

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1459) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXISTERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA,

PLURA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTRATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIUM OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEHENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TONOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DOCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE OLLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESIOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SECCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE NACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNUNERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE GRÆCÆ
AB ÆVO PHOTIANO USQUE AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS;

ACCURANTE J. - P. MIGNÈ,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM. AMBÆ PARTES PENE JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, DUCENTIS ET VIGINTI DUOBUS VOLUMINIBUS MOLE SCA STANS, DECEN ET CENTUM SUPRA MILLE FRANCIS VENIT : GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA, LATERALI COMPLECTITUR, NOVENQUE ET CENTUM VOLUMINA, PRO PRIMA SERIE GRÆCA, NON EXCEDIT. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIE GRÆCO-LATINA SEXAGINTA VOLUMINA PROBABILITER NON SUPERABIT; DUM HUIUS VERSIO NERE LATINA TRIGINTA VOLUMINIBUS ABSOLVETUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE NERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO ENITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUIUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETTIA AQUADUNT. ATTAMEN, SI QUIS ENAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEN VEL PRO SEX FRANCIS SOLUM OSTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES FUTURIS PATROLOGIÆ SERIEBUS APPLICANTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NON NOBIS DEREST.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXXIV.

JOANNES ZONARAS.

EXCŪDEBATUR ET VENIT APUD J. - P. MIGNÈ, EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUT, OLIM D'ANROISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTRŪGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISIENSIA.

282
M582p
t.134

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XII. ANNUS 1190.

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ

ΤΑ ΕΥΡΗΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

—
JOANNIS ZONARÆ

OPERA OMNIA

HISTORICA, CANONICA, DOGMATICA.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

—
TOMUS PRIOR.
—

VENIUNT DUO VOLUMINA 22 FRANCIS GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUT, OLIM D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1864

459001

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XII, ANNUS 1190.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXXXIV CONTINENTUR.

JOANNES ZONARAS.

<i>Caroli Ducangii Præfatio, in qua de Joannis Zonaræ scriptis et rebus gestis.</i>	col. 9
<i>Hieronymi Wolfi Præfatio.</i>	27
Joannis Zonaræ Annales.	39

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΟΥ ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ

ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΒΙΓΛΑΣ, ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΑΣΗΚΡΗΤΗΣ

ΧΡΟΝΙΚΟΝ.

JOANNIS ZONARÆ

MONACHI

MAGNI ANTEA VIGILUM PRÆFECTI ET PRIMI A SECRETIS

ANNALES.

CAROLUS DU FRESNE, DOM. DU CANGE,

REGI A CONSILIIS, ET FRANCIE APUD AMBIANOS QUÆSTOR,

*WOLFIANAM EDITIONEM CUM SCRIPTIS CODICIBUS CONTULIT, LATINAM VERSIONEM RECENSUIT,
ANNALES NOTIS ILLUSTRAVIT.*

DUCANGII PRÆFATIO.

Nemo est tum ex nostris tum etiam exteris (1), qui Regiam scriptorum Byzantinorum editionem velut exitium Gallicæ magnificentiæ monumentum non suspiciat. Et merito sane ac jure optimo, cum, præterquam quod historiam minus hactenus notam et quæ tot rerum eventis varietur, Romanique imperii universo pene orbi olim dominantis causas inclinationis atque ruinæ ob oculos proponat, typis illa tam elegantibus chartarumque magnitudine adornata exit in publicum, ut quamdam præ se ferat majestatem, et quotquot litteras amant ad sui lectionem quodammodo sollicitet et alliciat. At cum tot inter Regio isto apparatu insignes, Joannis Zonaræ Annales Græce semel minusque nitide impressos ac in præsens rariores plerique ex eruditis desiderari monuissent, vir illustrissimus marchio de Louvois, regi ab intimis consiliis et secretis, cujus curæ ædificia Regia, artes, ipsaque typographia Regia permissa sunt, in idem etiam consilium conspirante illustrissimo fratre archiepiscopo Rhemensi ac primo Franciæ pari, pro innato non vulgari erga litteras affectu ut auctor Regia editione dignissimus ederetur optimum factum videri sibi significavit. Hacce mihi deinde demandata provincia, qua doctores alios longe melius defuncturos licet minime dubitem, manum statim admovi, codices veteres quantum per tempus licuit collegi et contuli, notasque adjeci : quod qualecunque est, æqui bonique consulturos benignos lectores confido.

Enimvero ut de hisce qui nunc prodeunt Annalibus ac de eorum auctore Zonara quædam præmittamus, hos præsertim commendat scriptoris eruditio, quæ non ex iis modo colligi potest, sed etiam ex aliis quam plurimis operibus, quorum indicem huicce Præfationi subjicimus; in quibus neque rerum cognitio nec neque acere vel solidum judicium ut nec pietatem quispiam desideret. Quin etiam si natalium splendore gestique in imperatorum palatiis magistratus existimationem aliquam scriptori conciliare possunt, quod nemo forte in dubium revocaverit, de illo præcipue qui de rebus politicis, in quibus ver-

(1) Mart. Hankius in præfat. ad lib. *De script. Byzant.*

satus est, scribere aggreditur, eo sane celebrari poterit et ipse Zonaras : quem cæteroquin ab illo Zonara, qui sub Constantino Porphyrogenito Leonis Sapientis filio in aula vixit (2), genus duxisse susedet omnino nominis similitudo. Quippe in Joannis et Manuelis Comneni, quibus imperantibus vixit, palatio, magni vigiliarum drungarii seu, ut Latini efferebant, vigilum præfecti ac primi a secretis gestæ dignitates, inter illustriores semper habitæ, magno fuisse apud imperatores loco satis arguant. Atque ex eo, ni fallor, a Theodoro Balsamone (3) et a Matthæo Blastare (4) ὑπερβυχῆς indigitari solet, quod essent inter senatorias præcipuæ, cum hocce epitheto senatum ac ipsos senatores donari solitos constat, uti alibi observamus (5) : quo quidem et nobilitas generis et magistratum splendor exprimitur, cum, ut ait Gregorius Nazianzenus (6), μέγιστον εἰς εὐγενείας ἀπόδειξιν συγκλήτου μετουσία habeatur.

Verum abdicatis postea palatinis curis, quo sibi in primis vacaret animæque saluti consuleret, monachum induit, relictaque urbe imperii primaria in insulam remotiorem secessit : quod ipsemet in Præfatione ad Annales testatur : quo loco in iis ut par erat conscribendis librorum defectum causatur, αὐτὸς ὑπερβυχῆς ὢν καὶ πόρρω τοῦ Ἰστανῆος ἐν νησίδι ἐνδιατρώμενος. Quæ vero fuerit insulula ista, tanto ab urbe spatio disparata, non promptum est assequi ; sed vel inde saltem licet conicere, venire in dubium quod tradit Andreas Thevetus, scriptor cæteroquin in aliis haud certæ fidei, sua ætate visum adhuc in quodam Montis Sancti (ita Athos hodie appellatur) monasterio Zonaræ epitaphium hisce verbis conceptum : ΕΝΤΑΔΕ ΖΩΝΑΡΑΣ ΚΕΙΤΑΙ, nisi sub vitæ extrema eo dicatur concessisse (7).

Utinque de hac re sit, vix aliquot in asceterio annos exegerat, cum eum convenerent amici (8) hortatique sunt ut solitarium istud otium in negotium aliquod conferret, quod et rem publicam juvaret et æternæ vitæ præmium sibi conciliaret : quod quidem maxime assequi liceret si historiam conscriberet quæ et reseccaret supervacanea et res memoratu digniores nullo verborum ambitu in compendium quoddam, contraheret. Eos enim qui in hocce scriptionis genere operam hactenus collocassent, rerum quas enarrant seriem fere semper interrumpere inutilibus παρεχόμενοι seu excessibus, vel etiam descriptionibus aut concionibus, atque adeo intempestivis et quæ annalibus parum convenient de religione disputationibus, dum fidei mysteria exponunt vel hæreses confutare aggrediuntur, argumentis e sacra Scriptura vel e sanctis Patribus petitis. Quibus quidem ex chronologis aliquot suggillabant qui ea tempestate in omnium manibus versabantur, auctorem forte Chronici quod Alexandrinum vocant, Georgium Syncellum, Georgium Hamartolum, Georgium Cedrenum, aliosque quorum scripta ejusmodi supervacaneis excursibus passim scatent.

Verum tametsi duas res languorem afferre animis, otium et solitudinem, quod aiebat Tullius, persuasum haberet, et apud Christianos, ac monachos in primis, pravas illas seu cogitationes (λογισμοί, ascetici vocant) seu cupiditates, quæ mentem a negotiis vacuum invadere solent et in peccata fere semper demergunt, avocare unquam posse occupationem, ægre tamen cessit amicorum hortatibus, cum rem esse cerneret quæ librorum, quibus carebat, copiam postularet. At vellicare ii non prius destiterunt quam improbitate stimulandi ad suscipiendum opus impulsissent. Victus igitur familiarium flagitationibus, et supra allatis adductus rationibus, ad Annales conscribendos se accinxit, cum in hoc secessu agens, ubi ad condendam historiam necessarij libri non suppetere, si non omnia dicenda complecteretur, veniam a benigno lectore se impetraturum facile sibi persuaderet. In qua cæteroquin conscribenda ita est versatus, ut præcipua et quæ alicujus viderentur momenti non omiserit, et quæ in epitomen cogerit tanta elegantia, solus ut videatur assecutus quod contra rerum naturam est, brevitatis ut obscura non esset ; quod de Pontio Paulino, qui tres Suetonii libros de Regibus in compendium redegerat, dixit Ausonius (9). Quidam enim sunt, ut aiebat Focas Grammaticus, qui late copioseque scripserunt, ita ut superflua interdum ubertate narrationis memoria legentium confundatur : alij, dum brevitati student, admodum diffusam coartasse materiam, ut sterili compendio nihil ad integram scientiam lectoribus conferant. Neque tamen sibi ipsi satisfacit omnino, cum quibus ad operis quod in manus sumpserat absolutionem necesse erat codicibus persæpe careret, quos cum sæpius quæsisset, reperire non potuerat, seu temporum injuria essent amissi, seu negligentius ab iis inquisiti quibus id negotii dederat (10),

(2) Anonym. Combefis, in Porphyrogen., n. 8. [*Patrol.* t. CIX.]

(3) Ad can. 36 Apost.

(4) Lit. E cap. 11.

(5) In Gloss. med. Græcit.

(6) Orat. 18 in S. Cyprian.

(7) En Theveti verba in *Pourtraits et vies des hommes illustres*, Paris, 1584, in-fol., l. 26 b et 27 a : « ... toutesfois les Grecs du mont Athos m'ont dit que ce fut en un rocher qui peut avoir de tour (compris les escueils qui l'environnent) quelque lieu, le plus inaccessible lieu que j'aye veu en toute la mer Egée et Archipelague, et de present appellé par les Grecz Caloier d'Andros, autrement dict le bon vieillard, les Turcs le nomment Cahyra, les Hebreux ou Juifs du pays luy donnent le nom

de Charchas, auquel y a encôres aujourd'huy un fort beau monastere de Grecz. ... Zonarc doncy ayant demeuré cinq ans en ce lieu . . . Callineus son Patriarche . . . luy commanda se retirer au mont Athos, . . . où ayant demeuré treize ans, finit ses jours aagé de quatre-vingtz-huict ans sept moys, et fut depuis honorablement enterré en l'un des monasteres nommé saint Helie dudict mont, la sepulture duquel se voit encore de present, couverte d'une pierre jaspée contre laquelle sont écritz ces mots en Grec, et la plus part si effacez qu'à grand' peine les peut on lire . . . ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΜΗΗΜΕΙΟΝ Ο ΣΟΦΟΣ ΖΩΝΑΡΑΣ ΚΕΙΤΑΙ. »

(8) Præf. n. 1.

(9) Epist. 7.

(10) Zonar. lib. ix, n. 31.

dum ipse extorris et procul ab urbe in parva insula vitam ageret : ex quo factum agnoscit ut consulum et dictatorum historia minus sit absoluta. Neque porro mirari debere subdit lectorem, si in iis quos conscripsit Annalibus descriptionis character ulique sibi similis non occurrat, cum aliter fieri vix queat, ut qui historiam e variis scriptoribus veluti stipem colligit, illorum et dictione et compositione in multis non utatur. Quod ita tamen confecit, ut si aliquid de suo interjecerit, id illius stylo quem sequebatur auctoris quantum fieri potuit accommodaverit, ne scriptiois ratio a sese ubique dissideret videretur : cum interim alia longe quam ceteri qui res chronologicas hactenus tractaverant, Annales suos conscriberet, res nempe quasi de suo componens et narrans, et quod laude dignum est eaque summa, non alienorum furtis plausum captans, neque tractatus integros exscribens, ut de ipso Zonara scribit Leo Allatius (11).

Non defuere tamen qui censorio quodam iudicio ut minus diligentem, maxime ubi de rebus Romanis agit, vellicarint atque adeo perstrinxerint. « Omnia, inquit horum alter (12), ante Constantinum inepte et parum diligenter (de rebus Latinis loquor) explicavit. » Sed quam sano ille iudicio hæc effutierit vel inde patet, quod a paulo æquioribus iudicibus, iisque pereruditis quibusvis chronologicis scriptis Annalium Zonaræ pars illa quæ res Latinas pertractat longe anteponatur. Nam cum in recensendis Romanorum gestis ex Dione præsertim, quem minime truncatum ut hodie editus est sed integrum legerat, aliisque scriptoribus qui periere temporum injuria, hæc historiæ partem compegerit, nova fere semper et ab aliis indicta commemorat : ita ut multis in locis de verbo ad verbum Dionem exscripsisse dicatur a Guillelmo Xylandro, Fulvio Ursino, Friderico Sylburgio et Henrico Valesio, istius scriptoris eruditius interpretibus, quibus solemne est ex Zonara aut ipsum Dionem emendare aut Romanos scriptores alios illustrare : unde Theodorus Marcilius (13) Zonaram et Xiphilinum Dionis subdigas vocat. Et certe ita de Zonara sensisse constat eundem Allatium, « qui » ait ille « licet in historia post Constantinum Magnum junior sit, et non nisi obvia quæque percurrerit, in his vero quæ ante Constantinum ad mundi exordia diligentius et copiosius versatur. » Non mirum igitur si ab Alexandro Brassicano in Præfatione ad Salsianum singeræ fidei historicus, et a Casaubono (14) dicatur vir eruditissimus. Cedreni codici manuscripto schedam ascripsisse dicitur Wolfius, in qua observabat tractare idem argumentum quod Zonaras, sed habere a Zonara multa de industria prætermittenda, brevitate forte studio, sed certe non prætermittenda, ita ut optioe sibi data ab initio Cedrenum Zonaræ prætulisset. Qui, inquit Xylander (15), a quo hæc ex Wolfio referuntur, ad ea respexit præcipue, quæ aliunde quam ex eo repeti non possunt, cum duo priores Zonaræ tomi longe alioquin sint meliores ac laude digniores, quam ea quæ ad Constantinum usque Magnum Cedrenus collegit. Scribit præterea idem Wolfius (16) Zonaram alias prolixiorém videri, ut in Judaica historia, alias breviorém, ut in exterarum gentium gestis. In quo quidem si qua culpa commissa est, excusationem habere videri hanc, quod ipse non ex suo ingenio deprompsit ea quæ scripsit, sed ex variis auctoribus collecta in certum ordinem redegit : qui auctores inter se dissimillimi sunt. Quod autem non omnia persecutus est, non tam negligentia quam de industria fecisse.

Verum, licet in iis quæ post Constantinum Magnum scripsit obvia quæque percurrere Zonaram dicat Allatius, longe aliter tamen sensisse videtur exacti vir iudicii Henricus Valesius, qui non modo auctorem sat diligentem haud semel indigitat, sed et in iis præsertim quæ ejusdem Constantini familiarum spectant, accuratiorém quam in cæteris, neque aliis obvia dicere observat (17). Et sane quæquam in recensendis Cpolitianorum imperatorum gestis, fusioribus forte editis commentariis versati sint Theophanes, Cedrenus, Scylitzes et alii, constat id Zonaræ in primis consilium fuisse, ut non pleniorém quemadmodum ii historiam, sed contractiorém atque adeo compendium conscriberet, in quo singularia quæque et quæ in re historica præcipui viderentur ponderis perstringeret. Ex quibus facile colligitur quod ait Gerardus Vossius, tum in eo majorem curam et industriam desiderari, tum etiam maxime mirandum esse, virum usque adeo experientem in sui temporis præsertim rebus pleraque perfunctorie tantum dicere, cum multa magnaque iis temporibus gesta sunt, orientali orbe cum occidentali quasi concurrente : adeo ut pauca sint quibus Alexii vitam perstrinxerit. Id, inquam, haud ægre refellitur ex auctoris ipsius Annalium lemmate, vel ex ipsius Præfatione, in qua non historiam sed historiæ compendium scribere se profitetur ; ita ut si prolixiori sui temporis res fuisset persecutus narratione, primum scriptoris officium minime observasse diceretur : cum, ut ait Plinius alter, titulum suum legere debeat, atque identidem interrogare se quid cøperit scribere, scireque si materiæ immoratur non esse longum, longissimum si aliquid accessit atque attrahit. Atque ex hac virorum eruditorum varia de Zonaræ Annalibus sententia patet quam infausta sit eorum sors qui aliquid scribere aggrediuntur, cum quibusvis ac fere iniquis hominum iudiciis et censuræ ingenii sætus exponunt.

Cæterum in Annalium decursu occasionem interdum capiat Zonaras Græcorum suæ ætatis mores vellicandi, veluti cum virorum ecclesiasticorum Simoniam carpit, comatos et cincinnatos palatinos

(11) De Georg.

(12) Apud Allat. De error. magn. viror. in dicendo,

p. 126.

(13) In not. ad Sueton.

(14) Ad Hist. Aug. p. 202, 2 ed.

(15) In præfat. ad Cedren.

(16) In præfat.

(17) In not. ad lib. xviii Ammiani.

perstringit (18), et imperatores, quod abdicato patrio vestitu barbaricum amplecterentur (19). Denique in ipsos adhuc Augustos ac eorum in rebus administrandis publicis tyrannidem gravius invehitur. Nam ut Valentis mathematici (20) de urbis Cpolitanz duratione editum sub Constantino Magno natalitium thema quodammodo teneatur, ne omnino falsum putetur, quam annos 696 duraturam prædixerat, jam olim cum scribebat Zonaras elapsos, subdit aut falsam existimandam Valentis prædictionem, aut annos illos intelligendos esse quibus instituta rei publicæ ac status conservabantur, dum suus honor erat sentitui, dum cives sub legitima imperii potestate florebat, non autem cum manifesta vigeat tyrannis dominorum publica sibi pro privatis vindicantium et ad suas voluptates conferentium, easque parum honestas, cum publica quibusvis donarent, nec pastorum iustar subditos tractarent, nec lana supervacua detonsa, sed prædonum more oves mactando, ad medullas ipsas exsugerent.

Chronici titulum Zonaræ historiæ ascripsimus quemadmodum Wolfius. Nam et ita laudatur a Michaele Glyca in Annualibus : Ὁ Ζωναράς ἐν τῷ χρονικῷ συντάγματι, et in altero e codicibus Regiis, in quo secunda duntaxat pars continetur, hæc verba in fronte leguntur : Τὸ παρὸν βιβλίον χρονογράφος ἀναμάσσεται. Verum in codice Viennensi, quo usus est Wolfius, alia habetur epigraphe, hisce videlicet vocibus concepta : Ἐπιτομὴ ἱστοριῶν συλλεγείσα καὶ συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ σοφωτάτου μοναχοῦ τοῦ Ζωναρά, τοῦ γεγονότος μεγάλου δρουγγαρίου τῆς βίβλας καὶ πρωτοασκηρῆτις. Et sane compendium historiæ scribere se profiteitur ipse Zonaras : Ἐγὼ δ' ἐπιτομὴν ἱστορίας πεποιτημένω οὐκ ἐπέσκεν τὴν πραγματείαν θέσθαι πολυστιχον, etc. (21).

Universum vero opus duas in partes distribuit : ac in priori quidem historiæ quam vulgo sanctam vocant ex sacris Libris et ex Josephi Archæologia compendium complexus, tum res Græcorum veterum tangit, ac Romanorum deinde ad ea usque tempora historiam perducit, quibus res publica in unius administrationem seu monarchiam delapsa est. Alteram autem a triumviratu orditur, ac recensitis singulorum imperatorum gestis usque ad Alexii Comneni exitum persequitur, id est ad sæculum quo ipse vixit undecimum. Non solum enim Joannis Comneni imperatoris Alexii filii meminit, sed et Manuele Joannis filio imperante vixisse infra docemus. Cæterum hæc Annalium Zonaræ partitio non ex ipsa modo Præfatione percipitur, sed præsertim ex verbis quibus pars prior clauditur (22), atque adeo ex alterius inscriptione, quæ in scriptis codicibus hæc verba præfert : Ἀρχὴ τῆς περὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἱστορίας. Quibus quidem vocibus in altero ex Regiis istæ, caractere licet paulo recentiori, præfiguntur : Ἱστορία; Ζωναρά τόμος δευτέρος καὶ τελευταῖος. Sed præsertim alter ex Regiis, qui secundam duntaxat partem Annalium Zonaræ complectitur, in primis contextus lineis hanc partitionem prorsus astruit, in quo scriptor ita hanc orditur : Ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν, ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ βιβλίῳ μοι προϊστέθηται, βασιλεύσιν ἢ τῶν Ῥωμαίων, etc. Ubi codex alius Regius et Colberteus præter editionem Wolfianam hæc tantum habent : Ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν, ὡς ἱστέθηται, etc. Sed et in ejusdem codicis Regii initio hæc leguntur : Ἐν προτέρᾳ βιβλίῳ περιέχει τὰ Ἑβραϊκά καὶ τὰ περὶ Ῥωμαίων ὑπάντων, τῷ δὲ τὰ; τῶν αὐτοκρατόρων ἱστορίας. Quin etiam Wolfianus codices hanc Annalium Zonaræ partitionem prætulisse arguit quod in fronte Zonaræ codicis a se Cpoli empti præfixit Joannes Dernschwamus, et ex eo descripsit in sua Præfatione Wolfius. Ex quibus abunde colligitur hosce Annales in duos duntaxat tomos a Zonara fuisse dispersitos, non vero in tres, ut illos divisit idem Wolfius : quorum prior de rebus Judaicis ab initio mundi usque ad Hierosolymitanum excidium ; alter historiam Romanam ab Urbe condita usque ad Constantinum Magnum breviter complectitur, in qua tum Dionem, ut diximus, tum etiam Eutropium interpretem Pæanium, quem ad verbum sæpenumero exscribit, ut observatum a Scaligero (23), præsertim sequitur. Tertius denique imperatorum res gestas a Constantino Magno usque ad obitum Alexii Comneni tractat. Falsum tamen constat Dernschwamum, cum dixit priorem Annalium Zonaræ partem in Hierosolymorum excidium desinere.

Licet porro Wolfii divisio tolerari quodammodo possit, ut quæ sacram historiam a Romanæ rei publicæ, rursus paganorum a Christianorum imperatorum historia distinguat, cum ipsius Zonaræ divisioni contraria sit, satius duximus ex virorum eruditorum consilio universum hoc Annalium opus in libros xviii partiri, libros vero in sectiones,

Sumere ne lector jure paveret opus.

nam ut

Intervalla viæ fessis præstare videtur

Qui notat inscriptus millia crebra lapsi (24),

ita librorum divisiones a continua lectionis assiduitate lectoris animum relaxant, cum habet ubi longo quaasi itinere defatigatus consistat ; præsertim etiam cum nihil auctori detrahant nec descriptionis seriem abrumpant. Adde quod id partitionis genus ad locos ex scriptoribus laudatos statim reperiendos multum conducat : unde inductum illud fere ab eruditioribus in quibusvis exemplaribus, quæ continua serie absque libris vel absque capitibus describuntur. Quod quidem ita in Zonara confecimus, ut alte-

(18) Lib. vii, sect. 17.

(19) Lib. x, sect. 28.

(20) Lib. xiii, 3.

(21) Lib. iii, sect. 26.

(22) Lib. ix, sect. ult.

(23) In not. ad Euseb., p. 241, 242, 2 edit.

(24) Rutilius Numat. lib. ii.

ram partem Wolfianam a vii, tertiam vero a xiii libro, ut partem Annalium alteram secundum auctoris receptam divisionem a libro x auspicietur.

Jam vero quid Wolfius impulerit ut ad Zonaræ Annales in Latinam linguam convertendos sese accinxerit, pluribus declarat ipse in Præfatione, quam nostræ hic subjicimus, atque etiam in alia ad Nicephori Gregoræ Historiam a se pariter Latio donatam, quam, ut et Zonaræ, Antonio Fuggero nobili Germano dicavit. In quâ postrema sic loquitur: « Fateor equidem ad Zonaram convertendum præmiis a te propositis, eoque tempore peropportunitis, initio excitatum me fuisse potius quam meapte voluntate accessisse: non tam laborum et molestiarum fuga, quibus ita tum quoque assueveram ut ignavo otio nihil mihi esset molestius, quam privatis meis studiis, si quid daretur otii, fruendi, et diuturnam quasi sitim variæ lectionis restinguendi cupiditate. » Cum vero de Fuggerorum nobilium insigni liberalitate ac munificentia in eruendis ab interitu bonis libris idem fere prædicet Guillelmus Xylander, præmiisque illectos ab iis suæ ætatis viros eruditos testetur qui Græcos scriptores Latina toga donarent necesse editos, vel inde patet quantas debeat gratias res litteraria viris principibus, qui propositis subinde coronis publicam utilitatem sibi juvandam proponunt, et Musis non semper opulentis, imo persæpe inopibus, manum ultro porrigunt. Neque enim fateri dedignatur ipsemet Wolfius, quidquid hactenus ediderat, id vel publica utilitate vel temporibus suis adductum fecisse, nec tam famam captasse quam famam vitasse. Sed et Xylander (25): « Me, » inquit, « ne quid dissimulem, paupertas, ut ille ait, impulit audent ut libros facerem. » Quem quidem dicentem audivisse scribit Joannes Leunclavius (26), lucubrationem Dioniam et alias non a fama sed fame sibi pariter extortas ac præcipitatas fuisse. Neque nostrorum sæculorum isthæc est duntaxat querela, cum legamus (27), Plautum propter annonæ difficultatem ad molas manuaris pistorem se locasse, ibique quoties ab opere vacasset, scribere fabulas solitum et vendere: quomodo etiam Pacuvium Brundisium tragicæ dramaturgum scriptorem Romæ picturam exercuisse ac fabulas vendidisse ferunt. Sed et Lactantium, virum omnium suo tempore eruditissimum, adeo in hac vita pauperem fuisse, ut plerumque etiam necessariis indigerit, scribit Eusebius. Infausta omnino litteratorum conditio, qui ne panem emendicent, libros conficere coguntur. Debemus igitur illustribus Fuggeris, quod illorum cura et sumptibus in publicum prodierint Joannis Zonaræ, Georgii Cedreni, Nicetæ Acominati et Nicephori Gregoræ historiæ, et quod rerum Byzantarum hæc editionibus gustum primi quodammodo inspirarint litterarum studiosis. Sed non minus obstricta erit erudita posteritas regum nostrorum munificentia, qui non hactenus modo publicatos imperatorum Cpolititanorum historiæ scriptores, sed et novos ac e manuscriptis codicibus ex regia ac locupletis prorsus bibliotheca depromptos magnifico adeo atque splendido apparatu edidit quotidie volant, viris doctis ut in idem consilium una conspirent, suaque conferant studia, Regia præmiorum mercede invitatis ac illectis.

Enimvero ut Wolfius in vertendis Zonaræ Annalibus versatus fuerit, quæque observavit quotæ codicibus scriptis in iisdem edendis usus fuerit, pluribus in prædicta ad eosdem Annales Præfatione exponit; et ut in opere Latine Græceque exscribendo adiutorem sibi asciverit Jeremiam Martium, præclaræ tum indolis adolescentem, medicum deinde physicum Augustanum. Quem quidem ea de re verba facientem præstat audire in Præfatione ad Nonum medicum, quem Argentorati is primus edidit anno 1568: « Cum itaque, » inquit, « non parvi interesse viderem ut quis quamprimum optimis uteretur præceptoribus, nec ob rei familiaris angustiam alio conferre me, quod unice optabam, possem, commode sane cecidit ut eo ipso tempore Cpoli Augustam afferrentur Annales Joannis Zonaræ et Nicetæ Choniatis historia, sumptibus magnifici et generosi viri et studiosorum omnium Mæcenatis Antonii Fuggeri. Quos cum prudentissimus vir, in iudicium adhibitis doctissimis hominibus, præcipue vero Ludovico Carino, cui et tribuebat multum et quo uno omnium maxime delectabatur, dignos existimaret ut in publicum exirent, tum ob rerum quas tractabant amplitudinem, tum ob historiæ seriem longissimam a condito mundo usque eleganti ordine deductam, sollicitè (ut fuit propagandæ posteritatis studiosissimus) de conversione cogitare, et quem ei muneri præficere posset, anxie deliberare secum cepit, et tandem de multis unum eumque omni liberali doctrina politissimum virum, et in lingua utraque singularem prope, Hieronymum Wolfium, scholæ et urbis vestræ ornamentum, non exigua præmii spe proposita elegit. Quem laborem hoc libentius suscepit, quo juvandæ posteritatis studiosior et Fuggeranæ familiæ laudis propagandæ avidior fuit. Sed cum ob afflictam valetudinem, a qua fere nunquam ob assiduum in litteris studium, ut ego quidem existimo, liber est, solus et versioni et scripturæ vacare non posset, me sibi, accedente auctoritate et consilio Joannis Baptistæ Heintzelli, viri et rerum tractandarum usu eximii et mei amantissimi, a cujus prædicatione invitatus digredior, socium laborum adjuvit, meaque opera in exscribendo Zonaræ et Choniatis Græce et Latine ultra integrum annum usus est, eamque non prorsus improbavit. Qui vel ob hoc minus gravis mihi esse debuit, quod et triennii sumptus Antonii Fuggeri, eo exacto, pollicitus est, et liberalissime etiam præstitit, et ego tantum utilitatis ex doctrina et domestica consuetudine Wolfi cepi, ut ejus laboris nunquam me pœnitere debeat. » Hactenus ille.

(25) In præf. ad Cedr.
(26) In præf. ad Dionem.

(27) Euseb. in Chr. lib. 1.

Cæterum non una est in mss. codicibus Zonaræ Annalium descriptionis ratio, seu rerum in iis pertractatarum spectentur argumenta, quæ in quibusdam ex iis in marginibus, seu qui interdum, cum nova inchoatur materia, in ipso contextu tituli apponuntur. Ac certe quoad notas istas marginales, non semper etiam eadem in omnibus exemplaribus in quibus habentur, nec simili dictione exaratae. In quibusdam præterea interdum plures ac crebriores quam in aliis, in quibusdam per intervalla longiusculæ breviores occurrunt. In aliis denique ac antiquioribus codicibus nullæ fere semper habentur. Scribit Leo Allatius in Diatriba de Georgiis ubi de Cedreno [*imò Scylitza*, c. 27] agit, exstare in bibliotheca Sfortiana codicem ingentem Georgii Scylitzæ nomen præferentem, licet unicos duntaxat Zonaræ Annales contineat. Sed et inter codices Palatinos Romanæ adfectos se vidisse ejusdem Zonaræ historiam principio mutilam, a monarchia Romanorum incipientem, in qua, etsi notis ab historia diversis, præfixum est Γεωργίου τοῦ Σκυλιτζῆ. Quæ quidem differt, inquit, ab edito Zonara, quod in capita divisa ubique summaria capitum exhibeat. « An summarum, » subdit idem Allatius, « auctor Scylitzes iste? an propterea vel fraude sua vel exscriptorum oscitantia historiæ auctor comminiscitur » seu fingitur? unde prorsus licet conjicere hæc rerum argumenta non esse ipsius Zonaræ, tum ex eo etiam quod diversis sæpe concepta verbis legantur, tum quod, ut attingi, varie marginibus codicum, alibi scilicet rarius, alibi singulis ferme periodis appingantur. Quod quam inutile sit vel ex eo patet, quod longe rariùs est quæ in contextu breviter descripta habentur legere, quam in argumentis, cum totidem fere semper verbis constant. Ea qualiacunque sunt et cujusmodi in suis codicibus invenerat Hieronymus Wolfius in interiorem editionis suæ marginem seu ad Græcam columnam edi curavit, et cum non tanti viderentur, eorum omisit interpretationem, notis aliis brevioribus Latinis ad alteram columnam pariter ascriptis, quæ subinde de rerum argumentis lectorem alimonerent. Harum plerasque in hac Regia edi curavimus, aliis certis ex causis rejectis, tum etiam ne, si crebrioribus ejusmodi argumentis fuscarentur libri margines, editionis prorsus Regiæ venustas ac majestas commacularetur. Atque id quidem causæ fuit, ut Græca ista argumenta in interiores margines rejicere, quod fecerat Wolfius, visum non fuerit, tum quod illæ in editionibus Regiis vulgo hæc notas hactenus non admiserint, tum etiam quod eo sunt inutiles, quod appositæ Latinæ idem prorsus efficiant. Ne tamen Græcis argumentis fraudare lectorem videamur, ea rursum hic recudimus, aliquot in locis ex mss. codicibus auctiora, eaque secundum librorum et sectionum numeros digesta, ita ut rerum a Zonara in Annalibus descriptarum elenchi seu summarii vicem præstare possint.

Quid porro postrema huic ac Regiæ prorsus Joannis Zonaræ Annalium editioni accesserit, lectorem interest edocere. Græca contulimus, maxime in locis qui dubietatem quamdam præferebant, cum quatuor codicibus Regiis et uno Colberteo. Regiorum duo [1714, sæc. xiii, et 1716, sæc. xv] integros Annales complectuntur, præterquam quod horum alter [1716] duobus foliis initio mutilus est; tertius [1708, sæc. xiv], secundam Annalium partem; quartus [1718, sæc. xvi] demum, isque recentiori descriptus manu, eosdem Annales ab imperio Diocletiani ad Alexium continet. Codex Colberteus (28) sat bonæ notæ, paucis etiam paginis initio mutilus, desinit in hujusce editionis sectionem 34 libri xii, in Maximini scilicet et Licinii imperium. Varias ex hisce codicibus excerptas lectiones in Notas subinde retulimus, nonnullis quæ extra controversiam videbantur in contextum ipsum immissis. Hieronymi Wolfii versionem Latinam interdum et rarius emendavimus, maxime iis locis ubi auctoris mentem non omnino erat assecutus, quos in Notis fere semper indicamus; sed præsertim in ea parte ubi res Byzantiæ pertractantur quædam potissimum immutavimus, ubi palatinas seu ecclesiasticas dignitates minus consentaneæ reddidisse videbatur. Annalibus denique Aduotationes nostras subjecimus, una cum Discoptatione de Hebdomo et aliquot additamentis ad nostram Cpolim Christianam, de quibus omnibus initio cujusque lucubrationis lectorem monemus.

Breve denique Chronicon, levioris forte licet momenti, Joannis Zonaræ Annalibus subjecimus, quod temporum ab Adamo ad Alexium Comnenum, quæ ille persequitur, summarium quoddam contineat, ejusmodi nonnulla alia habentur in codicibus manuscriptorum bibliothecæ Regiæ, quæ tamen in annorum characteribus non omnino ubique cum eo quod edimus conveniunt, exscriptorum, ut existimo, potius incuria, quam eorum a quibus sunt confecta. Ut tamen cæteris istud præferrem, fecit viri in chronologicis ut et in cæteris disciplinis versatissimi Dionysii Petavii auctoritas, a quo primum editum est cum Nicephori patriarchæ Breviario historico: quod cum in Regia editione ejusdem scriptoris omissum fuerit, hic rursum proponere visum est, tum maxime, ut attingimus, quod eosdem quos Zonaras annos complectatur, a mundo scilicet condito usque ad eundem Alexium.

Sed priusquam huic Præfationi finis imponatur, præstat, quod supra sumus polliciti, aliorum Zonaræ operum, quorum memoria ad nos pervenit, indicem subjicere, ut vel inde, quam singularis fuerit viri eruditio ac pietas, lector assequatur. Atque ut ab editis sumatur initium, occurrit in primis Commentarius in canones apostolorum et conciliorum (29) et in Epistolas canonicas (30), cujus titulus

(28) Nunc Regius 1717, sæc. xiii. Præter hos Zonaræ codices Parisiis sunt duo alii, alter Coislivianus 137, sæc. xiv, alter paulo post Zonaræ a Ducangio editum Parisios adfectus, Regius 1715.

(29) Ed. Paris. 1618, in fol. et in *Beveregii Pandectis Canonum*.

(30) Ed. ad calcem *Gregorii Thaumaturgi*, Paris 1621, in fol. et in *Beveregii Pandectis Canonum*.

ita concipitur in codicibus mss. Regiis : Ἐξήγησις τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν κανόνων τῶν τε ἀγίων καὶ σεπτῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν λοιπῶν ἀγίων Πατέρων, πονηθεῖσα Ἰωάννη μοναχῷ τῷ Ζωναρᾷ τῷ γεγονότι μεγάλῳ δρουγγαρίῳ τῆς βίγλας καὶ πρωτοασηκρητίς. In istius porro operis Præfatione illud se aggressum ait non sponte sed alterius persuasum, Manuelis forte Comneni imp., ut infra dicemus : Μὴ τις δέ μοι καταγωγή προπέτειαν· οὐ γὰρ ἀφ' ἐαυτοῦ τῷ πονήματι ἐγγειρῶ, ἀλλὰ παρακληθεὶς ὑπέκρυψα καὶ τῷ πόνῳ δίδωκα ἑμαυτὸν ἵνα μὴ ἴ' ἀνηχοῖαν κατακριθῶ.

Λόγος πρὸς τοὺς τὴν φυσικὴν τῆς γανῆς ἐκρόην μίασμα ἡγουμένους. Editus habetur in Jure Græco-Rom. [tom. I, p. 351-361 et in Enimundi Bonedii Jure orientali, p. II, p. 216, 257.]

Ἰωάννου μοναχοῦ τοῦ Ζωναρᾷ, ἐκ προσώπου τῶν ἀρχιερέων, περὶ τοῦ μὴ δεῖν δύο δισεξαδέλφους τὴν αὐτὴν ἀγαθέσθαι πρὸς γάμον (31). Edit. a. v. c. Joanne Baptista Cotelerio, tom. II [I. 885] *Monumentum Eccl. Gr.*

Laudatur a Petro Lambecio lib. III in *De Bibl. Cæsarea*, pag. 39, ejusdem Zonarae et Nicetae Thessalonicensis Expositio canonum Anastasimorum S. Joannis Damasceni, hoc titulo : Ἰωάννου ἀσκητοῦ τοῦ Ζωναρᾷ, γεγονότος μεγάλου δρουγγαρίου τῆς βίγλας καὶ πρωτοασηκρητίς, ἐξήγησις τῶν ἀναστασιμῶν κανόνων τῶν τοῦ Δαμασκηνοῦ, cujus initium hisce verbis concipitur : Ἐπεὶ κανόνων ἐπισημνεῖα ἐστὶ τὸ παρὸν σύνταγμα, χρὴ καὶ περὶ αὐτὸ τὸ δογμα τοῦ κανόνος, καὶ τὴν τοῦ εἰρημοῦ καὶ τῆς φθῆς κλῆσιν, εἶτι δὲ καὶ τοῦ τροπαρίου (ἐκ τούτων γὰρ ἀπαρτίζεται ὁ κανὼν) φιλοσοφῆσαι ἡμᾶς. Posterioris vero expositionis titulus est hic. Αὕτη ἡ ἐξήγησις τῶν ἀναστασιμῶν κανόνων τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου, ἀχρι τῆς 5' φθῆς, γέγονε παρὰ ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονικῆς κυρίου Νικήτα ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ζωναρᾷ, etc. Laudatur pariter Zonaras in canone Anastasimos Damasceni ab Allatio in Syntagmate de Gregorio scriptis pag. 417, ex quibus quædam fragmenta edidit Jacobus Gretzerus sub initium libri v *De sancta cruce* : et in Oclateuchum ejusdem Joannis Damasceni Expositio pulcherrima, ab eodem Allatio in *Symmictis*, pag. 453.

Servatur in bibl. Reg. : Ἰωάννου μοναχοῦ καὶ πρωτοασηκρητίς τοῦ Ζωναρᾷ κανὼν εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, οὗ ἡ ἀκροστιχὴς ὙΣΤΑΤΟΣ ΗΧΟΣ ὙΣΓΑΤΟΝ ΠΑΕΚΕΙ ΜΕΛΟΣ. [ed. in Jo. Bapt. Cotelerii *Eccliesie Græcæ Monum.*, tom. III, p. 465-472]. Huic subduntur Νικηφόρου πατριάρχου καὶ ἀνθυπάτου Μιτωληνίου στίχοι καταδάσιοι ἐξ εἰς τὴν ποσότητα τῶν ἐξ μηνῶν. Μὴν Σεπτεμβρίου, etc.

Quatuor præterea Zonarae laudantur opuscula a Leone Allatio in Diatriba de Syneonibus, scilicet :

Λόγος εἰς τὴν σταυροπροσκύνησιν, hoc initio, Ἦρστέ μὲ τις πρόβλημα τῶν ἐκ πνεύματος. Ἐπεὶ δὲ καὶ σωφρονῶν.

Βίος τοῦ ἀγίου Σιλβέστρου, hoc initio, Οἱ μὲν σεπτοὶ καὶ θεόπται ἀπόστολοι. Proinde alia est Vita ejusdem S. Silvestri edita a Combefisio, cujus initium aliter concipitur.

Ἐπίμνημα εἰς τὴν ὑπεκταντὴν τοῦ Σωτήρος, hoc initio, Πάλιν τοῖς εὐσεβέσι πανήγυρις, καὶ πάλιν μυστήριον ἕτερον. Denique

Εἰς τὸν ἱεροσολύμων Σωφρόνιον, hoc initio, Οἱ τοῖς θεοῖς καὶ μακαρίοις Πατέρας συγγράφοντες τὰ ἐγκώματα.

Laudatur etiam a Lambecio lib. v *De bibl. Cæsar.*, pag. 450, opusculum aliud Zonarae, hoc titulo, Περὶ τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐκ τῆς ἐπιστολῆς Ἰωάννου τοῦ Ζωναρᾷ, Ὅτι καὶ δίκαιοι πολλὰ κίς, ἦν κα τῷδε μεθίστανται, ὀκτασίας ἀγίων τεθίσανται καὶ θεῶν ὕμνων ἐν οὐρανῷ; αὐτῆχοι γίνονται, etc. Sed hæc epistola est ex iis quæ sub nomine etiam Glycæ circumferuntur, de quibus mox agemus.

Scribit idem Lambecius lib. IV servari in eadem bibl. Cæsarea anonymi cujusdam auctoris Paraphrases 33 in totidem S. Gregorii Nazianzeni carmina, de quorum auctore nondum liquet, inquit idem Lambecius, nisi sint Nicetae Davidis Paphlagonis, quem Δαδύβρου scilicet episcopum nominatum ait David Hoeschelius (32), cujus Commentarius in S. Gregorii Nazianzeni Tetrasticha et Monosticha Latine versa edita sunt ab Hercule Phaello Imolæ an. 1588, vel potius Joannis Zonarae, qui non solum S. Gregorii Nazianzeni Tetrasticha, verum etiam alia non pauca partim ejusdem partim diversi generis monumenta antiqua commentariis atque paraphrasibus suis illustravit. Vide pag. 39 et 247 ejusdem lib. IV (33).

Laudatur præterea ejusdem Zonarae Lexicon, de quo ita Josephus Scaliger in epistola ad Isaacum Casaubonum, quæ est 48 inter Scaligerianas editas : « Ego quoque videor mihi non inutiliter Zonarae Lexicon tractare, quod est in libris socii tui » (Henrici Stephani), « si per se et affinem tuum Paulum Stephanum ejus usara brevis mihi contingat. » [Ed. ab L. A. H. Tittmanno, Lips. 1808, 2 vol. in-4, sed de auctore valde dubito.]

(31) Ex cod. Reg. 2058,

(32) In Bibl. August., p. 46.

(33) Zonarae Procinium Commentarii in S. Gregorii Nazianzeni Tetrasticha editum est in libro inscripto ΝΙΚΗΤΑ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΤΟΥ ΚΑΙ ΔΑΒΙΔ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΑ ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΑΤΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΑ ΜΟΝΟΣΤΙΧΑ. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΑ ΕΙΣ Τὸν μέγαν Βασίλειον παράφρασις. ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΓΕΩΜΕΤΡΟΥ ἐπιγράμματα, Venet. ap. Franc. Zanetum 1563, in-4.

Meminit denique Joannes Pontanus, in Præfatione ad historiam Joannis Cantacuzeni, poematum Joannis Zonaræ de Processione Spiritus sancti, quæ a Genebrardo in Latinam linguam conversa esse observat. Ea cum in omnibus fere bibliothecis exacta satis adhibita diligentia conquisierim, nec reperi, nec ubi et in quo Genebrardi volumine edita sint ab hujusce urbis viris doctis rescire potui (34). Sic porro Pontanus: « Zonaram fuisse schismaticum testari possunt ejus poemata aculeatissima de processione sancti Spiritus, et alia adversus Latinos composita, quæ Genebrardus dum converteret, se criminationes illas omisisse narrat. » Quæ quidem ipsissima Pontani verba exscripsit Allatius in Creygtonium (35).

Enimvero præter supra laudata Joannis Zonaræ opera circumferuntur passim in bibliothecis Epistolæ dogmaticæ, continentes obscuriorum sacræ Scripturæ locorum explicationem, numero sex et quinquaginta, quarum seriem et argumenta descripsit Petrus Lambecius (36); quas quidem Joanni Zonaræ quidam codices, alii Michaeli Glycæ ascribunt, adeo ut hæc incertum mageat utrius sint: tametsi in eam videatur concedere sententiam Leo Allatius (37) ut Glycæ potius illas tribuat quam Zonaræ, ubi ita scribit: « Hæc et alia Michael Glycæ, epistola satis proluxa ad Joannicum monachum, etc. Hujus etiam epistolam de hac eadem re se legisse scribit Casaubonus exercit. in Baronium 16, n. 49, sed sub nomine Zonaræ editam, quam Glycæ esse codices antiqui repræsentant. Cujusnam vero sint illæ epistolæ, quæ sub nomine Glycæ et Zonaræ nomine in russ. prostant, alius erit disserendi locus. » Utinam viri doctissimi et in re veterum libraria peritissimi exstaret super hac difficultate dissertatio, quæ nos ab hac disquisitione levasset. Certe Zonaræ hæc ascribit codex Regius, sed recentiori manu scriptus, anno scilicet mundi juxta Græcos 6996 (Christi 1488), Ind. 6, hoc titulo 'Επιστολαί κυρού 'Ιωάννου Ζωναρά και πρωτοσυγκρίτης και δρουγγαριου της βίβλης. Continet porro hic codex [n. 3015] 45 duntaxat epistolas. quarum prima Joanni Sinaitæ inscribitur, penultima vero, quæ est 38 in indice Lambeciano, videtur esse Manuelis Comneni imper., scripta videlicet, ut præfert inscriptio. Τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ κυρίῳ 'Αλυπίῳ τῷ ἐγκλειστῷ Εἰ χρεὶ τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην ἀποκόμποιον ἤγεισθαι παντάπασιν. Initium vero illius est, Τὰ τῆς μαθηματικῆς, etc. Atque in hæcce verba desinit: 'Εκ τούτων οὖν πάντων μάνθανε, ἐπεὶ κεφαλὴ, ὡς εἰμαρμένη μὲν καὶ γέννησις παντάπασιν ἀπηγόρευνται τὸν κατ' εἰκόνα καὶ γὰρ Θεοῦ πλασθέντα λογικὸν αὐτεξούσιον ἄνθρωπον· οὐ γὰρ φυσικαῖς ἀνάγκαι; ὑποκείσθαι καταδειξώμεθα· προγνωστικὴν δὲ τίνα τοῖς ἀνθρώποις ἐνδεδῆξασθαι δύναμιν, καθὰ καὶ φθάσας ὁ λόγος ὑπέδειξεν, οὐ τοσοῦτον ἀπέοικε δι' ἣν αἰτίαν εἰρήκαμεν, εἰ καὶ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐνασχολεῖσθαι τούτοις οὐ συγχωρούμεθα, ὅτι μὴ κατὰ λόγον ὄρθῳ αὐτοῖς ἀποχρώμεθα. Istius epistolæ Antapologeticum sequitur in cod. Reg. et in Indice Lambeciano, qui hanc Manuelli omnino ascribunt, hoc titulo: 'Αναπολογητικὸν ἐκ μέρους πρὸς τὴν ἐγγερισθεῖσαν αὐτῷ γραφὴν τοῦ κραταίου καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, τὴν ἀπολυθεῖσαν πρὸς τίνα μοναχὸν ἐπιμαρψάμενον οὐ μικρῶς αὐτοῦ διὰ γε τὸ τῆς ἀστρολογίας μάθημα, καὶ φιλονεικοῦσαν τὸ τοιοῦτον συστήσαι μάθημα φυσικαῖς καὶ γραφικαῖς ἀποδείξεσι. Tum vero illius initium hisce verbis concipitur: Τολμῶν ὑπομνήσασθαι τὸ προγεγονὸς γρόμμα τῆς βασιλείας σου καὶ εἰς ἡμῶν ἤδη χεῖρας ἐλτλυθέν. Καὶ ἐν πρώτοις μὲν ἀναγνοῦς καὶ περιεπτυξάμεν αὐτῷ καὶ θερμοῦ; κατεφίλησα. Τίνο; ἐνεκεν; "Οτι πιναγίτῃ τῷ ὄντι καὶ ἡμεῖς φωνῆ, κατὰ μέμνησιν αὐτοῦ τοῦ εἰπόντος Χριστοῦ, « Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρὸς εἰμὶ καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, » πρὸς αὐτὸν ἐκείνον ἐποίησατο τὴν ἀπόκρισιν τὸν ἀπεριπέπτω; οὕτω τοῦ θεοσεφοῦ; καταβαῖνον κράτους σου. Μετὰ δὲ ταῦτα τὸ τοιοῦτον γράμμα ἐθαύμακα κατὰ γε τὸ προσὸν αὐτῷ τῶν λέξεων στρυφνὸν καὶ ἐρυθρὸν καὶ τὸ τῶν νοημάτων βαθὺ καὶ πυκνὸν. Οὐδὲ δὴ νοήμασι, καὶ οὐκ οἷδ' ὅπως, περιεπασίων, χειροδεδῆται πρὸ τοῦ καταπνιγῆναι τὸ τίλειον, etc. Alia ex eadem epistola exscribimus in Notis ad nostrum Zonafam; ubi de Vectio Valente astronomo, qui imperante Constantino Magno vixit, agimus. Sub finem vero hæc subduntur: Πείθομαι οὖν καὶ τοῦτο, κράτιστε βασιλεῦ, ὡς οὐκ ἂν ὁ μοναχὸς ἐκείνος πύσασαί ποτε κατηγορῶν τοῦ μαθήματος, εἴπερ εὐπαράγραπτοι εἰσιν ἐπὶ τοσοῦτον οἱ κατ' αὐτοῦ προσφερόμενοι μάρτυρες. Ad calcem denique codicis Regii describuntur eorum nomina quorum auctoritatibus usus est epistolæ scriptor, Συγγράφωντες καὶ συμμάρτυρες τῆς βίβλου αὐτοῦ, Γρηγόριος ὁ θεολόγος, ὁ μέγας Βασιλειὸς, Γρηγόριος Νύσης, 'Ιωάννης ὁ Χρυσορρήμων, ὁ μέγας 'Αθανάσιος, ὁ Κύριλλος, ὁ μέγας 'Επιφάνιος, 'Αναστάσιος ὁ Συναίτης, 'Ιωάννης ὁ Δαμασκηνός, Γρηγόριος ὁ διάλογος, 'Ανδρέας Κρήτης, Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ ἀπόστολοι, Νικηφόρος πατριάρχης, σὺν τούτοις καὶ Μωσῆς καὶ Δαβὶδ, καὶ τίς ὁ φωτιστῶν τούτους καὶ μάρτυς ἀψευδῆς, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ex hisce epistolis aliquot edidit Bonaventura Vulcanius in notis ad S. Cyrillum contra Anthropomorphitas, ex cod. quem Georgius Douza Cpoli attulerat, recenti et parum fida manu, ut ipse testatur, exscripto, qui Joannis Zonaræ nomen præferbat. Zonaræ ascribuntur præterea istæ epistolæ in Indice librorum Græcorum ex cod. ms. Reg. 2813. Verum codices duo Cæsarei, quos laudat Lambecius (38), quorum prior 50, alter 56 epistolas continet, Michael Glycæ auctorem præferunt, hoc lemmate: Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογωτάτου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Γλυκά εἰς τὰς ἀπορίδας τῆς θεολογίας Γραφῆς. Laudantur etiam a Gesnero sub nomine Glycæ, ut et ab Hoeschelio ex bibl. Augustana eodem titulo, et a Jacobo Pontano, qui priores duas Latine edidit. Sed et ad calcem

(34) V. Fabricii Biblioth. Gr. ed. Harles, t. XI, p. 222.

(35) Pag. 346.

(36) Lib. iv, de Bibl. Crsar.

(37) Contra Creyghton, p. 544.

(38) Fol. 30, v.

codicis posterioris Cæsarei hæc scribuntur : Τοῦτο βιβλίον ὑπέγραψε Μιχαὴλ τοῦ Φλωχῆ. Promiscue vero hæc epistolas sub nomine Zonaræ sive Glycæ semper laudat Alkatius, lib. II *De consensu utriusque Ecclesiæ*, cap. 18, n. 17; lib. III, cap. 15, n. 8, cap. 16, n. 24; cap. 18, n. 8, et contra Creygiomem (39). In quibus quidem locis quasdam ex iis integras exscripsit, ita ut, cum scribebat, cujus essent non omnino ipsi pro indubitato haberetur. Et duntaxat constat, harum auctorem vixisse sub Manuele Comneno, tum ex Antapologetico cujus meminimus, tum ex viris primariis aulæ Cpolitianæ quibus aliquot inscribuntur, atque in iis Joanne Duca magno heteriarcha et sebasto, cujus præ cæteris, ut alios præteream, mentio occurrit apud Nicetam (40), et Manuele Comneno Sebastocratore, qui non alius est ab eo cujus pariter meminit Cinnamus (41).

Quando vero Glycas vixerit, ex illius Historia non promptum est assequi : tametsi Zonara posteriorem fuisse, vel certo post Zonaram scripsisse, ex eo colligimus quod illius Annalæ non semel laudet (42). Unde illo multo esse posteriorem non desunt qui conjiciunt. Neque perinde ex Annalibus, vel ex aliis hæctenus editis operibus, Joannis Zonaræ ætatem plane deprehendimus, nisi quod post imperium Joannis Comneni vitam produxisse ipsemet videatur indicare, atque adeo vixisse Manuele imperante, a quo, ut opinor, ipse et Theodorus Balsamon, tum Magnæ Ecclesiæ Cpolitianæ nomophylax et chartophylax, deinde Antiochensis patriarcha, sunt delecti ut sacros canones inspicerent et quæ in iis obscuriora occurrerent interpretarentur, vel quæ aliquatenus legibus adversari viderentur observarent; quod de se testatur Balsamon in Præfatione ad expositionem Nomocanonis. Quod quidem ad ipsum Zonaram referri potest, qui suos in canones Commentarios non suapte sed alterius jussu se conscripsisse prodiit, uti supra observavimus, ita tamen ut Zonaras suos emiserit ante Balsamonem, a quo non velle et cum elogio is laudatur. Ex quibus saltem licet colligere, sub Manuele vixisse Zonaram atque adeo ipsum Glycam; si quidem illius sunt epistolæ de quibus agimus : quod certe suadere videtur scriptiois qua in Annalibus utitur ratio, ubi sacræ Scripturæ potius quam illustrandæ historiæ totus incumbit. Quia etiam in iis astronomos carpit et illos qui astrorum affectionibus quidquid in terra agitur ascribunt, adeo ut τοὺς μὲν πέρρους, τοὺς δὲ μοιχοὺς καὶ ἄλλους πάλιν φονεῖας καὶ ἀρπαγὰς efficiant (43); quod et ipsum iisdem ferme verbis habetur in Antapologetico cujus supra meminimus : licet fateatur, ut et auctor Antapologetici, multa ex siderum affectionibus et signis celestibus id quod futurum sit nos posse conjectare. Ex quibus non omnino tamen conficitur Michaellem Glycam esse auctorem epistolarum de quibus agimus, cum trivialis et quibusvis obvia sit ejusmodi circa astrorum influxus sententia, atque adeo ipsius sit Zonaræ, qui in Annalibus (44) Deam astra condidisse scribit ut terræ ambitus per ea illustraretur et mensura temporis ex eorum circuitibus peteretur, non vero ut una cum motu stellarum omnia nostra circumferantur. Jam vero Manuelem imperatorem astronomiæ plus quam par erat operam impendisse, et astrologorum nugæ pro oraculis excepisse, testatur non uno loco Nicetas in illius Vita (45). Quem quidem haud mirum sententiam suam in epistola ad monachum firmasse totæ sacræ Scripturæ et Patrum auctoritatibus, cum a Cinnamo (46) divinis perinde ac humanioribus litteris admodum instructus, et bello clarus habitus, Martem et Mercurium una et simul coluisse dicatur : ita ut Manuelli aptari potuerit quod Calpurnius (47) de Carino imperatore cecinit :

*Utcunque tamen conspeximus ipsum
Longius, ac, nisi me decepit visus, in uno
Et Martis vultus et Apollinis esse putavi.*

(39) P. 541, 544.

(40) In Alexio Man. f. n. 7-9.

(41) Lib. v, n. 14, 15.

(42) Glycas p. 140, 286, 294, 297.

(43) Glycas p. 26.

(44) Lib. i, n. 11.

(45) Lib. II, n. 7; lib. v, n. 2, 8; lib. VII, n. 7.

(46) Lib. VI, n. 2.

(47) Ecl. ult.

LECTORI.

Notum subsequens præmittatur Notis historicis Du Cangii quas ex calce t. II revocatas textui subjecimus. Ebor.

Ejusmodi sunt qui generalem præsertim spectant historiam, quemadmodum sunt Zonaræ quos modo recudimus, Annales, ut fusioribus illustrari commentariis minime debeant : cum qui id faciendum sibi proponeret, inutilibus potius ac supervacaneis Lectorem fatigaret observationibus, quam labore quovis sublevaret. Ea quippe est scriptiois istius ratio, ut quæ ex auctoribus decerpuntur, attingantur duntaxat, nec pleniori oratione conscribantur. Continua gestorum series, et secundum certiores temporum notas digesta, in illis attenditur potissimum, adeo ut ipsas consulere origines necesse habeat, qui prolixiores expecterit narrationes ; cum eorum qui condunt annales præcipuum sit consilium ut universali quadam rerum coqui-

Meminit denique Joannes Pontanus, in Præfatione ad historiam Joannis Cantacuzeni, poematum Joannis Zonare de Processione Spiritus sancti, quæ a Genebrardo in Latinam linguam conversa esse observat. Ea cum in omnibus fere bibliothecis exacta satis adhibita diligentia conquisierim, nec reperi, nec ubi et in quo Genebrardi volumine edita sint, ab hujusce urbis viris doctis rescire potui (34). Sic porro Pontanus: « Zonarem fuisse schismaticum testari possunt ejus poemata aculeatissima de processione sancti Spiritus, et alia adversus Latinos composita, quæ Genebrardus dum converteret, se criminationes illas omisisse narrat. » Quæ quidem ipsissima Pontani verba exscripsit Allatius in Creygtorum (35).

Enimvero præter supra laudata Joannis Zonare opera circumferuntur passim in bibliothecis Epistolæ dogmaticæ, continentes obscuriorum sacræ Scripturæ locorum explicationem, numero sex et quinquaginta, quarum seriem et argumenta descripsit Petrus Lambecius (36); quas quidem Joanni Zonare quidam codices, alii Michaeli Glycæ ascribunt, adeo ut haec incertum mapeat utrius sint: tametsi in eam videatur concedere sententiam Leo Allatius (37) ut Glycæ potius illas tribuat quam Zonare, ubi ita scribit: « Hæc et alia Michael Glycæ, epistola satis proluxa ad Joannicum monachum, etc. Hujus etiam epistolam de hac eadem re se legisse scribit Casaubonus exercit. in Baronium 16, n. 49, sed sub nomine Zonare editam, quam Glycæ esse codices antiqui repræsentant. Cujusnam vero sint illæ epistolæ, quæ sub nomine Glycæ et Zonare nomine in mss. prostant, alius erit disserendi locus. » Utinam viri doctissimi et in re veterum libraria peritissimi exstaret super hac difficultate dissertatio, quæ nos ab hac disquisitione levasset. Certe Zonare hæc ascribit codex Regius, sed recentiori manu scriptus, anno scilicet mundi juxta Græcos 6996 (Christi 1488), Ind. 6, hoc titulo 'Επιστολα κυροῦ Ἰωάννου Ζωναρά καὶ πρωτοσυγκρίτης καὶ δρουγγαρίου τῆς βίβλης. Continet porro hic codex [n. 3015] 45 duntaxat epistolas, quarum prima Joanni Sinaitæ inscribitur, penultima vero, quæ est 38 in indice Lambeciano, videtur esse Manuelis Comneni imper., scripta videlicet, ut præfert inscriptio. Τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ κυρίῳ Ἀλυπίῳ τῷ ἐγκλειστῷ Εἰ χεὶ τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην ἀπορρόπαιον ἤγεισθαι παντάσῃσιν. Initium vero illius est, Τὰ τῆς μαθηματικῆς, etc. Atque in hæcce verba desinit: 'Εκ τούτων οὖν πάντων μάνθανε, ἱερὰ κεφαλή, ὡς εἰμαρμένη μὲν καὶ γέννησις παντάσῃσιν ἀπηγόρευνται τὸν κατ' εἰκόνα καὶ γὰρ Θεοῦ πλασθέντα λογικὸν αὐτεξούσιον ἄνθρωπον· οὐ γὰρ φυσικαῖς ἀνάγκαι· ὑποκείμεθα καταδεξώμεθα· προγνωστικὴν δὲ τίνα τοῖς ἀνθρώποις ἐνδεδῶξασθαι δύναμιν, καθὰ καὶ φθάσας ὁ λόγος ὑπέδειξεν, οὐ τοσοῦτον ἀπέοικε δι' ἣν αἰτίαν εἰρήκαμεν, εἰ καὶ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐνασχολεῖσθαι τούτοις οὐ συγχωρούμεθα, ὅτι μὴ κατὰ λόγον ὄρθιν αὐτοῖς· ἀποχρώμεθα. Istius epistolæ Antapologeticum sequitur in cod. Reg. et in Indice Lambeciano, qui hanc Manuelli omnino ascribunt, hoc titulo: Ἀναπολογητικὸν ἐκ μέρους· πρὸς τὴν ἐγγειρισθεῖσαν αὐτῷ γραφὴν τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, τὴν ἀπολυθεῖσαν πρὸς τίνα μοναχὸν ἐπιμεμφόμενον οὐ μικρῶς αὐτοῦ διὰ γε τὸ τῆς ἀστρολογίας μάθημα, καὶ φιλονεικῶσαν τὸ τοιοῦτον συστήσαι μάθημα φυσικαῖς καὶ γραφικαῖς ἀποδείξεισι. Tum vero illius initium hisce concipitur: Τοῦ μὲν ὑπομνήσκαυ τὸ προγεγονὸς γράμμα τῆς βασιλείας σου καὶ εἰς ἡμῶν ἤδη χεῖρας ἐλθλυθὲν. Καὶ ἐν πρώτοις μὲν ἀναγνοῦς καὶ περιεπτουξάμην αὐτῷ καὶ θερμοῦ· κατεβλήσα. Τίνο; ἐνεκεν; Ὅτι πιναγίξ τῷ ὄντι καὶ ἡρεμαίξ φωνῆ, κατὰ μίμησιν αὐτοῦ τοῦ εἰπόντος Χριστοῦ, « Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρὸς; εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίῃ, » πρὸς αὐτὸν ἐκείνον ἐποιήσατο τὴν ἀπόκρισιν τὴν ἀπερισκεπῶς οὕτω τοῦ θεοστεροῦς καταδωόμενον κράτους σου. Μετὰ δὲ ταῦτα τὸ τοιοῦτον γράμμα ἐθιχόμενα κατὰ γε τὸ προσὸν αὐτῷ τῶν λέξεων στρυφὸν καὶ εὐρυθμον καὶ τὸ τῶν νοημάτων βαθὺ καὶ πυκνόν. Οἷξ δὲ νοήματι, καὶ οὐκ οἷδ' ὅπως, περιπεσῶν, χειροδθῆναι πρὸ τοῦ καταπιτῆναι τὸ τίλεον, etc. Alia ex eadem epistola exscribimus in Notis ad nostrum Zonafam; ubi de Vectio Valente astronomo, qui imperante Constantino Magno vivit, agimus. Sub finem vero hæc subduntur: Πείθομαι οὖν καὶ τοῦτο, κράτιστε βασιλεῦ, ὡς οὐκ ἂν ὁ μοναχὸς ἐκεῖνος πύσοαιτὸ ποτε κατηγορῶν τοῦ μαθηματος, εἴπερ εὐπαράγραπτοι εἰσιν ἐπὶ τοσοῦτον οἱ κατ' αὐτοῦ προσηρόμενοι μάρτυρες. Ad calcem denique codicis Regii describuntur eorum nomina quorum auctoritatibus usus est epistolarum scriptor, Συγγράφοντες καὶ συμμάρτυρες τῆς βίβλου αὐτοῦ, Γρηγόριος ὁ θεολόγος, ὁ μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος Νύσης, Ἰωάννης ὁ Χρυσορόβῆμων, ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὁ Κύριλλος, ὁ μέγας Ἐπιφάνιος, Ἀναστάσιος ὁ Συναίτης, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, Γρηγόριος ὁ διάλογος, Ἀνδρέας Κρήτης, Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ ἀπόστολοι, Νικηφόρος πατριάρχης, σὺν τοῦτοις; καὶ Μωσῆς καὶ Δαβὶδ, καὶ τίς ὁ φωτίζων τοῦτους καὶ μάρτυς ἀψευδής, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ex hisce epistolis aliquot edidit Bonaventura Vulcanius in notis ad S. Cyrillum contra Anthropomorphitas, ex cod. quem Georgius Douza Cpoli attulerat, recenti et parum fida manu, ut ipse testatur, exscripto, qui Joannis Zonare nomen præferbat. Zonare ascribuntur præterea istæ epistolæ in Indice librorum Græcorum ex cod. ms. Reg. 2815. Verum codices duo Cæsarei, quos laudat Lambecius (38), quorum prior 50, alter 56 epistolas continet, Michaeli Glycæ auctorem præferunt, hoc lemmate: Τοῦ σερωτάτου καὶ λογιωτάτου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Γλυκᾶ εἰς τὰς ἀπορίας τῆς θείας Γραφῆς. Laudantur etiam a Gesnero sub nomine Glycæ, ut et ab Hæschelio ex bibl. Augustana eodem titulo, et a Jacobo Pontano, qui priores duas Latine edidit. Sed et ad calcem

(34) V. Fabricii Biblioth. Gr. ed. Harles, t. XI, p. 222.

(35) Pag. 346.

(36) Lib. iv, de Bibl. Cæsari.

(37) Contra Creygtton, p. 544.

(38) Fol. 30, v.

codicis posterioris Cæsarei hæc scribuntur : Τοῦτο βιβλίον ὑπέγραψε Μιχαὴλ τοῦ Φλωκᾶ. Promiscue vero hæc epistolas sub nomine Zonaræ sive Glycæ semper laudat Allatius, lib. II *De consensu utriusque Ecclesiæ*, cap. 18, n. 17; lib. III, cap. 15, n. 8, cap. 16, n. 24; cap. 18, n. 8, et contra Creyigionem (39). In quibus quidem locis quasdam ex iis integras excerpit, ita ut, cum scriberet, cujus essent non omnino ipsi pro indubitate haberetur. Et duntaxat constat, harum auctorem vixisse sub Manuele Comneno, tum ex Antapologetico cujus meminimus, tum ex viris primariis aulæ Cpolitianæ quibus aliquot inscribuntur, atque in iis Joanne Ducea magno heteriarcha et sebasto, cujus præ cæteris, ut alios præteream, mentio occurrit apud Nicetam (40), et Manuele Comneno Sebastocratore, qui non alius est ab eo cujus pariter meminit Cinnamus (41).

Quando vero Glycas vixerit, ex illius Historia non promptum est assequi : tametsi Zonara posteriorem fuisse, vel certo post Zonaram scripsisse, ex eo colligimus quod illius Annalæ non semel laudet (42). Unde illo multo esse posteriorem non desunt qui conjiunt. Neque perinde ex Annalibus, vel ex aliis hætenus editis operibus, Joannis Zonaræ ætatem plane deprehendimus, nisi quod post imperium Joannis Comneni vitam produxisse ipsemet videatur indicare, atque adeo vixisse Manuele imperante, a quo, ut opinor, ipse et Theodorus Balsamon, tum Magnæ Ecclesiæ Cpolitianæ nomophylax et chartophylax, deinde Antiochenus patriarcha, sunt delecti ut sacros canones inspicerent et quæ in iis obscuriora occurrerent interpretarentur, vel quæ aliquatenus legibus adversari viderentur observarent; quod de se testatur Balsamon in Præfatione ad expositionem Nomocanonis. Quod quidem ad ipsum Zonaram referri potest, qui suos in canones Commentarios non suapte sed alterius jussu se conscripsisse prodit, ut supra observavimus, ita tamen ut Zonaræ suos emiserit, ante Balsamonem, a quo non semel et cum elogio is laudatur. Ex quibus saltem licet colligere, sub Manuele vixisse Zonaram atque adeo ipsum Glycam; si quidem illius sunt epistolæ de quibus agimus : quod certe suadere videtur scriptionis qua in Annalibus utitur ratio, ubi sacræ Scripturæ potius quam illustrandæ historiæ totus incumbit. Quin etiam in iis astronomos carpit et illos qui astrorum affectionibus quidquid in terra agitur ascribunt, adeo ut τοὺς μὲν πέρους, τοὺς δὲ μοιχοὺς καὶ ἄλλους πάλιν φονέας καὶ ἀπραγὰς efficiant (43); quod et ipsum eisdem ferme verbis habetur in Antapologetico cujus supra meminimus : licet fateatur, ut et auctor Antapologetici, multa ex siderum affectionibus et signis cælestibus id quod futurum sit nos posse conjectare. Ex quibus non omnino tamen conficitur Michaellem Glycam esse auctorem epistolæ de quibus agimus, cum trivialis et quibusvis obvia sit ejusmodi circa astrorum influxus sententia, atque adeo ipsius sit Zonaræ, qui in Annalibus (44) Deum astra condidisse scribit ut terræ ambitus per ea illustraretur et mensura temporis ex eorum circuitibus peteretur, non vero ut una cum motu stellarum omnia nostra circumferantur. Jam vero Manuelem imperatorem astronomiæ plus quam par erat operam impendisse, et astrologorum nugas pro oraculis excepisse, testatur non uno loco Nicetas in illius Vita (45). Quem quidem haud mirum sententiam suam in epistola ad monachum firmasse tot ætheræ Scripturæ et Patrum auctoritatibus, cum a Cinnamo (46) divinis perinde ac humanioribus litteris admodum instructus, et bello clarus habitus, Martem et Mercurium una et simul coluisse dicatur : ita ut Manuelli aptari potuerit quod Calpurnius (47) de Carino imperatore cecinit :

*Utcunque tamen conspeximus ipsum
Longius, ac, nisi me decepit visus, in uno
Et Martis vultus et Apollinis esse putavi.*

(39) P. 544, 544.

(40) In Alexio Man. f. n. 7-9.

(41) Lib. v, n. 14, 15.

(42) Glycas p. 140, 236, 294, 297.

(43) Glycas p. 26.

(44) Lib. i, n. 14.

(45) Lib. II, n. 7; lib. v, n. 2, 8; lib. VII, n. 7.

(46) Lib. VI, n. 2.

(47) Ecl. ult.

LECTORI.

Notum subsequens præmittatur Notis historicis Du Cangii quas ex calce t. II revocatas textuali subjicimus. Ror.

Ejusmodi sunt qui generalem præsertim spectant historiam, quemadmodum sunt Zonaræ quos modo recudimus, Annales, ut fusioribus illustrari commentariis minime debeant : cum qui id faciendum sibi proponeret, inutilibus potius ac supervacaneis Lectorem fatigaret observationibus, quam labore quovis sublevaret. Ea quippe est scriptionis istius ratio, ut quæ ex auctoribus decerpuntur, attingantur duntaxat, nec pleniori oratione conscribantur. Continua gestorum series, et secundum certiores temporum notas digesta, in illis attenditur potissimum, adeo ut ipsas consulere origines necesse habeat, qui proliziores expectant parrationes; cum eorum qui condunt annales præcipuum sit consilium, ut univ ersali quadam rerum coqui-

tione, Lectoris animum informant. « Ita Zonaræ illud in primis fuit, ut recte in Præfatione ait Wolfus, certam quendam historiæ quasi disciplinam constituendi, et dispersa in plurimis membra, et partes ejus in unum quoddam corpus redigendi. Delegit enim sibi non omnium, sed præcipuarum gentium historias: neque eas omnes, sed vel præcipuas duntaxat, vel eas quæ ad Ecclesiæ seriem perspiciendam facere videbantur. » In hac igitur tot eventuum atque rerum expositione, quam Annales complectuntur, qui mundi primordia, Veterisque Fœderis historias, quæ ex sacris Libris, et ex Josepho, ac Georgio Syncello: aut res Græcicas, vel etiam Romanas, seu reipublicæ seu imperii tempora spectentur, ex scriptoribus refert Zonaras, cum iis conferre vellet, ac eorum auctoritate firmare qui singulas ex professo pertractarunt, vel quæ ille de industria omisit offerre, duo pariter subiret incommoda, ut et nimium diceret, nec tamen totum, ut Quintiliani verbis utar: fatendum tamen occurrere interdum in iis multa, quæ critica indigeant manu: cum in ipsa videlicet narratione, aut in personarum vel locorum nomenclaturis, atque adeo in factis ipsis a suis discedunt authenticis, de quibus Lectorem interest admonere. Nonnulla sunt præterea, quæ locis exoticis possunt adornari, cum lumen sibi invicem plerumque commodent scriptores: quod quidem in notis, quas hic in præsens edimus, pro virili præstitimus, in iis maxime quæ Byzantinæ historiæ illustrandæ conducunt, quandoquidem hosce Annales publicamus, cæteris rerum Byzantarum scriptoribus, typis regijs hactenus expressis, adjungendos. Nam ut Theophanem, ac illius Continuatores, vel qui, ut Zonaras, Annales a mundi conditu ad sua tempora, alia forte methodo, perduxerunt, Georgium Cedrenum, Georgium Hamartolun, Symeonem Logothetam, Joannem Scylitzen, Constantinum Manassem, Michaellem Glycam, Joelem, et alios istiusmodi cum ipso Zonara compararem, absonum prorsus visum esset, cum satis et abunde sit, si quæ sunt extra usum communem, vel a cæteris intacta, in notas referantur, ex quibus scriptori lux utcumque affulgeat. Jam vero cum in universam Byzantinam historiam perpetuos, ut ita dicam, seu qui singulis illius scriptoribus aptari possint, commentarios antehac ediderim, duobus publicatis voluminibus, quorum alterum Familias Augustas et Dalmaticas, una cum urbis Constantinopolitanæ descriptione, alterum, ad mediæ et infimæ Græcitatæ Glossarium complectatur, in quo non modo vocabula mixto-barbara, sed etiam dignitates palatinæ, militares, ecclesiasticæ et monasticæ explicantur: unum supererat, ut sola duntaxat facta illustrari posse arbitrarer. Quod quidem ita a me præstitum est, ut si quid in supra memoratis lucubrationibus excidisset, subinde annotarem, idque sæpe ex scriptoribus ineditis, ne vel ex incuria nostra, vel ex memorie lapsu dispendium Lector patiatur. Sed et varias interdum lectiones ex Zonaræ manu descriptis codicibus, quos videre contigit, subinde inserimus, prætermittis interea synonymis, tanquam nullius compendii, quod et se fecisse profitetur Wolfus interpret; cujus alioquin notas priori editioni subditas, cum nostris edi suis locis curavimus, littera nominis initiali W. indicatas, prætermittis quibusdam inutilibus. Atque hæc quidem priorem Annalium partem, et alteram usque ad Constantinum Magnum potissimum spectant, ubi paulo visus est accuratior, quam in iis quæ Byzantinorum imperatorum historiæ erant subjunctæ, in qua minus scientem fuisse palam est, quod et ipsemet ingenue agnoscit; quemadmodum et Xylander in notis ad Cedrenum singulis fere locis, qui res Byzantinas spectant, non modo hæsitare cogitur, sed fatetur ultro vocum sibi insolentium, partim hybridarum ac *μειζοβαρβάρων*, partim prorsus et ad apud Latinos et apud Græcos peregrinarum, notiones ignotas, nec alibi lectas: quod non omnino mirandum, siquidem hac tempestate, nulli tum fere essent editi Byzantinæ historiæ scriptores, et in iis illustrandis nemo ex tot viris eruditissimis studia sua hactenus contulerat.

HIERONYMI WOLFII

IN

JOANNIS ZONARÆ ANNALES

PRÆFATIO,

Ad magnificum et generosum virum D. Antonium Fuggerum Kirchpergæ et Weissenhorni dominum, Cæsareæ majestati a consiliis, etc.

Opus hoc historiarum Joannis Zonaræ, viri sua ætate in Cpolitano imperio clarissimi, longo jam tempore a multis viris doctissimis desideratum, duplici potissimum nomine commendandum esse videtur, tum propter amplitudinem et varietatem rerum quæ in eo continentur, tum ob brevitate, hominibus vel in re publica vel domesticis negotiis vel studiis gravioribus occupatis, vel iis quorum infirmior est memoria, gratam atque aptissimam. Neque enim cuilibet accommodatum est omnia scripta om-

nium historicorum evolere. et præcipuas res summorum imperiorum a mundi exordio, quantum quidem mortalitati nostræ concessum est, usque ad hanc ætatem, ignorare turpissimum. Nam si Cicerone auctore inter hominem et belluam hoc maxime interest, quod hæc tantum quantum sensu movetur, ad id solum quod adest quodque præsens est se accommodat, paululum admodum sentiens præteritum aut futurum, homo autem quoniam rationis est particeps, consequentia cernit, principia et causas rerum videt, earumque progressus et quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat, et rebus præsentibus adjungit atque adnectit futuras, facile totius vitæ cursum videt, ad eamque degendam præparat res necessarias, vix hominis nomine dignus est qui memoria et cogitatione ultra suam ætatem non progreditur. Ac præsentia rerum futurarum, si qua est, divini potius esse muneris quam humani ingenii creditur: etsi non desunt qui vel natura incitati vel arte adjuti vel usu rerum edocti ea prædicunt quæ multo post futura sunt. Quæ quidem facultas et latius pateret et multo esset illustrior, si tria hæc in uno homine conjungerentur: præteritarum autem ignoratio in homine litteris vel mediocriter imbuto vix ullam habet excusationem. Neque enim in hac, ut in illa, vel de rei difficultate vel de naturæ nostræ imbecillitate queri possumus, sed vel supina negligentia vel occupatio supervacanea vel inane voluptatis studium culpam omnem sustinet. Quis enim omnium mortalium ita negotiis obruitur quin, si parcus et prudens sit temporis pretiosissimi et irreparabilis thesauri dispensator, unam atque alteram horam legendo meditandoque absque ullo incommodo valetudinis et rerum suarum dispendio quotidie possit impendere? Videmus enim quibus nugis, ne quid dicam gravius, plerisque tempus pereat, quod longe rectius studio sapientiæ tribueretur. Nec injuria vir gravissimus Seneca exclamat, magnam vitæ partem nihil agentibus, majorem male agentibus, totam aliud agentibus elabi, eoque fieri ut necessaria ignoremus quoniam supervacanea didicerimus. Supervacanea porro intelligit immodicum voluptatum, honoris, potentiae, pecuniæque studium, necessaria vero philosophiam, hoc est humanarum divinarumque rerum cognitionem: quæ si ulli mortalium perfecta contingeret, haud dubie omnium oculi atque animi in illum unum tanquam deum quemdam converterentur. Nunc quia nomen inane multi jactitant, perpauci vero ita sunt morati ut recta ratio postulat, sit ut res ipsa vulgo non intelligatur, et nomen odiosum æque atque ridiculum habeatur. Idque haud scio quam recte. Neque enim disciplinæ aut vitæ genus ob hominum incitiam aut perversitatem jure traducitur: et qui iam severe judicant, ne semetipsos quidem, nisi mentis errore afficiantur, probabunt. Homines enim sunt ut cæteri, et iisdem affectibus obnoxii: et parum liberale est unum atque alterum nævum exagitare dissimulatis virtutibus, quarum in philosophis non minima est studium inquirendi veri et moderandarum cupiditatum, ut intra naturæ præscriptum coercerentur, eodemque pro sua virili producendi quam plurimos. Postulare autem ut ii sese infra omnes infimos homines abjiciant, et in extremis sordibus Cynicorum more vivant, immanis est incitiae atque superbiae. Sed ad historiam redeo, quæ cum crassior quaedam philosophia sit, et exemplis potius quam rationibus vitam civilem ac privatam instituat, non dubium est quin magnam habeat utilitatem cum summa suavitate conjunctam. In qua quæ præcipue observanda sint, prudenter Livius his verbis monet: « Ad illa mihi pro se quisque acriter intendat animum, quæ vita, qui mores fuerint, per quos viros quibusque artibus domi militiæque et partum et actum imperium sit. Labente deinde paulatim disciplina, velut dissidentes primo mores sequatur animo, deinde ut magis magisque lapsi sint, tum ire cœperint præcipientes, donec ad hæc tempora, quibus nec vitia nostra nec remedia pati possumus, ventum est. Hoc illud est præcipue in cognitione rerum salubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri: inde tibi tuæque rei publicæ quod imitere capias, inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites. » Hactenus ille. Sed et Cicero, præterquam quod ait « nescire quid antea quam natus sis acciderit, id est semper esse puerum, » magnis ornat laudibus historiam, cum testem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magistram vitæ, nuntiam vetustatis appellat. Quæ cum vera esse non negem (neque enim quorundam fabulosa commenta rem ipsam corrumpere possunt), tamen, si maxima ex parte omnium ætatum consilia, acta, eventus restimemus, quid est aliud historia quam ingens quoddam pelagus ac potius naufragium miserabile humanæ stultitiæ, improbitatis et miseritæ, et speculum longe illustrius vitæ privatæ et politicæ, quam ulla comœdia aut tragœdia? Quæ cogitatio in hujus operis elucubratione perpetuo sensibus atque animo meo obversata est. Sive enim sacra sive profana, sive nova sive vetera occurrerent, sive Hebræa sive Græca tractarentur, cramben eandem repeti, cantinelam eandem cani videbam: omnia plena errorum, scelerum, fraudum, mendaciorum, præstigiatorum, ærumnarum, disseusionum, cædium, excidiarum. Ut res ipsa abunde doceat, humanum ingenium ab ipso ortu esse depravatam, neque inanem exstitisse divinam execrationem, cum ubique sudor vultus, ubique tribuli et spinæ, ubique serpentis insidiæ appareant. Boni et simplices pauci sunt: et si qui sunt, ii alias per imprudentiam in facinus ruunt, alias malis exemplis corrumpuntur, alias a maximo improborum et callidorum numero opprimuntur. Et quanquam naturæ hominum duo insignia munera, facultas rationis et orationis divinitus sunt concessa, quibus ad contemplandum et celebrandum hujus universalis Opificem, et ad tuendam ac juvandam hominum inter ipsos communitatem utendum erat, in nullum fere alium usum a plerisque ea converti videmus, nisi ad expeditius fallendum et nocendum, et vastitatem efficiendam. Annon ita plerumque vivitur, ut quemadmodum feræ in solitudinæ et silvis, pisces in flumi-

nibus et mari, volucres in immensis illis aeris spatiis, magna ex parte quasi naturæ quadam lege imbecilliores opprimunt et devorant, ita etiam in nostro genere callidissimi et potentissimi quique imbecillitatem et simplicitatem cæterorum in suam prædam vertunt, aliquando etiam sine fructu, quid fructu dico? imo etiam cum periculo et incommodo suo aliis nocent; idque cum faciunt, quasi re bene gesta gloriantur. Interea theologi de justo Dei judicio, de præmiis priorum, de suppliciis improborum concionantur; cum ipsi sese, quasi terrigenæ illi fratres, acutis exacerbata lingue pugionibus confodiant, eundemque morbum in animis auditorum propagent, ut haud injuria dubitari queat an .. sed temperandum est calamo, ne ipse in idem vitium incidam. Philosophi de officiis præcipiunt, et ipsi ab officio sæpe discedunt: neque fere usquam plus est injuriæ quam ubi juris plurimum, neque plus morborum quam in copia remediorum, nusquam plus paupertatis quam in summis opibus, nusquam plus dementiæ quam in summa sapientiæ persuasione. Quæ quidem sapientia consuetudinis inveteratæ, acceptæque a majoribus opinionis, et auctoritatis magistrorum fundamentis haud scio quam firmis innititur. Hinc infinita illa dissidia religionum, doctrinarum, morum, institutorum, et propter opinionum (rei levissimæ) diversitatem capitales inimicitia, seditiones, perniciosæ, bellaque atrocissima. Inter hæc alii fremunt, alii gemunt, aliqui rident, multi flent, plures indignantur, plerique omnes conquærentur. Nemo non aliena vitia perspicit et exagitat; sua vero serio et constanter emendat fere nemo, aut sane paucissimi: in quo exiguo grege utinam et ego meisam numerare possem! Sed nescio quo pacto exemplis magis omnes trahimur quam disciplina et ratione, καὶ τὸν ἐπιχώριον, ut Aristophanes ait, ἀσχοῦμεν τρόπον. Pauci enim ea sunt vel prudentia vel animorum constantia præditi, ut cum vitis et erroribus suorum temporum pugnare possint. Ita quasi fato quodam præcipites in vitia ruimus, et ex vitis in calamitates. Quæ fortasse minus multæ aut saltem leviores essent, si rectam rationem et reliquos adhuc in natura nostra divinæ lucis igniculos in tantis fortunæ tenebris tanquam fidelissimos duces sequeremur. Quod si fieret, non toties fatum fatui et cæcam fortunam cæci accusarem, neque nostros errores et vitia obscuris quibusdam nominibus velarem. Nulla quidem est in terris vel sapientiæ vel virtutis perfectio, et frustra describitur nobis ille qui apud Horatium:

*Uno minor est Iove: dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum,
Præcipue sanus.*

aut apud Gellium ἀκώλυτος, ἀνεκδίαστος, ἀπαρµηδίαστος, ἐλεύθερος, εὐπορος, εὐδαίμων. Qualis, ut opinor, nemo unquam fuit neque futurus est. Omnibus enim, quod satyricus perfacete addit, non modo pituita, sed flava et atra bilis aliquando molesta est. Quod utinam minus crebro et in dictis et in factis præstantissimorum virorum cerneretur! Alioqui doctrinam divinarum humanarumque rerum et integritatem et minus controversam et multo expeditiorem haberemus, et vita mortalium ærumnis longe paucioribus premeretur. Sed tantam esse recordiam et malitiam, ut quasi de industria miseros et nos ipsos et alios esse velimus, id vero est dolendum. Quid enim obstat, morbis et morte exceptis (quorum illos intemperantia voluptatum atque libidinum cumulamus, hæc sæpe quasi refugientem ultro accessimus), quominus etiam in terris aliquo modo beati simus? cum divina benignitas ad victum et cultum necessaria liberaliter omnia suppeditet, modo recte uteremur et humaniter communicarem. Nam pestilentia quidem et sterilitates et terræ motus et siccitates et inundationes, et si quæ sunt ejus generis alia publica mala, in unius hominis ætatem rarius incidunt. Bella vero nulla naturæ necessitate, sed hominum, eorumque principum et regum, quos virtute et sapientia præstare cæteris et cives suos reddere beatos decebat, vel ambitione vel æmulatione vel avaritia vel crudelitate existunt, et longe majorem malorum omnium molem secum trahunt quam quæ naturæ nobis necessitas imposuit. Ne vero cæteri nos excusatos putemus, nunquam principes tantos clero tumultus possent, nisi inferiores, iisdem morbis laborantes, illorum cupiditatibus non ministros modo sed duces etiam se præberent: qui honesti laboris fuga et scelesti otii cupiditate divina humanaque, jura omnia violare non verentur, et horribili furore et plus quam belluina immanitate grassantur; cumque ipsi pessimi sint, bona etiam aut saltem medioeria ingenia corrumpunt, aut cæteros quietos et tranquillos esse non patiuntur. Sævum profecto et horrendum est Martis imperium, qui ferro et igni sævit; sed paulo mitior est Mercurii tyrannia, qui falsis rationibus et callidis verbis miscet omnia, et tela fere suppeditat quæ Mars ejaculetur: pessimi sane demagogi, ut ab astrologis appellantur, ac potius κοσμοκράτορες. Nam vis et fraus, jure et veritate oppressis, plerumque rerum potiuntur. Quod etsi ita in promptu est, ut optabile sit esse obscurius, tamen nescio quo modo lectione historiarum magis animus commovetur et ad considerandam vitæ humanæ sive comico-tragediam sive tragico-comœdiam et miseriam simul et vanitatem impellitur: quæ nos ad aliam vitam, piis divinitus promissam, majori studio et ardentioribus votis expetendam excitare debebant, et dum hic sumus, etiam diligentiores, prudentiores et moderatiores efficere. Nam tragicos casus, quorum plene sunt historia, vel ex superbia et ambitione, vel ex negligentia et temeritate, vel ex animi libidine et injustitia ortum habuisse fere constat; perpaucos autem, dum officio fungerentur, impegnisse. Cujus rei Zonaras noster exempla pene innumera, in postremo tomo præsertim (absque quo si esset, posteriorum imperatorum res gestas magna ex parte ignorarem) compendio proponit. In quo etsi alii alia desiderare

possunt (quis enim satisfaciat omnibus?), tamen conatus ejus egregius atque institutum præclarum fuit, certam quamdam historię quasi disciplinam constituendi, et dispersa in plurimis voluminibus membra et partes ejus in unum quoddam corpus redigendi, ea moderatione adhibita, ut instar lauti magis quam copiosi convivoris optima potius quam plurima apponeret, nec convivas cum fastidio dimitteret, sed ita affectos, ut Timotheum de Platone dixisse ferunt, cœnas ejus etiam postridie delectare. Delegit enim sibi non omnium, sed præcipuarum gentium historiam, neque eas omnes, sed vel præcipuas duntaxat vel eas quæ ad ecclesię seriem perspicendam facere videbantur, consilio judicioque suo. Quod sive probarit sive non probarit omnibus, hoc illi cum multis, illud cum paucissimis scriptoribus, ne dicam nullis, commune erit. In bona tamen spe sum, fore plures qui avide accepturi et gratis animis hoc opus pellecturi sint, quam qui contempturi aut calumniaturi. Morosorum vero et obtrectatorum querelas atque arales quis hominum dœorumve effugiat? quibus, nisi quod ipsi fecerunt, nihil placet: ac ne ipsi quidem sibi ubique satis placent, alioqui non alias aliud probarent atque improbarent. Non inficior posse videri Zonaram alias prolixiorē, ut in Judaica historia, alias breviorē, ut in exterarum gentium rebus gestis. In quo si qua culpa commissa est, excusationem habere videtur hanc, quod ipse non ex suo ingenio deprompsit ea quæ scripsit, sed ex variis auctoribus collecta in certum ordinem redegit; qui auctores inter se dissimillimi sunt. Quod autem non omnia persectus est, fortasse non negligentia sed de industria fecit. Nam omnium gentium atque urbium res gestas describere immensi est negotij atque adeo infiniti, ut taceam non semper esse fructuosum. Ac parum abeat quin dicam, id in tanta amplitudine orbis terrarum non magis esse vel utile vel necessarium, quam si quis in civitate maxima omnium domorum acta cognoscere student. Insignia, rara, exquisita, nos aliqua ex parte attingentia ignorare turpe: consecrari singula curiositatis potius est quam eruditionis. Si geographicis, qui totius terrę formam tenere se profitentur, multas et magnas orbis partes ignorare licuit, cur non idem in historia quoque cum venia liceat? Jam quod ad eloquentiam attinet, contiones, strategemata, consilia, eventus, eadem fere ubique recurrunt. Nam fluitantes populos plerumque de finibus dimicare, esse causas vel prætextus quosdam bellorum et subites occasiones, alia atque alia consilia, sententias, eventus, quis nescit?

Occidit miseros crumbe repetta magistros,

inquit ille, et alio loco

*Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, discursus nostri farrago libelli.*

Quæ cum ita se habeant, et Philosopho auctore singularia infinita sint nec ullis scientiæ limitibus includi possint, præcipua ex iis scire satis est (de hominibus occupatis loquor) et ordinem temporum ac rerum gestarum animo complecti. Quam ad rem non parum adjumenti afferet Zonaras noster, qui ab orbe condito auspiciatus ad suam usque ætatem, hoc est ad annos abhinc amplius 400 processit. In quo necesse habuit prima quasi rerum gestarum cunabula ex Litteris sacris, Josepho atque aliis scriptoribus vetustis repetere. Quæ nobis, si absque Mose fuisset, plane ignotæ essent: cui nos ut divinitus edocio religio nostra, quamvis adversante philosophia, credere jubet ac cogit. Ut ut sit, auctorem eo antiquiorem et certiorē non habemus. Est enim Judaica historia veluti fundamentum aut principium cæterarum omnium: et gentis illius mirum quoddam fatum, ut pene totum terrarum orbem pervagata, in summis exterarum gentium odiis et adversariationibus, tamen opiniones suas mirabili sive pertinaciā sive constantia defenderit, atque etiam hodie tueatur, et multos in suam sententiam pertraxerit. Qualem nihil in cæteris populis cernitur: quorum historię, insertis etiam et explicatis Danielis et aliorum prophetarum oraculis, obiter attinguntur, ut Ægyptiæ, Assyriæ, Persicæ, Macedonicæ, Romanæ. Quanquam his peculiare volumen dedicavit, quod ego in duas partes distinxī, et Christianos imperatores ab ethnicis separavi, ut totum opus tripartitum esset. De cujus argumento hactenus. Nunc etiam de stylo auctoris nonnihil est dicendum, qui cum non unius sit generis et formæ, sed pro varietate auctorum e quibus hæc petita sunt, et ipse variet, in ultimo tomo præsertim, qua ætate Græca pariter et Romana lingua degeneravit, eruditi homines in eo nonnihil desiderabunt. Desideravi et ipse nonnihil, parcimoniam in primis Demosthenicæ orationis, quæ meo palato longe fuit gratior et ad convertendum non tantum jucundior sed etiam facilior: ut ut aliis difficilis videatur, et mea tenuitate superior. Nam in hoc auctore multæ sunt aut mihi certe esse videntur περισολογίαι, quæ ut Græcum sermōnem suo quodam genio sæpe non infeliciter lascivientem deceant, Latinis auribus multo severioribus, nisi multum ego fallor, permolestas futuræ erant. Eaque de causa, ubi citra sententiæ detrimentum fieri potuit, a me alicubi prætermisissæ sunt. Idque cum non tam mea sponte, quam monitu doctissimorum virorum, Joachimi Camerarii et Ludovici Carini, fecerim, me facile viris doctis probaturum confido. Imperitorum autem et obtrectatorum judiciâ, quæ vel nulla vel perversa sunt, contemno, neque facio pluris quam morsum pulicis elephantus Indicus. Fabris enim fabrilia tractanda sunt, neque temere falces in alienam messem immittendæ. Concessa omnibus est ab invidia et imperitiâ ad æquitatem et eruditionem provocatio. Idem mihi jus, ubi vel decere vel necessarium esse visum est, et in dialogicis ad perpetuam orationem redigendis laud raro permisi, ne propria nomina et pronomina quædam et verbum inquit et alia hujusmodi ad fastidium usque inculcanda essent. Quis enim non malit

cum Aristoxeno redire in latomias, quam eandem cuculi cantilenam audire toties? Ut enim Græci vel ob complures breves et commodas connexionum particulas, vel ob participiorum, que præteriti temporis significationem habent, multitudinem, sive etiam aliis de causis, quas hic persequi longum fuerit, a tantologiis et perissologiis minus abhorrent, et omnia minutius et curiosius persequuntur, sic qui apud Latinos imitari eadem veluerit, næ is in horrendam et ineptam incidet loquacitatem? Qui igitur interpretem hujusmodi salebras sine ullo sententiæ detrimento vitantem vel negligentiam vel male fidei accusant, suam vel incitiam et iudicii inopiam vel morbum animi et, nulla de causa maledicendi libidinem produunt. Neque tamen indulti mihi nimium. Nam quod Plato ait, ei qui in disputando respondeat interrogantis vestigia persequenda esse, id multo magis faciendum esse alienæ linguæ inter, relictæ cogitavi. Quod si is scriptor, quem explicandum susceperis, recto itineris præcessit, hoc est si rerum bonitatem cum elegantia dictionis conjunxit, interpres et minus laboris et plus laudis capit: sin illius salebrosa est oratio, et res haud magni momenti continet, alienæ culpæ dare pœnas etiam interpres cogitur. Nam, ut Sophocles alio sensu affirmat, malarum rerum pulchra esse commemoratio non potest, et ordinem ac dispositionem earum immutare vix conceditur. Ut igitur oratio interpretis Latina et pura sit, ipsa tamen compositio horridum quiddam atque asperum sonat, membris et partibus ejus non multo melius quam arena sine calce cohærentibus. Quæ vitia qui effugere volunt, in aliud gravius plerumque incidunt, ut dum orationi poliendæ et exornandæ impense student, ab auctoris sententiis longe aberrent, et gravissimo perfidiæ crimine se obstringant. His incommodis acute perceptis, summo ingenio et doctrina vir Joannes Jovianus Pontanus præclare scripsit, malle se quemque afferre sua, quam offerre aliena: et quod scripsit, ipse in doctrina morum et rerum cœlestium explicanda fecit, a philosophis et astrológis petita materia, quam suo arbitratu et collocaret et exornaret. Sed tanti viri exemplum ego imitari, præsertim in hoc scripti genere, et ingenii tenuitate et aliis incommodis impeditus neque possim neque ausim. Illud mihi satis fuit, ut sententias bona fide appenderem, et dictione, quantum ipse auctor et orationis meæ paupertas pateretur, quam minimè aspera uterem aut barbara. Nec tamen ipse mihi ubique satisfacere, et in meæ infelicitatis parte numeravi, quod in auctorem luculentior non incidissem. Non quod hunc reprehendam; sed quod vereor ne ab aliis ipse reprehendar, qui nihil nisi florem dictionis sequuntur, qui profecto in brevitate annualium locum non habet. Ubertatem Livii quæris? at orationis divitiæ cum paupertate rerum conjungentur. Diligentiam in minutissimis quibusque persequendis postulas? atqui in inmensum volumen excrescet historia, nec jam compendium erit sed dispendium aut potius furtum. Nam quem prolixitas voluminum delectat, is non epitomas sed historias legat. Quas si omnes meminit, bene est: sin minus, Zonara tanquam indice et monitore utatur; ac cogitet nihil ab omni parte beatum esse, et multiplicem variarum rerum in uno non usque adeo magno volumine cognitionem styli incommodis, si qua sunt, comparet. Quæ ratio me quoque movit ut non conquiescerem prius quam saxum hoc, quod toto hoc anno versavi, ad montis cacumen perductum tandem aliquando constitisset, ingenti utique labore et multis sudoribus, quocumque tandem eventu. Nam ut de conversionis ipsius ærumnis laceam, quantum difficultatis in ipsa lectione fuit ob characteres elegantissimos illos quidem sed lectu difficillimos propter affectata illa scribendi compendia et τῆς καλλιγραφίας; studium unde infinita errata oriuntur ex facili notarum mutatione: quæ cum alicubi non dissimiles sint, vim diversissimam habent. Unde factum ut, quemadmodum Ptolemaeus se Latina verba ex cognitione rerum assecutum proficitur, ita ego sæpe de varietate lectionis ex sensu et constructione divinare sim coactus, ratione plane præpostera. Nam et verba rerum, et litteræ verborum notæ ut essent sunt inventæ. Neque tamen hac solertia me expedire ubique potuissem, nisi plures mihi codices suppeditati fuissent. Quorum tres e tua bibliotheca accepi, magnis sumptibus Cpoli comparatos opera atque industria egregii viri et prudentia longinquis peregrinationibus Ulyssis exemplo ac multo rerum usu parta clari, Joannis Derschwan, qui in fronte vetustissimi illius codicis hæc verba scripsit: « Chronicon Joannis Zonaræ duobus tomis distinctum, quorum prior historiam Judaicam potissimum ab exordio mundi usque ad Hierosolymorum excidium, alter imperatorum tam Græcorum quam Romanorum res gestas usque ad Alexii Comneni obitum complectitur: anno Domini 1554 Cpoli in Pera sive Galata (quam olim χέρα; sive Cornu appellatam putant) 150 ducatis Hungaricis emi a magnifico domino Antonio Cantacuzeno: cujus familia, dum res Byzantina stetit, imperatoria fuit, nunc sub Turcico dominatu ad privatam conditionem redacta est: ab eoque rogatus sum ut hoc opus aliquando excuderetur, et impressi codicis sibi copia fieret ob Zonaram conservatam. Præterea secundum Zonaræ tomum de imperatoribus conferendi gratia ab Alexandro chartophylace triginta ducatis Hungaricis comparavi. Alium item Zonaræ libellum de rebus imperii et Ecclesiæ a Constantino usque ad Justinianum imperatorem ex vetusto codice transcribendum curavi. » Hactenus ille. Quartum codicem, qui a Constantino Magno incipiebat, omnibus ornamentis amplissimi viri, domini et Mæcenatis mei, Joannis Jacobi Fuggeri bibliotheca instructissima suppeditavit. Denique præter omnem spem et expectationem meam accessit Viennensis bibliothecæ codex integer, benignitate singulari clarissimi viri et senatoris regii, domini Gasparis a Nydrug, etc., ultro suppeditatus: quem totum, adjutore Jeremia Mártio, præcære indolis adolescente (cujus in hoc opere Græce Latineque exscribendo solerti et fideli opera sum usus), contuli, et multas nostri codicis lacunas explevi. Qui sicubi ambo non satisfecerunt, cæteros quo-

que tres inspexi, et e variis difficultatibus me quanto potui studio expedivi: quanto labore, nemo æstimabit melius quam qui ipse operis non dissimilis periculum fecerit. Si qua, in diversitate illa, inomenti alicujus esse videbantur, ad finem operis ascripti. Manifeste vero prætermissa aut depravata non adnotavi. Cujus enim dementiæ fuerit, persequenda librariorum vel inscitia vel negligentia vel perfidia et mihi et lectoribus facessere negotium? Ut enim oculus integer candidum a nigro facile discernit, sic acuto et exercitato ingenio videre non difficile est, quæ lectio vera sit, quæ prætermissa, quæ addita ex supervacuo, quæ depravata sint. Neque his contentus, indicem quoque adjeci: quod genus operæ, quamvis lectoribus utilissimum, ut nihil admodum laudis et ingenii habet, ita multum temporis et laboris sibi vindicat, præsertim si eum indicem per temporis angustias et alias occupationes ita pertexere licuisset uti cœperam. Quid multa? Confido me officio fidelis et non indiserti interpretis sedulo esse functum: in id certe operam dedi. Sin aliis aliud videbitur, illud saltem affirmare possum, me quod scierim et potuerim fide optima fecisse et diligentia summa; sicubi vero aut ingenii vires aut eruditionis nervi mihi defuerint, fortunæ eam esse culpam, infelicitatem meam, quæ cum aliis tantum displiceat, mihi etiam plurimum noceat. Neque tam iniquum ullum esse puto, qui plus a me postulet quam præstare queam. Ego vero iis, qui vel in hoc vel in aliis operibus a me conversis laudem solidam assequuntur, gratulabor potius quam invidebo. Cum enim, quidquid hactenus edidi, id vel publica utilitate vel temporibus meis adductus fecerim, nec tam famam captarim quam famem vitarim, si cæ lucubrations meæ illustrioribus aliorum editionibus, quales aliqui pollicentur, aliqui etiam minantur, abolitæ fuerint, non iniquo animo scendum erit meum privatam dedecus (si quod tamen infelicitis potius quam inhonesti conatus est dedecus) cum rei publicæ litterariæ utilitate conjungi, cui ex animo consultum esse et volo et volui. Vellem equidem id cum laude mea potius et gloria fieri (neque enim amorem nostri ab ipsa natura insitum plane abjecimus), sed si fati aliter visum est, hoc quoque æqui bonique faciendum erit.

Atque hæc de auctore et argumenti genere et opera mea: nunc ad eam Præfationis partem accedendum est, in qua alioqui multum sudare solitus, quod verebar ne vel in assentationis suspicionem commemorando vel in negligentia crimen dissimulando venirem: nunc ut liberiore sim animo, tua modestia vel potius magnitudo animi facit, qua id ab ineunte ætate meditatatus esse videris quod apud Ciceronem Scipioni divinitus præcipitur, ut alte spectans atque ad cœlestem sedem et æternam domum contuens, neque sermonibus vulgi dederis te, nec in præmiis humanis spem posueris rerum tuarum, sed suis te illecebris ipsa virtus traxerit ad verum decus: ut illud Græci poetæ de te dici possit:

Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος ἀλλ' εἶναι θέλεις,
Βαθεῖαν ἄλοκα διὰ φρονῶν καρπούμενος,
Ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα.

quibus versibus id Amphiarao suo tribuit Æschylus, ut affirmet eum virum optimum esse male quam videri, cujus animus tanquam ager secundus et probe subactus, conceptis virtutum seminibus, honorum consiliorum et quæ inde oriuntur actionum quamdam quasi segetem proferat. Quæ, si per omnem ætatis tuæ decursum, quem ita moderatus es ut honesta negotia suavissimo otio semper anteposueris, singulatim explicare studeam, opus Iliade prolixius mihi nascetur, et tuæ aures satis scio non ferent. Quæ igitur calamo vel tua voluntas vel mea verecundia negat, ea posteritatis sermonibus vel invito te celebrabuntur. Idem enim est gloriæ quod crocodili ingenium: sequentes fugit, fugientes sequitur. Nihil (ut eloquentiæ Romanæ parens testatur) de insignibus ad laudem viris obscure nuntari solet: famæ æmo unquam Imperare potuit. Non patitur illa Hesiodi dea sibi frenos injici: loquitur et clamat, ut ab ipsa posteritate vox ejus audiatur. Prædicabit illa non tantum ornamenta fortunæ, ob quæ cum beatus habearis, tu ea umbræ parietum comparare soles, sed et ingenii magnitudinem et prudentiam tuam periculosissimis temporibus, in re et publica et privata, animi constantiam et æquabilitatem in utraque fortuna, in amplissimis opibus, quas a majoribus acceptas et feliciter conservasti et sine cujusquam injuria amplificasti et ad bene merendum de multis contulisti, eam modestiam et debiti etiam honoris contemptum, qui vel in infimis hominibus raro invenitur; nec tacebit vel benignitatem erga miseros et afflictos, vel liberalitatem erga studiosos et doctos: in quo numero si quis mihi locus est, et si inter Luscinos, Carinos, Tonneros, Streitos, Siphanos atque alios complures, qui tua munificentia fruuntur, numerari mereor (ut autem merear, tua humanitas potius quam mea dignitas facit), et ego nomen meum ex grati animi officio profiteri debeo, qui post multas ærumnas tuâ liberalitate, Vir amplissime, tandem hoc consecutus videor, ut ad omnes fortunæ casus, qui varii impendent, aliquid parati subsidii (nisi fatalis aliqua calamitas intercesserit) me habere confidam: et hic annus, cui tu tanquam salutare quoddam sicut affulsisti, id mihi attulerit, quod per omnem ætatem exhausti labores non contulerunt. Ita res ipsa me docet, nimis verum illud esse Regii Vatis oraculum, qui frustra ante lucem surgit et panem comedi doloris, Deum autem suis vel dormientibus suppeditare omnia confirmat. Etsi autem in tanto opere neque dormitare neque dormire nimium, ac ne valetudinis quidem semper rationem habere licuit (nam alias nunquam tantum volumen tantillo spatio temporis absolvissem), tamen, si hi decem menses,

quibus in hac lucubratione continenter elaboro, cum omni anteacta vita mea comparentur, plane dormientis rete traxisse videor, moque insigni beneficio tuo devinctum esse hoc publico monumento testor, quod tua munificentia studiosis historiarum nunc primum communicatur. Faxit Deus optimus maximus ut neque te sumptuum tantorum neque me laborum poeniteat; idemque te cum liberis tuis ornatissimis totaque amplissima Fuggerana familia quam diutissime incolumem et florentem conservet. Augustæ Vin delicorum, ex bibliotheca herili: Kalendis Novembris, anno a Nativitate Domini MDLVI.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΖΩΝΑΡΑ ΧΡΟΝΙΚΟΝ.

JOANNIS ZONARÆ ANNALES.

I PRÆFATIO.

Equidem haud inepte rideri queam, ut supervacuis in rebus magis, quam in necessariis occupatus. Posteaquam enim e medio excessi, vitamque delegi solitariam, perpetuo mihi ipsi velut exsilio indicio (idque illius nutu arcanoque consilio factum, qui supra nos est, ruptis vinculis meis, ereptisque mihi charissimis, cum dolore quidem, utiliter tamen), omnino me jam pridem, omissis negotiis, turbisque repudiatis, nihil aliud tractare conveniebat, nisi ea quæ animum excolunt, et a maculis pravarum actionum assuetudine impressis purgant, quæque Numen infestum mihi ob ejus præcepta violata, et desertam justitiæ viam placare queant, itaque delictorum veniam impetrare. Ego vero (quæ mea ad recte faciendum socordia est) rebus necessariis neglectis, in supervacuis elaboro. Tamen, ut pro mei defensione aliquid afferam: non ineapte auctoritate susceptum hoc opus est, sed hortatu amicorum: qui cum me otium agere viderent, id aiebant in negotium aliquid esse conferendum, quod et rempublicam juvaret, et ipsum quoque divinum mihi præmium conciliaret. Addebant eos, qui historiis et rebus olim gestis describendis laborassent, partim cum alia facta veterum, tum strategemata prolixius conscripsisse, atque acies instructas, exercituum conflictus, castrametationes, aggeres excitatos, et alias hujus generis enarrare: prætereaque loca, et impedita itinera, et montes arduos atque inaccessos, vallium item angustias, urbium munitiones, et turrium altitudines immensas, propeque in cælum porrectas quasi oculis subicere: partim scripta sua ad

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

A. Εὐστόχως ἂν τις εἴποι, ἐπιτωθάζων μοι, μείζον σοι τοῦ ἔργου τὸ πάρεργον. Ἔδει γὰρ με, ὡς ἀληθῶς πάλαι τῶν πραγμάτων ἀφέμενον, καὶ τυρβάζεται ἀποσχόμενον, καὶ τοῦ μέσου μεταναστεύοντα, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐλόμενον ζῆν, ἀειφυγίαν τε ἑαυτοῦ καταψηφισάμενον (οὕτω τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομήσαντος τοῦ ὑπὲρ ἡμᾶς, ἐπειδὴ τοὺς δεσμοὺς μου διέβρηξε, τῶν φιλάτων στερήσας με, οἷς οἶδεν ἐκεῖνος λόγοις, ἀλγεινῶς μὲν ἔμοι, συμφερόντως δ' ὄμω;) μηδὲν ἕτερον μετείναι, ἢ ὅσα ψυχὴν καταρτίζουσι καὶ καθαιροῦσι τῶν ἐντακέντων αὐτῇ μολυσμάτων διὰ φαυλότητα πράξεων, καὶ ἅττα ἐξ-
B. παραθεθηκὸς τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, καὶ τὰ δικαιώματα καὶ ζητεῖν οὕτω συγγνώμην ἐπὶ τοῖς πταίσμασιν. Ἐγὼ δ' ἀμελῶς πρὸς τὸ ἔργον ἐκ τῆς πρὸς τὰ κατὰ νωτριάς διατιθέμενος, περὶ τὸ πάρεργον κατέπεινα τὴν σπουδὴν. Ἄλλ' ἵνα τι καὶ ὑπεραπολογησομαι ἑμαυτοῦ, οὐκ οἰκοθεν ὠρμήθητι πρὸς τὸ ἐγγεῖρημα. Ἄνδρες δὲ με φίλοι: πρὸς τοῦτο παρέβησαν, σχολάζοντα βλέποντες, καὶ χρῆσαι λέγοντες τῇ σχολῇ πρὸς ἔργον κοινωφελές, καὶ κείσεται σοι τι κακὸν τοῦτου πρὸς τοῦ θεοῦ ἀνταπόδομα. Προσεπήγον γὰρ, ὡς οἱ περὶ τὰς ἱστορίας πονήσαντες, καὶ τὰ πάλαι γενόμενα συγγριψάμενοι, οἱ μὲν διεξοδικώτερον τὰς τε ἄλλας πράξεις τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν, καὶ τὰ στρατηγήματα συγγράφασιν παρατάξεις διηγούμενοι, καὶ συμπλοκάς
C. στρατευμάτων, καὶ στρατοπεδείας, καὶ χάρακας, καὶ εἰ τι τούτοις ἐπόμενον. Πρὸς δὲ τοῖς περιηγήσεισιν χωρίων καὶ δυσχωρίας ὁδῶν, καὶ ὄρη προσάντη καὶ δύσβατα, καὶ ἀυλίων στενοχωρίας, καὶ πόλεων ὀχυρότητας, καὶ πυργωμάτων ὕψη μετέωρα, καὶ ὡς

ὅτι τις φαίη αἰθέρια, τοῖς δὲ καὶ πρὸς ἐπίδειξιν ἄ
 συντίθενται τὰ συγγράμματα, ἐπιδεικνυμένοις ὅπως
 εἶχον περὶ τὸ γράφειν δυνάμεις, καὶ διὰ τοῦτο
 δημογορίας μεταξὺ τιθεῖσι, καὶ παρεκβατικώτερον
 ἢ καὶ ρητορικώτερον κεχρημένοις τῷ λόγῳ. Ἐνίοις
 δὲ καὶ εἰς διάλογον τὸ φιλοτίμον ἔτελεύτησεν, ὡς
 ὁ ὀπρῖκα περὶ τινῶν ἑτεροδοξούντων καὶ σφαλλο-
 μένων περὶ τὰ ὀρθὰ συγγράφονται δόγματα, διαλέ-
 ξεις ποιῆσθαι πρὸς ἐκείνους ὡς παρόντας, καὶ
 διαλέγειν αὐτῶν τὸ κακὸδοξον, καὶ τῆς ἱερᾶς
 Γραφῆς τοὺς ἐλέγχους παράγειν, ἢ καὶ Ἰουδαίους
 ἀντιλέγειν, καὶ ἐθελοκακούντας δεικνύειν αὐτοὺς,
 εἰ μὴ τὸ καθ' ἡμᾶς μυστήριον δέχοιντο, καὶ χρή-
 σαι (1) κεχρηθῆσθαι προφητικῶς. Καὶ πρὸς Ἕλληνας
 αὖθις ἀντικαθίστασθαι, καὶ τὸν ὕβρον ἐκείνων εἰς
 πῖνον παράγειν, καὶ καταμικθῆσθαι τῶν μυθευομέ-
 νων αὐτοῖς, καὶ τὰς αὐτῶν γραφὰς προφέρειν τῆς
 κακοδοξίας εἰς ἔλεγχον. Ἔστι δ' οὖν γνωμολογεῖν τε
 καὶ ἠθικεύεσθαι (2). Ταῦτα δ' ἔφασαν τοῖς πλείοσι
 τῶν ἀναγιγνωσκόντων τὰ τῶν ἱστοριῶν ἐκείνων
 συγγράμματα, ἵνα μὴ λέγωμεν πᾶσιν ἴσως (3),
 πορικῶς τε καὶ παρέλκοντα ἤγγηται, ὅτι τε σχολῆς
 εἰσι θεόμενα πλείοσι, καὶ ὅτι, κἂν ταῦτες τυχούσιν
 τῶν ἐπιόντων τὰς ἱστορίας τινὲς, μάταιον ἐκείνοις
 ἐκβαίνει τὸ περὶ ταύτας πονεῖν, τῶν μακρῶν
 ἡγηματικῶν τῶν περὶ παρατάξεων, καὶ πολέμων, καὶ
 τῶν στρατιῶν διακόσμου, καὶ τῶν λοιπῶν
 τῶν ὁμοίων διαφευγόντων τὴν μνήμην· τῶν δὲ
 γι δημογοριῶν καὶ τῶν διαλέξεων, καὶ εἰς τὸ
 ἀνόητον περισταμένων τοῖς ἐπιούσι τὰ ἱστοροῦ-
 μένα. Τίνα γὰρ ἔσται τις λυσιστάθεια, ἔλεγον, ἐκ τοῦ
 γινώκει τί μὲν ὀδημαγωγὸς ἔδε διελέχθη τῷ δήμῳ;
 τί δὲ τοῖς στρατιωταῖς ὁ στρατηγός; ἢ τί τοῖς
 πρόθεσις ὁ αὐτοκράτωρ ἐκείνος; ἔφη τοῖς· ἐκ Περ-
 σῶν, ἢ ἄλλος τοῖς ἐκ Κελτῶν, ἢ Σκυθῶν, ἢ τοῖς ἐξ
 Αἰγύπτου τυχόν, ἢ τοῖς ἐκ Δακῶν τε (4) καὶ Τριθά-
 λῶν; τί δ' ἕτερος τῆ συγκλήτῃ βουλή, ἢ τῆ πληθού-
 τῃ δημόσι; δι δημογορῶν προσωμίλησε; Τοὺς μὲν οὖν
 ταῦτα ἔλεγον τὰ τῶν ἱστοριῶν ἐκδεδοκῆναι συγ-
 γράμματα, πεπλατυσμένα δηλαδὴ, καὶ πρὸς τὸ φι-
 λοτιμώτερον ἀποκλίνοντα· τοὺς δὲ ἀντιθέτως ἐκείνοις
 διατεθῆναι περὶ τὴν τῶν ἱστοριῶν συγγραφὴν, βρα-
 χυρῆμοςύνῃ χρησαμένους, κἀντεῦθεν περὶ τὰ καί-
 ρια ζημιούοντας τοὺς περὶ τὰ σφῶν ἱστορῶν ἀκόστας
 συγγράμματα, ὅτε καὶ αὐτὰς τὰς καιριωτέρας τῶν
 πράξεων τῶν ἱστοροουμένων παραλειπούσας ἀνδρῶν,
 ἵνας μὲντοι καὶ ἐξυμνεῖσθαι δικαίως, βράχυστα δὲ
 τὰ περὶ ἐκείνων εἰπόντας, καὶ ταῦτα μήτε τὸ ἦθος
 ἐκείνων ἢ τὴν φύσιν παραδηλούντα, καὶ τὴν προ-
 αἰρεσιν, μὴθ' ὅπως τῶν βασιλευσάντων ἕκαστος τῆς
 βασιλείας ἐκράτησε, μὴθ' ὅστις ἦν πρὸ ταύτης,
 μὴ· ἐκ τῶν ἐγένετο. Τινὰ δὲ τῶν συγγραμμάτων
 τούτων καὶ ἀφελωτέρα λίαν ἐκδεδοκῆναι προσετίθουν
 τῇ φράσει, συντεθείσθαι τε αὐτὰ σολοικώτερον, καὶ

ostentationem retulisse, ut suam scribendi facul-
 tatem demonstrarent, eoque conciones interpo-
 suisse ac digressiones oratorio plane modo: par-
 tim ambitione quadam desinere in dialogos, ut
 cum de aliquibus diversæ opinionis, et a rectis
 sententiis aberrantibus scribunt, cum iis, quasi
 adessent, 3 disputent, et pravas eorum persuasio-
 nes arguant, probationibus et sacra Scriptura pe-
 titis: aut Judæos confutent, ipsorumque pravitate
 ac pertinacia fieri contendant, quominus religio-
 nis nostræ arcana amplectantur, oraculis prophē-
 tarum in medium adductis. Atque etiam gentili-
 bus sese opponere, eorumque nugas afferre in me-
 dium, ac deliramentis fabularum subsannatis, scri-
 pta ipsorum erroris coarguendi gratia proferre,
 necnon alicubi sententias congerere, et de for-
 mandis moribus disputare. Hæc aiebant illi, si non
 omnibus, ut plerisque lectoribus molesta et su-
 pervacanea videri, quod et multum otii requirant,
 et si quibus id suppetat, inanem tamen laborem
 sumi in evolvendis prolixis illis narrationibus
 præliorum et bellorum et ordinationis exercituum.
 aliarumque similibus rerum, quæ memoria effluere
 soleant: jam concionibus et disputationibus in
 historia legendis, nullum fieri operæ pretium.
 Nam quem ex eo capi fructum, si quis sciat, quid
 vel tribunus plebis apud populum, vel dux apud
 milites dixerit? quid item imperator alius legis
 Persarum, alius Gallorum aut Scytharum, aut Ægy-
 ptiorum forsitan, Dacorumve aut Triballorum re-
 sponderit? quæ verba alius apud patres conscriptor,
 aut populum fecerit? Scripta igitur hujusmodi
 asserebant latius evagari, et ad ambitionem 4 incli-
 nare. Alios porro scriptores contrario labore
 vitio, qui dum brevitate affectarent, rerum nec-
 cessariorum cognitione fraudarent lectorem: præ-
 teritis aliquando, aut saltem breviter perstri-
 ctis, præstantium virorum rebus gestis, quæ vel
 divinis celebrari laudibus mereantur, nec decla-
 rarent, qui mores, quæ ingenia, quæ consilia
 illorum fuerint, nec quo pacto quisque regum
 sit potitus regno, qui fuerit ante illud
 partum, quibus ortus majoribus. Addebant, scri-
 ptorum illorum quædam nimium inornata esse
 dictione, compositione aspera, verbisque plebeis,
 ac nonnunquam barbaris constare: unde fieret ut
 homines eruditi ab eorum lectione abhorrerent.
 His illi dicendis, et scriptis historicorum ad hunc
 modum traducendis, sæpe me cohortati sunt, ut
 libris in manus sumptis, tam ea præmitterem,
 quæ ob prolixitatem memoria non caperet, quam
 quæ utilitatis nihil haberent: et longa narratione
 in compendium redacta, brevem historiam ede-
 rem, quæ facta et res memorata digniores quam

Varie lectiones et notæ.

(1) Χρησσαι. Ita mss. Wolfiani et Regii. At idem Wolfius rhesai reposuit.

(2) Γνωμολογεῖν καὶ ἠθικεύεσθαι. Moralizare, verbo Latino-barbaro, scriptores ævi inferioris ali-

quot nominatur:

(3) Ἰσως. Hæc vox abest ab aliquot mss.

(4) Ἐκ Δακῶν τε. Δαμασκῶν perperam præfert unus e mss. Wolfianis.

paucissimis complecteretur, et lectoribus vult ob A
oculos poneret. Ac illi quidem hujusmodi laboris
capiendi, et talis operis conscribendi auctores mihi
fuere.

νοι, πολλάκις με παρέθηγον τὰς βίβλους ἀνά χειράς λαβεῖν, καὶ παρέσαντα τὰ πολλὰ, ὧν τὰ μὲν τῇ
μνήμῃ προσιάνειν διὰ τὸ πλῆθος ἀποπεφύκασιν, τὰ δ' εἰς αὐτῶν τελευταῖων ὀνησίμων, τὴν δὲ γε πεπλευ-
σμένην ἐπιτεμέντα διήγησιν εὐνταμον ιστορίαν ἐκδεδωκέναι, συνοπτικῶς διδάσκουσαν τοὺς ἐπιόντας τὸ
σύγγραμμα τὰ καιριώτερα τῶν πεπραγμένων, ἢ καὶ ἄλλως συμβεβηκότων τοῖς περὶ αὐτῆς συγγραφή δια-
λέγεται. Ἐκτίνοι μὲν οὖν πρὸς τιοῦτόν με παρεκίνεον ἀπεθίσασθαι πόνημα, καὶ τοιοῦτε συγγράμμα-
το; ἀφασθαι.

II. Ego vero cum et remisso essem animo (di- B
cam enim quod res est) otioque deditus, et reu-
esse cornorem magnæ occupationis, S quæque li-
brorum copiam postularet, dubitabam, et ab eo
conatu abhorrebam. Verum illi me vellicare non
prius destiterunt, quam improbitate stimulandæ ad
susciendum opus tandem perpulissent. Nam si
aquæ gutta subinde cadendo solidam saxi duri-
tiem cavat, quanto magis oratio crebro aures fe-
riens, animi torporem, et quietis studium excutit?
Deinde in mentem mihi venit, laborem illum, et
historiæ scribendi occupationem, aliquid utilitatis
et lucri etiam animo esse allaturam. Nam nequitia
fastus magis aspirare solent menti quiescenti, ma-
larumque cogitationum et rationum alias alios
excitare fluctus, eamque continenter invadendo
demergere, et aut in peccata impellere (si factio-
minus, at assensu) aut undarum in ea magnam
agitationem ac tumultum commovere. Animus
autem certis negotiis occupatus effugere fere solet
mularum cogitationum pravarumque cupidita-
tum decumanos fluctus. Igitur tum amicorum
cohortationibus, tum sordidas aut inanes curas
expellendi studio, ad opus hoc susciendum
sum adductus. Itaque factum est, ut hanc pro-
vinciam acciperem. Quod si minus exquisita
perfectæ fuerint operis hujus singulæ partes, ven-
niam a lectoribus peto. Fortassis enim in hoc se-
cessu nunc agenti mihi, neque copia librorum ad
condendam historiam necessaria S suppetet, neque
scriptores omnes iisdem de rebus eadem tradide-
rant, ut non in pluribus, saltem in multis dissen-
tientes. Quod si omnia curiose persequi voluero,
ac recensere, quid alius atque alius eadem de re
dixerit: Mihi etiam prolixum unaquaque de re
nascetur opus. Quapropter contrariarum historicorum
narrationes præterire mihi visum est, nisi quid
maximi fuerit momenti: quo prætermisso, ipsa
historiæ integritas labascet. Jam dictionem esse
variam, nec per omnia sui similem nemo miretur,

ιδιωτικαί; λέξουσιν ἐκπέρεσθαι, ἢ καὶ βαρβάρως ἐλάττω.
ὥστε ἐντεῦθεν ἀηδῶς τοῖς λόγοις ὀμιληκτέας πρὸς
αὐτὰ διατίθεσθαι. Τοιαῦτα λέγοντες, καὶ ὅσων τῶν
ιστορικῶν συγγραμμάτων, ὡς εἴρηται, καθάπερ-
-

Β. Ἐγὼ δὲ τὸ μὲν ἀνεκίμενος τὴν γνώμην ὧν (εἰ-
ρήσεται γὰρ τάληθός) καὶ ῥασιῶν συφῶν, τὸ δὲ καὶ
ἀσυχολία; συνορεῖν τὸ πρᾶγμα δεδομένο, καὶ βίβλων
πολλῶν, ὄκνουσιν καὶ ἀνευδύσμη πρὸς τὴν ἐγγυρῶσιν.
Οἱ δὲ με νύκτωντες οὕτω ἀπέσαν, καὶ ποτε πρὸς
τοῦργον τῇ τῶν νογμῶν συνεχεῖα διετηγέρκασιν. Εἰ
γὰρ κοιλαντιῶτο τῆς πέτρας σκληροῦ καὶ ἐπὶ κροτον
ἐπιθῶς ἐνδελέγεια δύνανται, μᾶλλον ἂν δύνησεται
λόγος ἐνδελέγης τὰ ὅσα θυροκοπῶν γνώμης διετεί-
ραι βρασιῶν καὶ ἀνεκίμενην προσιῶσιν. Ἐκτά μοι
καὶ ὡς οὐδὲ πρὸς ψυχικὴν ὠφέλειαν ἀκερδῆ; ὁ πόνος
ἔσται, καὶ ἡ περὶ τὴν συγγραφήν ἀσυχολία, ἐκλήθη
κατὰ νοῦν. Ἡρεμῶντι γὰρ τῷ νοῦ (5) μᾶλλον εἰωθε
τῆς πονηρίας ἐπιπέτουν τὰ πνεύματα, ἐνθυμησῶν
τὰ φύλων καὶ λογισμῶν ἄλλοτε ἄλλον ἐπιτεῖραιν
κλυδῶνία, καὶ καταβαπτίζειν αὐτὸν τῇ συνεχεῖα τῶν
προσβολῶν, καὶ ἡ πρὸς ἀμαρτίας ἐξολισθαίνειν
ποιεῖν, εἰ καὶ μὴ πράξεισιν, ἀλλὰ γε συγκαταθέσασιν,
ἢ τῶς ἄλλην ἀετῷ πολλὴν ἐπικυμαίνειν καὶ τάρα-
χον. Εἰ δὲ τίσιν ὁ νοῦς ἐνησῶληται, διαφεύγειν πέ-
φυκεν ὡς ἐπίπαν τὸς ἐκ τῶν πολλῶν λογισμῶν τρι-
κυμίας, καὶ τῶν πονηρῶν ἐνθυμησῶν. Διὰ τε πρι-
νυν τὴν ἐκ τῶν φίλων παράδηξιν, καὶ διὰ τὴν τῶν
ῥυπαρῶν, ἢ καὶ μεταίων λογισμῶν ἀπέδισιν, προσ-
ήγαγον ἑαυτὸν τῷ σπουδασματι. Οὕτω μὲν οὖν μοι
ἐπιθαλεῖν ἐγένετο τῷ παρόντι συγγράμματι. Εἰ δὲ
μὴ διηκριθωμένην τὴν περὶ ἐκάστου τῶν ἀναγκαζο-
μένων ιστορίαν ποιήσομαι, νέμειν μοι συγνώμην
αὐτῷ τοῦ ἐντευξομένουσ ἀστῆ. Οὕτε γὰρ βίβλων
ἴσως μοι εὐπρόρησαι γενήσεται, ὅσαι μοι χρειώδεις
εἰσὶ πρὸς τὸ σύγγραμμα, παρὰ τῇ ἐσχατιῇ ταύτῃ
ποιουμένῳ νοῦ τὴν διατριβὴν, οὕτε πάντες οἱ συγ-
γραφεῖς τῶν ιστοριῶν ἐκ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν
συγγεγράφασιν, ἀλλ' ἐν πολλῆς διαφωνοῦσιν, εἰ γε
μὴ ἐν τοῖς κλεισίσιν. Εἰ δὲ καὶ ἀκριβοῦσθαι βουλήσο-
μαι περὶ ἐκάστου τῶν ιστορομένων, καὶ δηλοῦν, τί
μὲν ὅδε περὶ τοῦδε λέγει ὁ συγγραφεὺς, τί δ' ἕτερος
περὶ τοῦ αὐτοῦ, πολύστιχον ἂν καὶ αὐτὸς τὴν περὶ
ἐκάστου πραγματεῖαν ποιήσομαι. Διὰ ταῦτά μοι
παρεῖν δέδοκται τὰ ἐφ' οἷ; ἀλλήλοισ; οἱ περὶ τῶν

Variae lectiones et notæ.

(5) Ἡρεμῶντι γὰρ τῷ νοῦ, etc. Anonymus mo-
nachus Ratisponensis de suis tentationibus, nuper
editus a viro doctissimo Joan. Mabillonio. *Analec-
tor.* tom. IV: Ideoque in tanta molestia tentationis,
quæ eo magis imminabat, quo magis sospitas corpo-
ralis inerat, omnimodo tractare cæpi, quali studio
qualique labore corpus spiritus subjicerem. Nam ea
que communiter cum cæteris fratribus in cœnobio
agere docebar: sed et illu que speciali devotione

scribendo aut legendo, seu etiam jejunando sponte
subii, non satis affligere corpus videbantur. Cumque
diu tractarem, quo potissimum studio memet in tantis
periculis constitutum aptissime jugiterque constringe-
rem, occurrit animo, ut in dictamine me occuparem
aliquo: quod et sæpe expertus sum mentem lasciviam
cujuslibet scholastici instructi in nullo posse magis
constringi, quam studio dictandi.

αὐτῶν συγγράψαντες ἤσαντιώνται, εἰ μὴ, τι τῶν ἄγαν εἴη σπουδαίων, καὶ ὁ παραλειπόμενον περὶ τὰ καιρία λυμνίζεται τῇ συγγραφῇ. Εἰ δ' ὁ χαρακτηρ τοῦ λόγου ποικίλλεται, καὶ μὴ δι' ὅλου ὁμοίος ἔστιν αὐτοῦ, θυμαζέτω μηδεὶς, μηδὲ τις τὸν λόγον αὐτοῦ, ἢ τὸν τοῦτου πατέρα μὲν. Ἐκ πολλῶν γὰρ βιβλίων τὰς ἱστορίας ἱρανοιστάμενος, ἐν γε πολλοῖς ταῖς τῶν συγγραφέων ἐκείνων χρησαίμεν ἂν συνθήκεις καὶ φράσεις, ἐν ὅσοις δ' ἂν αἴτιος παρῶδῃσω ἢ παρεμφράσω, πρὸς τὸν ἐκείνων χαρακτήρα τὴν ἰδέαν τοῦ λόγου μου μεταρμόσομαι, ἵνα μὴ ἀσύμφωτος αὐτῇ αὐτῇ δοκῇ ἢ γραφῇ.

Γ'. Ἀλλὰ μοι πρὸ τῆς ἱστορίας κεφαλαιοδίστηρον εἰρήστω, τινὰ τὰ ἱστορηθησόμενα, ἵν' εἰδοίεν οἱ τῷ συγγράμματι ἐντευξόμενοι ὡς πολλῶν τε καὶ τούτων ἀναγκασιότατων ἱστοριῶν ἐν εἰδήσει γενήσονται. Περὶ ἑστῆς γούν τῆς Ἐπιτομῆς ἢ Ὀκτάτευχος, καὶ ὅσα ἐν ἐκείνῃ ἱστορηται· καὶ τῶν βασιλείων αἱ βιβλίοι ταύτῃ συμπεριέχονται, καὶ ἐπ' αὐταῖς τὰ Παραλειπόμενα, καὶ ὅσα Ἑβραῖος Ἰώσηπος Ἀρχαιολογῶν, ἢ τῶν κλασιότερων τις εἶπεν ἐπέκεινα, ἢ παρεκβατικώτερον ἢ καὶ ἄλλοιῶτερόν μου τι παρ' ἐκείνου ἱστορήσει· καὶ τὰ τοῦ Ἑσδρα, τὰ τε τῶν αἰχμαλωσῶν τῶν Ἑβραίων προτέρας μὲν τῆς τῶν δέκα φυλῶν ἢ παρὰ τοῦ Ἀσσυρίου Σαλμανασάρ γέγονε τὴν Σαμάρειαν εἰδόντος πολιορκίᾳ, καὶ τὸ ἔθνος αἰχμαλωτίσαντος, καὶ πέραν Εὐφράτου ἀπαγαγόντος καὶ κατοικίσαντος, εἰς δὲ Σαμάρειαν μετοικίσαντος ἔθνη τινὰ, ἃ Χουβαῖοι ἐπωνομάζοντο· εἶτα καὶ τῆς παρὰ τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἐπενενηγμῆνης τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ ὡς Ἱερημος ἢ πόλις ἐγένετο, καὶ ὁ ναὸς ἐνεπέπηροτο, καὶ τὸ ἔθνος ἅπαν ἐξηνδραπόδιστο· καὶ ὡς μετὰ ἑνιαυτοῦς ἑβδομήκοντα κατὰ τὰς προρῆσεις τῶν προφητῶν ἐκκισχῶρηται τῷ λαφύρῳ Κύρου τοῦ τῶν Ἀσσυρίων βασιλείαν καθηρκότος ἀνελεῖν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ τὴν πόλιν ἀνεγείρειν, καὶ ἀνακαινίσαι τὸ ἱερὸν· τίς τε ἦν ὁ Κύρος, καὶ ὅπως τὴν τῶν Ἀσσυρίων βασιλείαν κατέκλυσε, καὶ τίνες μετ' ἐκείνου τῆς βασιλείας ἐκράτησαν, καὶ ὅπως καὶ παρὰ τίνων ἢ τῆς πόλεως ἐκωλύθη οἰκοδομῆ, καὶ τίνος αἰτίας ἢ ταύτης ἐξηχωρήθη ἀνεγερσις. Καὶ περὶ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, καὶ ὅπως ἐκρινε τὰ τοῦ Ναβουχοδονόσορ ὄνειρατα, καὶ τοῦ Βαλτάσαρ τὴν ὄρασιν, ὅτι εἶδεν ὁ Βάρθαρος ἐκείνος τῆς χειρὸς τῶν ἀσπράγαλον γράφοντα ἐν τῷ τοίχῳ, καὶ περὶ τινων τῶν τοῦ προφήτου ὄρατων, ἃ πάντα μετὰ συντετηγμῆνης ἱστορηται ἐξηγήσεως. Καὶ περὶ τῶν τριῶν παιδῶν, καὶ τῶν εἰς αὐτοῦς ἢ δι' αὐτῶν γεγοθένων ὑπὸ Θεοῦ ἐξαιτίων· περὶ τε τῆς Ἑσθῆρ, καὶ ὅπως τὸ τῶν Ἑβραίων γένος πανωλεθρίας αὐτῇ ἐρρύσατο· καὶ περὶ Ἰουδῆ, ἢ τὸν Ὀλοφέρνην κατασοφισαμένη ἀνέτειλε, καὶ τὴν αὐτοῦ στρατιάν παρέδωκεν εἰς ἀπώλειαν· καὶ περὶ Τωβίτ, καὶ ὅπως ἀσρασίᾳ πληγείς, καὶ ἐξ εὐπορίας εἰς ἀκροθῆ πένιαν συνελθεῖς, αἰτίας δι' ἀγαθοεργίαν, Θεοῦ προνοίᾳ τετύχηε τοῦ ὄρατος, καὶ πλοῦτου εὐφελείαν ἔλαβεν. Ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ Μακεδόνοσ Ἀλεξάνδρου ἐνταῦθα συντέτηγνται· μνησθείσης τῆς ἱστορίας ἀναγκαίως ἐκείνου, διὰ τε ἄλλα, καὶ ὅτι τῆς Ἱερουσαλήμ μετὰ τὴν ἐν Ἰσραὴλ τοῦ Δαρσίου πρῶτον ἦσαν ἐπιθεδήμηξ, καὶ τὸν ἀρχιερεῖα δια-

aut culpet orationem, aut me auctorem illius. Cum enim historiam e variis scriptoribus veluti stipem colligere necesse habeam, in multis, illorum et dictione et compositione utendum eris. Sicubi tamen ipse de meo aliquid interjecero ac inseruero: stylus ad illius, quem sequar auctorem, formam accommodabitur, ne scriptura a sese dissidere videatur.

III. Enimvero antequam ipsam rem aggrediar, summam ea complectenda sunt, quæ tractabuntur, ut norint lectores, quam multas, easque summe necessarias historias sint cognituri. Continentur igitur hoc Compendio, octo primi Bibliorum libri, et quæ in illis narrantur; Regum item libri, et Paralipomena, quæque vel in Josephi Hebraei *Antiquitatibus* inveniuntur, vel ab antiquioribus aut copiosius, aut aliter paulo quam ab illis factum est, referuntur; et libri Esdræ, et captivitates Hebræorum, quarum prior decem tribuum sub Assyrio Salmanassare contigit, qui Samariam gentemque obsidione cepit, eaque ultra Euphratem abducta, gentes quasdam Samariam transtulit, qui Chutæi cognominabantur; altera sub Nabuchodonosore, capiti Hierosolymis, urbe deserta, et templo incenso, totaque gente in servitutem abducta; utque post annos septuaginta, secundum oracula prophetarum, a Cyro, Babylico regno everso, populo Hierosolyma redire concessum sit, ei urbem instaurare, et renovare templum; quis fuerit Cyrus, ut regnum Assyriorum everterit, qui post eum id regnum tenuerint, quemadmodum ac a quibus orbis ædificatio prohibita fuerit, a quo rursus ejus instauratio concessa. Agetur etiam de Daniele propheta, et Nabuchodonosoris somnia exposuerit, et Balihasaris visionem, cum barbarus ille digitis mantis scribentes vidit in pariete, et de quibusdam prophetæ visionibus: quæ omnia brevi enarratione adjuncta recensentur. De tribus item pueris, et miraculis vel in eos, vel per eos divinitus editis; de Esthere, ut a gente Hebræorum internecionem averterit; de Juditha, quæ Holophernem fraude sustulit, et ejus exercitum ad interitum dedit; deque Tobia, ut is cæcitate percussus, et paupertate ad extremam egestatem redactus, ob beneficentiam suam Dei providentia visum receperit, opumque affluentiam. Præterea res Alexandri Macedonis hic perstringuntur, cujus mentio facienda fuit cum ob alia, tum quod post priorem Darii cladem ad Iesum acceptam, Hierosolyma profectus summum pontifici honorem habuit; ut Persarum regnum eversum occupavit, quandiu regnavit, ut imperium ab ejus obitu in regna quatuor fuerit divisum; quæ Judæi ab Antiocho Epiphane, uno ex posteritate successorum Alexandri, percussi sint, ut Asamonæi illi resisterint, ac populares suos ab illius tyrannide liberarint; qui illi sint, quomodo et quandiu

populo præfuerint, ut post reditum Hierosolyma ab Assyria captivitate, Judaica gens non regibus, sed pontificibus paruerit : ut Asamouzarum, quos diximus, posteri, summi sacerdotii honore præditi, ac genti suæ imperantes, diadema etiam assumpserint : ut Pompeius Magnus, Romanorum imperator, ad componendam Hyrcani et Aristobulli fratrum de regno contentionem accersitus, tum urbem Hierosolymorum cepit, tum gentem Romanis subjecerit : ut deinde Herodes Antipatri filius regno Judæorum potitus sit, quis ille fuerit, unde oriundus, quantæ clades ejus domesticæ, quousque posteri illius regnum tenuerint ; quomodo, quæque de causa præsidis in Judæam sint missi : et quæ de **9** Salvatore nostro Jesu Christo Josephus scripserit, deque Joanne Baptista : qua de causa Judæi a Romano imperio desciverint, ut gentes eorum bello a Romanis petita sit : a quo et quomodo Hierosolyma postremum excisa, nec amplius instaurata sit.

τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸ ἔθνος τοῖς Ῥωμαίοις ὑπέταξε· καὶ ὅπως Ἡρώδης Ἀντιπάτρου υἱὸς μετὰ ταῦτα τῆς τῶν Ἰουδαίων βασιλείας ἐκράτησε, καὶ ἐπειὶ συμβέβηκε, καὶ μέχρι τίνος οἱ ἐκείνου τῆς βασιλείας ἐκράτησαν, καὶ τίνος τρόπου, καὶ ἐξότι ἡγεμόνες ἐκ Ῥώμης εἰς Ἰουδαίαν ἐπέσταντο, καὶ ὅσα περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ Ἰωσήπος συνεγράψατο· ἀλλὰ μόντοι καὶ περὶ τοῦ Ῥωμαίοις ὑπέταξεν Ἰουδαίαι ἀπέστησαν, καὶ ὅπως τὸ ἔθνος αὐτῶν ἐπολεμήθη παρὰ Ῥωμαίων, καὶ παρὰ τίνος ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ ὅπως ἐξεπορθήθη τὴν τελευταίαν, καὶ μὴ σχοῦσαν ἀνάκλησιν πόρθησιν.

IV. Facta autem Romanorum et Romæ mentione, necessarium mihi visum est de his etiam scribere, et tradere, unde sit populus Romanus, in quos imperium habuerit, qui olim Italiæ regionem coluerint, unde Romulus in lucem prodierit, Romæ conditor ; ut interfectus sit Remus frater ejus ac post ille etiam inter mortales esse desierit ; ut illa urbs principio regibus paruerit, quibus sit usa moribus et institutis : ut Tarquinius Superbus regno in tyrannidem mutato pulsus sit, quot et qualia bella Roma ob illius expulsionem sustinuerit ; ut res Romana primum ab optimatibus, post etiam a populo administrata fuerit, summa rerum in consules et dictatores, mox etiam in tribunos plebis translata ; quid olim fuerit consulatus, quid dictatura, quod censorum munus, quantum temporis cuique magistratuum præfinitum, qualis apud illius tribunus, unde nomen hoc deductum, quæ temporibus consulatum gesta fuerint, quamvis non omnia, ob librorum penuriam quibus illa tradita sunt, persequemur. Ut tandem Romanum imperium in unius **10** potestatem ceciderit, ut Cains Julius Cæsar mutationis hujus primus auctor, et non universæ fuerit, ut eo ab his qui libertatem tuebantur, in curia interfecto, Octavius Augustus Cæsar, interfecti Cæsaris ex sorore nepos, ab eoque adoptatus, interfectores patris ultus fuerit, adjutore Antonio ; quem deinde, orto dissidio,

Α φερώντως ἐτίμησε· καὶ ὅπως τὴν Περσῶν κατέλυσε βασιλείαν, καὶ ὅπως ἐαυτὸν ἐποίησατο, καὶ ὅσον ἐδασλεύσε χρόνον, καὶ ὅς εἰς τέσσαρας ἀρχάς, ἐκείνου θανόντος, ἡ ἐκείνου βασιλεία μεμέριστο· καὶ ὅσα τοῖς Ἰουδαίοις ἐξ Ἀντιόχου γέγονε τοῦ Ἐπιφανοῦς, τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων ἐνὸς ἀπογόνου τυγχάνοντος· καὶ ὡς οἱ Ἀσσυριοὶ τούτῳ ἀντίστησαν, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ τυραννίδος τοὺς ὁμογενεῖς ἐλυτρώσαντο· καὶ τίνες οὗτοι, καὶ ὅπως τῶν ὁμοφύλων καὶ ἐπὶ πότον προέστησαν, καὶ ὡς μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς ὑπ' Ἀσσυρίων εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ἐπανέλευσιν οὐκ ἦν τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος βασιλεύμενον, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων ἀρχόμενον· καὶ οἱ τῶν εἰρημένων Ἀσσυριανῶν ἀπόγονοι τὴν ἀρχιερατικὴν τιμὴν περιεχόμενοι, καὶ οὗτοι τοῦ ἔθνους ἰθὺνόντες, καὶ διάδημα ἐαυτοῖς περιέθεντο· καὶ ὅπως Ἰρκανοῦ καὶ Ἀριστοβούλου τῶν ἰδελφῶν διενεχθέντων περὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς βασιλείας, ὁ Μάγνος Πομπηίου στρατηγῶν τότε Ῥωμαίων, διαίτησαι μετακλήθεις τοῖς ἐρατοῖσι, τὴν τε πόλιν εἰλε

Δ. Ῥωμαίων δὲ καὶ τῆς Ῥώμης μνησθεῖσθαι τῆς ἱστορίας, ἀναγκαῖόν μοι ἐνομίσθη καὶ περὶ τούτων συγγράψασθαι, καὶ παραδοῦναι, πόθεν τὸ τῶν Ῥωμαίων ἔθνος, καὶ τίνος ἔρχηκε τὴν ἀρχὴν, καὶ παρὰ τίνων ἡ τῆς Ἰταλίας χώρα πρῶτον κατέφικτο· ὅθεν τε προήχθη Ῥωμύλος εἰς φῶς, ὁ τῆς Ῥώμης γενόμενος οἰκιστὴρ, καὶ ὅπως ἀνηρέθη Ῥώμος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, εἶτα καὶ κείνου ἐγένετο ἀφανής, καὶ ὅπως πρῶτον ἡ πόλις αὐτῆ ἐδασλεύθη, καὶ ἐθεσιν οἰκίσαι καὶ νομίμοις ἐχρήσατο· καὶ ὡς εἰς τυραννίδα τὴν βασιλείαν ὁ Σούπρβος Ταρκύνιος μεταστροφῶν, καθήρθη, καὶ ὅσους πολέμους καὶ οἰούς ἡ Ῥώμη διὰ τὴν ἐκείνου καθαίρειν ἤνεγκε· καὶ ὡς εἰ, ἀριστοκρατεῖαν, εἶτα καὶ δημοκρατεῖαν, μετηνέχθη Ῥωμαίοις τὰ πράγματα, ὑπάτων καὶ δικτατόρων, εἶτα καὶ δημάρχων τὴν τῶν κοινῶν ποιουμένων διοίκησιν· καὶ τί, μὲν ἡ ὑπάτεια τὸ παλαιὸν ἦν, τίς δὲ ἡ δικτατορία, τί δ' ἦν τὸ ἔργον τῶν τιμητῶν, καὶ πόσος ὤριστο χρόνος ἐκάστη τῶν ἀρχῶν τρωτῶν· καὶ οἷος ἐγένετο παρ' ἐκείνου ὁ θρίαμβος, καὶ ὅθεν παρήχθη τοῦτο τὸ ἔθνος· καὶ ὅσα ἐν τοῖς καιροῖς τῶν ὑπάτων ἐγένοντο, εἰ καὶ μὴ πάντα, ἐνδείξι βιβλίων (6) τῶν ταῦτα διηγουμένων. Καὶ ὅπως ὕστερον ἐκ τούτων εἰς μοναρχίαν ἡ ἀρχὴ τοῖς Ῥωμαίοις μετέπεσε· καὶ ὡς πρῶτος ταῦτα, εἰ καὶ μὴ καθαρῶς, ὁ Γάιος Ἰούλιος Καίσαρ μετεποίησατο, εἶτα ἐπὶ βήματος ἀναρριθύντος αὐτοῦ παρὰ τῶν τῆς ἐλευθερίας ἐξεχομένων, ὁ Αὔγουστο, Ὁκτάβιο, Καί-

Variæ lectiones et notæ.

(6) Καὶ μὴ πάντα ἐνδείξι βιβλίων. Progressus enim usque ad Carthaginiis et Corinthi excidium,

abrupta historia, Cn. Pompei Magni res gestas statim orditur, historia annorum 60 prætermissa. W.

αυτῶν ἀδελφίδους ὡν τοῦ ἀνηρημένου Καίσαρος, καὶ ἐπισημαίνουσι ἐκεῖνον, τοὺς φονεῖς τοῦ θεοῦ μετῆλθε πατὴρ, ἔχων καὶ τὸν Ἀντώνιον τοῦ ἔργου αὐτῶ συνειρμένον· μετέπειτα δὲ κάκεινῳ διενεχθείς, καὶ νικήσας ναυμαχίᾳ περὶ τὸ Ἄκτιον, εἶτα καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν σὺν τῇ Κλεοπάτρᾳ φυγόντα ἐπικαταβῶν, εἰς τοῦτο περιέστηεν ἀνάγκης τὸν ἀνδρα, ὡς καὶ διαχειρίσασθαι ἐαυτόν· ὅση τε φόρᾳ τῶν Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμπυλοῖς πολέμοις· τούτοις ἐγένετο, πρότερον μὲν πρὸς Βρούτῳ καὶ Κάσσιῳ, καὶ τοὺς ἄλλους ἀναιρέτα· τοῦ Καίσαρος, τοῦ Ὀκταβίου καὶ τοῦ Ἀντωνίου ἀντικαθισαμένων, εἶτα καὶ πρὸς ἀλλήλους μαχασαμένων αὐτῶν· καὶ ὡς ἐζωγράφη μὲν ἡ Κλεοπάτρα ἡ τῆς Αἰγύπτου βασίλισσα, οὕτως τῶν Πτολεμαίων ἀπόγονος, ἀνέειλε δὲ ἐαυτὴν κίβητι, ὡς εἰκάσθη, ἀσπίδος δῆγματι· καὶ ὅτι οὕτω μετ' ἐπικινίων λαμπρῶν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανελθὼν ὁ Ὀκτάβιος, τῆς αὐταρχίας ἀντεποιήσατο, καὶ εἰς ἀκριβῆ μοναρχίαν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν μετένευχε, καὶ τίνες μετ' αὐτὸν ἐρονάρχησαν, καὶ ὅπως ἕκαστος τῆς ἀρχῆς ἐπέβη, καὶ ὅπως καὶ ἐφ' ὅσον ἤρξε, καὶ οὐφ' ἔτελει τῆς ζωῆς συνέκυρσε· καὶ τίνες ἐπὶ τούτων, μετὰ τοὺς σεπτοὺς ἀποστόλους, τοὺς θρόνους ἐκόσμησαν τῶν τεσσάρων μεγάλων Ἐκκλησιῶν, τῆς Ῥώμης λέγω, καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας τε καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ὅσα ταύτων μαρτυρικοῦ τέλους κατηξιώθησαν· ὅπως τε μᾶλλον τῶν ἄλλων κατὰ Χριστιανῶν ἐξελίττησαν Διοκλιτιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς ὁ Ἐρκούλιος, καὶ ὡς τὴν ἀρχὴν ἀποθέμενοι ἑτέρους ἀνθ' ἐαυτῶν ἐχειροτόνησαν Καίσαρας· ὧν εἰς Κωνσταντίος ὁ Χλωρός (7) ἦν, ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πατὴρ, τῆς ἀρχῆς τῶν Γαλλῶν καὶ τῆς Βρετανίας ἐπονηθεῖστος αὐτῶ· καὶ ὡς θηήσκων ἐκεῖνος τὸν πρωτότοκον υἱὸν ἐαυτοῦ, τοῦτον δὲ τὸν ἱσαπόστολον Κωνσταντίνον, τῆς οἰκείας ἀρχῆς διάδοχον ἐποίησατο· καὶ ὡς μονάρχης οὗτος κατέστη, τοὺς λοιποὺς καταγεωγραφούμενος, ὁρθέτως αὐτῶ τοῦ σταυρικοῦ σημείου δι' ἀστέρων ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὡς προσελήλυθε Χριστῷ, καὶ τὴν πίστιν ἐκλάτυνε, παρῆρσιαν δοῦς τῷ κηρύγματι, καὶ ὅπως ἐν τῷ Βυζαντίῳ πόλιν ἐαυτῷ ἠψόμενον ἐπικατέστη, Νέαν Ῥώμην ὀνομάσας αὐτήν, καὶ βασιλεῖαν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἰς ταύτην μετένευχε. Καὶ τίνες μετ' ἐκεῖνον ἐν αὐτῇ ἱερατεύσαν, καὶ οἷος ἕκαστος ἦν τοὺς τρόπους, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ σέβας, καὶ ἐφ' ὅσον ἐκράτησε (8) τῆς ἀρχῆς, καὶ ὅπως μετέλλαξε τὴν ζωὴν· τίνες τε τῆς ἐν Κωνσταντίνῳ πόλει προέστησαν Ἐκκλησίας, καὶ ἐφ' ὅσον ἕκαστος, καὶ τίνες αὐτῶν τοῦ ὁρθοῦ δόγματος ἀντειχόντο, τίνες δὲ γεγονάσιν ἐταρβόχοι, ὅπως τῶν τῆδε μετελήλυθεν ἕκαστος, καὶ ἐπὶ τίνων αὐτοκρατόρων καὶ πατριαρχῶν, καὶ κατὰ τίνων αἱ σύνοδοι συγκακρότηνται. Οὕτω τε κατὰ τὸν λόγον μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς γεγονότων αὐτοκρατόρων, περαίνει τὴν συγγραφὴν, πολλῶν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἀποκρύφων ἄλλων μεμνημένος ἱστοριῶν.

Variae lectiones et notæ.

(7) *Κωνσταντίος ὁ Χλωρός*. Wolfius Κωνσταντίου ediderat, et ita habent quidam codices mss. Hanc Κώνσταντα alibi appellat, quomodo etiam

A *navali praelio ad Actium superatum, et fuga Alexandriam cum Cleopatra elapsam nactus, ad manus sibi ipsi afferendas compulerit; quantæ Romanorum in civilibus istis bellis strages sint editæ, primum Octavio et Antonio Cassium et Brutum, cæterosque Cæsaris percussores persequentibus, deinde inter sese bellum gerentibus; ut Cleopatra, Ægypti regina ex gente Ptolemæorum, viva in potestatem victoris venerit, et seipsam (ut conjectura fuit) morsu aspidis serpentis sustulerit; ut hoc modo victoriis illustris Octavius Romanæ ingressus, imperium uni sibi usurparit, principatu Romanorum plane in monarchiam commutato: qui ei successerint in imperio, ut quisque imperium susceperit, ut et quandiu imperarit, quem vitæ exitum habuerit; qui sub his, post sanctos apostolos, quatuor magnarum Ecclesiarum thronos ornarint, Romanæ, inquam, Alexandrinæ, Antiochenæ, et Hierosolymitanæ; qui ex his in martyrum numerum et dignitate sint recepti; ut Diocletiani II et Maximiani Herculi insignis præcæteri rabies in Christianos exstiterit; ut iidem abdicato imperio, alios suo loco Cæsares surrogarint, quorum unus fuit Constantius Chlorus, Magni Constantini pater, cui Galliarum et Britanniarum imperium fuerat attributum; ut hic moriens primogenitum suum Constantinum, pietate apostolis conferendum, imperii successorem designaverit; ut hic unus rerum sit potitus, subactis cæteris, cum quidem signum crucis per stellas in cælo formatum ei apparuisset: ut ad Christum se contulerit, fidemque propagarit, Evangelium libere prædicandi potestate data; ut Byzantii urbem sibi cognominem ædificarit, Novæ Romæ nomine indito, atque imperium ex veteri Roma in hanc transtulerit; qui post eum ibi regnarint, quibus quisque fuerit moribus, qua pietate, quandiu tenuerit imperium, ut e vita discesserit; qui Constantinopolitanæ Ecclesiæ præfuerint, et quandiu quisque; qui ex illis rectam sententiam tenuerint, qui ab ea ad alias opiniones defecerint, ut quisque ex hac vita migrarit; sub quibus imperatoribus et patriarchis, et cum quibus concilia fuerint congregata. Sic usque ad nostri temporis imperatores descendens oratio, consummabit historiam, multarum interim et occultarum rerum facta mentione.*

scriptores aliquot, ut suo loco observamus

(8) *Καὶ ὅσον ἐκράτησε*. Ita mss. codd. Wolfius ἐφ' ὅσον legendum putat.

LIBER PRIMUS.

I. Sumendum autem mihi est hujus operis A exordium ab ineffabili primo principio, causa rerum omnium, principii et temporis experte, et ab iis quæ ab illo ex nihilo producta sunt ut essent atque subsisterent, naturamque et ortum summi ab illo consecuta. Fuit igitur Deus semper, super omnem causam et potentiam effulgens, sine tempore, cum majestate suæ gloriæ ac splendoris æternum moveretur, et sine principio, neque ex alia quapiam re prius nata ortus, neque post ultro ex iis quæ non fuerant factus, aut paulatim ad suæ gloriæ complementum progressus. Sed semper est et permanet, id quod supra naturam solus novit sacrosanctus ille Spiritus, qui omnes divinitatis recessus perscrutatur, atque in iis exultans perpetua suavitate una perfruitur. Posteaquam autem ex summa bonitate et immensâ misericordia, et ineffabili benignitate, aspectabilem hunc mundum formare instituisset, atque exinde in medium producere mundum, ut opere secundum, ita **14** gratia primum et admirabilem, ut qui ad Dei sit imaginem conformatus, hominem inquam : viam ad opificium ingressus optimam, onis ex materia concretionis expertes potestates et cœlestes centuriones prius condidit, solo mentis conceptu, cogitatione illa dicto citius in opus progressa. Est autem Deus natura nullius egens rei, scipsa contenta ad gloriam et perceptionem : quæ nec alienam gloriam desiderat, nec ab alio percipi potest : nisi quis illud percipi dicat, quod neque natura neque impensitas ejus percipi queat. Cum autem Deum dico, Patrem dico, et Filium, et Spiritum sanctum, quæ est Deitas, auctore magno Patre Gregorio Theologo. Deus igitur, hac natura præditus, primum angelicas potestates creat, ut ministri sint et celebratores cœlestis majestatis : non quod iis indigeat, sed ne sui duntaxat contemplatione moveatur, sed diffundatur et progrediatur bonum, et beneficentia latius pateat ; hoc enim summæ bonitatis fuit. Deinde mundum etiam hunc aspectabilem, quique constat ex materia, condidit. Ac initio quidem cœlum fecit, et terram. Cum autem terra lateret (nam tenebræ erant, et aqua superficiem ejus occupabat), lucem produxit Deus, lucemque ac tenebras separavit : ac illam, diem, has noctem appellavit, ejusque initio, vesperi : primo diei exortui, mane nomen fecit. Sic ex mane et vespere dies unus exstitit. Equidem scio in parva

A'. Ἀρχτέον δὲ μοι τῆς συγγραφῆς ἀρχὴν ταύτης ποιουμένῳ τὴν ἀβήτητον πρώτην ἀρχὴν, τῆς πᾶν ὄντων αἰτίας, τὴν ἀναρχὴν τε καὶ ἀχρονον, καὶ τῶν ὄντων ἐκείνης παραχθέντων ἐκ τοῦ μὴ ὄντος· εἰς ὑπόστασιν καὶ οὐσίωσιν, τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν γένεσιν. Ἦν οὖν αἰὲ (9) τὸ θεῖον, ὑπὲρ αἰτίας πάσης καὶ δυνάμιν ἐκλάμπον ἀχρονώως, καὶ τῷ κάλλει τῆς οἰκειᾶς δόξης· τε καὶ λαμπρότητος· αἰδίως· κινούμενον, καὶ ἀνάργως μὴτ' ἐκ τινος· ἀλλοῦ προϋποστῆν πρότερον οὐσιώματος· μὴθ' ὕστερον αὐτομάτως γενόμενον ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρῶν προῖν, ἀλλ' ὅν αἰὲ καὶ διαμένον, ὡς ἔγνω μόνον ὑπερφυῶς τὸ τὰ βάθη τῆς θεότητος· πάντα διερευνῶν πανάγιον Πνεῦμα, καὶ τούτοις συναΐδιως ἐπενευρωτῶν καὶ συναγαλλώμενον. Ἐπεὶ δὲ δι' ἀκραν ἀγαθότητα, καὶ πύλατος ἐλεύσεως, καὶ οἰκτιρῶν ἡρατεν, τὴν ὁρατὸν τούτων κόσμον εἰδικοποίησα προεἶλετο, κίνετῶθεν ἐς μέσον παραγαγεῖν τὴν δεύτερον μὲν τῷ ποιήματι, πρώτων δὲ καὶ ἐξαισίον τῷ χαρίσματι κόσμον, ὅσω καὶ κατ' εἰκόνα θεοῦ πεπλαστούργηται, φημὶ δὴ τὸν ἀνθρώπων, οἷά τινι χρησίμενος ἀρίστη πρὸς τὴν δημιουργίαν ὁδοῦ, τὰς ἀθλοῦς πρότερον Δυνάμεις καὶ οὐρανοῦς Ταξιάρχας (10) ὑφίστασιν ἐνοήσαν ἀπαξᾶπλῶς, προθεηκυίας θάπτου ἢ λόγος· εἰς ἔργον τῆς ἐνθυμήσεως. Θεὸς δ' ἔστι μὲν ἀνευθενὴς φύσις, αὐτὴ ἑαυτῆ ἀντάρκης εἰς δόξαν καὶ εἰς κατάληψιν, οὕτως τῆς παρ' ἐτέρων δεομένης δόξης, οὐθ' ἐτέρῳ καταληπτῆ· εἰ μὴ τις φαίη καταληπτῶν εἶναι τὸ ἀπειρον αὐτῆς, καὶ τὸ ἀκατάληπτον. Θεὸν δὲ λέγων, Πατέρα φημὶ, καὶ Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἃ ἡ θεότης, κατὰ τὸν μέγαν Πατέρα τὸν Θεολόγον Γρηγόριον. Οὕτω δ' ἔχον τὸ θεῖον, πρώτων μὲν τὰς ἀγγελικὰς οὐρανοῦς δυνάμεις· λειτουργοὺς τε καὶ ὑμνωδοὺς τῆς ἁγῆς λαμπρότητος, οὐχ ὡς τούτων δεόμενον, ἀλλ' ἵνα μὴ τῆ ἑαυτοῦ μόνον θεωρίᾳ κινεῖτο, χυθῆ δὲ καὶ ὁδοῦση τὸ ἀγαθόν, καὶ ἡ εὐσπρησία χωρήσῃ πρὸς πλείονας· τοῦτο γὰρ τῆς ἀκρας ἦν ἀγαθότητος. Εἶτα καὶ τόνδε τὸν κόσμον ὑφίσταται τὸν ὀλίκον καὶ ὁρώμενον. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Τῆς δὲ γῆς ἀορασίᾳ καλυπτομένης, ἐπεὶ καὶ σκότος ἦν, καὶ ὕδωρ αὐτῆ ἐπεπόλαζε, τὸ φῶς παρήγαγεν ὁ θεὸς, καὶ διεχώρισε τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος. Καὶ τὸ μὲν, ἡμέραν ἐκάλεσε· τὸ δὲ σκότος, νύκτα ὠνόμασεν· οὐ τῆ ἀρχῇ ἐσπέραν, πρῶτὸ δὲ τῆ πρώτῃ φάσει τῆς ἡμέρας ἔνομα ἔθετο· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρῶτὴ, ἡμέρα μία. Οἶδα μὲν οὖν ἐν τῇ Λεπτῇ Γενέσει (11) γεγραμμέ-

Variæ lectiones et notæ.

(9) Ἦν οὖν αἰὲ. Hæc et ea quæ sequuntur usque ad Θεὸς δ' ἔστι, desunt in codicibus Regiis et Colbertæ.

(10) Ταξιάρχας. Centuriones vertit interpres, quæ vis est vocis Ταξιάρχης apud Tacticos : melius

cœlestis militia principes, seu duces : nam Ἀρχιστρατηγοὶ passim indignantur SS. Michael et Gabriel apud Græcos. Vide Gloss. med. Græcit. in Ταξιάρχας.

(11) Ἀεπτῇ γειέσει. Quam unica voce Λεπτῇ

ων, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ καὶ αἱ οὐράναι Δυνά-
 μαι πρὸ τῶν ἄλλων ὑπέστησαν παρὰ τοῦ τῶν ὄλων
 δημιουργοῦ. Ἄλλ' ἔτι μὴ ταῖς παρὰ τῶν Θεῶν Πα-
 τέρων ἐγχεκρυμένους (12) βιβλίοις τῆς Ἑβραϊκῆς
 σοφίας, καὶ ἡ Λατινὴ αὕτη συντρίβηται Γένεσις,
 οἷόν τι τῶν ἐν ἐκείνῃ γεγραμμένων λογίζομαι
 βίβλον, οὐδὲ τῷ λόγῳ συνίθεται. Εἶτα τὸ στε-
 ρώμα ὑπέστησεν, ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων διατείνας
 αὐτὸ, ὥστε τὰ μὲν ἄνω αὐτοῦ ἐναποληφθῆναι, τὰ
 δὲ κάτω περιεχεῖσθαι τῇ γῆ. Στερεώμα δὲ ἐκλήθη,
 ὅτι στεγανὸν τὸ σῶμα τούτου, καὶ οὐ λατὴν οὐδ'
 ἀραιὰν τὴν φύσιν ἔχει, κατὰ τὰ ὕδατα. ἐξ ὧν τὴν
 οἴσταν ἐσχηκεν, ὃ καὶ οὐρανὸς ὠνομάσθη. Ταῦτα
 ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐγένετο. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ τὸ
 ὕδωρ, εἰς γῆς ἄπαν καλύπτων τὸ πρόσωπον, ἐκλευ-
 σιν ὁ Θεὸς συναχθῆναι, καὶ ὀφθῆναι τὴν ξηράν.
 Καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγένετο, καὶ κοιλότητες βαθεῖαι
 γινώμεναι τὰ ὕδατα εἰσεδέξαντο. Καὶ τὴν μὲν γῆν
 ξηρὰν κατωνόμασε, θαλάσσας δὲ τὰ τῶν ὑδάτων
 οὐσίματα. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἡμέραν φυτὰ τε γῆθεν
 ἀνάβηθι, καὶ σπέρματα. Ἔδει γὰρ (13) ἄκοσμον
 ὄσαν τὴν γῆν, κοσμηθῆναι ταῖς πόαις, καὶ τοῖς
 μυρίοις βλαστήμασι, καὶ τοῖς ἄνθεσι, καὶ τοῖς
 κεντοίοις καρποῖς, καὶ τῶν δένδρων ταῖς χάρσι.
 Ἡ δὲ τετάρτη ἡμέρα τὴν τῶν φωστῆρων ἐσχηκε
 γίεσιν, ἡλίου τε καὶ σελήνης, καὶ τῶν λοιπῶν
 ἀστέρων. Καὶ τούτοις τὸν οὐρανὸν ὁ δημιουργὸς
 καταλάτισε, καὶ τὸ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ὄφθῆν
 φῶς (14) τοῖς φωστῆραις τούτοις ἐτίθετο, κινήσεις
 αὐτοῖς ἐπιτόλας τε καὶ δρόμους καὶ καταδύσεις δια-
 τούσας, ἵνα τε φωτίζοιτο δι' αὐτῶν τὸ περιγίοντο,
 καὶ ὁ χρόνος ἀπαριθμοῖτο ταῖς τούτων περιόδους (15),
 παρέχοντο δὲ δι' αὐτῶν τοῖς εὐθύτατα ταῖς αὐτῶν
 προσέχουσι φαύσεσι (καὶ μὴ περινενομημένως (16)
 σκοπῶσιν, ἢ ὡς ἂν εἴποι τις ἀκριβοῦμενος τὸν
 λόγον, ἀβέλτερον καὶ τῇ κινήσει δὴ τῶν τοιοῦτων
 ἀστέρων ἅπαντα δοξάζουσι συμπεριφέρεισθαι τὰ
 ἡμέτερα) μεγάλην καὶ ἀφευδῆ τὴν ἰθὺτητα καὶ ὠφέ-
 λειαν. Τῇ πέμπτῃ δ' αὐθις τῶν ἡμερῶν (17) Θεοῦ
 κελύσαντος, ἀνήκε τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζώων,
 καὶ πετεινὰ ὧν τὰ μὲν ἐμφυλοχωροῦσι τοῖς ὑδάσι,
 καὶ τούτοις ἐνῆχονται· τὰ πετεινὰ δὲ τὸν ἀέρα
 τέμνουσιν, ἔρποντα ὡσπερ διὰ τούτου μετάρσια.
 Κατὰ δὲ γε τὴν ἕκτην, ψυχὴν ζώων τετράποδα καὶ
 θηρία καὶ ἐρπετὰ ἐξαγαγεῖν ἡ γῆ προσετέτακτο,

A Genesi scriptum, primo die caelestes etiam pote-
 states, ante caetera, ab universitatis Opifice esse
 conditas; sed quoniam parva ista Genesis a divinis
 Patribus non relata est in approbatos Hebraice
 sapientiae libros, nihil quod in ea scriptum est,
 satis firmum iudico, neque isti rationi assentior.
 Postea firmamentum constituit, et in medio aquarum
 extendit, ut aliae supra id repositae sint, aliae
 infra terrae circumfusae. Firmamentum autem ap-
 pellatum est, eo quod corpus ejus est solidum, nec
 aquarum instar tenui et rara natura praeditum, e
 quibus ortum habet, quod idem et caelum nomi-
 natur. Tertio die jussit Deus aquam, quae univer-
 sam terrae faciem obtegebat, in unum congregari
 locum, et apparere aridam. Mox quod dictum erat,
 factum est: profundaeque cavitates deliscentes,
 aquas exceperunt. Ac terram nominavit aridam:
 aquarum colluviem, maria. Hoc eodem 15 die
 plantae et semina e terra sunt edita. Oportebat enim
 terram quae inculta esset, herbis, infinitis germi-
 nibus, floribus, omne genus fructibus, et arborum
 jucunditatibus exornari. Quartus dies luminum
 ortum habuit, solis, lunae, ac reliquarum stella-
 rum. Atque his Opifex rerum caelum exornavit:
 et conspectam primo die lucem his luminibus im-
 posuit, atque eis motus, exortus, cursus et occasus
 praeformavit, ut terrae ambitus per ea illustraretur,
 et mensura temporis circuitibus eorum peteretur,
 praerberentque iis qui exortus eorum rectissime
 observarent (non autem curiose spectarent, nec ut
 vere ac recte dici queat, inepte una cum motu
 harum stellarum omnia nostra circumferri puta-
 rent magnam minimeque fallacem certitudinem,
 et utilitatem. Die quinto, aquae reptilia viventium
 animarum et volucres produxerunt, quorum illa
 in aquis cum voluptate innatant, haec aërem secant:
 sublimesque per illum quodammodo repunt. Sexta
 die quadrupedia, feras et reptilia viventis animae,
 terra edere jussa est: atque omnia ex divino man-
 dato prodierunt. Viventis porro animae productio-
 nem terrae esse imperatam Scriptura dicit, ut ea
 ratione humani animi discrimen ab illa declara-
 ret. Nam aliarum animantium anima e terra existit
 ex mandato: qua de causa recte terrestris et mor-
 talis habetur, cum alibi etiam Scriptura dicit

Variæ lectiones et notæ.

venit alii vocant, de qua pluribus egit vir doctissimus
 Joan. Baptista Cotelerius ad lib. vi Constii.
 Apostol., cap. 16.

(12) Ἐγχεκρυμένοις. Ita codd. Reg. et Colbert.
 At ἐγχεκρυμένους habet cod. Viennensis: sed
 sententia repugnat, inquit interpres. Constatet tam-
 en, si vox μή, quae praepositur, abesse, ita ut in
 libris ἀποκρύφους accenseatur parva ista Ge-
 nesis.

(13) Ἀνάβηθι καὶ σπέρματα· ἔδει γὰρ. Ita mss.
 At Constantinopolitanus codex habet: ἀνάβηθι. ὡς
 ἐντεῦθεν ἀναφαίνεσθαι πρότερον ἄκοσμον ὄσαν τὴν
 γῆν, κοσμηθεῖσαν ταῖς πόαις, etc., uti monet
 Wolfius.

(14) Ὁφθῆν φῶς. Ms. Colbert. πρᾶχθῆν. Ibidem

pro διατυπώσας, διαδεξάμενος.

(15) Ταῖς τούτων περιόδους. Mss. Wolfiani, ἐπι-
 τόλαι; καὶ δύσεις, καὶ σημεῖα περιέχοντο δι' αὐτῶν
 τοῖς εὐθύτατα. Ita etiam codex Colberteus, nisi
 quod habet ἀνατολαῖς et παρέχοντο.

(16) Μὴ περινενομημένως. Mss. Wolf. et Colbert.
 μὴ περιεργότερον καταστοχαζόμενος αὐτῶν, ἢ ὡς
 ἂν εἴποι τις, etc. Rursus pro τῶν τοιοῦτων ἀστέ-
 ρων, τῶν οὐρανίων, quomodo etiam Colb.

(17) Τῇ πέμπτῃ δ' αὐθις τῶν ἡμερῶν. Constan-
 tinopolitanus codex mutilus est hoc loco; sic enim
 in eo legitur: Κατὰ δὲ τὴν πέμπτῃ ἡμέρᾳ τὰ μὲν
 ὕδατα πᾶν γένος πτηνῶν προήγαγον, ἡ γῆ ψυχὴν
 ζώων, τετράποδια ζῶα τὸ θεῖον εὐξήκετο σύμπαντα
 πρόβταγμα. W.

omnis jumentū animam esse sanguinem, qui utique A καὶ κατὰ τὸ θεῖον ἐξῆκτο σύμπαντα πρόσταγμα-

corruptitur. Ψυχῆς δὲ ζωσῆς ἐξαγωγὴν ἢ Γραφή περιέχει ποιή-
σασθαι κελυσοῦναι (18) τὴν γῆν. Ἐν οὕτῳ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς ἐμφάνη πρὸς αὐτὴν τὸ διάφορον. Ἡ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ζώων γῆθεν ἐξέφυ κατὰ τὸ κέλευσμα, καὶ γενητὰ οὕσα, εἰκότως ἀν λογιζοῦτο καὶ φθαρτὴ ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν ἡ Γραφή. Ψυχὴ παντὸς κτήνου· τὸ αἷμα αὐτοῦ, τὸ δ' αἷμα πάντως φθειο-
μενον.

II. Hominis autem animam non terra edidit, sed Deus eam Adamo inspiravit. Quamobrem divinum esse quiddam et immortalē perhibetur. Sextus dies hominem etiam habuit manu Dei formatum. Nam cum optimus Artifex universa jam condidisset, et mundum ordine et ratione effecisset, unde Græco nomine Κόσμος dicitur, et tanquam ad regem excipiendum regiam quamdam instruxisset: tum demum producit hominem, quasi rerum terrenarum regem superne gubernandum, eamque non item mandato conditum, sed manibus suis informatum, ut peculiare suum opus, non simile cæteris, sed diversum et incomparabile. Nam cætera quidem omnia verbo sunt producta, hunc vero Deus opera suarum manuum est dignatus. Sumpto enim de terra pulvere, Deus (inquit liber 16 Geneseos) hominem formavit, et inspiravit ei animam viventem, ob quam etiam ad imaginem Dei homo factus esse dicitur. Nam rerum quarundam, quæ naturæ divinæ vere insunt, imagines in hominis animo relucunt, cum quidem in eo insint, non natura, sed gratia. Deus enim natura est ininspectabilis, et immortalis: idemque incomprehensibilis, et interitus expers. Eadem hæc animo etiam insunt per gratiam, non per naturam. Neque enim natura ejus vel comprehensibilis est, vel aspectabilis, prætereaque ab interitu et morte immunis: atque etiam: lia, quibus natura divina describitur, in animo per gratiam cernuntur. Appellavit autem eum quem finxerat, Adamum, quod (auctore Josepho) lingua Hebraica rufum sonat, quod e rubra terra formatus esset. Talis enim est pura terra. Sic mundo sex diebus condito, septimo quievit, eaque de causa Hebræorum lege dies septimus, quod Sabbatum hinc appellant (Sabbatum porro eorum lingua idem quod requies) feriatum est. Collocavit Deus hominem in paradiso, quem ipse conseverat. Ibi fuit arbor vitæ, et arbor cognitionis, seu, ut Josephus ait, sapientiæ: eique mandavit, ut reliquis frueretur, arbore cognitionis abstineret, ac mortem fore pœnam interdicti violati denuntiavit. Irrigatur autem fluvio paradisi, qui inde egrediens quadrifariam dividitur. Ac primo fluvio nomen est Phison, quod multitudinem significat; Græcis Ganges est, qui Indiam præterfluit, atque in mare evolvitur. Alter Geon vocatur, quod vocabulum declarat eum qui

¹ Levit. xvii, 16.

B. Τὴν δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν οὐχ ἡ γῆ ἀνήκεν, ἀλλὰ τὸ θεῖον αὐτὴν τῷ Ἀδὰμ ἐνήκεν ἐμφύσημα. Διὸ καὶ χρῆμά τι θεῖον εἶναι πιστεύεται, καὶ ἀθάνατον. Ἡ δ' ἕκτη τῶν ἡμερῶν, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐσχῆκε, χειρὶ διαπεπλασμένον Θεοῦ. Προὔποστίσας γὰρ ὁ Ἀριστοτέλης τὰ σύμπαντα, καὶ παραγῶν τὸν κόσμον ἐν τάξει τε καὶ ρυθμῷ, διὸ καὶ Κόσμος ὠνόμασται, καὶ ὡς ἐν ὑποδοχῇ βασιλείῳ, ὡς περ βασιλεία προετοιμάσας, αὐτὸν οὕτω B παράγει τὸν ἄνθρωπον εἰς τινὰ βασιλεία τῶν ἐπιγῆς βασιλευμένων ἀνοθεν, οὐ προετίγματοι καὶ τοῦτον ὑποστηράμενος, ἀλλὰ χειρὶν αὐτὸν διαπλάσσει, καὶ δημιουργεῖται αὐτοῦ οὐχ ὁμοίαν τοῖς ἄλλοις πεποιηκῶς, παρηλλαγμένην δὲ καὶ ἀσύγκριτον. Τάλλα μὲν γὰρ πάντα παρηχθησαν βήματι· ὁ δὲ ἢ καὶ αὐτουργίας ἤξιώται. Κοῦν γὰρ λαθῶν ἀπὸ τῆς γῆς ὁ Θεός, ἢ βίβλος φησὶ τῆς Γενέσεως, τὸν ἄνθρωπον ἐπλασε, καὶ ἐνεφύσησεν αὐτῷ ψυχὴν ζῶσαν, δι' ἣν καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ λέγεται γενέσθαι ὁ ἀνθρώπος. Τῶν γὰρ τῆ θεία φύσει οὐσιωδῶς προσόντων, τινὰ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ εἰκονίζονται, οὐ φύσει αὐτῇ ἐνόητα, ἀλλὰ χάριτι. Φύσει μὲν γὰρ τὰ θεῖον ἀόρατον καὶ ἀθάνατον, ἀκατάληπτόν τε καὶ ἀφθαρτόν. Ταῦτα δὲ καὶ τῇ ψυχῇ πρόσσεισι κατὰ C χάριν, οὐ κατὰ φύσιν. Οὕτε γὰρ ἡ φύσις αὐτῆς καὶ ἡ οὐσία καταληπτὴ, οὔτε μὴ ὁρατὴ. Καὶ ἀφθαρτος δὲ ἐστὶ καὶ ἀθάνατος, καὶ ἕτερα δὲ τῆς θείας φύσεως χαρακτηριστικὰ κατὰ χάριν ἐν τῇ ψυχῇ τεθεωρηται. Ἀδὰμ δὲ τὸν πλασθέντα ὠνόμασε· σημαίνει δὲ τοῦτο πυρρὸν, κατὰ τὴν Ἑβραϊκὰ διάλεκτον, ὡς φησὶν Ἰώσηπος, ὅτι ἐκ πυρρῆς γῆς διεπέπλαστο· τοιαύτη γὰρ ἡ παρθένος γῆ (19). Οὕτω δ' ἐν ἑξ ἡμέραις τὸν κόσμον παραγαγὼν, ἐν τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσε. Διὸ καὶ τοῖς Ἑβραίοις τῇ ἑβδόμῃ τῶν ἡμερῶν ἀπρακτος εἶναι νομίζονται. Ὅθεν καὶ Σάββατον κέκληται· τὸ δὲ Σάββατον ἢ τῶν Ἑβραίων γλῶττα λέγει, ἀνάπαυσις. Ἔθετο τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεός ἐν τῷ παραδείσῳ, ὃν αὐτὸς κατεφύτευσεν, ἐνθα τὸ ξύλον ἦν τῆς ζωῆς, D καὶ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, ἢ, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, τῆς φρονήσεως. Καὶ ἐνετείλατο αὐτῷ, τῶν μὲν λοιπῶν μετέχειν (20), ἀπέχεσθαι δὲ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως, θάνατον δὲ προσέειπε τὸ τῆς παραβάσεως ἐπιτίμιον. Ἀρδεταὶ δὲ ποταμῶ δὲ παράδεισος, καὶ πρόσειν ἐκεῖθεν ὁ ποταμὸς οὗτος εἰς τέσσαρα μερίζόμενος, καὶ Φείσων μὲν ὄνομα τῷ πρώτῳ, πληθὸν δὲ τοῦτο δηλοῖ· τοῖς δ' Ἕλλησι Γάγγης οὗτος ὠνόμασται, τὴν Ἰνδικὴν διῶν (21), καὶ ἐκδιούς εἰς

Variæ lectiones et notæ.

(18) Ἡ Γραφή περιέχει ποιήσασθαι κελυσοῦναι. Ita cod. Colbert. Wolfianus, προσαγορεύει κελυσοῦναι. W.

(19) Ἡ παρθένος γῆ. Pro ἡ καθαρὰ καὶ ἀμι-

γῆς dictam putat Wolfius: malim quod nondum aratro proscissa esse.

(20) Μετέχειν. A ms. ἀπολαύειν W.

(21) Τὴν Ἰνδικὴν διῶν. Sequentia usque ad

τὸ πλάγος. Γῆρὼν δὲ καλεῖται ὁ δεύτερος· σημαίνει ἂν
 δὲ ἡ κλήσις τὸν ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἐκδιδόμενον, ὃν
 Ἕλλησι Ἰώσηπος λέγει προσαγορεύειν τοὺς Ἕλληνας.
 Ὁ δ' ἐπὶ τοῦτο Τίγρις ἐστίν, ὃν καὶ Διγλᾶθ καλεῖ-
 σθαι φησὶν ὁ αὐτὸς, καὶ τὸ μετὰ στενότητος δέξῃ
 ἐμπαίεσθαι τῷ ὀνόματι. Ὁ δὲ λοιπὸς Εὐφράτης
 ἐστὶν ἤτοι φορὰ, ἢ ἀρθος, ἢ σχεδασμός· καὶ
 ἄμφω δὲ οὗτοι εἰς τὴν Ἐρυθρὰν εἰσβάλλουσι θάλασ-
 σαν. Παρίσθησι δὲ τῷ Ἀδάμ ὁ Θεὸς πάντα τὰ ζῶα·
 ὃ δὲ ἐκάστῳ γένει αὐτῶν ὀνόματα τίθησι. Κτίζει τε
 τὴν γυναῖκα (22) ὁ Θεὸς, μίαν τῶν πλευρῶν λαβὼν
 ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ Ἀδάμ, καὶ προσήγαγεν αὐτὴν
 αὐτῷ. Ὁ δὲ ἐξ ἑαυτοῦ γενομένην ταύτην ἐγνώ-
 ρισι, καὶ γυναῖκα ὠνόμασε. Τοῖς γὰρ Ἑβραίοις
 Εὐβία καλεῖται ἡ γυνή, κακίστην Εὐα ὠνόμαστο.
 Ἦν μὲν οὖν ἄμφω ἐν τῷ παραδείσῳ μακαρία
 διαγωγῇ, γυμνοὶ οὖσι τῇ ἀπλότητι, καὶ ζωῇ
 τῇ ἀτέλει. Φθονοῦνται δὲ παρὰ τοῦ ὕψους, ἡ μάλ-
 λον παρὰ τοῦ νοητοῦ δράκοντος. Καὶ πρόσκειται ὁ
 ὄφις τῇ γυναίκι, καὶ συμβουλεύει γέυσασθαι τοῦ
 φρούτου τῆς φρονήσεως· ὁμοφωνεῖ δὲ τότε φησὶν ὁ
 Ἰώσηπος τὰ ζῶα ἅπαντα. Ἡ δὲ κείθεται, καὶ
 ἤθρονησα τῇ βρώσει, παθεῖ καὶ τὸν ἄνδρα τοῦ καρ-
 ποῦ μετασχέιν. Καὶ ἐγνωσαν γυμνοὺς ἑαυτοὺς, καὶ
 ἐκ φύλλων συκῆς ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα.
 Ἐκρύπτοντο τε διὰ τὴν γύμνωσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ
 Ἀδάμ τε καὶ ἡ γυνή· καὶ ὁ Θεὸς τὴν αἰτίαν ἠρώτα,
 καὶ ὁ Ἀδάμ τὴν γύμνωσιν προσβάλλετο, καὶ τὸ
 αἴτιμα προσήγαγε τῇ γυναίκι. Ἡ δ' ἐξηπατήθη
 παρὰ τοῦ ὕψους εἶπεν. Ὁ δὲ Θεὸς τῷ ὄφει κατ-
 ἔρασαμένος πρότερον, ποδῶν τε αὐτὸν στερήσας, καὶ
 τὴν φωνὴν ἀφελόμενος, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, καὶ
 ἰλισηκῶσαι κατὰ γῆς ἐπιτάξας, καὶ πολέμιον ἀπο-
 φήνας τὸ σπέρμα τῶν ἀπατηθέντων, πρὸς τὴν γυ-
 ναῖκα τρέπεται, καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτὴν ὑποχείριον
 τίθησι, καὶ ταῖς ἐν τῷ τίκτειν ὁδοῖσι ἐπιτιμᾷ. Ἔστα
 καὶ τὸν Ἀδάμ ὑπάγει ἐπιτιμῶν· τὸ δ' ἦν ἡ πρὸς τὴν
 γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη, ἀποστροφή, καὶ τὸ ἐν ἰδρώτι
 τὸν ἄρτον ἐσθίειν, καὶ τὸ τὴν γῆν ἀκάνθας καὶ τρι-
 βόλους ἀνατέλλειν αὐτῷ. Καὶ μετοικίζει αὐτοὺς ἐκ
 ματα, ἰσῶς τὴν χαυτέραν σάρκα, καὶ θνητὴν, καὶ
 ζωῇ, καὶ τὸ πρὸς κακίαν εὐδίστονον.

Γ'. Γίνονται τοίνυν παῖδες αὐτοῖς, ὧν Κάιν μὲν
 ὁ πρότερος ἦν (κεῖσιν σημαίνει τὸ ὄνομα), οἱ
 ἐκτίθησαντο ἀνθρώπων. Ἀβελ δ' ὁ δεύτερος· δηλοῖ
 δὲ πένθος ἡ κλήσις, ἔσθαι γὰρ αὐτοῖς πένθος
 ἔμελλε δι' αὐτόν. Καὶ ὁ μὲν Ἀβελ νομεὺς ἦν ποι-
 μνίου, καὶ ἀρετῆς ἐπεμέλετο. Ὁ δὲ Κάιν ἐργάζεται
 τὴν γῆν, πονηρότατος ἄν. Δόξαν δὲ αὐτοῖς ἀπαρχὰς
 ἐκ τῶν ἰδίων πόνων προσάγαγεν τῷ Θεῷ, ὁ μὲν Ἀβελ
 τὰ πρεῖτω τῶν πρωτότων καὶ θρεμμάτων προσ-
 ἤνεγκε, Κάιν δὲ τὰ τεχόντα προσηγόχει τῶν τῆς γῆς

Varia lectiones et notæ.

Θάλασσαν in textum immisimus, ex cod. Viennensi
 et ex duobus Regiis et Colberteo. Sic autem edide-
 rat Wolfius: Τὴν Ἰνδικὴν διὼν χώραν, καὶ πᾶσαν
 τὴν γῆν κυκλῶν Εὐλάτ. Τῷ δὲ δευτέρῳ ποταμῷ
 Γεὼν τοῖνομα· δηλοῖ δὲ τοῦτο πολύ. Νεῖλος δ' οὗτος
 ὄφις· Ἕλλησι κέκληται· οὗτος ἐστὶν κυκλῶν πᾶσαν

τὴν γῆν Αἰθιοπίαν· Ὁ δὲ γε τρίτος Τίγρις ἐπονο-
 μάζεται, τουτέστιν ἡχῶν, Ὁ δὲ λοιπὸς Εὐφράτης
 ἐστίν, ἤτοι φορὰ, ἡγοῦν κίνησις· καὶ ἄμφω δὲ οὗτοι
 εἰς τὴν Ἐρυθρὰν εἰσβάλλουσι θάλασσαν.

(22) Γυναῖκα. Ita Reg. alter cod. Wolfianus γύ-
 ναιον.

populo præfuerint, ut post reditum Hierosolyma ab Assyria captivitate, Judaica gens non regibus, sed pontificibus paruerit : ut Asamouzarum, quos diximus, posterī, summi sacerdotii honore præditi, ac genti suæ imperantes, diadema etiam assumpserint : ut Pompeius Magnus, Romanorum imperator, ad componendam Hyrcani et Aristobulli fratrum de regno contentionem accersitus, tum urbem Hierosolymorum cepit, tum gentem Romanis subjecerit : ut deinde Herodes Antipatri filius regno Judæorum potitus sit, quis ille fuerit, unde oriundus, quantæ clades ejus domesticæ, quousque posterī illius regnum tenuerint ; quomodo, quare de causa præses in Judæam sint missi : et quæ de **Θ** Salvatore nostro Jesu Christo Josephus scripserit, deque Joanne Baptista : qua de causa Judæi a Romano imperio desciverint, ut gentium eorum bello a Romanis petita sit : a quo et quomodo Hierosolyma postremum excisa, nec amplius instaurata sit.

τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸ ἔθνος τοῖς Ῥωμαίοις ὑπέταξε· καὶ ὅπως Ἡρώδης Ἀντιπάτρου υἱὸς μετὰ ταῦτα τῆς τῶν Ἰουδαίων βασιλείας ἐκράτησε, καὶ τίς ἦν οὗτος, καὶ ὅθεν κατήγετο, καὶ ὅσα κατ' ὄκλον ἐπέειπε συμβέβηκε, καὶ μέχρι τίνος οἱ ἐκείνου τῆς βασιλείας ἐκράτησαν, καὶ τίνος τρόπου, καὶ ἐξόστου ἡγεμόνας ἐκ Ῥώμης εἰς Ἰουδαίαν ἐπέστειλλοντο, καὶ ὅσα περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ Ἰωσήπος συνεγράψατο· ἀλλὰ μέντοι καὶ περὶ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, καὶ διὰ τίνος αἰτίας τοῦ τοῖς Ῥωμαίοις ὑπέταξαν Ἰουδαῖοι ἀπέστησαν, καὶ ὅπως παρὰ τίνος ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ ὅπως ἐξέκοπη τὴν τελευταίαν, καὶ μὴ σχεύσαν ἀνάκλησιν πόρθησιν.

IV. Facta autem Romanorum et Romæ mentione, necessarium mihi visum est de his etiam scribere, et tradere, unde sit populus Romanus, in quos imperium habuerit, qui olim Italiæ regionem coluerint, unde Romulus in lucem prodierit, Romæ conditor ; ut interfectus sit Remus frater ejus ac post ille etiam inter mortales esse desiderit ; ut illa urbs principio regibus paruerit, quibus sit usa moribus et institutis : ut Tarquinius Superbus regno in tyrannidem mutato pulsus sit, quot et qualia bella Roma ob illius expulsionem sustinuerit ; ut res Romana primum ab optimatibus, post etiam a populo administrata fuerit, summa rerum in consules et dictatores, mox etiam in tribunos plebis translata ; quid olim fuerit consulatus, quid dictatura, quod censorum munus, quantum temporis cuique magistratum præfinitum, qualis apud illos tribus, unde nomen hoc deductum, quæ temporibus consulatum gesta fuerint, quamvis non omnia, ob librorum penuriam quibus illa tradita sunt, persequemur. Ut tandem Romanum imperium in unius **Κ** potestatem ceciderit, ut Cains Julius Cæsar mutationis hujus primus auctor, et in non universæ fuerit, ut eo ab his qui libertatem tuebantur, in curia interfecto, Octavius Augustus Cæsar, interfecti Cæsaris ex sorore nepos, ab eoque adoptatus, interfectores patris ultus fuerit, adjutore Antonio ; quem deinde, orto dissidio,

A φερώντας ἐτίμησε· καὶ ὅπως τὴν Περσῶν κατέλυσε βασιλείαν, καὶ ὅφ' αὐτὸν ἐποίησατο, καὶ ὅσον ἔδασθίενος χρόνον, καὶ ὡς εἰς τέσσαρας ἀρχάς, ἐκείνου θανόντος, ἡ ἐκείνου βασιλεία μεμέριστο· καὶ ὅσα τοῖς Ἰουδαίοις ἐξ Ἀντιόχου γέγονε τοῦ Ἐπιφανοῦς, τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων ἐνὸς ἀπογόνου τυγχάνοντος· καὶ ὡς οἱ Ἀσσυριακοὶ τούτῳ ἀνέστησαν, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ τυραννίδος τοὺς ὁμογενεῖς ἐλυτρώσαντο· καὶ τίνες οὗτοι, καὶ ὅπως τῶν ὁμοφύλων καὶ ἐπὶ πόσον προέστησαν, καὶ ὡς μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς ὑπ' Ἀσσυρίων εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ἐπανέλθειν οὐκ ἦν τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος βασιλευόμενον, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων ἀρχόμενον· καὶ οὗτοι οἱ τῶν εἰρημένων Ἀσσυριακῶν ἀπόγονοι τὴν ἀρχιερατικὴν τιμὴν περικείμενοι, καὶ ὅφ' αὐτοῦ ἔθνος ἰθύνοντες, καὶ διάδημα ἐκτοῖς περιέβητο· καὶ ὅπως Ἰερικανὸς καὶ Ἀρστοβούλου τῶν ἰδελφῶν διενεχθέντων περὶ τῆς Ἰουδαίας βασιλείας, ὁ Μάγνος Πομπηίου στρατηγῶν τότε Ῥωμαίων, διατίθει μετακλιθεὶς τοῖς Ἰουδαίοις, τὴν τε πόλιν εἰλε

C Δ'. Ῥωμαίων δὲ καὶ τῆς Ῥώμης μνησθεὶς τῆς ἱστορίας, ἀναγκαῖόν μοι ἐνομίσθη καὶ περὶ τούτων συγγράφασθαι, καὶ παραδοῦναι, πόθεν τὸ τῶν Ῥωμαίων ἔθνος, καὶ τίνος ἔρχηκε τὴν ἀρχὴν, καὶ παρὰ τίνων ἡ τῆς Ἰταλίας χώρα πρώην κατώκιστο· ὅθεν τε προήχθη Ῥωμύλος εἰς φῶς, ὁ τῆς Ῥώμης γενόμενος οἰκιστὴρ, καὶ ὅπως ἀνηρέθη Ῥώμος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, εἴτα κακίως ἐγένετο ἀφανής, καὶ ὅπως πρώτον ἡ πόλις αὐτῆ ἐδασιλύθη, καὶ ἔθειν οἰκίαι καὶ νομίμοι ὀλέθησαν· καὶ ὡς εἰς τυραννίδα τὴν βασιλείαν ὁ Σούπρος Ταρκύνιος μεταγωγῶν, καθήρεθη, καὶ δσοὺς πολέμους καὶ οἰοὺς ἡ Ῥώμη διὰ τὴν ἐκείνου καθάρσειν ἤνεγκε· καὶ ὡς εἰ; ἀριστοκρατείαν, εἴτα καὶ δημοκρατείαν, μετηνέχθη Ῥωμαίοις τὰ πράγματα, ὑπάτων καὶ δικτατόρων, εἴτα καὶ δημάρχων τὴν τῶν κοινῶν ποιούμενων διοίκησιν· καὶ τί; μὲν ἡ ὑπατεία τὸ παλαιὸν ἦν, τίς δὲ ἡ δικτατορία, τί δ' ἦν τὸ ἔργον τῶν τιμητῶν, καὶ πόσος ὁ οἰοῦ χρόνος ἐκάστη τῶν ἀρχῶν τούτων; καὶ οἷος ἐγένετο παρ' ἐκείνο; ὁ θρίαμβος, καὶ ὅθεν παρήχθη τούτο τὸ ἄνομα· καὶ ὅσα ἐν τοῖς καιροῖς τῶν ὑπάτων ἐγένοντο, εἰ καὶ μὴ πάντα ἐνδελεξ βιβλίων (6) τῶν ταῦτα διηγουμένων. Καὶ ὅπως ὕστερον ἐκ τούτων εἰ; μοναρχίαν ἢ ἀρχὴν τοῖς Ῥωμαίοις μετέπειτα· καὶ ὡς πρῶτος ταῦτα, εἰ καὶ μὴ καθαρῶς, ὁ Γάιος Ἰούλιος Καίσαρ μετεποίησατο, εἴτα ἐπὶ βῆματος ἀναρραθέντος αὐτοῦ παρὰ τῶν τῆς ἐλευθερίας ἐξουχομένων, ὁ Αὔγουστο, Ὁκτάβιο, Κατ-

Variæ lectiones et notæ.

(6) Καὶ μὴ πάντα ἐνδελεξ βιβλίων. Progressus enim usque ad Carthaginis et Corinthi excidium,

abrupta historia, Cn. Pompei Magni res gestas statim orditur, historia annorum 60 præterminata. W.

αιρ. ἀδελφίδου ὡν τοῦ ἀνηρημένου Καίσαρος, καὶ εἰσπικηθεὶς ἐκεῖνω, τοὺς φρονεῖς τοῦ θεοῦ μετήθη πατὴρ, ἔχων καὶ τὸν Ἀντώνιον τοῦ ἔργου αὐτῶ συναρμόμενον· μετέπειτα δὲ καὶ ἐκεῖνω διενεχθεὶς, καὶ νικήσας· ναυμαχίᾳ περὶ τὸ Ἄκτιον, εἶτα καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν σὺν τῇ Κλεοπάτρᾳ φυγόντα ἐπικαταβῶν, εἰς τοῦτο περίστησεν ἀνάγκης τὸν ἄνδρα, ὡς καὶ διαχειρίσασθαι ἐαυτὸν· ὅση τε φθορὰ τῶν Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις· τοῦτοις ἔγκειτο, πρότερον μὲν πρὸς Βρούτῳ καὶ Κάσσιον, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀναιρέταις· τοῦ Ὀκταβίου καὶ τοῦ Ἀντωνίου ἀντικαθισταμένων, εἶτα καὶ πρὸς ἀλλήλους μαχεσαμένων αὐτῶν· καὶ ὡς ἐωγράφθη μὲν ἡ Κλεοπάτρα ἡ τῆς Αἰγύπτου βασίλισσα, οὕτως τῶν Πτολεμαίων ἀπόγονος, ἀνέβη δὲ ἐαυτὴν κικλήνη, ὡς εἰκόσθη, ἀσπίδος δῆγματι· καὶ ὅτι οὕτω μετ' ἐπινικίων λαμπρῶν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανεβλῶν ὁ Ὀκτάβιος, τῆς αὐταρχίας ἀντεποιήσατο, καὶ εἰς ἀκριβῆ μοναρχίαν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν μετήνευχε, καὶ τίνες μετ' αὐτὸν ἐρονάρχησαν, καὶ ὅπως ἕκαστος τῆς ἀρχῆς ἐπέβη, καὶ ὅπως καὶ ἐφ' ὅσον ἤρξε, καὶ οὐκ ἔλειπε τῆς ζωῆς· συνέκυρσε· καὶ τίνες ἐπὶ τούτων, μετὰ τοῦ· σεπτῶς ἀποστόλους, τοὺς θρόνους ἐκόσμησαν τῶν τεσσάρων μεγάλων Ἐκκλησιῶν, τῆς Ῥώμης λέγω, καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας τε καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ ὅσαι τούτων μαρτυρικοῦ τέλους κατηξιώθησαν· ὅπως τε μᾶλλον τῶν ἄλλων κατὰ Χριστιανῶν ἐξεύτησαν Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς ὁ Ἐρκούλιος, καὶ ὡς τὴν ἀρχὴν ἀποθέμενοι ἑτέρους ἀνδ' αὐτῶν ἐχειροτόνησαν Καίσαρας· ὧν εἰς Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρὸς (7) ἦν, ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πατήρ, τῆς ἀρχῆς τῶν Γαλλῶν καὶ τῆς Βρετανίας ἐπονεμηθείσης αὐτῶ· καὶ ὡς θνήσκων ἐκεῖνος τὸν πρῶτότοκον υἱὸν ἐαυτοῦ, τοῦτον δὲ τὸν Ἰσαπόστολον Κωνσταντῖνον, τῆς οἰκείας ἀρχῆς διάδοχον ἐποίησατο· καὶ ὡς μονάρχης οὗτος κατέστη τοὺς λοιποὺς καταγωνισάμενος, ὀρθόθεν· αὐτῶ τοῦ σταυρικοῦ σημείου δι' ἀστέρων ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὡς προσεληθῆς Χριστῶ, καὶ τὴν κίστιν ἐπλάτυνε, παρῆρσιαν θοὺς τῷ κηρύγματι, καὶ ὅπως ἐν τῷ Βυζαντίῳ πόλιν ἐαυτῶ ἐμήνωμον ψυχοδόμησε, Νέαν Ῥώμην ὀνομάσας αὐτὴν, καὶ βασιλείαν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἰς ταύτην μετήνευχε. Καὶ τίνες μετ' ἐκεῖνον ἐν αὐτῇ ἐβασίλευσαν, καὶ οἷος ἕκαστος ἦν τοὺς τρόπους, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ σέβας, καὶ ἐφ' ὅσον ἐκράτησε (8) τῆς ἀρχῆς, καὶ ὅπως μετέλλαξε τὴν ζωὴν· τίνες τε τῆς ἐν Κωνσταντίνου πόλει προέστησαν Ἐκκλησίας, καὶ ἐφ' ὅσον ἕκαστος, καὶ τίνες αὐτῶν τοῦ ὀρθοῦ δόγματος ἀντειχόντο, τίνες δὲ γέγονασιν ἑτερόδοξοι, ὅπως τῶν τῆδε μετελήλυθεν ἕκαστος, καὶ ἐπὶ τίνων αὐτοκρατόρων καὶ πατριαρχῶν, καὶ κατὰ τίμων αἱ σύνοδοι συγκακρότηνται. Οὕτω τε κατῶν ὁ λόγος μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς γεγονότων αὐτοκρατόρων, περαίνει τὴν συγγραφὴν, πολλῶν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἀποκρύφων ἄλλων μεμνημένους ἱστοριῶν.

Variæ lectiones et notæ.

(7) *Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρὸς*. Wolfius Κωνσταντῖνος ediderat, et ita habent quidam codices mss. Hæc Κωνσταντα alibi appellat, quomodo etiam

scriptores aliquot, ut suo loco observamus

(8) *Καὶ ὅσον ἐκράτησε*. Ita mss. codd. Wolfius ἐφ' ὅσον legendum putat.

LIBER PRIMUS.

I. Sumendum autem mihi est hujus operis A exordium ab ineffabili primo principio, causa rerum omnium, principii et temporis experie, et ab iis quæ ab illo ex nihilo producta sunt ut essent atque subsisterent, naturamque et ortum suum ab illo consecuta. Fuit igitur Deus semper, super omnem causam et potentiam effulgens. sine tempore, cum majestate suæ gloriæ ac splendoris æternum moveretur, et sine principio, neque ex alia quapiam re prius nata ortus, neque post ultro ex iis quæ non fuerant factus, aut paulatim ad suæ gloriæ complementum progressus. Sed semper est et permanet, id quod supra naturam solus novit sacrosanctus ille Spiritus, qui omnes divinitatis recessus perscrutatur, atque in iis exsultans perpetua suavitate una perfruitur. Posteaquam autem ex summa bonitate et immensâ misericordia, et ineffabili benignitate, aspectabilem hunc mundum formare instituisset, atque exinde in medium producere mundum, ut opere secundum, ita 14 gratia primum et admirabilem, ut qui ad Dei sit imaginem conformatus, hominem inquam : viam ad opificium ingressus optimam, omnis ex materia concretionis expertes potestates et celestes centuriones prius condidit, solo mentis conceptu, cogitatione illa dicto citius in opus progressa. Est autem Deus natura nullius egens rei, scipsa contenta ad gloriam et perceptionem : quæ nec alienam gloriam desiderat, nec ab alio percipi potest : nisi quis illud percipi dicat, quod neque natura neque immensitas ejus percipi queat. Cum autem Deum dico, Patrem dico, et Filium, et Spiritum sanctum, quæ est Deitas, auctore magno Patre Gregorio Theologo. Deus igitur, hac natura præditus, primum angelicas potestates creat, ut ministri sint et celebratores cælestis majestatis : non quod iis indigeat, sed ne sui duntaxat contemplatione moveatur, sed diffundatur et progrediatur bonum, et beneficentia latius pateat ; hoc enim summæ bonitatis fuit. Deinde mundum etiam hunc aspectabilem, quique constat ex materia, condidit. Ac initio quidem cælum fecit, et terram. Cum autem terra lateret (nam tenebræ erant, et aqua superficiem ejus occupabat), lucem produxit Deus, lucemque ac tenebras separavit : ac illum, diem, has noctem appellavit, ejusque initio, vesperi : primo diei exortui, mane nomen fecit. Sic ex mane et vespere dies unus exstitit. Equidem scio in parva

A. Ἀρχτέον δὲ μοι τῆς συγγραφῆς ἀρχὴν αὐτῆς ποιουμένων τὴν ἀβρότητον πρώτην ἀρχὴν, τῆς τῶν ὄντων αἰτίας, τὴν ἀναρχὴν τε καὶ ἄχρονον, καὶ τῶν ὄντων ἐκεῖνης παραχθίντων ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, εἰς ὑπόστασιν καὶ οὐσίωσιν, τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν γένεσιν. Ἦν οὖν ἀεὶ (9) τὸ θεῖον, ὑπὲρ αἰτίας πᾶσαν καὶ δυνάμιν ἐκλάμπων ἀχρόνως, καὶ τῷ κἀλλεῖ τῆς οὐκείας δόξης, τε καὶ λαμπρότητος ἀίδως κινούμενον, καὶ ἀνάρχως μὴ ἔκ τινος ἄλλου προϋποστάν πρότερον οὐσιώματος, μηθ' ὕστερον αὐτομάτως γενόμενον ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρὸν προῖν, ἀλλ' ὅν ἀεὶ καὶ διαμένον, ὡς ἔγνω μόνον ὑπερφυῶς τὸ τὰ βῆθη τῆς θεότητος πάντα διερευνῶν πανάτιον Πνεῦμα, καὶ τοῦτοις συναϊδίως ἐπεντυρωῶν καὶ συναγαλλώμενον. Ἐπεὶ δὲ δι' ἄκραν ἀγαθότητα, καὶ πύλατος ἐλείους, καὶ οἰκτιρμῶν ἄρατιν, τὴν ὁρᾶν τουτοῦ κόσμου εἰδοποιῆσαι προσέλετο, κίνετο ὕδαν ἐς μέσον παραγαγεῖν τὴν δεύτερον μὲν τῷ ποιήματι, πρώτον δὲ καὶ ἐξαισίον τῷ χαρίσματι κόσμον, ὅσω καὶ κατ' εἰκόνα θεοῦ πεπλαστούργηται, φημι δὴ τὸν ἄνθρωπον, οἷά τινη χρησάμενος ἀρίστη πρὸς τὴν δημιουργίαν ὁδοῦ, τὰς ἀλλοῦς πρότερον δυνάμεις καὶ οὐρανούς Ταξιαρχας (10) ὑψίστασιν ἐνοήσαν ἀπαξᾶπλῶς, προβεδικυίας θάττον ἢ λόγος εἰς ἔργον τῆς ἐνθυμητικῆς. Θεὸς δ' ἔστι μὲν ἀνευθεῖς φύσις, αὐτὴ ἑαυτῇ ἀντάρκης εἰς δόξαν καὶ εἰς κατάληψιν, οὕτε τῆς παρ' ἐτέρων δεομένη δόξης, οὐθ' ἐτέρῳ καταληπτῆ· εἰ μὴ τις φαίη κατοληπτὸν εἶναι τὸ ἀπειρον αὐτῆς, καὶ τὸ ἀκατάληπτον. Θεὸν δὲ λέγων, Πατέρα φημι, καὶ Υἱὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἃ ἡ θεότης, κατὰ τὸν μέγαν Πατέρα τὸν Θεολόγον Γρηγόριον. Οὕτω δ' ἔχον τὸ θεῖον, πρώτον μὲν τὰς ἀγγελικὰς οὐρανούς δυνάμεις λειτουργοῦς τε καὶ ὑμνοδοῦς τῆς ἄνω λαμπρότητος, οὐχ ὡς τούτων δεόμενον, ἀλλ' ἵνα μὴ τῇ ἑαυτοῦ μόνον θεωρίᾳ κινεῖτο, χυθῆ δὲ καὶ ὁδοῖσιν τὸ ἀγαθόν, καὶ ἡ εὐσργεσία χωρήσῃ πρὸς πλείους· τοῦτο γὰρ τῆς ἀκρας ἦν ἀγαθότητος. Εἶτα καὶ τόνδε τὸν κόσμον ὑψίστασιν τὸν ὀλίκον καὶ ὁρώμενον. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Τῆς δὲ γῆς ἀορασίᾳ καλυπτομένης, ἐπεὶ καὶ σκότος ἦν, καὶ ὕδωρ αὐτῇ ἐπεπόλαζε, τὸ φῶς παρῆγαγεν ὁ θεός, καὶ διεχώρισε τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος. Καὶ τὸ μὲν, ἡμέραν ἐκάλεσε· τὸ δὲ σκότος, νύκτα ὀνόμασεν· οὐ τῇ ἀρχῇ ἐπέραν, πρῶτ' δὲ τῇ πρώτῃ φάσει τῆς ἡμέρας ἵνομα ἔθετο· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία. Οἶδα μὲν οὖν ἐν τῇ Λεπτῇ Γενέσει (11) γεγραμμέ-

Variæ lectiones et notæ.

(9) Ἦν οὖν ἀεὶ. Hæc et ea quæ sequuntur usque ad Θεὸς δ' ἔστι, desunt in codicibus Regis et Colberteo.

(10) Ταξιαρχας. Centuriones vertit interpres, quæ vis est vocis Ταξιαρχας, apud Tasticos : melius

cælestis militiæ principes, seu duces : nam Ἀρχιστρατηγὸς passim indigitantur SS. Michael et Gabriel apud Græcos. Vide Gloss. med. Græcit. in Ταξιαρχας.

(11) Ἀεπτῇ γει ἐπει. Quam unica voce Ἀεπτῇ

ων, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ καὶ αἱ οὐράνια Δυνάμεις πρὸ τῶν ἄλλων ὑπέστησαν παρὰ τοῦ τῶν ὄλων Δημιουργοῦ. Ἄλλ' ὅτι μὴ ταῖς παρὰ τῶν Θεῶν Πατέρων ἐκκεκρυμμένοις (12) βιβλίοις τῆς Ἑβραϊκῆς σοφίας, καὶ ἡ Ἀσπὴ αὐτῆ συνῆρθηται Γένεσις, οὐδὲν τι τῶν ἐν ἐκείνῃ γεγραμμένων λογίζομαι βίβλιον, οὐδὲ τῷ λόγῳ συνίθεται. Εἶτα τὸ στερέωμα ὑπιστήσαστο, ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων διατείνας αὐτὸ, ὥστε τὰ μὲν ἄνω αὐτοῦ ἐναποληφθῆναι, τὰ δὲ κάτω περιεχῆσθαι τῇ γῆ. Στερέωμα δὲ ἐκλήθη, ὅτι στεγανὸν τὸ σῶμα τούτου, καὶ οὐ λειπὴν οὐδ' ἀραιὰν τὴν φύσιν ἔχει, κατὰ τὰ ὕδατα, ἐξ ὧν τὴν σύστασιν ἔσχηκεν, ὃ καὶ οὐρανὸς ἀνωμάσθη. Ταῦτα ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐγένετο. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ τὸ ὕδωρ, τῆς γῆς ἀπανκαλύπτου τὸ πρόσωπον, ἐκέλευσεν ὁ Θεὸς συναχθῆναι, καὶ ὀρθῆναι τὴν ἑρᾶν. Καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγένετο, καὶ κοιλόηται βαθεῖαι γινόμεναι τὰ ὕδατα εἰσεδέξαντο. Καὶ τὴν μὲν γῆν ἑρᾶν κατωῶμασε, θαλάσσας δὲ τὰ τῶν ὑδάτων συστήματα. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἡμέραν φυτὰ τε γῆθεν ἀνέδδθη, καὶ σπέρματα. Ἔδει γὰρ (13) ἄκοσμον οὖσαν τὴν γῆν, κοσμηθῆναι ταῖς πόαις, καὶ τοῖς μυρίοις βλαστήμασι, καὶ τοῖς ἄνθοις, καὶ τοῖς παντοίοις καρποῖς, καὶ τῶν δένδρων ταῖς χάρισιν. Ἡ δὲ τετάρτη ἡμέρα τὴν τῶν φωστῆρων ἔσχηκε γένεσιν, ἡλίου τε καὶ σελήνης, καὶ τῶν λοιπῶν ἀστέρων. Καὶ τούτοις τὸν οὐρανὸν ὁ Δημιουργὸς κατηγάλασε, καὶ τὸ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ὀρθὸν φῶς (14) τοῖς φωστῆροι τούτοις ἐτίθετο, κινήσεις αὐτοῖς ἐπιτολάς τε καὶ δρόμους καὶ καταδύσεις διατοπώσας. ἵνα τε φωτίζοιτο δι' αὐτῶν τὸ περιγεῖον, καὶ ὁ χρόνος ἀπειρομοίτο ταῖς τούτων περιόδους (15), παρέχοντο δὲ δι' αὐτῶν τοῖς εὐθύτατα ταῖς αὐτῶν προσέχουσι φαύσαι (καὶ μὴ περινενομημένως (16) σκοπιῶσιν, ἢ ὡς ἂν εἴποι τις ἀκριβοῦμενος τὸν λόγον, ἀβέλτερον καὶ τῇ κινήσει δὴ τῶν τοιούτων ἀστέρων ἅπαντα δοξάζουσι συμπεριφέρεσθαι τὰ ἡμέτερα) μεγάλην καὶ ἀφευδῆ τὴν ἰθὺτητα καὶ ὠφέλειαν. Τῇ πέμπτῃ δ' αὐτὸς τῶν ἡμερῶν (17) Θεοῦ κελεύσαντος, ἀνήκε τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζωῶν, καὶ πετεινὰ ὧν τὰ μὲν ἐμφυλοχωροῦσι τοῖς ὑδασι, καὶ τούτοις ἐνήχονται· τὰ πετεινὰ δὲ τὸν ἄερα τέμνουσιν, ἔρποντα ὡσπερ διὰ τούτου μετάρσια. Κατὰ δὲ γε τὴν ἕκτην, ψυχὴν ζωῶν τετράποδα καὶ θηρία καὶ ἐρπετὰ ἐξαγαγεῖν ἢ γῆ προσετέτακτο,

A *Genesi scriptum, primo die caelestes etiam potestates, ante cætera, ab universitatis Opifrice esse conditas; sed quoniam parva ista Genesis a divinis Patribus non relata est in approbatos Hebraicæ sapientiæ libros, nihil quod in ea scriptum est, satis firmum iudico, neque isti rationi assentior. Postea firmamentum constituit, et in medio aquarum extendit, ut aliæ supra id repositæ sint, aliæ infra terræ circumfusæ. Firmamentum autem appellatum est, eo quod corpus ejus est solidum, nec aquarum instar tenui et rara natura præditum, e quibus ortum habet, quod idem et cælum nominatur. Tertio die jussit Deus aquam, quæ universam terræ faciem obtegebat, in unum congregari forum, et apparere aridam. Mox quod dictum erat, factum est: profundæque cavitates deliscentes, aquas exceperunt. Ac terram nominavit aridam: aquarum colluviem, maria. Hoc eodem 15 die plantæ et semina e terra sunt edita. Oportebat enim terram quæ inculta esset, herbis, infinitis germi nibus, floribus, omne genus fructibus, et arborum jucunditatibus exornari. Quartus dies luminum ortum habuit, solis, lunæ, ac reliquarum stellarum. Atque his Opifex rerum cælum exornavit: et conspectam primo die lucem his luminibus imposuit, atque eis motus, exortus, cursus et recessus præformavit, ut terræ ambitus per ea illustraretur, et mensura temporis circuitibus eorum peteretur, præberentque iis qui exortus eorum rectissime observarent (non autem curiose spectarent, nec ut vere ac recte dici queat, inepte una cum motu harum stellarum omnia nostra circumferri putarent magnam minimeque fallacem certitudinem, et utilitatem. Die quinto, aquæ reptilia viventium animarum et volucres produxerunt, quorum illa in aquis cum voluptate innatant, hæ aërem secant: sublimesque per illum quodammodo repunt. Sexta die quadrupedia, feras et reptilia viventis animæ, terra edere jussa est: atque omnia ex divino mandato prodierunt. Viventis porro animæ productionem terræ esse imperatam Scriptura dicit, ut earatione humani animi discrimen ab illa declararet. Nam aliarum animantium anima e terra exstitit ex mandato: qua de causa recte terrestris et mortalis habetur, cum alibi etiam Scriptura dicat*

Variae lectiones et notæ.

νεσιν alii vocant, de qua pluribus egit vir doctissimus Joan. Baptistæ Cotelerius ad lib. vi *Constit. Apostol.*, cap. 16.

(12) *Ἐκκεκρυμμένοις*. Ita codd. Reg. et Colbert. *Αἱ ἐκκεκρυμμένοις* habet cod. Viennensis: sed *sententia* repugnat, inquit interpres. *Constatet tamen, si vox μὴ, quæ præponitur, abesset, ita ut in libris ἀποκρυφῶν accenseatur parva ista Genesis.*

(13) *Ἄνεδδθη καὶ σπέρματα· ἔδει γὰρ*. Ita mss. *Αἱ Constantinopolitanus codex* habet: *ἀνεδδθη*. ὡς ἐντεῦθεν ἀναφαίνεσθαι πρότερον ἄκοσμον οὖσαν τὴν γῆν, κοσμηθεῖσαν ταῖς πόαις, etc., nisi monet Wolfius.

(14) *Ὁρθὸν φῶς*. Ms. Colbert. *παραθί*. Ibidem

pro *διετυπώσας, διαδεξάμενος*.

(15) *Ταῖς τούτων περιόδοις*. Mss. Wolfiani, *ἐπιτολαί; καὶ δύσαι, καὶ σημεία περιέχοντο δι' αὐτῶν τοῖς εὐθύτατα*. Ita etiam codex Colberteus, nisi quod habet *ἀνατολαί; et παράγοντο*.

(16) *Μὴ περινενομημένως*. Mss. Wolf. et Colbert. *μὴ περιεργότερον καταστοχαζόμενος αὐτῶν, ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, etc.* Rursus pro τῶν τοιούτων ἀστέρων, τῶν οὐρανίων, quomodo etiam Colb.

(17) *Τῇ πέμπτῃ δ' αὐτὸς τῶν ἡμερῶν*. Constantinopolitanus codex mutilus est hoc loco; sic enim in eo legitur: *Κατὰ δὲ τὴν πέμπτῃ ἡμέραν τὰ μὲν ὕδατα πᾶν γένος πτηνῶν προήγαγον, ἢ γῆ ψυχὴν ζωῶν, τετραπόδια ζῶα τὸ θεῖον εὐξήηκτο σύμπαντα πρόσταγμα*. W.

oivnis jumentū animam esse sanguinem, qui utique A και κατά τὸ θεῖον ἐξήκτο σύμπαντα πρόσταγμα-
corruptitur.
Ψυχῆς δὲ ζώσης ἐξαγωγὴν ἡ Γραφή περιέχει ποιή-
σασθαι κελουσθῆναι (18) τὴν γῆν, ἐν οὕτω τῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς ἐμφάνη πρὸς αὐτὴν τὸ διάφορον. Ἡ μὲν
γὰρ τῶν ἄλλων ζώων γῆθεν ἐξέρχεται κατά τὸ κέλευσμα, και γενητὰ οὖσα, εἰκότως ἀν λογιζοιτο και φθαρτὴ
ἐπει και ἀλλαχοῦ φησιν ἡ Γραφή: Ψυχὴ παντός κτήνου, τὸ αἷμα αὐτοῦ, τὸ δ' αἷμα πάντως φθειρό-
μενον.

II. Hominis autem animam non terra edidit, sed Deus cum Adamo inspiravit. Quamobrem di-
vinum esse quiddam et immortalē perhibetur. Sextus dies hominem etiam habuit manu Dei for-
matum. Nam cum optimus Artifex universa jam condidisset, et mundum ordine et ratione effecisset, unīe Græco nomine Κόσμος, dicitur, et tan-
quam ad regem excipiendum regiam quamdam instruxisset: tum demum producit hominem, quasi
rerum terrenarum regem superne gubernandum, cumque non item mandato conditum, sed mani-
bus suis informatum, ut peculiare suum opus, non simile cæteris, sed diversum et incomparabile.
Nam cætera quidem omnia verbo sunt producta, hunc vero Deus opera suarum manuum est dignatus.
Sumpto enim de terra pulvere, Deus (inquit liber 16 Geneseos) hominem formavit, et inspi-
ravit ei animam viventem, ob quam etiam ad imaginem Dei homo factus esse dicitur. Nam rerum
quarundam, quæ naturæ divinæ vere insunt, imagines in hominis animo relucunt, cum quidem in
eo insint, non natura, sed gratia. Deus enim natura est ininspectabilis, et immortalis: idemque incomprehensibilis, et interitus expers. Eadem hæc animo etiam insunt per gratiam, non per naturam. Neque enim natura ejus vel comprehensibilis est, vel aspectabilis, prætereaque ab interitu et morte immunis: atque etiam alia, quibus natura divina describitur, in animo per gratiam cernuntur. Appellavit autem eum quem finxerat, Adamum, quod (auctore Josepho) lingua Hebraica *rusum* sonat, quod e rubra terra formatus esset. Talis enim est pura terra. Sic mundo sex diebus condito, septimo quievit, eaque de causa Hebræorum lege dies septimus, quod Sabbatum hinc appellant (Sabbatum porro eorum lingua idem quod *requies*) feriatum est. Collocavit Deus hominem in paradiso, quem ipse conseverat. Ibi fuit arbor vitæ, et arbor cognitionis, seu, ut Josephus ait, sapientiæ: eique mandavit, ut reliquis frueretur, arbore cognitionis abstinere, ac mortem fore pœnam interdicti violati denunciavit. Irrigatur autem fluvio paradisu, qui inde egrediens quadrifariam dividitur. Ac primo fluvio nomen est Phison, quod *multitudinem* significat; Græcis *Ganges* est, qui Indiam præterfluit, atque in mare evolvitur. Alter Geon vocatur, quod vocabulum declarat eum qui

¹ Levit. xvii, 16.

B. Τὴν δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν οὐχ ἡ γῆ ἀνήκεν, ἀλλὰ τὸ θεῖον αὐτὴν τῷ Ἀδὰμ ἐνήκεν ἐμφύσημα. Διὸ και χρῆμά τι θεῖον εἶναι πιστεύεται, και ἀθάνατον. Ἡ δ' ἕκτη τῶν ἡμερῶν, και τὸν ἄνθρωπον ἐσχηκε, χειρὶ διαπεπλασμένον Θεοῦ. Προῦποστήσας γὰρ ὁ Ἀριστοτέλης τὰ σύμπαντα, και παραγαγὼν τὸν κόσμον ἐν τάξει τε και ρυθμῷ, διὸ και Κόσμος ὠνόμασται, και ὡς ἐν ὑποδοχῇ βασιλείῳ, ὡσπερ βασιλεία προετοιμάσας, αὐτὸν οὕτω
B παράγει τὸν ἄνθρωπον εἰς τινὰ βασιλεία τῶν ἐπιγῆς βασιλευόμενον ἀνωθεν, οὐ προστέγμται και τοῦτον ὑποστησάμενος, ἀλλὰ χειρὶν αὐτὸν διαπάσσει, και δημιουργεῖται αὐτοῦ οὐχ ὁμοίαν τοῖς ἄλλοις πεποιηκῶς, παρηλλαγμένην δὲ και ἀσύγκριτον. Τάλλα μὲν γὰρ πάντα παρήχθησαν ῥήματι: ὁ δὲ και αὐτουργίας ἤξιώται. Χοῦν γὰρ λαδῶν ἀπὸ τῆς γῆς ὁ Θεὸς, ἡ βίβλος φησὶ τῆς Γενέσεως, τὸν ἄνθρωπον ἐπλασε, και ἐνεφύσησεν αὐτῷ ψυχὴν ζῶσαν, δι' ἣν και κατ' εἰκόνα Θεοῦ λέγεται γενέσθαι ὁ ἄνθρωπος. Τῶν γὰρ τῆ θεία φύσει οὐσιωδῶς προσόντων, τινὰ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ εἰκονίζονται, οὐ φύσει αὐτῇ ἐνόντα, ἀλλὰ χάριτι. Φύσει μὲν γὰρ τὸ θεῖον ἀόρατον και ἀθάνατον, ἀκατάληπτόν τε και ἀφθαρτόν. Ταῦτα δὲ και τῇ ψυχῇ πρόσσεισι κατά
C χάριν, οὐ κατά φύσιν. Οὕτε γὰρ ἡ φύσις αὐτῆς και ἡ οὐσία καταληπτῆ, οὕτε μὴ ὁρατῆ. Καὶ ἀφθαρτός δὲ ἐστὶ και ἀθάνατος, και ἕτερα δὲ τῆς θείας φύσεως χαρακτηριστικὰ κατά χάριν ἐν τῇ ψυχῇ θεωδωρῆνται. Ἀδὰμ δὲ τὸν πλασθέντα ὠνόμασε: σημαίνει δὲ τοῦτο πυρρὸν, κατά τὴν Ἑβραϊκὴν διάλεκτον, ὡς φησὶν Ἰώσηπος, ἐτι ἐκ πυρρῆς γῆς διεπέπλαστο: τοιαύτη γὰρ ἡ παρθένος γῆ (19). Οὕτω δ' ἐν ἐξ ἡμέραις τὸν κόσμον παραγαγὼν, ἐν τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσε. Διὸ και τοῖς Ἑβραίοις τῇ ἑβδόμῃ τῶν ἡμερῶν ἀπρακτός εἶναι νομόμσται. Ὁθεν και Σάββατον κέκληται: τὸ δὲ Σάββατον ἡ τῶν Ἑβραίων γλώττα λέγει, ἀνάπαυσις. Ἐθετο τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεὸς ἐν τῷ παραδεισῷ, ἐν αὐτῷ κατεφύτευσεν, ἐνθα τὸ ξύλον ἦν τῆς ζωῆς, και τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, ἡ, κατά τὸν Ἰώσηπον, τῆς φρονήσεως. Καὶ ἐνετείλατο αὐτῷ, τῶν μὲν λοιπῶν μετέχειν (20), ἀπέχεσθαι δὲ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως, θάνατον δὲ προείπε τὸ τῆς παραβάσεως ἐπιτίμιον. Ἀρδεταὶ δὲ ποταμῷ δὲ παράδεισος, και πρόσεισιν ἐκεῖθεν ὁ ποταμὸς οὗτος εἰς τέσσαρα μερίζομενος, και Φείσῶν μὲν ὄνομα τῷ πρώτῳ, πληθὺν δὲ τοῦτο δηλοῖ: τοῖς δ' Ἑλλοις Γάγγης οὗτος ὠνόμασται, τὴν Ἰνδικὴν διῶν (21), και ἐκδιδούς εἰς

Variæ lectiones et notæ.

(18) Ἡ Γραφή περιέχει ποιήσασθαι κελουσθῆναι. Ita cod. Colbert. Wolfianus, προσαγορεύει κελουσθῆναι. W.

(19) Ἡ παρθένος γῆ. Pro ἡ καθαρά και ἀμι-

γῆς dictam putat Wolfius: malim quod nondum aratro proscissa esse.

(20) Μετέχειν. A' ms. ἀπολαύειν W.

(21) Τὴν Ἰνδικὴν διῶν. Sequentia usque ad

τὸ πέλαγος. Γῆρὼν δὲ καλεῖται ὁ δεύτερος· σημαίνει ἂν ἢ κλήσι· τὸν ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἐκπιδόμενον, ὃν Νεῖλον Ἰώσηπος λέγει προσαγορεύειν τοὺς Ἕλληνας. Ὁ δ' ἐπὶ τοῦτο Τίγρις ἐστίν, ὃν καὶ Διγλᾶθ καλεῖσθαι φησὶν ὁ αὐτὸς, καὶ τὸ μετὰ στενότητος δέξῃ ἐμπαίνεσθαι τῷ ὀνόματι. Ὁ δὲ λοιπὸς Εὐφράτης ἐστίν· ἦτοι φορὰ, ἢ ἀρθος, ἢ σχεδασμός· καὶ ἀμφὼ δὲ οὗτοι εἰς τὴν Ἐρυθρὰν εἰσβάλλουσι θάλασσαν. Παρίστανται δὲ τῷ Ἀδάμ ὁ Θεὸς πάντα τὰ ζῶα· ὁ δὲ ἐκάστῳ γένει αὐτῶν ὀνόματα τίθησι. Κτίζει τε τὴν γυναῖκα (22) ὁ Θεὸς, μίαν τῶν πλευρῶν λαβὼν ὑψώτοντος τοῦ Ἀδάμ, καὶ προσήγαγεν αὐτὴν αὐτῷ. Ὁ δὲ ἐξ ἑαυτοῦ γενομένην ταύτην ἐγνώρισεν, καὶ γυναῖκα ὠνόμασεν. Τοῖς γὰρ Ἑβραίοις Εὐεία καλεῖται ἡ γυνή, κάκιστη Εὐα ὠνόμαστο. Ἦν μὲν οὖν ἀμφοῖν ἐν τῷ παραδείσῳ μακαρία διαγωγὴ, γυμνοὶ ὡσεὶ τῇ ἀπλότητι, καὶ ζωῇ τῇ ἀτέχνῳ. Φθονοῦνται δὲ παρὰ τοῦ ὕψους, ἢ μᾶλλον παρὰ τοῦ νοητοῦ δράκοντος. Καὶ πρόσκεινται ὁ ὄφις τῇ γυναίκι, καὶ συμβουλεύει γένεσθαι τοῦ φυτοῦ τῆς φρονήσεως· ὁμοφωρεῖν δὲ τότε φησὶν ὁ Ἰώσηπος τὰ ζῶα ἅπαντα. Ἡ δὲ πεῖθεται, καὶ ἡδυνθεῖσα τῇ βρώσει, παίθει καὶ τὸν ἄνδρα τοῦ καρποῦ μετασχέει. Καὶ ἐγνωσαν γυμνοὺς ἑαυτοὺς, καὶ ἐκ φύλλων συκῆς ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα. Ἐκρύπτοντό τε διὰ τὴν γύμνωσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ Ἀδάμ τε καὶ ἡ γυνή· καὶ ὁ Θεὸς τὴν αἰτίαν ἠρώτα, καὶ ὁ Ἀδάμ τὴν γύμνωσιν προσβάλλετο, καὶ τὸ αἴτιμα προσήγαγε τῇ γυναίκι. Ἡ δ' ἐξηπατήθη παρὰ τοῦ ὕψους ἤλεγεν. Ὁ δὲ Θεὸς τῷ ὄφει καταρασάμενος πρότερον, ποδῶν τε αὐτὸν στερήσας, καὶ τὴν φωνὴν ἀφείλετο, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, καὶ ἰλωσκάσθαι κατὰ γῆς ἐπιτάξας, καὶ πολέμιον ἀποφήνας τὸ σπέρμα τῶν ἀπατηθέντων, πρὸς τὴν γυναῖκα τρέπεται, καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτὴν ὑποχείριον τίθησι, καὶ ταῖς ἐν τῷ τίκτειν ὄδισιν ἐπιτιμᾷ. Ἔστα καὶ τὸν Ἀδάμ ὑπάγει ἐπιτιμῶν· τόδ' ἦν ἡ πρὸς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη, ἀποστροφή, καὶ τὸ ἐν ἰδρωτι τὸν ἄρτον ἐσθίειν, καὶ τὸ τὴν γῆν ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατέλλειν αὐτῷ. Καὶ μετοικίζει αὐτοὺς ἐκ ματα, ἰσῶς τὴν παχυτέραν σάρκα, καὶ θνητὴν, καὶ ζωῆ, καὶ τὸ πρὸς κακίαν εὐδίστονον.

Γ. Γίνονται τοίνυν παῖδες αὐτοῖς, ὧν Κάιν μὲν ὁ πρότερος ἦν (κεῖσιν σημαίνει τὸ ὄνομα), οὗ ἐκτίσαντο ἄνθρωπον. Ἀβελ δ' ὁ δεύτερος· δηλοῖ δὲ πένθος ἢ κλήσις, ἔσθαι γὰρ αὐτοῖς πένθος· ἔμμελλε δὲ αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν Ἀβελ νομαῖς ἦν ποιμνίου, καὶ ἀρετῆς ἐπεμύετο. Ὁ δὲ Κάιν ἐγώργει τὴν γῆν, πονηρότατος ἦν. Ἀδὲν δὲ αὐτοῖς ἀπαρχὰς ἐκ τῶν ἰδίων πόρων προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ, ὁ μὲν Ἀβελ τὰ κρείττω τῶν πρωτότακων καὶ θρεμμάτων προσήνεγκε, Κάιν δὲ τὰ χυλόντα προσηγόγει τῶν τῆς γῆς

ab Oriente prominet. Eum Josephus Nilum a Græcis appellari ait. Qui sequitur, Tigris est, quem Diglathun appellari idem auctor affirmat : quo vocabulo *acumen* sive *celeritas* cum angustia significatur. Qui restat Euphrates est : declarat autem ea vox sive *impetum*, sive *florem*, sive *dissipationem* : hi ambo in Erithræum mare erumpunt. Deus porro animantes omnes ante Adamum statuit, ut is unicuique generi nomen inderet. Præterea mulierem condidit, costa sumpta ab Adamo dormiente, et eam adducit illi. Is vero ex se factam agnovit, ac mulierem noninavit. Nam Eam Hebræi mulierem vocant, quo illa nomine fuerat appellata. Ac utriusque vitam in paradiso beatam agebant, nudi simplicitate, et vita fraudis 17 experte. Hanc invidet eis serpens, vel draco potius, qui per serpentem intelligitur. Accedit serpens, sicut auctor mulieri gustandi de arbore sapientia (eamdem autem tum fuisse vocem Josephus tradit omnium animalium) ; illa paret, esuque delectata marito etiam persuadet ut fructus esset particeps. Mox nuditate sua agnita, e sculnis foliis cingula sibi fecere, seque a conspectu Dei subducunt Adam et mulier. Cujus rei causam Deo percontante, Adamus nuditatem excusat, et culpam in mulierem transfert. Hæc vero a serpente ac deceptam queritur. Deus autem serpentem prius exsecratus, privatum pedibus, ademptaque voce, et humi volutari jussum, hostem eorum declarat, quos decepisset : ac ad mulierem conversus, marito eam reddit obnoxiam, et partus doloribus multat. Deinde viro etiam pœnam irrogat hujusmodi, ut et in terram, unde sumptus esset, reverteretur : et in sudore pane suo vesceretur, et terra spinas et tribulos ei gigneret. Itaque paradiso eijcit pelliceis indumentis amictos, per quæ crassior caro fortassis et mortalis ac refractaria intelligitur. Hinc laboriosa nobis et plena dolorum vita exstitit, et ad vitia propensio.

τοῦ παραδείσου, δερμάτινα αὐτοῖς περιθεῖς ἐνδύοντι. Ἐντεῦθεν ἡμῖν ἡ μοχθηρὰ καὶ ἐπώδυνος

III. Liberos igitur suscipiunt, quorum prior Cainus (*acquisitionem* hoc significat), quod hominem acquisissent ; posterior Abelus (*luctum* notat vocabulum : nam propter eum in luctu futuri erant) appellatus est. Ac Abelus quidem erat opilio, virtutisque studiosus : Cainus autem terram colebat, homo improbissimus. Porro cum eis visum esset primitias laborum suorum offerre Deo, Abelus præstantiora ex primogenitis gregis offert, Caino sine delectu de terræ fructibus offerente. Cum

Varia lectiones et notæ.

θάλασσαν in textum immisimus, ex cod. Viennensi et ex duobus Regiis et Colberteo. Sic autem edidit Wolfius : Τὴν Ἰνδικὴν διῶν χώραν, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν κυκλῶν εὐεία. Τῷ δὲ δευτέρῳ ποταμῷ Γεῶν τὸνομα· δηλοῖ δὲ τοῦτο πολὺ. Νεῖλος δ' οὗτος· οὗτος Ἕλλησι κέκληται· οὗτος ἐστὶν κυκλῶν πᾶσαν

τὴν γῆν Αἰθιοπίαν· Ὁ δὲ γε τρίτος Τίγρις ἐπονομάζεται, τουτέστιν ἡχῶν, Ὁ δὲ λοιπὸς Εὐφράτης ἐστίν, ἦτοι φορὰ, ἡγοῦν κίνησις· καὶ ἀμφὼ δὲ οὗτοι εἰς τὴν Ἐρυθρὰν εἰσβάλλουσι θάλασσαν.

(22) *Γυναῖκα*. Ita Reg. alter cod. Wolfianus γύναιον.

autem Deus Abeli munera, Caini oblatione repudiata, acceptasset, is illum sibi praelatum aegre ferens, occidit: et diris obligatus a Deo ad genitum et tremorem condemnatur, et a conspectu Dei eiectionis, in terra Naid habitat, ibique liberos procreat. Hic mensuras et pondera excogitavit, et primus agros limitibus distinxit, magister scelerum, atque urbem de nomine primogeniti sui Enossi condidit. Enossi filius fuit Gaidad, qui Malelelem genuit, Maleleel Mathusalem: quo natus Lamechus, e duabus uxoris filios suscepit LXXVII, quorum Jabel armentarius fuit, pastu 18 ovium gaudens; Jubal musicam excogitavit, et citharam ac psalterium composuit; Thobel Sela natus, faber fuit, ferro et ære tractando occupatus. Adamo post Abelis interitum annos nato CCXXX alius natus est filius, quem Sethum appellavit. Obiit Adamus, cum annos vixisset DCCC et XXX. Sethus annos V et CC genuit Enossum. Hic primus ausus est invocare nomen Domini Dei, et Deum appellare Dominum. Sethus cum annos DCCC et XII explevisset, defecit, filiis et filiabus relicto. Hic virtutem coluit, idemque studium posteris suis tradidit, qui doctrinam rerum cælestium a se inventam, duabus columbis, alteri lapideæ, alteri ex latere oculi inscripserant: quod Adamus prædixerat, universitatem rerum et igni et aqua perituram. Enosso natus est Cainan, atque filii et filie. Mortuus est, cum vixisset annos V et DCCC. Cainano orti sunt Meleleel, aliique liberi. Obiit, cum vixisset annos DCCC et X. Meleleelis filius fuit Jared, et alii: vita excessit anno ætatis DCCXC. Jared pater Henochi, et præter hunc, aliorum, defunctus est, cum vixisset annos LXXI supra DCCC. Henochi filius fuit Mathusala, et alii. Acceptus autem fuit Henochus Domino, et translatus, nec repertus, annos natus CCCLV. Mathusalæ filius Lamechus fuit, et alii. Moritur anno ætatis DCCCLXIX. Lamecho natus est Noe. Lamechus vero mortuus est, expletis annis DCCCLIII.

τοῦ Ἐνώχ, καὶ παίδων ἐπὶ τούτῳ ἑτέρων, καὶ τέθηκε βιώσας ἑτη ἑνακῶσια καὶ ἐξήκοντα πρὸς θεοῖν· υἱὸς δὲ τοῦ Ἐνώχ Μαθουσάλα καὶ ἑτεροί. Εὐηρέστησεν δὲ Ἐνώχ τῷ Κυρίῳ, καὶ μετετέθη, καὶ οὐκ ἐβρίσκητο, ἐτῶν γεγονῶς τριακοσίων ἐξήκοντα καὶ πέντε. Παῖς δὲ τοῦ Μαθουσάλα Λάμεχ, καὶ ἑτεροί, καὶ θήσκει ζήσας ἑτη ἑνακῶσια ἐξήκοντα καὶ ἑννέα. Νῦν δ' ἐτέθη τῷ Λάμεχ, καὶ τέθηκε ἑπτακῶσια ζήσας ἑτη, καὶ πενήκοντα πρὸς τοὺς τρισί.

IV. Noë tres nati sunt filii, Semus, Chamus, Japhetus. Filii porro Dei, conspectis filiabus hominum, eas uxores duxerunt. Vocat autem Dei filios Scriptura, Sethi posteros, ob studium et cultum virtutis: quo pacto etiam filios Altissimi vocat eos, qui sunt virtute præditi. Hominum vero filias nominat, oriundas ex Caini posteritate. Josephus autem ait, angelos accepisse filias hominum, eo sic (opinor) vocatos, quod placerent Deo, illorumque vitæ rationem æmularentur. Multiplicati ho-

καρκῶν καὶ προέβλετο ὁ θεὸς τοῖς τοῦ Ἀβελ δούροις, τῇ δὲ τοῦ Κάιν οὐ προσέτερε προσαγωγῇ. Ὁ δὲ φθονήσας ἐπὶ τῇ προτιμῆσει, κτείνει αὐτόν, καὶ ἐπάρατος γίνεται τῷ θεῷ, καὶ τέθειται καὶ τοῖς μετὰ καταδικασταί. Ἐκδιληθεὶς δὲ ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ, ἐν γῆ Ναιδ ἔκησεν, ἐνθα καὶ παῖδας ἐγένετο. Οὗτος μέτρα τε καὶ στάμια ἐπένοησε. Καὶ πρῶτος δροῦς ἐπέζητο (23) γῆς, ποιηρίας καθηγγητῆς χρηματισθεὶς. Καὶ πόλιν εἰς ἑνομα τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ αὐτοῦ Ἐνώς ὠκοδόμησεν· υἱὸς δὲ τοῦ Ἐνώς Γαιδὰδ, υἱὸς δὲ τούτου Μαλελεήλ, τοῦ δὲ Μαθουσαλά, οὗ Λάμεχ υἱός. Οὗτος δύο γυναῖκας ἑαυτῷ συναρμόσας, Ἀδὴν καὶ Σελάν, παῖδας ἐξ ἀφοῖν ἔσχεν ἐδδομήκοντα καὶ ἐπτά· ὧν Ἰωαβὴλ μὲν κτηνοτρόφος ἦν, καὶ προβαταῖαν ἠγάπησεν· Ἰουβὰλ δὲ Μουσικὴν ἐπένοησε, καὶ κιθάραν ἐμυχανήσαστο, καὶ ψαλτήριον. Θεβὴλ δὲ γεγονῶς ἐκ Σελάς, σιδηρεὺς ἦν, ἐργάτης σιδήρου τε καὶ χαλκοῦ. Τῷ δὲ Ἀδὰμ μετὰ θάνατον Ἀβελ διακοσίων τριάκοντα γεγονῶσι ἐτῶν, ἑτεροί· ἐγεννήθη υἱὸς, ὃν ἐκάλεσε Σῆθ· τέθηκε δὲ ὁ Ἀδὰμ, ἑτη ζήσας ἑνακῶσια καὶ τριάκοντα. Σῆθ δὲ γενόμενος ἐτῶν πάντε καὶ διακοσίων, ἐγέννησε τὸν Ἐνώς, ὃς πρῶτος ἔκλιπεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ἄνομα Κυρίου τοῦ θεοῦ, τὸν τε θεὸν προσαγορεύσαι τὸν Κύριον. Ἀδάμα δὲ καὶ ἑνακῶσια ἑτη τὰ πάντα ζήσας Σῆθ, καὶ υἱοὺς καὶ θυγατέρας λιπῶν, ἐξέλιπε· ὃς ἀρετὴν μετῆκε, καὶ μιμητὰς τοῦ ἀπογόνου κατέλειψεν, οἱ σοφίαν τὴν περὶ τὰ ὁράνια κατένοησαν· καὶ στήλαις θεοῖ, τῇ μὲν ἐκ λίθου, τῇ δὲ ἐκ πλίνθου ὁμοίᾳ πεποιημέναις, τὰ εὐρημένα ἔνεγραψαν, ἵνα καὶ τοῖς μετέπειτα σώζονται. Ἔσοθαί γὰρ ἀφανισμὸν τοῦ παντός, Ἀδὰμ προειρήκει, ἐκ πυρός· τε καὶ ὕδατος· Ἐξ Ἐνώς δὲ ἐτέθη ὁ Κάιν, ἄλλοι τε υἱοὶ καὶ θυγατέρες, καὶ ἀπέθανεν ἑτη ζήσας πέντε καὶ ἑνακῶσια. Ἐκ δὲ Κάιν ἐξέφυ Μαλελεήλ καὶ ἑτεροὶ παῖδες, καὶ τέθηκε ζήσας ἀριθμὸν ἐτῶν ἑνακῶσιων καὶ ἑξκα. Παῖς δὲ Μαλελεήλ ὁ Ἰάρεδ, καὶ ἑτεροί, ὃς κατέλυσε τὴν ζωὴν ἐπ' ἑτεσιν ὀκτακοσίοις καὶ πάντε πρὸς ἑνετήκοντα. Ἰάρεδ δὲ πατήρ τοῦ Ἐνώχ, καὶ παίδων ἐπὶ τούτῳ ἑτέρων, καὶ τέθηκε βιώσας ἑτη ἑνακῶσια καὶ ἐξήκοντα πρὸς θεοῖν· υἱὸς δὲ τοῦ Ἐνώχ Μαθουσάλα καὶ ἑτεροί. Εὐηρέστησεν δὲ Ἐνώχ τῷ Κυρίῳ, καὶ μετετέθη, καὶ οὐκ ἐβρίσκητο, ἐτῶν γεγονῶς τριακοσίων ἐξήκοντα καὶ πέντε. Παῖς δὲ τοῦ Μαθουσάλα Λάμεχ, καὶ ἑτεροί, καὶ θήσκει ζήσας ἑτη ἑνακῶσια ἐξήκοντα καὶ ἑννέα. Νῦν δ' ἐτέθη τῷ Λάμεχ, καὶ τέθηκε ἑπτακῶσια ζήσας ἑτη, καὶ πενήκοντα πρὸς τοὺς τρισί.

D A'. Τῷ δὲ Νῳε τρεῖς ἐγένοντο παῖδες, Σῆμ, Χάμ, Ἰάφεθ. Ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ἔλαθον ἑαυτοῖς γυναῖκας· υἱοὺς δὲ τοῦ θεοῦ φησὶν ἡ Γραφή, τοὺς ἀπογόνους τοῦ Σῆθ, ὡς ἀρετὴν μετιόντας, καθὼ καὶ υἱοὺς Ὑψίστου τοῦ ἀναρέτους καλεῖ. Θυγατέρας δὲ τῶν ἀνθρώπων φησὶ, τὰς ἐκ τῶν τοῦ Κάιν ἀπογόνων καταγομένας. Ὁ δὲ Ἰώσηπος ἀγγέλου λέγει τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων λαθεῖν, οὕτω καλέσας, οἶμαι, αὐτοὺς, ὡς εὐαρεστοῦντας· θεῷ, καὶ τὴν ἐκείνων πολετεῖαν

Variae lectiones et notæ.

(23) Ἐπένοησε, καὶ πρῶτος δροῦς ἐπέζητο. A. ter cod. hoc loco mutilus hæc duntaxat habet: Ἐπένοησε. Τούτῳ γεννάται παῖς Ἐνώς. Ἐξ οὗ Γαιδὰδ,

ἀπ' οὗ Μαλελεήλ· τῷ δὲ Μαθουσάλα τίχεται Λάμεχ υἱός. Οὗτος, etc. W.

ἐπιτηδεύοντας. Παρθυθέντες δὲ οἱ ἄθροιστοι, πρὸς ἄκακίαν ἀπέκλιναν· οἷς καὶ παῖδες ἐγένοντο ὕβρισται, καὶ ἀτάσθαλοι, διὰ τὴν ἐν τῇ δυνάμει κοπιόσθαι. Οἷς τὸ θεῖον προσώχθησε, καὶ τὸ μακρόβιον ὑπατέμετο, ἑκατὼν καὶ εἰκοσὶν ἔτασι τὴν τῶν ἀνθρώπων περιγράφει· ζώον· Νῦν εὖρε χάριν ἐναντίον τοῦ θεοῦ. Ἀδ καὶ εἰς θάλασσαν τῆς ἠπείρου μεταβληθείσης δὲ ἐπομβρίας πολυημέρου τε καὶ σφοδρᾶς, τῶν μὲν τὸ ἀνθρώπινον φθείρεται γένος. Νῦν δὲ μόνος σώζεται προμυθεῖς θεοῦ, ξυλλήνη λάρνακι, ἣν τετράγωνον κατασκεύασε, μήκος μὲν ἔχουσαν πήγων τριακοσίων, τὸ δὲ πλάτος πεντήκοντα, καὶ τὸ βάθος τριάκοντα. Ἐν ἣ αὐτὸς τε καὶ οἱ παῖδες σὺν αὐτῷ, ἐμβέσθηκεν, καὶ ἡ μήτηρ, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν, σπέρματά τε παντοῖα ἐνθήμερος, καὶ ζῶα ὁμοίως ἐκ γένους παντός, πρὸς διαθήρησιν τῶν γένων αὐτῶν, ἀλλ' οὐ μὲν τῶν μὴ καθαρῶν, ἐπὶ δ' ἐξ ἐκείνου γένους τῶν καθαρῶν. Δέκατος δ' ἦν ὁ Νῦν ἐκ τοῦ Ἀδάμ ἀριθμούμενος, καὶ μετὰ χιλιόδα διπλήν ἐτῶν πρὸς διαποσίους τεσσαράκοντα καὶ δύο μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ κατακλισμοῦ. Ἀνοίγντων δὲ τῶν καταρακῶν τοῦ οὐρανοῦ ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας, τὸ ὕδωρ ἐπὶ πηγὰς πεντεκαίδεκα ὁρῶν ὑψηλότερον γέγονε. Ἀψάντος δὲ γε τοῦ ὕδατος, καὶ τοῦ ὕδατος ἐλαττούμενον μεθ' ἡμέρας ἑκατὼν καὶ πενήκοντα, ἡ λάρναξ ὄρει τινὲς Ἀρμενίας προκείμενη, κατὰ τὴν μῆνα τὸν ἑβδόμον. Ὅτε καὶ ἀνοίξας ὁ Νῦν, μεθίγει κόρακα· ὁ δὲ οὐκ ἐπανήλθε. Καὶ μεθ' ἡμέρας ἀφῆκε περισσεύαν, ἡ πάλιν ὑπέστρεψεν. Ἐπὶ δὲ διεθουσῶν ἡμερῶν, αὐθις ἀφήκεν αὐτήν, ἡ δὲ κάρπος ἐλαίας φέρουσα ὑπέστησε. Κάντι ὕδην ἔγνω, ἐκλειπένας τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς. Καὶ ἐξῆλθον Νῦν καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ σὺν ταῖς αὐτῶν γυναῖξιν, καὶ τὰ ζῶα ζῶα ἦν μετ' αὐτῶν ἐν τῇ κιβωτῷ, καὶ ἔθυσσε τῷ θεῷ. Ἀπαθάρτηρον δὲ τὸν τόπον κολοῖσθαι τοῖς Ἀρμενίοις φησὶν ὁ Ἰώσηπος, καὶ λέιψανα δεικνύσθαι τῆς λάρνακος ἐκεῖ· μεμνηθῆσαι δὲ καὶ τοῦ κατακλισμοῦ καὶ τῆς κιβωτοῦ λέγει καὶ πολλοὺς τῶν τὰς βαρβαρικὰς ἱστορίας συγγραφευμένων, τὸν Χαλδαίων τε Βηρωσῶν, καὶ Ἰερώνυμον τὸν Αἰγύπτιον, ὃς τὴν ἀρχαιολογίαν τὴν Φοινικτικὴν συνεγράφει, καὶ τὸν ἀπὸ Δαμασκοῦ Μνασίαν· ὁ δὲ θεὸς μηκέτι ἐπαγαγεῖν εἶπε τοιοῦτον πάθος τῇ γῆ. Ἐνεταῖατο δὲ πρὸς βρώσιν κρηρῆσθαι τοῖς ζώοις, πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς μὴ ἐσθίειν, καὶ φόνου ἀνθρώπων ἀπέχεσθαι. Σημεῖον δὲ τοῦ μηκέτι κατακλίσαι τὴν γῆν ἐν δρυὲσιν, τὸ τόξον ἔδειξε τὸ ἐν τῇ νεφέλῃ, τὴν Ἰρὶν δὲ τοῦ τόξου ἐρηλῶν. Νῦν δὲ μετὰ τὸν κατακλισμὸν βίωσας ἔτη τριακόσια καὶ πενήκοντα, θνήσκει· ἐνιαυτῶν γεγονώς ἑνακοσίων καὶ πενήκοντα. Εἴρηται δὲ γε περὶ τῆς πολυετίας τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ταῦτα τῷ Ἰωσήφῳ·

mines, ad improbitatem deflexerunt, ac liberos genuere injurios, et ex filicia virium temerarios: quibus Deus offensus, etiam longevitatem sustulit, vita hominum centum viginti annis circumscripta. Noe vero gravior fuit apud Deum. **19** Itaque continente in mare vehemens et diuturnum commutata, omne humanum genus interit. Noe solus divina Providentia arca lignea conservatur, quam quadrangulam fabrefecit, longitudine cubituum ccc, latitudine l, altitudine xxx. Eam conscendit ipse cum filiis, et mater, uxoresque eorum: ac seminibus variis impositis, et animalibus ejusque generis, ad genera eorum conservanda, binis immundorum, et septenis paribus mundorum. Noe ab Adamo decimus numeratur, annis mccccxlii elapsis usque ad diluvium: Apertis autem caeli cataractis ad dies xi. totidemque noctes, aqua xv cubitis montium altissimorum cacumina superavit. Cum pluvia desisset, et aqua post dies cl. minueretur: arca ad quemdam Armeniæ montem septimo mense applicuit. Noe vero corvum per fenestram emisit, qui non reversus est. Post dies aliquot emisit columbam; ea rediit. Septem diebus elapsis, eadem, rursus emissa, festucam olivæ retulit. Unde intellexit, aquam defecisse in terra. Itaque Noe et uxor ejus, et filii cum suis exoribique sunt egressi, et animalia quæ cum eis in arca fuerant, ac sacrificarunt Deo. Locum eum Excesum vocari ab Armeniis, tradit Josephus, et arce reliquias ibi monstrari, ac mentionem facere diluvii et arce multos barbaricæ historiæ scriptores: ut Berosum Chaldeum, et Ægyptium Hieronymum, qui Phonicias antiquitates scripserit, et Mnasæam Damascenum: Deus autem se non amplius talem cladem terræ immisurum dixit et vocis jussit animantibus (carnem tamen in sanguine animæ veniunt edere) et cæde hominum abstinere. Signum non peritura æqua terræ, ut in diluvio factum, arcum in nube posuit, iridem per arcum intelligendo. Noe post diluvium vixit annos ccccl; moritur natus annos mcccc. Josephus de multitudine annorum illius ætatis hominum sic ait: Nemo hanc vitam, annorumque paucitatem intuens, falsa existimet ea quæ de veteribus memorantur. Nam illos, cum Deo chari essent, et ab ipso Deo orti, ac cibis etiam ad diuturnitatem aptioribus uterentur, non mirum fuit, tantum temporis spatium vivere. Alteru longævitatibus causa fuit, utilitas rerum ab eis excogitatarum, ut astronomiæ et geometriæ: quæ deprehendi ab eis certo et explicari haud potuissent, nisi dc annos vixissent, **20** quanto spatio magnus annus completur. Hæc ille.

Μηδεὶς οὖν πρὸς τὸν τῶν βίων καὶ τὴν βρωγῶν τῆρα τῶν ἐτῶν, ψευδῇ νομιζῶν τὰ περὶ τῶν παλαιῶν ἱστοροῦμενα. Οἱ μὲν γὰρ θεοφιλεῖς ἔγραψαν, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ γερόμενοι, καὶ διὰ τὸ ταῖς τροφαῖς (21) ἐπιτηδαιοτέρως κερῆσθαι

Variæ lectiones et notæ.

(21) Καὶ διὰ τὸ ταῖς τροφαῖς. Al. Καὶ διὰ τὴν τῶν τροφῶν ἐπιτηδαιοτέρως πρὸς πλείονα χρόνον εἶναι. W.

πρὸς πλείονα χρόνον, εἰκότως ἔξω πληθος ἐτῶν τοσοῦτων. Ἐπειτα καὶ διὰ τὴν εὐρησιαν ὧν ἐπερδούρ, ἀστρονομίας τε καὶ γεωμετρίας, ἀπεροῦκ ἦν ἀσφαλῶς αὐτοὺς κατανοῆσαι τε καὶ εἰπεῖν μὴ ζήσαντας ἐξακοστούς ἐνιαυτούς· διὰ τοσοῦτων γὰρ πληροῦται ὁ μέγας ἐνιαυτός.

V. Noë vero filii, Semus, Chamus, Japhetus, cum A sedes suas e montibus in planitiem transtulissent, Noe, plantata vinea, epotoque vino inebriatus nudatur. Ibi Chamus, nuditate patris visa, rem veluti per derisum suis fratrilibus nuntiat. Verum illi veste in tergum rejecta, retrorsum accesserunt, et nuditate ejus aversis oculis contexerunt. Qua de causa Noe, discussa ebrietate, illos votis remuneratur, Chamum detestatur. Campus quem incolere Noë filii, Sennaar vocatur; quorum cuique multis liberis natis, et in familias propagatis, multiplicati sunt eorum posterii. Nemrodus, Chami nepos, qui primus in terris gigas visus est, homo audax, et robore manuum præstans cæteris, tyrannicum imperium instituit, ac eis condendæ turris ex coctis lateribus auctor fuit. Sed Deus institutum eorum callide elusit, injecta linguarum diversitate, ut alii aliorum sermonem non intelligerent. Campus ille nunc Babylon vocatur, ob sermonum confusionem. Nam Babel Hebræis est confusio. Ob eam linguarum diversitatem ita fuere dispersi, ut omnem continentem, omnes insulas compleverent. Ex illis Noë posteris ita dissipatis, gentes conditæ et cognominatæ sunt. Japhetus quidem septem genuit filios, qui a montibus Tauro et Amano progressi sunt, in Asia usque ad Tanajim fluvium, in Europa usque ad Gades, quorum cognomina gentibus sunt indita. Comares enim a Comer, nunc Galatæ dicuntur. Magogos suos posteros nominavit Magoz, nunc Scythæ vocantur. Ab Jovan, Iones et omnes Græci cognomen habent. A Madai Madæi, hoc est Medi, nunc vocantur. Thobel Thobelos a se cognominavit, Iberes hi sunt. Mosoch auctor fuit Meschenorum, qui nunc Cappadoces habentur. Thiras a se nominavit Thiros, qui mutato post nomine Thracæ dicti sunt. Ab Japheti porro posteris hi orti sunt: Aschanaxes, Regenes dicti, ab Aschanaxo; Riphathæi (sic olim Paphlagonες vocabant) genus ducere a Riphato creduntur. Thorgamæi Thorgamam auctorem jactant, post mutato nomine Phryges appellati. Elisan Alisæorum princeps exstitit, qui sunt Æolenses: et Tarseus Tharsensium, sic enim olim Cilices vocabantur; unde præcipua urbs eorum Tarsus dicitur, facta 21 unius litteræ mutatione. Sic enim Josephus de Tarso scribit. Alii dicunt, Perseum in Ciliciam profectum, ac de condenda urbe cogitantem, dum fabris locum urbis demonstraret, planta pedis terram percussisse, atque inde urbem (Tάρσος enim plantam Latinis significat) cognominatam. Cheti-

E. Οι δὲ τοῦ Νῶε παῖδες, Σημ, Χάμ, καὶ Ἰάφεθ, ἐκ τῶν ὀρῶν εἰς τὴν πεδιάδα κατέκησαν. Νῶε δὲ φυτεύσας ἀμπελώνα, ἔπιεν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη, καὶ ἐγυμνώθη. Χάμ δὲ τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς ἰδὼν, τοῖς συγγένοις ἀνήγγειλεν, εἰονέπεγγελῶν τῷ πατρί. Οἱ δὲ κατὰ νότου θέμενοι τὸ ἱμάτιον, τὴν πατρικὴν ἐκάλυψαν γύμνωσιν, ὀπισθοφανῶς ἰόντες, καὶ μὴ προσβλέψαντες τῷ πατρί. Διὸ καὶ ἀνανήψας ὁ Νῶε τοὺς μὲν εὐχαῖς ἡμίψατο, τῷ δὲ Χάμ κατηράσατο· τὴ δὲ πεδίον δὲ κατέκων οἱ υἱοὶ Νῶε, κέκληται Σενναάρ. Πολλῶν δὲ γενομένων ἐκάστῳ παιδῶν, καὶ εἰς γενεὰς προελθόντων (25), ἐπληθύνθησαν οἱ τούτων ἀπόγονοι. Νεβρώδ δὲ τις ὁ τοῦ Χάμ υἱὸς, ὃς πρῶτος ὤφθη γίγας ἐπὶ τῆς γῆς, τολμηρὸς καὶ κατὰ χεῖρα γενναίωτερος τῶν ἄλλων ὑπάρχων, εἰς τυραννίδα τὰ πράγματα περιέστησε, καὶ πύργον οἰκοδομαῖν αὐτῷς ὑπέδειξε· ἐξ ὀπτῆς πλίνθου δεδομημένον. Ἄλλ' ὁ θεὸς τὰς τούτων βουλὰς (26) διεσκέδαζεν εὐφρῶς, ἀσυνέτους τῶν παρ' ἀλλήλων φωνῶν διὰ τοῦ τῶν γλωσσῶν μερισμοῦ τούτους ἀποφηνάμενος. Τὸ δὲ π.δ.ιον ἐκεῖνο νῦν Βαβυλῶν καλεῖται, διὰ τὴν περὶ διείκτον σύγχυσιν. Ἑβραῖοι μὲν γὰρ Βαβὲλ καλοῦσι τὴν σύγχυσιν. Σκιδανται δὲ λοιπὸν ὑπὸ τῆς ἀλλογλωσσίας, ὡς πᾶσαν ἤπειρον καὶ νῆσον πληρωβῆναι αὐτῶν. Σχεδασθέντων δὲ τῶν ἀπογόνων τοῦ Νῶε, ἐξ ἐκεῖνων τὰ ἔθνη συνέστησαν τε καὶ ὠνομάσθησαν. Ἐπὶ γοῦν ὁ Ἰάφεθ υἱὸς ἐγέννησεν, οἱ ἀπὸ τοῦ Ταύρου καὶ Ἀμάνου τῶν ὀρῶν προήλθον, ἐπὶ μὲν τῆς Ἀσίας ἄχρι ποταμοῦ Ταναῖδος· ἐπὶ δὲ τῆς Εὐρώπης ἔω; Γαδείρων, ὧν τοῖς ὀνόμασι καὶ ἔθνη ἐπεκλήθησαν. Γομαρεῖς μὲν ἀπὸ Γόμερ, οἱ νῦν Γαλάται λεγόμενοι· Μαγῶγας δὲ τοὺς ἐξ αὐτοῦ ὠνόμασεν ὁ Μαγῶγ, Σκύθαι δὲ νῦν καλοῦνται. Ἐκ δὲ Ἰωδῶν Ἰωνες· καὶ πάντες Ἕλληνες ἐπεκλήθησαν. Ἐκ Μαδαὶ δὲ Μαδαῖται, οἱ Μῆδοι· προσαγορεύονται νῦν. Θεβὲλ, Θεβήλους τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐπωνόμασεν· οὗτοι δ' εἰσὶν Ἰσηρίες· ὁ δὲ γε Μοσὸχ τοῦ γένους κατήρξε τῶν Μεσσηγιῶν, Καππαδόκαι οὗτοι νομίζονται. Θεῖρας δὲ Θεῖρας τοὺς ἐξ αὐτοῦ προσηγόρευσεν, οἱ Θράκες μετεκλήθησαν ὕστερον. Ἐκ δὲ τῶν ἐγγόνων Ἰάφεθ Ἀσχανάξαι μὲν οἱ κληθέντες Ῥηγῆνες, ἐξ Ἀσχανάξ προήχθησαν. Ριφαθαῖοι δὲ (οὕτω πρὶν τοὺς Παφλαγῶνας ἐκάλουν) ἐκ Ριφάθ τὸ γένος ἔλκειν πιστεύονται· καὶ Θοργαμαῖοι τὸν Θοργαμᾶν πρόγονον ἑαυτοῖς ἐπιγράφουσι, οἱ Φρύγες μετεκλήθησαν ὕστερον. Ἐλισᾶν δὲ Ἀλισαίων ἀρχηγέτης ἐγένετο, ὅπερ εἰσὶν Αἰολεῖς. Καὶ Θαρσεῖς τῶν Θαρσῶν ἐγένετο πρόγονος· τὸ γὰρ κάλει Θαρσαί· ἐκαλοῦντο οἱ Κιλικεῖς. Ὅθεν καὶ ἡ τῶν παρ' αὐτοῖς πόλεων ἀξιολογώτερα Ταρ-

Variæ lectiones et notæ.

(25) Εἰς γενεὰς προελθόντων. Παρελθόντων. W.
(26) Ἄλλ' ὁ θεὸς τὰς τούτων βουλὰς. Οὕτω δὲ μεμνητάς αὐτοὺς ὀρῶν ὁ θεὸς, ἑτερογλώσσους ἐποίησατο. Hoc est, Deus, cum furorem illorum

cerneret, effectit ut diversis linguis loquerentur. Et paulo post: 'O δὲ τόποι, ἐν ᾧ πύργον ᾠκοδόμουν, locus vero in quo turrem æstruebant. Et post, pro ἄχρι ποταμοῦ, μέχρι. W.

ὅς καλεῖται, τοῦ θῆτα μεταβληθέντος· εἰς ταῦ. Οὐ-
 τως τῷ Ἰωσήφω γέγραπται περὶ τῆς Ταρσοῦ. Ἔτεροι
 δὲ τὸν Περούφα φασὶν εἶναι τῶν Κιλικίων χώρα ἐπιδη-
 μήσαντα, καὶ πόλιν βουληθέντα κτίσσει, καὶ τὸν τόπον
 τῆς πόλεως τοῖς οἰκοδόμοις δεκνύοντα, τῷ ταρσῷ
 τοῦ πόθως κατέβαται τὴν γῆν, κίντεῦθεν ἐπικληθῆναι
 τὴν πόλιν Ταρσόν. Χίθιμα δὲ τὴν νῆσον συνώκισεν
 ὁ Καθίμ. Ἡ Κόπος αὐτῆ ἐστὶ παρ' Ἑλλήνων οὕτω
 κληθεῖσα, διὰ τὴν παρ' αὐτοῖς θεῶν τὴν Ἀφροδίτην
 γὰρ Κύπριν προσαγορεύουσιν. Οἱ δὲ γε παῖδες τοῦ
 Σάμ, τὴν ἀπὸ Συρίας, καὶ Ἀμάνου καὶ Λιδάνου τῶν
 ὄρων γῆν κατέσχον, καὶ ἔσα πρὸς θάλασσαν αὐτῶν
 ἐπέταπτο μέχρις Ὠκεανοῦ, κατελήφασιν. Καὶ προ-
 ῆλθον ἐκ μὲν Χοῦς Χουσαῖοι, Αἰθίοπες οὗτοι εἰσὶ.
 Μεσρέμ δὲ, Μεσραίων προπάτωρ ἐγένετο. Οὗτω δὲ
 καλοῦνται Αἰγύπτιοι, καὶ ἡ τῆς Αἰγύπτου χώρα
 Μεσρήν ὀνομάζεται. Φούτ δὲ τὴν Αἰδύην κατακίσει,
 καὶ Φούτους τοὺς τῆς χώρας ἐκάλεσε, Φούτην δὲ τὴν
 χώραν αὐτῆν. Μεσεδήθη δ' ἡ κλησίς αὐτῆς (27)
 μετέπειτα εἰς Αἰδύην, ἐκ Αἰδύος υἱοῦ Μεσρέμ. Κα-
 ναάν δὲ τὴν κληθεῖσαν ὑστερον Ἰουδαίαν συνοικίσα·
 Χαναταῖαν αὐτὴν προσηγόρευσε, καὶ Χαναταίους
 τοὺς ἐξ αὐτῆς. Οἱ δὲ Μεσρέμ παῖδες τὴν ἀπὸ Γάζης
 ἕως Αἰγύπτου κατέσχον γῆν. Μόνου δὲ Φιλιστιμ
 τὴν ἐπιουσιαν διαφύλαξεν ἡ ἐκείνου μερίς, ἣν Πα-
 λαιστίνην Ἑλληνες ὀνομάζουσι. Σιδώνιος δὲ καὶ
 πρῶτότοκος Χαναάν, ἐν Φοινίκη πόλιν ἀνέστησε,
 Σιδῶνα καλεῖσας αὐτῆν. Ἀμαθὶ δὲ Ἀμάθην ἐκτίσει
 πόλιν, ἣν Μακεδόνες κατόκισαν (28), τὴν δὲ πόλιν
 Πτολεμαῖος Ἐπιφανῆς λεγόμενος, Ἐπιφάνειαν με-
 τώνμασε. Σῆμ δὲ τῷ υἱῷ Νῶε πάντα τικτονται παῖ-
 δες, οἱ τὴν μέχρις Ὠκεανοῦ τοῦ κατ' Ἰνδιαν οἰκοῦσιν
 Ἀσίαν, ἀπ' Εὐφράτου ἀρξάμενοι. Ἐλάμ μὲν οὖν
 Ἐλουμαίους Παρσῶν ὄντας ἀρχηγέτας κατέλειπεν.
 Ἀσοῦρ δὲ Νίνον οἰκίσει πόλιν, καὶ τοὺς δι' αὐτὸν
 Ἀσσυρίους ὀνομάσει· καὶ Ἀρφαξάδ Χαλδαίων προ-
 πάτωρ ἦν. Ὁ Ἀράμ δὲ τοὺς Σύρους κληθέντας
 ὑπερῶν, Ἀρμαίους ἐξ ἐαυτοῦ προσηγόρευσεν. Ὁ
 δὲ Λοῦδ Λοῦδους προήγαγεν, ὁ Λυδοὶ μετέπειτα
 προσεβλήθησαν. Τῶν δὲ υἱῶν Ἀράμ τεσσάρων ὄν-
 των, ὁ ἕν τὴν Τραχυώτιν οἰκίσει, καὶ τὴν Ἀμασκόν· μέση δ' ἐστὶ Παλαιστίνης καὶ Κολχῆς
 Συρίας· ὁ δὲ Ἀρμενίαν, Βακτριανούς δὲ ὁ ἕτερος. Τοῦ Ἀρφαξάδ δὲ υἱὸς Κατνάν, καὶ Κατνάν ὁ Σαλά,
 οὗτος δὲ πατὴρ Ἔβερ. Ἔβερ δ' ἔτεκε τὸν Φαλέγ, οὕτω κληθέντα διὰ τὸν τῆς γῆς μερισμὸν. Ὅτι γὰρ
 ἡ διαίρεσις· γέγονε τῶν τότε ἀνθρώπων, καὶ ὁ τῆς γῆς μερισμὸς τότε ἐτέθη· Φάλεξ γὰρ Ἑβραῖοι
 τὸν μερισμὸν ὀνομάζουσιν. Ἑβραίων δὲ τὸ ἔθνος ἐκ τοῦ Ἔβερ ἀρχῆθεν ἐκλήθη. Τοῦ Φαλέγ δὲ
 ὁ υἱὸς ὁ Ραγάδ πατὴρ τοῦ Σερουχ, οὗτος δ' ἔτεκε τὸν Ναχώρ· ἐκ Ναχώρ δὲ Θάρρα προήλθε, Θάρρα δὲ
 πατὴρ Ἀβραάμ.

Γ. Τοῦ δὲ τῶν Ἑβραίων γένους προπάτωρ καὶ Δ
 πατριάρχης τῶν αὐτοῦ πατριῶν ὁ μέγας οὗτος γέ-
 γενεν Ἀβραάμ, ὃς Χαλδαῖος μὲν ἦν τὸ γένος, δέκατος
 ἀπὸ Νῶε γενόμενος, διακοσίων ἑτῶν καὶ ἐνενήκοντα
 πρὸς δυοὶ διαηλωθέντων, ἐξ ὅτου τὴν γῆν ἄπασαν ὁ
 θεὸς ἐπομήρησεν κατέκλυσεν. Οὗτος προγόνων ὄν-
 τας, πρῶτος ἔγνω θεὸν ἕνα, τὸν τῶν ἄλων Δη-

nam insulam Chetim excoluit : hæc Cyprus est,
 quam Græci a dea sua Cypride, hoc est Venere
 denominant. Chami liberi Syriam et Amanum ac
 Libanum montes tenuere; et quicquid terræ illius
 mare spectat, usque ad Oceanum occuparunt. A
 Chuso Chusæi sunt orti, hoc est, Æthiopes. Mes-
 rem Mesæorum (sic Ægyptii vocantur, et terra
 Ægypti Mesren) conditor existit. Phut Libyam
 incoluit, et regionis incolæ Phutos nominavit, ip-
 samque regionem Phutam. Post appellatio ejus in
 Libyam est mutata, a Liby filio Mesremi. Chansam
 Chauanzam, post Judæam vocatam, incoluit, no-
 mine a se indito : populus Chananæi dictus. Mes-
 remi liberi terram quæ est a Gaza Ægyptum usque
 tenuerunt. Verum solius Philistinim nomen pars it-
 lius retinuit quam Græci Palæstinam dixerunt. Si-
 donius primogenitus Chanaanis filius, urbem
 a se in Phœnicia conditam Sydonem appellavit.
 Amathes urbem Amatham, Macedonibus habi-
 tatam, condidit : ejus urbis nomen Ptolemæus
 cognomento Epiphanes, in Epiphaniam commuta-
 vit. Semo Noæ filio quinque nati filii, sumpto ab
 Euphrate initio, Asiam usque ad Indicum Oceanum
 incoluerunt. Elam Elymæos Persarum majores re-
 liquit. Asur urbem Ninum condidit, et populam
 suum Assyrios vocavit. Arphaxad Chaldæorum fuit
 auctor. Aram eos, qui post Syri nominati sunt, Ara-
 mæos a se vocavit. Lud Ludos dixit, qui post Lydi
 sunt appellati. Cum autem Arami quatuor essent
 filii, alius Trachonitidem et Damascus condidit, quæ
 inter Palæstinam et Cœlesyriam interfaceret : alius
 Armenios, alius Bactrianos. Arphaxadi filius fuit
 Cainam, Cainanis Sala. Is Eberis pater. Eber Pha-
 lecum genuit, ob terræ divisionem sic appellatum :
 nam cum illius temporis homines dividerentur,
 etiam terræ facta est partitiō. Hebræi autem par-
 titiōnem Phalec dicunt, quæ gens ab Ebere auctore
 suo nomen habet. Phaleci filius 22 fuit Ragab,
 Ragab autem pater Seruchi. Is Nachorum genuit,
 Nachorus Tharam, Thara Abrahamum.

VI. Gentis porro Hebræorum auctor et patriar-
 cha suæ nationis magnus iste Abrahamus existit,
 genere Chaldæus, a Noe decimus, annis cccxix
 elapsis, ex quo Deusterram universam undis demer-
 serat. Hic impilis ortus majoribus, primus cognovit
 Deum unum, rerum universitatis opificem, auctore
 ex operibus deprehensio, cui soli tribuendum ho-

Variæ lectiones et notæ.

(27) Ἡ κλησίς αὐτῆς. Cod. Colbert. et Wolf.
 Ἡ κλησίς τῆς χώρας.

(28) Ἡ Μακεδόνες κατόκισαν. Ἡν Μακεδόνες
 ἐπ' ἐν τῶν Πτολεμαίων Ἐπιφανοῦς λεγομένου

Ἐπιφάνειαν μετωνόμασαν, Cujus nomen Macedo-
 nes a Ptolemæo quodam Epiphane in Epiphaniam
 mutarunt. Ita codd. Wolf. Reg. et Colberti.

norem asserebat. Quæ de re controversia inter cum et Chaldæos orta, demigravit illinc, auctore quem cognoverat Deo, et Chananzæam tenuit. Quam cum famæ premeret, abiit in Ægyptum, ibique ob sapientiam admirationi habitus, arithmeticam et astronomiam rudibus tum artium illarum Ægyptiis tradidit : quæ quidem a Chaldæis in Ægyptum, atque inde in Græciam transisse perhibentur. Assyrii autem Sodomitas aggressis, apud quos Lotus fratris Abrahami filius, et Saræ frater habitabat, ac multis Sodomitarum interfectis, cæterisque capitis, Lotus etiam inter cæteros capitur. Quo Abrahamus intellecto, cum cccxviii vernis et in amicis Assyriis persequitur, Lotum ac Sodomitas liberat. Revertentem ab hostium persecutione, urbis Solymæ rex nomine Melchisedecus (qui Græcis *regem justam* significat) excipit. Solyma vero tum dicebatur urbs Jerusalem. Adco vetusta illa est, atque omnes antiquitate superat. Deus approbata virtute Abrahami, remunerationem illi pollicetur. Illo autem dicente, quodvis sibi beneficium insuave fore, qui hærede careret (nequedum enim germanam sobolem suscepit, Saræ valva obstructa, Deus etiam filium ei se daturum promittit, a quo magnus populus esset propagandus, stellis numero par : eumque una cum suis masculi sexus pudenda circumcidere jussit, ne genus ejus cum aliis gentibus confunderetur : itaque circumcidantur. Abrahamo jam centenario nascitur e Sara filius, Dei jussu Isaacus appellatus, quod *risum* significat : sive quod Sara, dato oraculo de partu suo riserat : quod ob effectam ætatem, promissioni fidem habere difficile, neque ullas spes prolis erat (nonagenaria enim Isaacum 23 peperit) : sive quod puer, risus occasio fuerit parentibus, hoc est, alacritatis et lætitiæ. Octavo post natiuitatem die puer circumciditur : qui mos etiam a Judæis observatur. Arabes vero anno xii circumcidere pueros solent, quod Ismael gentis conditor circa eam fuerit ætatem circumcisis. Nam quo tempore circumcisionem Abrahamo mandarât Deus, xii annorum fuerat. Significat autem Ismaelis nomen *divinitus vocatum* ; quippe quod Deus Abrahamum supplicis voti compotem reddidisset, dato filio. Genuit autem hunc ex ancilla, cum qua eum Sara rem habere jusserat. Nam quia tum ex sese nihil parere poterat, a marito petiit, ut cum ancilla domestica, Ægyptia genere, cui nomen Agar erat, concumberet : e qua natum Ismaelem, pro filio sibi vendicavit. Post tamen Isaacum genitum, Agarem cum filio ex æmulatione relegavit. Cum adolevisset Isaacus, aut, ut Josephus Hebræus tradit, vir factus esset (nam Isaacum tum quindecim annorum fuisse ait), Deus periculum facit Abrahami, et filium immolare jubet, atque in monte quodam adolere unigenitum illum et dilectum. Non refragatur Abrahamus : sed filio assumpto, et in

Α μιοργῶν, ἐκ τῶν πειρημάτων καταλαβὼν τὴν ποιητὴν, καὶ τοῦτω μόνῳ τὴν τιμὴν ἀπονέμειν δεῖν εἶπε. Στσιασάντων δὲ διὰ ταῦτα πρὸς αὐτὸν τῶν Καλδαίων, μετόφρησεν ἐκείθεν, τοῦ γνωσθέντος αὐτῷ κελύσει Θεοῦ, καὶ τὴν Χανααναίαν Ἑσχηκε γῆν. Λιμου δὲ τὴν Χανααναίαν πείζοντος, μεταναστεύει εἰς Αἴγυπτον. Καὶ θαυμαστὸς ἐπὶ συνέσει, τὴν ἀριθμητικὴν τοῖς Αἴγυπτίοις καὶ τὰ περὶ ἀστρονομίας, ἀμαθῶς τοῦτων ἔχουσι, παραδίδωσιν. Ἐκ Καλδαίων γὰρ λέγεται φοιτῆσαι ταῦτα πρὸς Αἴγυπτον, κάκειθεν πρὸς Ἑλλάδας (29), Ἀσσυρίων δ' ἐπιλθόντων τοῖς Σοδομίταις, οἷς συνῆκαι καὶ Λώτ, ἀδελφῶν τῶν Ἀβραάμ, τῆς Σάρρας τε ἀδελφῶς, καὶ πολλῶν μὲν πεσόντων Σοδομιτῶν, αἰχμαλωτισθέντων δὲ τῶν λοιπῶν, καὶ ἅτε τοῖς Σοδομίταις συνημαλώτευτο. Β "Ὁ μαθὼν Ἀβραάμ, εὖν τριακοσίοις ὅκτω καὶ ἑξκατοῖς αὐτῷ, καὶ φίλοις τρισὶ, κατεδίωξεν ὀπίσω τῶν Ἀσσυρίων, καὶ τοῖς τε Σοδομίταις ἔσωσε, καὶ τὸν Λώτ. Ἐπακόνη δ' ἐκ τῆς διώξεως, ὁ τῆς Σόλυρα πόλεως βασιλεὺς αὐτὸν ὑποδέχεται, κεκλημένον; Μελχισεδέκ. Σημαίνει δὲ τοῦτο μεθαρμοζόμενον εἰς τὴν Ἑλλήνων διαλέκτον, βασιλεὺς δικαίος. Σόλυμα γὰρ ἦν ὄνομα τότε τῆ πόλει Ἱερουσαλήμ· οὕτως ἀρχαία λίαν ἢ πόλις, καὶ χρόνῳ τὰ πρᾶσιτα κληρωσαμένη κατὰ πασῶν. Τῆς ἀρετῆς δὲ τὸν Ἀβραάμ, ἀποδείξάμενος ὁ Θεὸς ἀμύθη ὑπὲρ αὐτῆς ἐπηγγέλετο· τοῦ δὲ φαρμένου ἄχαρι πᾶν αὐτῷ δοκεῖν εὐεργέτημα, μὴ ἔχοντι τὸν τοῦτο διαδεξόμενον (ἦν γὰρ ἐτι γονῆς ἀμοιρῶν γνησίας, ὅτι τὴν μητέρα ἢ Σάρρα πεπῆρωτο) ὁ Θεὸς καὶ παῖδα δώσειν αὐτῷ καθυπέσχετο, καὶ ἐξ ἐκείνου μέγα προελθεῖν ἔθνος, τοῖς ἄστρασι τὸν ἀριθμὸν ἐξισούμενον· καὶ περιτμηθῆνα· τὰ αἰδοῖα αὐτῶν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐκλείουσιν ἄρβεννας, ἢ εἴ τι γένος αὐτοῦ τοῖς ἄλλοις ἐβνεσιν ἀνεπιμικτόν, καὶ περιετμηθῆσαν. Γ γίνεται τοῖσιν τῷ Ἀβραάμ καὶ ἑκατόν γεγονότι ἐνεαυτῶν ἐκ τῆς Σάρρας, ὃν ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καλέσει προσέταξ. Δηλοῖ δὲ τὸ ὄνομα γέλωτα, ἢ οἱ μετόλιμα τῆ Σάρρα ἐγένετο, τῆσθαί αὐτὴν τοῦ Θεοῦ χρηματίσαντο, ἐκ τῆς ὑποσχέσεως δύσελι, παρήλιτι ὀση, καὶ μὴ προσδοκῶση τεκτεῖν (ἐνενηκοντα γὰρ ἐτῶν τὸν Ἰσαὰκ τεκοῦσα ἐτύγχανεν) ἢ ἄτι γέλωτος ὑπόθεσις τοῖς γονεῦσι τὸ παιδίον ἐγένετο, θυμηθίας δηλαδὴ καὶ χαρᾶς. Τεχθέντα δὲ τὸν παῖδα τοῦτου, κατὰ τὴν ὁγδὸν ἡμέραν ὁ πατὴρ περιέταμεν. "Ὅθεν οὕτω καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνενομίστο περιτέμνεσθαι. Δ Ἀραβες δὲ μετὰ τρισκαδέκατον ἔτος τοὺς παῖδας περιτέμνειν εἰθῆσαν, ὅτι καὶ Ἰσμαὴλ ὁ πρόπᾶτωρ αὐτῶν ἐν τοῦτω τῷ χρόνῳ περιετέμνητο. Τρισκαδέκα γὰρ ἦν ἐτῶν, ὅτε τῷ Ἀβραάμ ὁ Θεὸς ἐπέταξε τὴν περιτομήν. Σημαίνει δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο Θεοκλήρον, ὡς τοῦ Θεοῦ τῆς ἱεσίας Ἀβραάμ ἐκούσαντο, καὶ παῖδα δόντο· αὐτῷ. Ἐγένετο δὲ τοῦτου ἐκ παιδίσκης, ἦν ἢ Σάρρα αὐτῷ συγκατέκλιεν. Ἰδία γὰρ ἀμοιρούσα τότε γονῆς, οἰκεία παιδίον, Ἄγαρ ὄνομαστῆσθαι, Αἴγυπτια τὸ γένος, μιγῆναι τὸν ἀνδρᾶ

Variae lectiones et notæ.

(29) Πρὸς Ἑλλήνας. Εἰς. Εἰ post αἰχμαλωτισθέντων pro ἀχμαλωτευσθέντων. W.

ἤρπαστο, καὶ τακούσῃ· ἐκείνης τὸν Ἰσαὰκ, ὡκειώ-
 σατο τὸ παιδίον ἢ Σάρρα. Τακούσα δὲ γε τὸν Ἰσαὰκ,
 τῆς Ἄρας ὄν τῷ υἱῷ φυγῆν διὰ ζηλοτυπίαν κα-
 εῖψήσατο. Ἀδρυθέντος δὲ τοῦ Ἰσαὰκ, ἢ ἀδρωθέν-
 τος πρὸς τὸν Ἑβραίων Ἰώσηπον (εἰκοσι γάρ καὶ
 πέντε ἐνιαυτῶν φησὶν εἶναι τὸν Ἰσαὰκ τότε) πείραν
 ὁ θεὸς ἐπέχει τῷ Ἀβραάμ, καὶ καλέσας αὐτὸν θυμα-
 προσαγαγεῖν, κελύει τὸν υἱόν, καὶ εἰς ἓν τῶν ὄρειων
 ἀπαγαγόντα τὸν μονογενῆ, τὸν ἀγαπητὸν, ὀλοκαυ-
 τῶσαι. Καὶ οὐκ ἀνείπεν ὁ Ἀβραάμ, ἀλλὰ τὸν παῖδα
 προσεληφώς, καὶ εἰς τὸ ἐπιταχθῆν αὐτοῦ ὄρος ἀνα-
 γαγῶν, πῶς θέλον αὐτῷ κινεῖσθαι κρασημῶν, καὶ γεν-
 κίως εἶσαι τὴν καθίερωσιν παραναί, κελεύοντος
 τοῦ θεοῦ. Ὁ δὲ παύεται, καὶ ἐκὼν αὐτὸν παρέχει
 πρὸς κατέκρωσιν, μὴ δίκαιον εἶναι φήσας θεοῦ καὶ
 Πατρὸς ἀνείπειν θελήματι. Οὕτως ταῦτα τῷ Ἰω-
 σήπῳ ἐπέδραται. Εἶτα φείσασθαι τοῦ υἱοῦ κελεύσται
 Ἀβραάμ, καὶ κριθὲ· αὐτομάτως εἰς ὀλοκτύπτῳ ἀντι-
 δίδοται. Μετὰ ταῦτα θνήσκει μὲν Σάρρα, ἐτῶν οὖσα ἑκατὸν εἰκοσι πρὸς ἑπτά. Ὁ δὲ Ἀβραάμ ἐτέραν ἠγάγετο,
 καληφέντην Χετούραν ἐξ ἧς υἱαί, αὐτῷ φύνονται ἐξ. Τῷ Ἰσαὰκ δὲ περὶ τεσσαρακοστῶν ἔτος γέγονε, μνη-
 στεύεται ὁ πατήρ· Ῥεθέκταν ἐκ Μεσοποταμίας, εὐγατέρα Βαβουήλ, υἱοῦ Ναχώρ, ἀδελφοῦ Ἀβραάμ. Ἐπειτα
 ἐκλατῆ μὲν ἐτη ζήσα· ἑκατὸν ἰδομήκοντα καὶ πέντε. Γήρας δὲ τὴν Ῥεθέκταν ὁ Ἰσαὰκ, διδάσκους παῖδας
 ἐκ ταύτης γεννῶ· ὧν τῶ μὲν πρῶστέρῳ καθόλου
 τοῦ σώματος διαπέε ἐφύετο θρῖε, ὄθον καὶ Ἡσαῦ·
 ἐκείθῃ, διὰ τὴν τρίχρα. Τῷ νεωτέρῳ δὲ ἡ χεῖρ εἴχετο τῆς πτέρνης τοῦ ἀδελφοῦ, τῆς μητρικῆς πρό-
 κωρόρητος γαστρὸς, ὡδ καὶ Ἰακώβ ὀνομάσθη. Πτερινατῆν δὲ τὸ ἄνομα κατ' Ἑβραίων ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ.

designatum a Deo montem abducto, communicat
 oraculum : hortatus ut, quoniam Deus ita iussit,
 set, consecrationem fortiter ferret. Paret ille, et
 ultro se offert victimam. Neque enim æquum esse,
 Dei et patris voluntati adversari. Sic ista Josephus
 refert. Deinde filio parcere jubetur Abrahamus, et
 aries ultro ad incensum substituitur. Post hæc Sara
 moritur, annos nata cxxvii. Abrahamus siliam uxorem
 ducit, Cheturam nomine, e qua filii sex ei nascuntur.
 Isaac annos circiter xi nato, Rebeccam siliam
 Bathuelis, fratre Abrahami Nachore nati, in Mesopotamia
 despondet. Deinde moritur, cum vixisset
 annos clixv. Isaacus Rebecca ducta, gemellos ex ea
 procreat, vocum natu major, ob hirtos corpore pilo-
 los, Esau vocatus. Minor plantam majoria, qui prior
 ex utero materno exsilierat, manu retinet : ob
 id Jacobus appellatus, quod supplantatorem n. -
 lat.

Z. Γηράσας ἐπὶ τοῦτοις ὁ Ἰσαὰκ καὶ τὰς υἱαί·
 ἐπέκρωται. Καὶ τὸν Ἡσαῦ προσκαλεσάμενος (προ-
 κείμητο γὰρ ἐκείνῳ διὰ τὰ πρωτότοκία) καὶ θηρᾶ-
 σει κελύει, καὶ ἐτοιμάσαι δειπνον αὐτῷ, Ἰσα φαγῶν
 (φησὶν) εὐλόγησά με πρὸ τοῦ με ἀποθανεῖν. Καὶ
 Ἡσαῦ μὲν ἐξῆι πρὸς θῆραν. Ἡ δὲ Ῥεθέκταν φι-
 λώσα μᾶλλον τὸν Ἰακώβ, καὶ τούτον καλέσασα,
 εἶπεν ἃ ὁ πατήρ ἐπέταξε τῷ Ἡσαῦ. Καὶ σκεῦσαι
 παρεκελεύσατο πρὸς τὸ ποίμνιον, καὶ δύο κομίσει
 ἀκαλοῦς ἐρίφους εὐτῆ, ὡς ἂν ἐκ τούτων ἰδέματα
 ἐτοιμάσῃ τῷ γέροντι, ὅσα φιλεῖ ἐκείνῳ ἐπίσεται,
 καὶ φαγῶν εὐλόγησά αὐτόν. Ὁ δὲ ποιεῖ κατὰ τὰς
 μητρικὰς ἐντολάς. Ἦδη δὲ παρσκευασμένων τῶν
 ἰδέματων, τοῖς βραχίονας τοῦ παιδὸς περιελοσε
 ταῖς τῶν ἐρίφων δοραῖς, καὶ δίδωσι τὸ δειπνον ἀπα-
 γαγεῖν τῷ πατρὶ. Ἰσαὰκ δὲ τῆ φωνῇ τὸν Ἰακώβ
 εἶναι τὸν προσίοντα αἰσθόμενος, ἔγγιστα προκαλεῖ-
 ται αὐτόν, καὶ τῶν χειρῶν ἐπαφᾶται. Τοῦ θεοῦ δὲ
 πάντως τὸν Ἡσαῦ εὐλογίας ἀνάξιον κρίναντος, ἔδο-
 ξεν Ἰσαὰκ τὸν πρωτότοκον αὐτῷ παραστάντι υἱόν.
 Ἠκάτητο δὲ τάχα διὰ τὸ βαλῆν τῆς τρίχης, καὶ φα-
 γῶν εὐλόγησε τὸν Ἰακώβ. Ἐπινῆθη δὲ καὶ Ἡσαῦ,
 καὶ εἰσῆγαγε δειπνον τῷ πατρὶ, καὶ ἦιτε τὴν εὐλο-
 γίαν. Ὁ δὲ ἔγνω τὸ σόφισμα, καὶ ἐλθὼν, ἔφη. Ὁ
 ἀδελφός σου ἔλαβε τὴν εὐλογίαν σου. Ταῦ δὲ ὀλο-
 φυρομένου καὶ ἀξιοῦντος εὐλογηθῆναι (μηδὲ γὰρ
 μίαν εἶναι παρ' αὐτῷ εὐλογίαν) παρακληθεῖ, Ἰσαὰκ
 ὤρρησε μὲν εὐλόγησαι. Ὅτι δὲ μὴ τῷ ἐνιχνύοντι
 ἐκείνῳ ἰδοῖται θεῖον πνεύματι εὐλογίας τυχεῖν τὸν
 Ἡσαῦ, ἐπεὶ μὲν δὲ ἀξίος ἦν αὐτῆς, εἰς ἀρὰν ἀντ' εὐ-
 λογίας ἐτυπούτο τῷ Ἰσαὰκ ἢ φωνῇ. Δυσμενῶ· εἶχε
 διὰ ταῦτα πρὸς τὸν ἀδελφόν ὁ Ἡσαῦ. Ὁ δὲ τὸν
 ἀδελφόν δεδοικώς, συμβουλή τῆς μητρὸς· εἰς Μεσο-
 ποταμίαν ἀπέλκεται. Ἀπὼν δὲ ἀξιοῦται καθ' ὅπ-

id Jacobus appellatus, quod supplantatorem n. -
 lat.

VII. Post senio confectus Isaacus, atque orbatus
 oculis, vocat Esau (is enim ob matris prerogati-
 vam 24 præferabatur alteri), venatum ablegat, ut
 cenam sibi pararet : Quo (inquã) ante obitus
 meum tibi bene precer. Esau venatum proficiscit-
 ur. Rebecca Jacobi amatior, illi accersito, quid
 pater Esau jussisset, dicit. Mandat ut e grege duas
 teneros hædos afferat, quo ex his edulia conficeret
 seni, quibus eum delectari sciebat : hisque comes a
 ipsi bene precaretur ille. Paret maternis jussis
 Jacobus. Paratis jam edullis, brachia filii pellibus
 hædorum involvit mater, et cenam dat patri offeren-
 dam. Isaacus Jacobum ex voce agnitum, proxime
 se accedere jubet, manusque contrahat. Sed quia
 Deus Esau faustis ominibus semel indignum ju-
 dicarat, putavit Isaacus primogenitum sibi solum
 astutisse (pilorum forsã asperitate deceptus), cibo-
 que sumpto bene precatus est Jacobo. Redit et
 Esau, oblataque patri cœna, faustam comprecatio-
 nem postulat. Agnoscit ille imposturam : et : Fra-
 ter tuus, inquit, illam interceptit. Quo, ejulante, ea
 faustam comprecationem flagitante (neque enim
 unicum duntaxat illi esse) motus precibus Isaacus,
 bene precari homini instituit ille quidem, sed quia
 id resonanti in eo Spiritui sancto non placebat, quod
 tali fortuna indignus esset Esau, Isaci vox pro
 fausta precatone in execrationem vertebatur. His
 de causis infensus fratri sit Esau : qui illius metu
 percussus, de concilio matris in Mesopotamiam dis-
 cedit. Inter proficiscendum, ostentum illud scabæ
 celebratum in somnis videt, ejus una pars terræ,
 altera cœli inuiteretur, et futurarum cognitione re-
 rum divinitus instruitur. Locum oblate visionis
 Bethel vocat, quod divinum domicilium Græcis so-

nat. Profectus Carram, apud Labanem Rebecca matris fratrem divertit : a quo exceptus hospitaliter, curæ gregum præficitur. Labani porro duæ erant filix : natu majori Lia, minori Rachelis nomen erat. Jacobus amore junioris corripitur, quæ sororem forma superabat : et Labanem de ea alloquitur. Is desponsurum se illam ei pollicetur, si septem sibi annos inserviat. Annuit amator, tempus elabitur, nuptias apparat socer : sed noctu filiam natu majorem Jacobo in thalamum adducit. Qui mane impostura cognita, cum socero de injuria expostulat. Ille autem Rachelem etiam ei **25** post alterius septenni servitum pollicetur. Eam conditionem Jacobus amore subactus denuo accipit : et alteris septem annis elapsis, Rachelis etiam matrimonio potitur. Lia jam e Jacobo liberos habebat, Rubenem primogenitum, quod ex divina misericordia is sibi contigisset. Ægre ferebat enim amorem mariti erga sororem : sperabatque se honoratiorem fore, si uterum ferret. Secundum Simeonem appellat, quod vota ipsius exaudisset Deus. Post hunc Levis nascitur, qui *conjunctionis confirmationem* significat. Hunc Judas sequitur, quod nomen *gratiarum actionem* sonat. Rachel, quia liberos non habebat, verita ne minus gratiosa esset, maritum orat, ut cum ancilla sua congregeretur : ille obtemperat. Ex eoque Jacobi cum Balla (id enim ancillæ nomen erat) congressu, Dan nascitur : *divinum judicium* hoc vocabulum significat. Rursus eadem Nephtalim parit, hoc est *astutum* : quod hoc astu fecunditati sororis se opposuisset. Lia æmulatione incitata, Zelpham ancillam suam et ipsa Jacobo despondet, quæ Gadum peperit : *fortuitus* vocari queat. Alinm post hunc Asserem parit, quem *prosperum* interpretaris licet : quod Lia ob liberorum multitudinem celebris et beata per illum partum habenda esset. Cum autem Ruben Liæ filius mandragoræ mala attulisset, Rachel partem sibi dari petit, concesso Liæ nocte illa, quæ sibi debebatur, mariti concubitu : e quo muliercula Isacharem suscipit, quod nomen *mercede genitum* significat : et alterum filium Zabulonem, hoc est, *pignus benevolentix* erga se ; ac filiam Dinam. Nascitur et Racheli filius Josephus : id nomen accessionem rei alicujus futuræ notat.

τῆ Λείζ διὰ τὴν καλύτεριαν καὶ μακαρισμοῦ γεγόμενος αἴτιος. Τῆ Λείζ δὲ Ρουβίμ τοῦ υἱοῦ μανδραγόρου μῆλα κομίσαντος, ἦται Ῥαχὴλ μεταδούναι τούτων αὐτῆ, καὶ ἀμοιβὴν προὔθειν τῆ ἀδελφῆ τὸν κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα λέκτρον τοῦ Ἰακώβ. Ἡ γὰρ νύξ ἐκεῖνη τῆ Ῥαχὴλ προσκεκλήρωτο. Καὶ συνευδάζεται διὰ τοῦτο τῆ Λείζ ὁ Ἰακώβ, καὶ τίθει παῖδας ἐπὶ δύο τὸ γύναιον, τὸν Ἰσάχαρ· τὸν ἐκ *προσθεῖν* δὲ *γεγονότα* σημαίνει τὸ ὄνομα· καὶ Ζαβουλὼν· δηλοῖ δὲ τὸν *ἠνεχυρασμένον εὐνοίᾳ* τῆ πρὸς αὐτὴν· καὶ θυγατέρα κληθεῖσαν Δείναν. Γίνεται δὲ καὶ τῆ Ῥαχὴλ υἱὸς Ἰωσήφ· τὸ δ' ὄνομα προσθήκην εἰνὸς γεννησάμενος δηλοῖ.

VIII. Sic annis viginti Jacobus soceri opilio

Α νους τοῦ ἀδομένου θεάματος· τῆς κλίμακος, ἧς τῶν ἄκρων τὸ μὲν τῆ γῆ, τὸ δὲ τῷ οὐρανῷ προσήρειστο, καὶ μυσταί τὰ μέλλοντα ἐκ τοῦ κρείττονος, καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ τὸ δράμα εἶδε, Βασιθὴλ προσηγύρευσε· δηλοῖ δὲ *θεῖαν ἐστίαν* κατ' Ἑλληνας. Καταντήσα· δὲ εἰς Κάρβαν, κατήχηθη πρὸς Λάβαν τὸν τῆς μητρὸς τῆς Ῥεβέκκας ὁμαίμονα, καὶ ξενία· παρ' ἐκείνων τετύχηκε, καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ποιμνίων πιστεύεται. Δύο δὲ τῷ Λάβαν θυγατέρες ἐτύχονο.

Ὡν ἡ μὲν πρεσβυτέρα Λείζ, ἡ δ' ἑτέρα Ῥαχὴλ ἐπεκέκληντο. Εἰς ἐρώτα εὖν τῆς νεωτέρας ἠρέθιστο Ἰακώβ, ἀστείαις οὖσης τὸ εἶδος παρὰ τὴν ἀδελφὴν, καὶ προσάγει λόγους· τῷ Λάβαν περὶ αὐτῆς ὁ δὲ ὁμολογεῖ καταγγυῆσαι τῷ Ἰακώβ τὴν Ῥαχὴλ, εἰ ἐπὶ ἑτῆ ἐπτά δουλεύσει αὐτῷ. Κατανεύει πρὸς τοῦτο ὁ ἑραστής, παρέρχεται ὁ καιρὸς, ἐτοιμάζει τοὺς γάμους ὁ πενθερός. Νυκτὸς δὲ τὴν πρεσβυτέραν τῶν θυγατρῶν συνευδάζει τῷ Ἰακώβ. Γνοὺς δὲ μεθ' ἡμέραν, ὡς ἐξηπάτηται, ἀδικίαν ἐπενεκάλει τῷ πενθερῷ. Ὁ δὲ καὶ τὴν Ῥαχὴλ αὐτῷ ἐπηγγέλλετο μετὰ δουλείαν ἑτέρα· ἐπταετίας. Πείθεται οὖν αὐτὸς δουλεύσει ὁ Ἰακώβ, δουλούμενος ἑρωτι. Καὶ μεθ' ἑτέραν ἐπταετίαν καὶ τῆ Ῥαχὴλ συνευδάζεται. Τῆ μὲν εὖν Λείζ κλιθεῖς ἦσαν ἐξ Ἰακώβ. Καὶ Ρουβίμ μὲν καλεῖ τὸν πρωτότοκον, ὅτι κατ' ἔλεον αὐτῆ γένοιτο τοῦ Θεοῦ. Ἐδάκνυτο γὰρ ἐρωμένης τῆς ἀδελφῆς τῷ ἀνδρὶ, καὶ προσεδόκα μᾶλλον ἐντιμότερα γενήσεσθαι, εἰ σχολὴ κατὰ γαστρός. Τὸν δεύτερον δὲ Συμεὼν ὀνομάζει. Δηλοῖ δὲ τοῦτο ἐπήκουον τὸν Θεὸν γενέσθαι αὐτῆ. Καὶ ἐπὶ τοῦτο γενῶνται Δεὺς, *κοινωνίας* τοῦνομα σημαίνει *βεβαιωτήν*. Μεθ' ὃν Ἰούδας αὐτῆ ἀποτίκτεται *εὐχαριστίας ἢ κλησικ* δηλωτικῆ. Τῆ δὲ Ῥαχὴλ παιδίον οὐκ ἦν, καὶ δεδοκυῖα μὴ δὲ ἀτεκνίαν παρευδοκιμηθῆ, δέεται τοῦ ἀνδρός τῆ θεραπείαν αὐτῆς συνελθεῖν. Ὁ δὲ καὶ πείθεται, καὶ τῆ Βάλλα συνέρχεται, καὶ παιδίον ἐξ Ἰακώβ ἢ Βάλλα γενῶν, καὶ Δάν ἐκλήθη ὁ παῖς, *θεόκριτον* εἴποιεν (30) Ἑλληνας. Κάκ τῆς αὐτῆς αὐτὸς τίκτεται Νεφθαλεμ, *εὐμηχάνητος*, οἶον διὰ τὸ ἀντιτεχνάσασθαι πρὸς τὴν εὐτεκνίαν τῆς ἀδελφῆς. Ζηλοὶ ἐπὶ τούτοις ἡ Λείζ, καὶ παρακατακλίνει κάκιν τῷ Ἰακώβ Ζελφάν τὴν ἰδίαν θεραπείαν. Ὑἱὸν δὲ καὶ αὐτῆ ἐγένετο Γάδ· *τυχαῖον* ἄν τις καλέσῃ αὐτόν. Καὶ ἐπὶ τούτῳ τίκτει καὶ ἕτερον, οὗτος

D δ' ἦν ὁ Ἀσσήρ· λέγοιτο δὲ *μακαριστῆς* ὡς εὐκλείας δ' ἦν ὁ Ἀσσήρ· λέγοιτο δὲ *μακαριστῆς* ὡς εὐκλείας

H'. Ἐτῆ μὲν οὖν εἴκοσι ἐποίμιναι τῷ πενθερῷ

Variae lectiones et notæ.

(30) *Θεόκριτον εἴποιεν*. Hæc Latine satis commode reddi non possunt, sive *divinum judicium*, aut *judicem*, sive *divinitus judicatum* dicas. Εὐμηχάνητος passivæ significationis potius esse videtur :

quare *arte quasitum* vertere mauti, quam *astutum*, aut *artificiosum*. Ita etiam *μακαριστῆς* *beatus*, si dicere liceat, quam *beatum* *beatius* significat. *Prosperum* ego verti. W.

Ἰακώβ. Εἶτα ὑποχωρήσαι θέλων, οὐ συγκεχώρητο. Ὁθεν κρύφα μετὰ τῶν γυναικῶν σὺν ταῖς θεραπαινίδι καὶ τοῖς παισὶν ἀπεδίδρασκεν, καὶ τὴν κτῆσιν προσεπαγόμενος, καὶ τῶν βοσκημάτων ἅπερ αὐτῷ τοῦ ποιμαίνειν μισθὸς προσνεμένητος Ῥαχὴλ δὲ καὶ τὰ εἶδωλα τοῦ πατρὸς ἐπέφερετο, οὐχ ὡς τιμῶσα, ἀλλ' ἐν ἔχοι ταῦτα καταφυγῆν, εἰ ἐπιδιώξῃς αὐτοῦς ὁ πατήρ καταλάβοι. Τοῦ δὲ Λάβαν καθ' ἐβδόμην ἡμέραν καταλαθόντος, κατ' ὄναρ ἐπέταξεν αὐτῷ ὁ θεὸς σπείσασθαι τῷ Ἰακώβ, Μεθ' ἡμέραν δὲ λόγοι ἀμφοῖν γίνονται, καὶ τοῦ Ἰακώβ μηδὲν ἀδικεῖν ἀποδείξαντος περὶ τῶν πατρῶων θεῶν ἐπεικάλει ὁ Λάβαν αὐτῷ. Ὁ δὲ μηδὲν περὶ αὐτῶν συνειδώς, ἐρευνᾶν παρεχώρει, καὶ γίνεται ἡ ἔρευνα (31). Ἡ Ῥαχὴλ δὲ τὰ εἶδωλα τῇ ἀστράθῃ τῆς φερούσης αὐτὴν καμῆλου ἐντίθεισιν, καὶ αὐτὴ ἐπεκάθητο, φάσκουσα τὴν τῶν ἐμῆμων ῥύσιν αὐτῇ ἐνοχλεῖν. Ὁ δὲ Λάβαν μὴ ἔν ποτε τὴν θυγατέρα μετὰ τοιοῦτου πάθους τοῖς θεοῖς αὐτοῦ προσελθεῖν οἴθητι, παρήλαθεν αὐτήν. Καὶ ὁ μὲν ἀνέζησεν ὁ δὲ Ἰακώβ, τὸν ἀδελφὸν δεδιώς, προπέμπει, δηλῶν αὐτῷ τὴν ἐπάνοδον, καὶ δῶρα στέλλει αὐτῷ. Νυκτὸς δ' ἐπιγενομένης, φαντάσματος συντυχῶν διεπάλασε, καὶ ἰδῶσαι κρατεῖν. Αἰσθόμενος δὲ ἄγγελον εἶναι Θεοῦ, εἰπεῖν αὐτῷ παρεκάλει, τίνα μοῖραν ἔξει. Ὁ δὲ τὸ κρατῆσαι Θεοῦ ἀγγέλου μεγάλων ἀγαθῶν σημεῖον ἡγεῖσθαι δεῖν εἶλεγε. Καὶ Ἰσραὴλ αὐτὸν καλεῖσθαι ἐκέλευεν. Τοῦτο δὲ οἱ μὲν ἄλλοι νοῦς ὄρων Θεόν, ἐρηγνεύουσιν. Ἰώσηπος δὲ, τὸν ἀντιεστάντα θεῷ ἀγγέλου, σημαίνειν φησιν. Ἰακώβ δὲ τὸν τόπον καλεῖ Φανουήλ, τούτεστι, Θεοῦ πρόσωπον. Γενομένου δ' ἐν τῇ πάλῃ τῇ πρὸς τὸν ἄγγελον ἀλήματος αὐτῷ περὶ τὸ νεῦρον τὸ πλατὺ, ἐκείνος τε τὴν τούτου βρῶσιν ἀπέκλιπτο, καὶ δι' ἐκείνον, καὶ τῷ ἐκείνου γένει πικρὴ ἀπηγόρευται ὑπαντήσαντο· δὲ τῷ ἀδελφῷ τοῦ Ἡσαῦ, συνέβαλον ἀλλήλοις, καὶ ἡ σπᾶσαντο. Εἶτα ὁ μὲν Ἡσαῦ ἀπηλλάγη, Ἰακώβ δ' ἀφίκετο πρὸς τὰ Ζικιμα. Τῶν δὲ Σικιμιτῶν. ἐορτὴν ἀγόντων, ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ δαίνα εἰς τὴν πόλιν παρήλαθε, τὰ τῆς ἐορτῆς ἱστορήσουσα. Θεασάμενος οὖν αὐτὴν Συχέμ ὁ τοῦ τῆς πόλεως βασιλέως υἱός, φθείρει δι' ἄρπαγῆς. Ἐπειτα ὁ τούτου πατήρ ἰδέετο τοῦ Ἰακώβ, συζηεῖσθαι τὴν δαίνα τῷ Συχέμ. Ὁ δὲ οὐ κατένευσε. Συμεὼν δὲ καὶ Λεὺ τῆς κόρης ὁμομήτριοι ἀδελφοί, διὰ τὴν ἐορτὴν εὐοχοῦμένων τῶν ἐν τῇ πόλει, καὶ καρθηραούντων, νύκτωρ παρελθόντες, πᾶν ἄρσεν ἡδηδὸν ἀναιρούσι, καὶ τὸν βασιλέα, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Ταῦτα φησιν ὁ Ἰώσηπος. Πιθανώτερον δὲ περὶ τούτων ἡ βίβλος ἱστορεῖ τῆς Γενέσεως. Λέγει γάρ, ὅτι Ἐμμὴρ τοῦ πατρὸς Συχέμ ἀξιοῦντος συζηεῖσθαι τὴν δαίνα τῷ υἱῷ αὐτοῦ, Συμεὼν καὶ Λεὺ εἶπον, ὡς εἰ περιτριμθεῖεν οἱ ἐν τῇ πόλει ἄρβενες πάντες, δώσομεν τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν τῷ υἱῷ σου. Καὶ ὅτι κατεδέξαντο τὸν λόγον, καὶ περιτριμθησαν ἅπαντες. Κατὰ δὲ τὴν ἐκ τῆς περιτομῆς τρίτην ἡμέραν, πονηρῶς τῶν περιτριμθέντων δια-

fuit: et cum discersurus esset, non situs est. Itaque clam cum uxoribus, ancillis et liberis fugam capit, abductis una bonis suis, et pecudibus, quas pactionis mercede nactus fuerat. Rachel etiam simulacra patris abstulit: non quod illa veneraretur, sed ut ad ea confugere posset, si a patre persequente deprehensa esset. Cum autem Laban eodie septimo consecutus esset, somnio divinitus monetur, ut reconcilietur Jacobo. Postridie verbis utrinque factis, etsi Jacobus demonstraret, nullam a se ortam fuisse injuriam, Laban tamen de patriis diis eum accusabat. Qui ejus rei nescius, inquisitionem illi permittit. Inquit ille. Sed Rachel simulacris selle cameli, qua vehebatur, subjectis insidens, menstruorum fluxu laborare se ait. Laban, qui filiam ad deos suos eo malo conflictantem, nunquam accessuram, persuasum haberet, ea prætèrita, donum revertitur. Jacobus vero fratrem metuens, suum reditum illi, muneribus præmissis, denuntiat. Nocte superveniente, cum spectro sibi decertare, victoriaque potiri visus, cum angelum esse Dei animadvertisset, orat, ut sibi diceret, quo fato usus esset. Ille victoriam divini angeli, magnorum honorum signum habendam esse asserit, et Israelem vocari jubet. Quam vocem alii mentem, quæ *Decum videat*, interpretantur. Josephus, cum qui divino angelo resisterit, significare tradit. Jacobus locum illum Phanuel, hoc est, *Dei faciem* vocat. Et quia in lucta cum angelo, poplitis dolore affectus fuerat, cum ipse illius esu abstinuit, tum omnis ejus posteritas ab eo, ut illicito, abhorret. Frater Esau obviam illi progressus, salute dicta acceptaque recedit. Jacobus Sicima pervenit. Sicimitis autem festum celebrantibus, filia ejus Dina, spectandæ festivitatis gratia, urbem ingreditur. Quam conspectam Sychemus regius adolescens rapit, raptam stuprat. Rex adolescentis pater Jacobum orat, ut Dinam Sychemo despondeat. Re non impetrata, Symeon et Levi uteriuque puellæ fratres, civibus ob festivitatem convivantibus atque inebriatis, urbem noctu ingressi, mares prorsus omnes, psumque regem cum filio trucidant. Hæc Josephus tradit. Sed liber Geneseos probabilibus his de rebus disserit. Cum, inquit, Emmor Sychemi pater Dinam filio uxorem peteret, Symeonem et Levim dixisse, si mares urbis omnes circumciderentur, se filio ejus sororem suam desponsuros, qua accepta conditione, circumcisos esse omnes. Ac die inde tertio, cum ex cruciatu ardoris male haberent, ab illis trucidatos, Jacobo ignorante. Quem facinus illud graviter ferentem, bono animo **27** Deus esse jubet. Inde Bethlelem profectus Jacobus, ubi somnium viderat, rem divinam facti, ac progressus, Rachelem ex partu mortuam Ephratze sepelit, puero ob matris ex eo dolorem Beniamine appellato. Chebronem profectus, patrem Isaacum

Variæ lectiones et notæ.

(31) Καὶ γίνεται ἡ ἔρευνα. Καὶ ὡς ἡ ἔρευνα γίνεται. Et paulo post, pro ἀν ποτε, ἀρ ποτε. W.

PATROL. GR. CXXXIV.

3

adhuc viventem invenit : sed Rebecca jam obierat. A Nec multo post etiam Isaac moritur, et una cum uxore in patrio monumento sepelitur, expletis vite annis supra cLXXV.

όπου τὸν θνεῖρον ἐθεάσατο, ἔθυσεν. Καὶ προῦν, τὴν 'Ραχὴλ ἐκ τοκετοῦ θανοῦσαν, ἐν Ἐφρατᾶ θάπτει. Καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς· παιδίον Βενιαμὴν ἐκάλεσε, διὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ γενομένην τῇ μητρὶ ὀδύνην. Ἐλθὼν δ' εἰς Χεβρών, πόλιν τῶν Χαναανίων, κατέλαβε τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἰσαὰκ ἐτι ζῶντα· ἡ δὲ 'Ρεβέκκα ἐφθη θανεῖν. Θνήσκει δὲ μετὰ βραχὺ καὶ ὁ Ἰσαὰκ, καὶ θάπτεται σὺν τῇ γυναίκῃ παρὰ τῷ γονικῷ μνημείῳ, βιώσας ἔτη πέντε καὶ ὀγδοήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατόν.

IX. Esau autem Idumææ imperabat, regioni a se dato nomine. Edom enim vocatus fuerat, quod aliquando famelicus a venatu reversus, cum a fratre petiisset, ut lentem, quam ille sibi cogerat, daret, iurejurando adactus, ætatis prærogativam illi concessit. Ex eo cognominatus est Edom, ob rufum admodum lentis colorem. Edom porro Hebræis *rufum* significat. Jacobus Josephum ob et vultus elegantiam, et ingenii dexteritatem, præ cæteris diligebat. Itaque et patria charitas, et somnia quæ viderat, fratrum invidiam illi conciliarunt. Somnia hujusmodi fuerunt. Unum : Tempore messis cum fratribus metens, manipulos sibi ligare et componere, ac suos immotos stare, quos fraterni accurrentes adorarent : alterum, a sole et luna ac reliquis stellis adorari sibi videbatur. Has visiones fratribus etiam præsentibus patri referens quid sibi vellent, scire cupiebat. At ille felicitatem nato denuntiabat, ac fore tempus, quo et a parentibus et a fratribus coleretur, et adoraretur. Hæc fratres ægre ferre, et torve adolescentulum intueri. Post hæc pater Josephum ad filios, greges Sicinias pascentes, visum mittit. Quo conspecto, ad eum perimendum sunt concitati. Sed Ruben monebat, ne fraterno sanguine manus polluerent, sed in proximo puteum conjectum emori sinerent : sic levius fore facinus. Quo consilio adolescentibus probato, puerum sensim in putem demisit. Judas vero Arabicis mercatoribus visis, auctor sit fratribus vendendi illis Josephi. Assentiuntur, eumque viginti minis vendunt, annos natum septemdecim. Ruben noctu ad puteum accedit, ut Josephum inde ereptum clam fratribus conservaret. Quo non invento, lugens, fratres criminatur : sed re ex illis cognita, lugere desinit. Illi tunica adolescentis hircino sanguine polluta, ad patrem veniunt, dicentes, se Josephum nec vidisse, nec quomodo interiisset scire : sed tunicam illam reperiisse, cruentatam et laceratam. Jacobus sacco indutus, Josephum luget. At illum a mercatoribus emit Petephres, homo Ægyptius, Pharaonis regis coquis præfectus, et honorifice tractat. Herilis autem uxor, et forma et dexteritate ejus in amorem illecta, verbis ad eum de congressu factis, repulsam fert : ac nihilo tamen secius cupiditatis ardore subacta, speque persuadendi dejecta, vim parat. Ut autem adolescens veste relicta exsilit, illa tristis et perturbata sedet : maritoque reverso, Josephum accusat, demonstrans vestem, quam ille violaturus dominam, reliquisset. Petephres Josephum in car-

κειμένῳ, καὶ ὀδυνωμένων διὰ τὴν φλεγμονὴν, ἐπέθεντο αὐτοῖς, καὶ ἀνέβλον ἅπαντας, ἀγροῦντος τοῦ Ἰακώβ· ᾧ χαλεπαίνονται διὰ ταῦτα, θαρβείν ἐκέλευσεν ὁ Θεός. Ἐλθὼν δὲ ἐν Βαιθὴλ ὁ Ἰακώβ, ἐκείνουσεν ὁ Θεός. Ἐλθὼν δὲ ἐν Βαιθὴλ ὁ Ἰακώβ, ἐκείνουσεν ὁ Θεός.

Θ'. Ἡσαῦ δὲ ἤρχε τῆς Ἰδουμαίας, καλέσας τὴν χώραν ἐφ' ἑαυτοῦ. Ἐδὼμ γὰρ ἐκεῖνος ἐκέκλητο, ὅτι ἀπὸ θήρας ποτὲ λιμῶντων ἐπανελθὼν, καὶ τὸν ἀδελφὸν εὐρῶν φακὴν ἐτοιμάσαντα ἑαυτῷ πρὸς τροφὴν, ἤξιον εἶναι αὐτῷ. Ὁ δὲ ἀποδόσθαι αὐτῷ τὸ πρᾶγμα ἠγάγκασεν ἀντὶ τῆς φακῆς, καὶ παραχωρεῖ τούτου μεθ' ὄρκων διὰ τὸν λιμόν· ὅθεν Ἐδὼμ ἐπεκλήθη, διὰ τὴν ξανθότητα τῆς φακῆς· σφοδρὰ γὰρ ἦν τὴν χροίαν τοιαύτη. Ἐδὼμ δὲ παρ' Ἑβραίοις τὸ ἐρυθρὸν ὀνομάζεται. Ἰακώβ δὲ τὸν ἐκ τῆς 'Ραχὴλ Ἰωσήφ, διὰ τὴν τοῦ προσώπου εὐφυσίαν, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν, πλείον τῶν ἄλλων παιδῶν ἠγάπα. Ἡ τε γοῦν τοῦ πατρὸς στοργή, καὶ οἱ θνεῖροι οὐδ' ἐθεάσατο, εἰς φθόνον αὐτοῦ τοῖς ἀδελφοῖς κεκινήκασιν. Τῶν δὲ θνεῖράτων τὸν μὲν ἦν τοιοῦτον. Ἐν ὧρᾳ θέρους ἰδοὺαι, μετὰ τῶν ἀδελφῶν θερίζων, δράγματα δεσμεῖν καὶ τιθέναι, καὶ τὰ μὲν αὐτοῦ ἡρμεῖν, τὰ δὲ τῶν ἀδελφῶν προστρέχοντα προσκυρεῖν τοῖς αὐτοῦ. Τὸ δὲ, τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀστέρων προσκυνεῖν ἰδοὺαι αὐτῷ. Ταύτας τὰς θύρας τῷ πατρὶ δειγνόμενος, παρόντων καὶ τῶν συγγόνων, τὴν δὴλωσιν ἐξήτει μαθεῖν. Ὁ δὲ εὐδαιμονίαν καθήγγειλε τῷ παιδί· καὶ χαίρων ἤξειν, καθ' ὃν ὑπὸ τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδελφῶν τιμηθήσεται καὶ προσκυνηθήσεται. Ταῦτα τοὺς ἀδελφοὺς ἐλύπησε τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ὑπεβλέποντο τὸ μεράκιον. Νεμόντων δὲ τὰ ποίμνια τῶν παιδῶν τοῦ Ἰακώβ ἐν Σικίμοις, ὁ πατὴρ πέμπει τὸν Ἰωσήφ, ἐκείνους ἐπισκεψόμενον. Οἱ δὲ τοῦτον ἰδόντες, ὤρμησαν ἀνελεῖν. Ῥουβὶμ δὲ συνεβούλευε, μὴ αὐτόχειρας γενέσθαι τοῦ ἀδελφοῦ, ἀλλ' εἰς τὸν παρακείμενον λάκκον βίψαι αὐτὸν, ἵνα ἀποθάνει ἐκεῖ, καὶ οὕτω μετριώτερον ἔσοιτο τὸ κακόν. Συναινέσαντων δὲ τῷ λόγῳ τῶν νεανίσκων, λαθῶν ὁ Ῥουβὶμ τὸ μεράκιον, ἡρέμα καύλησεν εἰς τὸν λάκκον. Ἰουδαῖ δὲ ἐμπόρους ἰδὼν Ἄραβας, συνεβούλευσε τοῖς ἀδελφοῖς τὸν Ἰωσήφ ἀπεμπολήσαι αὐτοῖς. Καὶ ὄδξαν τοῦτο, τοῖς ἐμπόροις αὐτὸν ἀποδίδοντα μῶν εἴκοσι, ἐτῶν ἑπτακαίδεκα γεγονότα. Ῥουβὶμ δὲ νύκτωρ ἐπὶ τὸν λάκκον ἐλθὼν, ἐν ἐξενέγκῃ τὸν Ἰωσήφ, καὶ σώσῃ, τοὺς ἀδελφοὺς λαθῶν, καὶ μὴ εὐρῶν αὐτὸν, πενθῶν ἠτιέτο τοὺς ἀδελφοὺς. Τῶν δὲ τὸ πρᾶγμα φρασάντων, παύεται τοῦ πένθους. Τὸν δὲ χιτωνίσκον τοῦ μερακίου αἵματι τράγου μολύναντες, ἤκον πρὸς τὸν πατέρα, καὶ εἶπον, τὸν μὲν Ἰωσήφ μήτε ἰδεῖν, μήθ' ὄπω; διεφθαρται γυνῶναι· χιτῶνα δὲ τοῦτον εὐρεῖν, ἡμαχμένον καὶ διεβρωγόντα. Ἰακώβ δὲ ἐπὶ τῷ μερακίῳ πενθῶν ἐκαθέζετο, καὶ σάκκον ἐνδύσας. Τὸν Ἰωσήφ δὲ ἐκ τῶν ἐμπόρων ὠνήσατο Πετεφρῆς, ἀνὴρ Αἰγύπτιος, ἐπὶ τῶν βασιλείῳ Φαραὼ μαγεῖρων,

καὶ εἶχεν αὐτὸν ἐν τιμῇ. Τῆς δὲ τοῦ δεσπότου γυναικὸς διὰ τὴν εὐνορίαν καὶ τὴν αὐτοῦ δεξιότητα ἐρωτικῶς διατεθείσης, καὶ λόγους περὶ μίξεως προσαγαγούσης, παρέπεμπε τὴν ἀξίωσιν. Ἡ δὲ δεινῶς παλοροκουμένη τῷ ἔρωτι, δευτέραν ἐπέχευ πείραν, καὶ τὸ παθεῖν ἀπογνοῦσα, βιάζεσθαι ἤθελεν. Ὡς δὲ καὶ τὸ μάλιστα ὁ νεανίσκος καταλιπὼν, ἐξεπέδησε, καθήστο κατηγής καὶ συγκεχυμένη. Ἐλθόντες δὲ τ' ἀνδρὶ κατηγόρει τοῦ Ἰωσήφ, καὶ τὸ μάλιστα ἐπεδείκνυεν, ὡς δεῖ ἐπαγεῖραι βιάζεσθαι, καταλιπόντος αὐτοῦ. Πεπεφρησθεῖς δὲ εἰς τὴν τῶν καχοῦργων εἰρκτὴν ἐπέβαλλε τὸν Ἰωσήφ, ἐν ᾗ καὶ ὁ οἰνοχόος Φαραὼ κατ' ὄργην ἐνεκέχλειστο, καὶ ὁ ἀρχιστοιχός οἱ συνήθης γενόμενος, ἤξιοτο φράσαι αὐτοῖς τῶν ἐνυπνίων τὴν δήλωσιν. Ὁ μὲν γὰρ οἰνοχόος ἀμπελὸν ἐξέβη ἔδοξεν, ἐξ ἧς τρία ἐβύοντο κλήματα, ὧν ἀπὸ πύργου μεγάλοι καὶ πέπειροι βότρυες. Τούτους δ' ἀποθλίβειν εἰς φιάλην, καὶ προσάγειν τῷ Φαραῷ, καὶ αὐτὸν λαβεῖν προσήνωσ. Ἀγαθὰ γοῦν σημαίνειν αὐτῷ τὸν βυεῖρον ἐξηγεῖτο ὁ Ἰωσήφ. Ἐν γὰρ τρισὶν ἡμέραις ταῖς προσαγούσαις εἰς τὸ πρότερον ἀποκταποθήσεται διακόνημα, καὶ ἤξειο μνησθῆναι αὐτοῦ, εὐπρυγῆσαντα. Ὁ δὲ ἀρχιστοιχός τρία κινὰ ἔδοξε φέρειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, δύο μὲν ἄρτων πλήρη, τὸ δ' ἕτερον ὕψου καὶ ποικίλων βρωμάτων. Τὰ δὲ διαρπαγῆναι ὑπὸ πτηνῶν καταπαμένων. Ἐφη δὲ καὶ τούτῳ ὁ Ἰωσήφ τὰ τρία κινὰ τριῶν ἡμερῶν εἶναι σημαντικά, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μέλλειν αὐτὸν κρεμασθέντα, σαρκοφάγους εἶσεσθαι βορῆν κατεινός. Γέγονε δ' ἐπ' ἀμοιβὴν, ὡς Ἰωσήφ ἐξηγήσατο.

Γ. Εἶτα τῷ Φαραῷ ὁ θεὸς ὕψους ἐνυπνίων ἐπέμπε διττάς, καὶ τὰς δὲ γλώσσεις ἀμφοῖν. Ὁ δὲ τῶν μὲν ὕψων ἐμμνήσαστο, τῶν δ' ἐξηγήσων ἐπελάθετο. Συγκαλεῖ τοῖνον τοὺς τῶν Αἰγυπτίων σοφοὺς, καὶ ἀπαγγέλλει αὐτοῖς τὰ ἐνύπνια, καὶ τὴν δὴλωσιν ἀπαίτει ἀποροῦντων δ' ἐκείνων, ὀργίζετα. Ὁ δ' οἰνοχόος, εἰ καὶ μὴ πρότερον, ἀλλὰ τότε πρὸς μνήμην ἦχε τοῦ Ἰωσήφ, καὶ διδάσκει περὶ ἐκείνου τὸν Φαραῷ. Ἀγεται τοῖνον αὐτίκα. Ὁ δὲ φησὶ· *Nescitis, φράσαι μοι τὴν κρίσιν τῶν ὄνειράτων, ὡς περ τεθέμηναι. Ἔδοξα βόας εὐτραφεῖς ἐπὶ πρῶτοντος τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸ ἔλος χωρεῖν ἐτέρους δ' ἐπὶ τὸ ἔλος, καὶ τετηγμένους λιμῷ τοῦ ἔλους ἐξελθόντας συναρτῆσαι τοῦτους, καὶ βρωθῆναι παρὰ τῶν δευτέρων τοὺς πρώτους καὶ αἰονίως, καὶ μῆναι ἐπ' αὐτοὺς ὁμοίως ἰσχυροὺς. Ἀδθις δ' ἔρω στάχνας ἐπὶ ἐκφύοντας βίχης μιᾶς θαλαροῦς καὶ κεκλιμένους τῷ βάρει τῷ τοῦ καρπού. Πλησίον δ' αὐτῶν ἰσχυροὺς ἔδοκον εἶναι στάχνας ἀδφαιεῖς ὑπὸ ἀδροσίας καὶ πρὸς δρασιῶν ἀηδεῖς, οἱ καὶ ἀνήλισκον τοὺς εὐχάρπους τε καὶ ὠραίους. Ὁ δ' Ἰωσήφ· *Kān ditā, φησὶν, ὦ βασιλεῦ, εἰσὶ τὰ ἐνύπνια, ἀλλὰ μίαν ἔχουσι τῶν μελλόντων τὴν δήλωσιν. Οἱ τε γὰρ βόας, ἴσων ἐπ' ἀρότρῳ ποιοῦν, ὑπὸ τῶν χειρῶν κατασθιγμένοι, καὶ οἱ θάλλοντες στάχνας ὑπὸ τῶν ἀδρανῶν θαπαρώμενοι, λιμὸν ἐπὶ τοσοῦτον ἔτη τῇ χώρα σου καταγγέλλουσιν ἐν ἰσχυροῖς ἐνιαυτοῖς εὐθηρηθῆσιν πρότερον τοῖς καρποῖς, ὡς τὴν τούτων εὐφορίαν ἀναλωθῆναι ὑπὸ τῶν ἔπειτα. Εἰ δὲ σὺ ταμειύσεις τὰ τῆς πρότερας εὐδαιμονίας, εἰς τοὺς τῆς ἀφορίας ἐνιαυτοῖς, θήσεις τοῖς Αἰγυπτίοις ἀνεπαίσθητον τὸ**

cerem maleficorum conjici jubet, quo et pincerna Pharaonis per iracundiam conjectus fuerat, et magister pistorum : qui inita cum eo familiaritate, petebant somnia sibi ab eo sua declarari. Pincerna vitam sibi videre visus fuerat, unde tres palmite enascenderentur, de quibus maguæ et maturæ vitæ dependenter, quas in phialam exprimeret, eamque Pharaoni offerret, qui benigne acceptaret. Josephus bonam somni esse significationem asserbat : nam intra triduum pristinam ei functionem restitutum iri : petebatque, ut is rebus suis secundis, sui recordaretur. Pistorum autem magister visus sibi fuerat tria canistra in capite ferro, duo plena panibus, tertium obsonio et variis cibis refertum, quæ a devolantibus alitibus diriperentur. Dixit autem huic etiam Josephus, tria canistra significare triduum, ac die tertia suspensum eum carnisvoris alitibus fore cibum. Utrique accidere quæ Josephus prædixerat.

X. Post hæc Deus Pharaoni bina visa in somniis offert, eorumque enarrationes. At ille visa quidem meminerat, enarrationem autem oblitus fuerat. Itaque sapientes Ægyptiorum convocat, somnia enarrat, interpretationem expetit : quibus hæsitantibus irascitur. At pincerna, etsi pridem oblitus, tandem Josephi redit in memoriam : de eo regem edocet. Adducitur ille statim. Cui rex : *Adolescens, inquit, somniorum quæ vidi judicium mihi declara. Vidi boves vii pingues e flumine ascendentes, se conferre ad paludem, quibus alii vii occurrerent tenues et fame confecti : atque pinguibus illis devoratis, æque tenues manerent. Rursus vidi spicas vii, ex uno vegeto calamo enatas, pondere granorum inclinatæ : ac prope illas totidem videre videbar spicas tenues, et ob squalorem aspectu sædas, quæ et ipsæ secundas et pulchras consumerent. Ad hæc Josephus : Etsi, o rex, inquit, somnia bina sunt, eadem tamen est utriusque in futurum significatio. Nam et boves, animal arando exerceri solitum, a deterioribus devorati, et spicæ florentes a tenuibus absumptæ, tot annorum famem tuæ regioni portendant, cum quidem totidem annis proventus annonæ uberrimus a posterioribus sit absumentus. Tu vero, si priorem copiam in sterilitatis annos seposueris, sensum istius calamitatis Ægyptiis adimes. Pharao Josephi sapientia obstupescit, tum ob somniorum conjecturam, tum propter consilium : Tu, inquit, ipse, rerum istarum conjector et suasor, idem etiam consiliorum administrator eris. Itaque potestatem suam in eum confert, ut et sigillo Pharaonis uteretur, et purpuram gestaret, et curru veheretur. Accidit hoc Josepho 30 annos nato, quem Pharao Pso. thomphanechum, hoc est, occultorum interpre-*

tem vocabat : eique uxorem Asenetham nomine, Heliopolitani pontificis filiam, despondet : e qua ante famem liberos suscipit, quorum natu majorem Manassem ab oblivione vocat, quod calamitatum oblitus esset : minorem Ephraimum, a retributione, quod majorum suorum libertas sibi restituta esset. Adventat interea penuriae tempus : neque Ægyptum duntaxat invadit fames, sed eam quoque regionem, in qua Jacobus inquilinum agebat. Mitit igitur filios in Ægyptum, ad emendum frumentum, solo Benjamine apud se retento, ut natu minimo. Accedunt illi Josephum ; qui non agnitus, agnoscit fratres, et exploratum venisse illos ait. Illi et unde venerint, et se uno patre natos esse, adhuc superstitite, ac alium fratrem natu minimum esse apud patrem, dicunt. Josephus tum demum se fidem illis habiturum dicit, si fratrem minimum ad se adduxissent. **30** Dat eis frumentum : argentoque sacco cujusque clam imposito. Symeonem reditus illorum vadem retinet. Redcunt ad Jacobum filii, frumentum afferentes, et quid sibi accidisset nuntiantes. Ille retentum esse Symeonem ægre fert, Benjaminem in Ægyptum perduci se passurum negat. Frumento autem jam consumpto, cum eis alia conditione reverti in Ægyptum non liceret, nisi Benjamine etiam adducto, victus necessitate pater concedit : et duplex frumentum pretium, ac Josepho munera addit. Ut in Ægyptum venire, Josepho munera offerunt : qui Benjamine viso, miseratione commotus, ad lacrymas dissimulandas secedit. Deinde fratribus ad cenam adhibitis, duplis Benjaminem portionibus appositis honorat : et quæstorem frumentum illis dare jubet, et pretium in saccos imponere, et in Benjaminis sarcinam scyphum argenteum conjicere. His factis discedunt fratres, recepto Symeone. Eos abeuntes circumdant equites, objicientes furtum scyphi : quem, inquisitione facta, in Benjaminis sarcina reperiunt. Benjaminem equites ad Josephum abducunt, quem fratres, scissis vestibus, plorantesque sequebantur. Josephus insectatus eos, ut ingratos, missos facit, solius Benjaminis retentione contentus : cæteri attoniti astant. Judas vero causam agere exorsus, cum multa ad commiserationem apta dixisset, affectum Josephi ita commovit, ut nec iram diuvas simulare posset, et se fratribus agnoscendum præberet, et gratiam eis haberet, ut qui consiliorum Dei de se ex parte fuissent adjuvatores : *Abite ergo, inquit, et hæc significate patri : ipsoque et omni ejus cognatione assumpta, huc commigrato : nam James adhuc quinquennium duratura est.* Hæc

Variæ lectiones et notæ.

(32) *Φορθομάρνηχον*. Ita reposuimus ex Josepho lib. 1, cap. 19. Wolfius perperam ediderat *τοθομάρνηχον*. Duo codd. Regii et Colbertens *φορθομάρνηχον* præferunt. Sed ut Josephus, ita et Philo Judæus in lib. *De mutat. nomin.* hanc vocem sic effert, cujus significationem ita declarat in lib. *De Josepho* : Μετονομάζει δὲ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὀνειροκρίσε-

A *δυστύχημα*. Φαραὼ δὲ τὴν Ἰωσήφ ἐκπλαγεῖς σφραῖν, διὰ τε τὴν ἐξήγησιν καὶ τὴν συμβουλὴν. Αὐτὸς δὲ τούτων, ἔφη, κριτὴς τε, καὶ σύμβουλος, καὶ οἰκονόμος ἔση τῶν βουλευθέντων. Καὶ παρέτρεν αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, ὥστε σφραγίδι χρῆσθαι τῇ Φαραῷ, καὶ πορφυρὰν ἐνδύσθαι, καὶ ἐλαύνειν ἐφ' ἄρματο;. Ἦν δὲ τότε τριάκοντα γεγονῶς ἐτῶν Ἰωσήφ. Προσηγόρευε δὲ αὐτὸν ὁ Φαραὼ Φορθομάρνηχον (32). Σημαίνει δὲ τὸ ὄνομα, κρυπτῶν σύρτην. Συζεύγνυσι δὲ αὐτῷ καὶ γυναῖκα Ἀσενὲθ κακλήμενην, τὴν θυγατέρα τοῦ ἐν Ἡλίου πόλει ἱερέων πρωτεύοντος;. Ἐξ ἧς αὐτῷ γίνονται παῖδες πρὸ τοῦ λιμοῦ, ὧν ὁ πρεσβύτερος ἦν Μανασσῆς· ἐπιλήθον δὲ δηλοῖ, ὅτι λήθην εὗρατο τῶν ἀτυχημάτων. Ἐφραῖμ δὲ ὁ νεώτερος· ἀποδοῖδος δὲ τούτο, σημαίνει, διὰ τὸ ἀποδοθῆναι αὐτῷ τὴν τῶν προγόνων ἐλευθερίαν. Ἐντεῦθεν ἦκεν ὁ τῆς ἐνδείας καιρὸς οὐ μόνως δὲ τῆς Αἰγύπτου κατεκράτησεν ὁ λιμὸς, ἀλλὰ καὶ τῆς χώρας, καθ' ἣν παρώκει ὁ Ἰακώβ. Πέμπει τοίνυν τοὺς υἱοὺς εἰς Αἴγυπτον, οἶτον ὠνησαμένους, μόνον παρ' ἐαυτῷ κατασχὼν τὸν Βενιαμίν, ὡς νεώτατον. Οἱ μὲν οὖν προσῆλθον τῷ Ἰωσήφ. Ὁ δὲ μὴ γνωσθεῖς ἐπέγνω τοὺς ἀδελφοῦς, καὶ κατασχόπους ἔλεγεν ἦκειν αὐτούς. Οἱ δὲ ὄθεν τε ἦκυον ἔλεγον, καὶ ὡς ἐνδὸς εἶεν πατὴρς εἶτι ζῶντος, καὶ ὡς ἕτερος νεώτερος ἀδελφός· ἐστὶ παρὰ τῷ πατρὶ. Πληροφορίαν δ' ἔλεγεν Ἰωσήφ δοῦναι αὐτῷ ἀληθείας, εἰ τὸν νεώτερον ἀδελφὸν κομίσουσι πρὸς αὐτόν. Δίδωσιν οὖν οἶτον αὐτοῖς, καὶ τὰ ἀργύριον τῷ ἐκάστου σάκκῳ ἐνθήμερος λάθρα· κατέσχε δὲ τὸν Συμεῶν, τῆς ἐπανόδου ἐσόμενον δμήτρον. Ἐπανῆλθον πρὸς τὸν Ἰακώβ οἱ υἱοὶ, τὸν οἶτον κομίζοντες, καὶ τὰ συμβάντα ὀπήγγειλαν, καὶ λύπην αὐτῷ ἢ τοῦ Συμεῶν ἐποίησεν κατάσχεσις, δοῦναι τε τὸν Βενιαμίν ἀπαχθῆναι εἰς Αἴγυπτον οὐ κατένευσεν. Ἐδῆ δὲ τοῦ οἴτου δαπανηθέντος, ἐπέμειν ἄλλως ἐξῆν αὐτοῖς εἰς Αἴγυπτον ἀπελθεῖν, εἰ μὴ καὶ τὸν Βενιαμίν συνεπάγοιντο, ὑπέκων ἀνάγκη δίδωσιν αὐτὸν ὁ πατήρ, καὶ τὴν τοῦ οἴτου τιμὴν διπλασίονα, καὶ τῷ Ἰωσήφ δωρεάς. Ὡς δ' ἦλθον εἰς Αἴγυπτον, προσήγαγον τὰ δῶρα αὐτῷ. Ὁ δὲ τὸν Βενιαμίν ἰδὼν, καὶ συνθροπτόμενος, ἵνα μὴ διακρῶν καταφανῆς γένοιτο, μετέστη. Ἐλτα ἐπὶ δεῖπνον παραλαμβάνει τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ διπλασίονα μοίραις ἐδεξιοῦτο τὸν Βενιαμίν, καὶ τὸν τοῦ οἴτου ταμίαν δοῦναι οἶτον αὐτοῖς κελεύει, καὶ τὴν τιμὴν ἐνθαίνει τοῖς σάκκοις, εἰς δὲ τὸ τοῦ Βενιαμίν φορτίον καὶ σκύφον ἀργύρεον ἐμβαλεῖν. Τούτων δὲ γεγονόντων, ἀπήεσαν οἱ ἀδελφοί, λαβόντες καὶ τὸν Συμεῶν. Περικυκλοῦσι δὲ ἀπίοντας αὐτοὺς ἱππεῖς, ἐπεγκαλοῦντες τὴν τοῦ σκύφου κλοπὴν, καὶ ἐρευνώντας εὗρον τὸν σκύφον παρὰ τῷ φόρτῳ Βενιαμίν. Οἱ μὲν οὖν ἱππεῖς ἔγρον πρὸς τὸν Ἰωσήφ τὸν

κῆς ἐγγυρῶν γλώττη προσαγορεύσας. Paulo aliter hanc, effert auctor *Chronici Alexandrini*, quo loco scribit Mosem, haud secus Josephum, eodem nomine fuisse ab Ægyptiis appellatum, quod futura prædixerit : Τὸν Μωϋσῆν μετὰ τὸ ἐπαγαγεῖν αὐτὸν τὰς πηγὰς, οἱ Αἰγύπτιοι φορθομάρνηχον προσήγορευσαν, ὃ ἔρημνεύεται, ἢ ἀπεκαλύφθη μέλλον.

Βενιαμίν. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τὰς στολὰς διαρρή- A
ξαντες, ἔκλειον καὶ συνείποντο. Ἰωσήφ δὲ τούτους
ἐκείδοντας ὡς ἀχαρίστους, ἠλευθέρου μὲν τοὺς λοιποὺς, μόνῃ δ' ἤρκετο τῇ τοῦ Βενιαμίν κατοχῇ, τοὺς
δὲ ἀπορία συνείχεν. Ἰούδας δὲ διαλεχθεὶς καὶ πολλὰ πρὸς ἔλεον δημηγορήσας ἐπαγωγὰ, εἰς ἔλεγγον

ἤγαγε τοῦ πάθους τὸν Ἰωσήφ. Ὁ δὲ μηκέτι δυνάμενος ὑποκρίνεσθαι τὴν ὀργὴν, γνωρίζει τοῖς ἀδελ-
φοῖς ἑαυτὸν, καὶ χάριν αὐτοῖς ὠμολόγει, ὡς συναιτίοις γενομένοις τῶν τῷ Θεῷ βεβουλυμένων περι-
αυτοῦ. Ἄπιτε οὖν, φησί, καὶ ταῦτα δηλώσατε τῷ πατρὶ, αὐτὸν τε καὶ πᾶσαν τὴν συγγένειαν ὄνα-
λέθοντες ἐνταυθοῖ μετοικίξεσθε. Ἐτι γὰρ ἐπὶ πενταετίαν ἔσται λιμός. Ταῦτα εἰπὼν περιβάλλει
τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ δωρεατὴς δεξιούεται. Καὶ οἱ μὲν ἀπῆλθον.

ΙΑ'. Ὁ δὲ Ἰακώβ μαθὼν τὰ περὶ Ἰωσήφ, ὤρμη-
σεν εὐθὺς πρὸς αὐτὸν, πᾶσαν τὴν συγγένειαν αὐτοῦ
ἐπαγόμενος. Ἦσαν δὲ ἑβδομήκοντα πέντε. Ἦδη δὲ
τῆς Αἰγύπτου πλησίον ὄντι αὐτῷ, προσυπαντᾷ Ἰω-
σήφ. Ὁ δ' ὑπὸ χαρᾶς μικροῦ δεῖν ἐξέλιπε. Παρα-
γινόντα δὲ τὸν Ἰακώβ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ εἰς
Αἴγυπτον ἀκούσας ὁ Φαραὼ, χαίρων ἦν, καὶ παρα- B
γινόμενον τὸν Ἰακώβ πρὸς αὐτὸν, ἀσπάσατο. Καὶ
μαθὼν ποιμένας εἶναι τοὺς μετ' αὐτοῦ, συνεχώρη-
σεν αὐτοῖς τὴν ἐν Ἠλίου πόλει κατοικίησιν. Τοῦ δὲ
λίμου ἐπιτεινομένου, χρημάτων τοὺς Αἰγυπτίους
ἀπέδιδον τὸν σίτον ὁ Ἰωσήφ. Τούτων δ' ἐπιλείποντων,
τῶν βροχημάτων ὠνούον αὐτόν· εἶτα καὶ τῆς γῆς
παρανεχώρουν, ἵνα τραφεῖεν. Οὕτω δὲ τοῦ Φαραὼ
πάσης περιουσίας κυρίου γενομένου, πλὴν τῶν ἱε-
ρίων (τούτοις γὰρ ἔμενον ἡ χώρα αὐτῶν), ὡς ἤδη
ἐλώφηνεν ὁ λιμός, συλλέγων τοὺς Αἰγυπτίους ὁ Ἰω-
σήφ, ἕκαστον εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ, τὴν τε γῆν αὐτοῖς
ἐχαρίζετο, καὶ φιλεργεῖν παρεκάλει, τὴν πέμπτην
τῶν καρπῶν τελούντας τῷ Φαραὼ. Ἰακώβ δὲ ἐπτα-
καίδεκα ἔτη ἐν Αἰγύπτῳ διαγαγὼν, νοσήσας ἐξέλιπε, C
προειπὼν πῶς μέλλοιεν οἱ ἐκ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ τὴν
Χανααναίαν οἰκεῖν. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλοις τῶν υἱῶν
πέτησιν ἀγαθῶν ἐπαυξάμενος, τοῦ Ἰωσήφ δ' ἐγκώ-
μιον διεξελθὼν, ὅτι μὴ μνησικαχῆσαι τοῖς ἀδελφοῖς,
προσέταξε τοὺς υἱοὺς, ἵνα τοὺς παῖδας τοῦ Ἰωσήφ
Ἐφραῖμ καὶ Μανασσή συναριθμήσωσιν ἑαυτοῖς, συν-
διαριθούμενοι τοῖς τὴν Χανααναίαν. Εὐλογηθῆναι δὲ
τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ Ἰωσήφ παραστήσας τῷ Ἰακώβ,
τὸν μὲν πρεσβύτερον κατὰ τὴν δεξιὰν ἕστησε χεῖρα·
τὸν δὲ νεώτερον, κατὰ τὴν αἰκίαν. Ὁ δὲ τὰς χεῖρας ἐν-
αλλὰξ ταῖς τῶν πατρῶν κεφαλὰς ἐπιθέμενος, τὴν
μὲν δεξιὰν τῷ νεώτερω ἀπένευμε, τῷ πρεσβυτέρῳ
δὲ τὴν εὐώνυμον. Καὶ τοῦ Ἰωσήφ μὴ οὕτω χρῆναι
τὴν ἐπίθεσιν ποιήσασθαι τῶν χειρῶν φήσαντος· τῷ
πατρὶ, ἐκείνος ἀλλοιῶσαι τὸν τῶν χειρῶν οὐκ ἐπέλεξε D
σηματισμὸν. Οὐ γὰρ, ὡς ὑπέληφεν Ἰωσήφ, οὐκ
ἦβει ὁ ἔπολε, τῷ βῆθει τοῦ γήρωσ βλαβεῖς τὴν
διάνοιαν. Ἄλλ' ὡς προφήτης τὰ μέλλοντα ὑπὸνείκετο,
καὶ τὸν σωτήριον ἐτύπου σταυρὸν, καὶ τὸν νέον λαὸν
τὸν ἐξ ἔθνῶν θηλαθὴ δεξιὸν ἰδύλου λογισθήσεσθαι
τῷ Θεῷ, καὶ τοῦ πρεσβυτέρου προτιμηθήσεσθαι,
φημὲ ὅτι αὐτοῦ Ἰουδαίου. Τελευτᾷ δὲ Ἰακώβ
βιώσας ἔτη τριῶν ἑξήκοντα καὶ πεντήκοντα.
Ἰωσήφ δὲ τοῦ Φαραὼ συγχωρησάντος, ἀπεισιν εἰς
Κεθρῶνα, καὶ θάπτει τὸν πατέρα πολυπλῶς. Τῶν
δὲ ἀδελφῶν δεδιότων συνυποστρέφειν αὐτῷ, ἵνα μὴ
μνησικαχῆσαι· ἀναποδοῖα αὐτοῖς, πείθει μηδὲν
ἕκαστον δέκα, ἐνταλάμενος, ὅτι μεταναστεύουσι
καὶ τὰ ὀστέα αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν Χανααναίαν ἀπαγαγείν.

XI. Jacobus Josephi rebus cognitis, statim ad
eum properat cum omni sua cognatione, qui omnes
LXXV erant. Cum vero jam prope Ægyptium
venisset, obviam ei Josephus progreditur. At ille
præ gaudio pene animo linquitur. Pharaο audito
Jacobi cum suis in Ægyptum adventu, gaudet,
eumque secum congressum salutatur: et quia illiuc
domesticos, opiliones esse cognorat, 31 sedes eis
Heliopoli assignat. Fame porro crescente, Josephus
pecunia frumentum vendit Ægyptiis: ea exhausta,
pecoribus id emunt. Denique agris etiam cedunt,
ut haberent unde viverent. Sic Pharaο omnibus
copiis petito (agris sacerdotum exceptis, qui suis
possessoribus manebant) ut jam fames remisisset,
Josephus Ægyptios in urbes quosque suas convo-
cat, terram eis donat, et operi intentos esse jubet,
ut quintas frugum Pharaoni penderent. Jacobus,
annis XVII in Ægypto transactis, ex valetudine
moritur, cum prædixisset ante, ut sui posterum in
Chananæa habitaturi essent; ac cæteris quidem
filiis fausta comprecatus, et Josephi laudibus
prædicatis, quod fraternæ injuriæ oblitus esset,
mandat filiis, ut Josephi liberos Ephraimem et
Manassem, in suum numerum referrent, et in
Chananææ terræ portionem admitterent. Josephus,
filiis suis ad Jacobum adductis, ut eis bene pre-
caretur, majorem ad dextram statuit, juniorem
ad lævam. At ille manibus decussatim puerorum
capitibus impositis, dextram juniore admovent,
sinistram majori. Ob quod factum a Josepho re-
prehensus, collocationem manuum mutare noluit.
Neque enim (ut Josephus putabat) per errorem
ita fecerat, hebescente ob senium ingenio: sed
vatis instar futuro eventus per ambages denun-
tiabat, et salutarem crucem informabat: ac recen-
tem populum, e gentibus conflatum scilicet, dex-
tram a Deo judicatum iri significabat: antiquiori;
Judaico nimirum, præferendum. Obiit Jacobus
annos c. tribus demptis. Josephus permissu Pha-
raonis Chebronem proficiscitur, patremque
magno sumptu sepelit: et fratribus dubitantibus
in eum eo revertentur (verebantur enim ne ve-
terem injuriam ulcisceretur), scrupulum illum
eximit. Et ipse etiam moritur, expletis annis
centum et decem: cum mandasset, ut populares
sui ex Ægypto remigraturi, sua etiam ossa in
Chananæam terram secum asportarent.

ὕφορδοθαί. Τελευτᾷ δὲ καὶ οὗτος, ἔτη βιώσας;
τῆς Αἰγύπτου, οἱ ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ, ἐκκομίσαι:

III Ægyptii, quia florere videbant Israelitas, A ol. liti Josephi, varias in eos ærumnas excogitant. Nam et Nilum in plurimas fossas derivare jusserrunt, et urbes circumdare mœnibus, et aggeres excitare, **32** per quos Nili exundationes coercerentur, et pyramides exstruere. Hujusmodi igitur rebus Hebræos exercuciabant. Ac longo illi tempore istas ærumnas tolerarant, cum quidam ex sacerdotibus Pharaoni nuntiat, fore ut circa id tempus quidam Israelitis nasceretur, qui si adolevisset, et Ægyptios depressurus, et populares suos evecturus esset. Qua re perterritus Pharaon, omnes masculos qui Hebræis nascerentur, in flumen projectos nocari jubet. Quod quicumque parentum negligenter, cum omni familia perituros: et partus Hebræarum mulierum ab Ægyptiis obstetricibus observari jubet. Ac illi quidem in his erant. Quidam autem vir nobiliter ob edictum istud angebatur (nam uxor ejus ferebat uterum) ac precatus Deum, in somnis monetur, ne desperet: *Nam et puer (inquit Deus) quem dixerunt Ægyptii, tuus erit, et manebit incolumis, et ignorantibus insidiatoribus educabitur: et popularibus suis ex Ægyptiaca servitute ereptis, æterna memoria celebrabitur. Frater item ejus cum suis posteris sacerdos meus semper erit.* Uxor clam custodibus puerum marem ei parit, quem tres menses parentes alunt. Sed metu tandem subacti, salutem ejus Deo committunt: ac in fuscillam bitumine illitam impositum infantem, in fluvium demittunt. Mariamme pueri sorore observante, quid de eo futurum esset. Interea Thermuthis filia Pharaonis ad ripam lusitans, fuscillam videt, tolli jubet, puerumque visum ob pulchritudinem et magnitudinem diligit. Adducuntur Ægyptiæ mulieres, lactaturæ puerum: at ille mammam Ægyptiam aversatur. Tum Mariamme, quasi fortuito intervenisset: *Regina, inquit, si Hebræa mulier vocetur, fortassis admittet mammam infans.* Illa vocari jubet: adducitur pueri mater, cui Thermuthis alimoniam ejus mercede locat, nomine ex eventu inditot. Nam aquam *mos* vocant Ægyptii; *hyses*, eos qui ex aqua eripiuntur. Ambobus igitur his verbis compositis, ad infantis nomen illa usa est. Moses ab Abrahamo septimus numeratur. Nam Amarami filius fuit, Caathus Amarami pater, ille Levis, Levis Jacobi, Jacobus Isaaci filius, patre nati Abraamo. **Mosem** tres annos natum et staturæ proceritas, **33** et formæ elegantia, beneficio quodam numinis decorabant: ingenium porro supra captum ætatis in eo elucebat. Thermuthis itaque orba liberis, eum adoptat, ad patrem affert. Is puerum complectitur, et diadema per blanditias ei imponit: quod puer, ut fert illius ætatis simplicitas, humi abjicit,

IB' Αιγύπτιοι δὲ ἀκμάζοντας τοὺς Ἰσραηλίτας ὀρώντες, καὶ τοῦ Ἰωσήφ ἐπιλεησμένοι, τολαιπωρίας ποικίλας κατ' αὐτῶν ἐπένοον. Τὸν τε γὰρ ποταμὸν εἰς διώρυχας πλείστας κατατεμεῖν αὐτοὶ ἐπέταξαν, καὶ οἰκοδομησαὶ τεῖχη ταῖς πόλεσι, καὶ χῶματα ἀνεγείραι, ἵνα δι' αὐτῶν ὁ ποταμὸς λιμνάζειν ἀνείργετο, καὶ ἀνίστην πυραμίδας, καὶ τούτοις τοὺς Ἑβραίους ἐξέτρυχον. Χρόνον μὲν οὖν συχρὸν ἐπ' αὐταῖς διήνησαν ταῖς κακώσεσιν. Ἐἴτα τῶν ἱερογραμματέων τις ἀγγέλλει τῷ Φαραῶ, τεχθήσεται τινὰ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τοῖς Ἰσραηλίταις, ὃς τραπεὶς ταπεινώσει μὲν τοὺς Αἰγυπτίους, αὐξήσει δὲ τοὺς ὁμογενεῖς. Δείξας οὖν ὁ Φαραῶ, κελεύει πᾶν ἄρσεν γενόμενον τοῖς Ἑβραίοις, ῥιπτοῦντας εἰς τὸν ποταμὸν, διαφθεῖρειν τοὺς δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντας τῶν παιδῶν τοκεῖς, παγγενῆ ἀναρῆσθαι καὶ τοὺς τοκετοὺς δὲ τῶν Ἑβραίων γυναικῶν, τὰς Αἰγυπτίας μάλα παραφουλάτειν. Καὶ οἱ μὲν ἦσαν ἐν τούτοις. Ἀνήρ δὲ τις τῶν ἐν γεγονότων πρός ταῦτα διέκειτο χαλεπῶς. Ἐκνοφῶρει γὰρ ἡ τούτου γυνή, καὶ ἰδέετο τοῦ Θεοῦ. Μὴ ἀπογινώσκειν δὲ καθ' ἕνους προσέταξεν αὐτῷ ὁ Θεός. *Ὁ τε γὰρ παῖς, ὃν εἶπον Αἰγύπτιοι, σὸς, ἐλεῖται, ἔσται, καὶ σωθήσεται, καὶ τροφήσεται, λαθὼν τοὺς ἐπιδουλοῦντας, καὶ λύσει μὲν τῆς παρ' Αἰγυπτίους δουλείας τοὺς ὁμοφύλους, μνήμης δὲ αἰωνίου τεύξεται. Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἱεράσεται μοι σὺν τοῖς ἐκρήνοισι διαπαντός.* Τίκτηι τὸν υἱὸν αὐτῷ ἡ γυνὴ παιδίον ἄρσεν, λαθοῦσα τοὺς φύλακας, καὶ τρέφεται **C** παρὰ τῶν τεκτόνων τὸ βρέφος ἐπὶ μῆνας τρεῖς. Δεδοικότες δὲ, ἐπὶ τῷ Θεῷ τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν πεπολιηται, καὶ πλέγμα τι μηχανησάμενοι, ἀσφάλτω τε περιχρῖσαντες, ἐντιθέασιν τὸ βρέφος, καὶ ἀφίδει μετὰ τοῦ ποταμοῦ (33). Ἡ δὲ τοῦ παιδίου ἀδελφὴ Μαρῖαμμη, παρετήρει τὸ γεννησόμενον. Παίζουσα δὲ παρὰ ταῖς δούλαις τοῦ ποταμοῦ θέρμουθι, ἡ θυγάτηρ Φαραῶ, ὄρῃ τὸ πλέγμα, καὶ σταλασα κομίζεται τοῦτο. Ἰδοῦσα δὲ τὸ παιδίον, ἠγάπησεν αὐτὸ καὶ διὰ κάλλος, καὶ διὰ μέγεθος. Καὶ παράγονται γυναικὲς Αἰγύπτιαὶ ἐπλάσσοσαι αὐτό. Τὸ δὲ θήλην αὐτῶν οὐ προσέτατο. Ἡ δὲ Μαρῖαμμη ὡς τάχα παρατυγχανούσα, *Βασίλισσα*, εἶπε, εἰ Ἑβραῖς κληθεῖη γυνή, ἴσως προσήσεται θήλην τὸ βρέφος ὁμογενοῦς. Ἡ δὲ, *Κάλισσον*, εἶρη καὶ παρήγαγε τὴν μητέρα. Καὶ ἡ θέρμουθις τὴν τοῦ παιδὸς τροφήν ἐμμίσθον αὐτῇ ἀνατίθει, καὶ ἐκ τοῦ συμβεβηκότος ὀνομάζει αὐτό. Τὸ γὰρ ὕδωρ μῶς καλοῦσιν Αἰγύπτιοι, ὅσης δὲ τοὺς εἰς ὕδατος σωζομένους. Ἄμφω γοῦν συνείσα τὰ ῥήματα εἰς κλῆσιν αὐτοῖς τοῦ βρέφους ἐχρήσατο. Ἦν δ' εἰς Ἀβραάμ ἑβδομὸς Μωϋσῆς. Ἀμαράμ μὲν γὰρ αὐτὸς ἦν παῖς, Καάθ δὲ τῷ Ἀμαράμ ὁ πατήρ. Ὁ δὲ τοῦ Λευὶ, καὶ τοῦ Ἰακώβ ὁ Λευὶ. Ἰακώβ δὲ ἐτέχθη τῷ Ἰσαάκ, Ἰσαάκ δ' ἐξέφω τοῦ Ἀβραάμ. Τριετὶ δὲ τῷ παιδί γε-

Variae lectiones et notæ

(33) Μετὰ τοῦ ποταμοῦ. Lege κατά. Error librarum.

(34) Βασίλισσα. Ita Thermutim, regis filiam, reginam vocat Josephus, lib. II, cap. 5, unde sua

hausit Zonaras. Scribit Suidas ex Aristotele, apud Cyprios regum filios ἀνακτικῆς, ut filias ἀνάσας appellatas. Vide Gloss. med. Lat. in Regina.

γονοί, καὶ τὸ τῆς ἡλικίας ἀνάστημα, καὶ τὸ ἄ
 τῆς μορφῆς ἀσταίον ἐκ θειοτέρας ἐπέτρπε χάρι-
 τος. Ἦ δὲ σύνσεις πολλὴ χρεῖται τῆς ἡλικίας ἐφύτο.
 Ἡ Θέρμουθις οὖν γνησίας ἀμοιροῦσα γονῆς, υἱοτε-
 θεῖται αὐτὸν, καὶ κομιζεῖ πρὸς τὸν πατέρα. Ὁ δὲ
 τὴν πῖδα προστερονισάμενος, ἐπιτίθεισιν αὐτῷ κατὰ
 φιλορρόνησιν τὸ δῶδμα. Καὶ ὁ παῖς αὐτὸ, κατὰ νη-
 πύτητα δῆθεν, ρίπτει κατὰ γῆς, καὶ ἐπέθεινε τοῖς
 ποσίν. Ὅπερ ὁ Ἰερογραμματεὺς θεασάμενος, ὃς ἐκ
 τῶν Ἑβραίων γενέσθαι τινὰ, τὸν τὴν Αἰγυπτίων
 ἀρχὴν ταπεινώσοντα προεῖπεν, ἀνακραγῶν· Ὁδός,
 εἶπεν, ἐκεῖνος ὁ παῖς, ὃν ἀνελὼν τοῖς Αἰγυπτίοις
 τὸ ὄδος περιέλα. Ἐφθῆ δ' αὐτὸν ἡ Θέρμουθις ἐξαρ-
 πάσσα, καὶ τὸν Φαραῶ δὲ νωθρὸν πρὸς τὸν φόνον
 δέθηκεν ὁ Θεός. Παρελθὼν δὲ εἰς ἡλικίαν ὁ Μωϋσῆς
 ἐκ τοιαύτης λαβῆς οἶο; τὴν ἀρετὴν ἦν, φανερός τοῖς
 Αἰγυπτίοις ἐγένετο. Πρόσοικοι ὄντες τῇ Αἰγύπτῳ
 Αἰθίοπες, εἰσίνοντο τὴν χώραν αὐτῶν. Οἱ δ' Αἰγύπτιοι
 στρατεύουσιν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἠττήθησαν. Αἰθίοπες
 δὲ καταφρονήσαντες αὐτῶν, τὴν ἄπασαν κατέτρεχον
 Αἰγυπτῶν. Κατὰ δὲ θεῖον χρησμὸν, αἰτεῖ τὴν θυγα-
 τέρα τὸν Μωϋσῆν Φαραῶ ἡδὴ ἀνδρωθέντα, κατ' Αἰ-
 θιόπων στρατηγὸν αὐτῷ γενησόμενον. Ἡ δὲ δίδω-
 σιν, ὀρκώσασα τὸν πατέρα, μηδὲν διαθεῖναι αὐτὸν
 κακόν. Μωϋσῆς δὲ τὸν πόλεμον πιστευθεὶς, οὐ διὰ
 συνήθους ἔδοῦ ἄγει ἐπὶ τοὺς πολεμῖους τὴν στρα-
 τειάν, ἀλλὰ δι' ἀσειθήτου ἐκ πλήθους ἑρπετῶν ἰοδύ-
 λων· ἐνθα καὶ τὴν σύνεσιν αὐτοῦ ἐπεδείξατο. Πλέ-
 γματα γὰρ ποιήσας, καὶ ταῦτα πληρώσας ἰβίων
 (πολλὰς δὲ ταύτας τρέφει καὶ χειροῆθεις ἡ Αἰγυ-
 πτος), κατὰ τὴν ὁδὸν ἐκείνην ἐκόμιζεν. Αἱ δὲ ἰβεις
 τοῖς ἰοδόλοις τούτοις πολέμιοι. Καὶ ταύτας προ-
 ηγουμέναις τῆς στρατιᾶς προμάχους κατὰ τῶν ἰοδύ-
 λων ἐχρήσατο, καὶ μηδὲν προνοοῦσιν ἔπεισι τοῖς
 Αἰθίοφι. Καὶ τούτους νικᾷ, καὶ πόλεις αὐτῶν αἰρεῖ.
 Οἱ δὲ συναλαθέντες εἰς Σαδάν (35), πόλιν βασιλείου
 οὔσαν Αἰθιοπίας, ἣν ὕστερον Καμύσης Μαρὸν
 ὠνόμασε διὰ τὴν ὁμώνυμον ἀδελφὴν, ἐπολιορκουῦντο.
 Ἦν δὲ ἡ πόλις δυσπολιόρκητος. Θάρβης δὲ τοῦ Αἰ-
 θιόπων κρατοῦντος θυγάτηρ εἰς ἔρωτα ὤλισθε Μωϋ-
 σέως, καὶ διακέμπεται πρὸς αὐτὸν περὶ γάμου. Ὁ
 δὲ κατένευεν, εἰ παραδοίη τὴν πόλιν αὐτῷ. Φθάσει
 τὸ ἔργον τοὺς λόγους, καὶ Μωϋσῆς ἐτέλει τοὺς γάμους,
 καὶ τοὺς Αἰγυπτίους ἀπήγαγεν εἰς τὴν λαο-
 τῶν. Οἷον ἐμίσουν αὐτὸν καὶ σαρξόμενοι, καὶ ἠρέθιζον
 τὸν Φαραῶ κατ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ καὶ τοῖς Ἰερογραμ-
 ματεῦσι πειθόμενος, καὶ διὰ τὸν φόνον τοῦ Αἰγυπτίου,
 τοῦ τὸν Ἑβραίων μαστίζοντος, ὡς τῆ βίβλου
 περιλαμβάνεται τῆς Γενέσεως (εἰ καὶ τοῦτο πασέδραμεν
 ὁ Ἰώσηπος) ἐπέθετο τῇ ἀναίρεσιν τοῦ Μωϋ-
 σέως. Ὁ δὲ καὶ τῶν ὁδῶν φυλαττομένων λαθῶν
 ὑπέξεισι διὰ τῆς ἐρήμου, καὶ εἰς πόλιν ἀπειρε-
 Μαδίην, καὶ ξενίζεται παρὰ τῷ τῆς πόλεως ἱερεῖ, ὃς,
 διώνυμος ὢν, Ῥαγουήλ ἐκαλεῖτο καὶ Ἰοθάρ. Ὁ δὲ τὴν
 θυγατέρα αὐτοῦ Σεφώραν τῷ Μωϋσῆϊ πρὸς γάμον
 ἐκδίδωσιν, καὶ ποιμένα ποιεῖται τῶν λαυτοῦ
 θραμμάτων.

III. Νέμων δ' ἐπὶ τὸ Σίναϊον ὄρος ὁ Μωϋσῆς, τοῦ
 περὶ τὴν βάτον ἀξιοῦται ὀράματος, ἣν ἐφλεγε πῦρ,
 οὐ μέντοι κατέκαιεν. Ἐῖτα καὶ φωνῆς ἐκείθεν
 ἀκούει, ἡ μὴ προβαίνειν ἐπέταττεν, ἅτε θεοῦ τοῦ
 τόπου τυγχάνοντος, καὶ τὰ ἐσόμενα προηγόρευε,
 καὶ ἀπιέναι αὐτῷ εἰς Αἰγυπτῶν ἐκέλευε, τοὺς ὁμο-
 γυνεῖς τῆς ἐκεῖ κακώσεως ἀπαλλάξοντι, καὶ ἐξά-

pedibus insistens. Quo is sacerdos, qui ex gente
 Hebræorum oriturum esse dixerat, qui Ægypti rē-
 gnum depressurus esset, conspecto, exclamans.
*Hic, inquit, ille puer est: hoc interfecit, Ægyptios
 metu libera.* Sed Thermuthis puero crepto anteyer-
 tit, et Pharaonem Deus segniorem qua cædem reddi-
 derat. Ætate progressus Moses, qua virtute esset,
 tali occasione Ægyptiis innotuit. Æthiopes Ægypto
 finitimi regionem populantur. Ægyptiis bello contra
 eos moto, et succumbunt, et contemptui sunt ho-
 stibus, ita ut universam Ægyptum incursarent.
 Pharaon ex oraculo Mosem jam virum factum, a
 filia ducem petit. Concedit illa; sed jurejurando
 patrem adigit, ne quid illi noceat. Moses belli
 summa sibi credita, non solita via exercitum ducit
 contra hostes, sed per loca ob venenatarum be-
 stiarum multitudinem invia, ibique prudentiam
 suam demonstrat. Nam scellis ibides (quarum
 multas, easque cicures Ægyptus alit) inclusas,
 contra Æthiopes portati (sunt autem ibides serpen-
 tibus infestæ) quibus propugnatrix contra ven-
 enatas bestias usus, et Æthiopes nec opinantes
 aggressus, vincit, ac urbes eorum capit: qui in
 urbem Æthiopiæ regiam Saban, (post a Cambyse
 ex nomine sororis Meræ dicta est) compulsi, obsi-
 dentur, et si urbs illa haberetur inexpugnabilis.
 Verum Tharbe principis Æthiopum filia, capta
 amore Mosis, internuntios ad eum mittit de consilio.
 Ille annuit, si urbem sibi traderet. Fit hoc dicto
 citius. Moses nuptias celebrat, Ægyptios reducit
 domum. At illi et oderant illum, quamquam con-
 servati, et Pharaonem contra eum instigabant. Qui
 et sacerdotibus obtemperans, et cæde Ægyptii, qui
 Hebræum flagellarat, irritatus (ut in libro Genesæ
 continetur, esse Josephus hoc præterit) vitæ Mosis
 insidiatur. Tamen ille, quamvis viæ custodirentur,
 clam per desertum aufugit in 34 urbem Madiam,
 ac sacerdotis hujus loci hospitio utitur: qui nomine
 duplici præditus, et Raguel et Jothor vocabatur.
 Is filiam suam Sephoram Mosis uxorem despondet,
 et curam gregum mandat.

XIII. Cum autem ad Synæum montem pasceret,
 cernit miraculum illud rubi: qui cum arderet,
 non cremabatur. Deinde vocem etiam inde audit,
 quæ progredi vetaret, quod locus ille divinus esset,
 et futura prædiceret, et abire in Ægyptum juberet,
 ut populares suos ex illis ærumnis eriperet: quos
 cum eduxisset ex Ægypto, sacra in loco illo faceret.

Variæ lectiones et notæ.

(35) *Basdr.* Σαδαν. Ita codice Regio et Calbertino.

Hæc Mosi divinitus et flamma significantur. Cæterum is dubitabat, quo pacto vel popularibus suis persuaderet, vel a Pharaone extorqueret exitum, cum Deus ea se facillime redditurum pollicetur, in cuius rei fidem, baculum humi projiceret. Quo facto, is serpens exstitit: receptus, in baculum redit. Manum item in sipum abdere jussus, protulit instar calcis candidam: quæ mox et ipsa pristinum colorem recipit. Rursus e propinquo aquam effundere jussus, cruentam videt. His portentis confirmatus, rem citra cunctationem jubet aggredi. Assumptis igitur uxore, et ex ea susceptis liberis, Gersonne, quod nomen significat, adventum in peregrinam terram, et Eleazaro, (a divino auxilio sumpta est appellatio), in Ægyptum proficiscitur. Ad limites progresso frater Aaron occurrit. Ambo Pharaonem adeunt, et Dei mandatis expositis monent, ne divino consilio adversetur. Illo verba eorum deridente, miracula edunt. Baculus projectus fit serpens. Quod incantatoribus Ægyptiorum imitatis, versis illorum etiam baculis in serpentes, rursus Moses suum baculum humi projicit: qui in serpentem mutatus, baculos Ægyptiorum, qui serpentium speciem habebant, devorat. Deinde in suam formam reversum recipit. Pharaone vero se affirmante, aquæ in cruorem mutantur, deinde ranæ omnem terram Ægypti occupant, postea pediculi e terra scaturiunt. Ac cætera quidem miracula etiam Pharaonis præstigiatores videbantur imitari: pediculorum autem spectrum quia effingere non poterant, Pharaoni dicebant, illud digitum Dei esse. Verum cum is nihil cederet, ingruerunt muscæ, et 35 perlerunt pecudes. Deinde cum Moses fuligine caminorum aerem oplevisset, ulcera et pustulæ tam in hominibus quam pecudibus efferbuerunt. Rursus grandio depluit, quam secutæ sunt locustæ, post quas teuebræ Ægyptias tres dies operuerunt. Denique post hæc omnia primogenitorum consecutus est interitus. Nam cum occalluisset Pharaon, jussit Deus Mosem sacrificium in diem mensis xiv, apparare, qui mensis ab Hebræis Nisan, ab Ægyptiis Pharmuthi, apud Macedones Xanthicus appellatur, Latine Aprilis dicitur. Quæ dies xiv cum adesset, sacrificant omnes, et victimarum sanguine limina ædium inungunt: cœnaque peracta, reliquias comburunt. Unde ex illo tempore festum Hebræi celebrant circa id tempus, et sacrificant; quod festum Pascha vocant; id autem *transitum* interpretantur, Josephus, *præteritionem*, quod Deus nocte illa Hebræis præteritis, Ægyptios interitu primogenitorum afflixerit. Qua de causa congressi Ægyptii Pharaonem orant ut dimittat Hebræos. Jubet ille. Discedunt Hebræi: quorum fuere (militaris duntaxat ætatis) sexcenta millia. Egressi sunt mense Xanthico, die xv, oriente luna, annis

Α ζοντι αὐτοῦς τῆς Αἰγύπτου; θυσίας τε εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ποιεῖν ἐντέλλεται. Ταῦτα ἐκ τοῦ πυρὸς θεοκλυτεῖται ὁ Μωϋσῆς. Ὁ δ' ἠπόρει πῶς ἢ τοὺς οἰκίους παύσειεν, ἢ βιάσαιτο Φαραῶ ἐπιτρέψαι τὴν ἐξοδόν. Καὶ ὁ θεὸς ῥῆστα ταῦτα θῆσει ἐπηγγέλλετο αὐτῷ, καὶ εἰς πίστιν τὴν βακτηρίαν εἰς τὴν γῆν ἀφείναι κελεύεται, καὶ ἀφέντος, δράκων ἐγένετο. Εἶτ' ἐπιλαθρομένον, πάλιν βῆκτρον ἦν. Καὶ καθεῖναι τὴν δεξιάν εἰς τὴν κόλπον προσταχθεὶς, λευκὴν ὁμοίαν τιτάνῳ τὴν χροάν ἐξήνεγκεν, εἶτα εἰς τὸ πρῶτον εἶδος ἀποκατέστη. Καὶ τοῦ πλησίον ὕδατος λαθεῖν κελευσθεὶς, καὶ καταχέαι τῆς γῆς, ὅρᾳ τὸ γυθὲν αἰματώδες. Θαρρῆειν οὖν ἐπὶ τοῦτοις παρεκλεύετο, καὶ μηκέτι μένειν. Παραλαβὼν οὖν τὴν γυναῖκα, καὶ τοὺς παῖδας τοὺς ἐξ αὐτῆς, Γηρῶν, ὃ σημαίνει ὅτι εἰς τὴν ξένην, καὶ Ἐλεάζαρ, δηλοῦ δὲ ὡς συμμάχῳ χρήσαιο τῷ πατρῷ θεῷ, ὤρμησεν εἰς Αἴγυπτον. Πησιόσαντι δὲ ὁ ἀδελφὸς ὑπήτησεν Ἀαρῶν. Παραγίνονται οὖν ἄμφω πρὸς Φαραῶ, καὶ τὰ ἐκ θεοῦ προστεταγμένα εἰπόντες, ἠξίουσιν μὴ ἀντιπράττειν τῇ θεῷ βουλή. Χλευάσαντος δ' ἐκείνου, ἔργῳ τὰ σημεῖα ἐδείκνυσον, καὶ ἡ βῆδος ὅρις βίφισα ἐγένετο. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐπασιδῶν πεποιηκότων, καὶ τὰς σφετέρως βακτηρίας μεταβαλόντων εἰς δράκοντας, Μωϋσῆς τὴν βακτηρίαν αὐτῆς βίπτει κατὰ γῆς, καὶ εἰς ὄφιν μεταβληθεῖσα, τὰς τῶν Αἰγυπτίων βακτηρίας, αἱ δράκοντες ἐδόκουν, κατήσθιεν. Εἶτα εἰς τὸ ἑαυτῆς σχῆμα μεταπεσοῦσαν αὐτὴν κομίζεται. Σκληρυνομένου δὲ Φαραῶ, εἰς αἶμα τὰ ὕδατα μεταβιβληται. Εἶτα βῆτραχοὶ πᾶσαν τὴν γῆν Αἰγύπτου ἐκάλυψαν. Ἐπὶ τοῦτοις σκνίπες ἐκ τῆς γῆς ἀνεδόθησαν. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα τεράστια καὶ οἱ ἐπασιδοὶ Φαραῶ ἐδόκουν ποιεῖν, σκνίπας δὲ φαντάσαι οὐκ ἔδυνήθησαν. Ἐπὶ οὖν πρὸς Φαραῶ, ὅτι δάκτυλος θεοῦ τοῦτο ἐστίν. Ὁ δ' ἔτι ἀνένδοτος ἦν καὶ ἐγένετο κυνόμυια, καὶ μετὰ ταῦτα φθορὰ τῶν κτηνῶν. Ἐπειτα τοῦ Μωϋσέως, καμινιαίαν αἰθάλην τοῦ ἀέρος κατακεδάσαντος, ἔλκη καὶ φλυκτιδὲς ἐν τοῖς κτήνεσι καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀνέζεσαν, καὶ αὐθι; χάλαζα ὕστη, καὶ μετ' αὐτὴν ἐπῆλθεν ἀκρις καὶ ἐπὶ ταῦταις σκότος τοῦς Αἰγυπτίου; ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐκάλυψε. Τελευταῖον δ' ἐπήνεκτο τοῦτοις ἡ τῶν πρωτοτόκων ἀπώλεια. Σκληρυνομένου γάρ Φαραῶ, ἐκίλευσεν ὁ θεὸς Μωϋσῆ θυσίαν παρασκευάσαι εἰς τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην τοῦ μηνός: ὅς παρὰ μὲν Ἑβραίοις Νισὴν καλεῖται, παρ' Αἰγυπτίοις δὲ Φαρμουθί, παρὰ Μακεδόσι δὲ Ξανθικός, καὶ παρ' Ἕλλησιν Ἀπρίλλιος (36). Ἐνοστάσης δὲ τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης, ἕπαντες ἔθουον, καὶ τῷ τοῦ θύματος αἵματι τὰς φλιάς τῶν οἰκιῶν ἔχρισον, καὶ δειπνήσαντες, τῶν κρεῶν τὰ περιτεύσαντα ἔκαυσαν. Ὅθεν ἔκτοτε ἑορτὴν ἀγούσιν Ἑβραῖοι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, καὶ θύουσι, Πάσχα τὴν ἑορτὴν καλοῦντες. Τὸ δὲ Πάσχα ἄλλοι μὲν διδάσασιν

Variæ lectiones et notæ.

(36) Παρ' Ἕλλησιν Ἀπρίλλιος. Imo apud Latinos, seu ut habet S. Maximus in Computo Ecclesiastico parte 1, cap. 13, κατὰ Ῥωμαίους. Sed

hic ut et alibi non semel Ἕλληνας vocat Zonaras, quos alii Romanos; contra quam Eunapius in Chrysanthio p. 89.

σημαίνει φασίν· Ἰώσηπος δὲ ὑπερβασιαν, ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα, τοὺς Ἑβραίους ὁ Θεὸς ὑπερβάς, Αἰγυπτίοις ἐπέσκηψε τὴν τῶν πρωτοτόκων φθοράν. Ὅθεν συναλθόντες Αἰγύπτιοι ἰδόντο τοῦ Φαραῶ, ἀπολύειν τοὺς Ἑβραίους. Ὁ δὲ ἀπιέναι προσέταξεν· οἱ δ' ἐξήσαν. Ἦν δὲ τὸ τῶν μετανοισταμένων πλῆθος τὸ στρατεύσιμον ἠλικίαν ἔχον μόνον, μυριάδες ἐξήκοντα. Ἐξῆλθον δὲ μηνὸς Σανθιοκοῦ (37) πέμπτη καὶ δεκάτῃ κατὰ σελήνην, μετὰ ἑτη τετρακόσια τριάκοντα τοῦ τῶν Ἀβραὰμ εἰς Λαβανταίαν ἔλθειν· ἐκ δὲ τῆς Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον παροικίας, μετὰ ἑνιαυτοῦς διακοσίων καὶ πεντακαίδεκα. Ἦν δὲ Μωϋσῆ τότε ζωῆς ἔτος ὀγδοηκοστέον, Ἀαρῶν δὲ τρισὶν ὑπερείχε. Συνεπήγοντο δὲ καὶ τὰ ὄσπ' τοῦ Ἰωσήφ, πληροῦντες τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀνδρός. Οἱ μὲν οὖν ἀπέψασαν.

ΙΔ'. Αἰγύπτιοι δὲ μετεμέλλοντο, καὶ λαβόντες ἄλλα ἰδίωκον. Ἐξακόσια δ' ἦσαν αὐτοῖς ἄρματα, ἱππεῖς τε πεντακισμῦροι, καὶ μυριάδες εἰκοσι ἐπιπτόν. Ἑβραίους δ' εἰς ἀπόγνωσιν ἦγον ἐν στενῶν γεγονότα τὰ πράγματα, καὶ λίθοι· βάλλειν τὸν Μωϋσῆν ἐμελλον. Ὁ δὲ παρεκάλει αὐτῶ ἐπισθαι, καὶ ἦγεν αὐτοὺς ἐπὶ θάλασσαν, καὶ στάς παρ' αὐτῆ, καὶ τὸν Θεὸν ἐπιβοηθούμενος, τύπει τῆ βακτηρίᾳ τὴν θάλασσαν. Ἦ δὲ ἀνεκόπη, καὶ γυμνὴν ἀφῆκε τοῖς Ἑβραίοις· τὴν γῆν· κάκεινοι διέβαιον σπεύδοντες. Ὁρῶντες δὲ ταῦτα Αἰγύπτιοι, καὶ αὐτοὶ προτάξαντες τὸν ἵππον, ἰδίωκον. Ἦδη δ' ἐπὶ τὴν ἀντιπέραν γῆν τῶν Ἑβραίων διασωθέντων, ἐπιχειρεῖται τοῖς Αἰγυπτίοις ἡ θάλασσα, τοῦ Μωϋσεῶς τῆ ῥάβδῳ ἐπιστρεπτικῶς (38) αὐθὺς τὸ ὕδωρ πατάξαντος, καὶ τὰ τοῦτου ἐνώσαντος κύματα. Ἀπώλοντο οὖν οἱ Αἰγύπτιοι ἐν τοῖς ὕδασι ξύμπαντες. Καὶ οἱ μὲν Ἑβραῖοι ἐν ὕμνοις ἦσαν, καὶ ἔχαιρον. Μωϋσῆ δὲ φῶδ' πεποιήται πρὸς Θεὸν ἐν ἑξαμέτρῳ τῶν συντεθειμένη, ὡς φησὶν ὁ Ἰώσηπος. Τὰ δ' ὅπλα τῶν Αἰγυπτίων εἰς τὰ σώμασιν αὐτῶν ἐκδρασθέντα τῆς θαλάσσης ὑπὸ τοῦ πνεύματος, λαβόντες Ἑβραῖοι, εὐτότοις ὠπλισθησαν. Καὶ ἦγεν αὐτοὺς ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ ὄρος Σινῆ, ὅθωσιν ἐκεῖ τὰ σώστρο, ὡς αὐτῶ ἐνετείτατο. Ἀγομένους δ' ἐκεῖ ἡ τῶν τροφῶν ἰλύκει σπάνις, καὶ ἡ τοῦ ὕδατος ἐνδεία. Καὶ οὕτως ἔχοντες εἰς τόπον ἀρικνουῦνται, ἐν ᾧ φρέαρ ἦν, οὗ τὸ ὕδωρ δὲ κικρίαν ἀποτον. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἡ μὲν τῆς Ἐξόδου βίβλος Μαιρράν ἐνομαζέει, ὁ δ' Ἰώσηπος Μάρ αὐτὸν κληθῆναι παρὰ τῶν Ἑβραίων συγγράφεται, Μάρ τὸ κικρόν λέγων τοὺς Ἑβραίους καλεῖν· καὶ τοῦ δημαγωγοῦ κατεγόγγυζον. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ πρότερον δεηθείς, ξύλον λαβὼν, εἰς τὸ φρέαρ ἐπέβαλε, καὶ τὸ ὕδωρ ἐγλύκανεν. Ὁ δὲ Ἰώσηπος εἰσκει μὴ πιστεύων ὡς θαύματι τῆ γλυκάνσει τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ φυσικῶς αὐτὸ γλυκανθῆναι δοξάζων. Λέγει γάρ, ὅτι τὸ ξύλον ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ ὕδωρ βαλὼν, ἐξαντλεῖν τὸ φρέαρ ἐκέλευς, καὶ οἱ μὲν ἐπίνοιον. Τὸ δ' ὑπὸ τῶν συνεχῶν πληγῶν γεγυμνασμένοι, καὶ κακαθαριμένοι, ἦδη πότιμον ἦν. Τῆν δὲ τῶν τροφῶν ἐνδείαν κάσατο, τὸ Θεοῦ δεηθείς δι' ἄρτύγων. Ἐπίπταται γάρ τῆ τῶν Ἑβραίων παρεμβολῆ κληῖθα· ἀρτύγων οὖς συλλαβόντες ἦσθιον, καὶ

quadringentis et triginta postquam Abrahamus in Chanaanem pervenerat, post Jacobi in Aegyptum migrationem annis ducentis et quindecim, Mose tum annos LXXX nato, quem Aaron triennio superabat: avehentes etiam ossa Josephi secum, quemadmodum ille mandarat. Sic illi proficiscebantur.

XIV. At Aegyptii acti poenitentia, correptis armis eos persequiebantur, curribus sexcentis, equitibus quinquagies mille, et ducentis millibus peditum. Hebraei in angustias redacti aestare, vix a lapidatione Mosis sibi temperare: ille hortari ut se sequerentur, ad mare ducere. Ibi in littore stans, Deo invocato, baculo mare percussit. Illud discluditur, ut nuda Hebraeis tellus appareret: festinanter itaque transeunt. Quod videntes Aegyptii, equite in fronte collocato, persequuntur. Jam autem Hebraeis in oppositum littus citra noxam egressis, Aegyptios aqua a Mose virga percussa, ut in suum locum regrederetur, fluctibus coeuntibus, mare obruit. Itaque Aegyptii universi in JS andis perierunt. Hebraei vero laudibus Deum laeti concelebrant.

Moses etiam canticum Deo facit versibus senariis, Josepho auctore. Arma Aegyptiorum eam corporibus eorum a vento in litus ejecta capitum, sibi que accomodant. Moses eos in montem Sina ducit, ad exsolvenda vota Deo ob salutem adeptam, ut in mantatis acceperat. Dum eo ducuntur, et cibarium penuria, et aquae inopia laborant. Sic affecti in locum perveniunt, ubi puteus erat, cujus aqua ob amaricem potari non poterat (quam Lucan liber Exodi Maërran nominat, Josephus ab Hebraeis Mar vocatum fuisse tradit: sic enim amaram dici lingua eorum) et contra duces fremunt. In Deum comprecatus prius, ligno quodam in puteum coniecto, aquam dulcem reddit. Josephus non credere videtur, aquae asporum miraculo mutatum, sed naturaliter id accidisse. Ait enim Moesem ligno in aquam coniecto, exhauriri aquam jussisse: ac dum illi intenti essent operi, aquam continentibus icibus exercitatum et expurgatam, potabilem tandem esse factam. Cibarium item penuria occurrit, Deo invocato, per coturnicea, quantum fugans multitudo in castra Hebraeorum delata et capta, samem sedat. Deinde mannam pluit eis Deus, dulcedine mellis parem, magnitudine grano onriandri similem. Est autem Manna ab eis appellata, cum dubitarent quid rei esset. Man enim lingua illa interrogationis quoque nota est: sic Josephus haec tradit. Jussus autem erat quilibet Assaronem

Variae lectiones et notae.

(37) Σανθιοκοῦ πέμπτη καὶ δεκάτῃ κατὰ σελήνην. Sancti hici seu Aprilis decimo quinto secundum lunam. Ambiguam est utrum ortum lunae, an

mense Iunari, inquit Wolfus. (38) Ἐπιστρεπτικῶς. Ha Reg. et Colbert. Ἐπιτρέψῃ, cod. alter Wolfii.

(mensuræ id genus est) ex ea colligere : quo si quis plus collegisset, postridie non erat esul, et vermibus et amaritudine corruptum. Id eo consilio factum, ne ubi robusti multum, cōcervassent, infirmi egerent. Hoc victu aunos quadraginta sunt usi, donec e deserto excesserunt. Denuo in locum aquarum expertem progressi, nomine Raphidini, siti contra Mosem exstimulantur. Is precatus Deum, jubetur baculo percutere petram : quo facto, aquæ hîpidiâsimæ copia erumpit. Inde Amalechitæ, finitimis etiam in auxilium evocatis, contra Hebræos procedunt. Moses bellicosus a reliqua turba segregatus, et Jesu Navis filio duce creato, ac parte exorcitus ad aquarum custodiam **37** relicta, ipse montem conscendit : Jesuque mandat, ut Deo fretus, contra hostes educat copias. Conserta jam pugna, quoad Moses manus sursum tenebat, Hebræi Amalechitas male tractabant : cum remisisset, extensione illa fatigatus, iidem succumbebant. Itaque Aaroni fratri, et Ori Mariammes marito mandat, ut utrinque astantes manus sibi fulcirent. Scilicet Hebræi victores, Amalechitas internecione delivissent, nisi nox prælium diremisset, nullo e suis cæso.

τευμα κατὰ τῶν ἐναντιῶν ἐξάγειν. Ἦδη οὖν ὁ πόλεμος συνεβήγγυτο· καὶ μέχρι μὲν Μωϋσῆς τὰς χεῖρας εἶχεν ὕψου, τοὺς Ἀμαληκίτας οἱ Ἑβραῖοι κακῶς διετίθεντο. Ὁσαῖς δὲ τὰ χεῖρας καθίει ὁ Μωϋσῆς, τῇ ἀνατάσει τούτων πονούμενος, καταπονηθῆναι τοὺς Ἑβραῖους συνέβαινε. Ἐκατέρωθεν οὖν τὸν ἀδελφὸν Ἀαρὼν, καὶ Ὀρ, τὸν ἀνδρὰ τῆς ἀδελφῆς Μαρίας, στήσας ἀνάγειν τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐνετέλλετο καὶ οὕτω τοὺς Ἀμαληκίτας νικῶντας Ἑβραῖοι, πάντας ἀπώλεσαν, ἀν εἰ μὴ νύξ ἐπέσχευ αὐτοῦς Ἑβραίων δὲ τίθησθαι οὐδὲ εἰς.

XV. Ex eo loco progressi, trimestri post exitum ex Ægypto spatio, ad Sina montem perveniunt. Ibi Moses rem divinam facit : et a Raguele socero aditur, qui cum generum negotiis obrutum videret, omnibus eum adeuntibus, suadet, ut juris dicendi provinciam aliis mandat : ipse majorum rerum cura suscepta, salutis populi consulat, et præfectos designet, qui decies millenis, qui millenis, qui quingenis, centenis, quinquagenis, tricenis item, vicenis, et denis præsent. Ragueleis monitis paret Moses ; populum prope Sina castra locare jubet, ipse montem ascendit, Populus jussa exsequitur, cum aliis rebus immundis, cum congressu mulierum triduum abstinens. Die tertio nubes Hebræorum castra circumdat, cum fulguribus terribilibus, et impetu ventorum : quibus Hebræi perterriti, intra tabernacula se continent. Deinde Moses procedit, fiducia pleas, suoque conspectu popularibus metum adimit : quæ mandat Deus exponit, et quæ eis instituta sint tenenda : producit populum cum uxoribus et liberis ad audiendum Deum. Audiunt illi vocem ex alto demissam. Ille rursus montem conscendit : in quo eum diutius moraretur, populus ad Aaronem confluens : *Facio*, inquit, *nobis deos : nam quid Mosi acciderit, ignoramus.* Aaron vi subactus, aureas inares, et mundum muliebrem uxorum et filiarum eos afferre jubet. Afferunt illa, et vitulum aureum inde confiant, eique immolant. Moses de monte descendens, et

ἐπὶ τούτοις τὸ Μάννα ὕεν αὐτοῖς ὁ Θεός, μέλιτι μὲν τὴν ἡδονὴν ἐμπερὲς, τὸ δὲ μέγεθος χοριάνδρου σπέρματι ὁμοιον. Μάννα δὲ παρ' ἐκείνων κληθὲν, ὡς ἀπορούντων τί ἂν εἴη αὐτό. Τὸ γὰρ Μάν καὶ ἐπερώτησιν δηλοῖ, κατὰ τὴν ἐκείνων διέλεκτον. Οὕτω καὶ ταῦτα Ἰώσηπος. Ἐνετέλλετο δὲ ἀσάρων ἀπὸ τούτου ἕκαστον συλλέγειν (ὁ δὲ ἀσάρων μέτρον ἐστίν)· εἰ δὲ τις πλέον συνέλεξεν, εἰς τὴν ἀβύρριον ἄβροτον ἦν, ὑπὸ τῆς σκωλήκων καὶ πικρίας διεσθαρμένων. Τοῦτο δὲ ψικονόμητο, ἵνα μὴ τῶν ἐβρωμένων πολὺ συναγόντων, ἐπιλείπη τοῖς ἀσθενέσι. Τῇ δὲ τροφῇ ταύτῃ τεσσαράκοντα ἐχρήσαντο ἔτεσιν, ἐφ' ὅσον ἦσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Αὐθις οὖν εἰς ἀνυδρον ἤλθον τόπον, καλούμενον Ῥαφιδίν, καὶ διεψώτες κατὰ Μωϋσῆως κακίηντο. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ δεηθεὶς, καλεῖται ῥάβδῳ τὴν πέτραν πλῆσαι, καὶ πλήττει· ἦς· αὐτίκα ὕδωρ ἐξεβλύσθη πολὺ τε καὶ διαυγέστατον. Οἱ δὲ Ἀμαληκίται κατὰ τῶν Ἑβραίων ἐχώρουν, τοὺς περιοίκους συμμάχους προσκαλεσάμενοι. Μωϋσῆς δὲ τὸ μάχιμον τοῦ λαοῦ τῶν ἄλλων ἀποδιελὼν, καὶ Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ ἐπιστάσας αὐτοῖς, μέρος δὲ τῆς στρατιᾶς καταλείπων εἰς τὴν τοῦ ὕδατος φυλακὴν, αὐτὸς μὲν ἀνεχώρει πρὸς τὸ ὄρος· Ἰησοῦ δ' ἐνετέλλετο πεποιθῆναι Θεῷ, καὶ τὸ στρα-

τῆς ἐπὶ τῶν ἐναντιῶν ἐξάγειν. Ἦδη οὖν ὁ πόλεμος συνεβήγγυτο· καὶ μέχρι μὲν Μωϋσῆς τὰς χεῖρας εἶχεν ὕψου, τοὺς Ἀμαληκίτας οἱ Ἑβραῖοι κακῶς διετίθεντο. Ὁσαῖς δὲ τὰ χεῖρας καθίει ὁ Μωϋσῆς, τῇ ἀνατάσει τούτων πονούμενος, καταπονηθῆναι τοὺς Ἑβραῖους συνέβαινε. Ἐκατέρωθεν οὖν τὸν ἀδελφὸν Ἀαρὼν, καὶ Ὀρ, τὸν ἀνδρὰ τῆς ἀδελφῆς Μαρίας, στήσας ἀνάγειν τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐνετέλλετο καὶ οὕτω τοὺς Ἀμαληκίτας νικῶντας Ἑβραῖοι, πάντας ἀπώλεσαν, ἀν εἰ μὴ νύξ ἐπέσχευ αὐτοῦς Ἑβραίων δὲ τίθησθαι οὐδὲ εἰς.

IE'. Ἐκείθεν ἀπήγεσαν εἰς τὸ πρῶτον, καὶ ἐν τριμήνῳ μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐξέλευσιν, παρῆσαν ἐπὶ τὸ ὄρος Σινᾶ. Καὶ ἔθηκε Μωϋσῆς ἐκεῖ τῷ Θεῷ, ὅπου καὶ Ῥαγουήλ ὁ πενηθὲρς αὐτοῦ ἀπήνησεν αὐτῷ. Θεασάμενος δὲ τὸν γαμβρὸν ἐν ὄχλῳ πραγμάτων ὄντα, πάντων ἐπ' αὐτὸν βαδίζόντων, συνεβούλευε τὴν μὲν τῶν δικῶν ζήτησιν ἑτέροις ἐπιτρέπειν, αὐτὸν δὲ τῶν μετρίων προνοεῖν πραγμάτων, καὶ τῆς τοῦ λαοῦ σωτηρίας· καὶ κατὰ μυστῆρος ἀρχοντας ἀποδεικνύειν, εἶτα κατὰ χιλίους, καὶ κατὰ πεντακοσίους ἑτέρους, ἐπιστῆν, καὶ ἐπὶ τούτοις ἑκατοντάρχους καὶ πεντηκοντάρχους ποιεῖν, καὶ ἐν τριάκοντα, καὶ εἰκοσι, καὶ δέκα ἐπιστῆν τοὺς διακοσμῆσοντας. Ταῦτα τοῦ Ῥαγουήλ συμβουλεύσαντος, Μωϋσῆς κατὰ τὴν ἐκείνου ὑποθήκην ποιεῖ. Ἐἶτα πλησίον μετασκηνοῦσαι τοῦ ὄρους Σινᾶ τῷ λαῷ ἐνταλάμενος, αὐτὸς εἰς τὸ ὄρος ἀνῆει· καὶ ὁ λαὸς μετεσκήνωσεν, ἀγνεύων τὴν τε ἄλλην ἀγνείαν, καὶ ἀπὸ γυναικῶν συνοουσίας τρίτην ἡμέραν. Κατὰ δὲ γὰρ τὴν τρίτην ἔωθεν νεφέλη περιεκύκλωτο τὸ τῶν Ἑβραίων στρατόπεδον, ἀστρακαὶ τε ἦσαν φοβεραὶ, καὶ πνευμάτων σφοδρότης, ἃ τοὺς Ἑβραίους ἐδειμαίνει ταῖς σκηναῖς προσμύνοντας. Ἐπιφαίνεται δὲ ὁ Μωϋσῆς ἐμπλεὺς θάρρους, καὶ ὀφθαλμοὶ ἀκαλλῶνται τοῦ δέους αὐτοῦ, καὶ μηνύει σφίσι καὶ ὁ Θεὸς ἐνετέλλετο, καὶ ὅσα φυλάσσοι νόμιμα, καὶ προσάγει τὸν λαὸν ἅμα γυναῖξί καὶ τέκνοις, ὡς ἀκούσαντες τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἤκουον φωνῆς ὀμόθεν γινόμενης. Εἶτ' αὐθις ἀνεστὶν εἰς τὸ ὄρος· καὶ χρονήσαντος

καί, ὁ λαὸς ἠθροίσθη πρὸς Ἀαρὼν, λέγων· *Ποίησον* A
ἡμῖν θεοὺς, ὃ γὰρ Μωϋσῆς οὐκ οἶδαμεν τί γέγο-
νεν. Ἀαρὼν δὲ βιαζόμενος, προσενεγκεῖν αὐτῷ
ἐπίταξεν ἕκαστον τὰ ἐνώτια τὰ χρυσοῦ, καὶ τὸν κό-
σμον ὃν αἱ γυναῖκες, καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν περι-
έκνυον. Οἱ δὲ προσήγαγον, καὶ ἐξ αὐτῶν μόσχον
ἐποίησαν χωνευτὸν, καὶ ἔθυσαν αὐτῷ. Μωϋσῆς δὲ
καταβαλὼν ἀπὸ τοῦ βρους, καὶ τὰς δύο πλάκας τοῦ
μαρτυρίου ἐν ταῖς χερσὶ φέρων, λιθίνους καταγε-
γραμμένας ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ὡς ἤγγισε
τῇ παρεμβολῇ, ὄρξ' τὸν μόσχον, καὶ ὄργισθαι τὰς
πλάκας συνέτριψε, καὶ λαβὼν τὸν μόσχον κατέκαυσε,
καὶ ἐλέπτυνε, καὶ βαλὼν εἰς ἕδωρ ἐπότισε τὸν λαόν.
Καὶ ἐνετείλατο τοῖς υἱοῖς Λευὶ, καὶ διεῖλον διὰ τῆς
παραβολῆς, καὶ ἀπέκτειναν πολλοὺς, ὡς εἰς τρισ-
χιλίους τοὺς πικρῶτα ἀριθμηθῆναι. Ὑπέστρεψε B
δὲ Μωϋσῆς πρὸς τὸ βροσ, λέγων· *Κύριε, ἡμάρτηκεν*
ὁ λαός σου, καὶ ἔβην εἰ μὲν ἀφίης αὐτοῖς τὴν
ἀμαρτίαν, ἄρα· εἰ δὲ μή, κάμῃ ἐξάλειψον ἐκ
τῆς βίβλου σου. Καὶ εἶπεν αὐτῷ, Κύριος· *Κατά-*
θῆθι, δδήγησον τὸν λαὸν τοῦτον εἰς τὸν τόπον, ὃν
εἶπόν σοι. Καὶ ἐνεφάνισα Κύριος τῷ Μωϋσῇ αἰτή-
σαντι ἰδεῖν αὐτὸν, τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ. Καὶ κατέθη
πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῖς, δύο πλάκας ἐπιπερόμενος,
τοὺς δέκα λόγους γεγραμμένους ἰχούσας· καὶ ἡ
ἔξις τοῦ προσώπου αὐτοῦ ὑπῆρχε δεδοξαμένη, καὶ
οὐκ ἠδύνατο ἀνεῖσαι αὐτῷ ὁ λαός, καὶ περιέθετο
κάλυμμα περὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ, καὶ οὕτως ὠμίλει
αὐτοῖς. Καὶ ἀπήγγειλεν αὐτοῖς ἃ ἐνετείλατο ὁ Θεὸς
περὶ τε θυσιῶν καὶ καθαρῶν, καὶ ζώων ἀκαθάρ-
των τε καὶ καθαρῶν, ὅστε τῶν μὲν ἀπέχεσθαι, τοῖς δὲ
τρέφεσθαι, περὶ τε μίξεων ἀθέσμων, καὶ τίνας οἱ
κερεῖς εἰς γάμον ἀγάγονται, καὶ οἷας οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ
περὶ Σαββάτου, καὶ τοῦ ἐδόδμου ἐνιαυτοῦ, καὶ
τοῦ πεντηκοστοῦ, ὃν Ἰωδηλαίου καλοῦσι. Καὶ ὅτι ἐπέταξεν ὁ
Θεὸς σκηνὴν γανέσθαι, εἰς ἣν ἂν παρα-
γίνοιτο, συναπαγομένην αὐτοῖς μεταβαλόνους· καὶ
μέτρα τῆς σκηνῆς εἰδείξεν αὐτῷ, καὶ σχῆμα καθ'
ὃ ἂν κατασκευασθεῖη. Ὁ δὲ λαὸς χαίροντες ἐπὶ τούτοις,
προσῆγον χρυσόν τε καὶ ἄργυρον, καὶ λίθους
τιμίους καὶ χαλκόν, καὶ ξύλα, καὶ τρίχας αἰγίας, καὶ
δέρματα κριῶν, καὶ λίνον, καὶ ἔρια. Ἀρχιτέ-
κτους δ' ἐπίστειτε τῆς σκηνῆς, τὸν τε τῆς ἀδελοφῆς
αὐτοῦ τῆς Μαριέμ υἱὸν τὸν Βεσελεὴλ, καὶ τὸν Ἐλι-
φάτ.

17. Ἡδὲ δὲ τῆς σκηνῆς ἐργασμένης, ἔστησε
ταύτην ὁ Μωϋσῆς. Ἐργαστο δὲ καὶ ἡ κιβωτὸς ἐκ ξύ-
λων ἀσήτητων, ἀπικτυθῆν χρυσοῖον περιεκάλυπτον,
ἢ τὰς δύο πλάκας ἐνέθετο, αἱ τοὺς δέκα λόγους
εἶχον ἐγγεγραμμένους· Ὅν ὁ μὲν πρῶτος, Ἐνα
θεὸν εἶναι φησι, καὶ τοῦτον μόνον σέβασθαι δεῖν. Ὁ
δεύτερος δὲ, Μηθεὸς εἰκόνα ζώου ποιεῖν, μηδὲ
προσκυνεῖν. Ὁ τρίτος, Ἐπὶ μηδενὶ ματαίῳ τὸν θεὸν
ὀμνύειν. Ὁ τέταρτος, Τὰς ἐβδομάδας παρατηρεῖν,
ἀναπαυομένους ἐξ ἔργου παντός. Ὁ πέμπτος, Γο-
νικεῖς τιμῆν. Ὁ ἕκτος, Φόνου ἀπέχεσθαι. Ὁ ἕβδο-
μος, Μὴ μοιχεύειν. Ὁ ὄγδοος, Μὴ κλέπτειν. Ὁ ἔνα-
ντος, Μὴ ψευδομαρτυρεῖν. Ὁ δέκατος, Μηθεὸς
ἄλλοτρίου ἐπιθυμεῖν. Ταύτην οὖν τὴν κιβωτὸν
εἰσάγουσιν εἰς τὸ ἅδωτον. Ἐν δὲ τῷ ναῷ τιθέασι D
τρέψαν, καὶ ἐπὶ ταύτης ἄρτους ἀζύμους δώδεκα,
καὶ λυχίαν χρυσῆν, καὶ θυμιατήριον ξύλινον ἐντός,
ἔξωθεν δὲ χρυσίῳ περιτεκαλυμμένον. Καὶ πρὸ τῆς
σκηνῆς βωμὸν ἰδρύσατο ξύλινον, χαλκαῖς λεπταῖς
περιληλαμένον, οὗ ἄντικρυς φιάλαι καὶ κρατήρες
οὖν θυσιακοὺς ἐτίθεντο, καὶ ἄλλα σκευῆ, ἃ πρὸς

duas testimonii tabulas manibus ferens, lapideas,
utrinque scriptas : ut castris appropinquans, vitu-
lum videt, iratus tabulas confringit, vitulum
comminutum comburit, scobe in aquam conjecta
potat 38 populum. Levitis mandat, ut per castra
grassentur : a quibus tribus circiter millibus homi-
num occisis, in mortem revertitur, dicens : *Do-*
mine, populus peccavit, quod peccatum si eis condonas,
bene est : sin minus, me quoque e libro tuo deleto.
Jubet Deus Mosem descendere, ac populum in lo-
cum designatum perducere : eique conspectum ejus
petenti, posteriora sua conspicienda præbet. Sic
rurus ad populum ille descendit, duas tabulas af-
ferens, quibus decem illi sermones inscripti erant.
Cæterum facies ejus ita fulgebāt, ut eam populus
intuere nequiret : eaque de causa velat eam, atque
ita cum iis colloquens, mandata Dei de sacrificiis,
de lustrationibus, de animalibus mundis et immun-
dis, quorum his abstinere, illis alerentur, de
coitu illicito, de matrimoniis sacerdotum et pontifi-
cum, de Sabbato, de anno septimo et quinquagesimo,
quem Jubilæum vocant, exponit. Jubet porro Deus
tabernaculum fieri, in quod descenderet, quodque
cum eis descenditibus transferretur : dimensiones
et figuram ejus. Mosi demonstrat, secundum quas
id fabricandum esset. Populus iis rebus lætus, au-
rum, argentum, gemmas, æs, ligna, pilos caprinos,
pelles arietum, linum et lanas confert. Operi taber-
naculi conficiendi præficitur Beseleel, Mariæ sororis
Mosis filius, et Eliphatus.

XVI. Tabernaculum jam confectum Moses erigit.
Arcam etiam fabrefecit e lignis non putrescentibus,
circumcirca inaurat : in eaque duas tabulas, quibus
decalogus continebatur, condit. Unum esse Deum
affirmat, eumque solum colendum. Alterum, Nul-
lius animantis imaginem facientiam et adorandam
esse. Tertium, Per Dei nomen ob nullam rem ina-
nem esse jurandam. Quartum, Diem septimum
observandum, atque in illo omni opere abstinend-
um. Quintum, Parentes honorandos. Sextum, Cæ-
de abstinendum. Septimum, Non adulterandum.
Octavum, Non furandum. Nonum, Non dicendum
esse falsum testimonium. Decimum, Nihil alienum
concupiscendum esse. Arcam hanc in adyta colli-
cant, in æde mensam statuunt, et in ea panes non
fermentatos duodecim : 39 candelabrum item au-
reum, et aram suffitoriam intrinsicum ligneam,
foris auro incrustatam. Ante tabernaculum aram
posuit ligneam, laminis ferreis circumtectam,
in qua phiale et crateres cum acerris collocaban-
tur : aliaque vasa, quæ ad sacrificia parata erant.

(mensuræ id genus est) ex ea colligere: quo si quis plus collegisset, postridie non erat esui, et vermibus et amaritudine corruptum. Id eo cōsilio factum, ne ubi robusti multum cōcervassent, infirmi egerent. Hoc victu annos quadraginta sunt usi, donec e deserto excesserunt. Denuo in locum aquarum expertem progressi, nomine Raphidin, siti contra Mosem exstimulantur. Is precatus Deum, jubetur baculo percutere petram: quo facto, aquæ limpidissimæ copia erumpit. Inde Amalechitæ, finitimis etiam in auxilium evocatis, contra Hebræos procedunt. Moses bellicosus a reliqua turba segregatis, et Jesu Navis filio duce creato, ac parte exercitus ad aquarum custodiam **37** relicta, ipse montem conscendit: Jesuque mandat, ut Deo fretus, contra hostes educat copias. Conserta jam pugna, quoad Moses manus sursum tenebat, Hebræi Amalechitas male tractabant: cum remisisset, extensione illa fatigatus, iidem succumbebant. Itaque Aaroni fratri, et Ori Mariammis marito mandat, ut utrinque astantes manus sibi fulcirent. Sc Hebræi victores, Amalechitas internecione delivissent, nisi nox prælium diremisset, nullo e suis cæso.

ταυμα κατὰ τῶν ἐναντίων ἐξάγειν. Ἦδη οὖν ὁ πόλεμος συνεβήγγυτο· καὶ μέχρι μὲν Μωϋσῆς τὰς χεῖρας εἶχεν ὑψοῦ, τοὺς Ἀμαληκίτας οἱ Ἑβραῖοι κακῶς διετίθειντο. Ὅσακις δὲ τὰ χεῖρας καθίει ὁ Μωϋσῆς, τῇ ἀνατάσει τούτων πονούμενος, καταπονηθῆναι τοὺς Ἑβραῖους συνέβαινε. Ἐκατέρωθεν οὖν τὸν ἀδελφὸν Ἀαρὼν, καὶ Ὀρ, τὸν ἀνδρα τῆς ἀδελφῆς Μαρίας, στήσας ἀνεχείν τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐνετείλατο καὶ οὕτω τοὺς Ἀμαληκίτας νικῶντες Ἑβραῖοι, πάντας ἀπώλεσαν, ἂν εἰ μὴ νύξ ἐπέσχευ αὐτοῦς Ἑβραίων δὲ τίθνηκεν οὐδὲ εἶς.

XV. Ex eo loco progressi, trimestri post exitum ex Ægypto spatio, ad Sina montem perveniunt. Ibi Moses rem divinam facit: et a Raguele socero aditur, qui cum generum negotiis obrutum videret, omnibus eum adeuntibus, suadet, ut juris dicendi provinciam aliis mandat: ipse majorum rerum cura suscepta, salutis populi consulat, et præfectos designet; qui decies millenis, qui millenis, qui quingenis, centenis, quinquagenis, tricenis item, vicenis, et denis præsiat. Raguelis monitis paret Moses; populum prope Sina castra locare jubet, ipse montem ascendit, Populus jussa exsequitur, cum aliis rebus immundis, cum congressu mulierum triduum abstinens. Die tertio nubes Hebræorum castra circumdat, cum fulguribus terribilibus, et impetu ventorum: quibus Hebræi perterriti, intra tabernacula se continent. Deinde Moses procedit; fiducia pleas, suoque conspectu popularibus metum adimit: quæ mandat Deus exponit, et quæ eis instituta sint tenenda: producit populum cum uxoribus et liberis ad audiendum Deum. Audiunt illi vocem ex alto demissam. Ille rursus montem conscendit: in quo eum diutius moraretur, populus ad Aaronem confluent: *Facito*, inquit, *nobis deos: nam quid Mosi acciderit, ignoramus.* Aaron vi subactus, aureas inaures, et mundum muliebrem uxorum et filiarum eos afferre jubet. Afferant illa, et vitulum aureum inde confiant, eique immolant. Moses de monte descendens, et

ἐπὶ τούτοις τὸ Μάννα ὕσεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς, μέλιτι μὲν τὴν ἡδονὴν ἐμφορᾷ, τὸ δὲ μέγεθος κηρίανδρου σπέρματι ὅμοιον. Μάννα δὲ παρ' ἐκείνων κληθὲν, ὡς ἀπορουντων τὶ ἂν εἴη αὐτό. Τὸ γὰρ Μάν καὶ ἐπερωτήτην δηλοῖ, κατὰ τὴν ἐκείνων διάλεκτον. Οὕτω καὶ ταῦτα Ἰώσηπος. Ἐνετείλατο δὲ ἀσσάρωνα ἐκ τούτου ἕκαστον συλλέγειν (ὁ δὲ ἀσσάρων μέτρον ἐστίν): εἰ δὲ τις πλεον συνέλεξεν, εἰς τὴν ἀβριον ἄβροτον ἦν, ὑπὸ τε σκολήκων καὶ πικρίας διεφθαρμένων. Τούτο δὲ φικονόμητο, ἵνα μὴ τῶν ἐβρωμένων πολὺ συναγόντων, ἐπιλαίπη τὰς ἀσθενέσι. Τῇ δὲ τροφῇ ταύτῃ τεσσαράκοντα ἐχρήσαντο ἔτησιν, ἐφ' ὅσον ἦσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Αὐθις οὖν εἰς ἀνδρον ἤλθον τόπον, καλούμενον Ραφιδίν, καὶ διψῶντας κατὰ Μωϋσῆως κακίνηντο. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ δεηθεὶς, κελεύεται ῥάβδῳ τὴν πέτραν πλήθει, καὶ πλήτει; ἦς αὐτίκα ὕδωρ ἐξεβλύσθη πολὺ τε καὶ διαυγέστατον. Οἱ δὲ Ἀμαληκίται κατὰ τῶν Ἑβραίων ἐχώρουν, τοὺς περιόικους συμμάχους προσκαλεσάμενοι. Μωϋσῆς δὲ τὸ μάχιμον τοῦ λαοῦ τῶν ἄλλων ἀποδεικνὼν, καὶ Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ ἐπιστάσας αὐτοῖς, μέρο; δὲ τὴς στρατιᾶς καταλιπὼν εἰς τὴν τοῦ ὕδατος φυλακὴν, αὐτὸς μὲν ἀνεχώρει πρὸς τὸ ὄρος Ἰησοῦ δ' ἐνετείλατο πεποιθῆναι Θεῷ, καὶ τὸ στρατεύμα κατὰ τῶν ἐναντίων ἐξάγειν. Ἦδη οὖν ὁ πόλεμος συνεβήγγυτο· καὶ μέχρι μὲν Μωϋσῆς τὰς χεῖρας εἶχεν ὑψοῦ, τοὺς Ἀμαληκίτας οἱ Ἑβραῖοι κακῶς διετίθειντο. Ὅσακις δὲ τὰ χεῖρας καθίει ὁ Μωϋσῆς, τῇ ἀνατάσει τούτων πονούμενος, καταπονηθῆναι τοὺς Ἑβραῖους συνέβαινε. Ἐκατέρωθεν οὖν τὸν ἀδελφὸν Ἀαρὼν, καὶ Ὀρ, τὸν ἀνδρα τῆς ἀδελφῆς Μαρίας, στήσας ἀνεχείν τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐνετείλατο καὶ οὕτω τοὺς Ἀμαληκίτας νικῶντες Ἑβραῖοι, πάντας ἀπώλεσαν, ἂν εἰ μὴ νύξ ἐπέσχευ αὐτοῦς Ἑβραίων δὲ τίθνηκεν οὐδὲ εἶς.

IE'. Ἐκείθεν ἀπήσσαν εἰς τὸ πρῶτον, καὶ ἐν τριμῆνι μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐξέλευσιν, παρήσαν ἐπὶ τὸ ὄρος Σινά. Καὶ ἔθυσεν Μωϋσῆς ἐκεῖ τῷ Θεῷ, ὄπου καὶ Ραγρουὴλ ὁ πενθερός αὐτοῦ ἀπήνησεν αὐτῷ. Θεασάμενος δὲ τὸν γαμβρὸν ἐν δόλῳ πραγμάτων ὄντα, πάντων ἐπ' αὐτὸν βαδίζόντων, συνεβούλευε τὴν μὲν τῶν δικῶν ζήτησιν ἑτέροις ἐπιτρέπειν, αὐτὸν δὲ τῶν μειζόνων προνοεῖν πραγμάτων, καὶ τῆς τοῦ λαοῦ σωτηρίας· καὶ κατὰ μυρίους ἀρχοντας ἀποδεικνύειν, εἶτα κατὰ χιλίους, καὶ κατὰ πεντακοσίους ἑτέρου; ἐπιστᾶν, καὶ ἐπὶ τούτοις ἑκατοντάρχο; καὶ πεντηκοντάρχο; ποιεῖν, καὶ ἐν τριάκοντα, καὶ εἰκοσι, καὶ δέκα ἐπιστᾶν τοὺς διακοσμήσοντα;. Ταῦτα τοῦ Ραγρουὴλ συμβουλεύσαντος, Μωϋσῆς κατὰ τὴν ἐκείνου ὑποθήκην ποιεῖ. Ἐἶτα πλησίον μετασκηνώσας τοῦ ὄρους Σινά τῷ λαῷ ἐντετελάμενος, αὐτοῖς εἰς τὸ ὄρος ἀνήγει· καὶ ὁ λαὸς μετασκηνώσας, ἀγνεύων τὴν ἐκ τῆς ἀγγελίας, καὶ ἀπὸ γυναικῶ; συνουσίας τρίτην ἡμέραν. Κατὰ δὲ γὰρ τὴν τρίτην ἔωθεν νεφέλῃ περιεκύκλωτο τὸ τῶν Ἑβραίων στρατόπεδον, ἀστραπαὶ τε ἦσαν φοβεραὶ, καὶ πνευμάτων σφοδρότης, ἃ τοὺς Ἑβραίους ἐδειμαίνε τὰς σκηναῖς προσμένοντα;. Ἐπιφαίνεται δὲ ὁ Μωϋσῆς ἐμπλεὺς θάρρους, καὶ ὀφθαλμοῖς ἀπαλλάττει τοῦ δέους αὐτοῦ; καὶ μηνύει σφίσιν ἃ ὁ Θεὸς ἐνετείλατο, καὶ ὅσα φυλάξουσιν νόμιμα, καὶ προσάγει τὸν λαὸν ἕμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ὡς ἀκούσαιεν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἤκουον φωνῆς ὑψόθεν γινωμένης. Εἶτ' αὐθις ἀνίστην εἰς τὸ ὄρος· καὶ χρονήσαντες

ἡμεῖς, ὁ λαὸς ἠθροίσθη πρὸς Ἀαρὼν, λέγων· *Ποίησον* ἡμῖν θεοὺς, ὃ γὰρ Μωϋσῆς οὐκ οἶδαμεν τί γέγο·
 νεν. Ἀαρὼν δὲ βιαζόμενος, προσενεγκεῖν αὐτῷ·
 ἐπέταξεν ἕκαστον τὰ ἐνώτια τὰ χρυσοῦ, καὶ τὸν κό·
 μρον ὃν αἱ γυναῖκες, καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν περι·
 εῖκνυον. Οἱ δὲ προσήγαγον, καὶ ἐξ αὐτῶν μόσχον
 ἐποίησαν χωνευτὸν, καὶ ἔθυσαν αὐτῷ. Μωϋσῆς δὲ
 καταβαίνων ἀπὸ τοῦ ὄρους, καὶ τὰς δύο πλάκας τοῦ
 μαρτυρίου ἐν ταῖς χερσὶ φέρων, λιθίνους καταγε·
 γραμμένας ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ὡς ἤγγισε
 τῇ παρεμβολῇ, ὄρξ' τὸν μόσχον, καὶ ὄργισθαι τὰς
 πλάκας συνέτριψε, καὶ λαβὼν τὸν μόσχον κατέκαυσε,
 καὶ ἐλέπτυνε, καὶ βαλὼν εἰς ὕδωρ ἐπότισε τὸν λαόν.
 Καὶ ἐνετελλάτο τοῖς υἱοῖς Ἀεὺλ, καὶ διήλθον διὰ τῆς
 παρεμβολῆς, καὶ ἀπέκτειναν πολλοὺς, ὡς εἰς τρισ·
 χιλίους τοὺς πεσόντας ἀριθμηθῆναι. Ὑπέστρεψε **B**
 δὲ Μωϋσῆς πρὸς τὸ ὄρος, λέγων· *Κύριε, ἡμάρτηκεν*
ὁ λαός σου, καὶ ἔβην εἰ μὲν ἀφίης αὐτοῖς τὴν
ἀμαρτίαν, ἄρα· εἰ δὲ μὴ, καμὲ ἐξάλειψον ἐκ
τῆς βίβλου σου. Καὶ εἶπεν αὐτῷ, Κύριος· *Κατέ·*
βηθι, δδήγησον τὸν λαὸν τοῦτον εἰς τὸν τόπον, ὃν
εἶπόν σοι. Καὶ ἐνεφάνισε Κύριος τῷ Μωϋσῇ αἰτή·
σαντι ἰδεῖν αὐτὸν, τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ. Καὶ κατέβη
πρὸς τὸν λαὸν ἄβδις, δύο πλάκας ἐπιγερόμενος,
τοῖς δέκα λόγοις γεγραμμένους ἐγούσας· καὶ ἡ
βψις τοῦ προσώπου αὐτοῦ ὄπῃρξε δεδοξασμένη, καὶ
οὐκ ἠδύνατο ἀτενίσαι αὐτῷ ὁ λαός, καὶ περιέβητο
κάλυμμα περὶ τὴν βψιν αὐτοῦ, καὶ οὕτως ὡμίλει
αὐτοῖς. Καὶ ἀπήγγειλεν αὐτοῖς ἃ ἐνετελλάτο ὁ Θεὸς
περὶ τε θυσιῶν καὶ καθαρῶν, καὶ ζώων ἀκαθάρ·
των τε καὶ καθαρῶν, ὥστε τῶν μὲν ἀπέχεσθαι, τοῖς δὲ
τρέφεσθαι, περὶ τε μίξτων ἀθέσμων, καὶ τίνας οἱ
λερεῖς εἰς γάμον ἀγάγονται, καὶ οἷας οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ
περὶ Ἰαβθάτου, καὶ τοῦ ἐβδόμου ἐνιαυτοῦ, καὶ
τοῦ πεντηκοστοῦ, ὃν Ἰουδαῖοι καλοῦσι. Καὶ ὅτι ἐπέταξεν ὁ
Θεὸς σκηνὴν γενέσθαι, εἰς ἣν ἂν παρα·
γίνοιτο, συναπαγομένην αὐτοῖς μεταβαίνουσι· καὶ μέτρα
τῆς σκηνῆς ἔδειξεν αὐτῷ, καὶ σχῆμα καθ'
ὃ ἂν κατασκευασθῆι. Ὁ δὲ λαὸς χαίρωντες ἐπὶ τούτοις,
προσῆγον χρυσὸν τε καὶ ἄργυρον, καὶ λίθους
τιμίους καὶ χαλκὸν, καὶ ξύλα, καὶ τρίχας αἰγίας, καὶ
δέριματα κριῶν, καὶ λίνον, καὶ ἔρια. Ἀρχιτέ·
κτονας δ' ἐπίστησι τῆς σκηνῆς, τὸν τε τῆς ἀδελφῆς
αὐτοῦ τῆς Μαρίας υἱὸν τὸν Βεσαλεὴλ, καὶ τὸν Ἐλι·
φάτζ.

C

17. Ἦδη δὲ τῆς σκηνῆς εἰργασμένης, ἔστησε
 ταύτην ὁ Μωϋσῆς. Εἰργαστο δὲ καὶ ἡ κιθωτὸς ἐκ ξύ·
 λων ἀσηπτῶν, ἀπανταχόθεν χρυσοῖο περιεκάλυπτον,
 ἥ τὰς δύο πλάκας ἐπέθεντο, αἱ τοὺς δέκα λόγους
 εἶχον ἐγγεγραμμένους· Ὁν ὁ μὲν πρῶτος, Ἐνα
 θεὸν εἶναι φησι, καὶ τοῦτον μόνον σέβασθαι δεῖν. Ὁ
 δεύτερος δὲ, Μηδενὸς εἰκόνα ζῶου ποιεῖν, μηδὲ
 προσκυλεῖν. Ὁ τρίτος, Ἐπὶ μηδενὶ ματαίω τὸν Θεὸν
 ὀμνῆναι. Ὁ τέταρτος, Τὰς ἐβδομάδας παρατηρεῖν,
 ἀναπαυομένους ἐξ ἔργου παντός. Ὁ πέμπτος, Γο·
 νεῖς τιμᾶν. Ὁ ἕκτος, Φόνου ἀπέχεσθαι. Ὁ ἕβδο·
 μος, Μὴ μοιχεύειν. Ὁ ὄγδοος, Μὴ κλέπτειν. Ὁ ἐν·
 νατος, Μὴ ψευδομαρτυρεῖν. Ὁ δέκατος, Μηδενὸς
 ἄλλοτριου ἐπιθυμεῖν. Ταύτην οὖν τὴν κιθωτὴν
 εἰσέγουσιν εἰς τὸ ἄδυτον. Ἐν δὲ τῷ ναῷ τίθειαι
 τράπεζαν, καὶ ἐπὶ ταύτης ἄρτους ἀζύμους δώδεκα,
 καὶ λυχνίαν χρυσοῦν, καὶ θυμιατήριον ξύλινον ἐνδο·
 ξῶθεν δὲ χρυσοῦ περιτεκαλυμμένον. Καὶ πρὸ τῆς
 σκηνῆς βωμὸν ἰερόσατο ξύλινον, χαλκαῖς λεπταῖς
 περιπλαμένον, οὗ ἀντικρὺς φιάλαι καὶ κρατήρες·
 οὖν θυσιῶν ἐτίθεντο, καὶ ἄλλα σκεύη, ἃ πρὸς

duas testimonii tabulas manibus ferens, lapideas,
 utrinque scriptas : ut castris appropinquans, vitu·
 lum videt, iratus tabulas confringit, vitulum
 comminutum comburit, scobe in aquam coniecta
 polat **38** populum. Levitis mandat, ut per castra
 grassentur : a quibus tribus circiter millibus homi·
 num occisis, in moxtem revertitur, dicens : *Do·*
mine, populus peccavit, quod peccatum si eis condonas,
bene est : sin minus, me quoque e libro tuo deleto.
 Jubet Deus Mosem descendere, ac populum in lo·
 cum designatum perducere : eique conspectum ejus
 petenti, posteriora sua conspicienda prabet. Sic
 rursum ad populum ille descendit, duas tabulas af·
 ferens, quibus decem illi sermones inscripti erant.
 Cæterum facies ejus ita fulgebāt, ut eam populus
 intueri nequiret : eaque de causa velat eam, atque
 ita cum iis colloquens, mandata Dei de sacrificiis,
 de lustrationibus, de animalibus mundis et immun·
 dis, quorum his abstinerent, illis alerentur, de
 coitu illicito, de matrimoniis sacerdotum et pontifi·
 cum, de Sabbato, de anno septimo et quinquagesimo,
 quem Jubilæum vocant, exponit. Jubet porro Deus
 tabernaculum fieri, in quod descenderet, quodque
 cum eis discedentibus transferretur : dimensiones
 et figuram ejus. Mosi demonstrat, secundum quas
 id fabricandum esset. Populus iis rebus lætus, au·
 rum, argentum, gemmas, æs, ligna, pilos caprinos,
 pelles arietum, linum et lanas confert. Operi taber·
 naculi conficiendi præficitur Beseleel, Mariæ sororis
 Mosi filius, et Eliphatus.

XVI. Tabernaculum jam confectum Moses erigit.
 Arcam etiam fabrefecit e lignis non putrescentibus,
 circumcirca inaurat : in eaque duas tabulas, quibus
 decalogus continebatur, condit. Unum esse Deum
 affirmat, eumque solum colendum. Alterum, Nul·
 lius animantis imaginem faciem : iam et adorandum
 esse. Tertium, Per Dei nomen ob nullam rem ina·
 nem esse jurandum. Quartum, Diem septimum
 observandum, atque in illo onni opere abstinend·
 um. Quintum, Parentes honorandos. Sextum, Cæ·
 de abstinendum. Septimum, Non adulterandum.
 Octavum, Non furandum. Nonum, Non dicendum
 esse falsum testimoniū. Decimum, Nihil alienum
 concupiscendum esse. Arcam hanc in adyta coll·
 cant, in æde mensam statuunt, et in ea panes non
 fermentatos duodecim : **39** candelabrum item au·
 reum, et aram suffitoriam intrinsecus ligneam,
 foris auro incrustatam. Ante tabernaculum aram
 posuit ligneam, laminis ferreis circumtectam,
 in qua phiale et crateres cum acerris collocaban·
 tur : aliaque vasa, quæ ad sacrificia parata erant.

πλίτων θυμότητας. Τὸ δὲ πλῆθος πάλιν δι' ὀργῆς Α
 εἶγε τὸν Μωϋσῆν, καὶ ἐνεκόνου καταλεῦσαι αὐτόν τε
 καὶ τὸν Ἀαρών, καὶ ὑποστρέψαι εἰς Αἴγυπτον. Μό-
 νοι δὲ τῶν κατασχόπων Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ καὶ
 Χαλὼδ παρεθάρρυναν τὸν λαόν, μηδὲν δυσχερὲς
 ἀπαντήσιν αὐτοῖς ἀπισχυρίζομενοι. Μωϋσῆς δὲ καὶ
 Ἀαρών ἰκέτευσον τὸν Θεόν, ὅπως τῆς ἀπονοίας παύσῃ
 τὸ πλῆθος. Παρῆν δὲ ἡ νεφέλη ἐν τῇ σκηνῇ, καὶ
 ἐσήμαινε τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ Μωϋσῆς
 θαρσύνων, διελέχθη τῷ πλῆθει, καὶ ὀργισθῆναι
 ἔφησε τὸν Θεόν, μὴ ἀπολεῖν μὲν τοὶ πάντα, μηδὲ
 τὸ γένος ἐξαφανίσαι, τὴν δὲ Χαναναίαν μὴ παρ-
 ἔξαι αὐτοῖς, ἕδσαι δ' ἐπὶ τῆς ἐρήμου ἐπ' ἔτη τασ-
 σάροντα, παῖσι δὲ τοῖς ἐξ αὐτῶν παρῆξαι τὴν γῆν.
 Ταῦτα τοῦ Μωϋσέως εἰπόντος, ἐν λύπῃ τὸ πλῆθος
 ἰγένετο. Εἶτα συμμίξαι τοῖς Χαναναίοις ἤθελον, καὶ
 ταῦτα κωλύοντες τοῦ Θεοῦ, καὶ προσβαλόντες ἠτή-
 θησαν. Καὶ οἱ μὲν ἔπεισον, οἱ δὲ εἰς τὴν παρεμβο-
 λὴν συμπεφεύγασιν. Στάσις δὲ τὸ πλῆθος, κατέλαβεν
 εἰς αἰτίας τοιαύτης. Κορὲ τῆς Λευιτικῆς τυγχάνων
 φυλῆς, καὶ γένει καὶ πλοῦτῳ περιφανέστατος, καὶ
 ὁμιλεῖν πιθανώτατος, φθόνον ἔσχε πρὸς Μωϋσῆν, καὶ
 τοῦ ἀνδρὸς κατεβόα ὡς τυραννίδι χρωμένου· *Tiri*
γὰρ λόγῳ, ἔλεγεν, *Ἀαρών καὶ τοῖς αὐτοῦ υἱέσι*
τὴν ἱερωσύνην προσέτευμεν· Εἰ μὲν ὡς ἐκ τῆς
 Λευιτικῆς φυλῆς, ἐγὼ ταύτης τυχεῖν δικαιοτέρος,
 ἴσθους μὲν ὁμοίως ἔχω, πλοῦτῳ δὲ καὶ ἡλικίᾳ
 διάφορος. *Εἰ δὲ ἕτέρα φυλῆ προσκληρωθῆναι*
δοσὶ αὐτῆν, προτιμηθίσεται ἡ τοῦ Ῥουβὶμ διῶ
προσθυγένειαν, καὶ λήγονται ταύτην Δαθάμ τε καὶ
Ἀβειρών. Ταῦτα ἐκείνος μὲν κακοθύω, ἔλεγεν. Ἦσαν
 δὲ αὐτῷ συντεταγμένοι ἄνδρες τῶν πρώτων διακόσιοι,
 καὶ πενήκοντα, ἀνηρέβιστο δὲ καὶ τὸ πλῆθος. Ὁ δὲ
 Μωϋσῆς εἰς μέσον στάς, εἶπεν· *Ἐμοί, ὦ Κορὲ, καὶ*
οἱ, καὶ τῶν σοὶ συντεταγμένων ἕκαστος, τιμῆς
ἄξιον δοκαίτε. Ὁ δὲ Θεὸς τὴν ἱερωσύνην τῷ
 Ἀαρών ἐψηφίσατο, καὶ νῦν αὐτὸς ἀθῆς κρινεῖ
 ἐν ἱερῶσθαι βούλεται. *Ἔωθεν οὖν, ὅσοι τῆς*
ἱερωσύνης ἀντιποιεῖσθε, πάριτε, ἕκαστος κομι-
ζων θυμιατήριον οἰκοθεῖν, καὶ πῦρ καὶ θυμίαμα.
Σὺν ὑμῖν δ' ὁμοίως παρῶν καὶ Ἀαρών. Καὶ
θυμίων τῶν ὑμῶν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, οὐδὲρ ἄν
τὴν θυσίαν ἠδίω κρινεῖ ὁ Θεός, οὗτος ἔσται
ὑμῖν ἱερεὺς. Ἐπήνεσε ταῦτα τὸ πλῆθος, καὶ τῇ
 ἐπιούσῃ συνήλθον εἰς ἐκκλησίαν. Μωϋσῆς δὲ πέμ-
 ψας πρὸς Ἀβειρών καὶ Δαθάμ, ἐνετέλλετο ἔχειν. Οἱ
 δὲ μὴ πεισθέντες, καὶ κατὰ Μωϋσέως ἠπειλήσαν.
 Μωϋσῆς δὲ ἀκολουθεῖν αὐτῷ τοῦς προβούλους κελεύ-
 σας, ἀπῆει πρὸς τὰς ἐκείνων σκηνάς, καὶ πλησίον
 γενόμενον, τὰς χεῖρας ἀνέσχεεν εἰς οὐρανόν, καὶ μέγα
 εἰόγησεν· *Ἐπεὶ κακοθυγεῖν ὑποκτεύδομαι, Δέσποτα,*
αὐτὸς ἔλθὲ δικαστῆς, καὶ παράστησον, ὅτι οὐδὲρ
αὐτομάτως, ἀλλὰ πάντα σὴ διοικεῖται προνοία.
Καὶ εἰ σοῦ κελεύσαντος δέδωκα τὴν ἱερωσύνην
τῷ Ἀαρών, χάρις περὶ Δαθάμ τε καὶ Ἀβειρών καὶ
τὴν αὐτῶν γυνεῶν ἐφ' ἧν ἐστήκασι γῆ. Εἰ δ'
ἀληθεύοιεν κατ' ἐμοῦ, οἷς ἐπηρασάμην αὐτοῖς,
ἐγὼ περιπέσοιμι. Ταῦτα εἶπε θαρρύνων, καὶ τελε-
 ται μὲν ἀθρόον ἡ γῆ. Σκληροῦ δὲ βαγίντος ἔχου,

tur animi popularium contra Mosem, adeo ut de eo
 et Aaron lapidibus obruendo, deque reducto in Ægy-
 pium cogitarent. Verum Jesus Navis filius et Cale-
 bus, soli exploratorum confirmant populum, nullas
 difficultates pertimescendas esse asseverantes. Moses
 quoque et Aaron deprecantur Deum, ut desperatio-
 nem illam vulgi sedaret. Jam nubes in tabernaculo
 aderat, Dei præsentiam declarans, cum Moses animo
 resumpto populum alloquitur, ac Deum iratum esse
 ait, non tamen perditurum omnes, neque totam
 gentem deleturum: sed nec Chananzæam terram
 traditurum ipsis, quibus per annos quadraginta
 commorandum esset in deserto, sed liberis eorum.
 His a Mose dictis, mœrere populus. Deinde Chana-
 næos invadere velle, quamvis vetante Deo; facta-
 que impressione vincuntur, aliis cæsis, aliis in
 castra trepide se recipientibus. Inde orta est populi
 seditio, hujusmodi ex causa. Core Leviticæ tribus
 homo, genere et opibus maxime conspicuus, auræ
 popularis captandæ insignis artifex, invidet Mosei,
 et contra eum vociferatur, ut tyrannum: *Nam qua,*
inquit, ratione Aaroni, ejusque filii sacerdotium
attribuit? Si ob tribum Leviticam, ego sum illo honore
dignior: quippe et genere illi par, et opibus ac ætate
superior: sin alteri tribui debetur id munus, Rubenia
ob ætatis prærogativam primas feret ac Dathan et Abi-
ron illo potientur Hæc malitiose dicebat ille, cum
 et viros principes ducentos et quinquaginta instru-
 ctos **¶** haberet, et plebs concitata esset. At Mo-
 ses in medium progressus: *Ego, inquit, Core et le,*
et eorum qui a te stant, quemlibet honore dignos ju-
dico. Verum Deus Aaroni sacerdotium assignavit:
idemque nunc denuo declarabit, a quo sacra sibi ve-
lit fieri. Mane igitur qui de sacerdotio contenditis,
prodite, thuribulo quisque domo secum allato, et igne,
suffituque. Una vobiscum etiam Aaron prodeat. Tum
vobis in populi conspectu odoramenta incendentes,
cujus victimam suaviorem judicavit Deus, is vobis
pontifex erit. Collaudat hæc populus; postridie in
concionem frequentes conveniunt. Moyses Abironem
et Dathanem accersi jubet. Non parent illi,
minas insper contra Mosem adjicientes. Tum ille
primoribus se sequi jussis, ad tabernaculum illo-
rum abiit: prope quod cum venisset, manibus in
cœlum sublatis, magna voce exclamat: Quotiam,
Domine, doli mali suspectus habeor, tu ipse venito
judex, ac demonstra nihil fortuito geri, sed tua pro-
videntia gubernari omnia: quod si tuo jussu ponti-
ficatum Aaroni dedi, tellus cui Dathan et Abiron
cum sua progenie insistant, dehiscat. Sin vera sunt
que contra me dicunt, quæ eis sum imprecatus, ea
in caput meum redundent. Hæc ubi lacrymans di-
xisset, tellus vehementer concussa, cum ingenti
fragore juxta illorum tabernaculum dehiscens;
cum et ipsos et eorum omnia deglutisset, iterum
expletus est hiatus. His factis populus stupet. Mo-
ses eos qui sacerdotium sibi vindicabant, vocavit
 Conveniunt viri illustres ccl. Aaron et Core ante
 tabernaculum cum acceris suis ea quæ ipsi attu-

lerant, suffiant. Tum ingens flamma emicat, qualis videlicet jubente Deo incendatur, qua illi cœli una cum Core ita conflagraverunt, ut nec cadavera eorum reperirentur. Solus Aaron incolumis invenitur. Moses thuribula illorum virorum circe anciam aram reponi jubet, in rei gestæ monumentum ad posterum; ac denuo habita concione, edicit tribunis, ut nomina tribuum baculis inscripta afferant. Nam illius fore sacerdotium, in cuius baculo signum edidisset Deus. Afferunt igitur tum alii suos baculos, tum Aaron quoque suum. Levita inscripto. Eos in tabernaculo Dei reposuit Moyses, postridio protulit ac cæteri quidam, quales fuerant, tales manserant: Araonis autem et ramos et fructus germinarat: quos fructus Leviticus liber nuce; Josephus amygdalas fuisse dicit. Obstupuerunt igitur omnes, Aarone ter divinitus electo. Jam quia Leviticis tribus bellorum et expeditionum immunis erat, ne ob rem necessariarum penuriam, sacrorum curam adicerent, jubet Moyses Hebræis, ut Chanaanæ terra parta, oppida xlviii Levitis assignarent, ut agro ante ea, et decimas annuarum frugum, tum ipsis, tum sacerdotibus penderent: aliaque plurima eis a populo tribuenda constituit, quæ qui singulatim scire desiderat in libro, qui Leviticus inscribitur inveniet.

τος τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ πολέμων καὶ στρατείας ἢ τῶν θναγαίων ἀμελοῦν τῆς λειτουργίας τοῦ ἱεροῦ, ἐκέλευε Μωϋσῆς τὴν Κανααναίαν κτησαμένους τοὺς Ἑβραίους, ὁκτὼ καὶ τεσσαράκοντα πόλεις καταναίραι τοῖς Λευίταις, καὶ γῆν πρὸ αὐτῶν, καὶ δεκάτην τῶν ἐπιτελῶν καρπῶν αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἱεραῦσι τελεῖν, καὶ ἄλλα δὲ πλείστα τούτοις χορηγεῖν τὸν λαὸν ἐπιστάζατο, ὡν τὸ καθ' ἕκαστον ὁ ζητῶν, τὴν τοῦ Λευιτικοῦ βιβλίου ἀναπτύξας εὐρήσει.

XVIII. His rebus ordinatis, Moses cum exercitu ad Idumæam accedit, transitum petens. At rex illius terræ cum armatis copiis occurrit. Moses itaque per desertum pergat, monitus a Deo ne pugnam auspicaretur. Eo tempore etiam Mariamne moritur, Mosis soror, quadragesimo anno post exitum ex Ægypto. Populo igitur ductu Mosis per desertum et Arabiam proficiscente, Aaron etiam obit, alto monte conscenso, et pontificalibus vestibus Eleazaro filio traditis in populi conspectu, anno ætatis cxxiiii. Moses ad Moabitaram et Amorrhæorum regionem progressus, petebat ut traducere liceret exercitum. Sed loci illius rex Seon transitu populum prohibebat. Cum autem Mosi oraculum consulenti, victoriæ signa dedisset Deus, Hebræi armis sumptis, in prælium vadunt. Statim in fugam vertuntur Amorrhæi, et omnes intereunt, rege etiam occiso, et captis urbibus, ac provincia occupata. Ocus item Galaditicæ et Gaulaniticis rex, qui Seoni jam interfecto suppetias veniebat, Israelitas aggreditur. Sed et ipse in prælio cedit, et exercitus ejus deletur captis urbibus, et incolis interfectis. Inde Moses copias in magnam planitiem ducit, et castra contra Hierichuntem locat, urbem beatam, ac palmarum et Balsami feracem. Balacenus autem rex Balaanum vatem accersit, ut Israelitas diris devoveret. Sed iter ingresso,

συνίζησε περὶ τὰς ἐκείνων σκηνάς, καὶ αὐτοὺς τε καὶ τὰ αὐτῶν εἰς τὸ χάσμα κατήνεγκε, καὶ οὕτως αὐθις συνήλθε τὸ διεστῶς. Ἐπὶ τούτοις ἐφρίξε μὲν ὁ λαός, Μωϋσῆς δὲ καλεῖ τοὺς περὶ ἱερωσύνης ἀελλαμένους. Καὶ συνελθόντες πεντήκοντα καὶ διακόσιοι ἄνδρες τῶν ἐπισήμων, καὶ Ἀαρῶν καὶ Κορὲ πρὸ τῆς σκηνῆς ἐπὶ τοῖς θυμιατηρίοις καθήγιζον ἀεκόμιζον. Ἐξέλαμψε δὲ πῦρ πολὺ ὄσον ἀνθεοῦ κελύσαντος, ἀναφθεῖν, ὅφ' οὐ οἱ τε διακόσιοι καὶ πεντήκοντα, καὶ Κορὲ διεφθάρησαν, ὡς μὴ δὲ τὰ σώματα αὐτῶν εὐρεθῆναι μόνοι, δὲ Ἀαρῶν εὐρέθη ἀλώερος. Μωϋσῆς δὲ τὰ θυμιατήρια τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων περὶ τὴν χάλκεον ἐκέλευσε καταθέσθαι βωμῶν, ἐν ὑπόμνησις ὡς τῶν γεγονόντων, καὶ τοῖς μετέπειτα. Ἐκκλησιάσας δὲ πάλιν προεῖπε τοῖς φυλάρχοις ἡγεῖν, τὰ τῶν φυλῶν ὀνόματα βακτηρίαις ἐπιγεγραμμένα κομίζονταί, ἐκείνῃ τῆς ἱερωσύνης ἰσομένης, ὡς περ ἀντὶ βακτηρίᾳ σημεῖον γίνηται ἐκ Θεοῦ. Κομίζουσιν οὖν, οἱ τε ἄλλοι καὶ Ἀαρῶν, ἐπιγράφας τῇ βακτηρίᾳ Λευίτην, ἃς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Θεοῦ κατέθετο Μωϋσῆς, τῇ δ' ἐπιούσῃ προέκομισαν ταύτας. Καὶ αἱ μὲν ἄλλαι, οἳαί περ ἐτύχων, ἔμενον, ἢ δὲ Ἀαρῶν ἐδάκρυσε κλάδους τε καὶ καρπούς. Τὸν δὲ καρπὸν ἢ μὲν τοῦ Λευιτικοῦ βιβλίου κάρυα λέγει, ἀμύγδαλα δὲ ὁ Ἰώσηπος. Ἐξεπλάγησαν οὖν πάντες, τρις τὸν Ἀαρῶν χειροτονήσαν-

τῶν Λευιτῶν ἀφείτο φυλῆ, ἵνα μὴ διὰ ἀπορίαν ἱεροῦ, ἐκέλευε Μωϋσῆς τὴν Κανααναίαν κτησαμένους τοὺς Ἑβραίους, ὁκτὼ καὶ τεσσαράκοντα πόλεις καταναίραι τοῖς Λευίταις, καὶ γῆν πρὸ αὐτῶν, καὶ δεκάτην τῶν ἐπιτελῶν καρπῶν αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἱεραῦσι τελεῖν, καὶ ἄλλα δὲ πλείστα τούτοις χορηγεῖν τὸν λαὸν ἐπιστάζατο, ὡν τὸ καθ' ἕκαστον ὁ ζητῶν, τὴν τοῦ Λευιτικοῦ βιβλίου ἀναπτύξας εὐρήσει.

CH. Ταῦτα δὲ διατάξας Μωϋσῆς, ἐπὶ τὴν Ἰουμαίαν ἦλθε μετὰ τῆς στρατιᾶς, καὶ ἡξίου παρελθεῖν δι' αὐτῆς. Τῆς χώρας δὲ ὁ βασιλεὺς, μετὰ στρατιᾶς ἐνόπλου προῦπήντα τῷ Μωϋσῆ. Καὶ ὅς διὰ τῆς ἐρήμου ἐχώρει, μὴ ἀρχεῖν μάχης συμβουλεύοντος τοῦ Θεοῦ. Τότε καὶ Μαρίας μνη τέθνηκε, τοῦ Μωϋσῆος ἡ σύγγονος, μετὰ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἐξόδου. Τὸν δὲ λαὸν ἀπήγε διὰ τῆς ἐρήμου, καὶ τῆς Ἀραβίας, ἐνθα καὶ Ἀαρῶν ἐτελεύτησεν εἰς ὄρος ἀναθῆς ὄψηλόν, καὶ τὴν ἀρχιερατικὴν στολήν παραδοὺς τῷ υἱῷ Ἐλεάζαρ, τοῦ πλήθους ὄρωντος, ἔτη βίου ἐκατὸν πρὸς εἴκοσι καὶ τρισίν. Ἐλθὼν δὲ Μωϋσῆς ἐπὶ τὴν Μωαβιτῶν καὶ Ἀμορραίων χώραν, τῷ στρατῷ δίοδον ἔπει. Σηὼν δὲ τῆς χώρας ὁ βασιλεὺς διαβαίνει τοὺς Ἑβραίους ἐκώλυε, καὶ τοῦ Θεοῦ νίκην σημήναντος ἐρομένῃ τῷ Μωϋσῆ, τὰς πανοπλίας ἀναλαβόντες Ἑβραῖοι, πρὸς μάχην ἐχώρουν. Τρέπονται δ' αὐτίκα οἱ Ἀμορραῖοι, καὶ ἅπαντες διεφθάρησαν. Πέπτωκε δὲ καὶ Σηὼν ὁ αὐτῶν βασιλεὺς, καὶ τὰς πόλεις ἔβλον, καὶ τὴν γῆν ἐκείνων παρέλαβον. Ἐπιτίθεται δὲ τοῖς Ἰσραηλίταις, καὶ Ὀγ ὁ τῆς Γαλαθηνῆς καὶ τῆς Γαυλανιτιδος βασιλεὺς σύμμαχος ἐλθὼν τῷ Σηὼν ἤδη ἀπολωλότι. Αὐτὸς τε οὖν θνήσκει κατὰ τὴν μάχην, καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ διαφθείρεται, καὶ αἱ πόλεις ἐάλωσαν, καὶ οἱ ἐνοικοῦντες ἀπόλωντο. Ἐκείθεν δὲ Μωϋσῆς τὴν δύναμιν κατὰ τὸ μέγα πῆδον ἀνει-

καὶ στρατοπεδεύει Ἰεριχοῦντος Ἰναντι. Πόλις δ' ἔστιν εὐδαίμων αὐτῆ, φοινικὰς τε φέρουσα, καὶ βάλσαμον νεμομένη. Βαλάκ δὲ ὁ τῶν Μωαβιτῶν βασιλεὺς, μετακαλεῖται τὸν μάντευα Βαλαάμ, ὅπως ἐκ' ἄλλοθ' τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀράς ποιήσῃ παραγενόμενος. Καὶ ὁ μὲν ἀπῆει. Κατὰ δὲ τὴν ὁδὸν ἀγγέλου θεοῦ πρὸσβαλόντος αὐτῷ, ἡ ὄνος, ἧ ὁ Βαλαάμ ἐπωχεῖτο, συνέλασεν τοῦ θεοῦ πνεύματος, οὐ προέβαινεν, οὐδὲ ταῖς πληγαῖς ἐνεδίδου φωνήσασα ἑ' ἀθροπίνως κατὰ θέλαν βούλησιν, ἔδικον ἐκάλει τὸν δεσπότην πληγῆς αὐτῇ ἐπιφέρουσα, καὶ μὴ συνίεντα, ὅτι ἐκ θεοῦ οἱ ἐσπευσεν ὑπηρετεῖν εἰργεται. Ταρρατομένου δ' αὐτοῦ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν, ἐπιφανέις ὁ ἀγγελος, αὐτὸς τὴν ὁδὸν ἔλεγε κωλεῖν τῷ κτήνει. Βουλόμενον δ' ἀναστρέφειν, χωρεῖν προσωτέρω παρώρμησεν, καὶ ὁ ἄν ἐκ θεοῦ ἐμπνευσθεῖς, τοῦτο λέγειν. Καὶ ὁ μὲν ἦκει πρὸς τὸν Βαλάκ. Καὶ εἰς ὄρος ἀγχεῖς, ἐπτά τε ταύρους ὀλοκαυτώσας, καὶ τοσαύτους κριοὺς, ὡς εἶδε τροπῆν σημαινομένην, οὐ μόνον οὐ κατηύξειτο τῶν Ἑβραίων, ἀλλ' ἐπιθειάσας αὐτοῦς τε καὶ τὸ γένος ἅπαν αὐτῶν ἐλόγησε, καὶ ἐξέμνησε. Τοῦ δὲ Βαλάκ δυσχεραίνοντος ἐπὶ τοῦτοις, ἐφη ὁ Βαλαάμ· Ὅχι ἔφ' ἡμῖν περὶ τῶν τοιούτων σιγήῃν ἢ λέγειν ἔστιν, ὡ βασιλεῦ, ἀλλ' ὅτι ἡμᾶς τὸ τοῦ θεοῦ λάθη πνεῦμα, ὅς ἐκείνο βούλεται φωνῆς ἀφίγει δι' ἡμῶν. Ἐμοὶ δὲ χαρίζεσθαι βουλομένῳ σοι, βιωμῶν υἰθις ἐτοιμαστέον καὶ θύματα. Θύει τρίνον καὶ κάλιν, καὶ πεσων ἐπὶ στόμα, προὔλεγεν ἕσα τε βασιλεῦσιν ἔσται πάθη, καὶ ὅσα ταῖς πόλεσι. Βαλάκ δὲ ἀτίμως ἀποπέμπει τὸν Βαλαάμ. Ἐτα τὰς παρθένους ἐπιπέμπει τοῖς Ἰσραηλιταῖς, κατὰ συμβουλήν Βαλαάμ, αἷς οἱ τῶν Ἑβραίων παῖδες ἐκίσκουται, καὶ ταύταις συνήσαν, ὡς διαπαντός ἦθη τοῦ στρατοῦ τὴν παρανομίαν χωρεῖν ἐρωτι τῶν Μωαβιτῶν γυναικῶν, θεοῖς αὐτῶν τῶν Ἑβραίων θρόνων, καὶ ἀσυνήθων γενομένων τροφῶν. Μωϋσῆς δὲ εἰς ἐκκλησίαν ἀγαγὼν τὸν λαόν, ὡς ἄξια ὄραν ἑαυτῶν, οὐδὲ τῶν πατέρων τοῦ γένους ἔλεγε· καὶ ἐπειράτο τοῦτους ἐπανορθοῦν. Ζαμβρὴς δὲ φύλαρχος ὢν φυλῆς τῆς Συμεωνίτιδος, καὶ Μωδιανίτιδι συνοικῶν, καὶ περιμανὼς ἐκείνης ἐρῶν, Μωϋσέως κατηναιδεύσατο, καὶ μὴ ἄν ποτε τὴν γυναῖκα καταλιπεῖν διωμώσατο. Ὁ Φινεὲς δὲ τοῦ ἀρχιερέως ὢν καὶς Ἐλεάζαρ, περιαλήσας, οὐκ ἀνήκε καίων τῇ βομφατῇ τὴν Μωδιανίτιν καὶ τὸν Ζαμβρὴν, ἕως καὶ ἄμφω ἀπέκτεινεν. Ἦν καὶ ἄλλοι νέοι, οἷς ἀρετῆς ἔμελε, μιμησάμενοι, ἀνῆλθον τῶν νέων τοῦς ἐπὶ γυναῖκι ἀλλοφύλοις παρανομήσαντας. Ἀπόλλυνται οὖν ἄνδρες οὐκ ἐλάττωσιν μυρίων καὶ τετρακισχιλίων. Ἐντεῦθεν παροξυνθεὶς Μωϋσῆς κατὰ τῶν Μωδιανιτῶν ἐξέπεμψε στρατῶν, στραταρχὴν αὐτῆς ἀποδείξας τὸν Φινεὲς. Καὶ μάχης συστάσης, οἱ τε βασιλεῖς αὐτῶν πικρῶσιν, ὄντες πέντε, καὶ πλῆθος ἄγαν πολὺ. Οἱ δὲ Ἑβραῖοι τὴν χώραν αὐτῶν διηρπάκασιν, καὶ τοὺς παρθένους κατέλιπον, εἰς τρισμυρίας καὶ διαχιλίους τῷ λαῷ διένειμε Μωϋσῆς. Γηραιὸς δὲ τυγχάνων, κελεύσαντος τοῦ θεοῦ.

A divinus angelus occurrit, quo asina, cui Balaamus insidebat, animadvertens, non progrediebatur, neque cedebat verberibus: sed Dei nutu voce humana edita, expostulabat. **43** cum domino, a quo vapulabat, quod non intelligeret, divinitus ea prohiberi, ad quæ properaret. Voce illa perterritus etiam angelus apparet, ac se ait jumento iter intercludere. Reverti volentem, ut pergat hortatur, et quidquid ei divinitus inspiretur, dicat. Ac veuit ille quidem ad Balacum, et in montem perductus, septem tauris totidemque arietibus immolatis, eum stragem significari videret, non modo mala non imprecatus est Israelitis, sed et ipsos et omne genus eorum faustis omnibus et divinis laudibus prosecutus. Ac graviter illa ferenti Balaco: *Non penes nos, inquit, est, o rex, ista vel loqui, vel tacere: sed cum divinus spiritus nos occuparit, quas ipse vult, per nos voces edit. Sed quia tibi gratum facere cupio, depuro instruenda erit ara et victimæ.* Rursus igitur sacrificat, et in faciem prolapsus, clades regibus et urbibus imminentes vaticinatur. Qua de causa Balacus eum sine honore dimittit. Idemque post de Balaami concilio, virgines in Israelitarum castra mittit, a quibus Hebræi ad coitum alliciebantur, ut id facinus totum exercitum pervagaretur, amore Madianiticarum mulierum, diis earum Hebræis sacrificantibus, et cibis insohlitos concedentibus. Moses populo ad concionem vocato, dicebat, adolescentes neque se, neque patribus suis digna facere, eosque corrigere satagebat. Cæterum quibus Zambrem Simeoniarum tribus princeps, qui Madianiticam mulierem sibi nuptam insano amore deperibat, impudenter sese Mosi opposuit, neque unquam deserturum jurejurando asfirmavit. Phinees autem pontificis Eleazari filius doloris acerbitate victus, non prius et Madianitidem et Zambrem gladio verberare destitit, quam utrumque occidisset. Hunc alii juvenes studiosi virtutis imitari, perimebant adolescentes qui contra leges patrias alienigenis mulieribus se contaminarant. Ita viri xiv millibus haud pauciores perierunt. Ea re Moses iratus, contra Madianitas exercitum mittit, Phinees mandato imperio. Prælio commisso, reges eorum cadunt numero quinque, et multitudo ingens. Hebræi regionem eorum diripiunt, civibus una cum uxoribus occisis, solis virginibus parentes, quæ fuere ad xxxii milia, quas Moses sacerdotibus, **44** Levitis et populo distribuit: et quia jam senio confectus erat, successorem sibi designat Jesum Navis filium.

XIX. Cum tribus Gadia, Rubenia, et Manasse semissis Mosem orarent, ut Amorrhæorum terram ipsis attribueret; itaque ille ignaviam eis opprobra

ret, ut qui belli Chanaanī societatem cum populis detrectarent : illi se defendentes, aliam afferbant causam, quod pecora, quorum copiis abundarent, in ea regione relictauri essent, acta rei pecuniariæ, ut ipsi popularium certamina expeditius adjutarent. Collaudavit ea Moses, a que iis conditionibus Amoritidem eis Moses attribuit. Cum autem quidam Manasseæ tribus, solis relicta filibus, decessisset, interrogatus, cujus esset illius portio, respondit : si quibus tribulium nupsissent virgines, ut una eum portione ad illos transirent : cum aliquibus aliterius tribus desponderentur, portionem in patria tribu relinquerent. Sic cujusque bona in sua tribu esse retinenda constituit. Jam autem quadraginta annis (demptis triginta diebus) elapsis, ex quo Israelitæ Egypto excesserant, Moses annos cxx natus, populo sibi mortem instare denuntiat, multis præceptis datis, legibus item et republicæ formæ descriptis, et mandata contra Amalechitas expeditione, ac jurejurando exacto de servandis legibus, necnon imperatore ad Chanaanæos bello petendos incitato : *Ecco, inquit, ad majores nos ras abeo. Nam hunc mihi diem migrationis ad illos Deus præfuit.* His auditis, populus in lacrymas et stertum erupit inconsolabilem, ac tantum, ut affectum illo Moai etiam vel invito lacrymas excuteret. Abeuntem eum in locum, ubi inter mortales esse desineret, prosequébantur omnes plangentes. At ille manu cæteros ulterius progredi vetans, senatoribus tantum et Pontifice Eleazar et Imperatore Jesu comitantibus, donec venit ad montem Nabsen et cacumen Phasonæ, quod est in conspectu Hierichantis, unde ei Dominus terra, cujus hæreditatem adituri essent, Israelitis, monstrata dixit : *Oculis tuis istam intue, sed ingressurus non es.* Ad montem hanc progressus, qui quidem altus est, senatu dimisso, Eleazarum solum et Jesum secum adducit : **43** atque cum eis collocutus, densaque nube circumdatus, evanuit. Scribitur autem in sacris Libris ideo mortuus, ne ob excellentiam virtutem, audaciores aliqui Deum esse factum perhiberent. Summa ætatis ejus fuere anni centum et viginti : quorum trientem, uno mense minus in imperio fuit. Defunctum luxerunt dies triginta. Et hæc Josephus tradit. Sed Deuteronomii liber sic ad verbum habet : *Et obiit Moses, famulus Domini, neque in hunc diem quisquam obitum ejus novit.* Sopito jam luctu, Jesus exploratores Hierichuntem mittit, et Gadiz, Rubeniz, ac Manasseæ tribus principes accersitos, pacti cum Mose initi admonet : qui cum quinquaginta millibus armatorum eum ad Jordanem sequuntur. Cæterum exploratores Hierichuntem missi, urbe tota perustrata, cogniti et regi indicati, statim comprehendi jubentur. Ea re mulier nomine Raab, ad quam confugerant, intellecta, homines

A δὲ δειλῶς αὐτοὺς ἀπεκάλει, καὶ μὴ θέλοντας τῆς πρὸς Χανααναίους μάχης κοινωνῆσαι τοῖς ὁμοφύλοις. Ἀπελογουῦντο δ' ἐκεῖνοι μὴ τοῦτο εἶναι, ἀλλὰ πλήθει βοσκημάτων εὐθηνουμένους, βούλεσθαι ταῦτα παρὰ τῆ χώρα καταλιπεῖν, ἀγαθῆ τυγχανούσῃ πρὸς τετραπόδων τροφῇ, ἐν ἑν αὐτοὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας τοῖς ὁμογενεῖσι συνεπαίροντες ἐβζωνοί. Ἐπήνεσε ταῦτα Μωϋσῆς, καὶ τὴν Ἀμορίτιν αὐτοῖς προσεκλήρωσεν ἐπὶ τοιαύταις συνθήκαις. Τεθνηκότος δὲ τιγος ἐκ τῆς Μανασσῆ φυλῆς ἐπὶ θυγατέραςί μόναις, ἐρωτηθεὶς Μωϋσῆς, τίνας ὁ ἐκεῖνου κληῖρος ἔσται; ἀπεκρίνατο· Εἰ μὲν τισὶ τῶν φυλετῶν συνοικήσουσιν αἱ παρθέναι, μετὰ τοῦ κληῖρου πρὸς ἐκεῖνους χωρεῖτωσαν· εἰ δὲ μνηστεύοντό τισιν ἐξ ἑτέρας φυλῆς, τὸν κληῖρον ἐάτωσαν ἐν τῇ πατρὶς φυλῆ, καὶ οὕτω μένιν ἐκάστου κληῖρον ἐν ταῖς φυλαῖς διατάξασθαι. Ἦδη δὲ τεσσαράκοντα διετηλωμένων ἐτῶν, ἔξοτου τῆς Αἰγύπτου οἱ Ἰσραηλίται ἐξελιγύθασαι, τριάκοντα ἐνδεουσῶν ἡμερῶν, ἀθροίσαν τὴν λαὸν Μωϋσῆς, ἑκατὸν εἰκοσὶν ἑνιαυτῶν γεγυνώς, τὸ οικεῖον αὐτοῖς κατήγγειλε τέλος· καὶ πολλὰ παραινήσας, καὶ νόμους δοὺς ἐν βίβλοις, καὶ τῆς σφετέρας πολιτείας διάταξιν, καὶ στρατεύσαι κατὰ τῶν Ἀμαληκίτων ἐντειλάμενος, περὶ τῆς φυλακῆς τε τῶν νόμων ὄρκον ἀπαίτησας αὐτοὺς, καὶ τὸν δημαγωγὸν Ἰησοῦν παραθήξας ἐπὶ τοὺς Χανααναίους στρατεύσαι· Ἰδοὺ, φησὶν, πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἀπειμὸν προτόνους. Τὴνδε μοι γὰρ τὴν ἡμέραν τῆς πρὸς ἐκεῖνους ἀφίξωσιν ὤρισεν ὁ θεός. Τὸ δὲ πλήθος ἐδάκρυε, καὶ ἦν ὁ θρήνος αὐτῶν ἀπαράκλητος, καὶ τοσοῦτος, ὡς καὶ αὐτὸν Μωϋσῆν ἐκκινήθηναί (41) τῷ πάθει, καὶ προενεγκεῖν δάκρυα. Πορευομένων δ' ὅπου ἐμελλεν ἀφανῆς ἕσεσθαι, εἶποντο πάντες κοπιόμενοι· Ὁ δὲ τοὺς μὲν πόρρω, τῇ χειρὶ κατασειῶν, μένειν ἐκέλευε, μόνῃ δ' ἡ γερούσια προέπειμην αὐτὸν, καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Ἐλεάζαρ, καὶ ὁ στρατηγὸς Ἰησοῦς, ἕως ἐπὶ τὸ ὄρος ἦλθε Ναβάν, ἐπὶ κορυφῇ Φασενᾶ (42), ἣ ἴσται κατὰ πρόσωπον Ἰεριχώ· ὅθεν εἰδείξεν αὐτῷ Κύριος τὴν γῆν, ἣν ἐμελλόν κληρονομησάσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, εἰπὼν αὐτῷ, Ἰδὲ ταύτην τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, εἰς αὐτὴν δ' οὐκ εἰσελεύσῃ. Ἐπὶ δὲ τὸ ὄρος τοῦτο ἐλθὼν, ὑψηλὸν τυγχάνον, τὴν μὲν γερούσιαν ἀπέπεμψε· τὸν δ' Ἐλεάζαρ καὶ Ἰησοῦν ἐπήγετο· καὶ προσομιλῶν αὐτοῖς, νέφους ἄθρόον περιλαβόντος αὐτὸν, ἐγένετο ἀφανῆς. Γεγράφασι δ' αὐτὸν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις τεθναῶτα, ἵνα μὴ διὰ περιβολῆν τῆς περὶ αὐτὸν ἀρετῆς τολμησάσιν τινες εἰπῶν ὡς ἀποθεθῆναι. Ἐβίωσε δὲ τὴν ὅλην ζωὴν ἑνιαυτοὺς ἑκατὸν εἰκοσι, ὧν ἦρξε τὸ τρίτον μέρος, ἐνὸς λείποντος μηνός· καὶ ἐπένησαν αὐτὸν ἐφ' ἡμέρας τριάκοντα. Ταῦτα μὲν φησὶν ὁ Ἰώσηπος. Ἡ δὲ τοῦ δευτερονομίου βίβλος πρὸς τὸ τέλει οὕτω περιέχει πρὸς ῥῆμα· Καὶ ἐτελεύτησε Μωϋσῆς, οἰκέτης Κυρίου, καὶ οὐκ οἶδεν οὐδεὶς τὴν τελευταίην αὐτοῦ, ἕως

Variæ lectiones et notæ.

(41) Ἐκκινήθηναί τῷ πάθει. Ἐκκινήθηναί. Wolfianus cod. νικήθηναί, Colbert.

(42) Φασενᾶ. Φαργᾶ. Ita Wolfian. et Colbert. codd.

τῆς ἡμέρας ταύτης Ἦδη δὲ τοῦ πένθους λελωφ-
 κίτοι, πέμπει κατασκόπους εἰς Ἱεριχοῦντα ὁ Ἰη-
 σοῦς. Μετακαλεσάμενος δὲ τοὺς φυλάρχους τῆς τοῦ
 Ρουβὶμ φυλῆς, καὶ τῆς Γὰδ, καὶ τῆς Μανασσῆ,
 ὑπαιμνησκεν αὐτοὺς τῶν πρὸς Μωϋσῆν συνθηκῶν.
 Τῶν δὲ ἐπομένων πεντάκις μυριοὶς ἀπλῆταις, ἐπὶ
 τῶν Ἰορδάνην προσφεῖ. Οἱ δὲ πεμφθέντες κατάσκο-
 ποι, εἰς Ἱεριχὼ παραγενόμενοι, τὴν πόλιν ἅπασαν
 κατενόησαν. Γνωσθέντες δὲ, τῷ βασιλεῖ τῆς χώρας
 μνησονται. Ὁ δ' εὐθὺς αὐτοὺς συλληφθῆναι ἐκέλευ-
 σεν. Ὡς δὲ ἔγνω τὴν ἔφοδον τῶν ζητούντων τοὺς
 ἀφρας ἢ γυνή, παρ' ἧ προσπεφύγασι, Ῥαὰδ καλο-
 λουμένη, τοὺς μὲν κατέκρυψε, λίνου αὐτοῖς ἀγκαλι-
 δας ἐπιθεμένη. Τοῖς δὲ ζητοῦσιν ἔλεγεν, ὡς οἱ
 ἀγῶτες ἄνδρες ἐκείνοι, πρὶν δῦναι τὸν ἥλιον, παρ'
 αὐτῇ δειπνήσαντες, ἀπῆλλάγησαν. Οἱ δ' οὕτως αὐ-
 τοὺς ὑπελθούσης τῆς γυναικὸς, ὤρμησαν ἄλλος ἄλλα-
 γοῦ, τοὺς ἄνδρας διώκοντες. Ἡ δὲ Ῥαὰδ χωρεῖν
 ἐκέλευσεν ἐπὶ τὰ οἰκία τοὺς ἄνδρας, καὶ μεμνησθαι
 αὐτῆς, καὶ ἀμοιβὴν ἐκτίσαι, τῆς Χαναανίων χώρας
 ἐκπαρήσαντας. Οἱ δὲ καὶ χάριν ἔχειν ὠμολόγουν,
 καὶ ἦνίκα ἂν ἡ πόλις ἀλλοικηται, τὴν κτήσιν τε καὶ
 ἐκτελλόντο, ἀπαιωρῆσαι δὲ καὶ φοινικίδα πρὸ τῶν
 θυρῶν, ἵν' εἴη γνώριμος ἡ οἰκία, καὶ διαφυλαχθῆ.
 Καὶ οἱ μὲν πρὸς τοὺς οἰκίους ἐσώθησαν, καὶ ἂ ἐπραξαν
 ἰδῆλουν. Τοῦ Ἰορδάνου δὲ πολλοῦ ῥέοντος,
 οὕτω τοὺς Ἑβραίους ὁ Ἰησοῦς ἐπ' αὐτοῦ διεδίδασε.
 Προήεσαν μὲν οἱ ἱερεῖς, τὴν Κιβωτὸν ἀφροντες,
 εἶτα οἱ Λευῖται, κομίζοντες τὴν σκηνὴν. Εἶποντο δὲ
 τούτοις ὁ λαός. Ὡς δὲ τοῖς ἱερεῦσι πρῶτοις ἐμβά-
 σιν, ἀνεκόπη τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ, πάντες θαρ-
 βρόντως ἐπεραιοῦντο. Ἔστησαν δ' ἐν μέσῳ οἱ ἱερεῖς,
 ἕως οὗ διαβαῖν τὸ πλῆθος, εἶτα κάκεινοι ἐξήεσαν,
 ἐλευθερον ἀφάντες τὸ ῥεῦμα χωρεῖν, καὶ πρὸ
 δέκα σταδίων τῆς Ἱεριχοῦντος στρατοπεδεύονται.

Κ'. Βωμόν δ' ἐκ τῶν λίθων ὁ Ἰησοῦς ἰδρυσάμενος,
 οὗς ἕκαστος τῶν φυλάρχων κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ ἐκ
 τοῦ βυθοῦ τοῦ Ἰορδάνου ἀνελετο, ἔθυσεν ἐπ' αὐτοῦ,
 καὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐώρταζε. Τότε δ' αὐτοὺς
 καὶ τὸ Μάννα ἐπιλελοίπει, χρησαμένους αὐτῷ ἐπὶ
 τεσσαράκοντα ἔτη. Ἦδη γὰρ εὐπόρου ἐκ τῆς χώρας
 πάντων, ὦν περ εἶδοντο. Τῇ δὲ πρώτῃ τῆς ἑορτῆς
 ἡμέρᾳ τῇ πολιορκία τῆς Ἱεριχοῦντος ὁ Ἰησοῦς
 ἐπεγένησεν, οὕτω ταύτην διατιθέμενος. Τὴν Κιβω-
 τὸν οἱ ἱερεῖς φέροντες, περιώδουν τὸ τεῖχος, ἐπτά
 σαλπίζοντες κέρασι. Καὶ ἡ γερουσία παρεῖπετο,
 εἰδ' ὅτι πονόσπου ἐκ τῶν στρατόπεδων. Καὶ τοῦτο ἐπὶ
 εἴς ἑποιοῦν ἡμέρας. Τῇ δὲ ἑβδόμῃ τὰ αὐτὰ ποιησάν-
 των, καὶ περιελθόντων ἐπτάκις, τὸ τεῖχος κατέπεσε,
 καὶ ὁ λαός εἰσελθὼν, πάντας ἐκτείναν, καὶ τὴν πόλιν
 ἐνέκρησαν. Τὴν δὲ Ῥαὰδ μόνην σὺν τοῖς οἰκίαις
 ἔσωσαν οἱ κατάσκοποι, φοινικίδα πρὸ τῆς οἰκίας
 ἀπαιωρῆσαν. Καὶ Ἰησοῦς ἀγροῦς αὐτῇ ἐδώρησατο,
 καὶ ἦγε διὰ τιμῆς. Κατὰ δὲ τῶν ἐγεῖρειν αὐτῆς βου-
 ληθσομένων τὴν πόλιν ἀρὰς ἔθετο, στερηθῆναι μὲν
 τοῦ πρῶτου παιδός, τὸν θεμελιὸς βαλλόμενον, τὸν
 τελευταῖον δὲ ζημιωθῆναι τὸν νεώτατον. Πολλὸν δὲ
 πλῆθος ἐκ τῆς πόλεως ἀθροίζεται ἀργύρου τε καὶ
 χρυσοῦ, καὶ ἅπαν ἀνετέθη τῷ Θεῷ, ὡς τῶν κατορ-
 θωμένων ἐσόμενον ἀπαρχὴν. Ἀπεῖρητο γὰρ πᾶσιν
 ἐκ τούτου τι σφετερισσασθαι. Ἀχωρ δὲ τις ἐκ τῆς
 Ἰουδα φυλῆς, ὑφίσταμι χρυσοῦφει περιτυχῶν, καὶ
 μίση χρυσοῦ ἑλκούση σίκλους διακοσίους, ἰδιδάσατο
 ταῦτα, κατορύξας ἐν τῇ σκηνῇ. Μετὰ ταῦτα πολέ-
 μου συστάντος τρέπονται οἱ Ἑβραῖοι, καὶ πίπτουσιν

occultat sub lini fasciculis, et inquisitoribus dicit
 viros illos ignotos, ante solis occasum, apud se
 cœnatos discessisse. Illi sic a muliere elusi, alijs
 alio dilabuntur, persecuturi eos. Tum Raab domum
 se recipere jubet viros, beneficii sui memores, ac
 terra Chananzæ potitos, referre gratiam. Illi et
 gratias agunt, eamque ubi urbs capta esset, ut res
 suas et necessarios in diversorio concluderet, sus-
 penso pro foribus purpuræ panno, monent, quo
 nosceretur domus, et conservaretur. Itaque ad
 suos incolumes reversi, quid gessissent, renuntiant.
 Cum autem Jordanis intumuisset, sic Jesus He-
 bræos per eum tradurit. Præcedebant sacerdotes,
 arcam ferentes. Deinde Levitæ, tabernaculum
 gestantes. Hos populus sequebatur. Ut autem sa-
 cerdotibus primis ingressis, impetus fluminis statim
 interrumpitur, omnes audacter trajecere, stantibus
 in medio sacerdotibus, donec populus transisset :
 ac tum demum ipsi etiam sunt egressi, cursu flu-
 minis in integram restituito. Jordane superato,
 castra decem stadiis ab Hierichunte locant.

τοὺς οἰκίους εἰς τὸ καταγώγιον ἐγκαθεῖρξαι, αὐτῇ
 ἐπιτελλόντο, ἀπαιωρῆσαι δὲ καὶ φοινικίδα πρὸ τῶν
 θυρῶν, ἵν' εἴη γνώριμος ἡ οἰκία, καὶ διαφυλαχθῆ.
 Καὶ οἱ μὲν πρὸς τοὺς οἰκίους ἐσώθησαν, καὶ ἂ ἐπραξαν
 ἰδῆλουν. Τοῦ Ἰορδάνου δὲ πολλοῦ ῥέοντος,
 οὕτω τοὺς Ἑβραίους ὁ Ἰησοῦς ἐπ' αὐτοῦ διεδίδασε.
 Προήεσαν μὲν οἱ ἱερεῖς, τὴν Κιβωτὸν ἀφροντες,
 εἶτα οἱ Λευῖται, κομίζοντες τὴν σκηνὴν. Εἶποντο δὲ
 τούτοις ὁ λαός. Ὡς δὲ τοῖς ἱερεῦσι πρῶτοις ἐμβά-
 σιν, ἀνεκόπη τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ, πάντες θαρ-
 βρόντως ἐπεραιοῦντο. Ἔστησαν δ' ἐν μέσῳ οἱ ἱερεῖς,
 ἕως οὗ διαβαῖν τὸ πλῆθος, εἶτα κάκεινοι ἐξήεσαν,
 ἐλευθερον ἀφάντες τὸ ῥεῦμα χωρεῖν, καὶ πρὸ
 δέκα σταδίων τῆς Ἱεριχοῦντος στρατοπεδεύονται.

XX. Jesus in ara ex lapidibus, quos ipsius jussu
 quilibet tribunus ex alveo Jordanis sustulerat,
 immolat, et festum Paschatis celebrat. Eodemque
 tempore manna eos defecit, quo per annos quadra-
 ginta fuerant usi. Jam enim ex agris omnia 46
 quibus opus erat, suppetebant. Obsidionem Hierichuntis
 Jesus primo die festivitatis est auspicatus,
 re sic instructa. Sacerdotes arcam gestantes mœnia
 circumibant, septem cornua insistentes, senatus pone
 sequebatur, post in castra redibant. Idque sex die-
 bus cum fecissent, ac die septimo repetiissent, et
 septies circumissent, murus concidit, populus in-
 gressus, omnes occidit, et urbem incendit. Solam
 Raabem cum suis, signo illo pro foribus conspecto,
 exploratores conservarunt : Jesus etiam agro dona-
 vit, et honorifice tractavit. Si qui vero urbem in-
 stauraturi essent, eos diris hujusmodi est
 detestatus, ut qui fundamenta jaceret, primogenitum
 amitteret : qui perficeret, natu minimum filium.
 Magna auri et argenti copia ex manubiis urbis
 coacta, Deo universa consecratur, primitiæ rei bene-
 gestæ : ac omnibus interdicitur, ne quid inde sibi
 usurpent. Sed Achor quidam Judicæ tribus, textum
 quoddam ex auro, et auri massam, quæ siclos
 ducentos pendeat, nactus, retinet, ac in tabernaculo
 suo defodit. Post orto bello, in fugam vertuntur
 Hebræi, triginta sex ex eis interfectis. Eam
 cladem populus regerrime tulit. Jesus in faciem
 prolapsus deprecatur Deum : et oraculo edoculus,
 sacrilegium esse factum, judicium sorti committit.

quæ cum in Achorem incidisset, fatetur ille facinus, A
res subreptas profert, ipse cum suis lapidatur :
Jesus Naim obsidione capit. Cæterum Gabæonitæ,
eorumque finitimi, cum ad Chananzæ pertinent,
veriti ne itidem ut Hierichuntli et Naitæ tractarentur,
legatos ad Jesum mittunt, se longissime inde
habitare dicentes, neque genere cum Chananzæis
conjunctos, fœdus inire cum Israelitis, et jungere
amicitiam cupere. Jesus. postulatis eorum an-
nuit. Post, ubi eos Chananzæ gentis esse intel-
lexit : cum eis ob dolum expostulat. Illi necessita-
tæ excusant, atque excidii metum. Tum Jesus, ne
datam fidem violaret, publicos servos eos facit. Sic
Josephus. Sed liber Jesu ait, eos lixas et calones
totius Synagogæ et divini altaris esse factos. Ga-
bæonitas a rege Hierosolymorum ob fœdus cum B
Israelitis initum, bello petitos, Jesus defendit,
hostes in fugam vertit, fugientes 47 persequitur.
Quo prælio et grando solito major, et fulmina cœ-
litus in hostes irruerunt : et dies facta longior,
cursum solis ad Jesu preces sistente Deo, ne
superventu noctis hostes elaberentur. Reges etiam
in quodam specu delitescentes, deprehensi, occi-
duntur omnes. His rebus gestis, Jesus in Chananzæ
montana regreditur, ibique magna cæde edita, et
optima præda parta, in Galgalia castra sese recipit :
quibus ex eo nomen erat factum, quod Israelitæ
se et servitute Ægyptiaca et ærumnis deserti libera-
tos esse cognoscerent. Nam Galgala Hebræis liber-
tatem significat. Cum autem Chananzæi Libanum
montem accolentes, et qui in campestribus habita-
bant, Palæstinis in auxilium ascitis, bellum eis
inferrent, atque in exercitu haberent armatorum
trecenta millia, equitum decem millia, et millia
curruum triginta, Deo victoriam Israelitis pollicito,
prælium atrox committitur : quo hostes universi,
paucis exceptis, perierunt, regibus etiam cæsis.

ἑαυτοὺς ἐλευθέρους τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῆς κατὰ τὴν ἔρημον τλαιπωρίας γνόντων τῶν Ἰσραηλιτῶν. Γάλγαλα γὰρ τὴν ἐλευθερίαν Ἑβραῖοι καλοῦσι. Στρατεύουσι δ' ἐπ' αὐτοὺς οἱ περὶ Λίβανον Καναναῖοι, καὶ οἱ ἐν τοῖς πεδίοις Παλαιστίνης συμμαχοῦμενοι. Ἦν δ' ὁ στρατὸς ἐκείνων ὀπλιτῶν μυριάδες τριάκοντα, μύριοι δ' ἱππεῖς, καὶ τρισμῦρια ἄρματα. Νίξην δὲ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελιαμένου, καρτερὰ μάχη γίνεται, ὡς πᾶν τὸ στρατεύμα τῶν ἐχθρῶν, πλὴν ὀλίγων, διαφθαρῆναι, καὶ τοὺς βασιλεῖς δὲ πεισῆν.

XXI. Annus tum quintus exierat, neque Chana-
næorum quisquam erat reliquus, cum Jesus taber-
naculum in oppido Selonio collocat, donec templum
ædificandi daretur occasio; ac populi universi concilio
iudicio, captas urbes enumerat, cæcosque
hostium exercitus, et ut triginta eorum reges
interfecti essent. Urbes autem quæ superessent
munitissimæ, diuturnam postulare obsidionem
asserebat, et Transjordaninorum auxilia jam domum
remittenda censebat. Duabus igitur tribubus et
semiasi, quarum viri erant quinquagies mille, ad
sua redeundi potestatem facit. Illi, Jordane superato,
aram in ripa constituunt. Qua de causa tumultu
inter Israelitas excitato, decem honoratos viros una
cum Phinee legatos mittunt, de ara exstructa
expostulantes. Illi non rerum novandarum studio
se aram fecisse respondent, sed ut monumento

αὐτῶν ἄνδρες ἕξ καὶ τριάκοντα. Τοῦτο σφόδρα τὸ πλῆθος ἐλύπησε. Καὶ Ἰησοῦς ἐπὶ στήμα πεισῶν ἐδίδετο τοῦ Θεοῦ. Χρηματισθεὶς δὲ κλοπῆν γενέσθαι τῶν καθιερωθέντων χρημάτων, κλήρω τὴν κρίσιν ἐπέτρεψεν. Ἐπὶ δὲ τὸν ἄγνωρον τοῦ κλήρου πεισόντος, ὁμολογεῖ τὴν κλοπῆν ἐκεῖνος, καὶ παράγει τὰ φάρια. Καὶ ὁ μὲν λίθοις ἀναίρεται, σὺν τοῖς αὐτοῦ Ἰησοῦς δὲ πολιορκεῖ τὴν Ναβν, καὶ αὐτὴν αἰρεῖ. Γαβωνῖται δὲ καὶ οἱ ἐκεῖνοι περίοικοι, Καναναῖοι προσήκοντες, φοβηθέντες ὡς τοῖς Ἰεριχουνοῖς καὶ τοῖς περὶ Ναβν τὰ ὅμοια πείσονται, προσβίβαν ἀποστέλλουσι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, κοβρώτατω λέγοντες κατοικεῖν, μὴδὲ γένους κοινωνεῖν Καναναῖοις, καὶ σπονδὰς πρὸς αὐτοὺς θέσθαι ζητοῦντες τοὺς Ἰσραηλίτας, καὶ συνθήκας φιλίας. Ἰησοῦς οὖν φίλλαν πρὸς αὐτοὺς ἰποιήσατο. Ἰνοὺς δ' ἔπειτα τοῦτους τοῦ γένους ὄντας τῶν Καναναίων, τῆς ἀπάτης αὐτοῖς ἐνακάλει. Οἱ δὲ ἐξ ἀνάγκης ἔφασαν τοῦτο πράξει, δεδωκότες τὸν δλεθρον. Καὶ Ἰησοῦς, ἵνα μὴ παραβαῖη τὸν ὄρκον, δημοσίους αὐτοὺς ἀποδείκνυσιν. Οὕτως Ἰώσηπος. Ἡ δὲ βίβλος τοῦ Ἰησοῦ περιέχει, ὅτι κατέστησεν αὐτοὺς ξυλοκόπους καὶ ὄροφύρους πάση τῇ συναγωγῇ, καὶ τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ Θεοῦ. Ἐπιθεμένου δὲ τοῖς Γαβωνῖταις τοῦ βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων, διὰ τὰς πρὸς Ἑβραίους σπονδὰς, ὁ Ἰησοῦς αὐτοὺς συμμαχεῖ, καὶ τρέπεται τοὺς ἐναντίους, καὶ τραπέντας ἰδίωνεν. Ὅτε καὶ οὐρανόθεν χάλαζα τε τῆς συνήθους μείζων, καὶ κεραυνοὶ τοῖς πολέμοις ἐπέπεσον· καὶ ἡ ἡμέρα ἠδύητο, τὸν δρόμον τοῦ ἡλίου στήσαντος τοῦ Θεοῦ, ἐνετέθει τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα μὴ, νυκτὸς ἐπελθούσης, διαφύγωσιν οἱ πολέμοι. Καταλαμβάνονται δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς ἐν τινι σπηλαίῳ κρυπτόμενοι, καὶ κτείνονται πάντες. Ἰησοῦς δὲ ἐπανήει πάλιν τῆς Καναναίας ἐπὶ τὴν ὄρεινῃν, καὶ πολλὸν φόνον τῶν ἐν αὐτῇ ἐργασάμενος, καὶ λεῖαν λαβὼν, εἶς τὸ ἐν Γάλγαλις ἦλθε στρατόπεδον. Ἐκλήθη δ' ὁ τόπος τοῦ στρατοπέδου Γάλγαλα, ὡς ἦδη

ΚΑ'. Ἔτος δὲ πέμπτον ἦδη παρεληύθει, καὶ Καναναίων οὐκέτι οὐδεὶς ὑπολείπειτο. Ἰησοῦς δὲ Ἰστᾶ τὴν σκηνὴν κατὰ πόλιν Σηλώμ, ἕως οἰκοδομησαὶ αὐτοῖς ναὸν γένηται. Συναγαγὼν δὲ τὸν λαὸν εἰς Σηλώμ, τὰς ἐταλωχίας τῶν πόλεων ἀπηρίθμηαι, καὶ ὅσαι τῶν ἐναντίων διεφθάρησαν στρατιαί, καὶ ὡς τριάκοντα βασιλεῖς αὐτῶν ἀπεκτίνθησαν. Τὰς δὲ περιλειφθείσας ἔτι πόλεις πολυχρονίου δεῖσθαι πολιορκία; δι' ὀχυρότητα ἔλεγε, καὶ ἤξiou τοὺς ἐκ τῆς περσίας τοῦ Ἰορδάνου συνεξορμησαντας αὐτοῖς, ἀπολύειν ἦδη πρὸς τὰ οἰκία. Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς ἐκ τῶν δύο φυλῶν, καὶ τῆς ἡμισείας, πεντακισμυρίους ὄντας, πρὸς τὰς κληρουχίας αὐτῶν ἐπέτρεπεν ἀπελθεῖν. Οἱ δὲ διαβάντες τὸν Ἰορδάνην, βωμὸν ἐπὶ τῇ ὄχθῃ ἰδρύνθησαν. Ὁ ὄρθρον τῷ πλῆθει τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐνεποίησε. Πέμπουσιν οὖν ἐπ' αὐτοὺς δέκα τῶν ἐντίμων, καὶ θινεῖς, αἰτιώμενοι περὶ τοῦ

βωμοῦ. Οἱ δὲ μὴ κατὰ νεωτερισμὸν ἀναστήσαι τὸν ἄβωμὸν ἐλεγον, εἰς δὲ τεκμήριον τοῖς ἐξῆς τῆς πρὸς ὁμάς οικειότητος. Ἐνα γὰρ Θεὸν γινώσκουσιν, τὸν συμπάσαι τοῖς Ἑβραίοις κοινόν. Ταῦτα εἰπόντων, θινεῖς· καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὑπενόστησαν. Ἰησοῦς δὲ κληροδοτήσας τῷ πλήθει τὰς χώρας ἐν Σαίμοις διήγεν. Ὑπέρβηρος δὲ γεγωνὼς, καὶ θησκαῖν ἦδη μέλλων, παραίνεσιν ἐποίησατο πρὸς τὸ κληθεῖς, καὶ ἐτελεύτησε, βιοῦς ἔτη ἑκατὸν δέκα, ὧν εἰν Μωϋσεὶ διέτριψε τεσσαράκοντα, μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν στρατηγῶν πέντε καὶ εἴκοσι. Θνήσκουσι δὲ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Ἐλεάζαρ, θινεῖς τῷ υἱῷ τῆν ἀρχιερωσύνην λαπῶν. Μετὰ δὲ ταῦτα, Χανααναῖοι ἐκίσαντες περιγενέσθαι τοῦ τῶν Ἑβραίων γένους, θανόντος Ἰησοῦ, κατ' αὐτῶν ἐπιστράτευσαν, τῷ βασιλεῖ Ἀδωνιβεζεκ τὴν ἡγεμονίαν πιστεύσαντες. Ἠλοὶ δὲ τὸ ὄνομα Κύριος Βεζεκ. Ἀδωνι γὰρ Ἑβραϊστὶ κύριος λέγεται. Συμμίξασαι δὲ τοῖς Χανααναίοις αἱ δύο φυλαὶ, ἡ τοῦ Ἰούδα καὶ ἡ τοῦ Συμεὼν, τρέπονται αὐτοῦς, καὶ τὸν Ἀδωνιβεζεκ αἰροῦσι, καὶ ἀκρωτηριάζουσιν. Ἐἶλον δὲ καὶ πόλεις πολλὰς, καὶ τῶν Ἱεροσολύμων τὴν κάτω πόλιν, καὶ τοὺς ἵνοικυρίας ἀπέκτειναν. Τῆς δ' ἄνω δυσχερὴς ἦν ἡ πολυρκία, φύσαι τε τοῦ χωρίου, καὶ τειχῶν ὀχυρότητι. Ἐλόντες δὲ καὶ τὴν Χεθρών, ἔπαντας διχρήσαντο, καὶ ἔδωκαν αὐτὴν τῷ Χάλεθ εἰς κλήρον, καθὼς Μωϋσῆς ἐνετείλατο. Καὶ τοῖς τοῦ Ἰοθὼρ ἀπογόνους, ἀγχιτεύουσιν οὖσι Μωϋσέως, γῆν προσεκήρυσαν, ὅτι τὴν πατρίδα καταλιπόντες, συνείποντο ἐν τῇ ἱρήμῃ τῷ τῶν Ἑβραίων λαῷ. Αἱ δὲ ἐξ Ἰούδα καὶ Συμεὼν φυλαὶ μεγάλας εὐδαιμονήσασαι, τὰ ὄπλα κατέθευτο. Τὰ Βαίθηλα δὲ γε πολιορκουσα ἡ φυλὴ τοῦ Ἐφραῖμ, οὐδὲν ἤνυσ. Συλλαβόντες δὲ τινα τῶν τῆς πόλεως, πίστει παρέσχον αὐτῷ, παραδόντα τὴν πατρίδα σώσειν, καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς συγγενεῖς. Καὶ ὁ μὴν οὕτως προδοῦς, σὺζεται μετὰ τῶν οἰκείων. Οἱ δὲ κτείναντες τοὺς οἰκοῦντας, εἶχον τὴν πόλιν. Βενιαμῖται δὲ τῆς Ἱεροσολύμων πόλεως λαχούσης αὐτοῖς, φόρους τοῖς κατοικοῖς ἐπέθεντο, ᾧν συγχωρήσαντες παρὰ τὴν θεῖαν διαταγὴν. Ὁμοίως τε ἐτίειον καὶ αἱ ἄλλαι φυλαί.

ΚΒ'. Ἡδὲ δ' εὐθηνουμένους τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ διέφθειρεν ἡ τρυφή, καὶ τοὺς θεῖους νόμους παραβάνον, καὶ πρὸς τὸ πορνεῖν δικάζοντο ἀηθῶς, καὶ ἡ ἀριστοκρατία ἐξέλιπε (43), καὶ ἡ γεουσία οὐκ ἀπέκλειντο. Ὅθεν στάσις αὐτοῦς καταλαμβάνει δεινὴ, ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ἀνὴρ λευτερός τὴν σύζυγον ἐπαγόμενος, ἐκ Βηθλεὲμ οὐσάν, οἰκαθε ἀπῆει. Ἡδὲ δ' ὄψιας οὖσης ἐπιξενεῖται παρὰ πρεσβύτη τινὶ ἐν Γαθαῶ πόλει, φυλῆς τῆς Βενιαμῖτος. Νεανίας δὲ Γαθαωνίταις τινες, τὸ γύναιον θασάμενοι, ἤκον ἀκατοῦντες αὐτό. Τοῦ δὲ πρεσβύτου μὴ δίδοντος, ἀποκτείνουσι τὸν πρεσβύτου. Ὁ δὲ τῆς ἐκείνου θυγατρὸς αὐτοῖς παρεχώρει, ἵνα μὴ τι βλαίον ὀποσάσιν οἱ ἐπιξενωθέντες αὐτῷ. Ἀρπάσαντες δ' ἐκείνοι τὸ γύναιον ἀπῆλλάγησαν, καὶ ἐπ' ἑλῆς τῆς νυκτὸς ἐμφορηθέντες αὐτῆς, ἀφῆκαν ἀρχομένης ἡμέρας. Ἡ δὲ τῆ τε νυ-

esset posteris necessitudinis ejus, quæ sibi cum illis intercederet. Unum enim sese Deum agnoscere, omnibus Hebræis communem. Illis auditis, Phinees cum suis ad Jesum revertitur. Is provincia sorte inter populum distributa, Sicimis degebat : ac senio confectus, et jamjam moriturus, populo officii admonito, obit, cum annos vixisset centum et decem, quorum cum Mose versatus fuerat quadraginta, et post ejus obitum exercitum duxerat quinque et viginti. Moritur et Eleazarus pontifex. filio Phinei sacerdotio relicto. Post obitum Jesu Chanaanæi, gentis Hebrææ superandæ spe conceptâ, bellum faciunt, Adonibezeco imperatore creato, quod nomen Hebræis Bezeci dominum sonat. Cum his duæ tribus, Judaica et Symeonica, congressæ, in fugam vertunt hostes, Adonibezecum captum mutilant. Multa item oppida cepere, et inferiorem Hierosolymorum urbem, habitatoribus occisis. Verum superioris difficilis erat obsidio, tam altu quam mœnibus permunitæ. Chebronem etiam captam, civibus interfectis, Calebò in sortem dederunt, ut mandarât Moses. Jothis quoque posteris, Mosis filiis, agros assignarunt, quod is patria relicta, populum Hebræorum in deserto secutus esset. At Judaica et Symeonica tribus, magnam adeptæ felicitatem, arma posuerunt; Ephraimitæ vero, Bethells. obsidione frustra tentata, cum civem ejus urbis cepissent, incolumitatem illi et cognatis ejus promittunt, si urbem proderet. Is, urbe prodita, conservatur : illi, civibus occisis, urbem occupant. Benjamitæ, quibus Hierosolymorum urbs obvenerat, tributo imposito, incolis divinum mandatam pepercerunt. Idem etiam alix tribus sunt imitatæ.

προδοῦς, σὺζεται μετὰ τῶν οἰκείων. Βενιαμῖται δὲ τῆς Ἱεροσολύμων πόλεως λαχούσης αὐτοῖς, φόρους τοῖς κατοικοῖς ἐπέθεντο, ᾧν συγχωρήσαντες παρὰ τὴν θεῖαν διαταγὴν. Ὁμοίως τε ἐτίειον καὶ αἱ ἄλλαι φυλαί.

XXII. Israelitas rebus secundis jam florescentes, luxuria corrupti, ut et divinas leges violarent, et ad laborem segnes essent. Deslerat etiam optimatum magistratus, neque amplius senatus legebatur. Itaque atrox seditio inter eos oritur, tali de causa. Levita quidam conjugem Bethleemiticam domum abductorus, apud seam quemdam Gabaone, Benjamitica tribus oppido, vesperi divertitur. Ibi quidam adolescentes Gabaonitæ, cum mulierculam vidissent, adsunt, eam flagitantes. Seni recusanti, necem minitantur. Ille filiam suam eis potius offert, modo hospites a vi et injuria tueatur. Verum illi non nisi rapta muliercula discedunt, eamque per totam noctem pro libidine sua subagitata, diluculo dimittunt. At illa et nocturna ærumna, et pudore mariti, et dolore oppressa, exhalat animam. Tum maritus, mortua in duodecim partes secta,

Varie lectiones et notæ.

(43) Καὶ ὁ ἀριστοκρατὴς ἐξέλιπε. Magistratus ad triennium præesse solitus. Καὶ ἡ ἀριστοκρατία

ἐξέλιπε, rectius in Viennensi codice et in Reg. et Colb. legitur.

ad singulas tribus unam portionem mittit, et calamitate et auctoribus illius expositis. Israelitæ igitur faciales Gabaoem mittunt, qui ei facinori affines ad supplicium exposcant. Illis non deditibus, bellum inferunt: ac bis acie congressi, a Beniamitis in fugam vertuntur. Tandem per Phineem sacerdotem deprecantur Deum, et sic aggressi Beniamitas ita cædunt, ut tantum decem ex eis superessent, qui in vicinos montes diffugerunt. Israelitæ Gabaoem incendunt mulieres et pueros omnes perimunt, idem in cæteris etiam urbibus factum. Quin et Jabis Galaditicæ urbis incolas cum uxoribus et liberis occidunt, ob recusatam belli illius societatem, quadringentis virginibus exceptis, quas Beniamitarum reliquiis præbuerunt, ut conjuges haberent, miseri calamitatis eorum: susceptæ etiam cogitatione, quemadmodum reliqui ducenti conjugibus potirentur. Pridem enim jurejurando interposito, facinoris illius odio sanxerant, ne quis filiam Beniamitæ uxorem desponderet. Ea de re deliberantibus visum, non quidem dandas illis ob jusjurandum, sed concedendum ut ipsi raperent virgines, quas sibi thalamo sociarent, ipsis neque prohibentibus, neque incitantibus. Hoc decreto facto, Beniamitæ rem executi sunt. Cum autem Israelitæ longo jam tempore bellicæ rei studium intermississent, contempserunt eos Chananæi, quibusdam urbibus ademptis. Dan tribus in montem confugit, atque inde in mediterranea sedes transtulit. Israelitis cum et Chananæorum instituta usurparent, et suam reipublicæ formam aspernarentur, Numen infensum exstitit. Itaque Chugargathaimus Assyriorum rex bellum eis infert, et gravia tributa imperat, quibus octo annos premuntur: donec vir quidam strenuus Judaicæ tribus, nomine Gothoniel, paucis sociis ex oraculo comparatis, Assyriorum apud se præsidium cædit: ac pluribus deinde confluentibus, Assyrios prælio victos amovet. Re bene gesta, imperium et iudicandi potestas a populo ei decernitur. Qui cum magistratu ad annos quinquaginta functus, vitam cum morte 50 commutasset: Israelitæ sine magistratu, sine metu Numinis viventes, ab Eglone Moabitarum rege subacti, annua tributa pensitarunt. Is Hierichunte ædificata regia, dum per annos decem et octo variis illos malis exagitat, adolescens quidam Beniamiticæ tribus, nomine Aothus, quem Judam vocatum Josephus asserit, homo confidens et robustus, se in Eglonis familiaritatem insinuat, aulam ejus frequentans, et blanditiis hominem sibi devinciens. Hic aliquando cum duobus famulis, Egloni munera ferens, clam siccas gestat: cumque jam meridies esset, satellitibus ad sua digressis, uactus eum solum, pro familiaritate ingreditur, secretumque, ut arcani dicturus aliquando ictu opportuno illato tyrannum perimit. Digressus Hierichunte

κτερινῆ ταλαίπωρα, καὶ τῆ πρὸς τὸν ἄνδρα αἰσχύνη, καὶ τῆ λύπη καταβληθεῖσα, διαπεφύνηκε. Καὶ ὁ ταύτης ἀνὴρ εἰς μέρη δώδεκα διελὼν τὴν θανοῦσαν, διέπεψε μέρος εἰς ἐκάστην φυλὴν, τό τε πάθος διδάξας αὐτοὺς, καὶ τοὺς αἰτίους τῆς συμφορᾶς. Πέμπουσιν οὖν πρὸς τὴν Γαβαὼ, τοὺς παρανομήσαντας ἐξαιτούμενοι. Οἱ δὲ οὐκ ἐξέδωσαν. Αἱ φυλαὶ δ' ἐπεστράτευσαν ἐπ' αὐτούς. Καὶ δις συμβαλόντες τοῖς Βενιαμίταις, ἠτῶνται οἱ Ἰσραηλίται. Εἶτα διὰ Φινεὺς τοῦ ἀρχιερέως δέονται τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτω συμβαλόντες τοῖς Βενιαμίταις ἐκράτησαν, ὡς πάντας πλὴν ἐξακοσίων πεσείν, οἱ πρὸς τὰ πλησίον ὄρη κατέφυγον. Οἱ δὲ Ἰσραηλίται ἐνέπρησιν τε τὴν Γαβαὼ, καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας πάντας διεχειρίσαντο· καὶ ἐπὶ ταῖς ἄλλαις δὲ πόλεσιν αὐτῶν ὄρωσι τὰ ὅμοια. Καὶ Ἰσραηλίται δὲ Γαλααθιτιδοὶ πόλεις, ὅτι μὴ συνεμάχησεν αὐτοῖς, φωνεοῦσι τοὺς κατοικοῦς σὺν τέκνοισι καὶ γυναίξει, πλὴν τετρακοσίων παρθένων, ἃς τοῖς περισσθεῖσι τῶν Βενιαμιτῶν παρέσχον, ἵνα συνεύουσι· σχοίεν αὐτάς, τῆς συμφορᾶς αὐτοῦς κατοικτείραντες. Ἐσχόπισεν δ' ὄπως καὶ οἱ λοιποὶ διακόσιοι γυναικῶν εὐπορήσωσιν. Ὅρκους γὰρ ἔθεντο πρῶτον, διὰ τὸ τόλμημα, μηδένα δώσωσιν θυγατέρα πρὸς γάμον Βενιαμίτη. Καὶ σκοποῦσιν ἔδοξεν, αὐτοὺς μὴ διδοῖναι διὰ τὸν ὄρκον, τοῖς δὲ Βενιαμίταις ἐξεῖναι παρθένους ἀρπάξουσι συνοικίσειν ἑαυτοῖς, αὐτῶν μὴ κωλυόντων, μὴ τε προτρεπομένων. Καὶ τοῖς μὲν οὕτως ἔδοξε περὶ τούτων. Οἱ δὲ Βενιαμίταις εἰς ἔργον τὰ δόξαντα ἤγαγον. Ἦδη δὲ πρὸ μακροῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν παυσάμενων τοῦ μάχεσθαι, κατεφρόνησαν οἱ Χαναναῖοι αὐτῶν, καὶ πόλεις ἀφείλοντο ἐξ αὐτῶν. Οἱ δὲ τῆς τοῦ Δὴν φυλῆς εἰς τὸ ὄρος κατέφυγον, κάκειθεν εἰς τὴν μεσόγειον μεταπήκασιν. Τοὺς δὲ Ἰσραηλίτας μεταλαβόντας τῶν παρὰ τοῖς Χαναναίοις ἐθῶν, καὶ τῆς σφετέρως πολιτείας καταφρόνησαντας, δι' ὄργης τὸ θεῖον πεποίητο. Στρατεύει τοίνυν ἐπ' αὐτοὺς ὁ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς Χουγαραθαῖμ (44), καὶ φόρους βαρεῖς ἐπιτάσσει αὐτοῖς, οἷς ἐπὶ ὀκτώ ἐνιαυτοῦς ἐπιτέζοντο. Εἶτα δραστήριός τις ἀνὴρ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς, Γοθονιὴλ κεκλημένος, βραχεῖς τινὰς προσεταιρισάμενος κατὰ θεῖον χρησμὸν, τὴν παρ' αὐτοῖς τῶν Ἀσσυρίων διαφθεῖρει φρουράν. Συνηγμένων δὲ μετὰ ταῦτα πλείονων, μάχῃ τοὺς Ἀσσυρίους νικήσας, ἀπώσατο. καὶ ἔργον ἠρόθη διὰ τοῦτο τοῦ πλήθους, κρίνειν τε τὸν λαόν. Ὅς ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν ἀνύσας, μετέλλαξε τὴν ζωὴν. Ἀναρχοὶ δὲ ὄντες οἱ Ἰσραηλίται, καὶ τοῦ θεοῦ καταφρονοῦντες, παρὰ τοῦ τῶν Μωαβιτῶν βασιλέως Αἰγλῶμ αὐτοὺς ὑποτάξαντος, ἐτησίας εἰσφοράς ἐπέταθθησαν. Ὅς ἐν Ἰερριχοῦντι βασιλεία δομησάμενος, ἐπὶ ἐνιαυτοῦς ὀκτωκαίδεκα πολυειδῶς ἐκάκου αὐτοῦς. Νεανίας δὲ τις Βενιαμίτης Ἀδὼθ τούνομα (Ἰωσήπος δὲ Ἰούδαν τούτον καλεῖσθαι λέγει), τόλμησας καὶ βωμάλεις, συνήθης γίνεται τῷ Αἰγλῶμ, καὶ συνεχῶς παρ' αὐτὸν ἐφοῖτα θω-

Variae lectiones et notæ.

(44) Χουγαραθαῖμ Cod. alter e Wolfianis, Χουσπαρθαῖμ. Colbert. Χουσπαρθαῖμ.

πύων τὸν ἄνδρα, καὶ ὑπερχόμενος. Οὗτος, σὺν δυσὶν A
οἰκίταις ποτὲ δῶρα κομίζων τῷ Αἰγλῶμ, ξιφίδιον
ἔφερον ἀφανῶς. Καὶ τῆς ἡμέρας ἤδη μεσοῦσης, καὶ
τῶν φυλάκων πρὸς ἑαυτοὺς ἀπεληλυθόντων, μεμονω-
μένον εὐρών αὐτὸν, εἰσεῖσιν ὡς συνήθης, καὶ μόνον
ἀπολαθὼν αὐτὸν, ὡς ῥῆ τι μυστικώτερον προσομι-
λήσων αὐτῷ, πληττεῖται καιρίως τῷ ξιφιδίῳ, καὶ ἀν-
αιρεῖ. Ἀπελθὼν δὲ πρὸς τοὺς Ἱεριχοῦντιους, πεί-
θει τῆς ἐλευθερίας ἀντιποιεῖσθαι. Καὶ οἱ μὲν ὠπλιζόντο, οἱ δὲ περὶ τὸν Αἰγλῶμ, νεκρὸν αὐτὸν εὐρόντες
εἰς φυγὴν τρέπονται, καὶ διωκόμενοι διαφθείρονται. Καὶ οὕτως Ἑβραῖοι τῆς τῶν Μωαβιτῶν δουλείας
ἐλευθεροῦνται. Τῷ δὲ Ἀῶθ, ἡ τοῦ πλῆθους ἀρχὴ ἐγχεχερίστο, ὃς ἐπ' ἔτεσιν ὀγδοήκοντα τοῦ λαοῦ
ἡγήσαμενος, τὸν βίον κατέλευσε. Μετὰ δὲ τοῦτον Μεγάρ υἱὸς Δινάχ ἀρξας, ἐν τῷ πρώτῳ τῆς ἀρχῆς
ἐναυτῷ τετελευτήκη, πατάξας τὸν ἀλλοφύλων πολλούς.

ΚΓ'. Τοῦ δὲ λαοῦ τῶν Ἑβραίων τοὺς θεοὺς πα-
ραβαίνοντος νόμου, ὠργίζετο ὁ Θεὸς· καὶ Σισάρας, B
ὁ τοῦ Ἰαβείμ βασιλέως τῶν Χανααναίων ἀρχιστρά-
τηγος, ἐπελθὼν αὐτοῖς, ἐκάκωσέ τε σφόδρα, καὶ
φύρας ὑπέβαλε, καὶ εἶχον οὕτως· ἐπὶ ἐναυτοῦς εἰ-
κοσι. Δευῶρα δὲ τις προφήτις (δηλοῖ δὲ τὸ ἔννομα
μῆλίσσα) ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἰκέτευσεν τὸν Θεόν. Καὶ
ὁ Θεὸς ἐπένευσε, καὶ στρατηγὸν αἰραῖσθαι κελεύει
Βαράκ, ἀστραπήν δὲ τοῦτο σημαίνει κατὰ τὴν
Ἑβραίων διάλεκτον· ἦν δ' ἐκ τῆς Νεφθαλίδος φυλῆς
ὁ ἀνήρ. Καὶ ἡ Δευῶρα τὸν Βαράκ προεστρέψατο κατὰ
τὸν πολεμίων ἵνα μετὰ νέων μυρίων, τοῦτο κε-
λεύοντος τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ κάκεινθη ἀπῆται συστρα-
τηγεῖν. Πείθεται ἡ γυνή, καὶ μάχης σὺν τοῖς μυρίοις
συβραγείσης αὐτοῖς· πρὸς τὴν Σισάραν, ὄμβρος κα-
ταχίται πολύς, καὶ χάλαζα καταρρήγγυται. Ταῦτα
δὲ κατὰ πρόσωπον τῶν πολεμίων ὑπὸ τοῦ ἀνέμου
ἠλαύνετο, καὶ ταῖς ἔβρισιν ἐπεσκότουσιν αὐτῶν. Κάν- C
τεῦθεν ἐνάκλινα εἰς φυγὴν. Φεύγων δὲ καὶ Σισάρας,
πρὸς τινα γυναῖκα κατέφυγε, κατακρύψαι αὐτὸν
ἐξίων. Ἰαήλ ὠνόμαστο ἡ γυνή. Ἡ δὲ δέχεται αὐ-
τὸν, καὶ δίδωσι γάλα πίνειν, καὶ ὃς πίων ὑπώκεισεν.
Κοιμημένῳ δ' αὐτῷ ἐπέθετο Ἰαήλ, κατ' ἦλον διὰ
τοῦ κροτάφου αὐτοῦ ἐλάσσα, τῷ ἰδάφει προσεπάτ-
τάλευσε, καὶ τοῖς περὶ τὸν Βαράκ νεκρὸν τὸν πολέ-
μῳν δέικνυσι. Στρατεύσας δὲ καὶ ἐπὶ Ἰαβείμ βασιλέα
Χανααναίων ὁ Βαράκ, αὐτὸν τε ἐκτείνει, καὶ τὴν πό-
λιν κατέσκαψε. Καὶ στρατηγήσας ἐπ' ἔτη τριάκοντα,
τελευτῆ καὶ Δευῶρας κατὰ τὸν αὐτὸν θανούσης και-
ρὸν. Ἔπειτα Μωαβιταὶ σὺν Ἀμαληκίταις· καὶ Ἀραφί,
μάχη τοὺς Ἰσραηλίτας ἐτρέψαντο. Καὶ ἐπὶ ἔτη
ἐκτὰ ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς, λιμὸς ἦν, καὶ σπά-
νις τῶν ἀναγκαίων, καὶ ἔδοντο τοῦ Θεοῦ. Γε- D
δεῶν δὲ φυλῆς ὦν Μανασσῆ, δράγματα σταχύων εἰς
τὸν ληνὸν ἔκοπτε κρύψα, καὶ ὄρα τινὰ ἐν εἰδίᾳ νεα-
νίσκου παρεστῶτά αὐτῷ, καὶ χαλοῦντος αὐτὸν φιλῶν
τῷ Θεῷ καὶ εὐδαίμονα. Ὁ δ' εἰρωνευόμενος, τεκ-
μήριον ἔλεγεν εἶναι αὐτοῦ τῆς εὐδαιμονίας, τὸ
κεχρησθαι τῷ ληνῷ ἀντὶ ἄλωνος. Καὶ ὁ νεανίας
θαρρεῖν καὶ σπεύδειν αὐτῷ παρεκελεύετο ὑπὲρ
ἐλευθερίας τῶν φυλετῶν. Γεδεῶν δὲ ἰκέτευσε τὸν
φανοδόμον, μὴ μεταναστῆναι ἐκεῖθεν. Καὶ εἰσελθὼν
ἐκόμισε θυσίαν. Καὶ ὁ ἄγγελος· θείναι αὐτὴν παρὰ
τὴν πέτραν ἐκέλευσε. Καὶ τῇ ῥάβδῳ ψάσας τῆς
πέτρας, πῦρ ἀνήψεν αὐτόματον, καὶ τὴν θυσίαν
κατέκαυσεν. Ἔπειτα ἤτησε τὸν Θεὸν Γεδεῶν ἐπὶ τὸν

A chuntis auctor sit vindicandæ libertatis. Hi arma
capiunt. Eglonii satellites, rege invento mortuo, in
fugam versi, a persequentibus civibus occiduntur.
Sic Israelitæ ex Moabitica servitute liberantur.
Aoth suffragio populi princeps creatus, eum annos
octoginta præfuisset, moritur. Post hunc Megar
Dinachi filius, multis Barbarorum cæsis, anno
primo imperii decedit.

XXIII. Israelitis autem ob violatas divinas le-
ges irato Deo, Sisaras Jabis Chananzorum regis
dux eos aggressus, graviter affixit, et tributarios
effecit: in quo statu annos viginti permanserunt.
Tum Debora, fatidica mulier (apem Latinis sonat),
exorato Deo, Baracum virum ex Nephthalia tribu,
illius jussu ducem creat; fulgur Hebraeis id nomen
significat. Hortatur ut decem millibus virorum,
quemadmodum Deus jussisset, assumptis, hostes
invadat: ipsa petente illo una proficiscitur, imperiū
particeps. Prælio cum decem illis millibus adver-
sus Sisaram commisso magnus imber delabitur, et
grando erumpit, quæ a vento in hostium faciem
aeta, aspectum illis eripiunt itaque; in fugam in-
clinant, in qua Sisaras etiam ad mulierem quam-
dam Jaclém nomine confugit, ut ab ea occultaretur.
Illa excipit hominem, et lac bibendum præbet:
quo epoto. Joel sopitum aggressa, caput ejus clavis
humi affigit, et Baraco mortuum hostem ostendit,
qui armis contra Jabim Chananzorum regem con-
versis, et ipsum occidit, et urbem **S** solo æquat.
Moritur. eum annos triginta imperasset: Debora
etiam circa idem tempus defuncta. Post, Madiani-
tæ cum Arabibus et Amalechitis Israelitas prælio
fundunt fugantque. Quorum incursionibus per
septem annos fatigati, ac ad egestatem et famem
reducti, divinam opem implorant. Erat tum quidam
tribus Manassæ vir Gedeon, qui manipulos spica-
rum in torculari secans, quemdam adolescentis
habitu sibi assistentem videt; a quo cum ut Deo
charus et beatus prædicaretur, ille irridens: Hoc
scilicet, inquit, signum est beatitatis meæ, quod tor-
culari pro area utor. Adolescens eum bono animo
esse jubet, ac propere vindicandæ popularium li-
bertatis eorum suscipere. Gedeon eum qui appa-
ruerat, orat ne discederet, ac ingressus victimam
affert. Eam angelus juxta rupem poni jubet:
quam cum baculo tetigisset, ignis ultro exortus
victimam combussit. Deinde petit a Deo Gedeon,
ut ros in vellus descendat, et descendit. Rursum
petit ut rore tellus madescat, vellus siccum ma-
neat: itaque factum est. Paret itaque Gedeon, et
decem millia virorum contra hostes armat, eosque
jussu Dei sub meridiem ad flumen ducit: et qui
lambendo ac festinanter circummagendo se, bibe-
rant (hi trecenti erant), eos relictis cæteris contra

hostem ducit. Noctu, uno milite secum assumpto, castra hostium ingressus, audit quemdam suo contubernali narrantem se vidisse in somnis panem hordeaceum, qui per castra volutaretur et regis utique exercitus tabernacula dejiceret: alter somnium id, exercitus interitum portendere conjicit, Gedeonem cum suis ob paucitatem et imbecillitatem pani hordeaceo comparans. His Gedeon auditis, animum recepit, et in castra reversus, suos in armis esse, exercituque in tres centurias divisio, amphoram vacuam singulos cum face ardente et arietino cornuferre jubet. Circa vigilliam noctis quartam educit eos contra hostes: quibus cum appropinquassent, et cornibus cecinerunt, et amphoras confregerunt, et clamore sublato cum facibus irruerunt. Hæc horrorem hostibus incussere: et dum alii ab hoste cæduntur, alii, et quidem longe plures, quippe noctu, a suis trucidantur, 52 fere omnes sunt deleti, cum duobus regibus Orebo et Zebo. Reliquæ ducum atque exercitus fugientes, a Gedeoniis comprehensi, omnes ceciderunt. Tenuit imperium Gedeon annos quadraginta, et senex obiit, filiis legitimis et pluribus uxoribus septuaginta relicta, et uno e concubina, Abimelecho: qui fratribus omnibus, uno Joathane fuga elapso, trucidatis, tyrannidem occupavit. Sicimitæ mota seditione Abimelechum urbe pellunt, Is unius civis opera adjutus, urbem dolo captam omnibus puberibus occisis solo æquat. Aliam item urbem Thebas, primo impetu capit. Multitudo urbana in unam turrem in urbe media sitam, ægre confugit. Cujus portis Abimelechum imminentem, muliercula molæ fragmine in caput dejecto occidit. Helvæorum principatus Jairo ex Manassea tribu post hunc creditur, quo ille annos duo et viginti functus obit. Tum Ammanitæ cum Palæstinis regionem diripiunt. Cum autem Ammanitæ Galaditicam vastarent, incolæ Jephtham ducem eligunt: qui cum hostibus congressurus, vovet, si victoria potiretur, quicquid redeat sibi primum occurrisset, id se immolaturum esse. Conmisso praelio vincit. Revortenti unica filiola occurrit, virgo adhuc. Suspirat ille: sed ne fidem falleret, immolat puellam et cremat. Cum autem Ephramitæ illi irascerentur, quod ad Ammanitici belli societatem non accersiti essent, neque ullam ejus excusationem acciperent: pugna inita mulos eorum cædit, et sex annos principatu administrato moritur. Ei succedit Amesas ex tribu Judaica, qui septem annis administrato imperio decessit. Post illum Labdon ex tribu Ephralmitica dux creatus, moritur senex, octavo magistratus anno.

Ιθύνας τὴν ἀρχὴν ἐτελεύτησεν. Ἀμμανίται σὺν Παλαιστῆνοις εἰσέπειτα τὴν χώραν διήρπαζον. Αἰζηζομένων δὲ τὴν Γαλαθιανήν τῶν Ἀμμανιτῶν, ἡγεμόνα τὸν Ἰεφθάε οἱ ἐπιχώριοι εἰλοντο. Ὅς συμμίζει μέλλων τοῖς πολεμοῖς, εὐχὴν ἐποίησατο, εἰ νικήσειεν, πᾶν ὃ πρῶτον αὐτῷ συναντήσει ἐπανιόντι,

Ἀ πόκον γενέσθαι ὄρσον, καὶ γίνετο. Καὶ αὐθιγὲς ὄρσον ἤτησεν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν γενέσθαι, ἐπὶ τὸν πόκον δὲ ἤρπασαν καὶ γέγονεν οὕτως. Πείθεται οὖν ὁ Γεδεών, καὶ σὺν μυριοῖς κατὰ τῶν ἐναντίων ὠπλίζετο. Εἶτα ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἔγει πάντας κατὰ μεσημβρίαν, ἐπὶ τὸν ποταμόν. Καὶ τοὺς μὲν λάφαντας ἐν τῷ πίνειν, καὶ μετὰ σπουδῆς ὡς περιφόρους (45) πίνοντας (τριακόσιοι δὲ ἦσαν οὗτοι) ἔχων μετ' αὐτοῦ, ἀπήει πρὸς τὸν πόλεμον. Τοὺς δὲ λοιποὺς καταλέλοιπεν. Νυκτὸς δὲ ἔνα τῶν στρατιωτῶν προσλαθόμενος, ἀπῆλθεν εἰς τὸ (46) τῶν ἐναντίων στρατόπεδον. Καὶ ἀκούει ἐνός τινος τῶν πολεμίων τῷ συσκηνοῦντι διηγουμένου, ὡς ἔδοξεν ὄρβη καὶ ὄρνους μάζαν κριθίνην διὰ τοῦ στρατοπέδου κυλιόμενῃ, ἣ τὴν τοῦ βασιλέως σκηνὴν κατέβαλε, καὶ τὰς τοῦ στρατεύματος ὁ δὲ, τοῦ στρατοῦ δηλοῦν θέλον τὸ ἐνύπνιον ἔκρινεν, ἀπεικάζων μάζῃ κριθίνην τὸν Γεδεών, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, διὰ τὴν ὀλιγότητα καὶ τὸ ἀσθενές. Τοῦτον ἀκούσας ὁ Γεδεών, ἀνεθάρσησεν. Καὶ ὑποστρέψας, ἐν τοῖς δόλοισι εἶναι τοῖς αὐτοῦ ἐντεταλατο. Καὶ εἰς τρεῖς ἑκατοστύας τὴν στρατιάν διελὼν, ἀμφορέα κενὸν κομίζων ἑκαστον καὶ λαμπάδα ἡμμένην καὶ κριοῦ κέρασ ἐκέλευσε. Κατὰ τετάρτην τε φυλάκην τῆς νυκτὸς, ἐξῆγγεν αὐτοὺς κατὰ τῶν ἐναντίων. Καὶ ἤδη πλησίον ὄντες αὐτῶν, ἐσάλπισαν μὲν τοῖς κέρασι, τοὺς δ' ἀμφορέας κατέβησαν, καὶ μετὰ τῶν λαμπάδων ὤρμησαν ἀλαλάζοντας. Ταῦτα δὲ τοῖς πολεμοῖς πτοίαν ἐπέβαλον. Καὶ οἱ μὲν ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἐκτείνοντο ὁ δὲ γε κλειούσιν δ' ἀλλήλων, οὕτως νυκτὸς, διεφθάρησαν. Καὶ σχεδὸν ἅπαντες ὠλοντο, καὶ δύο τῶν βασιλέων αὐτῶν Ἄρηθ τε καὶ Ζήθ. Οἱ δὲ περιλειφθέντες τῶν ἡγεμόνων καὶ τοῦ στρατεύματος φεύγοντες, καταλαμβάνονται παρὰ Γεδεών καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ, καὶ πεπτωκασιν ἅπαντες. Ἐσχῆκε δὲ τὴν ἀρχὴν Γεδεών ἐν τεσσαράκοντα ἔτεσι, καὶ ἐτελεύτησεν γηραῖος, καταλιπὼν ἕκ διαφόρων γυναικῶν γνησίους υἱούς ἑβδομήκοντα, ἕνα δ' ἐκ παλλακῆς Ἀδὶμέλεχ καλούμενον. Ὁς τοὺς ἀδελφοὺς κτείνας ἅπαντας, ἔνευ ἐνὸς Ἰωαθάνοφ φυγόντος, τετυράνηκεν. Ὁ δὲ λαὸς ἐπαναστάνας κατὰ τοῦ Ἀδὶμέλεχ ἐξελαύνουσιν αὐτὸν τῆς πόλεως τῶν Σικιμιῶν. Ὁ δὲ συναργούμενος ὄφ' ἐνός τῶν Σικιμιτῶν, δόλω τὴν πόλιν αἶραι, καὶ τοὺς Σικιμίτας ἤθηδὸν ἀναιραῖ, τὴν πόλιν δὲ κατασκάπτει. Ἦλαυνε δ' ἐπὶ Θήβας ἑτέραν πόλιν, καὶ εἰλεν αὐτὴν ἐξ ἐπιδρομῆς. Τὸ δὲ πλῆθος εἰς ἕνα πύργον μόγις συνέδραμεν, ὄντα ἐν μέσῳ τῆς πόλεως. Πλησιόσσαντα δὲ ταῖς πύλαις τούτου τὸν Ἀδὶμέλεχ, θραύσματι μύλου γύναιον ἀνωθεν κατὰ τῆς κεφαλῆς ἔβαλε καὶ ἀπέκτεινε. Τὴν δὲ τῶν Ἑβραίων ἡγεμόναν Ἰαεὶρ ἐμπεπίστευτο, ἐκ τῆς Μανασσῆ τυγχάνων φυλῆς. Δύο δὲ καὶ εἰκοσι οὕτως ἐνιαυτοῦς,

Variæ lectiones et notæ.

(45) Περιφόρους. Περιφόρους, ut formidolosos. Ita cod. Reg. et Colbert.

(46) Εἰς τό. Ita Collb. alter πρός τό.

τοῦτο ἱερουργήσειν. Καὶ συμβαλὼν νικᾷ. Ἀναστρέφοντι δ' ὑπήνησεν αὐτῷ τὸ θυγάτριον μονογενὲς ἐν αὐτῷ, καὶ ἐτι παρνευόμενον. Ὁ δ' ἀνῆμωξεν. Ἴνα δὲ μὴ ψεύσεται τὴν ὑπόδειξιν, ἔθυσσε τὴν παῖδα, καὶ ὠλοκαύτωσε. Τῶν δὲ τῆς Ἐφραΐμ φυλῆς ὀργιζομένων αὐτῷ, οἳ μὴ συμπαρέλαβεν αὐτοῖς ἐπὶ τὸν κατὰ τῶν Ἀμμωνιτῶν πόλεμον, ἐπει μὴ ἐπειθεν αὐτοῖς; παραιτούμενος, πολλοῦ ἀνεῖλε μαχασάμενος αὐτῷ· ἔξ δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἀνύσας ἐνιαυτοῦς, κατέλυσε τὴν ζωὴν. Παραλαμβάνει δὲ τὴν ἀρχὴν Ἀμεσᾶ, ἐκ τῆς Ἰουδα τυγγάνων φυλῆς, καὶ ἐπὶ χρόνον ἑπταετῆ κρίνας τὸν Ἰσραὴλ τετελεῦτηκε. Καὶ μετ' ἐκείνων Λαβδῶν τῆς Ἐφραΐμ προελθὼν φυλῆς, ἡγεμὼν ἀπεδείχθη. Καὶ τέθνηκε γηραιός, ἄρως ἐτη ὀκτώ.

ΚΔ'. Εἶτα Παλαιστῆνοι κρατοῦσι τῶν Ἰσραηλιτῶν, Α καὶ ὑποφόρους ἔσχον αὐτοῖς, ἐπὶ ἐνιαυτοῦς τεσσαράκοντα. Τότε δὲ γεννηθεὶς ὁ Σαμφῶν (ισχύος δὲ ἡ κλήσις σημαντικὴ) τοῖς Παλαιστῆνοις ἐπατίθεται. Ἢ δ' εἰς τὸν βίον αὐτοῦ πρόδος τοιαύτη ἐγένετο. Ματωὶ τῆς φυλῆς ὑπάρχων τοῦ Ἀδν, συνψύει γυναίκα σπειρεύοντι, καὶ ἦτον τὸν Θεὸν παῖδα δοθῆναι αὐτοῖς. Ἄφθη γοῦν ποτε μόνῃ οὖσῃ τῇ γυναικί, νεανίας μέγας τε καὶ καλὸς, τόκον παῖδος αὐτῇ εὐαγγελιζόμενος, καὶ μὴ πιεῖν οἶνον ἢ μέθυσμα αὐτῇ ἐπέτατο, μὴ δὲ τὴν κόμην ἀπορίξαι τὴν τοῦ πατρὸς. Ναζωραῖον δὲ ἔλεγεν εἶναι τῷ Κυρίῳ τὸν παῖδα, ἄγιον ἠλαθῆ, καὶ τὸν Ἰσραὴλ σωθήσασθαι δι' αὐτοῦ ἐκ τῆς τῶν ἄλλοφύλων χειρὸς. Ἢ δὲ, τῷ ἀνδρὶ κατήγγειλε ταῦτα. Καὶ ὡς ὀφθῆναι καὶ αὐτῷ τὸν φανέντα τῇ γυναικί, εἶδέτο τοῦ Θεοῦ. Αὐθις οὖν ἦκε πρὸς τὴν γυναίκα ὁ ἄγγελος. Ἀπῆν δὲ αὐτῆς ὁ Ματωὶ. Καὶ ἡ γυνὴ προσμαίεται αὐτὸν παρακάλει τὴν τοῦ ἀνδρὸς παρουσίαν. Ἐλθὼν δὲ Ματωὶς ἠρώτα τὸν ἄγγελον, τί ἂν τοῦ πατρὸς γεννηθέντος ποιήσιαν; Ὁ δὲ οἶνον, ἔφη, οὐ πίνεται, οὐδὲ μέθυσμα, καὶ ἀκαθάρτον τι οὐ φάγεται, καὶ τὴν κόμην οὐ ξυρῆθησεται. Καὶ ὁ Ματωὶς τὸ ὄνομα τοῦ ὀμιλοῦντος αὐτῷ ἐζήτησε μαθεῖν. Ὁ δὲ θαυμαστὸν εἶναι τοῦτο εἰπὼν ἀπεισιώπησεν αὐτό. Ὁ Ματωὶς δὲ ἔριφον ἐνεγκῶν ἔθυσσε, καὶ ἄρτους προσήνεγκεν. Ὁ δὲ θεῖναι τὴν κρέα καὶ τοὺς ἴρτους ἐπὶ τὴν πέτραν προσέταξεν. Τεθέντων δὲ, τῇ βάρβω αὐτοῦ ἀπεται τοῦτων, καὶ κῆρ ἐξαφθὲν ἐκείθεν, κατέκασεν αὐτὰ, καὶ εἰς ὀρίωντων τοῦ Ματωὶ καὶ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς.

Τίττεται οὖν αὐτοῖς μετὰ ταῦτα ὁ παῖς, καὶ Σαμφῶν ὀνομάζεται. Ἡδρύνετό τε καὶ πνεῦμα Κυρίου συνεπορεύετο αὐτῷ. Ἰδὼν δὲ ἐν Θαμνᾷ πόλει τῶν Παλαιστινῶν κόρην τῶν ἄλλοφύλων, ἐρᾷ τῆς πατρὸς. Παραιτούμενος δὲ τῶν γονέων αὐτοῦ τὸν γάμον τῆς ἄλλοφύλου, ἐκνικᾷ γῆμαι αὐτήν. Συχνάζων δὲ πρὸς τῆς κόρης τοὺς γονεῖς, συνατᾷ λέοντι. Καὶ μὴ τι φέρων εἰς ἀμυναν, ταῖς χερσὶ τὸ θηρίον συνέτριψε, καὶ ἐκκλίνας τῆς ὁδοῦ, ἐβρίμψε πρὸς τὸ ὑλῶδες αὐτό. Καὶ μεθ' ἡμέρας αὐθις πρὸς τὴν μνηστῆρην πορευόμενος, σμῆνος; μελισσῶν ἐν τῷ στόματι συνηγμένων τοῦ λέοντος, εὗρηκε. Καὶ λαθῶν ἐκείθεν μέλιτος κηρίον ἔφαγε, καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ ἀπεκόμισεν. Ἀπελθὼν δ' εἰς τοὺς ἄλλοφύλους, πρόσδημα τοῖς αὐτῷ συνεστιωμένοις ἐν τοῖς γάμοις τριάκοντα νεανίσκοις προτίθησι· καὶ εἰ εὖροισιν ἐφ' ἡμέρας; ἐπὶ τὴν λύσιν, δοῦναι συνέθετο σινδόνα καὶ στολὴν ἑκάστῳ αὐτῶν· εἰ δὲ μὴ λύσαι δυνήθειεν τὸ πρόσδημα, αὐτῷ δοθῆναι παρ' ἑκάστου στολὴν καὶ σιδῶνην ἀπῆτησε. Συνθεμένων δὲ καὶ τῶν νεανίσκων, προσβάλετο τὸ ἐρώτημα εἰπὼν· Ἐξ ἐσθλοῦτος

XXIV. Deinde Palæstini subactos Israelitas per annos quadraginta tributarios habuerunt. Quo tempore natus Sampson, (robur hoc nomen significat) illos infestavit, cujus quidem ortus hujusmodi exstitit. Manoes Danicæ tribus vir mulierem sterilem in matrimonio cum haberet, uterque sobolem orat Deum. Semel mulieri soli adolescens magnus et pulcher apparet, partum filii nuntians, eique mandat ne vinum aut quidquam quod **53** inebriaret, biberet, neve comam tonderet pueri: eum enim Nazareum, hoc est sanctum, fore Domino. et Israelcem per eum e potestate alienigenarum eripiendum esse. Mulier domum reverso marito hæc nuntiat. Tum ille, ut idem sibi quoque apparet, orat Deum. Angelus absente Manoe denuo redit ad mulierem. Illa orat, ut mariti adventum expectet. Reversus Manoes, rogat, nato puero quid faciendum esset. At ille: Vinum, inquit, non bibet, neque aliud quidquam quod inebriet, neque ulla re immunda vescetur, neque comam radet. Tum Manoes nomen ejus quicum colloquebatur, sciscitans, non aliud responsum accipit, nisi id esse admirabile: et hædum immolat, ac panes affert. Ille carnes et panes in petra collocari jubet. Quo facto, baculo quem gerebat, ferit: ignis inde ortus illa consumit, in eaque flamma, vidente Manoe et uxore, angelus in cælum ascendit.

Post hæc nascitur Sampson, grandescit, ac Spiritus Domini fertur super eo. Cum autem Thamnæ (Palæstinorum id oppidum est) puellam vidisset, amore captus, etai parentibus alienigenæ conjugium recusantibus, tamen improbitate orandi impetrat. Dum autem puellæ parentes frequenter adit, in leonem incidit: et quia non alia ad defensionem arma suppetebant, manibus belluam conficit, et a via deflectens, in saltum abijcit. Post dies aliquot iterum ad sponsam proficiscens, examen apum in ore leonis reperit, et ipse de favo comedit, et patri ac matri affert. Reversus ad alienigenas, triginta adolescentibus inter nuptiales epulas quæstionem proponit, cujus solutionem intra dies septem si invenissent, eique sindoem et stolam daturum pollicetur. Sin minus, tantumdem a singulis illorum stipulatur. Assensis adolescentibus, quæstionem proponit. hoc modo: De comedente exiit cibus, et de forti dulcedo. Illi quæstionem non intelligentes, puellam orant, ut eam ex marito cognitam sibi reanuantiaret. Orat illa,

Sampson refragatur initio: tandem victus sponsæ lacrymis, rem aperit. Illa prodit adolescentibus, qui die septima Sampsoni dicunt: *Quid est melle dulcius? quid leone fortius?* Sampson igitur iratus, adolescentibus quidem dat quæ promiserat. **54** sed nuptiam abdicat: quam a patre alteri desponsam ægre ferens, trecentas vulpes capit, eas facibus ardentibus caudis illarum alligatis, in Palæstinorum arva immittit, segetem jam fere adultam et vineas incendit: pro quo facta Palæstini uxorem dudum ejus, cum cognatis in ignem conjectam, concremarunt. Sampson vero, multis alienigenarum interfectis, in rupe consedit. Illi, expeditione suscepta, Israelitis edicunt, si insontes haberi velint, ut Sampsonem dedant. Accessere ad rupem armati ter mille. Sampson descendit, ultro se popularibus offert, qui eum Palæstinis vinctum tradunt. At ille, abruptis vinculis, et asini maxilla temere illic jacente arrepta, mille alienigenas ea perimit, reliquos fugat. Unde locus ille Maxilla dicitur. Cum autem præ siti deficiens Deum cum ploratu obtestaretur, aqua e fissura terræ, quam projecta maxilla fecerat, scaturfit. Potu refectus, Gazam adit, ubi cum Gazæi portis clausis cavere vellent, ne elaberetur, ille sub mediam noctem surgit, portam, limina et postes in humeris sulata, et in montis perlata verticem deponit. Post hæc Sampson Palæstinam metriculam deperit, nomine Dalidam. Cum ea proceres alienigenarum agunt, multa polliciti, si tantarum virium causam e Sampsonē cognitam sibi renuntiasset. Illa multifariam aggressa virum, ut id eliceret, a Sampsonē aliud atque aliud dicente, cum rei periculum faceret, eluditur. Sed cum illa instaret, oraretque vehementius, arcanum tandem prodit: *Se Dei jussu comam alere, qui interdixerit ne eam radat, in eaque repositum esse robur suum.* Mulier dormienti comam radit, imbecillum hostibus tradit, illi oculos ei effodiunt. Ita ille prius formidabilis, ludibrio habetur. Progressu temporis coma illa renascitur, viresque redeunt. Cum autem Palæstini potarent, eorumque proceres et magnates convivarentur in domo quæ columnis fulciebatur, etiam Sampson a puero ad illudendum adducitur. Ad illam domum multitudo virorum et mulierum circiter trium millium conduit, ut ludibria Sampsonis spectet. Qui cum diceris incessaretur et alapis cæderetur, puerum ducem jubet se ad columnas adducere, ut *desessans*, inquit, **55** *eis innitar et quiescam.* Tum duabus columnis convulsis, ædificium dejecit, cujus ruina et ipse et omnes qui in eo erant, sunt oppressi. Et hunc exitum ille habuit, cum Israelitico populo per annos viginti jus dixisset.

φοβερός, εἰς παίγιον κατέστη αὐτοῖς. Προϊόντος δὲ τοῦ καιροῦ, ἤξιστο αὐθις ἡ κόμη αὐτῷ, καὶ ἡ ἰσχύς ἐπανήρχετο. Πότου δὲ τοῖς Παλαιστινοῖς ὄντος, καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ μεγιστάνων εὐωχομένου ἑμοῦ ἐν οἴκῳ κίσιον ἀνεγομένῳ, ἤχθη καὶ ὁ Σαμφὼν παιχθησόμενος, καὶ παιδάριον χειρωγώγει αὐτόν. Συνήχθη δὲ παρὰ τὸν οἶκον πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ὡσεὶ τρισχιλίων, ἐν ὄρῳ τὸν Σαμφὼν παροινούμενον. Ὁ δὲ παιζόμενός τε καὶ βαπτίζόμενος, λέγει τῷ χειρωγώγοντι αὐτόν. Ἀπάλαγέ! με παρὰ τοὺς κίσι-

ἄξιον βρώσις, καὶ ἀπὸ ἰσχυροῦ γλυκύ. Οἱ δὲ, μὴ δυνάμενοι νοῆσαι τὸ πρόβλημα, τὴν κόρην ἐκέλευσαν μαθεῖν παρὰ τοῦ ἀνδρός, καὶ ἀπαγγεῖλαι αὐτοῖς. Ὁ Σαμφὼν δὲ παρακαλοῦσης αὐτὸν τῆς κόρης εἶπεν αὐτῇ τὸ τοῦ προβλήματος νόημα, τὸ μὲν πρῶτον ἀνείχε. Δακρυοῦσης δ' ἐκείνης, ἐξείπε τὸ πᾶν. Ἡ δὲ τοῖς νεανίσκοις ἀπήγγειλε. Καὶ κατὰ ἐβδόμην ἡμέραν εἶπον ἐκείνοι τῷ Σαμφὼν. *Τί γλυκύτερον μέλιτος. ἢ τί λέοντος ἰσχυρότερον;* Ὁργισθὴ οὖν ὁ Σαμφὼν, καὶ τοῖς μὲν νεανίσκοις ἔδωκεν ἄ υπέρχετο, τὸν δὲ γάμον ἀπέπατο. Καὶ ἔδωκεν ἑτέρῳ τὸ γύναιον ὁ πατήρ. Παροξυνθεὶς δὲ ὁ Σαμφὼν διὰ τοῦτο, καὶ συλλαδῶν τριακοσίας ἀλώπεκας, λαμπάδας ἡμέρας τὰς οὐραῖς ἐκείνων προσέδησε, καὶ τὰς τῶν Παλαιστινῶν ἐπαφῆκεν ἀρούραις, θέρους ἐνισταμένου. Καὶ οὕτω τὰ σφῶν κατέκαυσε λῆξα, καὶ τὰ; ἀπέλουε. Παλαιστινοὶ δ' ἀντὶ τούτων τὴν γενομένην αὐτοῦ γυναῖκα, καὶ τοὺς αὐτῇ προσήκοντας ἐνέπρησαν καὶ κατέκαυσαν. Σαμφὼν δὲ πολλοὺς ἀποκτείνας τῶν ἀλλοφύλων, ἐν πέτρῃ ἐκάθισεν, οἱ δὲ κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐξεστράτευσαν, λέγοντες. *Εἰ βούλεσθε ἀνάτιοι εἶναι, δότε ἡμῖν τὸν Σαμφὼν ὑποχείριον.* Καὶ ἀπῆλθον ἐπὶ τὴν πέτραν ὅπλιται τρισχιλιοί. Καταθῆς δὲ Σαμφὼν, ἐκὼν τοῖς φυλάταις περιέδωκεν ἑαυτόν. Κάκεινο δεδεμένον παρέδωκεν τοῖς Παλαιστινοῖς. Ὁ δὲ διαβρήξας τὰ δεσμά, καὶ βουο σιαγὸνα ἐκαί που ἐβρεμμένην ἀρπάσας, χιλοὺς τῶν ἀλλοφύλων ἀπέκτεινεν ἐν αὐτῇ. Τοὺς δὲ ἄλλους ἐτρέψατο, ὅθεν Σιαγὼν ἐξ ἐκείνου ὁ τόπος ἐκλήθη. Εἶτα ἐδίψησεν ὡς ἐκλείπειν ἀπὸ τῆς οἴψης, καὶ ἐκλαυσε δεόμενος τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ Θεὸς πηγὴν ὕδατος ἀνήκεν ἀπὸ τοῦ βήγματος, ὃ τὴν σιαγὸνα ῥίψας κατὰ γῆς πεποίηκεν ὁ Σαμφὼν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Γάζαν. Ἐνήδρευσαν δὲ αὐτὸν οἱ Γαζαῖοι. καὶ ἵνα μὴ λάθῃ αὐτοὺς ἐξῶν, τὰς πύλας τῆς πόλεως ἐκλείσαν. Ὁ δὲ περὶ μέσας νύκτας ἀναστὰς, τὰς τὲ πύλας καὶ τὰς φιλίας αὐτῶν καὶ τὰς παραστάδας ἐπωμωσάμενος, εἰς τὴν τοῦ θρους ἀνήνεγκε κορυφὴν, κακίσα κατέθετο. Ἐρασθεὶς δ' ἐτίτρας Πιλαστίνης, Δαλιδᾶς καλουμένης, στήθη αὐτῇ. Καὶ οἱ προύχοντες τῶν ἀλλοφύλων, πολλὰ τῇ γυναικὶ ἐπηγγεῖλαντο, εἰ μὲν παρὰ τοῦ Σαμφὼν εἶ τὸ αἶτιον αὐτῷ τῆς δυνάμεως, καὶ ἀπαγγελῆ αὐτοῖς. Ἡ δὲ ποικίλως μετῆει τὸν ἀνδρα, ζητοῦσα γυνῶναι, ὅθεν αὐτῷ ἡ τοσαύτη ἰσχύς. Ἐκείνος δὲ ἄλλοτε ἄλλας πλατῆμενος αἰτίας τῇ γυναικὶ εἶλεγε. Καὶ ἡ γυνὴ περιωμένη τῶν λόγων, ἀπάντας αὐτοὺς εὐρίσκειν. Ἐγκειμένης δὲ καὶ δεομένης θερμότερον, τὸ κρῦριον αὐτῆ ἀνεκάλυψε. κατ' ἐντολὴν ἐπιπῶν τοῦ Θεοῦ τὴν κόμην τρέφειν, ἐντεταμένου μὴ κείρειν αὐτήν. καὶ ἐν ταύτῃ προσηναὶ αὐτῷ τὴν ἰσχύν. Κείρει τὴν κόμην κοιμωμένου αὐτοῦ ἡ γυνὴ, καὶ παραδίδωσι τοῖς ἐναντίοις αὐτὸν ἄσθενη. Ἐκκόπτουσιν ἐκείνοι τὰ δέματα τοῦ ἀνδρός, καὶ ὁ πρὶν

νας, ὡς ἂν αὐτοῖς ἐπιστηριχθῶ, δεόμενος ἀναπαύσασθαι. Δραξάμενος δὲ τῶν δύο κιδῶν ἐπικατέσει-
σεν ἑαυτῷ τὸν οἶκον, καὶ αὐτὸς τε καὶ οἱ ἐν τῷ οἴκῳ πάντες ἀπόλωντο. Καὶ τὸ μὲν τοιοῦτον ἐγένετο, ἐπὶ
ἐτὶ εἰκοσι· κρήναντι τὸν τῶν Ἑβραίων λαόν.

ΚΕ'. Οὐκ ἔτι δὲ Κριταὶ ἤγον τὸν Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὁ ἄρχιερεὺς ἦλει προέστη αὐτῶν, ἐφ' οὗ λιμὸς γέ-
γωκε. Καὶ τις ἀνὴρ ἐκ Βηθλεέμ, Ἀβιμέλεχ καλούμε-
νος, σὺν τῇ γυναίκῃ, καὶ δύο υἱοῖς διὰ τὸν λιμὸν εἰς
τὴν Μωαβίτιν μεταναστεύει. Ἄγεται οὖν τοῖς υἱοῖς
γαμυτὰς Μωαβίτιδας. Ἐνδεκα μὲντοι ἔνιαυτοῖς, ὃ
τε Ἀβιμέλεχ καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ τεθνήκασιν. Καὶ
κατελείφθησαν χήραι, ἧ τε Νοεμὶν ἡ συνοικοῦσα τῷ
Ἀβιμέλεχ, καὶ αἱ γυναῖκες ἑμψῶ τῶν παίδων αὐ-
τοῦ, Ὀρφά τε καὶ Ροῦθ. Ἡ Νοεμὶν δὲ εἰς τὴν πα-
τριδα ὑπέστρεψε. Τῶν δὲ γε νυμφῶν αὐτῆς ἡ μὲν
Ὀρφά παρακληθεῖσα τῆς πενθερᾶς, ἔμενε παρὰ
Μωαβί-ταις. Ἡ δὲ Ροῦθ σὺν τῇ Νοεμὶν ἀπελήλυθε·
καὶ ἦδη παραγενομένης εἰς Βηθλεέμ, ξενίζει Βοῦζ,
Ἀβιμέλεχ ὡν συγγενής. Προσαγορευομένη δὲ παρὰ
τῶν πολιτῶν ἐξ ὀνόματος ἡ γυνὴ· *Μὴ με Νοεμὶν*
(ἔλεγεν) *ἀλλὰ Μάραν καλεῖται* (Νοεμὶν δὲ *εὐτυχίαν*
δηλοῖ· *Μάραν* δὲ, *δύνην*, καὶ *πικρασμόν*)· *πλήρης*
γὰρ κορευθεῖσα, καὶ ἡ ὑπερόσσησα. Ἀμητοῦ δὲ
δντος, ἔφη· κατὰ γνώμην τῆς πενθερᾶς καλεμησο-
μένη ἡ Ροῦθ, εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ Βοῦζ. Ὁ δὲ τὴν
κῆρην ἰδὼν, καὶ μαθὼν τίς ἐστίν, θερίζειν ὃ δύναίτο
καὶ ἔχειν ἐπέτρεψεν, ἀριστόν τε παρέχειν αὐτῇ τῷ
ἀγροκόμῳ ἐπέταξεν. Ἡ δὲ καὶ ἅλφιστα παρ' αὐτοῦ
λαβοῦσα, τῇ πενθερᾷ συνετήρησε. Καὶ ἀπῆλθεν οὐκ
κομίζουσα καὶ τὰς κριθάς, αἱ; συνάλεξεν. Καὶ τὰ
παρὰ τοῦ Βοῦζ αὐτῇ διηγήσατο. Καὶ αὐθις ἀπῆει
σὺν ταῖς θεραπαινίδι Βοῦζ. Ἡ Νοεμὶν δὲ συγκα-
τακλίνειν αὐτῷ τὴν Ροῦθ ἐβουλεύσατο. Καὶ πέμπει
τὴν νύμφην, ὑποθεμένη παρὰ τοῖς ποσὶ τοῦ ἀνδρός
ὑπνώτουτος ἐν τῇ ἄλῳν, πεισοῦσαν ὑπνώσαι. Καὶ
ἡ μὲν οὕτω πεποιήκειν. Αἰσθόμενος δ' ὁ Βοῦζ περι-
μέσῃν νύκτα, ἤρετο τίς ἐστι. Καὶ μαθὼν, τότε μὲν
ἠσύχασεν; ἔωθεν δ' ἐξέγειρας τὴν Ροῦθ, πορευέ-
σθαι πρὸς τὴν πενθερὰν ἐνετάλατο. Αὐτὸς δὲ, *Τὸν*
ἐγγύτερον ἐμοῦ ἀρχιστενοῦτά σοι ἐρήσομαι· καὶ
αἱ μὲν ἐκεῖνος ἀγαγεσθαι σε βούλεται, ἀκαλεύσῃ
πρὸς τὸν ἄνδρα· παραιτουμένου δὲ, νομίμως
συνοικησεις ἐμοῦ. Ἀπῆλθεν οὖν ἡ γυνὴ, καὶ δεδή-
λωκε πάντα τῇ Νοεμὶν. Ὁ δὲ γε Βοῦζ παρὰ τῇ γε-
ρουσίᾳ τὴν τε Ροῦθ καὶ τὸν συγγενῆ συνεκάλεσε,
καὶ εἶπεν αὐτῷ· *Ἀβιμέλεχ τοῦ συγγενοῦς ἡμῶν,*
καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ κατέχεις κλῆρον; Συνθε-
μίμου δ' ἔχειν ἐκέλευσεν, κατὰ τοῦ νόμου; δι' ἀρχι-
στίας· Ὁκοῦν σὺ ἐξ ἡμοστίας, ἐφη, τῶν νόμων
μνησθῆναι δεῖν, ἐπὶ αἷσι δὲ ποιεῖν κατ' αὐτοῦ
λοιπὸν, καὶ τὸ τοῦ Μωλλῶν γύναιον υἱοῦ Ἀβιμέ-
λεχ γῆμαί σε χρὴ, ἵνα ἀναστήσῃς σπέρμα τῷ
συγγενεῖ. Ὁ δὲ παρήτησατο, καὶ τοῦ κλήρου καὶ
τῆς γυναικὸς παραχωρήσας αὐτῷ. Κατὰ γοῦν τὴν
νόμον ἐνώπιον τῆς γερουσίας, ἡ Ροῦθ ὑπελύσατο
καὶ τὸ ὑπόδημα τοῦ ἀνδρός ἐκείνου, καὶ ἔπτυσεν
αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσωπον. Καὶ οὕτως αὐτὴν ἠγάγετο ὁ
Βοῦζ, καὶ ἔτεκεν ἐξ αὐτῆς τὸν Ὠθήδ. Ἐλληνιστὶ δ'
ἰρμηνεύεται, *δουλεύων*. Ἐξ Ὠθήδ δὲ γίνεται Ἰσα-
αὶ, καὶ ἐκ τούτου Δάβιδ, ὃς τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἕσασι-

XXV. Post Sampsonem non amplius Judices po-
pulo præfuerunt, sed Elei pontifex: sub quo fame
ingravescente, vir quidam Bethleemiticus, Abimele-
chus nomine, cum uxore et duobus filiis in Moabi-
tidem transmigrat. Ibi filius Moabiticus uxores de-
spondet, et intra decem annos una cum filiis mori-
tur, relicta vidua uxore Noemide, duabusque nuribus
Orpha et Rutha Noemis patriam repetit, ac Orpha
nuruum altera monitu socrus apud Moabitas manet.
Rutha cum Noemide proficiscitur. Bethleemæ Boo-
zus Abimelechi cognatus eas hospitio excipit. Ibi
mulier a civibus suo compellata nomine: *Ne me, in-*
quit, Noemin, sed Maram appellate (significat autem
Noemis felicitatem, Mara dolorem et acerbitatem);
nam cum plena discesserim, vacua sum reversa.
Tempore messis Rutha, de socrus sententia ad
apicilegium in Boozi agrum egreditur. Ille agnita
puella, permittit, ut quod posset, meteret et au-
ferret, ac prandium ei præberi jubet a villico. Illa
de cibo etiam quem acceperat, aliquid socruī
conservat, et vesperi hordeum quod collegerat,
domum ferens, ut a Boozi tractata esset, refert,
ac cum Boozi ancillis denuo egreditur. Ibi Noemis
consilium despondendæ Boozi Ruthæ capit, ac
norum ablegat, monitum ut ad pedes Boozi in area
dormientis procumbens, somnum caperet. Obtem-
perat illa. Quod Boozus cum sub mediam noctem
sensisset, quæ esset rogat; re cognita tum quidem
quiescit; mane autem excitatam Rutham ad so-
cram ire jubet: *Ipse, inquit, interrogabo eum, qui*
est tibi sanguine propior: qui si te ducere voluerit,
ad illum te conferes: sin recusari, legitima tibi
conjugeris. Abit mulier, Noemidi exponit omnia.
Boozus Rutham et cognatum ejus ad senatum ac-
cersit, eique dicit: *Abimelechi cognati nostri et*
filiorum ejus hæreditatem tenes? Affirmante illo,
tenere se ob propinquitatem ex lege: Non ergo,
inquit, ex semisse observandæ 56 sunt leges, sed in
omnibus rebus illis obtemperandum? Recusat igitur
ut Mallonis Abimelechi filii uxorem ducas, et co-
gnato semen excites. Recusat ille, ac Boozi tam
hæreditate quam muliere cedit. Rutha, ut lege
jubebatur, soluto viri illius calceō, in faciem ejus
exspuit, itaque Boozi nubit, et filiolum ei parit
Obedum (servientem id nomen significat). Obedo
nascitur Jessæus, eoque David, qui regnum Israe-
litarum obtinuit, et filiis suis imperium reliquit,
ad genus primum et vicissimum propagatum. Elio
autem, qui, ut diximus, populum gubernabat, duo
fuere filii, homines nefarii, et omni genere scele-
rum cooperti, Ophnis et Phinees: neque pater-
nis monitis quidquam movebantur. Horum ini-
quitati iratus Deus, per Samuelem puerum adhuc,
Elio significat clades ipsi liberisque et domui ejus
imminentes. Erat autem Samuel viri Levitæ Hel-
canæ filius, qui duas habebat uxores, Annam et

Phenannam : quarum hæc liberos ex Helcana suscepserat, Anna non pepererat. Viro Silonem cum uxoribus profecto, cum peractis sacris, convivii tempus adesset, ac Phenennæ liberi assiderent : Anna orbitatem suam deplorat, et propere tabernaculum Domini ingressa, Deum orat ut liberos sibi det, primogenitum se Deo consecraturam vovet. Dum precibus immoratur, Elius pro tabernaculo sedens, ebriam ratus, eam discedere jubet. At illa : *Neque vinum, inquit, bibi, domine, neque aliud quidquam quod inebriet : sed dolore orbitatis contubescio.* Tum sacerdos : *Abi, inquit, ac Deus te voti compotem reddat.* Domum reversa cum marito, concipit, et Samuelem parit, quem Deoptatum possis dicere. Puerum jam grandiusculum ex voto ad Elium ducit, Deo educandum, alentem comam, in æde vitam degentem, et aquæ potu utentem. Is duodecim natus annos, vaticinatur. Et quodam tempore dormiens, nominatim a Deo vocatus, ad pontificem accedit quasi ab eo vocatus esset ; idque ter contigit. Tum Elius intelligens divinam esse vocationem, Samuelem jubet, si iterum vocetur dicere : *En adsum, Domine.* Cum ita fecisset puer, ait ei is qui vocarat, magnam cladem Israelitis imminere, Elii filios una perituros, **57** et sacerdotium in Eleazari familiam transiturum. Ea verba cum sacerdoti Samuel referre nollet, tandem jurejurando adactus, omnia quemadmodum audierat, recenset.

ἐν τῷ ἱερῷ διατιώμενον, καὶ ὕδατι κεχρημένον εἰς πόσιν. Ἦδη δὲ δωδεκαετῆς γενόμενος, προσηφίτευσεν. Καὶ πότε κοιμώμενον αὐτὸν, ἐξ ὀνόματος ἐκάλεσεν ὁ θεός. Ὁ δὲ τῷ ἀρχιερεὶ προσελήλυθεν, ὡς ὕπναινον τάχα καλούμενος. Καὶ τοῦτο τρισάκις ἐγένετο. Ἡλεὶ δὲ συνεὶς θεοῦ γενέσθαι εἶπεν τὴν κλήσιν, ἔφη τῷ Σαμουὴλ· Ἐὶ ἔτι κληθῆς, εἰπέ· Ἰδοὺ, ἐγὼ, Κύριε. Οὕτω δὲ ποιήσαντος τοῦ παιδὸς, ἔφη αὐτῷ ὁ καλών, συμφερόν ἐσσεσθαι τοῖς Ἰσραηλίταις βασιλεῖν, καὶ τοὺς Ἡλεὶ παῖδας ἕνα τεθνήξασθαι, καὶ τὴν ἱερωσύνην εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἐλεάζαρ μεταπεσεῖν. Οὐκ ἤθελε δὲ τοὺς λόγους ὁ Σαμουὴλ ἐκφῆσαι τῷ ἱερεὶ. Ὅρκους δ' ἐκδίασθεις, ἀπήγγειλε πάντα καθάπερ ἀκήκοεν.

XXVI. Dehinc Palæstini bellum Israelitis inferentes, pugna superiores evadunt. Populus arcam subsidio ferri postulat. Missa illa cum Elii filiis, redintegratur prælium, funduntur Hebræi, ad triginta millia cadunt, inter quos et filii pontificis, arca item in hostium potestatem venit. Elius pontifex, qui in sublimi sellâ sederet, strage exercitus, et cæde filiorum, arcæque captivitate cognita, præ mœnore de sella delapsus moritur, annos nonaginta natus, cum quadraginta populo præfuisset. Alienigenæ arcam in urbem Azotum perlatam, Dagoni (sic deum suum appellabant) consecrant. Mane in Dagonis ædem ingressi, simulacrum ante arcam humi projectum repererunt, idque sublatum in suam basim reatituant. Ut autem hoc sæpius factum deprehendunt, et statuat quoties erexissent, toties ante arcam adorantis specie projectam reperissent, obstupescant, dubitantes quid rei esset. Ex hoc Azotiorum urbem et agrum lues invadit : nam et homines circa sedem laborare (dysenteriam fuisse ait Josephus) et mori complures civēs et mures e terra exorti agrum omnem vastare. Scro demum arcam sibi malorum esse cau-

αὐτοῦ παῖσι κατέλιπε τὴν ἀρχήν. ἐπὶ εἰκοσι γενεάς πρὸς μὴ διαρκέσασαν. Ἡλεὶ δὲ τοῦ ἀρχιερέως, ὡς ἔδη ἰστέθηται, τὸν λαὸν ἀγοντος, οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ Ὀφνὶ καὶ Φινεὶς ὄπηρχον λοιμοὶ, παρανομοῦντες ἐν ἕκαστι, καὶ παραινούντος τοῦ πατρὸς αὐτοῖς μὴ ἐπιστρέφόμενοι. Ὁ δὲ θεὸς ὀργισθεὶς διὰ τὰς ἐκείνων παρανομίας, διὰ τοῦ Σαμουὴλ ἔτι παιδὸς ὄντος θεδήλωκε τῷ Ἡλεὶ, ἅπερ αὐτὸς τε καὶ οἱ παῖδες καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ πείσονται. Σαμουὴλ δὲ Ἐλεανὰ Λευίτου ἀνδρὸς ἐτύγχανε παῖς ᾧ συνψέκον διτταλ γαμεταί, ὧν τῇ μὲν Ἄννα, τῇ δὲ Φενάννα ἦν τὰ ὀνόματα. Καὶ τῇ μὲν παῖδες ἦσαν ἐξ Ἐλεανὰ, ἡ δὲ Ἄννα ἡμίορει γονῆς. Ἀφικόμενου δὲ τοῦ ἀνδρὸς μετὰ τῶν γυναικῶν ἀμφοῖν εἰς Σηλῶν, καὶ θύσαντες, ἐπεὶ καιρὸς ἦν εὐωχίας, καὶ τῇ Φενάννῃ οἱ παῖδες αὐτῆς συνεκάθηστο· δεῖ ἡ Ἄννα μεμόνητο, ἐαυτὴν ἀπεκλαίετο, καὶ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θεοῦ δραμούσα, εἶδετο τοῦ Κυρίου γονὴν αὐτῇ παρῆσθαι, εὐχαμένη καθιερώσειν θεῷ τὸ πρωτότοκον. Χρονιζούσης ἐκ ἐν ταῖς εὐχαῖς, πρὸ τῆς σκηνῆς Ἡλεὶ καθεζόμενος, ὡς μεθύουσαν αὐτὴν ἐλογίσαστο τε καὶ ἀπεπέμπετο. Ἡ δὲ, *Ὁκ οἶνον, ἔφη, πέπωκα, οὐδὲ μέθύσμα, κύριε· ἀλλὰ κατῶδονος οὕσα δι' ἀκαϊδίαν, ἐκτέτηκα.* Καὶ ὁ ἱερεὺς, Πορεύου, εἶπεν αὐτῇ, καὶ ὀφεί σοι τὸ αἴτημα ὁ θεός. Ὑποστρέψασα δὲ σὺν τῷ ἀνδρὶ οἴκαδε, συλλαμβάνει, καὶ τίττει τὸν Σαμουὴλ, θεατήτων ἂν τις εἴποι. Ἀδρυνθέντος δὲ τοῦ παιδὸς προσάγει αὐτὸν τῷ Ἡλεὶ κατὰ τὴν εὐχὴν αὐτῆς τῷ θεῷ τραφισόμενον, κόμην τε τρέφοντα, καὶ πόσιν. Ἦδη δὲ δωδεκαετῆς γενόμενος, προσηφίτευσεν. Καὶ πότε κοιμώμενον αὐτὸν, ἐξ ὀνόματος ἐκάλεσεν ὁ θεός. Ὁ δὲ τῷ ἀρχιερεὶ προσελήλυθεν, ὡς ὕπναινον τάχα καλούμενος. Καὶ τοῦτο τρισάκις ἐγένετο. Ἡλεὶ δὲ συνεὶς θεοῦ γενέσθαι εἶπεν τὴν κλήσιν, ἔφη τῷ Σαμουὴλ· Ἐὶ ἔτι κληθῆς, εἰπέ· Ἰδοὺ, ἐγὼ, Κύριε. Οὕτω δὲ ποιήσαντος τοῦ παιδὸς, ἔφη αὐτῷ ὁ καλών, συμφερόν ἐσσεσθαι τοῖς Ἰσραηλίταις βασιλεῖν, καὶ τοὺς Ἡλεὶ παῖδας ἕνα τεθνήξασθαι, καὶ τὴν ἱερωσύνην εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἐλεάζαρ μεταπεσεῖν. Οὐκ ἤθελε δὲ τοὺς λόγους ὁ Σαμουὴλ ἐκφῆσαι τῷ ἱερεὶ. Ὅρκους δ' ἐκδίασθεις, ἀπήγγειλε πάντα καθάπερ ἀκήκοεν.

C Κζ'. Ἐντεῦθεν Παλαιστίνῳ κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐποστράτεουσιν, καὶ ἦσαν τῇ μάχῃ ἐπικρατέστεροι. Ὁ δὲ λαὸς κομισθῆναι τὴν Κιβωτὸν αἰτούσιν εἰς Ἄρωγην. Περμφθεις δ' ἐκεῖσε τῆς κιβωτοῦ σὺν τοῖς υἱοῖς τοῦ Ἡλεὶ, συγκεκρότητο μάχῃ, καὶ ἤτηντο οἱ Ἑβραῖοι. Ἔπεσον δὲ ὡσεὶ εἰς μύριον, καὶ οἱ τοῦ ἀρχιερέως υἱοὶ, καὶ ἡ κιβωτο, ἐλήφθη τοῖς πολεμίοις. Ἡλεὶ δὲ ὁ ἀρχιερεὺς ἐφ' ὕψηλῳ καθῆστο δίφρου, καὶ μαθὼν τὰ τῆς μάχης, καὶ τὴν σφαγῆν τῶν υἱῶν, καὶ τὴν εἰχμαλωσίαν τῆς κιβωτοῦ, περιαλήσας, ἐξέπεσε τοῦ θρόνου, καὶ τέθηκεν, ἐνενηκοντοῦτης γενόμενος, τεσσαράκοντα δὲ τούτων ἐνιαυτοῦς τοῦ Ἰσραὴλ ἡγησάμενος. Οἱ δὲ ἀλλόφυλοι εἰς Ἀζώτον πόλιν ἀπαγαγόντες τὴν κιβωτὸν, τῷ Δαγῶν (οὕτω γὰρ τὸν ἑαυτῶν ἐκάλουσεν θεὸν) ἀνέθεντο. Ἔωθεν δὲ εἰς τὸν οἶκον Δαγῶν εἰσελθόντες, εἶρον κείμενον τὸ ξόανον ἐνώπιον τῆς κιβωτοῦ ἐπὶ γῆς. Καὶ ἀναστήσαντες αὐτὸ, ἐπὶ τῆς προτέρας ἐστῆσαν βάσεως. Ὡς δὲ συχνάκις εἶρον τοῦτο γινόμενον, καὶ πολλάκις τὸ εἶδωλον ἀνθρώπων, τοσαυτάκις κείμενον καταλάμβανον ἐν σχήματι· προσκυνοῦντος τὴν κιβωτὸν, ἐθαμβοῦντο καὶ διηπόρουν. Ἐπειτα δ' ἐνέσκηψε τῇ τῶν Ἀζωτίων πόλει καὶ τῇ χώρῃ φοβρά. Νόσος μὲν

ταῖς ἀνθρώποις περὶ τὰς ἑδρας ἦν, δυσεντερὶαν ἄσασαν ἰσχυρὰν ὁ Ἰωσήφ, καὶ ἰθνησκον συχνοὶ ἐξ αὐτῆς. Μῆνας δὲ τῆς γῆς ἀναβοθόντες, τὴν χώραν ἄπασαν ἐκράζον. Ὅφρα δὲ συνῆκαν τὴν κιβωτὸν αἰτίαν αὐτοῖς εἶναι τῶν παθῶν οἱ Ἀζῳῖοι, καὶ πέμπουσιν αὐτὴν εἰς Ἀσκάλωνα, καὶ ἐπασχον κίχνοι τοὺς ὄμοια. Καὶ οὕτως πέντε τῶν Παλαιστινῶν ἀμείβει πόλεις ἡ κιβωτὸς, καὶ πάσαις εἰς κάκωσιν γέγονεν. Συνῆλθον οὖν οἱ τῶν κακωμένων πέντε πόλεων ἄρχοντες, Γῆτης, καὶ Ἀκκωρῶν, Ἀσκάλωνός τε καὶ Γάζης, καὶ Ἀζῳτοῦ. Καὶ οἱ ἄλλα περὶ τῆς κιβωτοῦ, οἱ δ' ἕτερα συνέβουλεύοντο. Καὶ τέλος ἔδοξε πᾶσιν, ἑδρας πέντε χρυσοῦς, καὶ μῦσας τοσοῦτους χρυσοῦς ποιῆσαι, καὶ θέσθαι ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ, ἀμαζᾶν τε καινοργῆσαι, καὶ βόας πρωτοτοκοῦσας τῇ ἀμάξῃ ὑπαγαγεῖν, τοὺς δὲ μόσχους αὐτῶν κατασχεῖν. Καὶ ἐπιθεῖναι τῇ ἀμάξῃ τὴν κιβωτὸν, τὰς βόας δ' ἀπαγαγεῖν ἐπὶ τριόδου καταλιπεῖν, ἵν' ἐπ' αὐταῖς εἴη ἀπίεσαι καθ' ἣν ὁρμήσουσι. Καὶ εἰ μὲν εὐθὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπελειόσονται, διὰ τὴν κιβωτὸν οἰεσθαι σφίσι ἐπάγεσθαι τὰ κακὰ, καὶ μὴ κωλύειν τὴν εἰς εἰκόνους πορείαν. Εἰ δ' ἄλλοσέ πη ἀπίοιεν, ἐπιστρέψαι αὐθις τὰς βόας τε καὶ τὴν ἄμαξαν, καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς. Ἐπιτελέσαντες τοῖνον τὰ δόξαντα, ἀφῆκαν τὰς βόας, μήκοθεν ἐπόμεινοι καὶ αὐτοὶ ἵν' ὁρῶν τὸ ἰκθυσόμενον. Αἱ δὲ κατ' εὐθὺ τῶν Ἑβραίων ἀπῆσαν, καὶ οὐ πρότερον ἔστησαν πρὶν εἰς μέγα πεδίον ἐν Βεθεσαμοῖς κατηντήκασιν. Ὡς δ' εἶδον οἱ τῆς κώμης ἐκείνης ἄνδρας τὴν κιβωτὸν, ὠρμήκασιν, ἐπ' αὐτὴν· καὶ καθελόντες ἐκ τῆς ἀμάξης αὐτὴν, ἔβυσαν τὰς βόας, καὶ τοῖς ὑλοῖς οἷς ἡ ἄμαξα εἰργαστο, αὐτὰς ὠλοκαύτωσαν. Ὅπερ ἰδόντες οἱ Παλαιστινοὶ, ὀκνησάντων. Τοὺς δ' ἀφαιμένους τῆς κιβωτοῦ, μὴ ὄντας ἰσραῖλ, ὀργισθεὶς ὁ Θεὸς ἐθανάτωσεν. Οἱ δὲ γελοιποὶ τῷ κοινῷ τῶν Ἑβραίων ἐγνώρισαν τὰ περὶ τῆς κιβωτοῦ· κάκεινοι λαβόντες αὐτὴν, ἀπάγουσιν εἰς Καριαθαρείμ, καὶ εἰς οἰκίαν Ἀμιναδὰβ (ἐκ τῆς Λευϊτικῆς οὗτος φυλῆς) κατατίθενται. Καὶ ἐμείνεν ἐκεῖ ἕτη εἰκοσι, παρὰ δὲ τοῖς ἄλλοφυλοῖς μῆνας τέσσαρας. Σαμουὴλ δὲ ὁ προφήτης μέγα ἦδη σχῶν ὄνομα, καὶ δόξης ἦκον ἐπὶ πολλῷ, συναγαγὼν τὸν λαὸν περὶ ἐλευθερίας αὐτῷ διελέχθη, καὶ ἐπεισε ταύτης ἀντιποιήσασθαι. Ὁ μαθόντες οἱ Παλαιστινοὶ, ἀπροσδοκῆτως τοῖς Ἑβραίοις ἐπίσται. Καὶ καταπέτθον αὐτοῦς, ὡς τῷ Σαμουὴλ προσδραμεῖν λέγοντας, ἀπεγνώσθαι τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς, εἰ μὴ αὐτοῖς σφίσι τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐπικουρίαν αἰτήσεται. Καὶ ὅς θαρρῆν παρεγγυᾷ, καὶ τὸν Θεὸν ἐπαρήξει διαθεδαίουται αὐτοῖς· καὶ τὴν ἑρμῆν ἀπαρηγόσης φλογὸς, προβάλλουσι τοῖς Ἑβραίοις οἱ ἀντιπόμενοι, ῥῆθον αὐτῶν κρατήσιν ὡς ἀσπλῶν οἰόμενοι. Σεισμῷ δὲ τῆς γῆς κλονηθείσης ὑπὸ Θεοῦ, καταβράγισσιν τε βροντῶν, καὶ ἐξαφθεῖσιν ἀστραπῶν, εἰς θειλαν ἐνέπεσον οἱ πολέμοι, καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Κατεδίωξε δὲ Σαμουὴλ καὶ τὸ πλῆθος ὅσων αὐτῶν, καὶ πολλοὺς διεφθάρκασιν, καὶ οὐκίτι μετὰ τὴν πλῆγην ταύτην ἐπὶ τοῖς Ἰσραηλιταῖς ἐστράτευσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν χώραν ἤνπερ ἀφείλοντο, ἐπανεσώσατο αὐθις τοῖς Ἑβραίοις ὁ Σαμουὴλ. Ἐκρινε δὲ τὸν λαὸν, καὶ ἤρχεν αὐτῆς.

KZ. Ἦδη δὲ γεγραμκός, τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ τὴν τοῦ λαοῦ προστασίαν καὶ τὸ δικάζειν διένειμεν· ὄνομα τῷ πρῶστέρῳ Ἰωὴλ· τῷ νεωτέρῳ δὲ, Ἀβιά. Οἱ οὐκ ἐπορεύθησαν ἐν ταῖς ὁδοῖς τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἀλλ' ἐκκλίναντες, δῶρον τὸ δίκαιον προσέδωσαν,

A sam Azotii Intelligentes, Ascalonem mittunt : iis etiam eadem accidunt. Sic quinque Palæstinatorum urbes arca pervagata, omnibus calamitosa exstitit. Itaque magistratus quinque urbium iis malis conflictantium congressi, videlicet Gæzæ, Accaronis, Ascalonis, Gæzæ et Azoti, aliis aliud de arca censentibus, tandem decrevere omnes, sedes quinque aureas, totidemque mures item aureos arcæ imponere, et novum fabricare currum, et vaccas quæ primum peperissent curru jungere, sed earum vitulos retinere, ac curru arca imposita, boves in trivium abductas relinquere, ut quorsum impetus tulerit eant. Quæ si versus Israelitas abeant, ob arcam mala illa se perpetui statuendum, neque prohibendum quominus illo eant : sin alio se converterint, reducendas boves et currum, et quæ in eo sint. His, ut decretum fuerat, peractis, dimiserunt boves, eminus ipsi sequentes, ut eventum viderent. At illæ recta versus Hebræos ire, neque subsistere prius, quam in magnum campum Bethsames pervenissent. Ut autem pagi illius viri arcam viderunt, accurrunt, de curru tollunt, boves immolant : et lignis e quibus currus confectus erat, cremant. Quo Palæstini viso, retro abierunt. Deus autem iis qui arcam attigerant, cum profani essent, iratus, necem attulit. Reliqui commune Hebræorum de arca recepta certiores reddunt. Illi eam Cariathiarim abducunt, et in Aminadabi Leviticæ tribus hominis ædibus collocant, usque annis viginti mansit, cum apud alienigenas quatuor menses fuisset. At Samuel propheta jam celebris, et magna prædicit auctoritate, populo convocato, de vindicanda libertate disserit ac persuadet. Quo Palæstini cognito, inopinata aggressionem Israelitas perterrefaciunt ; qui ad Samuelem confugiunt, de salute sua esse actum aiunt, nisi ipse numinis opem exoraret. Ille bonis animis esse jubet, et Dei auxilium pollicetur, æquoque immolato, Deum orat. Nondum flamma victimarum consumpserat, cum hostes impetum in Hebræos faciunt, facilius eos iermes superari posse rati. Sed et terra divinitus concussa, et tonitribus erumpentibus, et fulguribus emicantibus perterriti, in fugam vertuntur. Fugientibus Samuel cum populo instat, ac multos cædit. Post eam cladem non amplius Israelitas invasere : sed et terram quam Hebræis ademerant, Samuel recepit. Ita is populo jus dicebat, et imperabat.

XXVII. Verum jam senex populi gubernandi munus ac juris dicendi provinciam filiis distribuit, quorum majori Joelia, minori Abiæ nomen erat : qui morem patris non secuti, ad largitionum corruptelas deflexerunt, et ius aique æquum venale

habuerunt. Hæc populus ægre ferens, ad Samuelem confluit, et : *Quoniam tu, inquit, per ætatem nobis præesse non potes, regem creato, qui et gentem gubernet, et adversarios nostros oppugnet.* Ea re cum Samuel tristaretur, dicit eis Deus : *Non te pro nihilo habuit populus, sed me; quem vero tibi monstraro, eum regem ungit.* **59** Hebræis igitur convocatis, Samuel proponit, se electurum eis esse regem, prædicens fore ut pœniteret eos, ac liberationem a regibus Deum oraturos. Illi instant, regem flagitantes, de rebus futuris securum esse jubent. Tum Samuel : *Abite nunc, inquit, ubi cognovero, quem vobis Deus dederit, accersam vos.* Accidit autem, ut Beniamita quidam, nomine Cis, Saulem filium, hominem statura et forma excellenti, cum servo ad asinarum quas amiserat inquisitionem mitteret. Quas ille cum passim quæsvisset, nec invenisset, Samuelem de asinabus interrogaturus, Armathaim venit. Ibi Deus Samueli revelat, cum esse quem populo Hebræorum imperare velit. De asinabus igitur rogatus, incolumes esse respondet : et Saulem hospitio exceptum mane prosequitur. Urbem egressus, cum adolescentem seduxisset, oleo caput ejus perfundit, ac deosculatus : *Unxit te Deus, inquit, regem populi sui, cujus unctionis illud tibi signum erit, quod circa Rachelis sepulcrum dno tibi viri occurrent, asinas reperias gratulaturi.* Adjicit et alia signa confirmandæ veritatis ergo, atque inter cætera, ubi Gabatam venerit, cum illius loci prophetis vaticinaturum. Mandat etiam, cum a se accersatur, ut Galgala veniat. Post coacto populo sortem mittere tribus jussit, ut constaret, cujus futurus esset rex. Cecidit autem sors in Benjamiticam, deinde in gentem Battarim : quæ cum viritim sortiretur, Sauli sors obvenit. Quæritur ille, nec invenitur. Samuel divinitus monstratis ejus latebris, adductum in medio statuit. Erat autem proceræ staturæ, et humeris eminebat supra omnes. Tum ad populum Propheta : *Hunc, inquit, regem vobis unxit Dominus, cujus inter vos omnes non est similis.* Populus gratulabundus acclamat : *Vivat rex.* Saulem ita regno positum, multi observabant ut regem, et ut par erat honorabant. Multi etiam spernebant et irridebant. Post mensem Naas Ammanitarum rex Jaben Galaaditicæ obsidet, non alia conditione se viris parere velle dicens, nisi dextrum oculum sibi quisque eruendum traderet. Illi septem dierum inducias petunt : iis impetratis, nuntios in Galaaditicam **60** mittunt. Auditis Ammanitæ verbis, populus luget : Saul vero ingenti ira percitus, duos boves membratim concisos in omnes fines Israelitarum mittit, cominatus, eodem modo se tractaturum eos, qui ad propulsandos Ammanitas non adessent. Concursu populi facto, numeroque inito, inventa sunt virorum septingenta millia : et Saul numine afflatus prædicat, Jabinos postridie fore salvos. Totamque noctem cum exercitu profectus, circa primam vigiliam ad Ammanitas per-

καὶ λήμασι τὰς χρῖσεις ἐδίκαζον. Ὁ δὲ λαὸς διὰ ταῦτα πρὸς Σαμουὴλ ἀθροισθεὶς, ἔειπε μὴ εἰδὲς τε σὺ, ἔφησαν, προσεταῖραι ἡμῶν διὰ γῆρας, ποιήσον ἡμῖν βασιλεία. ὃς καὶ τοῦ ἔθνους ἠγήσεται, καὶ τοῖς ἐναντιοῖς ἀντιστρατεύσεται. Λυπούμενος δ' ἐπὶ τούτοις τοῦ Σαμουὴλ, εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ θεὸς : Ὁὐ σε ἐξουθετήσασιν ὁ λαὸς, ἀλλ' ἐμὲ ἀκούσον τοίνυν αὐτῶν, καὶ ὄν ἀναδείξω σοι, εἰς βασιλεία χρῖσον αὐτοῖς. Συνάθροισας δὲ τοὺς Ἑβραῖους ὁ Σαμουὴλ, κατέθετο χειροτονήσειν αὐτοὺς βασιλεία. Μεταμелήσειν δὲ προφῆτα αὐτοῖς, καὶ αἰτείσθαι μέλλειν παρὰ θεοῦ τῶν βασιλέων ἀπαλλαγῆναι. Οἱ δὲ ἐνέκειντο βασιλεία ζητούντες, καὶ ἤξιον αὐτὸν, μὴ φροντίζειν τῶν ἐσομένων. Ὁ δὲ Προφῆτης, Ἄπειτε νῦν, εἶπεν, ὅταν δὲ μάθω τίνα δίδωσιν ἡμῖν ὁ θεὸς βασιλεία, μεταπέμφομαι ὑμᾶς. Ἀνήρ δὲ τις Βενιαμίτης (κεῖς ὄνομα τῷ ἀνδρὶ) θνους ἀπολέσας, τὸν υἱὸν, ὃς ἦν αὐτῷ μέγας, τε καὶ ὠραίος, κεκλημένος Σαούλ, εἰς ἀνζήτησιν τῶν θνῶν σὺν ἐνὶ τῶν δούλων ἀπέστειλεν. Ὁ δὲ παριελθὼν, καὶ ζητήσας, καὶ μὴ εὐρὸν, εἰς Ἀρμαθαῖμ πρὸς τὸν Σαμουὴλ παραγγέγονεν, ἐρωτήσων περὶ τῶν θνῶν. Ἀγλοὶ τοίνυν τῷ Σαμουὴλ ὁ θεὸς, τοῦτον εἶναι ὃν βούλεται βασιλεύσαι τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων. Ἐρωτηθεὶς οὖν περὶ τῶν θνῶν ὁ Σαμουὴλ, σεσῶσθαι εἶπεν αὐτάς. Καὶ ξενίσας τὸν Σαούλ, πρόεπεμψεν ἔωθεν. Καὶ ἔξω τοῦ ἄστεος σὺν αὐτῷ πορευθεὶς, μόνον τε ἰδίᾳ τὸν νεανίαν ἀπολαθῶν, ἔλαιον καταχέει τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς. Καὶ φιλήσας αὐτὸν, Κέχρικέ σε Κύριος ἀρχοντα, ἔφη, ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ ἔστω σημεῖον τοῦ χρισματος, ὃς συναντήσαι σοι περὶ τὸν εἶσρον Ῥυχήλ, ἀνδρὸς δύο τῆν εὐρῶσιν τῶν θνῶν εὐαγγελιζόμενος σοι. Καὶ ἄλλα δὲ σημεῖα τοῦ ἀληθεύειν εἶπεν αὐτῷ, καὶ ὅτι προφητεύσει ἐν Γαθαθὰ γεγονῶς μετὰ τῶν ἐκεῖ προφητῶν. Καὶ ἤξειν εἰς Γάλαγα αὐτῷ ἐντετελατο, ἦνίκα μεταπέμψῃ παρ' αὐτοῦ. Συνήθοισα δ' ἔπειτα τὸν λαὸν, καὶ κλήρους βαλεῖν ἐκέλευσε τὰς φυλάς, ἵν' ἀναδειχθεῖν ἐκ ποίας ὁ βασιλεύσων ἔσεται. Ἔπεσαν οὖν ὁ κλῆρος εἰς τὴν Βενιαμίτιδα, εἶτα εἰς τὴν πατριάν Βατταρί. Κατ' ἀνδρα δὲ τῆς πατριᾶς κληρωθείσης, εἰς τὸν Σαούλ ὁ κλῆρος ἐξέπεσον. Ὡς δὲ ζητούμενος οὐκ ἦν, μυεῖται ὁ Σαμουὴλ παρὰ τοῦ θεοῦ ὅπου ἐκέκρυπτο· καὶ ἀχθέντα, ἐστήσε μέσον. Καὶ ἦν ὑπερωμίας, καὶ πάντων ὑπερέχων κατὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος. Καὶ πρὸς τὸ πλῆθος ἔφησεν ὁ προφῆτης, Τοῦτον ἐχρῖσαν ὑμῖν εἰς βασιλεία ὁ Κύριος, ᾧ οὐκ ἔστιν ὁμοῖος ἐν πᾶσιν ὑμῖν· ὁ δὲ λαὸς ἐπευφήμησε, καὶ εἶπεν· Ζήτω ὁ βασιλεύς. Ὑπὼ δὲ τῷ Σαούλ βασιλεύσαντι, πολλοὶ μὲν προσεϊχόν ὡς βασιλεῖ, καὶ κατὰ τὸ προσήκον ἐτίμων αὐτὸν, πολλοὶ δὲ κατεφρόνου τε καὶ ἐχλεύαζον. Μετὰ δὲ μῆνα, Νάας ὁ τῶν Ἀρμανιτῶν βασιλεὺς, στρατεύει ἐπὶ Ἰαβελ Γαλαὰδ, μὴ ἄλλως λέγων φείσασθαι τῶν ἀνδρῶν, εἰ μὴ δῶσιν αὐτῷ τὸν ἐκάστου ἐξείλεν δεξιὸν ὀφθαλμόν. Οἱ δὲ ἀνοχῆν ἐζήτησαν ἐπὶ ἡμερῶν· καὶ λαθόντες, πέμπουσιν ἀγγέλους εἰς Γαλαὰδ. Καὶ ἀκούσαντες; οἱ ἐκεῖ τοὺς λόγους τοῦ

Ἀμμωνίτου, ἐθρήνησαν. Ὁ δὲ Σαουλ ἐθυμώθη ἅσπιδρα· καὶ λαβὼν δύο βράς, ἐμέλισεν αὐτούς, καὶ ἀπέστειλεν εἰς πᾶν ὄριον Ἰσραήλ, ἀπειλῶν οὕτω θῆσαι τὸς μὴ κατὰ τῶν Ἀμμωνιτῶν συνεχεστρατεύσαντας αὐτῷ. Συνδραμόντος δὲ τοῦ λαοῦ, ἠρίθμησεν αὐτούς, καὶ εὔρε μυριάδας ἐβδομήκοντα. Καὶ ἐφῆλατο πνεῦμα Κυρίου ἐπὶ Σαουλ, καὶ προεφῆτευσεν, εἰπὼν ὡς αὖριον ἔσται τοῖς ἀνδράσιν Ἰαβελς σωτηρία. Καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη αὐτὸς τε καὶ ὁ λαὸς δι' ὄλης τῆς νυκτός. Καὶ περὶ τὴν πρώτην φυλακὴν ἐπῆλθε τοῖς Ἀμμωνιταῖς, τριχῆ τὸ στράτευμα διελών. Καὶ κυκλωσάμενος αὐτούς, πολλοὺς μὲν ἀπέκτεινε, καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Νάας· τοὺς δὲ περισθέντας, ἐτρέψατο εἰς φυγὴν, καὶ εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἐμβάλλον, καὶ τλειστον λεῖαν λαβὼν, λαμπρῶς ἐπανάστειξεν. Οὐκέτι γοῦν ἰδῶζει παρὰ τισιν, ἀλλ' ἐπ' ἀνδρείᾳ διαδεβόητο, καὶ τετίμητο καὶ τοῖς πρώην αὐτὸν χλευάζουσι. Συναγαγὼν δὲ αὖτις ὁ Σαμουὴλ τὸν λαόν, δις ἀναγορεύει τὸν Σαουλ βασιλέα χρίσας τῷ ἐλαίῳ καὶ πάλιν αὐτόν. Μετέπειθεν οὖν ἡ τῶν Ἑβραίων πολιτεία εἰς βασιλείαν ἐξ αριστοκρατίας· ἐπὶ γὰρ Μωϋσέω; καὶ Ἰησοῦ ἀριστοκρατούμενοι ἦσαν· εἰς γ' ἐπ' ἑτη δέκα καὶ ὀκτώ, ἀναρχοὶ διετέλεσαν· εἰσείσιπτα δ' ἤρχθησαν ὑπὸ τῶν καλουμένων κριτῶν, τῷ ἀρίστῳ δικάζειν περὶ τῶν ὄλων καὶ οἰκονομεῖν ἐπιτρέποντες.

ΚΗ'. Τοῦ δὲ Σαμουὴλ ἐξορκίσαντος τὸν λαόν εἰπεῖν, εἰ τι ἄδικον εἰργάσατο εἰς αὐτούς, πάντες δικαίως αὐτὸν καλῶς προστῆναι τοῦ ἔθνους ἰδύσαν. Ὁ δὲ αὐτοῖς ἀπεκρίνατο, Ἰστε ὡς μετὰ ἡμαρτήκατε, βασιλεῦ ἑαυτοῖς αἰτησόμενοι, καὶ τούτου παρωργίσατε τὸν Θεόν. Ἔσται δὲ οὗτο σημεῖον ὑμῖν, τὸ θέρους ἐν ἀκμῇ χειμῶνα γενήσασθαι. Καὶ κατὰ τὸν προφήτου λόγον βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ γεγῶνασι, κατηνέχθη τε χάλασα, ὡς δὸς ἐμπροσθέν τῷ λαῷ, καὶ ἵκετεύειν τὸν Σαμουὴλ ἰλεῦσασθαι τὸν Θεόν αὐτοῖς ἁμαρτήσασι. Τῶν δὲ Παλαιστινῶν τοὺς Ἑβραίους καταστρεφόντων, καὶ τὰ ὄπλα σφῶν ἀφαιρουμένων, σιδήρῳ τε κεχρησθαι ἀπαγαγεύοντων, ὁ Σαουλ εἰς Γάλαγα καταβάς, ἐπ' ἐλευθερίᾳ τὸν λαόν κατὰ τῶν Παλαιστινῶν /διανασθῆναι ἠρέθιζεν, οἱ δ' ἠύλαβούντο διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν Σαμουὴλ ἐκάλει πρὸς ἑαυτὸν, καὶ δε μεθ' ἡμέρας εἰς παραγενέσθαι ὑπέσχετο, θύσειν τε τῇ ἐβδόμῃ, ἰν' οὕτω τοῖς ἀλλοφύλοις συμμιξωσιν. Ὁ δὲ γε Σαουλ ὁρῶν τὸν λαόν ὑποβρέοντα καὶ καταλιμπάνοντα αὐτόν, ἔθυσεν. Ἀκούσας δὲ ἄρτι προσίοντα τὸν Σαμουὴλ, ἐξῆλθε συναντήσων αὐτῷ. Ὁ δὲ, Τί οὗτο ἐποίησας, ἔφη, παραβάς μὲν τὴν ἐπιταλῆν; Ἰσσι τοῖνον, ὡς οὐ συσταθήσεται σου ἡ βασιλεία, ἀλλὰ ζητήσῃ Κύριος ἄνθρωπον κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Καὶ ἀνεχώρησεν Σαμουὴλ. Σαουλ δὲ καὶ Ἰωνάθαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἦσαν εἰς Γαδὰ, σὺν στρατιώταις ἐξασκίοις. Εἰς τρία δὲ διαιρεθέντες οἱ ἀλλοφύλοι, τὴν χώραν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐληΐζοντο. Σαουλ δὲ καὶ Ἰωνάθαν καὶ Ἀχιά ὁ ἀρχιερεὺς ἀφ' ὕψους ὄρωντες τὰ δρώμενα, καὶ ἀμύναι δι' ὀλιγανδρίαν μὴ σθένοντες, ἤχθησαν. Ὁ δὲ Ἰωνάθαν μηδὲν εἰπὼν τῷ πατρὶ, καταβάς ἀπὸ τοῦ βουνοῦ σὺν μόνῳ τῷ ὀλιγοφύλῳ αὐτοῦ, Προσβάλλωμεν, ἔφη, τῇ τῶν ἀλλοφύλων παρεμβολῇ· καὶ εἰ μὲν εἰπωσιν ἡμῖν, Ἀπόστητε, οὐκ ἀναθισόμεθα πρὸς αὐτούς· εἰ δ' Ἀνάθῃτε πρὸς ἡμᾶς, φήσουσιν, σύνθημα νίκης τὸν λόγον νομι-

venit : ac trifariam divisit copiis, hostes circumdat, multos cædit, ipsumque regem Naam. Reliquos fundit, et impressione in eorum regionem facta, opimaque præda parta, illustris domum revertitur, neque jam contemptui habetur, sed ob fortitudinem celebratur, et honoratur ab iis etiam, a quibus dudum subsannatus fuerat. Itaque Samuel rursus congregato populo, Saulem denuo regem proclamatur, iterum inunctum oleo. Sic Hebræorum respublica ex optimatum imperio in regnum est mutata : nam sub Mose et Jesu parebant optimatibus, post, per annos octodecim magistratu caruerunt ; deinde sub iis fuere, qui Judices vocabantur, judiciorum et rerum omnium summa uni ex optimis permissa.

XXVIII. Samuele porro sacramento populum adigente, ut dicerent, num qua injuria illos affecisset : exclamarunt omnes, eum juste et bene genti præfuisse. Tum ille : Scitote, inquit, vos rege flagitando graviter deliquisse, eaque re irritasse Deum : cujus illud vobis signum erit, quod adulta ætate tempestas oriatur. Nec mora, tonitrua et fulgura, ut Propheta dixerat, eruperunt, et grandis delata est, ut populum perterrefactus Samuelem rogaret ut sibi delictorum a Deo veniam impetraret. Cum autem Palæstini Hebræos subigerent, armis adeptis et usu ferri interdicto, Saul Galgala descendit, populum ut ad vindicandam contra Palæstinos libertatem exurgeret cohortatus. Illis vero multitudinem hostium reformidantibus, rex Samuel ad se vocat. Is post sex dies venturum constituit, ut die septimo re divina facta cum hostibus configant. At Saul cum vide et populum clamare, seque deseri, immolat : et auditio Samuelis accessu, obviam progreditur. Ibi vates : Quid, inquit, istud egisti, violatis præceptis meis ? Scito igitur non stabile fore regnum tuum : sed quasi-turum esse Deum hominem ex animi sui sententia. Ita discessit Samuel. Saul vero et Jonathas filius ejus cum sexcentis militibus Gabaonem profecti sunt. Alienigenæ autem copiis trifariam divisit, agros Israelitarum populabantur. Id Saul, Jonathas et Achia sacerdos ex alto conspicientes, et ob paucitatem ad opem ferendam impares, animis angebantur. At Jonathas, patre inconsulto, cum solo armigero de colle descendens : Aggrediamur inquit, castra hostium : qui si nobis dixerint : Discedite, non ascendemus ad eos. Sin ascendere jussuerint, ea verba victoriae tessera habenda erunt. Itaque ad castra hostium fertur. Illi : Ascendite ad nos, inquiunt, est enim quod vobiscum colloquamur. Ea vox animum auxit Jonathæ, atque inde digressus aliunde cum suo comite arripit, hostes dormientes

XXVIII. Samuele porro sacramento populum adigente, ut dicerent, num qua injuria illos affecisset : exclamarunt omnes, eum juste et bene genti præfuisse. Tum ille : Scitote, inquit, vos rege flagitando graviter deliquisse, eaque re irritasse Deum : cujus illud vobis signum erit, quod adulta ætate tempestas oriatur. Nec mora, tonitrua et fulgura, ut Propheta dixerat, eruperunt, et grandis delata est, ut populum perterrefactus Samuelem rogaret ut sibi delictorum a Deo veniam impetraret. Cum autem Palæstini Hebræos subigerent, armis adeptis et usu ferri interdicto, Saul Galgala descendit, populum ut ad vindicandam contra Palæstinos libertatem exurgeret cohortatus. Illis vero multitudinem hostium reformidantibus, rex Samuel ad se vocat. Is post sex dies venturum constituit, ut die septimo re divina facta cum hostibus configant. At Saul cum vide et populum clamare, seque deseri, immolat : et auditio Samuelis accessu, obviam progreditur. Ibi vates : Quid, inquit, istud egisti, violatis præceptis meis ? Scito igitur non stabile fore regnum tuum : sed quasi-turum esse Deum hominem ex animi sui sententia. Ita discessit Samuel. Saul vero et Jonathas filius ejus cum sexcentis militibus Gabaonem profecti sunt. Alienigenæ autem copiis trifariam divisit, agros Israelitarum populabantur. Id Saul, Jonathas et Achia sacerdos ex alto conspicientes, et ob paucitatem ad opem ferendam impares, animis angebantur. At Jonathas, patre inconsulto, cum solo armigero de colle descendens : Aggrediamur inquit, castra hostium : qui si nobis dixerint : Discedite, non ascendemus ad eos. Sin ascendere jussuerint, ea verba victoriae tessera habenda erunt. Itaque ad castra hostium fertur. Illi : Ascendite ad nos, inquiunt, est enim quod vobiscum colloquamur. Ea vox animum auxit Jonathæ, atque inde digressus aliunde cum suo comite arripit, hostes dormientes

invadit; ac cæsis ad viginti, cæteris terrorem incutiant, ut perturbati et fugientes alii ab aliis interirent. Saul castra hostium perturbata videns, et filii atque armigeri illius absentia cognita, impetum et ipse in hostes perturbatos facit. Tum qui dudum præ metu se occultarant, receptis animis cum rege se conjungunt, hostes persequuntur, cædunt. Saul diras imprecatur suis, si quis ante noctem, cæde hostium intermissa, cibum gustaret. Inter persequendum, Jonathas execrationis paternæ ignarus, cum in silvam esset ventum, in qua apiarium erat, favum comedit. Saul castra hostium oppugnaturus, per sacerdotem oraculum consulit, num victoriam largiatur Deus? Sed Deo nihil respondente, auctorem offensi Numinis querit; ac: *Ipsum Deum testor*, inquit, *me solum occisurum. etiamsi filius meus Jonathas fuerit*. Sorte ducta, Jonathas designatur, qui rogatus quid deliquisset, se nullius peccati sibi esse conscium ait, nisi quod pridie, paternæ execrationis ignarus de favo gustasset. Eo pater auditus, se illum occisurum jurat. Populus contra et ipse jurat se non passurum ut victoriæ auctor occidatur: eoque erepto, votis Deum placat. Saul Palestinorum circiter sexaginta millibus occisis, regreditur: ac Ammonitis, Moabitibus, Pælestinis, Idumæis, Amalechitis, necnon Subæ rege subactis, Israelitas e manu exterorum eripit.

ὁ πατήρ, ἀποκτείνει αὐτὸν ὤμοσε. Καὶ ὁ λαὸς ἀντώμοσε, μὴ περιέψασθαι τὸν αἴτιον τῆς νίκης ἀποθνήσκοντα. Καὶ ἐξαρπάσαντες αὐτὸν, εὐχαίς τὸν θεὸν ἐξίλασκοντο. Διαφθείρας δὲ ὁ Σαοὺλ ὡσεὶ μυριάδας ἐξ τῶν Παλαιστίνων, ἀνθυστέρησε. Χειρῶνται δὲ Ἀμμωνίτας καὶ Μωαβίτας, Παλαιστίνους τε καὶ Ἰεουμαίους καὶ Ἀμαληκίτας, καὶ τὸν βασιλεῖα τῆς Σουδᾶ. Καὶ ἐξέλετο τὸν Ἰσραὴλ ἐκ χειρὸς τῶν ἀλλοφύλων.

XXIX. Sauli filii tuere tres, Jonathas, Jesus et Melchisus: ac filix duæ, Meroba et Melchol. Imperatorem creatat Abenerem, Neris cognati sui filium. Dixerat autem Sauli Samuel, jubere Deum ut cæderet Amalecium, victoriaque potitus, ne vini parceret, non mulieribus, non infantibus, non jumentis; non pecudibus, sed eorum nomen funditus deleteret. Itaque Saul cum Amalechitis congressus, hostes vincti, cædit omnes. Sed Agagum illius terræ regem in potestatem redactum, admiratione formæ et magnitudinis, non occidit: armenta etiam, greges, cæteraque proxima, divini mandati immemor, conservat. Proinde Samuel a Deo edoctus, punitere eum Saulis creati regis, occurrit regi. Is ait se gratiam habere Deo, cujus munere vicisset hostes, et ut jussus fuerit, administrasse omnia. Tum Samuel: *Vocem*, inquit, *audio jumentorum et aliarum pecudum, unde ista?* Saul respondet populum ea in victimam asservasse Deo: cæterum Amalechitas omnes, rege eorum excepto, deletos esse. Ad ea Samuel: *Quoniam*, inquit, *Dei jussis non obtemperasti, scito te regnum amissurum*. At ille, se peccasse fassus, Prophetam orat, ut per sacrificia Deum sibi recon-

Α *στέορ ἡμῶν*. Καὶ ὤρμησαν ἐπὶ τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον. Καὶ αὐτοῖς οἱ ἀλλόφυλοι, Ἀνθήθητε, ἔλεγον, πρὸς ἡμᾶς καὶ γυνωσιούμεν ὑμῶν ῥήμα. Τοῦτο θάρσος ἐνήκε τῷ Ἰωνάθαν· καὶ ἀποστάς ἐκείθεν, ἐτέρωθεν ἀνεπίστας μετὰ τοῦ ἐπομένου αὐτῷ, ἔπεισε τοὺς πολεμίους ὀπώττουσι, καὶ κτείνουσι μὲν ὡς εἴκοσι· τοῖς δὲ λοιποῖς δειλίαν ἐνέβαλλον, οἱ θορυβοῦμενοί τε καὶ φεύγοντες, ὑπ' ἀλλήλων διώλυντο. Ἰδὼν δὲ ταρτατόμενον ὁ Σαοὺλ τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, καὶ ἀπάντα τὸν υἱὸν ἑμα τῷ ὀλοφώρῳ κατανοήσας, προσβάλλει καὶ αὐτὸς τεταραγμένοις τοῖς ἐναντίοις· καὶ οἱ πρὶν δὲ διέφθορον κρυβέντες ἀναθαρσήσαντες, τῷ βασιλεῖ προσετίθεντο· καὶ διώκων τοὺς πολεμίους ἐκτίνουν.

Β Ἐπαρῆται τὸίνυν τοῖς αὐτοῦ, εἰ τις ἀποσχόμενος τοῦ φονεῦναι τοὺς ἐχθροὺς, φάγοι, εἰ μὴ νῦξ αὐτοῦ; παύσοι. Ἐν δὲ τῷ διώκειν κατὰ τινα δρυμὸν ἐν ᾧ μελισσῶν ἦν, καὶ λαβὼν ὁ Ἰωνάθαν κηρίον μέλιτος, ἔφαγεν· οὐ γὰρ ἦν ἀκηκόως τῆς ἀρᾶς τοῦ πατρὸς. Ἐπελθεῖν δὲ βουληθεὶς ὁ Σαοὺλ τῇ τῶν ἐναντίων παρεμβολῇ ἠρώτα διὰ τοῦ ἀρχιερέως τὸν θεόν, εἰ δίδωσι νίκην; Τοῦ δὲ θεοῦ μὴ δηλοῦντος, ἐζήτηε τὸ αἴτιον. Καὶ, Ὀμνυμι, ἔφη, αὐτὸν τὸν θεόν, ἀποκτείνειν τὸν ἀμαρτόντα, κἀν Ἰωνάθαν εἴη ὁ παῖς ὁ ἐμός. Καὶ κληρωσάμενων, ἐπὶ Ἰωνάθαν ὁ κληρὸς ἔπεσεν. Ὁ δὲ περὶ ἀμαρτίας ἀνακρινόμενος, εὐδὲν εἶπεν ἑαυτῷ συνειδέσθαι, ἢ ὅτι χθὲς τὴν ἀρὰν ἀγνοήσας, ἐν τῷ διώκειν ἐγευσάμην κηρίου. Ἀκούσας δὲ

Γ ΚΘ. Ἦσαν δὲ τῷ Σαοὺλ υἱοὶ τρεῖς, Ἰωνάθαν καὶ Ἰησοῦ καὶ Μελχισοῦ· καὶ θυγατέρες δύο, Μερὸδ καὶ Μελγὸλ. Ἀρχιστρατηγὸν δὲ εἶχε τὸν Ἀδενθήρ, υἱὸν Νηρ συγγενεὸς αὐτοῦ. Ἐφη δὲ Σαμουὴλ τῷ Σαοὺλ, κελεύσει αὐτῷ τὸν θεὸν πατάξαι τὸν Ἀμαληκ, καὶ κρατήσονται, μηδενὸς φείσασθαι, μὴ γυναικῶν, μὴ νηπίων, μὴ ὑποζυγίων, μὴ βοσκημάτων, ἐξαλειψαὶ δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς γῆς. Καὶ ὁ Σαοὺλ τῷ Ἀμαληκ συμβαλὼν, κατὰ κράτος νικᾷ, καὶ κτείνει πάντας. Χειρῶνται δὲ καὶ τὸν βασιλεῖα τῆς χώρας, Ἀγαγ ὀνομασμένον, καὶ οὐκ ἀπέκτεινεν, ἀγαθὸς αὐτὸν διὰ κάλλος, καὶ μέγεθος, καὶ τὰ τῶν βουκολίων καὶ ποιμνίων, καὶ τῶν ἄλλων ἐξαιρέτως περιεποιήσατο, ἀμνημονήσας τῆς θείας προστάξεως. Χρηματισθεὶς δὲ Σαμουὴλ παρὰ τοῦ θεοῦ, εἰπόντος μεταμελήσαι (49), ὅτι ὀβασίλευσε τὸν Σαοὺλ, συνήνησε τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ εὐχαριστήσας ἔλεγε τῷ θεῷ δόντι κράτος αὐτῷ κατὰ τῶν πολεμίων, καὶ πάντα δὲ τὰ κεκαλυμμένα ποιῆσαι. Καὶ ὁ προφήτης, Βοῆς, εἶπεν, ἀκούω ὑποζυγίων καὶ βοσκημάτων ἄλλων. Πόθεν ταῦτα; Σαοὺλ δὲ, τὸν λαόν, εἶπεν, εἰς θυσίαν τετηρημένοι αὐτὰ τῷ θεῷ· τοῖς δὲ Ἀμαληκίτας πάντας ἐξαφανισθῆναι ὡς περὶ τοῦ βασιλέως αὐτῶν. Πρὸς ταῦτα ὁ Σαμουὴλ, Ἐπεὶ τὰ κ-

Variæ lectiones et notæ.

(47) *Μεταμελήσαι*. Legendum μεταμεμλήσθαι, ut præfert cod. Reg et Colbert.

κελευσμένα σοι, ἔφη, πρὸς Θεοῦ παραβέβηκας Ἰσθι διὰ τὴν βασιλείαν ἀφαιρηθήσῃ. Ὁ δὲ κατετίθετο ἀμαρτήσαι, καὶ ἰλαστήρια ὕσαι τὸν προφήτην ἵκλιυε. Καὶ ὁ ὑπεχώρει, Σαούλ δὲ τῆς διπλοῦδος ἐπιαιμύβανται αὐτοῦ, καὶ διαβρήσοι ταύτην, βιαζόμενος αὐτὸν κατασχέειν. Καὶ ὁ προφήτης, Ὁδὲως, ἔφη, ἡ βασιλεία σου διαβρήχθῆσεται, καὶ δοθήσεται ἀνδρὶ δικαίῳ καὶ ἀγαθῷ. Δεομένου δ' ἔτι τοῦ βασιλέως, πείθεται, καὶ ἀγθῆναι τὸν Ἄγαθ αἰεὶ, καὶ κτανθέντος ἐκείνου κελύσει αὐτοῦ, αὐτίκα εἰς Ἀρμαθαίμ ἀποχωρεῖ, καὶ αὐτῷ ἐντέλλεται ὁ Θεὸς πρὸς Ἰεσσαί ἀπελθεῖν, καὶ χρεῖσαι τῷ ἔλαιῳ εἰς βασιλεία ἕνα τῶν ἐκείνου υἱῶν, ὃν ἂν δεῖξῃ αὐτῷ. Καὶ ἀπελθὼν εἰς Βηθλεὲμ, καὶ θύσας, κέλιχε τὸν Ἰεσσαί καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Καὶ ἰδὼν τὸν πρωτότοκον μέγαν τε καὶ καλὸν, φήθη ἔπ' αὐτῷ τὸν Θεὸν εὐδοκεῖν. Ὁ δὲ Θεός, Μὴ ἐπιβλέψῃς, εἶπεν, ἐπὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ, μηδ' εἰς τὸ τοῦ σώματος μέγεθος. Ἄνθρωπος μὲν γὰρ εἰς πρόσωπον ὄψεται, ὁ δὲ Θεός εἰς καρδίαν. Παρελθόντων δὲ καὶ τῶν ἄλλων καλῶν τοῦ Ἰεσσαί, ἐπ' οὐδενὶ εὐδοκασεν ὁ Θεός. Καὶ εἶπε Σαμουὴλ Ὁὐκ ἐξελέξατο Κύριος ἐν τούτοις. Καὶ εἰ ἔστιν ἔτι λοιπός, παρελθέτω. Καὶ Ἰεσσαί, Μικρὸς ἐστὶ περιλέλειπται, ἔφη, ποιμαίνω. Κληθῆναι οὖν αὐτὸν ὁ προφήτης ἐκέλευσεν. Ὡς δ' ἦν κληθεὶς ὁ Δαβὶδ, καὶ πυρβόχης μετὰ κείλους ὀφθαλμῶν καὶ τάλλα καλῶς, τοῦτον εἶναι τὸν χρυσησόμενον δηλοῖ τῷ Σαμουὴλ ὁ Θεός. Καὶ λαβὼν κείνος τὸ κίρας τοῦ ἔλαιου, ἔχρισεν αὐτὸν ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἀρμαθαίμ. Πνεῦμα δὲ θεῖον ἐπήλατο ἐπὶ Δαβὶδ, ἐκ δὲ Σαούλ ἀπίστη, καὶ πνεῦμα πονηρὸν μετήει αὐτὸν, συμπνίγον καὶ κακοῦν τὸν ἄνδρα. Ἔδοξεν οὖν, παρίστασθαι τινα τῷ βασιλεῖ, εἰδότα ψάλλειν μετὰ κινύρας, ἵν' ὅτε προσπίοι αὐτῷ, καὶ δαιμονίον ἐκταράττον, βάλῃ ἐν τῇ κινύρᾳ, καὶ καταυάξῃ τὸν τάραχον. Μεταπέμπεται τοίνυν ὡς τοιοῦτον τὸν Δαβὶδ καὶ ἠγαπήθη ὁ νεανίας σπέρδρα παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ εἰς ὀκλοφόρον αὐτῷ ἐχρημάτισε. Καὶ ἐν τῷ ἐπιέναι τῷ βασιλεῖ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, κατεπῆδεν αὐτὸ καὶ ἀπίστατο, καὶ εἰς ἑαυτὸν ὁ Σαούλ ἐπανήρχετο. Οἱ δ' ἄλλοφυλοι κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐπεστράτευσαν. Ἀντικατέστησαν δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ ἐν ματαίχμῳ τῶν στρατευμάτων ἄμφοιν ἀνήρ τις τῶν ἀλλοφύλων στάς, Γολιάθ ἐκείνῳ τὸ ὄνομα, ἀνὴρ δυνατὸς καὶ πάντων ὑπερανιστηκώς· πήχεων γὰρ ἑξ καὶ σπιθαμῆς τὸ ὕψος αὐτῷ, καὶ ὁ θώραξ αὐτῷ πεντακισχιλῶν σίχλων ἔλακε σταθμῶν, καὶ τὸ ἔβρι αὐτοῦ ὡς ἀντίον ὑφαιγόντων, καὶ ἡ λόγχη τοῦ ὀρατος σιχλῶν ἑξακοσίων (48)· οὗτος ἐν μέσῳ στάς, ἀνιέθηκε πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. Καταβίτω τις ἐξ ὑμῶν, καὶ ἀντιστήτω μοι· καὶ ἐὰν καταβῇ με, δουλεύσομεν ὑμῖν· ἐὰν δὲ ἐγὼ καταβάλω αὐτόν, ἔσσεθε ἡμῖν εἰς δοῦλους. Καὶ τοῦτο ἐπὶ τσσαρά-

A ciliet. Discedit vates; quem dum Sau. per vim retinere nititur, vestem ejus abrumpit. Ibi Propheta: Sic, inquit, regnum a te adrunpetur, ac viro justo et bono dabitur. Rege autem ne sic quidem remittente preces parēt; et Agago addidit occidique jussu, illico Armathaim revertitur; ac mandante Deo Jessæum accedit. ut unum ex filiis illius oleo regem inauguraret, qui sibi monstratus esset. Bethleemam cum venisset, re divina facta, Jessæum cum filiis accersit, et cum primogenitum, virum pragnum formosumque vidisset, illum Deo placere opinatur Sed Deus: Ne, inquit, vultum ejus intueri, nec proceritatem corporis: nam ut homo faciem spectet, animam Deus intuetur. Prætergressis igitur Jessæi filiis omnibus, nec ullo eorum Deo placente, Jessæ dicit Samuel: Nullum horum elegit Deus, sed si quis alius tibi est, inprodeat. Tum Jessæus 63: Parvulus adhuc restat, qui oves pascit. Eum accersi propheta jubet. David accitus venit, rufus cum pulchritudine oculorum, cætera etiam formosus: eum esse qui ungendus esset. Samueli significat Deus. Itaque, sumpta ampulla, oleo eum in medio fratrum inungit, ac Armathaim redit. Spiritus autem divinus in Davidem insilit, ac a Saule recedit, pro quo illum malus spiritus invadit, præfocans et exagitans. Visum igitur est regi adjungere hominem cinnyræ psallendi peritum, ut dæmonii insultus ac turbatio cantu illo sopiretur. Accersitur David, ut idoneus ad eam rem, et a rege magnoperè diligitur, adeo ut armiger ejus appellaretur. Quoties igitur spiritus ille malus regem invadebat, carminibus illius abigebatur, et Saul ad se redibat. Cum autem Palæstini bellum Israelitis intulissent, atque hi in prociuctu starent, quidam ex alienigenis stans in medio amborum exercituum, nomine Goliath, vir robustus et magnitudine corporis omnibus superior, quippe statura sex cubitorum et dodrantis, cujus thorax siclorum quinque millia pendebat, hasta instar jugi textorii erat, mucrone ferreo, sexcentorum siclorum pondere. Is igitur in medio stans, exclamat ad Israelitas: Descendat aliquis vestrum, et mecum congregiatur. Qui si me percusserit, serviemus vobis: sin ego illum dejecero, vos nostri servi eritis. D Idque quadraginta diebus continenter fecit. David autem a Saule ad patrem Jessæum remissus, subinde in castra missitabatur, ad affèrendum fratribus militantibus commeatum. Nam tres ex natu majoribus Saulem sequebantur. Cum igitur ad fratres venisset, Goliath rursus de more singulare certamen poscebat, et Hebræis exprobrabat, neminem secum congregi audere. Iis verbis auditis indignatus David, ad eo qui aderant ait, se cum illo pugaturum. Quo nuntiato, rex Davidi, Non, inquit

Varie lectiones et notæ.

(48) Περὶ τετρακοσίων. Postea subinde ἑξακοσίων fit mentio, quare totidem hic etiam legendi videntur, quamvis Regum lib. 1, cap. 22, non plu-

res enumerentur. Fortassis igitur post id tempus alii cc accesserunt. W

poteris pugnam committere cum isto incircumciso, cum puer adhuc sis. Tum David, se Deo fretum esse respondet, qui sibi contra ursam vires dedisset, et contra leonem, qui gregem invasissent, et pecudes rapuissent, eos se persecutum, et rapta recuperasset et percussisse bestias atque occidisse. Eo igitur se esse fretum, qui et alienigenam illum sibi perimendum sit traditurus, et ignominiam Israeliticæ gentis depulsurus. Ac ille quidem hæc dicebat. Rex autem ire permittens, sua illi arma accommodat, quibus David gravatus, uti recusat: sed baculo sublato, et quinque lapidibus in pera conditis, cum funda sua ad alienigenam properat. At ille per derisum interrogat, num ad capum cum baculo et lapidibus iret. David respondet, eum sibi cane deteriorem videri. Tum ille iratus, verbis arrogantis se carnem ejus feris et alitibus daturum minitans, contra Davidem ruit: qui et ipse celeriter lapide fundæ imposito, frontem hostis ictu adeo vehementi ferit, ut is pronus in faciem corrueret. David accurrit, eductoque Golizæ gladio, caput illi præcidit, et spolia ejus legit. Ea re alienigenæ territi, in fugam vertuntur. Saul immisso fugientibus exercitu suo, magnam turbam occidit, plures vulnerat, castra diripit. David Golizæ caput Sauli offert, gladium Deo consecrat.

εἰ πρὸς κύνα τῆ βακτηρίας καὶ τοῖς λίθοις πορεύεται; Καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ χεῖρῳ κυνὸς ἡγεσθαι αὐτὴν ἀπεκρίνατο. Ἐκεῖνος δὲ ὀργισθεὶς καὶ μεγαλαυχήσας, δώσιν τὰς σάρκας αὐτοῦ τοῖς κτεινοῖς τε καὶ τοῖς θηρίοις, ὤρμησεν ἐπ' αὐτόν. Ταχύνας δὲ ὁ Δαβὶδ, ταξε τὸν πολέμιον. Καὶ ἦν ἡ πληγὴ κραταῖα, καὶ τὴν ἐκείνου βομφαλίαν σπασάμενος, ἀποτέμνει τὴν κεφαλὴν Γολιάθ, καὶ σκυλεύει τὰ ὄπλα αὐτοῦ. Τοῦτο τοῖς ἀλλοφύλοις δειλίαν ἐπέβαλε, καὶ ἐκλίναν εἰς φυγὴν. Σαοὺλ δὲ τὸ οἰκτεῖον αὐτοῖς ἐπάγει στρατεύματα φεύγουσι, καὶ κτείνεται τῶν Παλαιστινῶν πλῆθος πολὺ, καὶ πλείονες τραυματίζονται, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν διαρπάζεται. Τὴν κεφαλὴν δὲ Γολιάθ προσάγει Δαβὶδ τῷ Σαοὺλ, τὴν δὲ βομφαλίαν τῷ Θεῷ ἀνατίθισιν.

XXX. Redeunt domum exercitui occurrunt mulieres et saltantes, Saulem mille occidisse, canunt; Davidem vero decem millia delevisse, respondent virgines. Ea verba Saulem ad invidiam incitarunt, ut diceret: Quid ei præter regnum deest? et Davidem suspectum haberet. Itaque cum malo spiritu corripeteretur, eumque David de more excantaret, lanceam contra illum mittit, idque iterato factum; sed David præsidio divino septus, ictum declinat. Deinde rex Davidem meluens, tribunum militum creas, ut inter hostes periclitetur. At ille Deo adiutore rem bene gerit, populo charus, necnon Melchol filia regis illius amore capi-

κοντα ἵκοιτο ἡμέρας. Τοῦ δὲ Σαοὺλ τὸν Δαβὶδ πρὸς Ἰεσσαὶ ἀναπέμψαντος, ὁ πατὴρ αὐτὸν ἱσταλκεν, εἰς τὸ στρατόπεδον, τοῖς στρατευομένοις τῶν ἀδελφῶν κομιούντα τὰ ἐπιτήδεια. Τρεῖς γὰρ ἦσαν οἱ προσβύτεροι τῷ Σαοὺλ συνεπόμενοι. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Δαβὶδ πρὸς τοὺς ἀδελφούς, ὁ ἀλλόφυλος Γολιάθ, πάλιν, ὡς ἔθος αὐτῷ, εἰς μονομαχίαν προὐκαλεῖτο, καὶ τοὺς Ἑβραίους ὠνείδιζεν, οἷ μὲν αὐτῷ συμμίξαι θαρρεί. Ἀκούσας δὲ τῶν λόγων τούτων Δαβὶδ, ἠγανάκτησε, καὶ εἶπε πρὸς τοὺς παρόντας: Ἐγὼ μονομαχήσω αὐτῷ. Ἀγγέλλη τοῦτο τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ παραστάντι αὐτῷ (49) τῷ Δαβὶδ, Ὁδὸν δυνήσῃ, εἶπεν, διὰ μάχης χωρῆσαι πρὸς τοῦτον τὸν ἀπερίμητον· καὶ γὰρ σὺ εἶ. Καὶ ὁ Δαβὶδ θαρρείν εἶλεν ἐπὶ τῷ Θεῷ ὅς αὐτὸν κατὰ τῆς ἀρκτου ἐνίσχυσε, καὶ κατὰ τοῦ λέοντος, ἐπερχομένων τῆ ποίμνῃ, καὶ θρέμματα ἀρπαζόντων, οὗς διώξει εἶπε, καὶ τὰ μὲν ἠρπαγμένα ἐπανασώσασθαι, πατάξει δὲ τοὺς θήρας, καὶ ἀνελεῖν. Ἐπὶ τούτῳ εἶπεν θαρρείν, ὡς καὶ τὸν ἀλλόφυλον πατάξει δώσει αὐτῷ, καὶ ἐξελεῖν θνητὸς ἐξ υἱῶν Ἰσραὴλ. Ὁ μὲν οὖν εἶπε ταῦτα. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπέτρεψεν οἱ πορεύεσθαι, καὶ περιέθετο τὰ οἰκτεῖα ὄπλα αὐτῷ. Καὶ ἦσαν ἄγχος αὐτῷ, καὶ ἀπεδύσατο ταῦτα. Ἄρας δὲ τὴν βακτηρίαν, καὶ πάντα λίθους ἐν τῷ καδδίῳ ἐνθέμενος, καὶ τὴν σφενδόνην φέρων ἐν τῇ χειρὶ, πρὸς τὸν ἀλλόφυλον ὤρμησεν. Ὁ δὲ κατεγέλα αὐτοῦ, καὶ ἐπυνθάνετο,

καὶ χεῖρῳ κυνὸς ἡγεσθαι αὐτὴν ἀπεκρίνατο. Ἐκεῖνος δὲ ὀργισθεὶς καὶ μεγαλαυχήσας, δώσιν τὰς σάρκας αὐτοῦ τοῖς κτεινοῖς τε καὶ τοῖς θηρίοις, ὤρμησεν ἐπ' αὐτόν. Ταχύνας δὲ ὁ Δαβὶδ, ταξε τὸν πολέμιον. Καὶ ἦν ἡ πληγὴ κραταῖα, καὶ τὴν ἐκείνου βομφαλίαν σπασάμενος, ἀποτέμνει τὴν κεφαλὴν Γολιάθ, καὶ σκυλεύει τὰ ὄπλα αὐτοῦ. Τοῦτο τοῖς ἀλλοφύλοις δειλίαν ἐπέβαλε, καὶ ἐκλίναν εἰς φυγὴν. Σαοὺλ δὲ τὸ οἰκτεῖον αὐτοῖς ἐπάγει στρατεύματα φεύγουσι, καὶ κτείνεται τῶν Παλαιστινῶν πλῆθος πολὺ, καὶ πλείονες τραυματίζονται, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν διαρπάζεται. Τὴν κεφαλὴν δὲ Γολιάθ προσάγει Δαβὶδ τῷ Σαοὺλ, τὴν δὲ βομφαλίαν τῷ Θεῷ ἀνατίθισιν.

Α'. Ἐπανιούσης δὲ τῆς στρατιᾶς, αἱ γυναῖκες συνήντων αὐτῷ, καὶ χορεύουσαι, χιλιάδας ὄλεσαι τὸν Σαοὺλ, ἦδον· αἱ δὲ παρθένοι, μυριάδας τὸν Δαβὶδ ἀφανίσαι, ἀντήδον. Τοῦτο πρὸς φθόνον ἠρέθησε τὸν Σαοὺλ, φήσαντα, Καὶ τί αὐτῷ ὄστρασι πλὴν ἡ βασιλεία; Καὶ ὑπεβλήπετο τὸν Δαβὶδ. Ἐπιπεσόντος δὲ τῷ Σαοὺλ πνεύματος κωνηροῦ, καὶ τοῦ Δαβὶδ κατεπρόδοτος, ὡς ἔθος αὐτῷ, τὸ δόρυ ἔβαλεν ὁ Σαοὺλ κατ' αὐτοῦ· καὶ δις τοῦτο ἐποίησε. Καὶ ὁ Δαβὶδ ἐξέκλινε· Κύριος γὰρ ἦν μετ' αὐτοῦ. Δεδιώξαι δὲ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, χιλιάρχον ἐποίησατο ἐν' εἰς τοὺς πολεμίους ἀπίων, κινδυνεύσῃ. Ὁ δὲ τῷ Θεῷ συμμαχοῦμενος, εὐδοοῦτο. Καὶ ὁ λαὸς ἠγάπα αὐτὸν

Variæ lectiones et notæ.

(49) Παροιστητικῶς τότε αὐτῷ. Ambiguum utrum sacerdoti, an Davidi, an Sauli. Sed ad Saulem si refertur, ut apparet, est περισσολογία Græca, quod genus in vertendo propter aliam Latini sermonis rationem, quo antecedentia ex iis quæ sequuntur intelligi solent, recte omittitur. Nam si ipse Degregi id factum nuntiavit, astitisse aut accessisse illum nemo dubitat. Sic paulo post, τοῖς περιστώσιν αὐτῷ ὄπλαίταις, verti, a satellitibus occidi jubet. Quod si quis mihi controversiam facit, participium astan-

tibus non esse supervacaneum, sed habere ἐνέργειαν, concedo sane: sed illud contra dico a Latinis id ἐνεργείας genus ob participiorum alium et minus frequentem usum fere negligi: id quod ei liquidum apparebit, qui eandem sententiam a Latino et Græco scriptore tractam, quæ multæ passim exstant, contulerit: me exempla persequi occupationes et instituta brevitatis hoc tempore non patiuntur. W.

καὶ ἡ τοῦ βασιλέως θυγάτηρ Μελχὼλ ἦρα Δαβὶδ. Α Προσηγγέλω οὖν ὁ ἔρωσ τῷ βασιλεῖ, καὶ δεῖ εἰς λαθὴν ἐπιβουλῆς ἐχρήτο τῷ ἔρωτι. Ἐφη γὰρ δώσειν αὐτῷ τὸ θυγάτριον, εἰ ἕκατόν ἀκροβυστίας ἐνέγκω αὐτῷ· οἰηθεὶς πασεῖσθαι αὐτὸν τοῖς ἀλλοφύλοις μαχόμενον. Τοῦτο μαθὼν ὁ Δαβὶδ, ἐπορεύθη μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν, καὶ ἐπάταξεν ἐν τοῖς ἀλλοφύλοις, καὶ ἤγειρεν ἀκροβυστίας τῷ Σαοὺλ ἕκατόν. Ὁ δὲ Ἰώσηπος εὖχεται ἀκροβυστίας κομίσαι τὸν Δαβὶδ, ἀλλὰ ἐξακοσίας κεφαλὰς ἀλλοφύλων. Καὶ ζευγύουσιν αὐτῷ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Μελχὼλ. Ὁρῶν δὲ τὸν Δαβὶδ καὶ τῷ θεῷ συμμαχοῦμενον, καὶ τῷ πλῆθει φιλούμενον, οὐ μᾶλλον ἐδεδίει, καὶ ἐπεβούλευσεν αὐτῷ, καὶ κτανεῖν ἐπαίρει. Τῷ οὖν υἱῷ Ἰωνάθαν καὶ τοῖς πιστοτάτοις τῶν οἰκετῶν τὴν ἀνάφρασιν αὐτοῦ ἐπίτασσε. Ἰωνάθαν δὲ φίλων τὸν Δαβὶδ, δηλοῖ αὐτῷ τὸ ἐπίταγμα, καὶ φυλάττεσθαι παραίνει, καὶ ἐπαγγέλλεται διαλεχθῆσεσθαι περὶ αὐτοῦ τῷ πατρὶ, καὶ τὸ πᾶν ἐκφήνει αὐτῷ. Καὶ μέντοι καὶ διελέχθη, καὶ μετῆνεγκε πρὸς πραότητα· μεταβαλὼν γὰρ, μηδὲν ἀδικήσειν ὥμοσε τὸν Δαβὶδ ὁ Σαοὺλ. Ἰωνάθαν δὲ ταῦτα δεδηλωκώς τῷ Δαβὶδ, εἰσάγει πρὸς τὸν βασιλέα αὐτὸν, καὶ ἦν ὡς πρῶτον αὐτῷ παραμένων. Τῶν δὲ Παλαιστινῶν κινήθωντων καὶ πάλιν, καὶ τοῖς Ἑβραίοις ἐπιόντων, ἀντιταξόμενος· αὐτοῖς παρὰ Σαοὺλ ὁ Δαβὶδ ἀποστέλλεται, καὶ μετὰ νίκης ἐπάνεισι. Τοῖς δ' εὐτυχήμασι τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὁ κατ' αὐτοῦ φθόνος συντήρητο τῷ Σαοὺλ, καὶ τοῦ πονηροῦ πνεύματος αἷθις ἐπιελθόντος αὐτῷ καὶ συμπνίγοντος, παρῆν ὁ Δαβὶδ τὴν κινύραν κρούων, καὶ καταπέδων αὐτό. Ὁ Σαοὺλ δὲ, τὸ δόρυ κατέχων, ἠκόντισεν αὐτὸ κατὰ τοῦ Δαβὶδ. Ὁ δὲ προγοῦς ἐξέκλινε τε καὶ ἀνεχώρησεν. Ἀπέστειλε δὲ Σαοὺλ νυκτὸς φύλακας εἰς τὴν οἶκον Δαβὶδ, ἵνα μεθ' ἡμέραν κτείνῃ αὐτόν. Γνοῦσα δὲ τοῦτο Μελχὼλ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, διὰ θυρίδος τὸν ἄνδρα κατήγαγε, καὶ ἀπέδρα. Ἐῶσαν δὲ τοῦ Σαοὺλ πέμψαντος· ἐπὶ τὸν Δαβὶδ, ἡ Μελχὼλ τὴν κλίνην ἐτοιμάσασα, ὡς τινο; ἐν αὐτῇ κειμένου, καὶ τοῖς ἐπιβλήμασιν ὑποθεῖσα ἤπαρ αἰγὸς νεοσφαγοῦς, ὡς ἂν τῇ τούτου κινήσει τὸ ἐπιβλημα σαλευόμενον δόκησιν παράσχη κείσθαι παρὰ τῇ κλίνῃ τινὰ, εἰσάγει τοὺς σταλέντας, καὶ νοσεῖν τὸν ἄνδρα φησὶν. Οἱ δὲ ἀπήγγειλαν τῷ Σαοὺλ. Καὶ δὲ ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτὸν ἀχθῆναι διακαλεῖται. Ἀπελθόντες, δὲ οἱ πεμφθέντες, καὶ τῆς κλίνης ἀράμενοι τὸ ἐπιβλημα, τὸ τέχνασμα κατενόησαν, καὶ τῷ βασιλεῖ κατηγγέλλασι. Οὕτω δὲ τὸν θάνατον ὁ Δαβὶδ ἐκφυγῶν, τῷ Σαμουὴλ εἰς Ἀρμαθαίμ προσελήλυθε, καὶ σὺν ἐκείνῳ διῆγεν ἐν Ναβωὶθ εἰς Παρά. Πέμπει τοῖνυν κάκει ὁ Σαοὺλ τοὺς ἀξοντας τὸν Δαβὶδ. Οἱ δ' ἀπελθόντες, καὶ προφητῶν ἐκκλησίαν εὐρόντες, καὶ αὐτοὶ προεφήτευσαν. Τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς, ἑτέρους πέμπει· κἀκεῖνων σχόντων ὁμοίως, ἄλλους ἀπέστειλε. αὐτὸς ἐξώρμησεν ὑπ' ὀργῆς, καὶ πλησιασάσας, προφητεύειν ἤρξατο καὶ αὐτός. Ὅτι καὶ τὸ φθόμμενον οἱ ἐκεῖ παρόντας ἐφθέγγετο, τὸ, *Εἰ καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις*; Ἐκθῶν δὲ ὅπου ἦν Σαμουὴλ, ἐκφρων ὡσπερ γενόμενος, καὶ τὴν ἐσθῆτα περιδυσάμενος, γυμνὸς ἐκείτο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός.

ΑΑ'. Ὁ δὲ Δαβὶδ ἐκείθεν ἀπέδρα, καὶ τῷ Ἰωνάθαν τὴν κατ' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς μεμήνηκεν ἐπιχειρήσιν· ὁ δὲ ἠπίσσει. Ἠξίου δὲ αὐτὸν ὁ Δαβὶδ ἀπόπει-

tur. Quod Saul nuntiato, statuendarum insidiarum occasionem arripit, filiam ei se daturum pollicens, si centum p. æputia alienigenarum sibi attulisset : fore sperans ut in prælio caderet. Eo David intellecto, cum suis militibus profectus, et cæsis hostibus, centum Sauli præputia affert (Josephus non centum præputia, sed sexcenta capita attulisse narrat), itaque Melcholis conjugio potitur. Cæterum Saul, qui eum et divinitus foveri, et publice charum haberi cerneret, magis etiam formidare, insidiari, moliri **65** necem. Igitur Jonathæ filio, et famulorum fidelissimis, cædem ejus mandat. Verum Jonathas, qui Davidem amaret, mandatum patris ei refert, cavere jubet, cum patre acturum promittit, eique indicaturum omnia. Facit ita, et patris animum ad clementiam traducit, ut mutata sententia juraret, se Davidi nullam facturum injuriam : et Davidem, his renuntiat, ad regem adducit, ut sicut prius, ei præsto esset. Cum autem Palæstini denuo se moverent, et Hebræos invaderent, David contra eos a Saule missus, re bene gesta revertitur. Sed quo hic pluribus successibus utitur, eo graviores regis invidiam subit. Itaque cum Sauli, quem malus genius denuo invaserat atque angebat, cum cinnira præsto esset et excantaret, Saul hastam correptam contra eum conjicit : at ille præviso declinatoque ictu, discedit ; Saul vero satellitibus noctu in Davidis ædes missis, mane cum tollere decreverat. Quo Melchol cognito, Davidem per fenestram demissum eripit. Mane cum David abducendus esset, Melchol ita parato lectulo, quasi aliquis in eo jaceret, et stragulis corde recens mactatæ capræ supposito, cujus motu stragula agitata opinionem afferrent, quasi aliquis in lectulo recumberet, missos introducit, maritum ægrotare dicens : quo Saul nuntiato, cum in lecto afferri jubet. Illi sublato lectulo, rejectisque operimentis, commentum deprehensum regi nuntiant. Sic David vitam morte, Armathaim ad Samuelem sese confert, cum eo Nabiothæ Ramæ degens. Saul eo quoque mittit satellites, qui Davidem abducerent : qui cum eo pervenissent, invento prophetarum conventu, vaticinari et ipsi cœperunt. Eo cognito rex alios mittit, quibus et ipsis eodem modo affectis, iterum mittit alios : qui cum et ipsi numine afflati essent, ipse ira percitus, prope descendit ; cumque prope accessisset, itidem vaticinari cœpit. Quo tempore qui ibi erant, celebratum illud protulerunt : *Nunquid et Saul inter prophetas ?* Cum vero ad Samuelem accessisset, alienata mente, exutisque vestibus, totum diem totamque noctem nudus jacuit.

Καὶ τῶν τρίτων δὲ κατόχων γεγονόντων τῷ πνεύματι, αὐτὸς ἐξώρμησεν ἤρξατο καὶ αὐτός. Ὅτι καὶ τὸ φθόμμενον οἱ ἐκεῖ παρόντας ἐφθέγγετο, τὸ, *Εἰ καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις*; Ἐκθῶν δὲ ὅπου ἦν Σαμουὴλ, ἐκφρων ὡσπερ γενόμενος, καὶ τὴν ἐσθῆτα περιδυσάμενος, γυμνὸς ἐκείτο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός.

XXXI. David inde aufugiens Jonathæ patris contra se conatum significat. Quod cum ille non crederet, **66** petit ut paterni animi periculum fa-

ciat, et sibi extra urbem manenti nuntiat. Itaque Jonathas Davidis apud patrem facta mentione, cum eum illius sitire sanguinem intellexisset, illi clam ipse omnem rem nuntiat, et fuga salutem querere jubet : Davidemque jurejurando sibi obstringit, ut sui recordaretur, et quod si ipse mortuus esset, liberis suis beneficeret. His Jonathas dictis revertitur, David Nabam ad Abimelechum pontificem se confert. Ei miranti cur solus iret David : *Mihi rex, inquit, arcani aliquid mandavit, quod ne quis rescisceret, solus adsum : hic autem convenire me famulos meos jussit.* His dictis, panes petit. Sacerdos se non nisi sacros habere respondit : verum si a mulieribus puri essent, acciperet atque ederet. Tum David gladium etiam dari sibi petit : sed cum sacerdos non alia arma nisi Goliæ gladium se habere diceret, quem ipse Deo consecrasset, eo David accepto, Getham ad regem alienigenarum Anchem se confert. Ibi agnitus, et perterrefactus, insaniam simulans, quasi mentis impos et incidere et agere omnia. Sic ab alienigenis elapsus in tribum Judaicam proficiscitur, et in spelunca Odola delitercit, ubi fratres et cognati eum conveniebant. Post et alii ad eum confluxere, circiter quadringenti. Inde in Moabitidem abiens, regem orat, ut parentibus suis illic exsulare liceret, donec suæ res exitum aliquem sortirentur. Obsequitur ille, et Jessæo cum sua familia suscepto, David Gadis prophetæ jussu in terram Judaicam redit. Saul ubi cognovisset, Davidem manum fecisse, convocat amicos, cum eis expostulat, quasi cum Davide colludentibus. Doeg autem Syrus, Saulis servus, qui adfuerat, cum pontifex Davidi panes et Goliæ gladium dedisset, regi nuntiat, ut Davidem ad pontificem profectum viderit, ut pontifex ejus nomine Deum consuluerit, ut commeatum et Goliæ gladium illi dederit. Rex pontificem accessitum conjurationis cum Davide inquit accusat, et a satellitibus cum omni progenie occidi jubet. Illis cædem virorum Deo sacra offerentium reformidantibus, Doego id negotii dat. Is jussa regis exsequitur, omnibus interfectis, **67** numero quinque et trecentis : in civitatem eorum quoque grassatus, sublatis prorsus omnibus, nullo ætatis aut sexus respectu. Unus duntaxat pontificis filius D Abiathar fuga elapsus, Davidi nuntiat quid accidisset. Cum autem alienigenæ Ceilam impressione facta, prædas ex agro agerent, David auctore Deo cum quadringentis eos aggressus, cædit, omnemque prædam recipit. Tum Saul copias militum ad eum occidendum mittit : sed David relicta Ceila, in desertum se confert. Saule autem ne sic quidem ab ejus occidendi consiliis discedente, Jonathas ad Davidem profectus, confirmat hominem, et spem bonam habere jubet : sed cum David in petram deserti Maanis confugisset, Saule cum ma-

Α ραν ποιήσασθαι τῆ; γνώμης τῆς πατρικῆς, καὶ ταύτην δηλῶσαι αὐτῷ ἔξω προσμενοῦντι τῆς πόλεως. Προσαγαγῶν οὖν λόγους ὁ Ἰωνάθαν τῷ πατρὶ περὶ τοῦ Δαβὶδ, καὶ τὴν πατρικὴν προαίρεσιν ἰγνωκῶς διεψῶσαν τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός, ἀπαγγέλλει πάντα αὐτῷ λάθρα δι' ἐκρυτοῦ, καὶ σώζειν προτρέπεται ἑαυτὸν, καὶ ὥρκισε τὸν Δαβὶδ μεμνηθῆαι αὐτοῦ· κἀν τύχῃ θανῶν, ἐνδείξασθαι τῶ χρηστῶν εἰς τοὺς ἔξ αὐτοῦ. Ταῦτ' εἰπὼν Ἰωνάθαν, ὑπέστρεψε. Δαβὶδ δὲ φεύγων εἰς Ναβὰ, παραγίνεται πρὸς Ἀβιμέλεχ τὸν ἀρχιερέα. Ὁ δὲ, πῶς μόνος ἦκει διεπυνοθάνετο. Κάκαινος Ἐτετάλλθαι τι παρὰ τοῦ βασιλέως, εἶπεν, ἀπόρρητον· καὶ ἴνα μὴ τις γινῶ περὶ τούτου, μεμῶνμαι· ἐνταῦθα δὲ μοι συνελθεῖν τοῖς κληδαιριοῖς ἐπέταξε. Ταῦτα εἰπὼν, ἄρτους ἤτησε. Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς μὴ ἔχειν εἶπεν ἄλλους ἢ τοὺς ἄρτους. Καὶ, εἰ ἀπὸ γυναικῶς ἐφυλάξασθε, λάβετε τοὺς αὐτούς, καὶ φάγετε. Ὁ δὲ καὶ ῥομφαίαν αὐτῷ δοθῆναι ἐξήτησε. Μὴ ἔχειν μέντοι ὁ ἀρχιερεὺς ὄπλον ἕτερον ἀπεκρίνατο ἢ τὴν ῥομφαίαν τοῦ Γολιάθ, ἣν αὐτὸς ἀνέθετο τῷ Θεῷ, καὶ ταῦτα λαβὼν ὁ Δαβὶδ, εἰς Γεθ ἐπέληλυθε πρὸς βασιλεῖα τῶν ἀλλοφύλων Ἀγγούς (50). Καὶ γνωσθεὶς ὅστις εἶη, καὶ φοβηθεὶς, μανίαν ὑπεκρίθη, καὶ ὡς ἐκφρων ἐπορευέτο τε καὶ ἐπραττεν. Οὕτω δ' ἐκ τῶν ἀλλοφύλων διασωθεὶς εἰς τὴν Ἰούδα φυλὴν παραγίνεται, καὶ κρύπτεται εἰς τὸ σπήλαιον Ὀδολάμ· ἐνθα οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ συγγενεὶς προσήλθον αὐτῷ. Εἶτα καὶ ἄλλοι ἐκεῖ συνεβρόησαν, ὡς γενέσθαι πάντας περὶ τετρακοσίους. Ἀπεισι δ' ἐκείθεν εἰς τὴν Μωαβίτιν, καὶ παρακαλεῖ τὸν βασιλεῖα Μωὰδ παροικῆσαι παρ' αὐτῷ τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, ἕως ἂν εἰς τι τέλος ἦξει τὰ κατ' αὐτόν. Ὁ δὲ πέθειται, καὶ προσδέχεται τὸν Ἰεσσαὶ καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ. Καὶ ὁ Δαβὶδ ἐπορευθεὶς εἰς τὴν γῆν Ἰούδα, τοῦτο Γὰδ τοῦ προφήτου κελεύσαντος. Ὁ Σαούλ δὲ μαθὼν, ἐτι πληθὸς ἤθροισται πρὸς Δαβὶδ, συγκαλεσάμενος τοὺς φίλους, ὠνείδιζεν αὐτούς, ὡς ἐκείνῳ προστιθεμένους. Αὐλοῦς δὲ τις Σαούλ, Σύρος δὲ γένο· Δωὴκ τοῦνομα, παρατυχῶν ὅτε τοὺς ἄρτους ὁ ἀρχιερεὺς ἔδωκε τῷ Δαβὶδ, καὶ τὴν ῥομφαίαν τοῦ Γολιάθ, παρεστηκῶς τότε αὐτῷ, ἀπήγγειλε τῷ βασιλεῖ, ὡς εἶδε τὸν Δαβὶδ παραγενόμενον πρὸς τὸν ἀρχιερέα, καὶ ἐρωτῶντα δι' αὐτοῦ τὸν Θεόν, καὶ ἐπισιτισμὸν λαβόντα, καὶ τὴν ῥομφαίαν. Μεταπεμφθὰς δὲ τὸν ἀρχιερέα ὁ βασιλεὺς, ἐπενεκάλει αὐτῷ συνωμοσίαν μετὰ Δαβὶδ· καὶ προσέταξε τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ ὀπλίταις κτείνειν τὸν ἀρχιερέα, καὶ πᾶσαν τὴν γενεάν αὐτοῦ. Εὐλαθηθέντων δ' ἐκείνῳ ἐπενεγκεῖν χεῖρα τοῖς τῷ Θεῷ ἱερωμένοις, τῷ Δωὴκ ἐπιτρέπει τοὺς φόνους. Καὶ ὁ ἀπέκτεινεν ἄπαντας· τριακοσίους ὄντας καὶ πέντε. Καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐπάταξεν, ἡδηθὼν ἄπαντας ἀνελὼν, οὐ γυναικῶν, οὐ νηπιῶν, οὐχ ἐτέρας ἡλικίας φεισάμενοι. Εἰς δὲ μόνος υἱὸς τοῦ ἀρχιερέως διέδρα τὸν θάνατον, Ἀβιθαρ καλούμενος, ὃς φυγῶν πρὸς Δαβὶδ, ἀπήγγειλε τὰ γενόμενα. Τῶν δὲ ἀλλοφύλων ἐμβεβληκῶτων εἰς

Variae lectiones et notæ.

(50) Ἀγγούς. Qui in Bibliis Achis dicitur. Wolfius.

Κεβλ, και την χωραν ληζομέων, ο Δαβιδ καλεύ-
 σαντος του Θεου επηλθεν αυτους μετα των τετρακο-
 σων, και εκάταξαν αυτους, και την λειαν ηπασαν
 επαυγαγεν. Σαουλ δε στείλλει πληθους στρατιωτων
 εκει αυτον αναιρησοντας. Ο δε απηλθεν εκ Κεβλ
 εις την Ερημον. Καί Σαουλ ουκ επαυετο ζητων θανα-
 τωσαι αυτον. Ιωνάθαν δε ηκει παρα τον Δαβιδ,
 και παρεθάρρυνεν αυτον, και παρεκάλει ελπίδας
 εχειν χρηστας. Εκει δε Δαβιδ επι την κέτραν κα-
 τέρυγε την εν τη ερήμω Μαάν, και ο Σαουλ επηλθε
 μετα πληθους πολλου, εκινδύνους ληφθηναί Δαβιδ,
 ει μη άγγελος ηκει τω Σαουλ, ως άλλόφυλοι τη χώρα
 επέθεντο. Καταλιπων γάρ τον Δαβιδ, εκει τους πολε-
 μίους εξώρμησεν. Είτα άπηγγέλη αυτω, ως εν τη
 ερήμω Γαδδλ αυλιζεται ο Δαβιδ, και τρισχιλιους λα-
 δων επορεύετο. Απιών δε υπό τής γαστρος ηνω-
 χήθη. Καί ην τι σπηλαιον εκει, εν ω Δαβιδ, και οι
 μετ' αυτου ενδοτερον κατεκρύπτοντο. Τουτο εισέδυ
 Σαουλ εις άπόπατον. Καί Δαβιδ ηρεθίζετο παρά
 των μετ' αυτου κτείναί Σαουλ. Ο δε ουκ έπεισθη.
 Αλλά το περύγιον τής διακλιδος αυτου λάθρα εκ-
 τεμών, έλαβε. Καί εξελθόντος του βασιλέως, προ-
 ελήλυθεν ο Δαβιδ, και έβόησεν όπως Σαουλ. Καί ο
 βασιλεύς άπικτε προς την φωνην. Καί προσεκύνησε
 Δαβιδ, και ειπε· Μη πιστευς ταίς διαβολαίς· Ιδου
 αυρέδωκέ σε Κύριος εις τάς χειράς μου. Οτε γάρ
 εν τω σπηλαιω τω της διακλιδος σου περύγιον
 έτεμον, ρήσθ ην μοι και άναλεις σε. Καί άμα τή
 τμήμα αυτω υπεδεικνυε, και, Δικάσαι Κύριος ανά μέσον
 εμου και σου, εξεβόησε. Καί Σαουλ προς
 ταυτα κατανυγει, ηρε την φωνην αυτου. και κλαύσας,
 έφη τω Δαβιδ· Δίκαιος συ, εγω μέρ γάρ αι-
 τιός σοι κακίω· συ δε μοι άναπαδέωκας άγαθά. Οθεν
 παλθωμαι, δεί φασιλέα σε Ισραηλ τηραι ο
 Θεός. Αδς δή μοι πιστευς, ως ουκ εξολοθρευσις τον
 οίκον μου, αλλά διατηρήσεις τω γένος μου.
 Καί ώμοσε Δαβιδ τω Σαουλ, και απηλθεν απ' άλλήλων.

ΑΒ. Απέθανε δε τότε και Σαμουηλ ο προφήτης,
 άνηρ δικαιος και χρηστός· δε ηρε του Ισραηλ μετα
 των Ηλει, μόνος μόν εν τη δώδεκα, μετα δε Σαουλ
 οκτωκαίδεκα. Καί Δαβιδ εις την Ερημον απηλθε
 Μαάν, και άπέστειλε προς Νάβαλ τον Καρμηλιον
 κλούσιον άνδρα, κείροντα τα ποιμνια αυτου, τους
 προσερούντας αυτω, και αξιύσοντας δουναί τοις μετ'
 αυτου και αυτω, καθώς αν προαιροίτο, άνεπαφα
 τηρήσασι τα ποιμνια και τους ποιμένας αυτου. Νά-
 βαλ δε, σκληρός τυγχάνων και Ιταμός, άπανθρώπως
 τοις του Δαβιδ άπεκρίθη και αναίδως, Τις ε Δαβιδ;
 και τις ο υιός Ιεσσαί; και δραπέτην καλέσας αυ-
 τόν. Εκί τούτοις θυμούται Δαβιδ, και ώμοσεν εξ-
 οιοθρευσαι πάντα τα του Νάβαλ. Καί απηει προς
 εκείνον σν τετρακοσίοις όπλιταις. Η δε του Νά-
 βαλ γυνή, συνετη ούσα και ώραία, μαθούσα όπως
 τε Δαβιδ προσείπε τω άνδρι αυτης, και ως άσινη
 τα αυτων συνετήρησε, και οσα τω Δαβιδ άναπεκρίθη
 ο Νάβαλ βλάσφημα, μηδέν κοινοσαμένη τω οικείω
 άνδρι, λαθούσα επι των δυν ξένια παντοία τε και
 πολλά, προς τον Δαβιδ επορεύετο· και συναντήσασα
 τούτω, προσεκύνησεν. Εζείτο δε μη μνησικαχηςαι
 τω άνδρι αυτης. Είμαι γάρ εκείνω κατά την κλησιν
 τή φρόνημα, (άπρροσύνην γάρ ο Νάβαλ όηλο) άφεί-
 ναι δε την όργην, και τα προσαγόμενα δέξασθαι. Ο
 δε και επήνεσε την γυναίκα και συγγνώμην νείμας,
 ύπιστρεψεν. Επανελθούσα δε ή γυνή προς τον Νά-
 βαλ, την του Δαβιδ έφοδον εκείνω μεμήνυκε. Καί

gnis copiis aggresso, in periculo captivitatis fuisset,
 nisi nuntiata hostium in regionem impressione,
 Saul relicto Davide, ad sua tuenda se recepisset.
 Post hæc Sauli nuntiatur Davidem in deserto
 Gaddi versari. Assumptis igitur delectorum tribus
 millibus, inter eundem turbatis intestinis, in spe-
 luncam ad requisita naturæ secedit, in qua David
 cum sua cohorte latitabat : qui cum a suis ad
 occidendum Saulem incitaretur, non obsequitur,
 sed laciniam vestis ejus clam præcidit. Rege egres-
 so, et ipso procedit, clamore post eum sublato : ad
 quem, conversum regem adorat, et sic inquit : *Noti
 fidem adhibere, o rex, calumniis. Ecce tradidit te
 Dominus in manus meas. Nam cum in spelunca ves-
 tis tuæ laciniam præciderem, multo facilius te ipsum
 occidissetem.* Simulque illam profert, et : *Dijudicet
 inter me et te Deus,* exclamat. Quæ cum regis ani-
 mum percussissent, sublata voce cum eulatu Da-
 vidi dicit : *Tu justus es, nam cum ego male de te
 sim meritus, tu in me beneficus exististi. Quare
 credo te ad regnum Israelis asservari a Deo. Verum
 dato mihi fidem te domum meam non eversurum,
 sed conservaturum esse genus meum.* Jurat Sauli Da-
 vid, itaque discedunt invicem.

XXXII. Sub id tempus Samuel etiam moritur,
 vir justus et bonus, qui post Elii obitum Israhelitis
 præfuerat annos duodecim solus, cum Saule octo-
 decim. David in desertum Maanis recedit, et ad
 Nabalem Carmelitani, hominem divitem qui gre-
 ges suos tomlebat, legatos 68 miiij, petitum ut
 sibi et suis, quantum ipsi visum esset, impertiret-
 tur, ob defensos et greges et pastores ejus. Nabal
 homo asper et ferox, Davidicis inhumaniter re-
 spondet, et impudenter : *Quis, inquit, est David ?
 quis est Jessæi filius ?* eumque fugitivum vocat. His
 contumeliosis irritatus David, se Nabalem cum om-
 nibus suis deleturum jurat, et cum quadringentis
 armatis adversus eum proficiscitur. Verum Nabalis
 uxor, matrona prudens et formosa, cum rescivisset
 quemadmodum David maritum allocutus esset, et
 bona ipsorum custodisset, atque ut maritus Davidi
 contumeliose respondisset, re cum illo non commu-
 nicata, asinos multis et variis muneribus onerat,
 Davidi obviam proficiscitur. Ad quem cum perve-
 nisset, honore præhito, rogat ut injuriæ mariti sui
 oblitus, cujus ingenium nomini responderet (Nu-
 bal enim *recordiam* significat), iraque deposita, ea
 quæ offerrentur, acceptaret. Ille collaudata mul-
 liere, dataque venia, recedit. Reversa domum Na-
 bali Davidis hostilem accessum indicat : quo au-
 dito, et terrore et mærore tanto oppressus est, ut
 post diem decimum vitam abruperit. Quo cognito

David ad Abigeam mittit, eamque ambit. Illa, etsi talis viri conjugio se indignam esse diceret, tamen ei nubit. Interea Saul Davidi nihilominus insidiatur, cum tribus delectorum millibus juxta collein Echelam castris positus, quo in loco David cum suis quadringentis viris versabatur. Is cum Amesa noctu in castra Saulis profectus, usque in tentorium regis dormientis penetrat, ubi Amesam ad trucidandum regem incitatum inhibet, hasta duntaxat et hydia regis ablata discedunt, nemine animadvertente: quamvis Abnerus, multique alii circum regem jacerent. Itaque montis cacumine conscenso, Abnerem his verbis inclamat: *Cur non custodis regem? Ecce vobis ignaris quidam ingressi sunt, ad eum occidendum. Quare hastam et hydriam regis, ut intelligas, quale vos periculum fefellerit.* Saul agnita voce Davidis, qui cum occidere potuisset, denuo sibi pepercisset, se peccasse fatetur, ac mentis errore affliti: Davidemque bono animo esse jubet, domumque suam reverti. At ille: *Dominus, inquit, quemque pro justitia et fide sua remuneretur.* Cumque sexcentis suis ad Anchum Gethæ regem se confert, atque ibi menses quatuor commoratur. Cum autem Palæstini bellum Israelitis illaturi essent, Anchus Davidi ait: *Nunquid et tu cum tuis mecum ad bellum egredieris?* Respondet ille, se strenuam operam navaturum. Hostibus jam fines Israelitarum ingressis, Saul perturbatus, Deum consulit, utrum pugna inunda sit: quo non respondente, Engastrimythum quærit, et mulierem convenit, mutato habitu ne agnosceretur, petitque Samuelis sibi manes elici: qui cum evocati quibusdam carnificibus viderentur, Saul: *Vehementer, inquit, angor: nam et alienigenæ contra me conveniunt, et Deus a me recessit.* Samuelis spectrum respondet: *Fecit eâ Dominus, quæ per me prædixerat, regnum abs te auferens, idque Davidi tribuens, et populum hostibus succiciens. Tu vero filiique tuas cadas.* His auditis, Saul ingenti mœrore affectus, discedit. Jam castra posuerant hostes, et David cum suis sexcentis a tergo eorum stativa habebat. Verum satrapis non probabatur ea societas. Causabantur enim, metuendum esse ne qua sibi clades ab eo inferretur in bello, ad populares suos se conferente. Itaque petunt ut discedat: et Anchus satrapis obsequens, cum abire jubet. Discedit igitur cum suis David Sicelagem, ab Ancho sibi ad habitandum assignatam. Incensam reperit: uxoresque suas ambas cum omnibus qui ibi fuerant, captas ab Amalecitis. Ea clade deplorata, per Abiatharem sacerdotem Deum consulit, an persequendi sint hostes? Deo permittente, cum quadringentis persequitur, ducentos ad impedimentorum custodiam relinquit. Et sparsim comedentes bibentesque adeptus, et ex improvise aggressus, omnes

δς, δειματι τε και λύπη κατασχεθείς, ου πλείους τε των δέκα επιβιούς ημερών, απέβηξε την ζωην. Καί τουτο μαθών ο Δαβιδ, απέστειλε προς Αβιγαλαν μνώμενον αυτήν ταυτή. Η δε ουκ αξίαν ειπεν ταυτήν ειναι προς συνοικησιν τοιούτω άνδρι. Όμω; μέντοι απέβηξε, και έλαβεν αυτήν εις γυναίκα Δαβιδ. Ό δε Σαούλ επεβούλευεν έτι αυτώ, και μετά τρισχιλίων λογάδων στρατοπεδεύετα: παρά τον βουνόν Έχελάτ, όπου διετριβεν ο Δαβιδ μετά των συν αυτώ τετρακοσίων άνδρών. Νυκτός δε έπορευθη Δαβιδ αυτής και Αμεσά εις την παρεμβολήν του Σαούλ, και εισήλθον, όπου ην καθεύδων Σαούλ. Καί του Αμεσά άνελειν ώρμηχτός αυτών, ουκ ελασεν ο Δαβιδ. Το δόρυ δε του βσιλιέως και το άγγελιον του υδατος λαθόντας εξήλθον, μη τινοσ αισθομένου· και ταύτα του Αδενηρ του άρχοντος της δυνάμειωσ αυτου, και πολλών έτέρων κύκλω κειμένων του βασιλιέως. Άνελθών δε επί το άκρον του θρους Δαβιδ, έδόθησ προς τον Αδενηρ: *Τι εστι ου φυλάσσεισ τον βασιλέυ; Ίδου γάρ εισήλθόν τινας κτισται αυτών, και υμεις ουκ έγνάκατε. Ζήτησον ον τον δόρυ, και τον φακόν του υδατος, και ολος ειση υμάσ παρελήλυθε κινδυνος.* Επιγνούσ δε την φωνήν Δαβιδ ο Σαούλ, και ώ; έφείσατο και αυθις αυτου δυνάμενον αυτόν άνελειν, άμαρτειν ειπε, και μεματαιώσθαι, και ήξίου θαρραίν αυτόν, και επιστρέφειν εις τον οίκον αυτου. Ό δε, Κύριος, έφη, *δώ ή έκάστω κατά την δικαιοσύνην αυτου, και κατά την πίστιν αυτου.* Καί απέβηξε μετά των συν αυτώ εξακοσίων Δαβιδ προς Αγγούσ τον βασιλέυ της Γεθ, και διήγεν εκει τέσσαρας μήνας. Τών δε Παλαιστινών επί τον Ισραήλ εκστρατεύσσι βουλομένων, έφη προς Δαβιδ ο Αγγούσ: *Συνεξελεύσθη μοι εις τον πόλεμον σύ, και οι μετά σου; κάκεινοσ αυτώ προθύμωσ συμμαχήσειν ύπέσχετο.* Ήδη δε των άλλοφύλων τη χώρα προσελασάντων των Ισραηλιτών, ο Σαούλ τελορούθητο, και του Θεου επυνθάνετο, ει μαχήσεται; Μη άποκρινομένου δε, έγγαστριμυθον εξήτησε, και έπορευθη προς αυτήν μεταμφιασάμενοσ, ίνα μη υστικ ειη επιγνωσθη, και ήτησεν άναχθηναι αυτώ του Σαμουήλ την ψυχήν, και επωδαίσ και τειν άναχθηναι δοξάση, ειπε Σαούλ: *Θλίβομαι σφόδρα, εστι συνήχθησαν κατ' έμου οι άλλοφυλοι, και ο Κύριος άφέστηκεν άπ' έμου.* Το δε του Σαμουήλ φάντασμα άπεκρίθη, ώ; *Ηεποίηκέ σοι ο Κύριος έσα προς σε μεμήνηκε (51) δι' έμου, και άφαιρείται σου την βασιλειαν, και δίδωσιν αυτήν τώ Δαβιδ, και τον λαόν ύποτάσσει τοις πολεμοις. Σύ δε και οι υιοι σου άθριον πεισείσθε.* Καί έλυπηθη σφόδρα τουτων ακούσας Σαούλ, και απέβηξε. Καί οι άλλοφυλοι έστρατοπεδεύσαντο· και ο Δαβιδ και οι μετ' αυτου εξακόσσισ επισθεν. Τοις δε σατράπαισ ουκ ήρεσκε συστρατεύεσθαι αυτοις τον Δαβιδ, λέγουσι, *Μή τι κακόν έγράσθηται εις ημάσ; εν τώ πολέμω τοις όμοφύλοις προσθέμενοσ.* Καί άποστρέφειν αυτόν ήξίουσ.

Variæ lectiones et notæ.

(51) Όσα προμηνυκεν. Όσα προς σε μεμήνηκεν. W.

Καὶ ὁ Ἄγγρος, τοῖς σατρίπαις πειθόμενος, ἀπελθεῖν ἐπέταξε τῷ Δαβίδ. Καὶ ὃς ἀπήλθε μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ. Καὶ εὗρε τὴν Σικελᾶν, ἣν δέδωκεν αὐτῷ Ἄγγρος· εἰς κατοίκησεν ἐμπετυρισμένῃ, καὶ τὰς γυναῖκας αὐτοῦ ἀμφοτέρας, καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ, ἀγκλωτισθέντας παρὰ τῶν Ἀμαλχεϊτῶν. Καὶ ἀνῆμωξεν ἐπὶ τούτῳ Δαβὶδ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἤρῳησε τὸν Θεὸν διὰ τοῦ ἀρχιερέως Ἀδιάθαρ, εἰ καταδώσεται ὀπίσω αὐτῶν· Ἐπιτρέψαντο· δὲ τοῦ Θεοῦ, καταδώσεται μετὰ τῶν τετρακοσίων. Τοῦς δὲ διακοσίους ἐπὶ φυλακῇ τῶν σκευῶν καταλείπει. Καὶ εὐρῶν ἰσχεδασμένους αὐτοὺς, ἐσθιοντάς τε καὶ πίνοντας, καὶ αἰφνῆδόν αὐτοῖς ἐπιθέμενος, πλὴν τετρακοσίων ἐν δρομάσι πεφευγῶτων κρημνοῖς, πάντας ἀπέκτεινε, καὶ τὴν λείαν ἄπασαν διέσωσατο. Ἀναστρέψαντες δὲ οἱ μετὰ Δαβὶδ τετρακοσίοι, οὐκ ἠθέλον συμμεριστάς αὐτοῖς· καὶ τοὺς διακοσίους γενέσθαι. Ἀρκεῖσθαι δ' ἠξίουσαν σεσωσμένας ταῖς αὐτῶν γυναῖκας. Ἄδικον δὲ τὴν γνώμην ταύτην ἔκρινεν ὁ Δαβὶδ, καὶ ἐπίστευεν πᾶσι δεινῶν μερισθῆναι τὴν ὠφέλειαν ἀπεφάνετο. Ὁ καὶ νόμος ἔκτοτε γέγονε, συμμερίζειν κλεψίων τοῖς μαχομένοις τὰ λάφυρα κατὰ τὸ ἴσον τοὺς τὰ σκευὴ φυλάσσοντας. Πολέμου δὲ σὺρραγέντος τοῖς Ἰσραηλιταῖς καὶ τοῖς Παλαιστινοῖς, πλείστοι μὲν κτείνονται τῶν Ἑβραίων, καὶ οἱ τρεῖς δὲ παῖδες Σαοὺλ ἐπίσσαν, καὶ αὐτὸς Σαοὺλ ἐτέτρωτο εἰς τὰ ὑποχόνδρια. Καὶ γνοὺς καιρῶς· βεβλημένος, καὶ οὐ ζησόμενος, εἶπε τῷ ὀπλοφόρῳ αὐτοῦ, ἐκκεντῆσαι αὐτόν, ἵνα μὴ ζῶν ἔτι τοῖς πολεμίοις ληφθῶ. Τοῦ δὲ μὴ ποιημένου ποιῆσαι τὸ κελεύμενον, αὐτὸς ἐπέπεσεν ἐπὶ τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ, καὶ ἀπέθανεν. Καὶ ὁ ὀπλοφόρος αὐτοῦ, ὡς εἶδε πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ αὐτὸς ἀπέκτεινεν αὐτόν. Τῇ δ' ἐπαύριον σκυλεύοντες οἱ ἀλλόφυλοι τοὺς πρὸς τὸν Ἰσραηλιτῶν, ἐνέτυχον τοῖς νεκροῖς τοῦ Σαοὺλ καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι Γελοῦθ, καὶ ἐκτεμνόντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, εἰς τὴν οἰκίαν ἔπεμψαν χώραν, πανταχοῦ θραυρίζοντες ταύτας, καὶ εὐαγγελιζόμενοι. Καὶ τὰς πανοπλίας αὐτῶν ἀνάθεντο τοῖς οἰκείοις θεοῖς, τὰ δὲ σώματα ἀνεσταύρωσαν παρὰ τὸ τεῖχος Μεθορᾶμ, ἣ μετέπειτα ἐκλήθη Σκυθόπολις. Τῶν δὲ τὴν πόλιν Ἰαβεὶς οἰκούντων ἐν Γαλαὰδ μαθόντων ὅσα συνέπεσον τῷ Σαοὺλ, ἐξῆλθον οἱ δυνατώτατοι, καὶ δι' ὄλης τῆς νυκτὸς συντείναντες τὴν πορείαν, καθέλον τὰ σώματα Σαοὺλ καὶ Ἰωνάθαν. Καὶ ἐπαγαγόντες εἰς Ἰαβεὶς, ἔκαυσαν ταῦτα. Καὶ τὰ ὀστέα συλλέξαντες, ἔθαψαν. Ἐβασίλευσε δὲ Σαοὺλ, ζῶντος ἔτι τοῦ Σαμουὴλ, ὀκτωκαίδεκα ἔτη, ἐκείνου δ' ἀποθανόντος, δύο καὶ εἴκοσι.

A cædit præter quadringentos, qui cursoribus camelis effugerunt, omnemque prædam recuperat. Quadringenti Davidici reversi, manubias cum ducentis partiri recusant : bene cum illis actum dicentes, quod uxores suas recepissent. Verum David eam sententiam ut injustam damnat : et quidquid partum esset, ex æquo jubet dividi. Quæ lex eo ex tempore adhuc durat, ut ad impedimentorum custodiam relicti, in partem manubiarum veniant cum 70 iis qui pugnare. Prælio inter Palæstinos et Israelitas commisso, plurimi ex Hebreis cadunt, et tres filii Saulis : qui et ipse lethaliter in præcordiis se vulneratum sentiens, ab armigero se confodi jubet. ne vivus in hostium potestatem veniat : quod cum ille recusaret, gladio incumbens moritur. Quo armiger viso, et ipse necem sibi consciscit. Postridie Palæstini dum interfectos Israelitas spoliant, Saulis et liberorum illius cadavera in montibus Gelboënis reperiunt, ac resecta eorum capita domum mittunt, ubique spectatum proponunt, victoriam sibi gratulantes, armis eorum diis suis dedicatis. Cadavera vero in cruces sustulerunt juxta mœnia Methoræ, quæ postea Scythopolis est appellata. Saulis clade apud Jabinos Galaaditas cognita, fortissimi quique, itinere per totam noctem continuato, Saulis et Jonathæ cadavera subhlata Jabim retulere : iisque crematis, ossa sepeliverunt. Regnavit Saul, superstite adhuc Samuele, annos octodecim : eo defuncto, viginti duos.

Καὶ ὁ ὀπλοφόρος αὐτοῦ, καὶ ἀπέθανεν. Καὶ ὁ ὀπλοφόρος αὐτοῦ, ὡς εἶδε πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ αὐτὸς ἀπέκτεινεν αὐτόν. Τῇ δ' ἐπαύριον σκυλεύοντες οἱ ἀλλόφυλοι τοὺς πρὸς τὸν Ἰσραηλιτῶν, ἐνέτυχον τοῖς νεκροῖς τοῦ Σαοὺλ καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι Γελοῦθ, καὶ ἐκτεμνόντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, εἰς τὴν οἰκίαν ἔπεμψαν χώραν, πανταχοῦ θραυρίζοντες ταύτας, καὶ εὐαγγελιζόμενοι. Καὶ τὰς πανοπλίας αὐτῶν ἀνάθεντο τοῖς οἰκείοις θεοῖς, τὰ δὲ σώματα ἀνεσταύρωσαν παρὰ τὸ τεῖχος Μεθορᾶμ, ἣ μετέπειτα ἐκλήθη Σκυθόπολις. Τῶν δὲ τὴν πόλιν Ἰαβεὶς οἰκούντων ἐν Γαλαὰδ μαθόντων ὅσα συνέπεσον τῷ Σαοὺλ, ἐξῆλθον οἱ δυνατώτατοι, καὶ δι' ὄλης τῆς νυκτὸς συντείναντες τὴν πορείαν, καθέλον τὰ σώματα Σαοὺλ καὶ Ἰωνάθαν. Καὶ ἐπαγαγόντες εἰς Ἰαβεὶς, ἔκαυσαν ταῦτα. Καὶ τὰ ὀστέα συλλέξαντες, ἔθαψαν. Ἐβασίλευσε δὲ Σαοὺλ, ζῶντος ἔτι τοῦ Σαμουὴλ, ὀκτωκαίδεκα ἔτη, ἐκείνου δ' ἀποθανόντος, δύο καὶ εἴκοσι.

LIBER SECUNDUS.

A. Ἄρτι δ' ἐπανῆλθε Δαβὶδ ἐκ τῆς τῶν ἀλλοφύλων κοπῆς, καὶ τις ἀνὴρ προσῆλθεν αὐτῷ ἐπαγγέλλων τὴν ἤτταν τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ τὸν θάνατον τοῦ Σαοὺλ καὶ τοῦ Ἰωνάθαν. Ἀνακρινόμενος δὲ εἰ ἀληθῆ ἀπαγγέλλει, εἶπε καιρίαν πληγῆναι τὸν Σαοὺλ, καὶ μὴ οἶόν τε θντα δι' ἀσθένειαν αὐτοῦ ἀνελεῖν, παρακαλέται αὐτόν, ἵνα μὴ ζῶν τοῖς πολεμίοις ἀλγῶ, ἐπιβῆσαι αὐτῷ τὴν πληγὴν ἐπιπεσόντι τῇ ἰδίᾳ ῥομφαίᾳ, καὶ ποιῆσαι κατὰ τὸ ἐπίταγμα, καὶ τὸν βασιλέα διχειρῶσθαι. Καὶ εἰς πῆστιν τῶν λόγων πρότεινε τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐκεῖνου βασιλείου στέφανον, καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς βραχίονσι γυρῶν, καὶ εἰδὼν Δαβὶδ. Ἐθρήνησεν οὖν Δαβὶδ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τὸν Σαοὺλ καὶ τὸν Ἰωνάθαν. Τῶν δὲ τῶν

I. Davidi recens a cæde hostium reverso, vir quidam Israelitarum stragem, et Saulis ac Jonathæ interitum nuntiat. Rogatus, num vera nuntiaret, respondet : Saulem lethali vulnere accepto, cum ipse sese ob imbecillitatem occidere non posset, suam opem implorasse, ne vivus in hostium potestatem veniret : juvisse igitur, ut qui gladio proprio jam incubuisset, eo ictu conficeretur : et sustulisse regem, ut mandasset. Quæ ut vera crederentur, regii capitis coronam et armillas aureas Davidi offert. Saulem igitur et Jonatham David cum suis luget : sed hominem illum supplicio afficit, qui uncto Domini manus attulisset. Deinde jussu Dei Chebronem ascendit, urbem Judaicam,

eum utraque uxore, Achinoa et Abigaa, ejusque milites cum omni familia. Ibi a tribu Judaica rex declaratur, et Jabincus ob sepulti Saulis et Jonathæ officium collaudat. Abenerus autem Saulis dux, reliquam herilem filium Jebosthem, totius 71 Israelitici populi, Judaica tribu excepta, regem salutatum annos quadraginta natum, qui biennium imperavit. Ideinque Abenerus Judaicæ tribui ob Davidem regem creatum infensus, bellum infert. Cui Joabus Davidis imperator cum suis copiis occurrit, ac principio duodeni utrinque concurrunt: quibus mutua cæde sublatis, et exercitibus congressis, Abenerii succumbunt. Joabi fratres erant Abesa et Asahel, quorum hic pudum celeritate fretus, Abenerum persequelatur: monet ille, ut redeat: non obtemperantem, a tergo opportuno ictu illato, conficit. Tum perempti fratres Asahelis cæde irritati, infesto cursu Abenerum petunt. At ille in vertice collis stans, Joabum uclamat: *Ne inter populares pugnam concites: nam et Asahel, parum feliciter contemptis meis monitis, occubuit.* Joabus his verbis obtemperandum ratus, receptui cani jubet, ac persecutionem inhibet. Exstitit Hebræis hoc intestini belli exordium, quod longissimo duravit tempore, cum quidam Davidicorum vires auferentur, Sauli uorum minuerentur. Davidi Chebrone habitanti, e diversis uxoribus sex nati sunt filii, quorum nata maximus fuit Ammon. Jebosthis porro indignatio propter Abeneri cum patris Saulis pellicæ consuetudinem, causam illi præbuit ad Davidem deficiendi. David missis ad Jebosthem legatis uxorem suam Melcholeni repetitum, obtinet, ut ea sibi a marito, cui viro exsulante a Saule desponsa fuerat, avulsa, remitteretur. Interim Abenerus cum senioribus populi et centurionibus agit, ut ad Davidem se conferrent. Quo haud gravatim ab omnibus imperato, ad Davidem fide utrinque jurejurando firmata profectus, cupidæque exceptus, ad convocandam populum abit, ut David ab omnibus rex consalutaretur. Joabus autem Chebronem profectus, Abeneri defectione cognita, cum virum apud Davidem multis criminibus objectis frustra calumniatus esset, clam nomine Davidis accersendum curat. Reversum, et ungius a suis, tanquam arcani quid cum eo acturus, seductum, pugione in illa impacto, perimit. Quæ res ingenti mœnore Davidem affecit, adeo ut diras ultrices interfectori 72 improcicaretur, et mortui exsequias magno cum luctu honorifice celebraret. Paulo post Jebosthes per insidias dormiens occiditur, ejusque caput a duobus qui facinus id perpetrarant, Davidi offertur. Is vero adeo gratiam eis non habendam esse censuit, ut supplicio affici juberet, ob cædem domini. Deinde omnes Israelitæ ad Davidem se conferunt, eumque regem omnium tribuum unguunt. Judaicæ tribus regnum suscepit David anno ætatis tricesimo, eique soli Chebrone agros septem imperavit, genti vero universæ tres et triginta.

A Σαούλ ἀνελόντα ἐκόλασεν, ὅτι τῷ χριστῷ Κυρίου τὴν χεῖρα ἐπήνεγκε. Καὶ μετὰ ταῦτα, τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος, εἰς Χεβρών ἀνέβη, πόλιν Ἰούδα, μετὰ ἀμφοῖν τῶν γυναικῶν αὐτοῦ, Ἀχινοὺμ καὶ Ἀβιγαίας, καὶ οἱ ἄνδρες οἱ μετ' αὐτοῦ πανοικί. Ἐνθα βασιλεὺς αἰρεῖται παρὰ τῆς Ἰούδα φυλῆς. Εὐλόγησε δὲ Δαβὶδ τοὺς ἄνδρας Ἰαβελ, ὡς θάψαντας τοὺς τοῦ Σαούλ καὶ τοῦ Ἰωνάθαν νεκρούς. Ὁ δὲ τοῦ Σαούλ ἀρχιστράτηγος Ἀβεννήρ λαβὼν τὸν περίλοιπον υἱὸν τοῦ κυρίου αὐτοῦ τὸν Ἰεσοθά, βασιλεία ἐπὶ πάντα τὸν Ἰσραὴλ, τοῦ Ἰούδα χωρὶς, ἀνηγόρευσεν. Ἦν δὲ τεσσαράκοντα ἐτῶν, ὅτε ἰδασλευσεν ὁ Ἰεσοθά, καὶ δύο ἔτη τῆς βασιλείας ἐπράτησεν. Ὁ δὲ Ἀβεννήρ δι' ὀργῆς ἐποιεῖτο τὴν τοῦ Ἰούδα φυλὴν ὡς βασιλεύσασαν τὸν Δαβὶδ, καὶ ὤρμησε κατ' αὐτῆς. Ἀπήνησε δ' αὐτῷ μετὰ δυνάμεως Ἰαβὲ, ὃς ἦν τοῦ Δαβὶδ ἀρχιστράτηγος. Κα πρώτων μὲν δώδεκα ἐξ ἐκάστης ἐμονομάχησαν στρατιῆς. Πάντων δὲ πεπτωκότων ἐκείνων, καὶ ἄμφω αἱ στρατιᾶι ἀλλήλαις προσέβαλον, καὶ ἠττήθησαν οἱ τοῦ Ἀβεννήρ. Ἀβеса δὲ καὶ Ἀσαήλ ἀδελφοὶ Ἰαβὲ. Ὁ δὲ Ἀσαήλ, ἐπὶ ποδῶν ὠκύτητι σεμνυόμενος, ἐδίδωκεν ὄπισθεν Ἀβεννήρ. Ὁ δὲ ἀναστρέφειν παρήγει· ἐπεὶ δὲ μὴ ἐπίσθη, κλήξας αὐτὸν ἐξ ὄπισθεν καιρῶς, ἀπέκτεινε. Τοῦ τεθνεώτος δ', οἱ σύγγονοι διὰ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ σφαγὴν ὀργιζόμενοι, μετέθεον τὴν Ἀβεννήρ· ἐκείνος δὲ στάς ἐπὶ κορυφῆς ἐνὸς τῶν βουνῶν, ἐβόησε πρὸς Ἰαβὲ, λέγων, Μὴ παρῶντα πρὸς μάχην ἄνδρας ὁμοθεῖς: καὶ Ἀσαήλ γὰρ ἠμάρτηκε, μὴ πισθεὶς μοι συμβουλεύοντι ἀναστρέφειν, κἀντεῦθεν τέτρωται τε καὶ τέθνηκε. Παράκλησιν οὖν τοὺς λόγους τούτους ὁ Ἰαβὲ ἠγγασάμενος, ἀνακλητικῶν ἠχῆσαι κελεύει τὴν σάλπιγγα, καὶ τὴν δίωξιν ἐσπῆσεν. Ἀρχὴν δὲ ἐξ ἐκείνου παρ' Ἑβραίοις ἔλαθεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, καὶ διέμεινεν ἐπὶ κλειστόν, τῶν μὲν τοῦ Δαβὶδ κραταιουμένων, ἀσθενούντων δὲ γε τῶν τοῦ Σαούλ. Ἐτέχθησαν δὲ τῷ Δαβὶδ ἐν Χεβρών ὄντι ἐκ γυναικῶν διαφόρων υἱοὶ ἑξ, ὧν ἦν πρωτότοκος ὁ Ἀμνών. Τοῦ δὲ Ἀβεννήρ πάλλαξῃ μυχθέντος Σαούλ, ἠγανάκτησεν Ἰεσοθά κατ' αὐτοῦ, διὰ τὴν πάλλαξην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Τοῦτο γέγονεν αἴτιον τοῦ προσρυῆναι τὸν Ἀβεννήρ τῷ Δαβὶδ. Ὁ δὲ Δαβὶδ, στελλας πρὸς τὸν Ἰεσοθά, τὴν ἰδίαν γυναῖκα ἐζήτει Μελχόλ. Ὁ δὲ ἀποπάσας αὐτὴν τοῦ ἀνδρὸς, ᾧ μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Δαβὶδ ἠρμόσατο αὐτὴν ὁ Σαούλ, ἀπέστειλε τῷ Δαβὶδ. Ἀβεννήρ δὲ, τοῖς γηραιοῖς τοῦ πληθους τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τοῖς ταξιάρχαις διαλεχθεὶς, μεταθέσθαι συνήνεσε πρὸς Δαβὶδ, τοῦτο καὶ πάντων προθυμουμένων. Τοῦτο δὲ ποιήσας, ἦκε πρὸς τὸν Δαβὶδ, ἐνέγκους πίστει ληψόμενος. Καὶ δεχθεὶς ἀσμένως, ἀπῆει συναθροίσων τὸ πλῆθος, ἵνα παρὰ πάντων ἀναβῆθῃ ὁ Δαβὶδ. Ἐλθὼν δὲ πρὸς Χεβρών Ἰαβὲ, καὶ μαθὼν τὰ περὶ Ἀβεννήρ, δεισάσας μὴ ὑπερέξει ἐκείνος αὐτοῦ, καταῖτα μὲν πολλὰ τοῦ ἀνδρὸς πρὸς Δαβὶδ· μὴ πεθῶν δὲ, στέλλει λάθρα τὸν καλέσσοντα τὸν Ἀβεννήρ ὡς ἐκ τοῦ Δαβὶδ. Κἀκεῖνος ἀνέστρεψε, καὶ ὑπαντήσας αὐτῷ Ἰαβὲ, καὶ ὡς τι μυστικώτερον αὐτῷ διαλέξόμενος,

πάρρη τῶν οἰκειῶν ἀπαγαγὼν αὐτὸν κτείνει, εἴφαι πατάξει ὑπὸ λαγύνα. Δαβὶδ δὲ, τοῦτο μαθὼν, ἤλγησε σφόδρα, καὶ τῷ τὸν ἄνδρα κτείναντι καθηράτατο, καὶ ἐθρήνησε τὸν θανόντα, καὶ φιλοτιμῶς ἐνεταφίασεν. Ἰεβοσθε δὲ, μετὰ μικρὸν ἐπιβουλεύθει, ἐσφάγη κοιμώμενος. Καὶ οἱ τοῦτον ἀνελόντες, δύο ὄντες, τὴν κεφαλὴν λαβόντες αὐτοῦ, τῷ Δαβὶδ ἀπέχρισαν. Ὁ δὲ οὐ μόνον μὴ χειραρισμένα πρᾶξει αὐτῷ τοὺς ἄνδρας ἡγήσατο, ἀλλὰ καὶ ἀναιρεθῆναι προσέταξε, δίκας τοῦ φόνου πραττόμενος. Ἔτα πᾶς Ἰσραὴλ πορεύεται πρὸς Δαβὶδ, καὶ χρίουσι αὐτὸν εἰς βασιλεῖα πασῶν τῶν φυλῶν. Ἦν δὲ τριακονταετής Δαβὶδ, ὅτε ἐπὶ τὸν Ἰούδα ἐβασίλευσεν. Καὶ ἤρξεν ἐν Χεβρών τῆς τοῦ Ἰούδα μόνης φυλῆς ἐνιαυτοὺς ἑπτὰ, τριάκοντα δὲ καὶ τρεῖς τοῦ παντός Ἰσραὴλ.

B. Ἀπῆρε δ' ἐκ Χεβρών αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐ- **A**
τοῦ, καὶ παραγέγονεν εἰς Ἱερουσόλυμα. Κατόικουν δὲ τότε τὴν πόλιν καὶ τὴν γῆν ἐκείνην Ἰεβουσαιοί, ὧν Ἰεβοῦς ἐκαλεῖτο ἡ πόλις. Χανααναῖοις δ' ἦσαν κατὰ γένος προσήκοντες, οἱ, τοὺς τυφλοὺς καὶ χωλοὺς, καὶ ἄλλως πεπηρωμένους στήσαντες ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων ἐπὶ χλεῦθ, μὴ παραχωρεῖν αὐτοῦς· ἔλεγον τῷ Δαβὶδ τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσόδου. Ὅργισθεις δὲ διὰ ταῦτα Δαβὶδ, πολιορκίᾳ τὴν πόλιν εἴλε, καὶ τοὺς Ἰεβουσαιούς ἐκείθεν ὠσάμενος, καὶ ἀνοικοδομήσας αὐτὴν, εἰς ὄνομα οἰκεῖον πόλιν Δαβὶδ ἐπωνόμασεν, ἐπὶ Ἀβραάμ Σόλυμα καλουμένην· καὶ διέτριβεν ἐν αὐτῇ, βασιλεῖα δομηζόμενος. Ἐγένοντο δὲ ἐτι παῖδες αὐτῷ ἐκ γυναικῶν κλειόνων καὶ παλλακῶν. Καὶ οἱ ἀλλόφυλοι ἐστράτευσαν κατὰ τοῦ Δαβὶδ. Ὁ δὲ, τοῦ Θεοῦ ἐκινεῦσαντος, ἔξεισι κατ' αὐτῶν μετὰ τῆς ἐκτουσῆ στρατιᾶς, καὶ νικήσῃ. Οἱ δὲ, πολλοὺς πλείους συναθροισθέντες, πάλιν ἐπήσαν. Ἐρομένον δὲ καὶ αὐθις τὸν Θεὸν τοῦ Δαβὶδ, ἐν τοῖς ἄλλοις τοῦ Κλαυθμῶνος προσέταξεν ὁ Θεὸς αὐλίξεσθαι σὺν τῇ στρατιᾷ· καὶ μὴ ἄλλως προσβάλλειν τοῖς ἐναντιοῖς, πρὶν ἂν τὰ ἄλλα σαλεύεσθαι ἄρξωνται. Καὶ οὕτω ποιήσας, τρέπει τοὺς πολεμίους. Καὶ ἄχρι τῶν ὀρίων αὐτῶν διώκων αὐτοὺς, ἔκτεινε. Μετὰ ταῦτα συνεχάλει Δαβὶδ τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευῖτας, καὶ ἅπαντα τὴν λαὸν εἰς Καραϊαθαίμ. Καὶ ἐπεβίβασαν οἱ ἱερεῖς τὴν κιβωτὸν Κυρίου ἐφ' ἄμαξαν καινὴν, κατ' ἄγοντας αὐτὴν εἰς Ἱερουσόλυμα. Καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ βασιλεὺς ἦσαν ἔμπροσθεν αὐτῆς πορευόμενοι. Ἀνατραπήναι δὲ κινδυνεύουσης τῆς Κιβωτοῦ, Ὅζαν ὁ **C**
υἱὸς τοῦ Ἀμινὰδιδ, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, κατέσχευεν αὐτὴν, καὶ ἐπεστήριξε μὴ πεσεῖν. Θνήσκει οὖν αὐτίκα, ὀργισθέντος τοῦ Θεοῦ ὅτι ἤψατο τῆς κιβωτοῦ, καὶ μὴ ἔβρωτο. Καὶ ἐκλήθη ὁ τόπος ἐκεῖνος ἐντεῦθεν Διακοπή. Καὶ ἠλαβήθη Δαβὶδ εἰσαγαγεῖν εἰς τὴν πόλιν τὴν κιβωτόν. Κατέθετο δὲ αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Ἀβεδδάρκ Λευῖτου ἀνδρός, καὶ ἦν ἐκεῖ τρεῖς μῆνας. Καὶ ἀπήλαυσεν ὁ οἶκος, τοῦ ἀνδρός ἐκείνου πολλῶν ἀγαθῶν. Καὶ ἀκούσας Δαβὶδ, μετεκόμισεν ἐκεῖθεν τὴν κιβωτὸν εἰς τὴν πόλιν τὴν ἑαυτοῦ, ἐπὶ χορῶν προαγόντων. Καὶ αὐτὸς τὴν κινύραν ἔκρουε, καὶ ἐχόρευε παίζων. Ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν ὀρχούμενον καὶ σκιρτώντα ἡ γυνὴ αὐτοῦ Μελχὼλ, ἐμέμφατο αὐτῷ ὡς ἀσχημονοῦντι· ὁ δὲ οὐκ ἀλγεῖσθαι εἶπεν· ἵκεν μὴ ἀσχημοσύνη ταῦτα, γινόμενα εἰς Θεόν. Εἰσ- **D**
ήνεγκαν δὲ τὴν κιβωτὸν, καὶ κατέθετο εἰς τὴν σκηνὴν, ἣν ἐπέφην αὐτῇ ὁ Δαβὶδ. Ἔτα οἶκον δομήσασθαι τῇ κιβωτῷ ἡβουλήθη. Καὶ ὁ Θεὸς τῷ προφήτῃ Νάθαν ἐπέταξε· εἰπεῖν τῷ Δαβὶδ, ὅτι *Ὁ σὺ οἰκοδομήσεις μοι οἶκον, ἀλλ' ὁ υἱὸς σου, ὃς, σου θανόντος, τὴν βασιλείαν σου διαδέξεται. Ταῦτα τοῦ προφήτου τῷ Δαβὶδ ἀπαγγελλάντος, ἐκε-*

II. Regno confirmato, Chebrone cum suis Hierosolymam proficiscitur. Jebusæi tum urbem illam et terram tenebant, cognati Chananæis, a quibus ipsa etiam urbs Jebus appellabatur. Hi cæcis et claudis, aliisque mutilatis ad propugnacula per derisum collocatis, eos aiunt urbis ingressu Davidem prohibuituros. Quo ludibrio commotus David, urbem obsidione capit, et Jebusæis inde pulsus, instaurat, ac de suo nomine Davidis urbem vocat, cum Abrahami temporibus Solyma diceretur: constructaque regia ibi habitat, et alios liberos e pluribus uxori- bus et concubinis suscipit. Alienigenas bellum inferentes, Dei nutu cum suis copiis egressus, vineit. Qui cum exercitu longe majori reparato, denuo adessent, David oraculo consulto, in lucis **B**
Luctus considerare jubetur cum exercitu, neque prius hostes aggredi, quam luci agitari cœpissent. Paret David, hostes fundit, et usque ad fines ipsorum cadibus persequitur. Post hæc sacerdotes et levitas omnemque populum Cariathiarim convocat, arcamque in currum novum sublatam sacerdotes Hierosolyma advehunt, populo et rege cum cantu antecedentibus: quæ cum in periculo esset ne everteretur, Oza filius Aminadabi extenta manu eam tenens, a lapsu defendit, iratoque Deo, quod homo profanus eam contrectasset, statim moritur. Unde locus ille Diacopes nomen obtinuit. Veritus itaque David in urbem introducere arcam, domi Abeddæ levitæ deposuit: apud quem tres menses mansit, ac viri illius domus multis bonis affecta est. Quo David audito, eam in urbem suam transfert, septem cœtibus præcedentibus, cinnynam **73** ipse pulsans, et ludibundus saltans. Quem Melchol conspicata, ut indecore se gerentem increpat. At ipse ejus facti non pudere se ait, neque indecora esse illa, ut quæ ad Dei honorem referrentur. Sic arcam intulerunt, et in tabernaculo, quod David in eam usum erexerat, collocarunt. Cæterum ædem illi exstructuram, Nathan propheta jussu Dei deterrens: *Non tu, inquit, ædem mihi construes, sed filius tuus, qui regnum te mortuo suscepturus est.* His David a propheta nuntiatis, ad gratiarum actionem conversus, non multo post alienigenas eorumque socios cecidit fugatque, et Syriam sibi vectigalem reddit, præsidio Damasci collocato. In reditu item Idumæos sternit, omnibus in servitutem redactis. Deinde recordatus icci cum Jonatha Saulis filio fœderis, quærit num quis ex ejus familia superstes sit, cognitoque, Jonathæ filium, Memphibositem nomine, captum pedibus, superesse, accersit hominem, omnes avitas opes ei donat, victa secum communi perpetuo uti jubet, paternis etiam servis

ei traditis : quorum unum Sibam procuratorem fa-
cit, ut proventus fundorum, quos herus dono ac-
ceperat, colligeret. Sic Memphibosthes Hierosoly-
mis habitat, mensaque regia fruitur.

Καὶ ἐν τῷ ἐπαναγευγνύειν, ἐπάταξε τὴν Ἰδουμαίαν, καὶ ἐγένοντο πάντες Ἰδουμαῖοι δοῦλοι τῷ Δαβίδ. Μνησθεῖς δὲ ὁ Δαβὶδ τῶν πρὸς Ἰωνάθαν τῶν τοῦ Σαοὺλ συνθηκῶν, ἐζήτησεν εἰ τις ἐκ τοῦ γένους τοῦ Σαοὺλ ὑπολείπεται, καὶ μαθὼν περιεῖναι τοῦ Ἰωνάθαν υἱὸν βεβλαμμένον τοὺς πόδας, Μεμφιβοσθὲ κεκλημένον, μετακάλισατο αὐτὸν, καὶ ἐχαρίζατο τὴν τοῦ πάππου πᾶσαν ὑπαρξιν τῷ ἀνδρὶ, καὶ ὁμοδίαιτον ἐαυτῷ διόλου εἶναι ἐκέλευσε. Καὶ τοὺς πατρῶους οἰκέτας αὐτῷ προσαπένειμεν ὡς ἐπὶ Σιδᾶ καλουμένῳ ἐπιτροπεύειν τῶν δεδωρημένων τῷ αὐτοῦ κυρίῳ ἐπέτρψε, καὶ προσάγειν ἐκεῖνον πῆν ἐκεῖθεν ὠφέλειαν. Ὁ δὲ Μεμφιβοσθὲ ἐν Ἱερουσόλοις ἔκειτο, καὶ συνεισιδίτω τῷ βασιλεῖ.

III. Sub id tempus Ammanitarum rex, Davidis amicus, moritur, Annone filio relicto, patrii regni successore. Ad eum David legatos mittit, qui lucium ejus consolarentur, simulque nunciarent, Davidem amicitiam erga illum quoque conservaturum. At ille exploratores esse legatos suspicatus, rasis ex parte barbis eorum, et semisse pælliorum præsecto, dimittit homines. Quos cum sic affectos David videret, Joabum, tradita validissima parte copiarum, contra Ammonitas mittit : qui commisso prælio, et ipsos et fœderatos eorum Syros vincit. Illi post fugam denno ascitis sociis, bellum redintegrant. Tum David cum toto exercitu eos adortus, multos cædit, Sobacum hostilium legionum ducem graviter vulnerat : quo ex illo vulnere mortuo, Syri ex Mesopotamia socii Ammanitarum deditionem faciunt. David Joabum rursus contra Ammanitas mittit, qui cum eos in illius terræ metropolim **74** compulsos obsideret, ipse interim Hierosolymis degens, cum e regia mulierem, nomine Bersaben, domi lavantem conspexisset, cum illa accersita rem habet. Quæ cum se esse gravidam regi indicasset, Uriam (sic enim maritus ejus vocabatur) ab obsidione avocatur, et de exercitu percontatus, missis de cæna ferculis, donum ire jubet. Verum ille non abit : neque enim decere, cum dux et commilitones in castris ærumnas ferant, se cum uxore concumbere. Rege iterum hortante ut domum iret, et poculis fere usque ad ebrietatem urgente, ille pro regiæ foribus somnum capit. Itaque Uriam in castra remittit rex, traditis ad Joabum litteris, quibus ille jubebatur statuere Uriam, qua pugna esset asperrima, deserique ibi solum, reductis cæteris, ut ita perimeretur. Fiunt jussa regis, Urias occiditur, ab uxore lugetur, finitoque luctu mulier Davidi nubit, ac filium parit. Ob hoc facinus iratus Deus, Nathanem ad Davidem mittit, qui cum rege congressus, hunc in modum locutus est : *Duo viri fuerunt, quorum alter greges et armenta habuit, alter unam duntaxat agnam. Cum autem hospes quidam ad divitem divertisset, non de suis immolavit, sed pauperis agnam mactatam amico copulandum apposuit. Ibi David eum qui id fecerit, quadrupli et capitis condemnat. Tum Nathan : Contra te ipsum, inquit, o rex, sententiam tulisti. Tu enim id facinus edisti, eique adulterium et eandem commemorat, et iram Dei propter illa, et clades imminentes denuntiat : atque inter cætera, mortem filii ex adulterio geniti. David se peccasse*

Α νο; εἰς εὐχαριστίαν ἐτρέπετο. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπάταξε τοὺς ἄλλοφύλους, καὶ κατετρόπωσε αὐτοὺς; καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν, καὶ τὴν Συρίαν ὑπόρορον ἐποίησατο, φρουρὰν ἐν Δαμασκῷ καταστήσας. Κατὰ δὲ τὸν τότε χρόνον τέθηκεν ὁ τῶν Ἀμμανιτῶν βασιλεὺς, φίλος ὢν τοῦ Δαβὶδ, ἐπὶ υἱῷ Ἀννῶν, ὃς τὴν πετρικὴν ἀρχὴν διεδέξατο. Ἐπεμφεν οὖν πρὸς Ἀννῶν ὁ Δαβὶδ τοὺς παρηγορήσοντα; τὴν ἐπὶ τῷ πατρὶ λύπην αὐτοῦ, καὶ τηρεῖν τὴν φιλίαν ἀπαγγελοῦντα; καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸν Δαβὶδ. Ὁ δὲ κατασκόπους εἶναι τοὺς πεμφθέντα; ὑπειληφώς, ξυρήσα; αὐτῶν παρὰ μέρος τοὺς πώγωνας, καὶ περιεμὼν τὰ ἡμίση τῶν ἐπωμιδῶν αὐτῶν, ἐξαπέστειλε τοὺς ἄνδρας. Οὗ; οὕτω διακειμένους ἰδὼν ὁ Δαβὶδ, τὸ τῆ; στρατιᾶ; ἀκμαιότατον τῷ ἀρχιστρατήγῳ δοῖς Ἰωάβ, κατὰ τῶν Ἀμμανιτῶν ἐξαπέστειλε. Καὶ συμβαλὼν ἐκείνοι; ὁ Ἰωάβ, αὐτοὺ; τε καὶ τοὺ; συμμάχους; Σύρους ἤτηξ· καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Οἱ δὲ, καὶ πάλιν συμμάχους προσειληφότε; πρὸ; πολεμον ἤεσαν. Καὶ ὁ Δαβὶδ, σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ συμβαλὼν αὐτοῖ; πολλοὺ; μὲν ἀνείλεν· ὁ δ' ἐξάρχων τῆ; τῶν ἐναντίων δυνάμει; Σωβάκ, τρωθί; καίριω; ἐν τῷ πολέμῳ, τέθηκεν ἐκ τοῦ τραύματο;. Οἱ σύμμαχοι δὲ τῶν Ἀμμανιτῶν, Σύροι ὄντε; ἐκ Μεσοποταμίας, ἐαυτοὺ; παρέδωκαν τῷ Δαβὶδ. Αὐτοῖ; δὲ τὸν Ἰωάβ ἐκπέπομφε κατὰ τῶν Ἀμμανιτῶν, ὃ; συγκλιέσας αὐτοὺ; εἰς τὴν τῆ; χώρα; αὐτῶν μητρόπολιν, ἐπολιόρκει. Δαβὶδ δὲ ἐν Ἱερουσόλοι; διάγων, καὶ ἐκ τῶν βασιλείων ἰδὼν γυναῖκα κατ' οἶκον λουομένην, Βηρσαβὲ καλουμένην, ἤρασθη αὐτῆ;. Καὶ μεταστείλαμενο; τὴν γυναῖκα, ἐμίγη αὐτῇ. Συλλαβοῦσα δὲ, τῷ βασιλεῖ τὸ πρᾶγμα ἐδήλωσεν. Ὁ δὲ τὸν ἄνδρα αὐτῆ; ἐκ τῆ; πολιορκίαι; ἐκάλεσεν, Οὐρίαν ὀνομαζόμενον. Καὶ ἐρωτήσας περὶ τῆ; στρατιᾶ;, καὶ ἐκ τοῦ δειπνοῦ αὐτῷ παρασχὼν, εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν. Ὁ δὲ οὐκ ἀπήλθε· μὴ δίκαιον εἶναι φήσας, τὸν στρατηγὸν καὶ τοὺ; συστρατιώτα; ταλαιπωρεῖσθαι ἐν τῇ παρεμβολῇ, αὐτὸν δὲ μετὰ τῆ; γυναίκαι; συνουάξασθαι. Πάλιν δὲ τοῦ βασιλέω; προτρεπομένου αὐτὸν οἰκαδε ἀπελθεῖν, καὶ δεξιωσαμένου αὐτὸν προπόσειν, ὡ; καὶ εἰ; μέθην σχεδὸν προαχθῆναι, ἐκεῖνο; πρὸ; τῶν θυρῶν τῶν βασιλείων κατέδαρθεν. Ἀπέττειλεν οὖν πάλιν εἰ; τὸ στρατόπεδον τὸν Οὐρίαν ὁ βασιλεὺ;, καὶ γραφὴν αὐτῷ ἐγχειρίζει πρὸ; Ἰωάβ, ἐντελλομένην στήσαι τὸν Οὐρίαν, ἐνθα τὸν πολεμῖον τὸ δυσμαχώτατον, καὶ ἀποστραφῆναι τοὺ; σὺν αὐτῷ, μόνον λιπόντα; ἐκεῖ, ἐν οὕτω; ἀναιρεθῆ;. Καὶ γέγονε κατὰ τὸ τοῦ βασιλέω; ἐπίτηγμα· καὶ ὁ Οὐρίαι; ἀπέθανεν. Ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ ἐπένησεν ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ. Πausαμένην δὲ τοῦ πένητο;, ὁ Δαβὶδ εἶαθεν αὐτὴν εἰ; γυναῖκα· κα. ἔτεκεν αὐτῷ υἱόν. Ὁ δὲ Θεο; ὠργίσθη, καὶ τὸν Νάθαν ἔστειλε πρὸ; Δαβὶδ, Ὁ δὲ, πρὸ; τῶν βασιλέω;

ιδών, ἴφη· Ἄνοησαν ἄνδρες, ὁ μὲν ἔχω ποίμνια καὶ βουκόλια, ὁ δὲ μίαν ἀμνάδα ἐκέκτητο. Σορὶσθῆτος δὲ τινος ἐφ' ἡμεῶν, οὐκ ἐκ τῶν οικειῶν ἴθυσεν, ἀλλὰ τὴν μίαν λαβὼν ἀμνάδα τοῦ πενητος, ἔφαξεν, καὶ τὸν φίλον ἐστίασεν. Καὶ ὁ Δαδὶδ τὸν τοῦτο ποιήσαντα τὴν μὲν ἀμνάδα εἰς τετρακίους ἀποδοῦναι, ἐκείνον δὲ θανεῖν κατεδίχασε. Νάθαν δὲ, καθ' ἑαυτοῦ τὴν ψῆφον, εἶπεν, ἐξήνεγκας, ὦ βασιλεῦ. Σὺ γὰρ εἰ ὁ ἐργασμένος τουτεῖ τὸ ἀνόμημα. Καὶ τὴν μοιχείαν αὐτῷ, καὶ τὸν φόνον κατέλας, καὶ τὴν διὰ ταῦτα ὄργην τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅσα πείσεται προκατήγγειλε, θανεῖσθαι δὲ καὶ τὸν υἱὸν τὸν ἐκ τῆς μοιχείας αὐτῷ γεννηθέντα. Ὁ δὲ Δαδὶδ, Ἠμάρτηκα τῷ Κυρίῳ, περιπαθῶς ἀνγέβησε. Καὶ ὁ Νάθαν, παραβιδοσθῆναι αὐτῷ παρὰ τῷ Θεοῦ τὸ ἀμάρτημα, ἀπεκρίνατο. Ἐνόσει μετέπειτα ὁ ἐκ τῆς Βηρσαβὲ γεννηθείς, καὶ ἤλγει σφόδρα Δαδὶδ· ἐφ' ἡμέραν τε ἐδόξην ἀπόσιτος ἦν, καὶ μελανειμονήσας, καὶ ἐπὶ σάκκου πεισὼν, εἶδετο τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς ζωῆς τοῦ παιδός. Τῇ δὲ ἐδόξην τέθνηκεν ὁ μὲν πατὴρ· αὐτὸς δὲ, τοῦτο μαθὼν, ἐξανίσταται, καὶ λουσαμένος, καὶ μεταμφιασάμενος, τῷ Θεῷ ἠύχαριστήσε, καὶ τράπεζαν αὐτῷ ἐτοιμασθῆναι ἐκέλευσεν. Ὡς δ' ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς γενομένοις οἱ τοῦ βασιλέως θεράποντες, ἐκείνους μὲν, Ἐτι ζωντος τοῦ παιδός, εἶπεν, ἐλπίζων παρακληθῆσθαι τὸν Θεόν, ἐταπεινῶν ἑαυτὸν καὶ ἰκέτην. Ἦδη δὲ θανόντος, εἰς μάτην τὴν λύπην καὶ τὴν περὶ ἐκείνου γίνεσθαι δέησιν. Ἐτι δὲ ἔτεκε Βηρσαβὲ τῷ Δαδὶδ υἱὸν, καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν Σολομῶνα. Ἰωάβ δὲ, πολιορκῶν τοὺς Ἀμμανίτας, ἐν στενῷ κομιδῇ τὴν ἀλιωσιν εἶχε τῆς πόλεως, καὶ δημοὶ τοῦτο τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ ἀπῆλθεν ἐκεῖ, καὶ τὴν πόλιν παρέλαβε, καὶ εἰς διαρπαγὴν τῇ στρατιᾷ ἀφῆκεν αὐτήν. Τὸν δὲ τοῦ βασιλέως αὐτῆς· στέφανον αὐτὸς λαβὼν ἐφόρει, ἐλκοντα χρυσοῦ τάλαντον, καὶ λίθον ἔχοντα τῶν πολυτίμων. Τὸ δὲ τῆς πόλεως πλῆθος διέφθειραν. Οὕτως δὲ καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι πεποίηκε τῶν Ἀμμανιτῶν· καὶ εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπανάστειν.

Δ. Ἦν δὲ τῷ Δαδὶδ θυγάτηρ Θάμαρ ὠνομασμένη, ὁμομήτριος ἀδελφὴ τῷ Ἀβσαλῶμ. Ταύτης ἦρα Ἀμνὼν ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Δαδὶδ. Καὶ ἦν ὁ ἔρωσ πολὺς, ὡς καὶ νοσῆσαι τὸν ἐρῶντα. Ἀφικομένου δὲ τοῦ πατρὸς πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, ἤξιωσεν αὐτὸν παραγενέσθαι τὴν Θάμαρ εἰς ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, ὁ δὲ κατένευσεν. Ἦκεν οὖν ἡ Θάμαρ, καὶ ἠτοίμασεν αὐτῷ κολλυρίδας. Ὁ δὲ πάντας ἐξέπεμψε, μόνην δὲ τὴν ἀδελφὴν ὑπηρετήσασθαι ἤξιου αὐτῷ. Τῆς δὲ κόρης μόνης περιλειφθείσης, βιάζεται αὐτήν. Καὶ διακορήσας αὐτήν, μίσος αὐτίκα ἔσχεν ἀντίθετον τοῦ πρὶν ἔρωτος. Καὶ ἀπίναί· παραχρῆμα ἐκέλευε, καὶ κελεύει τῷ οἰκῆτῃ αὐτήν ἐκβαλεῖν. Ἐκείνη δὲ, διὰ τε τὴν βίαν καὶ τὴν ὕβριν περιεργασασα, διαρρήγνυσι τὸν χιτῶνα, καὶ κόνιν κατασπασαμένη τῆς κεφαλῆς, ἐπορεύετο θρηνοῦσα. Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῆς Ἀβσαλῶμ, ἰσυχάσαι αὐτῇ συνεβούλευσεν, ἐμνησθῆ δὲ Ἀμνὼν διὰ τὴν ἀδελφὴν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, μαθὼν τὸ συμβάν, ἤχθετο μὲν, λυπήσας δὲ τὸν Ἀμνὼν οὐκ ἤθελεν, ὅτι πρωτότοκος ἦν αὐτῷ. Διτηρήσας δὲ παρελθούσης, κείρειν ἐμελλεν ἄρτι τὰ ἴδια πρόβατα ὁ Ἀβσαλῶμ, καὶ εἰς πότον τοὺς ἀδελφοὺς συνεκάλεσεν. Ἐνετείλατο δὲ τοῖς ὑπηρετοῦμένοις αὐτῷ, προχωροῦντος τοῦ πότου, πατάξει τὸν Ἀμνὼν, καὶ ἀποκτείνει. Καὶ ἐποίησαν οὕτως· οἱ παῖδες Ἀβσαλῶμ. Ἰδόντες δὲ οἱ λοιποὶ τοῦ βασιλέως υἱοὶ τὸ γενομένον, ἐφυγον. Φήμης δὲ προσελθούσης, ὡς ἔκτεινε πάντας τοὺς τοῦ βασιλέως υἱοὺς· Ἀβσαλῶμ, διέβηεν τὴν ἐσθῆτα αὐτοῦ ὁ Δαδὶδ, καὶ ἔπεισεν ἐπὶ γῆν

A Deo cum dolore exclamat. Nathan vero, Deum ejus peccatum ab illo removisse respondet. Post hæc natus ex Bersabe filius ægrotat : David magno dolore affectus, ad septimum diem cibo abstinet, pullaque veste indutus, et in sacco jacens, Deum pro vita pueri deprecatur. Septimo die puer moritur : quo ille cognito surgit, lavat, veste mutata gratias Deo agit, et mesam parari sibi jubet. Quæ regis ministris admirantibus, David : *Vivente, inquit, puero spem habebam exorandi Dei, meque humilem ac supplicem præbebam. Nunc illo mortuo, et pætor, et preces pro illo fuerint irrita.* Sed Bersabe alium Davidi 75 filium parit, quem Salomonem nominavit. Interea Joabus Ammanitas in extremas obsidionis angustias esse redactos, regi significat. Qui eo profectus, urbem capit, et militibus diripiendam donat : sed coronam regis auream, talenti pondere, gemma pretiosa præditam, ipse gestandam sibi sumit, urbanam multitudinem trucidat, aliisque oppidis eodem modo tractatis, Hierosolyma regreditur.

B Qui eo profectus, urbem capit, et militibus diripiendam donat : sed coronam regis auream, talenti pondere, gemma pretiosa præditam, ipse gestandam sibi sumit, urbanam multitudinem trucidat, aliisque oppidis eodem modo tractatis, Hierosolyma regreditur.

C IV. Habebat autem David filiam Thamarem, uterinam Absalonis sororem. Eam primogenitus Davidis filius Amnon vehementer deperibat, adeo ut ex amore in morbum incideret. Decumbentem pater invisit : orat ille ut Thamarem mittat, quo sibi ministret. Annuit pater : venit puella, placentia ei parat. Amnon omnes discedere jubet, solamque sororem sibi ministrare. Tum puellam solam nactus, vi stuprat, et confestim ardens ille amor in par odium convertitur : ac statim illam discedere, et a famulo ejici jubet. Illa et raptus et contumeliæ dolore, tunicam rumpit, et pulvere consperso capite, plorans abit. Absalon sororem quietam esse jubet, pertinaci contra Amnonem ira æstuans. Nam rex etiam facinus illud iniquo serebat animo, filium tamen quod primogenitus esset, contristare nolebat. Elapso biennio, suas oves tonsurus Absalon, fratres ad comessionem convocat : mandato prius ministris dato, ut gliscente computatione, Amnonem trucidarent. Parent illi ; quo viso reliqui regii filii fugiunt, ortoque rumore, omnes eos ab Absalone cæsos, David vestes suas lacerat, et humi stratus lamentatur. Interea cæteri veniunt, Amnonis cædem mæsti nuntiantes. Absalon ad maternam avum Gethæ regem confugit, et triennium ibi commoratur. Regis ira spatio temporis paulo remissiore facta, Joabus Absaloni regem hujusmodi commento reconciliare nititur. Subornat mulierculam, quæ lugubri specie regem

adeat, conquerens, duos sibi fuisse filios, quorum unus alterum occiderit. Nunc cognatos supersitem ad cædem quærere, ob parricidium : orare igitur regem, ut salutem filii sibi condonet. Illa hæc apud regem perquam dolenter exponit. Rex filii salutem illi se donaturum pollicetur. **76** Tum mulier gratias agit : *Sed ut pignus, inquit, habeam promissitui : tu ipse, o rex, in primis tuo filio reconciliare, neque cum cæde filii te invito facta, voluntariam junxeris.* Animadvertit rex, commentum esse preces mulieris, Joabò auctore excogitatum : eique Absalonis reducendi dat potestatem. Joabus igitur eum Hierosolyma reducit, ea tamen conditione, ut ne in conspectum patris veniret, donec ipse tandem eum reconciliatus vocat, data petenti venia, et oblivione injuriæ promissa. Restitutus in integrum Absalon, equis, curribus, et multis satellitibus comparatis, regiam quotidie frequentat : populumque blandis alloquiis delinens, multorum gratiam colligit. Jam quatuor annis a reditu elapsis, fingit se religionis ergo Chebronem profecturum ad exsolvenda vota quæ in exsilio fecisset. Annuit pater. Ille digressus, passim dimittit nuntios : plurimi ad illum confluunt, ac præter cæteros Achitophel, patri ejus a consiliis. Ita rex ab omnibus salutatur. Hoc David cognito, cum iis quos circum se habebat, Hierosolyma egreditur : comitantibus etiam sexcentis illis, quorum sub Saule opera usus fuerat. Neque ulla res mœrorem et metum ejus magis auxit, quam Achitophelis transfugium : nihilominus tamen Deum invocat, et omnem illi eventum permittit. Chusus etiam Davidis amicus, de illius sententia, defectione simulata, se ad Absalonem confert. Inter proficiscendum occurrit Davidi Memphibosthis servus Siba, jugum asinorum agens, comitatum ferentium : et herum accusans, quod Hierosolymis maneret, ac regnum populi suffragilis ad se rediturum esse exspectaret. Ob quæ indignatus David, omnia quæ Memphibosthi prius donarat, Sibæ largitur. Post in itinere Semeis eum aggreditur, vir Saulis cognatus, lapides jactans contra regem, et execrans illum, et virum sanguinarium atque iniquum vocitans. Ad quem perimendum David suos concitatos inhibuit, divinitus illi ea mandata esse asserens, itaque missum faciendum. Ad Jordanem profectus, ibi suos defatigatos refecit.

Σιδά, ζυγος ἄγων δυων φερόντων· τὰ ἐπιτήδεια, καὶ τοῦ δεσπότου κατηγορῶν, ὡς μείναντος ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ προδοκῶντος αὐτῷ τὴν βασιλείαν περιελεύσεσθαι, οἷα τοῦ πλήθους αἰρησομένου αὐτόν. Ἦγανάκτησεν ἐπὶ τούτοις Δαβὶδ, καὶ πάντα ὅσα τῷ Μεμφιβοσθῆ πρὶν ἰδωρῆσθαι, τῷ Σιδά ἔχαρισατο· Ἔτα ἔπεισιν αὐτῷ κατὰ τὴν ὁδὸν Σεμεὶ, ἀνὴρ ἐκ τῆς συγγενείας Σαοὺλ, καὶ λίθους κατὰ τοῦ βασιλέως ἠκόντιζε, καὶ κατηράτο αὐτῷ, καὶ ἄνδρα αἱμάτων ὠνόμαζε, καὶ παράνομον. Τῶν δὲ μετὰ Δαβὶδ ὀρμῶντων ἀνελθὲν τὸν Σεμεὶ, ὁ βασιλεὺς οὐκ ἀφῆκεν, εἰπὼν· Κύριος εἶπεν αὐτῷ ταῦτα ποιεῖν, ἀρετε αὐτόν· Καὶ ἔλθων εἰς τὴν Ἰορδάνην, ἔκει τούς μετ' αὐτοῦ κεκοπιακτάς ἀνέψυξεν.

V. Absalon autem ubi Hierosolyma pervenit, Chuso se accedenti : *Cur, inquit, patre, cui amicus es. 77 deserto, me convenis ?* Tum ille : *Divinitus, inquit, electo adero, et eum sequar, qui totius populi consensu rex est declaratus.* Deinde quid agen-

θηρῶν. Ἐν τούτῳ δ' ἤκισιν οἱ τοῦ βασιλέως υἱοί, καὶ τὸν φόνο· τοῦ Ἀμὼν πενθοῦντες ἀπήγγειλαν. Ἀβεσαλώμ δὲ ἀπίδρα πρὸς τὸν κάππον τὸν πρὸς μητρὸς, τὸν βασιλέα τῆς Γᾶθ, καὶ ἐπὶ τριετίαν ἦν διάγων ἐκεῖ. Τῆς ὀργῆς δὲ τῷ χρένῳ λωφητάσης, καταλλαγῆναι τὸν βασιλέα τῷ Ἀβεσαλώμ ὁ Ἰωάβ ἐσοφίσαστο. Γύναιον γάρ τι παρεσκευάσεν, ὡς πενθοῦν τῷ βασιλεὶ προσελθεῖν, καὶ ἀποδύρεσθαι, ὅτι, δύο παίδων ὄντων αὐτῆ, καὶ θατέρου τὸν ἕτερον κτείναντος, οἱ συγγενεῖς ἀνελεῖν ζητοῦσι τὸν περιόντα διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ δέεσθαι τοῦ βασιλέως χάρισσασθαι αὐτῆ τὴν τῷ πατρός σωτηρίαν. Ἦ μὲν οὖν, προσελθοῦσα τῷ βασιλεὶ, περιπαθῶς εἶπε ταῦτα, Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν ζωὴν αὐτῆ χάρισσασθαι τοῦ πατρός ἐπήγγειλατο. Καὶ ἡ γυνὴ χάριτας ὠμολόγησεν αὐτῷ· Ἰνα δ' ἐχέγγυον εἴη μοι τῶν ὑπεσχημένων, εἶπε, πρῶτος αὐτὸς τῷ οικείῳ υἱῷ διαλλαγήθι, καὶ μὴ τῷ φόνῳ τοῦ παρὰ γνώμην σου θανόντος υἱοῦ προσθήσεις ἐκούσιον ἔστρον. Συνῆκεν ὁ βασιλεὺς· σκήψιν εἶναι τοὺς λόγους τῆς γυναικός, καὶ τούτους σοφισθῆναι παρ' Ἰωάβ, καὶ κατὰγιναι αὐτῷ ἐπέτρεψε τὸν Ἀβεσαλώμ. Καὶ πορευθεὶς Ἰωάβ, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ· εἰς δὲ ψιν δ' ἔλθειν οὐ συγκεχώρητο τῷ πατρὶ. Μετὰ δὲ ταῦτα κατηλλάγη ὁ βασιλεὺς τῷ Ἀβεσαλώμ· καὶ καλέσας αὐτόν, συγγνώμην αἰτήσαντι δίδωκε, καὶ ἀμνηστίαν τοῦ ἁμαρτήματος ἐπήγγειλατο. Ἴππους δὲ καὶ ἄρματα προσκτησάμενος ὁ Ἀβεσαλώμ, καὶ πολλοὺς ὄπαδούς, καθ' ἑκάστην ἀπῆει πρὸς τὰ βασίλεια. Καὶ πρὸς χάριν τοῖς πλήθεσιν ὀμιλῶν, εὖνοιεν αὐτῷ πολλοὺς παρεσκευάσαν. Ἦδη δὲ τετραετίας παραβρῦσις μετὰ τὴν κάθοδον, σκίπτεται θυσίας χάριν εἰς Χεδρὼν ἀπελθεῖν, ὡς εδῆν τούτο πεποικῶς, τυγχάνων ἐν τῇ φυγῇ. Καὶ ἀφείθη πρὸς τοῦ πατρὸς. Ἀπελθὼν δὲ, πρὸς πολλοὺς διεπέμψατο, καὶ πλείστοι πρὸς αὐτὸν συνερρήσαν. Πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ Ἀχιτόφελ, ὁ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ σύμβουλος, καὶ ὑπὸ πάντων βασιλεὺς ἀνερρήθη. Τούτῳ γνοὺς ὁ Δαβὶδ, ἀπῆρε μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐξ Ἱερουσαλήμ. Καὶ οἱ ἐξαχόσιοι ἄνδρες οἱ ἐπὶ Σαοὺλ συνόντες αὐτῷ, αὐθις αὐτῷ συνεξώρμησαν. Ἠγγέλη δὲ καὶ Ἀχιτόφελ προσρυεῖς τῷ Ἀβεσαλώμ· ὁ καὶ τὸν φόβον αὐτῷ μετρίονα, καὶ πλείονα τὴν λύπην ἐποίησεν. Ἐπεκαλεῖτο δὲ τὸν Θεὸν, καὶ τὴν κρίσιν ἐπὶ πᾶσιν ἐκείνῳ ἐπέτρεπε. Χουσι δ' ἑταῖρος ὢν τοῦ Δαβὶδ, κατὰ γνώμην αὐτοῦ ψευδαυτομολεῖ πρὸς Ἀβεσαλώμ. Πρόσεισι δὲ τῷ Δαβὶδ ἀπίοντι ὁ δοῦλος τοῦ Μεμφιβοσθῆ

E. Ἀβεσαλώμ δὲ, παραγενόμενος· εἰς Ἱεροσολύμα, ἔλθοντι πρὸς αὐτὸν τῷ Χουσί, ἔφη· Ἰνα τι ἑταῖρος ὢν τοῦ πατρὸς μου, πρὸς ἐμὲ ἦκαίς ἐκείσιν ἰσίων· Ὁ δὲ, τῷ ἐκλελεγγμένῳ παρὰ Θεοῦ συνέσσαι, εἶπε, καὶ συνέσσαι τῷ

ἡρωισμῶν παρὰ πατρός τοῦ λαοῦ. Τί δὲ δεῖ
 πράττειν τὸν Ἀχιτόφελ ἤρετο ὁ Ἀβεσαλώμ. Καὶ ὃς
 συμβούλευσε ταῖς τοῦ πατρὸς μίσησθαι παλλακαῖς·
 ἴν' οὕτω γνοῖεν πάντες ἄσπονδοι εἶναι σοὶ τὴν ἔχθραν
 πρὸς τὸν πατέρα σου. Καὶ ἐποίησε κατὰ τὴν συμβου-
 λήν ταύτην Ἀβεσαλώμ. Αἰτήσαντο δὲ τοῦ Ἀχι-
 τόφελ μυρίους ἄνδρας, ὡς ἂν ἀπείκτα καταδιώξῃ
 λαίπθεν τοῦ βασιλέως Δαβὶδ, καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ,
 ἐκλειμμένων ὄντων ὑπὸ τοῦ κόπου, καὶ τὸν μὲν πα-
 τῆρ, τοὺς δὲ ἐπιστρέψῃ, ὁ Ἀβεσαλώμ ἠρώτησε τὸν
 Χουσί περὶ τῆς συμβουλῆς. Ὁ δὲ οὐκ ἀγαθὴν αὐ-
 τὴν ἀπεφώνησε, λέγων ὡς οὐκ ἠγνόηται σοὶ ἡ
 τοῦ πατρὸς καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἀνδρεία καὶ ἐμ-
 πειρία. Δεῖν δὲ νομίζω ἐκ πάσης τῆς χώρας
 στρατιῶν συλλεξάμενον, οὕτως αὐτὸν σε κατὰ
 τοῦ πατρὸς ὀρμήσαι, καὶ στρατηγήσαι τὸν πόλε-
 μον, καὶ πάντως νικήσεις πρὸς βραχεῖς μετὰ
 πολλῶν συρρήγνυμένους. Καὶ εἶπεν Ἀβεσαλώμ καὶ
 οἱ σὺν αὐτῷ Ἀγαθὴ ἡ βουλὴ Χουσί, ὑπὲρ τὴν βου-
 λήν Ἀχιτόφελ. Πάντα δὲ ταῦτα Χουσί τῷ Σαδὼκ
 καὶ τῷ Ἀθιάθαρ τοῖς ἱερεῦσι δηλώσας τῷ Δαβὶδ ἐν-
 ταίλατο. Οἱ δὲ ἐστάλαξαι πρὸς Δαβὶδ ἄνδρας τοὺς
 γνωριούντας αὐτῷ τὰ γενόμενα. Ἀπήγγελλε δὲ τῷ
 Ἀβεσαλώμ περὶ τῶν ἀνδρῶν, καὶ κατεδίωκεν αὐ-
 τοὺς. Ὁ γνόντες ἐκείνοι, προσφεύγουσιν ἐν οἴκῳ τι-
 νός, καὶ εἰς φρέαρ καταδύντες, ἐκρύθησάν τε καὶ
 λαθόν, καὶ τῷ Δαβὶδ, ἐκείθεν ἐξεληθόντες, τὰ μηνυ-
 θέντα ἀπήγγελλον. Ὁ δὲ νυκτὸς σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ
 διεῖθε τὸν Ἰορδάνην. Ἀχιτόφελ μέντοι παρευδοκιμη-
 θείς, καὶ γνοὺς ὅτι κακὰ συναιτήσεται τῷ Ἀβεσα-
 λῶμ, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἀπήγατο.
 Ἀριθμήσας δὲ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὁ Δαβὶδ, τετρακισχι-
 λίους εὔρε. Καὶ εἰς τρεῖς διεῖλε μοίρας τὴν στρα-
 τείαν, ἐκάστη τε ἐπίστησε στρατηγόν, αὐτὸς δὲ συν-
 ἰσκρατεύσας παρὰ τῶν φίλων οὐ συγκακώρητο, λε-
 γόντων, ὡς εἰ μετ' αὐτοῦ τραπέιν, πάσης ἐλπίδος
 ἐκπίπτουσιν· αὐτοῦ δὲ σωζομένου, εἰ σφισιν ἐλπίς
 περιλλείπεται. Ἐπεμφεν οὖν τὸν λαὸν αὐτοῦ μαχη-
 σόμενον καὶ παρεκάλει φείσασθαι τοῦ Ἀβεσαλώμ,
 εἰ νικήσειαν. Μάχης δὲ συρραγείσης, κρατοῦσιν οἱ
 τοῦ Δαβὶδ, καὶ τὸν Ἀβεσαλώμ ἐδίωκον φεύγοντα.
 Φερόμενος δ' ἐπ' ἡμίονου, καὶ εἰς ὄρυμνόν εἰσελθὼν,
 δρῦν μεγάλην τῆς τριχῆς αὐτοῦ ἐμπλακείσης (ἔτρεφε
 γὰρ τὴν κόμην σφόδρα πολλήν), ἀπηώρητο τῆς δρυός·
 ἢ δ' ἡμίονος παρελήλυθε. Καὶ τις, ἀνηρητὴς οὕτω
 τὸν Ἀβεσαλώμ θεασάμενος, καταμηνύει τῷ Ἰωάβ.
 Ὁ δὲ, βέλεισιν αὐτὸν τριτὸ κατὰ τῆς καρδίας βαλὼν,
 ἐθανάτωσε, καὶ τὸν τὴν νίκην ἀπαγγελοῦντα τῷ βα-
 σιλεὶ ἐξαπέστειλε. Μηνυθείσης δὲ τῆς νίκης αὐτῷ,
 εἰ ἔξ ὁ ὕδης, ἐπυθάνετο. Ἀκούσας δὲ τεθνάναι αὐ-
 τὸν, ἀπωδύρετο. Ἐλθὼν δὲ πρὸς τὸν βασιλέα ὁ Ἰωάβ,
 ἔκτισεν οἷς εἶπε παύσασθαι τοῦ θρηγῆν· παυσάμε-
 νός τε καὶ τοῖς στρατιώταις ἐμφανίσθεις, ἐπήνεσεν
 αὐτούς. Πάντας δ' ὡς πρὶν αὐτῷ ὑπετάγησαν, καὶ
 ἀπέληλυθεν εἰς Ἱερουσαλὴμ. Ἀκίοντι δὲ συνήτησε
 Σαμὴλ, συγγνώμην αἰτῶν ἐφ' οἷσιν ἡμάρτηκεν.
 Ὅτε κάπνισεν τὴν ἀμφοτέρωθεν ἀφίαντα, καὶ πᾶσι
 τοῖς εἰς αὐτὸν πλημμελήσασιν. Ἀφήνησε δὲ καὶ ὁ

dum esset, percontanti Absaloni, respondet Achitophel, constuprandas esse paternas concubinas, ut omnes, inquit, intelligant, irreconciliabiles esse tuas adversus patrem inimicitias. Obtemperat ille consilio. Sed cum idem decem millia virorum peteret ut regem Davidem cum suis e vestigio persequeretur, fatigatione enervatos, ac illum quidem tolleret, hos autem reduceret: Absalon Chusum rogat, quid de eo consilio ipsi videatur? Respondet ille, non esse id bonum: *Nec enim ignoras, inquit, patris tui et militum ejus fortitudinem, atque rei militaris usum. Ego vero censeo, e tota provincia colligendum exercitum, et ductu auspiciisque tuis patrem persequendum. Vinces nimirum, cum multis in paucos facto impetu.* B
 Ceterique, his auditis, Chusi consilium laudant, Achitophelis improbat. Quæ Chusus omnia per Sadocum et Abiatharem sacerdotes Davidi nuntiari jubet. Mittunt illi viros qui hæc regi significent. Verum Absalon cum id rescisset, eos persequitur. At illi, animadverso periculo, domum quamdam ingressi, in puteo delitescunt: et deceptis persecutoribus, rem omnem ad Davidem perferunt. Ille noctu Jordanem transit. Ceterum Achitophel tum alium sibi prælatum agere ferens, tum cladem Absaloni imminente animo prævidens, domum abit, ac se suspendit. David recensens exercitum quatuor millia virorum invenit, eumque trifariam partitur, cuique parti duce præposito. Verum amici eum interesse pugnae pati noluerunt. Quod si cum illo in fugam verterentur, omni spe desituti forent: incolomi vero, spem adhuc reliquam habituri essent. Populum igitur suum ad pugnam mittit, rogans ut parcerent Absaloni, si vicissent. Commisso prælio, Davidici victores Absalonem mula fugientem persequuntur: qui nemo ingressus, coma, quam densissimam aiebat, magnam queream implerita adhaesit, mola subter eum progressa. Ita dependentem quidam conspicatus, Joabo rem nuntiat. Is vero tribus spiculis in oer ejus coniectis, 78 eum percutit, et victoriae nuntium ad Davidem mittit: qui audita victoria, num viveret filius percontatur, ejusque interita cognito, lamentatur. Sed Joabum regem aggressus, suadet, ut finito luctu se militum conspectui offerret: quo facto, cum eos collaudasset, ceteri omnes ad officium redire. Hierosolyma revertenti obviam sit Semeis, delictorum veniam petens. Rex et illi se condonare culpam, et omnibus iis a quibus violatus esset, jurat. Obviam egreditur et Memphibosthes, qui rege exposulante, cur sagæ socius non fuisset, culpam omnem in Sibam transfert, qui sibi ad iter necessaria non parasset: cum ipse, pedibus læsis, sequi non posset: nec his contentum adjocisse calamitas, et nefaria mendacia. David accepta hominis excusatione, bonorum remissem ei restitui jubet.

Καὶ ὁ βασιλεὺς, εἰ δὴ ποτε μὴ τῆς Σιδᾶ ἀντιώσαντον ἔλεγε, μὴ ἐτοιμάσαντά οἱ τὰ πρὸς

τὴν ἔξοδον· αὐτὸν δὲ τὰς βάσεις ὄντα βεβλαμμένον, μὴ οἶόν τ' εἶναι συνέπεσθαι. Τὴν δὲ καὶ προσεβαλεῖν αὐτὸν κακούργως, καὶ καταφύσασθαι. Πρὸς ταῦτα Δαβὶδ καὶ συγγνώμην αὐτῷ παρεῖχε, καὶ τὰ ἡμίση τῆς ὑποστάσεως αὐτῷ ἀποκαταστήναι ἐκέλευσε.

VI. Post hæc rege Galgala profecto, omnis populus Israeliticus ad eum convenit, Judaicam tribum accusans, quod clam ad illum se contulisset. At illi, non hoc sibi vitio esse dandum aiunt, quod genere conjuncti essent regi. Qui sermo durus visus est populo : et vir quidam factiosus atque improbus, nomine Sabeas, ex tribu Beniamitica, exclamat ; *Nobis nulla in Davide pars est, neque ulla in Jessæi filio hæreditas* ; inflatoque cornu, omnes a Davide ad sese abstrahit, sola tribu Judaica apud eum permanente. Rex autem Abesam imperatorem creatum, ad colligendas e Judaica tribu copias ablegat, ut intra triduum reverteretur. Verum illo cessante, Joabo mandat, ut cum iis militibus qui ad manum essent, Sabeam invaderet : *Ne*, inquit, *procrastinantibus nobis, inimici vires augeantur*. Statim ad bellum vadit Joabus, cui cum magnis copiis occurrit Abesa : quo accedente, gladio quo accinctus erat, de industria e vagina humi projecto, sublatoque, ad eum salutandum prope aggressus, Abesam ense in ventrem defixo occidit, et populo ejus assumpto Sabeam persequitur, qui in urbem munitam confugerat. Eam obsidente Joabo, cordata quædam mulier, de muro clamans : *Cur*, inquit, *eversurus es metropolim Israeliticam ? Ob Sabeam*, respondet ille. Tum illa civibus persuadet, ut Sabeæ caput 79 amputatum in castra projicerent. Quo facto, Joabus obsidione soluta, Hierosolyma reversus, omnium copiarum imperator eligitur. Post hæc annonæ penuria per triennium pressit populum, cujus causam requirenti regi, respondet Deus, ob Gabaonitas factam famem : eisque satisfaciendum esse pro quibusdam eorum, quos Saul contra fidem a Jesu et senatoribus eis datam, occidisset. Itaque rex Gabaonitas accersit : qua re satisfieri sibi velint, rogat. Illi septem viros e Saulia familia postulant. Eos dedit rex, ut petierant, Memphibosthe conservato. Quibus acceptis, occisis, pluviam demisit Deus. Deinde bello contra Barbaros orto, David cum suo exercitu hostes persequitur, fatigatus plane viribus destituitur. Quem sic affectum quidam ex hostibus conspicatus, ad eum occidendum accurrit. Sed Abesa Joabi frater, defenso rege, Barbarum interficit. Ob id ejus satellites jurant, se posthac non passuros eum inire bellum. Barbaris denuo arma inferentibus, rex oppositis suis copiis multos occidit, reliquos in fugam vertit. Nec multo post, iidem resumptis armis incursionem faciunt in agros Israelitarum, adducto secum giganteæ stature viro, qui senos manuum et pedum digitos habebat : quo Jonathas Davidis fratris filius occiso spoliatoque, popularibus suis victoriam faciliorem reddidit. Ab eo tempore bellum inferre Barbari destiterunt.

στειλάς ὁ βασιλεὺς στρατὸν ἐπ' αὐτοὺς, πολλοὺς μὲν

Α Γ'. Παραγενομένου δὲ τοῦ βασιλέως εἰς Γάλαλα, συνήχθη ἐκεῖ πᾶς ὁ λαὸς Ἰσραὴλ, αἰτιώμενοι τὴν Ἰούδα φυλὴν λάθρα πρὸς αὐτὸν ἔλθοῦσαν. Οἱ δὲ μὴδὲν κακίζεον αὐτοὺς· ἔλεγον δὲ τοῦτο οἰκίους ὄντας πρὸς γένος τῷ βασιλεῖ. Τῷ δὲ λαῷ σκληρὸς ὁ λόγος οὕτως ἐφάνη. Καὶ τις ἀνὴρ Βενιαμίνης στασιώδης καὶ πονηρὸς, Σαβὴ κακημένος· *Ὁὐκ ἔστιν ἡμῖν μερίς ἐν Δαβίδ, οὐδὲ κληρονομία ἐν τῷ σὺν Ἰεσσαί, ἀνεβόθης*. Καὶ σαλπίας ἐν κέρατι, ἀπέστησε πάντας ἀπὸ Δαβίδ, μόνης τῆς Ἰούδα φυλῆς παραμεινάσης αὐτῷ. Ὁ βασιλεὺς δὲ, στρατηγὸν τὸν Ἀβеса προβαλλόμενος, συλλέξαι στρατιὴν ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς ἐξαπέστειλε, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπεανελθεῖν. Χρονίζοντας δὲ τοῦ Ἀβеса, τῷ Ἰωάβ ἐκελεύεται τὴν ἐκεῖ παρούσαν λαθόντα δύναμιν, ἐξορμήσαι κατὰ τοῦ Σαβὴ, *Ἴνα μὴ, ὑπερτιυεμένων ἡμῶν, φησί, μάλλον ὁ ἐχθρὸς παρασκευασθῆ*. Καὶ αὐτίκα ὁ Ἰωάβ ἐχώρει πρὸς πόλεμον. Ἀπίοντι δὲ μετὰ μεγάλης δυνάμεως, συνηντήκει αὐτῷ Ἀβеса· καὶ Ἰωάβ, προστόντος αὐτῷ τοῦ Ἀβеса, τὸ ξίφος, ὃ περιέζωστο, πεποίηκε τοῦ κουλεοῦ ἐκπασεῖν, καὶ ἤρει τοῦτο ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀσπάζασθαι προσεγγίσας τῷ Ἀβеса, ὡς κατὰ τῆς γαστρὸς ἐκείνου τὴν μάχαιραν, καὶ ἀπέκτεινε. Προσλαβόμενος δὲ καὶ τὴν ἐκείνου λαὸν, τὸν Σαβὴ κατεδίωκεν. Ὁ δὲ εἰς πόλιν κατέφυγεν ὀχυρὰν, καὶ ἐπολιορκεῖ τὴν πόλιν ὁ Ἰωάβ. Καὶ τις ἀπὸ τοῦ τείλους γυνὴ συνετή ἐδόθησε πρὸς αὐτόν· *Ἴνα τί καταβαλεῖν ἐθέλεις μητροποιὸν Ἰσραὴλ ; Ὁ δὲ, Διὰ τὸν Σαβὴ, ἀπεκρίνατο*. Ἢ δὲ, πρὸς τοὺς πολίτας ἔλθοῦσα, πείθει τεμόντας τὴν κερφαίην Σαβὴ, ρίψαι εἰς τὸ στρατόπεδον. Καὶ τούτου γεγονότος, ὁ Ἰωάβ τὴν πολιορκίαν λύσας, ἀπῆλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἀπεδείχθη πάλιν πάσης τῆς δυνάμεως ἀρχιστράτηγος. Ἐγένετο δὲ μετὰ ταῦτα λιμὸς, καὶ ἐπὶ ἔτη τρία ἐπέριξε τὸν λαόν. Ζητήσαντος δὲ τοῦ βασιλέως περὶ τούτου, δεδῆλωκεν ὁ Θεός, διὰ τοὺς Γαδωνίτας γίνεσθαι τὸν λιμὸν, καὶ δεῖν αὐτοὺς ἐκδικίας τυχεῖν, ἀν' ὧν ὁ Σιούλ ἀπέκτεινεν ἐξ αὐτῶν, μὴ τηρήσας τοὺς παρὰ Ἰησοῦ καὶ τῆς γερούσιας γεγονότας ὅρκους αὐτοῖς. Ἐκάλεισεν οὖν τοὺς Γαδωνίτας ὁ βασιλεὺς, καὶ τί ἂν βούλοιντο γενέσθαι αὐτοῖς ἐπέθετο εἰς ἐξέλασμα. Οἱ δὲ ἐπτὰ ἄνδρας ἤτησαν δοθῆναι αὐτοῖς ἐκ τοῦ οἴκου Σαοῦλ. Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐπτὰ ἄνδρας, ὡς ἤτησαν, τοῦ Μεμφιδοσθε φεισάμενος. Οἱ δὲ, λαβόντες τοὺς ἄνδρας, ἀπέκτειναν, καὶ κατήνεγκαν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν ὑετόν. Πολέμου δὲ μετὰ ταῦτα γενομένου πρὸς ἀλλοφύλους, ὁ Δαβὶδ μετὰ τῆς οἰκίας στρατιᾶς κατεδίωξε τοὺς πολεμίους. Καὶ κατάκοπος γεγὼς, παρεῖτο ἐκλυθεῖς· καὶ τις τῶν ἐναντιῶν, οὕτως ἔχον· α τὴν βασιλέα ἰδὼν, ὤρμησε πατάξαι αὐτόν. Ἀβеса δὲ ὁ ἀδελφὸς Ἰωάβ, ὑπερασπίσας τοῦ βασιλέως, τὸν ἀλόφυλον ἔκτεινε. Καὶ διὰ τοῦτο ὄμωσαν οἱ περὶ Δαβὶδ, μὴκέτι παραχωρῆσαι αὐτὸν εἰς πόλεμον ἐξελεῖν. Καὶ πάλιν δὲ τῶν ἀλλοφύλων στρατευσαμένων, κτανθήναι· πεποίηκε, τοῦ δὲ περιλειφθέντος φυγεῖν.

διαλιπόντες δὲ μικρὸν οἱ ἀλλόφυλοι, ἐπῆλθον ἐτι κατὰ τῆς χώρας τῶν Ἰσραηλιτῶν. Καὶ ἦν παρ' αὐτοῖς γιγαντιαῖος ἀνήρ, ἐξ δακτύλους ἔχων ἐν ἑκατέρῃ χειρὶ, καὶ ὁμοίως ἐν τοῖς ποσίν· ᾧ συμπλακαί· Ἰωνθάν ἀδελφιδεὺς τοῦ Δαβὶδ, κατέβαλεν αὐτὸν, καὶ ἐσκόλευσε, καὶ ῥοπήν πρὸς νίκην τοῖς ὁμοφύλοις παρέσχετο. Οὐκέτι γοῦν προσέθεντο οἱ ἀλλόφυλοι τοῖς Ἑβραίοις μαχέσασθαι.

Ζ. Εἰρήνης δὲ ἔκτοτε τυχὼν ὁ Δαβὶδ, ψδὰς συν-
 ἔθετο πρὸς Θεὸν, καὶ ὄργανα κατασκευάσας, μετ'
 αὐτῶν ἐδίδαξε τοὺς Λευίτας τοὺς ὕμνους ᾄδειν.
 Τοιαῦτα δ' ἦσαν τὰ ὄργανα· ἡ μὲν κινύρα δεκάχορ-
 δος ἦν, καὶ πλήκτρῳ ἐκρούετο. Ἡ δὲ ναῦλα, δώ-
 δεκα φθόγγους ἔχουσα, τοῖς δακτύλοις ἐπλήττετο.
 Κύμβαλά τε ὑπάρχον χάλικα, μεγάλα τε καὶ πλα-
 τεία. Ἦν δὲ περὶ τὸν Δαβὶδ καὶ σύστημα γενναίων
 ἀνδρῶν. Οἱ δὲ τούτων ἐπιστημότατοι τριάκοντα ἐτύγ-
 χανον καὶ ἑπτὰ, οἱ πολλὰκις ἠρίστευσαν. Καὶ ποτε
 ἀλλοφύλων ἐπὶ Βηθλεὲμ ἐστρατοπεδευκῶτων, ὁ βα-
 σιλεὺς ἐκ τοῦ ἐν Βηθλεὲμ φρέατος ὕδωρ πίνειν ἐπε-
 θύμισε. Καὶ τρεῖς ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ἀνδρείων, δρα-
 μόντες, καὶ μέσην τῆν τῶν ἐναντίων διελθόντες
 παρεμβολήν, ὕδρευσαντο ἐξ ἐκείνου τοῦ φρέατος.
 Καί τις διὰ τῶν πολεμίων ἐλθόντες, καταπλα-
 γέντων τὸ θάρος αὐτῶν, καὶ ἠρεμοῦντων, τῷ βα-
 σιλεὶ τὸ ὕδωρ προσκοιμήσασιν. Ὁ δὲ, *Ἰλωὸς μοι*
Κύριος, εἶπεν, οὐ πίομαι τοῦτο, αἵματι τῶν ἀν-
δρῶν καθ' αἰὶν τῶν ψυχῶν αὐτῶν κομισθέν.
 Οὐκ ἔπιεν οὖν, ἀλλ' ἔσπεισεν αὐτὸ τῷ Θεῷ. Ἀπ-
 αριθμησαὶ δὲ τὸν λαὸν ἅπαντα βουληθεὶς, ἐκέλευσε
 τὸν Ἰωάβ ποιῆσαι τὴν ἀπαριθμῆσιν. Τοῦ δὲ μὴ
 ἐπιμένεσαντος τὴν βουλήν, καὶ τὴν πρᾶξιν οὐκ ἀγα-
 θὴν λέγοντος, ὁ βασιλεὺς οὐκ ἐπέθετο. Καὶ ἀπῆλθεν
 Ἰωάβ, καὶ ἠρίθμησε τὸν λαόν, καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς
 Ἰσραὴλ ὀκτακοσίων χιλιάδων ἀνδρῶν θανάμωος,
 σπομμένων ῥομφαίων, καὶ πεντακοσίων χιλιάδων
 ἀνδρῶν μαχητῶν τῶν ἐξ Ἰουδα φυλῆς. Ἐτα μετ-
 εμέλετο ὁ Δαβὶδ, καὶ ὠμολόγει ἡμαρτημένα. Γὰρ δὲ
 ὁ προφήτης καλεῦσαντος τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθη πρὸς
 τὸν Δαβὶδ, καὶ φησὶν· *Ἐκ τριῶν τούτων ἐκλεξαι*
ὁ πρὸς βουλῆς σοὶ ἐστι, πότερον αἰρῆ ἐπὶ ἐτη
ἐκτὰ λιμὸν ἔσσεσθαι σοὶ κατὰ τὴν χώραν, ἢ ἐπὶ
τρεῖς μῆνας ὑπὸ πολεμίων διώκεσθαι, ἢ θάνατον
ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐνοσηψαί σου τῷ λαῷ. Ὁ δὲ,
 Στενά μοι πάντῃθεν, ἔφη, ἀλλὰ βέλτιόν μοι εἶς τὰς
 χεῖρας· τοῦ Θεοῦ ἔμπασιν. Καὶ ἐπῆλθε θάνατος
 τῷ λαῷ πρωτὶθεν ἕως ὥρας ἀριστου, καὶ ἀπέθανον
 ἐκ παντὸς τοῦ λαοῦ χιλιάδες ἑβδομήκοντα. Καὶ ὁ
 Δαβὶδ ἰκέτευε τὸν Θεόν, καὶ ὁ ὀλοβρευῶν ἄγγελος
 τῷ λαῷ, ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ.
 Ἐπὶ οὖν ὁ βασιλεὺς· *Ἐγὼ ἡμάρτηκα, Κύριε, ὁ*
κοιμήν· τὰ δὲ ποίμνια ὁ λαός οὐχ ἡμάρτοσαν·
ἐξώλεμι κολάσεως ἀξίος, καὶ οὐχ οὗτοι. Δυσω-
 πηθεὶς δὲ τὴν τοῦ βασιλέως κατάνυξιν ὁ Θεός,
 ἔπαυσε τὴν φθορὰν, καὶ διὰ τοῦ προφήτου Γαδ ἐν
 τῇ ἄλωνα τοῦ Ἰερουσαίου Ὀρνά θυσιαστήριον πῆξαι-
 σθαι ἐκέλευσε, καὶ οὔσαι ἐκεῖ. Καὶ ἐποήσεν οὕτως
 Δαβὶδ, ἀνησάμενος τὴν ἄλωνα ἐκ τοῦ Ὀρνά. Ὡς
 δὲ Ἰώσηπος ἔγραψεν, ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ λέγεται
 ἀγαγεῖν Ἀβραάμ τὸν Ἰσαὰκ, ὥστε ὀλοκαυτῶσαι
 αὐτόν. Ἠβούλετο δὲ καὶ ναὺν οἰκοδομῆσαι Δαβὶδ
 ἐκεῖ τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἀπέρχθη πρὸς τοῦ Θεοῦ. Πρε-
 σβύτερος δὲ γενόμενος ὁ Δαβὶδ σφόδρα, δυσχερῶς ὕπ-

A VII. Otium igitur nactus David, odas compo-
 snit, Levitasque instrumentis ad eam rem factis,
 hymnos canere docuit. Instrumenta hujusmodi
 fuerunt : cynnira, decem ornata chordis, plectro :
 nablum chordarum, duodecim, digitis pulsabatur.
 Parata erant et cymbala ærea, magna, lataque.
 Habebat porro circa se octium virorum fortium
 quorum illustrissimi triginta et septem rem sæpe-
 numero bene gesserant. Et cum hostes quodam
 tempore circa Bethleem castra posuissent, rex
 e puteo, qui circa id oppidum erat, aquam desi-
 deravit. Itaque tres ex ejus satellitibus per media
 hostium castra profecti, aquam inde petitam, ea-
 dem regressi via, hostibus eorum audacia conster-
 natis et quiescentibus, regi attulerunt. At ille :
 B *Sic propitius, SO inquit, sit mihi Deus, ut aquam*
hanc non bibam, sanguine virorum et periculo ani-
marum eorum allatam. Neque bibit, sed libavit
 Deo. Post Joabo mandat ut populum numeret.
 Is etsi id consilium improbabat, et rem minime
 laudabat, tamen cum regem a sententia dimovere
 non posset, parat, numerat, invenit Israelitarum
 octingenta millia bellicosorum et fortium virorum,
 et quingenta millia Judaicæ tribus, item bellicoso-
 rum. Verum David statim facti poenitens, se pec-
 casse confitetur, et Gad propheta eum jussu Dei
 aggressus : *Trium, inquit, tibi rerum optio datur,*
nam malis tu et regio per septennium fame premi,
an per tres menses ab hostibus urgeri : an mortem
per triduum grassari in populo. Ibi David undique
 C se in angustias redactum esse queritur, sed præ-
 stare sibi incidere in *vanus Domini.* Itaque
 morte grassante, a diluculo usque prandii tempus,
 ex omni populo septuaginta millia ceciderunt.
 Tum David, cum angelus populi interfector ma-
 num super Hierosolyina extendisset, Deo in hæc
 verba supplicavit : *Ego pastor, o Domine, peccavi :*
sed populus, grex meus, non peccavit. Ego pæna
dignus sum, non isti. Hac mœstitiâ regis placatus
 Deus, luem compescuit, et per Gadem prophetam
 in Ornæ Jebusæi area constructa ara, sacra fieri
 jussit : itaque fecit David empta ab Orna area,
 quo in loco, ut Josephus tradit, Isaacum Abiraha-
 mus immolaturus fuisse perhibetur, et David
 ædem constructurus erat nisi a Deo prohibitus
 fuisset. Davidi cum ob senium algore vexaretur,
 puellam Abisagem adjunxerunt, cujus concubi-
 tu pueri fovetur. Sed cum ea rem non habuit
 rex, ætate effetus. Adonias autem quartus ejus
 filius, homo perquam formosus, commotus pa-
 tris senio, regnum sibi vindicat, Joabo impera-
 tore et Abiathare pontifice suffragantibus. Itaque
 semel splendido sacrificio apparato, fratres con-
 vocat, et Judaicæ tribus principes, Abiatharem
 item et Joabum : Salome, Gade propheta, et

Banæa præfecto satellitum non invitatis. Ait igitur Bersabæ Nathan : Num audisti regno positum esse Adoniam? Quæ ad Davidem ingressa : Tu jurasti, inquit, domine mi rex, Salomonem filium tuum **¶** in regno tibi successurum. Ecce autem Adonias te ignorante regno potitur. Hæc nondum elocuta muliere, Nathan quoque propheta ingressus, rogat, num de illius sententia regnum Adonias occuparet? At ille Deum testatus : Hodie, inquit, rex futurus est Salomon. Vocatoque Sadoco pontifice, et Banæa, propheta quoque adhibito, et aulae regis satellitiibus, Salomonem in mula regis collocatum, et extra urbem ad fontem Sionem perductum, sacro oleo inaugurari, et cornibus inflatis regem proclamari, perque urbem mediam deduci jubet. Hi sine mora parent, Salomonis electio passim prædicatur : qua etiam apud Adoniam et convivas ejus cognita, cæteri suas quisque domos abeunt. Adonias autem majore percussus metu, ad aram confugit ; et vitam ea conditione a Salomone impetrat, ut si denuo in facinore deprehenderetur, capite pœnas daret. Cæterum David mortem instare sibi videns, Salomonem accersit : mandat, ut Dei præcepta observet, et secundum leges ejus vivat : *¶* Que, inquit, semen nostrum, quemadmodum promissum mihi Dominus, thronum meum æternum teneat. Adjicit ne Joabum impunitum dimittat, ob Abeneri et Amesiæ cædem : neque Semeim, qui fugienti sibi diras imprecatus fuerit. Ac præter alia, templum construere jubet Domino, descriptione illius exhibita : ad id opus et ipsum et principes et Leviticam tribum cohortaret, quod multa ad eam rem necessaria relinqueret, videlicet auri decies, argenti centies mille talenta, smaragdos, aliosque lapides pretiosos, æs et ferrum innumerabile, aliamque materiam copiosam. Ac prius collectis se adjicere auri puri puri ter mille talenta ad adytum, et decies mille stateres, et argenti talenta totidem. [Ad hæc, si cui gemma erat, eam quisque in thesauros congregabat.] Hæc effatus, paulo post moritur, expletis vitæ annis septuaginta, cum regnasset annos Chebrone septem, Hierosolymis tres et triginta, vir omnibus rege dignis virtutibus illustris. Mortuum Salomon Hierosolymis regaliter sepelit, magnis opibus cum eo consepultis.

λίντα τὸν Ἀδωνίαν, καὶ τὸν Ἀμεσίαν (52)· μηδὲ μόνον τὸν Σεμεί, ὃς αὐτῷ καθράσατο φεύγοντι. Καὶ ἄλλα αὐτῷ ἐνετείλαμενος, καὶ ναὸν ἐπισκήψας οἰκοδομῆσαι Κυρίῳ, καὶ τὴν διαγραφὴν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ παρέσχεν αὐτῷ, καὶ πρὸς τὸ ἔργον λόγοις διήγειρε καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὴν φυλὴν τοῦ Λευὶ, πολλὰ φήσας κατατιπεῖν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ, τάλαντα μὲν χρυσοῦ μύρια, μυριάδας δὲ παλάντων ἀργύρου δέκα, σμάραγδόν τε καὶ ἄλλους λίθους πολυτελεῖς, χαλκὸν δὲ καὶ σίδηρον ἀριθμὸν ὑπερβαίνοντα, καὶ ὕλην ἑτέραν ἀφθονὸν καὶ νῦν δὲ προστιθέναι τοῖς ἤδη συντελεγμένοις χρυσοῦ καθαρῷ τρισχίλια τάλαντα εἰς τὸ ἄδυτον, καὶ μυρίου στατήρας, ἀργύρου δὲ μύρια τάλαντα. Καὶ εἰ τινα δὲ λίθος ἦν τῶν τιμιῶν, ἐκόμισεν ἕκαστος, καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς θησαυροὺς (53). Μετ' ὀλίγον δὲ ἐτελεύτησε Δαβὶδ, βιώσας ἑνιαυτοὺς ἑβδομήκοντα, βασιλεύσας ἐν Χεβρών μὲν ἔτη ἑπτὰ, ἐν Ἱερου-

Variorum lectiones et notæ.

(52) Τὸν Ἀμεσίαν. Ita mss. Reg. et Colb. Ἀδωνίαν supra vocavit.

(53) Καὶ εἰ τινα δὲ λίθος ἦν τῶν τιμιῶν, ἐκόμισεν ἕκαστος, καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς θησαυ-

τοῦ γήραος ἐτόχανε. Διὸ νεάνιδα ἐξελέξαντο (Ἀδωνίαν ὄνομα αὐτοῦ), καὶ ἦν ἡ κόρη συγκοιταζομένη τῷ βασιλεὶ, καὶ θάλπουσα αὐτόν· καὶ οὐκ ἔγνω αὐτὴν, ἀφροδισιάζειν γὰρ διὰ γῆρας οὐκ ἔδύνατο. Ἀδωνία· δὲ τέταρτος ὢν ἐν τοῖς τοῦ βασιλέως υἱοῖς, ὠραίος πάνυ, ὄρων τὸν πατέρα γεγηρακότα, τῆς βασιλείας ἀντεποιεῖτο, συναντιλαμβανομένου αὐτῷ Ἰωάβ τοῦ ἀρχιστρατήγου, καὶ Ἀβιάθαρ τοῦ ἀρχιερέως. Καὶ ποτε θυσίαν δαψιλῆ παρασκευασάμενος, τοὺς ἀδελφοὺς συνεκάλεσε, καὶ τοὺς προέχοντας τῆς Ἰουδα φυλῆς, καὶ Ἀβιάθαρ καὶ Ἰωάβ. Σολομώντα δὲ καὶ τὸν προφήτην Νάθαν, καὶ Βαναίαν τὸν ἄρχοντα τῶν ρωματοφυλάκων, οὐ κέλῃκειν. Ἐἶπεν οὖν πρὸς Βηρσαβεὶ Νάθαν· Ἀκήκοας οὐκ ἐθασιλευσεν Ἀδωνίας; Ἡ δὲ πρὸς τὸν βασιλέα εἰσελθούσα, Σὺ ὤμοσας, εἶπε, κύριε μου βασιλεῦ, ὡς Σολομὼν ὁ υἱὸς σου βασιλεύσει μετὰ σέ, καὶ ἰδοὺ ἐθασιλευσεν Ἀδωνίας, σὺ δὲ ἠγγήσας. Ἐτι ταῦτα λεγούσης Βηρσαβεὶ, καὶ ὁ προφήτης Νάθαν εἰσελθὼν ἠρώτα τὸν βασιλέα, εἰ κατὰ γνώμην αὐτοῦ βεβασιλευκεν Ἀδωνίας; Ὁ δὲ τὸν θεὸν ὤμοσεν, ὡς Σήμερον βασιλεύς ἐσται ὁ Σολομὼν. Καὶ καλέσας τὸν ἀρχιερεῖα Σαδώκ καὶ Βαναίαν, καλεῖται συμπαρακληθεὶς τὸν προφήτην, καὶ τοὺς περὶ τὴν αὐλὴν τὴν βασιλικὴν ὄπλιτας, ἀναθίσθαι τὸν Σολομὼντα ἐπὶ τὴν τοῦ βασιλέως ἡμίονον· καὶ ἀπαγαγόντας ἔξω τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν πηγὴν τὴν καλουμένην Σιῶν, χρίσαι τῷ ἁγίῳ ἔλαιῳ, καὶ βασιλέα ἀναγορεύσαι, ὁμιλίζοντας ἐν τοῖς κέρασι, καὶ διὰ μέσης τῆς πόλεως παραπέμψαι αὐτόν. Οἱ δὲ αὐτίκα, καθὼς ἐνετάλθησαν, πεποιθήσασιν· καὶ διεδοθήθη πανταχοῦ ἡ τοῦ Σολομὼντος ἀνάβρῃσις. Ὡς δ' ἐγνώσθη καὶ τῷ Ἀδωνίᾳ καὶ τοῖς συνευχομένοις αὐτῷ, οἱ μὲν ἄλλοι πρὸς ἑαυτοὺς ἀπήλθον· Ἀδωνίας δὲ μάλλον δεδιώς, τῷ θυσιαστηρίῳ προσέφυγε, καὶ πίστει τῆς σωτηρίας ἦντι παρὰ τοῦ Σολομὼντος. Ὁ δὲ τῆς μὲν τότε ἀμαρτίας ἀφῆκεν αὐτόν· εἰ δ' εἰς αὐτοῦ κακὸν τι ποιῶν εὐρεθῆ, θανατωθήσεται. Ὅρων δὲ Δαβὶδ ἐγγίζοντά οἱ τὸν θάνατον, προσκαλεῖται τὸν Σολομὼντα, καὶ ἐντέλλεται αὐτῷ φυλάττειν τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, καὶ κατὰ τοὺς νόμους αὐτοῦ πολιτεῦσθαι· Ἴνα τὸ σπέρμα ἡμῶν, φησί, καθὼς ἐπηγγελάσθαι μοι ὁ Κύριος, ἕως τοῦ αἰῶνος εἴη ἐπὶ τοῦ θρόνου μου. Καὶ προστίθει μὴ εἶσαι τὸν Ἰωάβ ἀτιμώρητον, ἀνελάττω τὸν Ἀδωνίαν, καὶ τὸν Ἀμεσίαν (52)· μηδὲ μόνον τὸν Σεμεί, ὃς αὐτῷ καθράσατο φεύγοντι. Καὶ ἄλλα αὐτῷ ἐνετείλαμενος, καὶ ναὸν ἐπισκήψας οἰκοδομῆσαι Κυρίῳ, καὶ τὴν διαγραφὴν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ παρέσχεν αὐτῷ, καὶ πρὸς τὸ ἔργον λόγοις διήγειρε καὶ αὐτόν καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὴν φυλὴν τοῦ Λευὶ, πολλὰ φήσας κατατιπεῖν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ, τάλαντα μὲν χρυσοῦ μύρια, μυριάδας δὲ παλάντων ἀργύρου δέκα, σμάραγδόν τε καὶ ἄλλους λίθους πολυτελεῖς, χαλκὸν δὲ καὶ σίδηρον ἀριθμὸν ὑπερβαίνοντα, καὶ ὕλην ἑτέραν ἀφθονὸν καὶ νῦν δὲ προστιθέναι τοῖς ἤδη συντελεγμένοις χρυσοῦ καθαρῷ τρισχίλια τάλαντα εἰς τὸ ἄδυτον, καὶ μυρίου στατήρας, ἀργύρου δὲ μύρια τάλαντα. Καὶ εἰ τινα δὲ λίθος ἦν τῶν τιμιῶν, ἐκόμισεν ἕκαστος, καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς θησαυροὺς (53). Μετ' ὀλίγον δὲ ἐτελεύτησε Δαβὶδ, βιώσας ἑνιαυτοὺς ἑβδομήκοντα, βασιλεύσας ἐν Χεβρών μὲν ἔτη ἑπτὰ, ἐν Ἱερου-

rouc. Hæc ejusmodi [] notis interclusi, ait Wolfius, cum ad institutum minime pertineant. Quod etsi verum sit, habentur tamen in mss. Reg. et Colbert.

αὐτῆμ δὲ τρία πρὸς τοῖς τριάκοντα· ἀνὴρ πᾶσαν ἀρετὴν κατορθωκῶς, προσήκουσαν βασιλεῖ. Ἔθαψε δὲ αὐτὸν ὁ παῖς Σολομῶν ἐν Ἱεροσολύμοις βασιλικῶς, καὶ πλοῦτον ἀφθονον αὐτῷ συνεξέδυσεν.

Η' Σολομῶν δὲ, ὅτε τὴν βασιλείαν παρέλαβε, νεώ- A
τατος ἦν, δωδέκατον ἔτος ἄγων τῆς ηλικίας αὐτοῦ.
Ὁ μόνος Ἀδωνίας πορευθεὶς πρὸς Βηρσαβὲ τὴν
μητέρα τοῦ Σολομῶντος, Οἶδας, εἶπε, τὴν βασιλείαν
ἐμοὶ προσήκειν, καὶ διὰ πρῆσθυγένειαν, καὶ διὰ
τὴν ἀρεσιν τοῦ λαοῦ. Μετέβη δὲ πρὸς Σολομῶντα
τὸν ἀδελφόν μου, καὶ μοι στεργεῖον τὸ γερῶνός,
ὡς γράμμη Θεοῦ γερῶνός. Μίαν δ' αἰῶν αἰτήσιν·
δοθῆναι μοι πρὸς γάμον τὴν τῷ πατρὶ συγκοιμη-
μένην κόρη τὴν Ἀδισάκ, ἐπει μὴδ' ἔγνω ταύτην
ὁ πατήρ διὰ γήρας, ἀλλ' ἔτι παρθένος ἔστιν. Ἡ
δὲ Βηρσαβὲ κομίζειν τοὺς λόγους ὑπέσχετο τῷ
υἱῷ, καὶ καταπράξασθαι τὸν γάμον αὐτῷ σπουδαί-
οτατα (54). Καὶ πορευθεὶσα πρὸς τὸν υἱόν, δοῦναι τῷ
ἀδελφῷ Ἀδωνίᾳ τὴν Ἀδισάκ παρεκάλει. Ὁ δὲ ὀρ-
γισθεὶς ἐπὶ τῷ λόγῳ, θαυμάζειν εἶπεν (55), εἰ μὴ καὶ B
τῆς βασιλείας παραχωρήσαι Ἀδωνίᾳ ὡς πρῆσθυτέρῳ
αὐτὸν ἀξίω. Καὶ αὐτίκα τῷ ἐπὶ τῶν σωματοφυλά-
κων Βαναῖα κτείνειν τὸν Ἀδωνίαν προσέταξε. Τῷ δὲ
Ἀδισάθαρ εἰς τὴν ἐνεγκαμένην πορευθῆναι ἐπέταξε,
καὶ διάγειν ἐν τοῖς ἀγροῖς. Θανάξου γάρ, φησί,
ρύσαι σε, ἔπρσα μου συνέκαμες τῷ πατρὶ. Καθὼς
οὖν τῷ Ἥλαϊ προσέφηκεν ὁ Θεός, ἀφῆρητο ἡ τῆς
Ιερωσύνης τιμὴ ἐξ οἴκου Ἰθάμαρ, καὶ πρὸς Σαδὼκ
μεταπέπτωκεν, ἐκ τοῦ γένους οὗτα τοῦ Φινεὶς. Ὁ
δὲ στρατηγός Ἰωάβ, ταῦτα μαθὼν, καὶ περὶ δαῖς γε-
γονὸς, τῷ θυσιαστηρίῳ προσπέφουγε· καὶ καλούμε-
νος, οὐκ ἄν ποτε ἐξελεῖν εἶπεν, ἀλλ' αὐτοῦ τε-
θνήξασθαι, καὶ οὐκ ἄλλοθεν. Τοῦτο τῷ βασιλεῖ ἀγγελ-
θὲν, πέπεικε στείλαι, κάκαί τὸν Ἰωάβ ἀνελεῖν. C
Ἐντεῦθεν Βαναῖας μὲν πάσης τῆς δυνάμεως προκε-
χρίστο στρατηγός, Σαδὼκ δὲ τῆς ἀρχιερωσύνης
ἤξιώτο. Τὸν δὲ γε Σεμειὶ ὁ βασιλεὺς ἐν Ἱερουσαλήμ
περιώρισεν, ὥστε ταύτης μὴ ἐξίναί· εἰ δ' οὐ, θάνα-
τον αὐτῷ τὸ ἐπιτίμιον ἔταξεν. Ὁ δὲ, μετὰ ἑτη τρία
δούλων αὐτοῦ φυγόντων, ἐπὶ ζήτησιν αὐτῶν ἐξελή-
λυθε. Καὶ τοῦτο γούς Σολομῶν, ἀναιρεθῆναι τὸν
ἄνδρα ἐκέλευσεν. Ἄγεται δὲ Σολομῶν εἰς γυναῖκα
θυγατέρα Φαραῶ, καὶ τὰ τεῖχη τῶν Ἱεροσολύμων
ἐπὶ μείζον ἦρε, καὶ ὀχυρώτερα κατασκεύασε. Καθ'
ἕκνου; δὲ χρηματίσας; αὐτῷ ὁ Θεός, εἶπεν αὐτῷ
αἰτήσαι ὃ βούλοιο. Ὁ δὲ σύνεσιν· καὶ φρόνησιν
ἤτησε δοθῆναι αὐτῷ. Καὶ ὁ Θεός ἀποδεξάμενος αὐ-
τὸν τῆς αἰτήσεως, καὶ σοφίαν δώσειν αὐτῷ καὶ μέγαν
νοῦν ἐπηγγείλατο, ὡς οὐχ ἑτέρῳ πρὸ αὐτοῦ, ἢ τινι
μετ' αὐτόν. Προσθεῖναι οὐ καὶ ἄπερ οὐκ ἤτησε,
πλοῦτον καὶ νίκην καὶ εὐκλείαν, εἰ φυλάξῃ τις
αὐτοῦ ἐντολὰς καὶ δικαιώματα. Μετὰ ταῦτα δύο
προσῆλθον αὐτῷ γυναῖκες· ὧν ἡ μία, Βασιλεῦ, ἔφη,
ἀλλήλαις ἡμεῖς συνφουκούμεν, καὶ οὐδεὶς μού
ἤμῶν. Ἐτέκομεν δὲ ἄμφω κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν
ἄρρητα. Καὶ μετὰ μικρόν αὐτή, τῷ αὐτῆς ἐπιπε-
σούσα νιφ, νεκρὸν διωπρυσθείσα εἶδεν αὐτόν.
Καὶ τὸ μὲν τεθηκός, ὑπρόσσης ἐμοῦ, ὑποτίθησι

VIII. Salomon suscepto regno admodum fuit ado-
lescens, annos duodecim natus, cujus matrem B2
Bersabem Adonias sic alloquitur : *Nosti regnum ad
me pertinere, tum ob ætatis prerogativam, tum ex
consensu populi. Sed id ad Salomonem fratrem meum
transiit : quod æquo mihi ferendum est animo, quo-
niam Deo ita visum est. Unum tamen peto, ut Abisag
patris mei concubina, quoniam præ senio illam non
attigit, ac virginem reliquit, in matrimonium mihi
detur.* Bersabe, illa se relaturam ad filium, et sum-
mo studio operam daturam pollicetur, ut nuptias
illi conficiat. Sed re audita, rex iratus, mirari se
ait, quod ut Adoniam tanquam natu majori regno
cederet, non postularet. Ac statim per Banæam
satellitum præfectum eum occidi jubet. Abiatha-
rem quoque in patriam relegat, ut ibi ruri degat :
nam ei vitam se condonare, ob exantlatos cum pa-
tre suo labores. Ita sacerdotii honos, quemadmo-
dum Helio prædixerat Deus, Ithamaris familie
ereptus, ad Sadocum transiit, e genere Phineis
oriundum. His cognitis, Joabus imperator perter-
ritus, ad aram confugit. Unde cum avocaretur, ne-
gavit se discessurum, sed ibi, et non alibi morite-
rum. Quo rex nuntiato, ibi eum interfici jubet.
Tum Banæas totius exercitus imperator designatur,
et Sadocus pontificatus dignitatem consequitur.
Semeim vero rex Hierosolymis exire vetuit, mor-
tem comminatus, si secus fecisset : eumque triennio
post ad fugitivos servos inquirendos urbem egres-
sum, interfici jubet. Uxorem duxit Salomon Pha-
raonis filiam, et mœnia Hierosolymorum altiora et
munitiora fecit. Ac in somnis a Deo jussus optare
quidquid vellet, intelligentiam et sapientiam petiit:
qua petitione Deus comprobata, ei se et sapientiam
et mentem præstantem datum pollicetur, qua-
lem nec ante eum habuisset quisquam nec post ha-
biturus esset : adjecturum porro ea etiam quæ non
petiisset, opes, victoriam, gloriam, si mandata sua
et jura conservaret. Post hæc, duæ mulieres eum
convenere, quarum una : *Rex, inquit, nos in hisdem
adibus habitavimus, neque quisquam præterea nobis-
cum. Accidit autem, ut utraque masculum eodem
tempore pareret. Paulo post, ista filium suum dor-
miens oppressit : et expectata, infantem mortuum
ulnis meis dormientis supponit, viventem ablatum sibi
vindicat. Quo commento animadverso, B3 puerum
repeto : illa negat. Altera, suum esse viventem pue-
rum affirmat, adversariæ mortuum, neque eo se im-
probitatis progressam esse jurat.* Corona circum-
stantium dubitans, quo pacto verum dijudicari
posset, rex puerum gladio in duas secari partes ju-
bet, et utrique mulieri semissem dari. Eam sen-
tentiam vera infantis mater graviter ferens atque
repudians, adversariæ puerum viventem tra-
i

Variæ lectiones et notæ.

(54) Σπουδαίωτατα. Alii codd. σπουδαίωτατον.

(55) θαυμάζειν εἶπεν. Versionem hic inmutavimus juxta verborum sensum, et Josephum.

orat. Quæ vero se matrem ejus falso profitebatur, collaudato judicio, dissectionem maturari flagitat. Ibi rex puerum viventem ei tradi jubet, quæ dissectionem deprecabatur: eam enim esse matrem, quæ pueri cædem tantopere reformidaret. Id populo evidens argumentum fuit sapientiæ regis, qui quidem omnes veteres ingenio prudentiaque superabat. Similitudines ter mille composuit, cantilenas quinquies mille: et a cedro auspicatus usque ad byssopum, describendis stirpibus progressus est, naturasque animalium terrestrium, aeriorum, aquatilium, ac proprietates perquisivit et indagavit. Invenit etiam ad utilitatem hominum, ex-cantationes dæmonum, et adjurationum rationes reliquit, quibus dæmonia fugentur. Quam curationem ad suam usque ætatem durasse Josephus asserit, et in ejus rei fidem hujusmodi experimentum narrat: Eleazarum quemdam popularem suum habuisse annulum, sub cujus pala radix esset, ex iis quas indicaverat Salomon, qui si naso dæmoniaci admoveretur, solo olfactu per nares extraheret dæmonium. Deinde Salomonis facta mentione, recitasse illius ex-cantationes, et adjurasse dæmonium, ne in hominem reverteretur. Hoc in Vespasiani et filiorum ejus conspectu fecisse Eleazarum: et ut vim contra dæmones insitam probaret, posuisse poculum aqua plenum, et jus-sisse dæmonio, ut egressum ex homine id everteret: itaque factum esse, nemine cernente a quo everteretur.

λέγει κεκτῆσθαι τινὰ δακτύλιον, ἔχοντα ὑπὸ τὴν σφραγίδα ρίζαν, ἐξ ἧν ὑπέδειξε Σολομῶν καὶ τοῦτον ταῖς ρίζαι τοῦ δαιμονῶντος προσφέρειν, καὶ τῇ ἀσφρήσει διὰ τῶν μυκτῆρων τοῦ πάσχοντος ἐξέλκεσθαι τὸ δαιμόνιον. Ἐἶτα τοῦ Σολομῶντος μνημῆμον, ἐπιφάδας τε λέγειν ἐξ ἧν ἐκεῖνος συνέθετο, καὶ ἐξορκῶν τὸ δαιμόνιον μηκέτι ἐπανελθεῖν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Τοῦτο καὶ Οὐεσπασιανοῦ καὶ τῶν υἱῶν ἐκεῖνου ἐνώπιον λέγει ποιῆσαι τὸν Ἐλεάζαρ· καὶ δίδόντα τῆς κατὰ τῶν δαιμονῶν ἰσχύος ἀπέδειξεν, τιθέναι ποτήριον πλήρες ὕδατος, καὶ ἐπιτάσσειν τῷ δαίμονι ἀνατρέψασθαι τὸ ποτήριον, μηδενὸς ὀρώωντος τὸν ἀνατρέποντα.

IX. Ædificationem templi auspicatus est quarto anno regni sui, anno post exitum populi ex Ægypto quadringentesimo quadragesimo. Verum de spatio, altitudine et longitudine, formaque ejus, non consentiunt Regum liber tertius, et Josephus libro *Antiquitatum* octavo, ubi de templo scribit; sed in **84** plerisque discrepant. Quam eorum dissensionem, et alia, ut de duobus Cherubis aureis circa adyta collocatis, de arca, de mari æneo, de pelvibus, de magnitudine altaris ænei, de forma aureæ mensæ, et quæ vasa aurea et argentea templo Salomon dedicavit, qui curiosius cognoscere voluerit, is ea in tertio libro Regum, et in Josephi *Antiquitatibus* accurate descripta inveniet. Templo cum omni ornatu annis septem perfecto, populoque a rege Hierosolyma convocato, sacerdotes arcam et tabernaculum a Mose facta, et sacra vasa in templum transtulerunt, rege et omni populo præcedente, levitis libantibus et sufficientibus. Arca, in qua duæ lapideæ tabulæ incant, in adytum reposita est inter duos Cherubos. Sacerdotibus adytum egressis, domus gloria Domini repleta est, et nubes toti

(a) De his quæ hic Zonaras ex Josepho narrat vide Testamentum Salomonis Patrologiæ tom. CXIII.

ταῖς ἀγκάλαις μου. Τὸ δὲ ζῶν ἐξ ἐμοῦ ἀφελούσα, ὡς ἐαυτῆς ᾧ κειώσατο. Καὶ γνούσα τὸ δράμα, ζήτῳ τὸν παῖδα. Ἡ δὲ μοι οὐ δίδωσιν. Ἡ δ' ἑτέρα τὸ ζῶν εἶναι τὸ ἐαυτῆς παιδίον ἀπισχυρίζο, τῆς δ' ἀντιδικου τὸ ἐσθηκός. Καὶ ἐπὶ τοσοῦτον κακοργίας μὴ προβῆναι διώμνυτο. Ἀπορούτων δὲ τῶν περιεστηκῶτων, πῶς ἂν διακριθεῖται τὸ ἀληθές, ὁ βασιλεὺς διχῆ τμηθῆναι τὸ ζῶν παιδίον μαχαίρῃ ἐκέλευσε, καὶ ἀνὰ μέρος δοθῆναι ἑκατέρῃ τῶν γυναικῶν. Τοῦτο ἡ μὲν ἀληθῆς τοῦ βρέφους μήτηρ βάρβω; ἤνεγκε, καὶ παρηγίετο τὴν ψῆφον, καὶ δοθῆναι ζῶν τὸ παιδίον τῇ ἀντιδικῇ ἰκέτευεν. Ἡ δὲ ψευδῶς ἐαυτὴν μητέρα τοῦ παιδὸς ὀνομάζουσα, καὶ ἐπήνει τὴν κρίσιν, καὶ ἐπίσπευδε τὴν διαίρεσιν. Καὶ ὁ βασιλεὺς δοθῆναι ζῶν τὸ παιδίον προσέταξε τῇ παραιομένη τὴν ἐκεῖνου διαίρεσιν· Ἀβυτη, φήσας, ἡ τοῦτο μήτηρ ἐστίν, ἡ τοῦ παιδὸς σφαγῆναι μέλλοντος ὑπερήλησε. Τοῦτο πᾶς ὁ λαὸς ἀκριθῆς τεκμήριον ἔσχηκε τῆς τοῦ βασιλέως φρονήσεως. Πάντας δὲ τοὺς πρὶν εἰς σοφίαν καὶ φρόνησιν ὑπερέβηκε. Συνέταξε δὲ τρισχιλίᾳ παραβολὰς, καὶ πεντακισχίλιας ψάδας, καὶ ἀπὸ τῆς κέδρου ἕως ὀσώπου συνειργράψατο, καὶ περὶ φύσεως ζῶων τῶν τε ζῶων καὶ ἀερρίων, καὶ νηκτῶν, καὶ τῶν ἰδιωμάτων αὐτῶν ἐξήτασε καὶ ἐφιλοσόφησε. Καὶ κατὰ τῶν δαιμόνων ἐξεύρηκεν ἐπιφάδας, εἰς ἀνθρώπων ὠφέλειαν· καὶ τρόπους κατέλιπεν ἐξορκώσεων, εἰς τὰ δαιμόνια ἐδιώκοντο. Καὶ ταύτην τὴν θεραπείαν(α) φησὶν ὁ Ἰώσηπος καὶ μέχρις ἐκεῖνου ἰσχύειν· καὶ τι διηγείται, τοιοῦτον λόγον πιστούμενος. Ἐλεάζαρ τῶν ὀμοφύλων

τῶν ὀμοφύλων

Θ'. Ἦρξατο δὲ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, μετὰ ἔτη τῆς ἐξ Αἰγύπτου ὑποχωρήσεως τοῦ λαοῦ τετρακόσια τσσαράκοντα. Περὶ δὲ τοῦ μέτρου τοῦ ὕψους αὐτοῦ, καὶ τοῦ μήκους, καὶ τῆς τοῦτου κατασκευῆς, οὐχ ὀμοφωνοῦσιν ἡ τε τρίτη τῶν Βασιλειῶν καὶ Ἰώσηπος ἐν τῷ ὀγδόῳ λόγῳ τῆς Ἀρχαιολογίας, περὶ τοῦ ναοῦ συγγραφόμενος, ἀλλ' ἐν τοῖς πλείοσι διαφέρονται. Ὁ δὲ τὰ περὶ τῆς διαφορᾶς πρὸς βουλῆς ἀκριβῶσασθαι, καὶ περὶ τῶν δύο Χερουθιμ ἃ χρυσῷ ποιήσας κατὰ τὸ ἄδυτον ἔστησε, καὶ περὶ τῆς κειώτου, καὶ τῆς χαλκῆς θαλάσσης, καὶ τῶν λούτρων, καὶ πηλίκων ἦν τὸ χάλκον θυσιαστήριον, οἷα δ' ἡ τράπεζα ἡ χρυσῆ, καὶ ὅσα σκευὴ ἀργυρεὰ τε καὶ χρύσεια Σολομῶν ἀνέθετο τῷ ναῷ, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἡ τρίτη τῶν Βασιλειῶν βιβλος, καὶ ἀρχαιολογῶν ὁ Ἰώσηπος ἀρκέσουσι παραστήσασθαι τὴν ἐφ' ἐκάστῃ ἀκριβείαν. Ἐν ἔτεσι δὲ ἐπὶ τὰ συντελέσας ὁ βασιλεὺς τὸν τε ναὸν καὶ ὅσα περὶ ἐκεῖνον, συνεχᾶλεσε τὸν λαὸν εἰς Ἱερουσόλυμα. Καὶ ἀρρυντες τὴν κειώτων οἱ ἱερεῖς, καὶ τὴν σπυγὴν ἦν ἐπῆξατο Μωσῆς, καὶ τὰ ἐν ταῖς θυσίαις ὑπηρετούμενα σκευὴ, πρὸς

τὸν ναὸν μετακόμζον, τοῦ βασιλέως προάγοντος, καὶ τοῦ πλήθους παντός, καὶ τῶν Λευιτῶν σπενδόντων καὶ θυμῶντων. Καὶ κατετέθη ἡ κιβωτὸς εἰς τὸ βῆτον μεταξὺ τῶν δύο Χερουβιμ, τὰς δύο λιθίνας πλάκας ἔχουσα ἐνδοθεν. Ἐξεληθόντων δ' ἐκ τοῦ ἀδύτου τῶν ἱερῶν, δόξης Κυρίου ὁ οἶκος ἐμπέπηλυστο, καὶ νεφέλη τὸν ναὸν ὅλον περιεκέχυτο· ἐξ ἧς ἐπιδημῆσαι τῷ ναῷ τὸν Θεὸν ἐφαντάζοντο, σκηνώσαντ' ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἠσθεὶς ἐπὶ τούτοις, εὐχαριστίαν τε πρὸς τὸν Θεὸν ἐποίησατο, καὶ τὸν λαὸν ἐλόγησε, καὶ ἰκέτευσεν, ἐπήκοον γίνεσθαι τὸ Θεῶν πᾶσι τοῖς ἐν αὐτῷ εὐχομένοις, ἕστα τῷ βωμῷ θυσίας προσήγαγε. Καὶ ὁ Θεὸς, δεικνύς ὡς εὐμενῶς αὐτὸς προσεδέξατο, πῦρ ἐκλάμψαι δι' ἀέρος πεποίηκεν, ἐπινεχθῆναι τε τῷ βωμῷ, καὶ τὴν θυσίαν ἅπασαν καταδαίσασθαι. Ταῦθ' ὁ λαὸς ἰδὼν, ἐλόγησε τὸν Θεόν. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἠχαρίστησε, καὶ πολυτελῶς ἰερτάσαντας, τὸν σύλλογον διελύσαντο. Ὁνειρος δὲ γιγνώσκων τῷ βασιλεῖ ἐπακοῦσαι τῆς εὐχῆς αὐτοῦ τὸν Θεὸν ἐδήλου, καὶ τὸν ναὸν τε συντηρηθῆναι, καὶ αὐτὸν εἰς ἄκρον εὐδαιμονίας ἀναχθῆναι, καὶ τῆς χώρας ἔρξειν τοὺς ἐξ αὐτοῦ, εἰ αὐτὸς τε χάρινοι καὶ ὁ λαὸς τὰ θεῖα μὴ παραβαλεῖν ἐντάλματα· εἰ δ' οὐ, πρὸρρίζον ἐκκόψαι ἠέλπει τὸ γένος αὐτοῦ, καὶ τὸν λαὸν δουλείᾳ, καὶ κακώσεσι μυριάς ὑπεβαλεῖν, καὶ τὸν ναὸν παραδώσειν εἰς ἐμπρησμόν καὶ διαρπαγὴν, καὶ τὴν πλὴν εἰς κατασκαφὴν τε καὶ προνομήν. Οὕτω μὲν οὖν τὰ τοῦ ναοῦ τῷ Σολομῶντι τετέλεστοί· Μετὰ δὲ ταῦτα βασιλεὺς αὐτῷ ψυχοδόμησε πολυτελή τε καὶ λαμπρά, καὶ τὰ τῶν Ἱεροσολύμων δὲ τέλει προσεπεσκέυασε, καὶ πόλεις ἄλλας προσωκοδόμησε, καὶ τοὺς ἐν τῷ Λιβάνῳ ὄρει τῶν Χαναανίων ὄψ' αὐτὸν ποιησάμενος, μὴ πρὶν ὑποταγέντας, ἀποφόρους κατέστησε. Σοφίσματα δὲ καὶ λόγους αἰνιγματώδεις Κεῖράμ ὁ τῶν Τυρίων βασιλεὺς αὐτῷ πέπομφεν, ἀξίων σαφηνίσαι αὐτά· καὶ διέλυσεν, καὶ τὸν νοῦν ἐκείνων δεδήλωκε. Μεμνησθαι τούτων ἱστορεῖ ὁ Ἰώσηπος καὶ συγγραφεῖς ἀρχαίους, τὸν τε Δίον, καὶ πρὸς τούτῳ τὸν Μένανδρον, Διαδοθηθείσης δὲ πανταχοῦ τῆς σοφίας τοῦ Σολομῶντος· καὶ τῆς φρονήσεως, βασιλισσά τις Αἰγύπτου καὶ Αἰθιοπίων ἀργέτονε. Καὶ ὁ βασιλεὺς φιλοτίμως αὐτὴν προσεδέξατο, καὶ τὰ σοφίσματα ἃ προστίθει ἐκείνη, βραδίως ἐπέλυεν, ὡς ἐκπλήττεσθαι τὴν βασιλισσαν, καὶ πλέον λέγειν τῶν ἠκουσμένων ὄρων. Ἐθαύμαζε δὲ καὶ τὰ βασιλεία, καὶ τῶν δειπνῶν τὴν πολυτέλειαν, καὶ τὴν ὑπηρεσίαν πᾶσαν τὴν βασιλικὴν, καὶ τὰς ἐν τῷ ναῷ θυσίας, καὶ τῶν θυόντων τὸ εὐτακτον. Ἐδωρήσατο δὲ τὸν βασιλεῖα χρυσῶν καὶ λίθων τῶν πολυτίμων, καὶ ἀμυθητοῖς ἀρώμασι, καὶ βαλσάμου ῥίζαις, ὡς ἐξ ἐκείνης ἐν Παλαιστίνῃ φυῆται τὸ βάλσαμον. Καὶ Σολομῶν δὲ πολλοῖς ἀγαθοῖς τὴν βασιλισσαν ἀντημεΐψατο, καὶ ἡ μὲν εἰς τὰ αὐτῆς ὑπενόστεισεν.

Γ. Ὁ δὲ βασιλεὺς, πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ γενόμενος ἐνδοξότατος, καὶ φρονήσει καὶ πλουτῷ διανεγμων, οὐκ ἐνέμεινε τοῖς θεοῖς θεσμοῖς. Ἀκρασίαν δὲ νοήσας περὶ τῆς ἀφροδισια, καὶ περὶ γυναικῶν ἐκμακρῆς, οὐ ταῖς ὁμογενέσιν ἠρκεῖτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλοφύλους ἔγημε πλείστας, καὶ χαρίζομενος ἔκειναις διὰ τὸν ἔρωτα, ἐθρήσκουσε καὶ τοὺς ἐκείνων θεοὺς. Ἐγήμε γὰρ θυγατέρας ἀρχόντων διασημῶν ἐπακοσίας, καὶ παλλακὰς· τριακοσίας, καὶ τὴν θυγατέραν τοῦ βασιλέως τῶν Αἰγυπτίων. Εἶπεν οὖν ὁ Κύριος πρὸς Σολομῶντα· Ὅτι οὐκ ἐφύλαξας ὅσα ἐνετείλαμην σοι, διαβρήξω τὴν βασιλείαν σου, καὶ

A *templo circumfusa : unde conjiciebant, Deum templum ingressum, atque ibi habitaturum esse. Quibus rebus lætatus rex, et Deo gratias egit, et populo bene precatus, oravit ut Numen omnium eorum qui ibi precarentur, vota exaudiret. Deinde victimas aræ admovit, quas Deus se benigne accepisse declaravit, igne ex acre emissa, qui, in aram delatus, omnes victimas consumpsit. His visis, Deum laudat populus, rex gratias agit, festoque splendide celebrato, conventus dimittitur. His peractis, rex somniat Deum exaudisse preces, templum conservatum iri, se ad magnam felicitatem perventurum et regioni suos posteros imperaturos, si nec ipse, nec illi, nec populus divina præcepta violarent; alioqui vero genus ejus radicitus extirpaturum, et servitute populum atque aliis infinitis malis oppressurum, et templum ad incendium et direptionem daturum, urbem etiam solo æquandam et spoliandam. Sic ædificatione templi perfecta, sibi ipsi Salomonædes construit sumptuosas et splendidas, Hierosolymorum mœnia instaurat, alias urbes condit, Chananzæos mentis Libani accolæ insuetum subire jugum cogit ac sibi tributarios reddit. Præterea argutias et griphos a Chiramo Tyrriorum rege ad se missos dissolvit atque explicat: quorum meminisse veteres historicos, Dium et Menandrum, Josephus auctor est. 85 Ejus igitur doctrinam et sapientiam ubique gentium celebrata, regina quædam Ægypti et Æthiopum, sapientiæ studiosa indagatrix, Hierosolyma profisciscitur. Eam rex honorifice excipit, quæstiones ab ea propositas facile solvit, ut regina, obstupescens, plura se videre diceret quam audivisset. Miratur et regiam, et cœnarum lauticias, et omnia ministeria regis, et templi sacrificia, et immolantium ordinem. Regem porro donat auro, gemmis pretiosis, ineffabilibus aromatibus, et balsami radicibus: unde ab eo tempore balsamum in Palæstina nascitur. Salomon vicissim reginam donum reddituram multis bonis remuneratur.*

σοφίαν φιλοῦσα καὶ ἐκζητοῦσα. εἰς Ἱεροσόλυμα παρεσθῆναι καὶ ἐκείνην, βραδίως ἐπέλυεν, ὡς ἐκπλήττεσθαι τὴν βασιλισσαν, καὶ πλέον λέγειν τῶν ἠκουσμένων ὄρων. Ἐθαύμαζε δὲ καὶ τὰ βασιλεία, καὶ τῶν δειπνῶν τὴν πολυτέλειαν, καὶ τὴν ὑπηρεσίαν πᾶσαν τὴν βασιλικὴν, καὶ τὰς ἐν τῷ ναῷ θυσίας, καὶ τῶν θυόντων τὸ εὐτακτον. Ἐδωρήσατο δὲ τὸν βασιλεῖα χρυσῶν καὶ λίθων τῶν πολυτίμων, καὶ ἀμυθητοῖς ἀρώμασι, καὶ βαλσάμου ῥίζαις, ὡς ἐξ ἐκείνης ἐν Παλαιστίνῃ φυῆται τὸ βάλσαμον. Καὶ Σολομῶν δὲ πολλοῖς ἀγαθοῖς τὴν βασιλισσαν ἀντημεΐψατο, καὶ ἡ μὲν εἰς τὰ αὐτῆς ὑπενόστεισεν.

D X. Rex vero, cum esset omnium ante se regum illustrissimus, sapientia et opibus præstans, in divinis institutis non permansit: sed in libidinum intemperantiam prolapsus, insanoque mulierum amore correptus, neque popularibus suis contentus, etiam alienigenas complures duxit; quibus ex amore obsequens, deos illarum coluit. Nam principum insignium filias septingentas matrimonio sibi junxit, concubinis trecentis ascitis, et filiam regis Ægyptiorum. Proinde Salomoni dixit Dominus: Quoniam mandata mea non observasti, regnum tuum dirumpam, et serro tuo dabo. Neque tantum

viventis tibi regnum eripium, ob patrem tuum. Sed te mortuo, hæc filio tuo regnante faciam. Neque regnum omne tamen ab illo auferam, sed duabus tribubus et Hierosolymis illi relictiis, ob avum Davidem, decem reliquas servo ejus dabo. Neque multum temporis intercessit, cum Ader Israelitis bello adortus est. Fuit is Idumæus, regii generis, qui, Davidis temporibus Idumæa a Joabo subacta, puer in Ægyptum aufugerat, et, a Pharaone benigne susceptus atque adamatus, sororem regis conjugis uxorem duxerat. Is igitur, vir factus, Davidis et Joabi obitu cognito, cupidus in patrium regnum redeundi, a Pharaone retinebatur, donec Salomonis, rebus turbatis, affine consentiente, in Idumæam reversus est. Sed cum ea firmis præsidii teneretur, in Syriam se contulit; et latronum manu comparata, cum hanc occupat, tum Israelitarum agros populatur. Jeroboamum autem Nabati filium, dum puer inservit regi, 86 Salomon, generosa ejus indole animadversa, cum Hierosolymorum mœnia conderet, operis structuræ præfecerat. Qui, cum aliquando iter ingressus esset, incidit in prophetam Achiam Silonitem. Is, eo de via nonnihil seducto, vesteque sua in duodecim lacinias discissa, decem illi dat cum his verbis: Sic regnum Salomonis discindet Dominus, ejusque filio duas in avi gratiam tribus relinquet, te autem decem tribuum regem constituet. Tu vero fac leges Domini amplecteris et justitiam colas. Hoc oraculo elatus Jeroboamus, novis rebus studet. Sed rex, cognita re, de illo tollendo cogitat. At ille in Ægyptum fugit ibique degit usque ad Salomonis obitum. Obiit autem is, ut liber Regum narrat, anno ætatis quinquagesimo secundo, cum duodecim annos natus regnum suscepisse memoretur, et id per quadraginta tenuisse. Josephus autem tradit eum annos vixisse quatuor et nonaginta, regnasse octoginta. Vita usus est felici et gloriosa, nisi in senectute patrias leges violasset, amoribus impulsus illicitis peregrinarum muliercularum, carumque sectatus religiones.

βασιλεία; ἐπιθῆναι ἰσθόρηται, βασιλεύσαι δὲ ἔτη τεσσαράκοντα. Ὡς δ' ὁ Ἰώσηπος συνεγράψατο, τίσσας μὲν ἐνιαυτούς ἔδωκε καὶ ἐνεθήκοντα· ὀγδοήκοντα δὲ βεβασιλευκεν, εὐτυχῶς μὲν ζήσας καὶ ἐκλιῶς, παρανομήσας μὲντοι περὶ τὸ γῆρας ὡς ἐρώτων οὐκ εὐαγῶν ἄλλο ἐνεσεὶ πεισθεῖς; γυναιξί, καὶ τοῖς ἐκείνων ἀκολούθησας; θρησκείμασι.

XI. Successorem in regno habuit filium Jeroboamum, ad quem cum populus confluisset, ac supplex petisisset, ut patre clementior servitutis jugum a Salomone cervicibus suis impositum relaxaret, ille se deliberaturum ait, et post triduum responsurum. Consulit itaque seniores ex patriis ministris, quid respondendum esset; movent, clementer, non superbe et arroganter alloquendum esse populum. Post senatum, re cum adolescentibus una secum educatis communicata, et consilio

δώσω αὐτῆν τῷ ἐούλῳ σου. Οὐ σὲ δὲ ζῶντα τὴν ἀρχὴν ἀφαιρήσομαι διὰ τὸν πατέρα σου. Θανάτος δὲ σου, ταῦτα ἐπὶ τῷ υἱῷ σου ποιήσω· καὶ οὐδὲ πᾶσαν ἐξ αὐτοῦ τὴν βασιλείαν ἀφείλωμαι, δύο δὲ φυλάς αὐτῶν καταλελοιπῶς, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ διὰ τὸν πάππον Δαβὶδ, τὰς δέκα τῶν δούλων δώσω αὐτοῦ. Οὐ σὺ γνὸς κα:ρὸς διελθῆθε, καὶ Ἄδερ εἰς πόλεμον κατέστη τῷ Ἰσραὴλ. Ἦν δὲ ὁ Ἄδερ Ἰδουμαῖος; ἐκ βασιλείου σπορᾶς; δ:; τοῦ Ἰωᾶβ κατὰ τοὺς χρόνους Δαβὶδ καταστρεφάμενου τὴν Ἰδουμαίαν, παιδάριον ὢν, ἀπέδρα εἰς Ἀίγυπτον, καὶ φιλοφρόνως δεχθεὶς, παρὰ Φαραῶ ἠγαπήθη, καὶ τὴν ἀδελφὴν ἔγημε τῆς γυναικὸς Φαραῶ. Οὗτος οὖν ἀνδρωθεὶς, καὶ θανόντας μαθὼν τὸν Δαβὶδ καὶ τὸν Ἰωᾶβ, ἐπανελεῖν ἐζήτηε πρὸς τὴν πατρίαν ἀρχὴν· ἀλλ' οὐ παρεωρέετο πρὸς Φαραῶ. Ἦδη δὲ τῷ Σολομῶντι τῶν πραγμάτων κακῶς ἔχόντων, παρεωρήθη καὶ Ἄδερ, καὶ εἰς τὴν Ἰδουμαίαν ἐπανεβλήθη. Ταύτης δ' ἀσφαλῶς φρουρουμένης, εἰς τὴν Συρίαν ἀφίκετο, καὶ σύστημα τι σχῶν περὶ αὐτὸν ληστρικόν, ταύτην τε κατέσχε, καὶ τὴν τῶν Ἑβραίων ἐληίζετο χώραν. Ἱερουσαλήμ δὲ υἱὸς Ναβὰτ, παιδάριον ὢν, ὑπήρξετο τῷ βασιλεῖ. Ἰδὼν δὲ Σολομῶν αὐτὸν γοναῖον τὸ φρόνημα, ὅτι τῇ Ἱερουσαλήμ περίβολον ἠκοδόμησε, ἐπέστησεν αὐτὸν τῆς οἰκοδομῆς ἐπιμελητὴν. Ἀπερχομένου δὲ πού τῷ Ἱερουσαλήμ, συνήνησε προφήτης ὁ Σηλωνίτης Ἀχία, καὶ ἐκκλίνας αὐτὸν τῆς ὁδοῦ, διέβριξε τὸ ἱμάτιον εἰς δώδεκα ρήγματα, καὶ δίδωκεν ἐκείνῳ τὰ δέκα, εἰπὼν· Ὡς οὕτως διαρρήξει τὴν βασιλείαν Σολομῶντος ὁ Κύριος, καὶ τῷ μὲν ἐκείνου υἱῷ δύο καταλείψει φυλάς διὰ τὸν πάππον, σοὶ δὲ τὰς δέκα δώσει, καὶ βασιλεύσει σε ἐν αὐταῖς. Σὺ δὲ ἀλλὰ τῶν νόμων ἀντέχου Κυρίου, καὶ γίνου δίκαιος. Τούτοις μέγα φρονήσας Ἱεροβοᾶμ, νεωτερίζειν ἐπιχειρεῖ. Καὶ γνοὺς τὸ πρῆγμα ὁ βασιλεὺς, ἀνελεῖν ἐζήτηε αὐτόν. Ὁ δ' ἐφύγει εἰς Ἀίγυπτον, κακεὶ διήγεν, ἕως Σολομῶν ἐτελεύτησε. Τέθνηκε δὲ ὁ βασιλεὺς Σολομῶν, ὡς μὲν ἡ βίβλος; Βασιλειῶν (56) ἱστορεῖ, ζήσας; ἐνιαυτούς παντήκοντα πρὸς δυσὶ. Δωδεκαέτης γὰρ τῆς

D IA. Αἰδόδοχον δ' ἔσχε τῆς βασιλείας τὸν υἱὸν Ἱεροβοᾶμ. Καὶ ὁ λαὸς συνήχθη πᾶς πρὸς αὐτόν, καὶ ἔκετενον ἐλαφρῶναι αὐτοῖς τὸν τῆς δουλείας ζυγόν, ἔς παρὰ Σολομῶντος, αὐτοῖς ἐπενήνεκτο, καὶ τοῦ πατρὸς φανῆναι χρηστότερος. Ὁ δὲ σέψασθαι εἶπε, καὶ μετὰ τρεῖς; ἡμέρας ἐπέειν. Καλέσας οὖν τοὺς γηραιότερους τῶν πατρῶν θεραπεύοντων, τί ἂν ἀποκριθεῖν τῷ λαῷ· κἀκεῖνοι διαλεχθῆναι αὐτοῖς; συνεβούλευον ἠπιώτερον, μὴ δ' ὑπερηφάνῳ; καὶ ὀγκησῶς. Μετὰ δὲ τὴν γερούσιαν τοῖς μετράχιστοις, ὡς περὶ αὐτῶν

Variæ lectiones et notæ.

(56) Βίβλος; Βασιλειῶν. Ita Libros Regnorum, libros alii Regum, hic et alibi non semel vocat Zo-

naras, quomodo etiam plerosque ex Patribus Latinis appellasse notavimus in Gloss. med. Lat.

συνετρέποντο, τοῦ σκέμματος κακοιώνηκα, καὶ τὴν Ἀ τῶν πρεσβυτέρων εἰκὼν συμβουλὴν. Οἱ δὲ τραχύ-
 τισιν αὐτῶν προσομιλῆσαι τῷ λαῷ συνεβούλευσαν,
 καὶ τοὺς λόγους ἀναλόγους τῷ τῆς ἀρχῆς ὄγκῳ
 κήσασθαι, καὶ τῷ βασιλικῷ ἐξώματι. Καὶ
 ἔ; ταῦτοις προσέειπε, καὶ ἐπεὶ τὸ πλῆθος αὐδὺς
 συνεληλύθει· *Ei τὸν ζυγὸν ὑμῶν ἐσκέλησαν οὐ
 πατήρ μου, ἔφη, τοῦτον αὐτὸς ἐπέξω βαρύ-
 τερον· καὶ εἰ μάλιστα ἐκεῖνος ἐπέχρητο καθ'
 ὑμῶν, σκορπίοις ὑμᾶς κολάσω αὐτὸς· καὶ μου
 τὴς συμφορῆτος πᾶχυτέρας τῆς ὀφθῆτος τοῦ
 πατρὸς περιωθήσασθε.* Τοῦτων τὸ πλῆθος ἀκού-
 σαν, *Τις ἡμῶν μέρος ἐν Δαβὶδ, ἐξεβόησαν.* Καὶ
 ἀποδοπετήσαντες, ἀπήσαν. Πέμπωντος δὲ Ῥοβοάμ
 τῶν οὐκείων ἑνα διαλεχθῆναι αὐτοῖς καὶ πρᾶναι, **B**
 ἔβαιναν ὑπ' ὄργῆς τὸν ἄνδρα λιθολευστήσαντες. Ῥο-
 βοάμ δὲ δεῖσας, εἰς Ἱεροσόλυμα πέφυγε, παραμει-
 νάσης αὐτῷ τῆς Ἰουδα φυλῆς, καὶ σὺν αὐτῇ τῆς
 Βενιαμίνος. Αἱ δὲ γέλοιαι ἦδη τοῦ Ἱεροβοάμ ἐπα-
 κλόντος ἐκ τῆς Αἰγύπτου, μετὰ τελευτῆν Σολομῶν-
 ος, κἀλάσασαι αὐτὸν, εἰδόντο βασιλεῖα. Ῥοβοάμ δὲ
 ἠτοιμάζετο μαχίσασθαι τοῖς Ἰσραηλίταις περὶ τῆς
 βασιλείας, καὶ τῷ Ἱεροβοάμ· ἐκωλύθη δὲ παρὰ τοῦ
 θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου Σαμαῖα. Ἱεροβοάμ, δεῖσας
 μὴ τὸ πλῆθος εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπὶν, καὶ τοῖς ἔκτι
 συναμιγνύμενον, ἐπιστραφῆ πρὸς τὸν πρότερον
 αὐτοῦ βασιλεῖα, καὶ καταλείψῃ αὐτὸν, δύο δαμάλεις
 ἐργάσατο ἐκ χρυσοῦ, καὶ ἔθετο τὴν μὲν ἐν Βαιθῆλ,
 τὴν δ' ἐτέραν ἐν Δάν. Καὶ ἐκκλησιάσας τὸ πλῆθος,
*Πανταχοῦ ὁ Θεὸς ἔστιν, εἶπεν, ὦ ἄνδρες, ἀλλ' οὐ
 μόνον ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἰδοὺ ὄν δύο δαμάλεις
 πεποίηκα εἰς ὄνομα τοῦ θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὶ ὑμῶν
 ἀνάγκη πορεύεσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἀπερχόμε-
 νοι, ὃ εἰς αὐτάς, πρόσκυνεῖτε καὶ ὄνατε· καὶ Ἰε-
 ρεῖς γὰρ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀποδείξω.* Τοῦτοις ἐξα-
 κτηθεὶς ὁ λαός, τὰ τε πάτρια παραβίθηκα, καὶ
 παύρησις τὸν θεόν, ὡς καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν παρ-
 δοθῆναι τοῖς ἀλλοφύλοις τὴν Ἰσραήλ. Πιθῆσας δὲ
 Ἱερεῖς Ἱεροβοάμ, καὶ θυσιαστήριον, ἔωρτασε, καὶ
 ἀνέθη αὐτὸς ἐπὶ τὸν βωμὸν, καὶ περὶ αὐτὸν οἱ
 Ἱερεῖς. Καὶ ἦδη μέλλοντι θύειν, παρέστη προφήτης
 σταλαῖς ἐκ θεοῦ, καὶ εἶπε· *Τάδε λέγει Κύριος· Θυ-
 σιαστήριον, ἐκ Δαβὶδ ἔσται τις Ἰωσίας καλού-
 μενος, ὃς θύσει τοὺς Ἱερεῖς σου ἐπὶ σέ, καὶ κατα-
 καύσει τὰ ὄστα αὐτῶν. Ἴνα δὲ εἴη δῆλον, ὡς οἱ
 λόγοι μου ἀληθεύουσιν, ἰδοὺ βεγγήσεται τὸ θυσια-
 στήριον, καὶ ἡ ἐπ' αὐτὸ πύθῃς χυθήσεται κατὰ
 γῆς. Καὶ αὐτίκα τὸ τε θυσιαστήριον διεβράγη, καὶ
 ἡ κωστής τῶν θυμάτων ἐκκέχυτο. Ἐξέτεινε δὲ τὴν
 χεῖρα Ἱεροβοάμ, συσχεθῆναι τὸν προφήτην ἐγκλε-
 ὄμενος. Ἡ δὲ ξηραυθεῖσα ἀκίνητος ἔμεινέ. Δεηθεὶς
 γὰρ Ἱεροβοάμ τοῦ προφήτου, ἔσχεν αὐθὺς τὴν χεῖρα
 κινουμένην καὶ ἐνεργόν, καὶ ἤξίου αὐτὸν συνδέειν-
 σαι αὐτῷ. Ὁ δὲ οὐ κατένευσε, λέγων παρὰ τοῦ θεοῦ
 κωλυθῆναι ἄρτον φαγεῖν, ἢ ὕδωρ πιεῖν, ἢ ὀπιστρέ-
 φαι δι' ἧς ὁδοῦ εἰς τὴν πόλιν ἐλήλυθε, καὶ ἀπήει,*

seniorum exposito, illi auctores sunt, ut asperius agat
 cum populo, et pro auctoritate imperii ac regie di-
 gnitatis fastigio verba faciat. Roboamus horum sen-
 tentia comprobata, cum populus iterum convenisset:
 Si pater meus, inquit, durum vobis jugum imposuit, id
 ipse exasperabo: si flagellis ille vos cecidit, ego scor-
 pionibus in vos animadvertam: et quod in me parvum
 est, id crassius paternis lumbis experiemini. His mul-
 tudo auditis: Quæ nobis in Davide pars est? exclamans,
 rege fastidito discedit. Cum autem Roboamus
 quemdam suorum familiarium misisset, qui
 mollioribus verbis populum placaret, eum **87** ira
 concitati lapidibus peremerunt; quo facto, ille per-
 territus Hierosolyma confugit, sola Judaica et Ben-
 jaminica tribu penes se retenta. Reliquæ Jeroboamum,
 defuncto Salomone ex Ægypto reversum, re-
 gem crearunt. Cujus una cum Israelitis bello inva-
 dendi consilia agitantem Roboamum, Deus per Sa-
 mamam vatem inhibuit. Veritus autem Jeroboamus
 ne multitudo, Hierosolyma profecta, illorum homi-
 num commercio ad priorem regem, se deserto, re-
 verteretur, duos vitulos aureos conflatos facit, al-
 tero Bethel, Dane altero collocato; advocataque
 concione: Deus, inquit, viri, ubique est, non Hieroso-
 lymis dumtaxat. Ego igitur Dei nomine duos vitulos
 feci, neque posthac vobis necesse erit ire Hierosolyma,
 sed ad hos profecti, adorare et sacrificare: nam e vestro
 numero sacerdotes designabo. Illis populus Israeliti-
 cus deceptus, patriis institutis violatis, iram Num-
 inis in se provocavit, ut alienigenis in servitutem
 traderetur. Jeroboamus autem, sacerdotibus creatis
 araque extracta, festum celebrat; conscensaque
 ara, cum sacerdotibus astantibus jam sacrificaturus
 esset, propheta a Deo missus: Hæc, inquit, dicit
 Dominus: Heus ara, erit quidam ex David, nomine
 Josias, qui sacerdotes tuos supra te immolabit, et ossa
 eorum comburet. Ut autem verba mea vera esse
 constet, rumpetur ara, et pinguedo in ea sita fundetur
 humi. Statim his dictis, et ara rumpitur, et
 pinguedo victimarum effunditur; et Jeroboami
 manus, quam extenderat prophetam comprehendi
 jubens, arida facta, mansit immobilis, donec pre-
 cibus a propheta impetrasset ut in integrum res-
 titueretur. Qui a rege ad cœnam invitatus, recusat,
 quod divinitus interdictum sibi esset, ne vel panem
 ederet, vel aquam biberet, vel eadem via re-
 verteretur, qua urbem ingressus esset. Itaque alia
 via discedit. Cæterum in ea urbe quidam pseudo-
 propheta erat, qui Jeroboamum seducebat, ejus
 gratiam aucupans. Is cum audisset quæ Dei pro-
 pheta et dixisset et fecisset, abeuntem persequitur,
 et assecutus rogat ut suo hospitio utatur. Quod illo
 recusante ut divinitus interdictum, im-
 probus ille vir: Atqui et ego propheta sum, inquit,
 et ex Dei mandato adsum, ut sis mensæ meæ parti-
 ceps. Propheta, fide adhibita pseudopropheta: **88**

Variae lectiones et notæ.

(57) Τὸν τῆς βασιλείας ζυγόν. Rectius alter codex δουλείας. W. Ita etiam Ræg. et Colbert.

verbis, redit : sed dum illo hospitio fruitur, divinitus audit se, propterea quod jussa exsecutus non sit, a leone interfectum iri. Domum rediturum occidit leo, atque assidens et cadaver et jumentum custodit. Quo pseudopropheta cognito, mortui corpus collectum sepelit, suisque liberis mandat ut se mortuum juxta illum sepelirent, eo utique consilio, ut, cum secundum prædictionem illius altare everteretur, et sacerdotium ac pseudoprophetarum ossa igni traderentur, eam contumeliam ipse, juxta hominem divinum situs, effugeret. Et hæc ita gesta sunt. Ξενισθέντι δ' ἐκεῖ τῷ προφήτῃ λόγος ἐγένετο Κυρίου· ἄνθ' ὧν οὐκ ἐτήρησε τὰ ἐνταλθέντα αὐτῷ, ἀναίρεθῆσθε κατὰ τὴν ὁδὸν παρὰ λέοντος. Καὶ ὑποστρέφοντα λέων αὐτὸν ἔκτεινε, καὶ παρακαθήμενος ἐφύλαττε τὸν νεκρὸν καὶ τὸ ὑποζύγιον. Μαθῶν δὲ τὸ γεγονός ὁ ψευδοπροφήτης, συνεκμίμισε τὸ σῶμα τοῦ τεθνεώτος (58), καὶ ἔθαψε, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν ἐνετείλατο τῷ προφήτῃ συγκατεῦσαι καὶ αὐτῷ τὸ σῶμα θανόντος· τί τοῦτο μηχανασάμενος, ἵν' ὅτε κατὰ τὴν ἐκείνου προφητείαν κατασκαφῆ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τῶν ἱερῶν καὶ ψευδοπροφητῶν πυρὶ παραδοθῆ τὰ ὄσα, αὐτὸς διαφύγῃ τὴν ὕβριν, εἰ τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ συγκατατεθῆ. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἐγένετο.

XII. Jeroboamus autem suam impietatem adeo non minuebat, ut etiam in dies augeter, falsum illud editorum locorum sacerdotium quibusvis pretio venditans : quæ res noxæ illi fuit imputata, et in familiæ ejus perniciem et interitum vertit. Quod si profanum illud sacerdotium addicere pecunia nefas est habitum, quid de iis dicemus qui vere divinum illud sacerdotium, quo veneranda illa et incruenta victimæ immolatur, pretio vendunt atque redimunt? Cum autem Abias Jeroboami filius agrotaret, rex uxorem suam, plebeia veste indutam, ad Achiam prophetam mittit, percontaturam num puer evasurus esset morbum. Sed propheta, commento agnito : *Ne te, inquit, dissimulato, Jeroboami uxore : sed marito tuo dicit, quia, Deo relicto, ipse sibi deos conflaverit, et regni amissionem et interitum cum omni familia ei esse expectandum. Præterea cum populus ejus etiam impietatem sit secutus, ne illum quidem fore impunitum. Tu vero abi, mulier, filium tuum mortuum inventura, qui cum fletu sepelietur. Solus enim ex Jeroboam bonus fuit.* Mulier, digressa, filium mortuum invenit, et prophetæ verba nuntiat marito : quibus ille, quippe homo corrupti ingenii, nihilo factus est melior. Sed, Roboamo regnante Hierosolymis, Israelitici generis Levitæ et sacerdotes, et alii ex populo, quid bonum esset intelligentes, relictis suis oppidis, Hierosolyma concesserunt. Unde Roboami regnum augebatur, quamvis et ipse impietate laserit Deum, et tota Judaica domus Dei cultum neglexerit. Quamobrem Susacus Ægyptiorum rex cum magnis copiis ascendit Hierosolyma, Roboamo 59 quintum jam annum regnante : qui una cum populo in urbe conclusus, salutem a Deo votis exposcebant, delicta sua confitentes. Deus

ἑτέραν τραπέζην. Ψευδοπροφήτης δὲ τίς ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνη, τὸν Ἱερβοάμ ἀπατών, καὶ πρὸς χάριν αὐτῷ ἑμίλων. Οὗτος, μαθὼν ὅσα ὁ τοῦ Θεοῦ προφήτης καὶ εἶρηκε καὶ πεποίηκε, καὶ ὡς ἀπεισι, κατεβίωσεν ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ καταλαβὼν αὐτὸν, ἰξίου ἀναστρέψαι, καὶ παρ' αὐτῷ ξενισθῆναι. Τοῦ δὲ ἀπαναινομένου, ὡς ἀπαγορεύσαντος τοῦ Θεοῦ, Ἄλλὰ κἀγὼ προφήτης εἰμι, ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος εἶπεν ἄνθρω, καὶ ἦκω κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἐπιστρέψω σε τραπέζης μοι κοιωνήσονται. Ἐπίστευσεν ὁ προφήτης τοῖς τοῦ ψευδοπροφήτου λόγοις, καὶ ὑπενόστισε. Ξενισθέντι δ' ἐκεῖ τῷ προφήτῃ λόγος ἐγένετο Κυρίου· ἄνθ' ὧν οὐκ ἐτήρησε τὰ ἐνταλθέντα αὐτῷ, ἀναίρεθῆσθε κατὰ τὴν ὁδὸν παρὰ λέοντος. Καὶ ὑποστρέφοντα λέων αὐτὸν ἔκτεινε, καὶ παρακαθήμενος ἐφύλαττε τὸν νεκρὸν καὶ τὸ ὑποζύγιον. Μαθῶν δὲ τὸ γεγονός ὁ ψευδοπροφήτης, συνεκμίμισε τὸ σῶμα τοῦ τεθνεώτος (58), καὶ ἔθαψε, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν ἐνετείλατο τῷ προφήτῃ συγκατεῦσαι καὶ αὐτῷ τὸ σῶμα θανόντος· τί τοῦτο μηχανασάμενος, ἵν' ὅτε κατὰ τὴν ἐκείνου προφητείαν κατασκαφῆ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τῶν ἱερῶν καὶ ψευδοπροφητῶν πυρὶ παραδοθῆ τὰ ὄσα, αὐτὸς διαφύγῃ τὴν ὕβριν, εἰ τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ συγκατατεθῆ. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἐγένετο.

IB'. Ἱεροβοάμ δὲ τῆς αὐτῆς εἶχετο ἀσεβείας, ἣ καὶ ἐπέδιδου, καθ' ἑκάστην παρανομῶν, καὶ χρημάτων τὴν ψευδῆ τῶν ὑψηλῶν ἱερωσύνην παρεῖχε τοῖς θέλουσιν ὄνουν. Καὶ εἰς ἀμαρτίαν ἡ πρᾶξις αὕτη ἐλογίσθη αὐτῷ, καὶ εἰς ἀφανισμόν τοῦ οἴκου αὐτοῦ γέγονε, καὶ εἰς ὄλεθρον. Εἰ δὲ τὸ τὴν ἀνίσρον ἐκείνην ἱερωσύνη ἀποδίδουσαι χρημάτων ἀμαρτία κολογιστο, τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν πωλοῦντων καὶ ἀνομένων τὴν θείαν ὄντως ἱερωσύνην, τὴν τῆς φρικτῆς καὶ ἀναμάκτου θυσίας· τελεστικῆν; Ἐνόσησε δὲ Ἄβιζ ὁ υἱὸς Ἱεροβοάμ, καὶ ἔστειλε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς πρὸς Ἀχίαν τὸν προφήτην, εἰ ζήσεται ἑρωτήσουςαν. Ἡ δὲ, ἰδιωτικῆν μεταμφιεσαμένη στολήν, ἀπήλθε. Καὶ ὁ προφήτης τὸ δρᾶμα γνοῦ· *Μὴ κρύπτει σεαυτῆν, γύναι Ἱεροβοάμ, ἔφη. Ἄπειθε δὲ, καὶ τῷ ἀνδρὶ σου εἰπέ, ὅτι Ἐπεὶ καταλιπὼν τὸν Θεόν, σεαυτῷ θεοὺς ἐποίησας χωρευτοῦς, προσδόκα τὴν τε βασιλείαν ἀφαιρεθῆσθεσθαι, καὶ αὐτὸς παρρητῆ ἐξολοθρευθῆσθεσθαι. Ὅτι δὲ σοὶ ἀσεθίσαντι καὶ τὸ πλῆθος ἐπηκολούθησεν, οὐδ' ἐκεῖνο μένει ἀτιμωρητορ. Σὺ δὲ ἀπειθι, γύναι, καὶ θανόντα εὐρήσεις τὸν παῖδά σου, ὃς καὶ ταφῆσεται θρηνηθεῖς. Μόνος γὰρ ἐξ Ἱεροβοάμ οὗτος ἦν ἀγαθός.* Ἀπελθούσα δὲ ἡ γυνὴ, τὸν μὲν παῖδα εὐρε θανόντα· τῷ δὲ ἀνδρὶ τὰ παρὰ τοῦ προφήτου ἀπήγγειλεν. Οὐδὲν δὲ ἐξ ἐκεῖνων ἐβελετιώθη, τυγχάνων ἀσύνετος. Ῥοβοάμ τοῦ υἱοῦ Σολομῶντος; βασιλεύσωντος; ἐν Ἱερουσαλήμ, οἱ παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις ἱερεῖς καὶ λευῖται, καὶ ὅσοι τοῦ πλήθους ἦσαν συνιέντες τὸ ἀγαθόν, ἀποστάντες τῶν ἰδίων πόλεων, εἰς Ἱεροσόλυμα παραγίνονται. Κάντεῦθεν ἡ βασιλεία τοῦ Ῥοβοάμ ἤρξητο. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ἠσέθησεν εἰς Θεόν, καὶ πᾶς ὁ οἶκος; Ἰοῦδα τῆς τοῦ Θεοῦ θρησκείας κατωλιγώρησε. Αἰὶ καὶ ἀνέβη Σουσακίμ ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου ἐπὶ Ἱερουσαλήμ μετὰ βάρβαρας δυνάμεις

Variæ lectiones et notæ.

(58) *Συνεκμίμισε τοῦ τεθνεώτος.* Τὰ ὄσα, αὐτὰ λέξανα, dcesse videtur, inquit Wolfus, quam postremam vocem immisit in textum : sed cod. Colbert. habet τὸ σῶμα τοῦ τεθνεώτος.

(59) *Εἰ δὲ τὴν σήμερον.* Carpit hoc loco Zona-

ras simoniacos suæ ætatis, apud Græcos, mores, ejusmodi fuisse ea ipsamet tempestate apud Latinos observavimus in nova appendice ad Glossarium nied. Lat. in v, *Trubenda*.

ἐνταῦθα πέμπτῃ τῆς βασιλείας τοῦ Ῥοβοάμ. Συγκλεί-
 εας δὲ αὐτὸν Ῥοβοάμ ἐν τῇ πόλει καὶ τὸν λαὸν,
 ἴδμετο τοῦ Θεοῦ δοῦναι σωτηρίαν αὐτοῖς, καὶ ἃ ἡμαρ-
 τονεὶς Θεὸν ἐξωμολογοῦντο. Παρακληθεὶς δὲ ὁ Θεός,
 οὐκ ἀπολέσειν αὐτούς, ἀλλὰ δώσειν εἶπεν ὑποχει-
 ρίους τοῖς πολεμίοις. Δεξαμένον τοίνυν ἐν τῇ πόλει
 Ῥοβοάμ τὸν Αἰγύπτιον ἐπὶ συνθήκαις, παρασπον-
 δήσας· ἐκεῖνος, τοὺς τοῦ Θεοῦ τε θησαυρούς ἐσύλησε,
 καὶ τοὺς βασιλικούς· ἐξεκένωσε, καὶ τὰ χρυσὰ ὄπλα,
 ἀπέθηκε Σολομών, καὶ τὰ δόρατα τὰ χρυσὰ, ἃ ὁ Δα-
 σὶδ ἀνέθετο, πάντα ἀφείλετο. Ἐτελεύτησε δὲ Ῥο-
 βοάμ ζήσας· ἔτη πεντήκοντα καὶ ἑπτὰ, ἐξ ὧν ἑπτα-
 καίδεκα βεβασιλευσε, διάδοχον τὸν υἱὸν καταλιπὼν
 Ἀβίου, καθ' οὗ Ἰεροβοάμ ἐξαστράτευσεν, αἰὲ καὶ
 τῷ Ῥοβοάμ πολεμῶν. Ἀβίου δὲ οὐκ ἔπηξε τὴν ἐφο-
 δον, ἀλλ' ἀντιτάξας αὐτῷ τοὺς οικεῖλους, νίκην κικῆ
 περιβόητον, ὡς μηκέτι θαρσῆσαι τὸν Ἰεροβοάμ ἀντι-
 παρατάξασθαι. Τελευτῆ δὲ Ἀβίου βασιλεύσας ἐν Ἰε-
 ρουσαλήμ ἔτη τρία, ποιήσας τὸ πονηρὸν ἐνώπιον
 Κυρίου. Καὶ ἐβασίλευσεν Ἀσά· ὁ υἱὸς αὐτοῦ, τοὺς
 θεῖους θεσμούς· τηρήσας κατὰ Δαβὶδ τὸν οικεῖον
 προκάτορα. Τέθνηκε δὲ καὶ Ἰεροβοάμ ἀνύσας ἐν τῇ
 ἀρχῇ ἔτη δύο καὶ εἰκοσι. Καὶ διεδίδετο αὐτὸν Ναβὰτ
 ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Κίκεινος, ἀσεθὴς κατὰ τὸν πατέρα· γε-
 νόμενος, δὲ πόλιν τῶν ἀλλοφύλων πολιορκῶν Γαθα-
 θῶν, ἐπεβουλεύθη παρὰ Βαασάν υἱοῦ Ἀχιά. Καὶ
 τέθνηκε, δύο ἄρξας ἐνιαυτούς. Βαασάν δὲ, τῆς τῶν
 δέκα φυλῶν βασιλείας· ἐγκρατὴς γεγονώς, πᾶν
 τὸ γένος τοῦ Ἰεροβοάμ ἐξωλόθρευσε. Καὶ οὗτος
 δὲ, ὡς Ἰεροβοάμ, παρενόμησε, καὶ τὸν λαὸν
 ὁμοίως ἐπιποίηκεν ἁμαρτεῖν. Καὶ ἠελίγησεν αὐτῷ
 ὁ Θεός διὰ Ἰηοῦ τοῦ προφήτου· διαφύερειν τὸν
 οἶκον αὐτοῦ, ὡς τὸν οἶκον Ἰεροβοάμ. Τέθνηκε δὲ
 καὶ οὗτος ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ βασιλεύσας ἔτη ἐπὶ τεί-
 σαρσιν εἰκοσι. Καὶ Ἠλὰ ὁ υἱὸς αὐτοῦ γέγονε τῆς
 πατρικῆς βασιλείας διάδοχος. Ὅταν Ζαμβρῆς ὁ ἄρχων
 τῆς Ἰκπου αὐτοῦ μεθύοντα κτείνας, ἐπὶ δύο ἐνιαυ-
 τοῖς βασιλεύσαντα, τὴν τε βασιλείαν ἀφείλετο, καὶ
 τὸ γένος· ἄπαν τοῦ Βαασάν ἐξωλόθρευσεν. Ἡ δὲ τῶν
 Ἰσραηλιτῶν στρατιὰ πολιορκουσα τὴν Γαθαθῶν, μα-
 θούσα ὅτι Ζαμβρῆς κτείνας τὸν Ἠλὰ ἐβασίλευσε, τὸν
 οικεῖον στρατάρχην Ζαμβρῆν ἐν τῇ παρεμβολῇ ἀνη-
 γέρουσε, καὶ τὴν πόλιν Θερσά μετ' αὐτοῦ προκατα-
 λαβοῦσα, κρατεῖ ταύτης. Ζαμβρῆς δὲ, ὁ πρότερος· εἰς
 τὸ μυχαιτάτον τῶν βασιλείων εισδύς, καὶ ἐμπρήσας
 αὐτὸ, συνῆλθε φθαιρὸν ἐκεῖνον καὶ ἑαυτὸν ἑπτὰ ἡμέρας
 τὴν ἀρχὴν κατασχών. Εἶτα μερίζεται ὁ λαός, καὶ τὸ
 μὲν αὐτοῦ τὸν Ζαμβρῆν ἠρέϊτο, τὸ δ' ἕτερον τὸν
 Θαμνῆν. Ἄλλ' ὑπερισχύσαντες οἱ τοῦ Ζαμβρῆ, καὶ
 ἀνελόντες τὸν Θαμνῆν, ἀσπασίαστον τὴν ἀρχὴν τῷ
 Ζαμβρῆ περιποιήσαντο. Ὁς πρότερον μὲν ἐν Θερσά
 διῆγε βασιλεύων, ἔπειτα δ' ἐν Μαρωῶνι τῷ ὄρει,
 ἐν ᾧ πόλιν ἔδομησάτο, ἣ Σαμάρεια κέκληται, αὐτοῦ
 Σαμαραῖον τὸ ὄρος καλέσαντος εἰς ὄνομα Σεμειρῶν,

Variae lectiones et notæ.

(60) Ἐπὶ τὸν Ἰσραηλ. Hæc addidimus ex ms. cod.

(61) Τὸν Θαμνῆν. Ita codd. mss. Wolfius Θαμνί.

A exoratus, se non deleturum illos, sed dediturum
 hostibus, respondit. Itaque susceptus a Roboamo
 per conditiones Ægyptius, rupto fœdere, et sacros
 et regio thesauros spoliat, et aurea arma a Salo-
 mone facta, et aureas hastas a Davide dedicatas
 omnes rapit. Moritur Roboamus anno ætatis quin-
 quagesimo septimo, regni decimo septimo, succes-
 sore relicto filio Abio, cui bellum intulit Jeroboam-
 us, cum et Roboamum perpetuo armis lacessisset.
 Abius autem impetu ejus non reformidat, sed do-
 mesticis illi copiis oppositis, celebrem victoriam
 reportavit, ut Jeroboamus in aciem descendere
 postea non auderet. Mortuus est Abius, cum trien-
 nium regnasset Hierosolymis, homo in Deum im-
 pius. Asa vero, filius ejus, regno suscepto, divina
 instituta observavit, exemplo Davidis principis fa-
 miliaæ suæ. Mortuus est et Jeroboamus, exactis in
 imperio annis duobus supra viginti. Ei successit
 Nabat filius, homo et ipse ad exemplum patris
 impius: qui, dum Gabaton urbem barbaram oppu-
 gnat, per insidias Baasæ filii Achia occiditur, anno
 regni secundo. Baasæ vero, regni Israelitici potitus,
 omne Jeroboami genus exstirpavit, yir et ipse Je-
 roboamo nihilo observantior legum, et populo de-
 linquendi auctor. Quare Deus per prophetam Jehu
 ei comminatur, se ejus quoque familiam, ut Jero-
 boami, excisurum. Mortuus est et hic anno regni
 vicesimo quarto, Ela filio regni successore relicto,
 quem anno imperii secundo Zambres, ejus magister
 equitum, occidit ebrium, regnoque occupato, uni-
 versum Baasæ genus delevit. Cæterum Israeliticus
 exercitus, dum Gabaton obsidet, audito Zambria
 facinore et occupatione regni, Zambrem alium,
 ducem suum, qu in castris erat, regem salutat,
 et urbem Thersam ductu illius occupatam obtinet.
 Quare prior ille Zambres in intimam regiam sese
 recipit, eaque incensa, una conflagrat, cum septem
 dies imperium tenuisset. Facta post hoc populi se-
 cessione, alii Zambrem eligunt, alii Thamnium.
 Verum Zambrea factio viribus superior, Thamnii
 90 sublato, regnum Zambri tranquillum tradide-
 runt. Is principio Thersæ regnavit. Deinde Marco-
 ne monte occupato, urbem condidit nomine Sa-
 mariam, cum ipse monti nomen Samarei indidisset,
 de nomine Semeri, a quo eum emerat. Vicit hic
 improbitate superiores reges. Mortuus est Samaria
 anno regni duodecimo, quod ad Achabum ejus fi-
 lium devenit. Sic Israelitarum reges, alius post
 alium, ob patrias leges violatas, exiguo tempore pe-
 rierunt. Asa vero, rex Hierosolymorum, Deum amans,
 regem Æthiopum cum magnis copiis invadentem,
 Deo adjutore invocato, aggressus, multos hostium
 occidit, reliquos in fugam versos persequitur,
 castra diripit, multis et ipse et populus spoliis.

(62) Ἐμειρον. Ita reposuimus ex mss. pro Σε-
 θρών, uti ediderat Wolfius. Josephus Ἐμα-
 ρον habet.

auctus. Reducunt exercitum regi propheta Azarias occurrit, victoriæ Deum et ipsi et populo propter justitiæ cultom auctorem existisse affirmat: quod si virtutem colerent, in posterum etiam fore felices: sin Dei mandata neglexissent, multis ærumnis conficiaturos. Asa igitur vita pie acta, et longam senectutem adeptus, obiit anno regni primo et quadragesimo, filio Josaphato relicto successore.

τοῦ μετὰ βασιᾶς δυνάμει. Ὁ δὲ τὸν Θεὸν σύμμαχον ἐπεκέκλητο, καὶ συμπλακεὶ τοῖς Αἰθίοφι, πολλοὺς μὲν ἀνέλλε· τοὺς δὲ λοιποὺς φυγόντας ἐδίωξε, καὶ τὴν παρεμβολὴν ἐκαίνων διήρπασε, καὶ πολλὰ αὐτῶν καὶ ὁ λαὸς ἐκομίσαντο λάφυρα. Ἀναζευγύντι δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ στρατιᾷ ὁ προφήτης Ἀζαρίας ὑπαντήσας, τῆς νίκης· τὸν Θεὸν εἶναι αὐτῷ δοτήρα εἶπε, καὶ τῷ λαῷ, δικαιοσύνης ἐπιμελουμένοις. Καὶ μετιούσι μὲν ἀρετὴν εὐδαιμονίας καὶ εἰσέπειτα ἐπηγγέλατο· τῶν δὲ τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν κατολιγωρήσασι, πολλὰ συμβήσεσθαι λυπηρά. Ἀπὸ τούτων, ἐν εὐσεβείᾳ τὴν ζωὴν ἀνύσας, καὶ εἰς γῆρας καταντήσας βαθῶν, τέθνηκε, βασιλεύσας ἑναυτοῦς ἐπ' ἐνὶ τεσσαράκοντα, Ἰωσαφάτ οικεῖν ὑφ' τὴν ἡγεμονίαν καταλιπών.

XIII. Achabus autem Samarix regiam incolens, antecessoribus suis impietate superior, ab uxore Jezabele magis etiam ad improbitatem exstimulabatur. Erat illa regis Tyri et Sidonis filia, muliercula ferox et audax, quæ Belo deo suo ædem condidit et lucum consecravit, sacerdotibus etiam et pseudopphetis institutis. Elias autem urbe Thebsa ortus, perversam regis et populi religionem animo iniquissimo ferens, Achabo ait: *Ita vivit Dominus, ut pluvia non descendet, nisi ad preces meas.* Hæc elocutus, ex mandato Dei ad torrentem Chorath abiit, ubi a corvis alebatur, qui mane panes, vespere carnes illi afferbant; potum præbebat torrens: quo exsiccato, Sarephtham Deo monente abit, urbem intra Tyrum et Sidonem sitam: ante quam, cum in mulierem quamdam incidisset, orat ut aquam sibi afferat: quæ dum abit, ut panem etiam afferat petit. Illam jurantem sibi pugillum duntaxat farinae unum esse, et pauxillum olei, proinde se abire ad colligenda sarmenta, ut exiguum cibum sibi et liberis paret, quo assumpto, fame perituri sint. **¶** et ipsi, propheta bono animo esse jubet: neque farinae cistam, neque olei ampullam defecturam esse, donec pluvia descendisset. Illa igitur et prophetam hospitem, et se et liberos suos exigua illa farina alit, donec fames præterisset. Cæterum filio suo ex morbo defuncto, in prophetam blasphemat; sed ille mortuum sibi puerum dari jubet: quem in cœnaculum, in quo ipse diversabatur, allatum, in suo lectulo collocat, invocatoque Deo, et cadavere ter afflato, puerum matri gratias agenti viventem restituit. Post hæc Eliæ mandat Deus, ut Achabo prædicat fore pluviam. Invaluerat autem Samariæ et in tota provincia fames. Achabus itaque cum Abdia œconomō suo, viro bono, exhibat quæsitum equis suis pabulum, aliam ipse viam, allam Abdias ingrediens, investigantes an in fontibus aut torrentibus alicubi gramen invenirent. Abdix obviam fit Elias, seque regi indicari jubet. At ille eum accurate ab Achabo ad cædem quæri respondet, monens ut se occultet: ac centum prophetas a se clam alii et conservari, cæteris omnibus a Jezabele interfecit. Elia vero jurante, se illo die in Achabi con-

ἀφ' οὗ τοῦτο ἐπράτα. Χείρων τῶν πρὸ αὐτοῦ γεγενηῶν, καὶ κατέστρεψε τὴν ζωὴν ἐν Σαμαρείᾳ δώδεκα βασιλεύσας ἑναυτοῦς. Ἡ δὲ βασιλεία περιήλθεν εἰς Ἀχαάβ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Οἱ μὲν οὖν τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεῖς ἄλλος ἐπ' ἄλλῃ διὰ τὴν παρανομίαν αὐτῶν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ διεφθάρσαν. Ἀσά δὲ ὁ τῆς Ἱερουσαλήμ βασιλεὺς θεοφιλὴς ἦν· οὗ τῷ δεκάτῳ τῆς βασιλείας ἐτεὶ ὁ βασιλεὺς Αἰθίοπων στρατεύει· κατ' αὐ-

II'. Ἀχαάβ δὲ ἐν Σαμαρείᾳ ἐκείνητο τὰ βασιλεία, τοὺς πρὸ αὐτοῦ παραδραμῶν εἰς ἀσέβειαν, καὶ ὑπὸ τῆς γυναίκος Ἐζάβελ μᾶλλον εἰς κακίαν προδιδοσθεῖς, ἢ τοῦ βασιλέως; μὲν Τύρου καὶ Σιδῶνος θυγάτηρ ἦν, Ἰταμὸν δὲ καὶ τολμηρὸν γύναιον. Αὐτὴν αὖτε τῷ οικεῖν θεῷ τῷ Βῆλ ἐδώρησατο, καὶ ἄλλος ἐφύττυσε, καὶ ἱερεῖς αὐτῷ, καὶ ψευδοπροφήτας κατέστησεν. Ἠλιεὺς δὲ ὁ προφήτης ἐκ πόλεως Θεσβης, ζηλώσας ἐπὶ ταῖς ἀσεβείαις τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ λαοῦ, εἶπε πρὸς Ἀχαάβ· *Ὁ Κύριος, εἰ ἔσται ὑετός, εἰ μὴ διὰ λόγου μου.* Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπήλθεν ἐν τῷ χειμάρρῳ Χοράθ κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ· ἐνθα παρὰ κοράκων ἐτρέφετο, ἄρτους αὐτῷ κομίζοντων πρῶτ', καὶ κρέας· τὸ δειλιόν· τὴν δὲ πόσιν αὐτῷ ἐχρησγεί· ὁ χειμάρρος· οὗ ξηρανθέντος, εἰς Σαρεφθὰ πόλιν οἶσαν μεταξὺ Σιδῶνος καὶ Τύρου τῷ θεῷ πεπορευμένος ἄπεισι, καὶ πρὸ τῆς πόλεως γυναίκε τινη ἐντυχὼν, ὕδωρ αὐτῷ κομίζεται ἰκέτευεν. Ὡς δ' ἐπορευθὼν τῆς γυνῆς, καὶ ἄρτον αὐτῷ ἐνεγκεῖν ἤξλου. Ἡ δὲ μίση· δρακὸς ἀλεύρου ἐξώμυτο εὐπορεῖν, καὶ βρρυχάτου ἐλαίου, καὶ συλλέξασα φυλάξασθαι ἀπιέναι ποιήσουςα μικρὰν τροφὴν ἑαυτῇ καὶ τοῖς παισίν, ἧς ἐκλιπούσης καὶ αὐτοὺς λιμῷ ἐκλιπεῖν. Ὁ δὲ προφήτης θαρρῶν αὐτῇ ἐγκελεύεται· μηδὲ γὰρ ἐκλείψειν ἄλευρον ἐκ τοῦ ἀγγείου τοῦ τοῦτο φέροντος, μηδ' ἐλαίον ἐκ τῆς ληκύθου, ἕως γέννηται ὑετός. Ἡ δὲ, πορευθεῖσα, τὸν τε προφήτην παρ' αὐτῇ ξηυσθέντα, καὶ ἑαυτὴν, καὶ τὰ τέκνα ἐκ τοῦ βραχίστου ἐκαίνου ἀλεύρου ἐτρέφεν, ἕως ὅτι λιμὸς παρελήλυθε. Νοστήσαντος δὲ τοῦ υἱοῦ τῆς γυναίκος ταύτης, καὶ θανόντος, ἐβλασφήμει κατὰ τοῦ προφήτου ἐκαίνῃ. Ὁ δὲ δοθῆναι αὐτῷ τὸ τεθνηκὸς παιδίον ἤησε. Καὶ λαθῶν, εἰς τὸ ὑπερῶν ἐνθα ὄκει ἀνήνεγκε, καὶ ἔθετο ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ· καὶ τὸν Θεὸν ἰκετεύσας, τρισάκις ἐνεφύσησε τῷ νεκρῷ, καὶ ἀνέστη, καὶ ἔδωκε τὸν παῖδα ζῶντα τῇ γειωμένῃ· ἢ δ' ἠύχαρίσται. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐνετεῖλατο τῷ Ἠλιεῦ ὁ Θεὸς πορευθῆναι, καὶ προεἰπεῖν Ἀχαάβ, ὡς ἔσται ὑετός. Ὁ δὲ λιμὸς ἐπὶ Σαμαρείαν καὶ τὴν χώραν ἄπασαν κεκραταίωτο. Ἀχαάβ δὲ τὸν οἰκονόμον αὐτοῦ ἄνδρα χρηστόν παραλαθῶν, ὅπῃσι εἰ εὐροὶ τοῖς ἴσποισ χιλόν. Καὶ ὁ μὲν ἄλλῃν ἀπῆει δόδον, ἑτέραν δὲ Ἀβδίου, ἐρευνῶντες πῶς ἂν εὐροῖεν χόρτον ἐν πηγαῖς ἢ χειμάρ-

βου. Συναντᾷ τοίνυν τῷ Ἀβδίου ὁ Ἥλιος, καὶ ἦτε A
 τῷ βασιλεῖ μηνύει αὐτόν. Ὁ δὲ καὶ μάλα ζητεῖσθαι
 παρὰ τοῦ Ἀχαάβ ἔλεγεν αὐτόν, ἵνα ἀνέλτοι, εἰ εὐροι.
 Καὶ κρύπτεσθαι συνεβούλευεν, ἔλεγέ τε καὶ αὐτῷ
 ἑκατὸν προφῆτας κρύπτειν καὶ τρέφειν, καὶ σῶζειν
 οὕτω, τοὺς ἄλλους πάντας τῆς Ἰεζάβελ ἀνηρηκυίας.
 Ὁ δὲ ὤμοσε κατ' ἐκείνην ὀφθήσεσθαι τὴν ἡμέραν
 τῷ Ἀχαάβ. Ἀπῆλθεν οὖν Ἀβδίου, καὶ ἀπήγγειλε
 περὶ τοῦ Ἥλια τῷ βασιλεῖ. Καὶ ἰδὼν τὸν προφῆτην
 ἐκείνους, *Εἰ αὐτός ἐστιν*, ἤρετο, ὁ διαστρέφων
 τὸν Ἰσραήλ· Ἥλιος δὲ, *Ἐν μᾶλλον*, εἶπε, καὶ ὁ-
 κος τοῦ πατρὸς σου διαστρέφεις τὸν λαὸν κα-
 ταλιπόντες τὸν Κύριον, καὶ ψευθεῖς τιμῶντες
 θεούς. Ἀλλ' ἀβροισον εἰς τὸ Καρμηλιον τὸν
 λαόν, καὶ τοὺς σοὺς προφῆτας, καὶ τοὺς τῆς
 γυναικός. Πάντων δὲ συνελθόντων, εἶπεν Ἥλιος,
 ὡς Ἐγὼ μόνος ὑπολείμμαι τοῦ Θεοῦ προφήτης·
 οἱ δὲ ψευδοπροφῆται σφόδρα πολλοί. Ὅτε οὖν
 μοι μόνω βούν, καὶ αὐτοῖς ἅπασιν ἔτερον, καὶ
 θύσαντες τοὺς βόους, ἐπιθώμεν ξύλοις τὰ θύμα-
 τὰ· πῦρ δὲ γε μὴ ἐπενέγκωμεν· καὶ ἑκάστος
 ἐπικαίεσθω τὸν οἰκίον Θεοῦ, καὶ ὄψ' οὐδ' ἂν αὐ-
 τόματον πῦρ ἐκλάμψῃ, καὶ κατακαύσῃ τὰ ξύλα
 τε καὶ τὰ θύματα, ἐκείνος λογιέσθω Θεὸς ἀλη-
 θής. Ἐπήνεσε τὸ πλῆθος τοὺς λόγους, καὶ ἐποίησαν
 οὕτως· οἱ Ἰσραεῖς τῆς αἰσχύνης, καὶ θύσαντες τὸν
 μόσχον, καὶ ἐπιθέντες ξύλοις ἄνευ πυρός, ἐπεκα-
 λούοντο τὸν Βαάλ πρωῖθεν εἰς μεσημβρίαν. Μυκτη-
 ρίζον δὲ αὐτούς ὁ προφῆτης, μέγα βοᾶν αὐτοῖς
 συνεβούλευε, μὴ ποτε καθέσθῃ αὐτοῖς ὁ θεός, ἥ τις
 ἀσχυλία αὐτῷ ἐστιν. Ὡς δ' οὐδὲν ἐκείνους θεωρούμενος
 πολλὰ ἱεραίνετο, ὁ προφῆτης δώδεκα λίθους λαβὼν
 καθ' ἑκάστην φυλὴν, ψυχοδόμησε θυσιαστήριον, ὠρυ-
 ξε δεξιαμένην, ἐστοίχασε τὰς σχίδας ἐπὶ τοῦ βω-
 μοῦ, καὶ αὐτὰς τὰ Ἰσραεῖα ἐπενεγκῶν, ὕδωρ ἐπιχυ-
 θῆναι τῷ θυσιαστηρίῳ ἐκέλευσεν, ὥστε καὶ τὴν
 δεξιαμένην πληρωθῆναι. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐπακαλέ-
 σατο τὸν Θεόν, καὶ πῦρ οὐρανόθεν ἐπὶ τὸν βωμὸν
 κτενήνεκτο, πάντων ὀρώντων, καὶ τὴν θυσίαν, καὶ
 τὰ ξύλα καὶ τοὺς λίθους κατέφαγε, τὸ ὕδωρ τε καὶ
 τὸν χοῦν. Ὁ λαὸς δ' ἐκπλαγείς ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν,
 ἵνα Θεὸν ἀληθῆ τε καὶ μέγαν ὁμολογούντες. Καὶ
 συλλαβόντες τοὺς ψευδοπροφῆτας, ἀπέκτειναν, τοῦ
 προφήτου κελεύσαντος. Εἶπε δὲ τῷ βασιλεῖ, ὡς ὕσει
 μετὰ μικρὸν ὁ Θεός. Καὶ γέγονε κατὰ τὴν πρόβη-
 σιν αὐτοῦ βαγδαῖος ἄνδρος. Ἀπειλησάσης δὲ τῆς
 Ἰεζάβελ ἀνελεῖν τὸν Ἥλιον, φεβηθεὶς ὁ προφῆτης,
 ἔφυγεν καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ γενόμενος· ἀθουμῶν ἀποθα-
 νεῖν ἰκέτευε τὸν Θεόν. Κοιμηθεὶς δὲ, διυπνίσθη παρὰ
 τινος ἀναστήθαι, καὶ φαγεῖν αὐτῷ ἐπιτρέποντος. D
 Ὁρᾷ δὲ καὶ ὀλυρῆτον ἄρτον ἔχει, καὶ ὕδωρ. Καὶ
 φαγὼν, ἐκοιμήθη πάλιν, καὶ αὐθις ὁ ἄγγελος φαγεῖν
 αὐτῷ ἐγκαλεῖται, ὡς πολλῆς αὐτῷ προκειμένης
 ὀδοῦ. Καὶ πάλιν δὲ φαγὼν καὶ ἐνισχύσας ἐκ τῆς
 τροφῆς ἐκείνης, ἐπορεύθη ἡμέρας τεσσαράκοντα.
 Καὶ γενόμενος ἐν τῷ ὄρει Χωρῆθ, εἰσῆλθεν εἰς σπήλαιον, καὶ φωνῆς ἤκουσε· *Τί παραγέροντες ἐνταῦ-
 θι*· Ὁ δὲ ἔφη· *Ὅτι ζηλώσας ἔκτεινα τοὺς προφῆτας τῆς Ἰεζάβελ, ἡ δὲ ζητεῖ με κτανεῖν*. Ὁ δὲ
 φηματίεζον· εἶπεν αὐθις αὐτῷ· *Ἐξέλιθε αὐριον, καὶ στήθι ἐνώπιον Κυρίου*. Καὶ ἐποίησεν οὕτως·
 καὶ αἰσθάνεται πνεύματος· τε καὶ συστειμῶ, καὶ ὄψ' καιόμενον πῦρ. Εἶτα λεπτῆς αἵμα· γενόμενης·

spectum venturum, praesentiam ejus regi nuntiat.
 Quo ille conspecto : *Num tu, inquit, is es, qui de-
 pravat Israel? Cui Elias : Tu potius, inquit, et
 domus patris tui, populum depravatis, relicto Domi-
 no, falsos deos venerantes. Verum populum, et tuos
 uxorisque tuæ prophetas in montem Carmelum convo-
 cato. Quibus omnibus congressis, Elias ait : Ego
 solus Domini propheta superstes : pseudoprophetæ
 autem plurimi sunt. Sed date soli mihi bovem, et
 illis omnibus alterum, quibus immolatis, victimas lig-
 nis imponamus, igne non adhibito, ac sumum quisque
 Deum invocato. A quo autem ignis ultro effulserit,
 et signa cum victimis cremarit, is verus judicetur
 Deus. Hac oratione a populo collaudata, cum igno-
 minia sacerdotes ita fecissent, et, vitulo mactato
 ac sine igne lignis imposito, Baalem a diluculo us-
 que ad meridiem invocassent, propheta per deri-
 sum eos hortatur, ut magnum vociferarentur, si
 forsitan dormitaret illorum deus, aut aliis negotiis
 esset occupatus. Cum autem assidue flagitando nihil
 proficerent, propheta duodecim saxis pro tribuum
 numero sublatis, altare 92 struxit, scrobem effo-
 dit, ligna in altari digressit, victimas imposuit,
 aquam in altare effundi jussit, ut scrobis etiam im-
 pleretur. His peractis, invocato Numine, ignis vi-
 dentibus omnibus de cælo in aram delatus, et vic-
 timas et lapides una cum aqua et pulvere consum-
 psit. Quo portento consternatus populus, pronus
 in terram cecidit, unum esse Deum verum et magnum
 constantis : et jussu prophetae, manibus in im-
 postores illos vates injectis, omnes occiderunt. Deinde
 regi dicit Elias, et Deum paulo post missurum plu-
 viam. Itaque factum est, ut prædixerat, et imber
 vehemens erupit. Sed Jezabele mortem illi commi-
 nata, propheta territus fugit, et in deserto agens
 desperabundus, mortem a Deo expetit : sopitusque
 a quodam excitatur, jubente surgere et vesci. Videt
 autem panem siliagineum illic et aquam. Cum
 edisset, rursus obdormiit. Angelus denuo eum ves-
 sci jubet, quod ei magnum iter instet. Rursus igitur
 cibo sumpto, et recuperatis ex eo viribus, diebus
 quadraginta ambulat, et in Chorebum montem
 profectus, antrum ingreditur. Ibi vocē audita : *Cur
 eo venisti?* respondet : *Cum Dei studio vates Jezabe-
 lis occiderim, illa me ad necem quartat.* Tum is
 cujus vocem audierat denuo illi ait : *Cras egressus,
 stato coram Domino.* Cum ita fecisset, ventum sen-
 tit et concussionem, et ignem ardentem videt.
 Doinde levi aura exorta, ex ea vocem audit quæ
 reverti jubebat, et Asahelem Syriae regem invingere,
 et Jehum regem Israelis, et Elisæum suo loco pro-
 phetam, qui impios deleturi essent. Regressus Elias,
 quemadmodum jussus fuerat, Elisæum arantem in-
 venit : cui cum vellus suum injecisset, ille, relictis om-
 nibus, eum sequitur, ad vaticinandi munus evectus.*

ἀκούει φωνῆς ἐκείθεν, ἀνατρέψαι κελουούσης αὐτῷ, καὶ χρίσαι βασιλέα τῆς Συρίας τὸν Ἀζάηλ, καὶ τὸν Ἰηοῦ βασιλέα τῷ Ἰσραὴλ, καὶ τὸν Ἐλισσαίῆ εἰς προφήτην ἀντ' ἑαυτοῦ, οἱ τοὺς ἀσεβεῖς ὀλοθρεύουσιν. Ὑποστρέψας δὲ Ἠλίας ὡς ἐκελεύσθη, εὔρε τὸν Ἐλισσαίον ἀροτριούντα, καὶ ἐπέβριψεν αὐτῷ τὴν μῆλωτὴν αὐτοῦ. Ὁ δὲ, καταλιπὼν πάντα, ἠκολούθησεν αὐτῷ προφητεῦσιν ἀξιοῦσις.

XIV. Interim Achabus, vineam Nabothi suis agris A
 conterminam vel emere vel permutato accipere
 cupiens, recusante possessore, in animi ægitudi-
 nem incidit. Cujus Jezabel edocta causam, sub no-
 mine regis litteras ad proceres regionis, in qua
 Nabothus habitabat, conscribit, quibus illum accu-
 sare jubebantur, ut in Deum et regem contame-
 liosis verbis usum, ac, falsis testibus subornatis,
 lapidare. Eas litteras, regio sigillo appresso, adillos
 mittit: **93** qui, jussa exsecuti, Nabothum lapidibus
 obruerunt. Quo facto, Jezabel Nabothi vineam
 occupare Achabum jubet: qui, etsi cædem illius
 ægre ferebat, tamen vineæ hæreditatem adiit. Itaque
 Elias ad illum missus a Deo: *Quia, inquit,
 Nabothum occidisti, vineæ illius obtinendæ ergo,
 propterea ait Dominus: Quo in loco sanguinem illius
 linxerunt canes, eodem in loco tuum uxorisque tuæ
 sanguinem lingent canes, et meretrices in sanguine
 tuo lavabunt; omnisque familia tua exstirpabitur.*
 Quibus verbis vehementer contristatus Achabus,
 lamentatus est, indutoque sacco jejunavit, factura
 sua detestans. Ea regis pœnitentia motus, Dens
 propheta significat, se pœnas quas comminatus
 esset non ab illo expetiturum, sed temporibus
 filii ejus illa facturum esse. Post hæc Aderis filius,
 Syriæ rex, cum magnis copiis et multis auxiliariis,
 Samaria obsidione cincta, legatos ad Achabem mit-
 tit, qui ei dicerent: *Divitias tuas, et uxores tuas,
 et liberi tui mea sunt: bello enim ea capiam. Si
 vero mihi quæcunque voluero concesseris, soluta obsi-
 dione discedam.* Achabus ad hæc; *Et ego, inquit,
 et mei omnes tui sumus:* ac convocatis imperii sui
 senioribus, hostis legationem exponit. Sed populo
 eum a deditione dehortato, legatis respondet, se
 quæ postularentur facere non posse. Eo Syriæ rex
 nuntiato iratus, vallo urbem circumdari et aggre-
 ribus cingi jubet. Cum autem vates quidam Achabo
 dixisset, se traditurum illi hostes cum pueris
 ducum eos invadenti, numerus eorum inventus
 est ducenti triginta duo, cum quibus circa meri-
 diem, convivantibus et nebriatis hostibus, est
 egressus. Eos cum Syriæ rex vidisset, ministris suis
 imperat, ut ad se vincetos adducerent. Verum
 pueri, illos aggressi, multos occiderunt: quos pone
 secutæ copiæ Israeliticæ, der repente facto impetu,
 Syros in fugam conjecerant, adeo ut ipse rex
 eorum vix elaberetur. Inde reversus Achabus, di-
 reptis hostium castris, Samariam redit. Cui pro-
 pheta Syrorum aggressionem denuo prædicit. Itaque
 instante vere, Syrus Israelitis denuo bellum
 infert, castris in planitie positis, cum e suis
 audisset, Hebræorum Dei vires in montibus vigere,
 in vallibus non item. Verum propheta denuo pro-
 mittit victoriam Achabo: *Ut, inquit, **94** in valli-
 bus etiam suam potentiam demonstret Deus.* Cæteris

14'. Ἀμπελώνα δὲ πλησίον τῶν ἀρχῶν τοῦ βασι-
 λέως Ἀχαῶδ κεικτῆμενος ὁ Ναβουθαί, ἤξουτο πω-
 λῆται αὐτὸν τῷ βασιλεῖ, ἢ ἀνταλλάξαι. Ὁ δὲ οὐκ ἐπι-
 θετο, καὶ ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦτο λελύπητο. Μαθοῦσα δὲ
 Ἰεζάβελ τῆς λύπης τὸ αἴτιον, γραφὴν ἐποίησατο
 ὡς ἐξ Ἀχαῶδ εἰς τοὺς προέχοντας τῆς χώρας, ἐν
 ἧ κατῷκει ὁ Ναβουθαί, ἐγκλειουμένην αὐτοῖς κατη-
 γορήσαι τοῦ ἀνδρὸς ὡς βλασφημίσαντος κατὰ τοῦ
 Θεοῦ καὶ τοῦ βασιλέως· καὶ τινὰς παρασκευάζει κατα-
 μαρτυρῆσαι αὐτοῦ, καὶ καταλιθῆσαι αὐτόν. Ταύτην
 γραφὴν τῇ σφραγίδι τοῦ βασιλέως· ἐπισημηναμένην,
 ἔστειλε πρὸς τοὺς ἀνδράς. Κάκεινων ποιησάντων ὡς
 ἐνετάλησαν, ὁ μὲν Ναβουθαί καταλεύσθη καὶ τέθνηκεν·
 Ἡ δ' Ἰεζάβελ κληρονομήσει τὸν ἀμπελώνα τοῦ Να-
 βουθαί τῷ Ἀχαῶδ ἐνετέλλετο, θανόντος ἐκείνου. Ὁ δὲ
 ἐλυπήθη διὰ τὸν φόνον, τὸν ἀμπελώνα δὲ φκειώσατο.
 Καὶ Ἠλίας, κελύσαντος τοῦ Θεοῦ, ἀπήει πρὸς
 Ἀχαῶδ, λέγων, Ὅτι ἐφόνευσας τὸν Ναβουθαί διὰ
 τὸ σχεῖν τὸν ἀμπελώνα αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἐὰς
 λέγει Κύριος· Ἐνθα οἱ κύνας τὸ ἐκείνου ἐλει-
 ξαρ αἷμα, ἐκεῖ καὶ τὸ σὸν αἷμα καὶ τὸ τῆς γυναι-
 κὸς σου λειξοῦσι, καὶ αἱ κόρραι λούσονται ἐν
 τῷ αἵματι σου, καὶ ἅπαν τὸ γένος σου ἐξολο-
 θρευθήσεται. Ἀχαῶδ δ' ἐπὶ τοῦτοις κατανοεῖς,
 ἐκλαυσε, καὶ σάκκον περιεβάλετο, καὶ ἐνήστευσεν,
 ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις μεταμελόμενος. Καὶ ὁ Θεὸς
 διὰ τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ μὴ ἐπάξειν αὐτῷ τὰ ἠπει-
 λημένα ἐδήλωσε τῷ προφήτῃ, ἀλλ' ἐν ταῖς ἡμέραις
 τοῦ παιδὸς αὐτοῦ ταῦτα τελέσειν. Ὁ δὲ τοῦ Ἀδερ-
 υῖδὸς βασιλεὺς Συρίας ἐστράτευσεν ἐπὶ Σαμάρειαν μετὰ
 βραχείας δυνάμεως καὶ συμμάχων πολλῶν. Καὶ πο-
 λιορκῶν αὐτήν, ἐπεμψε πρὸς Ἀχαῶδ, λέγων, Ἵτι
 Ὁ πλοῦτός σου καὶ αἱ γυναῖκές σου, καὶ τὰ
 τέκνα σου, ἐμὰ ἐστί· λήψομαι γὰρ πολέμῳ αὐτά.
 Ἄν δ' ὅσα βούλωμαι παραχωρήσης μοι λήψωσθαι,
 λύσω τὴν πολιορκίαν, καὶ ἀπελεύσομαι. Ἀχαῶδ
 δὲ, Κάω, ἔφη, καὶ οἱ ἐμοὶ πάντες σοὶ ἐσμεν.
 Καὶ συναθροίσας τοὺς πρεσβυτέρους τῆς γῆς, ὅσα
 πρὸς αὐτὸν διεπέμψατο ὁ πολέμιος ἀνεδίδαξε. Τὰ δὲ
 πλῆθος μὴ πεισθῆναι αὐτῷ συμβούλευσεν. Ὁ δὲ
 τοῖς πρέσβεσι τῶν πολεμίων εἶπε, μὴ δύνασθαι ποιῆ-
 σαι τὸ ἀπαιτούμενον. Τοῦτο ἀγγελῆν τῷ βασιλεῖ
 τῆς Συρίας, εἰς ὄργην ἐκείνον ἐκίνησε, καὶ χάρακα
 βαλεῖν περὶ τὴν πόλιν, καὶ χώματα ἐγείρειν ἐκέ-
 λευσε. Προφήτου δὲ τινος τῷ Ἀχαῶδ φήσαντος· πα-
 ραδιδόναι τὸν Θεὸν τοὺς πολεμίους αὐτῷ μετὰ τῶν
 παιδαριῶν τῶν ἡγεμόνων ἐπιόντι αὐτοῖς, ἠρίδμησε
 τὰ παιδάρια, καὶ εὔρε διακόσια τριάκοντα δύο. Τῶν
 δὲ πολεμίων εὐωχουμένων, καὶ μεθύνοντων κατὰ με-
 σημβρίαν, ἐξῆλθεν ὁ Ἀχαῶδ παραλαβὼν τὰ παιδά-
 ρια. Ὁ βασιλεὺς δὲ Συρίας, ἰδὼν αὐτούς, δεδεμένους
 τοὺς προσιώντας παραστῆσαι αὐτῷ τισι τῶν οικείων
 προσέταξεν. Οἱ δὲ παῖδες, τοῖς ἐπιούσι προσμύξαν-
 τες, πολλοὺς ἀνέκλον. Ἐπομένη δὲ ὄπισθεν τῶν παι-
 δῶν ἢ πᾶσα δύναμις Ἰσραὴλ, ἐξαίφνης κατὰ τῶν Σύ-

ρον ὀρμήσασα, εἰς φυγὴν αὐτοὺς ἔτρεψεν, ὡς καὶ ἄνα-
 τιν βασιλεία σφῶν μόλις φυγόντα σωθῆναι· καὶ ἀνα-
 στρέψας ἐκ τῆς διώξεως Ἀχαάθ, τὸ στρατόπεδον τῶν
 πολεμίων διήρπασε, καὶ ἐπανῆλθε πρὸς τὴν Σαμά-
 ρειαν. Ὁ δὲ προφήτης αὐτοῖς τοῦ Σύρου αὐτῶν προεί-
 πεν ἐπέλευσιν. Ἦδη δὲ ἐπιστάντος τοῦ ἑαρος, ἐπε-
 στράτευσεν αὐτοῖς ὁ Σύρος κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἐν
 πεδίῳ ἐσκήνωσεν. Εἶπον γὰρ αὐτῶν οἱ περὶ αὐτῶν ἐν
 ἔρσι: τὸν Θεὸν τῶν Ἑβραίων τὴν δύναμιν ἔχειν, οὐ
 μέντοι καὶ ἐν κοιλάσιν. Τοῦ δὲ προφήτου νίκην
 ἐπαγγελομένου τῷ Ἀχαάθ, *Ἰρα, φησί, καὶ ἐν κοι-
 λάσιν τὴν ἰσχὺν ἐπιδείξειται ὁ Θεός. Τὰς μὲν ἄλ-
 λας ἡμέρας ἡσύχαζον τὰ στρατόπεδα, τῇ δ' ἐβδόμῃ,
 μᾶλλον συγκροτηθείσης, φεύγουσιν οἱ Σύροι· καὶ
 Ἀχαάθ ἐδίωκε, καὶ ἀνήρει αὐτούς. Πολλοὶ δὲ, περι-
 σωθέντες εἰς Ἀφεκκὰ τὴν πόλιν, ἐκεῖ διεσφάθησαν,
 τοῦ τείχους ἐπιπεσόντος αὐτοῖς. Ὁ δὲ τοῦ Ἀδερ-
 υδὸς μετὰ τινῶν ὀλίγων φυγῶν ἐκρύβη. Οἱ δὲ περὶ
 ἐκεῖνον, σάκκους ἐνδύοντες, καὶ σχοίνους ταῖς κεφαλαῖς
 περιδύσαντες, προσῆλθον τῷ Ἀχαάθ, καὶ ὥς ζεῖν
 τὸν αὐτῶν ἐκείνου κύριον· ὃ δὲ κατένευσε. Κάκεινοι
 προσήγαγον τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν ἐφ' ἄρματι ὄχου-
 μένῳ τῷ Ἀχαάθ. Ὁ δὲ ἐπὶ τὸ ἄρμα λαμβάνει αὐ-
 τὸν, καὶ ἀσπάζεται, καὶ θαρρῆν ἐγκλείεται. Εἶτα
 ἐπὶ συνθήκαις ἀφῆκεν αὐτὸν ἀπελθεῖν, πολλὰ δωρη-
 σάμενος. Ὁ προφήτης δὲ Μιχαίας τινὰ τῶν ὁμοφύ-
 λων ἤξίου πατάσαι αὐτὸν κατὰ κεφαλῆς. Τοῦ δὲ μὴ
 πεποιμένου, ὑπὸ λέοντος αὐτὸν παταχθῆναι προέφη,
 καὶ γέγονεν εἰς ἔργον ἢ πρόβρῃσις. Εἶθ' ἐτέρῳ τὴν
 αὐτὴν προσήγεν ἀξίωσιν· πλήξαντος δ' ἐκείνου, κα-
 τὰ τοῦ σώματος τὴν κεφαλὴν προσῆλθε τῷ Ἀχαάθ, λέ-
 γων ἐπὶ φυλακῇ παραλαβεῖν πᾶρὰ τοῦ ταξίαρχου ζη-
 τεῖν αὐτὸν ἀνελεῖν. Ὡς δὲ δίκαιον εἶναι τοῦτο εἶπεν
 ὁ Ἀχαάθ, λύσας ἐκεῖνος τὴν κεφαλὴν, ἐπεγνώσθη
 ὡς ὁ προφήτης Μιχαίας ἦν. Καὶ εἶπεν τῷ Ἀχαάθ·
 Ἐκεῖ τὸν βασιλεῦσιν Συρίας ἄνδρα ὀλέθριον ἀτι-
 μάφητον ἀφῆκας, αὐτὸς ἀντ' ἐκεῖνου ἀποθανῆναι,
 καὶ ὁ σὸς λαὸς ἀντὶ τοῦ λαοῦ ἐκείνου. Ἐλυπήθη
 τοῦτων ἀκούσας ὁ Ἀχαάθ. Ἐπὶ δὲ τριετίαν εἰρήνην
 ἀγαθὴν, εἶτα βουληθεὶς τὴν πόλιν Ῥεμμάθ (63) ὡς
 αὐτῶν διαφέρουσιν ἀφελῆσαι τῶν Σύρων, ἤξίου καὶ
 τὸν βασιλεῦσιν τῆς Ἰερουσαλὴμ τὸν Ἰωσαφάθ συνεκ-
 ετρατεύσαι αὐτῶν. Κακεινοῖς κατένευσε, καὶ συνεβού-
 λευεν ἐρωτησαί τὸν Θεὸν διὰ τοῦ προφήτου, εἰ εὐ-
 δοκεῖ. Ἀχαάθ δὲ, τοὺς αὐτοῦ προφήτας συγκαλε-
 σάμενος, εἰ πορεύεται πρὸς πόλεμον ἤρετο. Τῶν
 δὲ νίκην ἐπαγγελομένων, ὁ βασιλεὺς Ἰωσαφάθ προ-
 φῆτην ἐξήτησε τοῦ Κυρίου. Ἀχαάθ δὲ εἶναι μὲν
 εἶπεν, πρὸς τὸν Θεὸν αὐτὸν ἐκείνῳ κακὰ προαγορεύοντι.
 Καὶ ὁ Ἰωσαφάθ κληθῆναι αὐτὸν ἤξίου. Κληθέντα δὲ
 τὸν Μιχαίαν, ἠρώτα ὁ Ἀχαάθ εἰ μαχθήσεται, ἢ μή.
 Ὁ δὲ· Ἐώρακα τὸν Ἰσραὴλ, εἶπεν, δις παραμένον
 ἐν τοῖς ἡμέραις ὡς πολέμιον ἀπολιμαίνον. Ὁ δὲ
 Κύριος εἶπέ μοι, τοὺς μὲν σωθῆσθαι καὶ ἀνα-
 στρέψαι, σὲ δὲ μόνον πεσεῖσθαι ἐν Ῥεμμάθ.*

diebus exercitus quieverere : septimo autem, prælio
 commisso, terga dant Syri : quos Achabus perse-
 quens, multos occidit, multi etiam Apheccham
 elapsi, ubi ruina murorum oppressi perierunt.
 Aderis porro filius cum paucis in fuga occultatur.
 Ejus satellites, induti saccis et funibus capita
 vincti, ad Achabum accessere, ut dominum suum
 conservaret supplicantes. Annuit rex : adducunt
 illi ducem suum ad Achabum curru vehementem : qui
 eum curru recipit, salutatur, bono animo esse jubet.
 Deinde, sædere ieto, cum multis muneribus dimit-
 tit. Tum propheta Michæas a quodam popularium
 caput suum verberari jubet. Recusanti illi : *At to
 leo, inquit, verberabit.* Itaque factum est ut præ-
 dixerat. Cum idem alium jussisset, isque eum ver-
 berasset, obligato capite Achabum accessit : *A
 tribuno militum, inquit, captivus meæ custodia traditus,
 effugit, ob quod ille me ad necem quaerit.* Id
 ubi justum esse Achabum pronuntiat, soluto capite
 Michæas agnitus, Achabo ait : *Quoniam Syriæ re-
 gem, hominem pestilentem, impune dimisiisti, ipse
 illius loco morieris, et populus tuus pro illius populo.*
 His auditis rex turbatus est. Actaque pace per
 triennium, urbem Remmath, ut ad se pertinentem,
 Syris erepturus, a Josaphato Hierosolymitano rege
 petit ut una militet. Annuit ille, Deumque per
 prophetam consuli jubet, an expeditionem illam
 probet. Achabus prophetas suos convocat, an bel-
 lum sit ineundum rogat. Illis victoriam pollicen-
 tibus, Josaphatus etiam prophetam Domini quaerit.
 Achabus esse quendam respondet, sed sibi invi-
 sum esse, mala prædicere solitum. Josaphatus eum
 vocari jubet. Accersitum Achabus rogat, pugnan-
 dum sit, an non. Respondet ille : *Vidi Israelitas
 in montibus dispersos ut gregem sine pastore. Sed
 Dominus mihi dixit, illos quidem incolumes reditu-
 ros, te vero solum Remmathæ casurum.* Hæc Michæa
 locuto, Achabus Josaphato : *Nonne dixi, inquit,
 eum mihi male ominaturum esse ?* Sedechias autem
 quidam ex pseudoprophetis alapam dedit Michææ.
 Cui ille inquit : *Tu paulo post ex alio conclavi in
 aliud transibis, latebras quaeritans.* Cæterum Achab-
 us 95 Michæam in carcere custodiri jubet ad
 reditum suum. Tum ille : *Si tu, inquit, incolumis
 redieris, non locutus est per me Dominus.* Regibus
 jam profectis, etiam Syrorum rex aciem instruit,
 et suis mandat ne quem petant nisi solum Achab-
 um. Is vero, habitu regio deposita, privatum
 sumpserat. Itaque Syrorum duces Josaphatum,
 regaliter cultum, Achabum esse putaverunt, cum-
 que circumdederent : sed cum non esse regem Israe-
 litarum vidissent, reliquerunt. Achabus autem,
 sagitta ictus, cum lethale esse vulnus sensisset,
 auriga currum e pugna educere jussit, circa solis
 occasum moritur. Ejus obitu Syri cognito domum
 redierunt. Regis autem cadaver Samariam relatum

Variae lectiones et notæ.

(63) Ῥεμμάθ. Ita cod. Colb. et LXX. Josephus Ἀράμανθαν habet. Wolfius Ῥόρμααν ediderat.

sepelitur. Sed currum de cæde ejus cruentum in fonte Samariæ occultarunt. Sic et canes sanguinem ejus linterunt, et scorta fonte illo lavabantur, ut Elias vaticinatus fuerat. Mortuus est Achabus, ut Michæas prædixerat, interitu, quamvis ante audisset, non evitato, cum regnasset annos duos et viginti. Regnum suscepit filius ejus Ochozias.

Καὶ ὁ Μιχαῖας· Ἐὰν ὑποστρέψῃς ἐν εἰρήνῃ σὺ, εἶπεν, οὐκ ἐλάλησεν ἐν ἐμοὶ Κύριος. Ἦδη δὲ πορευθέντων τῶν βασιλέων, καὶ ὁ τῶν Σύρων βασιλεὺς αὐτοῖς ἀντιπαρετάξατο, ἐντειλάμενος τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ μηδὲν πολεμεῖν τῶν ἄλλων, εἰ μὴ μόνῳ τῷ Ἀχαάβ τὴν βασιλικὴν ἀμείψας στολὴν, ἰδιωτικὴν ἐνεδύσατο. Ἰδόντες δὲ οἱ τῶν Σύρων στρατάρχαι τὸν Ἰωσαφάτ κεκοσμημένον βασιλικῶς, ὥφθησαν εἶναι τὸν Ἀχαάβ, καὶ ἐκύκλωσαν αὐτόν. Ὡς δ' ἐγνωσαν μὴ ὄντα τὴν βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ, ἀνεχώρησαν. Εἰς δὲ τις, τὸ τέξον ἐνταίνας, βάλλει τὸν Ἀχαάβ. Γνοὺς δὲ καιρίως πληγῆναι, τῷ ἠνιόχῳ ἐκέλευσε τὸ ἄρμα τῆς μάχης ἐξαγαγεῖν, καὶ περὶ δύσιν ἤλιου ἐξέλπιε. Καὶ οἱ μὲν Σύροι, γνόντες ἐκτελικότα τὸν Ἀχαάβ, ἀπῆλθον πρὸς ἑαυτούς. Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως νεκρὸς κομισθεὶς εἰς Σαμαρείαν θάπτεται. Τὸ δὲ ἄρμα καθημαγμένον τῷ φόβῳ τοῦ βασιλέως ἀπέκρυψαν ἐν τῇ κρήνῃ τῆς Σαμαρείας, καὶ οἱ τε κύνες τὸ αἷμα ἐλείξαν, αἱ τε πόρται ἐπὶ τῇ κρήνῃ ἐλοῦοντο, ὡς Ἥλιος προσέφη. Ἀπέθανε καὶ Ἀχαάβ, ὅπου ὁ Μιχαῖας προηγόρευσε, τὸν θάλασσαν μὴ φυγῶν, καίτοι προβρόθέντα αὐτῷ, βασιλεύσας ἑπτὰ δύο καὶ εἴκοσι. Τὴν δὲ βασιλείαν ὁ παῖς αὐτοῦ Ὀχοζίας μετ' ἐκείνου παρέλαβεν.

XV. Josaphatum regem Hierosolymitanum ab expeditione domum redeuntem, Jehus propheta increpat, quod homini impio opem tulisset, eumque a Deo, quamvis ea re offenso esse conservatum. Rex gratias agit: lustrataque omni dititione sua, leges observari et, iudicibus passim constitutis, ritae fieri judicia edixit. Cum autem, Moabitibus et Ammanitis, qui etiam Arabes asciverant, Judæam aggressis, divinam opem imploraret: propheta quidam Deum pro eo pugnaturum ait, ac educere quidem exercitum jubet, non tamen invadere hostes, sed stantes divinum auxilium expectare. Rex mane egressus exercitum stare jubet, sacerdotes cum tubis ante exercitum consistere, Levitas et cantores gratiarum actionem cantare Deo. Tum hostes concitati, mutuis sese caedibus confecerunt, ut ne unus quidem superesset. Josaphatus castra hostium exercitui diripienda concedit. Ab eo tempore Barbari, eum ut Deo adiutore nixum veriti, quieverunt. Ochozias autem, Israelitarum rex, improbitatis parentum imitator fuit. Ejus regni anno secundo Moabitæ vectigalia retinuerunt, quæ patri 96 pendere soliti fuerant. Ipso ægrotans ad Accaronensem deam, Muscam nomine, percontatum misit, an convalliturus esset? Legatis in itinere occurrit Elias, ac domum reverti jubet, eique a quo missi essent dicere, quia miserit ad Barbarorum deum, quasi Israeli Deus non esset, eum e lecto suo non surrecturum. Illi regressi audita referunt. Ochozia rogante quisnam id dixisset, atque illis ignorare se dicentibus, de forma illius hominis percontatur: quem cum illi birsutum esse dicent, pelliceo cingulo cinctum, Eliam esse intelligit, ac, centurione cum quinquaginta millibus misso, eum adduci jubet. Qui, cum eum in vertice montis invenisset, ad regem ire jubet. Verum ad Eliæ preces ignis de cælo delapsus illum cum suis omnibus consumpsit. Alii porro totidem a rege missi pari exitio perierunt. Tertius ablegatus centurio cum suis militibus,

Ταῦτα τοῦ Μιχαίου εἰπόντος, ὁ Ἀχαάβ πρὸς· Ἰωσαφάτ εἶπεν· Οὐκ ἐλάτῃ σοι, ὡς κακὰ μοι δεῖ πρὸς σὺν· Σεδεικίας δὲ τις τῶν ψευδοπροφητῶν ἐβρόμει περὶ τὴν σιαγόνα Μιχαίου. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· Μετ' ὄλιγον ταμῖον ἐκ ταμείου ἀμείψεις κρυπτόμενος. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀχαάβ καθαιρῶν αὐτόν, καὶ φυλάττεσθαι, μέχρις ἂν αὐτὸς ὑποστρέψῃ, προσέταξε. Ἦδη δὲ πορευθέντων τῶν βασιλέων, ἐντειλάμενος τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ μηδὲν πολεμεῖν τῶν ἄλλων, εἰ μὴ μόνῳ τῷ Ἀχαάβ τὴν βασιλικὴν ἀμείψας στολὴν, ἰδιωτικὴν ἐνεδύσατο. Ἰδόντες δὲ οἱ τῶν Σύρων στρατάρχαι τὸν Ἰωσαφάτ κεκοσμημένον βασιλικῶς, ὥφθησαν εἶναι τὸν Ἀχαάβ, καὶ ἐκύκλωσαν αὐτόν. Ὡς δ' ἐγνωσαν μὴ ὄντα τὴν βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ, ἀνεχώρησαν. Εἰς δὲ τις, τὸ τέξον ἐνταίνας, βάλλει τὸν Ἀχαάβ. Γνοὺς δὲ καιρίως πληγῆναι, τῷ ἠνιόχῳ ἐκέλευσε τὸ ἄρμα τῆς μάχης ἐξαγαγεῖν, καὶ περὶ δύσιν ἤλιου ἐξέλπιε. Καὶ οἱ μὲν Σύροι, γνόντες ἐκτελικότα τὸν Ἀχαάβ, ἀπῆλθον πρὸς ἑαυτούς. Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως νεκρὸς κομισθεὶς εἰς Σαμαρείαν θάπτεται. Τὸ δὲ ἄρμα καθημαγμένον τῷ φόβῳ τοῦ βασιλέως ἀπέκρυψαν ἐν τῇ κρήνῃ τῆς Σαμαρείας, καὶ οἱ τε κύνες τὸ αἷμα ἐλείξαν, αἱ τε πόρται ἐπὶ τῇ κρήνῃ ἐλοῦοντο, ὡς Ἥλιος προσέφη. Ἀπέθανε καὶ Ἀχαάβ, ὅπου ὁ Μιχαῖας προηγόρευσε, τὸν θάλασσαν μὴ φυγῶν, καίτοι προβρόθέντα αὐτῷ, βασιλεύσας ἑπτὰ δύο καὶ εἴκοσι. Τὴν δὲ βασιλείαν ὁ παῖς αὐτοῦ Ὀχοζίας μετ' ἐκείνου παρέλαβεν.

IE. Ἰωσαφάτ τῷ βασιλεὶ Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τῆς πρὸς Ἀχαάβ συμμαχίας ἐπανελθόντι Ἰηοῦς ὁ προφήτης ἐπενεκάλει, ὅτι ἀνθρώπῳ συνεμάχησεν ἀσεβεῖ· βυσοῦν αὐτὸν ἔλεγε παρὰ τοῦ Θεοῦ, καίτοι τῷ ἔργῳ αὐτοῦ προσωιθίστατο. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἠγχιρίσται. Ἔστα τὴν ὑπ' αὐτὸν περιερχόμενος χύβραν, τοὺς νόμους τηρεῖν ἐνετέλλετο, καὶ κριτὰς πανταχοῦ καταστήσας, δικαίως κρίνειν προσέταξε. Μοαβιτῶν δὲ καὶ Ἀμμανιτῶν προσλαβομένων καὶ Ἀραβίας ἐπελόντων αὐτῷ, ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεὸν εἰς βοήθειαν. Προφήτης δὲ τις ὑπερμαχησάμενος αὐτοῦ τὸν Θεὸν εἶπε, καὶ κελύει ἐξαγαγεῖν μὲν τὴν στρατιάν, μὴ συμμίζαι μέντοι τοῖς πολεμίοις, ἐστῶτας δ' ἐρᾶν τὴν θεοθεν ἐπικουρίαν. Ἐθωθεν δ' ἐξεληθὸν μετὰ τῆς στρατιᾶς ὁ βασιλεὺς, τῇ μὲν Ἰσταθαί ἐνετέλλετο, τοὺς ἱερεῖς δὲ προστάναί τοῦ στρατεύματος μετὰ τῶν σαλπείγγων, καὶ τοὺς Ἀευίτας· καὶ τοὺς ἑμψυδοὺς ἄδειν εὐχαριστήριον τῷ Θεῷ. Οἱ δὲ, πολέμιοι κατ' ἄλλήλων κινήθεντες, ἀλλήλους ἀπέκτεινον, ὡς μηδὲνα σωθῆναι. Ἰωσαφάτ δὲ εἰς διαρπαγὴν ἀφῆκε τῇ στρατιᾷ τὴν τῶν ἐναντιῶν παρεμβολήν. Ἐντεῦθεν ὡς τὸ θεῖον ἔχοντα σύμμαχον, δεισαντες αὐτόν, οἱ ἀλλοφύλοι ἤρμουν. Ὀχοζίας δὲ ὁ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὺς, τοῖς αὐτοῦ γονεῦσιν εἰς πονηρίαν ὤμοιοτο. Περὶ δὲ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐπέσχον οἱ Μοαβίται τοὺς φόρους, οὓς εἰσέφερον τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Νοσήσας δὲ, πρὸς τὴν Ἀκκαζὶν θεὸν, Μυίας ὠνομασμένην, ἐπεμψεν, ἐρωτῶν εἰ ἀναβρωσθήσεται. Ἠλίας δὲ, τοῖς ἐσταλμένοις ὑπαντήσας, ἀναστρέφειν ἐκέλευε, καὶ λέγειν τῷ πέμψαντι πρὸς τὸν τῶν ἀλλοφύλων θεόν, ὡς τῷ Ἰσραὴλ μὴ ὄντος Θεοῦ, ὅτι ἐκ τῆς κλίνης οὐκ ἀναστήσεται. Καὶ οἱ ἄνδρες, ἐπανελθόντες, εἶπον ἃ ἤκουσαν. Ὀχοζίας δὲ, τίς ὁ ταῦτα εἰρηκῶς εἶπεν, ἠρώτα. Τῶν δὲ μὴ εἰδέναι φησάντων, τὸ εἶδος τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου λέγειν ἀπῆται αὐτούς. Εἰπόντων δὲ δασύν εἶναι, καὶ ζῶνῃν δερματίνῃν περιεζῶσθαι, συνῆκεν ὡς Ἠλίας ἦν. Καὶ πέμψας πεντηκόνταρχον σὺν τοῖς ὑπ' αὐτόν, ἀχθῆναι τὸν προφήτην ἐκέλευε. Καὶ ὁ σταλαῖς ἐπὶ τῆς κόρυφῆς τοῦ βρους, εὐρών αὐτόν,

ἔκειν ἐκέλευε πρὸς τὸν βασιλέα. Εὐχαμένου δὲ ἄκουσας, οὐρανὸν ῥυτίθαι, διέφθειρε τὸν πεντηκόνταρχον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἕτερον ἑστίασε πεντηκόνταρχον μετὰ τῶν πεντηκόνταρχοῦσιν ὁμοίως πῦρ οὐράνιον ἰδαπάνησε. Καὶ αὐτὸς τρίτος ἐπέμφθη ταξίαρχος σὺν τοῖς ὑπ' αὐτόν. Ὁς, ἐπὶ τὸν προφήτην ἰλθὼν, πρὸς αὐτὸν προσεκύνησε, καὶ παρητήτετο τὴν ἐξ αὐτοῦ τιμωρίαν, λέγων ἄκων ἦν βασιλικῶ πεπεισμένος καλεῖσθαι, καὶ παρεκάλει αὐτὸν ἀπελθεῖν πρὸς τὸν βασιλέα. Ἡλίου δὲ, ἀγγέλιον αὐτῷ πορευθῆναι εἰπόντος, καὶ μὴ προεἶσθαι, κατήλθεν ἐκ τοῦ ὄρους, καὶ ἀπελθὼν, τῷ βασιλεὶ ἔφη· Ἐπεὶ πρὸς ἀλλότριον θεὸν ἔστειλάς, ἡτῶν εἰ ἔσθαι, Ἰσθὶ ὡς οὐκ ἀναστήσῃ ἐκ τῆς γῆς, ἀλλὰ ταθρήσῃ. Ἀπέθανεν οὖν Ὁχοζίας κατὰ τὴν τοῦ προφήτου πρόβησιν, τῷ ἀδελφῷ Ἰωρὰμ τὴν βασιλείαν καταλιπὼν, ὃς τὰ μὲν στήλας τοῦ Βαάλ, ὃς ἔστησεν Ἀχαάβ ὁ πατὴρ αὐτοῦ συνέτριψε· τὰ δὲ ἀσθεῖς καὶ πονηρὰς ἦν, καὶ τοῖς γούσι προσεκυκῶς. Ἡλίου δὲ ἀναλαμβάνεσθαι μέλλων, ἐπορεύθη μετὰ Ἐλισσαί. Καὶ ἰλθὼν εἰς τὸν Ἰορδάνην, τῇ μελιωτῇ αὐτοῦ τὸ ὕδωρ ἐπάταξε, καὶ διηρέθη τὸ ὕδωρ, καὶ διήλθον ἀμφω ἐπὶ ξηρᾶς. Ἔτα, Ἀλεῖσαι, εἶπε τῷ Ἐλισσαί, τί ποιήσω σοι; Ὁ δὲ διπλήν τὴν ἐν αὐτῷ τοῦ πνεύματος χάριν γενέσθαι ἤτησεν ἐπ' αὐτόν. Ἡλίας δὲ φορτικὸν εἶναι εἶπε τὸ αἶτημα, Πλήν εἰ ὄψαι ἀναλαμβάνόμενον, γρηθήσεται σοι. Ἔτι δὲ λαλούντων αὐτῶν, ἄρμα ἔμπυρον οὖν ἵπποις ὁμοίως ἐπέστη, καὶ ἤρπασε τὸν Ἡλίαν. Ἀναφερόμενος δὲ, τὴν μελιωτὴν αὐτοῦ ἐπέτριψε τῷ Ἐλισσαί. Καὶ ὃς, λαθὼν αὐτήν, μηκέτι ἐν Ἡλίαν ὄρων, ἐπέστρεψε· καὶ ἰλθὼν εἰς τὸν Ἰορδάνην ἀπόπειραν ἐποίησε εἰ ἔλαβε τὴν χάριν ὡς ἤθελε, καὶ ἐπάταξε τὸ ὕδωρ τῇ μελιωτῇ. Τὸ δὲ οὐ δεήρητο. Καὶ εἶπε, Πού ὁ θεὸς Ἡλίου; καὶ ἐπάταξε πάλιν· καὶ διέστη τὸ ὕδωρ, καὶ διήλθεν. Ἰδόντες δὲ αὐτὸν υἱοὶ τῶν προφητῶν πεντηκόντα, εἶπον· Ἐκτανάσκονται τὸ πνεῦμα Ἡλίου ἐπὶ Ἐλισσαί. Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ, καὶ ἐξήτουν πορευθῆναι, ἀρουνήσαντες, μὴ ποτε ἤρα τὸν Ἡλίαν πνεῦμα Κυρίου, καὶ ἔβριψεν αὐτὸν ἐπ' ἐν τῶν ὄρων ἢ τῶν βουνῶν. Ἐλισσαί δὲ οὐκ ἐπέστρεπεν. Ἐγκαιμένω δ' ἐκείνῳ, κατένευσε. Καὶ ἐπορεύθησαν πεντηκόντα ἄνδρες, καὶ ἐξήτησαν τρεῖς ἡμέρας, καὶ οὐκ εὔρον. Ἐλισσαί δὲ ἐν Ἰεριχῷ ἦν. Καὶ ἔλθον οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως πρὸς αὐτόν, δεόμενοι μεταβληθῆναι παρ' αὐτοῦ τὰ ὕδατα τοῦ τόπου ἐκείνου, πονηρὰ ὄντα καὶ ἀτεκνοῦντα. Ὁ δὲ ἐν ἀγγέλιῳ καιρῷ ἕλας αὐτῷ κομισθῆναι ἐξήτησε· καὶ κομισθέντος, εἰς τὴν πηγὴν τῶν ὀδάτων καθίζεν ἕλας ἐπιχαλούμενος τὸν ἕλεον, καὶ τὰ ὕδατα ἐκ πικρίας εἰς γλυκύτητα μεταβλήθησαν, καὶ οἶδεν αὐτοῖς ἐναπίμεινε βλαβήρας. Ἀπίοντος δὲ πού τοῦ προφήτου Ἐλισσαί, παιδάρια μικρὰ κατέπειζεν αὐτοῦ, βρῶντα Ἀνάβαινε, φαλακρὸν. Ἀλγῆσας δ' ἐπὶ τοῦτω, καθύστα αὐτῶν. Καὶ ἐξήλθον ἄρκτοι ἀπὸ τοῦ ὄρους, καὶ ἀπέκτειναν ἐκ τῶν παιδῶν δύο καὶ τεσσαράκοντα. Ἰωρὰμ δὲ οὐκ ἔβριψεν, μέλλων κατὰ Μοαβιτῶν ἐκστρατεύειν, Ἰωσαφάτ τὸν βασιλέα τῆς Ἰου-

dam ad prophetam venisset, procubuit, eumque adoravit, pœnam deprecatus, quod invitus veniret, jussu regis coactus, et oravit ut ipse ad eum veniret. Elias ab angelo, amoto metu, ire jussus, de monte descendit, et regi ait: *Quoniam ad alienum deum misisti, quærens num evasurus esses, scito te de morbo non surrecturum, sed brevi mortiturum.* Obiit igitur Ochozias secundum Eliæ prædictionem, Joramus fratri regno relicto, qui statuas Baalis a patre Achabo erectas comminuit, ille quidem cætera impius et improbus, atque parentum similis. Elias, in cœlum assumendus, cum Elisæo profectus ad Jordanem, vellere aquam percussit: ea percussa dirimitur, ut ambo per siccum transirent. Deinde Elisæum petere jubet, quid sibi fieri vellet. Tum illo: *Ut gratia spiritus, qui in te est, in me conduplicetur.* Elias, etsi votum id grave esse diceret: tamen, *Si me in cœlum assumi videris, compos,* inquit, *ejus fiet.* Dum hæc loquuntur, currus igneus cum similibus equis Eliam abripit. Dum sursum ferretur, vellus suum Elisæo injicit: quo ille accepto, Eliam videre desiit, ac ad Jordanem reversus, periculum facit petiæ ab Elia gratiæ, aqua vellere verberata: quæ cum non divideretur: *Ubi est, inquit, Eliæ Deus?* Sed cum **97** denuo percussisset, divisa aqua, transit. Eo viso, quinquaginta filii prophetarum dixerunt: *Eliæ spiritus in Elisæo consedit.* Eumque secuti sunt, quæsituri num spiritus Domini Eliam sublato in montem aliquem dejecisset. Id Elisæus principio negat, sed instantibus concedit. Quare viri quinquaginta toto triduo quæsitum non repererunt. Elisæum Hierichunte habitantem cives conveniunt, rogantes ut ejus loci aquas malas et sterilitatem inducentes mutaret. Ille salem in novo sibi vase afferri jubet: allatum, invocato Dei nomine, in fontem conjicit: quo facto, aquarum amaror in dulcedinem est conversus, amissa omni vi noxia. Propheta quopiam iturus, parvos pueros per ludibrium, *Ascende, calve,* clamantes, indignatus execratur. Itaque ursi e montibus progressi pueros duos et quadraginta occiderunt. Joramus Achabi filius, Moabitibus bellum illaturus, auxilium petiit a Josaphato Judææ rege. Ille etiam Idumæorum regem, qui sibi pareret, se asciturum socium promittit. Ita tres reges, inita concordia, septem diebus per desertum abierunt. Exercitiis autem aqua destitutis, Elisæum advenies orant ut et se et milites conservaret. At ille Joramus: *Ad patris tui et matris prophetas,* inquit, *abito,* et jurat, si absque Josaphato esset, se ne verbum quidem ei responsurum fuisse. Deinde quemdam vocari jubet, qui psalleret. Eo psallente, spiritu Domini afflatus Elisæus, jubet multas effodi scrobes juxta torrentem: visuros enim torrentem plenum, neque vento spirante, neque imbre depluente: ac poturos ad satietatem, et hostium potituros. His prædictis, postero die mane et torrentis alveus impletus est, adeo ut redundaret et omnis illius terræ superficies stagnaret. Sole orto,

igni ejus radii, in aquas incidentes, effecere ut rubicundæ apparent. Moabitæ igitur in montibus castrametati, et ex alto despicientes, sanguinem esse putavere, suspicati, orto inter reges dissidio, milites sese invicem trucidasse. Et dum incomposito agmine ad spoliurum direptionem properant, ab hostibus circumventi, alii cæduntur, alii in fugam vertuntur: quos Israelitæ persècuti, in Moabitidem **98** impressione facta, et urbes everterunt, et regionem devastarunt. Rex autem Moabitarum, in urbem reversus, filium suum primogenitum in murum adductum, ex desperatione immolatum, adolet deo. Quo reges conspecto, miserti illius eo loci redacti, obsidionem solverunt. Josaphatus autem, Hierosolyma reversus, obiit anno relatæ sexagesimo, regni vicessimo quinto, vir pius et justus: multisque liberis relictis, natu maximum Joramum successorem designavit, Israelitico regi cognominem avunculo suo.

ἐκάλυψεν. Ἀνατελλαντος δὲ τοῦ ἡλίου πυρώδους, καὶ ἀύγην τοῦ ἡλίου ἐφαίνοντο. Οἱ οὖν Μωαβίται ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐστρατοπεδευκότες, καὶ ὑψόθεν κατασκοποῦντες, αἶμα τὸ ὕδωρ ὑπολαβόντες, καὶ νομίσαντες τοὺς βασιλεῖς πρὸς ἀλλήλους μαχέσασθαι, καὶ ἀποκτείνειν ἀλλήλους: τοὺς στρατιώτας αὐτῶν, ἔωρμησαν ἀσυντάκτως εἰς τὴν τῶν σκύλων διαρπαγὴν. Καὶ τῶν ἐχθρῶν περιστάντων αὐτούς, οἱ μὲν ἀνηρέθησαν, οἱ δὲ ἐφυγον. Οἱ δὲ Ἰσραηλιταί, διώκοντες, εἰς τὴν Μωαβίτιν ἐπέβαλον, καὶ τὰς τε πόλεις καθεῖλον, καὶ τὴν χιώραν ἠρήμωσαν. Ὁ βασιλεὺς δὲ Μωάβ εἰς τὴν πόλιν ἐπανελθὼν, τὸν πρῶτότοκον αὐτοῦ ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναγαγὼν, ἐξ ἀπεγνώσεως ἔθυσεν, καὶ ὠλοκαύτωσεν τῷ Θεῷ. Τοῦτο οἱ βασιλεῖς ἰδόντες, καὶ τῆς ἀπογνώσεως ἐκείνον οἰκτείραντες, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν. Ἰωσαφάτ δὲ, ἐπανελθὼν εἰς Ἱερουσόλυμα, τελευτᾷ, ζήσας μὲν ἔτη ἑξήκοντα, βασιλεύσας δ' ἔκ τούτων πέντε καὶ εἴκοσι, ἀνὴρ γενόμενος θεοσεβῆς τε καὶ δίκαιος. Πολλοὺς δὲ παῖδας λιπῶν, διάδοχον τῆς βασιλείας τὸν πρεσβύτατον ἐποίησαντο, Ἰωράμ κεκλημένον ὁμωνύμως τῷ Ἰσραηλιτῶν βασιλεῖ, μητρδέλφῳ ὄντι αὐτοῦ.

XVI. Elisæum Samaritæ dogentem mulier quædam vidua convenit, miserabiliter conquerens, quod solvendo non sit, liberos suos a feneratoribus in servitutem abripi. Eam propheta rogat, quid habeat in ædibus. Quæ cum se nihil habere nisi paucillum olei responderet, jubet ut multa vasa utenda petat, et in omnia de oleo infundat. Quo illa facto, vasa omnia plena esse oleo prophetæ nuntiat: quo ille vendito, eam creditori satisfacere, et quod supersit ad usum domesticum conferre jubet. Idem Sunamitidi, cujus hospitio utebatur, orbæ liberis prædixerat, parituram esse filium: itaque factum est. Verum puer jam grandioseculus obiit. Itaque mulier ad Elisæum in Carnielum venit, et, pedibus ejus advoluta, calamitatem suam deplorat. Ille discipulum Giezim, dato baculo suo, quem puero mortuo imponeret, cum ea abire jubet. Sed jurante muliere se non discessuram nisi ipse secum abiisset, paret propheta, puerum in lectulo jacentem invenit, precatus letum descendit, puero incubat, in eum sufflat: quod cum septies fecisset, mortuus reviviscit, et matri vivus a propheta restituitur. Inde Galgala profectum, cum fame laboraretur, filii prophetarum conveniunt: quibus cum a famulo aliquid elixari jussisset, ille ex agro herbas colligit, quibus et cucurbita silvestris (toxicum id est) admista erat, coctas apponit. Fili, cucurbita animadversa,

αἰαίς ἤλιου συμμαχῆσαι αὐτῷ. Ὁ δὲ καὶ τὸν Ἰουδαίων βασιλεῖα ὑπέκοντα αὐτῷ προσλάθεσθαι συμμαχον ἐπηγγέλατο. Ἐνωθίντες δ' οἱ τρεῖς βασιλεῖς, διὰ τῆς ἐρήμου ἀπήσαν ἐφ' ἡμέρας ἑπτὰ, καὶ τὸ ὕδωρ ἐπέλειψε τοῖς στρατεύμασιν. Ἦλθον οὖν πρὸς Ἐλισσαίη οἱ τρεῖς βασιλεῖς, καὶ ἐδέοντο σώζειν αὐτοὺς καὶ τὴν στρατιάν. Ὁ δὲ τῷ Ἰωράμ ἔφη· Πρὸς τοὺς πατέρας σου καὶ τῆς μητέρας σου ἀπιθι προσήτας· καὶ ὤμοσεν αὐτῷ μὴ ἀποκριθῆναι αὐτῷ εἰ μὴ δια Ἰωσαφάτ. Εἶτα ψάλλοντά τινα κληθῆναι ἐκέλευσε. Ψάλλοντος δ' ἐκείνου, πνεῦμα Κυρίου ἐπέπνευσε τῷ προφήτῃ, καὶ ἐπέταξε πολλοὺς βῆθρους ὀρύξαι παρὰ τὸν χεῖμαρρον· Ὁψέσθε γάρ, ἔφη, πλήρη τὸν χεῖμαρρον, οὐτε πνεύματος πνεύσαντος, οὐδ' ὑετοῦ γερονότος, καὶ πῖεσθε εἰς κόρον, καὶ τῶν ἐχθρῶν κυριεύσετε. Καὶ ὁ μὲν οὕτως προεῖρηκεν. Ἐῴθεν δὲ τῇ ἐπαύριον ὁ χεῖμαρρος ὀδάτων ἐπέπληστο· καὶ πλημύρας γενομένης, ἅπαν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἐκείνης τὸ ὕδωρ προσβάλλοντος τοῖς ὕδασι, ἐρυθρὰ τὰῦτα πρὸς τὴν ἄγχην κατασκοποῦντες, καὶ ὑψόθεν κατασκοποῦντες, αἶμα τὸ ὕδωρ ὑπολαβόντες, καὶ νομίσαντες τοὺς βασιλεῖς πρὸς ἀλλήλους μαχέσασθαι, καὶ ἀποκτείνειν ἀλλήλους: τοὺς στρατιώτας αὐτῶν, ἔωρμησαν ἀσυντάκτως εἰς τὴν τῶν σκύλων διαρπαγὴν. Καὶ τῶν ἐχθρῶν περιστάντων αὐτούς, οἱ μὲν ἀνηρέθησαν, οἱ δὲ ἐφυγον. Οἱ δὲ Ἰσραηλιταί, διώκοντες, εἰς τὴν Μωαβίτιν ἐπέβαλον, καὶ τὰς τε πόλεις καθεῖλον, καὶ τὴν χιώραν ἠρήμωσαν. Ὁ βασιλεὺς δὲ Μωάβ εἰς τὴν πόλιν ἐπανελθὼν, τὸν πρῶτότοκον αὐτοῦ ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναγαγὼν, ἐξ ἀπεγνώσεως ἔθυσεν, καὶ ὠλοκαύτωσεν τῷ Θεῷ. Τοῦτο οἱ βασιλεῖς ἰδόντες, καὶ τῆς ἀπογνώσεως ἐκείνον οἰκτείραντες, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν. Ἰωσαφάτ δὲ, ἐπανελθὼν εἰς Ἱερουσόλυμα, τελευτᾷ, ζήσας μὲν ἔτη ἑξήκοντα, βασιλεύσας δ' ἔκ τούτων πέντε καὶ εἴκοσι, ἀνὴρ γενόμενος θεοσεβῆς τε καὶ δίκαιος. Πολλοὺς δὲ παῖδας λιπῶν, διάδοχον τῆς βασιλείας τὸν πρεσβύτατον ἐποίησαντο, Ἰωράμ κεκλημένον ὁμωνύμως τῷ Ἰσραηλιτῶν βασιλεῖ, μητρδέλφῳ ὄντι αὐτοῦ.

IC'. Ἐν Σαμαρείᾳ δὲ τῷ Ἐλισσαίῳ διάγοντι πρῶσεισι γυνή τις χεῖρα ἀποκλειομένη, ὅτι χρεωστοῦσα καὶ μὴ ἔχουσα τὸ χρέος ἀποδοῦναι, τοὺς υἱοὺς ἀφαιρεῖται παρὰ τοῦ δανειστοῦ, εἰς δούλους αὐτῷ ἐσομένους. Ὁ δὲ προφήτης, εἰ ἐν τῷ οἴκῳ ἔχει, ἠρώτα αὐτήν. Ἡ δὲ οὐδὲν ἕτερον ἔφη ἢ βραχύτατον ἔλαιον. Καὶ ἐνετείλατο αὐτῇ χρῆσασθαι ἀγγεῖα πολλὰ, καὶ ἐπιχεῖν ἐκ τοῦ ἔλαιου ἐν ἅπασιν. Πεποίηκε τὰ κελευσθέντα τὸ γύναιον, καὶ πάντα ἔλαιον ἐπλήσθησαν, καὶ ἀνήγγειλε τῷ προφήτῃ τὸ γεγονός. Κάκεινος ἀποδόσθαι τὸ ἔλαιον συνεβούλευσε, καὶ ἀποτίσαι τὸ χρέος, καὶ τῷ περισσῷ εἰς διοίκησιν χρῆσασθαι. Ξενισθεὶς δὲ παρὰ τῆς Σουναμίτιδος, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς ἀναπαυόμενος, μὴ ἔχουσης παῖδα, προεῖπεν αὐτῇ συλλήψεσθαι καὶ τεκεῖν υἱόν. Καὶ κατὰ τὴν τοῦ προφήτου πρόβησιν ἔτεκεν. Ἀδρυνθὲν δὲ τὸ παιδίον τέθηκεν. Ἡ δὲ γυνὴ πρὸς τὸν Ἐλισσαίον εἰς τὸ Καρμηλίον ἀπελήλυθε, καὶ πεποῦσα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, τὴν συμφορὰν ἀπεκλάετο. Ὁ δὲ τῷ φοιτητῇ αὐτοῦ Γιεζὶ ἐνετείλατο ἀπελθεῖν, δοὺς αὐτῷ τὴν ἑαυτοῦ βακτηρίαν, ἵνα ἐπιθῆται αὐτῇ τῷ τεθνεῶτι παιδί. Καὶ ἡ γυνὴ ὤμοσε μὴ ὑποστρέψαι, εἰ μὴ αὐτὸς αὐτῇ συμπορεύεσθαι. Ἐπεΐσθη οὖν ὁ προφήτης, καὶ ἀπελθὼν εὔρε τὸ παιδίον ἀνακεκλιμένον ἐν τῇ κλίνῃ αὐτοῦ· καὶ προσευξάμενος ἀνέβη ἐπὶ τὴν κλίνην, καὶ συνανεκλίθη τῷ παιδίῳ, καὶ ἐνεψύσησεν εἰς αὐτό. Καὶ ἐπέταξε οὕτω τοῦ προφήτου ποιήσαντος, ἀνεζώθη ὁ τεθνήκων.

κως, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ ζῶντα. Ἐκεῖ-
 θεν ἀπῆλθεν εἰς Γάλαα. Καὶ ἦν λιμὸς, καὶ εἰ υἱὸς
 τῶν προφητῶν ἦκασι πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ τῷ διακόνῳ
 αὐτοῦ ἐπέταξεν ἑτοιμάσαι αὐτοῖς, ἕψημα. Καὶ συν-
 ἔψαζεν ἐκεῖνος ἐκ τοῦ ἀγροῦ λάχανα, οἷς καὶ τολύπη
 συναναμέμικτο. Ἡ δὲ βοτάνη ἐστὶ ὀηλιτήριος. Καὶ
 ἔψαζεν προσήγαγε τοῖς ἀνδράσιν· ἐσθίουτες δὲ ἐπέ-
 γων τὴν τολύπην, καὶ πρὸς τὸν προφήτην ὦ, τεθνη-
 ξήμενοι ἐξεθόγησαν. Ὁ δὲ ἄλευρον κελύσας ἐμβάλεν
 εἰς τὸν λέβητα, ἐπέτρεψε φαγεῖν, καὶ οὐδενὶ τι
 γέγονεν ἐκ τῆς τροφῆς πονηρόν. Ἐνεγκόντος δ'
 αὐτῷ τινος ἄρτους εἴκοσι, καὶ παλάθας, ἐνετείλατο
 τῷ ὑπηρετῇ αὐτοῦ παραθεῖναι τῷ λαῷ ταῦτα.
 Τοῦ δὲ, *Τί ἄν γένοιτο ταῦτα πρὸς ἄνδρας ἑκατόν,*
ειρηχότος· Ἄδς, εἶπε, *ταῦτα, καὶ ἐσθιέτωσαν·*
*κορεσθήσονται γάρ, καὶ καταλείψουσι περισ-
 σεύματα.* Καὶ εἰς ἔργον ὁ λόγος ἐγένετο. Νεεμάν
 δὲ, μέγας ὢν παρὰ τῷ βασιλεῖ Συρίας, λελέκρωτο.
 Καὶ νεάνιδος ἀίχμαλωτισθείσης Ἰσραηλίδος, ἡ
 γυνὴ Νεεμάν δουλήν ἔσχεν αὐτήν. Ἦτις ἔφη πρὸς
 τὴν κυρίαν αὐτῆς, ὦς, εἰ ἀπῆλθεν ὁ κύριός μου
 πρὸς τὸν προφήτην Ἐλισσαίη, ἀπῆλλάγη ἂν τῆς
 νόσου αὐτοῦ. Ἢ δὲ τῷ ἀνδρὶ τοὺς λόγους ἀπήγγειλε
 τῆς νεάνιδος, καὶ Νεεμάν τὰ λαληθέντα τῷ βασιλεῖ
 Συρίας ἀνήνεγκε. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπιστολήν ἐκτίθε-
 ται περὶ τοῦ θεραπευθῆναι τὸν Νεεμάν πρὸς τὸν
 βασιλέα τοῦ Ἰσραήλ. Νεεμάν δὲ, λαθῶν δέκα τάλ-
 λιντα ἀργύρου, καὶ ἑξακισχιλίους χρυσοῦς, καὶ
 δέκα ἀλλασσομένας στολάς (64), ἐπορεύθη ἐπὶ Σα-
 μάρειαν, καὶ τὴν ἐπιστολήν τῷ βασιλεῖ ἐνεχείρισεν.
 Ὁ δὲ, ἀναγνούς αὐτήν, διέβηκε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ,
 λέγων, ὅτι Πρόφασιν καθ' ἡμῶν ὁ βασιλεὺς Συρίας
 ζητεῖ. Ἐλισσαίη δὲ, ταῦτα μαθὼν, Ἐλθέτω πρὸς με
 ὁ Νεεμάν, μεμήνηκε τῷ βασιλεῖ Ἰσραήλ. Καὶ ἐλ-
 θόντι στεῖλαις δεδήλωκεν ἀπειλεῖν εἰς τὸν Ἰορ-
 δάνην, καὶ λούσασθαι ἐπὶ τῆς, καὶ οὕτως τῆς λέπρας
 ἀπαλλαγῆσθαι. Ὀργισθεὶς δὲ Νεεμάν, ὅτι μὴ
 ἐξῆλθε πρὸς αὐτὸν ὁ προφήτης, καὶ ἠύξατο, καὶ
 ἐπέθετο αὐτῷ τὴν χεῖρα. Καὶ ἀγανακτῶν ὑπεχώρει,
 λέγων· Οὐκ εἰσι ποταμοὶ παρ' ἡμῖν ὑπὲρ τὸν Ἰορ-
 δάνην; Πορευθεὶς λούσομαι ἐν αὐτοῖς, καὶ καθα-
 ρισθήσομαι. Ἰπερῶροντι δὲ εἶπον αὐτῷ οἱ θερά-
 κονες· Ποίησον τὸν τοῦ προφήτου λόγον, ῥάδιον
 ὄντα. Καὶ κατέβη Νεεμάν, καὶ ἐβαπτίστατο ἐν τῷ
 Ἰορδάνῃ ἐπὶ τῆς, καὶ ἐκαθαρίσθη· καὶ ἀναστρέψας
 ἠύχαριστεί τῷ προφήτῃ, καὶ μὴ εἶναι θεὸν ἕτερον
 ὠμολόγει παρὰ τὸν ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ ἔξιον αὐτὸν
 λαθεῖν εἰ ἐξ ὧν ἐκόμενον. Ὁ δὲ ἀπήνηκατο, καὶ
 ὑπέστρεψε Νεεμάν. Γιεζὶ δὲ κατεδίωξεν αὐτόν, καὶ
 εἶπεν· Ὁ προφήτης ἀπέστειλέ με λήψασθαι
 ἀπὸ σοῦ τάλαντον ἀργυρίου, καὶ δύο στολάς,
 δοθησόμενα δομομένοις τισὶν ἄρει προσελθοῦσιν
 αὐτῷ. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ Νεεμάν· καὶ ὑπέστρεψε
 Γιεζὶ πρὸς Ἐλισσαίη. Ἐγὼν δὲ ὁ προφήτης ὁ εἶρ-

A prophetam inclamarunt tanquam evestigio mori-
 turi. Ille farina in lebetem injecta eos vesci jubet.
 Quo facto, nihil ex eo cibo incommodi senserunt.
 Cum quidam ei panes viginti attulisset ac palathas,
 ministrum ea populo apponere jubet. **99** Qui cum
 diceret: *Quid ista ad centum viros? Dato, inquit, ut
 vescantur: nam et saturabuntur, et aliquid supererit.*
 Et ita factum est ut ille dixerat. Erat quidam Nee-
 man nomine, magnæ apud Syriæ regem auctorita-
 tis, lepra infectus. Cujus uxori cum mulier Israe-
 litica bello capta serviens, dixisset, si ad Eli-
 sæum prophetam abiret herus suus, morbum ejus
 curatum iri, ea verba uxor marito, maritus regi
 Syriæ refert. Rex vero litteras scribit ad regem
 Israelis de Neemanis curatione. Ipse Neeman, sum-
 ptis decem argenti talentis et sex mille aureis, et
 decem stolis lautioribus, Samariam proficiscitur,
 litterasque regi tradit. Quibus ille lectis, vestes
 suas laceravit, Syriæ regem causam contra se qua-
 rere dicens. Eo cognito, Elisæus ad se Neema-
 nem mitti jubet: qui cum venisset, septies in
 Jordane lavandum esse, per nuntium ei significat,
 sic lepra iri liberatum. Neeman vero, iratus quod
 sibi propheta non obviam egressus esset ac mani-
 bus impositis nota fecisset, per indignationem
 discedit: quasi vero Syria non haberet flumina
 Jordane meliora, in quibus si lavisset, mundaretur.
 Sed inter abeundum, monitus a famulis ut
 prophetæ pareret monitis, quæ nihil difficile com-
 plecterentur, obtemperat, et septies in Jordane
 mersus mundatur: ac reversus, gratis prophetæ
 actis, constitetur non esse alium Deum præter
 Israeliticum, petens ut muneris aliquid acciperet,
 Verum illo recusante, discedit. Giezis autem eum
 persequens: *Propheta, inquit, me misit, ut argenti
 talentum, et duas stolas acciperem, quæ det egenti-
 bus, qui illum modo convenerunt.* His acceptis, Giezis
 ad Elisæum redit. Qui cum factum illius cognov-
 visset, ei dixit: *Quia pecuniam et vestes a Nee-
 mane accepisti, lepra illius tibi et semini tuo adhæ-
 rescet.* Sic ille leprosus exit. Prophetarum autem
 filiis ad Jordanem ligna excum profectis, ut sibi
 tabernacula constituerent, Elisæo comitante. cu-
 jusdam securis elapsa capulo in flumen decidit. Is
 prophetam vocat, et locum monstrat ubi demer-
 sum esset ferrum. At ille, cum lignum injecisset,
 emersit ferrum: idque supernatantia aquæ recipit
 is qui amiserat. Cum rex Syriæ Joramum Israeili-
 tarum regem per insidias captaret, **100** Elisæus
 misso nuntio cum monet ut caveat, nec venatum
 egrediatur. Paret ille. Ader, frustratus insidiis, suos
 conditionis suspectos habere: illi affirmare non
 so, sed Elisæum prophetam arcana regi nuntiare.
 Mittit igitur exercitum Dothaim ad prophetam ca-

Variae lectiones et notæ.

(64) Ἀλλασσομένας στολάς. Vetus Bibliorum
 translatio, *decem mutatoria vestimentorum.* Castalio
laviores vestes convertit, quem secutus est Wol-

fus. Vide Gloss. med. Lat. in *Mutatorium*, et Gloss.
 med. Græcit. in Ἀλλασσειν.

piendum, a quo minister illius urbem circumdata-
tam videns, perterritus, rem prophetæ nuntiat. At
ille timere vetat, ac Deum orat ut famulo de-
monstret quomodo ipse divinitus custodiatur.
Quo impetrato, videt famulus prophetam curribus
et equis igneis vallatum: qui denuo precatus, ho-
stium oculos perstrinxit, et ad eos egressus: *Me
sequimini*, inquit, *et tradam vobis Elisæum*. Se-
quuntur illi et oculis et animis obcæcatis. Quos
cum Samariam perduxisset, regem jubet eos suis
copiis circumdare: et Deum orat ut caliginem illo-
rum oculis amoveret. Quo facto Syri se in hostium
medio versari vident. Verum Elisæus neminem
eos lædere patiebatur, sed consulebat ut accepti
hospitally incolumes dimitterentur. Joramus rex
prophetæ monitis diligenter paret: illi discedunt.
Regi quid acciderit nuntiant. Syrus audita re ob-
stupescit.

τῶν βεβουλευμένων αὐτῶ. Φησάντων δ' ἐκείνων οὐκ αὐτοῦς, ἀλλὰ τὸν προφήτην Ἐλισσαίου μὴνύειν αὐτῶ τὰ ἀπόρρητα, στέλλει ἐν δοθαῖν στρατεύμα, ἵν' αὐτὸν λάβοιεν. Ἰδὼν δὲ τὸν λαὸν κύκλῳ τῆς πόλεως ὁ τοῦ προφήτου διάκονος, περιβεβῆς ἐγένετο, πρὸς αὐτὸν ἀναγγέλλων τὸ πρῶγμα. Ὁ δὲ, Μὴ δεῦθι, ἔφη· καὶ ἰκέτευσε τὸν Θεὸν δεῖξαι τῶ διακόνῳ αὐτοῦ, ὅπως φυλάττεται παρ' αὐτοῦ. Καὶ εἶδωκεν ὁ Θεὸς τῶ θεράποντι τοῦ προφήτου χάριν ἰδεῖν αὐτὸν ἄρμασι καὶ ἱσπικῶν πυρίνοις κεκυκλωμένον. Ἡμαῦρωσε δὲ ὁ προφήτης προσευξάμενος καὶ τὰ ὄμματα τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ἐξελθὼν πρὸς αὐτοῦ, ἔφη· Ἄκολουθεῖτέ μοι, καὶ δώσω τὸν Ἐλισσαίου ἕμῃν. Οἱ δὲ εἶποντο, καὶ τὰς βίβεις· βεβλαμμένοι καὶ τὴν διάνοιαν. Ἀπαγαγὼν δὲ αὐτοῦς εἰς Σαμάρειαν, περιετῆσαι αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ δύναμιν τῶ βασιλεῖ ἐνετείλατο. Καὶ τὸν Θεὸν ἤγειρε περιαιρεθῆναι τὴν ἀχλὺν ἐκ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν. Περιαιρεθείσης δὲ, εἶδον αὐτοῦς οἱ Σύροι μέσον ἑμπεριελημμένους τῶν πολεμίων. Ἐλισσαῖος δὲ οὐδένα ἐπιθέσθαι αὐτοῖς παρεχόμενος, ξενίσαι δὲ μᾶλλον, καὶ ἀπολύσαι ἀπαθείς συνεβούλευε. Φιλοτίμως οὖν ὁ Ἰωρὰμ ἐστίασας αὐτοῦς, κατὰ τὸν τοῦ προφήτου λόγον ἀφῆκεν. Οἱ δὲ ἀπῆλθον, καὶ τὰ γεγονότα τῶ αὐτῶν βασιλεῖ διηγήσαντο· καὶ ἐξεπλάγη.

XVII. Post hæc cum omnibus suis copiis Sama-
riam obsidet, in qua tanta fames orta est, ut cap-
unt asini quinquaginta nummis argenteis veniret,
et sextarius columbini fimi, totidem. Cum autem
rex Joramus moenia circumiret, inclamat eum mu-
liercula, conservari se petens; quam ille cibum po-
tere suspicans, cum indignatione: *Mihi neque area
est*, inquit, *neque torcular: quomodo te conservem?*
Sed illa iudicium petere se dicente, causam agere
jubet. Ibi mulier: *Pepigi*, inquit, *cum vicina mea,
ut filios nostros mactemus, et alternis diebus altera
alteram alat. Nunc cum ego meum mactarim, illa
non stat conventis*. His rex auditis, ingenti dolore
affectus, et laceratis vestibus suis, prophetæ ira-
scitur quod mala ista precibus non averteret, ac
percussorem contra illum mittit. Sed Elisæus coe-
tui discipulorum id prædixerat: *Homicidæ*, in-
quit, *filius misit qui me perimat, sed vos clausis
foribus aditu percussorem prohibete: sequetur enim
rex mutilato consilio*. Itaque factum est: nam Jora-
mus, ommissa priore cogitatione, propteranter
ad prophetam venit, exostulans, quod æumnarum
depulsionem Deum non exoraret. At ille: *Cras*, in-
quit, *duo sata hordei siclo vendentur, et similaginis
satum tantidem*. Tum quidam ex regis comitibus:
Incredibilia, ait, *propheta, dicis*. Cui ille: *Quæ pol-
licitus sum*, inquit, *videbis: sed ob incredulitatem,
his non frueris*. Ea igitur nocte sonitum currum,

ἄγαστο τῶ Γιεζι, καὶ εἶπεν αὐτῶ· Ὅτι ἔλαβες τοὺς ἀργύριον καὶ τὰ ἱμάτια ἀπὸ τοῦ Νεεμιν, ἡ λέπρα ἐκείνου κολληθήσεται σοι καὶ τῶ σπέρματι σου. Καὶ ἐξῆλθε λελεπρωμένος. Οἱ υἱοὶ δὲ τῶν προφητῶν οἱ μετὰ Ἐλισσαίου ἐπορεύθησαν εἰς τὸν Ἰορδάνην τεμεῖν ξύλα, ὡς ἂν ποιήσασιν αὐτοῖς σκηνάς· καὶ Ἐλισσαῖος αὐτοῖς συνεπορεύετο. Τεμνόντων δὲ τὰ ξύλα, ἐνὸς τῶ ἀξίνης σιδήριον ἐπέπεσον εἰς τὸν ποταμὸν. Καὶ ὁ τῆς ἀξίνης κύριος τὸν προφήτην ἐπεκαλέσατο, καὶ τὸν τόπον ὑπέδειξεν αὐτῶ ἐν ᾧ κατέβη ὁ σίδηρος. Ὁ δὲ, ξύλον λαβὼν, ἐπέβαλεν ἕκατ. Καὶ ἀγέδω τὸ σιδήριον, καὶ ἐπιπολάσαν εἶαθεν αὐτὸ ὁ ἀπολύσας αὐτό. Ὁ δὲ βασιλεὺς Συρίας· ἐπέδραν ἐκάθισεν, ἵν' ἔλθῃ τὸν βασιλεῖα τὸν Ἰωρὰμ. Ἀπέστειλε δὲ ὁ προφήτης πρὸς Ἰωρὰμ φυλάττεσθαι αὐτῶ ἐντελλόμενος, καὶ μὴ ἀπίσταν πρὸς θῆραν. Καὶ ὁ μὲν οὐκ ἔφη. Ἄδερ δὲ, τῆς ἐπιβουλῆς ἀμαρτῶν, τοὺς οικείους ὑπώπτεσε γίνεσθαι προδότας τῶν βεβουλευμένων αὐτῶ. Φησάντων δ' ἐκείνων οὐκ αὐτοῦς, ἀλλὰ τὸν προφήτην Ἐλισσαίου μὴνύειν αὐτῶ τὰ ἀπόρρητα, στέλλει ἐν δοθαῖν στρατεύμα, ἵν' αὐτὸν λάβοιεν. Ἰδὼν δὲ τὸν λαὸν κύκλῳ τῆς πόλεως ὁ τοῦ προφήτου διάκονος, περιβεβῆς ἐγένετο, πρὸς αὐτὸν ἀναγγέλλων τὸ πρῶγμα. Ὁ δὲ, Μὴ δεῦθι, ἔφη· καὶ ἰκέτευσε τὸν Θεὸν δεῖξαι τῶ διακόνῳ αὐτοῦ, ὅπως φυλάττεται παρ' αὐτοῦ. Καὶ εἶδωκεν ὁ Θεὸς τῶ θεράποντι τοῦ προφήτου χάριν ἰδεῖν αὐτὸν ἄρμασι καὶ ἱσπικῶν πυρίνοις κεκυκλωμένον. Ἡμαῦρωσε δὲ ὁ προφήτης προσευξάμενος καὶ τὰ ὄμματα τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ἐξελθὼν πρὸς αὐτοῦ, ἔφη· Ἄκολουθεῖτέ μοι, καὶ δώσω τὸν Ἐλισσαίου ἕμῃν. Οἱ δὲ εἶποντο, καὶ τὰς βίβεις· βεβλαμμένοι καὶ τὴν διάνοιαν. Ἀπαγαγὼν δὲ αὐτοῦς εἰς Σαμάρειαν, περιετῆσαι αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ δύναμιν τῶ βασιλεῖ ἐνετείλατο. Καὶ τὸν Θεὸν ἤγειρε περιαιρεθῆναι τὴν ἀχλὺν ἐκ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν. Περιαιρεθείσης δὲ, εἶδον αὐτοῦς οἱ Σύροι μέσον ἑμπεριελημμένους τῶν πολεμίων. Ἐλισσαῖος δὲ οὐδένα ἐπιθέσθαι αὐτοῖς παρεχόμενος, ξενίσαι δὲ μᾶλλον, καὶ ἀπολύσαι ἀπαθείς συνεβούλευε. Φιλοτίμως οὖν ὁ Ἰωρὰμ ἐστίασας αὐτοῦς, κατὰ τὸν τοῦ προφήτου λόγον ἀφῆκεν. Οἱ δὲ ἀπῆλθον, καὶ τὰ γεγονότα τῶ αὐτῶν βασιλεῖ διηγήσαντο· καὶ ἐξεπλάγη.

XVIII. Μετὰ ταῦτα δὲ πανστρατιᾷ παρελθὼν εἰς Σαμάρειαν ὁ βασιλεὺς Συρίας, ἐπολιόρκει αὐτήν. Καὶ ἐγένετο λιμὸς σφοδρότατος ἐν αὐτῇ, ὥστε κεφαλὴν ὄνου πεντήκοντα νομισμάτων ἀργύρου παραθῆναι, καὶ ξέστην κόπρου περιστερῶν πεντήκοντα νομισμάτων ὀμοίων. Τοῦ δὲ βασιλέως Ἰωρὰμ περιόντος τὸ τεῖχος, ἐβόησε γύναιον· Σῶσον, ὦ βασιλεῦ. Ὁ δὲ νομίσας τροφὴν αἰτεῖν τὴν γυναῖκα, Πόθεν σε σώσω, βλασφημῆσας αὐτήν, ἔφη, μήτε ἄλωρός μοι, μήτε λιητοῦ ὑπαρχούσης; Τῆς δὲ κρίσιν αἰτεῖν εἰπούσης, λέγειν ἐπέτρεψε. Καὶ ἡ γυνὴ, Συρθίχας, εἶπεν, ἐθέμηρ μοι· ἐτέρας γυναικὸς γενηώσης μοι, θῦσαι τὰ ἐκκα ἡμῶν, καὶ ἀνὰ μίαν ἡμέραν ἀλλήλας θρέψαι. Καγὼ μὲν τὸ ἐμὸν ἔθυσά, ἡ δὲ παραβαίνει τὰ ὁμολογημένα. Τούτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ὑπερήγγησε, καὶ τὴν ἐσθῆτα διέβρηξε. Καὶ κατὰ τοῦ προφήτου ἐξῆργιστο, ὅτι μὴ δέοιτο τοῦ Θεοῦ λύσαι τὴν κάκωσιν, καὶ τὸν ἀποκτενοῦντα αὐτὸν ἐπεμύεν. Ἐλισσαῖος δὲ, τοῖς φοιτηταῖς ὀμοίων, προείπεν αὐτοῖς, ὅτι Ὁ τοῦ φορέως υἱὸς κτανεῖν με ἀπέστειλεν· ἀλλ' ὑμεῖς, τὴν θύραν κλείσατε, κωλύσατε τὴν εἰσοδὸν τῶ σφαγεῖ· ἔσφεται γὰρ μεταμμελημένος ὁ βασιλεὺς. Καὶ οἱ μὲν κατὰ τὸν τοῦ προφήτου λόγον ἐποίησαν· Ἰωρὰμ δὲ, μεταβουλευσάμενος, σπεύδων πρὸς τὸν προφήτην ἀφίκετο, καὶ ἤειπτο αὐτὸν, ὅτι μὴ δέοιτο τοῦ Θεοῦ λύσαι τῶν τῶν λυπηρῶ· Ὁ δὲ, Ἄδερ, ἔφη, δύο σάτα κριθῆς πρῶθῃσεται

σίκλον, και σεμιδάλεως σάτον σίκλον. Καί τις A
των επομένων τῶ βασιλεῖ, Ἄπιστα, ἔφη, λέγει,
προφήτα. Ὁ δὲ, Ὅφει μὲν, ἔφη, τὰ ἐπηγγελμένα,
οὐκ ἀπολαύσεις δὲ αὐτῶν διὰ τὴν ἀπιστίαν.

Κατὰ δὲ τὴν νύκτα ἐκείνην κτύπον ἀρμάτων, ἔπων
τε καὶ ὄρων καὶ πλήθους ἀλαλαγμῶν ἐνεποίησεν ὁ
θεὸς τῶν Σύρων ταῖς ἀκοαῖς. Οἱ δὲ, συμμαχικὸν
προσλαβέσθαι πολὺ τὸν Ἰωράμ οἰηθέντες, καὶ
ἐπιρχεσθαι σφίσι, λιπόντες τὸ στρατόπεδον, περι-
δεῶς ἀπεδίδρασκον. Λεπροὶ δὲ τέσσαρες ἄνδρες
ἔξω τῆς πόλεως ἦσαν, τοῦ νόμου τοὺς λεπροῦς
κελεύοντος ἐξωθεῖσθαι τῶν πόλεων. Οἱ γοῦν λεπροὶ
ἐκίνοι, ἤδη τῶ λιμῶ φθειρόμενοι, προσελθεῖν τῇ
τῶν Σύρων παρεμβολῇ ἐβουλεύσαντο, λέγοντες ὡς
B *Ἦ φείσονται ἡμῶν, καὶ τραφέντες ἡσώμεθα,*
ἢ ἀναιρεθότες, τῶν κακῶν ἀπαλλαγόμεθα.

Ἦσαν ὧν ὄρθρου πρὸς τὸ τῶν Σύρων στρατόπε-
δον, καὶ οὐδεὶς αὐτοῖς, ἑώρατο. Παρῆλθον εἰς μίαν
σπηνὴν, καὶ κενὴν ἀνθρώπων κατέλαβον. Ἐξ ἐκεί-
νης εἰς ἐτέραν μετέβησαν, κάκεινην ἔρημον οὖσαν
εὐρήκασιν. Καὶ εἰς πλείους δὲ μεταθέντες, ὡς οὐδενὶ
ἰνετύχανον, πρῶτον μὲν ἐφαγόν τε καὶ ἐπιον, εἶτα
χρυσίον τε καὶ ἀργύριον καὶ ἱμάτια λαθόντες ἐκεί-
θεν, ἐκρυψάν· καὶ οὕτως εἰς τὴν πόλιν ἐλθόντες, τὸ
γεγονὸς ἀνέκρυπτον. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἀκούσας, ἐνέ-
δραν εἶπεν εἶναι τοῦτο τῶν πολεμίων, καὶ μὴ προ-
εἶνα· διεκελεύετο, τοὺς δὲ κατασκοπήσοντας ἐπεμ-
ψεν. Οἱ ἀπελθόντες, ἐνέτυχον μὲν οὐδενὶ πρᾶς τὴν
ᾧδν, πλήρη δὲ αὐτὴν ἱματίων, καὶ σκευῶν εὐρι-
σκον. Ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς διαρπάζει τὴν
C *παρεμβολὴν τῶ πλήθει ἐπέτρεψεν.* Ὅθεν τοσαύτη
ἀφθονία τῶν ἀναγκαίων ἐγένετο, ὡς δύο σάτα κρι-
θῆς σίκλου πωλεῖσθαι, σάτον δὲ σεμιδάλεως. Τὸ δὲ
σάτον ἐστὶν Ἰταλικὸν ἡμιμέδιμνον. Μόνης δὲ τῆς
ἀφθονίας ἐκείνης οὐκ ἀπάνωτο ὁ τοῦ βασιλέως
τριστάτης, κατὰ τὸν τὸν προφήτου λόγον, ὅς τῇ
αὐτοῦ προφῆσει ἠπίστησεν· σὺρρέυσαντος γὰρ τοῦ
πλήθους ἐπὶ τὴν πύλην τῆς πόλεως, συνεπατήθη,
καὶ τέθνηκεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Δαμάσκου μετὰ ταῦτα
ἐνόησεν. Καὶ ὁ Ἐλισσαῖος ἀπήλθε τότε πρὸς Δαμα-
σκὸν· καὶ ἤκουσεν ὁ νοσῶν περὶ τοῦ προφήτου, καὶ
ἀπέστειλεν Ἀσαὴλ τὸν ἐντιμότερον τῶν θεραπόντων
αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν, ἐρωτῶντα εἰ ζῆσεται. Ἐπεμψε δὲ
αὐτῷ καὶ δῶρα πολλὰ. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὁ προφήτης,
τελοῦντος μὲν τὸν νοσοῦντα βασιλέα προεῖπε· τῷ δὲ
Ἀσαὴλ ἐνετέλλετο μηδὲν ἐκείνῳ εἰπεῖν· αὐτὸς
δὲ ἔκλαιε. Καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Ἀσαὴλ τοῦ
κλαυθμοῦ τὴν αἰτίαν, ὀρθνεῖν ἔφη προορῶν ὅσα ἐκ
σου συμβήσεται τοῖς Ἰσραηλιταῖς θεινά· σὺ γὰρ βασιλεὺς
ἐσθὶ Συρίας. Ἰποστρίψας δὲ Ἀσαὴλ πρὸς
τὸν κύριον αὐτοῦ, ἀπήγγειλε φάνας τὸν προφήτην,
ὡς ζῆσεται. Τῇ δ' ἐπιούσῃ δίκτυον αὐτῷ ἐπιβαίων
διάβροχον, τὸν μὲν ἀπέπνιξεν, αὐτὸς δὲ τῆς βασιλείας
ἐπέληπτο.

III. Ὁ δὲ τοῦ Ἰουδα βασιλεὺς Ἰωράμ (ἡ γὰρ αὐτὴ
D *κληθεὶς ἀμφοῖν τοῖν βασιλείων προσῆν)* εἰς ἀσέβειαν
ἐξεκυλίσθη παρὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Γοθολίας, θυ-
γατρὸς οὖσης τοῦ Ἀχαάβ, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἀνεί-
λε (65), καὶ τοὺς πατέρας θεράποντας, καὶ τὸν
λαὸν συνασεβῆν αὐτῷ κατηνάγκαζεν. Οὕτω δὲ
βιώσκει ὁ προφήτης ἐπέστειλε, προμηνύων αὐτῷ
τὸν ἐσόμενον θάνατον, καὶ τὴν τῶν γυναικῶν αὐτοῦ

equorum et armorum, et multitudinis fremitum in
Syrorum auribus excitavit Deus. Qui, magnas
auxiliares copias advenisse Joram rati et contra
se ire, castris relictis trepide aufugiunt. Leprosi
autem quatuor extra urbem erant (nam his habitare
in urbibus lege interdictum est), qui, fame pene
enecti, castra Syrorum ingredi decreverunt. *Nam
aut parcent nobis Syri* (inquiunt), *ciboque potiti vive-*
mus, aut interfecti malis liberabimur. Veniunt dilu-
culo ad castra Syrorum, vident neminem: unum
tabernaculum intrant, vacuum id hominibus de-
prehendunt. Ex eo in aliud transeunt, illud etiam
desertum inveniunt: in plura progressi, cum in
neminem incidissent, primum edunt et bibunt,
deinde aurum, argentum, vestem ablata, occultant:
et ingressi urbem, rem nuntiant. Qua rex audita,
Syrorum insidias eas esse dicit, suos ab egressu
deterret: speculatores mittit, qui in itinere in ne-
minem inciderunt, sed castra plena vestibus et vasis
repererunt. Tum rex castra populo diripienda dat:
unde tanta rerum necessariorum copia exstitit, ut
duo sata hordei siclo venirent, et satum simlagi-
nis tantidem. Est autem satum semimedimus Ita-
licus. Ejus ubertatis fructum non cepit regia ille
satelles, quemadmodum propheta dixerat, ob abro-
gatam verbis illius fidem; nam multitudine populi
ad portam confluyente, obtritus est. Post hæc rex
Damasci ægrotavit. Elisæus autem tum Dama-
scum abiit: cujus adventu æger audito, misso Azahel
ex honoratioribus ministris, percontatur an victu-
rus esset, missis etiam numeribus multis. Res-
pondet ille, paulo post moriturum esse ægrotan-
tem, sed Azahelē vetat id illi dicere, et ipse
plorat. Ploratus causam sciscitanti Azaheli, respon-
det deplorare se mala quæ ille Israelitis illaturus
102 esset: eum enim Syriæ regno potiturum.
Azahel, ad dominum suum reversus, nuntiat prophe-
tam incolumitatem illi polliceri. Postridie madido
reticulo injecto eum suffocat, ipse regnum in-
vadit.

IV. At Joramus rex Judæorum (idem enim
utrique regi nomē erat), a Gotholia uxore, Achabi
filia, ad impietatem devolutus, et fratres sustulit, et
paternos ministros, et populum eandem sequi
coegit impietatem. Cui ita viventi nuntium misit
propheta cladis imminētis, et interitus uxorum
et liberorum ejus, ob impietatem populique vexa-
tionem. Neque multo post, Arabes bello Judæos

Varie lectiones et notæ.

(65) *Θύγατρος, οὖσης τοῦ Ἀχαάβ, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἀνείλε.* Græca ita sonant, quasi
Joramus fratres suos sustulerit. Wolf.

affligerunt, uno tantum Ochozia ex regis filiis non interfecto, et Joramus etiam, ut propheta prædixerat, ex morbi gravitate interiit anno ætatis quadragesimo, regni octavo, Ochozia filio successore relicto. Accidit autem ut Joramus alter, Israelitarum rex, suscepta contra Syros expeditione vulneratus, Jehu Amasis filio apud exercitum cum imperio relicto, ad curandum ictum abiret. Sed Elisæus quemdam ex discipulis ad Jehum regem inungendum mittit, ut delectum a Deo. Qui Jehu seducto, ut arcani aliquid communicaturus, et conclave ingressus, caput ejus oleo perfundens, eum a Deo creari regem ait, ad Achabi genus delendum: et his dictis, subito e conclavi se proripit. Percontantibus autem suis, quid ab illo vocatus esset, qui quidem furentis gestum præ se ferret: *Recte, inquit, judicatis, nam verba jure plena mihi nuntiavit: dixit enim me a Deo creatum esse regem.* Quibus populus auditis, Jehum tubis inflatis regem salutavit. Quo facto, ille, delectis equitibus assumptis, ad Joramum subito opprimendum proficiscitur. Cum autem speculator Joramum dixisset adventare equites, mittit quemdam qui roget quid velint. Eum Jehus, nullo dato responso, se jussit sequi. Misso et altero, nec reverso, Joramus ipse, curru conscenso cum Ochozia sororis suæ filio, qui visendi ejus gratia venerat, Jehu in agro Nabuthis occurrat, rogans ut se haberet exercitus? Qui cum maledictis eum insectaretur, **103** Joramus territus fugam capessit. Tum Jehus intento arcu eum ferit, ut curru delapsus moreretur. Sic in Nabuthis agrum est projectus, quem admodum Elias Achabo prædixerat. Ochoziam item fugientem sagitta icit Jehus, ex quo vulnere is quoque paulo post est mortuus, cum unum regnasset annum. Jezabel autem de turri prospiciens, exquisite culta, ut gratiosior esset: *Bonus, inquit, servus qui dominum suum sustulit.* Jehus autem eunuchis mandat ut eam superne præcipitarent, e quo casu cruentatis parietibus illa periit. Quam cum Jehus ob genus regium sepeliri juberet, ministri præter ossa nihil repperunt. Canes enim eam dilacerabant, ut Elias prædixerat. Erant Achabo Samariæ septuaginta filii. Jehus igitur magistratibus Samaritanis et puerorum educatoribus scribit, significans, ut præstantissimum illorum regem crearent. Id autem tentandi gratia faciebat. Illi rescribunt eum esse suum dominum. Rescribit igitur Jehus, si se servos suos esse fateantur, capita omnium filiorum Achabi allatueros. Exsequuntur illi jussa. Rex capita ante portam urbis duobus poni locis jubet, eoque facio progressus: *Ego, inquit, regem sustuli: isti secundum prophetæ prædictionem perierunt.* Et omnes Achabi cognatos conquistos necat. Samariam autem proficiscentem Jehum Jonadabu, obviam egressus, collaudat ob extirpatam Achabi familiam. Ne quis autem pseudoprophetarum et Baalis sacerdotum lateret Jehus, se magnifice facturum esse rem di-

καὶ τῶν τέκνων ῥοθρὴν διὰ τὴν ἀσέβειαν, καὶ τὴν τοῦ λαοῦ κάκωσιν. Ἄ καὶ εἰς ἔργον ἐξέβησαν, Ἀράβων ἐπιστρατευσάντων τῇ Ἰουδαίᾳ, ἐνδὸς τῶν υἱῶν αὐτοῦ περισθάντος τοῦ Ὀχοζίου. Καὶ Ἰωράμ δὲ μετὰ ταῦτα νοσήσας, ὡς ὁ προφήτης προείρηκε, βιαίως ἐξέψυξε, ζήσας μὲν ἐνιαυτοῦς τεσσαράκοντα, βασιλεύσας δὲ ὀκτώ. Ἡ δ' ἀρχὴ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ὀχοζίᾳ περιελήλυθεν. Ἰωράμ δὲ τῷ ἑτέρῳ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὶ κατὰ τῶν Σύρων στρατεύσαντι συνέθε θερευθῆναι ἐν τῷ πολέμῳ· καὶ ὁ μὲν ἀνεχώρησε βασιλευσόμενος τὴν πληγὴν, ἦγε μὴ τῶν στρατιῶν καταλείψας Ἰηοῦν τὸν τοῦ Ἀμασῆ. Ἐλισσαῖος δ' ἓνα τῶν μαθητῶν ἐπεμφε, χρίσαντα εἰς βασιλεῖαν τὸν Ἰηοῦν, ὡς τοῦ Θεοῦ αὐτὸν ἠρημένον. Ὁ δ' ἐλθὼν, ἰδὼς τῶν ἄλλων ἀπολαβῶν τὸν Ἰηοῦν, ὡς δὴ τι λέξων αὐτῷ μυστικώτερον, εἰς τὸ ταμειεῖον εἰσῶς, τὸ ἔλαιον κατέχευε τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς, φήσας αἰρεῖσθαι τὸν Θεὸν εἰς βασιλεῖαν αὐτὴν, ἵν' ἀφανίσῃ τὸ γένος τοῦ Ἀχαάβ. Καὶ ὁ μὲν ὅμα τε εἶπε, καὶ ἐκ τοῦ ταμείου σπουδαίως ἐξέδραμε. Πυθθανομένων δὲ τῶν σὺν αὐτῷ, τί ἂν βούλοιοτο ὁ καλέσας αὐτὴν, καὶ μεμνησθεὶς παρεικαζόντων ἐκείνων· Ὁρθῶς ἐκρίνατε, ἔφη, ἐκεῖ καὶ λόγους μοι μιστοῦς μαρτίας ἀπήγγειλεν. Ἐβριχε γὰρ βασιλεῖα με χειροτονεῖν τὸν Θεόν. Καὶ ὁ λαὸς, ἀκούσας ταῦτα, σαλπίζων ἀνηγόρευε βασιλεῖαν τὸν Ἰηοῦν. Ὁ δὲ, αὐτίκα τοὺς λογάδας τῶν ἰππέων παραλαβὼν, ἐξώρμησεν, ἵν' ἀθρόον ἐπέλθῃ τοῖς· περὶ τὸ Ἰωράμ. Τοῦ δὲ σκοποῦ τῷ Ἰωράμ ἰππεῖς ἦκειν φήσαντος, ἔστειλέ τινα ἐκείνος ἐρωτῶντα τί ἂν βούλοιντο. Ἰηοῦς δὲ, μηδὲν ἀποκριθεὶς, ἔπεσθαι αὐτῷ προετρήπετο. Εἶτα καὶ δεύτερον ἔστειλεν· οὐδ' ἐκείνου δὲ ἀναστρέψαντος, αὐτὸς ὁ Ἰωράμ, τοῦ ἄρματος ἐπιβὰς, σὺν Ὀχοζίᾳ, ἐλθόντι πρὸς ἐπιτεκψιν αὐτοῦ ἀβελφῆς αὐτοῦ ἐντι υἱῷ, συνήνησεν ἐν ἀγρῷ Ναβουθαὶ τῷ Ἰηοῦ. Καὶ ἤμετο περὶ τῆς στρατιᾶς, ὅπως ἔχει. Ὁ δὲ βλασφημία· αὐτοῦ κατέχευεν. Ἰωράμ δὲ στραφεὶς ἀπεδίδρασκε δεδιώς. Καὶ Ἰηοῦς, τὸ τόξον ἐντείνας, βάλλει αὐτόν. Καὶ τοῦ ἄρματος ἐκπεσὼν τέθνηκε, καὶ ἐβρίφη εἰς τὸν τοῦ Ναβουθαὶ ἀγρὸν, κατὰ τὴν πρόρρησιν Ἡλιοῦ, ἣν πρὸς Ἀχαάβ ἐποίησατο. Καὶ Ὀχοζίαν δὲ φεύγοντα ἐτόξευσεν Ἰηοῦς, καὶ ἐκ τῆς πληγῆς μετὰ μικρὸν ἐτελεύτησεν, ἓνα βασιλεύσας ἐνιαυτόν. Ἐξάδελ δ' ἐκ τοῦ πύργου προκύπτουσα, κεκαλλωπισμένη πρὸς τὸ ἐπαγωγότερον, Ἀγαθός, εἶπε, δοῦλος, ὅς τὸν δεσπότην ἀνείλεν. Ἰηοῦς δὲ ἄνωθεν αὐτὴν βίβαι τοῖς εὐνοῦχοις προσέταξε. Καὶ καταφερομένης αὐτῆς, περιεβράνθη τὸ τεῖχος τῷ αἵματι. Ἡ δὲ τέθνηκεν. Ἰηοῦ δὲ ταφῆναι αὐτὴν προστάξαντος διὰ τὸ γένος αὐτῆς τὸ βασιλεῖον, οἱ προσταγέντες οὐδὲν εὔρον ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς ἢ μόνον ὀστέα. Ἐπεὶ γὰρ κυνῶν διεσπάρακτο, ὡς Ἡλιοῦ πρόβηψεν. Ἦσαν δὲ ἐν Σαμαρείᾳ τῷ Ἀχαάβ υἱοὶ ἐβδομήκοντα. Ἐπέστειλεν οὖν Ἰηοῦς τοῖς ἀρχοῦσι Σαμαρείας, καὶ τοῖς παιδαγωγοῖς τῶν υἱῶν Ἀχαάβ, δηλῶν τὸν κρείττω τούτων βασιλευσάαι αὐτοῦς. Πειρώμενος δὲ τῶν ἀνδρῶν ἔγραψε ταῦτα. Οἱ δὲ αὐτὸν ἔχειν δεσπότην ἀνέγραψαν. Καὶ αὐθις ἐπέστειλεν Ἰηοῦς καὶ εἰδού-

λειν ἠμολογοῦσιν αὐτῷ, τὰς κεφαλὰς πάντων τῶν
 πικρῶν τοῦ Ἀχαάθ κομίσαι αὐτῷ. Κάκεινοι τὸ ἐπι-
 ταχθῆν πεποιθήκασιν. Ὁ δὲ πρὸ τῆς πύλης τῆς πό-
 λεως τεθῆναι τὰς κεφαλὰς ἐν θυρί τοποῖς ἐκέλευσε.
 Καὶ τούτου γενομένου προελθόν, Ἐγὼ μὲν, εἶπε,
 τὴν βασιλεία ἀνήρηκα, οὗτοι δὲ κατὰ τὴν πρόβ-
 ρησιν τοῦ προφήτου ἀτάλωτο· καὶ πάντας δὲ
 τοὺς συγγενεῖς Ἀχαάθ ἐρευνήσας ἀπέκτεινεν Ἰθού.
 Ἀπίντι δὲ αὐτῷ εἰς Σαμάρειαν, συναντᾷ Ἰωναδάθ,
 καὶ προσειπὼν εὐλόγησεν αὐτὸν, ὅτι ἐξωλόθρευσε
 τὸ γένος τοῦ Ἀχαάθ. Εἶτα ἵνα μὴ τις λάθῃ τῶν
 ψευδοπροφητῶν, καὶ τῶν ἱερέων τοῦ Βάαλ, θυσίαν ἐκίρυξε
 μέλλειν θύσαι πολυτελῆ, καὶ πάντας τοὺς
 ἱερεῖς τοῦ Βάαλ καὶ τοὺς προφῆτας παρῆναι ἐκέλευσεν.
 Εἰ δὲ τις μὴ προσῆ, θάνατον εἶναι οἱ ἔρη
 τὸ ἐπιτίμιον. Ἀθροισθεῖσι δὲ ἐνδύματα δοῦς, καὶ μετὰ
 ταῦτα εἰς τὸν οἶκον μετ' αὐτῶν ἀπελθὼν τοῦ
 Βάαλ, μὴ τινα αὐτοῖς ἕτερον ἀναμειχθῆαι προσέταξεν.
 Τῶν δὲ μηδένα παρῆναι φησάντων ἕτερον,
 στρατιώτας περιέστησεν ἔξω, κελεύσας ἀποκτείνειν
 τοὺς εἶδον. Οἱ ἐκείνους τε πάντας ἀνείλον, καὶ τὴν
 οἰκὸν τοῦ Βάαλ ἐνέπρησαν, καὶ τὴν στήλην αὐτοῦ.
 Τὰς δὲ χρυσαῖς δαμάλεις οὐ περιείλεν. Ὁ δὲ Θεὸς
 αὐτῷ ἐπηγγέλατο, τὸν οἶκον ἐξαφανίσαντι Ἀχαάθ
 ἐπὶ τετάρτην γενεάν τῶν παίδων αὐτοῦ διαρκῆσει
 τὴν βασιλείαν αὐτοῦ.

18. Οὕτω μὲν οὖν το γένος ἐξωιθρεύθη τοῦ
 Ἀχαάθ. Ἡ δὲ θυγάτηρ ἐκείνου Γοθολία, ἡ Ὀχοζία
 συγκέει τῷ τῆς Ἱερουσαλήμ βασιλεῖ, θανόντος
 ἐκείνου, τῆς βασιλείας Ἰούδα ἐγκρατῆς οὖσα, σπού-
 δασμα ἔθετο καὶ αὐτὴ τὸ γένος ἐξολοθρεῦσαι τὸ τοῦ
 Δαβίδ. Καὶ χωρὶς ἑνὸς ἀπέκτεινεν ἅπαντας· ἡ γὰρ
 ἀδελφὴ Ὀχοζίου, Ἰωσαβὲ καλουμένη, ἀναιρουμένων
 τῶν υἱῶν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς, ἠδυνήθη ἓνα νῆπιον
 θητα, ὄνομα Ἰωῶς, ἀπορύψαι, καὶ ἔτρεφεν αὐτὴν
 ἐπὶ ἑτὶ ἕξ λεληθότως. Ἐν δὲ τῷ ἑβδόμῳ, Ἰωδαὲ ὁ
 ἀρχιερεὺς, ᾧ συνέκει ἡ Ἰωσαβὲ, προσκαλεσάμε-
 νος τινας τῶν ἑκατοντάρχων, ὑπέδειξεν ἐκείνοις
 τὸν Ἰωῶς, καὶ κοινολογησάμενος τοῖς ἀνδράσι, πείθει
 τῇ μὲν Γοθολίᾳ ἐπαναστῆναι, τῷ δὲ παιδί τὴν πα-
 τερῶν βασιλείαν ἐπανασώσασθαι. Οἱ καὶ ὄρκους τὰς
 ἠμολογίας πιστώσαντες, ἀπῆλθον, καὶ συνήθροισαν
 τοὺς ἱερεῖς καὶ λευίτας καὶ φυλάρχους πρὸς τὸν
 Ἰωδαί. Ὁ δὲ αὐτοῖς τὸν Ἰωῶς ἐνεφάνισε λέγων·
 Οὗτος ὑμῖν βασιλεὺς ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβίδ.
 Καὶ τὴ ἱερὴν περιεκύκλωσε τῷ λαῷ· μίσον δὲ στήσας·
 τὸν Ἰωῶς, διάδομα τε αὐτῷ περιέθετο, καὶ τὸ τῆς
 χρίσεως ἑλαίου καταχάσας αὐτοῦ, βασιλεία ἀπέδειξε,
 καὶ ὁ λαὸς ἐπευφήμησε. Τῆς δὲ βοῆς ἡ Γοθολία
 ἀκούσασα, τῶν βασιλείων τεθορυγημένη ἐξέθορον,
 ἐπομένης αὐτῇ καὶ τῆς στρατιᾶς. Ἐλθοῦσαν δὲ εἰς
 τὸ ἱερὸν, τὴν μὲν ἐντὸς οἱ ἱερεῖς εἰσεδέξαντο, τοῖς
 δὲ περὶ αὐτὴν τὸ πλῆθος ἀπέριξε τὴν εἰσοδόν. Ἡ
 δὲ τὸν παῖδα ἐστεμμένον ἰδοῦσα, ἠπείλησεν τοῦς
 τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀνελεῖν ἐπιχειρηκότας. Ἰωδαὲ
 δὲ τοῖς ἑκατοντάρχοις ἐπέτρεψεν, ἔξω τὴν Γοθολίαν
 ἐκύσαντας ἀναιρεῖσθαι. Καὶ οἱ μὲν οὕτως ἐποίησαν.
 Ἰωδαὲ δὲ τὸν τε βασιλέα καὶ τὸν λαὸν ὄρκωσεν τιμᾶν
 τὸ θεῖον, καὶ τοὺς νόμους τηρεῖν. Καὶ ἐπαλθόντες αὐ-
 τῶν τῷ τοῦ Βάαλ ναῷ, κατέσκαψάν τε αὐτὸν, καὶ τὰ
 ἰδάλματα τοῦ Βάαλ συνέτριψαν, καὶ τὸν ἱερεῖα ἀπέ-
 κτειναν. Τὸν δὲ βασιλέα ἐγκαθίσταν εἰς τὰς βασιλείας,
 ἐκταῖτε τότε τυγχάνοντα. Τῷ δὲ ἀρχιερεῖ Ἰωδαὲ τὴν
 τε πρὸς τὸ θεῖον πίστιν τηρεῖσθαι καὶ τοὺς νόμους
 φυλάττεσθαι σφόδρα ἐμέλησεν. Ἠθέσας μένοι οἱ βασι-
 λεῖς, καὶ γυναῖκας ἠγάγετο δύο. Τοῦ δὲ ναοῦ καθαίρει-

vinam denuntiat, sacerdotes et prophetas omnes
 adesse jubet, mortem ei comminatus, qui non ve-
 nisset. Cum convenissent, vestes eis dat, et una
 templum Baalis ingressus, edicit, ne quis alius iis
 admisceretur. Qui cum neminem alium adesse
 dixissent, militibus qui foris astabant mandat, ut
 omnes illos occiderent, et templum incenderent,
 et ipsam statuam : cæterum aureos vitulos non
 sustulit. Promisit autem ei Deus, cum Achabi
 domum excidisset, regnum penes filios ejus ad
 quartam usque genus permansurum.

Εἰ δὲ τις μὴ προσῆ, θάνατον εἶναι οἱ ἔρη
 τὸ ἐπιτίμιον. Ἀθροισθεῖσι δὲ ἐνδύματα δοῦς, καὶ μετὰ
 ταῦτα εἰς τὸν οἶκον μετ' αὐτῶν ἀπελθὼν τοῦ
 Βάαλ, μὴ τινα αὐτοῖς ἕτερον ἀναμειχθῆαι προσέταξεν.
 Τῶν δὲ μηδένα παρῆναι φησάντων ἕτερον,
 στρατιώτας περιέστησεν ἔξω, κελεύσας ἀποκτείνειν
 τοὺς εἶδον. Οἱ ἐκείνους τε πάντας ἀνείλον, καὶ τὴν
 οἰκὸν τοῦ Βάαλ ἐνέπρησαν, καὶ τὴν στήλην αὐτοῦ.
 Τὰς δὲ χρυσαῖς δαμάλεις οὐ περιείλεν. Ὁ δὲ Θεὸς
 αὐτῷ ἐπηγγέλατο, τὸν οἶκον ἐξαφανίσαντι Ἀχαάθ
 ἐπὶ τετάρτην γενεάν τῶν παίδων αὐτοῦ διαρκῆσει
 τὴν βασιλείαν αὐτοῦ.

XIX. Sic Achabi familia extirpata est. At filia-
 ejus Gotholia, post obitum Ochozæ mariti potius
 regno, 104 Davidis et ipsa genus extirpare con-
 tendit, unoque excepto interfecit omnes. Nam
 Josabe Ochozæ soror, cum filii fratris occideren-
 tur, unum infantem nomine Joam suffurata, clam
 ad sexennium aluit. Anno autem septimo Joades
 pontifex, cui Josabe nupta erat, quibusdam cen-
 turionibus advocatis, Joam monstrat, sermoneque
 habito, persuadet ut a Gotholia desciscentes
 regnum Joæ paternum restituerent. Illi ea pa-
 citione jurejurando firmata, sacerdotes, Levitas et
 tribunos ad Jodaem convocant. Ille, Joa mon-
 strato : *Hic, inquit, rex vester est, ex semine Davi-
 dico.* Populoque circum templum collocato, Joam
 in medio statuit, diademate cingit, unctionis oleo
 perfundit, regem declarat, populo factis vocibus
 acclamante. Gotholia, clamore audito, trepidans
 regia erumpit, sequente exercitu. Templum in-
 gressam sacerdotes admittunt, sed satellites ejus
 multitudo aditu prohibuit. Illa puerum coronatum
 conspicata necem comminatur iis qui regnum
 suum invasissent. Jodaes autem centurionibus
 mandat, ut Gotholiam foras protractam trucident.
 Quo facio, regem et populum jurejurando adigit,
 ut Deum venerentur, et leges servent. Statim igitur
 Baalis ædem demoliti sunt, ejusque simulacra
 comminuerunt, sacerdote interfecto, regemque
 septennem tum in regiam introducunt. Jodaes ma-
 gnum habuit studium, ut fides erga Deum et pa-
 triæ leges servarentur. Rex cum adolevisset, duas
 uxores duxit, et partes templi quasdam a Gotho-
 lia dirutas instauraturus. Jodaes accersito, man-
 dat, ut per totam provinciam dimitteret, qui ad
 templum renovandum in singula capita sicuti se-
 missem exigenter. Jodaes vero, qui id populo fore
 grave intelligeret, aliam cogendæ pecuniæ ratio-
 nem excogitat. Cistulam undique clausam, quæ
 superne foramen habebat, juxta templum collocat,
 in quam quantum quisque vellet, ad templi in-

siurationem conjiceret. Quia igitur collatio illa A
cujusque voluntati libera relinquatur, nec gra-
vatim contulere, et liberalitate inter sese certa-
verunt. Itaque multum auri et plurimum argenti
est collectum : unde et templum resectum, et
105 vasa multa ad sacrificia sunt parata, quæ
quidem, quoad vixit Jodæ, Deo certatim offere-
bantur. Illo autem, anno tricesimo et centesimo
ætatis juste legitimeque actæ, defuncto, rex Joas
circa Dei cultum factus est negligentior, una cum
illo tribunis cæterisque magistratibus corruptis,
neque ab impietate recesserunt, quamvis a pro-
phetis admoniti. Cum autem Zacharias propheta
Jodæ filius regem et populum moneret, ut ex le-
gibus viverent, Joas iratus eum lapidari jussit.
Qui cum occideretur, Deum judicem invocavit,
quod ab eo vita privaretur, qui patris sui benefi-
cio viveret. Neque diu dilatum est illud judicium.
Nam cum Syriæ rex Azahel Hierosolyma obsidione
cinxisset, ille omnes et divinos et regios thesauros
templique delectatus, obsidionem solvit. Idem Syrus
Israelitas etiam graviter afflixit. Nam et Jehus
eorum rex divina præcepta violarat, anno regni
septimo et vicesimo defunctus.

Ἰωδαὲ προφητεύοντος, καὶ παραινούντος τὸν βασιλέα καὶ τὸν λαὸν κατὰ νόμους ζῆν, ὁ Ἰωᾶς χαλεπήνας
καταλευσθῆναι αὐτὸν ἐκέλευσεν. Ἀναιρούμενος δὲ ὁ προφήτης, δικάσαι τὸν θεὸν ἠύξατο, ἀνθ' ἧτου τῆς
ζωῆς στερεῖται παρὰ τοῦ εὐεργετηθέντος ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Καὶ μέντοι καὶ ταχέως ἐδικασεν.
Ὁ γὰρ τῶν Σύρων βασιλεὺς Ἀζαήλ ἐπελθὼν, ἐπολιόρκει τὴν Ἱερουσαλήμ· ὁ δὲ πάντας τοὺς θησαυ-
ροὺς τοῦ τε θεοῦ καὶ τοὺς βασιλικούς ἀφελόμενος, καὶ ὅσα ἐν ἀναθήμασι τῷ Ἀζαήλ παρέχοντο, ὁ
τῷ πλείθει τῶν χρημάτων ἠσθεὶς, τῆς πολιορκίας ἀπέσχετο. Τοῖς δὲ Ἰσραηλιταῖς ὁ Σύρος· οὗτος ἐπι-
τιθέμενος, ἐκάκου αὐτοὺς σφόδρα. Ἰηοῦ δὲ ὁ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὺς παραβάτης τῶν θεῶν γεγονώς
ἐντολῶν, καὶ βασιλεύσας ἑτη εἴκοσι καὶ ἑπτὰ, τέθνηκεν.

XX. Ei successit filius Joachazus, quo regnante, C
Syrus regioni cladem intulit, multis urbibus occu-
patis, et ejus exercitu cæso. Joachazus vero pre-
catus Deum, salutem impetravit, et mitigationem
calamitatum, mortuus anno regni decimo septimo,
filio Joa relicto successore, Judaicæ tribus regi
cognomine. Hic patri dissimilis exstitit, et vir
bonus. Nam Elissæum ex morbo morientem luxit,
patrem vocitans, et præsidium, ut cujus ope vi-
ctoria potiretur. At propheta eum consolatur, ar-
cuque sumpto sagittas ejaculari jubet. Qui cum
ter ejaculatus desisset, dixit propheta : Si plures
sagittas emisisses, Syrorum imperium fuisses fundi-
tus eversurus, nunc victorias sagittis numero pares
adepturus, et agros tuo regno ademptos recuperatu-
rus. His dictis, propheta exstinctus magnifice se-
peliitur. Sed latrones cum quemdam interfectum in
propheta sepulchrum conjecissent, revixit occi-
sus, et resurrexit. Obiit et Azahel Syriæ rex,
Adere filio relicto successore : cum quo rex Israe-

θέντος ἐν τισὶ μέρεσι παρὰ Γοδολίας, ὁ Ἰωᾶς ἀνακα-
νίσθαι αὐτὸν προτεθύμητο. Καὶ τὸν ἱερεῖα καλέσας· Ἰω-
δαὲ, ἐκέλευσε πέμψας τοὺς αἰτήσοντας· ἐκ πάσης τῆς
χώρας εἰς ἐπισκευὴν τοῦ ναοῦ ὑπὲρ ἐκάστης κεφα-
λῆς ἀργυρίου ἡμίσεϊον. Ἰωδαὲ δὲ φορτικὸν τοῦτο
τῷ λαῷ συνείας, λογισθῆσθαι ἐτέρως μέτεσι τῶν
χρημάτων τὸν ἔρανον. Κιθώτιον γάρ τι κατασκευάσας·
πάντοθεν κεκλεισμένον, τρήμά τι ποιοῦν ἀνωθεν
ἐν αὐτῷ, καὶ ἔθετο αὐτὸ παρὰ τὸν ναόν, καὶ ἤξιον,
ἐμβάλλειν διὰ τοῦ τρήματος, ὅσον ἐκάστη ἦν πρὸς
βουλήν· εἰς ἀνακαινισμόν τοῦ ναοῦ. Ὅτι γοῦν εἰς
τὴν ἐκάστου προαίρεσιν ἀνείτο τὸ δοθησόμενον,
ἀνεπαχθῶς τε τὴν ὁδοῖν ποιοῦντο. Καὶ ἐφιλοτι-
μοῦντο περὶ τὴν τῶν χρημάτων καταβολήν, ὥστε
πολὺ χρυσὸν ἀθροισθῆναι, καὶ πλείστον ἀργύριον,
B ἐξ ὧν ὁ τε ναὸς ἐπισκευάσθη, καὶ σκευὴ πολλὰ πρὸς
τὰς θυσίας εἰργάσθησαν, αἱ φιλότιμοι μέχρις ἐδῶ
Ἰωδαὲ προσήγοντο τῷ θεῷ. Ἐκεῖνου δὲ δικαίως καὶ
κατὰ νόμον ζῆσαντος ἑτη ἑκατὸν πρὸς τριάκοντα. καὶ
οὕτω τὸν βίον ἐκλειοιπότος, ἀμελῶς περὶ τὴν εἰς
τὸ θεῖον διετέθη τιμὴν ὁ βασιλεὺς Ἰωᾶς, καὶ οἱ εὐ-
λαργοὶ καὶ οἱ ἄλλως ἐξάρχοντες τοῦ πληθοῦς συν-
διεφθάρσαν. Καὶ προφητῶν δὲ διαμαρτυρομένων
αὐτοῖς περὶ τῆς εἰς τὸν θεὸν ἀσεθείας, οἱ δ' οὐκ
ἐπαύσαντο. Ζαχαρίου δὲ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀρχιερέως

Ἰωδαὲ προφητεύοντος, καὶ παραινούντος τὸν βασιλέα καὶ τὸν λαὸν κατὰ νόμους ζῆν, ὁ Ἰωᾶς χαλεπήνας
καταλευσθῆναι αὐτὸν ἐκέλευσεν. Ἀναιρούμενος δὲ ὁ προφήτης, δικάσαι τὸν θεὸν ἠύξατο, ἀνθ' ἧτου τῆς
ζωῆς στερεῖται παρὰ τοῦ εὐεργετηθέντος ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Καὶ μέντοι καὶ ταχέως ἐδικασεν.
Ὁ γὰρ τῶν Σύρων βασιλεὺς Ἀζαήλ ἐπελθὼν, ἐπολιόρκει τὴν Ἱερουσαλήμ· ὁ δὲ πάντας τοὺς θησαυ-
ροὺς τοῦ τε θεοῦ καὶ τοὺς βασιλικούς ἀφελόμενος, καὶ ὅσα ἐν ἀναθήμασι τῷ Ἀζαήλ παρέχοντο, ὁ
τῷ πλείθει τῶν χρημάτων ἠσθεὶς, τῆς πολιορκίας ἀπέσχετο. Τοῖς δὲ Ἰσραηλιταῖς ὁ Σύρος· οὗτος ἐπι-
τιθέμενος, ἐκάκου αὐτοὺς σφόδρα. Ἰηοῦ δὲ ὁ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὺς παραβάτης τῶν θεῶν γεγονώς
ἐντολῶν, καὶ βασιλεύσας ἑτη εἴκοσι καὶ ἑπτὰ, τέθνηκεν.

K'. Τῆς βασιλείας δὲ ἐπιλάβειτο Ἰωάχαζ ὁ υἱὸς
αὐτοῦ· οὗ βασιλεύοντος, ὁ τῶν Σύρων ἀρχηγὸς τὴν
χώραν ἐκάκουσε· πόλεις τε πολλὰ· αὐτοῦ κατασχών,
τὴν στρατιάν αὐτοῦ μαχαίρας ἔργον ποιοῦνκε. Ἐν
τούτῳ δὲ ὁ Ἰωάχαζ τοῦ θεοῦ δεηθείς, σωτηρίαν εὗρα-
το, καὶ ἀνακωχὴν τῶν δεινῶν (66). Ἐπτακαίδεκα δὲ
βασιλεύσας ἑτη, θνήσκει, διάδοχον τῆς βασιλείας
ἐσχηκώς Ἰωᾶς τὸν υἱόν, ὁμωνυμοῦντα τῷ τῆς
Ἰωδαὲ φυλῆς βασιλεύοντι. Οὐχ ὁμοίος δὲ τῷ πατρὶ
ὁ Ἰωᾶς οὗτος ἐγένετο, ἀγαθὸς δὲ, ὁ καὶ τοῦ Ἐλισ-
σαίου νοστήσαντός τε καὶ θνήσκειντο· ἐδρῆναι, πατέρα
αὐτὸν καὶ ὄπλον καλῶν, ὡς δι' αὐτοῦ κρατῶν τῶν ἐχ-
θρῶν. Ὁ δὲ προφήτης παρέμυθεῖτο αὐτὸν, καὶ τέξον
ἐκέλευε λαβόντα βέλη βαλεῖν. Τρισσάκις δὲ τοῦ βασι-
λέως τοξέυσαντος, καὶ παυσαμένου, εἶπεν ὁ Ἐλι-
σαῖος· *El mēn pāslw arhēkas bēlē, ἐξέκοψας ἀν-
D ριζώσεν τὴν τῶν Σύρων ἀρχὴν. Nūn δ' Ἰσραήλμοις
τοῖς βέλεσι νίκας νικῆσεις αὐτοῦς, καὶ τὴν χώ-
ραν ἣν ἐκεῖνοι ἀπέλιοντο, ἀπανασώσεις σου τῇ
ἀρχῇ. Εἶτα ὁ προφήτης ἐξέλιπε, καὶ ἔτυχε ταφῆς (67)*

Varian lectiones et notæ.

(66) *Σωτηρίαν εὗρατο καὶ ἀνακωχὴν τῶν δει-
νῶν.* Ἐξηγητικῶς τὴν ἀνακωχὴν adjicitur ; *salutem
consecutus est et malorum inducias* : id est, peri-
ulum in præsentia evitavit, quamquam quod differe-
batur, non auferchatur. W.

(67) *Καὶ ἔτυχε ταφῆς.* Illius corpus translatum

Alexandriam Leone M. imperante, et in eccle-
sia S. Pauli Leprosi depositum. Chronicon ms. Georgii
Hamartoli in Leone M. Καὶ τὸ τοῦ προφήτου Ἐλι-
σαίου σῶμα μετετέθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐν τῇ μόνῃ
τοῦ Παύλου τοῦ Λεπροῦ· λεπρὸν γὰρ ἴασατο, λεπρὸν
ἐποίησε, καὶ εἰς τὰ τοῦ Λεπροῦ ἐτέθη.

μεγαλοπρεπούς. Αησται δὲ τινα ἀνελόντες, εἰς τὸν ἄταρον τοῦ προφήτου αὐτὸν ἐβρίψαν· καὶ ἀνέζησαν ὁ βίβρις, καὶ ἀνέστη. Ἀπέθανε δὲ καὶ Ἀζαήλ ὁ βασιλεὺς Συρίας, ἐπὶ διαδόχῳ τῷ υἱῷ Ἀδερῷ ᾧ θυμβαλὼν ἰωάσ, ὁ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὺς, καὶ τρισσάκις ἠτύχησεν, ἐπανεώσατο τῷ Ἰσραὴλ τὴν χώραν καὶ τῆς πόλεως δὲ Ἀζαήλ ἀφείλετο ὁ τοῦ Ἀδερ πατήρ. Ἰωάσ δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰούδα ἐτῶν μὲν ὦν ἐπτά, ὅτε ἀνεβρήθη, βασιλεύσας ἐνιαυτοὺς τεσσαράκοντα, ἐτελεύτησεν, ἀναιρεθεὶς παρὰ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ. Καὶ τὴν βασιλείαν τῆς Ἱερουσαλήμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμεσίας περιεζώσατο, εὐσεβῆς γαρονῶς, ἐτῶν ὦν, ὅτε τῆς ἀρχῆς ἐπέβη, πέντε καὶ εἰκοσι. Ἦνυκῶς δὲ τὴν βασιλείαν ἐπ' ἐνιαυτοὺς ἐννέα καὶ εἰκοσι, καὶ τοὺς ἐκείνων παῖδας ἀθώους ἀφήκε, κατὰ τὸν νόμον λέγοντα, *Ὅτι ἀποθανόντων πατέρες ὑπὲρ υἱῶν, οὐδὲ μέρτοι διὰ πατέρας υἱοί.* Ὅς καὶ κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ Ἀμαληκίτων στρατεύσας, συμμάχους ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐμισθώσατο. Προφήτης δὲ τις καταλαλεῖν τοὺς συμμάχους αὐτῷ συνεβούλευε, καὶ μετὰ μόνων τῶν οἰκίων διαθέσθαι τὸν πόλεμον. Ἐπισθεὶς, ἀπέλυσε τοὺς Ἰσραηλίτας, καὶ τὸν μισθὸν αὐτοῖς χωρισάμενος· συμβαλὼν οὖν τοῖς ἀλλοφύλοις ἐνίκησε. Οἱ δ' ἀπολυθέντες σύμμαχοι ὀργισθέντες, τὴν τε χώραν τῶν Ἰουδαίων κατέδραμον, καὶ πολλοὺς ἀνέκλον. Ἀμεσίας δὲ διὰ τὸ εὐτύχημα φρονιμασθεὶς, καὶ ἀσεβήσας εἰς θεὸν, διεκέμεψατο πρὸς Ἰωάσ τὸν βασιλέα, ἀπαιτῶν πρὸς αὐτὸν ἤξειν, ὡς ὑποκείσθαι οἱ ὀφειλοντα, ἀπογόνῳ Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος τυγχάνοντι. Ὁ δὲ ἀνταπέστειλε, μηνύων αὐτῷ, ὡς *Τὴν κέδρον ἢ ἀκνος ἤξειν κήδος ἐπὶ τοῖς καισὶ τοῖς οἰκείοις ποιήσασθαι· ἐν τοσοῦτῳ δὲ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ παρερχόμενα, συνεπέδωσαν τὴν ἀκνον, καὶ ἀπώλετο.* Τοῦτό σοι ὀρεκτόν ἐστι κατὰ δειγμα· καὶ μὴ ὅτι εὐτύχησας, κατὰ δὲ τοὺς ἀλλοφύλους, μεγάλα φρονεῖ, μηδὲ τὸν λαόν σου καὶ ἐαυτὸν εἰς κινδύνους συνάθει. Πρὸς ταῦτα ὀργισθεὶς Ἀμεσίας, στρατεύει κατὰ τοῦ Ἰωάσ· φόβος δ' ἐμπίπτει τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ, καὶ τρέπεται εἰς φυγὴν. Μονοθεὶς δὲ Ἀμεσίας, συλλαμβάνεται παρὰ τῶν πολεμίων, καὶ ἀπάγεται πρὸς τὸν Ἰωάσ. Ὁ δὲ δέσμιον ἄγων αὐτὸν, ἤλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ καθελὼν τοῦ τεύχους μέρος, ἐπέσθησεν διὰ τοῦ καθαιρεθέντος εἰς τὴν πόλιν ἐφ' ἄρματος, καὶ ἀφείλετο τοὺς τε ἱεροὺς θησαυροὺς, καὶ ὅσα ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπέκειτο. Καὶ λύσας τὸν Ἀμεσίαν, ἐπανήλθεν εἰς τὴν Σαμάρειαν. Καὶ βασιλεύσας τὰ πάντα ἕξ καὶ ἑκάτα ἔτη τελευτῆ, καὶ ἐβασίλευσεν Ἱεροβοάμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Ἀμεσίας δὲ μετὰ ταῦτα ἐπιβουλεύθει ἀνιέρθη, ζήσας τέσσαρας ἐνιαυτοὺς καὶ πεντήκοντα, βασιλεύσας δὲ εἰκοσι καὶ ἐννέα. Ἐχρίσθη δὲ βασιλεὺς ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὀζίας, ἐτῶν ὑπάρχων ἑξκαίδεκα.

litarum congressus, et ter-victoria potitus, recuperavit Israelitarum provincias et urbes, quas eis Azahel Aderis pater ademerat. Joas autem Judæorum **106** rex declaratus septennis, anno imperii quadragesimo cessavit, a famulis suis occisus: cujus filius Amesias Hierosolymitano imperio potitus est, vir pius, anno ætatis vicesimo quinto, eoque functus novem et viginti. Patris sui percussores supplicio affectit, eorum liberos indemnes dimisit, secundum legem, cujus hæc verba sunt: *Non morientur patres pro filijs, neque etiam filij pro patribus.* Idem, expeditione contra Idumæos et Amalechitas suscepta, socios ex Israeliticis stipendio conduxit. Sed cum prophetae cujusdam monitu, Israelitis, condonato stipendio, dimissis, cum suis duntaxat popularibus administrato bello, barbaros superasset, socii ob missionem irati, et agros Judæorum incursarunt, et multos occiderunt. Amesias porro successu elatus, religioneque violata, ad Joam Israelitarum regem missitavit, postulans ut ad se veniret, cui deberet obedientiam, quippe a Davide et Salomone prognato. Ille respondet ad hunc modum: *Rubus a cedro petebat, ut ipsorum liberi affinitate jungerentur: sed interea rubus a feris conculcatus periit.* Hoc tibi pro exemplo sit satis, neque efferaris ob feliciter cæcos barbaros, neque populum tuum ac teipsum in pericula conjeceris. Ob hæc iratus Amesias, Joæ bellum infert. Sed exercitus ejus metu consternatus, in fugam vertitur; ipse a suis destitutus, capitur ab hostibus, ad Joam adducitur, quem ille vincit ducens, Hierosolyma venit, partem muri diruit, ea curru invehitur, sacros thesauros, et quidquid in regia repositum erat, aufert, solutoque Amesia, Samariam reversus, decimo sexto regni anno moritur, relicto successore filio Jeroboamo. Amesias autem post hæc per insidias occiditur, anno ætatis quinquagesimo quarto, regni tricesimo nono. Ozias filius ejus rex inungitur annos sexdecim natus.

XXI. Jeroboamus autem Joæ filius, quavis esset impius et legis contemptor, tamen, Deo Israelitici populi submisso se gerentis miserto, victoriam contra Syros est adeptus, a Jona propheta prædictam: quem Deus Niniven misit, urbis excidium et populi interitum annuntiatum. Ille vero non abit, sed consensa navi fugit. Orta autem **107** tempestate, vectoribus sortem jacentibus ad cognoscendam causam illius, sors in Jonam cecidit: qui rogatus quis esset, negotium suum exponit, et sequæ in mare abjici jubet, neque enim aliter periculum evasuros. Eo abjecto, tempestas sedata

est : sed cetus prophetam deglutiit eumque post tres dies et totidem noctes viventem et incolumen evomit : qui, petita a Deo contumaciæ venia, de novo mittitur cum eodem mandato. Profectus igitur Niniven, post triduum urbem eversam iri prædicat. Sed rex urbis et populus universus, fide prophetæ adhibita, acta pœnitentiæ, Deo supplicarunt, ut sui miseretur : quibus precibus lenitus Deus excidium ab eis avertit. Jeroboamus autem, cum annos unum et quadraginta regnasset, moritur, ac post eum potitur imperio Azarias filius ejus. Ozias autem rex Hierosolymorum, quia pius erga Deum et justus erga subditos erat, multos barbarorum vicit ac tributarios reddidit. Sed rebus secundis elatus, ab officio decessit : nam ritu sacerdotis ornatus, in aureo altari suffire aggressus est. A qua audacia pontifici Azariæ et sacerdotibus deterrentibus, ac moneantibus, ne legem violaret, mortem comminatus est, nisi quiescerent. Interea quiddam luminis instar in æde effulsit, et in regis faciem illapsum, effecit ut in ea lepra effloresceret. Eam calamitatem indicant sacerdotes, suadentes ut urbe exiret : in quo statu cum aliquandiu vixisset, præ mœrore obiit, anno regni quinquagesimo secundo, ætatis sexagesimo octavo, tradito imperio Joatham filio. Azarias autem Jeroboami filius sexto regni mense, vita impie acta, dolo occisus est a Selumo, quem et ipsum Manaimus, cum triginta diebus imperasset, occidit, regno Israelitico occupato : et Phum Assyriorum regem bellum inferentem, datis mille talentis, quæ a populo collegerat, placavit. Et cum annos decem impie crudeliterque imperasset, occisus est, regno in filium Phacesiam translato : qui patris ingenium et mores referens, a Phacea Romeliæ filio occiditur, qui cum interfecto successisset, atque imperium impie ac nefarie administraret : Thaglypharasar Assyriorum rex Israeliticam regionem **108** aggressus, cum multas urbes evertit, tum captivos secum adduxit pene innumera- biles. Joathamus autem Hierosolymorum rex, vir pius et justus, et urbis et templi curam gessit, et Ammanitas prælio victor tributarios reddidit. Excidium Israelitarum ab Assyriis Nahumus propheta prædixerat, cujus verba ad rem collata sunt, post annos centum et quindecim. Joathamus obiit anno ætatis quadragesimo primo, regni decimo sexto.

γλαφαρασαρ ὁ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς τῆ χώρῃ τῶν καὶ αἰγμαλωσίαν ἀπήγαγεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν, οὐκ εἰσέρθησαν αὐτῷ οὐδὲν ἐπιβόησον, οὐκ εἰσέρθησαν αὐτῷ οὐδὲν ἐπιβόησον, οὐκ εἰσέρθησαν αὐτῷ οὐδὲν ἐπιβόησον.

XXII. Hierosolymitanus principatus in filium ejus Achazum translatus est, qui impius in Deum, legibus ejus violatis, simulacra adoravit, et altaria eis struxit, et filium suum adolevit. Hunc Raason Syriæ dux, et Phaceas rex Israelitarum. Inita conspiratione, diu Hierosolymis obsederunt. Ac Ra-

αζαὺν αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν προεβόησαν. Οὐ γὰρ ἂν ἄλλω, εἴγε, τὸν κίνδυνον διαφύγοιτο. Ὁ μὲν οὖν ἐβόησεν, ὁ δὲ κλύων ἐκίπασε. Ἐκτός δὲ τὴν προφήτην καταπίον, μετὰ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἰσας νύκτας ζῶντα καὶ σῶον αὐτὸν ἐξήμεσον· ὁ δὲ συγγνώμην ἦται τὸν θεὸν διὰ τὴν παρακοήν, καὶ ἐπέμθη πάλιν κηρύξαι ἅ προσετέτακτο. Ὁ δὲ ἀπειθῶν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὴν Νινευὶ καταστροφῆναι ἐκήρυξεν. Ὁ δὲ τῆς πόλεως βασιλεὺς καὶ ὁ λαὸς ἅπας τῷ προφήτῃ πιστεύσαντες, ἀπέκλιναν εἰς μετανοίαν, καὶ τὸν θεὸν ἐκίτεον ἐλεῆσαι αὐτούς. Καὶ ὅς τῆ μετανοίᾳ τοῦ πλ. οὐκ ἐκάρηθη, ἀπέστρεψε τὸν θυμὸν ἀπ' αὐτῶν. Ἰεροβοὰμ δὲ τεσσαράκοντα ἔτη βασιλεύσας ἐνιαυτοῦς ὄνησκει. Καὶ μετ' αὐτὸν ἐκράτησε τῆς ἀρχῆς Ἀζαρία· ὁ παῖς αὐτοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰερουσαλὴμ Ὀζίας εὐσεβὴς ἔτα πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὰ πρὸς τοὺς ὑπηκόους δικαίως ἦν· δὸς καὶ πολλοῖς τῶν ἀλλοφύλων ἐνίκησε, καὶ ἔκτισεν ἐκείνην τὴν πόλιν. Εὐδαιμονήσας δὲ καὶ τυφθεὶς, ἐκπέπτωκεν τῷ καθέκοντος, καὶ ὡς ἱερεὺς στολισθεὶς, ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ βωμοῦ θυμιάσαι τῷ θεῷ ἐπεχείρησεν. Κωλύοντων δ' αὐτὸν τοῦ ἀρχιερέως Ἀζαρίου καὶ τῶν ἱερέων, καὶ μὴ παρανομεῖν παρανοούντων, θάνατον αὐτοῦ ἐπέβησαν, εἰ μὴ ἤσυχασαυ. Ἐν τούτῳ φῶς οἷον ἐπιλάμψαν ἐν τῷ νοῦ, καὶ τῆ τοῦ βασιλέως ὄψιν προσεβλῶν, λέπερον ἐποίησε κατ' αὐτῆς ἐξανθήσαι. Οἱ δ' ἱερεῖς τὴν συμφορὰν ἐδὶδον τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐξέναι τῆ· πόλεως συνεβούλευον· καὶ οὕτως ἔζησας χρόνον τινὰ, ὑπ' ἀτυμίας ἀπέθανε, βασιλεύσας ἐτη δύο τε καὶ πεντήκοντα. ἔζησας δὲ τὰ πάντα ἐξέκοντα πρὸς ὀκτώ, τὴν ἀρχὴν παραδοὺς τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωάθαμ. Ἀζαρία δὲ ὁ τοῦ Ἰεροβοὰμ, ἐπὶ ἐξ βασιλεύσας μῆνας τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀπέθανε, δολοφονηθεὶς ὑπὸ Σελοῦμ, ἀσεβοῦς βίου. Ἀνηρέθη δὲ Σελοῦμ ἐφ' ἡμέρας βασιλεύσας τριάκοντα, παρὰ Μαναιμ, βασιλεύσαντος ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἀντ' αὐτοῦ. Αραμῆνου δὲ πόλεμον πρὸς αὐτὸν Φουὰ τοῦ τῶν Ἀσσυρίων βασιλέως, χλια δούς αὐτῷ τάλαντα ἀργυρίου, ἅ ἐκ τοῦ λαοῦ ἤρανισαν, τὸν πόλεμον διεύλαστο. Ἐπὶ ἐτη δὲ βασιλεύσας ἕκκα ὁ Μαναιμ, ἀσεβῆς τε καὶ ἀπληγῆς γεγονώς, ἀνηρέθη, τὴν βασιλείαν διατεθείσας εἰς τὸν υἱὸν Φακελίαν. Ἀσεβῆς δὲ καὶ οὗτος καὶ ὠμὸς γεγονώς, ἀνηρέθη δολοφονηθεὶς παρὰ Φακελ τοῦ υἱοῦ Ρομελίου, βασιλεύσαντος ἀντὶ τοῦ ἀνααιρεθέντος, ἀσεβοῦς καὶ αὐτοῦ καὶ παρανομοῦ· ἀνύσαντος τὴν ἀρχὴν. Ὅτε καὶ θαι- Ἰσραηλιτῶν ἐπέβησαν, πόλεως τε πολλὰς κατεστρέψα ο, καὶ αἰγμαλωσίαν ἀπήγαγεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν, οὐκ εἰσέρθησαν αὐτῷ οὐδὲν ἐπιβόησον. Ὁ δὲ τοῦ Ὀζίου υἱὸς Ἰωάθαμ βασι- Ναοῦμ δὲ τότε προφητεύων, περὶ τῆς τῶν Ἀσσυρίων προσέειπε καταστροφῆς· καὶ ἡ πρόβησις ἐκείνου ἐνιαυτοῦν. Τῷ δὲ Ἰωάθαμ ἐπέλιπε πὸ βίωσιμον, ἐπὶ ἐξ βασιλεύσαντι.

ΚΒ. Ματέπεισε δὲ τῆς Ἰερουσαλὴμ ἡ ἀρχὴ εἰς Ἀχαζ τὸν ἐκείνου υἱὸν, ἀσεβήσαντα πρὸς τὸν θεὸν, καὶ τοὺς αὐτοῦ νόμους παραβάσαντα· εἰδῶλοις γὰρ προσεκύνει, καὶ βωμὸν αὐτοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις ἀνέστησε, καὶ παιδα οικεῖον αὐτοῖς ὠλοκαύτωσε. Καθ' οὗ δὲ Πααῶν ὁ τῶν Σύρων ἡγεμονεύων, καὶ

ὁ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὺς Φακεὶ συμπενούσαντες, ἅσων κινδύρου αὐτὸν ἐν Ἱερουσαλήμ ἐπὶ μακρόν. Καὶ ἔμην Ῥααζῶν πόλεον ἐτέρων κρατήσας, τοὺς αὐτῶν οὐκ ἐπιτόρας ἀνελών, καὶ Σύρους ἐγκατοικίσας αὐταίς, ἐπανήλθεν εἰς Δαμασκόν. Ἀχαζ δὲ, μόνου περιειφθέντος τοῦ Φακεὶ, συμμίξας αὐτῷ ἤτητο, διέδρα μυριάδας ἀποβαλῶν τοῦ λαοῦ, καὶ πολλοὺς τῶν ἐπισήμων, καὶ τὸν υἱόν. Φακεὶ δὲ ἀνέζευξεν εἰς Σαμάρειαν αὐτὸς καὶ ἡ στρατιὰ αὐτοῦ, αἰχμαλώτων πλῆθος πολὺ εἰς τὴν ταυτῶν μετοικίσαντες. Προφήτης δὲ τις ἐν Σαμάρειᾳ πρὸ τῶν τειχῶν ὑπαντήσας αὐτοῖς, ὡς συγγενεὶς αἰχμαλωτίσας, καὶ συνεβόλευεν ἐλευθερῶσαι αὐτοῦς. Οἱ δὲ πεισθέντες, ἀπήσαν τοὺς αἰχμαλώτους. Ἀχαζ δὲ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεῖα ἱεζίου συμμαχίᾳς αὐτῷ κατὰ τῶν Σύρων, καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ὁ δ' ἤκε· καὶ τὴν τε χώραν τῶν Σύρων ἐπέβησε, καὶ τὴν Δαμασκὸν εἶλε, καὶ τὴν Ῥααζῶν ἀνεἶλε, καὶ τὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν χώραν καταδραμῶν, πλειστοὺς αἰχμαλώτους ἀπήγαγεν. Ὁ δὲ Ἀχαζ ἀποιθῆν ὑπὲρ τούτων τῷ θαιγλαφαλασίρ τοῦς τε βασιλικούς δέδωκε θησαυρούς καὶ ὅσα τῷ ἱερῷ ἐναπέκειντο. Ἐς τοσοῦτον δ' ἠδέθησαν, ὡς μὴ μόνον τοὺς τῶν ἀλλοφύλων σέβειν θεοὺς, ἀλλὰ καὶ τὸν ναὸν ἀποκλείσαι, καὶ συλῆσαι τὰ αὐτοῦ ἀναθήματα. Οὕτω δὲ βίους τελευτήσαντες ἐξ καὶ τριάκοντα ἔτη, βασιλεύσας δ' ἑξκαίδεκα, Ἐζεκία τῷ υἱῷ τὴν βασιλείαν λιπών. Συνέβη δὲ καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεῖα τότε θανεῖν κατ' ἐπιβουλήν Ὠσηέ. Καὶ ὅτεος πονηρὸς ἦν. Διὸ καὶ στρατεύσαντες κατ' αὐτοῦ τοῦ τῶν Ἀσσυρίων βασιλέως Σαλμαναζάρ, ἐδουλώθη αὐτῷ, φόρους τελεῖν ἐτήσιον, ἐπιταχθεὶς. Ἐζεκίας δὲ εὐσεβὴς ὢν καὶ δίκαιος, ἐκκλησιάσας τοὺς ἱερεῖς καὶ λευίτας, ἀνοίξαι τὸ ἱερὸν ἐνετέλλατο, καὶ θύειν ὡς νόμος αὐτοῖς, καὶ τὸν ναὸν μηδὲν τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς ἐκλείπειν προτιμῶν. Ἐστειλε μέντοι καὶ πρὸς πάντας τὴν χώραν, μετακλούμενος ἅπαντας τὴν τῶν Ἀζύμων ἑορτήν ἑορτάζοντας, ἐπὶ μακρόν μὴ τελεσθεῖσαν διὰ τὰς τῶν κρατούντων πικρονομίας. Καὶ τοῖς Ἰσραηλιταῖς προὔτρέπετο τὸν πατρῶον σέβειν Θεόν, κατὰ τὴν πάλαι συνήθειαν. Οἱ δὲ οὐκ ἐπίσθησαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς προφήτας ταῦτα παραινούντας ἐφόνευσαν. Τινὲς δὲ πεισθέντες μετήνχθησαν εἰς εὐσεβείαν, καὶ εἰς Ἱερουσαλήμ συνδρομῶν εἰς προσκύνησιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ βασιλεὺς Ἐζεκίας μετὰ τῶν ἡγεμόνων τοῦ λαοῦ ἀπέβηεν εἰς τὸ ἱερὸν, ἔθυσε δὲ τῶν ἱερῶν θυσίας πολυτελεῖς, καὶ τῷ λαῷ μετέδωκε ζῶων πρὸς εὐωχίαν πολλῶν· καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἐξέλεθον εἰς τὴν χώραν, καὶ ἀγνίσαι αὐτὴν ἐνετέλλατο. Εἶτα κατὰ τῶν ἀλλοφύλων πόλεμον ἦρε, καὶ πόλεις εἶλεν αὐτῶν. Ὁ δὲ τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλεὺς Ὠσηέ εἰς συμμαχίαν προσηκαλίσαστο Σωθὰ τὸν βασιλεῖα Αἰγύπτου κατὰ τῶν Ἀσσυρίων. Ὁ γνοὺς Σαλμαναζάρ ὠργίσθη, καὶ ἐπὶ τριῶν ἔτησιν ἐπολιόρχησε τὴν Σαμάρειαν, καὶ κατέχευε τὴν πύλιν, καὶ τὴν βασιλείαν ἠφάνισεν, καὶ τὸν ναὸν αἰχμαλωτίσας μετόικισεν εἰς τὴν οὐκείαν χώραν, καὶ αὐτὸν τὸν βασιλεῖα τῶν Ἰσραηλιτῶν Ὠσηέ. Καὶ μεταναστεύσας ἐκ τῆς οὐκείας χώρας, ἕτερα ἔβη ἀπὸ τίνος τόπου

son quidem aliis urbibus positus, civibus abductis, et Syris in eas collocatis, Damascum rediit. Achazus autem cum solo Phaceas congressus, vincitur, centum viginti millibus amissis, atque inter eos multis viris illustribus, et filio. Phaceas exercitum reducit, et magnum captivorum numerum. Sed propheta quidam Samaritanus ante moenia progressus, eis persuadet, ut captivos quod cognati sint missos faciant. Assyriorum autem rex ab Achazo contra Syros et Israelitas in auxilium evocatus, et Syriam vastat, Raasone caeso, et in Israelitarum regionem incursionibus factis, plurimos captivos abducit. Quem Achazus remuneratus est datis thesauris regis, et quidquid in templo repositum erat: eo progressus impietatis, ut non tantum alienos deos coleret, sed et templum clauderet, et donariis spoliaret. Obiit vita sic acta, anno aetatis tricesimo sexto, regni decimo sexto, relicto regno Ezechie filio. Quo tempore Israelitarum quoque rex insidiis Osee periiit, qui cum et ipse improbus esset, a Salmanasare Assyriorum rege subactus, annua tributa pensitare coactus fuerat. Ezechias autem vir pius et justus, concione advocata, sacerdotes et Levitas templum aperire jussit, et de more sacra facere, populumque divino cultu nihil habere antiquius. Misit etiam qui ex toto regno homines convocarent ad festum Azymorum 109 celebrandum, longo tempore ob regum iniquitatem intermissum; Israelitas etiam cohortatus, ut patrium Deum pro veteri consuetudine venerarentur. Qui adco non obtemperavere, ut et prophetas, a quibus monebantur, occiderent. Nonnulli tamen ad veram religionem reversi, Hierosolyma ad Deum adorandum accurrerunt. Rex cum populi principibus templum ingressus, hostias magnificas per sacerdotes immolavit, et populo multas pecudes in viscerationem dedit, et sacerdotibus mandavit, ut regionem passim piacularibus sacrificiis lustrarent. Deinde barbaros aggressus, urbes eorum cepit. Oseas autem cum Soban Aegypti regem contra Assyrios ad belli societatem evocasset, Salmanasar ea re comperta iratus, Samariam per triennium obsedit, urbe politus regnum delevit, populum una cum rege Osea in suam provinciam captivum abduxit, et alias suae ditionis gentes, quae a loco quodam Chuto cognomen habent, Samariam et in regionem circumjacentem traduxit. Decem igitur Israeliticis tribus, annis nongentis quadraginta septem, post exitum ex Aegypto, ducentis quadraginta mensibus septem, postquam relicto Roboamo Jeroboamum peculiarem sibi regem elegerant, translatae sunt. Ceterum Chutaeorum quinque populi a Persiae loco, in quo conederant, ita cognominati, Samaria occupata, suos pristinos deos, ut soliti fuerant, coluerunt. Deus autem, ut quartus Liber Regum docet, leones excitavit, a quibus eorum multi perierunt, aut (ut Josephus narrat) pestilentia confluentes, cum ira Numinis se proxi intellectissent,

regem suum orarunt, ut Israelitici generis sacerdotes a sibi mitteret, a quibus Hebræorum religionem edocerentur. Quo facto, lues illa grassari desiit. Ab Hebræis Chutzei appellantur, a Græcis Samaritani. μετὰ τε διακόσια τεσσαράκοντα, καὶ μῆνας ἑπτὰ, ἐξότου καταλιπόντες τὸν Ῥοδοῦμ, εἴλοντο ἑαυτοὺς εἰς βασιλεία τὸν Ἱεροδοῦμ. Οἱ δὲ μετοικισθέντες εἰς τὴν Σαμάρειαν, Χουθαῖοι καλούμενοι, ἐκ τοῦ τόπου ἐν ᾧ κατοικοῦν τὸ πρὶν ἐν Περσίδι, πάντες ὄντες ἔθνη, τοὺς ἰδίους θεοὺς καὶ αὐτοὶ ἐθήρῃσκουν. Ὡς μὲν οὖν ἡ τετάρτη τῶν Βασιλειῶν λέγει, λέοντας ἐξήγειρεν ὁ θεός, καὶ διέφθειρε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ὡς δὲ Ἰωσήπος ἱστορεῖ, λοιμὸς αὐτοῖς ἐνέσκηψε. Γινόντες δὲ κατ' ὄργην τοῦ Θεοῦ ἐπιέναι αὐτοῖς τὰ κακὰ, τοῦ σφετέρου βασιλέως ἐδόκοντο ἱερεῖς στεῖλαι αὐτοῖς ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἵν' αὐτοὺς τὴν τῶν Ἑβραίων θρησκείαν μυσθωσίν· οὗ γενομένου, ἐπαύσατο ἡ Χουθαῖοι, πρὸς δὲ τῶν Ἑλλήνων Σαμαρεῖται.

XXIII. Anno Ezechiæ regis Hierosolymitani decimo quarto, Senacherim rex Assyriorum Judæam invasit : qui cum omnia oppida duarum tribuum cepisset, Ezechas Hierosolymis metuens, legatos ad eum mittit, se tributum ei pensitaturum pollicens, quod jussisset. Senacherimus autem argenti talenta **110** trecenta, auri viginti postulavit : et sacramento interposito, iis acceptis, se discessurum pollicetur. Quibus appensis, ipse quidem contra Ægyptum et Æthiopes profiscitur, Rapsacem autem imperatorem cum aliis duobus ducibus et magno exercitu ad vastanda Hierosolyma relinquit. Qui, aggeribus ante mœnia excitatis, ad colloquium evocant Ezechiam. Verum is se committere illis non ausus, tres ex honoratis ministris suis ad illos misit. Tum illi : *Si Ægyptiis, inquit, Ezechas fretus est, delirat non minus quam qui confracto arundineo baculo innititur, a quo nec a lapsu defenditur, et manu vulneratur. Talis est Pharao Ægyptius.* Hæc Rapsaces Hebraico cum legatis colloquebatur : qui cum rogarent, ut Assyrio sermone uteretur, ne populus ea quæ dicerentur intelligeret : ille magis etiam sublata voce, ut ab omnibus exaudiri posset, rursus Hebraice dixit : *Ne seducat vos Ezechas dicens, Dominus nos liberabit : nunquid Samaritiam liberavit ?* His Ezechas renuntiatus vestes suas laceravit, et sacco indutus, et humi stratus, in rebus desperatis opem divinam implorat, et ad prophetam Isaiam mittit, obtestans ut Dei pacem exoret populo. Prædicit ille, hostes citra dimicationem superatum iri, et Senacherimum re infecta ex Ægypto reversum, occubiturum. Scripsit et Senacherimus ad Ezechiam, in hanc sententiam : *Ne extol'at te Deus, quo fretus es, quo minus Hierosolyma capturum esse te existimes : sed illud potius cum animo tuo reputa, ubi sint reges gentium, quos majores mei consecerunt.* Eam epistolam Ezechas lectam in templo reposuit, et supplicavit Deo : *Vide, inquit, Domine, et audi verba Senacherimi, quæ ad me scripsit in tuam contumeliam, viventis Dei, et eripe nos e manu ejus.* Isaias confirmat regem, asserens Deum exaudisse preces ejus : eaque nocte cæsa sunt ab angelo in castris Assyriorum centum et octoginta quinque millia, quorum cadavera postridie inventa sunt. Exercitus reliquæ Hierosolymis discesserunt. Coactus est et Senacherimus obsidionem Pclusii solvere, cum mures una nocte

Χουθούου καλουμένου, μετῴκειεν εἰς Σαμάρειαν καὶ εἰς τὴν χώραν αὐτῆς. Μετῆχθησαν οὖν αἱ δέκα φυλαὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν μετὰ ἑννακῶσια τεσσαράκοντα ἑπτὰ ἔτη, ἐξότου τὴν Αἴγυπτον λιπόντες ἐξήλθοσαν· ἐπτά ἔτη, ἐξότου τὴν Αἴγυπτον λιπόντες ἐξήλθοσαν· μετὰ τε διακόσια τεσσαράκοντα, καὶ μῆνας ἑπτὰ, ἐξότου καταλιπόντες τὸν Ῥοδοῦμ, εἴλοντο ἑαυτοὺς εἰς βασιλεία τὸν Ἱεροδοῦμ. Οἱ δὲ μετοικισθέντες εἰς τὴν Σαμάρειαν, Χουθαῖοι καλούμενοι, ἐκ τοῦ τόπου ἐν ᾧ κατοικοῦν τὸ πρὶν ἐν Περσίδι, πάντες ὄντες ἔθνη, τοὺς ἰδίους θεοὺς καὶ αὐτοὶ ἐθήρῃσκουν. Ὡς μὲν οὖν ἡ τετάρτη τῶν Βασιλειῶν λέγει, λέοντας ἐξήγειρεν ὁ θεός, καὶ διέφθειρε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ὡς δὲ Ἰωσήπος ἱστορεῖ, λοιμὸς αὐτοῖς ἐνέσκηψε. Γινόντες δὲ κατ' ὄργην τοῦ Θεοῦ ἐπιέναι αὐτοῖς τὰ κακὰ, τοῦ σφετέρου βασιλέως ἐδόκοντο ἱερεῖς στεῖλαι αὐτοῖς ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἵν' αὐτοὺς τὴν τῶν Ἑβραίων θρησκείαν μυσθωσίν· οὗ γενομένου, ἐπαύσατο ἡ Χουθαῖοι, πρὸς δὲ τῶν Ἑλλήνων Σαμαρεῖται.

ΚΓ'. Ἐν δὲ τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Ἐζεχίου τοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ βασιλέως, ὁ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεύων Σαναχηρείμ ἐπῆλθε τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ πάσας εἶλε τὰς πόλεις τῶν δύο φυλῶν. Δείξας δὲ Ἐζεχίᾳ περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, διαπέμπεται πρὸς αὐτὸν, ὕπισχνούμενος διδόναι φόρον, ὃν ἂν αὐτῷ ἐπιένῃ· Σαναχηρείμ δὲ τριακόσια μὲν ἀργύρου, τέλαντα, χρυσοῦ δὲ τριάκοντα ἤτησε, καὶ πίστει ἐνομότους παρέσχεν, ἡ μὴν ἀναχωρήσειν εἰ ταῦτα λάβοι. Λαθῶν δὲ, αὐτὸς μὲν ἐπ' Αἴγυπτίους ὤρμησε καὶ Αἰθίοπας. Τὸν δὲ ἀρχιστράτηγον αὐτοῦ Ῥαφάκην σὺν δυσὶ στρατηγοῖς ἐτέροις καὶ δυνάμει βαρεῖα κατέλιπε, τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκπορθήσοντας. Οἱ δὲ πρὸ τῶν τειχῶν βαλόμενοι χάρακα, ἐντυχεῖν ἐζήτησαν τῷ Ἐζεχίᾳ. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν ἀπεδύλασεν ἐξελθεῖν, τρεῖς δὲ τοὺς αὐτῷ τιμωμένους τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπεμψε. Κάκεινοι· *Εἰ ἐπὶ τοὺς Αἴγυπτίους πέποιθεν Ἐζεχίας, ἔφησαν, μωραῖνε ἐπίσηξ ἀνθρώπων καλαμίην ῥάβδῳ ἐρειδομένῳ, καὶ αὐτῇ τεθλασμένην, ἡ οὐδὲν ἡμυνε τῷ κατέχορτι, ἀλλ' αὐτὸς τε συμπέπτωκε, καὶ ὁ κάλαμος τὴν αὐτοῦ χεῖρα διέτρησε.* Τοιοῦτός ἐστι Φαραὼ ὁ Αἴγύπτιος. Ταῦτα Ἑβραῖσι ὁ Ῥαφάκης τοῖς πεμφθεῖσιν ὤμειλε. Οἱ δὲ τῇ τῶν Σύρων διαλέκτῳ ὤμειλεν αὐτοῖς ἠξίου αὐτὸν, ἵνα μὴ τὸ πλιθος τῶν λεγομένων συνήσιν. Ὁ δὲ μᾶλλον τὴν φωνὴν ἐπάρας, Ἑβραῖσι πάλιν ἔλεγεν εἰς ἐπήκουσάντων· *Μὴ ἀπατάτω ὑμᾶς Ἐζεχίας λέγων, Κύριος ῥύσεται ἡμᾶς· μὴ ἐβρύσατο Σαμάρειαν ;* Καὶ ἀπήγγειλεν ταῦτα τῷ Ἐζεχίᾳ. Ὁ δὲ ἀκούσας, διέβρυξε τὰ ἰμάτια αὐτοῦ, καὶ περιεβάλετο σάκκον, καὶ πεσὼν, εἶδετο τοῦ Θεοῦ βοήθειαν ἐπ' ἀνεπίστοις αὐτῶν· καὶ πρὸς Ἥσαϊαν τὸν προφήτην πέμψας, παρεκάλει αὐτὸν δεῖσθαι τοῦ Θεοῦ, ἵν' ὄσως ἔσται τῷ λαῷ· Ὁ δὲ ἀμαχητὶ τοὺς πολεμίους προέλεγεν ἠττηθῆσθαι, καὶ τὸν Σαναχηρείμ κτανθῆναι, ἀπρακτὸν ἀπ' Αἴγυπτου ἐπανελθόντα. Ἐπίστευσε δὲ καὶ Σαναχηρείμ τῷ Ἐζεχίᾳ· *Μὴ ἐκαιρῶ σε ὁ θεός σου, ἐφ' ᾧ πέποιθας μὴ παραδοθῆναι τῇ Ἱερουσαλήμ εἰς χεῖρας μου· ἀναλόγησαι ποῦ εἰσιν οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν, οὓς διέφθειραν οἱ πατέρες μου.* Ταύτην τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς Ἐζεχίας, κατέθετο εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἱκέτευσε τὸν Θεόν, *Ἴδε, λέγων, Κύριε· καὶ ἀκουσον τοὺς λόγους Σαναχηρείμ, οὓς ἀπέστειλεν δριιδίξω σε τὸν ζῶντα Θεόν, καὶ σώσον ἡμᾶς ἐκ χειρὸς αὐτοῦ.* Ἥταλας δὲ παρεθάρρυνε τὸν βασιλεῖα, ἐπακούσαι

φρίκην αὐτοῦ τὸν Θεόν. Καὶ τῇ νυκτὶ ἄγγελος ἐν τῇ παρεμβολῇ τῶν Ἀσσυρίων ἀνεβλεν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας, καὶ μετ' ἡμέραν νεκρὰ τὰ τούτων σώματα εὐρέθησαν, καὶ ἀπῆρε τὸ περιλειφθὲν τῆς στρατιᾶς ἐξ Ἱερουσαλήμ. Συναχηρεῖμ δὲ πολιορκῶν τὸν Πηλούσιον, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν, μὴδὲν ἐν νυκτὶ μιᾷ καταφαγόντων τὰ τίξια τῶν Ἀσσυρίων, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ὄπλων αὐτῶν. Τοῦτο ἐν μὲν τῆ τῶν Βασιλευσίων οὐκ ἀναγράφεται βίβλιον· Ἰωσήφως δὲ ἱστορεῖ ἐν Ἡροδότῳ εὐρίον. Τὸν δὲ Βηρωσὸν ἐπὶ Καλδαϊκῆ συγγραφήμενον φάσκειν φησὶν, ὡς ἐπανελλθὼν ὁ Συναχηρεῖμ ἀπὸ τοῦ τῶν Αἰγυπτίων πολέμου, κατέλαβε τὴν σὺν τῷ Ῥαφάκῃ στρατιάν εἰς Ἱερουσόλιμα· καὶ τοῦ Θεοῦ λοιμώδη νόσον ἐνσκήψαντος τοῖς Ἀσσυρίοις, ἐν μιᾷ νυκτὶ μυριάδες ὀκτωκαίδεκα φθίσρονται καὶ πεντακισχιλιοί, σὺν ἡγεμόσι καὶ ταξιαρχαῖς. Δείσας οὖν ἐκεῖνος καὶ περὶ τῆς λοιπῆς στρατιᾶς, ἀπαίρει ἐκεῖθεν μετὰ τῆς περιλειφθείσης δυνάμεως, καὶ ἀπεισιν εἰς Νινευί, καὶ μετ' ὀλίγον ἐπιβουλεύει παρὰ τῶν πρεσβυτέρων παίδων ἀνηρέθη τῶν μὲν ἀνηρηχότων αὐτὸν φυγόντων, Ναχωρδάν (68) δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν διαδεξάμενον. Ἐξεκίας δὲ τοῦ φόβου ἀπαλλαγείς, τῷ Θεῷ ἠὲ χαρίζεται. Καὶ μετ' ὀλίγον νοσήσαντι αὐτῷ προσελθὼν Ἡσαίας κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, εἶπε· Τάξαι τῷ σκωψοῦ· οὐ γὰρ ζήση. Τῷ δὲ ἡ τοῦ θνήσκειν ἔλπις, καὶ οἱ παῖδας μὴ ἔχων ἐρημον ἐμελλε τὴν βασιλείαν καταλιπεῖν γνησίας διαδοχῆς, ἐποίησε μετὰ τὴν συμφορὰν, καὶ ἀθυμῶν ἐπὶ τούτοις ἐκλαυσε, ζῶν ἐπιδεδυλευθῆναι αὐτῷ ἔξαιτούμενος τὸν Θεόν. Ἐλθὼν δὲ αὐτῷ· Ἡσαίας, ὕγειαν αὐτῷ μετὰ τρίτην ἡμέραν εὐαγγελίζεται, καὶ προσθήκην ζωῆς ἐτῶν πεντακαίδεκα. Ὁ δὲ τοῦ θαύματος τὸ ὑπερφύεος λογιζόμενος, σημεῖον ἦται τὸν προφήτην δεῖξαι αὐτῷ εἰς πίστωσιν τῶν ἐπηγγελμένων. Τοῦ δὲ προφήτου τὸν Θεὸν ἰκετεύσαντος σημεῖον γενέσθαι, ἤδη ἐπὶ δυσμᾶς δέκα βαθμοῦς ἀποκλίνας ὁ ἥλιος, καὶ σιάν ποιήσας, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ὀπίσω δέκα ἀναβαθμοῦς. Ἐντεῦθεν Ἐξεκίας τῆς νόσου ἀπῆλλατο. Ὁ δὲ τῶν Βαβυλωνίων βασιλεὺς Βαλαδάν πρὸς Ἐξεκίαν πρεσβείαν ποιεσάμενος, καὶ δῶρα στελείας, σύμμαχον αὐτὸν καὶ φίλον ἔχειν ἤξιστο. Ὁ δὲ τοῖς πρῆσθεσι τοῖς θησαυροῦς ὑπέδειξε, καὶ τὰ ὄπλα, καὶ πᾶσαν τὴν βασιλικὴν πολυτέλειαν, καὶ ἀνταποστελείας δῶρα τῷ Βαβυλωνίῳ, ἀπέλυσε αὐτοῦς. Ἡσαίας δὲ εἶπε τῷ Ἐξεκίᾳ· Ἐλθούσονται ἡμέραι, καὶ ὁ πλοῦτος ἐν ἐδάτερις εἰς Βαβυλῶνα μετετεθήσεται, καὶ οἱ υἱοὶ σου ἔσονται εἰς ἐνδούχους τῷ βασιλεὶ Βαβυλῶνος. Ἐξεκίας δὲ, ἐπεὶ μὴ διαπισεῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ δυνατόν· Ἔστω, φησὶν, εἰρήνη ἐν ταῖς ἡμέραις μου. Ἐπιβιούς δὲ τὸν προστεθέντα αὐτῷ χρόνον εἰρημικῶς, θνήσκει, πενηκκοστὸν καὶ τέταρτον ἔτος ἀνάσας ἐν τῇ ζωῇ. Ἐνέα δὲ βασιλεύσας καὶ εἰκοσι. Διαδεξάμενος δὲ τὴν ἀρχὴν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μανασσῆς, πᾶν εἶδος κακίας καὶ ἀσεβείας πρότερον ἐπέδειξετο, μίαντας τε τὸν ναὸν, καὶ μηδὲ τῶν προφητῶν φεισάμενος. Ὅργισθεις δὲ διὰ ταῦτα ὁ Θεός, τὴν τῶν Βαβυλωνίων στρατιάν κατὰ τῆς Ἰουδαίας ἐκίνησεν, ἢ τὴν τε χώραν ἐληθαστο, καὶ τὸν Μανασ-

Arcus cæteraque Assyriorum arma corroissent. Hoc in libris Regum scriptum non reperitur, sed Josephus 111 ab Herodoto mutuatus refert : et Berosum Chaldaicarum rerum scriptorem narrare ait, Senacherimum ab Ægyptiaco bello redeuntem, exercitum Rhapsacis Hierosolymis reperisse : ac pestilenti morbo divinitus in Assyrios immisso, centum et octoginta quinque millia una rocto peritisse, cum ducibus et centurionibus. Qua clade perterritum, et iis qui supererant metuentem, cum reliquiis Niniven profectum : et paulo post insidiis majorum filiorum sublatum esse, percussoribus fuga elapsis, et Nachordane filio ejus regnum adepti. Ezecias adempto metu gratias agit Deo. Verum non multo post cum ægrotantem Dei jussu convenit Isaias, ac testamentum facere jubet, neque enim victurum esse. At illi et exspectatio mortis, et orbitas liberorum, qui in regno succederent, exaggerabant malum. Itaque anxius flebiliter orat Deum, ut vita sibi prorogetur : cui, reversus Isaias, post triduum sanitatem pollicetur, et additamentum quindecim annorum vitæ. At ille miraculum quod veri fidem excedebat reputans, signum postulat in confirmationem pollicitationum. Quo prophetæ precibus impetrato, umbra solaris jam decem versus occasum progressa partes, totidem versus ortum regressa est. Ezecia morbo jam liberato, rex Babyloniorum Baladas legatos cum muneribus ad eum mittit, societatem ejus et amicitiam expetens. At ille thesauros et arma omnemque regiam magnificentiam legatis monstrat, eosque cum muneribus ad Babylonium remittit. Tum Isaias Ezecæ ait : Tempus erit, cum divitiis quas spectandas exhibuisti Babylonem transferentur, et filii tui regis Babylonis eunuchi erunt. Ezecias, qui verbum Domini non irritum esse posse sciret : Pax, inquit, esto mea ætate. Et adjecto sibi tempore pacate exacto, moritur anno vitæ quinquagesimo quarto, regni nono et vicesimo. Manasses autem filius ejus, suscepto regno, nullum flagitii et impietatis genus prætermisit. Nam et templum polluit, ac ne a prophetis quidem occidendis sibi temperavit. Quamobrem iratus Deus Babyloniorum exercitum contra Judæam excivit, qui et provinciam vastavit, et Manassem cepit. 112 Qui se calamitatis esse causam intelligens, ad pœnitentiam deflexus, Deum orat, ut ærumnas depellat. Ita voti compos factus, et vinculis solvitur, et in regnum restitutus, cum ipse religionem colit, tum populo auctor est ut idem faciat : et exemplum pietatis factus, obit anno regni quinquagesimo quinto, ætatis sexagesimo septimo.

Variæ lectiones et notæ.

(68) Ναχωρδάν. Cod. Colb. Νισορδάν, quem Josephus lib. x, cap 11, Ασσορδάν vocat.

σὴν χειρώσατο. Ὁ δὲ συνελθὼν αὐτὸν τῆς συμφορᾶς αἴτιον, ἀπέκλινεν εἰς μετάνοιαν, καὶ ἔκτευε τὸν Θεὸν λύσαι οἱ τὰ δυσχερῆ. Καὶ ὁ Θεὸς ἐπακούσας αὐτοῦ, λύει τε τῆς αἰχμαλωσίας αὐτὸν, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν ἀποκαθίστησιν. Ἐπανελθὼν δὲ ἐκεῖνος, εὐσέβειαν αὐτὸς τε μετῆζει, καὶ τὸν λαὸν μετρίαι ἀνέπειθεν. Οὕτω δὲ ζήσας, ζηλωτὸς ἐγένετο διὰ τὴν εὐσέβειαν, καὶ ἐτελεύτησε, βασιλεύσας ἐνιαυτοῦς πέντε πρὸς πενήτηκοντα, βιώσας δὲ τοὺς πάντας ἐξήκοντα καὶ ἑπτὰ.

XXIV. Regnum ad filium ejus Amosum devolvi-
 tur, qui adolescentiæ paternæ imitator, anno æta-
 tis vicesimo quarto, regni secundo per insidias
 occiditur : de cujus percussoribus supplicio sumpto,
 populus filium ejus Josiam annos octo natum regem
 appellat. Is pius fuit, et populum ad Dei cultum
 cohortatus, susceptaque templi refectione, monuit
 eos qui aderant, ut suo quisque arbitrato ad opus
 aliquid conferret. Eo pacto, pecunia coacta, et
 templum instauratum est, et quæ superluerat, in
 erateres, calices, et phialas collata, Chelcia pon-
 tifice administratore ; qui dum pecuniam ex ærario
 depromit, sacros libros Mosis temere illuc conjectos
 invenit ac per scribam regi mittit. Qui, lectis illis,
 vestes suas lacerat, et Chelciam sacerdotem cum
 aliis ad Oldam fatidicam mulierem Selumi uxorem
 mittit, petens ut Deum placet. Illa respondet,
 Numen jam suffragium tulisse contra regionem, et
 populum violatæ religionis reum, tamen ob regis
 justitiam clades non esse nunc immissurum : sed
 amolo illo, tum demum sententiam latam executu-
 rum. Rex, his auditis, populum Hierosolyma
 convocat, et sacros libros audientibus omnibus
 recitandos curat. Deinde jurejurando obstringit
 omnes, ut leges servent, et Numen colant. Quare
 populus sacrificiis placat Deum. Post hæc simu-
 latorum donaria incendit, eorum sacerdotes
 occidit, et pseudoprophetarum ossa in ea ara
 cremat, quam Jeroboamus extruxerat : quem-
 admodum propheta ille ei immolanti prædixerat,
 fore Josiam quemdam e posteritate Davidica, qui
 illa facturus esset : idque factum post annos
 trecentos sexaginta unum. Idem etiam Israelitas,
 qui captivitatem effugerant, monuit, ut patrium
 Deum colerent, et leges observarent : et sublatis ex
 omni provincia simulacris, populoque Hierosolyma
 113 congregato, Azymorum festum, quod Pascha
 vocant, celebravit, ac vita tranquilla acta, tandem
 sagitta ictus obiit. Nam rex Ægyptiorum Nechaus,
 bellum Medis illaturus, cum transitu per Judæam
 a Josia prohiberetur, quamvis sine maleficio
 transiturum promitteret, pugnam instruit, et
 Josia, dum aciem ordinaret, sagitta icto, bellum
 solvit. Rex Hierosolyma reversus dedit, anno
 regni tricesimo primo, quod annos octo natus susce-
 perat. Sub hoc fuit propheta Jeremias, qui cladem
 Hierosolyms imminentem vaticinatus, fore prædi-
 xit, ut ab Assyriis caperentur. Neque hic solum,
 sed et Ezechiel primus his de rebus duos libros
 reliquit, uterque ex tribu sacerdotali. Josia
 defuncto, Joachasus filius ejus annos viginti tres
 natus, regnare incipit, homo impius, quem Ægy-
 pti rex a bello reversus, in vincula conjecit, ac
 regnum seniori fratri Eliaçimo dedit, mutato ejus

A ΚΔ'. Ἡ βασιλεία δὲ πρὸς Ἀμὼς μετῆλθε, τὸν
 παῖδα αὐτοῦ, μιμητάμενον τὰ τῆς νεότητος, τοῦ οὐ-
 κείου πατρὸς· ἀπέθανε δὲ ἐπιβουλεύθει, ζήσας·
 ἐνιαυτοῦς ἐπὶ τέσσαρσιν εἴκοσι, δύο δὲ βασιλεύσας.
 Τοὺς δὲ αὐτὸν ἀνελθόντας ἐτιμωρήσατο ἡ πληθὺς, καὶ
 βασιλεὺς τὸν υἱὸν ἐκείνου ἀνέδειξεν Ἰωσίαν, ὄντιον
 τῆς ἡλικίας ἀνούonta χρόνον, ὃς εὐσεβῆς ἐγένετο, καὶ
 τὸν λαὸν ἀνέπειθεν εὐσεβεῖν. Ἐπισκευάσαι δὲ βου-
 ληθεὶς τὴν ναὸν, παρῆναι τοῖς ὑπὸ χεῖρα διδόναι εἰς
 τὴν ἐπισκευήν, ὅσον ἕκαστος βούλεται. Καὶ οὕτω
 συναχθέντων χρημάτων, ὃ τε ναὸς ἀνεκαίνισθη, καὶ
 τοῖς περιτετεύασιν εἰς κρατῆρας, καὶ σπονδαῖα, καὶ
 φιάλας ἐχρήσατο, τοῦ ἀρχιερέως Χελκίου τούτοις
 ἐπιστατοῦντος· ὃς ἐντυγχάνει ταῖς ἱεραῖς τοῦ Μωσέως
 βίβλοις ἐν τῷ ἐξάγειν τοῦ ἱεροῦ ταμίῳ τὸ ἀργύριον,
 ἀποκειμένας ἐκεῖ, καὶ στέλλει ταύτας διὰ τοῦ
 γραμματέως τῷ βασιλεῖ. Ὡς δ' ἀνεγνώσθησαν αὐτῷ,
 τὴν ἐσθῆτα διέβρηξε, καὶ πρὸς τὴν προφήτην Ὀλβὴν
 γυναῖκα Σελούμ, ἐπεμψε τὸν ἀρχιερέα Χελκίαν καὶ
 ἄλλους, ἰλεώσασθαι τὸν Θεὸν ἀξίων αὐτῆν. Ἡ δὲ τὸ
 μὲν θεῖον ἦδη ψῆφον εἶπεν ἐξενεγκεῖν κατὰ τῆς χώ-
 ρας, καὶ τοῦ λαοῦ ἀσεβήσαντος, διὰ δὲ τὸν βασιλεῖα
 δικαίον ὄντα, οὐκ ἐπάθειεν νῦν τὰ κακὰ αὐτοῦ παρ-
 ελθόντος, γενήσεται τὰ ἐψηφισμένα. Ὁ δὲ τούτων
 ἀκούσας, συνήγαγε τὸν λαὸν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ
 εἰς ἐπήκοον πάντων τὰς ἱεράς βίβλους ἀναγνώσθη-
 ναι πεποίηκεν. Ἐἶτα ὄρκους ἐκ πάντων ἀπήτησε,
 φυλάττειν τοὺς νόμους, καὶ σέβασθαι τὸν Θεόν. Καὶ
 θύων ὁ λαὸς ἐξήλοῦτο τὸν Θεόν. Ἐνέπρησε δὲ καὶ
 τὰ ἀναθήματα τῶν εἰδώλων, καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐ-
 τῶν ἐθανάτωσε, καὶ τὰ τῶν ψευδοπροφητῶν ὡστὶ
 πυρὶ κατέκαυσε ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ὃν ἀνέστη-
 σεν Ἱεροβοάμ, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου πρόφῆ-
 σιν, ὃς θυσιάζοντι προσήλθεν ἐκεῖνω, καὶ προεῖπε
 ταῦτα ποιήσεις ἀπόγονον τοῦ Δαβὶδ Ἰωσίαν μετὰ
 τριακῶσια ἔτη καὶ ἐξήκοντα πρὸς ἐνὶ. Καὶ πρὸς τοὺς
 Ἰσραηλίτας δὲ πορευθεὶς Ἰωσίας, ὅσοι τὴν αἰχμα-
 λωσίαν διέφυγον, τὸν πάτριον παρῆναι θρησκείην
 Θεόν, καὶ κατὰ νόμους βιοῦν. Καὶ ἐξ ἀπάσης τῆς
 χώρας ἀφανίσας τὰ εἴδωλα, εἰς Ἱερουσαλήμ τὸ
 πλῆθος συνήγαγε, καὶ τὴν τῶν Ἀζύμων ἑορτήν, τὴν
 Πάσχα καλοῦσιν, ἐώρτισε. Βίον δὲ εἰρηνικὸν διαγα-
 γῶν, τοξευθεὶς ἐπὶ τέλει, τὸν βίον κατέστρεψεν. Ὁ
 γὰρ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς Νεχαῶ Μήθους πολε-
 μήσων ἀπῆκει, εἶργε δὲ αὐτὸν Ἰωσία· διὰ τῆς χώρας
 αὐτοῦ παρελθεῖν. Ὁ δὲ μὴ ἐπ' αὐτὸν στρατεύειν
 ἐδῆλο αὐτῷ. Ἰωσίας δὲ οὐ μεθίετο. Ἡδὴ οὖν παρ-
 ετάσσοντο μαχεσόμενοι, καὶ Ἰωσίαν διατάσσοντα
 τὸν οὐκ εἰδὼν λαὸν τοξεύσας Αἰγύπτιος, τὸν πόλεμον
 ἔλασεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναζεύξα· εἰς Ἱεροσόλυμα,
 τελευτᾷ, βασιλεύσας ἔτη τριάκοντα πρὸς ἐνὶ, ζήσας
 δὲ πρὸ τῆς βασιλείας ὀκτώ. Ἐπὶ τούτου Ἱερεμίας
 ἦν ὁ προφήτης, ὃς καὶ τὰ συμβῆσθαι μέλλοντα τῇ
 Ἱερουσαλήμ δεῖνὰ προηγόρευσε, καὶ τὴν ὑπὸ Ἀσσυ-

ρίων αὐτῆς ἄλωσιν (69). Οὐ μόνος δὲ οὗτος περὶ τούτων προέγραψεν, ἀλλὰ καὶ Ἰεζεκιήλ πρῶτος· περὶ τούτων δύο βιβλία κατέλιπεν· ἦσαν δὲ ἄμφω τῆς ἱερατικῆς φυλῆς. Τελευτήσαντος δὲ Ἰωακίμου, Ἰωάχοζ ὁ παῖς αὐτοῦ ἤρξεν, εἰκοσιν ἐπὶ τρισὶν ἐνιαυτῶν ὢν. ἀσεβῆς· γεγωνῶς· ὃν ἀπὸ τοῦ πολέμου ἀναζεύγῳς ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς, ἔδησε, καὶ τὴν μὲν βασιλείαν τῷ πρεσβυτέρῳ ἀδελφῷ Ἐλιακαίμ δέδωκεν, Ἰωακαίμ μετονομάσας αὐτὸν, καὶ εἰσφορὰν τῇ χώρῃ ἐπέθετο· ἕκατὸν ἀργυρίου τάλαντα, ἐν δὲ χρυσοῦ. Τὸν δὲ Ἰωάχοζ ἀπήγαγεν εἰς τὴν Αἰγύπτου, ὅπου καὶ ἐτελεύτησεν. Ὁ δὲ χρόνος τῆς βασιλείας αὐτοῦ τρεῖς ἦσαν μῆνας ἐπὶ δέκα ἡμέραις. Ἰωακαίμ δὲ ἀπέβη τε θυγί, καὶ κακούργω, ἔτος ἦδη τῆς βασιλείας ἠνέστο τέταρτον, καὶ τὴν Βαβυλωνίων ἀρχὴν Ναβουχοδονόσορ παρεξίωσατο. Οὗτος τὸν Αἰγύπτου Νεχῶ νικήσας πολὺ μέρος τῆς χώρας αὐτοῦ παρεξίωσατο. Ἐν ὁδοῦ δ' ἔπει τῆς βασιλείας Ἰωακαίμ, ἐπιστρατεύει τῷ Ἰουδαίῳ μετὰ βασιλείας δυνάμεως. Ἰωακαίμ δὲ δεύσας, ὑπόφορον ἔβητο τῷ Βαβυλωνίῳ τὴν χώραν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τρισὶ μὲν ἔτεσι προσήγε τὸς φόρους. Ἐτα τοὺς Αἰγυπτίους ἀκούσας κατὰ τοῦ Βαβυλωνίου χωρεῖν, ἐπέσχε τὴν τῶν φόρων καταβολὴν, καίτοι τοῦ προφήτου Ἰερεμίου προλέγοντος τὴν ὑπὸ τοῦ Βαβυλωνίου τῆς πόλεως ἄλωσιν, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως Ἰωακαίμ ἀναίρεσιν, καὶ οὐ μόνον εἰπόντος, ἀλλὰ καὶ γράψαντος, καὶ εἰς ἐπήκοον τοῦ πληθους ἀναγνόντος τὴν συγγραφὴν· ἦν λαβόντες οἱ ἡγεμόνες, τῷ βασιλεὶ προσήνεγκαν. Ὁ δὲ ἐπὶ τοῖς γεγραμμένοις χολωθείς, πυρὶ τὸ σύγγραμμα καταβλάσας, τὸν δὲ προφήτην καὶ Βαρσοῦ τὸν γραμματεῖα αὐτοῦ κολάσαι ἐζήτησε· ἀλλ' οἱ μὲν φυγόντες ἐξέκλιαν τὴν ὄρην αὐτοῦ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ κατ' αὐτοῦ στρατεύει ὁ Βαβυλώνιος. Ἰωακαίμ δὲ ἀπραγμόνως αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν εἰσδέχεται. Ὁ δὲ τοῦς τε κρείττους τῶν πολιτῶν, καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα ἐφόνευσε. Τρισχιλίους δὲ τοὺς καλλίστους αἰχμαλώτους ἀπήγαγεν, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ. παῖς ὢν, τὸν δὲ υἱὸν τοῦ κτανθέντος βασιλέως Ἰωακαίμ θομαζόμενον καὶ αὐτὸν, ἀναδείξας βασιλέα τῆς Ἰουδαίας. Οὕτω μὲν τέλος ἔσχεν Ἰωακαίμ, ἐνιαυτοὺς βιώσας ἕξ καὶ τριάκοντα, βασιλεύσας· δὲ ἑνδεκά. Ὁ δὲ Βαβυλώνιος ὑποπτεύσας μνησικαχῆσαι τὸν υἱὸν ἔκεινου, διὰ τὸν φόνον τὸν τοῦ πατρὸς, καὶ ἀποστατήσαι, πέμψας ἐπολιόρχει αὐτόν. Ὁ δὲ μὴ θέλων τὴν πόλιν δὲ αὐτὸν κινδυνεύσαι, παραδίδωσιν ἑαυτὸν καὶ τοὺς προσήκοντας αὐτῷ τοῖς πολεμοῖς, ἐπὶ συνθήκαις μὴ τε κακῶσαι τὴν πόλιν ἢ αὐτοῦ· ἃς παρέβη ὁ Βαβυλώνιος, κελεύσας τὴν ἐν τῇ πόλει πᾶσαν νεότητα καὶ τοὺς τεχνίτας ἀπαγαγεῖν πρὸς αὐτόν, οἱ πρὸς ὀκτακοσίοις τριάκοντα δύο εἰς δέκα χιλιάδας ἠριθμῆντο. Τὸν Ἰωακαίμ δὲ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τοὺς φίλους καθεῖρας ἐρύλαττε, μῆνας τρεῖς βασιλεύσας καὶ ἡμέρας δέκα.

ΚΕ'. Τὴν δὲ τῆς Ἱερουσαλήμ βασιλείαν τῷ τοῦ Βαβυλωνίου πατρὸς ἀδελφῷ τῷ Σεδεκίᾳ παρέδωκεν, ὁμοσάντι μὴ εὐνοήσῃσι τοῖς Αἰγυπτίοις, ἀλλ' αὐτῷ φυλάξῃ τὴν χώραν. Ὁ δὲ νέος ὢν (εἰκοσι γὰρ καὶ ἐνὸς ἦν ἔτων ὅτε παρέλαβε τὴν ἀρχὴν) καὶ ὑπερόπτης τοῦ δικαίου τε καὶ τοῦ δέοντος, παραινούντι τῷ Ἰερεμίᾳ τὰς ἀσεβείας καὶ τὰς παρανομίας λιπεῖν, οὐκ ἐπίσθητο, οὐδ' ἐπίστευσε λέγοντι τὰς μελλούσας ἐσεσθαι συμφορὰς αὐτῷ τε καὶ τῷ λαῷ, ἃς καὶ Ἰεζε-

nomiae in Joachimum : imperatoque regioni centum argenti, et unius auri talentum tributo, Joachasum in Ægyptum abduxit, ubi et mortuus est. Tempus regni ejus fuere tres menses et decem dies. Joachimus autem vir impius et facinorosus, cum quartum jam annum imperaret, Nabuchodonosor Babylonium imperium suscipiit, Nechaum Ægyptium vicium magna parte provinciae multat : anno Joachimi octavo cum magnis copiis Judæam ingressus, ita hominem perterrefacit, ut suam regionem Babylonio tributariam redderet, ac tributa per triennium solvit. Post, cum audisset Ægyptios rebellantes Babylonium invasuros, ea inhibuit : quamvis Jeremias propheta prædixisset, fore ut Babylonius et urbem caperet, et Joachimum tolleret : neque prædixisset solum, sed etiam scripsisset, scripturamque populo audiente recitasset, quam duces regi obtulerunt. Ille vero iratus exussit, prophetam et Baruchum scribam ejus ad supplicium quærens : sed illi fuga iram ejus declinarunt. Neque multo post bellum infert Babylonius, et a Joachimo otiose in urbem admissus, et civium optimum quemque. et ipsum regem occidit, et tria millia formosissimorum captiva abducit, inter quos et propheta Ezechiel fuit, 114 puer adhuc. Filium autem regis interfecti, qui et ipse Joachimus vocabatur, Judæorum regem appellat. Hic finis Joachimi fuit, cum vixisset annos triginta sex, imperasset undecim. At Babylonius, veritus ne filius paternæ cædis memor descisceret, missis copiis eum obsedit. Qui cum urbem sua causa periclitari nollet, se cum necessariis eo pacto illi dedit, ut nec urbem nec ipsos violaret : quo non stetit hostis : sed omnem pubem civitatis, et artifices ad se perducere jussit, quorum numerus inventus est ad decem mille octingenta et triginta duo. Joachimum cum matre et amicis in custodia habuit.

XXV. Regnum Hierosolymitanum Sedeciae Joachimi patruo tradidit, quem jurejurando adegit, ne studeret Ægyptiis, sed provinciam ipsi conser-varet. Is vero principatum adeptus, adolescens natus annos unum et viginti, fastus elatus, æquitatis et officii nulla ratione habita, Jeremiæ ab impietate et injuriis debortanti neque paruit, neque credidit eas sibi et populo clades imminere, quas et Ezechiel Babylone prædicens, litteris mandatas Hierosolyma

Variæ lectiones et notæ.

(69) Καὶ τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων αὐτῆς ἄλωσιν. Legendum haud dubie ὑπὸ Χαλδαίων, aut Ἀσσυρίων, aut Βαβυλωνίων. W.

miserat. Neutri autem fidem adhibuit, fortassis ob A
dissensionem. Nam in cæteris quidem congruebant,
de Sedecia autem videbantur discrepare, cum
Ezechiel eum Babylonem non visurum prædixisset,
Jeremias captivum abductum iri Babylonem
vaticinaretur. Sed et illa inter se consentiebant: nam
cæcatus in Judæa, et captivus abductus Babylonem
non vidit. Hic Sedecias Babylonis per octo annos
servata fide ad Ægyptios inclinavit. Qua de causa Na-
buchodonosor Hierosolyma obsedit, profligatis prius
Ægyptiis, qui Judæis suppetias veniebant: quos dum
persequeretur, negabant pseudoprophetae hostes
urbem porro obsessuros. Jeremias contra, et reditu-
ros, et capturos urbem, et eversuros affirmabat, et
templum incensuros, et populi reliquias in captivi-
tatem abducturos, ubi serviturus esset annos sep-
tuaginta, donec Persæ et Medi Babyloniorum impe-
rium destruxissent: ac tum demum captivos dimis-
sum iri, et templum atque urbem instauraturos.
Jeremiam hæc asseverantem rex et aulici proce-
res 115 subsannabant. Qui cum aliquando in
patriam Anathotam iret, in via a principe quod-
dam pro transfuga comprehensus, ad magistratus
adducitur: a quibus excruciat, ad supplicium
asservabatur. Anno regni Sedeciae nono, secun-
dum aggreditur Hierosolyma Babylonius: cumque
urbem menses octodecim obsidione pressisset,
ad hostilem metum fames et pestis accessit. Tum
Jeremias in carcere multitudinem adhortatur, ut
Babylonium recipiant, sic fore incolumes, alioqui
vel fame vel gladio perituros: qui autem ad
hostes transisset, mortem vitaturum. Cæterum
prophetae fidem habebat nemo; duces etiam
regem contra eum instigabant: qui tempori ser-
viens, eum illis tradit, ut suo arbitratu tractent:
quem illi in lacum cænosum conjecerunt. Unde
Sedecias extractum et clam accersitum interro-
gat, quid de urgentibus malis sentiret? Propheta
urbem Babylonio dedendam censet, regemque
metum exitii causantem confirmat, si obtempe-
rasset, nihil ei grave eventurum: itaque dimit-
titur. At Babylonius magna vi urbem adortus,
undecimo regni Sedeciae anno capit. Sedecias ex
urbe fugiens, ab hostibus cum liberis et uxoribus
capitur, a suis ducibus et amicis, aliis alio di-
lapsis, destitutus. Babylonius ad se perducto
ingratum animum et perfidiam exprobrat, liberos
atque amicos in ejus conspectu jugulari jubet,
ipsum effosis oculis vinctum Babylonem adducit.
Tum demum sensit, utrumque prophetam fuisse
veracem. Hic postremus fuit familiae Davidicæ
regum, qui numero viginti unus fuerant universi:
elapsis, ex quo Saul regnum inierat, annis quin-
gentis et quatuordecim, mensibus sex, diebus
sexdecim. Nabuzardan Nabuchodonosoris magister
coquorum, jussu regis et templum et regiam
incendit, et urbem evertit, omni ornatu templi
spoliato. Crematum est templum anno quadrin-
gesimo septuagesimo, mense sexto, die decimo

κυήλ ἐν Βαβυλῶνι προέλεγε, καὶ γράψας ἀπίσταλκεν
εἰς Ἱερουσόλυμα. Ἠπίστῃσθε δὲ ἀμφοῖν τοῖς προφη-
ταῖς ὁ Σεδεκίας, ὡς τάχα διαφωνοῦσι. Περὶ μὲν γὰρ
τῶν ἄλλων συνεφώνουν, περὶ δὲ αὐτοῦ Σεδεκίου
ἐδόκουν ἐναντιοῦσθαι. Ἰεζεκιήλ μὲν γὰρ μὴ ἕζεσθαι
τὴν Βαβυλῶνα αὐτὸν προσφῆτευσεν, Ἱερεμίας δὲ δέ-
σμιον αὐτὸν ἀπαχθῆναι πρὸς Βαβυλῶνα προέλεγε.
Συνωδᾷ δὲ τοῖς προφήταις καὶ τὰ περὶ τούτου προσέ-
ρητο· τυφλωθεὶς γὰρ ἐν Ἰουδαίᾳ, καὶ δέσμιος
ἀπαχθεὶς, τὴν Βαβυλῶνα οὐκ ἰδέασατο. Οὗτος ὁ Σε-
δεκίας ἐπὶ ἔτη ὀκτώ τῆρῃσας τὴν πίστιν τὴν πρὸς
τὸν Βαβυλώνιον, πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους ἀπέκλινε.
Αἰὸ στρατεύσας ὁ Ναβουχοδονόσορ, ἐπολιόρχει τὴν
Ἱερουσαλήμ. Τῶν δ' Αἰγυπτίων εἰς συμμαχίαν
ἤκόντων τοῖς Ἰουδαίοις, προὔπαντήσας σφίσιν ὁ Βα-
βυλώνιος, καὶ τρεψάμενος αὐτοὺς διώκει. Οἱ δὲ
ψευδοπροφήται, μηκέτι τοὺς πολεμίους πολιορκήσειν
αὐτοὺς ἔλεγον· Ἱερεμίας δὲ, καὶ ὑποστρέψαι αὐ-
τοὺς, καὶ τὴν πόλιν ἀρτῆσειν καὶ κατατράψαι, καὶ
τὸν ναὸν ἐμπρῆσειν, καὶ τὸν λαὸν τὸν τέως περι-
λειφθησόμενον ἀπάξειν προηγόρευε δορυάλωτον,
ἐπ' ἔτη δουλεύοντα ἑβδομήκοντα, μέχρις οὗ Πέρ-
σαι καὶ Μῆδοι τὴν Βαβυλωνίων ἀρχὴν κατα-
λύσουσι. Τότε δὲ λυθῆναι τῆς αἰχμαλωσίας αὐ-
τοὺς, καὶ τὸν ναὸν αὐθις καὶ τὴν πόλιν ἀνοι-
κοδομήσαι. Ταῦτ' ἔλεγεν Ἱερεμίας. Ὁ δὲ βα-
σιλεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τοὺς λόγους αὐτοῦ
ἐμυκτήριζον. Ἀπίσῃσι δὲ τῷ προφήτῃ πρὸς Ἀναθὼθ
τὴν πατρίδα, συναντήσας τὶς τῶν ἀρχόντων, καὶ
κατασχῶν, ὡς αὐτόμαλον ἤγαγε πρὸς τοὺς ἀρχον-
τας· οἱ αἰκισάμενοι αὐτὸν ἐτήρουν εἰς κόλασιν. Κατὰ
δὲ τὸ ἔννατον ἔτος τῆς βασιλείας Σεδεκίου, ἔπεισι
τὸ δεύτερον κατὰ τῶν Ἱερουσόλυμων ὁ Βαβυλώνιος·
καὶ ἐφ' ἕνα πρὸς τῷ ἡμῖσι ἐνιαυτῷ, κραταιῶς τὴν
πόλιν πολιορκεῖ. Τῇ δὲ πολιορκίᾳ καὶ λιμῶς συν-
ηγήθη, καὶ ἐπὶ τούτους λοιμὸς. Ἱερεμίας δὲ καὶ
καθειργημένος δέξασθαι τὸν Βαβυλώνιον παρακάλεσι
τὸ πλῆθος· σωθήσεσθαι γὰρ οὕτω· εἰ δ' οὐ, μένοντες
ἀπολείσθαι ἢ λιμῷ ἢ μαχαίρᾳ· εἰ δὲ τις προχω-
ρήσει τοῖς πολεμίοις, τὸν θάνατον, ἔλεγε, διαφεύξεται.
Οὐδενὶ μὲντοι πιστὸς ὁ προφήτης λελόγιστο. Οἱ δ' ἡ-
γεμόνες καὶ προσηρέθιζον κατ' ἐκείνου τὸν βασιλέα.
Ὁ δὲ διὰ τὸν καιρὸν αὐτοὺς θεραπεύων, ἐπέδωκεν
αὐτοὺς χρῆσασθαι τῷ προφήτῃ ὡς βούλονται. Καί
κεῖνοι αὐτὸν εἰς λάκκον βορβορώδη ἐπέβαλον. Σεδε-
κίας δὲ τοῦτο μαθὼν, ἀνελευσθῆναι αὐτὸν ἐκείθεν
ἐκέλευσε· καὶ λάθρᾳ κατέσας, ἤρετο τί φησι πρὸς
τὰ παρόντα δεινά; Ὁ δὲ παραδούνασι τὴν πόλιν
συνεβούλευε τῷ Βαβυλώνιῳ. Σεδεκίας δὲ δεδιέναι
ἔλεγε μὴ ἀναίρεθθῆ. Ὁ δὲ προφήτης οὐδενὸς αὐτὸν
οὕτω ποιοῦντα πειραθῆσεσθαι δυσχεροῦς· ἰσχυρί-
ζετο. Τὸν μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς ἀπέλυσεν. Ὁ δὲ γε
Βαβυλώνιος ἐπολιόρχει τὴν πόλιν μετὰ σφοδρᾶς
ἐπιθέσεως, καὶ εἶλε ταύτην τῷ ἐνδεκάτῳ ἐνιαυτῷ
τῆς ἀρχῆς Σεδεκίου. Σεδεκίας δὲ μετὰ τῶν γυναι-
κῶν, καὶ τῶν τέκνων, καὶ τῶν προσκόπων, καὶ
τῶν φίλων ἐφευγεν ἐκ τῆς πόλεως. Οἱ δὲ πολέμοιοι
κατέβαλαν αὐτὸν, καὶ κατέλαβον μονωθέντα. Οἱ
γὰρ ἡγεμόνες, καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ διεσπάρησαν.

ζωγήσαντες οὖν αὐτὸν, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὰς γυναί-
 κας, ἤγαγον εἰς τὸν Βαβυλωνίων. Ὁ δὲ ὠνειδίσειεν
 αὐτὸν εἰς ἀχαριστίαν καὶ ἀπιστίαν. Ἐκέλευσέ τε
 τὴν παῖδας αὐτοῦ καὶ τοὺς φίλους κτανθῆναι ἐν
 ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ· εἶτα καὶ τὰ ἕμιματα πηρύσας
 αὐτοῦ, δέσιμον εἰς Βαβυλῶνα ἀπήγαγεν. Καὶ τότε
 συνέχευε καὶ ἄμφω τοὺς προφῆτας ἀληθῶς προει-
 πειν. Οὗτος τέλος ἐγένετο τῶν ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ
 Δαβὶδ βασιλευκῶτων· εἴκοσι δὲ καὶ εἰς ἐτύγ-
 χων ἅπαντες· ἐτῶν διαλθόντων, ἐξότου τῆς βασιλείας
 ἐπέβη Σαούλ, πεντακοσίων δέκα καὶ τεσσαρά-
 των τε ναὸν καὶ τὰ βασίλεια ἐνέπρησε, καὶ τὰ τοῦ
 ναοῦ πάντα ἐσύλησεν. Ἐμπέπηστο δὲ ὁ ναὸς
 μετὰ τετρακόσια ἔτη καὶ ἑβδομήκοντα, μῆνας
 τε ἕξ καὶ ἡμέρας δέκα. ἀφ' οὗ
 ἐλομήθη καιροῦ· ἐκ δὲ τῆς ἕξ Αἰγύπτου τῶν
 Ἑβραίων μεταναστεύσεως, μετὰ ἑξήκοντα δύο
 ἔτη καὶ χίλια, καὶ μῆνας ἕξ, καὶ ἡμέρας δέκα·
 ἀπὸ δὲ τοῦ κατακλισμοῦ, μετὰ χιλίους ἑννακοσίους
 πεντήκοντα ἑπτὰ ἑνιαυτοῦς, καὶ μῆνας ἕξ,
 καὶ ἡμέρας δέκα· ἐκ δὲ τῆς παραγωγῆς τοῦ
 πρώτου ἀνθρώπου (71) μέχρις τότε, τριςχίλια
 πεντακόσια δέκα καὶ τρία ἔτη παρήλθοσαν,
 μῆνας ἕξ, καὶ ἡμέρας δέκα.

A postquam conditum fuerat : post Israelitarum
 migrationem ex Ægypto annis mille sexaginta
 duobus, mensibus sex, diebus decem : a diluvio,
 annis mille nongentis, mensibus sex, diebus
 decem, a primo homine condito 116 in eum
 usque diem : annis ter mille quingentis tredecim,
 mensibus sex, et diebus decem.

Ἐμπέπηστο δὲ ὁ ναὸς μετὰ τετρακόσια ἔτη καὶ ἑβδομήκοντα, μῆνας τε ἕξ καὶ ἡμέρας δέκα. ἀφ' οὗ ἐλομήθη καιροῦ· ἐκ δὲ τῆς ἕξ Αἰγύπτου τῶν Ἑβραίων μεταναστεύσεως, μετὰ ἑξήκοντα δύο ἔτη καὶ χίλια, καὶ μῆνας ἕξ, καὶ ἡμέρας δέκα· ἀπὸ δὲ τοῦ κατακλισμοῦ, μετὰ χιλίους ἑννακοσίους πεντήκοντα ἑπτὰ ἑνιαυτοῦς, καὶ μῆνας ἕξ, καὶ ἡμέρας δέκα· ἐκ δὲ τῆς παραγωγῆς τοῦ πρώτου ἀνθρώπου (71) μέχρις τότε, τριςχίλια πεντακόσια δέκα καὶ τρία ἔτη παρήλθοσαν, μῆνας ἕξ, καὶ ἡμέρας δέκα.

LIBER TERTIUS.

A. Ναβουζαρδάν δὲ κατασκάψας τὴν Ἱερουσαλήμ, B
 τὸν τε λαὸν, καὶ τὴν ἀρχιερέα Σαβαίου, καὶ τὰ σκευή
 τὰ ἐρᾶ εἰς Βαβυλῶνα ἐκόμισε. Ναβουχοδονόσορ τὰ
 σκευὴ τοῦ Θεοῦ τοῖς ἑαυτοῦ θεοῖς ἀντέθηκε, τοὺς
 δὲ αἰχμαλώτους εἰς τὴν οἰκίαν χώραν κατέκτισε.
 Τοὺς δ' αὐτομολήσαντας ἐν τῇ πολιορκίᾳ πρὸς τοὺς
 Βαβυλωνίους, ἐν Ἰουδαίᾳ καταλιπὼν ὁ Ναβουζαρ-
 δάν, καὶ τοὺς πένητας, ἠγεμόνα τούτοις ἐπέστησε
 Γοδολίαν, ἄνδρα τῶν εὐγεγονότων, ἐπεικῆ τε καὶ
 δίκαιον, καὶ τὴν χώραν ἐργάζεσθαι αὐτοῖς ἐνετεί-
 λατο, καὶ δασμοφορεῖν τῷ Ναβουχοδονόσορ ἐπέταξε.
 Τῷ δὲ προφῆτῃ Ἱερεμίᾳ εἰς Βαβυλῶνα ἀπελθεῖν
 προετρέπετο (72)· ὁ δὲ ἐν τοῖς ἑρσιπτοῖς τῆς πατρί-
 δος ἤθελε διατρέθειν, καὶ ἀφήκεν αὐτὸν ἐκεῖ, τῷ
 Γοδολίᾳ ἐπιτάξας, ποιῆσθαι αὐτοῦ πᾶσαν πρόνοιαν.
 Ἀπέλυσε δὲ αὐτῷ καὶ τὸν φοιτητὴν Βαρούχ, τῇ πα-
 τριῷ γλώττῃ διαφερόντως πεπαιδευμένον. Ὅσοι δ'
 ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ διὰ τὴν πολιορκίαν ἀπέδρα-
 σαν, ἦγον πρὸς Γοδολίαν. Ὁ δὲ γεωργεῖν τὴν χώραν
 αὐτοῖς συνεβούλευε, καὶ κατοικεῖν ἕν ἑκαστος βού-
 λεται πόλιν, καὶ ἀνοικοδομεῖν τὰ ἐρείπια. Γινόντες
 δὲ τὸν Γοδολίαν ἄνδρα χρηστὸν, ὑπερηγάπησαν αὐ-
 τόν. Ἐπανήλθε δὲ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τις καλούμε-
 νος Ἰσμαήλ, ἐκ τοῦ βασιλείου γένους ὑπάρχων, ὃς
 πρὸς τοὺς Ἀμμανίτας ἀπέδρα κατὰ τὸν τῆς πο-

I. Nabuzardan, Hierosolymis eversis, et populum
 et pontificem Sabæum et sacra vasa Babylonem
 transfert. Ea Nabuchodonosor suis diis dedicat,
 et captivis in sua regione sedes attribuit. Qui in
 obsidione urbis ad Babylonios transfugerant pau-
 peres, Nabuzardan in Judæa relinquit, præposito
 eis Godolia viro nobili, justo et moderato : et
 agros colere jubet, ac Nabuchodonosori tributa
 pendere. Jeremiam prophetam hortatus ut Ba-
 bylonem iret, cum ille in ruinis Hierosolymorum de-
 gere mallet, ibi relinquit, Godoliam diligentissime
 commendatum, concesso etiam Barucho scriba,
 in lingua patria præclare erudito. Quotquot igitur
 propter obsidionem transfugerant, cum ad Godo-
 liam se contulissent, ab eo moniti sunt ut agros
 colerent, et quas quique vellent urbes incolerent,
 ruinasque instaurarent : quem ob probitatem ejus
 mirifice dilexerunt. Cum autem inter cæteros Is-
 mael quidam ex regio genere, qui tempore obsi-
 dionis ad Ammanitas confugerat, accessisset,
 quidam hominis occidendi potestatem a Godolia
 petierunt, quod ejus vitæ ab illo insidiæ strueren-
 tur. Verum Godolias fidem illis non habuit, at-
 que etiam præstare dixit, semetipsam perire,
 quam occidere hominem, qui ipsius fidei se com-

Varie lectiones et notæ.

(70) Ἀρχιμάρτυρος τοῦ Βαβυλωνίου. Quid co-
 quo cum belli administratione? Quare ex auctori-
 tate Bibliorum ἀρχιστράτηγος legendum esse cen-
 sea. W.

(71) Ἐκ τῆς παραγωγῆς τοῦ πρώτου ἀνθρώ-
 που. Cod. Colb. τοῦ πρώτου ἑνιαυτοῦ.

(72) Τῷ δὲ προφῆτῃ προετρέπετο. Malim, τὸν
 δὲ προφῆτην. Etsi enim aliquot insolentiores con-
 structiones et phrasæ in hoc auctore reperiuntur,
 eas tamen hæc scio an librariis sint imputan-
 de. W.

misisset. Aliquanto post, ille Ismael cum aliis a Godolia hospitio exceptus, tum ipsum, tum cæteros convivas occidit. Deinde Babylonios in urbe relictos noctu aggressus, una cum omnibus Judæis qui ibi erant perimit. Postridie viros octoginta Godoliæ dona oblaturus, paucis exceptis, qui in agris occultatam supellectilem, vestes et frumentum se ei ostensuros pollicebantur, trucidat: iisque rebus et multis captivis acceptis, reditum ad Ammanitas parat. His duces quidam Judæorum cognitiss, cohortati suos, et Ismaelem persecuti, captivos recipiunt, illo cum octo viris clapso. Qui cladi illi superfuerant, Babylonios metuentes, de petenda Ægypto deliberabant. **117** Cum autem Jeremias eis manendi auctor esset (Deum enim provisurum, ne quid mali paterentur: sin abissent, deserturum eos), fidem prophetæ non habuerunt: sed spretis ejus monitis, in Ægyptum et ipsum et Baruchum secum abduxerunt. Quo propheta cum pervenisset, quid futurum esset divinitus eductus, popularibus prædicit, Babylonium Ægyptios invasurum, Ægypti que potiturum, atque alios occisurum, alios in captivitate abducturum: caque de causa a popularibus suis, lapidibus obrutus occidit, sed quæ prædixerat facta sunt. Nam quinto post vastationem Hierosolymorum anno Nabuchodonosor Cælesyria occupata, Moabitibus et Ammanitis subactis, Ægyptoque in potestatem redacta, et rege obruncato, alium provincie præponit: Judæos qui illic erant Babylonem traducit. Ferunt Alexandrum regem, Ægypto subacta, cum Jeremias ab Ægyptiis divinis laudibus celebraretur, ossa ejus in urbem a se conditam Alexandriam transtulisse. Propheta igitur, ut jam exposui, sic res futuras prædixit: gens autem Hebræorum talem sortita est exitum, ultra Euphratem abducta. Nam decem tribus Osea Samariæ regnante ab Assyriis, post duæ tribus cum iis qui captivitati Hierosolymorum superfuerant, a Nabuchodonosore captæ fuerunt. At Sannaasar Chuteorum gentem Persicam Samariam transtulit: Nabuchodonosor vero Judæam vastam jaccere passus est, itaque mansit per annos septuaginta. Inter captivitate tribuum Samariæ decem, et Hierosolymorum duarum, intercesserunt anni centum triginta, menses septem, et dies decem.

τῶν Ἑβραίων γένος τοιοῦτον εὗρατο τέλος, πέραν Εὐφράτου μετενεχθέν. Αἱ μὲν γὰρ δέκα φυλαί, ὡς ἡ βασιλεύουσα εἰς Σαμάρειαν πρὸς τῶν Ἀσσυρίων ἠχμαλωτίσθησαν. Αἱ δὲ δύο φυλαὶ μετὰ ταῦτα παρὰ Ναβουχοδονόσορ ἐλήφθησαν δορυάλωτοι, καὶ οἱ μετὰ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἄλλων ὑπελιφθήσαν. Καὶ ὁ μὲν Σαλμαναζάρ, τὸ τῶν Κουβαίων ἔθνος ἐκ Περσίδος μετόπισεν εἰς Σαμάρειαν. Ὁ δὲ Ναβουχοδονόσορ ἔρημον ἀφῆκε τὴν Ἰουδαίαν, καὶ ἔμεινεν οὕτως ἐπὶ ἐνιαυτοῦς ἑβδομήκοντα. Ὁ μεταξὺ δὲ τῆς τῶν δέκα φυλῶν ἀχμαλωσίας ἐκ Σαμαρείας, καὶ τῆς τῶν δύο ἐξ Ἱερουσαλήμ, χρόνος ἑκατὸν τριάκοντα ἔτη, καὶ μῆνες ἕξ, πρὸς ἡμέρας δέκα ἐγένοντο.

II. Captivorum puerorum nobilissimum quemque, et regi Sedecie cognatum, et e cæteris robustissimos et formosissimos, Babylonius castratos pedagogis tradidit, litteris et iustitutis Chaldeorum erudiendos, victu de sua mensa illis constituto. Fuerunt autem quatuor pueri regii

λιορχίας καιρὸν. Τοῦτον προσελθόντα τῷ Γοδολίᾳ, τινὲς ἐπιβουλεύειν αὐτῷ ἔλεγον· εἰ δ' ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς κτείνειν τὸν ἄνδρα, διαφεύξεται τὴν ἐπιβουλήν. Ὁ δ' ἤπιετοι, ἢ καὶ βέλτιον ἔλεγεν ἠγασθαι αὐτῷ ἀποθανεῖν, ἢ ἀνθρώπων κτείνειν πιστεύσαντα αὐτῷ ἑαυτὸν. Μετὰ καιρὸν δὲ σὺν ἑτέροις ὁ Ἰσμαὴλ οὗτος πρὸς Γοδολίαν ἔλθων, καὶ ξενισθεὶς, ἀπέκτανε τὸν τε Γοδολίαν καὶ τοὺς συμποσιάζοντάς. Ἔπειτα νυκτὸς ἐπιθέμενος τοῖς καταλειφθεῖσιν ἐν τῇ πόλει Βαβυλωνίοις, αὐτοὺς τε ἀνέλε, καὶ πάντας τοὺς ἐκεῖ Ἰουδαίους. Τῇ ἑπαύριον δὲ ὀδοήκοντα ἀνδρῶν ἐκ τῆς χώρας σὺν ἑσπέραις πρὸς Γοδολίαν ἔλθόντων, καὶ τούτους ἀνέλεν ὁ Ἰσμαὴλ, ἀνευ ὀλίγων τιῶν, οἳ κεκρυμμένα ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐπιπλά τε καὶ ἐσθῆτας καὶ σίτον ὑπέσχεοντο δεῖξαι αὐτῷ. Λαθὼν δὲ καὶ ἀχμαλωσίαν πολλήν, ἀπῆει πρὸς Ἀμμανίτας. Ταῦτα δὲ μαθόντες ἠγεμόνες τῶν Ἰουδαίων τινες, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς παραθῆξαντας, κατεδίωξαν αὐτὸν καὶ τὴν μὲν ἀχμαλωσίαν ἐπανεσώσαντο, Ἰσμαὴλ δὲ σὺν ἀνδράσιν ὀκτὼ διαπέφυγεν. Οἱ δὲ περισωθέντες τοὺς Βαβυλωνίους δεδοῖκτες, ἀπῆναι πρὸς Αἴγυπτον ἐβουλεύοντο. Καὶ τοῦ Ἰερουμίου μένειν αὐτοῖς συμβουλεύοντος (μένοντες γὰρ τὸ θεῖον αὐτοῖς προμηθεύσεσθαι, μὴ τι πείσεσθαι κακῶς ἀποῦσι δὲ, μὴ συνέσεσθαι αὐτοῖς) οὐκ ἐπίστευον. Ἄλλ' ἀπεθῆσαντας, ἀπῆραν εἰς Αἴγυπτον, ἄγοντες καὶ τὸν Ἰερουμίου καὶ τὸν Βαρούχ. Ἀπελθόντι δ' ἐκεῖ τῷ προφήτῃ, θελοῖ τὸ θεῖον τὰ μέλλοντα. Ὁ δὲ προσέειπε τοῖς ὁμοφύλοις, ὡς ἐπὶ τοὺς Αἴγυπτιοὺς στρατεύσει ὁ Βαβυλώνιος, καὶ τῆς Αἴγυπτου κρατήσει, καὶ ὡς τοὺς μὲν αὐτῶν κτενεῖ, τοὺς δὲ δορυαλώτους ἀπάξει. Αἱ δὲ καὶ καταλευσθεὶς ὑπὸ τῶν συμφολετῶν, τέθηκον· ἃ δὲ προσέειπε γέγονε· πέμπτον γὰρ ἔτος μετὰ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἠνύετο πόρθησιν. Καὶ Ναβουχοδονόσορ κατὰ τῆς Κολίης Συρίας ἐξώρμησε, καὶ κατασχὼν αὐτήν, Ἀμμανίταις ἐπήλασε καὶ Μωαβίταις. Κάκειθεν ἐπ' Αἴγυπτον ἐξεστράτευσεν, καὶ ὑποτάξας αὐτήν, κτείνει τὸν βασιλεύοντα, ἕτερον δ' ἐγκαθίστησι. Τοὺς δ' ἐκεῖ Ἰουδαίους εἰς Βαβυλώνα μετήνεγκεν. Ἰερουμίου δ' ἐν Αἴγυπτῳ ταφέντος, λέγεται ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, κυριεύσας τῆς Αἴγυπτου μετὰ τῶν ἄλλων, ἐξυμνούτων τὸν προφήτην τῶν Αἴγυπτίων, μετενεχεῖν τὰ ὀστέα ἐκεῖνου εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν πόλιν τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ μὲν οὖν προφήτης προεῖπεν, ὡς εἴρηται μοι, τὰ συμβησόμενα. Τὸ δὲ

Β'. Τοῦς δὲ εὐγενεστέρους τῶν ἀχμαλωτῶν παιδας, καὶ τῷ βασιλεὶ Σεδεκίᾳ προσήκοντας, καὶ τῶν ἄλλων ἀκαμειότερους καὶ ὠραιότερους ἐκτομίνας ποιήσας ὁ Βαβυλώνιος, καὶ παιδαγωγοὺς παραδοὺς, τὰ τε τῶν Χαλδαίων ἐδίδασκε γράμματα· καὶ τὰ ἐπιχώρια ἐκ τῆς Ἰβίας τραπεζῆς, ἀποτάξας αἴσει τὴν

δαιταν. Τέσσαρες δὲ τῶν παίδων ἦσαν ἐκ τοῦ βασιλικῶ γεγονότες γένους, καλοὶ τὰς ὕψεις, καὶ ἀγαθοὶ τὰς φύσεις· ὧν τὴν μὲν Δανιὴλ καλούμενον, Γαλιάσαρ ὁ Βαβυλώνιος μετωνόμασε· τὸν δὲ Ἀνανίαν ὀνομασμένον Σεδράχ· Μισαὴλ δὲ τὸν ἕτερον καλημένον Μισάκ· καὶ τὸν λοιπὸν Ἀζαρίαν, Ἀβδευαγῶ· οὗς καὶ τῶν ἄλλων ἤγεν ἐντιμοτέρους, δι' εὐφραν ἐπὶ σοφίᾳ προκόπτοντας. Οὗτοι τοίνυν οἱ νανίαι τοῦ προσετώτος αὐτῶν εὐνοῦχου ἐδόκοντο, μὴ τοὺς ἐκ τῆς βασιλικῆς τραπέζης χορηγοῦμένους αὐτοῖς διατεῖν σπᾶς, ἀλλ' ὀσπρίοις καὶ φοίνικι καὶ τοιοῦτοις ἄλλοις. Ὁ δὲ, δεδιέναι ἔλεγε μὴ, τοιοῦτοις τρεφόμενοι, λεπτωθῶσι τὰ σώματα, καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ τοῦτο αὐτοὺς κακωθῆ. Οἱ δὲ ἐφ' ἡμέρας ἕκαστου διατεῖσθαι αὐτοὺς παρεκάλουν, καὶ εἰ μὲν μὴ μεταβάλλοιτο ἢ τῶν σωμάτων ἕξις αὐτοῖς, οὕτω διατεῖν αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ ἕξῃς· εἰ δ' ἴθι τὰ σώματα αὐτῶν ἰσχναινόμενα, τῆς προτέρας ἔχεισθαι διαίτησεως. Πιθεται τοῦτοις ὁ τῶν παίδων προσεστηκὼς, καὶ οὕτω ποιήσας, ὡς οὐδὲν αὐτοὺς ἐκ τῶν τοιοῦτων τροφῶν παθόντας εἶδε, μάλλον μὲν οὖν καὶ τῶν ἄλλων θαλαρρατέρους γεγονότας, ἀψύχους αὐτοῖς προσῆγε τροφάς. Οἱ δὲ λεπυνθέντες αὐτοῖς τοῦ νόθου, πᾶσαν κατώρθωσαν παιδείαν Χαλδαϊκὴν καὶ Ἀσσύριον. Ὁ δὲ γε Δανιὴλ καὶ περὶ κρίσεις ὀνειρών κατέτινε τὴν σπουδὴν. Ἐἶτα ἐνύπνιον ὁ Ναβούχοδονώσρ ἐξίσιον θεάσασμενος, καὶ τὴν κρίσιν τούτου κατὰ τοὺς ὕπνους μαθὼν, τοῦ τε ὀνειροῦ καὶ τῆς κρίσεως αὐτοῦ ἐκαθάθετο. Ἔωθεν οὖν μεταπεμφάμενος τοὺς Χαλδαίους καὶ τοὺς μάντις καὶ μάγους, ἀπῆει τούτους· τὸ ἕναρ τε εἰπεῖν αὐτῷ, καὶ τὴν τούτου δήλωσιν. Οἱ δὲ αὐτὸν ἤθειλον πρότερον εἰπεῖν τὸ ἐνύπνιον, καὶ οὕτως αἰτεῖν ἐξ ἐκείνων τὸ σημαινόμενον. Ἀργίσθη ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς, καὶ θάνατον ἐπάντων κατέψηφισατο, μὴ δύνασθαι λεγόντων εὐρηκέναι τὸν ὕπνιον. Τούτοις, ὡς σοφοί, καὶ Δανιὴλ καὶ οἱ τρεῖς παῖδες καὶ συνεκλήθησαν καὶ συγκατακρίθησαν. Πρόσεισι τοίνυν ὁ Δανιὴλ τῷ τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων ἐξάρχοντι, καὶ ἤξιωσεν ἐπὶ μίαν νύκτα τὴν ἀναίρειν τῶν κατακοίτων ὑπερτεθῆναι· Ἰσως γάρ, ἔφη, δι' αὐτῆς δεηθησόμεθα τοῦ θεοῦ καὶ γνωσόμεθα τὸ ἐνύπνιον. Ἐνέβλεπεν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν αἴτησιν. Καὶ συμπαραλαβὼν ὁ Δανιὴλ καὶ τοὺς τρεῖς αὐτοῦ συγγενεῖς παῖδας, ἐκέλευσε διὰ τῆς νυκτὸς τὸν θεόν. Δηλοῦται οὖν αὐτῷ θεῶν, καὶ τὸ ἐνύπνιον, καὶ τὰ δι' αὐτοῦ σημαινόμενα, καὶ μεθ' ἡμέραν ἀπῆει πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ οἱ παρὰ τοῦ θεοῦ ἔφη γνωρισθῆναι αὐτὸ καὶ τὸ ἕναρ, καὶ τὴν αὐτοῦ δήλωσιν, ἐλέησαντος τοὺς ἄδικους διὰ τοῦτο ἀποθανεῖν κινδυνεύοντας· οὐδὲν δ' ἤτιον καὶ σὲ τὸν κτείνειν θέλοντα ἀνατίως τούτους ἐξ ὧν ἀπήγεις ἀδύνατα, ἀ μόνη τῇ θείᾳ φύσει γνωστά. Ἄ δ' ἔθεάσω, τοιαῦτά εἰσιν. Ἐδόκεις ὄρῃν ἀνδριάντα μέγαν ἐστῶτα, ὃν χρυσοῦ μὲν ἡ κεφαλὴ, οἱ δὲ ὦμοι καὶ οἱ βραχίονες ἀργυροῦ, ἡ δὲ γαστήρ μετὰ τῶν μηρῶν ἐκ χαλκοῦ, αἱ κνήμαι δὲ καὶ οἱ πόδες ἦσαν μέρος μὲν τι σιδηροῦ, μέρος δέ τι ὀστράκινου. Ἐἶτα λίθος ἐξ ὄρους ἀποβραγείας, τῷ ἀνδριάντι ἐδοξεν ἐμπεσεῖν, καὶ συντριψάει

A generis; et forma et ingenii praestantes, quorum Danieli Balthasaris, Ananiae Sedrachi, Misaeli Misaci, Azariae Abdenagi nomen fecit Babylonius, et praeter caeteris honorem habuit, ob indolem disciplinarum capacem. Illi igitur **118** adolescentes eunuchum cui parabant, rogant, ne sibi regiae mensae fercula praebentur, sed legumina, dactyli, et alia id genus. Ille cum se vereri diceret, ne illo cibo extenuatis eorum corporibus, ipse a rege male tractetur: tamen, pueris petentibus, ut decem diebus ita pascerentur, quod si corpora sua non mutarentur, ita pergeret: sin extenuari videret, pristinum victum praebere, obtemperat. Cumque non modo nihil eis decedere, sed vegetiores etiam caeteris reddi videret, cibos inanimos eis praebet. Ita subtilioribus redditus ingenii, in omni doctrina Chaldaica et Assyriaca egregie profecerunt. Daniel etiam somniis conjiciendis animam intendit. Cum autem Nabuchodonosor mirabile somnium videret, cum ejusdem enarratione: utriusque oblitus, mane Chaldaeos vates et magos accersit, somnium et ejus explicationem ab eis flagitat. Verum illis petentibus, ut somnium prius enarraret, ac tum demum dijudicationem postularet: rex iratus, quod somnium se reperire posse negassent, omnes capitis condemnat. Inter hos et Daniel et tres pueri, ut homines eruditi, et vocati et una condemnati fuerant. Daniel igitur regiorum satellitem praefectum orat, ut eadem damnatorum unam noctem differret. *Fortassis enim, inquit, precati Deum, somnium cognoscemus.* Mora impetrata, tribus cognatis adhibitis, pernox precatus Deum, et somnium et ejus significationem cognoscit: mane regem accedit, somnium et ejus significationem a Deo sibi revelatam esse indicat, misero eorum, qui propterea insontes in capitis periculo essent: nec minus ipsius regis, qui tot occisurus esset sine culpa, a quibus ea postulasset, quae sciri ab eis non potuissent, ac soli naturae divinae cognita essent. *Ea vero quae vidisti, inquit, hujusmodi sunt. Visus es videre statuam magnam hominis stantem, cujus caput esset aureum, humeri et brachia argentea, venter cum femoribus aereus, crura et pedes partim ferrei, partim testacei. Deinde lapis ex monte abruptus, visus illi statuam, eamque conterere, atque aurum, argentum, aes, ferrum, et testam ita comminueret, ut a vento dissiparentur. Lapis vero in tantam molem excrescere, ut omnem terram impleret.* **119** *Et hoc somnium vidisti, cum de regno et successorum imperii sollicito cogitares: quae vero eo significauerunt, haec sunt. Aureum caput tu es, et caeteri reges Babyloniorum: nam aurum imperii tui felicitatem innuit. Duae vero manus et humeri, duo regna representant, a quibus vester principatus destruetur. Venter et femora aerea regem significant aere indutum, qui eos opprimit, a quibus vos opprimendi estis; illius porro regnum ab ulio potentiore destruetur. Nam et auro et argento et aere ferrum est du-*

rius. Aurum enim, purum putum præsertim, est argento mollius: argentum, ut auro densius, ita ære laxius: ferrum porro ære etiam solidius est. Capiti igitur regnum Assyriorum est comparatum, ut antiquius et vetustius cæteris. Altero, Medorum et Persarum regnum intelligitur, qui Assyriorum everterunt. Nam Cyrus, ut post narrabitur, Persa patre, matre Medica natus, utriusque gentis armis Assyrios devicit, eorumque regnum evertit. Duabus autem manibus duæ gentes significantur. Tertium regnum est Macedonum, æri comparatum; utpote potentius, quod Persicum imperium destruxit, ac venter quidem Alexandrum refert, duo femora divisionem regni post ejus obitum. Quartum regnum est Romanorum, cui ferrum attribuit ob soliditatem, et tibia, ratione temporis, quod cæteris magnis imperiis sit posterius, quemadmodum crura et pedes extremæ sunt partes corporis. Jam testa ferro admista significat regnum illud, etsi robustum sit, tamen fragile aliquid et imbecillum habere adjunctum, cujusmodi est testa limo constans.

χαυρότερος. Ὁ δὲ σιδηρός αἰθίς καὶ τοῦ χαλκοῦ στερεώτερος. Κεφαλὴ μὲν οὖν ἡ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεία ἀπέικασται, ὡς προγενεστέρων τῶν ἄλλων, καὶ τῷ χρόνῳ παράγουσα. Δευτέραν δὲ τὴν τῶν Μήδων καὶ τῶν Περσῶν ἐκάλεσεν, αἱ τὴν τῶν Ἀσσυρίων ἀρχὴν καθήρηκασιν. Ὁ γὰρ Κύρος, ὡς περ ἱστορήθησεται, Πέρσης μὲν ἦν πατρώθεν, τοῖς δὲ Μήδοις προσήκειν ἐκ τῆς μητρὸς: ὅς ἄμφω τὰ ἔθνη συμπαραλαβὼν, καὶ πολεμήσας τοῖς Ἀσσυρίοις, τὴν αὐτῶν βασιλείαν κατέλυσε. Τῇ θυάδι δὲ τῶν χειρῶν, ἡ τῶν ἐθνῶν τούτων ἀμφοῖν θυὰς εἰκονίζεται. Τρίτην δὲ βασιλείαν τὴν τῶν Μακεδόνων καλεῖ. Τῷ χαλκῷ δὲ ταύτην ἀπέικασεν ὡς δυνατωτέραν, οἷα καὶ τὴν Περσικὴν ἀρχὴν καταλύσασαν. Καὶ διὰ μὲν τῆς κοιλίας, ἡ Ἀλεξάνδρου μοναρχία ὑποτυπύεται: διὰ δὲ τῶν μηρῶν, ἡ μετὰ θάνατον ἐκείνου τῆς βασιλείας διαίρεσις, καὶ ὁ αὐτὸς μερισμός. Τετάρτην δὲ βασιλείαν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐκάλεσεν, ἥ τὸν σιδηρὸν ἀπένειμε, διὰ τὸ στερέμενον. Ταῖς δὲ κνήμαις αὐτὴν εἰκόνισεν διὰ τὸ μετάχρονον. Τῶν γὰρ ἄλλων μεγάλων βασιλείων μεταγενεστέρων ἡ τῶν Ῥωμαίων. Καὶ αἱ κνήμαι δὲ καὶ οἱ πόδες, τελευταία μέρη τοῦ σώματος. Τὸ δὲ τῷ σιδήρῳ ἀναμειχθῆαι τὸ δοτρακόν, αἰνίσσεται τὸ ἰσχυρὸν μὲν τὴν βασιλείαν εἶναι, ἔχειν δὲ παρ' ἑαυτῇ καὶ εὐθραυστόν τι καὶ ἀνακί: τοιοῦτον γὰρ τὴν φύσιν τὸ δοτρακόν, συγκαίμενον ἐκ πηλοῦ.

III. Quod si quis hanc visionem ad priorem reipublicæ statum, quo penes senatum, dictatores, consules, tribunos et plebem, summa rerum fuit, referat, videbitur plebem sæpe motis seditionibus a patribus dissensisse, alla senatu, alia plebe decerente. Unde cum inter sese pugnant, res eorum ex discordia nonnunquam deteriores et imbecilliores exstiterunt: ac senatus cum ferro conferri queat, ob animi gravitatem: plebs magistratibus et senatui admista, testæ, cum ob vilitatem et humilitatem, cujusmodi limus est, unde testa conficitur, tum ob levitatem et infirmitatem consilii. Est enim multitudo **120** levi sententia, et facile huc atque illuc impellitur: quæ, si quis Romanorum veteres annales evolvat, ei genti sæpissime accidisse reperiet. Hæc igitur diversæ materiæ mistionem ad primum reipublicæ statum referenti, in mentem venire queant. Sin posteriorem imperii rationem spectes, reipublica ex aristocratia in monarchiam commutata, et ab imperatoribus occupata, etiam

αὐτὸν, καὶ λεπτόναι τὸν χρυσοῦν, καὶ τὸν ἀργυροῦν, καὶ τὸν χαλκόν, καὶ τὸν σιδηρὸν, καὶ τὸν δοτρακόν ἐς τοσοῦτον, ὡς ὕψ' ἀνέμου ἐκλιμηθῆναι (73-74) αὐτά. Ὁ δὲ λίθος ἐδόκει ἀυξήσαι, καὶ εἰς τοσοῦτον μέγεθος προσελθεῖν, ὡς πᾶσαν ὕψ' αὐτοῦ πεπληρωθῆναι τὴν γῆν. Οὗτος μὲν οὖν σοὶ ὁ θεῖρος. Ἄ δὲ δηλοῦται σοὶ δι' αὐτοῦ, φροντίζοντι περὶ τῆς βασιλείας, καὶ τίς ἄρξει μετὰ σέ, ταῦτά εἰσιν. Ἡ μὲν χρυσῆ κεφαλὴ, σὺ τε εἶ, καὶ οἱ λοιποὶ βασιλεῖς τῶν Βαβυλωνίων. Τὸ πολυλόβον δ' ὁ χρυσοῦς τῆς ἀρχῆς σου παραθηλοῖ. Αἱ δὲ δύο χεῖρες καὶ οἱ ὦμοι διττὰς εἰκονίζουσι βασιλείας, ὅψ' ὧν ἡ ἑμῶν ἡγεμονία καταλυθήσεται: ἡ χαλκὴ δὲ γαστήρ, καὶ οἱ τοιοῦτοι μηροὶ, βασιλεῖα δηλοῦσι χαλκὸν ἐνδεδυμένον, ὅς τοὺς ἑμᾶς καταλύσοντας καθαιρήσει. Τῆν δ' ἐκείνου βασιλείαν αἰθίς ἑτέρα κατακαύσει δυνατωτέρα. Τοῦ τε γὰρ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χαλκοῦ ὁ σιδηρός δυνατωτέρος. Ὁ μὲν γὰρ χρυσοῦς, καὶ μᾶλλον ὁ καθαρώτατος, τοῦ ἀργύρου ἐστὶ μαλακώτερος. Ὁ δ' ἀργυρος τοῦ μὲν χρυσοῦ στενωτέρου, τοῦ δὲ χαλκοῦ τυγχάνει

χρυσῷ στενωτέρου, τοῦ δὲ χαλκοῦ τυγχάνει

C Γ. Εἰ μὲν οὖν πρὸς τὴν προτέραν κατάστασιν τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἀναγαγεῖν τις βουλευθεῖ τὸ δράμα, δεε ἡ γερουσία καὶ οἱ δικτάτορες καὶ οἱ ὕπατοι, καὶ οἱ δήμαρχοι καὶ ὁ δῆμος τῆς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἀντειχοντο διοικήσεως, εὐρήσει πολλαχοῦ τὸν δῆμον τῇ γερουσίᾳ διαφερόμενον, καὶ στάσεις ἐγειρομένας, ἀλλὰ μὲν τῶν τῆς βουλῆς διαταττομένων, ἀλλὰ δὲ τῶν τοῦ πλήθους ἀντεισαγόντων, ὡς ἐκ τούτου μάχεσθαι τε ἀλλήλοις, καὶ σφίσι τὰ πράγματα, διὰ τὴν διχόνοιαν. Ἔστιν οὐ ῥέπειν ἐπὶ τὸ χειρὸν καὶ ἀσθενέστερον, σιδήρῳ μὲν οὖν ἂν τις εἰκόνισῃ τὴν σύγκλητον, διὰ τὸ τῆς γνώμης στερέμενον. Ὁστράκῳ δ' ἂν εἰκασθεῖ τὸ πλῆθος ἀναμειγμένον ὃν τοῖς ἐν τέλει καὶ τῇ βουλῇ, διὰ τὸ συρφετώδες καὶ τὸ χαμαίζηλον (τοιοῦτον γὰρ ἄπληδες, ὅθεν τὸ δοτρακόν γίνεται), καὶ διὰ τὸ εὐμετίβολον, καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ φρονήματος. Ἐωθεν γὰρ τὸ πλῆθος ἀστατεῖν, ῥαδίως τε μεταγέσθαι καὶ μεταβουλεύεσθαι. Ταῦτα δὲ τις εὐρήσει κλειστάκις τῇ Ῥωμαίων πολιτείᾳ συμβεβηκότα, ἐπιὼν

Variae lectiones et notæ.

(73-74) Ἐκλιμηθῆναι. Addit Colbert. καὶ σχεδασθῆναι.

τὰ περὶ ταύτης ἀρχαία συγγράμματα. Εἰ μὲν οὖν ἂν A
 πρὸς τὴν προτέραν κατάστασιν τῆς Ῥωμαϊκῆς πο-
 λιτείας ἀναφέρῃ τις τὴν εὐφορὰν τῶν ὀλῶν, καὶ τὴν
 μὴν αὐτῶν, ταῦτ' ἂν ἔσω; λογίζαίτο. Εἰ δὲ πρὸς
 τὴν ὑστέραν, ὅτε πρὸς μοναρχίαν ἐξ ἀριστοκρατίας
 μετήγαγον Ῥωμαῖοι τὰ πράγματα, εἰ καὶ πρὸς τὴν
 εἰσπίετα τῆς βσιλείας κατάστασιν, καὶ τότε πλεί-
 στην ἂν καταλάβοι τῇ πολιτείᾳ προσενηθασαν βλά-
 βην, τὴν πρὸς ἀλλήλους τῶν Ῥωμαίων διχνοίαν.
 Ὅτι γὰρ Καίσαρ τῆς μοναρχίας ὀρινηθεὶς, ἐμφυ-
 λους πολέμους πρὸς τὸν Μάγνον Πομπήϊον, καὶ
 πρὸς τοὺς ἄλλους οἱ τῆς ἐλευθερίας ἀντεπιούοντο τῆς
 παλαιᾶς, συνεστῆσαν, καὶ πρὸς τοὺς ἀνελόνας αὐ-
 θις αὐτῶν ὁμοίας μάχας ὁ Καίσαρ ὁ Αὐγουστο; καὶ
 ὁ Ἀντώνιος συνακρότησαν· ἐπ' αὐθις ἀμφω πρὸς
 ἀλλήλους οὗτοι περὶ τῆς αὐταρχίας διαφερόμενοι, B
 πολέμους βαρεῖς κεκινήκασιν, ἀμφοτέρωθεν ἐν πά-
 σαις ταῖς μάχαις φθειρομένων ὁμογενῶν, κἀνταῦθεν
 τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐλαττουμένης δυνάμεως. Καὶ οὐδ' ἐν
 τοῖς μετέπειτα τὰς στάσεις λωφισάσας ἴδοι τις ἂν.
 Εἰ δὲ τις πρὸς τὰς ὑστερον βασιλείας τὴν τοῦ σιδή-
 ρου καὶ τοῦ ὑστράκου φύσιν παραβαλεῖ, εὐρήσει: πῆ
 μὲν ἰσχυρὰν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν, πῆ δὲ ἀσθε-
 νόσαν (75) καὶ τὸ πλείστον τῆς παλαιᾶς ἀποδαβλη-
 κίαν ἐπικρατείας, καὶ πολλοστῶ νῦν μέρει τῆς πη-
 λαῖᾶς ἐκείνης περιγεγραμμένην ἡγεμονίας. Τὰ μὲν
 οὖν τῶν τεσσάρων βασιλείων ἐν τούτοις. Ἡ δὲ λοιπὴ
 τε καὶ ἀκατάλυτος, ἦν ὁ λίθος· εἰκόνιζεν, δὲ ἀνευ
 χειρῶν ἐτήθη, καὶ τὰς ὕλας ἐλέπτυνεν, ἐξ ὧν συν-
 ἐτίθειτο ἡ εἰκὼν, καὶ τὴν γῆν ἐπλήρωσεν ἄπασαν, C
 ἦν εἰς τοὺς αἰῶνας ὁ προφήτης, εἰρηχε μὴ διαφθα-
 ρῆσθαι, ἢ μέλλουσα ἐπιφάνεια εἶη ἂν τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἥτις τῆς σιδηρᾶς βασιλείας
 γενομένης ἀσθενεστέρως, διὰ τὴν τοῦ ὑστράκου ἐπι-
 μίξαν, ἀναφανήσεται· ὅτε αὐτῶ τὰ πάντα ὑποτα-
 γῆσεται, καὶ βασιλείας ἀτελευτήτου τε κἀταξιώσει
 καὶ ἀδιαφθίρου τοὺς ταύτης ἀξίους ἑαυτοὺς κατα-
 στήσαντας. Λίθον γὰρ εἰσθεν ἡ Γραφὴ καλεῖν τὸν
 Χριστόν. Ὅ τε γὰρ Δαβὶδ, *Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν*
οἱ οἰκοδομοῦντες, ἔφη, οὗτος ἐγεννήθη εἰς κεφα-
λήν ἡ γωνίας. Καὶ ὁ Ἡσαίας ἐκ προσώπου φησὶ τοῦ
 Θεοῦ· *Ἴδοὺ εἶδημι ἐν Σιών λίθον ἀκρογωνιαίον.*
 Καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἀκρογωνιαῖον καλεῖ τὸν Χρι-
 στὸν, ἐφ' ᾧ ἐποικοδομηθῆναι τοὺς πιστεύουσιν τας
 ἔγραφε. Καὶ πάλιν λέγει· *Θεμέλιον ἔτερον· οὐδεὶς*
δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὃς ἐστίν Ἰη-
σοῦς ὁ Χριστός. Καὶ αὐθις ἐτέρωθι· *Ἐπίον ἐκ*
πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἢ δὲ πέτρα
ἦν ὁ Χριστός. Καὶ πέτρα δὲ σκανδάλου, καὶ λίθος
 προσκόμματος λέγεται, καὶ πολλοστῶ ἂν εὐρήσει
 λίθος καὶ πέτρα κεκλημένος ὁ Κύριος. Τὸ δ' ἀνευ
 χειρῶν ἐτηθῆναι τὴν ὑπὲρ φύσιν αὐτοῦ γέννησιν
 προεδήλου, τὴν ἀνευ σπορᾶς, τὴν γαμικῆς ὁμιλίας
 χωρὶς. Ὅρος μὲν γὰρ ἡ τοῦ Ἰούδα νομισθεῖν φύλη,

tum e Romanorum dissensionibus multas ortas esse
 calamitates deprehendas. Nam et Cæsar cupiditate
 regni impulsus, bellum civile cum Pompeio et cæ-
 teris antiquæ libertatis defensoribus gessit, et
 Cæsar Augustus atque Antonius itidem bellum ejus
 interfectoibus intulerunt. Qui deinde ambo inter
 sese, uter solus regnaret, certantes, gravia bella
 gesserunt, cæsis utrinque civibus in præliis, et Ro-
 manorum viribus imminutis. Imo nec deinceps
 quiescisse seditiones videas. Jam si ferri et testæ
 qualitatem cum posterioribus regnis conferas, Ro-
 manum imperium ibi quoque partim firmum inveni-
 es, partim imbecillum. amissa maxima parte
 potentia veteris, vix reliquis quibusdam retentis.
 Atque hæc de quatuor regnis. Restat illud, quod
 non est evertendum, lapide sine manibus exciso
 adumbratum, comminente materias quibus imago
 constabat, et universam terram implente, quodque
 propheta dixit nullo ævo periturum. Hoc Christu
 Domini nostri adventum significat, qui, cum regnum
 ferreum, ob testæ admisionem, factum fuerit im-
 becillius, apparebit, cum ei subjiciantur omnia :
 cum regno infinito et non perituro dignabitur eos,
 qui se illo dignos præbuerunt. Lapidem enim Scrip-
 tura Christum solet dicere. Nam et David : *Lapis,*
inquit, quem rejecerunt edificantes, in caput anguli
translatus est ¹. Et Isaias sub persona Dei dicit :
Ecce pono lapidem in summo angulo ². Divus Paulus
 item angularem lapidem Christum vocat : cui
 inædificatos esse credentes scribit ³. Atque iterum :
Aliud, inquit, fundamentum nemo jaciæ, præter id
quod jactum est, Jesum Christum ⁴. Item alibi : *Bi-*
berunt de petra spirituali, eos secuta, qui est Chri-
stus ⁵. Ad hæc petra scandali, et lapis offensionis
 dicitur : multaque **121** præterea loca invenias,
 ubi Dominus petra et lapis appellatur. Quod autem
 is sine manibus excisus est, id ortum ejus naturam
 superantem indicat, siue semine et conjugali con-
 gressu. Nam mons putari queat Judaica tribus, e
 qua ortus fuit David. Lapis autem, Christus, secun-
 dum humanitatem ex ea excisus. Siue manibus,
 quia non lege nature prodiit, sed ex utero rudi
 viri et sancto : qui primum parvus est visus, ob
 naturam humanam, in progressu vero terram om-
 nem sua gloria implevit, magis etiam impleturus
 futuro suo adventu. Propheta igitur et somnium
 Nabuchodonosori exposuit, et comparisonem ejus
 revelavit. Qui conjecturae solertiam admiratus, pro-
 nus in faciem cecidit, et sacrificari Danieli jussit,
 non ipsi omnem illum honorem tribuens. homo
 superbus et arrogans, sed Deo, qui a Daniele cole-
 batur. Dixit enim : *Vere Deus vester Deus est deo-*
rum, et Dominus regum, et arcumorum revelator :
 datisque multis muneribus Danielem totius Babylo-

¹ Psal. cxxvi., 22. ² Isa. xxviii., 16. ³ Ephes. ii., 20. ⁴ 1 Cor. iii., 11. ⁵ 1 Cor. x., 4.

Variæ lectiones et notæ.

(75) Πῆ δὲ ἀσθενόσαν. Hoc est, partim negligentem. Viennensis rectius habet ἀσθενόσαν, im-
 becillum. W.

nis principem constituit, nomine Baltasaris (sic Α εἷς ἤξ ὁ Δαβίδ. Λίθος δὲ ὁ Χριστός, τμηθείς ἐξ αὐ-
deus ejus vocabatur) indito.

ἡ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. "Ἄνευ δὲ γε χειρῶν, ὅτι
μη κατὰ τοὺς φυσικοὺς προήλθε θεσμοὺς, ἀλλ' ἐξ ἀπειράνθρω καὶ ἀγίας γιστρῶς. "Ὁ μικρὸς μὲν
ἰδόμενος πρῶτον διὰ τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος, προῖων δὲ, τὴν οἰκουμένην πᾶσαν τῆς οικείας δόξης
ἐπιλήρωσας, καὶ ἐτι μᾶλλον πληρώσει κατὰ τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν. "Ὁ μὲν οὖν προφήτης τό
τε ἐνύπνιον τῷ Ναβουχοδονόσορ ἀπήγγειλε, καὶ τὴν τοῦτου σύγκρισιν ἀνεκάλυψεν. "Ὁ δὲ θαυμάσας, ἐπὶ
πρόσωπον ἔπεσε, καὶ τῷ Δανιὴλ προσεκύνησε, καὶ θύειν αὐτῷ διατάξας, οὐκ ἐκείνῳ τὴν ἄποσαν ἀπο-
νέμων τιμὴν ὁ ἀλαζῶν ἐκείνος καὶ ὑπερήφανος, ἀλλὰ τῷ παρ' ἐκείνου ὀρηκτισυομένῳ Θεῷ. "Ἐφη γάρ,
"Ἐπ' ἀληθείας ὁ Θεὸς ὑμῶν οὗτός ἐστι Θεὸς θεῶν, καὶ Κύριος βασιλέων, καὶ ἀποκαλύπτων μυστή-
ρια. Δόματά τε αὐτῷ παρέσχε πολλὰ, καὶ πάσης τῆς Βαβυλώως κατέστησεν ἄρχοντα, καὶ Βασιλέα αὐ-
τὸν ἐπωνόμασε, τὴν προσηγορίαν αὐτῷ θέμενος τοῦ οικείου Θεοῦ.

IV. Deinde auream statuam cubitos altam sexa-
ginta, latam sex erigit, principes ex omni suo im-
perio convocat, auditaque tuba, prostratos illam
adorare, qui non paruisent, in caminum ignis con-
jici jubet, quem ibi magnam et vehementem incen-
derat. Quam cum adorarent omnes, tres adole-
scentes, quos historia cognatos fuisse Danielis tra-
dit, patria instituta violare nolentes, non adora-
runt: itaque statim in caminum conjecti sunt.
Verum ignis eos non attingit, sed stantes in medio
flammæ intolerabilis, hymnum cecinerunt Deo.
Astilit tribus illis et quartus, qui una cum eis de-
scenderat, et ardentem illum aerem in auram roscida-
dam commutabat. Hæc immanem et atrocem regis
animum ita obstupescerunt, ut sepositis fastu ac-
cedens, adolescentes nominatim vocaret, et eorum
Deo collaudato, ipsos honore afficeret, et princi-
pes omnium Judæorum qui Babylone erant crearet.
Non multo post idem Assyrius aliud somnium
videt hujusmodi. Arbor erat magna, extremitates
terræ amplectens, foliis ornata, et fructu gravis,
sub qua **122** bestiarum agrestes degebant, et volucres
in ramis ejus nidificabant. Deinde Ir cernit cælo
egressum, qui contenta voce clamaret: *Excidite
arborem, et ramos ejus evellite, et folia decutite, et
fructum ejus dissipate: verum stirpem radicem ejus
relinquite, et vinculo ferreo ligate: in herba terræ,
et in rore cælesti habitabit, degel cum bestiis, cor ejus
ab hominibus alienabitur, et cor bestiarum ei dabitur,
et septem tempora super eo mutabuntur.* Hac visione
conspicua, rursus sapientes et magos Babylonios
convocat, ejus significationem scire cupiens. Qui
cum æstuant, nec significationem somnii reperirent,
iterum ad Danielelem confugit, narratoque
somnia, ejus expositionem requirit: id enim posse,
cum sanctus Domini Spiritus in eo sit. Tum ille:
*Domine mi rex, inquit, somnium istud in eos verta-
rit, hoc modo: Arbor magna, quam vidisti, rex,
tu es, qui magnus et potens evasisti, ac magnitudo
tua cælum attingit, et dominatus tuus ad terræ ex-
tremitates protenditur* (magnitudinem autem voca-
vit elationem animi et fastum). *Ir autem sanctus,
qui de cælo descendit, est divinus angelus. Nam Ir
Græcis vigilantem declarat, quo natura incorporea
innuitur: nam cui corpus est, is somno succumbit:
qui non, natura est corporis experte. Quoniam igitur
vigilantem illum clamantem vidisti, ut arbor ex-*

Α'. Εἶτα χρύσειον ἀνδράντα στήσας, πείθειν μὲν
τὸ ὕψος· ἐξήκοντα, πλάτος δὲ ἕξ, συνεκάλεσεν ἐξ
ἀπάσης αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦς πρῶτους, προτάξας,
ἕταν ἀκούσῃσι τῆς σάλπιγγος, τότε πεσόντας προσ-
κυσεῖν τὸν ἀνδράντα· τοὺς δ' ἀπειθίσαντας· εἰς
τὴν τοῦ πυρὸς ἐμβληθῆναι κάμινον, ἣν ἐκεῖ μεγá-
λην ἐξέκαυσε καὶ σφοδράν. Πάντων οὖν προκινού-
των, οἱ τρεῖς νεανίαι, οὐδὲ συγγενεῖ· τοῦ Δανιὴλ ἡ
ἱστορία παρέδωκε, μὴ παραδῆναι τὰ πάτρια θέλον-
τες, οὐ προσεκύνησαν. Καὶ οἱ μὲν εἰς τὴν κάμινον
αὐτίκα ἐβλήθησαν· τὸ δὲ πῦρ ἐκείνων οὐκ ἤφατο,
ἀλλ' ἐστῶτας ἐν μέσῳ τῆς ἀνυποστάτου φλογὸς ἐκεί-
νης, ὕμνον ἀνέπεμπον τῷ Θεῷ. Συνεστήκει δὲ τοῖς
τρεῖσιν ἐκείνοις καὶ τέταρτος· ἄγγελος δ' ἦν συγκα-
ταβάς· αὐτοῖς, καὶ τὸν φλογερὸν ἐκείνον ἀέρα μετα-
τρέπων εἰς αὔραν δροσώδη. Ταῦτα ἐξέστησαν τὴν
θρησκείαν τῆς ψυχῆς τοῦ βασιλέως ἐκείνου καὶ ἀπεράμ-
να, καὶ τὸν τύπον ἀφείσι πρόσσεισι, καὶ ἐξ ὀνόματος
τοὺς νεανίας καλεῖ, καὶ τὸν Θεὸν αὐτῶν εὐλογεῖ, καὶ
τοὺς ἄνδρας ἐκείνους τιμῆς ἀξίους, καὶ ἡγεμόνας τῶν
ἐν Βαβυλώνι πάντων Ἰουδαίων καθίστησιν. "Ὁρᾷ δὲ
μετ' ὀλίγον ὁ Ἀσσύριος· ἐκείνος ἐνύπνιον ἕτερον· Δεί-
δρον ἑώρα μέγα τε καὶ τῆς γῆς περιέχον τὰ πέρα-
τα, φύλλοι· ὠριζόμενον, καὶ βριθὸν καρπῷ. "Ἐπ'
αὐτὸ δὲ κτεσεκλήνον τὰ θηρία τὰ ἄγρια, καὶ τὰ πε-
τεινὰ ἐν τοῖς κλάδοις κατόκει αὐτοῦ. Εἶτα "Ἐρ εἶδεν
οὐρανὸν ἐλθόντα, καὶ ἐν ἰσχυρῷ φωνήσαντα· Ἐκκό-
ψατε τὸ δένδρον, καὶ τοὺς κλάδους αὐτοῦ ἐκτε-
λατε, καὶ τὰ φύλλα ἐκτινάξατε, καὶ διασκοπί-
σατε τὸν καρπὸν αὐτοῦ, πλὴν ἑσάσατε τὴν γῆν
τῶν ῥίζων αὐτοῦ, καὶ ἐν δεσμῷ σιδηρῷ καὶ ἐν τῇ
χλοῇ τῆς γῆς, καὶ ἐν τῇ δροσῇ τοῦ οὐρανοῦ ἀ-
λισθίσηται, καὶ μετὰ τῶν θηρίων ἡ μερὶς αὐτοῦ,
καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀλλοιω-
θήσεται, καὶ καρδία θηρίου δοθήσεται αὐτῷ, καὶ
ἐπτά καιροὶ ἀλλοιήσονται ἐπ' αὐτόν. Ταύτην
ἰδὼν τὴν ὕβριν, συγκαλεῖ πάλιν τοὺς μάγους· καὶ τοὺς
σοφοὺς Βαβυλώως, καὶ ζητεῖ μαθεῖν τὰ δι' αὐτῆς
σημαίνόμενα. "Ἠπόρουν δ' ἐκείνοι, καὶ οὐκ εἶχον λέ-
γειν τοῦ ἐνυπνίου τὴν δήλωσιν. Εἶτα πάλιν καταφύ-
γει ἐπὶ τὸν Δανιὴλ, καὶ διηγεῖται αὐτῷ τὸ ἐνύπνιον,
καὶ ἡξίου λέγειν τὸ σύγκριμα. Δύνασαι γάρ, φησί,
ὅτι Πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον ἐν σοί. "Ὁ δὲ, Κύριέ μου,
φησί, βασιλεῦ, τὸ ἐνύπνιον τοῦτο τοῖς μισοῖσί
σε. Εἶτα τὴν σημασίαν ἐξηγεῖται αὐτῷ, καὶ φησί·
Τὸ δένδρον τὸ μέγα ὃ ἐώρασας, σὺ εἶ, ὃ βασι-
λεῦ, ὅτι ἐμγαλιύθησας καὶ ἰσχυρῶς, καὶ ἡ μεγα-
λοσύνη σου ἐφθασεν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἡ

κερσία σου εἰς τὰ πέματα τῆς γῆς. (Μεγαλοσύνην ἄπεινδερetur, et stirps radicum ejus relinquatur, etc. ἔτι τὸν τοῦ νοδῶ; ἐκάλεσεν Ἐπαρσιν, καὶ τοῦ φρονή-
ματο; τὸ ὑπέρογκον.) Ὅτι δὲ εἶδες Ἰρ ἄγιον ἐκ τοῦ
οὐρανοῦ καταβαίνοντα, τούτεστιν ἄγγελον θεῖον. Τὸ γὰρ Ἰρ ἐξελληνίζομενον ἐστὶν ἐρηρηροῦτα δηλοῖ,
δὲ οὗ τὸ ἀσώματος ὑπαίριεταται. Ὁ γὰρ σῶμα
περικείμενος ὑπὸ δουλοῦται· ὁ τούτῳ δὲ μὴ
δουλεῖων ἀσώματος ἔχει φύσιν. Ὅτι τοίνυν τὸν
ἐρηρηροῦτα, φησὶν, ἐκεῖνον εἶδες φωνήσαντα, ἐκ-
κοπήναι τὸ δένδρον, ἐαθῆναι δὲ τὴν φύην τῶν
ρίζων αὐτοῦ (καὶ τὰ λοιπὰ), ἔλλιψε τῆς βασιλείας
μὴν ἔκπεσεῖν, καὶ τὴν πρὸς ἀνθρώπου κοινο-
νίας ἐκδιωχθῆναι, θηρίοις δὲ συναυλιέσθαι, καὶ
χόρτον ἐσθίειν, μὴ μέντοι πάτην στερηθῆναι
τῆς βασιλείας, ἐπανασωθῆναι δὲ σοὶ αὐτοῖς αὐ-
τήν. Τούτου γὰρ εἶναι σημαντικὸν τὸ τὴν φύην
τῶν ρίζων ἐαθῆναι τοῦ δένδρου. Τοιαύτην τῷ Να-
βουχοδόνσορ ὁ Δανιὴλ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ὁράματος;
ἐποίησατο, καὶ γέγονε πάντα κατὰ τὸν θεῖον χρέμα-
τισμόν. Καὶ μανίαν νοσήσας ὁ βασιλεὺς ἐκείνος; διὰ
τὸ ἀλαζονικόν τε καὶ ὑπερήφανον, καὶ ἐπὶ τῆς ἐρήμου διατριψά;
ἐπταετίαν, οὐδενὸς ἐπιθεμένου τῇ βα-
σιλείᾳ αὐτοῦ, πάλιν ἀπολαμβάνει αὐτήν, ἰλωσάμενος τὴν θεόν.
Ἐτη δὲ τρία βασιλεύσα; καὶ τεσσαρά-
κοντα, τελευτᾷ. Μεμνησθαι δὲ αὐτοῦ ὁ Ἰώσηπος λέγει καὶ πολλοὺς τῶν
ἀρχαίων ἱστορικῶν, τὸν τε Βηρω-
νὸν, καὶ τὸν Μεγασθένη, καὶ τὸν Διοκλέα, καὶ τὸν Φιλόστρατον.
Τούτου δὲ τελευτήσαντος, Εὐλάδ Μα-
ρωχὰδ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος τὴν ἀρχὴν διαδέχεται.
Ὅς αὐτίκα λύει μὲν τῶν δεσμῶν τὸν βασιλέα
Ἰωακείμ, τὸν καὶ Ἰεχονίαν καλούμενον, ὃν καθειργμένον εἶχεν ὁ
Ναβουχοδόνσορ, καὶ τιμῆ; ἀξιοῖ·
δίδωσι δὲ καὶ δωρεὰς αὐτῷ, καὶ ὁμοδαίον εἶχε διαπαντός.

Ε. Καὶ τούτου δὲ παρελθόντος, εἰς τὸν ἀδελφὸν
αὐτοῦ μετῴθεν ἡ βασιλεία, Βαλτάσαρ καλούμενον·
καθ' οὗ Κῦρος μετὰ Περσῶν τε καὶ Μήδων ἐστρά-
τευσεν. Οὗτος γοῦν πότον ποιήσας τοῖς μεγιστάσιν
αὐτοῦ, καὶ μετὰ τῶν παλλακῶν κατακείμενός τε καὶ
μεθυσκόμενος, ἐκέλευεν ἐνεχθῆναι τὰ σκεῦη τὰ
ιερά, ἃ εἰς Ἱεροσολύμων ὁ Ναβουχοδόνσορ ἐσύλησεν,
καὶ τοῖς οἰκείοις θεοῖς ἀνατέθεικε. Κομισθέντων δ'
ἐκείνων, οἷς ὁ πατήρ αὐτοῦ οὐκ ἐχρήσατο, αὐτὸς
ἐχέτηρο τούτοις, καὶ μεταξὺ πίνων ἐβλασφήμει
κατὰ τοῦ Θεοῦ. Ὅρᾳ τοίνυν ἀστράγαλον ἐκ τοῦ τοί-
χου προβόντα χειρὸς ἀνθρωπίνης, καὶ γράφοντα ἐπὶ
τὸ κοίτημα τοῦ τοίχου, καὶ ἐξέστη, καὶ ἡ μορφή
αὐτοῦ ἠλλοιώθη. Καὶ τοὺς Χαλδαίους; καὶ τοὺς μάγους;
καλέσα; τὴν τῶν γραμμάτων ἀπήγει δηλώσας, καὶ
ἀμοιβὰς μεγάλας δώσειν ἐκήρυξε τῷ σαφηνίζοντι
τὴν σημασίαν αὐτῶν. Ἄλλ' ἦσαν ἀγνωστα πᾶσι τὰ
γ-γραμμένα. Ἀθυμοῦντα δὲ τὸν βασιλέα καὶ τετα-
ραγμένον ἰδοῦσα ἡ μάμμη αὐτοῦ, ἔφη, ὡς εἰ μετα-
πεμφθῆ Βαλτάσαρ ὁ Ἰουδαῖος, ὃς καὶ τῷ Ναβουχοδο-
νίσσορ πολλὰ ἐσῆμανεν, ἃ ἕτερος ἐκφράσαι οὐδεὶς
ἠδύνατο, ἐκείνός σοι τὸ ἀπόρρητον τούτων τῶν
συλλαβῶν σημαίνει· ἔστι γὰρ Πνεῦμα ἄγιον Θεοῦ
ἐν αὐτῷ. Αὐτίκα τοίνυν καλέσας τὸν Δανιὴλ ὁ κρατῶν,
ἤξιον ὄηλον αὐτῷ περὶ τῶν γραμμάτων, καὶ μὴ
ἔποσταλῆναι, καὶ εἰη σκυθρωπὸν τὸ ὄπ' αὐτῶν
σημαινόμενον· καὶ γέρας δώσειν αὐτῷ ἐπηγγέλλετο
πορφύραν ἐνδεδύσθαι, καὶ περιαιχέτιον χρύσειον καὶ
τὸ τρίτον τῆς ἀρχῆς μέρος. Δανιὴλ δὲ τὰς μὲν δωρεὰς
ἐπηρεῖτο, μνησθεῖν δ' ἔλεγεν αὐτῷ τὰ γ-γραμμένα
τοῦ βίου καταστροφῆν, ὅτι μὴδ' οἷς ὁ πατήρ αὐτοῦ
ἐ' ἀσέβειαν ἐκολάσθη, ἐσωφρονίσθη αὐτός, ἀλλὰ τοῖ;

scinderetur, et stirps radicum ejus relinquatur, etc.
futurum est, ut regno excidas, et commercio homi-
nium pulvis, inter bestias degas, gramine rescens.
Regnum tamen non penitus amittes, sed in integrum
restitutus, recipies: id enim significatur, stirpe
radicum relicta. Sic igitur visionem Nabuchodonoso-
ri Daniel exposuit, omniaque facta sunt secun-
dum divinum oraculum: et rex furore percitus,
ob arrogantiam et superbiam, post septem annos
in desertis exactos, regnum interea a nemine occu-
patum recipit, placato Deo: et cum annos qua-
draginta tres regnasset, moritur. Hujus multos
etiam ex veteribus historicis, Berosum, Metasthe-
nem, Dioctem et Philostratum meminisse, Jose-
phus refert. Huic defuncto, filius natus major Evi-
lad Marochad in imperio succedit, qui regem Joa-
chimum (idem et Jechonias 123 appellatur), a
Nabuchodonosore in vinculis habitum, solvit, et
honorifice tractat, muneribus afficit, et perpetuum
convictorem habet.

V. Eo quoque mortuo, regnum ad fratrem ejus
Balthasarum transit, qui Cyri ductu et auspiciis
a Persis et Medis est oppugnatus. Hic proceribus
ad computationem invitatis, cum concubinis suis
accumbens, atque inebriatus, sacra vasa, quæ Na-
buchodonosor Hierosolymis direpta, diis suis con-
secratar, afferri jubet, atque iis utitur, quorum
usu pater abstinuerat: dumque inter pocula bla-
sphemat Deum, videt digitos humanæ manus e
pariete prodeuntes in tectorio parietis scribere:
quibus conspectis obstupescit, toto corpore
cohorruit: et Chaldæis ac magis accersitis, magnis
propositis muneribus, sententiam litterarum ab eis
requirit. Sed scriptura illa ignota erat omnibus.
Quamobrem avia regem tristem conspicata, et
perturbatum, ait: Si Baltassar Judæus accersere-
tur, qui et Nabuchodonosori multa significavit,
quæ nemo alius explicare potuerit, eum arcanum
syllabarum illarum declaraturum: esse enim san-
ctum Dei Spiritum in eo. Statim igitur rex Danie-
lem accersi jubet, flagitans scripturæ illius decla-
rationem, citra dissimulationem omnem, etsi triste
aliquid portenderet: daturum pollicitus gestandæ
purpuræ et torquis aurei jus, et tertiam regni sui
partem. Daniel vero muneribus recusatis, dicebat,
scripturam ei obitum portendere, quod ne paternæ;
quidem impietatis pœna factus esset modestior,
sed divinis vasis cum concubinis ad ministerium
esset usus. Litteras vero ita legebat: *Mani, Tekel, Phares*: quarum significationem sic interpretaba-
tur: *Numeravit Deus tempus vitæ tuæ, atque impe-
rii tui, cujus preparum superest.* Nam vocabulum

Mani, Græcis est numerus; *Tekel*, spatium: quod Deus limitem regni ejus constituisset, quod quidem deorsum vergeret et frangeretur. Nam *Tekel* etiam *fragmen* significat lingua Græca. *Phares* divisionem interpretabatur, quod regnum ejus inter Medos et Persas a Deo distribuendum esset. Scripturam igitur parietis ita legit, itaque syllabas eas inter sese comparavit, hoc est, interpretatus est, rege mœrore affecto, nec diu post prophetæ prædicatione 124 eventu comprobata, cum Cyrus Persarum rex bello illato, Babylonem cepit, Balthasare in captivitate urbis interfecto. Sunt qui asserant, eadem nocte, qua visi essent digiti scribentes, et Babylonem captam, et regem cæsum esse. Cæterum post urbis captivitatē, Daniel a Dario Medo, qui et Cyaxares nominabatur, Cyri avunculus, filius Astyagis Medorum regis, in Mediam translatus, omni honore afficiebatur. Qua de causa Medorum principes ei invidentes, insidias parant vitæ ejus. Nam cum eum quotidie ter Deum adorantem viderent, Cyaxari sive Darlo auctores sunt ferendæ legis, ut intra dies triginta neque deos adoret quisquam, neque ipsum regem oret: quam legem qui violasset, in caveam leonum conjiciendum. Rex qui ignoraret illud in perniciem Danielis strui, edictum hujusmodi proponit. Ac cæteris secundum edictum quiescentibus, Daniel qui de more Deo supplicabat, delatus a satrapis, bestiis objicitur. Rex lapide, quo cavea clauderetur, signato, discedit: eamque noctem insomnem agit, sollicitus et dolens. Nam etsi Daniele a bestiis non læsum iri sperabat, quippe quem sancto Dei Spiritu prædicitum sciret, non tamen tranquillo esse animo poterat, metuens ne quid ei accideret, nec Dei potentiam, ut homo barbarus, satis intelligens. Statim vero ut diluxerat, ad caveam leonum accedit, Danielelem vocat: respondentem extrahi jubet, intactum et salvum videns obstupescit. Sed cum delatores dixissent, leones ob saturitatem illum non attigisse: improbitatis illorum odio, intellecta fraude atque insidiis, quas prophetæ struxerant, affatim bestias pasci jubet, iisque jam satiatis accusatores Danielis objicit, ut cognosceretur, an leones ob saturitatem homines non tangerent. Tum improbis illis statim dilaceratis, perspicuum fuit omnibus, vi quâdam divina Danielelem conservatum esse, obturatis bestiarum faucibus. Itaque rex prophetæ Deum celebrat, ei que majores etiam honores habet: et hoc quidem posterius accidit.

τι αὐτῷ συμβαίη κακὸν, μὴ πάνυ γινώσκων, οἷα ἀναλαμβάνει, τῷ λάκκῳ ἐπέστη, καὶ ἐκάλε: τὸν σθῆναι τὸν προφήτην αὐτίκα ἐκέλευσε, καὶ ἀθ:γῆ των αὐτοῦ, τροφῆς κεκορημένους εἶναι λεγόντων μισήσας αὐτούς τῆς πονηρίας ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸ

σκέυσει τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν παλακῶν εἰς διακονίαν ἐχρήσατο. Τὰ μὲν οὖν γράμματα ἀνεγίνωσκον οὕτως· *Μαρή, Θεκέλ, Φαρές*. Τὴν δὲ τούτων σημασίαν ἐρμηνεύων εἰλεγεν· *Ἠρόδημον ὁ Θεὸς τὸν χρόνον τῆς ζωῆς σου, καὶ τῆς ἀρχῆς σου, καὶ εἰς ἀγαν βραχὺ περίστησον*. Ἐξελληνιστομένη καὶ ἡ λέξις λέγεται· ἀριθμὸς· οὕτω μὲν οὖν ἡρμηνεύσε τὸ *Μαρή*. Τὸ δὲ γε *Θεκέλ*, σημαίνει ἐφῆ σταθμὸν. Στήσας οὖν τὸν ὄρον τῆς βασιλείας σου ὁ Θεὸς, κἀταφέρεσθαι ταύτην δηλοῖ καὶ κελύεσθαι· καὶ κλάσμα γὰρ τὸ *Θεκέλ* σημαίνει καθ' Ἑλλάδα διάλεκτον. Τὸ *Φαρές*, διαίρεισιν ἐρμηνεύων ὁ προφήτης (τοῦτο γὰρ εἰς Ἑλλῆνα φωνὴν ἡ λέξις μεταγομένη δηλοῖ) διαίρεθῆναι τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰλεγεν εἰς Πέρσας καὶ Μήδους παρὰ Θεοῦ. Τὰ μὲν οὖν ἐν τῷ τοίχῳ γεγραμμένα οὕτως ἀνέγνω ὁ Δανιήλ, καὶ τοιαύτην τὴν τῶν συλλαβῶν ἐκείνων ἐποίησατο σύγκρισιν, τὴν ἐρμηνείαν δηλαδὴ. Τὸν δὲ βασιλεὺς λύπη κατέσχε. Καὶ μετ' ὀλίγον ἡ τοῦ προφήτου ἐκδόθησιν πρόβρησις, Κύρου τοῦ Περσῶν βασιλέως· ἐπ' αὐτὸν ἐλάσαντος, τῷ οὐ ἦ τε Βαβυλῶν ἐλήφθη, καὶ ὁ Βαλτάσαρ ἐν τῷ ἄλωσει ἀνήρητο. Εἰσὶ δ' οἱ κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην, καὶ ἦν τὸν ἀστράγαλον εἶν γεγράφοντα θεάσατο, φασὶ καὶ τὴν πόλιν αἰρεθῆναι, κἀκείνον ἀναιρεθῆναι. Μετὰ δὲ τὴν τῆς Βαβυλῶνος ἔλωσιν ὁ προφήτης Δανιήλ παρὰ Δαρείου τοῦ Μήδου, ὃς καὶ Κυαξάρης ὀνόμαστο, καὶ μητρῶδελφος ἦν τοῦ Κύρου, υἱὸς ὢν Ἀστυάγου τοῦ βασιλεύσαντος Μήδων (76), εἰς Μήδιαν μετένεκτο, καὶ πάσῃ ἤξειτο τιμῆς. Οὕτω δ' ἔχων, ἐφθνήθη παρὰ τῶν ἐν Μήδοις ὑπερχόντων, καὶ μηχανῶνται τρόπον καθ' ἧν ἡλίσιαν ἀπολέσει αὐτόν. Ὁρῶντες γὰρ αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἡμέρας προσευχόμενον τῷ Θεῷ, προσέειπεν τῷ Κυαξάρῃ (77) τῷ καὶ Δαρείῳ, ἀξιῶντες αὐτὸν δεῖναι νόμον, ἵνα ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας μὴ τις ἦ τοῖς θεοῖς προσευχόμενος εἴη, μήτ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως δεόμενος, καὶ τὸν μὴ τὸν νόμον φυλάξαντα εἰς τὸν τῶν λεόντων λάκκον ἐμβάλλεσθαι. Ὁ δὲ τὸ κατὰ τοῦ Δανιήλ παρ' αὐτῶν τυρευόμενον ἀγνοήσας, προὔτεινε πρόγραμμα, τὰ εἰρημένα διαταττόμενον. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ἡρέμουν κατὰ τὸ θέσπισμα· Δανιήλ δὲ κατὰ τὸ εἶθος αὐτοῦ ἤρχετο τῷ Θεῷ. Καὶ οἱ Σατράπαι κατεῖπον αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλεῖα, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀπήτουν εἰς τὸν λάκκον αὐτὸν τῶν λεόντων ἐμβάλλεσθαι. Βληθέντος δ' ἐκεῖ τοῦ προφήτου, τὸν ἐπὶ τοῦ στομίῳ λίθον σφραγίσας ὁ βασιλεὺς, ἀνεχώρησεν. Ἀγωνίων δὲ καὶ ἀλγῶν, εὖπος τὴν νύκτα διήγαγεν. Ἠλίπισε μὲν γὰρ, μὴ βλ θῆσασθαι τὸν Δανιήλ ὑπὸ τῶν θηρίων, εἰδὼς ὅτι πνεῦμα ἅγιον Θεοῦ ἐστὶν ἐν αὐτῷ. Ἀλλ' ὅμως δειλιῶν ἠγωνία, μὴ βάρβαρος, τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Ἄρτι δ' ἡμέρας Δανιήλ· ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνεκνύοντα καὶ σῶον βλέπων, ἐξίστατο. Τῶν δὲ κατεπιόντων τοὺς λέοντας, καὶ διὰ τοῦτο μὴ θίξει τοῦ Δανιήλ, κατὰ τοῦ προφήτου μηχανήμα καὶ τὸν ὄλον ἐκείνων

Variae lectiones et notæ.

(76) Υἱὸς τοῦ Ἀστυάγου τῶν Μήδων βασιλεύσαντος. Hæc abunt a cod. Colb.

(77) Κυαξάρη. Cod. Colb. Ἀστυάγη.

ουλή, διψιλῆ παρατεθῆναι τροφήν τοῖς θηρίοις προσέταξε. Κεκορησμένων δ' ἤδη, τοῖς τοῦ προφήτου κατηγύρου· εἰς τὸν λάκκον τῶν θηρῶν ἐμβληθῆναι προσέταξεν, ἵνα γινώμεν, εἰπὼν, εἰ διὰ κόρον αὐτῶν οἱ λέοντες οὐ προφάσουσι. Διασπαραχθέντων δ' εὐθύς τῶν πονηρῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, δῖλον ἄπασι γέγονεν, ὡς θαῖα τις δύναμις τὸν Δαυιδῆ συνετήρησε, τοὺς θήρας φημίωσασα. Διὸ καὶ τὸν τοῦ προφήτου θεὸν ὁ βασιλεὺς ἐμεγάλυνε, κάκεινον ἐν τιμῇ πεποιήτο πλείονι. Ταῦτα μὲν οὖν συμβέβηκεν ὕστερον.

Γ'. Ἐν δὲ τῇ πρώτῃ ἔτει τῆς βασιλείας Βαλτά· A . VI. Cæterum primo anno regni Baltasaris, cap ἐνύπνιον ὁ προφήτης εἶδεν· ἦν δὲ τοιοῦτον τὸ ὄραμα. Τέσσαρα ἐδόκει θηρία ἀνιέναι ἐκ τῆς θαλάσσης, ὧν τὸ πρῶτον λεαινὴς εἶχε μορφήν, καὶ περὰ ὡσεὶ ἀετοῦ. Ὁ καὶ ἐξήρθη ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου ἐστίθη, καὶ καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῷ. Ἡ μὲν οὖν θάλασσα τὸν ἀνθρώπινον ἐδήλου βίον, τὸν πολυκύμαντον, καὶ πλείστας καὶ συνεχεῖς μεταβολὰς δεχόμενον, καὶ περιτροπὰς· τὸ δὲ θηρίον ἡ λαινα τὴν τῶν Ἀσσυρίων βασιλείαν εἰκόνιζε· τὸ δ' ἐξαρθῆναι ἀπὸ τῆς γῆς τὴν τῆς ἀρχῆς ἐκείνη· ἐδήλου καταπάυσιν, καὶ τῆς ἐξουσίας τὴν περιαιρέσιν. Καὶ τὸ ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου στήναι τὸ ἴσθιν τοῖς ὑπηκόοις γενήσεσθαι (78) ὑπηνίττετο. Τὸ δὲ καρδίαν ἀνθρώπου δοθῆναι αὐτῇ τὸ διὰ τῆς πείρας ἀνθρώπινα φρονεῖν διδαχθῆναι, καὶ μὴ τι τῶν ὑπὲρ τῆν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐξ ἀλαζονείας φαντάζεσθαι. Καὶ τὰ περὰ γῶν δ' τῶν θηρίων παρὰ φύσιν προσεπεφύκεσαν τὴν ἐπαρσιν ἐδήλου τῶν βασιλείων ἐκείνων, καὶ τὸ ἐξ ὑπερηφάνιας τοῦ νοῦ· αὐτῶν ὑπερέφελον. Τὸ δὲ δεύτερον θηρίον ἄρκτω ὁμοίωτο, καὶ εἰς μέρος ἐν ἴσθιν, καὶ τρία εἶχε πλευρὰ ἐν τῷ στόματι. Καὶ ἐλέγετο αὐτῇ· Ἄνδρα, φάγῃ σάρκα πολλὰς. Τῆς Περσῶν δὲ βασιλείας ἡ ἄρκτος ἐγένετο τύπωσις διὰ τὸ ὅμῶν τοῦ ἔθνους καὶ ἀπηνέες. Πάντων γὰρ τῶν βαρβάρων οἱ Πέρσαι τιμωρήσασθαι ἀπηνέστεροι, σκαφεύουσι τε καὶ δορὰς ἀφαιρέσει πικροτέρας καὶ μακροτέρας τὰς κολάσεις τιθέμενοι. Εἰκὸς δὲ τισιν ἀγνοεῖσθαι τὴν κόλασιν τῆς σκαφεύσεως· κλιῶν οὖν καὶ ταύτην δῆλην θέσθαι τοῖς ἀγνοοῦσι. C Δύο σκάφας ἴσας ἀλλήλαις προσαρμόσαντες, καὶ ταύτας ἐγκόψαντες, ὥστε τὴν κεφαλὴν τοῦ κολαζομένου ἐκτὸς περιλειφθῆναι τῶν σκαφῶν, καὶ τὰς χεῖρας, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς πόδας, ὑπτιον ἐντὸς τὸν τιμωρούμενον ἀνακλίνουσι, καὶ οὕτως τὰς σκάφας προσηλοῦσιν ἀλλήλαις. Εἶτα κράμα ἐκ μέλιτος τε καὶ γάλακτος κερασάμενον, ἐγχέουσιν εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀθλοῦ ἐκείνου, μέχρις ἂν ὑπερκορῆς ὁ ἀνθρώπος γένηται· καὶ ἐκ τοῦ τοιοῦτου κράματος τοῦ προσώπου αὐτοῦ καὶ τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν καταχέουσιν, ὑπαιθρόν τε θέντες αὐτὸν, εἰληθερεῖσθαι τῷ ἡλίῳ ποιοῦσι, καὶ οὕτως ἐκάστης ἡμέρας πράττουσιν ἐπ' αὐτῷ. Μυῖαι μὲν οὖν καὶ σφήκες καὶ μέλισσαι διὰ τὴν τῶν καταχυθέντων γλυκύτητα ἀθροίζονται, τῷ τε προσώπῳ αὐτοῦ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιχέουσιν μέλασιν, ἃ τῶν σκαφῶν ἐκτὸς, ὡς εἰρίζονται, περιλλαιπται, ἐνοχλοῦσιν· αἱ δὲ τὸν ἄθλιον κατατερώσκουσι. Ἡ δὲ γε γαστήρ ἐκείνου πληρωθεῖσα τοῦ μέλιτος καὶ τοῦ γάλακτος, ὕγρα προσησι

Variæ lectiones et notæ.

(78) Τὸ ἴσθιν· τοῖς ὑπηκόοις γενήσεσθαι. Vertebram principio, ἀφαιμία ἐργα subditos observationem. Nam τὸ, ἴσον, sæpe τὸ δίκαιον καὶ ἐπιεικὲς καὶ ἀδ-

καστον significat. Sed quia de eversione regni agitur, reposui, id subditis par fore, nullam potestatis prerogativam habiturum. W.

plurimi, sunt a Persis interfecti. Eadem etiam ad crudelitatem gentis referri queant. Tres vero costæ vel alæ, quas ore tenebat, trium orbis terræ partium imperium denotabant. Nam Cyrus Assyrii regni eversor, orientem omnem usque ad Hellepontum subegit. Cujus filius Cambyses et Ægyptium et Æthiopiā, quæ austro obversæ jacent, obtinuit. Darius autem Hystaspis filius, Scythas vagos domuit : hi versus septentrionem habitant. Xerxes porro Darii filius expeditione suscepta, conatus quidem est Europam subigere : sed ab Atheniensibus navali pugna victus, cum dedecore domum rediit. Jam statio in parte, significat eos regnum non prorsus amissuros, sed ejus exiguam partem retenturos. Nam cum imperium illud olim totam Asiam, Æthiopiā, Ægyptum, Palæstinam, Phœniciam, ipsamque Ciliciam teneret, reliquis excidit, Media et Perside retentis. Vel statio illa in parte referri potest eo, quod Persarum regnum ad tempus otiosum et ignavum sit futurum : nam Alexander post id subactum mortuo, ejus monarchia in quatuor regna est distracta. Cum autem successores ejus crebris inter sese præliis vires suas attrivissent, Persæ arrepta occasione, resumptaque fiducia, multum de suo imperio recuperarunt. Tertium animal pantheræ fuit simile, quatuor alis volucris in dorso præditum, quatuor etiam capitibus in eo enatis, cui Propheta potestatem esse datam ait. Hoc animal imperium Macedonicum representat. Nam pantheræ comparatus est Alexander ob celeritatem et agilitatem, quod ipsum et alæ innuebant, quarum quaternio quatuor mundi partes notabat, quas instar volucris est pervagatus, ac prope omnium positus. Quatuor capita, divisionem imperii post ejus obitum in partes totidem declararunt. Nam Ægyptum Ptolemæus Lagi filius obtinuit, ejusque posteri usque ad Cleopatram ; Syria et adjacentibus regionibus Seleucus est positus ; Antigonus Asiam subegit ; Macedoniæ Antipater imperavit ; 127 vel, ut quidam narrant, Aridæus frater Alexandri ex patre Philippo. Ait enim Chæronensis, Perdiccan maxima potentia præditum, statim post mortem Alexandri Aridæum, tanquam regni munimentum attraxisse, ex muliere ignobili et vulgari ortum, et mentis parum compositum : non quidem ita genitum, sed beneficio Olympiadis corruptum.

δοθῆναι αὐτῷ (81). Τοῦτο δὲ τὸ θηρίον τὴν Μακεδονικὴν εἰκόνιζε βασιλείαν. Παρδάλει μὲν γὰρ ἡκάστῃ

σκέδαλα, ὧν ἐνηθομένων, εὐλαί τε καὶ σκώληκες ἀναζέουσιν· ὁ δ' ἐγκατακείμενος τῇ ὑγρότητι, καὶ τὰς σάρκας αὐτῇ ἐνηθομένο;, καὶ ὑπὸ τῶν σκυλήκων αὐτὰς δαπανώμενος, οὕτως οἰκτρότρον τε θνήσκει, καὶ χρονιώτερον. Ταύτῃ τῇ κολάσει χρῆσασθαι ἱστορεῖται καὶ ἡ Παρυσσῆς ἡ Κύρου καὶ Ἀρταξέρξου μήτηρ, κατὰ τοῦ ἀναλεῖν τὸν Κύρον αὐχίσαντος, μαχόμενον περὶ τῆς βασιλείας τῷ ἀδελφῷ, ἐπὶ τεσσαρεσκαίδεκάτῃν ἡμέραν τῇ τιμωρίᾳ διαρκέσαντος τῆς σκαφεύσεως. Ἡ μὲν οὖν σκαφεύσις (79) τοιαύτως εἶναι ἱστορεῖται. Τὸ δὲ Ἀνάστα, εἶπε σάρκας, οὐκ ἐπιτρέποντός ἐστιν, ἀλλὰ προλέγοντος τὰ ἐσόμενα. Πολλὴ γὰρ φθορὰ τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν συμμαχοῦντων ἐκείνοις ὑπὸ Περσῶν τε καὶ Μήδων ἐγένετο. Εἴποι δ' ἄν τις καὶ τὸ, Φάγε σάρκας, πολλὰς, τῆς ὠμότητος τοῦ ἔθνους σημαντικόν. Τὰ δὲ τρία πλευρὰ ἢ πτερὰ, ἃ ἐν τῷ στόματι καταίχε, τὴν τῶν τριῶν τμημάτων ἀρχὴν τῆς οἰκουμένης ἦν προχαράττοντα. Κύρος μὲν γὰρ ὁ τῶν Ἀσσυρίων βασιλείαν καθήρηκας ; τὸ ἔθνος ἅπαν μὲχρι τοῦ Ἑλλησπόντου ὑπέταξεν· ὁ δὲ τούτου υἱὸς Καμβύσης καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Αἰθιοπίαν ἔσχεν ὑφ' ἑαυτόν. Νότιοι δ' αἱ χῶραι αὗται εἰσι. Δαρεῖος δὲ ὁ Ὑστάσπου καὶ τοὺς νομάδας ἐχειρώσατο Σκύθας· οὗτοι δ' οἰκοῦσι τὸ κλίμα τὸ βόρειον. Ὁ δὲ γε Ξέρξης ὁ τοῦ Δαρείου, ὤρμησε μὲν κατὰ τῆς Εὐρώπης, κρατῆσαι καὶ ταύτης πειρώμενος· ἀπεκρούσθη δὲ γε ναυμαχίᾳ πρὸς Ἀθηναίων ἠττηθεὶς, καὶ ἀναζεύξας κατησχυμμένος. Τὸ δ' ἐν μέρει (80) στήναι τὸ θηρίον σημαντικὸν τοῦ μὴ πάντῃ τῆς ἀρχῆς ἐκπεσιόν, ὀλίγω δὲ μέρει ταύτης περιγραφῆναι. Πάσης γὰρ τῆς Ἀσίας πρώην κρατοῦσα ἡ βασιλεία ἐκείνη, καὶ Αἰθιοπίων καὶ Αἴγυπτίων, Παλαιστίνης τε καὶ Φοινίκης, καὶ τῆς Αἰθῦς αὐτῆς, ἐξέπεσε μὲν τῶν λοιπῶν, περιελείφθη δ' αὐτῇ Μῆδία τε καὶ Περσίς. Ἡ καὶ ἄλλως τὸ ἐν μέρει στήναι τὸ θηρίον ἐκληφθήσεται, ἐπὶ καιρὸν τινα θηλαδὴ σχολάσαι τὴν τῶν Περσῶν βασιλείαν, καὶ ἀπρακτῆσαι. Τοῦ γὰρ Ἀλεξάνδρου καθηρηκότος αὐτῆν, εἶτα θανόντος, εἰς τέσσαρας ἀρχὰς ἡ ἐκείνου μοναρχία διήρητο. Κατ' ἀλλήλων δὲ τῶν διαδόχων αὐτοῦ χωρησάντων, καὶ ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους μάχαις ἴσθενηκότων, οἱ Πέρσαι πάλιν καιροῦ λαθόμενοι ἀνεθίρησαν, καὶ πολλὰ τῆς σφετέρας ἀρχῆς ἀνεκτήσαντο. Τὸ δὲ τρίτον θηρίον παρδάλει ἦν ἐμπερές, καὶ πτερὰ εἶχε τέσσαρα πετεινοῦ ὑπεράνω αὐτῆς. Καὶ τέσσαρες κεφαλαὶ τοῦτ' ἐν θηρίῳ ἐπεφύκισαν, καὶ ἐξουσίαν λέγει

Varie lectiones et notæ.

(79) Σκαφεύσις. Persis usitatum supplicium, illudque præ cæteris acerbissimum ac atrocissimum, ut testatur Eurapius in Maximo, pag. 405 : Μικρὰ γὰρ (ἢ συμφορὰ) καὶ ἡ Περσῶν λεγομένη σκαφεύσις. Nam scaphismus, supplicium Persis usitatum, præ tormentis huic allatis parvum fuerit. Hinc Σκαφεύειν, apud Ctesiam in Persicis pag. II, ubi de Aspamitra qui Xerxem et Aridæum interfecerat, et apud Plutarchum in Artaxerxe, a quo hausit Zonaras quæ habet de hujusce supplicii Persici descriptione, tametsi verbis aliquantum immutatis, ubi de Mithridate qui Cyrum se interfecisse gloria-

batur. Vide præterea Baron. ad Martyrol. 28 Julii, et Antonium Gallonium, *De cruciatib. martyrum*, p. 12.

(80) Τὸ δ' ἐν μέρει στήναι. Ἐν μέρει, alias, per vices, vicissim, alternis : sed hic aliter esse vertendum sententia docet. W.

(81) Καὶ ἐξουσίαν λέγει δοθῆναι αὐτῷ. Λέγει, scilicet ὁ προσηγῆς αὐτῷ, τῷ θηρίῳ· nec enim intelligendum, ὅτι τὸ θηρίον λέγει ἑαυτῷ δοθῆναι ἐξουσίαν, potestatem sibi esse datam : nam in Daniele hoc tantum legitur, *eique datum est imperium. W.*

Ἀλέξανδρος διὰ τὸ δεινὸν καὶ εὐκίνητον, ὃ καὶ τὰ περὰ ἐδήλου. Ἦ δὲ τούτων τετρακτὺς, τὰ τέσσαρα τῆς οἰκουμένης μέρη ἤντιντο, ἃ πτηνοῦ διήλασε τρόπον, καὶ σχεδὸν ἀπάντων ἐκράτησεν. Αἱ δὲ γὰρ τέσσαρες κεφαλὴ τὴν μετὰ θάνατον ἑκείνου διαίρεσιν ἐσημαίνον τῆς ἀρχῆς. Εἰς γὰρ τέσσαρες βασιλείας ἡ ἑκείνου ἐπικράτεια διήρητο· καὶ τῆς μὲν Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ὁ Λάγος κακράτηκε, καὶ οἱ ἐξ ἐκείνου μέχρι τῆς Κλεοπάτρας· τῆς δὲ γε Συρίας καὶ τῶν αὐτῆ προσηχῶν ὁ Σέλευκος ἐκυριεύσεν· Ἀντίγονος δὲ τὴν Ἀσίαν ὑφ' ἑαυτὸν ἐποίησατο· τῆς δὲ Μακεδονίας ἤρξεν Ἀντίπατρος, ὡς δὲ τινες ἱστοροῦσιν, ὁ Ἀριδαῖος ἀδελφὸς ἐτροβαλῆς· ἐκ πατρὸς ὧν Ἀλεξάνδρου. Φησὶ γὰρ ὁ Χαιρωνεὺς τὸν Περδικαν, μετὰ θάνατον Ἀλεξάνδρου ἐν μεγίστῃ δυνάμει ὄντα, εὐθὺς τὸν Ἀριδαῖον ὡσπερ δορυφόρημα βασιλείας ἐφέλκεσθαι, γεγονότα μὲν ἐκ γυναικὸς ἀδόξου καὶ κοινῆς, ἀτελῆ δὲ τὴν φρόνησιν ὄντα, οὐ ρύσει τοιοῦτον προαχθέντα, ἀλλὰ τῆς Ὀλυμπιάδος φαρμάκοις διαφθειράσης αὐτῷ τὴν διάνοιαν.

Ζ. Τοῦ δὲ τετάρτου θηρίου εἶδος μὲν οὐκ ἐσημα-
 νει ὁ προφήτης, φοβερὸν δ' εἶπε τοῦτο, καὶ ἐκθαμ-
 βον περισσῶς, ὀδόντας ἔχον μεγάλους καὶ σιδηροῦς,
 ἐσθίον τε καὶ λεπτύνον, καὶ τὰ ἐπιλοιπα συμπατοῦν,
 καὶ τὸ διάφορον αὐτοῦ πρὸς τὰ προηγησάμενα θηρία
 ἐστὶ τυγχάνει πλῆθ. Ἦ τῶν Ῥωμαίων δὲ διὰ τοῦτου
 βασιλεία σημαίνεται. Αἰὶ οὐδὲ εἶδος ὁ προφήτης
 τούτων οὐδ' ὄνομα ἔθετο. Πολυεὶδής γὰρ ἡ τῶν Ῥω-
 μαίων ἀρχή, πρότερον μὲν βασιλεῦσιν ἰθυομένη
 ἐπὶ Ῥωμύλου μέχρι τῶν Ταρκυνίων· τῆς δὲ ἐκεί-
 νων τυραννίδος καταλύσεως, ἀριστοκρατουμένη,
 τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ὑπάτων διοικούντων τὰ
 πράγματα. Ἔστι δ' ὅτε καὶ δημοκρατουμένη, τοῦ
 δήμου πολλὰκις πρὸς τὴν σύγκλητον πτασάσαντος·
 μετέπειτα δ' αὖθις εἰς μοναρχίαν μεταπεσοῦσα, καὶ
 ταύτης εἰς βασιλείας κλήσιν ἐπανακάμψασα. Φοβε-
 ρὸν δὲ τὸ θηρίον καὶ ἐκθαμβὸν εἶπεν, ὅτι δυνατω-
 τέρα τῶν ἄλλων βασιλείων αὐτῆ γεγένηται· καὶ
 ὅσα ἡ Μακεδονικὴ μὴ ὑπέταξε βασιλεία, ὑφ' ἑαυτὴν
 αὐτῆ ποιησαμένη, τὴν Ἑλλάδα δηλαδὴ πᾶσαν, τὴν
 Καρχηδόνα σὺν τῇ Αἰθίῃ, τὴν Σικελίαν, τὴν Σαρδί-
 νιαν καὶ νήσους ἄλλας, καὶ ἔθνη ἑσπέρια διάφορα
 ἕτερα, ὧν οὐκ ἤρξεν Ἀλέξανδρος. Ἄπειρ ὁ βουλό-
 μενος γυνῶναι, τὰς βίβλους τοῦ Ῥωμαίου Διωνος (81*)
 ἀναγνῶντα, καὶ τὰ τοῦ Πολυβίου συγγράμματα. Φο-
 βερὸν δὲ τὸ θηρίον, καὶ ἐκθαμβὸν, καὶ σιδηροῦς
 ὀδόντας ἔχον, ὡς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας τῶν
 ἄλλων βασιλείων ἀπασῶν φρικωδεστέρας γεγεννημέ-
 νης. Καὶ ἐν τῇ εἰκόνι γὰρ τῇ κατ' ἄνω ὀφθαλμῶ
 Ναβουχοδονόσορ, τὸν σιδηρὸν τέθεικε τῆς τετάρτης
 βασιλείας εἰκόνημα. Τοῖς οὖν σιδηροῖς ὀδοῦσιν
 ἐσθίειν τὸ θηρίον εἶπε, καὶ λεπτύνειν, καὶ τὰ λοιπὰ
 συμπατεῖν τοῖς ποσὶ. Τὸ μὲν οὖν ἐσθίειν καὶ λεπτύ-
 νειν εἰς τὴν τῶν δασμῶν ἐξέλιπται εἰσφορὰν, ὡς
 βαρυτέρων τοῖς ὑπηκόοις φόρων ἐπιτεθέντων, οἱ
 τοὺς βασιλεύοντας τρέφουσι καὶ κταίνουσι, τοὺς δὲ
 εἰσπραττομένους αὐτοῦς ἐκλεπτύνουσι πενήτευσον-
 τας. Οἱ δὲ δασμοφορεῖν οὐκ ἠνεύχοντο, τῆς ἐλευθε-
 ρίας ἀντιποιούμενοι, τοῦτοῦ τοῖς ποσὶ συνεπάτα· τὸ
 θηρίον, καὶ ἐξωλόθρευε. Διὰ τὸν ποδῶν δὲ τὸ στρα-
 τωτικὸν ὑπαινίσταται, ὡς ἐν τούτῳ τῆς βασιλείας
 ἐπεισομένης καὶ βεθηκυίας, καὶ ἐξ ἐτέρων μεταβα-
 νούσης εἰς ἕτερα. Καὶ κέρατα δ' εἶναι τῷ θηρίῳ
 ἄρα φησὶν, ὑπερφαινων, ὡς εἰς πολλὰς ἡγεμονίας
 ἐπ' ἐσχάτων ἡ βασιλεία διαιρεθήσεται. Ἐν μέσῳ

VII. Quarti animalis formam non expressit Pro-
 pheta, sed formidabile et terribile nominat; ma-
 gnis ferreis dentibus vorans et comminuens, et reli-
 qua pedibus conculcans, magno discrimine inter
 illud et cætera constituto. Verum id Romanorum
 imperium innuit: quod cum sit varium et multi-
 forme, Propheta neque nomen ejus, neque formam
 posuit. Nam a Romulo usque ad Tarquinius Roma
 regibus paruit: quorum tyrannide eversa, opti-
 males, senatus et consules rempublicam adminis-
 trarunt. Aliquando etiam ad popularis imperii
 formam redacta est, seditione plebis adversus pa-
 tres, post iterum unius potestate oppressa, et ad
 regii nominis appellationem reversa. Bestiam porro
 illum terribilem et formidabilem vocat, quod Ro-
 manum imperium cæteris potentius existit, et quæ
 Macedones non attigerant, ea quoque subegit, Græ-
 ciam videlicet universam, Carthaginem cum Li-
 biam, Siciliam, Sardiniam, cæterasque insulas, et
 complures gentes occidentales, quibus non impera-
 vit Alexander: quæ cui scire studio est, is Dionis
 Romani et Polybii legat historias. Ferrei dentes ei
 bestię sunt attributi, quod Romanorum principa-
 tus omnibus aliis imperiis horribilior fuit: atque
 etiam in imagine per somnium oblata Nabuchodo-
 nosori, quartum regnum ferro comparatur. Ferreis
 porro dentibus edere et comminueri bestiam dixit,
 et reliqua conculcare pedibus: quorum priora ad
 tributorum exactionem referuntur, graviolem cæ-
 teris, quibus reges aluntur, et saginantur, et subditi
 attenuantur et ad egestatem rediguntur. Qui vero tri-
 buta detrectabant, et libertatem defendebant, eos
 conculcabat bestia, et exterminabat. Per pedes autem
 intelliguntur exercitus, ut quibus regnum insiat et
 innitatur, et ab aliis ad alia 128 transeat. Præterea
 decem cornua bestię, significat, id imperium po-
 stremis temporibus in multa esse regna dividendum.
 In medio porro decem cornuum, parvum prodire
 cornu, quo tria alia cornua existipentur: et oculos
 habere cornu illud, et os magniloquum et infestum
 sanctis. Hoc cornu quidam Antichristum interpre-
 tantur; parvum autem vocatur, quod ex parva tribu
 Hebræorum sit oriturum, et tres de decem regibus
 eversurum. Per oculos, improbitatem ejus, et cal-
 liditatem innuit, quibus multos sit seducturum.

Varie lectiones et notæ.

(81*) Τὰς βίβλους τοῦ Ῥωμαίου Διωνος. Dio-
 neni Cassium Nicæum intelligit, qui Romanorum
 Historiam conscripsit, et quem Zouaras integrum,

non ut hodie exstat, maxima sui parte inutilem
 vidit, et sæpe exscribit.

Per os magniloquum, ejus arrogantia, et animi elatio declaratur. Jam belli adversus sanctos susceptio arguit, omne studium adhibiturum esse, ut omnes ad suæ improbitatis et blasphemiae communionem pertrahat. Blasphemiam pro contra Deum illa arguunt, cum ait: *In sublime verba faciet*. His propheta subjicit: *Spectabam, donec sellis positus, longævus conaedisset, cujus vestis erat niveo candore, capillus instar puræ lanæ, sedes ut flamma ignis, rotæ ejus ignis comburens, fluvius ignitus ante eum manans evolebatur: decies centena millia ministrabant ei, et millies centena millia astabant ei, judicioque coacto libri aperti sunt*. Quæ igitur cornu facere dicitur, ea non diu esse duratura, monstratum est Danieli: sed donec longævus judicium coegerit, hoc est, iudicii tempus statuerit, et facta cujusque memoria repeterit. Recordationem enim, libros vocat: et longævum, eum qui æternus est: candor autem capillorum et vestis, puritatem ejus et integritatem ostendit. Ut autem significet ea quæ ab Antichristo agentur, Deo connivente actum iri: non vero ita, quasi a divina potentia vel coerceri, vel ne prorsus non fereni, prohiberi non possent: decies centena millia ministrorum, et millies centena millia apparitorum commemorat, et scellam igneam, consimilesque rotas, et fluvium ardentem: spectavitque donec bestia tolleretur, et corpus ejus igni confligaret. Nam ob furorem Antichristi, totum ab eo regnum auferetur: neque ipsa bestia igni tradetur, sed corpus ejus. Nam cum bestia regnum innuat, probabile est in eo fore multos qui Deum colant, et virtuti studeant. Non eos igitur 129 conflagratos, sed maleficos, et corporis voluptatibus assidue deditos, spiritus prorsus negligentes. Post interitum bestie, Propheta ait, se quemdam vidisse tanquam Filium hominis in nubibus venientem, et usque ad longævum progressum, cui datum sit imperium, honos et regnum, ejusque servituti subjecti populi omnes, linguæ et tribus: et potestatem ejus æternam fore, non præterituram, nec regnum ejus interiturum. Hæc aperte secundum adventum Servatoris nostri Jesu Christi prænuntiant. Filius enim hominis dicitur ob assumptam naturam nostram, venturus in nubibus, ex promisso ipsius, cum dixit⁶, visuros Filium hominis venientem in nubibus cæli.

δὲ τῶν δέκα μικρῶν ἀνιέναι κέρα, καὶ ἐκρίζωθῆναι τῶν κεράτων τρία παρ' αὐτοῦ, καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχειν ἐκείνο τὸ κέρα, καὶ στόμα λαλοῦν μεγάλα, καὶ πολεμεῖν τοῖς ἁγίοις. Τοῦτο τὸ κέρα εἰς τὸν Ἀντίχριστον ἐξεληγήσαί τινες. Μικρῶν δ' ἐκλήθη, ὡς ἀπὸ μικρᾶς φυλῆς τῶν Ἑβραίων μέλλων φύσασθαι, τρεῖς δὲ τῶν δέκα βασιλείων καταλύσει. Διὰ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν πονηρίαν αὐτοῦ καὶ τὸ πανούργον ἠνέξατο, ὡς διὰ τούτων ἐξαπατήσων πολλοὺς. Διὰ δὲ τοῦ μέγαρα λαλοῦντος στόματος, τὴν ἀλαστονίαν αὐτοῦ καὶ τὸ ἐπηρμένον ὑπενέφηνε τοῦ φρονήματος. Τὸ δὲ πολεμεῖν μετὰ τῶν ἁγίων ποιεῖν, τὸ πᾶσαν ἐνδείξασθαι σπουδὴν δημοῦ, τῆς οικείας κακίας καὶ βλαστημίας ἅπαντας λαβεῖν κοινωνοὺς. Τῆς δὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ βλαστημίας ἐκείνου ἐμφαντικόν, τὸ Ἄστρον εἰς τὸ ὄψος λαλήσει. Ἐπὶ τούτοις ὁ προφήτης ἐπήγαγεν Ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθισε, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών, καὶ ἡ θριξὶς τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρὸν, ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς φλόξ πυρός, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ κύρ φλέγον, ποταμὸς πυρός εἴλεκεν ἐκπορευόμενος ἐμπροσθεν αὐτοῦ (82), χίλια χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μυρία μυριάδες παρεστήνευσαν αὐτῷ. Κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βιβλοὶ ἀνεψώθησαν. Ἄ μὲν οὖν εἴρηται ποιοῦν τὸ κέρα, οὐκ ἐπὶ μακρὸν διαρκέσειν ἐδείχθη τῷ Δανιὴλ· ἕως δὲ ὁ αἰώνιος κριτήριον ἐκάθισεν, ἀντὶ τοῦ, κρίσεως καιρὸν ἐστήσει, καὶ τὴν μνήμην τῶν ἐκάστη πεπραγμένων ἀνέπτεξε. Βιβλοὺς γὰρ τὰς ἀναμνήσεις ἐκάλεσε· καὶ Παλαιὸν ἡμερῶν, τὸν αἰώνιον. Ἡ δὲ λευκότης τῶν τριχῶν καὶ τοῦ ἐνδύματος, τὸ καθαρὸν αὐτοῦ πανταχόθεν καὶ ἁμωμον δείκνυσιν. Ἴνα δὲ κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ δεῖξῃ γενέσθαι τὰ παρὰ τοῦ Ἀντιχρίστου ἐσόμενα, καὶ οὐκ ὡς ἀδυνατούσης τῆς θείας φύσεως ταῦτα παῦσαι, ἢ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν συγχωρῆσαι γενέσθαι, τὰς χιλίας χιλιάδας τῶν λειτουργῶν, καὶ τὰς μυρίας μυριάδας τῶν περισταμένων εἰσήγαγε, καὶ τὸν πύρινον θρόνον, καὶ τοὺς ἄμολους τροχοὺς, καὶ τὸν φλέγοντα ποταμὸν, καὶ ἐθεώρει ἕως οὗ ἀνῆρέθη τὸ θηρίον, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς καῦσιν ἐδόθη πυρός. Διὰ γὰρ τὴν μανίαν τοῦ Ἀντιχρίστου ἡ ὅλη βασιλεία περιαιρεθήσεται, καὶ οὐκ αὐτὸ τὸ θηρίον εἰς καῦσιν δοθήσεται, ἀλλὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ. Τοῦ γὰρ θηρίου τὴν βασιλείαν αἰτιωμένου, εἰκὸς ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ πολλοὺς εἶναι καὶ τὸν Θεὸν σέβοντας, καὶ ἀρετὴν μετιόντας. Οὐ τούτους οὖν φησὶν εἰς καῦσιν δοθῆναι, ἀλλὰ τοὺς κακίας ἐργάτας, καὶ ταῖς τοῦ αἵματος ἐπιθυμίαις ἐγκειμένους διαπαντός, καὶ μὴ τι φρονήσαντας πνευματικόν. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ θηρίου ἀπόλειαν, ὄψῃ ὁ προφήτης φησὶν ὡς Ἰδὼν ἀνθρώπου, ἐρχόμενον ἐπὶ νεφελῶν, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν φθάσαντα, ᾧ καὶ δοθῆναι λέγει τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν βασιλείαν, καὶ αὐτῷ δουλεύσαι τοὺς λαοὺς πάντας, καὶ τὰς γλώσσας καὶ τὰς φυλάς, καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ αἰώνιον εἶσθαι, καὶ μὴ παρελεύσεσθαι καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ μὴ διαφθαρέσθαι. Ταῦτα σαφῶς τὴν δευτέραν ἐπιφάνειαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προθεσπίζουσαν. Ἰδὸς μὲν γὰρ ἀνθρώπου καλεῖται διὰ τὴν ἡμετέραν φύσιν, ἣν προσελάβετο.

⁶ Matth. xvi, 64.

Variæ lectiones et notæ.

(82) Ποταμὸς πυρός εἴλεκεν ἐκπορευόμενον ἐμπροσθεν αὐτοῦ. Εἴλεκεν poni videtur ἀντὶ τοῦ, εἰλεῖτο, vel ἐκμάγει, volēbatur, vel undabat. W.

Ἐπὶ δὲ τῶν νεφελῶν ἐρχόμενος, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ, εἰπόντος, Ὅψεσθαι τὴν γῆν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

Η'. Ταῦτα μὲν οὖν τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Α Βαλτάσαρ ἐμυήθη ὁ Δανιήλ. Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ ἐτέραν ὀπτασίαν ἐώρακεν. Ἐν Σούσοις γὰρ ὢν, ἦρα, λέγει, τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ ἰδοὺ κριὸς ἐστήκως ἐπὶ τοῦ Οὐβάλ, καὶ αὐτῷ κέρατα ὑψηλὰ, καὶ τὸ ἐν ὑψηλότερον τοῦ ἐτέρου καὶ τὸ ὑψηλότερον ἀνέβαινε ἐπ' ἐσχάτου, καὶ ἦν κερατίζων ἐπὶ θάλασσαν καὶ βορρᾶν καὶ νότον (83). Καὶ πάντα τὰ θηρία στήναι αὐτοῦ ἐνώπιον οὐκ ἠδύνατο, καὶ ἐποίησε κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐμεγαλύνθη. Πάλιν κἀναυθὰ τὰ περὶ τῶν βασιλειῶν ὁ προφήτης διδάσκεται, καὶ κριῶ μὲν ἀπηκάσθη ἡ ἀρχὴ τῶν Περσῶν διὰ τὸν περικείμενον αὐτῇ πλοῦτον. Ἐστὼς δ' ἦν ὁ κριὸς ἐπὶ τοῦ Οὐβάλ, ἦγουν ἐπὶ τῆς πύλης τῶν Σούσων. Αὕτη γὰρ ἦν ἡ πύλις μητρόπολις τῶν Περσῶν, καὶ ἐκεῖ τοῖς βασιλεῦσιν ἦν τὰ βασιλεία. Καὶ ὁ προφήτης, ἐν ταύτῃ τῇ πόλει διέγων, εἶδε τὸ ὄραμα. Ἐξ δὲ δύο κέρατα, τὰ τὴν βασιλείαν ταύτην ἰθύναντα, δύο γένη ἐτύπων. Τὸ μὲν γὰρ ἦτρον κέρασ τὸν Κύρον, καὶ τὸν αὐτοῦ υἱὸν τὸν Καμβύσην εἰκόνιζε· μέχρις αὐτῶν γὰρ ἡ τῆς βασιλείας ἐστὶ ἀρχή, καὶ οὐ προήλθε περαιτέρω τὸ Κύρου γένος· τὸ δὲ μεῖζον κέρασ τὸ Δαρείου γένος ἠντίτετο, ὃ μέχρι τοῦ τελευταίου Δαρείου προέκοψεν, ὃν κατεπλήμηνεν ὁ Ἀλέξανδρος. Καμβύσου γὰρ τοῦ Κύρου παιδὸς θανάτου, οἱ μάγοι μετὰ δ' αὐτοῦ τὴν βασιλείαν ἐσπετερίσαντο, οὐδ' ἐπ' ὀλίγον κρητήσαντας, καὶ γνωσθέντας οἵτινες ἦσαν, οἱ ἐπέτῃ τῶν Περσῶν οἶκοι καθέλιον. Ἐξ ὧν ἐθασιζουσεν ὁ Ἰστάσπης Δαρείου, οὗ τὸ γένος μέχρι τέλους τῆς βασιλείας διήρκεσε. Τοῦτο γὰρ ἐμφαίνει ὁ προφήτης, προσθεὶς, ὅτι τὸ ὑψηλότερον ἀνέβαινε ἐπ' ἐσχάτου, τὸ ἐπὶ μακρὸν δηλαδὴ διεκρίσσει, καὶ ἕως τέλους τῆς Περσικῆς βασιλείας τῶν κερμάτων ἔτερον. Ἐκεράτιζε δὲ ὁ κριὸς κατὰ νότον καὶ βορρᾶν καὶ θάλασσαν. Τὸ τε γὰρ νότιον κλίμα καὶ τὸ βόρειον ἐχειρώσατο, καὶ τῶν νήσων τὰς πλείους (ταύτας γὰρ διὰ τῆς θαλάσσης ἠντίετο) ὑπὸ δουλείαν πεποίητο. Καὶ συνεμάχουν τῷ Σέρξῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος στρατεύοντι οἱ τὰς νήσους οἰκοῦντες. Διὸ καὶ κατὰ θάλασσαν τὸν κριὸν κερατίζειν ὁ προφήτης ἐώρακεν. Οὐδὲν τε τῶν θηρίων ἐνώπιον αὐτοῦ στήναι ὑπέμνε. Θηρία δὲ τὰς μερικὰς βασιλείας ἐκάλει ὡς φοβεράς τοῖς ὑπηκόοις. Ἐἴεν δ' ἂν αὐτὰ ἡ Σύρων, ἡ Κιλικίων, ἡ Ἀράβων, ἡ Αἰγυπτίων, ἡ Ἰουδαίων, καὶ ἕτεραι. Οὐδὲ μία γούν τούτων ἀντιστήναι εἰς τέλος ἰδυνήθη τῇ Περσῶν ἀρχῇ, ἀλλ' ἅπαντας οἷς προσέκαλεν ὑπέταξε. Καὶ ἐμεγαλύνθη· ἢ ὅτι μεγάλη γέγονεν ἡ ἀρχή, πολλῶν ἔθνων καὶ χωρῶν κυριεύσασα· ἢ ὅτι μεγάλη, καὶ ὑπὲρ ἀνθρωπίνην ἐφαντάσθη φύσιν, ὀγκωθεῖσα τῇ εὐτυχίᾳ. Ἀπορῶν δὲ ὁ προφήτης περὶ τῶν ὀρωμένων, ὅρα τράγον ἀπὸ λιθῶν ἐρχόμενον ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ αὐτῷ κέρασ ἦν

VIII. Hæc Daniel edoctus est primo anno Baltasaris. Tertio, visum aliud vidit : Nam cum Susis, inquit, essem, sublati oculis, vidit arietem stantem in Ubale, altis cornibus, altero tamen altiore : id ad extremum surgebat, et contra mare, septentrionem et austrum arietabat, neque ulla animalia coram eo consistere poterant. Fecit igitur omnia suo arbitratu, et magnus evasit. Hac visione propheta rursus de regnis edocetur. Nam Persarum imperium ob divitiarum affluentiam arieti comparatum est. Stabat autem is in Ubale, quæ est porta Susorum, metropolis et regiæ Persarum, in eaque degenti Prophætæ visio oblata erat. Duo cornua significabant duas familias, illius imperii gubernatrices : minus, Cyrum, et Cambysem, ejus filium, in quibus imperium constitit, non progresso ulterius Cyri genere ; majus, Darii genus portendit, quod usque ad eum Darium perduravit, quem devicit Alexander. Nam Cambyse filio Cyri mortuo, Magi per fraudem regnum sibi vindicabant : quo non diu retento, agniti, a septem Persicis familiis sunt oppressi, e quarum una Darius ortus, Hystaspis filius, regno potitus est, familia ejus usque ad regni excidium propagata : id quod Propheta innuit, cum addit, altius cornu ad extremum crevisse, hæc est, diu et usque ad Persici regni excidium durasse. Arietabat autem is aries versus austrum, septentrionem et mare ; nam et australem et septentrionalem plagam subegit, et insulas plerasque, quæ per 130 mare intelliguntur, in servitum redegit. Est et Xerxes insularium auxiliis usus, bello illato Græciæ ; quamobrem Propheta arietem etiam mare ferire cornibus videt, neque ullam feram consistere coram eo posse. Feræ porro vocat regna singularia, quippe subditis formidabilia, cujusmodi fuerunt, regnum Syrorum, Cilicum, Arabum, Ægyptiorum, Judæorum, et cætera, quorum nullum tandem Persico imperio obsistere potuit, quin id subigeret omnes quos invasisset. Et magnus evasit ; sive quod amplificatum est imperium, multis gentibus et provinciis subactis ; sive quod magna quædam et natura humana majora sibi finxit, rebus secundis elatum. Dum Propheta de iis quæ viderat, dubitat, hircum videt ab africo venientem in omnem terram, cui cornu erat spectabile in medio oculorum : qui usque ad arietem progressus, ferociter illum percussit, et ejus cornua comminuit, et humi prostratum conculcavit pedibus, neque erat qui arietem eriperet de manu ejus. Macedonicum imperium representavit hircus, ariete celerior et agilior. Veniebat autem ab Africo, quod Alexander Ægypto prius subacta, tum demum Darium invasit denuò : eoque vieto, Persi-

Varia lectiones et notæ.

(83) Τὸ ὑψηλότερον ἀνέβαινε ἐπ' ἐσχάτου. Altius surgebat posteriorius. Propter vocatam Zonaræ

interpretationem visionis istius, coactus sum vertere τὸ, ἐπ' ἐσχάτου, ad extremum. W.

cum imperium everit : nam eum prius etiam ad Issum profugarat, ejus uxore, filiabus, curru et arcu potitus, direptisque castris Persicis. Sed Darius fuga elapsus, et recollectis copiis, pugna cum Alexandro ex Ægypto reverso ad Arbela commissa, iterum superatus, in fuga perit. Spectabile porro cornu vocat, ut insigne et conspicuum, regnum Alexandri per id intelligens. Et in medio oculorum ejus enatum esse cornu dicit, ob solertiam et prudentiam, ac generosum animum Alexandri. *Et venit, inquit, hircus usque ad arietem cornigerum, et vidi eum progressum ad arietem, et efferatum contra illum : quem cum perculisset, ambo ejus cornua contrivit, ut coram eo consistere non posset, sed ab hirco prostratus humi conculcaretur. Et sunt, inquit, ambo arietis cornua contrita ab hirco, impetu in eum facto.* Hoc est, ambæ ejus copię, Persicæ et Medicæ, quibus fretus erat. Nam Persarum rex utrique genti imperabat, Cyro, ut dictum est, utrinque **131** ducente originem, et utroque regno potito, quæ gentes ambæ Assyriorum regnum everterunt. *Et hircus evasit valde magnus.* Neque enim ea dumtaxat quæ Assyriis paruerant, sed alia quoque multa subegit. Indiam aggressus, Porum devicit, et Taxilem sibi conciliavit, et alias Indicæ regionis partes occupavit. Deinde non diu duraturam ejus felicitatem Propheta significans, subjungit : *Et inter vincendum comminutum est cornu illud magnum, et infra ipsum quatuor cornua sunt enata.* Nam Alexandro brevi post successus illos mortuo, ejus imperium in partes quatuor est divisum : ut jam in tertia fera dictum est, quæ in somnis Danieli visa est e mari egressa, quatuor prædita capitibus. *Et ex uno cornu exstitit cornu terribile, idque in immensum est auctum versus austrum, versus orientem, versus africanum, et versus occidentem : et amplificatum est usque ad potentiam cæli, et ceciderunt stellæ etiam in terram a potentia ejus, et conculcæ sunt.* Illis verbis Daniel ea prædocet, quæ sub Antiocho Epiphane contigerunt, Antiochi Magni filio, superiorum regum potentiam supergresso, qui Seleuco successerant. Is Ægypto et aliis provinciis potitus, belloque Judæis illato, et Hierosolymâ et totam gentem subegit, Templum spoliavit et polluit, porcis in eo immolatis, et ara Jovi exstructa, populumque ad paganismum adegit, et pucros mares ei. concidit vetuit. Nam ejus furorem contra Deum illa verba innuunt : *Et elatus est usque ad cæli potentiam. Illa vero : Ceciderunt a potentia ejus et stellæ in terram, et conculcavit eas,* significant eos ex Judaico populo, qui ab illo coacti religionem violarunt, et tyranno cessare, legitima divinaque vivendi ratione deserta, ab eoque conculcati sunt. Stellæ autem vocantur, vel ob pietatis puritatem et splendorem : vel quod Abrahamo promiserat Deus, se progeniem ejus stellarum cælestium instar amplificaturum. *Et usque ad principem copiarum est elatus.* Contra ipsum Deum furorem exercuit, principem cælestium copiarum. *Et sacrificium turba-*

ἐν θεωρητὸν ἀνὰ μέσον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Καὶ ἔω; τοῦ κριοῦ φθάσας, ἐξηγηριώθη πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐπαίσειν αὐτὸν, καὶ συνέτριψε τὰ κέρατα αὐτοῦ, καὶ ἔρριψεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ συνεπάτησεν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐξαιρούμενος τὸν κριὸν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ. Τὴν Μακεδονικὴν βασιλείαν ὑπετύπου ὁ τράγος· ὀξύτερος γὰρ τοῦ κριοῦ, καὶ μᾶλλον εὐκίνητος. Ἐπὶ λέει· δὲ ἤρχετο· ὅτι τὴν Αἰγύπτου πρότερον ὑφ' ἐαυτὸν ποιησάμενος ὁ Ἀλέξανδρος, οὕτω πρὸς Δαρειὸν τὸ δεύτερον ὤρμησε, καὶ κατατροπωσάμενος αὐτὸν, τὴν τῶν Περσῶν βασιλείαν κατέλυσεν. Ἐν Ἰσοῦ γὰρ πρώην τῆς Κιλικίας· αὐτῷ συμβαλῶν, ἤτησεν αὐτὸν, καὶ τὴν μὲν γυναῖκα καὶ τὰς θυγατέρας αὐτοῦ καὶ τὸ ἄρμα καὶ τὸ τόξον κατέσχε, καὶ διεπάσσε τὸ στρατόπεδον τὸ Περσικόν. Ἐφύγε δ' ἐκείθεν ὁ Δαρειός, καὶ αὐτῆς δυνάμεις συναγαγῶν, ἐμαχέσατο τῷ Ἀλεξάνδρῳ, ἐξ Αἰγύπτου πρὸς ἐκεῖνον ὀρμήσαντι, καὶ πάλιν ἠτήθη ἐν Ἀρβήλοις, καὶ φεύγων ἀπόλετο. Θεωρητὸν δὲ τὸ κέρα φησὶν, ἀντὶ τοῦ ἐπίσημον καὶ περιβλεπτόν τὴν Ἀλεξάνδρου διὰ καὶ διὰ τοῦτου ἀντίκειται βασιλείαν. Καὶ ἀνὰ μέσον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἐκφῶναι τὸ κέρα λέγει, διὰ τὸ ἀγγέλου καὶ τὴν σύνειναι, καὶ τὸ γενναῖον τοῦ φρονήματος τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καὶ ἦλθε, φησὶν, ὁ τράγος ἕως τοῦ κριοῦ τοῦ τὰ κέρατα ἐχόντος, καὶ εἶδον αὐτὸν φθάσαντα ἕως τοῦ κριοῦ, καὶ ἐξηγηριώθη πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐπαίσειν τὸν κριόν, καὶ συνέτριψεν ἀμφοτέρω τὰ κέρατα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἦν ἰσχύς τῷ κριῷ τοῦ στήναι ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἔρριψεν αὐτὸν εἰς γῆν, καὶ συνεπάτησεν αὐτόν. Συνετριβή δὲ, φησὶ, καὶ ἀμφοῦ τὰ κέρατα τοῦ κριοῦ προσαρδέξαντος τοῦ τράγου αὐτῷ· τουτίστι, καὶ ἀμφοῦ αὐτῆς δυνάμεις αὐτοῦ αἷς ἐπεποθεῖ, ἢ τε Περσικῆ καὶ ἡ Μηδικῆ. Περσῶν γὰρ καὶ Μήδων ἤρχον οἱ βασιλεῖς· τῶν Περσῶν, ὡς τοῦ Κύρου ἐξ ἀμφοῖν, ὡς εἴρηται, φύντος, καὶ τὴν ἀμφοῖν βασιλείαν σχόντος ὑφ' ἐαυτὸν, καὶ ἀμφοῦ ταῦτα τὰ γένη τῶν Ἀσσυρίων τὴν βασιλείαν κατέλυσαν. Καὶ ὁ τράγος ἐμγαλύνθη σφόδρα. Οὐ γὰρ μόνα τὰ ὑπήκοα τῆ τῶν Ἀσσυρίων ἀρχῇ ὑφ' ἐαυτὸν ἐποίησατο, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλὰ ἐχειρώσατο. Τῆ τε γὰρ Ἰνδία προσέβαλε, καὶ τὸν Πῶρον ἐνίκησε, καὶ τὸν Ταξιλήν ἠκραιώσατο, καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἰνδικῆς κατέσχευεν. Ἔτα δὴ τῶν ὀφθαλμῶν, ὅτι καὶ οὗτος εὐδαιμονήσας μικρὸν, παρελεύσεται, ἐπήγαγε· Καὶ ἐν τῷ ἰσχυῶσαι αὐτόν, συνετριβή τὸ κέρα τὸ μέγα, καὶ τέσσαρα κέρατα ὑποκάτωθεν ἐξῆεν αὐτοῦ. Τοῦ γὰρ Ἀλεξάνδρου μετὰ τὴν εὐτυχίαν ἐκείνην συντόμως θανόντος, εἰς τέσσαρα ἢ ἐκεῖνου διηρέθη ἀρχή, ὡς εἴρηται ἤδη ἐν τῷ τρίτῳ θηρίῳ, ὃ τῷ Δανιὴλ καθ' ὕπνου ἐδοξεν ἐκ τῆς θαλάσσης ἐξέρχεσθαι, ἔχον τέσσαρας κεφαλὰς. Καὶ ἐκ τοῦ ἐνός τῶν κεράτων ἐξῆλθε κέρα φοβερόν, καὶ ἐμγαλύνθη περισσῶς πρὸς νότον καὶ πρὸς ἀνατολήν, καὶ πρὸς λίβα, καὶ πρὸς τὴν δύσιν. Καὶ ἐμγαλύνθη ἕως τῆς δυνάμεως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐπεσον ἐπὶ τὴν γῆν ἀπὸ τῆς δυνάμεως, καὶ ἀπὸ τῶν ἀστέρων, καὶ συνεπάτησεν αὐτούς. Τὰ περὶ τοῦ Ἑπίστα-

νοῦ· Ἀντιόχου διὰ τούτων ὁ Δανιὴλ προδιδάσκειται, ἅ
 ἔ· Ἀντιόχου μὲν τοῦ μεγάλου υἱὸς ἦν, μᾶλλον δὲ
 τῶν πρὸ αὐτοῦ κρατυνθείς βασιλέων, τῶν ἀπὸ Σε-
 λεύκου δηλαδὴ, καὶ τῆς Αἰγύπτου κρατήσας, καὶ
 ἐτέρων χωρῶν, καὶ ἐπὶ Ἰουδαίους ἐστράτευσε, καὶ
 τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἐκυρίευσεν πόλεω·, ἀλλὰ καὶ
 τοῦ ἔθνους παντός. Καὶ τὸν τε ναὸν ἐσύλησε καὶ
 ἐμίανε, σῆσας ἐν αὐτῷ θύσας, καὶ τῷ Διὶ βωμὸν
 ἠρυσάμενος, τὸ ἔθνος ὅλον ἐλληνίζειν ἠνάγκαζε,
 κωλύων αὐτοὺς περιτέμνειν τὰ ἄρβρα. Τὴν γὰρ
 κατὰ τοῦ Θεοῦ μανίαν αὐτοῦ, τὸ Ἐμμεγαλύνθη
 ἕως τῆς δυνάμεως τοῦ οὐρανοῦ, ὑπαινίττεται.
 Το δὲ, Ἐπεσον ἀπὸ τῆς δυνάμεως καὶ ἀπὸ τῶν
 ἀστέρων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ συνεπάτησεν αὐτούς·
 τοῦ ἐκ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἀσεβήσαντας διὰ τὴν
 ἐξ ἐκείνου ἐπαγομένην αὐτοῖς ἀνάγκην δηλοῖ, οἱ
 τῆς νομίμου καὶ θείας διαγωγῆς ἐκπετώκασι, τῷ
 τυράνῳ ὑπαίξαντες, καὶ ὅπ' ἐκείνου συμπατηθέν-
 τες. Ἄστρες δ' ἐκλήθησαν, διὰ τὸ τῆς εὐσεβείας
 καθαρὸν καὶ ὑπέριλαμπρον· ἢ ὅτι τῷ Ἀδρακὰμ ὁ θεὸς
 ἐπηγγείλατο πληθῆναι τὸ σπέρμα αὐτοῦ ὡς τὰ ἄστρα
 τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἕως τοῦ ἀρχοντος τῆς δυνάμεως
 ἰδρῶθη. Καὶ κατ' αὐτοῦ γὰρ τοῦ Θεοῦ ἐλύττησε τοῦ
 ἀρχοντος· τῶν ἄνω δυνάμεων. Καὶ θυσία ἐταρά-
 χθη πτώματι, καὶ ἐγενήθη, καὶ εὐδωδῶθη, καὶ
 ἰδῶθη ἐπὶ τὴν θυσίαν ἁμαρτία, καὶ ἐβρίφη
 χαμαὶ δικαιοσύνη. Ἀπηγορευμένα γὰρ θύσας,
 ἐτάραξε τὴν θυσίαν, ἀντὶ τοῦ, συνέχευεν, ἐμίανε.
 Πτώματα δὲ τοὺς σῆσας λέγει, καὶ ἁμαρτίαν ἐπὶ
 τὴν θυσίαν τὴν ἐπ' αὐτῇ παρανομίαν. Διὰ δὲ τοῦ,
 Ἐβρίφη χαμαὶ δικαιοσύνη, ἢ τῶν νομίμων ἀθέτησις,
 καὶ οἱ ἄδικοι φένοι δηλοῦνται τῶν ἀσεβῆσαι μὴ
 καταδεξαμένων. Ἄλλὰ καὶ ταῦτα πράττων, καὶ
 οὕτως ἀσεβῶν ὁ Ἀντίοχος, εὐδωδοῦτο, φησὶν. Ἐπὶ
 ταῖς ἐπάγει ὁ Δανιὴλ· Καὶ εἶπεν εἰς ἄγιος τῷ Φε.λιμουρι· Ἐως ποῦς ἡ δρασις στήσεται, καὶ ἡ
 θυσία ἡ ἀρθεῖσα, καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς ἐρημώσεως ἡ δοθεῖσα; Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐως ἐσπέρας καὶ
 πρωῆ, ἡμέραι δισχιλῖαι καὶ τριακόσαι, καὶ καθαρῶσθησεται τὸ ἄγιον. Ἀγωνιῶντι τῷ προφήτῃ
 διὰ τὰ ὀρώμενα, ἐπιπέμπονται ἄγγελοι δηλοῦντες αὐτῷ, ὅτι τέλος, ἔξουσι τὰ δυσχερῆ, καὶ τὸν καιρὸν
 διδάσκοντες τῆς αὐτῶν παρελεύσεως. Καὶ ἠρώα ἕτερος τὸν ἕτερον. Τὸ γὰρ Φε.λιμουρι ἐξελληνίζόμε-
 νον, τινὰ σημαίνει. Ἡρώα δὲ οὐχ ὡς ἄγνωῶν, ἀλλ' ἵνα μάθῃ ὁ Δανιὴλ. Ὁ δ' ἐρωτώμενος ἀπεκρίνατο·
 Ἡμέραι δισχιλῖαι καὶ τριακόσαι ἕως ἐσπέρας καὶ πρωῆ, καὶ καθαρῶσθησεται τὸ ἄγιον. Ἐσπέραν μὲν
 οὖν ἐκάλεσε τὴν ἀρχὴν τῶν ἀνιάρων, ἢ καὶ ὅλον τὸν χρόνον αὐτῶν· νυκτὶ γὰρ καὶ σκότῳ τὰ λυπηρὰ
 εἰκα· πρωῆ δὲ τὴν μετὰ τὰς συμφορὰς εἰρηναίαν κατάστασιν. Τοῦτο τοῖνον σημαίνει, δι' ὧν φησιν,
 ὅτι ἀπὸ τῆς τῶν κακῶν ἀρχῆς μέχρι τέλους αὐτῶν τὸς καιρὸς παρελεύσεται. Αἱ δὲ ἡμέραι πρὸς ἐνιαυ-
 τῶς ἀριθμούμεναι ἐξ ἀποτελοῦσι μῆνας, καὶ ἰσαριθμούς ἐνιαυτοὺς, κατὰ τὴν τῶν Ἑβραίων ψῆφον.
 Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἢ ἐπ' Ἀντιόχου τοῖς Ἰουδαίους ἐπενεχθεῖσα συμφορὰ ἐπεκράτησε. Ταῦτα παρὰ τοῦ
 ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ τῷ προφήτῃ ζητοῦντι σύνεσιν ἐμυθήθη.

*A tum est cadaveribus, et factum est, ac secundis rebus
 usus est, et datum est ad victimam peccatum, et humi
 abjecta est justitia. Nam cum interdicta sacrificas-
 set, turbavit sacrificium, hoc est, confudit, 132
 polluit. Cadavera porcos nominat : et peccatum
 in sacrificio, violatas ab eo leges. Projectam humi
 justitiam dicit, ob contempta instituta patria. Si-
 gnificantur etiam injustæ cædes eorum, qui ab im-
 pietate abhorruerunt. Sed quamvis, inquit, hæc
 ageret, tamque impie se gereret Antiochus, tamen
 rebus secundis usus est. His subjicit Daniel : Et
 dixit unus sanctus Phelmuni, Quando tandem visio
 terminabitur? et sublato sacrificio, et peccatum
 vastationis concessum? Is dixit ei : Usque ad ves-
 peram et mane, dies bis mille et trecenti, tunc re-
 purgabitur sanctum. Ad Prophetam ex visione sol-
 licitum mittuntur angeli, qui ei significant, finem
 ærumnarum fore, et tempus eum doceant, quo
 desitura sint. Et alius alium interrogabat : nam
 Phelmuni, aliquem significat. Rogabat autem non
 ut ignarus, sed ut Daniel cognosceret. Qui roga-
 batur, respondet : Dies bis mille trecenti usque ad
 vesperam et mane, tum repurgabitur sanctum.
 Vesperam igitur vocavit principium molestiarum,
 aut totum tempus earum (nam molestiæ nocti et
 tenebris comparantur, mane, pacatum statum post
 calamitates. Verba igitur illa hoc volunt. A princi-
 pio malorum usque ad eorum finem, tantum tempori-
 ris elabetur. Dies autem in annos redacti, confi-
 ciunt sex menses, et annos totidem, secundum
 calculum Hebræorum. Nam tandiu viguit calamitas
 Judæis ad Antiocho illata. Hæc Danieli Intelli-
 gere cupienti, a Gabriele archangelo sunt reve-
 lata.*

Θ. Εἶτα διὰ τὴν τῶν ὁμοφύλων αἰχμαλωσίαν, ἐπὶ Δαρείου πάλιν τοῦ Μήδων ἀρχοντος, ὃς καὶ
 Κυαζάρης ὠνόμαστο, καὶ Ἀσοῦρος, Ἀστυάγους
 ὦν υἱὸς, τοῦ προφήτου θρηνοῦντος, καὶ τοῦ Θεοῦ
 δομένου, ἠψάτο τις ἀνὴρ, ᾧ ὄνομα Γαβριήλ. Ἦψατο
 δὲ αὐτοῦ ὡσεὶ ὤραν θυσίας ἐσπερινῆς, ἢ κατὰ τὸν
 καιρὸν τῆς ἐν ἐσπέρῃ λατρείας, ἢ ἐπὶ τοσαύτην
 ὤραν ἐφ' ὅσην ἢ ἐσπερινὴ ἐτελεῖτο λατρεία; Καὶ
 εἶπε τῷ Δανιὴλ· Νῦν ἐξῆλθον συμβιβῆσαι σοι σύν-
 εσιν, καὶ ἀναγγεῖλαι σοι, ὅτι ἀνὴρ ἐπιθυμῶν εἶ
 σύ. Καὶ ἐννοήθητι ἐν τῷ ῥήματι, καὶ σύνεες ἐν τῇ
 ἐπιτασίᾳ ἀντὶ τοῦ, Ἀκριβῶς πρόβλεψε τοῖς λεγομέ-

*D IX. Deinde iterum sub Dario Medorum principe,
 (qui et Cyaxares et Assuerus.) Astyagis filio, Pro-
 phetam popularium suorum captivitate lamentan-
 tem, et Deum deprecantem, attigit vir quidam
 nomine Gabriel. Attigit autem sub tempus sacrifi-
 cii vespertini, sive tempus vespertini cultus intel-
 ligatur, sive tantum spatium, quanto sacrificium
 vespertinum peragitur : et ait Danieli : Nunc
 egressus sum ad tribuendam tibi intelligentiam, et
 ad annuntiandum, quia vir desideriorum es. Quare
 considera quæ dicuntur, et visionem intellige : hoc
 est, attentè ausculta. Nam verba obscura sunt,*

maximamque postulant attentionem. Aliquando autem res divinæ per ambages innuuntur, ne omnium intelligentiæ **133** expositæ contemnuntur. Vir autem desideriorum appellatus est Daniel, sive quod prævis desideriiis fortiter et genere resistet, sive quod scire desideraret, quid populo et tribulibus suis eventurum esset, sive quod ob studium virtutis desiderabilis esset atque amabilis. Deinde subjicit angelus: *Septuaginta hebdomades contractæ sunt super populum tuum, et super sanctam urbem tuam, donec inveterascat delictum et perficiatur peccatum, et obsignetur peccatum et expietur injustitia, et æterna justitia adducatur, et obsignetur visio et prophetia, et ungetur Sanctus sanctorum.* Ad Deum Propheta inter orandum dixerat: *Populus tuus et urbs tua* Angelus autem Danieli ait: *Populus tuus et urbs tua*; quasi indignus esset, qui populus Dei vocaretur. Eadem loquendi ratio et in Mose reperitur, cum Israelitæ vitulo a se factio sacrificarent. Nam tuus etiam Prophetæ precanti sic respondet Deus. Ait igitur angelus Danieli, et Hierosolyma instauratum iri, et populum esse reversum, et ad annos quadriaginta nonaginta permansurum. Nam septuaginta hebdomades tantum eoasciunt, singulis diebus pro singulis annis supputatis. Contractæ, hoc est, decretæ ac præfinitæ sunt. Donec inveterascat delictum, et peccatum consummetur, hoc est, donec durarit et auctum fuerit peccatum; hoc enim significat inveterascere: iis verbis designat audaciam Judæorum, et rabiem contra Dominum. Nam prius etiam multa scelera perpetrarant, eorumque pœnas dederant, sed revocati fuerunt. Postquam autem contra Servatorem insanierunt, et ad summum improbitatis pervenerunt, peccatumque consummarunt, non amplius revocati sunt. Obsignari peccatum, et expiari injustitiam, significat remissionem delictorum a Domino iis donatam, qui ei credunt. Hic enim est, qui tollit peccatum mundi. Nam obsignari idem est, quod desinere. Adducere justitiam æternam, est ipsum venire in mundum, qui est justitia, redemptio et sanctificatio. Obsignari visionem et prophetiam, significat, prophetiam desisse: sive quod ea quæ a prophetis de Christo prædicta fuerunt, evenerint, sive quod prophetiæ donum apud Judæos desierit, sive utrumque. **134** Nam Christus cum venisset, prophetias obsignavit, hoc est, implevit et confirmavit, atque etiam terminavit. Neque enim jam apud eos princeps est, propheta aut dux. Et adduci justitiam æternam, est ipsius Domini et Servatoris nostri adventus, qui, ut Apostolus ait, *datus est nobis sapientia a Deo, justitia, sanctificatio et redemptio*¹. Atque alibi de Evangelio scribens: *Justitia, inquit, in eo revelatur*². Dominus porro docet, regnum Dei petendum esse, et justitiam ejus, quam ipse adduxit, suaque doctrina aperuit.

νοις, αινιγματώδεις οἰσι, καὶ κλεινοῖς δεομένοις σπουδῆς. Ἐνίοτε δὲ δι' αἰνιγμάτων τὰ θεῖα δηλοῦται, ἵνα μὴ πᾶσι γίνοντο δῆλα, καὶ διὰ τοῦτο εὐκαταφρόνητα. Ἀνὴρ δ' ἐπιθυμιῶν ἐκλήθη ὁ Δανιὴλ, ἢ ὡς κατὰ τῶν σαρκικῶν παθῶν ἀνδριζόμενος, καὶ γενναίως αὐτοῖς ἀνθιστάμενος· ἢ ὡς ἐπιθυμῶν μαθεῖν τὰ τῷ λαῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ τυμφυλέταις ἐσόμενα· ἢ ὅτι ἐπιθυμητὸς ἦν καὶ ἐπέραστος, δι' ἣν μετήρχετο ἀρετῆν. Εἶτα ἐπάγει ὁ ἄγγελος· Ἐβδομήκοντα ἑβδομάδες συνετεμήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν σου, ἕως τοῦ καλαιωθῆναι τὸ παράπτωμα, καὶ τοῦ τελειοθῆναι τὴν ἀμαρτίαν, καὶ τοῦ σφραγίσαι ἀμαρτίαν, καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι ἀδικίαν, καὶ τοῦ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὄρασι καὶ προφήτην, καὶ τοῦ χρίσαι ἄγιον ἁγίον. Ὁ μὲν προφήτης προσευχόμενος, Ὁ λαός σου, πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγε, καὶ ἡ πόλις σου· ὁ δὲ ἄγγελος πρὸς τὸν Δανιὴλ φησιν· Ὁ λαός σου καὶ ἡ πόλις σου, ὡς μὴ ἐξέλου δυοῦ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καλεῖσθαι. Εὐρηται δὲ ὁμοίως καὶ ἐπὶ Μωϋσείως, ὅτε τὸν μόσχον ποιήσαντες οἱ Ἰσραηλίται, θυσίαν αὐτῷ προσήνεγκαν. Καὶ τότε γὰρ τοῦ προφήτου δεομένου, ὁ Θεὸς ἐφη ὡσαύτως. Φησιν οὖν ὁ ἄγγελος, ὅτι καὶ ἡ Ἰερουσαλήμ οἰκοδομηθήσεται, καὶ ὁ λαός σου ἐπαναλεύσεται, καὶ ἐπὶ ἔτη τετρακόσια ἐνεθήκοντα διαμενοῦσιν. Αἱ γὰρ ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες εἰς τοσοῦτον συμπηφίζονται ἀριθμῶν, ἕκαστην δ' ἡμέραν εἰς ἑνιαυτὸν ἔλογισατο. Τὸ δὲ συνετεμήθησαν, ἀντὶ τοῦ, ἐκρίθησαν καὶ ὠρίσθησαν, καί ται. Ἔως τοῦ καλαιωθῆναι τὸ παράπτωμα, καὶ τοῦ τελειοθῆναι τὴν ἀμαρτίαν, τούτέστιν, ἕως τοῦ χρονίσαι καὶ αὐξηθῆναι. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ καλαιωθῆναι, καὶ τελείαν γενέσθαι τὴν ἀμαρτίαν. Διὰ τούτων δὲ τὴν κατὰ τοῦ Κυρίου τάμναν καὶ λύτταν τῶν Ἰουδαίων παρίστησιν. Πολλὰ μὲν γὰρ καὶ πρὸ τούτου ἠμάρτοσαν, καὶ δίκας ἔτισαν, ἀλλ' ἀνεκλήθησαν αὐθις. Ἐπὶ δὲ κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐμάνθησαν, τὴν εἰς ἔσχατον κακίας ἀφίκοντα, καὶ ἐνελεῖ τὴν ἀμαρτίαν εἰργάσαντο, οὐκέτι ἀνακλήσεως ἔτυχον. Τὸ δὲ σφραγίσαι ἀμαρτίαν καὶ ἐξιλάσασθαι ἀδικίαν, τὴν ἀφαιρῖν δηλοῖ τῶν πταισμάτων, τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου δεωρημένην τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου. Τὸ δὲ γὰρ σφραγίσαι τοῦ παυθῆναι σημεντικόν. Τὸ δὲ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον τὸ αὐτὸν εἰς τὸν κόσμον ἔλθειν, ὅς ἐστι δικαιοσύνη καὶ ἀπολύτρωσις καὶ ἁγισμός. Τὸ μὲντοι σφραγίσαι ὄρασι καὶ προφήτην τὸ τέλος ἔσχηκεναι τὰς προφητείας δηλοῖ, ἢ ὅτι τὰ παρ' ἐκείνου περὶ τοῦ Χριστοῦ λαληθέντα ἐκδόθηκεν, ἢ ὅτι τὸ τῆς προφητείας χάρισμα τοῖς Ἰουδαίοις ἐκτέλειπεν, ἢ καὶ ἀμφοτέρα. Ἐλθῶν γὰρ ὁ Χριστὸς τὰς προφητείας ἐσφράγισεν, ἐπλήρωσε δηλαδὴ, καὶ ἐβεβαίωσε, καὶ μὲντοι καὶ ἔπαυσεν. Οὐκέτι γὰρ παρ' αὐτοῖς ἄρχων, καὶ προφήτης, καὶ ἡγούμενος. Καὶ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, ἥτις αὐτὸς ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτῆρ. Ὁ μὲν γὰρ

¹ I Cor. 1, 30. ² Rom. 1, 17.

Ἀπόστολος, Ἐδόθη σοφία ἡμῖν, φησὶν, ἀπὸ Θεοῦ ἁ
δικαιοσύνη τε καὶ ἀγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις·
καὶ ἀλλαχῶ περὶ τοῦ Εὐαγγελίου γράφων, Δικαιο-
σύνη ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται, λέγει· ὁ δὲ Κύ-
ριος, Αἰτεῖτε, διδάσκει, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ
τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, ἣν αὐτὸς ἤγαγε φανερώσας·
ἡμῖν διὰ τῆς αὐτοῦ διδασχῆς. Καὶ τὸ χρίσαι Ἅγιον
ἀγίων, αὐτὸν δηλοῖ τὴν Δεσπότην παραγενέσθαι
Χριστόν. Τίς γὰρ ἕτερος Ἅγιος ἀγίων κληθεῖται ἂν,
εἰ μὴ ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ Σωτὴρ; Ὁ, ἀγωστῆς
ὑπάρχων πηγῆ, χρίεται μὲν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι
κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς Ἡσαίας προανεφώνησε,
λέγων· Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὐ εἰνεκεν ἔχρισέ
με· καὶ ὡς Δαβὶδ ἐμελέδησεν, εἰπὼν· Ἐχρισέ σε
ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, δόλιον ἀγαλλιόσως παρὰ
τοῦς μισθόχους σου· καὶ ὡς ἡ κορυφαία τῶν ἀπο-
στόλων ἀκρότης ὁ Πέτρος ἐδίδαξε, περὶ τοῦ Σωτῆρος
γράφας, ὡς Ἐχριστὸν αὐτὸν ὁ Θεός Πνεύματι
ἁγίῳ καὶ δυνάμει. Σφραγίζει δὲ καὶ βεβαίως τὰς
παλαιὰς Γραφάς, ποιῶν ἅπαντα καὶ πάσχων, ὅσα
δὲ ἐκείνων προείρητο. Καὶ ἐξιλιάσκειται ἀδικίαν,
καταλλάσσων τοὺς ἁμαρτήσαντας τῷ Θεῷ καὶ Πα-
τρὶ, καὶ αὐτὸν τοῖς πταίσασιν ἰλοῦμενος. Εἶτα ἐπ-
άγει ὁ θεὸς ἀρχάγγελος· Καὶ γνώση καὶ συνήσις
ἀπὸ ἐξόδου λόγων τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ
οικοδομηῆσαι. (84) Ἱερουσαλήμ. Ἐως Χριστοῦ
ἡγουμένου ἐβδομάδες ἐπτά, καὶ ἑβδομάδες ἐξ-
ηκονταδύο. Ἡρξάτο μὲν οὖν ὁ ναὸς ἐπὶ Κύρου οἰκο-
δομῆσθαι. Κύρος γὰρ πρῶτος τῆς ἐπανόδου παρ-
εχώρησε τῷ ἔθνει τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἐπεσχέθη
παρὰ Καμβύσου τοῦ Κύρου παιδὸς, φθόνῳ τῶν αὐ-
τοῖς ὁμορῶντων ἔθνων. Ἐπετραπή δ' αὖθις τοῖς
Ἰουδαίοις ἡ τοῦτου ἀνέγερσις, ὅτε Δαρτεῖος ὁ Ἰστά-
σου ἐκράτησε τῆς βασιλείας Περσῶν. Ἐξ οὐδενὸς
δὲ τούτων ἀριθμούμενος ὁ καιρὸς, εὐρίσκειται σῶζων
κατὰ τὴν τοῦ ἀρχαγγέλου φωνήν, ἀλλ' ὑπερέδωκεν.
Εἰ δ' ἐκ τῶν χρόνων τῆς Ἀρταξέρξου βασιλείας τοῦ
Μακροχέιρος ὁ καιρὸς ἀριθμοῖτο, εὐρεθείη ἂν οὐτε
περιτεύων οὐτ' ἐλαττοῦμενος, καὶ τούτου δέον ἀριθ-
μῆσθαι αὐτὸν, ὅτι τότε καὶ τῆ πόλει περιεβλήθη περι-
βόλος, καὶ τῷ ναῷ προσετέθη τὰ λείποντα, καὶ οἰκη-
τόρων ἡ πόλις πεπλήρωτο. Ὅτε Νεεμίας, οἰνοχέων
τῷ Ἀρταξέρξῳ, ἐδέχθη αὐτοῦ ἐπιτραπήναι αὐτῷ τὴν
εἰς τὴν πατριδα ἐπάνοδον. Καὶ ἀπελθὼν, τὴν τε
πόλιν περιετείχισε καὶ συνόκισε, καὶ τὸν ναὸν
ἰτελήθη ὄντα ἀπῆρτιεν. Εἰ γοῦν ἀπὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος
ἐπιφανείας, δι' οὐ μόνου ἄφεςις ἁμαρτημάτων ἐδό-
θη, καὶ δικαιοσύνη εἰσῆκεται, καὶ τῶν προφητῶν
αἱ προβήσεις πεπληρώνονται, ἀναποδίζων τις ἀριθ-
μήσει τὸν χρόνον, εὐρήσει τούτον συμπληρούμενον
ἕως τοῦ εικοστοῦ ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρτα-
ξέρξου, ὅτε δηλαδὴ ὁ Νεεμίας παραχωρηθεὶς εἰς

A Ungi sanctum Sanctorum, ipsum scilicet Christum
Dominum advenisse significat. Quis enim Sanctus
sanctorum appellabitur, præter Dominum et Ser-
vatores nostrum? Qui cum fons sit sanctitatis,
ungitur ille quidem sancto Spiritu secundum hu-
manitatem, ut Isaias prænuñtiavit his verbis:
*Spiritus Domini super me, quamobrem unxit me*⁹.
Et ut David cecinit; hoc modo: *Unxit te Deus,
Deus tuus, oleo exultationis, præ consortibus tuis*¹⁰.
Et ut summus apostolorum apex Petrus docet, cum
sic de Christo scribit: *Nam unxit eum Deus Spiritu
sancto et potentia*¹¹. Obsignat et confirmat veteres
Scripturas, dum facit omnia, et patitur, quæ in
illis prædicta fuerunt. Expiat injustitiam, dum eos
qui deliquerunt Deo Patri reconciliat, eumque
B placat peccatoribus. Deinde subjicit divinus ar-
changelus: *Et cognosces et intelliges ab exitu ser-
monum, ut separatio fiat, et ædificetur Hierosolyma,
usque ad Christum ducem hebdomades septem, et
hebdomades sexaginta duas*. Cæpit igitur ædificari
templum sub Cyro, qui populo Judaico primus re-
ditum concessit: inhibitum tamen sub Cambyse,
invidia finitimorum populorum. Templi porro in-
stauratio denuo Judæis concessa est, cum Darius
Hystaspis filius Persis imperaret. A quocunque au-
tem horum numerus inchoetur, non erit integer sec-
undum archangeli vocem, sed redunjans. Sin a
temporibus regni Artaxerxis Longimani suppute-
tur, neque plus, neque minus inveniatur, ab
eoque repetendus est: quia tum et urbs cincta est
C mœnibus, et adjecta templo quæ deerant, et urbs
habitoribus referta, cum Neemias Artaxerxis
pincerna, impetrato a rege in patriam reditu,
135 urbem munit, et civibus frequentem reddi-
dit, et templum imperfectum adhuc absolvit. Si
quis igitur a Servatoris adventu, per quem solum
remissio peccatorum data est, et justitia intro-
ducta, et prophetarum oracula completa sunt, retro
tempus numeret, id expleri deprehendet anno
Artaxerxis vicesimo, quo Neemiæ concessum fuit
redire Hierosolyma, quæ in historiarum progressu ac
serie fusius declarabuntur. Quem autem Sanctum
appellavit sanctis superiorem, eum rursus Chri-
stum ducem appellat, nomine humano usurpato.
D Ut enim primogenitus novæ creaturæ, et primoge-
nitus ex mortuis dicitur, sic etiam dux appella-
tur. Divus etiam Petrus apostolus apud Judæos
disserens, Servatorem vitæ principem vocat quem-
madmodum in Actis a divo Luca scribitur¹². Ut
igitur primogenitus nostrum et princeps a divo
Paulo dicitur, secundum humanitatem, ita etiam
dux a Gabriele archangelo nominatur.

⁹ Isa. lvi, 1. ¹⁰ Psal. xlii, 8. ¹¹ Act. x, 38. ¹² Act. iii, 15.

Variæ lectiones et notæ.

(84) Τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ οἰκοδομηῆσαι. Sic in
l. IX interpretibus legitur. Sed vetus translatio ha-
bet tantum: *Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur
Hierusalem*. Castalio convertit, *ab edito mandato de
reditu, et de instauranda Hierosolyma*. Sed si ἀπο-

κριθῆναι recte legitur, poni videtur pro χωρισθῆναι
τοὺς Ἰουδαίους ἐξ ἄλλοφύλων, *dum Judæi a barba-
ris separantur*. Quoniam nihil vetat, quominus
accipiat de responso regibus Persarum dan-
do. W.

Ἱερουσαλήμ ἐπανήλθεν· ἃ προϊούσα καθ' εἰρήμην ἡ ἱστορία πλατύτερον διηγίεσται. Ὅν δὲ ἄγιον εἶπεν ἀνώτερον ἀγίων, τοῦτον αὖθις Χριστὸν ἡγούμενον εἶρηκεν, ὀνομάζων αὐτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. Ὡς γὰρ πρωτότοκος τῆς κτίσεως τῆς καινῆς, καὶ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν λέγεται, οὕτω καὶ ἡγούμενος προσηγόρευται. Καὶ ὁ θεὸς δὲ ἀπόστολος Πέτρος ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ὠνόμασε τὸν Σωτῆρα, τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος. ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν ὁ θεὸς Λουκᾶς συνεγράψατο. Ὡς περὶ δὲ πρωτότοκος ἡμῶν καὶ πρωτεύων κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον εἶρηται κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, οὕτω δὲ καὶ ἡγούμενος, τῷ ἀρχαγγέλιῳ Γαβριὴλ προσηγόρευται.

X. Sed dubitari queat, qua gratia separatim, et non conjunctim numerentur hebdomades, in septem sexaginta duas, et unam distineat? Non hoc temere fit ab archangelo: sed per hæc nova quædam docet, in temporum divisionibus eventura. Nam si ab instauratione Hierosolymorum, sub Neemia facta, ut dictum est, tempora usque ad Hircanum pontificem numerentur, sub quo Asamonæorum genus fungi sacris destitit: sexaginta duarum hebdomadum numerus expletur. Nam a vicesimo anno regni Artaxerxis, qui Neemiæ redeundi Hierosolyma potestatem dedit, a quo urbs mœnibus adornata est, usque ad Darium Arsamis filium, quem delevit Alexander, anni sunt centum et quatuordecim: Ab eversione porro imperii Persici, quæ anno sexto Asiaticæ expeditionis Alexandri contigit, usque ad Caium Julium Cæsarem, qui primus Romanorum monarchiam occupavit: anni præterierunt ducenti octoginta duo. Ab ejusdem Cæsaris principatu usque ad annum decimum quintum Tiberii Cæsaris, quo Christus a Joanne Baptista baptizatus, miracula cœpit edere, anni fuerunt septuaginta tres: ut hæc summa conficiat annos quadringentos et sexaginta novem: qui quidem Hebraica supputatione 136 annorum conficiunt annos quadringentos octoginta tres. Neque enim quemadmodum nos, ita et Hebræi annos supputant, sed ad cursum lunarem diebus trecentis et quinquaginta absolvunt, ut de quolibet nostro anno dies undecim redundant: qui dies redundant in annos redacti, expleant numerum quadringentorum octoginta trium annorum Hebræicorum. Quia vero cum Daniele Hebræo colloquebatur angelus, annos utique illi notos nominavit. Proinde usque ad interitum Hircani pontificis, quem rex Herodes sustulit (qua de re copiosius agendum erit), sexaginta duarum hebdomades sunt expletæ. Ab eo tempore cum Pontificatus non per omnem ætatem ei maneret, cui contigerat, sed annuo aut etiam breviori spatio contra instituta majorum circumscriberetur, et pecunia cuilibet venalis esset, id quod a Josepho refertur, septem præterierant hebdomades. Quod archangelus his verbis innuit: *Et post hebdomades sexaginta duas extirpabitur unctio, nec futurum est in ea iudicium, hoc est, unctio pontificatus peribit, cum ii contra*

P. Ἀπορήσατε δ' ἂν τις, ὅτου χάριν διηρημένως, ἀλλ' οὐχ ὁμοῦ αἱ ἑβδομάδες ἠρίθμηται. Εἰς ἑπτὰ δὲ καὶ ἐξηκονταδύο διηρηται, καὶ εἰς μίαν ἑτέραν; Οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ τοῦτο πεποίηκεν ὁ ἀρχάγγελος, ἀλλὰ τίνα καινὰ διὰ τούτων διδάσκων ἐν ταῖς τῶν χρόνων διαιρέσει συμψησόμενα. Εἰ γὰρ ἀπὸ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων οἰκοδομῆς τῆς ἐπὶ Νεεμίου, ὡς εἶρηται, γενομένης ἀριθμοῖντο οἱ χρόνοι μέχρις Ὑρχανοῦ τοῦ ἀρχιερέως, ἐφ' οὗ τὸ τῶν Ἀσαμωνάων γένος ἐπαύθη τοῦ ἱερᾶσθαι, ὁ τῶν ἐξηκονταδύο ἑβδομάδων ἀριθμὸς συμπέραινεται. Ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς βασιλείας Ἀρταξέρξου, ὃς τῷ Νεεμίᾳ τὴν εἰς Ἱερουσαλήμ ἐπάνοδον ἔδωκε τῷ ταύτην τεχίσαντι, ἕως Δαρείου τοῦ Ἀρσάμου, ὃν καθέλειν Ἀλέξανδρος, ἑκατὸν ἔτη εἰς καὶ τεσσαρεσκαίδεκα. Ἐκ δὲ τῆς καθαιρέσεως τῆς τῶν Περσῶν βασιλείας ἐν ἔκτῳ γενομένης ἔτει τῆς Ἀλεξάνδρου πρὸς τὴν Ἀσίαν στρατείας μέχρις Ἰουλείου Καίσαρος Γαίου, ὃς πρῶτος τῆ μοναρχία τῶν Ῥωμαίων ἐπικεχειρήκεν, ἔτη παρήλθοσαν διακόσια ὀδοήκοντα καὶ δύο. Ἐκ δὲ τῆς αὐταρχίας τοῦ Καίσαρος; ἕως ἔτους πεντεκαίδεκάτου Τιβερίου Καίσαρος, ἡνίκα ὁ Χριστὸς ὑπὸ Ἰωάννου ἐβαπτίσθη, καὶ τῶν σημείων ἀπήρξατο, ἔτη ἑβδομήκοντα καὶ τρία· ὡς συμποσοῦσθαι ταῦτα εἰς ἐνιαυτοὺς ἐπὶ τετρακοσίου ἐξήκοντα καὶ ἐννέα. Οἱ δὲ τοσοῦτοι ἐνιαυτοὶ ἀποτελοῦσιν ἔτη τετρακόσια ὀδοήκοντα τρία, κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν ἀριθμῆσιν τῶν ἐτῶν. Οὐ γὰρ ὡς ἡμεῖς οἱ Ἑβραῖοι ψηφίζουσι τὸν ἐνιαυτὸν, ἀλλὰ κατὰ σεληνιακὸν δρόμον ἀριθμοῦντες αὐτὸν τριακοσίων πενήκοντα καὶ τεσσάρων ἡμερῶν, ὡς περιττεύειν ἀφ' ἐκάστου ἐνιαυτοῦ ἡμέρας ἑνδεκα (85). Καὶ τούτων γοῦν τῶν περιττῶν ἡμερῶν εἰς ἔτη συμποσομένων τὰ τετρακόσια ὀδοήκοντα καὶ τρία Ἑβραϊκὰ συνίστανται ἔτη. Ἑβραῖψ δὲ τῷ Δανιὴλ ὁ ἄγγελος ὁμιλῶν, πάντως τὰ αὐτῷ γνώριμα ἔλεγεν ἔτη. Ἀχρι μὲν οὖν τῆς τοῦ ἀρχιερέως Ὑρχανοῦ ἀναιρέσεως, ὃν ὁ βασιλεὺς ἀνείλεν Ἡρώδης (εἶρησεται δὲ τὰ περὶ τούτου πλατύτερον) αἱ ἐξηκονταδύο ἑβδομάδες ἐξεμετρήθησαν. Ἐκτοτε δὲ τῆς ἀρχιερωσύνης οὐ διὰ βίου προσπεπηγυίας κατὰ τὸν νόμον τοῖς ταύτης ἀξιουμένοις, ἀλλ' ἐνιαυσιαίας παρανόμως διδομένης, ἢ βραχυτέρῳ χρόνῳ περιοριζομένης, καὶ χρημάτων αὐτὴν ὠνομούμενων τῶν βουλομένων, ὃ καὶ ὁ Ἰωσήπος ἱστορεῖ, αἱ ἑπτὰ παρήλθοσαν ἑβδομάδες. Τοῦτο δὲ θηλῶν ὁ θεὸς ἀρχάγγε-

Variæ lectiones et notæ.

(85) Ὡς περιττεύειν ἀφ' ἐκάστου ἐνιαυτοῦ ἡμέρας ἑνδεκα. Quam rationem anni secutus sit

Zonaras, ignoro. Ratione nunc usitata, redundarent dies amplius xv. Wolf.

λος Δεγε, Καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἐξηκοντα- δύο ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ κρῖμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. Ἄντι τοῦ, Διαφθαρήσεται τὸ χρίσμα τῆς ἀρχιερωσύνης. Παρανόμω; γὰρ χρισμένων τῶν εἰς αὐτὴν περιβαζομένων, οὐδὲ τὸ χρίσμα τῆν οικίαν εἶχεν ἰσχύον, ἀλλὰ παρεφθαρμένον ὃν ἡμοῖραι τῆ; θείας χάριτος. Διὸ καὶ ἐπήγαγε Ἐκεῖνο κρῖμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ, τουτέστιν, οὐ κατὰ χριστὸν καὶ δοκιμασίαν γινόμενοι ἔσονται, ἀλλ' ἀκρίτως, ἢ διὰ χάριν, ἢ διὰ χρήματα. Τούτων δ' οὕτω γινόμενων, καὶ αἱ ἐπιτὰ παρερρύησαν ἑβδομάδες, μέχρι τῆς τοῦ Κυρίου ἐπιφανείας δηλαδὴ διαρκέσασαι. Ἡ μὲν οὖν διαιρέσι; τῶν ἐξηκονταδύο ἑβδομάδων καὶ τῶν ἐπιτὰ διὰ ταῦτα γέγονεν. Ἐπει δὲ πρὸς τὰς εἰς ἀρχῆς εἰρημίνας ἑβδομήκοντα ἑβδομάδας ἔτι μία λοιπὴ περιλείπεται, καὶ περὶ ἐκείνης εἰρηκεν ὁ ἀρχάγγελος ταῦτα. Καὶ δυναμώσει τὴν διαθήκην πολλοῖς ἑβδομάς μία, καὶ ἐν τῷ ἡμῖσι τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεται θυσία, καὶ σπονδῆ, καὶ ἐπι τούτοις ἐπι τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, καὶ ἕως συντέλειας καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπι τὴν ἐρήμωσιν. Ἡ λοιπὴ, φησιν, ἑβδομάς, ἢ μετὰ τὰς ἐξηκοντα καὶ ἐννέα, τὴν καινὴν διαθήκην εἰσάξει ἰσχυρὰν οὕτως, ὡς δι' αὐτῆς ἀρθῆναι, τουτέστιν, ἐκ μέσου γενέσθαι τὰς θυσίας, καὶ τὰς σπονδὰς ἐν τῷ ἡμῖσι τῆς ἑβδομάδος. Ματὰ γὰρ τὸ βάπτισμα ὁ Χριστός, ἐπι τριετίαν καὶ ἐπέκεινα διδάξας, καὶ σημεῖα ἐπιδειξάμενος, οὕτως ἐπι τὸ πάθος ἦλθε, καὶ αὐτοῦ τυθέντος ἑπὲρ τοῦ κόσμου παντός, τοῦ Ἄμνοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἢ κατὰ νόμον θυσία ἐπαύθη, καὶ ἡ σπονδῆ. Καὶ ἔθυσον ἕκτοτε οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπι καὶ ἔτι θύουσι παρανόμω; ἀλλ' ἀπρόδεκτος ἦν ἡ ἐκείνων θυσία καὶ ἡ σπονδῆ. Καὶ ἄλλω; δὲ τὸ, Δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς, ἐληφθήσεται ἀντὶ τοῦ, Δυνατοῦς τοῦς ἱεροῦς ἀποστόλους εἰς τὸ κήρυγμα ἢ ἑβδομάς ἐκείνη ἐργάσεται. Εἰς δύο γὰρ τὴν ἑβδομάδα φαίνεται διαιρῶν ὁ ἀρχάγγελος, εἰς τὸν παρὰ τοῦ Πάθους, καὶ τὸν μετὰ τὸ Πάθος καιρὸν. Περὶ γὰρ τὰ τρία ἔτη πρὸς τῷ ἡμῖσι κηρύξας ὁ Κύριος κατὰ τὸ τοῦ υἱοῦ τῆς βροντῆς Εὐαγγέλιον, καὶ στηρίξας εἰς τὴν αὐτοῦ πίστιν τοῦς θεῖους αὐτοῦ ἀποστόλους τῆ τῶν λόγων ἀληθείᾳ καὶ τῆ τῶν θαυμασιῶν ἔργων ἐπιδείξει οὕτω πρὸς τὸ Πάθος ἐχώρησε, καὶ τὸν σταυρὸν κατέβηκε, καὶ ὑπέμεινε θάνατον. Εἶτα τὸν λοιπὸν τῆς ἑβδομάδος χρόνον μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν πρὸς τοῦς κόλπους τοῦς Πατρικοῦς ἄκρον, ὃν οὐ κενώριστο πώποτε, καὶ τὴν τοῦ Παρθλήτου ἐπιφοίτησιν, καὶ θεῖαν ἐπίπνοιαν, οἱ ἱεροὶ αὐτοῦ μαθηταὶ ἐν Ἰερουσαλήμ τὸ θεῖον διαγγέλλοντας Εὐαγγέλιον, καὶ τὸ κήρυγμα πιστούμενοι θαύμασι, καὶ πλήθη ἀνθρώπων ἐπισπώμενοι πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ὄντως Θεοῦ, διεσπάρησαν εἰς τὰ ἔθνη, καὶ ταῦτα ἐφώτισαν. Τοῦτο τοῖσιν ὁ ἀρχάγγελος; περιηλῶν τῷ προφήτῃ Δανιὴλ, ἔλεγε Ἐπι τῷ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομάς μία ἄντι τοῦ, Δύναμιν περιζώσει πολλοῦς, τοῦς μαθητὰς δηλαδὴ, τὸν τε πρὸ τοῦ Πάθους τοῦ Κυρίου χρόνον, καὶ τὸν μετὰ τὸ Πάθος, καθ' ὃν πρότερον μὲν ἐν Ἰερουσα-

A legem ungentur, qui potiti illo fuerint. Neque enim unctio vim suam retinebat, sed ut corrupta, gratiæ divinæ erat expers. Quare adjicit, iudicium non esse in ea : hoc est nullo iudicio, nullaque exploratione adhibita pontifices creatum iri, sed citra delictum vel ambitu, vel gratia. Dum hæc ficerent, etiam septem hebdomades sunt elapsæ, cum usque ad Christi adventum durassent. Ac sexaginta duarum et septem hebdomadam divisio hæc de causa instituta est. Cum autem præter eas quæ initio sunt expositæ, adhuc una restet hebdomas, de ea quoque archangelus sic ait : *Et confirmabit testamentum multis hebdomas una, et in semisse hebdomadis tolletur sacrificium et libatio, et præter hæc abominatio vastitatis super templum : et usque ad complementum temporis, complementum dabitur super vastationem.* Reliqua, inquit, hebdomas, sexaginta novem secutura, novum testamentum introducet adeo validum, ut per id tollatur e medio sacrificium et libatio in semisse hebdomadis. Nam cum post baptismum Christus triennium et ultra docuisset, et miracula **137** edidisset, ad supplicium venit, eoque pro toto mundo immolato, qui est Agnus Dei, tollens peccata mundi, sacrificium et libatio, constituta lege, desit. Ac sacrificarunt tum Judæi, ut et nunc, contra legem, neque eorum sacrificia et libationes acceptæ fuerunt Deo. Illud porro, Confirmabit testamentum multis, etiam aliter exponi potest, quod sanctos apostolos illa hebdomas potentes effectura sit ad prædicationem Evangelii. Nam eam hebdomadem bipertiri videtur archangelus, in id tempus quod Passionem et antecedit et sequitur. Nam cum Dominus circiter tres annos et dimidium, secundum Evangelium filii tonitruï, prædicasset, atque apud sanctos suos apostolos et sermonum veritate, et mirabilium operum effectione sibi fidem conciliasset; sic ad Passionem profectus est, et crucem suscepit, mortemque perpessus est. Reliquo hebdomadis tempore post resurrectionem a mortuis, et ascensum in sinum Paternum, a quo nunquam separatus fuit. et Paracleti visitationem, divinum afflatum, sancti ejus discipuli, cum divinum Evangelium Hierosolymis annuntiassent, et prædicationem miraculis confirmassent, et turbas hominum ad veri Dei agnitionem attraxissent, in gentes dispersi sunt, easque illuminarunt. Hoc igitur archangelus præsignificans Danieli prophetæ ait : *Confirmabit testamentum multis hebdomas una,* hoc est, vires suggeret multis, discipulis nimirum, tempus et antegressum et consecutum passionem Domini complexus, quo prius Hierosolymis prædicabant apostoli, post etiam orbis terrarum extremitates obeuntes docebant. Mox eandem hebdomadem dividit his verbis : *In semisse hebdomadis tolletur sacrificium et libatio.* Quo declarat finem umbræ legis. Deinde subjicit : *Et super templum abominatio vastitatis :* nam cum hæc fierent, templum pridem sanctum et venerabile, abominatio

judicabitur; quod post hebdomadem hanc extremam aliquid abominabile in templum introducetur, in signum vastationis ejus et urbis: quod sub Pilato accidit, qui noctu vexilla in eo collocavit, cum imagine imperatoris: quæ Judæis abominanda erant, cum interdictum esset, ne quam imaginem sive humanam sive animalis **138** alicujus haberent, aut colerent. Dominus item: *Ubi, inquit, abominationem vastitatis in loco sancto stantem videritis, scitote instare vastitatem ejus, urbis Hierosolymorum scilicet. Alibi quoque ait Dominus: Ecce domus vestra relinquetur deserta* ¹². Hæc Daniele præmonens archangelus, cum prædixisset legalem cultum e medio sublatum iri, subjicit: *Et super templum abominatio vastitatis. Ne vero Judæi putarent, vastitatem ad tempus duraturam, et urbem instaurandam, ac templum reedificandum esse, cujusmodi et alia creberime urbi et templo acciderant, subjicit: Et usque ad complementum temporis, complementum dabitur super vastitatem; hoc est, donec ævum expletum fuerit, mansura est etiam vastitas. Tum vero et hujus finis erit, cum non erit tempus vel urbis vel templi instaurandi. Hæc Danieli de popularibus suis per visionem oblata et revelata sunt. Idem aliis quoque visionibus et somniis divinitus eruditus est de futuris rerum humanarum mutationibus, nec de mutationibus rerum duntaxat, sed et de temporibus quibus quæque eventuræ essent: quæ quivis absolutius cognoscere poterit, lecto visionum Prophetæ libro: certoque statuere, nihil accidere casu, neque fortuito et temere quidquam geri, sed providentia divina gubernari omnia, et produci ad exitum. Atque hæc ita se habent, et piæ hominibus persuasa sunt.*

προδηλουμένη; δι' αὐτῶν τῆς μελλούσης ἔσεσθαι τῶν κοσμικῶν πραγμάτων μεταβολῆς· καὶ οὐ τῆς ἀλλοιώσεως μόνης ἐπιτελεῖται τὴν πρόγνωσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς καιροὺς καθ' οὓς ἀποτελεσθήσεται ἕκαστον αὐτῶν, ἐδιδάκτετο, ἀ γινώσκεται πάντως; ὁ βουλόμενος τελειώτερον, ἐπιπῶν τὴν βίβλον τῶν τοῦ προφήτου ὁράσεων, καὶ βεβαίαν σχολῆν κατάλιψιν ἐντεῦθεν, ὡς οὐδὲν ἀπροσώπητον, οὐδ' εἰκῆ φερόμενον, καὶ ὡς ἐτυγχάν, ἀλλὰ πάντα τῆ εἰς πρόνοια καὶ κυβερνῶνται καὶ διεξάγονται. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἔχουσι, καὶ τοῖ; εὐσεβέσι δοξάζονται.

XI. Nobis autem nec viraginis Judithæ res gestæ sunt prætereundæ silentio, quæ Holopherne sublato, et urbem et gentem suam conservavit. Res vero ita se habet: Nabuchodonosor Assyriorum rex duodecimo regni sui anno bellum suscepit adversus Arphaxadum regem Medorum, finitimis gentibus in auxilium evocatis: quod cum et aliæ plures et Judæi negassent, recusata belli societate, Nabuchodonosor iratus, juravit se confecto bello Medico invasurum Ciliciam, Damascum, Syriam, Judæam et Ægyptum, ferroque et igne vastaturum et eversurum. Igitur Arphaxado Medo acie superato et capto atque interfecto, cum cæteris urbibus,

¹² Luc. xiii, 35.

Variæ lectiones et notæ.

(86) *Βδέλυγμα λογισθήσεται*, ἢ *δοτ.* 'Ανανταπόδοτον est, aut τὸ, ἢ, redundat, aut alterum membrum deest. W.

ἀλῆμ προσέμενον, καὶ ἐκήρυσσον οἱ ἀπόστολοι. Ἐπει καὶ εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης περιήσαν τέρματα, καὶ ἐδιδάκτεον, συνάψας, αὐθις διαίρει τὴν ἑβδομάδα ταύτην, λέγων· *Καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεται θυσία καὶ σπονδή*· δ. ἀ τούτου προσημαίνων τὴν παύλαν τῆς τοῦ νόμου σιτις. Ἐπει ἐπάγει· *Καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως*. Τούτων γὰρ, φησὶ, γινομένων, τὸ πρὶν ἄγιον καὶ σεβάσιμον ἱερὸν βδέλυγμα λογισθήσεται (86). ἢ ὅτι μετὰ τὴν τελευταίαν ἑβδομάδα ταύτην βδέλυμά τι ἐπὶ τὸ ἱερὸν εἰσαχθήσεται, σημεῖον τῆς αὐτοῦ τε καὶ τῆς πόλεως ἐρημώσεως, ὃ ἐπὶ Πιλάτου γέγονε, σημάς νύκτωρ εἰσαγαγόντος, εἰκόνας ἔχουσας βασιλικὰς, αἱ τοῖς Ἰουδαίοι; βδέλυγμα ἐλογίζοντο· ἀπαίρητο γὰρ αὐτοῖς ἀνθρωπίνην εἰκόνα ἢ ζώου τινὸς κεκτῆσθαι, ἢ καὶ σεβάσασθαι. Καὶ ὁ Κύριος δέ· *Ὅταν ἴδῃτε, εἶπε, τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ, γινώσκατε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς*, τῆς Ἱερουσαλὴμ δηλαδὴ. Καὶ ἀλλαχοῦ δ' ἔφη ὁ Κύριος· *Ἰδοὺ ἀρθεται ὁ οἶκος ἡμῶν ἐρημος*. Ταῦτα προδιδάσκων τὸν Δανιὴλ ὁ ἀρχάγγελος, ἐπιφέρει μετὰ τὸ προθεσπίσαι, ὡς ἐκ μέσου γενήσεται ἡ νομικὴ λατρεία, τὸ· *Καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως*. Ἴνα δὲ μὴ νομίζεται τοῖς Ἰουδαίοι; πρόσκαιρος ἡ ἐρήμωσις, ὡς αὐθις τῆς πόλεως αὐτῆς ἀνοικοδομηθησομένης, καὶ τοῦ ἱεροῦ ἀνεγερθησομένου, οἷα καὶ ἄλλοτε πλειστάκις συμβέβηκεν ἐπὶ τὸ νῶν καὶ τῆ πόλει, ἐπήγαγε· *Καὶ ἕως συντελείας καιροῦ συντελεία δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν*· τοῦτέστιν, ἕως συντελεσθῆ ὁ αἰὼν, μενεὶ καὶ ἡ ἐρήμωσις, καὶ τότε καὶ ταύτη τέλος ἔσται, ὅτε οὐκέτι καὶ πρὸς ἡ τὴν πόλιν ἀναστῆναι, ἢ τὸν ναόν. Ταῦθ' ὁ Δανιὴλ περὶ τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ θεάσεται καὶ μεμύηται, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας ὁπτασίας εἰσάξει· καὶ ἐνύπνια, θεόθεν αὐτῷ

λεσθῆ ὁ αἰὼν, μενεὶ καὶ ἡ ἐρήμωσις, καὶ τότε καὶ ταύτη τέλος ἔσται, ὅτε οὐκέτι καὶ πρὸς ἡ τὴν πόλιν ἀναστῆναι, ἢ τὸν ναόν. Ταῦθ' ὁ Δανιὴλ περὶ τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ θεάσεται καὶ μεμύηται, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας ὁπτασίας εἰσάξει· καὶ ἐνύπνια, θεόθεν αὐτῷ

IA'. Ἡμῖν δὲ μετὰ τὰ κατὰ τὴν ὀρβενήφρονα παρὰλεπτόν γυναικα Ἰουδῆθ, ἢ τὸν Ὀλοφέρνην ὠλοθρευσε, καὶ τὴν πόλιν αὐτῆς καὶ τὸ ἔθνος ἅπαν διέσωσεν. D Ἐχει δ' οὕτω τὰ κατ' αὐτὴν. Ἐν ἑταί δωδεκάτῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ τῶν Ἀσσυρίων ἀρχηγὸς Nabouchoodonosor πρὸς Ἀρραξάθ τὸν βασιλέα Μήδων ἤρατο πόλεμον, καὶ τὰ περίεθρον πρὸς συμμαχίαν αὐτοῦ μετακλίθη. Πολλῶν δ' ἐτέρων, καὶ αὐτῶν Ἰουδαίων τὴν πρόσκλησιν μὴ καταδεξαμένων, καὶ τὸ συμμαχησάσθαι οἱ ἀπειπαμένων, ὁ Nabouchoodonosor ἐξώργιστο, καὶ ὤμωσεν, ἢ μὴν, τὸν πρὸς τοὺς Μήδους ἀνύσας πόλεμον, ἐπιλεθεῖν κατὰ τὸ Κιλικίας καὶ Δαμασκοῦ, καὶ Συρίας, καὶ Ἰουδαίας, καὶ

τῆς Αἰγύπτου, καὶ δρωσαι αὐτάς, καὶ ἐκπορθῆσαι, καὶ εἰς ἐρήμωσιν ἀγαγεῖν. Ἀντιταξάμενος οὖν πρὸς Ἀρφαξάδ τὸν Μήδων, καὶ κατὰ κράτος τοῦτου περιγεγνημένος, τῶν ἄλλων τε πόλειον αὐτοῦ κρατήσας, καὶ τῶν Ἐκβατάνων αὐτῶν, ἐνθα ἦταν τῷ Ἀρφαξάδ τὰ βασίλεια, κάκεινον ἐλὼν τε καὶ ἀνελὼν, τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς οἰκείας δυνάμεως καλέσας Ὀλοφέρνην, ἐντετατό οἱ τὸν ὄρκον διωμοσεν ἐκπληρῶσαι, καὶ κατὰ τῶν μὴ θελησάντων συμμαχῆσαι· αὐτῷ ἐπιόντι κατὰ τῶν Μήδων, ἐκστρατεῦσαι μετὰ βαρείας δυνάμεως, καὶ τοὺς μὲν ὅσοι ἑαυτοὺς αὐτῷ ὑποτάσσουσι, διατηρῆσαι, καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν ἀπορθητοῦς εἶσαι, τῶν δ' ἀπειθούντων μὴ φείσασθαι, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀνθρώπους τῷ ξίφει ὑπαγαγεῖν, τὰς δὲ πόλεις αὐτῶν ἐκδοῦναι εἰς διαρπαγὴν καὶ εἰς θάλασσαν. Ὁ μὲν οὖν Ναβουχοδονόσορ τοιαῦτα τῷ ἀρχιστράτῃ αὐτοῦ ἐντετατο. Ὀλοφέρνης δὲ ἐκστρατεύσας, καὶ τοὺς ἔπεισε καθ' ὃν ἀπέσταλτο ἐπειθῶν, τοὺς μὲν ἄλλους κατὰ τὰ ἐντεταλμένα διέθετο. Ἐπὶ δὲ τοὺς Ἰσραηλίτας μέλλων στρατεῦσαι, καὶ ὄπλα κατ' αὐτῶν ἀφαιρεῖν (οὐ γὰρ προσήεσαν αὐτῷ οὐδ' ὑπέκυπτον), ἤρετο τίνας οὗτοι, καὶ δευθάρουντες ἀντίσταντα· καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἀχιὼρ ὁ τῶν υἱῶν Ἀμμων ἀρχηγὸς τὴν τε γενεαλογίαν αὐτῶν, καὶ ὅπως εἰς τὰς πόλεις ἰκαίνας ἐξ ἀρχῆς κατωκίσθησαν, καὶ τοῦ σφῶν Θεοῦ τὴν ἰσχὺν. Εἶτα ἐπήγαγε· *Νῦν οὖν σκεπτόμεν, καὶ εἰ μὲν εἰς τὸν Θεὸν αὐτῶν ἀμυρτάνουσι, ἀναθροίμεθα, καὶ ἐκπολεμήσομεν αὐτούς· Ἐὶ δ' οὐ τοῦτο, παραλῶθτω ὁ Κύριός μου, μὴ ποτε ὑπερασπίσῃ αὐτῶν ὁ Θεὸς αὐτῶν, καὶ ἡττηθώμεν.* Ταῦτα τοῦ Ἀχιὼρ εἰπόντος, ὁ Ὀλοφέρνης θυμῷ ληθθεὶς ἐκέλευσε τοὺς παρεστώσιν αὐτῷ δεῖσαι τὸν Ἀχιὼρ, καὶ ἀπαγαγεῖν, καὶ παραδοῦναι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ἵνα σὺν ἐκείνοις ληθθεῖς κολασθῇ. Οἱ δὲ συλλαβόντες τὸν ἄνδρα ἀπήγαγον εἰς Βαιτουλοῦά. Καὶ οἱ τῆς πόλεως σφενδόνας τοὺς προσιόντας καὶ βέλαιον ἐβαλλον. Κάκεινοι τὸν Ἀχιὼρ δεδεμένον ἴρριψαν ὑπὸ τῆν ὀπίρρειαν, καὶ ὀπίστρεψαν. Οἱ δὲ τῆς πόλεως ἄνδρες καταδόντες, ἔβασαν τὸν Ἀχιὼρ, καὶ εἰς τὴν σφετέραν πόλιν ἀπήγαγον, καὶ εἰς τὸ συμβέθηκος ἐκυνθάνοντο, καὶ εἰς αὐτοὺς ἀπαντα διηγήσατο. Οἱ δὲ τὸν Θεὸν ἐκάλουν εἰς ἄμυναν. Τῇ δ' ἐξῆς Ὀλοφέρνης ἦγεν ἐπὶ Βαιτουλοῦά τὴν στρατιάν, χιλιάδας οὖσαν πεζῶν ἑκατὸν ἐβδομήκοντα, καὶ ἰππέων χιλιάδας δώδεκα, χωρὶς τῶν τῆς ἀποσκευῆς, καὶ ἰστρατοπεδεύσατο παρ' αὐτῇ. Εἶτα ἔγνω μὴ πολεμεῖν, ἀλλὰ τὰ ὕδατα προκαταλαβεῖν, ὅθεν ὕδρευοντο, ἐν ἐκλιπόντες τῇ δέψῃ διαφθαρῶσιν, ἢ τὴν πόλιν αὐτῷ παραδώσουσι. Καὶ περιέστησε μέρος τῆς στρατιᾶς τοὺς ὕδασι φύλακας. Ἐπὶ δὲ τέσσαρα καὶ τριάκοντα ἡμέραις παρακαθημένων τῶν ἐναντιῶν αὐτοῦ, ἐξέλιπε σφίσι τὸ ὕδωρ, καὶ ἠθροίσθη πρὸς τοὺς ὄρνιθας ὁ λαὸς, καὶ ἤξιον ἐκδοῦναι τὴν πόλιν τοῖς ἐναντίοις, καὶ ἑαυτοὺς, ἐν ἣ δουλεύουσιν ἐκείνοις, καὶ ζῆσονται, ἢ κατασφαγῆντες ἀπαλλαγῶσι τῶν ὀδυνῶν. Ὀζίας δὲ τῶν τῆς πόλεως πρόκριτος, Ἔτι, εἶπεν, ἀδελφοὶ μάλινωμεν πάντε ἡμέρας, καὶ εἰ μὲν ἤξει βοήθεια ἐκ Θεοῦ ἡμῖν· εἰ δ' οὐ, ποιήσω κατὰ τὴν συμβουλίαν ὀδυνῶν.

A tum ipsi Ecbatanis regia filius potitus, copiarum suarum imperatorem Holofernem jubet, sejurejurando **139** quo ipse sese obstrinxerat, solvere: et cum magnis copiis iis inferre bellum, qui Medici belli societatem detrectassent, conservatis iis qui se dederent, eorumque urbibus illæsis, contumacibus vero non parcendum, sed et ipsos cædendos, et urbes eorum diripiendas ac vastandas esse. His mandatis acceptis, Holofernes cæteras gentes tractavit ut jussus erat. Israelitas autem armis aggressurus (neque enim illius fidei supplices se committebant) rogabat, quinam illi essent, et quare freti resisterent? Tum Achior Ammanitarum princeps, et originem eorum illi, et qua ratione urbes illas initio occupassent, et vires Dei illorum recenset. His subjicit: *Nunc igitur deliberandum est. Nam si Deo suo peccaverunt, ascendemus, eosque debellabimus: sin minus, prætereat Dominus meus, ne forte illis a Deo suo defensio, nos superemur.* Quæ cum Achior dixisset, Holofernes ira percussus satellites jubet Achio rem victum tradere Israelitis, ut cum illis captus supplicio afficeretur. Bethulliam itaque perducunt hominem, et cum ab oppidanis sagittis et fundis peterentur, Achio rem victo in montis radicibus abjecto, redierunt. Eum oppidani in urbem introduxerunt: et cognita ex eo illius facti causa, Deum vindicem invocaverunt. Postridie Holofernes copiis ad Bethulliam adductis, peditum centum et septuaginta, et equitum duodecim millibus, castra locat. Deinde statuit non gerere bellum, sed fontes occupare, unde aquarentur, ut aut siti perirent, aut urbem traderent: partemque exercitus ad custodiam aquarum mittit. Ita eum diebus triginta quatuor ab hostibus circumsiderentur, aqua destituti cives, magistratus adeunt, pœtentes ut urbem et sese dederent, ut aut conservati servirent hostibus, aut occisi malis liberarentur. Ozias autem civitatis princeps: *Fratres, inquit, dies adhuc quinquæ expectemus: quod si divinitus auxilium nobis obtulerit, bene erit: sin minus, consilium vestrum exsequar.*

D XII. Erat autem in ea urbe vidua nomine Juditha, mulier modesta, cordata et formosa, quæ decreto populi et magistratum audito, **140** Oziam cæterosque magistratus accersitos objurgat, ut qui Deum tentarent, cum dicerent, nisi intra dies quinque auxilium divinitus offerretur, se urbem hostibus tradituros. Illi quamvis eam recte dicere concederent, tamen populi sitim et violentiam opponebant. Tum illa, eos per noctem illam ad portas

urbis præstolari jubet : se cum ancilla sua exituram, neque dicturam prius quid cœpisset consilii, quam rem ipsam perpetrasset. Exitu impetrato, digressis illis, ad preces convertitur : et deposita lugubri ex viduitate vestitu, lota, et unguentis delibuta, amictum hilarem induit, ornamenta sumit, et exornata ad amoris illecebras ancillæ in vasis ferendum dat vinum et oleum, et peram farina, ficulus et panibus plenam : et ea comite urbem egressa, in castra Assyriorum tendit : ab excubitoribus comprehensa, ad Holophernem adducitur, qui ejus formam admiratus, securam esse jussit, nihil enim passuram mali. Tuu illa : *Audi, inquit, domine, verba mea, et quæ Achior dixit, animo tuo non excidant. Verum enim est, Israelitas, ni peccaverint, gladio non imperatum iri. Nunc autem, quia cibus et aqua destituuntur, lege interdictis vesci, et primitias frumenti, viniq̄ue decimas, quæ sacerdotibus attributa, ne attingi quidem ab aliis sus est, absumere decreverunt. Quæ dum et Hierosolymitani statuerint, legatos eo misere, veniam ejus facti petentes. Sic igitur lege violata, non defensi a Deo, in exitum ruent. Quibus ego cognitis, ex urbe profugi, ut interitum vitæ, et nunc apud te manebo, domine : et egressa noctu in vallem, adorabo Deum, ut cum is mihi dixerit, quando peccarint, ego tibi renuntiæ, et te per Judæam Hierosolyma usque perducam, solum quietum in urbis medio collocem.* Holophernes hac oratione delectatus, introduci eam jubet in cellam conclavis sui, et dari quod edat. At illa, se negat illorum cibus usuram, ne sibi fraudi essent : sed iis quos secum attulisset, victitaturam. Cum Holophernes rogaret, ubi ii defecissent, quo victura esset, respondet illi : *Ita tu vivas, Domine, ut non prius cibi hi me deficient, quam Deus mea manu id pegerit, quod decrevit.* Media nocte petiit, ut sibi in vallem egredi liceret ad precandum : concedit Holophernes. Cum ¶ 14 ¶ autem illis triduum ita fecisset, quarto die convivium apparat, et Bagoas eunucho, qui omnibus ejus opibus præerat, mandat, ut Hebrææ mulieri persuaderet, ut ad se veniret. Sibi enim turpe fore, si talem feminam dimisisset, nulla consuetudine cum ea habita. Bagoas Judithæ ait : *Veni ad Dominum meum, ut gloriosa sis in conspectu ejus, et nobiscum composito, eo loco futura, quo ea sunt, quæ degunt in ædibus Nabuchodonosoris.* Juditha igitur exornata ad Holophernem ingreditur, accumbit, ea edit et bibit, quæ ab ancilla sua sibi parata erant. Holophernes obstupefactus, amore illius inflammatur : productoque convivio, et plurimo vino hausto inebriatus, in lectulo se reclinat, mero gravato capite ; digressis omnibus. Bagoas tentorium claudit, sola Juditha in eo relicta. Mandarat autem illa ancillæ, ut exitum suum observaret, egressuram enim esse ad orandum. Sed cum Holophernem vino demersum, et profundissimo somno oppressum videret, invocato Deo. stricto acinace, illius caput resecat ; egressa, ancillæ tradit : abit ut de more precatura. Cunque

Α συνέθεντο λέγειν, ἀντέθεντο δὲ τὴν δίψαν τὴν τοῦ λαοῦ, καὶ τὴν βίαν τὴν ἐξ αὐτοῦ. Κάκεινη στήναι αὐτοὺς τὴν νύκτα ἐπὶ τὴν πύλῃν τῆς πόλεω, ἐνετίλλετο. Αὐτὴ δὲ εἰλεγεν ἐξελεύσεσθαι μετὰ τῆς ἀδρας αὐτῆς, μὴ μέντοι αὐτοῖς ἐρεῖν τὸ παρ' αὐτῆς μελετώμενον, ἕως οὗ πρὸς πρᾶξιν κατευθυνθῆ. Καὶ εἶπον αὐτῇ, Πορεύου· καὶ οἱ μὲν ἀπήλθον. Ἡ δὲ πρὸς παράκλησιν ἐτρέπη τὴν πρὸς Θεόν. Εἶτα ἀποθεμένη τὴν πενθήρη στολὴν τῆς χηρεύσεως, καὶ τὸ σῶμα περικλύσασα ὕδατι, καὶ μύρψ χρισαμένη, στολὴν μετενέβη εὐφρόσυνον, καὶ κόσμον ἑαυτῇ περιέθετο. Καὶ καλλωπισθεῖσα πρὸς τὸ ἐπαγωγότερον, ἔδωκε τῇ θεραπαίῃ φέρειν ἐν ἀγγείοις οἶνον καὶ εἰλαιον, καὶ πῆραν ἀλγῆτων πλήρη, καὶ παλάθης, καὶ ἄρτων, καὶ ἐξῆλθε τῆς πόλεως αὐτὴ καὶ ἡ παιδίσκη αὐτῆς. Ἀπιούσα πρὸς τὴν τῶν Ἀσσυρίων κρημέβλην, καὶ ἐντυχούσα τῇ τῶν ἐναντίων προφυλακῇ, κατεσχέθη, καὶ ἤχηθη πρὸς Ὀλοφέρνην. Ὁ δὲ αὐτῆς τὸ κάλλος θαύμασε, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Μὴ φοβού, ἡκεις γὰρ εἰς σωτηρίαν. Ἐσχὲ δὲ αὐτῷ ἡ γυνή· Δέξαι τοὺς λόγους μου, Κύριε, καὶ ὁ λόγος δὲ ἐλάλησεν Ἀχιώρ, ἦτω ἐν τῇ καρδίᾳ σου· Ἔστι γὰρ ἀληθές, οἱ ἐὰν μὴ ἀμάρτωσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὗ κατεσχύσει ῥομφαία αὐτῶν. Νῦν δὲ ἐπεὶ ἐξέλειπεν αὐτοὺς τὰ βρώμια, καὶ τὸ ὕδωρ, ἐβουλεύσαντο, καὶ τῶν τῷ νόμῳ ἀπηγορευμένων ἀψάσθαι, καὶ τὰς ἀπαρχὰς τοῦ σίτου, καὶ τὰς δεκάτας τοῦ οἴνου τὰς τοῖς ἱερεῦσι τεστηρημένας, ὧν οὐδὲ ψεύσασθαι θεμιτὸν ἕτέρῳ, δαπανῆσαι κεκρίκασιν. Ταῦτα δὲ, καὶ τῶν τῆς Ἰερουσαλὴμ οἰκούντων βεβουλευμένων, ἐστάλκασιν πρὸς τὴν ἐκεῖ γερουσίαν, ἀρᾶσιν ἐπὶ τούτους αἰτούμενοι. Κἄν οὕτω παρανομήσωσιν, οὐκ ἔσται σφίσι ἀμυνα ἐκ Θεοῦ, καὶ εἰς δόλορον ἐκδοθήσονται. Ἀπερ αὐτῇ ἐπιγνοῦσα, ἀποδιδράσκω τῆς πόλεως, Ἰν' ἐκφύγῃ τὸν δόλορον. Καὶ νῦν μενὴν παρὰ σοι, δέσποτα, καὶ ἐξελεύσομαι κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὴν φάραγγα, καὶ προσεύξομαι πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἐρεῖ μοι πότε ἡμάρτωσαν, κἀγὼ σοὶ ἀναγγελώ, καὶ ἄξω σε διὰ τῆς Ἰουδαίας ἕως Ἰερουσαλὴμ, καὶ θήσω τὸν θρόνον σου ἐν μέσῳ αὐτῆς. Καὶ ἤρσαν Ὀλοφέρνη οἱ λόγοι αὐτῆς, καὶ ἐκλείψεν εἰσαχθῆναι αὐτὴν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ ταμείου αὐτοῦ, καὶ δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν. Ἡ δὲ, Οὐ γάργωμαι, ἔφη, ἐκ τῶν δεσμάτων ὑμῶν, μὴ μοι γένηται σκάνδαλον, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐπιφέρωμαι τραφῆσομαι. Καὶ εἶπεν αὐτῇ Ὀλοφέρνης· Εἰ δὲ ἐκλίποι ταῦτα, ἄδωκε σοι τοιαῦτα χορηγηθήσεται ; Ἡ δὲ, Ζῆ ἡ ψυχὴ σου, Κύριε μου, ἀνταπεκρίνατο, οἱ οὐ πρότερον ἐκλείψει μοι τὰ ἐδώδιμα, πρὶν ἂν ὁ Θεὸς ἐν χειρὶ μου ποιήσῃ ἃ ἐβουλεύσατο. Μεσοῦσης δὲ νυκτὸς, ἠτήσατο ἐπὶ τὴν φάραγγα πρὸς προσευχὴν ἐξελεῖν, καὶ Ὀλοφέρνης ἐπέτρεψε, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας οὕτως ἔποιε. Καὶ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ πόντον ἠτοίμασεν Ὀλοφέρνης. Καὶ εἶπε τῷ εὐνούχῳ Βαγῶα· ὅς ἦν τεραστῆκῶς ἐπὶ πάντων τῶν αὐτοῦ· Πείσον δὴ τὴν γυναικὰ τὴν Ἑβραῖαν τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ἡμῶς· αἰσχρὸν γὰρ ἡμῖν, εἰ γυναικὰ τοιαύτην πυρῆσομεν, μὴ αὐτῇ ὀμιλήσαντες.

Καὶ ὁ Βαγῶας εἶπε πρὸς Ἰουδ. θ. *E. 108* πρὸς τὸν **A** κήριόν μου, ἀφασθῆναι κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ κίεσαι μεθ' ἡμῶν οἶνον, καὶ γενηθήσῃ ὡς μία τῶν παραστηκίω· ἐν τῷ οἴκῳ Ναβουχοδονόσορ. Καὶ Ἰουδῆθ κοσμηθεῖσα ἀπέλθε, καὶ εἰσελθούσα πρὸς Ὀλοφέρνην ἀνέπεσε, καὶ ἔφαγε καὶ ἔπιεν ἃ ἠτοίμασεν αὐτῇ ἡ παιδίσκη αὐτῆς. Ἡ δὲ κερδία Ὀλοφέρνην ἐξέστη, καὶ πρὸς ἔρωτα τῆς γυναίκος ἐξεκέλευτο. Καὶ τοῦ πότου παραταθέντος, ἔπιεν ἐκεῖνος οἶνον φρόδρα πολλῶν, καὶ ἐμεθύσθη. Καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τῆς κλήνης αὐτοῦ καρθαρῶν ἐκ τῆς μέθης κατέκειτο· πάντες δὲ ἔρχοντο, καὶ Βαγῶας συνέκλεισε τὴν σκηνὴν, μόνην τὴν Ἰουδῆθ ἐντὸς καταλειποῦς. Ἡ δὲ τῇ θεραπαίνῃ αὐτῆς ἐνετελλάτο, τὴν ἔξοδον αὐτῆς ἐπιτηρεῖν, Ἐξελεύσομαι γὰρ ἐπὶ τὴν προσευχὴν. Ὁ μὲν οὖν Ὀλοφέρνης τῇ μέθῃ **B** καταθεσπαιτισμένος κατέκειτο, καὶ ὑπνον θανάτου ὑπώπτεν ἀδελφόν. Ἡ δὲ τὸν Θεὸν ἐπικαλεσαμένη, καὶ τὸν ἀκινάκην αὐτοῦ σκασαμένη, τὴν αὐτοῦ ἐπέτεμε κεφαλὴν, καὶ ἐξελθούσα τῇ θεραπαίνῃ κέρουεν αὐτὴν, καὶ ἀπῆει ὡς δὴ προσευζομένη κατὰ τὸ σῆνηθες. Ἐγγίσασα δὲ τῇ πόλει αὐτῆς, ἐβόησε τοῖς ἐπὶ τῶν πυλῶν ἀνοῖξαι αὐτῇ. Καὶ εἰσπλοῦσα διηγῆσατο, ὅσα δι' αὐτῆς ἐθαυμάστουσαν ὁ Θεὸς, καὶ τὴν κεφαλὴν Ὀλοφέρνην προήγαγε, καὶ συνέβουλευσεν ἀπικωρῆσαι ταύτην ἐκ τῶν ἐπάλλεων, αὐτοὺς δὲ τὰς πανοπλίας ἐνδυσάμενους ἕμα πρῶτῃ ἐμίλει. Ἰδόντες γὰρ, φησὶν, ἡμᾶς οἱ Ἀσσύριοι, δραμοῦνται ἐπὶ τὴν τοῦ σφῶν ἀρχιστρατήγου σκηνήν, καὶ εὐρόντες αὐτὸν ἀνηρημένον, ἐκστήσουσιν, καὶ φόβος ἐπιπεσεῖται αὐτοῖς, καὶ τραπήσουσιν εἰς φυγήν, καὶ ὅμοις ἐψάθε δαίσιω αὐτῶν, καὶ συγκόψετε αὐτοὺς, καὶ πληρωθήσεται τὰ κελιά τερπῶν. Ταῦτα τοῖς πολιταῖς αὐτῆς συμβουλεύσασα, Καλέσατέ μοι τὸν Ἀχιῶρ, εἶπεν. Καὶ ἐλθόντι τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὀλοφέρνην ὑπέδειξε, καὶ ἐξέστη ὁ ἀνθρώπος, καὶ Ἀνάγγελόν μοι, ἔφη, ὅσα ἐποίησας; Κἀκεῖν πάντων ἐνώπιον διηγῆσατο, ἃ ὁ Θεὸς ἐποίησε δι' αὐτῆς, καὶ ὡς ἀρίων τὴν αὐτῆς σωφροσύνην καὶ χηρείαν ἐτήρησε. Καὶ ὁ Ἀχιῶρ ἐπίστευσε τῷ Θεῷ, καὶ περιετέμθη. Οἱ δὲ τῆς πόλεως ἄρχοντες, καὶ τὸ πλῆθος αὐτῆς, τὴν κεφαλὴν Ὀλοφέρνην τοῦ τείχους ἀπρωρῆκασιν, καὶ ἄλλα κατὰ τὴν συμβουλήν Ἰουδῆθ ἐποίηκασιν. Καὶ τοὺς Ἀσσυρίους ὡς χόρτον συνέκοψαν, καὶ τὴν παρεμβολὴν αὐτῶν διαρπάσαντες, λαφύρων πολλῶν ἐνεπλήσθησαν. Τῇ δὲ Ἰουδῆθ ἡ σκηνὴ Ὀλοφέρνην ἐζήρητο, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, ἃ καὶ ἀνάθημα τῷ Θεῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀπελθούσα ἀνάθετο, καὶ ἦσαν αὐτῷ φθῆν, ἑσπεφανωμένη ἐλαίας θαλλῶν, καὶ παρ' Ἰσραὴλ, καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, καὶ κατεγήρασεν ἐν σωφροσύνῃ, καὶ τέθνηκε, ζήσασα ἑτη πέντε καὶ ἑκατόν. Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν Ἰουδῆθ ἐν τούτοις.

II. Ἐξῆς δ' Ἰσραηλιτῶν ἐπιτετιμημένως, καὶ τὰ **C** κατὰ τὸν Τωβίτ. Τωβίτ· τολύον ἐκ τῆς φυλῆς μὲν κατήγετο Νεφθαλίμ, ἡμιαλώτιστο δὲ ἐν ἡμέραις Ἐνεμεσάρ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων. Ἦν δὲ τὰ πρὸς Θεὸν εὐσεθῆς, καὶ τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαιος, καὶ τῶν συμφυλιτῶν αὐτοῦ· θυόντων τῇ Βάαλ, αὐτῆς ἔθνε τῷ Θεῷ πορευόμενος εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ κατὰ τὰς τοῦ νόμου διαταγὰς τὴν ζωὴν ἐβρόθυμιζεν ἑαυτοῦ, καὶ αἰχμαλωτισθεῖς, οὐκ ἐχρᾶνθη βρώμασιν ἐθνικαῖς. Γέγονε δὲ τῷ Ἐνεμεσάρ ἐντιμος, καὶ ἐκτήσατο περιουσίαν πολλήν, καὶ ταύτης μετεδίδοι τῶν οικειῶν τοῦ γένους τοῖς χηρῶσι. Πορευόμενος δὲ εἰς Μηβίαν παρέθετο ἐνὶ τῶν ἐκεῖ κατοικούντων ὁμοθῶν τῷ Γαμαθλ ἀργυρίου δέκα τάλαντα. Καὶ λαβὼν γυναῖκα τῶν ὁμοφύλων Ἄνναν, υἷον ἐξ αὐτῆς ἔγειναι Τωβίαν. Ἐνεμεσάρ δὲ θανόντος, καὶ τοῦ **D** υἱοῦ αὐτοῦ Σαναχηρείμ τὴν ἀρχὴν διαδεξαμένου τῶν Ἀσσυρίων, καὶ κατὰ τῆς Ἰουδαίας στρατεύσαντος, καὶ αἰσχυρῶς φυγόντος ἐκεῖθεν, ἐπανελθόντος τε εἰς

urbis suae propinquasset, portarum custodes aperire jubet : intronmissa, quae miracula Deus ipsius opera edidisset, commemorat : Holophernis caput profert, id e propugnaculis suspendendum esse monet, et armatos mane egredi : Nam, ubi vos inquit, viderint Assyrii, ad imperatoris sui tabernaculum concurrent, et ejus caede perterrefacti, fugam facient. Vos eos insecuti ita caedatis, ut campi caeteribus impleantur. Quae cum eives suos monuisset, Achiori accessit caput Holophernis monstrat : quo ille conspecto, attonitus peccat, ut quid egisset, sibi recenseret. Cum autem illa in conspectu totius populi quae Deus per ipsam fecisset, narraret, utque castitatem et viduitatem s iam inviolatam conservasset, credidit Achior Deo, et circumcisis est. **B** Magistratus vero et populus urbis, capite Holophernis de pinnaculo suspensio, caeteraque de Judithae consilio exsecuti, Assyrios instar graminis ceciderunt ; magnaque copia spoliiorum potiti, Judithae tabernaculum Holophernis attribuerunt : quod illa Hierosolyma profecta, Deo consecravit, eique cum omnibus Israelitis canticum cecinit, 149 oleagineo ramo coronata : et reversa domum, in castitate consenuit, mortua cum vixisset annos quinque et centum. Et hic eventus fuit Judithae.

XIII. Nunc series narrationis postulat, ut et Tobiti historiam breviter percurramus. Is igitur e tribu Nephthalia oriundus, captus fuerat temporibus Enemesaris regis Assyriorum : homo pius erga Deum, et justus adversus homines : cumque tribules ejus Baali immolarent, ipse Hierosolyma proficiscens sacrificabat Deo, vita ex legis mandatis instituta. In captivitate non contaminatus fuit cibis gentilibus : conciliataque sibi Enemesaris gratia, de opibus, quas magnas pararat, impertiebat egenis popularium suorum. Cum autem in Media popularium suorum Gamaelum decem argenti talenta : ductaque uxore suae gentis Anna, Tobiam filium ex ea suscepit. Enemesare mortuo, Senacherimus filius regni Assyriorum successor, cum bello Judaeis illato, fuede profligatus esset, domum reversus, per iracundiam ex dolore cladis multos Israelitarum occidit. Eos Tobitus noctu sepeliebat. Quamobrem

delatus apud regem, eum quaereretur, ipse fugam capit, et facultates ejus omnes diripiuntur. Necdum dies quinquaginta exierant, cum Senacherimo a suis filiis occiso, parricidae perterriti in exilium profugunt: et alius ejus filius Nachordan regnum paternum suscipit, qui Tobiti cognatum, Achiacharum nomine, suarum rerum procuratorem constituit, cujus intercessione Tobitus rege exorato Niniven revertitur. Festo Pentecostes, quod septenis hebdomadibus Judæi celebrabant, Tobitus lauto prandio apparato, filio mandat, ut quencunque fratrum inopem et Domini memorem videret, eum ad epulas adduceret. Tobias egressus revertitur, patri nuntians, popularium quemdam strangulatum in foro jacere. Statim abit Tobitus, cadaver sublatum domum portat, et post solis occasum sepelit. A sepultura reversus, domum non ingreditur: ut qui ex lege impurus esset, contacto cadavere. Sed juxta parietem in atrio dormit, in quo passerculi nidulati, excrementa alvi in **143** oculo dejecerunt. Unde cæcatus Tobitus, et ad egestatem redactus, ab uxore nente alebatur: quæ aliquando mercede accepta, auctarii vice hædum etiam retulerat, cujus balatu auditu, rogabat, num furto sublatus esset? Respondente illa dono sibi datum esse, instabat, si furtivus esset, ut suis dominis restitueretur. Mulier dolore commota, et maritum ob nimium justitiæ studium veluti subsannans: *Ubi, inquit, sunt elemosynæ tuæ, et justitiæ tuæ?* his verbis Tobitus perturbatus et lacrymans, mortem a Deo exoptat. Cæterum accidit, ut eodem die Ecbatanis Mediæ Sara filia Raguelis a paternis ancillis maledicis lacesseretur, quasi maritus suos suffocaret, cum septies desponsa, neque ulli nup'a fuisset. Nam dæmonium quoddam, nomine Asmodæus, illos ad eam ingredientes, suffocabat. Ea contumeliæ inpatientis, de suspendio defiborabat. Sed ne patri suo luctui et dedecori esset, ab eo sibi temperat; et ad preces conversa, Deum invocat, mortem optans, et liberationem ab opprobriis, aut clementem melioris fortunæ adeptionem, qua et ipsa ignominiam effugeret. Utriusque autem preces exauditæ sunt: missusque a Deo Raphael archangelus, qui et Tobiti cæcitatē curaret, et Saram Tobitæ desponderet, et Asmodæum malum dæmonium vinciret, ne quid Tobitæ noceret, Sara ducta. Tobitus igitur filium Tobiam vocat, multa monet, denique exponit: se apud Gamaelum Gobraiæ filium qui Ragis Medicis degat, decem argenti talenta deposuisse, jubet ut ea recipiat, reddito chirographo, et comitem mercede conducat. Is dum comitem quaerit, in Raphaelē archangelum incidit, qui virili specie illi oblatu, proflēbatur se scire viam et ædes Gamaeli, et ejus fore comitem. Eo igitur adhibito, quasi homo esset, Azarias nomine, iter ingreditur: juxta Tigrim fluvium pernoctant. Cum autem Tobias fluvium ingressus esset ut se ablueret, exsiliit inde piscis, adolescentem devoraturus. At angelus ut piscem apprehendat, et portra-

τὰ οἰκία, καὶ θυμῷ διὰ τὴν ἤτταν ἀποκτινύντος πλειστοῦ; τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐθάπτεν αὐτοὺς νυκτὸς ὁ Ἰωβίτ. Γνωσθεὶς δὲ τοῦτο ποιῶν, καὶ ζητούμενος, ἔφυγε, καὶ τὰ τῆς οἰκίας, αὐτοῦ διήρπαστο ἑξὺμπαντα. Οὕτω δὲ πενήκοντα παρελθουσῶν ἡμερῶν, ὁ μὲν Συναχηρεῖα ὑπὸ τῶν υἱῶν ἀνήρητο, καὶ οἱ μὲν πατροκτόνοι δεισαντες ἔφυγον. Ἄλλος δὲ παῖς ἐκείνου Ναχορδῶν τὴν βασιλείαν τὴν πατρικὴν διεδέξατο, ὃς συγγενὴ τοῦ Ἰωβίτ κατέστησε τῶν αὐτοῦ πραγμάτων διοικητὴν, Ἀχιάχαρ κλιούμενον. Κακῆνος ἐδέξθη τοῦ βασιλεῦς περὶ Ἰωβίτ, καὶ ἐπαῆλθεν εἰς Νινευί. Ἐνοστάτης δὲ Πεντηκοστῆς, ἦν καθ' ἑπτὰ ἑβδομάδας ἑώρατον Ἰουδαῖοι, ἄριστον ἡτοιμάσθη τῷ Ἰωβίτ θαψίλης. Λέγει εὖν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωβίτ· Πορεύθητι, τέκνον, καὶ ἀγαγε ὄν ἐν εὐρῆς τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἐνδεῆ μεμνημένον τοῦ Κυρίου, μεθίσχοντα τροπέης ἡμῶν. Ὁ δὲ πορευθεὶς, ἀντέστρεψε, λέγων· Εἰς ἐκ τοῦ γένους ἡμῶν ἰστραγαλωμένος ἐβρίπται ἐν τῇ ἀγορᾷ. Καὶ ὁ Ἰωβίτ εὐθὺς ἀπῆλθε, καὶ ἀνελόμενος τὸν νεκρὸν, εἰς τὴν οἰκίαν ἐκόμισε. Δύτος δὲ τοῦ ἡλίου θάψεν αὐτὸν, καὶ ἐπανελθὼν, οὐκ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν, οἷα κατὰ τὸν νόμον ἀκάθαρτος, ὡς ἀψάμενος τοῦ νεκροῦ, ἀλλ' ἐκοιμήθη παρὰ τὸν τοίχον ἐν τῇ αὐλῇ. Στρουθία δὲ ἐν τῷ τοίχῳ διανυκτερεύοντα, ἀφώδυσαν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἐξ ὧν λευκώματα συνέθισαν ἐν αὐτοῖς, καὶ τούτων πεπρωτο ὁ Ἰωβίτ. Ἐν ἐνδεῆ δὲ γεγονῶς, ὑπὸ τῆς γυναίκος μεσῶν νηθοῦσης ἐτρέφετο. Καὶ ποτε μετὸν λαβοῦσα, καὶ ἐπ' αὐτῷ προσελήφθη καὶ ἔρπον, ἔχε πρὸς τὸν Ἰωβίτ. Καὶ ἀκούσας τῆς κραυγῆς τοῦ ἔριφου, ἤρῳτα μὴ ποτε κλοπιμαῖος εἴη. Ἡ δὲ, ἄωρον, εἶπε, μοι δέδοται ἐπὶ τῷ μεσῶ. Καὶ ὃς ἐνέκειτο λέγων, *Εἰ κλοπιμαῖον ἔστιν, ἀποδοθήτω τοῖς κυρίοις αὐτοῦ.* Περιελάγησάν τε ἡ γυνὴ, καὶ οἶονε τὴν ἄνδρα ἐπὶ τῇ ἀκριβεῖ τῷ δικαίῳ ἐπὶ χλευάζουσα, *Ποῦ εἰσιν αἱ ἐλεημοσύναι σου, καὶ αἱ δικαιοσύναι σου;* ἔφη. Καὶ ὁ Ἰωβίτ ἐδάκρυσε συγχυθεὶς, καὶ ἦγει τὸν θεὸν ἀπαλλαγῆναι τοῦ ζῆν. Καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐν Ἐκβιτάνοις τῆς Μηδίας συνέπεισεν ὄνειδισθῆναι Σάρβρον τὴν θυγατέρα Παγωὴλ ὑπὸ παιδοκῶν τοῦ πατρὸς αὐτῆς, ὡς τοὺς ἄνδρας αὐτῆς ἀποπνίγουσαν, καὶ ἐπὶ μὲν συζευχθεῖσαν, οὐδενὶ δὲ αὐτῶν γενομένην. Δαιμόνιον γάρ τι, Ἀσμοδαῖος καλούμενον, ἐθανάτω αὐτοὺς πρὸς αὐτὴν εἰδόντας. Ἡ δὲ μὴ φέρουσα τὸν ὄνειδισμόν, ἀτάχασθαι ἐβουλεύσατο. Ἄλλ' ἵνα μὴ πένθο; καὶ θνεῖς; δῶ τῷ πατρὶ αὐτῆς, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν· εἰς προσευχὴν δὲ στάσα, ἐπακαλέσατο τὸν θεὸν, αἰτουμένη θανεῖν, καὶ ἀπαλλαγῆναι τῶν ὄνειδισμῶν, ἢ οἰκτερηθῆναι, καὶ οὕτως αὐθις τὸ θνεῖς ἐκφυγεῖν. Εἰσηκούσθη οὖν ἡ προσευχὴ καὶ ἀμφεῖ. Καὶ ἀπιστάλη πρὸς τὸ θεὸν· *Ραφαὴλ ὁ ἀρχάγγελος, ἴασασθαι μὲν τὴν πῆρωσιν τῷ Ἰωβίτ, τὴν Σάρβρον δὲ τῷ Ἰωβίτ μνηστεύσασθαι, καὶ δῆσαι τὸν Ἀσμοδαῖον τὸ πονηρὸν δαιμόνιον, ὥστε μὴ τι κακὸν τῷ Ἰωβίτ ἐργάσασθαι, εἰ τὴν Σάρβρον ἀγάγοιτο.* Καλέσας δὲ ὁ Ἰωβίτ τὸν Ἰωβίαν τὸν παῖδα αὐτοῦ, καὶ παραινέσας πολλὰ, τέλο; ἔφη αὐτῷ· *Δίκα τάλαντα ἀργυρίου παρ-*

ἐπέμψεν Γαμαήλ τῷ τοῦ Γωβρία ἐν Πάγοις τῆς Actum in terram dissecet, hortatur ejusque cor, Αἰθίας. Πορευθεὶς οὖν λάβε ταῦτα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ jecur et fel diligenter asservet.

τὸ περὶ τούτων χειρόγραφον, καὶ ἐνετεταγὸς ζητῆσαι ἀνθρώπων, δε μισοῦ αὐτῷ συμπορεύεται. Καὶ ζητῶν συνοδοπόρον, ἐντυγχάνει τῷ ἀραγαγγίῳ Ραφαήλ, ἐν αἰδέϊ ἀνδρὸς φανέντι αὐτῷ, καὶ ἐπαγγελλομένην εἶδέναι τὴν ὄψιν, καὶ τὸν οἶκον τοῦ Γαμαήλ, καὶ σὺν αὐτῷ πορευθῆναι. Καὶ παραλαβὼν αὐτὸν οὗ ἀνθρώπου Ἀζαρίαν καλούμενον, ἀπέηκε. Καὶ ἤλθον ἐσπέρας ἐπὶ τὸν Τίγρην τὸν ποταμὸν, καὶ ὑψίσθησαν ἐκεῖ. Τωβίας δὲ εἰσέδου τὸν ποταμὸν περικλύσασθαι, καὶ ἀνέθορον ἐκεῖθεν ἰχθύος καταπιεῖν τὸ μείρακιον. Ὁ δὲ ἄγγελος ἐπιλαβέσθαι αὐτῷ τοῦ ἰχθύος παρεκελεύσατο, καὶ ἐκκυσθέντα αὐτὸν εἰς τὴν γῆν ἀνατεθειῆναι εἶπε, καὶ λαβεῖν ὑπέθετο τῷ Τωβίᾳ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ τὸ ἥπαρ καὶ τὴν χολήν, καὶ διατηρεῖν ἀσφαλῶς.

14. Ὁ δὲ ἐπορεύοντο, καὶ ἤγγιζον Ἐκβατάνοις, ἐπὶ Τωβίας. Ἄδελφὲ Ἀζαρία, εἰς τί χρησιμῆσυσσὺν ἡμῖν ἡ καρδία τοῦ ἰχθύος, καὶ τὸ ἥπαρ καὶ ἡ χολή; Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· Ἡ καρδία, καὶ τὸ ἥπαρ θυμώμενα, δάμνουσι δαίμονας, ἐάν τι ἐνεθλώσιν. Ἡ δὲ χολή ἐγχευμένη δμασι λευκώματα ἐχῶσι, καθαίρει ταῦτα, καὶ δίδωσι τὸ ἄρῳ. Ἦδη δὲ τοῖς Ἐκβατάνοις προσήγγισαν· καὶ φησι τῷ Τωβίᾳ ὁ ἄγγελος· Σήμερον αὐλισθησόμεθα παρὰ Ραγουήλ συγγενεῖ σου τυγχάνοντι, ᾧ θυγάτηρ Σάρρα ἐστὶ, ἡρόνημα καὶ καλή, καὶ λαλήσω περὶ αὐτῆς δοθῆναι σοι εἰς γυναῖκα. Ὁ δὲ, Ἀκήκοα, ἐφη, τὸ κομίσασθαι ἐκδεδοσθαι ἀνδράσιν ἐπτά, καὶ πάντες ἐν τῷ θυμῷ θανατῶν, δεῖ ἔρᾳ τούτου δαιμόνιον, καὶ τοὺς αὐτὸ μνηστειουσαμένους ἀπόλλυσι, καὶ ἐδόουκα μὴ καὶ αὐτὸς ἀναρῶθῃ παρ' αὐτοῦ. Καὶ ὁ ἄγγελος, Ἀκουσόν μου, φησί, καὶ μηδέ σοι τοῦ δαιμονίου λόγος. Ἐὰν γὰρ ἐλθῆς εἰς τὸν θυμῶνα, ἀνθραξίν ἐπίθεις ἐκ τῆς καρδίας τοῦ ἰχθύος, καὶ ἐκ τοῦ ἥπατος, καὶ σφύξεται τὸ δαιμόνιον τὴν ὄσμην αὐτῶν ὀσφρανθῆν, καὶ οὐκέτι ἐπαρκεύεται. Καλεισθῆλον εἰς τὸν οἶκον Ραγουήλ, καὶ μεθ' ἡμετέρων περὶ Τωβία, δεῖ νιός ἐστι τοῦ Τωβίτ, κτεφλησεν αὐτόν. Καὶ ἀκούσας δεῖ πεπῆρωται ὁ Τωβίτ, ἐκλαυσε, καὶ ἀσμένως αὐτοῦ ἐδέξατο. Ὁ δὲ ἄγγελος, ἐφη τῷ Ραγουήλ, συζεύξα· αὐτῷ τὴν Σάρραν. Κακείνος κατένευσε· καὶ καλέσας τὴν θυγάτηρα, καὶ τῆς χειρὸς αὐτῆς λαβόμενος, κατέδωκεν αὐτῇ τῷ Τωβίᾳ· καὶ λαλῶν βιβλίον, ἔγραψε συγγραφῆν. Μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον ἐσθήγαγον εἰς τὸ ταμίειον πρὸς αὐτὴν τὸν Τωβίαν. Ὁ δὲ ἀπῶν, ἐλαβεν ἀνθρακας, καὶ ἐπίθεις ἐκ τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἥπατος τοῦ ἰχθύος, ἐκάπνισα, καὶ ἡ ὄσμη τούτων ἐφυγέλευσε τὸ δαιμόνιον. Ραγουήλ δὲ μεθ' ἡμετέρων ἐπέμψεν μίαν τῶν παιδικῶν ἰδεῖν, εἰ ζῆ ὁ Τωβίας. Τῆς δὲ ἀναστρεψάσης, καὶ ζῆν λέγουσῆς αὐτόν, ἐλόγησεν ὁ Ραγουήλ τὸν Θεόν. Εἶπε δὲ πρὸς Τωβίαν· Ἐορτάσωμεν τοὺς γάμους ἐφ' ἡμέρας δέκα καὶ ἐσσομας, καὶ οὐκ ἐξελίσθη ἐντεῦθεν πρὸ τοῦ τούτου κατὰ λῶειν. Καὶ τότε λυθὼν τὴν ἡμισηταίαν μίσηται τῶν ὑπαρχόντων μοῦ, πορεύου· τὰ δὲ γέλοια ἀγγασθε θανάτους ἡμοῦ, καὶ τῆς τοῦ βίου μοι κοινωτοῦ. Φησὶν οὖν ὁ Τωβίας πρὸς Ραφαήλ· Ἄδελφὲ Ἀζαρία, λάβε μοι τὸ χειρόγραφον, καὶ πορευθήτω ἐν Πάγοις παρὰ Γαμαήλ, καὶ κομίσει τὸ ἀργύριον· εἰ γὰρ χρονίσωμεν, ὁ πατήρ μου σφόδρα ὀδυνηθήσεται. Καὶ ἀπῆλθεν ὁ ἄγγελος, καὶ ἐνεχείρισεν τῷ Γαμαήλ τὸ χειρόγραφον, καὶ ἔλαβε τὸ ἀργύριον, καὶ ὑπέστρεψεν. Ἦδη δὲ παρελ-

XIV. Cum prope Ecbatana venissent, Tobias, Frater Azaria, inquit, 144 quis nobis usus est cordis, jecoris et fellis piscis? Respondet ille, cordis et jecoris suffitu fugari dæmones, si cui sint molesti; fel inunctum oculis, albuginem detrahere, et restituere visum. Præcrea Tobias ait, se in urbe apud Raguelem cognatum ejus pernoctaturos, cui filia sit Sara, cordata et formosa: eam se illi uxorem petiturum. Tum adolecens: *Audivi*, inquit, puellam septem viris fuisse elocatum, qui omnes in thalamo nuptiali perierint. Nam a dæmonio adamari, quod sponso illius perimat. Verear itaque, ne et mihi idem usu veniat. Cui angelus, *Me*, inquit, audi, neque ulla dæmonii ratione habita: ubi in thalamum veneris, portionem de corde et jecore piscis carbonibus imposito. Dæmonium enim odore illo profugatum, nunquam redibit. Cum ingressi essent ades, et Raguele Tobiam Tobiti filium esse cognovisset, utrumque humaniter excipit, adolescentem deosculatur, et patris ejus calamitatem deplorat. Angelo autem a Raguele petente, ut Tobias Saram desponderet: cum annuisset pater, et filiam accersisset, puellam manu prehensam Tobias tradit, et libellum matrimonii conficit. A cœna Tobias in conclave ad illum introductus, corde et jecore piscis carbonibus imposito, cubiculum suffumigat, eoque nidore fugat dæmonium. Raguele autem, cum diluxisset, ancillam misit, visum au adhuc viveret Tobias: quæ cum eum saluum esse renuntiasset, laudato Deo; Tobias ait: *Nuptias per quatuordecim dies celebrabimus, nec ante eos elapsos te dimittam: post, accepto mearum opum semisse, discedes: reliqua me, vitæque mee socia defuncta, accipietis* Tobias igitur ad Raphaelem ait: *Frater Azaria, capere chirographum meum, et Rague Medica profectus, ad Gamaelum, argentum asser.* Nam si diu morabimur, pater meus vehementer angetur. Abiit angelus, dato Gamaeli chirographo, argenteoque accepto revertitur. Elapsis nuptiarum diebus, Tobias petita a Raguele venia, uxoreque sua, cum semisse bonorum soceri accepta, discedit. Cum autem jam Ninivæ appropinquarent, angelus ei ait: *Præcurramus, et præparemus ædes: tu vero fel piscis in manus sumito, ut aperiantur oculi patris tui. Nam ubi tu eos inunxeris, et ille ex morsa confricaverit, albuginem 145 detrahet.* Mater porro ejus sedebat, reditum filii expectans: eo conspecto, adventum ejus Tobito nuntiat, propereque accurrens, filium deosculata: *Vidi te*, inquit, fili, neque mihi posthac mors cura

est. Tobitus vero ad januam exiens impingit; sed Tobias eo apprehenso, felle inunxit ejus oculos: quos ubi ille compunctos defricuit, albugo inde squamarum instar decidit. Viso igitur filio laudat Deum: cumque audisset, quid ei apud Medos accidisset, egressus est sponsæ obviam, et bene precatus. Ninivitarum autem, cum eum videre cernerent, et magnifica Dei opera audirent, mirabantur. Dixit autem Tobitus filio, ut suo comiti mercedem cum auctario daret. Verum Tobias: *Pater, inquit, equum est eum semissem eorum omnium quæ attulit, accipere.* Et Raphaeli ait: *Mi frater Azaria, sume dimidium eorum omnium quæ attulisti, et bene ambula.* Tum angelus utrumque seducit, et eis opera Dei magnifica recensens, se Raphaelem esse ait: nec sua sponte venisse, sed a Deo esse misum: monet ut Deum celebrent, ejusque in se beneficentiam prædicent. *Nam arcanum, inquit, regis celure bonum est; Dei autem opera sunt celebranda et extollenda.* Illi his auditis, ad pedes ejus sunt prolapsi: sed cum surrexissent, eum non viderunt amplius, et prædicarunt miracula divinitus in se edita. Natus erat Tobitus, cum visum amitteret, annos quinquaginta octo, eumque post annos octo recuperavit, et ab eo tempore magis etiam veritus est Deum, et majus virtutis studium habuit. Cum plane consenuisset, Tobix dixit: *Ego, fili, plane consenui, jamjam moriturus. Tu vero cum liberis tuis proficiscere in Mediam. Persuasum enim habeo, ea quæ Jonas de Ninives excidio prædixit, eventura esse. Hierosolyma item fore deserta, et templum combustum iri: sed Deo urbi reconciliato, populum reversurum, et eam instauraturum. Tu vero legem observato, et misericors esto et justus.* His filio mandatis exspiravit, annos centum quinquaginta octo natus. Eo Tobias una cum matre honorifice sepulto, cum uxore Ecbatana Medix ad socerum Raguel proficiscitur: quem cum et ipsam natu grandem sepelisset, hæreditatem ejus adit. Mortuus est et Tobias, 146 annos natus centum viginti septem, audivitque, priusquam obiret, excidium Ninives a Nabuchodonosore et Assyrilis captæ.

ὅτε τὴν θρασὶν αὐτοῦ ἀπέλειπεν, ἐτῶν πεντήκοντα εἰς τὸ ὄφιν, καὶ ἦν μᾶλλον ἔκτοτε φοβούμενος τὸν θεόν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐργαζόμενος. Γεγηρακῶς δὲ εἰς ἔξατον, λέγει τῷ υἱῷ αὐτοῦ· Τέκνον, ἰδοὺ γηγήρακα, καὶ πρὸς τῷ θανεῖν εἰμι· σὺ δὲ λάβε τοὺς υἱούς σου, καὶ ἀπελθε εἰς Μηδίαν. Πέπεισμαι γάρ, ὅτι ὅσα προσέειπεν Ἰωνᾶς περὶ Νινευί, ὡς καταστραφήσεται, γενήσονται, καὶ ὅτι Ἱεροσόλυμα ἔρημα ἕσται, καὶ ὁ ναὸς κατακλυθήσεται, καὶ πάλιν ἐλεήσει τὴν πόλιν ὁ θεός, καὶ ἐπιστρέψει ὁ λαός, καὶ οἰκοδομήσει αὐτήν. Σὺ δὲ τήρησον τὸν νόμον, καὶ γίνου ἐλεήμων καὶ δίκαιος. Καὶ τοιαῦτα ἐντείλαμενος τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἐξέλιπεν, ἐτῶν γενόμενος ἑκατὸν πενήκοντα καὶ ὀκτώ· καὶ ἔθαψεν αὐτὸν ἐντίμως Τωβίας, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῆς γυναῖκος αὐτοῦ εἰς Ἐκβάτανα πρὸς Ῥαγουήλ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ, καὶ ἔθαψε κακείνους γηράσαντα, καὶ ἐκλήρονόμησεν αὐτόν. Ἀπέθανε δὲ Τωβίας, ἐτῶν ἑκατὸν εἰκοσι καὶ ἑπτὰ ἐν Ἐκβάτανοις τῆς Μηδίας, καὶ ἤκουσε πρὸ τοῦ θανεῖν τὴν ἀπώλειαν Νινευί, ἀλχημαλωτισθείσης ὑπὸ Ναβουγιδονόσορ καὶ Ἀσσυρίων.

XV. Omnis igitur Hebræorum populus, ut jam

Α θουσῶν τῶν τοῦ γάμου ἡμερῶν, Ἐξαπίστειλόν με, τῷ Ῥαγουήλ ὁ Τωβίας φησί. Καὶ λαβὼν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὸ ἡμεῖς τῶν ὑπαρχόντων τῷ Ῥαγουήλ, ἀφηί. Ἄρτι δὲ πλησίον γενομένων τῆς Νινευί, φησὶν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν· Προδράμωμεν ἔμπροσθεν, ἐτοιμάσωμεν τὴν οἰκίαν. Λάβε ἔμετὰ χειρὸς τὴν χολιήν τοῦ ἰχθύος, καὶ ἀνολίξει τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ ὁ πατήρ σου· σὺ δὲ ἔγγρισον αὐτούς τῇ χολιῇ, καὶ δηχθεὶς διατρέψει αὐτούς, καὶ ἀποβαλεῖ τὰ λευκώματα. Ἦ δὲ μήτηρ αὐτοῦ ἐκάθητο τρυψα τὴν ἕδον· καὶ ὡς ἔγνω τὸν υἱὸν αὐτῆς ἐρχόμενον, σπούσασα, φησὶ τῷ Τωβίτ· Ἐρχεται ὁ υἱός σου. Καὶ προσδραμούσα, κατεφίλησεν αὐτόν, καὶ εἶπεν· Εἶδόν σε, καί, καὶ νῦν, εἰ θανοῦμαι, σὺ μέλόν μοι. Τωβίτ δὲ ἐξῆλθε πρὸς τὴν θύραν Β προσκόπτων, καὶ ὁ Τωβίας αὐτοῦ ἐπελάβετο, καὶ ἐπέχρισε τὴν χολιήν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ, καὶ συναδέχθησιν, καὶ διέτριψεν αὐτούς, καὶ ἐλείπισθη ἀπ' αὐτῶν τὰ λευκώματα. Καὶ ἰδὼν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, εὐλόγησε τὸν θεόν. Καὶ ὡς ἀπηγγέλη τῷ Τωβίτ τὰ γεγονότα τῷ Τωβίτ ἐν Μηδίᾳ, ἐξῆλθε Τωβίτ εἰς συνάντησιν τῆς νέμφης αὐτοῦ. Καὶ ἰδὼν αὐτήν, εὐλόγησεν αὐτήν. Οἱ δὲ ἐν τῇ Νινευί ἐρώντες· αὐτὴν βλέποντα, καὶ ἀκηκότες ὅσα ἐποίησεν ὁ θεός μεγαλαῖα, ἐθαύμαζον. Εἶπε δὲ Τωβίτ τῷ υἱῷ αὐτοῦ· Ἄδς δὴ, τέκνον, τὸν μισθὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ συνελθόντι σοι, μᾶλλον μέντοι καὶ προσθεῖναι αὐτῷ δεῖ. Ὁ δὲ, Πάτερ, ἐφη, τὰ ἡμίση λάβεῖν ὡρ ἐνηγοῦς, δίκαιός ἐστι. Καὶ εἶπε τῷ Ῥαφαήλ· Λάβε μοι, ἀδελφεῖ Ἀζαρία, τὸ ἡμῶν πάντων ὡρ ἐνηγοῦχαμεν, καὶ πορεύου ὑγαίνων. Τότε καλέσας κατὰ μόνος τοῦς δύο ὁ ἄγγελος ἀπήγγειλεν ἅπαν τὰ μεγαλεῖα, ὅ ἐποίησε μετ' αὐτῶν ὁ θεός. Καὶ εἶπεν εἶναι ὁ Ῥαφαήλ, καὶ μὴ ἀπ' αὐτοῦ παραγενέσθαι, ἀλλὰ σταλῆναι ὑπὸ θεοῦ. Καὶ παρήνευσεν αὐτούς εὐλογεῖν τὸν θεόν, καὶ ἐξομολογεῖσθαι ὅσα ἐποίησε μετ' αὐτῶν. Μυστήριον μὲν γὰρ βασιλέως, ἐφη, κρύπτειν καλόν· τὰ δὲ ἔργα τοῦ θεοῦ ἀνακηρύττειν ἐνδοξόν (87). Οἱ δὲ, ἀκούσαντες ταῦτα, ἔπεσον ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἀναστάντες οὐκέτι αὐτὸν εἶδον, καὶ ἀνωμολογοῦντο τῷ θεῷ ἀπ' ὧν μετ' αὐτῶν θαυμασίων ἐποίησεν. Ἦν δὲ Τωβίτ, ἔπεσον ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ μετὰ ἔτη ὀκτώ ἀποκατέστη πάλιν τὸν θεόν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐργαζόμενος. Γεγηρακῶς δὲ εἰς ἔξατον, λέγει τῷ υἱῷ αὐτοῦ· Τέκνον, ἰδοὺ γηγήρακα, καὶ πρὸς τῷ θανεῖν εἰμι· σὺ δὲ λάβε τοὺς υἱούς σου, καὶ ἀπελθε εἰς Μηδίαν. Πέπεισμαι γάρ, ὅτι ὅσα προσέειπεν Ἰωνᾶς περὶ Νινευί, ὡς καταστραφήσεται, γενήσονται, καὶ ὅτι Ἱεροσόλυμα ἔρημα ἕσται, καὶ ὁ ναὸς κατακλυθήσεται, καὶ πάλιν ἐλεήσει τὴν πόλιν ὁ θεός, καὶ ἐπιστρέψει ὁ λαός, καὶ οἰκοδομήσει αὐτήν. Σὺ δὲ τήρησον τὸν νόμον, καὶ γίνου ἐλεήμων καὶ δίκαιος. Καὶ τοιαῦτα ἐντείλαμενος τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἐξέλιπεν, ἐτῶν γενόμενος ἑκατὸν πενήκοντα καὶ ὀκτώ· καὶ ἔθαψεν αὐτὸν ἐντίμως Τωβίας, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῆς γυναῖκος αὐτοῦ εἰς Ἐκβάτανα πρὸς Ῥαγουήλ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ, καὶ ἔθαψε κακείνους γηράσαντα, καὶ ἐκλήρονόμησεν αὐτόν. Ἀπέθανε δὲ Τωβίας, ἐτῶν ἑκατὸν εἰκοσι καὶ ἑπτὰ ἐν Ἐκβάτανοις τῆς Μηδίας, καὶ ἤκουσε πρὸ τοῦ θανεῖν τὴν ἀπώλειαν Νινευί, ἀλχημαλωτισθείσης ὑπὸ Ναβουγιδονόσορ καὶ Ἀσσυρίων.

IE'. Τὸ μὲν οὖν σύμπαν τῶν Ἑβραίων ἔθνος, ὡς;

Varia lectiones et notæ.

(87) Ἀνακηρύττειν ἐνδοξόν. Alter codex et mss. Reg. et Colb. habent ἐνδοξόν. Utrumque commode

legi potest, si ἐνδόξως ad verbum ἀνακηρύττειν et καλὸν per zeugma repetatur, inquit Wolfius.

ἤδη Ιστόρηται, θρυάλωτον παρὰ τῶν Ἀσσυρίων γεόμενον, μετακίσθη, καὶ ἔρημος ἢ Ἐρουσαλήμ καταλείπτο, οὐ πρότερόν τε τῆς αἰχμαλωσίας ἐλύθη, πρὶν ἢ τῶν Ἀσσυρίων καταλύθη ἀρχὴ κατὰ τὴν προφητικὴν προαγόρευσιν ὑπὸ Μήδων τε καὶ Περσῶν, καὶ οἱ ἑβδομήκοντα παρήλθον ἑνιαυτοί, οὓς ὁ προφήτης Ἰερειμίας προανεφώνησεν. Οὐκ ἄκαιρον δ' ἂν εἶη καὶ τῆς τῶν Ἀσσυρίων βασιλείας ἐπιτεταμημένως διεξελαθεῖν τὴν καθάρσειν. καὶ δεῖξαι τὴν προφητικὴν ἀληθεύουσαν πρόβησιν, τὴν ὑπὸ Μήδων καὶ Περσῶν μέλλειν αὐτὴν καταλυθῆσθαι (88) προθεσπίασαν· ἔχει τε οὕτως. Βασιλεῖσι καθ' ἑαυτὰς ἦσαν ἢ τῶν Μήδων καὶ ἢ Περσῶν· καὶ τῆς μὲν ἦρχεν ὁ Ἀστυάγης, ὁ Καμβύσης δὲ τῆς Περσῶν. Σύνψυκα· δ' οὗτος τῆ Ἀστυάγου θυγατρὶ καλουμένῃ Μανδάνῃ, ἧτις παῖδα τῷ Καμβύσῃ τὸν Κύρον ἐγένετο, ὃς τοῖς τῶν Περσῶν νόμοις τραφεῖς, ἀνδρείοτάτος τε καὶ σωφρονέστατος, κωνυχῆς τε καὶ δικαιοτάτος γέγονε. Τὰ δὲ νόμιμα τῶν Περσῶν τοιαῦτα ἦσαν, ὡς Ξενοφῶν συνεγράψατο. Ἦν αὐτοῖς ἀγορὰ (89) ἐλευθέρη καλουμένη, καθ' ἣν τὰ τε βασιλεία σφίσι, καὶ τὰ ἄλλα ἀρχαῖα πεποιήτο, ὧν τὰ ὄνια καὶ οἱ ἀγοραῖοι καὶ ἡ ταύτων τύρρη καὶ αἱ φωναὶ ἀπελήλκοντο, ἵνα μὴ τῆ τῶν παιδῶν ἐυκόσμη μινύνηται. Διήρητο δὲ ἡ ἐλευθέρη ἀγορὰ εἰς τετρακτεὺν ἀρχαῖων· τούτων τὸ ἐν πρῶτῳ, ἄλλο δ' ἐφήβοις ἀφώριστο, τελείοις δὲ ἀνδράσι τὸ ἕτερον, τοῖς δ' ὑπὲρ τὰ στρατεύσιμα γεγονόσιν ἔτη ἀπονενέμητο τὸ λοιπὸν, καὶ εἰς τὰς ἑαυτῶν χώρας παρήσαν ἕκαστοι. Τοῖς δ' ἐφήβοις καὶ περὶ τὰ ἀρχαῖα καταδαρθάνειν σὺν τοῖς ἑταίροις τοῖς γυμνικοῖς (90) ἐνενόμιστο, πλὴν τῶν γεγαμηκότων. Οὗτοι δὲ οὕτως ἐπεζητοῦντο, εἰ μὴ προεῖρετο, οὐτ' ἀπειναὶ συχνάκις αὐτοὺς συγκεχώρητο. Ἦσαν δ' ἕκαστοις ἄρχοντες· δώδεκα· εἰς γὰρ δώδεκα φυλὰς οἱ Πέρσαι διήρητο. Οἱ μὲν δὴ παῖδες, εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶντες, δικαιοσύνην ἐμάνθανον, τῶν ἀρχόντων αὐτῶν τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας δικαζόντων αὐτοῖς. Ἐγίνοντο γὰρ δὴ καὶ πρὸς ἀλλήλους ὡσπερ ἀνδράσιν ἐγκλήματα, καὶ κλοπῆς, καὶ βίας, καὶ ἀρπαγῆς, καὶ ἀπάτης, καὶ ὑβρεως, καὶ ἄλλων τινῶν. Οὓς δ' ἂν ἐγνων τούτων ἀδικούντας, ἐτιμωροῦντο· καὶ οὓς δ' ἂν εὕρισκον ἀδικῶς ἐγκαλοῦντας, ἐκόλαζον. Ἐδίδασκον δὲ τοὺς παῖδας σωφροσύνην, προσέχοντας τοῖς πρεσβυτέροις σωφρόνως διάγουσιν. Ἐδίδασκον δὲ καὶ τροφῆς· ἐγκράτειαν, καὶ ποτοῦ. Καὶ ὅτε τραφεῖσθαι ἐμελλόν οἱ παῖδες, παρὰ τῷ διδασκάλῳ ἦσαν σιτούμενοι, ἄρτον φέροντες οἰκοθεν, καὶ κάρδαμον ὄψον· καὶ ποτὸν ἐλάμβανον ποταμίου ὕδατος κώβωνα. Ἐμάνθανον δὲ πρὸ τοῦ σιτισθαι (91) τοξεύειν καὶ ἀκοντιζέειν μέχρι δὲ ἐξ ἑτῶν ἢ ἑπτὰ πρὸς τοῖς δέκα. Ταῦτα οἱ παῖδες ἔπραττον. Ἐκ τούτου δ' εἰς τοὺς ἐφήβους ἐτάττοντο, καὶ δέκα ἔτη περὶ τὰ ἀρχαῖα ἐκάθευδον· παρῆγον

A expositum est, ab Assyriis captus, et alio translatus est, desertis Hierosolymis: neque prius dimissus, quam Assyriorum imperium, ut prophetae praedixerant, a Medis et Persis esset eversum, annique septuaginta ab Jeremia designati praeterissent. Neque vero alienum hoc loco fuerit, Assyrii regni excidium breviter perstringere, atque ostendere, vere praedictum fuisse a prophetis, id a Medis et Persis eversum iri. Caeterum res ita se habet. Medorum et Persarum distincta regna fuerunt, quorum illud Astyages, hoc Cambyses tenuit, qui Mandanen Astyagis filiam in matrimonio habebat; ex eaque Cyrum filium procreavit. Is Persarum institutus educatus, in virum fortissimum, modestissimum, cordatum et iustissimum evasit. Persarum autem instituta, Xenophonte auctore, huiusmodi fuerunt. Forum habuere, quod liberum vocabatur, in quo et regia, et caeterae curiae constructae erant, repulsis inde rebus venalibus et circumforaneis hominibus, eorumque turbis et vociferationibus, ne iis hominum bene institutorum disciplina turbaretur. Divisum erat id forum in quatuor curias, quarum una pueris, altera adolescentibus, tertia viris, quarta iis qui aetatem militarem excesserant, erat attributa. Suam igitur quaeque aetas curiam frequentabat. Verum adolescentibus cum armis gymniciis juxta curias excubare moris erat, exceptis iis qui uxores duxerant. Iis vero neque adesse, nisi denuntiatum esse, necesse erat: neque crebrius abesse concessum. Curia quaelibet duodecim principes habebat, pro numero Persarum tribuum. Pueri qui ludos frequentabant, justitiam discebant, eorumque principes maximam diel partem jure dicundo consumebant. Nam inter pueros aequae ac viros controversiae nascuntur, de furto, vi, rapina, dolo malo, injuria, et aliis. Quos ex his peccasse cognorant, multabant: eos item, qui falsum aliis crimen intenderant. Docebant item eos temperantiam exemplo seniorum, et continentiam in cibo et in potu. Nam apud magistrum capiebant cibum domo secum panem et obsunii vice nasturtium afferentes: potus eis erat cotho (poculi genus est) profluentis aquae. Ante cibum sagittare et jaculari discebant: et haec usque ad annum aetatis decimum sextum, aut decimum septimum. Ex eo inter adolescentes referebantur: et decennium juxta curias somnam capiebant, et interitum quoque magistratibus, cum opus erat, in publicis negotiis operam navabant. Rex item venatum exiturus, semissem eorum educebat. Venabantur communiter, quod illa exercitatio rei militari non absimilis videretur. Assuefaciebat eos ante lucem surgere, frigus et aestum ferre: itineribus et cursibus exercebat,

Variae lectiones et notae.

(88) Καταλυθῆσθαι. Cod. Colbert. καταληφθῆσθαι. Mox, ἔχει δὲ οὕτως, desunt in eodem cod.
(89) Ἦν αὐτοῖς ἀγορὰ. Ex Xenophonte lib. i. Vide Brissonium de regno Persarum lib. II, pag.

240.

(90) Τοῖς γυμνικοῖς. Leg. γυμνικοῖς; W.

(91) Σιτισθαι. Cod. Colb. σιτισσθαι.

feram vel sagitta vel jaculo ferire docebat, et scrociore etiam bestias subsistere. In venatu secum ferebant prandium, puerili copiosius, cætera simile: neque prandelant in venatu, nisi vel feræ causa diutius manentium esset, vel aliqui venatui immorari liberet. Eo prandio in cœna consumpto, postredie usque ad cœnam venabantur, utrumque diem pro uno numerantes. Id eo faciebant, ut et militiæ, si esset opus, idem facere possent. Obsonium erat, quod ceperant. Si nihil cepissent, nasturtium. Tribus quæ manebant domi, præter cætera sagittando et jaculando exercebantur, et inter sese decertabant. Adolescentes qui manebant, inserviebant magistratibus in iis negotiis publicis, quæ vires et celeritatem desiderabant. Sic decem annis exactis, in virorum cœtum transferebantur, in eoque annos viginti quinque permanebant. Cumque militandum erat, non amplius gerebant arcum et pila: sed arma quibus cominus pugnantur, pectus thorace munitum, scutum læva manu, dextra gladium aut securim. Ex his omnes magistratus legebantur. Iis viginti quinque annis exactis, utriusque jam quinquagesimo ætatis anno superato, in seniorum classem transibant. Si ad externa bella non proficiscebantur, sed domi jus dicebant, de omnibus rebus et publicis et privatis, et causis capitalibus etiam. Iidem magistratus omnes creabant. Quod si quis sive adolescens sive vir instituta violasset, eum seniores curia ejiciebant: **148** ejectus per omnem ætatem ignominiosus erat. Turpe habebatur apud Persas expuere, emungi, aut anbelare coram aliis, aut urinam reddere, alvumve dejicere publice. Quæ cavere non potuissent, nisi et moderato victu essent usi, et labore humiditates consumpsissent.

καζον τὸ τε κοινὰ καὶ τὰ ἰδιωτικὰ ξυμπνυα, καὶ τὰ θανατικὰ δ' ἐκτείνου ἐκρινον, καὶ τὰς ἀρχὰς ἀπίστα: τρωόντο. Καὶ ἦν τις ἢ ἐν ἐπιθόοις ἢ ἐν ἀνδράσι παρέθη τι τῶν νομίμων, οἱ γαρταίροι αὐτὸν ἐξέκρινον. Ὁ δ' ἐκπιθόοις ἀτιμος διετέλει τὸ λοιπὸν τοῦ βίου. Αἰσχρὸν δὲ παρὰ Πέρσαι: λειδίγιστο καὶ τὸ ἀποκτείναι, καὶ τὸ ἀπομύτισσθαι, καὶ τὸ φύσει ὤφθαι μαστοῦς, καὶ τὸ φανερῶν γενέσθαι τινὰ οὐρώντων, ἢ κοιλίας ποιοῦμενον ἐκκρινεῖν. Ταῦτα δὲ οὐκ ἠδύκωντο ποιεῖν, εἰ μὴ μετρίως διαίτη ἐχρῶντο, καὶ τὸ ὑγρὸν ἐκπονοῦντες ἀνήλισκον. Ταῦτα μὲν

XVI. Cyrus igitur hujusmodi Persarum disciplina nutritus et educatus, cum adolescentiæ annos egressus, in virorum numerum relatus esset: omnibus in rebus laudem eximiam est consecutus. Avo ejus materno Astyage defuncto, Cyaxares, qui et Darius dicitur, Cyri avunculus, paternum regnum suscepit. Cæterum rex Assyriorum, imperio in immensum aucto (nam præter ingentem suæ nationis multitudinem, Arabes et Hyrcanos subegerat, et Syros tributarios fecerat: et Hebræis jam ever-

A δὲ καὶ τὴν ἡμέραν αὐτοῦς τοῖς ἀρχοῦσι κεχρησθαι: ὅπη εἶδοντο σφῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ. Ὅταν δὲ ἐπὶ θήραν ἐξῆγε ὁ βασιλεὺς, ἐξῆγε τῆς μοίρας αὐτῶν τὴν ἡμισίαν: ἐθάρων δὲ κοινῇ, ὅτι συγγενῆς αὐτοῖς: εἰδοὺ αὐτοῖς ἢ μελίτη τῇ ἀσκήσει τῇ πρὸς τὸν πόλεμον. Καὶ εἰθίζεν ἀνίστασθαι πρωταίτερον, καὶ ψύχου; καὶ θάλλου; ἀνέχεσθαι. Καὶ ὀδοκορταίς καὶ βρόμοις ἐγυμνάσει, καὶ τοξεύσαι θηρίων καὶ ἀκοντίζουσαι εἰδίκασι, καὶ πρὸς τι τῶν ἀκρίμων θηρίων ἀνταγωνίσασθαι παρεσκευάζεν. Ἐφέροντο δὲ θηρῶντες ἀριστον πλεῖον μὲν τῶν παιδῶν, τὰλλα δὲ ὄμοιον. Καὶ οὐκ ἤριστων θηρῶντες, εἰ μὴ εἰδέσθαι ἢ θηρὸς ἕνεκα ἐπιμείναι, ἢ ἄλλως διατρίψαι περὶ τὴν θήραν ἠθέλησαν. Τὸ οὖν ἀριστον τοῦτο διεπύσαντες, τὴν ὑστέραν μέχρι δείπνου ἐθήρευον, καὶ μίαν τὰς ἡμέρας ταύτας ἐλογίζοντο ἀρῶν. Τοῦτο δ' ἐποιοῦν, ἵνα κἂν ἐν πολέμῳ δεήσει, δύνωνται τοῦτο ποιεῖν. Ὅφον δὲ εἶχον δ' ἂν ἐθήρασαν: εἰ δ' οὐ, τὸ κάρθαμον. Αἱ δὲ μένουσαι φύλακ ἐστρέβον μελετώσαι πρὸς τοῖς ἄλλοις: καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν, καὶ πρὸς ἀλλήλους ταῦτα διαγωνίζεσθαι. Τοῖς δὲ μένουσι τῶν ἐφέλων ἐκέχρητο αἱ ἀρχαὶ πρὸς ἰσχύος, ἠστέχους ἔργα δημόσια. Ἐπειδὴν δ' ἐπὶ τούτοις οἱ ἐπιθόοι δέκα ἔτη διεήγαγον, ἐτέλουν εἰς τοὺς τελείους ἄνδρας, καὶ ἐκ τότε πάντα καὶ εἰκοσι οὕτω διεήγον ἑνιαυτούς. Καὶ εἰ εἶδε στρατεύεσθαι, τῆς μὲν οὐκέτι ἔχοντες, οὐδὲ κατὰ ἰστρατεύοντο: τὰ δὲ ἀγγέμαχα ὅπλα καλούμενα, θώρακα περὶ τοῖς στέροις, καὶ γέβρον ἐν τῇ ἀριστερῇ, ἐν δὲ τῇ δεξιῇ μάχαιραν, ἢ κοπίδα. Καὶ αἱ ἀρχαὶ δὲ πᾶσαι ἐκ τούτων καθίσταοντο. Ἐπειδὴν δὲ τὰ πάντα καὶ εἰκοσι διετέλεσαν ἔτη, ἦσαν μὲν γεγονότες κλειδίων ἑνιαυτῶν ἢ πεντήκοντα ἀπὸ γενέσε, ἐξήρχοντο δὲ τῆνικαῦτα εἰς τοὺς γαρταίρους. Οἱ δὲ γαρταίροι ἰστρατεύοντο μὲν οὐκέτι ἐξω τῆς αὐτῶν: μένοντες δ' οἴκοι, εἰδίκασι τὰ ἔτη τῶν Περσῶν, καὶ τὰ νόμιμα.

IG. Κύρος δὲ, τούτους τραφίς τε καὶ παιδευθείς, καὶ τὴν ἐρηθὸν ὑπερβῆς ἠλικίαν, καὶ τοῖς ἀνδράσι καταλαγείς, ἐν ἅπασιν εἰδοκίμησεν. Ἦθη δὲ τοῦ μητροπάτορος αὐτοῦ, τοῦ τῶν Μήδων βασιλεύοντος: Ἀστυάγου, τὴν ζωὴν μεταλλάξαντος, ὁ παῖς ἐκείνου Κυζάρης, οὗτος δὲ καὶ Δαρταίος ὀνόμαστο, τὴν πικτικὴν ἀρχὴν διεδέξατο, τοῦ Κύρου τυγχάνων μητροδέλων. Ὁ δὲ τῶν Ἀσσυρίων κρατῶν, εἰς μέγα τῆς βασιλείας ἀύξηθεις: αὐτῶ, καὶ ἄρχων μὲν τοῦ φύλου τῶν Ἀσσυρίων, ὄντο; πολυκλήθους, ὅφ' αὐτοῦ δὲ πεποιθμένος τοὺς Ἀραβας, ὑπηκόους δὲ καὶ τοὺς Ὑρκανίους κτησάμενος, καὶ τοὺς Σύρους ὑποφόρους, τοὺς γε μὴν Βακτριῶν πολιορκῶν, καὶ τὸ τῶν Ἑβραίων γένος: ἦθη καταστρεφάμενος, καὶ ἄλλα ἐπὶ πλείστα τῶν ἰθῶν ἔμενος: αὐτῶ ὑποχείρια, ὥστε εἰ τοὺς Μήδους ἀσθνήσασσι, πάντων γε τῶν περὶ ἑβρον κρατήσεν. Ταῦτα δὲ διανοηθείς, τοὺς τε ὑφ' αὐτοῦ ἠγεμῶνας: ἐπέμφε δὲ καὶ πρὸς Κροῖνον

ὃν βασιλέα Λυδῶν, καὶ πρὸς ἑμῶν τοὺς Φρύγας, ἅ
 πρὸς Παφλαγῶνας τε καὶ Ἰνδοὺς, καὶ πρὸς Κάραι·
 καὶ Κιλικίας, αἰτῶν συμμαχίῃσιν αὐτῷ κατὰ Μήδων
 ὤρημμένῳ, ὡς καὶ αὐτοῖς τοῦ πολέμου συμφέροντος·
 δυνατόν εἶναι τῷ ἔθνει λέγων, ἐπιγάμιον τε πρὸς
 Πέρσας πεποιημένον, καὶ τὴν παρ' ἐκείνων προσκτή-
 σαθαί ἀρωγὴν, καὶ θύπερον συγκροτεῖσθαι παρὰ
 αὐτῶν. Ὅστε εἰ μὴ τις αὐτοὺς φθάσας ἀσθενώ-
 σι, ἐκάστω τῶν ἔθνων ἐπιόντας κρατήσῃσιν αὐτῶν.
 Ὁ μὲν οὖν τοιοῦτους λόγους πρὸς ἕκαστον τῶν ἔθνων
 διεπέμπετο· τῶν δὲ τὰ μὲν τοῖς λόγοις τούτοις πα-
 ραινόμενα, τὰ δὲ καὶ χρήμασι δώροις ἀναπειθόμε-
 να, ἕνια δὲ καὶ φόβῳ τοῦ Ἀσσυρίου κρατούμενα,
 συμμαχίῃσιν κατέβητο. Κυαξάρης δὲ ταῦτα μαθὼν,
 αὐτὸς τε παρεσκευάζετο, καὶ εἰς Πέρσας ἀπέστειλε
 πρὸς τε τὸ κοινόν, καὶ πρὸς τὸν σφῶν βασιλέα Καμ-
 βύσην, συμμαχίαν αἰτῶν, καὶ τὸν Κύρον τὸν ἀδελ-
 φιδῶν ἄρχοντα τῶν συμμάχων ἐλευθεῖσθαι ἀξίων·
 ἥδη γὰρ ἐν τοῖς τελείοις ἤρθητο. Συμμαχίῃσιν
 οὖν τῶν Περσῶν καταθεμένον, οἱ γενεαίτεροι ἄρχοντα
 τὸν Κύρον αἰροῦνται τῆς εἰς Μήδους στρατιᾶς, καὶ
 τρισμυρίους αὐτῷ ἔδοσαν πελταστὰς καὶ τοξότας
 καὶ σφενδονήτας. Ὡς οὖν ἤρθη τῷ πατρὶ
 συνταξάμενος, ἀπῆει πρὸς Μήδους σὺν τῷ
 στρατεύματι. Ἐπαὶ δὲ ἀφίκετο (οὐκ ἔστιν ἂν παρ-
 ῆν ὁ Ἀσσύριος) ἀπαγγέλλων ἐπίταξαι τοῖς ἑαυτοῦ
 τὴν πόλιν. Ἐν τούτοις δὲ παρὰ Κυαξάρου ἦκεν
 ἄγγελος, λέγων, ὅτι, Ἰνδῶν παρῆει πρεσβεία, καὶ
 εἰ παρῆναι καὶ σε, φέρω δὲ σοὶ καὶ στολήν τὴν
 καλλίστην· βούλῃσιν γὰρ σε προσάγειν ἐσθλοισμέ-
 νων λαμπρότατα, ἢ οὐκ οὐκ τοῖς Ἰνδοῖς ὀφθαίης. Ὡς
 δ' ἀφίκετο ἐπὶ τὰς Κυαξάρου θύρας μετὰ τῆς στρα-
 τῆς, καὶ Περσικῶς ἐσταλμένος εἰσῆει πρὸς αὐτὸν,
 ἰχθέου ἐκείνος τῆς λιτότητι (91) τῆς στολῆς. Κλη-
 θήντες δὲ οἱ Ἰνδοὶ εἶπον, ἐστάλαξαι παρὰ τοῦ στρατέ-
 ρου βασιλέως, ἐρωτῶντος, ἐξ οὗ ὁ πόλεμος εἴη Μή-
 δους τε καὶ τῷ Ἀσσυρίῳ; Τὰ αὐτὰ δὲ πύθισθαι κά-
 κινον, καὶ ἀμφοτέροις εἰπεῖν, ὅτι ὁ Ἰνδῶν βασιλεὺς
 τὸ δίκαιον σκαφάμενος, μετὰ τοῦ ἡδικημένου ἵσταται.
 Πρὸς ταῦτα ὁ Κυαξάρης εἶπεν· Ἡμεῖς μὲν ἀδικοῦ-
 μεν οὐδὲν τὸν Ἀσσύριον· ἐκείνου δὲ ὅ τι λέγει,
 πυνθανέσθε. Ὁ δὲ Κύρος εἶπεν· *Εἰ παρ' ἡμῶν
 ἀδικεῖσθαι φησὶν ὁ Ἀσσύριος, ὡς Ἰνδοὶ, αὐτὸν
 αἰρούμεθα δικαστὴν τὸν βασιλέα ἡμῶν. Οἱ μὲν
 δὲ ταῦτα ἀκούσαντες, ὤκοντο. Ὁ δὲ Κύρος, μὴ θέλων
 ἄπρακτον καθῆσθαι τὴν ἑαυτοῦ στρατίαν, τῷ Κυα-
 ξάρῳ φησὶν· *Ἐρατῆχος μέμνημαί σου ἀκούσας,
 ὡς ὁ Ἀρμένιος οὐκ ἐστράτευμα πέμψει σοὶ, οὐκ
 τὸν δασμῶν δίδωσι, τὰς συνθήκας ἡθετικῶς. Εἰ
 οὖν βούλῃ, πέμψον ἐμὲ, ἰππέας μοι μετρίους
 ἀρροδέμενος· καὶ οἶμαι σὺν τοῖς θεοῖς ὡς καὶ
 τὸ ἐστράτευμα πέμψῃ, καὶ ἀποδοῖαι καὶ τὸν δα-
 σμῶν. Ὡς δὲ εἶπεν ὁ Κυαξάρης, ὑποσχόμενος ὅτι
 τὰς ὄρους πλησιάσει τῆς Ἀρμενίας, πέμψειν αὐτῷ
 πέντε ἰππέας, ἀπῆει ὁ Κύρος ὡς πρὸς θήρην ἐξῶν.
 Καὶ γὰρ εἰώθει θηρᾶν μέσον τῶν ὄρων ἀμφοῖν,**

esse vellent. Nam eam gentem potentem esse : et
 affinitate cum Persis juncta, illorum quoque vires
 ascivisse, et utramque ab altera firmari. Ac nisi
 mature vires eorum premerentur, ordine omnes
 gentes oppressuros. Ille igitur huiusmodi sermo-
 nibus, passim jactandis, quosdam verbis, nonnul-
 los muneribus, quosdam etiam metu sui adduxit,
 ut auxilia pollicerentur. Cyaxares eo motu cognito,
 et ipse sese parat, et missis ad commune et regem
 Persarum Cambysen legatis, auxilia petit, et Cy-
 rum sororis filium auxiliorum ducem : nam in clas-
 sem virorum jam transierat. Persis belli societatem
 pollicitis, seniores Cyram expeditionis Medicæ du-
 cem creant, triginta millibus scutatorum, sagitta-
 riorum et funditorum delectis. Creatus imperator,
 re cum patre communicata, ad Medos abit cum
 exercitu. Quo cum ante Assyriorum adventum per-
 venisset, bellicas exercitationes 149 suis militibus
 imperat. Interea a Cyaxare accersitur, ut Indicæ
 legationi audiendæ adesset, missa veste pulcher-
 rima, ut summo in splendore ab Indis conspiceretur.
 Cum autem Cyrus ad januam Cyaxaris habitu
 Persico venisset, ægre talis ille vestis tenuitatem.
 Indi vocati referunt, se a suo rege missos esse, ut
 cognoscerent, quæ causa belli esset inter Medos
 et Assyrium : eademque ex illo etiam percontaren-
 tur, et utrisque dicerent, regem Indorum, æquitate
 cognita, iis fore adiutorem, qui injuriis afficerentur.
 Ad hæc respondit Cyaxares, se quidem nullam
 Assyrio facere injuriam : quid autem ille dicat, id
 eis ex ipso esse cognoscendum. Cyrus item : *Si
 quam, inquit, Indi, Assyrius injuriam sibi a nobis
 esse ortam queritur, ipsum regem vestrum judicem
 sumimus. His legati auditis, abierunt. Cyrus vero,
 ne suus exercitus consideret otiosus, Cyaxari ait :
 Memini me nuper ex te audivisse, Armeniam neque mi-
 lites, neque tributa tibi mittere, pactis violatis. Quod si
 vis, mediocrem equitum numerum mihi adjungito :
 effecturum enim confido, adjutore Deo, ut et copias et
 tributa tibi mittat. Assenso Cyaxare, pollicitoque, ubi
 ad Armeniæ fines accessisset se illi equites missu-
 rum, Cyrus proficiscitur, quasi venatum exiret :
 nam venari consueverat intra fines amborum, Me-
 dorum, inquam, et Armeniorum. Inter venandum
 igitur montes Armeniæ conscendit, et paulatim
 ulterius progreditur. Quo Cyaxares cognito, equites,
 illi mittit. Quibus acceptis, tribunos convocat, ar-
 canum profert : se adesse propter Armenii iniqui-
 tatem, qui datam Cyaxari fidem violet. Chrysantes
 mandat, ut semissæ Persarum accepto, Armeniæ
 montes occupet : et caveat, ne cognoscatur. exer-
 citum in eis versari, sed quosdam præmittat et nu-
 mero et habitu prædonibus similes : ut si qui forte
 in illos inciderint, latrones esse existant. Ita
 Chrysantes montes conscendit. Cyrus legatis ad
 Armenium missis, imperat, ut quamprimum et tri-*

Variae lectiones et notæ.

(91) Τῆ λιτότητι. Col. Colb. φαυλότητι.

buta et milites adducat, ipse instructo exercitu A
profiscitur. Armenius his auditis perculsus, et
copias contrahit, et uxores ac filium juniorem cum
pecuniis in montes mittit: neque enim regiam
habebat munitam Qui cum in eos incidissent,
150 qui illic in insidiis erant, capiuntur uxores
regiæ, filius et filia, ipse quoque animo æstuans,
Cyro se dedit.

Περσῶν, καὶ εἰς τὰ ὄρη τῶν Ἀρμενίων γένεσθαι, φυλάττεσθαι τε μὴ γνωσθῆναι ὅτι στράτευμα εἶη
ἐν τούτοις. ἀλλὰ τινὰς προπέμπειν ληστὰς κοικότας, καὶ τὸ πλῆθος· καὶ τὰς στολὰς· ὥς τε εἰ τινες τού-
τοις ἴσως ἐντύχοιεν, κλωπὰς νομίζειν εἶναι. Καὶ ὁ μὲν Χρυσάντας μετὰ τῶν Περσῶν ἐπὶ τὰ ὄρη ἐχώ-
ρει. Ὁ δὲ Κύρος πέμφας πρὸς τὸν Ἀρμένιον, ἐκέλευεν ὡς τάχιστα ὄφσειν καὶ τὸν δασμὸν καὶ τὸ στρά-
τευμα, καὶ αὐτὸς ἀπῆει συντεταγμένος. Ὡς δ' ἤκουσε ταῦτα ὁ Ἀρμένιος, ἐξεπλάγη, καὶ ἐπεμπε
μὲν ἀθροίζων τὴν ἑαυτοῦ στρατιάν, ἐπεμπε δὲ καὶ τὰς γυναῖκας, τὸν τε νεώτερον υἱὸν, καὶ τὰ χρήματα
εἰς τὰ ὄρη· οὐ γὰρ τεῖχος τῆ σφῶν κατοικίᾳ περιεβέβλητο. Ἐπεὶ δὲ οἱ πρὸς τὰ ὄρη πεμφθέντες ἐν-
έπεσον τοῖς ἐκεῖ ἐφεδρεύουσι, καὶ αἱ τε γυναῖκες καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρμενίου, καὶ αἱ θυγατέρες
ἐάλωσαν, ἀπορῶν αὐτὸς, καὶ ἑαυτὸν τῷ Κύρῳ παρέδωκεν.

XVII. Interæ natu Armenii filius B
Tigranes qui, peregre abfuerat, et aliquando in
venatione cum Cyro fuerat, reversus, cognito suo-
rum casu, statim sine ulla cunctatione Cyrum con-
venit: cumque patrem et matrem et sorores, ux-
oremque suam captivas vidisset, lacrymat. Cui Cy-
rus: *Tempestive, inquit, ades: longoque sermone*
cum Armenio habito, ejusque perfidia convicta,
tandem dicere jubet, quantas habeat copias, quan-
tum item pecuniæ? Cum ille responderet, equitum
octo peditum quadraginta millia: pecuniæ, si ad
argenti rationem computaretur, ultra tria millia
talentum: ibi Cyrus, exercitus semissem secum
mitti jubet: de pecunia, pro quinquaginta talentis
annui tributis, duplæm Cyaxari mitti, et sibi tan-
tumdem mutuo dari. His dictis, uxorem et liberos
Armenio donat: Tigrani item conjugem suam red-
dit, recens nuptam, et omnes dimittit. Inter Chal-
dæos porro et Armenios, ut inter vicinos solet,
assiduæ contentiones et pugnae erant: quibus inter
se reconciliatis, Cyrus recedit, ac milites ab Ar-
menio acceptos ad Cyaxarem mittit: et in Mediam
reversus, pecuniaque inter tribunos distributa,
cum Cyaxare impressionem in agrum hostilem fa-
cit, castrisque positus, magna præda potitur. Ut
autem Assyrios etiam accedere cognoverunt, in-
structa acie progressi, intervallo parasangæ ab ho-
stibus castra metantur. Postridie Cyrus suos milites
eductos ordinat, Cyaxares cum Medis alterum cornu
occupat. Ex adverso idem et Assyrii cum suis fœderatis
faciunt. Persæ inter sese cohortati, ipseque Cyrus,
cursu feruntur in hostes. At illi, vitato illorum im-
petu, ad munitiones se recipiunt. Instant Persæ, et
dum alii alios urgent, multos sternunt: et eos etiam
qui in fossas inciderant, saltu consecuti cædunt.
Medorum item equites, hostium equites invadunt:
cedunt illi, fit fuga et equorum et virorum, et
utrorumque cædes Quæ cum Assyriorum et fœde-

τῶν τε Μήδων φημι καὶ τῶν Ἀρμενίων. Καὶ ἀπέ-
θων ἰσθρα, καὶ ἐπέβαινε τῶν ὄρων τῆς Ἀρμενίας
ἐπὶ τὸ πρόσω χωρῶν ἡμέρα. Ὡς δ' ἦσθετο ταῦτα ὁ
Κυαξάρης, ἀπέστειλεν αὐτῷ τοὺς ἱππεῖς. Ἐλθόν-
των δ' ἐκείνων, συγκαλέσας τοὺς ταξίαρχους, ἐξ-
έφη· ἐπὶ τὸ ἀπόρρητον, καὶ ἤκειν ἔφη διὰ τὸν Ἀρμέ-
νιον ἀγνωμονήσαντα πρὸς τὸν Κυαξάρην. Καὶ τῷ
μὲν Χρυσάντα ἐνετέλλετο τοὺς ἡμίσεις λαβεῖν τῶν
Περσῶν, καὶ εἰς τὰ ὄρη τῶν Ἀρμενίων γένεσθαι, φυλάττεσθαι τε μὴ γνωσθῆναι ὅτι στράτευμα εἶη
ἐν τούτοις. ἀλλὰ τινὰς προπέμπειν ληστὰς κοικότας, καὶ τὸ πλῆθος· καὶ τὰς στολὰς· ὥς τε εἰ τινες τού-
τοις ἴσως ἐντύχοιεν, κλωπὰς νομίζειν εἶναι. Καὶ ὁ μὲν Χρυσάντας μετὰ τῶν Περσῶν ἐπὶ τὰ ὄρη ἐχώ-
ρει. Ὁ δὲ Κύρος πέμφας πρὸς τὸν Ἀρμένιον, ἐκέλευεν ὡς τάχιστα ὄφσειν καὶ τὸν δασμὸν καὶ τὸ στρά-
τευμα, καὶ αὐτὸς ἀπῆει συντεταγμένος. Ὡς δ' ἤκουσε ταῦτα ὁ Ἀρμένιος, ἐξεπλάγη, καὶ ἐπεμπε
μὲν ἀθροίζων τὴν ἑαυτοῦ στρατιάν, ἐπεμπε δὲ καὶ τὰς γυναῖκας, τὸν τε νεώτερον υἱὸν, καὶ τὰ χρήματα
εἰς τὰ ὄρη· οὐ γὰρ τεῖχος τῆ σφῶν κατοικίᾳ περιεβέβλητο. Ἐπεὶ δὲ οἱ πρὸς τὰ ὄρη πεμφθέντες ἐν-
έπεσον τοῖς ἐκεῖ ἐφεδρεύουσι, καὶ αἱ τε γυναῖκες καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρμενίου, καὶ αἱ θυγατέρες
ἐάλωσαν, ἀπορῶν αὐτὸς, καὶ ἑαυτὸν τῷ Κύρῳ παρέδωκεν.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ πρεσβύτερος τοῦ Ἀρμενίου
παῖς Τιγράνης ἀπόδημος ὢν, προσῆει δὲ ποτὶ σὺνθη-
ρος τῷ Κύρῳ ἐγένετο, καὶ γνοὺς τὰ συμβάντα, εὐ-
θύς ὡς εἶχε πρὸς τὸν Κύρον ἀπῆει· καὶ ἰδὼν τὸν τε
πατέρα, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὰς ἀδελφάς, καὶ τὴν
ἑαυτοῦ γυναῖκα αἰχμαλώτους, ἐδίκρυπτεν. Ὁ δὲ Κύ-
ρος, *Εἰς καιρὸν ἦκαίς*, ἔφη. Καὶ πολλὰ τῷ Ἀρμε-
νίῳ διαλεχθεὶς, καὶ ἀδικούοντα ἐλέγξας, τέλος ἔφη·
Λέγε μοι, πόση σοι δύναμις ἐστὶ, πόσα δὲ χρήματα;
τοῦ δὲ εἰπόντος, ἱππεῖς μὲν ὀκτακισχιλίους εἶναι, πε-
ζῶν δὲ μυριάδας τέσσαρας, χρήματα δὲ εἰς ἀργύ-
ριον λογισθέντα πλείω τρισχιλίων ταλάντων· ὁ Κύ-
ρος, *Τῆς μὲν στρατιᾶς*, ἔφη, *τοὺς ἡμίσεις μοι*
σὺμπεμψόν· τῶν δὲ χρημάτων ἀντὶ μὲν τῶν πεντή-
κοντα ταλάντων τοῦ ἐτησίου δασμοῦ, διπλάσια
Κυαξάρῃ ἀπόδος· ἐμοὶ δ', ἔφη, *ἄλλα ἑκατὸν (92)*
δάνεισον. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, τὴν τε γυναῖκα τῷ Ἀρ-
μενίῳ, καὶ τοὺς παῖδας δῶρον ἔδωκε, καὶ τῷ Τι-
γράνῃ τὴν οἰκίαν νεογάμῳ, ὄντι, καὶ ἀφήκε πάντας.
Ἀρμενίοις δὲ καὶ Καλδαίοις ὁμοροῦσι διαφορὰ
ἦσαν αἰ καὶ μάχαι. Τούτους δ' ἀλλήλοισι ὁ Κύρος
κατήλλαξε, καὶ οὕτως ἀπῆει· καὶ τὸ μὲν στράτευμα,
δ' ἐκ τοῦ Ἀρμενίου ἔλαθεν, ἐπεμψε πρὸς Κυαξάρην.
Ἐπεὶ δ' ἀφίκετο εἰς Μήδους, μετέδωκε τῶν χρημά-
των τοῖς αὐτοῦ ταξίαρχαίς. Ἐἶτα σὺν τῷ Κυαξάρῃ
ἐνέβαλεν εἰς τὴν πολεμίαν, καὶ ἐστρατοπεδεύσαντο,
καὶ λεῖαν πολλὴν ἐκείθιν συνήγαγον. Ὡς δὲ προσ-
ιόντας καὶ τοὺς Ἀσσυρίους ἐπύθοντο, συντεταγμέ-
νοι προσήσαν, καὶ ἐστρατοπεδεύσαντο, ἀλλήλων
παρασάγγην ἀπέχοντες. Τῇ δ' ὕστερα εἰς ἐξαγαθῶν
ὁ Κύρος τὸ ἑαυτοῦ στράτευμα, παρετάξατο, καὶ καθ'
ἕτερον κέρασ οὖν τοῖς Μήδοις ὁ Κυαξάρης, ἐτέρω-
θεν δ' οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ συμμαχοῦντες αὐτοῖς.
Καὶ παραθήξαντες ἀλλήλους οἱ Πέρσαι, ὁμοῦς ὄρωμῳ
ἐφέροντο, καὶ ὁ Κύρος αὐτόσ. Οἱ γὰρ μὴν πολέμοι
οὐκ ἔσ' ἔμμενον, ἀλλ' ἐφευγον εἰς τὸ ἔρυμα. Καὶ οἱ
Πέρσαι αὐτοῖς ἐφεπόμενοι, ὠθουμένων αἰγῶν, πολ-
λοὺς κατεστρώνυσαν, τοὺς δὲ εἰς τάφρους ἐμπί-

Varia lectiones et notæ.

92) Ἐμοὶ δ' ἔφη ἄλλα ἑκατόν. Viennensis cod., addit, δάνεισον, et est in Xenophonte, unpe hæc descripta sunt W.

πνοντας ἐπεισηδῶντες ἐφόνεον· καὶ οἱ τῶν Μήδων ἔπιπαι· εἰς τοὺς τῶν πολεμίων ἱππέας ἤλαυνον. Οἱ δ' ἐνέκλινον, ἐνθα δὴ καὶ ἱππῶν διωγμὸς ἦν καὶ ἀνδρῶν, καὶ φόνος ἐξ ἀμφοτέρων. Ἰδοῦσαι δὲ αἱ γυναῖκες τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν συμμάχων ταῦτα, ἀνέκραγον, καὶ θεῶν ἐκπαληγγόμεναι, καὶ τοὺς πέπλους περιρηγνύμεναι καὶ δρυπτόμεναι, ἰκέτευον πάντας ἀμῦναι καὶ αὐταῖς, καὶ τέκνοις, καὶ σφίσι αὐτοῖς. Ἐνθα δὴ καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ σὺν τοῖς πιστοτάτοις στάντες ἐπὶ τὰς εἰσόδους ἐμάχοντο, καὶ τῆς ἄλλοις παρεκαλεῦντο. Δείσας δ' ὁ Κῦρος, μὴ εὐλογοῖν ὄντας εἰ βιάσαιντο εἰς τὸ χαράκωμα εἰσελθεῖν, ὑπὸ πολλῶν σφαλεῖν, παρηγγύησεν ὑπὸ πόδα ἀνάγειν ἔξω βελῶν. Καὶ ταχὺ τὸ κεκλεισμένον ἐποίησαν. Εἰπὼν ἀπήγαγε τοὺς οἰκίους, ὅσον ἰδοῦσαι κατὰ ἴσιν ἔχειν, καὶ ἰσπερατοπεδεύσατο. Οἱ δ' Ἀσσύριοι καὶ τεθνηκότος τοῦ ἀρχόντος, καὶ σχεδὸν σὺν αὐτῶν βελτίστων, ἠθύμουν. Ὁρῶντες δὲ ταῦτα ὁ τε Κρόσος· καὶ οἱ ἄλλοι σέμμαχος σφῶν, πάντες ἤλθον. Ἐνταῦθεν ἐκλείπουσι τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀπέρχονται τῆς νυκτός. Ὡς δὲ μεθ' ἡμέραν ἔρημον ἐφάνη τὸ τῶν πολεμίων χαράκωμα, διαδιβάσει τοὺς Πέρσας ὁ Κῦρος πρῶτους, εἶτα καὶ οἱ ἀμφὶ Κουαξάρην διέβαινον. Τῶν μὲν σὺν Κῦρῳ διώκειν τοὺς πολεμίους ἰδοῦσαι, τῶν δὲ γε Κουαξάρην τὸν ναυτικὸν ἄπαν ἦν αἰρετόν. Καὶ ὁ Κῦρος, ἄδεις δὴ μοι τῶν Μήδων, ἔφη, τινὰς συμπορευομένους μοι, ἐκείνους δὴ, ὅσοι μοι ἐθελονταὶ συνέψασθαι προθυμήσονται. Καὶ ὁ Κουαξάρης ἐπήχε, καὶ τὸν ἀγγελοῦντα ταῦτα τοῖς Μήδοις, τῷ Κῦρῳ συνέπεμψεν. Ἐν τοσούτῳ δὲ ἀγγελοὶ ἐκ τῶν Ἰρκανίων ἀφίκοντο. Οἱ δ' Ἰρκανιοὶ ἄποροι τῶν Ἀσσυρίων εἶσιν, ἔθνος οὐ πολλὸν, διὸ καὶ ἦσαν τῶν Ἀσσυρίων ὑπήκοοι· ἐχρῶντο δ' αὐτοῖς οὐτ' ἐν πόλεσι, οὐτ' ἐν κινδύνοις αὐτῶν φειδόμενοι. Καὶ τότε δὲ ἀράγειν ἐτετάχαστο, ἱππεὶς ὄντας ὡς χίλιοι, ὅπως εἰ τι ἐπισθεν εἴη δεῖνόν, ἐκείνοις τοῦτ' ἐνοσχέψαι πρὸ αὐτῶν. Οἱ δὲ οἷα πάσχουσιν ἐνοοῦμενοι, ἐπεμψαν ἀγγέλους πρὸς Κῦρον, ἐρῶντας, ὡς μισοῦντο δικαίως παρ' αὐτῶν οἱ Ἀσσύριοι· καὶ εἰ βούλοιο ἵναί τε ἐκ' αὐτοῦς, καὶ σφεῖς ἔσονται σύμμαχοι, καὶ ἡγήσονται. Ὁ δὲ ἤρετο, εἰ καταλήφοιτο αὐτοῦς· καὶ οἱ Ἰρκανιοὶ εἶπον, ὅτι κἀν ἀβρίον ἔωθεν πορευοῖντο εὐθύνοι, καταλήφοινο σφᾶς. Καὶ ὁ Κῦρος πιστεῖς ἦναι, ὡς ἀληθεύοιεν. Οἱ δὲ ἀμήρους κατέθεντο παρασχέειν, εἰ καὶ αὐτὸς αὐτοῖς δεξιὰν δοίη, καὶ πιστὰ θεῶν ποιήσαστο. Καὶ ὁ μὲν Κῦρος διδώσιν αὐτοῖς πιστὰ, ἢ μὴν ἂν ἀλίγουσιν ἐμπεδώσωσιν, ὡς φίλοι καὶ πιστοὶ χρήσθαι αὐτοῖς, καὶ μήτε Περσῶν μήτε Μήδων μείον ἔχειν τι παρ' αὐτῶν. Ἐπὶ τούτοις ὁ Κῦρος ἐπιφάνους ὄντος ἐξῆγε τὸ στρατεύμα, καὶ ὁ Τιγράνης μετὰ τῶν Ἀρμενίων συνῆν, καὶ τοὺς Ἰρκανίους δὲ περιμένειν ἐπέλευσεν, ἐν ἅμα ἴσιν. Τῶν δὲ Μήδων σχεδὸν ἅπαντας συνεξήσαν τῷ Κῦρῳ.

Ἠγεῖσθαι σὺν τοῖς Ἰρκανίοις ἐκέλευε· καὶ πολλὴν ὄδον διανύσας, πλησίον γίνεται τοῦ τῶν Ἰρκανίων στρατεύματος. Καὶ οἱ ἀγγελοὶ τοῦτο τὸν Κῦρον ἔδιδασκον, καὶ ὁ; ἐπέλευσεν, εἰ φίλοι εἰσὶν ὡς τάχιστα ὄπαντες τὰς δεξιὰς ἀνατείναντας. Καὶ αἱ Ἰρκανιοὶ ταῦτα ἐνωτισάμενοι, παρήσαν εὐθύς, τὰς δεξιὰς, ὡσπερ εἰρητο, ἀνατείνοντες. Δεισιόσάμενος δὲ αὐτοῦς, εἶπατέ μοι, φησί, πῶσον ἀπέχει ἐνθίνδῃ, ἐνθα αἱ ἀρχαὶ τῶν πολεμίων εἰσὶ, καὶ τὸ ἀθρόον αὐτῶν; οἱ δ' ἔφασαν, ὀλίγω πλέον ἢ παρατάγγην. Ἠγεῖσθαι σὺν τοῖς Ἰρκανίοις; ἐπέτατε· καὶ οἱ μὲν ἤγοντο· αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς Πέρσας τὴν μέσον

ratorum uxores viderent, exclamant, et consternatae
151 currunt, et vestes lacerantes plangentesque, viros obstantar, ut semetipsos, ut uxores, ut liberos defendant. Ibi reges cum fidissimis aditu castrorum occupato, pugnam et ipsi cient, et caeteros cohortantur. Veritus igitur Cyrus, ne si vi penetrarent in hostile vallum, pauci a multis circumvenirentur, signum receptui dat, ut milites paulatim extra teli jactum recederent : quod cum celeriter fecissent, suos tantum adducit, quantum rectum esse videbatur, et castra locat. Assyrii vero, cum et imperator et fortissimus quisque cecidisset, animis angī, Croesus et alii foederati dolere, castrisque noctu desertis, discedere. Mane cum viderent vallum hostium esse vacuum, Cyrus Persas primos traducit, Cyaxaris copiis sequentibus : cumque persequi hostes consultum putaret, Cyaxares autem quidvis mallet : petit ut Medos, qui sponte sequi vellet, sibi traderet. Annuat Cyaxares, et praecorem cum Cyro mittit, qui Medis ea nuntiet. Interea nuntii ab Hyrcanis veniunt : Assyriorum hi vicini sunt, gens ob paucitatem subiecta Assyriis, qui ita eis utebantur, ut nec in laboribus, nec in periculis eis parcerent. Tum autem agmen claudere jussi erant, equites circiter mille, ut si quid a tergo periculi esset, id in eos primos verteretur. Hi igitur ærumnis suis consideratis, legatos ad Cyrum mittunt, qui dicerent Assyrios sibi jure invisos esse : si vellet, se duces fore et adjuutores ad eos persequendos. Cyrus rogat an eos adipisci possit? Respondent Hyrcani, si vel postridie mane cum expeditis copiis profisciscatur, assecuturum illos. Tum Cyrus petit firmari sibi fidem ab eis : pollicentur illi se obsides duros, si vicissim dexteram daret, et sacramento firmaret fidem. Annuat Cyrus : quod si re præstarent, quæ verbis profiterentur, se eis pro fide amicis usurum : neque deteriore loco futuros, quam Persas aut Medos. His actis, cum adhuc luceret, educit exercitum, Tigrane cum Armeniis somitante : et Hyrcanos etiam expectare jubet, ut una irent. Medi vero fere omnes Cyrum sequebantur. Jubet igitur Hyrcanos praecedere, multoque itinere confecto, eorum exercitui appropinquat : de quo **152** a legatis admonitus, jubet, si amici sint, citra moram occurrere sublati dexteris. Faciunt illi, ut jussi erant : quos Cyrus benigne acceptos, dicere sibi jubet, quantum ab hostium duces et universæ copiae. Cum responderent, paulo plus parasanga, jubet ducere, ipse cum Persis in medio profisciscitur, alis equitum utrinque adjunctis. Cum diluxisset, hostes re cognita, partim fugere, partim sine pugna caedi.

ἔχων ἑπορευέτο, τοὺς δὲ ἱππεῖς ἐκατίρωθεν ἑταξεν. Ἐπεὶ δὲ φάος ἐγένετο, καὶ ἔγνων τὰ δρώμενα οἱ πολλοὶμοι, οὐδέτις ἐμάχητο, ἀλλ' οἱ μὲν ἔφευγον, οἱ δὲ καὶ ἀμαχαὶ ἀπόλλυντο.

XVIII. Croesus autem, Lydorum rex, mulieres A cum curribus noctu ablegarat, ut in frigore profisciscerentur (æstas enim erat), et ipse cum equibus sequebatur. Idem et Hellespontiacæ Phrygiæ duce[m] fecisse memorant. Quos cum ii qui fugerant, assecuti, quo loco res esset, docuissent, et ipsi fugere incipiant. Hyrcani autem Cappadocum regem in propinquo adhuc deprehensum occidunt. Ac cæteri quidem persequendū hostibus intenti erant. Cyrus autem suos castris circumvehi jubet, et qui armati egredierentur, occidere, qui intra munitiones erant, ut arma in unum conferrent, et equos ad tabernacula relinquerent, per præcones edicit: qui secus fecerit, capitale fore. Itaque arma abiciant. Ea in unum acervum congesta, quibus id negotii datum erat, cremant. Deinde recordatus Cyrus, se neque cibaria neque potum attulisse, omnes tentorium curatores convocat, et in omnibus tabernaculis duplum ejus quod dominis, eorumque servitiis parant, instruere jubet. Dum illi jussa exsequuntur, Medi qui longius excurrerant, alii currus comestatu plenos adducunt, alii carpenta, in quibus lectissimæ feminæ erant: iisque Cyro ostensis, ad prædam redeunt. Mordehat ea res Cyrum: et ipse sibi iratus, tribunos convocat, suadet ut et ipsi equitatum instituant, quo equites persequi et fugientes capere possint. Assensere cæteri. Interea Hyrcani et Medi, cum jam ultra meridiem esset, captivos et viros et equos adducunt. Captivos jubet, relictis equis, domum reverti, agris colere, ædes suas tenere, et suis uxoribus liberisque frui, ac idem nuntiare cæteris. Unum dualaxat eis fore novum, quod non idem imperaturus esset qui prius, cætera futura 153 eadem esse omnia. Illi adorato rege, discedunt. Cyrus autem, Medis et Armeniis: *Cæνα, inquit, tempus est, eaque parata, vobis optima, ut licuit. Vos autem, Hyrcani, deducite eos in tabernacula, principes in maxima, cæteros prout rectum vobis videbitur. Cænatote et ipsi, nam vestra tentoria salva sunt, et inviolata.* Dum hi jussa exsequuntur, Cyrus Persarum multos mittit, qui castra undique servarent, ut et si quis foris accederet, non lateret: et qui intus aufugerent, deprehenderentur. Postridie spolia dividi jubet inter milites, et equos Persis dari, ut et ipsi equites evaderent: et Cyaxari ea eximi, quæ ei grata esse scirent. Persas suos iis fore contentos, quæ superessent. *Neque enim nos, inquit, delicate sumus educati: et fortasse desideretis nos, si quid elegans nobis tribueritis, quemadmodum novi nullam risus materiam præbituros, ubi equis insederimus, atque etiam in terram deciderimus.* Vocatis tribunis, equis sorte æqualiter inter eos distribui jubet.

ἤγον. Τῆ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ τὰ λάφυρα τοῖς στρατιώταις διανεμηθῆναι προέταξε, τοὺς δ' ἱππεὺς τὰς Πέρσαις δόδῆναι, ἵνα ἱππεῖς καὶ αὐτοὶ ἔσοσαντο, καὶ τῷ Κυζιάρῃ δὲ, Ἐκίλεσθη, ἔφη, ὅποια οὐδαμὲν κενεῖται αὐτῷ. Πέρσαις δὲ, ἔφη. *Τοῖς μετ' ἐμοῦ ὅσα ἀν' ἑρσὶν ἀπὸ τῆς γῆς, ταῦτα ἀσκέσει. Οὐ γὰρ ἡμεῖς ἐν*

ΙΗ'. Κροῖσος δὲ, ὁ Λυδῶν βασιλεὺς, τὰς γυναῖκας σὺν ταῖς ἀρμαμάξαις νυκτὸς ἀπέπεμψε, ὡς ῥῆον κατὰ ψύχος πορευέοντο, θέρος γὰρ ἦν), καὶ αὐτὸς τοὺς ἱππεῖς ἔχων ἐπηκολούθει, καὶ τὸν τῆς παρ' Ἑλλήσποντον ἀρχοντα Φρυγίας τὰ αὐτὰ ποιῆσαι φασίν. Ὡς δ' οἱ φεύγοντες αὐτοῦ, καταλαμβάνον, καὶ τὸ γινόμενον ἔγνων, ἔφευγον καὶ αὐτοὶ τὸν δὲ τῶν Καππαδοκῶν βασιλεῖα ἔγγυς ὄντα ἔτι, κατακαίνουσι οἱ Ὑρκάνιοι· καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐδίωκον. Ὁ δὲ Κύρος τοὺς σὺν αὐτῷ περιελαύειν ἐκέλευε τὸ στρατόπεδον, καὶ κτείνειν μὲν τοὺς ἐξιόντας σὺν ὄπλοις, τοῖς δὲ μένουσι ἐκήρυξεν ἀποφέρειν τὰ ὄπλα συνδεμένα, τοῦ δ' ἱπποῦ ἐπὶ ταῖς σκηναῖς καταλείπειν τὸν δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντα, τῆς παραλῆς στερεῖσθαι. Οἱ μὲν δὲ τὰ ὄπλα ἔχοντες ἐβρίπτουν ἀποφέροντες εἰς ἓν χωρίον, καὶ ταῦτα οἱ τεταγμένοι κατέκαιον. Ὁ δὲ Κύρος ἐνοήσας ὡς ἦλθον οὕτω ὅσα οὕτω ποτὰ ἔχοντες, ἐκήρυξε τοῦ τῶν σκηνῶν ἐπιτρόπου παραίνει πάντας, καὶ ὡς παρήσαν, Ἄγετα, ὦ ἄνδρες, ἔφη, διπλάσια ἐν ἐκίστη σκηνῇ ὅσα παρασκευάσατε, ἢ τοῖς δεσπόταις καὶ τοῖς οἰκέταις αὐτῶν καθ' ἡμέραν ποιεῖτε. Καὶ οἱ μὲν ὡς παρηγάθησαν, ἔκραττον. Τῶν δὲ Μήδων τινες οἱ μὲν ἀμάξας προωρημέναις καταλαβόντες, καὶ ἀποστρέψαντες μετὰς ὧν δεῖται στρατιὰ, προσήλθον· οἱ δὲ καὶ ἀρμαμάξας γυναικῶν τῶν βελτίστων προήγον, καὶ ἐπιδεικνύντες· Κύρω δ' ἤγον, πάλιν ἀπήλθον. Ὁ δὲ Κύρος ἐπὶ τούτοις ἐδάκνυτο, καὶ καταμέμνητο ἑαυτοῦ· καὶ συγκαλέσας τοὺς ταξίαρχαι, συνεβούλευεν ἱππικὸν καὶ τοὺς Πέρσαις κτῆσασθαι, ἵνα τούτῳ τοῦ ἱπποῦ διώκοιεν, καὶ τοῦ φεύγοντας καταλαμβάνοιεν, καὶ οἱ ἄλλοι συνήρουν. Ἦδη δ' ὑπερμεσοῦσης ἡμέρας, προσήλθον οἱ ἱππεῖς οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Ὑρκάνιοι, ἱπποὺς τε ἄγοντες αἰχμαλώτους καὶ ἄνδρας. Τοῖς μὲν οὖν αἰχμαλώτοις ἄνδράσιν, Ἄπιτε, εἶπε, τῆ τε χώραν ὁμῶν ἐργαζόμενοι, καὶ τὰς οἰκίας οἰκοῦντες, καὶ γυναῖξιν ταῖς ὑμετέρας συνοικοῦντες, καὶ παῖδων τῶν ὑμετέρων ἀπολαύοντες, καὶ τοὺς ἄλλοις δὲ διαγγέλλετε ταῦτα. Ἐν γὰρ τῷ καινῷ ἔσται ὁμῶν, ὅτι οὐχ ὁ αὐτὸς ὁμῶν ἀρξεί, ὥσπερ καὶ πρότερον· τὰ δ' ἄλλα τὰ αὐτὰ ἔσται πάντα ὁμῶν. Οἱ μὲν οὖν προσκυνῶντες ἀψήσαν· Ὁ δὲ Κύρος ἔφη, Ὡσα δὲ, ὦ Μῆδοι τε καὶ Ἀρκάνιοι, δεῖκετε παρασκευάσθαι δὲ ὁμῶν D δεῖκετε, ὡς ἡμεῖς, ὡς βέλτιστοι, ἠδυνάμεθα. Καὶ ὁμῶν δὲ, ὦ Ὑρκάνιοι, ἔφη, διαγγέτε αὐτοῖς ἐπὶ τὰς σκηνάς, τοὺς μὲν ἀρχοντας ἐπὶ τὰς μεγίστας, τοὺς δ' ἄλλους ὡς ἀν' ἀποκῆ καλλίστα ἔχειν, καὶ αὐτοὶ δὲ δεῖκετε σῶμα γὰρ ὁμῶν εἰς σκηνὰν, καὶ ἀειρατοί. Καὶ οἱ μὲν ἔποιον ὡς ἐκελεύσθησαν· ὁ δὲ Κύρος πολλοὺς τῶν Περσῶν ἐπέμψε κύκλῳ τηρεῖν τὸ στρατόπεδον, ἵνα, εἰ τις ἐξῶθεν προσοί, μὴ λάθῃ· καὶ εἰ τις τῶν ἐντὸς ἀποδιδράσκει, ἀλώσοιτο. Καὶ οἱ μὲν Πέρσαις οὕτω διανεμηθῆναι προέταξε, τοὺς δ' ἱππεὺς τὰς Πέρσαις δόδῆναι, ἵνα ἱππεῖς καὶ αὐτοὶ ἔσοσαντο, καὶ τῷ Κυζιάρῃ δὲ, Ἐκίλεσθη, ἔφη, ὅποια οὐδαμὲν κενεῖται αὐτῷ. Πέρσαις δὲ, ἔφη. *Τοῖς μετ' ἐμοῦ ὅσα ἀν' ἑρσὶν ἀπὸ τῆς γῆς, ταῦτα ἀσκέσει. Οὐ γὰρ ἡμεῖς ἐν*

χιλιῶν τετραμυμια, ὡς τε ἰσως ἂν καὶ καταγελοσθη ἡμῶν, εἰ ἀσειμόν ἡμῖν περιβόητε· ὡσπερ οὐδ' ὅτι πολλὸν ἤμῖν γέλωτα παρέδομεν, καὶ ἐπὶ τῶν ἰσπων καθήμενοι, ὀμαι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καταπίπτοντες. Καὶ τοὺς ταξίαρχας καλέσας, τοὺς ἰσπούς λαμβάνειν ἐκέλευσε, καὶ κληρωσαμένους ἰσούς λαμβάνειν ἐκάστους.

18. Ἐν τούτῳ δὲ παρῆν Γωβρύας Ἀσσύριος. Α κριστότης ἀνὴρ, σὺν ἰππικῇ θεραπειᾷ, καὶ τὴν Κύρον ἤπειθε ἰσάσασθαι. Ἦχθη δὲ πρὸς αὐτόν, καὶ εἶπεν· Ὁ δέσποτα, ἐγὼ εἰμι τὸ μὲν γένος Ἀσσύριος, ἔχω καὶ ταίχος ὀχυρόν, καὶ χώρας ἀρχωπολιῆς. Ἐγὼ δὲ καὶ ἰσπων εἰς χιλιάδων, ἦν τῶ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὶ παρεχόμεν, καὶ φίλος ἦν ἐκείνῳ ὡς μάλιστ'· Ἐπεί δ' ὁ μὲν τέτρηκεν ὁσ' ἡμῶν, ὁ δὲ καὶ ἐκείνου τὴν ἀρχὴν ἔχει, ἐχθιστος ἂν ἐμοί, ὅτι τὸν μόνον μοι καὶ φίλον παιδα φθορήσους ἀπέκτειναν, ἦκα πρὸς σέ, καὶ δίδωμι σοὶ ἑμαυτὸν δοῦλον καὶ σύμμαχον, σὲ δὲ τιμωρὸν ἀεὶ κῆμαι γένεσθαι μοι. Κύρος δὲ ἀπειρίνατο· Ἦναρ, ὦ Γωβρύα, ὅσα φῆς καὶ προταίς, δέχομαι τε ἐκείνη σε, καὶ τιμωρήσῃ σοι τοῦ παιδὸς τὸν φόνον σὺν θεοῖς ὑπισχνούμαι. Ὁ δὲ· Ἐπὶ τούτοις, ἔφη, ἀληθεύων ἐγὼ, δίδωμι σοὶ τὴν ἐμὴν καὶ λαμβάνω τὴν σὴν δεξιάν. Ἐπεί δὲ ταῦτα ἐπαράχη, ἔπειτα κελύσει τὸν Γωβρύαν, ἔχοντα καὶ τὰ ὄπλα· καὶ ὁ μὲν ἀπήει. Οἱ δὲ Μῆδοι παρήσαν, ἐξηρηκότες Κύρω τὴν καλλίστην σκηνὴν, καὶ τὴν Σουσίδα γυναῖκα, ἣ καλλίστη λέγεται ἐν τῇ Ἀσίᾳ γυνὴ γενέσθαι, καὶ μουσοργούς δὲ δύο τὰς κρατίστας. Καὶ Κουαζάρη τὰ δεύτερα, τὰς δὲ περισσὰς σκηνὰς Κύρω παρέδοσαν, ὡς τοῖς Πέρσαις γένοιτο. Ὁ δὲ Κύρος τὰ μὲν τοῦ Κουαζάρου φυλάττειν ἐκέλευσε τοὺς ἐκείνου οὐκιστάτους, καὶ ὅσα ἐμοὶ δίδοται, ἤβλωσ, ἔφη, δέχομαι. Καλέσας δὲ Ἀράσπην Μῆδον, ὃς ἦν αὐτῷ ἐκ παιδῶν ἑταῖρος, ἐκέλευσε διαφυλάξαι· αὐτῷ τὴν γυναῖκα καὶ τὴν σκηνήν. Ἦν δὲ αὕτη μὲν γυνὴ Ἀβραδάτου τοῦ Σούσαν βασιλέως, ὃς ἐπισκομένου τοῦ στρατοπέδου οὐ παρῆν, παμφθὲς περὶ συμμαχίας παρὰ τοῦ Ἀσσυρίου πρὸς τὴν Βακτριῶν βασιλέα, ξένος ὢν ἐκείνῳ. Πρῶτ' δὲ ἀναστάντες ἐπορεύοντο πρὸς Γωβρύαν Κύρος ἑπιππος, καὶ Περσῶν ἰππαις, γινόμενοι εἰς διαχιλίους. Δευτερεταῖοι δὲ ἀμφὶ δεξιῇ γίνονται εἰς τὴν Γωβρύα χωρίον αὐτοῦ καὶ οἱ σύμμαχοι. Μαθὼν οὖν ἐκεῖ, ὅτι τοῖς Ἀσσυρίοις ἐν Βαβυλώνι πολλὰ πλοῖα τῆς πρώτης θανάμως παρεσκευάσται, Ἄγε ἡμᾶς τὴν ἐπὶ Βαβυλώνα, ἔφη. Ὡς δὲ πορευόμενοι τεταρταῖοι πρὸς τοὺς ὄρους τῆς Γωβρύου χώρας ἐγένοντο, καὶ ἐν τῇ πολυμῇ ἤδη ἐτύγγανον, τοὺς μὲν περὶ τοὺς καὶ τινὰς τῶν ἰσπίων κατέσχε πρὸς αὐτόν, τοὺς δ' ἄλλους ἰππαις ἀπῆκε καταβαίν, κελύσας τοὺς μὲν ὄπλα ἔχοντας τῶν ἐτυγγανόντων αὐτοῖς κατακτείναν, τοὺς δ' ἄλλους καὶ λείαν ὄσην ἐν λάβῳ πρὸς σὺν ἄγειν. Ἐκέλευσε δὲ καὶ τοὺς Πέρσας συγκαταβαίν, καὶ ἦγον πολλοὶ μὲν αὐτῶν κατακεκυλισμένοι ἀπὸ τῶν ἰσπίων, πολλοὶ δὲ λείαν ὅτι κλειστόν ἔγοντες. Ἐἶτα πρὸς Βαβυλώνα ἦει ὡσπερ ἐν μάχῃ παρὰ ταξάμενος. Ὡς δ' οὐκ ἀντεξήσαν οἱ Ἀσσύριοι ἐκέλευσεν ὁ Κύρος τὸν Γωβρύαν προσείδασθαι εἰπών· Εἰ βούλεται ὁ βασιλεὺς δεξιῶν ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι, καὶ αὐτὸς σὺν ἐκείνῳ

XIX. Interea Gobryas Assyrius, homo senex, cum equestri comitatu, se ad Cyrum spectandum aduitti petens, ad eum adductus : Domine, inquit. ego sum genere Assyrius arcemque validam habeo, et amplæ ditioni impero. Sunt mihi et ad mille equites, quos regi Assyriorum præbere sui solitus, cuius summa amicitia sui usus. Postquam vero is a vobis interit, ejus vero filius mihi inimicissimus, ob filium meum unicum et charissimum ex invidia interfectum, regnum suscepit : ad te venio, meque tibi trado seruum et commilitonem, petens ut injuriam mihi factam ulciscaris. Cyrus respondet : Si, Gobrya, ita sentis ut loqueris, te et supplicem suscipio : et eadem filii tui me ulturum, Deo iuvante, polliceor. Tum Gobryas : Quia hæc vere dico, do tibi meam dextram, et accipio tuam. His actis, et Gobrya cum armis dimisso, Medi aderant, qui Cyro pulcherrimum tabernaculum, et Sorianam mulierem, quæ Asianarum pulcherrima fuisse traditur, et duas musicas præstantissimas, Cyaxari vero secundaria munera elegerant. Supervacua tabernacula Cyro tradiderunt, ut eis Persæ uerentur. Cyrus quæ Cyaxari destinabant, ab illius inimicis asservari jubet : quæ sibi data essent, grato animo se accipere 154 ait. Et Araspi Medo a puero amico custodienda tradit, et tabernaculum et mulierem. Erat ea uxor Abradatæ Suziorum regis qui dum castra caperentur, abfuerat legatus ad potendam Bactrianorum regis societatem, hospitis sui. Hanc Cyrus, equa cum Persarum duobus millibus, qui et ipsi equites facti erant, ad Gobryam proficiscitur, ac die altero et ipsi et eorum socii in Gobryæ arcem perveniunt. Ibi cum didicisset, Assyrius Babylone longe majores copias, quam prius habuissent, comparasse, Babylonem se duci jubet. Quarto die cum ad fines Gobryanæ ditionis pervenissent, et jam in hostili agro versarentur, pedicæ et equitum nonnullos apud se retinet : reliqua equites excurrere jubet, et quos armatos invenierint, occidere, cæteros et omnem prædā ad se adducere. Cum iis Persarum etiam quosdam emisit, quorum multi equis devoluti, nulli etiam maxima præda parta redierunt. Deinde versus Babylonem progreditur, instructa velut ad prælium acie. Cum Assyrii non egrederentur, jubet Gobryam adequitare ad mœnia, et dicere : Si velis rex egredi in aciem, et pro regione dimicare, se illi pugna copiam facturum. Sin regionem non defendit, necesse fore ut pareat victoribus. Quæ cum Gobryas dixisset, Assyrius misit qui ei diceret : Dominus tuus, Gobrya, respondet : Si pugnare velitis, ut in diem tricesimum redeatis : nondum enim nobis esse otium qui adhuc instruar. His renuntiat, Cyrus exercitu reducto, Gobryam de Cadata rogat : qui cum regis filius, et Assyrii sodalis esset,

in convivio ab illo comprehensus et castratus, patre mortuo regnum eunuchus tenebat. Ad eum igitur adducendum mittit Gobryam, qui jussa et mandata regis exsecutus rediit. Gadatas autem cum Assyrii societatem simularet, et castellum quoddam Assyrii occupasset, bellum inferenti impedimento futurum : eo tradito, humiliter a Cyro excipitur, cum hac oratione : *Assyrius tibi, Gadata, procreandi liberos facultatem ademisti, non etiam parandi amicos.* Eo castellum subacto, Caddusii, Sacæ, et plures Hyrcani se ad Cyrum conferunt. Sed Gadatas nuntiat, Assyrium ob jacturam illam iratum, suæ ditioni **135** bellum illaturum. Si dimitteretur, se loca munita defensorum, de cæteris minus esse sollicitum. Rogatus quanto tempore suum regnum attingere posset, atque ipse cum exercitu consequi? Respondet : *Se quidem intra triduum ibi cœnaturum : ipsum vero ante septem aut octo dies eo pervenire non posse.* Tum Cyrus : *Tu, inquit, quam cellerrime abi, ego vero ut potero profisciscar :* et convocatis sociorum principibus, Gadatæ, homini bene merito, qui ab Assyrio oppugnaretur, opem esse ferendam ait, iis assensus : *Quia, inquit, vobis idem videtur, eamus, sumptis et viris et equis fortissimis, ac tridui commeatu, ut expediti simus.* Sic parati, media nocte, Gobrya duce, ingrediuntur.

περὶ τοῦ φρουρίου πυθόμενος καὶ χάλειπνας, οὐσικευάζοιτο εἰς τὴν ἐμὴν ἐμβαλεῖν χώραν. Ἐάν οὖν ἀφῆς με, τὰ τεῖχη ἂν περιβαλεῖν διζώσωσι. Τῶν δ' ἄλλων μείων μοι λόγος. Ἦρτο οὖν ὁ Κύρος· Ἐάν ἴης, ποτε ἐση οἰκοί ; ὁ δὲ· Εἰς τρίτην, ἔφη, δεξιανήσω ἐν τῇ ἡμετέρᾳ. Ἐγὼ δὲ, ἔφη ὁ Κύρος, ποστᾶϊος ἄρ ἐκεῖσε ἀφικολίμην σὺν τῷ στρατεύματι. Καὶ ὁ Γαδάτας· Οὐκ ἄρ δύναιο, ἀπεκρίνατο, δέσποτα, εἰ μὴ ἐν δεξ ἢ ἐκτὴ ἡμέραις ἐλθεῖν. Καὶ ὁ Κύρος· Σὺ τοίνυν, ἔφη, ἀπιθι τάχιστα· ἐγὼ δ' ὡς ἄρ δυναλίμην κορευσομαι. Καὶ ὁ μὲν Γαδάτας ἀπῆει. Ὁ δὲ Κύρος τοῖς ἀρχουσι τῶν συμμάχων εἶπε δεῖν τῷ Γαδάτᾳ ἐπαμύναί παρὰ τοῦ Ἀσσυρίου πολυμομένῳ, ἀνδρὶ εὐεργέτῃ. Καὶ πάντες συνέφερασαν. Ὁ δὲ· Ἐπεὶ καὶ ὑμῖν συνδόκει, ἔφη, ἀγρευτε, κορευσώμεθα, ἰκπιων τε καὶ ἀνδρῶν τοὺς δυνατωτάτους λαβόντες, καὶ τριῶν ἡμερῶν τὰ ἐπιτηδεῖα, ἴν' εὐζῶνοι ἔωμεν (94). Οὕτω καὶ συσκευασάμενοι, μέσων νυκτῶν τῆς ὁδοῦ εἶχοντο, τοῦ Γωδρύου σφῶν ἡγουμένου. Καὶ ὁ μὲν Κύρος εὐτῶ· ἀπῆει.

XX. Gadatæ vero quidam ex ejus magnatibus C insidiatus, Assyrio vires ejus nuntiat, monet ut eum per insidias cum suis comprehendat. Assyrius his auditis, insidias ponit : ad quas cum Gadatas pervenisset, jamque capi posse videretur, insidiator exurgit, et humerum ejus ferit, non tamen lethali vulnere illato : et statim ad Assyrium profectus, cum eo Gadatam persequitur : cujus equites partim capiuntur, partim conversis frenis fugientes, Cyrum adventare vident. Is re cognita, ducit contra hostes, qui illum conspicati vertuntur in fugam. Cyrus persequitur, capiuntur multi et currus et viri, multi occiduntur : et inter alios is etiam, qui Gadatam vulnerarat. Reliqui, et ipse Assyrius, in urbem quamdam magnam se recipiunt. His peractis, Cyrus in Gadatæ regionem perguit, eum invisurus : sed Gadatas obligato vulnere ei

μάχοιτο ἄν. Εἰ δὲ μὴ ἀμυνεῖ τῇ χώρᾳ, δεῖ ἀνάγκη τοῖς κρατοῦσι κείθεσθαι. Ὁ μὲν δὲ Γωδρύα ; προσελάσας τὰυτα εἶπεν, ὁ δ' Ἀσσύριος πέμψας ἔλεγεν· Ὁ δεσπότης ὁ σός, ὦ Γωδρύα, ἀνταποκρίνεται· ἐάν βούλησθε μάχεσθαι, ἤκατε εἰς τρικκοστήν ἡμέραν· ὅν δ' ὀπω ἡμῖν σχολή· ἐτι γάρ παρασκευαζόμεθα. Καὶ ὁ μὲν ἀπήγγειλε τὰυτα τῷ Κύρῳ, ὁ δὲ ἀπήγαγε τὸ στρατεύμα, καὶ τὸν Γωδρύαν περὶ τοῦ Γαδάτα ἠρώτα. Ὁ δὲ Γαδάτας βασιλέως τινὸς ἦν υἱός, ἑταῖρος τοῦ Ἀσσυρίου, ὃν συμπίνοντα αὐτῷ συλλαβῶν ἐξέτεμε, καὶ ἐκτομίαν ἐποίησεν, ὃς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τελευτήσαντος, τότε τὴν βασιλείαν εἶχεν εὐνοῦχος· ὢν. Πρὸς τοῦτον οὖν ἀπένει· τὸν Γωδρύαν ἤθελε, καὶ ἀγειν πρὸς ἑαυτὸν, ὁ δὲ ἀπῆλθε, καὶ ἐντυχῶν, καὶ ὅσα πρὸς

B Κῦρου ἐνστάθη εἰπὼν, ὁ μὲν ἐπανῆλθεν. Ὁ δὲ Γαδάτας τῷ Ἀσσυρίῳ συμμαχεῖν προσποιοῦμενος, καὶ φρουρίον τι τοῦ Ἀσσυρίου, πρόβολον δὲν τοῦ πολέμου ὄλω κατασχῶν, καὶ τῷ Κύρῳ αὐτὸν παραδοῦς, ἦλθε καὶ αὐτὸς πρὸς Κῦρον. Καὶ δεξιωθείς· Ὁ Γαδάτα, ἤκουσε, παῖδας μὲν, ὡς εἰκοσι, ποιῆσθαι σε ἀφελῆτο ὁ Ἀσσύριος, οὐ μόντοι καὶ κτῆσθαι φίλους ἐπέτησεν. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπε, τοῦ δὲ φρουρίου ὑπὸ τὸν Κῦρον γεγεννημένου, καὶ Καδδούσιοι (95) καὶ Σάκαι καὶ Ἰρκαῖοι πλείους συνεστρατεύοντο αὐτῷ. Ἐπὶ τούτοις προσέρχεται Κῦρῳ ὁ Γαδάτα, λέγων, ὡς ὁ Ἀσσύριος

K'. Ἀπίντοι ἐκ τῷ Γαδάτᾳ τῶν τις πρὸ αὐτῷ δυνατῶν ἐπεδοῦλευσεν ἐκείνῳ, καὶ πέμψας πρὸς τὸν Ἀσσύριον, ἐδῆλου τὴν τοῦ Γαδάτα δύναμιν, καὶ ὡς ἦκειν καὶ ἐνεδρεῦσαι αὐτῷ ἐνετέλλετο, ἴν' οὕτως αὐτὸν τε συλλάβοι τὸν Γαδάταν, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ· ἐπεὶ δὲ τὰυτα ἤκουσεν ὁ Ἀσσύριος, ἐνήδρευσεν. Ὡς δ' ἔγγυς ὁ Γαδάτας τῆς ἐνέδρας ἐγένετο, καὶ ἦδη ἰδοῦμαι εἶναι ἀλώσιμος, ἀνίσταται ἐκ τῆς ἐνέδρας. Ὁ δὲ τῷ Γαδάτᾳ ἐπιβουλεύων ἐν τούτῳ παῖσι αὐτὸν, καὶ πληττει κατὰ τὸν ὄμον, οὐ μὲν τοι κείρως. Ποιήσας δὲ τοῦτο πρὸς τὸν Ἀσσύριον παραχρημα ἀποχωρεῖ, καὶ ἰδίως αὖν αὐτῷ. Οἱ μὲν οὖν τοῦ Γαδάτα ἠλίσκοντο, οἱ δ' ἐφευγεν τοὺς χαλινούς τρέψαντες, καὶ ἦδη προσιόντα καθορῶσι τὸν Κῦρον. Ὁ δὲ, ὡς ἔγνω τὸ πρᾶγμα, ἐναντίας αὐτοῖς ἦγε τὴν στρατιάν. Καὶ οἱ πολέμιοι, τοῦτον ἰδόντες, ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν, καὶ ὁ Κῦρος διώκειν ἐκέλευσεν.

Variae lectiones et notæ.

(93) Καδδουσιτοῖς. Cod. ms. Καδουσιτοῖς. Ita infra.

(94) Ἰν' εὐζῶνοι ἔωμεν. Ἰώμεν. Et paulo post, καὶ ὡς ἦκειν, etc. τὸ, ὡς, redundare videtur. W.

Ἰλλοχοντο τολύων καὶ ἄνδρες καὶ ἄρματα, καὶ πολλοὶ δὲ ἐκτείνοντο, καὶ αὐτὸς ὁ τὸν Γαδάταν πλήψα·. Οἱ δ' ἄλλοι, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀσσύριος, εἰς πλὴν αὐτοῦ τινα μεγάλην κατέφυγον. Καὶ ὁ Κύρος ταῦτα διαπραξάμενος, εἰς τὴν Γαδάτα χώραν ἀναχωρεῖ, καὶ ἤει τὸν Γαδάταν ἐπιχειρήμενος. Καὶ οἱ ὁ Γαδάτας ἀπήνησεν, ἐπιβεθεμένος τὸ τραῦμα, καὶ χάριτις ὠμολόγει λέγων· ὦς, Ἐγὼ γε τὸ μὲν ἐπ' ἐμοὶ ὄχομαι, τὸ δὲ ἐπὶ σοὶ σέσωσμαι, προθύμως, οὕτω μοι βοηθήσαντι. Οἱ δὲ γε Καδδοῦσιοι ὀπισθοφυλακεῖν τεταγμένοι τότε παρὰ τοῦ Κύρου, καὶ μὴ μετασχόντες· τῆς διώξεως, βουλόμενοι δὲ καὶ αὐτοὶ λαμπρὸν τι ποιῆσαι, οὐδὲν τῷ Κύρῳ κοινωσάμενοι, καταθέουσι τὴν Βαβυλωνίαν. Ἀπίων δὲ ὁ Ἀσσύριος ἐκ τῆς πόλεως οὐ κατέφυγε, συντυγχάνει αὐτοῖς· καὶ γνοὺς μόνους ὄντας, ἐπιτίθεται, καὶ τὸν τε ἄρχοντα σφῶν ἀποκτείνει, καὶ ἄλλους πολλούς. Καὶ διώξας μέχρι τινός, ἀπετρέπετο. Οἱ δὲ τῶν Καδδοῦσιων ἐσώζοντο περὶ δειλὴν ἤλιθον εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὁ δὲ Κύρος τοῖς μὲν θεραπεύουσι τοὺς τετραμμένους παρεδίδου, τοῖς δ' ἄλλοις αὐτὸς προσῆγεν ἐν λόγοις παράκλησιν. Καὶ ἄρχοντα ἑαυτοῖς ἐξ ἑαυτῶν παρῆνει αἰρήσεσθαι, καὶ οἱ μὲν εἶλοντο. Ὁ δὲ Γαδάτας· ἤκε κομίζων τῷ Κύρῳ δῶρα παντοία τε καὶ πολλὰ, καὶ πλείστους ἵππους. Ὁ δὲ Κύρος τοὺς μὲν ἵππους ἐφη δέχεσθαι, ἐν' ἐκπληρώσει τὸ Περσικὸν ἵππικόν, καὶ εἰς μυρίους περιστάων αὐτῷ αἱ ἵπποις. Τὰ δὲ χρήματα ἀπαγαγεῖν αὐτῷ ἐνετέλλετο. Καὶ φυλάττειν ἔστ' ἂν καὶ αὐτὸν ἀντιδιωρεῖσθαι γνοίη δυνάμενον. Καὶ παρῆνει τὴν πόλιν αὐτοῦ ὑπὸ φυλακῆν ποιήσεσθαι ἀσφαλῆ, αὐτὸν δὲ αὐτῷ συνετραπέεσθαι. Καὶ ὁ Γαδάτας ἤσθη τῇ συμβουλῇ, συνεκταζόμενός τε τῷ Κύρῳ συνεῖπτο. Ἐπεὶ δὲ κωρευόμενος οὕτως εἰ, τὰ μεθόρια τῶν Σύρων καὶ Μήδων ἀρίχτετο, ἐνταῦθα, τρία ὄντα τὰ τῶν Σύρων φρούρια, τὸ μὲν ἐν αὐτῷ προσθαλῶν καὶ βιασάμενος Ἰαβε· τὰ δὲ δύο φοθῶν μὲν ὁ Κύρος, πεῖθων δὲ ὁ Γαδάτας, παρεσκευάσαν παραδοῦναι τοὺς φυλάσσοντας. Εἶτα πῆμκει πρὸς Κουαξάρην, ἀξίων ἤκειν εἰς τὸ στρατόπεδον, ὅπως περὶ ὧν ἂν δέοντο, βουλεύσαιντο. Καὶ ὁ μὲν ἄγγελος ἦρχετο. Ὁ δὲ Κύρος, ἐκίλευσε τὴν σκηνὴν, ἣν οἱ Μῆδοι τῷ Κουαξάρῃ ἐξείλον, κατασκευάσαι ὡς βέλτιστα τῇ τε ἄλλῃ παρασκευῇ, καὶ τῷ γυναῖκα εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν γυναικῶνα τῆς σκηνῆς, καὶ σὺν ταύτῃ τὰς μουσουργούς, ἀπερ τῷ Κουαξάρῃ ἐξήρηντο. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ ἄγγελος· τὰ παρὰ τοῦ Κύρου τῷ Κουαξάρῃ ἀπήγγειλε· καὶ ὁ δὲ ἐκωρεύετο σὺν τοῖς παραμεινάσιν αὐτῷ τῶν Μήδων ἵππευσιν. Ὡς δ' ἔγνω προσόντα αὐτὸν ὁ Κύρος, λαθὼν τοὺς τε τῶν Περσῶν ἵππους, πολλοὺς ἤδη ὄντας, καὶ τοὺς Μήδους παρόντας, καὶ τοὺς Ἀρμενίους, καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων τοὺς εὐίπποτάτους, ἀπήντα, ἐπιθεικνὺς τῷ Κουαξάρῃ τὴν δύναμιν. Ὁ δὲ ἰδὼν τῷ Κύρῳ μὲν πολλοῦ, καὶ ἀγαθοῦς ἐπομῆτους, ἑαυτῷ δὲ ὀλίγην τε καὶ ὀλίγων ἀξίαν θρακτικίαν, ἀτιμὸν τι αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι, καὶ ἄχος αὐτὸν Ἰαβε, καὶ εἰς φανερά καθήνεκτο δάκρυα. Ὁ δὲ Κύρος ἰδὼς τοῦτον ἀπολαθόμενος, καὶ παρακαθίσας,

A occurrit : et gratis actis, sc. quantum in se fuerit perisse, sed strenna illius ope conservatum esse, proficitur. Caddusii vero a Cyro in subsidiis collocati, cum persecutioni hostium non interfuisent, volentes et ipsi egregium facinus edere, Cyro inconsulto, in provinciam Babyloniam incursionem faciunt. At Assyrius egressus urbem, quo confugerat, obviam factus, cum solos esse vidisset, eos invadit, et principem eorum cum multis aliis occidit, atque aliquandiu persequitur. Qui ex Caddusiiis evaserant, sub vesperam in castra revertuntur. Cyrus vulneratos tradit medicis : alios **156** ipse consolatus, monet ut suæ gentis ducem eligant. Interea Gadatas multa et omnis generis munera offert, et equos plurimos. Cyrus equos se accipere ait, ut equitatum Persicum ad numerum decem millium expleat : pecuniam auferre jubet, et servare, donec et ipse eum remunerari posset. Suadet, ut urbem suam accurate custodiat, ipse vero secum proficiascatur. Gadatas consilio delectatus, compositis suis rebus, Cyrum comitatur. Cum ad confinia Syrorum et Modorum perventum esset, ubi tria erant Syrorum castella, unum Cyrus vi capit : reliqua duo ipse perterrefecit. Gadatas vero custodibus persuadet, ut ea tradant. His factis, ad Cyaxarem mittit, ut in castra veniat, quo quid facto opus esset, deliberarent, et tabernaculum ei a Medis attributum cum cæteris rebus, tum muliere cum duabus musicis in peculiare conclave introducta, quam pulcherrime exornari jubet. Accepto nuntio Cyaxares, cum Medis equitibus, qui manserant, proficiascitur. Ejus adventu cognito, Cyrus cum Persicis equitibus, qui multi jam erant, et Medis qui aderant, et Armeniis, cæterorumque sociorum equitibus cæcis obviam progreditur, ut copias Cyaxari ostentaret. Is vero cum illum multos viros præstantes æqui, sibi vero exiguum et vilem esse comitatum videret, ignominiosum quiddam esse ratus, præ dolore in manifestas lacrymas erupit. Cyrus eo seducto, causam iræ et doloris querit, et multis verbis ultro citroque factis, denique : *Per deos*, inquit. *annuncit, desine in præsentia culpare : sed ubi expertus fueris, quomodo erga te affecti simus, tum mihi vel gratis agito, vel injuriam exprobrato.* His verbis delinitum hominem osculatur. Quo viso Medi, Persæ et cæteri supra modum sunt gavisii. Cyrus autem et Cyaxares conscensii equis in castra pervenerunt. Cyaxari in tabernaculum suum perducto, Medi ordine munera offerunt, unum saltem ex iis quæ quisque pulcherrima nactus erat. Cum cænx tempus esset, Cyaxares epulis indulgebat : Cyrus autem de retinendis sociis sollicitus, convocatis amicis ad rem bene gerendam idoneis, petebat ut elaborarent, ne socii discederent : sed **157** diutius manerent, atque auxilio essent. Postridie ad Cyaxarem omnes conveniunt, quem prius quam alloquerentur, Cyro amici aliam gentem adducebant,

orantes ut permanerent, et belli conficiendi ad-
jutores essent.

Πρὸς θεῶν; ἔφη, ὡ θεοί, παῦσαι τὸ νῦν ἔχον μεμφόμενός μοι. Ἐπειδὴν δὲ πείραν ἡμῶν λάβησ
πῶς ἔχομεν πρὸς σέ, τότε μοι ἡ χάριτας ὁμολογεῖ, ἢ μέμψου. Καὶ ὁ Κουαξάρης κατέθετο δ' ἐπι-
λῆσεν αὐτὸν προσελθών. Καὶ ὡς εἶδον οἱ Μῆδοι τε καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ λοιποὶ, ὑπερήσθησαν. Ἀνα-
βάντες οὖν τοὺς ἵππους ὁ Κύρος καὶ ὁ Κουαξάρης, ἀπήσαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ ἐπὶ τὴν ἐξηρημέ-
νην αὐτῷ σκηνὴν τὸν Κουαξάρην ἀπήγαγον. Οἱ δὲ Μῆδοι ἐξήσαν πρὸς αὐτὸν, δῶρα ἄγοντες, ἕκαστος
ἐν γέ τι ὧν εἰλήθει τὸ κάλλιστον. Ἐπεὶ δὲ ὥρα δειπνοῦ ἦν, ὁ μὲν Κουαξάρης ἀμφὶ δειπνῶν εἶχεν. Ὁ
δὲ Κύρος ὡς ἂν αὐτῷ παραμεινοίεν οἱ σύμμαχοι, ἐφρόντιζε, καὶ συλλέξας τῶν φίλων τοὺς ἱκανοὺς τὰ
δόντα συμπράττειν αὐτῷ, μηχανάσθαι ἴξου ἔπως πείσαιεν τοὺς συμμάχους μὴ ἀποστῆναι αὐτῶν, ἀλλ'
ἐπαρῆγειν ἐπι. Τῇ δ' ὕστερα αὖ πρὸς Κουαξάρην ἅπαντας συνελθῆσαν, καὶ πρὶν ἐντυχεῖν ἐκείνῳ, προσῆγον
οἱ φίλοι τῷ Κύρῳ ἕλλο; ἄλλο τῶν ἔθνων τῶν συμμάχων, δεόμενοι αὐτοῦ μένειν, καὶ συμμετέχειν τοῦ
πολέμου αὐτῷ.

XXI. Interea Cyaxares tabernaculo egressus :
Socii, inquit, deliberandum est, utrum adhuc mili-
tandi tempus esse videatur, aut exercitus jam sit
dimittendus? Singuli igitur progressi sententias
dixere, et omnes militandum esse decreverunt.
Post omnes Cyrus: Non me latet, inquit, viri, si
copias dimiserimus, nostras opes tenuiores, hostium
anciores fore. Sed video nos ab hostibus invadi,
quibus pares esse non poterimus. Instat enim hiems,
et penuria commeatus. Num alia sunt a nobis ab-
sumpta, alia propter nos ab hostibus in munitiones
comportata. Quis autem, si cum frigore et fame pu-
gnandum sit, militare queat? Ego vero arces
hostium intercipiendas, nobis vero quamplurimas
munitiones parandas esse censeo. Nam si nos ca-
stella habuerimus, ea et provinciam hostibus adi-
ment, et nobis opportuna erunt. His et pluribus in
hanc sententiam dictis, omnes se strenuos fore
adjutores dixerunt: ipseque Cyaxares, et machinas
obsidionales moliri decreverunt. Cyrus vero qui
eam rem brevi confici non posse videret, exerci-
tum in tuta deductum, praedatum eduxit, ut et
victus abunde suppetere, et laboro valetudo mili-
tum firmaretur, et disciplina militaris conservare-
tur. Interea transfugae Babyionii nuntiant, Assy-
rium in Lydiam proficisci, et multam auri argenti-
que et omnis generis ornamenta secum avehere.
Id cum turba militaris ita interpretaretur, quasi
metuens sibi, opes suas apud amicos deponeret:
Cyrus contra, eum socios quaesitum abiisse dicens,
se ad pugnam instruebat, exploratorem in Lydiam
missurus Araspem (nam is eam ad rem aptissimus
videbatur), qui amore captus formosae mulieris,
quam custodiebat, frustra istam appellarat, fidei
conjugalis erga maritum etiam absentem, non obli-
tam. Neque tamen id Cyro mulier ante dixit, quam
amator comminatus esset, si ultro nollet obsequi,
vel invitam facturam. Tum demum vim verita,
per eunuchum Cyro nuntiat omnia: qui re audita,
risit, et Artabazo **IS** eum eunuchis misso, man-
dat, ne tali matronae vim inferat: sed si persua-
dere possit, se non obstare. Ob hac Araspem
partium pudore, partium metu perturbatum, et mē-

Α διελέχθη, καὶ τῆς ὀργῆς καὶ τῆς λύπης ἴρώτα τὸ
αἴτιον. Καὶ πολλὰ τε εἰπὼν καὶ ἀκούσας, τίλας:
Ἐπειδὴν δὲ πείραν ἡμῶν λάβησ
πῶς ἔχομεν πρὸς σέ, τότε μοι ἡ χάριτας ὁμολογεῖ, ἢ μέμψου. Καὶ ὁ Κουαξάρης κατέθετο δ' ἐπι-
λῆσεν αὐτὸν προσελθών. Καὶ ὡς εἶδον οἱ Μῆδοι τε καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ λοιποὶ, ὑπερήσθησαν. Ἀνα-
βάντες οὖν τοὺς ἵππους ὁ Κύρος καὶ ὁ Κουαξάρης, ἀπήσαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ ἐπὶ τὴν ἐξηρημέ-
νην αὐτῷ σκηνὴν τὸν Κουαξάρην ἀπήγαγον. Οἱ δὲ Μῆδοι ἐξήσαν πρὸς αὐτὸν, δῶρα ἄγοντες, ἕκαστος
ἐν γέ τι ὧν εἰλήθει τὸ κάλλιστον. Ἐπεὶ δὲ ὥρα δειπνοῦ ἦν, ὁ μὲν Κουαξάρης ἀμφὶ δειπνῶν εἶχεν. Ὁ
δὲ Κύρος ὡς ἂν αὐτῷ παραμεινοίεν οἱ σύμμαχοι, ἐφρόντιζε, καὶ συλλέξας τῶν φίλων τοὺς ἱκανοὺς τὰ
δόντα συμπράττειν αὐτῷ, μηχανάσθαι ἴξου ἔπως πείσαιεν τοὺς συμμάχους μὴ ἀποστῆναι αὐτῶν, ἀλλ'
ἐπαρῆγειν ἐπι. Τῇ δ' ὕστερα αὖ πρὸς Κουαξάρην ἅπαντας συνελθῆσαν, καὶ πρὶν ἐντυχεῖν ἐκείνῳ, προσῆγον
οἱ φίλοι τῷ Κύρῳ ἕλλο; ἄλλο τῶν ἔθνων τῶν συμμάχων, δεόμενοι αὐτοῦ μένειν, καὶ συμμετέχειν τοῦ
πολέμου αὐτῷ.

ΚΑ'. Ἐν τούτῳ δὲ Κουαξάρης, τῆς σκηνῆς ἐξελ-
θὼν, Ἄνδρες σύμμαχοι, ἔφη, σκοπεῖν θέοι, πότε-
ρον στρατεύεσθαι ἐπι καίφως εἶναι δοκεῖ, ἢ διαλύειν
ἤδη τὴν στρατιάν. Ἐκαστος οὖν περὶ ἑαυτοῦ εἶπε, καὶ
πάντας στρατεύεσθαι δεῖν γνώμην ἴσασαν. Ἐπὶ
πᾶσι δὲ ὁ Κύρος εἶπεν· Οὐδ' ἐμὲ λανθάνει, ὡ ἄν-
δρες, ὡς, εἰ διαλύσομεν τὸ στρατεύμα, τὰ μὲν
ἡμέτερα γένοιτ' ἄρ ἀσθενέστερα, τὰ δὲ τῶν πο-
λεμίων ἀβξήσεται. Ἄλλ' ὀρώ ἡμῖν ἀντιπάλους
προσιόντας, οἳς οὐ δυνασόμεθα μάχεσθαι. Πρὸς-
έρχεται γὰρ χειμῶν, καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἐλλει-
ψις. Τὰ μὲν γὰρ ἀνήλωται παρ' ἡμῶν, τὰ δὲ δὲ
ἡμῶς ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀνακεκόμεσται εἰς ἐρύ-
ματα. Τίς οὖν λιμῶν καὶ βλῆσι μαχόμενον στρα-
τεύεσθαι δύνατ' ἄρ; Δοκῶ δὲ χρῆναι τὰ μὲν
τῶν ἐναντίων παραιεῖν ὀχυρώματα, καυτοῖς δὲ
πλείστα κοιήσασθαι ὀχυρά. Ἐὰν γὰρ φρεσὶς
ἡμῖν γένηται, ταῦτα τοῖς μὲν πολεμίοις ἄλλο-
τριώσει τὴν χώραν, ἡμῖν δὲ εἰς λυσιτέλειαν
ἔσται. Ὡς δὲ ταῦτά τε καὶ πλείω ἐβήθη τοιαῦτα,
πάντα συμπροθυμήσεσθαι (95) ταῦτ' ἔρασαν, καὶ
ὁ Κουαξάρης αὐτῆς, καὶ μηχανὰς ποιήσειεν κατε-
θέντο πολιορκητικὰς. Κύρος δὲ γνοὺς διατριβὴν
ἔσσεσθαι ἀμφὶ ταῦτα, τὸ μὲν στρατεύμα ἐν ἀσφαλεῖ
ἐποιήσατο, ἐξῆγε εἰς προνομὰς, ἵνα τε ἀφθονὰ
ἔχοιεν τὰ χρεώδη, καὶ ἵνα μᾶλλον ὀφθαλμοῖεν κο-
πιῶντες, καὶ ὅπως τῆς εὐταξίας ὑπομνησκούκοιτο.
Ἐκ δὲ Βαβυλωνίους ἰόντας αὐτόμολοι, ἔλεγον ὡς ὁ
Ἀσσύριος οἰχοίτο ἐπὶ Ἀυδίαν, πολλὰ τάλαντα χρυ-
σοῦ καὶ ἀργυρίου ἄγων, καὶ κόσμον παντοδαπόν.
Ὁ μὲν οὖν ὄχλος ὁ στρατιωτικὸς ἔλεγεν, ὑπεκ-θέ-
σθαι αὐτὸν ἤδη δεδιότα τὰ χρήματα· ὁ δὲ Κύρος
ἔλεγεν οἰχεσθαι τὸν Ἀσσύριον συμμάχους ζητοῦντα,
καὶ ὡς μάχης ἐπι δεησὼν ἀντιπαρεσκευάζετο. Ἐδοξε
δ' αὐτῷ καὶ κατάσχετον ἐπὶ Ἀυδίαν πέμψαι, ἵ' ὁ
τι πράττη ὁ Ἀσσύριος γινῶ. Καὶ πρὸς τοῦτο ἐπιτη-
δεῖος αὐτῷ ὁ Ἀράσπας ἔδδοκε, ὁ τὴν καλὴν γυναῖκα
φυλάττων, ὅς, ληφθεὶς ἔρωτι τῆς γυναικὸς, προσή-
γαγε λόγους αὐτῇ. Ἡ δὲ ἀπέφησε, καὶ ἦν πιστὴ τῷ
ἀνδρὶ καὶ ἀπόντι. Οὐ μένοι κατέπε τοῦ Ἀράσπου
πρὸς Κύρον. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἔρων ἠπέλει αὐτῇ, ὡς, εἰ
μὴ ἐκοῦσα ἐνδοίη, ἀκούσα κοιήσοι τοῦτο· δείψασα
τὴν βίαν, πέμπει τὸν εὐνοῦχόν πρὸς τὸν Κύρον, καὶ

Variae lectiones et notae.

(95) Πάντα συμπροθυμήσεσθαι. Malim πάντας. W.

καλέει πάντα εἰπεῖν. Ὁ δὲ ἀκούσας ἐγέλασε, καὶ ἄρπασον σὺν τῷ εὐνοῦχῳ, καλέσας εἰπεῖν αὐτῷ μὴ βιάζεσθαι τοῦ αὐτῆν γυναῖκα, παθεῖν δέ, εἰ δύναίτο, οὐκ ἐφη κωλύειν. Ὁ δὲ Ἀράσπας, ἀκούσας ταῦτα, τὸ μὲν ὑπ' αἰσχύνης, τὸ δ' ὑπὸ φόβου τῇ λύπῃ καταθεβάπτιστο. Ὁ οὖν Κύρος, γυνὴς τοῦτο, ἐκάλεσεν αὐτὸν ἰδίῳ, καὶ ἐφη· Παῦσαι, Ἀράσπα, φοβούμενός τε καὶ υἱοχρονόμενος. Ἐγὼ γάρ θεοὺς τε ἀκούω ἔρωτος ἠετᾶσθαι, καὶ ἀνθρώπων οὐδα καὶ μάλιν φρονίμους οἷα πεπόνθασιν ὑπὸ ἔρωτος. Καὶ σοὶ δὲ τούτου ἐγὼ εἰμι αἰτιός, ὅς σε τοιοῦτῳ ἀμάχῳ συγκαθεῖρα πράγματι. Καὶ Ἀράσπα· ὑπολαβὼν εἶπεν· Ἀλλὰ σὺ μὲν, ὦ Κύρε, καὶ ταῦτα πρῶος εἶ, καὶ συγγνώμων τῶν ἀνθρωπιῶν ἀμαρτημάτων. Ἐμὲ δὲ οἱ ἄλλοι ἀνθρωποὶ καταδύουσι τῷ ἄχρῳ. Οἱ μὲν γάρ ἐχθροὶ ἐφήδονται μοι, οἱ δὲ φίλοι συμβουλεύουσιν ἐπιχωρῶν γενέσθαι μὴ τι καὶ πάθω ὑπὸ σοῦ. Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν· Ἐὐ τοίνυν ἴσθι, ὅτι ταύτῃ τῇ δόξῃ ἐμοὶ τε χάρισσασθαι δύνηται, καὶ τοὺς συμμάχους ὠφελῆσαι. Εἶτα γάρ, ὁ Ἀράσπας ἐφη, γενόμην σοὶ χρήσιμος ἐν καιρῷ. Εἰ τοίνυν, ἐφη, προσκοιτησάμενος ἐμὲ φύγειν, εἰς τοὺς πολεμίους, ἔλθοις, πιστευθήσῃ ὅτι ἐκείνων· Νὺξ μὰ Δί', ἐφη ὁ Ἀράσπας, καὶ ὑπὸ τῶν φίλων. Ἐλθοὶς εἰς τοίνυν, ἐφη, πάντα ἡμῖν τὰ τῶν πολεμίων ἀγγέλλων. Ἀράσπα· μὲν οὖν οὕτω· ἐξελθὼν, καὶ παραλαβὼν τοὺς κισσοτάτους θεράποντας, ἔφρατο. Ἡ δὲ Πάνθεια, μαθούσα τοῦτο, πέμψασα πρὸς τὸν Κύρον, εἶπε· Μη λυπού, ὦ Κύρε, ὅτι Ἀράσπας τοῖς πολεμίοις προσῆλθεν. Εἰ γάρ ἐμὲ εἰσεί; πέμψαι πρὸς τὸν ἐμὸν ἄδελφον, ἤξει σοὶ φίλος Ἀράσπου πιστότερος. Καὶ ὁ Κύρος ἐκάλεσε πέμπειν. Ἡ δὲ ἐπεμψε, καὶ ὁ Ἀβραδάτας, ὃς ἔγνω τὰ παρὰ τῆς γυναῖκος σύμβολα, ἀσμενός πρὸς τὸν Κύρον ἐχώρησεν. Ὁ δὲ ἦν πρὸς τοὺς σ.οποὺς πέμπει πρὸς τὸν Κύρον εἰπὼν ὅς ἦν. Ὁ δὲ Κύρος ἄγειν αὐτὸν πρὸς τὴν γυναῖκα ἐκέλευσεν. Ὁ δὲ εἰδίτην ἀλλήλων ἢ γυνὴ καὶ ὁ Ἀβραδάτας, ἰσπάζοντο ἀλλήλους· ἐκ δυσειπίστου. Εἶτα ἐφη ἡ Πάνθεια τοῦ Κύρου τὴν σοφίτητα, καὶ τὴν σωφροσύνην, καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν κατοικτείαν. Ἐκ τούτου ἐρχεται πρὸς τὸν Κύρον ὁ Ἀβραδάτας, καὶ λαβόμενος τῆς αὐτοῦ δεξιᾶς, εἶπεν, Ἀθ' ὧν εὐσπονησας ἡμῶς, ὦ Κύρε, φίλον σοὶ ἑμαυτὸν δίδωμι, καὶ θεράποντα καὶ σύμμαχον. Καὶ ὁ Κύρος εἶπε· Κάτ' ὅδε σε δέχομαι.

KB'. Ἡλθον δὲ τῷ Κύρῳ παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ χρήματα. Καὶ οἱ ἄγοντας αὐτὰ ἀπήγγελλον αὐτῷ, ὅτι ὁ Ἰνδὸς λέγει, ὡς ἦδομαι, ὦ Κύρε, ὅτι μοι περὶ ὧν ἐδέου ἐδήλωσας, καὶ βούλομαι σοὶ ξένος εἶναι. Καὶ πέμπω σοὶ χρήματα· καὶ ἄλλων δέη μεταπίπτου, Ἐντέταται δὲ τοὺς παρ' ἐμοῦ ποσὶν δ' ἂν σὺ καλέης. Ὁ δὲ Κύρος· εἶπε· Κελεύω τοίνυν τοῦ; μὲν ἄλλους μένοντας ἐνθα κατοικησάτω φυλάττειν τὰ χρήματα· τρεῖς δὲ μοι ἐλθόντες ὑμῶν εἰς τοὺς πολεμίους, ὡς παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ περὶ συμμάχιας, καὶ τὰ ἐκεῖ μαθόντες, ὅτι ἂν λέγῃτε καὶ ποιῶσιν, ὡς τάχιιστα ἀπαγγελάτω ἐμοὶ τε καὶ τῷ Ἰνδῷ. Οἱ μὲν δὲ Ἰνδοὶ συσκευασάμενοι, τῇ ὑστεραίᾳ ἐπορεύοντο. Ὁ δὲ Κύρος τὰ πρὸς τὸν πόλεμον παρεσκευάζετο μεγαλοπρεπῶς. Καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι ἱππεῖς ἐκπλεψήδη ἦσαν εἰς τοὺς μέρους, καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα εἰς ἐκαστὸν, καὶ ὁ Ἀβραδάτας ἑτέρα κατασκευάσας ἑκατὸν, καὶ τὰ Μηδικὰ ἄρματα ἑτέρα συνέστησαν ἑκατὸν, μετα-

rore oppressum, Cyrus aggressus : Araspa, inquit, desine timere et recrudari. Ego enim et deos cedere amori audio, et quo is vel cordatissimos homines impellere solet, novi : atque istius culpa ipse tibi sum auctor, qui te cum te tam invicta concluserim. Ad hæc Araspes : Tu quidem, inquit, Cyre, in his facilis es, et ad errata humana connivere soles : verum alii homines dolore me opprimunt. Nam et inimici insultant, et amici auctores mihi sunt excedendi e medio, ne tu quid gravius in me conulur. Cui Cyrus : Scito, inquit, te ista opinione et mihi gratificari, et exercitui prodesse posse. Ulinam vero, inquit Araspes, in tempore tibi utilis esse possim. Si igitur, inquit Cyrus, te iram ueum iugere simulans, ad hostes abieris, fides tibi ab illis habebitur. Imo, inquit Araspes, etiam ab amicis : atque omnia, inquit Cyrus, hostium consilia nobis renuntiabis. Sic Araspes cum iudicissimis suorum ministrorum abijt. Panthia vero discessu illius cognito, Cyrus nuntio misso hortatur, ne defectione illius doleat. Nam si se ad maritum mittere nuntium pateretur, venturum ei amicum Araspe fideliozem. Quod cum Cyrus permisisset, atque Abadatas notas uxoris agnovisset : cupide profectus, cum prope speculas venisset, Cyro nuntandum curat, quis sit ; Cyrus eum ad uxorem deduci jubet. Cum sese vidissent conjuges, et post desperatam conjunctionem consalutassent : Panthia marito Cyri sanctitatem, modestiam et clementiam erga se prædicat. Deinde Cyrum conuenit Abadatas, ejusque dextera prehensa ait : Pro beneficiis in me collatis, meipsum tibi amicum, ministrum et socium trade. Cui Cyrus : Et ego, inquit, te recipio.

XXII. Eodem tempore legati ab Indo venero, qui se gaudere aiebat, quod quibus rebus egeret, significasset, et pecuniam mittere : si majore opus esset, ut peteret, et hospitium suum illi offereret. Mandarat præterea suis, ut quidquid a Cyro juberentur, facerent. Ad hæc Cyrus cæteros in suis tabernaculis pecuniam custodire jubet, tres autem 159 ex eorum numero proficisci ad hostes, quasi ab Indo ad expetendam illorum societatem missos, rebus illorum cognitis, quamprimum et sibi et Indo renuntiare quid molirentur. Igitur Indis, compositis rebus suis. Postridie profectis, Cyrus omnia quæ ad rem bellicam pertinerent, magnifice apparat. Erat numerus Persicorum equitum ad decies mille jam expletus, et falcatis currus circiter centum confecti. Medicique totidem ad camdum redacti formam, cum prius ad Trojanam et Libycam aurigationem accommodati essent, camelis etiam bini sagittarii attributi. Cyro his rebus occupato,

Indi ab hostibus reversi nuntiant, Crasum imperatorem exercitus esse delectum, multosque reges et populos, atque etiam Græcos para os esse ad opem illi ferendam. His in exercitu vulgatis, milites solliciti esse cœperunt: sed Cyrus ut metum per castra vagari sensit, habita concione suos animosiores reddidit, consultum sibi videri dicens, ut hostes quamprimum invaderet. Assensus omnibus, Cyzares cum tertia Medorum parte remansit, ne suum regnum omni præsidio destitutum esset. Cyrus autem summa celeritate proficiscitur: cumque speculatores præmissi fumum aut pulverem excitatum, et homines sibi videre viderentur, qui pabulum et ligna colligerent: hostilem exercitum in propinquo esse conjecerunt, idque Cyro nuntiarunt. Is eos in speculis manere, et præmissa equitum ala ad hunc decursione in planitiem facta, capi aliquos jussit, et quibus ubi cognovit, exercitum in quo et ipsi fuerint, ad duas parasangas abesse, et de se multa verba fieri ab hostibus, adventu suo minime lætis, atque aciem instrui a Cræso et Græco ac Medo quodam, qui profugisse a suis diceretur. Cyrus: *Utinam, inquit, illum ita capiam, ut volo*: Et captivos abire jubet, neque multo post de reditu exploratoris Araspis sit certior, eumque lætissime exultans obviam egressus amplectitur. Quod cum omnes mirarentur: *Amici, inquit, adest vir optimus, qui nulla turpi de causa, nec mei metu abierat, sed a me ablegatus, ut hostium res cognitatas nobis certo renuntiaret. Ab omnibus igitur ei 1000 honores est habendus, quod nostri boni causa et ignominiam et pericula sabiliit*. Ita salutatis ab omnibus Araspes, quæ vidisset exponit, copias hostium, stationes, consilia. Quibus auditis. Cyrus quemque arma sua et equos curare jubet, et mane ad pugnam paratos esse. Parent illi: cumque postmodum omnes armarentur, Abradatam, cui sorte obvenerat, ut contra Ægyptias locaretur, Panthia galea aurea exornat, et armillis, purpureaque veste ad talos usque demissa, et cono hyacinthini coloris, quæ ipsa ei fecerat, suis ornamentis confatis, quod maritum sibi maximum esse ornamentum diceret. Dumque ei arma indueret, etiam ploratum dissimulare studebat, tamen lacrymæ per genas manabant: jamque conscensuro currum, cæteris discedere jussis: *Abradata, ait, te, vita etiam meæ antequam a me, nosse arbitror: tamen mutuum amorem nostrum testor, malle me si te virum fortem præbueris, eadem terra tecum tegi, quam ignominiosam cum ignominioso vivere. Nam Cyro quidem magnam debemus gratiam, quod me captivam, et sibi attributam, non pro ancilla, aut ingenua parum honorata tractavit, sed tibi conservavit, haud secus, ac si fratris uxorem cepisset. Præterea cum Araspes custos meus ab eo defecisset, pollicita ei sui, si te arcessi pateretur, te illo multo et meliorem et fidelioem ei futurum. His verbis delectatus Abradatas, Jovem precatus, ut sibi daret, ut et Panthiæ conjugio, et Cyri amicitia dignus videretur, currum conscendit.*

Α σκευασθέντα εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ τῆς Τρωϊκῆς· καὶ τῆς Λιδικῆς θύφρατας· καὶ ἐπὶ τὰς καμήλους ἐκ τεταγμένοι ἦσαν δύο ἐφ' ἑκάστην τοξόται. Οὕτω δὲ διατιθεμένων τῷ Κύρῳ τῶν τοῦ πολέμου, ἤκουον οἱ Ἰνδοὶ ἐκ τῶν πολεμίων, καὶ ἔλεγον ὅτι Κροῖσο· ἡγεμὼν καὶ στρατηγὸς· ἤρρηται· καὶ πολλοὶ μὲν βασιλεῖς, πολλὰ δ' ἔθνη καὶ Ἕλληνες συμμαχήσειν ἠτοιμῶνται. Ὡς οὖν ταῦτα ἤκουσαν ὁ τοῦ Κύρου στρατὸς, ἐν φροντίδι ἐγένετο. Ὡς δὲ ἦσθετο ὁ Κύρος φόβον διαθέντα ἐν τῇ στρατιᾷ, διελέχθη αὐτοῖς, καὶ μετέβαλε πρὸς τὸ εὐθυμότερον. Ἔπειτα εἶπε· Δοκεῖ μοι, ὦ ἄνδρες, ἐπ' αὐτοὺς ἵναί τις τάχιστα. Καὶ ἅπαντες συνηγόρουον. Κυαξάρης μὲν οὖν, τῶν Μήδων ἔχων τὸ τρίτον μέρος, κατέμενε, ὡς μηδὲ τὰ οἴκοι ἐρημία εἴη· ὁ δὲ Κύρος ἐπορεύετο ὡς ἰδύνατο τάχιστα. Ὡς δ' οἱ προΐοντες σκοποὶ ἰδοῦσαν μανθάνειν μεταειριζόμενον καπνὸν, ἢ κονωτόν, καὶ ἀνθρώπους ὄρῃ χιλὼν καὶ ξύλα λαμβάνοντα· εἰκάζον ἵναί τις που πηγήσων τῶν πολεμίων τὸ στρατεύμα, καὶ τῷ Κύρῳ κατήγγελλον. Ὁ δὲ ἐκείνου· μὲν ἐκέλευσεν ἐπὶ ταῖς σκοπαῖς μένοντας, ὅ τι ἂν ἐρῶεν, ἀπαγγέλλειν· τάγμα δ' ἰππέων ἔπεμψεν εἰς τὸ πρόσθεν, ἵνα τινὰς συλλάβοιεν. Οἱ, καταδραμόντες εἰς τὸ πεδίον, συνέλαβον ἀνθρώπους, καὶ ἤγαγον· καὶ ἔλεγον οἱ συληφθέντες, ὡς ἐκ τοῦ στρατοπέδου εἶεν. Καὶ ὁ Κύρος, Πόσον, ἔφη, ἀπεστίν ἐντεῦθεν τὸ στρατεύμα; Οἱ δ' ἔλεγον· Ὡς δύο παρασάγγας. Καὶ προσεπῆμετο· Ἡμῶν δὲ λόγος τίς ἦν παρ' αὐτοῖς; Ναὶ νῆ Δία, ἔφασαν, καὶ πολὺς γε, ὡς ἦδη ἱγγύς ἦτε προσίοντες. Τί οὖν, ἔφη ὁ Κύρος, καὶ ἔχειρον ἀκούοντες ἡμᾶς· προσίοντες; Οὐμὰ Δία, εἶπον ἐκείνοι, ἀλλὰ καὶ μᾶλα ἠνιώντο. Τίς δὲ ὁ τούτου; τάσων ἐστίν; ὁ Κύρος εἶπεν. Οἱ δὲ, αὐτὸς τε Κροῖσος, ἀπεκρίναντο, καὶ τις Ἕλληνας ἀνὴρ, καὶ Μήδους τις, δὲ λέγεται φυγὰς εἶναι παρ' ὁμῶν. Καὶ ὁ Κύρος πρὸς τοῦτο· Ἄλλ', ὦ Ζεῦ, λαβεῖν μοι γένοιτο αὐτὸν, ὡς ἐγὼ βούλομαι. Τοὺς μὲν οὖν αἰχμαλώτους ὑπάστην ἐκέλευσεν· οὐ πολὺ δὲ τὸ ἐν μέσῳ· καὶ ὁ πεμφθεὶς πάλαι κατάσκοπος, ὁ Ἀράσπας δηλαδὴ, ἀγγέλλεται προσελαύνων. Ὁ μὲν οὖν Κύρος, ὡς ἤκουσεν, ἀναπηδήσας ἔστηντα αὐτῷ, καὶ ἰδεξοῦτο. Οἱ δ' ἄλλοι τῷ πράγματι ἐξεπλήτηντο, ἕως ὁ Κύρος ἔφη· Ἄνδρες φίλοι, ἦκει ἡμῖν ἀνὴρ ἀριστος, δὲ οὐκ αἰσχροῦ τίνας ἠτήθηθαι ὄψετο, ὡς ἐμὲ δεδιώς, ἀλλ' ὅπ' ἐμοῦ πεμφθεὶς, δεικνὺς μαθὼν τὰ τῶν πολεμίων, συμφῶς τιμᾶν. Ἐπὶ γὰρ τῷ ἡμετέρῳ ἀγαθῷ καὶ ἀτιμίᾳ ὑπέσχετο, καὶ ἐκινδύνευσεν. Ἐντεῦθεν πάντες ἠσπάζοντο τὸν Ἀράσπαν. Καὶ ὁ Κύρος, Διηγοῦ, ἔφη, Ἀράσπα· ὁ πόσα ἔώρακας. Κάκεινος διηγείτο τό τε πλῆθος τῶν πολεμίων, καὶ τὸν τόπον τῆς παρατάξεως, καὶ τὰ τῶν ἐναντίων βουλεύματα. Καὶ ὁ Κύρος ἀπειθεῖν ἕκαστον ἐκέλευσε, καὶ τὰ τε ὄπλα καὶ τοὺς ἵππους αὐτῶν ἐπισκεψασθαι, ἕωθεν δὲ πρὸς πόλεμον ἐοικεμάσθαι. Τότε μὲν οὖν ἀπῆλθον· τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐξωπλιζόντο ἕκαστοι, καὶ ὁ Ἀβραδάτας κλήρω λαχὼν ἀντίος τετάχθαι τοῖς Αἰγυπτίοις. Ὀπλιζόμενος δὲ προσῆγεν ἡ Πάνθηια χρυσοῦν κράνος καὶ περιδραχίονα καὶ ψέλλια περὶ τοῦς καρποὺς τῶν χειρῶν,

καὶ χιτῶνα ποδήρη πορφυρέον, καὶ λόφον ὑακινθινοβαφῆ, ἃ αὐτὴ πεποιτκε τῷ ἀνδρὶ. Ὁ δὲ ἰδὼν ἔφη· Σὺ δὴπου, ὦ γύναι, συγκόψασα τὸν σαυτῆς κόσμον, τὰ ὄπλα μοι ἐποιήσω. Νῆ Δία, ἔφη ἡ Πάνθειαι, οὐ γὰρ ἔμοι γε κόσμος μέγιστος εἶ· καὶ ταῦτα λέγουσα, ἐνέλυε τὸν ἄνδρα τὰ ὄπλα, καὶ λανθάνειν κλειούσα ἐπειρᾶτο, ἐλιείθετο δὲ τὰ δάκρυα κατὰ τῶν αὐτῆς παρειῶν. Ὡ, δὲ ἦδη ἐπὶ τὸ ἄρμα ἀναβῆναι ἠλοῦματο το Ἄβραδάτας, ἀποχωρῆσαι καλεύσασα τοὺς παρόντας, ἡ Πάνθειαι εἶπεν· Ὅτι μὲν, ὦ Ἄβραδάτα, καὶ τῆς ἁυτῆς προτιμῶ σε ψυχῆς, δῖμαι σε γινώσκειν. Ὅμως οὕτως ἔχουσα πρὸς σέ, ἐπόμνυμι τὴν ἐμὴν καὶ σὴν φίλιαν, ἢ μὴν βούλεσθαι μετὰ σοῦ ἀνερὸς ἀγαθοῦ γενομένου κοινῇ τῆν ἐπιέσασθαι (96) μᾶλλον, ἢ ζῆν μετὰ αἰσχυρομένου αἰσχυρομένη. Καὶ Κύρω δὲ δοκῶ μεγάλην ἡμῶς χάριν ὀφείλειν, ὅτι μοι γενομένη αἰχμαλώτῳ, καὶ ἐξαιρεθείσῃ αὐτῷ, οὕτως ὡς δουρῆ ἐχρήσατο, οὕτως ὡς ἐλευθέρῳ ἐν ἀτίμῳ ἐνόματι. Διεφύλυξε δὲ σοι ὡσπερ ἀδελφοῦ γυναῖκα λαβόν. Πρὸς δὲ, καὶ ὅτε Ἀράσπας ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ὁ ἐμὲ φυλάσσων, ὑπεσχόμην αὐτῷ, εἰ με ἴσσειε πρὸς σέ πέμψαι, ὥστε σε ἤξειν, καὶ πολὺ Ἀράσπου πιστότερόν σε καὶ ἀμεινονα ἔσσεσθαι. Ἡ μὲν οὖν ταῦτα εἶπεν. Ὁ δὲ Ἄβραδάτας ἀγαθούς τοῖς λόγοις, ἐπηύξατο, Δός μοι, ὦ Ζεῦ, φεῖναι ἀξίῳ μὲν Πανθείας ἀνδρὶ, ὀξίῳ δὲ Κύρου φίλῳ. Ταῦτ' εἰπὼν, ἐπὶ τὸ ἄρμα ἀνέβαινεν.

ΚΓ'. Ὁ δὲ Κύρος συγκαλέσας τοὺς ἡγεμόνας, A XXIII. Cyrus autem duces ad rem fortiter geren-
 ἐθηγηγόρησε, παραβαρῦντων αὐτοὺς εἰς τὸν πόλε-
 μον, καὶ οὕτως ὠρμητο ἀπίνειναι. Ἐπει δὲ προσήγ-
 γρσαν τοῖς ἀντιπάλμοις, ὡς ἀλλήλοισ ὄρῳν συνέ-
 ταξε τοὺς οὐκείους ὁ Κύρος ὡς κάλλιστα· καὶ παριῶν
 τὰς τάξεις (97), λόγοις τοὺς ἄνδρας πρὸς τὴν μά-
 χην παρέθηγεν. Ὁ δὲ Κροῖσος τὴν αὐτοῦ στρατιάν
 ἀντίαν στήσας πρὸς τὸ τοῦ Κύρου στράτευμα, ἐσή-
 μαινε αὐτοῖς πρὸς τοὺς πολεμίους πορεύεσθαι. Καὶ
 προσήσαν τρεῖς φάλαγγες, ἡ μὲν μία κατὰ πρόσω-
 πον, τῶν δὲ δύο ἡ μὲν κατὰ τὸ δεξιόν, ἡ δὲ
 κατὰ τὸ εὐώνυμον, ὥστε φόβον παρῆναι πάσῃ τῇ
 Κύρου στρατιᾷ. Πάντοθεν γὰρ περιεῖχτο ὑπὸ τῶν
 πολεμίῳν, πλὴν ἐξόπισθεν. Ὅμως δὲ καὶ οἱ
 τοῦ Κύρου, ἐπεὶ παρηγγεῖλε, πάντες ἰσπρά-
 φησαν ἀντιπρόσωποι τοῖς πολεμίοις, καὶ ἦν μὲν B
 πολλὴ τέως πανταχόθεν σιγή. Ἦνίκα δὲ ἔδοξε
 τῷ Κύρῳ καιρὸς εἶναι, ἐξῆρχε παιᾶνα, συνεπήχησε
 δὲ πᾶς ὁ στρατὸς, καὶ ἐξανίσταται ὁ Κύρος, καὶ
 μετὰ τῶν ἰππέων τοῖς ἐναντίοις συνεμίγνυσεν. Οἱ
 δὲ κισοὶ αὐτῷ συνεταγμένοι ἐφέποντο. Καὶ Ἀρ-
 ταγέρσης δὲ ὁ τῶν ἐπὶ ταῖς καμήλοις (98) ἄρχων,
 ἐπιτίθεται κατὰ τὰ εὐώνυμα, προεῖς τὰς καμήλους,
 ὡς ὁ Κύρος ἐκέλευσεν. Οἱ δ' ἵπποι πόρρωθεν αὐτὰς
 οὐκ ἔδᾶχοντο, ἀλλ' οἱ μὲν ἐφρευγον, οἱ δὲ ἐξήλλοντο,
 αἱ δ' ἀλλήλοισ ἐνέπιπτον. Καὶ τὰ ἄρματα δὲ κατὰ
 τὸ δεξιὸν καὶ τὸ εὐώνυμον ἄμα ἐνέβαλε, καὶ πολλοὶ
 ταῦτα φεύγοντες, ἠλίσσοντο ὑπ' αὐτῶν. Καὶ Ἄβρα-
 δάτας βοήσας· Ἄνδρες φίλοι, ἐπεσθε, ἐνίει οὐδὲν
 τῶν ἵππων φειδόμενος. Συνεξώρμησαν δὲ καὶ οἱ
 ἄλλοι ἄρματηλάται. Καὶ ὁ μὲν Ἄβραδάτας εἰς τὴν
 τῶν Αἰγυπτίων φάλαγγα ἱμβάλλει, συνεισέβαλον
 δὲ αὐτῷ καὶ οἱ ἐγγύτατα τεταγμένοι. Οἱ δ' ἄλλοι
 ἐξέκλιναν κατὰ τὰ φεύγοντα ἄρματα. Οἱ δὲ ἀμφὶ
 Ἄβραδάτην τοὺς μὲν τῇ ρύμῃ τῶν ἵππων παιοντες
 ἀνέτριπαν, τοὺς δὲ πίπτοντας κατηλῶν. Ὅσων δὲ
 τὰ δρέπανα ἐπελάδοντο, πάντα βία διεκόπτετο καὶ
 ἔκτα καὶ σώματα. Ἐν δὲ τῷ ἀδιηγῆτῳ τούτῳ
 ταραχῶ ὑπὸ τῶν παντοδαπῶν σωρευμάτων ἐξαλλομέ-
 νων τῶν τροχῶν, ἐκπίπτει ὁ Ἄβραδάτας, καὶ ἄλλοι
 ἐπίων.
 (98) Τῶν ἐν ταῖς καμήλοισ. Ἐπί. W.

Variæ lectiones et notæ.

(96) Ἰὴν ἐπιέσασθαι. Ἄνει τοῦ ἐνδύσασθαι, aut
 potius ὑποδύναι, κατὰ μεταφοράν. W.

(97) Καὶ παριῶν τὰς τάξεις. Malim περιῶν, vel

quos secum habebat sequi jussis, hostes a tergo aggressus, multos cædit : quo animadverso, Ægyptii convertuntur. Ita confusa pugna oritur equitum et peditum : ac Cyrum, equus a quodam jacente, in ventre vulneratus, exsiliens, excutit. Quo facto, statim exclamant omnes, et cum impetua pugnam. Sed quidam e Cyri ministris, dominum in suum equum attollit : quo is conscenso, videt Ægyptios passim cædi : et ad machinas provectus, turri conscensa, prospicit campum plenum equorum, hominum, curruum, fugientium, persequentium, vincentium, victorum, nequæ quidquam amplius cernere poterat, quod maneret, præter **162** aciem Ægyptiorum, qui undique circumdati, sub clypeis sedebant : cumque jam nihil agerent, multa acerba perpetiebantur. Miratus igitur, et misertus eorum, quod viri fortes interirent, suos a pugna cohibet, ac præconibus dimissis rogat, num perire mallint, an conservari. His querentibus, qua mercede salutem redimere possunt? Respondet Cyrus, si arma sibi traderent, qui cum eos perdere posset, conservatos mallet : quo Ægyptii audito, fidem dederunt et acceperunt. His rebus gestis, Cyrus jam tenebris obortis, reducto exercitu, in castra se recipit, milites cœnati somnum capiunt. Verum Cræsus cum exercitu statim Sardes fugit : cæteræ gentes noctu, quo quæque poterat, abierunt.

τούντων, κρατουμένων, μένον ἐξ οὐδαμοῦ οὐδὲν ἔτι ἰδεῖν ἰδύνατο, πλὴν τῶ τῶν Αἰγυπτίων. Οὗτοι δὲ παντόθεν κυκλωθέντες ὑπὸ ταῖς ἀσπίσιν ἐκάθητον, ποιοῦντες μὲν οὐδὲν ἔτι, πάσχοντες δὲ πᾶλλα καὶ κενά. Ἄγασθῆς δὲ ὁ Κύρος αὐτούς, καὶ οἰκτεῖρωον, ὅτι ἀνδρες ἀγαθοὶ ὄντες ἀπόλλοιτο, μάχεσθαι οὐδὲν ἔτι εἶα αὐτοῖς. Δακρυοκκεύεται δὲ πρὸς αὐτούς ἑρωτῶν, πότερον βούλοιντο ἀπολίσθαι πάντες, ἢ σωθῆναι. Οἱ δὲ ἔτι καλὴν ἂν ποιοῦντες σωθῆναι, ἔφασαν. Καὶ ὁ Κύρος, εἰ τὰ ὅπλα ἡμῖν παραδώσῃτε τοῖς αἰρουμένοις ὑμᾶς σῶσαι, ἔξῃ ἀπολίσθαι. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Αἰγύπτιοι, ἔβρασαν πίστις, καὶ ἔλαβον. Ταῦτα διαπραξάμενος ὁ Κύρος, ἤδη σκοταῖος ἀναγαγὼν, ἑστραταπεδεύσατο, καὶ οἱ ἅμφι τοῦ Κυρου δειπνήσαντες ἐκοιμήθησαν. Κροῖσος μὲντοι εὐθὺς ἐπὶ Σάρδεις σὺν τῷ στρατεύματι ἔφευγε, τὰ δ' ἄλλα φύλα ἐν τῇ νυκτὶ, ὅπῃ ἰδύνατο, ἀπαχώρουν.

XXIII. Mane Cyrus versus Sardes ducit. Cum urbem attigisset, machinas erigit, scalas profert. Insecuta nocte Chalæos et Persas adducit ad præruptissimam petram propugnaculi Sardinorum, via monstrata per quemdam Persam, qui eujusdam ex arcis Sardinæ custodibus servus fuerat. Arce occupata, Lydi mœnia deserunt. Cyrus orta luce urbem ingreditur, atque edicit, ne quis aciem deserat. Cræsus autem in regia conclusus, Cyrum inelamat : qui nonnullis ad illius custodiam relictis, et suis in castra deductis, ad illum redit : quo viso Cræsus : *Salve, inquit, Domine. Et tu, Cræse, inquit Cyrus. Verum, nunquid consilii mihi dare velis?* Inquit ille, *Modo possim. Tum Cyrus : Milites meos, inquit, Cræse, fatigatos, et plurimis periculis defunctos, capta urbe post Babylonem Asiaticam opulentissima, spem habere video emolumentorum. Ego vero etsi eos remunerari cupio, tamen urbem diripiendam non dabo. Ad hæc Cræsus : Si*

δὲ τῶν συνεπιβαλόντων. Καὶ οὗτοι μὲν κρατερότησαν. Οἱ δὲ Πέρσαι συνεπισπῶμενοι (99), τοὺς μὲν τεταραγμένους τῶν Αἰγυπτίων ἐφόνησαν · οἱ δὲ συνεστηκότες, ἐναντίον τοῖς Πέρσαις ἰχώρουν, ἐνθα ἡ δεινὴ μάχη ἦν. Ἐπλεονέκτου δὲ οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ πλήθει, καὶ τοῖς ὅπλοις. Οἱ δὲ Πέρσαι οὐκ ἰδύνατο ἀντέχειν, ἀλλ' ἐπὶ πόδα ἀνεχίζοντο, παλόντες καὶ πιόμενοι, ἕως ὅπῃ ταῖς μηχαναῖς ἔγίνοντο. Ἐπειδ' ἐνταῦθα ἦλθον, ἐπαλοντο αὐτοῖς οἱ Αἰγύπτιοι ἐκ τῶν πύργων. Ἦν δὲ πολὺς μὲν ἀνδρῶν φόνος, πολλὸς δὲ κτύπος ὄπλων, πολλὴ δὲ βῆσι. Ἐν δὲ τούτῳ Κύρος διώκων τοὺς κατ' αὐτὸν, παραγίνεται. Καὶ ἰδὼν τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς χώρας ἑωσμένους, ἤλγησε, καὶ παραγγείλας τοῖς μετ' αὐτοῦ ἔπασθαι, παρήλαυεν εἰς τὰ ὄπισθεν, καὶ εἰσπασόντες, πολλοὺς κατέκαινον. Ὡς δ' ἤσθηον οἱ Αἰγύπτιοι, ἐστρέφοντο, καὶ φύρδην ἐμάχοντο καὶ περὶ καὶ ἰππεῖς. Πεπτωκῶς δὲ τις ὑπὸ τοῦ Κυρου, καὶ πατούμενος, πατεῖ μαχαίρα κατὰ τὴν γαστέρα τὸν ἵππον αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἵππος ἐκ τῆς πληγῆς σφαλεῖται, ἀποσείεται τὸν Κύρον · καὶ εὐθὺς ἀνεδόθησαν ἀπαντες, καὶ προσπασόντες ἐμάχοντο. Καὶ τις τῶν τοῦ Κυρου ὑπηρετῶν καταπηθήσας, ἀναβάλλει αὐτὸν ἐπὶ τὸν αὐτοῦ ἵππον. Ὡς δ' ἀνέβη, κατεῖδε παντόθεν ἤδη παιομένους τοὺς Αἰγυπτίους. Ὡς δ' ἐγένετο παρελαύνων πρὸς τὰς μηχανὰς, ἐπὶ τινὰ τῶν πύργων ἀνέβη, καὶ κατεῖδε μετὸν τὸ πεδίον ἵππων, ἀνθρώπων, ἀρμάτων, φεγγόντων, διωκόντων, κρα-

ΚΓ'. Ἐσθεν δὲ ἐπὶ Σάρδεις, καὶ ὁ Κύρος ἦν καὶ πρὸς τῇ πόλει γενόμενος, τὰς τε μηχανὰς ἀνίστη, καὶ ἡτοίμαζε κλίμακας. Τῆς δ' ἐπιούσης νυκτὸς ἀναβιβάξει. Καλδαίους τε καὶ Πέρσας κατὰ τὰ ἀποτομόματα δοκοῦντα εἶναι τοῦ Σαρδικῶν ἐρύματος. Ἠγήσατο δὲ τῆς ὁδοῦ τούτοις Πέρσης ἀνὴρ, δοῦλος τῶν ἐν τῇ ἀστροκλείῃ φρουρῶν ἐνόσ. Ὡς δὲ τὰ ἄκρα εἰλετο, ἔφευγον οἱ Λυδοὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν. Κύρος δὲ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ εἰσῆι εἰς τὴν πόλιν, παραγγείλας ἐκ τῆς τάξεως μηδὲνα κινεῖσθαι. Ὁ δὲ Κροῖσος κατακλιεσάμενος ἐν τοῖς β' πύλαις, Κύρον ἐβόα. Ὁ δὲ Κύρος τοῦ μὲν Κροῖσου κατέλιπε φύλακας · καταστρατοπεδεύσας δὲ τοὺς αὐτοῦ, ἀπῆι πρὸς Κροῖσον. Καὶ ἰδὼν αὐτὸν ὁ Κροῖσος, Χυῖρος, ὦ Δέσποτα, ἔφη. Καὶ σὺ γὰρ, ὁ Κύρος, εἶπεν. ὦ Κροῖσε · ἀτὰρ ἐθελήσεις ἂν συμβουλεύσῃ μοι ἂν εἶ; Βουλομένην ἂν, ἔφη, ὦ Κύρε. Τοῖνον ἐγὼ, Κροῖσε, τοὺς στρατιώτας ἐρῶν πεπονηκότας, καὶ πλεῖστα κενυδυνευκότας, καὶ τῶν τομῶν

Variae lectiones et notæ.

(99) *Συνεπισπῶμενοι*. Cod. Colb. *ἐπισπῶμενοι*. W.

instruxit, et omnibus sociis multos captivorum equos distribuit et multis equitibus, multis sagittariis et ferentariis, **164** ac funditoribus innumerabilibus Babylonem adductis, urbem copiis cingit: et cum principibus atque amicis mœnia contemplatus, adducit exercitum, et circum urbem castra locat. Cum autem vidisset flumen Babylonem perfluere mediam, consilio suo cum nemine communicato, castra cingi jubet fossa lata et profundissima, forsitan ut custodibus quam paucissimis esset opus. Ei operi milites intenti, mediocri a flumine spatio fodiunt, egestaque humum versus castra conjiciunt. Babylonii vero deridabant obsidionem, ut qui amplius viginti annorum comeatum haberent. Fossa jam absoluta, Cyrus observato tempore quo Babylonii per totam noctem potare et comessari cognoverat, fossam versus fluvium (is Euphrates est, ut Herodotus tradit) aperuit: aquaque in eam noctu traducta, factum est, ut alveus fluminis in urbe ab hominibus transiri posset. Tunc igitur ministros et pedites et equites vadum periclitari jussit, atque interea duces multitudinis ad rem capessendam exhortatus, arma capere, ac se ducem sequi: Gobryam et Gadatam, quibus urbs nota esset, ubi in eam pervenissent, viam monstrare, qua recta ad regiam iretur, jussit. Summam igitur festinatione Gobryas et Gadatas cum suis ad regiam usque progressi, portas clausas reperiunt, et custodes potantes opprimunt. Sublato clamore et strepitu, qui in regia erant, jussu regis visuri quid rei esset, portas aperiant: irrumpunt hostes, ad regem usque penetrant, eum stricto jam acinace astantem Gobryas et Gadatas capiunt: satellites partim repugnantes, partim fugientes cadunt. Cyrus turmas equitum in vas dimittit, cum mandato, ut quos foris deprehenderint, occidant: cæteris per Syriæ linguæ peritos denuntient, ut intra aedes se contineant. Qui egressus fuerit, occisum iri. Interea Gadatas et Gobryas adsunt, atque nefarii regis ultionem primum diis immortalibus acceptam ferunt. Deinde Cyri pedes et manus deosculantur. Xenophon in Cyri historia, capti Assyriorum regis nomen haud ponit. Sed Josephus libro x *Antiquitatum*, Baltasarem illum esse tradit, cui manus **165** visa sit, quæ ex pariete exstiterit, eaque scripserit quæ jam exposita sunt et a Daniele declarata.

Και τοῦτον μὲν οἱ σὺν Γαδάτῃ καὶ Γωβρύῃ χειροῦντο. Οἱ δὲ σὺν αὐτῷ ἔβησαν, οἱ μὲν ἀμυνόμενοι, οἱ δὲ φεύγοντες. Ὁ δὲ Κύρος διέπεμπε τὰς τῶν ἰππέων τάξεις κατὰ τὰς ἑσθῆρας, προσιπῶν, οὐ μὲν ἔξω λαμβάνοιεν, κτείνειν, τοὺς δ' ἐν ταῖς οἰκίαις κηρύττειν τοὺς Συριστὶ ὁμιλεῖν ἐπισταμένους, ἐνδὸν μένειν· εἰ δὲ τις ἔξω ληφθῆι, οὐ θανεῖται. Ἐν τοιοῦτῃ δὲ Γαδάτας καὶ Γωβρύας ἦγον, καὶ οἱ τὸν ἀνόσιον βασιλέα ἐτιμωρήσαντο, πρῶτον μὲν θεοῦ προσεκύνουν, ἔπειτα Κύρου κατεφίλου χεῖρας καὶ πόδας. Ὁ μὲν οὖν Ξενοφῶν (3) τὰ περὶ τοῦ Κύρου ἱστορῶν, τὸ ὄνομα τοῦ ἀλόγτου βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων οὐ λέγει. Ὁ δὲ Ἰώσηπος ἐν τῷ δεκάτῳ λόγῳ τῆς Ἀρχαιολογίας, τὸν Βαλτάσαρ τοῦτον εἶναι ἱστορεῖ, ᾧ καὶ ἡ χεὶρ ἐφάνη ἐκ τοῦ τεύχους προΐουσα, καὶ γράφουσα τὰ ἤδη προγραφέντα γράμματα, ὧν τὴν δὴλωσιν ἠρμήνευσεν ὁ Δανιήλ.

Variae lectiones et notæ.

(3) Ὁ μὲν οὖν Ξενοφῶν, etc. Absunt hæc pariter a ms. Colb.

Α δ' ὁ Κύρος τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνα κατεστρέψατο Φρυγία· τοὺς ἐν τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ. Κατεστρέψατο δὲ Καππαδόκας, ὑποχειρίους δὲ ἐποίησατο Ἀραβίους, ἐξώπλισε δὲ ἀπὸ πάντων τούτων Περσῶν μὲν ἰππείας οὐ μείον τετρακισμυρίων, καὶ πᾶσι δὲ τοῖς συμμάχοις ἰππους πολλοὺς τῶν αἰχμαλώτων διέδωκεν. Ἀφίκετο μὲντοι πρὸς Βαβυλῶνα, πολλοὺς μὲν ἰππείας ἄγων, παμπόλλους δὲ τοξότας καὶ ἀκοντιστὰς, σφενδονήτας δὲ ἀναριθμούς. Ἐπεὶ δ' ἐν Βαβυλῶνι ἐγένετο, περιέστῃσε μὲν τὴν στρατιάν. Αὐτὸς δ' ἐπιὼν σὺν τοῖς ἄρχουσι τῶν συμμάχων, καὶ τοῖς φίλοις καταβᾶτο τὰ τεῖχη. Ἔτα ἐπήγαγε τὴν στρατιάν, καὶ περὶ τὴν πόλιν ἐστρατοπεδεύσατο. Ἰδὼν δὲ τὸν ἐκεῖ ποταμὸν ἐνδὸν τῆς Βαβυλῶνος εἰσρέοντα καὶ μέσσην διτόντα τὴν πόλιν, οὐδενὶ μὲν τὸ βούλευμα ἐξεκάλυψε· τάφρον δ' ἐκέλευσεν ὀρύσσειν περὶ τὸ στρατόπεδον εὐρεῖαν καὶ βαθυτάτην, ἐν ἑλαχίστων τάχα τῶν φυλάκων ἐν τῷ στρατοπέδῳ δεοῖντο. Οἱ μὲν οὖν τὴν τάφρον ποιοῦντες, ὠρυσσαν, μέτριόν τι τοῦ ποταμοῦ ἀφιστάμενοι, τὸν δὲ χεῖρον ἀνέβαλον πρὸς τὸ στρατόπεδον. Οἱ δὲ γε Βαβυλώνιοι κατεγύλων τῆς πολιορκίας, ὡς πλέον ἢ ἐτῶν εἴκοσι τὰ ἐπιτήδεια ἔχοντες. Ἦδη δὲ τῆς τάφρου ὀρωρυγμένης, φυλάκας ὁ Κύρος νύκτα ἐν ἧ ἑρπῆν ἔγνω τοῦ Βαβυλωνίου ἄγειν, ὅλην τὴν νύκτα πίνοντας καὶ κωμάζοντας, ἐν ταύτῃ πλήθος ἀθροίσας, ἀνεστόμωσε τὰς τάφρους· πρὸς τὸν ποταμὸν (Εὐφράτης οὗτός ἐστιν, ὡς Ἡρόδοτος ἱστορεῖ) καὶ τὸ ὕδωρ εἰς τὰς τάφρους ἐχώρει ἐν τῇ νυκτί. Ἡ δὲ διὰ τῆς πόλιος τοῦ ποταμοῦ ὁδὸς, πορεύσιμος ἀνθρώποις· ἐγένετο, μετοχτετευθέντος τοῦ ὕδατος. Τότε δὴ καταβιβάσας εἰς τὸ ἕρπον τοῦ ποταμοῦ ὑπὲρτασας καὶ πεζοὺς καὶ ἰππείας, ἐκέλευσε σκέφασθαι, εἰ πορεύσιμον εἴη. Ἐν τούτῳ δὲ διαλεχθεὶς τοὺς ἡγεμόσι τοῦ πληθους, καὶ διεγείρας πρὸς τοῦργον, τέλος ἔφη· Ἄλλ' ἄγετε, λαμβάνετε ὄπλα, ἡγήσομαι δ' ἐγὼ, ὁμεις δ', ὦ Γαδάτα, καὶ Γωβρύα, δεικνύετε τὰς ὁδοὺς, εἰδότες ταύτας. Ὅταν δ' ἐντὸς γενώμεθα, τὴν ταχίστην ἄγετε ἐπὶ τὰ βασίλεια. Ἐπὶ τούτοις ἐπορεύοντο. Καὶ ἰόντες, ὡς ἠδύνατο, τάχιστα ἐπὶ τοῖς βασίλειοις ἐγένοντο οἱ σὺν τῷ Γωβρύᾳ, καὶ τῷ Γαδάτῃ, καὶ τὰς πύλας κεκλεισμένας εὐρίσκουσι, πίνουσι δὲ τοῖς φύλαξιν ἐπεισπίπτουσι. Ὡς δὲ κραυγὴ, καὶ θροῦ· ἤρθη, αἰσθόμενοι οἱ ἐνδὸν, κελεύσαντος τοῦ βασιλέως σκέφασθαι τί εἴη τὸ πρᾶγμα, ἤνοιξαν τὰς πύλας, εἰς ἃς εἰσπίπτουσι οἱ πολέμιοι, καὶ ἀφικοῦνται πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ ἤδη ἐστηκότα αὐτὸν καὶ ἐσπασμένον ὃν εἶχεν ἀκινάκην, εὐρίσκουσι·

ΚΕ. Ἡμέρας δὲ γενομένης, ὡς ἤσθοντο οἱ τὰς ἄρχας ἔχοντες, ἐαλωκυῖαν τὴν πόλιν, καὶ τὸν βασιλέα σφῶν τεθνηκότα, παραδίδοσσι καὶ τὰς ἄρχας. Ὁ δὲ Κύρος εἰς αὐτὰς φρουράρχους καὶ φρουροὺς ἐκεμπεν. Ἔτα τοὺς μάγους καλέσας, ὡς δορυαλώτου τῆς πόλεως εὐσης, ἀκροθίνια τοῖς θεοῖς ἐκέλευσεν ἐξελεῖν, καὶ οἰκίας δὲ διεδίδου, καὶ ἀρχαῖα τοῖς κοινοῦνται τῶν πεπραγμένων αὐτῶ, καὶ αὐτῶν δὲ κατασκευάσαι διανενόητο δαιταν πρέπουσαν βασιλεῖ. Ἰνα δὲ μὴ τοῖς φίλοις ἐπίφθονος γένηται, σὺν γνώμῃ αὐτῶν τοῦτο ποιῆσαι ἠθέλησεν. Καὶ διαλεχθεὶς αὐτῶν, δι' ὧν εἶπεν ἔπεισεν ἐκείνους τοῦτο αἰτήσασθαι, κίνεῦθεν εἰς τὴν βασιλείαν εἰσεῖσαι, καὶ φύλακας περὶ ἐκυτῶν ποιεῖται, καὶ τοὺς περὶ τὸ αὐτοῦ σῶμα θεραπευτήρας ἐξέτεμε, καὶ εὐνούχους πεποίηκε. Δορυφόρους δ' εἰλετο Πέρσας περὶ μυρῶν, καὶ ἐν τῇ πόλει δὲ φρουροὺς ἔταξεν ἰκανοὺς. Ταῦτα δὲ ποιήσας, τοὺς ἐντιμωτέρους τῆς στρατιᾶς ἐξήσκει, μὴ ἀπὸνως βιοῦν, καὶ καθ' ἡδυπάθειαν· καὶ τῶν μὲν ἄλλων πραγμάτων ἄλλους ἐπιμελητὰς κατεστήσατο, προσδόντων ἀποδεκτῆράς φημι, καὶ δοτήρας δαπανημάτων, ἔργων τε ἐπιστάτας, καὶ κτήσεων φύλακας, καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἐπιμελητὰς· τὸν πρὸς δαιταν, καὶ ἵππων καὶ κυνῶν φροντιστάς. Οὗς δ' ἔφετο χρῆναι φύλακας τῆς εὐδαιμονίας ἔχειν, ἐκυτῶν τὴν τοῦτων προσέταττον ἐπιμέλειαν. Ἐπει δὲ καὶ χρήμασιν εὐεργετεῖν αὐτῶν προσεγένετο, ἔγνω ὡς οὐδὲν ἔστιν εὐεργέτημα ἀνθρώποις εὐχαριώτερον, ἢ σίτων καὶ ποτῶν μετέληψις. Διδὸν καὶ ὑπέταξε πολλὰ αὐτῶν παρατίθεσθαι ὁμοια, οἷς αὐτὸς σιτοῖτο, καὶ ἰκανὰ καμπόλοις ἐσόμενα. Καὶ τὰ παρατιθέμενα, πλὴν οἷς αὐτὸς καὶ οἱ σύνδαινοι χρῆσαιντο, διεδίδου, καὶ φιλοδοξοῦντας ἀνθρώπων ἐγένετο. Ἄλλὰ τὸ μὲν μεγίστη δύρων ὑπερβάλλειν πλουσιώτατον ἦντα, οὐ θαυμαστόν· τὸ δὲ τῇ θεραπείᾳ καὶ ἐπιμελείᾳ τῶν φίλων βασιλεύοντα περιγιγνεσθαι, τοῦτο ἀξιολογώτερον. Καὶ λόγος δὲ αὐτοῦ ἀπομνημονεύεται, παρακλήσια ἔργα εἶναι νομέως ἀγαθοῦ καὶ βασιλείας. Τὸν τε γὰρ νομέα ἔλεγε χρῆναι εὐτραφῆ τὰ κτήνη πιούντα χρῆσθαι αὐτοῖς ἡδὴ τὸν τε βασιλέα ὡσιύτως εὐδαιμόνας πόλεις καὶ ἀνθρώπους ποιοῦντα, χρῆσθαι αὐτοῖς. Λέγεται δὲ καὶ τὸν Κροῖζον εἰπόντα ποτὲ πρὸς αὐτὸν, ὡς διὰ τὸ πολλὰ δίδομαι πένης ἰσοῦν, ἐρωτηθῆναι παρὰ Κυρου, Πόσα ἂν ἦδὴ μοι χρήματα οἷε εἶναι, εἰ χρῶσιν ὡς σὺ καλεῖσαι συνάγων, ἐξήστου ἐν τῇ ἀρχῇ εἶμι; καὶ τὸν Κροῖζον εἰπὼν, πολὺν τινα ἀριθμὸν. Τὸν δὲ Κύρον φάναι· Ἄγε δὴ, ὦ Κροῖσε, σύμπεμψον ἄνδρα σὺν Ἰστιάσπᾳ τούτῳ. Σὺ δὲ, Ἰστιάσπα, περιελθὼν τοὺς φίλους, λέγε αὐτοῖς, ὅτι δέδομαι χρυσοῦ πρὸς πρᾶξιν τινας, καὶ κέλευσ αὐτοῖς, ὅποσα ἂν ἐκυστος δύνηται, πορίσαι μοι χρήματα, καὶ γράψαντας καὶ κατασημαγμένους δοῦναι τὰς ἐπιστολὰς τῇ Κροῖσου θεράποντι. Ταῦτα δὲ ὅσα ἐνετέλεστο τῷ Ἰστιάσπᾳ γράψας; καὶ σημηλάμενος, δὲ ὡκιν αὐτῶν φέρειν πρὸς τοὺς φίλους. Ἐγραψε δὲ πρὸς πάντα, καὶ Ἰστιάσπαν ὡς φίλον αὐτοῦ δέχεσθαι. Ἐπει δὲ περιήλθε, καὶ ἤνεγκεν ὁ Κροῖσου θεράπων τὰς ἐπιστολὰς, ἃ Ἰστιάσπᾳ εἶπεν· Ὁ Κύρε βασι-

XXV. Cum diluisset, et castellani urbis captivitatem et sui regis ædem cognovissent : arces Cyro tradunt, qui præfectos et præsidia in eas misit. Deinde magis accersitis, ut urbe expugnata diis primitias immolat, ædes et palatia rerum gestarum sociis assignat, atque ipse etiam vitæ rationem rege dignam instituit : eamque, quominus invidiosa esset, de amicorum sententia inchoat : ac dicendo consequitur, ut ipsi id a se postularent. Regiam ingressus, satellites legit, sui corporis ministros castrat ac eunuchos facit : satellites Persarum circiter x millia legit, urbem justo præsidio firmat. His factis, qui honoratiore erant in exercitu, eos ita ornat, ne ignavam et luxuriosam vitam agerent, ac aliarum rerum curam aliis mandat, alios reditus accipere, alios sumptibus, alios operis præesse, alios possessiones custodire, alios comæatus et annonam, alios equos et canes curare. Eorum autem curam, qui felicitatem tueri debeant, ipse suscipit. Eas porro facultates consecutus, ut liberalis in alios esse posset, nullum mortalibus beneficium jucundius esse cogitans cibi et potus communione, plurima sibi ferula iis similia quibus ipse vesceretur, apponi iussit, quam plurimis suffectura : eaque exceptis iis quibus ipse cum convictoribus suis frueretur, distribuebat. Ac eum liberalissimum et munificentissimum fuisse, minus est in tantis opibus mirandum : sed regem observantia et cura superare amicos, id vero magis est memorabile. Qua de re dictum ejus quoddam refertur, consimilia esse munera boni pastoris et regis. Nam et pastorem decore saginatis in primis a se jumentis uti : et regi urbes et homines, quos bearit inservire. Fertur et Cræsum, qui eum ob crebras donationes pauperem fore dixerat, rogasse, quantum sibi pecuniæ esse putaret, si aurum, ut ipse censeat, ex quo regnare cœperit, collegisset? Cumque ille ingentem summam nominasset, dixisse : *Age igitur, Cræse, mitte aliquem cum 166 Hystaspæ. Tu vero, Hystaspæ, adito amicos meos, eisque dicit* mihi ad rem quamdam conficiendam auro esse opus, ut quisque quam plurimum possit comparet, idque litteris inscribat atque obsignet, et epistolas Cræsi ministro tradat. Eadem quæ mandarat, litteris inscripta omnia, et obsignata, Hystaspæ tradidit, eumque ab omnibus ut amicum suum tractari jussit. Cum circummissent, et Cræsi minister epistolas attulisset, Hystaspæ dixit : *Rex Cyre, me quoque nunc utere ut divite. Nam propter commendationem tuam et ipse plurimis affectus sum muneribus.* Tum Cyrus, *Et hic, inquit, Cræse, unus est ex thesauris nostris. Tu vero cæteros contemplatus, supputa quanta mihi pecunia sit si fuerit opus.* Is vero longe majorem summam reperiisse fertur, quam in thesauris eum habiturum fuisse dixerat, si collegisset, ac Cyrum dixisse : *Viden, Cræse, et mihi thesauros esse?* Cum autem in animo haberet, ad pulvinaria deorum immortalium supplicatum ire : vocatis principibus Persarum et cæterorum, stolas Medicas inter eos di-

tribuit, quas Persæ tum primum induerunt. Stolis optimis inter optimos distributis, etiam aliis Medicis stolis prolatis (ut enim plurimas pararet, neque purpureis, neque orphuinis, neque carycinis, neque punicis, neque pepercerat) cuique ducum partem earum tradidit, quibus et illi suos ornarent. Rogatus autem a quodam, quando ipse sese ornaturus esset: *Nonne, inquit, vobis nunc ornatus esse videor, cum vos ornavi? Nam ubi de amicis fuero bene meritus, qualibet in veste formosus ero.* Supplicatione absoluta et victimis immolatis, cum familiaribus cœnatus est, amicis honoratissimis ad lævam collocatis, ut quæ magis opportuna sit insidiis; cæteris ad dextram. A cœna eos qui ultro in bellis secuti fuerant, dimisit domum, præter eos qui sponte manere vellent: iis vero et agros et ædes dedit, discedentibus tam militibus quam ducibus plurima donavit. Dedit et suis militibus multa de Sardonianis pecuniis, pro dignitate cuiusque. Qui ut ea acceperant, alii dixere, nimirum ipsum Cyrum habere plurimam, qui tam multa largitus esset: alii non id esse Cyri ingenium, ut pecuniam **166** faceret, qui dando quam accipiendo delectetur magis. Quibus Cyrus animadversis, amicis et aliis idoneis advocatis: *Apertissimi, inquit, ingenti mihi esse videtur, ut princeps copiis suis palam expositis, de laude bonitatis certet. Et ego igitur, quidquid mearum opum est, quod monstrari possit, ostendam: quæ ostendi nequeunt, enarrabo.* His dicitis res multas et præclaras deprompsit. Quæ vero reposita erant, nec proferri facile poterant, recensuit: *Et hæc, inquit, viri, non tam mea sunt existimanda, quam etiam vestra. Nam ea colligo, ut qui honeste se erga nos gesserit, eum remunerari queam: et si cui vestrum quid opus fuerit, a me nil petat.*

Ὅς δὲ εἰληφασάν τὰ δοθέντα, ἔλεγον περὶ τοῦ Κύρου· Ἦπου αὐτὸς γὰρ πολλὰ ἔχει, ἔτι καὶ ἡμῶν ἐκείτῃ τοσαῦτα δίδωκεν. Οἱ δ' ἔλεγον, Οὐχ ὁ Κύρου τρόπος τοιοῦτος, ὡς χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ διδοῦς μᾶλλον ἢ κτώμενος ἦδεται. Αἰσθόμενος δὲ ταῦτα ὁ Κύρος, συνέλεξε τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐπικαιροῦς· ἀπαντας, καὶ εἶπεν· Ἀπλουστάτου μοι δοκεῖ εἶναι ἦθος, τὸ τὴν δύναμιν τὸν ἄρχοντα φανερὰν ποιησάμενον ἐκ ταύτης ἀγωνίζεσθαι περὶ καλοκαγαθίας. Καγὼ οὖν, ἔφη, βούλομαι ὑμῖν δοῦσα μὲν οὐδὲν τε εἶναι τῶν ἐμοὶ δεῦτερον ἰδεῖν, δεῖξαι· δοῦσα δὲ μὴ οὐδὲν τε ἰδεῖν, διηγήσασθαι. Ταῦτα εἰπόν, τὰ μὲν εἰδείκνυ πολλὰ καὶ καλά χρήματα· τὰ δὲ κείμενα, ὡς μὴ βῆδιον εἶναι ἰδεῖν, διηγῆσαντο. Καὶ εἶπεν, Ὁ ἄνθρωπε, ταῦτα οὐδὲν μᾶλλον ἐμὰ δεόν ἡγιστά, ἢ καὶ ὑμέτερα. Ἐγὼ γὰρ ταῦτα ἀπορῶ, ὅπως ἔχω τῶν καλῶν τι ὑμῶν ποιοῦντι δίδομαι· καὶ ὅπως, ἦν τις ὑμῶν τινὸς δεῖται. λάθη πρὸς με γῶν.

XXVI. Rebus Babylone compositis, reditum in Persiam parat. In Mediam progressus, se ad Caxarem convertit: eoque salutato, et multis egre-

A λέω, καὶ ἐμοὶ ἤδη ὡς πλουσίῳ χρῶ. Πάμπολλα γὰρ ἔχω πάριμι δῶρα, διὰ τὰ σὰ γράμματα. Καὶ ὁ Κύρος· Ἐἰς μὲν τολμῶν, ὡ Κροῖσε, εἶπεν, καὶ οὗτος ἡμῖν ἄσχυρος. Τοῦς δὲ ἄλλους καταθεῶ, καὶ λόγισαι ὅσα μοι εἰσὶν εἰτοιμα χρήματα, ἦν τι δέωμαι χρῆσθαι. Λέγεται δὲ λογισόμενος ὁ Κρόσος; πολλαπλάσια εὔρειν, ἢ ἔφη Κύρω ἂν εἶναι ἐν τοῖς θησαυροῖς, εἰ συνέλεγειν. Ἐπὶ τούτοις δὲ τὸν Κύρον εἶπεν· Ὅρῳ, ὡ Κρόσσε, ὡς εἰσι καὶ ἐμοὶ θησαυροί. Ἀδῶν δὲ αὐτῶ εἰς τοὺς θεοὺς ἐξηρημένα τεμένη, ποιήσασθαι προπομπὴν (4), καλέσας τοὺς τὰς ἀρχὰς ἔχοντας Περσῶν τε καὶ τῶν ἄλλων, δίδωκεν αὐτοῖς στολὰς Μηδικὰς, καὶ τότε πρῶτον Πέρσαι Μηδικὴν στολὴν ἐνεδύσαντο. Ἐπὶ δὲ τοῖς κρατίστοις δίδωκε τὰς κρατίστας στολὰς, ἐξέφερε, καὶ ἄλλας Μηδικὰς; στολὰς, καμπόλλας γὰρ παρασκευάσατο, οὔτε πορφυροῦν φαεινόμενος, οὔτε ὀρφνίνου, οὔτε φοινικίδου (5), οὔτε καρυκίνων ἱματίων· νέμας δ' ἐκάστῃ τῶν ἡγεμόνων μέρος αὐτῶν, ἐκίλευσε τοῦτοις τοὺς ὅπ' αὐτοὺς κοσμεῖν. Καὶ τις τῶν παρόντων ἐπήρετο αὐτόν· Σὺ δὲ, ὡ Κύρε, πότε κοσμήσῃ; Ὁ δὲ, Οὐ γὰρ τῶν, ἔφη, δοκῶ ὑμῖν αὐτὸς κοσμεῖσθαι, ὑμᾶς κοσμῶν; ἦν γὰρ δύνωμαι τοὺς φίλους κοῖεῖν εἶ, ὅποιον ἂν ἔχω στολὴν ἐγὼ, ἐν ταύτῃ καλὸς φανοῦμαι. Ποιήσας δὲ τὴν προπομπὴν, καὶ θύσας τοὺς θεοὺς μετὰ τῶν φίλων ἰδείναι, οὐ μὲν μάλιστα ἐτίμα, παρὰ τὴν ἀριστερὰ χεῖρα καθίσας, ὡς εὐπειθουλεύτερας ταύτης ὀσης ἢ τῆς δεξιᾶς· τοὺς δ' ἄλλους παρὰ τὴν δεξιάν. Μετὰ δὲ γὰρ τὸ δείκνυν τοὺς ἰθαλοῦσι τοὺς αὐτῶ συμμαχῆσαντας ἀπέπεμψεν οἰκασθε, πλην τῶν βουλευθέντων παρ' αὐτῶ καταμεῖναι. Τούτοις δὲ καὶ χώραν καὶ οἰκους ἔδωκε. Τοῖς δ' ἀπιοῦσι καὶ στρατιώταις καὶ ἄρχουσι πολλὰ ἰδωρήσατο, εἶτα καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν στρατιώταις καὶ ἡγεμῶσι πολλὰ δένειμεν, ὅσα ἐκ Σάρδεων ελαβε χρήματα, πρὸς τὴν ἄξιαν ἐκάστην.

D ΚΓ'. Ὅτε δὲ τὰ ἐν Βαβυλῶνι εἰς κατεστήσατο, εἰς Πέρσας ἀπελθεῖν ἠτοιμάζετο. Ἐπει δὲ πορευόμενος γίνεται κατὰ τὴν Μηδικὴν, τρέπεται ὁ Κύρος πρὸς

Variæ lectiones et notæ.

(4) Προπομπήν. Supra, εἶτα τοὺς μάγους καλέσας, ὡς δορυαλώτου τῆς πόλεως οὔσης, ἀκροθόινια τοῖς θεοῖς ἐκίλευσεν ἐξελεῖν. Locus paulo intricatior est. Ποιήσασθαι προπομπὴν εἰς τὰ τεμένη, est ire supplicatum ad pulvinaria deorum. Sed τὰ τοῖς θεοῖς ἐξηρημένα τεμένη, videntur esse sana de manubiis constructa; nisi forte non ædificia, sed luci diis consecrati intelligantur. W.

(5) Οὔτε ὀρφνίνων, οὔτε καρυκίνων ἱματίων.

Ms. eod. καρυκίνων, atque ita reposuimus; ὀρφνίνων, esse colorem nigricantem, qualis sit combustie purpuræ, Joach. Camerarius ex Platone in *Timæo* adnotat. Philadelphus in Xenophonte Ferrugineum vertit. Pollux τὰ μέλανα ἱμάτια dicta fuisse ὀρφνίνα tradit; unde Hesychio ὀρφνίον et ὀρφνίς μέλαν ἱμάτιον exponitur. De carycino colore agimus in Gloss. med. Græcit.

Κυαξάρην, καὶ ἀσπασάμενος· αὐτὸν εἶπεν, ὅτι οἶκος· ἅγιος ἐν Βαβυλῶνι ἐξήρηται· καὶ δῶρα παρέσχευεν αὐτῇ πολλὰ καὶ καλὰ. Ὁ δὲ Κυαξάρης προσέειπε μὲν αὐτῇ τὴν θυγατέρα στέφανόν τε χρυσῶν, καὶ φέλλια φίρους, καὶ στρεπτόν, καὶ στολὴν Μηδικὴν καλὴν· καὶ ἡ μὲν καὶ ἐστειφάνον τὸν Κύρον. Ὁ δὲ Κυαξάρης· *Διδωμί σοι, ἔφη, ὦ Κύρε, καὶ αὐτὴν ταύτην γυναῖκα, θυγατέρα υἱοῦ σου ἐμῆρ, ἐπιδοῦμι δὲ αὐτῇ καὶ φερρὴν Μηδικὴν πᾶσαν· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ μοι ἄλλος παῖς τῆς Μηδικῆς.* Ὁ δὲ Κύρος· *Τὸ μὲν γένος, ὦ Κυαξάρη, ἰσπανῶν, εἶπες, καὶ τὴν παῖδα, καὶ τὰ δῶρα. Βούλομαι δὲ τὸν γυνώμη τοῦ πατρὸς τε καὶ τῆς μητρὸς γῆμαι αὐτὴν. Καὶ ταῦτα εἶπών, εἰς Πέρσας· ἐπορεύετο. Ἐν δὲ τοῖς Περσῶν ἔροις, ἐλθὼν, τὸ μὲν στράτευμα ἐκεῖ κατέλιπεν. Ἀδελφὸς δὲ οὖν τοῖς φίλοις τὴν πόλιν εἰσήει, ἱερὰ δῶρα πάνσι Πέρσαι· ἱκανὰ θύειν καὶ ἐστιδῆσθαι· δῶρα δὲ τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ ἔφερεν οἷα εἰκόδς ἦν, καὶ τοῖς φίλοις, οἷα δ' ἔπρεπε ἀρχαῖς καὶ γεραιτέροις. Ἔωκε δὲ καὶ πάνσι Πέρσαι·, ἀλλὰ μὴν καὶ Περσίαι, καὶ χρόνον τινα τοῖς τεκοῦσι συνδιατρέψας, ἀπέηκε. Καὶ γενόμενος ἐν Μήδοις, συνδόξαν τῷ πατρὶ, γαμῆλ τὴν Κυαξάρου θυγατέρα. Γήμας δ' εὐθύ· ἔχων αὐτὴν ἀνεξεύγυνεν. Ὡς δ' ἦκεν εἰς Βαβυλῶνα, σατοάπας ἐπὶ τὰ κατεστραμμένα ἐπεμπεν ἔθνη, εἰς Ἀραβίαν δηλαδὴ καὶ Καππαδοκίαν, εἰς Φρυγίαν τε τὴν μεγάλην, εἰς Λυκίαν τε καὶ Ἰωνίαν, εἰς Καρίαν, εἰς Φρυγίαν τὴν παρ' Ἑλλήσποντον, καὶ Αἰολίδα. Κίλιξ δὲ καὶ Κύπριοι· καὶ Παφλαγοῖσιν οὐκ ἐπαμύψα στρατῶν, ὅτι ἐκόντες ἐδόκουν αὐτῷ συστρατεύεσθαι. Ἄσπαστος μὲντοι καὶ οὗτοι ἀπέφερον. Ἴνα δὲ, μεγάλῃ αὐτῷ τῆς ἀρχῆς οὐσίας, τυχέως καὶ πόρρωθεν εἰ κομίζοντο ἀγγεῖλαι, ἐσκέφατο πύσσην ἀν' ὁδὸν ἱπποῦς ἐλαυνόμενος· ἀνύη, καὶ ἱππῶνας τοσοῦτον ἀλλήλων διέχοντας ἐποίησατο, καὶ ἱπποὺς κατέστησεν ἐν αὐτοῖς, καὶ τοὺς αὐτῶν ἐπιμελομένους, καὶ ἀνδρᾶ ἐπ' ἑκάστῳ ἔταξε τὸν ἐπιτήδειον παραδέχεσθαι τὰ φερόμενα γράμματα, καὶ παραδιδόναι, καὶ παραλαμβάνειν τοὺς ἀπειρηκότας ἱπποὺς, καὶ ἄλλους πέμπειν νεαλεῖς. Ἦδη δὲ παρελθόντος ἑνιαυτοῦ, στρατείας ἐποίησατο, ἐν ἣ λέγεται καταστρέφασθαι πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα Συρίαν εἰσθάντι οἰκεῖ, μέχρις Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Μετὰ δὲ ταῦτα στρατεύει ἐπ' Αἴγυπτον, καὶ καταστρέφεται καὶ αὐτὴν, ὡς ἐντεῦθεν ἕρξεν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν πρὸς ἑω μὲν τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν· πρὸς ἄρκτον δὲ, τὸν Πόντον τὸν Ἐξέσινον· πρὸς δ' ἑσπέραν, Κύπρον καὶ Αἴγυπτον· τὴν δ' Αἰθιοπίαν πρὸς μεσηθέρην. Αὐτὸς δ' ἐν μέσσοις τούτων πεποιημένος τὴν διαίταν, ἐν Βαβυλῶνι μὲν μῆνα· διήγεν ἑπτὰ, τὸν χρόνον δὲ τὸν χειμέριον· ἀλεινὴ γὰρ αὐτῇ ἡ χώρα· τρεῖς δὲ μῆνας τοὺς ἄμφω τὸ ἔαρ ἐν Σούσοις. Ἐν δ' Ἐχβατανοῖς δύο διήγε μῆνα· τὴν τοῦ ὕερος ἀκμήν. Οὕτω δὲ ζήσας ὁ Κύρος· καὶ μάλα περσέυτης γενόμενος, ἀρξινεῖται εἰς Πέρσας τὸ ἔθνος, πάλαι τῶν τοκίων τελευτηκότων αὐτῷ. Καὶ κοιμωμένω κατὰ τὰ βασίλεια, ἔδοξεν αὐτῷ κατ' ὄναρ· τις προσελθεῖν κρεττωνῶν ἢ κατὰ ἀνθρώπων, λέγων· *Συσευδαίου, ὦ Κύρε, ἡδὴ γὰρ σε μεταπέμπονται οἱ θεοί. Ἐκ τούτου δ' εἰκάζεν, ὅτι**

Agis muneribus affecto, ait, donum etiam illi Babylone assignatam esse. At Cyaxares filiam ad eum mittit, cum aurea corona, armillis, torque et veste Medica pulcherrima; illa Cyrum coronat. Rex vero: *Hanc, inquit, Cyre, filiam meam, nunc tibi do, et totam Mediam doti dico. Neque enim mihi sunt mores liberi germani.* Ad haec Cyrus, se et genus laudare, et puellam et munera, sed eam de sententia patris et matris ducturum esse. His dictis, in Persiam contendit, relictoque in finibus exercitu, ipse cum amicis urbem ingreditur, victimas adducens, quæ et ad sacrificandum et ad convivandum Persis omnibus satis essent: parentibus atque amicis munera offert, qualia parerat, et qualia magistratus ac seniores decebant, nec non Persis omnibus eorumque uxorem et liberis. Aliquando apud parentes commoratus, in Mediam revertitur: probatoque a patre conjugio, Cyaxaris filiam ducit. Celebratis nuptiis, statim cum ea Babylonem proficiscitur. Inde satrapas ad gentes subactas mittit, ut in Arabiam, Cappadociam, Phrygiam majorem, Lyciam, Ioniam, Cariam, Phrygiam Hellesponticam et Æoliam. Ad Cilices vero, Cyprios et Paphlagonas satrapas nominavit, eo quod ultro se ad illum contulisse videbantur; nihilominus tamen et hi tributa pensabant. Ut **168** autem in tanta imperii amplitudine nuntii celeriter ad se perferrentur, consideravit, quantum itineris equus uno die cursu conficere posset: ac tanto intervallo distincta diversoria struxit, equis et equisonibus in iis collocatis, quorum cuique præfecit virum ad recipiendas litteras quæ afferrentur idoneum, qui et traderet et acciperet fatigatos equos, et alios mitteret integros. Anno jam elapso, expeditionem suscepit, in qua omnes gentes quæ ab ingressa Syria usque ad mare Rubrum incolunt, subegisse fertur, deinde Ægyptum etiam, ut ejus imperium versus orientem Rubro mari, versus septentrionem, Ponto Euxinæ: ab oceu, Cypro et Ægypto, versus meridiem Æthiopia terminaretur. Ipse in medio constitutus, septenos menses hierno tempore, ob regionis incertam, Babylone degit: ternos menses vernos. Susis: Echbanis binos æstivo tempore. Vita igitur sic acta, senex admodum in Persiam septimum venit, parentibus jam olim defunctis. Ibi in regia dormienti, visus est in somnis apparere vir quidam humana conditione major, qui diceret: *Parate, Cyre, nam dii te nunc accersunt.* Unde conjiciebat, sibi vitæ finem instare: ac tertio die post, filiis (nam eum comitati fuerant), amicis et Persarum magistratibus accersitis: *Mihi, inquit, jam vitæ finis instat. Est autem declarandum, cui relinquam imperium, ut controversia de eo orta vobis negotium facessant. Tu igitur, Cambyses, qui natus major es, regnum teneto, quod tibi et a diis et a me tribuitur. Te vero, Tanaoxare, satrapam constituo Medorum, Armeniorum et Caddupearum.* Hæc ubi filiis mandarat, nullaque præceperat, affatus eos

qui aderant, ac dextra porrecta omnibus, coniecta facie, exspiravit. Eo defuncto, statim filii seditio-nem moverunt, urbes ac provinciæ defecerunt, ac in pejus ruebant omnia. Atque hæc a Xenophonte de Cyro prodita sunt. Sed Herodotus Halicarnassens ea de Cyri educatione, obitu, totaque vitæ narrat, quæ recensere prolixum fuerit. Mihi vero compen-dium historiarum scribenti, non convenit verbo-sum opus contexere : sed satis est ea consecrari, quæ probabiliora videntur. 160 Cui vero etiam Herodoti de illo narrationes evolvere libet, is hæc libro primo, cui Clionis Musæ primæ titulum indi-dit, inveniet.

ὁππῆι, εὐθύς οἱ παῖδες αὐτοῦ ἐστασίαζον, πᾶσις δὲ καὶ ἔθνη ἀφίσταντο, πάντα δ' ἐπὶ τὸ χειρὸν ἐτρέπτο. Ταῦτα μὲν οὖν τῷ Ξενοφῶντι περὶ Κύρου ἱστορήται. Ὁ δ' Ἀλικαρνασσεὺς Ἡρόδοτος ἄλλα περὶ τῆς Κύρου φησὶν ἀναγωγῆς τε καὶ τελευτῆς, καὶ τῆς λοιπῆς βιοτῆς, ἃ μακρὸν ἂν εἴη διηγεσθαι. Ἐμὸς δ' ἐπιτομὴν ἱστορίας πεποιημένῳ, οὐκ ἐπέοικε τὴν πραγματείαν θέσθαι πολυστιχόν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν τὰ πιθανώτερα ἔγραψα. Ὅτι δ' εἶδέναι βούλημα, καὶ ἄπερ Ἡρόδοτος περὶ αὐτοῦ συνεγράψατο, τὴν ἐκείνου μεταχειριστάμενος βίβλον, εὐρήσει ταῦτα κατὰ τὸν πρῶτον λόγον, ᾧ τὴν πρώτην τῶν Μουσῶν ἐπι-γραψα τῇ βίβλῳ τὴν Κλειῶ.

LIBER QUARTUS.

I. Cyrus igitur Assyriorum regnum sic evertit, B et primo, sui imperii anno, a captivitate Hebraicæ gentis septuagesimo, Judæis qui Babylone dege-bant, redire Hierosolyma, urbemque et templum instaurare permisit, id quod propheta Jeremias dixerat, et ante illum Isaias. Nam ille tum vixit, cum urbs caperetur : hic ante captivitatem urbis, et templi eversionem, annis centum qua-draginta. Neque vero hæc duntaxat concessit, sed et sacra vasa, a Nabuchodonosore Babylonem translata, per Mithridatem quæstorem suum et Zorobabelem una remisit. Et Syriacis satrapis mandavit, ut eis ad ædificationem adjumento es-sent, et omnes sumptus de regia pecunia suppeditarent. His a Cyro constitutis, duarum tribuum Judaicæ et Benjamiticæ principes, Levitæ et sacer-dotes Hierosolyma contenderunt. Multi etiam Babylone manere, quam suas possessiones relinquere maluerunt. Quo cum pervenissent, Cyri satrapæ omnes ad ædificationem eis (fuere autem quadra-ginta duo millia et sexcenta) adjumento fuerunt. Jam in urbis et templi instauracionem intentis, finitimæ gentes, Chuthæi præsertim, quos Salmanasar, captis Israelitis Samariam traduxerat, invidentes, satrapas in primis sibi conciliant, ne ædificationem promoverent. Deinde Cyro defuncto, apud Cambysem filium et successorem ejus, He-bræos, ut gentem perfidam et rebellem, per litteras criminantur. Quod si urbem et templum perfecerint, neque tributa pensuros, neque dicto audien-tes futuros. His et pluribus aliis scriptis ei persua-

A'. Κύρος μὲν οὖν οὕτω τὴν τῶν Ἀσσυρίων ἀρχὴν καταλέλυκε. Τῷ δὲ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐβδομηκοστῷ ἔντι ἐξότου Ἑβραῖοι εἰς Βαβυλῶνα ἐξ Ἱερουσαλήμ μετηνέχθησαν, ἐπέτρεψε τοῖς ἐν Βαβυλῶνι οὖσιν Ἰουδαίοις ἀπελθεῖν εἰς Ἱερσόλυμα, καὶ ἀνοικοδομησθαι τὴν τὴν πόλιν καὶ τὸν ναόν, ὡς ὁ προφήτης Ἰεζεκιὰς προανεφώνησε, καὶ πρὸ ἐκείνου ὁ Ἡσαίας προεῖρηκεν. Ὁ μὲν γὰρ ἦν, ὅτε ἡ πόλις ἦλθε, καὶ ὁ ναὸς κατεσκάφη, ὁ δ' Ἡσαίας ἐπι-σιν ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα πρότερον ἦν, ἢ τὴν πόλιν ἀλῶναι, καὶ κατασκαφῆναι τὸ ἱερόν. Οὐ μόνον δ' ἔφηκε τοῖς αἰχμαλώτοις τὴν ἐπάνοδον, καὶ τὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ ἐξανάστασιν, ἀλλὰ καὶ τὰ σκεύη τὰ τοῦ ναοῦ ἃ Ναβουχοδονόσορ εἰς Βαβυλῶνα ἐκόμισε, συνέπεμψε, παραδοῦς ταῦτα φέρειν Μιθριδάτῃ τῷ αὐτοῦ γαζοφυλάκῃ, καὶ τῷ Ζοροβάβελ. Ἐπέστειλε δὲ καὶ τοῖς ἐν Συρίᾳ σατράπαις, συναΐρεσθαι αὐτοῖς ἐπὶ τῇ τῶν ἔργων οἰκοδομῇ, καὶ τὴν δαπάνην αὐ-τοῦς χορηγεῖν πᾶσαν ἐκ τῶν βασιλικῶν χρημάτων. Ταῦτα τοῦ Κύρου θεσπίσαντος, ἐξώρμησαν οἱ τῶν δύο φυλῶν ἄρχοντες τῆς τε τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς Βε-νιαμίνιδος, οἱ τε Λευῖται καὶ οἱ ἱερεῖς. Πολλοὶ δὲ ἐν τῇ Βαβυλῶνι κατέμειναν, τὰς κτήσεις καταλιπεῖν οὐχ αἰρούμενοι. Παραγενομένοις δὲ εἰς Ἱερσόλυμα, οἱ τοῦ Κύρου πάντες συνήργουν αὐτοῖς εἰς τὰς οἰκοδομὰς, καὶ συνέπραττον. Ἦσαν δ' οἱ ἐπανελθόντες μυριάδες, τέσσαρες, δισχιλιοὶ τε καὶ ἐξηκόσιοι. Ἦν δὲ περὶ τὴν οἰκοδομὴν τῆς πόλεως σπυεδόντων, καὶ τοῦ ναοῦ, τὰ περίεξ ἔθνη, καὶ μάλιστα τὸ Χουβαίων οὗς Σαλμανασάρ μετέφικσεν εἰς Σαμάρειαν, ὅτε τοῦς Ἰσραηλίτας ἐξημαλώτισε, φθονοῦντες, τοῖς σατρά-

Variæ lectiones et notæ.

(6) Ταρσοξάρη. Itæ Xenophon ; at cod. Colb. Ταρσοξάρη præfert.

πας ἰδεῖν ὠσαντο πρότερον, μὴ ἐπαρήγειν τοῖς Ἰουδαίοις εἰς τὴν οἰκοδομήν. Ἐἶτα τοῦ Κύρου τὴν ζωὴν κταλῶσαντες, Καμβύσου δὲ τοῦ παιδὸς ἐκείνου τὴν ἀρχὴν διαδεξαμένου, γράφουσι τῷ Καμβύσῃ, διαβίλλοντας τοῖς Ἑβραίοις ὡς ἔθνος ἀποστάτικόν τε καὶ ἀνυπότακτον, καὶ εἰ τὴν πόλιν καὶ τὸν ναὸν ἐκτίλισσαι, λέγοντες, οὐτε φόρους δώσουσιν, οὐδ' ὑπακούσονται. Ταῦτα, καὶ πλείω τοιαῦτα γράψαντες, ἔπεισαν αὐτὸν κωλύσαι τὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ ἀνοικοδομήσιν, καὶ ἐπεσχέθη τὰ ἔργα μέχρι τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς βασιλείας Δαρείου τοῦ Ὑστάτου, ἐπ' ἑτη ἑννία. Καμβύσης γὰρ ἐπὶ τῆς βασιλείας ἐστὶ, καὶ καταστρεφόμενος ἐν τούτοις τὴν Αἴγυπτον, ὑπεστρέφας ἐν Δαμασκῷ ἐτελεύτησε, τῶν Μάγων τῆς βασιλείας ἐγχερατῶν γενομένων. Καλὸν δὲ καὶ τὴν περὶ τούτων διήγησιν ποιήσασθαι ἐν ἐπιτομῇ. Τῷ Καμβύσῃ ἦν ἀδελφός, κατὰ μὲν τὸν Σενοφῶντα Ταναοξάρης, κατὰ δὲ τὸν Ἡρόδοτον Σμέρδης ὀνομαζόμενος. Ἔδοξεν οὖν ἐν Αἰγύπτῳ τῷ Καμβύσῃ τυγχάνοντι καθ' ὅπου τις ἐπιστὰς λέγειν, ὡς ἐς τὸν βασιλικὸν καθίσας θρόνον ὁ Σμέρδης, τῆ κεφαλῇ τοῦ πολυπροσφάστου. Δείσας οὖν περὶ τῆς βασιλείας, τὴν Πρηξάσπην παρατυχεῖα παραπέμπει εἰς Σοῦσα, κτενοῦντα λάθρα τὸν ἀδελφόν. Καὶ ὁ μὲν οὕτως διέφθαρτο ὁ δὲ Καμβύσης τὸ χρεῶν οὐκ ἐξέφυγε. Δύω γὰρ ἦσαν ἀδελφοὶ Μῆδοι, μάγοι κεκλημένοι, ὧν τῷ μὲν Κατιζίθης, τῷ δὲ Σμέρδης ἦν τὰ ὄνόματα. Ὁ δὲ Σμέρδης οὐ τοῦ ὀνόματος ἐκονίονε μόνον Σμέρδην τῷ Κύρου παιδί, ἀλλὰ καὶ τοῦ εἴδους αὐτοῦ. Τούτων ἕτερον φροντιστὴν τῶν ἐκτουτο πραγμάτων ὁ Καμβύσης ἐκίχτητο. Χρονίζοντος δ' ἐν Αἰγύπτῳ αὐτοῦ, γνοὺς τὸν φόνον τοῦ Σμέρδου τοῦ Κύρου πατρὸς ὁ Κατιζίθης, καὶ ὡς ὀλίγοις ὁ ἐκείνου θάνατος ἐγνωσται, ἐπιθέσθαι τῇ βασιλείᾳ ἐσχέφατο· καὶ τὸν ἀδελφὸν ὀμνυνομούντα τῷ Σμέρδῃ, καὶ πολλὴν πρὸς ἐκεῖνον ἐμφύρειαν ἔχοντα, εἰς τὸν θρόνον ἐκάθισεν τὸν βασιλείον, οὐκ ὡς οἰκεῖον ὀμαλίμονα, ἀλλ' ὡς τοῦ Κύρου υἱόν, καὶ τοῦ Καμβύσου ὀμογιόν· καὶ κήρυκα διέπεμψε πανταχοῦ, βασιλεῖα τὸν Κύρου Σμέρδην ἀγγέλλοντας. Μαθὼν οὖν ταῦτα καὶ ὁ Καμβύσης, τὸν Πρηξάσπην ἀνέκρινεν, ὡς μὴ πληρώσαντά οἱ τὸ κελουσθέν. Ὁ δὲ διεβεβαίω, μὴ τὸν ἀδελφὸν ἐπαναστήναι αὐτῷ. Ἐκείνον γὰρ ἐγὼ, λέγειν, ὡς οὐ ἐνεταίλω, ἔκτανόν τε καὶ ἔθαψα. Συλληθῆναι τοίνυν κελύει Καμβύσης τὸν ἐν τῷ στρατῷ κηρύσσοντα, τὸν τοῦ Κύρου Σμέρδην βασιλεῦσαι Περσῶν. Καὶ συλληφθεὶς ἠρωτᾶτο, εἰ αὐτὸς τὸν Σμέρδην ἐώρακε, καὶ εἰ ἐκεῖνος αὐτῷ ἐνεταίλω λέγειν ἀπερφησί; Ὁ δὲ μὴ θεάσασθαι τὸν Σμέρδην ἀνταπεκρίνατο, παρὰ δὲ τοῦ Μάγου τοῦ τῶν βασιλείων ἐπιτροπεύοντος, ταῦτα λέγειν ἐπιταχθήναι. Γνοὺς οὖν ἐνετύθεν ὁ Καμβύσης τὸ ἀληθές, ἐθρήνησε μὲν ὡς μάτην κτείναντ' τὸν ἀδελφόν, ὤρμησε δ' αὐτίκα κατὰ τῶν μάγων στρατεύεσθαι. Ἀναθρώσκοντι δὲ οἱ ἐπὶ τὸν ἵππον, τοῦ κωλοῦ τοῦ ξίφους ὁ μύκης ἐξέπασε, καὶ γυμνωθὲν τὸ ξίφος παλεῖ αὐτοῦ τὸν μηρὸν καιρίως. Ἦρτο οὖν, ὅπως ἡ πόλις καλοῖτο; καὶ μαθὼν ὡς Ἐκβάτανα, εἶπεν, ὡς Ἐντυθία μοι πέπρωται τελευτᾶν. Ἐκέχρητο γὰρ αὐτῷ ἐν Ἐκβάτανοις μέλλειν θανεῖν. Καὶ ὁ μὲν παρὰ τοῖς ἐν Μηδίᾳ Ἐκβάτανοις ἐδόκει πρῶτην τὸ τέλος αὐτὸν καταλήψεσθαι. Ὁ δὲ χρησμὸς οὐκ ἐκεῖνα ἐδήλου, ἀλλὰ τὰ ἐν Συρίᾳ Ἐκβάτανα. Ὁ μὲν οὖν μεθ' ἡμέρας τινὰς τελευτᾶ ἄπαις, βασιλεύσας ἐπ' ἑτη ἑπτὰ, ἐπὶ πάντα μῆσιν.

B. Ὁ δὲ Μάγος, τοῦ Καμβύσου θανόντος, ἀδεῶς ἐβασίλευσεν, αὐτῷ τὸν τοῦ Κύρου Σμέρδην ἐπιγραφόμενος· καὶ πέμψας εἰς πᾶν ἔθνος ὧν ἤρχεον, ἀτέ-

A serunt, ut urbis et templi in-stauratiōnem prohiberet. Ita opus impeditum est usque ad secundum annum Darii regis, filii Hystaspis per annos novem. Nam Cambyses cum septem regnasset annos, et Ægyptum subegisset, inde reversus Damasci obiit, regno a magis occupato, de quibus et hic brevier est dicendum. **170** Cambyses fratrem habuit, quem Xenophon Tanaoxarem, Herodotus Smerdim appellat. Visus igitur est in somnis Cambysi in Ægypto agenti quidam dicere, Smerdim, regio throno occupato, capite cœlos attingere. Regno igitur metuens, Prexaspem Susa mittit, qui fratrem clanculum perimeret. Ac ille quidem ita perlit, sed Cambyses fati vim non effugit. Fuerunt enim duo fratres Medi, quorum alter Catizithes, alter Smerdis vocabatur, professione magi. Ac Smerdis non tantum nomen, sed formam etiam cum Smerdi Cyri filio communem habebat. Alterum Cambyses suarum rerum curatorem delegerat. Dum igitur rex in Ægypto morabatur, Catizithes cœde Smerdis, quam pauci norant, cognita, rognum invadere destinat: idque fratri qui Smerdi et nomine et lineamentis corporis persimilis esset, tradit, non ut fratri suo, sed ut Cyri filio, fratri Cambysis, et præcones passim dimittit, qui Smerdim Cyri filium regem proclamant. Ea re cognita, Cambyses Prexaspem incusat, ut mandata non exsecutum: qui cum affirmaret, fratrem, quem ipse et occidisset et sepelisset, ei non movere seditionem: præconem qui Smerdim, Cyri filium, regem in exercitu proclamabat, comprehensum rogat, num ipse Smerdim viderit, et num de illius mandato ista proclamet? Respondet homo, se Smerdim non vidisse, sed jussu Magi regis magistri ea proclamare. Cambyses igitur veritate inde cognita, fratrem a se temere occisum luget, et bellum inferre magis parat. Sed dum in equum insilit, elapso vagina gladio lethaliter in femore vulneratus, quod illius loci nomen esset, rogat? Cum Ecbatana dici, responsum esset: ibi sibi fatale esse mori, respondet. Acceperat enim oraculum, se Ecbatanis inoriturum: et hactenus putarat, se Ecbatanis Medicis obiturum, cum oraculum de Ecbatanis Syriae locutum esset. Ita moritur orbus D liberis, cum annos septem et quinque menses regnasset.

II. Eo mortuo, Magus securus tenebat imperium, usurpans Smerdis Cyri filii nomen: et missis in **171** omnes provincias legatis, triennii immunita-

tem proclamat. Cum autem jam menses septem regnasset, hoc modo est agnitus. Otanes nobilitate et opibus Persicorum principum nullo inferior, filiam habebat Phædymiam, Cambysi nuptam. Eadem Magus, ut et cæteris regis concubinis, utebatur. Ab ea pater clam per internuntium quærit, num cum Smerdi Cyri filio concumbat? illa respondet se nec vidisse Cyri Smerdim, neque scire quis sit is cum quo dormiat. Pater deusno ad eam mittit, ut suum mandatum vel cum periculo exsequatur, si sit opus: ac monet ut, quando cum rege dormiat, ejus dormientis aures contrectet. Nam si habeat aures, sciendum eam cum Smerdi Cyri filio concumbere: sin minus, Magnam Smerdim existimandum esse. Pater Phædymia patri: eumque carere auribus, qui rem secum haberet, patri significat. Præciderat autem ei Cyrus aures, ob delictum quoddam. Otanes arcanum illud cum amicis, Aspathine et Gobrya, Persarum principibus communicat: qui cum idem prius essent suspicati, statim fidem habent. Statuunt igitur alios quoque sibi adjungere: Otanes Intaphernem, Gobryas Megabyzum, Aspathines Hydarnem et Darium Hystaspis filium, qui recens ex Persia Susa pervenerat. Qui cum rem cupide audivisset, ejus statim aggradiende sit auctor: quod si vel illum diem ignavum elabi poterentur, se insidias Mago indicaturum. Consilio ejus et cæteri assensi, negotium capessunt. Nam et alia conatus maturandi causa incidere. Cum enim scirent magi, Prexaspem, Smerdis Cyri filii perpetrasse cædem, atque ob id facinus male audire a Persis: amicitia cum eo habita, magnaue polliciti, jurejurando hominem obstrinxerant, ne cui commentum illud detegeret. Quæ cum ille promisisset, subjunxerunt, se advocatos populum ad mœnia regie; ei, turri conscensa, proclamandum, omnibus exaudientibus, Smerdi Cyri filium, et non alium, esse regem. Nam se illi pepercisse, nec occidisse, ut Cambyses jussisset. Cum et hæc promisisset, convocatur populus: Prexaspes turrim 172 conscendit, beneficia a Cyro in Persas collata commemorat. Filium ejus Smerdim se a Cambyse coactum occidisse, magos tenere imperium affirmat: Persas execratur, si id facinus inultum sinant. His dictis, se de turre præcipitavit, ac mortuus est. Septem igitur illi ea re audita, statim ad regiam feruntur, non prohibentibus custodibus, dignitatem eorum reveritis. Progressi in aulam, in eunuchos, qui nuntios ultro citroque perferabant, incidunt. Eos, rogati quid venirent, et ulteriore progressu prohibiti, occidunt, et tempore ingrediuntur. Magi, qui intus eunuchorum tumultum cognorant, ad vim propulsandam se parant: atque alter qui hastam arripuerat, Aspathinem in femore, Intaphernem in facie vulnerat, unde læsus ei est oculus: alteri arcus fuit inutilis, cum res cominus gereretur. Itaque in thalamum se proripit, insequitur Gobryas et Darius: ac ille magum amplectitur: hic veritus

Α λαιαν πλαιν ἐπ' ἑτη τρία ἐκήρυξεν. Ἦδη δὲ μῆνας ἄρξας ἐπέτ, ὅστις ἦν ἰγνώσθη· ἰγνώσθη δ' οὕτως. Ὅτανης ἦν γένει καὶ πλούτῳ Περσῶν τοῖς πρώτοις ἐνάμιλλος. Τοῦτου θυγατέρα Καμβύσης ἔσχεν, ἣ Φαιδυμία ἐκάλητο. Ταύτη καὶ ὁ Μάγος ἐπέχρητο, ὡπερ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἄς εὔρεν, εἰς τὰ βασίλεια. Πέμφας οὖν ὁ πατήρ, ἤρῳτα αὐτὴν λάθρα, εἰ τῷ Κύρῳ Σμέρδῃ, εἰθ' ἑτέρῳ τινὶ συναυνάζοιτο. Ἡ δὲ μήτ' ἰδέσθαι τὸν Κύρου Σμέρδῃ ἀνταπεκρίνατο, μήτ' εἰδέναι φησὶν συγκαταλέγειτο. Ὁ δὲ καὶ πάλιν στέλλει παρ' αὐτὴν, κινδυνεύειν αὐτῇ ἐντελλόμενος, εἰ δεήσειεν, ἵνα πληρώσῃ πατρικὴν ἐντολήν. Καὶ ὑποπίθαι, ὁρηνίκα συγκατομήτο τῷ βασιλεῖ, καὶ ὑπώκτωτα αὐτὸν γνῶ, ψαῦσαι τῶν ὤτων αὐτοῦ. Καὶ εἰ μὲν ἔχοντα ὧτα γνοίη, εἰδέναι ὡς τῷ Κύρῳ Σμέρδῃ συγγίνεται· εἰ δὲ μὴ ἔχοι, τὸν Μάγον Σμέρδῃ αὐτὸν νομίζειν. Πείθεται τῷ πατρὶ ἣ Φαιδυμία, καὶ γνοῦσα τὸν αὐτῇ συγγινόμενον ὧτα μὴ ἔχοντα, ἐσήμηνε τῷ πατρὶ. Οὐκ εἶχε δ' ὧτα, ὅτι ὁ Κύριος ποτὲ ταῦτα δι' ἀμαρτημά τι ἀπέτεμεν. Ὁ δὲ Ὅτανης Ἀσπαθίνῃ καὶ Γωβρύα πρωτεύουσι τῶν Περσῶν καὶ αὐτῷ φιλομύνοις, κοινούντα δὴ τὸ ἀπόβρῃτον. Οἱ δὲ καὶ πρώην ἐν ὑπόψιᾳ ὄντες τοῦ πράγματος, εὐθὺς τοῦς λόγους ἰδέξαντο. Ἐδοξεν οὖν αὐτοῖς καὶ ἑτέροισι προσεταιρίσασθαι. Καὶ Ὅτανης μὲν ἐπάγειται Ἰνταφέρην, Γωβρύας δὲ Μεγάδουρον, Ἰδάρην δὲ Ἀσπαθίνην, καὶ Δαρσίῳ δὲ τῷ Ἰσάκτου υἱῷ ἄρει πρὸς Σούσα ἐκ Περσίδος ἐλθόντι, τὸ ἀπόβρῃτον ἐκοινώσαντο. Ὁ δὲ καὶ ἰδέξαστο τὸν λόγον, καὶ πρὸς τὴν πρᾶξιν αὐτίκα ἐρμᾶν συνεβούλευεν· ἣ τῆς παραύσης ἡμέρας Δίακηνης παρερχομένης, αὐτὸς Δεγεγενέσθαι τῷ Μάγῳ μνηστῆς τῆς ἐπιβουλῆς. Ἐπεισῆθησαν τῇ συμβουλῇ τοῦ Δαρσίου, καὶ οἱ λοιποί, καὶ τοῦ ἔργου εἶχοντο· Συνέθη δὲ τι καὶ ἑτερον, ὃ ἐπισπύσαι αὐτοῦς ἡρέθισε τὴν ἐγγεήρησιν. Εἰδότες γὰρ οἱ μάγοι, ὅτι Πρηξάσπης ἐχειροῦργησε τὸν Σμέρδου φόνον τοῦ Κύρου παιδὸς, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο καὶ ἐν αἰτίᾳ τοῖς Πέρσαις ἔστιν, προκαλεσάμενοι αὐτὸν, φίλον τε ἐποιούοντο, καὶ ἄρκις προκατελάμβανον, καὶ λαμπραῖς ὑποσχέσεσι, μὴ τινὲ αὐτῶν ἐκφῆναι τὸ σφίσιμα. Καταθεμένου δ' ἐκείνου ποιήσειν ταῦτα, προσεπήγον συγκαλέσειν τὸ πλῆθος, ὅπῃ τὸ τεῖχος τῶν βασιλείων, αὐτὸν δ' ἐπὶ πύργῳ ἀναδάντα, εἰς ἐπήκον πᾶσιν ἐκβοῆσαι, ὡς ὑπὸ Σμέρδου τοῦ Κύρου υἱός, οὐχ ὑπ' ἑτέρου δὲ βασιλεύοντα. Φέισασθαι γὰρ αὐτοῦ, καὶ μὴ κτείνειν αὐτὸν, ὡς ὁ Καμβύσης αὐτῷ ἐνετείλατο. Συνθεμένου δὲ καὶ ταῦτα ποιήσειν, συνέηκτο μὲν τὸ πλῆθος, Πρηξάσπης δὲ ἐπὶ τὸν πύργον ἀνῆκε, καὶ ἐλεξεν ὅσα τοῖς Πέρσαις ἀγαθὰ παρὰ Κύρου γεγονάσι. Προσετίθει δὲ, ὡς τὸν ἐκείνου παῖδα τὸν Σμέρδῃ αὐτὸς ἀνέλοι, τοῦ Καμβύσου βιάσαντος. Τοὺς μάγους δὲ τὴν βασιλείαν ἔχειν ἐπιληροφόροι. Καὶ ἐπὶ ἡρώτο Πέρσαις, εἰ μὴ αὐτοῦ τίσαντο. Ταῦτα εἰπόν, ἑαυτὸν κατεκρήμνισεν, καὶ ἀπέθανεν. Οἱ δὲ ἐπὶ ἄνδρες ἐν τῇ ὁδῷ τὰ κατὰ τὸν Πρηξάσπην μολόντες, ὤρμησαν αὐτοῦς ἐπὶ τὰ βασίλεια, καὶ εἰσησαν, παρὰ τῶν φυλάκων μὴ κωλύμενοι· ἤδουοντο γὰρ τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἀνδρῶν. Παρελθόντες δ' εἰς τὴν ἀλλήν, ἐνέτυχον τοῖς ἀγγελιαφό-

ρως εὐνόχοις, οἱ σφᾶς ἡρώτων, ὅτου χρῆζοντες ἤκουον, ἐκάλυόν τε προσωτέρω εἶναι. Οἱ δὲ τοὺς μὲν ἐκεῖ διεγράφοντο, αὐτοὶ δὲ δρομαίως εἰσέφεσιν. Οἱ μάγοι δ' ὅντες ἐντός, καὶ τῶν εὐνόχων γινόντες τὸν θόρουδον, ἐτράποντο πρὸς ἄλληλην. Καὶ ὁ μὲν τὴν αἰχμὴν, ὁ δὲ τὸ τόξον μεταχειρίσαντο, καὶ θάταρος μὲν τῇ αἰχμῇ Ἀσπαθίνην καλεῖ κατὰ μῆρον, τὸν δ' Ἰνταφέρην κατ' ἕβην, ἔθεν ἐκείνος ἐδλάθη τὸν ὀφθαλμόν. Τὰ τόξα δ' ἦν ἀπρακτα, χερσὶν ἐγγύθεν αὐτοῖς χρωμένους. Καὶ ὁ ταῦτα κατέχων εἰσέδου πρὸς θάλαμον. Συνεισιπτοῦσι δ' αὐτῷ Γωδρύας τε καὶ Δαρειός. Καὶ ὁ μὲν συνεπλάκη τῷ Μάγῳ· Δαρειός δὲ ἀπορῶν διὰ σκότος, καὶ δεδιὼς μὴ τὸν ἑταῖρον πλῆξῃ, ἵστατο ἀπρακτός. Γωδρύας δὲ ἤρετο ὅτου χάριν ἀργᾶς ἵσταται; ὅδ' εἶπε ἐν αἰσίν· καὶ ὅς, Ὄθει· τὸ ξίφος καὶ δι' ἀμφοῖν, ἐφησᾶ. Καὶ ὁ Δαρειός ὤτα τὸ ἐγχειρίδιον, καὶ τοῦ Μάγου ἐπέτυχε. Κεῖνιαντες οὖν καὶ τὸν ἑτερον, οἱ λοιποὶ ἑταῖρον τὰς κεφαλὰς καὶ ἀμφοῖν, καὶ τοὺς μὲν δύο τοῖς τραυματίας αὐτῶν διὰ τε τὰ τραύματα, καὶ τὴν τῆς ἀκροπέρας φυλάκην, κατέλιπον ἐν αὐτῇ· οἱ δὲ λοιποὶ τῆς κεφαλᾶς ἐπιπερόμενοι τῶν μάγων, ἐξέτεον, καὶ Πέρσαις τεταῖς ἐδείκνυσον, καὶ ἐξηγγόντο τὸ γεγονός. Οἱ δὲ τὴν ἀπάτην μαθόντες, ἔκτεινον ᾧ ἂν τῶν μάγων ἐνέτυχον.

Γ. Ἐκεῖ δὲ κατέστη ὁ θόρουδος, καὶ ἤδη τινὲς βῆμαί τε παρήλθοσαν, ἐβουλεύοντο περὶ τῆς τῶν πραγμάτων οικονομίας. Καὶ Ὀτάνης μὲν δημοκρασίαν εἰσθεῖναι παρήνει, ἀριστοκρασίαν δὲ ὁ Μεγάθυος, ὁ δὲ γὰρ Δαρειός βασιλείαν καὶ αὐτῷ αἰρήσεσθαι συνέβουλε. Συνέθεντο οὖν τῇ τοῦτου γνώμῃ καὶ οἱ τίσσορες οἱ λοιποὶ. Καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς, ἐπιθεῖναι τῶν ἱππῶν, καὶ ὅτου ἂν ὁ ἱππος, ἡλίου ἀνατεταλάντος, κραματίσῃ ἐν τῷ προστείλω γενομένων, τοῦτον ἔχειν τὴν βασιλείαν. Δαρειός δὲ τὴν βουλὴν τῷ ἱπποκόμῳ αὐτοῦ ἐξηγήσατο. Ἦν δὲ σοφὸς ὁ ἀνήρ, καὶ, θάρρει, ὧ δέσποτα, ἐφη. ὡς σὴ ἔσται ἡ βασιλεία. Γενομένης οὖν νυκτός, θήλειαν ἱππὸν λαβὼν ἦν ὁ Δαρειὸς ἑταργεν ἱππος, καὶ δῆσας εἰς τὸ πρόσκειον ἀπήγαγε τὸν ἱππὸν, καὶ περιήγεν αὐτὸν ἀγχοῦ τῆ θήλειας, καὶ τέλος, ἐφήκεν ὀχαιῶσαι τὴν ἱππὸν. Ἔσθεν δὲ τῶν ἐπὶ παραγενομένων εἰς τὸ πρόσκειον, καὶ διαξελαιώνων ἐν αὐτῷ, ὡς ἐκεῖ γεγόνασιν ἐνθαπερ ἡ θήλεια ἱππὸς ἰδίδετο, εἰς μνήμην ταύτης ὁ Δαρειὸς ἱππος ἰὼν ἐχερμάτισεν, καὶ τοῦτου τῷ Δαρειῷ ἡ βασιλεία προσεγγόνεν. Οἱ μὲν οὖν τοῦτό φασι μηχανήσεσθαι τὸν Οὐβαρά (τοῦτο γὰρ τῷ τοῦ Δαρειοῦ ἱπποκόμῳ ὄνομα ἦν)· οἱ δ' ἑτεροῖον εἶναι φασὶ τὸ τοῦτου μηχανήμα. Τῆς γὰρ ἱπποῦ ἐκείνης, ἦν ὁ Δαρειοῦ ἱππος ἐφίλει, τῶν ἀρθρῶν ἐπιψαῦσαι τῇ χειρὶ καὶ τὴν χεῖρα κρύπτειν ἐν τῇ ἀναξυρίδι. Ἦδη δὲ τοῦ ἡλίου ἀνίσχοντος, καὶ τοὺς ἱπποὺς ἀναβαινόντων τῶν ἐπὶ ἐκείνων ἀνδρῶν, προσαγαγεῖν αὐτὸν τὴν χεῖρα τοῖς τοῦ ἱπποῦ τοῦ Δαρειοῦ μικτήροι, καὶ τὸν αὐτίκα ἀσθόμενον φριμάξασθαι τε καὶ χραμετίσαι. Εἴθ' οὖν οὕτως, εἰ ἐκείνως, ὁ Δαρειός τῆς βασιλείας ἐπέτυχεν. Οὗτος οὖν ἰδιώτης ὢν, ἠδύετο τῷ Θεῷ, εἰ γένοιτο βασιλεὺς, πάντα τὰ σκευὴ τοῦ Θεοῦ, ὅσα ἦν ἐτι ἐν Βαβυλώνι, πέμψειν εἰς τὸν ἐν Ἱερουσόλυμοις ναόν. Ἦν ἐκ αὐτῷ πάλαι καὶ πρὸς τὸν Ζοροβάβελ φίλια, δι' ἣν καὶ σωματοφυλακεῖν μεθ' ἑτέρων δύο ἤξιωτο, ἀρτι εἰς Ἱερουσόλυμων πρὸς αὐτὸν ἀφικόμενος. Τῷ δὲ πρώτῳ ἐτι τῆς αὐτοῦ βασιλείας πέτον τοῖς μεγιστάσιν αὐτοῦ Δαρειός ἠτοίμασεν. Ὡς δ' εὐωχθῆντας ἀνέλυον, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῇ κοίτῃ κατέδαρτε· μικρὸν οὖν ὑπνώσας, ἀφύπνωσε, καὶ μετὰ τῶν σωματοφυ-

ne amicum in tenebris interficeret, astat otiosus. Ob eam rem a Gobrya objurgatus, et vel utrumque trajicere jussus, pugione Magum ferit. Caeteri etiam, altero occiso, capita utriusque amputant, eaque ferentes, relictis duobus, tum ob vulnera, tum ad regiae custodiam, excurrunt, caesorum capita Persis ostendunt, rem gestam narrant. Illi fraude intellecta, magos omnes obvios occidunt.

Καὶ ὁ ταῦτα κατέχων εἰσέδου πρὸς θάλαμον. Συνεισιπτοῦσι δ' αὐτῷ Γωδρύας τε καὶ Δαρειός. Καὶ ὁ μὲν συνεπλάκη τῷ Μάγῳ· Δαρειός δὲ ἀπορῶν διὰ σκότος, καὶ δεδιὼς μὴ τὸν ἑταῖρον πλῆξῃ, ἵστατο ἀπρακτός. Γωδρύας δὲ ἤρετο ὅτου χάριν ἀργᾶς ἵσταται; ὅδ' εἶπε ἐν αἰσίν· καὶ ὅς, Ὄθει· τὸ ξίφος καὶ δι' ἀμφοῖν, ἐφησᾶ. Καὶ ὁ Δαρειός ὤτα τὸ ἐγχειρίδιον, καὶ τοῦ Μάγου ἐπέτυχε. Κεῖνιαντες οὖν καὶ τὸν ἑτερον, οἱ λοιποὶ ἑταῖρον τὰς κεφαλὰς καὶ ἀμφοῖν, καὶ τοὺς μὲν δύο τοῖς τραυματίας αὐτῶν διὰ τε τὰ τραύματα, καὶ τὴν τῆς ἀκροπέρας φυλάκην, κατέλιπον ἐν αὐτῇ· οἱ δὲ λοιποὶ τῆς κεφαλᾶς ἐπιπερόμενοι τῶν μάγων, ἐξέτεον, καὶ Πέρσαις τεταῖς ἐδείκνυσον, καὶ ἐξηγγόντο τὸ γεγονός. Οἱ δὲ τὴν ἀπάτην μαθόντες, ἔκτεινον ᾧ ἂν τῶν μάγων ἐνέτυχον.

III. Sopito post aliquot dies tumultu, de componendis rebus deliberant. Ac Otanes democratiam instituentiam, Megabysus aristocratiam, Darius iterum eligendum esse regem cenet. Cujus sententiae et caeteri quatuor principes suffragali, decrevere, consensendos esse equos: et cujus equus, exorto sole, cum in suburbium pervenerint, primus hinnierit, ejus esse regnum. Id decretum Darius suo equisoni aperit: qui cum vir prudens esset, bono animo dominum esse jubet, ejus enim regnum fore. Noctu equam a Darii equo adamatam in suburbio alligat, equum prope illam adducit, ac denique ad coitum admittit. Mane cum septem viri in suburbium convenissent, quaque equa alligata fuerat, transirent, 173 Darii equus illius recordatus hinnit: itaque Darius regno potitus est. Nonnulli igitur Darii equisonem OEbarem hoc machinatum esse ferunt, alii diversum quiddam tradunt. Nam equae a Darii equo adamatæ, genitalia controctasse manu, eaque intra subligaculum condita, cum sole jam oriente septem viri equos conscenderent, Darii equi nares palpasse: qui percepto odore, statim cum fremitu hinnierit. Hoc sive ita, sive aliter factum fuerit, regno certio potitus est Darius: qui privatus adhuc votum fecerat Deo, si rex esset factus, ac vasa reliqua, quae adhuc Babylone essent, omnia, in templum Hierosolymitanum remissurum esse. Et quia vetustate amicitiae cum Zorobabele conjunctus erat, cum recens Hierosolymis profectum cum aliis duobus ad custodiam sui corporis adhibuerat. Cum autem primo sui regni anno convivio magnates excepisset, ac post eorum abitum, parum in lectulo dormisset, exspectatus, cum suis custodibus colloquitur, et singulis singulas quaestiones proponit. Primo, an vinum omnia vincat? alteri, an rex? tertio (is Zorobabel fuit) an mulieres, easque veritas? pollicitus victori pramiam, ut purpuram, cydarim byssinam, et torquem aureum gestaret, ac potestatem haberet ex auro bibendi, et in lecto aureo dormiendi, et curru aureis frenis vehendi: utque proximum a se lectum teneret, et suus cognatus vocaretur. Mane proceribus accersitis, quemque satellitum quaestionem

suam declarare jubet. Primus igitur vini potentiam extollit, quod animos abutentium deciperet, affectus mutaret, et ebrios variis modis transformeret. Alter regem præstare omnibus disputat, cum homines ob sapientiam cæteris omnibus antecellant : iis autem quibus alia parcant, reges imparent. At Zorobabel majus esse robur mulierum asserit : nam ex eis et reges nasci, et viniatores : eas ab omnibus et parentibus et patriæ et charissimis quibusque anteponi : eas ipsis regibus imperare, qui se submittant et adulentur si quid illas ægre ferre cognorint. Sed veritatem tamen potentio rem esse mulieribus.

174. Ipsum enim Deum veracem et esse et perhiberi : cumque cætera caduca sint, veritatem esse immortalem et æternam. In hujus sententiam cum ivissent omnes, ut qui de veritate rectissime d'asseruisset: Darius ei permittit, ut præter promissa præmia, quidvis etiam postulet. At ille regem admonet, quemadmodum vovisset si regno potiretur, se et templum Hierosolymitanum instauraturum, et vasa quæ Babylone reliqua essent, remissurum : *Et hæc, inquit, peto.* His rex delectatus, scribit ad satrapas, ut cedrina ligna præbeant ad templi structuram, et ad urbis instauracionem Zorobabeli sint adjumento : omnes Israelitas, qui in Judæam abeant, libertate et immunitate donat : ad templum instaurandum .i. talenta largitur, vasa quæ penes ipsum erant, mittit : et quæcumque Cyrus de Judæis promulgaverat, eadem et ipse confirmat.

δὲ τῆ γνώμῃ τούτου θεμένου, ὡς ἄριστα περὶ τῆς βούλειται, κἀρεξ τῶν ὑπεσημημένων, ἐπέτρεψεν. Ὁ δὲ τῆς εὐχῆς αὐτὸν ἀνέμνησεν, ἦν, εἰ λάβοι τὴν βασιλείαν, πεποίητο. Αὕτη δὲ ἦν, τὸν ἐν Ἱερουσόμοις τοῦ Θεοῦ κατασκευάσαι ναὸν, ἀποκαταστήσαι δὲ καὶ τὰ σκεύη, ὅσα ἔτι ἐν Βαβυλῶνι περιελέλειπτο. Καὶ τοῖς ὁ βασιλεὺς, γράφει τοῖς σατράπαις, κέδρινα κατασκευάζειν τὴν πόλιν τῷ Ζοροβάβελ, καὶ πάντας τοὺς Ἰσραηλιτῶν ἐλευθέρους εἶναι καὶ ἀτέλεις, καὶ τοῦ ναοῦ. Καὶ τὰ σκεύη δὲ πάντα ὅσα ἦν παρ' αὐτῷ, ἐπέμψεν, καὶ ὅσα Κύρος περὶ τῶν Ἰουδαίων ἐόρισσε. ταῦτα καὶ Δαρείος προσδιετέξατο.

IV. His peraculis, Zorobabel Babylonem proficiscitur, et popularibus suis lætum asserti de regis benignitate nuntium. Quibus igitur cordi erat reditus, ii Hierosolyma se conferunt, quorum summa fuit myriades cccclxii et millia viii absque Levitis et janitoribus et sacris servis' ac ministris, qui reducem populum sequebantur. Horum dux fuit Zorobabel, Salathielis filius, ex tribu Judaica et Davidis posteritate, et Jesus Josedeci pontificis filius. Præter hos et Mardocheus et Gerebus, delecti a populo : urbem ingressi, victimis immolatis templi ædificationem auspicantur, eaque celeriter

Α λάκων ὠμίλει, καὶ τούτων ἐκάστη ἀγῶνα λόγου προτίθει· τῷ πρώτῳ μὲν, εἰ ὁ οἶνος πάντων κρατεῖ; τῷ δευτέρῳ δὲ, εἰ οἱ βασιλεῖς; τῷ δὲ γε λοιπῷ (οὗτος δὲ ὁ Ζοροβάβελ ἦν) εἰ αἱ γυναῖκες, καὶ αὐτῶν ἡ ἀλήθεια; καὶ τῷ νικῆσαντι γέρας δώσειν ὑπέσχετο νικητήριον, πορφύραν φορεῖν, καὶ κίθαριν βουσίτην, καὶ περιαιχέκιον χρύσειον, καὶ ἐν ἰκπώμασι πίνειν χρυσοῖς, καὶ ἐπὶ χρυσοῦ καθεύδειν, καὶ ἄρμα χρυσογάλινον ἔχειν, καὶ μετ' αὐτὸν προσδρεύειν, καὶ συγγενῇ καλεῖσθαι αὐτοῦ. Ὁρθρὸν τοῖνον τοὺς μεγιστάνας μεταπεμφάμενος, τῶν σωματοφυλάκων ἑκαστον ἐκέλευε περὶ τοῦ προβλήματος ἀποφαινεσθαι, καὶ ὁ μὲν τὴν ἰσχὴν ἐξῆρε τοῦ οἴνου, ὡς τὴν τῶν καταχρωμένων ἀπατώντος διάνοιαν, καὶ τὰς τῶν ψυχῶν διαθέσεις μεταποιῶντος, καὶ ἄλλους ἐξ ἄλλων ἐργαζομένου τοὺς οἰνωθέντας. Ὁ δὲ τὸν βασιλέα πάντων ὑπερέχειν ἐφιλοσόφησεν, ὡς τῶν ἀνθρώπων κρατούντων τῶν ἄλλων ἀπάντων διὰ σοφίας, τούτων δ' αὐ οἷς ἅπαντα ὑποτάσσεται, κυριεύοντων τῶν βασιλέων. Ὁ δὲ γε Ζοροβάβελ, τὰς γυναῖκας κρεττογεύειν τὴν ἰσχὴν ἀπεφήνατο, ὡς καὶ τῶν βασιλέων δι' αὐτῶν γενομένων, καὶ τῶν τὰς ἀμπέλους δὲ φυτευόντων, καὶ πάντων αὐτὰς γονέων τε προτιμῶντων, καὶ τῶν πατρῶν καὶ τῶν φιλάτων αὐτῶν· καὶ τῶν βασιλέων δ' αὐτῶν κρατεῖν τὰς γυναῖκας κολακεύοντων αὐτὰς, καὶ ταπεινοῦμένων, εἰ κατὰ τι δυσχεραίνουσας γνοῖεν αὐτάς. Μᾶλλον δὲ τούτων δύνασθαι τὴν ἀλήθειαν, ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς ἀληθὴς ἐστίν, καὶ οὕτω καλεῖται, καὶ τὰ μὲν ἄλλα θνητὰ· ἀθάνατον δὲ χρῆμα ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, καὶ αἰδίων. Πάντων

ἀληθείας φιλοσοφῆσαντος ὁ Δαρείος; αἰτήσασθαι δ' αὐτὸν εὐχῆς αὐτὸν ἀνέμνησεν, ἦν, εἰ λάβοι τὴν βασιλείαν, πεποίητο. Αὕτη δὲ ἦν, τὸν ἐν Ἱερουσόμοις τοῦ Θεοῦ κατασκευάσαι ναὸν, ἀποκαταστήσαι δὲ καὶ τὰ σκεύη, ὅσα ἔτι ἐν Βαβυλῶνι περιελέλειπτο. Καὶ τοῖς ὁ βασιλεὺς, γράφει τοῖς σατράπαις, κέδρινα κατασκευάζειν τὴν πόλιν τῷ Ζοροβάβελ, καὶ πάντας τοὺς Ἰσραηλιτῶν ἐλευθέρους εἶναι καὶ ἀτέλεις, καὶ τὰ σκεύη δὲ πάντα ὅσα ἦν παρ' αὐτῷ, ἐπέμψεν, καὶ ὅσα Κύρος περὶ τῶν Ἰουδαίων ἐόρισσε. ταῦτα καὶ Δαρείος προσδιετέξατο.

Δ'. Ἦκεν οὖν, τούτων γεγονόντων εἰς Βαβυλῶνα ὁ Ζοροβάβελ, καὶ τοῖς ὁμοφύλοις τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως εὐγγελίσασατο· καὶ ὅσοι προτεθύμητο ἐπανελεθῆναι εἰς Ἱερουσόλυμα, ἀπήσαν. Τὸ δὲ κεφάλαιον τῶν ἀπιόντων ἦν μυριάδες τετρακόςαι (7) ἐξήκοντα δύο καὶ ὀκτακισχίλιοι, ἄτερ Λευιτῶν τε καὶ Πυλωρῶν καὶ δούλων ἱερῶν καὶ θεραπόντων, οἱ τοῖς ἀναβάνουσιν εἶποντο. Ἦγεμῶν δὲ τούτων ἦν Ζοροβάβελ, Σαλαθιὴλ παῖς, ἐκ τῆς Ἰουδα φυλῆς ἀπόγονος τοῦ Δαβὶδ, καὶ Ἰησοῦς υἱὸς Ἰωσεδέκ τοῦ ἀρχιερέως· πρὸς τούτοις δὲ Μαρδοχαῖος καὶ Γερῆθ ἐκ τοῦ πληθοῦς κεκριμένοι ἄρχοντες (8) ἦσαν. Ἀπελθόντες δὲ

Variae lectiones et notæ.

(7) *Μυριάδες τετρακόσαι.* Ita cod. ms. quater milles mille sexcenties mille, vicies octies mille. Immensus hic est numerus, et fortasse falsus, ex imperitia scriptoris atque oscitantia, qui pro μ, 40, posuit υ, 500, et pro χιλιάδες, μυριάδες. Apud Josephum quidem lib. 11. *Antiquit.*, xi tantumdem legitur. Sed Esdræ lib. 111, cap. 5, ex conversione

D Castalionis numerantur 40000 Israelitarum; quibus cum servi, ancillæ, cantores, psalteriæ adduntur, sunt 49952. Vetus translatio numerat Israelitas 42340, servos et ancillas 7339, cantores et cantatrices 365, qui faciunt 44942. W.

(8) *Κεκριμένοι ἄρχοντες.* Ita cod. ms. uncti magistratus. Josephus habet κεκριμένοι.

εις Ἱεροσόλυμα, ἔθυσαν, καὶ τῆς οἰκοδομῆς ἀπήρ-
ξαντο τοῦ ναοῦ. Καὶ ὁ μὲν ναὸς ὄθαιτο ἔλαθε τέλος.
Ἀπαρτισθέντος δ' ἤδη τοῦ ἱεροῦ, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ
Λευῖται καὶ οἱ Ἀσάφ παῖδες ὕμνουν τὸν Θεόν, τῶν δὲ
πατριῶν οἱ προσβύταροι τὸν πρῖν ναὸν ταῖς μνήμαϊς
ἀναπολοῦντες, καὶ τὸν ἄρτι γεγεννημένον ἐνδείκτε-
ρον ὀρώντες τοῦ πάλαι, εἰς δάκρυα καὶ θρήνους
προΐγοντο, καὶ ἡ τούτων οἰμωγὴ ὑπερῶναι τὴν
τῶν σαλπύγγων ἤχην. Προσίασι δ' οἱ Σαμαρείται τῷ
Ζοροβάβελ, ἔτι τοῦ ναοῦ ἀνεγειρομένου, ἀξιοῦντες
συκοινωνῆσαι αὐτοῖς τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ. Ὁ δὲ
τῆς μὲν οἰκοδομῆς αὐτοὺς μετασχεῖν οὐ προσήκατο,
προσκυβεῖν δ' ἐν αὐτῷ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν. Πρὸς
ταῦτα οἱ Σαμαρείται ἠχθρόσθησαν, καὶ παῖθουσι τὰ ἐν
Συρίᾳ ἔθνη, δεηθῆναι τῶν σατραπῶν, ἐπισχεῖν τοῦ
ναοῦ τὴν ἀνάγερσιν. Ἀναβάντες δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα οἱ
Συρίας ἐπάρχοντες καὶ Φοινίκης, ἠρώτων, τίνας συγ-
χωρήσαντος ὡς φρούριον τῶν ναῶν ἀνεγείρουσι, καὶ
τῇ πόλει τεῖχην σφόδρα περιβάλλουσιν ἰσχυρά; Ζο-
ροβάβελ δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς Ἰησοῦς, ἐκ Κύρου πρῶτον
ἐπαρτιπῆναι τὴν οἰκοδομὴν ἔρασαν, εἰθ' αὖθις ἐκ
τοῦ Δαρείου. Οἱ δ' ἑπαρχοὶ τῶν τῆς Συρίας καὶ Φοι-
νίκης χωρῶν, τὴν μὲν τῶν ἔργων οἰκοδομὴν ἐπι-
σχεῖν οὐκ ἔκριναν, Δαρεῖω δὲ παραχρῆμα ἔγραψαν.
τῶν δὲ Ἰουδαίων κατεπιτηχότων, μὴ μεταδόξῃ τῷ
βασίλει περὶ ὧν ἠκονόμησεν, Ἀγγαῖος καὶ Ζαχαρίας
οἱ προφῆται θαρρῆν αὐτοὺς παρώρων, καὶ μηδὲ
ὑποφῶσθαι ἀβούλητον. Πιστεύοντες οὖν τοῖς προφη-
ταις, ἐντεταμένως εἴχοντο τῆς οἰκοδομῆς. Δαρεῖος
δὲ τὰς ἐπιστολάς δεξάμενος, καὶ τὰς τῶν Σαμαρει-
τῶν κατηγορίας, ἔτι τὴν τε πόλιν ὀχυροῦσιν Ἰου-
δαῖοι, καὶ τὸν ναὸν οἰκοδομοῦσιν ὡς φρούριον, καὶ ὅτι
Καμβύσης τὴν τούτων ἐκώλυσεν οἰκοδομὴν, προσ-
έταξεν ἐν τοῖς βασιλικαῖς ὑπομνήμασι ζητηθῆναι τὰ
περὶ τούτου, καὶ εὐρέθῃ ἐν Ἐκβατάνοισι τῇ βάρει τῇ
ἐν Μήδιᾳ γεγραμμένον, ὡς τῷ πρῶτῳ ἔπει τῆς αὐ-
τοῦ βασιλείας Κύρου ἐκέλευσε τὸν ναὸν οἰκοδομηθῆ-
ναι: τὸν ἐν Ἱεροσόλυμοις, καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ
τὴν εἰς ταῦτα θανάτην ἐκ τῶν βασιλικῶν διετάξατο
γίνεσθαι, καὶ τὰ τοῦ ναοῦ σκευὴ ἀποδόθῆναι, καὶ
συλλαβῆσθαι πρὸς τὸ ἔργον τοῖς ἐκεῖσε ἄρχουσιν
ἐκέλευσε, καὶ τελεῖν τοῖς Ἰουδαίοις εἰς θυσίαν ταύ-
ρους καὶ κριοὺς καὶ ἄρνους καὶ ἐρίφους, σεμβάλιν τε
καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον. Ταῦτα ἐν τοῖς ὑπομνήμασι Δα-
ρείος εὐρών, ἀντέγραψε τοῖς ἐπεσταλκοῖς: *Τὸ ἀντί-*
γραφον ὑμῖν τῆς ἐπιστολῆς, ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν
εὐρών τοῖς Κύρου, ἀπέσταλκα, καὶ βούλομαι γε-
νησθῆναι πάντα, ὡς περιέχει αὐτή. Ἐβρώσθη.
Γινόντες δὲ τὴν τοῦ βασιλέως προαίρεσιν οἱ τῶν χω-
ρῶν ἐκείνων ἐπιτροπεύοντες, συνήργουν τοῖς Ἰου-
δαίοις. Καὶ ἠκονόμηθη ἐν ἔτεσιν ἑπτὰ ὁ ναὸς, καὶ
ἔθυσαν οἱ Ἰσραηλίται θυσίας ἀνανεωτικὰς τῶν προ-
τέρων ἀγαθῶν. Τῆς δὲ τῶν Ἀζύμων ἑορτῆς ἐνστά-
σης, συνέβρῆθη πᾶς ὁ λαὸς ἐκ τῶν κωμῶν εἰς τὴν
πόλιν, καὶ τὴν ἑορτὴν ἤγαγον, καὶ τὴν Πάσχα προσ-
αγορευομένην θυσίαν ἐτέλεσαν. Κατόκησαν δ' ἐν
Ἱεροσόλυμοις πολιτεῖα χρώμενοι ἀριστοκρατικῇ
μετὰ ὀλιγαρχίας. Οἱ γὰρ ἱερεῖς προστήκεσαν τῶν
πραγμάτων, ἄχρις οὗ τοῦ Ἀσαμωναίου συνέθη βα-

A absoluta, sacerdotes, Levitæ et Asaphi libri Deum
celebrant. Tribuum vero seniores, repetita prioris
templi magnificèntia, quod recens illud longe inferius
esse cernerent, ita illacrymant atque lugent, ut
eorum ejulatus sonum tubarum superaret. Dum
templum conderetur, Samaritani Zorobabelem
adeunt, petentes se in structuræ societatem admitti.
Id ille recusat: cæterum ea absoluta, si in templo
adorare velint, licere. Ea repulsa homines irritati,
Syriæ gentibus auctores sunt petendi a satrapis, ut
templi ædificationem prohibeant. Itaque præsides
Syriæ 175 et Phœnicæ Hierosolyma profecti,
rogant, cujus concessu templum instar castelli
ædificent, et urbem muris fortissimis cingant?
Zorobabel et pontifex Jesus id primum a Cyro,
deinde a Dario etiam permissum esse, respondent.
Quo illi, audito, non impedienda opera censuerunt,
sed Dario statim scripserunt. Judæos autem per-
territos ac metuentes, ne regem liberalitatis suæ
pœniteret, Aggæus et Zachariæ prophetæ bonis
animis eam jubent, neque molesti quidquam sus-
picari. Igitur prophetis freti, continenter instant
operi. Darius autem litteris et Samaritanorum
accusationibus acceptis, quod Judæi urbem mu-
nissent, et templum castelli instar exstruerent, cum
eorum ædificatio a Cambyse prohibita fuerit, hæc
in regis monumentis inquiri jubet: ac inventum
est Ecbatanis (id Mediæ castellum est) in turri
scriptum, Cyrum anno regni sui primo jussisse,
templum et sacrarium Hierosolymitanum exstrui,
et sumptus ad eam rem ex regia suppeditari,
templique vasa restitui, et vicinos prætores opus
illud adjuvare: et Judæis ad sacrificia pendere
tauros, arietes, agnos et hædos, simillamque, vinum
et oleum. Hæc Darius cum in commentariis inve-
nisset, præsidibus in hanc sententiam rescripsit:
Exemplum vobis mandati Cyri in monumentis reper-
tum mitto: atque omnino id fieri volo, quod illo
continetur. Valet. Regis voluntate cognita, pro-
vinciarum illarum prætoribus Judæos adjuvantibus,
temploque annis septem absoluto, Israelitæ victimas
immolarunt, pristinorum bonorum renovatrices.
In festo Azymorum omnes e pagis in urbem con-
fluxerunt: peractoque sacrificio, quod Pascha
dicitur, festivitatem concelebrarunt. Qui Hieroso-
lymis condecorant, formam reipublicæ tenuerunt
ex optimatum et paucorum potestate contempera-
tam. Summa rerum enim usque ad regnum Asamo-
næorum penes sacerdotes fuit. Nam ante captivita-
tem quidem regibus per annos dxxxii menses vi et
dies x paruerunt. Ante reges, magistratos ii
præfuere, qui iudices vocabantur, et dictatores:
sub quibus et ipsi annos 176 amplius post
Mosem et Jesum egerunt. Samaritani tamen in-
festi Judæis, multa mala dederunt. Quamobrem
Zorobabel et alii iv ex magistratibus cum eo Hiero-
solymis legati ad Darium iverunt. Quorum rex
querelis cognititis, ad magistros equitum et senatum
Samaritæ scripsit: ne molesti essent Judæis, sed

o regio fisco tributorum Samarizæ, omnia suppe-

ditarant ad sacrificia necessaria. **Β** ασιλεύοντο ἐπὶ ἑτη πεντακασία τριακοναδύ, μή-
νας ἑξ, ἡμέρας δέκα. Πρὸ δὲ τῶν βασιλέων ἀρχόντες αὐτοῦ; εἰσέπον οἱ προσαγορευόμενοι κριταί, καὶ
μύναρχοι. Καὶ τοῦτον πολιτευόμενοι τὸν τρόπον ἐπ' ἑτεσι πλείοσις ἢ πεντακασίους διήγαγον, μετὰ Μωυ-
σῆν τε καὶ Ἰησοῦν. Οἱ δὲ γε Σαμαρεῖ; ἀπεχθῶς πρὸς αὐτοὺς διακειόμενοι, πολλὰ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους
εἰργάζοντο. Πρῆσθεις οὖν ἐξ Ἱεροσολύμων πρὸς Δαρείου ἐστάλησαν, Ζοροβάβελ, καὶ τῶν ἀρχόντων ἑτε-
ροι τίσσασα;· Μαθῶν δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ κατὰ τῶν Σαμαρέων αἰτιώματα, ἔγραψε πρὸς τοὺς ἱκπάρ-
χους (9) τῆς Σαμαρείας καὶ τὴν βουλὴν, μήτ' ἐνοχλεῖν Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ χορηγεῖν αὐτοῖ; ἐκ τοῦ
βασιλικῆ ἡρατοφύλακτου τῶν φόρων τῆς Σαμαρείας;

V. Dario mortuo, Xerxes filius paterni et regni
et pietatis successor, erga Judæos optime affectus
fuit. Erat autem eo tempore Babylone Esdras, vir
bonus, et Mosaicæ legis peritissimus. Is cum se in
regis amicitiam insinuasset, atque ascendere
Hierosolyma, Judæis quibusdam Babyloniis secum
adductis, cuperet, regem oravit, ut se per litteras
satrapis commendaret. Rex igitur hujusmodi scri-
bit litteras: *Meæ humanitatis esse ratus, ut qui ex
Israelitiis voluerint, Hierosolyma discedant: hoc
negotium Esdræ Scribæ et divinæ legis lectori dedi.
Qui igitur voluerit, abeat: et quidquid auri atque
argenti in regione Babyloniæ inventum fuerit,
Deo consecratum, id omne jubeo perferri Hierosolyma.*

Τῷ vero, Esdra, quæcumque tibi visa fuerint, ea
perfecito, impensis e fisco regio sumptis. Sacerdotibus
porro, Levitis, et omnibus templi ministris neque
tributum, neque quidquam aliud molestum imperari
volo. Tuque, Esdra, pro divina tua sapientia de-
signato judices legis peritos, qui in Syria totaque
Phœnicia jus dicant, et ignorantibus legem cogno-
scendam exhibeto. Hanc epistolam Esdras Judæis
Babylone degenibus legit, et exempla ejus in
omnes provincias ad populares suos misit: qui
omnes supra modum ex hilarati sunt, quidam etiam
cum sua re familiari se Babylonem contulerunt, ut
redirent Hierosolyma. Sed universus Israelitarum
populus illic mansit. Ea de causa Josephus ait,
duas tantum tribus tam in Europa quam in Asia
parere Romanis: decem vero ultra Euphratem esse,
quarum infinita sit multitudo, cujus iniri nullus queat
numerus. Esdras igitur multis Hierosolyma secum
profectis, munera quæ Xerxes, ejusque consillarii
et Babyloniæ Israelitæ Deo donarant, magnam
argenti et aris summam gazæ custodibus, provin-
ciarum prætoribus litteras regis reddit, qui genti
honorem habuerunt, omnibusque rebus adjumento
fuerunt. Postea cum intellexisset quosdam e po-
pulo, sacerdotibus et Levitis alienigenas duxisse
uxores: eos multis lacrymis et crebris montis
impulit, ut eas una cum liberis eicerent. Festo
tabernaculorum omnis fere populus congregatus,
ab Esdra petit, ut leges Mosaicæ legeret: quibus
auditis, commissa placula deplorarunt. Sed Esdras,
in festo non esse lacrymandum, dixit: sed operan-
dum sacris, et convivandum, ac leges in posterum

A ασιλεύειν ἐχθόνους. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἀρχαίων;

Ἰουδαίου; ἐπι ἐτη πεντακασία τριακοναδύ, καὶ
ἐπι ἐτη πεντακασία τριακοναδύ, μή-
νας ἑξ, ἡμέρας δέκα. Πρὸ δὲ τῶν βασιλέων ἀρχόντες αὐτοῦ; εἰσέπον οἱ προσαγορευόμενοι κριταί, καὶ
μύναρχοι. Καὶ τοῦτον πολιτευόμενοι τὸν τρόπον ἐπ' ἑτεσι πλείοσις ἢ πεντακασίους διήγαγον, μετὰ Μωυ-
σῆν τε καὶ Ἰησοῦν. Οἱ δὲ γε Σαμαρεῖ; ἀπεχθῶς πρὸς αὐτοὺς διακειόμενοι, πολλὰ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους
εἰργάζοντο. Πρῆσθεις οὖν ἐξ Ἱεροσολύμων πρὸς Δαρείου ἐστάλησαν, Ζοροβάβελ, καὶ τῶν ἀρχόντων ἑτε-
ροι τίσσασα;· Μαθῶν δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ κατὰ τῶν Σαμαρέων αἰτιώματα, ἔγραψε πρὸς τοὺς ἱκπάρ-
χους (9) τῆς Σαμαρείας καὶ τὴν βουλὴν, μήτ' ἐνοχλεῖν Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ χορηγεῖν αὐτοῖ; ἐκ τοῦ
βασιλικῆ ἡρατοφύλακτου τῶν φόρων τῆς Σαμαρείας;

Ε' Δαρείου δὲ τελευτήσαντος, παραλαβὼν τὴν
βασίλειαν ὁ παῖς αὐτοῦ Σέρξης, καὶ τὴν πρὸς θεὸν
ἐσθθεῖσαν διεθέξατο, καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔγρα-
ψε φίλοισι μίσματα. Ἦν δ' ἐν Βαβυλώνι τότε Ἐζρας, ἀνήρ
ἀγαθός, καὶ τῶν νόμων Μωσάως εἰς ἐμπειρίαν ἀκρι-
βίστατος. Οὗτός φησὶ τῷ Σέρξει γίνεταί, καὶ ἀναστῆ-
ναι θελήσας εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ τινὰς ἐπαγαγεῖσθαι
τῶν ἐν Βαβυλώνι Ἑβραίων, ἵεθθῆ τοῦ βασιλέως
διὰ γραμμάτων αὐτοῦ γνωρίσαι τοῖ; σατράπαι; αὐ-
τόν. Ὁ δὲ γράφει ταῦτα· Τῆς ἐμαυτοῦ φιλαθρω-
πίας ἔργον εἶναι νομίσας, τὸ τοῖ; βουλομένους
τῶν Ἰσραηλιτῶν συναγαγεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα,
Ἐζρα ἱερεὶ καὶ ἀγαγῶστη τοῦ θεοῦ νόμου τοῦτο
προσέταξα, καὶ ὁ βουλομένων ἀπέτω. Καὶ ἀργυ-
ρος καὶ χρυσός, ὅσος ἂν ἐσθθεῖται ἐν τῇ χώρα
τῶν Βαβυλωνίων ὠνομασμένους (10) τῷ θεῷ, τοῦ-
τον πάντα κελύω εἰς Ἱεροσόλυμα κομισθῆναι.
Καὶ ὅσα ἂν ἐνοσήσῃ, ὧ Ἐζρα, καὶ ταῦτα ἔργα-
σαι, τὴν εἰς αὐτὰ δαπάνην ἐκ τοῦ βασιλικῆ
ἡρατοφύλακτου ποιούμενης· καὶ τοῖ; ἱερεῖσιν δὲ
καὶ Λευταῖ; καὶ πᾶσιν τοῖ; τοῦ ἱεροῦ δουλευταῖ;,
μήτε φόρους μήτε ἄλλο τι φορτικὸν ἐπιταγήται
κελεύω. Καὶ σὺ δὲ κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν,
Ἐζρα, ἀπόδειξον κριτάς, ὅπως διαδέξωσιν ἐν Συ-
ρίᾳ καὶ Φοινικῇ πᾶσιν, ὅσους ἐπισταμένους τῶν
νόμων· καὶ τοῖ; ἀγροῦσιν παρέξῃ; αὐτῶν μα-
θεῖν. Λαθῶν δὲ ταύτην Ἐζρας τὴν ἐπιστολήν,
ἀνέγνω ἐν Βαβυλώνι τοῖ; ἐκεῖ Ἰουδαίους, καὶ τὸ
ἀντίγραφον αὐτῆ; πρὸς πάντας ἐπέμψῃ τοὺ; ὁμο-
εθνεῖ;· οἱ ἅπαντες ὑπερήσθησαν. Πολλοὶ δ' αὐτῶν
καὶ τὰς κτήσεις ἀναλαβόντες, ἦλθον εἰς Βαβυλώνα,
ἐν ἑκτανέθῃσιν εἰς Ἱεροσόλυμα. Ὁ δὲ πᾶ; λαός
τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ χώραν ἔμεινε· διὸ καὶ δύο
φύλας ἐπέτε τῆ; Ἀσίας καὶ τῆ; Εὐρώπης Ῥωμαίοι;
ὑπηκόους εἶναι, φησὶν ὁ Ἰώσηπος, τὰς δὲ δέκα φυ-
λά; πέραν εἶναι τοῦ Εὐφράτου, μυριάδας ὅσας;
ἀπείρους, καὶ ἀρίμῳ γνωσθῆναι μὴ δυναμένα;.
Πρὸς Ἐζραν δὲ πολλοὶ τῶν ἀριθμῶν ἀφικνούνται,
καὶ οὖν αὐτῷ παραγίνονται εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ
παραδέδωκεν ὁ Ἐζρας τοῖ; ἡρατοφύλαξιν, ἃ ὁ Σέρ-
ξης καὶ οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ, καὶ οἱ ἐν Βαβυλώνι
Ἰσραηλιταί, τῷ θεῷ ἱδωρήσαντο, εἰς πολλὰ τέλαντα
ἀργυρίου καὶ χαλκοῦ ὑποσούμενα, καὶ τοῖ; τῶν
χωρῶν ἐπιτροπέουσιν τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως
ἐπέδωκεν. Οἱ δὲ τὸ ἔθνος ἐτίμησεν, καὶ πρὸς πᾶσας
χρεῖαν συνήγγασεν. Ἦν οὖν δ' ἐπέτα, ὧ; τινὰ; τοῦ

Variae lectiones et notæ.

(9) Τοῖ; ἱκπάρχους. Ita cod. ms. et Josephus. Wolfius reposuerat ὑπάρχους, præfectos.

(10) Ὀνομασμένους τῷ θεῷ. Nominatum Deo, pro dedicatum. Ἀπείρωτος, καθ' ὅσον; ἄπειρος. W.

αἰθούς και τῶν ἱερῶν και τῶν λευτῶν ἀλλοεθνείς Ἀ
 γυναίκας ἡγάγοντο, ἔπεισον αὐτοὺς δάκρυσι πολ-
 λῆς και πικρῆς· παραινέσεις, ἐκβάλειν τὰς ἀλλο-
 εθνείς, και τὰ ἐξ αὐτῶν γεννηθέντα. Τῆς ἑορτῆς δὲ
 τῆς Σακνοπηγίας ἐπιστάσης, σιχθὸν ἔπαν ἐδ τοῦ
 λαοῦ πλῆθος συνεληλυθῶς εἰς αὐτήν, ἤξιωσαν τὸν
 Ἴξραν, τοὺς νόμους ἀναγνωσθῆναι τοῦ Μωυσείως.
 Καὶ ἀκούσαντες τούτων, εἰς δάκρυα προήχθησαν,
 δυσφοροῦντες περὶ τῶν παρελθόντων. Ἔξρα; δὲ, μὴ
 εἶν ἔρη θρηγεῖν, ἑορτῆς οὐσης· ἑορτάζειν δὲ, και
 εὐχαρισθῆναι, και τηρεῖν τοὺς νόμους εἰς τὸ μέλλον.
 Καὶ ὁ μὲν γηραὺς ἐτελεύτησεν. Τῶν δ' αἰχμαλώτων
 τις Νεεμίας τὴν κλήσιν, οἰνοχόος ὢν τοῦ Σέρξου,
 ἐπὶ τῶν Σούων περιπατῶν, ξένους εἶδὲ τινὰς εἰσίν-
 τας· τὴν πόλιν· και ἀκούσας αὐτῶν Ἑβραῖσι ὀμι-
 λούντων, προσελθὼν ἐπυνθάνετο, πόθεν εἶεν; Ἦκειν
 δ' ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων, εἰπόντων, πως αὐτῶν ἔχει
 τὸ κλήθος, και ἡ μητρόπολις Ἱεροσόλυμα, προσ-
 ηρώτησεν· ἀποκριναμένων δὲ, κακίως ἔχειν· πολλὰ
 γὰρ δεῖνὰ τὰ πέρας ἴδῃ αὐτοῖς ἐπάγειν, ἰδῆκρυσεν
 ὁ νιανίας (11)· και τῆς ὥρας ἐπιστάσης, ὡς εἶχε,
 ἀπαρηγόσων τῷ βασιλεῖ, εἰσελήλυθεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς
 σπουδρακῶν αὐτὸν θεασάμενος, ἤριτος διότι· κατηφιᾷ;
 ὁ δὲ τῆς λύπης αἶψια εἶπε; τὰ τῆς πατρίδος αὐτοῦ
 ἑστουχῆματα. Καὶ ἐδέετο συγχωρηθῆναι αὐτῷ πορευ-
 θῆναι; και τὸ τε τελεῖχος ἀναγεῖραι, και τοῦ ἱεροῦ τὸ
 λείπον ἀνακληρῶσαι. Καὶ ὁ βασιλεὺς κατένευσε
 πρὸς τὴν ἀίτησιν· και δίδωσιν αὐτῷ τῆ ἐκίουση
 ἐπιστολὴν πρὸς τὸν τῆς Φοινίκης και Συρίας και
 Σαμαρείας ἐπίτροπον ἐντελλομένην αὐτῷ, τιμῆσαι
 τὸν Νεεμίαν, και χορηγήσαι τὰς εἰς τὴν οἰκοδομίαν
 ἐκπῆνας. Ἦκειν οὖν εἰς Ἱεροσόλυμα, πολλῶν αὐτῷ
 ἐκ τῶν ὁμοφύλων συνεπομένων, κέμπτον και εἰκο-
 σὸν ἔτος βασιλεύοντος Σέρξου, και τὴν ἐπιστολὴν
 τῷ ἐπιτρόπῳ τῶν βηθεσῶν χωρῶν ἐκιδίδωκε. Τὴν
 δὲ τοῦ τελεῖχους οἰκοδομὴν δίνεμε τῷ λαῷ κατὰ κώ-
 μας και πόλεις, ἵν' ὅτι τάχιστα ἀνυοθῆ. Καὶ Ἰου-
 δαῖοι μὲν πρὸς τὸ ἔργον παρασκευάζοντο, οὕτω κλη-
 θέντες, ἐξ ἧς ἡμέρας ἐκ Βαβυλῶνος ἀνέβησαν. Ἀπὸ
 γὰρ τῆς Ἰρῦδα φυλῆς πρώτης ἰλλοῦσης εἰς ἐκατονούς
 τοὺς τόπους, αὐτοὶ τε Ἰουδαῖοι και ἡ χώρα ὁμοίως
 ἐξ αὐτῶν μεωνόμαστο. Ἀμμανίται δὲ και Μωαβίται και Σαμαρείται, τῆ τῶν ταχυῶν οἰκοδομῆ ἤχοντο,
 και αὐτοῖς ἐκατίθεντο. Καὶ κλειστός ἐκτίνυσον, και αὐτῷ τῷ Νεεμίᾳ ἐπεβούλευον. Καὶ τὸ μὲν πλῆθος
 τούτοις ἐκταραττόμενον, μικροῦ τῆς οἰκοδομῆς ἀν ἀπέστη. Νεεμίας δὲ στίφος τι φυλακῆς ἕνεκα τοῦ
 σώματος προσθησάμενος, ἀτρόπως ἐπέμενε νύκτωρ τε και μεθ' ἡμέραν, τῆς πόλεως τὸν κύκλον περιῶν,
 και ταύτην τὴν ταλαιπωρίαν ὑπέμεινεν ἐπὶ διετίαν και μῆνας τίσσοντας. Ἐν τούτῳ γὰρ χρόνῳ τοῖς
 Ἱεροσολύμοις τὸ τελεῖχος ἀπῆρτιστο, ὄρθρον και εἰκοστῷ τῆς Σέρξου βασιλείας. Ἐπει, μὴνι ἑνάτῳ. Νεε-
 μίας δὲ τὴν πόλιν οὐλιανθροῦσαν ὄρων, παρεκάλεσε τοὺς ἱερεῖς και λευτάς, τὴν χώραν ἐκλειπόντας, εἰς
 τὴν πόλιν μεταναστεῦσαι. Ἐτελεύτησε δὲ Νεεμίας γηραὺς ἀνὴρ χρηστός τὸν τρόπον, και δικαίος, και
 φιλομίματος πρὸς τοὺς ὁμοεθνείς.

Γ'. Τελευτήσαντος δὲ Σέρξου, ἡ βασιλεία εἰς τὸν D
 υἱὸν αὐτοῦ Κύρον, ὃν και Ἀρταξέρξην καλοῦσι,
 μετέπεσε. Τῷ γοῦν τρίτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ,
 τοῖς ἡγεμῆνας αὐτοῦ και τοὺς σατράπας τῶν οικειῶν
 καλέτας ἰθύνων, ἐπ' ἡμέρας πολλὰς εἰσία τούτους
 πολυτελεῖς. Καὶ ἡ βασίλισσα δὲ Οὐάστη, ταῖς γυναι-

observandas. Et hic quidem senex obiit. Quidam
 autem ex captivis, Xerxis pincerna, ante moenia
 Susorum deambulans, cum hospites quosdam ur-
 bem ingredientes, qui Hebraice colloquebantur,
 vidisset, rogat qui sint? Cum se Hierosolymis ve-
 nisse responderent, de statu populi et metropolis
 percontatur: cumque intellexisset, res male se
 habere, et multis malis affici Judæos a vicinis gen-
 tibus, lacrymat: et hora instante regi ministratu-
 rus, ita uti erat, conaculum ingreditur. Qui cum
 tristitiæ causam percontaretur, patriæ calamitates
 commemorans Neemias, orat regem ut sibi liceat
 eo proficisci, et muros exstruere, et quod templo
 adhuc desit, perficere. Rex postulatis annuit, et
 postridie litteras ei dat ad Phœnicis, Syriæ et
 Samariæ præsidem, quibus jubebatur honorem
 habere adolescenti, et sumptus ædificationis præ-
 bere. Venit igitur Hierosolyma, cum magno popu-
 larium comitatu, anno regni Xerxis xv redditis
 præsidis litteris: et ædificationem oppidatim et
 vicatim distribuit, ut ea quam primum absolvere-
 tur. Judæi igitur operi accinguntur, sic nominati,
 ex quo die Hierosolyma Babylone redierunt. Nam
 tribu Judaica primum in loca illa reversa, et ipsi
 Judæi vocati sunt, et nomen regioni indiderunt.
 Cæterum Ammanitæ, Moabitæ et Samaritani mo-
 nium structuram ægre ferentes, aggressi Judæos,
 multos occiderunt, ipsi etiam Neemias insidiati.
 Ac populus his rebus perturbatus, parum aluit
 178 quin opus inchoatum decereret. Verum Nee-
 mias satellitibus præsidii causa ascitis, constanter
 perseverans, noctu et interdum moenia urbis obibat.
 Eamque ærumnam per biennium et menses qua-
 tuor toleravit, donec muri absoluti essent, anno
 imperii Xerxis xxvii, et mense ix. Cumque urbem
 infrequenter habitari videret, persuasit sacerdoti-
 bus et Levitis, ut agris relictis in eam se confer-
 rent. Obiit Neemias senex, vir bonus et justus,
 suorumque popularium studiosissimus.

VI. Xerxe quoque mortuo, filius ejus Cyrus,
 quem et Artaxerxem vocant, regno potitus, tertio
 imperii sui anno, duces et satraps provinciarum
 suarum per multos dies magnificis convivis excep-
 pit. Regina quoque Vasta matronis epulum præ-
 buit: quam forma præstantem omnibus, rex con-

Variæ lectiones et notæ.

(11) Ἐδάκρυσεν ὁ νιανίας. Credo legendum ὁ Νεεμίας, sicut paulo post Viennensis codex pro
 νιανίαν habet Νεεμίαν. W.

vivis suis ostentare cupiens, ad convivium accersi junct. Illa recusante, et nuntios complures infecta re dimittente: iratus, uxoris contumaciam cum septem Persarum senatoribus communicat: hi ejus eficiendæ auctores sunt. Ejectæ vero desiderium iniquo animo ferenti, suadent amici, ut formosas virgines colligat, earumque præstantissimam uxorem ducat. Paret consilio rex: multisque virginibus collectis, Babylone puella, Judæa genere, inventa est, ex tribu Benjamitica, ambobus orba parentibus, quæ a patruo Mardochæo principe Judæorum educabatur, Esthera nomine. Eam rex, lepore ejus captus, uxorem ducit, et diademate ornat. Patruus item ejus Mardochæus Babylone Susa commigravit, ut regiam frequentaret, et de nepte sua percontaretur. Neque enim illa unde nata esset, indicarat: neque ipse, aliquam cum illa necessitudinem sibi intercedere ostendebat. Tulerat autem rex legem, ne quis ad se in solio sedentem accederet invocatus: qui secus fecisset, statim ab apparitoribus securi feriretur, nisi ipse virgam quam manu teneret, illi porrexisset: eam enim qui attigerat, indemnus erat. Cum autem duo eunuchi regi insidias struerent, Barnabazus Judæus, servus alterius eunuchi, iis animadversis, rem ad Mardochæum defert. 179 Ille per Estheram ad regem: qui eunuchis in crucem actis, Mardochæum in commentarios inscribi, et in regia manere jubet. Amanem porro amicum summum regis, omnes adorabant: quod cum Mardochæum propter legem Judaicam prætermittere cognovisset, indignatus ei dixit, se a Persis ingenuis adorari: cur ille, qui servus esset, idem non faceret? totaque gente apud regem accusata, petit ut ea funditus extirparetur, ita ut nullæ reliquæ superessent. Ne vero tributis rex fraudaretur, ipse quadraginta argenti millia se daturum est pollicitus. Rex Amani et pecuniam et homines condonat, ut eos suo arbitrato tractet. Is igitur statim edictum nomine regis in omnes provincias mittit, his verbis: *Eos qui ab altero patre meo Amane judicantur, omnes cum uxoribus et liberis interfici volo, idque fieri xiv die mensis xii hoc anno.* His litteris in urbes et provincias perlatis, internecio Judæis parabat. Idem Susis etiam agitabatur. Mardochæus autem, cum quid actum esset cognovisset, saccum indutus, et pulvere oppleto capite, clamitans, gentem immeritam deleri, antè regiam stabat. Neque enim eo habitu ingredi decere arbitrabatur. Quod cum ad reginam Estheram perlatum esset, misso eunuchis, causam luctus ex eo querit. Ille quid accidisset, eunuchis narrat, petit ut illa apud regem pro populo intercedat. Cui Esthera vicissim nuntiat, vereri se, si invocata ad regem accesserit, ne occidatur. Respondet Mardochæus, non illi privatam, sed gentis publicam salutem esse spectandam: id nisi fecerit, populum utique divinitus iri conservatum, ipsam vero cum paterna domo interituram. Proinde regina eum

ἕν ὁμοίως συνεκρότει συμπόσιον, ἣν κάλλει πάσας νικῶσαν, ἠθέλησεν ἁ βασιλεὺς τοῖς αὐτῷ συμποσιάζουσιν ἐπιδείξαι· καὶ πέμφας ἤκειν αὐτὴν ἐκέλευε παρὰ τὸ συμπόσιον. Ἡ δὲ οὐκ ἐπέθετο, καὶ πολλάκις στελλαντος, ἀνένδοτος ἦν. Ὀργίσθη οὖν ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν ἀπειθειαν, καὶ κοινοῦται τοῖς ἐπιτῶν Περσῶν συμβούλοις τῆς γυναικὸς τὴν ἀπειθειαν. Οἱ δ' ἐκβαλεῖν αὐτὴν δεῖν ἔκριναν. Καὶ ἡ μὲν ἐκτέλειτο· ὁ δ' ἤχθετο, πρὸς αὐτὴν ἐρωτικῶς διακειμένος. Οὕτω δ' ἔχοντι συνεβούλευον οἱ φίλοι, παρθένους εὐπρεπεῖς πανταχόθεν συναγαγεῖν, καὶ τὴν προκριθεῖσαν ἐξεῖν γυναῖκα. Πείθεται τῇ συμβουλῇ ταύτῃ· καὶ πολλῶν παρθένων ἀθροισθεῖσάν, εὐρέθη ἐν Βαβυλῶνι κόρη τις, Τοῦθαλα τὸ γένος, ἐκ φυλῆς τῆς Βενιαμινίτιδος, ὀρφανὴ καὶ ἀμφοῖν τῶν γονέων, παρὰ τῷ θεῷ Μαρδοχαίῳ τρεφομένη, τῶν πρώτων παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις· Ἐσθὴρ ἦν τῇ κόρῃ τὸ ὄνομα. Ἡσθεῖς οὖν ταύτῃ ὁ βασιλεὺς, εἰς γυναῖκα ταύτην ἠγάγετο, καὶ περιτίθησιν αὐτῇ τὸ διάδημα, καὶ ὁ θεὸς αὐτῆς ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Σούσα μετέψχεσε, περὶ τὰ βασιλεία διατρέψων, καὶ περὶ τῆς ἀδελφίδος πυθανόμενος. Οὕτω γὰρ ἐκείνη δῆλον τὸ ἔθνος, ἐξ οὐπερ ἐτύγγανεν, ἔθετο, οὐτε ὁ Μαρδοχαῖος τὴν πρὸς αὐτὴν ὠμολόγει συγγένειαν. Ἔθετο δὲ νόμον ὁ βασιλεὺς, ὥστε μηδένα οἱ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθημένῳ ἀκλήρον προσεῖναι, ἢ θνήσκειν τὸν οὕτω προσιόντα ὑπὸ τῶν σὺ τῷ περισταμένῳ πελεκυφόρων, εἰ μὴ ἐκεῖνος ἐν ἑνὶ χερσὶ κατέχει λύγον ἐξέτεινε πρὸς αὐτόν· ὁ γὰρ τοῦ λύγου ἀπτόμενος, ἀκίνδυνος ἦν. Ἐπιβουλευσάντων δὲ τῷ βασιλεῖ Ἀρταξέρξῃ δύο εὐνοῦχων αὐτοῦ, Βαρνάβας οἰκέτης τοῦ ἑτέρου, τὸ γένος ὢν Ἰουδαῖος, συνείς τὴν ἐπιβουλήν, τῷ Μαρδοχαίῳ ἀπήγγειλε, καὶ δεῖ διὰ τῆς Ἐσθὴρ τῷ βασιλεῖ τοὺς ἐπιβούλους ἐμῆνυσε. Ὁ δὲ τοὺς μὲν εὐνοῦχους ἀνεσταύρωσε, τοῦ δὲ Μαρδοχαίου τὸ ὄνομα ἐκέλευσε ἠγγραφῆναι τοῖς ὑπομνήμασι, καὶ προσμένειν τοῖς βασιλεῖσι αὐτόν. Ἀμὰν δὲ φίλον ὄντα τῷ βασιλεῖ ἐς τὰ μάλιστα ἀπαντες προσεκύουν. Μαρδοχαίου δὲ μὴ προσκυνοῦντος διὰ τὸν νόμον αὐτὸν, μαθὼν ὡς Ἰουδαῖός ἐστιν, ἠγανάκτησε καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὡς οἱ μὲν ἐλεύθεροι Πέρσαι προσκυνοῦσιν αὐτόν, ὁ δὲ δούλος ὢν, ἀπαξιοῖ τοῦτο ποιεῖν. Προσελθὼν οὖν τῷ βασιλεῖ κατηγόρει τοῦ ἔθνους παντὸς, καὶ ἦτι κελεύσαι πρόβριζον ἀπολέσθαι αὐτὸ, καὶ μὴ τι λείψανον αὐτοῦ καταλιπεῖν. Ἴνα μὲν τοι μὴ ζῆμιωθῇ τοὺς φόρους αὐτῶν, αὐτὸς ἐπηγγελάτο δώσειν μυριάδας ἀργυρίου τέσσαρας. Ὁ μὲν οὖν Ἀμὰν ἦτι ταῦτα. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ τὸ ἀργύριον αὐτῷ χαρίζεται καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε χρῆσθαι τοῦτοις ὡς βούλεται. Αὐτίκα οὖν διάταγμα παρὰ τοῦ Ἀμὰν ἐπέμφθη εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ὡς ἐκ τοῦ βασιλέως, περιέχον ταῦτα· *Τοὺς δηλομένους ὑπὸ τοῦ δευτέρου μου πατρὸς Ἀμὰν, καλεῖσθαι πάντας οὖν γυναῖξί καὶ τέκνοις ἀπολέσθαι, καὶ τοῦτο γενέσθαι βούλομαι τῇ τετάρτῃ καὶ δεκάτῃ τοῦ δωδεκάτου μηνὸς τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους.* Τούτου κομισθέντος τοῦ γράμματος εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς χώρας, ἡ τῶν Ἰουδαίων ἀπάθεια ἠτοιμάζετο. Εἶχον δὲ καὶ οἱ ἐν τοῖς Σούτοις ὁμοίως. Ὁ δὲ Μαρδοχαῖος μαθὼν τὸ γινώ-

μενον, σάκκον ἐνδύς, καὶ καταχαεμενος, σποδιάν, ἄββα, ὅτι μὴδὲν ὀδικήσαν ἔθνος ἀναιρείται. Καὶ πρὸς τὰ βασίλεια ἑλλῶν, ἐκτὸς ἴστατο. Οὐ γὰρ ἤξιον μετὰ τοιούτου σχήματος εἰσελθεῖν. Γνωῦσα δὲ τοῦτο Ἔσθηρ ἡ βασίλισσα, εὐνοῦχον πρὸς Μαρδοχαῖον ἀπέστειλε, γνωστὸν ὅτου χάριν πενθεῖ. Ὁ δὲ τὰ συμβάντα τῷ εὐνοῦχῳ ἐγνώρισε, καὶ περὶ τούτων λεηθῆναι τοῦ βασιλέως τῇ Ἔσθῃρ ἐνετέλλετο. Ἦ δὲ μολῶσα ταῦτα, δηλοῖ αὐτῷ, ὅτι μὴ κληθεῖσα παρὰ τοῦ βασιλέως, δέδοικεν ὡς ἀποθάνεται, εἰ ἀκλητος αὐτῷ προσέλθοι. Μαρδοχαῖος δὲ ἐδήλου αὐτῇ, μὴ τὴν ἰδίαν σωτηρίαν σκοπεῖν, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἔθνους. Εἰ δ' ἔσθ, ἔσεσθαι μὲν πάντως ἐκεῖνῳ (12) βοήθειαν ἐκ Θεοῦ, αὐτὴν δὲ καὶ τὴν πατρῶν οἶκον αὐτῆς διαφθαρήσεσθαι. Ἦ δὲ ἐνετέλλετο αὐτῷ εἰς Σούσα παρεμβῆναι, παρασκευάσαι τοὺς ἐκεῖ Ἰουδαίους νηστῶσαι τρεῖς ἡμέρας ὑπὲρ αὐτῆς. Καὶ Μαρδοχαῖος μὲν οὕτως ἐποίησεν. Ἦ δ' Ἔσθηρ ῥίψασα κατὰ γῆς ἐστὴν μετὰ πενθίμου ἑσθῆτος, καὶ ἀτροφος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας διαμείνεται, ἐδέετο τοῦ Θεοῦ. Μερτὶ δὲ τὸς τρεῖς ἡμέρας κόσμου μεταμαρτυραμένη βασίλειον, σὺν δυοῖ θεραπεινίστιν, ὧν τῇ μὲν κόρυς ἦν ἐκπεριδομένη, ἡ δὲ τὸ βαθύ τοῦ χιτῶνος καὶ μέχρι τῆς γῆς κεχυμένον ἄκροισ ἀπώρρι δακτύλοις, ἤκα πρὸς τὸν κρατοῦντα, εἰσῆι δὲ μετὰ δέους. Ὡς δὲ κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου βασιλικῶς καθεζομένου ἐγένετο, προσιδόντος αὐτὴν βλοσυρῶς, πάσεις ὑπὸ τοῦ δέους λαμβάνει αὐτὴν, καὶ τῇ περὶ πλευρῆν ἰούση ἐπέπεσον ἀχανής. Ὁ δὲ βασιλεὺς δείσας περὶ τῇ γυναίκι, τοῦ Θεοῦ προμηθευσαμένου τοῦτο, ἀνεπήδησεν ἐκ τοῦ θρόνου, καὶ ταῖς ἀγκάλας αὐτὴν ὑπολαβὼν ἀνεκτῆτο κτασπασάμενος, καὶ θάρσειν ἐγκληνόμενος, καὶ τὴν ῥάβδον ἐκτεῖνας αὐτοῦ τὴν χρυσὴν, καὶ τὸ σκῆπτρον ἐνθόμενος ταῖς χερσὶν αὐτῆς. Ἦ δὲ ἐντεῦθεν ἀναθαρσίσασα, ἐφ' ἑστίασιν αὐτὴν μετὰ τοῦ Ἀμάν πρὸς αὐτὴν ἤξιον ἰλθεῖν. Ὡς δὲ ἐπένευσε, καὶ παρήσαν, ἐκέλευεν ἐκεῖνῳ ὁ βασιλεὺς δηλοῦν ὅ τι βούλεται, μὴδὲν γὰρ ἀπαυκῆσαι. Ἦ δὲ εἰς τὴν ἐποῦσαν φράζειν αὐτῷ τὴν βούλησιν ἔλεγεν, εἰ πάλιν πρὸς αὐτὴν μετὰ τοῦ Ἀμάν ἐφ' ἑστίασιν ἔλθοι. Τοῦ δὲ βασιλέως ὑποσχομένου, περιχαρῆς ὁ Ἀμάν ἐξῆι· καὶ ἰδὼν τὸν Μαρδοχαῖον ἐν τῇ αὐλῇ, ἠγανάκτησεν, ὅτι μὴ αὐτῷ προσεκύνησε. Καὶ οἶκοι ἑλλῶν πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους, διηγεῖτο οἷα· καὶ παρὰ τῆς βασιλείσσης ἀπολαύει τιμῆς, καὶ ὡς δχθεταὶ τὸν Μαρδοχαῖον βλέπων ἐν τῇ αὐλῇ. Τῆς δὲ γυναίκος αὐτοῦ φησάσης, κελίσοι κοπήναι ξύλον πεντήκοντα πήχεων, καὶ πρῶτὸ παρὰ τοῦ βασιλέως αἰτησάμενον ἀνασταυρῶσαι τὸν Μαρδοχαῖον, τὴν γνώμην ἀποδεξάμενος, προσέταξε τοῖς οὐκέταις, ξύλον ἐτοιμάσαι, καὶ στήσαι τοῦτο ἐν τῇ αὐλῇ πρὸς τιμωρίαν Μαρδοχαίου. Καὶ τὸ μὲν ἦν ἐπιμον· ὁ δὲ θεὸς τῆς νυκτὸς ἐκεῖνης ἀφαιρείται τὸν ὕπνον τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ ἀγρυπνῶν, τὸν γρῆματῖα κομίσαντα τῶν ἰδίων πράξεντα τὰ ὑπομνήματα (13) ἀναγινώσκειν ἐκέλευσε. Καὶ ἀναγινώσκον

Susa ire, et Judæis Susiis tridui jejunium pro sese indicere jubet. Parat Mardochæus : ipsa prostrata humi, veste lugubri induta, per tres dies cibo non gustato, Deum orat. Iis elapsis, ornata regio cuba, cum duabus ancillis, quarum alteri leviter innitebatur, altera promissam vestem et humi fusam summis digitis allevabat, regem adit, percussa metu : cumque in conspectum ejus in regio throno **180** sedentis, ac torvum tuentis venisset, exanimata metu, in ancillam lateri adhaerentem procumbit. Rex autem, divina providentia sic eventum moderante, solio exsilit, mulieri metuens : tamque ulnis exceptam complectens, et bono esse animo jubens, reficit, porrecta virga aurea, sceptroque in manus ei tradito. Illa resumpta fiducia, petit, ut cum Amane ad se comessatum veniat. Annuit rex : cumque venisset, jubet eam dicere quid velit ? nam nihil non impetraturam. Illa se postridie dicturam ait, si denuo cum Amane ad convivium veniret. Rege assenso, Aman latititia exultans egreditur : visoque in aula Mardochæo, indignatur, se ab eo non adorari. Domi uxori suæ et amicis refert, quantus a regina etiam sibi sit honos habitus, quamque graviter Mardochæi conspectum in aula ferat. Cumque ab uxore esset motus, ut lignum cubitorum excidendum curaret, et mane a rege peteret, ut Mardochæum in crucem agere liceret : approbato consilio, servos lignum parare jubet, idque in aula erigere ad Mardochæi supplicium. Eo parato, Deus noctu regi somnum adimit : qui cum vigilaret, privatarum rerum commentarios scribam afferre et recitare jubet : in quibus cum lectum esset, Mardochæum detulisse eunuchos insidiatores regis, et scriba statim ad alium caput properaret, rex eum inhibuit, percontans, an scriptum esset præmium quo donatus esset ? Illo negante, quæ hora noctis esset rogat : cum audisset diluculum esse, quemcumque amicorum ante regiam invenirent, intro vocari jubet. Inventus autem est Aman, qui aderat, ut Mardochæum posceret. Ei accersito rex : *Consule mihi*, inquit, *quæ honore sit efficiendus quidam mihi dilectus ?* Ille ratus quam sententiam dixisset, eam in suam rem dicturam, illi regi charior esset cæteris : *Eum*, inquit, *si illustrem reddere volueris, facito in equo vehatur, pari tecum veste indutus, et aureo torque ornatus, et aliquis ex necessariis amicis tuis antecedens, per totam urbem proclamet : Tali honore affici eum, quem rex honore afficiat.* Consilio delectatus rex : **181** *Quære*, inquit, *Mardochæum Judæum, dutoque equo et veste, et torque, illum antecede et proclama : tu enim amicus es meus maxime necessarius.* *Hæc autem illi a me tribuentur, ob conservatam vitam meam.* His Aman auditis, perturbatus, et animo æstuans, tamen egreditur, equum adducit, et purpuram atque torque. Cumque Mardochæum

Varie lectiones et notæ.

(12) Πάντως ἐκεῖνῳ. Cod. Colb. ἐκ. ἰνῆ.

(13) Τὸν ἰδίων πρῶτων τὰ ὑπομνήματα. Vide Gloss. med. Græcit. in Ἀναμνήσεως.

ante regiam invenisset sacco indutum, purpuram induere jubet. At ille, *Pessime, inquit, mortalium, itane nostris malis insultas? Sed cum intellexisset ea sibi tribui munera a rege, cujus vitam, indicatis eunuchorum insidiis, conservasset: purpuram induit, collo torquem æconomodati, et equo conscenso passim urbem circuit, præcedente Amane, et proclamante: Sic honorare regem eum quem diligit. Ita Mardochæus urbem circumvectus, ad regem redit.*

Θέντι δὲ εἶπεν ὁ βασιλεὺς· Συμβούλευσόν μοι, πῶς ἂν τιμήσαιμι τινα στερρόμενον ὑπ' ἐμοῦ; Ὁ δὲ λογισάμενος, ἦν ἂν δῶ γνώμην ὑπὲρ αὐτοῦ ταύτην ὄσειν (στέργεσθαι γὰρ αὐτὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν ἄλλων μᾶλλον), *Εἰ βούλοιο, ἔφη, τοῦτον δοξάσαι, ποιήσον ἐφ' Ἰακωυ βαδίζειν, τὴν αὐτῆρ σοι ἐσθῆτα φοροῦντα, καὶ περιουχέντιον χρυσοῦν ἔχοντα, καὶ προτόντα τῶν ἀναγκαίων σου φίλων ἕνα κηρύσσειν δι' ὅλης τῆς πόλεως, ὅτι ταύτης τυγχάνει τῆς τιμῆς, δι' ἃν βασιλεὺς τιμῆσθαι. Ἐσθῆς οὖν τῆ παραίνεσις ὁ βασιλεὺς· Ἐπιλήτησον, φησὶ, Μαρδοχαῖον τὸν Ἰουδαῖον, καὶ δοῦς ἐκείνῳ τὸν Ἰακωυ, καὶ τὴν στολὴν, καὶ τὸν στρεπτὸν, προάγων αὐτοῦ καὶ κήρυττε· σὺ γὰρ μοι φίλος ἀναγκαϊώτατος. Ταῦτα δὲ αὐτῷ παρ' ἐμοῦ ἔσται, σώσαντί μου τὴν ψυχὴν. Τούτων ἀκούσας συνεχύθη, καὶ πληγείς ὑπὸ ἀμηνάνας, ὅμως ἔξεισιν ἄγων τὸν Ἰακωυ, καὶ τὴν πορφύραν, καὶ τὸν στρεπτὸν. Καὶ τὸν Μαρδοχαῖον πρὸς τῆς αὐλῆς εὐρῶν σάκκων ἐνδεδωμένον, ἐκέλευσεν ἐνδύσασθαι τὴν πορφύραν. Ὁ δὲ, Κδαίσσε, εἶπεν, ἀνθρώπων, οὕτως ἡμῶν ταῖς συμφοραῖς ἐργελάς; Γνοὺς δὲ, ὡς γέρας αὐτῷ ταῦτα ἀντὶ τῆς σωτηρίας, παρέσχεν ὁ βασιλεὺς, μνηύσαντι τὴν τῶν εὐνούχων ἐπιβουλήν, ἐνδύεται τὴν πορφύραν, καὶ περιτίθεται τὸ περιουχέντιον, καὶ ἐπιβάς τὸν Ἰακωυ, ἐν κύκλῳ περιήει τὴν πόλιν, προτόντος· Ἄμάν καὶ κηρύσσοντος, ὅτι· Οὕτως τιμῶ βασιλεὺς δι' ἃν στέργῃ. Ὁ μὲν οὖν τὴν πόλιν περιελθὼν, πρὸς τὸν βασιλέα ἐπάνεισεν.*

VII. Amanus vero domum regressus, casum illum plorans uxori exponit. Interea veniunt eunuchi ab Esthera, qui Amanem propere ad cœnam ire jubent. Quorum unus cruce in ejus ædibus visa, cum è famulo didicisset, eam ab Amane ad Mardochæi supplicium, quem a rege postulaturus esset, paratam esse: tum quidem abit. Convivio vero prope finito, rex dicere jubet reginam quid velit? At illa gentis suæ interitum deplorat, seseque una cum illa exitio destinatam esse refert, eaque Amanem petiisse. Ob quæ rex perturbatus, e convivio se proripit. Aman Estheram orat, cumque in lectum prolapsus esse, reginæ supplicans, rex ingressus: *Pessime, inquit, etiam vim uxori meæ inferre paras? Mox eunuchus quoque adest, et de cruce refert, quam in Amanis ædibus Mardochæo paratam viderat. Rex vero Amanem e vestigio de ea suspendi jubet: itaque ille periit, et opes ejus reginæ donat. Cognitaque cognatione Mardochæi et Estheræ, eum annulum, quem prius Amanis habuerat, ei dat. Eidem et regina facultates Amanis largitur, et regem orat, ut Hebræorum gentem periculo liberet. Tum ille suo nomine eam scribere permisit, quidquid velit. Litteræ porro hæc continebant: Amanem 182 ut improbum et ingratum accusabant, quod insontis populi exitium postulasset. Mardochæum servatorem nominabant. Judæos celebrabant, ut qui optima republicæ forma uterentur, et Deum colerent: neque supplicio tantum ab Amane præparato eos liberabant, sed et honore afficiebant, et suis legibus pacate vivere sinebant: data potestate, ut cum die mensis xii qui est Adar, ulciscerentur eos a quibus læsi essent. Mandabantque provinciarum satrapis, ut eis adjumento essent, ad ulciscendos inimicos. Cæterum Susiani Judæi, Mardochæi*

μένων, εὐρέθη μνηστήρ· Μαρδοχαῖος γενόμενος τῷ βασιλεὶ ἐπιβουλής εὐνούχων. Φράσαντος δὲ τοῦτο μόνου τοῦ γραμματέως, καὶ μεταδάντος ἐφ' ἑτέραν πρᾶξιν, ἐπέσχεν ὁ βασιλεὺς, πυθόμενος εἰ ἔχει γέρας αὐτῷ δοθὲν ἀναγεγραμμένον. Ὡς δ' ἤκουσε μηδὲν εἶναι, τίς δὲ εἴη τῆς νυκτὸς ὥρα ἤρστο; Μαθὼν δὲ, ὡς ἄβροτος ἤδη ἔστιν, ἐκέλευσε τῶν φίλων ὃν ἂν πρὸς τῆς αὐλῆς εὐρῶσιν, εἰσκαλεῖν. Εὐρέθη δὲ ὁ Ἄμάν ταχύναι, ἵνα τὸν Μαρδοχαῖον αἰτήσῃται. Κληθέντι δὲ εἶπεν ὁ βασιλεὺς· Συμβούλευσόν μοι, πῶς ἂν τιμήσαιμι τινα στερρόμενον ὑπ' ἐμοῦ; Ὁ δὲ λογισάμενος, ἦν ἂν δῶ γνώμην ὑπὲρ αὐτοῦ ταύτην ὄσειν (στέργεσθαι γὰρ αὐτὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν ἄλλων μᾶλλον), *Εἰ βούλοιο, ἔφη, τοῦτον δοξάσαι, ποιήσον ἐφ' Ἰακωυ βαδίζειν, τὴν αὐτῆρ σοι ἐσθῆτα φοροῦντα, καὶ περιουχέντιον χρυσοῦν ἔχοντα, καὶ προτόντα τῶν ἀναγκαίων σου φίλων ἕνα κηρύσσειν δι' ὅλης τῆς πόλεως, ὅτι ταύτης τυγχάνει τῆς τιμῆς, δι' ἃν βασιλεὺς τιμῆσθαι. Ἐσθῆς οὖν τῆ παραίνεσις ὁ βασιλεὺς· Ἐπιλήτησον, φησὶ, Μαρδοχαῖον τὸν Ἰουδαῖον, καὶ δοῦς ἐκείνῳ τὸν Ἰακωυ, καὶ τὴν στολὴν, καὶ τὸν στρεπτὸν, προάγων αὐτοῦ καὶ κήρυττε· σὺ γὰρ μοι φίλος ἀναγκαϊώτατος. Ταῦτα δὲ αὐτῷ παρ' ἐμοῦ ἔσται, σώσαντί μου τὴν ψυχὴν. Τούτων ἀκούσας συνεχύθη, καὶ πληγείς ὑπὸ ἀμηνάνας, ὅμως ἔξεισιν ἄγων τὸν Ἰακωυ, καὶ τὴν πορφύραν, καὶ τὸν στρεπτὸν. Καὶ τὸν Μαρδοχαῖον πρὸς τῆς αὐλῆς εὐρῶν σάκκων ἐνδεδωμένον, ἐκέλευσεν ἐνδύσασθαι τὴν πορφύραν. Ὁ δὲ, Κδαίσσε, εἶπεν, ἀνθρώπων, οὕτως ἡμῶν ταῖς συμφοραῖς ἐργελάς; Γνοὺς δὲ, ὡς γέρας αὐτῷ ταῦτα ἀντὶ τῆς σωτηρίας, παρέσχεν ὁ βασιλεὺς, μνηύσαντι τὴν τῶν εὐνούχων ἐπιβουλήν, ἐνδύεται τὴν πορφύραν, καὶ περιτίθεται τὸ περιουχέντιον, καὶ ἐπιβάς τὸν Ἰακωυ, ἐν κύκλῳ περιήει τὴν πόλιν, προτόντος· Ἄμάν καὶ κηρύσσοντος, ὅτι· Οὕτως τιμῶ βασιλεὺς δι' ἃν στέργῃ. Ὁ μὲν οὖν τὴν πόλιν περιελθὼν, πρὸς τὸν βασιλέα ἐπάνεισεν.*

Z'. Ἄμάν δὲ οἶκοι ὑπέστρεψε, καὶ τὰ συμβάματα κλαίων τῇ γυναικὶ διηγείτο. Ἐν τούτοις ἦγον ἐκ τῆς Ἐσθῆρ εὐνούχοι, ἐπὶ τὸ δεῖπνον τὸν Ἄμάν ἐπισπεύδοντες. Εἰς δὲ τούτων ἰδὼν τὸν σταυρὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ μαθὼν παρὰ τοῦ τῶν οἰκετῶν, ὡς ἐπὶ Μαρδοχαῖον τοῦτον ἠτοίμασαν πρὸς τιμωρίαν αἰτηθῆσθαι, τότε μὲν ἀπῆλθεν. Ὡς δ' ἡ εὐωχία πρὸς τέλος ἦν, ἐπέτρπε τῇ βασιλίᾳ λέγειν ὁ βασιλεὺς τίνα αἰτεῖ; Ἡ δὲ τὸν τοῦ λαοῦ κίνδυνον ἀπαδύρωτο, καὶ μετὰ τοῦ ἔθνους ἔλεγεν ἐκδεδῶσθαι· καὶ αὐτῇ πρὸς ἀπόλειαν, καὶ τὸν Ἄμάν ταῦτα ἐπήγγεν αἰτήσασθαι. Παραχθέντος δὲ πρὸς τοῦτο τοῦ βασιλέως, καὶ ἐκπεπηδηκότος τοῦ συμποσίου, τῆς Ἐσθῆρ ὁ Ἄμάν εἰδέτο, καὶ ἐπὶ τῆς κλινῆς πεσόντος καὶ ἰκετεύοντος τὴν βασιλίᾳ, ἐπισπελθὼν ὁ βασιλεὺς, *Ὁ κάκιστε, εἶπε, καὶ βιάζεσθαι μὴ τὴν γυναῖκα ἐπιχειρεῖς;* Ἐν τούτοις παρὼν ὁ εὐνούχος, περὶ τοῦ σταυροῦ, εἶπεν, ὃν εἶδεν ἐπὶ Μαρδοχαῖον ἠτοίμασμένον. Καὶ ὁ βασιλεὺς· αὐτίκα καλεῖται τὸν Ἄμάν ἐπ' ἐκείνου τοῦ σταυροῦ κρεμασθῆναι. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἀπώλετο, τὴν δὲ οὐσίαν αὐτοῦ δωρον ἐσχίκεν ἡ βασίλισσα. Γνοὺς δὲ τὴν πρὸς Ἐσθῆρ τοῦ Μαρδοχαίου συγγένειαν ὁ βασιλεὺς, δίδωσιν αὐτῷ τὸν δακτύλιον, ὃν ἔδωκε πρὶν τῷ Ἄμάν. Καὶ ἡ βασίλισσα τὴν ἐκείνου κτήσιν τῷ Μαρδοχαίῳ παρέχετο, καὶ τοῦ κινδύνου ἀπαλλάξει τὸ τῶν Ἑβραίων ἔθνος τοῦ βασιλέως εἰδέτο. Καὶ ὃς γράφει δὲ βούλεται ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ ἐφήκε περὶ τοῦ ἔθνους. Τὰ δὲ γραφέντα ἦσαν τοιαῦτα· Τοῦ μὲν Ἄμάν κατηγοροῦν, ὡς πονηροῦ καὶ ἀγνώμονος, καὶ αἰτησαμένου ἔθνους ἀπώλειαν, μηδὲν ἀδικήσαντος. Τὸν δὲ γε Μαρδοχαῖον σωτήρα ἐκάλουν, καὶ τοὺς Ἰουδαίους τὸν ἀριστον πολιτευομένους τρόπον, καὶ τὸν Θεὸν σεβομένους· καὶ οὐ μόνον σφᾶς τῆς τιμωρίας ἀπέλυον εἰς ἣν ὁ Ἄμάν αὐτοὺς ἐξητήσαστο, ἀλλὰ καὶ τιμῆς ἤξουν, καὶ τοῖς ἰδίοις νόμοις χω-

μένους, ἔην μετ' εἰρήνης ἐπέτρεπον· καὶ εἶδον ἄμυνεσθαι τῇ τρισκαιδεκτῇ ἡμέρᾳ τοῦ δωδεκάτου μηνός, ὅς ἐστιν Ἄδαρ, τοὺς αὐτοὺς ἀδικήσαντας. Καὶ τοῖς τῶν χωρῶν σατράπαις ἐκέλευον βοηθεῖν αὐτοῖς, ἵνα τοὺς ἐχθροὺς μετελεύσωσιν. Οἱ δὲ ἐν Σούσοις Ἰουδαῖοι τὰ κατὰ τὸν Μαρδοχαίου γινόντες, κοινὴν τὴν εὐπραγίαν ἠγήσαντο, καὶ κατὰ τὴν τρισκαιδεκτῇ τοῦ Ἄδαρ μηνός, ὅς κατὰ Μακεδόνας· αὐτῶν ὄνόμασται, ὃς τε ἐν Σούσοις Ἰουδαῖοι περὶ πεντακοσίου ἀπέκτειναν τῶν ἐχθρῶν, καὶ οἱ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι τε καὶ χώραις ἐπτακισμυρίους πεντακισχιλίους ἀπόκτεταν. Οἱ δ' ἐν Σούσοις καὶ τῇ καὶ ἕξ ἡμέρᾳ τριακοντίου διεφθίρασαν, τοῦτο αἰτησάμενης Ἐσθήρ, καὶ οἱ δέκα τοῦ Ἀμάν παιδὸς ἀνεσταυρώθησαν, χαρισάμενοι καὶ τοῦτο τοῦ βασιλέως· αὐτῇ. Τὴν δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτην τοῦ μηνός ἑορτάσμον τὸ ἔθνος ἄπαν ἐποίησε, καὶ ἔκτοτε τὰς ἡμέρας καὶ ἄμφω ἑορτάζουσι, Φρουράς ταύτας προσγοροῦντες. Ὁ δὲ Μαρδοχαῖος μέγας τε ἦν, καὶ συνδιδίκατο τῷ βασιλεὶ τὴν ἀρχὴν. Τῆς δ' ἀρχιερωσύνης εἰς Ἰωάνναν μεταπεσοῦσης τὸν υἱὸν Ἰωδαῖ, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰησοῦ· φίλος ὢν Βαγῶα τοῦ στρατηγοῦ τῆς Ἀρταξέρξου δυνάμεως, ὑπόσχεσιν ἔσχε τὴν ἀρχιερωσύνην λαβεῖν. Διὰ ταύτην γοῦν τὴν αἰτίαν ὁ Ἰωάννας παροξυνθεὶς, ἐν τῷ ναῷ ἀνείλε τὸν ἀδελφόν. Καὶ ὁ Βαγῶας εὐθύς ἐπιστάς, εἰς τὸν ναὸν εἰσῆλθεν, εἰπὼν, ὡς *Et si ol totm phonon en tw naō talmhōantes, eisēρχονται ἐν αὐτῷ, κἀγὼ εἰσελεύσομαι καθαρότερος συγχάνων αὐτῶν.* Καὶ ἐπ' ἔστιν ἐπὶ τὸς Ἰουδαίους ἐκάκωσεν. Τοῦ Ἰωάννα δὲ τὴν ζωὴν καταστρέψαντος, διαδέχεται τὴν ἀρχιερωσύνην ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάδ. Ἦν δὲ καὶ τούτῳ ἀδελφὸς Μανασσῆς, ὃς Σαναβαλέτης Δαρείου σατράπης τοῦ τελευταίου βασιλέως Περσῶν, τὴν αὐτοῦ θυγατέρα συνῆκε, Νικασῶ καλουμένην. Οἱ δὲ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν λογάδες ἐτασίαζον, ὅτι ἀλλοφύλων συνῆκxεν ὁ τοῦ ἀρχιερέως ἀδελφός, καὶ ἡ διαζεύγνυσθαι ταύτης ἐκέλευον, ἢ τοῦ θυσιαστηρίου ἀπέχεσθαι. Ὁ δὲ πρὸς τὸν πενθερὸν ἀφικόμενος, διηγῆσατο ταῦτα. Τοῦ δὲ Σαναβαλέτου, καὶ τὴν ἱερωσύνην αὐτῷ συντηρήσειν ὑπισχνουμένου, καὶ ἀρχιερεῖα ἐποδείξειν, καὶ ἡγεμόνα, ὢν αὐτὸς ἤρχε τόπων, εἰ τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς μὴ ἀπόσχοιτο, καὶ ναὸν οἰκοδομήσειν ἐπὶ τοῦ Γαριζίν ὄρους, ὃ τῶν κατὰ Σαμάρειαν ἴσιν ὄρων ὑψηλότατον, τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις κρείττονα ἐπαγγελιομένου μετὰ γνώμης τοῦ βασιλέως Δαρείου· ἐπαρθείας τούτους ὁ Μανασσῆς, κατέμεινε καὶ Ἰσραηλιτῶν τοιοῦτοις γάμοις ἐμπλεγεμένων πάντες συνήεσαν πρὸς τὸν Μανασσῆν. Ὁ μὲν οὖν Σαναβαλέτης τῷ βασιλεὶ Δαρείῳ τὴν περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ ἐν Γαριζίν ἀξίωσιν προσάγειν ἠτόλμαστο. Ὁ δὲ τῷ Ἀλεξάνδρῳ συμβαλὼν ἐν Ἰσῶ τῆς Κιλικίας, καὶ ἤττηθεῖς ἔφυγεν. Ἀπογνοὺς οὖν ὁ Σαναβαλέτης Δαρείον, τῷ Ἀλεξάνδρῳ πρόσεισι σὺν ὀκτακισχιλίοις τῶν ὑπ' αὐτῶν, καὶ εαυτὸν καὶ τοὺς τύπους ὧν ἤρχεν ἔλαγε παραδίδων αὐτῷ. Προσδεξαμένου δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτὸν, θαρρῶν ἤδη περὶ τοῦ γαμβροῦ, καὶ τῆς τοῦ ναοῦ ἀνεγέρσεως ἐν τῷ Γαριζίν, προσῆγεν ἀξίωσιν. Καὶ ἐπιτραπείας τὴν οἰκοδομήν, σὺν πάσῃ σπουδῇ τὸν ναὸν ὑποδόμησε, καὶ Μανασσῆν τὸν γαμβρὸν ἀρχιερεῖα κατέστησεν.

Η'. Ἐπεὶ δὲ μνεῖται τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ τῆς Ἱστορίας λόγος παύεται, καλῶν καὶ τούτου εἰς πρόξεις τε καὶ τὰ ἦθη, καὶ ὅθεν καὶ τίνας ἔφυ, κατ' ἐπιδρομὴν διηγῆσασθαι, καὶ οὕτως αὐτὸς ἐπαγαγεῖν τὸν λόγον πρὸς τὴν συνέχειαν. Καὶ μάλ-

A eventu cognito, felicitatem eam publicam esse iudicarunt, et xiii die mensis Adar, qui a Macedonibus Dystrius dicitur, circiter d ex inimicis occiderunt: qui vero in aliis urbibus et provinciis degebant, lxxv millia sustulerunt. Iidem Susiani etiam postridie ccc jussu Estheræ interfecerunt, x Amanis liberis in cruces actis: ea quoque re a rege concessa conjugii. xiv vero diem tota gens festum esse jussit: atque ab eo tempore ambos hos dies festos ducunt, et præsidiarios appellant. Mardocheus autem magnus evasit, et regis in administrando imperio socius. Cum vero sacerdotium ad Joannam Jodais filium rediisset: fratri ejus Jesu, amico Bagoæ ducis copiarum Artaxerxis id promissum fuerat. Qua re Joannes irritatus, fratrem in æde sustulit. Bagoas igitur statim adest, ac templum ingressus: Si si qui eadem in templo commiserunt, inquit, templum ingrediuntur. et ego ingrediar, qui sum illis purior, et Judæos per annos vii vexavit. Joannæ defuncto Joad filius in pontificatu succedit. Is fratrem habuit Manassem, cui Sanabaletes Darii postremi Persarum regis satrapes, filiam Nicasom in matrimonium dederat. Sed cum Hierosolymitani proceres tumultuarentur, quod pontificis frater peregrinam uxorem haberet, eamque vel repudiare, vel sacratio abstinere juberent: Manasses socero negotium exposuit. Cui ille pollicetur, se ei et sacerdotium conservaturum; atque etiam pontificem et ducem eorum locorum quibus ipse imperaret, creaturum si filiam **183** suam retineret: et in Garizino, Samaritanorum montium altissimo, de sententia Darii regis Persarum, templum Hierosolymitano illustrius esse conditurum. His pollicitationibus Manasses adductus, apud Sanabaletem mansit: ad eumque se multi etiam alii sacerdotes Israelitici, talibus implicati conjugis, contulerunt. Ac Sanabaletes quidem in eo erat, ut a Dario templi in Garizino condendi facultatem impetraret. Sed rege ad Issum ab Alexandro profligato, desperatis illius rebus, cum octo millibus, quibus præerat, ad Alexandrum profectus, seipsum et provincias ei tradit. A quo receptus, jam audacter causam generi et templi Garizini proponit. Voti compos factus, omnique studio structura absoluta, generum pontificem constituit.

παρὰ τῷ Σαναβαλέτῃ. Πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων ἱερῶν ἀπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν τοιοῦτοις γάμοις ἐμπλεγεμένων πάντες συνήεσαν πρὸς τὸν Μανασσῆν. Ὁ μὲν οὖν Σαναβαλέτης τῷ βασιλεὶ Δαρείῳ τὴν περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ ἐν Γαριζίν ἀξίωσιν προσάγειν ἠτόλμαστο. Ὁ δὲ τῷ Ἀλεξάνδρῳ συμβαλὼν ἐν Ἰσῶ τῆς Κιλικίας, καὶ ἤττηθεῖς ἔφυγεν. Ἀπογνοὺς οὖν ὁ Σαναβαλέτης Δαρείον, τῷ Ἀλεξάνδρῳ πρόσεισι σὺν ὀκτακισχιλίοις τῶν ὑπ' αὐτῶν, καὶ εαυτὸν καὶ τοὺς τύπους ὧν ἤρχεν ἔλαγε παραδίδων αὐτῷ. Προσδεξαμένου δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτὸν, θαρρῶν ἤδη περὶ τοῦ γαμβροῦ, καὶ τῆς τοῦ ναοῦ ἀνεγέρσεως ἐν τῷ Γαριζίν, προσῆγεν ἀξίωσιν. Καὶ ἐπιτραπείας τὴν οἰκοδομήν, σὺν πάσῃ σπουδῇ τὸν ναὸν ὑποδόμησε, καὶ Μανασσῆν τὸν γαμβρὸν ἀρχιερεῖα κατέστησεν.

VIII. Sed quia in Alexandri mentionem incidimus, non alienum fuerit, hujus etiam res gestas, mores et natales perstringere breviter: eoque facto, ad institutæ historiæ seriem redire: vel ea de causa, quod Hierosolyma adiit et ab eo

aliquid admiratione dignum et pontifici et populo accidit, atque ipse divina quamdam visionem exposcit, ut Josephus refert, quæ in progressu ejus historię referentur. Hic Philippi regis Macedonum filius fuit, natus ex Olympiade. Cæterum fabulantur eum Hammonem satum esse, qui specie draconis Olympiadem fuerit amplexus. Hammonem autem Jovem appellant: sed hoc fabulosum est. Illud autem fertur, matrem ejus ante eam noctem qua cum Philippo concubuerit, somnio putasse, fulmen in uterum suum illapsum esse, atque inde magnam exstitisse flammam: quæ cum possim vagaretur, evanesceret. Post nuptias, putabat Philippus se imprimere sigillum utero uxoris, Leonis imagine. Id somnium conjectoribus aliis aliter interpretantibus, Aristander reginam ferro uterum respondit: neque enim obsignari solere inania: puerum vero qui ex eo conceptu exspectaretur, fore animosum, et leonino ingenio. Natus est eo die, quo Ephesiz Dianæ templum conflagravit: 184 et Magi quidam illic circumcursantes, exclamarunt, magnum Asiæ malum et calamitatem eo die natum esse. Fuit colore ita candido, ut is circa faciem et pectus maxime purpuresceret. Suavis item e corpore et ore ejus fragrabat odor: cujus utique causa fuit calor et ardor corporis, quo humores, unde putere corpora queant, consumebantur. Animi gravitatem puer etiamnum præ se tulit. Nam cum celeritate pedum valeret, rogatus, an Olympiæ in stadio decursurus esset? respondit se facturum, si reges concertatores haberet. Cum vel urbs insignis capta, vel illustris victoria parta a Philippo nuntiabatur, quasi ægre ferens, ad æquales dicebat: *Pater nullius egregiæ rei vobiscum gerendæ occasionem mihi relicturus est.* Bucephala equo ad Philippum allato, qui tredecim talentis æstimabatur, nec venorem tam admittebat, nec vocem ferebat, cum Philippo ostenderetur, ob eamque rem inutilis putaretur: *Qualem, inquit, equum ob tractandi imperitiam rejiciunt?* Quod dictum pater reprehendens: *Tu vero, inquit, eum tractare poteris?* Tum ille: *Rectius utique quovis alio;* permissuque patris, prehensis habenis, eum ad solem convertit: quod fortassis animadvertierat, eum umbræ ante oculos agitatione perturbari. Cumque eum paululum demulsisset manu, insiliit atque insedit: et parumper cohortatus, ad cursum dimisit. Quod qui videbant, solliciti erant. Ut autem alacer et ketus revertebatur, Philippi comites exclamabant: ipse vero rex præ lætitia lacrymabundus, puerum deoseculatus: *Quærito, inquit, filii, regnum tibi par:*

λον, ὅτι καὶ τοῖς Ἱεροσολύμοις οὗτος ὁ βασιλεὺς ἐπεδήμησε, καὶ τι θαύματος ἔξιν γέγονε πρὸς τὸν ἀρχιερεῖα καὶ τὸν λαὸν ἐξ αὐτοῦ. Καὶ αὐτός τι θεῖον ὄραμα διηγήσατο, ὡς Ἰωσήφου ἱστορεῖ, ἃ προῖών ὁ λόγος μετὰ τὴν περὶ αὐτοῦ ἱστορίαν (14) διδάξει. Οὗτος Φιλίππου μὲν ἦν τοῦ Μακεδόνων βασιλέως υἱός, ἐξ Ὀλυμπιάδος αὐτῷ γεννηθείς. Μυθεύεται δὲ Ἀμμωνός εἶναι υἱός, ἐν εἰδει δράκοντος τῆ Ὀλυμπιάδι συνευασθέντος. Ἀμμωνία δὲ τὸν Δία φασὶν ἄλλὰ τοῦτο μὲν μῦθος. Λέγεται δὲ τὴν μητέρα αὐτοῦ πρὸ τῆς νυκτός, ἢ τῷ Φιλίππῳ συγκατηνύσθη, ἐν ὄνειρῳ δοῦναι κεραυνὸν ἐμπροσθέν αὐτῆς τῆ γαστρὶ, καὶ τοῦτου πῦρ ἐξαφθῆναι πάλῳ, καὶ τοῦτο πάντη φερόμενον διαλυθῆναι. Μετὰ δὲ τὸν γάμον ὁ Φίλιππος καθ' ὕπνου ἐδόκει, σφραγιδα τῆ γαστρὶ τῆς γυναίκας ἐπιβαλεῖν, ἐγγεγυφθαι δὲ τῆ σφραγιδι λέοντα. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι μάντιες ἄλλως τὸν ὄνειρον ἐκρίνον. Ἀριστάνδρος (15) δὲ κύειν ἔφη τὴν σφραγισθεῖσαν· μὴ γὰρ δὴ σφραγιζεσθαι τὰ κενὰ, θυμοειδῆ δ' ἀποδῆσσεσθαι καὶ λεοντώδη τὸν τεχνησόμενον. Ἐγεννήθη δὲ καθ' ἦν ἡμέραν ἐν Ἐφέσῳ ὁ ναὸς τῆς Ἀρτεμιδος ἐνεπέπηστο· ὅτι καὶ τινες ἐκεῖ παρόντες τῶν μάγων, διαθέντες αὐτὴν καὶ συμφορὰν βεβύβαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆ Ἄσιγ τεκεῖν ἔλεγον. Ἦν δὲ τὴν χρόαν λευκὰς ὁ Ἀλέξανδρος· ἡ λευκότης δ' ἐφρονίσσεται περὶ τὸ στήθος μάλιστα καὶ τὸ πρόσωπον· καὶ ἡδεῖα τις ἐκ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ ἀπέκει ἀποφορὰ, καὶ καὶ τοῦ στόματος. Τοῦτου δ' αἰτίον ἡ θερμότης ἀν εἰς τοῦ σώματος· πυρῶδες γὰρ ὄν, καὶ πολυθερμον, ἀνήλισκε τὰ ὑγρά, καὶ οὐδὲν ἐπιπολάζειν αὐτοῦ τῷ σώματι σηπεδονώδες εἶα. Παρενέφαιε δὲ παιδόθεν τὴν ἐμβρυθεῖαν τοῦ φρονήματος. Ποδώκης γὰρ ὢν, πρὸς τοὺς ἐρομένους εἰ Ὀλυμπιάσιν ἀγωνίσεται· στάδιον, εἶπεν, εἰ βασιλεύσειν ἀνταγωνίσασθαι ἐμελλεν. Εἰ δὲ πόλις τις τῶν ἐπιφανῶν ἀλοῦσα παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῷ ἀπηγγέλη, ἢ ἐν μάχῃ νίκη γενοῦσα περιφανής, ὡς περ ἀχθόμενος τοῖς ἡλιξιν ἔλεγεν, ὡς Οὐδὲν ἐμοὶ σὺν ὑμῖν ὁ πατὴρ ἀπολείψει λαμπρόν τι ἔργον ἐνδείξασθαι. Τοῦ Βουκεφάλου (16) δ' ἔκπεου κομισθέντος Φιλίππου τρισκαίδεκα ταλάντων τιμῆς, καὶ μήτε ἀναβάτην προσιεμένου, ὡς τῷ Φιλίππῳ εἰδείκνυτο μὴ τε φωνὴν ὑπομένοντος, κἀντεῦθεν δυσχρήστου δόξαντος κομιδῆ· Ὄλον Ἰππον, ἔ Ἀλέξανδρος· ἔφη, μὴ εἰδότες χρήσασθαι, ἀποπέμπονται! Καὶ ὁ πατὴρ ἐπιτιμῶν αὐτῷ, εἶπε· Σὺ δὲ χρήσασθαι δύνησιν αὐτῷ· Ὁ δ' ἀπεκρίθη· Βέλτιον ἂν ἕτερον τοῦτω χρησάμην. Καὶ χρήσασθαι τῷ Ἰππῳ ἐπιτραπεί, παραλαβὼν τὴν ἡμίαν, ἐπίστραψε πρὸς τὸν ἥλιον· συνελθὼς ἰσως, ὅτι τῆ σκιᾷ πρὸ αὐτοῦ σαλευομένη διαταράττετο. Βραχὺ δὲ καταψῆσα, αὐτὸν ἀνέορε καὶ ἐπέθη αὐτοῦ. Καὶ παρακαλάσας (17) μικρὸν,

Variae lectiones et notæ.

(14) Μετὰ τὴν περὶ αὐτοῦ ἱστορίαν. Malim κατά. W.

(15) Ἀριστάρχος. Ita codd. mss. sed legendum ex Plutarcho et aliis Ἀριστάνδρος.

(16) Βουκεφάλου. Quem alii Βουκέφαλον vocant. Constatinus Manasses p. 170 ex codd. Allatiano et

Reg. p. 146 et 170. Καθ' ἑπὶ τὸν Ἀλέξανδρον Ἰππος ὁ Βουκεφάλου. Ita etiam appellatur ab Eustathio in *Iliad.* β', p. 509 et aliis.

(17) Παρακαλάσας. Vide Gloss. med. Græcic in Κάλπη.

ἄφηκε πρὸς δρόμον. Ἡγωνίων δ' οἱ βιάσονται. Ἦδη ἄριστραφέντος σὺν φρονήματι καὶ χαρᾷ. οἱ μὲν περὶ Φίλιππον ἀνεβόησαν, ἐκείνος δὲ χαρμόσυνα προήνεγκε δάκρυα, καὶ φιλήσας τὸν παῖδα, Ζήτει, τέκνον, ἔφη, σοὶ βασιλείαν ἀνάλογον, Μακεδονία γὰρ σε οὐ χωρεῖ. Ἦν δὲ ἡ φύσις αὐτῷ δυσκίνητος μὲν ἐπιτασσομένη· εἰ δὲ λόγῳ τις αὐτὸν καὶ παιθοῖ μετῆι, πειθῆνιος. Ὀμίλησε δὲ τῷ Ἀριστοτέλει, μετασχὼν οὐ μόνον τοῦ ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπορρήτοτέρων, οὓς οὐκ ἐκοινοῦντο πᾶσι, ἐποπτικοῦς καὶ ἀκροαματικοῦς καλεῶντες αὐτούς. Φέρεται γὰρ πρὸς Ἀριστοτέλη αὐτοῦ ἐπιστάδιον, οὕτως ἔχον· Ὀὐκ ὀρθῶς ἐποίησας, ἐκδοῦς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων. Τίτι γὰρ τῶν ἄλλων διοίσουμεν, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδευθήμεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί; Ὁ δὲ ἀντιπέσειεν, ὡς Ἐκδέδονται, καὶ οὐκ ἐκδέδονται· διὰ τούτων δηλῶν τὴν ἀσάφειαν, καὶ τὴν δυσκαταληπτότητα. Καὶ τῆς λατρικῆς δὲ οὐ τὴν θεωρητικὴν μετῆι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πρᾶξιν αὐτήν. Ἐξκαίδεκάτης δὲ γεγονῶς, καὶ τοῦ φρονήματος, καὶ τῆς ἀνδρείας ἀπέπειραν ἤδη διδοῦς, Ἰπερηγαπέτο πρὸς τοῦ πατρὸς· διὰ δὲ τοὺς παρ' ἡλικίαν ἔρωτας τοῦ Φιλίππου, καὶ τὸ τῆς μητρὸς ζηλότυπον καὶ βερύθυμον, ὁ Ἀλέξανδρος ἔσχε πρὸς τὸν πατέρα διαφοράς.

Θ. Πausaniῶν δὲ τὸν Φίλιππον κτείναντος, παρέλαβε τὴν βασιλείαν εἰκοσι τυγχάνων ἔτων. Καὶ τεταρτημίην πάντοθεν τῆ ἀρχῆ τῶν πραγμάτων, τόλμη καὶ βίρει φρονήματος αὐτὰ ταχὺ κατεστήσατο, τὰς μὲν θήβας ἔλῶν καὶ κατασκάψας, καὶ τοὺς ἄλλοντας τῶν θηβαίων ἀποδόμους. Ἀθηναίους δὲ γε σπεισάμενος. Ὅσα καὶ Τιμόκλειαν γυναῖκα θηβαίαν, καὶ τῶν ἐπιφανῶν θοράξ τις τῶν ἡγεμόνων καθήσχυνη βιασάμενος, εἶτα περὶ χρημάτων ἀνέκρινεν. Ἦ δὲ μόνον αὐτὸν ἀπολαβοῦσα εἰς φρέαρ ἀπήγαγεν, ἐν τούτῳ φανερὴ τῶν κριμηλῶν κατακρύψαι τὰ κάλλιστα. Τοῦ δ' ἡγεμόνος ἐπιχλιθέντος τῷ στομίῳ τοῦ φρέατος. Ὡσεν αὐτὸν ἡ γυνὴ κατ' αὐτοῦ, καὶ λίθους ἄνωθεν βαλοῦσα ἔκτεινεν. Ἦν δὲ σμιον πρὸς αὐτὸν ἐχθελσαν ἐρώτησεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἥτις εἶη; Ἦ δὲ ἀερίστως, Θεαγένους εἰμὶ ἀδελφῆ, ἀπεκρίνατο, ὃς πρὸς Φίλιππον ἦρίθη στρατηγός, καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῶν ἀγωνιζόμενος ἐλευθερίας, ἔπεισεν. Ἀγάμενος οὖν τὴν τε μεγαλοφροσύνην τῆς γυναίκος, ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ τὸ παράστημα τῆς ψυχῆς, ἐλευθέραν σὺν τοῖς τέκνοις ἀπέλυσε. Πρὸς Διογένην δὲ τὸν Σινωπέα περὶ Κόρινθον διατριβόντα ἀπελθὼν, καὶ ἡλίῳ θαλάπλεμον εὐρηκῶς, ἠσπασάτο τε τὸν ἄνδρα, καὶ εἰ τινας δέοιτο, ἤρατο. Ὁ δὲ τῆς τοῦ ἡλίου εἶπεν ἀλέας δεῖσθαι, καὶ μεταστῆναι αὐτὸν ἡλίου. Ἀπίοντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ περὶ αὐτὸν κατεγέλωσαν τοῦ Διογένους. Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη, θαυμάζων τὸ ὑπεροπικῶν τοῦ ἄνδρος, ὡς· Εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ἤμην, Διογένης ἂν ἤμην. Ὁρμήσας δὲ εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀσίᾳ στρατείαν (18), οὐ πρότερον τῆς νηδ; ἐπέβη, πρὶν τῷ μὲν τῶν ἑταίρων ἀγρὸν ἀπονεύμει, τῷ δὲ κούμην,

nam te Macedonia non capiet. Ingenio fuit ad imperata contumaci, sed rationibus et missionibus tractabili. Magistro usus est Aristotele: nec doctrinam de moribus duntaxat, gerendaque re publica percepit, sed et arcanarum rerum scientiam: quæ quod paucis communicaretur, epoptica et acroamatica dicebatur, quarum vocum altera inspiciendi, altera auscultandi notionem habet. Ac circumfertur ejus epistolium ad Aristotelem, in hanc sententiam: Non recte fecisti, acroamaticis disputationibus editis. Num qua re aliis praellemus, si ea doctrina qua eruditi sumus, communis erit omnibus? At ille respondit: Et editas esse, et non editas. Quibus verbis obscuritatem illarum rerum, et intelligendi difficultatem significabat. Medicinæ non scientiam duntaxat, sed ipsam etiam actionem tractavit. Annos natus xvi cum generosi et fortis animi jam specimina ederet, supra modum a patre amabatur. Cum quo tamen ei non optime convenit, ob amores illius ætati indecoros, et matris zelotypiam et asperitatem.

IX. Philippo a Pausania interfecto, in regno successit, annos xx natus: et quamvis res imperii undique turbatae essent, eas tamen audacia et consilii gravitate celeriter composuit: Thebis captis et eversis, captivisque venditis, et pace cum Atheniensibus facta, in Thebarum excidio Thrax quidam dux illustrem matronam Timocleam vi contupravit: ac deinde, ubi pecunia ejus esset, percontatus est, quem illa solum ad puteum quemdam deduxit, in eoque se ornamenta sua pulcherrima abscondisse dixit: cumque dux ad orificium putei sese inclinasset, mulier eum impulit, ac dejectum saxi injectis interfecit. Eam Alexander vincitam ad se perductam interrogavit, quæ esset? Respondit illa intrepide, se Theagenis esse sororem, qui dux contra Philippum electus, pro defensione libertatis Græcorum occubuerit. Ejus igitur indolem et animi magnitudinem admiratus, liberam cum liberis suis dimisit. Cum ad Diogenem Sinopensem, qui Corinthi debebat, venisset, eumque dicta salute rogasset: Num qua re egeret? respondit ille, sibi opus esse calore solis; utque inde discederet, petiit. Alexandro digresso, comites ejus Diogenem deridebant. Quibus ille sublimem viri animum admiratus, dixit se, nisi Alexander esset, Diogenem esse velle. Cum Asiaticam expeditionem moliretur, navem non conscendit prius, quam amicorum aliis agros, aliis pagos, aliis redditus aliquos donasset. A Perdicca rogatus, quid sibi ipsi reservaret? Spem, inquit. Cum Hellespontum trajecisset, utraque Darii circa transitum Granici cum

Variae lectiones et notæ.

(18) Εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀσίᾳ στρατείαν. Ita habent unum., at Wolfius legendum putabat ἐπὶ τὴν Ἀσίαν. Hæcque subdit: Auctor noster non adeo

barbarus est, sed est multis in locis depravatus, ut me collatio conicum docuit.

magnis copiis occurrerunt. Militibus autem profunditatem et impetum fluminis, atque etiam hostium aggressionem reformidantibus, ipse cum XIII equitum turmis flumen est ingressus, eademque opera et ipsum et hostes et ripas altiores ac præruptas est periclitatus, ut furiose magis quam prudenter transisse putaretur. Flumine ad hunc modum superato, tumultuariam pugnam committere est coactus: et multis contra se ruentibus (erat enim ex armis notus), jaculis non est vulneratus: sed quidam ejus galeæ tantum ictum gladio intulit, ut capillos etiam perstringeret. Dum pugna ita committeretur, Macedonicæ copię Granicum transierunt, quarum vim Darii milites non ferentes, fugę se mandarunt. Ejus prælii successus Alexandro magnæ felicitatis fuit occasio. Nam et Sardeis in deditionem accepit, et reliqua se cum eo conjunxerunt. Inde ad oram maritimam conversus, Pamphyliam, Ciciam et Phœniciam occupavit, Pisidiamque et Phrygiam. Deinde Paphlagonες et Cappadoces subegit. Darius autem Susis profectus est cum DC millibus, tum exercitus magnitudine elatus, tum eo fretus, quod Alexandrum ob longiorem in Cicia moram timere arbitrabatur. Id vero ob morbum fiebat: cujus curatione a cæteris omnibus medicis desperata, solus Philippus Acarnan ei medicinam adhibere ausus est: cum quidem Parmenio scripsisset, illum a Dario corruptum esse ingentibus muneribus et pollicitationibus, si eum sustulisset. Ea epistola Alexander lecta, asservataque, ac re nemini communicata, calicem medicinali a Philippo oblatum accepit alacer: illi vero epistolam dedit. Sic alter bibit, alter legit, uterque alterum intuens: Alexander vultu jucundo et hilari, Philippus sollicito et perturbato. Cum autem Darius contra Alexandrum festinaret, ne, ut dicebat, hostes aufugerent, Amyntas Macedo transfuga bono animo eum esse jussit: neque enim fugiturum Alexandrum, sed statim contra ipsum iturum esse. Commisso autem in Isso Ciliciæ prælio, magnum quidem et ipsius loci angustię momentum **187** Alexandro ad victoriam attulerunt, sed ipsius dexteritas et solertia longe majus. Tunc inter principes pugnans, ense femur est vulneratus. Victoriã illustrem adeptus, Dario fuga elapso, curru et arcu ejus est politus: castra a Macedonibus direpta sunt, ac Darii tentorium cum ministeriis, opibus, omnique apparatu Alexandro exemptum. Deinde cum ei nuntiaretur, Darii matrem, uxorem et duas filias captivas duci, Darium pro mortuo deplorantes, quod ejus currum et arcum captum vidissent: commotus eo nuntio propter fortunę inconstantiam, quemdam ad mulieres mittit, qui eis indicet, Darium vivere, neque eis quidquam molestię illatum iri. Neque enim se Darium hostem judicare, sed cum eo de imperio certare: neque de ministeriis quę habebant quidquam eis detraxit, neque in conspectum earum venit, neque passus est ut ab ullo quidquam indignum vel sustinerent, vel expectarent.

τῷ δὲ πρόσθεν ἄλλην. Τοῦ δὲ Περδίκκου, *Τί δ', ὠ βασιλεῦ, σεαυτῷ καταλείψεις; εἰπόντος, Ἰὰς ἐλπίδας, ἐκεῖνος ἀντέφησε. Διαβάντων δὲ τὸν Ἑλλησποντον, οἱ τοῦ Δαρείου σατράπαι μετὰ βαρεῖα: δυνάμεις περὶ τὴν τοῦ Γρανικοῦ διάβασιν αὐτῷ συνηντήκισαν. Τῶν δὲ περὶ αὐτὸν τὸ βάθος δεδιότων τοῦ ποταμοῦ, τοῦ βοθίου τε τὴν φορὴν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦτοι: τῶν πολεμίων ἐπίθεσεν, ἐκεῖνος σὺν Παισι ἀποκινδυνεύων, καὶ πρὸς τοὺς ἐναντίους, καὶ πρὸς ἀποβάσεις ὀχθρῶδεις καὶ ἀπορρώγας. Αὐτὸ καὶ μαρτυρεῖ μᾶλλον, ἀλλ' οὐ στρατηγικῶς ἔδοξε τότε ποιήσασθαι τὴν διάβασιν. Οὕτω δὲ διαβὰς, φύρδην ἠναγκάζετο μάχεσθαι. Καὶ πολλῶν πρὸς αὐτὸν ὠρμηχότων (ἦ γὰρ ἐκ τῶν δπλων διάδηλος), ἀκοντισθεὶς μὲν οὐκ ἐτρώθη, κοπίδι δὲ τὸ κρᾶνος αὐτοῦ πλήξαντός τις, μέχρι τοσοῦτου τοῦ κρᾶνου καθέκτο ἢ πληγῇ, ὡς καὶ τῶν τριῶν αὐτοῦ παραψαῦσαι τὴν κοπίδα. Τῆς μάχης δ' οὕτω συνισταμένης, τὸν Γρανικὸν αἱ Μακεδονικαὶ δυνάμεις διαδεθήκασιν: καὶ οἱ τοῦ Δαρείου οὐκέτι ἀντίεχον, ἀλλ' ἔκλιναν εἰς φυγὴν. Ἐκ γούν τῆς μάχης ταύτης πολλή τις ἐγένετο πρὸς εὐτυχίαν τῷ Ἀλεξάνδρῳ φορὰ. Αἱ τε γὰρ Σάρδεις οἱ προσεχώρησαν, καὶ τᾶλλα προσέθεντο. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν παραλίαν ἐτρέπετο, καὶ τὴν τε Παμφυλίαν ἔσχε, καὶ Κιλικίαν τε καὶ Φοινίκην, Πισιδίαν τε καὶ Φρυγίαν: εἶτα Παρλαγονίας καὶ Καππαδοκίας ἐχειρώσατο. Δαρεῖος δὲ ἐκ Σούσων σὺν ἐξήκοντα μυριάσιν ὤρμησε, τῷ τε πλήθει τῆς στρατιᾶς ἐπηρμένος, καὶ θάρσος ἔχων, ὡς δειλῶντος Ἀλεξάνδρου, ὅτι ἐπὶ μακρὸν ἐκεῖνος ἐν Κιλικίᾳ διέτριβε: τὸ δὲ διὰ νόσον ἦν, ὅτε πρὸς τῶν ἄλλων μὲν ἀπέγλωστο λατρῶν, Φίλιππος δὲ μόνος: ὁ Ἀκαρνᾶν ἐθάρσθησε φαρμακεῦσαι αὐτόν. Τοῦ δὲ Παρμενίωνος φθάσαντος ἐπιστεῖλαι αὐτῷ, ὑπὸ Δαρείου διεφθάρθαι τὸν Φίλιππον δουρατῶν μεγάλαις καὶ ὑποσχέσεσιν, εἰ αὐτὸν ἀνέλοι: τὴν ἐπιστολὴν ἐπῆλθε, καὶ μὴδεν περὶ αὐτῆς ἐκρήνας, εἶχε παρ' ἑαυτοῦ. Ἄρι: δὲ τοῦ Φίλιππου τὴν κύλικα τοῦ φαρμάκου προσεγαγόντος αὐτῷ, αὐτὸς μὲν θαρρῶν ἐδέξατο ταύτην, ἐκείνῳ δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἐνεχείρισε. Καὶ ὁ μὲν ἔπινεν, ὁ δὲ ἀνεγίνωσκεν, ἐνορῶντες ἀλλήλους, ὁ μὲν Ἀλέξανδρος ἐν δψει χειρίσθη καὶ ἰλαρῶ, ὁ δὲ Φίλιππος: ἐν περιδείῃ καὶ τερουδνημένῳ. Τοῦ δὲ Δαρείου σπεύδοντος ἐπ': Ἀλεξάνδρον, ἴν', ὡς εἶπε, μὴ ἀποδράσωσιν οἱ κολέμοι, Μακεδῶν Ἀμύντας ὄν αὐτόμολος παρ' αὐτῷ, θάρρει, ἔφη, ὦ δέσποτα, οὐ γὰρ φεύεται ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλ' ὅσον ἤδη βαδίζεται πρὸς σέ. Ἐν Ἰσῶ δὲ τῆς Κιλικίας τῆς μάχης συγκροτηθείσης, πολλὴν μὲν καὶ ὁ τόπος διέ τὴν στένωσιν παρέσχε βοήθη τῷ Ἀλεξάνδρῳ, πλεῖω δ' αὐτὸς ἑαυτῷ δεξιῶς στρατηγήσας, ὅτε καὶ τὸν μηρὸν ἐπλήγη ξίφει, ἐν τοῖς προμάχοις ἀγωνιζόμενος. Περιφανῶς δὲ νικήσας, Δαρεῖον μὲν οὐχ εἶλε φυγόντα, τὸ ἄρμα δὲ καὶ τὸ τόξον αὐτοῦ ἔλαβε. Τὸ δὲ Δαρεῖου στρατόπεδον ἐηρπάγη παρ' τῶν Μακεδόνων, ἡ μόντοι τοῦ Δαρείου σπηγὴ τῷ Ἀλεξάνδρῳ ἐξήρητο μετὰ τῆς θεραπείας, καὶ τοῦ πλοῦτου, καὶ τῆς ἄλλης παρασκευῆς. Εἶτα τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα Δαρείου, καὶ δύο θυγατέρας αἰχμαλώτους ἀγεσθαι τις ἀγγέλλει αὐτῷ.*

ὀλοκλύουσα· ὡς τεθνηκότος Δαρείου, ἐπεὶ τὸ ἄρμα ἐκείνου καὶ τὰ τόξα ληφθέντα τεθέσθαι. Περιπαθή-
 σαι δὲ πρὸς τὴν ἀγγελίαν, διὰ τὸ τῆς τύχης ἀσπίθμητον, πέμπει τινὰ πρὸς τὰς γυναῖκας, ἐρωῶντα, ἔτι
 τε ζῆ Δαρείου, καὶ δεῖ αὐταῖς οὐδὲν ἀηδὲς ἀπαντήσεται. Οὐ γὰρ ἐχθρὸν ἡγεῖσθαι Δαρείου, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς
 βασιλείας αὐτῷ διαφέρεσθαι· οὐτε δὲ τῆς θεραπείας ἦν εἶχον ἀφελιστό τι, οὐτε εἰς ἕβην ἦλθεν αὐταῖς,
 οὔτε ἀνάξιόν τι παρὰ τοῦ ταύτας παθεῖν, ἢ προσδοκῆσαι γνέσχετο.

Γ. Ἰδὼν δὲ νενικηκῶς ἐν Ἰσοῦ, γέγονεν ἐγκρατής Α
 καὶ τῆς Δαμασκοῦ, ἐνθα οἱ Πέρσαι καὶ Δαρεῖος
 αὐτὸς τὰ τε χρήματα καὶ τῆς ἀποσκευῆς τὰ πλείω
 κτελέπον. Μετὰ δὲ ταῦτα ἦ τε Κύπρος καὶ ἡ
 Φοινίκη, τῆς Τύρου χωρὶς, αὐτῷ ἐγκρατῆστο. Ἡ
 δὲ Τύρος πολιορκία ἐάλω, διττοὺς ὄνειρους ἐν τῷ
 τῆσιν πολιορκεῖν τοῦ Ἀλεξάνδρου θεασαμένου.
 Ἐδόκει γὰρ ὁ Ἡρακλῆς, καλῶν αὐτὸν ἐκ τοῦ
 τείρους καὶ δεξιούμενος. Ὁ δὲ ἕτερος ὄνειρος Σά-
 τυρον αὐτῷ εἰδείκνυ προσαίξοντα, καὶ βουλομένῳ
 συσχεῖν, διαφεύγοντα, ἀπὲ δὲ εἰς χεῖρας ἐλθόντα
 αὐτῷ. Ἐκρίθη δ' οὗτος ὁ ὄνειρος δηλοῦν αὐτῷ κατὰ
 διαίρειν τοῦ ὀνόματος, ὡς Σὰ Τύρος ἔσται. Εἰτά
 τὴν Γάζαν πολιορκῶν, πόλιν τῆς Συρίας μεγάλην,
 ἐπλήγη τὸν ὄμιον λίθῳ, τὴν δὲ πόλιν κατέσχε. Κυ-
 ριεύσας δὲ τῆς Αἰγύπτου, ἡβουλήθη πάλιν ἐν αὐτῇ
 Ἐλληνίδα εἰς ὄνομα οἰκεῖον ἰδρύσασθαι. καὶ τινα
 τόπον ἦδη τῇ πόλει ἀφώρισε. Κοιμωμένῳ δὲ ἀνὴρ
 ἔδοξεν ἐπιστῆναι πολιὸς τε καὶ γεραρός, εἶναι δὲ
 τὸν φανέντα τὸν Ὅμηρον (19), καὶ λέγειν τὰ ἔπη
 αὐτῷ.

Ἡσος ἐπειτὰ τίς ἐστὶ πολυκλύστῳ ἐπὶ Πόντῳ,
 Αἰγύπτου προπάρουθε. Φάρον δὲ ἐκικλήσκουσιν.

Ἀναθορών οὖν, αὐτίκα πρὸς τὴν Φάρον ἀφίκετο,
 καὶ τῇ τοῦ τόπου ἀρεσσίᾳ· εὐφυῖς, ἐκεῖ τὴν πόλιν
 ἰδρύσατο, ἡπειρώσας αὐτὴν διὰ χώματος, νῆσον
 οὖσαν τὸ πρότερον. Λέγεται δὲ ὡς ἡθελες τῷ τοῦ
 τόπου φυσικῇ ἐπιτηδεύτητι, ἔφη, ὡς Ὅμηρος ἀρα-
 εἶλλα τε μέγας ἦν, καὶ ἀρχιτέκτων σοφός. Εἰς Ἄμ-
 μωνος δὲ ἱερὸν ἀπιὼν δι' ἀνδρῶν καὶ ἀμμῶδους
 τύπου, τὴν αὐτῷ παρομαρτοῦσαν ἐν ἄσπιν εὐτυχίαν
 εἶρε κάκει, τὸ ἐργῶδες τῆς πορείας ἐκείνης ἐπικου-
 ρίζουσαν. Ὑετοὶ γὰρ γενόμενοι, τὸν ἐκ τῆς ἀνυ-
 δρίας κίνδυνον διεκρούσαντο, καὶ τὸν ἀέρα εὐκρατῆ
 πεποιήκασιν, ὑγραυθείσης τῆς ἀμμου, καὶ συμπιλη-
 θείσης ἐκ τῆς ὑγρότητος. Τῶν δὲ τῆς ὁδοῦ γνωρι-
 σμάτων συγχυθέντων, οἱ ταύτης ἡγεμόνες πεπλά-
 νητο. Κόρακας δὲ ὑπεριπτάμενοι, τῆς πορείας
 ἡγούνο τοῖς μετ' αὐτοῦ· καὶ εἰ τινες βραδυποροῦν-
 τες ὑπελιμπάνοντο, νυκτὸς ἐκείνους ταῖς κλαγγαῖς
 ἀνεκόμεζον. Οὕτω δὲ διελθόντι τῆς πορείας τὸ δύσ-
 ἔργον, καὶ εἰς Ἄμμωνος φθάσαντι, ὁ ἐκεῖ προφή-
 τῆς Ἐλληνι φωνῇ (20) θέλων προσφωνῆσαι αὐτῷ,
 ἐδαρβάρισε περὶ τὸ τέλος τὸ πρόσρημα, Ὡ καὶ Δ
 Ἄιος, ἀντὶ τοῦ Παίδιον εἰπῶν. Καὶ ὁ βαρβαρισμὸς
 ὄξεν κολλοῖς παρέσχε, τοῦ ἐκ θεῶν τοῦ Ἀλεξάν-
 δρου γεγονέναι τὴν γένεσιν, λόγου διαδοθέντος, ὅτι

X. Post Issicam victoriam, etiam Damasci est
 potitus, ubi Persæ et ipse Darius pecunias et
 maximam impedimentorum partem reliquerant.
 Post hæc Cyprus et Phœnicia, excepta Tyro, sunt
 ei traditæ. Tyrus obsidione capta est, quam dum
 oppugnaret, duo somnia vidit: altero putabat se
 ab Hercule de mœnibus vocari, porrigente dexte-
 ram: alterum ei satyrum ostendebat, secum collu-
 dentem, qui jamjam comprehendendus, effugeret,
 ac sero tandem in manus suas veniret. Id conjec-
 tores interpretati sunt significare Tyri possessionem:
 nam Satyrus, si vocabulum dividas, notat, *Tua Ty-
 rus*. Deinde cum Gazam urbem Syriæ magnam
 oppugnaret, saxo humerum ictus est, urbem vero
 cepit. Ægypto in potestatem suam redacta, urbem
 B in ea Græcam de suo nomine condere voluit, et
 locum quemdam ad structuram designavit. Bor-
 mientii autem visus est astare vir canus et venera-
 bilis, qui Homerus esset, et hos versus recitaret:

*Insula fluctivago quatitur circumflua Ponto:
 Ægyptum jacet ante, Pharon quam nomine di-
 cunt.*

188 Statim igitur exsiliit, Pharumque profe-
 ctus, et loci opportunitate captus, illic urbem
 exstruxit, aggeribus insula in continentem redacta.
 Ac naturali loci commoditate delectatus, dixisse
 fertur: *Homerum cum cætera magnum, tum vero
 egregium architectum faisse. Ad Ammonis tem-
 plum per loca sicca et arenosa proficiscens, comi-
 tem individuum felicitatem ibi quoque reperit,
 itineris illius difficultates sublevantem. Nam plu-
 viæ delatæ sitis periculum dispulerunt, aeremque
 temperarunt, humefacta arena, et ex humore
 densata. Cum autem confusis itineris notis, aber-
 rassent duces, corvi supervolantes viam eis mon-
 strarunt: iidemque eos qui tardius incesserant
 exercitum non consecuti, noctu crocitantem revo-
 carunt. Sic difficultate itineris superata, 31
 Ammonis templum progressus est. Ubi cum eum
 propheta Græce filium appellare vellet, in fine
 verbi lapsus est, et unius litteræ errore Alexan-
 drum filium Jovis appellasse visus. Unde a non-
 nullis divina ejus origo credita, qua apud barbaros
 ita gloriabatur, ut et Olympias diceret: *Non des-
 inet me Alexander apud Junonem calumniari?*
 apud Græcos vero ea oratione abstinuit. Aliquando*

Varie lectiones et notæ.

(19) *Tὸν Ὅμηρον*. Vide Eustathium in *Iliad.* β',
 p. 239.

(20) *Ἐλληνι φωνῇ*. Ita mss. cod. Wolfius Ἐλλη-
 νίδι mavult, ut infra legitur lib. iv. n. 16. ubi
 etiam Ἐλλῆδα διάλεκτον dixit. Observat Eusta-

thius II. ω' Atticos et Dorienses τοῖς κυριωτέροις ἢ
 ἰσίοις, ἀντὶ κτητικῶν, ὡς φασιν οἱ παλαιοί, ὅσον
 Ἐλληνα στρατῶν, τὸν Ἐλληνικόν· ἀνθρώπων ἦθος,
 ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπινον· Ἐλλῆδα διάλεκτον, δούλον γέ-
 νος, etc.

Aggitta ictus, manante sanguine dixit : Sanguis hic quidem est, non ichor,

ἐκ τοῦ θεοῦ, ὡς καὶ τὴν Ὀλυμπιάδα λέγειν· Ὁ παύσεται διαβάλλων με πρὸς τὴν Ἥραν ὁ Ἀλέξανδρος; πρὸς δὲ τοὺς Ἕλληνας τοῦ λόγου ἐφείβετο. Βέλει δὲ ποτε τραθεῖς, αἵματος ἐκ τῆς πληγῆς καταρρέοντος, τὸ ζέον, εἶπεν, αἷμα, καὶ οὐκ.

Qualis de superis solet emanare beatis.

Cum Darius ei x millia talentum pro redemptione suorum charissimorum obtulisset, et omni provincia extra Euphratem ei cederet, affinitatem filia desponsa cum eo juncturus : Parmenion dixit : Si Alexander essem, asciperem ista : Et ego, inquit, profecto, si Parmenio essem ; Darioque rescripsit, si ad se veniret, eum nullum humanitatis officium desideraturum. Regina ex partu mortua, quidam ex eunuchis elapsus, ejus obitum Dario nuntiavit : quito audito lamentatus est, quod non tantum captiva fuisset, sed et regia sepultura caruisset. Ibi eunuchus : *Bono, inquit, animo esto, domine. Neque enim vivens domina mea et mater tua liberique ullum malum sunt perpessa, neque illa mortua honesta sepultura caruit, sed hostium quoque lacrymis est ornata.* Ex iis verbis Darius suspicionibus sinistris obortis, **189** eunuchum seductum jurejurando adegit, ut sibi diceret, an Alexander uxoris amore captus fuisset? Nam alioqui cur, inquit, et ab hoste et ab adolescente honorata est? Sed eunuchus, sermone interrupto : *Domine, bona verba, inquit, neque tu vel uxorem probro affeceris, vel Alexandrum accusaris, qui modestiam suam Persicis mulieribus magis declaravit, quam Persis fortitudinem ;* cuius continentiam ceterasque virtutes dum prædicaret, orationem suam jurejurando confirmavit. Darius igitur optavit, ut aut Alexander gratiam referre posset pro beneficiis in suos charissimos collatis. aut ut ne alius, quam ille in Cyri solio sederet.

ἀρετῆς διεγούμενο· Καὶ ὁ Δαρεῖος ἤρχετο δυνηθῆναι καλῶν ἐνδεΐξαστο, ἢ μὴ ἄλλον εἰς τὸν Κύρου καθίσαι.

XI. Alexander autem provinciis intra Euphratem jam positus, contra Darium ibat, decies centena hominum millia secum trahentem. Ut in conspectum venerant exercitus, et noctu barbarorum pyræ plantitiem interjectam collustrabant, eque castris eorum magnus tumultus resonabat : Parmenion et quidam ex amicis multitudine perterriti, Alexandro suadent, ut noctu hostes invadat, neque enim posse justa acie cum tanto exercitu decertari. Is vero se furari velle victoriam negavit. Postridie pugna commissa, ut quidam ajunt, Arbelis, ut alii, Gausamelis, barbari terga dederunt, eosque victores persecuti sunt. Alexander autem cum Darii eum in sublimi curru plurimis equitibus splendide armatis circumdatum vidisset, fugientes eo compulit : quibus eos etiam qui loca sua non deseruerant, perturbavit, mul-

Ἄ Παῖ Διὸς ὁ προφήτης εἶπεν αὐτῷ. Κάκεινος πρὸς μὲν τοὺς βαρβάρους ἐμεγαλοῦχε τὴν γένεσιν τῆν ἐκ τοῦ θεοῦ, ὡς καὶ τὴν Ὀλυμπιάδα λέγειν· Ὁ παύσεται διαβάλλων με πρὸς τὴν Ἥραν ὁ Ἀλέξανδρος; πρὸς δὲ τοὺς Ἕλληνας τοῦ λόγου ἐφείβετο. Βέλει δὲ ποτε τραθεῖς, αἵματος ἐκ τῆς πληγῆς καταρρέοντος, τὸ ζέον, εἶπεν, αἷμα, καὶ οὐκ.

Ἰχώρ, οἷός κέρ τε βέει μακάρεσσι θεοῖσιν.

Ὁς δὲ ὁ Δαρεῖος ἐπέστειλεν αὐτῷ μύρια μὲν τάλαντα, διδούς λύτρον τῶν φιλοτάτων αὐτοῦ, καὶ τῆς ἐντὸς Εὐφράτου (21) πάσης αὐτῷ ἐξιστάμενος, καὶ φίλον αὐτὸν ποιούμενος, μίαν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ γήμαντα· ὁ Παρμενίων, *Εἰ Ἀλέξανδρος, εἶπεν, ἤμην, ἔλαβον ἄρ ταῦτα·* Κάτῳ, ἔφη, *τῆ Δία, εἰ Παρμενίων.* Ἀντεπέστειλε δὲ τῷ Δαρείῳ, εἰ πρὸς αὐτὸν ἀφίχεται, μὴ τινοσ ἀτυχήσαι τῶν φιλανθρώπων. Ἀποδράς δὲ τις τῶν εὐνοῦχων τῆς γυναῖκος Δαρείου, καὶ πρὸς ἐκεῖνον διασωθεῖς, τὸν θάνατον τῆς βασιλείσσης ἀπήγγειλεν· ἔφη γὰρ θανούσα ἐκ τοκετοῦ. Δαρεῖος δὲ ἀνεκλάυσατο, φήσας ὅτι ὡ μόνον αἰχμάλωτος ἢ βασίλισσα γέγονεν, ἀλλὰ καὶ ταφῆς βασιλικῆς οὐ τετύχηκε. Καὶ ὁ εὐνοῦχος, *Ἀλλὰ θάρρει, ἔφη, ὦ δέσποτα. Οὐτε γὰρ ᾧσά μου ἢ δέσποινα καὶ ἡ μητὴρ ἢ σὴ καὶ τὰ τέκνα κακοῦ τινοσ ἐπειράθησαν, οὐτ' ἀποθανούσα ταφῆς ἐκείτῃ ἀρεπούσης ἠμολίσησεν, ἀλλὰ καὶ πολεμίων τετίμηται δάκρυσι.* Τούτοις ὁ Δαρεῖος εἰς ὑποφίας ἀτόπους ἐνέπεσε, καὶ τὴν εὐνοῦχον ἰδίᾳ παραλαβὼν, ὄρκους προκατελάμβανε, εἰπεῖν, εἰ τις περὶ τὴν γυναῖκα γέγονε τῷ Ἀλεξάνδρῳ ἐμπάνθει· *Πῶς γὰρ, ἔλεγε, παρ' ἐχθροῦ καὶ τῶν ἀνδρῶν πολεμίων γυτῆ, ὡς ἐφησ, οὕτω τετίμηται ;* Ὁ δ' εὐνοῦχος τὸν λόγον ἐγκόψας, *Εὐσῆμαι, δέσποτα, ἔφη, καὶ μήτε τὴν γυναῖκα καταίσχυγε, μὴ δ' αὖ κατηγορεῖ Ἀλέξανδρον, ὃς πλεόν ταῖς Περσίσι τὸ σῶστρον, ἢ τοῖς Πέρσαις τὸ γυναικίον ἐνέφηνε· καὶ ὄρκους τοὺς λόγους ἰδεσθαίου, περὶ τῆς ἐγκρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς ἄλλης ἀμείψασθαι τὸν Ἀλέξανδρον, ὧν εἰς τὰ φιλοτάτα θρόνον, ἢ τὸν Ἀλέξανδρον.*

ΙΑ'. Ἦδη δὲ τὴν ἐντὸς Εὐφράτου χώραν παραλαβὼν ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπὶ Δαρείῳ ἀπῆγε, ἑκατὸν μυριάδας στρατοῦ ἐπαγόμενος. Ὁς δ' ἐν ὄψει ἀλλήλων ἐγένοντο τὰ στρατεύματα, καὶ νύξ ἦν. καὶ τὸ μεταξὺ πεδίων τὰ πυρὰ τῶν βαρβάρων κατέλαμπων, καὶ θόρυθος ἐκ τοῦ στρατοπέδου προσήχει· πολὺς, Παρμενίων καὶ τῶν ἐταίρων τινὲς ἐκπλαγέντες· τὸ πλῆθος, συνεβούλευον Ἀλεξάνδρῳ νυκτὸς ἐπιθέσθαι τοῖς πολεμίοις· μὴ γὰρ ἂν δυνηθῆναι κατὰ συστάδην ἀντιστῆναι τοσοῦτῳ στρατεύματι. Ὁ δὲ, οὐ κλέπτω τὴν νύκην, εἶπε· τῆ δ' ἐπιούσῃ τῆς μάχης συγκροτηθείσης, ὡς μὲν τινὲς φασιν ἐν Ἀρβήλοισι, ὡς δ' ἕτεροι ἐν Ἰαυσαμήλοισι, οἱ βάρβαροι ἐνέκλιναν, καὶ ἦν αὐτῶν διωγμός. Ἀλέξανδρος δὲ πῶρρωθεν τὸν Δαρείον ἰδὼν ἐφ' ἄρματος ὄψηλοῦ, ἰσπότησις πλεῖστοις καὶ λαμπρῶς ὀπλισμένοις περικυκλούμε-

Variae lectiones et notæ.

(21) Ἐκτὸς Εὐφράτου. Viennensis, Regii et Colbert. ἐντὸς habent, ut referatur ad Macedoniam situm et ad Alexandrum. Sequitur non ita multo

post : τὴν ἐντὸς Εὐφράτου χώραν παραλαβὼν ὁ Ἀλέξανδρος. Si ἐκτὸς legitur, ut referatur ad Darii et Persidis situm.

von, ἐκσί συνώθει τοὺς φεύγοντας, ὡς τε τοῦτοις A
 συνταράξει τοὺς μένοντας, καὶ πολλοὺς σχεδάσαι
 αὐτῶν. Πολλῶν δὲ πεισόντων τοῦ Δαρείου ἐνώπιον,
 ὡς οὐκ ἦν ἐξελάσαι τὸ ἄρμα τοῖς πτώμασι συνεχό-
 μων, τοῦτου μὲν ἀπέβη Δαρεῖος· θήλειαν δ' ἵπ-
 πον ἀναδεκηκῶ·, ἔφυγεν. Ἐάλκο δ' ἄν, εἰ μὴ Παρ-
 μενίων τὸν Ἀλέξανδρον μετεπέμφατο, ἐπαρήξοντα
 τῷ κατ' αὐτὸν κέρατι πονουμένῳ. Ἡ μὲν οὖν νίκη
 λαμπρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ προσέγεγενεν. Ἡ δὲ Περσῶν
 βασιλεία ἔνευθεν καθήρητο, Ἀλέξανδρος δὲ τῆς
 Ἀσίας βασιλεὺς ἀνηγόρευτο, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἡ Βαβυ-
 λωνία πᾶσα ἐγένετο. Σούσων δὲ κρατήσας, τετρα-
 κισμύρια τάλαντα νομισματος κατὰ τὰ βασιλεία εὐ-
 ρηκε, καὶ ἄλλων χρημάτων ἀμυθῆτων πολυτέλειαν.
 Κυριεύσας δὲ καὶ τῆς Περσίας, νομισματος εὐρε-
 πιῆθος ὅσον ἐν Σούσις. Τὸν ἄλλον δὲ πλοῦτον ἱστο-
 ροῦσιν ἐκχομισθῆναι μυριοῖς ὀρικοῖς ζεύγεσι, καὶ
 πεντακισχιλοῖς καμήλοισι. Ἐμπρήσας δὲ τὰ βασι-
 λεία, ταχὺ μετεμελήθη, καὶ κατασβεσθῆναι ταῦτα
 προσέταξε. Μεγαλόδωρος δὲ τυγχάνων, εἰ μᾶλλον
 ἐπεδίδου πρὸς τοῦτο, τῶν πραγμάτων αὐξανόμενων
 αὐτῷ. Ὅρων δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν τρυφῶντας, καὶ
 ταῖς διαίταις πολυτελεῖς, καθήψατο πράως αὐτῶν,
 θαυμάζειν εἰπὼν, εἰ μὴ ἔμαθον ἐκ συγκρίσεως τοῦ
 τῶν Περσῶν βίου πρὸς τὸν σφέτερον, ὅτι δουλικώτα-
 τὸν μὲν ἐστι τὸ τρυφᾶν, τὸ δὲ ποιεῖν ἀρχικώτατον.
 Αὐτὸς μὲντοι οὐκ ἐνεδίδου, καὶ στρατείας καὶ θή-
 ραις πονῶν. Οἱ δ' ἑταῖροι αὐτοῦ διὰ πλοῦτον τρυφᾶν
 βουλόμενοι, συνέπεσθαι δὲ οἱ ἀναγκαζόμενοι, εἰς τὸ
 βλασφημεῖν αὐτὸν προήεσαν. Ὁ δὲ πράως ἔφερε
 περὶ τὴν ἀρχὴν τὰς βλασφημίας, λέγων, βασιλικὸν
 εἶναι τὸ κακῶς ἀκούειν εὐεργετοῦντα. Ὑστερον μὲν-
 τοι αὐτὸν αἱ πολλαὶ διαβολαὶ ἐξεστράχυναν, καὶ πρὸς
 τοὺς βλασφημοῦντας αὐτὸν χαλεπὸν γενέσθαι καὶ
 ἀπαραίτητον παρεσκεύασαν. Καὶ τοὶ πρώην καὶ θανα-
 τικῶν ἡκροῦτο δικῶν, εἰώθει τῷ ἐνὶ τῶν ὤτων
 τῆν χεῖρα ἐπιτιθέσθαι, ὡς ἀφαιστον αὐτὸ τῷ κατη-
 γορούμένῳ τηρῶν, καὶ τῆς κατηγορίας ἀμέλεικτον.
 Ἐξείαυον δ' ἐπὶ Δαρείῳ, μετὰ τρισηλίω, ἐφ'
 ἡμέρας πλείους ἐδίωκεν, ὡς ἀπαγορεύσαι τοὺς πλειο-
 νας, διὰ τε τὴν χαλεπότητα τῆς ὁδοῦ καὶ τὴν ἀνυ-
 δρίαν. Ὅτε Μακεδόνας τινὲς ἐν ἀκροῖ ὕδωρ κομι-
 ζόντες αὐτῷ συνήντησαν, καὶ πῆσαντες κρᾶνος,
 προσήνεγκαν αὐτῷ κακῶς ὑπὸ δίψης διακειμένῳ· ὁ
 δὲ τὸ κρᾶνος λαβὼν, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν πρὸς αὐτὸν D
 ἰδὼν ἀποβιάποντας, οὐκ ἐπιεν, ἀλλ' ἐπέδωκε τοῖς
 δοῦσιν αὐτὸ, εἰπὼν, ὡς εἰ ἐγὼ πλομαὶ μόνος, ἀθυ-
 μῆσουσιν οὗτοι. Ἐμβαλὼν δὲ ἦδη τοῖς πολεμίοις,
 τὸ μὲν στρατοπέδον αὐτῶν παρήλαθε, τὸν δὲ Δαρεῖον
 ἱκνεῖται καταλήψασθαι. Ὁ δ' ἔκκετο ἐν ἀρμαμάξῃ
 τραυμάτων κατέπλεω, καὶ ἦδη ἐκλείπων. Αἰτήσας
 δὲ ὕδωρ, καὶ πῖον, εἶπε πρὸς τὸν δόντα Πολύστρα-
 τῶν· Τοῦτό μοι πέραις δυστυχίας ἀπόσης, ὅτι εὖ
 πῶν, ἀμειψασθαι σε οὐ δύναμαι. Ἀλέξανδρος
 δὲ σοὶ τὴν χάριν ἀνυποδοίη, Ἀλεξάνδρῳ δ' οἱ
 θεοὶ τῆς βίης μητέρα καὶ γυναικα καὶ παιδίας τοὺς
 ἐμοὺς ἐπεισελάς. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐξέλειπεν. Ἐπι-
 στά· δὲ αὐτῷ θανόντι Ἀλέξανδρος, τῇ ἑαυτοῦ γλα-
 μῆδι τὸν ἐκείνου νεκρὸν περιέστειλε, καὶ πρὸς τὴν

tosque dissipavit. Multis autem in conspectu Darii
 casis, cum is præ cadaveribus currum agere non
 posset: eo relicto, et equa conscensa, fugæ se man-
 dat: in qua captus etiam fuisset, nisi Parmenio
 Alexandrum accersisset, ut suo cornu laboranti
 subveniret. Hac illustri parta victoria, Persarum
 regno everso, Alexander Asiæ rex declaratus, om-
 ni Babylonia potitus est. Susis captis, xl millia
 talentum signatæ pecuniæ, et alias infinitas opes
 maximi pretii in regia invenit. Persia quoque sub-
 acta, tantumdem quantum Susis invenit; aliasque
 præterea divitias exportatas esse 190 memorant,
 decies mille jugis mulorum, et quinquies mille cam-
 mellis. Regiæ incensæ statim eum pœnituit, atque
 ignem exstingui jussit. Porro cum natura magni-
 ficus esset, auctis fortunis, etiam ejus aucta est libe-
 ralitas. Suos delicate vivere videns, leniter ca-
 stigavit: seque mirari dixit, eos ex comparatione
 suæ et Persicæ vitæ non dedicisse, deliciis nihil
 esse servilius, labore nihil regalius. Ipse quidem
 de expeditionum et venationum laboribus nihil rem-
 misit: amici vero, qui propter divitias genio in-
 dulgere cupiebant, eum sequi coacti, maledictis
 non abstinebant. Quæ ille principio æquo ferebat
 animo, regium esse dicens, male audire cum be-
 nefaceret: sed tandem frequentibus calumniis
 exasperatus, sævus et inexorabilis existit erga
 maledicos. Prius autem cum pro tribunali capitales
 causas cognosceret, alteri auri manum admovere
 solebat, ut eam rem intactam conservaret, et ac-
 cusationis expertem. Cum Darium per dies com-
 plures tribus millibus assumptis persequeretur,
 plerique et itinerum difficultatibus et aquæ inopia
 defatigati sunt. Tum ei Macedones quidam occurre-
 runt, aquam in utribus ferentes: impletamque
 galeam obtulerunt ex siti male affecto. Quæ ecce-
 pta, cum se a comitibus aspicere videret, non bibit,
 sed iis qui dederat illa reddita, dixit: *Stego solus
 bibero, hi deficient animis*. Hostes jam assecutus,
 castris præteritis, ad Darium capiendum propera-
 vit. Is vero in curru jacebat moribundus, et con-
 fectus vulneribus, cumque petita aqua bibisset,
 ad Polystratum dixit, qui eam dederat: *Hoc ex-
 tremum est culamitatum mearum omnium, quod tibi de
 me bene merito gratiam referre non possum. Sed et
 Alexander tibi gratiam referet, et Alexandro dii im-
 mortales, pro clementia, qua erga matrem uxorem-
 que et liberos meos usus est*. His dictis, exspiravit:
 cui Alexander morienti astans, sua chlamyde ca-
 daver tectum, et regaliter ornatum, ad matrem
 ejus inisit. Bessum vero a quo occisus fuerat, dua-
 bus arboribus vi inflexis alligari jussit, quibus laxatis,
 cum utraque vehementi impetu ad suam naturam re-
 diret, homo discerptus est. 191 Cum in Hyrcaniam
 abiret, et barbari quidam circa pelagus Hircanum,
 quod et Caspium dicitur, equum ejus Bucephalam ra-
 puissent, ægre tulit, eisque per nuntios comminatus
 est, ne equum redderent, se omnino occisurum. At illi
 et equum reddiderunt, et semetipsos ei dederunt.

μητέρα βασιλικῶς κεκοσμημένον ἀπέστειλε. Τὸν δὲ Βῆσσον, ὃς ἐκείνον ἀνεῖλε, διεσφενδόνησε, δυοὶ βίβλι κλιθεῖσι δένδροις προσαρτηθῆναι κελεύσας αὐτόν, εἶτα μεθεῖναι τὰ δένδρα, καὶ οὕτω διασπασθῆναι τὸν ἄνθρωπον, ἐκάστου τῶν δένδρων μετὰ σφοδρότητος εἰς τὴν κατὰ φύσιν ὠρμηκότες ἀνάτασιν. Εἰς Ἰνδικὰν δὲ ἀπὸ τῶν περὶ τὸ Ἰνδικόν πελάγος, ὃ καὶ Κάσπιον λέγεται, βαρβάρων τινῶν τὸν Ἰππον αὐτοῦ τὸν Βουκεφάλαν ἀφελόμενον, ἐβαρυσύμησε, καὶ πέμψας ἠπειλήσε πάντας ἀποκτενεῖν, εἰ μὴ τὸν Ἰππον αὐτῷ ἀναπέμψωσιν· οἱ δὲ καὶ τὸν Ἰππον, καὶ ἑαυτοὺς αὐτῷ ἐνεχείρισαν.

XII. Indō in Parthicam est profectus. ubi primum barbaricam vestem induit, Medica minus superbam, Persica insolentiorē, quod spectaculum arrogans visum est Macedonibus. E captivis tricies mille pueros delectos, et Græcis litteris erudiri, et ritu Macedonum armari jussit. Roxanæ formosæ mulieris amoribus eatenus indulisit, ut eam legitimo sibi matrimonio jungeret. Ex amicis Hephæstionem, qui vestitum ejus laudabat, similemque vestem et ipse induerat, Alexandri amantem; Craterum vero, qui a patriis institutis non recedebat, regis amantem appellabat: illoque apud barbaros utebatur, per Craterum Macedonibus et Græcis respondebat. Philotam Parmenionis filium. rerum gestarum gloriam sibi et patri vindicantem, et Alexandrum adolescentem appellantem, deprehensam etiam insidiis, sustulit. Patrem quoque ejus Parmenionem in Media occidendum curavit. Et amicū Clitum, cum in convivio poemata in duces quosdam recens victos a barbaris facta canerentur, eaque Alexander libenter audiret, præ insolentia et ebrietate refragantem et indignantem et gloriantem, maledictaque ingerentem, primum malo petiit. Sed cum ne sic quidem impudentiæ et audaciæ suæ modum ille statuens, Euripidis iambum:

χοῦντα ὑπὲρ αὐθαδείας καὶ μέθης, καὶ κατ' αὐτοῦ ἀναιδευσμένον τε καὶ θρασυνόμηνον, καὶ τὰ τοῦ Εὐριπίδου λαμβάνει λέγοντα·

Heu quam perversa consuetudo Græciæ est!

et qui sequuntur, recenseret: bile effervescente hasta trajectum interfecit, iraque mox sopita, ejus facinoris poenitens, sibi ipsi manus attulisset, nisi a satellitibus cohibitus fuisset. In thalamum illatus, eam noctem et secutam in lacrymis egit, jacuitque Cæspere abundus et tacitus, tantum gravissime suspirans. Neque ullius amici orationem admittebat, donec Aristander augur eum visionis de Clito oblatæ, et de omnibus quibusdam admonuit, quibus fatalem illius casum fuisse arguebat. Tum demum enim minuere luctum cœpit. Impressionem in Indiam facturum, cum apparatus currus videret, primum suis, deinde amicorum injecto igne, postremo etiam Macedonum, comburi jussit. Id factum paucis molestum fuit. Reliqui vero, cum clamore, et quasi afflatu quodam numinis concitati essent, professionem aggressi, Alexandrum alacritatis ad capessendam militiam impleverunt. Cum vero jam et formidabilis esset, ac delinquentibus inexorabilis, in multa pericula in præliis incidit, et insignia vulnera accepit. Maxima tamen exercitui pernicies e penuria comædatus et aeris intemperie provenit. Sed ipse ea erat audacia, ut nihil viris fortibus obsistere posse, nihil ignavia tutum

IB. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν Παρθικήν ἀναζεύγνυσιν, ἐνθα πρώτον βαρβαρικὴν στολὴν ἐνεδύσατο, καὶ τῆς μὲν Μηδικῆς ἀυφοτέρων, τῆς δὲ Περσικῆς σοδαρωτέρων. Ἐδόκει δὲ τοῖς Μακεδόσι τὸ θέαμα φορτικόν. Ἐπιλεξάμενος δὲ τρισμυρίους παῖδας τῶν αἰχμαλώτων, ἐκέλευσε γράμματα σφᾶς Ἑλληνικὰ ἐκιδάσκεισθαι, καὶ κατὰ Μακεδόνας ὀπλιζεσθαι. Τῆς Ἰωάννης δὲ ὠραίας ἐρασθεὶς γυναικός, οὐκ ἄλλως αὐτῇ προσῆλθεν ἢ κατὰ νόμον. Τῶν δὲ φίλων αὐτοῦ τὸν μὲν Ἡφαιστίωνα ἐπεινούοντα τὴν στολὴν ἦν ἐνέδου, καὶ ὁμοίως αὐτῷ μεταμφιασάμενον, Φιλαλέξανδρον ἐκάλει, τὸν Κρατερὸν δὲ μὴ παρεξίοντα τὰ πάτρια, Φιλοδασίλα· καὶ τὸ μὲν πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐκέχρητο, διὰ δὲ τοῦ Κρατεροῦ τοῖς Μακεδόσι καὶ τοῖς Ἑλλησιν ἐχρημάτιζε. Φιλώταν δὲ τὸν υἱὸν Παρμενίωνος μεγαλαυχούοντα, ὡς πατρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τῶν κατορθωμάτων γινομένων, καὶ μετράχιον τὸν Ἀλέξανδρον ὀνομάζοντα, εἶτα καὶ ἐπιβουλεύοντα γνοὺς, ἀνεῖλε. Πέμψας δὲ εἰς Μηδίαν, καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ (ἐκεῖ γὰρ ἦν) προσαπέκτεινε. Καὶ τὸν Κλείτον δὲ τῶν ἐταίρων ἕνα τυγχάνοντα παρὰ πότον, φθορῶν ποιημάτων εἰς τινὰ στρατηγὸς πεπονημένων ἐναγχος, ἠτηθέντας ὑπὸ βαρβάρων, καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡδέως αὐτῶν ἀκούοντος, τραχυνόμηνον καὶ ἀγανακτοῦντα καὶ μεγαλαυχούοντα ἐβλάεν. Ἐστὶ δ' ἀναιδευσμένον τε καὶ θρασυνόμηνον, καὶ τὰ τοῦ Εὐριπίδου λαμβάνει λέγοντα·

C *Oi μοι καθ' Ἑλλάδ' ὡς κακῶς νομίζεται!*

καὶ τὰ λοιπὰ, ὑπερξέσας θυμῷ ὁ Ἀλέξανδρος, αἰχμῇ διελάσας ἀπέκτεινε. Αὐτίκα δὲ τοῦ θυμοῦ πνεύματος μεταμεληθεὶς, ὤρμησε καὶ ἑαυτὸν ἀνελεῖν. ἐπισχέθη μόντοι παρὰ τῶν σωματοφυλάκων, καὶ εἰσηνέχθη πρὸς θάλαμον, ἐνθα τὴν νύκτα καὶ τὴν μετ' αὐτὴν ἡμέραν ἐν θρήνοις διαγαγών, ἀπειρηκῶς ἔκειτο, ἀναυδος, στένων μόνον βαρύτερα. Καὶ τῶν φίλων εἰσιόντων πρὸς αὐτόν, οὐ προσέτιο τοὺς λόγους αὐτῶν. Ἀριστάνδρου δὲ τοῦ μάντιος ὄψεως αὐτὸν ἀναμνήσαντος, ἦν εἶδε περὶ τοῦ Κλείτου, καὶ τινῶν σημείων ἐκεῖνῳ γενομένων, καὶ εἰμαρτὸν εἶναι τὸ γεγόμενον λέγοντος, ἤρξατο ἐνδιδόναι. Μέλλων δὲ εἰς τὴν Ἰνδικὴν ἐμβάλλειν, συνεσκευασμένων τῶν ἀμαξῶν, πρώταις μὲν ταῖς οἰκίαις ἐνῆκε πύρ, εἶτα καὶ ταῖς τῶν φίλων, καὶ μετὰ ταῦτα καὶ τὰς τῶν Μακεδόνων καταπρήσσει ἐκέλευσε. Τοῦτο δὲ γεγόνος, ὀλίγους μὲν ἐλύπησεν· οἱ δὲ λοιποὶ βοή καὶ ἐνθουσιασμῷ πρὸς τὸ ἔργον ὠρμήκασι, καὶ τὴν Ἀλέξανδρον προθυμίαις πρὸς τὴν στρατείαν ἐνέπλησαν. Ἢδη δὲ καὶ φοβερὸς ἦν, καὶ ἀπαραιτήτος κολαστής τῶν πλημμελοῦντων. Πολλοὶ μὲν οὖν κατὰ τὰς μάχας αὐτῷ συνέπεσον κίνδυνοι, καὶ νεανικοὶ ἀπήνησεν τραύμασι. Τὴν δὲ πλείστην φθορὰν τῆς στρατιᾶς ἀπείρσι τῶν ἀναγκαίων καὶ δυσκρασιῶν

τοῦ περιέχοντος; ἀπειργάσαντο. Αὐτὸς δὲ διὰ τὸ λυμὰν ἄσθεν ὄντων τοῖς βαρβαλοῖς ἀνάλωτον, οὐδέ τι ὄχυρὸν τοῖς ἀτόλμοις. Πέτρα δὲ τινι ἀποτόμῳ προσβαλὼν σὺν τοῖς νεωτέρους τῶν Μακεδόνων, Ἀλέξανδρον τινα ἐν τούτοις καλούμενον προσαγορεύσας, Ἀλλὰ σοὶ γε, εἶπε, καὶ διὰ τῆς κλησίν ἀνδραγαθῶν προσήκει. Ποταμὸν δὲ βαθὺν τῶν Μακεδόνων περὶ ἐκνούτων, Τί γάρ, εἶπαν, ὁ κάκιστος ἐγὼ ψεῖρ οὐκ ἔμαθον; Ὡς δὲ παρήσαν πρόσειε πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῶν πολιορκουμένων πόλεων, ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν, Ἀκουφίς τοῦνομα, ἠρώτησε, τί ἄν ποιῶντες φίλοι αὐτοῦ λογίζονται; Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, Εἰσὲ μὲν, εἶπαν, ἀρῆστονται ἀρχοντα, ἐμοὶ δὲ πέμψουσιν ἀνδρας ἑκατὸν τοὺς ἀρίστους. Γελάσας οὖν πρὸς ταῦτα ὁ Ἀκουφίς, Ἀλλὰ βέλτιον, εἶπεν, ἀρξω, ὡ βασιλεῦ, εἰ τοὺς κάκιστους σοὶ, καὶ μὴ τοὺς ἀρίστους σταλῶ.

Π. Ὁ μέντοι Ταξιῶς μοίρας ἀρχῶν τῆς Ἰνδικῆς Παμφόρου τε καὶ εὐδαίμονος, οὐκ ἀποδεύσης Αἰγύπτου, σαρδ; δὲ ὡν ἀνήρ, πέμψας ἠπάσατο τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ, Τί δεῖ πολλῶν ἡμῖν. ἔφη, εἰ μήτε ὕδωρ ἀφαιρησόμενος ὑμῶν ἀφίξει, μήτε τροφήν ἀναγκαίαν; τοῖς δ' ἄλλοις εἰ μὲν κρείττων ὦ, ἐτοιμὸς εἰμι εὖ ποιεῖν· εἰ δὲ ἥττωρ, οὐ φύγω χάριν ἔχειν εὖ παθῶν. Ἡθελεῖ οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ Ἀλέξανδρος, Ἐγὼ, φησὶν, ἀγωνισοῦμαι πρὸς σὲ, καὶ διαμαχοῦμαι ταῖς χάρισιν, ὡς μου χρηστός ὦν μὴ περιγένη. Λαθὼν δὲ ὄρωρα πολλὰ, καὶ κλεινοῖα παρασχῶν, τέλος χλιεά τάλαντα νομισμάτων αὐτῷ ἔδωκε. Σπεισόμενος δὲ τινι πλοῖε τῶν Ἰνδικῶν, ἀπιόντας ἐκείθεν τοὺς ἐν αὐτῇ μισθοφοροῦντας τῶν μαχιμωτάτων Ἰνδῶν, ἀπέκτεινεν ἅπαντας· ὁ τοῖς αὐτοῦ πολεμικοῖς ἔργοις εἰς τι; κηλὶς πρόσπειν. Ἔστα πρὸς Πῶρον ἐμαχέσατο, καὶ τοῦτον χώρας Ἰνδικῆς βασιλεύοντα, τὸ μέγεθος τοῦ σώματος ἔχοντα εἰς τέσσαρας πήχεις ἀνατρέχον καὶ σπιθαμῆν. Τοῦτον νικήσας καὶ ζῶντα λαθὼν ὁ Ἀλέξανδρος, ἠρώτησε, πῶς ἂν αὐτῷ χρήσαιτο· ὁ δὲ, Βασιλικῶς, ἀπακρίνατο. Πυθθανομένου δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἰ τι καὶ ἔσπον λέγει, ὁ Πῶρος, Πάντα, ἔφη, τῷ βασιλικῶς ἔσπειν. Ἀφῆκεν οὖν αὐτὸν, καὶ ἀρχεῖν δέδωκε, σατράπην ὀνομαζόμενον, οὐ μόνον ὧν ἦρχε πρώην, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ καὶ ὁ Βουκεφάλας τραυθεῖς, μετὰ καιρὸν ἐτελεύτησεν, ἤδη ὑπέργηρος γεγονώς. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἤλγησεν, ὡς τινα φιλῶν ἀποβλήτων. Οἱ μέντοι Μακεδόνες ἐν τῇ πρὸς Πῶρον μάχῃ πεπονηχότες, οὐκ ἐπέβησαν Ἀλεξάνδρῳ, καὶ τὴν Γάγγην ποταμὸν περάσαι βιαζομένῳ, εὖρος μὲν ἔχοντα στροβίλου ἐξήκοντα πρὸς δυσὶ (22), βάθος δὲ ὄργυιας ἑκατὸν. Ὁ δὲ δυσθυμῆσας ἀπρόστος (23) ἐν τῇ σκηνῇ ἔμενεν, ἥτη; λογίζόμενος συγκατάθεσιν τὸν Πῶρον μὴ παρελθεῖν. Τῶν δὲ φιλῶν παρακαλούντων, καὶ τῶν στρατιωτῶν ἀντιβολουμένων μετὰ κλαυθμοῦ, ἐνδέδωκε τε καὶ ἀνεζεύγνυε. Πολλὰ δὲ

esse arbitraretur. Petram quamdam præruptam cum junioribus Macedonum aggressus, quemdam inter eos nomine Alexandrum cohortatus: *At te, inquit, vel propter nomen, strenuum esse decet.* Macedonibus profundum quemdam fluvium transire dubitantibus: *Cur, inquit, ego omnium mortalium ignavissimus natum non didici? Cum legati urbium quas obsidebat, ad eum venissent, eorumque natu maximus Acuphis rogaret, quibus rationibus ejus amicitiam sibi conciliarent?* Alexander respondit: *Si te principem crearent, et mihi viros præstantissimos centum miserint.* Ad hæc ridens Acuphis: *At qui, inquit, rex melius imperabo, si tibi non optimos, sed pessimos misero.*

XIII. Taxiles, qui Indiæ parti omnis generis fructuum feraci ac beatæ, quæque Ægypto nihil cederet, imperabat, vir sapiens, missis legatis Alexandro salutato: *Quid, inquit, bello nobis opus est, si huc venisti, ut nobis neque aquam, neque victum necessarium eriperes? cæteris autem rebus, si plus possum, paratus sum ad benefaciendum. Si minus, non recuso pro acceptis beneficiis habere gratiam.* His Alexander delectatus: *Ego, inquit, certabo tecum beneficiis, et ne tua benignitate vincar elaborabo.* Acceptisque multis muneribus, pluribus datis, denique mille talenta ei donavit. Pace cum urbe quadam Indica facta, milites qui præsidii causa conducti fuerant e bellicosissimis Indis, 193 ex ea discedentes, universos occidit: quod bellicis ejus operibus ignominie veluti maculam quamdam impressit. Deinde cum Poro et ipso Indiæ rege pugnavit, qui staturæ erat quatuor cubitorum et spithamæ. Quem cum victum captumque rogasset, quomodo tractandus esset: Regaliter, inquit. Percontante Alexandro, nunquid aliud vellet, respondit, in regali tractatione inesse omnia. Eum igitur dimissum, satrapen appellavit non earum duntaxat provinciarum quibus prius imperarat, sed et aliarum multarum. In ea pugna Bucephalus etiam vulneratus, paulo post, jam admodum senex, obiit: cujus obitum Alexander non secus doluit, ac si amicum amisisset. Cum Macedones pugna cum Poro commissa fatigati, Alexandro Gangem etiam, cujus latitudo versus occasum stadiorum LXXII, profunditas c orgygarum erat, vi transituro, non parent: animo æger, in tabernaculo desidens, non prodiit in publicum, perinde esse judicans, si Gangem non transisset, ac si victum se confisteretur. Sed amicis obstantibus et militibus cum ploratu supplicantibus, tandem cessit, exercituque reducto, multa navigia et rates fabricavit, quibus flumina trajiceret, exterius quoque mare inspecturus,

Varie lectiones et notæ.

(22) Ἐξήκοντα πρὸς δυσὶν. Cod. ms. λ' πρὸς δυσὶ. Arrianus in lib. *Rer. indicar.* scribit patere Gangem, qua maxime angustus est, ad centum stadia.

(23) Ἀπρόστος. Ita mss. codd. Reg. et Colb. Viennensis ἀπρόσιτος. Sed priorem lectionem secutus est ut meliorem interpretes.

ei præternavigando urbes subegit. Cum autem ad Mallos pervenisset, Indorum pugnacissimos, parum ab intoritu abfuit. Nam cum primus per scalas murum conscendisset, iisque comminutis ab hostibus peteretur, impetu in medios hostes desiliit, et casu rectus stetit, ac barbari primum dispersi sunt: sed eum solum esse cum duobus duntaxat armigeris conspicati, ad defensionem conversi, cominus eum feriebant. Quidam vero longius assistens, sagittam ex arcu emissam in ossibus circa mammam defixit: quæ plaga sic eum percussit, ut cederet atque inclinaretur, is vero qui eum icerat, stricto gladio accurreret. Sed Peucestas et Lemnæus regem defendentes, ambo sunt vulnerati, alter etiam mortuus. Alexander autem, propugnante adhuc Peucesta, barbarum a quo vulneratus erat, occidit: multisque vulneribus acceptis. 194 cum in collo etiam tragula ictus esset, ad murum inclinatus, barbaros intuetur. Interim a Macedonibus conglobatis raptus, sensuque destitutus exportatur. Cum autem acies sagittæ ossi inhæreret, in extrahendo telo accerrimis doloribus affectus, in animi deliquia incidit, ut de vita ejus actum putaretur. Tamen periculo evitato, cum longiore tempore curaretur, Macedonibus ejus videndi desiderio tumultuantibus, in medium processit.

νον ἐλπίζεσθαι (24). Ὅμως μέντοι τὸν κίνδυνον διαδράς, καὶ χρόνον πλείω θεραπευόμενος, εἰς θέρυθον τοῦ Μακεδόνα ἐπέβαλε, πρὸ ὕντας ἰδεῖν αὐτὸν, καὶ προσῆλθεν.

XIV. Confirmata valetudine ulterius pergendo, C multas provincias et urbes subegit. Cumque quosdam Gymnosophistas cepisset, eisque multas difficiles quæstiones proposuisset, muneribus datis, homines dimisit. Taxiles vero, uni inter illos celebri Calano persuasit, ut Alexandrum conveniret. Is corium aridum projecit, et ejus extrema per vices calcavit: quod dum fieret, aliæ partes attollebantur. Cum autem medium calcasset ac compressisset, totum corium quietum mansit et immobile. Quo exemplo monebat Alexandrum ne in regni extremitatibus se contineret, sed media occuparet, ut et circumjacentia loca in officio continerentur. Septem mensibus per flumina in mare devectus, fertur navibus Oceanum ingressus, indeque reversus, navibus dextram Indicæ regionis oram legere jussis, ipse pedestri itinere proficiscens, in extremam inopiam incidisse: tantamque multitudinem amisisse, ut non quarta exercitus pars, ob morbos, malam victum, æstum et famem, ex India reverteretur. Inopem enim provinciam pertransibant, quæ paucas oves habebat, marinis piscibus all solitas, insuavi et sætenti carne. Cæterum ea diebus LX superata, cum Gedrosiam copiosam regionem attigisset, et exercitum et semetipsum commensationibus refecit. Deinde ad mare descendit, et improbos duces multavit. Nam superior expeditio, et ad Mallos acceptum vulnus, et mul-

πορθμεῖα καὶ σχεδίας πηξάμενος, ἐκομιζέτο διὰ τῶν ποταμῶν, θέλων τὴν ἐξω θάλασσαν ἐπιθεῖν· καὶ παραπλέων ἀπέβαινε, καὶ πόλεις χειροῦτο. Ἐν δὲ Μαλλοῖς γεγωνῶς, μαχημωτάτοις οὖσιν Ἰνδῶν, μικροῦ ἐκινδύνουσε. Πρῶτος γὰρ διὰ κλίμακος ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβὰς, τῆς κλίμακος συντριβείσης, καὶ τῶν πολεμίων ἐπιτιθεμένων καὶ βαλλόντων αὐτὸν, συστρέψας ἑαυτὸν εἰς μέσους ἀνωθεν ἀφῆκε τοὺς ἐναντίους· καὶ κατὰ τύχην ὀρθὸς ἔστη, καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ βάρβαροι ἐσκαδίσθησαν. Ἰδόντες δὲ αὐτὸν καὶ δῶμα μόνους ὑπισποτάς, ἐπαναστραφέντες ἡμύοντο, καὶ ἀγχομάχοις ὅπλοις ἐτίρωσκον. Ἐς δ' ἀποστάς βέλει ἐκ τόξου βαλὼν αὐτὸν, τοῖς περὶ τὸν μαζὸν ὀστέοις τὸ βέλος ἐπέπειρε, καὶ οὕτως αὐτοῦ καθέκτετο ἡ πληγὴ, ὡς ἐνδοῦναι τε καὶ καμφοθῆναι· ὅθεν ὁ βέλων αὐτὸν, μετὰ ξίφους ἐπέδραμε. Πευκίστας δὲ καὶ Λημναῖος ὑπεραπίσαντες, καὶ ἀμφω ἐτρώθησαν, καὶ ὁ μὲν τέθνηκε· Πευκίστας δὲ ἔτι ἡμύοντο, τὸν δὲ τρώσαντα αὐτὸν βάρβαρον ἀνέλεον Ἀλέξανδρος. Πολλαχοῦ δὲ τρωθεὶς, εἶτα καὶ κατὰ τοῦ τένοντος ὑπέρω βλήθει, τῷ τείχει προσερείσθαι πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀπέβλεπε. Ἐν τοσοῦτῳ δ' ἄθροισθέντων τῶν Μακεδόνων, ἀρπασθεὶς εἰς τὴν σπητὴν ἀναισθητῶν ἐκομιζέτο. Ἐνὶ δὲ τῶν ὀστέων τῆς ἀκίδος ἐμπαγείση, τοῦ οἰστοῦ ἐλκομένου, ὀδύναι δριμύται καὶ λειποθυμῖαι ἐγίνοντο, ὡς καὶ θανεῖν ἐκείν-

194. Ἀναβῶσθεὶς δὲ αὐθις παρεκομιζέτο, χώραν τε πολλὴν καὶ πόλεις χειροῦμενος. Τῶν δὲ γυμνοσοφιστῶν τινὰς συλλαβὸν, καὶ ἐρωτήσεις αὐτοῖς ἀπορῶς προθέμενος, ἐδώρησατο, καὶ ἀφῆκεν. Ἐνα δὲ τῶν ἐν δόξῃ παρ' αὐτοῖς ὄντων, Κάλανον κεκλημένον, ἔπεισεν ὁ Ταξιῆς πρὸς Ἀλέξανδρον ἀφικέσθαι. Ὀδοὺς βύρσαν ἔφηρὰν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως καταβαλὸν, περιήει τὰ ἄκρα ταύτης πατῶν· ἡ δὲ ἐν μέρει τῶν ἄκρων πιεζομένη τῇ συμπατήσει, τοῖς ἄλλοις ἤρετο μέρειν. Ἐἶτα μέσον αὐτὴν πατήσαντος καὶ συσχόντος, ἡ ὅλη βύρσα ἠτρεμέει καὶ ἀκίνητος ἦν. Παρήκει δὲ διὰ τοῦ ὑποδείγματος, τὸν Ἀλέξανδρον μὴ τοῖς ἄκροις τῆς ἀρχῆς ἐμφοιλοχωρεῖν. τὰ μέσα δὲ κατέχειν, ἵν' οὕτω καὶ τὰ περίεξ ἤρεμα ἦ. Ἐπιτὰ δὲ μῆσι διὰ τῶν ποταμῶν εἰς τὴν θάλασσαν ὑπαχθεὶς, λέγεται ταῖς ναυσὶν εἰς τὸν Ὀκεανὸν ἐμβαλεῖν. Εἶτα ἀναστρέψων, τὰς μὲν ναῦς παραπλεῖν ἐν δεξιᾷ τὴν Ἰνδικὴν ἐχούσας, ἐκέλευσεν. Αὐτὸς δὲ πεζῇ πορευόμενος, εἰς ἐσχάτην ἀπορίαν κατήνησε, καὶ πλήθος τοσοῦτον ἀπώλεσεν, ὥστε τῆς στρατιᾶς μῆδὲ τὸ τέταρτον ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἀνακομισθῆναι διὰ νόσου· καὶ πονηρὰς διαίτας, καὶ καύματα καὶ λιμόν. Ἀπορὸν γὰρ διήει χώραν, ὀλίγα πρόβατα ἔχουσαν, καὶ ταῦτα θαλαττίοις ἰχθύσι τρεφόμενα, καὶ σῆρα μοχθηρὰν ἔχοντα καὶ δυώδη. Ἐν ἐξήκοντα δ' ἡμέραις διελθὼν τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ τῆς Γεδρωσίας ἀψάμενος, ἐν ἀφθόνιοις ἐγένετο, καὶ τὴν τε δύναμιν ἀνοκτάτο, καὶ αὐτὸς ἐνώμαζε. Καταβαίνων δ' ἐπὶ θά-

Variæ lectiones et notæ.

(24) Ἐλπίζεσθαι. Vide Gloss. med. Græcit. in hac voce.

λασαν, ἐκπλασε τοὺς πονηροὺς τῶν στρατηγῶν. Ἡ γὰρ ἄνω στρατεία, καὶ τὸ περὶ Μαλλοῦ, τραῦμα, καὶ ἡ τοῦ πλῆθους· φοβῶν, ἀπιστεῖν τῇ σωτηρίᾳ αὐτοῦ παρεκείασε, καὶ τοὺς στρατηγοὺς καὶ σατράπεις εἰς ὕβριν καὶ ἀδικίαν ἠρθίσεν· οἱ δὲ πρὸς ἀπεικασίαν τοὺς ὑποφόρους ἐκίνησαν. Ἀβουλίτου δὲ τῶν σατραπειούτων ἐνδὸς· μὴ τι τῶν ζωρκῶν ἐτοιμάσαντος, νομισματὰ δὲ προσαγαγόντος· αὐτῷ τρισεξήκοντα τάλαντα, παραθεῖναι ταῦτα τοῖς ἱπποῖς ἐκέλευσε. Μὴ ἐσθιόντων δὲ, *Τὶ θραλος, ἔφη, τούτων ἡμῶν*· Ἐν δὲ Πέρσας γενόμενος, καὶ τὸν Κύρου τάφον ὀρωρυγμένον ἰδὼν, ἀπέκτεινε τὸν ἄρῶξαντα Πελλαιον ὄντα, καὶ οὐδὲ τῶν ἀσῆμων. Εἶχε δὲ ὁ Κύρου τάφος ἐπιγεγραμμένα ταυτὶ· *Ὁ ἀνθρώπε, ὅστις εἶ, καὶ πόθεν ἦκεις, δι τὴν γὰρ ἦξεις οἶδα, ἐγὼ Κύρος εἰμι, ὁ Πέρσας κτησάμενος τὴν ἀρχήν. Μὴ οὖν τῆς ὀλίγης μοι ταύτης τῆς γῆς φθονήσης, ἡ τοῦμὸν σῶμα περικαλύπτει*. Ταῦτα δ' ἀναγινωσθέντα τὸν Ἀλέξανδρον περιπαθῆ πεποιθήκασι, λογισάμενον τὸ τῶν πραγμάτων ἀστάθητον. Τὴν δὲ θυγατέρα Δαρείου τὴν Στάτειραν αὐτῷ μνηστευσάμενος, καὶ τοὺς γάμους τελῶν, ἐκάστω τῶν ἐστρωμένων ἐννακισχιλίων δντων φιάλην χρυσοῦν ἰδωρήσατο, καὶ τὰλλα τε ἐλαμπρύνατο, καὶ τὰ χρέα ὑπὲρ τῶν ὀφειλόντων κατέβαλεν, ὀλίγη δέοντα μυρρίων τάλαντων. Ὅτε καὶ Ἀντιγόνης τῶν ἡγεμόνων εἰς ὀφείλειν πλάσάμενος, καὶ τινα παραγαγῶν ψευδῶς δανεισθῆν, καὶ λαβῶν τὸ ἀργύριον, ἐφωράθη. Ὅργισθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς, ἀπήλασεν αὐτὸν τῆς αὐλῆς, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἀφείλετο. Τοῦ δὲ ὑπὸ λύπης αὐτὸν ὑποπτευομένου διαχειρίζεσθαι, δέσας δ' Ἀλέξανδρος, καὶ τὴν ὀργὴν ἀνῆκεν αὐτῷ, καὶ ἀφῆκε τὰ χρήματα. Τῶν δὲ παίδων τῶν τρισμυρρίων, οὓς ἐυδασκεσθαι ἐκέλευσε, καὶ γενναίων ἀποδάντων καὶ ὑπέρπεων, καὶ οὐκ ἀφύων ταῖς ἀσκήσειν, ὁ μὲν Ἀλέξανδρος ἤδικο, οἱ δὲ Μακεδόνες ἐδάκνοντο. Καταπύκνοντος δὲ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πεπρωμένους ὡς εἰς θάλασσαν, ὕβριν ἠγεσθαι τοῦτ' ἔλεγον καὶ προπληκισμὸν, καὶ πάντας ἐκέλευον ἀφίεναι, καὶ τοῖς νόμοις ἀρκεῖσθαι πυρβύχισται. Ὅργισθεὶς δ' ἐπὶ τούτοις Ἀλέξανδρος, τοῖς Πέρσας τὰς φυλακὰς παραδέδωκε. Ταπεινωθέντας δ' αὐθις τοὺς Μακεδόνες προσήκατο, καὶ ἀπέλυσε τοὺς ἀχρήστους, δωρησάμενος μεγαλοπρεπῶς· καὶ τῷ Ἀντιπάτρῳ ἐπέστειλε παρὰ τοὺς ἀγῶνάς τε καὶ τὰ θέατρα προεδρεῖν αὐτοῖς, καὶ ἐστεφανωμένους καθίξεσθαι. Ἐν Ἐκβαταίνοις δὲ γενομένου αὐτοῦ, ὁ Ἡφαιστίων ἐπύρρατε, καὶ ἐξ ἀκολάστου διαίτης τῆς νόσου κρατυνθείσης, ἐξέλιπεν· οὐκ ἠνεγκεν οὖν λογισμῷ τὸ πάθος Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ τὸν μὲν ἱατρῶν ἀνεσταύρωσεν, ἱππους δὲ κείραι καὶ ἡμιόνους προσέταξε, καὶ τὰς ἐπάλξεις περιελε τῶν πόλειων, καὶ μουσικὴν καὶ αὐλοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολὺν χρόνον κατέπαυσεν. Ἀπίκτος δὲ εἰς Βαβυλῶν, Νέαρχος ἐπανήλθεν, εἰσπλεύσας αὐθις εἰς τὸν Εὐφράτην ἐκ τῆς μεγάλης θαλάσσης, λέγων, Χαλδαίους αὐτῷ συγγενέσθαι, βουλευόντας ἀπέχεσθαι τῆς Βαβυλῶνος Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ μὴ προσῶν τῷ λόγῳ ἀπήει. Καὶ πρὸς τοῖς τέλεισι γενομένου, κέρρακες ἀλλήλοισι μαχόμενοι ἐκόπιον αὐτοῦ

titudinibus interitus, efficiebant ut Alexander superstitis esse non crederetur. Unde ducibus et satrapis insolentioribus factis et injustis, populi vectigales ad defectionem spectaverunt. Cum ex satrapia quidam Abulitus nullum commeatum 195 parasset, sed ter mille talenta attulisset, ea equis proponi iussit; qui cum non ederent: *Quæ, inquit, nobis est istorum utilitas?* In Persiam profectus, dum Cyri sepulchrum effossum vidisset, effossorem, quamvis non obscurum hominem Pellæan, occidit. Erant autem hæc inscripta sepulchro Cyri: *O homo quisquis es, et undecunque venis (nam te venturum esse scio). ego Cyrus sum, qui Persis imperium peperit. Ne igitur exiguam hanc terram mihi invidetas, quæ meum corpus contegit.* Quæ lecta Alexandrum moverunt, rerum humanarum inconstantiam reputantem. Darii filia Satiira uxore ducta, nuptias celebrans, singulis convivis, qui novies mille fuerunt, phialam auream donavit. Et cum cæteris in rebus splendide se gessit, tum æs alienum pro debitoribus dissolvit, cujus summa circiter x mille talentum fuit. Tum Antigenes quidam ex ducibus, creditore subornato, et ob æris alieni simulationem accepta pecunia, a rege per iracundiam et ducatu privatus est, et aula exiit. Qui cum ex inestitiis sibi manus illaturus esse putaretur, id veritas Alexander, ira posita, pecuniam ei reliquit. Cum autem pueri tricies mille, quos doceri jusserat, in viros fortes et decoros, et in exercitationibus non sinistros evasisent, his ut Alexander delectabatur, ita Macedones mordebantur. Cumque infirmos et mutilatos ad mare mitteret: contumeliam et insectationem id factum interpretabantur, petebantque ut se omnes dimitteret, novis istis saltatoribus contentus. Ob id iratus Alexander, Persis custodias mandavit: sed Macedonibus culpam deprecantibus in gratiam receptis, inutiles magnifice donatos dimisit, atque Antipatro scripsit et eis in certaminibus et theatris principem locum, et coronas gestandi potestatem daret. Ut Ecbatana venerat, Hephæstion febricitare cœpit, æctoque intemperantia morbo decessit. Eum casum Alexander, non ut ratio postulat, tulit: sed medicum in crucem egit, equos et mulos tonderi iussit, et pinnacula dempsit civitatibus, et musicam atque tibias longo tempore in castris inhiibuit. Babylonem proficiscenti Nearchus 196 occurrit, navigis e magno mari in Euphratem revector: qui nuntiabat, se congressum esse cum Chaldeis, qui Alexandro vitandam esse Babylonem censerent. Verum ille neglecta ea admonitione, pergebat. Cum autem mœnibus propinquasset, corvi inter se dimicantes, coram eo conciderunt. Nuntiatum ei porro est, Apollodoram prætorem Babylonis, pro eo rem divinam fecisse. Quod cum Pythagoras aruspex, qui id sacrum fecerat, non negaret, et de modo sacrificii rogatus, jecur sine capite dixisset: *Papæ, inquit, ut grave istud prodigium est!* aruspiceque indemniem dimisit. Inter alia prodigia

etiam illud fuit : cum vestes deposuisset ut ungeretur, et pila luderet, adolescentes, collusores ejus, et ipsi vestes exuturi, vident quemdam in regio solio tacite sedentem, regia veste indutum, et diademate ornatum. Qui cum rogaretur quis esset? diu nulla voce edita, vix tandem respondit, se Dionysium vocari, genere Messenium, et captivum adductum esse propter objecta crimina : sed Serapidem sibi vincula solvisse, et huc perductum jus-sisse, veste et diademate sumptis, tacite sedere. Eo homine Alexander de vatum consilio e medio sublato, æger animo, sollicitus et perturbatus, nihil non in omen vertebat. Lotus ad Mediam comessatum abiit, ibique nocte in poculis acta, postridie febricitare cœpit. Cumque vehementer sitiret, hausto vino phreneticus decessit. Quidam igitur hoc modo eum obiisse tradunt. Alii narrant, cum dies plures febricitasset, laviase, itaque aucto morbo mutum jacuisse. Macedones vero, tanquam eo mortuo perturbatos vociferatos esse contra duces, donec aperti foribus Alexandrum in lecto iacentem viderint : qui tum demum decesserit. Quidam aiunt postea rumorem exstiliisse veneno exstinctum, quod suasu et ingenio Aristotelis pararit Antipater. Aquam autem esse gelidam et glaciale e petra Nonacrina, tenuis roris instar exundantem, quam ungula asini excipiant. Neque enim ullo alio vase contineri, quin frigiditate et acrimonia ejus rumpatur. Sed perique hoc ut commentitium refellunt : indicio **197** esse quod cadaver ejus, cum dies complures in locis calidis neglectum jaceret, ducibus inter sese rixantibus, nullam veneni notam habuerit, sed purum manserit, quasi recens esset. Fertur, cum instare sibi necem animadverteret, voluisse clam se in Euphratem demergere, ut e conspectu sublatus opinionem afferret hominibus, se, ut diis genitus esset, ita ad deos rediisse, sed cum Roxane, consilio ejus cognito, obstitisset, cum gemitu dixisse : *Invidet mihi, mulier, divinitatis gloriam et immortalitatis*. Sic Alexander ad tantum fortunæ fastigium evectus, decessit.

Οἱ δὲ πλείους πεπλάσθαι φασί, τῷ φαρμάκῳ θανεῖν τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ τοῦτο τεκμηριοῦνται ἐκ τοῦ τὸ σῶμα ἐφ' ἡμέρας κλειόμενος κείμενος ἐν τόποις θερμοῖς ἀτημέλητον, τῶν ἡγεμόνων πρὸς ἀλλήλους στασιασάντων, μηδὲν ἐμφῆναι τοιαύτης φθορᾶς σημεῖον, ἀλλὰ καθαρὸν διαμείναι; καὶ δοκεῖν πρόσφατον. Λέγεται δὲ, ὡς γνοῦς ἦδη ἐκλείπειν αὐτῷ τὸ βίωσιμον, ἰβουλήθη ἐς τὸν Εὐφρότην κατακοντῶσαι λαθρηδὸν ἑαυτὸν, ἵνα γενόμενος ἀφανῆς, παράσχη δόξαν ὡς εἰς θεοὺς μεταλήλυθεν, ἐξ ἐκείνων γενόμενος. Ἡ δὲ Ῥωξάνη τοῦτο γνοῦσα, εἶργεν αὐτῷ τὸ ἐγγεῖρημα. Ὁ δὲ μετ' οἰμωγῆς εἶπε, ὡς Ἐφθόνησας ἄρα, γύναι, μοι δόξης τοῦ θεωθῆναι, καὶ μὴ θυνεῖν; Ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος οὕτως εἰς μέγα τύχης προαχθεὶς, ἐτελεύτησεν.

XV. Hic porro dum Tyrum obsidebat, per litteras a pontifice Judæorum petiit, auxilia sibi mitti, et forum præberi exercitui, sibi que ea dari, quæ pensitare Dario soliti essent. Cum autem pontifex se jurejurando obstructum esse Dario, ne arma contra illum ferret, dixisset, idque vivente illo violaturum negasset : Alexander iratus, se bello petiturum Hierosolyma comminatur, captaque Gyro, contra urbem proficiscitur. At pontifex Joas ob regis iram anxius, Deum orat, ne populum

A ἔπεσον. Ἠγγέλη δ' αὐτῷ, ὡς Ἀπολλόδωρος ὁ στρατηγὸς Βαβυλωνός, εἶη περὶ αὐτοῦ θύσας· τοῦ δὲ θύσαντος μάντεως, δ; Πυθαγόρας ὠνόμαστο, μὴ ἀρησαμένου, ἰρώτησε τὸν τρόπον τοῦ θύματος. Τοῦ δὲ ψήσαντος, ἄλοθον εἶναι τὸ ἦπαρ, Παπαί, εἶπεν, ἰσχυρὸν τὸ σημεῖον. Καὶ τὸν μάντιν ἀθῶον ἀφῆκε. Σημεῖα δ' αὐτῷ καὶ ἄλλα γεγονῆσαι, καὶ τοῦτο δὲ ἀποδουσαμένου γὰρ πρὸς ἀλαιμματα καὶ σφαῖραν αὐτοῦ, οἱ ναυσίκοι οἱ σφαιρίζοντες ἐκδύεσθαι μέλλοντες, ὁρῶσι τινα ἐν τῷ τοῦ βασιλέως θρόνῳ καθήμενον σιωπῇ, ἐνδεδυμένον τὴν στολὴν τὴν βασιλείου, καὶ τὸ διάδημα περιχειρῆμενον. Ὅς ἀνακρινόμενος, ὅστις εἶη, ἐπὶ πολὺ μὲν ἀφωνος ἦν, μόλις δὲ ποτε Διονύσιος εἶπε καλεῖσθαι, τὸ δὲ γένος εἶναι Μεσσηνίου, δέσμιος δ' ἀχθῆναι διὰ κατηγορίαν, λύσαι δὲ εἰ τὸν Σάραπιν τὰ δεσμά· καὶ ἀγαγόντα δεῦρο, καλεῖσθαι τὴν στολὴν καὶ τὸ διάδημα περιθέσθαι, καὶ καθέζεσθαι σιωπῇ. Τὸν μὲν οὖν ἀνθρώπον ὁ Ἀλέξανδρος, ὡς οἱ μάντις ὑπέτιθον, ἔφάνισεν· αὐτὸς δὲ ἠθύμει, καὶ περιδαῆς καὶ παραχρῆδης γενόμενος, οὐδὲν ἦν ὃ μὴ τέρας πεποιήτω. Λουζόμενος δὲ, καὶ πρὸς Μηθίαν πορευθεὶς κομισσόμενος, κάκει τὴν νύκτα διαγαγὼν ἐν τῷ κόμῳ, καὶ τὴν ἐπιούσαν ἡμέρην, ἤρξατο πυρέσειν. Πυρέττων δὲ καὶ δειψήσας σφιδρῶς, ἐπιεν οἶνον, καὶ φρενητιάσας ἀπέθινεν. Εἷς μὲν οὖν ὁ τῆς ἐκείνου τελευτῆς λόγος οὗτος. Ἔτερος δ' ἔχει, ἐφ' ἡμέρας αὐτὸν πυρέττειν πλείους καὶ λουεσθαι, οὕτω δὲ κραταιωθῆναι τὸν πυρετὸν, ὡς ἀφωνος κείσθαι αὐτόν· τοῦ δὲ Μακεδόνος θορυβεῖσθαι ὡς θανόντος αὐτοῦ, καὶ καταδοξῆναι τῶν ἡγεμόνων, ἕως αὐτοῖς αἱ θύραι ἠνοίχθησαν, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἐν τῇ κλίνῃ κατεῖδον, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέλιπε. Φασὶ δὲ τινες μετέπειτα λόγον γενέσθαι, ὡς ὑπὸ φαρμάκῳ διεφθαρτο, καὶ τὸν Ἀριστοτέλη Ἀντιπάτρῳ σύμβουλον γενέσθαι τῆς πράξεως, καὶ δι' ἐκείνου κομισθῆναι τὸ φάρμακον. Τὸ δὲ ὕδωρ εἶναι ψυχρὸν καὶ παγετώδες ἀπὸ πετρας τινὸς ἐν Νωνακρίδι οὐσῆς, ὃ δρόσον ὡσπερ λεπτὴν ἀναλαμβάνοντες, εἰς βουοὺς χηλὴν ἀποτίθενται· οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἀγγεῖον στέγει αὐτὸ, ἀλλ' ὑπὸ ψυχρότητος καὶ δριμύτητος διακόπτεται.

D - 1E. Ὅτε δὲ τὴν Τύρον ἐπολιόρκει, ἐπιστελίας τῶν τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερεῖ, ἡξίου συμμαχίαν αὐτῷ πέμπειν, καὶ ἀγορὰν τῷ στρατεύματι, καὶ ὅσα Δαρείῳ ἐδραμοφόρου αὐτῷ δίδουσι. Τοῦ δὲ ἀρχιερέως δροκούς Δαρείῳ δοῦναι ψήσαντος, μὴ ἄραι κατ' αὐτοῦ ὅπλα, καὶ τούτους ζῶντος; Δαρείου μὴ παραθήσασθαι· ὀργίσθη Ἀλέξανδρος, καὶ ἠπειλήσε στρατεύειν κατὰ τῆς Ἰουδαίας. Ἄρτι δὲ τὴν Τύρον παρεληφώς, ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ὤρμησεν. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἰωάδ ἐν ἀγωνίᾳ ἦν διὰ τὴν τοῦ βασιλέως ὀργὴν, καὶ τοῦ

θεοῦ εἰδεῖτο, μὴ ἀποστῆναι τοῦ θένους. Ὁ δὲ θεὸς ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτῷ ἐχρημάτισε θαρρῆναι, καὶ κοσμησάμενος τὴν πόλιν ἀνοίξει τὰς πύλας, καὶ αὐτὸν μὲν μετὰ τῶν ἱερέων ταῖς συνθήσας στολαῖς ὑπαντήσας τῷ βασιλεῖ, τὸ δὲ πλῆθος ἐσθῆσι λευκαῖς. Καὶ ὁ μὲν ἐποίησεν ὡς αὐτῷ κεχημάτιστο. Καὶ ἦδη τοῦ Ἀλεξάνδρου τῆ πόλει προσάγοντος, πρόεισι μετὰ τῶν ἱερέων καὶ τοῦ πλῆθους τῆς πόλεως, εἰς τόπον τινά, ὅθεν ἡ πόλις καὶ ὁ ναὸς καθώρατο. Τῶν δ' ἐπομένων τῷ βασιλεῖ, διαρπάξαι κελευσαι αὐτὸν τὴν πόλιν ἰοχιζομένων, καὶ τὸν ἀρχιερέα διαφθεῖραι, ὁ Ἀλεξάνδρος πύρρῳθεν ἰδὼν καὶ τοὺς ἱερεῖς κεκοσμημένους, καὶ τὸ πλῆθος, ὡς εἴρηται, τὸν δὲ ἀρχιερέα ἐνδεδυμένον τὴν ὑακίνθινον στολήν καὶ διὰ χρυσοῦν, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὴν κίδαριν ἔχοντα, καὶ τὸ χρυσοῦν ἐπ' αὐτῆς ἑλατμα, ᾧ τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα ἐπιέγραπτο, μόνος προσελθὼν, προσεκύνησε, καὶ τὸν ἀρχιερέα ἤσπασατο. Ἐπὶ τούτῳ οἱ μὲν ἄλλοι ξύμπαντες καταπλήγησαν. Παρμενίων δὲ καὶ ἠρώτησε, τί δὴ ποτε τινῶν τῶν Ἰουδαίων προσεκύνησεν ἀρχιερέα; Ὁ δὲ· Οὐ τοῦτον, εἶπε, τὸν δὲ θεὸν προσεκύνησα, οὐ τῆ ἀρχιερωσύνη ὄτος τετιμηται. Τοῦτον γὰρ ἐν τοῖς ὕμνοις εἶδον, ἐγγύς ὡν ἐτι Μακεδονίας, ἐν τῇ στολῇ ταύτῃ· καὶ μοι φροντιστοῖσι πῶς ἂν τῆς Ἀσίας κρατήσασαι, μὴ μέλλειν παρεκλεύετο, καὶ αὐτὸς ἠγείσθαι μοι τῆς στρατιᾶς ἐπιτηρέεσθαι, καὶ τὴν Περωῶν παραδώσειν ἀρχήν. Οὐδένα οὖν ἐν τοιαύτῃ στολῇ θεασάμενος, ἀλλ' ἢ τοῦτον, ἄρει τῆς θυσίας τε τοῦ ἐνυπνίου ἐμνήσθην, καὶ σὺν θεῷ τὴν στρατείαν νομίζω πεποιημένος, τὸν Δαρσίον ἠτήθησιν, καὶ τὴν Περωῶν ἀρχὴν κατακτήσασθαι. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ τὸν ἀρχιερέα δεξιωσάμενος, τὴν πόλιν εἰσελήλυθε· καὶ εἰς τὸ ἱερὸν ἀναβάς, ἔθυσσε τῷ θεῷ, ὡς ἀφηγεῖτο ὁ ἀρχιερεύς. Καὶ τὴν Δανιὴλ εἶδε βέβλον, ἐν ᾗ τινα τῶν Ἑλλήνων τὴν Περωῶν βασιλείαν καταλύσειν ἐγγέγραπται, καὶ ἦσθη ἐπ' αὐτῇ. Καὶ ὅσα εἰρήσασθαι Ἰουδαῖοι, ἐπλήρωσε. Ταῦτα ἰδόντες οἱ Σαμαρεῖται, καὶ αὐτοὶ οὐ πύρρῳ τῶν Ἱεροσολύμων τῷ Ἀλεξάνδρῳ ὀνήνησαν, ἐκτετασμένοι λαμπρῶς, καὶ παρεκάλουν τεμῆσαι αὐτὸν τῆ παρουσίᾳ καὶ τὸ παρ' αὐτοῖς ἱερὸν. Ὁ δὲ, Ἡζῶ, εἶπε, οὐ ὑποστρέψω. Αἰτουμένων δὲ χαρισασθαι αὐτοῖς ὅσα τοῖς Ἰουδαίοις, τίνες εἰσίν, ἐπυθάνετο. Οἱ δὲ Ἑβραῖοι ἔφασαν εἶναι, χρηματίζεσθαι δὲ οἱ ἐν Σικιμίᾳ Σιδωνιοί. Καὶ δὲ, εἰ Ἰουδαῖοι εἶεν, πάλιν ἐρώτησεν. Ὡς δ' οὐκ εἶναι κατέθετο, Ἐγώγε, εἶπεν, Ἰουδαίοις ἐχαρισάμεν δ' αἰτεῖσθε ὑμεῖς. Τὸ δὲ ἐν τῷ Γαριζίν ἔρει εἰ γὰρ τις κοινοφαγῆσας, ἢ ἄλλο τι παρανομήσας ὑπὸ αἰτίαν ἐγένετο, παρὰ τοὺς Σικιμίτας κατέφυγε. Τοῦ δὲ ἀρχιερέως· Ἰωὰθ τελευτήσαντος· Ὀνίας δὲ παῖς αὐτοῦ τὴν ἀρχιερωσύνην παρελάθη.

17. Θανάτος δὲ Ἀλεξάνδρου (25). εἰς τίσσαρας

destituit : quem Deus in somnis bono animo esse jubet : ac portis apertis et urbe exornata ipsum cum sacerdotibus solito habitu, populum candidis vestibus regi obviam prodire. Facit ille, ut jussus erat. Alexandro jam appropinquante, cum sacerdotibus et urbana multitudo in locum quemdam prodit, unde et urbs et templum conspiciebatur. Militibus autem opinantibus regem jussurum urbem diripi, et pontificem occidi : Alexander cum sacerdotibus et populum, ut ante dictum est, ornatos vidisset, ac pontificem hyacinthina et ینaurata stola indutum, cidari capiti imposita, et auream in eo laminam, cui Dei nomen inscriptum erat : solus accessit, atque adoravit, pontificemque salutavit. Eo facto cum ceteri omnes obstupissent, Parmenio etiam rogare ausus est, cur Judæorum pontificem adorasset? Cui respondit se non illum, sed Deum, cujus ille sacerdotio ornatus esset, adorasse : Nam hunc, inquit, in somnis vidi, dum adhuc parum a Macedonia recessissem, in hoc habitu. Is me de Asia subigenda cogitantem 198 hortabatur, ne cunctarer, et promittebat se ipsum fore ducem exercitus, et regnum Persarum mihi traditurum. Cum autem nomen adhuc, præter istum modo, tali habitu viderim, tum visionis nocturnæ cum recordatus, tum Deo auctore bello motu me Dariuz superaturum confido, et regno Persarum positurum. His dictis, et dextera sacerdoti porrecta, urbem est ingressus. Cumque in templum ascendisset, Deo victimas ex præscripto pontificis immolavit : ac Danielis libro viso, quo scriptum est, regnum Persicum a Græco evertendum esse, lætatus : omnibus Judæorum postulatis annuit. Quo Samaritani viso, et ipsi prope Hierosolyma Alexandro occurrerunt, splendide ornati, petentes, ut suum quoque templum præsentia sua ornare vellet. Id se in reditu facturum promisit Alexander. Cum autem rogarent ut sibi quæ Judæis tribuisset, concederet, qui essent, rogavit. Illis respondentibus, se Hebræos esse, cæterum Sicimatas Sidonios appellari : denuo rogavit, an Judæi essent? Negantibus illis, dixit he quæ illi peterent, Judæis concessisse. Templum porro Garizinium, refugium erat eorum qui patrias leges violarent. Nam si quis immundis cibis usus esset, aut alioqui a more majorum recessisset, ad Sicimitas se recipiebat, Pontifice Joado mortuo, Onias filius ejus pontificatum inivit.

ἱερὸν εἰς καταφύγιον τῶν παρανομοῦντων ἐγένετο· αἰτίαν ἐγένετο, παρὰ τοὺς Σικιμίτας κατέφυγε. Τοῦ αὐτοῦ τὴν ἀρχιερωσύνην παρελάθη.

XVI. Post Alexandri porro obitum, ejus impe-

Varie lectiones et notæ.

(25) Θανάτος δὲ Ἀλεξάνδρου. Hanc post Alexandri obitum provinciarum direptionem ex Satyri, veteri scriptore, ut et Ptolemaeorum genealogiam, attigit præ cæteris Eudocia Augusta, Diogenis Romani imp. uxor, in Ioniis, ex quibus, quia inedita, haud ingratum forte lectori videbitur, si

qualiacunque sunt hoc loco describantur (a). Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν τῶν Πτολεμαίων προσήγοριαν κατηγήσασθαι, φέρεται καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς τοῦ γένους αὐτῶν καταγωγὴν τε καὶ διαδοχὴν παρεκθατικώτερον πῶς διεξέλωμεν· Ἡρακλείδαι γὰρ καὶ αὐτοὶ· Σάτυρος τοῦ τῶν Ἀλεξανδρῶν δῆμου ἐστορῶν, ἀρξάμενος

(a) Nonnulli differunt ab editis Villoisoni *Anecdol. Gr. I. 366.*

ritum in partes quatuor est distractum : ac Asia potius Antigonus, reliquis partibus ii quorum supra facta est mentio. Qui cum inter sese dissiderent, et bella continua existebant, et urbes vexabantur. Ptolemæus autem Lægas, qui et Servator vocabatur, longe aliter quam pro cognomento suo tractavit Syriam, et Hierosolyma dolo occupavit. Nam urbem, per speciem sacrificandi Sabbato ingressus, sine labore domuit : Judæis voluntatem ejus ignorantibus, et propter Sabbatum non resistentibus. Gente autem ad hunc modum subacta, acerbissime imperavit, et multos captivos in Ægyptum abduxit. Inter Samaritanos porro et Hierosolymitanos contentiones fuere, cum utriusque sui templi sanctitatem celebrarent, in 199 que victimas immolari oportere dicerent. Ptolemæo, quadragesimo Ægyptiaci regni anno defuncto, filius Philadelphus successit. Qui operam dedit, ut Scripturæ Hebraicæ in linguam Græcam transferrentur : et Hierosolymitas qui in Ægypto serviebant, liberavit. Nam cum in libris conquirendis multum studii poneret : Demetrium Phalereum bibliothecæ præposuit. Qui aliquando a rege interrogatus, quot librorum millia comparasset ? circiter xx respondit esse jam collecta. Esse autem apud Hebræos etiam libros de illorum

Ἀρχῆς ἢ ἐκεῖνου βασιλεία διήρητο, καὶ τῆ; μὲν Ἀσίας Ἀντίγονος ἤρξε, τῶν δὲ λοιπῶν οἱ προγεγραμμένοι (26). Τοῦτων δὲ πρὸς ἀλλήλους στασιαζόντων, πόλεμος τὴν συνεχεῖς ἦσαν, καὶ ἐκαστοῦτο εἰ πόλεις. Ὁ δὲ Πτολεμαῖος ὁ Λάγος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεύων, ὃς καὶ Σωτήρ ἐχρημάτιζε, τῆ; τὴν Συρίαν τάναντία τῆ; ἐπικλήσει αὐτοῦ γέγονε, καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα δόλω κτετέσχεν. Εἰσελθὼν γὰρ εἰς τὴν πόλιν Σαββάτω ὡς θύσων, ἀπόνως ταύτης ἐκράτησεν. Οἱ γὰρ Ἰουδαῖοι μὴ τὴν διανοίαν εἰδότες αὐτοῦ, καὶ διὰ τὴν ἡμέραν ἐν ἀργίᾳ ὄντες οὐκ ἀντέστησαν κρατήσας δ' οὕτω τοῦ ἔθνους, κικρότατα ἤρχε, καὶ πολλοὺς λαβὼν ἰμμυαλῶτους εἰς Αἴγυπτον ἀπήγαγε, καὶ κατέκτισε. Τοῖς δ' ἐν Ἱερουσόλυμοις στάσεις πρὸς τοὺς Σαμαρείτας ἐγένοντο, τῶν μὲν Ἱερουσολυμιτῶν τὸ παρ' αὐτοῖς ἱερὸν καλούστων ἄγιον, καὶ τῆ; θυσίας ἐν αὐτῷ γενέσθαι δεῖν λεγόντων, τῶν δὲ Σιμιτιῶν τὸν ἐν τῷ Γαριζὶν ὄρει σεμνυόντων ναῖον. Τεσσαράκοντα δ' ἔτη τοῦ Λάγου Πτολεμαίου βασιλεύσαντος τῆς Αἰγύπτου, καὶ τελευτήσαντος, ὁ παῖς αὐτοῦ Πτολεμαῖος ὁ Φιλᾶδελφος διεδέξατο τὴν ἀρχήν, ὃς τὰς τὴν Γραφὰς τὰς Ἑβραϊκὰς (27) ἐκ τῆ; πατρῆου γλώττης εἰς Ἑλλάδα μεταβληθῆναι διάλεκτον ἐσπευσε, καὶ τοὺς δουλεύοντας ἐν Αἰγύπτῳ τῶν Ἱερουσολυμιτῶν ἠλευθέρωσε. Συλλογὴν γὰρ βιβλίων ποιήσασθαι βουληθεὶς, καὶ περὶ ταύτην φιλοτιμού-

Variae lectiones et notæ.

ἀπὸ τοῦ Φιλοπάτορος τοῦ καὶ Πτολεμαίου προσαγορευθέντος, τοῦτου μηνύει Διονύσιον ἀρχηγέτην γεγονέναι. Λέγει οὖν ὁ Σέπυρος οὕτως· Διονύσου καὶ Ἀλθαίας τῆ; θεοῦ γεινηθῆσαι Δηϊάνειραν. Τῆς δὲ καὶ Ἡρακλέους τοῦ Διὸς Ὑάλων· τοῦ δὲ Ἀριστομάχων· τοῦ δὲ Τήμενον· τοῦ δὲ Χριστόν· τοῦ δὲ Μάρωνα· τοῦ δὲ Θεστίου· τοῦ δὲ Ἀκοόν· τοῦ δὲ Ἀριστομήδων· τοῦ δὲ Καρανόν· τοῦ δὲ Κοινόν· τοῦ δὲ Τυρίμμαν· τοῦ δὲ Περδίκκων· τοῦ δὲ Φλιππον· τοῦ δὲ Ἀέροπον· τοῦ δὲ Ἀλεκτάν· τοῦ δὲ Ἀμύνταν· τοῦ δὲ Βίκρον· τοῦ δὲ Μελέαγρον· τοῦ δὲ Ἀλσινόην· τῆς δὲ καὶ Λάγου Πτολεμαίου καὶ Σωτήρα· τοῦ δὲ καὶ Βερωνίκης· Πτολεμαίου τὸν Φιλᾶδέλφον· τοῦ δὲ καὶ Ἀρσινόης· Πτολεμαίου τὸν Εὐεργέτην· τοῦ δὲ καὶ Βερωνίκης τῆς Μέγα τὸν ἐν Κυρήνης βασιλεύσαντος Πτολεμαίου τὸν Φιλᾶδέλφον. Ἡ μὲν οὖν πρὸς Διόνυσον τοῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βασιλεύσαι συγγένεια οὕτω περιέχει. Ἡ δὲ τῆ; Πτολεμαίου βασιλείας ἀρχὴ τοιοῦτοτρόπως τὴν πρόφασιν ἔσχε. Μετὰ Δάρειον ἐβασίλευσεν Ἀρταβάνης μῆνας ἑπτὰ. Μετὰ δὲ Ἀρταβάνην ἐβασίλευσεν Ἀρταξέρξης ὁ Μακρόχειρ ἔτος τεσσαράκιστον πρῶτον· ἐφ' οὗ Σοφοκλῆς, καὶ Ἡρακλείτος, καὶ Ἀναξαγόρας, καὶ Πυθαγόρας, καὶ Θουκυδίδης, καὶ Εὐριπίδης, καὶ Ἡρόδοτος, καὶ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ Διογένης, καὶ Ζήνων, καὶ Φερεκύδης, καὶ Ἀρίσταρχος, καὶ Ἰπποκράτης, καὶ Παρμενίδης, καὶ Πλάτων, καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ Δημοσθένης κατὰ τινας ἐγνωρίζοντο. καὶ Σωκράτης ὁ φαύλισα; τοὺς νόμους τῶν Ἑλλήνων, θανατοῦται, τὸ κώνειον πῶν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ. Μετὰ δὲ Ἀρταξέρξην ἐβασίλευσεν ἄλλος Ἀρταξέρξης, καὶ οἱ καλέσθη; ἔσω; Δαρείου Ἀλάμου· ὃν Ἀλεξάνδρου, ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς ἔκτον ἄγων ἔτος τῆς βασιλείας χειρωσάμενος, καθείλεν τὴν Ἠέρωον βασιλείαν διαρκέσαν ἀπὸ Κύρου μέχρι Δαρείου ἔτη σλ'. Τῆς δὲ τῶν Μακεδόνων βασιλείας κατασχούσης ἀπὸ Κραναοῦ ἕως Ἀλεξάνδρου ἔτη φα;. καὶ τοῦτου τελευτήσαντος; ἐν Βαβυλῶνι, διαίρουται τὴν βασιλείαν οἱ παῖδες αὐτοῦ καὶ μεγιστάνες· τῆς μὲν Μακεδονίας Φίλιππος ἐβασίλευσε, τῆς δὲ Ἀσίας πάσης Ἀντίγονος ἐκράτ-

σε. Τῆς δὲ Συρίας καὶ Βαβυλωνίας καὶ Παλαιστίνης Σέλευκος ἐβασίλευσεν ὁ Νικάνωρ. Ὅς καὶ πόλεις κτίσας δύο εἰ; τὰ μέρη Κιλικίας, καὶ ἄλλην ἐν Συρίᾳ τὴν μὲν Σελευκίαν ὠνόμασε· τὴν δὲ Ἀντιόχειαν, τὴν δὲ Λαοδικίαν εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα, καὶ τοῦ αὐτοῦ υἱοῦ Ἀντιόχου, καὶ τῆς θυγατρὸς Λαοδικίας. Καὶ οἱ μὲν τῆ; Συρίας βασιλεύσαντες μετὰ Ἀλέξανδρον, οὕτω εἰσι, μετὰ Σέλευκον τὸν Νικάνωρα, Ἀντίοχος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ ἐπικλήθη; Σωτήρ, Ἀντίοχος ὁ Νόθος, Σέλευκος ὁ Καλλιπικός, Ἀλέξανδρος, Ἀντίοχος, Σέλευκος ὁ Φιλοπάτωρ, Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανής, Ἀντίοχος ὁ Εὐπάτωρ, Δημήτριος, Σέλευκος, Ἀλέξανδρος ὁ τοῦ Βαλᾶ, Δημήτριος ὁ Νικάνωρ, Ἀντίοχος, Τρύφων, Πτολεμαῖος, Ἀντίοχος ὁ Σιδήτης, Δημήτριος, Ἀντίοχος ὁ Γρυπῶς, Ἀντίοχος ὁ Κυζικηνός, Σέλευκος ὁ τοῦ Γρυπῶς, ἐφ' οὗ ἡ Ἀντιόχεια ὑπὸ Ῥωμαίων ἦλω, καὶ ἡ τῆς Συρίας ἀρχὴ κατελύθη, διαρκέσασα ἔτη σν'. Τῆς δὲ Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ἐβασίλευσεν ὁ Λάγος, καὶ οἱ καυέξης Πτολεμαῖοι; ἔσω; Κλεοπάτρας θυγατρὸς Διονύσου· οἱ δὲ τῆ; Αἰγύπτου βασιλεύσαντες μετὰ Ἀλέξανδρον εἰσιν οἱ δὲ Πτολεμαῖοι; ὁ Λάγος, ἐφ' οὗ Μένανδρος ὁ Κωμωδοποιῆ; ἐγνωρίζετο, καὶ Θεόφραστος ὁ Φιλόσοφος Πτολεμαῖος ὁ Φιλᾶδέλφος, ἐφ' οὗ οἱ, ἐβδομήκοντα Ἑβραίων σοφοὶ τὸν νόμον ἐρμήνευσαν· Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης, Πτολεμαῖος ὁ Φιλᾶδέλφος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, Πτολεμαῖος ὁ Φίλο ἀτωρ, Πτολεμαῖος ὁ Ἐπιφανής, Πτολεμαῖος ὁ Φιλομήτωρ, Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης, Πτολεμαῖος ὁ Σωτήρ, Πτολεμαῖος ὁ Ἀλέξανδρος, Πτολεμαῖος ὁ ἀδελφός αὐτοῦ, Πτολεμαῖος ὁ Διόνυσος, Κλεοπάτρα ἡ τοῦτου θυγάτηρ, ἦν Ἀγροστός ἀνελὼν ἐν ἔτει κθ' τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ἐκράτησε τῆς Αἰγύπτου, καθέλων τὴν βασιλείαν τῶν Πτολεμαίων διαρκέσαν ἔτη σ'.

(26) Τῶν δὲ λοιπῶν οἱ προγεγραμμένοι. Scilicet Seleucus, Ptolemæus, Antigonus, Antipater, Aridaeus, Perdikkas, de quibus supra egit. W.

(27) Ἐπεὶ ἐκείνη. Sic quod ms. Wolfius vertit ac reposuimus xx ut est in textu Græco.

μνος, τὴν Φαληρέα Δημήτριον ἐπὶ τῶν βεβλιωθηκῶν εἶχε. Καὶ ποτε τοῦ Πτολεμαίου τὸν Δημήτριον ἐρω-
 τίσαντος, πόσας ἦδη ἔχει μυριάδας βιβλίων; Περὶ
 αἰκῶν (28) εἶπεν εἶναι τὰ συνειλεγμένα ἐκεῖνο·
 εἶναι δὲ καὶ παρ' Ἑβραίοις τῶν παρ' αὐτοῖς νομί-
 μων συγγράμματα σπουδῆς ἀξία, καὶ δεῖν καὶ ταῦτα
 κησασθαι. Γράφει τοίνυν ὁ βασιλεὺς περὶ τούτων.
 Ἀρισταῖος δὲ φίλος τυγχάνων, *Τούτος τῶν Ἰουδαίων
 νόμους*, εἶπεν, *οὐ μεταγράψαι μόνον, ἀλλὰ καὶ
 μεθερμηνεύσαι διειρηκότες, πῶς ἂν τοῦτο δια-
 κριζόμεθα, πολλῶν Ἰουδαίων ἐν τῇ σῆ βασι-
 λείᾳ δουλῶν ὄντων; Ἀπόλυσον οὖν αὐτοὺς, βα-
 σιλεῦ, τῆς δουλείας, καὶ οὕτω πρόθυμον τὸ ἔθνος
 ποιήσεις εἰς τὸ τὰς γραφὰς καὶ μεταγράψασθαι
 καὶ μεθερμηνεύσαι.* Ὁ γοῦν βασιλεὺς, τῷ λόγῳ τοῦ
 Ἀρισταίου πεισθεὶς, ἐκέλευσε πάντας τοὺς ἐν Αἰγύ-
 πτῳ δουλεύοντας Ἰουδαίους ἐλευθέρους ἀπολυθῆναι,
 πριάμενον ἕκαστος ἐκ τῶν δεσποτῶν αὐτῶν δραχμῶν
 ἑκατὸν εἰκοσι. Τὸ δὲ τῶν ἐλευθερωθέντων πλῆθος
 εἰς μυριάδας ἠριθμητο ὑπὲρ δέκα. Τὰ δὲ ὑπὲρ τιμῆ-
 ματος αὐτῶν δοθέντα τετρακόσια καὶ ἐξήκοντα γε-
 γόναι τάλαντα. Γράφει γοῦν Πτολεμαῖος πρὸς
 Ἐλεάζαρ τὸν ἀρχιερέα (τελευτήσαντος γάρ τοῦ
 ἀρχιερέως Ὀνίου, ὁ παῖς αὐτοῦ Σίμων αὐτὸν δι-
 εδέξατο, δε καὶ δίκαιος ἐπεκέκλητο. Τούτου δὲ ὁ-
 νόμος ἐπὶ νηπίρ υἱῷ Ὀνίᾳ καλουμένῳ, ὁ τοῦ Σί-
 μωνος ἀδελφός Ἐλεάζαρ τὴν ἀρχιερωσύνην εἶχε)
 τοῦτο τοίνυν ὁ Πτολεμαῖος; ἐπέστειλε, τὴν τε τῶν
 δουλεύοντων Ἰουδαίων ἐλευθερίαν καταγγέλλων, καὶ
 τὴν εἰς τὸ ἔθνος διάθεσιν. Καὶ ἀξίων τοὺς τε νόμους
 αὐτοῦ; πεμφθῆναι, καὶ ἀνδρα; ἐξ ἀφ' ἐκάστη; φυ-
 λῆ; τὴν τε πάτριον ἠρακημένους διάλεκτον εἰς ἀκρι-
 βειαν, καὶ τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν, ἵνα παρ' ἐκείνων
 εἰς τὴν Ἑλλάδα γλωττίων μεταβληθεῖεν αἱ παρ' αὐ-
 τοῖ; γραφαί. Ἔστειλε δὲ καὶ εἰς τὸ ἱερὸν ἀναθή-
 ματα, ἀργυρίου τάλαντα ἑκατὸν, φιάλας χρυσᾶς
 εἰκοσι, καὶ ἀργυρᾶ; τριάκοντα, καὶ κρατήρας πέντε,
 καὶ τράπεζαν χρυσήν. Ὁ γοῦν Ἐλεάζαρ τὴν ἐπι-
 τρολήν τοῦ Πτολεμαίου, καὶ τὰ ἀναθήματα κομισά-
 μενος, ἐπέδεξατο ἀνδρας ἐκ φυλῆ; ἐκάστη; ἐξ, καὶ
 πίπομφε, φέροντας καὶ τὴν νόμον. Ὡν εἰς Ἀλεξάν-

legibus et institutis non contemnendos, eos quo-
 que comparandos esse. Reg. eam rem per litteras
 petituro, Aristæus regis amicus: Cum, inquit,
 Judæorum leges non modo transcribere, sed etiam
 interpretari staturimus, quo pacto id consequemur,
 cum multi Judæi in regno tuo serriant? Eos igitur
 libertate donatos rex dimittito, ut gen'em alacrio-
 rem reddas ad scripturas et transcribendas, et inter-
 pretandas. Hoc consilium secutus rex, omnes Ju-
 dæos in Ægypto servientes missos fieri jubet, sin-
 gulos a dominis suis drachmis centenis vicenis
 mercatus. Manumissorum multitudo supra centena
 millia numerata est. Pretium redemptionis eorum
 talenta cccc et lx confecit. Ptolemæus igitur ad
 Eleazarum pontificem scribit (nam Oniæ defuncto
 filius Simon, cognomento Justus, successerat. Eo
 mortuo, infante filio Onia relicto, Simonis frater
 Eleazarus sacerdotium obtinebat) eique et servien-
 tium Judæorum manumissionem, et suam erga popu-
 lum voluntatem significat: petitque et ipsas leges
 sibi mitti, et viros senos e qualibet tribu, tum patriæ
 tum Græcæ linguæ peritissimos, à quibus scripta illo-
 tum in linguam Græcam converterentur. Misit et in
 templum donaria talentorum argenti c, phialas au-
 reas xx, argenteas xxx, crateras v, et mensam auræ ani.
 Eleazarus autem litteris et donariis Ptolemæi accep-
 ptis, e qualibet tribu viros senos delectos ablegavit,
 legem secum portantes. Qui cum Alexandriam per-
 venissent, et legem regi aureis litteris in membra-
 nis descriptam, una cum missis a pontifice mune-
 ribus, attulissent: rex magnopere lætatus, viros
 humaniter exceptos suæ mensæ adhibuit, 200 et
 terna eis talenta distribuit, diversoriis amœnissi-
 mis assignatis. Deinde a Demetrio in unam tran-
 quillam domum omnes sunt deducti, hortante, ut
 operi instarent. Hi pro virili accuratoque studio
 conversionem absolvunt. Qua intra dies lxxii per-
 fecta, exscripta et recitata, rex et voluntati suæ
 satis esse factum est gavius, et legislatoris inge-
 nium et sapientiam supra modum est admiratus.
 Sed illud ei scrupulum injiciebat, quod nemo vel

Varie lectiones et notæ.

(28) Ὅς δὲ τὰς γραφὰς τὰς Ἑβραϊκάς, etc. In
 his sacris Libris a LXX conversis, Danielis librum
 Visionum existisse fingunt Græci, de quo sequen-
 tia ex codice ms. Bibliothecæ Regiæ exscripsimus.
 Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου ὑπ-
 ἤρχε βασιλ. ὑσας; ἐτη λη', ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ. Οὕτος,
 Ἑβραίους καταδουλωσάμενος, εἰς τὴν Ἑλληνίδα
 μεταβαλεῖν ἠνάγκαζε φωνὴν ἐκ τῆς Ἑβραϊτικῆς πά-
 σας τὰς θείας Γραφὰς, καὶ ποιούντες τὴν ἐρμηνείαν
 ἀνδρας ὄ' ἐν σοφίᾳ παρά τοῖ; Ἑβραίοις ἐπανοόμε-
 νοι. Ἐν τούτοις ἀπασιν ἦν καὶ ἡ βίβλος ἦδε Δανιήλ
 τοῦ προφήτου ὀπτασιῶν, ὑπάρχουσα ββββ; θαυμα-
 στή καὶ ἔγκριτος; τὰ ἐπερχόμενα ἀναγγέλουσα
 μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, κατὰ τύχην τῶν
 συμβαινόντων αἰθερίων τεράτων. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέ-
 ραις Κώνστα τοῦ βασιλέως; Κωνσταντινουπόλεως,
 ἰγγόνου δὲ Ἡρακλείου, Μααθίας ὁ τῶν Ἀράδων
 ἀρχι; δς, μετὰ δυνάμει; πλειστη; ἐξελθὼν, κατήλθε
 μέχρι καὶ τῆς Ῥόδου, τὴν γῆν τῶν Ῥωμαίων λη-
 ζων, δε καὶ ταύτην κατέστρεψε, καὶ πᾶσαν τὴν παρ-

αἶταν ταύτης ἐλεηλάτει. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ταῦτα
 ἀκούσας, λαθὼν συναβρόσας, ἤλθεν εἰς Φοῖνικα, πρὸς
 τοῦτον τὴν Μααθίαν ἀντιπαράταξασθαι, καὶ πόλεμον
 συνάψας, ἠττώνται Ῥωμαῖοι. Ὁ δὲ αὐτὸς Κώνστας
 μόλις διασωθεὶς; ὑπέστρεφεν ἐν τῇ πόλει μετ' αἰσχύ-
 νης. Ὁ δὲ Μααθίας ἐπαρθεὶς τῇ νίκῃ ἐπήρθη, κατε-
 δειξίσας τὴν περίχωρον μέχρι καὶ αὐτῆ; τῆ; Κων-
 σταντινουπόλεως; δε, καὶ τὴν βίβλον ταύτην ἐντυ-
 χῶν, καὶ τὰ γεγραμμένα θαυμάζας, δοῦς τοῖ; Ἀρα-
 ψιν μετέφρασε τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ, μελίσσαν ἐν τούτοις
 μέχρι καὶ τὴν σήμερον· ἐν δὲ τῷ ς, ψγγ' (Chr. 1145)
 εἶτε ἐντυχῶν, τῆ; δὲ Ἀλέξιδος τις ἀπὸ Βυζαντιῶν
 δοῦλο; ἀιχημητὸς ὑπάρχων βασιλεῦσαι Ἀράδων τὰς
 γραφὰς καὶ τὴν διάλεκτον ἀμφω γινώσκων, καὶ τὴν
 διήγησιν ἀναγνοῦς, ἐπόθησε τοῦ φράσαι ταύτην Ῥω-
 μαίαν, καθὼς ὑπόκειται, συμμαρτυροῦντα καὶ συμ-
 φωνοῦντα αἰγλῶν τῶν Ἀράδων περὶ τὴν γλῶσ-
 σαν, δε καὶ εὐχῆσε τοῦ δωρηθῆναι αὐτῷ παρὰ Θεοῦ
 προθυμίας τοῦ εἰς τέλος ταύτην ἐξάγειν, etc.

historicorum vel sapientum ejus meminisset. Cui^A Demetrius dixit, neminem fuisse ausum legum illarum descriptionem suscipere, eo quod divinæ sint, et nonnullos temerarii conatus pœnas dedisse divinitus irrogatas. Nam Theopompum eas descripturum, errore mentis ultra dies triginta fuisse affectum : cujus amentia causa cognita, per intervalla morbi placasse Deum : ac somnio monitum, illius mali causam esse curiosam rerum divinarum tractationem, et profanis hominibus eas invulgandi studium, omisso eo opere, ad sanam mentem reversum esse. Theodecten quoque poetam tragicum in fabulâ quadam sacrarum litterarum mentionem facturum, ex oculbrum dolore cœcaturum : cau-aque cognita, exorato Deo, visum recepisse. Rex libros acceptos adoravit : et viros munificentissime donatos, donariis templo, et pulcherrimis muneribus pontifici missis, Hierosolyma remisit. Ac Hebraicas scripturas hoc modo fuisse conversas Josephus tradit. Alii vero auciores sunt interpretes non uno in loco congregatos conversioni vacasse, sed binos fuisse distributos, et in peculiaribus conclavibus suo munere functos, finitaque interpretatione convenisse ; et singulorum scripturam collatione facta cum cæteris, neque sententis neque verbis discrepantem, per omnia consensisse. Ac interpretationis ratio sub Ptolemæo Philadelpho sive hæc, sive illa fuit.

τραγωδιῶν ποιητῆς, θέλων ἐν τινὶ δράματι τῶν ἐν τῇ ἱερᾷ βίβλῳ γεγραμμένων μνησθῆναι, ἀλγήσας τὰ ὄμματα ἐπὶ κρήνην· καὶ τὸ αἶμα γνοῦς, ἀπὸ πλάγῃ τῆς συμφορᾶς, δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ. Λαβὼν οὖν τὰ βιβλίου τοῦ βασιλέως, καὶ προσκυνήσας αὐταῖς, καὶ δωρησάμενος τοῖς ἀνδράσι φιλοτιμίματα, καὶ ἀν. θ. ἡματα στεῖλας ἐν τῷ ναῷ, καὶ δῶρα κάλλιστα τῷ ἀρχιερεὶ, ἐπαυλάσειν ἀπέθηκεν εἰς Ἱερουσαλήμ. Οὕτω μὲν τὴν ἔρμηνειαν τῶν Ἑβραϊκῶν Γραφῶν γενέσθαι ἱστορήσεν ὁ Ἰώσηπος· ἕτεροι δὲ μὴ ὁμοῦ συνέλθοντας φασι τοὺς ἔρμηνεις τῶν Γραφῶν ποιήσασθαι τὴν παράφρασιν, ἀλλ' ἀνὰ δύο διαιρεθῆναι αὐτούς, καὶ ἐν ἰδιαζούσαις διαίταις ὄντας ἐκθέσθαι τὴν ἔρμηνειαν· καὶ μετὰ τὸ τέλος ὁμοῦ συνελθεῖν, καὶ τὰ ἐκάστων συγγραφεῖς, παραβληθεῖσας ἀλλήλαις, εὐρεθῆναι μήτε κατὰ νοῦν, μήτε μὴν κατὰ λέξεις διαφωνούσας, ἀλλὰ συμφώνους ἐν ἅπασιν. Ἡ μὲν οὖν ἔρμηνεια ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου οὕτως ἦ ἐκείνως ἐγένετο.

XVII. Judæi autem Antiocho Magno Asiæ impetrante, et cum Eupatore Ptolemæo et ejus filio Ptolemæo Epiphane bellum gerente, graviter sunt afflicti, seque cum Antiocho victore conjunxerunt. Sed cum Ptolemæus Epiphanes 201 post patris obitum, ingentibus copiis in Cœlesyriam missis, multas urbes subegisset, bello urgente partes illius secuti, ad Antiocham rursus victorem ultro transferunt, eique amicitia inita in urbem recepto adjumento fuerunt ad Ptolemæi præsidium in arce obsidendum. Deinde pace et affinitate Antiochus cum Ptolemæo juncta, filiam ei Cleopatram despondet, doti data Cœlesyria, Phœnicia, Judæa et Samaria. Hæc Onia pontifice acciderunt : nam Eleazar defuncto successit patruus Manasses, post quem pontificatus in Oniam esse collatus, Simonis Justi filium. Simoa porro Eleazari frater fuit,

ἄδριανα παραγενομένων, καὶ τῷ βασιλεὶ τὰς τε διωκτέρας χρυσοῖς γράμμασι τὸν νόμον ἐχούσας ἐγγεγραμμένον, καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως αὐτῷ σταλάντα δῶρα προσηκομιχέτων, ὁ βασιλεὺς ἤσθη διαφερόντως, καὶ ἠσπάσατο τοὺς ἄνδρας, καὶ συνεισιτάθη αὐταῖς, καὶ ἀνὰ τρία δέδωκε τέλαντα, καὶ καταλύσεις αὐτοῖς ἤτοιμασε καλλίστας· εἶτα παραλαβὼν αὐτούς ὁ Δημήτριος, καὶ εἰς ἓνα οἶκον ἀπαγαγὼν ἤρεμον, ἔργου ἔχεσθαι παρεκάλει. Οἱ δὲ ὡς ἐνὶ φιλοτιμίᾳ ἀκριβῆ τὴν ἔρμηνειαν ἐτίθεντο. Τοῦ δ' ἔργου ἐν ἑβδομηκοντα καὶ δύο ἡμέραις τετελεσμένου, καὶ τῶν μεταγραφέντων ἀναγνωσθέντων τῇ βασιλεὶ, ἐκείνους καὶ ἔχαιρεν, ὅτι εἰς ἔργον αὐτοῦ προήχθη τὸ βούλημα, καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ νομοθέτου καὶ τὴν σοφίαν υπερβαύμαζε· καὶ ἠτόρει, πῶς οὐδεὶς οὐτε τῶν Ἰσραηλιτικῶν οὐτε τῶν ἄλλων σοφῶν αὐτῆς ἐπεμνήσθη. Ἔφη δὲ αὐτῷ ὁ Δημήτριος μηδένα τολμῆσαι τῆς τῶν νόμων τούτων ἀναγραφῆς ἀφασθαι, διὰ τὸ θεῖον αὐτὴν εἶναι· καὶ ὅτι τινὲς ἐγγειρήσαντες τούτοις, ἐβλάδην ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ. Θεόπεμπτες γὰρ, βουληθεὶς περὶ τούτων συγγραφῆσθαι, ἐβλάδην τὰς φράσας ἐπ' ἡμέραις πλείους τῶν τριάκοντα· καὶ συνεὶς ὄντων αὐτῷ ἡ παραφροσύνη ἐγένετο, ἐν τοῖς διαλειμμασιν ἐξήλασκατο τὸν Θεόν. Ὅναρ τε εἶδεν, ὡς αὐτῷ τὸ πάθος συμβέδθηκε, περιεργασόμενος τὰ θεῖα, καὶ εἰς κοινούς ἀνθρώπους ἐκφέρειν ταῦτα θελήσωντι. Ἀποχόμενος οὖν τοῦ ἔργου, κατέστη τὸν νοῦν. Ἀλλὰ καὶ θεῖοςδεκτος, εἶπεν, ὁ τῶν βασιλευμένων τῆς Ἀσίας, καὶ μαχομένου πρὸς τὸν Εὐπάτορα Πτολεμαῖον, καὶ πρὸς τὸν ἐκείνου υἱὸν τὸν Ἐπιφανῆ Πτολεμαῖον, σφοδρῶς ἐκακώθησεν. Νικήσας δὲ ὁ Ἀντίοχος, τὴν Ἰουδαίαν προσάγειται. Τοῦ δ' Ἐπιφανοῦς Πτολεμαίου μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Κολίην Συρίαν μεγάλην στείλαντος δύναμιν, καὶ πολλὰς λαβόντος πόλεις, καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος πολεμούμενον προσέθετο τῷ Ἐπιφανεὶ. Αὐθις δὲ τοῦ Ἀντιόχου κησάντος, ἐκυσίως Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτὸν μετετέθησαν, καὶ εἰς τὴν πόλιν αὐτὸν εἰσεδέξαντο, καὶ τοὺς ἐν τῇ ἀκροπόλει φυλάσσοντας τοῦ Πτολεμαίου στρατιώτας πολιορκούντες συνεμάχησαν. Κάντεῦθεν φλίον αὐτῷ τὸ ἔθνος ἐγένετο. Εἶτα σπένδεται μὲν τῷ Πτολεμαίῳ Ἐπιφανοῦς, καὶ κήρυξ· τίθηται πρὸς αὐτὸν, τὴν θυγατέρα δούς αὐτῷ Κλεοπάτραν· καὶ εἰς φερνὴν παρ-

Varia lectiones et notæ.

(20) Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου. Cujus res gestas, et pugnam cum Galatis ab eo commissam, cum ejus

equitatum cum elephantis profligarunt, ut est in Ionis ins. Eudociæ Augustæ, et apud Suidam

τοσι τὴν τε Κοίλην Συρίαν, καὶ Φοινίκην, καὶ Ἰουδαίαν, ἀλλὰ μὴν καὶ Σαμαρείαν. Ταῦτα δὲ συνέθηται ἄρχιερέως Ὀνίου. Τὴν γὰρ Ἐλεάζαρ θανόντα ἰβελος αὐτοῦ διεδέξατο Μανασσῆς. Μεθ' οὗ τῆς ἀρχιερωσύνης Ὀνίας ἤξιστο. Σίμωνος δὲ υἱὸς τοῦ δικαίου. Σίμων δὲ τοῦ Ἐλεάζαρ ἦν ἀδελφός, ὡς ἰστέρηται. Ὁ γοῦν εἰρημίνος Ὀνίας, διὰ φιλοχρηματίαν καὶ διανοίας ἀσθένειαν μὴ δοῦς τῷ Πτολεμαίῳ τὸν δεσμὸν τὸν ἐτήσιον, ἦν οἱ πρὸς αὐτοῦ τοῖς βασιλευσίν ἐδασμαφόρου, ἠρέθισεν αὐτὸν εἰς ὀργὴν ἰλίμψας, ὃν ὁ Πτολεμαῖος, ἡσπίσει κακῶς διαθήσειν καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴν πόλιν. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἠτιώμενος χρημάτων ἀδυσώπητος ἦν. Ἰωσήφ δὲ υἱὸς Ταβίου, τοῦ δ' ἀρχιερέως ἀδελφίδους, ἠρώτησε τὸν θεῖον, εἰ δίδωσιν αὐτῷ πρὸς τὸν Πτολεμαῖον πρεσβύται. Τοῦ δὲ ἐπιτρέψαντος, τὸν ἐκ τοῦ Πτολεμαίου σταλέντα ξενίζει φιλοτιμίᾳ καὶ δωρεῶς αὐτῷ πολυτελεῖς παρασχών, προϊεμψεν. Ἐγεσθαι καὶ αὐτὸς ὑποσχόμενος. Καὶ ὁ μὲν ἐπατήθη πρὸς Πτολεμαῖον τὰ γεγνότα μηνῶν, καὶ τὴν τοῦ Ἰωσήφ χρησιμότητα διηγούμενος, καὶ λέγων τὸν ἀνδρα ἀφιξοῦσθαι πρεσβευσόμενον, καὶ πολλὰ τούτου πρὸς τὴν βασιλέα καὶ τὴν βασιλισσαν διεξίων ἐγκώμια. Ὁ δὲ Ἰωσήφ παρασκευασάμενος μετὰ ταῦτα εἰς Ἀλεξάνδρειαν παραγέγονεν. Ἀκούσας δὲ ἐν Μέμφει τὸν Πτολεμαῖον εἶναι, ἀπῆγε ὑπαντήσων αὐτῷ. Ἐτυχε δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ὄχηματος μετὰ τῆς γυναίκης καθεζόμενος· παρῆν δὲ καὶ ἔκαστος αὐτοῦ Ἰωσήφ ξενισθεὶς. Ὁς ἰδὼν αὐτὸν, Οὗτος, εἶπε τῷ βασιλεῖ, περὶ οὗ σοι ἀπήγγελα, ὡς ἀγαθὸς ἔστι καὶ φιλότιμος νεανίας. Καὶ ὁ Πτολεμαῖος, ἀκούσας, πρῶτος τε αὐτὸν προσηγόρευσε, καὶ ἀναβῆναι ἐπὶ τὸ ὄχημα παρεκάλεισεν. Αἰτιωμένου δὲ τὴν ἀρχιερέα τοῦ βασιλέως, Συγγίωσσε, ἔλαγε, διὰ τὸ γῆρας αὐτῷ. Τοῖς τε γὰρ πρεσβύταις καὶ τοῖς νεοῖσι ὁμοία ἔστιν ἡ διάνοια· ἡμεῖς δὲ σοι οἱ νέοι πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν καταθήσομεν. Ἐκ τούτων ἐπὶ πλέον ἢ πρὸς αὐτὸν ἐπίδωκε τὸν βασιλέως δέδωκε. Γενομένου δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοῦ βασιλέως, ἰδόντες οἱ πρῶτοι τῆς Συρίας (ἔτυχον γὰρ ἰδόντες, ἵνα τὰ τέλη τῶν πόλεων ἐξωνθῶνται, κατ' ἔτος τοῦ βασιλέως ταῦτα τοῖς τῶν πόλεων κειράσκοντες δυναταίς) τὸν Ἰωσήφ αὐτῷ συγκαθημένον, ἰδυσχέρινον. Εἰς ὀκτακισχίλια δὲ τάλαντα τὰ τῆς Κοίλης Συρίας τέλη, καὶ τὰ τῆς Φοινίκης, καὶ Ἰουδαίας, καὶ Σαμαρείας ὠνούμενων τῶν ἐν ταῖς πόλεσι δυνατῶν, ὁ Ἰωσήφ διπλάσιον δώσεν ὑπισχεῖτο. Τοῦ δὲ βασιλέως καταναύσαντος, ἐρομένου δὲ, εἰ τοὺς ἐγγυησομένους αὐτὸν ἔχει· Δώσω, εἶπεν, ἀνθρώπους, οἳς οὐκ ἀπισθήσετε. Καὶ, Τίνες οὗτοι; προσερούμενου, Σὲ, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, καὶ τὴν γυναῖκα τὴν σὴν ἐγγυησομένους μοι δίδωμι. Γελάσας δὲ ὁ Πτολεμαῖος, συνεχώρησεν αὐτῷ τῶν φόρων τὴν εἰσπραξίν. Δαδὼν οὖν στρατιώτας ὡς διαχιλίους, εἰς Συρίαν ἐξώρμησε. Γενομένου δ' ἐν Ἀσκάλωνι, ὡς οὐδὲν εἰδίδον αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ προσεβριζον, συλλαβὸν τοὺς πρωτεύοντας ἔκτεινε, καὶ τὰς οὐσίας δημεύσας αὐτῶν, τῷ βασιλεῖ ἐπαμψεν ὡς διαχίλια τάλαντα. Ὁ δὲ, τὰ πεπραγμένα ἐπαινέσας, ἐπίστην αὐτῷ ποιεῖν ὃ τι βούλεται. Τούτο φόβον τοῖς Σύροι, ἐνίθαλε, καὶ ἐδέχοντο προθύμως τὸν Ἰωσήφ, καὶ τοὺς φόρους εἰδίδουν. Κερδίσας δ' ἐκ τούτων πολλὰ, μέγιστα τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ Κλεοπάτρᾳ ἔστειλε δῶρα, καὶ πᾶσι τοῖς περὶ αὐτούς, ὄθεν ἐπὶ ἔτη δύο καὶ

ut est expositum. Is igitur Onias ex avaritia et ingenii imbecillitate non dato tributo annuo, quæ eius decessores regibus pendere soliti fuerant, Ptolemæi contra se iracundiam concitavit, ut misso quodam munitaretur, se et populum et urbem male tractaretur. Cæterum cum pontifex præ amore pecuniæ nihil iis minis moveretur, et Josepho fratris sui Tobie filio petenti concessisset, ut ad Ptolemæum iret : ille regis legatum hospitio magnifice exceptum, et muneribus pretiosis donatum præmisit, se consecuturum pollicitus. Qui ad Ptolemæum reversus, quæ facta sint commemorat, Josephi bonitatem exponit : eumque, multis ejus laudibus apud regem et reginam commemoratis, legatum adfore dicit. Deinde cum Josephus paratis rebus suis Alexandriam venisset, ac Ptolemæum Memphi esse audivisset : obviam illi proficiscitur, una cum uxore in carru sedenti, eo quoque præ sente quæta hospitio acceperat, et regi dicente, eum adolescentem esse, cujus bonitatem et liberalitatem commendasset. Ptolemæus igitur prior Josephum allocutus, currum conscendere jubet, et de pontifice queritur. Josephus vero ætatem excusans, petit ut ei rex veniam det. Nam senes et pueros eadem esse sententia : se vero adolescentes, quidquid deberetur, persoluturos. Hinc magis etiam aucta est regis erga illum benevolentia. Rege Alexandriam reverso, proceres Syriæ (venerant enim ad redimenda vectigalia, quæ potentibus civibus rex quotannis vendere solebat) **202** conspicati Josephum illi assidere, indignati sunt : cumque octies mille circiter talentis vectigalia Cœlesyriæ, Phœnicis, Judææ et Samaris licerentur, Josephus duplum obtulit. Non abnuente rege, sed an sponsores haberet, rogante : respondit se eos prædes daturum, quibus fidem non abrogaturus esset. Pergente interrogare quinam ii essent? *T*, inquit, *rex, uxoremque tuam sponsorem do.* Ac Ptolemæus cum risu exactionem vectigalium illi promittit. Accepit igitur militum circiter duobus millibus, in Syriam contendens, cum Ascalonem venisset, ac a civibus non modo nihil impetraret, sed contumeliis etiam afficeretur : primoribus comprehensis et occisis, eorumque opibus publicatis, regi ad duo millia talentorum mittit : qui actis collaudatis, ei quidquid velit facere permittit. Ea re Syrii terribi, Josepho alacriter suscepto, tributa pependerunt. Unde magno lucro facto, magnis muneribus Ptolemæo, Cleopatras, et alicis eorum omnibus missis, ea felicitate per annos duos et viginti est usus. Cum autem duas uxores duxisset, e priore septem liberos, ex altera fratris sui filia unam duntaxat prolem suscepit, quam hac ratione duxit.

εἰκοσι τῆς εὐτυχίας ταύτης ἀπήλαυσε. Γυναίξι δὲ θυσίαν συνοικίησας, ἐκ μὲν τῆς μᾶς παῖδας ἔσχεν ἑπτά, ἐκ δὲ τῆς λοιπῆς ἓνα (ἦν δ' αὕτη ἀδελφόποιος αὐτοῦ), ἥπερ οὕτως συνώκησε.

XVIII. Cum saltatriculam quamdam deperiret, A atque animi ægritudinem fratri aperuisset; ille se amoris ministrum fore pollicitus, noctu filiam suam ad eum deduxit. Quo sæpius facto, atque amore aucto, arcanoque cognito, fratris filiam matrimonio sibi junxit, ex eaque filium Hyrcanum suscepit. Qui annos tredecim natus, et prudentiam et acrimoniam suam demonstravit. Nam missus a patre cum ccc boum jugis ad prædium quoddam biduum dissitum itinere, excolendum, jugorum loris non acceptis: cum bulbuci hortarentur, ut ea per nuntium a patre peteret, eorum consilio non acquieuit, sed x boum jugis immolatis, carnes inter operarios distribuit, et tergoribus concisis boves alligavit: atque ita opere confecto domum rediit. At pater eam calliditatem admiratus, illum præ cæteris filiis, ægre id ferentibus, et amavit et magni fecit. Nato autem filio Ptolemæo, principes provinciarum illi parentium Alexandriam ibant ad natalitium festum celebrandum. Josephus autem ob ætatem tardus, aliquid ex filiis eo ire jubebat. Cæteris autem recusantibus, Hyrcanus se mittat, sed Alexandrino procuratori scribat, ut aurum sibi det, quo munera comparet. Ille, collaudato filii consilio, procuratori scribit, qui non minus tribus millibus talentum administrabat, ut det filio quantum ei opus sit. Neque vero putabat ultra x talenta petiturum ad munera regi offerenda. Illo, acceptis litteris, Alexandriam eunte, reliqui Josephi liberi paternis amicis scribunt, ut Hyrcanum per insidias a medio tollant. Sed puer reddita procuratori epistola, quot talentis opus esset, rogatus, cum mille petiisset, ac x tantum accepisset, iratus hominem in vincula conjicit. Ptolemæus vero misit ad eum, seque mirari dixit, cur in conspectum suum non venisset, ac paternum procuratorem vinxisset. Illo respondente, se venire noluisset donec munera parasset, ac servum ob contumaciam multasse: risit rex, pueri magnanimitatem admiratus. Enimvero procurator, cum intelligeret opem sibi ferri a nemine, datis mille talentis, vinculis liberatur. Hyrcanus autem c pueros robustissimos et litterarum gnaros talento singulos emit, et totidem virgines tantidem. Aliis igitur dena talenta regi offerentibus, iis vero qui munificentiores esse studebant, vicena non supergressis: Hyrcanus pueros et virgines regi et Cleopatraræ obtulit, quorum quilibet singula talenta afferrent. Regiis porro amicis et ministris multorum talentum munera dedit. Ptolemæus autem puerum admiratus, hortatus est, ut peteret quæ vellet. Is vero non aliud petiit, nisi ut patri et fratribus de se scriberet. Id fecit Ptolemæus, eumque regaliter do-

A IH'. Ὀρχηστρίδος ἠγάσθη τινός, καὶ τῷ ταύτης ἔκαμνεν ἔρωτι. Μηνύει δὲ τὸ πάθος τῷ ἀδελφῷ· ὃ δὲ διακονήσασθαί οἱ πρὸς τὸν ἔρωτα ἐπιγγελλάτο· καὶ νυκτὸς τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀγαγὼν συγκατέκλινε. Καὶ τούτου γενομένου πολλὰκις, ἦρα σφοδρότερον. Τοῦ δὲ ἀδελφοῦ τὸ κεκρυμμένον αὐτῷ φανερώσαντος, συνώκησε τῇ ἀδελφιδῇ, καὶ ἐξ αὐτῆς υἱὸν ἔσχεν, Ἵρχανὸν καλέσας οὗτον. Τρισκαίδεκα δὲ γεγονὸς ἔτων οὗτος, τὴν τε σύνεσιν ἐδείκνυ καὶ τὴν ἐντρέχειαν. Δοῦς γὰρ αὐτῷ ὁ πατήρ ζεύγη βοῶν τριακόσια, ἐξέπειμψεν εἰς χώραν δυσὴν ἡμέραιν ἀπέχουσαν, τὴν γῆν ἐργασόμενον, τοὺς ἱμάντας τῶν ζυγῶν παρακατασχών. Ὁ δὲ, γενόμενος ἐκεῖ, καὶ μὴ ἔχων ἱμάντας, τῶν βοηλατῶν στέλλειν πρὸς τὸν πατέρα τοὺς αἰτήσαντας αὐτοὺς· δεινὴ λεγόντων, τῇ μὲν ἐκείνων συμβουλῇ οὐ προσέσχεν, αὐτὸς δὲ δέκα ζεύγη καταθύσας, τὰ μὲν κρέα τοῖς ἐργάταις δίδειμι, τὰς δὲ δορὰς κατατεμῶν τούτοις προσέθησε τοὺς ζυγοὺς, καὶ οὕτω τὴν ἐργασίαν ποιήσας ἐπανεῆλθυσεν. Ὁ δὲ πατήρ, τὴν ἐπινοίαν αὐτοῦ γνοὺς, καὶ ἐθαύμασεν αὐτὸν καὶ ἠγάπησε, καὶ τῶν δώλων προτίμα υἱῶν· οἱ δὲ ἤχθηοντο. Τῷ δὲ Πτολεμαίῳ γεννηθέντος υἱοῦ, οἱ πρώτοι τῶν ὑπ' αὐτὸν χωρῶν ἐώρταζον τὰ γενέθλια, ἀπίοντες εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἰωσήφ δὲ, τῷ γῆρα δυσκόμιστος (30) γεγονώς, τῶν παίδων ἓνα ἐκεῖ ἀπειθεῖν προετρέπετο. Τῶν δὲ προσκυτέρων παραιτουμένων, ὁ Ἵρχανὸς κατέθετο ἀπειθεῖν, καὶ συνεβούλευσε τῷ πατρὶ μὴ πέμπειν αὐτόθεν δῶρα τῷ βασιλεῖ, ἐπιστεῖλαι δὲ τῷ ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ οἰκονόμῳ παρασχεῖν αὐτῷ χρυσίον, ἵνα δι' αὐτοῦ πρίηται δῶρα. Ὁ δὲ, τὸν υἱὸν ἐπαινέσας τῆς συμβουλῆς, γράφει τῷ οἰκονόμῳ, τῶν ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ χρημάτων οὐκ ἐλαττόνων ὄντων τρισχιλίων ταλάντων, δοῦναι τῷ υἱῷ χρήματα ὅσων ἂν δεηθῇ, ἢ πλείω· μὴ πλείω δέκα ἔσεσθαι ταλάντων τὴν ἐπὶ τῇ δωρεᾷ τοῦ βασιλέως δαπάνην. Λαβὼν οὖν τὴν ἐπιστολὴν Ἵρχανὸς, ἀπῆει πρὸς Ἀλεξάνδρειαν· οἱ δὲ λοιποὶ τοῦ Ἰωσήφ παῖδες γράφουσι τοῖς πατρικοῖς ἑταίροις ἐπιβουλεύσαι τῷ Ἵρχανῷ, καὶ διαφθεῖραι αὐτόν. Γενόμενος δ' ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ, τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πατρὸς τῷ οἰκονόμῳ ἐπέδωκεν· ὃ δὲ ἤρετο πόσων χρήζει ταλάντων, καὶ ὅς, χιλίων· ὃ δ' οἰκονόμος οὐ πλείω δέκα παρεῖχεν· ὀργισθεὶς δὲ ὁ παῖς, τὸν οἰκονόμον ἐδέσμησε. Καὶ ὁ Πτολεμαῖος, ἀτείλας πρὸς Ἵρχανὸν, θαυμάζειν εἶπε, πῶς οὕτω ὡφθη αὐτῷ, καὶ τῷ τοῦ πατρὸς ἔδωκεν οἰκονόμον. Ὁ δὲ μὴ εἶθεῖν ἔφη, περιμένων ἐτοιμάσαι τὰ δῶρα· τὸν δὲ δοῦλεν κολάσαι, οἷς ἐπέταξεν ἀπειθήσαντα· διὰ ταῦτα ὁ βασιλεὺς καὶ ἐγάλασε, καὶ τὴν τοῦ παιδὸς μεγαλοφροσύνην ἐθαύμασεν. Ὁ δὲ Ἀρίων ὁ οἰκονόμος, γνοὺς, ὡς οὐκ ἔστιν αὐτῷ ἀρωγῆ, δοὺς τὰ χιλία ταλάντα, τῶν δεσμῶν ἐλύθη. Ὁ Ἵρχανὸς δὲ παῖδας ἑκατὸν ἀκμαϊοτάτους· καὶ γράμματα εἰδότες ἄνῃ-

Variae lectiones et notæ.

(30) Δυσκόμιστος. Phrasis nostris usitata, qui n'estoit pas portatif.

αστο, ταλάντου πριάμενος ἑκαστον, καὶ παρθένους. Αἰσχύτας ἰσotalάντου τιμῆς. Τῶν γοῦν ἄλλων ἀπάντων τῶν μὲν ἀνὰ δέκα τάλαντα προσαγόντων τῷ βασιλεῖ, τῶν δὲ μείζω δωρομένων οὐχ ὑπερδάντων τὰ εἰκοσιν. ὁ Ἵγκανὸς τοὺς παῖδας καὶ τὰς παρθένους τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ Κλεοπάτρᾳ προσήνεγεν, ὧν ἑκαστος καὶ τάλαντον ἔφερε. Καὶ τοῖς φίλοις δὲ τοῦ βασιλέως, καὶ τοῖς περὶ τὴν θεράπευσιν αὐτοῦ πολλῶν ταλάντων δῶρα παρέσχετο. Θαυμάσας δὲ Πτολεμαῖος τὸν παῖδα, αἰτεῖν δὲ βούλεται προετρέπετο. Ὁ δὲ οὐδὲν ἤτησεν ἢ τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς γράψαι περὶ αὐτοῦ. Ὁ ποιήσας ὁ βασιλεὺς, καὶ βασιλικῶς αὐτῷ δωρησάμενος, ἐξέπεμψεν. Οἱ δὲ ἀδελφοί, μαθόντες ἐπανιόντα μετὰ τιμῆς, ἐξῆλθον πετρὸς κωλύσαντος ὑπ' ὀργῆς τῆς διὰ τὴν τῶν χρημάτων δαπάνην. Ἐπιθεμένων δὲ οἱ τῶν ἀδελφῶν, πολλοὶ τε τῶν σὺν αὐτοῖς ἔπεσον, καὶ ἐξ αὐτῶν δύο. Δείσας οὖν διὰ ταῦτα, εἰς τὸ πέραν ἀπῆλθε τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἐπολέμησε τοῖς Ἀραβί, καὶ βάριν ἐκεῖ πολυτελῆ ψκοδύμησε, καὶ κατέσχε τὰ ἐκεῖ μέρη ἐπὶ ἑπτὰ ἐκτὰ, ἐφ' ὅσον ὁ τοῦ μεγάλου Ἀντιόχου υἱὸς Σέλευκος τῆς Συρίας ἐκράτησε. Τούτου δὲ θανόντος, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀντιόχου τὴν ἀρχὴν διαδεξαμένου, τοῦ Ἐπιφανοῦς καλουμένου, φοβηθεὶς ὁ Ἵγκανὸς αὐτὴν, αὐτόχειρ αὐτοῦ γίνεται, καὶ τὰ

18. Τελευτᾷ δὲ καὶ ὁ Ἐπιφανῆς Πτολεμαῖος, ὁ Β τῆς Αἰγύπτου κρατῶν, δύο παῖδας νεωτάτους πάνυ καταλιπών· ὧν ὁ μὲν Φιλομήτηρ ἐκέκλητο, Φύσκων δὲ γε ὁ ἕτερος· τούτων καταφρονήσας Ἀντιόχος στρατεύει ἐπ' Αἰγυπτὸν· ἀλλ' ἀπακρούσθη ταύτης, τῶν Ῥωμαίων ἀπέχεσθαι τῆς χώρας ἐντειλαμένων αὐτῷ. Ἐκεῖθεν δ' ἐπανιών, ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ὤρμησε, καὶ κατέσχε τὴν πόλιν ἀμαχητῆ, ἀνοιξάντων αὐτῷ τὰς πύλας, ὅσοι τῆς ἐκείνου γνώμης ἐτύγχανον. Θανόντος γὰρ Ὀνίου τοῦ ἀρχιερέως, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Ἀντιόχος τὴν τιμὴν παρέσχε· ὀργισθεὶς δὲ αὐτῷ, αὐθις τῷ νεωτέρῳ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπένειμεν ἀδελφῷ, Ὀνίᾳ καλουμένῳ. Σίμωνι γὰρ τριῶν γενομένων παιδῶν, καὶ εἰς τοὺς τρεῖς ἢ ἀρχιερωσύνην περιελήλυθε· καὶ ὁ μὲν Ἰησοῦς ἰάσωνι μετωνόμασεν αὐτὸν, ὁ δὲ Ὀνίας Μενέλαον· στασιάζωντος οὖν τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Ὀνίαν, τὸν καὶ Μενέλαον, καὶ ὁ λαὸς ἐμερίσθη· καὶ οἱ μὲν πλείους τῷ Ἰάσωνι προσετίθεντο, οἱ δ' ἄλλοι τῷ Μελέλαφ, ὃ καὶ οἱ Τωβίου παῖδες ἦσαν συνεπαρήγοντες. Καταπονούμενοι δὲ τοῖς πλείοσιν, οὗτοί τε καὶ ὁ Μενέλαος πρὸς Ἀντιόχον ἀνεχώρησαν, καὶ τοὺς πατέρας νόμους λιπόντες, ἠλλήνισαν, καὶ τὴν τῶν αἰδῶλων περιτομὴν ἐπεκάλυψαν ἐπισπάσαντες. Τῶν γοῦν τῆς τούτων μοίρας ἀνοιξάντων τὰς πύλας τῆς πόλεως τῷ Ἐπιφανεῖ Ἀντιόχῳ, ἐγκρατῆς ἐκαίνος τῆς πόλεως γέγονε, καὶ πολλοὺς μὲν ἀπέκτεινε, χρήματα δὲ πολλὰ στήλησας, εἰς Ἀντιόχειαν ἐπανάστειλε. Μετὰ δὲ δύο ἑπτὰ αὐθις εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνέβη Ἀντιόχος, καὶ ἀπάτη κρατήσας τῆς πόλεως, οὐδὲ τῶν εἰσδεξαμένων αὐτὸν ἐφείσατο, ἀλλὰ καὶ τὸν ναὸν στήλησας, καὶ τοὺς ἀποκρύφους θησαυροὺς ἀφελόμενος, τὰς τε νομίμους θυσίας κωλύσας, καὶ τὴν πόλιν διαρπάσας, καὶ τοὺς μὲν τοῦ λαοῦ κτείνας, τοὺς δ' αἰχμαλώτους ἀπαγαγὼν, καὶ ἐμπρόσας τὰ τῆς πόλεως κάλλιστα, καὶ σῶας θύσας ἐν τῷ ναῷ, τέλος καὶ τὰ τεῖχη καθέλε, καὶ τὴν ἐν τῇ κάτω πόλει· ἀκραν οἰκοδομήσας, φρουρὰν

natum ablegavit. Fratres vero cognito honorifico ejus reditu, obviam egressi sunt, ejus perimondi causa, ne patre quidem refragato ex iracundia ob insumptam pecuniam. Fratribus eum adortis, cum ex eorum satellitibus multi, tum ipsorum duo ceciderunt. Quamobrem territus, et ultra Jordananum profectus, bellum Arabibus 204 intulit : et sumptuoso castello exstructo, partes illas per septimum annos tenuit, quandiu Magni Antiochi filius Seleucus Syriae potitus est. Cui cum frater Antiochus Epiphanes successisset : præ metu illius, necem sibi conscivit, cujus pecuniam Antiochus accepit.

ὑπαντήσαντες αὐτῷ καὶ διαφθεροῦντες, μετὰ τοῦ χρημάτων δαπάνην. Ἐπιθεμένων δὲ οἱ τῶν ἀδελφῶν, πολλοὶ τε τῶν σὺν αὐτοῖς ἔπεσον, καὶ ἐξ αὐτῶν δύο. Δείσας οὖν διὰ ταῦτα, εἰς τὸ πέραν ἀπῆλθε τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἐπολέμησε τοῖς Ἀραβί, καὶ βάριν ἐκεῖ πολυτελῆ ψκοδύμησε, καὶ κατέσχε τὰ ἐκεῖ μέρη ἐπὶ ἑπτὰ ἐκτὰ, ἐφ' ὅσον ὁ τοῦ μεγάλου Ἀντιόχου υἱὸς Σέλευκος τῆς Συρίας ἐκράτησε. Τούτου δὲ θανόντος, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀντιόχου τὴν ἀρχὴν διαδεξαμένου, τοῦ Ἐπιφανοῦς καλουμένου, φοβηθεὶς ὁ Ἵγκανὸς αὐτὴν, αὐτόχειρ αὐτοῦ γίνεται, καὶ τὰ

XIX. Ptolemæo quoque Epiphane Ægypti rege mortuo, duobus parvulis filiolis relictis, quorum alter Philometor, alter Physcon vocabatur : Antiochus, ætate puerorum contempta, Ægyptum bello petit, ab eaque repulsus est, Romanis edicentibus, ut illa provincia abstineret. Inde rediens, Hierosolyma contendit, urbeque citra dimicationem potitur, apertis portis per ipsius studiosos receptus. Nam post obitum Oniæ pontificis, Antiochus dignitatem illam in Jesum fratrem illius contulerat : eique iratus, fratri ejus minori tradiderat, nomine Oniæ. Nam cum Simon tres filios suscepisset, sacerdotium ad eum omnes pervenit : ac Jesus se Jasonem nominavit, Onias Menelaum, ortoque dissidio inter hos, populi quoque secessionem facta, plures a Jasone steterunt, cæteri a Menelao, cui et Tobias liberi opem tulerunt. Sed cum a majori parte opprimerentur, ad Antiochum se contulerant, et patriis institutis desertis, Græcorum mores sunt amplexi : ascitoque præputio, pudendorum circumcisionem velare studuerunt. Ab horum igitur factione portis apertis, urbe potitus Antiochus Epiphanes, multis occisis, magna pecunia rapta, Antiochiam rediit. Biennio post denuo Hierosolyma ascendit, et urbe dolo occupata, ne iis quidem pepercit, a quibus receptus fuerat : sed et templo spoliato, et absconditis thesauris ablatiis, et legitimis sacrificiis interdictis, et urbe direpta, et populo partim cæso, partim capto, et pulcherrima urbis parte incensa, et porcis in templo immolatis, tandem mœnia quoque diruit : exstructaque arce inferioris urbis, et Macedonico præsidio imposito, populum coegit suos deos colere, et circumcisione puerorum abstinere, relictis ibi, qui ad ista facienda cives vi compellerent. Quo tempore Eleazarus sacerdos, ejusque discipuli Machabæi, cum matre sua pro divinarum 205 legum observantia certamina obierunt. Ac ii qui vim sustinere non poterant, impe-

rata faciebant : qui vero generosis præditi animis, iniquis elictis adversabantur, acerbis cruciatibus interibant, aut seminoce in cruce agobantur. Eorum vero uxores, pueris quos circumcidissent, de collis earum suspensis, tyrannici satellites laqueo præfocabant. Quod sicubi librum Hebraicæ Scripturæ invenissent, eum abolebant, possessore miserabiliter interfecto. Itaque Samaritani non jam se Judæorum cognatos profiteri, sed Sidonios sese nominare, et Gariziniam ædem Græcæ Jovis appellare. Cæterum erat tum sacerdos nomine Mattathias, filius Joannis, Symonis nepos, Asamonæi pronepos, quinque filiorum pater, Joannis cognomento Gaddis, Simonis Tathis, Judæ Machabæi, Eleazari Auræ, Jonathæ Apphi. Cum autem regis satellites in eorum vicum venissent, et Mattathiam primum, ut aliorum principem, ritu Græco rem divinam facere jussissent : ipse cum filiis renuit, et alio qui sacrificaret, et duce Apelle tyrannici edicti ministro per indignationem interfectis, araque eversa, in solitudinem contendit. Quorum æmulatione alii quoque multi incitati, cum uxoribus et liberis eodem profugientes, in speluncis vitam egerant. Verum Antiochi duces contractis copiis eos in Sabbato aggressi, multos in speluncis, non repugnantes ob festi otium, combusserunt. Qui cladi superfuerant, ad Mattathiam confugerunt. Is eos hortatus, ut in Sabbatis etiam pugnarent, ne ab hostibus occasionem festi captantibus impune cederentur, collectis viribus, et aras evertit, et nefaris sacris pollutos occidit, et pueros circumcidi jussit. Ita imperio per unum annum gesto, filios ad concordiam et sui æmulationem cohortatus, ut, si opus esset, pro lege nec mortem oppetere dubitarent, ex morbo decessit.

στρατηγοί, δύναντι ἀπολαύσαντες, ἐπῆλθον αὐταῖς, καὶ προσβάλλουσιν ἐν Σαββάτῳ, καὶ πολλοὺς ἐν τοῖς σπηλαίοις κτερίψαν, οὐδὲ ἀμυνομένους διὰ τὸ τῆς ἡμέρας ἀργίον. Οἱ δὲ διασωθέντες, τῷ Ματθαίῳ προσθέντων. Ὁ δὲ καὶ ἐν Σαββάτοις αὐτοὺς παρήγει μάχεσθαι, ἵνα μὴ ἀπόνομα αὐτοὺς διαφθείρωσιν οἱ πόλεμοι ἐπιόντες κατὰ τὰ Σάββατα· συναγαγὼν οὖν δύναμιν ὁ Ματθαίας, τοὺς τε βωμοὺς καθείλε, καὶ τοὺς ἀσεβήσαντας ἔκτεινε, καὶ τοὺς μὴ περιτμηθέντας τῶν παιδῶν ἐκέλευσε περιτέμνεσθαι. Ἀρξας δὲ ἐπ' ἐνικυτὸν, καὶ νοσήσας, τοῖς παῖσι τὸν αὐτοῦ ζῆλον μιμεῖσθαι παρήγγασε, καὶ ὑπὲρ τῶν νόμων, εἰ δεήσει, θανεῖν, καὶ ἀλλήλοις ὁμονοεῖν. Ταῦτα

XX. Judas illius filius qui et Machabæus, rerum administratione suscepta, fratrum et aliorum ope hostibus Judæa expulsis, populares a quibus leges violatæ erant, suppliciiis affectis, et Apollonium Samarizæ prætorem cum maxima exercitus parte cecidit. Quo Cilicizæ prætor cognito, cum aggressus est : sed profligatus, in fuga cum multis suorum cecidit. Quamobrem iratus Antiochus, Lysiaz suarum rerum curatori jussit, ut Judæam subigat, Hierosolyma evertat, et gentem sub corona vendat. Is cum tres duces cum ingentibus copiis misisset, Judas hostium multitudine conspecta, suos milites fiduciam in Deo collocare jussit : et vesperi cœnatus, crebris pyris in castris accensis, nocturnoque itinere facto, circa diluculum hostes adortus, in pugna et fuga ultra tria millia interfecit. A caede hostium reversus, castra diripuit : et opima præda

Μακαδῶνων ἐν ταύτῃ κατέστρεψεν· ἠνάγκαζε δὲ καὶ τὸ πλῆθος τοὺς ὑπ' αὐτοῦ νομιζομένους θεοὺς σέβεσθαι, καὶ τὰ τέκνα μὴ περιτέμνειν· καὶ τοὺς βιαζομένους ταῦτα πράττειν κατέλιπεν. Ὅτε καὶ Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς, καὶ οἱ τοῦτου φοιτητα, οἱ Μακκαβαῖοι δηλαδὴ, σὺν τῇ σφετέρᾳ μητρὶ τῆς τῶν θεῶν νόμων φυλακῆς ὑπερήθησαν. Οἱ μὲν οὖν τῇ βίᾳ νικώμενοι, τοῖς ἐπιτεταγμένοις ἐπαίθοντο· ὅσοι δὲ τὰς ψυχὰς ἐτύγγανον εὐγενεῖς, μὴ ὑπέκοντες ταῖς παρανόμοις ἐπιταγαῖς, πικρῶς ἐν βασάνοις ἀπέθνησκον, ἢ ἔτι μικρὸν ἐμπνόντες ἀνεσταυροῦντο. Τὰς δὲ γυναῖκας αὐτῶν, καὶ τοὺς παῖδας οὖς περιτέμνον, ἐκ τῶν τραχῆλων αὐτῶν ἐξερτῶντες ἀπήγγον οἱ τοῦ τυράννου ὑπηρέται. Καὶ εἰ που βίβλος εὐρέθη τῆς Ἑβραϊκῆς Γραφῆς, αὐτὴν τε ἤρανίζον, καὶ τοὺς ἔχοντας οἰκτρῶς ἀπόλλυον. Διὰ ταῦτα οἱ Σαμαριταῖαι οὐκ εἶς ἑαυτοὺς τῶν Ἰουδαίων συγγενεῖς ὠμολόγουν, ἀλλὰ Σιδωνίους ὠνόμαζον ἑαυτοὺς, καὶ τὸ ἐν τῷ Γαριζίνῳ παρ' αὐτοῖς ἱερὸν Ἑλληνίου Διὸς προσηγόρευσαν. Ἦν δὲ τις τότε ἱερεὺς ὀνόματι Ματθαίας, υἱὸς Ἰωάννου, τοῦ Συμεῶν, τοῦ Ἀσμωναίου, ᾧ ἦσαν υἱοὶ πέντε, Ἰωάννης ὁ καλούμενος Γαδδῆς, Σίμων ὁ κληθεὶς Θαθῆς, Ἰούδας ὁ καλούμενος Μακκαβαῖος, Ἐλεάζαρ ὁ λεγόμενος Ἀβραν, Ἰωνάθαν ὁ κεκλημένος Ἀρφούς. Ἐδόντων οὖν εἰς τὴν κώμην αὐτῶν τῶν βασιλικῶν, καὶ θύειν κελευόντων κατ' Ἑλληνίας τὸν Ματθαίαν πρῶτον, ὃς τῶν ἄλλων πρωτεύοντα, ἐκείνος ἀνένευεν· ὡς δ' ἔθυσεν ἑτερος, ζήλου πλησθεὶς ὁ Ματθαίας· σὺν τοῖς υἱέσι, τὸν θύσαντά τε ἀπέκτεινε, καὶ τὸν στρατηγὸν Ἀπελλῆν, ὃς θύειν ἠνάγκαζε, καὶ τὸν βωμὸν καθείλων, μετὰ τῶν υἱῶν ἐξώρμησεν εἰς τὴν ἔρημον. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι, τοὺτους ζηλώσαντες, μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων ἔφυγον εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἐν σπηλαίοις διήγον. Οἱ τοῦ Ἀντιόχου ἔστρατηγοί, δύναντι ἀπολαύσαντες, ἐπῆλθον αὐταῖς, καὶ προσβάλλουσιν ἐν Σαββάτῳ, καὶ πολλοὺς ἐν τοῖς σπηλαίοις κτερίψαν, οὐδὲ ἀμυνομένους διὰ τὸ τῆς ἡμέρας ἀργίον. Οἱ δὲ διασωθέντες, τῷ Ματθαίῳ προσθέντων. Ὁ δὲ καὶ ἐν Σαββάτοις αὐτοὺς παρήγει μάχεσθαι, ἵνα μὴ ἀπόνομα αὐτοὺς διαφθείρωσιν οἱ πόλεμοι ἐπιόντες κατὰ τὰ Σάββατα· συναγαγὼν οὖν δύναμιν ὁ Ματθαίας, τοὺς τε βωμοὺς καθείλε, καὶ τοὺς ἀσεβήσαντας ἔκτεινε, καὶ τοὺς μὴ περιτμηθέντας τῶν παιδῶν ἐκέλευσε περιτέμνεσθαι. Ἀρξας δὲ ἐπ' ἐνικυτὸν, καὶ νοσήσας, τοῖς παῖσι τὸν αὐτοῦ ζῆλον μιμεῖσθαι παρήγγασε, καὶ ὑπὲρ τῶν νόμων, εἰ δεήσει, θανεῖν, καὶ ἀλλήλοις ὁμονοεῖν. Ταῦτα

K'. Τὴν δὲ τῶν πραγμάτων προστασίαν ὁ καὶ αὐτοῦ Ἰούδας, ὁ καὶ Μακκαβαῖος, περιεζώσατο, καὶ συναραμένων αὐτῷ τῶν τε συγγόνων καὶ ἄλλων, τοὺς πολεμίους ἐκ τῆς χώρας ἀπώσατο, καὶ τοὺς παρανομήσαντας τῶν ὁμοφύλων ἐκέλευσε. Ἀπολλώνιος δὲ ὁ τῆς Σαμαρείας στρατηγός, κατὰ τοῦ Ἰούδα στρατεύσας, αὐτὸς τε πῆκται, καὶ κλειστοὶ τῶν σὺν αὐτῷ. Ἀπὸ τῆς Κιλικίας μαθὼν στρατηγός, ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Μακκαβαίου, καὶ συμβαλλῶν τρέπεται, καὶ θηήσκει· οἱ δ' ὑπ' αὐτὸν ἔφυγον. Ἐπιδιώξας δὲ ὁ Ἰούδας, πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτεινε. Διὰ ταῦτα τὸν οὐκ ὀργισθεὶς ὁ Ἀντιόχος, Λυσία τῷ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ ἐπιτρόπῳ καταστρέψασθαι τὴν Ἰουδαίαν ἐκέλευσε, καὶ τὸ ἔθνος ἀνδραποδίσασθαι, καὶ κατασκάψαι τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ δὲ, τρεῖς ἐπιλεξάμενος στατηγούς, ἐπεμφε μετὰ βριλείας δυνάμεως. Ἰούδας δὲ, τὸ πλῆθος τῶν ἐναντιῶν ἰδὼν, ἐπὶ τὴν Θ:ὸν τῆδ-

ναί τὰς ἐπιβάτας παρήγει τοῖς μετ' αὐτοῦ. Καὶ δει-
 νήσας ἑσπέρας, πυρὰ τε πολλὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ
 λίπῳ, διὰ τῆς νυκτὸς ἰδεύσας, ἐπιτίθεται τοῖς τοῦ
 Ἀντιόχου περὶ τὸν ὄρθρον· καὶ πολλοὺς μὲν μαζό-
 μενος ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς διώκων, ὡς ὑπερ-
 τισχυλοῦς πεσεῖν. Καὶ μετὰ τὴν ἤτταν τῶν
 ἐναντίων ἐπανελθὼν ὁ Ἰούδας, ἐκύλευσε τὸ τοῦτων
 στρατοπέδον, καὶ λείαν πολλὴν πλοῦτόν τε λαδῶν
 ἄφρονον, εἰς τὴν οἰκειαν ὑπέστρεψε χαίρων. Τῷ δ'
 ἐπίοντι ἑναιαυτῷ στρατεύματι πλείον ὁ Λυσίας ἀθροί-
 σασ, ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Καὶ τοῖς προδρόμοις
 τοῦτου συμμίξας ὁ Ἰούδας, νικᾷ. Διὰ τὴν λοιπὴν
 δύναμιν ὁ Λυσίας ἀναλαβὼν, εἰς Ἀντιόχειαν ἐπανε-
 ζυγε, καὶ παρεσκευάζετο μετὰ μείζονος στρατιᾶς
 εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐμβαλεῖν. Ὁ γὰρ μὴ Ἰούδας, εἰς
 Ἱερουσόλυμα ἀναβὰς, ὥστε τὸν ναὸν ἐκκαθάραι, καὶ
 ἔρημον αὐτὸν εὐρηκῶς, καὶ ἐν τισὶ καταπεπρησμέ-
 νον, ἐθρήνησε. Καθάρας δὲ αὐτὸν, σκευὴ καὶνὰ εἰσεκό-
 μισε, λυχνίαν, τράπεζαν, βωμὸν, χρύσει, καὶ θυσια-
 στήριον καινὸν ἐκ λίθων, οὐ σιδήρων, τετμημένον ἀνω-
 κοδόμησεν, ἐθυμιάσεν τε καὶ ὠλοκαύτωσε, καὶ ἀρ-
 τους ἐπὶ τὴν τράπεζαν ἔθηκε. Γέγονε δὲ ταῦτα
 κατὰ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ ναὸς ἐμιάθη, καὶ ἡ
 θρησκεία ἐθεοβλήθη, τριῶν παρελθόντων ἑναιαυτῶν
 κατὰ τὴν τοῦ Δανιὴλ πρόβησιν, πρὸ τετρακισίων
 καὶ ὀκτῶ γενομένην ἐτῶν. Καὶ ἔκτοτε ἐορτάζουσιν
 οἱ Ἰουδαῖοι τὴν ἀνάκτησιν τῆς θρησκείας, Φῶτα κα-
 λῶντες αὐτήν. Τειχίσας δὲ τὴν πόλιν, φύλακας ἐγ-
 κατέστησεν. Ὡς δὲ τὰ περὶ ἔθνη πολλοὺς τῶν Ἰου-
 δαίων διέφθειρεν, ἐνεδρεύοντα διὰ βασκανίαν, πολέ-
 μοις αὐτοῖς ὁ Ἰούδας ἡμύνητο καὶ ἀνέστειλεν. Ὁ δ'

Ἀντιόχος, μαθὼν πόλιν εἶναι ἐν τῇ Περσίδι πλοῦτον
 κομῶσαν Ἐλυμαῖδα ὠνομασμένην, καὶ ἱερὸν Ἀρτέ-
 μιδος ἐν αὐτῇ πλήρες ἀναθημάτων πολυτελῶν, ὤρ-
 μησεν ἐπ' αὐτήν καὶ ἐπολιόρχει. Ἀποκρουσθεὶς δὲ
 παρὰ τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπεξελλόντων, φεύγων ἦκεν
 εἰς Βαβυλῶνα, καὶ τῆς στρατιᾶς πλείστους ἀπέβαλεν.
 τῶν στρατηγῶν ἦττα, ἡ ὑπὸ Ἰουδαίων. Καὶ τοῦ ἀλγῆματος
 προστεθέντος, ἐνόησε· καὶ γνοὺς ὡς ἀπο-
 θίωσεται, τοὺς ὑπ' αὐτὸν συνεχάλασε, καὶ πάσχειν οὕτως εἶπεν,
 ὅτι τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐκάκωσε, καὶ ἐσύλησε τὸν ναόν.
 Ταῦτα λέγων, ἐξέπνευσε, Φίλιππον τῶν φίλων ἕνα
 καταλιπὼν τῆς βασιλείας ἐπιτροπὸν, καὶ θοὺς αὐτῷ τὸ διάδημα καὶ τὸν
 δακτύλιον, ἵνα ταῦτα κομισθῇ τῷ υἱῷ Ἀντιόχῳ.
 Ὁ δὲ Λυσίας, θανόντα μαθὼν τὸν Ἀντιόχον, τὸν ἐκείνου
 υἱὸν ἀπέδειξε βασιλεῖα, καλέσας Εὐπάτορα.

ΚΑ'. Οἱ δ' ἐν τῇ ἀκρᾷ τῶν Ἱερουζολύμων Μικε-
 δόνες ἐκάκουν τοὺς Ἰουδαίους, ἀνίστας εἰς τὸ ἱερὸν
 ἐπὶ τῷ θύσσει. Διὰ ἐξελίξιν ἔσπευδε τὴν φρουρὰν ὁ Ἰού-
 δας, καὶ καρτερώς ἐπολιόρχει αὐτήν. Ὁ μαθὼν
 ὁ παῖς Ἀντιόχος ὤργισθη, καὶ μετὰ μεγάλης δυνάμεως
 ἐβώρησε κατὰ τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλήμ. Ἰούδας
 δὲ, ἀπαντήσας αὐτῷ, τῶν προδρόμων περὶ ἔξακροσίου
 ἀναιρεῖ. Καὶ Ἐλεάζαρ ὁ τοῦ Ἰούδα ὀμάλμων, ὁ καὶ
 Ἀβραν καλούμενος, τῶν ἐλεφάντων τὸν ὑψηλότετον
 ἰδὼν ὠλισμμένον θώραξι βασιλικῶς, καὶ οἰθηθεὶς
 αὐτῷ ἐποχεῖσθαι τὸν βασιλεῖα, μετὰ σφοδρᾶς ὀρ-
 μῆς ἐπὶ πῆλθεν αὐτῷ, καὶ ὑπὸ τὴν γαστέρα τοῦ θηρίου
 γενόμενος, ἐπληξεν αὐτὸν, καὶ ἀπέκτεινεν. Ὁ δ' ἐπικα-
 τασισθεὶς τῷ Ἐλεάζαρῳ, καὶ πείσας αὐτὸν τῷ βάρει
 τοῦ σώματος, ἐφθισεν. Ὁρῶν δὲ τὴν τῶν πολέμιων
 ἰσχυρὰν ἐπὶ τὸν Ἰούδα, εἰς Ἱερουσόλυμα ἐπανήλθε, καὶ πρὸς
 πόλιν αὐτῶν παρεσκευάζετο. Ἀντιόχος δὲ εἰς Ἱεροσό-

A magnisque opibus partis, letus domum se recepit.
 Sequenti anno Lysias, pluribus copiis accitis, in
 Judæam impressionem fecit, quorum præcursoribus
 a Juda superatis, reliquum exercitum Antiochiam
 reduxit, ut cum majori numero Judæam repeteret.
 Judas autem ad repurgandum templum Hierosolyma
 profectus, cum id desertum et alicubi crematum
 reperisset, flevit, eoque repurgato, vasa nova aurea
 intulit, candelabra, mensam, aram : et novum sa-
 crarium ex lapidibus ferro non excisis extruxit,
 sufflit, holocausta obtulit, panes in mensa apposuit.
 Hæc eadem die facta sunt, quo templum pol-
 lutum fuerat, et cultus profanatus, triennio
 elapso, secundum Danielis oraculum, annis ante
 cccc et viii editum. Ab eo tempore festum agunt
 B Judæi instauratæ religionis, quod *Lumina* vocant.
 Præterea urbem mœnibus circumdedit, et præsidio
 munit. Jam quia finitimæ gentes ex invidia multos
 Judæos per insidias cædebant : eas Judas bellis ul-
 ciscébatur ac reprimebat. Cæterum Antiochus cum
 audivisset urbem in Persia esse Elymaidem opibus
 abundantem, et fanum in ea Dianæ pretiosis do-
 nariis refertum : contra eam proficiscitur. Sed a
 civibus in aciem egressis ab obsidione repulsus,
 fuga se Babylonem recepit, plurimis militibus
 amissis. Eam cladem dolenti, ut sui ducēs etiam
 a Judæis victi essent, nuntiatur. Unde mœrore
 aucto in morbum incidit, ex quo cum sibi morien-
 dum esse videret, suis ministris convocatis id sibi
 accidere dixit 207 ob gentem Judaicam infesta-
 tam, et templum spoliatum. His dictis exspiravit,
 regni curatore relicto Philippo quodam ex amicis,
 cui annulum et diadema, filio suo Antiocho appor-
 tanda, dedit. De cujus obitu Lysias certior reddi-
 tus, filium ejus regem declaravit, Eupatoris nomine
 indito.

Ἀλγόντι δὲ διὰ τοῦτο τῷ Ἀντιόχῳ ἀγγέλλεται ἡ
 προστεθέντος, ἐνόησε· καὶ γνοὺς ὡς ἀπο-
 θίωσεται, τοὺς ὑπ' αὐτὸν συνεχάλασε, καὶ πάσχειν οὕτως εἶπεν,
 ὅτι τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐκάκωσε, καὶ ἐσύλησε τὸν ναόν.
 Ταῦτα λέγων, ἐξέπνευσε, Φίλιππον τῶν φίλων ἕνα
 καταλιπὼν τῆς βασιλείας ἐπιτροπὸν, καὶ θοὺς αὐτῷ τὸ διάδημα καὶ τὸν
 δακτύλιον, ἵνα ταῦτα κομισθῇ τῷ υἱῷ Ἀντιόχῳ.
 Ὁ δὲ Λυσίας, θανόντα μαθὼν τὸν Ἀντιόχον, τὸν ἐκείνου
 υἱὸν ἀπέδειξε βασιλεῖα, καλέσας Εὐπάτορα.

XXI. Cæterum Macedonibus qui Hierosolymis in
 præsidio relicti erant, Judæos qui in templum sa-
 crificandi ergo ascendebant, infestantibus, Judas
 tollendi præsidii cupidus, castellum fortiter op-
 pugnavat. Eo puer Antiochus nuntiato iratus,
 ingentes copias contra Judæam et Hierosolyma
 ducit : cui Judas obviam profectus, ex propu-
 gnatoribus ad se occidit. Elcazarus vero co-
 gnomento Aura, Judæ frater, in altissimum ele-
 phantum, regiis thoracibus armatum, ratus ei
 regem insidare, magno impetu invectus, bellinæ
 ventrem subiit, cujus interfectæ ruina oppres-
 sus, et ipse interiit. Judas autem viribus hos-
 tium visis, Hierosolyma rediit, ad tolerandam
 obsidionem se paraturus. Antiocho igitur ur-
 bem oppugnante, et defensoribus hostem strenue
 propulsantibus, ob comæatus inopiam multi

diffugiebant. Sed cum Lysias dux et Antiochus intellexissent, Philippum, quem moriens Antiochus regni curatorem reliquerat, imperium sibi vindicare : iis conditionibus cum obsessis pepigerunt, ut eis patriis legibus uti liceret. Antiochus vero in urbem receptus, cum templum munitissimum esse vidisset, spreto jurejurando, everso muro, abductoque Onia pontifice, qui et Menelaus dicebatur, qui patri suo cogendi Judæos ad patria instituta violanda auctor fuisset, multisque malis causam præbuisset, discessit : eumque Berroeam missum denique sustulit, hominem impium, cum annos x sacerdotio functus esset. Pontificem vero designavit Alcimum, qui et Joachimus dicebatur. Philippum quoque superatum et captum occidit. Cæterum Onias, Simonis Justi filius, quem pater moriens, ut dictum est, puerum reliquerat, cum Antiochus pontificatum Alcimo a familia pontificia alieno dedisset, in Ægyptum confugit, atque a Ptolemæo honorifice susceptus, loco in 208 Heliopolitana regione capto, templum instar Hierosolymitani condidit. Demetrius porro Seleuci filius, cum Roma in Syriæ Tripolim profugisset, Antiocho et Lysia comprehensis, utrumque occidit, secundo anno regni Antiochi. Apud hunc Demetrium Alcimus pontifex, et Judæorum exsules ac improbiissimi quique, Judam Machabæum et totam gentem de interfectis regis amicis accusarunt. Qua criminatione irritatus, Bacchidem intimum amicum cum maximis copiis misit, mandavitque ut Judam et suos occideret. Is in Judæam profectus, Judam et fratrem ejus ad pacem provocavit. Sed illis fidem ei non habentibus, quidam plebei homines jurejurando accepto, ad illum transfugerunt, qui spreta religione, lx eorum interfectis, cæteros a transfugio deterruit : et iis qui regionem incollebant, Alcimo pontifici parere jussis, Antiochiam rediit. Alcimus vero singulos blande alloquendo, et omnibus sibi conciliatis, celeriter magnum exercitum exsulum majori ex parte, et impiorum hominum, contraxit, quibus ad Judæ studiosos trucidandos utebatur. Quod exemplum cum Judas in adversam factionem retorqueret, Alcimus Demetrium perpulit, ut Nicanorem cum ingentibus copiis contra Judam mitteret, mandavitque, ne genti parceret. Is in Judæam profectus, Judam per speciem pacificationis dolo capere instituit : a quo fide data acceptaque, cum copiis in urbem receptus, inter salutandum et colloquendum signum dat suis, ut virum comprehendant. At ille insidiis animadversis, ad Judæos prosiliens, effugit. Nicanor igitur eo conatu frustratus, jam aperto Marte rem gerens, superior factus, Juda in arcem Hierosolymitanam compulso, minatur populo, ni illum deant, se templum eversurum. Judas vero suos viros ad rem fortiter gerendam cohortatus, impetum in hostes facit, multos cædit, ac inter alios ipsum quoque Nicanorem : reliqui in fuga omnes

λυμα ἐλθὼν, ἐπολιόρχει αὐτὴν, καρτερῶς τῶν ἐθνῶν ἀμυνομένων. Ἀλλὰ τροφῆς ἐπιλιποῦσης αὐτοῖς, πολλοὶ ἀπεδίδρασκον. Τοῦ μέντοι Φιλίππου, ὃν ἐπίτροπον τῆς βασιλείας θηήσκων ὁ Ἀντίοχος εἶλετο, σφετερισσομένου τὴν βασιλείαν, Λυσία; ὁ στρατηγὸς καὶ Ἀντίοχος, γινόντες τοῦτο, τοῖς πολιτορκοῦμένοις ἐπιστάσαντο, ὥστε αὐτοὺς τοῖς πατρίοις κεχρηθῆναι νόμοις. Εἰσδεχθεὶς οὖν εἰς τὴν πόλιν Ἀντίοχος, καὶ ἰδὼν τὴν ναδὸν ὀχυρώτατον, τοὺς ὄρκους ἠθέτησε, καὶ τὸ τεῖχος κατέσκαψε, καὶ οὕτως ὑπέστρεψε· καὶ τὴν ἀρχιερέα Ὀνίαν ἐπαγόμενος, ὃς καὶ Μενέλαος ἐκαλεῖτο, ὡς πείσαντα τὸν πατέρα αὐτοῦ τοὺς Ἰουδαίους βιάζεσθαι παραβῆναι τὰ ἔθνη τὰ πάτρια, καὶ πολλῶν κακῶν γενόμενον αἴτιον, ὃν καὶ πέμψας εἰς Βέρροειαν τῆς Συρίας διέφθειρεν, ἔτη δέκα τῆς ἀρχιερωσύνης κρατήσαντα, γεγονότα δὲ ἀπέβη. Ἀρχιερεὺς δὲ γέγονεν Ἀλκίμος, ὃς καὶ Ἰωακείμ ἐκαλεῖτο. Ὁ δ' Ἀντίοχος, πολεμήσας πρὸς Φιλίππον, καὶ χειρωσάμενος αὐτὸν, ἔκτεινεν. Ἰδὼν δὲ ὁ τοῦ ἀρχιερέως Σίμωνος τοῦ Δακίου υἱὸς Ὀνίας, ὃν παῖδιον ὁ πατήρ τελευτῶν, ὡς εἰρηται, καταλείπειν, ὅτι τὴν ἀρχιερωσύνην Ἀλκίμω δέδωκεν ὁ Ἀντίοχος, μὴ τῷ γένει τῷ ἀρχιερατικῷ προσήκοντι, φεύγει πρὸς Πτολεμαῖον εἰς Ἀγυπτον· καὶ τιμηθεὶς, λαμβάνει τόπον ἐν τῷ Ἠλιουπόλῃ νομῷ, καὶ ἱερὸν ἐκεῖ ὠκοδόμησε τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις παρτερέρει. Δημήτριος δὲ, φυγὼν ἐκ Ῥώμης, ὁ Σελεύκου υἱός, καὶ κατανήσας τῆς Συρίας εἰς Τρίπολιν, τὸν τε Ἀντίοχον καὶ τὸν Λυσίαν συλλαβὼν, καὶ ἀμφω διέφθειρεν· ἐπὶ δὲ οὐκ ἐνιαυτοῦ τοῦ Ἀντίοχου βασιλεύσαντος. Τοῦτῳ τῷ Δημήτρῳ ὁ ἀρχιερεὺς Ἀλκίμος προσελθὼν, καὶ τῶν Ἰουδαίων πολλοὶ φυγάδες καὶ ποιηροί, κατηγοροῦν Ἰούδα τοῦ Μιχαθαίου, καὶ τοῦ Ἰθνοῦς παντὸς, ὡς τοὺς αὐτοῦ φίλους ἀπεκτονόστων. Ὁ δὲ, παροξυνθεὶς, πέμπει Βακχίδην αὐτῷ οἰκιστότατον μετὰ μεγίστης δυνάμεως, ἐντεταλμένος αὐτῷ κτείνει καὶ τὸν Ἰούδαν, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ὄσ, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐλθὼν, ἐπέμψε πρὸς τὴν Ἰούδαν καὶ τοὺς αὐτοῦ ἀδελφοὺς, ἐπὶ εἰρήνην αὐτοὺς καλῶν. Οἱ δὲ οὐκ ἐπίστευσαν αὐτῷ. Τῷ δὲ τῶν τοῦ δήμου, λαβόντες ὄρκους παρὰ Βακχίδου, προσῆλθον αὐτῷ, ὃς, τῶν ὄρκων καταφρονήσας, ἐξήκοντα τοῦτων ἀπέκτεινε, καὶ οὕτω τῶν λοιπῶν τὴν ὁρμὴν τοῦ αὐτῷ προσεῖναι ἀνέκαψε. Τῷ δ' ἐν τῇ χώρᾳ πᾶσι προσέταξεν ὑπακοῦναι τοῦ ἀρχιερέως Ἀλκίμου. Καὶ ταῦτα διαπραξάμενος, εἰς Ἀντιόχειαν ἐπανήλθεν. Ἀλκίμος δὲ, πρὸς χάριν ἐμιλῶν ἐκάλεσε, καὶ πάντας ὑποποιούμενος, ἐκτὸς πολλὴν συνέλεξε δύναμιν, ὧν ὁ πλείους ἐκ τῶν φυγάδων ἦσαν καὶ κσεθῶν, δι' ὧν τοὺς τὰ Ἰοῦδα φρονούντας ἐκτίνυε· καὶ Ἰούδας δ' ἐτέρωθεν τοὺς τὰ Ἀλκίμου πράττοντας διέφθειρεν, ὁ δὲ τὸν Δημήτριον κατὰ τοῦ Ἰούδα ἠρέβησε. Πέμπει τοίνυν αὖθις ὁ βασιλεὺς Νικάνωρα μετὰ μεγίστης χειρὸς, ἐντεταλμένος τοῦ ἔθνους μὴ φεῖσασθαι. Κάκεις, ἀπελθὼν, δόλιφ καταχεῖν ἐπεχείρησε τὸν Ἰούδαν, καὶ πρὸς εἰρήνην προεκαλεῖτο αὐτόν· ὁ δὲ, πίστεως δούς καὶ λαβὼν, τὸν Νικάνωρα μετὰ τῆς δυνάμεως εἰσεδέξατο, καὶ ἀσπασάμενος· αὐτὸν ὁ Νικάνωρ καὶ προσομιλῶν, σημειοῦ

εις ἐκτουτοῦ δέδωκε συλλαβεῖν τὸν Ἰούδαν. Γ' τοὺς δὲ A cadunt. Sic Judæis aliquantisper a bellis quies paria τὴν ἐπιβουλὴν ὁ ἀνὴρ, πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἐκπη-

δισας, ἐξέφυγε. Γνωσθεὶς δὲ τῆς ἐνέδρας, φανεράν μάχην συνεκρότησεν ὁ Νικάνωρ, καὶ νενίκηκεν Ἐνευθεν Ἰούδας εἰς τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἀκρόπολιν κατέφυγε. Νικάνωρ δὲ ἠπειλάσθη τῷ λαῷ, εἰ μὴ παραδῆν αὐτῷ τὸν Ἰούδαν, καταβαλεῖν τὸν ναόν. Ὁ δὲ Ἰούδας τοῖς μετ' αὐτοῦ χιλιοῖς οὐσι διαλεχθεὶς, κερῶρησε σφᾶς εἰς ἀλκὴν, καὶ συμβαλὼν τοῖς πολεμίοις, ἐνίκησε, πολλῶν πεσόντων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Νικάνωρος. Οἱ δὲ λοιποὶ ἐφυγον, καὶ πάντες ἀφθάρησαν καταλαβανόμενοι· καὶ οὕτω πρὸς ὀλίγον Ἰουδαῖοι ἐκ τῶν πολέμων ἀνεπαύσαντο.

ΚΒ. Τοῦ δὲ ἀρχιερέως Ἀλκίμου, τοῦ καὶ Ἰωακαίμ, θεηλάτῳ βιηθέντος πληγῇ, καὶ οὕτω τὴν ζωὴν ἀποβρέξαντος μετὰ ἐτη τέσσαρα τοῦ ἀρχιερατεῦσαι, τῷ Ἰούδᾳ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπένειμεν ὁ λαός. Ἀκούσας δὲ Ἰούδας μέγα δῖνασθαι τοὺς Ῥωμαίους, καὶ χειρώσασθαι Γαλάτας, καὶ Ἰβήρας καὶ Καρχηδονίους, καὶ Ἀιθῦας, καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, καὶ τοὺς βασιλεῖς Περσεία καὶ Φιλιππον, καὶ Ἀντιόχον, ἐπεψφῆ φίλαν αἰτῶν. Καὶ Δημητρίῳ γράψαι ἡξίου μὴ πολεμεῖν Ἰουδαίοις. Ἡ δὲ σύγκλητος καὶ φίλαν ὠμολόγησε, καὶ συμμαχεῖν Ἰουδαίοις κατένευσε. Δημήτριος δὲ, τὸν θάνατον μαθὼν τοῦ Νικάνωρος, καὶ τῆς στρατιᾶς τὴν ἀπώλειαν, πάλιν τὸν Βακχιδὴν ἀπέστειλεν. Ὁ δὲ πρὸς τὸν Ἰούδαν ἠπειλετο, ἐστρατοπεδευκτά ἐν τινὶ κώμῃ μετὰ χιλιῶν. Οἱ τὸ μετὰ Βακχιδίου δεισάντες στρατεύματα, συνεβούλευον αὐτῷ ἀναχωρεῖν καὶ σώζεσθαι. Ὡς δ' ἐκεῖνος, Μὴ τοῦτο, εἶπεν, Ἰδοὺ γινόμενον ἦλιος, ὥστε με ρῦτα δοῦναι τοῖς ἐναντιοῖς, πολλοὶ πῶν μετ' αὐτοῦ ἐφυγον. Συμβαλὼν δὲ τῷ Βακχιδῇ, μέχρι πολλοῦ ἀγχωμάλως ἐμάχετο. Περὶ δὲ γε δυσμᾶς ἐπιβρίσας μετὰ τῶν εὐψυχοτάτων ἐν τῷ δεξιῷ κέρατι, ὅπου καὶ ὁ Βακχιδῆς ἦν, τὴν φάλαγγα διασπᾶ, καὶ ἐτρέψατο εἰς φυγὴν· ἐπελθόντες δ' οἱ κατὰ τὸ εὐνύμιον, ἐκύκλωσαν τὸν Ἰούδαν. Ὁ δὲ στάς ἐμάχετο μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ, καὶ πολλοὺς κτείνας, τέλος καὶ αὐτὸς ἐπέσεν· οὐ πεσόντος, οἱ σὺν αὐτῷ ἐφυγον. Ἐπὶ τρίτον δ' ἔτος τῇ ἀρχιερωσύνῃ ἐμπρέψας, καὶ γεννίος ἀνὴρ γεγωνῶς, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους πάντα καὶ ὄρᾳσι καὶ παθεῖν ἔτοιμος γεγωνῶς, ἐπίθανε. Θανόντος δ' ἐκεῖνου, τοῖς ἀσεβήσασιν τῶν Ἰουδαίων καὶ παραβεβηκόσιν τὰ πάτρια τὴν τῆς χώρας ἐπιμέλειαν ὁ Βακχιδῆς ἀνέθετο. Οἱ δὲ παντοίας τοὺς ὁμοφύλους ἐκάκουν, καὶ τοὺς Ἰούδα ὁμόφρονας συλλαμβάνοντες, τῷ Βακχιδῇ προσῆγον, καὶ ὅς αἰκίζων αὐτοὺς πρότερον, εἴτα διέφθειρεν. Οἱ δὲ γε περίλοιοι τῶν ἐταίρων Ἰούδα Ἰωνάθην τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου πείσαντες τῶν Ἰουδαίων ἀποδεικνύουσι στρατηγόν. Καὶ ὁ Βακχιδῆς ἀποκτείνει ὄλιγον τὸν Ἰωνάθην ἐξήτει· ὁ δὲ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Σίμμωνος καὶ τῶν ἐταίρων εἰς ἔρημον ἐφυγε, καὶ ἐκ' αὐτοῦς ὁ Βακχιδῆς ὠρμήκει. Ὁ δ' Ἰωνάθης τὸν ἀδελφὸν Ἰωνάνην πρὸς τοὺς Ναβαταίους ἸΑραβας ἐπεμψεν (ἦσαν γὰρ φίλοι) παραθησόμενον αὐτοῖς τὴν ἀποσκευὴν. Ἀπίοντα δὲ τοῦτον οἱ Ἀμαρείου παῖδες, λοχίσαντες, κτείνουσι σὺν τοῖς ἐπομένοις, καὶ τὰ νομιζόμενα διηρπάκασιν. Βακχιδῆς δὲ ἐν Σαββάτῳ τὸν Ἰωνάθην ἐξήτει, καὶ ἐπῆλθεν (31)

XXII. Pontifice Alcimo, sive Joachimo, ex plaga divinitus immissa post quartum sacerdotii annum mortuo, populus Judæ pontificatum 209 decrevit. Qui cum audisset, magnam esse Romanorum potentiam, eosque subegisse Galatas, Hispanos, Carthaginenses, Libyam, totam Græciam, et Perseum, Philippum atque Antiochum reges: legatos societatis petendæ causa misit, rogavitque ut Demetrio scriberent, ne Judæis bellum inferret. Ac Romani quidem et amicitiam et societatem Judæis promiserunt. Demetrius autem morte Nicanoris, et internecione exercitus cognita, denuo Bacchidem misit: qui cum ad Judam properaret, in quodam vico cum suis mille viris castrametatum, ii metu copiarum illius, Judæ recedendi et salutis querendæ auctores fuerunt. Ipse vero dixit: Absit ut sol videat me longum dare hostibus. Et quamvis multi e suis profugissent, tamen diu æquo Marte cum hoste certavit: et circa solis occasum, cum audacissimis impetu in cornu dextrum facto, in quo Bacchides curabat, phalangem disiectam in fugam compulsi. Qui autem in sinistro cornu erant, Judam circumvenerunt: qui dum pugnam cum suis ciet, multis cæsis, tandem et ipse cadit. Post ducis interitum milites quoque fugerunt. Obiit tertio pontificatus præclare gesti anno, cum quidem se virum fortem præstitisset, pro libertate patriæ quidvis et facere et perpeti paratus. Post illius interitum, Judæis impis et patriarum legum violatoribus Bacchides provinciæ administrationem mandavit: qui populares suos variis modis afflixere, et Judæ amicos comprehensos ad Bacchidem adduxerunt, quos ille prius excruciatos necavit. Sed cum reliquæ amicorum Judæ, fratri ejus Jonathæ persuasissent, ut Judæorum dux esse vellet: Bacchides insidias ei tetendit, et cum sociis in desertum profugum persequi maturavit. Jonathas vero fratrem Joannem, ad Nabathæos Arabes amicos, ut impedimenta illorum fidei crederet, misit: quem una cum comitibus Amaræi liberi in itinere sarcinis direptis, per insidias occiderunt. Bacchides vero cum Jonathan Sabbatho quereretur, ratus propter festum non pugnaturum, deceptus est. Nam cum salutem civium agi diceret, acie instructa, multis occisis, stricto ense impetum in Bacchidem fecit. Sed 210 cum aberrasset, cum suis sociis in amnem desiluit, eumque tranavit. Bacchides in castellum Hierosolymitanum reversus, principum Ju-

Varie lectiones et notæ.

(31) Ἐν Σαββάτῳ τὸν Ἰωνάθην ἐξήτει, καὶ ἐπῆλθεν. Cod. al. ἐν Σαββάτῳ τῷ Ἰωνάθᾳ ἐπέθετον.

uorum filios obsides sumptos in arce conclusit. Ionathas porro eadem fratris Joannis ulturus, cum Amaræ filii nuptias celebrantes, sponsum et sponsam cum sumptuoso comitatu ex urbe in urbem ducebant: insidiis in monte quodam collocatis, omnes interfecit, et ea qua ferebant diripit. Degebat autem cum fratre in Anninis paludibus. Bacchides autem relicto in Judæa presidio, ad Demetrium est reversus. Ab eo tempore, populo ad bienium quiete concessa, Ionathas et sui melius expertes in Judæa versati sunt. Qua de causa Judæi desertores regi Demetrio significant, si quis contra Ionatham mittatur, hominem sine labore comprehensum iri. Bacchides igitur in Judæam missus, cum omni adhibitæ studio eum capere non posset, et selectos ex iis qui rem falso ad regem detulissent, occidit. Ionathas vero cum Simone et sociis in turribus quas in deserto struxerat, se tenebat. Quas dum Bacchides oppugnat, fratre Simone in castello relicto, clam egreditur: et multis ex agro conductis, noctu in hostes impetum facit, ac multos ipse, multos Simon cædit, clam et ipso castello egressus, obsidionalibus machinis incensis. Ea clade Bacchidem mœstum recedendi causam honestam querere cum intellexisset Ionathas, per legatos illius amicitiam petit. Quam cum Bacchides ea conditione accepisset, ut captivis utrinque redditis, jurejurando affirmarent, neutrum alteri deinceps arma illaturum: digressus, non amplius Judæos inuasit. Ionathas vero popularium rempublicam securus administravit, ac supplicium de impiis sumpsit.

ἐξελοῦν, καὶ πολλοὺς ἐκ τῆς χώρας συναγαγὼν, νύκτωρ τῷ Βακχιδῆ καὶ τῇ αὐτοῦ προσέβαλε στρατιῆ. Καὶ πολλοὺς μὲν αὐτὸς ἀνελε, πολλοὺς δὲ καὶ ὁ Σίμων, ὑπεξελοῦν κάκεινος ἀπὸ τῶν ἐργμάτων, ἐμπρήσαντες καὶ τὰς πολιορκητικὰς μηχανάς. Ἀθυμήσας δὲ διὰ ταῦτα ὁ Βακχιδῆς, ἤθελεν ἀναζητῆσαι. Ἐζήτησε δ' αἰτίαν τῆς ἀναζυγῆς εὐπρεπῆ. Καὶ ὁ Ἰωνάθης, τοῦτο μαθὼν, προσθεύεται περὶ φιλίας, ἵνα ἐκάτεροι ἀλλήλοις ἀντιώσιν, οὓς εἶχον, αἰχμαλώτους. Δεξάμενος οὖν τὴν προσέβαν ὁ Βακχιδῆς, σπένδεται. Καὶ ὤμοσαν μηκέτι κατ' ἀλλήλων στρατεύειν, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἠλλάξαντο. Καὶ ὁ μὲν Βακχιδῆς, ὑποτρέψας, οὐκέτι κατὰ τῆς Ἰουδαίας ἐπέληθεν· ὁ δὲ Ἰωνάθης ἀδείας τυχὼν, τὰ τῶν ὁμοιωτῶν διέβηε πράγματα, ἐκόλαζε τε τοὺς ἀσεβήσαντας.

XXIII. Cæterum Alexander Antiochi Epiphanis filius, Ptolemaide per proditionem occupata, Demetrium perturbavit, ut copias contraheret, et Jonathæ amicitiam societatemque expeteret, potestate data exercitus conscribendi, et pueros obsides a Bacchide in castello conclusos recipiendi. Ionathas igitur Hierosolyma profectus, regis epistola populo et militibus præsidariis audientibus recitata, 211 pueros ex arce receptos parentibus restituit, atque urbem renovat, mœnia instaurat. Alexandro quoque societatem ejus expetente, et amicitiam suam cum pontificatu, muneribus missis, offerente: pontificia stola in festo Tabernaculorum, quarto post Judææ fratris interitum anno induta, milites et arma parat. Alexander vero Demetrio acie victo (nam is in palustrem locum cum equo illapsus, unde emergere haud facile poterat, ab hostibus circumventus, et vulneribus confectus, multis prius interfectis, anno regni xi interii) regno Syriæ

Α αὐτῷ, ὡς τάχα διὰ τὸν νόμον μὴ μυχρομίνω. Ὁ δὲ περὶ ψυχῶν εἶναι φήσας τὸν κίνδυνον, ἀντετάξατο, καὶ πολλοὺς ἀπικτείνοντας, καὶ κατὰ Βακχιδῆ ἑρμησας ὡς πλῆξων αὐτὸν, καὶ ἀποτυχῶν, εἰς τὸν ποταμὸν ἤλατο μετὰ τῶν ἐταίρων, καὶ διενήξατο. Καὶ ὁ Βακχιδῆς εἰς τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀκρὸν ὑπέστραψε, καὶ τῶν πρώτων τῆς Ἰουδαίας παιδῶν δημήρους λαβὼν, εἰς τὴν ἀκρὸν ἐνέκλεισεν. Ἰωνάθης δ' ἐμέλησε τὸν φόνον τιμωρῆσαι τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωνάνου. Γάμον δὲ τῶν τοῦ Ἀμαραίου παιδῶν τελούστων, καὶ ἐκ πόλεως εἰς ἐτέραν τὸν νυμφίον καὶ τὴν νύμφην ἀγόντων μετὰ πολυτελοῦς προπομπῆς, ἐνεδρεύσας ἐκεῖνος· ἐν βραί μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, ἐπιτίθεται τοῖς ἐν τῇ πομπῇ, καὶ διέφθειρεν ἅπαντας, καὶ ἂ ἐφερον διεσπαρξῆς ξύμπαντας διέσπασεν. Ἰωνάθης καὶ Σίμων μετὰ τῶν περὶ αὐτοὺς εἰς τὰ ἔλη τοῦ ποταμοῦ. Βακχιδῆς δὲ, φρουρὰν εἰς Ἰουδαίαν καταλιπὼν, πρὸς τὸν Δημήτριον ἐπανῆλθεν. Ἡραμούντος δ' ἔκτοσε τοῦ ἔθνους ἐπ' ἑτῆ δύο, Ἰωνάθης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν σὺν ἀδείᾳ ἐν τῇ χώρᾳ διέτριβον. Οἱ οὖν ἀσεβήσαντες Ἰουδαίῳ πρὸς τὸν βασιλεῖα Δημήτριον πέμπουσι, δηλοῦντες ἀπ' ὧν τὸν Ἰωνάθην, εἰ πεμφθεὶ τις ἐπ' αὐτὸν, συλληφθήσεσθαι. Καὶ πέμπει τὸν Βακχιδῆν ὁ βασιλεὺς. Ὁ δὲ, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἰθὺν, καὶ συλλαβέσθαι τὸν Ἰωνάθην, καίτοι σπουδάσας, οὐχ οἶδ' ὅτε ὦν, πέντηκοντα ἐκ τῶν περὶ Ἰωνάθην τῷ βασιλεῖ τὴν ἀναφορὰν ποιησάντων τοὺς προκρίτους ὡς ψευσαμένους, ἀπέκτεινε. Ἰωνάθης δὲ καὶ Σίμων καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς, εἰς τὴν Ἐρμὸν ἀνεχώρησαν, ἐνθα πύργου· οἰκοδομήσας, προσέβηεν· καὶ ὁ Βακχιδῆς ἰθὺν, ἐπολιόρκει αὐτόν. Ἰωνάθης δὲ, τῶν ἀδελφῶν ἐκεῖ λιπὼν Σίμωνα, αὐτὸς λάθρα

ΚΓ. Ἀλέξανδρος δὲ τοῦ Ἐπιφανοῦς Ἀντίοχου τοῦ υἱοῦ, τὴν Πτολεμαίδα ἐκ προδοσίας παρεληφώς, ἐτάραξε τὸν Δημήτριον, ὥστε καὶ τὰς δυνάμεις ἀθροίσαι καὶ πέμψαι πρὸς Ἰωνάθην περὶ εὐνοίας καὶ συμμάχιας. Ἐπέτρεπε τε αὐτῷ στρατεύμα συνιστῆναι, καὶ οὓς ἐν τῇ ἀκρᾷ κατέκλεισεν ὁ Βακχιδῆς παιδῶν ὡς δημεύοντας, παρεχώρει ἀπολαβεῖν. Δεξάμενος οὖν τὴν ἐπιστολὴν Ἰωνάθης τοῦ βασιλέως, εἰς Ἱεροσόλυμα παραγέγονε· καὶ ταύτην εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ καὶ τῶν φυλάκων ἀνέγνω, καὶ τοὺς παιδῶν λαβὼν ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τοῖς γονεῦσιν ἀπέδωκεν, ἐκάστη τὸν ἴδιον. Καὶ αὐτὸς ἐν Ἱεροσολύμοις διέτριβε, καινίζων τὴν πόλιν, καὶ τὰ τεῖχη αὐτῆς ἀνοικοδομῶν. Γράφει δὲ καὶ Ἀλέξανδρος Ἰωνάθην, εἰς συμμάχιαν καλῶν αὐτόν, καὶ φίλον ποιούμενος, καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτῷ παρασχῶν, καὶ δῶρα πεπομφώς. Ὁ δὲ, δεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν, τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν περιβάλλεται κατὰ τὴν τῆς Σχηνοπηγίας ἑορτὴν, τεσσαρῶν ἐκμετρηθέντων ἑνιαυτῶν,

ἔξτεον τέθνηκεν Ἰούδας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ· δύναιμι ἂ
 τε συνήγαγε, καὶ ἔπλα ἡτοίμασε. Συμμίξας δὲ τῷ
 Δημητρίῳ Ἀλέξανδρος, νικᾷ. τοῦ Δημητρίου εἰς
 τὴν βαθὺν ἐμπροσθέν· μετὰ τοῦ Ἰππου, καὶ δυσεκ-
 πέρυτον. Ἐνθα περιστάσεων τῶν πολεμίων αὐτὸν,
 κατατροπῆς ἕνεκα, πολλοὺς καὶ αὐτὸς ἀνάλων.
 Ἐστὶ δὲ ἐθασίλευσεν ἐνὸς κα. τὴν δὲ τῆς Συρίας πα-
 ραλιῶν βασιλείαν Ἀλέξανδρος, τὴν τοῦ Πτολεμαίου
 τοῦ Φιλομήτορος θυγατέρα Κλεοπάτραν αὐτῷ εἰς
 γυναικα μνηστεύεται. Καὶ τῶν γάμων τελουμένων,
 ἐγραψεν Ἰωνάθῃ πρὸς Πτολεμαῖα παραγενέσθαι.
 Ἀφικόμενος δ' ἐπιμήθη παρὰ Πτολεμαίου καὶ παρὰ
 τοῦ Ἀλεξάνδρου. Δημητρίου δὲ τοῦ υἱοῦ τοῦ τελευ-
 τήσαντος Δημητρίου κατακτείναντος ἐκ Κρήτης εἰς
 Κιλικίαν μετὰ βαρβαρίας χειρὸς, ἐναγώνιος ἦν ὁ Ἀλέ-
 ξανδρος, καὶ ὁ μὲν εἰς Ἀντιόχειαν ἵσπευσεν, ἄπρα
 λισόμενος τὰ ἐκεῖ, τῆς δὲ Συρίας ἐπίτροπον Ἀπολ-
 λώνιον τὸν Δάον κατέλειπε. Ὅς πρὸς Ἰωνάθην σταί-
 λας, ἄδικον εἶλεγε εἶναι, μόνον αὐτὸν μὴ ὑπαίκειν
 τῷ βασιλεῖ, καὶ πρὸς μάχην προκαλεῖτο αὐτὸν, καὶ
 εἰς ἀνανδρίαν τὸ ἔθνος ὠνειδίσει. Τοῦτο· παροξυν-
 θεὶς ὁ ἀρχιερεὺς, συνάπτει πρὸς Ἀπολλώνιον φίλε-
 μον, καὶ νικᾷ, καὶ πολλοὺς τῶν ἐναντίων ἀναιρεῖ,
 καὶ πόλεις τῆς Συρίας αἰρεῖ, καὶ μετὰ λείας πολλῆς
 ἀναξεύγυσσιν εἰς Ἱερουσόλυμα. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀλέ-
 ξανδρος, ταῦτα μαθὼν, πέμπει πρὸς Ἰωνάθην, χαί-
 ρειν λέγων ἐπὶ τῇ ἡττῇ Ἀπολλωνίου, ὡς παρὰ γνώ-
 μην αὐτοῦ μαχεσαμένου αὐτῷ φίλῳ καὶ συμμάχῳ
 ὄντι. Ὁ γὰρ μὴ Πτολεμαῖος ὁ Φιλομήτωρ, πρὸς συμ-
 μαχίαν ἀπικὼν Ἀλεξάνδρου σὺν δυνάμει ναυτικῇ καὶ
 περὶ, καὶ εἰς Πτολεμαῖα γενόμενος, μικροῦ ἂν ἔκιν-
 ούσκε, τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτῷ διὰ τινος τῶν φί-
 λων Ἀμμωνίου ἐπιβουλεύσαντος. Διαδράς δὲ τὴν
 ἐπιβουλὴν, ἤγει πρὸς κόλασιν τὸν Ἀμμώνιον· οὐκ
 ἐξείβη δὲ αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος. Ὅθεν γνοὺς ὁ Πτο-
 λεμαῖος συνίστορα τῆς ἐπιβουλῆς τὸν Ἀλέξανδρον,
 τῆς τε συμμαχίας ἀπέσχετο, καὶ τὴν ἀγχισταίαν
 διέλυσε. τὴν γὰρ θυγατέρα ἀποσπάσας αὐτοῦ, δια-
 πέμπεται πρὸς Δημήτριον, συμμαχῆσαι αὐτῷ ὑπι-
 σχυόμενος, καὶ συζεύξει τὴν θυγατέρα, καὶ εἰς τὴν
 πατρίαν βασιλείαν ἐγκαθιδρύσεται. Καὶ ὁ Δημήτριος
 ἀσμένως τὸν γάμον καὶ τὴν συμμαχίαν προσέεται.
 Πτολεμαῖον δὲ σπουδάζοντα ἦν πεῖσαι τοὺς Ἀντιοχεῖς
 δεξασθαι τὸν Δημήτριον. Καὶ ἤνυσεν ἄρδω· τὸ
 σπουδαζόμενον, τῶν Ἀντιοχείων μισούντων τὸν Ἀλέ-
 ξανδρον διὰ τε τὸν πατέρα αὐτοῦ παρανομήσαντα
 εἰς αὐτοὺς, καὶ διὰ τὸν Ἀμμώνιον· οἱ ταχέως αὐτὸν
 ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ἐξέβαλον. Καὶ ὁ μὲν, ἐκβληθεὶς, ἐκεῖθεν, εἰς Κιλικίαν ἦκεν· οἱ δ' Ἀντιοχεῖς τὸν Πτο-
 λεμαῖον ἀνέδειξαν βασιλεῖα, καὶ δύο περιθέσθαι (32) ἠνάγκασαν διαδήματα, ἅτε δὴ τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰ-
 γύπτου ἄρχοντα. Ὁ δὲ λογίσασθαι τὰ μέλλοντα οἶός τε ὦν οὐκ ἔσχεσιν, ἵνα μὴ δόξη τοῖς Ῥωμαίοις, ἤδη μέγα θυ-
 ναμένοις, ἐπιφθόνος, παῖθει τοὺς Ἀντιοχεῖς, δεξασθαι τὸν Δημήτριον. Τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῆς Συρίας
 ἐπιόντος σὺν πολλῇ στρατιᾷ, καὶ τὴν τῶν Ἀντιοχείων χώραν δηώσαντος, ὁ Πτολεμαῖος σὺν Δημητρίῳ, ἤδη
 αὐτῷ τὴν θυγατέρα γαμικῶς ἀρμολάμενος, ἐστράτευσεν ἐπ' αὐτόν. Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος, ἡττῇ εἰς
 εἰς Ἀραβίαν προσπέφυγεν. Ὁ δὲ γὰρ Πτολεμαῖος, ἐκ τοῦ Ἰππου ἐκπαπτικῶς, δι' ἐλέφαντος βοῆν παρα-
 χθέντος, καὶ ἀποσεισασμένου αὐτόν, πολλὰ κατὰ τῆς κεφαλῆς ἰδέξατο τραύματα, τῶν πολεμίων περι-

potitus, Cleopatram Ptolemæi Philometoris filiam
 ducit, Jonatha etiam ad nuptias invitato. Qui cum
 Ptolemaidem venisset, tam a Ptolemæo quam ab
 Alexandro honorifice est exceptus. Demetrio porro,
 defuncti Demetrii filio cum ingentibus copiis ex
 Creta in Ciliciam profecto, Alexander sollicitum
 Antiochiam properat, ad loca illa in tuto collo-
 canda, Syria Apollonio Dao mandata. Qui cum Jo-
 natha expostulans, quod solus regi non pareret,
 objecta ignavia, ad pugnam eum provocavit. His
 verbis commotus pontifex, prælium cum Apollonio
 committit: et multis hostium cæsis, atque urbibus
 Syriæ captis, cum luculenta præda victor Hieroso-
 lyma revertitur. Quo cognito Alexander Jonathæ
 nuntiari jubet se gaudere clade Apollonii, qui con-
 tra suam sententiam ei amico et socio arma intul-
 lerit. Sed Ptolemæus Philometor Alexandro classe
 et pedestribus copiis opem ferens, Ptolemaidem insi-
 diis generi, quas per Ammonium e suis amicis
 quemdam struxerat, pene interisisset: quibus evi-
 tatis, dedit sibi postulavit Ammonium, quod Alexan-
 dro detrectante, cum insidiarum fuisse consciam
 judicans, et belli societate abstinuit, et amicitiam
 diremit, et filiam ab eo avulsam, et auxilia Demetrio
 per legatos pollicetur: quarum conditionum
 utramque illo alacriter amplexo, Antiochenis per-
 suadere constus est, ut Demetrium reciperent,
 idque ob Alexandri odium propter paternas inju-
 rias et Ammonium, facile impetratum. Illo igitur
 ejecto, atque in 212 Ciliam profecto, Antio-
 cheni Ptolemæum regem declararunt, et hinc dia-
 demata, ut et Ægypti et Syriæ regem, gestare co-
 egerunt. At ille ut homo prudens futura conside-
 rans, ne Romanorum odia, quorum opes magnæ
 essent, susciperet, Antiochenis persuadet, ut De-
 metrium recipiant: et Alexandrum Syriam cum
 ingenti exercitu invadentem, et Antiochenum
 agrum urentem, Demetrio socio, cui jam filiam
 desponderat, prælio commisso profligat. Alexander
 itaque victus, in Arabiam confugit. Ptolemæus,
 equo elephanti barritu perterritus excussus, et ab
 hostibus circumdatus, multa in capite vulnera ac-
 cepit, et a satellitibus ægre ereptus, quatuor dies
 sensu et sermone destitutus jacuit. Quinto die non-
 nihil recreatus, et capite Alexandri accepto, ab
 Arabiæ dynasta misso, interitu inimici delectatus,
 ipse quoque paulo post obiit.

Variae lectiones et notæ.

(32) Παρθέσθαι. Colb. παραθέσθαι.

στάντων αὐτῶν, μολίς δ' ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων ἐξαρκασθεῖς, ἐφ' ἡμέρας ἕκαστο τίςποτε, μήτε συνίει, μήτε μόντοι φθεγγόμενος. Ἄνεγκῶν δὲ τῆ πέμπτη τῶν ἡμερῶν, καὶ τὴν Ἀλεξάνδρου δεξάμενος κεφαλὴν, παρὰ τοῦ τῶν Ἀράβων δυνάστου πεμφθεῖσαν αὐτῷ, καὶ ἡδυνδεις ἐπὶ τῆ ἐκείνου φθορᾷ, καὶ αὐτὸς μετὰ μικρὸν ἐτελεύτησε.

XXIV. Demetrius Nicanor Asia potitus, cum A post Alexandrum annos quinque regnasset, milites Ptolemæi corrumpere cœpit, et societatis et affinitatis immemor : qui cum elusa illius calliditate, Alexandriam redirent, elephantis ipse potitus est. Jonathæ arcem Hierosolymitanam, in qua Macedonum et Judæorum desertorum præsidium erat, oppugnante : quidam noctu elapsi, Demetrio obsidionem nuntiarunt. Is cum exercitu Ptolemaidem profectus, Jonatham per litteras ad se accersit. Ille vero non ommissa obsidione, sacerdotibus et populi senloribus assumptis, illataque magna pecunia, Demetrium placat : a quo honos ei habitus est, et pontificia dignitas confirmata. Cum vero Demetrium rebus pacatis nullum bellum timentem, ob imminuta stipendia, militum odia suscepisse, quidam ex Alexandri ducibus Tryphon cognovisset, a Malcho Arabe Alexandri filium Antiochum, qui ibi educabatur, aufert, quod ei paternum imperium se velle restituere diceret. Demetrius autem Jonathæ societate multis pollicitationibus impetrata, æq̄ tribus millibus militum ab eo acceptis, Antiochenos, qui ob acceptas injurias succensentes, seditionem moverant, in fugam vertit, urbem incendit, multos occidit : donec arma ponere, et se **213** illius fidei permittere sunt coacti. Seditione hoc modo compressa, Judæos donis affectos Hierosolyma remisit, Jonathæ gratias egit. Sed post adeo promissis non stetit, ut et bellum ei minatus fuerit : idque re ipsa C intulisset, nisi Tryphon ex Arabia in Syriam reversus, Antiochum tum adolescentulum diadematè ornasset, ac Demetrio bellum intulisset, acceptis iis militibus, qui ob stipendiorum imminutionem illum reliquerant. Is Tryphon prælio victor, cum Antiochiam et elephantem cepisset, Demetrius in Ciliciam abit. Jonathas vero ab Antiocho puero ad belli societatem accersitus, ei se et socium et amicum sôre, et Demetrio bellum illaturum pollicetur. Et rem statim aggressus, effecit ut multæ urbes Syriacæ a Demetrio ad illum descicerent. Deinde Simone fratre in Judæa relicto, contra Demetrii duces est profectus. Simon quoque Besura Judææ oppidum, in quo Demetrii præsidium erat, in eas angustias obsidione compulit, ut fide accepta milites discederent, et suum illi præsidium imposuit. Jonathas vero Demetrii ducibus profligatis, et ad duo millia hostium cæsis, Hierosolyma reversus, legatos Romam misit ad pristinam amicitiam renovandam. Qui prioribus decretis a senatu confirmatis, in reditu Spartam venerunt (nam id quoque mandarant Jonathas) et a Spartanis amanter excepti sunt, Judæis amicitiam et societate promissa. Demetrii duces acceptam ciadem resarcire cupientes, majoræ vias contra

KΔ'. Παραλαβὼν δὲ τὴν τῆς Ἀσίας βασιλείαν Δημήτριος ὁ Νικάνωρ μετὰ Ἀλέξανδρον ἐτῆ βασιλεύσαντα πέντε, ἤρξατο διαφθεῖρειν τὸ τοῦ Πτολεμαίου στρατιωτικόν, τῆς τε συμμαχίας καὶ συγγενείας ἀμνημονήσας. Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται, τὴν πείραν ἐκείνου διακρουσάμενοι, εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀνχώρησαν, τῶν δ' ἐλεφάντων ἐκρότησαν. Ἰωνάθης δὲ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπολιόρκει τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἀκρόπολιν, ἔχουσαν ἕνδον Μακεδόνας φρουροὺς, καὶ τῶν ἀσθεσάντων Ἰουδαίων τινάς· ὧν τινες, νυκτὸς ἐξελθόντες, τῷ Δημητρίῳ τὴν πολιορκίαν ἀπήγγειλαν. Καὶ ὃς ἤχε σὺν δυνάμει πρὸς Ἰωνάθην, καὶ ἐν Πτολεμαίδι γενόμενος, γράζει αὐτῷ πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι. Ὁ δὲ τὴν πολιορκίαν οὐκ ἔπαυσε, τοὺς ἐπειρεῖ δὲ καὶ τοὺς τοῦ λαοῦ πρεσβυτέρους παραλαβὼν, καὶ χρήματα πολλὰ κορίζων, ἤχε πρὸς τὸν Δημήτριον. Καὶ τοῦτοις αὐτὸν θεραπεύσας, ἐτιμῆθη παρ' αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην ἐθεδαίωσατο. Ὡς δὲ μὴ τινος ἐπικειμένου πολέμου, τὸν μισθὸν τῶν στρατιωτῶν ἡλάττωσεν ὁ Δημήτριος, κἀντεῦθεν ἦν αὐτοῖς μισητός. Γνοὺς τὸ πρὸς αὐτὸν μῖσο· Ἀλεξάνδρου τις στρατηγός, Τρύφων ἐπικληθεὶς, πρὸς Μάλχον τὸν Ἀραβα παραγίνεται, καὶ παῖδα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀντίοχον τρεφόμενον παρ' αὐτῷ ἐξήτει, λέγων ἀποκαταστήσειν αὐτῷ τὴν πατρῶαν ὀρχήν· καὶ ὃς δίδωσι. Δημήτριος δὲ, πρὸς Ἰωνάθην στεῖλας, συμμαχίαν ἐξήτει, πολλὰς αὐτῷ ἐπαγγελλόμενος χάριτας. Πέμπει τοῖνον αὐτῷ τρισχιλίους, δι' ὧν ἐπαναστάντας αὐτῷ τοὺς Ἀντιοχεῖς δι' ἀπέχθειαν, ἦν Ἐτρεφον, ὅτι κακῶς ἔπασχον ὑπ' αὐτοῦ, ἐτρέψατο, καὶ τὴν πόλιν ἐνέπρησε, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἔκτεινε, μέχρις ἐδιδάσθησαν ἀποδέσθαι τὰ ὄπλα, καὶ λαυτοὺς αὐτῷ παραδόναι. Ἡ μὲν οὖν στάσις οὕτως ἐπαύθη· ὁ δὲ τοὺς Ἰουδαίους ἀνέπεμψε πρὸς Ἰωνάθην, αὐτοῖς μὲν δωρησάμενος, ἐκείνῳ δὲ χάριτας ὁμολογῶν. Ὑστερον δὲ καὶ τὰς ὑποσχέσεις ἐψεύσατο, καὶ πόλεμον ἠπειλήσεν αὐτῷ. Καὶ ἤγαγεν ἄν εἰς ἔργον τὰς ἀπειλάς, εἰ μὴ Τρύφων, ἐκ τῆς Ἀραβίας εἰς τὴν Συρίαν ἐπανελθὼν, τῷ Ἀντιόχῳ, μετράκῳ τότε τυγχάνοντι, διάδημα περιέθετο, καὶ πόλεμον πρὸς τὸν Δημήτριον συνεκρότησε, προσχωρησάντων αὐτῷ τῶν στρατιωτῶν, ὅσοι διὰ τὴν μείωσιν τοῦ μισθώματος καταλειπόμασι τὸν Δημήτριον. Ἐπικρατίστερος οὖν ὁ Τρύφων ἐν τῇ μάχῃ γενόμενος, καὶ τὴν Ἀντιόχειαν λαμβάνει, καὶ τοὺς ἐλέφαντας. Ὁ δὲ Δημήτριος εἰς Κιλικίαν ἀπήλθε, καὶ ὁ παῖς Ἀντιόχος εἰς συμμαχίαν τὸν Ἰωνάθην μετεκαλέσατο. Ὁ δὲ φίλος εἶναι καὶ σύμμαχος ὡμολόγησε, καὶ πολεμήσειν τῷ Δημητρίῳ κατέθετο, καὶ ὤρμησε πρὸς ἔργον εὐθύς. Καὶ πρῶτον πόλεις πολλὰς προσχωρήσασαι τῷ Ἀντιόχῳ πεποίηκεν, ἀποστάσας τοῦ Δημητρίου, εἰτα ἀδελφὸν Σίμων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ καταλιπὼν, κατὰ τῶν τοῦ Δημητρίου ἐχώρησε στρατηγῶν. Καὶ ὁ Σίμων Βέσουρα ἐπολιόρκει τῆς Ἰουδαίας χωρίον, ὑπὸ τῶν τοῦ Δημητρίου κατεχόμενον, εἰ τῆ

ποιοῦσι στενοχωρηθέντες, πίπτει λαβόντες, ἐξί-
 λικον τὸ χωρίον. καὶ φρουρὰν ἰδὼν δὲ Σίμων κατέ-
 στησεν ἐν αὐτῷ. Ἰωνάθης δὲ, τοῖς στρατηγοῖς συμ-
 μίξας τοῦ Δημητρίου, εἰς φυγὴν τε αὐτοῦς τρέπει-
 ται, καὶ περὶ διτχιλλίου, ἀνελὼν ὑπέστρεψεν εἰς
 Ἱεροσόλυμα. Καὶ εἰς Ῥώμην πρεσβείαν ἐποίησατο,
 τὴν προτέραν φίλιαν ἦν πρὸς τὸ ἔθνος εἶχον, ἀνα-
 νεύεσθαι. Οἱ δὲ τῆς βουλῆς τὰ πρότερον ἐψηφι-
 σμένα καὶ αὐθις ἐκώρυσαν. Ἐπανερχόμενοι δὲ οἱ
 πρεσβευταί, καὶ εἰς τὴν Σπάρτην ἀφίκοντο, καὶ τοῦτο
 ἐπιταλαμένον ἔχοντες· παρὰ τοῦ Ἰωνάθου. Καὶ οἱ
 Σπαρτιάται δὲ τοὺς πρεσβευτὰς φιλοφρόνως προ-
 ῆξαντο, καὶ ψήφισμα περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας
 πρὸς Ἰουδαίους ἔθεντο. Τοῦ Δημητρίου μέντοι οἱ
 στρατηγοὶ τὴν ἤτταν ἀναμαχέσασθαι σπεύδοντες,
 μετὰ δυνάμει· πλείονος ἤλθον κατὰ τοῦ Ἰωνά-
 θου (53). Ὁ δὲ αὐθις αὐτοῖς ἐξέειπεν· ἀπήντησεν.
 Ἀποδειλιάσαντες δὲ πρὸς φανεράν μάχην ἀντικα-
 ταστῆναι αὐτῷ, νυκτὸς ἔφυγον. Μεθ' ἡμέραν δὲ
 γνοὺς τὴν φυγὴν Ἰωνάθης, ἐπέδωξε μὲν, οὐ κατέ-
 λιθε δὲ· ἀλλ' εἰς Ἀραβίαν ἐλθὼν, καὶ τοῖς Ναβαθη-
 νοῖς ἐπελθὼν, καὶ λείαν ἐκείθεν ἀπελάσας πολλήν,
 καὶ ἀχμαλώτους λαβὼν, ἐπανῆλθε. Συναγαγὼν δὲ
 τὸν λαόν, συνεβούλευε τὰ τεῖχη τῶν Ἱεροσολύμων
 ἀνακαινίσαι, καὶ ἀνορθῶσαι ὅσον τοῦ περιβόλου τοῦ
 ἱερῷ καθήρητο. Καὶ ἀρσαρῆς πῶσι τῆς συμβου-
 λῆς, αὐτὸς μὲν ἔργου εἶχετο, τὸν δὲ ἀδελφὸν Σίμωνα
 ἐπέμφε τὴν χώραν ἀσφαλισόμενον. Ὁ δὲ γε Δημή-
 τριος εἰς Μεσοποταμίαν ἦκεν, ὡς τὴν Βαβυλῶνα καὶ
 τὰς ἄνω σατραπίας παραληψόμενος. Οἱ γὰρ ταύτας
 κατοικοῦντες Ἕλληνας καὶ Μακεδόνας παραδώ-
 σαι αὐτοὺς αὐτῷ ἐπηγγέλλοντο, καὶ συγκαταπο-
 λεμῆσαι Ἀρσάκην τὸν Πάρθων βασιλέα. Καὶ ἐδέ-
 ξαντο τοῖνον αὐτόν. Καὶ τῷ Ἀρσάκῃ συμβαλὼν,
 τὴν ἄπισσαν ἀπέβαλε στρατιάν, καὶ αὐτὸς ἐλήφθη.
 Τρύφων δὲ γνοὺς τοιαῦτα τὰ περὶ τὸν Δημήτριον,
 ἐπεβούλευεν Ἀντιόχῳ, ἀποκτείνειν αὐτὸν μελετῶν,
 καὶ τὴν ἀρχὴν σφετερισασθαι. Ἐδοδεῖκε μάλιστα
 τὸν Ἰωνάθην, ὄντα φίλον τῷ Ἀντιόχῳ. Καὶ ἐσπευ-
 δὲν αὐτὸν πρῶτον ἀπάτη εἶλεν, καὶ οὕτως· ἐπιχει-
 ρῆσαι τοῖς κατὰ τὸν Ἀντιόχον. Διὸ καὶ εἰς Συρθό-
 πολιν ἄπεισιν, ἐνθα καὶ Ἰωνάθης αὐτῷ σὺν τέσσαρσι
 μυριάσι μαχιμῶν ἀπήντησεν. Ὁ δὲ ὑπόβλεψεν αὐτόν
 ὑπέρχεται, δῶροις τε καὶ τιμαῖς δεξιούμενος, πᾶσαν
 ἕλκων ὑπόνοιαν ἐξελείν, ἵνα αὐτὸν ἀφύλακτον λη-
 φοίτο. Καὶ συνεβούλευε τὴν μὲν στρατιάν ἀπολύ-
 σαι, αὐτὸς δὲ μετ' ὀλίγον εἰς Πτολεμαῖδα συναφι-
 κῆσαι αὐτῷ, τὴν πόλιν παραλήψόμενος, καὶ πάντα
 τὰ ἐκεῖ ὄχυράματα. Καὶ Ἰωνάθης, μὴ δὲν ὑποποτή-
 σασ, τὸ στρατεύμα ἔστρεψε· χιλίου δ' ἔχων ἄνους·
 ἀπῆει. Εἰς δὲ Πτολεμαῖδα κατακλιθεὶς, αὐτὸς
 μὲν ζωγρεῖται, οἱ δὲ σὺν αὐτῷ διαφθείρονται. Ἄπερ
 οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις μαθόντες, εἰς θεός ἐνέπεσον διὰ
 τὰ περίεθνη, ἀ γνόντα τὴν Ἰωνάθου σύλληψιν
 κατὰ τῶν Ἰουδαίων κενίητο. Σίμων δὲ τῷ πλήθει
 ὠμοληκώς, καὶ παραθάρβυνας αὐτὸν, ἡγεμῶν ὑπ'

A Jonatham eduxerunt : qui cum repente eis occur-
 risset, non ausi aperto Marte cum eo congredi,
 noctu fugerunt. Quos cum, fuga cognita interdium,
 persequens non adeptus esset, ex Arabia Naba-
 thæorum magna præda et multis captivis abductis,
 recedit : ac populo convocato suadet, ut urbis
 mœnia renoveat, et ruinas murorum templi resti-
 tuant. Eo consilio omnibus probato, ipse ei operi
 intentus, Simonem fratrem ablegat, ut regionem
 in tuto collocet. Demetrius in Mesopotamiam
 profectus, ut Babylonem et superiores satrapias
 acciperet, ab incolis Græcis 214 et Macedonibus
 deditionem et operam ad debellandum Arsacem
 Parthorum regem pollicentibus, susceptus : prælio
 cum Parthis commisso, omnibus copiis amissis,
 B ipse capitur. Eo Demetrii casu cognito, Tryphon
 cupiditate regni occupandi, vitæ Antiochi insidiatur.
 Sed quia Jonathæ amicitiam cum rege formidabat,
 eo prius per dolum capto, tum demum invadere
 Antiochum in animo habebat. Itaque Scythopolim
 abiit, ubi Jonatham cum quadraginta bellicosorum
 millibus obviam egressum fraude circumvenit,
 muneribus et honoribus conciliatum, ut omni
 suspicione adempta, incautum opprimeret. Suadet
 igitur ut exercitum missum faciat. Nam se paulo
 post cum ipso Ptolemaidem iurum, ad urbem et
 omnia circumjacentia castella accipienda : Jonathas
 nihil mali suspicatus, exercitum dimittit : ac
 mille duntaxat viris retentis, Ptolemaidem conclusus,
 C capitur, comites ejus occiduntur. Quæ Hierosolymis
 nuntiata populo terrorem incusserunt, ob gentes
 finitimas, Jonatha capto, contra Judæos tumul-
 tuantes. Sed Simon, oratione habita, populum
 confirmat : ab eoque dux electus, militiæ idoneis
 convocatis, mœnibus urbis, et omnibus quæ ad
 securitatem pertinerent, curatis, Tryphoni Jona-
 tham captivum in Judæam adducenti, cum exercitu
 occurrit : eique, centum argenti talenta et duos
 Jonathæ filios obsides postulanti, si fratrem solvi
 vellet : etsi hominis improbitatem intelligebat,
 tamen, ne sibi fratris salus neglecta crimini da-
 retur, et pecuniam et pueros misit. Quibus
 Tryphon acceptis, pactis non stetit : sed cum
 exercitu Hierosolyma contendit, subsequente Sim-
 done, et ex adverso castra locante. Verum copia
 D nis impeditus, in Syriam converso itinere,
 Jonatham interfecit. Fratre post tertium annum
 pontificatus mortuo, Simon populi suffragiis pon-
 tificem declaravit, Macedonibus tributa pensitare
 destitit. Ac Judaica gens sub ejus principatu
 perquam fortunata fuit, et finitimis populis domi-
 nata, multas urbes evertit, ne hostium receptacula
 essent : montem altissimum, in quo arx ædificata
 fuerat, continenti triennii labore 215 in plani-
 tiem redegit, ut templum emereret.

Varie lectiones et notæ.

(53) Καὶ ὃς ἦκε σὺν δυνάμει πρὸς Ἰωνάθην. Pro κατὰ Ἰωνάθου. W.

λαοί, τῶν τειχῶν ἐπεμύετο τῆς πόλεως, καὶ παντὶ τοῦ πρὸς ἀσφάλειαν τῶν πραγμάτων ἐφρόντιζεν. Ὁ μὲν τοὶ Τρύφων εἰς Ἰουδαίαν ἀφίκετο, καὶ τὸν Ἰωνάθην δέσμιον ἄγων, καὶ ὁ Σίμων αὐτῷ σὺν δυνάμει ἀπήντησεν. Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἐπεμψε, δηλῶν ἕκατον ἀργυρίου τάλαντα δοῦναι, καὶ δύο τῶν Ἰωνάθου παιδῶν ὁμήρους, εἰ βούλεται λυθῆναι τὸν ἀδελφόν. Ὁ Σίμων δὲ συνήκε μὲν τὴν κακοურγίαν τοῦ Τρύφωνος, ἵνα δὲ μὴ αἰτίαν σχοίη, ὡς μὴ θέλων σῶσαι τὸν ἀδελφόν, καὶ τὰ χρήματα ἐπεμψε, καὶ τοὺς πειλάς. Ἀλαβῶν ὁ Τρύφων, οὐκ ἐφύλαξε τὰς συνθήκας, ἀλλὰ μετὰ τῆς στρατιᾶς ἤνθει πρὸς τὰ Ἰεροσόλυμα. Παρωμάρτει δὲ καὶ ὁ Σίμων, ἀεὶ ἐναντίον καταστρατοπεδεύμενος. Χιῶν δὲ πολλὴ πεισοῦσα διεκώλυεν αὐτῷ τὴν εἰς Ἰεροσόλυμα ἀφίξιν, καὶ εἰς Χυρίαν ἐτρέπετο καὶ ἀπῶν τὸν Ἰωνάθην ἀπίκτανε. Σίμων δὲ θανόντος τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωνάθου, μετὰ τριετίαν τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ ἀρχιερεὺς ὑπὸ τοῦ κλήθους προὔδειβητο, καὶ οὐκέτι φόρους τοῖς Μακεδόσι παρέσχετο. Εὐτύχως δὲ τὸ ἔθνος ἐπ' αὐτοῦ σφέδρα, καὶ τῶν τε περιοικῶν ἐθνῶν ἐκυρίευσαν, καὶ πολλὰς τῶν πόλεων καταστρέψαντο, ἵνα μὴ εἰν τοῖς ἔχθροῖς ὀρμητήρια. Καὶ τὸ ἕρος, ἐπ' οὗ ἡ ἀκρόπολις ψυχοδμητο, λίαν δὲ ὑψηλὴν, ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἐνδελαιχῶς πονοῦντες, εἰς παιδιὰ ματηνεγκαν, ὡς ἂν εἴη τὸ ἱερὸν ὑπερκείμενον.

LIBER QUINTUS.

I. Tryphon autem Antiochum cognomento Deum, A
 A'. Ὁ δὲ γε Τρύφων τὸν Ἀντίοχον, ὃς καὶ θεὸς
 ejus tutor erat, quarto regni anno interfecit, et
 cum esse mortuum vulgabat: et militibus pecu-
 niam pollicebatur, si se regem creassent, qui spe
 magni lucri impulsus, voluntati ejus satisfecerunt.
 Sed Tryphon voti compos factus, simulatione de-
 lecta, militum animos a se alienavit, ut eo deserto
 ad Cleopatram, Demetrii uxorem, Seleuciam in-
 clusam irent. Quæ Antiochum oberrantem, qui
 Servator vocabatur, Demetrii fratrem, atque ob
 Tryphonem passim exclusum, spe nuptiarum et
 regni ad se accersivit: verita, ne Seleuciani
 urbem Tryphoni traderent. Qui cum Seleuciam
 venisset, contra Tryphonem proficiscitur, eumque
 victum, et Syria superiore ejectum, in castello
 quodam, quo confugerat, obsidet, Simone pon-
 tifice ad amicitiam suam invitato, quam ille
 amplexus, cibaria militibus suppeditat. Sed
 Tryphon, cum inde Apameam profugisset, urbe
 expugnata, captus occiditur, cum triennium re-
 gnasset. Antiochus vero meritorum Simonis oblitus,
 Cendebæum ad vastandam Judæam, et Simonem
 comprehendendum mittit: quo Simon devicto,
 reliquum ætatis pacate exigit, cum Judæam annos
 viii præfuisset. Perit autem insidiis Ptolemæi
 generi sui, uxore et duobus filiis in vincula con-
 jectis. Nam ærtius Joannes, qui etiam Hyrcanus
 vocabatur, effugerat: et ob paterna beneficia ab
 Hierosolymitis receptus est, Ptolemæo non admissio.
 Is paterno sacerdotio potitus, Ptolemæo bellum
 intulit, in castello Dagoni agenti: at ut obsidione
 prævalebat, sic misericordia matris et fratrum
 vincebatur. Hos Ptolemæus in murum productos,
 in conspectu illius cruciabat: quamvis matre
 obstante, ne sua causa segnius ageret. Dum
 obsidio ita trahitur, septimus annus instat, quo
 Judæis otium agere solitum est: eaque de causa
 bello intermisso, Ptolemæus occisa matre et fra-
 tribus Hyrcani, ad Zenonem Cotylam Philadelphæ
 216 tyrannum confugit. Antiochus vero Simoni
 ob acceptam cladem iratus, Judæam invasit: et

A'. Ὁ δὲ γε Τρύφων τὸν Ἀντίοχον, ὃς καὶ θεὸς
 ἐπικληθῆν, τέσσαρα βασιλεύσαντα ἔτη, διέφθειραν,
 ἐπιτροπισθῶν αὐτοῦ. Καὶ τὸν μὲν ὡς ἀποθάνοι διήγ-
 γελλε, τοῖς δὲ στρατιώταις ἐπηγγέλλετο χρήματα,
 εἰ αὐτὸν βασιλεύσουσιν. Οἱ, κερδῆσαι πολλὰ ἠλπικό-
 τες, εἴλοντο αὐτὸν ἄρχοντα. Λαβῶν δὲ τὴν βασιλείαν
 ὁ Τρύφων, ἀπεδύσατο τὴν ὑπέκρισιν, καὶ μισῆσαν
 αὐτὸν τὸ στρατωτικόν, πρὸς Κλεοπάτραν ἀφίστατο,
 τὴν τοῦ Δημητρίου γυναῖκα, ἑγκλεισμένην ἐν
 Σελευκίᾳ τυγχάνουσαν. Ἀλωμένου δὲ Ἀντίοχου, ὃς
 ἑκαλεῖτο Σωτήρ, Δημητρίου δὲ ἦν ἀδελφός, καὶ ἐκ-
 κλειομένου πάντοθεν διὰ Τρύφωνα, πέμπει πρὸς
 αὐτὸν ἡ Κλεοπάτρα, καλοῦσα ἐπὶ γάμῳ καὶ βασι-
 λείᾳ. Ἐβέβηαι γὰρ μὴ τὴν πόλιν οἱ Σελευκεῖς τῷ
 Τρύφῳ δώσουσι. Γενόμενος οὖν ἐν τῇ Σελευκίᾳ
 ὁ Ἀντίοχος, κατὰ τοῦ Τρύφωνος ὄρησιν· καὶ νι-
 κήσας αὐτὸν, τῆς δὲ Συρίας ἐξέβαλε, καὶ εἰς τι
 φροῦριον καταφυγόντα ἐπολιόρκει, καὶ τὸν ἀρχιερεῖα
 Σίμονα εἰς φίλαν προεκαλεῖτο. Ὁ δὲ ἐδέξατο τὴν
 πρόκλησιν, καὶ τοῖς πολιορκουσί τὸν Τρύφωνα τρο-
 φὰς ἐχορήγησε. Φυγῶν δ' ἐκείθεν ὁ Τρύφων, καὶ γε-
 νόμενος εἰς Ἀπάμειαν, πολιορκηθεὶς ἐλήφθη, καὶ
 διεσφάρη, ἐπ' ἔτεσι βασιλεύσας τρισὶν. Ὁ Ἀντίοχος
 δὲ, λήθην τῶν ὑπὸ Σίμωνος αὐτῷ γενομένων ποιη-
 σάμενος, στέλλει Κενδεβαλον τὴν Ἰουδαίαν πορθῆ-
 σαι, καὶ τὸν Σίμονα κατασελεῖν ἐντεταλμένος. Σίμων
 δὲ αὐτῷ ἀντικαταστάς, νικᾷ. Καὶ εἰρηνικῶς τὸ λοι-
 πὸν διήγαγε τῆς ζωῆς, ἄρξας τῆς Ἰουδαίας ἔτη
 οκτώ. Τελευτᾷ δὲ παρὰ Πτολεμαίου τοῦ γαμβροῦ
 ἐπιβουλευθεὶς. Καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Σίμωνος, καὶ οἱ δύο
 παῖδες, συλληφθέντες, ἐδέθησαν. Ὁ τρίτος Ἰωνάνης
 διέφυγεν, ὃς καὶ Ὑρκανὸς ἑκαλεῖτο. Καὶ προσεδέχθη
 παρὰ τῶν Ἰεροσολυμιτῶν διὰ τὰς τοῦ πατρὸς εὐεργε-
 σίας, ἀποσταθμένων ἐλθόντα τὸν Πτολεμαίου. Ἀπο-
 λαβῶν δὲ τὴν πάτριον ἱερωσύνην ὁ Ὑρκανὸς ἐπὶ τῇ
 Πτολεμαῖν ἱστράτευσεν, εἰς ἑρῴα τι Δαγῶν λεγόμε-
 νον ὄντα. Καὶ ἐκράτει μὲν τῇ πολιορκίᾳ, ἥτις τε
 δὲ τῷ πρὸς τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς οὐκ ἔστω.
 Ὁ γὰρ Πτολεμαῖος, ἀνάγων ἐπὶ τὸ τεῖχος αὐτοῦ,
 εἰς ἀπόπτου ἤκει· εἶτο ἡ μέντοι μήτηρ ἐκέλευε μὴ
 μαλακίζεσθαι δι' αὐτήν. Τριβομένης δ' οὕτω τῆς

πολιορκίας, ἐνίσταται τὴν ἔσδομον ἔτος, καθ' ὃ εἰθισται τοῖς Ἰουδαίοις ἀργεῖν. Καὶ διὰ τοῦτο Πτολεμαῖος ἀνέβη εἰς τὸν πόλεμον, κτείνει τὴν μητέρα τοῦ Ἰρκανοῦ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ φεύγει πρὸς Ζήνωνα τὸν Κοτυλάδην, τὸν τῆς Φιλαδελφείας τύραννον. Ἀντίοχος δὲ, χαλεπαίνων τῷ Σίμωνι, δι' ἃ πέπονθε, τῇ Ἰουδαίᾳ ἐπέβη, καὶ τὴν χώραν καταδραμῶν, ἐπολιόρκει τὸν Ἰρκανόν· καὶ πύργους ἀνεγείρας ὑψηλοτάτους κατὰ τὸ βρῖσιον μέρος τῆς πόλεως, ἐξ αὐτῶν τῷ τελεχεῖ προσέβαλλεν. Ἦνυσ' οὐδὲν διὰ τὴν γενναϊότητα τῶν ἐντὸς, καὶ διὰ ὀχυρότητα τῶν τειχῶν, καὶ ὕδατος ἀφθονίαν, ἐξ ἐπομβρίας ἄκρι συμβάσαν. Δείσας δὲ ὁ Ἰρκανὸς μὴ ἐπιλιποῖεν αὐτοῖς· ἐὰν ἀναγκαστῆ, μόνον τὸ μάχιμον τοῦ πλῆθους ἀπολεξάμενος, τοὺς ἄλλους ἐξέσωσε τῆς πόλεως· οὗς ὁ Ἀντίοχος ἀπελθεῖν ἐκέλευεν οὐκ εἰς οἶκον, καὶ ἐξω τῶν τειχῶν προσηύκοντες, διὰ τοῦτο ἀπέθνησκον· οἱ δ' ἐντὸς, ἐλεοῦντες οὐτούς, εἰσεδέξαντο αὐτοὺς. Τῆς Σκηνοπηγίας δὲ ἐνστάσης, ὁ Ἰρκανὸς, στείλας πρὸς τὸν Ἀντίοχον, ἀνοχὴν ἐξήτει γενέσθαι, διὰ τὴν ἐκέρτην ἐφ' ἡμέρας ἑπτὰ. Ὁ δὲ καὶ τὴν ἀνοχὴν ἔδωκε, καὶ θυσίαν πολυτελεῖ σὺν ἀναθήμασιν ἐπαμφεν, ὅν τι καὶ τὴν πρὸς τὸ θεῖον εὐαίθειαν καὶ εὐσεβῆ ἐκάλεσαν. Γνωὺς δὲ τὴν πρὸς τὸν θεὸν τοῦ Ἀντίοχου αἰδῶν Ἰρκανὸς, ἐπρεσβεύσατο, τὴν πάτριον αὐτοῖς ἀποδοθῆναι πολιτείαν αἰτούμενος. Ὁ δὲ, εἰ παραδοίεν τὰ ὄπλα, εἶπε, καὶ φόρους τελεῖν ὑπὲρ τῶν ἄλλων κατέθοντο πόλεων, ἄτερ τῆς Ἰουδαίας, καὶ φρουρὰν λέξαιτο, καὶ τοῦ πόλεμου ἀφέξασθαι, καὶ τὰ ἄλλα ποιήσασθαι, ἃ ἀξιούσιν. Ἰουδαῖοι δὲ τὰ μὲν ἄλλα ἐδέχοντο, ἐπὶ δὲ τῇ φρουρᾷ οὐ κατένεον, ἀλλ' ἀντιπανταχόσια. Ἐνδόντος δ' ἐπὶ τούτοις τοῦ Ἀντίοχου, ἡ πολιορκία ἐλύθη. Ἰρκανὸς δὲ, τὸν τοῦ Δαβὶδ ἀνοίξας τάφον, τριπλάσια ἐκέλευεν ἀργυρίου τέλαντα εἶλασθαι· φίλιαν δὲ πρὸς Ἀντίοχον ποιησάμενος, ἐν τῇ πόλει αὐτὸν εἰσεδέξατο. Καὶ ἐπὶ Πάρθους στρατεύοντι συνεξώρμησεν, ἐνθα τῷ Ἀρσάκῃ πολεμήσας Ἀντίοχος, τῷ πλείονι τῆς στρατείας καὶ αὐτὸς συναπώλετο.

B. Γίνεται δὲ τῆς τῶν Σύρων βασιλείας διάδοχος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Δημήτριος, λύσαντος Ἀρσάκου αὐτὸν, ἥνικα τοῖς Πάρθοις ἐπέβηεν Ἀντίοχος. Ἰρκανὸς δὲ, Ἀντίοχου θανόντος, πολλὰς τῶν τῆς Συρίας πόλεων εἶλε, καὶ τῆς Ἰουδαίας ἐτέρας. Καὶ ὑποτάξας τοὺς Ἰδουμαίους, ἐπέτρεπεν αὐτοῖς τὴν ἐν τῇ χώρῃ διατριβὴν, εἰ περιτέμνοντο, καὶ χερῶνται ἔθειεν Ἰουδαίκοις. Οἱ δὲ διὰ τὰς πατρίδας καὶ τὴν περιτομὴν καὶ τὰ ἄλλα ὑπήνεγκαν. Δημήτριος δὲ στρατεύειν ἔγνωκώς ἐπὶ Ἰρκανόν, ἀνεκόπη· τῶν Σύρων καὶ τῶν στρατιωτῶν μισούτων αὐτὸν διὰ πόνηριαν, καὶ διακηρυκτουσάμενων πρὸς Πτολεμαῖον τὸν Φύσκωνα δοῦναι αὐτοῖς τινα τῶν τῷ Σελυόκῳ προσηκότων, τῆς βασιλείας ἀντιληφόμενον. Ὅς Ἀλέξανδρον ἐπαμφε τὸν λεγόμενον Ζεβινάδην. Μάχης οὖν μέσον αὐτοῦ καὶ Δημητρίου συγκρηθηθείσης, τρέπεται Δημήτριος, καὶ φεύγει εἰς Πτολεμαῖδα. Μὴ δεχθεὶς δὲ παρὰ Κλεοπάτρας τῆς γυναίκος, εἰς Τύρον ἀπέδρα. Ἄλοὺς δὲ, καὶ πολλὰ παθῶν, διεφθάρη. Ἀλέξανδρος δὲ τὴν βασιλείαν παραλαβὼν, φίλιαν ποιῆσαι πρὸς Ἰρκανόν. Ἐπαναστάτος δὲ αὐτῷ Ἀντίοχου τοῦ Γρυπαῦ, τοῦ παιδὸς Δημητρίου, ἡγήθη, ἐν τῇ μάχῃ ἀπώλετο. Βασιλεὺς δὲ Συρίας

A agros populatus, Hyrcanum obsidet, ex turribus altissimis, quas ad septentrionem excitarat, impetum in mœnia faciens. Sed nihil proficiebat, tum ob defensorum fortitudinem, tum ob murorum firmitatem, aquarumque copiam ex imbre modo collectam. Cæterum Hyrcanus veritus ne commratu deficeretur, bellicosè duntaxat retentis, reliquam multitudinem urbe expulit: qui cum ab Antiocho abire non sinerentur, extra mœnia moriebantur. Quos ii qui intus erant miserati, in urbem receperunt. Sed cum festum Tabernaculorum instaret, Hyrcanus ab Antiocho septem dierum inducias, ad festum celebrandum, petiit: quas ille non modo concessit, sed et victimas sumptuosas cum donariis misit, ob eam pietatem Pii cognomentum adeptus. **B** Quæ eadem Hyrcano causa fuit, ut per legatos ab illo peteret, ut patriam suis civibus rempublicam restitueret. Cui respondit Antiochus, si arma traderent, et de civitatibus extra Judæam sitis tributa penderent, et præsidium acciperent, se et bello abstinere, et postulatis eorum annuere velle. Judæi vero cætera amplexi, præsidium repudiaverunt: ac pro eo dederunt obsides, argenticque talenta quingenta. Hac ratione mitigato Antiocho, solutaque obsidione, Hyrcanus e monumento Davidis tria millia talentum deprompsit: initaque cum Antiocho amicitia, eum in urbem recepit, et contra Parthos ducentem comitatus est: ubi cum Arsace congressus Antiochus, cum majore parte exercitus et ipse periit.

ταύτης ὁμήρους ἐδίδοσαν, καὶ ἀργυρίου τέλαντα πολιορκία ἐλύθη. Ἰρκανὸς δὲ, τὸν τοῦ Δαβὶδ ἀνοίξας τάφον, τριπλάσια ἐκέλευεν ἀργυρίου τέλαντα εἶλασθαι· φίλιαν δὲ πρὸς Ἀντίοχον ποιησάμενος, ἐν τῇ πόλει αὐτὸν εἰσεδέξατο. Καὶ ἐπὶ Πάρθους στρατεύοντι συνεξώρμησεν, ἐνθα τῷ Ἀρσάκῃ πολεμήσας Ἀντίοχος, τῷ πλείονι τῆς στρατείας καὶ αὐτὸς συναπώλετο.

C II. Ei in regno Syriæ Demetrius frater, sub expeditionem Antiochi solutus ab Arsace, successit. Cæterum post Antiochi interitum, Hyrcanus multas Syriacas urbes, Idumææ multas cepit: et subactis Idumæis ea conditione in patria versari concessit, si circumciderentur et moribus Judæicis uterentur. Qui amore natalis soli, et circumcissionem, et reliqua tolerarunt. Cum autem Demetrius bellum inferre Hyrcano statuisset, ea re impeditus est, quod Syri et milites, ejus improbitatem detestati, per 217 caduceatores a Ptolemæo Physcone petierant, ut sibi ex Seleuci familia daret aliquem, qui regnum susciperet. Is Alexandrum Zebinam misit, a quo Demetrius victus, Ptolemaidem se recepit: sed ab uxore Cleopatra exclusus, Tyrum confugit, ubi captus et excruciatum periit. Alexander autem regno potius, amicitiam cum Hyrcano pepigit: sed ab Antiocho Grypo Demetrii filio regnum sibi vindicante victus, in pugna occubuit. Is Antiochus, suscepio Syriæ regno, cum fratre Antiocho cognomento Cyziceno, quod Cyzici educatus esset, per multos annos bellum gessit. Erat autem is Antiochi a

Parthis interfecti. Demetrii fratris, filius, uterinus Antiochi Grypi frater. Nam Cleopatra, duobus fratribus nupta fuit : primum Demetrio, deinde Antiocho, ut ante scripsimus. Ac e Demetrio Antiochum Grypum : ex Antiocho Servatore, Demetrii fratre, Cyzicenum Antiochum suscepit. Qui dum inter sese digladiantur, Hyrcanus quiete fruens, utroque contempto, defecit, neque quidquam amplius eis pendit : ac Judææ fructibus per otium perceptis, infinitam pecuniam coegit. Cum autem Samariam per filios suos Aristobulum et Antigonom obsideret, Samaritani urgente fame, Antiochi Cyziceni opem implorarunt, qui cum Aristobulo congressus vincitur. Deinde redintegratis copiis Hyrcani agros vastat, ut ea ratione obsidionem solvere cogeretur. Sed dum multis suorum amissis Tripolim recedit, Hyrcanus Samariam captam penitus delet. Fertur autem, eo die quo duo ejus filii cum Antiocho pugnarunt, dum solus ut pontifex in sacratio sufficit, audissa vocem, quæ diceret, Antiochum modo a suis filiis esse victum, idque egressus nuntiasse populo : nec deceptus est. Sed dum prosperis fortunæ flatibus utitur, invidiam Judæorum effugere non potuit, Phariseis maxime invisus, qui sunt ex tribus Judæorum sectis : et cum fatum affirmant, tamen quædam in nostra esse potestate, ac fortuito evenire, nec omnia fieri necessario statuunt. Esseni contra fatum rerum omnium dominum constituunt, et hominibus omnia fato contingere consent. Sadducæi fato repudiato, 218 nostræ voluntati ascribunt omnia, et causas honorum a nobis pendere, et nos temeritate nostra ultro amplecti deteriora existimant. Pharisei porro, quorum magna erat apud populum auctoritas, cum pridem amici essent Hyrcano, quippe quem discipulum habuerant, post nescio qua de causa orta simultate, ab iis avulsus, in Sadducæorum sententiam concessit, ac ritus ab illis traditos abolere instituit. Nam Sadducæi ea pro legibus habenda affirmabant, quæ in scripta relata essent : quæ vero quasi per manus traderentur, ea non observanda esse. Et hac de causa Phariseis invisus fuit : qui annis uno et triginta feliciter exactis obiit. filios natu maximos imperium amissuros esse.

Σαδδουκαίων προσετίθει μόρα, τῶν Φαρισαίων καταλύσαι προέθετο. Οἱ Σαδδουκαῖοι γὰρ εἶναι δεῖν παραδόσεως μὴ τηρεῖν. διὰ ταῦτα μάλιστα παρὰ τῶν Φαρισαίων ὁ Ὑρκανός. Βιώσας δὲ εὐτυχῶς ἐπὶ ἑτη τριάκοντα πρὸς ἐν, ἐτελεύτησεν ἐφ' ἑτοίμοις πέντε. λέγεται δὲ καὶ προφητείας ἀξιώθηται, καὶ προσεπεινὸν περὶ τῶν δύο αὐτοῦ παίδων τῶν πρεσβυτέρων, ὡς οὐ

III. Hyrcano defuncto, principatum suscepit Aristobulus : quem cum in regnum commutare ei placuisset, diadema sumpsit cccclxxxii anis post quam populus Babylone Hierosolyma redierat : ac cæteros fratres et matrem de principatu contententem, in vincula conjecit, Antigonom autem ætate sibi proximum dilexit, pari honore dignatus. Tandem matrem fame necavit. Adjecit et Antigoni cædem, calumniis impulsus. Nam cum his, ægro-

ὁ Ἄντιοχος οὗτος γενόμενος, ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσι μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντιόχου, τοῦ ἐπικληθέντος Κυζικηνοῦ, ὅτι ἐν Κυζίχῳ ἐτάραξεν, περὶ τῆς βασιλείας ἐμάχετο. Ἦν δὲ οὗτος υἱὸς Ἀντιόχου τοῦ θανόντος ἐν Πάρθοις, τοῦ ἀδελφοῦ Δημητρίου, ὡς ἑτεροβαλῆς ἀδελφὸς ὑπάρχων τοῦ Γρυποῦ Ἀντιόχου. Ἡ γὰρ Κλεοπάτρα τοῖς δυσὶ συνῆκεσαν ἀδελφοῖς, τῷ Δημητρίῳ δὲ πρότερον, καὶ τῷ Ἀντιόχῳ μετέπειτα, ὡς προεγέγραπται. Καὶ ἐκ μὲν Δημητρίου τὸν Γρυπὸν Ἀντιόχον ἔτεκεν· ἐξ Ἀντιόχου δὲ τοῦ Σωτήρος τοῦ ἀδελφοῦ Δημητρίου τὸν Κυζικηνὸν Ἀντιόχον ἐγένετο. Ἐν δὲ οὗτοι πρὸς ἀλλήλους ἐμάχοντο, ὁ Ὑρκανὸς ἠρέμει, καὶ καταφρονήσας τῶν Ἀντιόχων ἀπέστη, μὴδὲν ἔτι παρέχων αὐτοῖς· καὶ κατὰ σχολὴν ἐκαρπούτο τὴν Ἰουδαίαν, ὡς ἀπειρόν τι πλῆθος χρημάτων συναγαγεῖν. Στρατεύσας δὲ καὶ ἐπὶ Σαμάρειαν, ἐπολιόρχει αὐτὴν διὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Ἀριστοβούλου καὶ Ἀντιγόνου. Λιμοῦ δὲ τὴν πόλιν πιέζοντες, οἱ Σαμαρεῖς εἰς συμμαχίαν μετεκαλέσαντο τὸν Ἀντιόχον τὸν Κυζικηνὸν, ὃς τοῖς περὶ Ἀριστέβουλον συμβαλὼν ἠτάτα. Ἐτεῖ αὐθις συλλέξας πλῆθος, τὴν χώραν ἐπόρθει τοῦ Ὑρκανοῦ, ἐν ὅτῳ ἀναγκάστη αὐτὸν λύσαι τὴν πολιορκίαν. Πολλοὺς δὲ τῶν σὺν αὐτῷ ἀποβάλλων, ἀπήρην εἰς Τρίπολιν. Ὑρκανὸς δὲ, τὴν Σαμάρειαν ἐλὼν, πᾶσαν ἠφάνισε. λέγεται δὲ καθ' ἡμέραν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τῷ Ἀντιόχῳ ἐμάχοντο, αὐτὸς ὡς ἀρχιερεὺς μόνος ἐν τῷ ναῷ θυμῶν, ἀκοῦσαι φωνῆς, ὡς οἱ παῖδες αὐτοῦ ἄρτι νενικῆχασιν τὸν Ἀντιόχον· καὶ ἐξελεθῶν ἀπηγγεῖλε τῷ πλῆθει τὸ ἀκουσθῆναι. Καὶ γέγονεν οὕτως. Εὐπραγῆσας δὲ Ὑρκανὸς, ἐφθονήθη παρὰ τῶν Ἰουδαίων, μάλιστα δ' ἐμίσειτο παρὰ τῶν Φαρισαίων· οἱ δ' εἰσι μὴ τῶν παρὰ Ἰουδαίους αἰρέσεων, τριῶν οὐσῶν. Οὗτοι μὲν οὖν οἱ Φαρισαῖοι εἰμαρμένην δοξάζουσι, τινὰ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῖν εἶναι, συμβαίνειν τε καὶ μὴ γίνεσθαι. Ἐσσηνοὶ δὲ πάντων κυρία τὴν εἰμαρμένην νομίζουσι εἶναι, καὶ πάντα τοῖς ἀνθρώποις ἐξ ἐκείνης συμβαίνειν. Σαδδουκαῖοι δὲ τὴν μὲν εἰμαρμένην ἐκβάλλουσι, πάντα δὲ ἐφ' ἡμῖν εἶθονται, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡμᾶς· αὐτοῖς αἰτίους εἶναι διδάσκοντες, καὶ τὰ χεῖρα δι' ἀβουλίας ἀφ' ἑαυτῶν αἰρεῖσθαι. Τῶν γοῦν Φαρισαίων πρότερον φιλικῶς ἐχόντων πρὸς Ὑρκανόν, (μαθητῆς γὰρ αὐτῶν ἐγένονοι) συνέβη ἐξ αἰτίας τινὸς ἐχθρῶν κτήσασθαι πρὸς αὐτόν. Ἠδύνατο δὲ οὗτοι παρὰ τῷ πλῆθει σφόδρα. Ὑρκανὸς δὲ τῆ τῶν ἀποβάγει, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν παραδοθέντα νόμιμα ἠγεῖσθαι νόμιμα ἔλεγον, τὰ γεγραμμένα· τὰ δὲ ἐκ ττρακόσια ἑτη καὶ ὀγδοήκοντα πρὸς ἐν, ἐξότου ἐκ Βαβυλῶνος ὁ λαὸς εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπανήλθεν. Οὗτος τοὺς μὲν ἄλλους τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὴν μητέρα περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῷ διενεχθεῖσαν, καθείρε· τὸν δὲ μετ' αὐτὸν Ἀντιγόνον ἠγάπα, καὶ τῶν ὀμάλων ἤξεν. Τὴν μὲν οὖν μητέρα λιμῷ διέφθειρε. Προέθετο δὲ καὶ

D Γ'. Τελευτήσαντος δὲ Ὑρκανοῦ, Ἀριστέβουλος τὴν ἀρχὴν διεδέξατο, καὶ εἰς βασιλείαν μεταβίβηται αὐτὴν δέξαν αὐτῷ, διάδημα περιτίθεται, μετὰ τετρακόσια ἑτη καὶ ὀγδοήκοντα πρὸς ἐν, ἐξότου ἐκ Βαβυλῶνος ὁ λαὸς εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπανήλθεν. Οὗτος τοὺς μὲν ἄλλους τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὴν μητέρα περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῷ διενεχθεῖσαν, καθείρε· τὸν δὲ μετ' αὐτὸν Ἀντιγόνον ἠγάπα, καὶ τῶν ὀμάλων ἤξεν. Τὴν μὲν οὖν μητέρα λιμῷ διέφθειρε. Προέθετο δὲ καὶ

τὸν ἀδελφὸν τὸν Ἀντίγονον, διαβολαῖς πιστεύσας. Α λαμπρῶς γὰρ αὐτοῦ ἀπὸ στρατείας ἐπανεληθόντος, ἐνόησε ὁ Ἀριστόβουλος. Ἐορταζομένης δὲ τῆς Σκηνοπηγίας, ἀνέβη εἰς τὸ ἱερὸν ὁ Ἀντίγονος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ὄπλιτῶν, κεκοσμημένος λαμπρῶς. Οἱ δὲ τούτου πρὸς τὸν ἀδελφὸν διαβάλλοντες, μὴ κατ' ἰδίω-την αὐτῶν ἔλεγον ἔλθειν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἀλλὰ βασιλικῆ κεκρημένον λαμπρότητι· καὶ ἔτι μετὰ τούτου ἐδορυφορίζε στρατιωτῶν ἀνελθόν, βουλευέται κατ' αὐτοῦ. Ἀριστόβουλος δὲ, καὶ τῆς οἰκείας ἀσφαλείας φροντίζων, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ προνοῶν, ἐν τινι τῶν ὑπογείων ἀφ' ἑγγεί τοῦ σωματοφύλακας Ἰσθησιν, ἐπιειλίμενος ἀόπλου μὲν τοῦ ἀδελφοῦ φειδῆσθαι, κτείνειν δὲ αὐτὸν μετὰ τῶν ὄπλων ἐρχόμενον. Πέμπει δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀντίγονον, ἀόπλου αὐτὸν καλεῖων ἦκεν. Ἡ δὲ τοῦ Ἀριστοβούλου γυνὴ καὶ οἱ ταύτη συμφοροῦντες· κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου, ἔπεισαν τὸν σταλέντα λέγειν τῷ Ἀντιγόνῳ, ὡς Ἀκούσας ὁ ἀδελφός σου, ὅτι ὄπλα καινὰ κατεσκευάσας, ἀξιό-σμένον ἔλθειν σε, ἴν' ἴδοι αὐτά. Ὁ δὲ, μηδὲν ὑποπτεύσας, ἐνδεδυμένος τὴν πανοπλίαν, ἀπήει. Καὶ γεόμενος· κατὰ τὸν Στράτωνος πύργον, ὅπου ὁ τόπος ἀφώτιστος· ἦν, κτείνεται παρὰ τῶν σωματοφύλακων. Ἰούδας δὲ τις Ἑσσαῖος τὸ γένος, πολλὰ προλέγων καὶ ἀληθεύων, ἰδὼν τότε τὸν Ἀντίγονον παρόντα τὸ ἱερὸν, ἀνεβόησεν, ἀποθανεῖν ἐπαυχόμενος, ὡς διεφυσμένος· προεῖπε γὰρ αὐτὸν ζῶντος τοῦ Ἀντιγόνου κατ' ἐκείνην θανοῦμενον τὴν ἡμέραν ἐν τῷ Στράτωνος πύργῳ· τὸν δὲ σταδίου· ἀπὲρ ἐξέκοιτος, ὡς ἀδύνατον εἶναι τὸν Ἀντίγονον ἐκεῖ γένησθαι, ἤδη τῆς ἡμέρας κλινοῦσης. Ταῦτα λέγοντος τοῦ Ἰούδα, ἀγγέλλεται κτανθεὶς Ἀντίγονος ἐν τῷ ὑπογείῳ, ὃ καὶ αὐτὸ Στράτωνος ὠνόμαστο πύργος ὀμωνύμως τῆ παραλίῳ Καισαρείᾳ. Τῷ μὲν οὖν Ἀντιγόνῳ τοιοῦτε γέγονε τέλος· τὸν δὲ Ἀριστόβουλον εὐθύς ἡ δίκη μετῆλθε τῆς ἀδελφοκτονίας, καὶ διαφθάρωντων αὐτῷ τῶν ἐνδοῦ, αἷμα ἀνέφεραν, ὃ τις τῶν ἐκείνῳ ὑπηρετούντων ἐκκομίζων, ὠλισθεὶν εἰς τὸν τόπον, οὗ ὁ Ἀντίγονος ἐσφάγη, ἔτι τοῦ ἀναμελίθαι ἀμφοτέρων τὰ αἵματα. Γενομένης δὲ ἐξέκλιτο, λύσασα τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ ἀνδρός (δεδεμῆνους γὰρ εἶχεν αὐτοῦς Ἀριστόβουλος) βασιλέα καθίστασιν Ἰαννέα, τὸν καὶ Ἀλέξανδρον, προερχοντα καὶ ἡλικίαν, καὶ μετριώτατον. Ὁ δὲ τὴν βασιλείαν παραλαβὼν, κτείνει μὲν νεώτερον τὸν ἕνα τῶν ἀδελφῶν· τὸν δ' ἕτερον ἀπραγμόνως ζῶντα ἐτίμα. Πολέμους δὲ τινος ποιησάμενος πρὸς τινος, καὶ πῆ μὲν κρατήσας, ἔστι δ' ὅπου καὶ ἠττηθεὶς, τέλος καὶ πρὸς τοὺς ὀμοφύλους ἦρεν ὄπλα, κατ' αὐτοῦ στασιάζαντας. Ἐορτῆς γὰρ οὐσης, καὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἀνελθόντος ὡς θύσοντος, κίτριος· αὐτὸν τὸ πλῆθος ἔβαλλον (ἰθὺς ὄντος ἐν τῇ Σκηνοπηγίᾳ θύρους φοινίκων καὶ κισσίων ἐν χερσὶν ἔχων), καὶ ὕδρεις αὐτῷ κατέχεον. Οἷα παροξυνθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος, κτείνει περὶ ἑξακισχίλιους αὐτῶν. Εἶτα συνάψας μάχην πρὸς Ἀραβούς, καὶ ἠττηθεὶς, φεύγων εἰς Ἱερουσόλυμα

ante Aristobulo, victor ab expeditione reversus, Tabernaculorum festo magnifice ornatus cum suis satellitibus in templum ascendisset : id factum calumniatores ita interpretabantur, eum ad festum non more plebeio venisse, sed regio splendore usum esse, et quia cum tanta militum manu ascenderit, consilia contra regem agitare. Aristobulus, qui et suæ securitati et fratris rationibus consultum vellet, satellitibus suis, in quodam obscuro subterraneo loco constitutis, mandat, ut fratri inermi parcant, armatum occidant. Mittit et ad Antigonom, eumque inermem venire jubet. Sed ejus uxor, et qui cum ea contra Antigonom conspirant, nuntio persuaserunt ut diceret, fratrem, quod audierit eum nova arma parasse, petere ut armatus se spectandum ipsi præbeat. At ille nihil mali suspicans, panopliam indutus abit : et cum ad Stratonis turrim venisset, ubi obscurus ille locus erat, a satellitibus occiditur. Judas vero quidam Essæus, multa vere prædicere solitus, cum Antigonom templum præterire tum videret, exclamavit, mortem sibi ipsi imprecatus, quod ille viveret, quem eo die in Stratonis turri moriturum falso dixisset : quæ cum sexcentis stadiis abesset, non posse Antigonom, die jam inclinante, illuc pervenire. Quæ dum Judas diceret, nuntiatum Antigonus in illo speru, qui et ipse, quemadmodum maritima Cesarea, Stratonis turris vocabatur, interfectus. Eo ad hunc modum sublato, vindicta statim fraternæ exdis pœnas exegit ab Aristobulo. Nam cum ex intestinis corruptis sanguinem rejecisset, cum minister efferens, in eo loco ubi Antigonus casus erat, cruore adhuc consperso, lapsus effudit, ut eum illo misceretur. Quo Aristobulus eorum qui id viderant clamore cognito, lacrymans, præter alia illud quoque effatus, impia sua facta utique Deum latere non potuisse, moritur, cum unum reguasset annum.

αἵματος ἐκείνου ἔχοντα σπλους, καὶ ἐξέγειεν, ὡς βοῆς παρὰ τῶν ἰδόντων, μαθὼν τὸ συμβῆν Ἀριστόβουλος, οἰμώξας προήχθη εἰς ὄακρυα, καὶ οὐκ ἄρα λήσειν, εἶπεν, ἐμελλον τὸν θεὸν ἐπ' ἀρεδῆσιν οὕτω τολμήμασι. Καὶ ἄλλα δὲ ἐπεικῶν, ἀποθνήσκει, βασιλεύσας ἐνιαυτῶν.

IV. Salome autem, quæ et Alexandra vocabatur, fratres mariti vinculis solvit, et Jannæam, qui et Alexander, grandiozem et moderatiorem cæteris, regem constituit : qui regno suscepto, alterum ex fratribus rebus novis studentem occidit, alterum, quieti ingenii hominem, honoravit. Bellis contra quosdam gestis, alias victor, alias victus, tandem ob motam seditionem, contra populares quoque arma cepit. Nam cum in festo immolaturus aram conscendisset, populus eum thyrsis cedrorum petiit (moris enim erat, ut in festo Tabernaculorum thyrsos palmarum et cedrorum in manibus gestarent) et convitiis incescit : quibus commotus, circiter vi millia occidit. Deinde prælio victus ab Arabibus, Hierosolyma refugit. Ad eam cladem accessit populi seditio, cum quo per annos vi dimicando, per stipendia

rios Cilices et Pisidas, non pauciores i. millibus occidit. Qua de causa hominum in cum odia augerantur, adeo ut cum interrogaret, quid sibi agendum esset ad abolendas inimicitias, multitudo responderet, ei moriendum esse. **220** Post hæc Judæi plurimi, suscepto cum Alexandro bello, perierunt, et cum urbem quamdam expugnasset, in quam potentissimi confugerant, eos Hierosolyma perduxit: et eminus convivium cum mulieribus celebrans, per summam crudelitatem dccc in cruce sublati, liberos uxoresque eorum in conspectu illorum adhuc viventium mactat. Hoc inmani facinore id consecutus est, ut adversariorum ad vii millia exsulatum irent, ut ipse deinceps otio frueretur: donec Antiochus cognomento Dionysius expeditione contra Judæos suscepta, et gravi prælio commisso, cum laboranti cornu subvenit, victor cadit: quo mortuo in fugam versus exercitus ejus, fame periit. Post Antiochum Aretas Cælesyricæ rex, Alexandro acie victo, per conditiones recedit. Post hæc Alexander multis urbibus Idumæorum, Cilicum, Phœnicum et Syrorum triennio expugnatis, Hierosolyma reversus, a Judæis ob res bene gestas alacriter est susceptus. Deinde morbo ex ebrietate contracto, et tribus annis cum febris quartana conflictatus, expeditionibus non abstinit. Quem cum regina jam deploratum videns, suam et liberorum sortem miseraretur: cum ille monuit, ut mortem suam ad milites celaret, ut castellum, quod obsidebat, expugnaretur: deinde victrix Hierosolyma regressa, potestatis aliquid Pharisæis impertiretur, qui ei populi studia reconciliare possent, ob quos ipse contumeliose tractatus gentis odia incurrisset: *Tu igitur, inquit, accersitis eorum principibus permittito, ut de meo cadavere, qui multis illos injuriis onerarim, suo arbitratu statuant, teque nihil præter eorum voluntatem acturam pollicitor. Quæ si dixeris, et ego honorifice sepeliar, et tu secure imperabis.* Ubi hæc uxorem monuisset, decedit anno regni xxi, ætatis xlix. Alexandra vero de mariti consilio omnia exsecuta, tum Pharisæorum benevolentiam sibi adjunxit, tum regnum constabilivit, tum mariti funus Placulentium quam pro regum superiorum consuetudine effecit.

σχητό. Οὕτω δὲ σου εὐχούσης, ἐγὼ τα πολυτελῶς ταφίσομαι, καὶ σὶ βεβαίως ἀρξείσι. Ταῦτα τῆ γυναικὶ ὑποθέμενος, τετελευτήκεν, ἄρξας ἑτη εἰκοσι καὶ ἑπτὰ, πενήτην δὲ γὰρ ἔχσας, ἐνὲς δέοντος. Ἢ δὲ Ἀλεξάνδρῳ, πάντα κατὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς συμβουλίην, θεμένη, τοὺς τε Φαρισαίους εὐνοῦς ἐποίησεν ἐκτυτῆ, καὶ τὴν βασιλείαν ἐβεβαίωσατο, καὶ τὴν ταφὴν τοῦ ἀνδρὸς, λαμπροτέραν τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων εἰργάσατο.

V. Jam cum Alexander duos filios reliquisset, Hyrcanum et Aristobelum, quorum ille tardo erat ingenio, et ad res gerendas ineptio, **221** hic animo excitato et alacri, mater Hyrcano, quem ob misericordiam pontificem designarat, et Pharisæis, quibus summam rerum mandarat, populum parere jubet. Ita cum regni nomen penes ipsam, auctoritas penes Pharisæos esset, regio pacata fuit, nisi quod Pharisæi reginam turbabant, et irritabant, ut eos occideret, qui Alexandro auctores fuissent dccc

A παραγίνεται, καὶ πρὸς τὴν κακοπραγίαν αὐτῷ τοῦ ἔθνους ἐπιθεμένου, ἔτισιν ἐξ μαχόμενος πρὸς αὐτὸν (ἔτρεφε γὰρ Πισίδας καὶ Κιλικίας), οὐκ ἐλάττους ἀναιρεῖ μυριάδων πέντε. Δι' ἃ ἔτι μᾶλλον μεμίστο, ὥστε πρὸς αὐτὸν, τί δεῖ γενέσθαι, πυνθανόμενον, ὥστε παύσασθαι τὴν θυμμένηαν, τὸ πλῆθος ἀποθάνειν αὐτὸν ἐξεβόησε. Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ Ἰουδαίῳ τῷ Ἀλεξάνδρῳ ἐμάχοντο, καὶ πλείστοι ἀπώλλυντο. Κατακλείδων δὲ τοὺς δυνατωτάτους αὐτῶν ἐν τινὶ πύλει, ἐπολιόρχει: καὶ κρατήσας αὐτῶν, ἀπήγαγεν εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ ἐν ἀπόπτῳ μετὰ τῶν γυναικῶν ἐστιώμενος, ὠμότατον ἔργον πεποίηκεν, ἀνασταυρώσας αὐτῶν ὀκτακοσίους, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν καὶ τὰς γυναῖκας ἐπ' ὄψει σφῶν ἐτι ζώντων ἀπέσφατε. Τοῦτο τὸ ἀπηνὲς ἔργον ἔπεισε τοὺς ἀντιστασιώτας· αὐτοῦ περὶ ὀκτακισχιλίους θύτας φυγεῖν. Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἔκτοτε ἡρεμία ἀπῆλαυσεν. Ἐπειτα Ἀντίοχος, ὁ κληθεὶς Διονύσιος, κατὰ τῆς Ἰουδαίας ἐστράτευσε. Καὶ μάχης καρτερᾶς γενομένης πρὸς Ἰουδαίους, ἀπέθανεν ἐν τῷ πολέμῳ Ἀντίοχος νικῶν, καὶ τῷ πονοῦντι μέρει συνεπάρηγων. Θανάτος δ' ἐκείνου, τὸ στρατεύμα φεύγει, καὶ λιμῷ διαφθείρεται. Βασιλεύει δὲ μετ' Ἀντίοχον τῆς Κοίλης Συρίας Ἀρέτας, καὶ στρατεύσας ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν, καὶ μάχῃ νικῆσας Ἀλέξανδρον, ἐπὶ συνθήκαις ἀνακεχώρηκεν. Ὁ μέντοι Ἀλέξανδρος μετὰ ταῦτα πόλεις ἐλὼν πολλὰς, Ἰουδαίων καὶ Κιλικίων, καὶ Φοινίκων, καὶ Σύρων, καὶ τρίτον ἔτος ἐν τῇ στρατείᾳ διηνοκίησεν, ἐπανήλθε, προθύμως αὐτὸν διὰ τὴν εὐπραγίαν δεχομένων τῶν Ἰουδαίων. Ἐἶτα ἐκ μέθης νοσήσας, καὶ τρισὶν ἔτεσι τεταρταίῳ πυρετῷ προσπαλαίων, τῶν στρατείων οὐκ ἀπέσχετο. Ὀρώσα δὲ αὐτὸν ἡ βασίλισσα ἦδη ἀπεγνωσμένη, λαυτὴν τε καὶ τοὺς παῖδας ᾤδωρετο. Ὁ δὲ κρύφα τὸν θάνατον αὐτοῦ πρὸς τοὺς στρατιώτας, ταύτῃ ὑπέθετο, ἵως ἂν ἐξέλθῃ τὸ χωρίον (ἔτιχα γὰρ τι πολιορκῶν), ἔπειτα ὡς ἀπὸ νίκης εἰς Ἱεροσόλυμα παρικομένην, τοῖς Φαρισαίοις ἐξουσίας μεταδοῦναι τινας. Δύνασθαι γὰρ αὐτοὺς οἴσθαι τὸ ἔθνος εὐνοῦν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς δὲ διὰ τούτους ἔλεγε τῷ θῶναι προσκρούσαι, ὑβρισθέντας ὑπ' αὐτοῦ. Σὺ τοίνυν, ἔφη, μεταπειρημένη τούτοις ἀρχοντικῶν σφῶν, ἐπίτρεπε χρῆσθαι μου, ὡς βούλομαι, καὶ γὰρ ὡς πολλὰ εἰς αὐτοὺς ἐξυδρίσαντος, καὶ μηδὲν παρὰ τὴν ἐκείτων γνῶμην ποιεῖν ὀπι-

D N. Δύω δὲ παίδων γενομένων τῷ Ἀλεξάνδρῳ, Ὑρκανοῦ καὶ Ἀριστοβούλου, ὁ μὲν Ὑρκανὸς κωδὴς τὸ ἔθνος, ἦν, καὶ πρὸς πραγμάτων διοικήτην ἀποκαφυκῶς· ὁ δὲ νεώτερος, δραστήριος, ἦν. Ἢ δὲ τούτων μήτηρ ἀρχιερέα τὸν Ὑρκανὸν διὰ τὸ ἀπραγμον ἀποδείκνυσαι, καὶ πάντα τοῖς Φαρισαίοις ἐπιτρέψει, καὶ τῷ πλῆθει τούτους ἐκέλευσε πείθεσθαι. Καὶ αὐτὴ μὲν εἶχε τῆς βασιλείας τὸ ὄνομα, οἱ Φαρισαῖοι δὲ τὴν ἐσχύν. Ἠρέμει δὲ ἡ χώρα, μόνων τῶν Φαρισαίων τὴν βασιλείαν ταρρατόντων, καὶ πει-

θόνων κτείνειν τοὺς συμβουλευσάντας Ἀλεξάνδρῳ ἅ τῶν ὀκτακοσίων διαφθοράν. Ἐν τῷ αὐτῷ ὁμοίῳ, καὶ ἐπὶ ἑκείνων ἄλλοις ἐπὶ ἄλλοις, ἕως οἱ δυνατοὶ παρελθόντες εἰς τὰ βασίλεια, καὶ Ἀριστόβουλος σὺν αὐτοῖς (οὗ γὰρ ἠρέσκειτο τοῖς θρωμένους) πολλὰ εἰπόντες, καὶ τοὺς ἤδη φθαρέντας ἀποκλαυσάμενοι, εἰς οἶκτον τῶν κινδυνευόντων τοὺς παρόντας ἐκίνησαν, καὶ εἰς δάκρυα. Ἀριστόβουλος δὲ τὴν μητέρα διὰ ταῦτα κατητιότο. Ἡ δὲ οὐκ εἶχεν ὅ τι καὶ πράξειε. Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἀγγέλλεται Τιγράνης σὺν στρατιᾷ μεγάλῃ εἰς τὴν Συρίαν ἐμβοληκῶς, καὶ ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν ἀφιζόμενος. Τοῦτο ἐβόησε καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴν βασίλισσαν, καὶ ὄρα πολλὰ καὶ πολλοῦ ἄξια καὶ πρέσβεις αὐτῷ πέμπουσιν, τὴν Πτολεμαίδα πολιορκεῖν. Ὁ δὲ ταῦτά τε εἶδεν, καὶ χρηστὰ ἐπηγγέλλετο. Ἀρτί δὲ τὴν Πτολεμαίδα πορθήσαντι, ἀγγέλλεται οἱ Ἀκέλαο; εἰς Ἀρμενίαν ὁρμήσας, καὶ διὰ τοῦτο ἀνεχώρησε πρὸς τὴν οἰκίαν. Τῆς δὲ βασιλείας δεινῶς νοσησάσης, Ἀριστόβουλος λάθρα ὑπεξελθὼν, ἦεν ἐπὶ τὰ φρούρια, ἅπερ οἱ πατέρες κατατάχθησαν φίλοι, μόνης τῆς γυναίκης; αὐτῆς συνειδυίας τῆς πράξεως, καὶ ὑπεδέχθη παρ' αὐτῶν. Αἰσθημένη δὲ ἡ μήτηρ αὐτοῦ τὴν φθοράσιν, καὶ διὰ πάντα τὰ φρούρια ὑπηγάγετο, ἐν μεγάλῃ ἦν ταραχῇ καὶ αὐτὴ καὶ τὸ ἔθνος ἔδεικτο τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τοὺς παῖδας εἰς τὸ ὑπερ τοῦ ἱεροῦ φρούριον. Ὑρκανὸς δὲ καὶ οἱ τῶν Ἰουδαίων πρεσβύτεροι, μαθόντες ὡς ἐν ἡμέραις πεντεκαίδεκα χωρίων εἴκοσι καὶ δύο ἐκράτησεν ὁ Ἀριστόβουλος, καὶ πολλὰ συνήγαγε χρήματα, καὶ συνήθροζε στρατεύματα, εἶδοντο τῆς βασιλείας ὑποθέσθαι γνάμην περὶ Ἀριστοβούλου. Ἡ δὲ οὐδέτι μάλιν αὐτῇ τῶν πραγμάτων εἰπούσα, ὡς ἤδη ἐκλείπεται, ἐφῆκε πράττειν αὐτοῖς, ὅ συμφέρον κρινούσι. Καὶ μετ' οὗ καλὸν τετελεύτηκε, βασιλεύσασα ἕτη ἑνὴν, βιώσασα δὲ τρία καὶ ἑβδομήκοντα. Τῆς Ἀλεξάνδρας μέντοι θανάτου, ἐθού; πόλεμον κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ ὁ Ἀριστόβουλος ἤρατο, καὶ πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν Ὑρκανοῦ αὐτομολοῦσι πρὸς Ἀριστόβουλον. Ὁ δὲ φεύγει πρὸς τὴν ἀκρόπολιν, ἔνθα καὶ ἡ Ἀριστοβούλου γυνὴ καὶ οἱ παῖδες πρὶν κατακλιθεῖν. Εἰς λόγους δὲ ἐλθόντες οἱ ἀδελφοί, λύουσι τὴν ἔχθραν, ὥστε βασιλεύειν μὲν τὸν Ἀριστόβουλον, Ὑρκανὸν δὲ ζῆν ἀπραγμόνως. Ὅρκους οὖν ἐμπειδύσαντες τὰς συνθήκας, ὁ μὲν ἀνεχώρησεν εἰς τὰ βασίλεια, εἰς δὲ τὴν οἰκίαν Ἀριστοβούλου ὁ Ὑρκανός; Ἀντίπατρος δὲ τις Ἰδουμαῖος; φίλος; ἔν Ὑρκανοῦ, στασιώδης δὲ καὶ θρασυήρως, καὶ εὐπορῶν χρημάτων πολλῶν, λάθρα τοῖς δυναστεύουσιν τῶν Ἰουδαίων διαλεγόμενος, καὶ πρὸς Ὑρκανὸν διαβάλλων τὸν Ἀριστόβουλον, ὡς κτείνει αὐτὸν βουλευόμενος, πείθει πρὸς Ἀρέταν βασίλεια τῶν Ἀράβων φυγεῖν. Καὶ πέμπει τὸν Ἀντίπατρον πρὸς Ἀρέταν ὁ Ὑρκανός, πιστεῖς ληψόμενος, ὡς οὐκ ἐδώσει αὐτὸν τοῖς ἔχθροισι, προσελθόντα αὐτῷ. Λαβὼν δὲ πιστεῖς, ὑπέσχετο ὁ Ἀντίπατρος, καὶ συμπαραληφῶς τὸν Ὑρκανὸν νύκτωρ, ἤκων ἄγων αὐτὸν εἰς τὴν καλουμένην Πέτραν πρὸς τὸν Ἀρέταν. Παρακλίει οὖν ὁ Ὑρκανός αὐτὸν καταθῆναι ὑπὸ

illos perimendi. Ac initio uno occiso, post alios atque alios trucidabant : donec viri potentes cum Aristobulo, cui illa non placebant, regiam ingressi, multis verbis factis, et occisis deploratis, eos qui ibi erant ad misericordiam periclitantium, et ad lacrymas commoverunt. Aristobulus etiam cum matre propterea exposulavit; ea vero quod faceret non habebat. Sub id tempus naatiatur, Tigranem cum ingenti exercitu impressionem fecisse in Syriam, et in Judæam venturum. Ea fama et populus et regina territi, multa munera magni pretii per legatos ad eum Ptolemaidem obsidentem mittunt. Quibus ille acceptis, eos bonis animis esse jussit. Sed modo Ptolemaide, de Acelai in Armeniam impressione certior factus, domum se ad sua tuenda recipiit. Cum autem regina graviter ægrotaret, Aristobulus clam egressus, castella adiit, quibus paterni amici præerant, sola uxore ejus rei conscia, et ab iis susceptus est. Cujus fuga et castellorum omnium occupatione mater cognita, non ipsa tantum, sed populus etiam admodum perturbati, uxorem ejus et liberos in castellum quod supra templum est, transtulerunt. Hyrcanus vero et Judæorum seniores, ubi didicerunt Aristobulum diebus xv castellis xxi positum esse, ac magnam pecuniam et exercitum coegisse, reginam orarunt, ut exponeret quid de illo statuendum esset? Ea vero se res non amplius curare, ut quæ jamjam moritura esset, dixit, et ipsis permisit, ut ea agerent quæ ex re publica esse judicarent. Nec multo post extincta est, anno regni ix, ætatis iii et lxx. Matre defuncta, Aristobulus statim Hyrcano fratri, militibus illius multis ad ipsam deficientibus, bellum infert : qui cum in arcem, in qua dudum Aristobuli uxor et liberi conclusi fuerant, confugisset, fratres colloquio habito, inimicitias ea conditione ponunt, ut Aristobulus regnum teneat, Hyrcanus in otio degat. Illis pactis jurjurando sancitis, Aristobulus in regiam se confert, in Aristobuli aedes Hyrcanus. Cæterum Idumæus quidam Antipater, Hyrcani amicus, homofictiosus, strenuus, et pecuniis abundans, clam cum Judæorum proceribus colloquendo, et Aristobulum quasi vitæ fratris insidiantem calumniando, d auctor est Hyrcano, ad Arabiæ regem Aretam confugiendi. Itaque Hyrcanus Antipatrum illo mittit, ut fidem ab eo accipiat, se non deditum iri hostibus, si ad illum se receperit. Ea impetrata reversus Antipater, Hyrcanum noctu secum Petram perducit : regem orat Hyrcanus, ut in Judæam reduciat, in regnum restituat. Quod si fiat, pollicetur se ei ei provinciam et xv urbes redditurum, quas pater suus Alexander Arabibus ademcrit. Aretas igitur expeditione suscepta, Aristobulum acie victum, multis ad Hyrcanum deficientibus, Hierosolyma compellit : impotenteque facto, in templo obsidet, etiam plebe Hyrcani partes secuta, solis sacerdotibus Aristobulum defendentibus. Cum autem Judæi Oniam, virum justum et Deo charum

qui aliquando in aestu et sinceritate imbrem a Deo precibus impetrarat, rogarent, ut Aristobulus cum sua factione devoveret, non paruit, sed cum enegeret: *O Deus rex universi, inquit, quia et ii qui mihi astant, tui sunt, et sacerdotes qui obsidentur, iidem tui: oro, ut neque his contra illos, neque his contra hos opem feras.* Hac precatione peracta, statim virom lapidibus obruerunt. Neque vero multo post numen ejus impietatis pœnas exegit, violento turbine frugibus regionis vastatis.

τινα, ἄνδρα δίκαιον καὶ θεοφιλή, ὃς, αὐχμοῦ ποτε γενομένου, εὐχῆ τὸν Θεὸν δυσωπήσας, ἔλυσε τὴν ἀνομιβρίαν, ἤξιον οἱ Ἰουδαῖοι εὐχασθαι κατὰ Ἀριστοβούλου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ. Ὁ δ' οὐκ ἐπέθετο. Ὡς δὲ ἐιδιάσθη, Ὡ Θεὸς βασιλεῦ τῶν ὀλων, εἶπεν, ὅτι καὶ οἱ μετ' ἐμοῦ ἐστηκότες σοὶ εἰσι, σοὶ δὲ καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἰσχυροί, δόμοι, μήτε κατὰ τούτων ἐκείνοις ἐκαρῆξῃς, μήτε κατ' ἐκείνων τούτοις. Καὶ αὐτίκα τὸν ἄνδρα περιστάντες, κατέλευσαν. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ τὸ θεῖον δίκας αὐτοῦ εἰσπεράξατο τῆς ἀσέβειας, πνεύματος βίαιου πνεύσαντος, καὶ τὴν τῆς χώρας καρπὸν διαφθείραντος.

VI. Scaurus porro a Pompeio in Armenia bellum cum Tigraue gerente, in Syriam missus, legatos ab Aristobulo et Hyrcano accepit, utroque auxilia postulante, et Aristobulo se conjunxit, cetero talentis acceptis: jussuque Areta discedere, alioqui a Romanis hostem judicatum iri, obsidionem discussit. Ea soluta, Aristobulus moto contra Aretam et Hyrcanum bello, utramque vincit. Non multo post **223** Pompeio Damascus profecto, cum multis aliis ex locis, tum ex Judæa legati venerunt, Aristobulo munus vitæ auræam ὀ talentum ferentes: quam se Josephus Romanæ vidisse asserit, in Capitolio dedicatam. Legatis denuo venientibus, Antipatro pro Hyrcano, Nicodemo pro Aristobulo, Pompeius ipsos inter quos controversia sit, adesse jubet. Cum autem Judæi, eorumque duces Damascus venissent, alii regnum detrectabant, patrium enim esse, ut pontificibus pareant: illos vero, quamvis sacerdotalis sint generis, sacerdotium regno commutasse. Hyrcanus vero fratrem accusabat, quod principatu ob ætatis prærogativam eihi attributo, ab illo spoliatus esset, multis etiam aliis criminibus in illum congestis, Antipatri opera amplius mille probatissimorum Judæorum suffragantibus. Aristobulus contra, Hyrcanum ob ignaviam ingenii, quæ contemptum ei facile pareret, imperium amisisse, quod sibi necessario vindicandum fuerit, ne ab aliis occuparetur: neque se alium quam quo pater usus esset, titulum usurpare. Pompeius vim quidem fecisse Aristobulum decoravit: sod tum clementer eos allocutus, interim quiescere jubet, donec ipse in Judæam veniret: tum enim se ordinaturum esse omnia. Sed cum Aristobulus eo non exspectato, in Judæam recessisset, et Alexandrium castellum occuparet: Pompeius iratus, bello suscepto, cum ad se venire jussit. Ille hortantibus amicis ne Romanis adversaretur, descendit, causaque dicta, eo unde venerat, rediit. Ac Pompeio jubente ut munitiones

αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν ἀποκαταστήναι, ὑπισχνούμενος, εἰ ταῦτα γένοιτο, δώσειν αὐτῷ τὴν τε χώραν καὶ τὰς δώδεκα πόλεις, ἃς Ἀλέξανδρος, ὁ πατὴρ αὐτοῦ τῶν Ἀράβων ἀπέλιτο. Καὶ ὁ Ἀρέτας ἐστράτευσεν ἐπὶ τὸν Ἀριστοβούλου, καὶ τῆς μάχης κρατεῖ. Πολλῶν οὖν πρὸς τὸν Ἰρκανὸν αὐτομολησάντων, εἰς Ἱερσόβλυμα ὁ Ἀριστοβούλος ἔφυγε. Καὶ ὁ Ἀραψ, τῷ ἱερῷ προσβαλὼν, ἐπολιόρκει τὸν Ἀριστοβούλου, προστιθέμενον καὶ τοῦ δήμου τῷ Ἰρκανῷ, μόνων τῶν ἱερῶν τῷ Ἀριστοβούλῳ παραμενόντων. Ὀνίαν ἔειπε.

Γ'. Περμφθεις δὲ παρὰ Πομπηίου ἐν Ἀρμενίᾳ πολιορκύωντος Τιγράνη, Σκαῦρος εἰς Συρίαν πρὶσθαι, ἐδέξατο παρὰ τε Ἀριστοβούλου καὶ Ἰρκανοῦ, συμμαχεῖν ἀξιούντος ἑκατέρου. Λαβὼν οὖν ὑπ' Ἀριστοβούλου τετρακόσια τάλαντα, αὐτῷ προστέθη. Καὶ κτελέσας ἀναχωρεῖν τὸν Ἀρέταν, ἢ πολέμιον Ῥωμαίων κριθῆσθαι, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν. Ἦς λυθείσης, ὁ Ἀριστοβούλος ἐπὶ Ἀρέταν καὶ Ἰρκανὸν ἐξεστράτευσε, καὶ συμβαλὼν νικᾷ. Μετ' οὐ πολὺ τὸ Πομπηίου ἀφικομένου εἰς Δαμασκὸν, ἦκον πρὸς τοῦ πολλοχρόθου τε καὶ εἰς Ἰουδαίας, δῶρον εἰς Ἀριστοβούλου μάγα κομίζοντες, ἀμπελον χρυσῆν ἐκ παντακοσίω τάλαντων. Ταύτην φησὶν ὁ Ἰώσηπος ἐν Ῥώμῃ θεάσασθαι, τῷ ἐν Καπιτωλίῳ (36) ἀνατιθεμένην Δι'. Καὶ αὐθις ἦκον πρὸς αὐτὸν Ἀντίπατρος μὲν ὑπὲρ Ἰρκανοῦ, ὑπὲρ δὲ Ἀριστοβούλου Νικόδημος. Ὁ δὲ αὐτοὺς ἰλεῖν τοὺς διαφωτισθησύντας ἐκέλευσεν. Ἀφικομένων δὲ γε εἰς Δαμασκὸν τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν, οἱ μὲν ἤξιον μὴ βασιλεῦσθαι. Πάτριον γὰρ εἶναι αὐτοὺς παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἀρχασθαι: τούτους δὲ τοῦ γένους ὄντας ἐκέλευε, εἰς βασιλείαν τὴν ἀρχὴν μεταβαίνειν. Ἰρκανὸς δὲ κατηγορεῖ τοῦ ἀδελφοῦ, ὅτι τῆς ἀρχῆς αὐτῷ νεμηθείσης διὰ τὴν πρεσβυγένειαν, ὑπ' ἐκείνου ταύτην ἀφῆρηται, καὶ ἄλλα κατ' αὐτοῦ συνεῖρων πολλὰ αἰτιάματα. Συνεφθέγγοντο δὲ αὐτῷ ταῦτα λέγοντι καὶ τῶν δοκιμωτάτων Ἰουδαίων πλείους ἢ χίλιοι, Ἀντίπατρον παρασκευάσαντος. Ἀριστοβούλος δὲ τοῦ μὲν ἐκπεσεῖν τῆς ἀρχῆς τὸν Ἰρκανὸν τὴν ἐκείνου εἶσιν αἰτίαν εἰσῆγαγεν, ἀπρακτον οὖσαν, καὶ διὰ τοῦτο εὐκαταφρόνητον· αὐτὸς δ' εἰς ἀνάγκης ἔλθῃεν αὐτὴν ὑπαλαθεῖν, φόβῳ τοῦ μὴ πρὸς ἄλλους γενέσθαι αὐτὴν. ὀνομάζεσθαι ἔειπε καὶ ὁ πατὴρ. Πομπηίος δὲ βίαν μὲν κατέγνων Ἀριστοβούλου, πρῶτος δὲ τότε προσομιλήσας αὐτοῖς, ἡσυχίαν τῷ ἀγειν ἐκέλευσεν· ἐλθὼν δ' εἰς τὴν χώραν, διατάξεν ἕκαστον ἐπηγγέλλετο. Οὐκ ἀνταμείνας μέντοι ὁ Ἀριστοβούλος, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀπήγε. Καὶ ὀρισθεῖς ὁ Πομπηίος, ἐστράτευσε κατ' αὐτοῦ. Συμπεφυγότος

Variæ lectiones et notæ.

(36) Τῷ ἐν Καπιτωλίῳ. Ms. τῷ Καπιτωλίῳ, Jovi Capitolino.

δ' εἰς ἔρυμα, καλούμενον Ἀλεξάνδριον, ἐκέλευε πρὸς Α αὐτὸν ἔχειν. Ὁ δὲ τῶν φιλῶν μὴ πολεμεῖν Ῥωμαίοις ἀξιώτων, κάτεισι· καὶ δικαιολογησάμενος, πάλιν ὄβεν ἦκιν ὑπέστραψε. Καλεῖοντος δὲ Πομπηίου παραδίδονται τὰ ἔρυματα, καὶ αὐτοχείρως ἐπιστάται τοῖς φρουρφόροις (ἀπειρήτο γὰρ τούτων ἄλλως ἀγίστασθαι), κείθεται μὲν, δυσανασχετῶν δὲ ἀνεχώρησεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ πολεμεῖν ἠτοιμάζετο. Πομπηίῳ δὲ στρατεύοντι ἐπ' αὐτὸν ἡ Μιθριδάτου μισθῆτο τελευτή, ἐκ Φαρνάκου τοῦ παιδὸς αὐτοῦ γενομένη. Περὶ Ἱερικουῦντα δὲ γεγονότι, οὗ τὸ ὄπο- (ἀίστην) τρέφεται, τῶν μύρων τὸ ἀκρότατον, ὃ τῶν ἔμνων τεμνομένων ὄξει λίθῳ ἀναπιδύει ὡσπερ ἄπες, πρόκειται ὁ Ἀριστόβουλος αὐτῷ, καὶ ἰκέταυς παύσασθαι τοῦ πολέμου, χρήματα τῆς διδοῦς, καὶ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα αὐτὸν εἰσδεχόμενος, ὥστε πράττειν B δ' βούλεται. Ὁ δὲ, συγγενὸς αὐτῷ, πέμπει Γαθῆμιον ἐπὶ τὰ χρήματα καὶ τὴν πόλιν. Τῶν δὲ Ἀριστοδοῦλου στρατιωτῶν οὐκ ἔώντων τὰς συνθήκας πληρωθῆναι, ἀπρακτος ἐπανῆλθεν ὁ Γαθῆμιος· ἦκει δὲ ἐπὶ τὴν πόλιν Πομπηίου, καθείρξας τὸν Ἀριστόβουλον. Οἱ δ' ἔβον οὐχ ὠμῶδον. Τοῖς μὲν γὰρ ἐδοῦκαί δέχεσθαι τὸν Πομπηίον, τοῖς δ' Ἀριστοδοῦλου τούναντιον, οἱ, καὶ τὸ ἱερὸν κατελιφότες, εἰς πολιορκίαν παρεσκευάζοντο. Οἱ δ' ἄλλοι τὴν πόλιν ἐγγε- ρίζουσι Πομπηίῳ, καὶ τὰ βασίλεια. Ὁ δὲ ἐντὶς στρατοπεδευσάμενος, ἐπολιόρχει τὸ ἱερὸν. Ἀλότος δὲ περὶ τρίτον μῆνα, ἐπισφρήσαντες οἱ ποιέμοι, ἐσφαζον τοὺς ἐν αὐτῷ. Οἱ δὲ οὐδὲν ἦττον ἦσαν ἱερουργοῦντες καὶ θύοντες, φόνου δὲ πάντα C μεμέτωτο. Οἱ μὲν γὰρ τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ Ῥωμαίων, οἱ δ' ὑπ' ἁλλήλων ἐσφάττοντο, ἢ καὶ ἐκρυτοὺς κατεκρήμιζον. Παρῆλθε δὲ εἰς τὸ ἐντὶς τῷ ναοῦ τὸ ἄσπρον ὁ Πομπηίος, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν τινες, καὶ εἶδον ὅσα τοῖς ἄλλοις πλὴν τῶν ἀρχιερέων ἦσαν ἀθέατα. Οὐδενὸς μέντοι τῶν ἐν αὐτῷ ἀναθημάτων ἢ τῶν χρημάτων ἦν αὐτῷ εὐσθεῖαν. Τῇ δ' ὀστεραία καθῆρι παραγγέλλας τὸ ἱερὸν, καὶ θύειν νομίμως, τὴν ἀρχιερωσύνην παρέδωκεν Ἰρκανῷ, τοὺς αἰτίους τοῦ πολέμου παλέει διαχρησάμενος, καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ποιήσας Ῥωμαίοις ὑπόφορα. Πομπηίος δὲ ἐπὶ Ῥώμην ἀπῶν, ἐπήγετο τὸν Ἀριστοδοῦλον δεδεδειμένον, καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ. Ἦσαν δὲ αὐτῷ δύο θυγάτρια, καὶ τοσοῦτοι υἱοί, ὧν ὁ πρεσβύτερος Ἀλέξανδρος ἀπέρρα, καὶ τὴν Ἰουδαίαν κατέστρεγεν, ὑπερον μὴ δυναμένου τοῦ Ἰρκανοῦ αὐτῷ ἀντικαθίστασθαι.

Z. Ὁ δὲ Γαθῆμιος εἰς Συρίαν ἦκε, πέμπει πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ἀντώνιον Μάρκον μετὰ στρατεύματος. Καὶ γενομένης μάχης, κτείνουσι οἱ Ῥωμαῖοι τῶν D πολεμίων περὶ τρισχιλίους, καὶ οὐκ ἐλάττωος ζωγροῦσι. Καταφυγόντος δὲ Ἀλεξάνδρου ἐπὶ τὴν ἔρυμα, λεγόμενον Ἀλεξάνδριον, ἐπολιόρχει τοῦτο. Διαπρεσβεύεται οὖν πρὸς Γαθῆμιον ὁ Ἀλέξανδρος, συγγνώμην αἰτῶν, καὶ παραδίδωσιν αὐτῷ κατεῖχεν ἔρυματα. Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἰρκανὸς εἰς Ἱεροσόλυμα κατήχησεν πρὸς τοῦ Γαθηνίου. Ὁ μὲντοι Ἀριστοδοῦλος, διεδραξέτο ἐκ Ῥώμης, καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐλθὼν, ταχίζων ἐπιτρέπει τὸ Ἀλεξάνδριον, ἀρτι κατεσκευασμένον. Ὁ δὲ Γαθῆμιος στέλλει τοὺς κωλύσοντας αὐτὸν, ἢ καὶ συλληφόμενους. Πολλοὶ δὲ τῷ Ἀριστοδοῦλῳ τῶν Ἰουδαίων προσέρβρον, ὧν ὁ πλεῖστον Ἰγχανον ἄσπρον. Τοιοῦτους μὲν οὖν ἀπέλυσαν Ἀριστοδοῦλος, τοὺς δ' ὠκισμένους· ὄντας περὶ ὀκτακισχιλίους εἶχε μεθ'

traderet, et castellorum praesidibus sua manu scriberet (alioqui enim iis cedere non licebat), pare: ille quidem, sed indignabundus Hierosolyma profectus, ad bellum se parat. Pompeio contra illum ducenti, Mithridati caedes a filio Pharnace patrata nuntiatur: et ad Hierichunta progresso, ubi opobalsamum nascitur, unguentorum praestantissimum, quod fraticibus acuto lapide incisis, instar succi exsudat, Aristobulus occurrit, supplicans, ut bellum omittat: se pecuniam ei daturum, et Hierosolymis recepturum esse pollicens, quidvis agendi potestate permissa. Ille data venia, 224 Gabinium ad pecuniam et urbem accipiendam mittit. Quo, Aristobuli militibus pacta perfici prohibentibus, re infecta reverso, ipse Pompeius Aristobulo in vineula con- jecto, ad civitatem venit non consentientem, aliis Pompeium recepturis, Aristobuli vero factione contrarium censente, quae templo occupato, ad tolerandam obsidionem se parabat. Urbe autem et regia a caeteris Pompeio traditis, et castris in ipsa urbe positis, ac templo tertio mense expugnato, milites eos qui intus erant, trucidabant, nihilo secius sacris operantes, et victimas immolantes: ac caedibus referta erant omnia, Judaeis partim a Romanis, partim a sese intercumbentibus, vel gladio vel praecipitatione. Pompeius vero cum quibusdam ex suis adytum templi ingressus est, caque vidit quae non nisi pontificibus videre fas est: neque jamen, qua erat pietate, quidquam vel ex donariis, vel ex pecuniis attigit. Postridie populum hortatus, ut templum repurgarent, et rite immolarent, Hyrcano pontificatum restituit: bellique auctoribus securi percussis, et tributo Hierosolymis imposito, Romam rediens Aristobulum vincitum cum duabus filiabus, totidemque filiis secum abduxit. Quorum natu major Alexander arrepta fuga, post Judaeam incursavit, neque ei resistere Hyrcanus potuit.

VII. Gabinius autem cum in Syriam venisset, M. Antonium cum exercitu contra Alexandrum mittit, qui praelio commisso hostium ad tria millia cecidit, non paucioribus captis. Alexander abscisso in castello, quod Alexandrium vocabatur, obsesus, veniam a Gabinio per legatos impetrat, munitionibus quas tenebat traditis, Hyrcanusque pontifex ab eodem Gabinio Hierosolyma reducit. Aristobulus vero cum Roma in Judaeam profugisset, ac Alexandrium modo eversum instaurare conatur: Gabinius copias misit, quae id prohiberent, aut ipsum etiam comprehenderent. Sed cum multi Judaei majori ex parte inermes ad Aristobulum confluerent, caeteris dimissis, solos armatos qui ad viii millia fuere, retinuit: ii a Romanis praelio victi, partim caeduntur, partim dissipantur. Aristobulus vero 225 cum mille viris Machaerunteum se

contulit : ac biduo post sauciatus et captus, una cum Antigono filio fugæ socio ad Gabinum perducitur, et denno Romam missus, in vinculis tenetur, regno et pontificatu triennium functus. Gabinius vero Ægyptum profectus, atque inde reversus, reperit Alexandrum cum magno exercitu Judæam obeuntem, et obvios quosque Romanos trucidantem. Cum eo igitur triginta Judæorum millia ducente, juxta montem Itabyrium congressus, circiter decem millia occidit, et Hierosolymitanis rebus ex Antipatri sententia constitutis, et aliis magni imperatoris operibus editis, provincia Crasso tradita, Romam discessit. Crassus autem Judæam ingressus, templi Hierosolymitani pecuniam, quæ bis mille talenta erant, abstulit, atque omnem templi ornatum spoliavit, qui ad talenta auri octies mille aestimabatur. Rapuit et trabem ex auri ccc minis fabrefactam. Mina porro Judaica libras hinas et semissem pendit. His acceptis, contra Parthos profectus, cum exercitu interiit. Unde Cassius fuga elapsus, in Judæam ascendit. Apud quem, ut et apud Idumæos, multum potuit Antipater : ibique uxore Arabica ducta, nomine Cypro, quatuor suscepit filios, Phasaclum, Herodem, Josephum, Pheroram, et filiam Salomen. Aliquanto post Caius Julius Cæsar, post Pompeii et maxime partis senatus fugam, Aristobulum vinculis solutum cum exercitu in Syriam mittit : qui antequam eo venisset, a Pompeianis veneno sublatus est, Alexander ejus filius, jussu Pompeii, a Scipione securi percussus. Post Pompeii interitum Antipater Casari in Ægypto gerenti bellum, strenuam operam totius belli tempore navavit, ubi etiam vulnus accepit : et cum Antignus quoque Aristobuli filius ad Cæsarem venisset, petens ut sui miseretur principatu dejecti, et patris sui memoriam ob illum interfecti renovaret : Antipater, qui tum ibi aderat, sua defensione id effecit, ut Cæsar Hyrcano, qui causa meliore nisi videretur, sacerdotium confirmaret, et ipse Judææ procurator constitueretur. Itaque Cæsare Romam abeunte, suscepta 226 rerum Judææ cura, quia Hyrcanum tardum et socordem esse cernebat, Phasaclum filium natu maximum Hierosolymorum et finitimarum civitatum prætorem designat : Herodem, illi ætate proximum, admodum adolescentem, Galilææ præficit. Qui cum generoso esset animo, magistratu in virtutis materiam converso, Ezechiam latronum duccem cum magno globo Syriam finitimam prædantem, comprehensum, ejusque sociorum plurimos occidit. Unde Syris charus, etiam in Sexti Cæsaris, qui cognatus Magni Cæsaris Syriæ prætoram gerebat, notitiam pervenit. Est et Phasaclius fratrem æmulatus. Quæ res effecerunt, ut Antipater et a gente Judaica regio honore coleretur, et una cum filiiis procerum invidiam susciperet, metuen-

A ἐξουτοῦ. Καὶ μάχης αὐτοῖς πρὸς Ῥωμαίους συγκροτηθείσης, ἤττωνται Ἰουδαῖοι, καὶ φεύγουσι· καὶ οἱ μὲν κτείνονται, σχεδόννυνται δὲ οἱ λοιποί. Ἀριστοβούλος δὲ μετὰ χιλίων εἰς Μαχαρούντα συνέφυγε μετὰ τοῦ παιδὸς Ἀντιγόνου, συναποδράντος ἐκ Ῥώμης αὐτοῦ. Μετὰ δὲ δύο ἡμέρας τραυματισθεὶς ἐάλω, καὶ σὺν τῷ υἱῷ Ἀντιγόνῳ αἰχμάλωτος πρὸς Γαβθῆνιον ἀγεται, καὶ ἀναπέμπεται αὐθις εἰς Ῥώμην, καὶ δεθεὶς κατελίχτο, βασιλεύσας καὶ ἀρχικρατεύσας ἐτη τρία. Γαβθῆνιος δὲ ἀπῆει εἰς Αἴγυπτον. Ἐπανελθὼν δὲ ἐκαίθει, εὗρε τὸν Ἀριστοβούλου παῖδα Ἀλέξανδρον, στρατεύματι μεγάλῳ τὴν χώραν ἐπιόντα, καὶ ὅσους ἐντύχοι τῶν Ῥωμαίων πάντας κτείνοντα. Συμβαλὼν οὖν τούτῳ περὶ τὸ Ἰταθύριον ὄρος, τρισμυρίου ἀγῶντι Ἰουδαίους, κτείνει περὶ μυρίου. Καταστῆσθαι μὲνος δὲ τὰ ἐν Ἱερουσόλοις, ὡς ὁ Ἀντίπατρος ἠθέλη, καὶ ἄλλα δὲ στρατηγησῶς ἔργα μεγάλα, εἰς Ῥώμην ἀπέστειλε, Κράσσῳ παραδοὺς τὴν ἀρχήν. Οὗτος δὲ ὁ Κράσος, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐλθὼν, τὰ ἐν τῷ ἱερῷ χρήματα, ὧν οὐχ ἤψατο ὁ Πομπήτιος (ἦσαν δὲ διαχίλια τάλαντα), πάντα ἀφείλετο, καὶ τὴν γὰρ πλοιδύσας τὸν κόσμον πάντα ἐσώλησεν, εἰς τάλαντα χρυσοῦ ἑκτακισχίλια ἀριθμούμενον. Ἐλαθε δὲ καὶ δοκὸν σφυρήλατον, ἐκ χρυσοῦ μνῶν τριακοσίων πεποιημένην. Ἡ δὲ μνῆ παρ' Ἰουδαίους ἔλακε λίτρας δύο καὶ ἡμισίαια. Ταῦτα λαθὼν, ἐπὶ Πάρθου ἐξώρμησε, καὶ ἐφόδῳ σὺν τῷ στρατεύματι. Κάσαισι δὲ, εἰς Συρίαν ἐκαίθειν φυγῶν, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀνέβη. Μέγα γοῦν παρ' αὐτῷ δεούνητο ὁ Ἀντίπατρος, καὶ παρὰ Ἰουδαίους, παρ' οἷς ἀγεται (35) γυναῖκα ἐξ Ἀραβίας, Κύπρον ὄνομα, ἐξ ἧς αὐτῷ τέσσαρες ἐγένοντο υἱοί, Φασάηλος καὶ Ἡρώδης, Ἰωσήφ καὶ Φερρώρας, καὶ θυγάτηρ Σαλώμη. Χρόνῳ δὲ ὑστερον Καῖσαρ Ἰούλιος Γάιος κατασχὼν τὴν Ῥώμην, μετὰ τὸ Πομπήτιον καὶ τὸ πλεόν τῆς συγκλήτου ἐκαίθειν φυγεῖν, λύσας τὸν Ἀριστοβούλον, εἰς Συρίαν ἐπεμψε σὺν στρατεύματι. Ἀλλὰ φθάσαντες οἱ τὰ Πομπήτιου φρονούντες φαρμάκῳ τὸν Ἀριστοβούλον διαφείρουσι. Σκηπίων δὲ, ἐπιστελλαντος αὐτῷ Πομπήτιου, τὸν Ἀριστοβούλου Ἀλέξανδρον ἐπελίχισε. Μετὰ δὲ τὸν Πομπήτιου θάνατον Καῖσαρι πολεμοῦντι κατ' Αἴγυπτον, εἰς πολλὰ χρήσιμον ἑαυτὸν παρέσχεν Ἀντίπατρος, ὥστε τὸν Καῖσαρα κεχρησθαι αὐτῷ εἰς πάντα τὸν πόλεμον, ὅπου καὶ τρωθῆναι συμβέβηκεν αὐτόν. Ἐλθὼν δὲ καὶ Ἀντίγονος τότε ὁ Ἀριστοβούλου πρὸς Καῖσαρα, εἶδεν λαθεῖν οἶκτον αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς ἐκβεβλημένου, καὶ τοῦ πατρὸς ἀνεμίμητος, καὶ ὡς δι' αὐτὸν ἀποθάνοι. Παρὼν δὲ καὶ ὁ Ἀντίπατρος ἀπελεγείτο. Δοξάντων δὲ τῶν λόγων αὐτοῦ ἐπικρατεστέρων, ὁ Καῖσαρ Ἰρκανῷ μὲν τὴν ἀρχικρασίαν ἐπεθεβαίωσεν, Ἀντίπατρον δὲ ἀπέδειξε τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπον. Ὁ δὲ Καῖσαρ εἰς τὴν Ῥώμην ἀπῆει, ὁ Ἀντίπατρος τὰ κατὰ τὴν Ἰουδαίαν καθίστα. Βραδὼν δὲ ὄρων καὶ κωβῆ τὸν Ἰρκανῶν, Φασάηλον μὲν τὸν πρῶτον τῶν παίδων, Ἱερουλυμιτῶν καὶ τῶν πέριξ στρατηγὸν ἐποδείκνυσεν τὸν

Variae lectiones et notæ.

(35) Παρ' οἷς ἀγεται. Ita mss. et Josephus lib. xiv, παρ' ὧν.

ἔμετ' αὐτὸν Ἡρώδην, ὄντα λίαν νεώτατον, τῆς Γαλιλαίας προὔστησάτο. Γενναῖος δ' ὢν ὁ Ἡρώδης ἐφρόνημα, ἀφορμὴν εἰς ἐπιδειξίν ἀρετῆς τὴν ἀρχὴν ποιήσαστο, καὶ τὸν ἀρχιεπιστὴν Ἐζεκιαν σὺν μεγάλῳ στίφει τὰ προσεχῆ τῆς Συρίας ληϊζόμενον συλλαβόν, κτείνει, καὶ κλείτους τοὺς σὺν αὐτῷ ὄντας τοῖς Εὐροῖς πεφίλητο. Ἐγένετο δὲ διὰ τοῦτο καὶ Σίξῳ Καίσαρι γνώριμος, ὄντι τοῦ μεγάλου Καίσαρος συγγενεῖ, καὶ ἀρχοντι τῆς Συρίας. Ζηλοῖ δὲ τὸν ἀδελφὸν καὶ Φασάγλος. Ταῦτα δὲ ἐποίησε τεμῆς ὑπὸ τοῦ ἔθνους τυγχάνειν βασιλικῆς τὸν Ἀντίπατρον. Οἱ δὲ ἐν τέλει τῶν Ἰουδαίων διὰ ταῦτα ἐδάσκαλλον τῷ Ἀντίπατρῳ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, καὶ ἐδεδίσταν, ὄντων ἑβραίων καὶ τολμηρὸν τὸν Ἡρώδην, καὶ τυραννικός ἱρῶντα, καὶ κατηγοροῦν Ἀντίπατρον πρὸς Ἰρκανόν, καὶ ἠρέθιζον κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν παιδῶν αὐτοῦ, λέγοντες μὴ ἐπιτρότους εἶναι τῶν τῆς βασιλείας πραγμάτων, ἀλλὰ δεσπότας. Καὶ γὰρ τὸν Ἡρώδην κτείνει τὸν Ἐζεκιαν, καὶ πολλοὺς τῶν σὺν ἐκείνῳ, τοῦ νόμου ἀπειρηκότες, ἀνθρώπων ἀναιρεῖσθαι, κἀν πολλοῖς εἴη, εἰ μὴ πρότερον ὑπὸ τοῦ συνεδρίου κατακριθῆ. Ἰρκανὸς δὲ τούτοις ἠρέθιστο εἰς ὄργην προσεξήψαν δὲ τὴν ὄργην καὶ αἱ μητέρες τῶν ὑπὸ Ἡρώδου πεφρονεμένων, παρακαλοῦσαι ἵνα δίκας ὑπόσχη τῶν πεπραγμένων. Κινηθεὶς οὖν ὁ Ἰρκανὸς, Ἡρώδην ἐκάλει δικασόμενον. Ὁ δὲ ἤκε μετὰ στίφους ἀπυκρόντος αὐτῷ, ὥστε μὴ γυμνὸν καὶ ἀρύλακτον εἶναι πρὸς δίκην. Ἐλθὼν δὲ ἐν τῷ συνεδρίῳ μετὰ τοῦ στίφους, κατέπληξεν ἅπαντας, καὶ οὐδεὶς ἐδάρρει κτηγορεῖν αὐτοῦ, ἀλλ' ἦν ἀπορία τοῦ τί χρὴ ποιεῖν. Εἰς δὲ τις, Σαμαῖος ἄνοματι, δικαίος ἀνὴρ, καὶ παρθῶς ὡς λέων, εἶπεν· Ὁ ἀνδρες, οὐκ οἶδ' αἰ τινα τῶν κεκλημένων εἰς δίκην οὕτω παραστάντα, οὔτε ὑμεῖς, οἶμαι. Ἀλλὰ πῶς κριθησόμενος, δεδιδότος παριστάται σχήματι. Ὁ δὲ βέλτερος Ἡρώδης, ἀλλήτας, εἰ κατακριθῆ κατὰ τὸν νόμον, κτενοῦντας ἡμᾶς. Ἄλλ' Ἡρώδην μὲν οὐ μμφαίμην, ἡμᾶς δὲ τοσαύτην ἀδειαν παρασχόντας αὐτῷ. Ἰστε τοίνυν δικαίον τὸν Θεόν, καὶ ὡς οὕτως ἐν τῷ δι' Ἰρκανὸν ἀπολύσαι βούλεισθε, κολάσει ἡμᾶς ποτε, καὶ αὐτὸν Ἰρκανόν. Ὅτι δὲ ταῦτα εἰς ἔργον ἐξέβη, δηλώσει προῖων ὁ λόγος. Ἰρκανὸς δὲ εἰς ἄλλην ἡμέραν τὴν δίκην ὑπερέθετο, καὶ λάβρα ὑπέθετο τῷ Ἡρώδῃ τὴν πόλιν ὑπεξελθεῖν. Καὶ ὁ μὲν ἀπήει, οἱ δὲ τοῦ συνεδρίου ἠγανάκτουν. Σίξτου δὲ τὴν στρατηγίαν τῆς Κοιλῆς Συρίας χρημάτων τῷ Ἡρώδῃ ἀποδομένου, οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ παρεῖθε. Καὶ ἦκεν Ἡρώδης σὺν στρατιᾷ ὀργιζόμενος κατὰ Ἰρκανοῦ, ὅτι ὄλιγος εἰς δίκην ἐκλήθη. Ἐκώλυον δὲ αὐτὸν τοῖς Ἱεροσόλοις προσβαλεῖν ὁ πατὴρ καὶ ὁ ἀδελφός.

Η'. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ἐν τούτοις ἦν· τὰ δὲ κατὰ τὴν Συρίαν τετάρακτο ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Βάσσιος Κικίλιος, εἰς τῶν τὰ Πομπηίου φρονούντων, κτείνει μὲν Σίξτον Καίσαρα δι' ἐπιβουλῆς, αὐτὸς δὲ τῶν πραγμάτων ἐκράτει. Τῶν δὲ Καίσαρος Ἰουλοῦ στρατηγῶν κατὰ Βάσσου ὠρμηκότεων ὁ Ἀντίπατρος αὐτοῖς διὰ τῶν υἱῶν συνεμάχησε, μεμνημένος ὢν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος εὐηργετητο. Τριβομένου δὲ τοῦ καιροῦ ἐν τῷ πολέμῳ, Μάρκος ἦλθεν ἐκ Ρώμης εἰς τὴν Σίξτου ἀρχὴν. Ὁ δὲ γὰρ Καίσαρ ὑπὸ τῶν περὶ Βρούτον καὶ Κάσσιον ἐν Ρώμῃ κτείνεται. Πόλεμος δὲ συνεβρωγότες ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Καίσαρος, καὶ τῶν ἐν τέλει ἐπὶ στρατιᾷ συλλογῆν ἄλλων ἀλλαγῆ διασπαρμύων, Κάσσιος ἀφικνεῖται εἰς Συρίαν, καὶ περιών τὴν αὐτήν, ἔπλα καὶ στρατιώτας ἐπιβρογίσει, καὶ ἐφορολογία βεβρωτάτα, καὶ ἐξ Ἰου-

tiuum Herodem, quem violentum, audacem, atque imperii cupidum cernerent. Itaque Antipatrum apud Hyrcanum accusant, et hominem contra illum et filios ejus concitant: neque enim curatores esse regiarum functionum, sed dominos. Nam ab Herode Ezechiam cum multis occisum esse: cum legibus cautum sit, ne quis, quanvis improbus, sine concilli sententia condemnetur. Hyrcanus cum his verbis, tum matrum interfectorum querelis illum ad supplicium flagitantium, ira commotus, Herodem ad causam dicendam accersit. Is vero cum iusta cohorte venit, ne nudus et incustoditus in jus iret: et sic praetorium ingressus, ita omnes terruit, ut nemine accusare auso, omnes ambigerent quid agendum esset. Unus tamen nomine Semeas, vir justus, et leonina praeditus fiducia, dixit: *Equidem, viri, non memini quemdam in jus vocatum sic astitisse: nec vos, opinor. Omnes enim rei habitum metuentium pra se ferre solent. At Herodes ob caedes perpetratas in judicio vocatus, armatos secum adduxit, qui nos, si ex lege damnatus fuerit, occidant. Ego tamen non illum reprehenderim, sed vos, qui tantam ei licentiam dederitis. Scitote igitur, justum esse Deum: et quem vos nunc in Hyrcani gratiam absolvetis, ei et vos et ipsum Hyrcanum olim poenas duros. Hanc orationem ipso eventu esse comprobata, in progressu historiae 227 apparebit.* Hyrcanus vero judicio in alium diem rejecto, Herodem monuit ut urbe excederet: quo abeunte, concilium indignabatur. Sed Herodes, redempta a Sexto Syria praetura, non multo post cum exercitu venit, Hyrcano iratus quod omnino in jus vocatus esset, Hierosolyma oppugnaturus, ni pater et frater ejus impetum repressissent.

ἐφ' ὧν δίκην φεύγων, ἔστηκε, περὶ αὐτὸν ἔχων δ' causa. Bassus Caecilius, Pompeianae factionis, Sexto Caesare per insidias occiso, rerum potiebatur: quem cum Julii Caesaris duces persequerentur, Antipater Caesarianae beneficii memor, opem eis per filios tulit. Dum autem eo bello tempus teritur, Marcus ad Sexti praeturae suscipiendam Roma venit, ubi Caesar interea per Brutum et Cassium occiditur: ob eujus necem bello exorto, et proceribus ad colligendos exercitus aliis alio dispersis. Cassius in Syriam venit ad arma et milites comparandos, maxima tributa, et e sola Judaea decem talenta postulans, quorum exactionem Antipater utrique filio scorsim mandavit. Ac Herodes cum prior, quantum jussus fuerat, Cassio obtulisset, in amicitiam ejus est receptus. Malichus vero a Cas-

sio fuisset occisus, nisi Hyrcanus ejus iram, intercessore Antipatro, c talentis placasset. Verum Cassio jam ex Judæa digresso Malichus Antipatro insidias struit, quod eo sublato Hyrcani principatus in tuto collocandus esset. Quod cum Antipatrum haud lateret, quamvis ille ejurare facinus, ne contra illum muniebatur. Marcus etiam Syriæ præter parum abfuit quin Malichum tolleret, ni is quoque salutem ejus precibus Antipatri condonasset. Cassius porro et Marcus exercituum quos coegerant cura Herodi mandata, promiserunt, se confecto bello, quod tum adversus Antonium et adolescentem Cæsarem parabatur, eum Judææ regem creaturos. Eodem tempore Malichus corrupto Hyrcani, apud quem uterque epulabatur, pincerna, Antipatrum veneno sustulit: sed cum filii ejus insidias cognovissent, inficiatus est facinus. Cum autem Herodes necem patris statim ulcisci vellet, Phasaelus dolo **228** Malichum circumvenire potius duxit, ne intestini belli causam præberent. Se igitur inficiationi Malichi fidem habere simulat. Herodem vero ad festum cum exercitu venientem, Hyrcanus Malichi impulsu, urbis ingressu prohibuit, per eam causam, ne turba peregrina populo puritatem servanti permisceretur. At ille, spretis illius verbis, noctu urbem ingreditur: et Malichus simulationem adhuc urget, Antipatrum deplorando, et ut amicum inclamando, sed clam custodia corpus manit. Laodicæa porro capta a Cassio, uterque ad eum proficiscitur: ac Herodes id operam dabit, ut Malichus ibi pœnas lueret. Ille vero id agi suspicatus, filium qui Tyri obses erat, suffurari, ac in Judæam proficisci et regnum occupare cogitabat. Sed Herodes Malichi consilio sagaci conjectura indagato, nuntio clam Tyrum misso, tribunis militum persuadet, ut ad illum egrediantur, eumque occidant. Nam a Cassio jam præscriptum habebant, ut Herodi ad res justas adjumento essent. Ita Malicho ab eis prope urbem confosso, Hyrcanus præ metu obmutuit. Deinde cum sibi reddito, id Cassii jussu factum esse responderetur, probavit cædem, illum improbum fuisse hominem et patriæ insidiatorem testatus.

πέμψας εἰς Τύρον λόφρα, πείθει τοὺς χιλιάρχους γὰρ αὐτοῖς παρὰ Κασσίου προῦριστο συμπράττειν αὐτῷ ὑπαντήσαντες, κατὰ κεντούσιν αὐτόν. Ὑρκανὸς δὲ ὑπὸ φόβου ἄφωνος ἦν. Ἀνευγεκῶν δὲ ἠρώτας, ὅπως ἀνήρηται Μάλιχος· καὶ ἀκούσας ὅτι Κασσίου προτετάξαντος, ἐπήγεσσε τὴν πράξιν, πονηρον εἰπὼν εἶνα: καὶ τῆς πατριδος ἐπιβουλον.

IX. Cassio ex Syria adversus Antonium profecto, Herodes variis in locis rem bene gessit, et Antigonom Aristobulli filium fines Judææ jam in-

A δαίαι: ἐπταχόσια τάλαντα ἀργυρίου ἐπράξατο, ὡν τὴν εἰσπραξίν ὁ Ἀντίπατρος τοῖς υἱοῖς ἀμφοῖν κατεμέρισε. Ὁ οὖν Ἡρώδης πρῶτος ὄσα ἦν αὐτῷ προτεταγμένον, Κασσίῳ προσεγεκῶν, φίλος ἦν αὐτῷ ἐς τὰ μάλιστα. Ἀνηρέθη δ' ἐν ὑπὸ Κασσίου ὁ Μάλιχος (36), εἰ μὴ ὁ Ὑρκανὸς ἐπέσχεν αὐτῷ τὴν ὀρμὴν, ἕκατόν τάλάντοις δεξιοτάμενος δι' Ἀντίπατρον αὐτόν. Ἡδὴ δὲ Κασσίου μεταστάντος τῆς Ἰουδαίας, Ἀντιπάτρῳ Μάλιχος ἐπεβούλευεν, ὡς εἰ οὗτος φθαρεῖν, ἀσφαλείας ἰσομένης τῷ Ὑρκανῷ περὶ τὴν ἀρχήν. Ταῦτα δ' οὐκ ἐλάθανε τὸν Ἀντίπατρον, ἀλλ' ἠσφαλίζετο ἐκυτόν, καὶ ὁ Μάλιχος ἤρνετο μετ' ὄρκων. Μάρκος δ' ἐν τῇ Συρίᾳ στρατηγῶν (37) μικροῦ ἀνεῖλεν ἂν τὸν Μάλιχον, εἰ μὴ Ἀντίπατρος παρακλέσας αὐτὸν περιέσωσε. Κάσσιος γὰρ μὴν καὶ Μάρκος, ἀπορίσαντες στρατιάν, τῷ Ἡρώδῃ τῆν ἐπιμέλειαν ἐνεγείρισαν, στρατηγὸν αὐτὸν Κολίης Συρίας ποιήσαντες, ὑποσχόμενοι καὶ βασιλεῖα τῆς Ἰουδαίας ἀναδειξάντες μετὰ τὸν πόλεμον, ὃς τότε πρὸς Ἀντωνιον καὶ τὸν νέον Καίσαρα συγκεκρότητο· ὅτε καὶ Μάλιχος, τὸν Ὑρκανοῦ οἰνοχόον χρημασιν ὑπελθὼν, φαρμάκῳ κτείνει Ἀντίπατρον. Παρὰ γὰρ Ὑρκανῷ εἰσιπύοντο ἐκάτεροι. Γινόντων δὲ τὴν ἐπιβουλήν τῶν Ἀντιπάτρον υἱῶν, ὁ Μάλιχος ἐξαρνος ἦν. Τῷ μὲν οὖν Ἡρώδῃ εὐθύς ἐδόκει τὸν φόνον τοῦ πατρὸς ἐκδικεῖν· ὁ δὲ γὰρ Φασάηλος δόλῳ μᾶλλον ἤθελε τὸν Μάλιχον μεταλθεῖν, ἵνα μὴ ἐμφυλίου πολέμου γένοινται αἰτίου. Πιστεύων οὖν τῇ ἀρνήσει τοῦ Μάλιχου ὑπεκρίνοντο. Ἐνεστάντι ἑορτῇ ἐν Ἱερουσολύμοις, ἦκεν Ἡρώδης μετὰ στρατιᾶς εἰς τὴν πόλιν· Ὑρκανὸς δὲ, Μάλιχῳ πεισθεὶς, ἐκώλυεν αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πόλιν εἰσοδὸν, προσάσαι τοῦ μὴ εἶναι ὄχλον ἀλλοδαπῶν ἀναμιγνυσθαι τῷ πληθεὶ ἀγνεύοντι. Ὁ δὲ, μὴ φροντίσας τῶν λόγων, εἰσεῖσι νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν. Μάλιχος δ' ἐπι τῆς ὑποκρίσεως εἶχετο, διακρούων τὸν Ἀντίπατρον, καὶ ὡς φίλον ἀνακαλούμενος, κρύφα δὲ ἐποιεῖτο τοῦ σώματος φυλακῆν. Ἐλθόντος δὲ Κασσίου τὴν Λαοδικεῖαν, ἄμφω πρὸς αὐτὸν ἀπήγεσαν· καὶ Ἡρώδης ἐκεῖ τίσαι δικὰς τὴν Μάλιχον ἐταμίευεν· ὁ δὲ ὑποκτεύσας τὸ πρᾶγμα τοῦ παιδὸς αὐτῷ δημευόντος ἐν Τύρῳ, ἐμελέτησε τοῦτον ὑποκλέψαι, καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀπάραι, καὶ τὴν ἀρχὴν κατασχεῖν. Ἡρώδης δὲ τὴν γνώμην τοῦ Μάλιχου ὑπονοήσας, προει-

πρὸς Μάλιχον ἐξελεῖν, καὶ διαφθεῖραι αὐτόν. Ἡδὴ Ἡρώδῃ ἐπὶ δικαίαν πράξιν. Οἱ δὲ, πλησίον τῆς πόλεως ἐκεί τισαι δικὰς τὴν Μάλιχον ἐταμίευεν· ὁ δὲ ὑποκτεύσας τὸ πρᾶγμα τοῦ παιδὸς αὐτῷ δημευόντος ἐν Τύρῳ, ἐμελέτησε τοῦτον ὑποκλέψαι, καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀπάραι, καὶ τὴν ἀρχὴν κατασχεῖν. Ἡρώδης δὲ τὴν γνώμην τοῦ Μάλιχου ὑπονοήσας, προει-

D Θ'. Κασσίου δὲ ἐκ Συρίας ἀπάραντος πρὸς Ἀντωνιον, ὁ Ἡρώδης ἐν διαφόροις ἡρίττευσσε. Καὶ τῷ Ἀριστοδοῦλου δὲ υἱῷ Ἀντιγόνῳ ἄρτι τῶν ἄκρων

Variæ lectiones et notæ.

(36) Ἀνηρέθη δ' ἂν ὑπὸ Κασσίου ὁ Μάλιχος. Josephus lib. xiv: Τὰ δὲ Μάλιχῳ κακοφθῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένῳ, τὰ δ' ἄλλοις προσέταξεν εἰσπράττειν. Pecuniam partim Malicho, a quo insidiæ et struebantur, partim aliis exigendam mandavit. Noster auctor (si nihil deest) ex abrupto hanc clausulam nescio quo pacto inseruit, ut non intelliga-

tur, cur Malicho iratus fuerit Cassius. Sed ex Josepho apparet, pecuniam segnius exactam causam fuisse iracundie. W.

(37) Μάρκος δ' ἐν τῇ Συρίᾳ στρατηγῶν. Quis Marcus? inquit Wolfius. Antonius, an Brutus, an alius? Josephus etiam tantum prænomen hoc ponit.

ἐπιβάντι τῆς Ἰουδαίων γῆς (58) ὑπαντήσας, μάχη ἀνίκησε, καὶ τῶν ὀρίων ταύτης ἐξέωσεν. Ὅθεν ἀφικόμενον εἰς Ἱεροσόλυμα Ἰεζεφάνου ὁ τε δῆμος καὶ Ἵρκανός· μνηστεύεται δὲ καὶ τὴν Ἵρκανοῦ θυγατρὸν, Ἀλεξάνδρου δὲ θυγατέρα, τοῦ Ἀριστοβούλου παιδός. Ἐἶχε δὲ πρότερον ἑτέραν γυναῖκα δημότιν, Λορέδα καλουμένην, ἐξ ἧς αὐτῷ παῖς Ἀντίπατρος γίνεται, τῶν ἄλλων πρεσβύτερος. Ἀντωνίου δὲ καὶ Καίσαρος Κάσιον καὶ Βρούτον περὶ Φιλίππου· νεωτερῶν, ὁ μὲν ἐπὶ Γαλλίας ἐχώρει, πρὸς δὲ τὴν Ἀσίαν Ἀντωνίου. Γενομένην δ' ἐν Βιθυνίᾳ, πανταχόθεν ἀπῆντων πρεσβεῖαι. Παρήσαν δὲ καὶ Ἰουδαῖοι, κατηγοροῦντες Φασαήλου τε καὶ Ἡρώδου. Ἐλθόντα δὲ τὸν Ἡρώδη ἐπὶ ἀπολογία, διὰ τιμῆς ἦγεν Ἀντωνίου. Καὶ οὐδὲ λόγου ἤξιωντο οἱ κατήγοροι, χρήμασι ταῦτα τοῦ Ἡρώδου πριαμένου παρ' Ἀντωνίου. Ἐλθόντι δ' εἰς Ἐφεσον Ἀντωνίῳ ἐπεμψεν Ἵρκανός στέφανον χρυσοῦν, καὶ ἤξιον τοὺς Ἰουδαίους οὓς ἠχμαλώτισε Κάσιος, οὐ νόμῳ πολέμου, ἐλευθέρους ἀπολυθῆναι, καὶ τὴν χώραν ἀποδοθῆναι, ἣν αὐτοὺς ἀφείλετο Κάσιος. Δικαίαν οὖν εἶναι κεκρικῶς τὴν ἀξίωσιν, εἰ ἔργον ἐκθῆναι προστάξῃ. Μετὰ ταῦτα εἰς Συρίαν παραγενομένην τῷ Ἀντωνίῳ, καὶ ὑπὸ τῶν τῆς Κλεοπάτρας ἐρώτων κεκρατημένην προσίσαιν ἄλλοις ἑκατὸν Ἰουδαίων οἱ δυνατώτατοι, καὶ κατηγοροῦν Ἡρώδου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν, παρόντος· καὶ Ἵρκανοῦ. Ἀντωνίου δὲ πυνθάνεται Ἵρκανοῦ, πότεροι τοῦ ἔθνους προίστανται ἄμεινον· καὶ ὁ τοὺς περὶ Ἡρώδη εἶπεν, ὡς αὐτῷ κηδεστής. Ὁ γοῦν Ἀντωνίου, οικειῶς πρὸς αὐτοὺς ἔχων διὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτῶν ξενίαν, καὶ ἄμφω τετράρχας ὠνόμασε, καὶ τὰ Ἰουδαίων αὐτοῖς ἐπέτρεψε πράγματα· καὶ δέκα θήσας τῶν κατηγόρων, ἔκτεινεν ἀν αὐτοὺς, εἰ μὴ οἱ ἀδελφοὶ παρητήσαντο. Αὐτίς· δὲ χίλιοι περὶ Τύρον τῷ Ἀντωνίῳ ὑπήντησαν. Ὁ δὲ δώροις προκατεληγμένον, τῷ κατὰ τόπον ἄρχοντι κολάσαι τοὺς Ἰουδαίους ἐκέλευσεν, ὡς νεωτερίζοντα. Ὁ δὲ Ἡρώδης· ἀπίναί ταχὺ αὐτοῖς συνεβούλευεν, ἵνα μὴ μέγαν αὐτοῖς πειρασθῶσι κακοῦ. Ὡς δ' οὐχ ὑπήκουον, ἐκδραμόντες οἱ Ῥωμαῖοι, τινὰς μὲν ἀπέκτειναν, πολλοὺς δ' ἐτραυματίσαν· καὶ οἱ λοιποὶ διαφυγόντες ἠσύχασον. Τοῦ δὲ δήμου καταβῶντος· Ἡρώδου, παροξυνθεὶς ὁ Ἀντωνίου τοὺς δεδωμένους ἀπέκτεινεν. Ἀντιγονος δὲ Παρθῶν τῷ Πάρθῳ βασιλεὶ ὑπισχεταὶ χίλια δώσειν τάλαντα, καὶ γυναῖκας πεντακοσίας, εἰ τὴν ἀρχὴν Ἵρκανὸν ἀφέλωνται, καὶ παραδώσιν αὐτῷ, καὶ τοὺς περὶ Ἡρώδη ἀνάλοιεν. Διὰ τὰ ταῦτα ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν κατάγοντες Ἀντιγονοῦ οἱ Πάρθοι ἰσθράτευσαν· οἷς πολλὰκις οἱ περὶ Ἡρώδη συμβεβάντες ἐκράτουν. Ὁ δὲ τῶν Πάρθων βασιλεὺς (59) σὺν ὀλίγοις ἱππεῦσιν εἰς τὴν πόλιν ἦκεν, ὡς τάχα κτευνάτων τὴν στείαν, τὸ δ' ἀληθὲς ὡς Ἀντιγόνῳ συμπράξων. Φασαήλου δὲ ξενίσαντος

A gressum, prælio victor, finibus regionis expulit. Unde Hierosolyma veniens, et a populo et ab Hyrcano coronatur : ejus ex filia neptem, Alexandri Aristobuli filii natam, uxorem ducit, cum prius etiam Iudidem popularem suam uxorem haberet, e qua filium natu maximum Antipatrum susceperat. Antonius et Caesar Bruto et Cassio ad Philippos victis, alter in Galliam abijt, Antonius in Asiam : qui cum Bithyniam attigisset, undique legationes ad eum venerunt. Aderant et Judæi, Phasaelum et Herodem accusaturi. Herodem vero sui defendendi causa eo profectum, et munera offerentem, Antonius honorifice excepit, ne dicendi quidem potestate data accusatoribus. Inde Ephesum progresso Antonio, Hyrcanus auream 229 coronam misit, petens, ut Judæos, quos Casius contra belli morem cepisset, liberaret, et agros ab eodem ademptos restitueret. Cujus postulatis, qui ea æqua judicaret, Antonius satisfieri jussit. Deinde in Syriam profectum, et Cleopatram amore captum, Judæorum centum viri potentissimi conveniunt, Herodem et Phasaelum accusantes, Hyrcano etiam præsentis. Qui rogante Antonio, utri populo rectius præessent, respondit, Phasaelum et Herodem, ut ejus socer esset. Proinde Antonius, ob paternum hospitium eis amicus, utrumque tetrarcham appellavit, Judææ administratione illis mandata : ac decem ex accusatoribus in vincula conjectos occidisset, nisi fratres pro eis deprecari essent. Rursus mille viri circa Tyrum Antonio occurrerunt. Is vero muneribus jam ante conciliatus, ejus loci præfecto mandavit, ut Judæos tanquam novis rebus studentes supplicio afficeret. Herodes vero eos monuit, ut abire maturarent, ne grave malum experirentur : qui cum non auscultassent, Romani impetu in eos facto quosdam occiderunt, multos vulnerarunt, maxima vero pars evitato periculo quievit. Populo autem contra Herodem vociferante, irritatus Antonius, victos interfecit. Enimvero Antigonus Parthorum regi mille talenta et o mulieres pollicitus, si principatum Hyrcano ademptum sibi daret, et Herodem cum suis tolleret : a Parthis in Judæam reduciis est, quos Herodiani sæpius vicerunt. Sed rex Parthorum cum paucis equitibus urbem ingressus, per speciem componendæ seditionis, revera ut Antigono opem ferret, Phasaelo hospiti suo persuadet ut ad Barzapharmanem legatus eat. Phasaelus et Hyrcanus legati eunt, duce eos comitante, sed Herode non probante. Ac principio a Barzapharmane sincere accepti, post insidiis appetiti sunt, Phasaelo suspectos habente barbaros, cum se noctu clam custodiri animad-

Varie lectiones et notæ.

(58) Ἄπει τῶν ἄκρων ἐπιβάντι τῆς Ἰουδαίων γῆς. Ἄκρα, sive montana, sive extremos fines et limites significant. W.

(59) Ὁ δὲ τῶν Πάρθων βασιλεὺς. Josephus

æque obscurus est in hac Parthica expeditione, ut videatur οὐκ ὤνα potius miscuisse, quam rem explicasse. W.

verterent, atque etiam indicatum esset, fuisse A comprehendendos, nisi id barbari distulissent, donec Herodes a Parthis qui Hierosolymis essent caperetur, ne cognito ipsorum statu elaboretur. Ac Phasaelo quidam suaserunt, ut statim 230 aufugeret. Ophellius etiam, quod mare in propinquo esset, naves ad fugam pollicebatur. Sed cum is Hyrcanum deserere nollet, ambo comprehensi vinciuntur. Quo Herodes cognito, militibus suis, matre, sorore, desponsa sibi Hyrcani filia, ejusque matre noctu assumptis, cum omni comitatu versus Idumæam abijt, deceptis hostibus. Cum autem vehiculo in itinere everso, mater ejus de vita periclitaretur, parum absuit quin sibi ipsi manus afferret. Qua recreata, et ut tempus ferebat, curata, ad Masadam castellum strenue pergit: interim etiam et Parthis persequentibus, et Judæis insidiantibus superatis. Jam quia tanta multitudo eum comitabatur, quam Masada castellum, quo properabat, omnem capere non posset: majori parte dato viatico dimissa, cum expeditis et maxime necessariis castellum ingreditur, ibique mulieribus et ministris cum sufficienti comœatu relictis, ipse ad Arabiæ Petram contendit. Mane Parthi cum aliis Hierosolymitarum ædibus, tum ipsa regia direptis, sola Hyrcani pecunia, quæ ad LXXX talenta erat, intacta, agros quoque vastant.

καὶ ἐκράτησε. Τοῦ μέντοι πλήθους τοῦ συνεπομένου αὐτῷ πολλοῦ ὄντος, τοῦ δὲ τῆς Μασάδας φρουρίου, πρὸς ὅπερ ἤπειγοντο, οὐκ ἐξαρκούντος ἀπαντας ὑποδέξασθαι, τοὺς μὲν πλείους ἀπέλυσε, δούς σφίσι ἐ δόματα, ὅσοι δὲ ἦσαν κοῦφοι, καὶ τοὺς ἀναγκαιοτάτους ἔχων, εἰς τὸ ἐρῶμα παραγίνεται· καὶ ἀφείκει αὐτίθι τὰς τε γυναῖκας καὶ τὴν θεραπείαν ἀρκούντα τὰ ἐπιτήδεια ἔχοντας, αὐτὸς ἐπὶ τὴν Πέτρα, τῆς Ἀραβίας ἐξώρμησεν. Ἔωθεν δὲ τὰ μὲν ἄλλα τῶν Ἱεροσολυμιτῶν οἱ Πάρθοι διήρπασον, καὶ αὐτὰ τὰ βίβλια· μόνων δὲ ἀπέφοντο τῶν Ἰσραηλῶν χρημάτων, ὄντων εἰς ὀγδοήκοντα τάλαντα, καὶ τὴν χώραν δὲ ἐκίχουν οἱ Πάρθοι.

X. Antigonus autem hoc modo in Judæam re- C ductus, Hyrcanum et Phasaclum captivos accipit; et quia timebat ne populus regnum Hyrcano restitueret, aures ei præcidit, cum lex sacrorum antistites integros esse jubeat. Phasaclus autem cum intellexisset se jugulatum iri, quia manus in vinculis orant, capite saxo illiso necem sibi conscivit, prærepta hosti occidendi voluptate. Sed cum paulo ante quam exspiraret, Herodem fratrem e manibus hostium evasisse audivisset, hilariter est mortuus, ultoræ et vindicæ relicto. Herodes autem ad Malchum Arabiæ regem properabat, suo beneficio devinctum, ut ab eo pecuniam ad redimendum fratrem acciperet, quem mortuum esse adhuc ignorabat. Sed cum Malchus ei denuntiasset, ne veniret, sibi enim interdictum esse a Parthis ne illum reciperet: respondit se non adesse ut ei molestiam pareret, sed ut de rebus maxime necessariis colloqueretur. His dictis, in Egyptum abiit. Atque in eo itinere, quomodo cum fratre 231 actum esset, cognovit. Cum autem Malchus mutata sententia

αὐτὸν, πείθει τὸν Φασάηλον, πρὸς Βαρζαφαρμάνην ἔλθεῖν πρεσβεύοντα. Καὶ ὤκοντο Ἰσραηλῶν καὶ Φασάηλος πρεσβεύοντες, Ἡρώδου μὴ συναινούντος· ὁ δὲ στρατηγὸς προὔπεμψε σφᾶς. Καὶ ὁ Βαρζαφαρμάνης (40) τὴ μὲν πρῶτον γνησίως σφᾶς ὑπέδειξετο, ἔπειτα ἐπεβούλευε. Καὶ οἱ περὶ Φασάηλον ἐν ὄψεσι ἦσαν κατὰ τῶν βαρβάρων. Ἐγνων δὲ καὶ νύκτωρ λάθρα πρὸς αὐτῶν φυλασσόμενοι. Μεμῆνυτο δ' αὐτοῖς ὅτι καὶ συνελήφθησαν ἀν, εἰ μὴ ὑπερετίθεντο οἱ Βάρβαροι, μέχρις ἂν Ἡρώδης τοῖς ἐκεῖ Πάρθοις ληφθεῖν, μὴ τὰ περὶ αὐτῶν μαθὼν διαφύγοι. Φασαήλιον μὲν οὖν τινες συνεβούλευον εὐθὺς παρῖπᾶσασθαι· Ὀφέλιος δὲ καὶ πλοῖα πρὸς τὴν φυγὴν ὑπισχενέτο, ἐγγὺς γὰρ ἡ θάλασσα ἦν. Ὁ δὲ Ἰσραηλῶν ἀπολιπεῖν οὐκ ἐβούλετο. Συλλαμβάνονται οὖν, καὶ δεσμούνται. Ἡρώδης δὲ, ταῦτα μαθὼν, οὐδ' εἶχεν ὀπίσθας παραλαβὼν νυκτὸς, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν ἀδελφὴν, καὶ τὴν ἐγγεγενημένην αὐτῷ παῖδα τῆς Ἰσραηλῶν θυγατρὸς, καὶ τὴν τῆς μνηστῆς Ἰδουμαίας μητέρα, τὴν τε θεραπείαν πάσαν, τὴν ἐπὶ Ἰδουμαίας ἀπήει, τοὺς πολεμίους λαθῶν. Τοῦ ζεύγους δὲ περιτραπέντος ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ κινδυνουούσης ἀποθανεῖν, μικροῦ ἑαυτὸν διεσχίσαστο. Ἀνακτισάμενος οὖν τὴν μητέρα, καὶ θεραπείας, ὡς ὁ καιρὸς ἤπειγεν, ἀξιόστας, ἐβάδιζε συντονώτερον πρὸς Μασάδαν τὸ ἔρμα. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ καὶ πρὸς Πάρθους διώκοντας μαχεσάμενος, καὶ πρὸς Ἰουδαίους αὐτὸς ἐπιθεμένους αὐτῷ, ἐνίκησε καὶ ἐκράτησε. Τοῦ μέντοι πλήθους τοῦ συνεπομένου αὐτῷ πολλοῦ ὄντος, τοῦ δὲ τῆς Μασάδας φρουρίου, πρὸς ὅπερ ἤπειγοντο, οὐκ ἐξαρκούντος ἀπαντας ὑποδέξασθαι, τοὺς μὲν πλείους ἀπέλυσε, δούς σφίσι ἐ δόματα, ὅσοι δὲ ἦσαν κοῦφοι, καὶ τοὺς ἀναγκαιοτάτους ἔχων, εἰς τὸ ἐρῶμα παραγίνεται· καὶ ἀφείκει αὐτίθι τὰς τε γυναῖκας καὶ τὴν θεραπείαν ἀρκούντα τὰ ἐπιτήδεια ἔχοντας, αὐτὸς ἐπὶ τὴν Πέτρα, τῆς Ἀραβίας ἐξώρμησεν. Ἔωθεν δὲ τὰ μὲν ἄλλα τῶν Ἱεροσολυμιτῶν οἱ Πάρθοι διήρπασον, καὶ αὐτὰ τὰ βίβλια· μόνων δὲ ἀπέφοντο τῶν Ἰσραηλῶν χρημάτων, ὄντων εἰς ὀγδοήκοντα τάλαντα, καὶ τὴν χώραν δὲ ἐκίχουν οἱ Πάρθοι.

Γ'. Ἀντίγονος μὲν οὖν οὕτω καταχθεις εἰς τὴν Ἰουδαίαν, Ἰσραηλῶν καὶ Φασάηλον δεσμώτας παραλαμβάνει. Φοβούμενος δὲ τὸν Ἰσραηλῶν, μὴ τὸ πλῆθος αὐτῷ τὴν βασιλείαν ἀποκαταστήσῃ, ἀποτέμνει αὐτοῦ τὰ ὄτα, τοῦ νόμου τοὺς ἱερᾶσθαι μέλλοντας ὀλοκλήρους εἶναι κελύσαντος. Φασάηλος δὲ, γινούς ἑαυτὸν μέλλοντα σφάττεσθαι, ἐκεῖ τὰς χειρὰς δεδέσμετο, πέτρι προσαράξας τὴν κεφαλὴν, ἑαυτὸν ἐξήγαγε τοῦ βίου, τὴν δ' ἐκ τοῦ κατεῖναι αὐτὸν ἡδονὴν ἐστέρησε τὸν πολέμιον. Πρὸ δὲ γε τοῦ πάνυ ἐκλιπεῖν ἀκούσας, ὡς διέδρα τοὺς πολεμίους Ἡρώδης ὁ ἀδελφὸς, εὐθύμως ἀπέθανε, καταλιπὼν ἐδικητὴν καὶ τῶν ἐχθρῶν τιμῶν. Ἡρώδης δὲ πρὸς Μάλχον τῶν Ἀράβων ἔσπευδε βασιλεία, εὐεργετηθέντα πρόσθεν ὑπ' αὐτοῦ, ὡς παρ' αὐτοῦ ληψόμενος χρήματα εἰς λύτρον τοῦ ἀδελφοῦ. Οὕτω γὰρ ἦν τὰ κατ' ἐκείνων μαθῶν. Ἀγγελιάντος δὲ τοῦ Μάλχου αὐτῷ διὰ τινῶν ἀναχωρεῖν, ὡς τῶν Πάρθων παραγγειλάντων μὴ δέχεσθαι αὐτὸν, ἀπεκρίνατο μηδὲν ἐνοχλήσων ἦκειν, διαλεξόμενος δὲ περὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπήει (41) ἐπ'

Variæ lectiones et notæ.

(40) Βαρζαφαρμάνης. Josephus, Βαρζαφάρης.

(41) Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπήει. Ms. καὶ δὲ ἀπήει.

Αἴγυπτον, καὶ ἀπιὼν τὰ κατὰ τὸν ἀδελφὸν ἤκουσε. Μάλῳ δὲ μετεμέλησε, καὶ ἔστειλε τοῦ ἀναστρέφοντα τὸν Ἡρώδην. Ὁ δὲ πορρωτάτω ἦν, καὶ εἰς Αἴγυπτον καταχθελί, κάκειθεν εἰς Ῥώμην ἀφικόμενος, Ἀντωνίῳ φράζει τὰ αὐτῷ καὶ τῷ Φασαήλῳ συμβεβηκότα, καὶ ὡς Ἀντίγονος ὑπὸ Πάρθων εἰς τὴν βασιλείαν εἰσῆχθη, χρημάτων ὑποσχέσει καὶ γυναικῶν, καὶ ἄλλα ἄσα ἔδρασε τε καὶ ἔπαθεν. Ἀντωνίων δὲ οἶκτος εἰσέρχεται τῆς Ἡρώδου μεταβολῆς. Καὶ Καίσαρ διὰ τε ἄλλα, καὶ χαριζόμενος Ἀντωνίῳ τοῦ Ἡρώδου ὑπερπαλοῦντι, πρὸς συνεργίαν ἐτοιμότερος ἦν. Παραστησάμενος οὖν τῇ βουλῇ τὸν Ἡρώδην, τὰς τε τοῦ πατρὸς αὐτοῦ διεξήεσαν εὐεργετίας, καὶ τὴν αὐτοῦ πρὸς Ῥωμαίους ἔλεγον εὐνοίαν. Κατηγόρου δὲ Ἀντιγόνου, καὶ πολέμιον ὀνόμαζον καὶ ἔλλοθεν μὲν, καὶ ὅτι παρὰ Πάρθων ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, τοὺς Ῥωμαίους ὑπεριδῶν. Προσπηγὴ δὲ ὁ Ἀντωνίος ἐστὶ καὶ πρὸς τὸν κατὰ Πάρθων πόλεμον Ἡρώδην βασιλεύειν συμφέρει. Καὶ δόξαν πᾶσι, τοῦτο ψηφίζονται. Καὶ ὁ μὲν οὕτω τὴν βασιλείαν εἰλήφει· Ἀντίγονος δὲ τὴν Μασάδαν διόλου ἐπολ' ὄρκει. Οἱ δὲ ἐντὸς αὐτῆς ἐσπᾶνίζον ὕδατος, ὡς καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἡρώδου τὸν Ἰωσήφ ἀποδράναι βουλεύεσθαι σὺν διακοσίαις πρὸς Ἀραβας, ἀλλ' ἐπεσχέθη, νυκτὸς γενομένου ὑετοῦ. Βενόδιος δὲ ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς πεμφθεὶς ἐκ Συρίας Πάρθους ἀνείργειν (42), εἰς Ἰουδαίαν παρήβαλεν, ὡς συμμαχίαν δῆθεν τοῖς πόλιοιροκούμενοις, τὸ δ' ὄλον ὡς παρὰ Ἀντιγόνῳ χρηματισόμενος. Ὁ μὲν οὖν, πληρώσας τὸ βούλημα, ἀνεχώρησεν· Ἑλλῶνα δὲ μετὰ μέρους τῆς στρατιᾶς καταλέλοιπεν, ἵνα μὴ γένηται τὸ λῆμμα κατάφωρον· Ἡρώδης δὲ, ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς Πτολεμαῖα καταπεπλευκῶς, ἤλαυνεν ἐπ' Ἀντιγονον, δύναμιν ἀθροίσας. Ἐλὼν δ' ἐν τῷ μέσῳ τὴν Ἰώππην, ἵνα μηδὲν εἴη τοῖς ἐχθροῖς ἔρυμα, ἔσπευδεν εἰς Μασάδαν, τοὺς οἰκείους βυσόμενος· καὶ τούτους ἀναλαβὼν, πρὸς τὴν Ἰερουσόλυμα παραγίνεται. Συνῆν δὲ αὐτῷ καὶ τὸ μετὰ Ἑλλῶνος στρατιωτικόν, καὶ ἐκτὸς ἐτρατοπέδουσάντο· οἱ δ' ἐντὸς ἀπὸ τοῦ τείχους μαχόμενοι, ἀνείργον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν πύργων. Καὶ ὁ Ἑλλῶν δὲ τῶν οἰκείων στρατιωτῶν τινὰς καταδοφῆν τοῦ Ἡρώδου ἐποίησε διὰ σπᾶν τῶν ἀναγκαίων, ἐκίμαι τε τὸ στρατόπεδον ὡς ἀναχωρήσων· ταῦτα δ' ἐποίησε, τὸν Ἀντιγονον διὰ τὴν δωροδοκίαν αἰδούμενος. Ἡρώδης δὲ ἤξιον μένειν αὐτὸν, καὶ ἐξορμήσας πλεῖθος ἐπιτηδείων ἐκόμισεν, ὥστε μηκέτι ὑπολείπειν Ἑλλῶνος πρὸς ἀναχωρήσεως πρόφασιν· καὶ οἱ μὲν ἐν ἀφθόνοις ἦσαν. Ἡρώδης δὲ, παραγενομένος εἰς Σαμάρειαν, ἐκεῖ τὴν τε μητέρα καὶ τοὺς ἄλλους οἰκείους κατέθετο. Αὐτὸς δὲ ἐπὶ Γαλιλαίαν ἔρχετο, καὶ προσάγεται πᾶσαν αὐτὴν πλὴν τῶν ἐν τοῖς σπηλαίοις κατοικοῦντων. Ἦν δὲ τὰ σπήλαια ἐν ὄρει πάντῃ ἐξερρωγῶσι καὶ πέτραις ὄξειαίς ἐμπερικόμενα. Καὶ τούτων δὲ δυσχερῶς μὲν, ἀλλ' ὁμοῦ ἐκράτης. Καταστήσας δὲ τὰ αὐτόθι ὁ βασιλεὺς, εἰς

A misisset, qu. Herodem iter convertere jubereut : ille jam longissime abierat, et ex Ægypto Romam profectus, suos et Phasaeli casus Antonio exponit, et ut Antigonus a Parthis in regnum collocatus sit pecuniarum et mulierum pactione, cæteraque quæ ipse tum fecisset, tum peressus esset. Motus est ob eam fortunæ commutationem Herodis misericordia Antonius. Cæsar quoque tum ob alia, tum in Antonii gratiam casum Herodis perquam dolenter ferentis, alacrior factus ad suffragandum. Igitur Herode in senatum adducto, paterna beneficia, et ipsius erga Romanos benevolentiam commemorant. Antigonum vero ut hostem accusant, cum ob alia, tum quod despectis Romanis regnum a Parthis accepisset : Antonio illud etiam adjiciente, e fe publica esse, ob Parthicum bellum, Herodem rerum potiri. Hac sententia ab omnibus approbata, regnum Herodi decernitur : Antigono interea Masadam continenter obsidente. Obsessos aqua jam defecerat : et Josephus Herodis frater cum cc ad Arabes aufugere decreverat, sed nocturna pluvia consilium id discussit. Ventidius porro prætor a Romanis missus ad Parthos Syria pellendus, in Judæam abiit, per speciem obsessis auxiliandi, re vera ut ab Antigono pecuniam caperet : ac voti compos factus, recessit, Silone cum parte copiarum relicto, ne largitio deprehenderetur. Herodes vero ex Italia Ptolemaidem transvectus, collecto exercitu, contra Antigonum ducens, obiter Joppo capta, ne qua hostibus munitio relinqueretur, Masadam ad suos tutandos properabat. Iisque receptis, adjunctis etiam Silonis cohortibus, extra Hierosolymia castrametatur. Iis autem qui in urbe erant, ex propugnaculis hostes arcubentibus, etiam Silo quosdam e suis subornavit, ut ob comineatus penuriam contra Herodem vociferarentur, castraque movit tanquam recessurus. Id eo faciebat, quod Antigonum ob largitionem reverebatur. Herodes vero ab illo petiit, ut maneret, et comineatus copiam attulit, ne qua Siloni causa discessus relinqueretur. **232** Cum exercitui abunde prospectum esset, matre cæterisque necessariis Samarie collocatis, Galilæam omnem sibi adjungit : iis exceptis qui speluncas incolunt, undique acutis et præruptis petris obsceptas. Tandem iis quoque licet difficulter potitus, rebus ibi ordinatis, Samariam rediit, ut acie cum Antigono decerneret. Interea Pacoro in prælio cæso, Parthique a Romanis profligatis, Ventidius Herodi Machæram cum legionibus auxilio mittit, apud quem Herodes fratre Josepho relicto, mandat ne Martis aleam experiat, neve cum Machæra contendat : ipse ad Antonium abit, Samosata urbem ad Euphratem sitam, oppugnantem. Cui cum appropinquasset, Antonius exercitum-ei obviam mittit, præsentemque am-

Variae lectiones et notæ.

(42) *Πεμφθεὶς ἐκ Συρίας Πάρθους ἀνείργειν.* Ambiguum utrum τὸ ἐκ Συρίας, ad τὸ τεμπελεῖς, an ad τὸ ἀνείργειν referatur. W.

plexus, Sossium ei opitulatum ire jubet. Josephus A vero frater Herodis dum Hierichuntem properat, ab Antigoni militibus in angustiis exceptus, fortiter pugnans occumbit, omni amisso exercitu: cujus caput amputatum Antigonus fratri illius quinquaginta talentis vendidit.

εύειν, μηδὲ τῷ Μαχαιρᾷ διαφέρεισθαι· αὐτὸς δὲ πρὸς Ἀντώνιον ἔσπευδε, πολιορκούντα Σαμάριατα, πόλιν τῶν παρευφρατιδίων. Ὡς δὲ ἤγγιζεν ὁ Ἡρώδης, πέμπει τὸ στράτευμα ὑπανησόμενον αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος, καὶ παρόντα ἠσπάζετο, καὶ Σοσίω συμμαχεῖν αὐτῷ ἐνετέλλετο· καὶ δὲ τὸ κεκαλεισμένον ἐπλήρω. Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀδελφὸς Ἡρώδου, ἐπὶ Ἰεριχούντα σπεύδων, περιπίπτει τεῖς Ἀντιγόνου, καὶ ἐν δυσχωραῖς ἀποληφθεὶς, θνήσκει γενναίως μαχόμενος, καὶ ἅπαν ἀπέβαλε τὸ στράτευμα. Ἀντιγόνος δὲ, τὴν αὐτοῦ τεμῶν κεφαλὴν, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Φερώρᾳ ἀποδίδωσι ταλάντων πενήτηχοντα.

XI. Galilæi quoque per defectionem Herodianus in lacu demerserunt, multaque in Judæa novata sunt. Quibus rebus una cum cæde fratris in Daphne Antiochiæ nuntiatis, Herodes propere in Galilæam profectus, hostibus profligatis, et in castellum quoddam compulsis, Hierichuntem contendit ad necem fratris ulciscendam. Antigonus vero Pappo duce cum copiis ad Samarian misso, opinionem hostibus eam asserre voluit, quasi in opum affluentia bellum gerefet. Sed Herodes illos acie victos in vicum persecutus, omnes occidit quos adipisci potuit: cumque ædes armatis complerentur, et multi in superiora confugerent, tectis ædium destructis, lapidibus milites qui infra erant obruit. Ea re hostium animos ita fregit, ut statim cum exercitu Hierosolyma intrare potuerit, nisi tempestate magna impeditus esset. Et quia jam serum erat, in domuncula quadam lavit, uno tantum puero ministrante: in cujus interiorem partem aliquot ex hostibus armati se abdiderant. Dum igitur rex lavat, unus stricto gladio progreditur, deinde alter, post 233 alius, eodem modo armati: neque tamen quinquam percusserunt, ut in metu salutem quæsisisse contenti. Hujusmodi periculo evitato, postridie Pappi jam interfecti caput amputatum, Pheroræ fratri pro Josephi capite misit, Pappi manibus interfecti. Tempestate sedata, castris proxime Hierosolyma collocatis, et cura parandæ obsidionis certis hominibus mandata, Samariam abit, ut cum Alexandri filia sponsa sua concumberet. Nuptiis absolutis, et ipse et Sossius cum exercitu ad Hierosolymorum mœnia profecti, aggeribus excitatis, adductisque machinis muro dejecto, iis qui intus erant ex desperatione magis quam consilio resistentibus: primum viginti lecti milites, deinde Sossii centuriones mœnia conscendere. Ac prior murus diebus quadraginta, posterior quindecim est expugnatus. Capio etiam exteriore templo, et urbe inferiore, in templum interius et superiorem urbem confugerunt. Iis quoque expugnatis, cædibus referta fuerunt omnia. Antigonus vero neque præsentis neque pristinae fortunæ memor, turri relicta, Sossio supplex accidit. Quem ille, tantæ mutationis nihil misertus, cum plausu manum, Antigonem appellat, et vinetum in cœnâ tradit. Herodes socios ad templum et sacriarii adytum spectandum properantes, partim

Σαμάρεια ὤρμησεν, ὡς μάχη κριθησόμενος πρὸς Ἀντιγόνον. Ἐν τούτοις δὲ κισσόντος Πακδρου ἐν πολέμῳ, καὶ τῶν Πάρθων τραπέντων ὑπὸ Ῥωμαίων, πέμπει τῷ Ἡρώδῃ βοηθὴν Μαχαιρᾶν σὺν στρατιᾷ ὁ Βενθίδιος. Καὶ τούτῳ μὲν ὁ Ἡρώδης τὸν ἀδελφὸν Ἰωσήφ καταλέλειπεν, ἐντειλάμενος μὴ ἀποκινδυνεύειν, μηδὲ τῷ Μαχαιρᾷ διαφέρεισθαι· αὐτὸς δὲ πρὸς Ἀντώνιον ἔσπευδε, πολιορκούντα Σαμάριατα, πόλιν τῶν παρευφρατιδίων. Ὡς δὲ ἤγγιζεν ὁ Ἡρώδης, πέμπει τὸ στράτευμα ὑπανησόμενον αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος, καὶ παρόντα ἠσπάζετο, καὶ Σοσίω συμμαχεῖν αὐτῷ ἐνετέλλετο· καὶ δὲ τὸ κεκαλεισμένον ἐπλήρω. Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀδελφὸς Ἡρώδου, ἐπὶ Ἰεριχούντα σπεύδων, περιπίπτει τεῖς Ἀντιγόνου, καὶ ἐν δυσχωραῖς ἀποληφθεὶς, θνήσκει γενναίως μαχόμενος, καὶ ἅπαν ἀπέβαλε τὸ στράτευμα. Ἀντιγόνος δὲ, τὴν αὐτοῦ τεμῶν κεφαλὴν, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Φερώρᾳ ἀποδίδωσι ταλάντων πενήτηχοντα.

IA. Ἀπιστάντες δὲ οἱ Γαλιλαῖοι, τοὺς τὰ Ἡρώδου φρονούντας ἐν τῇ λίμνῃ κατεπόντωσαν, καὶ τῆς Ἰουδαίας ἐνεωτερίσθη πολλά. Ἠγγέλη δὲ ταῦτα Ἡρώδῃ καὶ ἡ τοῦ ἀδελφοῦ τελευτὴ ἐν Δάφνῃ τῆς Ἀντιοχείας. Ἐπειγομένῳ οὖν, ὡς κατὰ Γαλιλαίαν ἐγένετο, συνήτησαν αὐτῷ οἱ πολέμιοι, καὶ ἤτηθίντες, κατακλείσθησαν εἰς τι χωρίον. Ὁ δὲ ἔσπευδεν εἰς Ἰεριχούντα, τιμωρησασθαι θέλων αὐτοὺς διὰ τὸν ἀδελφόν. Ἀντιγόνος δὲ ἐπὶ τὴν Σαμάρειαν πέμπει στρατηγὸν Πάππον ὄνομα σὺν δυνάμει, παρέχων τοὺς ἐναντίους δόξαν πολεμουῦντος ἐκ περιουσίας. Καὶ Ἡρώδης ἤλθεν ἐπὶ τὸν Πάππον, καὶ συμβαλὼν τοὺς πολεμίους κρατεῖ, καὶ εἴπτο φεύγουσιν εἰς τὴν κώμην, κτείνων οὐς ἂν καταλάβοι. Πεπληρωμένων δὲ τῶν οἰκιῶν ὀπιτιῶν, καὶ πολλῶν ἐπὶ τὰς στέγας ἀναφευγόντων, τοὺς ὀρόφους τῶν οἰκῶν καθαιρῶν, ἐκράτε: τούτων. Καθαίρουμένων δὲ τῶν ὀρόφων, ἐμπλεα ἐωρῶντο τὰ κάτω στρατιωτῶν, οὐς λίθους ἄνωθεν βαλόντες ἔκτεινον. Τοῦτο τὰ τῶν πολεμίων φρονήματα ἔθραυσε· καὶ ἦεν ἂν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἡρώδης μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτῆς, καὶ τὸ πᾶν ἐξαιργάσατο, εἰ μὴ χειμῶν ἐπέσχε βαθὺς. Τότε ὄψια: οὐσίας, ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, εἰς τι δωμάτιον εἰσελθὼν, περὶ λουτρῶν ἦν, καὶ ἀποδυσάμενος ἐλούετο, ἐνδὸς αὐτῷ ὑπηρετουμένου παιδός· κατὰ δὲ γε τὸ ἐνδότερον οἰκημα τῶν πολεμίων τινὲς συμπεφευγότες ὤπλισμένοι, ἐκεῖ διὰ φόβον ἐκρύπτοντο. Καὶ μεταξὺ λουόμενου τοῦ βασιλέως, εἰς τις ἐπεξέρχεται ξίφος ἔχων γυμνὸν, καὶ μετ' αὐτὸν ἄλλος, καὶ αὐθις ἕτερος, ὁμοίως ὤπλισμένοι, οὐδένα πλήξαντες ὑπὸ δέους, ἀγαπῶντες δὲ εἰ αὐτοὶ σωθεῖεν. Τοιοῦτον ἔφυγε κίνδυνον ὁ Ἡρώδης. Τῇ δὲ ὕστερα τῇ τῆν τοῦ Πάππου τεμῶν κεφαλῆν, ἥδη ἀνηρημένον, ἐπεμψε Φερώρᾳ τῷ ἀδελφῷ ἀντὶ τῆς τοῦ Ἰωσήφ κεφαλῆς· οὗτος γὰρ ἦν ὁ Πάππος, αὐτόχειρ ἐκείνου γενόμενος. Αἰξάντος δὲ τοῦ χειμῶνος, ἀφίκετο πρὸς Ἱεροσόλυμα, καὶ στρατοπεδεύεται τῆς πόλεως ἔγγιστα· καὶ καταλιπὼν ἐκεῖ τοὺς τὰ πρὸς τὴν πολιορκίαν ἐτοιμάζοντας, αὐτὸς εἰς Σαμάρειαν ὤρχετο, τῇ Ἀλεξάνδρου θυγατρὶ συνευνασθησόμενος, ἥδη κατεγγυηθεῖσθαι αὐτῷ, ὡς ἰσθόρηται. Μετὰ δὲ τοὺς γάμους ἀφίκετο ἐκ Σαμάρειας. Ἦκε δὲ σὺν στρατιᾷ καὶ ὁ Σόσιος, καὶ πρὸς τὸ τεῖχος τῶν Ἱεροσολύμων ἠθροίζοντο, καὶ χῶματα ἐγείραντες, καὶ πολιορκητικὰς μηχανὰς προτάγοντες, τὸ τεῖχος κατέσειον. Καὶ οἱ ἐντὸς δὲ ἀπονοίξαι μᾶλλον ἢ προνοίξαι ἀντικαθίσταντο στρατηγούμενοι· ἀναβαίνουσι

ἐπὶ τὸ τεῖχος· πρῶτον μὲν λογάδες εἶχουσιν, εἶτα ἄρ-
 κτωτάροιαι Σοσίου. Ἡρώδης δὲ τὸ μὲν πρῶτον
 τεῖχος ἡμέρας τεσσαράκοντα, τὸ δὲ δεύτερον πεντε-
 καίδεκα. Ἀλόντος δὲ τοῦ ἔξωθεν ἱεροῦ, καὶ τῆς
 κίτης πόλεως, εἰς τὸ ἐντὸς ἱερὸν καὶ τὴν ἄνω πόλιν
 Ἰουδαῖοι συνέφυγον. Ἐδῶ δὲ καὶ ταῦτα, καὶ ἦν
 ἅπαντα φόνων μετὰ. Ὁ δ' Ἀντίγονος μῆτε τῆς
 τότε τύχης μῆτε τῆς πάλαι μεμνημένος (43), κάτει-
 σιν ἐκ τῆς βάρειος, καὶ προσπίπτει τοῖς Σοσίου
 ποσὶ. Κάκεινος μὴδὲν αὐτὸν οἰκτείρας πρὸς τὴν
 μεταβολὴν, καὶ ἀπεκρότησε, καὶ Ἀντιγόνην ἐκά-
 λισσε, καὶ δῆσα· ἐφύλαττεν. Ὀρμηκώτων δὲ τῶν
 συμμάχων ἐπὶ θέαν τοῦ ἱεροῦ καὶ τῶν κατὰ τὸν
 ναὸν ἁγίων, ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης τοὺς μὲν παρα-
 κλῶν, τοῖς δὲ ἀπειλῶν, ἐνίοις δὲ καὶ τοῖς ὅπλοι·
 ἀνίστασθαι, ἐκώλυε τε καὶ τὰς κατὰ τὴν πόλιν ἀρ-
 κτωτάροιαι, αὐτὸς τοὺς μισθοὺς διανεμῆν ἐκάστοις οἰκοθεν ὑπισχυόμενος. Καὶ οὕτω τὸ λοιπὸν περὶ σώσεως
 τῆς πόλεως· τὰς ὑποσχέσεις ἐπλήρωσεν. Αὐτῷ δὲ Σοσίφ βασιλικώτατα ἐδωρήσατο, ὃς ἀνέστειξεν ἐξ
 ἱεροσολύμων τῷ Ἀντωνίῳ δεσπότην ἄγων Ἀντίγονον. Δείσα δ' Ἡρώδης μὴ, κομισθεὶς εἰς Ῥώ-
 μην Ἀντίγονο· δικαιολογησάτω πρὸς τὴν σύγκλητον, ἑαυτὸν μὲν ἐκ βασιλείων ἀποδεικνύων, Ἡρώδην
 δὲ ἰδιώτην, καὶ ὡς, κἂν αὐτὸς εἰς Ῥωμαίους ἐξήμαρτε, προσῆκεν ἡ βασιλεία τοῖς αὐτοῦ παῖσι· παί-
 θει χρήμασι πολλοῖς τὸν Ἀντωνίον ἀνελεῖν τὸν Ἀντίγονον. Καὶ ὁ μὲν ἀνήρητο, ἡ δὲ ἀρχὴ ἐκ τοῦ τῶν
 Ἀσσυρίων γένου· ἀφῆρητο, ἐπ' ἔτεσιν ἑκατὸν καὶ εἰκοσι διαρκέσασα· μετέβη δὲ εἰς Ἡρώδην τὸν
 Ἀντιπάτρου, ἰδιωτικοῦ τυγχάνοντα γένου, καὶ οἰκίας δημότιδος.

IB. Οὕτω δὲ τῆς ὅλης Ἰουδαίας Ἡρώδης ἀναθέ-
 μνος τὴν ἀρχὴν, τοὺς μὲν τὰ αὐτοῦ φρονούντας
 προσήγατο, τοὺς δ' ἐναντιούμενους ἐκόλασεν. Ἐτίμα
 εἰ μάλιστα Πολλίωνα τὸν Φαρισαῖον, καὶ Σαμαίαν
 τὴν τοῦτου μαθητὴν. Τῆς γὰρ πολιορκίας συνιστα-
 μένης, συνεβούλευον οὗτοι δέξασθαι τὸν Ἡρώδην.
 Ὁ δὲ Σαμαίαιος οὗτος, ὡς ἤδη ἐμπροσθεν εἰρηται,
 καὶ προσέειπεν Ὑρκανῷ τε καὶ τοῖς δικασταῖς ὡς
 περισηθὶς Ἡρώδης ἅπαντας· αὐτοὺς μεταλεύσει-
 ται. Ἀπέκτεινε δὲ τῶν περὶ τὸν Ἀντίγονον τεσα-
 ράκοντα τοὺς πρῶτους, καὶ τὰς αὐτῶν οὐσίας ἀφεί-
 λετο, πέρας τε κακῶν ἦν οὐδέν. Ὑρκανὸς μένει,
 παρὰ Πάρθοις ἀγκυλωτὸς ὢν, ἐπικαικὸς ἔτυχε τοῦ
 Πάρθων βασιλέως Φραάτου· καὶ λυθὶς τῶν δεσμῶν,
 ἐν Βαβυλῶνι διαγίνει παρεχωρήθη, ἐνθα καὶ πλῆθος
 ἦν Ἰουδαίων, οἱ τὸν Ὑρκανὸν ὡς ἀρχιερεῖα καὶ βα-
 σιλεία ἐτίμων. Μαθὼν δὲ τὸν Ἡρώδην παρεληφέναι
 τὴν βασιλείαν, διανοεῖτο μεταχωρῆσαι πρὸς αὐτὸν
 διὰ τε τὸ κῆδος, καὶ μνησθῆσθαι οἰθηθεὶς αὐτὸν,
 ὅτι κρινόμενον ἐπὶ φόνους τοῦ κινδύου ἐρρύσατο.
 Οἱ δ' ἐν Βαβυλῶνι Ἰουδαῖοι μένειν ἤθελον αὐτὸν,
 ὡς ἀρχιερεῖα καὶ βασιλεία τιμώμενον παρ' αὐτῶν, καὶ
 ὅτι καὶ ἀπελθὼν τυχεῖν τῆς ἀρχιερωσύνης ἀδυνατεῖ,
 λελωθὴν τὸ σῶμα ὑπ' Ἀντιγόνου. Οἱ μὲν οὖν
 ἐκώλυον· ὁ δὲ οὐκ ἐπίθετο, αὐτὸς τε πολλῶν ἐπαν-
 ελθεῖν, καὶ παρὰ Ἡρώδου παρακαλούμενος. Ἡρώ-
 δης δὲ καὶ πρὸς Φραάτην προσέειπεν ἰποιήσατο, καὶ
 δῶρα ἔπεμψεν, ἀξίων μὴ κωλύσαι τὰς εἰς τὸν εὐε-
 γῆτην αὐτοῦ χάριτας. Ἦν δὲ οὐκ ὑπὲρ Ὑρκανοῦ

rogando, partim munitando, partim armis sustinuit
 et direptionem urbis prohibuit, se de suo stipendia
 soluturum omnibus pollicitus. Reliquiis urbis ita
 conservatis, promissa praestitit, ipsum Sosium
 plusquam regia liberalitate prosecutus: qui cum
 Hierosolymis recedens, Antigonum ad Antonium in
 vinculis duceret, veritus Herodes, ne ille Romanum
 perductus apud patres conscriptos pro sua defen-
 sione afferret, se regibus esse oriundum, Hero-
 dem vero hominem privatum, ac ut ipse in Roma-
 nos deliquerit, regnum tamen ad suos filios perti-
 nere: magna pecunia data, ab Antonio impetrat
 ut Antigonum occidat. Eo sublato, principatus Asa-
 monarum familiae ademptus, quem per annos c
 et xx tenuerat, ad Herodem transit, Antipatri fi-
 lium, ex genere privato et plebeia domo orti.

XII. 234 Sic Herodes totius Judææ imperio
 potitus, sui studiosos fovit, adversarios suppliciis
 affecit. Pollioni Phariseo et Samææ illius discipulo
 honorem in primis habuit: qui cum urbs obside-
 retur, deditiois faciendæ auctores fuerant. Samæas
 porro, ut supra narratum est, Hyrcano et judicibus
 praedixerat, Herodem conservatum, ipsos omnes
 ulturum esse. Occidit autem ex Antigoni factione
 circiter xl principes, bonis etiam ereptis, nec
 maiorum ullus finis fuit. Enimvero Phraates Par-
 thorum rex Hyrcanum captivum benigne habuit,
 et vinculis solutum Babylone degere permisit, ubi
 a gente Judaica et pontificio et regio honore cole-
 batur. Sed cum Herodem regnum suscepisse audi-
 visset, discedere statuit: illum cum ob affinitatem
 tumque cædis reum periculo exemisset, sui rationem
 habiturum esse ratus. Quod etsi Babylonii Judæi
 dissuadebant, tumque a se pro rege et pontifice
 coleretur, tumque Hierosolyma reversus, ob mutilatum ab Antigono corpus sacerdotio fungi non
 posset: tamen suum desiderium, et Herodis preces,
 illorum monitis prætulit. Nam Herodes etiam a
 Phraate per legatos missis muneribus petierat, ne
 obstaret quominus viro de se bene merito gratiam
 referret. Noque vero Hyrcani commodum spectabat:
 sed quia regnum alienum tenebat, mutationes
 haud ab re veritus, id dabat operam, ut aut Hyrcanum
 et medio tollerret, aut in sua potestate haberet.
 Reditu a Parthis impetrato, Hyrcanus perquam

Variæ lectiones et notæ.

(43) *Μῆτε τῆς τότε τύχης, μῆτε τῆς πάλαι μεμνημένος.* Josephus pro μεμνημένος, ponit ἐνοίαν λαβὼν, quod tantumdem est. Sed videtur Antigonus præsentis fortunæ rationem habuisse. Quid

enim victo relinquitur, nisi ut deditioem faciat, aut (idque fortassis eum decuisse Josephus censet) necem sibi consciscat? W.

honorifico ab Herode habebatur, cum et pater appellaretur, et prior accumberet in conviviis, et omni genere calliditatis deciperetur, ne insidias parari sibi animadverteret. Herodes porro alicubi ex illustrioribus pontificem designare veritus, Anacli cuidam obscuro sacerdoti, quem Babylone accerserat, pontificatum tradit. Alexandra vero socrus Herodis, filium suum Aristobulum, puerum formosissimum, Alexandro Aristobuli filio natum, præteritum esse ægre ferens, a Cleopatra petit ut filio pontificatum impetret ab Antonio: quibus precibus segnius ab illo acceptis, Dellius in Judæam profectus, **235** Aristobuli et Mariammæ conjugis Herodis formam admiratus, Alexandræ persuadet, ut amborum liberorum imagines Antonio mittat: quibus ille conspectis, nihil non concessurus esset. Antonius imaginibus acceptis, puellam Herodi nuptiam accersere verecundatus, etiam Cleopatræ criminaciones declinans, ad Herodem scribit, ut sibi puerum mittat, cum hac appendice: nisi grave ipsi videretur. Herodes vero minime e re sua esse ratus, si Aristobulus adolescens formosissimus et nobilissimus ad Antonium Romanorum potentissimum, qui facile amoribus irretiretur, et ad voluptates propensus esset, mitteretur: rescipsit, si adolescens Judæa excessisset, omnia tumultu fore plena, itaque se Antonio excusavit; et amicis convocatis, Alexandram excusavit, tanquam regnum sibi fraude eripere conantem. Se tamen propterea non iniustum fore dixit, sed jam adolescenti pontificatum daturum: qui cum pridem plane puer esset, propterea se alium pontificem interea designasse. Quæ cum dixisset, Alexandra et lætitia et metu affecta est. Lætitia, ob filii honorem; timore, ob Herodis suspicionem. Seque cum lacrymis excusavit, se pontificatum quidem appetivisse, regnum autem non affectasse: ac jam honorem filio tributum amplecti, et morigeram in omnibus ei se futuram pollicita est. Sic inter se collocuti, discesserunt.

Ἀλεξάνδραν εἶχε· χαρὰ μὲν διὰ τὴν τιμὴν τοῦ ἀπελογεῖτο δακρύουσα, περὶ μὲν τῆς ἱερωσύνης δέχεσθαι εἰς τὸν υἱὸν τὴν τιμὴν, ἔσθαι δὲ πρὸς υἱόν.

XIII. Omni suspicione sublata, et pontificatu puero Aristobulo tradito, Herodes res domesticas constituendi cupidus, Alexandram, quam suspectam habebat, in regia degere jussit, neque suapte auctoritate quidquam agere. Quæ cum accurate a quibusdam observaretur, exasperata, et quidvis potius tolerandum rata, quam vitam servilem et sollicitam, Cleopatræ opem implorat, statu rerum suarum exposito. Quæ cum eam cum filio ad se confugere jussisset: duabus cistis quasi ad effendum funus præparatis, in eas se et filium includere statuit, quas servis rei consociis mandavit, ut noctu ad mare deferrent, ubi paratam navim habebant, qua in Ægyptum navigarent. Id consilium **236** Herodes e quodam servorum illius cognitum,

ἡ σπουδῆ, ἀλλ' ὅτι μὴ κατ' ἄξιον ἦρχεν, ἔδεδόκει τὰ; ἐξ εὐλόγων μεταβολῶς, καὶ ἔσπευθεν ἢ ἐκ ποδῶν θίσθαι τὸν Ἰρκανὸν, ἢ τῶς ἐν χερσὶν ἔχειν. Ἐνδεωκότος δὲ τοῦ Πάρθου τὴν ἀναχώρησιν, ἀπελθὼν Ἰρκανὸς διὰ πάσης ἤγετο τιμῆς πρὸς Ἡρώδου, κατ' ἑρ τε καλούμενος, καὶ παρὰ τὰς ἐπιτάσεις προκατακλινόμενος, καὶ παντοίως ἐξπατώμενος, ἵνα μὴ ἐπιβουλεύόμενος αἰσθηταί. Εὐλαβούμενος δὲ ὁ Ἡρώδης τῶν ἐπισήμων τινὰ ἀποδείξει ἀρχιερεῖα, ἐκ Βαβυλωνίως μεταπεμφόμενος ἱερεῖα τῶν ἀσημοτέρων, Ἀναήλ ὄνομα, τοῦτω τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπινεμεν. Ἀλεξάνδρα δὲ ἡ πενθερὰ Ἡρώδου, παῖδα ἔχουσα Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀριστοβούλου, ὡρὰ κάλλιστον, καλούμενον Ἀριστοβούλου, χαλεπῶς ἔφερε τὴν περὶ ἄσιν τοῦ υἱοῦ· καὶ γράφει τῇ Κλεοπάτρῃ, αἰτήσασθαι τῷ παιδί περ' Ἀντωνίου τὴν ἀρχιερωσύνην. Ἀντωνίου δὲ νοθέτερον διατεθέντος περὶ τὴν αἰτησίαν, εἰς Ἰουδαίαν ἰδῶν Δέλλιος, καὶ ἰδὼν τὸν Ἀριστοβούλου, ἠγάσθη, οὐχ ἤτεον δὲ τὴν Μυριάμμη τὴν συνοικοῦσαν τῷ βασιλεῖ· καὶ κείθει τὴν Ἀλεξάνδραν ἀμφοτέρων τῶν παιδῶν εἰκόνας τῷ Ἀντωνίῳ στείλαι· θεασαμένου γὰρ εἶπε μὴ τινος ἀπευκτῆσει ὧν ἀξιοί. Ἡ μὲν οὖν πέμπει τὰς εἰκόνας τῷ Ἀντωνίῳ· ὁ δὲ τὴν μὲν κόρην ἠδέσθη μεταπέμφασθαι γαγαμημένην Ἡρώδῃ, καὶ ἄμα τὰς εἰς Κλεοπάτραν διαβολὰς ὑπέβλεπεν, ἐπέστελλε δὲ τῷ Ἡρώδῃ πέμπειν τὴν παῖδα, προσθέμενος, εἰ μὴ δοκοίη βαρὺ. Ἡρώδης δὲ, ἀσύμφορον ἑαυτῷ κρίνας, ὡραίστατον ἔτα τὸν Ἀριστοβούλου, καὶ γένει προύχοντα, πρὸς Ἀντωνίον ἔχειν, ἰσχύοντα ὡς οὐδεὶς Ῥωμαίων, ἔταιμαν δὲ πρὸς ἔρωτα, καὶ πρὸς ἡδονὰς εὐκατάφορον, ἀντέγραφεν ὡς, εἰ ἐξέλιθ τῆς χώρας τὸ μεράκιον, ἅπαντα παραχῆς ἐμπλησθήσεται. Καὶ οὕτω μὲν παρητήσασθαι τὸν Ἀντωνίον· τοὺς δὲ φίλους ἀθροίσας, ἠνάστο τὴν Ἀλεξάνδραν, ὡς ἐπιβουλεύουσαν, ἵν' αὐτὸς ἀφαιρέθῃ τὴν ἀρχήν· Ἄλλ' οὐκ αὐτὸς ἔφη, διὰ τοῦτο ἄδικον· ἔσομαι, ἀλλὰ νῦν ἰδοῦμαι τὴν ἱερωσύνην τῷ μεράκι· παῖδα γὰρ ὄντος παντάπασιν πρώην, διὰ τοῦτο ἔπερον ἀρχιερεῖα ἐποίησα. Οὕτως εἰπέντος, χαρὰ τε δὲ, α καὶ δέος τὴν παιδὸς, δέος δὲ διὰ τὴν ὑπόψιν Ἡρώδου. Καὶ σπουδάσαι, βραχέως δὲ μὴ ἐπιχειρῆσαι· καὶ νῦν πᾶν ὑπήκοος διεθεδαυτο. Οὕτως ὁμιλήσαντες ἐπέλιοντο.

D II'. Πάσης δὴθεν ὑποψίας ἐξηρημένης, τῆς δὲ ἀρχιερωσύνης τῷ παιδί δοθείσης Ἀριστοβούλου, ἔδοξε τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν θεραπευθῆναι. Ἡρώδης δὲ ἡ Ἀλεξάνδρα ὑποπτος ἦν, καὶ ἐν τοῖς βασιλείοις διατρέθειν αὐτὴν ἄφηκε, καὶ μηδὲν ἐπ' ἐξουσίας ὄρῳν, καὶ ἐπιμελῶς αὐτὴν ἦσαν τινες φυλάσσοντες. Ἡ δ' ἐξηγριώτο, πᾶν ἀνοῦν ὑπομαίνει προκρίνουσα ἢ μετὰ δουλείας καὶ φέθων βουδῶν. Καὶ τὴν Κλεοπάτραν παρεκάλεε ἐπιχορηγεῖν, τὸ ἐν οἷς εἰη δηλώσασα. Ἢ δὲ σὺν τῷ παιδί πρὸς αὐτὴν ἀποδιδράσκειν ἐκέλευε. Δύο γοῦν λάρνακας παρασκευασαμένη ὡς εἰς ἐκκομιδὴν σωμάτων νεκρῶν, ταῦται; ἔμελλεν ἑαυτὴν καὶ τὸν υἱὸν ἐμβαλεῖν, ἐπιτάξασα τοῖς σκηνιδῶσι τῶν οἰκετῶν κωχτὸς ἐκφέρειν καὶ κομίζειν πρὸς θάλασσαν, ὅπου καὶ πλοῖον αὐτοῖ; ἔ

κλείν ἐπὶ Αἴγυπτον ἐμελλον παρεσκευάσαστο. Ταῦτα δ' Ἡρώδης ἐκ τινος τῶν οἰκετῶν ἐκείνης μαθὼν, καὶ προελθεῖν ἑάσας μέχρι τῆς ἄγχερῆσεως, ἐπ' αὐτῇ τῇ πράξει τοῦ θρασμοῦ συνάλαβε. Παρήκε δὲ τὸ ἀμάρτημα φόβῳ τῆς Κλεοπάτρας, ἀλλ' οὐκ ἐπιεικέι. Ἐξέδοκτο δ' αὐτῷ ἐκποδῶν ποιησασθαι τὸ μειράκιον. Ἐβόδομον οὖν καὶ δέκατον γεγονὸς ἔτος, ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν βωμὸν, θύσον κατὰ τὴν τῆς Σηροπηγίας ἑορτῆν, ἐστολισμένον ἀρχιερατικῶς. Ὁρμῇ ἐὶ τῷ πλήθει πρὸς αὐτὸ εὐνοίας ἐγένετο διὰ τε τὸ κάλλος, καὶ τὸ τοῦ σώματος μέγεθος, καὶ τὸ τοῦ γένους ἀξίωμα, ἔχαίρον τε ἅμα καὶ συνεχέοντο, καὶ φωνᾶς εὐφήμευς ἤρπουν εὐχαίς μεμιγμέναις. Τούτοις κινήθει Ἡρώδης, μᾶλλον ἔθιστο τῷ κατὰ τοῦ μειρακίου σκοπῷ. Καὶ τῆς ἑορτῆς παραλοῦσης, μετ' ἑστιασιν φιλοφρονοῦμενος τὸ μειράκιον, ἐνεανεύετο καὶ προσέπειεν αὐτῷ χαριζόμενος, κἀν ταῖς κολυμβήθραις ἐνήχοντο. Οἱ δ' Ἡρώδου φίλοι, συννηχόμενοι ὡς ἐν παιδίῳ, οἱ συνῆδσαν τὸ ἀπόρρητον, οὐκ ἀνῆκαν συμπίεζοντες· αἰεὶ τὸν Ἀριστόβουλον καὶ βαπτίζοντες, μέχρι τοῦ ἀποπνίξαι. Καὶ δ' μὲν οὕτως ὤλετο, εὐπω τὸν ὀκτωκαιδέκατον ἀνύσας ἐνιαυτόν. Πᾶσι δὲ τὸ πάθος οικεῖα νενομίστα συμφορὰ. Καὶ Ἀλεξάνδρα, συνείσα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπωλείας, εἶ μᾶλλον τῷ πάθει συνείχετο, ἐνεκαρτέρει δὲ φόβῳ κακῶν ἐτέρων. Ἡρώδης δὲ πάντα ἐπετέθειεν, ἀποσκευαζόμενος τὴν ὑπόνοιαν, καὶ δακρύων, καὶ συγχεόμενος, καὶ πολυτελῆ τὴν ἐκφορὰν ἐνδεικνύμενος. Ἀλεξάνδρα δὲ τούτων οὐδενὶ ἐμαλάττετο, ἀλλὰ τῇ Κλεοπάρτῃ γράφει τὴν ἐξ ἐπιβουλῆς Ἡρώδου τοῦ υἱοῦ ἀπώλειαν. Ἡ δὲ τὸν Ἀντώνιον ἠρέθισε τίσασθαι τὸν τοῦ παιδὸς φόνον. Πέμπει οὖν Ἀντώνιος, κλειύων ἐλθεῖν Ἡρώδην εἰς Λαοδικεῖαν, καὶ ἀπολογῆσασθαι. Ὁ δὲ τὴν αἰτίαν δεδοικώς, καὶ τὴν Κλεοπάτρας δυσμενείαν, ἀπικῶν, Ἰωσήφ τὸν θεῖον αὐτοῦ ἐπίτροπον τῶν ἐκεί παραγμάτων κατέλιπεν, ἐντεῖλα μινος λάθρα, εἰ πάθοι τι παρ' Ἀντωνίου αὐτὸς, αὐτίκα τὴν Μαρτίαν ἀναλεῖν, ἵνα μὴ, τεθνηκότος αὐτοῦ, ἐτέρῳ θεῖα τὴν ὑπαιρέτητα γένηται. Ἡρώδης μὲν οὖν ἀπῆει. Ἰωσήφ δὲ, τὰ τῆς ἀρχῆς δαικῶν, καὶ συνεχῶς ἐντυγχάνων τῇ Μαρτίᾳ καὶ τῇ Ἀλεξάνδρῃ, τὴν πρὸς τὴν Μαρτίαν διηγείτο τοῦ βασιλέως διάθεσιν. Εἰρωνευομένων δ' ἐκείνων πρὸς τοὺς λόγους, προσήχθη καὶ τὸ τῆς ἐντολῆς ἐκφῆσαι ἀπόρρητον. Τὸ δὲ μᾶλλον εἰς κλειῶ τὰς γυναῖκας ἐνήγεν ἀπόνοιαν. Γίνεται δὲ καὶ λόγος παρὰ τῶν ἀπεχθανομένων Ἡρώδῃ, ὡς κτείνειεν αὐτὸν ὁ Ἀντώνιος. Ἐν τούτοις γράμματα εἰς Ἡρώδου ἀφίκετο, τὴν Ἀντωνίου τιμὴν τὴν πρὸς αὐτὸν διηγούμενα, καὶ ὡς συνεδραῖε αὐτῷ ἐν ταῖς διαγνώσεσι, καὶ ὡς συνεστίαται, καὶ οὐ τούτων τυγχάνει, καὶ ταῦτα τῆς Κλεοπάτρας χαλεπῆς οὔσης· αὐτῷ πρὸς διαβολὴν. Τούτων τῶν γραμμάτων κομισθέντων, ἡ ψευδῆς ἐπαύσατο φήμη.

Μ'. Ἐκεὶ δὲ προπέμφας ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης· τὸν Ἀντώνιον· ἐπὶ Πάρθους, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὑπέστρεψεν, εὐθύς ἡ ἀδελφὴ Σλώμη καὶ ἡ μήτηρ αὐτῶν κατηγοροῦν Ἀλεξάνδρας καὶ Μαρτίαν. Ἡ δὲ Σαλώμη καὶ κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἑαυτῆς λόγον εἰσήγγεν, ὡς μιγγυμῖνον τῇ Μαρτίᾳ· οὗτος δ' ἦν Ἰωσήφ, ὁ τῶν τῆς βασιλείας πραγμάτων ἐπίτροπος. Ἐλεγε δὲ ταῦτα, ἐκ κλειῶνος· αὐτῇ χαλεπαίνουσα, οὐκ ἐν αὐτῶν δυσγένειαν ἐξωνεῖδίζεν. Ἡρώδης δὲ εὐθύς ἐταράττετο,

A eo usque progredi passus est, donec in ipsa fuga deprehenderentur : ac delictum id non tam humanitate, quam Cleopatráe metu adductus, illis condonavit. Sed cum omnino in animo haberet e medio tollere adolescentem, accidit ut is annum ætatis xvii agens, in festo Tabernaculorum pontificia stola ornatus, aram ad immolandas victimas conscenderet, ac populus impetu quodam ad ejus benevolentiam ferretur, tum ob formam et corporis magnitudinem, tum ob familiæ dignitatem, ac simul et gauderet et mæreret, et faustis acclamationibus preces misceret. Iis rebus commotus Herodes, magis etiam id consilium ursit, quod contra illum ceperat. Festoque peracto, post convivium ei se jucundum præbuit, juveniliter ac festive collusit, ac in piscina una cum eo natavit. Verum Herodis amici, arcani conscii, quasi per jocum Aristobulum premere et mergere non prius desisterunt, quam suffocassent. Eo nondum annos nato xviii sic enecato, casum illum quisque non secus ac suam calamitatem ferebat. Alexandræ vero dolor, causa quoque interitus cognita, magis etiam angebatur, et quanquam Herodes ad eam suspitionem a se amovendam nihil non faceret, flendo, lugendo, et lunus magnifice efferendo, mater tamen nulla rerum earum mitigata, Cleopatráe scribit, ut Herodis insidiis suis filius interiret, a qua incitatus Antonius, illum ad causam dicendam Laodiceam vocat. Ille et crimen et Cleopatráe inimicitias, cum abiret, veritus, Josephum patrum suum rerum administrationi præficit : clamque mandat, si quid sibi ab Antonio accidisset, ut Mariammen statim tolleret, ne se mortuo alteri ob formæ elegantiam nuberet. Josephus post Herodis discessum rebus gerendis intentus, crebro cum Alexandræ et Mariammen congressus, ut rex erga hanc affectus sit commemorat. Illis vero ea verba per dissimulationem eludentibus, sibi non temperavit quo minus arcanum mandatum efferret. Ea oratio majorem desperationem mulieribus attulit. Sparso autem rumore ab Herodis inimicis, eum ab Antonio occisum esse : litteræ 237 ab ipso afferuntur, quibus exponebat quam honorifice ab illo tractaretur, ut pro tribunali illi assideret, ut ejus convivii interesset : eaque sibi tribuerentur, quamvis Cleopatráe gravior criminante. Iis litteris fatum morem abolevit.

XIV. Cum autem Antonium in Parthos proficiscentem prosecutus, Hierosolyma rediisset, statim Salome soror, et mater ejus, Alexandram et Mariammen accusarunt. Salome etiam verba interjecit, maritum suum Josephum, regiorum negotiorum procuratorem, cum Mariamme rem haberè. Hæc dicebat ex inveterato odio, propter objectam sibi a Mariamme ignobilitatem. Herodes vero statim perturbatus, ex amulatione Mariammen seorsim

percuntatur. Illa crimen egerante, remissa iracundia victus amore, suum erga illam affectum testatur. Illa vero respondet, mandatum illud non esse amantis, quo si quid ipsi accidisset ab Antonio gravius, se quoque interfici jussisset. Id dictum Herodem ita percudit, ut exclamaret, ex eo constare de Josephi erga illam amore. Neque enim arcanum fuisse proditurum, nisi magnus eos affectus copulasset. Ac statim uxorem occidisset, nisi amore illius subactus fuisset. Josephum certe quidem, nec in conspectum suum admissum, interfici jussit: Alexandram, ut malorum omnium auctorem, in vincula conjectam asseravit. Antonius porro amore, ac potius veneficiis Cleopatras corruptus, cupiditatibus illius serviebat. Ea fratrem, ad quem regnum pertinebat, veneno sustulerat; sororem Arsinoem per Antonium occiderat: Antonium ipsum cogere nitebatur, ut sibi Judæam et Arabiam attribueret. Qui ut et manifestam injuriam velaret, et mulieris amoribus ac potius præstigiis indulgeret, ablatis ab utraque provincia partibus, insatiabilem illius cupiditatem mitigavit. Antonio in Armeniam ducente exercitum, Cleopatra in reditu cum Herode in Judæam venit, familiaritate in tantum aucta, ut cum etiam ad cubile invitaret, sive ex effrenata libidine, sive ex illius amore, siye quod probabilius est, ut principium insidiarum ex illo congressu contra hominem **238** captaret. Sed Herodes, verbis illius elusis, muneribus placatam in Ægyptum deduxit. Septimo Herodis anno Judæa tanto terræmotu est concussa, quanto nunquam alias: nec jumenta duntaxat multa perierunt, sed et hominum ad xxx millia ruinis ædificiorum sunt oppressa. Herodes vero redemptis vectigalibus earum provinciarum, quæ in Arabia et Judæa Cleopatras attributæ erant, cum Arabs in pendendis tributis parum æquum se præberet, bellum ei Antonii permissu inferre constituit; ac multis præliis factis, tandem victor gente supplice in clientelam accepta, domum revertitur, ob rem fortiter gestam nomine magno parto, et plenus animorum. Sed Antonio recens ad Actium a Cæsare superato, res ejus turbatæ sunt, ac potius plane deploratæ. Neque enim sperari poterat, cum in tanta Antonii amicitia, nullam a Cæsare cladem accepturum. Cum autem jam ante in animo habuisset, Hyrcanum e medio tollere: tum magis etiam id consilium probabat, ne vir superesset regno se dignior, idque tali casu est confirmatum. Nam Alexandra, contentiosa muliercula, non prius urgere patrem destitit, ut ad Malchum Arabum principem confugeret, quam principio refragantem denique impulsisset, ut per litteras ab illo se suscipi peteret, iis Dositheo amico ut periret datis. Is vero cum epistolam Herodi tradidisset, jussus est ea ad Malchum perlatæ, responsum illius afferre. Quo per Dositheum confecto, rescripsit Arabs, se et Hyrcanum et omnes illius necessarios esse recepturum. Ea epistola recepta,

A καὶ ζηλοτυπῶν, ἰδίᾳ τὴν Μαριὰμ ἀνέκριεν. Ἀπομυμνήνης δ' ἐκείνης, ἐχάλα τὴν ὄργην, καὶ τοῦ ἔρωτος ἤττητο, καὶ τὴν εἰς αὐτὴν ἐπιστοῦτο φιλοστοργίαν. Ἡ δὲ, Οὐ στέργοντος εἶπεν εἶναι τὸ καμὲ ἀπολέσθαι ἐντεταλασθαι, εἰ γέ σοι παρ' Ἀντωνίου χαλεπὸν τι ἐπενεχθῆ. Οὗτος, ὁ λόγος τὸν Ἡράδην ἐτάραξε, καὶ ἔβδρα, σαφῶς ἐκ τούτου πεφωρᾶσθαι τὸν τοῦ Ἰωσήφ πρὸς αὐτὴν ἔρωτα. Οὐ γὰρ ἂν ἐξεῖπε τὸ ἀποθρόνιστον, ἔλεγεν, εἰ μὴ μεγάλης συναψάσης αὐτοῦ διαθέσεως. Καὶ ἀπέκτεινεν ἂν τὴν γυναῖκα αὐτίκα, εἰ μὴ τῷ αὐτῆς δεδούλωτο ἔρωτι. Τὸν Ἰωσήφ δὲ, μηδ' εἰς ἕψιν αὐτοῦ ἀγαγῶν, προσέταξε διαχρήσασθαι, καὶ τὴν Ἀλεξάνδραν ὡς ἀπάντων αἰτίαν δῆσας ἐφύλατταν. Ἀντώνιος δὲ τῷ Κλεοπάτρης ἔρωτι, μᾶλλον δὲ φαρμακείαις διεφθαρμένος, ταῖς ἐκείνης θελήσειν ἐδεδοῦλωτο. Ἡ τὸν μὲν ἀδελφὸν, ᾧ ἡ βασιλεῖα ὑπέφερε, φαρμάκῳ διέφθειρε· τὴν δ' ἀδελφὴν Ἀρσινόην, δι' Ἀντωνίου ἀπέκτεινε· τὸν μέντοι Ἀντώνιον ἐδιέχετο τὴν Ἰουδαίαν αὐτῆ καὶ τὴν Ἀραβίαν προσνεῖμαι. Ὁ δὲ, τὴ προφανῆς τῆς ἀδικίας δυσωπούμενος, ἐκείνην τε χαρίζεσθαι διὰ τοῦς ἔρωτας καὶ τὰς γοητείας ἀναγκαζόμενος, ἐξ ἐκατέρων τῶν χωρῶν μέρη ἀποτειόμενος, τοῦτο αὐτῆς τὴν ἀπληστίαν παρεμυθῆσατο. Ὁ μὲν οὖν Ἀντώνιος εἰς Ἀρμενίαν ἐστράτευσεν· ἡ δὲ, ὑποστρέφουσα, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐγένετο, συντυχόντος αὐτῆ τοῦ Ἡρώδου. Συνθεῖας δὲ αὐτῆ πρὸς Ἡρώδη γενομένης, προσεκαλεῖτο αὐτὸν εἰς εὐνήν, ἀκρατῶς πρὸς μίξιν διακειμένη, τάχα δὲ τι καὶ παρθύσα πρὸς ἐκείνον ἐρωτικὸν, ἢ τὸ πιθανώτερον, ἀρχὴν ἐνέδρας τὴν ἐπ' αὐτῆ ὀμίλιαν κατὰ τοῦ ἀνδρός συσκευάζουσα. Ἡρώδης δὲ τοῦς μὲν λόγους αὐτῆς διεκρούσατο, δωρεαῖς δὲ θεραπεύσας, ἐπ' Αἴγυπτον προσημψεν. Ἐδδόμου δὲ ἦδη ἔτους Ἡρώδου τῆς βασιλείας ἐνεστηχότος, ἐσείσθη τῶν Ἰουδαίων ἡ γῆ, ὡς οὐκ ἄλλοτε. Καὶ τῶν τε κτηνῶν φθορὰ πολλὴ γέγονε, καὶ τῶν ἀνθρώπων ὡσαυτρίμυριοι ἐν ταῖς καταπεπτωκυῖαις οἰκίαις συγκατεχώσθησαν. Τοὺς φόρους δὲ τῶν ἀπονεμηθειῶν τῆ Κλεοπάτρα χωρῶν ἐξ Ἀραβίας καὶ Ἰουδαίας Ἡρώδου μισθωσαμένου, ὁ Ἀραβὶς περὶ τὴν τοῦ δασμοῦ καταβολὴν ἠγνωμόνει. Ἔγνω οὖν ὁ βασιλεὺς χωρῆσαι κατὰ τοῦ Ἀραβοῦ, καὶ ὑπ' Ἀντωνίου τοῦτο ἐπιτραπεῖς, καὶ συμβαλὼν πολλάκις, τελευταῖον νικῆ, καὶ προστατεῖν τοῦ ἔθνους ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἠρέθη. Καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὰ οἰκίαι, μέγα δὲ τὰ ἀνδραγαθῆματα κτησαμένης νομα, καὶ φρονήματος ἐμπλεως. Ἄρτι δὲ Καίσαρος τὸν Ἀντώνιον ἐν Ἀκτίῳ μάχῃ νικήσαντος, Ἡρώδης τὰ πράγματα τεθορύθητο, ἢ καὶ ἀπέγνωστο τέλος. Οὐ γὰρ ἦν ἐλπὶς τοσαύτης αὐτῷ πρὸς Ἀντώνιον φιλίας γενομένης, μὴ κακωθῆναι ὑπὸ τοῦ Καίσαρος. Ἡρώδης δὲ, τὸν Ἰρκανὸν ἐκ μέσου ποιῆσαι ζιανοσύμενος, τότε μᾶλλον ἔρωτο συμφέρειν αὐτῷ τὴν ἐγγείρησιν, ἵνα μὴ ἀντὶ περισώζοιτο, τυχεῖν τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀξιώτερως. Ἡρώδης μὲν οὖν οὕτως διανέσθητο· ἠρέθισε δὲ τι συμβᾶν πρὸς τὴν πράξιν πλεόν αὐτόν. Ἡ γὰρ Ἀλεξάνδρα, φίλονεικον ὑπάρχουσα γύναιον, οὐκ ἀνείη ἀναπειθούσα τὸν πατέρα, Μάλχῳ προσχωρήσα· τῷ τῆ Ἀραβίαν ἔχοντι. Ὁ δὲ πρῶτον μὲν διωθεῖτο τοῦς

ιδίους. Ἐγγειμένῃ δ' ἐκείνης, τέλος ἐπιστολὴν ἄ πρὸς τὸν Μάλχον ἐγγράττει περὶ τοῦ δεξασθαι ἑαυτὴν, καὶ Δοσιθέῳ τινὶ τῶν φίλων δίδωσι ταύτην. Καὶ δὲ Ἡρώδης τὴν ἐπιστολὴν ἐνεχείρισεν. Ὁ δὲ ἀποδύνας τῷ Μάλχῳ τὴν γραφὴν ἤξιωσε τὸν Δοσιθέῳ, καὶ τὰ παρ' ἐκείνου γράμματα ἐνεχείρισεν. Ταῦτα δὲ τοῦ Δοσιθέου πληρώσαντος, ἀντεπέστειλεν ὁ Ἄραφ' αὐτὸν τε τὸν Ὑρκανὸν δεξασθαι, καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ. Ταύτην οὖν Ἡρώδης δεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν, μεταπέμπεται Ὑρκανόν, καὶ περὶ τῶν πρὸς τὸν Μάλχον ἀνέκρινε συνθηκῶν· ἀρνούμενου δὲ, τὰ ἐπιστολῆς δεξίς τῷ συναδελφῷ, τὸν ἄνδρα δεχειρίσατο. Πολλοὶ δὲ σκῆψιν Ἡρώδου τὰ κατὰ τὸν Ὑρκανὸν γενέσθαι φασί, βουλομένου αὐτὸν ποιήσασθαι ἱκποδῶν. Καὶ τούτου ποιοῦνται τεκμήριον τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπιείκειν ἢ ἀφέλειαν, καὶ τὴ μὴδ' ἐν νεότητι θράσους τι ἢ προπατείας ἐνδείξασθαι· τότε δὲ ἦν ἐτῶν ἑξοχόντα πρὸς ἐνί.

ΙΕ'. Ἡρώδης δὲ, σπεύδων πρὸς Καίσαρα, τὴν μὲν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφὴν καὶ πᾶσαν τὴν γενεάν ἐν Μασάδοις κατέστησε· Μαριάμ δὲ τὴν γυναῖκα σὺν Ἀλεξάνδρῳ τῇ μητρὶ εἰς Ἀλεξάνδριον ἔγαγε, προφάσει τιμῆς φρουρῶν ἑγκαταστήσας αὐταίς, Ἰωσήφ οὖν τιμίαν καὶ τὸν Ἰουραλὸν Σόεμον, πιστοτάτους αὐτῷ, ἐντειλάμενος αὐτοῖς, εἰ τι περὶ αὐτοῦ πύθοντο δυσχερῆς, ἐξ αὐτῆς καὶ ἄμφω διαχειρίσασθαι, τὴν δὲ βασιλείαν τοῖς παισὶν αὐτοῦ καὶ τῷ ἀδελφῷ Φερώρῳ διατηρεῖν. Τοιαύτας δούς ἐντολάς, εἰς Ῥόδον ἔπειγας πρὸς τὸν Καίσαρα. Καταπλεύσας δὲ, περιεβλεῖ μὲν τὸ διάδημα, τοῦ ἄλλου δ' ἀξιώματος οὐδὲν ὑφῆκεν· ἀλλὰ καὶ κοινωνήσας λόγου τῷ Καίσαρι, τὸ μεγαλεῖον ἐνέφηρε τοῦ φρονήματος, οὕτε πρὸς ἰκεσία τραπόμενος, καὶ τὸν λογισμὸν τῶν πεπραγμένων οὐ μὲν ὑποστολῆς ἀποδύσας. Οὐ μετρίως οὖν ἐπισπάσαστο τὸν Καίσαρα, καὶ τὸ τε διάδημα πάλιν ἀποκατέστησεν αὐτῷ, καὶ ἦγε διὰ τιμῆς. Οὕτω δὲ παρ' ἐλπίδα ἐσχηκῶς βεβασιόεραν τὴν βασιλείαν, παρέπεμψεν ἐπ' Αἴγυπτον Καίσαρα, δωρησάμενος αὐτὸν τε καὶ τοὺς φίλους φιλοτιμότητα. Ἐπαρῆει δὲ πρὸς τὴν Ἰουδαίαν πλείονι τιμῇ καὶ παρρησίᾳ, καὶ ἑταραγμένῃ αὐτῷ τὴν οἰκίαν κατέλαβεν. Οἰθηθεῖσαι γάρ ἢ τε Μαριάμ καὶ ἡ Ἀλεξάνδρα, ὅπερ ἦν, ὅτι ὡς ἐν φρουρᾷ κατεκλείσθησαν εἰς τὸ Ἀλεξάνδριον, ἵνα μήδ' ἐαυτὸν ἐξουσίαν ἔχοι, χαλεπῶς ἔφερον, καὶ διὰ θεραπείας τοὺς φρουροὺς ἐπεποιήητο, καὶ μᾶλλον τὸν Σόεμον, λόγοις αὐτῶν καὶ θεωρεῖσθαι θεραπεύουσαι. Ὁ δ' ἤτιστα κατὰ μικρὸν, καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ βασιλέως ταύταις ἐξέφηγεν. Αἱ δὲ χαλεπῶς πρὸς ταῦτα· δέκνιντο, καὶ μᾶλλον ἢ Μαριάμ. Ἡρώδου γὰρ πρώτῃ τῇ γυναίκῃ περὶ τῶν κατ' αὐτὸν, ὡς εἰκός, εὐαγγελισομένου, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀσπασομένου, ἢ δὲ πρὸς μὲν τοὺς ἀσπασμοὺς ἔστενε, πρὸς δὲ τὰς εὐτυχίας ἀλαομένη ἐφῆκε, ὡς ἐκταράττεσθαι τὴν βασιλείαν, καὶ ἀδημονεῖν διὰ τὸ τοῦ μίσους παράλογον· καὶ ὀρμηθεῖαι μὲν πολλὰκις εἰς ἄμυναν τῆς ὑπεροφίας αὐτῆς, ἀνακόπτεσθαι ὅτε οὐ προκατελήπτω ὑπὲρ ἔρωτος. Ἴδ' δὲ σύμπαν ἐδεδοίκει μὴ λάθῃ, κολάσας ἐκείνην, μᾶλλον ἐαυτὸν κακῶς διαθέμενον, τῆς ἐρωμένης οὐκ οὐσης. Ἡ δὲ γε μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ παρῴθουν τὸν Ἡρώδην διαβόλαι, -ζηλοτυπίαν αὐτῷ καὶ μίσος ἐνείσαι. Καὶ δὲ χεῖρον εἶχεν αἰεὶ πρὸς αὐτὴν, τῆς μὲν οὐκ ἀποκρουπτούσης τὴν πρὸς ἐκείνον διάθεσιν, τοῦ δὲ τὸν ἔρωτα πρὸς ὀργὴν αἰεὶ μεταβάλλοντος. Καὶ εἰ μὴ

XV. Herodes vero ad Cæsarem festinans, matrem, sororem, et omnes liberos Masadis collocavit: 239 Mariammen uxorem cum ejus matre Alexandra Alexandriam duxit, custodibus per speciem honoris adhibitis, Josepho questore et Iuræo Soemo fidissimis suis, cum hoc mandato, si quid de se adversi audivissent, ut ambabus interfectis, regnum suis filiis et fratri Pheroræ conservarent. Deinde ad Cæsarem Rhodum profectus, solo diademate posito, aliis in rebus nihilo se humiliter gessit: ac in colloquio cum Cæsare magnitudinem animi præ se tulit, non ad preces conversus, et ratione actorum suorum citra submissionem reddita. Qua Cæsar non mediocriter ei conciliatus, et diadema restituit, et honorem habuit. Sic regno præter opinionem suam firmato, Cæsarem cum amicis munificentissime donatum, in Ægyptum prosecutus est. Inde in Judæam majore cum honore et fiducia regressus, domum suam turbatam reperit. Nam Alexandra et Mariamme rate, id quod res erat, se in Alexandria tanquam in custodia conclusas esse, ut nec in semetipsas potestatem haberent, graviter id tulerunt, ac custodibus, Soemo præsertim, tum verbis, tum numeribus conciliatis, hominem paulatim, eo usque impulerunt, donec regis mandata eloqueretur. Quibus auditis commotæ sunt, Mariamme potissimum. Cui cum Herodes primæ, ut uxori par est, statum suum nuntiasset, et præ cæteris salutem dixisset, illa ad salutationes ingemuit, ad felicitatis commemorationem mœrorem præ se tulit, ut percelleretur rex, et ad eam insolentiam vindicandam sæpius concitaretur: sed amoris vehementia impetum illius retardavit. Ad summam, veritus est, ne dum per imprudentiam adamatam multaret, in seipsum gravius amissa illa animadverteret. Sed quoniam a matre et sorore calumniis ad zelotypiam et odium exstimulabatur, in dies pejor erga eam est affectus, illa suum animum non dissimulante, ipso amore ira committante. Quod si ad Cæsarem victorem in Ægyptum non festinasset, Antonio et Cleopatra jam mortuis, statim fortasse facinus perpetratum esset. Nunc rebus domesticis relictis, maxima a Cæsare in 240 Ægypto est consecutus, majorique cum splendore reversus. Mariamme vero, quam ardentissime amabat, alias casta erat et fida

illi, sed amore subactō interdum contumeliose insultabat, et matri ac sorori ejus ignobilitatem per derisum objiciebat. Odium porro hac occasione erupit. Rex meridiano tempore thalamum ingressus ut quiesceret, Mariammen vocavit : ea vero illi male dixit, ob fratrem et avum suum interfec-tos. Quod illo graviter ferente, Salome opportuno tempore arrepto, pincernam, quem ante corrupe-rat ut Mariammen accusaret, impulit ut tum regem conveniret, et ea quæ ab ipsa edoctus esset, pro-ferret. Ille vero sibi munera ab illa oblata esse as-serebat, ut philtum ei propinaret : id vero esse venenum quoddam, cujus ipse vires ignoraret. His rex auditis, iracundia majore inflammatus, de pincerna uxoris, quem ei fidissimum esse sciebat, quæstiones habuit. Is cum de iis ob quæ torquebatur, neque sciret neque diceret quid-quam, odium mulieris e Socni verbis ortum ducere assererat. Nondum eam orationem finierat, cum Herodes magna voce exclamavit, Soemum mandata sua non fuisse pro nihilo habiturum, nisi aliquid rei cum muliere habuisset, eumque statim inter-fici jussit, uxorem vero intimis suis convocatis, de poculis amatoriiis et veneficiis iratus accusavit. Quam ii qui aderant, ut rex affectus esset cernentes, capitis condemnarunt. Dum ad necem abducitur, Alexandra mater ejus jam suæ quoque vitæ timens, et ignorationem criminum, quæ Mariammæ objecta essent, præ se ferens, exsiliit, filiamque ma-lam et ingratham erga maritum appellavit. Illa vero neque perturbata ea re, neque ulum effata verbum vultu intrepido, et forti animo ad mortem ivit, ge-nerosam indolem in extremis etiam præ se ferens. γὰν, περὶ φίλων καὶ φαρμάκων, καὶ ὀργίως κ.τ.π. πρὸντες, θάνατον ἐκείνης κατεψηφίσαντο. Καὶ ἡ μὲν ἤγετο τὴν ἐπὶ θανάτῳ Ἀλεξάνδρα δ' ἡ μήτηρ αὐτῆς, ἥδη καὶ περὶ θανάτου ἐδοικυία, καὶ τὴν πηδῆματα, κικὴν καὶ ἀχάριστον πρὸς τὸν ἄνδρα τὴν οὕτε παραχθεῖσα πρὸς ταῦτα, οὕτε λόγον δοῦσα, ἀπῆλθε πρὸς τὸν θάνατον ἀτρεμαίῳ τῷ καταστάματι καὶ γενναίῳ φρονήματι, καὶ τὴν εὐγένειαν κὰν τοῖς.

XVI. Cum Mariamme, interitu a Salome matu-rato, ita periisset, Herodes amore illius magis exarsit, sæpe nomine eam inelamavit, indecore lamentatus, et usque adeo affectu illo victus, ut per ministros Mariammen vocari juberet. Denique in deserta egressus, 241 ibique mœrori indulgens, in gravem morbum incidit, qui erat inflammatio et putrefactio cervicis, et mentis alienatio. Alexandra vero Hierosolymis degens, cum regem iis malis conflictari audivisset, duo suburbana castella occu-pare conata, jussu ejus statim occiditur : qui cum mortis periculum ægre evitasset, sævum se præ-buit et implacabilem, ad vindictam et cædes pro-pensus, non vulgi duntaxat, sed intimorum etiam amicorum. Patria quoque instituta violavit, et pere-grinis moribus veterem statum corruptit. Quibus re-

Α πρὸς Καίσαρα ἐπευθεν, ἥδη κεκρητηκίτα, Ἀντωνίου καὶ Κλεοπάτρας θανάτων, εἰς Αἴγυπτον, τάχα εὐθὺς ἂν ἐπράχθη τὸ δευτέρον. Νῦν δὲ τὰ περὶ τὴν οἰκίαν ὡς εἶχε κατέλιπε, καὶ εἰς Αἴγυπτον ἀφικόμενος, μαγίστων ἠξιώθη παρὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ ἔπαυθη λαμπρότερος. Ἦρα δὲ τῆς Μαρίας καὶ σφόδρα διακαῶς ἡ δὲ τὰ μὲν ἄλλα σώφρων ἦν αὐτῷ καὶ πιστῆ, κατατρύψασα δὲ τοῦ ἀνδρὸς δεδουλωμένον δὲ τὸν ἔρωτα, πολλάκις μὲν ἐξύβριζεν εἰς αὐτὸν, καὶ τὴν αὐτοῦ δὲ μητέρα καὶ τὴν ἀδελφὴν ἐπὶ δυσγενεῖα ἐχλεύαζεν. Ἐξερράγη δὲ τὸ μῖσος εἰς τοὺς φανῆς ἐκ τοιαύτης λαθῆς. Μεσημβρίας οὖσης ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν θάλαμον εἰσῆλθε ἀναπαύσμενος, καὶ ἔκαλει τὴν Μαρίας ἡ δὲ, εἰσελθοῦσα, κλοιδορεῖτο αὐτῷ, ὡς τὴν κάππον αὐτῆς καὶ τὸν ἀδελφὸν ἀποκτείναντι. Ἐχρ-λέβαινε δὲ ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς. Καὶ ἡ Σαλώμη, τοῦ καιροῦ δραξαμένη τὸν οἰνοχόον προδιαθεῖρατα, κατηγορήσει τῆς Μαρίας, πείθει τούτον τότε τῷ βασιλεῖ προσελθεῖν, καὶ ἂ παρ' ἐκείνης ἐιδιὰχθῆ. αὐτῷ διαλέξασθαι. Ὅ δὲ ἄποιοις ἔλεγε παρὰ τῆς Μαρίας δεξιωθῆναι, ἀναπειθούσης φίλτρον αὐτῷ δοῦναι ἃ δ' εἶναι τι φάρμακον, οὗ τὴν δύναμιν ἰσχυρίζετο ἀγνοεῖν. Τοῦτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐτι μᾶλλον κελίητο εἰς ὀργὴν καὶ τὸν τῆς γυναίκης οἰνοχόον, πιστότατον οὖτα αὐτῆ, ἐθασάνιζεν. Ὅ δὲ οὐδὲν περὶ ὧν ἐθασάνιζετο οὐτ' ἤδει, οὐτ' ἔλεγεν, ἀλλὰ τὸ μῖσο, τῆς γυναίκης ἐρασσε γενέσθαι διὰ τοὺς λόγους, οὗς ὁ Σόμος αὐτῆ φράσειεν. Οὕτω τὸν λόγον ἐκείνος εἰς τὸν ἥνεγκε, καὶ μέγα βοήσας Ἠρώδης. Οὐκ ἂν, ἔρη, Σόμος τὰς ἐντολὰς ἐξεπαύλισεν (44), εἰ μὴ τις αὐτῷ πρὸς τὴν γυναῖκα κοινωνία ἐγένετο. Τὸν μὲν οὖν Σόμον εὐθὺς κτανθῆναι ἐκέλευσε ἃ τῆς δὲ γυναίκης κατηγορεῖ, τοὺς οικειοτάτους συναγα-αὐτῆς δέεικτο. Οὕτω δ' ἔχοντα δρωάντες αὐτὸν οἱ ἐξήπτο πρὸς τὸν ἐκείνης ἔρωτα, καὶ πολλάκις ἀνα-κλήσεις ἦσαν αὐτῆς, καὶ θρήνοι ἀτχήμονες. Καὶ οὕ-τω αὐτοῦ τὸ πάθος ἐκράτησεν, ὡς καὶ καλεῖν τὴν Μαρίας κελίειν τοῖς ὑπηρέταις. Καὶ τέλος ταῖς ἐρήμοις ἐκδοῦς ἑαυτὸν, καὶ ταύταις ἐναδημονῶν, δεινῆ περιπέπτει νόσῳ ἢ δὲ φλόγῳσις ἦν καὶ παῖσις ἰνίου, καὶ τῆς διανοίας παραλλαγῆ. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐνοτηλεύετο. Ἡ Ἀλεξάνδρα δὲ, ἐν Ἱεροσολύμοις διάγουσα, καὶ τὰ τῶν νόσων πυθομένη τοῦ βασιλέως, τῶν περὶ τὴν πόλιν δύο φρουρῶν ἐπειρῶτο κρατῆσαι. Ὅ μαθὼν Ἠρώδης, αὐτίκα αὐτῆν ἀποκτείνειν προσέταξεν ἃ αὐτῆς δὲ μόλις διαφυγὼν τὴν ἐκ τοῦ νοσῆν κίνδυνον, χαλεπὸς ἦν, καὶ δυσάρεστος, καὶ πρὸς τιμωρίας καὶ φόνους ἑτοιμος, καὶ οὐ τῶν πο-

Variæ lectiones et notæ.

(44) Τὰς ἐντολὰς ἐξεπαύλισεν. Fortassis ἐξέφάνησεν. Josephus : Οὐκ ἂν καταπροδοῦναι τὰς ἐντολὰς. W.

λῶν μόνον ἐγίνοντο φόνοι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀναγκαιωτάτων φθῶν αὐτοῦ Παρέβαινε· διὰ καὶ τὰ ἴση τὰ πάτρια, καὶ ξενικοὶ ἐπιτηδεύμασι διέφθειρε τὴν πάλαι κατάστασιν. Πρὸς δὲ τὸ πλῆθος τετάρτατό τε καὶ ἑξατάεινα. Δέκα δὲ ἄνδρες τῶν πολιτῶν συνωμοσάμενοι, καὶ ξιφίδια τοῖς ἱματίοις ὑπεβαλόντες, εἰς τὸ θέατρον ἐχώρουν ἀπὸ συνθήματος, ἧ καὶ αὐτὸν τὴν Ἡρώδην διαχρησόμενοι, ἧ τῶν· τῶν περὶ ἐκείνων πολλοῦς. Φωραθέντες δὲ, καὶ μὴτ' ἀρνησάμενοι τὸ βούλευμα, ἀλλὰ καὶ τὰ ξιφὴ ἀναδείξαντες, πᾶσαν αἰκίαν ὑπομείναντες διεφθάρησαν. Τὸν δὲ τούτους καταμηνύσαντα μετὰ μικρὸν τινες διαρπάσαντες, καὶ μελίσσι διελόντες, κυσίην ἐπέβρυσαν. Οὐδ' εὐρηκῶς Ἡρώδης, ἐτιμωρήσατο πανοικίᾳ. Ἡ δὲ τοῦ κλήθους μῆνις ἐπέμενε. Συνέθη δὲ κατὰ τὴν χώραν τότε πάθη δεινότερα, λιμός τε καὶ νόσος σὺν ἀτων ἐξ ἀσυνήθους· διαίτης, δι' ἑνδειαν σιτῶν γινομένης, καὶ ἐπὶ τούτοις πᾶσι λοιμός. Ἡρώδης δὲ τῷ καιρῷ βοηθεῖν προθυμούμενος, οὕτε χρημάτων ἤνυλοι, προκαταναλώσας αὐτὰ δι' ἐπιδαίξιν εἰς πόλεων ἐπισκαυὰς, οὕτε αἱ πλησιάζουσαι χώραι σίτον εἶχον, τῆς ἀπέτης ἑνδειας καὶ ἐν ἐκαίνοις ἐπικρατούσης. Τῶν δὲ, ὡς ἂν δύναίτο βοηθεῖν ἐγκωκῶς, τὸν ὄντα κατὰ τὴν βασιλείαν κίσημον συγκόμης εἰς νόμισμα, ἐκέρπειν εἰς Αἴγυπτον, καὶ σίτον ἐκείθεν ὠνεῖτο. Οὐ κοιμηθέντες, τῆς μὲν δυναμένοις δι' ἐαυτῶν τὰ περὶ τὰς τροφὰς ἐκποιεῖν σίτον δύναιμεν· οἱ δὲ διὰ γῆρας ἧ δι' ἑτέραν ἀσθένειαν οὐχ ὅσοι τε ἦσαν ἐαυτοῖς ἐτοιμάζοντες σίτην, τούτων προϊόντες καταστίζας ἀποποιούσης, καὶ τὰς τροφὰς ἐτοιμοῦς πορίζων αὐτοῖς. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον τὰς γνώμας μετέβαλε τῶν πρὶν χαλεπαίνοντων αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐνοίαν αὐτὰς μετεστήσατο. Καὶ οὕτω κακωθεῖσαν αὐτῷ ἀνακτησάμενος τὴν ἀρχὴν, οὐχ ἦρτον καὶ τοὺς πέντε δωπραγούντας ἐπίσης τῆς συμφορᾶς ἐπεκούφισαν, ὥστε γενέσθαι τοὺς μὲν ἔξω τῆς ἀρχῆς δοθέντας αἰτῶν κόρους μυρίους, τοὺς δὲ εἰς τὴν αὐτοῦ βασιλείαν περὶ ὀκτακισμυρίους. Ὁ δὲ κόρος δύναιται κατὰ τὴν ἰσότητα μεθ' ἑαυτοῦ ἀετικῶς δέκα. Τούτο τὸ φιλοτιμία, καὶ τὸ τῆς χάριτος εὐκαιρον, καὶ τῶν Ἰουδαίων εἰς ἀγάπην ἐξ ἀπεχθείας μετήνεγκε, καὶ παρὰ τῶν ἔξωθεν αὐτῷ προὔξινθησαν εὐκλειαν. Προκατειργάσατο δὲ καὶ γάμον ἑαυτῷ ἐξ ἐρωτικῆς ἐπιθυμίας. Τερπύς γάρ τις Σίμων ἐν Ἱερουσόλοις θυγατέρα εἶχε καλλίστην· ταύτης δὲ Ἡρώδης ἦκεν εἰς ἔρωτα. ὄντος δὲ τοῦ Σίμωνος ἀνοικείου πρὸς κῆδον, δι' ἀδοξίαν, ἀφαιρεῖται μὲν τὴν Ἱερουσόλην τὸν αὐτὴν ἔχοντα τότε, Ἱησοῦν τὸν τοῦ Φάβητος, ἀρχιερέα δὲ ποιεῖται τὸν Σίμωνα, καὶ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα γαμεῖ. Πάντων δὲ αὐτῷ προσεχωρηκῶτων εἰς δέον περιβάλλεται τὴν ἔξωθεν ἀσφάλειαν, πόλεις τε δεξιῶς ἐριλιῶν, καὶ τοὺς δυναστὰς θεραπειῶν, ὥστε αὐτῷ πάντα διὰ πάντων ἀφίστασθαι. Ἐπὶ δὲ τῆς εἰς τούτων φιλοτιμίας, καὶ τῆς εἰς Καισαρὰ καὶ τοὺς εἰς ἴσην παρέβαινε, καὶ τὰ νόμιμα παραχόρτατε, πόλεις τε κτίων, καὶ ναοὺς ἑγείρων οὐκ ἔν τῇ τῶν Ἰουδαίων, τῇ δ' ἔξω χώρᾳ, Ἰουδαίους μὲν ἀπολογούμενος ἐκ προσταγμάτων ταῦτα ποιεῖν, ἀλλ' οὐκ ἀφ' ἐαυτοῦ, Καισαρὶ δὲ καὶ Ῥωμαίοις χάριτας νέμων τῷ καὶ τῶν πατρίων ἐκβαίνει ἔθων διὰ τὴν ἐκαίμων τιμῆν. Ἀγάλματά τε γὰρ ἀνίστα, καὶ τύπους μεμορφωμένους, καὶ πόλεις φηκδοῦμαι, καὶ λιμένας εὐρεῖς καὶ ἀκλύστους, καὶ βασιλείαν πολυτελεῖ, καὶ δῶματα λαμπρά.

bus populo turbato et concitato, cives decem conjurati, sicas sub vesibus gestantes, theatrum ex composito ingressisunt, vel ipsum Herodem, vel satellitum ejus multos interfecturi. Cæterum deprehensi, nec inflicti consilium suum, sed et sicis prolatis, omni supplicii genere tolerato perierunt. Delatorem vero quidam paulo post membratim discerpitum canibus objecerunt. Eos Herodes compertus cum omni familia ultus est, indignatione populi haud quidquam imminuta. Oppresserunt autem mala gravissima Judæam, fames, et morbus ex cibis obpenuriam insolitis, et pestilentia denique. Herodes qui opem ferre tali tempore cuperet, cum pecunia destitueretur, quam per ostentationem in urbibus instaurandis insumpserat, nec finitimæ regiones frumentum haberent, eadem inopia confictantes: tamen ut pro virili opem ferret, ex oruata regio percussis nummis, in Ægypto annonam mercatus est: qua allata, iis qui ipsi cibos sibi conficere poterant, frumentum largitus est. Qui vero vel ob senectam, vel ex alia imbecillitate id non poterant, eorum rationem habuit, pistoriibus conductis, qui cibos eis paratos offerrent. Hæc animos eorum qui prius illi succensebant, non modo mitigarunt, sed ad benevolentiam quoque traduxerunt. Regno suo afflicto atque refocillato, finitimum non minus laborantium calamitatem ex æquo sublevavit, extra regnum decies mille, in ipso regno octogies mille coros dimensus. Continet autem corus, auctore Josepho, x medimnos Atticos. Ea liberalitas tamque opportuna beneficentia, et 242 Judæos ex inimicis amicos ei reddidit, et apud externos gloriam conciliavit. Adornavit sibi quoque nuptias, amoris impulsu. Nam Simon quidam Hierosolymitanus sacerdos filiam habuit formosissimam, cujus lepore captus, quia pater ob humilitatem tantæ affinitati minime par erat, pontificatum Jesu Fabetis filio, a quo tum gerebatur, ademptum, in illum contulit, et filiam ejus duxit. Cum autem ei domi omnia ex sententia succederent, etiam foris se munuit, tum urbes comiter tractando, tum dynastas officiis adjungendo, ut res ejus undique incrementa caperent. Verum ambitione illa, et Cæsaris ac potentissimorum Romanorum cultu atque observantia siebat, ut receptos mores et patria instituta violaret, urbibus condendis, et templis ædificandis, non quidem in Judæa, sed in exteris provinciis. Judæis quoque se excusabat facere illa non suapte sponte, sed ex mandatis, et in gratiam et honorem Cæsaris et Romanorum. Nam et statuas collocabat, et exculpta insignia, et urbes condebat, et portus amplos ac tutos, et regias sumptuosas, et ædes splendidas.

πλείστον δυναμένους Ῥωμαίων θεραπείας, καὶ τὰ

XVII. His rebus occupatus, filios Alexandrum et Aristobulum Romam ad salutandum Cæsarem misit. Quibus Cæsar humaniter susceptis, Herodi potestatem dedit, cui vellet ex filii relinqueret regni: et alias ei ditiones adjecit, et in Syria procuratores retulit: quibus mandavit, ut omnia illo consentiente agerent. Tantam felicitatem adeptus, fratri Pheroræ tetrarchiam a Cæsare petiit, et subditis tricentem tributorum remisit: sive ut, quod ipse dicebat, populus ex annonæ charitate recrearetur, sive quemadmodum aliis videbatur, ut odium a se amoveret. Judæi enim patriorum rituum mutationem iniquis ferebant animis. Quamobrem libertatem eis adimebat, subinde laboribus imperandis, et conciliis prohibendis, deambulationibus etiam et diversoriis observandis, et iis qui deprehensi essent, gravissime puniendis. Erant enim tam in urbe, quam in itineribus qui congressus hominum observarent. Quidam etiam auctores sunt, eum ipsum privati habitu se **243** interdum noctu turbis immiscuisse, quid de imperio sentirent, animos eorum periclitantem. Contumaces omnibus modis ulciscibatur: a plebe postulabat, ut sacramento fidem sibi firmaret, ac plebecula postulatis ejus annuebat, refragantes autem quavis ratione tollebat. Petiit a Pollione Phariseo quoque, et Samæa, eorumque discipulis plerisque, ut jurarent. Sed hi neque jurarunt, neque puniti sunt, ob regis erga Pollionem reverentiam. Sunt et Esseni ea necessitate liberati, gens Pythagorici institui in victu æmulatrix, quos ob Manaimum illius sectæ hominem, cum cætera bonum, tum futurorum præscium, honorabat. Is Herodem adhuc puerum scholam frequentantem, regem Judæorum salutavit: qui cum se privatæ conditionis esse diceret, Manaimus leniter aridens, cumque sensim percutiens: *Atqui et regnabis, inquit, et imperium felicissime geris: horum igitur verberum memento. Eris autem optimus, si justitiæ et pietati erga Deum, et erga populum clementiæ studueris. Enimvero scio te talem non fore.* Herodes regno positus, Manaimum accersitum de imperii diuturnitate percontatus, tacente illo, dixit: An annis x, an xx, an xxx regnaturus esset? atque illo terminum non adjiciente: vel his contentus, Manaimo porrecta dextera dimisso, propter illum Essænos omnes honoravit. Anno autem regni xviii consilium templi mutandi, idque altius et magnificentius exstruendi cœpit. Populo autem ab illo conatu abhorrente, se non prius id diruturum esse dixit, quam omnia ad opus necessaria præparasset. Quæ cum in promptu essent omnia, veteribus fundamentis sublati, novisque jactis, templum imboavit longitudine c cubitorum, altitudine cxx: structuræ adhibuit saxa candida et robusta, singula circiter xv cubitos longa, alta viii, lata xii. Ad septentrionale latus

IZ'. Ἐν τοιούτοις δὲ ὦν, τοὺς παῖδας Ἀλέξανδρον τε καὶ Ἀριστόβουλον εἰς Ῥώμην ἀπέστειλεν, ἐντευξημένους τῷ Καίσαρι. Τούτους ὁ Καίσαρ φιλοφρόνως ἐδέξατο, καὶ δίδωσιν Ἡρώδῃ ὅσα βούλεται τῶν ἐξ αὐτοῦ γεγοῶτων ἀπονεῖμαι τὴν βασιλείαν· ἐγκαταμίγνυσσι δὲ αὐτὸν καὶ τοῖς τῆς Συρίας ἐπιτροπέουσιν, ἐντεταλμένος πάντα μετὰ τῆς ἐκείνου γνώμης ποιεῖν. Τοσαῦτα δ' αὐτοχῆσαι, τῷ μὲν ὀδελφῷ Φερώρῳ τετραρχίαν ἠτήσατο παρὰ Καίσαρος, τὸ δὲ τρίτον μέρος τῶν φόρων ἀφήκε τοῖς ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὡς μὲν ἐκεῖνος ἔλεγε, ἵνα ἀνακτηθεῖεν ἐκ τῆς ἀπορίας, ὡς δὲ τοῖς ἄλλοις ἐδόκει, ἵνα τὴν τοῦ πληθοῦς εἰς ἑαυτὸν θαρραλέως δυσμείνειαν. Μετακινουμένων γὰρ αὐτοῖς τῶν ἐθνῶν, χαλεπῶς ἔφερον. Δὲ καὶ ἀφῆρτο τὰ ἀδεία αὐτῶν, ἀεὶ καμάτων ἐπιτάττων αὐτοῖς, καὶ τὰς συνόδους κωλύων, καὶ τοὺς περιπάτους, καὶ τὰς διατάξας ἐπιτηρῶν, καὶ τοὺς φωραθέντας κολάζων βαρύτερα. Κάν τῇ πόλει κἀν τὰ, ὀδοιπορικαῖς ἦσαν οἱ τοὺς εἰς ταυτὸν συνιόντας (15) ἐπισκοποῦντες. Τινὲς δὲ φασὶ καὶ αὐτὸν ἰδιώτην σχῆμα λαμβάνοντα ἐνίοτε νύκτωρ τοῖς ἐχθροῖς ἐγκαταμίγνυσθαι, καὶ ἀποπειρῆσθαι αὐτῶν τὴν διάνοιαν, ἣν περὶ τῆς ἀρχῆς εἶχον. Καὶ τοὺς μὲν ἐξαυθαδιαζομένους ἐπέζηει ἅπανσι τρόποις, τὸ δὲ πλῆθος ὄρκους ἤξιστο τὴν πίστιν αὐτῷ βεβαίου. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ εἶκον, τοὺς γε μὴν δυσχεραίνοντας ἤγνάνειν ἐκ παντός. Συνέπειθε δὲ καὶ τοὺς περὶ Πολλίωνα τὸν Φαρισαῖον, καὶ Σαμαίαν, καὶ τῶν συμφοριτῶντων αὐτοῖς τοὺς πλείστους ἠμύειν. Οἱ δὲ οὕτως ἐπέστησαν, οὐτ' ἀκολάσθησαν, διὰ τὸν Πολλίωνα, ὑπὸ τοῦ βασιλέως αἰδοῦμενον. Ἀφείθησαν δὲ ταύτης τῆς ἀνάγκης καὶ οἱ Ἑσσαῖοι καλούμενο γένος, δὲ τοῦτο διατῆ χρόμενον Πυθαγορικῆ· ἔτιμα δὲ τούτους διὰ τὸν Μαναίμ· ἦν δ' οὗτος εἰς ἐξ αὐτῶν, ἀνὴρ ἐλάλα τε ἀγαθός, καὶ τὰ μέλλοντα προορών. Ὁς, ἐτι παῖδα τὸν Ἡρώδην ἐς διδασκάλου φοιτῶντα ἰδὼν, βασιλεῖα Ἰουδαίων προσέειπεν· ὁ δὲ ἰδιώτης ἔλεγε εἶναι· Μαναίμ δὲ μευδιᾶσας, καὶ τύπτων αὐτὸν ἠρέμα· Ἀλλὰ καὶ βασιλεύσεις, ἔφη, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀνύσεις εὐδαιμονότατα, καὶ μέμησο τῶν ἐμῶν τούτων κλητῶν. Ἄριστος δ' ἔση, εἰ δικαιοσύνην ἀγαπήσεις, καὶ εὐσέβειαν πρὸς Θεόν, καὶ πρὸς τοὺς κοίτας ἐπιεικεῖαι. Ἄλλ' οὐ γὰρ οὐδὰ σε τοιοῦτον ἔσοσθαι. Βασιλεύεις δὲ D ὁ Ἡρώδης· μετακαλεῖται τὸν Μαναίμ, καὶ περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀρχῆς ἐπυθάνετο· ὡς δὲ, σιωπῶντος ἐκείνου, αὐτὸς εἰ δεκα γενήσονται τῆς βασιλείας ἡρώτα ἔνιαυτοί, ἢ εἴκοσι, ἢ τριάκοντα, ὁ δὲ ἔρον οὐκ ἐπέθηκε τῷ τέλει τῆς προθεσμίας, Ἡρώδης· καὶ τούτοις ἀρχεσθεῖς, τὸν τε Μαναίμ ἀφήκε ἐξιστάμενος, καὶ πάντα· δι' ἐκεῖνον ἔτιμα τοῦ Ἑσσηνοῦ. Ἦδη δὲ οὐκωκαίδεχτον ἀνῶν ἑνιαυτῶν, τὸν νεῶν ἔγνω μετασκευάσαι, καὶ πρὸς ὕψος ἔρα μείζον, καὶ ἀξιοπρεπέστερον ἐκτελέσαι. Τὸ δὲ πλεθός ὤκει πρὸς τὴν ἐγχείρησιν· ὁ δὲ οὐ πρότερον ἔφη τὸν ναὸν καταρῆσθαι, πρὶν ἂν πάντα ὦν ἂν

Variae lectiones et notæ.

(15) Εἰς ταυτὸν συνιόντας. Ms. εἰ; αὐτῶν.

λοιοι εις τὸ ἔργον, παρασκευάζονται. Ἦδη δὲ ἵτοιμασμένοι αὐτῷ πάντων, καθελὼν αὐτὸν, καὶ θεμελίους ἄλλους καταβαλόμενος, τὸν ναὸν ἤγειρε μῆκει πῆγων ἑκατὸν, τὸ δ' ὕψος ἐπέκεινα εἰκοσίν· ἠκοδομήθη δὲ λίθοις λευκοῖς τε καὶ κραταίους, ὧν ἑκάστη περι πέντε καὶ εἰκοσι τὸ μῆκος πῆγεις, τὸ δ' ὕψος ὀκτώ, εὖρος δὲ περι δώδεκα. Κατὰ δὲ τὴν βῆρειον πλευρὰν ἀκρόπολι· ἐγγώνιος εὐερκής ἐντετελιγιστο, διάφορος ὀχυρότητι, ἦν οἱ ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀσαμωνάων γεγνησὶ βασιλεῖς· ὁμοῦ καὶ ἀρχιερεῖς ἠκοδόμησαν, καὶ Βαρὺν ἐκάλεσαν, ὥστε τὴν ἀρχιερατικὴν ἀποκαίσθαι στολὴν ἐν αὐτῇ. Καὶ ταύτην οὖν τὴν Βαρὺν Ἡρώδης ἐπισκευάσας ὀχυρωτέραν ἐπ' ἀσφαλείᾳ τοῦ ἱεροῦ, εἰς μνήμην Ἀωνίου προσηγόρευεν Ἀωνίαν. Αὐτὸς δὲ ὁ ναὸς, καὶ πάντα τὰ περι τὸν ναὸν, ἐν ὀκτῷ δεδόμετο ἔτεσι. Παραδεδότα· δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ὅτε αὐτὸς ὁ ναὸς ἀνεγείρετο (ἐν ἐνιαυτῷ γὰρ ἐνὶ καὶ μηνὶ ἐξ ἠκοδομήθη) τὰς μὲν ἡμέρας μὴ θείν, γίνεσθαι δὲ τοὺς ἑμβροὺς ἐν ταῖς νυξίν, ἵνα μὴ τὰ ἔργα κωλύωνται. Τὰς ἀδικίας δὲ ἀναστῆλαιν πευρώμενος ὁ Ἡρώδης, τίθει νόμον τοῖς τοιχωρῶσι· ἐπ' ἐξαγωγῇ τῇ· χώρας πιπράσκεσθαι· ὁ καὶ πρὸς τιμωρίαν τῶν πασχόντων ἦν φορτικὸν, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τῶν νόμων κατάλυσις. Τὸ γὰρ ἄλλοφύλοις δουλεῦειν, καὶ βιάζεσθαι κατὰ τὰ ἐκεῖνων ἔθη βιοῦν, τῆς θρησκείας ἦν, ὅσον ἐπ' ἐκεῖνοις, κατάλυσις. Πιπράσκεσθαι μὲν γὰρ οἱ νόμοι τοὺς φώρας ἐκέλευον, εἰ μὴ ἔχοιεν κατὰ τὸ τετραπλοῦν ἐκτινύειν τὰ φώρια, ἀλλ' οὐ πρὸς ἄλλοφύλους, πρὸς δὲ γε ὁμοθετεῖς, ἵνα μῆτε τῆς θρησκείας ἐκπίπτοιεν, μῆτε παρ' ὄλον τὸν βίον δουλεῦοιεν, ἀλλὰ τυγχάνοιεν μετὰ ἐξαιτίαν ἀφέσεως. Ταῦτα μέρος ἦν τῶν κατ' ἐκεῖνου διαβολῶν, καὶ τῆς δυσβολίας τοῦ πλῆθους· τῆς ἐπ' αὐτῷ.

III. Εἰς τὴν Ἰταλίαν δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον παραγεγνημένος Ἡρώδης, ἵνα Καίσαρι τε προσμιλήτῃ, καὶ τοῦ παιδὸς ἐν τῇ Ῥώμῃ διατρίβοντας βῆται, φιλοφρόνως τε ὑπεδέχθη παρὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ τοὺς παῖδας ὡς ἤδη τελευτηθέντας ἐν τοῖς μαθημασιν ἔλαβεν, ἀγειν εἰς τὰ οἰκία. Ὡς δ' ἐπὶ νῆσθον, περιόπτοι γεγόνασι τῷ τε τῆς ψυχῆς παραστήματι, καὶ τῇ κατὰ τὰς μορφαῖς ὠραιότητι· ἐκίφθονοι τε ἦσαν Σαλώμῃ τῇ τοῦ βασιλέως ἑμαίμονι, καὶ τοῖς τὴν αὐτῶν μητέρα κατεργασμένοι· διαβολαῖς. Καὶ ἤδη καὶ κατ' ἐκεῖνων τὰ ὄπλα ἠτοίμαζον, δι' ὧν καὶ τὴν αὐτοῦς γεναμένην κατηγονίσαντο, λογοποιούντες· ἀηδῶς τῷ πατρὶ προσφέρεσθαι τὰ μετὰ τὰς διὰ τὸν φόνον τῆς μητρὸς, κἀντεῦθεν μίσος φυῆναι τῷ πατρὶ πρὸς τοὺς παῖδας, ὡς ἐνὸν, κατεσκευάζον. Τέως μέντοι φιλοστόργως ἔτι πρὸς αὐτὰ ὁ πατήρ διακείμενος, καὶ τιμῆς μετεδίδου, καὶ γυναῖκας ἐν ἱλικίᾳ γεγνησίν ἐξεύγνυεν· Ἀριστοβούλῳ μὲν τὴν Σαλώμης θυγατέρα Βερνίκην, Ἀρχελάου δὲ τοῦ Καππαδοκῶν βασιλέως τὴν παῖδα Γλαφύραν τῷ Ἀλεξάνδρῳ. Τῇ δὲ Σαλώμῃ ταῦτα τὴν κατὰ τῶν νεανίσκων δυσμένειαν μᾶλλον ὑπέτρεφεν, οἰκειομένη καὶ πάντας ὁσοῦπερ αὐτῇ τὸν τῆς Μαριὰμ φόνον συνεξεργάσαντο. Διδόντων δὲ τινὰς καὶ τοῖν νεανίσκων λαβὰς μνήμῃ τε τῆς μητρὸς καὶ τῇ τοῦ κρῆτους ἐπιθυμίᾳ· βλασφημίαι μὲν ἐκεῖνων εἰς τὴν Σαλώμην καὶ τὸν Φερῶραν ἐγένοντο, πρὸς ἐκεῖνους δ' ἡ ταύτων ἐπηύξητο δύσνοια, καὶ διαβολαὶ κακοήθεις κατὰ αὐτῶν προῦβαινον, παρ' αὐτῶν ἐκεῖνων

A arx angularis, firma et munitissima inædificata erat, quam reges, iidemque pontifices ex Asamoneorum familia structam. Barin vocarant, ut pontificia stola in ea reponeretur. Eam igitur Barim Herodes instauratam, et pro templi defensione munitiorem redditam, in Antonii 244 memoriam Antoniam vocavit. Ipsum porro templum, et que in circuitu ejus sunt omnia, viii annis sunt absoluta. Traditum autem est, eo tempore quo ipsum templum strueretur (id quod uno anno et mensibus sex perfectum est) interdiu non pluisse, sed imbres noctu esse factos, ne opera impederent. Deinde Herodes ad facinora comprimenda legem tulit, ut fures peregre venderentur: quæ res et facinorosis gravis, et legibus evertendis erat. Nam exteris servire, eorumque ritu necessario vivere, quod ad illos quidem attinebat, religionis erat abrogatio. Lex enim fures, ni quadruplum solvere possent, vendi jubebat, sed popularibus, ne et religione exciderent, et per omnem ætatem servirent, sed post sexennium manumitterentur. Hoc in parte erat criminalionum et adversus illum odii popularis.

XVIII. Sub id tempus in Italiam proæctus Herodes, ut cum Cæsare colloqueretur, et filios Romæ degentes visceret, benigne a Cæsare susceptus, filios ut absolute jam in disciplinis institutos, domum reduxit. Qui in patriam reversi, cum animorum magnitudine, tum formæ elegantia vulgo conspicui, Salomæ regis sorori, et iis qui matrem eorum calumniis sustulerant, invisī fuerunt. Itaque jam contra ipsos etiam arma eadem expeditaverunt, quibus genitricem eorum confecerant: rumore sparso, adolescentes abhorrere a patris consuetudine, ob matris necem, et ita patre ad odium filiorum pro virili instigato. Is vero eos et dilexit, et honoris participes aliquandiu fecit, et adultis uxores dedit, Aristobulo Salomæ filiam Bernicem: Archelai Cappadocum regis filiam Glaphyram, Alexandro. Quibus rebus Salomæ inimicitia contra adolescentes magis alibantur, omnes eos sibi adjungentis, qui cordis Mariammæ adjutores fuerant: adolescentibus etiam causas nonnullas suppeditantibus, dum tam ex recordatione matris quam ex imperii cupiditate maledictis et ipsam et Pheroram insectantur: quibus illorum malevolentia augebatur, et subdole calumniæ, causa ab ipsis suppeditata, contra eos adornabantur. Nam cum nefaria 245 Salome et matri et ipsis conviciaretur, ut eos ad respondendum irritaret: illi et interitum matris et suas fortunas miscrabantur, qui patricularum illius consuetudine uti cogentur. Ille absente rege

acta. Reverso Pheroras et Salome statim ea verba insurrant, se in magno versari periculo, adolescentibus se necem matris ulturos, aperte minantibus. Herodes his per alios quoque nuntialis turbatus, alium sibi Antipatrum, in privata vita susceptum, ad coercendos adolescentes sibi conciliare statuit, eique honorem habuit, ut Mariammæ filiorum audaciam reprimeret, cum intelligerent, non sibi solis, neque necessario regni successionem deberi. Itaque Antipatrum, tanquam spectatorem certaminis ad dimicandum paratum, introduxit. Qui, ut homo callidus, data occasione, unum sibi negotium esse ratus est patri adhærere, eumque per calumnias a fratribus alienare: quibus calumniis illi ansas dabant, sui contemptum deplorando, et matrem invocando, et patrem aperte injustum vocitando. Ea verba cum additamento renuntians Antipater, patris erga illos simultatem malitiose augebat: ab eoque ut Mariammæ filios premeret, amplioribus honoribus auctus, denique matre ipsius etiam introducta, cum multis muneribus Romam mittitur, Cæsarique commendatur, ut jam penes illum esse omnia, adolescentibus vero spe imperii plane dejecti viderentur. Cæterum Antipater veritus, ne se absente pater Mariammæ filios æquior fieret: nec in itinere subinde ad eum scribere destitit, et ejus inimicitias contra fratres exacueret: donec perpulit, ut ipse Romam navigaret, filios apud Cæsarem accusatum. Quos cum secum adduxisset, de eorum deplorata indole querebatur, qui patrem exosi ejusque perimendi avidi, regnum affectarent. Adolescentes vero patre quoque adhuc dicente flebant: et tandem suspirabant, veriti ne silentium suum confessio criminis et conscientie argumentum haberetur. Ut autem et Cæsaris benevolentiam, et aliorum lacrymas et commiserationem omnium animadvertent: Alexander oratione ad patrem instituta, crimina diluere exorsus, cum probabiliter disseruisset: Cæsar, qui ante quoque illorum criminationibus non credidisset, magis in ea sententia confirmatus, Herodem continenter intactur: quem cum et ipsum subtristem cerneret, ac spectatoribus æstantibus, adolescentibus ait: Etsi sese criminis omnino expertes esse putarent, tamen idipsum eos delinquere, quod patrem non ita colerent, ne quis de ipsis rumor spargi possit. Herodem autem hortatus est, ut omni suspicione abjecta, filii reconciliaretur. Nam talia contra liberos credere, iniquum esse. Dum hæc monet, inaniit adolescentibus, ut coram patre procumbant. Quod cum alacriter facturi essent, pater prior eos lacrymantes salutavit, et utrumque amplexus est. Ac tum gratis acta Cæsari, una discesserunt, Antipatro etiam comitante, qui se illorum reconciliatione gaudere simulabat. Postridie Cæsar Herodi liberum fecit, quem vellet e filii successorem designare, aut regnum inter eos dividere, sed post obitum denuum. Nam dum viveret, eum et regnum et imperium in filios tenere jussit. In re-

αὐτὰς αἰτίας, λαμβάνουσι. Κακῶς γὰρ τῆς μητρὸς Σαλώμης· καὶ τῆς καὶ τὴν μητέρα λεγούσης, καὶ πρὸς ἀπέφαινον τὴν καταστροφὴν τῆς μητρὸς ἀθλοῦς δ' ἐαυτοῦ ἐκάλουν τοὺς ἐκαίνης φονεῦσιν ἀναγκαζομένους συζῆν. Ταῦτα ἦν ἀποδημούντος τοῦ βασιλέως. Ἐκανεῖθόντι δ' εὐθὺς, παρὰ τὰ Φερίωρα καὶ τῆς Σαλώμης οἱ λόγοι προσήγοντο, λεγόντων μέγαν αὐτοῖς ἐπηρτηθεῖαι τὴν κήρυκον, ἀναφανθὲν ἀπειλουμένων τῶν νεανίσκων, τὸν φόβον τίσασθαι τῆς μητρὸς. Ἡρώδης δὲ ταῦτα καὶ ἄλλων ἀπαγγελλόντων τετάραχτο. Οὕτω δὲ διατεθεὶς, ἔγνω ἐπὶ καθαιρίσει τῶν νέων. Ἐτερον οὖν ἰδὼν Ἀντίπατρον ἔνομα, ἰδὼν· εὐνοῖε ἐπὶ αὐτῷ γεγονότα, προσεικέωςασθαι· καὶ τοῦτο ἐδόκει τιμᾶν, ἵνα κατασταλεῖ τὸ θρόνος τοῖς ἐκ τῆς Μαρίας γνοῦσιν, ὡς οὐ μόνους αὐτοῖς, οὐδ' ἐξ ἀνάγκης ἡ διαδοχὴ τῆς βασιλείας ὀφείλεται. Ὅθεν ὡς ἰσχυρῶν τινῶν Ἀντίπατρον ἐπιστήγαγεν. Ὁ δὲ δεινὸς ὢν, ἐπὶ παρρησίας ἐλάβετο, μὴν ἔσχεν ὑπόθεσιν, ἔχουσαι τοῦ πατρὸς, καὶ τῶν ἀδελφῶν ἄλογοιῶν ταῖς διαβολαῖς. Κάκεινοι δ' ἐπὶ ἰδιόδοσιν ἀφορμὰς, καὶ θαυρίζοντες· ὡς ἀτιμαζόμενοι, καὶ τὴν μητέρα ἀνακαλοῦμενοι, καὶ τὸν πατέρα φανερώς· οὐ δίκαιον· λέγοντες. Ἄπειρ· κακῶς οὖν οἱ περὶ τὸν Ἀντίπατρον Ἡρώδης μετὰ προσθήκης ἐξαγγέλλοντες, μείζονα τὴν πρὸς ἐκείνους ἐκποιοῦν ἀπέχθειαν. Βουλόμενος δὲ ὁ πατήρ· ταπεινώσει τοὺς ἐκ τῆς Μαρίας, κλεινοῦς Ἀντίπατρον μεταδίδοι τιμῆς. Τίλος δὲ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ ἐπιστήγαγε, καὶ Καίσαρι συνίστησιν αὐτὸν γράφων ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ εἰς Ῥώμην αὐτὸν μετὰ πολλῶν ὧρων ἀπέστειλεν, ὥστε ἤδη ἐπ' ἐκείνῳ δοκεῖν πάντα, παρεῖναι δ' ἐκ τῆς ἀρχῆς παντάπασιν τὰ μειράκια. Ἀντίπατρος δὲ ἐδοικῶς μὴ, αὐτοῦ ἐκδημήσαντος, ἐπιεικέστερος εἰς τοὺς ἐκ Μαρίας γένηται ὁ πατήρ, καὶ ἀποδμῶν οὐκ ἀνίει συνεχῶς ἐπιστῆλλον κατὰ τῶν ἀδελφῶν τῷ πατρὶ, καὶ προσερεθίζων πρὸς τὴν δυσμένειαν, ἕως εἰς τοῦτο προήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ πλεῦσαι πρὸς Ῥώμην, κάκει τῶν παιδῶν κατηγορεῖν παρὰ Καίσαρι. Ἀπαλθῶν δ' εἰς Ῥώμην οὖν τῆς παισὶ παρεστήσατο μὲν αὐτοῖς τῷ Καίσαρι, ἡμεῖστο δὲ τῆς ἀπονοίας, ὡς τὸν ἐαυτῶν πατέρα μισοῦντες, καὶ διαχειρίζεσθαι μελετώντας· αὐτὸν, καὶ οὕτω τὴν βασιλείαν λαβεῖν. Τῶν δὲ νεανίσκων, καὶ λέγοντος ἐπὶ τοῦ πατρὸς, δάκρυα ἦν, καὶ τέλος σιμωγῆς, δεδοικῶτων, ὡς, εἰ σιγῆεν, δόξουσιν ἐκ τοῦ συνεῖδῆτο· μηδ' εὐπορίαν ἀπολογία· Ὡς δ' ἔγνω ἐμμένειαν παρὰ Καίσαρος, τῶν δ' ἄλλων τοῦ· μὲν συνθαυρίζοντας, συναλγούντας δὲ ἅπαντας, ὁ Ἀλέξανδρος ἐπιχειρεῖ διαλύειν τὰς αἰτίας, πρὸς τὸν πατέρα λόγους ποιούμενος. Καὶ διαλεχθέντος πρὸς τὸ ἐπαγωγότερον, ὁ Καίσαρ οὐδὲ πρότερον ταῖς κατ' αὐτὸν πιστεύων διαβολαῖς, ἐπὶ μάλιστα ἐξηλλάττετο, καὶ συνεχῶς εἰ· τὸν Ἡρώδην ἀπέβλεπε, ὧρων κάκεινον ὑποσυγκχυμένον, καὶ ἡγωνία τῷ θάταρ δὲ, τοὺς μὲν νεανίσκων, εἰ καὶ τῶν διαβολῶν πόρρω δοκοῦσιν, αὐτῷ τοῦτο ἀμαρτεῖν ἔφη, τὸ μὴ τοιοῦτους ἐαυτοῦς τῷ πατρὶ παρασχέειν, ὡς μηδὲ γενέσθαι τὸν ἐπ' αὐτοῖς λόγῳ·

Ἡρώδην δὲ παρεκάλει διαλλάττεσθαι τοῖς πατρὶν, ἀφελόντα πᾶσαν ὑπόνοιαν· καὶ τὲ πιστὰ γὰρ ἤγε-
 σθαι ταῦτα κατὰ τῶν παίδων οὐ δίκαιον ἔκρινε. Ταῦτα συμβουλευῶν, ἐνευσσε τοῖς ναυσίκοις, προσ-
 κεινὸν τῷ πατρὶ. Κάκειντων ὠρμηκῶτων, προλα-
 βῶν αὐτοῦς ὁ πατήρ δακρύνοντας ἠσπάζετο, ἀγκυ-
 λίζμενος ἕκαστον. Τότε μὲν οὖν εὐχαριστήσαντες
 Καίσαρι, μετ' ἄλλήλων ἀπῆσαν, καὶ Ἀντίπατρος
 μετ' αὐτῶν, ταῖς διαλλαγῆς ὑποκρινόμενος ἤδεσθαι. Τῇ δ' ὕστεραίᾳ περὶ τῆς βασιλείας τῶ Ἡρώδῃ τὴν
 ἐξουσίαν ἀφῆκεν ὁ Καίσαρ, ὃν ἂν αἰροῖτο τῶν παίδων, διάδοχον καθιστῆν ἢ καὶ διανέμειν. ἔπειτα ταύ-
 την, μετὰ θάνατον μέντοι. Ζῶντι δὲ οὐκ ἐπέτρεπε τὴν διανομήν, ἀλλὰ καὶ τῶν παίδων ἤθελεν αὐτὸν
 καὶ τῆς βασιλείας κρατεῖν. Ἐπανίστην δὲ περὶ Κιλικίαν, Ἀρχέλαος ὁ πενθερός Ἀλεξάνδρου συνανατῆ
 τῷ Ἡρώδῃ, συνῆδόμενος ἐπὶ ταῖς τῶν παίδων διαλλαγῆς. Ἐντεῦθεν Ἡρώδης, ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν ἐλθὼν,
 καὶ συναγαγὼν ἐκκλησίαν, τὰ κατὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτῷ πεπραγμένα διηγείτο, καὶ ἐπὶ νοθεσίᾳ τῶν
 παίδων τὸν λόγον κατέστρεψε, καὶ τοῖς υἱοῖς προεῖπε τὴν βασιλείαν καταλιμπάνειν, πρῶτῳ μὲν Ἀντι-
 πάτρῳ, εἶτα καὶ τοῖς ἐκ Μαρίας. Ταῦτα εἰπὼν, τὸν σύλλογον διαλύσατο.

10. Ὑπῆρχε δὲ τῆς γνώμης πρὸς μὲν τοὺς ἄλλους φιλοτιμωτάτος τε καὶ εὐεργετικώτατος, πρὸς δὲ τοὺς
 ἐπὶ πλοῦς ἐπαχθῆς τε καὶ ἀδικώτατος, πρὸς δὲ τοὺς
 οἰκείους καὶ φίλους κολαστῆς ἀπαράιτητος. Ἡ δὲ
 αἰτία τοῦτων φιλοδοξία καὶ φιλαρχία. Ὑπὸ μὲν γὰρ
 φιλοδοξίας, εἰ μνήμης ἐμελλε τυγχάνειν εἰσαυτοῖς ἢ
 εὐφημίας κατὰ τὸ ἐνεσθῆ, οὐκ ἐφείδετο δαπανῶν.
 Πολυδάπνως δ' ὢν, βαρεῖαις εἰσπράξεισι τοὺς ὑπὸ
 τεταγμένους ἐπίεξε, καὶ χαλεπὸς ἦν αὐτοῖς. Ὑπὸ
 δὲ φιλαρχίας, εἰ κατὰ τινος ὑπόνοιαν ἔσχεν ἐπί-
 σθαι τῆς ἀρχῆς, ἢ τι περὶ αὐτὴν παρακινεῖν, ἴσα
 πολεμοῖς αὐτῷ προσέφερετο. Κάντεῦθεν συγγενεῖς
 τε καὶ φίλους ἐτιμωρήσατο ἀφειδῶς, μόνος θέλων
 τιμηθῆσθαι. Τεκμήριον δὲ τοῦ πάντοθεν χρηματιζέ-
 σθαι θέλειν διὰ τὸ πολυδάπανον, ὅτι, ἀνηκῶς ὡς
 Ὑρκανὸς ὁ περὶ αὐτοῦ βασιλεύσας, ἀνοίξα· τὸν τά-
 φον Δαβὶδ, ἀργυρίου λάβοι τάλαντα τρισχίλια, νυ-
 κτὸς ἀνοίξας τὸν τάφον εἰσέρχεται, τοὺς πιστοτάτους
 τῶν φίλων παρεληφῶς, ἐν ἀνέκφορον εἶη τὸ δρῶμε-
 νον. Καὶ χρήματα μὲν οὐκ εὗρεν, ἀργύρια δηλαδὴ,
 κίσμον δὲ πολὺν κειμηλίων χρυσῶν, ὃν ἀνέλιετο
 πάντα. Ἐσπευθεν οὖν καὶ ἐνδοτέρῳ χερσὶν κατὰ
 τὰ θήκας, ἐν αἷς τῶν βασιλέων Δαβὶδ καὶ Σαλο-
 μῶντος τὰ σώματα τεθησαύριστο. Ὡς δὲ ἐβιάζετο
 εἰσέναι, δύο μὲν αὐτῷ τῶν δορυφόρων ἐφ' ἄρῃσαν,
 φλογὸς ἐνδοθεν ἀπαντηράσης, ὡς λόγος, αὐτοῖς·
 αὐτὸς δὲ περιβεθῆ; ἐξῆγε, καὶ διὰ τὴν ἐπιχέρησιν
 χεῖρον ἔχειν ἐδόκει τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν αὐτῷ. Ἐμ-
 φυλίῳ γὰρ ἐφκει πολέμῳ τὰ κατὰ τὴν αὐλήν τὴν
 βιοσιτικῆν. Ἐστρατήγει δὲ αἰετὶ κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὁ
 Ἀντίπατρος, θεῖνός ὢν, δι' ἄλλων μὲν αὐτοῦς περι-
 βύλλον αἰτίαις, αὐτὸς δὲ πολλὰς ὑπεραπολογού-
 μενος, ἴσα, δοκῶν εὖνους ἐκείνοις, ἀνυπόκτος εἶη τῷ
 πατρὶ πρὸς τὰς ἐγγειρήσεις. καὶ μόνος τῆς ἐκείνου
 σωτηρίας φρονιζέειν δοκῆ. Καὶ ὁ μὲν τὰ πάντα ἦν
 τῷ πατρὶ· οἱ δὲ ἐκ τῆς Μαρίας χαλεπώτερον αἰετὶ
 διετίθεντο, καὶ τὴν ἀτιμίαν οὐκ ἔφερον ὡς εὐγε-
 νείας, παρεωσμένοι καὶ τάξιν ἀτιμώσαντων ἔχοντες.
 Αἱ τε γυναῖκες, ἢ μὲν Ἀλεξάνδρῳ συνοικοῦσα Γλα-
 φύρα ἢ Ἀρχελάου μίσος εἶχεν εἰς τὴν Σαλώμην
 διὰ τε τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα διάθεσιν, καὶ διὰ τὴν
 ἐκείνης θυγατέρα συνοικοῦσαν Ἀριστοβούλῳ, ἥπερ
 ὑπερηγάνως πρότεφεροτο ἡ Γλαφύρα καὶ τὴν ἰσο-

A ditu Archelaus Alexandri socer ei circa Ciliciam
 occurrit, filiorum reconciliationem gratulans. Inde
 in Judæam reversus, indicto concilio, ut in itinere
 secum esset actum, exposuit, orationemque filio-
 rum admonitione conclusit: quibus cum denun-
 tiasset, se regnum relinquere primum Antipatro,
 deinde Mariammæ quoque filiis, concilium di-
 misit.

Tῇ δ' ὕστεραίᾳ περὶ τῆς βασιλείας τῶ Ἡρώδῃ τὴν
 ἐξουσίαν ἀφῆκεν ὁ Καίσαρ, ὃν ἂν αἰροῖτο τῶν παίδων, διάδοχον καθιστῆν ἢ καὶ διανέμειν. ἔπειτα ταύ-
 την, μετὰ θάνατον μέντοι. Ζῶντι δὲ οὐκ ἐπέτρεπε τὴν διανομήν, ἀλλὰ καὶ τῶν παίδων ἤθελεν αὐτὸν
 καὶ τῆς βασιλείας κρατεῖν. Ἐπανίστην δὲ περὶ Κιλικίαν, Ἀρχέλαος ὁ πενθερός Ἀλεξάνδρου συνανατῆ
 τῷ Ἡρώδῃ, συνῆδόμενος ἐπὶ ταῖς τῶν παίδων διαλλαγῆς. Ἐντεῦθεν Ἡρώδης, ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν ἐλθὼν,
 καὶ συναγαγὼν ἐκκλησίαν, τὰ κατὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτῷ πεπραγμένα διηγείτο, καὶ ἐπὶ νοθεσίᾳ τῶν
 παίδων τὸν λόγον κατέστρεψε, καὶ τοῖς υἱοῖς προεῖπε τὴν βασιλείαν καταλιμπάνειν, πρῶτῳ μὲν Ἀντι-
 πάτρῳ, εἶτα καὶ τοῖς ἐκ Μαρίας. Ταῦτα εἰπὼν, τὸν σύλλογον διαλύσατο.

B XIX. Fuit Herodes erga alios liberalissimus et
 beneficentissimus, subditis vero gravis et iniquis-
 simus, cognatorum et amicorum punitor inexora-
 bilis. In causa fuit gloriæ imperiique cupiditas.
 Nam gloriæ gratia si vel posteritatis memoriam,
 vel in præsentia nominis celebritatem consecutu-
 rus esset, nullis parceret impensis: quas cum
 multas requireret, gravibus exactionibus subditos
 cum sævitiâ onerabat. Imperii porro cupiditas in
 causa erat, ut si quam contra aliquem suspicionem
 regni affectati aut studii novarum rerum conce-
 pisset, eum pro hoste ulcisceretur. Itaque cum
 solus honorari vellet, cognatos et amicos inclemen-
 ter suppliciis afflicebat. 247 Ejus avaritiæ ex pro-
 fusionibus ortæ illud argumentum est, quod cum
 audisset Hyrcanum decessorum suum, aperto Da-
 vidis monumento tria millia talentum argenti ab-
 tulisse: noctu fidiſſimis amicorum abhibitis, ne
 res efferretur, idem monumentum aperit, ingre-
 ditur, ac argentum quidem, ut Hyrcanus, non re-
 perit, sed multum aurei ornatus, quo omni sublato,
 ad cellas interiores, quibus Davidis et Salomonis
 regum cadavera condita erant, properat. Quo dum
 penetrare contendit, duo ejus satellites perierunt,
 flamma, ut fertur, erumpente: ipse perterritus
 discessit, atque ob id facinus res ejus domesticæ
 laborare videbantur. Nam quæ in regia gereban-
 tur, belli civilis faciem præ se ferebant. Antipater
 enim homo callidus bellum instruebat contra fra-
 tres: quos cum per alios criminaretur, ipse all-
 quando defendebat, ut per benevolentiam sp̄ciem
 amota insidiarum suspicione patrem falleret, et
 solus salutem ejus curare videretur. Ac in eo patri
 erant omnia; Mariammæ vero filii in dies magis
 exasperabantur, ignominiam, ut generosis erant
 animis, non ferentes, cum repulsi ac quasi in ordi-
 nem coacti essent. Eo incitabantur ab uxoribus
 etiam. Nam Alexandri conjux Glaphyra Salomen
 oderat, ob ejus in maritum suum malevolentiam;
 et ob filiam illius Aristobuli uxorem, quam superbe
 tractabat, et sibi dignitate æquatam esse indigna-
 batur. Pheroras quoque frater in regis suspicionem
 et odium venit, hoc modo. Cum ei regis filia de-

spou isa esset, mulierem ancillam insano amore deperibat, neglectaque conjuge, servæ amplexibus indulgebat. Id Herodes agre ferens, puellam Phasacli filio jungit : sed aliquanto post tum de priore delicto expostulat, tum ut alteram filiam ducat postulat, ancilla amorem jam deseruisse ratus. Ille ancilla et puero ex ea nato dimissis, se regis filiam ad diem tricesimum ducturum pollicetur. Quo tempore elapso, tantum ejus amoris ardor erga ancillam fuit, ut pactis conventis neglectis, in adamata mulierculæ stupris volutaretur. Id Herodis furorem accendit : ac subinde novi aliquid exortum est, quod 248 eum quietum esse non pateretur. Ad hæc Salome filiis Mariammes infesta, filia quoque suæ Aristobulo nuptæ suavitatis, ne marito bene cuperet, sed si quid arcani loqueretur, id sibi renuntiaret. Ea vero dicebat, adolescentes meminisse matris, patrem odisse : minitari se regno politos Herodis liberos ex aliis mulieribus natos, paganos scribas effecturos, ut ne solem quidem intuerentur. Quæ cum rex ex improbissimæ Salomæ indicio cognosceret, dolenter ferebat, ac corrigere conabatur, auditaque filiorum defensione mitigabatur. τούς νεανίσκους ἔλεγε τῆς μητρὸς, τὸν δὲ πατέρα στυγεῖν, ἀπειλεῖν δὲ, τῆς ἀρχῆς τυχόντας, τοὺς μὲν ἐκ τῶν ἄλλων γυναικῶν παῖδας Ἡρώδου κομμογραμματαίς καταστήσειν, τὰς δὲ γυναῖκας καθείρξειν ὡς μηδὲ τὸν ἥλιον βλέπειν. Ταῦτα δὲ τῆς κακίστης Σαλώμης τῷ βασιλεῖ ἀπηγγέλλετο, κίκενος ἤκουεν ἀλγεινῶς, ἐπειρᾶτό τε διορθῶν. Τῶν δὲ παίδων ἀπολογησαμένων, ῥῶων ἐγένετο.

XX. Pheroras deinde res denuo turbavit. Dixit enim Alexandro, se ex Salome audivisse, Herodem Claphyræ amore captum esse. Qua oratione turbatus Alexander, ac zelotypiæ dolorem non ferens, quod ex illo audierat, patri indicavit. Herodes vero magno dolore affectus et eminentiæ calumnia inopantiam ac turbatus, accessit Pherora: *Pessime, inquit, istis contra nos dictis utrum te verba infingere animo filii, an dextram ejus armare gladio censes?* Pheroras respondit, commentum id Salomes esse : cui quamvis neganti, et capillum vellicanti, et pectus plangenti, ob insitam morum improbitatem fides non habebatur. Tandem rex et fratrem et sororem ablegat, filio ob continentiam et relatos ad se sermones collaudato. Cæterum aliud quiddam accidit, quo tumultus in ædibus regis est renovatus. Malebat Herodes eunuchos ob formæ elegantiam charos, quorum uni pincernæ, alteri dapiferi munus assignarat, tertius ipsi a somnis erat. Hi ab Alexandro pecunia corrupti esse dicebantur, et quæstionibus adhibiti, rem secum habuisse adolescentem confessi sunt, sed de patre nullius consilii se conscios esse Alexandro affirmarunt. Verum tortoribus flagra intendentibus, adjecerunt, intercedere Alexandro inimicitias et odium cum patre, seque ab eo monitos, ut Herode ob senectutem destituto, sibi auscultarent, ad quem regnum vel invito patre venturum esset, tum ob genus tum propter ducum et amicorum

Α τιασαν αὐτῆς ἀνηξιοπάθει. Γέγονε δὲ τις ὑπόθεσις, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως ἀδελφὴν Φερύραν εἰς ὑπόψιαν καὶ μίτος τῶ ἀδελφῶ φέρουσα. Κατηγγυήθη μὲν γὰρ αὐτῶ ἡ τοῦ βασιλέως θυγάτηρ· ὁ δὲ, δουλευσούσης αὐτῷ γυναικὸς ἠπτόμενος, καὶ περιμανῶς τοῦ γυναικίου ἐρῶν, τῇ μὲν τοῦ ἀδελφοῦ θυγατρὶ οὐ προσεῖχε, τῇ δὲ δούλῃ προσέκειτο. Ἦχθετο δὲ διὰ τοῦτο Ἡρώδης, καὶ τὴν μὲν κόρην υἱῷ Φασαήλου ζεύγνυσι· χρόνον δὲ διελθόντος, περὶ τε τῶν πρώτων ἡτιάτη τὴν ἀδελφὴν, καὶ τὴν δευτέραν ἕξου λαμβάνειν, παραγκμακῆσαι ἤδη αὐτῷ νόμιμος τῆς δούλης τὴν ἔρωτα. Ὁ δὲ τὴν μὲν δούλην καὶ παῖδα ἐξ αὐτῆς σὺν ἀποπέμπεται, τὴν δὲ τοῦ βασιλέως θυγατέρα μετὰ τριακοστὴν ἡμέραν κατέθετο λήψεσθαι. Δεινοθύσης δὲ τῆς προθεσμίας, τοσοῦτον πρὸς τὸν τῆς δούλης ἔριστα ἐμεμῆνει, ὡς ἀθετῆσαι τὰ ὁμολογημένα, τῇ δὲ προτέρᾳ συμφθεῖρεσθαι. Ταῦτα τὸν Ἡρώδην ἐξέμαινε· καὶ αἰεὶ δὲ τι καινὸν προσπίπτον, ἀτραμεῖν αὐτὸν οὐκ εἶα. Καὶ ἡ Σαλώμη δὲ χαλεπῆ τοῖς ἐκ Μαρίας οὖσα, καὶ τὴν ἑαυτῆς θυγατέρα Ἀριστοδοῦλον συνοικοῦσαν ἀνέπειθε μὴ εὐνοικῶς πρὸς τὸν ἄνδρα διακείσθαι, ἀπαγγέλλειν δὲ αὐτῇ, εἴ τι κατ' ἰδίαν λαλήσειεν. Ἡ δὲ μεμνησθαι

Κ'. Φερύρας δ' αὖθις τὰ πράγματα συντάραξεν, εἰπὼν Ἀλεξάνδρῳ ἀκηκοέναι Σαλώμης, λεγούσης ἔρῶν τὸν Ἡρώδην Γλαφύρας. Ἀλέξανδρος δὲ πρὸς τὸν λόγον ἐκ ζηλοτυπίας τετάρακτο. Καὶ τὴν θύνην οὐκ ἐνεγκῶν, τὰ ὑπὸ τοῦ Φερύρα λεγθέντα τῷ πατρὶ καταμῆνυσεν. Ὁ δ' Ἡρώδης, περιπαθήσας, καὶ τὸ τῆς διαβολῆς ἐψευσαμένον οὐ φέρων, θοροῦσθεῖς τε, μεταπέμπεται τὴν Φερύραν, καὶ, *Κακίστη, εἶπε, τοιαῦτα καθ' ἡμῶν λαλήσας, πότερον οἶσι λόγον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδὸς, ἢ εἰς οὐρανὸν δεξιὸν αὐτοῦ ἐμβαλεῖν;* Φερύρας δὲ Σαλώμην ἐξη ταῦτα συνθεῖναι (16) χάκνισης· εἶναι τοῦς λόγους. Ἢ δὲ ἀπρηνεῖτο, καὶ τῶν τριχῶν ἀπέδραττετο, καὶ ἐσπερονοτυπεῖτο. Διὰ δὲ τὴν τῶν τρόπων οὐκ ἐπιστεύετο κακοῦσθαι. Τέλος δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν ἀδελφὴν καὶ τὴν ἀδελφὴν ἀπέπεμπετο, τὴν υἱὸν δὲ τῆς ἔγκρατίας ἐπήνεσε, καὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν τοῦς λόγους ἀνενεγκάειν. Ἐτερον δὲ τι συνέπεσε ταραχᾶς αὐθις ἐγεῖραν κατὰ τὴν οἰκίαν τῷ βασιλεῖ. Ἦσαν αὐτῷ εὐνοῦχοι, διὰ κάλλος σπουδαζόμενοι, ὧν ὁ μὲν οἰνοχοεῖν, ὁ δὲ δειπνον προσφέρειν, ὁ δὲ κατευνάζειν αὐτὸν ἐτέτακτο. Τούτους ὅπ' Ἀλεξάνδρου χρήμασι διαφθαρῆναι μνηστέται, καὶ βασάνοις ἐκδοθέντες οἱ ἐκτομαί, μίσην μὲν αὐτῶν γενέσθαι πρὸς τὸν νεανίαν ἀνωμολόγουν, ἄλλο δὲ οὐδὲν κατὰ τοῦ πατρὸς συνέειδέναι τῷ Ἀλεξάνδρῳ. Ἐπιτετινόντων δὲ τῶν βασανισθέντων τὰς μάστιγας, ἔλεγον, ὡς εἴη δυσμένεια καὶ μίτος Ἀλεξάνδρῳ πρὸς τὸν πατέρα, παραινῶν δὲ Ἡρώδην μὲν ἀπεγνωκῆναι διὰ τὸ γῆρας, αὐτῷ δὲ

Variæ lectiones et notæ.

(16) Σαλώμην ἐξη ταῦτα συμφθεῖραι. Josephus habet συνθεῖσαι. Secundum autē συμπείσαι, aut συνθεῖναι. W.

προέχειν, ὡς τῆς βασιλείας αὐτῷ περιελευσομένης, ἅν μὴ βούληται ὁ πατήρ, καὶ διὰ τὸ γένος, καὶ διὰ τὴν τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν φίλων διάθεσιν. Τούτων ἀκούσας Ἡρώδης, περίφοβος ἦν, καὶ πρὸς πάντας ὑποψίας εἶχε καὶ μίση, πολλοὶ δὲ τῶν φίλων καὶ τὴν εἰς τὴν βασιλείαν πρόσδοτον ἀπηγγέλευσε. Πάντων δ' αἴτιος ἐτύγχανεν ὁ Ἀντίπατρος. Πρωτῶν μὲν οὖν ὄσους ᾤετο πιστοὺς Ἀλεξάνδρῳ, βατάνους ὁ Ἡρώδης ἐξήταξεν, εἴ τι κατ' αὐτοῦ τολμηθὲν εἰδείησαν. Οἱ δὲ ἀπέθνησκον, οὐδὲν ἔχοντες λέγειν. Εἰς δὲ τις τὰς βατάνους μὴ φέρων, εἶπε λέγειν Ἀλέξανδρον, ἐπαινούμενον διὰ τὸ τοῦ σώματος μέγεθος, καὶ τὸ εὐστόχως βάλλιν ἐκ τόξου, καὶ ἄλλα, οἷ, *Εἰ τι παρὰ τῆς φύσεως αὐτῷ δέδοται καλόν, ἢ ἐξ ἀσκήσεως προσεγένετο, εἰς δυστύχημα περιούσιαται· ἀχθεσθαι γὰρ ἐπὶ τοῖς καλοῖς αὐτοῦ τὸν πατέρα.* Προσετιθεὶ δὲ ὡς καὶ βουλευσάμενος οὖν Ἀριστοβούλῳ κνηγεσίῳ ἀνελεῖν τὸν πατέρα, καὶ εἰς Ῥώμην φυγεῖν, τὴν βασιλείαν μετελευσόμενος. Εὐρέθη δὲ καὶ γράμματα Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν ἑταίμονα, μὴ δίκαια λέγοντα ποιεῖν τὸν πατέρα, προτιμῶντα τὸν Ἀντίπατρον. Ἐπὶ τοῦτοις συλλαβῶν ἔθηκε τὸν Ἀλέξανδρον· ἔσπευδε δὲ καὶ μετίζῃν τι λαβεῖν τεκμήριον κατὰ τοῦ υἱοῦ, ἵνα μὴ προπετῶ· δόξη αὐτὸν δεδεκῶς (47). Πολλοὺς οὖν καὶ τῶν ἐν τέλει βασιανίζων διέφθειρε, μὴδὲν εἰπόντας, ὅσον ἐκαίνος ᾤετο. Ὡς δὲ τις τῶν νεωτέρων ἐν ταῖς ἀνάγκαις ἐγένετο, ἐπιστέλλειν ἔλεγε τὸν Ἀλέξανδρον τοῖς ἐν Ῥώμῃ φίλοις, ἀξιοῦντα κληθῆναι ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, μνηύσαντα, Μιθριδάτην τὴν βασίλειαν Πάρθων τῷ πατρὶ φιλιωθέντα κατὰ Ῥωμαίων, εἶναι δὲ αὐτῷ καὶ φάρμακον κατεσκευασμένον ἐν Ἀσκάλωνι. Ταῦτα Ἡρώδης τῆς προπετείας ἐλογίζετο παραμύθιον· τὸ μέντοι φάρμακον εὐθὺς ζητηθὲν, οὐχ εὐρέθη. Διὰ δὲ τὴν τῶν κακῶν ὑπερβολὴν ὁ Ἀλέξανδρος φιλονεικῶς διατεθείς, καὶ βουλῆθεις ἀμυνασθαι τοὺς ἐχθροὺς, ἑαυτῷ συναποτόλωνται, γράμματα πέμπομε τῷ πατρὶ, ὡς οὐδὲν δεῖ βασιανίζειν· μελετηθῆναι γὰρ τὴν ἐπιβουλήν, καὶ ταύτης μετέχειν τὸν τε Φερώραν καὶ τοὺς πιστοτάτους αὐτῷ τῶν φίλων. Σαλώμην δὲ καὶ νύκτωρ ἐπεισελοῦσαν αὐτῷ μετῆναι καὶ ἀκοιτε· ἄλλὰ καὶ πάντας εἰς ταυτὸν ἔχειν, ἵ' ἐκ μέσου αὐτοῦ γεγονότος· ἀπαλλαγείν τοῦ ἀεὶ ψαθρήσεσθαι προσδοκᾶν. Ἀρχέλαος δὲ ὁ τῶν Καππαδοκῶν βασιλεὺς ταῦτα μαθὼν, καὶ ἀγωνιῶν ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς καὶ τοῦ κηδεστοῦ, παραγέγωνε, καὶ εὐφωῶς μετῆι τῶν λυποῦντων τὴν ἐπανόρθωσιν, τοῦ μὲν νεανίσκου καταγινώσκων, ἐπειρικῆ δὲ τὸν Ἡρώδην ἀποκαλῶν, τὸν τε γάμον διαλύειν ἔλεγε. Τοιαῦτα δὲ λέγοντος τοῦ Ἀρχελάου, ἐνεδίδου τῆς χαλεπότητος Ἡρώδης, καὶ κατήνεκτο πρὸς λύπην καὶ δάκρυα· εἰδείτο τε μὴ λύειν τὸν γάμον, ἀλλὰ χαλᾶν τὴν ὀργήν, ἐφ' ὅς ὁ νεανίσκος ἡμάρτηκεν. Ἀρχέλαος δὲ, ἥδη μαλαχθέντα τὸν Ἡρώδην θεώμενος, εἰς ἄλλους τὰς αἰτίας μετέφερε, καὶ μᾶλλον εἰς τὸν Φερώραν. Ὁ δὲ πρὸς Ἀρχελάου ἐτρέπετο, ἵ'

erga se benevolentiam. His auditis Herodes in metu fuit, omnes suspectos atque **249** invisos habuit, multis amicorum aditu regiae interdixit: quarum rerum omnium causa erat Antipater. Primum igitur quos Alexandro fidos esse putabat, quaestionibus adhibitos examinabat, nunquid ei facinoris alicujus, quo ipse peteretur, conscii essent? Illi vero cum quod dicerent non haberent, cruciatibus immoriebantur. Quidam tamen tormentorum dolore victus, dixit, Alexandrum, cum ob proceritatem corporis, sagittandi peritiam, caeterasque dotes laudaretur, dixisse: *Si quid sibi praecleari vel a natura tributum, vel studio comparatum esset, id sibi calamitati esse, quod pater suis bonis doleret.* Adjecit, eum cum Aristobulo consilia agitasse de patre in venatione occidendo, ei vendicandi regni causa Romam confugiendo. Sunt et litterae Alexandri inventae, quibus ad fratrem scribebat, patrem inique facere, qui Antipatrum ipsis anteferet. Ob haec Alexandrum in vincula conjecit: sed evidentius argumentum quaesivit, ne filium temere vinxisse videretur, ac multos insignes viros in quaestionibus occidit, nihil tale elocutus, quale exspectabat. Sed quidam adolescens, fiducialis contentis, dixit, Alexandrum ab amicis Romanis petiisse, ut a Caesare vocaretur, ad iudicium faciendum de Mithridate Parthorum rege, qui cum patre amicitiam contra Romanos iniisset: eundem habere venenum Ascalone praeparatum. Haec temeritatem Herodis consolata sunt. Ac venenum statim quaesitum est, sed non inventum. Alexander autem malorum magnitudine exacerbatus, ut inimicos ulcisceretur, et una secum in exitum traheret, ad patrem scripsit, nihil opus esse quaestionibus. Nam se insidias cogitasse, earumque socios esse Pheroram, et intimos ejus amicos. Salomen vero etiam noctu cubiculum ingressam, secum invito rem habuisse: enimvero omnes in eo consentire, ut ipso e medio sublato, perpetuo exitii metu liberentur. Caeterum Archelaus Cappadocum rex, iis cognitis, de filia et genere sollicitus, Hierosolyma venit, artificiose molestias sedare conatus. Nam adolescentem accusabat, et Herodem aequum vocabat, seque dirempturum esse conjugium **250** profitebatur. Illo ea dicente, Herodes saevitia remissa, in mœrorem et lacrymas erupit: eumque rogavit, ne matrimonium dirimeret, sed omnia iracundia, delictis adolescentis veniam daret. Archelaus, cum Herodem jam mitigatum videret, culpam in alios transferebat, Pheroram praesertim. Cui roganti ut pro se apud Herodem intercederet, suavit ut ipse fratrem conveniret ac oraret, et culpam omnem agnosceret. Sic enim iracundiae rigorem: facilius mitigaturum, seque illi affore esse pollicitus. Paret Pheroras, per Archelaum Herodi reconciliatur, etiam Alexandro crimine liberato.

Variae lectiones et notae.

(47) Δεδοκῶς. Alter e Reg. δεδοκῶς. Coibert. δεδοκῶς.

ἔσοιτο πρὸς Ἡρώδην αὐτῷ διαλλακτικῆς. Καὶ δὲ συνεβούλευεν αὐτῷ, βέλτιον δὲ ἑαυτοῦ προσεῖναι τῇ ἀδελφῷ, καὶ δεῖσθαι πάντων ὁμολογούντα αἴτιον ἑαυτόν· μαλάξαι γὰρ οὕτω τὸ σκληρὸν τῆς ὀργῆς. Καὶ αὐτὸς δὲ παρὼν συλλήψεσθαι ἐπηγγέλλετο. Πείθεται ὁ Φερῶρας, καὶ Ἀλέξανδρος μὲν τῶν αἰτιῶν ἀπαλύετο, Ἀρχέλαος δὲ τῷ Ἡρώδῃ τὸν Φερῶραν διέλλαξε.

XXI. Verum longo tempore post liberi et res domesticæ Herodis longe pejus habuerunt. Nam Eurycles Lacedæmonius, homo apud suos non obscurus, sed pessimi animi, Herodi muneribus oblati, et pluribus acceptis, in regis intimam amicitiam est receptus. Diversabatur autem apud Antipatrum: sed et Alexandri ædes frequentabat, se Archelao quoque notum esse asserens, eaque de causa Glaphyram colere simulabat. Huic in familiaritatem recepto, Alexander suas iracundias et matris interitum referebat, ac non ferenda esse illa dicebat. Quæ cum dolenter effaretur, Eurycles omnia narrabat Antipatro: ab eoque muneribus acceptis, ut eadem patri referret, sic regem commovit, ut odio implacabili arderet. Hac ratione partis opibus discessit. Herodes vero tanta iracundia contra filios efferbuit, ut calumniatoribus jam nihil esset opus, sed ipse dicta factaque eorum omnia curiose indagaret atque observaret. Cum autem duo ex regis satellitibus per iracundiam expulsi, cum Alexandri ministris equitarent, ab eoque munera accepissent: Herodes statim sinistri aliquid suspicatus, quæstiones de iis habuit. Si vero principio cruciatius tolerantes, deinde narrarunt, Alexandrum a se petiisse ut Herodem in venatu occiderent. Sunt et de Alexandri castelli præfecto quæstiones habitæ, quasi promisisset, se adolescentes castello recepturum. Illo autem nihil confitente, filius ejus ita factum esse affirmavit, et litteras ea de re obtulit, quæ Alexandri manu scriptæ 251 viderentur. Tum vero Herodes non jam dubitabat de filiorum insidiis, licet Alexandro Antipatri dolo id scriptum esse concinnatum affirmante. Adolescentes igitur tum observabantur, atque in ignominia et metu damnatorum erant. Aristobulus autem socrum Salomen vicem suam dolere, et eum odisse qui talia crederet, putans: *Hæc, inquit, sibi quoque periculum denuntiant, cui spes nuptiarum Syllæ crimini datur.* Ea verba mulier s'ajim ad fratrem defert. Qui utrumque filium vinctum seorsim custodiri, ac singulatim scribere jubet, quæ contra patrem meditata esset. Illi scribant se insidias contra patrem neque animis agitasse, neque comparasse: sed fugam spectasse necessario, quod vitam sollicitam et suspectam degerent. Tum igitur Alexandrum vinctum eduxit, præsentem et audientem Archelai legato, et de fuga percontatus est, quo et quomodo discedere voluerit? Ille vero, Ad Archelaum, respondit, qui politicitus esset, se eum inde Romam missurum, nihil autem aliud gravius in patrem cogitasse. His dictis, rex duos e suis Romam ad Cæsarem cum litteris misit, ac jussit navi ad Ciliam impules cum Archelao expostulare, quod insidiarum filiis

A KA'. Μετὰ καιρὸν δὲ πολὺν χρόνον ἔσχε τὴ κατὰ τοὺς παῖδας καὶ τὴν οἰκίαν Ἡρώδῃ. Εὐρυκλῆς γὰρ ἀπὸ Λακεδαιμόνος, οὐκ ἄσημος τῶν ἐκεῖ, κάκιστος· ἐκ τὴν προαίρεσιν ἄνθρωπος, ἐπιδημήσας πρὸς Ἡρώδην, δίδωσιν αὐτῷ δῶρα, καὶ πλεῖω λαβῶν, γέγονε φίλος ἐν τοῖς μάλιστα τοῦ βασιλέως. Ἦν δὲ αὐτῷ καταγωγὴ ἐν τοῖς Ἀντιπάτρου· προσεῖε δὲ καὶ Ἀλεξάνδρῳ, γνωστὸς εἶναι λέγων καὶ Ἀρχελάῳ, ὅθεν καὶ τὴν Γλαφύραν τιμῶν ὀπκρινετο. Τοῦτω συνήθει γεγονέναι Ἀλέξανδρος τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐξετραγῶδιε καὶ τὰ κατὰ τὴν μητέρα εἰδίδασκε, καὶ εἰλεγε μὴ δοκεῖν ἀνεκτά. Καὶ ὁ μὲν ἀλγῶν τοιαύτους λόγους· πεποίητε πρὸς τὸν Εὐρυκλῆν· ὁ δὲ πάντα τῷ Ἀντιπάλτρω ἀνέφερεν. Ἀντιπάτρος δὲ δῶροις αὐτὸν εἰδεξίτο, καὶ ἤξιου πρὸς τὸν πατέρα τοῦ λόγους φράζειν. Ὁ δὲ οὕτω τὸν βασιλεῖα διέθηκεν, ὡς ἀμετάγνωστον ποιῆσαι τὸ μίτος. Καὶ ὁ μὲν ἀπῆει χρηματισάμενος· Ἡρώδης δὲ τοσαῦτον πρὸς τοὺς παῖδας ἐξώργιστο, ὡς μηκέτι δεῖσθαι διαβολῶν, ἀλλ' αὐτὸς περιμεργάζεσθαι τὰ ἐκείνων καὶ παρατηρεῖν ἕκαστα. Δύω γοῦν τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως κατ' ὄργην αὐτοῦ ἀπεωσμένοι, τοῖς περὶ Ἀλέξανδρον συνιπκάζοντο, καὶ δῶρα ἐξ ἐκείνου ἐλάμβανον. Ὑποπεισάσας οὖν τοὺτους Ἡρώδης, εὐθὺς ἐθασάνισεν. Οἱ δὲ τὸ μὲν πρῶτον διεκάρτερον, εἰτ' ἀπήγγελλον ὡς πεῖθαι αὐτοὺς κτεῖναι θηρώντα τὸν Ἡρώδην Ἀλέξανδρος. Καὶ ὁ φρούραρχος δὲ τοῦ Ἀλεξανδρίου ἠτάζετο, ὡς ἐπαγγελάμενος δεῖξασθαι τοὺς νεανίσκους ἐν τῷ φρουρίῳ. Κάκεινος μὲν οὐδὲν ὠμολόγει, ὁ δὲ νιδε C αὐτοῦ ταῦτα γενέσθαι κατέθετο, καὶ γράμμα ἐπέδωκε περὶ τοῦτον, ὡς εἰκάσαι τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου χειρός. Ὁ μὲν οὖν Ἡρώδης οὐκέτι ἐνδοκίσιμος ἦν περὶ τῆς τῶν παίδων ἐπιβουλῆς. Ἀλέξανδρος δὲ δι' Ἀντιπάτρου τὸ γραμματιδίον κακουργηθῆναι δισχυρίζετο. Τότε μὲν οὖν φυλακῆ τῶν νεανίσκων ἐγένετο, καὶ καταδικῶν εἶχον ἀδοξίαν καὶ δέος. Ὁ δὲ Ἀριστόβουλος τὴν ἑαυτοῦ πενήτην Σαλώμην συναλγεῖν οἰόμενος, καὶ μισεῖν τὸν τὰ τοιαῦτα πεπιθόμενον. *Ταῦτα καὶ σοί, ἔφη, κίνδυνον προμηθεῖ, διαβεβλήμενη κατ' ἐλπίδα γάμων Συλλαιου.* Τούτους ἐκείνη τοῦ λόγους εὐθὺς προσφέρει τῷ ἀδελφῷ. Ὁ δὲ δεθῆναι καλεῖται καὶ ἄμφω τοὺς υἱοὺς, καὶ ἀπ' ἀλλήλων διαστῆναι, γράψαι τε ἕκαστον ὅσα κατὰ τοῦ πατρὸς ἐμελέτησαν. Οἱ δὲ γράφουσιν, ἐπιβουλήν μὲν οὐτ' ἐνοῆσαι κατὰ τοῦ πατρὸς, ὅστε μὴ συσκευάσασθαι, δρασμὸν δὲ μελετῆσαι, καὶ τοῦτον δι' ἀνάγκην, ὀππότε καὶ περιδούος οὖσης αὐτοῖς τῆς ζωῆς. Τότε τοίνυν, ἤκοντος ἐξ Ἀρχελάου πρεσβευτοῦ, ἐξῆγε τὸν Ἀλέξανδρον δεσμώτην, καὶ περὶ τῆς φυγῆς ἐκυνθάνετο ἐπ' ἀκρόασει τοῦ πρεσβευτοῦ, ὅπου καὶ πῶς ἐγνώκασιν ἀποχωρεῖν· ὁ δὲ πρὸς Ἀρχελάου ἔφη, ἐκείθεν εἰς Ρώμην συνθέμενον διαπέμψειν, ἕλλο δὲ οὐδὲν ἄτοσον ἢ δυσχερὲς λογίσασθαι κατὰ τοῦ πατρὸς. Τούτων οὕτω ρηθέντων, ὁ βασιλεὺς, γράμματα πρὸς

Καίσαρα δούς, δύο τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐκίλευσιν, ἐν A
 παράκλη τῇ Κιλικίᾳ προσχόντας (48), ἐντυχὲν
 Ἀρχέλαω, καὶ μέμφασθαι, ὅτι τῆς ἐπιβουλῆς τοῖς
 πιστοῖς συνεφέσθαιτο. Ἀρχέλαος μόντοι ἀπελογεῖτο
 εἶσθαι τοὺς νεανίας συνθέσθαι διὰ τὸ συμφέρον
 ταῖσιν καὶ τῷ πατρὶ, οὐ μὴν πρὸς Καίσαρα
 κίρψαι. Εἰ; Πρώμην δὲ ἀποκομισθέντες οἱ τῶν
 ἐπιστολῶν κομιστάι, ταύτας δεδώκασι Καίσαρι. Ὁ
 δὲ ἀντιπέπειθε, ἀχθεσθαι ἐπὶ τοῖς πατρὶ, ἐπ'
 ἐκείνῳ δὲ τὴν πλοσὴν ἐξουσίαν ποιεῖν. Καὶ εἰ μὲν τι
 ἀνόσιον πεποιθήκασι, ἐπιεμίνας ὡς πατραλοῖας; εἰ
 δὲ δραστηρὸν ἐνενόησαν, ἄλλως νοθετήσαντα μηδὲν
 ἀνηκεστον διακρίξασθαι. Συμβουλευσὶν δ' αὐτῷ, περὶ
 Βηρυτοῦν συναγαγόντα συνέδριον, καὶ παραλαβόντα B
 τοὺς ἡγεμόνας καὶ τὸν τῶν Καππαδοκῶν βασιλεῖα
 ἀξιόμασι, μετ' ἐκείνων τὸ θέον σκοπεῖν.

ΚΒ. Ταύτην δεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν ὁ Ἡρώδης,
 ἐκάλει πρὸς τὸ συνέδριον οὓς ἐβούλετο, Ἀρχέλαον
 δὲ ἔχθραν παρατησάμενος, ἣ καὶ ἐναντιωθήσεσθαι
 τῇ γνώμῃ νομίζων αὐτοῦ. Ἡδὲ δὲ συνηγμένων τῶν
 αἰγεμόνων καὶ τῶν ἄλλων, κατηγοροῖ τῶν παίδων
 ὁ βασιλεὺς, καὶ τὰ δι' αὐτῶν ἐκείνων γραφέντα
 ὑπαγεγίνωσκεν, ἐν οἷς οὐδὲν ἐγγέγραπτο ἕτερον ἢ
 ὅτι φυγεῖν βουλεύοντο, καὶ λοιδορίαί τινας εἰς αὐ-
 τὸν, ὁμοίᾳ δὲ τὴν ὁμοίαν ἔχουσαι. Καὶ τέλος
 εἰπόν, καὶ ἐκ τῆς φύσεως καὶ ἐκ τοῦ Καίσαρος
 αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν δοθῆναι, καὶ νόμον προσέθηκε
 πάτριον, ὃς ἐκίλευεν, εἰ τοῦ κατηγορήσαντος οἱ γον-
 αῖς, ἐπιδοῖεν τὰς χεῖρας τῇ κεφαλῇ, τοὺς περιεστῶ-
 τας τοῦτον ὀφείλειν λιθολευστεῖν, καὶ οὕτως ἀπο-
 κτείνεσθαι. Ὅπερ εἶπε δύνασθαι καὶ αὐτὸς ἐν τῇ
 πατρὶ καὶ τῇ βασιλείᾳ ποιεῖν, ἀναμείναι δὲ τὴν
 ἐκείνων κρίσιν. Ταῦτα τοῦ Ἡρώδου εἰπόντος οἱ συν-
 εδριάζοντες τὴν ἐξουσίαν ἐκύρουν αὐτῷ, τῶν νεα-
 νίσκων μηδὲ παρηγμένους εἰς τὸ συνέδριον· καὶ τι-
 νες μὲν κατεψηφίζοντο τῶν Ἡρώδου υἱῶν, ἄλλ' οὐ
 μόντοι καὶ κτείνεσθαι· οἱ δὲ γε κλεισὺς καὶ θανάτω
 καλέσειν αὐτοὺς ἀπεφαίνοντο. Καὶ ἐπὶ τούτοις δι-
 ἄλλυτο τὸ συνέδριον. Ἡρώδης δὲ ἦκεν εἰς Τύρον,
 καὶ τοὺς πάλλας ἀγων. Ὡς δὲ ἦλθεν εἰς Καισάρειαν,
 μετῴρωι πάντες ἦσαν, ποῖ τὰ κατὰ τοὺς νεανίας
 χωρήσειεν, ἐκδεχόμενοι· καὶ τοῖς μὲν γινομένοις
 ἔδυσχερανον· οὐκ ἦν δὲ ἀκίνδυνον οὐτε τι ὑπὲρ
 ἐκείνων εἰπεῖν, οὐτ' ἀκούειν ἑτέρου λέγοντος. Ἄλλ'
 ὀδυνηρῶς μὲν, ἀναύτως δὲ τοῦ πάθους ἔφερον τὴν
 ὀπερβολὴν. Στρατιώτης δὲ τις ἐνόματι Τήρων, υἱοῦ
 αὐτοῦ κατ' ἡλικίαν ὄντος. Ἀλεξάνδρω φίλου, πολλὰ
 καὶ πρὸς τὸ πλεθρὸς εἶπε, καὶ πρὸς τὸν βασιλεῖα δὲ
 κερήσιασάμενος, μόνος μόνω ἐντυχὲν ἦλθον. Καὶ
 ἐνδόντος, Ποῖ ποτὲ σοι, ἔφη, ὁ περιττός ἐκείνος
 τοῦς; Τίς δὲ ἡ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν ἐρημία;
 Εἶτα οὐ σκέψῃ, εἰ τὸ κραττόμενον, εἰ δύο γαρ-
 νίας ἐκ βασιλεύοντος σοι γυναικὸς γενομένους, εἰς
 πᾶσαν ἀρετὴν ἀκροῦς ἀναρῆσαις, σεαυτὸν ἐν

A suis adjutor fuisset. Archelaus vero respondit, se
 promississe adolescentes suscepturum, propter
 et ipsorum et patris utilitatem, sed ad Caesarem
 missurum fuisse negavit. Illi Romam profecti Cae-
 sari litteras reddiderunt : qui rescipit, se dolere
 propter ejus filios, sed omnem ipsi auctoritatem
 dare : qui si facinus impium in se admiserint,
 puniendos pro parricidis : sin fugam duntaxat
 cogitarint, in eos verbis castigatos nihil gravius
 consulendum. Consultum autem videri sibi, ut
 convocato Beryti concilio, et ducibus atque Cap-
 padocum rege Archelao, et aliis viris dignitate
 illustribus adhibitis, quid statuendum esse videat-
 ur, deliberet.

Ἀρχέλαον, καὶ ὄσους τῶν ἄλλων οἷον ἐπιφανῆς

XXII. Herodes hac epistola accepta, ad concilium
 vocavit quos voluit : Archelao, sive quod eum
 oderat, sive quod voluntati suae refragaturum pu-
 tabat, praeterito. Ducibus et caeteris jam congregatis,
 rex filios accusat, recitatis 252 ipsorum
 scriptis, quae nihil aliud continebant, praeter fugae
 consilium, et convitia quaedam patri malevolentiam
 exprobrantia. Postremo dixit, et a natura et a Caesare
 potestatem sibi datam esse : legemque patriam
 adjecit, quae juberet, si quem parentes, manibus
 illius capiti impositis, accensarent, eos qui circumstantem,
 necessario lapidibus reum occidere. Quod cum ipse domi
 in patria facere potuisset, illorum tamen suffragia
 expectasse. Haec Herode locuto, qui in concilio aderant,
 adolescentibus nec in medium productis, auctoritatem ei
 confirmarunt : ac nonnulli sane adolescentes condemnarunt,
 non tamen capitis : plerique etiam eos condemnarunt.
 Concilio sic dimisso, Herodes adductis filiis
 Tyrum venit, inde Caesarem, ubi omnes expectatione
 suspensi fuerent, quo tandem res illorum evasura
 essent : quamvis autem ea graviter ferrent, non tutum
 tamen erat, vel quidquam de illis loqui, vel aliis
 dicentibus audire. Itaque casum illum magno silentio
 dissimulabant. Verum miles quidam nomine Teron,
 qui filium Alexandro aequalem atque amicum habebat,
 multa in populi frequentia locutus, etiam a rege petere
 ausus est cum eo solo colloquendi facultatem : qua
 impetrata : Quo tandem, inquit, excellens ista prudentia
 abis? Quae est ista ab amicis et cognatis solitudo?
 Non aliquando considerabis, quo res evasura sit,
 si duobus adolescentibus ex matre regina susceptis,
 omni virtutum genere praestantibus, interfectis,
 tua senectus uni filio inniteatur, et cognatis,
 quos ipse totius capitis condemnasti? Non cogitabis
 silentii populi causam esse doloris magnitudinem,
 totumque exercitum in calamitosos misericordiam,
 in calamitatis auctores odium

Variæ lectiones et notæ.

(48) Ἐν παράκλη τῇ Κιλικίᾳ προσχόντας. Josephus ἐν παράκλη μὲν Ἐλουσῆς τῆς Κιλικίας προσχόντας. Ubi τὸ μὲν Ἐλουσῆς depravatium esse

apparet. Gelenius vertit, ut inter navigandum appellerent ad Eleusam oppidum Ciliciae.

gerere? Rex illa principio non iracunde audiebat. Sed Teronis immoderata et militari libertate et militum indignatione commotus, Teronem in vinculis asservari jussit. Quia occasione arrepta, Tryphon regis tonsor dixit se a Terone sæpius sollicitatum, ut regis gulam novacula absunderet: quo facto, principem locum apud Alexandrum habiturus esset. His dictis et ipse comprehenditur: quæstiones de Terone, ejus filio, et tonsore 253 habentur. Quam necessitatem patre fortiter tolerante, filius, qui quam is misere affectus esset, cerneret, dixit se regi veritatem indicaturum, si patrem et se illis cruciatibus liberare vellet. Fide accepta, convenisse ait, ut Teron suis manibus regem occidat: His dictis, patrem ærumna liberat. Herodes vero omni dubitatione paterni animi repudiata, decretum suum exsequi statuit. Itaque Alexander et Aristobulus Sebasten perducti, illius jussu laqueo præfocantur. Sunt et ccc duces rei, et Teron cum filio et ton-ore producti atque accusati, quos populus telis obiter arreptis interfecit. Antipatro, cum fratres sustulisset, difficilior facta est regni adeptio, susceptis popularium odiis, ac militum in primis: sed regni fuit interea cum patre particeps, qui ei fidem habebat. Alexandri uxorem ad patrem remisit Herodes, interfectorum liberos magno studio aluit. Susceperat enim Alexander ex Glaphyra duos mares: Aristobulus e Bernice tres filios, et duas filiolas. Natus est et regi e pontificis filia Herodes. Habuit enim ix mulieres in matrimonio: idque more gentis, apud quam receptum erat, eodem tempore plures uxores alere, inter quas fuere Antipatri mater, et filia pontificis: e qua, ut dictum est, filium sibi cognominem procreavit. Fuit ei et fratris filia nupta, et consobrina cum ea, præterea Samaritana quædam, cujus filii fuere Antipas et Archelaus et Olympias filia. Inter ejus uxores etiam Cleopatra Hierosolymitana numerabatur, cujus filii fuerunt Herodes et Philippus. Præterea Pallas, e qua Phasaelum suscepit: ac Phædra et Elpis, quæ ei Roxanem et Salomen filiam pepererunt. Susceperat et e Mariamme duas filiolas. Evnéa γὰρ τῷ βασιλεὶ συνήκουν γυναῖκες, πάτριον δὲ καὶ πλείοσι κατὰ αὐτὸν συνοικεῖν. Ἦσαν δὲ ἡ τε τοῦ Ἀντιπάτρου μήτηρ, καὶ ἡ τοῦ ἀρχιερέως θυγάτηρ, ἐξ ἧς, ὡς εἰρηται, καὶς αὐτῷ ἐγεννήθη ὁμώνυμος. Ἦν δὲ καὶ ἀδελφοῦ πατρὸς αὐτῷ μία γεγαμημένη, καὶ ἀνετίε συν αὐτῇ, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁμώνυμος. Ἦν δὲ καὶ ἀδελφῶν ἀνεψία ἐκίλουν οἱ παλαιοὶ, ὡς ἔστιν εἶρεῖν πλλαχού καὶ παρὰ τῷ Ἡλουτάρχῳ, καὶ παρὰ ταῖς βίβλοις ταῖς νομικαῖς. Ἦν δ' ἐν ταῖς γυναῖξιν Ἡρώδου καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Σαμαρίων μία, ἧς ἦσαν παῖδες Ἀντίπας τε καὶ Ἀρχελαός, καὶ θυγάτηρ Ὀλυμπιάς· καὶ Κλεοπάτρα δὲ Ἱεροσολυμίτις ταῖς τούτου γυναῖξιν συνήκοντο. Καὶ ταύτης παῖδες Ἡρώδης καὶ Φίλιππος. Καὶ Παλλὰς δὲ ἦν ἐν ταῖς αὐτοῦ γαμηταῖς, Φασάηλον πεποιημένη παῖδα αὐτῷ, καὶ ἐπὶ ταῖς λοιπαῖς Φαῖδρα καὶ Ἐλπίς συνήκουν αὐτῷ. Ἦσαν δὲ Ἡρώδη καὶ δύο θυγατέριαι ἐκ Μαριάμ· καὶ ἐκ Φαῖδρας δὲ καὶ Ἐλπίδος ἔφυσαν αὐτῷ θυγατέρες Ῥωξάνη καὶ Σαλώμη.

XIII. Atque hæc familia Herodis fuit: sed summa rerum ad solum Antipatrum spectabat, omnibus formidabilem, non tam potestate, quam morum improbitate: quem Pheroras maxime colebat, et ab eo vicissim colebatur. Salome vero eis adversabatur, quæ rebus suo nomini contrariis (id enim pacem significat) semper studebat, non pacifica,

A γῆρα καταλιπὼν ἐφ' ἐνὶ παιδί καὶ συγγενέσιν, ὡρ αὐτὸς τοσονταῖς κατέγνωσ θάνατον· οὐκ ἐνοήσεις, δεῖ καὶ τῶν δόλων ἢ σιωπῇ διὰ μέγεθος τοῦ πάθους ἔσσι, καὶ πᾶσα ἡ στρατιὰ εἰσορ μὲν τῶν ἀτυχοῦντων, μισος δὲ τῶν ταῦτα ἐργαζομένων ἐσχήκασιν· Ἦκουε ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἐν ἀρχῇ οὐκ ἀγνωμόνως. Ὁ δὲ Τήρων, ἀμέτρῳ καὶ στρατιωτικῇ χρώμενος παρῆσι, τὸν Ἡρώδη ἐτάραξε, καὶ πρὸς τὴν τῶν στρατιωτῶν κελίητο ἀγανάκτησιν. Καὶ προστάττει, τὸν Τήρωνα δῆσαντα, ἔχειν ἐν φυλακῇ. Ἐπιτίθεται δὲ τῷ καιρῷ καὶ Τρύφων τοῦ βασιλέως κούρεός, εἰπὼν ὡς ἀναπειθοῖτο πολλάκις ὑπὸ τοῦ Τήρωνος ξυρῆν τὴν λαίμην τοῦ βασιλέως τεμεῖν· ἔσεσθαι γὰρ ἐν πρώτοις τῷ Ἀλεξάνδρῳ. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ αὐτὸς συλλαμβάνεται· καὶ ἐν βασάνοις ἦσαν ὁ Τήρων τε καὶ ὁ καὶς αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ κούρεός. Διακαρτεροῦντος δ' ἐν ταῖς βασάνοις τοῦ Τήρωνος, ὄρων ὁ καὶς τὸν πατέρα χαλεπῶς διακαίμενον, ἔφη μηνύσειν τῷ βασιλεὶ τὴν ἀλήθειαν, εἰ μέλλει ῥύσασθαι τῶν βασάνων τὸν πατέρα καὶ αὐτοῦ. Λαθὼν δὲ πίστει, ἔλεγεν εἶνα συνθήκην ἐπιθέσθαι τῷ βασιλεὶ δι' αὐτοχειρίας τὸν Τήρωνα. Ταῦτα εἰπὼν, ἐξαιρεῖται τὸν πατέρα τῆς ἀνάγκης. Ὁ δ' Ἡρώδης, οὐδὲν ἔτι ἐνδοιάσιμον τῇ ψυχῇ καταλελοιπῶς περὶ τὴν τεκνογονίαν, τέλος τῇ προαιρέσει ἐπέθετο. Καὶ ἀχθέντες εἰς Σιδαστὴν Ἀλέξανδρός τε καὶ Ἀριστόβουλος, ἐπιτάξαντες τοῦ πατρὸς στραγγάλη ἀπηγχονήθησαν. Προγαγῶν δ' εἰς τὸ πλῆθος τριακοσίους τῶν ἡγεμόνων τοὺς ἐν αἰτίᾳ γενομένους, καὶ τὸν Τήρωνα σὺν τῷ παιδί, καὶ τὸν κούρεά, κατηγόρει αὐτῶν, οὗς οἱ τοῦ πλήθους· βάλλοντες τοὺς παρατυχοῦσιν ἀπέκτειναν. Ἀντιπάτρου δὲ καταγεγραμμένῳ τοὺς ἀδελφοὺς ἐργωθεστέροις ἦν ἡ τῆς βασιλείας ἐπιτυχία, μίσους τῷ ἔθνει φύντος πρὸς αὐτὸν, καὶ μάλιστα τῷ ἡλιτικῷ. Τέως δὲ συνῆρχε τῷ πατρὶ, καὶ ἐπιστεύτο παρ' αὐτοῦ. Τὴν δὲ Ἀλεξάνδρου γυναῖκα Ἡρώδης πρὸς τὸν πατέρα ἀνέπεμψεν, ἔβρεψε δὲ τὰ τῶν θανάτων τέκνα πάνυ ἐπιμελῶς. Ἦσαν δὲ Ἀλεξάνδρῳ μὲν ἐκ Γλαφύρας ἀρσενεὶς δύο· Ἀριστοβούλου δὲ ἐκ Βερνίκης υἱοὶ τρεῖς, καὶ δύο θυγατέριαι· γέγονε δὲ τῷ βασιλεὶ καὶ ἐκ τῆς ἀρχιερέως θυγατρὸς Ἡρώδης υἱός. Ἦσαν δὲ καὶ πλείοσι κατὰ αὐτὸν συνοικεῖν. Ἦσαν δὲ ἡ τε τοῦ Ἀντιπάτρου μήτηρ, καὶ ἡ τοῦ ἀρχιερέως θυγάτηρ, ἐξ ἧς, ὡς εἰρηται, καὶς αὐτῷ ἐγεννήθη ὁμώνυμος. Ἦν δὲ καὶ ἀδελφοῦ πατρὸς αὐτῷ μία γεγαμημένη, καὶ ἀνετίε συν αὐτῇ, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁμώνυμος. Ἦν δὲ καὶ ἀδελφῶν ἀνεψία ἐκίλουν οἱ παλαιοὶ, ὡς ἔστιν εἶρεῖν πλλαχού καὶ παρὰ τῷ Ἡλουτάρχῳ, καὶ παρὰ ταῖς βίβλοις ταῖς νομικαῖς. Ἦν δ' ἐν ταῖς γυναῖξιν Ἡρώδου καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Σαμαρίων μία, ἧς ἦσαν παῖδες Ἀντίπας τε καὶ Ἀρχελαός, καὶ θυγάτηρ Ὀλυμπιάς· καὶ Κλεοπάτρα δὲ Ἱεροσολυμίτις ταῖς τούτου γυναῖξιν συνήκοντο. Καὶ ταύτης παῖδες Ἡρώδης καὶ Φίλιππος. Καὶ Παλλὰς δὲ ἦν ἐν ταῖς αὐτοῦ γαμηταῖς, Φασάηλον πεποιημένη παῖδα αὐτῷ, καὶ ἐπὶ ταῖς λοιπαῖς Φαῖδρα καὶ Ἐλπίς συνήκουν αὐτῷ. Ἦσαν δὲ Ἡρώδη καὶ δύο θυγατέριαι ἐκ Μαριάμ· καὶ ἐκ Φαῖδρας δὲ καὶ Ἐλπίδος ἔφυσαν αὐτῷ θυγατέρες Ῥωξάνη καὶ Σαλώμη.

D ΚΓ'. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ γένος Ἡρώδου. Τὰ δὲ πράγματα πρὸς μόνον τὸν Ἀντιπάτρον ἀφείρων, καὶ ἦν ἅπασι φοβερός, οὐ τοσοῦτον τῇ δυναστείᾳ, ὅσον τῇ τῶν τρόπων κακότητι. Μάλιστα δὲ αὐτῷ Φερώρας ἐθεράπευε, καὶ ἀντεθεραπεύετο. Ἦσαν τῶτο δὲ αὐτοῖς ἡ Σαλώμη, ἐναντίως αὐτῷ πρὸς τὴν τῆς κλήσεως αὐτῆς, σημασίαν διακείμενη. Ἦ μὲν

γὰρ εἰρήνης σημαντικόν, καὶ εἰρηνικὴν εἶναι τὴν Αὐτῶν κεκλημένην ἐδῆλου. Ἡ δὲ καὶ σφόδρα μάχιμος ἦν, καὶ ἑτέρου; πρὸς στάσεις καὶ μάχας καὶ συγγενείας; ἀλλοτριῶσιν διεγείρουσα. Αὕτη, κατασκοπούσα τὴν Ἀντιπάτρου καὶ Φερῶρου οἰκειώσιν, ἔλεγε τῷ Ἡρώδῃ, ἐπὶ κακῷ τῷ αὐτοῦ τὴν τούτων γενέσθαι εὐνοίαν. Γινόντες οὖν ἐκεῖνοι τὴν τῆς Σαλώμης διαβολὴν, ἐν τῷ φανερωῦ μὲν μίσος κατ' ἀλλήλων καὶ λοιδορίας ἦσαν ἐπιτηθεύοντες, κεκρυμμένω; δὲ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐτήρουν ὁμόνοιαν. Τὴν Σαλώμην δ' οὐκ ἐλάθονον, πάντα τε ἀνιχνεύουσιν καὶ τῷ βασιλεὶ ἀπαγγέλλουσαν συνόδους λαθραία;, συμπόσια τε καὶ ἀνέκφορα βουλευτήρια. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς τὰ πολλὰ συνεί. Φαρισαῖοι δὲ, τὴν γυναικωνίτιδα οἰκειούμενοι, ἀνθρωποὶ μέγα φρονούντες ἐπ' ἀκριβῶσει τοῦ πατρῶου νόμου, καὶ βασιλεὶ ἀντιπράτοντες, οἱ πάντων ὁμομοκῶτων Καίσαρι εὐνοεῖν καὶ τῷ βασιλεὶ Ἡρώδῃ, αὐτοὶ οὐκ ἐπειθήσαν, ὅντες ὑπερβασισχίλιοι. Τῇ δὲ γυναικὶ Φερῶρου εὐνοούντες προὔλεγον, Ἡρώδῃ τέλος τῆς ἀρχῆς κατεψηφίσθαι παρὰ Θεοῦ, νεμηθῆναι δὲ αὐτὴν Φερῶρα τε καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ. Οὐδὲ ταῦτα τὴν τῆς Σαλώμης μοχθηρίαν διέδρα, καὶ αὐτίκα τῷ βασιλεὶ ἀπηγγέλλοντο. Τῶν μὲν οὖν Φαρισαίων οἱ ἐπὶ τούτοις ἐηλεγμένοι ἀνῆρηντο, καὶ ὁ εὐνοῦχος Βαγῶας, Κάρος τε τις ἐπὶ σώματος κάλλει διαπρεπῆς, καὶ Ἡρώδου ὢν παιδικῶ, καὶ ἕτεροι τῶν περὶ τὸν βασιλέα, ὡς συνίστορες. Ἔτα συνέδριον καθίσας ὁ βασιλεὺς, τῆς Φερῶρου γυναικὸς; κατηγορεῖ, καὶ ἀπρηθμεῖ πολλὰ αἰτιάματα, καὶ τέλος πρὸς τὸν Φερῶραν τὸν λόγον τρέψας, εἶπεν, ἔλεγε, καὶ πρὶν αὐτοκτελεσθῶν σε διὰ ταῦτα τὸ γύναιον ἀποπέμψασθαι. Νῦν γοῦν, εἰ τῆς ἐμῆς συγγενείας ἀντιποιῶ, τὴν μετ' αὐτῆς συμβίωσιν παραιτοῦ. Ὁ δὲ πρότερον θανεῖν αἰρεῖσθαι ἀνταπεκρίνατο, ἢ ζῶν ἀπεστερηθῆναι τῆς γυναικὸς;. Ἐντεῦθεν Ἡρώδης Ἀντιπάτρω καὶ τῇ ἐκεῖνου μητρὶ Φερῶρα συνομιλεῖν ἀπηγόρευσεν, ἢ ταῖς γυναιξὶ συνίεναι. Οἱ δὲ κατετίθεντο, συνέθεσαν ὡς ἀλλήλοις καὶ συνκώμαζον ἢ κζιρὸς. Ἀντιπάτρος δὲ, τὴν ὀργὴν τοῦ πατρὸς ὑφορῶμενος, γράφει τοῖς ἐν Ρώμῃ φίλοις, ἐπιστέλλειν Ἡρώδῃ, στέλλειν πρὸς Καίσαρα τὸν Ἀντιπάτρον. Πέμπεται γοῦν εἰς Ρώμην μετὰ δώρων Ἀντιπάτρος φέρων καὶ διαθήκην Ἡρώδου αὐτῷ τὴν ἀρχὴν διδοῦσαν. Εἰ δὲ φθάσει θανόν, Ἡρώδῃ τῷ ἐκ τῆς ἀρχιερέως γενομένῳ θυγατρὸς, Φερῶραν δὲ μὴ ἀφίεντα τὴν γυναῖκα, ἀναχωρεῖν ἐπέταττεν ὁ Ἡρώδης. Καὶ δὲ ἐπὶ τὴν τετραρχίαν ἀπῆρην, ὁμόσας οὐ πρότερον ἤξειν, ἢ πύθοιο τελευτῆσαι τὸν ἀδελφόν. Ὡστε καὶ νοσήσαντος τοῦ βασιλέως κληθεῖς, οὐκ ὑπήκουσεν, ἵνα μὴ παραβαίῃ τὸν ὅρκον. Ἡρώδης δ' ὕστερον, Φερῶρα νοσήσαντος, ἤκε πρὸς ἐκεῖνον αὐτόκλητος, καὶ θανόντα ἐτίμησεν. Ἡ δὲ Φερῶρου τελευτῆ ἀρχὴ κακῶν τῷ Ἀντιπάτρω ἐγένετο, τινυμμένον τοῦ Θεοῦ τῆς ἀδελφοκτονίας αὐτῶν. Ἀπελευθεροὶ γὰρ δύο τῶν Φερῶρα τιμίων ἤξιον Ἡρώδην μὴ ἔλασαι τὸν ἀδελφὸν ἀνεκδικητὸν, φαρμάκῳ διαφθάρντα. Ταῦτα, πιστὰ δοκῶντα, εἰς ἐξέτασιν τὸν βασιλέα ἐκίνησαν καὶ ἐθίσανίζοντο γυναῖκες; δοῦλαί τε καὶ ἐλευθεραί.

sed pugnae admodum, et alios ad seditiones, **254** ad pugnas, ad jura cognationis et necessitudinis dirimenda incitare solita. Ea explorata Antipatri et Pheroræ conjunctione, Herodi ait, eorum benevolentiam in ipsius fraudem tendere. Cujus illi calumniam intellecta, quamvis clam concordiam colerent, publice autem mutuis odiis et convitiis certarent: Salomen tamen non sefellertunt, indagantem omnia, et regi nuntiantem, occulta conciliabula, computationes et concilia arcana: quæ ipse etiam pleraque intelligebat. Pharisei vero gynæconitide sibi conciliata, homines accurata patriæ legis observatione tumidi, regi adversabantur. Nam cum cæteri omnes in fidem Cæsaris et regis Herodis jurassent, illi soli refragati sunt, sex millium numero: et quia Pheroræ conjugii bene cupiebant, prædixerunt regnum Herodi divinitus abrogatum, Pheroræ ejusque posteris attributum esse. Ne hæc quidem Salomes improbitatem latuerunt, quin statim regi renuntiarentur. Pharisei autem orationis illius convicti, eunuchus Bagoas, Carus quidam excellenti forma Herodis amasius, atque alii regii, tanquam arcanorum conscii, intercepti sunt. Deinde rex indicto concilio Pheroræ conjugem, multis criminibus in medium adductis, accusavit, ac denique oratione ad Pheroram conversa: *His de causis, inquit, muliercula pridem ultro tibi repudianda fuit. At nunc saltem, si fratrem meum perhiberi cupis, illius consuetudinem vitato.* Ille vero se mortem præoptare potius respondit, quam ut vivens uxorem deserat. Ex eo Herodes Antipatro et matri ejus Pheroræ consuetudinem, et mulieribus ne inter se convenirent, interdixit. Qui etsi id pollicerentur, tamen per tempus comessatum conveniebant. Antipater vero patris iram metuens, ab amicis petit ut Herodi scribant, ut se Romam mittat. Ita pater eum cum muneribus in Urbem mittit, testamentum ferentem, quo ei regnum legabatur; sin ipsi aliquid accidisset, Herodi ex filia pontificis genito. Pheroram, cum uxorem non repudiaret, discedere jussit. Is vero cum in tetrarchiam suam abiret, juravit se ante auditum fratris obitum reverti nolle. Unde factum, ut nec **255** rege ægrotante accersitus venerit, ne jusjurandum violaret. Herodes vero post, Pheroram ægrotantem ultro invisit, et mortuo honorem habuit. Cæterum Pheroræ exitium Antipatro malorum fuit initium, Numine fratricidium ejus ulciscente. Nam duo honorati Pheroræ liberti rogarunt Herodem, ne fratris necem veneno sublatis inullam esse pateretur. Quod cum probabile videretur, regem ad rem certius indagandam permovit: habitæ sunt quæstiones de mulieribus, una quædam nihil aliud dixit, nisi quod Deum precata est ut Antipatri mater, malorum auctor, tali necessitate urgeretur. Ea oratio regem ad diligentiore inquisitionem pepulit: ac mulieres cruciatibus auctis, arcana omnia detexerunt, comessationes, occultos congressus, sermones Antipatri cum Pheroræ mulieribus

habitos, odium patris, lamentationes apud matrem, quod pater diutissime viveret, itaque se suavitatis imperii sensu cariturum, si quando id adipisceretur, ob urgentem jam senectutem. Hæc atque alia plura, quæ patrem quoque tangerent, mulieres referebant. Ob quæ rex, Antipatro jam apud animum suum condemnato, matrem ejus Doridem repudiat, et omnem ei mundum eripit, pretii multorum talentum. In primis tamen Herodem contra filium inflammavit Antipater procurator illius: cum alia in quæstionibus confessus, tum illud, eum Pheroræ venenum dedisse, ac mandasse ut id patri per absentiam suam, quominus suspectus esset, offerret. Pheroram autem id uxori asserendum dedisse. Mulier id fatebatur, atque ad venenum afferendum egressa, de tecto se præcipitem dedit, nec tamen illo casu mortua est. Recreata igitur, et denuo a rege interrogata, juravit, se rem omnem, ut gesta esset, exposituram. Dixit autem, se venenum a marito accepisse, ab Antipatro contra ipsum patrem præparatum: sed cum ægrotante Pherora, ipse rex fratrem coram coluisset, Pheroram, ejus benevolentia perspecta, sibi dixisse, ut venenum afferret, et in conspectu suo cremaret. Se statim dicto audientem, maxima parte in ignem conjecta, 256 parum sibi reservasse, quo uteretur, si post mariti obitum a rege male tractaretur. Ipsam quoque pyxidem cum veneno in medium protulit. Accusata est et regis uxor, pontificis filia, quam statim ejecit ejusque filium ex testamento delevit, in quo ut regis, ejus mentio fiebat: et socero Simoni Boethi filio, pontificatu abrogato, Matthiam Theophili filium successorem dedit.

Καὶ γὰρ αὐτίκα ὡς ἐκείνος ἐνετέλλετο ἔκραττον, τὸ μὲν πλείστον κυρι παραδοῦσα, εαυτῇ δ' ὑπολειπομένη ὀλίγον, ἢ αὐτῷ χρῆσαι μὴν, εἰ μεταστάντος Φερῶρου κακὰ μοι παρὰ σοῦ ἀνατεθῆ. Παρήγε δὲ εἰς τὸ μέσον τὴν πυξίδα τε καὶ τὸ φάρμακον. Κατηγορεῖτο δὲ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως γυνή, ἡ τοῦ ἀρχιερέως θυγάτηρ, ὡς συνίστατο ἀπάντων· ἦν αὐτίκα ἐξέβαλε, καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς· ἀπῆλειψε τῶν διαθηκῶν, εἰς τὸ βασιλεύσαι μεμνημένων ἐκείνου. Καὶ τὸν πενθερὸν Σίμωνα τῶν τοῦ Βοητοῦ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀφείλετο, ἕτερον δὲ καθιστῆ τὸν τοῦ

XXIV. Interea Bathylus Antipatri libertus Roma adest, patroni matri et Pheroræ venenum ferens: qui in tormentis dixit, id missum esse, ut si prius patrem non attigisset, vel hoc eum conficeret. Aferebat etiam litteras Roma ab amicis Herodis, quibus Archelaus et Philippus, Romæ studiorum gratia degentes, accusabantur, quasi patrem fraternalium cædium reum agerent, ac sibi ipsis timerent. Ex litteræ magnis largitionibus Antipatro constituerunt. Herodes vero ira occultata, eum maturare jussit, et de matre ejus quædam conquestus, eum se arbitrum sumpturum dixit, ubi redisset. Eas litteras in Cilicia accepit: sed Pheroræ obitum Tarenti cognitum ægerrime tulit, non ex benevolentia, sed quod ille Herodem non, ut receperat, ante suum obitum sustulisset. Cum in portu Augusto, cui id nomen a Cæsare est inditum, appulisset, maia sua in conspectu habuit, nemine obviam eunte, nemine alloquente. Venit autem Hierosolyma, Yaro Syriæ prætor, in concilio assidente, quem Hero-

A Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι ἐνεκατέρουν ἐχεμυθεῦσαι, μία δὲ τις ἄλλο μὲν ἐφη οὐδὲν, Θεὸν δ' ἐπεκαλεῖτο, τοιαύταις ἀνάγκαις τὴν Ἀντιπάτρου μητέρα περιπεσεῖν, ὡς κακῶν αἰτίαν. Τοῦτο εἰς πλείονα τὸν Ἡρώδη ἐκίνησεν ἐρυσσαν· καὶ πάντα, σφοδρότερας βασάνους αἱ γυναῖκες περιβληθεῖσαι, πεποιθήσασιν ἔκπυστα, τοὺς κώμους καὶ τὰς χρυπτάς· συνόδους, καὶ λόγους Ἀντιπάτρου πρὸς τὰς γυναῖκας γενομένους Φερῶρου, μίσος πρὸς τὸν πατέρα, ἀποφύρασις πρὸς τὴν μητέρα, ὅτι ἐπιμήχιστον ἡ ζωὴ παρατίθεται τῷ πατρὶ, ὡς μηδ' ἀισθῆσαι τῶν τῆς βασιλείας ἡδέων, εἴποτε αὐτῷ γένηται, διὰ γῆρας ἤδη αὐτῷ ἐπικείμενον· καὶ ἄλλα δὲ πλείω, καὶ τοῦ πατρὸς καθοπτόμενα, αἱ γυναῖκες ἔλεγον. Τούτοις ἤδη καταγνοῦς Ἀντιπάτρου ὁ βασιλεὺς, ἀφαιρεῖται μὲν τὴν ἐκείνου, μητέρα τὴν Δωρίδα τὸν περὶ αὐτὴν πάντα κόσμον ταλάντων ὄντα πολλῶν, αὐτὴν δὲ ἀποπέμπεται. Μάλιστα δ' ἐξώτρυνε κατὰ τοῦ υἱοῦ τὸν Ἡρώδην ἐπίτροπος ἐκείνου Ἀντιπάτρος, ἄλλα τε κατεπιπῶν ἐν τῷ βασανίζεσθαι, καὶ οἱ φάρμακον δόσιν Φερῶρα, ἐνταλάμενος· δοῦναι αὐτὸ τῷ πατρὶ παρὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ, ἢ εἴη ἀνύποπτος· μὴ παρῶν, καὶ τοῦτο τὸν Φερῶραν φυλάττειν δοῦναι τῇ γυναικί. Καὶ ἡ γυνὴ δὲ ὠμολογεῖ, καὶ ἀποιῦσα κομίσει τὸ φάρμακον, ἐκ τοῦ εἴρους ἔβριψεν αὐτῆς, οὐ μὴν ἐτελεύτησε. Καὶ ἀνακτῆθεισαν πάλιν ἡρώτα ὁ βασιλεὺς· ἡ δὲ ὠμοσε πάντα ἱεῖν, ὡς ἐπέπρακτο. Καὶ λαβεῖν ἐφη τὸ φάρμακον παρὰ τοῦ ἀνδρός, ἡτοιμασμένον ἐκ' αὐτῶν τὸν πατέρα ὑπ' Ἀντιπάτρου. Νοσήσαντος δὲ Φερῶρα, ἐπεὶ ἔλλωρ αὐτὸς ἐθεράπευε τὸν ἀδελφόν, ὄρων σου τὴν εὐνοίαν ἐκείνος, πρὸς ἐμὲ, ἐφη, κόμισσον, ὡ γόναι, τὸ φάρμακον, καὶ κατακυσσον ἐκ' ὕψους ἐμῆ.

C Καὶ τὸν Φερῶραν φυλάττειν δοῦναι τῇ γυναικί. Καὶ ἡ γυνὴ δὲ ὠμολογεῖ, καὶ ἀποιῦσα κομίσει τὸ φάρμακον, ἐκ τοῦ εἴρους ἔβριψεν αὐτῆς, οὐ μὴν ἐτελεύτησε. Καὶ ἀνακτῆθεισαν πάλιν ἡρώτα ὁ βασιλεὺς· ἡ δὲ ὠμοσε πάντα ἱεῖν, ὡς ἐπέπρακτο. Καὶ λαβεῖν ἐφη τὸ φάρμακον παρὰ τοῦ ἀνδρός, ἡτοιμασμένον ἐκ' αὐτῶν τὸν πατέρα ὑπ' Ἀντιπάτρου. Νοσήσαντος δὲ Φερῶρα, ἐπεὶ ἔλλωρ αὐτὸς ἐθεράπευε τὸν ἀδελφόν, ὄρων σου τὴν εὐνοίαν ἐκείνος, πρὸς ἐμὲ, ἐφη, κόμισσον, ὡ γόναι, τὸ φάρμακον, καὶ κατακυσσον ἐκ' ὕψους ἐμῆ.

D ΚΑ'. Ἐν τούτῳ δὲ ἀπελεύθερος Ἀντιπάτρου Βαθυλος ἀπὸ Ρώμης παρὴν φάρμακον κομίζων τῇ τοῦ Ἀντιπάτρου μητρὶ καὶ Φερῶρα· ὃς ἐταξόμενος, ἔλεγε πεμψῆναι αὐτὸ, ἢ εἰ μὴ τὸ πρότερον ἔπειτο τοῦ πατρὸς, τούτῳ γοῦν κατεργασθείη. Ἐπιφέρετο δὲ καὶ γράμματα παρὰ τῶν ἐν Ρώμῃ τῷ Ἡρώδῃ φίλων, κατηγορίαν ποιούμενα Ἀρχελάου καὶ Φιλίππου, ἐν Ρώμῃ διαγόντων ἐπὶ μαθήμασιν, ὡς τάχα τὸν πατέρα κατηγορούντων ἐπὶ τῷ φόνῳ τῶν ἀδελφῶν, καὶ δεδοκῆτων καὶ περὶ εαυτοῖς. Ταῦτα δὲ μεγάλων μισθῶν τῷ Ἀντιπάτρῳ ἐγένετο. Ἡρώδης δ' ἐπικρυψάμενος τὴν ὀργὴν, ἐκέλευε μὴ βραδύνειν· καὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ μέμψεις ἐπάγων, ἐπηγγέλλετο ἀναθήσασθαι ταῦτα· ἀδύ, ὅποτε ἀφίκοιτο. Τούτοις τοῖς γράμμασι περὶ Κιλικίαν ἐνέτυχεν. Ἐν Τάραντι δὲ τοῦ Φερῶρου μαθὼν τελευτήν, δεινῶς ἤνεγκαν, οὐδὲ εὐνοίαν, ἀλλ' ὅτι μὴ φθάσας, ὡς ὑπέσχετο, τὴν Ἡρώδη ἀναίρησαι· ἀπέθανε. Καταχθεὶς δὲ εἰς τὸν λεγόμενον Σεβαστῶν λιμένα, ἐκ' ὀνόματι τοῦ Καίσαρος οὕτω καλούμενον, ἐν προὔποτις ἦν ἤδη τοῖς

καλῆς, μή τινος αὐτῷ προσίντος, μήτε προσαγορεύοντος. Παρῆν δ' ἐν Ἱερουσαλήμοις, Οὐάρου τοῦ τῆς Συρίας ἡγεμονεύοντος συνεδρεύοντός Ἡρώδης, κληθέντος ἐπὶ συμβουλῇ περὶ τῶν ἐνεστηκότων. Καί εἰσῆται τὰ βασίλεια πορφυρίδα ἐπι φορῶν. Οἱ γοῦν ἐπὶ ταῖς θύραις δέχονται μὲν τὸν Ἀντίπατρον, τοὺς δὲ φίλους ἀνείργουσιν. Ἐθορυβίετο δὲ, ἤδη κατανοῶν οἱ ἐληλύθει, ἐπεὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτὸν ἀσπάζεσθαι προσίνοντα ἀπέσπαστο, ἀδελφοκτόνον τε καλῶν καὶ ἐπιβουλον αὐτοῦ τῇ ζωῇ, ἀκροατὴν τε τούτων καὶ δικαστὴν ἕσσεσθαι τὴν αὐριον τὸν Οὐαρον ἔλεγε. Καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τοιούτοις κακοῖς ὤρετο. Ὑπαντῶσι δ' αὐτῷ ἦ τε μήτηρ καὶ ἡ γυνὴ (αὕτη δὲ ἦν παῖς Ἀντιγόνης, τοῦ περὶ Ἡρώδου βασιλεύσαντος) παρ' ὧν ἅπαντα ἐκμαθὼν, πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεσκευάζετο. Τῇ δ' ἐξῆς συνήδρευον Ἡρώδης καὶ Οὐαρος. Συνῆλθον δὲ καὶ οἱ ἀμφοῖν φίλοι, καὶ οἱ συγγενεῖς Ἡρώδου, καὶ οἱ μηρυταὶ τῶν Ἀντιπάτρων μαλετωμένων, καὶ δοῦλοι μητρῶσι τοῦ Ἀντιπάτρων, ἐπιστολὴν φέροντες αὐτῆς, μὴ ἐπανήκειν ὡς πάντων τῷ πατρὶ πιστῶν ἡγουμένων (49), μόνην τε ἀν καταφυγὴν αὐτῷ λείπεσθαι. Καίσαρα, καὶ τὸ μὴ γενέσθαι τῷ πατρὶ ὑποχείριον. Ἀντιπάτρος δὲ προσπέσόντο; τῷ πατρὶ, καὶ δεομένους ἀκροάσασθαι αὐτοῦ, καὶ οὕτως ψηφίσασθαι, τοῦτον μὲν εἰς μέσον ἀπάγειν ἐκέλευεν· αὐτὸς δὲ ὠλοφύρατο τὴν τῶν παίδων διάθεσιν, καὶ ὅτι τὸ γῆρας αὐτοῦ περιέστηκεν εἰς Ἀντίπατρον. Τεθηκέναι τε ἔλεγεν, ὅπως Ἀντίπατρος ἐπὶ τοιαῦτα χωρήσει, διάδοχος μὲν τῆς ἀρχῆς γεγραμμένος, ζῶντος δ' αὐτοῦ τὰ πάντα δυνάμενος, καὶ ἀντὶ τούτων πρὸς τὸν αὐτοῦ φόνον ἐρεθίζων τοὺς συγγενεῖς. Ταῦθ' ἅμα λέγων εἰς δάκρυα τρέπεται. Καὶ Νικόλαος ὁ Δαμασκηνός, τοῦ βασιλέως ἐπιτρέψαντος, κατηγορεῖ τοῦ Ἀντιπάτρων, πάντα ἐξῆς διηγούμενος. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι κατ' Ἀντιπάτρον αὐτεπάγγελτοι ἔλεγον. Οὐαρος δὲ, Νικόλαου πρὸς αὐτὸν τῶν λόγων, ἐκέλευε τὸν Ἀντίπατρον ἀπολογεῖσθαι. Ὁ δ' ἐπὶ στόμα ἔκειτο ἀνατετραμμένος, τὸν Θεὸν ἐπικαλούμενος ἐπιμαρτυρῆσαι αὐτῷ μηδὲν ἀδικεῖν. Ὡς δ' οὐδὲν παρ' Ἀντιπάτρων ἐλέγετο πλὴν τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Θεοῦ, τὸ φάρμακον εἰς τὸ μέσον ἐνεχθῆναι ἐκέλευσε. Καὶ κομιθέντος, τῶν ἐπὶ θανάτῳ τὸς ἐκλωκῶτων πίνειν κεκλῆυστο, καὶ πῶν εὐθύς ἔθανε. Καὶ Οὐαρος ἐξαναστὰς ἀπέηκε τοῦ συνεδρίου. Ἡρώδης δὲ αὐτίκα ἔδησε τὸν Ἀντίπατρον, καὶ εἰς Ῥώμην ὡς Καίσαρα γράμματα πέμπει περὶ αὐτοῦ.

ΚΕ'. Ἐάλω δὲ τότε καὶ ἐπιστόλιον, ὅπ' Ἀντιφίλου ἐσταλὲν πρὸς Ἀντίπατρον, φράζον· *Ἐπεμψά σοι τὴν παρὰ Ἀκμῆς ἐπιστολὴν, μὴ φεισόμενος τῆς ἐμῆς ψυχῆς. Οἶσθα γάρ ὅτι αὐθις (50) κινδυνεύω ὑπὸ δύο οἰκιστῶν, εἰ γνωσθεῖην. Σὺ δ' εὐτυχολίης περὶ τὸ πρῶγμα. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ τὴν ἑτέραν ἐζητεῖ ἐπιστολὴν, καὶ ὁ τοῦ Ἀντιφίλου δοῦλος μὴ λαβεῖν ἑτέραν ἀπισχυρίζετο. Ἰδὼν δὲ τις τὸν ἐντὸς τοῦ δούλου χιτῶνα ὑπεβράμμενον, εἰκασεν ἔχει κρυπθῆναι τὸ γραμμάτιον, καὶ εἶχεν οὕτως. Δαμδά-*

A des accersierat, ut de rebus presentibus eum consultaret. Regiam ingreditur purpuratus adhuc : a janitoribus admittitur, amicis ejus exclusis. Et quo redactus esset, cogitans turbatur : praesertim cum a patre, ad quem salutandum accedebat, repelleretur, et fratricida atque insidiator vocaretur, quarum rerum auditorem et judicem postridie Varum fore. Cum in totis malis abiret, occurrunt ei mater et uxor, filia Antigoni, ejus qui ante Herodem regnavit : e quibus tanto negotio cognito, se ad iudicium parabat. Postridie Herodes et Varus condescerunt, convenerunt utriusque amici, et cognati Herodis, et consilliorum Antipatri indices, et materni servi Antipatri, 257 epistolam mulieris ferentes, qua filium monebat, ne rediret, patrem enim rescisse omnia, et unum ei confugium superesse Caesarem : caveret, ne in patris manus incideret. Cum autem Antipater supplex ante patrem procubuisset, obtestans, ut se audito demum sententiam ferret : Herodes eum in medium produci jubet, ipse filiorum in se scelus et senectutem suam deplorat, quae in Antipatrum impigisset. Ac se mirari dixit, quo consilio talia facinora suscepisset Antipater, qui et successor in testamento scriptus esset, et se vivente posset omnia : ac tanta beneficia sic remuneraretur, ut cognatos ad caedem suam instigaret. Haec dicenti lacrymae eruperunt. Nicolaus vero Damascenus jussu regis Antipatrum accusavit, cunctis ordine commemoratis : sed et alii multi ultro in illum orationes habuerunt. Varus, postquam Nicolaus peroraverat, Antipatrum se defendere jussit. Ille vero pronus humi jacens, Deum invocabat, ut suam innocentiam testaretur. Cum autem nihil praeter Dei obtestationem afferret, venenum in medium afferri, et cuidam capitis condemnato dari jussit : qui eo epoto, statim exanimis concidit. Quo facto, Varus surrexit, et e concilio abiit. Herodes vero statim vinxit Antipatrum, et Romam ad Caesarem de eo scripsit.

ἐλέγετο πλὴν τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Θεοῦ, τὸ φάρμακον εἰς τὸ μέσον ἐνεχθῆναι ἐκέλευσε. Καὶ κομιθέντος, τῶν ἐπὶ θανάτῳ τὸς ἐκλωκῶτων πίνειν κεκλῆυστο, καὶ πῶν εὐθύς ἔθανε. Καὶ Οὐαρος ἐξαναστὰς ἀπέηκε τοῦ συνεδρίου. Ἡρώδης δὲ αὐτίκα ἔδησε τὸν Ἀντίπατρον, καὶ εἰς Ῥώμην ὡς Καίσαρα γράμματα πέμπει περὶ αὐτοῦ.

D XXV. Interceptum est eodem tempore epistolum, ab Antiphilo ad Antipatrum missum, in hac sententiam : *Misi tibi Acmes epistolam, vitae meae nulla ratione habita. Nosti enim, mihi, si deprehensus fuero, a duabus familiis imminere periculum. Tibi, quod agis, velim bene vertat.* Rege alteram Antiphili epistolam requirente, servus illius negabat se alteram accepisse. Sed quidam conspicatus servi tunicam subsutam, illic latere epistolium reete conjectavit, quod ita habebat : *Acme*

Variae lectiones et notae.

(49) Ὡς πάντων τῷ πατρὶ πιστῶν ἡγουμένων. Josephus : ὡς πάντων τῷ πατρὶ ἡκόντων εἰς πίστιν. Sed apud Josephum puto legendum πιστῶν περὶ υ, a πυθάνομαι, in Zonara ἐκπύστων γενομέ-

νων. W.

(50) Οἶσθα γάρ ὅτι αὐθις, etc. Abest hoc comma a cod. Colb. Sequitur αὐ δ' εὐτυχολίης.

Antipatro. Scripsi patri tuo litteras quales voluisti : et exemplum litterarum, quas Salome ad dominam meam scripserit, misi : qua lecta, scio ei Salomen pœnas daturam. Epistola vero ad Herodem hujusmodi fuit : Cum in eo elaborem, ne quid eorum rerum quæ contra te parantur, ignores : Salomes epistolæ ad dominam meam contra te scriptæ 258 exemplum tibi misi, cum periculo meo, fructuque tuo. Erat autem Acme Judæa genere, sed Livix Cæsaris uxori serviebat : et illa agebat, magna pecunia ab Antipatro conducta. Herodes etsi concitatus erat ad Antipatrum statim tollendum, ut magnarum rerum perturbatorem, et a Salome irritabatur, quæ pectus tunderet, seque occidi juberet, si quod argumentum sive dignum contra se deprehenderetur : tamen se repressit, et filium accersitum, nihil metuentem respondere jussit. Qui cum omnem culpam in Antiphilum conferret, ab Herode denuo per litteras apud Cæsarem accusatur, etiam Acmes fraudibus detectis, et exemplis litterarum illius adjectis. Interea rex morbo oppressus, testamentum scripsit, in quo filio natu minimo regnum reliquit, Archelao et Philippo ex Antipatri calumniis infensus. Et longiore vita desperata, cum annum septuagesimum ageret, seque contemni, ac suis infortunius lætari omnes putaret, efferatus est hujusmodi occasione. Herodes cum multa contra legem fecisset, inter alia in magno templi vestibulo auream aquilam dedicarat, lege imagines hominum aut animantium dedicari vetante. Eam aquilam Judas et Matthias Judæorum doctissimi, et plebi ob adolescentum institutionem charissimi, revelli jusserunt. Nam etsi periculum ex eo alicui crearetur, tamen beatum esse, qui pro defensione legum interiret. Cum hujusmodi sermones adolescentum auribus insusurrarent, rumor oritur de regis obitu : aquila sub meridie revellitur, securibus conciditur. Comprehenduntur multi adolescentes, et Judas ac Matthias facinoris auctores, et quasi lanixæ : ac ad Herodem perducti rogantur, an ausi fuerint suum donarium revellere ? Illi respondent, factum esse : neque vero mirandum, si Mosis leges, divinitus edocti, ipsius decretis anteferrent. Eos igitur vincitos Herichuntem misit : et primoribus Judæorum accersitis, in lectulo recubans, suorum beneficiorum et templi ædificati memoriam refricuit, exclamans, sibi adhuc viventi contumeliam fieri detractis suis donariis, ac populum, dum sibi insultare studeat, sacrilegio se obstringere. At illi crudelitatem 259 ejus veriti, eos qui id ausi essent, supplicium esse meritos dixerunt. Rex cæteris clementius tractatis, pontificatum Matthiæ ademptum Jozatosæ conjugis fratri dedit, Matthiam seditionis auctorem et quosdam ex seditionis viventes cremavit.

Α νουσιν οὖν τὴν ἐπιστολὴν, δηλοῦσαν ὡς Ἄκμη Ἀντιπάτρῳ (51). Ἐγραψα τῷ πατρὶ σου ὅσων ἤθελες ἐπιστολῶν. Καὶ ἀντίγραφον ποιήσασα τῆς πρὸς τὴν ἑμὴν κυρίαν, ὡς παρὰ Σαλώμης ἐσταλμένης, ἐπεμψα· δὲ ἐπελθὼν οἶδα ὡς τιμωρήσεται Σαλώμη. Ἡ δὲ πρὸς Ἡρώδην ἐπιστολὴ τοιαύτη ἦν· Ἔργον ἐγὼ ποιουμένη μὴδὲν σε λανθάνειν τῶν κατὰ σοῦ γνησιότητων, εὐρούσα ἐπιστολὴν Σαλώμης πρὸς τὴν ἑμὴν κυρίαν κατὰ σοῦ, τὸ ἀντίγραφόν σοι αὐτῆς ἐστὶ ἐπιχειρήσασα ἐπιπέσειν, ὡς ἐπιπέσειν ἐστὶ σοί. Ἦν δὲ ἡ Ἄκμη Ἰουδαία τὸ γένος, ἐδοῦλεσε δὲ Λιβία (52) τῇ Καίσαρος γυναικί· καὶ ἔπραξε ταῦτα, χρήμασι πολλοῖς ἀνηθίστα ὑπὲρ Ἀντιπάτρου. Ἡρώδης δὲ ὤρμησε μὲν εὐθύς ἀνελεῖν τὸν Ἀντίπατρον, ὡς κύκλιθρον μεγάλων πραγμάτων· ἐξώτρυνε δὲ αὐτὸν ἡ Σαλώμη στερονοτυπούμενη, καὶ κτείνειν αὐτὴν ἀξιοῦσα, εἰ εὐρὸς πίστιν τινὰ ἐπὶ τοῖς κατ' αὐτῆς ἀξιοχρεῶν. Κατασχὼν δ' ἑαυτὸν, μετεπέμψατο τὸν υἱὸν, καλεῶν ἀντεπεῖν μὴδὲν ὑπιδόμενον. Ὁ δὲ Ἀντιφίλῳ τὴν πάντων αἰτίαν ἀνετίθει. Ἡρώδης δ' αὐτοῖς γράμματα πρὸς Καίσαρα ἐστειλεν ἐπὶ κατηγορίᾳ τοῦ Ἀντιπάτρου, δηλοῦντα καὶ ὅσα ἡ Ἄκμη συγκαουρήσασα εὐρητο· ἐστειλε δὲ καὶ τῶν ἐκείνης ἐπιστολῶν τὰ ἀντίγραφα. Εἰς νόσον δὲ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς ἐμπέσων, διαθήκας γράφει, τῷ νεωτάτῳ τῶν υἱῶν τὴν βασιλείαν διδοῦς, μίσει τῷ πρὸς Ἀρχελάου καὶ Φίλιππον ἐκ τῶν Ἀντιπάτρου διαβολῶν. Ἀπεγνωκῶς δὲ βίῳ, εἰ περὶ ἔτος ὧν ἐδόμηκε τὸν, ἐξηγγίωτο· αἴτιον δ' ἦν ὅτι καταφρονεῖσθαι ἐδόκει, καὶ ἡδίσθαι πάντας ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ δυστυχίμασι. Εἰς τοῦτο δ' ἐκ τοιοῦδε παρώρητο. Πολλὰ παρὰ τὸν νόμον Ἡρώδῃ πεποίητο, ὧν ἓν ἦν καὶ ὁ παρὰ τὸν μέγαν τοῦ ναοῦ πυλῶνα ἀνατεθεὶς χρυσοῦς ἀετός. Κωλύει δὲ ὁ νόμος εἰκότων ἀναθέσεις ἢ ζῶων ἐπιτρῆδεῦσθαι. Τοῦτον τὸν ἀετὸν Ἰούδας καὶ Μαθθίας Ἰουδαίων λογιώτατοι, καὶ δῆμῳ προσφιλεῖς διὰ παιδείαν τῶν νεωτέρων, ἐκέλευον κατασπῆν. Κἄν γάρ τινι κίνδυνος διὰ τοῦτο γένηται, ἔλεγοι· Μακάριός ἐστιν ἐκεῖνος ὅπερ τῶν νόμων θανούμενος. Τοιοῦτοις οὖν λόγοις ἐπαλειφόντων τὴν νεότητα, γίνεται λόγος τεθνάναι τὸν βασιλέα. Καὶ αὐτίκα μεσοῦσης ἡμέρας κατέσπων τὸν ἀετὸν, καὶ συνέκοπτον τοῖς πελέεσι. Συλλαμβάνονται τοῖνον καὶ τῶν νέων πολλοί, καὶ Ἰούδας καὶ Μαθθίας οἱ τοῦ τολμήματος εἰσηγηταί, καὶ ἀλείπεται τῶν τοῦτο ἐργασαμένων, καὶ ἀνήχθησαν πρὸς Ἡρώδην. Ὁ δὲ ἤρθετο, εἰ ἐτόλμησαν καθελῖν αὐτοῦ τὸ ἀνάθημα. Καὶ οἱ ἄνδρες, Πέπρακται, εἶπον, καὶ θαυμάζειν οὐ χρὴ, εἰ τῶν ὄντων δογημάτων τοὺς νόμους, οὐδὲ Μωσῆς ἡμῖν καταλέλοιπεν ἐκ θεοῦ διδουχθεῖς, προτιμώμεθα. Τοὺς μὲν οὖν δεδεμένους ἔπεμψεν εἰς Ἱερικῶν καλέσας δὲ τοὺς ἐν τέλει τῶν Ἰουδαίων κατακεκλιμένους ἐν κλισιδίῳ, τῶν εἰς αὐτοὺς εὐποιῶν ἀνεμνήσασκε, καὶ τῆς δομησεως τοῦ ναοῦ, καὶ κατεβόα, ὅτι καὶ εἰ ζῶντα ἐξυβρίζοιεν, καθαίρουνται·

Variæ lectiones et notæ.

(51) Ἄκμη Ἀντιπάτρῳ. Desunt hæc verba in cod. C. lb.

(52) Λιβία. Ita restituit Wolfius : perperam enim ms. omnes Ἰουλίᾳ.

τὰ αὐτοῦ ἀναθήματα, ὡς δοκεῖν μὲν αὐτὸν ὑβρίζειν, κατὰ δέ γε τὸ ἀληθές; Ἱεροσολεῖν. Οἱ δὲ, δεδιότες τὴν ἐκείνου ὀμότητα, τοὺς τοῦτο τολμήσαντας ἀξιούς εἶναι κολάσαι; ἔφασκον. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοὺς μὲν ἄλλοις πρότερον προσεφέρετο, Μαθίαν δὲ τὸν ἀρχιερέα τὴν τιμὴν ἀφελόμενος, ἕτερον εἰς τὸ ἱερῶσαι κατέστησεν, Ἰώζαρον ἀδελφὸν (53) τῆς αὐτοῦ γυναικὸς. Μαθίαν δὲ τὸν τὴν στάσιν ἐγείραντα, καὶ τινὰς τῶν στασιαζόντων κατέκασσε ζῶντας.

ΚΓ'. Ἡ μὲν τοι νόσος ἐπὶ μᾶλλον ἐκείνῳ ἐνεπι-
κράνεται, δίκην ὧν παρηνώμησε τίνοντι. Πῦρ γὰρ
μαλθακὸν τὰ ἐντὸς ἐκάκου αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐντέρων
ἦσεν ἐλκώσεις, καὶ μάλιστα τοῦ κώλου ἀλγήματα,
καὶ φλέγμα περὶ τοὺς πόδας ὑγρὸν τε καὶ διαυγές,
τοῦ ἥτερου τε κλάωσις, καὶ τοῦ αἰδοίου σήψις γεν-
νώσα σκώληκα, καὶ ἐπὶ τούτοις ὀρθόπνοια, τῆ τε
ἀποφορᾷ ἀηδῆς καὶ τῆ τοῦ ἄσθματος συνεχεῖ, καὶ
σπασμοὶ περὶ πᾶν αὐτοῦ μέλος ἐγίνοντο. Ὁ δὲ, καὶ
οὕτω κακῶς διακειμένος, ἐν ἐλπίδι ζωῆς ἦν, οὐδὲ
ἀποτετραμμένους κεχρησθαι ἀπαναινόμενος (54).
Περάσας δὲ καὶ τὸν Ἰορδάνην, τοῖς κατὰ Καλλιρ-
ρόην ἐχρήτο θερμοῖς, ἃ σὺν τῇ λαμπρῇ ἀρετῇ τυγχά-
νει καὶ πότιμα. Ἐνθα εἰς πύλον ἐλαίου πλέων παρὰ
τὸν ἰατρῶν ἐμβληθείς, ἔδοξεν ἐκλιπεῖν. Ἀνεγυγών
δὲ εἰς Ἱερικουὺντα κεκόμιστο, ἐνθα μέλαινα αὐτὸν
ἐπὶ πᾶσιν ἦρει χολή. Τελευτῶν δὲ ἀνοσίαν πρᾶξιν
ἐκίνοε. Προστάγματι γὰρ αὐτοῦ ἐκ παντός τοῦ
ἔθνους τῶν ἐντιμωτέρων ἀφικομένων ἐκεῖ, συγκελι-
σας πάντας ἐν τῷ Ἰπποδρόμῳ, τῇ ἀδελφῇ Σαλώμῃ
καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς Ἀλεξᾷ ἐνετέλλετο, ἐπὶν αὐτὸς
ἀφῆ τὴν ψυχὴν, τοὺς καθειργμένους ἀπαντας ἀνε-
λεῖν, Ἰνα μὴ ἐφῆδοιτό μου, λέγων, οἱ δῆμοι τῇ
τελευτῇ, μηδ' ἐκικροτοῖεν, ἀλλ' ἐκάστων θρη-
νούσων τούτων ἐαυτῶν οὕτως καὶ αὐτὸς δόξω θρη-
νεῖσθαι (55), καὶ πολλοῖς ἢ ἐξοδὸς μου τιμηθῆλη
τοῖς δάκρυσι. Καὶ ὁ μὲν ἐπέσκηπτε ταῦτα δακρύων
καὶ κοπιώμενος, οἱ δὲ μὴ παραβήσασθαι τὴν ἐνο-
λήν ἐπηγγέλλοντο. Ἐν τούτοις γράμματα ὑπὸ τῶν
ἐν Ῥώμῃ ἀπεσταλμένα κεκόμιστο, τὴν τε Ἀκμήν
ἀνηρημένην δηλοῦντα, καὶ τὰ περὶ τὸν Ἀντίπατρον
τῆ τοῦ πατρὸς γνώμην ἀνατιθέμενα. Τούτων ἀκούσας
Ἡρώδης ἤσθη, καὶ βραχὺ τι ἀνήνεγκε. Τῶν δ' ἀλη-
θῶνων εἰς μέγα ἠρμάνων, ἀπέειχετο μὲν σιτίων·
μῆλον δ' αἰτήσας, καὶ μάχαιραν, γνώμης ἦν ἐαυτὴν
ἀνειρήσων, καὶ πέπραχεν ἂν τὸ ἐνθύμημα, εἰ μὴ τις
αὐτοῦ προγνοῦς κατέσχε τὴν δεξιάν· καὶ μέγα ἀνα-
κράγντος, οἰμωγῆ τε ἦν καὶ θόρυβος μέγας, ὡς
εἰχομένου τοῦ βασιλέως. Καὶ ὁ Ἀντίπατρος, ὡς ἤδη
θανόντος, ἀνεθάρσασε, καὶ τῷ δεσποφύλακι ἀφείλαι
αὐτὸν ἤξιον, μεγάλα ὑπισχοῦμενος. Ὁ δὲ τῷ βα-
σιλεὶ γυωρίζει τὴν ἐκείνου διάνοιαν· καὶ ὅς ἀνεβόησέ
τι καὶ πέμπει τινὰς, τοὺς αὐτίκα κτενοῦντας αὐτόν.
Μεταποιεῖ δὲ αὐθις τὰς διαθήκας, Ἀντίπα μὲν τε-
τραρχίαν διδοῦς, Γαλιλαίαν τε καὶ Περσίαν· Ἀρχε-
λάῳ δ' ἀπονέμων τὴν βασιλείαν· τὴν δὲ Γαυλιανίαν

XXVI. Enimvero morbus exasperabatur, ut poe-
nas scelerum daret; ignis enim lentus ejus viscera
torrebat : intestina exulcerata erant ; in primis
coli doloribus cruciabatur, et pituita mollis ac pel-
lucida pedes vexabat. Accedebat imi ventris dolor,
et pudendorum putredo vermibus scatenis : necnon
orthopnoea, et foetor teter, et crebrum anhelitum
convulsiones omnium membrorum comitabantur.
Etsi autem in tantis malis versabatur, tamen vitae
spem alebat, nec ab ullo medicamento genere ab-
horrebat. Itaque Jordane trajecto, calidis aquis
Callirrhoes usus est, quæ præter cæteras virtutes
etiam potui sunt. Ibi a medicis in alveum oleo
plenum injectus, animam agere visus est. Sed re-
cepto spiritu Hierichuntum perlatum, ad cætera
mala atra bilis accessit. Moriturus nefarium consi-
lium capit. Nam cum totius gentis primores edicto
convocasset, omnes in Hippodromo conclusit : et
sorori Salomæ, ac ejus marito Alexæ mandavit,
ubi animam exhalaret, ut eos omnes tollerent :
Ne, inquit, populi meam mortem sibi gratulentur,
neve applaudant : sed singulis suos deplorantibus,
ipse quoque deplorari videat, et obitus meus multis
lacrymis honoretur. Quæ cum fleus et Deum obte-
stans diceret, illi se mandatum non neglecturos
pollicentur. Interea litteræ Roma afferuntur, qui-
bus certior reddebatur, Acmen esse interfectam,
et negotium Antipatri patris arbitrio permitti.
Quibus Herodes lætatus est, et nonnihil recreatus.
Sed doloribus in immensum auctis, cibo abstinuit :
ac malo et cultello petito, in animo habuit semet-
ipsum occidere. Ac fecisset, nisi quidam animad-
verso consilio, dexteram ejus inhibuisset : qui cum
exclamasset, gemitus et tumultus magnus fuit,
quasi rege mortuo. Eaque spe Antipater animis
receptis, a carceris custode, magnis muneribus pro-
missis, petiit se dimitti. Quo indicato, rex exclamavit,
ac 260 statim spiculatoribus missis qui
illum interficerent, testamentum denuo mutavit,
Antipæ tetrarchia Galilææ et Perææ legata, Archelao
regno assignato ; Philippo filio Archelai fratri
tetrarchia Gulanitidis, Trachonitidis, Batanææ,
et Paneadis concessa ; Jamniam vero, Azotum et
Phasaelidem Salomæ sorori donavit. His actis, ac
Cæsari et uxoris ejus Livie muneribus multorum
talentum relictis, quinto post occisum Antipatrum

Varia lectiones et notæ.

(53) Ἰώζαρον ἀδελφὸν τῆς αὐτοῦ γυναικὸς. Josephus ἀδελφὸν γυναικὸς τῆς αὐτοῦ. Ambiguus est utram Jozari sororem in matrimonio habuerit Herodes an Matthias. W.

(54) Οὐδὲ ἀποτετραμμένους κεχρησθαι ἀπαναινόμενος. Josephus habet : Ὅπως ἀρωγὰ ὑπαγορευομένην χρῆσθαι ἀποτετραμμένους, quæ medici profutura dicerent, ab eorum usu non abhorrebat. Verba

Zonaræ Wolfio mendosa videntur, tametsi ita etiam præferant tres mss. Regii et Colbertens : Ἀποτετραμμένος et ἀπαναινόμενος, Idem fere significant; sed si lectio non fallit, inquit ille, ἀποτετραμμένους posuit Zonaras pro ἀπερημένους, remediis interdictis.

(55) Δόξω θρηνεῖσθαι. Ms. Δόξη.

die obiit. Regnavit post sublatum Antigonum annos iv et xxx, postquam a Romanis rex appellatus fuerat, xxxvii. Salome vero et Alexas, priusquam ejus mors vulgo innotesceret, eos qui in Hippodromo conclusi erant, emittunt, dicentes: regem jubere, ut in agros egressi, rebus suis fruantur, idque summum eorum in gentem beneficium exstitit. Deinde regis obitu publicato, lectum est testamentum, quod Archelao regnum assignabat. Ptolemaeus vero, cui sigillum regis erat creditum, negavit id nisi Cæsaris auctoritate ratum fore. Tum statim sublato clamore Archelaus rex est sublatus, post regi funus magnifice factum. Atque ita Herodes naturæ debitum exsolvit.

γασία παρ' αὐτῶν εἰς τὸ ἔθνος ἐγένετο. Ἔστα ὁ θάνατος; γινώσκοντο τὴν βασιλείαν ἀποκληροῦσαι τῷ υἱῷ Ἀρχελάω. Πτολεμαῖος δὲ, τὸν σημαντήρα τοῦ βασιλέως πιστευμένον δακτύλιον, οὐκ ἄλλως ἔλεγε κυροῦσθαι τὰς διαθήκας ἢ διὰ Καίσαρος. Βῆ δ' εὐθύς ἦν εὐφημούντων Ἀρχελάου βασιλέα καὶ ἐπὶ Καί. Καὶ ὁ Ἡρώδης μὲν οὕτως ἀπέτισε τὸ χρεῖον.

Α καὶ Τραχωνίτην καὶ Βιτανναίην καὶ Παννίδα· Φιλίππῳ παιδί μὲν αὐτοῦ, Ἀρχελάου δὲ ἀδελφῷ, τετραρχίαν ἀποκληρῶν· Ἰάμνεια δὲ καὶ Ἄζωτον καὶ Φασηλίδα Σαλώμη τῇ ἀδελφῇ χαρίζομενο· Ταῦτα πράξας, καὶ Καίσαρι καὶ τῇ ἐκείνου γαμετῇ Λιουία ἑωρτάς πολυταλάντου; καταλιπὼν, ἡμέρα πέμπτη μεθ' Ἀντίπατρον κτείνεις, τελευτᾷ, βασιλεύσας μεθ' μὲν ἀνεῖλεν Ἀντίγονον ἔτη τέσσαρα καὶ τριάκοντα, μεθ' δ' ὑπὸ Ῥωμαίων ἀποδέδεικτο βασιλεὺς ἐπὶ καὶ τριάκοντα. Σαλώμη δὲ καὶ Ἄλεξᾶς, πρὶν ἐκπυστον γενέσθαι τὸν αὐτοῦ θάνατον, τοὺς ἐν τῷ Ἰπποδρόμῳ κατακεκλεισμένους; ἐκπέμπουσι, λέγοντες τὸν βασιλέα κελεύειν ἀπιῶσιν αὐτοῖς ἐπὶ τοὺς ἀγροὺς νέμεσθαι τὰ οἰκία. Καὶ μεγίστη αὕτη εὐαργεσία τοῦ βασιλέως δεδημοσίευστο, καὶ αἱ διαθήκαι ἀνεκροῦσθαι τὰς διαθήκας ἢ διὰ Καίσαρος. Βῆ δ' τούτοις ἡ τοῦ βασιλέως ἐκφορά ἐτελείτο πολιτείας.

LIBER SEXTUS.

I. Archelaus vero cum satis acclamationibus in templum ascendit, et in solio aureo considens, populum humaniter est allocutus; sed coronam regiam a militibus accipere recusavit, ni Cæsar prius testamentum patris confirmasset, factaque re divina convivium celebravit. Cæterum Judæi quidam congressi, Matthiam et cæteros ob revulsam auream aquilam ab Herode supplicis affectus lamentati sunt cum magno ejulatu, et, conciliabulo indicto, ab Archelao postularunt, ut punitis iis qui apud Herodem auctoritate valuissent, necem illorum ulcisceretur, ac in primis pontifici sacerdotium abrogaret, et alium secundum leges crearet, eo honore digniorem. Annuat Archelaus, ad impetum eorum reprimendum, quauquam moleste ferens: ac per præfectum militum populo dici iussit ea nunc intempestiva esse, 261 ac tum rectius actum iri, cum sibi regnum Cæsaris auctoritate confirmatum esset. Sed illi vociferantes et tumultuantes, neque ducem neque alium quemquam dicere quidquam passi sunt, quod ad castigationem et seditio- nis repressionem pertineret: atque in festo Azymorum magna multitudo in templum confluit, seditio- nis amplificandæ studiosa. Qua territus Archelaus, tribunum cum cohorte misit, ad populi motum sedandum. Verum seditiosi, impetu in milites facto, plerosque lapidibus obruerunt, pauci admodum et tribunus vulnerati effugerunt. Cum igitur perspiceret, nisi populus concitatus reprimeretur, magnum e seditioe malum oriturum, misit omnem exercitum, a quo tribus circiter millibus cæsis, cæteri dissipati in montes confugerunt, et ex regis edicto festivitate ommissa, ad sua quique redierunt. Archelaus vero cum matre et Herodis sorore Salome Romam abiit, summa rerum interea Philippi

B A'. Ἀρχελαός; δὲ, εἰς τὸ ἱερὸν ἀνελθὼν, καὶ εὐφημηθεὶς, ἐπὶ θρόνου τε καθίσας χρυσοῦ, ἐδειξίοντο τὸ πλῆθος. Τοῦ μέντοι στρατεύματος καὶ τὸ διάδημα περιτιθέντος αὐτῷ, οὐκ ἰδέξαστο, εἰ μὴ πρότερον Καίσαρ τὰς πατρικὰς διαθήκας ἐπικυρώσει, καὶ θύσας ἐπ' εὐχίαν ἐτρέπετο. Συνελθόντες; ὁν τῶν Ἰουδαίων τινες, Μαθθίαν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ κολασθέντας; ὑπὸ Ἡρώδου διὰ τὴν τοῦ χρυσοῦ ἀετοῦ κατάσπασιν, ὠλοφύροντο, ἐπὶ μέγα τὴν οἰμωγὴν αἰρόντες; συνέδου τε αὐτοῖς γενομένης, ἤξίουον τοῦ; ὑφ' Ἡρώδου τιμωμένους κολάσαντα τὸν Ἀρχελαόν, ἐκδικήσαι τοὺς τεθνεῶτας, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τὸν Ἀρχιερέα παῦσαι, ἕτερόν τε καταστήσασθαι νομιμώτερον. Τούτοις Ἀρχελαός; καίπερ ἀχθόμενος, τὴν ὁρμὴν αὐτῶν ἐπέχων, ἀπένευε; καὶ τὸν στρατηγὸν τῷ πλήθει διαλεξόμενον ἔστειλεν, ὡς; οὐ νῦν τούτων καιρὸς, ἀλλ' ὅτε αὐτῷ ἡ ἀρχὴ βεβαιωθῆ ἐπιναύσει τοῦ Καίσαρος. Οἱ δὲ, βοῶντες; καὶ θορυβοῦντες, οὐκ εὐὼν λέγειν τὸν στρατηγόν, σὶ δὲ τοῦ ἄλλου ἠνεύχοντο, ἐπὶ σωφρονισμῷ καὶ ἀποτροπῇ τῶν στάσεων ὠρημένον λέγειν αὐτοῖς. Ἄρει; δὲ τῆς τῶν Ἀζύμων ἑορτῆς ἐνεστηχία, καὶ πλήθους πάντοθεν συβρέυσαντος εἰς τὸ ἱερὸν, ἐπὶ μέγα τὴν στάσιν ἐξῆραι προεθυμούντο. Ὁ θεὸς; Ἀρχελαός, χιλιάρχον μετὰ σπειρας; ἐξέπεμψε, τὴν ὁρμὴν καταστελοῦντα τοῦ δήμου τοῦ στασιάζοντος. Καὶ οἱ στασιασταὶ παραχρῆμα ἐπὶ τοῖς στρατιώταις ὠρμηκασί, καὶ κατέλευσαν τοὺς πλείστους αὐτῶν, ὀλίγοι; δὲ τινες; καὶ ὁ χιλιάρχος τραυματίας; διέφυγεν. Ἀρχελαός; δὲ, συνιδὼν ὡς, εἰ μὴ τὸ τῆς πληθύος ὁρμημα κωλυθῆ, εἰς μέγα κακίαν τὰ τῆς στάσεως ἀποθήσεται, ἐκπέμπει; πάντῃ τὸν στρατόπεδον καὶ εἰς μὲν τριχίλους ἀνηρέθισαν, οἱ δὲ γε λοιποὶ ἐπὶ τὰ ὄρη διεσκεδάσθησαν, καὶ κήρυγμα γέγονε πάντα; ἀναχωρεῖν ἐπὶ τὰ οἰκία· οἱ δὲ, τὴν ἑορτὴν λιπόντες, ἀπέησαν.

Ἀρχελαῶς δὲ ἐπὶ Ῥώμῃν ἐξέπλει σὺν τῇ μητρὶ Φιλίππῃ τῷ ἀδελφῷ πιστεύσας τὰ πράγματα· συνεξέ-
 ψη· δὲ αὐτῷ καὶ Σαλώμῃ ἡ ἀδελφῇ Ἡρώδου. Καὶ
 Ἀντίπα· δὲ ὁ Ἡρώδου υἱὸς ἐτέρωθεν ἐπὶ Ῥώμῃν
 ὤρμητο, καὶ αὐτὸς τῆς βασιλείας ἀντιληψόμενος, ὡς
 ἐν προτέροις διαθήκαις καταγεγραμμένης αὐτῷ·
 ἐπιέρου δὲ τοῦτον πρὸς τὰς ἐλπίδας Σαλώμῃ. Ἐπει
 δὲ εἰς Ῥώμῃν ἀφίκοντο, καὶ παρέστησαν Καίσαρι,
 οἱ μὲν ὑπὲρ Ἀρχελαῶν τοὺς λόγους πεποιήντο, οἱ δὲ
 ὑπὲρ Ἀντίπα, τοῦ Ἀρχελαῶν κατηγοροῦντες. Καίσαρ
 δὲ μᾶλλον ὑπὲρ Ἀρχελαῶν ῥοπήν ἰδεῖσκυ. Ἐν τούτοις
 δὲ ἀγγέλλεται Καίσαρι τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος στα-
 σίασαν, καὶ τοὺς ἔχει Ῥωμαίους πολιορκοῦν. Κατὰ
 γὰρ τὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἑορτὴν μυριάδων πολλῶν
 συναθροισθειῶν πανταχόθεν, ὑπ' αὐτῶν οἱ Ῥωμαῖοι
 συγκατεκλείσθησαν, καὶ αὐτὸς Σαβίνος (στρατηγὸς
 δὲ ἦν οὗτος Ῥωμαίων) καὶ μάχῃ ἦν καρτερὰ, καὶ οἱ
 Ῥωμαῖοι ἐκράτουν. Περιδοῦσαντες οὖν οἱ Ἰουδαῖοι,
 ἐπιτίς στοὰς ἀνήλθον τὰς ἔξω τοῦ ἱεροῦ, κἀντεῦθεν
 ἐξ ὑπερθεξίων βλάλλοντες, μεγάλα ἔβλαπτον τοὺς
 Ῥωμαίους. Οἱ δὲ πῦρ ταῖς στοαῖς ἐνίψαι, καὶ τοῦτο
 ὑπέτερον ὕλαις, ἐγείρειν φλόγα πεφυκυίας· καὶ
 ταχὺ ἤπτετο τοῦ ὀρόφου· καὶ οἱ ἐπὶ τῶν στοῶν οἱ
 μὲν τῷ ὀρόφῳ καταβρῆγγυμένῳ συγκατεφέροντο,
 τοὺς δὲ περιστάδων ἔβαλλον οἱ πολέμιοι, οἱ δὲ εἰς τὸ
 πῦρ ἐνέσαν ἑαυτοὺς, οἱ δὲ τοὺς ἑαυτῶν ἐκτείνοντο
 εἴρεσιν, ἐσώθη τε τῶν ἐν ταῖς στοαῖς ἀνελθόντων
 οὐδ' ὀπισθοῦν. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐκράτουν τοῦ ἱεροῦ
 θησαυροῦ· καὶ πολλὰ μὲν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν
 εἰήραστο, Σαβίνος δὲ εἰς τὸ φανερόν τριακόσια
 περιέσωσε τάλαντα. Οἱ γὰρ μὴν περιλειμμένοι
 τῶν μαχομένων, τὴν βασιλείον περισχόντες, πῦρ ἐμ-
 βαλεῖν αὐτῷ ἠπάσθον, καὶ ἅπαντας κτείναι· εἰ δ'
 ἀπίσταν, ἄδειαν τοῖς Ῥωμαίοις ἐπηγγέλλοντο, καὶ
 Σαβίνῳ, καὶ πολλοὶ τῶν βασιλικῶν πρὸς αὐτοὺς ἠυ-
 τομώθησαν. Ρούφος δὲ καὶ Γράτος, τρισχίλιους τοῦ
 Ἡρώδου στρατεύματος ἔχοντες ἀνδρας ἑβρωμένους
 τοῖς σώμασι, Ῥωμαίοις προστίθενται. Ἰουδαῖοι δὲ
 οὐ μεθίσταντο τῆς πολιορκίας, καὶ Σαβίνος ἐκαρτέρει
 πολιορκούμενος. Ἐπὶ τούτοις καὶ ἔτεροι θόρυβοι τὴν
 Ἰουδαίαν κατέλαβον. Ἰούδας γὰρ Ἐξεκίου τοῦ ἀρ-
 χιλήτου υἱός, τοῦ ὑπ' Ἡρώδου μεγάλους ληφθέντος
 πόνους, συστησάμενος πλῆθος, τὸ περὶ Σέπφωριν
 τῆς Γαλιλαίας ἐπέδραμε βασιλεῖω, καὶ τῶν ἐκεῖ
 κρατήσας ὅκλων, ὤκλισε τοὺς περὶ αὐτὸν, φοβερό·

Ἰνφesta-
 τει ἅπαντες ἦν. Ἀλλὰ καὶ Σίμων·δοῦλος μὲν Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἀνὴρ δ' εὐπρεπής, καὶ μεγέθει σώ-
 ματος καὶ Ῥώμῃ προθύων, ἀρθεὶς τῇ ταραχῇ τῶν πραγμάτων, ἐτόλμησε περιέσθαι διδόνη... Καὶ
 πλῆθος συστάντος περὶ αὐτὸν, βασιλεὺς καὶ αὐτὸς ἀναβρῆθαι, τὸ ἐν Ἱεριχοῦντι βασιλεῖον πίμπρσαι,
 καὶ ἄλλους δὲ τῶν βασιλικῶν ὄκλων, διαρπάσας τὰ ἐν αὐτοῖς. Ἀλλὰ τούτῳ Γράτος μάχην συνάψας, τὸ
 τε καὶ τοῦ μετ' αὐτοῦ πλῆθους διέφθειρε, καὶ αὐτοῦ τοῦ Σίμωνος τὴν κεφαλὴν κρατήσας ἀπέτεμε.
 Καὶ ἄλλοι δὲ στασιασταὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον ἐγένοντο, κακοῦντες καὶ Ῥωμαίους καὶ τοὺς βασι-
 λικῶς.

II. Οὐαρος δὲ, ἐν Συρίᾳ μαθὼν τὰ κατὰ τὸν Σα-
 βίνῳ, ἠπείγετο τοῖς ἐν Ἰουδαίᾳ πολιορκουμένοις
 ἀλέξασθαι. Ἀθροισθεῖσης δὲ ἐν Πτολεμαίδι τῆς αὐτοῦ
 δυνάμειως πάσης, μέρος τι ταύτης τῷ υἱῷ παρα-
 δούς, Γαλιλαίους ἐξέπεμψε πολεμῆν· ὃς συμβαλὼν
 ἐνέεισι, ἐκράτησεν. Οὐαρος δὲ, τῷ λοιπῷ τοῦ στρα-
 τεύματος προσιῶν εἰς Ἱερουσόλυμα, εἰς δεξιάν τοὺς

A fratris fidei commissa. Alia ex parte Antipas He-
 rodis filius eodem contendebat, regnum et ipso
 vindicaturus, ut quod sibi ex prioro testamento
 deberetur : eam spem ejus Salome incitante. Cum
 in urbem venissent, aliis Archelao, aliis Antipæ
 patrocinantibus, Cæsar suffragium pro Archelao
 tulit. Dum hæc geruntur, Judæorum seditio
 nuntiatur. Nam in festo Pentecostes multis milli-
 bus undique congregatis, Romani cum prætore
 Sabino sunt obsessi : et acri pugna commissa
 vicerunt. Judæi vero porticibus, quæ extra tem-
 plum sunt, occupatis, et inde telis ex superiore
 læco coniectis, multum Romanis nocuerant. At illi
 ignem porticibus injecerunt, eumque materia aluo-
 runt, quæ flammam excitare posset. Ea celeriter in
 altum elata, alii una cum tectis corruerunt, alios
 hostes circumfusi jaculis confecerunt, alii se in
 ignem conjecerunt, alii in suos enses incubuerunt :
 nemo denique ex iis qui porticus conscenderant,
 evasit. Romani autem sacro thesauro sunt potiti :
 et quanquam magna pecunia direpta a militibus,
 Sabinus tamen cocc talenta conservata in apertum
 protulit. Sed qui ex pugnantibus superfuere, r-
 giam circumdederunt, 262 eam se crematuros
 esse minati, atque omnes occisuros : sin abirent,
 impunitatem Romanis et Sabino pollicebantur, ac
 multi regii satellites et illos defecerunt. Rufus
 autem et Gratus, qui tria millia ex Herodis exer-
 citu virorum robustorum habebant, ad Romanos
 se contulere : nec tamen obsidionem Judæi solvi-
 runt, quam Sabinus fortiter toleravit. Præter hæc
 alii quoque tumultus orti sunt. Nam Judas Ezæchiæ
 latronum ducis filius, quem Herodes ægre ceperat,
 in Galilææ regiam juxta Sephorim facto impetu,
 armis quæ ibi erant suos instruxit, et omnibus
 fuit formidabilis. Sed et Simon Herodis regis ser-
 vus, cæterum vir pulcher, et magnitudine et robore
 corporis præcellens, rerum turbis impulsus, dia-
 dema sumere ausus, multitudinis concursu et ipse
 rex appellatus, Hierichuntiam et alias multas do-
 mos regias incendit atque diripuit. Verum Gratus
 prælio commisso, plerosque cecidit, ipsius quoque
 Simonis caput amputavit. Atque alii quoque illo
 tempore seditionibus motis, et regio et Romanos
 D infestarunt.

II. Varus autem cum in Syria audivisset, quo
 loco res Sabini essent, opem obsessis in Judæa
 ferre maturabat, et omnibus legionibus suis Pto-
 lemaide coactis, filium cum parte ad bellum in
 Galilæa gerendum ablegavit, eoque victoriam
 adeptum cum reliquo exercitu Hierosolyma pro-
 fectus, Judæis terrorem incussit, ut omnia obsi-

dione abirent. Hierosolymitani vero a Varo ob bellum factum accusati, responderunt, populi conventum ob festivitatem esse factum, bellum vero ab adventu esse excitatum. Itaque Varus militibus in agros missis, auctores seditionis inquisivit: et nonnullis repertis, ad II millia in crucem egit. Sed et alii circiter decies mille Varo contra eos ducenti se dederunt, quorum principibus Romam missis, Herodis duntaxat cognati qui cum seditionis militabant, supplicii affecti sunt. Post hæc Judæorum legati Romam profecti sunt, qui indicto a Cæsare concilio, Judæorum circiter VIII millibus qui Romæ degobant, suffragantibus libertatem postularunt: et ad iniquitatis Herodianæ accusationem conversi, **263** cum non regem, sed tyrannum vocabant: nam cum Judaica gens sæpe graviter afflicta esset, nullas tamen ærumnas cum his esse conferendas, quas sub illo tollerasset. Cum autem Archelaum, quem rerum politum Herode moderatiorem fore putassent, cupide regem appellassent: cum veritum, ne non germanus Herodis filius haberetur, si mitiorem Judæis se præberet, trium millium virorum cædem in templo edidisse, idque regno a Cæsare nondum confirmato. His dictis petierunt, ut regno et id genus imperiis liberati, et Syriæ attributi, Romanorum prætoribus committi solitis, parere juberentur. Quæ cum Judæi postularent, Archelai patroni, utriusque regis, tam patris quam filii, defensione suscepta, et objectis criminibus refutatis, Judæis seditiones novarumque rerum studium objecerunt. Cæsar autem Archelaum non declaravit regem, sed paterni principatus semisse concessio, pollicitus est, si bene imperaret, se eum etiam regem appellaturum esse. Fuit autem proventus ditionis illi attributæ ac talentum: alterum semissem, in duas partes divisum, Antipæ et Philippo, aliis Herodis liberis, distribuit, unde hic c, ille cc talentum redditus percipiebat. Salomæ legata Herodis reliquit, et Ascalonem regiam attribuit, ex quibus omnibus LX talenta ad eam redibant. His ita ordinatis, Judæus quidam adolescens, quia Alexandro Herodis interfecto filio facie similis erat, ascito quodam populari suo, viro improbo et turbulento, Alexandrum Herodis filium se profectus est. Nam cum quidam ad utrumque fratrem tollendum missi essent, alios esse interfectos, ipsos vero conservatos, et clam subductos asserebat. Quæ oratione imponebat hominibus, et maxima pecunia sic coacta, Romam properavit. Cæsar vero, qui non temere deceptum esse Herodem crederet, Alexandro fictitio in conspectum adducto, non deceptus est: nam facie quidem similis erat Herodis Alexandro sed opere manuum factus asperior, et corpore rigidior, non, ut ille, delicato et molli. Cæsare

πολιορκούντα, τῶν Ἰουδαίων ἐπέβαλε, καὶ λιπόντες τὴν πολιορκίαν ἤμισερον, ἔρχοντο. Οὐδάρου δὲ τοῖς Ἱεροσολυμίταις ἐγκαλοῦντος διὰ τὸν πόλεμον, ἐκείνοι τὴν τοῦ πλήθους σύνοδον διὰ τὴν ἑορτὴν ἔλαγον γεγονέναι, τὸν δὲ πόλεμον πᾶρὰ τῶν ἐπιπλύδων. Καὶ ὁ Ὀυάρος, πέμψας κατὰ τὴν χώραν, ἀπεζήτηε τοὺς αἰτίους τῆς στάσεως, καὶ εὐρών ἐνίοις ἐκόλασε· διὰ χιλιοὶ γὰρ ἐσταυρώθησαν· καὶ ἕτεροι δὲ περὶ μυρίους· οὐδάρῳ κατ' αὐτῶν ὀρμητικῶς παρίδωκαν αὐτούς· ὁ δὲ πρὸς· Καίσαρα πέμψαι τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν· Καίσαρ δὲ μόνους ἀπέλασεν, ὅσοι συγγενεῖς ὄντες Ἡρώδου συνεστράτευον τοῖς στρασιασταῖς. Εἰς δὲ Ῥώμην ἐξ Ἰουδαίας πρίσθεις ἀφίκοντο, καὶ τοῦ Καίσαρος συστημαμένου συνέδριον, οἱ πρίσθεις συνισταμένοις ἔχοντες τῶν ἐπὶ Ῥώμης Ἰουδαίων περὶ δικτατοριῶν, αὐτονομίαν ἤθουν, καὶ ἐπὶ κατηγορίαν τῶν Ἡρώδῃ τρέπονται παρανομηθέντων· οὐ γὰρ βασιλεῖα, τῶν μὲν δ' ἐκείνων ἐκάλεον. Παλῶν γὰρ πολλάκις κακώσεων τῶ ἴδιαι ἔφησαν συμβεβηκυῖων, οὐδὲ μίαν ἐξισοῦσθαι τὰς ἀποφ' ἐπιτηνεγμνείας παρ' ἐκείνων κακώσεων. Οἰόμενοι οὖν πάντα τῆς βασιλείας κρατήσαντα Ἡρώδου ἔσθαι μετρωτέρον, ἀσμένως τὸν Ἀρχέλαον προσηλαῖν βασιλεῖα. Ὁ δὲ, δεισας, ὡς περὶ μὴ οὐχ Ἡρώδου νομιζοίτο παρ, εἰ τοῖς Ἰουδαίοις ἠπιώτερος φαίνοιτο, τρισχιλίων ἀνδρῶν σφαγὴν κατὰ τὸ τέμενος ἐποιήσατο, καὶ ταῦτα μηδέπω σοῦ, Καίσαρ, ἀποτῆ τὴν ἀρχὴν βεβαίωσαντος. Καὶ ταῦτα λέγοντες, ἤξιον βασιλείας καὶ τοιῶνδε ἀρχῶν ἀπηλλάχθαι, προσθήκην δὲ γεγονέναι Συρίας, καὶ τοῖς ἐκεῖ σταλλομένοις Ῥωμαίων στρατηγοῖς ὑποκίσεισθαι. Οἱ μὲν οὖν ταῦτα ἤτοῦστο, οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀρχέλαον, ἀπολογούμενοι, τοὺς τε βασιλεῖς, τὸν πατέρα λέγω καὶ τὸν υἱόν, τῶν ἐγκλημάτων ἀπέλυον, καὶ Ἰουδαίοις ἐπανεκάλεον στάσεις καὶ νεωτερισμοὺς. Ὁ μόντο Καίσαρ βασιλεῖα μὲν οὐκ ἀποδείκνυσι τὸν Ἀρχέλαον, τὸ δ' ἤμισυ δίδωσι τῆς πατρικῆς ἀρχῆς, ἐπαγγελλόμενος ὀνομάσειν καὶ βασιλεῖα, εἰ καλῶς ἀρχοί. Ἐν δὲ ὁ τῆς ἀποτῆ νεμηθείσης χώρας δασμὸς ἐτήσιος ἑξακόσια τάλαντα. Τὴν δ' ἑτέραν ἡμισίαν μείραν διχῆ διελὼν Ἀντίπα καὶ Φιλίππῳ παισὶν ἑτέροις Ἡρώδου δίνειται· καὶ τῶ μὲν Ἀντίπα ἡ νεμηθείσα χώρα εἰσφορὰν ἐποιεῖτο διακόσια τάλαντα, Φιλίππῳ δὲ ἡ παραδοθείσα μερὶς ἑκατὸν εἰσφέρει τάλαντα. Τῆ δὲ Σαλώμῃ ἐφ' οἷς ὁ Ἡρώδης κατέλιπε, καὶ τὸ ἐν Ἀσκάλωνι βασιλεῖον δίδωσιν· ἐκ πάντων δ' εἰσφύγετο ταύτῃ δασμὸς ἑξήκοντα τάλαντα. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως διέφυκτο· νεανία· δὲ τις Ἰουδαῖος εἰσφύκισεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἡρώδου συγγένειαν, ἐπει τὴν μορφήν ὁμοιωτο Ἀλέξανδρῳ τῷ ἀνηρημένῳ υἱῷ Ἡρώδου. Καὶ τινα παραλαβὼν ὁμόφυλον, ἀνὸρ πονηρὸν τε καὶ συγγέαι (56) δυνάμενον πράγματα, Ἀλέξανδρον ὀνόμαζεν αὐτὸν τὸν Ἡρώδου υἱόν, ὃ· ὑπὸ τινῶν τῶν ἀμαλῆιν ἀμφω τοὺς ἀδελφοὺς ἐσταλλομένων, ἄλλων ἀνηρημένων, αὐτῶν δὲ περισσῶθιν

Variæ lectiones et notæ.

(56) Συγγέαι δυνάμενον. Turbulentum verti. Quod si quis τὸ συγγέαι pro ἀπατήται intelligere mavult, reponat εαφρῳ, vel callidum. W.

των και διακλιμαζμένων. Καὶ λόγοις τοιούτοις ἄρετα τοὺς ἐντυγχάνοντας, κἀντεῦθεν, πλείστα συναγαγὼν χρήματα, εἰς Ῥώμην ἤκειτο. Καίσαρ δὲ ἤπισται μὲν βραδύως ἀπατηθῆναι Ἡρώδην, ἀγαγὼν δ' εἰς ἔβην αὐτῷ τὸν ψευδαλέξανδρον, οἷον ἠπάτητο. Τὸ μὲν γὰρ εἶδος εἶχεν ἐμφερὲς πρὸς τὸν Ἡρώδου Ἀλέξανδρον, ὑπ' αὐτοῦργίας δ' ἐταρράχωτο, καὶ πρὸς τὸ σκληρότερον αὐτῷ ἐπεφύκει τὸ σῶμα, ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ ἐκείνου ἐπὶ τρυφῆς μεμαλάκιστο. Ἐξήταζεν οὖν ὁ Καίσαρ πρὸς Ἀριστοβούλου, ποῖ ἂν εἴη φαινόμενος δ' ἐκεῖνος ἐν Κύπρῳ καταλειπεῖσθαι. Ἦν αἶτι κατὰ ἐμὲ συμβαλεῖν δεῖνόν, μὴ πάντη τὸ τῆς Μαρίας ἐπιλήπη γένος· κατὰ μόνους ὁ Καίσαρ τὸν ψευδαλέξανδρον ἀπολαθὼν, τὸ ἀληθὲς εἶρεν αὐτῷ προετρέπετο ἐπὶ μισθῷ τοῦ τυχεῖν σωτηρίας. Ὁ δὲ ἐπαρῆται τῷ Καίσαρι τὸ σκαῖωρημα. Ὁ Καίσαρ δὲ ἰδρῶμένον, αὐτὸν πρὸς αὐτοῦργίαν ὄρων, τοὺς ἐπίταις συνένταξε· τὸν δ' ἐπὶ τούτοις ἐκείνῳ συμπόνοντα ἔκτεινεν· Ἀρχελαὸς δὲ, τὴν ἐθναρχίαν παραλαθὼν, ἀρπίζεται τὴν ἀρχιερωσύνην ἐξ Ἰωαζάρου τοῦ Βοηθοῦ, καὶ ἀντικαθίστησιν Ἐλεάζαρ τὸν ἐκείνου ἀδελφόν, καὶ Γλαφύραν ἀγεται πρὸς γάμον τὴν Ἀρχελάου παιδα, Ἀλεξάνδρου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ γαμετήν, ἀφ' οὗ καὶ τέκνα ἦν αὐτῇ, ἀπειρημένου τῷ νόμῳ ἀδελφῶν ἀγεσθαι γυναίκας, παίδας ἐκ τῶν τεθνεώτων ἐχούσας. Καὶ τὸν Ἐλεάζαρ δὲ μετὰ μικρῶν ἐκβαλὼν, Ἰησοῦν ἀντείσθηγαγε, τὸν παῖδα Σεῖ. Ἀνῶν δ' ἔτος ἐν τῇ ἀρχῇ δέκατον, κατηγορήθη παρὰ Καίσαρι πρὸς τῶν ὑπηκόων, ὡς ὠμῶς καὶ τὸ δλον τυραννικῶς χειρημένος τοῖς πράγμασι. Ὁ τοίνυν Καίσαρ μετακαλεῖται ταχίως αὐτόν. Καὶ ἀκροσάμενος τῶν κατηγορῶν κλεινοῦ, ἐκείνου μὲν φυγαδεῖαν καταψηφίζεται, ἐξ δὲ χορήματα ἀπηνέγκαστο. Ὀνειρῶν δὲ τὸ μέλλον ἐδηλώθη τῷ Ἀρχελάῳ. Ἐδόκει γὰρ στάχυας ὄρεν ἕξει ἀκαίου· καὶ πλήρεις σίτου, βιβρωσκομένους ὑπὸ βῶν. Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλως ἐξηγοῦντο τὸν θναίον· Σίμων δὲ τὸ μὲν γένος Ἑσσαίος, μεταβολῆν πραγμάτων ἔλεγε φέρειν Ἀρχελάῳ τὴν ἔβην, οὐ μὲντοι ἐπ' ἀγαθῷ. Τοὺς μὲν γὰρ βόας κωκοπαθείας σύμβολον εἶναι, ζῶα ἐπ' ἔργοις ταιλαιπωρούμενα, καὶ δηλωτικὰ πραγμάτων μεταβολῆς, οὗτοι δὲ αὐτῶν ἀρουμένη ἡ γῆ, οὐκ ἔστι μὲν ἀκίνητος, τοὺς δὲ ἕνα στάχυας σημαίνειν ἐτῶν ἀριθμὸν· περιόδῳ γὰρ ἐνικουτοῦ πληροῦσθαι τούτους, καὶ ἀπαρτίζεσθαι θέρος, καὶ τὸν τῆς ἡγεμονίας χρόνον ἐξήκειν τῷ Ἀρχελάῳ. Καὶ τῇ γυναικὶ δὲ τοῦ Ἀρχελάου Γλαφύρῃ θναίους τεθέαται ἔταρος. Ἀτῆ γὰρ, ὡς ἰστόρηται, Ἀλεξάνδρῳ πρότερον συνφύκει, Ἀρχελάου ὀκαίμονι· ἀναιρεθίντος δ' ἐκείνου, Ἰόβῳ τῷ Λιθύων γεγάμητο βασιλεῖ· κάκεινου δὲ τὴν ζωὴν μεταλλάξαντος, Ἀρχελάῳ γίνεται τὴν συνοικίωσαν αὐτῷ Μαρίαν ἀποπεμφαμένην, καὶ ταῦτα παίδας ἐξ Ἀλεξάνδρου ἔχουσα. Ἐδόκει γοῦν ἡ γυνὴ τὸν Ἀλέξανδρον αὐτῇ ἐπιστάνα, μέμπεσθαι τε αὐτῇ καὶ λέγειν· Γλαφύρα, ἀληθεύειν ἄρα τὸν λόγον ἀπέδειξας, ὅς ἀπίστους εἶναι τοῖς ἀνδράσι τῆς γυναικὸς φησι. Παρθένος γὰρ μοι συνοικήσασα, καὶ παῖδας γεννήσασα ἐξ ἐμοῦ, λήθη τῶν ἐμῶν ἰδέσθαι, δευτέρως γίμους συναμύλησας· καὶ οὐδ' οὕτως σοι κόρος τῆς εἰς ἡμᾶς ἐγένετο θβρωκ, ἀλλὰ καὶ τρίτον σουτῆ γυμφίον παρακατέκλινας, καὶ ταῦτα ἐμὸν ἀδελφόν. Ἄλλ' ἐγὼ σε αἰθίς ἐμὴν κοιτησάμενος, τῆς ἐπὶ τούτῳ ἀπαλλάξω υἱοσύνης. Ταῦτα διηγησαμένη πρὸς τὰς συνθεῆς τῶν γυναικῶν, μετὰ μικρῶν τελευτᾷ.

Γ. Ἦ δὲ Ἀρχελάῳ ὑπήκοος χώρα τῇ Συρίᾳ προσενεμήθη. Ἐπέμφθη δὲ καὶ Κυρήνιος ἀπογραφόμε-

vero quaerente, ubi Aristobulus esset? respondit. In Cypro esse relictum, ut si quid sibi **264** accidisset, Mariammæ genus non penitus interiret. Cæsar vero hominem seductum hortatus est, ut veritatem sibi diceret, impunitate promissa. Qui cum imposturam exposuisset, Cæsarque illum tolerando labori aptum videret, in remiges retulit: ejus vero socium occidit. Archelaus ethnarchia suscepta, sacerdotium Joazaro Boethi filio creptum, in fratrem ejus Eleazarum transfert. Et Glaphyram matrimonio sibi jungit, Archelai filiam, Alexandri fratris, e quo illa susceperat liberos. viduam. Est autem lege interdictum, ne mortuorum fratrum uxores, e quibus illi susceperint liberos, fratribus nubant. Sed et Eleazaro paulo post ejecto, Jesum Seis filium in ejus locum substituit. Decimo imperii anno accusatus est a subditis apud Cæsarem, quod crudelem ac plane tyrannum se præberet: ab eoque celeriter accersitus, causa dicta, opibus ademptis in exsilium missus est: cum quidem ex somnio eum eventum ante cognovisset. Visus erat sibi decem spicas robustas, et frumento plenas videre, quæ a bobus comederentur. Id somnium aliis aliter interpretantibus, Simon professione Essæus visione illa mutationem ei portendi, eamque non felicem, dixit. Bovæ enim ærumnarum esse symbolum, animal quod laboribus urgeatur: et rerum vicissitudinem designare, propterea quod terra ab iis arando invertiatur. Decem vero spicas totidem annos significare, quibus tanto spatio completis messis absolvatur, ac tum principatus Archelai finem fore. Atque etiam Glaphyræ conjugii ejus, visum quoddam in somnis esse oblatum: quæ, ut antea dictum est, maritum habuit Alexandrum, Archelai fratrem. Eo mortuo, Jubæ Libyæ regi, qui uxorem Mariammen repudiarat, nupsit: idque cum liberos ex Alexandro suscepisset. Visus igitur est Alexander exstare mulieri, et cum ea expostulare his verbis: *Utique verum illud verbum esse demonstrasti, Glaphyra. uxores infidas esse maritis. Nam tu cum mihi virgo nupta fueris, et liberos pepereris, secundas nuptias experta es: nec ea nostri contumelia contenta, cum tertio sponso concubuisti, eoque fratre meo. Sed ego te rursus mihi vindicatam, isto dedecore liberabo.* Hæc ubi mulieribus **265** familiaribus exposuit, paulo post decessit.

III. Regio vero quæ Archelao parucrat, Syriæ est attributa: ac Cyrenius missus, qui Syriam,

Ipsamque Judæam, Syriæ additamentum, describeret. Ac Judæi qui pridem ne nomen quidem descriptionis audire voluerant, suasu Joazari pontificis refragari destiterunt. Verum quidam Gaulanites, Sadoco Pharisæo ascito, bellis et latrociniiis Judæam implevit. Dicebant enim, facultatum æstimationem nihil esse aliud nisi manifestam servitutem: ac prætendebant illi quidem reipublicæ curam, sed vera privatorum emolumentorum occasiones captabant: unde seditiones et multorum cædes, principum etiam virorum, exstiterunt, partim ex intestinis bellis, partim ab hostibus. Accessit fames, urbium expugnationes, excidia, et templi conflagratio. Nam cum antiquitus tria essent apud Judæos philosophiæ genera, Essenorum, Pharisæorum, et Sadducæorum, quartum hoc et novum a Judæ et Sadoco introductum est. Nam Pharisæi, vili victu utentes, ad molliem se non deflectunt, observatores legum et rituum accurati: senibus honorem præbent, neque confidenter illorum auctoritati adversantur. Fatum esse docent, hoc tamen hominibus tribuentes, ut illius impulsus vincere possit, si serio renitentur: animos immortales, et sub terra vitæ actæ rationes reddendas esse censent. Qua de causa et apud populum plus auctoritate valent, et ad vota, ad sacra peragenda tanquam interpretes adhibentur. Sadducæi mortales esse animos arbitrantur, atque una cum corporibus interire, neque quidquam nisi leges observant: senioribus ac magistris refragari, in parte virtutis ponunt. Si qui verò illorum ad magistratus adhibentur, vel invitè assentiuntur Pharisæis, alioqui enim a populo non tolerarentur. Esseni Deo ascribunt omnia, animorum immortalitatem credunt, justitiam colunt: donaria in templum mittunt, sed in eo non immolant, de expiationibus a cæteris dissentientes. Unde cum a communi sacrario arcæantur, privatim sacrificant, labores agriculturæ capessunt, res communes habent. **266** Quare dives omnium pauperrimo nihilo vivit lautius: neque uxores ducunt, neque servos emunt: hoc iniquum esse rati, illud discordiæ incitamentum; sed vitam agentes solitariam, alii aliis ministrant. Quæstores et terræ frugum, et eorum quæ aliunde afferuntur, designant. Quarta secta cum Pharisæis cætera consentit, sed libertatis alte infixum amorem gerit: cujus alumni, solum principem et Dominum Deum appellant, ea nomina tribuere homini dignantes: imo nec mortes, nec supplicia varia et atrociora recusantes, ne ab Instituto suo recedant. Hinc populus Judæicus ex amentia morbo in des-

nos τὴν Συρίαν, καὶ αὐτὴν Ἰουδαίαν προσθήκην ἐκείνης γεγενημένην. Ἰουδαῖοι δὲ, καίπερ πρότερον καὶ μέχρις ἀκοῆς τὴν ἀπογραφὴν δυσχεραίνοντες, τότε, τοῦ ἀρχιερέως Ἰωαζάρου (57) πείσαντος αὐτοῦς, ἐπέδοσαν. Γαυλανίτης δὲ τις ἀνὴρ, Σαδὼκ Φαρισαῖον προσεταιρισάμενος, πολέμων καὶ ληστειῶν τὸ ἔθνος ἐπέπλησαν; λέγοντες οὐδὲν ἕτερον εἶναι τὴν τῶν οὐσιῶν ἀποτίμησιν ἢ δουλείαν ἀντικρυς· καὶ ἰδοῦσιν μὲν ἐπὶ διορθώσει τῶν κοινῶν κεκινήσθαι, τῇ δ' ἀληθείᾳ οἰκείων ἱσπευδὸν καρδῶν ἀφορμάς· ἐξ ὧν στάσεις ἐφύησαν καὶ φόνοι, πολλῶν, καὶ αὐτῶν τῶν πρώτων ἀνδρῶν, ὁ μὲν ἐμφυλίῳι σφαγαῖς, ὁ δὲ τῶν πολεμίων, λιμός τε καὶ πείνων ἀλώσεις καὶ κατασκαφαί, καὶ τοῦ ἱεροῦ ἐμπρησμός. Τριῶν γὰρ οὐσῶν ἐκ παλαιῶν τοῖς Ἰουδαίοις φιλοσοφίας ὁδῶν (ὡς καὶ πρόσθεν εἰρηται) τῆς τῶν Ἑσσηνῶν, τῆς τῶν Φαρισαίων, καὶ τῆς τῶν Σαδδουκαίων, τετάρτη αὕτη ἐπέισακτος παρὰ Σαδὼκ καὶ Ἰούδα κεκαίνισται. Οἱ μὲν γὰρ Φαρισαῖοι εὐτελῶς διαιτῶνται, οὐδ' ἐπικλίνονται πρὸς τὸ μαλακώτερον, περὶ τε τῶν νομίμων φυλακὴν εἰσὶν ἀκριβεῖς, καὶ τοῖς ἐν γῆρᾳ παραχωροῦσι τιμῆς, οὐδ' ἀντιλέγουσι θρασείως τοῖς παρ' ἐκείνων εἰσηγουμένοις. Εἰμαρμένην τε δογματίζοντες, καὶ τοῖς ἀνθρώποις διδάσκει μη εἶκιν ταῖς ταύτης ὁρμαῖς, μετὰ σπουδῆς ἀντιπράττουσιν· ἀθανάσιον τε ταῖς ψυχαῖς ἀπενέμουσι, καὶ δικαιοσύνης ὑποχθονίους τῶν βεβιωμένων δοξάζουσι· δι' ἃ τοῖς τε δήμοις εἰσι πιθανώτεροι (58), καὶ ἐνεύχαι; καὶ ποιήσασιν ἱερῶν ἐκείνοις χρωῶνται ἐξηγηταῖς. Σαδδουκαῖοι δὲ θνητὰ; δοξάζουσι τὰς ψυχὰς, καὶ ταύτας τοῖς σώμασι συνδιαφθεῖσθαι λέγουσι. Καὶ ἡ τῶν νόμων αὐτοῖς οὐ παρατηρεῖται παράδοσις (59), καὶ τὸ πρὸς τοῖς γεραιτέροις καὶ τοῖς διδασκαλοῖς αὐτοῦς ἀντιλέγειν ἀρετῆς οὐκ ἔχοντα. Εἰ δὲ τινες αὐτῶν εἰς ἀρχὰς ἔλθοιεν, προσχωροῦσι τοῖς τῶν Φαρισαίων λόγοις καὶ ἀκοντες· οὐ γὰρ ἄλλως ἀνεκτοὶ δοκοῦσι τοῖς πλῆθεσιν. Ἑσσηνοὶ δὲ ἐπὶ θεῷ τὰ πάντα πεποιήνται· ἀθανάτους ἡγήνται τὰς ψυχὰς· τοῦ δικαίου ἀντέχοντα. Ἀναθήματα μὲν εἰς τὸ ἱερὸν στέλλουσιν, οὐ μὴν γε καὶ θύουσι, διαφερόμενοι τοῖς ἄλλοις περὶ ἀγνισμῶν. Διὸ καὶ εὐργόμοι τοῦ κοινῶν τεμνίσματος, ἐφ' ἑαυτῶν θύουσι· καὶ ἐπὶ πόνους γεωργικῶν τρέπονται, κοινὰ τὰ χρῆματα ἔχουσιν. Ὅθεν οὐδὲν τι πλεονὸς ἢ πλοῦσιος τῶν οἰκείων ἀπολαύει παρὰ τὸν πᾶν πανίστατον. Καὶ οὕτω γαμτὰς εἰσάγονται, οὕτω θούλου; κτῶνται, τὸ μὲν ἀδικίαν οἰόμενοι, τὴν δὲ τῶν γυναικῶν ἐπισαγωγὴν στάσεως ἀφορμὴν· καθ' ἑαυτοῦς δὲ βιούντες, ἀλλήλοισι ὑπηρετοῦσι, καὶ ἀποδέκτας τῶν τῆς γῆς καρπῶν καὶ τῶν ἄλλοθεν κομιζομένων αὐτοῖς προχειρίζονται. Ἡ δὲ τετάρτη, ἧς ὁ Γαλιλαῖος

Variae lectiones et notæ.

(57) Τοῦ ἀρχιερέως Ἰωαζ. Ita etiam cod. Reg. et Colbert., supra etiam pro Ἰωζάρου, sed Josephus ibi Ἰωζάρου habebat, et postremus Archelai pontifex non Ἰωαζ, sed Ἰησοῦ; τοῦ Σίε supra dicitur. Josephus vero iterum Joazarum appellat his verbis: Πείσαντος αὐτοῦς τοῦ ἀρχιερέως Ἰωαζάρου, Βοηθῶ δὲ οὗτο; υἱὸς ἦν. W.

(58) Πιθανώτεροι. Cod. Coll. πιθανώτεροι. Ita

infra pro γεραιτέροις, πρεβυτέροις. Et pro ἔλθοιεν, περιπέτοιεν.

(59) Καὶ ἡ τῶν νόμων αὐτοῖς οὐ παρατηρεῖται παράδοσις. Fortasse, νομίμων παράδοσις, rituum traditiones non observant. Josephus habet: Φυλακῆς δὲ οὐδαμῶν τινῶν μεταποησις, αὐτοῖς ἡ τῶν νόμων. Quem in vertendo secutus sum. W.

Ἰουδαίᾳ· γέγονεν ἡγεμονίᾳ, τὰ μὲν ἄλλα τοῖς Φαρι-
 σαίοις ὁμογνώμων ἐστὶ, τῆς δ' ἐλευθερίας αὐτῆς ὀρι-
 μῆς ἕως ἐντέτηκεν, ἧς οἱ τρόφιμοι μόνον ἡγεμόνα
 καὶ δεσπότην τὸν Θεὸν ὀνομάζουσιν, ἀνθρώπων τῶν
 ὀνομάτων τούτων μεταδίδουσι μὴ ἀνεχόμενοι· ἀλλὰ
 καὶ θανάτους καὶ τιμωρίας ποικίλας τε καὶ θεινάς
 ὑφίστασθαι μὴ ἀπαναινόμενοι, ἵνα μὴ τῆς σφετέρως
 ἐκταλεῖν ἐνοστήσεως. Ἐντεῦθεν ἤρξατο τὸ τῶν
 Ἰουδαίων ἔθνος νοσεῖν ἐξ ἀνοίας ἀπόνειαν, Γε-
 σίου Φλώρου τοῦ ἡγεμόνος εἰς ταύτην αὐτοῦς ἐρε-
 θίσαντος ὕδρεσιν. Ὁ μὲντοι Κυρηνεὺς τῆς ἀπογρα-
 φῆς καὶ τῶν ἀποτιμῆσεων περαιωθεισῶν, αἱ ἐγέ-
 νοντο ἐν ἔτει τριακοστῷ καὶ ἐβδόμῳ μετὰ τὴν ἐν
 Ἀκτίῳ ἤταν τοῦ Ἀντωνίου ὑπὸ τοῦ Καίσαρος,
 Ἰωάζαρον τὴν ἀρχιερέα καταστασιασθέντα ὑπὸ τοῦ
 πύθου, ἀφελόμενος τὴν τιμὴν, Ἄνναν τὸν Σεθεῖ (60)
 ἀρχιερέα καθίστησι. Κυρηνεὺς δὲ εἰς Ῥώμην ἀπά-
 ραντος, Κοπάνιος τὴν Ἰουδαίαν διεῖπε. Τούτῳ δὲ
 δάδοχος γίνεται Μάρκος Ἀμβιβούχος (61)· καὶ τὸν
 Μάρκον Ῥεύφου διαδέχεται Ἄννιος· ἐφ' οὗ δὲ ἡ τε-
 λιεύτῃ Καίσαρ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ἄρξας ἔτη
 ἐπτά καὶ πενήκοντα, μὴνάς τε ἐξ ἐφ' ἡμέραιν
 ἑξοῖν, ἀφ' ὧν τεσσαρεσκαίδεκα ἔτη αὐτῷ συνῆρξεν
 Ἄντωνιος, ὡς εἶναι τὸν τῆς μοναρχίας αὐτοῦ χρό-
 νον ἐνιαυτοῦς τεσσαράκοντα πρὸς τρισὶ, κατὰ δὲ
 τινὰς τέσσαρσιν (62). Ἐβίω δὲ ἔτη ἐβδομήκοντα
 καὶ ἐπτά. Ἡ δὲ μοναρχία μετήνεκτο εἰς Τιβερίον.
 Γράτος Οὐαλλέριος εἰς Ἰουδαίαν ἐσταλο ἡγεμῶν, ὃς
 παύσας τὸν Ἄνναν τῆς ἀρχιερωσύνης, Ἰσμαὴλ
 ἀποδείκνυσι τὸν τοῦ Φαβί. Καὶ τοῦτον δὲ μεταστήσας μετ'
 οὐ πολὺ, Ἐλαζάρ τῷ τοῦ Ἄννα υἱῷ ἀπονέμεται
 τὴν τοῦ Ἰερᾶσθαι τιμὴν, καὶ μετ' ἐνιαυτὸν ἀντιεσάγει
 Σίμωνα τὸν Καμήθου. Καὶ τούτῳ τὸν ἴσον
 χρόνον Ἰερασαμένῳ Ἰωσήφ ὁ Κατάφας διάδοχος ἔην.

Δ'. Καὶ Γράτος, ἐπὶ ἑνδεκα ἔτη τῆς Ἰουδαίας ἀρ-
 ξας, καὶ ταῦτα πράξας, εἰς Ῥώμην ὑπανεχώρησε·
 Πόντιος δ' ἔχε Πιλάτος τὴν ἡγεμονίαν ἀναδεξάμε-
 νος. Ὁ δὲ τετράρχης Ἡρώδης, φίλος τῷ Τιβερίῳ
 χρηματίζων πρὸς τῆς ἀρχῆς, οἰκοδομεῖ μετὰ τὴν
 μοναρχίαν πόλιν αὐτῷ ἐπώνυμον ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ
 ἐπὶ τῇ λίμνῃ Γενησαρέτ, Τιβεριάδα καλεσας αὐτήν.
 Πιλάτος δὲ, στρατιάν ἐκ Καισαρείας μεθιδρύσας
 χειμαδιούσας ἐν Ἱεροσολύμοις, σημαίας εἰς τὴν
 πόλιν ὑπὸ νύκτα εἰσῆγαγεν, εἰκόνας ἔχούσας Καί-
 σαρος, ἀπαγορεύοντος Ἰουδαίοις τοῦ νόμου εἰκόνας
 ἔχειν. Ἐπεί δ' ἐγνώσθη τὸ πεπραγμένον, πλῆθος
 ὄρησεν εἰς Καισάρειαν, αἰτούμενον τὴν τῶν εἰκό-
 νων μεταθήσειν, καὶ πενήτημέρους ἰκετείας διὰ τοῦτο
 ποιήσασθαι. Μὴ συγχωροῦντος δὲ Πιλάτου, ὡς ἐντεῦ-
 θεν δῆθεν ὀδριζομένου τοῦ Καίσαρος, ἐπεί τὸ πλῆ-
 θος οὐκ ἀντεῖ δεόμενον, κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν
 περιστήσας στρατιώτας ἐνόπλους σφίσι, ἠπειλεῖ
 θάνατον, εἰ μὴ παύσοιντο θορυβεῖν. Οἱ δὲ πρηνεῖς
 καταβλόντες ἑαυτοὺς, σὺν ἡδονῇ δέξασθαι τὸν θά-
 νατον ἔλαγον. Καὶ θαυμάσας Πιλάτος τὸ γενναῖον
 αὐτῶν καὶ πρόθυμον ἐπὶ τῆς ἡσυχίας τῶν νόμων, κα-
 ραχρῆμα τῆς εἰκόνας ἐπανεκόμισεν εἰς Καισάρειαν.
 Ἰδόντων δ' εἰσαγωγὴν ποιούμενος εἰς Ἱεροσόλυμα,
 τὰ ἱερὰ πρὸς ταύτην ἀνήλπισε χαρήματα. Συνελθόν-

perationem est delapsus, Gesii Flori contumeliis
 irritatus. Nam Cyrenius Descriptione ac censu
 peracto, tricesimo septimo anno post Cæsaris
 Actiacam Antonii victoriam, Joazaro pontifici,
 factione populi oppresso, ademptam dignitatem in
 Annam Sethei filium contulit. Cyrenio Romam
 reverso, Coponius Judæam administravit. Ei suc-
 cessit Marcus Ambibuchus; Marco Rufus Annius,
 sub quo Romanorum imperator obiit, regni anno
 quinquagesimo septimo, mense vi, diebus ii. Col-
 legam Antonium habuit annis quatuordecim. Solus
 imperavit annos XLIII, aut XLIV, ut quidam tradunt.
 Vixit annos septuaginta septem. Monarchia vero
 translata est in Tiberium, Cæsaris ex Livia pri-
 vignum, a quo Valerius Gratus dux in Judæam
 missus est: qui pontificatu Annæ abrogato, Ismae-
 lem Fabii filium summum sacerdotem designavit.
 Et hoc etiam non multo post in ordinem coacto,
 Eleazar Annæ filio sacerdotii honorem largitus
 est: annoque elapso, Simonem Camithi filium illi
 substituit. Huic pari tempore sacris operato, Jo-
 sephus Caiaphas successor fuit.

Ἄντωνιος, ὡς εἶναι τὸν τῆς μοναρχίας αὐτοῦ χρό-
 νον ἐνιαυτοῦς τεσσαράκοντα πρὸς τρισὶ, κατὰ δὲ
 τινὰς τέσσαρσιν (62). Ἐβίω δὲ ἔτη ἐβδομήκοντα
 καὶ ἐπτά. Ἡ δὲ μοναρχία μετήνεκτο εἰς Τιβερίον.
 Γράτος Οὐαλλέριος εἰς Ἰουδαίαν ἐσταλο ἡγεμῶν, ὃς
 παύσας τὸν Ἄνναν τῆς ἀρχιερωσύνης, Ἰσμαὴλ
 ἀποδείκνυσι τὸν τοῦ Φαβί. Καὶ τοῦτον δὲ μεταστήσας μετ'
 οὐ πολὺ, Ἐλαζάρ τῷ τοῦ Ἄννα υἱῷ ἀπονέμεται
 τὴν τοῦ Ἰερᾶσθαι τιμὴν, καὶ μετ' ἐνιαυτὸν ἀντιεσάγει
 Σίμωνα τὸν Καμήθου. Καὶ τούτῳ τὸν ἴσον
 χρόνον Ἰερασαμένῳ Ἰωσήφ ὁ Κατάφας διάδοχος ἔην.

IV. Grato, cum Judææ per annos undecim præ-
 fuisset, his actis Romam reverso, Pontius Pilatus
 successit. Herodes tetrarcha Tiberii privati ad huc
 usus amicitia, eo rerum potito, urbem de illius
 nomine Tiberiadem ad Genesarethæ lacum con-
 didit. Pilatus exercitum Cæsarea, ut Hierosolymis
 hibernaret, tracturus, noctu vexilla cum Cæsaris
 imaginibus in urbem intulit, quibus lege Judæis in-
 terdictum 267 est. Quo cognito, multitudo propere
 Cæsaream accurrit, petentes ut illa transferrentur,
 supplicatione per dies quinque continuata. Cui
 cum Pilatus refragaretur, ea enim re lædi majes-
 tatem Cæsaris, nec populus orare desideret: die
 sexto militibus armatis circumpositis, mortem eis
 comminatus est, nisi tumultuandi finem facerent.

At illi proni prostrati, se mortem cum voluptate
 appetituros dixerunt. Pilatus igitur fortitudinem
 eorum et alacritatem observandæ legis admiratus,
 evestigio Cæsaream imagines retulit. Ad aquæ
 ductum vero Hierosolymis struendum sacram
 pecuniam insumpsit. Ob eam rem multi convenerunt,
 cum clamoribus atque etiam per convicia postu-
 lantes, ut desineret. At ille cohortes militum sub
 stolis Judaicis flagella gerentes circumire tumul-
 tuantes, atque ita Judæos abire jussit: ut verò

Varie lectiones et notæ.

(60) Σεθεῖ. Ms. Reg. et Colbert. Σεθί.

(61) Ἀμβιβούχος. Haud scio an recte ita lega-
 tur. W.

(62) Κατὰ δὲ τινὰς τέσσαρσιν. Hæc desunt in
 cod. Colb.

maledicere cœperunt, signo militibus dato, verberibus eos castigare instituit. Illi vero quamvis inermes cœderentur, de pertinacia nihil remittebant, sed multi cadebant, multi vulneribus affecti recedebant. Hoc tempore Dominus quoque noster et Deus Jesus Christus in Judæa visus est, de quo hæc Josephi verba in xviii libro Antiquitatum exstant: *Nascitur hoc tempore Jesus, vir sapiens, si modo vir dicendus est. Fuit enim mirabilem operum effector, et magister hominum qui veritatem amplectuntur, ac multos Judæos, multos ex gentibus sibi conciliavit. Christus ille fuit, quem cum a principibus apud nos viris delatum cruci Pilatus afficiisset, eum ii qui principio adamarant, colere non destiterunt. Nam triduo post eis vivens iterum apparuit: id quod, aliaque infinita et admiranda vates divini de eo prædixerunt. Ac natio Christianorum, nomine ex illo accepto, vel hodie non defecit.* Hæc in Antiquitatibus Josephus de Christo scripsit. In oratione vero sua ad Græcos, quæ et contra Platonem inscribitur, de causa universitatis, cujus etiam sanctus Joannes Damascenus in *Parallelis* suis meminit, hæc dicit: *Omnes justus et injustus ad Dei verbum adducentur. Huic enim Pater judicium dedit, atque ipse Patris voluntatem exsequens, judex adventat, quem Christum appellamus. Neque enim Minos aut Rhadamanthus, 268 o Græci, quemadmodum vestra fert opinio, sententiam ferent: sed is, quem Deus et Pater gloria ornavit. De quo alibi subtilius disseruius ad eos qui veritatem inquirunt. Is de Patris sententia justum de unoquoque judicium faciens, jus unicuique pro factis suis reddet. Cujus judicio omnes homines, angeli et demones astantes, una voce clamabunt: Justum tuum est judicium. Postquam vocem, ita ut æquum est, remunerabitur utrosque eos qui virtutem rite coluerunt, æterna beatitate; improbitatis amatores, æterno supplicio. Et hos ignis æternus atque infinitus manet, et vermis quidam ignitus immortalis et corpus non perimens, cum perpetuo cruciatu e corpore erumpens, infestabit. His alia quoque subjungit. Ac de Christo ad hunc modum Josephus scripsit.*

Οὗτος τὴν Πατρὸς ἐκάστῳ δικαιοκρίσιαν ποιούμενος (64), πᾶσι κατὰ τὰ ἔργα παρασκευάσει τὸ δίκαιον. Οὗ κρῖσει παριστάντες πάντες ἄνθρωποι τε καὶ ἄγγελοι καὶ δαίμονες, μίαν ἀποφθέγγονται φωνήν, οὕτω λέγοντες: Δικαία σου ἡ κρίσις. Ἦς φωνῆς τὸ ἀνταπόδομα ἐφ' ἀμφοτέροις ἐπάγει τὸ δίκαιον, τοῖς μὲν εὖ πράξασιν δικαίως τὴν ἀίδιον ἀπόλαυσιν παρασχόντος, τοῖς δὲ τῶν φαύλων ἐρασταῖς τὴν αἰώνιον κόλασιν ἀπορείμαντος. Καὶ τούτοις μὲν τὸ πῦρ ἄσθετον διαμένει, καὶ ἀτελεύτητον, σκώληξ δὲ τις ἔμπυρος μὴ τελευτῶν, μηδὲ σῶμα διαφθεῖρων, ἀπάνστω δ' ὀδύνη ἐκ σώματος ἐκδράσων, παραμένει. Καὶ ἄλλα δ' ἐπὶ τούτοις ψηφίσι. Οὕτω μὲν οὖν περὶ Χριστοῦ γέγραφεν ὁ Ἰώσηπος.

V. Romæ autem Paulina quædam, et generis D splendore, et morum integritate præstans, et opibus abundans, et vultu venusto, et ætate integra, et modestia ornata, nupta erat Saturnino, viro nullo honorum genere ipsa inferiori. Hujus amore

Α τες οὖν πολλοί, καταβῶν Πιλάτου, παύσασθαι ἀξιοῦντας, τινες δὲ καὶ λοιδοραὶ ἐκέχρητο κατ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ στολαῖς Ἰουδαϊκαῖς πλήθος στρατιωτῶν κεχρημένον, σκυτάλας τε ὑπὸ ταῖς στολαῖς ἔχον, περιελθεῖν κύκλῳ τῶν θορυβοῦντων ἐκέλευσε, καὶ οὕτως ἀναχωρεῖν τοῖς Ἰουδαίοις ἐπέταττεν. Ὡς δ' ἤρξαντο λοιδορεῖν, τοῖς στρατιώταις δίδωσι σύνθημα. Οἱ δὲ πληγαῖς τοῖς θορυβοῦντας ἐκόλαζον. Ἐκεῖνοι δὲ, ἄσπλοι ὄντες καὶ πληττόμενοι, οὐδὲν ἐνδόσιμον ἐφρόνουσιν, ἀλλὰ πολλοὶ μὲν ἐπιπτον, οἱ δ' ἄλλοι τραυματῖαι ἀπήσαν. Κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν Ἰουδαίᾳ ἐβράν, περὶ οὗ ταῦτα κατὰ λέξιν φησὶν ὁ Ἰώσηπος ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ λόγῳ τῆς Ἀρχαιολογίας· *Γίνεται δὴ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰησοῦς, σοφὸς ἀνήρ, εἶπε ἀνδρα αὐτὸν λέγειν κρίη. Ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητῆς, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν σὺν ἡδονῇ ἐπιθηθῆ δεχομένων. Καὶ πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους, πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. Ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν. Καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν σταυρῷ ἐπιτετιμηκός Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσατο οἱ τὸ πρῶτον αὐτὸν ἀγαπήσαντες. Ἐβράν γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν, πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτά τε καὶ ἄλλα μυρία περὶ αὐτοῦ θανύσασιν εἰρηκῶτων. Εἰσέτι τε γὺν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε ὠνομασμένων οὐκ ἐπέλιπε τὸ φύλον. Καὶ ταῦτα μὲν ἀρχαιολογῶν ὁ Ἰώσηπος ἔγραψε περὶ τοῦ Χριστοῦ· ἐν δὲ τῷ πρὸς Ἑλληνικῆς αὐτοῦ λόγῳ, ὃς κατὰ Πλάτωνος ἐπιτέγραπται (63) περὶ τῆς τοῦ παντὸς αἰτίας, οὗ καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης Δαμασκηνὸς μείλαν πεπονηται ἐν τῇ πονηθείᾳ αὐτῷ βίβλῳ τῇ καλουμένη Παράλληλα, ταῦτά φησι· Πάντες γὰρ δίκαιοι τε καὶ ἀδικοὶ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ λόγου ἀχθῆσονται. Τούτῳ γὰρ ὁ Πατὴρ τὴν κρίσιν δέδωκε, καὶ αὐτὸς βουλήν Πατρὸς ἐπιτελῶν, κρίτης παραγίνεται, ὃν Χριστὸν προσαγορεύομεν. Οὐδὲ γὰρ Μίνως καὶ Ῥαδάμανθος κριταὶ καθ' ἑμᾶς, Ἕλληνες, ἀλλ' ὃν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐδόξασε. Περὶ οὗ ἐν ἑτέροις λεπτομερέστερον διηγησάμεν, πρὸς τοὺς ζητούντας τὴν ἀλήθειαν.*

Ε'. Ἐν δὲ Ῥώμῃ τότε Παυλινὰ τις ἦν, καὶ γένους περιφανεῖα καὶ τρόπιον χρηστότητι διαφέρουσα καὶ πλοῦτου περιττῶς ἔχουσα, οὐσα δὲ καὶ τὴν ὄψιν χάρεσσα, καὶ τῆς ἡλικίας ἐν ἧ γυναικί; ἀγάλονται σωφροσύνη κεκόσμητο. Συνψικεὶ δὲ Σατορνίνῳ,

Variæ lectiones et notæ.

(63) Ὁς κατὰ Πλάτωνος ἐπιτέγραπται. Quid si κατὰ Πλάτωνα, more Platonis. W.

(64) Οὗτος τὴν πατρὸς ἐκάστῳ δικαιοκρίσιαν ποιούμενος. Mendosus videtur hic locus. W.

ἀνδρὶ μῆδὲν αὐτῆς εἰς ἑκάστον τῶν καλῶν ἀποδέοντι. Αὐτῆς ἔδλω τῷ ἔρωτι Δέκιος Μούνδος, ἐν ἀξιώματι ὄν μεγάλῳ τῶν τότε ἱππέων, καὶ ἐπειρά δώροισι. Εἰκοσι γὰρ μυριάδας δραχμῶν Ἀττικῶν εὐνῆς ἐδίδου μῆδ᾽. Ἡ δὲ οὐκ ἠνείχετο. Κάκεινος ἐξήπτο κίλον εἰς ἔρωτα, ὥστε βρώσεως ἀποχῆ ἑαυτῷ μνηστεύεσθαι θάνατον. Ἦν δὲ τούτῳ ἀπειλευθῆρα πατέρα Ἰδὴ καλουμένη, παντοίων ἰδρις κακῶν. Αὕτη οὕτως ἔχοντα τὴν νεανίαν ὄρωσα, ἀναθαρσύνει λόγους, καὶ ἀναζωπυροῖ ὑποσχέσεις, πέντε μυριάδων αὐτῇ δεήσειν λέγουσα μόνων, ὥστε τὴν πρᾶξιν αὐτῷ κατεργάσασθαι. Καὶ λαβοῦσα τὸ αἰτηθὲν ἀργύριον, ἐπαί οὐχ ἄλωτὴν ἑώρα τὴν Παυλίαν τοῖς χρήμασι, τῇ δὲ θεραπεία τῆς Ἰσιδος (θεᾶς δ' αὕτη τοῖς Ῥωμαίοις τότε νεόμιστο) ἦδει ταύτην προσκειμένην θερμώτατα, πρόσεισι τῶν τῆς ψευδοῦς ἐκείνης θεοῦ ἱερῶν τισὶ, καὶ χρήμασιν ἀναπειθεῖ τὴν Παυλίαν ἐξαπατῆσαι, εἰς δύναιτο μηχαναῖς, καὶ τῷ Μοῦνδῳ συγκατακλίνει. Οἱ δὲ, θαλχθέντες τοῖς χρήμασι, τῇ πράξει ἐπέβαλον. Καὶ αὐτῶν ὁ γεραίτατος, πρὸς τὴν Παυλίαν ἐλθὼν, καὶ ἰδὶα αὐτῇ ἐντυχλόν, ἔλεγεν ἦκειν πεμπτὸς ὑπὸ τοῦ Ἀνουίδου, κλεψύοντος τοῦ θεοῦ πρὸς αὐτὸν ἦκειν, αὐτῆς ἔρῳντα. Τῇ δὲ ὁ λόγος ἔδοξεν εὐχταιότατος, εἰ ἐρῳτο ὑπὸ θεοῦ· καὶ τῷ ἀνδρὶ κοινούται τὸ ἀγγελθῆν, κάκεινος συνεχῶρει, τὴν σωφροσύνην γινώσκων τῆς γυναικός. Ἀπῆλθεν οὖν εἰς τὸ τέμενος, καὶ ὡς ὑπνου καιρὸς ἦν, ἔκδον ἐν τῷ ναῷ τῇ γυναικὶ καθευθεῖσαι ἠτοίμαστο, καὶ τὰ λύχνα κατέσβεστο. Ὁ γοῦν Μούνδος (προσεκέρυπτο γὰρ ἐκεῖ) παννύχιον ἐνεφορήθη αὐτῇ, ὡς Ἀνουίδος αὐτῇ προσφερόμενος. Εἶτα ὁ μὲν ἀπῆλθεν· ἡ δὲ, πρὸς τὸν ἄνδρα φοιτήσασα, διηγείτο αὐτῷ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Ἀνουίδου, καὶ πρὸς τὰς συνήθειας ἐνελαμπρύνετο, ὡς ἑμίλλας ἀξιώσεσσι θεοῦ. Τρίτῃ δὲ μετὰ τὴν πρᾶξιν ἡμέρᾳ συναντήσας ὁ Μούνδος αὐτῇ· *Παυλίνα, φησί, καὶ τὰς εἰκοσι μυριάδας ἔχω, καὶ σὺ μοι τούτων διηκορήσω χωρὶς. Ἄ δὲ πρὸς Μούνδον ἐξέδριξες, τούτων οὐδὲν μοι προσήπτετο, Ἀνουίδον ἐνομα θεμένην αὐτῷ.* Ἐκ τούτων εἰς ἐννοιαν ἐλθοῦσα τοῦ τολμήματος ἡ γυνή, περιρρήγνυται τὴν στολὴν, καὶ τῷ ἀνδρὶ ἐδήλου τὸ ἐπιβούλευμα. Ὁ δὲ τῷ Τιβερίῳ προσηλθε. Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, ἐξετάσας τὸ γεγονός, τοὺς μὲν ἱερεῖς ἀνεσταύρωσε, καὶ τὴν Ἰδὴν, τὸν τε ναὸν καθεῖλε, καὶ τὸ τῆς Ἰσιδος ἄγαλμα εἰς τὸν Θύβριν (63) ποταμὸν κατεπόντισε, τὸν δὲ Μούνδον φυγῇ ἔδικαίωσε, συγγνώμην νείμας αὐτῷ, ὥστε μὴ μεῖζον κολασθῆναι διὰ τὴν βίαν τοῦ ἔρωτος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπέπρακτο· ἐν δὲ Σαμαρείᾳ συμβέβηκε ὄρυθος. Ἀνὴρ γὰρ τις ἐκέλευε τοὺς Σαμαρεῖς ἐπὶ τὸ Γαρίζιν ὄρος αὐτῷ συναλθεῖν (ἀγνότατον δὲ τοῦτο αὐτοῖς ὑπελιπται τῶν ὀρῶν), καὶ ἀρικομένους ἐπηγγέλλετο ἱερὰ σκευὴ ἐμφανίσαι, κατορωρυγμένα ἐκεῖ

A captus Decius Mundus, inter equites dignitate præstans, mulieris pudicitiam muneribus sollicitabat, cc millia drachmarum Atticarum pro uno concubitu pollicens. Eaque recusante, amore magis inflammabatur, adeo ut abstinentia ciborum necem sibi consciscere institueret. Habebat autem paternam libertam nomine Iden, omnis generis malorum peritam. Ea adolescentem sic affectum verbis confirmat, et pollicitationibus refocillat, ac sibi duntaxat quinquagies mille drachmis opus esse dicit ad rem conficiendam. Quibus acceptis, cum illam pecunia non expugnari posse cerneret, sed cultui Isidis (ea tum a Romanis pro diva colebatur) esse deditissimam : quosdam falsæ illius deæ sacerdotes convenit, pecuniam offert, ut Paulinam quibus possint dolis circumventam, Mundo sui copiam facere cogant. Illi pecunia deliniti, facinus aggrediuntur : eorum natu maximus Paulinam seorsim convenit, se ab Anubide, ipsius amore capto, missum esse profitetur ut eam accerseret. Mulieri ea verba optatissima acciderunt, si a deo amaretur : et nuntium illum cum marito communicat, 269 qui gnarus modestæ conjugis eam abire sinit. Cum ih tempulum venisset, sub somni tempus mulieri in ipsa æde lectus paratur, lucernæ extinguuntur. Mundus jam antea ibi abditus, per totam noctem, sub Anubidis nomine libidine sua expleta, discedit. Illa reversa, Anubidis apparitionem marito narrat, apud familiares de congressu dei gloriatur. Sed tertio post id facinus die, Mundus ei obviam factus : *Paulina, inquit, et ducenta millia habeo, et tu mihi gratis gessisti morem. Tua vero erga Mundum injuria me non attingit, qui Anubidis nomen ipse mihi fecerim.* E quibus verbis mulier intellecto facinore, vestibus laceratis marito insidias indicat. Is apud Tiberium conqueritur. Imperator facinore comperto, sacerdotes et Iden in cruces tollit, ædem diruit ; Isidis simulacrum in Tiberim demergit, Mundum in exsilium agit, penam graviolem ob amoris vim clementia moderatus. Hæc Romæ acta sunt. Samaritæ vero tumultus hac de causa exstitit. Quidam Samaritanos Garizinium montem sanctitatis opinione celeberrimum secum conscendere jussit : nam ibi se eis sacra vasa a Mose defossa, ostensurum esse. Qui cum armati convenissent, Pilatus, exercitu misso, alios occidit, alios in fugam vertit, et captivorum præcipuos interfecit. Samaritani vero Vitellium Syriæ prætorem conveniunt, Pilatum ob popularium suorum eadem accusantes. Is, Marcello Judæis præposito, Romam ire Pilatum jubet, ad causam apud Cæsarem dicendam. Abit ille, cum decennium Judæis præfuisset. Sed antequam Romæ appropinquaret,

Varis lectiones et notæ:

(65) Θύβριν. Sic mss. omnes cum θ. Tiberim cberunt. Claudianus, lib. II in Eutropium :

*Ni memor imperii Stilico, morumque priorum
Turpe relegasset dosenso a Thybride nomen,*

Servatamque novo servasset crimine Romam.

Pæranus in Metaphrasi Eutropii, lib. I Πηδὲ ταῖς τοῦ Θύμβριδος ἐμβολαῖς.

Tiberius jam obierat. Vitellius vero in festo Paschatis Hierosolymis magnifice exceptus, vectigalia frugum Hierosolymitanis remisit, et stolam pontificis in templo reponi, ac penes sacerdotes esse ut olim passus est, cum ea tempestate in Antonia servaretur. Nam primus Hyrcanus pontifex proxime templum ædificavit turrim, in qua vitam egit, stolamque pontificiam, ut quæ ad se ex officio pertineret, asservavit. Idem etiam ejus successores imitati sunt. Sed Herodes turrim illam magnificentius adornatam, de Antonii amici nomine **270** appellavit : et stolam ibi repertam in ea detinuit. Idem Archelaus fecit : idem Romani illum secuti de stola statuerunt, quæ illic sub sigillis sacerdotum et gazæ custodum reponebatur. Eam igitur, cum in festivitibus pontifici restitueretur, et post unum festi diem ibidem reponeretur, Vitellius populo concessit. Josepho vero, qui et Caiphas, pontificatum adeptum Jonathæ dedit, pontificis Annæ filio. Idem jussu Tiberii cum Artabano Parthorum rege pacem fecit, qui Darium filium cum multis muneribus obsidem miserat. Ei pacificationi Herodes quoque tetrarcha interfuit, ac ad Cæsarem quæ acta essent scripsit. Quæ cum post Vitellius quoque per litteras exposuisset, Cæsar ei rescripsit se ex Herode cognovisse omnia. Ea re Vitellius contra Herodem irritatus, clam iram aluit, eumque Calo demum imperante ultus est.

ἀποκειμένη ἐκεῖ ὑπὸ σφραγίδι τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ἀρχιερέων ὑπὸ τοῦ φρουράρχου, καὶ μετὰ μίαν τῆς ἑορτῆς ἡμέραν αὐθις ἐκεῖ ἀπετίθετο. Οὐιτέλλιος δὲ παραχωρεῖ τῆς στολῆς τῷ ἔθνει· τὸν δὲ ἀρχιερέα Ἰωσήφ, τὸν καὶ Καϊάφαν, ἀφηρηκῶς τὴν ἱερωσύνην, Ἰωνάθῃ δίδωσι ταύτην τῷ Ἄννα τοῦ ἀρχιερέως υἱῷ. Κατ' ἐντολὰς δὲ Τιβερίου σπένδεται Οὐιτέλλιος Ἀρταβάνῳ τῷ Πάρθων βασιλεῖ, πέμψαντι τὸν υἱὸν Δαρειὸν μετὰ δώρων πολλῶν ὀμνηρεύοντα. Παρῶν δ' ἐν ταῖς σπονδαῖς καὶ ὁ τετράρχης Ἡρώδης, ἐκπέμπει πρὸς Καίσαρα παραχρημα, γράψας τὰ γεγονότα. Εἶτα τοῦ Οὐιτέλλiou περὶ τούτων ἐπιστελλαντος Τιβερίῳ, ἐκείνος ἀντέγραφε μαθεῖν πάντα παρὰ Ἡρώδου. Τοῦτο εἰς ὄργην τὸν Οὐιτέλλιον κατὰ τοῦ Ἡρώδου κεκίνηκιν· ἐβουλομένη δὲ τὸν θυμὸν, καὶ μετῆλθεν αὐτὸν Γαίου κρατήσαντος.

VI. Tunc Philippus quoque hujus Herodis frater, C diem suum obiit, vicesimo imperii Tiberii anno, cum annis xxxvii rerum potitus esset : vir quieti ingenii, moderatus erga subditos, cum paucis delectis in publicum prodire solitus. Quod si quis inter eundem opem ejus implorasset, statim eo ipso in loco sella posita (nam qui eam ferrent, sequebantur) audiebat, injurios pœnis afflictebat, iniquis criminibus circumventos absolvebat. Ditionem ejus, quia liberis orbis decesserat, Tiberius provinciæ Syriæ adiecit. Herodes vero tetrarcha Romam proficiscens, apud Herodem fratrem, ex Simonis pontificis filia Herodi regi natum, divertit : ac amore captus est Herodiadis, quam frater in matrimonio habebat, Aristobulo fratre ipsorum natam, Magni Agrippæ sororem, ac de conjugio mulierem appellavit. Illa vero se ad illum transituram pollicita est, si Aretæ filiam repudiasset. Ea pacatione inita, Romam ille proficiscitur : unde cum rediisset, uxor ejus Aretæ filia, re illa comperta, se Machæruntem (id castellum fuit in confinio ditionis Herodis et Aretæ) mitti petit. Annuit Herodes,

A ὑπὸ Μωυσοῦς· οἱ δὲ ἡθροίζοντο, καὶ ἐν ὄπλοις ἦσαν. Πιλᾶτος δὲ, στρατιώτας πέμψας, τοὺς μὲν ἔκτεινε, τοὺς δὲ ἐτρέψατο εἰς φυγὴν, καὶ τῶν ζωρηθέντων τοὺς κορυφαίους διέφθειρεν. Οἱ δὲ Σαμαρεῖς πρὸς Οὐιτέλλιον ἦλθον Συρίας ἡγεμονεύοντα, Πιλᾶτου κατηγοροῦντες ἐπὶ τῇ τῶν ὀμοφύλων σφαγῇ. Καὶ Οὐιτέλλιος, Μάρκελλον πέμψας τῶν Ἰουδαίων προνοησόμενον, ἐπὶ Ῥώμην ἀπίεναι τὸν Πιλᾶτον ἐκέλευεν ἐπὶ τοῦ αυτοκράτορος ἀπολογησόμενον, ἐφ' οἷς ἐγκαλεῖται. Καὶ ὁ μὲν ἀπήει· ἐπὶ δέκα ἔτεσιν ἡγεμονεύσας τῆς Ἰουδαίας. Πρὶν δὲ τῇ Ῥώμῃ ἐγγίσει αὐτὸν, ἐβῆ Τιβερίος μεταστάς. Οὐιτέλλιος δὲ, εἰς Ἱεροσόλυμα ἐλθὼν τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς τελομένης, ὑπεδέχθη μεγαλοπρεπῶς, καὶ τὰ τέλη τῶν γεωργουμένων, καρπῶν τοῖς Ἱεροσολυμίταις ἀνήσει, καὶ τὴν στολὴν τοῦ ἀρχιερέως εἰς τὸ ἱερὸν συνεχώρησε κείσθαι, καὶ παρὰ τοῖς ἱερεῦσιν εἶναι, καθάπερ καὶ πρότερον· τότε δὲ ἐν τῇ Ἀνωτιῶν ἀπέκειτο. Τῶν γὰρ ἀρχιερέων τις, ὁ πρῶτος δηλαδὴ Ἰρχανὸς, ἐγγίστα τοῦ ἱεροῦ βάρην ἐγείρας, καὶ ἐν αὐτῇ διαιτώμενος, ἐκεῖ καὶ τὴν στολὴν τὴν ἀρχιερατικὴν εἶχεν, αὐτῷ ἀνήκουσαν ὡς ἀρχιερεῖ. Τὰ αὐτὰ δὲ ἐκείνῳ καὶ τοῖς μετ' ἐκείνου ἐπράσσετο. Ἡρώδης δὲ τὴν βάρην ἐκείνην ἐπικατασκευάσας ἐπὶ τὸ πολυτελέστερον, φίλος ὢν Ἀνωτιῶν, ἐπὶ τῷ ἐκείνου ταύτην ὀνόματι μετωνόμασε. Καὶ τὴν στολὴν ἐν αὐτῇ εὐρηκῶς, κατέχεν ἐκεῖ. Τοῦτο δὲ ἐποίησε καὶ ὁ Ἀρχέλαος, καὶ μετ' ἐκείνου οἱ Ῥωμαῖοι τὰ αὐτὰ ἐπὶ τῇ στολῇ ἐπράττον,

B

C'. Τότε καὶ Φίλιππος Ἡρώδου τούτου ὢν ἀδελφός· τετελειούθηεν εἰκοστῷ ἑνιαυτῷ τῆς Τιβερίῳ ἀρχῆς, ἄρξας ἐπτά καὶ τριάκοντα ἔτη. Ἦν δὲ τὸν τρόπον ἀπράγμων, καὶ μέτριος τοῖς ἀρχομένοις, πρόδους σὺν ὀλίγοις τῶν ἐπιλέκτων ποιούμενος. Καὶ εἰ τις προΐντι προσήει δέσμενος βοηθείας, εὐθις αὐτῷ κατὰ τὸν τόπον τοῦ θρόνου τιθεμένου (εἰποντο γὰρ οἱ τοῦτον φέροντες) καθήμενος· ἤκροατο, καὶ ἐποινηλάτει τοὺς ἀδικούντας, καὶ τοὺς ἀδικῶς αἰτιωμένους ἀπέλυε. Τὴν δὲ ἀρχὴν ὁ Τιβερίος (παῖδες γὰρ Φιλίππου οὐκ ἦσαν) τῇ τῶν Σύρων ἐπαρχίᾳ προσέθετο. Ἡρώδης δὲ τετράρχης, ἐπὶ Ῥώμην στελλόμενος, κατέλυσεν ἐν Ἡρώδου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὃν ἡ τοῦ Σίμωνος τοῦ ἀρχιερέως θυγάτηρ τῷ βασιλεῖ Ἡρώδῃ ἐγένετο. Ἐρασθεῖς δὲ Ἡρωδιάδος τῆς τοῦ ἀδελφοῦ γυναικὸς, θυγατρὸς Ἀριστοβούλου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν, ἀδελφῆς δὲ τοῦ μεγάλου Ἀγρίππα, λόγους περὶ γάμων πρὸς αὐτὴν ἐποίησατο. Καὶ δεξιμένη, συνίθετο μετοικῆσθαι πρὸς αὐτὸν, εἰ τὴν Ἀρέτα θυγατέρα ἐκβάλει. Καὶ ὁ μὲν ἐπὶ Ῥώμῃ ἐπλεῖ ἐπὶ τοιαύταις συνθήκαι· Ὡς δ' ἐπαηλθε, γνοῦσα ἡ γυνὴ αὐτοῦ, τοῦ δὲ Ἀρέτα θυγάτηρ, τὰς

πρὸς Ἡρωδιάδα συνθήκας, ἥτις πρὸς Μαχαιρούντα Α παμφθῆναι τὸ φρούριον, (μεθόριον δὲ τοῦτο ἦν τῆς Ἀρέτας καὶ τῆς Ἡρώδου ἀρχῆς) καὶ ὁ Ἡρώδης ἐξέπεμψε, μὴ γινώσκων ὃ τί ἐστὶν αὐτῇ τὸ βουλευόμενον. Ἢ δὲ ἐκείθεν πρὸς Ἀραβίαν πρὸς τὸν πατέρα ἐξώρμησε, καὶ τὴν Ἡρώδου διηγείτο γνώμην περὶ αὐτῆν. Κἀκεῖνος ἔσχε τοῦτο ἔχθρας ὑπόθεσιν, καὶ μάχῃ μέσων ἀμφὸν συγκεκρότητο διὰ στρατηγῶν, καὶ οἱ Ἡρώδου ἠττήθησαν, καὶ ἅπαν τὸ ἐκείνου στρατεύμα πίπτει. Ταῦτα διὰ γραφῆς Ἡρώδης μὲνυει τῷ Τιβερίῳ. Ὁ δὲ γράφει πρὸς Οὐτέλλιον, πόλεμον πρὸς Ἀρέταν ποιήσασθαι, καὶ ἡ ζωρηθέντα δέσμιοι ἀναπέμψαι εἰς Ῥώμην, ἡ ἀνηρημένου σταλαί τὴν κεφαλὴν. Τισὶ δὲ ὑπὸ Θεοῦ τὴν Ἡρώδου στρατιάν ἐλίσθαι δόδοι, δίκας τινύντος διὰ τὸν φόνον τοῦ προφήτου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Ταῦτα γὰρ καὶ περὶ τοῦτου κατὰ λέξιν ὁ Ἰώσηπος γράφει. Κτείνει γὰρ τοῦτον Ἡρώδης ἀγαθὸν ἄνδρα, καὶ τοὺς Ἰουδαίους κελύοντα ἀρετὴν ἐπακούοντες, καὶ τὰ πρὸς ἀλλήλους δικαιοσύνη καὶ τὰ πρὸς Θεὸν εὐσεβεῖα χρωμένους βαπτισμῷ συνιέναι· οὕτω γὰρ καὶ τὴν βάπτισιν αὐτῷ φανείσθαι ἀποδεκτὴν. Δείσας δὲ Ἡρώδης τὸ ἐπὶ τοσοῦτον πιθανὸν αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις μὴ ἐπὶ στάσει φέροι· τινὲ (πάντα γὰρ ἰοικισὶ συμβουλῇ τῇ ἐκείνου πράξοντες) πολὺ κρείττον ἡγίεται, πρὶν τι νεώτερον ἐξ αὐτοῦ γενέσθαι, προλαβὼν ἀναλεῖν, τοῦ μεταβολῆς γενομένης μὴ εἰς πράγματα ἐμπεσῶν μετανοεῖν. Καὶ ὁ μὲν ὑποψία τοῦ Ἡρώδου δέσμιος εἰς Μαχαιρούντα πέμψεται, ταύτη κίνυνται· τοὺς δὲ Ἰουδαίους δόξαν ἐπὶ τιμωρίᾳ τῇ ἐκείνου τὸν ἔλεθρον τοῦ στρατοῦ γενέσθαι, τὸ Θεοῦ κακῶσαι Ἡρώδην θέλοντος. Οὐτέλλιος δὲ πρὸς Ἀρέταν πολεμῆσων ἡπείγετο. Ἐρμημένῳ δὲ διὰ τῆς Ἰουδαίων διάρχεισθαι, παρηγοῦντο οἱ πρῶτοι αὐτῶν τὴν διὰ τῆς χώρας ὄδον· οὐ γὰρ πάτριον εἶναι αὐτοῖς εἰκόνας φέρεσθαι διὰ τῆς χώρας αὐτῶν, πολλὰς δ' ἐπιεισθαι ταῖς σημασίαις εἰκόνας. Πεισθεὶς οὖν, διὰ τοῦ μεγάλου πεδίου διεβίβαζε τὸ στρατόπεδον. Αὐτὸς δὲ μετ' Ἡρώδου εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνῆκε, θύσων τῷ Θεῷ. Καὶ τρεῖς ἐπιμείνας· ἡμέρας ἐκεῖ, Ἰωνάθην μὲν τῆς ἀρχιερωσύνης μεθίστησι, τὴν δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ Θεόφιλον ἐγκαθίστησιν εἰς αὐτῆν. Τῇ τετάρτῃ δὲ γραμμάτων αὐτῷ κομισθέντων περὶ τῆς Τιβερίου τελευτῆς, ὤρπισε τὸ πλῆθος εὐνοεῖν τῷ Γαίῳ, ἀνεκάλει δὲ καὶ τὸ στρατεύμα. Λέγεται δὲ καὶ τὸν Ἀρέταν οἰωνοσκοπησάμενον φάναι ἀμήχανον εἶναι τῷ στρατῷ πολεμῆσαι. Τεθνήξεσθαι γὰρ τῶν ἡγεμόνων ἢ τὸν κελύσαντα πολεμῆν, ἢ τὸν κελυσθέντα, ἢ καθ' ὅδ' τὸ κέλευσμα γέγονε.

Z. Καὶ Οὐτέλλιος μὲν εἰς Ἀντιόχειαν ἀνεχώρησεν, Ἀγρίππας δὲ ὁ Ἀριστοβούλου υἱὸς ἐπὶ Ῥώμης ἔτυγεν ὢν, τοῦ Τιβερίου θνήσκοντος. Οὗτος γὰρ, πρὸ μικροῦ τῆς Ἡρώδου τοῦ μεγάλου τοῦ πάππου αὐτοῦ τελευτῆς ἐν τῇ Ῥώμῃ τρωφόμενος, συνήθης ἐγένετο Ἀρούσῳ τῷ Τιβερίου υἱῷ, καὶ Ἀντωνίᾳ τῇ Ἀρούσου τοῦ μεγάλου γυναικὶ γνωστὸς γέγονε, Βερενίκης τῆς αὐτοῦ μητρὸς τιμωμένης παρ' αὐτῆς. Μεγαλοπρεπῆς δὲ ὢν Ἀγρίππας, καὶ δωραίσθαι πολυτελῆς, τῆς μητρὸς αὐτοῦ θανούσης, τὰ μὲν τῶν χρημάτων εἰς ἑαυτὸν ἀνάλωσε, πολυτελεῶς διατιώμενος, τὰ δὲ εἰς δωρεὰς, τὰ κλεῖψ' εἰς τοὺς ἀπελευθέρους τοῦ Καίσαρος, καὶ ταχὺ ἐν ἐνδοίᾳ ἐγένετο. Θανόντος δὲ τοῦ υἱοῦ Τιβερίου, ἀπειρήκεν ἐκεῖνος εἰς ὄψιν αὐτοῦ

ignarus quid consilii mulier cepisset. Illa vero inde in Arabiam ad patrem properavit, eique quid Herodes de se animo **271** agitare, exposuit. Unde Aretas inimicitiarum occasionem arripuit: pugna per utriusque duces commissa, Herodiani victi sunt et omnis ejus exercitus cæsus. Quæ cum Herodes Tiberio per litteras significasset, ille Vitellio scribit, ut Aretæ bellum inferat, et aut viventem, et vinculis, aut interfecti caput Romam mittat. Quidam credere, Herodis exercitum ira Numinis interiisse, ob cædem prophetæ et Baptistæ Joannis. De quo Josephus his verbis scribit: Hunc Herodes interfecit virum bonum, qui Judæos virtutem colere, atque inter sese justitiæ et religioni erga Deum dare operam jussit, ac sic ad baptismum accedere, tum demum futurum acceptum. Herodes autem veritus, ne tanta ejus in vulgus auctoritas ad seditionem spectaret, quod nihil non eo mandante facturum videretur: consultius esse duxit, eum antequam res novas moliretur, e medio tollere, ne sese mutatione facta negotiis et molestiis conflictantem tarditatis suæ pœniteret. Sic ex Herodis suspicione Machæruntem missus Joannes, occiditur. Judæi vero credere, in ultionem necis ejus, exercitum periisse, Deo in Herodem animadvertente. Cæterum Vitellius bellum Aretæ illaturus, cum Judæam pertransire vellet: a Judæorum proceribus, ne per eam iret, quod in vexillis multas haberet imagines, quas per suam regionem ferri patria lege nefas esset, exoratus, copias per magnam planitiem traduxit. Ipse cum Herode Hierosolyma ascendit, ut sacrificaret Deo: ibique triduo exacto, Jonatham pontificatu movet, et fratrem ejus Theophilum in eo collocat. Quarto vero die litteris de obitu Tiberii acceptis, populo jurejurando adacto ut Calo saveret, exercitum revocavit. Ferunt Aretam quoque consultis auguriis dixisse, non posse exercitum illum bellum gerere: brevi enim moriturum esse ducem, vel qui jussisset, vel qui jussus esset, vel eum contra quem jussa esset expeditio.

VII. Ac Vitellius Antiochiam recessit. Agrippa vero Aristobulli filius, moriente Tiberio, Romam vixit. Ubi cum paulo ante obitum magni Herodis avi sui educaretur, in familiaritatem Drusi, Tiberii filii, **272** atque Antonæ Drusi majoris uxoris notitiam pervenerat, ob honorem matris suæ Berenices. Et quia magnificus atque munificentissimus erat, defuncta matre, pecunia partim in semetipsum (nam sumptuose vivebat) partim in donationes, majori tamen ex parte in Cæsaris libertos insumpta, celeriter ad egestatem est redactus. Mortuo vero filio Tiberii, is edixit, ne pueri familiares in conspectum suum venirent, ne per illos, renovata defuncti memoria, luctus suus redintegraretur.

Agrippa igitur cum ea de causa, tum ob pecuniæ inopiam afflictus, in Judæam rediit : et cum a multis creditoribus æs alienum repetentibus, nummis omnino destitutus urgeretur, de manibus sibi ipsi afferendis cogitavit. Id ejus consilium uxor Cyprus animadvertit, Phasaeli filia, Herodis regis ex fratre nepotis nata, ex Salampsione Herodis filia, quam ex Mariamme ab ipso, ut expositum est, occisa susceperat. Hæc igitur Cyprus mariti conatu inhibito, Herodiadi Herodi tetrarchæ nuptæ, Agrippæ sorori, fratris institutum nuntiat, petens ut adjuvet, maritumque ad opem ferendam exhortetur. Illi vero ei Tiberiadem habitandam tradiderunt, assignata etiam pecunia unde viveret. Aliquanto post Agrippa controversia inter ipsum et Herodem orta, ad Flaccum Syriæ prætorem migrat, a quo ob familiaritatem Romæ contractam amico est susceptus. Sed per fratris Aristobuli, a quo dissidebat, calumnias Flacci inimicitis susceptis, inde ejectus, et ad extremam inopiam reductus, in Italiam navigare statuit, ac Marsyam libertum aliunde mutuam sumere pecuniam jussit. Is Petrum Berenices Agrippæ matris libertum adit, a quo Agrippa syngrapha data de xx millibus Atticarum drachmarum, bis mille et o minus acceptis, navigaturus, ab Herennio Capitone Jannææ procuratore manere jubetur, dum ccc millia argenti, quæ Cæsari deberet, solveret. Ille se obtemperaturum simulans, noctu solvit : et Alexandriam profectus, ab Alexandro Alabarcho cc millia mutuo petit. Qui illo repudiato, eam pecuniam Cypro ejus uxori cum propter conjugalem amorem, tum ob 273 cæteras ejus virtutes dedit. Qua accepta, Agrippa in Italiam profectus, Cypro cum suis liberis in Judæam reversa, a Cæsare humaniter excipitur. Sed Capitoni Herennii litteris allatis ut fugam cepisset, cum ccc millia æris alieni ab eo poscerentur, Cæsari iratus, non prius ei aditum ad se permissum jussit, quam eam pecuniam numerasset. Qua mutuo sumpta et dissoluta, rursus Tiberii aulam frequentavit. Sed a Cæsare se ad suum nepotem conferre, eumque colere jussus, magis erga Caium propensus fuit, Antoniaæ nepotem, Germanici et Claudii, qui post Caium imperavit, matris : et observantia sua Caii erga se amorem emeruit. Cum autem aliquando inter prodeundum Tiberii mentio incidisset, atque Agrippa Deo invocato optasset, ut Tiberius Caio quam primum imperio cederet : Ectychem libertum, iis Agrippæ verbis auditis, Cæsarem cedit, ut nuntiaturus aliquid quod ad salutem ejus pertineret. Ille vero ut lentus erat in rebus omnibus, eos etiam despiciebat, qui aliquid quod ipsius interesset, nuntiabant : neque etiam legatis celeriter respondebat, ne eis cito digressis, alii sibi negotium facerent. Neque ducibus et procuratoribus a se missis successores dabat, nisi

φοιτῶν τοὺς συνήθεις τοῦ τοῦ παιδός, ἵνα μὴ δι' αὐτῶν εἰς ἀνάμνησιν ἐκείνου ἴων, εἰς λύπην ἀνερεθίζηται. Διὰ τε γοῦν τοῦτο, καὶ ἔτι χρημάτων ἠπόρησεν, εἰς Ἰουδαίαν κακοπραγῶν ἐπανήλθεν. Ἀποτίσαι δὲ καὶ τοῖς δανεισταῖς τὰς ὀφειλάς βιαζόμενος, πολλοὺς οὖσι, καὶ μὴ ἔχων, εἰς ἔνοϊαν ἤλθεν αὐτοχειρίας. Συνῆκε δὲ τὸ ἐννόημα ἡ γυνὴ αὐτοῦ Κύπρος, ἡ θυγάτηρ ἦν Φασαῖλου, τοῦ ἀδελφοπαίδος τοῦ βασιλέως Ἡρώδου, ἐκ Σαλαμψιούσιν αὐτῷ γεννηθεῖσα, τῆς Ἡρώδου θυγατρὸς, ἣν ἔσχεν ἐκ Μαρίας τῆς ὑπ' ἐκείνου ἀνηρημένης, ὡς δεδιήρηται. Ἀυτὴ γοῦν ἡ Κύπρος (ββ), συνοικοῦσα τῷ Ἀγρίππῃ, καὶ αἰσθημένη τὸ βόλευμα, ἀπαίργε τοῦτον αὐτοῦ. Διακρίπεται δὲ πρὸς Ἡρωδιάδα τὴν τῷ τετράρχῃ συνοικοῦσαν Ἡρώδη, Ἀγρίππῃ τυγχάνουσαν ἀδελφῆν, δηλοῦσα τὴν ἔνοϊαν τοῦ συγγόνου, καὶ βοηθεῖν ἀξιοῦσα, καὶ τὸν οἰκίον ἐνδρα πρὸς ἐπικουρίαν παρακαλεῖν. Οἱ δὲ μεταπέμφσαντὸ εἰς αὐτὸν, καὶ οἰκητήριον τὴν Τιβεριάδα δεδώκασι, καὶ τι καὶ ἀργύριον ἀπέταξαν αὐτῷ εἰς τὴν δίαιταν. Μετὰ καιρὸν δὲ διαφορᾶς γενομένης Ἡρώδῃ τε καὶ Ἀγρίππῃ, πρὸς Φλάκκον Συρίας ἡγούμενον ὁ Ἀγρίππας μεθίσταται, φιλικῶς ἐκ Ῥώμης πρὸς αὐτὸν διακείμενον, καὶ καὶ διέτριψε δεξαμένον τοῦ Φλάκκου. Ὅν δὲ ἐκεῖ καὶ ὁ Ἀγρίππου ἀδελφὸς Ἀριστόβουλος, διαφερόμενός τε τῷ ἀδελφῷ, διαβολαῖς αὐτὸν πρὸς Φλάκκον ἐξεπολέμωσε, καὶ ἐξωθεῖται ἐκείθεν Ἀγρίππας. Ὁ δὲ, εἰς ἰσχάτην περιστάς, ἀπορίαν, εἰς Ἰταλίαν ἐκπλεῖν ἐβούλετο, καὶ ἔξου Μαρσῶν αὐτοῦ ἀπαλευθερον χρήματά οἱ πορίσαι ποθὲν δανεισάμενον. Ἐκεῖνος δὲ Πέτρῳ πρόσεισιν ἀπαλευθέρῳ Βερενίκῃ τῆς Ἀγρίππου μητρὸς, καὶ ὁ Πέτρος συμβόλαιον ἔλεγε ποιησάμενον δύο μυριάδων Ἀτθίδων λαβεῖν τὰς μυριάδας, πεντακοσίας καὶ διαχιλίας ἑλασσουμένας. Καὶ ὁ Ἀγρίππας συνέθετο, καὶ λαβὼν τὸ δάνεισμα ἀποπλεῖν ἔμελλεν. Ἐρβένιος δὲ Καπίτων, Ἰαμνείας ἐπίτροπος, τριάκοντα μυριάδας ἀργυρίου ὀφειλομένης τῷ Καίσαρι ἔπραττεν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο μένειν ἐκέλευεν Ἀγρίππας δέ, προσποιησάμενος πείθεσθαι, νυκτὸς φχετο. Καὶ καταπλεύσας εἰς Ἀλεξάνδρειαν, Ἀλεξάνδρου δέχεται τοῦ Ἀλαδάρχου, μυριάδας εἰκοσι δάνειον αὐτῷ παρασχέιν. Ὁ δ' ἐκεῖνον μὲν οὐκ ἂν, ἔφη, παρασχέιν, Κάπριον δὲ τῆ αὐτοῦ γυναικὶ παραίχε διὰ τε τὴν φιλανδρίαν αὐτῆς καὶ τὴν λοιπὴν ἀρετὴν. Δεξαμένης δὲ τὸ δάνειον ἐκεῖνης, ὁ μὲν Ἀγρίππας εἰς Ἰταλίαν ἀπέπλευσε, Κύπρος δὲ μετὰ τῶν τέκνων εἰς Ἰουδαίαν ἀνέστρεψε. Καὶ Κλάσιον Τιβερῶν προσελθὼν, φιλανθρωπῶς ἐδέχθη. Γραφῆς δὲ τοῦ Καπίτωνος Ἐρβένιου κομισθείσης τῷ Καίσαρι, ὡς ἀπέδρα Ἀγρίππας τριάκοντα μυριάδας παραττόμενος, δάνειον, ὠργίσθη καὶ μὴ συγχωρεῖσθαι αὐτῷ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐκέλευσεν εἰσοδόν, ἄχρι δὲ τὸ χροῖος καταβαλεῖ. Ὁ δὲ, δανεισάμενος, ἀπέδοτο τὸ ὀφειλόμενον, καὶ αὐθὶς εἰσῆκε πρὸς τὸν Τιβέριον. Καὶ ὁ Καίσαρ ἐκέλευεν αὐτὸν τῷ υἱοῦ αὐτοῦ παρατυγχάνειν, καὶ θεραπεύειν αὐτόν. Ἀγρίππας δὲ πρὸς Γάϊον μάλιστον

Variæ lectiones et notæ.

(56) Ἀυτὴ γοῦν ἡ Κύπρις. Vide observata a Scaligero ad Eusebium, p. 162, n^o edit.

ἀπέλευεν, Ἀντωνία; τυγχάνοντα υἱωνόν, τῆς Γερμανικοῦ μητρὸς (67), καὶ Κλαυδίου, τοῦ μετὰ Γάϊον μοναρχήσαντος. Τοῦτον θεραπεύων, περιήλυτο ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ ποτε συμπροιοῦσιν ἀμφὸν περὶ Τιβερίου λόγος ἐγένετο. Καὶ ὁ Ἀγρίππας, θεοκλυτῶν, τάχος ὑπεκστήναι Τιβέριον τῆς ἀρχῆς; Γάϊον ἐπήλυχετο. Εὐτυχὸς δὲ ἀπελεύθερος; Ἀγρίππου τῶν λόγων ἀκροασάμενος Καίσαρι πρόσεισιν, ὡς δὴ τι λέξων αὐτῷ σωτήριον. Ὁ δὲ βραδύς εἰς πάντα γενόμενος, καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ τι προσαγγαλλόντων καταφρόνει. Οὕτε γὰρ πρόσεισι τάχιστα ἐχρημάτιζε, λέγων, ἵνα μὴ ἐπανιόντων συντόμως, προσίοισιν ἕτεροι, καὶ ὄχλος αὐτῷ γένοιτο· οὕτε μὴν ἡγεμόσι καὶ ἐπιτρόποις παρ' αὐτοῦ σταλείσι διαδόχους ἀντικαθίστα, εἰ μὴ φθάσαιεν τελευτήσαντες, αὐτάρκως τῷ χρόνῳ σόντες; κερδῶν, ἀμειλίτεροι πρὸς ἀδικήματα εἶεν. Παράδειγμά τε τραυματίαν πεπονητο, ᾧ μυῖαι περιεκάθητο τὰς πληγὰς, καὶ τις οὐκείρων αὐτόν, ἀποσοθεῖν αὐτὰς ἐπιχείρει· ἀποτρέψαντος δὲ ἐκείνου, ἤρατο τὴν αἰτίαν ὁ δυνάκειν τὰς μυῖας παρῶμενος. Ὁ δὲ γε τραυματίας; Αὐτὰς μὲν, ἀπακρίνατο, τοῦ αἵματος; ἐμπλησθεῖσαι, οὐ πάνυ μοι δι' ὄχλου εἰσὶν· εἰ δ' ἀποσοθηθεῖεν αὐτὰ, ἤσονται νεαλαῖς, καὶ λιμώττουσαι, μᾶλλον με ὀδυνησοῦσαι. Τῆς δὲ πρὸς ταῦτα βραδύτητος τοῦ Τιβερίου, καὶ τῆς μαρτύριον, ὅτι δύο καὶ εἰκοσὶν ἀνύσας ἐπὶ τῇ αὐταρχίᾳ ἐνιαυτοῦς, δύο τοῖς Ἰουδαίοις ἐξέπεμψεν ἄρξοντας τοῦ ἔθνους αὐτῶν, Γράτον τε καὶ Πιλάτον. Τοιοῦτος ὂν τυγχάνων ἐν Ἰσραὴν, οὐδὲ τὸν Εὐτυχῶν ἤξιον ἀκροάσιως.

Μ'. Ἀγρίππας δὲ τὴν Ἀντωνίαν ἰκέτευε, παρασκευάσαι τὸν Καίσαρα, ἀκροασθῆναι τοῦ Εὐτύχου. Ἢ δ' Ἀντωνία διὰ τιμῆς ἦν Τιβερίῳ, καὶ ὡς γαμετὴ γυναικὴν Δρουσοῦ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ διὰ τὸ σωφρονεῖν ὡς μάλιστα. Νέα γὰρ χρηθεύσασα, τῇ χηρείᾳ κερταμένη, καὶ γάμον ἀπόστατο δεύτερον, καίπερ τοῦ αὐτοκράτορος αὐτὸν ἐπιτρόπος· καὶ οὕτω τὴν βίον διήνησαν, ὡς καὶ λοιποῖων ἀνωτέρα γενέσθαι. Αἰτὶ δὲ ταῦτα τῷ Τιβερίῳ τιμήθη, καὶ δεῖ καὶ εὐεργετίας αὐτῷ γέγονεν, ἐπιβουλὴν παρὰ πολλῶν καὶ δυνατῶν συστήσαν μηνύσασα. Ὑπὸ ταύτης οὖν ἄξιούμενος ἐξετάσαι τὸν Εὐτυχον, ἔφη, Ἰστωσαν οἱ θεοί, Ἀντωνία, ὅτι οὐ κατὰ γνώμην ἐμὴν τὰ πραχθησόμενα ἔσονται, ἐκ δὲ γε σῆς παρακλήσεως. Καὶ τὸν Εὐτυχον ἀχθῆναι καλεῖται, καὶ παραστάς Ελεγεν, ὡς Γάϊός τε καὶ Ἀγρίππας, ᾧ δόσπορα, συνωμολογῶν. Καὶ Ἀγρίππας ἔφη· Εἶδος γὰρ ἀφλοκοῖτό ποτε ἡμέρα, ἢ μεταστάς οὗτος ὁ γέρον, χειροτονοῖ σε ἡγεμόνα τῆς οἰκουμένης· οὐδὲν γὰρ ἔσται ἡμῖν ἐμποδῶν Τιβέριος, ὁ αὐτοῦ υἱωδός, ὑπὸ σοῦ τελευτῶν, καὶ ἢ τε οἰκουμένη; ἔσονται ἢ μακαρία, καὶ παρὰ ταύτης ἐγώ. Ὁ Τιβερίῳ δὲ οἱ λόγοι ἤγγητο ἀληθεῖς· ἅμα δὲ καὶ μῆτιν Ἀγρίππας τηρῶν, ὅτι μὴ τὸν υἱωνόν αὐτοῦ θεραπεύειν εἴλετο, ὡς; δὲ μετέπεισε πρὸς τὸν Γάϊον, ἐνὶ τῶν παρεστηκότων δῆσαι αὐτόν ἐκέλευσε. Καὶ ἤγατο δέσμιος ἐν πορφυρίᾳ ὡν ἔτι, καὶ πρὸ τοῦ βασιλεῖος εἰστέχει, δέδωκεν ὑπ' ἀθυμίας ἐπικλιθεῖς. Ἦσαν δ' ἔκει καὶ ἕτεροι ἐν δεσμοῖς, καὶ ὀνέου πρὸς τὸ δένδρον ἐκείνῳ κατακταμένου (Βούδονα τὸν ὄρνιν Ῥωμαῖοι καλοῦσι) τῶν δεσμωτῶν τις θεασάμενος, ἤρατο τὸν αὐτὸν τηρούμενα στρατιώτην, ὅστις εἰς ὃ ἐν τῇ πορφυρίᾳ· καὶ μαθὼν, ἤξιωσε τὸν συνδεδεμένον αὐτῷ στρατιώτην, πλησίον εἶλθειν, καὶ τυχῶν, Ὡ ρευρία, φησὶν,

A illi decessissent. Idque se propter subditorum commodum facere dicebat, ut diuturnitate temporis expleta avaritia, ad injurias tardiores essent. Ac vulnerati exemplo utebatur, qui, cum quidam misericordia motus, ei muscas, ictus circumspiciens, abigere vellet, id prohibuerit: causamque rogatus dixerit, eas sanguine plenas, non adeo sibi molestas esse: quæ si abigantur, venturas recentes et famelicas, gravius afflicturas. Ac tarditatis ejus in hoc genere illud argumentum est, quod annos xii rerum potitus, in Judæam duos duntaxat præsidem misit, Gratum et Pilatum. Talcm igitur in rebus omnibus se præbens, nec Eutychem audire voluit. Τοῦτο δὲ ποιεῖν ἐφασκε προμηθεῖα τῶν ὑπηκόων, ἵνα αὐτὰς ἀδικήματα εἶεν. Παράδειγμά τε τραυματίαν πεπονητο, ᾧ μυῖαι περιεκάθητο τὰς πληγὰς, καὶ τις οὐκείρων αὐτόν, ἀποσοθεῖν αὐτὰς ἐπιχείρει· ἀποτρέψαντος δὲ ἐκείνου, ἤρατο τὴν αἰτίαν ὁ δυνάκειν τὰς μυῖας παρῶμενος. Ὁ δὲ γε τραυματίας; Αὐτὰς μὲν, ἀπακρίνατο, τοῦ αἵματος; ἐμπλησθεῖσαι, οὐ πάνυ μοι δι' ὄχλου εἰσὶν· εἰ δ' ἀποσοθηθεῖεν αὐτὰ, ἤσονται νεαλαῖς, καὶ λιμώττουσαι, μᾶλλον με ὀδυνησοῦσαι. Τῆς δὲ πρὸς ταῦτα βραδύτητος τοῦ Τιβερίου, καὶ τῆς μαρτύριον, ὅτι δύο καὶ εἰκοσὶν ἀνύσας ἐπὶ τῇ αὐταρχίᾳ ἐνιαυτοῦς, δύο τοῖς Ἰουδαίοις ἐξέπεμψεν ἄρξοντας τοῦ ἔθνους αὐτῶν, Γράτον τε καὶ Πιλάτον. Τοιοῦτος ὂν τυγχάνων ἐν Ἰσραὴν, οὐδὲ τὸν Εὐτυχῶν ἤξιον ἀκροάσιως.

B VIII. Agrippa vero Antoniam oravit, ut efficeret ut Eutyclus a Cæsare audiretur. Tiberius enim eam cum ut Drusi fratris conjugem, tum ob pudicitiam multo magis honorabat. Nam cum naritum adolescentula amisisset, vidua mansit, 274 repudiatis secundis nuptiis, quanquam ad eas hortante Cæsare: itaque vitam exegit, ut fama de ea mentiri vereretur. Erat igitur in honorè apud Tiberium tum ob hæc, tum ob beneficium indicatæ multorum potentum conspirationis. Hac rogante ut Eutychem examinaret: Testor deos, inquit Tiberius, Antonia, ea quæ fient, non ex animi mei sententia futura esse, sed propter preces tuas. Ac Eutychem adduci jubet. Is dixit: Agrippa, o domine, in colloquio cum Cæo dixit: Utinam tandem venias, qua senex iste decedens, te principem orbis terrarum designet! Nam Tiberius, ejus nepos, impedimento nobis haud fuerit, si a te tollatur. Tum et orbis terrarum floreret, atque ego in primis. Verba Tiberio vera esse visa; simul etiam Agrippæ iucensebat, quod nepotem ipsius colere noluisset, et totus se ad Caium contulisset: eumque a quodam astante vinciri jussit. Sic ille, purpuratus adhuc, vincitus abducitur. Et dum ante regiam astat, ad arborem, ubi etiam alii vinciti erant, præ animi ægritudine inclinatus, bubo in eam devolat: quo captivorum quidam conspecto, militem Agrippæ custodem rogat, quis ille purpuratus esset? eoque cognito, cum a concaptivo milite ut secum propius ad illum accederet impetrasset: Adolescens, inquit, nuntio tibi celerem vinculorum liberationem, et maximam dignitatis et potentie adeptionem. Felicem in te predicabunt, qui nunc miserantur: in prosperitate obibis, et opes tuis liberis relinques. Sed cum

Varis lectiones et notæ.

(67) Τῆς Γερμανικοῦ μητρὸς. Colbert. Γερμ. 610.

istam volucrum denuo videris, te scito quinque diebus post esse moriturum. Cum autem ut nos tibi prædicimus, fortunatus fueris, nostri quoque rationem habeto, ut calamitatem cum qua nunc conficimur, effugiamus. Qui hæc dicebat, tum derisus fuit: post admiratione dignus est habitus. Agrippa vero in vinculis fuit ad menses vi. Tiberius iuvalescente morbo debilitatus, Evodum libertum, quem maximi faciebat, liberos ad se adducere jussit, ut eos ante obitum alloqueretur. Neque vero habebat liberos, nam filius ejus Drusus obierat, sed nepotem ex eo habebat, Tiberium Gemellum, et nepotem ex fratre Caium Germanici filium, illius patruellem. **275** Qui jam adolescens et disciplinis eruditus, a populo et amabatur et colebatur, ob patris virtutem. Cum autem Tiberius pueros postridie mane ad se adduci jussisset, atque in animo haberet, imperium nepoti relinquere, id augurium sibi finxit, deos imperium ei tradituros, qui ad se prior accessisset: ac pædagogus nepotis mandavit, ut puerum maturius ad se adduceret. Cum autem jam diluxisset, Evodum mittit, ut puerum qui adsit inaro vocet. Is Caium ante conclave inventum, ad Tiberium adducit: qui divina potentia considerata, nepotem pro perduto deplorat, et quanquam ea re turbatus, tamen Calo ait: *Fili, etsi mihi Tiberius genere proprior est, ego tamen et meo iudicio et decorum suffragio Romanum imperium tibi trado: petoque ne ejus necessitudinis, qua Tiberio conjunctus es, obliviscaris, sed ejus ut cognati rationem habeas. Nam divina providentia non inulta ea esse patitur, quæ præter jus et æquum sunt.* Tiberius Calo principatus successore declarato, paucis post diebus obiit. Regnavit annos ii et xx, menses vii, et dies totidem.

στερός μοι ἔστιν ἢ σὺ, ἀλλ' αὐτὸς καὶ κατὰ γνώμην ἐμὴν καὶ κατὰ ψῆφον θεῶν σοὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐγχειρίζω ἀρχήν, καὶ ἀξιώ μὴ ἀμνημονῆσαι τῆς συγγενείας τῆς πρὸς Τιβερίον, κήδεσθαι δὲ τούτου ὡς συγγενοῦς. Οὐ γὰρ ἀτιμώρητα τῇ θεῖᾳ προνοίᾳ, ὅσα παρὰ δίκην ἀρᾶσσι τοῦ Τιβερίου: μὲν οὖν, τὸν Γάιον ἀπεδείξας τῆς ἡγεμονίας διάδοχον, ὀλίγα: ἐπιβιούς ἡμέρας, θνήσκει, ἀρξας ἐπὶ ἐνιαυτοῖς εἴκοσι καὶ δύοιν μῆνας ἐπτά καὶ ἡμέρας ἴσας.

IX. Calo imperatore designato, Romani præ cupiditate, Tiberii obitum credere non potuerunt, qui patricios Romanos plurimis cladibus affecerat, homo iracundus, et levissima quæque delicta capitalibus suppliciis vindicare solitus. Marsyas vero Agrippæ libertus, audita Tiberii morte, ad patrum occurrit, et Hebraico sermone leonem esse mortuum dixit. Ille vero, cum gratiam ei se habere diceret, si vera nuntiaret: centurio qui Agrippam lætum videret, suspicatus aliquid accidisse novi, rogat quid nuntiatum sit? Is jam viro familiaris factus, arcanum detegit. Ille vero voluptate cum eo communi fruens, cœnam ei apponit. Dum convivantur, adest qui dicat, Tiberium superstitem esse. Itaque centurio territus, quod captivi imperatorii consuetudine usus esset, hominem de in-

ἀπαλλαγὴν τὴν σοὶ τῶν δεσμῶν ταχίστην ἐπαγγελίζομαι, καὶ προκοπήν ἐπὶ μήκιστον ἀξιώματος καὶ δυνάμεως, καὶ ὡς ἐζηλωτὸς ἔσῃ τοῖς ἀρετῶν κτιζομένοις σε, καὶ ἐν εὐδαιμονίᾳ τελευτήσεις, παῖσι τὸν ἔλθον λιπῶν. Ὅτε δ' εἰσαυθὶς τὴν ἀρετὴν τούτου θεάσαιτο, ἴσθι σου τηρικαῦτα μετὰ πάντας ἡμέρας ἐσομένην τὴν τελευτήν. Εὐδαιμονήσας μέντοι κατὰ τὴν ἡμετέραν πρόβησιν, μὴ μὴν κοιοῦ καὶ ἡμῶν, ὡς διαφευξόμεθα τὴν δυστυχίαν, ἣ τανῦν σύνεσμεν. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα εἰπὼν, τότε μὲν γέλῳτα ἔωφεν, ὕστερον δ' ἐφάνη θαύματος ἄξιος. Ἦν οὖν ἐν τοῖς δεσμοῖς ὁ Ἀγρίππης ἐπὶ μῆνας ἕξ. Τιβερίος δὲ, μαλακίζόμενος τῆς νόσου κραταιουμένης, Ἐβόδον καλεῖται, ὃς τῶν ἀπλευθέρων ἦν αὐτῷ τιμώτατος, τὰ τέκνα προσαγαγεῖν αὐτῷ, διαλεξομένην σφίσι πρὶν τελευτῆν. Οὐκ ἦσαν δὲ παῖδες αὐτῷ: ὁ γὰρ υἱὸς αὐτοῦ Δροῦσος ἔσχε τεθνήσκῃ, υἱὸς δ' ἕξ ἐκείνου αὐτῷ ἦν Τιβερίος Γέμελλος, καὶ ἀδελφίδου Γάιος Γερμανικοῦ πατρὸς, συγγενῆς ὢν αὐτοῦ (68), νεανίας ἦδη, καὶ παιδείᾳ ἐσχολακῶς, καὶ παρὰ τοῦ δήμου φιλούμενος, καὶ τιμώμενος διὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἀρετὴν. Κελεύσας οὖν ὁ Τιβερίος ἔωθεν τοὺς παῖδας: εἰσχαγεῖν εἰς τὴν αὐρίον (ἦν δ' αὐτῷ τὸ βουλόμενον, τῷ υἱῶν μάλιστα καταλείπειν τὴν ἀρχήν, τῶς δ' οὖν οἰώνισμα ἔθετο, εἰς ἐκεῖνον βούλεσθαι τὸ θεῖον περιελθεῖν τὴν ἀρχήν, ὃς ἂν πρὸς αὐτὸν ἀφίκοιτο πρότερον) πέμπει κελεύων τῷ παιδαγωγῷ τοῦ υἱοῦ, πρωταίτερον ἀγεῖν τὸν παῖδα. Καὶ ἦδη γεγονούσας ἡμέρας, πέμπει τὴν

Ἐβόδον, εἰσκαλεῖν τὸν παρόντα τῶν παλαιῶν. Ἐκεῖνος δὲ τὸν Γάιον πρὸ τοῦ δωματίου καταλαβὼν, εἰσῆγγαγε πρὸς Τιβερίον. Ὁ δὲ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως εἰς ἔγνωεν ἔλθῶν, καταλωφύρατο ὡς ἐπ' ἀπολωλότι τῷ υἱῶν. Καίπερ δὲ διὰ τούτου τεταραγμένος, φησὶ πρὸς τὸν Γάιον: Ὁ παῖ, εἰ καὶ Τιβερίος συγγενὴς πρὸς τὸν Γάιον, ἀποκράτωρ περιελλείπτο, ἡγγέλετο δὲ Ῥωμαίοις τοῦ Τιβερίου ἡ ἀποβίωσις, οἱ δὲ ἥπιστον τῷ λόγῳ, ὑπὸ τοῦ πάνυ τὸ πρᾶγμα βούλεσθαι: πλείστα γὰρ ἐκεῖνος δεινὰ Ῥωμαίων τοὺς εὐπατριδας ἐργάσατο, δύσσοργος ὢν, καὶ θανάτῳ καὶ τὰ κουφώτατα τῶν πταισμάτων τιμώμενος. Μαρσύας δὲ, τοῦ Ἀγρίππου ἀπελευθέρου, πυθόμενος τοῦ Τιβερίου τὴν τελευτήν, ἔδραμε πρὸς αὐτὸν, καὶ Ἑβραϊδὶ φωνῇ, Τέθνηκεν ὁ λέων, φησίν. Ὁ δὲ χάριτας ὡμολόγει αὐτῷ, εἰ κατήγγειλεν ἀληθῆ, καὶ ὁ ἐκατόνταρχος, ὄρων τὴν Ἀγρίππαν ἐν χάρματι, ὑπετόπισε, τὴν γεγονέναι καινὴν, καὶ ἤρετο τί ἂν ἐν τῷ ἀγγελοῦν; Καὶ ὁ Ἀγρίππας, ἦδη συνήθης γενόμενος, τῷ ἀνδρὶ, τὸ ἀπόρρητον ἀνεκάλυψεν. Ὁ δὲ ἐκοινοῦτο τὴν ἡδονὴν, καὶ προὔτιθει δειπνον. Εὐωχομένων δὲ, παρῆν τις, περιεῖναι λέγων Τιβε-

Variae lectiones et notæ.

(68) Συγγενῆς ὢν αὐτοῦ. Colberi. συγγόνου αὐτοῦ.

ρον. Καὶ ὁ ἐκιστὸνταρχος δέισα, ὅτι συνδιητῶτο A
 ἐσθρῶτη τοῦ αὐτοκράτορος, κελεύει δῆσαι αὐτὸν,
 λεικῶς ἤδη. Τῇ δ' ὕστεραία λόγος τε ἦν πλατὺς
 περὶ τῆς τελευταίας Τιβερίου, καὶ ἐπιστολαὶ παρὰ
 Γαίου ἐπέμφθησαν, ἡ μὲν πρὸς τὴν σύγκλητον, τὸν
 Τιβερίου θάνατον καταγγέλλουσα, καὶ τὴν αὐτοῦ τῆς
 ἡγεμονίας διαδοχὴν ἡ δὲ πρὸς Παύωνα, τὸν τῆς
 πόλεως φύλακα, ἐπιτρέπουσα τὸν Ἀγρίππαν ἐκ τοῦ
 στρατοπέδου μεταγαγεῖν εἰς τὴν οἰκίαν ἐν ἣ ἡ πρὸ τοῦ
 δεῖθαι ἦν. Γάιος δὲ εἰς Ῥώμην τὸν τοῦ Τιβερίου
 νεκρὸν ἀγαγὼν, καὶ θάψας πολυτελῶς, αὐτίκα λύσαι
 τὸν Ἀγρίππαν ἐβούλετο ἡ δ' Ἀντωνία κεκώλυκεν,
 ὡς μίσει τοῦ λυθησομένου, φρονιτῆς δὲ γε τοῦ λύ-
 σαντος, ἵνα μὴ δοκῆ τῇ μεταστάσει τοῦ αὐτοκράτο-
 ρος ἐφηθόμενος, ἐκ τοῦ λύσαι τὸν ἐκείνου δέσμιον
 τάχιστα. Ἡμερῶν δὲ τριῶν (69) παρελθουσῶν με- B
 τεπέμπεται τὸν Ἀγρίππαν, κείρει τε τὸ περιττὸν τῆς
 τριχός, καὶ μεταμφιέννυσιν, εἶτα καὶ τὸ διάδημα
 περιτίθει, καὶ βασιλεῖα τῆς Φιλίππου τετραρχίας
 καθίστησι, προσθίμενος καὶ τὴν Λυσανίου τετραρ-
 χίαν εἰς αὐξήσιν, καὶ χρύσεια χαλκεῖων ἀλλάττει,
 ἀντὶ τῆς σιδηρᾶς ἀλύσειος μεθ' ἧς ἐδέδετο, χρυσῆν
 ἰσόρροπον αὐτῷ παρασχόμενος. Τῷ δὲ δευτέρῳ
 ἐνιαυτῷ τῆς μοναρχίας Γαίου, ἤξιτο Ἀγρίππας
 ἐκχωρηθῆναι αὐτῷ, ἀφικέσθαι πρὸς τὰ οἴκηλα, καὶ
 αὐθις ἐπανέλθειν κατετίθετο, οἰκονομησάμενος εἰς
 δόνατα τῆς ἀρχῆς καὶ ἐνδόντος Γαίου, ἐξέπλευσε.
 Ἡρωδιάς δὲ ἡ αὐτοῦ ἀδελφῆ, ἐφθόνη τῆς εὐπραγίας
 τῷ ἀδελφῷ, καὶ μάλιστα ὅποτε μετὰ τῶν τῆς βασι-
 λείας παρασημῶν ἑώρα αὐτὸν τοῖς πλήθεσι χρημα- C
 εῖζοντα· ἐξηρέτιζε τε τὸν ἄνδρα, ἐπὶ Ῥώμης πλεῖν,
 καὶ ἰσθὴν ἀρχὴν μνηστεύεσθαι αὐτῷ. Ὁ δὲ ἡσύ-
 χάζειν ἐβούλετο· καὶ ἡ γυνὴ σφοδρότερον ἠνώχλει
 τῷ ἀνδρὶ, πάντα πράσσειν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ κελεύουσα·
 καὶ οὐκ ἀνῆκεν, ἕως καὶ ἀκοντὰ τὸν Ἡρώδη αὐτῇ
 πεποήκειν ὁμογνώμονα· ἀνήγετο οὖν σὺν τῇ γυναικὶ
 ἐπὶ Ῥώμης. Ἀγρίππας δὲ καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν
 Ῥώμην παρεσκευάζετο προεπιμψῆ δὲ τῶν ἀπελευ-
 θέρων ἕνα, ὄρωρα τῷ αὐτοκράτορι κομιζοντα, καὶ
 ἐπιστελά; κατὰ τοῦ Ἡρώδου, καὶ καταλαμβάνουσι
 εἰς Γαίον ἐν Βαταῖς πολυχνίφ τῆς Καμπανίας· ἕμα
 τε τῷ Ἡρώδῃ εἰς ὄβιν ἤκεν ὁ Γάιος, καὶ ἕμα τὰς
 Ἀγρίππου ἐπιστολ· ἐπῆει, κατηγορούσας ἐκείνου
 πρὸς Σητανὸν ὁμολογίαν κατὰ τῆς Τιβερίου ἀρχῆς,
 καὶ πρὸς Ἀρτέθωνον αὐθις τὸν Πάρθον τότε κατὰ D
 τῆς αὐτοῦ Γαίου· τεκμήριον δ' ἐποιεῖτο τοῦ λόγου,
 ὅτιων ἀπόθεσιν ἐν ταῖς ὀπλοθήκαις Ἡρώδου, μυ-
 ριάσιν ὀπλιτῶν ἀρκούντων ἑπτά. Ἐκινεῖτο δ' ὅπῳ
 τῶν ἐπισταλμένων ὁ Γάιος, καὶ ἡρώτα τὸν Ἡρώ-
 δην, εἰ ἀληθής ὁ περὶ τῶν ὀπλων λόγος; τοῦ δὲ
 καταθεμένου, πιστεύσας τῇ ἀποστάσει αὐτοῦ, τὴν
 τετραρχίαν ἀφαιρεῖται, καὶ τῇ βασιλείᾳ τοῦ Ἀγρίπ-
 που προστίθει, καὶ τὰ χρήματα ὁμοίως αὐτῷ
 διαιρεῖται, εὐν δὲ Ἡρώδην ἀσιφυγίᾳ κατέκρινεν.

Ἡρωδιάς δὲ, ὡς Ἀγρίππου ἐμαίμονι, τὰ τε χρήματα, ὅσα ἐκείνη διέφερεν, εἶδου· καὶ μηδὲ κοι-
 νωνεῖν ἐκέλευε τῆς φυγῆς τῷ ἀνδρὶ, διὰ τὸν Ἀγρίππαν. Ἡ δὲ χάριτας μὲν ὠμολόγει Γαίῳ, εὐ

Variæ lectiones et notæ.

(69) Ἡμερῶν δὲ τριῶν. Ms. μστρίων δέ.

δικαιον δ' ἔλεγεν εἶναι· τῆς εὐδαιμονίας τῷ ἀνδρὶ κοινωθήσασαν ἐγκαταλιπεῖν ἐπὶ ταῖς δυσπραγίαις αὐτόν. Ὁ μόνος Γάιος τὸν μὲν πρῶτον ἐνιαυτὸν καὶ τὸν ἐφ' ἑξῆς μετριώτερον ἐχρήτο τοῖς πράγμασι· προῦν δὲ ἐξεβαίεζεν ἑαυτὸν, καὶ θεοῦν ἐπιχειρεῖ. Καὶ δὴ στάσεως γενοῦσας τοῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι, τρεῖς ἀφ' ἑκατέρου μέρους παρήσαν πρὸς Γάιον πρεσβευταί.

X. Apio vero Alexandrinorum legatorum unus cum alia Judæis objecit, tum illud, cum omnes Romanæ provinciæ Cajo templa et aras ædificent, divinosque honores decernant, eos solos ignominiosum ducere, eum statuis honorare, ac per ejus nomen jurare. Philonem vero Judaicæ legationis principem, virum illustrem, et philosophiæ non expertem, populares suos defendere paratum, Caius verba facere non passus, e medio excedere jussit: ac satis præ se tulit, se cladem Judæis illaturum. At Philo contumeliose habitus, Judæos qui foris astabant, bonis animis esse jussit. Caium enim non ipsis, sed ipsi Deo insultasse. Verum Imperator non ferendum ratus, si a Judæis pro deo non coleretur, Petronium Vitellio successorem mittit, et cum magna manu in Judæam profectum, suam imaginem in templo Dei collocare jubet. Quod si volentes concedere nolint, ut per vim et armis id faciat. Petronius Syriæ prætura suscepta, imperatoris exsequi jussa properabat. Sed cum Ptolemaidem venisset, Judæorum multa millia eum adierunt, orantium ne ad patria instituta violanda cogerentur. Sin nullis precibus moveretur, ut se prius interfectis, ita demum statuam collocaret. Petronius respondit, si suapte autoritate illa ageret, jure secum agi posse; sed quia Cæsar jussisset, decretis illius necessario acquiescendum esse. Illis dictis Tiberiadem venit, Judæorum animos exploraturus. Sed ibi quoque multa Judæorum millia ei occurrerunt, itidem orantium, ne sibi vim afferret, neve urbem simulacro pollueret; qui a Petronio rogati, num bellum gesturi essent, se bellum gesturos esse negarunt, sed statim mortem oppetitaros potius, quam commissuros ut patria instituta violarent, ac jugulis porrexerunt. His per dies XI actis, Aristobulus Agrippæ frater, et alii 278 delecti, Petronium precati sunt, ne rebus novandis populum ad desperationem impelleret, sed ad Caium scriberet, quemadmodum Judæi nullis rationibus ad statuam recipiendam adduci possent. Fortassis enim eum mitigatum iri, et sententiam mutaturum esse. Sin in proposito perseveraret, tum et ipse rem aggrediretur. His Petronius obsecutus, ad Caium ea de re scripsit. Regis vero Agrippæ Romæ degentis cum Caio familiaritas magis ac magis augebatur; qui convivio ab eo exceptus, et cœnæ sumptus ac magnificentiam admiratus, eum petere jussit quidquid vellet. Ibi Agrippa: *Nihil, inquit, petam, quo opes meæ augeantur: sed id, quod et tibi pietatis opinionem, et mihi gloriam parabit. Oro igitur, ut statuæ dedicationem in templo Judaico Petronio mandata, mea causa omittas.* Id Caius, coram

I'. Ἀπίων (70) δὲ τῶν Ἀλεξανδρέων πρεσβύων εἶς, ἀλλὰ τε κατηγορεῖ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὡς πάντων τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους, βωμοὺς τῷ Γαίῳ καὶ ναοὺς ἀνιστάωντων, καὶ ὡς θεὸν τιμῶντων, οὗτοι μόνον ἄδοξον ἡγῆται ἀνδριάζει τιμῶν αὐτόν, καὶ ὄρκιον αὐτοῦ ποιεῖσθαι τὸ ἄνομα. Ἐπὶ τούτοις Φίλων, τῆς τῶν Ἰουδαίων πρεσβείας προεστηκώς, ἀνὴρ ἔνδοξος καὶ φιλοσοφίας οὐκ ἄπειρος, ἔτοιμος ἦν ὑπεραπολογησασθαι τῶν ὁμοειδῶν· ὁ δὲ Γάιος οὐκ ἠθέλησε, κελεύσας· ἐκποδῶν ἀπελεύσεσθαι, δηλὸς τε ἦν κακῶσων αὐτούς. Καὶ ὁ Φίλων ἐξελθὼν περιθρησμένος, ψῆσι πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν Ἰουδαίους, ὡς χρὴ θαρσύνειν, οὐ γὰρ εἰς αὐτούς ὁ Γάιος παραβέβηκεν, εἰς δὲ τὸ θεῖον αὐτό. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ δεῖν ἠγοῦσθαι, ὑπὸ Ἰουδαίων μὴ ὡς θεὸς σεβασθῆναι, Πετρῶνιον ἐκπέμπει διάδοχον τῆς Οὐτελλίου ἀρχῆς, κελεύσας χεῖρ! πολλῇ ἐμβάλειν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ ἰσθῶν αὐτοῦ ἀνδριάντα ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ μὴ ἐκόντες παραχωροῖεν, πολέμῳ κρατήσαντα τοῦτο ποιεῖν. Καὶ ὁ Πετρῶνιος τὴν τῆς Συρίας παρεληφώς ἀρχὴν, ἠπειγέτο πληρώσων τὰς τοῦ Καίσαρος ἐντολάς. Καὶ εἰς Πτολεμαῖδα γενόμενῳ προσῆλθον Ἰουδαίων πολλοὶ μυριάδες, δεόμενοι μὴ βιάζεσθαι σφᾶς ἐπὶ παραβάσει τῶν πατέρων. Εἰ δ' ἀπαρτίητο; εἰ, ἔλεγον πρότερον ἡμᾶς διαχειρισάμενος, οὕτως ἴστα τὸ ἀγαθόν. Πετρῶνιος δ' ἀπεκρίνατο ὡς· Εἰ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ ταῦτ' ἐπραττεν, δίκαιος ἦν πρὸς με οὐκ ἂν λόγος· Καίσαρος δὲ κελεύσαντος, πᾶσα ἀνάγκη τὰ ἐκεῖνα δεδογμένα πληροῦν. Ταῦτα εἰπὼν, ἐπὶ Τιβεριάδα ἀφίκετο, κατανοήσων ὡς γνώμης ἔχουσιν Ἰουδαῖοι καὶ πολλοὶ μυριάδες συνήκτων αὐτῷ, ἱκετεύουσαι, μὴ εἰς ἀνάγκας αὐτούς καθίστην, μηδὲ μαινέειν ἀνδριάνει τὴν πόλιν. Καὶ ὁ Πετρῶνιος· ἔφη, Πολεμήσετε ἄρα; Οἱ δ' Οὐ πολέμησομεν, ἔφασαν, τεθνηξόμεθα δὲ πρότερον, ἢ παραδῆναι τὰ πάτρια· καὶ περιέχον ἑαυτούς ἀποσφάττεσθαι. Καὶ ταῦτα ἐφ' ἡμέρας ἐπρίττετο τεσσαράκοντα. Ἀριστόβουλος; δὲ ὁ Ἀγρίππου ἀδελφὸς καὶ ἄλλοι τῶν ἐκκρίτων, ἰδέοντο Πετρῶνιον, μηδὲν εἰς σπῆνοῖον τοῦ πλήθους παρακινεῖν, ἀλλὰ γράφειν πρὸς Γάιον τὸ ἀνηκεστον αὐτῶν πρὸς τὴν τοῦ ἀνδριάντος ὑποδοχὴν. Ἴσως γὰρ μαλαχθέντα αὐτόν, ἀποστῆναι τοῦ δόξαντος. Εἰ δ' ἐμμένει καὶ αὐθις τῇ ψήφῳ, τότε καὶ αὐτὸν τοῦ πράγματος ἀπτεσθαι. Πετρῶνιος δὲ πεισθεὶς, ἐπέστειλε τῷ Γαίῳ περὶ τῆς πράξεως. Ἀγρίππας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν Ῥώμῃ διάγων, προέκοπτε τῇ πρὸς Γάιον οἰκειώσει· θαυμασθεὶς τε ἐν τῷ δειπνίζειν τὸν αὐτοκράτορα τῆς πολυτελείας χάριν· καὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς, αἰτήσασθαι προετρέπετο, ὅ ἂν αὐτῷ πρὸς βουλῆς. Ὁ δὲ· *Αἰτήσομαι σε, ἔφη, τῶν μὲν ὄλων περιποιούστων οὐδὲν, ὁ δ' ἂν σοὶ τε πρὸς δόξαν*

Variæ lectiones et notæ.

(70) Ἀπίων. Colb. Ἀπίων.

είσεβ'ας, κάμολ πρὸς τὸ κλειαν γένηται. Ἄξιω
 σε γάρ, τὴν τοῦ ἀνδριάντος ἀνάθειον, ἣν ποιή-
 σασθαι κελεύεις Πετρώνιον εἰς τὸ Ἰουδαίων ἱερὸν,
 δι' ἐμὲ καταλείψειν. Γάτος δὲ αἰσχυνοίς, ἐπὶ το-
 σῶν δὲ μαρτύρων, μὴ βόξαι ψευδόμενος, συνεχώρει,
 καὶ γράφει πρὸς τὸν Πετρώνιον, εἰ μὲν ἤδη τὸν
 ἀνδριάντα ἐφθασε στήσαι, μὴ καθελείν· εἰ δὲ μήπω
 πεποίηται τὴν ἀνάθειον, μηκέτι πειράσθαι ποιήτα-
 σθαι· Ὁν γὰρ ἐτι βούλομαι τοῦτον στήσαι, διὰ τὸν
 Ἀγρίππαν, ἀνδρα τιμώμενον παρ' ἐμοῦ. Γάτος· μὲν
 οὖν ταῦτα πρὸς Πετρώνιον γράφει, πρὶν ἐντυχεῖν
 ταῖς ἐκείνου ἐπιστολαῖς, ἐμφαινούσαις πρὸς ἀπο-
 στασίαν τοὺς Ἰουδαίους διὰ τὸν ἀνδριάντα ἐπαίγε-
 σθαι. Περιαλήθσας δὲ διὰ ταῦτα, γράφει αὖθις τῷ
 Πετρωνίῳ· Ἐπεὶ σοὶ τὰ τῶν Ἰουδαίων δῶρα ἐν
 μίξῳι γεγῆνασι λόγῳ τῶν ἐμῶν ἐντολῶν, σὺ
 τῶν περὶ σεαυτοῦ τὸ ποιητέον συλλογίσαι. Πα-
 ράδειγμα γάρ σε ποιήσομαι τοῖς τε νῦν καὶ τοῖς
 ἐπειτα, μὴ ἀκυροῦν ἐντολὰς αὐτοκράτορος.
 Ταύτην τὴν ἐπιστολὴν οὐκ ἐφθη ζῶντος Γάτου δε-
 δεγμένος Πετρώνιος, ἀλλὰ πρότερον τὰ περὶ τῆς
 ἐκείνου τελευτῆς ἰδέξαστο γράμματα, καὶ οὕτω τὰ
 πρὸς αὐτὸν τοῦ Γάτου. Ὁ μὲν οὖν Γάτος κάκιστος
 γεγονώς, ὠλετο ἐξ ἐπιβουλῆς ἀνηρημένος· τὸν δὲ
 τρόπον τῆς κατ' ἐκείνου ἐπιβουλῆς, καὶ παρὰ τίνων
 διέβησι, διηγήσεται. Ἦδη δὲ φθαρέντος, Κλαύδιος
 κρυπτόμενος διὰ φόβου ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐξά-
 γεται, καὶ αὐτοκράτωρ ἀνακηρύσσεται, πολλὰ πρὸς τὴν
 ἀνάβρῃσιν αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀγρίππα σπουδάζαν-
 τοσ· Ἄρτι δὲ βεβαιωθείσης τῆς αὐταρχίας αὐτῷ, τὴν τε
 ἀρχὴν ἐκύρωσε τῷ Ἀγρίππᾳ, καὶ δι' ἐγκω-
 μίων ἐποιεῖτο αὐτὸν, προσθήκην τε αὐτῷ εἴθετο
 πᾶσαν, ἧς ἤρξεν ὁ βασιλεὺς καὶ πάππος αὐτοῦ Ἱε-
 ρώδης· ὁ δὲ καὶ τῷ ἀδελφῷ Ἡρώδῃ τὴν βασιλείαν
 Χαλκίδος παρὰ Κλαυδίου ἤτεσαστο, καὶ ἐδόθη ἐκεί-
 νῳ παρὰ τοῦ Καίσαρος.

ΙΑ'. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον στασιάζουσιν πρὸς
 τοὺς Ἀλεξανδρεῖς οἱ καὶ Ἰουδαῖοι. Ὁν γάρ εἰρη-
 τα. τρόπον κακῶς Γάτου διατεθέντος πρὸς αὐτούς,
 ἐκακῶντο μοναρχοῦντος ἐκείνου παρὰ τῶν ἐν τῇ
 πόλει Ἑλλήνων. Γάτος δὲ τελευτήσαντος, ἀνεθάρ-
 σισαν, καὶ ἦσαν ἐν ὄπλοις, Κλαύδιος δὲ τῷ ἱππαρ-
 γόνῳι κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἐπίστειλε, καταστῆσαι
 τὴν στάσιν. Ἐπεμψὲ δὲ καὶ διάταγμα ἐκ παρακλή-
 σεως τοῦ βασιλείου Ἀγρίππου τε καὶ Ἡρώδου εἰς
 Συρίαν καὶ εἰς Ἀλεξανδρείαν, καὶ εἰς τὴν ἄλλην
 οὐκωμένην δση Ῥωμαίους ὑπήκοος, φράξων, ὅτι·
 Τῶν Ἰουδαίων ἀνεκῶσιν Ἰσθῆς πολιτείας τοῖς
 Ἀλεξανδρεῦσι καὶ τοῖς τῶν λοιπῶν πόλεων πο-
 λιταῖς ἀξιοθέτων, ὁ Γάτος ἐξ ἀπορίας, ὅτι μὴ
 εὐδὲν προσαγορεύειν αὐτὸν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος
 ἠνέσχετο, αὐτοὺς ἐταπεινώσεν. Ἐγὼ δὲ μηδεὶς
 διὰ τὴν ἐκείνου παραπροσύνην τῶν παλαιῶν
 δικαίων τὸ ἔθνος ἐκπεσεῖν διατάσσομαι, συντη-
 ρεῖσθαι δὲ σφίσι τὰ πρότερον δίκαια τοῖς Ἰου-
 δαίων νομίμοις ἐμμένουσι, ταῦτά με αἰτησάμε-
 νων τῶν βασιλέων Ἀγρίππα καὶ Ἡρώδου, τῶν
 φιλετάων μοι. Ἐξέπεμψὲ δὲ καὶ Ἀγρίππαν ἐπὶ
 τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, λαμπροτέραν γεγεννημένην.
 Κάκεινος ἐλθὼν εἰς Ἱεροσόλυμα, χαριστήρια εἴδουσε,
 καὶ τὴν χρυσὴν ἄλυσιν τὴν ὑπὸ Γάτου δοθεῖσαν αὐ-
 τῷ, ὑπὲρ τὸ γαζοφυλάχιον ἀπῆρώρησε, δειγμα τῆς
 τοῦ Θεοῦ δυναστείας, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων με-
 ταβολῆς, καὶ ὅτι καὶ τὰ μεγάλα πίπτει ποτὲ, καὶ

A tam multis mentiri veritus, concessit, ac ad Petro-
 nium scripsit : Si statuum jam erexisset, ne tolle-
 ret ; sin nondum collocasset, ut eo conatu abstine-
 ret. Neque enim se amplius eam erecturum, propter
 Agrippam, virum quem magnificeret. Hæc ad Pe-
 tronium scripsit, litteris illius nondum lectis, quæ
 significabant, Judæos ob statuum illam ad seditio-
 nem concitatos esse. Quibus irritatus, Petronio
 rescripsit : *Quoniam Judæorum munera meis man-
 datis prætulisti : tu quid tibi agendum sit, videto.*
*Exemplum enim in te edam, quo et presentes et po-
 steri moneantur, edicta imperatoris non esse negli-
 genda.* Has litteras vivente Caio Petronius non acce-
 pit, sed tum demum, cum illius obitum ex aliis
 litteris cognovisset. Caio viro pessimo per insidias
 interfecto, quarum modum et auctorem in opere
 de imperatoribus exponemus. Claudius præ metu
 occultatus, a militibus e latebris extractus est, et
 imperator salutatus : quam ad rem Agrippa quo-
 que non parvo adjumento fuit. Is recens firmato
 imperio, etiam Agrippæ regnum confirmavit, eique
 collaudato omnem eam ditionem, quam rex Hero-
 des avus ejus tenuerat, adjecit : ejusdemque ro-
 gatu, fratri Herodi Chalcidis regnum concessit.

ἀνήρηται, ὅτε τὰ περὶ τῶν αὐτοκρατόρων ὁ λόγος
 κρυπτόμενος διὰ φόβου ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐξά-
 γεται, καὶ αὐτοκράτωρ ἀνακηρύσσεται, πολλὰ πρὸς τὴν
 ἀνάβρῃσιν αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀγρίππα σπουδάζαν-
 τοσ· Ἄρτι δὲ βεβαιωθείσης τῆς αὐταρχίας αὐτῷ, τὴν τε
 ἀρχὴν ἐκύρωσε τῷ Ἀγρίππᾳ, καὶ δι' ἐγκω-
 μίων ἐποιεῖτο αὐτὸν, προσθήκην τε αὐτῷ εἴθετο
 πᾶσαν, ἧς ἤρξεν ὁ βασιλεὺς καὶ πάππος αὐτοῦ Ἱε-
 ρώδης· ὁ δὲ καὶ τῷ ἀδελφῷ Ἡρώδῃ τὴν βασιλείαν
 Χαλκίδος παρὰ Κλαυδίου ἤτεσαστο, καὶ ἐδόθη ἐκεί-
 νῳ παρὰ τοῦ Καίσαρος.

XI. Hoc tempore orta est inter Alexandrinos et
 Judæos, ibi degentes, seditio. Nam cum Caius,
 279 ita ut dictum est, erga eos affectus esset,
 illo imperante a Græcis vexabantur. Eo vero de-
 functo, cum receptis animis arma sumpsissent,
 Claudius magistro equitum Ægyptio scripsit, ut
 seditioem comprimeret. Edictumque rogatu Agrip-
 pæ et Herodis regum in Syriam, Alexandriam, et
 alias orbis partes quæ Romanis parent, misit, in
 hanc sententiam : *Cum olim Judæi eodem jure, quo
 Alexandrini, et aliarum urbium cives, fruerentur,
 Caius per summam temeritatem, quod Judaica gens
 eum pro deo colere detrectasset, eos depressit. Ego
 vero, ne ea ob illius vecordiam veteribus juribus
 spoliaretur, sed pristina eis privilegia, Judæorum ritus
 observantibus, conserventur, constituo, Regum
 Agrippæ et Herodis amicissimorum meorum rogatu.*
 Agrippam quoque in regnum suum splendidius
 factum dimisit. Qui Hierosolyma profectus, victi-
 mas pro gratiarum actione immolavit : et auream
 catenam a Caio sibi datam, supra gazophylacium
 suspendit, divinæ potentis specimen et vicissitu-
 dinis rerum, magna labefactantis, et humilia eri-
 gentis. Sacrificio magnifice peracto, Theophilo
 Annæ sacerdotium abrogavit, et Boethi filio Si-
 moni cognomento Cantheræ honorem illum tribuit.
 Is Simon duos fratres habuit, et patrem Boethum :
 cuius filia Herodi regi, ut supra dictum est, nupta

fuit. Hierosolymitanorum erga se benevolentiam remuneratus est condonatione tributi, quod pro singulis ædibus pendebatur. Toti exercitui præfecit Silam, qui multarum ærumnarum ei particeps fuerat. Cum autem Doritani adolescentes audaces et temerarii, Caesaris statuam in Judæorum synagoga collocassent : Agrippa turbatus, statim Syriæ prætorem P. Petronium convenit, et Doritanos accusat. Is misso centurione, eos qui id facinus ausi essent, ad se adduci jussit : et Doritanis magistratibus mandavit, ut centuriones sotes demonstrarent, nisi in eodem crimine esse vellent. Agrippa vero sacerdotium Simoni Cantheræ adeptum, rursus in Jonatham Ananiæ filium contulit. Quo ille recusato, satis sibi esse dixit, quod semel pontificatu functus fuerit : fratremque Matthiam ad eum honorem, **280** quo dignus esset, promoveri petiit, idque impetravit a rege. Sila vero præfectus militum Agrippæ, fretus meritis suis, importunæ dicendi libertati studuit, ac molestus fuit, molestæ fortunæ memoria renovanda, suoque illorum temporum studio et fide jactanda. Eam effrenem licentiam cum Agrippa ægre ferret, neque Sila quidquam de ea remitteret, rex iâ commotus, eum non modo præfectura privavit, sed etiam vinxit. Verum ita tempore mitigata, et consideratis ejus sua causa exhaustis laboribus, cum natalium suorum celebraret, hominem ad epulas invitavit. Ille vero detrectavit : *Nam ad quem, inquit, me honorem Agrippa vocat, erectigio periturum? Num libertatem meam desisse censet? Ego vero nunc magis clamabo, e quibus eam periculis eriperim : quos labores, quæ discrimina pro ejus dignitate et salute adierim. Pro quibus officiis me vinculis et obscuro carcere remuneratur, quorum nunquam obliviscar.* Quibus rex cognitis, insanabili ingenio hominem in custodia reliquit. Beneficus fuit hic rex non minus avo Herode, qui quidem in externos liberalitatem exercuit, non etiam in Judæos : hic promiscue de omnibus benemereri studuit, omnibus se clementem præbuit. Itaque libenter Hierosolymis perpetuo vixit, et patrias leges inviolatas observavit. Exstitit tamen Simon quidam legis peritiam celebris, qui casu orato, regem Cæsaream profectum d.erre non dubitavit. Quo cognito Agrippa illum accersitum rogat, in quo leges a se violatæ essent? quod ille cum dicere non haberet, veniam rogavit : eaque præter expectationem impetrata, donatus abiit. Pontificatum Matthiæ adeptum, Elionæo Cithæri filio contulit. Cum autem triennium toti Judææ dominatus esset in arbe Cæsarea, quæ prius Stratonis turris appellata fuit, spectacula edidit : quorum die secundo veste argentea indutus, sub auroram theatrum ingreditur, atque argentum primo solarium radiorum ortu illustratum, mirabiliter resplenduit, cum horrore quodam intuentium. Statim igitur adulatorēs alius aliunde exclamarunt, eumque deum appellarunt, utque

A ὄφουται τὰ ταπεινά. Θύσας οὖν πολυτελεῶς, θεοί-
 λον μὲν τὸν Ἄνναν τῆς ἀρχιερωσύνης μεθίστησι·
 τῷ δὲ Βοηθοῦ Σίμωνι, ᾧ Κανθηρᾶ; ἡ ἐπίκλησις,
 ἀπένειμε τὴν τιμὴν. Δύω δ' ἦσαν τῷ Σίμωνι ἀδελ-
 φοί. καὶ πατὴρ ὁ Βοηθός, οὗ τῆ θυγατρὶ ὁ βασιλεὺς
 Ἡρώδης συνήψεσιν, ὡς ἱστέρηται. Τοῦς δὲ Ἱερο-
 σολυμίτας τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας ἡμεψήτα, ἀφίς
 αὐτοί; τὰ ὑπὲρ ἐκάστης οὐκίας. Ἰκπαρχον δὲ πνε-
 τὸς τοῦ στριτευμάτος· τὸν Ἕλλην ἀπέδειξαν, ἀνδρα-
 πόνων αὐτῷ συµμετασχόντα πολλῶν. Νεανίσκοι μὲν-
 το Δωριταὶ παράδολοι καὶ θρασεῖ;· Καίσαρος ἀν-
 δριάντα εἰς τὴν τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴν κομί-
 σαντες ἱστήσαν· τοῦτο τὸν Ἀγρίππαν ἐτάραξε· καὶ
 αὐτίκα πρὸς τὸν τῆς Συρίας ἡγεμονεύοντα Πούπλιον
 Β Πετρώνιον παραγίνεται, καὶ κατηγορεῖ τῶν Δωρι-
 τῶν. Ὁ δὲ ἑκατόνταρχον σταίλας, τοὺς μὲν πρὸ τῶ
 μῆμα πράξαντας ἐπ' αὐτὸν ἀχθῆναι προσέταξε, τοίς
 δὲ τῶν Δωριτῶν ἀρχουσίον, ἐπιδείξει τῷ ἑκατόνταρ-
 χῷ τοὺς αἰτίους, ἐπέστειλεν, εἰ μὴ βούλοιντο δοκεῖν
 συνεργάται τῆς πράξεω;. Ἀγρίππας δὲ ἀπελόμι-
 νος τὴν Ἱερουσόλην τὸν Κανθηρᾶν Σίμωνα, Ἰωνάθην
 αὐτοίς ἐπ' αὐτὸν ἤγε τὸν Ἄναντον. Ὁ δὲ πᾶρηταίον,
 ἀρκεῖσθαι λέγων ἅπασ τὴν ἀρχιερωσύνην λαχόν.
 τὸν δὲ ἀδελφὸν Μαθθίαν πρὸς ταύτην ἡζῆου προέγε-
 σθαι, ὡς ἀξίον τῆς τιμῆς. Πεισθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς,
 τῷ Μαθθίᾳ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπένειμε. Ἕλλας δὲ ὁ
 Ἀγρίππου ἱκπαρχος, πεποιθὼς οἷς ὑπὲρ αὐτοῦ κει-
 κινδύνευεν, ἀκαίρου παβήρησις ἀντεποεῖτο, καὶ
 ἦν φορητικὸς, τὰ φορητικὰ τῆς τύχης εἰς μνήμην
 C ἄγων αὐτῷ, καὶ ἐαυτὸν σεμνύων ἐκ τῆς τότε σπου-
 δῆς τε καὶ πίστεω;. Ἀηδῶς οὖν πρὸς τὴν ἀταμί-
 ευτον αὐτοῦ παβήρησιαν ὁ Ἀγρίππας δέεικετο, τοῦ
 δὲ Ἕλλα μὴ ἐνδιδόντος, εἰς ὄργην ὁ βασιλεὺς; ἀνη-
 ρίθιστο, καὶ οὐ μόνον τῆς ἱκπαρχίας αὐτὸν μετέτι-
 σεν, ἀλλὰ μέντοι καὶ δέδεικε. Χρόνῳ δὲ τὸν θυμὸν
 ἀμβλυθεὶς, καὶ λογισάμενος ὄσου; ὑπὲρ ἐκείνου
 ἀνέτηλ πόνους, ἡμέραν ἑορτάζων ἑαυτοῦ γενέθλιον,
 ἐκάλει τὸν Ἕλλην αὐτῷ συνίστιον ἐδόμαον. Ὁ δὲ
 οὐκ ἐπειθετο· Ἐπὶ τίνα, λέγων, ὁ βασιλεὺς ἀνα-
 καλεῖ με τιμῆν, τὴν ὄσον ἡδὴ ἀπολουμένην; Ἡ
 πεπειθῆσαι με ρομῆσι τῆς παβήρησις; Νῦν βοή-
 σομαι μᾶλλον ὄσον αὐτὸν ἐξεβήρυσάμην δεινῶν,
 D ἔσους ἡνεγκῶ πόνους. ἐκείτω κορίλλωρ σῴτηρίων
 καὶ τιμῆν. Ὅν γέρας μοι δεσμῶ καὶ ὀκτώσις
 εἰρηκτῆ, ὧν οὐποτε ἀήσομαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς
 ταῦτα μαθὼν, καὶ ἀνάτως συνιδῶν διακείμενον,
 αὐτοί; εἶπεν ἐν φρουρᾷ. Ἦν δὲ εὐεργετικὸς ὁ βα-
 σιλεὺς οὗτος ἐν δωραταί;· οὐδὲν ἤττον Ἡρώδου τοῦ
 πάππου, ἐκείνου μέντοι εἰς ἀλλοφύλου; τὸ φιλότι-
 μον ἐπιδεικνυμένου, οὐ μὴν καὶ εἰς Ἰουδαίους· ὁ-
 τος πρὸς πάντας ὁμοίω; ἦν εὐεργετικὸς, καὶ τὸν
 τρέπον πρᾶος. Ἡδεῖα οὖν αὐτῷ διαίτα συνεχῆς ἐν
 τοίς Ἱεροσολύμοις ἦν, καὶ τὰ πτερυγία καθαρῶ; ἐτί-
 ρει. Καὶ ὅτῃ τις Σίμων ἦν ἐν Ἱεροσολύμοι; ἀκρίβη;
 δοκῶν τὰ νόμιμα· οὗτος πληθὸς; ἀθροστας, ἐτόλμησε
 τοῦ βασιλέω; καταειπεῖν, ἀπεδημήσαντος εἰ; Καίσα-
 ρεῖαν. Τοῦτο τὸν Ἀγρίππαν οὐκ ἔλαθε· μετακίμ-
 πεται οὖν τὸν Σίμωνα, καὶ φησιν, Εἰπέ μοι, τί τῶν
 γινόμενων ἐστὶ παράνομον; Ὁ δὲ μὴ ἔχων εἰπεῖν,

ἰδίῳ συγγνώμῃς τυχεῖν· καὶ ὁ βασιλεὺς παρὰ A
 πρόσδοκιαν αὐτῷ διηλλάττετο, καὶ ἐξέπεμψε δωρη-
 εῖμος. Τὴν ἀρχιερωσύνην δὲ Ματίθιαν ἀφελόμε-
 νος, Ἐλιωναίῳ τῷ τοῦ Κιθαίρου παιδί παρέσχεν
 αὐτήν. Βασιλεύσας οὖν ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς τῆς
 ὄλης Ἰουδαίας, εἰς πόλιν Καιτάρειαν, ἢ πρότερον
 Σιράτωνος ἐκαλεῖτο πύργος, θεωρίας ἐπέλει· δευ-
 τέρῃ δὲ τῶν θεωριῶν ἡμέρᾳ στολὴν ἐνδύς ἐξ ἀρ-
 γύρου πεποιημένην, παρῆλθεν εἰς τὸ θέατρον ἀρ-
 χομένης ἡμέρας, καὶ ταῖς πρώταις τῶν ἡλιακῶν
 ἀκτίων ἐπιτολαῖς ὁ ἀργυρὸς καταυγαθεὶς θαυμα-
 σίως ἀπέστειλε, μαρμαίρων τι φοδερὸν τοῖς εἰς αὐ-
 τὸν ἀτενίζουσιν. Εὐθύς τε οἱ κολακας ἄλλοι ἄλλοθεν
 ἀνέβλων, θεὸν προσαγορεύοντες, Εὐμενῆς τε εἰς, B
 ἐπιλέγοντες· εἰ γὰρ καὶ μέχρι νῦν ὡς ἄνθρωπον
 ἐφοβήθημεν, ἀλλὰ τοῦντεῦθεν ὁμολογοῦμεν θνητῆς
 οὐ φύσεως κρείττονα. Οὐκ ἐπέπληξε τοῦτος ὁ βασι-
 λεὺς, οὐδὲ τὴν κολακείαν ὡς ἀσιθεύσαν ἀπετρέψατο.
 Ἀνακύβας οὖν μετ' ἄλλων, ὄρα τὸν βουδύνα τὸν
 θριν τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς ὑπερθεῖν. Ἀγγελὸν τε
 κακῶν τούτων ἐνανόησε τότε, ὡς ποτὲ τῶν ἀγαθῶν
 μηνυτὴν· καὶ διακέρδιον ἔσχεν ὁδύνην, καὶ τῆς
 κοιλίας ἀθρόον ἐπιγέγωνεν ἄλγημα. Καὶ πρὸς τοὺς
 φίλους φησὶν· Ὁ θεὸς ἔπιρ ἐγὼ, ἤδη καταστρέφω τὸν
 βίον· καὶ ὁ κληθεὶς ἀθάνατος πῦρ ὄμων
 θασεῖν ἐπαίρομαι. Ταῦτα λέγων, τῆς ὁδύνης ἐπιτεινομένης
 κατεπονείτο, καὶ μετὰ σπουδῆς ἀνεξι-
 μίσθη πρὸς τὸ βασιλεῖον. Δόγῳ δὲ γενομένου
 θνήσκειν αὐτὸν, ἢ πληθὺς αὐτίκα σὺν γυναίξῃ, καὶ
 παισὶν ἐπὶ σάκκῳ καθεσθείσα τῷ πατρὶφ νόμφ, τὴν
 θεὸν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ἔχεται, καὶ πάντας ἐθρή-
 νουν. Ἐν ὄψι γὰρ δὲ ὁ Ἀγρίππας κατακαίμενος
 δοματίῳ, καὶ κάτω βλέπων αὐτοὺς προσηύ-
 πτοντας, οὐδὲ αὐτοὺς ἀδακρυς ἦν. Ἐφ' ἡμέρας
 δὲ πέντε τῷ τῆς γαστρὸς ἀλγῆματι κατεργασθεὶς,
 κατέστρεψε τὴν ζωὴν, βιώσας ἑτη τέσσαρα
 καὶ πενήκοντα, βασιλεύσας δ' ἐπὶ ἐπὶ Γαίου μὲν τέσ-
 σαρα, τρεῖς δ' ἐπὶ Κλαυδίου.

IB. Ἀγνοουμένης γε μὴν εἶ τοῖς κληθεῖσι τῆς αὐ- C
 τοῦ τελευτῆς, συμψηφίσαντες Ἡρώδης ὁ ἀδελφὸς
 αὐτοῦ, ὁ τῆς Χαλκίδος ἀρχων, καὶ Ἐλίας ὁ ἑπαρ-
 χος, πέμψαντες, τὸν Σίλαν ἐχθρὸν αὐτοῖς ὄντα κα-
 τίσαζαν, ὡς τάχα τοῦ βασιλέως κελεύσαντος. Οὕτω
 μὲν οὖν ὁ Ἀγρίππας ἀπέβη, οὐδὲ Ἀγρίππαν κα-
 ταλιπὼν ἑῶν ἐπικαλεῖσθαι· τρεῖς δὲ θυγατέρας, ὧν
 ἡ μὲν Ἡρώδη τοῦ πατρὸς ἀδελφῷ γεγάμητο, Βερενίκη
 δ' ἐπέκλητο, παρθένου δ' ἦσαν αἱ δύο Μαρίας καὶ
 Αρυσία. Γνωσθέντος δὲ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως,
 Καισαρεῖς καὶ Σεβαστηνοὶ, ἐπιλελησμένοι τῶν αὐτοῦ
 εὐποιῶν, ἐδασφῆμον τε εἰς αὐτὸν, καὶ τὰ τῶν τοῦ
 βασιλέως θυγατέρων ἀγάλματα ἀρκάσαντες εἰς τὰ
 πορνεῖα ἐκόμισαν, καὶ ἀφύθριζον εἰς αὐτὰ· καὶ
 πανδήμους ἐστιάζεις ἐποίουν, στεφανοῦμενοι καὶ
 μορζόμενοι, καὶ σπένδοντες τῷ Χάρωντι. Ὁ δὲ τοῦ
 τελευτῆτος υἱὸς Ἀγρίππας ἐν Ῥώμῃ τότε διήγε, παρὰ
 Κλαυδίῳ τρεφόμενος Καίσαρι, ὃν αὐτίκα πέμπειν
 ὄρητο τὴν βασιλείαν διαδεξόμενον. Ἀπήγαγον δ'
 αὐτὸν τοῦ σκοποῦ οἱ περὶ αὐτὸν, σφαλερὸν εἶναι
 λέγοντες, κομῆδὴν κίψ βασιλείας ἐπιτρέπειν μέγεθος
 τόσον· ἀπέστειλαν οὖν Κούσπιον Φάδον τῆς Ἰουδαίας
 καὶ τῆς βασιλείας ἀπάσης ἐπιτροπεύοντα, ἐντεταλ-
 μένος αὐτῷ καὶ Καισαρεῖσι, καὶ Σεβαστηνοῖς· ἐπι-
 κηξῆσαι τῆς εἰς τὸν κατοχόμενον ὑδρωῆς. Ἀφικ-
 νησθεὶς δὲ Φάδος εἰς τὴν Ἰουδαίαν, στάσις τότε
 γενομένην κατέστειλε, καὶ ληστῆρων τὴν χώραν
 ἐκάθηρε, καὶ τὴν τοῦ ἀρχιερέως στολὴν εἰς τὴν
 Ἀντωνίαν τὸ φρούριον ἀποτεθῆναι προσέταξεν, ὡς

propitius esset, petiverant. Nam **281** ut hacten-
 nus eum ut hominem timuissent, at in posterum
 se confessuros eum natura mortali prestantiorem
 esse. Ea verba rex non castigavit, neque impiam
 adulationem rejecit; ac paulo post cum se erexis-
 set, bubonem supra caput suum vidit, eumque
 malorum esse nuntium intellexit, qui aliquando
 bonorum significator exstitisset. Igitur cordis cru-
 ciatibus affectus, et ventriculi doloribus subito op-
 pressus, amicis ait: *En ego deus vester jam vitam
 relinquo: et quem vos immortalem vocastis, ad mor-
 tem rapior.* Dum hæc diceret, doloribus fati-
 gatus, festinanter in regiam est reportatus:
 ortoque rumore, eum animam agere, populum lac-
 crymis oppletus, statim cum uxoribus et liberis
 patrio ritu saccis insidens, Deo pro rege supplica-
 vit: quæ Agrippa in alio conclavi decumbens neo
 ipse siccis oculis spectavit ac diebus v cruciata
 ventris subactus, mortem cum vita commutavit.
 Vixit annos LIV, regnavit VII, sub Caio IV, sub Clau-
 dio III.

Καὶ πρὸς τοὺς
 φίλους φησὶν· Ὁ θεὸς ἔπιρ ἐγὼ, ἤδη καταστρέφω τὸν
 βίον· καὶ ὁ κληθεὶς ἀθάνατος πῦρ ὄμων
 θασεῖν ἐπαίρομαι. Ταῦτα λέγων, τῆς ὁδύνης ἐπιτεινομένης
 κατεπονείτο, καὶ μετὰ σπουδῆς ἀνεξι-
 μίσθη πρὸς τὸ βασιλεῖον. Δόγῳ δὲ γενομένου
 θνήσκειν αὐτὸν, ἢ πληθὺς αὐτίκα σὺν γυναίξῃ, καὶ
 παισὶν ἐπὶ σάκκῳ καθεσθείσα τῷ πατρὶφ νόμφ, τὴν
 θεὸν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ἔχεται, καὶ πάντας ἐθρή-
 νουν. Ἐν ὄψι γὰρ δὲ ὁ Ἀγρίππας κατακαίμενος
 δοματίῳ, καὶ κάτω βλέπων αὐτοὺς προσηύ-
 πτοντας, οὐδὲ αὐτοὺς ἀδακρυς ἦν. Ἐφ' ἡμέρας
 δὲ πέντε τῷ τῆς γαστρὸς ἀλγῆματι κατεργασθεὶς,
 κατέστρεψε τὴν ζωὴν, βιώσας ἑτη τέσσαρα
 καὶ πενήκοντα, βασιλεύσας δ' ἐπὶ ἐπὶ Γαίου μὲν τέσ-
 σαρα, τρεῖς δ' ἐπὶ Κλαυδίου.

XII. Obitu ejus vulgo adhuc incognito, Herodes
 frater ejus Chalcidis princeps, et Helcias equitum
 magister, Silam, cui inimici erant, quasi rex id
 jussisset, occidendum curaverunt. Agrippa hoc
 modo vita finita, filium Agrippam reliquit, annos
 natum XVII, et tres filias quarum una Herodi ejus
 patruo nupta fuit, eaque Berenice vocabatur, duæ
 virgines fuerunt, Mariamme et Drusilla. Cæterum
 regis obitu cognito, Cæsarienses et Sebasteni be-
 neficiorum obliti, eum maledictis insectati sunt,
 et filiarum ejus statuas in lupanaria abreptas lu-
 dibrio habuerunt: publicaue convivis coronati
 et unguentis delibuti celebrantes. Charonti libave-
 runt. Cum autem Agrippæ defuncti filium Romæ,
 apud se degentem, Claudius Cæsar statim ad re-
 gni successionem ablegare in animo haberet: pro-
 pter familiarium sermones, periculose tantum re-
 gnum, admodum adolescenti committi asseren-
 tium, consilio mutato, Cuspium Fadum Judææ
 totiusque regni procuratorem misit, cum mandato,
 ut Cæsarienses et Sebastenos ob contumeliam de-
 functo factam objurgaret. Fadus in Judæam pro-
 fectus, seditionem tum ortam **282** compressit,
 latrocinii provinciam repurgavit, et pontificis sto-
 lam in Antonia castello, ut olim, reponi jussit. Sa-
 cerdotes vero et proceres Hierosolymitani refragari
 non ausi, rogarunt, ut sibi liceret eam rem
 a Cæsare petere: quo concesso, legati Romam
 profecti, intercessione junioris Agrippæ, quod

vulnere, a Claudio datus ad Fadum litteris, imperarunt. Herodes quoque Agrippæ frater, Chalcidius princeps, a Cesare templi potestatem, sacraque pecuniæ, et creandi Pontificis auctoritatem obtinuit: atque ab illo omnibus ejus posteris ea potestas usque ad urbis excidium mansit. Igitur loco mota Canthera, Josepho Cami filio pontificatum tribuit.

ρηθῆναι τοῖς Ἰουδαίοις ἔχειν τὴν ἱερὰν στολὴν. Καὶ ὁ Κλαύδιος συλεώρησε, καὶ τῷ Φάδῳ περὶ τούτων ἐπέστειλε. Καὶ Ἡρώδης δὲ ὁ τοῦ Ἀγρίππου ἀδελφὸς, τῆς δὲ Χαλκιδίος ἀρχῶν, ἠτήσατο παρὰ Καίσαρος τὴν τοῦ νεῶ ἔξουσίαν, καὶ τῶν ἱερῶν χρημάτων, καὶ τὴν τῶν ἀρχιερίων χειροτονίαν. Καὶ ἔτυχε τῆς αἰτήσεως, καὶ ἐξ ἐκείνου πᾶσι τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ ἡ ἔξουσία παρέμεινε, μέχρι τῆς τῶν Ἰεροσολύμων ἀλώσεως. Καὶ δὴ μεθίστηται τῆς ἀρχιερωσύνης τὸν Κανθηρᾶν, Ἰωσήφ ἀντεισαγαγὼν τὸν τοῦ Καμεί.

XIII. Hoc tempore Adiabenum regina Helena, et filius ejus Izates, religionem Judaicam sunt amplexi. Monabazus enim Adiabenorum rex, cognomento Bázzeus, Helenam sororem amore captus uxorem ducit: ac aliquando cum ea prægnante cubans, manum ejus ventri imposuit, ac sopitus audire vocem visus est, quæ manum a ventre tollere juberet, ne infantem qui eo gestaretur, læderet, Dei providentia et regnaturum, et felicem finem consecuturum. Ea voce turbatus, uxori quid audisset, narrat: et natum filium Izaten vocat, quem præ aliis omnibus tum ex Helena, tum ex aliis mulieribus ante eum susceptis liberis, tanquam unicum dilexit. Ac fratrum ejus invidiam veritus, adolescentem ad Abennerigum Spasini valli regem misit: a quo amanter susceptus, et gener ascitus est, assignata ditione. Monobazus autem cum senuisset, Izaten ante obitum suum videre desideravit: eique ditionem attribuit, in qua is usque ad patris obitum vitam egit. Quo defuncto, Helena regina magnatibus et satrapis accersitis; *Non vos latet, inquit, matritum meum, Izaten regni successorem designasse. Sed cum beatum esse sciam, non qui ab uno, sed qui a pluribus iisque volentibus regnum acceperit: negotium hoc vestro quoque judicio permitto.* Illi statim regis judicium amplectendum esse, æque ultero Izati, recte et votis omnium fratribus prelato, parere velle, et fratres ac cognatos eius, ut secure imperaret, in primis occidendos **283** esse, dixerunt. Helena verò sententiam de cæde cognatorum differendam esse censuit, donec ille venisset, ac eandem comprobasset. Proceres vero illos interea in vinculis habendos esse monuerunt, donec ille venisset. Regina vero filium natum maximum summæ rerum præfecit, paterni sigilli annulo dato, qui Izati reverso regno cessit. Sed Judæus quidam nomine Ananias, Izati peregre agenti familiaris factus, doctrinam de Deo et Judæorum legibus tradidit. Accidit porro, ut et Helena ab alio Judæo instituta, Judæicas cæremonias amplecteretur. Izates cum venisset, ac cognatos in vinculis reperisset, id ægre tulit: ac solutos, ne suspecti essent, partim obsides Romam mi-

Α καὶ πρότερον. Οἱ δ' ἱερεῖς, καὶ οἱ πρῶτοι τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀντιέγειν μὴν οὐκ ἐτόλμων· παρῆλθον δὲ ὁμοῦς ἐπιτρέψαι αὐτοῖς πρέσβεις πέμψαι πρὸς τὸν Καίσαρα, τοὺς αἰτησομένους τὴν ἱερὴν στολὴν παρ' αὐτοῖς εἶναι· καὶ ἐπατράπησαν. Παργενομένων δὲ εἰς τὴν Ῥώμην τῶν πρέσβων, καὶ ὁ τοῦ Ἀγρίππου παῖς ὁ νεώτερος Ἀγρίππας ἐκεῖ διαγῶν, ὡς εἴρηται, παρεκάλεσε τὸν Καίσαρα, συλω-

ρηθῆναι τοῖς Ἰουδαίοις ἔχειν τὴν ἱερὰν στολὴν. Καὶ ὁ Κλαύδιος συλεώρησε, καὶ τῷ Φάδῳ περὶ τούτων ἐπέστειλε. Καὶ Ἡρώδης δὲ ὁ τοῦ Ἀγρίππου ἀδελφὸς, τῆς δὲ Χαλκιδίος ἀρχῶν, ἠτήσατο παρὰ Καίσαρος τὴν τοῦ νεῶ ἔξουσίαν, καὶ τῶν ἱερῶν χρημάτων, καὶ τὴν τῶν ἀρχιερίων χειροτονίαν. Καὶ ἔτυχε τῆς αἰτήσεως, καὶ ἐξ ἐκείνου πᾶσι τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ ἡ ἔξουσία παρέμεινε, μέχρι τῆς τῶν Ἰεροσολύμων ἀλώσεως. Καὶ δὴ μεθίστηται τῆς ἀρχιερωσύνης τὸν Κανθηρᾶν, Ἰωσήφ ἀντεισαγαγὼν τὸν τοῦ Καμεί.

II. Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἡ τῶν Ἀδιαθηῶν βασιλις Ἑλένη, καὶ ὁ παῖς αὐτῆς Ἰζάτης, εἰς τὰ Ἰουδαίων τὴν διαγωγὴν μετέβαλον νόμιμα. Μονόβαζος γὰρ ὁ τῶν Ἀδιαθηῶν βασιλεὺς, ὃ καὶ Βαζαῖος ἐπικλήσις ἦν, τῆς ἀδελφῆς Ἑλένης ἀλοῦς ἔρωτι, ἀγεται ταύτην. Καὶ ποτε συγκαθεύδων αὐτῇ οὕτῃ ἐγκύμονι, τῇ ἐκείνης γαστρὶ τὴν χεῖρα ὑπερέθετο. Καὶ ὑπόσις ἐδοξεν ἀκούειν φωνῆς, ἄραι κελουούσης: ἐκ τῆς νηδύος τὴν χεῖρα, καὶ μὴ θλίβειν τὸ ἐν αὐτῇ βρέφος, Θεοῦ προνοία καὶ ἄρξον, καὶ τέλος τευζόμενον εὐτυχούσης. Ταραχθεὶς οὖν ὑπὸ τῆς φωνῆς, ἔφραζε ταῦτα τῇ γυναικί: καὶ τὸν υἱὸν τεχνέντα Ἰζάτην ὠνόμασεν. Ἦν δ' ἕτερος τούτου πρεσβύτερος ἐκ τῆς Ἑλένης αὐτῷ γεννηθείς, ἄλλοι τε παῖς: ἐκ γυναικῶν ἑτέρων, ἑστέργε δὲ τὸν Ἰζάτην ὡς περὶ μονογενῆ. Ἐφθόνουν τοίνυν οἱ ἀδελφοί. Ὁ δὲ πατήρ, δεδοκῶς περὶ τούτῳ, ἐκπέμπει πρὸς Ἀδωνηρίων τὸν Σπασίνου χάρακος βασιλέα. Καὶ δὲ ἀτμένως τὸν Ἰζάτην ἐδέξατο, καὶ κηδετὴν ἐπὶ θυγατρὶ ἐποίησατο, καὶ χίωραν αὐτῷ παρίσχευσε. Γεγηρακῶς δὲ ὁ Μονόβαζος, ἰδεὶν ἐπαθῆναι τὸν Ἰζάτην πρὸ τοῦ θανεῖν. Μεταπεμφάμενος οὖν αὐτῷ φίλος ῥόνως ἀσκάζεται, καὶ χίωραν αὐτῷ ἀπεκλήρωσεν, ἐν ἧ καὶ διέτριψε μέχρι τελευτῆς τοῦ πατρὸς. Ἐκλιπόντος δὲ Μονόβαζου, ἡ βασιλις Ἑλένη μετεπέμφατο τοὺς μεγιστᾶνας καὶ τοὺς Στρατάρκας· οἳς ἀφικόμενοι, *Ὁὐ μὲλλοσαν, εἶπεν, ὑμῖν δεῖ ὁ ἀνὴρ ἐμὸς τὸν Ἰζάτην ἤθελε τῆς βασιλείας γενέσθαι εὐδόχον. Ἐδύϊα δὲ μακάριον τὸν μὴ αὐρῆνός, ἀλλὰ τῶν πλείονων, καὶ τούτων ἐκόντων τὴν βασιλείαν λαμβάνοντα, καὶ ὑπὸ τῆν ὁμῶν τὸ πᾶρῃα κρίσιν πεπολημαι.* Οἱ δ' αὐτίκα καὶ τὴν τοῦ βασιλέως κρίσιν ἀσπασαν ἡγεῖσθαι (14) ἔλεγον, καὶ ὑπέβαινον ἐκόντες Ἰζάτην, δικαίως προανακριμένῳ τῶν ἀδελφῶν, καὶ κατὰ τὰς ἀπάντων εὐχὰς, καὶ δὲ ἐν προσηγορίαις τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ τοὺς συγγενεῖς, ἵν' ἀσφαλῶς ἐκείνος ἄρχοι. Ἦ δὲ βασιλις τὴν περὶ τῆς ἀναίρεσεως τῶν προσηκόντων τῷ Ἰζάτη γῶμην ἐπισχεῖν συνεβούλευσε, μέχρις ἂν ἐκεῖνος συνδοκιμάτῃ παραγενόμενος. Οἱ δὲ δεσμεῖν τῶς αὐτοῦς παρήκοντο μέχρι τῆς ἐκείνου ἐπιδημίας. Καθίστησι δὲ τὸν πρεσβύτερον υἱὸν ἡ βασιλισσα ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἑως ἂν ἐπανέλθῃ ὁ ἀδελφός, δίδωσι δὲ καὶ τὸν τοῦ πατρὸς σημεντήρα

Variæ lectiones et notæ.

(71) Ἀσπασίαν ἡγεῖσθαι. Colb. β. 6. 15. pro his verbis habet.

δακτύλιον. Ἦκεν οὖν ὁ Ἰζάτης, καὶ ὁ ἀδελφεὸς ὑπα-
 δέξατο, καὶ ὑπεξέστη αὐτῷ τῆς ἀρχῆς. Ὅντι δ'
 αὐτῷ ἐν τῇ ἀποδημίᾳ, Ἰουδαίος τις Ἀνανίας κα-
 λούμενος, γνωστὸς γεγονώς, ἐδίδασκειν αὐτὸν τὴν
 θεὸν, καὶ τὰ τῶν Ἰουδαίων νόμιμα. Συνέθη δὲ καὶ
 τὴν Ἑλλήνην ὑφ' ἐτέρου Ἰουδαίου κατηχηθεῖσαν εἰς
 τὰ Ἰουδαϊκὰ ἔθη μετατεθῆναι. Ἐλλθὼν οὖν ὁ Ἰζάτης,
 καὶ δεδεμένους τοὺς συγγενεὺς εὐρηκώς, ἐδυσχερῆνα-
 καὶ ἔλυσε μὲν, ἐπεμψε δὲ, ἵνα μὴ ὑποπτοὶ παρόντες
 εἶεν, τοὺς μὲν εἰς Ῥώμην ὀμηρεύσαντας, τοὺς δὲ
 πρὸς Πάρθους. Ἦν οὖς δὲ τὴν μητέρα τὰ Ἰουδαίων
 ἀσπασαμένην, ἔειπεναι καὶ αὐτὸς εἰς ἐκεῖνα μετατε-
 θῆναι, καὶ περιτεμηθῆναι ἔτοιμος ἦν. Ἡ δὲ μήτηρ
 ἐκώλυε, λέγουσα, εἰς δυσμένειαν τοὺς ὑπηκόους
 διὰ τοῦτο ἔλθειν, οὐκ ἀνέξεισθαί τε ὑπὲρ Ἰουδαϊσμοῦ
 βασιλεύεσθαι. Ὁ δὲ εἰς τὴν Ἀνανίαν παρόντα τοὺς
 λόγους ἀνέφερε· τοῦτου δὲ τὰ αὐτὰ συμβουλεύσαντος,
 ἐπέστη μὲν τότε ὁ βασιλεὺς· ἕτερος δ' αὖθις ἐκ
 Γαλιλαίας Ἰουδαίος Ἐλεάζαρ ἀφικόμενος, καὶ κα-
 ταλαίων αὐτὸν τὸν Μωσίου νόμον ἀναγινώσκοντα,
 οὐ λόγους μόνον ἀναγινώσκων σε δεῖ, βασιλεῦ,
 ἔφη, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν διατεταγμένα ποιεῖν·
 μέχρι τίνος ἀπερίτμητος μένεις; Ὁ δὲ οὐχ
 ὑπερέβλετο τὴν πρόξιν, ἀλλὰ περιετμήθη· καὶ τῇ
 μητρὶ καὶ τῷ Ἀνανίᾳ πεπράχθαι τὸ ἔργον ἰδήλου.
 Οἱ δ' εἰς φόβον ἐνέπεσον, μὴ καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ
 αὐτοὶ κινδυνεύσωσιν. Ὁ δὲ θεὸς τὸν φόβον ἔλθειν
 εἰς τέλος οὐ συνεχώρησεν. Ἑλλήνη δὲ ἐπιθυμίαν ἔσχεν
 εἰ, Ἱεροσόλυμα ἀφικέσθαι, καὶ προσκυνῆσαι τὸ τοῦ
 θεοῦ ἱερόν. Καὶ τοῦ υἱοῦ ἐπιτρέψαντος, καὶ χρήματα
 πλεῖστα δόντο, ἀπίσιν εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ λιμῶ-
 ρθαιρομένους πολλοὺς· εὐροῦσα ἐκεῖ, στέον τε ἐξ
 Ἀλεξανδρείας ἐκόμισε, καὶ ἰσχυράων φόρον ἐκ Κύ-
 πρου πολλῶν χρημάτων πριαμένη, τοῖς ἀπορομένοις
 διέειπε. Καὶ ὁ παῖς δὲ αὐτῆς· πολλὰ χρήματα τοῖς
 πρώτοις τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἐπέμψεν, ἵν' οἱ λιμῶ-
 τοντας διὰ τούτων, ὡς ἐνδόν, ἐπικουρηθῶσι. Καὶ
 ταῦτα μὲν οὕτως· Ἀρταβάνης δὲ τῶν Πάρθων ὁ
 βασιλεὺς, ἐπιβουλήν γνοὺς τοὺς σατράπας κατ' αὐ-
 τοῦ μελετήσαστας, ἀφικνεῖται πρὸς Ἰζάτην, συγγε-
 νῶν τε καὶ οἰκετῶν περὶ χίλους ἐπαγόμενος. Καὶ
 καθ' ὅδον τῷ Ἰζάτῃ ἐπέτυχε, καὶ φησὶ· Μὴ με παρ-
 ῖθης, ὦ βασιλεῦ, ταπεινὸν ἐκ μεταβολῆς γεγονό-
 στα, καὶ ἰδιώτην ἐκ βασιλείως, ἀλλ' ἐπικουρήσον.
 Ταῦτα οὖν δάκρυον ἔλεγεν. Ὁ δὲ Ἰζάτης, ἀκούσας
 τὸ ὄνομα, κατεπήδησε τοῦ ἵππου, καὶ, θάρσει, ἔφη,
 ὦ βασιλεῦ· ἢ γὰρ εἰς τὴν Πάρθων βασιλείαν σε
 ναϊαστήσω, ἢ τῆς ἐμῆς σοὶ ἐκστήσωμαι. Ταῦτα
 εἶπε, καὶ ἐπὶ τὸν ἵππον αὐτὸν ἀνεβίβασεν, αὐτὸς δὲ
 περὶ παρεπίπτα. Καὶ ὁ Ἀρταβάνης ὤμοσεν, εἰ
 μὴ κίσεινος ἀναδαίη τὸν ἵππον, καὶ προηγοίτο,
 ἀποδείξασθαι καὶ αὐτὸς. Πείσθεὶς δ' ὁ Ἰζάτης, ἐπὶ
 τὸν ἵππον ἦλατο, καὶ πᾶσαν τιμὴν ἀπένευσε τῷ
 Πάρθῳ εἰς τὰ βασίλεια ἀγαθῶς. Γράφει τε πρὸς τοὺς
 Πάρθους, τὸν Ἀρταβάνην δεῖξασθαι. Τῶν δὲ Πάρθων
 δεῖξασθαι μὲν συντεθειμένων, μὴ δύνασθαι δὲ καὶ τὴν
 ἀρχὴν ἀπονεῖμαι, ἤδη ἐτέρῳ πεπιστευμένην, ὁ
 Κινάμωμος (οὗτω γὰρ ὠνόμαστο ὁ τὴν βασιλείαν
 περιεληφώς) γράφει τῷ Ἀρταβάνῃ (ὑπ' αὐτοῦ γὰρ

sit, partim ad Barthos, et quia matrem Judaismo
 studere videbat, ipse quoque eosdem ritus susci-
 pere properabat, etiam circumcidi paratus. Sed
 mater id prohibuit : subditorum enim odium sus-
 cepturum, neque laturos illos imperium regis ju-
 daizantis. Cumque eam orationem cum Anania qui
 tum aderat, communicasset, isque idem suaderet,
 tum quidem paruit. Post cum alius ex Galicea
 Judæus venisset Eleazarus, eumque legem Mosai-
 cam legentem deprehendisset : *Non verba tantum,*
rex, inquit, legenda tibi sunt, sed mandata etiam,
quæ illis continentur, legendæ sunt. Quandiu tandem
incircumciscus manebis ? Rex igitur nulla interposita
 mora, circumciscus est. Quod cum matri et Ananiæ
 significasset, veriti sunt, ne ex ea re et sibi et regi
 pericula crearentur : sed eum metum Deus avertit.
 Helena porro visendi Hierosolyma et sancti Dei
 templi adorandi cupida, permissu filii cum maxima
 pecunia in urbem proficiscitur. Ubi cum multos
 fame pereuntes invenisset, frumentum Alexandria
 advectum, et sarcinas sicutum in Cypro emptas,
 inter egentes distribuit. Filii quoque ejus, princi-
 pibus Hierosolymitanis multum pecuniæ misit, quo
 pauperes juvarentur : atque hæc ita gesta sunt.
 Artabanus autem Parthorum rex, cognitis insidiis,
 quas sibi pararent satrapæ, ad Izaten venit, cum
 cognatis et famulis circiter mille. Atque in itinere
 illum adeptus : *Ne me, inquit, rex, mutata*
284 fortuna depressum, et e regio fastigio ad privatam
conditionem redactum neglexeris, sed opem ferto.
 Quæ illò cum lacrymis dicente, Izates, ejus nomine
 audito, equo desiluit, ac : *Bono, inquit, animo*
esto, rex. Aut enim in Parthorum regnum te redu-
cam, aut mea tibi cedam. His dictis illum in equum
 sustulit, ipso pedes secutus est. Artabanus vero
 juravit, nisi et ille equum conscendisset, atque
 anteciret, se quoque descensurum. Izates igitur ei
 obscontus, in equum insiluit, et Partho in regiam
 perducto omnem honorem habuit. Scripsit etiam
 ad Parthos, ut Artabanum recipiant. Qui cum so-
 illum quidem recepturos, sed in regnum restituetis,
 non posse, jam alteri creditum, responderent : Ci-
 namomus (id enim ei nomen erat, qui regnum
 susceperat) vir bonus, Artabanum a quo educatus
 fuerat, per litteras hortatus est, ut sua fide veniat,
 atque imperium recipiat. Artabano redeunti ob-
 viam progreditur, eum adorat, regem appellat :
 diadema suo capiti demptum, illius imponit. Sic ab
 Izate sex annis in regnum restitutus Artabanus,
 meritum ejus non fuit immemor, sed ea remun-
 neratus est. Verum aliquanto post eo mortuo, Bar-
 danes ejus filius regno potitus, ad Izatem venit, ab
 eoque petit ut secum belli societatem contra Ro-
 manos coiret. Qui cum refragaretur, eumque hor-
 taretur ut illam expeditionem omitteret, neque res
 aggrediretur quæ fieri non possent : Bardanes
 bellum Izati indicit, sed Parthi ejus consilio intel-
 lecto, eum occidunt, et regnum fratri ejus Icotardæ
 deferunt : cui per insidias cæso, Vologeses frater

succedit. At Izatis frater Monobazus, et cognati, A
Judaismi amore capti, cum desiderium suum ex-
plevisset, subditi re animadversa, Abiæ Arabum
regi per litteras magnam pecuniam promiserunt,
si regi bellum inferret: eum se quoque in primo
congressu relicturos polliciti. Paret Arabs, et cum
magnis copiis Izaten adoritur: qui in primo con-
gressu a suis ex composito desertus, tergis obversis
fugientibus, magnæ tum proditione cognita, in ca-
stra recedit, auctoribus sceleris supplicio affectis.
Postridie Arabes vincit, fugatque: et **285** regem
eorum in castellum quoddam compellit, qui ne in
hostium manus veniret, ipse sibi necem conscivit:
quo castello capto atque direpto, Izates ad sua
restitit. Cæterum cum Adiabenorum satrapæ a Volo-
gesæ Parthorum rege per litteras petissent, ut Izate B
interfecto, dynastem Parthicum sibi præstaret: se
enim odisse regem suum peregrinam superstitionem
amplexum, Parthus statim cum maximis copiis
irruit, Izates ex adverso castra locat. Ei quidam
a Partho missus narrat, quantæ sint Parthorum
vires, et ut Vologeses minitetur, se pœnas ab
eo exacturum ingrati animi erga dominos: ac ne
Deum quidem quem colat, eum e manibus Vologesis
eripere posse. Ad hæc Izates, se Parthorum
nosse vires, respondet: sed Deum hominibus po-
tentiorem esse, scire. His dictis, supplicavit Deo.
Vologeses autem ea nocte per litteras edoctus,
hostes Parthiam vastare, statim re infecta discessit.
Sic Izates providentia Dei, Parthi minis evitatis,
aliquanto post moritur, anno scilicet LV, regni XXIV,
relictis XXIV filiis, et totidem filiabus, regno vero
fratri Monobaso relicto.

φυγὴν τοῦ Ἀραβικοῦ στρατεύματος, τὸν δὲ βασιλεὺς αὐτῶν εἰς
ἀντίπρην, ἀποσκόμμενος ἦδη. Τὸ δὲ φρούριον ἐλάω, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ διατηρήσας, καὶ ἱερεῖς εἰς τὰ οἰκία
ὑπέστρεψεν. Οἱ δὲ τῶν Ἀδριαθηνῶν μεγιστάνες Οὐλογοῦσι τῷ Πάρθων γραφεύσιν βασιλεῖ, καὶ ἑαυτοῦ
αἰν ἀποκτείναι μὲν τὸν Ἰζάτην, καταστῆσαι δὲ σφίσι δυνάστην ἐκ Πάρθων· μισεῖν γὰρ τὸν αὐτῶν βασι-
λεῖα ξὺν ἠθροσικῆ ἀποσπασάντα. Ὁ γοῦν Πάρθος αὐτίκα μετὰ πλείστης δυνάμεως ὤρμησε.
καὶ ὁ Ἰζάτης ἀνεστρατοπεδεύσατο. Σταλαὶς δὲ τις ἐκ τοῦ Πάρθου, εἶπε τῷ Ἰζάτη, ὅπως ἐστὶ τῶν
Πάρθων ἡ δύναμις, καὶ ὡς Οὐλογοῦσι ἀπειλεῖ, δεῖς εἰσπράξαι αὐτὸν, ἀχάριστον περὶ δεσποτίας γενόμε-
νον· ῥύσασθαι γὰρ αὐτὸν τῶν αὐτοῦ χειρῶν οὐδὲ τὸν Θεὸν ὃν σέβει δυνήσασθαι· πρὶν ταῦτα ὁ Ἰζάτης, τῆν
μὲν δύναμιν τῶν Πάρθων γινώσκων, ἀνταπεκρίνατο, εἰδέναι δ' ἀνθρώπων τὸν Θεὸν δυνατώτερον. Ταῦτα
εἶπε, καὶ ἰκέτευε τὸν Θεόν. Κατ' ἐκείνην οὖν τὴν νύκτα ἐπιστολὰς Οὐλογοῦσι δεξάμενος, πολεμῶν
ἐμβλάδοντας τῇ Παρθουῖᾳ, ταύτην πορθεῖν, αὐτίκα σπεύδων ἀνέβηκεν ἀπρακτος. Καὶ οὕτως Ἰζάτης
προμηθεὶς Θεοῦ τὰς ἀπειλάς, τοῦ Πάρθου διέφυγε. Μετὰ δὲ τινα χρόνον θνήσκει, πενήτηντα καὶ πέντε
ζήσας ἐνιζυτούς, εἴσοσι δὲ καὶ τέσσαρας ἀνύσας ἐν τῇ ἀρχῇ· θνήσκει δ' ἐπὶ παισὶν εἰκοσὶν καὶ τέσσαρσιν
ἔρρεσι, καὶ τοσαύταις θηλείαις. Τὴν δ' ἀρχὴν τῷ ἀδελφῷ Μονοβάζῳ κατέλιπεν (72).

XIV. Fado Judæam procurante, quidam impostor D
Theudas maximæ turbæ persuasit, ut possessioni-
bus secum acceptis, se, qui vates sit, et suo jussu
fluvium scindere possit, ad Jordanem sequantur:
ac plurimos seduxit. Fadus vero, tutimis equitum
in eos immissis, multos occidit, plures cepit, ip-
sumque Theudam, cujus caput amputatum et Hiero-
solyma perlatum est. Fado Tiberius Alexander
successit, Alexandri Alabarchi Alexandrini filius.

ἐπιθροῦντο, καὶ τὴν ἀρχὴν παραλήψασθαι.
Καὶ ὁ Ἀρτάβανος πιστεύσας ἀπῆει. Ὑπήνεα οὖν
αὐτῷ ὁ Κινάμμωμος, ὃς δὴ προσκυνήσας καὶ βασιλεῖα
προσαγορεύσας, περιτίθειεν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ τὸ
διάδημα, τῆς αὐτοῦ ἀφελόμενος. Ὄβω δὲ χρόνῳ
ἐξαστεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀποκαταστάς ὁ Ἀρτάβανος,
οὐκ ἠμνημόνησε τῶν Ἰζάτου καλῶν, ἀλλ' ἀμείβεται
τοῦτον. Μετὰ δὲ τινα χρόνον Ἀρταβάνου θανόντος,
Οὐαρβάνης ὁ παῖς ἐκείνου τὴν βασιλείαν περιζώσατο
καὶ πρὸς Ἰζάτην ἰλθὼν, συμμαχῆσαι αὐτῷ ἤξιον
κατὰ Ῥωμαίων. Ὁ δὲ οὐκ ἐπέθετο, ἀλλὰ καὶ συν-
βούλευε πύξασθαι τῆς ἐπ' ἐκείνους στρατείας, καὶ
μὴ ἀδυνάτους ἐπιχειρεῖν. Ὁ δὲ πόλεμον τῷ Ἰζάτη
μὴ παιδομένην καθήγγειεν. Ἄλλ' οἱ Πάρθοι μαθόντες
ὡς ἐπὶ Ῥωμαίων στρατεύσειν βούλονται, αὐτὸν μὲν
ἀναιροῦσι, τὴν δὲ βασιλείαν τῷ ἀδελφῷ Ἰκτοράθῃ
διδόσκειν, ὃν ἐξ ἐπιβουλῆς τῆς ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν
Ὀυλογοῦσι τοῦ ἀδελφοῦ. Ὁ δὲ τοῦ Ἰζάτου ἀδελφός
Μονοβάζος, καὶ οἱ συγγενεῖς Ἰουδαῖοι καὶ αὐτοὶ
ἐπεθύμησαν, καὶ τὴν ἐφεσιν εἰς ἔργον ἐξήνεγκαν.
Γίνεται δ' ἡ πρῆξις αὐτῶν τοῖς ὀπληκτοῖς κατάφορος.
Καὶ γράφουσι πρὸς Ἀβίαν τῶν Ἀράβων βασιλεῖα,
εἰ στρατεύσοιτο κατὰ τοῦ σφετέρου βασιλείως, χρήμα-
τα πολλὰ παρασχέειν αὐτῷ, ἐπαγγελλόμενοι περὶ τὴν
πρώτην συμβολὴν καὶ αὐτοὶ καταλείπειν αὐτὸν. Πείθε-
ται τοῦτοι· ὁ Ἀραβὶς καὶ πολλὴν ἐπαγόμενος δύναμιν,
ἦκει ἐπὶ τὸν Ἰζάτην. Καὶ συμβολῆς γενόμενης,
καταλείπουσι τὸν Ἰζάτην οἱ αὐτοῦ, ἐκ συνθήματος,
καὶ νῦτα τρέφοντες ἔφευγον. Γινούσκει δὲ τὴν προδοσίαν
Ἰζάτης γενομένην ὑπὸ τῶν μεγιστάνων, εἰς τὸ
στρατόπεδον ὑπεχώρησε, καὶ εὐρών τοὺς αἰτίους
ἐκόλασε. Τῇ δ' ἐπιούσῃ συμβαλὼν νικᾷ, καὶ εἰς
φρούριον τι συνήλασε διακόμενον. Καὶ ὁ μὲν αὐτὸν
ἀνέβη, ἀποσκόμμενος ἦδη. Τὸ δὲ φρούριον ἐλάω, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ διατηρήσας, καὶ ἱερεῖς εἰς τὰ οἰκία
ὑπέστρεψεν. Οἱ δὲ τῶν Ἀδριαθηνῶν μεγιστάνες Οὐλογοῦσι τῷ Πάρθων γραφεύσιν βασιλεῖ, καὶ ἑαυτοῦ
αἰν ἀποκτείναι μὲν τὸν Ἰζάτην, καταστῆσαι δὲ σφίσι δυνάστην ἐκ Πάρθων· μισεῖν γὰρ τὸν αὐτῶν βασι-
λεῖα ξὺν ἠθροσικῆ ἀποσπασάντα. Ὁ γοῦν Πάρθος αὐτίκα μετὰ πλείστης δυνάμεως ὤρμησε.
καὶ ὁ Ἰζάτης ἀνεστρατοπεδεύσατο. Σταλαὶς δὲ τις ἐκ τοῦ Πάρθου, εἶπε τῷ Ἰζάτη, ὅπως ἐστὶ τῶν
Πάρθων ἡ δύναμις, καὶ ὡς Οὐλογοῦσι ἀπειλεῖ, δεῖς εἰσπράξαι αὐτὸν, ἀχάριστον περὶ δεσποτίας γενόμε-
νον· ῥύσασθαι γὰρ αὐτὸν τῶν αὐτοῦ χειρῶν οὐδὲ τὸν Θεὸν ὃν σέβει δυνήσασθαι· πρὶν ταῦτα ὁ Ἰζάτης, τῆν
μὲν δύναμιν τῶν Πάρθων γινώσκων, ἀνταπεκρίνατο, εἰδέναι δ' ἀνθρώπων τὸν Θεὸν δυνατώτερον. Ταῦτα
εἶπε, καὶ ἰκέτευε τὸν Θεόν. Κατ' ἐκείνην οὖν τὴν νύκτα ἐπιστολὰς Οὐλογοῦσι δεξάμενος, πολεμῶν
ἐμβλάδοντας τῇ Παρθουῖᾳ, ταύτην πορθεῖν, αὐτίκα σπεύδων ἀνέβηκεν ἀπρακτος. Καὶ οὕτως Ἰζάτης
προμηθεὶς Θεοῦ τὰς ἀπειλάς, τοῦ Πάρθου διέφυγε. Μετὰ δὲ τινα χρόνον θνήσκει, πενήτηντα καὶ πέντε
ζήσας ἐνιζυτούς, εἴσοσι δὲ καὶ τέσσαρας ἀνύσας ἐν τῇ ἀρχῇ· θνήσκει δ' ἐπὶ παισὶν εἰκοσὶν καὶ τέσσαρσιν
ἔρρεσι, καὶ τοσαύταις θηλείαις. Τὴν δ' ἀρχὴν τῷ ἀδελφῷ Μονοβάζῳ κατέλιπεν (72).

φρούριον τι συνήλασε διακόμενον. Καὶ ὁ μὲν αὐτὸν
ἀνέβη, ἀποσκόμμενος ἦδη. Τὸ δὲ φρούριον ἐλάω, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ διατηρήσας, καὶ ἱερεῖς εἰς τὰ οἰκία
ὑπέστρεψεν. Οἱ δὲ τῶν Ἀδριαθηνῶν μεγιστάνες Οὐλογοῦσι τῷ Πάρθων γραφεύσιν βασιλεῖ, καὶ ἑαυτοῦ
αἰν ἀποκτείναι μὲν τὸν Ἰζάτην, καταστῆσαι δὲ σφίσι δυνάστην ἐκ Πάρθων· μισεῖν γὰρ τὸν αὐτῶν βασι-
λεῖα ξὺν ἠθροσικῆ ἀποσπασάντα. Ὁ γοῦν Πάρθος αὐτίκα μετὰ πλείστης δυνάμεως ὤρμησε.
καὶ ὁ Ἰζάτης ἀνεστρατοπεδεύσατο. Σταλαὶς δὲ τις ἐκ τοῦ Πάρθου, εἶπε τῷ Ἰζάτη, ὅπως ἐστὶ τῶν
Πάρθων ἡ δύναμις, καὶ ὡς Οὐλογοῦσι ἀπειλεῖ, δεῖς εἰσπράξαι αὐτὸν, ἀχάριστον περὶ δεσποτίας γενόμε-
νον· ῥύσασθαι γὰρ αὐτὸν τῶν αὐτοῦ χειρῶν οὐδὲ τὸν Θεὸν ὃν σέβει δυνήσασθαι· πρὶν ταῦτα ὁ Ἰζάτης, τῆν
μὲν δύναμιν τῶν Πάρθων γινώσκων, ἀνταπεκρίνατο, εἰδέναι δ' ἀνθρώπων τὸν Θεὸν δυνατώτερον. Ταῦτα
εἶπε, καὶ ἰκέτευε τὸν Θεόν. Κατ' ἐκείνην οὖν τὴν νύκτα ἐπιστολὰς Οὐλογοῦσι δεξάμενος, πολεμῶν
ἐμβλάδοντας τῇ Παρθουῖᾳ, ταύτην πορθεῖν, αὐτίκα σπεύδων ἀνέβηκεν ἀπρακτος. Καὶ οὕτως Ἰζάτης
προμηθεὶς Θεοῦ τὰς ἀπειλάς, τοῦ Πάρθου διέφυγε. Μετὰ δὲ τινα χρόνον θνήσκει, πενήτηντα καὶ πέντε
ζήσας ἐνιζυτούς, εἴσοσι δὲ καὶ τέσσαρας ἀνύσας ἐν τῇ ἀρχῇ· θνήσκει δ' ἐπὶ παισὶν εἰκοσὶν καὶ τέσσαρσιν
ἔρρεσι, καὶ τοσαύταις θηλείαις. Τὴν δ' ἀρχὴν τῷ ἀδελφῷ Μονοβάζῳ κατέλιπεν (72).

11'. Φάδου μέντοι τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπεύοντος,
ἀνὴρ τις γῆς, Θεοῦδης ὄνομα, πείθει τὸν πλείστον
ὄχλον, ἀναλαβόντα τὰς κτήσεις, ἔπεσθαι πρὸς τὸν
Ἰορδάνην αὐτῷ· προφήτης γὰρ εἶπεν εἶναι, καὶ στί-
σαι τὸν ποταμὸν προστάγματι δύνασθαι, καὶ πλεί-
στους ἠπάτησε. Πέμψας δ' ἐπ' αὐτοὺς Πλην ἰππέων
ὁ Φάδος, πολλοὺς μὲν ἀνέβηκεν, οὐ μείους δ' ἐζώργησε,
καὶ αὐτὸν τὸν Θεοῦδην, οὗ τὴν κεφαλὴν ἐκτεμόντες,
ἐκόμισαν εἰς Ἱεροσόλυμα. Φάδον δὲ Τιθέριος Ἄλ-

Variae actiones et notæ.

(72) Τὴν ἀρχὴν τῷ ἀδελφῷ Μονοβάζῳ κατέλιπεν. Hæc verba supplevimus ex mss.

Ξάνδρος δεδέξατο, Ἀλεξάνδρου τοῦ ἀλιδαρχήσαντος ἂν Ἀλεξανδρείᾳ υἱός. Καὶ οἱ παῖδες δὲ τοῦ Γαλιλαίου Ἰουδαί, Ἰάκωβος καὶ Σίμων, τοῦ τὸν λαὸν ἀποστατήσαντο; Κυρηναίου τιμητεύοντος, ἀνῆρέθησαν, οὗς ἀνισταύρωσαν ὁ Ἀλέξανδρος. Ὁ δὲ τῆς Καλιίδος βασιλεύων Ἡρώδης μεταστῆσας τῆς ἀρχιερωσύνης Ἰωσήφ τὸν τοῦ Κεμεθῆ, Ἀνανίᾳ τῆ τοῦ Νεδεβαίου (75) παρέσχεν αὐτὴν Τιβαρίῳ δὲ Ἀλεξάνδρῳ Κούμανος ἦλθε διάδοχος. Ἐν ὀγδόῳ δ' ἔστι τῆς Κλαυδίου μοναρχίας, Ἡρώδης ὁ τοῦ μεγάλου Ἀγρίππου ἀδελφός τελευτᾷ ἐφ' υἱέσι τρισί, τὴν δ' ἀρχὴν αὐτοῦ τῷ νεωτέρῳ Ἀγρίππῃ δίδωκε Κλαύδιος. Κουμάνου δὲ τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπεύοντος, πλῆθος κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς Ἱερουσόλυμα ἤθροιστο. Ἦν γούν μὴ τι νεωτερισθεῖη παρὰ τοῦ πλῆθους ὄντος πολλοῦ, στρατιώτας ἐνόησεν ἐπι τῶν τοῦ ἱεροῦ στοῶν ὁ Κούμανος ἔστησε, καταστελόντας; τὸν θόρυβον ἐὼν γένηται· τούτο δὲ καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐπίσταν. Τατάρτη δ' ἡμέρᾳ τῆ; ἑορτῆ; στρατιωτῆ; τῶν ἐν ταῖς στασί; ἀνακαλυψάμενος τῆ; ἀλδῶ, τοῖς πλῆθεσιν ἐπεδίκωνεν. Οἱ δ' ἐθυμοῦντο, ὡς εἰς τὸν θεὸν τοῦ στρατιώτου ἠσθεηκότος, καὶ οἱ θρασύτεροι τὸν Κούμανον ἐβλασφήμουν. Καὶ δ; πρὸς τὰς βλασφημίας ἠρέθιστο, καὶ κελεύει τὸ στρατεύμα πᾶν ἕκειν εἰς τὴν Ἀντωνίαν, τὸ φρούριον τῷ ἱερῷ ἐπιτείμενον. Τὸ πλῆθος οὖν τοὺς ὀπίστας θεασάμενον, εἰς φυγὴν ὤρμησε, καὶ τῶν ἐξόδων στενῶν οὐσῶν συνωδοῦμενοι κατὰ τὴν φυγὴν, πολλοὶ ὅπ' ἀλλήλων συνθλιβόμενοι καὶ συμπατούμενοι διεφθάρησαν, ὡς εἰς δύο μυριάδας ἀριθμηθῆναι τοὺς τότε διασπαρέντας; καὶ πένθος ἦν ἀντὶ πανηγύρεως. Ὀψωπὸ τὸ πένθος τοῦτο κατηύναστο, καὶ κακῶν προσέβηται ἔτερον. Τινὲς γὰρ τῶν ἐπι νεωτερισμοῖς ἡδομένων, Ἐτέφανόν τινα θεοῦλον τοῦ Καίσαρος ὀδοποροῦντα ληστεύσαντες, ἄπασαν αὐτοῦ τὴν κτήσιν ἀρπάξουσι. Αὐτὸ πέμπει στρατιώτας; ὁ Κούμανος, κελεύσας αὐτοῖς τὰς πλησίον χώρας; λητσασθαι, καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους αὐτῶν δεσμολοῖς ἐπ' αὐτὸν ἀγαγεῖν. Τῆ; δὲ τῶν χωρίων ἐκείνων πορθήσεως γινομένης, νεανίας τις τῶν στρατιωτῶν θρασύς; καὶ ἀτάσθαλος, τοῖς Μωσαίως ἐντυχῶν νόμοις, ἐν τινι κόμῃ σεβασμῶς κειμένους, ἐπ' ὄψεσι πολλῶν δέβρηξεν, αὐτοῖς βλασφημῶν (76) καὶ κατακερτομῶν. Προσάσιν οὖν τῷ Κουμάνῳ οἱ Ἰουδαῖοι, ἵκετεύοντες, μὴ αὐτοῖς; ἀλλὰ τὸν θεόν, οὐπερ οἱ νόμοι καθυβρίσθησαν, ἐκδικῆσαι. Καὶ ὁ Κούμανος δεῖσας, μὴ τὸ πλῆθος πῆλιν νεωτερίσειε, τὸν ἐνυβρίσαντα τοῖς νόμοις πελεκίσας, τὴν στάσιν κατέπαυσεν.

Jacobus quoque et Simon, Judæ Galilæi filii. quo populus ad defectionem impulsus fuerat, Cyrenio censore interfecit sunt, quod Alexander in cruce sustulit. Heredes Chalcidæ rex Josepho Cemedi F. Pontificatum ademptum Ananiæ Nedebei filio tribuit. Tiberio Alexandro Cumanus successor datus est. Octavo monarchiæ Claudii anno, Herodes majoris Agrippæ frater obit, tribus filiis relictis: sed ejus principatum Claudius juniori Agrippæ dedit. Cumanns Judææ procurator, multitudine Paschatis in festo Hierosolymis congregata, ad res novas cavendas, tumultumque sedandum, milites armatos in templi porticibus **286** dispersit, id quod et decessores ejus fecerant. Quarto autem festi die, eorum militum quidam pudenda palam ostendit. Eam ob rem populi ira, quasi in Deum miles impius exstittisset, atque audaciorum conviciis Cumanus irritatus, omnem exercitum in Antoniam castellum, templo imminens, convocavit. Quibus conspectis, populus in fugam se dedit: in qua propter exitus angustias ad xx millia oppressa et conculcata sunt, festivitate in lamentationem conversa. Qua nondum finita, malum aliud accessit. Nam cum quidam novis rebus gaudentes, Stephano Cæsaris servo in itinere insidiis excepto, omnia bona eripuissent: Cumanus militis e vicinis agris prædas agere, et clarissimos quosque in vinculis ad se adducere jubet. Quod cum fieret, miles quidam, adolescens audax et temerarius, leges Mosis in pago quodam venerabiliter repositas, in conspectu multorum cum convitiis et ludibriis discerpit. Quamobrem Judæi Cumanum adiere, supplicantes, ut contumeliam non sibi, sed Deo factam vindicaret. Is, veritus ne populus denuo concitaretur, milite illo securi percusso, motum illum compressit.

ἸΒ'. Ἀλλὰ καὶ Σαμαρείταις ἐχθρα πρὸς Ἰουδαίους ἐγένετο, ἥ δ' οἷα ἦν αὕτη. Γαλιλαῖοι εἰς Ἱερουσόλυμα πορευόμενοι, διὰ τινος κόμης ὄδουον τῶν Σαμαρειτῶν· καὶ τινες αὐτοῖς ἐπιθέμενοι, πολλοὺς ἀνέκλον. Οἱ πρῶτοι τοῖνον τῶν Γαλιλαίων τῷ Κουμάνῳ προσάσιν, παρακαλοῦντες τοὺς ἀνηρημένους ἐκδικηθῆναι. Ὁ δὲ δωροδοκηθεὶς, τῆ; ἐκδικήσεως οὐκ ἐφρόντισεν. Ἀγανακτήσαντες οὖν οἱ Γαλιλαῖοι, πρὸς ὅπλα ἐχώρησαν, καὶ κόμης τινὰς τῶν Σαμαρειτῶν ἐμπρήσαντες, διαρπάξουσι. Κούμανος δὲ σὺν ἑσπέρῃ τοῖς Γαλιλαίοις ἐπῆλθε, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἔκτεινε, πλείους δὲ ζώντας εἶλεν. Οἱ πρῶτοι δὲ γε τῶν Ἱερουσόλυμων μεταμφεζάμενοι σάκκου,

XV. Sed et Samaritani cum Judæis inimicitias exercuerunt, tali de causa. Cum Galilæi Hierosolyma iter habentes, per quemdam Samaritanorum pagum transirent, eorum complures quidam ex insidiis adorti occiderunt. Principes vero Galilæorum a Cumano petierunt, ut necem illorum ulcisceretur: quod illo munere corrupto negligente, indignati, sumptis armis aliquot Samaritanorum pagos diripuerunt atque incenderunt. Eos Cumanus cum exercitu adortus, multos occidit, plures cepit. Hierosolymitani vero principes sacces induti, et capitibus cinere conspersis, precibus a seditiosis impetrarunt, ut mutatis consiliis, abj-

Variæ lectiones et notæ.

(75) Nedeβαλου. Ms. Nedeβαίου.
 (76) Αὐτοῖς βλασφημῶν. Abst. vox αὐτοῖς in Colb.

etisque armis quiescerent : quibus dispersis, regio latrocinii infestata est. Samaritani porro Judæos apud Quadratum Syriæ prætorem de incensis pagis accusarunt : quos Judæi contra, ut seditionis auctores criminati sunt, ac Cumanus in primis, qui largitionibus delinuit, necem interfectorum non vindicasset. Quæstratus **287** iudicio dilato, se in Judæam venturum, et cognita veritate pronuntiatum esse dixit. Samariam profectus, rebus inquisitis, Samaritanos torbarum auctores esse comperit : Judæos, quos Cumanus in vinculis tenebat, ut novas res molitos, in cruces egit : Ananiam pontificem, et Ananum ducem exercitus, victos Romam misit, ad actorum suorum rationem Claudio reddendam. Samaritanorum quoque et Judæorum principes, Cumanum præsidem et Celerem tribunum ad imperatorem ire iussit, ut ibi controversias suas disceptarent. Claudius cum pro tribunali sedens, Samaritanos malorum existisse auctores cognovisset, eos qui venerant, occidi, Cumanum exulare, Celerem tribunum Hierosolyma reduci, et in conspectu omnium per urbem tractum ita demum occidi iussit : et Felici procuratorem Judææ manlavit. Agrippæ, Chalchide quam annos iv tenuerat, erepta, Philippi tetrarchiam, Batanæam et Trachonitidem cum Abella, quæ Lysaniæ tetrarchia fuerat, donavit. Agrippa vero Drusillam sororem Azizo Emesarum regi, circumcissionem non recusanti, in matrimonium collocat, nuptiis ejus ab Antiocho Epiphane ritus Judaici odio repudiatis. Mariammen Archelao Helciæ filio despondit, a patre Agrippa olim promissam. Felix Judææ procurator Drusillæ excellenti pulchritudine captus, mulieri persuadet ut marito relicto sibi nubat : quæ filium ex eo susceptum Agrippam nominavit. Fertur autem, Titii temporibus cum eo adolescente in Vesuvio monte ignifero, ac tum magis inflammato, periisse. Berenice altera Agrippæ soror, Herode patruo et marito defuncto, Polemoni, cum circumcisis esset, nupsit, ad abolendam incestus, cum fratre calumniam : sed diuturnum conjugium non fuit, Polemone a Berenice deserto. Claudius Cæsar mortuus est anno imperii decimo tertio, mense octavo, die vicesimo, veneno, ut ferebatur, ab uxore Agrippina sublatus, quæ patrem habuit Germanicum, Cæsaris fratrem : maritum Domitium Ænobarbum, virum Romæ illustrem : quo defuncto, eam viduam Claudius duxit, cum filium haberet Domitium patri cognominem. **288** Nam Messalinam uxorem ex zelotypia sustulerat, e qua liberos habebat Britannicum et Octavium : et filiam Octaviam natu maximam ante hos ex alia conjuge susceptam, quam Neroni (id enim nomen Agrippinæ filio Domitio Cæsar pater adoptivus fecit) despondit. Cui ut mater imperium acquireret, Claudium veneno sustulit. Sed hæc suo loco et tempore referentur. Nunc institutam historice seriem proseguamus.

καὶ τὰς κεφαλὰς σποδῶ καταπάσαντες, περιεκάλου τοὺς ἀφροσύτας μεταθίσθαι τὸν λογισμὸν, καὶ τὰ ὄπλα βέβηκτας ἡρεμεῖν· καὶ ἐπιστάν. Οἱ μὲν οὖν διελύθησαν, ἡ χώρα δ' ἐξ ἐκείνου λησθηρῶν πεπληρωτο. Σαμαρεῖς δὲ πρὸς Κουαδράτῳ τῆς Συρίας ἡγεμονεύοντα κατηγοροῦν τῶν Ἰουδαίων, ὡς ἐμπρησάντων κώμας αὐτῶν. Ἰουδαῖοι δὲ Σαμαρεῖς ἠτιώοντο, ὡς αἰτίους τῆς στάσεως, καὶ πρὸ αὐτῶν Κούμανον, ἑώρας διεσθαρμένον, καὶ τοὺς ἀνηρημένους μὴ ἐκδικήσαντα. Κουαδράτος δὲ ὑπερέβητο τὴν κρίσιν, εἰπὼν, ἤξιν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, κίσει τὴν ἀλήθειαν γνοῦς, ἀποφύησθαι. Ἦκεν οὖν εἰς Σαμαρείαν, καὶ ἐξέτασα· τὰ πεπραγμένα, αἰτίους τῆς παραχῆς διεγνώ τοὺς Σαμαρεῖς· Ἰουδαίους δὲ οὐς δεδεδμένους· εἶχεν ὁ Κούμανος, ἀνεσταύρωσεν ὡς νεωτερίσαντας. Τοὺς δὲ περὶ Ἀνανίαν τὸν ἀρχιερεῖα καὶ τὸν στρατηγὸν Ἀντων δῆσας, εἰς Ῥώμην ἀπέστειλε, λόγον περὶ τῶν πεπραγμένων Κλαυδίῳ ὑφίξοντας. Κελεύει δὲ καὶ τοῖς Σαμαρέων καὶ Ἰουδαίων πρώτοις, καὶ Κουμάνῳ τῷ ἡγεμόνι, καὶ τῷ χιλιάρχῳ Κέλερι, ἀφικέσθαι καὶ αὐτοὺς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, κριθησομένους περὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους ζητήσεων. Ἀπελθόντων δὲ, δικατῆς καθίσας ὁ Κλαύδιος, καὶ γνοῦς τοὺς Σαμαρεῖς τῶν κακῶν ἀρχηγούς, τοὺς ἀναθάντας πρὸς αὐτὸν ἀναίρεθῆναι προσέταξε. Φυγὴν δὲ τοῦ Κουμάνου κατ'ἠρίσατο· τὸν μόνον Κέλερα τὸν χιλιάρχον εἰς Ἱερουσόλυμα ἀπαχθῆναι ἐκέλευσε, καὶ συρέντα πάντων ὁρώντων διὰ τῆς πόλεως, οὕτως ἀναίρεθῆναι. Πέμπει δὲ ὁ Καίσαρ Φήλικα τῶν Ἰουδαίων ἐπιτροπεύοντα· Ἀγρίππᾳ δὲ δωρεῖται τὴν Φιλίππου τετραρχίαν, καὶ Βιταναιῖν, καὶ τὴν Τραχωνίτιν σὺν Ἀδέλλῳ· αὐταὶ δὲ Λυσανίου ἦσαν τετραρχίαι. Τὴν δὲ Χαλκίδα ἀφαιρεῖται αὐτὸν, ἔτη τέσσαρα ταύτης ἄρξαντα. Ὁ δ' Ἀγρίππας ἐκδίωκε πρὸς γάμον Ἀζίζῳ τῷ Ἐμεσῶν βασιλεῖ, περιτμηθῆναι θελήσαντι, Δρουσίλλαν τὴν ἀδελφὴν, τοῦ Ἐπιφανοῦς· Ἀντιόχῳ παραιτησαμένου τὸν γάμον, οὗ μὴ Ἰουδαῖοι ἐθούλοτο. Καὶ Μαριάμ κατηγορήσεν ἀρχελάῳ τῷ Ἐλκίου παιδί, ὑπ' Ἀγρίππᾳ τοῦ πατρὸς πρώτῃν μνηστευθεῖσαν αὐτῷ. Φήλις δὲ τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπεύων, καὶ τὴν Δρουσίλλαν ἰδὼν κάλλους περιττῶς ἔχουσαν, ἐάλω τῷ ταύτης ἔρωτι, καὶ πείθει καταλιπούσαν τὸν ἄνδρα, αὐτῷ γαμηθῆναι. Τεκοῦσα δ' ἐξ αὐτοῦ παιδα, Ἀγρίππᾳ αὐτὸν ὠνόμασε. Λέγεται δὲ κατὰ τοῦ Τίτου χρόνους ἡ γυνὴ σὺν τῷ πατρὶ νεανίᾳ γεγεννημένη ἀφανισθῆναι κατὰ τὸ Βεσβιον ἕρος, πυρρόρον θν, καὶ οὕτως μάλλον ἐκπυρωθῆναι. Βερενίκη δὲ ἑτέρα ἀδελφὴ τοῦ Ἀγρίππου, συνοικοῦσα Ἡρώδῃ τῷ τρίτῳ, θανόντος ἐκείνου, Πολέμωνι συνηρμόσθη, περιτμηθῆναι θελήσαντι· διὰ τὴν φήμην, τὴν λέγουσαν αὐτὴν τῷ ἀδελφῷ συνείναι κατ' ἔρωτα, ἐν οὕτῳ τὴν διαβολὴν ἀποφήγη ψευδῆ. Οὐ μὴν ἔμεινεν ὁ γάμος ἐπὶ πολὺ, τῆς Βερενίκης καταλιπούσης τὸν Πολέμωνα. Τελευτᾷ δὲ Κλαύδιος Καίσαρ, βασιλεύσας ἔτη τρισκαίδεκα, καὶ μῆνας ἑπτὰ, ἐφ' ἡμέρας εἴκοσι. Ἀλόγος δὲ ἦν, ὡς ὑπὸ τῆς γυναικὸς Ἀγρίππῆνης φαρμάκοις ἀνήρητο, ἧς πατὴρ ἦν Γερμανικός, ὁ Καίσαρος ἀδελφός, ἀνὴρ δὲ Δομέτιος

Αἰνόδαρος (75) τῶν ἐπισήμων ἐν Ῥώμῃ· οὐ τελευταίαντος, χρηρεύουσαν αὐτὴν ὁ Κλαύδιος ἀγεται, ἔχουσαν καὶ παῖδα Δομέτιον ὁμώνυμον τῷ πατρὶ. Προαηρήκει γὰρ τὴν γυναῖκα Μεσαλίαν διὰ ζηλοτυπίαν, ἐξ ἧς παῖδας εἶχε Βρετανικὸν καὶ Ὀκτάδιον. Καὶ Ὀκταβίαν δὲ πρεσβυτάτην τῶν ἀδελφῶν ἐκ προτέρου· ἐτέρας γυναῖκας εἶχε, ἣν τῷ Νέρωνι ἠρμωσε· τοῦτο γὰρ τὸν τῆς Ἀγριππίνης υἱὸν τὸν Δομέτιον μετωνόμασε· ὕστερον ὁ Καῖσαρ, εἰσποιησάμενος αὐτόν. Ἵνα τοίνυν τούτῳ τὴν αὐταρχίαν περιποιήσεται ἢ μήτηρ Ἀγριππίνα, κτείνει φαρμάκῳ τὸν Κλαύδιον. Ἄλλα ταῦτα μὲν ἐν τοῖς οἰκείοις καιροῖς καὶ τόποις εἰρήσεται. Ὁ δὲ λόγος τῆς ἀκολουθίας ἐχέσθω.

17. Εἶχε μὲν οὖν ὁ Νέρων μετὰ Κλαύδιον τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, τὰ δὲ κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ἐπεδίδου πρὸς τὸ χειρὸν διηγεκῶς, καὶ λησστηρίων ἢ χύρα ἐμπέπληστο, καὶ γοήτων, ἀπατώντων τὸν ἔθλον, ὧν πολλοὺς ὁ Φήλιξ συλλαμβάνων ἀνήρει. Ἐγὼν δὲ ἀπεχθῶς πρὸς Ἰωνάθην τὸν ἀρχιερεῖα ὁ Φήλιξ, πολλάκις αὐτὸν νοθετοῦντα περὶ τοῦ κρεϊτόνως προῖστασθαι τῶν κατὰ τὴν Ἰουδαίαν, πρόφασιν ἐζήτει, δι' ἣν τὸν ἐνοχλοῦντα συνεχῶς μεταστήσεται, καὶ διὰ τῶν ληστῶν αὐτὸν ἀναίρει· οἱ ἐν τῷ κατὰ παραγεγονότας ὡς προσκυνήσοντας, καὶ ξιφίδια φέροντες ὑπὸ τὰς ἐσθῆτας, ἀνεμύχθησαν τῷ πλῆθει, καὶ τὸν Ἰωνάθην ἀνεῖλον. Ἀνεκδικήτου δὲ τοῦ τολμήματος μείναντος, ἀδεῶς οἱ λησταὶ ἀναβαίνοντες, οὓς μὲν οἰκίους ἐχθροὺς ἀνήρουν, οὓς δ' ἐτέρων ἐπὶ μισθῷ. Γόητες δὲ καὶ ἀπατεῶνες ἄνθρωποι τὸν ἔθλον ἀνέπειθον, ἔπεισθαι σφίσις εἰς τὴν ἐρημίαν, δείξουσιν ἐνάργη σημεῖα καὶ τέρατα γινόμενα ἐκ θεοῦ· ὧν πολλοὺς ὁ Φήλιξ ἐκόλαζεν· οἱ δὲ γε λησταὶ τὸν δῆμον εἰς τὸν πρὸς Ῥωμαίους ἠρέθιζον πόλεμον· θελιότες μὴ ὑπακούειν αὐτῶν, καὶ τὰς τῶν μὴ πειθομένων κώμας ἐμπιπρόντες διέφθειρον. Σύρων δὲ καὶ Ἰουδαίων τὴν Καισάρειαν οἰκούντων, οἱ μὲν Ἰουδαῖοι πρωτεύειν ἤξιον, ὡς Ἡρώδου τοῦ σφῶν βασιλέως τὴν πόλιν ἐγείραντος· Σύροι δὲ τὰ μὲν περὶ τὸν Ἡρώδη ὠμολόγησαν, ἔφασαν δὲ καὶ πρῶτον, πάλιν εἶναι Στράτωνος καλουμένην πύργον, καὶ μηδένα τῆς τῆς πόλιν Ἰουδαίων οἰκεῖν. Διὰ ταῦτα τοίνυν τῶν Καισαρέων στασιαζόντων, οἱ τῆς χώρας ἐπιμελούμενοι πληγαῖς τοὺς αἰτίους ἤκισαντο, καὶ πρὸς ὀλίγον τὸν θόρυβον κατεκόμισαν. Πλοῦτῳ δὲ τῶν Σύρων οἱ Ἰουδαῖοι προσέγοντες, καὶ διὰ τοῦτο καταφρονοῦντες αὐτῶν, ἐδρασφῆμον αὐτούς. Οἱ δὲ χρήμασι μὲν ἠττώμενοι, θαρροῦντες δὲ ὅτι πλείστοι τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους στρατευομένων Καισαρεῖς ἦσαν, μέχρι μὲν τινος καὶ αὐτοὶ λόγοις τοὺς Ἰουδαίους ἀνθύδριζον· εἶτα λίθοις ἀλλήλους ἐβάλλον, ἕως πολλοὶ ἐτρώθησάν τε καὶ ἔπεισον ἀμφοτέρωθεν· νικῶσι δὲ Ἰουδαῖοι. Ὁ μὲντοι Φήλιξ παύσασθαι τοὺς Ἰουδαίους ἐκέλευε, καὶ μὴ πειθομένους τοὺς στρατιώτας ἐπαφίσει· καὶ πολλοὺς μὲν ἀνέειλε, πλείους δὲ ζῶντας συνέσχε, καὶ οἰκίας διαρπάξεν τῶν στρατιωταῖς ἐπέτρεψεν. Οἱ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐπιεικέστεροι καὶ οἱ προύχοντες, παρεκάλουν τὸν Φήλικα τοὺς στρατιώτας ἀνακαλέσασθαι, καὶ φείσασθαι αὐτῶν, δύνανται ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις μετάνοιαν. Καὶ ὁ Φήλιξ ἐπέισθη. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀγρίππας εἰδῶσι τὴν ἀρχιερωσύνην Ἰσμαῆλ υἱῷ τοῦ Φαβελ. Ἐσχον δὲ πρὸς ἀλλήλους ἐχθραν οἱ τε ὀρχιερεῖς σὺν τοῖς πρώτοις τῶν

XVI. Post Claudii interitum, Nerone imperium adepto, res Judaicæ continenter in deterius sunt prolapsæ, provincia Iatrociniis et impostoribus populum seducientibus repleta, quorum multos Felix sustulit : qui Jonathæ pontifici ob crebras ejus, ut Judæam melius gubernaret, admonitiones infensus, occasionem tam molesti interpellatoris tollendi queritans, curat ut latrones per speciem adorandi, turbæ hominum in templo immisti, sicas sub vestibus gestantes, Jonatham occidant. Quo facinore non vindicato, sicarii citra metum urbem ingressi, tum suos tum aliorum inimicos mercede peremerunt. Ad hæc præstigiatos et impostores turbæ persuaserunt, ut se in loca deserta sequerentur, evidentia signa et miracula divinitus edita ostensuros : quorum multos Felix suppliciis affecit. Latrones vero plebem ad bellum Romanis, quibus parere detrectabant, inferendum concitabant : eorumque pagos qui parere nollent, incendebant. Cæsareæ vero, quam Judæi et Syri inco lebant, principatum Judæi hæc ratione sibi vindicabant, quod eam urbem Herodes rex suus instaurasset. Quod etsi constabantur Syri, tamen prius quoque urbem fuisse Stratonis turrem asserebant, nemine tum ibi Judæo degente. Hac de causa Cæsariensibus tumultuantibus provinciæ præsides, sontibus flagris cæsis, tumultum nonnihil represserunt. Cæterum Judæi, opibus superiores, Syros contemnebant, et convitiis incessebant. Illi vero ut minus, pecunio si, ita eo freti, quod plurimi Cæsarienses sub Romanis stipendia mererent, aliquandiu verborum contumelias in Judæos regesserant. Inde ad lapides ventum, donec utrinque multivulnerati sunt, multi occubuerunt, victoria tamen penes Judæos fuit. Quos cum Felix frustra monuisset ut desinerent : militibus immiis multos occidit, plures vivos comprehendit, eorumque demones diripi jussit. Sed qui moderatiores inter Judæos erant, ab illo precibus impetrarunt, ut revocatis militibus populo parceret, delictorum venia concessa. Agrippa rex pontificatum Ismaeli Fabii filio dedit. Cum autem inter pontifices et sacerdotes atque primos civiatum Hierosolymitanæ inimicitias intercederent, et convitiis et lapidibus est certum, neque qui eos castigaret, aut seditionem premeret, quisquam fuit. Ac pontifices eo impudentiæ sunt progressi, ut ministris suis in aras missis, decimas sacerdotibus debitas raperent. Unde sacerdotes tenuiores ad egestatem redacti,

Variorum lectiones et notæ.

(75) Αἰνὸδαρος. Colb. 3207αρος.

fame perierunt. Porcio Festo a Nerone Felici successore dato, Judæi Casarienses Felicem apud imperatorem accusarunt: ac dedisset ille forte pallas injuriarum, nisi frater ejus Pallas, qui gratia multum valebat, Neronis iram mitigasset. Sed et Casarienses Syri Beryllo Neronis pædagogō pecunia conciliato, litteras impetrarunt, quibus Judæis æquale jus Casariensis civitatis adinuebatur. Unde mala quæ gentem post oppresserunt, ortum habuerunt. Ob eas enim litteras Judæi seditionem contra Syros magis nrserunt, donec bellum exarsit.

πρῆξις αὐτοῦ. Καὶ οἱ ἐν Καισαρείᾳ δὲ Σύροι Βήρυλλον τὴν Νέρωνος παιδαγωγῶν δεξιωσάμενοι χρήμασιν, ἐπιστολὴν κομίζονται Καίσαρος δι' αὐτοῦ τὴν Ἰουδαίαν ἰσοπολιτείας τοῖς ἐν Καισαρείᾳ Σύροις ἀκουρον ἀποπαύουσαν, ἐξ ἧς τὰ μετὰ ταῦτα κακὰ τῷ ἔθνει ἐφύθησαν. Διὰ ταύτην γὰρ τὴν ἐπιστολὴν Ἰουδαίαις πρὸς τοὺς Σύρους μᾶλλον στάσιως εἶχοντο, μέχρις ἂν ἀνήφθη ὁ πόλεμος.

XVII. Festus autem Judeam atrocissimi afflictam reperit. Nam Sicarii aucti numero, ensiculos curvos gestantes, in festivitibus populo immisti, facile quos libitum erat perimebant, pagosque et diripiebant et incendebant. Porro cum præstigiator quidam salutem iis polliceretur, qui se usque ad desertum comitari vellent: Festus et ipsum, et eos quos seduxerat, copiis inmissis interfecit. Agrippam vero regem ex magno domicilio quod in regia ædificarat, quidquid in templo agere dicitur spectare, cives ægre ferentes, murum struxerunt, quo non tantum regis conspectus, sed et occidentalis porticus, ubi Romani propter templum in festivitibus custodias habebant, intercipiebatur. Id ægre Agrippa, Festus ægrius tulit, ac murum diruere voluit. Sed rogatu civium 290 permisit, ut principes viros una cum Ismaele pontifice et Helcia thesauri custode ad Neronem de ea re ablegarent: qui in gratiam Poppæ uxoris pro Judæis intercedentis, ædificium id manere jussit. Poppæa porro cæteris dimissis, Ismaelem et Helciam obsides retinuit. Quo Agrippa rex audito, Josepho Decabizo Simonis viri pontificis filio, deinde eodem ejecto Anano Anani filio pontificatum confert. Is junior Ananus pontificatu suscepto, homo confidens et temerarius, Festo mortuo, ejusque successore Albino nondum in Judæam profecto, indicto concilio, ut Josephi verbis utar, Jacobum Jesu, qui Christus dicitur, fratrem, et alios quosdam in medium productos, violatarum legum reos facit, et lapidandos curat. Id factum modestissimi quique, et legum observantissimi cives ægre tulerunt, eumque et apud Albinum et apud Agrippam detulerunt. Quamobrem rex ei pontificatum, tres menses eo functo, ereptum, Mnasæ filio Jesu tradidit. Albinus vero cum Hierosolyms venisset, operam dedit ut provincia pacata esset, multis sicariis interfectis. Agrippa Jesu pontifici Mnasæ filio successorem dat Jesum Gamalielis filium. Unde inter pontifices, quorum uterque audacissimos sibi homines scivit, orta seditio, a conviciis usque ad lapidationem est progressa. Ab eo tempore Hierosolymitana urbs pessime habere, atque omnia in pejus ruere cœperunt. Albinus vero cum didicisset Gessium

Ἱεροσολυμιτῶν, καὶ ἐκκολοῦν ἀλλήλους, καὶ λόγοις ἔβαλλον. καὶ ὁ ἐπιπλήξων καὶ τὴν στάσιν κολύσων οὐκ ἦν. Ἐς τοσοῦτον οἱ ἀρχιερεῖς ἠναιδύσαντο, ὡς καὶ πέμπαι ἐπὶ τὰς ἄλκνας, καὶ βίβλα λαμβάνειν τὰς τοῖς ἱερεῦσιν ὀφειλομένας δεκάτας, ὅθεν οἱ ἀπὸροι τῶν ἱερέων ὑπ' ἐνδεΐας ἀπέθνησκον. Πορκίου δὲ Φήστου ὑπὸ Νέρωνος σταλέντος διαδόχου τῷ Φήλικι, οἱ Καισαρεῖς Ἰουδαῖοι κατηγορήσαν τῷ Φήλικος παρὰ Νέρωνι· καὶ τάχα ἂν ἔτισσε δίκαι, τῶν εἰς αὐτοὺς ἀδικημάτων, εἰ μὴ Πάλλας ὁ ἀδελφεὸς αὐτοῦ μέγα δυνάμενος παρὰ Νέρωνι, τὴν αὐτοῦ ὄργην τὴν Νέρωνος παιδαγωγῶν δεξιωσάμενοι χρήμασιν, ἐπιστολὴν κομίζονται Καίσαρος δι' αὐτοῦ τὴν Ἰουδαίαν ἰσοπολιτείας τοῖς ἐν Καισαρείᾳ Σύροις ἀκουρον ἀποπαύουσαν, ἐξ ἧς τὰ μετὰ ταῦτα κακὰ τῷ ἔθνει ἐφύθησαν. Διὰ ταύτην γὰρ τὴν ἐπιστολὴν Ἰουδαίαις ἂν ἀνήφθη ὁ πόλεμος.

B 17. Φήστος δὲ εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐλθὼν, κακουμένην ταύτην εὐρέν ὑπὸ ληστῶν. Καὶ οἱ Σικάριοι γὰρ καλούμενοι (λησταὶ δὲ καὶ οὗτοι ἦσαν) τότε μᾶλλον εἰς κλήθος συνέστησαν, χρώμενοι ξιφιδίοις ἐπιχαμπέσι, καὶ ὁμοίως ταῖς ὑπὸ Ῥωμαίων καλουμέναις σικαῖς, ἀφ' ὧν καὶ Σικάριοι ὀνομάσθησαν· οἱ κατὰ τὰς ἐορτὰς τῷ πλήθει ἀναμιγνύμενοι, οὗς ἐβούλοντο ῥῆδῳς ἀπέσφαττον, καὶ τὰς κόμας δὲ διήρπαζόν τε καὶ ἐνεπέμπρασαν. Πέμπαι δὲ Φήστος δύναμιν ἐπὶ τοὺς ἀπατηθέντας ὑπὸ τινος γόητος, σωτηρίαν ἐπαγγελλομένου τοῖς ἐπισθαῖ· θέλουσι μέχρι τῆς ἔρημιας αὐτῶν, κάκεινόν τε τὸν ἀπαταῖνα καὶ τοὺς ἀκολουθήσαντας οἱ πεμφθέντες διέφθειραν. Ὁ μὲντοι βασιλεὺς Ἀγρίππας οἰκημὰ τι μέγα δομησάμενος ἐν τοῖς βασιλείοις ἐκείθεν ἐθεάτο τὰ ἐν τῷ ἱερῷ ἐνεργούμενα. Πρὸς τοῦτο δ' ἐγαλέπαινον οἱ τῆς πόλεως. Τοίχον οὖν ἐγείρουσιν, ὃς οὐ τῆς βασιλικῆς οικίας μόνης τὴν ἀποψὴν ὑπετέμνετο, ἀλλὰ καὶ τῆς πρὸς δύσιν στοᾶς, ἐνθα τὰς φυλακὰς οἱ Ῥωμαῖοι ταῖς ἐορταῖς ἱποιοῦντο διὰ τὸ ἱερὸν. Ἐπὶ τούτοις ἠγανάκτησεν Ἀγρίππας, καὶ πλεὺν ὁ Φήστος, καὶ καθέλειν τὸν τοίχον ἐβούλετο. Οἱ δὲ παρεκάλεσαν ἐνδοθῆναι αὐτοῖς, δεηθῆναι τοῦ Καίσαρος. Καὶ συγχωρησάντος Φήστου, πέμπουσι δέκα ἐκ τῶν πρώτων πρὸς Νέρωνα, καὶ Ἰσμαὴλ τὸν ἀρχιερέα, καὶ Ἐλκίαν τὸν γασφύλακα. Καὶ ὁ Νέρων τῇ γυναικὶ Ποππαίᾳ ὑπὲρ Ἰουδαίων ἀξίωση χαριζόμενος, ἐκέλευσεν ἔξω τὴν οἰκοδομήν. Καὶ ἡ Ποππαία τοὺς μὲν ἄλλους ἀφῆκεν ἐπανελθεῖν, τὸν δὲ Ἰσμαὴλ καὶ τὸν Ἐλκίαν κατέσχε κερ' αὐτῆς ἡμερεύοντας. Καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀγρίππας ταῦτα πυθόμενος, δίδωσι τὴν ἀρχιερωσύνην Ἰωσήφ τῷ καλουμένῳ Δεκαβίτῳ, υἱῷ τοῦ ἀρχιερατεύσαντος Σίμωνος· εἶτα τῷ Ἀνάμῳ, υἱῷ τοῦ Ἄνα ταύτην, ἐξ Ἰωσήφ ἀφελόμενος προσεκλήρωσεν. Οὗτος οὖν ὁ νόος Ἄνας τὴν ἀρχιερωσύνην παρεληφώς, τοιμητίας ἦν καὶ θρασύς. Φήστος τοίνυν θανάτος, καὶ Ἀλβίνου μὴπω καταλαθόντος τὴν Ἰουδαίαν, ὃς ἀντὶ Φήστου παρὰ Νέρωνος ἐστάλη τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπος, καθίσας συνέδριον, ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἰωσήφου χρήσεται ῥήμασι, παράγει τὸν ἀδελφὸν Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ, Ἰάκωθος βνομα αὐτῶν, καὶ τινες ἑτέρους, ὡς παρανομητάντων κατηγορῶν αὐτῶν, καὶ παρέδωκε λευσοθησόμενος. Ὅσοι δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐδόκουν ἐπιεικτέτατοι, καὶ περὶ τοὺς νο-

μοις ἀκριβείς, βαρύνως ἤνεγκαν ἐπὶ τοῦτω, καὶ κατα-
 είπον αὐτοῦ καὶ πρὸς Ἀλβίνον καὶ πρὸς Ἀγρίππαν.
 Αἰθ' τὴν ἀρχιερωσύνην ἀφελόμενος ὁ βασιλεὺς ἐξ αὐ-
 τοῦ, μῆνας ἄρξαντος τρεῖς, Ἰησοῦν τὸν τοῦ Μνασία
 κτισίτησεν. Ἀλβίνος δ' ἰθὺν εἰς Ἱεροσόλυμα,
 σπουδῆν εἰσηνεγκεν εἰρηνεύειν τὴν χώραν, καὶ πολ-
 λοῖς τῶν Σικαρίων διεφθείραν. Ἀγρίππας δὲ δίδωσι
 τὴν ἀρχιερωσύνην Ἰησοῦ τῷ τοῦ Γαμαλιηλ, παύσας
 τὸν τοῦ Μνασία Ἰησοῦν, στάσις οὖν τῶν ἀρχιερίων
 ἐγένετο, προσεταιρισαμένων τοὺς θρασυτάτους, καὶ
 μέχρι λίθων ἢ στάσις ἐξ ὕβρεων τῶν πρὸς ἀλλήλους
 προύχθησεν. Ὅθεν ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου μάλιστα
 κακῶς ἔχειν τὴν τῶν Ἱεροσολύμων πόλιν συμβέβηκε,
 καὶ πάντα ἐπὶ τὸ χειρὸν προέκοιτο. Ἀλβίνος δὲ
 Γέσιον Φλώρον μαθὼν ἀφικνεῖσθαι οἱ διάδοχον, προ-
 αγαγὼν τοὺς δασμώτας, ὅσοι ἦσαν αὐτῷ προδήλιως
 θαντῖν ἄξιοι, τοὺτους μὲν ἀνααιρεθῆναι προσέταξε·
 τοὺς δ' ἐκ μικρῶν αἰτιῶν καθειργημένους, χρήματα
 λαμβάνων ἀπέλυε. Καὶ οὕτως ἡ μὲν εἰρκὴ τῶν
 δισσωτῶν ἐκενώθη, ἡ χώρα δὲ ληστῶν ἐπληρώθη.
 Ὁ δ' Ἀγρίππας τὸν τοῦ Γαμαλιηλ Ἰησοῦν τῆς ἀρ-
 χιερωσύνης ἐκβαλὼν Μαθίαν τῷ Θεοφίλῳ προσένει-
 μιν, ἐφ' οὗ ὁ πρὸς Ῥωμαίους ἤρξατο πόλεμος. Ἠρ-
 ξατο μὲν οὖν ἡ ἀρχιερωσύνη ἐξ Ἀσρών· τελευτή-
 σαντος δὲ ἐκείνου οἱ παῖδες αὐτοῦ αὐτὴν διεδέξαντο,
 καὶ ἐξ ἐκείνων τοὶς ἀπ' αὐτῶν διέμενεν ἡ τιμή.
 Ὅθεν πάτριον ἦν Ἰουδαίοις, μηδένα τὴν ἀρχιερωσύ-
 νην λαμβάνειν, κἰν βασιλεὺς ἦν αὐτῆς ἐπιέμενος.
 εἰ μὴ τοὺς ἐξ αἰμάτων Ἀσρών· εἰ καὶ οὐ μέρῃ παντός·
 ἀπὸ Ἀσρών μέρῃ Φινεῶς τοῦ κατὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν
 στασιασάντων ἀναδειχθίντος, ἑβδομήκοντα καὶ
 τρεῖς. Γέσιος δὲ Φλώρος, εἰς Ἰουδαίαν Ἀλβίνου διάδοχος ἀφικόμενος, πολλῶν ἐνέπλησεν Ἰουδαίους
 κακῶν. Τοσοῦτον δὲ γέγονε κακίστος, ὥστε διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς αὐτοῦ κακίας ἐπαινεῖσθαι τὸν Ἀλβί-
 νον ὡς εὐεργέτην. Ὁ μὲν γάρ τὴν πονηρίαν ἐπέκρυπτε, καὶ ἀδικῶν, μὴ γίνεσθαι κατάζωρος ἔσπευθε·
 Φλώρος δὲ ἀπαρκαλύπτως καὶ ἀναιδῶς τὰς εἰς τὸ ἔθνος παρανομίας ἐποίει, ὥσπερ ἐπιεικνύμενος.
 Καὶ εἰ δεῖ τῶν ἐκείνου κακῶν ἀπαριθμῶν τὸ καθ' ἕκαστον; Τοσοῦτον δ' εἰπὼν δηλώσω τὸ πᾶν, ὅτι
 ὁ τοὺς Ἰουδαίους τὸν πρὸς Ῥωμαίους ἄρασθαι πόλεμον βιασάμενος Φλώρος ἦν. Ἔλαβε δὲ τὴν
 ἀρχὴν ὁ πόλεμος δευτέρῳ μὲν ἔτει τῆς Φλώρου ἐπιτροπῆς, δωδεκάτῳ δὲ τῆς μοναρχίας τοῦ Νέ-
 ρωνος.

III. Ἐντεῦθεν οὖν ἡ τῶν Ἰουδαίων ἀποστασία εἰς
 προὔπτον ἀνεββάγη, καὶ ὁ πόλεμος ἤρξατο. Διηγῆ-
 σασθαι δὲ τοῦτου ἕκαστα, πλείονος ἀν γένοιτο πρα-
 γματίας ἢ κατὰ τὴν παρούσαν ἐγγίρησιν. Ἀλλὰ
 τὰ μὲν ἄλλα εἶσαι μοι κέρριται, μόνα δ' ἐπιτεμεῖν
 τὰ περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων αὐτῶν.
 Οὐδεσπασιανὸς γάρ παρὰ Νέρωνος, μαθόντος τὴν
 Ἰουδαίων ἀποστασίαν, τὴν τοῦ πολέμου διοίκησιν
 πιστευθεὶς, οὐ πρώτοις τοῖς Ἱεροσολύμοις προσέβα-
 λεν, ἀλλὰ τὰς ὑπὸ τὴν μητρόπολιν ἔσπευσε πρώτε-
 ρον εἰεῖν πόλεις, καὶ οὕτως αὐτὴν χειρῶσασθαι τὴν
 μητρόπολιν. Καταλαβὼν οὖν τὴν Πτολεμαίδα, καὶ
 ἐνωθεὶς ἐν αὐτῇ τῷ υἱῷ Τίτῳ ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀφ-
 ἰκομήσας, καὶ τὸ πεντακαίδέκατον τάγμα κομίσοντι,
 σταλάντι παρ' αὐτοῦ ἐξ Ἀχαΐας, ὅπου τοῦ πολέμου
 στρατηγὸς χειροτόνητο παρὰ Νέρωνος (ἐν Ἀχαΐᾳ
 γὰρ ἐτύγγανεν ὧν ἐκεῖνος, ὅτι ἡ τῶν Ἰουδαίων
 ἀποστασία κατηγγέλθη αὐτῷ) κατὰ τῆς Γαλιλαίας
 πρότερον ὤρμησε, καὶ τῇ πόλει τῶν Ἰωταπάτων
 πρώτη προσβαλὼν, καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα πολιορκή-
 σασα, ἡμέρας, πορθεῖ μὲν αὐτήν, αἰρεῖ δὲ τὸν Ἰωση-

A Florum sibi successorem datum, productis vincitiis,
 eos qui manifeste necem meruerant, occidi iussit ;
 qui vero ob parva crimina in carcerem compacti
 fuerant, eos accepta pecunia dimisit. Ita carcer nu-
 lificis factus est vacuus, regio latronibus referta.
 Agrippa, Jesu Gamalielis filio ejecto, pontificatum
 Matthiae Theophilo assignavit, sub quo bellum Ro-
 manum coepit. At pontificatus initia sunt ab Aarone
 profecta, cui defuncto filii eorumque posterit in eo
 honore successerunt. Unde receptum apud Judæos
 fuit, ne cui vel regi pontificatus expetenti tribue-
 retur, nisi iis qui essent ex sanguine Aaronio :
 etai ea consuetudo non perpetuo observata est.
 Pontifices ab Aarone usque ad Phineem, in bello
 a seditiosis declaratum, 291 III et LXXX fuerunt.
 B Geius autem Florus Albini successor, Judæos
 plurimis oppressit malis : nam tantum improbitate
 excelluit, ut propter insignem ejus maleficientiam,
 Albini beneficentia celebretur. Nam hic quidem
 malitiam suam occultare studuit, ac sollicitè cavet,
 ne suæ injuriæ deprehenderentur. Florus autem
 palam atque impudenter iniquitatem in populum,
 et quasi per ostentationem exercuit. Sed quorsum
 atinet ejus scelera singulatim recensere, cum res
 rariis expediri queat : qui Judæos bellum Romanis
 inferre coegerit, Florum fuisse? Id vero bellum
 coepit secundo anno procurationis Flori, monar-
 chiæ Neronis duodecimo.

τὸ ἔθος τοῦτο τετήρητο. Ἐγένοντο οὖν πάντες·
 ἑξήκοντα καὶ ἑπτὰ ἐπὶ τὴν πόλιν ἐπέβησαν, καὶ
 ἐκείνην ἐκράτησαν ἑπτὰ μῆνας καὶ τρεῖς ἡμέρας.
 Ἐκείνην ἐκράτησαν ἑπτὰ μῆνας καὶ τρεῖς ἡμέρας.

C XVIII. Hinc igitur Judæorum defectio palam
 erupit, bellumque coepit : cujus singulos veluti
 actus referre, majoris operæ fuerit, quam instituta
 brevitatis patitur. Quare cæteriis omissis, Hierosoly-
 morum duntaxat excidium compendio referre de-
 crevi. Nam cognita Judæorum defectione, Vespasi-
 anus, cui Nero belli administrationem crediderat,
 non Hierosolyma invasit primum, sed urbibus
 metropoli subjectis prius expugnatis, tum demum
 ipsam quoque domare instituit. Occupata igitur
 Ptolemaide, cum filio Tito, qui ab eo ex Achaia
 missus, ubi a Nerone belli dux designatus fuerat,
 legionem decimam quintam Alexandria aduxerat,
 se conjunxit. Neroni enim in Achaia degenti,
 Judæorum defectio nuntiata fuit. Ac Galilæam pri-
 mum aggressus, Jotapatibus diebus XI expugnatis,
 Josephum Galilææ ducem, ejus urbis defensorem
 cepit. Inde alia castella atque oppidula, partim de-
 ditione, partim obsidione Romanis parere coegit.
 Iis jam confectis, ad ipsam metropolim obsiden-
 dam se accingebat, scditionibus et factionibus

adeo affectam, ut civili bello et mutuis caedibus inter sese grassantes, homines bellicosos interirent. Verum id ejus consilium nuntius de Nerone, qui amisso imperio clam Roma profugisset, atque ipse sibi manus attulisset, repressit. Deinde cum Galbam imperio potitum esse cognovisset, Titum misit ad eum saluandum, et percontandum quid de Judæa fieri vellet? **292** Sed Titus in itinere Galbæ quoque cæde cognita, ad patrem est reversus: neque Hierosolymorum obsidionem tentarunt, ob incertum Romani imperii statum, sed Cæsareæ quieverunt. Galba sublato, Otho factus imperator, contra Vitellium, quem Germanicæ legiones imperatorem salutarant, copias misit: quibus superatis, sibi ipsi manus attulit. Vitellius adjunctis etiam Othoniis, Romam cum legionibus abiit. Vespasianus vero, si qua Judaica oppidula nondum expugnata supererant, ea quoque vastavit, ut tota Hierosolyma Romanis expugnanda restarent: quæ quidem, ut diximus, pessime se habebant. Foris enim Simon cum sua factione Judæis formidabilior erat quam Romani. Intus vero ii qui se Zelotas a studio religionis jaectabant, eorumque dux Joannes, et Romanis et Simone graviores erant: atque urbanos eo necessitatis adegere, ut populus Simonem cum sua turba in urbem accerseret, spe ille quidem reprimendæ Zelotarum tyrannidis: sed non animadvertit, se graviorem suis cervicibus tyrannum imposituisse. Dum hæc Hierosolymis geruntur, Vitellius Romam profectus imperator appellatur: quem cum Vespasianus, eo nuntio minime delectatus, dominum habere recusaret, a suis ducibus et militum consensu imperator salutatur.

καὶ τοῦ Σίμωνος χαλεπότεροι. Σφοδρότατα δὲ βιαζομένων τοὺς ἐν τῇ πόλει τῶν ζηλωτῶν, ἠναγκάσθησαν οἱ τοῦ δήμου τὸν Σίμωνα μετὰ τοῦ περὶ αὐτὸν πλῆθους εἰς τὴν πόλιν παρακαλοῦντας εἰσαγαγεῖν, ὡς τάχα τῆς τῶν ζηλωτῶν τυραννίδος αὐτοὺς ἀπαλλάξοντα. Ἐλαθον δὲ χεῖρονα καὶ ἐαυτῶν εἰσεβέημενοι τύραννον. Τούτων δ' ἐν Ἱεροσολύμοις πραττομένων, Οὐδέλλιος τὴν Ῥώμην κατέλαβεν, αὐτοκράτωρ ἀνῆρθη. Οὐεσπασιανῶ μαθόντι ταῦτα οὐκ ἤρσκα, καὶ ἀπῆξιον δεσπότην εἶχειν τὸν Οὐδέλλιον. Οἱ δ' ἡγεμόνες τῶν σὺν αὐτῷ ταγμάτων, ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ στρατιῶται συνελθόντες, ἀναγορεύουσι τὸν Οὐεσπασιανὸν αὐτοκράτορα.

XIX. Soluturus, filio Tito Hierosolymorum obsidionem mandat: qui contractis in unum copiis Hierosolyma contendit, et xxx ab urbe stadiis castrametatus, oc equitibus assumptis ad urbem speculandam et animos hostium periclitandus abit. Statim vero infiniti ex urbe procurrant: ac plurimi ex Titi equitibus, furiosum Judæorum impetum ceteris, substituerunt. Ipse vero cum paucis, avulsus a cæteris, undique ab hostibus circumventus, animadverso periculo convertit equum, et suis sequi jussis in Judæos irruit: ac obviiis quibusque gladio propulsatis, salvus in castra revertitur, duobus duntaxat comitum snorum cæsis. Postridie conscenso loco qui speculator dicitur, vii stadiis ab urbe distans, unde et urbs et templum spectatur, castra muniti jubet. Urbani vero subinde prius inter **293** se dimicare soliti, ob ingentem externi belli

τὸν στρατηγούντα τῆς Γαλιλαίας, καὶ τῆς εἰρημίνης ὑπερμαχοῦντα πόλεως. Ἐκείθεν δὲ καθ' ἑτέρων ἐχώρει φρουρίων καὶ πολισιμάτων, καὶ τὰ μὲν ὀμολογῆ, τὰ δὲ πολιορκίᾳ ὑπὸ Ῥωμαίους πεποιήτο. Καὶ ταῦτα ἤδη κατεργασάμενος, ἠτοιμάζετο καὶ αὐτῇ προσμῖξει τῇ μητροπόλει, διακειμένη κακῶς ἐκ τοῦ πρὸς ἀλλήλους στασιάζειν τοὺς ἐν αὐτῇ, καὶ εἰς ἐμπυλίους ἐκκυλισθῆναι μάχας καὶ ἀλλήλων σφαγὰς, κἀντεῦθεν τὸ μάχιμον διασφαιρῆσθαι. Ἐπέσχε δὲ τῷ Οὐεσπασιανῷ τὴν ὁρμὴν ἀγγελεῖς ὁ Νέρων τῆς αὐταρχίας ἐκπεπωκῶς, καὶ τῆς Ῥώμης λαθραῖως ἐκδράς, καὶ ἐαυτὸν ἀνελῶν. Εἶτα Γάλβαν μαθὼν γενόμενον αὐτοκράτορα, Τίτον πέμπει πρὸς αὐτὸν, προσαιροῦντά τι καὶ ὅ τι περὶ Ἰουδαίων κελεύει πευσόμενον. Ἐτι δὲ καθ' ὅδον βυτος Τίτου, καὶ ὁ Γάλβας ἀνήρητο. Ὅπερ ἀκούσας ὁ Τίτος, πρὸς τὸν κατέρα παλιννοστέ, καὶ διὰ τὸ περὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ἀμφίβολον οὐκ ἐπεχέριον τῇ κατ' ἐτῆς Ἱερουσαλὴμ προσβολῇ, ἀλλ' ἠρέμουν ἐν Καισαρείᾳ. Γάλβου δὲ ἀνηρημένου, Ὄθων τὴν ἀρχὴν διεδέξατο. Τὰ δὲ ἐν Γερμανίᾳ τυγχάνοντα τάγματα Οὐδέλλιον ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα. Στελλας οὖν Ὄθων ἐπέλεμει Οὐδέλλιω. Ἐστημένων δὲ τῶν ἀπεσταλμένων, Ὄθων ἐαυτὸν διεχρήσατο. Καὶ Οὐδέλλιος εἰς Ῥώμην ἀπῆει σὺν τοῖς στρατεύμασιν· ἤδη γὰρ αὐτῷ καὶ οἱ τοῦ Ὄθωνος προσεχώρησαν. Οὐεσπασιανὸς δὲ, εἰ τινα ἦσαν περιλοιπα τῶν Ἰουδαίων πολίχνα μήπω ἐλαωκότα, στελλας ἐπέσχε καὶ ταῦτα, ὡς μόνην ἤδη τὴν τῶν Ἱεροσολύμων πόλιν ἔσχοπον Ῥωμαίους περιλειμάνεσθαι. Ἐνόσας δὲ δευτῶς, ὡς εἰρηται, τὰ τῆς πόλεως. Ἐξωθεν μὲν γὰρ ὁ Σίμων καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τοῖς Ἰουδαίοις Ῥωμαίων ἐτύγγων φοβερώτεροι· ἔνθεν δ' οἱ ζηλωταὶ καλούμενοι, καὶ ὁ τούτων ἐξάρχων Ἰωάννης, καὶ Ῥωμαίων ἦσαν

ΙΘ'. Ὁ δὲ, μέλλων ἤδη ἐκπελεῖν, τῷ υἱῷ Τίτῳ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων πολιορκίαν ἀνέθετο. Ὅς τὰς δυνάμεις συναγαγὼν, ἀπῆει πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ πρὸς τριάκοντα σταδίων ἐστρατοπεδευκῶς, ἐκείθεν ἐξακοσίους τῶν ἐπιλέκτων ἱππέων παραλαβὼν, ἦει τὴν πόλιν κατασκεψόμενος, καὶ τὰ φρονήματα τῶν ἐντός. Ἐπεκθόουσι δὲ τῆς πόλεως ἀπειροί, καὶ οἱ μὲν πλείστοι τῶν μετὰ Τίτου, μανιώδη τὴν ὁρμὴν τῶν Ἰουδαίων ὀρῶντες, ἀνεκόπησαν τοῦ πρόσω χωρεῖν. Ὁ Τίτος δὲ, μετ' ὀλίγων τῶν ἄλλων ἀπομηθεῖς, εἰς μέσους τοὺς πολεμίους ἐμπεριεβλήπετο. Καὶ γνοὺς ἐν κινδύνῳ τὰ κατ' αὐτὸν, ἐπιστρέφει τὸν ἱππον, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἐμβόσας ἔπεσθαι, ἐμβάλλει τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ τῷ εἴφει τοὺς ἐπίστας ἀναστῆλλον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, διασώζεται, δὴ πεσόντων ἐκ τῶν ἐπομένων αὐτῷ. Μεθ' ἡμέραν οὖν ἐπὶ τὸν ἔσχοπον ἐλθὼν (τόπος δ' ἐστὶν οὕτω καλούμενος, διέχων τῆς πόλεως σταδίους ἐπέτ, ὅθεν ἦ τι

πύλαι· καὶ ὁ ναὸς καταρτίζεται) περιβλεῖσθαι κελεύει στρατόπεδον. Τῶν δ' ἐν τῇ πόλει συρτήγνυμένων ἀλλήλοις αἰεὶ, τότε πολὺς ἐπελθὼν ὁ ἐξωθεν πόλεμος, τὴν ἔριν ἀνέπαυσεν. Ἐμάχοντο οὖν τοῖς βαλλομένοις στρατόπεδον οἱ Ἰουδαῖοι, τῆς πόλεως ἐκτρέφοντες, καὶ ἐκάκουν τοὺς ἐναντίους, μᾶλλον δ' ἑκακούντο αὐτοί. Ἀωφῆσαντος δὲ πρὸς βραχὺ τοῦ θύραθεν πολέμου, πάλιν τοῖς ἔνδοσιν ἡ στάσις ἤγειρετο. Καὶ ὁδὸν ἐπὶ Ἱερὸν ὁ Ἰωάννης σὺν τοῖς ζήλωταις κατασχὼν, πολλῶν ἀνατρεθέντων, κατεθάρρει τοῦ Σίμμωνος. Ὁ δὲ Τίτος ἐξομαλίσαι προσέταξε τὸ ἀπὸ τοῦ Σκοποῦ μέχρι τοῦ τείχους διάστημα· καὶ τὸ μὲν ἐγένετο, Ἰουδαῖοις δὲ κατὰ Ῥωμαίων ἐνέδρατις μεμηχάνητο. Οἱ γὰρ τοληγρότεροι τῶν στασιαστῶν, προσελθόντες τῆς πόλεως, ὡς ἐκβεβλημένοι δῆθεν ὑπὸ τῶν τὰ εἰρηνικὰ φρονούντων, περὶ τὸ τεῖχος ἦσαν εἰλούμενοι· ἄλλοι δὲ, στάντες ἐπὶ τοῦ τείχους, ὡς ἐκ τοῦ δήμου τυγχάνοντες, εἰρήνην ἔδωκαν, καὶ δεξιὰν ἤθουντο, καλοῦντες τοὺς Ῥωμαίους, ὡς τὰς πύλας ἀνοίξοντες. Τοῖς μὲν οὖν στρατιώταις οὐδὲν ὑπαπεύετο, καὶ ἐχώρουν ἐπὶ τὸ ἔργον, Τίτω δὲ οἱ ὑποψίας ἦν τῆς ἐπιβλήσεως, τὸ παράλογον. Πρὸ μιᾶς γὰρ ἡμέρας διὰ τοῦ Ἰουσήπου ἐπὶ συμβάσεις αὐτοὺς προκαλούμενος, οὐδὲν φρονούντα· εὐρισσάμετρον. Μένειν οὖν κατὰ χώραν τοὺς στρατιώτας ἐκέλευε. Φθασάντων δὲ τιμῶν πρὸς τὰς πύλας δραμεῖν, τὸ μὲν πρῶτον οἱ ἐκβεβληθεῖς δοκοῦντες ὑπέφευγον· ὡς δὲ μεταξὺ τῶν τῆς πόλεως ἐγένοντο πύργων, ἐξέβησαν, καὶ ἐκύκλουν αὐτοῦ. Καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ τείχους βέλη κατ' αὐτῶν ἤφισαν, καὶ λίθους ἔκοντιον, καὶ ἀνέλιον συχνοῦς, καὶ πλείους κατέτρωσαν. Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἐσκήρτων τοὺς θυρεοὺς ἀνασειόντες, τοῖς δὲ στρατιώταις ὁ Τίτος ἠπειλεί, καὶ οἱ ταξιαρχοὶ ἠδὲ καὶ τοῦ πρὸ τῶν τειχῶν χώρου ἐξισωθέντος, ἐκεῖ μεταθεῖναι βουλόμενος τὸ στρατόπεδον, τὸ καρτερώτατον τῆς δυνάμεως ἀντιπαρεσέτεινε τῷ τείχει, καὶ οὕτω πεπραγμένων Ἰουδαῖοις τῶν ἐκδρομῶν, ἐστρατοπεδεύσαντο οἱ Ῥωμαῖοι ἐκεῖ. Τρεῖσι δὲ τείχεσιν ἡ πόλις περιβέβλητο· ὅπου δ' ἡ φύσις τοῦ τόπου ταύτην ὠχύρου, ἐνὶ περιβόλῳ διέκωπτο· οὕτω δ' ἐχούσης τῆς πόλεως, ἀπορος ἔδοξαι τῷ Τίτῳ ἡ προσβολή. Τέως δ' οὖν ἔδοξε κατὰ τὸ Ἰωάννου τοῦ ἀρχιερέως μνημεῖον προσβάλλειν, καὶ τοῖς τάγμασι δρῶν τὰ πρὸ τῆς πόλεως ἐγκαλεύεται, συμφορεῖν τε τὴν ὕλην, ἵν' ἐγειροῖεν χῶματα. Καὶ οἱ μὲν εἰς ἔργον ἤγον τὸ κέλευσμα· τῶν δὲ χωμάτων ἐτηγερμένων, προσάγειν τοὺς κριοὺς ὁ Τίτος προσέταξε, καὶ οὕτως τὸ τεῖχος. Ἡδὲ τῶν κριῶν ἠγμένων τριχῶθεν, ἐξαισίου τε κτύπου τὴν πόλιν περιτρήσαντο, κραυγὴ παρὰ τῶν ἔνδοσιν ἤρθη, καὶ οἱ στασιασταί, δεισαντες, ὁμόνοησαν, κοινήν τὴν ἀμυνὰν πρὸς τοὺς πολεμίους ποιῆσθαι συνθέμενοι. Τῶν γε μὴν κριῶν τυπτόντων, οὐχ ὑπεδίδου τὸ τεῖχος πληττόμενον. Γωνία δὲ τις μόνον ἐνὸς τῶν πύργων παρακεκίνητο, τὸ δὲ τεῖχος ἀκέραιον ἦν. Ἰουδαῖοι δὲ, τοὺς Ῥωμαίους ἐσκαδασμένους παρατηρήσαντες κατὰ τὸ στρατόπεδον, ἐκθέουσι πάντες, πύργων μηχαναῖς ἐπιφέροντες. Δεινὴ δὲ περὶ τὰς ἐλεπύλαις μάχη συνέπεσε, τῶν μὲν ὑποπιμπρᾶν, τῶν

A procëllam d' rempta lite urbe excurrunt, cum iis qui vallum muniant dimicant: et dum hostes cladibus afficiunt, pluribus ipsi afficiuntur. Externo bello paulisper quiescente, seditio rursus exoritur: et Joannes cum Zelotis templo multis cæsis per dolum occupato, Simoni se opponere ausus est. Dum autem intervallum, quod a speculatore ad mœnia pertinet, Titi jussu exæquatur, Judæi Romanis insidias struunt. Nam audaciores e seditiosis, urbem egressi, quasi a pacis studiosis ejecti essent scilicet, juxta mœnia versabantur: alii in mœnibus stantes quasi ex plebe homines, pacem clamabant, et dexteram petebant, Romanosque vocabant, quasi portas aperturi essent. Ac milites quidem nihil suspicati, opus aggrediebantur: Titus autem inexpectatam vocatïonem suspectam habebat. Nam cum eos pridie per Josephum ad pactiones provocasset, nihil moderati responsi acceperat. Milites igitur suo loco manere jussit. Sed cum quidam ad portas jam procurrissent, ii qui se ejectos esse fingebant refugiebant: ut vero intra urbis turre illi pervenerant, excurrerunt, eosque circumvenerunt. Qui vero in mœnibus erant, telâ et saxa contra eos jaculantes, occiderunt multos, plures convulnerunt. Quo successu Judæi exultabant, et scuta concutiebant: Titus vero et centuriones milites castigabant. Eo spatio quod ante mœnia est complanato, copiarum robur ad muros extendit: obstructisque Judæorum excursionibus, castra ibi posuit. Urbs triplici muro circumdata fuit, ubi vero situ ipso muniabatur, simplici duntaxat: quod cum ita esset, oppugnatio difficillima Tito videbatur. Sed tamen visum est, juxta Joannis pontificis monumentum eam adoriri: idque legionibus indicari jubet, ut materiam ad excitandos aggeres comportarent. Quo facto, et aggeribus exstructis, arietes expediri jussit. Qui cum mœnia trifariam percussissent, et inusitatus fragor urbem circumsonnisset: clamore ab obsessis sublato, seditiosi territi, se hostes communi ope propulsaturos esse pepigerunt. Murus tamen ictibus arietum non cessit, angulo duntaxat **294** turris unius emoto, muro incoluimi. Judæi vero cum Romanos in castris dissipatos observassent, excurrunt omnes, et ignem machinis injiciunt: ubi atrox pugna exorta est, his eas incendere, illis incendium cohibere conantibus. Sed Judæi ex desperatione superiores fuerunt, et machinæ jam ardebant: ac nisi Titus cum equitibus subsidio venisset, conflagrassent. Nunc vero propugnatoribus Judæorum circiter XII cæsis, reliqui in urbem sunt compulsi: et unus Judæus vivas captus, ante mœnia in crucem actus est, ut eo aspectu perculti ceteri se dederent. Sed cum Titus ligneas turres singulas cubitum in aggeribus collocasset, Judæi arietum impetum non amplius prohibuerunt, cum ex illis ferirentur, ac male tractarentur. Jam vero muro etiam a Nicone (sic enim ipsi Judæi Romanorum maximam vocabant machinam) labefactato, plerique debilitatis animis

recesserunt : eodemque a Romanis occupato, in alterum murum confugerunt. Muro primo xv diebus capto, secundus etiam adducta machina oppugnari coepit : ac turri quadam labefacta, alii fugerunt.

ηλάθησαν εις την πόλιν. Ζωγγρηθείς δὲ τῶν Ἰουδαίων εἰς, πρὸ τοῦ τείχους ἀνεσταυρώθη, εἰ πρὸς τὴν ἔσιν οἱ λοιποὶ καταπλαγέντες ἐνόησαν. Πύργους δὲ πενήτηνδεκα πήχων ἕκαστον ἐκ ξύλων τοῦ Τίτου κατασκευάσαντες, καὶ τοῖς χώμασιν αὐτοὺς ἐπιστήσαντες, οὐκ εἶτε ἐκώλων Ἰουδαῖοι τὰς ἐμβολὰς τῶν κριῶν, ἐκ τῶν πύργων βαλλόμενοι καὶ καχοῦμενοι. Ἦδη δὲ τῷ Νίκωνι τοῦ τείχους ἐνδιδόντος (αὐτοὶ γὰρ Ἰουδαῖοι τὴν μέγιστην ἐπέπολιν τῶν Ῥωμαίων οὕτως ἐκάλεσαν), μαλακισθέντες ἀνεχώρουν οἱ τοῖλοι. Καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐπιβάντων αὐτοῦ, πάντες εἰς τὸ δεύτερον ἀναφεύγουσι τείχος. Καὶ οὕτως οἱ Ῥωμαῖοι τοῦ πρώτου τείχους ἐν πεντεκαίδεκα ἡμέραις ἐκράτησαν. Ἐντυθεν αὐτοῖς κατὰ τοῦ δευτέρου τείχους ἐγένοντο προσβολαί, καὶ προσάγεται ἡ ἐπέπολις· σαλευομένου δὲ τοῦ πύργου, καθ' οὗ τὰς ἐμβολὰς ἐποιεῖτο, οἱ μὲν ἄλλοι πεφεύγασιν.

XX. Castor vero quidam, homo impostor, cum aliis x suppliciter extentis manibus Titum vocat : cui ille fide adhibita, machinæ ictum inhibuit. Castor se descensurum professus est, ad petendam dexteram. Illi vero x partim supplicem cum eo gestum simulabant, partium se nunquam Romanis servituros clamitabant. Quare dum tempus teritur, Castor Simonein monet, ut quid facto sit opus delibaret, dum ipse Romanorum impetum inhiberet atque eluderet. Dolo tandem animadverso, Romani concitati, majoreque vi machinis impulsis, etiam secundum murum quinto post primum die ceperunt. Titus ingressus, vetuit, ne comprehensi caderentur, neve ædes incederentur, neque etiam magnam partem muri dirui voluit. Malebat enim urbem sibi, templum urbi conservare. Seditiosi vero Romanos urbem ingressos adorti, alii in angiportis, alii ex ædibus, alii ex mœnibus seriebant : itaque præsidarii e turribus desilientes, in castra revertebantur. Judæi vero cum ex notitia angiportuum multos vulnerassent, et Romanos post secundum quoque murum captum fortiter repulissent, sustulerunt animos, ac fame jam per urbem serpente, multorum bonorum virorum ex annonæ penuria interitu seditiosi delectabantur, eos solos salvos esse cupientes, qui pacem aversarentur, aliorumque perniciosi suam salutem interpretabantur. Romanis vero secundum murum denuo occupare studentibus, triduum restiterunt : quarto die impetum eorum non ferentes, in interiorem transierunt. Titus iterum potitus mœnibus, quantum ad septentrionem spectat diruit : reliquis partibus præsidio imposito, ad tertium oppugnandum se paravit, et legiones bifariam dispertitus, aggeres excitare coepit. Ex iis qui intus erant, seditiosi pertinaciter resistebant : populus vero transfugium spectabat, ac multi sane clam transfugiebant. Quod qui in animo habere videbantur, aut umbram tantum suspicionis præbebant, jugulabantur statim, eorumque bona diripiebantur : locupletes vero, etiam falso transfugii crimine confecto, statim cædebantur, ut res eorum familiaris prædæ esset. Eam seditiosorum crudelitatem fames augebat. Nam ob cibiorum penuriam in ædes insiliebant, easque pervestigabant : quarum habitatores se habere ne-

απνοίας, καὶ τὸ πῦρ τῶν ἐλεπρίων ἤπτετο. Καὶ εἰ μὴ ὁ Τίτος σὺν τοῖς ἱππεῦσιν ἐπιβοήθησε, καὶ καταεπλήγησαν ἄν. Νῦν δὲ τῶν προμάχων τῶν Ἰουδαίων πεπόντων ὡς δύοδεκα, οἱ λοιποὶ ἐνέκλιναν, καὶ συν-

Κ'. Κάστωρ δὲ τις ἀνὴρ γόης, μεθ' ἑτέρων δέκα προτείων τὰς χεῖρας ὡς ἐκατεύων, ἐκάλει τὸν Τίτον. Ὁ δὲ πιστεύσας, ἐπέχει τὴν ἐμβολὴν τοῦ κριῦ, καὶ ὁ Κάστωρ καταθέσει βούλοσθαι ἐπὶ δεξιᾷ ἐλεγε, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δέκα οἱ μὲν τὴν ἑκείαν συναπεκρίνοντο, οἱ δ' οὐκ ἂν ποτε δουλεύουσιν Ῥωμαῖοις ἰδῶν. Τριβομένης δ' ἐν τούτοις τῆς ὥρας, ὁ Κάστωρ ἰδῆλου τῷ Σίμωνι, περὶ τῶν ἐπιγόντων βουλεύεσθαι, ὡς ἐμπαιζόντος Ῥωμαῖοις αὐτοῦ, καὶ τῶν σῶν ἐπέχοντος ὄρημα. Τέλος δὲ γνωσθεὶς ἀπάτη τὸν καιρὸν παρέλκων, παρῶνους τοὺς Ῥωμαῖους τὰς ἐμβολὰς τοῦ κριῦ ποιεῖσθαι δυνατωτέρας. Ἐάλω τολῦν καὶ τὸ δεύτερον τείχος ἡμέρᾳ πέμπτῃ μετὰ τὸ πρῶτον. Παρελθὼν δ' ἐντὸς ὁ Τίτος, κτείνειν τι τοὺς καταλαβανομένους ἐκώλους, καὶ μὴδὲ τὰς οἰκίας ὑποκιμπερῆν τελεῖ στρατιωταῖς ἐπέλευσεν. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦ τείχους πολλοὺς στρατιωταῖς καθαίρειναι ἠθέλησε· περὶ κλεινοῦς γὰρ ἐποιεῖτο τὴν μὲν πόλιν ἑαυτῷ περιῶσαι, τὴν πόλιν δὲ τὸν ναόν. Ἐπιτίθενται τολῦν οἱ στασιασταὶ τοὺς ἐπιβουῶντας εἰς τὴν πόλιν Ῥωμαῖοις, καὶ οἱ μὲν κατὰ τοὺς στενωποὺς, οἱ δ' ἐκ τῶν οἰκιῶν, οἱ δ' ἐκ τοῦ τείχους αὐτοὺς ἔβαλλον. Καὶ οἱ τούτου φρουροὶ Ῥωμαῖοι, καθαλλόμενοι τῶν πύργων, ἀνεχώρουν εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἰουδαῖοι δὲ κατ' ἐμπειρίαν τῶν στενωπῶν ἐτίτροσκόν τε κολοῦς, καὶ προσπίπτοντες ἐξώθουν. Ῥωμαῖοι μὲν σὺν κρατήσαντες, καὶ τοῦ δευτέρου τείχους, αὖθις ἐβήθησαν, ἐπῆρτο δὲ τοὺς στασιασταῖς τὰ φρονήματα. Ἦδη δὲ καὶ ὁ λιμὸς ὑπέριπεν τὴν πόλιν, πολλοὺς τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐνδείξ τῶν ἐπιτηδείων διέφθειρε. Τοῦτο δὲ τοὺς στασιασταῖς καταθύμιον ἦν, μόνους ἀξιοῦσι τοῦ σώζεσθαι, τοὺς μὲν εἰρήνην μὴ θέλοντας, τὴν δὲ τῶν ἄλλων φθορὰν κλομένης κουφισμῶν ἑαυτῶν. Ῥωμαῖοι δὲ αὐτοῖς ἀπειρώοντο κατασχεῖν τὸ τείχος τὸ δεύτερον : οἱ δὲ διεκώλυν, καὶ ἐπὶ τρισὶ μὲν ἡμέραις ἀντέσχον· τῇ δὲ τετάρτῃ μὴ ἀνεγκόντες τὴν προσβολὴν, εἰς τὸ ἐνδότερον μεταχώρησαν. Καὶ πάλιν ὁ Τίτος τοῦ τείχους κράτησας, αὐτίκα τούτου καθήρξεν τὸ προσάρκτιον· τῷ λοιπῷ δ' ἐγκαταστήσας φρουρὰν, τῷ τρίτῳ προσβαίνειν ἡτοιμάζετο. Καὶ διχῆ τὰ τάγματα διελέων, ἐγείρειν ἤρχετο χώματα. Τῶν δ' ἐντὸς οἱ μὲν στασιασταὶ ἦσαν ἀεγχοὶ καὶ ἀνένδοτοι· ὁ δὲ δῆμος πρὸς αὐτομολίαν κενήθη, καὶ πολλοὶ λανθάνοντες ἠερόμολον. Οὕς δὲ τοῦτο βουλομένους οἱ στασιαζόντες;

ἔγων, ἢ καὶ μὴν ἔχον υπονομίας σκάν, εὐθόω; A ἀτίσφατον· τοῖς δ' εὐπόροις καὶ ψευδῆ τὴν τῆς αὐτομολίας κατηγορίαν προσάπταντες, τοὺς μὲν αὐτίκα διέφθειρον, τὰς δὲ ἐκείνων οὐσίας διήρπαζον. Ὁ λιμὸς δ' ἀκμάζων τὴν τῶν στασιαστῶν ὀμότητα ἤβησε. Δι' ἔνδειαν γὰρ τῶν τροφῶν εἰσπιδῶντες, τὰς οἰκίας ἠερύων, καὶ τοὺς οἰκοῦντας; ἀρνούμενους ἔχειν, εἰ μὲν εὐρισκον, ἤκίζον· εἰ δὲ οὐκ εὐρισκον, ὡς κρύψαντας ἐπιμελέστερον ἤταζον. Ἐποιοῦντο μέντοι τοῦ ἔχειν τροφάς, ἢ μὴ, τὰ σώματα τῶν ἀλλίων τεκμήριον. Οἷς μὲν γὰρ ἔτι μετῆν ἰσχύος, ἔχειν ἰδύκουν, οἷς δ' ἔξῃ· ἀκὴ τὰ σώματα, παρωδεύοντο. Εἰ δὲ τις εὐπόρησε πυρῶν ἢ κριθῆς, κατακλείσας τὴν οἰκίαν ἤσθη· τινὲς δ' ὑπὸ βίας τῆς τοῦ λιμοῦ, καὶ ἀνέργαστον τὸν σίτον προσέλατο· καὶ ἀήρπαζον ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος τὰς τροφάς μῆ- B τίρες βρεφῶν, παῖδες πατέρων, γυναῖκες ἀνδρῶν. Καὶ οὕτω δ' ἐσθλιότες, ὁμοῦ τοὺς στασιαστὰς οὐκ ἔλάνθανον. Ὅπου δὲ κεκλεισμένη οἰκίαν κατίθειεν, ἢ καπλὴν ἀποθρόσκοντα, σημεῖον ταῦτ' ἐποιοῦντο τῶ τοὺς ἐντὸς ἐσθλιεῖν, καὶ βήσσοντες τὰς θύρας, ἐκ τῶν φαρύγγων αὐτῶν ἀνέφερον τὰς τροφάς· οὐδέ τις ἦν οἰκτιος ἢ πολιᾶς ἢ κωστήτος. Τοῖς δὲ, φθάσαι κροθερωμέναι τὸ ἐσθιόμενον, δεινὰς ἐπήγον ὡς ἀδικούσαι καὶ ἀπηγῆς τιμωρίας, ὀρθοὺς τοὺς ἀδολῶν πόρους ἐμφράττοντες, καὶ τὰς ἑδρας βάβδοις ὀξείαις ὠμῶς ἀνακείροντες. Τὰ φρικτὰ δὲ καὶ ἀκοαίς ἔπασχέ τις εἰς ἐνὸς ἄρτου ἐφομολόγησιν, ἢ ἵνα δράκα μίαν ἀλάττων τοῖς λήστασι καταπρόσται. Καθ' ἕκα- στον μὲν οὖν ἐπιερίναι τὰ τότε γινόμενα δυσχερὲς ἢ καὶ ἀδύνατον· συναλόντα δ' εἶπαι, μῆτε πόλιν ἄλλην τοιαῦτα παθεῖν, μῆτε γένος ἑτέρον ἐξ αἰῶνος γενέσθαι κακίας γονιμώτερον. Τοιαῦτα μὲν οὖν ἔπα- εχον Ἰουδαῖοι.

ΚΑ'. Τίτω δὲ τὰ χῶματα κρούκοιτε, καίτοι κα- C κουμένω ἀπὸ τοῦ τείχους τῶν στρατιωτῶν. Οἱ δὲ πρὸς συλλεγὴν ἐξιδόντες τροφῆς ἐνηδρῶσαντο. Ἦσαν δὲ οὐ δημόσια μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν μαχιμῶν τινὲς, οὐκ εἰς τὰς ἄρπαγὰς ἀρκοῦμενοι, καὶ συλλαμβανόμενοι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, μετὰ πᾶσαν βάσανον πρὸ τοῦ τείχους ἀνεσταυροῦντο. Τίτω μὲντοι οἰκτρὸν τὸ πάθος; ἰδοὺ, πεντακοσίων ἐκάστης ἡμέρας ἢ καὶ πλείονων ἀλίσκομένων. Οὕτε δὲ φυλάττειν αὐτοῦ, οὐτ' ἀφίναί ἐκρινεν ἀσφαλὲς, καὶ ἅμα πρὸς τὴν ἔψιν ἐνδοῦναι τοὺς λοιποὺς ἤλπιζεν. Οἱ στασιασταὶ δὲ τοὺς τῶν αὐτομολῶν οἰκίους ἐπὶ τὸ τεῖχος ἔκοντες, καὶ τῶν δημότων τοὺς ἐπὶ πίστιν ὠρμημένους, οἷα πάσχουσιν, οἱ Ῥωμαῖοι προσφεύγοντες, ἐπαδεικνυον, καταψευδόμενοι καὶ τῶν πολέμων καὶ τῶν οἰκείων. Ἐβῆ δὲ τῶν χωμάτων συντε- D λεσθέντων, αἱ ἐλεπόλεις προσήγγοντο· ὑπορῶντες δ' ἔνδοθεν Ἰουδαῖοι τὸ κατὰ τὴν Ἀντωνίαν μέχρι τῶν χωμάτων διάστημα, καὶ τοὺς ὑπονομούςς ἐξοίς ὑποστηρίζαντες, μετέωρα τὰ χῶματα πεποιήκασιν. Ἐἶτα ὕλης τὸ δρυγίμα κλήσαντες, πῦρ τῇ ὕλῃ ἐπέβαλον, καὶ τῶν ὑποστηριζόντων ξύλων καυθέντων, ἢ διώρυξ ἀθρόον ἐπέδωκε, καὶ κατεταίσθη τὰ χῶματα, καὶ τοῖς Ῥωμαῖοις ἐκπλήξῃς καὶ ἀθυμῆα πρὸς τὴν ἐπίνοιαν γίνεται. Κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ τὰς ἐλεπόλεις οἱ Ῥωμαῖοι προσάγοντες, διέσειον τὸ τεῖχος. Ἀλλὰ τινες παραδόλως ὀρμήσαντες, κατ' αὐτῶν πῦρ ἐνήκων, καὶ πάντα κατέπησαν. Διεφθαρμένων δὲ τῶν

gantes, si quid reperiebant, excruciabant; si nihil torquebant, quasi accuratius occultassent; ac utrum miseri alimoniam haberent, necne, e corporibus eorum conjecturam capiebant. Nam quibus adhuc aliquid virium supererat, habere putabantur: quorum vero corpora contabuerant, præteribantur. Si cui vero triticum aut hordeum suppetebat, is eo clausis ædibus vescabatur. Aliqui etiam ob famis violentiam, rude triticum comedebant: cibosque ex ore infantium matres, liberi parentum, uxores munitorum rapiebant: et cum ita ederent, tamen seditiosos latere non poterant. Sicubi enim clausam domum aut fumum exsilientem conspexissent, id argumentum putabant edentis familiæ: perfractisque foribus cibos ex ipsis faucibus extrahiebant, nulla ullius ætatis misericordia affecti. Si qui vero cibum jam deglutierant, eos acerbis dirisque supplicis ut 296 injurias persequiebantur, orobis pudendorum meatus obturantes, et sedes virgis acutis perforantes. Eaque perfererat aliquis, quæ auditu quoque horrenda fuerint, ut se vel unum habere panem constiteret, aut unum farinæ pugillum prædonibus daret. Ac quæ tum facta sunt, singulatim commemorari difficulter, ac potius nullo modo queant: sed illud compendio dici potest, neque aliam urbem talia perpessam esse, neque gentem ullam ab omni ævo sceleratorem exstiliasse. **XXI.** Dum ita cum Judæis agitur, Titi aggeres promovebantur, quamvis milites de muris affligerentur. Qui vero ad conquirendum cibum egrediebantur, non plebei duntaxat, sed etiam ex belliciosis aliquot, rapinis haud contenti, insidiis excepti a Romanis post omnia cruciatuum genera pro mœnibus in cruces tollebantur. Ea calamitas etsi Tito miseranda videbatur, cum in dies quingeni, aut plures etiam caperentur, tamen nec custodiri eos, nec dimitti tutum putabat: simul etiam cæteros, iis conspectis facilius deditionem facturos, opinabatur. Verum seditiosi transfugarum necessarils in muros pertractis, ut tractarentur ii qui ad Romanos fugerent, ostendebant: tam de hostibus quam de suis mentientes. Aggeribus absolutis, machinæ producebantur. Judæi vero eo spatio quod inter Antoniam et aggeres interjacet, suffosso, et cavernis lignis suffultis: aggeres pensiles reddiderunt, qui, fossa materia impleta, et injecto igne fulcris combustis subito cedente, corruerunt. Romani ea solertia obstupesci et consternati, machinis alibi adductis, muros labefactarunt. Sed quidam præcipiti audacia eas omnes cremarunt. Aggeribus collapsis, Romani tristes fuerunt. Titus vero cum ducibus deliberavit, quorum alii aggeres alios excitandos, alii sine his assidendum, et Judæorum eruptiones et comæatus importationes observandas censebant. Ita enim urbem fame expu-

quantum iri. Erant etiam qui suaderent, ut omnibus A copiis adductis, mœnia tentaret: Judæos enim impetum earum non laturos. Titus vero, qui nihil horum probaret, muro urbem circumdare **297** statuit, ut obsessis omnem exitum obstrueret, eumque laborem inter milites distribuit: qui contentione quadam: divinoque impetu concitati, celeriter opus absolverunt. Ita clausa civitate primas noctis excubias Titus ipse obibat, ac lustrabat: reliquas aliis mandabat, militibus sortito dormientibus. Judæis vero exitu intercluso, spes etiam salutis una est interclusa, fame totas domos atque familias depascente. Ac ædes quidem mulierum et puerorum viribus defectorum, ængiportus senibus mortuis referti erant. Pueri et adolescentes tumefacti, simulacrorum instar in foris circuibant: et quocunque loco vires defecerant, occumbebant. Mortuos cognati sepelire non poterant, et multi inter sepeliendum emoriebantur. Seditiosi vero etiam fanis cladibus sæviores, sepulcra effodiebant, et ædes spoliabant. Ac principio ex ærario mortuos sepeliri jubebant, ob fetorem intolerabilem: deinde in valles ex muris præcipitabant. Quas cum circumiret Titus, et cadaveribus plenas, e quibus putrescentibus copiosa manabat sanies, videret, ingemuit: sublatisque manibus Deum testatus est, id sua voluntate non fieri. Denique aggeres instituit: etsi materiâ ægre xc stadiis comportabatur, multis interim e populo transfugientibus, qui partim de muris se dejiciebant, partim saxa veluti ad pugnam parati manibus gestantes Romanorum fidei se committebant, et tamen sic etiam majori ex parte interibant. Nam famelici ciborum copiam insatiabiliter ingerentes runpebantur. Accidit etiam aliud, quod exitium transfugis afferebat. Nam eorum quidam ad Romanos confugituri, aurum quod habebant, deglutiebant, ne capti eo spoliarentur, idque in castris cum excrementis ejectum colligebant. Quo in uno deprehenso, fama que in castris sparsa, transfugas auro plenos venire, miserorum ventres dissecabantur. Qua de causa plurimi, unaque nocte tria millia et amplius perierunt. Quod ne fieret, etsi Titus interdicebat, tamen ejus minæ parum aut nihil miseris commodarunt: et cum in paucis nummi reperirentur, cæteros præda D spes perdebat. Ferunt autem pauperum, qui per portas civitatis elati et projecti **298** sint, de fuisse millia: aliorum numerum inexplicabilem, frumentique medimum talento venisse.

νεξέκρινον, καὶ ἐκλέγοντες αὐτοὺς ἐλάμβανον. Φωρᾶται ποίνων τῶν αὐτομόλων τις τοῦτο πικρῶν· καὶ φήμης γεγονίας εἰς τὸ στρατόπεδον, ὡς μεστοὶ χρυσοῦ προσίσκιν οἱ αὐτόμολοι, ἀνετέμνοντο τὰς γαστέρας οἱ ἄθλιοι, ὡς ἐντεῦθεν πολλὴν γενέσθαι τῶν Ἰουδαίων φθορὰν· μὰ γὰρ νυκτὶ ὑπὲρ τρισχιλίου ἀνασχισθῆναι συνέθη. Ὁ γούος ὁ Τίτος, ἠπειλήσθη τῷ στρατεύματι· ἀλλὰ μικρὸν ἢ οὐδὲν τοῖς αὐτομόλοις ἐπήμυεν ἢ τοῦ Τίτου ὀργή. Ἐν ὀλίγοις δ' εὗρίσκειτο τὰ ἀργύρια, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐλπίδες μόναι ἀπώλλουν. Λέγεται δὲ τοὺς ἐκ τῆς πόλεως διὰ τῶν πυλῶν ἐκχομιθέντας, κατ' ἐπιμένοντας νεκροὺς τῶν ἀνθρώπων, γενέσθαι μυριάδας ἐξήκοντα, τῶν δ' ἄλλων ἀνεξέμετρον εἶναι τὸν ἀριθμὸν, τοῦ μὲν τοῖ σίτου τὸ μέδμνον παραθῆναι ταλάντου.

XXII. Urbe autem, ut supra diximus, a Romanis muro circumdata, cum non amplius herbas col-

χωμάτων, Ῥωμαῖοι μὲν ἠθύμου, Τίτος δὲ μετὰ τῶν ἡγεμόνων ἐβουλεύετο· καὶ οἱ μὲν αὖθις ἕτερα εὐχεῖσθαι ἐκέλευον· οἱ δὲ χωμάτων ἀνεῖν προσκαλέσθαι, καὶ φυλάττειν τὰς ἐξόδους αὐτῶν, καὶ τὰς τῶν ἐπιτηδείων εἰσαγωγὰς, καὶ οὕτως ἔλεγον λιμῶ τὴν πόλιν ἐσθαι ἀλωτῆν. Τοῖς δὲ πᾶσαν εἶδοκε προσάγειν τὴν δύναμιν, καὶ ἀποπειρᾶσθαι τοῦ τείχους· μὴδὲ γὰρ οἴσκειν Ἰουδαίους τὴν ἐφοδον. Τῷ γε μὴν Τίτῳ τούτων οὐδὲν ἤρεσκει· εἶδοκε δὲ περιβάλλω τὴν πόλιν κυκλῶσαι, ἐν' οὕτω πᾶσαν ἐμφράξῃ τοῖς ἔνδοσιν διέξοδον, καὶ τὸ ἔργον τῆ στρατιᾶς κατεμέρισε. Τοῖς δὲ τις ἔρις ἐμπίπτει ἐπὶ τὴν ἐργασίαν καὶ ὀρυθ' τις δαιμόνιος, ταχύ τε τὸ ἔργον ἐξηκοδόμητο. Περικλείσας δὲ τῷ τείχει τὴν πόλιν, τὴν μὲν πρώτην φυλακὴν τῆς B νυκτὸς περιτῶν αὐτῶν ἐπεσκέπειτο, τὰς δὲ λοιπὰς ἐτέροις ἐπέστρεψε· διεκλήρουστο δὲ τὸν ὕπνον οἱ φύλακες. Ἰουδαῖοις δὲ μετὰ τῶν ἐξόδων ἀπεκλείσθη πᾶσα σωτηρίας ἐλπίς, καὶ ὁ λιμὸς κατ' οἴκους καὶ γενεὰς τὴν δῆμον ἐβόσκειτο, καὶ τὰ μὲν τέγη γυναικῶν καὶ βρεφῶν ἐκκελυμένων πεπληρωτο, οἱ στενωποὶ δὲ γερόντων νεκρῶν· παῖδες δὲ καὶ νεανῖαι διωδηκότες ὡς εἰδῶλα κατὰ τὰς ἀγορὰς περιήσαν, καὶ κατέπιπτον ὅπη ἕκαστος ἄγονίστας ἔτυχε· θάπτειν δὲ τοὺς προσηκόντας· οἱ ἐτιζῶντες οὐκ ἴσχυον· πολλοὶ δὲ καὶ θάπτειν ὀρυθήσαντες τοῖς θαπτομένοις ἐπαπέδνησκον. Οἱ δὲ στασιασταὶ καὶ τῶν ἐκ τοῦ λιμοῦ κακῶν ἐγίνοντο χαλεπώτεροι, τυμβωρυχοῦντες, καὶ τὰς οἰκίας σὺλῶντες. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τοῦ C δημοσίου θησαυροῦ θάπτειν ἐκέλευον τοῖς νεκροῖς, τὴν δὲ δωδεκάτην μὴ φέροντες· εἰς τὴν ἐβρίπτουν αὐτοὺς ἐκ τῶν τειχῶν εἰς τὰς φάραγγας. Περιτῶν δ' ὁ Τίτος, καὶ θεασάμενος νεκρῶν πεπληρωμένους αὐτὰς, καὶ βαθὺν ἰχθῶρα μυθίωντων σωμάτων ἐκρέοντα, ἰστέναξε, καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνας, ἐμαρτύρητο τὸν Θεόν, ὡς οὐκ εἴη τὸ ἔργον αὐτῷ πρὸς βουλήν. Καὶ ἀλίχθητο χωμάτων, χαλεπῶ· αὐτῷ τῆς ὕλης ποριζομένης· πρὸ γὰρ σταδίων κεκόμιστο ἐνεθήκοντα. Πολλοὶ δ' ἠστομόλων τοῦ δήμου, οἱ μὲν ἐκ τῶν τειχῶν κρημνίζοντες ἑαυτοὺς, οἱ δὲ προδόντες ὡς ἐπὶ μάχην μετὰ χειρᾶδων, πρὸς Ῥωμαίους κατέφενγον· καὶ οὕτω δ' οἱ πλείους ἀπώλλυντο. Αἰμώττοντες γὰρ καὶ ἀφθονῆς τροφῶν ἐντυγχάνοντες, ἀπλήστως τε κορενόμενοι, διεβρόγγυοντο. Συνέθη δὲ τι

D καὶ ἕτερον τοὺς αὐτομόλους φθείρον. Τινὲς γὰρ αὐτῶν κεκτημένοι χρυσοῦς, ἐν τῷ μέλλειν πρὸς Ῥωμαίους αὐτομολεῖν, κατέπινον σφᾶ, ἵνα μὴ ἄλλοις ἀφαιρεθῶσιν αὐτοῦ. Παρὰ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις γενόμενοι, τοῖς τῆς γαστρός σκυθάλους τοὺς χρυσοῦς συνεξέκρινον, καὶ ἐκλέγοντες αὐτοὺς ἐλάμβανον. Φωρᾶται ποίνων τῶν αὐτομόλων τις τοῦτο πικρῶν· καὶ φήμης γεγονίας εἰς τὸ στρατόπεδον, ὡς μεστοὶ χρυσοῦ προσίσκιν οἱ αὐτόμολοι, ἀνετέμνοντο τὰς γαστέρας οἱ ἄθλιοι, ὡς ἐντεῦθεν πολλὴν γενέσθαι τῶν Ἰουδαίων φθορὰν· μὰ γὰρ νυκτὶ ὑπὲρ τρισχιλίου ἀνασχισθῆναι συνέθη. Ὁ γούος ὁ Τίτος, ἠπειλήσθη τῷ στρατεύματι· ἀλλὰ μικρὸν ἢ οὐδὲν τοῖς αὐτομόλοις ἐπήμυεν ἢ τοῦ Τίτου ὀργή. Ἐν ὀλίγοις δ' εὗρίσκειτο τὰ ἀργύρια, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐλπίδες μόναι ἀπώλλουν. Λέγεται δὲ τοὺς ἐκ τῆς πόλεως διὰ τῶν πυλῶν ἐκχομιθέντας, κατ' ἐπιμένοντας νεκροὺς τῶν ἀνθρώπων, γενέσθαι μυριάδας ἐξήκοντα, τῶν δ' ἄλλων ἀνεξέμετρον εἶναι τὸν ἀριθμὸν, τοῦ μὲν τοῖ σίτου τὸ μέδμνον παραθῆναι ταλάντου.

ΚΒ'. Περιτε:χισθείση: δὲ τῆς πόλεως παρὰ τῶν Ῥωμαίων, ὡς ἄνω μοι εἴσεται, οὐδὲ πολυλο:εῖν οἶον

τε ἦν ὄθεν τὰς τῶν ζῴων κόπρους τὰς παλαιὰς ἀνερευνῶντες, ἐποικύτο τροφήν. Ῥωμαῖοι δὲ ἤδη ἠγέρθη τὰ χώματα, καὶ ταῖς ἐλεπολεσι τὸ τεῖχος τῆς Ἀντωνίας ἐτύπτετο, οὐ μὴν καθήρατο τυπόμενον. Τινὲς δὲ τῶν στρατιωτῶν, ὄπῃ τῶν σωμάτων τοὺς θυρεοὺς ὀροφώσαντες, μόλις τοὺς θεμελίους ὑπώρυττον, καὶ τέσσαρας τῶν λίθων ἐξέσεισαν. Νύξ δ' ἐπελοῦσα τοὺς πολέμους ἐκατέρωθεν ἔπαυσε· καὶ τὸ τεῖχος ὄπῃ τῶν κριῶν σαλευθὲν, κατ' αὐτὴν αἰφνιδίον κατερείπεται. Ὄψθη δ' ἄλλο τεῖχος ἀνωκδομημένον ἐντός, ὃ τὴν ἐπὶ τῷ παρόντι χαρὰν τοῖς Ῥωμαίοις εἰς ἀθυρίαν μετέβαλεν. Ὁ Τίτος δὲ τοῖς στρατιώταις διαλεχθεὶς, ἐπήγειρεν αὐτῶν τὰ φρονήματα. Καὶ τις ἀπὸ Συρίας ἀνὴρ, Σαθίνος τὸ ὄνομα, ὄπῃ τῆς κεφαλῆς τῆ λαίψ τῶν θυρεῶν ἐπανατεινόμενος, τῆ δεξιᾷ δὲ τὸ ξίφος σπασάμενος, ἐπὶ τὸ τεῖχος ἐχώρησεν· εἰσκυτο δὲ αὐτῷ καὶ ἑτεροὶ ἑνδεκα, τὴν ἀνδρίαν ζηλώσαντες. Οἱ δ' ἐν τῷ τείχει καθηκόντιζόν τε αὐτοὺς, καὶ βίβησιν ἐβαλλον, καὶ λίθους ὑπερμεγέθεις ἐκίλιον, δι' ὧν ἑνδεκα παρίσυρσαν ἔνοι. Ὁ δὲ Σαθίνος οὐ πρότερον ἐπέσχε τὴν ἔρμην, ἢ ἀνελθεῖν εἰς τὸ τεῖχος, καὶ τρέψασθαι τοὺς πολεμίους. Ὅτε γοῦν ἐκράτησε τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐσφάλη προσπαλαίας πέτρα τινα καὶ πρηνῆς ἐν αὐτῇ μετὰ ψόφου τῶν ὄπλων κατέπεσε. Πρὸς γοῦν τὴν ψόφον ἐπιστραφέντες οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ μόνον αὐτὸν ἰδόντες καὶ κείμενον, ἐβόησαν πάντοθεν. Ὁ δ' εἰς γόνυ διαναστάς· ἡμύνητο, ὑπὸ δὲ πλήθους τραυμάτων παρείθη τὴν δεξιάν, καὶ κατεχώθη τοῖς βίβησι. Τῶν δὲ λοιπῶν, τρεῖς μὲν ἤδη πρὸς τοῖς ἀκροῖς γενομένους, τοῖς λίθοι ἀπέκτειναν· οἱ δ' ὑπὸ τραυματίας πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐκομίσθησαν. Μετὰ δὲ οὗ αἰμαίνοντες, νυκτὸς τινὲς ἤσυχθ' εἰς τὸν ἐρασιπῶνον τὴν Ἀντωνίαν προσβαίνουσι, καὶ τοὺς ἐκεῖ φρουρούνας ἀποσφάζοντες κοιμωμένους, ἐσάλπισαν, καὶ φυγῆ τῶν ἄλλων φρουρῶν ἦν. Τίτος δὲ μετὰ τῶν ἐπιπέκτων ἀνέβη, καὶ τὰ τάγματα εἰπέτο. Τῶν Ἰουδαίων δὲ καταπεφυγόντων εἰς τὸ ἱερόν, καὶ οἱ τοῦ Τίτου εἰσέπικτον διὰ τῆς διώρυγος, ἣν ὑπὸ τὰ χώματα τῶν Ῥωμαίων ὑπώρυξαν. Συρρήγνυται δὲ περὶ τὰς εἰσόδους μάχη καρτερὰ, καὶ τὰ ξίφη σπασάμενοι συνεπλέκοντο· φόνος δὲ ἦν πολὺς ἐκατέρωθεν. Κλινομένης δὲ ἤδη τῆς Ῥωμαϊκῆς παρατάξεως, Ἰουλιανὸς τι, ἑκατοντάρχης, ἀριστος ἀνὴρ, προσηδῆ, καὶ νικῶντας τοὺς Ἰουδαίους τρέπεται μόνος. Ἐφρευγε δὲ τὸ πλήθος, καὶ διεσκέδαστο. Καταδιώκων οὖν τοὺς σκεδαννυμένους ὀγενναίος· ἐκεῖνος· ἀνὴρ, κατακλιθεὶς κατὰ τοῦ λιθοστρώτου, ἦλους πυκνοὺς ἐν τοῖς ὑποδήμασιν ἔχων, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶται. Καὶ Ἰουδαῖοι περιστάντες αὐτὸν, ἐτίρωσκον πάντοθεν. Ὁ δὲ καὶ κείμενος ἡμύνητο, μέχρι κατατρωθεὶς ἐνέδωκε, καὶ τοῖς πολεμίους αὐτοῖς θαυμαζόμενος. Ἰουδαῖοι μὲν οὖν τοὺς Ῥωμαίους ὠμίμενοι, κατακλιθεὶσιν εἰς τὴν Ἀντωνίαν. Ὁ Τίτος δὲ, πολλὰ καὶ διὰ Ἰωσήπου παρακλήσας τοὺς στασιαστάς· καὶ δι' αὐτοῦ, ὡς ἀμελιχτοὺς ἔωρα, πάλιν ἐχώρει καὶ ἄκων πρὸς πόλεμον. Καὶ τοὺς ἀριστοὺς ἐπιλεξάμενος, περὶ ὧραν τῆς νυκτὸς ἐνάτην ταῖς φυλακῆς ἐπιθέσθαι προσέταξεν· οὐ μὴν κοιμωρέ-

ligere liceret, animantium stercorea vetera inquirentes comedebant. Aggere jam a Romanis excitato, cum Antonia murus machinis feriretur ille quidem, sed nullis ictibus everteretur, milites aliquot slypeis in humeros rejectis, actaque testudine fundamentis suffossis, quatuor saxa vectibus amoliti sunt. Nox praelium utrinque diremit: caque murus machinis quassatus subito corruit. Sed alius murus post illum aedificatus, Romanorum laetitiam e prostrato concepit in motorem convertit. Titus autem habita concione militum animos excitavit. Et quidam ex Syria Sabinus, scuto in caput elato, dextraque strictum ensem tenens, micnibus successit, cuius virtutem xi alii sunt amulati: propugnatores vero jaculis et telis, saxisque prae grandibus subeuntes propulsantibus, aliquot ex xi dejecti sunt. Sabinus vero non destitit prius, quam muro superato fugasset hostes. Sed cum saxo impigisset, et pronus in eo concidisset, Judaei ad sonitum armorum conversi, cum solum jacentem undique petiverunt. Is vero in genu consurrexit, seque defendit: donec dextera vulnerum multitudine laxata, telis est obrutus. E caeteris, tres qui jam ad summum evaserant, lapidibus occisi: octo vulnerati, in castra sunt relati. Biduo post quidam tacite per ruinas ad Antoniam propreduntur, et custodibus qui obdormierant caesis, tuba cecinerunt. Caeteris autem defensoribus fugientibus, Titus cum delecta manu, sequentibus legionibus, ascendit. Judaeis ad templum confugientibus, Titi milites per fossam quam hostes subter aggeres excavarant, irrunt: ibique acris pugna strictis gladiis committitur, cadunt utrinque multi. Sed Romana acie jam inclinata, Julianus centurio, vir fortissimus, assilit, ac Judaeos victores solus in fugam vertit: quos dum fugientes et palantes persequitur, in solo constrato lapidibus (in caecis enim crebros clavos, ut et caeteri milites, 299 infixos habebat) prolapsus, et a Judaeis circumventus, undique convulneratur, sed et jaccens se defendit, donec confossus interiit, etiam hostibus admirabilis. Judaei Romanos propulsatos in Antoniam concluserunt. Titus vero seditiosos et per Josephum et per semetipsum cohortatus, ut nulla re molliri vidit, invitus bellum repetiit: delectuque ex optimis habito, sub noctis horam nonam custodes aggredi jussit, qui cum vigilarent, animadversa aggressionem, clamoribus caeteros quoque advocarunt. Ac praelium a nona hora noctis usque ad quintam commissum anceps fuit, victoria in neutram partem inclinante: itaque tum dirruptum est. Reliqua vero pars Romanorum vii diebus Antoniam fundamentis eversis, latam ad templum viam munit. Tum legiones muro primo appropinquantes, aggeres moliri coeperunt, qui magno cum labore erigebantur. Judaei porticum quae a septentrione et occasu Antoniae conjungitur, incensam ad cubitos xx interruperunt, suis manibus sacra adita urere aggressi. Romani quoque vicinam porticum

incenderunt : flamma vero ad cubitos xv progressa, Judæi tectum resecurerunt. Seditiosi qui in templo erant, et aperte milites in aggere versantes sunt aggressi, et dolis eos propulsarunt. Sed fame infinita multitudo periit : superstites eæ clades oppresserunt, quæ et dictu sunt horrendæ, et auditu incredibiles, quarum unam recensebo. Mulier quædam trans Jordanem habitans, et genere et opibus haud obscura, Hierosolymis, quo confugerat, obsidionem tolerabat. Ea sibi cibos paratos sæpe ab urbanis latronibus eripi, iniquo animo ferens, iraque et fame percita, puerum lactentem mactatum atque assum, partim voravit, partim in aliud tempus asservavit. Seditiosi vero nidorem odorati, statim adsunt : nisi det quod pararit, mortem minitantur. Illa pueri reliquias reteggit, quibus latrones visis, obstupefacti exhorruerunt, ac trementes recesserunt, vix eo cibo matri concesso. Aggeribus jam perfectis, adducuntur arietes : sed ea erat muri firmitas, ut nihil inde læderetur. Alii fundamenta suffodiebant, sed ne sic quidem est dejectus. 300 Cæteris igitur desperatis, scalas porticibus admoverunt. Id Judæi non antevertent, sed cum iis qui ascenderant dimicarunt : neque parva cædes est edita.

πλουτων οὐκ ἔσημος, εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καταφυγούσα συνεπολιορκεῖτο. Ταύτης πολλάκις αὐτῇ τροφῆς ποριζομένης, οἱ ἀηστεύοντες ἐν τῇ πύλῃ ταύτας διήρπαζον. Ἡ δὲ, πρὸς ταῦτα ἀγανακτούσα, θυμῷ τε καὶ λιμῷ στρατηγούμενη, ὃ ἦν αὐτῇ ὑπομάζιον τέκνον καταθύσασα καὶ ὀπτήσασα, τὸ μὲν ἔφαγε, τὸ δὲ λοιπὸν εἰς δευτέραν ἐτήρει τροφήν· οἱ δὲ στασιασταὶ τῆς κνίσεως προσβαλλούσης αὐταῖς, παρήσαν εὐθύς, καὶ εἰ μὴ δοίη τὸ παρασκευασθῆν, ἀποσφάζειν ἠπέλιον αὐτήν. Ἡ δὲ τὰ τοῦ παιδὸς ἀνιχάλυψε λεῖψανα· κἀκεῖνοι ἐξέστειλάν τε πρὸς τὴν θῆαν καὶ ἐφριξαν, καὶ τρέμοντες ὑπεχώρησαν, μόλις ταύτης· τῆς δὲ τροφῆς παραχωρήσαντες τῇ μητρὶ. Ἡδὲ δὲ τῶν χωμάτων τετελεσμένων προσήγοντο οἱ κριοὶ ἦνυον δ' οὐδὲν διὰ τὴν τοῦ τέλους στεβρότητα. Ἐτεροι δὲ τοὺς θεμελίους ἐπέδουσαν, καὶ οὐδ' οὕτως τὸ τεῖχος κατασείσειτο. Ἀπογόντες οὖν τῶν ἄλλων, κλίμακας προσέφερον ταῖς στοαῖς. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι κωλύσαι μὲν οὐκ ἔφθισαν, τοῖς δ' ἀναβαῖσι συμπεσόντες ἐμάχοντο, καὶ ἦν οὐκ ὀλίγος αὐτῶν φόνος.

XXIII. Titus, qui templi reverentiam militibus esse noxæ cerneret, portis jussit admoveri ignem : unde argento liquefacto, quo devinctæ erant, flamma ligna corripuit, atque inde ad porticus evasisit. Judæi circumcirca igne conspecto, et animis et corporibus defecerunt. Ac illo die, secutaque nocte ignis grassatus est, sed in partibus : nec enim omnes porticus simul incendere valuerunt. Postridie Titus parte copiarum restinguere incendium jussa, viamque ad portas parare, ut legiones expeditius ascenderent, vi præcipuis ducibus advocatis, de templo deliberavit. Ibi alii censuerunt, belli jure utendum, nec ulli rei parcendum. Alii monuerunt, si Judæi eo conscenso bellarent, comburendum esse : neque jam templum, sed castellum habendum : s n minus, conservandum esse. Titus vero, etsi Judæi eo occupato repugnarent, tamen se loco virorum res inanimatas ultimum esse negavit, aut tantum opus crematurum, cujus vastatio Romanis damno, conservatio ornamento futura esset. Ac Titus in animo habuit, postridie cum omnibus copiis impressione facta templum occupare. Sed Deus jam olim ejus excidium decreverat. Nam cum Titus ex Antiochia vidisset templi exterioris custodes,

Α νους εὐρών τοὺς φύλακας, ἀλλὰ γνόντες τὴν ἐπιθεσιν συνεπλέκοντο, καὶ πρὸς τὴν βοήν καὶ οἱ ἄλλοι συνήσαν. Ἐξ ἐνάτης δὲ τῆς νυκτὸς ὥρας εἰς πέμπτην τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου συνισταμένου ἀγχώματος ἦν ἡ μάχη, μηδέτις τῆς νίκης ἐπιδορίσσης, καὶ οὕτως τότε διελύθησαν οἱ μαχόμενοι. Τὸ δὲ λοιπὸν τῆς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως ἡμέρας ἐπὶ τοὺς τῆς Ἀντωνίας θεμελίους κατατρεψάμενον, πλάταν πρὸς τὴν ἱερὴν ἠύτρεψισαν ἄνοδον. Καὶ πλησιάζουσα τῷ πρώτῳ περιθόλῳ τὰ τάγματα, χωμάτων καθήρχετο· καὶ ταῦτα μὲν ἠγείρετο σὺν μύθῳ πολλῷ. Οἱ Ἰουδαῖοι δὲ τῆς βορείου καὶ κατὰ δύσιν στοαῖς τὸ συνεχὲς πρὸς τὴν Ἀντωνίαν ἐμπρήσαντες, ἀπέβρῆξαν ὅσον πῆχους εἴκοσι, ταῖς ἐξυτῶν χειρῶν ἀρξάμενοι καλεῖν τὰ ἅγια. Ὑποπιμπρᾶσι δὲ καὶ

Β Ῥωμαῖοι τὴν πλησίον στοάν, καὶ μέχρι πεντεκαίδεκα πῆχων προκόψαντος τοῦ πυρὸς, ἀποκόπτουσιν οἱ Ἰουδαῖοι τὴν ὄρεφῆν. Οἱ δ' ἀνὰ τὸ ἱερὸν στρασιασταὶ καὶ φανερώς τοῖς ἐπὶ τῶν χωμάτων ἐπετίθεντο στρατιώταις, καὶ μετὰ δόλων ἠμύνοντο. Ὑπὸ δὲ τοῦ λιμοῦ ἀπειρόν τι πλῆθος ἦσαν οἱ θνήσκοντες. Πάθῃ δὲ τοῖς περιούσιον ἔτι συνάβαινε, καὶ φρικτὰ διηγῆσασθαι, καὶ δύσπιστα τοῖς ἀκούουσιν, ὧν ἐν διηγήσομαι. Γυνή τις ὑπὲρ τὸν Ἰορδάνην διὰ γένος καὶ ΚΓ'. Ὁ δὲ γε Τίτος ὡς ἑώρα τὴν ἐπὶ τῷ ἱερῷ φειδῶ πρὸς βλάβης γινομένην τοῖς στρατιώταις, τὰς πύλας ὑπάπτειν προσέταξε. Προσαχθέντος δ' αὐταῖς τοῦ πυρὸς, τηχόμενος ὁ ἀργυρὸς ᾧ ἐνεδέδυντο, πειρῶντες τῇ φλογὶ τῶν ξύλων ἐφάπτεσθαι, κἀντεῦθεν ἐπελαμβάνοντο τῶν στοῶν. Τοῖς δὲ Ἰουδαῖοις ὄρωσι τὸ πῦρ ἐν κ' κλίμῳ, μετὰ τῶν σωμάτων παρεῖθισαν αὐτοὺς ψυχαί. Ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἐπιούσαν νύκτα τὸ πῦρ ἐπεκράτει, παρὰ μέρος δὲ, οὐχ ὁμοῦ πάντοθεν ἰσχυρὰν ὑφάψαι τὰς στοὰς. Τῇ δ' ἐπιούσῃ, μέρος τῆς δυνάμεως ὁ Τίτος οδινύειν τὸ πῦρ κελεύσας, καὶ παρὰ τὰς πύλας ὀδοποιεῖν, εἰς εὐμαρῆστειραν τῶν ταγμάτων ἄνοδον, αὐτὸς ἐξ τοῦς κορυφαιωτάτους τῶν ἡγεμόνων προσκαλεσάμενος, περὶ τοῦ ναοῦ ἐβουλεύετο. Τοῖς μὲν οὖν ἑδόκει, τῷ τοῦ πολέμου κερῆσθαι νόμῳ, καὶ μὴ τινος φειδῆσθαι· τινὲς δὲ παρήνουν, εἰ μὲν πολεμοῖεν ἐπιδάντες αὐτοῦ Ἰουδαῖοι, καταφλέγειν φρουρίων γὰρ καταφλεγῆσθαι, καὶ οὐκέτι ναόν· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, σώσειν. Ὁ δὲ Τίτος οὐδ' ἂν ἐπιθάντες ἐπ' αὐτοῦ πολεμῶσιν Ἰουδαῖοι ἐφησέν, ἀντιτῶν ἀνδρῶν τοῖς ἀψύχοις ἐπάγειν τὴν ἀμυναν, οὐ δὲ καταφλέξειν τηλικούτον ἔργον Ῥωμαῖοι· γὰρ ἔσεσθαι πρὸς βλάβην φθορίων, ὡς περὶ καὶ κτίων

της ηγεμονίας, ει σώζοιτο. Τῷ μὲν οὖν Τίτῳ σκοπῆς ἦν τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ μετὰ πάσης ἐμβάλειν τῆς δυνάμεως, καὶ τὸν ναὸν περικατασχῆν. Τοῦ δὲ ἄρα πάλαι ὁ Θεὸς φθορὰν κατεψήφιστα. Οἱ γὰρ στασιασταὶ ἐπιτίθενται τοῖς φύλαξι τοῦ ἔξω ἱεροῦ· οἱ δὲ πλήθει τὰ τῶν ἐκτρεχόντων καὶ θυμοῖς ἠττώμενοι ἐνεδίδωσαν. Καὶ ὄρων ταῦτα Τίτος ἀνωθεν ἐκ τῆς Ἀντωνίας, ἐπαμύνει μετὰ τῶν ἐπιλέκτων ἱερέων. Καὶ Ἰουδαῖοι τὴν ἐφοδὸν οὐχ ὑπέμειναν, ἀλλ' εἰς τὸ ἔνδον συνεκλείσθησαν ἱερὸν. Ὑποχωρίζαντες δὲ Τίτου πρὸς ὀλίγον λωφῆσαντες οἱ στασιασταὶ πάλιν Ῥωμαίοις ἐπιτίθενται· καὶ τρεψάμενοι αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι, μέχρι τοῦ ναοῦ παρήλθον. Καὶ τις τῶν στρατιωτῶν ἐκ τῆς φλεγομένης ὕλης μέρος διαρπάσας, καὶ ὑφ' ἑτέρου ἀνακουφισθεὶς στρατιώτου, ἀνήγει τὸ πῦρ θυρίδι χρυσοῦ. Αἰρωμένης δὲ τῆς φλογὸς, Ἰουδαίων μὲν ἐγείρεται κρυγῆ, καὶ συνέθεον πρὸς τὴν ἄμυναν. Τίτος δὲ γνοὺς, εἶθι πρὸς τὸν ναὸν κωλύσων τὸ πῦρ, καὶ τῆς γωνίῃ καὶ τῇ δεξιᾷ διεσήμενε τοὺς μαχομένους τὸ πῦρ σθεννύειν. Οὕτω δὲ ῥωίντος ἤκουον, οὕτω τῆς χειρὸς προσεῖχον τοὺς νεύμασι. Τὰ δὲ τάγματα εἰσιόντα καὶ τῷ ναῷ πλησιάζοντα τῶν μὲν τοῦ Τίτου παραγγελμάτων προσεποιούντο μὴδὲ ἀκούειν, τοὺς πρὸ αὐτῶν δὲ πῦρ ἐνίνατι παρεκλεύοντο· ἐμπραγνία δ' ἦν τοῖς στασιασταῖς, ἀπειρηκῆσαι πρὸς ἄμυναν, καὶ φόνοσ πανταχοῦ καὶ τροπῆ. Τίτος γὰρ μὴν ὡς οὕτε τὰς ἐρμάς τῶν στρατιωτῶν ἐνθουσιῶντων, οἷός τε ἦν κατασχεῖν, καὶ τὸ πῦρ ἐπεκράτει, παρελθὼν μετὰ τῶν ἡγεμόνων ἐθεάσατο τοῦ Θεοῦ τὸ ἅγιον καὶ τὸ ἐν αὐτῷ· τῆς δὲ φλογὸς οὐδέπω διακουμένης εἶσθε, τοὺς δὲ περὶ τὸν ναὸν νεκρομένησ οἴκουσ, εἶτι δύνασθαι τὸ ἔργον σωθῆναι οἰόμενος, αὐτόσ τε παρακαλεῖν ἐπειράτο τοὺς στρατιώτασ τὸ πῦρ σθεννύειν, καὶ τινα τῶν περὶ αὐτὸν ξύλοισ παλόντα τοῦσ ἀπειθοῦντασ ἐκέλευσεν εἰργεῖν. Οἱ δὲ νεκόμενοι τῷ θυμῷ, καὶ τῷ πρὸς Ἰουδαίουσ μίσει, οὕτεσ τῇ πρὸς Τίτον αἰδοῖ ἀνεκόπτοντο οὕτε φῶσ τῷ τοῦ κωλύοντοσ. Τοὺσ δὲ πολλούσ καὶ ἑλίπασ παρέθηγεν ἀρπαγῆσ, μετὰ χρημάτων εἶναι τὰ ἔνδον δοξάζοντασ. Ἐφθῆ δὲ τις καὶ εἰσ τοὺσ στροφάσ τῆσ πόλησ πῦρ ἐμβάλλον, καὶ φλογὸσ ἐνδοθεν ἐκφανείσῃσ ἐξάπινα, οἱ τε ἡγεμόνεσ ἀνεχώρουν καὶ ὁ Τίτοσ αὐτάσ, καὶ τοὺσ ὑφάπτοντασ· οὐδεὶσ εἶτι ἐκώλυεν. Ὁ μὲν οὖν ναὸσ οὕτωσ τὸ πῦρ εἰδέξατο, τῶν ἐν αὐτῷ τελομένων αὐτὰ κολαστήριον. Θαυμάσειε δ' ἂν τις ὅτι καὶ μὴν ὁ αὐτόσ καὶ ἡμέρα συνέπεσεν τῷ ἐμπρησμῷ τοῦ ναοῦ, καθ' ἣν καὶ ὁ πρότεροσ ὑπὸ Βαβυλωνίων κατεφλέγη ναὸσ. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆσ πρώτῃσ οἰκοδομῆσ ἦν Σολομῶν ἐποιήσατο μέχρι τῆσ ἱστορουμένησ νῦν καθαιρέσειωσ, ἣ γέγονεν εἶτι δευτέρω τῆσ Οὐεσπασιανῶ μοναρχίασ, εἶτη γίνεται χίλια καὶ ἑκατὸν τριάκοντα, καὶ μῆνεσ ἐπτά ἡμέραι τε πεντεκαίδεκα· ἀπὸ δὲ τῆσ ὑστερον, ἥτισ εἶτι δευτέρω τῆσ Κύρου βασιλείασ ἤρξατο γίνεσθαι μέχρι τῆσ τελευταίασ ἀλώσειωσ, εἶτη ἑξακόσια καὶ τριάκοντα καὶ ἑννία καὶ ἡμέραι πέντε καὶ τεσσαράκοντα.

A multitudini et furori excurrentium Judæorum cessisse, cum delecti equitibus opem illis tulit : cujus impetu Judæi reformidato, se in templo interiori concluderunt, Regresso Tito, seditiosi cum paulisper quievisent, denuo Romanos invaserunt : quibus Romani pulsus, usque ad templum penetrarunt, et milles quidam torre correpto, atque ab alio sublevatus ignem per fenestram auream injecit. Excitata flamma, Judæi exclamantes ad defensionem concurrunt. Quo Titus cognito, ad templum ignis prohibendi causa et ipse appropereans, pugnantibus et voce et manu significat, ut incendium restinguant. Sed illi nec vocem ejus exaudiverunt, nec manus signum observarunt. Legiones quoque ingressæ, cum templo appropinquant, Titi mandata se audire dissimulabant : et eos qui præcedebant hortabantur, ut ignem injicerent. Itaque seditiosi propulsando hoste fatigati, consilii inopes, passim fugiebant, et cædebantur. Titus vero cum impetum militum furore quodam irruentium reprimere non posset, atque incendium augeretur, cum ducibus Dei sanctuarium, et quidquid in eo fuit, spectavit : et quia flamma nondum introrsum penetrasset, sed ædes quæ in templi circuitu sunt, depascebat, opus illud adhuc conservari posse ratus, operam dedit, ut milites ad restinguendum incendium exhortaretur, et quosdam fuste contumaces coercere jussit. At illi iracundia et odio Judæorum victi, nec verecundia Titi, nec ejus qui prohibebat metu desistebant. Multos etiam rapinæ spes incitabat, interiora pecuniis referta esse existimabant. Ac jam quidam portæ cardinibus ignem injecerat : unde cum subito flamma emicuisset, et duces et Titus ipse recesserunt. Neque quoque amplius eos qui ignem injiciebant prohibente, flamma templum corripuit, sive nefariorum sacrorum lustratio, sive sacerdotum poena. In quo illud mirari possis, quod conflagratio in eundem et mensem et diem incidit, quo prius templum a Babylonis exustum fuerat. A prima Salomonis substructione usque ad vastationem, quæ secundo monarchiæ Vespasiani anno accidit, intercesserunt anni mxxix, menses vii, dies xv. A posteriore, quæ anno n Cyri cepit, usque ad extremum excidium, anni dcxxxix, dies xiv.

D XXIV. Templo ardente, obvia quædam rapta sunt, et qui deprehendi potuerunt occisi, neque usquam solum præ cadaveribus videri potuit ; sed milites per acervos cæsurorum, fugientes persequabantur. Latronum vero multitudo perruptis Romanorum agminibus in urbem evasit, reliquæ popularis turbæ in exteriorem porticum confugerunt. Ex sacerdotibus aliquot murum viii cubitos latum

conceuderunt, duo insignes in ignem insilierunt, et una cum templo conflagravit. Tum Romani vicinis ædificiis frustra parci existimantes, ipso templo ardente, omnibus **302** ignem injecerunt: qui etiam gazophylacia comprehendit, in quibus infinita pecuniæ multitudo reposita fuit, infinitæ pretiosæ vestes, et alia ornamenta. Ibi enim omnis Judæorum opulentia in unum veluti cumulum congesta erat, tanquam in tutum ærarium. Ibi etiam infinita multitudo plebis perit, pseudoprophetæ seducta concionibus, qui prædicarat, jubere Deum eos in templum ascendere, signa salutis accepturos. Subornabantur autem multi tales a tyrannis, ut populus minus transfugeret: per quos deceptus, evidentibus portentis tanquam attonitus non movebatur, quorum multa acciderunt. Nam supra urbem astrum stetit gladio simile, cometa per unum apparuit, et aliquando lux ante bellum noctu aram tam clara per dimidiam horam circumfulsit, ut dies esse videretur. Bos ad sacrificium adducta, agnum peperit. Porta orientalis ærea, itaque robusta, ut a viris viginti vix clauderetur atque aperiretur, cum veces et pessulos profundissimos haberet, noctu ultro patuit: quæ securitatem templi sublata esse declarabat, et facilem in id hostium ingressum. Alio tempore visum est ante occasum solis spectrum mirabile, currus in sublimi omnem regionem peragrantes, et phalanges armatæ huc atque illuc in nubibus saltantes. In festo Pentecostes sacerdotes interiori ingressi templum, motum et sonitum senserunt. Deinde vocem audiverunt, dicentem: *Migremus hinc*. Quadriennio ante bellum in Tabernaculorum festo Jesus quidam homo rusticus, ad festivitatem profectus, exclamavit: *Vox ab oriente, vox ab occidente, vox a quatuor ventis, vox super Hierosolyma et templum, vox super sponso et sponsas, vox super omnem populum*. Hæc vociferans, noctu atque interdiu circuibat urbem: et quanquam ob voces mali ominis verberaretur, tamen eandem perpetuo cautilenam canebat. Adductus ad Romanum provincie præsidem, et flagris cæsus, neque supplicavit, neque lacrymavit: sed voce lugubriter inflexa, ad singulas plagas: *Væ, Væ, Hierosolymis*, clamavit, donec Albinus (is enim tum Judææ procurator erat) hominem absolvit, insanire ratus. **303** Ille vero ab eo tempore usque ad bellum: *Væ, Væ, Hierosolymis*, lamentabatur: sed in festivitibus præcipue triste illud augurium proclamabat, idque fecit annos septem, et quinque menses: donec in obsidione in mœnibus obambulans, rursus: *Væ, væ urbi et templo et populo*, contenta voce clamavit. Et ut postremo adjecit, *Væ etiam mihi*, lapide ex balista excusso ictus occubuit.

ἔδδα καὶ ἐθρήνει. Ἐν δὲ ταῖς ἑορταῖς μάλιστα τὴν σκυθρωπὴν ἐκεκράγει κληθόνα, καὶ τοῦτ' ἵποιοι ἐπὶ ἐτῆ ἐπτά καὶ μῆνας πέντε, μέχρις οὐ κατὰ τὴν πολιορκίαν περιῶν ἐπὶ τοῦ τείχους. Αἱ, αἱ πάλιν τῇ πόλει, καὶ τῷ ναῷ, καὶ τῷ λαῷ, διαπρωσίως ἔδδα. Ἦς δὲ τελευταῖον προσέθηκεν, Αἱ, αἱ κάμοι, λίθος ἐκ τοῦ πετροβόλου πλήξας αὐτὸν ἔκτεινε.

XXV. Romani, cum seditiosus in urbem compul-

A τινες ἐπὶ τῶν τοίχων ἀναχωρήσαντες, ὄντα τὸ εἶδος δατάπτηχόν, ἔμενον. Δύω γε μὴν τῶν ἐπισημῶν βίβαντες ἑαυτοὺς εἰς τὸ πύρ, συγκατεφλέγησαν τῷ ναῷ. Ῥωμαῖοι δὲ ματαίαν τὴν ἐπὶ τοῖς περίεξ τοῦ ναοῦ φειδῶ κρίναντες, ἤδη αὐτοῦ φλεγόμενου, πᾶσιν ἐπήγον τὸ πύρ· τὸ δὲ καὶ τῶν γαζοφυλακίων ἐπιλαμβάνεται, ἐν οἷς ἀπειρον μὲν τὸ πλῆθος τεθησαύριστο χρημάτων, ἀπειροὶ δ' ἐσθῆτες πολυτελείας, καὶ ἄλλα κεμήλια. Ἄσπας γὰρ ὁ Ἰουδαίων πλοῦτος, πανταχῶθεν ἐκεῖ σεσῶρευται, τῶν κεκτημένων ἀποτιθεμένων ταῦτα ὡς ἐπ' ἀσφαλούς ταμιείου. Ἄπειρον δὲ τι πλῆθος διεφθάρη δημοτικόν, οἷς αἰτίας ἀπωλείας ἐγένετό τις ψευδοπροφήτης, κηρύξας τοῖς ἐν τῇ πόλει, ὡς ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸ ἱερὸν ἀναθῆναι κελύει, δεξόμενος τὰ σημεῖα τῆς σωτηρίας. Πολλοὶ δὲ τοιοῦτοι παρὰ τῶν τυράννων ταῦτα λέγειν κλιθέντο, ἐν ᾗ ἤττον αὐτομολοῖεν· δι' ὧν ὁ δεδαισιος ὄχλος παραβουκολούμενος, τοῖς ἐναργέσι σημεῖοις ὡς ἐμβρόντητοι οὐκ ἐπίστευον. Πολλὰ δὲ σημεῖα γηγόνασιν· Ἔσθη μὲν ὑπὲρ τὴν πόλιν ἄστρον, βομφαίῃ παραπλήσιον, καὶ κομήτης φανεί· παρετάθη ἐπ' ἐνιαυτόν. Καὶ φῶς πρὸ τοῦ πολέμου παρὰ τὸν ναὸν καὶ τὸν βομῶν περιέλαμψεν, ὡς δοκεῖν ἡμέραν εἶναι λαμπρῶν, παραμείναν ἐπὶ ἡμισίαν ὥραν. Καὶ βουῆς εἰς θυσίαν ἀναχθεῖσα, ἔτεκεν ἄρνα. Ἡ δὲ ἀνατολικὴ πύλη τοῦ ἐνδοτέρου ναοῦ, χαλκῆ οὔσα καὶ στιβαρὰ, ὡς μόλις ὑπὸ ἀνδρῶν εἰκοσιν ἀνοίγυσθαί τε καὶ κλείεσθαι, καὶ μοχλοὺς καὶ καταπήγας ἔχουσα βαθυτάτους, ὥφθη νύκτωρ αὐτομάτως ἠνεωγμένη. Ἐθῆλον δὲ, λυομένην τὴν τοῦ ναοῦ ἀσφάλειαν, καὶ τοῖς πολεμίοις ἐσομένην τὴν εἴσοδον εὐμαρῆ· καὶ φάσμα τι δαιμόνιον ἄλλοτε ὥφθη πρὸ ἡλίου δυσμῶν, ἄρματα κατὰ πᾶσαν τὴν χώραν διόντα μετέωρα, καὶ φάλαγγες ἐνοπλοὶ διέττουσαι τῶν νεφῶν. Κατὰ δὲ τὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἑορτὴν εἰς τὸ ἐνδὸν ἱερὸν οἱ ἱερεῖς παρελθόντες, κινήσεως ἦσθοντο, καὶ κτύπου· εἴτα φωνῆς ἤκουσαν λεγούσης, *Μεταβιγόμεν ἐντεῦθεν*. Πρὸ δὲ τεσσάρων ἐνιαυτῶν τοῦ πολέμου, ἐν τῇ τῆς Σκηνοπηγίας ἑορτῇ Ἰησοῦς τις ἀγροίκος ἀνὴρ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν, βοᾶν ἤρξαστο· *Φωνὴ ἀπὸ ἀνατολῆς, φωνὴ ἀπὸ δύσεως, φωνὴ ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, φωνὴ ἐπὶ Ἰερουσαλὺμα καὶ τὸν ναὸν, φωνὴ ἐπὶ τυμφίους καὶ κύμας, φωνὴ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν*. Καὶ περιῆσι τὴν πόλιν, ταῦτα κεκραγὼς μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ· παιόμενος δὲ διὰ τὴν κακότητα, ὁ δὲ οὐδὲν ἕτερον ἢ τὰς αὐτάς ἔδδα φωνάς. Ἀναχθεῖς δὲ καὶ πρὸς τὸν τῆς χώρας ἐπιτροπεύοντα τότε Ῥωμαῖον, καὶ καταξανθεὶς μάστιξιν, οὐθ' ἰκέτευεν, οὐτ' ἐδάκρυσεν, ἀλλὰ τὴν φωνὴν ὀλοφρτικῶς, παρακλιώνων, πρὸς ἐκάστην πληγὴν, Αἱ, αἱ, Ἰερουσαλὺμοις, ἔδδα· μέχρι καταγνοῦς μανίαν αὐτοῦ ὁ Ἄλθινος (οὗτος γὰρ ἐπετρόπευε τότε) ἀπέλυσεν αὐτόν. Ὁ δ' ἔκτοτε μέχρι τοῦ πολέμου, Αἱ, αἱ, Ἰερουσαλὺμοις, ἔδδα καὶ ἐθρήνει. Ἐν δὲ ταῖς ἑορταῖς μάλιστα τὴν σκυθρωπὴν ἐκεκράγει κληθόνα, καὶ τοῦτ' ἵποιοι ἐπὶ ἐτῆ ἐπτά καὶ μῆνας πέντε, μέχρις οὐ κατὰ τὴν πολιορκίαν περιῶν ἐπὶ τοῦ τείχους. Αἱ, αἱ πάλιν τῇ πόλει, καὶ τῷ ναῷ, καὶ τῷ λαῷ, διαπρωσίως ἔδδα. Ἦς δὲ τελευταῖον προσέθηκεν, Αἱ, αἱ κάμοι, λίθος ἐκ τοῦ πετροβόλου πλήξας αὐτὸν ἔκτεινε.

ΚΕ'. Ῥωμαῖοι δὲ τῶν μὲν στασιαστῶν καταπα-

φυγόντων εἰς τὴν πόλιν, καιομένου δὲ τοῦ ναοῦ A
καὶ τῶν περὶ ἀπάντων, κομίσαντες τὰς σιμαίας
εἰς τὸ ἱερὸν, μετὰ μεγίστων εὐφημιῶν τὸν Τίτον
ἀπέθηκαν αὐτοκράτορα. Οὕτω δὲ ταῖς ἀρπαγαῖς
οἱ στρατιῶται πάντες ἐχρημάτισαντο, ὥστε κατὰ
τὴν Συρίαν πρὸς ἡμῖς τῆς πάλαι τιμῆς τὴν σταθ-
μὴν τοῦ χρυσοῦ πιπράσκεισθαι. Οἱ δὲ ἀνὰ τὴν
τοῖχον τοῦ ναοῦ, ὡς εἴρηται, ἀναλθόντες ἱερεῖς,
ἐπὶ πάντε ἡμέραις προσκαρτερήσαντες καὶ λιμώ-
σαντες, κατέβησαν, ἱκετεύοντες τυχεῖν σωτηρίας.
Ὁ δὲ Τίτος καὶ τὴν τῆς συγγνώμης καιρὸν πα-
ρηθεῖν ἐφησε καὶ τοῦ ναοῦ οἰχομένου καὶ τοὺς ἱερεῖς
συναπολέσθαι αὐτῷ δεῖν εἰπῶν, κολασθῆναι τοὺς
ἄδρα· ἐκέλευσεν. Οἱ δὲ περὶ τοὺς τυράννους
διεδράναι μὴ ἰσχύοντες, προσκαλοῦνται τὸν Τίτον
εἰς λόγους. Καὶ ὅς ἦκε, καὶ τὴν ἀπόνοιαν αὐτοῖς B
ἐκνεύει, καὶ βίβασι τὰ ὄπλα καὶ παραδοῦσι τὰ
σώματα χαρίζεσθαι τὴν ζωὴν ἐπηγγέλλετο. Καὶ οἱ
λησται δεξιὰν μὲν μὴ δύνασθαι παρ' αὐτοῦ λαθεῖν
ἐρησαν, ὁμοιωκότες μηδέποτε τοῦτο ποιήσειν.
Ἐξῶθεν δὲ ἤκουοντο, μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων,
καταλείπειν τὴν πόλιν αὐτῶν. Ἠγανάκτησε πρὸς
ταῦτα ὁ Τίτος, καὶ μήτε αὐτομολεῖν ἐτι τινὰ σφῶν
ἐκέλευσε μήτε δεξιὰς ἐλπίζειν τυχεῖν (φείσεσθαι
γὰρ οὐδενός), μάχεσθαι δὲ καὶ σώζειν ὡς δύναιντο
ἐντοῦς. Τοῖς δὲ στρατιώταις ἐμπιπρᾶν τὴν πόλιν
καὶ διαρπάζειν ἐκέλευσεν· οἱ δὲ τὸ πῦρ ἐνέεισαν
πανταχοῦ. Οἱ στασιασταὶ δὲ ἐπὶ τὴν βασιλικὴν
οἰκίαν ὀρμήσαντες, εἰς ἣν δι' ὄχυρότητα πολλοὶ τὰς
κρήσεις ἀπέθεντο, τοὺς τε Ῥωμαίους ἀπ' αὐτῆς C
τρέπονται· καὶ τὸ συνηθροισμένον αὐτῶν τοῦ δήμου
πῖν φωνεύσαντες, εἰς ὄκτακισχιλίους καὶ τετρακο-
σίους ἀριθμουμένους, τὰ χρήματα διήρπαξαν. Τῆ
δ' ἐξῆς Ῥωμαῖοι, τρεψάμενοι τοὺς ληστὰς ἐκ τῆς
κίτης πόλεως, τὰ μέχρι τοῦ Σιλωάμ πάντα ἐνέπρη-
σαν. Καιομένην δὲ τὴν πόλιν ὀρῶντες οἱ στασιασταί,
ἑαροῖς τοῖς προσώποις εὐθυμοὶ τὴν τελευταίην προσ-
δοῦσθαι ἔλεγον. Οὕτε δὲ παραδοῦναι ἑαυτοὺς ὑπέ-
μενον, ὅτε πολεμῖν Ῥωμαῖοις οἴοι τε ἦσαν·
σκιωμένοι δὲ κατὰ τὰ ἐμπροσθεν τῆς πόλεως, ἐ-
τινας αὐτομολεῖν ἐθέλοντας εὐρίσκον, ἀπέσφαττον·
καὶ οὐδεὶς ἐν τῇ πόλει τόπος γαγύμνωτο, ἀλλ' ἅπας
ἡ λιμὸς νεκρὸν εἶχεν, ἢ στάσεις. Ἐθαλαπε δὲ τοὺς
τε τυράννους καὶ τὸ σὺν αὐτοῖς ληστρικὸν ἐλπίς D
ἰσχάτη τῶν ὑπονόμων, εἰς οὗς εἰ καταφύγοιεν, οὐ
προσέδωκον ἐρευνηθῆσεσθαι. Ἀναξευξάντων δὲ τῶν
τῶ δὲ ἦν ἕρα ὄνειρος· οὕτε γὰρ τὴν θεὸν, οὕτε Ῥωμαῖοις
λησῖν ἐμελλον. Ἦν δὲ καὶ πρὸς ἀλλή-
λους ἐν ταῖς ἀρπαγαῖς πόλεμος αὐτοῖς. Καίσαρ δὲ, ὡς
ἀμήχανον ἦν τὴν ἀνω πόλιν εἶλεν χωμάτων·
αἶτε, ὅσαν περίκρημον, διανέμει τοῖς ἔργοις ἦν δύναμι.

KΓ'. Κατὰ ταύτας οὖν τὰς ἡμέρας οἱ τῶν Ἰδου-
μαίων ἡγεμόνες πέμψαντες ἀνδρας πάντε πρὸς
Τίτον, ἱκέτευον δοῦναι αὐτοῖς δεξιάν. Ὁ δὲ καὶ τοὺς
τυράννους ἐνδύσειν ἐλπίσας ἀποσπασθέντων τῶν
Ἰδουμαίων, κατανεύει τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς. Καὶ
ὁ Σίμων, γνοὺς τὴν γνώμην αὐτῶν, τοὺς μὲν πάντε
τοὺς ἐντυχόντας τῷ Τίτῳ αὐτίκα ἀναρρεῖ, τοὺς δ'
ἡγεμόνας συλλαβὴν εἰργνῶσαι· Ἰδουμαίους δὲ οὐκ
ἀφυλάκτους εἶχε, καὶ τὸ τεῖχος φρουραῖς ἐπιμελε-
στῆρας διελάμβανε, διὰ τοὺς οὐτομολούντας. Πολ-

sis. templum, et quae circum templum erant, arde-
rent omnia, signis in templum illatis, Titum cum:
faustissimis acclamationibus imperatorem designa-
runt. Milites tantum ex rapinis pecuniae coacer-
varunt, ut in Syria pondus auri dimidio minoris
quam olim venderetur. Sacerdotes, qui, ut dictum
est, murum templi conscenderant, cum quinque
dies ibi exegissent, fame confecti descenderunt:
utque sibi parceretur, supplicarunt. Quibus Titus
respondit: Veniæ tempore jam praterito, sacerdo-
tibus cum templo pereundum esse, et hominis
supplicii affici jussit. Tyranni qui effugere non
poterant, Titum ad colloquium evocant: qui cum
venisset, eisque recordiam objecisset, vita se
illos donaturum promisit, si abjectis armis se de-
derent. Latrones vero se dextram ab eo accipere
posse negarunt, jurasse enim se id nunquam fa-
cturos: sed petiverunt, ut cum uxoribus et liberis
urbe excedere liceret. Quamobrem Titus iratus,
edixit, ne quis eorum amplius transfugeret, aut
spem dextræ haberet, se enim parsurum esse ne-
mini: pugnantem igitur, ac salutis suæ pro viribus
consulerent. Milites urbem incendere ac diripere
jussit: qui cum incendia ubique spargerent, latro-
nes ad regiam decurrerunt, in quam ob loci muni-
tionem multi suas opes contulerant: ac Romanis
inde pulsis, et cœtu plebis ibi congregatæ ad viii
millia et cccc omni interfecto, pecuniam diripue-
runt. Postridie Romani latronibus ex inferiore
urbe profligatis, usque ad Siloam omnia incende-
runt. Seditiosi cum ardere urbem viderent, hilari
vultu se alacres obituros dixerunt, cum se neque
Romanis dedere vellent, neque repugnare 304
possent: sed ante urbem dispersi, quos transfu-
gere volentes deprehendebant, jugulabant: neque
ullius urbis erat locus, qui non fame aut seditione
peremptos haberet. Tyrannos una spes reliqua
subterraneorum meatuum fovebat: quò si confu-
gissent, se non indagatum iri stulta opinione puta-
bant. Nam cum Romani castra moverent, progredi
atque aufugere ausi, neque Deum neque Romanos
latere poterant, et inter se de rapinis bellum gere-
bant. Cæsar vero cum urbs superior in præcipiti
sita loco, sine aggeribus capi non posset, copiis
opus distribuit.

Ῥωμαίων, ἐθαύρου προελθεῖν τε καὶ ἀποδράναι.
Ῥωμαῖοις λησῖν ἐμελλον. Ἦν δὲ καὶ πρὸς ἀλλή-
λους ἐν ταῖς ἀρπαγαῖς πόλεμος αὐτοῖς. Καίσαρ δὲ, ὡς
ἀμήχανον ἦν τὴν ἀνω πόλιν εἶλεν χωμάτων·
αἶτε, ὅσαν περίκρημον, διανέμει τοῖς ἔργοις ἦν δύναμι.
XXVI. his diebus Idumæorum principes v lega-
tis ad Titum missis, supplices pacem petierunt:
qui etiam tyrannos, Idumæis avulsis, pertinaciam
abjecturos sperans, incolumitatem illis promisit.
At Simon eorum consilio cognito, v legatos statim
occidit, duces in carcerem compingit, Idumæos ob-
servari jubet, et mœnia presidii accuratioribus
munit, propter transfugas. Sed quamvis multi oc-
ciderentur, plures erant qui diffugerent, atque a
Romanis ob cædium satietatem et lucri spem sus-

ciperentur. Nam s. lis plebeis retentis, cæteros A cum uxoribus et liberis minimo vendebant, ob mancipiorum multitudinem, et emptorum paucitatem. Eorum qui ventiti sunt, multitudo infinita fuit, e plebeis ultra xl. millia sunt conservati. Quidam sacerdos nomine Jesu, pacta incolumitate, duo candelabra tradidit, mensam, crateres et phialas, ex solido auro omnia, nec non aulæa, pontificias vestes, et multa alia vasa. Sacri thesauri custos Phinees comprehensus, tunicas et cingula pontificia, ac plures alias res pretiosas demonstravit. Aggeribus jam confectis, Romani machinas ad muros adduxerunt. At seditiosi partim in arcem recedebant, partim in subterraneis meatibus se abdebant, multi propugnabant. Sed muri parte abrupta, etiam tyrannis metus incessit, ut fugæ consilia agitent. Cum enim eos quorum fideli opera pridem usi fuerant, non haberent (nam dispersi erant) et hostes in propinquo esse nuntiarentur: in faciem prolapsi, recordiam suam deplorarunt, atque ultro e turribus descenderunt. 305 e quibus vi nunquam, sed sola fame depelli potuissent: et in vallem Siloam confugerunt, deinde meatus subierunt. Romani mœnibus citra sanguinem potiti, deprehensus trucidabant, atque ædes incendebant: sed ante vesperam desierunt. Postridie Titus urbem ingressus, et munitiones ac turres admiratus: *Deo*, inquit, *juvante bellum gessimus; Deus fuit, qui Judæos munitionibus istis expulerit.* Cum autem urbem alibi deleret, et mœnia everteret: eas turres fortunæ suæ monumentum reliquit, quæ adjutrice iis potitus esset, quæ expugnari non possent. Totius belli tempore virorum capta sunt ad nonaginta septem millia, totius obsidionis tempore undecies centena hominum millia perierunt: quorum major pars ejusdem gentis, sed non ejusdem nationis fuit. Nam e tota provincia ad festum Azymorum congressos, bellum subito oppresserat, et viris plenam urbem circumvallarat. Romani cum ex manifestis alios sustulissent, alios cepissent, in cavernis delitescentes indagabant, perruptoque solo obvios quosque trucidarunt. Sed et ibi cadaverum ultra duo millia sunt reperta: ac subeuntibus teter occurrit fœtor, ut multi recederent, sed alii præ avaritia intrabant, mortuorum cumulo calcantes. Nam in iis cavernis multa ornamenta reperiebantur: multi etiam educebantur et dimittebantur, quos tyranni captivos tenebant. Ex iis patriæ pestibus, Joannes cum fratribus in cavernis esuriens, pacem a Romanis suppliciter petiit. Simon postea comprehensus est, Tito Cesareæ Philippi degente. Nam cum Hierosolyma obsiderentur, atque urbem Romani intrassent, in superiore ejus parte degens Simon, assumptis amicorum intimis, unaque lapideis et ferramentis idoneis, in quamdam cavernam se demisit, et vetere fossa perambulata, terram excavavit, ut cuniculis longe promotis tuto loco emergerent. Sed paulum progressis metallicis, commatu destitutus, candida

λων ἐξ φονευμένων, πλείους ἦσαν οἱ διαφεύγοντες. Ἐδέγοντο δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πάντας κόρυς τοῦ κτείνειν καὶ κέρδους ἐλπίδι. Τοὺς γὰρ δημοτικούς ἐώντες μόνους, τοὺς ἄλλους ἐπέλουον σὺν γυναίξῃ καὶ τέκνοις, ἐλαχίστης τιμῆς ἕκαστον, διὰ πλῆθος τῶν πωλουμένων, καὶ ὀλιγότητα τῶν ὠνούμενων. Τῶν μὲν ἀπεμποληθέντων ἀπειρόν τι πλῆθος ἦν· οἱ δημοτικοὶ δὲ διεσώθησαν ὑπὲρ τετρακισμυρίου. Τῶν ἱερῶν δὲ τις ἕνομα Ἰησοῦς, λαθῶν περὶ σωτηρίας ἔρχον ὥστε τίνα παραδοῦναι τῶν κειμηλίων, ἔξεισι, καὶ παραδίδωσι λυχνίας δύο, τράπεζάν τε καὶ κρατῆρας, καὶ φιάλας, πάντα ὀλόχρυσσα, καὶ τὰ καταπετάσματα, καὶ τὰ τῶν ἀρχιερέων ἐνδύματα, καὶ πολλὰ τῶν σκευῶν ἕτερα. Ὁ δὲ γε γαζοφύλαξ τοῦ ἱεροῦ Φινεὺς συλληφθεὶς, τοὺς τε χιτῶνας, καὶ τὰς ζώνας τῶν ἀρχιερέων ὑπέδειξε, καὶ τῶν ἄλλων κειμηλίων πολλά. Συντετελεσμένων δὲ ἤδη τῶν χωμάτων, προσῆγον οἱ Ῥωμαῖοι τῷ τείχει τὰς μηχανάς. Τῶν δὲ στασιαστῶν οἱ μὲν ἀνεχώρουν εἰς τὴν ἄκρην, οἱ δ' ἐγκατεδύοντο τοῖς ὑπονόμοις, πολλοὶ δὲ καὶ ἡμόνοτοι. Ὅς δὲ περιεβράβη μέρος τοῦ τείχους, θεὸς καὶ τοῖς τυράννοις ἐμπίπτει, καὶ μετέωροί πρὸς φυγὴν ἦσαν. Ἐπεὶ δὲ τοὺς μὲν πάσαις πύργοις οὐκ εἶχον (ἐσκαδέσθησαν γὰρ), οἱ δὲ πολέμοιοι πλησίον εἶναι ἠγγέλλοντο, ἐπὶ στόμα πεσόντες ἀφώμωξαν τὴν ἑαυτῶν φρενοβλάθειαν, καὶ τῶν πύργων ἐκόντες κατέβησαν, ἀφ' ὧν βία μὲν οὐδέποτε ἀλῶναι ἠδύνατο, λιμῶν δὲ μόνῃ, καὶ εἰς τὴν Σιλωὰμ γάρραγα καταφεύγουσιν, εἶτα κατέδυσαν εἰς τοὺς ὑπονόμους. Ῥωμαῖοι δὲ τῶν τειχῶν κρατῆσαντες ἀναιμωτῆς, τοὺς καταλαμβανομένους ἐφρόνεον, καὶ τὰς οἰκίας ὕψητον. Ἐπαύσαντο δὲ πρὸς ἐσπέραν· τῇ δ' ἐπιούσῃ παραθῶν ὁ Πίτρος εἶπεν, τῆς τε οὐροῦς τῆς πόλιν καὶ τῶν πύργων ἐθαύμασε, καὶ Σὺν Θεῷ ἐπολεμήσαμεν, ἔφη, καὶ Θεὸς ἦν ὁ τῶνδε τῶν ἐρυμάτων Ἰουδαίους καθάλων. Τὴν ἄλλην τε πόλιν ἀφανίζων, καὶ τὰ τείχη κατασκάπτων, τοὺτους τοὺς πύργους κατέλιπε μνημεῖον εἶναι τῆς αὐτοῦ τύχης, ἢ συσσερατιώτιδι χρησάμενος, ἐκράτησε τῶν ἀλῶναι μὴ δυναμένων. Τῶν μὲν οὖν ἀιχμαλώτων πάντων, οἱ δ' ὄλου τοῦ πολέμου ἐλήφθησαν, ὁ ἀριθμὸς εἰς ἑννέα μυριάδας καὶ ἑπτακισχιλίους συνήχθη· τῶν δὲ ἀπολλυμένων κατὰ πάντα τὴν πολιορκίαν, μυριάδες ἕκατόν καὶ δέκα. Τούτων δὲ πλεον ἐμόφυλον μὲν, ἀλλ' οὐκ ἐπιχώριον· ἀπὸ γὰρ τῆς χώρας ὄλης ἐπὶ τὴν τῶν Ἀζύμων ἑορτὴν συνεληλυθότες, ἐξαπίνης τῷ πολέμῳ περιεσχήθησαν, καὶ μεστὴν ὁ πόλεμος τὴν πόλιν ἀνδρῶν ἐκυκλώσατο. Ἐπεὶ δὲ τῶν φανερῶν οὐς μὲν ἀνέλιον, οὐς δ' ἔιχμαλώτισαν Ῥωμαῖοι, τοὺς ἐν τοῖς ὑπονόμοις ἀνηρέων, καὶ ἀναβρήγνυντες τὸ ἕδαφος, ὅσοις ἐνετύγχανον, ἔκτεινον. Εὐρέθησαν δὲ κακαὶ νεκροὶ, διχίλιων ἐπέκεινα· δεσινὴ δὲ ὄπηντα τοῖς ἐπικύπτουσι τῶν σωμάτων ὀσμῇ, ὡς πολλοὺς εὐθείως ἀναχωρεῖν· ἄλλοι δ' ὑπὸ πλεονεξίας εἰσεδύοντο, σωρείαις ἐμπροσθεν νεκρῶν. Εὐρισκον γὰρ πολλὰ τῶν κειμηλίων ἐν ταῖς διώρυξιν. Ἀνήγοντο δὲ καὶ πολλοὶ ὑπὸ τῶν τυράννων κατεχόμενοι δεσμῶται, καὶ ἀπελύοντο. Τούτων δὲ τῶν ἀλαστροῶν ὁ μὲν Ἰωάννης ἐν τοῖς

ὑπονόμοις μετὰ τῶν ἀδελφῶν ἰμώτιων, δεξιὴν Ἀ παρὰ Ῥωμαίων λαβεῖν ἐκέλευε. Σίμων δὲ μετέπειτα συνελήφθη, τοῦ Τίτου διάγοντος εἰς τὴν Φιλίππου ἰεγομένην Καισάρειαν. Πολιορκουμένων γὰρ Ἱεροσολύμων, ἐπὶ τῆς ἄνω πόλεως ὦν, τῶν Ῥωμαίων ἐντὸς γενομένων τῆς πόλεως, ὁ Σίμων τοὺς πιστοτάτους παραλαβὼν τῶν φίλων, καὶ σὺν αὐτοῖς λιθοτόμους, καὶ τὸν πρὸς τὴν ἐργασίαν ἐπιτῆδειον τοῖσι σίδηρον, εἰς τινα τῶν ὑπονόμων σὺν ἐκείνοις καθίσαιν ἑαυτὸν, καὶ τὸ παλαιὸν δρυγμα διαλθῶν, τὴν γῆν ὑπενόμαυεν, ἵνα πορρωτέρω προσελθόντες ἐν ἀσφαλείᾳ ποιήσονται τὴν ἀνάδυσιν. Ὀλίγον μέντοι τῶν μεταλλουμένων προχωρησάντων, ἡ τροφή αὐτοὺς ἐπιλέλοιπε. Τότε δὴ λευκοὺς ἐνδύεται χιτωνίσκους, καὶ χλαμύδα πορφυρᾶν ἐμπερονησάμενος, ἀνέδυσεν τῆς γῆς κατ' ἐκείνον τὸν τόπον, ἐν ᾧ πρόσθεν τὸ ἱερὸν ἦν. Πρῶτον μὲν σὺν θάμβος τοῖς ἰδοῦσι προσέπεσεν, εἶτα δ' ἐγγυτέρω προσιόντας, ὅτις εἴη ἡρώτων. Σίμων δὲ καλεῖν τὸν ἄρχοντα σφῶν προσέτατε, καὶ ἔχε κληθεῖ· Τερέντιος Ῥούφος, ὃς ἄρχων τῆς Σίμων, συνελήφθη, καὶ δεθεὶς ἐφυλάττετο. Τῇ δὲ γε Τίτῳ ἡ σύλληψις αὐτοῦ ἐδηλώθη, καὶ ὁ μὲν εἰς τὴν θρῆμβον ἐτρεῖτο, καθ' ὃν καὶ ἀνηρέθη ἀγχόνῃ, σურεὶς ἐν τῇ κατὰ τὴν Ῥώμην ἀγορᾷ, ὅπου κτελεῖται Ῥωμαίοις εὐθίσται τοὺς ἐπὶ κακουργίᾳ θανατουμένους. Τοῦτο μὲν σὺν γέγονε τέλος τῷ τοῦ Γιώργου Σίμωνι. Ἰωάννης δὲ, ἡ λοιπὴ τῶν Ἰουδαίων ἐρινύς, δεσμὰ κατεκρίθη διγενεῆ. Τὸ δὲ τῶν αἰχμαλώτων πλῆθος τὸ μὲν εἰς τὰ κατ' Αἴγυπτον ἔργα ἐστάλη, τὸ δὲ ἐν ταῖς κατὰ πόλεις τελομέναις θεωρίαις ἐφθείρετο, ἢ θηριομαχίαις ἐκδιδόμενον, ἢ ἀλληλοκτονούμενον. Ἡ δὲ τοῦ Σίμωνος γῆθεν ἀνάδυσις, καὶ τῶν ἄλλων στασιαστῶν πλῆθος εὐρίσκεισθαι κατὰ τοὺς ὑπονόμους ἐποίησεν, ὡς ἐντεῦθεν, καὶ τὰ τοῦ ναοῦ ἀνορυχθῆναι θεμέλια.

KZ'. Οὐ μόνον δὲ τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίοις ἐπήνεκτο κίνδυνος, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι. Πάντα δὲ διηγῆσασθαι δύσεργον· τὰ δὲ ἐπ' Ἀντιοχείας τοῖς ἐκείνην οἰκοῦσιν Ἰουδαίοις συμβεβηκότα, διηγητέον. Πολὺ μὲν γὰρ ἀνά παῖσαν τὴν οἰκουμένην τὸ Ἰουδαίων ἔθνος κατέσπαρται, πολλάκις αἰχμαλωτισθέν, ὡς ἦδη ἱστορήται, καὶ σκεδασθέν πανταχοῦ· πλείστον δὲ τῇ Συρίᾳ ἐγκαταμέμικται κατὰ τὴν γειτνίασιν, μᾶλλον δὲ τῶν ἄλλων ταύτης πόλεων Ἀντιόχεια κατοίκους Ἰουδαίους ἐπέκτητο, διὰ τε τῆς πόλεως μέγεθος, καὶ ὅτι ἀεὶ τὴν κατοικήσιν ἐν αὐτῇ παρέσχον αὐτοῖς οἱ μετ' Ἀντιόχου βασιλεῖς. Ὁ μὲν γὰρ Ἐπιφανῆς Ἀντιόχος τὰ τε Ἱεροσόλυμα ἐξέπόρθησε, καὶ τὸν ναὸν ἐσύλησεν. Οἱ δὲ μετ' αὐτὸν βασιλεῖς ἐξίσου τοῖς Ἕλλησι μετέχειν τῆς πόλεως αὐτοῖς συνεχώρησαν. Διὸ καὶ εἰς πλῆθος ἐπέδωκαν, πολὺ πλῆθος Ἕλλήνων προσαγόμενοι τῇ θρησκείᾳ. Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ὁ τῶν Ἱεροσολύμων πόλεμος ἐξεβράγη, καὶ εἰς τὴν Συρίαν κατέπευσεν Οὐέσπασιανός, τὸ δὲ μῖσος κατὰ τοῦ ἔθνους παρὰ πᾶσιν ἤκμαζε, τότε δὴ τις Ἰουδαῖος Ἀντιόχος, υἱὸς τῶν ἐπ' Ἀντιοχείας Ἰουδαίων τοῦ πρώτου, εἰς τὸν δῆμον τῶν Ἀντιοχείων παρελθὼν, κατηγορεῖ μὲν τοῦ πατρὸς, κατηγορεῖ δὲ καὶ τῶν λοιπῶν Ἰουδαίων, ὅτι καταπρήσαι τὴν πόλιν ἅπασαν ἐβουλεύσαντο, καὶ παρεδίδου ξένους Ἰουδαίους τινὰς ὡς τοῦ βουλεύματος κοινωνοὺς. Τὸ δὲ τῶν Ἀντιοχείων δημοτικῶν τοὺς μὲν παραδοθέντας αὐτίκα κατέκασαν, κατὰ δὲ τῶν αὐθιγενῶν Ἰουδαίων ὠρμηγτο κάκεινους τιμωρησόμενοι. Ὁ δὲ τῶν ὁμοτύλων καθήγορος Ἀντιόχος, ἀποστήναι τῆς

indutus tunica, et chlamyde purpurea infibulatus, eo in loco e terra emerit, ubi templum dudum fuerat. Quem qui viderunt, primum stupore correpti sunt, deinde propius accesserunt, **306** interrogantes quis esset? Simon cum ducem vocari jussisset, Terentius Rufus (hunc enim Titus exercitui praefererat) accersitus, Simonem, audito ejus sermone, in vincula conjectum, Titi jussu ad triumphum asservavit: in quo, laqueo enectus est, per id forum tractus, ubi de maleficis supplicium sumitur. Hic fuit exitus Simonis Gioræ. Joannes vero, altera Judæorum furia, ad perpetuum carcerem est damnatus. Captivorum multitudo partim ad Ægyptia metalla missa est, partim in spectaculis urbium interfecta, seu cum feris, seu inter sese dimicando. Simonis ex terra emersio in causa fuit, ut cæterorum etiam seditiosorum magna turba in meatibus inveniretur: unde etiam templi fundamenta sunt suffossa.

στρατιᾶς κατελέλιπτο· ᾧ γνωρίσας ὅστις ἦν ὁ Τίτῳ ἡ σύλληψις αὐτοῦ ἐδηλώθη, καὶ ὁ μὲν εἰς τὴν θρῆμβον ἐτρεῖτο, καθ' ὃν καὶ ἀνηρέθη ἀγχόνῃ, σურεὶς ἐν τῇ κατὰ τὴν Ῥώμην ἀγορᾷ, ὅπου κτελεῖται Ῥωμαίοις εὐθίσται τοὺς ἐπὶ κακουργίᾳ θανατουμένους. Τοῦτο μὲν σὺν γέγονε τέλος τῷ τοῦ Γιώργου Σίμωνι. Ἰωάννης δὲ, ἡ λοιπὴ τῶν Ἰουδαίων ἐρινύς, δεσμὰ κατεκρίθη διγενεῆ. Τὸ δὲ τῶν αἰχμαλώτων πλῆθος τὸ μὲν εἰς τὰ κατ' Αἴγυπτον ἔργα ἐστάλη, τὸ δὲ ἐν ταῖς κατὰ πόλεις τελομέναις θεωρίαις ἐφθείρετο, ἢ θηριομαχίαις ἐκδιδόμενον, ἢ ἀλληλοκτονούμενον. Ἡ δὲ τοῦ Σίμωνος γῆθεν ἀνάδυσις, καὶ τῶν ἄλλων στασιαστῶν πλῆθος εὐρίσκεισθαι κατὰ τοὺς ὑπονόμους ἐποίησεν, ὡς ἐντεῦθεν, καὶ τὰ τοῦ ναοῦ ἀνορυχθῆναι θεμέλια.

XXVII. Neque vero Hierosolymitani duntaxat Judæi discrimina subierunt, sed aliarum quoque urbium incolæ: quæ difficile fuerit recensere omnia, unum tamen exponendum est quomodo cum Antiochenis Judæis actum fuerit. Nam multum Judæicæ gentis per totum orbem terrarum est dispersum: sæpe capta est, et ubique dissipata, ut jam exposuimus: maxima tamen pars Syriæ propter vicinitatem est immista: et Antiochia cum orbis amplitudinem, tum propter liberam ibi habitandi facultatem, ab Antiochi successoribus impetratam, plures Judæos inquilinos habuit, quam aliam civitates. Nam Antiochus Epiphanes Hierosolyma vastavit, et templum spoliavit. Qui autem secuti sunt reges, eis concesserunt, ut ex æquo cum Græcis participes urbis essent. Itaque in magnam multitudinem excreverunt, multis subinde Græcis ad suam religionem perductis. Cæterum quo tempore bellum Hierosolymitanum erupit, et Vespasianus in Syria appulit, omnibus Judæorum odio flagrantibus: tunc Judæus quidam Antiochus, Judæorum Antiochenorum principis filius, in concionem Antiochenorum progressus, et patrem et cæteros Judæos accusavit, eos se incendenda tota urbe deliberasse: et peregrinos quosdam Judæos, ut ejus consilii conscios, tradidit. Plebs Antiochena traditos Judæos **307** statim exussit, ad indigenas quoque Judæos puniendos concitata. Sed Antiochus popularium suorum accusator, se patriam religionem reliquisse professus, more Græco immolavit: et populum hortatus est, ut cæteros etiam idem

facere cogeret. Nam ita insidiatores deprehensum iri, si religionem suam egerare nollent. Ejus rei cum Antiocheni periculum fecissent, pauci cessant: qui Græcum ritum repudiarent, interfecti sunt. Idem Antiochus militibus etiam a Romano præside acceptis, sævum se popularibus suis præbuit, otium diei septimi eos agere non passus, eoque necessitatis redegit, ut Sabbati ignavia, non Antiochiæ duntaxat, sed in aliis quoque urbibus ad tempus abrogaretur. Neque vero hæc duntaxat. Antiochenis Judæis acciderunt, sed et alia calamitas accessit. Accidit ut quadratum urbis forum, prætorique et tablina cremarentur, cujus incendii idem Antiochus Judæos criminabatur; et Antiochenos jam ante male suspicantes, contra eos concitavit, ut furiosorum instar omnes contra accusatos ruerent, et ægre a quibusdam reprimerentur, suadentibus ut causam eam Tito disceptandam reservarent. Interea quidem re diligenter inquisita, gentem Judaicam insontem reppererunt: et ejus facinoris auctores esse homines improbos ob æris alieni necessitatem, ratos, si curias et publica tablina incendissent, fore neminem a quo appellarentur. Interea Titum Antiochiam proficiscentem, populus Antiochenus obviam egressus, lætis omnibus excipit, mistis precibus de Judæis urbe pellendis. Is vero tum ea verba placide dissimulans præteribat. Deinde rursus Antiochenis idem acriter flagitantibus: *At, inquit, patria eorum, quo revertendum illis esset, eversa est, neque ullus locus est quo recipiantur.* Hac postulatione frustrati, ad aliam convertuntur, petentes ut ærea tabulæ, quibus jura Judaica inscripta erant, tollerentur. Sed ne id quidem Titus concessit, Judæos Antiochenos omnia quæ prius habuerant, tenere passus. Inde Alexandriam profecturus, cum Hierosolyma præteriret, miseratus est urbis excidium, et defectionis auctores **308** detestatus, ut excidii quoque urbis antiquæ et felicitis auctores, in cujus ruinis etiam partes ingentis opulentæ reperiebantur: Romanis multa effodientibus, captivis plura demonstrantibus, quæ possessores ob incertos belli casus terræ mandarant.

ἀνδρείαν ἀπιών, καὶ κατὰ τὴν πορείαν τὰ Ἱεροσόλυμα θεατὰμενος, ἔκτειρε τὸν τῆς πόλεως διεθρον, ἐπαρώμενος τοῖς αἰτίοις τῆς ἀποστάσεως, ὡς αἰτίοις τῆς τῆς πόλεως ἐρημώσεως, πόλεως ἀργαίας τε καὶ εὐδαίμονος. Εὐρίπκοντο δ' ἔτι καὶ τοῖς ἑραιπλοῖς αὐτοῖς, μέρη τοῦ βαθυτάτου πλοῦτου αὐτῆς. Πολλὰ μὲν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι ἀνέτκαπτον, τὰ πλείω δὲ οἱ αἰχμαλώτοι ὀπιδεικνουν, ἅπερ οἱ κεκτημένοι πρὸς τὰς ἀδήλους τοῦ πολέμου βροτὰς κατὰ γῆς ἐθησαυρίζον.

XXVIII. Titus ex Ægypto et Alexandria in Italiam navigaturus, captivorum duces Joannem et Simonem, atque alios septingentos viros proceritate et elegantia corporum præstantes, statim in Italiam duci jussit, ad explendam triumphi pompam. Titus Romam reverso, Lucius Bassus prætor in Judæam missus, castello Herodio deditione capto, omnes ejus provinciæ copias contra Machabruntem castellum munitissimum parat. Est enim in petroso tumulo situm, mœnibus obseptum, itaque a natura paratum, ut nec accessus in id

πατρῶου λέγων θρησκείας, ἔθυσαν ὡς νόμος τοῖς Ἕλλησι, παρῆναι δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ποιεῖν ὁμοίως βιάζεσθαι· ἔσεσθαι γὰρ φανεροῦς τοὺς ἐπιβουλεύσαντας, τῷ μὴ τὴν σφετέρην θρησκείαν ἀπόμνησθαι. Χρυσόμενον δὲ τῆ παῖρα τῶν Ἀντιοχείων, ἄλιγοι μὲν ὑπέκλυον· οἱ δὲ μὴ ἐλλήνηται ἀνασχόμενοι διεφθάρσαν. Ὁ δ' εἰρημένος Ἀντιόχος καὶ στρατιώτας πρὸς τοῦ Ῥωμαίων ἡγεμόνος λαβὼν, χαλεπὸς ἦν τοῖς ὁμοφύλοις, ἀργεῖν τὴν ἐβδόμην οὐκ ἐπιτρέπων· οὕτω τε τὴν ἀνάγκην ἔθετο ἰσχυρὰν, ὡς μὴ μόνον ἐπ' Ἀντιοχείας τὴν τοῦ Σαββάτου ἀργίαν καταλειῦσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλαις πόλεσιν ἐπὶ τινὰ χρόνον τοῦτο ἐπικρατῆσαι. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ συμβέβηκεν Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ δευτέρα προσεγένετο συμφορά. Συνίδη μὲν γὰρ κασιπρησθῆναι τὴν τῆς πόλεως τετραγώνων ἀγορὰν, ἀρχεῖά τε καὶ χαρτοφυλάκεια. Ὁ δ' εἰρημένος Ἀντιόχος τοῖς Ἰουδαίοις προσῆπτε τὸν ἐμπρησμὸν, καὶ τοῖς Ἀντιοχείς ὑπόπτου· ἔχοντας ἤδη αὐτοὺς, ἠθάβησα κατ' αὐτῶν, καὶ ὡσπερ ἔμμανεῖς, πρὸς τοὺς διαβεβλημένους ἅπαντες ὤρμητο. Μόλις δ' αὐτοὺς κατέσχον τινὲς, συμβουλεύσαντες, τίτω τὴν ὑπόθεσιν ἀναθεῖναι. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τινεὶ ποιούμενοι ἐπιμελῆ τοῦ πράγματος ζήτησιν, εὗρον τὸ μὲν τῶν Ἰουδαίων γένος ἀνατίον, πονηροῦς δ' ἀνθρώπου· τὸ ἔργον τοιμήσαντας διὰ χρῶν ἀνάγκας, οὐκ ἐθένας, εἰ τὴν ἀγορὰν καὶ τὰ δημόσια γραμματεῖα ἐμπρησειαν, ἔξιν ἀπαλλαγῆν τῆς εἰσπράξεως. Ἐν τοῦτοις δὲ καὶ ὁ Τίτος ἀφικνεῖτο εἰς Ἀντιοχείαν, καὶ ὁ τῶν Ἀντιοχείων δήμος προῦπήντα αὐτῷ, καὶ εὐφραμεῖ· τὰς δ' εὐφρημαῖς συνεῖρε καὶ δέησιν, ἐκβαλεῖν ἀξιοῦσεν τοὺς Ἰουδαίους τῆς πόλεως. Ὁ δὲ τίτε τῶν λεγομένων ἡσυχῇ κατακούων, παρῆει. Ὑστερον δ' εὐθὺς σφόδρα λιπαρῶς ἐγκειμένον τῶν Ἀντιοχείων, ἐξελαιήναι τοὺς Ἰουδαίους τῆς πόλεως, Ἄλλ' ἦ γε πατρὶς αὐτῶν, ἔφη, εἰς ἣν ἀναχωρεῖν αὐτοὺς ἔχρηθ', ἀγγήρηται, καὶ δέξαιτ' ἄρ αὐτοὺς οὐδεὶς ἐπιτόκος. Ἀποτυχόντες οὖν τῆς αἰτήσεως ταύτης, ἐπὶ δευτέραν ἐτράποντο, καὶ τὰς χαλκὰς ἤξιον δέλτους ἀναιρεθῆναι, εἰς τὰ δίκαια τῶν Ἰουδαίων ἐγγράπτω. Ἄλλ' οὐδὲ πρὸς τοῦτο Τίτος ἐπένευσε. Πάντα γὰρ τοῖς ἐπ' Ἀντιοχείας Ἰουδαίοις εἴασεν, ὡς πρότερον εἶχον αὐτὰ. Αὐτὸ δ' εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀπιών, καὶ κατὰ τὴν πορείαν τὰ Ἱεροσόλυμα θεατὰμενος, ἔκτειρε τὸν τῆς πόλεως διεθρον, ἐπαρώμενος τοῖς αἰτίοις τῆς ἀποστάσεως, ὡς αἰτίοις τῆς τῆς πόλεως ἐρημώσεως, πόλεως ἀργαίας τε καὶ εὐδαίμονος. Εὐρίπκοντο δ' ἔτι καὶ τοῖς ἑραιπλοῖς αὐτοῖς, μέρη τοῦ βαθυτάτου πλοῦτου αὐτῆς. Πολλὰ μὲν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι ἀνέτκαπτον, τὰ πλείω δὲ οἱ αἰχμαλώτοι ὀπιδεικνουν, ἅπερ οἱ κεκτημένοι πρὸς τὰς ἀδήλους τοῦ πολέμου βροτὰς κατὰ γῆς ἐθησαυρίζον.

KH. Τίτος δ' ἐπ' Αἴγυπτον πορευθεὶς, καὶ κατὰ τῆς εἰς Ἀλεξάνδρειαν, κάκειθεν πλεῖν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν μέλλων, τῶν αἰχμαλώτων τοὺς ἡγεμόνας Ἰωάννην καὶ Σίμωνα, καὶ ἄλλους ἀνδρας ἐπακροσίου μεγέθει τε καὶ κάλλει σώματος διαπρέποντας εἰς τὴν Ἰταλίαν αὐτίκα μάλα ἐκλείψαν ἀγεσθαι, ἐν τῷ θριάμβῳ πληρώσασιν τὴν πομπήν. Μετὰ δὲ τὴν εἰς Ῥώμην τοῦ Τίτου ἀφίξιν πεμφθεὶς στρατηγὸς εἰς Ἰουδαίαν Λούκιος Βάσος, τὸ μὲν ἐν τῷ Ἡρωδίῳ φρούριον μετὰ τῶν κατεχόντων αὐτὸ προσπύαντο. Ἔπειτὰ πᾶν ὅσον ἦν ἐκεῖ στοασιωτικῶν

συναγγών, ἐπὶ Μαχαιρούντζα στρατεύει. Ἦν δὲ τὸ φρούριον τοῦτο λίαν δυσάλωτον, πετρῶδης ὦν ἐχθρὸς ἐπιχειρησόμενος· οὕτω δ' ὑπὸ τῆς φύσεως κατεσκευάσθη, ὡς μηδὲ προσεὶδὸς εἶναι· φάραγγι γὰρ πάντοθεν βαθείαις ἐτετάφρευτο. Οὕτω δ' ὄχυρότητος ἔχον, καὶ βασιλῆιον εἶχεν ἐντὸς μεγέθει τε καὶ κάλλει τῶν οὐκ ἔχοντων θαυμαστὸν, πολλὰς δὲ καὶ δεξιμένας εἰς ὑποδοχὴν ὕδατος ἐν τοῖς ἐπιτηδαιοτάτοις τῶν τόπων ἐπέκτειτο. Πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις ἐν τοῖς βασιλείαις καὶ πηγῶν ἦν, ἄξιον διὰ μέγεθος θαύματος· συκῆς γὰρ οὐδὲ μίαν ὑψους καὶ πάχους ἐλείπετο· λόγος δ' ἦν ἀπὸ τῶν Ἡρώδου χρόνων αὐτὸ διαρκέσαι, καὶ ἐπὶ κλειστόν ἴσως ἔμεινεν ἂν, εἰ μὴ ὑπὸ τῶν παραλαβόντων τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐκκέκοπτο. Ἐν δὲ τῇ κτιὰ τὴν ἄρκτον τοῦ φρουρίου φάραγγι ὀνομάζεσθαι τις τόπος Βαάρ, καὶ φασὶν ῥίζαν ὀμωνύμως καλούμενην αὐτῇ. Αὕτη φλογὶ μὲν ἴσικα τὴν χροιάν· περὶ δὲ τὰς ἑσπέρας σέλας ἀπαστρέπτει· τοῖς δὲ βουλομένοις λαθεῖν αὐτὴν οὐκ ἔστιν εὐχειρωτός, ἀλλ' ὑπερβύγει, καὶ οὐ πρότερον ἴσταται, πρὶν ἂν τις οὖρον γυναικὸς ἢ τὸ αἷμα τὸ ἐμμηθὸν καταχέῃ αὐτῆς, καὶ τότε δὲ τοῖς ἀψάμενοις θάνατός ἐστι προφανές, εἰ μὴ τύχη τις αὐτὴν ἐκείνην ἀνευγκάμενος τὴν ῥίζαν ἀπηρτημένην ἐκ τῆς χειρὸς. Ἀλίσκεται δὲ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον ἀκινδύνως. Κύκλω γὰρ αὐτὴν περιούρυσσουσιν, ὡς εἶναι τῇ γῆ κρυπτόμενον τῆς ῥίζης βραχύτατον, εἰς τὴν αὐτῆς ἀποδοῦσι κύνα, καὶ κείνου τῷ δῆσαντι συνακολουθεῖν ὀρμήσαντες, ἢ μὲν ἀνασπᾶται ῥάδιως· θνήσκει δ' εὐθύς ὁ κύων, φόβος δ' οὐδαμῶς τοῖς μετὰ ταῦτα λαμβάνουσιν. Ἔστι δὲ διὰ μίαν ἰσχύον περιουδάστος. Τὰ γὰρ καλούμενα δαιμόνια καὶ τισιν εἰσδύομενα, αὕτη ταχέως ἐξελαύνει, πᾶν μόνον τοῖς νοσοῦσι προσενεχθῆ. Τοῦτο τὸ φρούριον ὁ Βάσσιος παραστῆσασθαι θέλων, τὴν πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ φάραγγα χῶσαι ἀπεπειράτο. Οἱ δ' ἐναπειληγμένοι τῶν Ἰουδαίων, ἔνθεν ἀπὸ τῶν ἑόντων διακριθέντες, κείνου μὲν ἠνάγκασαν ἐν τῇ κάτω πόλει παραμένειν, τὸ δ' ἄνω φρούριον εἶχον αὐτοί. Ἐποιοῦντο μέντοι τὰς ἐξόδους προθύμως ἀνάπτεσαν ἡμέραν, καὶ τοῖς τυχοῦσι συμπλεκόμενοι, πολλοὶ μὲν ἔθνησκον, πολλοὺς δὲ τῶν Ῥωμαίων ἀνέβρουν, πονοῦντας ἐπὶ τοῖς χώμασιν. Ἐκ δὲ τινος συντυχίας ἢ τοῦ φρουρίου παράδοσις γέγονε, καὶ τῶν χωμάτων χωρὶς. Νεανίας τις ἦν ἐν τοῖς πολιτοποιούμενοις, τολμῆ θρασύς, καὶ κατὰ χεῖρα δραστήριος, Ἐλεάζαρ καλούμενος, ὃς ἐξήναι καὶ κωλύειν τὴν χῶσιν παρακαλῶν τοὺς πολλοὺς, ἐν ταῖς μάχαις ἐπιφανέστατος γέγονε, πολλὰ τοὺς Ῥωμαίους διατιθείς. Καὶ ποτὲ τῆς μάχης διακριθείσης, αὐτὸς μείνας ἔξω τῶν πυλῶν, τοῖς ἐπὶ τοῦ τείχους ὤμλει. Ρούφος δὲ τις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοπέδου, τὸ γένος Αἰγύπτιος, ἐξαίφνης ἐπιδραμών, σὺν ὄπλοις αὐτοῖς τὸν Ἐλεάζαρ ἀράμενος, φθάσει μεταθείς εἰς τὸ Ῥωμαίων στρατόπεδον. Τοῦ δὲ στρατηγοῦ γυμνωθῆναι κελύσαντος αὐτὸν, καὶ μαστιγέσθαι, βλεπόντων τῶν ἐκ τῆς πόλεως, ἀθρόον ἢ πόλις ἀνέμωξε. Τοῦτο κατὰ τῶν πολεμίων ὁ Βάσσιος στρατήγημα ἐποίησεν, καὶ σταυρὸν προσέταξε καταπέγνυσθαι, ὡς αὐτίκα ἀρεμάτων τῶν Ἐλεάζαρον. Οἱ δ' ἀπὸ τοῦ φρου-

A pateat, profundis vallibus tanquam fossis cinctum. Neque vero munitione duntaxat, sed et ob regiam, magnitudine et elegantia conclavium insignem, admirandum fuit, et multas cisternas idoneis locis ad pluviam aquam excipiendam habuit. In regia quoque rula fuit miræ magnitudinis, nulla sicut vel altitudine vel crassitudine inferior, quæ ab Herodis durasse temporibus ferebatur: et longissimo forsân tempore mansisset, nisi a Judæis, qui locum illum occuparant, excisa fuisset. In castelli valle septentrionali Baar locus est, qui radicem gignit ejusdem nominis, colore flammeo vesperi jubar quoddam ejaculantem, sed capta difficillimam. Refugit enim, neque prius consistit, quam urinam mulieris, aut sanguinem menstruum affuderis: ac tum eam attingentibus indubia mors imminet, nisi quis eam radicem de manu suspensam abstulerit. Capitur etiam alia ratione citra periculum. Nam undique eam circumfodiunt, ut ejus quam minimum terra tegatur: deinde canem ei alligant, qui cum dominum suum comitari cupit, illa facillime evulsa, statim moritur: accipientibus vero eam post, nihil est periculi. Expetitum autem ob unam virtutem. Nam quæ dæmonia vocantur, et quosdam intrant, si modo ægrotantibus admoveatur, facile expellit. Id castellum Bassus subigere cupiens, vallem orientalem aggesta terra explere instituit. Judæi obsessi, a peregrinis separati, illos in urbe inferiore manere coegerunt: superius castellum ipsi tenebant, ac nihilo secius quotidianas eruptiones fecerunt, et cum obviis congressi sunt. Nec ipsorum duntaxat multi perierunt, sed et Romanos multos in aggeribus laborantes occiderunt. Casu tamen quodam factum est, ut castellum sine aggeribus dederetur. Inter obsessos adolescens fuit Eleazarus, animo confidens, et manu strenuus, qui populum ad eruptiones et aggerem prohibendum hortari solitus, in præliis illustrissimus evaserat, Romanisque multas clades intulerat. Aliquando autem cum prælio dirempto extra portas cum iis qui in muro erant colloqueretur, Rufus quidam Romanus miles, genere Ægyptius, subito occurrit, et Eleazarum cum ipsis armis sublatum, celeriter in castra Romanorum transfert. Quem cum dux nudari, et in conspectu civium flagris cædi jussisset, universa civitas ingemuit. Ea re Bassus opportune contra hostes usus, crucem defigi jussit, quasi Eleazarum statim in eam vellet tollere. Quo conspecto, ii qui in castello erant, magis doluerunt, maximis suspiriis editis. Eleazarus quoque eos rogavit, ne se ita mori sinerent, et sum ipsorum salutis memores, Romanorum viribus et fortunæ cederent. Illi et Eleazari verbis fracti, et multorum pro eo deprecantium precibus (erat enim ex magna et populosa familia) adducti, ad commiserationem deflexerunt: missisque legatis castelli deditionem promiserunt, si accepto Eleazaro salvus scedere liceret. Quam conditionem ubi dux acce-

perat, qui inferiorem urbem tenebant, audita Judæorum privata pactione, fugam noctu capessere statuerunt: et cum portas aperuissent, ab iis qui cum Basso pepigerant, proditi sunt, ac fortissimi quique evaserunt: intus vero deprehensi ad mille dcc sunt occisi, mulieres et pueri sub corona venierunt. Deditiis vero Bassus fidem servavit, ipsis dimissis, et Eleazaro reddito. His confectis, ad Jardium saltum, properavit, quo multi ex prioribus obsidionibus elapsi se contulerant. Eum igitur **310** locum equitibus undique circumdat, pedites arbores succidere jubet. Judæi vero qui illo contugerant, conferti cum clamore in Romanos irruerunt: a quibus cum fortiter excepti essent, non parum temporis in pugna tractum est, sed

eventus ejus adversis partibus non ex æquo respondit. Nam ex Romanis duodecim ceciderunt, pauci vulnerati sunt, Judæorum nullus evasit: et cum non infra tria millia capta essent, omnes perierunt. Bassus et Liberius Maximus procurator, a Cæsare omnem Judæorum terram vendere jussi sunt: octingentis duntaxat emeritis Emmanuentem castellum, triginta stadia Hierosolymis dissitum, incolendum tradidit. Et Judæos ubicunque degentes, quotannis binas quemque drachmas in Capitolium inferre jussit, quemadmodum prius in templum Hierosolymitanum conferre consueverunt.

XXIX. Basso defuncto, Flavius Silva provincia Causcepria, Masadam castellum, solum adhuc ex iis quæ defecerant reliquum, obsidere instituit. Tenebatur autem a sicariis, qui... us vir potens præerat Eleazarus, ex Judæa posteritate, qui sub Cyprenio multis persuaserat, ne descriptionibus parent: ac regione statim politus, ipsum castellum muro circumdedit, ad fugam intercludendam. Deinde ad oppugnationem conversus, et qua poterat aggere excitato (castellum enim in alto saxo erat exstructum, vallibus infinitæ profunditatis coronatum) machinis adductis muri partem perfregit. Sed alium sicarii intus extruxerant, qui ictibus arietum cessurus non esset. Constat enim ex lignis duplici serie inter se connexis, in quorum medium terram ingerebant. Quem cum

ριου ὀρώντες, ὠδυνῶντο μᾶλλον, καὶ ἀνὸμωζον διωλύγιον. Καὶ ὁ Ἐλεάζαρ ἰκέτευσε σφᾶς, μήτ' αὐτὸν περιδεῖν οὕτω θνήσκοντα, καὶ ἑαυτοῖς τὴν σωτηρίαν προμηθεύσασθαι, εἴξαι τῇ Ῥωμαίων ἰσχυί καὶ τύχῃ. Οἱ δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἐκείνου κατακλῶμενοι λόγους, καὶ πολλῶν ἔνδον ὑπὲρ αὐτοῦ δεομένων (ἦν γὰρ ἐκ μεγάλης καὶ σφόδρα πολυανθρώπου συγγενείας;) εἰς οἶκτον ἐπέδωκαν. Καὶ στείλαντες, τὴν τοῦ φρουρίου παράδοσιν ἐπηγγέλλοντο, ἵνα ἀδειεῖ ἀπαλλάττωνται, τὸν Ἐλεάζαρ λαβόντες. Δεξαμένου δὲ τοῦ στρατηγοῦ ταῦτα, οἱ ἐν τῇ κάτω πόλει τὴν γινομένην ἰδίᾳ τοῖς Ῥωμαίοις πυθόμενοι σύμβατιν, ἀποδράναι νυκτὸς αὐτοὶ ἐβουλεύσαντο. Καὶ τὰς πύλας αὐτῶν ἀνοίξαντων, παρὰ τῶν τὴν ὁμολογίαν πεποιημένων πρὸς τὸν Βάσσο, ἦκε μήνυσσις. Οἱ μὲν οὖν τῶν ἐξιόντων ἐβρῶμενέστατοι ἐφθασαν διεκπεσεῖν, τῶν δ' ἔνδον καταληφθέντων ἄνδρες μὲν ἀνηρέθησαν ἐπὶ χιλοῖς ἐπτακόσιοι, γυναῖκα δὲ καὶ παῖδες ἠνδραποδίσθησαν. Τὰς δὲ πρὸς τοὺς παραδόντας τὸ φρούριον ὁμολογίας φυλάττων ὁ Βάσσο, αὐτοὺς τε ἀφήκε, καὶ τὸν Ἐλεάζαρ ἀπέδωκε. Ταῦτα διεπραξάμενος, ἠπαίγετο ἐπὶ τὸν λεγόμενον Ἰάρθην δρυμῆν· πολλοὶ γὰρ πρὸς αὐτὸν ἦσαν τῶν κατὰ τὰς πολιορκίας πρότερον ἀποδράντων. Ἐλθὼν οὖν ἐπὶ τὸν τόπον, κυκλοῦται αὐτὸν τοῖς ἰππεύσιν ἅπαντα, τοὺς δὲ πεζοὺς δενδροτομεῖν τὴν ὕλην ἐκέλευσεν. Οἱ δ' ἐκεῖ προσπεφευγότες Ἰουδαῖοι ἀθρόοι μετὰ βοτῆς ἀΐξαντες, ἐνέπιπτον τοῖς κυκλωσαμένοις αὐτούς. Ὡς δὲ

βραχὺς τῇ μάχῃ ἐτρέθη· τίλους δὲ αὐτῇ οὐχ ὅμοιον τοῖς ἐναντίοις ἀπέθη μέρεσι. Ῥωμαίων μὲν γὰρ ἔπεσον δώδεκα, ὀλίγοι δ' ἐτρέθησαν. Τῶν δὲ Ἰουδαίων ἐκ τῆς μάχης ταύτης οὐδεὶς διέφυγεν· ἄλλοι δὲ καὶ τρισχιλίων οὐκ ἦντους, πάντες ἀπέθανον. Βάσσο μέντοι, καὶ Λιβέρτιος Μίξιμος, ὃς ἦν ἐπίτροπος, πᾶσαν τὴν γῆν ἀποδόσθαι τῶν Ἰουδαίων παρὰ Καίσαρος ἐκελεύσθησαν· ἕκτακοσίοις δὲ μόνοις ἀπὸ τῆς στρατείας διαφιεμένοι· χωρὶον ἔδωκεν εἰς κατοίκησιν, ὃ καλεῖται μὲν Ἐμαοὺς· ἀπέχει δὲ τῶν Ἱεροσολύμων σταδίου τριάκοντα. Φόρον δὲ τοῖς ἐπουθήποτε οὖσιν Ἰουδαίοις ἐπέταξε, δύο δραχμὰς ἕκαστον ἐτησίως· εἰσφέρειν εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὡσπερ πρότερον εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν συνετέλου.

ΚΘ. Βάσσο δὲ τελευτήσαντος, Φλάβιος Σίλβας διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν. Ὡς ἐπὶ Μασάδαν τὸ φρούριον ἰστρούεον, μόνον ἐτι τῶν ἀφεστηκότων περιλειφθέν· κατεῖχον δὲ τοῦτο σικάριοι, ὧν προειπτεῖται δυνατός ἀνὴρ Ἐλεάζαρ, ἀπόγονος Ἰούδα, τοῦ πείσαντος πολλοὺς Ἰουδαίων μὴ πείθεσθαι ταῖς ἀπογραφαῖς ἐπὶ Κυρηνίου. Καὶ τῆς μὲν χώρας εὐθὺς ἐκράτει, τὸ δὲ φρούριον ταίχει περιεκύκλωσε, τὴν εἰς φυγὴν ἐξόδον τοῖς ἔνδον ἀποφραγνύς. Εἶτα πρὸς πολιορκίαν ἐτρέπετο, καὶ χῶμα χῶσας ἐνθα δυνατόν ἦν (ἐπὶ πέτρας γὰρ ὕψηλῆς τὸ φρούριον ἐκδομήτο, φάραγι βάθος ἐχούσας ἀπειρον ἐσπεφανωμέναις) ἐπήγαγε τὴν ἐπέποιν, καὶ διέβρηξε μέρος τοῦ τεύχους. Ὄφθη δ' ἔτερον ἐντὸς ὑπὸ τῶν σικαρίων ἀνεοικοδομηθὲν, τοιοῦτον ὅσον μὴδὲ ταῖς ἐμβολαῖς εἴξει μέλλον τῶν ἐπεπόλων. Ἐκ ξύλων γὰρ ἦν, δύο στήχους παραλλήλους ἐχόντων, ὧν μέσον συνεφόρου τὸν χοῦν. Αἱ γοῦν τῶν μηχανημάτων ἐμβολαὶ οὐ μόνον οὐ διεβρήγγυον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ στερρότερον τῷ σάλῳ συνίστανον εἰργάζοντο· διὸ τοῖς στρατιώταις ὁ Σίλβας λαμπάδας καιομένας ἀκοντίζειν ἀθρόους παρεκλεύσατο. Τὸ δὲ πεποιημένον ἐκ ξύλων τοῦ πυρὸς ἀντελάβετο, καὶ φλόγα πολλὴν ἀνῆκε. Τὸ μὲν

αὐν. πρῶτον πνέων βορρᾶς ἀνωθεν εἰς τοὺς Ῥω-
μαίους τὴν φλόγα ἐπήλαυσε, καὶ μικροῦ τῶν μηχαν-
ημάτων ἤφατο ἄν. Ἐπειτα νέτος ἀντιπνεύσας πολ-
λὺς, τῷ τείχει ταύτην προσέβαλε, καὶ ἅπαν ἤδη
κατέφλεκτο. Ἐπὶ τοῦτοις οἱ μὲν Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν
ἐπιούσαν τοῖς πολέμοις ἐπιχειρεῖν ἐμελλον. Ἐλεά-
ζαρ δὲ τοῖς ἐν τῷ φρουρίῳ διαλεχθεῖς, ἐπεισε πάν-
τας, τὰς τε γυναῖκας ἑαυτῶν καὶ τὰ τέκνα ἀνηρο-
κότας, ἐκείνοις, ἐπαπελθεῖν ἕκαστον. Καὶ δὴ τοῦτου
ἔβξαντο, ὁμοῦ τε τὰς γυναῖκας ἠσπάζοντο, καὶ τὰ
τέκνα προσηγαλίζοντο, τοῖς φιλήμασιν ἐμφυόμενοι
καὶ δακρύνοντες, καὶ διαχειρίζοντο τὰ φίλιτάτα ταῖς
χερσίν, ὡς μὴ τι σφίσι προσήκοντα. Ἔστα τὴν κτή-
σιν ἕκασαν συναθροίσαντες, πῦρ ἐνέβαλλον εἰς αὐ-
τήν. Κλήρω δ' ἐλόμενοι δέκα τοὺς ἑσομένους σφαγεῖς
ἀπάντων, ὅπ' αὐτῶν ἕκαστος ἐπὶ τοῖς φιλιτάτοις ἐκ-
τίνοντο. Ἔστ' αὖθις ὁ κλήρω λαγῶν τοὺς ἐννέα δια-
γορησάμενος, καὶ κύκλω περιβαρῆσας, μὴ πού τις
ζῶδς περιλέλειπται, ὡς ἔγνω πάντας ἀνηρημένους,
πῦρ μὲν τοῖς βασιλείοις ἐνήσιν, ὄλον δὲ τὸ ἔξωρος
ἐλάσας δι' ἑαυτοῦ πλησίον τῶν οἰκείων κατέπεσε.
Καὶ οἱ μὲν ἐτεθνήκεσαν, ὑπαλληφότες μὴ τίνα ζῶντα
καταλείθῃναι. Ἐλαθε δὲ γυνὴ πρεσβύτις, καὶ τις
ἑταῖρα, καὶ πέντε παῖδια τοῖς ὑπονόμοις κατακρυ-
φθέντα. Ἦν δὲ τὸ τῶν σφαγέντων πῆθος, σὺν γυ-
ναιξὶ καὶ παισὶ, διακόσιοι πρὸς ἐξήκοντα. Οἱ δὲ
Ῥωμαῖοι προσβολὴν ἔωθεν ἐποιούοντο, βλέποντες δ'
οὐδένα τῶν πολεμίων, πολλὴν δ' ἔνδον ἠρεμίαν. καὶ
πῦρ ἀναπτέμενον, διεσπάρουν. Καὶ τέλος ἠλάλαξαν,
εἰ τίνα τῶν ἐντὸς προσακαλέσαιντο. Τῆς δὲ βοῆς
ἀσθητοὶς τοῖς γυναῖκοις ἐγένετο, καὶ τῶν ὑπονόμων
ἀναδύσαι. τὰ παραθέντα τοῖς Ῥωμαίοις ἐμήνυσον.
Οἱ δ' ἠπίστουν. Ὡς δὲ τῶν βασιλείων παρήλθον ἔν-
δον, καὶ τοῖς ἀνηρημένοις ἐνέτυχον, ἐθαύμαζον τὴν
γενναϊότητα τῶν ἀνδρῶν, καὶ τοῦ θανάτου τὴν
κατασφρόνησιν. Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ τῆς Μασάδας
ἐγένετο ὄλωσις. Καὶ κατὰ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Ἀλεξάν-
δρειαν πολλοὺς ἀποθανεῖν Ἰουδαίουσιν συμβέβηκεν. Οἱ
γὰρ ἐκ τῆς στάσεως τῶν σικαρίων καταφυγόντες
ἐκεῖ, πολλοὺς τῶν ὑποδεξαμένων ἐπειθον. τῆς ἐλευ-
θερίας ἀντιποιεῖσθαι. Εἰ δὲ τινες αὐτοῖς τῶν οὐκ
ἀφανῶν Ἰουδαίων ἀντίβαινον, τοὺς μὲν ἔκτεινον,
τοὺς δ' ἄλλους πρὸς ἀποστασίαν προσαλούοντο. Οἱ
δὲ τῆς γερούσιας πρωτεύοντες εἰς ἐκκλησίαν τοὺς
Ἰουδαίους ἀθροίσαντες, ἤλεγχον τὴν τῶν σικαρίων
ἄπονοιαν, καὶ φυλάξασθαι τὸ πῆθος παρεκάλουν
τὸν ἐξ αὐτῶν δεσφρον. παραδοῦναι δὲ Ῥωμαίοις
ἑαυτούς. Ἐπίστη τοίνυν τὸ πῆθος τοῖς λεγομένοις,
καὶ πρὸς τοὺς σικαρίους ἄβξαντες, συνήρπαζον αὐ-
τούς, καὶ ἀλώσαν μὲν περὶ ἑξακοσίους. Ὅσοι δὲ
εἴτε διέφυγον, οὐκ εἰς μακρὰν συλληφθέντες ἐκπν-
ήχησαν, καὶ πάσης αὐτοῖς ἐπενεχθείσης βασάνου,
ὄπωκ. Καίσαρα δεσπότην ὁμολογήσωσιν, οὐδεὶς ἐνέ-
δωκεν, ἀλλὰ πάντες τὴν γνώμην ὑπερέραν τῆς
ἀνάγκης ἐτήρησαν. Μάλιστα δ' ἡ τῶν παιδῶν ἡλικία
τοὺς θεωμένους ἐξέπλησεν· οὐδὲ γὰρ ἐκείνων τις
ἐξενικήθη. Καίσαρα δεσπότην ἐξονομάσαι. Ἦφατο
δὲ καὶ τῶν περὶ Κυρήνην πόλεων ἡ τῶν σικαρίων
ἄπονοια. Διεκπεσὼν γὰρ εἰς αὐτὴν Ἰωνάθης, πονη-

A deret. Deinde vehemens auster contra exortus,
eamdem ad murum rejecit. Quo penitus consumpto,
cum Romani **311** postridie hostes aggressuri
essent, Elcazarus militibus suis persuasit, ut
quisque uxoribus et liberis suis interfectis, ipsi
quoque sibi manus afferret. Eo consilio probato,
simul uxores salutarunt, et liberos amplexi sunt,
oculis eorum cum fletu inhaerentes, simul charis-
simos suos suis manibus tanquam alieni pereme-
runt. Deinde opes universas congestas in ignem
conjecerunt, et decem viris sorte delectis a quibus
omnes mactarentur, quisque super charissimis suis
occubuit. Deinde unus cui id sorte evenerat,
novem sociis interfectis, lustratisque angulis om-
nibus, ne quis forte vivus relictus esset, ut intel-
lexit omnes occisos esse, regiam incendit: et
adacto per totum corpus ense, prope suos occidit.
Quamvis autem putaret, neminem viventem reli-
ctum esse: tamen anus quaedam, et meretricula,
et quinque pueri in cavernis abdit, eos latuerant.
Intersectorum cum mulieribus et pueris fuere cclx.
Romani cum mane impetum in castellum facerent,
nec ullum hostem cernerent, intus autem tran-
quilla essent omnia, et ignis arderet: animi dubii,
 tandem clamorem sustulerunt, ut aliquem elice-
rent. Quo clamore mulierculae e cavernis excitae,
Romanis quid actum esset exposuerunt. Neque
vero illi crediderunt, donec regiam ingressi, visis
interfectis, generosam virorum indolem, et mortis
contemptum sunt admirati. Ac ad hunc modum
expugnata est Masada. Accidit autem ut Alexandriae
quoque in Aegypto multi Judaei caederentur. Nam
factio sicariorum eo profuga, multis hospitum
suorum persuaserat, ut se in libertatem assererent.
Si qui vero ex Judaeis haud ignobilibus refragaren-
tur, illis occisis, caeteros ad defectionem hortan-
bantur. Principes vero senatus, Judaeis ad con-
cionem vocatis, sicariorum desperationem argue-
bant: et populum hortabantur, ut exitium ab illis
imminens caverent, seque Romanis dederent.
Paruit multitudo, et in sicarios impetu facto ad oc-
corum comprehendit. Qui vero tum effugerant, non
multo post capti, reductique sunt: et cum omnis
generis tormentis excruciantur, a nullo extor-
queri potuit, ut Caesarem **312** dominum agnoscerent,
sed omnes animos necessitate superiores
conservarunt. In primis tamen puerorum aetas
spectatare obstupescit. Nam ne ab illorum qui-
dem ullo exprimi potuit, ut Caesarem dominum
appellarent. Sicariorum desperationis contagium
etiam Cyrenensium Judaeorum proceres, Catyllu praesidi
nuntiarunt: qui militibus missis, Jonathae conju-
ratos comprehendit. Ipse Jonathas tum quidem
effugit, sed diligenti indagacione captus, et ad
praesidem perductus, id confecit, ut ipse suppli

cium effugeret, et Catullo iniquorum emolumentorum ansas præberet: ditissimos enim Judæorum facinorum sibi auctores existisse falso asserebat. Quas calumnias præses alacriter amplexus, præter eam credulitatem sicarios eandem calumniam edocebat: qui ab illo subornati, multos accusarunt. Ac Judæorum calamitates tum hunc finem habuerunt, Hierosolymis a Romanis extremum eversis. Post, sub Ælio Adriano imperatore rursus per seditionem arma contra Romanos ceperunt: sed tum quoque victi, attritique sunt, multis millibus interfectis, per paucis superstitionibus: id quod suo loco referetur. Jam cum Romanorum mentionem fecerit historia, eisque potentiam invictam tribuerit: omnino necessarium est dicere ac docere, aut admonere lectores, qui sint Romani, quæ gentis origo, unde nomen habeat, quibus rerum publicarum formis usa, quibus casibus jactata sit, quibus rationibus ad summam felicitatem ascenderit, ut toti fere terrarum orbi imperarit, suamque potestatem ad omnes prae propagarit: et ut principio regibus paruerit, ac post ad optimatum potestatem, sive dictaturam et consulatum reciderit: deinde rursus ad democraticam devoluta, mox ad monarchiam sit reversa. De his igitur etiam dicendum est, prolixitate narrationis, quantum fieri potest, in compendium contracta, vitataque verborum multitudine: ut historia et facile intelligi, et memoria teneri queat.

καὶ οἷαις τύχαις ἐνέκυρσε, καὶ ὅπως προέκυψε εἰς εὐδαιμονίας ἀκρότητα, ὡς μικροῦ κυριεῦσαι τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, καὶ τὸ κράτος κατὰ πάντων σχεδὸν ἀναδῆσασθαι, καὶ ὅπως βασιλευθέν ἐξ ἀρχῆς, εἰς ἀριστοκρατίαν ἦτοι δικτατορίας καὶ ὑπατείας μετέπεσε, καὶ εἰς δημοκρατίαν αὖθις μετήνεκτο, εἴτα εἰς μοναρχίαν ἐπανεβλήθη. Πρῶτόν μοι τοίνυν καὶ περὶ τούτων, καὶ διηγητέον, ὡς ἐνὸν, ἐπιτέμνοντι τὸ πλάτος τῆς διηγήσεως, καὶ τὴν μακρηγορίαν συστέλλοντι, ἐν εἰεν εὐσύνοπτα τὰ τῆς ἱστορίας, καὶ τὴν τῶν ἐπιόντων ταῦτα μνήμην μὴ διαφεύγουσιν.

Ἀρότατος ἄνθρωπος, τὴν εὐχὴν ὑφάντης, τινὲς τῶν ἀπόρων ἀνέπεισε προσέχειν αὐτῷ, καὶ προήγαγεν εἰς τὴν ἔρημον, σημεῖα δειξέειν καὶ τέρατα ὑπισχνόμενος. Οἱ δὲ τῶν ἐπὶ Κυρήνης Ἰουδαίων πρωτεύοντες, Κατύλλω τῷ τῆς Κυρήνης ἡγεμόνι ταῦτα ἀγγέλουσιν. Ὁ δὲ στρατιωτῆς ἀποστείλας, συνέσχε τοὺς μετὰ Ἰωνάθου. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωνάθης τότε μὲν διέφυγεν ἐπιμελῶς δὲ ζητηθεὶς ἦλω, καὶ ἀναχθεὶς πρὸς τὸν ἡγεμόνα, αὐτῷ μὲν ἐμπηχάτο τῆς τιμωρίας ἐξάλυξιν· τῷ Κατύλλω δὲ ἀφηρμάς ἀδίκων κερδῶν περιποίησατο. Τοὺς γὰρ πλουσιωτάτους τῶν Ἰουδαίων ἔλεγε, καταψευδόμενος αὐτῶν, διδασχάλους αὐτῷ τῶν θρωμένων γενέσθαι. Καὶ ὁ ἡγεμὼν προθύμως ἐδέχετο τὰς διαβολάς· πρὸς δὲ τῷ πιστεῦσιν βράδιω, καὶ τὴν ψευδῆ κατηγορίαν τοὺς σικαρίους ἐδίδασκε, καὶ πολλῶν κατείπον, ὑπ' ἐκείνου ὑποβιβάλλομενοι. Ἐνταῦθα μὲν οὖν τότε τὰ τῶν Ἰουδαίων ἐτελεύτησε πάθη, ὑπὸ Ῥωμαίων τῆς Ἱερουσαλήμ τὴν τελευταίαν ὑποστάσης, ἄλωσιν. Καὶ αὖθις δὲ Ἀλίου τῶν Ῥωμαίων κρατούντος Ἀδριανοῦ ἐστασίασαν Ἰουδαῖοι, καὶ κατὰ Ῥωμαίων ὠπλίσθησαν. Ἀλλὰ καὶ τότε ἠτήθησάν τε, καὶ ἐξετρίθησαν, πολλῶν φθαρειῶν μυριάδων, ὡς λίαν περιλειρηθῆναι βραχεῖς, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἰδίοις τόποις ἱστορηθῆσεται. Ῥωμαίων δὲ μνησθεῖσης τῆς ἱστορίας, καὶ τούτοις κράτος ἀναθεμένης ἀήτητον, ἀναγκαῖον πάντως εἰπεῖν καὶ διδάξαι ἢ ἀναμνησαί τοὺς ἐντευξομένους τούτῳ δὴ τῷ συγγράμματι, τίνας τε οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ὅθεν τούτων ἔθνος συνέστητο ἐξ ἀρχῆς, καὶ πόθεν τὴν κλήσιν ἔσχε, καὶ τίσι πολιτείαις ἐχρήσατο,

313 LIBER SEPTIMUS.

I. Æneas post Trojanum bellum ad Aborigenes venit, qui eam regionem, in qua Roma sita est, olim tenuerunt, Latino Fauni filio regnante: et Laurenti juxta fluvium Numicium appulit, ubi ex oraculo quodam considerare voluit. Quod ejus loci rex Latinus prohibiturus, commisso prælio vincitur. Deinde per somnia, quæ uterque viderant, reconcillati sunt: ac Latinus concessio habitandi loco, filiam Laviniam Æneæ in matrimonium collocat, de cujus nomine urbem a se conditam Æneas Lavinium nominat: regio Latium, populus Latini appellati. Rutuli gens finitima, urbe Ardea oriundi, ante infensi Latinis, tum quoque bellum intulerunt, adjuvante Turno viro illustri, cognato Latini, cui ob Lavinie nuptias iratus erat, sibi prius desponsæ. Pugna inita et Latinus et Turnus cadunt. Ænea et victoriam et soceri regnum adeptus. Aliquanto post Rutuli, ascitis Tyrrhenorum auxiliis, Æneam vi-

Α'. Αἰνεῖας μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον πρὸς Ἀβορρίγιναις ἀφίκετο, οἱ πρώην τὴν χώραν ἔχουσι, καθ' ἣν ἡ Ῥώμη πεπόλισται, Λατίνου τοῦ Φαύνου τότε τὴν τούτων ἀρχὴν ἔχοντος· καὶ προσέσχε Λαυρέντω κατὰ τὸν Νουμικίον ποταμὸν, ἔνθα κατὰ τὴν θεοπρόβιον λέγεται παρασκευάζεσθαι ποιήσασθαι τὴν κατοικίαν. Ὁ δὲ τῆς χώρας ἀρχὸν Λατίνος ἀπαίτησε τῷ Αἰνεῖα τὴν ἐν τῇ χώρῃ καθίδρυσιν, καὶ συμβαλὼν ἤτεταται. Ἐἴτα δι' ὄνειράτων φανέντων ἀμφοῖν καταλλάττονται, καὶ τῆς κατοικίσεως αὐτῷ παραχωρεῖ· καὶ τὴν θυγατέρα Λαουινίαν εἰς γάμον ἐκδίδωσιν. Ἐνθα πόλιν ὁ Αἰνεῖας οἰκοδομήσας, ὠνόμασε. Λαουίνιον ἦτε χώρα Λάτιον ἐπεκλήθη, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐκεῖ Λάτιον προσηγορεύθησαν. Ρουτοῦλοι δὲ ὁμοροῦντες τῇ χώρῃ ἐκ πόλεως Ἀρδέας ὁρμώμενοι, καὶ πρόσθεν δυσμενῶς ἔχοντες πρὸς Λατίνους, καὶ τότε πόλεμον ἤραντο, ἐπαρήγοντο· αὐτοὶς καὶ Τούρνον, ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, καὶ

τῷ Λατίνῳ προσήκοντος, ὃς δι' ὄργης τὸν Λατίνον Α
 πεποίητο διὰ τὸν Λαουινίαν γάμον· ἐκείνῳ γὰρ ἡ
 κόρη προωμολόγητο. Μάχης οὖν γενομένης, πίπτου-
 σιν ὁ τε Τούρνος καὶ ὁ Λατίνος· τὴν δὲ νίκην ὁ Αι-
 νείας κηρύττει, καὶ τὴν τοῦ πενήθερου βασιλείαν.
 Μετὰ δὲ τινα χρόνον συμμαχίας ἐκ Τυρσηγῶν οἱ
 Ρουτῦλλοι τυχόντες, ἐπέβησαν τῷ Αινείᾳ, καὶ τὸν
 πόλεμον νενίκησαν. Ἀφανῆς δὲ ὁ Αινείας γενό-
 μενος (ὅσπερ γὰρ ζῶν ὤφθη εἶ, εὖτε μὴ τεθνεώς)
 ὡς θεὸς παρὰ Λατίνοις τετίμητο. Ἐντεῦθεν καὶ
 τοῖς Ῥωμαίοις τοῦ σφετέρου γένους ἀρχηγέτης νέ-
 νόμισται, καὶ Αινειάδαι καλεῖσθαι ἀρχοῦσι. Τὴν δὲ
 τῶν Λατίνων ἀρχὴν ὁ ἐκείνου υἱὸς Ἀσκάνιος διεδέ-
 ξητο, ὃς οἰκοθεν συνείπετο τῷ πατρὶ· οὐδέπω γὰρ ἐκ
 τῆς Λαουινίας· καὶ ἔγειναι, ἔρχου δ' αὐτὴν κα-
 τὰλλοιπε. Τὸν δὲ Ἀσκάνιον κατακλίσαντες οἱ
 κολέμιοι, ἐπολιόρχουν· νυκτὸς δ' οἱ Λατίνοι αὐτοῖς
 ἐπιθέμενοι, τὴν τε πολιορκίαν ἔλυσαν καὶ τὸν πόλε-
 μον. Χρόνου δὲ διεληλυθότες πληθυνθέντες οἱ Λατί-
 νοι, τὴν μὲν πόλιν τὴν Λαουινίαν οἱ πλείους ἐκλε-
 λοίπισαν, ἑτέραν δ' ἐν ἀμεινόνι χώρᾳ ἀντιποδόμη-
 σαν, ἣν Ἄλβαν ἐκ τῆς λευκότητος, καὶ ἀπὸ τοῦ
 μήκους Λόγγαν ἐπωνόμασαν, εἴποιεν ἂν Ἑλλήνες
 λευκὴν καὶ μακράν. Ἀσκάνιου δὲ τελευτήσαντος,
 οἱ Λατίνοι τὸν ἐκ τῆς Λαουινίας τῷ Αινείᾳ υἱὸν εἰς
 τὴν βασιλείαν προετίμησαν τοῦ Ἀσκάνιου παι-
 δός, διὰ τὸν πάππον τὸν Λατίνων τούτων προκρίναν-
 τες, Σιλοῦτον κεκλημένον. Ἐκ Σιλοῦτου δὲ ἐτέχθη
 Αινείας, ἐξ Αινείου δὲ Λατίνος ἐγένετο, Λατίνον δὲ
 διεδέξατο Πάστις (76). Τιβερίνος δ' ἄρξας μετέ-
 C
 πειτα, ἐν ποταμῷ καλουμένῳ Ἀλβούλῳ πεσὼν, δι-
 εφθάρη· ὃς δὴ ποταμὸς Τιβερίς ἐξ ἐκείνου μετωνο-
 μίσθη, βέβω δὲ τῆς Ῥώμης, καὶ ὦν τῆ πόλει
 κυλαρχέστατος, καὶ Ῥωμαίοις ἐς τὰ μάλιστα χρυ-
 σμώτατος. Ἐκγονὸς δὲ τοῦ Τιβερίνου Ἀμούλιος,
 ὃς ὑπερφηρῆσας καὶ θιοῦν ἐαυτὴν τολμήσας, ὡς
 βροντὰς τε ταῖς βρονταῖς ἐκ μηχανῆς ἀντεπάγειν,
 καὶ ἀνταστράπτειν ταῖς ἀστραπαῖς, ἐνοσκήπειν τε
 κεραυνούς, διεφθάρη, τῆς λίμνης παρ' ἣ τὰ αὐτοῦ
 βροιλία ἴδρυτο ἐπιβρύσεως ἀφνίδιον, καὶ κατα-
 ποντισθείσης κάκεινον καὶ τὰ βασιλεία. Λουεντίνος δὲ
 ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐν πολέμῳ ἀπέθανε. Καὶ ταῦτα μὲν
 περὶ Λαουινίου καὶ Ἄλβανων. Τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων
 ἀρχὴν ἐσχίχασιν τὸν Νομίτορα τε καὶ τὸν Ἀμού-
 λιον, οἱ Λουεντίνου μὲν ἐγένοντο υἱοὶ, τοῦ δ' Αι-
 νείου ἀπόγονοι. Τῆς γούν ἐν Ἄλβῃ βασιλείας
 κατὰ διαδοχὴν περιελθούσης αὐτοῖς, νεύμασθαι ταύ-
 τῃν ἠθέλησαν καὶ τὰ χρήματα. Τοῦ Ἀμούλιου τοί-
 νων ἰδίᾳ μὲν τὰ χρήματα θεντος, ἰδίᾳ δὲ γε τὴν
 βασιλείαν, καὶ ἐξ ἀμφοῖν τὸν ἀδελφὸν προτρεψάμε-
 νου, ὁ πρὸς βουλῆς αὐτῷ ἐπιλέξασθαι, τὴν βασιλείαν
 ἔλατο ὁ Νομίτωρ, ὅτε καὶ πρεσβύτερος ἀδελφός.
 Λαβῶν δὲ τὰ χρήματα ὁ Ἀμούλιος, καὶ δύνανται ἐκ
 τούτων περιβαλλόμενος, καὶ τὴν βασιλείαν ἀφείλετο.
 Θυγατὴρ δὲ τῷ Νομίτορι οὖσης, δεδιὼς μὴ παῖδες ἐξ
 αὐτῆς γένοιτο, καὶ κατεξανασταίεν αὐτοῦ, ἔε-
 ρειαν τῆς Ἑστιάς ἐκείνην ἀπέδειξεν, ἄγαμον διὰ τοῦτο,
 καὶ παρθένον διὰ βίου μέλλουσαν ἔσεσθαι.
 Ἡ δὲ κύουσα ἐφωρίθη μετέπειτα ὑπὸ Ἄραο, ὡς
 μυθεύεται, ὑπὸ ἀνθρώπων δὲ πάντως τινός. Ἐίρηθη

cerunt : qui cum neque vivens neque mortuus ne-
 quam videretur, a Latinis pro deo cultus est. Hic
 Romanae quoque gentis auctor perhibetur, Aenea-
 dum appellationem honorificam sibi ducentis.
 Aeneae in regno Latinorum Ascanius filius, Troja
 patrem secutus, successit. Necdum enim filium ei
 Lavinia pepererat, praegnantis relicta. Cum Ascanium
 hostes obsiderent, Latini eos noctu adorti, et ob-
 sidionem et bellum propulsarunt. Annis aliquot
 elapsis, abundante Lavinii multitudinie, plerique co-
 relicto, Albam longam in loco meliore condiderunt.
 Ascanio defuncto, Latini Sylvium Aeneae ex Lavi-
 nia filium, in regno, Ascanii filio propter avi La-
 tini memoriam, praetulerunt. Sylvius Aeneam creat,
 is deinde Latinum, Latino successit Padyes. Tiberi-
 nus, qui post regnavit, in fluvio Albulā submersus
 est : qui fluvius Romam perfluens, et urbi ad plu-
 rimos usus opportunus atque utilissimus, ab illo
 Tiberis nomen accepit. Et Tiberini posteris ortus
 est Amulius, homo superbus, seque pro deo ven-
 ditare ausus : qui cum machinis 314 quibusdam
 tonitrua tonitribus, fulgura fulguribus referret, ac
 fulmina jacularetur, subita inundatione paludis,
 ad quam habitabat, periit, una cum regia demer-
 sus. Luentinus filius ejus in bello casus est. Atque
 haec de Lavinio et Albanis. Romani vero ortum
 duxerunt a Numitore et Amulio Luentini nepoti-
 bus, Aeneae posteris. Ad quos cum Albini regni
 successio pertineret, regnum et pecuniam dividere
 voluerunt. Amulius igitur regno seorsimposito,
 ac pecunia itidem, optione, fratri, alteriusutrius
 data, Numitor, ut natu major, regnum elegit.
 Amulius vero pecunia accepta, comparativis
 copiis, etiam regnum sibi vindicavit. Numitoris
 filiae, veritas ne ex ea nati filii contra se insurge-
 rent, cum eam Vestalem legisset, perpetua virgi-
 nitate spem partus admittit. Sed post compressa a
 Marte, ut fabulantur, ab homine utique aliquo, et
 in custodiam data, ne foetum clam ederet, gemel-
 los magnos et elegantes peperit. Qua re magis
 territus Amulius, infantes exponi jussit : quos mi-
 nister alveo impositos, in Tiberim fluvium abjicit.
 Caeterum alveo in locum mollem delato, lupam
 ferunt infantibus mammae praebuisse, et Picum
 D
 martium custodem accessisse, qui eis bolos in ora
 ingesserit. Infantes illic sitos, Faustulus Amulii
 subulcus clam sublatos, uxori Laurentiae educan-
 dos dedit : alterumque Romulum, alterum Ri-
 mum appellavit. Quidam asserunt (idque proba-
 bilius, atque adeo verius est) non lupam eorum
 nutricem fuisse, sed Laurentiam vulgato corpore
 lupam vocatam, locum fabulae dedisse.

Variae lectiones et notae.

(76) Πάστις. Codd. Regg. et Colb. Πάστις.

ὄν διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ λάθῃ τεκοῦσα, καὶ ἔτεκε διδύμους παῖδας, μεγάλους τε καὶ καλοὺς. Μᾶλλον δὲ φοβηθεὶς ὁ Ἀμούλιος, ἔνευσε τὴ βρέφη βίβη και. Καὶ ὁ ταῦτα λαθῶν σκάφη ἐνθήμενος, ἐμβάλλει ἐν τῷ ποταμῷ τῷ Τιβέριδι. Παρασύραν δὲ τὴν σκάφην τὸ ρεῦμα, εἰς τινὰ χῆρον κατήνγχε μαλθακόν. Ἐνθα κειμένοις τοῖς βρέφεσι, λύκαιναν ἱστοροῦσι προσιοῦσαν θηλὴν παρέχειν αὐτοῖς, καὶ ὄρνιν δρυοκλάπτῃν παρεῖναι ταῦτα ψωμίζοντα καὶ φυλάττοντα. Ἐκεῖ δὲ κείμενα τὰ βρέφη λαθῶν ἀφείλετο τις Ἀμουλίου σοφοφόδος, Φαυστοῦλος, καλούμενος, καὶ παρὰ τῆς ἐκείνου ἐτράφησαν γυναῖκας, ἢ ὄνομα Λαρεντία· καὶ ὁ μὲν Ῥωμύλος, ὁ δ' ἕτερος Ῥώμος· ἐκλήθησαν. Τινὲς δὲ μὴ λύκαιναν εἶναι φασὶ τῶν τῶν παίδων τροφὸν, ὃ καὶ πιθανώτερον, ἢ ἀληθέστερον μάλιστα, ἀρχὴν δὲ τὸν λόγον οὕτω λαθεῖν. Λούπας καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὰς τε λύκαινας, καὶ τὰς ἑταίρας· πορνευομένην δ' ἢ Λαρεντία ἢ τοὺς παῖδας ἐθρέψατο, καὶ λούπα διὰ τοῦτο καλουμένη, χώραν τῷ μύθῳ προσέχεται.

II. Cum primum adolevit ætas, ambo am- A
 mosi et fortis evaserunt: sed Romulus ingenio
 præstare visus, et ad imperandum quam ad
 obtemperandum aptior habitus est. Exorta igitur
 inter Numitoris et Amulii pastores rixa, fratres
 illos cædunt, et magnam armenti partem abigunt.
 Postridie Numitoris pastores Remum cum paucis
 aliis ambulantem ex insidiis adorti, ad Numitorem
 pertrahunt: qui Amulium fratrem precatus est,
 ut sibi jus suum tribueretur, 315 ab illius do-
 mesticis insigni affecto injuria. Is Numitori Remum
 ad supplicium dedit. Qui domum regressus, cum
 adolescentem magnitudine et robore præstantem
 videret, ejusque fidentiam, et minime servilem
 indolem miraretur, leni voce, qui et unde natus
 esset, rogat. Ille incirritus respondet, se geminos B
 fratres esse: natales suos arcanos esse, nu-
 tricationem et alimoniam mirabiles memorari,
 ferarum et volucrum ministerio, cum juxta
 magnam flumen in alveo jacerent, qui adhuc
 exstaret, æreis laminis devinctus, obscuris litteris
 incisis. Numitori ex Remi verbis et vultu tetigit
 animum memoria filiorum filiarum, qui expositi fuis-
 sent. At Faustulus Remi captivitate cognita, Ro-
 mulum ad opem fratri serendam hortatur: aper-
 teque docet, ut nati essent. Nam prius per ambages
 id significarat, ne humilibus essent animis: ipse
 cum alveo ad Numitorem territus properat. Cum
 autem custodibus ædium Amulii suspectus esset,
 ac in responsionibus vacillaret, et alveum veste
 tegere satageret, latere illos non potuit: quin C
 eum furtivi aliquid ferre opinati, alveum in me-
 dium proferrent. Tum autem ibi quidam eorum
 aderat, qui pueros exposuerant: qui alveo agnito,
 ad Amulium accurrit, et rem nuntiat. Faustulus a
 rege interrogatus, pueros incolumes esse respondit,
 sed procul ab Alba pecudes pascere. Alveum vero
 se afferre filiarum puerorum matri, eum videre deside-
 rant. His turbatus Amulius, quemdam ad Numi-
 torem mittit, percontatum, an supersites esse
 pueros audivisset? Is vero, quem miserat, Numi-
 toris amicus erat: qui cum senem in Remi am-
 plexu invenisset, eis animos addidit, et rem matu-
 rare jussit: atque ipse etiam adjumento fuit. Jam
 Romulus quoque aderat in proximo, cum magna D
 agrestium manu: ad quem civium quoque non
 pauci, odio Amulii se contulerant. Hoc rerum
 statu Amulius, nihil salutaris consilii operisve
 molitus, occiditur.

B'. Δύξανόμενοι δὲ θυμοειδεις ἦσαν, καὶ ἀνδρώειδες
 ἀμφοτέροι. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἰδοὺς συνέσει διαφο-
 ρώτερος, καὶ ἡγεμονικὸς μᾶλλον τὴν φύσιν, ἢ πι-
 θαρχικό. Γενομένης δὲ ποτε πρὸς τοὺς Νομίτορος
 βουκόλους τοῖς τοῦ Ἀμουλίου διαφορᾶς, συγκόπτου-
 σιν αὐτοὺς οἱ ἐμαίμονες, καὶ τῆς ἀγέλης συχὴν
 ἀποτέμνονται μίτραν. Μίσωμ δὲ τῷ Ῥώμῳ μεθ' ἡ-
 μέρας σὺν ὀλίγοις ἄλλοις βαδίζοντι, οἱ τοῦ Νομίτο-
 ρος βουκόλοι λοχίσαντες, συνέλαβον αὐτὸν, καὶ
 ἀπήγαγον πρὸς Νομίτορα· καὶ ὅς πρὸς Ἀμούλιον
 ἐλθὼν, ἔδειτο τυχεῖν δίχης, ἀδελφῆς ὧν καὶ ὑπὸ τῶν
 οἰκείων αὐτοῦ ὑβριζόμενος. Ὁ δὲ παραδίδοσι τῷ
 Νομίτορι τὸν Ῥώμῳ, ὡς βούλοιο χρῆσασθαι. Ὁ δὲ
 οἰκοὶ ἐλθὼν, καὶ τὸν νεανίσκον ὁῶν ὑπερφέροντα
 μεγέθει καὶ Ῥώμῳ, καὶ τὸ θαρβάλειον αὐτοῦ, καὶ
 ἀδούλωτον τῆς ψυχῆς θαυμάζων, ἀνέκρινεν ὅστις
 εἴη, καὶ ὅθεν γένοιτο, φωνῇ πραεῖα· ὁ δὲ θαρβῶν
 ἔλεγεν, ὡς Δίδυμοι ἔσμεν ἀδελφοί· γοναὶ δὲ ἡμῶν
 ἀπόρρητοι λέγονται, καὶ τροφαὶ καὶ τιθνησεις
 θαυμασιώτεραι, θηρίοις καὶ οἰωνοῖς· τραφέντων παρὰ
 τὸν μέγαν ποταμὸν, ἐν σκάφῃ τινὶ κειμένων, ἢ εἰτι
 σώζεται, χαλκοῖς ὑποζώμασι γραμμάτων ἀμυδρῶν
 ἐγκεχαραγμένων. Ὁ μὲν οὖν Νομίτωρ τοῖς τε λό-
 γοις τοῦ Ῥώμου, καὶ τῇ ὄψει πρὸς ἔνοιαν τῆς ἐκ-
 θέσεως τῶν τῆς θυγατρὸς ἐνήγετο παίδων. Ὁ δὲ
 Φαυστοῦλος τὴν τοῦ Ῥώμου μαθῶν σύλληψιν, τὸν
 μὲν Ῥωμύλον βοηθεῖν παρεκάλει, τότε σαφῶς δι-
 δάξας αὐτὸν περὶ τῆς γενέσεως. Πρῶτερον γὰρ
 ὑπηγγίτετο, ὥστ' αὐτοὺς μὴ μικροφρονεῖν. Αὐτὸς δὲ
 τὴν σκάφην κομίζων ἐχώρει πρὸς τὸν Νομίτορα,
 σπουδῆς καὶ δέου· μετόδης. Τοῖς δὲ περὶ τὰς κύλας
 τοῦ Ἀμουλίου φρουροῖς ὑφορώμενος, καὶ ταραττό-
 μενος περὶ τὰς ἀποκρίσεις, οὐκ ἔλαθε τὴν σκάφην
 τῷ χλανιδίῳ περικαλύπτων. Ὑπολαβόντες δὲ κλο-
 πιμαλῶν τι φέρειν αὐτὸν, εἰς μέσον τὴν σκάφην
 προήγαγον. Ἐτυχὲ δὲ τις παρὼν ἐκεῖ τῶν τὰ πα-
 δάρια ἐκθεμένων, ὅς τὴν σκάφην γνωρίσας, δραμῶν
 φράζει τῷ Ἀμούλιῳ. Καὶ ὁ Φαυστοῦλος ἀνακρινό-
 μενος παρὰ τοῦ βασιλέως, σώζεσθαι μὲν τοὺς παῖ-
 δας κατέθετο, πόρρω δὲ τῆς Ἰλίδος νέμοντας εἶναι
 τὴν δὲ σκάφην πρὸς τὴν Ἰλίαν κομίζεσθαι τὴν τῶν
 παίδων μητέρα, ποδοῦσαν ἰδεῖν. Τετραγαγμένος δὲ
 τούτοις Ἀμούλιος ἀνδρα πρὸς τὸν Νομίτορα πι-
 πομφε, πυθανόμενος εἰ τι μάθοι περὶ τῶν παίδων
 ὡς περιόντων ἦν δὲ τῶν φίλων ὁ πεμφθεὶς τῷ Νο-
 μίτορι. Ἀπελθὼν οὖν, καὶ ἐν περιπλοκαῖς τοῦ Ῥώ-
 μου εὐρηκῶς τὸν Νομίτορα, παρεβάρρησέ τε, καὶ
 μὴ μέλλειν αὐτοῖς συνεδούλευε, καὶ αὐτὸς δὲ συ-
 ἐπραττεν. Ἄσπι δὲ καὶ ὁ Ῥωμύλος ἔγγυς ἦν, χεῖρ

συχὴν ἀγοραιοικὴν ἐπαγόμενος, καὶ τῶν πολιτῶν δὲ αὐτῷ οὐκ ὀλίγοι προσήσαν, μίσει τοῦ Ἀμου-
λλου, ὃς οὕτω τῶν πραγμάτων συνενεχθέντων, οὐδὲν οὔτε πράξις, οὔτε βουλευσας σωτήριον, ἀνῆρέθη.

Γ'. Ῥωμύλος μέντοι καὶ Ῥώμος, τὴν τῆς Ἄλδης A · III. Romulus et Remus, Albana re Numitori avo
ἡγεμονίαν τῷ μητροπτόρι νεύμαντες, καὶ τῇ μητρὶ
τιμὴν πρότερον, κατ' ἐαυτοὺς εἶναι ἔκριναν (οὔτε
γὰρ ἠνείχοντο ἀρχεσθαι) καὶ πόλιν ἀναστήσαι ἐνόθα
προετρόφησαν ἤθελον. Ὀρμημένοις δὲ πρὸς τὴν
τῆς πόλεως δόμῃσιν διαφωρὰ συνέβη τοῖς ἀδελφοῖς,
περὶ τε τῆς ἀρχῆς, καὶ περὶ τῆς πόλεως, καὶ διὰ
μάχης ἐχώρησαν, ἐν ἧ ὁ Ῥώμος ἀπέθανεν. Ἐτερος
δὲ λόγος ἔχει, ὡς τοῦ Ῥωμύλου ἦδη τάφρον ἔρύ-
πτοντος. ἢ τῆς πόλεως εἶναι προτείχισμα ἐμελλε,
πῆ μὲν ἀπέτρεγε τὸ ἔργον ὁ Ῥώμος, πῆ δὲ ἔγχευ-
ζε, καὶ τέλος διαλλόμενον αὐτὴν, ὡς εὐεπιχειρήτων,
οἱ μὲν Ῥωμύλου πατάζοντες· οἱ δ' ἐτέρου τινὸς
ἱστοροῦσι πεσεῖν. Ὅθεν καὶ ἐνομισθῆ, τὸν στρατο-
πέδου τάφρον τολμήσαντα διελθεῖν παρὰ τὰς συν-
ῆθεις ὁδοὺς, θανατοῦσθαι. Ὁ δὲ Ῥωμύλος θάψας B
τὸν ἀδελφόν, φέριξε τὴν πόλιν, καὶ βοῦν Ἰρρένα συ-
ζεύξας θηλαίει, καὶ ἀρότρῳ ὕνιν χαλκῆν ἐμβάλων,
αὐτὸς μὲν ἀβλακα βαιθεῖαν κυκλοτερῆ περιέγραψεν,
οἱ δ' ἐκόμῃνοι τὰς βιούλους, ἃς ἀνίστη τὸ ἀροτρον,
εἰσα πάσας τῆς ἀβλακας περιέστραψον, καὶ ὅπου
μὲν ἐμελλε τὸ τεῖχος ἀνίστασθαι, καθὼς εἰρηται, ἢ
ἀβλαξ ἐτέτμητο. Ἐνόθα δὲ πύλας αἰτήσαι διανοοῦντο,
διάλειμμα ἐποιοῦντο τῆς ἀβλακας, τὸ ἀροτρον ἀνέ-
χοντες ὑπερβεν. Πᾶν μὲν γὰρ τεῖχος νομίζουσιν
ἱερόν. Τὰς δὲ πύλας αἰετῶν ἤγγητο ἱεράς, οὐκ ἦν τὰ
μὲν δι' αὐτῶν εἰσάγειν, τὰ δὲ ἀποπέμπειν τῶν
ἀναγκαίων, καὶ μὴ καθαρῶν. Ἡ δὲ κτίσις τῆς πό-
λεως ταύτης ἡμέρῃ τετέλειστο τῇ πρὸ ἔνδεκα κα-
λανῶν Μαίων, ἢ ἀν εἰη εἰκοστῇ Ἀπριλλίου · καὶ C
τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι, γενέθλιον
τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες. Ὀκτωκαιδέκα δ' εἶναι
Ῥωμύλος ἐνιαυτῶν ἀναγράφεται, ὅτε τὴν Ῥώμην
συνέκτισεν. Ἐκτίσας δὲ αὐτὴν περὶ τὴν τοῦ Φαυ-
στούλου οἰκίαν · ὀνόμαστο δ' ὁ χώρος Παλάτιον.
Κτισθείσης μὲντοι τῆς πόλεως, ὅσον μὲν ἐν ἡλικίᾳ
στρατευσίμῳ πλῆθος (77) ἐτύγγανεν, εἰς στρατιω-
τικὰ διεῖλε συντάγματα, ἕκαστον δὲ σύνταγμα πε-
ζῶν τρισχιλίων ἦν καὶ τριακοσίων ἱππέων. Ἐκλήθη
δὲ λεγεών, ὅτι λογάδες ἦσαν ἐκ πάντων οἱ μάχιμοι.
Τοῖς δ' ἄλλοις δῆμῳ ἐπέχρητο, καὶ τὸν δῆμον πο-
πούλους ὀνόμασεν, ὅθεν καὶ παρὰ ταῖς βίβλοις ταῖς
νομικαῖς ποπούλῃα κέκληται ἢ δημοτικὴ ἀγω-
γὴ (78). Τῶν μὲντοι περιφανεστέρων γένει τε καὶ
συνέσει, καὶ βίου αἰρέσει, ἕκατον ἀπέδειξε βουλευ-
τὰς, πατρικίους ὀνομάσας αὐτούς (79) · τὸ δὲ σφῶν
λοιπὸν σύστημα σενάτων προσηγόρευσεν, ὃ ἐστὶ
γερούσιαι. Πατρικοίοι μὲντοι οἱ βουλευταὶ ἐπεκλήθη-
σαν, ἢ ὅτι παίδων ἦσαν γνησίων πατέρες, ἢ μᾶλλον
ὅτι αὐτοὶ πατέρας ἐαυτῶν ἀποδεικνύειν ἠδύνατο,

Variae lectiones et notæ.

(77) Πλήθει. Regii et Colb. πλῆθος, atque ita emendavimus.

(78) Ποπούλῃα κέκληται ἢ δημοτικὴ ἀγωγή. Miror doctum Interpretem ignorasse vocis ἀγωγή notionem hoc loco, ubi educationem vertit, cum sit actio popularis, ac proinde vox jurisconsultorum. Glossæ Basilic. ποπούλῃα, δημοτικὴ πό-
πούλος, ὁ δῆμος. Sunt autem *Actiones populares, quæ sunt jus populo tuentur*, ut ait Paulus, in lib. 1. 14. *De populari act.*

(79) Βουλευτῆς πατρικίους ὀνομάσας αὐτούς. Livius aliter: *Patres certe ab honore, Patriciique progenies eorum appellati.*

tur. Sed quia convenire ob stirpem inopem atque obscuram a vicinis populis spernebantur, consilium in partu parandi conjuges suis civibus : et rem divinam, ludærumque celebritatem indicit, quasi ara novi dei inventa esset. Quo cum multi convenissent, ipse eum optimalibus præsidens, purpura conspicuus, eam populo tesseram dedit, ut cum purpuram explicasset, ac rursus complicasset, rem aggrederentur. Quo facto, strictis ensibus, et cum clamoribus impetu facto, Sabinorum filias virgines, nullas autem uxores rapiebant. Ob id facinus Sabini, populosa gens, et bellicosa, quæque ob animorum magnitudinem, ut Lacedæmoniorum colonos par est, pagos sine muris incolebat, per legatos a Romulo petierunt, ut violentia rescissa, voluntate et lege amicitia inter ipsos, et affinitas contraheretur. Romulo vero puellas non reddente, sed postulante, ut Sabini conjugia probarent : aliis consulando tempus trahentibus, Acron Ceninensium rex, vir iracundus et bellicosissimus, prior armis arreptis magnas copias contra Romulum ducit. Cum ambo in propinquo essent, utrumque alterum ad pugnam provocat, quiescentibus exercitiibus. In eo singulari certamine Romulus Acronem obruncat : commissoque prælio, ejus exercitum fundit, fugatque, urbem capit : neque tamen cives alia clade afficit, quam quod dirutis ædibus, se Romam sequi jussit, cives futuros, et æquo jure viros. Deinde etiam alii Sabini Romanos bellis aggressi, et superati, demum Tatio duce creato, Romam bellum intulerunt : et Capitolium a Tarpeia, ejus qui arci præerat filia, proditum ceperunt. Quæ cum aquam petitum extra mœnia ivisset, ad Tatium perducta, persuaderi sibi sivit, ut arcem prædat : Sabinosque aureas armillas, quas lævo brachio habebant, pacta, una porta accipit. Tatio ingressus, suos **318** quidquid læva gestarent, Tarpeiam dare jussit, ac ipse primus armillam et scutum in eam conjecit : quod cum omnes facerent, auri scultorumque multitudine oppressa exspirat. Hic igitur re ipsa declaravit, quod Cæsar et Antigonus post sermone usurparunt. Nam alter se proditorem amare, proditores odisse : alter, qui prodant, benigne admittere, qui prodiderint, se aversari dixit.

ἄλλοι τῶν Σαβίνων τοῖς Ῥωμαίοις ἐμαχέσαντο, καὶ ἠττήθησαν. Ἐπὶ τούτοις οἱ λοιποὶ τῶν Σαβίνων, τὸν Τάτιον στρατηγὸν ἀποδείξαντες, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐστράτευσαν, καὶ τὸ Καπιτώλιον εἶλον προδομένου ὑπὸ Ταρπηίας τῆς θυγατρὸς τοῦ φρουράρχου. Ἐκεῖνη γὰρ ἐφ' ὕδωρ κατελθοῦσα, συνελήφθη, καὶ ἤχθη πρὸς Τάτιον, καὶ ἀνεπέλιθη προδοῦναι τὸ ἔρμα, τῶν χρυσῶν βραχιονιστήρων ἐρασθεῖσα, οὓς ἐν ταῖς ἀριστεραῖς ἐψέβρου χερσίν οἱ Σαβίνοι, καὶ μισθὸν ὑπὲρ τῆς προδοσίας αὐτοῦς λαβεῖν ἀπαιτήσασα. Συνθεμένον δὲ τοῦ Τατίου, νύκτωρ μίαν πύλην ἀνοίξασα, τοὺς Σαβίνους ἐδέξατο. Εἰσελθόντων δὲ ὁ Τάτιος ἐπέλευσε τοὺς ὑπ' αὐτὸν ὄσα ἐν ταῖς ἀριστεραῖς χερσίν ἔφερον διδόναι αὐτῇ· καὶ πρῶτος αὐτὸς τὸν βραχιονιστήρα τῇ Ταρπηίᾳ ἐπέβριψε, καὶ τὸν θυρεόν. Πάντων δὲ ὁμοίως ποιούντων, βελλομένη τε τῷ χρυσῷ, καὶ καταχρωθεῖσα τοῖς θυρεοῖς, ὑπὸ πλῆθους καὶ βάρους ἀπέθανεν. Ἐργῷ οὖν οὗτος ἐποίησεν, ὃ λόγιος ὕστερον εἶπον ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντίγονος· ὁ μὲν γὰρ προδοσίαν, ἔφη, φιλεῖν, πρὸς τὴν δὲ μισεῖν· ὁ δὲ Ἀντίγονος, προδιδόντας μὲν ἀσπασίως εἶπε προσεῖσθαι, προδεδωκόσι δὲ ἐπιγυροῦσθαι.

Ἐκαστος ἐκ γένους ὄντας γνωρίμου· ἢ ἀπὸ τῆς πατρωνίας· οὕτω δ' ἐκάλουν τὴν προστασίαν, πάτρωνας γὰρ τοὺς κηδεμονικοὺς καὶ βοηθητικοὺς προσηγόρευον. Μάλιστα δ' ἄν τις καταστοχάσαιτο τῆς τοῦ Ῥωμύλου διανοίας, εἰ οἴοιτο διὰ τῆς κλήσεως ταύτης ἐμφαίνειν, χρῆναι τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτάτους τῆς πόλεως πατρικῆ κηδεμονίᾳ κηδεσθαι τῶν ταπεινοτέρων, ἅμα δὲ καὶ τὸν δῆμον ἐνάγειν διὰ τῆς τῶν πατρικίων προσηγορίας εἰς τὸ μὴ ἀχθεσθαι ταῖς τῶν κρείττωνων τιμαῖς, ἀλλ' εὐνοικῶς διακείσθαι, νομίζοντας πατέρας αὐτοῦς, καὶ προσαγορεύοντας. Πολλῶν δὲ τῇ πόλει ἐνοικισθέντων, ὧν οἱλίγοι γυναῖξι συνεζύγυνοντο, φρονεῖς τῷ Ῥωμύλῳ ἐγένετο, ἵνα κάκεινοι γυναῖκας ἑαυτοῖς συνοικίωσαι. Σύγκλυδες δὲ καὶ ἐξ ἀπόρων ὄντες, καὶ ἀφανῶν, ὑπερπερῶντων πρὸς κήδος παρὰ τῶν γειτνιώντων ἔθνων. Βούληται τοίνυν ἐξ ἀρπαγῆς λαβεῖν γυναῖκας τοὺς πολίτας αὐτοῦ, καὶ κηρύσσει βουσίαν καὶ ἄγωνα καὶ θέαν μέλλειν ἐπιτελεῖν πανηγυρικὴν, ὡς βωμοῦ εὐρημένου θεοῦ καινοῦ. Καὶ πολλοὶ συνῆλθον, αὐτὸς δὲ προῦκάθητο μετὰ τῶν ἀρίστων, ἀλουργίδι κεκοσμημένος. Δέδωκε δὲ τῷ δήμῳ τῆς ἐπιχειρήσεως σύμβολον, τὴν τῆς ἀλουργίδος διάπτυσιν, καὶ αὐθις ταύτης περιβολὴν. Οὗ γενομένου σπασόμενοι τὰ ξίφη, μετὰ βοῆς, ὤρμησαν, καὶ ἤρπαζον τὰς θυγάτερας τῶν Σαβίνων παρθένους, οὐ μέντοι γυναῖκας τινας. Τολμηθείσης δὲ τῆς ἀρπαγῆς, οἱ Σαβίνοι, πολλοὶ καὶ ποικίμοι ὄντες, καὶ κόμης ἀτειχίστους οἰκούντες, διὰ τὸ μέγα φρονεῖν, ὡς Λακεδαιμονίων ἀποικοὶ, πρεσβεῖαν πρὸς τὸν Ῥωμύλον πεποιήναι, λύσαι τὸ τῆς βίης ἔργον ζητούντες, κειθῶ δὲ καὶ νόμῳ πράττειν εἰς γένεσι φιλίαν καὶ οικειότητα. Τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς μὲν κόρας μὴ προδόμενου, ἀξιοῦντος δὲ τὴν κοινωλίαν δέχεσθαι τοὺς Σαβίνους, οἱ μὲν ἄλλοι βουλευόμενοι διέτριβον· Ἀκρων δὲ ὁ βασιλεὺς τῶν Καινηνιτῶν, θυμοειδὴς ἀνὴρ καὶ πολεμικώτατος, προεξανέστη, καὶ μετὰ πολλῆς ἐχύρει δυνάμει ἐπὶ τὸν Ῥωμύλον. Ὅμοι δὲ γεγονότος, ἀλλήλους προσκαλοῦντο μάχεσθαι, ἀτρεμούντων τῶν στρατευμάτων. Τῆς γοῦν μονομαχίας ἀμφοῖν γενομένης, καταβάλλει μὲν ὁ Ῥωμύλος τὸν Ἀκρωνα, τρέπεται δὲ καὶ τὸ ἐκείνου στράτευμα, μάχης συγκροτηθείσης· καὶ τὴν πόλιν αἰρεῖ, οὐ μέντοι ἐν αὐτῇ κακόν τι διέθετο, ἀλλ' ἢ μόνον ἐπέλευσε τὰς οἰκίας καθελόντας, ἀκολουθεῖν εἰς Ῥώμην αὐτῷ, ὡς πολίτας ἐπομένους, καὶ τῶν ἴσων ἀξιώθησομένων. Εἶτα καὶ

Α. Λησθείσης δὲ τῆς ἄκρας ὑπὸ τῶν Σαβίνων, ἡ μάχη καρτερὰ συνεβράγη μέσων αὐτῶν καὶ Ῥωμαίων, ἐν ἣ πολλοὶ μὲν ἔπεσον· ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπληγὴ λίθῳ τὴν κεφαλὴν. Ἔτι δὲ μάχεσθαι παρασκευασμένοιους τοὺς Σαβίνους ἐπέσχον αἱ ἥρπασμένοιαι θυγατέρες αὐτῶν, ἄλλοθεν ἄλλαι μετὰ βοῆς καὶ ὀλολυγμοῦ ὄφθεισαι αὐτοῖς, αἱ μὲν νήπια πρὸς ταῖς ἀγκάλαις κομίζουσαι, αἱ δὲ τὴν κόμην προϊσχύμεναι λελυμένην, πᾶσαι δὲ ἀνακαλούμεναι τοῖς φιλιτάτοις ὀνόμασι ποτὲ μὲν τοὺς Σαβίνους, ποτὲ δὲ τοὺς Ῥωμαίους. Ἐπεκλήσθησαν οὖν οἱ ἐναντίοι, καὶ διέστησαν αὐταῖς ἐν μέσῳ στήναι τῆς παρατάξεως, καὶ κλαυθμὸς ἅμα διὰ πάντων ἐχώρει. Διαλεχθέντων δὲ τῶν γυναίων, συνήλθον εἰς λόγους οἱ ἡγεμόνες, καὶ συνέθεντο τῶν μὲν γυναίκων, αἱ βούλονται, τοὺς ἔχουσι συνοικεῖν, παντὸς ἔργου καὶ πάσης λατρείας πλὴν θαλασσίας ἀφαιρέμεναι, οἰκεῖν δὲ τὴν πόλιν Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους κοινῇ, καὶ καλεῖσθαι αὐτὴν Ῥώμην ἐπὶ Ῥωμύλῳ, Κυρίτας δὲ Ῥωμαίους ἐπὶ τῇ Τατίου πατριδί Κυρίτα· βασίλευειν δὲ κοινῇ καὶ στρατηγεῖν ἀμφοτέρους. Ὁ δὲ τόπος ἐν ᾧ τὰς συνθήκας ἔβησαν, καλεῖται Κομίτιον, τόπος δηλαδὴ συνελεύσεως· κόμιρε γὰρ Ῥωμαίους τὸ συνελεῖν λέγεται. Προσκατελέχθησαν δὲ τοῖς πατρικίοις ἐκ τῶν Σαβίνων ἕτεροι ἑκατόν. Ἐβουλεύοντο δὲ οἱ βασιλεῖς οὐκ εὐθὺς ἐν κοινῷ μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἐξάτερους πρότερον ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἑκατόν, εἶτα εἰς τὸ αὐτὸ πάντες συνήγοντο. Ἔπει δὲ πέμπτῳ τοῦ Τατίου Ῥωμύλῳ συμβασιλεύειν, συγγενεὺς αὐτοῦ πρέσβεισι κατ' ὄδον ἐντυχόντες, εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λαυρέντου βαδίζουσι, ἐπεχείρουν ἀφαιρεῖσθαι βίβια τὰ χρήματα ἀπέηγοντο, καὶ μὴ προϊόμενους, ἀλλ' ἀμυνομένους ἀνεῖλον. Ὁ μὲν οὖν Ῥωμύλος κολάσαι τοὺς ἀδικήσαντας ἐψηφίζετο· ὁ δὲ Τατίος ἐξέκρουε καὶ παρήγε, καὶ τοῦτο μόνον ὑπῆρξεν αἰτίῳ σφίσι διαφορᾶς ἐμφανοῦς. Οἱ δὲ τῶν ἀνηρημένων οἰκεῖοι μὴ τυγχάνοντες δίκτης, ἐν Ἀλδάνῳ θύοντα μετὰ Ῥωμύλου τὸν Τατίου προσπεσόντες χτιννύουσι, τὸν δὲ Ῥωμύλον ὡς δίκαιον ἄνδρα σὺν εὐφημίαις προσέπεμφαν. Οὐ μὴν ἐτάραξε τοὺς Σαβίνους ὁ φόνο· τοῦ ἄρχοντος σφῶν, ἀλλ' οἱ μὲν εὐνοίᾳ τῇ πρὸς Ῥωμύλον, οἱ δὲ φόβῳ τῆς δυνάμεως εἰκοντες διέτρελλον. Εἶτα λοιμὸς ἐμπέπει τῇ Ῥώμῃ, θανάτους αἰφνιδίους ἀνθρώποις ἐπιφέρων νόσων χωρὶς, καὶ ἀφορία καρπῶν, καὶ θρημμάτων ἀγονία· ὕσθη δὲ καὶ σταγόσιν αἵματος ἢ πόλις. Ὅμοια δὲ καὶ τῶν Λαυρεντίους συνέβαιεν. Ἐδόκει τοίνυν διὰ τὸν Τατίου φόνον, καὶ τοὺς παρὰ τῶν Σαβίνων ἀνηρημένους πρέσβεις· ποινηλατεῖν τὰς πόλεις δαιμόνιον μῆνιμα. Ἐκδοθέντων δὲ τῶν ζονέων, καὶ κολασθέντων, ἐλώφθησαν τὰ δεσινά. Ῥωνομένων δὲ τῶν πραγμάτων Ῥωμαίοις, οἱ μὲν ἀσθενέστεροι τῶν προσοικίων ὑπέκυπτον, οἱ δυνατοὶ δὲ οὐκ ἔφοντο δεῖν περιορᾶν, ἀλλὰ κωλύειν τὴν αὐξήσιν. Πρώτοι δὲ Τυρρήνων· Οὐθῆσι ἀρχὴν ἐποίησαντο πόλεμου. Συμβαλόντες οὖν, καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες, ἐμολογίαν ἐποίησαντο, καὶ φιλίαν ἐπὶ ἐνιαυτοῦς ἑκατόν, καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀρίστων παρέσχον εἰς ὀμηρείαν πεντήκοντα. Ἐθριάμβευσεν οὖν τούτου· νικήσας Ῥωμύλος· εἶτα ἐπαρθεὶς ταῖς παραλόγοις

IV. Arce a Sabinis capta, pugna vehemens inter eos et Romanos exarsit, in qua multi ceciderunt; Romulus lapide caput ictus est. Sabinos vero ad urgendum prælium paratos, raptæ ipsorum filiarum inhibuerunt, aliarum aliunde cum clamore et ululatu progressæ, partim infantes in ulnis gestantes, partim passum capillum prætendentes: omnes vero suavissimis nominibus, nunc Sabinos, nunc Romanos inclamantes. Movit ea res hostes, ut dirempta acie mulieres in medio stare paterentur, nemine non plorante. Ac mulierum verbis adducti duces, colloquio habito, pepigerunt, ut matronæ quæ apud maritos manere vellent, omnis operis, omnisque ministerii, præterquam lanificii, immunnes essent, et Sabini æquo jure cum Romanis viverent: ipsaque urbs a Romulo Roma, populus Quirites, a Curibus Tatii patria, vocaretur: et ambo regnum ac militare imperium consociarent. Locus in quo sædus ictum est, a cocundo, seu commeando, comitium appellatur. Ex Sabinis c in patricios lecti sunt. Reges vero non statim communiter, sed cum suis uterque centum patribus seorsim deliberarunt: deinde in locum unum omnes convenere. Anno quinto Tatii cum Romulo regnantis, propinqui regis Tatii, Laurentium legatos Romanos ituros in itinere spoliare aggressi, repugnantes, et se suaque defendentes occiderunt. Ac Romulo injuricus puniendos esse decernente, Tatius pœnam eludente et differente, reges hac una in re aperte dissenserunt. Cæсорum propinqui, jure negato, Tatium in Albano cum Romulo sacrificantem, concursu facto interficiunt: Romulum, ut virum justum, laudibus prosequentes. Sabinos sui ducis cædes non turbavit, 319 quominus partim benevolentia erga Romulum, partim ejus potentia metu, parerent. Deinde Romæ pestilentia laboratum, hominibus sine morbis repente morientibus, ac sterilitate agrorum et pecudum, et sanguinea gutta depluerunt. Cum Laurentibus etiam similia accidissent, opinio fuit, numen cædis Tatii et legatorum, quos Sabini trucidassent, exigere pœnas. Homicidis ad supplicium deditis, mala illa desierunt. Crescentibus Romanorum viribus, ex finitimis populis imbecilliores cedebant. Potentibus vero non connivendum esse ratis, sed incrementa prohibenda, primi Tyrrhenorum Veii occupant bellum facere. Congressi, multisque amissis, pactione inducias in c annos impetrarunt, l ex optimatibus obsidibus datis. His superatis Romulus elatior et gravior factus, relicta mutataque populari consuetudine, se ad odiosæ et molestæ monarchiæ habitum conformavit, tunicam purpuream, et togam prætextam induere, et rubris calceis uti solitus, et in solio reclinatus respondere: multosque juvenes, quos Celeres vocabat, semper juxta se habuit, et lictores ante se, baculis turbam submoventes, et lora gerentes, quibus vincirent homines, jussi a rege. Ut autem avo Nunitore

mortuo, Albanoque regno ad ipsam pertinente, A rempublicam ad conciliandos populi animos libertate donavit, et quotannis principem Sabinis designavit: Romani proceres ad cupiditatem popularis liberæque reipublicæ sunt incitati. Neque enim patriciorum ulla erat in rebus gerendis auctoritas, sed nomen dumtaxat et habitum regi accommodabant: cum consuetudinis potius ergo, quam sententiæ dicendæ causa in curiam vocati, Romulum decernentem taciti audirent: nulla re superiores cæteris, nisi quod quæ ille decrevisset, primi audiebant. Ea re cum dignitatem senatus imminuere videretur, ac paulo post in terris esse desiisset, patres suspicione haud caruerunt. Nam cum ad Capræ paludem concionem haberet, fertur obscurato sole nox exstitisse, cum horrendis tonitribus et procellis. Interea turbam diffugisse, 320 proceres vero sese conglobasse; tempestate sedata, populoque rursus congregato, quæsitum esse Romulum: sed potentes de eo quæri vetuisse, atque omnes hortatos esse, ut eum ad deos raptum venerentur et colerent, deum pro bono rege futurum. Ac vulgus his verbis acquievit, spe bona præditum. Quidam autem suspectos habuere patres, et exagitavere, ut qui vulgo inane commentum persuaderent, cum ipsi Romulum discerpissent. Ac ii negotium facessissent potentibus, nisi Proculus Julius eques, et genere et moribus probatissimis, ac Romulo fidus, pro concione jurejurando affirmasset, Romulum sibi augustiorem solito, in armis splendidis atque fulgentibus apparuisse: seque illum percontatum esse, *Quamobrem senatum in atrociam crimina, civitatem in lucium conjecisset?* eum vero respondisse: *Diis ita visum, ut tantum temporis inter mortales esset, atque in cælum, unde venisset, reverteretur. Abiret, ac nuntiaret Romanis, si modestiam et rem militarem colerent, ad summam humanam potentiam fastigium ascensos: se vero eis propitium fore Quirinum.* Hæc dicenti, tum ob jurejurandum, tum ob auctoritatem viri, tanta fides fuit, ut nemo refragaretur. omnique suspicione et calumnia amota, Quirino vota facerent, numine ejus invocato. Hoc autem cognomentum Romulo factum traditur, vel ob cives, qui Quirites appellabantur, vel ab hasta, quam veteres quirim vocitarunt. Quirinus igitur deus appellatus est, ut bellicosus et hastatus. Fertur annos vixisse LIV et anno regni xxxviii e conspectu hominum sublatum esse.

ἐν πένθει προλέλοιπας; Ἐπειὸς δὲ πρὸς ταῦτα χρόνον ἡμᾶς γενέσθαι μετ' ἀνθρώπων, αὐθις δ' οὐρανὸν οἰκεῖν, ἐκείθεν ὄντας. Ἀλλὰ χαῖρε, καὶ φράζε Ῥωμαίους, ὅτι σωφροσύνην καὶ ἀνδρίαν ἀσκούντες, ἐπὶ πλείστον δυνάμει ἀνθρωπίνῃ ἀρξίνονται. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν εὐμενῆς ἔσομαι Κυρίως. Ταῦτα διὰ τε τὸν ὄρκον τοῦ λέγοντος καὶ τὸν τρόπον, πιστὰ Ῥωμαίοις ἐδόκει τοσοῦτον, ὡς μὴ τινα ἀντεπειν· πάσης δὲ ἀφεμένους ὑποψίας τε καὶ διαβολῆς, εὐχεσθαι Κυρίως, καὶ θεοκλυτεῖν. Ταύτην δὲ τὴν ἐπωνυμίαν φασὶ τῷ Ῥωμύλῳ γενέσθαι, ἢ ὅτι τοὺς πολίτας Κυρίως ὀνόμαζον, ἢ ὅτι τὴν αἰχμὴν ἢ τὸ δόρυ Κυρίων ἐκάλουν οἱ παλαιοί· ὡς οὖν ἀρετὴν τινα τὸν Ῥωμύλον ἢ αἰχμητὴν θεὸν ὀνομασθῆναι Κυρίων. Λέγεται δὲ τέσσαρα μὲν ἔτη καὶ πενήκοντα βιώσαι, ὄχθον δ' ἐπὶ τριακοσῶν βασιλευσάντων ἐν ἀνθρώπων ἀφαισθῆναι.

εὐτυχίαις, καὶ βαρυτέρῃ φρονήματι χρώμενος, ἐξίστατο τοῦ δημοτικοῦ, καὶ παρήλλατε, καὶ εἰς ἐπαχθῆ μοναρχίαν, καὶ λυπούσαν ἀπὸ τοῦ σχήματος ἑαυτὸν ἐσχματίζεν. Ἀλουργῆ μὲν γὰρ ἐνεδύετο χιτῶνα, καὶ τῆθεν ἠμπέισχετο περιπόρφυρον, καὶ πεδλοῖς ἐκέρχρητο ἐρυθροῖς, καὶ ἐν θρόνῳ ἀνακλίτῳ καθήμενος ἐχρημάτιζεν. Ἦσαν δὲ περὶ αὐτὸν αἰεὶ καὶ τῶν νέων συνηοί, οὓς Κέλερας πρόσηγόρευεν, ὁ κατὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων διάλεκτον δηλοῖ τοὺς ταχεῖς· καὶ πρόσθεν ἐδάδιζον ἕτεροι βακτηρίαις τὴν ὄχλον ἀνείργοντες, ὑπαζωσμένοι ἱμάντας, ὥστε συνδεῖν οὓς κελευσθῶσιν. Ἐπεὶ δὲ Νομίτορος τοῦ πάππου αὐτοῦ ἐν Ἄλβῃ τελευτήσαντος Ῥωμύλῳ προσηκούσης τῆς βασιλείας, αὐτὸς εἰς μίσην ἔθηκε τὴν πολιτείαν δημαγωγῶν, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἀπεδείκνυεν ἄρχοντα τοῖς Σαβίνοις, ἠρέθεισε τοὺς ἐν Ῥώμῃ δυνατοὺς ἀβασίλευτον ζητεῖν καὶ αὐτόνομον πολιτεῖαν. Οὐδὲ γὰρ οἱ καλούμενοι πατρίκιοι πραγμάτων μετεῖχον, ἀλλ' ὄνομα καὶ σχῆμα ἦν αὐτοῖς, ἔθους ἕνεκα μᾶλλον ἢ γνώμης ἀποριζομένοις εἰς τὸ βουλευτήριον· εἶτα Ῥωμύλου πράττοντος ἠκροῶντο σιγῇ, καὶ τὸ πρὸ τῶν ἄλλων τὸ δεδογμένον ἐκείνῳ μαθεῖν πλέον ἔχοντες τῶν λοιπῶν, ἀπηλλάττοντο. Ὅθεν ἐδόκει τὴν γερουσίαν προπληκίζεσθαι· διὸ αὐτῆ ὑποπτος ἔδοξε, μετ' ὀλίγον ἀφανοῦς γενομένου Ῥωμύλου. Λέγεται γὰρ, ἐκκλησίαν ἄγοντός αὐτοῦ περὶ τὸ καλούμενον Ἀλγὸς ἔλθαι, τοῦ μὲν ἡλίου τὸ φῶς ἐπιλείπειν, νύκτα δὲ κατασχεῖν, βροντὰς τε θεινάς συμβῆναι, καὶ πνοὰς ἀνέμων ζάλην ἐλαυνούσας· ἐν δὲ τούτῳ τὸν μὲν ὄχλον φεύγειν, τοὺς δὲ δυνατοὺς συστραφῆναι μετ' ἀλλήλων· τῆς δ' ἐν τῷ ἀέρι ταριχῆς λωφισάσης, καὶ αὐθις πολλῶν ὄμοῦ γενομένων, ζητεῖσθαι τὸν βασιλέα, τοὺς δὲ δυνατοὺς οὐκ ἔξ ἐξετάζειν περὶ αὐτοῦ, τιμῆν δὲ παρακελεύεσθαι πᾶσι, καὶ εἰσεσθαι Ῥωμύλον ὡς ἀνηραγμένον εἰς θεοῦς, καὶ θεὸν ἐσόμενον σφίσιν ἀντὶ χρηστοῦ βασιλείως. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ πεπεισμένοι τοῖς λόγοις ἀπηλλάττοντο, ἅλπισι χρησταῖς αἰωρούμενοι. Ἔνοι δὲ ἐν ὑπονοίας τοὺς πατρίκιοις πεποίητο, καὶ ἐταράττοντο ὡς τὸν δῆμον ἀβίλητα κείθοντας, αὐτοὺς τοῦ βασιλείως γενοῦντος αὐτόχειρας. Καὶ πράγματα ἂν παρέσχον τοῖς δυνατοῖς, εἰ μὴ τις τῶν ἱππέων Ἰούλιος Πρόκλος, γένει τε δοκιμώτατος, καὶ ἦθει χρηστός, καὶ Ῥωμύλῳ πιστός, εἰς ἀγορὰν ἐλθὼν, ἐνόηκω; εἶπεν, ὡς ὄφθει Ῥωμύλο; αὐτῷ καλῶς καὶ μέγας, ὡς οὐποτε πρόσθεν, καὶ ὀπλοῖς λαμπροῖς κοσμημένους, καὶ φλέγουσι, καὶ ὡς αὐτὸς μὲν πύθειτο, τί δὴ παθῶν, ὦ βασιλεῦ, ἡμᾶς μὲν ἐν αἰτίας κεποιήτας ποιηταῖς, πᾶσαν δὲ τὴν πόλιν ἀμαίψατο· θεοῖς ἔδοξεν, ὦ Πρόκλε, τοσοῦτον

χρόνον ἡμᾶς γενέσθαι μετ' ἀνθρώπων, αὐθις δ' οὐρανὸν οἰκεῖν, ἐκείθεν ὄντας. Ἀλλὰ χαῖρε, καὶ φράζε Ῥωμαίους, ὅτι σωφροσύνην καὶ ἀνδρίαν ἀσκούντες, ἐπὶ πλείστον δυνάμει ἀνθρωπίνῃ ἀρξίνονται. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν εὐμενῆς ἔσομαι Κυρίως. Ταῦτα διὰ τε τὸν ὄρκον τοῦ λέγοντος καὶ τὸν τρόπον, πιστὰ Ῥωμαίοις ἐδόκει τοσοῦτον, ὡς μὴ τινα ἀντεπειν· πάσης δὲ ἀφεμένους ὑποψίας τε καὶ διαβολῆς, εὐχεσθαι Κυρίως, καὶ θεοκλυτεῖν. Ταύτην δὲ τὴν ἐπωνυμίαν φασὶ τῷ Ῥωμύλῳ γενέσθαι, ἢ ὅτι τοὺς πολίτας Κυρίως ὀνόμαζον, ἢ ὅτι τὴν αἰχμὴν ἢ τὸ δόρυ Κυρίων ἐκάλουν οἱ παλαιοί· ὡς οὖν ἀρετὴν τινα τὸν Ῥωμύλον ἢ αἰχμητὴν θεὸν ὀνομασθῆναι Κυρίων. Λέγεται δὲ τέσσαρα μὲν ἔτη καὶ πενήκοντα βιώσαι, ὄχθον δ' ἐπὶ τριακοσῶν βασιλευσάντων ἐν ἀνθρώπων ἀφαισθῆναι.

Ε. Τούτων δὲ περὶ τὸν Ῥωμύλον συμβεβηκότων. Ἀ βασιλεύσθαι μὲν ἰδοὺσι πᾶσιν· ἕρις δὲ τις καὶ στάσις ἐφύετο τοῖς ἐν Ῥώμῃ οὐκ ὑπὲρ ἀνδρῶν· μόνον ἡγεμονεύοντος, ἀλλὰ καὶ πότερον τῶν γενῶν παρεῖχε τὸν ἀρξοντα. Τοῖς τε γὰρ μετὰ Ῥωμύλον πρώτους συνοικίσασι τὴν πόλιν οὐκ ἀνεκτὸν ἰδοὺσι, παρ' αὐτῶν προσληφθέντας τοῦ; Σαβίνους εἰς πολιτείαν, ἄρχειν τῶν δεξαμένων βιάζεσθαι. Οἱ Σαβίνοι δὲ ἐτέρωθεν οὐ τοῦ Τατίου θανόντος μόνον εἴασαν τὸν Ῥωμύλον ἄρχειν, ἐξ ἐαυτῶν ἤξιον αἰρεθῆναι τὸν ἀρξοντα. Ἡρίζον μὲν οὖν οὕτω τὰ μέρη ἑκάτερα. Μετεώρου δ' ἐπὶ τούτοις ὄντος τοῦ πολιτεύματος, οἱ πατριῖοι πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὄντες ἑταξαν ἑκαστον ἐν μέρει τοῖς βασιλικῶς παρασημοῖς κοσμούμενον, θύειν τε τοῖς θεοῖς, καὶ χρηματίζειν, ἐξ μὲν τῆς νυκτὸς ὥρας, ἐξ δὲ τῆς ἡμέρας. Ἡ γὰρ διανομὴ τῶν καιρῶν κατὰ τὸ ἴσον ἑκάστου, καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας καλῶς ἔχην ἰδοὺσι, καὶ πρὸς τοὺς ἀρχομένους αὐτοῦ; ἀφήρει γὰρ τὸν φόβον ἢ ταχίστη τῆς ἐξουσίας ἀπόθεσις, ὁρώντων τῶν ἀρχομένων τῆς αὐτῆς ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς τὸν αὐτὸν ἰδῶντην ἐκ βασιλείας γινόμενον. Οὐδα μὲν οὖν καὶ ἑτερά τινὰ περὶ τῆς τοιαύτης εἰρημῆς ἀρχῆς, ἀλλ' αὐτὸς τῷ πιθανωτέρῳ ἐθέμην. Τὸ δὲ σχῆμα τῆς ἀρχῆς τοῦτο μισθασιλείᾳ τοῖς Ῥωμαίοις ὠνόμαστο, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐξ ὑπονοίας; ἐξ ὅρων; ο ἄρξοντο, ὑποκτενομένων τῶν πατρικίων εἰς ὀλιγαρχίαν τὴν πολιτείαν περιιστῆν, καὶ μὴ βούλεσθαι βασιλεύσθαι, ἐκ ἐκ τούτου κατεστασίαζον. Ὁμοιοσάντων δὲ πάντων αἰρεθῆναι τὸν βασιλεύοντα, οἱ Σαβίνοι τοῖς Ῥωμαίοις προτέροι; τὴν ἀρεσιν ἔδοσαν. Οἱ δ' ἐκ Σαβίνων εἴλοντο Νομᾶν Πομπιλίον, ἄνδρα γνῶριμον ὄντα ἄξι; ἀρετῆν. Στέλλονται γοῦν πρὸς ἑκείνον ἐκ Ῥώμης πρέσβεις· οὐ γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ μετῴκηστο, ἀλλ' ἐν Σαβίνοι; ἦν, καὶ πόλιν ἔκει τῶν Κυριτῶν, πατρῶ; ὄν Πομπωνίου ἀνδρῶ; εὐδοκίμου, πᾶσαν ἀρετὴν φύσει τε καὶ παιδείᾳ ἐξησκημένος. Ὅθεν καὶ νομα μέγα καὶ δόξαν εἶχεν, ὡς καὶ Τάτιον τὸν τῷ Ῥωμύλῳ συμβασιλεύσαντα κηδεσθῆναι αὐτὸν ἐπὶ Τατία θέσθαι τῇ θυγατρὶ, ἣν μίαν ἑκείνος ἐγείνατο· ἢ δέκα ἐπὶ τρισὶν ἐνιαυτοῦς τῷ Νομᾷ συνοικήσασα, μετέλλαξε τὴν ζωὴν. Ὁ δὲ Νομᾶς, ἐκλείπων τὰς ἐν ὄψει διατριβὰς, ἀγραιοῖν τὰ πολλὰ, καὶ διατριβῶν ἠθέλειν ἐν λειμῶσι καὶ ἀλοεσιν. Ἦκον οὖν ἀπὸ Ῥώμης οἱ πρέσβεις, καλοῦντες ἐπὶ τὴν βασιλείαν αὐτὸν ἤδη τεσσαρακοστὸν ἔτος ἀνύοντα· ὁ δὲ ἀπέπατο. Οἱ πρέσβεις δ' ἐνέκειντο, πάντα τρόπον πείθειν αὐτὸν μηχανώμενοι, καὶ δεόμενοι μὴ τὴν πόλιν αὐτῶ; εἰς στάσιν ἐμβαλεῖν, καὶ ἑμφύλιον πόλεμον, οὐκ ὄντος ἑτέρου, πρὸς ὃν ἀμφω τὰ μέρη συννεύουσιν. Ἰδίᾳ μὲντοι καὶ ὁ πατὴρ παρεκίνει τὸν Νομᾶν ἄξασθαι τὴν ἀρχὴν, ὡς θεῖον δῶρον, καὶ ὑπηρεσίαν θεοῦ, καὶ πράξεων καλῶν καὶ μεγάλων ἀνδρὶ φρονίμῳ τε καὶ χρηστῷ ἐσομένην αἰτίαν, σύνθεσμον τε τῇ πατρίδι, καὶ παντὶ τῷ Σαβίνων ἔθνεϊ εὐνοίας τε καὶ φιλίας πρὸς πόλιν δυνατὴν καὶ ἀκμάζουσαν. Τούτοις ἐνδεδικῶ; ὁ Νομᾶς, θύσας τοῖς θεοῖς, προήγειν εἰς Ῥώμην· ὕψητα δὲ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δήμος εὐφημοῦντες καὶ χαίροντες. Ἐπεὶ δὲ κατέστησαν εἰ;

V. Cum hæc Romulo accidissent, regem volebant omnes : sed Romanorum animos certamen et seditio versabat, non de viri tantum, qui principatu potiretur : sed etiam de gente ultra principem præberet. Nam et Romanis, primis urbis cum Romulo conditoribus, non ferendum videbatur, ut Sabini in civitatem asciti, regnum sibi in eos, a quibus recepti essent, per vim vindicarent : et Sabinis ex altera parte contendentibus, quia, Tatio mortuo, Romulum regnare passi essent, sui corporis regem 321 creandum esse. Factionibus inter sese ita certantibus, cum civitas sine imperio, exercitus sine duce esset, patricii numero c et i constituerunt, ut quilibet regis insignibus ornatus, et diis immolaret, et jura diceret, senis horis noctu, et totidem interdium. Hæc enim temporum distributio, propter æquabilitatem et ipsi magistratibus et populo comoda videbatur : et celerimus magistratu abitus invidiæ minimum habebat, cum subditi eundem eodem die, eademque nocte et regem et privatam cerneret. Haud nos præterit, de hac imperii forma, quæ interregnum dicitur, alia quoque jactata esse : ego vero ea sum secutus : quæ mihi probabiliora videbantur. Fremere tamen nihilominus plebs, multiplicatam servitutem, multos pro uno dominos factos. Sed tumultu sedato, cum omnes regem creandum esse consensissent, ac Sabini ejus eligendi potestatem Romanis detulissent, Numam Pompilium, cujus inclaya virtus apud omnes erat, electum per legatos accersiverunt. Nec enim Romæ habitabat, sed in Sabinis, in Quiritum urbe habitans, patre natus Pomponio, probato viro, omni genere virtutis et natura et disciplina excultus. Unde tantum nomen et gloriam consecutus fuit, ut Tatinus, Romuli regis collega, Tatiam si filiam unquam desponderet : quæ cum ei annos xiii nupta fuisset, vitam cum morte commutavit. Numa vero, relicta urbana vita, ruri plerumque in prælis et saltibus degere malebat. Cumque Romani legati ad eum venissent xl ætatis annum agentem, regnum offerentes, recusavit. Sed cum instarent, et nihil non ad persuadendum adhiberent, orantes ne civitatem denuo in seditionem et bellum intestinum conjiceret (neque enim esse alium, in quem ambæ partes consentirent), Numam pater quoque seorsim hortatus est, ut principatum tanquam divinum donum, et numinis obsequium, quique viro bono et prudenti honestas inagnasque res gerendi occasionem præberet, et vinculum futurum esset, quo patria et omnis Sabinorum natio benevolentia et amicitia cum urbe potenti et florente jungerentur. His Numæ victo, et re 322 divina peracta, Romam proficiscenti, senatus populusque Romanus cum lætis acclamationibus obviam egreditur. Cum in forum deducto insignia regni afferrentur, differre, ac de se regni firmandi causa deos consuli jussit : et re divina in Capitolio peracta, indutaque veste regia, descendit. Principatu suscepto, primum ccc armatos, quos

Romulus ad custodiam corporis semper habuerat, A amovit. Nec enim decere, iis diffidere, qui ipsi fiderent: neque diffidentibus imperandum esse. Deinde urbem e dura et bellicosa mitiorem et pacis amantioem reddere aggressus est: edixitque ne imaginem Dei vel humana, vel alterius animantis forma erigerent. Itaque annis c et lxx quamvis templa conderent, nullum tamen in iis neque pictum, neque fictum simulacrum collocarunt: quod nefas esset, præstantiores deterioribus similes facere, neque Deus aliter nisi mente comprehendi posset. Victimam incruentam farris et libationis civibus suis edixit. Deos enim pacis et justitiæ custodes, a cæde pueros esse oportere. Neque divini quidquam obiter et negligenter audiendum aut videndum præcepit: sed otium agendum a cæteris B rebus, et religioni, ut rei maximæ animos intendendos. His rationibus, et aliis pluribus, quas ob multitudinem prætermisimus, civium suorum animos ad pietatem assuefecit. Ipse autem spem suam ita in Deo collocasse fertur, ut cum ei aliquando sacrificanti hostium adventus nuntiaretur, subridens dixerit: Ego vero sacrifico. Agrum a Romulo bello partum, inter inopes cives distribuit: ut inopiam scelerum parentem tolleret, et agricultura ferum populum domaret, quæ acrem pacis amorem in animis excitare posset. Feruntur ab eo C Januarius et Februarius reliquis mensibus adjecti esse, et annus ad cursum lunæ in xii menses descriptus, cum x ante mensium habitus esset: ut apud nonnullos barbaros trimestris habetur, et inter Græcos apud Arcades iv, apud Acarnanes vi mensium. Apud Ægyptios vero menstruus fuit annus, deinde quadrimestris. Unde antiquissimi falso habentur, cum in genealogiis inexplicabilem 323 annorum numerum recensent, quippe mensibus annorum loco ponendis. Januarium vero Numa caput anni esse voluit: qui cum ad justitiam et pietatem subditos ita consuefecisset, omnes bellorum motus conquieverunt. Neque enim populus Romanus duntaxat æquitate et mansuetudine regis factus est humanior: sed et circumcirca finitimas civitates, mutatis moribus, pacis et justitiæ, colendæ terræ, liberos in tranquillitate educandi, deosque venerandi cupido cepit. Neque enim bellum, aut seditio, aut novarum rerum studium, Numa regnante, exstitit. Neque etiam invidia, inimicitia, aut conspiratio, atque insidiæ ex cupiditate regni contra Numam comparatæ usquam narrantur. Filiam Pompiliam Martio despondit, ex qua ei Ancus Martius nepos est genitus, qui post Tullum Hostilium regnavit: quo Numa quinquenni relicto, decessit, cum paulatim senio et leni morbo defecisset. Vixit annos lxxxiii, regnavit xliii.

φόνος, οὐτε στάσις, οὐτε νεωτερισμὸς περὶ πολιτείας ἱστοροῦνται Νομᾷ βασιλεύοντος. Οὐδ' ἐπ' ἐκείνου τις φθόνος, ἢ ἔχθρα, ἢ σύστασις ἀνδρῶν, καὶ ἐπιβουλὴ δι' ἔρωτα βασιλείας γενέσθαι ποι ἀναγέγραπται. Θυγατέρα δ' ἐσχληκῶς Πομπιλίαν, Μαρτίῳ ταύτην ἐξέδοτο, ἐξ ἧς Μάρκιος ἄγχιος θυγατρὶδὸς ἐγένετο αὐτῷ, ὃς μετὰ Τοῦλλον Ὀστίλλιον ἐβασίλευσε. Τοῦτον πενταετη καταλιπὼν ὁ Νομᾷς ἐτελευτήσῃ, κατὰ μικρὸν ὑπὲρ γῆριος καὶ νόσου. μαλακῆς ἀπομαραίνόμενος, χρόνον τριετη τοῖς ὀφθάλμοις προσβλέπων βασιλεύσας ἐτη ἐπὶ τριακτοσσεράκοντα.

τὴν ἀγορὰν προσφερομένων αὐτῷ τῶν βασιλείων παρασήμων, ἐπισηεῖν καλεῦσας, ἔφη δεῖσθαι καὶ τοῦ Θεοῦ, τὴν βασιλείαν ἐμποδοῦντος αὐτῷ. Ἄνεστιν οὖν εἰς τὸ Καπιτώλιον, καὶ θύσας, οὕτω δὲ τὴν βασιλικὴν ἀναλαβὼν ἐσθῆτα, κατέβαινε. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν πρῶτον μὲν τῶν τριακοσίων διέλυσε σύστημα, οὗς περὶ τὸ σῶμα εἶχε Ῥωμύλος ἀεὶ· οὐ γὰρ δεῖν ἀπιστεῖν πιστεύουσιν εἶπεν, οὐδὲ βασιλεύειν ἀπιστούντων ἤξει. Εἶτα τὴν πόλιν ἐκ σκληρᾶς καὶ πολεμικῆς ἐπεχείρει μαλακωτέραν ποιῆσαι καὶ εἰρηνικωτέραν, ἀνθρωποειδῆ τε καὶ ζωόμορον εἰκόνα Θεοῦ ἀνιστᾶν Ῥωμαίοις ἀπειρήκεν. Ὅθεν οὐδ' ἦν παρ' αὐτοῖς οὔτε γραπτῶν οὔτε πλαστῶν εἰδὲς Θεοῦ. Ἐν ἑκατὸν δὲ πρὸς ἑβδομήκοντα ἔτεσι ναῶν αὐτοῖς ἀνεγειρομένων, οὐδὲν ἑμμορφον ἐποίησαν ἀφιδρυμα, ὡς οὐτε ὄσιον ἀφομοιοῦν τοῖς χεῖροσι τὲ βελτίονα, οὔτε ἐφάπτεσθαι ἄλλως Θεοῦ δυνατὸν ἦ νοήσει. Καὶ τὰς θυσίας δὲ ἀναιμάκτους ποιεῖσθαι ἐθέσπισε δι' ἀλφίτων τε καὶ σπονδῆς· δεῖν γὰρ τοῖς θεοῖς, εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης φύλακας ὄντας, φόνου καθαρὸς εἶναι· μήτε δὲ ἀκούειν τι τῶν θείων, μήτε ὄρᾳ ἐν παρέργῳ καὶ ἀμελῶς, ἀλλὰ σχολῆν ἀγωνίας ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ προσέχοντας τὴν διάνοιαν ὡς πράξει μεγίστη τῇ περὶ τὴν εὐσέβειαν. Ἐκ δὲ τούτων καὶ ἄλλων πλείωνων, ἃ διὰ τὸ πλῆθος παρήκαμεν, διέθεσιν πρὸς τὸ θεῖον τοῖς τότε ἀνθρώποις ἐξ ἐθισμοῦ ὁ Νομᾷς ἐνεποίησεν. Αὐτὸν δὲ οὕτω φασὶν εἰς τὸ θεῖον ἀνήρτησθαι ταῖς ἐλπίσιν, ὥστε προσαγγελίας αὐτῷ θύοντι ποτὲ γενομένης ὡς ἐπέρχοντι πολέμιοι, μετιδᾶσαι καὶ εἰπεῖν, Ἐγὼ δὲ θύω. Καὶ τὴν χώραν δὲ ἦν αἰχμῇ Ῥωμύλος ἐκτήσατο, διένειμεν οὕτως τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ἀφαιρῶν ἐξ αὐτῶν τὴν ἀπορίαν, ὡς ἀνάγκη τῆς ἀδικίας ποιητικῆς, καὶ τρέπων εἰς γεωργίαν ὡς ταύτης ἐξημεροσύνης τὸν δῆμον, καὶ δριμύν εἰρήνης δυναμένης ἐμποιεῖν ἔρωτα. Λέγεται δὲ καὶ τὸν Ἰανουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον παρ' αὐτοῦ τοῖς μῆσι προστεθῆναι, δωδεκάμηνον κατὰ τὸν τῆς σελήνης δρόμον νομοθετήσαντος λογιζέσθαι τὸν ἐνιαυτὸν, δεκάμηνον πρὸσθεν ὄντα, ὡς ἐνίοις τῶν βαρβάρων τρίμηνον, καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἀρχαῖσι μὲν τετράμηνον, τοῖς δὲ Ἀκαρνανᾶσι ἑξάμηνον. Αἰγυπτίοις δὲ μηνιαῖος ἦν ὁ ἐνιαυτός, εἶτα τετράμηνος· διὸ καὶ ἀρχαιότατοι δοκοῦσιν εἶναι, καίτοι μὴ ὄντες, πλῆθος ἀμήχανον ἐτῶν ἐπιταῖς γενεαλογίαις εἰσάγοντες, ἅτε δὴ τοὺς μῆνας εἰς ἐτῶν τιθέμενοι ἀριθμῶν. Καὶ τὸν Ἰανουάριον δὲ Νομᾷς εἰς ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἀπένειμεν. Οὕτω δὲ δικαιοσύνη καὶ εὐσεβεία συνεβίβαντος τὸ ὕψικον, ἐξήρτητο πάντα τὰ τοῦ πολέμου. Οὐ γὰρ μόνον ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἡμέρωτο τῇ τοῦ βασιλέως εὐνομίᾳ καὶ τῇ πραότητι, ἀλλὰ καὶ τὰς κύκλις πόλεις ἀρχὴ μεταβολῆς ἔλαβε, καὶ πόθο· εἰσεβρύη πάντας εἰρήνης καὶ τοῦ δικαίου, γῆν φυτεύειν, καὶ τέκνα τρέφειν ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ σέβεσθαι θεοῦς. Οὔτε γὰρ κώϊμος ἐπὶ τῷ ἔθνεϊ ἐπὶ τριετὶ τεσσαράκοντα.

Γ'. Τοῦ δὲ Νομά τελευτήσαντος, καὶ μηδένα κα-
ταπίπτοντος διάδοχον, Ὀστίλλιος Τοῦλλος ἤρεθθη παρὰ
τοῦ δήμου καὶ τῆς βουλῆς· ὅς τὰ πλεῖστα τῶν τοῦ
Νομά χλευάσας ἠθῶν, τὸν Ῥωμύλον ἐξήλωσε, καὶ
πρὸς μάχας αὐτὸς τε ὄρμα, καὶ τὸν δῆμον ἠρέθι-
ξεν. Ἀρπαγῆς γοῦν γενομένης παρὰ Ῥωμαίων ἐξ
Ἀλθανῶν, ὄρμησαν πρὸς μάχην ἑκάτεροι. Πρὸ δὲ
τοῦ συμβαλεῖν κατηλλίγησαν, καὶ ἐς μίαν πόλιν ἀμ-
φοῖν ἐδόκει συνοικῆσαι τοῖς γένεσιν. Ἐκάστου δὲ
τῆς οικείας ἐχομένου, καὶ τὸ ἕτερον εἰς ταύτην ἀξι-
οῦντας μεταναστεῦσαι, ἀπέστησαν τοῦ σκοποῦ. Ἔτα
περὶ τῆς ἡγεμονίας διηρέθησαν· ὡς δὲ οὐδεὶς τῶν
ἑτέρω παρεχώρει αὐτῆς, ἀγωνίσασθαι συνέθεντο
περὶ τῆς ἀρχῆς. Οὐτε δὲ τοῖς στρατοπέδοις ὄλοις
ἐδόκει μαχέσασθαι, οὐτε μὴν μονομαχίᾳ κριθῆσε-
σθαι. Ἦσαν δὲ παρ' ἀμφοῖν τριδύμου ἀδελφοί, ἐκ
μητέρων γεγονότες δ.δύμων, ἰσθμικῆς τε καὶ ἰσπα-
κίης τὴν ἰσχύν. Ἐκαλοῦντο δὲ οἱ μὲν τῶν Ῥωμαίων
Πουκλιόρατοι, οἱ δὲ τῶν Ἀλθανῶν Κουράται. Τοῦ-
τους εἰς μάχην προεβάλλοντο, παρ' οὐδὲν τὴν πρὸς
ἀλλήλους αὐτῶν συγγένειαν θέμενοι. Οἱ δὲ ὄπιστά-
μνοι, καὶ ἐν τῷ μεταχειρῶ τῶν στρατοπέδων ἀντι-
παρατάξάμενοι, θεοὺς τε ὁμογίους ἀνεκαλοῦντο, καὶ
συνεχῶς ἀνέβλεπον πρὸς τὸν ἥλιον. Συμβαλόντες δὲ
πρὸς μὲν ἀθροοί, πρὸς δὲ καὶ καθ' ἓνα ἐμάχοντο.
Τέλος δὲ τῶν μὲν τῶν Ῥωμαίων δύο πεσόντων,
τῶν δὲ Ἀλθανῶν ἀπάντων τρωθέντων, ὁ Ὀράτιος ὁ
κατάλοιπος, ὅτι τοῖς τρισὶν ἄμα, εἰ καὶ ἄρωτος ἦν,
οὐκ ἠδύνατο ἀντιτάξασθαι, ἐνέκλιεν, ὡς ἂν διώκον-
τας αὐτὸν σκεδασθῶσι, κάπειδὴ πρὸς τὴν δίωξιν διε-
σπάρησαν, ἑκάστῳ ἐπιτιθέμενος ἅπαντα· διεσχί-
σται, κἀνεῦθεν τετίμητο. Ὅτι δὲ καὶ τὴν ἀδελφὴν
προσαπίκτεινεν, ὀλοφυρομένην ἐπεὶ τὰ τῶν ἀνε-
ψίων σκύλα ἑώρα φέροντα τὴν Ὀράτιον, φόνου
ἐκρήθη· εἰς δὲ τὸν δῆμον ἐκκλήτων αἰτήσας, ἀφείθη.
Οἱ δὲ Ἀλθαοὶ τότε μὲν ὑπήκοοι τῶν Ῥωμαίων
ἐγένοντο· ὕστερον δὲ τὰς συνθήκας ἀθετήσαντες, καὶ
ὡς ὑπήκοοι πρὸς συμμαχίαν κληθέντες, μεταθέσθαι
ἐπρὸς τοὺς πολέμους ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης ἐπι-
χειρήσαντες, καὶ συνεπιθέσθαι Ῥωμαίοις, γνωσθέν-
τες ἐκολάσθησαν, καὶ πολλοὶ μὲν ἐκτάνθησαν, καὶ ὁ
αὐτῶν ἐξηγούμενος Μέττιος· οἱ ἄλλοι δὲ μετὰ νύκτα-
σιν ἐπέσθον. Καὶ ἡ πόλις αὐτῶν Ἄλθα κατεσκάφη, πεντακισιά που ἔτη Ῥωμαίοις νομισθεῖσα μητρό-
πολις. Πρὸς μὲν οὖν τοὺς πολέμους ὁ Τοῦλλος κράτιστος ἔδοξεν, τοῦ Θεοῦ δὲ παρημέλει. Νόσου δ' ἐν-
σκιφάσης λοιμώδους, καὶ αὐτὸς νοσήσας, εἰς δεῖσιδιμονίαν ἀπέκλιεν. Ἐσχῆναι μὲντοι τοῦ βίου
ἔγεται τέλος, καταφλεχθεὶς ὑπὸ κερανυῶν, ἢ ἐπιβουλεύεθαι ὑπὸ Μαρκίου Ἄγκου, ὃς θυγατρὸς
ἐβύχανεν, ὡς εἴρηται, τοῦ Νομά. Ἐβασίλευσε δὲ Ῥωμαίων ἔτη δύο ἐπὶ τριάκοντα.

Ζ'. Ἐπεὶ δὲ Ὀστίλλιος ἐτελεύτησε (80), διεδέ-
ξτο τὴν βασιλείαν ὁ Μάρκιος, παρ' ἐκόντων τῶν
Ῥωμαίων ταύτην λαθῶν. Ἦν δὲ τὴν χεῖρα οὐκ ἄρ-
τιος τὴν γὰρ ἀγκύλην πεπήρωτο, ὅθεν καὶ Ἄγκος
ἐπώνυμον ἔσχεν. Ἐπεικῆς δὲ ὢν, τρυφάσθη
μεταβαλεῖσθαι, καὶ πρὸς στρατείας ἐτρέπετο. Οἱ γὰρ
λαῖνοι Λατῖνοι διὰ τε τὸν τῆς Ἄλθης βλαβρον, καὶ
περὶ αὐτῶν δεδοικότες, μὴ τι πάθωσιν ὁμοίον, δι-

VI. Numa sine successore defuncto, Tullus Ho-
stilius a senatu populoque Romano rex electus,
institutis Numæ plerisque derisis, Romulum magis
est æmulatus, ad bella et ipse propensus, et populi
conciator. Cum igitur forte evenisset, ut Romani
ex Albano agro prædas egissent, uterque populus
ad bellum spectavit. Sed ante congressum recon-
ciliati pepigerunt, ut unam urbem incolerent.
Utroque autem suam defendente, et ut in eam
migraretur postulante, id consilium repudiarunt.
Post etiam de principatu orta controversia, cum
neuter alteri cederet, convenit ut inter se dimi-
carent, non totis copiis, neque singulari certamine.
Sed erant apud utrosque tergemini fratres, gemel-
lis orti matribus, nec ætate nec viribus dispares :
quorum Romani, P. Horatii, Albani Curiatii voca-
bantur : eos ad pugnam destinant, non habita ra-
tione cognationis. Qui armati, et in medio duorum
exercituum instructi, deos patrios invocarunt, et
subinde solem intuiti sunt. Inter se congressi, alias
conferti, alias singulatim dimicarunt. Tandem
duobus Romanis prostratis, et Albanis omnibus
vulneratis, Horatius superstes, **324** cum quamvis
integer tribus par esse non posset, capessit fugam,
ut persequendo segregarentur. Quo facto, singulis
aggressus, omnibus interfectis, insigni victoria
potitur. Sed quia sororem quoque interfecerat, ob
visa in humeris ipsius, consobrinatorum spolia la-
mentantem, cædis actus est reus : sed provoca-
tione ad populum facta, absolutus. Albani tum
Romanorum imperium subierunt. Post pactis vio-
latis, cum ut subditi ad belli societatem evocati,
pugnæ tempore se ad hostes conferre, ac in Ro-
manos impetum facere voluisse comperti essent,
multi occisi sunt, et dux eorum Metius : cæteri
Romam migrare jussi, Alba diruta, quæ ad annos
v Romanorum fuerat metropolis. Tullus bellator
optimus, sed numinis cultor negligens, cum in
pestilentia ipse quoque ægrotasset, ad superstitionem
delfexit. Dicitur fulmine conflagrarse : aut
Anci Marcii insidiis, nepotis Numæ, ut dictum est,
periisse. Regnavit annos 11 et xxx.

VII. Mortuo Tullo, regnum a Romanis Marcio
est delatum : qui ob vitium manus, quod cubitum
fleclere non poterat, Anci cognomentum habuit :
et cum leni esset ingenio, necessario ad bella
genda se contulit. Nam reliqui Latini tum ob
Albæ excidium, tum similis cladis metu, irati qui-
dem Tullo superstite Romanis erant : sed virum
strenuum metuentes, iras reprimebant. Marcum

Variæ lectiones et notæ.

(80) Ἐπεὶ δ' Ὀστίλλιος ἐτελεύτησεν. Ita etiam alter e cod. Reg., et alter pro his verbis habet
διεδέξτο δὲ αὐτὴν ὁ Μάρκιος.

vero ob pacis studium, injuriis opportunum esse A rati, prædas ex agris egerunt. Ille vero gnarus, pacis causam esse bellum, invadit eos, a quibus invadebatur, atque ulciscitur, urbes expugnat, quarum unam evertit : et captivis, quos multos ceperat, pro mancipiis utitur, multos etiam in civitatem Romanam mittit. Romani, cum finitimi potentiam eorum, et ditionem crescere ægre ferentes, hostes se professi essent, Fidenas obsidione ceperunt ; Sabinos affixerunt, dispersos aggressi ; et castris eorum captis, alios terrore injecto vel invitos pacem servare coegerunt. His rebus gestis, Marcus mortem obiit, anno regni xxiv exemplo avi religiosus deorum cultor.

καὶ τὸ σφῶν ἄλλοις στρατόπεδον ἑτέρους δ' ἐκποθήσαντες, εἰρηναίειν καὶ ἀκοντας παρεσκευάσαν καὶ ἐπὶ τούτοις Μαρκίῳ ἐπέλιπε τὸ βιώσιμον, εἰκοσιν ἑνιαυτούς καὶ τέσσαρας ἄρξαντι, καὶ πολλὴν τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν πάππον Νομῶν ποιουμένην τὴν ἐπιμέλειαν (81).

VIII. L. Tarquinius Demarati Corinthii exsulis, B qui Tarquinius 325 Tyrreniæ urbem migrarat, ex indigena muliere filius, Lucamon vocatus, regnum sibi vindicavit. Is cum amplum patrimonium suscepisset, nec tamen ut advena a Tarquiniensibus ad summos honores eveheretur, Romam migrat : mutatoque nomine, ab urbe in qua habitarat, L. Tarquinius appellatur. Fertur autem, cum sedem mutaret, aquila devolasse, raptoque pileo, quom capite gerebat, subvolasse ac magno clangore edito, eundem capiti apte reposuisse. Unde nihil humile animo conceperit, et alacriter Romæ con-sederit, ubi non multo post in primis est numeratus. Nam cum opibus haud parce uteretur, prudentia et urbanitate potentioribus sibi conciliatis, a Marcio in patricios et senatum lectus est, et dux exercitus designatus, credita etiam liberorum et regni tutela. Nam se bonum virum præbebat, pecuniam egentibus impertiebat, rogantibus libenter ferebat opem, malum faciebat dicebatve nemini, accepta beneficia exaggerabat. Offensas vel dissimulabat, vel extenuans oblivioni mandabat : eos a quibus læsus esset, adeo non ulcisciebatur, ut etiam beneficiis demereretur. His moribus et Marcium ipsum, et regio amicos sibi devinxit, existimationem viri boni et sapientis consecutus, quam non perpetuo conservavit. Marcii namque defuncti duobus filiis iniquum se præbuit, erepto regno, quod cum illis senatus populusque delaturus esset, illi senatoribus potentissimis sibi adjunctis, et adolescentibus procul ad venationem ablegatis, nihil non et dixit et fecit, donec regnum impetrasset : id se pueris, ubi adolevisent, redditurum professus. Rerum autem potitus Romanos ita tractavit, ut regio adolescententes nunquam ipsi prælaturi essent, quorum animos et corpora assuetudine ignaviæ per benignitatis speciem corruptit.

ἀρχῆς μὲν εἶχον Ῥωμαῖοι· τοῖς δὲ περιῆν ὁ Τούλης, δεδιότες ἑκείνου ὡς μάχιμον, συνεστῆλλοντο. Τὸν δὲ Μάρκιον εὐεπίθετον ἠγησάμενοι διὰ τὸ εἰρηναῖον τῆς γλώμης, τῇ τε χώρᾳ ἐπήλαον, καὶ αὐτὴν ἐληθσαντο. Συναῖς δ' ἑκείνος εἰρήνης εἶναι τὸν πόλεμον αἴτιον, ἐπιτίθεται τοῖς ἐπιθεμένοις, καὶ ἀνημόνατο, καὶ πόλεις εἶλεν αὐτῶν, ὧν μίαν κατέσκαψε, καὶ πολλοῖς τῶν ἄλλόντων ὡς αἰχμαλώτοις ἐχρήσατο, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην δὲ συχνοὺς ἑτέρους μετόπισεν. Ἀξαναομένων δὲ τῶν Ῥωμαίων, καὶ τῆς χώρας σφοδρῶς προστιθεμένης, οἱ πλησιόχωροι ἤχθηοντο, καὶ αὐτοὺς Ῥωμαῖοι ἐξεπολέμωσαν· ὅθεν αὐτῶν Φιδηνάτας μὲν πολιορκίᾳ ἐκράτησαν, Σαβίνους δ' ἐκάκωσαν, αὐτοῖς τε προσπασόντες ἐσκειασμένοις.

Ἡ Λούκιος δὲ Ταρκύνιος τὴν ἀρχὴν φεικώσατο, δὲ Δημαράτου μὲν ἦν παῖς Κορινθίου, φυγόντος· δὲ καὶ εἰς πόλιν Τυρσηνίδα Ταρκυνίαν ἐγκατοικήσαντος· ἐξ ἀθίγενους γυναικὸς ἐκαίῳ ἐτέχθη, Λουκούμων ὀνομασθεὶς. Πολλὰ μὲντοι πατρῶθεν διαδεξάμενος, ὅτι μὴ τῶν πρωταίων παρὰ τῶν Ταρκυνισίων ὡς ἐπῆλος κατηξίωτο, πρὸς τὴν Ῥώμην μεταναστεύει, καὶ τὴν κλήσιν συμμεταθέμενος, καὶ μετωνομάσθη Λούκιος Ταρκύνιος ἐκ τῆς πόλεως ἐν ἣ παρῴκει. Αἰγεται δὲ μετοικιζομένου ἀετὸς καταπτώσας ἀράσσει τὸν πῖλον, ὃν εἶχεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ μετεωρισθεὶς καὶ κλάγας ἐπὶ πῶλον, ἀθῆς αὐτὸν ἐπαρμόσαι τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ, ὡς ἐντεῦθεν μὴδὲν ἐλπίσσει· μικρὸν, καὶ προθύμως τῇ Ῥώμῃ ἐγκατοικήσαι, ὅθεν τοῖς πρώτοις οὐ μετὰ πολὺ συνηριθμητο. Τῷ δὲ γὰρ πλούτῳ χρώμενος ἀφαιδέστερον, συνέσει τε καὶ εὐτραπέλλᾳ τοὺς δυνατοὺς οικειούμενος, ἐς τοὺς εὐπατριδας καὶ τὴν βουλήν κατελέχθη παρὰ Μαρκίου, καὶ στρατηγὸς ἀπεδείχθη, καὶ τὴν τῶν παίδων ἐκείνου ἐπιτροπείαν, καὶ τῆς βασιλείας πεπίστευτο. Ἐδείκνυε γὰρ αὐτὸν ἀγαθὸν ἄνδρα, χρημάτων τε τοῖς διομένοις μεταδίδους, καὶ αὐτὸν ἴτοιμον παρέχων εἰ τις δόκιο αὐτοῦ εἰς βοήθειαν· φαῦλον δὲ (82) τι οὐτ' ἔπραττεν, οὐτ' ἔλεγενοῦδεν. Καὶ εἰ τι πρὸς τινων εὐ ἐπασχεν, ἐξῆρε τὸ γινόμενον· εἰ δὲ τι καὶ ἐπαχθέστερον αὐτῷ γένοιτο, ἢ οὐδ' ἐλογίζετο τὸ λυποῦν, ἢ καὶ φαυλίσας παρελογίζετο· οὐ μόνον τε οὐκ ἠμόνατο τὸν λευπηκότα, ἀλλὰ καὶ εὐηργέται. Τούτοις αὐτὸν τε τὸν Μάρκιον, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἔχε·ρώσατο, καὶ ὄξεν ἄνδρὸς ἐκτέησατο σοφοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ· ἀλλ' οὐ προσέμεινε μέχρι τέλους αὐτῷ ἢ ὑπόληψις. Τοῦ Μαρκίου γὰρ τελευτήσαντος, κακῶς περὶ τοὺς ἐκείνου διετέθη δύω υἱεῖς, καὶ τὴν βασιλείαν ἐσφατερίσατο. Τῆς τε γὰρ βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τοὺς τοῦ Μαρκίου παῖδας χειροτονεῖν μελλόντων, ἐκείνος τῶν βουλευτῶν τε τοὺς δυνατωτάτους μετήλαθε, καὶ τοὺς ὄρφανούς πόρρω

Variæ lectiones et notæ.

(81) καὶ πολλὴν τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν πάππον Νομῶν ποιουμένην τὴν ἐπιμέλειαν. Desunt hæc verba in codd. Reg. et Collb.

(82) φαῦλον δέ. Ex Dionis lib. 1, in Excerptis Valesianis.

ποι πέμφας εἰς θήραν, οἷς τε εἶπε, καὶ οἷς ἔπρα-
 ξεν, αὐτῷ τὴν βασιλείαν ψηφίσασθαι παρεσκευάσεν,
 ὡς ἀνδρωβαίσειν αὐτὴν δῆθεν τοῖς παισὶν ἀποδώσειν.
 Ἐγγρατῆς δὲ καταστάς τῶν πραγμάτων, οὕτω τοῖς
 Ῥωμαίους διέθετο, ὥστε μηδέποτε ἐθελήσειν ἀνοθε-
 λίσθαι τοὺς παῖδας ἐκείνου· καὶ τὰ μείρακια δὲ
 πρὸς Ῥασιτώνων ἐθίζων, τὰς τε ψυχὰς αὐτῶν, καὶ τὰ
 σώματα σὺν χάριτι δῆ τιμι ἐφθειρε. Δεδιώξ δὲ καὶ
 οὕτως ἔχων, ἰσχυρὸν ἑαυτῷ ἐν τῷ συνεδρίῳ περιποίη-
 σαστο. Τοὺς γὰρ φιλικῶς αὐτῷ ἐκ τοῦ δήμου διακει-
 μένους· περὶ διακοσίους ἐς τοὺς εὐπατριδας ἐνέγραψε,
 καὶ βουλευτάς· καὶ οὕτω τὴν τε γερούσιαν ὑφ' ἑαυ-
 τὸν, καὶ τοὺς πολλοὺς ἐποίησαστο, καὶ τὴν στολήν
 πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέστερον ἤμισεν. Ἡ δὲ ἦν ἱμά-
 τιον καὶ χιτῶν ὀλοπόρφυρα καὶ χρυσοπάστα, στέφα-
 νος τε λίθων χρυσοδέτων, καὶ σκήπτρον, δίφρος τε
 ἐλεφαντινός, οἷς καὶ οἱ μετὰ ταῦτα οἱ τε ἄλλοι, καὶ
 οἱ τὴν αὐτοκράτορος ἔχοντες ἡγεμονίαν ἐχρήσαντο.
 Καὶ τεθρίπῳ ἐν τοῖς ἐπιπικίοις ἐπόμπευσεν, καὶ
 βιβδοῦχος διὰ βίου δώδεκα ἔσχε. Πάντως δὲ καὶ
 ἄλλα πλείω ἐκαινοτόμησεν ἂν, εἰ μὴ τις Ἄττος
 Ναούτιος τὰς φυλὰς αὐτῶν βουλευθέντα μετακομήσας
 κελύεικεν, ὃς οἰωνιστῆς ἦν, οἷος οὐχ ἕτερος γέγονε.
 Τοῦτον ἐνοβρίσαι, διὰ τὴν ἐναντίωσιν ὀργισθεῖς, καὶ
 τὴν τέχνην ἐξουθενῆσαι διεμελέτησεν ὁ Ταρχύνιος.
 Λαβὼν οὖν ἐν τῷ κόλπῳ ἀκόνην τε καὶ ξυρῶν, ἐς τὸν
 δῆμον παρήλθεν, ἔχων ἐν νῷ τμηθῆσαν τῷ ξυρῷ
 τὴν ἀκόνην, προδῆμα τῶν ἀδυνάτων, εἰπὼν τε ὅσα
 ἰδοῦσατο, ἐπεὶ Ἄττος ἀντέλεγεν ἐντονώτατα, μη-
 ἂν ὑφιέμενος· *Εἰ μὴ φιλοσεϊκῶς ἀντιλέγεις*, ἔφη,
ἀλλ' ἀληθῆ λέγεις, ἐπὶ πάντων τούτων ἀπόκριναί
μοι, εἰ δὲ κατὰ τοῦτ' ἔχω ποιῆσαι, γενήσεται. Ὁ
 δὲ Ἄττος αὐτοῦ που οἰωνισάμενος παραυτίκα, *Καὶ*
πάν γε, εἶπεν, *ὦ βασιλεῦ, δὲ διανοῆ, ἔσται ἐπιτε-*
λές. Ὁ κούων, ἔφη, τὴν ἀκόνην ταύτην λαβὼν, τῷ ξυρῷ
 τούτῳ διατάμε· τοῦτο γὰρ γενέσθαι διανενοῆμαι. Ὁ
 δὲ ἰλαδὲ τε αὐτὴν εὐθύς καὶ διέκοψε. Θαυμάσας δὲ ὁ
 Ταρχύνιος, ἄλλας τε τιμὰς ἐκείνῳ παρέσχε, καὶ
 χαλκῆς εἰκόνας ἤξλωσε, καὶ οὐδὲν ἐτι τῆς πολιτείας
 ἠλλοίωσε, πρὸς πάντα τε τῷ Ἄττῳ συμβούλῳ ἐκέ-
 χρητο. Μαχεσάμενος δὲ Λατίνοις ἀποστατήσασιν,
 ἐπειδὴ καὶ Σαβίνοις ἐς τὴν Ῥωμαίδα ἐμβαλοῦσι
 συμμαχοῦμενοι ὑπὸ Τυρσηνῶν, ἀπάντων ἐκράτησε.
 Τῶν δὲ τῆς Ἑστίας ἱερειῶν ἃς παρθενοῦσιν διὰ
 βίου νόμοισιται, φωράσας τινὰ συμφοραρεῖσαν ἀνδρὶ,
 ὑπὸ γυναικὸς τινος κατασκευάσας ὑποδρομὴν προμήχη,
 κλίνην τε θεῖς ἐν αὐτῇ, καὶ λύχνον, καὶ τράπεζαν
 οὐκ ἐπιπλέων, ἐκεῖ τὴν φαρειτῶν προπεμπο-
 μένην ἐκλίμισε· καὶ ζῶσαν εἰσαγαγὼν, ἐγκατανοδό-
 μησε, καὶ οὕτω τὰς τὴν παρθενοῦσιν μὴ τηρησάσας
 τῶν ἱερειῶν ἐξ ἐκείνου τιμωρεῖσθαι κεκράτησεν. Οἱ
 δὲ ταύτας αἰσχύνοντες, εἰς ξύλον τὸν αὐχένα δίκρουν
 ἐμβάλλονται ἐν τῇ ἀγορᾷ, καὶ μετὰ τοῦτο γυμνοὶ αἰ-
 κιδόμενοι ἀποφύγουσιν. Ἐπέθεντο μέντοι τῷ Ταρχύνῳ οἱ τοῦ Μαρκίου παῖδες, ἐπεὶ μὴ τῆς ἀρχῆς
 αὐτοῖς παρεχώρει, ἀλλὰ τινὰ Τοῦλλιον τεχθέντα οἱ ἐξ αἰχμαλωτίδος προῆγε πάντων· ὃ δὲ, μάλιστα τοὺς
 εὐπατριδας ἐλύπει, ὧν τινὰς προσεταιριζάμενοι, αὐτῷ ἐπιβούλευσαν, ὅσα τινὰς χωρικῶς ἔσταλ-
 μένους ἀξίνας· καὶ δρεπάνους ὀπλισμένους, αὐτῷ ἐπιθέσθαι παρασκευάσαντες. Οἱ ἐπεὶ μὴ ἀγοράζοντι
 τῷ Ταρχύνῳ ἐνέτυχον, ἐπὶ τὰς θύρας τῶν βασιλείων ἤκον, ἀλλήλοις δῆθεν διαμαχόμενοι, καὶ οἱ ἐς ἑβὴν
 ἰθὺς ἐδίδοντο, καὶ τυχόντες τούτους εἰς λόγους ἀλλήλοις ἀντικατέστησαν, καὶ διακλινομένῳ τῷ

A Cum autem eos etiam sic mctueret, suas opes in
 concilio auxit, et ex plebe amicis in patricios et
 senatores lectis : quo pacto et senatum et plebem
 subegit. Habitum etiam magnificentiore sumpsit,
 tunicam et vestem purpuream auro distinctam,
 coronam auream gemmis ornatam, sceptrum, et
 sellam eburneam : quibus **326** et secuti reges,
 et imperatores quoque Romanorum sunt usi. Victis
 hostibus, quadrigis magnifice est invehctus, et li-
 ctos per omnem ætatem xii habuit. Omnino etiam
 alia innovaturus fuit, nisi ei tribus mutaturo
 Actius Navius augur præstantissimus obstulisset.
 Ei cum ob adversationes iratus illudere, et artem
 eludere studeret, cotem et novaculam in sinu
 gestans, ad populum discinderetur, quod fieri nequaquam
 posset. Cumque dixisset quæ voluerat, Actio acer-
 rime adversante, ac minime cedente : *Nisi, inquit,*
adversandi studio refragaris, et vera dicis, coram
omni populo mihi respondeo, num id quod in animo
habeo, possit fieri. Cum ille in augurio rem statim
 expertus, profecto futuram dixisset : *Atqui hoc*
animo agitavi, inquit, te novacula cotem discissurum.
 Tum illum haud cunctanter discidisse cotem fer-
 runt. Id admiratus Tarquinius, tum alios honores
 Actio habuit, tum æneam statuum erexit : et rei-
 publicæ ordine non mutato, consiliis ejus usus est
 ad omnia. Latinorum defectionem compescuit.
 Sabinos, qui Tyrrhenis adjutoribus in Romanum
 agrum impressionem fecerant, superavit. Unam o
 Vestalibus, quibus perpetua servanda est virgini-
 tas, a quodam stupratam, in subterraneo specu
 oblongo excavato, ibique lectulo, lucerna, et mensa
 cibariis plena, collocatis, multis stupratam eo de-
 ducentibus, viventem obstruxit. Et sic ab illo tem-
 pore de incestis Vestalibus pœnas sumi, receptum
 est. Qui vero illas violarint, collo furcæ in foro in-
 sertæ, nudi flagris cæduntur, donec expirarint.
 Cæterum Marci liberi, cum regnum eis non resti-
 tueret, sed Tullium quemdam serva sibi natum
 omnibus anteferet, idque patricii quoque ægerrime
 paterentur, quibusdam illorum ascitis, insidias ei
 parant : subornatis duobus, qui agræstium more
 ascitis et falcibus armati, eum aggredierentur. Qui
 D cum Tarquinius in foro non invenissent, ad reg-
 gias fores venerunt, inter sese rixantes, et se ad
 regem admitti postulantes. Quo impetrato, cum in-
 vicem dicent, rex in alterum causam dicentem
 intentus, ab altero cecidit. **327** Hic Tar-
 quinii fuit exitus, cum annos viii et xxx rē-
 gnasset.

ἐνὶ προσέχοντα τὸν Ταρκύνιον ὁ ἕτερος κατεργάσατο. Ὁ μὲν οὖν Ταρκύνιος τοιοῦτον ἔσχε τέλος, τριάκοντα καὶ ὀκτὼ βασιλεύσας ἐνιαυτούς (83).

IX. Regnum autem Romanorum Tullius opera A Tanaquilis, Tarquini uxoris, est adeptus. Hunc Ocrisia quædam, Servii Tullii Latini conjux, bello capta, et Tarquinio tradita, sive domo uterum ferens, sive post captivitatem gravidam facta (utrumque enim fertur) peperit. Ei puero interdiu in sella dormienti magnam e capite flammam emicuisse tradunt : qua visa a Tarquinio, diligenter sit educatus, et per ætatem in patricios et Senatium lectus. Tarquini percussoribus comprehensis, uxor ejus et Servius, compertis insidiis, mortem regis principio celant : sublaturumque tanquam adhuc viventem, se curare simulant : et interim paciscuntur, ut Tullius regno illis, ubi adoleverint, cedat. Cum autem clamor impetusque multitudinis vix sustineri posset, Tanaquil ex superiore parte ædium, *Populum bono animo esse jubet, maritum enim suum vivere, propediem ipsum eos visuros. Ut autem per otium curari possit, neque tamen rerum administratio, eo ægrotante, langueat, interim Tullio munia regis mandasse.* Quæ cum dixisset, Tullium ob virtutis opinionem haud inviti admiserunt. Is suscepta reipublicæ procuratore, pleraque se de Tarquinii facere sententia simulabat : cumque sibi populum in omnibus dicto audientem esse cerneret, percussores Tarquini, quem forte adhuc vivere dixit, propter insidias factas ad Senatium adductos, et captiis damnatos occidit. Cum vero Marcii filii metu ad Volscos confugissent, tum denum Tarquini mortem palam fecit, aperteque regnum tenuit : ac primum præ se tulit, se tutorio nomine filiorum Tarquini, principatum administraturum. Deinde ad plebis animos conciliandos conversus, quod ea facilius quam patres cessura esset, pecuniam distribuit, agros singulis assignavit, et servos manumittendos et in tribus referendos curavit. Quæ cum potentes ægre ferrent, constituit, ut liberti patronis quædam officia vicissim præstarent. Patriciis autem ei succensentibus, et præter alia illud quoque dicentibus, eum nemine auctore potiri rerum : pro concione ~~323~~ multa populo grato locutus effecit, ut statim integrum sibi regnum ab eo decerneretur. Pro quo ut gratiam referret, cum alia plebi donavit, tum nonnullos eorum in senatum legit : qui cum olim plurimis rebus deteriori conditione essent, quam patricii, progressu temporis (interregno et sacerdotiis quibusdam exceptis) par cum illis jus obtinuerunt, neque præter calceos quidquam ab illis diversum habuerunt. Nam patricii calceos urbanos gestarunt, et corrigiarum implexione et forma litteræ adornatos,

Θ'. Τὴν δὲ τῆς Τρώμης βασιλείαν ὁ Τοῦλλιος διεδέξατο, συνεργία τῆς τοῦ Ταρκυνίου γυναικός, Τανακυλίδος. Τοῦτον δὲ γυνή τις Ὀκρισία καλουμένη, Σερούλου Τοῦλλίου (84) ἀνδρὸς Λατίνου εὐνητεῖρα ἐν τῷ πολέμῳ ἀλούσα, καὶ τῷ Ταρκυνίῳ ἐξαιρεθεῖσα, τέτοκεν, ἢ ἐγκύμων οἰκοθεν οὔσα, ἢ συλλαβοῦσα μετὰ τὴν ἄλωσιν· λέγεται γὰρ καὶ ἐμφοτέρα. Οὗτος ἐξ παιδᾶς ἤδη τελῶν ἐπὶ διφρου μεθ' ἡμέραν κατέδαρθε, καὶ πῦρ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς πολὺ ἐδόκει ἐξάλλεσθαι. Ὅπερ ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος, διὰ σπουδῆς ἤγε τὸν παῖδα, καὶ εἰς ἡλικίαν ἀφιγμένον τοῖς εὐπατρίδαις καὶ τῇ γερουσίᾳ συνέταξε. Συλληφθέντων οὖν τῶν τοῦ Ταρκυνίου φονέων, μαθοῦσα ἡ ἐκείνου γυνή καὶ ὁ Τοῦλλιος τὴν παρασκευὴν τῆς ἐπιβουλῆς, οὐ φανερὸν αὐτίκα τὸν τοῦ Ταρκυνίου θάνατον ἔθεντο, ἀλλ' ἀνελόμενοι αὐτὸν ὡς ἐτι ἐμπνέοντα θεράπευον δῆθεν, κἀν τούτῳ πίστεις ἀλλήλοις ἔδοσαν, ὥστε τὸν Τοῦλλιον τὴν ἀρχὴν εἰληφῶτα, τοῖς παισὶν αὐτῆ· ἀνδρωθεῖσιν ἐκστῆναι ταύτης. Ἐπει δὲ τὸ πλῆθος συνδριμῶν ἐθορύθει, προκύψασα ἐκ τῶν ὑπερῶν ἡ Τανακυλίδς. *Μὴ φοβείσθε, ἔφη, ὁ γὰρ ἀνὴρ μου καὶ ζῆ, καὶ ὑμῖν μετ' ἄλλῳν ὀφθήσεται. Ἴνα δὲ αὐτὸς τε σχολάζων ὄνησθῆ, καὶ μὴ τι τοῖς κρήμασιν ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀσθενείας εἴη ἐμπόδιον, Τουλλίῳ κατὰ γε τὸ παρὼν τὴν τῶν κοινῶν ἐπιτρέπει διοικῆσθαι.* Ἐπειν ἐκείνη ταῦτα. Οἱ δὲ τὸν Τοῦλλιον οὐκ ἀκουσίως ἐδέξαντο, ἀγαθὸς γὰρ ἀνὴρ ἐδόκει. Ἐγχειρισθεῖς οὖν ἐκεῖνος τὴν τῶν κοινῶν οἰκονομίαν, τὰ πλεῖα κατ' ἐνόληξ δῆθεν διώκει τοῦ Ταρκυνίου. Ὡς δ' ἐν πᾶσιν ἔωρα πειθαρχοῦντας αὐτῷ, τοὺς ἀτόχειρας τοῦ Ταρκυνίου πρὸς τὴν γερουσίαν παρήγαγε, διὰ τὴν ἐπιβουλήν τάχα· ἐτι γὰρ ζῆν ἐκείνου προσεποιεῖτο, καὶ οἱ μὲν καταψηφισθέντες ἀπέθανον. Οἱ δὲ τοῦ Μαρκίου υἱοὶ φοβηθέντες, εἰς Οὐολόσκους (85) κατέφυγον, κάκεινος τότε τὸν τε θάνατον τοῦ Ταρκυνίου ἐξέφηνε, καὶ φανερῶς τῆς βασιλείας ἐπέληπτο· καὶ πρῶτον μὲν τοὺς τοῦ Ταρκυνίου παῖδας προῦβάλλετο, ὥς αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτροπαύων· εἶτα πρὸς θεραπείαν τοῦ δήμου ἐτρέπατο, ὥς ῥᾶστα μᾶλλον τὸν δμίλον ἢ τοὺς εὐπατρίδας ὑποποιησόμενος, χρήματά τε αὐτοῖς εἶδου, καὶ γῆν ἐκάστῳ προσένειμε, καὶ τοὺς δούλους ἐλευθεροῦσθαι καὶ φυλετεύσθαι (86) παρασκευάσεν. Ἀγθομένων δ' ἐπὶ τούτοις τῶν δυνατῶν, ἐταξέ τινα τοὺς ἐλευθερωθέντας τοῖς ἐλευθερώσασιν σφᾶς ἀνθυπουργεῖν. Ὡς δὲ χαλεπῶς ἔχον οἱ εὐπατρίδαι αὐτῷ, καὶ διεθρόνον ἄλλα τε, καὶ ὅτι μηθεὺς αὐτὸν ἐλομένου τὴν ἀρχὴν ἔχει, συναγαγῶν τὸν δῆμον ἐδημηγόρησε· καὶ πολλὰ ἐπαγωγὰ διαλεχθεῖς αὐτῷ, οὕτω διέθετο, ὥς αὐτίκα πᾶσαν αὐτῷ τὴν βασιλείαν ἐπιψηφίσασθαι. Ὁ δὲ

Variae lectiones et notæ.

(83) Ἐνιαυτούς. Addunt Reg. et Colb. : Οὐ μὲν τῆς βασιλείας οἱ τοῦ Μαρκίου παῖδες ἐδέξαντο, ἀλλ' ὁ Τοῦλλιος ταύτην ἔσχε τῇ συνεργίᾳ, etc.

(84) Ἐπουρῶν Τουλλίου. Sic mss. Legendum forte Σπουρίου, vel potius Σεργίου.

(85) Οὐολόσκους. Cod. Colb. Οὐελίσκους.

(86) Φυλετεύσθαι. Sic præter Viennensem, Regii et Colberteus. Alius φυλάττεσθαι perferam habuit.

αὐτοὺς ἀμειβόμενος, ἄλλα τε ἐφιλοτιμήσατο, καὶ ἐς Α
τὸ συνέδριόν τινας αὐτῶν ἐνέγραψεν, οἳ πάλαι μὲν ἐν
κλειστοῖς ἦσαν ἔφερον τῶν εὐπατριδῶν. Τοῦ χρόνου
δὲ προϊόντος, πλὴν τῆς μεσοδασιλείας καὶ τινῶν
ἱερῶν, τῶν ἰσῶν μετέχοντο τοῖς εὐπατρίδαις, καὶ
διέφερον ἄνευ τῶν ὑποδημάτων οὐδέν. Τοῖς γὰρ
εὐπατρίδαις τὰ ὑποδήματα ἀστυκὰ, καὶ τῆ τε ἐπαλ-
λαγῇ τῶν ἱμάντων, καὶ τῷ τύπῳ τοῦ γράμματος
ἐκεκδόμενον, ἔν' ἐκ τούτων δοκοῖεν, ἀπὸ τῶν ἑκατὸν
ἀνδρῶν τῶν κατ' ἀρχὰς βουλευσάντων κατιέναι. Τὸ
γράμμα δὲ βῶ (87) φασιν εἶναι, ἣ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν
ἑκατὸν ἐκείνων ἀνδρῶν δηλωτικὸν ἐν, ἣ ὡς τοῦ τῶν
Ῥωμαίων κατάρχον ὀνόματος. Τὸν μὲν οὖν ἕμιλον
οὕτως ὁ Τοῦλλιος φκείωσατο. Δείσας δὲ μή τις στάσις
συμβῆ, τὰ πλεῖστα καὶ ἰσχυρότατα τῶν κοινῶν τοῖς
δυνατωτέροις; ἐπέτρεψε· καὶ οὕτω σφίσι αὐτοῖς
B συνεφρόνησαν, καὶ τὸ δημόσιον διηγάγον ἄριστα.
Καὶ πολέμους δὲ τινὰς πρὸς τε τοὺς Οὐτένας, καὶ
πρὸς ἄπαντας τοὺς Τυρσηνοὺς ἐπολέμησεν, ἐν οἷς
οὐδὲν ἐπράχθη συγγράμματος ἄξιον. Τοὺς Λατίνους
δ' ἐπὶ μᾶλλον Ῥωμαίοις βουλευθεὶς οἰκειώσασθαι,
νεῶν τινα ἐκ χρημάτων κοινῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ κατα-
σκευάσαι πεποίηκε, καὶ τούτων ἀνέθεσαν τῇ Ἀρτέ-
μιδι. Περὶ δὲ τῆς νεωκορίας αὐτοῦ διεφέροντο,
κάν τούτῳ Σαβίνος; ἀνὴρ βοῦν ἤγε περικαλλῆ πρὸς
τὴν Ῥώμην, ὡς ἐκ τινος χρησμοῦ θύσων αὐτὴν τῇ
Ἀρτέμιδι. Ὁ δὲ χρησμὸς τὸν ἐκείνην θύσαντα ἔλεγε
τὴν πατρίδα ἐπαυξήσασθαι. Τοῦτο δὲ τις τῶν Ῥω-
μαίων μαθὼν, προσῆλθεν αὐτῷ, καὶ πρότερον εἶπε
εἶναι ἐν τῷ ποταμῷ ἀγνισθῆναι, καὶ εἰπὼν ἔπισσε, C
καὶ κείσας ἔλαθε, τὸν βοῦν ὡς φυλάξων, καὶ λαβὼν
ἔθυσεν. Ἐκφάνησαν; δὲ τοῦ Σαβίνου τὸ λόγιον, οἱ
Λατίνοι καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ προστασίας τοῖς Ῥωμαίοις
ἐξίστησαν, καὶ ἐς τᾶλλα ὡς κρείττονα σφῶν ἐτίμων
αὐτούς. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ὁ Τοῦλλιος δὲ τοῖς
Ταρκυνίοις τὰς θυγατέρας συνήκισε, καὶ τὴν βασι-
λείαν αὐτοῖς ἀποδώσειν ἐπαγγελλόμενος, ἄλλοτε
ἔλοιο τι προφασίζόμενος ἀνεβάλλετο. Οἱ δὲ οὐδὲν ὕγιες
ἐφρόνουσαν, ἀλλὰ ἤχθοντο. Ὁ δ' ἐν οὐδενὶ λόγῳ τού-

ut a primis senatoribus orti esse viderentur. Litte-
ram autem R fuisse tradunt, sive quod ea apud
Græcos centenarium numerum significet, sive quod
prima nominis Romani sit littera. Plebe sic conciliata,
veritus Tullius, ne qua seditio oriretur,
plurima et maxima quæque negotia opulentissimis
mandavit. Sic inter sese consentientes, rempublicam
optime gesserunt. Bella quædam cum Veier-
tibus et cæteris Tyrrhenis omnibus gessit, in quibus
nihil accidit memoratu dignum. Cum autem
Latinos magis etiam Romanis devincere cuperet,
auctor fuit ut communibus sumptibus Romæ fanum
Dianæ facerent. Sed cum de antistite controversia
esset, Sabinus quidam bovem insignem ex oraculo
Dianæ immolaturus adduxit. Cecinerant enim vates,
qui eam immolasset, patriæ suæ opes aucturum
esse. Quo Romanus quidam cognito, illi persuasit,
ut vivo prius flumine perfunderetur; atque ipse
interim acceptam bovem, tanquam asservaturus,
maclavit. Oraculo vulgato, Latini Romanis et templi
patrocinio cesserunt: et aliis in rebus, ut præ-
stantioribus, honorem habuerunt. Atque hæchactenus.
Tullius autem cum Tarquinii filias suas
despondisset, ac regiam se eis redditurum polli-
citus, alias aliud causando procrastinaret: illi
moram ægre ferentes, mæ cogitabant. Quod rege
nihil curante, sed Romanos ad democratiam et
libertatem magis assuefaciente, Tarquinii magis
etiam indignabantur. Ac junior eam molestiam
concoquebat: sed natu major Tullium diutius non
ferens, quia uxorem et fratrem suum conatum non
probare videbat: uxorem suam ipse, fratrem per
illius uxorem veneno tollit: ductaque fra-
tris conjuge, illa adjunctrice Tullio insidiatur: et
cum multis senatoribus ac patriciis, quibus invi-
sus erat Tullius, conspiratione inita, ex improviso
curiam ingreditur, etiam Tullia uxore comitante
multaque locutus, eos qui aderant patriæ dignita-
tis commonefecit, Tullium autem multis probris

Variae lectiones et notæ.

(87) Τὸ γράμμα δὲ βῶ, etc. Scribit Zonaras, ex
Dione, patricios Romanos, quo a cætera plebe dig-
noscerentur, calceos corrigiarum implexione, et
forma litteræ P̄ insignitos induisse: quæ quidem,
inquit, centenarium numerum significaret, totidem
enim erant patricii, vel quod sit prima littera Ro-
mani nominis; quæ quidem minime hic coherent.
Nam patriciorum lunati erant, quos vocabant, calcei,
in quibus scilicet assuta erat lunula, quod pridem
docuerit Rosinus, Dempsterus, Salmasius ad Pol-
lionem, et ad Inscriptionem Herodis, Benedictus
Balduinus in *Calceo antiquo*, et alii criticorum filii;
quæ quidem lunula formam refert characteris La-
tini C, quo centenarius numerus effingi solet, ita
ut patriciorum centenarium numerum in calceis
adumbrare potuerit. At quod Zonaras de littera
P̄ hic commentatur, prorsus absurdum est, quod
alii notarunt, cum nusquam P littera Græca cal-
ceis patriciorum afficta fuerit, neque primum vocis
Romæ elementum retulerit. Unde jure idem Bal-
duinus cap. 9, quod hic de littera P habetur, su-
perfluum glossemæ, et a quodam Græculo in textum

Zonaræ immistum esse arbitratur; nisi ipsemet Zo-
naras, non intellecto, quem exscribebat, Dione, er-
raverit; quod licet existimem, cum id ipsum præ-
ferant codices omnes mss. Scripserat nempe Dio
litteram C in patriciorum calceis centenarium ef-
fingere (quod scribit Isidorus lib. xix cap. 14); ad-
dideratque idem valere quod P̄ apud Græcos;
quemadmodum Joannes Gazensis in libro *Περὶ
ἀρχαιολογίας*, ait Numam regem ἐν τοῖς ὑποδή-
μασι Ῥωμαίων τῶν πατρικίων τυποῦσθαι τὸ Ῥο-
μαϊκὸν Κάππα, ὃ παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἐστὶ Ῥῶ,
etc. Nam Romanum Κάππα est C Latinum, euni-
demque numerum refert quod P apud Græcos.
Cod. Reg. 2431, fol. 212: Περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ
Ἐπαρχοῦ. Ὁ Ἐπαρχος παρὰ Ῥωμαίους, καὶ ἱερῶς
ἦν, καὶ πρῶτος τῆς βουλῆς, ἐπεὶ οὖν βουλευταὶ ἦσαν
ἑκατὸν, οὗτος δὲ ὁ ἀριθμὸς διὰ τοῦ Κάππα τοῦ
Ῥωμαϊκοῦ χαρακτηρίζεται: τοῦτου χάριν τὸ Κάππα
σχῆμα φέρει αὐτῶν ὑπόδημα, ἐξ οὗ ὀνομάζεται Καπ-
πᾶριον, οἷον οὗτός ἐστιν ὁ πρῶτος τῶν ἑκατὸν τῆς
βουλῆς. Adde Suidam in v. Χλαμύς.

affecit. Qui cum trepido nuntio excitatus sermone intervenisset, atque aliquid dixisset, Tarquinius senem medium arripit, elatuniquē e curia, in inferiorem partem per gradus dejecit. Ille ad Tarquiniū audaciam, eoque magis quod ab omnibus destitutus esset, consternatus, nihil amplius neque dixit, neque fecit. Tarquinius vero statim regnum a patribus accepit, et per quosdam Tullium domum se recipientem sustulit. At ejus filia maritum in curia deosculata, regem salutavit: atque in regiam abiens, per patris corpus carpentum egisse fertur. Sic Tullius rempublicam administravit, sic vitam finit, cum annos XLIV regnasset.

τῆς γυναικὸς Τουλλίας· καὶ πολλὰ μὲν εἶπε, τῆς τοῦ πατρὸς ἀξίας τοὺς παρόντας ἀναμιμνήσκων, πολλὰ δ' ἀπέσκηψε πρὸς τὸν Τούλλιον. Ἐπει δ' ἐκαίνοσ ταῦτα μαθὼν ἐπίστη σπουδῆ, καὶ τι θεὸν καὶ ἐπιβίβησεν, συνήρπασεν αὐτὸν, καὶ ἐξάρας ὡσεὶ κατὰ τῶν πρὸ τοῦ βουλευτηρίου ἀναβαθμὸν. Καὶ ὁ μὲν ταραχθεὶς πρὸς τὴν τοῦ Ταρκυνίου τόλμαν, καὶ ὅτι οὐδέ τις αὐτῷ ἐπεκουήσεν, οὐτ' εἶπεν εἰτι οὐδὲν εὖτ' ἐποίησε. Ταρκύνιος δὲ τὴν τε βασιλείαν εὐθύσ παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαθε. Καὶ πέμψας τινὰς, τὸν Τούλλιον κομιζόμενον οἰκαδὲ διεκρήσατο. Ἡ δὲ Ουγάτηρ ἐκείνου τὸν ἄνδρα ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καταφίλησασα, καὶ βασιλέα προσαγορεύσασα, καὶ ἀπιούσα πρὸς τὰ βασιλεία, τὸ δῆγμα κατὰ τοῦ νεκροῦ τοῦ πατρὸς ὡς εἶχεν ἐπήλασεν. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Τούλλιος ἦρξε, καὶ οὕτως ἀπέθανε, βασιλεύσας τέσσαρας ἐνιαυτούς ἐπὶ τεσσαράκοντα.

X. Tarquinius regno suscepto, Romuli more armatis corpus circumsepsit: quibus et noctu et interdiu, domi et foris usus est. Nam quod ipse erga socerum, uxor erga patrem ita se gessissent, timuit ne a seipso adversus se exemplum caperetur. Jam quia metu regnum tutandum erat, potentissimos senatores et cives comprehensos occidebat: alios palam, quibus aliquid crimini dare poterat, alios clam: nonnullos in exsilium mittebat. Neque vero Tullii studiosos duntaxat, sed etiam tyrannidis suæ adjutores perdidit. Ita optimis quibusque senatorii et equestris ordinis sublatis, cum se omni populo invisum esse crederet, statuit nullos in patres legere: sed senatum penitus tollere aggressus, neque ullum senatorem substituit: neque cum iis qui restabant, quidquam quod alicujus momenti esset, communicavit. Quamvis enim eos convocaret, non tamen ideo faciebat, ut alicujus rei gerendæ adjutores essent: sed ut visa eorum paucitate, ab omnibus contemnerentur: pleaque vero per se aut filios administrabat. Fuit aditu affatuque difficilis, superbia et crudelitate ex æquo erga omnes **330** usus: ac more tyrannico tam ipse, quam liberi ejus cum omnibus egerunt. Quamobrem satellitibus etiam diffusus, conciliataque sibi Latinorum custodia, et in Romanorum ordines inserta, id spectavit, ut Latinos Romanis æquatos, suo sibi beneficio obstrictos haberet, et Romanos adjunctis exteris minus formidaret. Gabinos, armis infeliciter adortus, dolo superavit. Nam Sextum filium transfugere Gabios jussit: cujus facti ut justam habere causam videretur, patrem aperte ut tyrannum et scædifragum est insectatus, atque a patre vicissim flagris cæsus. Deinde cum ex composito ad Gabinos cum pecuniis et sociis transfugisset, illi ut ei commento crederent, et Tarquiniū crudelitate, et multis Sexti veris

τους πηποίητο, καὶ τοὺς Ῥωμαίους πρὸς τὸ δημοκρατικὸν ἐνήγη καὶ τὸ ἐλευθερον. Ἐτι δὲ μάλλον ἐπὶ τούτοις ἤσχαλλον οἱ Ταρκύνιοι. Ἄλλ' ὁ μὲν νεώτερος, κἀν ἐγαλέπαινε, ἔφερε, τῷ δὲ χρόνῳ προήκοντι οὐκείτι τοῦ Τουλλίου ἐδόκει ἀνέχεσθαι. Ἐπει δὲ μὴ συνευδοκοῦσαν εὗρισκε τὴν γυναίκα, καὶ τὴν ὀμαίμονα, αὐτὸς μὲν τὴν γυναίκα, τὴν δ' ἀδελφὸν διὰ τῆς γυναικὸς ἐκείνου φαρμάκοις ἀνέβλε, καὶ συναφθεὶς τῇ συνεύῳ τοῦ ἀδελφοῦ, τῷ Τουλλίῳ σὺν αὐτῇ ἐπεβούλευε. Καὶ πολλοὺς τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν εὐπατριδῶν αἰτίας ἔχοντας κατὰ τοῦ Τουλλίου πείσας συνάρασθαι οἱ, ἐξαπιναιῶς μετ' αὐτῶν εἰς τὸ συνέδριον παραγέγονεν, ἐπομένης αὐτῷ καὶ τοῦ πατρὸς ἀξίας τοὺς παρόντας ἀναμιμνήσκων, πολλὰ δ' ἀπέσκηψε πρὸς τὸν Τούλλιον. Ἐπει δ' ἐκαίνοσ ταῦτα μαθὼν ἐπίστη σπουδῆ, καὶ τι θεὸν καὶ ἐπιβίβησεν, συνήρπασεν αὐτὸν, καὶ ἐξάρας ὡσεὶ κατὰ τῶν πρὸ τοῦ βουλευτηρίου ἀναβαθμὸν. Καὶ ὁ μὲν ταραχθεὶς πρὸς τὴν τοῦ Ταρκυνίου τόλμαν, καὶ ὅτι οὐδέ τις αὐτῷ ἐπεκουήσεν, οὐτ' εἶπεν εἰτι οὐδὲν εὖτ' ἐποίησε. Ταρκύνιος δὲ τὴν τε βασιλείαν εὐθύσ παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαθε. Καὶ πέμψας τινὰς, τὸν Τούλλιον κομιζόμενον οἰκαδὲ διεκρήσατο. Ἡ δὲ Ουγάτηρ ἐκείνου τὸν ἄνδρα ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καταφίλησασα, καὶ βασιλέα προσαγορεύσασα, καὶ ἀπιούσα πρὸς τὰ βασιλεία, τὸ δῆγμα κατὰ τοῦ νεκροῦ τοῦ πατρὸς ὡς εἶχεν ἐπήλασεν. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Τούλλιος ἦρξε, καὶ οὕτως ἀπέθανε, βασιλεύσας τέσσαρας ἐνιαυτούς ἐπὶ τεσσαράκοντα.

Y. Ὁ Ταρκύνιος δὲ τὴν βασιλείαν παρεληφθὺς, δορυφόρους κατὰ Ῥωμίον ἐαυτῷ περιέστησε, καὶ νεώτερον καὶ μεθ' ἡμέραν αὐτοῖς· καὶ οἰκουρῶν καὶ ἀγοράζων ἐπέχρητο. Ἐξ ὧν γὰρ αὐτὸς εἰς τὸν κηδεστήν, καὶ ἡ γυνὴ πρὸς τὸν πατέρα ἐποίησαν, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐδεδείσαν. Ἐπει δὲ ὡς τυραννήσων παρεσκευάσατο, τοὺς δυνατωτάτους τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἄλλων συλλαμβάνων ἐκίνυνεν, οἷς μὲν αἰτίαν εἶχεν ἐπενεγκεῖν, φανερώς ἀναιρῶν, οὐς δὲ λάθρα, ἐνίοις δὲ γε καὶ ὑπερώριζεν. Οὐ γὰρ τοὺς τῷ Τουλλίῳ προσκειμένους μόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸς τὴν μοναρχίαν συναραμένους αὐτῷ προσάπώλυε. Καὶ οὕτω τὸ κράτιστον τῆς βουλῆς, καὶ τῆς ἰκπᾶδος ἀνάλωσε, μισείσθαι τε ὑπὸ παντὸς τοῦ δήμου ἐπίστευε. Διὸ οὐδὲ ἀντικαθίστη τὸ παράπαν ἀντὶ τῶν ἀπολλυμένων τινὰς, ἀλλὰ καὶ τὴν γεροισίαν καταλύσαι πανταλῶς ἐπιχειρήσας, οὐτε ἀντιστήγειν ἐς αὐτὴν οὐδένα, οὐτε τοῖς οὖσιν ἐπακύνου τι λόγου ἔδειον. Συνεκάλει μὲν γὰρ αὐτοὺς, οὐ μὴν ὥστε τι τῶν ἀναγκαίων συνδικοικεῖν, ἀλλ' ἵνα δῆλῃ αὐτῶν ἡ βραχύτης γίνουτο ἅπασι, κἀντεῦθεν καταφρονεῖντο. Τὰ δὲ πλεῖστα καθ' ἑαυτὸν, ἢ καὶ μετὰ τῶν υἱῶν ἐπραττε. Δυσπρόσιτός τε καὶ δυσπροσέγγορος ἦν καὶ τῇ ὑπεροφίᾳ καὶ τῇ ὀμότητι ὁμοίως ἐχρητὸ πρὸς ἅπαντας, καὶ τυραννικώτερον αὐτὸς τε καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ προσσέφεροντο ἅπασι. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ τοὺς δορυφόρους ὑπόπτους ἔχων, ἐκ τῶν Λατίνων προσηταιρίσατο δορυφορικὸν, καὶ ἐς τὰς τῶν Ῥωμαίων τάξεις Λατίνους ἐνέμιξεν, ἵνα οἱ μὲν Λατίνοι ἰσομοιρίας τοῖς Ῥωμαίοις τυχόντες, ἐβγῶναι αὐτῷ ἐντεῦθεν ὀφείλωσι, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἤττον ἐκφοβῶσιν αὐτὸν, μηκέτι κατὰ σφᾶς ὄντες, ἀλλὰ τοῖς Λατίνοις συνοπλιτεύοντες. Γαούνοις δὲ μάχην συνήψε, καὶ κακῶς μὲν ἠγωνίσασατο, δόλῳ δὲ αὐτοὺς ἐχειρώσατο. Αὐτομολῆσαι γὰρ αὐτοῖς Σέξῳ ὑπέθετο τῷ υἱῷ· ἵνα δ' εὐπρόσσωπος αὐτῷ τῆς αὐτομολίας πρόφασις γένηται, ἐκαίνοσ μὲν φανερώς

τὸν πατέρα ὡς τύραννον καὶ παράσπονδον ἐλιδοῦρη- A
σαν. Ὁ δὲ τὸν υἱὸν ἐμαστίγωσέ τε καὶ ἀντημόνατο,
εἶτα κατὰ συνθήκας πρὸς Γαουίνους ἐψευδαυτομό-
λησε, χρήματά τε καὶ ἑταίρους παρεληφώς. Οἱ δὲ
πίστεύσαντες τῇ σκηπῇ διὰ τε τὴν τοῦ Ταρκυνίου
ὠμότητα, καὶ ὅτι τότε πολλὰ καὶ ἀληθῆ τὸν πατέρα
ἐκακηγόρει, κἀντεῦθεν ἐκπεπολεμῶσθαι αὐτῷ ἰδοῦναι,
ἰδέξαντό τε αὐτὸν ἀσμενέστατα; καὶ τινὰς ἐπελεύ-
σεις κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς χώρας οὖν αὐτῷ ἐποίη-
σαντο, καὶ οὐ μετρίως αὐτῷ ἐλυμήναντο. Διὰ ταῦτα
γούν καὶ ὅτι καὶ χρήματα ἰδίᾳ τῆσι παρέιχε, καὶ
ἐς τὸ κοινὸν ἀνήλισκε θαυσιῶς, ἤριθῃ παρ' αὐτῶν
στρατηγός, καὶ τὴν τῶν πολιτικῶν ἐν αὐτοῖς πραγ-
μάτων ἐπετρόπη διοίκησιν. Ἐπὶ τούτοις λάθρα
πέμψας τινὰ, τὰ συμβάνατα τε ἰγνώρισεν τῷ πατρὶ, B
καὶ πρὸς τὸ μέλλον γνώμην ἤτησεν ἐξ αὐτοῦ. Ὁ δὲ
εἶπε μὲν τῷ πεμφθέντι οὐδὲν, ἵνα μὴ ἴσως γνωσθεῖ,
ἐκὼν τι ἢ ἄκων ἐξείποι. Εἰς δὲ κήπον εἰσαγαγὼν
αὐτὸν, ἐν ᾧ μήκωνες ἦσαν, τὰς κωδύας (87*) αὐτῶν
ἐπὶ ὑπερχούσας ῥάβδῳ κατέκλασε, καὶ εἰ; γῆν
κατεστόρησε, καὶ οὕτω τὸν ἀγγελιαφόρον ἀπέπεμψε.
Καὶ ὁ μὲν τὸ πραχθὲν τῷ Σέξτῳ ἀπήγγειλεν, ἀσυν-
έτως ἔχων τῆς πράξεως. Ὁ δὲ τὸν νοῦν συνῆκε τῆς
ὀποθέσεως, καὶ τοὺς ἀξιολογώτερον τῶν Γαουίνων
τοὺς μὲν λάθρα φαρμάκοις διέφθειρε, τοὺς δὲ διὰ
τινων δῆθεν ληστῶν, ἄλλους δὲ ἐκ-δικαστηρίων ἀ-
πέκτισε, συκοφαντίας κατ' αὐτῶν πρὸς τὸν πατέρα
προδοσίας πλαττόμενος. Ὅμοιον δὲ τι τοῦτω καὶ
ὁ Ἡρόδοτος (88) ἱστορεῖ. Περιανδρὸν γὰρ τὸν Κυ-
ψέλου τύραννον Κορίνθου γενόμενον φησὶ πρὸς C
Θρασύβουλον τὸν Μιλήτου τύραννον διαπέμψασθαι
πυνθανόμενον, ὅπως αὐτῷ τὰ τῆς ἀρχῆς ἀσφαλῶς
ἔξει. Τὸν δὲ Θρασύβουλον τῷ ἀπαγγέλλαντι ταῦτα μι-
δὲν ἀποκρίνασθαι ἀπαγγέλλοντα δ' εἰς λήθιον, τῶν ἀστα-
χῶν τοὺς ὑπερχόντας ἐκτέμνειν τε καὶ ῥίπτειν, καὶ
οὕτως ἀποπέμψαι τὸν ἐσταλμένον. Τὸν δὲ ἐπανε-
θῆντα, καὶ τὴν τοῦ Θρασύβουλου συμβουλίην ἐρωτώ-
μενον, εἰπεῖν, εἰ; παρακλήγῃ πεμφθῆναι, καὶ διηγεῖ-
σθαι ὅσα ἐκεῖνος ἐποίησε, μὴ τι πρὸς δ' ἠρωτήθη φθεγγόμενος· τὸν δὲ γε Περιανδρὸν συνεκίναται τὸν τοῦ Θρα-
συβούλου λογισμὸν, καὶ τοὺς ὑπερχόντας τῶν Κορινθίων ἀπαντας ἀπολέσαι. Καὶ ὁ Σέξτος; οὖν οὕτω τοῦς
Γαουίνους; μετήλθε, καὶ τοὺς μὲν κρείττους ἀπόλλυε, τῷ πλήθει δὲ τὰ σφῶν διένεμε χρήματα. Καὶ μετὰ
τοῦτο τῶν μὲν διαφθορῶν ἦδη, τῶν δὲ λοιπῶν ἠπατημένων, καὶ πάντα πιστευόντων αὐτῷ, μετὰ τῶν
αἰχμαλώτων Ῥωμαίων, καὶ τῶν αὐτομόλων, οὐς πολλοὺς; διὰ τοῦτο συνῆθροισεν, κατέσχε τὴν πόλιν, καὶ τῷ
πατρὶ παραδίδωκε. Καὶ ὅς ἐκεῖνος τῷ υἱῷ παρεχώρησεν, αὐτὸς δὲ πρὸς ἄλλα ἐπολέμησεν ἔθνη.

IA'. Τοὺς δὲ τῆς Σιθύλλης χρησμούς; Ῥωμαίοις D
καὶ ἄκων προσηκοίησατο. Γυνή γάρ τις θεόμαντις,
ἦν Σιθύλλιν ὠνόμαζον, ἐς τὴν Ῥώμην ἐλήλυθε, βί-
βλα τρία ἢ ἐννέα φέρουσα, καὶ ταῦτα πρᾶσθαι τῷ
Ταρκυνίῳ ἰδίῳ, καὶ τὴν τιμὴν τῶν βιβλίων ὀρί-
σατο. Ἐκείνου δὲ μὴ προσεσηχότος αὐτῇ, τὸ ἐν ἢ
τὰ τρία τῶν βιβλίων κατέκαυσεν. Ὡς δ' αἰθίς κα-
τωλιγῶρει αὐτῆς ὁ Ταρκύνιος, κακὰ τῶν λοιπῶν
ἐμοίως διέφθειρε. Μελλούσης δὲ καὶ τὰ ἔτι λοιπὰ
καταφλέξειν, ἠνάγκασαν αὐτὸν οἱ ὠλιγίστοι, τὰ γούν
σωζόμενα πρᾶσθαι. Καὶ ὠνήσατο ταῦτα, ὅσου τὰ

in patrem maledictis adducebantur : a quo cum
eum hostili odio dissidere crederent, hominem
benignissime susceperunt, et aliquot cum eo in
Romænum agrum impressiones magna clade illata
fecerunt. His igitur de causis, et quod pecuniam
aliquibus privatim dabat, et in publicum liberaliter
conferebat, dux ab eis creatus est, urbanarum
etiam rerum administratione commissa. Posthæc,
per quemdam patri statum rerum suarum nuntiat,
quid se facere velit, sciscitatur. Ille vero nihil
respondet nuntio, ne cognitus vel volens vel invi-
tus arcanum prodatur : sed in hortum ædium transit,
sequente illo, et summa papaverum capita baculo
decutit, itaque nuntium dimittit : qui re non intel-
lecta, quid actum esset, Sexto renuntiat. Is vero
animadverso patris consilio, Gabinorum primores
partim clam veneno sustulit, partim per sicarios
interfecit : alios in iudicio calumniis oppressos,
quasi urbem patri suo prodere vellent, amovit.
Simile quiddam Herodotus de Periandro Cypseli
filio, Corinthi tyranno, scribit : qui cum a Thra-
sibulo Mileti tyranno consilium firmandi imperii
petlisset, Thrasybulum nuntio voce nihil respon-
disse : sed eo in segetem deducto, culmis eminentioribus,
resectis et abjectis, hominem dimisisset. Qui reversus,
deque illius consilio rogatus, dixerit, se ad hominem emotæ mentis esse missum,
neque enim ad interrogata quidquam 331 respon-
disse, ac quid ille fecisset, narrarit : at Periandrum,
intellecta Thrasybuli ratione, omnes Corinthiorum
principes sustulisse. Ad eundem modum Sextus
etiam cum Gabinis egit : et melioribus occisis,
eorum pecunias vulgo distribuit. Deinde illis de-
letis, reliquis deceptis, et omnia credentibus,
cum Romanis captivis et transfugis, quos ea de
causa multos coegerat, urbem occupavit, patrique
tradidit. Sed is, ea filio concessa, cum aliis populis
bellum gessit.

XI. Cæterum oracula Sibyllina vel invitus po-
pulo Romano comparavit. Mulier enim quedam
fatidica, quam Sibyllam nominabat, Romam, ut aut
ix libros allatos, Tarquinio certo pretio venales,
proposuit. Illo vero eam negligente, vel unum vel
tres libros exussit. Ut iterum a rege despecta
est, ex reliquis totidem abolevit. Cum autem eos
etiam qui restabant crematura esset, augures eum
reliquos omere coegerunt : idque tanti, quanti
universos parare potuisset. Eos libros duobus se-
natoribus asservandos tradidit : quique scripta

Varie lectiones et notæ.

(87*) Κωδύας. Vide Henric. Valesium ad Harpocrationem, pag. 301, ubi de hac voce.

(88) Ἡρόδοτος. Lib. 1, p. 9.

illa non satis assequerentur, duos viros e Græcia mercede accersiverunt, qui eos legerent, atque interpretarentur. Finitimi autem cognoscendi avidi, quid iis libris contineretur, altero custodum M. Aquilio largitionibus corrupto, quædam transcripserunt. Quo facinore cognito, Marcus culeo insutus, atque submersus est. Id supplicii genus post in parricidis observatum : ut neque terra, neque aqua, neque sol eorum morte inquinaretur. Templum in monte Tarpeio ex patris voto ædificavit. Cum vero terra ad fundamenta factio effoderetur, viri recens mortui capite invento, quod sanguis nondum destituerat, Romani Tyrrenum vatem percontati sunt, quid portenderet? At ille id signum in Tyrreniam translaturus, certum in terra spatium designavit : in eoque Romæ situ et Tarpeio monte iuculso, legatos rogavit, *An ea Roma esset? an is mons esset? an caput ibi inventum esset?* ut illis nihil suspicantibus, et ita esse affirmantibus, illius portenti vis in eum locum, in quo descriptio facta esset, transferretur. Sed **332** legati ab illius filio fraudem prius edocti, cum rogarentur : *Non hic, inquit, Roma colitur, sed in Palatio : et mons Romæ est, et caput in monte illo inventum est.* Vatis calliditate hac ratione elusa, omnem veritatem didicerunt, et civibus suis renuntiarunt, eos fore potentissimos, et plurimis imperaturos. Igitur hæc quoque res fiduciam illorum auxit, et mons ex eo Capitolium est appellatus. Quia vero Tarquinius ad templi exædificationem pecunia agebat, Ardeatibus illato bello, neque pecuniam acquisivit, et regno excidit. Quæ calamitas ex prodigiis est præsignificata. Nam et vultures ex hortis ejus pullos aquilarum expulerunt : et anguis ingens e conclavi, in quo cum amicis convivabatur, et ipsum et convivas fugavit. Iis de causis Titum et Aruntem filios, Delphos misit. Quibus cum Apollo respondisset, tum eum imperium amissurum, cum cini humana voce loqueretur, spe bona sibi blanditus est, nunquam id oraculum eventurum ratus. Erat autem L. Junius, sororis Tarquinii filius, cujus patrem et fratrem tyrannus sustulerat. Is vitæ suæ timens, stultitiam simulavit, cujus numine tutior esset : unde Brutii nomen est adeptus, quod fatuum significat. Ob eam stultitiæ simulationem a Tarquinii Delphos ductus, ludibrium verius quam comes : etsi profitebatur se deo baculum dono laturum, in quo cum nihil appareret boni, ea quoque de causa ridebatur. Verum ea re per ambages effigiem quamdam ingenii sui repræsentabat. Nam eo excavato, clam aurum infuderat : ut ostenderet, ingenium quoque suum integrum et honorabile sub ignominioso stultitiæ velamento delitescere. Adolescentibus porro interrogantibus, quis patri successurus esset? Respondit deus, eum qui matrem prius oscularetur, rerum potiturum. Quo Brutus intellecto, terram, quasi fortuito prolapsus, deosculatus est. quam communem omnium matrem esse recte judicavit. Idem Brutus Tarqui-

πάντα κτήσασθαι ἐμελλε, καὶ δύο βουλευταῖς ἀδράσι φυλάσσειν παρέδωκεν. Ὡς δ' οὐ πάνυ τῶν γεγραμμένων συνίεσαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα στείλαντες, δύο ἄνδρας ἐκεῖθεν μισθοῦ ἤγαγον, τοὺς ἀναγνωστέμους ταῦτα καὶ ἐρμηνεύουστας. Οἱ δὲ περιόικοι μαθεῖν ἐθέλησαντες, ὅ τι ποτὲ τὸ διὰ τῶν βιβλίων εἶη δηλούμενον, τὸν ἕτερον τῶν φυλασσόντων οὐτὰ Μάρκον Ἀκίλλιον χρήμασι ἀναπέισαντες, μετεγράψαντό τινα. Γνωσθέντος δὲ τοῦ ἔργου, ὁ Μάρκος δύο βύρσαις σὺρραφέισαις ἐμβληθεὶς, κατεποντώθη, ὃ εἰς ἐκείνου μετέπειτα κατὰ τῶν πατροκτόνων ἐπεκράτησε γίνεσθαι, ἵνα μήτε ἡ γῆ, μήτε τὸ ὕδωρ, μήτε ὁ ἥλιος μιανθῆ αὐτοῦ θνήσκοντος. Τὸν δὲ νεῶν τὸν ἐν τῷ Ταρπείῳ ὄρει κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς εὐχὴν ψυχοδόμει. Τῆς δὲ γῆς εἰς τὴν τῶν θεμελίων καταβολὴν ἀναβῆρηγνυμένης, ἀνδρὸς νεοθυήτος κεφαλὴ ἀνεφάνη ἑναίμος ἔτι. Ἐπεμψαν οὖν Ῥωμαῖοι πρὸς ἄνδρα Τυρσηνὸν τερατοσκόπον, ἐρωτῶντες τὸ διὰ τοῦ ἰφανέντος δηλούμενον. Ὁ δὲ τὸ σημεῖον εἰς τὴν Τυρσηνίδα μεταθεῖναι μηχανήσαμενος, διάγραμμα ἐπὶ τῆς γῆς ἐποίησατο, καὶ εἰς αὐτὸ τὴν τε τῆς Ῥώμης θέσιν ἐντείνας, καὶ τὸ Ταρπεῖον ὄρος, ἐμελλε τοῖς πρέσβεις ἀναρέσθαι, Ἡ Ῥώμη αὕτη ἐστὶ ; τὸ ὄρος τοῦτο ἐστὶ ; ἡ κεφαλὴ ἐνταῦθα εὐρέθη ; Ἰν' ἐκείνων μηδὲν ὑποσησάντων καὶ συμφησάντων ἡ δύναμις τοῦ σημείου εἰς τὸ χωρὶον, ἐν ᾧ διεγράπτο, μεταστατή. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα ἐτεχνήσατο ὅτι δὲ πρέσβεις παρὰ τοῦ υἱῆς ἐκείνου μαθόντες τὸ τέχνησμα, ἐρωτῶμενοι Ὁὐκ ἐνταῦθα οἰκίται ἡ Ῥώμη, ἀλλ' ἐν τῷ Παλατίῳ, καὶ τὸ ὄρος ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐστὶ, καὶ ἡ κεφαλὴ ἐν τῷ ὄρει ἐκείνῳ εὐρέθη. Οὕτω δὲ τῷ τερατοσκόπῳ διακρουσθέντος τοῦ μηχανήματος, πᾶσαν ἐκείνοι τὴν ἀλήθειαν ἔμαθον, καὶ τοὺς πολιταῖς ἀνήγγειλαν, ὅτι κράτιστοι ἔσονται, καὶ πλείστον ἄρξουσιν. Ἐλπὶς οὖν κακ. τοῦτο αὐτοῖς προσεγένετο, κἀνεῦθεν τὸ ὄρος μετωνομάσθη παρ' αὐτῶν Καπιτώλιον. Καίτι γὰρ τῇ Ῥωμαίων διαλέκτῳ ἡ κεφαλὴ ὀνομάζεται. Δεηθεὶς δὲ χρημάτων εἰς τὴν οἰκοδομήν ναοῦ ὁ Ταρχύνιος, Ἀρδεάταις ἐπήνεγκε πόλεμον, ὅθεν οὐτε χρήματα προσεκτήσατο, καὶ τῆς βασιλείας ἐξέπεσε. Γεγόνασι δ' αὐτῷ καὶ σημεῖά τινα δηλωτικὰ τῆς ἐκπτώσεως. Ἐκ τε γὰρ τοῦ κήπου αὐτοῦ γύπες νεοσοοὺς ἐξήλασαν ἀετῶν καὶ ἐξ ἀνδρῶν. Ἐν ᾧ συνεισιδῶτο φλοιός, ὄφεις μέγας ἐπιφανεὶς αὐτὸν τε καὶ τοὺς συσσίτους ἐξέβαλε. Διὰ τοι ταῦτα ἔ Δελφοὺς Τίτον τε καὶ Ἀρρῶντα τοὺς υἱοὺς ἐπεμψε. Τοῦ δὲ Ἀπόλλωνος χρήσαντος τότε τῆς ἀρχῆς ἐκπεῖσθαι αὐτὸν, ὅτε κῶν ἀνθρωπίνῃ φωνῇ χρήσατο, ἀγαθαῖς ἐλπίσιν ἠώρητο, μὴ οἴηθείς ποτε γενέσθαι τὸ μάντευμα. Ἦν δὲ Λούκιος Ἰουνίος ἀδελφῆς τοῦ Ταρχυνίου υἱός, οὗ τὸν πατέρα καὶ τὸν ἀδελφὸν ὁ Ταρχύνιος ἐκτείνειν. Οὗτος οὖν, καὶ περὶ ἑαυτῷ διδοικῶς, μωρίαν προσεποιήσατο, ταύτην ἑαυτοῦ προσησάμενος σῴτειραν. Αἰδ καὶ Βρούτος ἐπεκλήθη ὁ τοῦ γὰρ εὐθέως οὕτω τοῖς Λατίνοις ἔθος καλεῖν. Πλατόμενος οὖν τὸν μωραίνοντα, τοῖς τοῦ Ταρχυνίου παισὶν εἰς Δελφοὺς ἀπιούσι συμπαραλήφθη ὡς ἄθυρμα. Ὁ δὲ καὶ ἀνάθημα φέρειν ἔλεγε τῷ Θεῷ τὸ δ'

ἦν βάκτρον τι μηδὲν ἐκ τοῦ φαινομένου ἔχον χρηστὸν, ὅθεν καὶ ἐπὶ τούτῳ ὠφλίσκαγε γέλωτα· τὸ δ' ἦν ὅσον εἰκῶν τις τῆς κατ' αὐτὸν προσποιήσεως. Κοιλάνας γὰρ αὐτὸ, λάθρα χρυσίον ἐνέχεεν· ἐνδεικνύμενος δι' αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸ φρόνημα αὐτῷ τῷ τῆς μισίας ἀτίμῳ σῶον καὶ ἐντιμον κατακρύπτεται. Ἐρομένων δὲ τοῦ Ταρκυνίου υἱῶν, τίς τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς διαδέξεται, ἔχρησεν ὁ Θεός, τὸν πρῶτον τὴν μητέρα φιλήσαντα τὸ κράτος· ἔξεν. Ὁ συνεὶς ὁ Βρούτος, ὡς τυχαίως καταπεσὼν, τὴν γῆν κατεφίλησεν, αὐτὴν μητέρα πάντων ὑπάρχειν κρίνας ὀρθῶς. Οὗτος γὰρ ὁ Βρούτος τοὺς Ταρκυνίους κατέλυσε, αἰτίαν τὸ περὶ τὴν Λουκρητίαν συμβεβηκὸς προστησάμενος, καὶ ἄλλως μισουμένους παρὰ πάντων διὰ τὸ τυραννικὸν τε καὶ βίαιον. Ἡ δὲ Λουκρητία θυγάτηρ μὲν ἦν Λουκρητίου Σπουρίου, ἀνδρὸς τῶν τῆς συγκλήτου ἐνός (89), γαμετὴ δὲ Κολλιατίνου Ταρκυνίου τῶν ἐπιφανῶν, ἐπὶ τε κάλλει καὶ σωφροσύνῃ τυγχάνουσα περιβόητος. Ταύτην Σίξτος ὁ τοῦ Ταρκυνίου υἱὸς αἰσχῦνα· σπουδάσασα ἔθετο, οὐχ οὕτω τοῦ κάλλους αὐτῆς ἔρασθει, ὡς ἐπὶ τῷ σώφρονι ἐπίκουλέων αὐτῆς. Τηρήσας οὖν τὸν Κολλιατίνου τῆς οἰκίας ἀποδημοῦντα, νυκτὸς ἔλθων πρὸς αὐτὴν, ὡς πρὸς γαμετὴν συγγενεῦς, κατέλυσε παρ' αὐτῆς. Καὶ πρῶτον μὲν (90) λόγους ἐπέειρα συγγενέσθαι αὐτῇ, εἶτα καὶ βίαν προσῆγεν· ὡς δ' οὐδὲν ἐπείρατειν, ἀποσφάζειν ἠκέλησεν· ὡς δὲ καὶ τοῦ θανάτου καταλιγῶρει, δεῦλον παρακατακλίνειν αὐτῇ ἐπηπέλιψε, καὶ ἄμφω κτανεῖν, καὶ λόγον διαδώσειν, ὡς εὐρῶν αὐτοὺς συγκαθεύδοντας ἔκτανε. Τοῦτο τὴν Λουκρητίαν ἐτάραξε, καὶ φοβηθεῖσα μὴ πιστευθεῖ ταυθ' οὕτω γενέσθαι, ἐνέθωκε, καὶ μοιχευθεῖσα ξιφίδιον ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ἔθετο, καὶ μεταπεψυμένη τὸν τε ἄνδρα καὶ τὸν πατέρα, συνεπομένων αὐτοῖς τοῦ τε Βρούτου καὶ Ποπλίου Οὐαλλερίου, κατεδάκρυσε, καὶ στενάξασα τὸ δράμα πᾶν διηγῆσατο· εἶτα ἐπήγαγε· *Καὶ ἐγὼ μὲν τὰ πρόποντα ἐμαυτῇ ποιήσω· ὑμεῖς δὲ, εἴπερ ἄνδρες ἐστέ, τιμωρήσατε μὲν ἐμοί, ἐλευθερώθητε δὲ αὐτοί, καὶ δεῖξατε τοῖς τυράννοις ὄλων ὑμῶν ὄντων, ὄλων γυναικῶν ὕβρισιν.* Τοιαῦτα εἰπούσα εὐθὺς τὸ ξιφίδιον ὑφελκύσασα κατέκτανεν ἑαυτὴν. Ἀκούσαντες δ' ἐκεῖνοι ταῦτα, καὶ θεασάμενοι, ὑπερήγγησαν, καὶ τῷ Ποπλίῳ συμβούλῳ καὶ προθύμῳ πρὸς τοῦργον ὁ Βρούτος χρησάμενος, τὴν τε γυναῖκα πολλοῖς τῶν τοῦ δήμου κειμένῃν ὑπέδειξε· καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς δημηγορήσας, τὸ πρὸς τοὺς τυράννους μῖσος ἐκφῆναι πεποίηκε, καὶ μηκέτι δεῖξασθαι συνέθεντο τὸν Ταρκύνιον. Ταῦτα ἐκ πράξας, καὶ τὴν πόλιν ἐπιτρέψας τοῖς ἄλλοις, αὐτὸς πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐξίππασατο, καὶ τὰ αὐτὰ τῷ δήμῳ συνέπεισε, καὶ τοὺς στρατιώτας ψηφίσασθαι. Ὁ δὲ γὰρ Ταρκύνιος τὰ συμβεβηκῶτα μαθὼν, καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἐπιχθελίς (91), ἀπεώσθη, καὶ πρὸς τοὺς Ταρκυνίσιους μετὰ τῶν παίδων καὶ τῶν ἄλλων ὁμοφρόνων κατέφυγε, μόνῃ τῆς Τουλλίας, ὡς λόγος, ἑαυτὴν ἀελοῦσης. Ὁ μὲν οὖν Ταρκύνιος πέντε καὶ εἴκοσι τυραννίσας ἐνιαυτοῦς, οὕτως ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς.

11^β. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ πρὸς τὸν Βρούτον ἀπέκλιναν, καὶ αὐτὸν εἶλοντο ἄρχοντα. Ἴνα δὲ μὴ ἡ μοναρχία βασιλεία δοκῇ, καὶ συνάρχοντα αὐτῷ ἐψηφίσαντο τὸν τῆς Λουκρητίας ἐκείνης ἄδρα, τὸν Κολλιατίνον Ταρκύνιον, ὡς ἀπεχθῶς πρὸς τοὺς τυράννους πιστευόμενον ἔχειν διὰ τὴν βίαν τῆς γυναικός. Ἐκ δὲ γὰρ

Antios, ob stuprum Lucretiae oblatum, urbe ejecit, ante ob tyrannidem et violentiam omnibus invisos. Lucretia vero filia fuit Spurii Lucretii senatoris, uxor **333** Tarquinii Collatini viri illustris, elegantia formae et castitate celebris. Hujus stuprandae libido Sexto Tarquinio inaccessit, non tam ob pulchritudinem, quam ut ejus famae ac pudicitiae labem aspergeret. Itaque captata Collatini absentia, noctu apud eam, ut cognati uxorem, divertit. Ac primum verbis eam tentat, deinde vi, cum nihil proficeret, mortem minatur: quam illa contentemente dixit se servum cum ea positurum, et ambos occisurum: eamque causam caedis editurum, quod eos in concubitu deprehensos perenisset. Hoc Lucretiam commovit; ac verita, ne res ita esse acta crederetur, adultero obsecuta, pugionem sub cervicali posuit: accersitoque marito et patre, Bruto et P. Valerio comitantibus, quid accidisset, cum fletu et suspiriis exposuit. Deinde subjecit: *Ego quae me decent, faciam: vos si viri estis, et necem meam ulciscimini, et vosmetipsos in libertatem vindicatis: ac tyrannus ostendetis, quales viros qualemque matronam violaverint.* Haec elocuta, statim pugione clam arrepto seipsam interemit. Quibus illi auditis et visis, ingentem dolorem ceperunt. Brutus vero Publici consilio et alacri opera usus, matronam multis e populo jacentem ostendit: et apud ceteros habita concione fecit, ut occultum tyrannorum odium erumperet, seque Tarquinium non amplius recepturos affirmarent. His actis Brutus, urbe aliis commissa, in castra equitavit, eademque militibus quae populo persuasit. Tarquinius re cognita, ad urbem properans, excluditur, et cum liberis ceterisque aminis Tarquinius confugit. Nam sola Tullia sibi ipsi manus attulisse fertur. Sic Tarquinio regno pulsus est, quod per annos xxv violenter administrarat.

XII. Romani vero Brutum, inclinatis in eum studiis, magistratum elegerunt. Verum ne monarchia regia redacta videretur, Lucretiae maritum Tarquinium Collatinum, ei collegam dederunt: qui ob vim uxori suae factam, tyrannus infestus esse crederetur. A Tarquinio legati reditum flagitantes

Variæ lectiones et notæ.

(89) Ἐρός. Deest in Reg.

(90) Καὶ πρῶτον μὲν. Dionis excerpta Valcsiana, lib. 1, p. 574.

(91) Τὴν πόλιν ἐπιχθελίς. Alter e Reg. codd. et Collb. ἐπιχθελίς. Alter Reg. ἐπιχθελίς.

missi, tum re infecta discesserunt. Post reversi retulerunt, si bona sua ipsi, amicis et necessariis redderentur, unde exsillium tolerarent, eum regno cessurum, et bellum depositurum esse. Qua petitione cum multi flecterentur, atque ipse adeo Collatinus, Bruti collega : Brutus e curia in forum excurrit, Collatinum proditorem appellat, qui belli et tyrannidis instrumenta largiretur. Legati per spociem repetendæ pecuniæ Romæ commorati, nobiles aliquot adolescentes corrumpere, atque inter alios, etiam Bruti filios duos ad proditionem impellere studuerunt. A quibus benigne accepta oratione, visum est pacta jurejurando sancire : eaque de causa in ædes pene desertas et obscuras ingressi, non animadverterunt ibi esse Vindicium servum, qui non de industria, sed forte fortuna ibi delitescens, spectator actorum, et auditor sermonum fuit : quæ omnia ad cædem consulum et proditionem urbis spectabant, additis etiam ad Tarquinium litteris. Conjuratis digressis, servus omnia desert. Illi capiuntur, litteræ afferuntur. Dedicantur in forum : astante Vindicio, litteræ recitantur. Aliis mœstum silentium tenentibus, Brutus nominatim utrumque filium allocutus : *Non depellit, inquit, crimen ?* Illis tacentibus, ad lictores conversus : *Quod restat, ait, vestri muneris est.* Ii adolescentes arreptos flagris ceciderunt : quorum misericordia cum alii moverentur, pater neque oculos alio avertit, neque ullum misericordiæ signum dedit, quoad securi percussi sunt. Hoc factum neque laudare neque vituperare promptum est. Aut enim virtutis altitudo perturbationes omnes in ejus animo oppressit, aut calamitatis magnitudo ei stuporem attulit. Neutrum vero exiguum est, aut humanum : sed aut divinitatis, aut belluinæ immanitatis. His interfectis, a Bruto postulatam est, ut de cæteris quoque pronuntiaret. Ad quæ ille : *Liberis, inquit, meis idoneus sui iudex ; de cæteris vero civibus jam liberis suffragia ferenda permitto.* Sententiis latis, omnes securi sunt percussi, atque inter alios cognati aliquot Collatini : ob quos cum irasceretur, populi a Bruto concitati manibus pene discerptus esset. Magistratus tamen ei est abrogatus, P. Valerio successore dato : cui a cultu et observantia populi, Publicolæ cognomentum fuit. Tarquinius desperata per
335 proditionem regni recuperatione, ad Tyrrenos se contulit. A quibus cum magnis copiis reduceretur, consules in aciem Romanos eduxerunt. Ac pugnae principio Aruns Tarquinii filius, et Brutus consul Romanus, adeo infestis animis inter se concurrerunt, ut neuter, dum hostem vulneraret, sui prolegendi corporis memor, uterque ictu conitarario transfigeretur. Acri orto prælio, et multis utriusque cæsis, incerta victoria fuit. Sub noctem

A Ταρκυνίου πρέσβεις εἰς Ῥώμην ἦγον, περὶ καθόδου διαλεγόμενοι· ὧς δ' οὐδὲν ἤνον, ἕτεροι εὐθὺς ἐπέστησαν, ἀφίστασθαι τῆς βασιλείας, καὶ παύειν τὸν πόλεμον λέγοντες τὸν Ταρκύνιον, εἰ τὰ χρήματα δοθεῖεν αὐτῷ, καὶ τοῖς φίλοις, καὶ τοῖς οἰκείοις, ἀφ' ὧν διαβίωσονται φεύγοντες. Ἐπικλημμένων δὲ πολλῶν, καὶ αὐτοῦ Κολλατίνου τοῦ τῷ Βρούτῳ συνάρχοντος, εἰς ἀγορὰν ὁ Βρούτος ἐκ τοῦ βουλευτηρίου ἐξέβραμε, προδότην τὸν Κολλατίνον ἀποκαλῶν, πολέμου καὶ τυραννίδος ἀφορμὰς χαρίζομενον. Οἱ πρέσβεις δὲ ἐπὶ τῇ τῶν χρημάτων προφάσει τῆ Ῥώμῃ ἐνδιατρίβοντες, ἰσχυσαν διαφθεῖραι τῶν ἐπιστήμων τινὰς, μεθ' ὧν καὶ δύο τοῦ Βρούτου παῖδας ἐπεισαν ἐν τῇ προδοσίᾳ γενέσθαι. Ὡς οὖν συνέπεισαν τὰ μετράκια, ἔδοξεν καὶ ὄρκον προθεῖναι καὶ ἐπὶ τούτοις εἰς οἰκίαν συνηλθον. Ἦν δὲ ὁ οἶκος ὑπέρημος καὶ σκοτώδης. Ἐλαθεν οὖν ἕνθον ὧν οὐκ ἐκ προνοίας, ἀλλὰ τυχαίως, οἰκίτης ὄνομα Οὐίνδικιος (92), καὶ κατακρυφθεὶς ἐκεῖ, θεατῆς τε τῶν δρωμένων ἦν, καὶ τῶν βεβουλευμένων ἐπήκοος· ἀπερ ἦσαν, τοὺς ὑπάτους ἀνελεῖν, καὶ τὴν πόλιν προδοῦναι, καὶ ταῦτα τῷ Ταρκυνίῳ διὰ τῶν πρέσβεων ἐπιστάλασαν. Ἀπαθρόντων δὲ τοῦ οἰκίματος τῶν συνωμοτῶν, ἐξελθὼν ὁ οἰκίτης ἅπαντα κατεμήνυσε, καὶ οἱ τε τὴν προδοσίαν μελετήσαντες συνέληφθησαν, καὶ τὰ γράμματα ἰκομίσθησαν, καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν προαχθέντων αὐτῶν, καὶ τὸν Οὐίνδικα παρεστήσαντο, τὰ τε γράμματα ἀνεγνώσθησαν. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐν κατηγορίᾳ ἦσαν, καὶ σιωπῇ· ὁ δὲ Βρούτος ὄνομαστὶ τῶν υἱῶν ἑκάτερον προσεπικῶν, *Οὐκ ἀπολογεῖσθε, εἴη, πρὸς τὴν κατηγορίαν ;* τῶν δὲ σιωπῶντων, στραφεὶς πρὸς τοὺς ὑπηρέτας, *Ἐγμέτρον, εἶπεν, ἦδη τό λοιπὸν ἔργον.* Οἱ δὲ συλλαβόντες τοὺς νεανίσκους, βάβδοις κατέξαινον· καὶ τῶν ἄλλων ἐπικλημμένων τοὺς πάσχουσιν, ὁ πατήρ οὐτ' ἀλλαχόσε τὰς βίβεις ἀπήγαγεν, οὔτε μὴν οἰκτου τι ἐνεδείξατο, μέχρι πελέκει τὰς κεφαλὰς τῶν παιδῶν ἀπέκοψαν. Τοῦτο δὲ οὐτ' ἐπαινεῖν, οὔτε ψέγειν ἐστὶ βέβδιον. Ἡ γὰρ ἀρετῆς ὕψος εἰς ἀπάθειαν ἐξέστησεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, ἢ πάθος μέγεθος εἰς ἀναληψίαν. Οὐδέτερον δὲ μικρὸν οὐδ' ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἢ θεῖον, ἢ θηριώδες. Οὕτω δὲ τούτων θανόντων, καὶ περὶ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν ψῆφον ἐνεγκεῖν ὁ Βρούτος ἀπήτητο. Ὁ δὲ, *Τοῖς μὲν υἱέσι, εἶπεν, αὐτὸς ἀποχρῶν εἰμι δικαστῆς ; περὶ δὲ τῶν ἄλλων, τοῖς πολιταῖς ἐλευθέροις οὐσὶ τῆς ψήφου παραφωρῶ.* Ψήφου τοίνυν δοθείσης, πάντες ἐπέλεκθησαν. Ἦσαν δὲ τούτων τινὲς τῷ Κολλατίνῳ προσήκοντες, δι' οὓς καὶ ὠργίζετο. Ὅθεν ὁ Βρούτος οὕτω κατ' αὐτοῦ τὸν δῆμον παρῶσεν, ὧς μικροῦ δεῖν καὶ αὐτοχειρίᾳ αὐτὸν ἀνελεῖν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησαν, τὴν δ' ἀρχὴν ἠνάγκασαν αὐτὸν ἀπειπεῖν. Ἐβίοντο δὲ ἀντ' ἐκείνου συνάρχοντα Πόπκιον Οὐαλέριον, δὲ Ποπλικόλας προσωνομάσθη, δηλοῖ δ' ἡ κλησις ἐξελληνισμένη Δημοκτιδῆ, ἢ Δημοτικῶτα -

Variæ lectiones et notæ.

(92) Οὐίνδικιος. Ita unus e Reg. At alter et Colb. Ἰουνδικιος præferunt.

των. Ταρκύνιος δὲ, ἀπογνούς τὴν ἐκ προδο-
σίας τῆς βασιλείας ἀνάληψιν, προσῆει τοῖς Τυρρη-
νοῖς. Οἱ δὲ δυνάμει βαρεῖα κατήγον αὐτόν. Ἄντεξ-
ῆγον δὲ καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὁ ὕπατος. Ἀρχομένης
δὲ τῆς μάχης, Ἄρβων ὁ Ταρκυνίου παῖς, καὶ Βρού-
τος ὁ Ῥωμαίων ὕπατος, ἀλλήλοις περιπεσόντες ἐμά-
χοντο· καὶ ἀφειδῆσαντες ἀπὸ θυμοῦ ἑαυτῶν συναπ-
έθανον. Μεγάλῃς δὲ τῆς μάχης γενομένης, καὶ πολ-
λῶν ἑκατέρωθεν πεσόντων, ἄκριτος ἦν ἡ νίκη. Νυ-
κτὶς δ' ἐπαλθούσης λέγεται σεισθῆναι τὸ ἔλσος· παρ'
ᾧ ἑστρατοπεδεύοντο, καὶ φωνὴν ἐκπεσεῖν ἐκείθεν
μεγάλην, φράζουσαν, ἐνὶ πλείους τεθνάναι Τυρρη-
νῶν ἢ Ῥωμαίων. Ἄμα δὲ τῇ φωνῇ Ῥωμαῖοι μὲν
μέγα καὶ θρασυαίον ἠλάλασαν. Πτοία δ' ἐνέπεσε
Τυρρηνοῖς, καὶ θορυθηθέντες τοῦ στρατοπέδου ἐξ-
έπεσον. Ἐβλον δ' οἱ Ῥωμαῖοι τοῦτο, καὶ διερχάσαντο.
Ἀριθμηθέντες δὲ οἱ νεκροὶ τῶν ἐν τῇ μάχῃ θανόν-
των, εὐρέθησαν οἱ μὲν τῶν Τυρρηνῶν ἐπὶ μυρίοις
χίλιοι καὶ τριακσίοι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παρ' ἑνα
ποσούτοι. Ἐθριάμβευσε δὲ Οὐαλέριος Ποπλικόλας
πρῶτος ὕπατεύων. Ὁ δὲ Ταρκύνιος μετὰ τὴν με-
γάλην μάχην, ἐν ἣ καὶ τὸν υἱὸν ἀπέβαλε μαχόμε-
νον Βρούτῳ, καταφυγὼν εἰς τὸ Κλούσιον, ἐκέλευε
Λάρτην Πορσίαν, ἄνδρα μεγίστην ἔχοντα δύναμιν
τῶν Ἰταλικῶν βασιλέων. Καὶ δεὺς αὐτῷ βοηθήσειεν ὑπ-
έσχετο. Καὶ πρῶτον μὲν ἔπεμψεν εἰς Ῥώμην, κε-
λεύων δέχεσθαι τὸν Ταρκύνιον. Ὡς δὲ οὐχ ὑπήκου-
σαν, ἀφίκετο μετὰ βαρείας δυνάμεως. Ποπλικόλας
δὲ Οὐαλέριος εἰς ἀρχὴν τὸ δεύτερον αἰρεθείς, καὶ μά-
χην συνάψας, καὶ τραυματισθείς, φοράδην τῆς μάχης
ἐξεκομίσθη. Ἐπικειμένου δὲ τοῦ Πορσίαν τῇ πόλει,
λίμῃς ἤπιετο τῶν Ῥωμαίων. Ἐκ τίνος δὲ συμβε-
βηκότος, ἢ μᾶλλον ἐκ προνοίας, γενομένου, ὁ Πορσί-
νας τὸν πρὸς Ῥωμαίους κατέλυσε πόλεμον. Ἄνθρω-
πὸς γάρ τις Μούκιος Κόρδος, εἰς πᾶσαν ἀρετὴν ἀγαθός,
ἐν δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἄριστος, Σκαϊόλας τὴν ἐπίκλη-
σιν, ὁ δὲ ἠλοῖ τὸν μονόχειρα, ἢ μὴ ἀριτύχειρα, τὸν
Πορσίαν ἀνελεῖν βουλευσάμενος, παρηγγίλλεν εἰς τὸ
ἐκείνου στρατόπεδον, Τυρρηνίδα φορῶν ἐσθῆτα, καὶ
ὁμοίως κεχρημένος φωνῇ. Καὶ σαφῶς μὲν τὸν Πορσί-
αν οὐκ εἰδώς, ἔρσεσθαι δὲ δεδιώς, τὸν γραμματέα
αὐτοῦ συγκαθήμενον αὐτῷ, καὶ ὁμοίως ἔχοντα τῆς
στολῆς, σπασάμενος τὸ ξίφος ἀπέκτεινε, καὶ συλλη-
φθεὶς ἀνεκρίνατο. Ἐσαρκίδο; δὲ τίνος τῷ Πορσίαν
μέλλοντι θύειν τότε κεκοσμημένης, ὑποσχὼν τὴν
χεῖρα καιομένης τῆς σαρκὸς εἰστήκει, πρὸς τὸν Πορ-
σίαν ἀποδλέπων ἀτρέπτῳ προσώπῳ, ὅθεν αὐτῷ τῆς
χειρὸς· φθαρσίσης ἔγένετο ἡ ἐπίκλησις, μέγρι θαυ-
μάσιος ἐκείνο; ἀφῆκεν αὐτόν. Ὁ δὲ Σκαϊόλας ἕτερον
τρόπον ἐσοφίσαστο τὸν ἐχθρὸν, καὶ εἶπε· Τὸν φόβον
σοῦ ἐΠορσίαν, γενικῶς, ἤτημαί σου τῆς ἀρε-
τῆς, καὶ χάριτι μὴνύω, ἃ πρὸς ἀνάγκην οὐκ ἂν
ἐξηγέρσασα. Τριακσίοι Ῥωμαίων τὴν αὐτὴν ἐμοὶ γνάμην ἔχοντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ σου δια-
τριβουσι, ὡν ἐγὼ προσεχιστήσας κλιθῶ λαχὼν, οὐκ ἀχθομαι τῇ τύχῃ, διαμαρτῶν ἀνδρὸς
ἀγαθοῦ καὶ φίλου μᾶλλον ἢ πολεμίου Ῥωμαίους εἶναι προσήκοτος. Ἐντεῦθεν ὁ Πορσίαν πρὸς τὰς
συμβάσεις ἔγένετο προθυμότερος. Ὁ δὲ Ποπλικόλας· τὸ τρίτον ὕπατεύων τότε, προῦκαλεῖτο συνεχῶς τὸν
Ταρκύνιον ἐπὶ δίχῃ, ὡς ἐξελέγξων κάκιστον, καὶ ἐκπεπτωκότα· τῆς ἀρχῆς ἐνδικιώτατα, τοῦ Πορσίαν
εὐχάζοντος. Ἀποκρινάμενος δὲ Ταρκυνίου, μὴ αἰρεῖσθαι Πορσίαν διαιτητῆν, εἰ σύμμαχος ὢν μετὰ-
βάλλεται. Καταγνούς ὁ Πορσίαν, τὸν πόλεμον κατέλυσε. Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ πολλάκις μὲν ἐπεχείρη-

A concusso lucco, juxta quem castra erant posita, in-
gens vox edita est, quae diceret uno plus Etru-
scorum cecidisse in acie, vincere bello Romano.
Unaque cum ea voce Romani magno et confidenti
clamore sublato, terrorem incusserunt Tyrrhenis,
ut per tumultum castra desererent, quae a Roma-
nis capta et direpta sunt. Numeratis interfectorum
cadaveribus, Tyrrhenorum xi millia ccc sunt
reperita, Romanorum uno minus totidem. Valerius
Publicola primus in consulatu triumphavit. Tar-
quinius post magnam illam pugnam, in qua filium
quoque amiserat, a Bruto interfectum, Clusium
supplex confugit ad Lartem Porsenam, Italicorum
regum potentissimum: qui, auxiliis promissis, cum
primum per legatos a Romanis, ut Tarquinium
reciperent, non impetrasset, cum magno venit exer-
citu. Valerius Publicola denuo consul creatus, vul-
neribus acceptis, lectica ex pugna elatus est. Por-
sena urbem premente, Romanos annonae penuria
afflixit: sed casu quodam, ac potius divino consilio
factum est, ut Porsena bellum omitteret. Nam qui-
dam Mutius Cordus, cum omni virtute praestans,
tum militari fortitudine praestantissimus, cogno-
mento Scavola, Tyrrheno habitu, sermonem etiam
Tyrrhenorum imitans, hostium castra ingressus,
cum Porsenam non satis nosset, nec rogare aude-
ret, scribam cum rege sedentem pari ornatu,
stricto ense interfecit. Compræhensus, cum inter-
rogaretur, dextra accenso ad sacrificium foculo
injecta, interim dum caro uritur, intrepido vultu
Porsenam intuens astitit (unde a clade manus, id
ei cognomentum est inditum), donec eum, ræ,
prope attonitus miraculo, dimisit. 336 Tum
vero hostem alio modo sefellit, his verbis: Victo
tui metu, virtuti tuae succubui, ac beneficio a me
feres, quod minis nequivisses: ccc Romani, tandem
praediti animis, in castris tuis versantur: mea
prima sors fuit. Neque fortunæ succenseo, quod a
bono viro aberrarim, digniore qui Romanorum sis
amicus, quam hostis. Ex eo Porsena propensior ad
pacis conditiones evasit. Publicola vero tum ter-
tium consul Tarquinium subinde ad jus vocavit:
ut ejus improbitate declarata, vel Porsena judice,
justissimo exsilio multatus existimaretur. Sed cum
Tarquinius respondisset, se Porsenam non admit-
tere arbitrum, si belli socius esse desineret, Por-
sena causa ejus improbata, bellum deposuit. Tar-
quinius vero post etiam auxiliis finitimarum gen-
tium, regnum saepe recuperare conati, omnes in
praeliis occubuerunt: praeter senem, qui Superbus
dicebatur. Sed et ille tandem Cumis apud Opicos
periit.

σαν οἱ Ταρκύνιοι τὴν βασιλείαν ἀναλαβεῖν, τοῖς ἄλλοις: Ῥωμαῖοις ἔθνεσι συμμαχοῦμενοι· πάντες δὲ ἐν ταῖς μάχαις διεφθάρησαν, πλὴν τοῦ γέροντος, ὃς καὶ Σούπερδος ἐκαλεῖτο, εἶποι ἂν τις Ἕλληνας ἀνὴρ Ἰπερήφανος. Κάκεινος δὲ μετέπειτα εἰς Κύμην τὴν ἐν ὀπίκῳ γενόμενος, ἐτελεύτησεν.

XIII. Tarquiniorum res eo denique redierunt. A III. Οὗτω μὲν οὖν ταῖς Ταρκυνίους τὰ πράγματα ἐπεράνησαν. Ἐκείνων δ' ἐξωσθέντων τῆς βασιλείας, ὕπατοι, ὡς εἴρηται, παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἠρέθησαν. ὧν εἰς ἦν καὶ Πόπλιος Οὐαλέριος, ὃς τετράκις ὑπάτευσεν, ὁ καὶ Πόπλικόλας ἐπικληθεῖς. Οὗτος οὖν μόνος, ἄρχων, καὶ μὴ συνάρχοντα εἰληφώς, Ῥωμαῖοις προσέκρουσε, λέγουσι μὴ τῆς τοῦ Βρούτου κληρονομίας ὑπάτειας εἶναι, τῆς δὲ τοῦ Ταρκυνίου τυραννίδος διάδοχον, ὑπὸ βάρδοις ὁμοῦ πάσαις καὶ πελέεσι προΐοντα ἐξ οἰκίας τοσαύτης τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος. Καὶ γὰρ πολυτελεστέραν εἶχεν οἰκίαν, ἐπικειμένην τῇ ἀγορᾷ. Ταῦτα ὁ Ποπλικόλας μαθὼν, τεχνίτας πλείστους συναγαγὼν, νυκτὸς κατέβαλε τὴν οἰκίαν, καὶ ταύτην κατέσκαψεν· ὥστε μεθ' ἡμέραν τοὺς Ῥωμαῖους βλέποντας τὸ γενόμενον, τὴν μὲν τοῦ ἀνδρὸς μεγαλοφροσύνην θαυμάζειν, ἄχθεσθαι δ' ὑπὲρ τῆς οἰκίας, διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος. Καὶ τοὺς πελέεις δὲ τῶν βάρδων ἀπέλυσεν, αὐτάς τε τὰς βάρδους εἰς ἐκκλησίαν παριῶν ἀφῆκε τῷ δήμῳ· καὶ τὴν τῶν χρημάτων διοίκησιν ἄλλοις ἀπένειμεν, ἵνα μὴ τούτων ἔγκρατεῖς ὄντες οἱ ὑπατεύοντες μέγα δύνωνται, ὅτε πρῶτον οἱ ταμίαι γίνεσθαι ἤρξαντο, κοιλίστορας δ' ἐκάλουσαν αὐτούς. Οἱ πρῶτον μὲν τὰς θανάσιμους δίκας ἐδίκαζον, ὅθεν καὶ τὴν προσήγοριαν ταύτην διὰ τὰς ἀνακρίσεις ἐσχίσθησαν, καὶ διὰ τὴν τῆς ἀληθείας τῆς ἐκ τῶν ἀνακρίσεων ζήτησιν. Ὑστερον δὲ καὶ τὴν τῶν κοινῶν χρημάτων διοίκησιν ἔλαχον, καὶ ταμίαι προσωνομάσθησαν. Μετὰ ταῦτα δ' ἑτέροις μὲν ἐπετρέπη τὰ δικαστήρια· ἐκείνοι δὲ τῶν χρημάτων ἦσαν διοικηταί. Ἀπέδειξε δὲ ἑαυτῷ συνάρχοντα τὸν τῆς Λουκρητίας πατέρα Λουκρήτιον. Ταχὺ δὲ τούτου θανάτου, ἠρέθη Μάρκος Ὀράτιος συνάρχειν αὐτῷ τὸν ὑπόλοιπον καιρὸν τοῦ ἔνιαυτοῦ. Αἰρεθεὶς δὲ καὶ αὐτὸς ὑπάτος, ὁ Ποπλικόλας, ἔσχε συνυπατεύοντα Τίτον Λουκρήτιον. Μετὰ δὲ ταῦτα Σαβίνων ἐμβαλόντων εἰς τὴν χώραν, ὑπάτος ἀνεδείχθη Μάρκος Οὐαλέριος, ἀδελφὸς Ποπλικόλας, καὶ Ποστούμιος Τούβεργος; (95). Πραττομένῳ δὲ τῶν πολέμων γνώμῃ καὶ παρουσίᾳ τοῦ Ποπλικόλας, δυσὶ μάχαις ὁ Μάρκος ἐνίκησεν, ὧν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀποβαλὼν, τρισχιλίους ἐπὶ μυριοῖς τῶν πολεμίων ἀνείλε. Τῷ δ' ἑξῆς ἔπειτα πάλιν ὑπάτος Ποπλικόλας, καὶ προσεδόκατο Σαβίνων τε καὶ Λατίνων ὁμονοσάντων κατὰ τῆς Ῥώμης προσέλασις. Ἦν δ' ἐν Σαβίνῳ ἀνὴρ Ἄππιος Κλαύδιος, ἐν τῇ χρημασίᾳ καὶ σώματι βώμῃ πρωτεύων, ἐν ἀρετῇ δὲ μάλιστα δόξῃ ἐπιφανής, καὶ λόγου δεινότης. Καὶ διὰ ταῦτα φθονοῦμενος ἐπεβουλεύετο παρὰ τῶν ἄλλογενῶν, ὅτι συνεβούλευε καταπαύειν τὸν πόλεμον. Διδὸν αὐτῷ τε τῇ Ῥώμῃ προσεληλύθει, καὶ πολλοῖς τῶν φίλων τε καὶ οἰκείων συνέπεσθαι οἱ συνέπεισεν. Οὗς Ποπλικόλας; φιλοφρόνως ἐδέξατο, τῇ βουλῇ τῶν

Variæ lectiones et notæ.

(95) Ποστούμιος Τούβεργος. Ita duo codd. Reg. et Colb. Livius, lib. II, M. Valerius P. Postumium adiungit. W.

Κλαύδιον προσγραφόμενος. Ὅθεν ἐμφρόνως πολι- A
τευόμενος ἀνέδραμεν εἰς τὸ πρῶτον ἀζίωμα, καὶ γέ-
νο· μέγα τὸ Κλαυδίων κατέλιπεν ἐπὶ πλείστον ἀνθρ-
σιν, καὶ προεληλυθὼς εἰς δόξης ἀκρότητα. Οἱ δὲ
Σαβίνοι, καὶ τοῦτο τοῦ πολέμου ποιησάμενοι πρόφα-
σιν, στρατῷ μεγάλῳ κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπέηλασαν· οἷς
τοὺς Ῥωμαίους ὁ Ποπλικόλας ἀντεπεργαγών, καὶ
στρατηγήσας ὡς ἀριστα, μικροῦ πάντας ἀπέωλεσε,
καὶ τὸν δῆμον ἐκ τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων
ὑπέλειπεν. Ἄγαγὼν δ' ἐπὶ τῇ νίκῃ θρίαμβον, καὶ
τοὺς μετ' αὐτὸν ὑπάτους παραδοὺς τὴν πόλιν, εὐθύς
ἐτελεύτησα, δημοσίᾳ ταφῆς, καὶ θρηνηθεὶς ἐφ' ὄλον
ἐνιαυτόν. Οἱ μίντοι Σαβίνοι δι' ὄργην ὧν ἔπαθον,
οὐδὲ τὴν χειμῶνα ἠρέμησαν, ἀλλὰ τὴν Ῥωμαίδα
χώραν κατέδραμον, καὶ τὸν Ποστούμιον ἐκάκωσαν
τὸ δεύτερον ὑπατεύοντα· καὶ εἶλον ἄν αὐτὸν πανου- B
δι, εἰ μὴ Μενήτιος Ἀγρίππας ὁ συνάρχων αὐτῷ ἐπ-
εκούρησε. Προσπεσόντες δὲ αὐτοῖς, πολλοὺς ἐφθει-
ραν, ὥστε τοὺς λοιποὺς ἀναχωρήσαι. Μετὰ δὲ ταῦτα
Σπούριος τε Κάσσιος καὶ Ὀπιτιριος Οὐεργίνιος
ὑπατεύοντες τοῖς Σαβίνοις ἐταπεινώθησαν. Καμερίνον δὲ
τὸ ἔστυ ἐλόντες, τοὺς μὲν πλείους ἀπέκτειναν, τοὺς
δὲ λοιποὺς ζωγράφαντες ἀπέδοντο, καὶ τὴν πόλιν
κατέσκαψαν. Ποστούμιος δὲ Κομίνιος καὶ Τίτος Λάρ-
κιος δούλους τινὰς ἐπὶ καταλήψει τοῦ Καπιτωλίου
συνωμοσίαν θεμέτους συλλαβόντες, ἐφθειραν. Σε-
ρούτιος τε Σουλπίκιος καὶ Μάρκος Τούλλιος ἐτέραν
αὐθις συνωμοσίαν δούλων, καὶ ἄλλων δὴ τινων
συστάτων αὐτοῖς προκατέλαβον, ἀγγελθεῖσαν αὐ-
τοῖς πρὸς τὴν πόλιν τῆς ἐπιβουλῆς μετεχόντων, οὓς
καὶ συσχόντες περιστάδον κατέκοψαν, τοὺς δὲ μηνυ- C
ταις ἄλλαι τε καὶ πολιτεία ἐδόθη. Αὐθις δὲ πολέμου
παρὰ Λατίων κατὰ Ῥώμης κεινημένου, οὐκ ἤθε-
λον οἱ πολλοὶ τὰ ὄπλα λαβεῖν, ἀποκοπήν τῶν χρεῶν
ἐβουόντες γενέσθαι καὶ διὰ τοῦτο καινήν τινα ἀρχὴν
ἐκ ἀμφοτέρους αὐτοῖς τότε πρῶτον οἱ δυνατοὶ κατε-
στήσαντο· δικτάτωρ δὲ ταύτης ἡξιωμένους ὠνόμαστο·
ἔδυνάτο δὲ ἐξ Ἰσου πάντα τοῖς βασιλεύσει. Τὴν μὲν
γὰρ τοῦ βασιλέως ἐπωνυμίαν διὰ τοὺς Ταρκυνίους,
ἐμίσησαν· τὴν δ' ἐκ τῆς μοναρχίας ὑπέλειπεν θέλον-
τες, ὡς πολὺ ἰσχυρότης ἐς τὰς τῶν πολέμων καὶ τῶν
στάσεων περιστάσεις, ἐν ἄλλῳ ταύτην ὀνόματι εἶλοντο.
Ἦν μὲν οὖν, ὡς εἰρηται, ἡ δικτατωρία κατὰ
γε τὴν ἐξουσίαν τῇ βασιλείᾳ ἰσόβροπος, πλὴν ὅτι μὴ, ἐφ'
ἵππον ἀναθῆναι ὁ δικτάτωρ ἔδυνάτο, εἰ μὴ
ἐκστρατεύεσθαι ἐμελλεν, οὔτε ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων
ἀναλωσά τι ἐξῆν αὐτῷ, εἰ μὴ ἐψηφίσθαι.
Δικάζειν δὲ καὶ ἀποκτείνειν καὶ οἴκοι καὶ ἐν στρατείαις
ἔδυνάτο, καὶ οὐ τοὺς τοῦ δήμου μόνους, ἀλλὰ
καὶ ἐκ τῶν ἱππέων, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς βουλῆς. Καὶ οὐτ'
ἐγκαλέσαι τις αὐτῷ, οὐτ' ἐναντίον τι διαπράξ-
σθαι ἰσχυεν, οὐδὲ οἱ δημαργοί, οὔτε δίκη ἐφέσιμος
ἐγένετο ἀπ' αὐτοῦ. Οὐκ ἐπὶ πλέον δὲ τῶν ἐξ μηνῶν
ἢ τῆς δικτατωρίας ἀρχὴ παρετείνατο, ἵνα μὴ τι·
αὐτῶν ἐν τοσοῦτῳ κράτει καὶ ἐξουσίᾳ ἀκράτις
χρονίας, ὑπερφρονήσῃ, καὶ πρὸς ἔρωτα μοναρχίας
ἐκκυλισθῇ· ὅπερ ἐς ὕστερον καὶ ὁ Καίσαρ Ἰούλιος
ἐπαθεν, ἐπεὶ παρὰ τὰ νενομισμένα τῆς δικτατωρίας
ἡξίωτο.

Τότε μὲν οὖν δικτάτορος· γενομένου Λαρκίου, D
οὐδὲν ὁ δῆμος ἐνεωτέρισεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὄπλοις
ἐγένετο· τῶν δὲ Λατίων ἡσυχίαν ἀγόντων ἐπὶ συν-
θήκαις, οἱ δανεισταὶ τοὺς ὑφειλέτας μετεχειρίζοντο
βιαιότερον, καὶ ὁ δῆμος αὐθις ἐστασίαζε διὰ τοῦτο,
ὥστε καὶ εἰς τὸ Συνέδριον συνδραμεῖν, καὶ πάντας
ἂν ὑπὸ τῶν εἰσπεσόντων ἐν αὐτῷ διεφθάρησαν, εἰ
μὴ τινες τοὺς Οὐολούσκους εἰς τὴν χώραν ἐμβάλεῖν
ἤθῃ κατήγγειλαν. Πρὸς δὲ τὴν τοιαύτην ἀγγελίαν ὁ

obiit, publicis sumptibus elatus, annuo matrona-
rum luctu. Cæterum Sabini ex dolore acceptæ el-
adis, ne hiberno quidem tempore quieverunt, sed
incurSIONE in Romanum agrum facta, Posthumium,
iterum consulenti, afflixerunt; eumque cum exer-
citu cepissent, nisi Menenius Agrippa collega ei
auxilio venisset. Tum vero uterque consul, facto
in hostes impetu, multos occidit, reliquos profliga-
vit. Post hæc Spurius Cassius et Opitor Virginius
consules, pacem cum Sabinis fecerunt: et Came-
rino captio, plerosque occiderunt: reliqui, oppido
everso, vænierunt. Posthumius Cominius et T. T.
Largius aliquot servos, qui de occupando Capitolio
conjurarent, occiderunt: quemadmodum Servius
338 Sulpicius et M. Tullius post, aliam quoque
conjuratIOnem servorum oppresserunt, a consociis
quibusdam indicatam, et conjuratos corona circum-
datos trucidarunt. Indicibus cum alia præmia, tum
civitas data. A Latinis iterum bello moto, plebs
arma capere noluit, novas tabulas flagitans. Qua-
propter locupletiores novum magistratus genus
crearunt, pari in omnes auctoritate, potentia regia
præditum, quem dictatorem vocarunt. Nam cum
regis cognomentum propter Tarquinius odissent,
ac monarchiæ utilitates magna vi ad bella et sedi-
tionum tumultus præditæ expeterent: verbo re-
jecto, rem ipsam sub alio nomine sunt amplexi.
Fuit igitur, ut dixi, dictatura potestate regno par:
præterquam quod ei equum conscendere non lice-
bat, nisi ad bellum ituro, neque ullos ex ærario
sumptus facere sine decreto, sed jus dicere, et ca-
pitate plectere domi et militiæ, non plebeios dun-
taxat, sed et equestris et senatorii ordinis licuit,
nemine eum vel accusare, vel intercedere audente,
ac ne ipsis quidem tribunis plebis: neque ab eo
provocatio fuit. Dictatura tamen ultra vi menses
non extendebatur, ut ne quis in tanta potestate
et auctoritate maxima diutius immoratus, per su-
perbiam in monarchiæ cupiditatem delaberetur:
id quod post Julio Cæsari accidit, dictaturam con-
tra morem majorum consecuto.

Ἦν μὲν οὖν, ὡς εἰρηται, ἡ δικτατωρία κατὰ
γε τὴν ἐξουσίαν τῇ βασιλείᾳ ἰσόβροπος, πλὴν ὅτι μὴ,
ἐφ' ἵππον ἀναθῆναι ὁ δικτάτωρ ἔδυνάτο, εἰ μὴ
ἐκστρατεύεσθαι ἐμελλεν, οὔτε ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων
ἀναλωσά τι ἐξῆν αὐτῷ, εἰ μὴ ἐψηφίσθαι.
Δικάζειν δὲ καὶ ἀποκτείνειν καὶ οἴκοι καὶ ἐν στρατείαις
ἔδυνάτο, καὶ οὐ τοὺς τοῦ δήμου μόνους, ἀλλὰ
καὶ ἐκ τῶν ἱππέων, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς βουλῆς. Καὶ οὐτ'
ἐγκαλέσαι τις αὐτῷ, οὐτ' ἐναντίον τι διαπράξ-
σθαι ἰσχυεν, οὐδὲ οἱ δημαργοί, οὔτε δίκη ἐφέσιμος
ἐγένετο ἀπ' αὐτοῦ. Οὐκ ἐπὶ πλέον δὲ τῶν ἐξ μηνῶν
ἢ τῆς δικτατωρίας ἀρχὴ παρετείνατο, ἵνα μὴ τι·
αὐτῶν ἐν τοσοῦτῳ κράτει καὶ ἐξουσίᾳ ἀκράτις
χρονίας, ὑπερφρονήσῃ, καὶ πρὸς ἔρωτα μοναρχίας
ἐκκυλισθῇ· ὅπερ ἐς ὕστερον καὶ ὁ Καίσαρ Ἰούλιος
ἐπαθεν, ἐπεὶ παρὰ τὰ νενομισμένα τῆς δικτατωρίας
ἡξίωτο.

Tunc igitur Largio dictatore creato, popu-
lus novarum rerum studio repudiato, in armis
fuit. Sed Latino bello pactionibusposito, cum cre-
ditores nomina sua violentius tractarent, tanta ple-
bis orta est indignatio, ut in curiam concursus fie-
ret, ac in eo tumultu patres occisi essent, nisi
quidam nuntiassent Volscos infesto exercitu ad
urbem oppugnandam venire. Ad eum nuntium
plebs quievit, non reverentia senatus, sed exspi-

catione, ut is statim ab hostibus interiret. Quare neque mœnia custodierunt, neque opis quidquam attulerunt, donec Servilius ob æs alienum nexos solvit, et ne debitor quisquam expeditionis tempore appellaretur, edixit, seque levaturum æs alienum promisit. Tum igitur his promissis excitati **339** hostes vicerunt. Sed, cum deinde nec ære alieno levarentur, nec ulla æquitate tractarentur, rursus ab iratis tumultuatum, et contra senatum et consules mota seditio. Verum denuo exorto bello, consules novas tabulas decreverunt: sed aliis adversantibus, M. Valerius, Publicolæ gentilis, homo apud plebem gratus, dictator est creatus. Ac tantus ad eum et tam alacer, stipendio promisso concursus factus, ut et Sabinos vinceret, et Volcos Æquosque illorum fœderatos. Ob id ei cum alios honores, tum Maximi cognomentum decreverunt. Qui cum multa in senatu in populi gratiam dissonuisset, neque quidquam impetrasset, iratus e curia se proripuit: et cum apud plebem in concione senatum nonnihil perstrinxisset, dictatura se abdicavit. Plebs vero magis ad seditionem irritata est. Nam creditores in alieno repetendo summum jus urgentes, neque ulla æquitate contra debitores utentes, nec id quod debebatur exegerunt, et in alia plura incommoda inciderunt. Inopia enim, atque inde orta desperatio, malum est admodum violentum, et si multitudinem sibi asciverit, pene inexpugnabile. Tum igitur locupletum erga pauperes severitas, plurimorum malorum Romanis causa fuit. Ut enim militis expeditionibus premebantur, et in multis sæpius evidenter decepti fuerant, et debitores a fœneratoribus et contumelias et flagra perpetiebantur: tanta iracundia exarserunt, ut inopum multi urbe excederent et castra desererent, et ex agro Romano hostium instar commeatu peterent. Quo facto, cum multi ad eos qui secessionem fecerant, confluerent, senatores voriti, ne et hi magis exasperarentur, et civitatem factionibus distractam finitimi invaderent, per oratores plebi polliciti sunt se facturos quidquid ipsa vellet. Ea vero maxime fremente, et nullas rationes admittente, Menenius Agrippa unus ex oratoribus petiit, ut fabulam audirent, et audientiam impetrata, dixit: *Orta aliquando contra ventrem cæterorum membrorum seditione, dixisse oculos, manus et pedes sua opera in officio esse; linguam et labia, per se animorum sensus annuntiari; aures* **340** *suo ministerio aliorum sermones ad mentem pervenire; manus, suo labore parari res necessarias; pedes, totum corpus a se sustentari, neque sive iter, sive opus fiat, sive stetur, fatigari. Ventrem vero solum omnis muneris et laboris expertem, ministeriis omnium tantquam regem uti, et sudoribus illorum partis frui facultatibus. Ventrem hæc in se habere confessum, si videretur, nihil sibi tribui, nihil ministrari jussisse. Membra communiter decrevisse, ne quid deinceps ventri suppeditaretur. Qui cum nullum cibum acci-*

A δῆμος ἠρέμησεν, οὐχὶ φεισάμενος τῆς βουλῆς, ἀλλ' ὡς παρὰ τῶν πολεμίων ὄσον οὕτω φθορησομένης. Δὲ οὐτε τοῦ ταίχους ἔθεντο φυλακὴν, οὐτε τινὰ παρεῖχον βοήθειαν, μέχρις ὃ Σερουίλιος τοὺς τε ἐξ ὑπερημερίας κρατούμενους ἀφήκε, καὶ ἄδειαν τῶν εἰσπράξεων καθόσον στρατεύουσιν, ἐψηφίσατο, καὶ κουφίσαι τὰ χρεῖα ὑπέσχετο. Τότε μὲν οὖν διὰ ταῦτα τοῖς πολεμίοις ἐπιελαθόντες, ἐνίκησαν. Μῆτε δὲ τῶν χρεῶν κουφισθέντες, μήτε ἄλλου μηδενὸς τυχόντες ἐπεικούσιν, καὶ πάλιν ἰσορροῦσιν τε καὶ ὀργίζοντο, καὶ κατὰ τῆς βουλῆς καὶ κατὰ τῶν στρατηγῶν ἐτασίουσαν. Πολέμου δὲ αὐθις ἐπιτεχνθέντος, οἱ μὲν στρατηγοὶ χρεῶν ἀποκοπὰς ἐψηφίζοντο, ἠφαντιώθησαν δ' ἑτέροι· διὸ καὶ δικτάτωρ ἐβρόθη. Οὐαλλέριος Μάρκος, ἐκ τῆς τοῦ Ποπλικόλα συγγενείας γενόμενος, καὶ τῷ πλήθει φιλούμενος· ἐνθεν τοι τοσοῦτοι καὶ οὕτω προθύμως, ἐπεὶ αὐτοῖς καὶ ἄθλα ὑπέσχετο, συναλέγησαν, ὡς καὶ τῶν Σαβίνων κρατῆσαι, καὶ τῶν συμμαχοῦντων αὐτοῖς Οὐλοούσκων καὶ Αἰκουῶν. Ἐπὶ τούτοις ἄλλας τε τῷ Οὐαλλερῖω ὁ δῆμος τιμὰς ἐψηφίσατο, καὶ Μάρκιον ἐπαινώμασιν, ἐξείληνιζόμενον δὲ Μέργιστον σημάειν τὸ θυομα. Ὁ δὲ θέλων τῷ δήμῳ χάρισσασθαι, πολλὰ διελέχθη τῇ Γερουσίᾳ, ἀλλ' οὐκ ἔσχε ταύτην πειθῆνιον. Διὸ σὺν ὄργῃ ἐκπηδήσας τοῦ Συνεδρίου, διμηγορήσας τε πρὸς τὸν δῆμόν τινα κατὰ τῆς βουλῆς, τὴν ἡγεμονίαν ἀπέπατο. Καὶ ὁ δῆμος ἐτι μᾶλλον εἰς στάσιν ἠρέθιστο. Οἱ γὰρ δανείσται τῆς περὶ τὰ συμβόλαια ἀκριβείας ἐχόμενοι, καὶ μηδὲν τοῖς θελοῦσιν ἐκδιδόντες, τῷ ἀκριβοῦς τε διήμαρτον, καὶ πολλῶν ἐτέρων ἀπέτυχον. Ἡ γὰρ πενία, καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀπόνοια κακὸν ἐστὶ βίαιον· εἰ δὲ καὶ τὸ πλῆθος προσλάβοι, καὶ δυσμαχότατον. Πλείστον γοῦν δεινῶν τοῖς Ῥωμαίοις αἰτία ἡ τότε τῶν δυνατωτέρων πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους ἀκριβεία γέγονεν. Ὡς γὰρ ταῖς στρατείαις; τε τὸ στρατιωτικὸν ἐπέζετο, καὶ πολλὰ πολλάκις ἐπίσσαν σαφῶς ἐξηπάτητο, καὶ παρὰ τῶν δανειστῶν οἱ ὀφειλέται ὑβρίζοντο καὶ ἠκίζοντο, ἕς τοσοῦτον ὄργῆς ἐξεκαύθησαν, ὡς καὶ τὴν πόλιν τῶν ἀπόρων συχνούς ἐκλείπειν, καὶ ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἀναχωρῆσαι, καὶ ἐκ τῆς χώρας ὡς πολεμίους τὰς τροφὰς ἐρνιζέσθαι. Οὕτω δὲ τούτων συνενεχθέντων, ἐπεὶ πολλοὶ πρὸς τοὺς ἀποστάντας συνέρρηον, θέσαντες οἱ βουλευταὶ, μὴ ἐπὶ πλέον οὗτοι τε ἐκπολεμωθῶσι, καὶ τῇ στάσει συνεπιθῶνται οἱ περὶοικοὶ, διακηρυκέυσαντο πρὸς αὐτοὺς, ὅσα πρὸς βουλῆς ἦσαν αὐτοῖς ποιεῖν ὑπισχνόμενοι. Ὡς δὲ μάλιστα ἐθρασύνοντο καὶ οὐδένα λόγον ἰδέγοντο, εἰς τῶν πριόβων Ἀγρίππας Μενήνιος, μύθου τινὸς σφᾶς ἀκοῦσαι ἔβησεν, καὶ τυχὸν εἶπε· Στασιδοῖσι πρὸς τὴν γαστέρα πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος, καὶ φῦναι τοὺς ὀφθαλμούς, ὥς ἡμεῖς τὰς τε χεῖρας ἐνεργούεις εἰς ἔργα, καὶ τοὺς πόδας πρὸς πορείαν τίθημεν· τὴν γλώσσαν δὲ καὶ τὰ χεῖλη, οἱ δὲ ἡμῶν τὰ τῆς καρδίας βουλευμάτων ἐξαγγέλλονται· τὰ ὤτα δ' αὖ, ὡς δὲ ἡμῶν οἱ δὲ ἐτέρων λόγοι τῷ νοῦ παραπέμπονται· τὰς δὲ χεῖρας, οἱ ἐργάτιδες οὖσαι ἡμεῖς περιποιούμεθα πορισμούς· τοὺς πόδας δ' αὖθις, οἱ ἄπαρ ἡμεῖς τὸ σῶμα φέροντες, κοπιώμεν κἄν ταῖς

πορείαις κἀν ταῖς ἐργασίαις, κἀν ταῖς στάσεσιν. Ἡμῶν δ' ἐνεργούντων οὕτω, οὐ μόνη ἀσυντελής οὐσα καὶ ἀεργός, ἀπὸ πάντων ἡμῶν ὡς θεσποικιά τις ὑπηρετῆ, καὶ τῶν ἐκ καμάτων πάντων ἡμῶν πορομῶν ἀπολαύσει αὐτῆ. Ἡ δὲ γαστήρ συνδέστω, καὶ αὐτὴ οὕτω ταυτ' ἔχειν. Καὶ εἰ δοκᾷ, ἐψησεν, ἀχορήγητόν με ἔδασατε, μηδὲν μοι προσφέροντες. Ἔδοξε ταῦτα, καὶ μὴ τι τοῦ λοιποῦ χορηγεῖσθαι τῇ γαστρὶ κοινῶς ἐψηφίσθη τοῖς μέλεσι. Τροφῆς δὲ μὴ προσφερομένης αὐτῇ, οὐδ' αἱ χεῖρες πρὸς ἔργον ἦσαν εὐκίνητοι, διὰ τὴν ἐνδειαν τῆς γαστρὸς ἀτομήσασαι, οὐδ' οἱ πόδες ἐβῶντο, οὐτε τι ἕτερον τῶν μελῶν τὴν οὐκίαν ἐτέρησιν παρεῖχεν ἀπρόσκοπον, ἀλλ' ἀπρακτα πάντα, δυσκίνητά τε, ἢ καὶ τέλειον ἦσαν ἀκίνητα. Καὶ τότε συνήκαν, οὐ μᾶλλον ἐκλίγη, ἀλλ' αὐτοῖς κεχορήγηται, καὶ αὐτῶν ἕκαστον ἐκλίγη προσυγομένων παρακολούσει. Τούτοις τοῖς λόγοις τὸ πλῆθος συνήκεν, ὡς αἱ τῶν εὐπόρων οὐσίαι καὶ τοῖς πένησιν εἰσιν εἰς ὠφέλειαν. Καὶ εἰ κάκεινοι ὠφελοῖντο ἐκ δανεισμάτων, καὶ τὰς οὐσίας αὐξοῦσιν, οὐκ εἰς βλάβην τοῦτο τῶν πολλῶν ἀποβαίνει; ὡς εἰ γὰρ μὴ ἔχοιεν οἱ πλουτοῦντες, οὐδ' οἱ πένητες ἀν ἐν καιροῖς ἀναγκαίοις ἔξουσι τοὺς δανείσοντας, καὶ ἀπολοῦνται χρεῖας καταπειγούσης. Ἐντεῦθεν ἠπιώτεροι γενόμενοι κατηλλάγησαν, κουφισμὸν τῶν ὀφειλῶν, καὶ τῶν ὑπερημεριῶν ἀφαιρῶν τῆς βουλῆς ψηφισαμένης αὐτοῖς.

IE. Φοβηθέντες δὲ μὴ, σκεδασθείσης αὐτοῖς τῆς συστάσεως, ἢ τὰς συνθήκας οὐκ ἐπιτελεῖς ἔξουσιν, ἢ κακωθῶσι διαλυθέντες, καὶ ἄλλος κατ' ἄλλην πρόσφασιν κολάζοιτο, συνεχόμενος, συνέθεντο ἐπαρήγειν ἀλλήλοις, ἂν τις τι ἴδοιτο· καὶ ὄρκους ἐπέ τούτῳ ὑπέσχον, καὶ προστάτας αὐτίκα ἐξ ἑαυτῶν δύο προεχειρίσαντο, εἶτα καὶ πλείους, ἵν' εἴεν αὐτοῖς κατὰ συμμορίαν βοηθοὶ (94) τε καὶ τιμωροί. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀπαξ ἐποίησαν, ἀλλ' ἔκτοτε τὸ πρῶτον ἀρξάμενοι, οὕτω προέβαινε, καὶ ἐπ' ἐνιαυτὸν τοὺς προστάτας ὡς ἀρχὴν τινα ἀπαδείκνυσαν, τῇ μὲν τῶν Λατίνων γλώσσει καλουμένους τριβούνους (οὕτω δὲ οἱ Χιλιάρχοι κέκληνται), δημάρχους δὲ προσαγορευομένους; τῇ Ἑλληνίδι φωνῇ ἵνα δὲ διαστῆλθαι ἢ τῶν τριβούνων προσγορία, τοῖς μὲν τὸ τῶν στρατιωτῶν, τοῖς δὲ τὸ τοῦ πλῆθους προσέθεντο πρόσημα. Οὗτοι δὲ τοῦ πλῆθους οἱ τριβούνοι ἢ δῆμαρχοὶ μεγάλων κακῶν αἰτίαι τῇ Πρώμῃ γεγονάσι. Τὸ μὲν γὰρ τῶν ἀρχόντων ὄνομα οὐκ ἔσχον εὐθύς, ἰσχὺν δ' ὑπερ πάντας τοὺς ἄλλους ἐκτήσαντο, ἡμῶν τε δεομένη παντὶ, καὶ πάντα τὸν ἐπιδοησάμενον σφᾶς ἀψηφούντο, οὐκ ἐκ μόνων ἰδιωτῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχόντων, πλὴν τῶν δικτατόρων. Εἰ δὲ τις καὶ ἀπόντας; αὐτοὺς ἐπεκώλεσατο, κάκεινος ἀπὸ τοῦ συνεχόντος αὐτὸν ἀπηλλάττετο; καὶ ἢ ἐς τὸ πλῆθος ἢ αὐτῶν εἰσήγετο, ἢ καὶ ἀπέλυετο. Ἀλλὰ καὶ εἰ τί που ἔδοξε. αὐτοῖς μὴ γενέσθαι, ἐκώλυον, κἀν ἰσχύος ἦν ὁ ποιῶν, κἀν ἄρχων, κἀν ὁ δήμος, κἀν ἡ βουλὴ πράττειν ἐμελλέ τι, κἀν ψηφίζεσθαι, εἰς δὲ τις ἠναντιῶτο δῆμαρχος, ἀπρακτος καὶ ἢ πρᾶξις καὶ ἢ ψήφος ἐγίνετο. Τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, καὶ τὴν

peret, neque manus ad opus fuisse agiles, ob ventris inediam defectas viribus: neque pedes valuisse, neque ullum aliud membrum suum munus citra offensam obisse: sed omnia fuisse ignava, agra aut penitus immobilia. Tum vero intellectum esse, ea quae ventri praebentur, non magis ipsi quam omnibus membris suppeditari, ac ea singula fructum inde suum percipere. Ex eo sermone multitudo intellexit, locupletum facultates etiam pauperibus esse utiles. Quod si illi suas opes ex mutuis pecuniis augeant id tamen in populi detrimentum non cedere. Nam si nihil haberent locupletes, neque pauperes necessariis temporibus habituros, unde mutuentur, atque urgente necessitate perituros. Hac oratione mitigati, decreta a senatu levatione debitorum, et nexorum ob aes alienum solutione, in gratiam cum patribus redierunt.

XV. Caeterum veriti, ne illo coetu dissipato, vel pactis non staretur, vel si digressi essent, alius alio nomine comprehensus plecteretur, pepigerunt, si cui fieret injuria, mutuo lituros esse opem. Eoque pacto jurejurando firmato, statim duos patronos sui ordinis elegerunt; deinde auxerunt numerum, ut singulae classes suos patronos haberent ac vindices. Neque hoc semel fecerunt; sed ab eo tempore, facto initio, res ita processit, ut quotannis eos patronos tanquam magistratus deligerent, qui tribuni plebis, discriminis causa nominantur: quod ii etiam in re militari tribuni dicuntur, qui imperium in mille viros obtinent. Ii tribuni plebis magnas in republica turbas concitant: qui cum magistratum nomen non statim haberent, potentia caeteros omnes superabant, quemvis supplicem defendebant, quemvis a quo implorati essent asserebant, non contra privatos duntaxat, sed etiam adversus ipsos magistratus, dictatoribus tantum exceptis. Quod si quis eos vel absentes appellasset, is quoque ab eo, a quo comprehensus fuerat, liberatus, vel in concionem ab eis adducebatur, vel etiam absolvebatur. Ad haec, si quod eis decretum sive a privato, sive a magistratu, sive a plebe factum, displicebat, interdecernebant. Quod si senatus aliquid vel agere, vel decernere instituisset, atque unus tribunus plebis intercessisset, irritum erat id decretum, actione supersedebatur. Progressu temporis illa etiam, ut et senatum convocarent, dicto non audientes punirent, et aruspices consularent, aut concessa eis

Variæ lectiones et notæ.

(94) Ἴν' εἴεν αὐτοῖς κατὰ συμμορίαν βοηθοί. Ut singulae classes suos patronos haberent, sequitur numerum tribunorum ad decem esse auctum:

classes autem a Servio Tullio institutæ fuerunt sex. W.

sunt, aut ab ipsis usurpata. Nam multa quæ eis non licebant adversationibus illis invictis contra omnia quæ agerentur, obtinuerunt. Etenim leges rogabant, quibus is, sive privatus, sive magistratus, a quo dicto factove offensi essent, sacer esset, ac piaculo obstrictus. Sacrum autem esse, idem erat quod perisse. Sic enim omnia quæ instar victimæ ad cædem destinata sunt, appellantur. Ipsos etiam tribunos plebis sacrosanctos dixit plebs, tanquam sacra mœnia eorum a quibus implerentur. Proinde multa sunt ab eis absurde facta, ut consules in carcerem ducti, ut quidam indicta causa occisi. Neque eis adversari quisque audebat, alioqui et ipso sacer erat. Si qui tamen non ab omnibus tribunis damnarentur, opem dissidentium implorabant: itaque causam dicere, sive apud eos ipsos, sive apud alios iudices, sive apud populum licebat, plurimum suffragiis vel condemnandis, vel absolvendis. Tribunorum numerus tandem ad denos usque auctus est: unde vires eorum multum sunt imminutæ. Nam collegarum in magistratibus cum natura quodammodo, tum magis ex invidia societas infida est, nec temere fit ut multi, præsertim potentes, consentiant. Eo accedebat, quod alii vim eorum enervare studentes, motus excitabant, ut dissidentium robor infringeretur, aliis ad alios se conferentibus. Uno tamen eorum intercedente, **342** cæterorum sententiæ reddebantur irritæ. Principio curiam non ingrediebantur, sed in aditu sedentes, quid fieret observabant. Ac si quid displicebat, evestigio refragabantur. Post intro vocati sunt, et ad senatoriam quoque dignitatem admissi. Denique ex senatoribus quidam tribunatum expetiverunt, modo ne patricii essent. Plebs enim patricios non admittebat: contra quos cum triumpho creati essent, et ad tantam proveccti potestatem, verebantur, ne quis ea potestate in ipsam plebem abuteretur. Si quis autem ejerata familiæ dignitate ad plebeios transibat, benigne admittebatur. Itaque multi ex nobilissimis, magnæ potentiæ cupiditate, nobilitate repudiata, tribunatum gesserunt. Ac tribunorum potestas hunc ortum habuit: quibus duo ædiles sunt adjuncti, quorum ministeriis ad litteras uterentur. Qui cum omnia decreta, omnia plebiscita et senatusconsulta accliperent, atque asservarent, nihil eos, eorum omnium quæ agebantur, latebat. Olim igitur his de causis, dicundique juris ergo creabantur. Post autem cum alia, tum rerum venalium forum eis commissum: unde a Græcis Agoranomi appellantur.

Πάντα γὰρ τὰ τε παρὰ τῷ πλήθει καὶ τὰ παρὰ τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ γραφόμενα λαμβάνοντες, ὥστε μὴ ἐν σφᾷ τῶν πραττομένων λανθάνειν ἐφυλάσσον. Τὸ μὲν οὖν ἀρχαίον ἐπὶ τοῦτῳ ἤρουντο, καὶ ἐπὶ τῷ δικάζειν, ὕστερον δὲ καὶ ἄλλ' ἄλλα, καὶ τὴν τῶν ὀνίων ἀγορὰν ἐπεσπάρησαν, ὅθεν καὶ ἀγορανόμοι τοῖς ἑλληνίζουσιν ὀνομάσθησαν.

XVI. Prima Romanorum seditione ad hunc modum sedata, finitimorum, quorum multi ob eam secessionem contra eos concitati erant, post reditum in gratiam, multa gravia bella sustinuerunt, victis omnibus. Sed cum Coriolos obsiderent, parum ab-

A γερουσίαν ἀθροίζειν, καὶ ζημιοῦν τὴν μὴ πειθαρχοῦντα, καὶ μαντείᾳ χρῆσθαι, καὶ δικάζειν ἐπιτρέπησαν, ἢ ἐκ τούτων ἐπέτρεψαν. Καὶ ὁ γὰρ ποιεῖν αὐτοῖς οὐκ ἐξῆν, κατώρθουν ἐκ τῆς ἀνταγωνίστου πρὸς πᾶν τὸ πραττόμενον ὑφ' ἐτέρων, ἐναντιώσεως. Καὶ γὰρ καὶ νόμους εἰσήγαγον. Ἐν ὅσῳ αὐτοῖς ἔργῳ ἢ λόγῳ προσεκρούση, κἄν ἰδιώτης εἴη, κἄν ἀρχῶν, ἱερός τε ἦ, καὶ τῷ ἄγει ἐνέχεται. Τὸ γὰρ ἱερὸν εἶναι ἀπολωλῆναι ἦν. Οὕτω γὰρ πᾶν ὅπερ ἂν ὡσπερ τι θύμα εἰς σφαγὴν καθιερώθη, ὀνόμαστο. Καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς δημάρχους τὸ πλῆθος σακρσάγτους ὀνόμασαν, ὅσον τείχη ἅγια εἰς φρουρὰν τῶν σφᾶς ἐπικαλουμένων τυγχάνοντας. Σάκρα γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις τὰ τείχη, καὶ σάκρα τὰ ἅγια. Ἐδρων οὖν πολλὰ ἄτοπα: καὶ γὰρ καὶ ὑπάτους ἐβαλλον εἰς τὸ δεσμοστήριον, καὶ ἐθανάτουσαν τινὰς μὴδὲ λόγου τυγχάνοντας, καὶ οὐδεὶς αὐτοῖς ἐναντιωθῆναι ἐτόλμα: εἰ δὲ μὴ, καὶ αὐτοὺς ἱερός ἐγίνετο. Εἰ μὲντοι τινὲς μὴ παρὰ πάντων τῶν δημάρχων κατεδικάζοντο, τοὺς μὴ ὁμογνωμονοῦντας ἐπεκαλοῦντο εἰς ἀρωγὴν, καὶ οὕτως εἰς δίκην καθίσταντο ἢ παρ' αὐτοῖς ἔκαινοι, ἢ παρὰ τισὶ δικασταῖς, ἢ καὶ παρὰ τῷ πλήθει, καὶ τῆς νικώτης ἐγίνοντο. Εἰς δέκα δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου, οἱ δημαρχοὶ κατέστησαν. Ὅθεν αὐτοῖς τὸ πολὺ τῆς ἰσχύος κατέεβλητο. Φύσει γὰρ ὡσπερ, φύσῃ δὲ μᾶλλον, ἀλλήλοις οἱ συνάρχοντες διαφέρονται: καὶ χαλεπὸν πολλοὺς, ἐν δυνάμει μάλιστα ἔντας, συμφρονῆσαι. Ἄμα δὲ καὶ οἱ ἄλλοι διασπῆν τὴν αὐτῶν μηχανώμενοι δύναμιν, ὅπως ἀσθενέστεροι διχογνωμονοῦντες ὦσιν, ἐτασίσαν: καὶ οἱ μὲν τοιοῦτοι, οἱ δὲ τοιοῦτοι προσετίθεντο. Εἰ δὲ καὶ εἰς σφῶν ἀντείπει, τὰς τῶν ἄλλων διαγνώσεις ἀπράκτους ἀπέβαινε. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον οὐκ εἰσήσαν εἰς τὸ βουλευτήριον, καθήμενοι δὲ ἐπὶ τῆς εἰσόδου τὰ ποιούμενα παρεθήρουν: καὶ εἰ τι μὴ αὐτοῖς ἤρεσκε, παραρηχίμα ἀνίσταντο. Ἐἶτα καὶ εἰσεκαλοῦντο ἐντός. Εἰσέπειτα μὲντοι καὶ μετέλαβον τῆς βουλείας οἱ δημαρχήσαντες, καὶ τέλος κἄν τῶν βουλευτῶν τινες ἤξιωσαν δημαρχεῖν, εἰ μὴ τις εὐπατριδὴς ἐτύχαιεν: οὐ γὰρ ἐδέχτο τοὺς εὐπατριδᾶς ὁ ὄμιλος. Κατὰ γὰρ τῶν εὐπατριδῶν ἐδόμῃνοι τοὺς δημάρχους, καὶ πρὸς τοσαύτην προσαγόντες ἰσχύον, ἐδοδοίκεσαν, μὴ τις αὐτῶν τῆ ἰσχύϊ ἐς τὸναντίον κατ' αὐτῶν χρῆσται. Εἰ δὲ τις τὸ γένους ἀξίωμα ἐξωμόσατο, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πλῆθους μετέστη νόμισιν, ἀσμένως αὐτὸν προσεβέχοντο. Καὶ συχλοῖ τῶν σφῶδρα εὐπατριδῶν ἀπέπαντο τὴν εὐγένειαν, ἔρωτι τοῦ μέγα δυναθῆναι, καὶ ἐδημάρχησαν. Οὕτω μὲν οὖν ἡ τῶν δημάρχων δυναστεία συνέστη, οἷς καὶ ἀγορανόμοις δύο προσεβέχοντο, ὅσον ὑπηρετάς σφίσι ἐσομένους πρὸς γράμματα.

Γ'. Ἡ μὲν οὖν στάσις ἢ πρώτη οὕτω τοῖς Ῥωμαίοις κατέπαυσεν. Ἐκ δὲ τῶν περιόικων σφίσι διὰ τὴν στάσιν πολλῶν κατ' αὐτῶν κινηθέντων, μετὰ τὴν σύμβασιν ὁμονήσαντες, ἐβρωμένους τοὺς εἰς ἐκείνων πολέμους διηγέγκαν, καὶ πάντας ἐνίκησαν.

Ὅτι καὶ Κοριόλου· πολιορκουήντες, ἐκπεσεῖν καὶ τοῦ Ἀ στρατοπέδου μικροῦ ἐκινδύνουον, εἰ μὴ Γναφὸ· Μάρκιας, εὐπατρίδης ἀνὴρ, ἤρριστευσε, καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀπέστατο, δὲ διὰ τοῦτο ἄλλως τε ἐδοξάσθη, καὶ Κοριολάνου· ἐκ τοῦ ἔθνους, δ' ἐτρέψατο, ἐπεκλήθη. Καὶ τότε μὲν οὕτω· ἤρθη. Οὐ πολλῶ δ' ὕστερον στρατηγῆσαι σπεύδων, καὶ μὴ τυχῶν, ἠγανάκτησε κατὰ τοῦ ὀμίλου, καὶ τοὺς δημάρχους· ἐδαρύνετο. Οἱ οὖν δημάρχου, οὓς καταλύσαι ἐγλίχτετο, αἰτίας τινὰς κατ' αὐτοῦ συμφορήσαντας, τυραννίδος αὐτῷ προσήσαν αἰτίας, καὶ τῆς Ῥώμης ἐξήλασαν. Ἐκπασῶν οὖν, τοῖς Οὐλοῦσκου· εὐθύς προσεχώρησεν· ὧν οἱ μὲν πρῶτοι, καὶ οἱ ἐν τοῖς τέλει αὐτῶν ὄντες· ἔχαιρόν τε αὐτῶ, καὶ αὐθι· πρὸς πόλεμον ἑτοιμάζοντο, Ἀττίου Τούλλιου· πρὸς τοῦτον ἐρεθίζοντος ἀπαντας. Ὁ δὲ ὀμιλος ἀπρόθυμος ἦν. Ὡ· οὖν οὐτε παραινοῦντες, οὐτ' ἐκφοδοῦντες αὐτοὺς οἱ δυνατοί, κινήσαι πρὸς ὀπλων ἄρσιν ἠδύνατο, τοῖνδε ἐμτχηνήσαντο. Ἱπποδρομίαν τῶν Ῥωμαίων ἀγόντων, ἀλλὰ τε τῶν προσχώρων αὐτοῖς καὶ Οὐλοῦσκού· κλήθει πολλῶ κατὰ θέαν συνήλθοσαν. Ὁ δὲ Τούλλιος τοῖς τῶν Ῥωμαίων στρατηγού·ς ἔπεισεν, ὡς εὐνοῶν δέθεν αὐτοῖς, τοὺς Οὐλοῦσκου· φιλάσσεσθαι, παρεσκευασμένους ἐπιθέσθαι σφίσι ἀνεπίστως ἐν τῇ Ἱπποδρομίᾳ. Οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ τοῖς ἄλλοι· τὸ μήνυμα κοινωσάμενοι, τοὺς Οὐλοῦσκου· αὐτίκα πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἀπαντας ἐξικήρυσαν. Οἱ δὲ δυσνασχετήσαντες, ὅτι μόνου ἐκ πάντων ἐξήλθοντο, ἔτοιμοι πρὸς μάχην ἐγένοντο. Καὶ προστησάμενοι τῷ Κοριολάνου τε καὶ τῶν Τούλλιον, ἐπὶ τὴν Ῥώμην, καὶ τοῖς Λατίνου·ς προσελήφότες, κλήθει ἐχώρησαν πλείονα. Ὁ οἱ Ῥωμαῖου· πυθόμενοι πρὸς τὰ ὀπλα μὲν οὐκ ἐξώρμησαν, ἐν αἰτίας δ' ἀλλήλου·ς πεποιήνω, οἱ μὲν τοῦ ὀμίλου τοὺς εὐπατρίδας, ὅτι ἐξ αὐτῶν ὁ Κοριολάνου·ς τυγχάνων, μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ τὴν πατρίδα στρατεύοιτο· οἱ δὲ τὸν ὀμιλον, ὅτι μὴ ἰδιώκας αὐτῶν ἐξήλασαντες, πολέμου πεποιήκασιν. Οὕτω δὲ στασιάζοντες, ἐς μέγα τι κακὸν ἐνέπεσον ἀν, εἰ μὴ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτοῖς ἐπεκούρησαν. Ὡς γὰρ ἡ γερουσία κάθοδον τῷ Κοριολάνου· ἐψηφίσαστο, καὶ ἐπὶ τούτῳ πρῶτοι πρὸς ἐκείνου ἐστάλησαν, ἐκείνου· καὶ τὴν χώραν τοῖς Οὐλοῦσκου· ἀποδοθῆναι ἀπήτει, ἥς ἐν τοῖς πρὶν πολέμου·ς ἐστέρηνο. Τὸ δὲ κλήθος τῆς χώρας οὐ μελίετο. Πάλιν οὖν ἑτέρα πρεσβεία. Ὁ δὲ περιθώμω·ς ἔφερεν, ὅτι καὶ περὶ τῆς Δ ἐρυτῶν κινδυνεύοντες, οὐδ' ἐβτω τῶν ἄλλοτρίων ἀπείτανται. Καὶ τούτων δὲ ἀγγελθέντων αὐτοῖς, οὐδ' ἔτι κινήνοτο, οὐδ' ὕπὸ τῶν γυναικῶν οἱ ἄνδρες τοῦ στασιάζειν ἐξίσταντο. Αἱ τε γυναῖκες, ἡ τε γαμετὴ τοῦ Κοριολάνου· Οὐλομνία, καὶ ἡ μήτηρ Οὐετούρινα· καὶ τὰς λοιπὰς τὰς ἐπιφανεστάτας παραλαβοῦσαι, ἤλθον ἐς τὸ στρατόπεδον πρὸς αὐτῶν, καὶ τὰ παιδάρια αὐτοῦ ἐπαγομέναι. Καὶ αἱ μὲν ἄλλαι σιωπῶσαι ἐδάκρουν· ἡ δὲ Οὐετούρινα· Ὅχι ἠτόμολήκαμεν, ἔφη, τέκνον, ἀλλ' ἡ πατρίς ἡμῶ·ς ἐπεμψέ σοι. Εἰ μὲν κείνοιο, μητέρα καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα·· εἰ δὲ μὴ, λάφυρα. Καὶ εἰ καὶ ῥῆν ἔτι ἐργίση, πρῶτας ἡμῶ·ς ἀπόκτεινον. Καταλλήγηθ', καὶ μηκέτι ἐργίσει τοῖς πολέταις, τείεις φίλοις,

fuit, quin castris exuerentur, nisi virtus Cneii Martii, viri patricii, profligatis hostibus, obstitisset, qui cum aliis honoribus est affectus, tum Coriolani cognomentum, a devicto a se populo consecutus. Ac tum ita in altum est euectus: non multo autem post cum 'ei petenti praelura negata, iratus populo, tribunitiam potestatem insectatus, et abrogare conatus esset, a tribunis plebis, quibusdam criminibus confectis et affectati regni calumnia instructa, in exilium actus est. Exsul statim ad Volscos se contulit, quorum principes et magistratus, adventu illius læti, Actii, Tullii impulsu rursus ad bellum se parabant. Quod cum populo minime placeret, qui a potentibus neque admonendo, 343 neque terrento iam arma sumenda commoveri posset, hac arte sunt usi. Cum ludis circensibus cum alii ex finitimis, tum magna Volscorum multitudo Romam ad spectaculum venisset, Tullius per benevolentiam speciem Romanorum consulibus persuasit, Volscos cavendos esse, paratos ad impetum in eos circo faciendum. Consules eo indicio etiam communicato, Volscos ante ludos statim civitate excedere præconio jusserunt. Ili vero graviter ferentes, se solos ex omnibus esse pulsos, ad bellum irritati, imperatoribus lectis Coriolano et Tullio, ac Latinorum auxiliis ascitis, majore numero contra Romanos sunt profecti. Quo illi audito non statim arma corripuerunt, sed inter se criminibus certarunt. Plebei cum patriciis, quod ex eo ordine Coriolanus cum hostibus patriam oppugnatum iret: illi cum plebe, quod eundem iniquo exilio multatum, hostem reddidissent. Ea contentio in magnum malum evasisset, nisi matronæ tulissent opem. Nam cum senatus Coriolano reditum decrevisset, ac legatos ad eum propterea misisset, et ille, ut agri superioribus bellis adempti Volscis redderentur, postulasset, multitudine de agris non assensæ, rursus alia legatio mittitur. Quam ille iracunde tulit, quod qui de suis agris periclitarentur, nec sic quidem cederent alienis. Quibus nuntiatis cum plebs nihil moveretur, neque vel periculis admonita, a seditione recederent viri, matronæ, Coriolani uxor Volumnia, et mater Veturia, clarissimis quibusque mulieribus assumptis, in castra hostium sunt profectæ, liberis etiam Coriolani adductis. Cæteris autem tacite plorantibus, Veturia: *Non transfugimus, inquit, fili: sed nos patria misit. Si parueris, matrem, uxorem et liberos: sin minus prædam. Quod si tua nondum deservit iracundia, nos primas occidit. Reconciare omissa ira civibus, amicis, sacris, monumentis. Noli excindere patriam, in qua natus es, et educatus, et magnum illud Coriolani cognomentum adeptus. Ne me voti impotem dimiseris, ne meis manibus interceptam me videas.* His dictis ejulans, et mammis ostensis, et ventre 344 atrectato: *Ille te genui, inquit, hæc te lactaverunt.* Deinde ab uxore et liberis ejus, cæterisque mulieribus fletu orto, ille quoque ad luctum commotus et vix sibi redditus ma-

trem amplectitur, et inter oscula : Em tibi, inquit, mater pareo. Tum enim me vincis : tibi gratiam istam debebunt omnes. Ego vero ab eorum etiam conspectu abhorreo, qui pro tantis beneficiis talem mihi gratiam retulerunt. Verum tu meo loco patriam teneto, quando ita voluisti ego recedam. Hæc locutus, repudiato in patriam reditu, in Volscos recessit, ibique senex obiit.

παιδάρια, καὶ αἱ ἄλλαι γυναῖκες συνεθρήνησαν, ὥστε κίχθον εἰς πένθος κινήσαι. Μόλις δ' ἀνεγκών, περιέπλεξε τὴν μητέρα, καὶ φιλῶν ἄμα· Ἴδσ, ἔφη, μήτηρ, πεῖθομαί σοι. Σὺ γὰρ με νικᾷς, καὶ σὺ ταύτην ἔτη χάριρ πάντες ἐχέτωσαν. Ἐγὼ γὰρ οὐδὲ ἴθειρ αὐτοὺς ὑπομένω, οἱ τηλικαῦτα καρ' ἐμοῦ εὐεργετηθέντες, τοιαῦτά μοι ἀνταπέδωκαν. Οὐδ' ἀφιξομαι εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ σὺ μὲν ἀντι ἐμοῦ τὴν πατρίδα ἔχε, δεῖ τοῦτο ἠθελήσας· ἐγὼ δὲ ἀπαλλαγῆσομαι. Ταῦτα εἰπὼν, ἀκνίστη, καὶ οὐδὲ τὴν κάθοδον κατεδέξατο. Ἀναχωρήσας δὲ εἰς

XVII. Tribuni plebis agrum hostibus ademptum, populo dividi postulantibus, Romani et inter sese, et ab hostibus multa detrimenta cœperunt. Nam divites cum plebem aliter continere non possent, bella ex bellis de industria severunt, ut iis occupati, legis Agrariæ obliviscerentur. Quo consilio tandem a nonnullis animadverso, non passi sunt utrunque consulem a potentibus designari : sed et ipsi alterum ex patriciis eligere voluerunt. Eo impetrato, Spurium Furium elegerunt : quo duce omnia quæ aggressi sunt, sedulo confecerunt. Sed qui cum ejus collega Cæsone Fabio exierant, adeo se viros fortes non præbuerunt, ut castris relictis in urbem reversi, tumultum excitarent : donec Tyrrheni ea re cognita, illos invaserunt : ac no tum quidem prius sunt egressi, quam tribuni quidam patriciis assensu essent. Tum vero strenue pugnarunt : ac multis hostibus cæsis, ipsorum quoque non pauci ceciderunt. Cecidit etiam alter consul Manlius. Plebs vero consulem alium creavit. Orto rursus a Tyrrhenis bello, Fabii Romanis, quomodo resisti posset hostibus, sollicitis opem tulerunt. Qui vi et ccc numero, quia populum anxium, nihil quod in rem esset deliberantem, ac desperantem omnia videbant, Tyrrhenum bellum suis et corporibus et sumptibus gerendum sibi depoposcerunt : et opportuno loco præsidium communierunt, unde infesta hostium omnia fecerunt, Tyrrhenis acie decernere aut non sudentibus, aut si ausi essent, surpiter prodigatis. Sed sociis ascitis, et insidiis in saltu quodam collocatis, Fabios ob crebras victorias incautos circumvenerunt, et occiderunt omnes. Ac eorum familia internecione periisset, nisi unus ob teneriorem ætatem domi relictus fuisset, a quo instaurata, deinceps quoque floruit. Cum hæc clades accepta esset, Romani a

τοῖς Ἱεροῖς, τοῖς ἑσσοῖς. Μηδὲ ἐκπολιορκήσης τὴν πατρίδα, ἐν ἣ ἐγεννήθης καὶ ἐτρέφης, καὶ τὸ μέγα τοῦτο δρομὸν Κοριολάνος ἐγένου. Μῆτε ἀπρακτον ἀποπέμψης, ἵνα μὴ νεκρὰν με αὐτοχειρίᾳ θεάσθῃ. Ἐπὶ τοῦτοις ἀνέκλαυσε, καὶ τοὺς μακτοὺς προδιέξασα, τῆς τε γαστρὸς ἀγαμένη. Αὐτῆ σσ ἔτεκεν, ἔφη, τέκνον, οὗτοι σσ ἐξέθρεψαν.

Ἡ μὲν εἶπε ταῦτα. Ἡ γαμετὴ δὲ αὐτοῦ, καὶ τὰ παλαιὰ, καὶ αἱ ἄλλαι γυναῖκες συνεθρήνησαν, ὥστε κίχθον εἰς πένθος κινήσαι. Μόλις δ' ἀνεγκών, περιέπλεξε τὴν μητέρα, καὶ φιλῶν ἄμα· Ἴδσ, ἔφη, μήτηρ, πεῖθομαί σοι. Σὺ γὰρ με νικᾷς, καὶ σὺ ταύτην ἔτη χάριρ πάντες ἐχέτωσαν. Ἐγὼ γὰρ οὐδὲ ἴθειρ αὐτοὺς ὑπομένω, οἱ τηλικαῦτα καρ' ἐμοῦ εὐεργετηθέντες, τοιαῦτά μοι ἀνταπέδωκαν. Οὐδ' ἀφιξομαι εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ σὺ μὲν ἀντι ἐμοῦ τὴν πατρίδα ἔχε, δεῖ τοῦτο ἠθελήσας· ἐγὼ δὲ ἀπαλλαγῆσομαι. Ταῦτα εἰπὼν, ἀκνίστη, καὶ οὐδὲ τὴν κάθοδον κατεδέξατο. Ἀναχωρήσας δὲ εἰς

IZ. Οι δὲ δῆμαρχοι χώραν ἐκ πολεμίων προσκτηθεῖσαν Ἑωμαίοις, ἀπῆτουν διανεμηθῆναι τῷ πλῆθει· ὅθεν πρὸς ἀλλήλων τε καὶ πρὸς τῶν πολεμίων πολλὰ ἐκαχώθησαν. Οι γὰρ δυνατοὶ μὴ ἄλλως κατέχιν αὐτοὺς θυνάμενοι, πολέμους ἐκ πολεμίων ἐξεπίτηδες ἐκίνουν, ἵν' αὐτοὺς ἀσχολοῦμενοι, μὴδὲν περὶ τῆς γῆς πολυπραγμονῶσι. Χρόνῳ δὲ ποτε ὑποτοπήσαντες τινες τὸ πραττόμενον, οὐκ εἶων καὶ ἄμφω τοῦ ὑπέρτους ἢ στρατηγούς ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἀποδεικνύσθαι, ἀλλ' ἤθελον καὶ αὐτοὶ τὸν ἕτερον ἐκ τῶν εὐπατριδῶν αἰρεῖσθαι. Ὡς δὲ τοῦτο κατεργάσαντο, προσέλιοντο Σπούριον Φούριον (95)· καὶ μετ' ἐκείνου στρατεύσάμενοι, πάντα ἐφ' ὅσα ὄρησαν, προθύμως κατέπραξαν. Οι δὲ τῷ συνάρχοντι αὐτοῦ Φαβίῳ Καίσωνι συνεξελθόντες, οὐ μόνον οὐκ ἐβρώθησαν, ἀλλὰ καὶ τὸν στρατόπεδον ἐκλιπόντες, εἰς τὴν πόλιν ἦλθον, καὶ ἐθορύβουν, ἕως οἱ Τυρσηνοὶ, τοῦτο μαθόντες, ἐπεχείρησαν αὐτοῖς. Καὶ τότε μέντοι οὐ πρότερον ἐξῆλθον τῆς πόλεως, πρὶν τῶν δημάρχων τινὰς συμφρονῆσαι τοῖς δυνατοῖς. Ἦγωνίσαντο δὲ προθύμως, καὶ πολλοὺς μὲν τῶν πολεμίων διέφθειραν, συγχωρὸν δὲ καὶ αὐτῶν ἀπέθανον. Ἐπίσσε δὲ καὶ ὁ εἰς τῶν ὑπέρτων ὁ Μάλιος (96). Ὁ δὲ δῆμιος στρατηγὸν ἕτερον (97) εἰλετο, καὶ πόλεμος αὐτῶν ἐπηνήκετο πρὸς τῶν Τυρσηνῶν. Ἀθυμοῦσι δὲ Ἑωμαίοις, καὶ ἀποροῦσι, πῶς τοὺς ἐχθροὺς ἀντικαταστήσιν, οἱ Φάβιοι ἐπιχώρησαν. Ἐξ γὰρ οὐτως ἐκ τριακόσιοι, ὡς ἄθυμοῦντας εἶδον αὐτοὺς, καὶ μῆτε τι βουλευομένους λυσιαῖκῃ, καὶ ἀπογινώσκοντας ἅπαντα, τὸν πρὸς τοὺς Τυρσηνοὺς ὑπεδέξαντο πόλιν, αὐτοὶ δὲ ἐαυτῶν προθυμηθέντες μαχέσασθαι καὶ τοῖς σώμασι καὶ τοῖς χρήμασι. Καὶ τι χωρίον καταλαβόντες ἐπίκαιρον, ἐπειγόντως, ὅθεν ὀρμώμενοι, πάντα τὰ τῶν πολεμίων ἦγον, τῶν Τυρσηνῶν μὴδὲ ἐς χεῖρας αὐτοῖς ἵνα ταθάρθουντων, εἰ δὲ καὶ ποτε συμμίξειαν, ἐλαττουμένων παρὰ πάλιν. Προσλαβόμενοι δὲ καὶ σύμμαχος οἱ Τυρσηνοὶ, ἐν

Variæ lectiones et notæ.

(95) Φούριον. Φούριον, tres mss. Regii habent.

(96) Ὁ Μάλιος. Sic tres mss. Regii.

(97) Στρατηγὸν ἕτερον. Sic reposuimus ex duobus Regii mss. ubi Wolfius, alter Reg. et Colbert. τὸ τρίτον τὸν Μάλιον εἶλετο. Ubi obiter observandum apud Zonaram, cum de rebus Romanis agit, consules, ut hoc loco, στρατηγούς appellari, et στρατηγῆσαι pro consulatum inire, usurpari. Quod ex hisce verbis in hac sectione descriptis vel col-

ligitur : Ἄμφω τοῦς ὑπέρτους, ἢ στρατηγούς. Consules enim postmodum dici cœpere, qui antea prætores vocabantur, ut ex Dione, n. 19, scribit Zonaras : Τότε γὰρ λέγεται πρῶτον ὑπέρτους αὐτοὺς προσαγορευθῆναι, στρατηγούς καλουμένους πρότερον. Atque ita variis in istius libri locis, consules, reposuimus, ubi Wolfius duces, vel prætores, posuerat.

ὀλοδοί χωρίῳ ἐλόγησαν, καὶ ἀφυλάκτους ἐπαλοθόντας ἅ
 αὐτοὺς τοὺς Φαβίους ὑπὸ τοῦ πάντα νικῆν, περιστοι-
 χισαν, καὶ πάντας ἐφόνευσαν· καὶ παντελῶς ἐδ γένος
 αὐτῶν ἐξέλιπεν ἂν, εἰ μὴ εἰς τις οἴκοι καταλείφθη
 διὰ νεότητα, ἀπ' οὐπερ αὐθις εἰσάπειτα ἤνθησαν.
 Τῶν δὲ Φαβίων οὕτω φθαρέντων, οἱ Ῥωμαῖοι μάλᾳ
 παρὰ τῶν Τυρσηνῶν ἐκακώθησαν. Εἶτα πρὸς μὲν
 τοὺς πλεμῖους σπονδὰς ἐποιήσαντο. Τραπόμενοι δ'
 ἐκ' ἀλλήλους ἔπραξαν πολλὰ δεινὰ, ὡς μὴδὲ τῶν
 στρατηγῶν ἀποσχέσθαι τὸ πλήθος. Τοῦς τε γὰρ
 ὑπηρετάς αὐτῶν ἔπεισον, καὶ τὰς ράβδους κατέκλων,
 αὐτοῦς τε τοὺς στρατηγοὺς ὑπ' εὐθύνην ἤγον ἐπὶ
 πάσῃ προφάσει καὶ μείζονι καὶ ἐλάττονι. Ἄππιον
 οὖν Κλαύδιον καὶ παρ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ δε-
 σμωπτήριον ἐμβάλεῖν ἐβουλεύσαντο, ὅτι τε αὐτοῖς
 ἐναντιοῦτο εἰς ἄπικτα, καὶ ὅτι τοὺς συστρατευσα-
 μένους αὐτῶν ἰδεκίτευσεν, ἐπειδὴ τοῖς Οὐολοῖσκι-
 οῖς μὴ μάχῃ ἐνίδουσαν. Ἡ δεκάτευσις δὲ τοῖσδε τι ἦν.
 Ὅτε τι οἱ στρατιῶται μέγα ἡμάρτοσας, ὁ στρατηγὸς
 εἰς δεκάδας αὐτοῦς ἀριθμῶν, ἕνα λαβῶν ἐξ ἐκάστης
 δεκάδος τὸν κλήρω λαχόντα, θανάτῳ ἐκόλαζεν.
 Ἀπελοθὼτα δ' ἐκ τῆς ἀρχῆς τὸν Κλαύδιον, εὐθύς οἱ
 εὐὶ πλήθους εἰς ἀγῶνα κατέστησαν, καὶ οὐ καταψύ-
 φίσαντο μὲν, τὴν ψῆφον δὲ ὑπερθέμμενοι, ἐς ἀνάγ-
 κην αὐτὸν αὐτοχειρίας κατέστησαν. Καὶ τινες δὲ τῶν
 δημάρχων ἄλλα τε κατὰ τῶν εὐπατριδῶν συνέγρα-
 ψαν, καὶ τὸ ἐξεῖναι τῶν πλήθει, καὶ καθ' ἑαυτὸ συν-
 ἔμειναι, καὶ ἀνευ ἐκείνων βουλευέσθαι, καὶ χρηματι-
 ζεῖν πᾶνθ' ὅσα ἂν ἐθελήσῃ. Κἂν τις ἐπ' αἰτεῖ τι
 παρὰ τῶν στρατηγῶν προσημιωθῆ, ἐκκλητῶν ἐπὶ
 τοῦτοσ τὸν δῆμον δικάζειν ἔταξαν. Καὶ τοὺς ἀγορα-
 νήμους δὲ καὶ τοὺς δημάρχους ἐκηρύξασαν, ἵνα πλει-
 στους τοὺς αὐτῶν προσημιωμένους ἔχωσι. Πραττομέ-
 νων δὲ τοῦτων οἱ εὐπατρίδαί φανερώς μὲν οὐ πᾶν
 ἀντίπραττον, πλὴν βραχέων, λάθρα δὲ συγχοῦς τῶν
 θραυστάτων ἐφόνευσον. Ἄλλ' οὐτε τοῦτο τοὺς λοιποὺς
 ἐπέσχεον, οὐθ' ὅτι ποτὶ ἐννεὰ δημαρχοὶ κυρὶ ὑπὸ τοῦ
 δήμου παρεδόθησαν. Οὐ μόνον γὰρ οἱ μετὰ ταῦτα
 δημαρχοῦντες οὐκ ἡμιλύοντο, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ
 ἀθρασύοντο· εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν προ-
 ῆχθη ὁ θυμὸς. Ὅτε γὰρ στρατεύοντες ἐπαίθοντο πο-
 λέμους ἐπιχειρέμενων, εἰ μὴ ὦν ὠρέγοντο ἔτυχον· καὶ
 εἰ ποτε δ' ἐξῆλθον, ἀπροθύμως ἐμάχοντο, εἰ μὴ
 πᾶνθ' ὅσα ἐβούλοντο ἤνυσαν. Κάνεῦθεν πολλοὶ τῶν
 προσέκων αὐτοῖς τῆ ἑκείνων διχοστασίᾳ, ἢ τῆ ἐαυ-
 τῶν θαρρόντες ἰσχυρῶ, ἐνεωτέρισαν. Ὅν ἦσαν καὶ
 Αἰκουοί, οἱ Μάρκον Μινούκιον στρατηγούντα τότε
 νικῆσαντες, ἐφρονηματίσθησαν. Μαθόντες δὲ τὸν
 Μινούκιον (98) ἠτηγμένον οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ, δικτάτορα
 Λούκιον Κύντιον εἰλοντο, πένητα μὲν ἄνδρα, καὶ
 γεωργία συνεζήκοντα, ἐς ἀρετὴν δὲ καὶ σωφροσύνην
 διακρεπῆ, καίτοι τὰς κόμας ἐς πλοκάμους ἀνένισα,
 ὅθεν καὶ Κικινάτος ὠνόμαστο, οἷσι νῦν πολλοὶ περὶ
 ἐὰ βασιλείᾳ (99). Ἐκείθεν δὲ τοῦ κακοῦ παρεισφθα-

Tyrrhenis graviter vexat, pace cum hostibus facta,
 in semetipsos conversi, mutuis se cladibus affee-
 runt : nec ipsis consulibus multitudo abstinuit.
 Nam et ministros eorum verberarunt, et fasces
 confregerunt, et ipsos consules per quamvis cau-
 sam, sive magna ea, sive parva esset, reos fece-
 runt. Appium Claudium in ipso etiam magistratu
 in carcerem ducere voluerunt : quod is populi in
 omnibus adversator, legiones suas decimarat, quod
 Volscis in praelio cessissent. Decimatio vero hujus-
 modi fuit. Cum milites graviter deliquerant, impe-
 rator omnibus in decurias distributis, decimum
 quemque cui sors obvenerat, accidebat. Appio, de-
 posito magistratu, plebeii statim diem dixerunt,
 nec damnarunt tamen : sed die producta, in eam
 necessitatem adegerunt, ut ipse sibi manus afferret.
 Ad hæc quidam tribuni plebis cum alia contra
 patres scripserunt, tum illud, ut populo per se
 inire concilium, et absque illis deliberare liceret.
 et suo arbitratu decernere omnia. Quod si quis ob
 crimen aliquod a consulibus multetur, ei provo-
 cationem esse ad populum. Adiliumque et tribu-
 norum potestatem ampliavunt, ut quamplurimos
 patronos haberent. Quæ cum agerentur, patricii
 aperte non nisi in paucis adversabantur, clam vero
 multos ex audacissimis tollebant. Sed nec id cæte-
 ros coercebat : nec illud, quod semel novem tri-
 buni a plebe cremati sunt. Quorum exemplo inse-
 cuti tribuni, adeo non facti sunt moderatiores, ut
 magis etiam sævierint. Eo populus a patribus est
 redactus. Nam bellis exortis militare noluerunt,
 nisi optatis eorum satisfaceret : aut egressi pugna-
 runt segniter, nisi quæ voluissent, omnia impe-
 trassent. Unde multi ex finitimis, non tam suis
 freti viribus, quam illorum dissensionibus, bella
 moverunt. Quorum e numero Æqui, M. Minutius
 346
 consule victo, animos sustulerunt. Qua clade co-
 gnita, Romani Lucium Quintium, pauperem illum
 quidem, et agriculturæ deditum, sed virtute et tem-
 perantia præstantem, dictatorem dixerunt, qui ob
 comam in cincinnos implexam, Cincinnatus est
 appellatus, cujusmodi aune multi in regia versan-
 tur : eoque malo in rempublicam invento, Cincin-
 natos ubique videre licet. Is igitur dictator creatus,
 eodem die ducto exercitu, celeritate citra temerita-
 tem usus, una cum Minutio impetu in Æquos
 facto, plurimos occidit, cæteros vivos cepit, ac sub
 jugum missos dimisit. Quæ res hujusmodi erat :
 Duo recta ligna terra defigebantur, quibus unum
 obliquum superne imponebatur, per hæc media
 captivi nudi traducebantur : quod virioribus ma-
 gnæ gloriæ, victis tanto dedecori erat, ut quidam
 ei ignominie mortem anteferrent. Corvino urbe
 capta, et Minutio ob cladem consulatu adrogato,

Variae lectiones et notæ.

(98) Μαθόντες δὲ τὸν Μινούκιον. Dionis' excerp-
 ta Valesiana, p. 578.

(99) Οἷον νῦν πολλοὶ περὶ τὰ βασιλεία. Nobi-

Hum Palatinorum suæ ætatis mores hic carpit Zo-
 naras, qui capillos nutriebant, et cincinnati haberi
 volebant, cum cæteri e Græcis capillos raderent.

domum rediit, atque ipse etiam se magistratu A ρέντος εις τὸ πολίτευμα, καὶ ἀπανταχοῦ κεινιάτου; abdicavit.

Ἔστιν ὄρα. Οὗτος οὖν δικτάτωρ προχειρισθεὶς, καὶ αὐθημερὸν ἐκστρατεύσας, καὶ τάχει σὺν ἀσφαλείᾳ χρησάμενος, καὶ τοῖς Αἰκουῖς προσβαλὼν μετὰ τοῦ Μινουκίου, πλείστους μὲν διέφθειρε, τοὺς δ' ἄλλους ἐξώρρησεν, οὓς ὑπὸ ζυγὸν διαγαγὼν ἀφῆκεν. Ἦ δὲ πρῶτος ἡ τοῦ ζυγοῦ τοιάδε τις ἦν· σταυρούς δύο ὁρθὰ δηλαδὴ ξύλα διέχοντα ἀλλήλων, εἰς τὴν γῆν κατεπήγνυον, καὶ αὐτοῖς ἐπιτίθουν ἐγκάρσιον ἕτερον, καὶ διὰ μέσου τούτων τοὺς ἀλόντας διήγον γυμνοὺς, ὃ τοῖς μὲν ὀρώσει λαμπρότητα, πολλὴν δ' ἀτίμωσαν τοῖς πύχουσι κέρσεν, ὥστε τινὰς τοῦ τοιοῦτον τι παθεῖν προαιρέσθαι θανεῖν. Καὶ πόλιν δὲ αὐτῶν Κορουῖνον καλουμένην ἔλων, ἐπανῆλθε, καὶ τὸν Μινουκίον διὰ τὴν ἤταν τὴν στρατηγίαν ἀφελετο, καὶ αὐτὸς ἀπέθετο τὴν ἀρχήν.

XVIII. Deinde Romani domestico bello sunt conflictati, a servis et exulibus confiato, qui noctu subita impressione Capitolium occuparunt. Sed plebs tum quoque non prius arma cepit, quam patriciis aliquid detraxisset. Ac seditiosos oppreserunt: sed multos suorum amiserunt. His igitur de causis Romani et prodigiis quibusdam impulsī, omissis mutuis criminationibus, rempublicam æquabiliorē efficere decreverunt. Ac tres viros in Græciam, ad illorum leges et instituta cognoscenda, ablegarunt: quibus allatis, tribunatum et alios quosdam magistratus abrogarunt, eorumque loco viros viii principes delegerunt: illoque anno Appium Claudium et Titum Genutiam consules cum summo imperio crearunt, data potestate condendi leges, cum appendice, ne ab eis provocatio esset. Id quod prius non nisi dictatoribus concessum fuit. Illi per vices Imperarunt, singuli in dies singulos magistratus insignibus ornati. Et leges a se conscriptas in foro proposuerunt: quas cum omnibus probassent, ad populum tulerunt, sancitasque in x tabulas retulerunt. Quæ enim digna custodia 347 judicabant, in tabellis asservabant. Ac illi anno exacto, magistratu abierunt. Quibus alii x cum successissent, ita gesserunt, quasi evertendæ reipublicæ causa delecti essent. Omnes enim simul ex æquo imperabant: acsitisque nobilium adolescentum audacissimis, per vim multa egerunt. Sero tandem, sub anni fero finem, pauca quædam in duabus tabulis suapte auctoritate ascripserunt, non ad concordiam, sed ad majores dissentiones pertinentia. Duodecim igitur tabula sic confectæ sunt. Decemviri autem non hæc tantum egerunt, sed et tempore magistratus eorum elapso, adhuc in rebus gerendis sunt versati, republica vi oppressa, neque senatu neque populo convocato, ne successores sibi darentur. Cum autem Æqui et Sabini Romanis arma inferrent, per idoneos homines effecerunt, ut sibi belli administratio mandaretur. Itaque ex decemviris Servius Op-pius et Appius Claudius suum pristinum locum retinuerunt: ceteri octo contra hostes sunt profecti. Ita factum, ut cum et in urbe et in castris turbarentur omnia, denuo seditio oriretur. Nam cum prætores in Sabinorum agrum impressionem fecissent, L. Sicium rei bellicæ peritissimum, et præcipuæ apud plebem auctoritatis virum, cum aliis ad occupandum castrum quoddam missum per comites ejus peremerunt. Rumore in castris sparso, cum una cum aliis ab hostibus

III. Οἱ μὲντοι Ῥωμαῖοι οἰκείον ἐσχίκασι πόλεμον, ὃς ἐκ δούλων συνέστη καὶ φυγάδων τινῶν, οἱ, νυκτὸς ἐπελθόντες ἐξαπιναιῶς, τοῦ Καπιτωλίου ἐκράτησαν. Ὁ δ' ὄμιλος καὶ τότε οὐ πρότερον ἐν ὄπλοις ἐγένετο, πρὶν τι πλεόν σχεῖν τῶν εὐπατριδῶν. Ἐπελθόντες δὲ γε τοῖς στασιάζουσιν, ἐκράτησαν μὲν αὐτῶν, πολλοὺς δὲ τῶν σφετέρων ἀπέβαλον. Διὰ ταῦτα τοίνυν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ διὰ τίνα σημεῖα ἐλάθηθέντες, τῶν τε πρὸ; ἀλλήλους ἀπηλλάγησαν ἐγκλημάτων, καὶ τὴν πολιτείαν ἰσοτέραν ποιήσασθαι ἐψηφίσαντο. Καὶ τρεῖς ἄνδρας εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ παρ' ἐκείνοις ἔθη πετόμασι· καὶ κομισθέντων αὐτῶν, τὰς τε ἄλλας ἀρχὰς καὶ τὰς τῶν δημάρχων κατέλυσαν, καὶ ἄνδρα; ὀκτώ ἐκ τῶν πρώτων ἀνθεῖλοντο. Καὶ Ἄπκιον Κλαύδιον, Τίτον τε Γενούκιον ἀπέδειξαν κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκείνον στρατηγούς αὐτοκράτορας, καὶ νόμους αὐτοῖς; συγγράψαι ἐπέτρεψαν, μὴδὲ μίαν τε δίκην ἐφέσιμον ἀπ' αὐτῶν γενέσθαι προσεψηφίσαντο, ὃ πρώην οὐδενὶ τῶν ἀρχόντων πλην τῶν δικτατόρων ἐδέδοτο. Ἡρξάν τε οὗτοι ἡμέραν ἑκαστος, ἐναλλάξ τὸ πρόσχημα τῆς ἡγεμονίας λαμβάνοντες· καὶ νόμους συγγράψαντες, εἰς τὴν ἀγορὰν ἐξέθηκαν, οἱ, ἐπει πᾶσιν ἤμεσαν, ἐς τὸν δῆμον εἰσῆχθησαν, καὶ κυρωθέντες, σάνισιν ἐνεγράφησαν δέκα· ὅσα γὰρ φυλακῆς ἐκρίθησαν ἄξια, ἐν σανίδοις; ἐθησαυρίζοντο. Ἐκείνοι μὲν οὖν, τὸν ἐνιαυτὸν ἀνύσαντες, ἀφῆκαν τὴν ἀρχήν. Ἐτεροι δ' αὖθις ἀπρεθέντες δέκα, ὥσπερ ἐπὶ καταλύσει τῆς πολιτείας; χειροτονηθέντες ἐξίσκεϊλαν. Πάντες γὰρ ἅμα ἀπὸ τῆς ἰσῆς ἤρχον, καὶ νεανίσκου; ἐκ τῶν εὐπατριδῶν θρασυτάτου; ἐκλεξάμενοι, πολλὰ δὲ αὐτῶν ἔποιον, καὶ βίατα. Ὅψὲ δὲ ποτε ἐπ' ἐξόδῳ, τοῦ ἔτους ὀλίγα ἄτα ἐν δύο σανίδι προσέγραψαν, ἐς πάντα δὲ αὐτογνωμονήσαντες, ἀπ' ὧν οὐχ ὁμόνοια, ἀλλὰ καὶ διαφοραὶ μελζου; Ῥωμαῖοι; γενήσεσθαι ἐμελλον. Αἱ μὲν οὖν λεγόμεναι Δώδεκα δέλτοι αὐτῶ; τότε ἐγένοντο. Οἱ δὲ νομοθέται ἐκεῖνοι οὐ μόνον ταῦτ' ἐπραξαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς; διεσθόντο; ἔτι τοῖς πράγμασιν ἐνέμειναν, βίᾳ τὴν πόλιν κατέχοντες, καὶ μὴδὲ τὴν βουλὴν ἢ τὸν δῆμον ἀθροίζοντες, ἵνα μὴ συνελθόντες; παύσωσιν αὐτούς. Αἰκουῶν δὲ καὶ Σαβίνων ἡγεμον ἀγορέμων κατὰ Ῥωμαίων, τότε τοὺς ἐπιτηδείους αὐτοῖς; παρασκευάσαντες, διεπράξαντο σπρίσι τοὺς πολέμους; ἐπιτραπήναι. Ἐκ γούν τῆς δεκαρχίας αὐτῶν Σερούτιος μὲν Ὀππιος καὶ Ἄπκιος; Κλαύδιος κττὰ χώραν ἔμειναν, οἱ δὲ ὀκτὼ ἐπὶ τοῖς; πολέμους; ἐστράτευσαν. Πάντα μὲν ἀπλῶ; καὶ τὰ ἐν τῷ ὄσπερ καὶ τὰ ἐν τοῖς στρατοπέδοις τετάρτακτο, κάντεῦθεν στάσι; αὖθις συνῆλθη. Ἐμβαλόντες γὰρ

εις την των Σαβίνων γῆν οἱ στρατιάρχοι, Λούκιόν Α τινά Σίκιον (1), ἄφρον τε τὰ πολέμια καὶ ἐν τοῖς πρώτοις τοῦ ὄμιλου καταριθμούμενον, μεθ' ἐτέρων ὡς τι χωρίον καταληφόμενον ἔπεμψαν, καὶ διὰ τῶν συνεκπεμφθέντων αὐτῶ τὸν ἄνδρα εἰσέφθειραν. Λόγου δ' εἰς τὸ στρατόπεδον γαγονότος, ὡς παρὰ πολέμων τοῦ ἀνδρὸς σὺν ἄλλοις ἀνηρημένου, οἱ στρατιῶται, ἀνελέσθαι τοὺς νεκροὺς ὀρμήσαντες, οὐδὲν ὄμμα τῶν ἐναντίων εὐρήκασιν, συγχύον δὲ τῶν ὀμοφύλων, οὐδ' ὁ Σίκιος ἐπιθεμύνονος αὐτῶ ἀπέκτεινεν ἀμυνόμενος. Ὡς σὺν κύκλῳ τε αὐτῶ κειμένους καὶ τετραμμένους πρὸς αὐτὸν εἶδον, ὑπετέπησαν τὸ γινόμενον, καὶ μέντοι καὶ ἐθορύθησαν. Πρὸς δὲ τοῖς καὶ διὰ τι τοιοῦτον· Λούκιός τις Οὐεργίνιος, ἐκ τοῦ πλάθους ὢν, καὶ θυγατέρα ἔχων περικαλλῆ, Λουκίῳ Ἰκίλλῳ τῶν ὁμοίων αὐτῶ ἐκδώσειεν ἑμάλλῃ. Β Ταύτης ὁ Κλαύδιος ἐρασθεὶς, καὶ μὴ τυχῶν, παρισκευάσθη τινὰς δουλαγωγῆσαι αὐτήν. Ἐλθὼν ὁ τῆς κόρης πατήρ ἐκ τοῦ στρατοπέδου, ἰδικαιολογεῖτο. Ὡς δὲ ὁ Κλαύδιος ταύτης κατεφθίσατο, καὶ τοῖς δουλαγωγοῦσιν αὐτῆν ἡ κόρη παρεδόθη, καὶ οὐδαίς ἐπήμυνεν. ὑπερήληθεν ὁ ταύτης πατήρ, καὶ τὴν θυγατέρα κοπίδι διαχειρισάμενος, πρὸς τοὺς στρατιώτας, ὡς εἶχεν, ἐξώρμησεν. Οὐδ' οὐδέ πρὶν εὖ διακειμένους οὕτως ἐτάραξεν, ὥστε εὐθύς ἐπὶ τὴν πόλιν πρὸς τὸν Κλαύδιον ἐπειχθῆναι. Καὶ οἱ ἑτέροι δὲ οἱ ἐπὶ τοῖς Σαβίνους ἐστρατευμένοι, ἐκαὶ τοῦτ' ἔμαθον, τὸ τε τάφρουμα ἐξέλιπον· καὶ συμμείξαντες τοῖς λοιποῖς, ἄνδρας εἰκοσιν ἑαυτῶν προστήσαντο, καὶ οὐδὲν μικρὸν ἐλογίζοντο πράξειν. Καὶ τὸ ἄλλο δὲ πλῆθος τῶν ἐν τῇ πόλει προσεχώρησεν αὐτοῖς, καὶ μετ' αὐτῶν ἐθορύθει. Ἐν τούτοις ὁ μὲν Κλαύδιος φοβηθεὶς ἐκρύβη. Ὅπκιος δὲ τὴν τε βουλήν ἤθροισε, καὶ πέμψας ἐπύθετο τοῦ πλάθους, τί βούλονται. Οἱ δὲ τὸν Οὐαλλέριον Λούκιον καὶ τὸν Ὀράτιον Μάρκον, ἄνδρας ἐκ τῶν βουλευτῶν αὐτοῖς προσκειμένους, πέμψθησαν σφίσι ἐξήρουν, ὡς τι δι' ἐκεῖνων ἀποκρινόμενοι. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπέμψθησαν, φοβηθέντων τῶν δέκα ἀρχόντων (ἧ' ἡ γὰρ πάντες παρήσαν) μὴ στρατιώτας αὐτοῖς κατ' αὐτῶν ἐχρῆσαιντο, ἔτι μᾶλλον ὠργίζοντο. Θεόδοος δὲ τὸν τοῖς βουλευταῖς ἐνέπαιον οὐ μέτριος ἐντεῦθεν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ παρὰ γνώμην τῶν ἀρχόντων τὸν τε Οὐαλλέριον σφίσι καὶ τὸν Ὀράτιον ἐπέμψαν, καὶ τούτου, συναλλαγῆς γενομένης, τοῖς μὲν θεορυθήσασιν ἄδεια τῶν παραχθέντων ἐδόθη, καὶ ἡ δικαρχία κατελύθη· αἱ δὲ ἐπέτειοι ἀρχαί, αἱ τε λοιπαὶ καὶ αἱ τῶν δημάρχων ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς προνομίαις ἐπανήλθον, ἐφ' οἷς πρῶτον ἦσαν. Ἀποδειχθέντες δὲ ἀρχοντες ἄλλοι τε καὶ Οὐεργίνιος, τὴν μὲν Ὅπκιον σὺν τε Κλαύδιον εἰς δεσμοτήριον ἐπέβαλον, οἱ πρὶν εὐθυνοθῆναι ἑαυτοῦς διεχειρίσαντο, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐγράψαντο, καὶ ἐλόντες ἐξήλασαν.

19. Οἱ δ' ὕπατοι (τότε γὰρ λέγεται πρῶτον D
ὑπάτους αὐτοῦς προσαγορευθῆναι, στρατηγούς καλουμένους τὸ πρότερον) ἦσαν δὲ Οὐαλλέριος καὶ Ὀράτιος, καὶ τότε καὶ μετέπειτα τῶ πλάθῃ· προσέκειντο, καὶ μᾶλλον αὐτοῦς ἢ τοὺς ὑπατριδίας ἐκράτουναν. Ἐλαττούμενοι οὖν οἱ/εὐπατριδαὶ οὕτως ῥῆθρον συνελέγοντο, οὕτως τὰ πράγματα ἐπ' αὐτοῖς ἐποιοῦν παντάπασιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δημάρχους κλωνόσκοπιζεν ἐν συλλόγοις χρῆσθαι· δεδοχασιν, ὁ δὲ

casum esse : milites ad cadavera tollenda profecti. cum nullum hostile corpus, sed civium complura undique circa Siccium jacentia, et ad eum conversa viderent, quos se defendendo occiderat suspicati, quid actum esset, et tumultuati sunt. Huic aliud facinus accessit. Lucius Virginius homo plebeius, virginem formosissimam L. Icilio ejusdem ordinis viro desponderat : quam cum Claudius deperiret, nec tamen ea potiri posset, quibus Claudius negotium dedit virginis in servitutem ascendentæ. Quam cum pater e castris reversus deperderet, Claudius autem accusatoribus, nemine opitulante, addiceret : pater dolore commotus, filia cultro interfecta, statim ad milites properat : quos nec ante bene affectos sic perturbavit, ut mox in 348 urbem contra Claudium occurrerent. Alii quoque, qui contra Sabinos pugnabant, ea re cognita, vallo deserto congressi cum reliquis, viris xx summa rerum mandata, nihil modicum cogitarunt. Accessit etiam urbana multitudo, ac tumultum auxit. Interea Claudia præ metu se abscondit. Oppius vero, coacto senatu, per internuntios multitudinem percunctatur, quid sibi velit. Quæ cum L. Valerium et M. Horatium senatorii ordinis, sed homines populares, ad se mitti postularet, per quos responsum datura esset, iique missi non essent : veritis decem viris, ne contra se consules crearentur (jam enim omnes aderant) major indignatio populi est exorta. Qua terribis senatus, vel invitis decemviris, Valerium et Horatium ablegavit : compositaque controversia, tumultus auctoribus data est impunitas, decemviratu abrogato. Anni vero magistratus cum alii, tum tribunorum, iisdem conditionibus, quibus prius steterant, sunt revocati. Lecti cum alii, tum Virginius, Oppium et Claudium in carcerem compegerunt : qui antequam causam dicerent, sibi ipsi manus attulerunt. Reliquos accusatos et damnatos in exsilium ejecerunt.

XIX. Consules vero (quibus tum primum id nomen factum esse fertur, cum ante prætores vocarentur) Valerius et Horatius, et tum deinceps multitudini addicti, plebeiorum opes magis quam patrum firmarunt. Itaque patres immunita auctoritate neque facile conveniebant, neque ullarum rerum potestatem prorsus sibi vindicabant. Quin tribunis etiam in conventibus, auspiciis utendi facultatem per honoris speciem concesserunt (id enim munus ab

Varia lectiones et notæ.

(1) Λούκιον τὸν Σικιον. Hinc emendandus Ammianus Marcellinus, lib. xxv, qui Sicinium vocat : Sicinium Dentatum adjiciat, ornatum militarium

multitudine coronarum. Siccium etiam vocat Dion. Halicarnassæus.

antiquissimis temporibus ad solos patricios pertinerebat) cum revera id agerent, ne tribuni et multitudo quidvis temere agerent, sed per causam auspicio- rum aliquando impedirentur. Patricii et senatus irati consulibus, ut populi fœtoribus, nec triumphum decreverunt, quamvis uterque hostes vicisset, et neutri diem de more assignarunt : sed multitudo et biduum ferias celebravit, et triumphum illis decrevit. Ea discordia freti hostes, receptis **349** animis Romanos invaserunt. Anno sequente, Marco Genatio et C. Curtio consulibus, contentiones reiadegratas sunt. Nam plebeis consulatum expetentibus, quod patricii ad plebem transeuntis tribunatum gererent : patriciis vero acriter defendentibus, multa violenter invicem et dicta et facta sunt. Ne quid vero deterius sequeretur, locupletes magistratum ipsum plebi concesserunt, sed nomen non communicarunt : dixeruntque tribunos militares pro consulibus, ne honoratum vocabulum a promiscua turba inquinaretur. Placuit igitur ternos ab utraque factione tribunos deligi, duorum consulum loco. Neque tamen horum nomen penitus defecit, cum alias tribuni crearentur. Atque hæc ita esse acta traditum est. Dictatores autem non soli consules (quamvis eorum auctoritas, illorum magistratu multo minor esset) sed tribuni etiam aliquando designarunt. Fertur tamen nullus unquam tribunus triumphasse, quamvis multi sæpe hostes vicissent. Ac tribuni tum hoc modo creati sunt. Censores vero anno sequente, Barbato et M. Macrino cons. designati sunt L. Papyrius, et L. Sempronius. Eorum creandi causa fuit, quod consules ob multitudinem omnia negotia exsequi non poterant. Nam jura censoribus attributa ad id usque tempus tenuerant. Ac principio bini fuere censores patricii, qui initio et postremo ad quinquennium imperarunt : interjecto vero tempore, menses xviii ipsique consulibus quamvis parte duntaxat potestatis eorum accepta, superiores evaserunt. Muneris eorum fuit, publica vectigalia elocare, vias et publica ædificia curare, cuiusque facultates describere, mores civium observare et explorare : ac laude dignos, in tribus, in ordinem equestrem, in senatum referre, pro cuiusque meritis : improbos vitæ homines eodem modo ex albo delere. Id quod majus erat illis omnibus, quæ consulibus relinquebantur. Dabant autem in unoquoque iurjurandum, se nec gratia nec odio quidquam acturos : sed sincero animo, ea quæ e republica essent, et deliberaturos, et acturos. Populum item ad rogandas leges, **350** aliaque munia convocabant : et majorum magistratum ornamentis, lictoribus exceptis, utebantur. Ac tale censorum munus fuit. Qui vero, cum census agebatur, sua nomina et facultates professi non erant, eorum facultates a censoribus, ipsi a consulibus vendebantur. Et hæc ad tempus aliquod sic acta sunt. Post constitutum est, ut qui semel in senatum

Α γω μὲν τιμὴν αὐτοῖς ἔφερε καὶ ἀξίωμα, (μόνοι γὰρ τοῦτο ἐκ πάντων ἀρχαῖοι τοῖς εὐπατριδαῖς ἐπιτίτραπτο) ἔργῳ δὲ κώλυμα ἦν. ἵνα μὴ βεβήως οἱ δῆμαρχοι καὶ τὸ πλῆθος ὅσα βούλοιντο πράττειεν, ἀλλὰ προῤῥάσει τῆς οἰωνοσκοπίας ἔστιν οὗ ἐμποδίζονται. Ἀθρόμοι δὲ τοῖς ὑπάτοις οἱ τε εὐπατρίδαι καὶ ἡ βουλὴ, ὡς τὰ τοῦ πλῆθους φρονούσιν, οὐκ ἐψηφίσαντο σφίσι τὰ ἐκινίκια, πόλεμον ἑκατέρου νικήσαντος, οὐδ' ἡμέραν ἑκάστῳ ἀπένειμαν ὡσπερ εἰθιστο, τὸ μέντοι πλῆθος ἐπὶ οὗω τε ἡμέρας ἐώρτασε, καὶ τοῖς ὑπάτοις τὰ νικητήρια ἐψηφίσαντο. Οὕτως οὖν ἐς διαφορὰς τῶν Ῥωμαίων ἐλθόντων, οἱ ἐναντίοι, σφίσι, ἀναθαρσήσαντες, ἐψήφισαν αὐτοῖς. Τῷ δ' ἐξῆς ἔτει Μάρκου Γενουκίου καὶ Γαίου Κουρτίου ὑπατεύοντων, ἐπ' ἀλλήλους ἐτραπόnton. Οἱ τε γὰρ τοῦ πλῆθους καὶ ὑπατεύειν ἤθελον, ἐπίπερ ἑδημάρχων οἱ εὐπατρίδαι πρὸς αὐτοῖς μεθιστάμενοι. Καὶ αἱ εὐπατρίδαι λίαν τῆς ὑπάτου ἀρχῆς περιείχοντο, καὶ πολλὰ κατ' ἀλλήλων καὶ βίαια ἐλεγόν τε καὶ ἔπραττον. Ἴνα δὲ μὴ πρὸς τι χεῖρον χωρήσῃσι, τοῦ μὲν ἔργου τῆς ἡγεμονίας οἱ δυνατοὶ αὐτοῖς παρεχώρησαν ἑ τοῦ δὲ ὀνόματος οὐ μετέδωκαν, ἀλλ' ἀνθ' ὑπάτων χιλιάρχους ὀνόμασαν, ἵνα μὴ τὸ τῆς κλήσεως ἐντιμον τῷ σύρρακι ὁμίλῳ καταρρυθπαινέτο. Καὶ τρεῖς ἀπ' ἑκατέρων χιλιάρχους ἀντὶ τῶν δύο ὑπάτων αἰρεῖσθαι συνέδοξεν. Οὐ μέντοι τὸ τῶν ὑπάτων ἐξέλιπε τέλος ὄνομα, ἀλλὰ ποτὲ μὲν ὑπατοὶ καθίσταντο ποτὲ δὲ γε χιλιάρχοι. Οὕτω μὲν ταῦτα παραδίδοται γίνεσθαι, καίτοι οὐ μόνον τῶν ὑπάτων δικτάτορας ἀνεπιπόντων, καὶ ταῦτα πολλὴ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἐλαττωμένον, ἀλλὰ καὶ χιλιάρχων τοῦτο πεποιηκότων ἔνιστε. Λέγεται δὲ, ὅτι οὐδεὶς τῶν χιλιάρχων, καίτοι πολλῶν κολλάκις νικησάντων, ἐκινίκια ἔπαμφεν. Οἱ μὲν οὖν χιλιάρχοι οὕτω τότε ἠρόθησαν. Οἱ δὲ τιμηταὶ τῷ ἔχοντι ἔτει Βαρβάτου καὶ Μάρκου Μακρίνου ὑπατεύοντων, καταδειχθήσαν καὶ ἠρόθησαν Λουκίος τε Παπαίριος καὶ Λουκίος Σεμπρόνιος. Καχειροτόνηντο δὲ, ὅτι οἱ ὑπατοὶ ἀδύνατοι ἐπὶ πάντα διὰ τὸ πλῆθος ἐφαρκεῖν ἦσαν. Τὰ γὰρ τοῖς τιμηταῖς ἀπονεμηθέντα προνόμια ἐκείνοι τότε ἐποιούον. Δύο τε ἦσαν οἱ τιμηταὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ τῶν εὐπατριδῶν. Ἦρχον δὲ τὰ μὲν πρῶτα καὶ τὰ τελευταῖα ἐπὶ πενταετίαν. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ χρόνῳ ἐπὶ τρεῖς ἑξαμήνου, καὶ ἐγένοντο τῶν ὑπάτων μείζους, καίτοι μέρος τῆς ἐκείνων λαβόντες ἀρχῆς. Ἐξῆν δὲ αὐτοῖς τὰς τε προσόδους τὰς κοινὰς ἐκμισθοῦν, καὶ τῶν ἑθῶν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τὰς ἀπογραφὰς τῆς ἐκάστου εὐπορίας διατελεῖν, καὶ τὸν βίον τῶν πολιτῶν ἐπισκοπεῖν τε καὶ ἐξετάζειν, καὶ τοὺς μὲν ἀξίους ἐπαίνοιο ἐς τὰς φυλάξαι καὶ ἐς τὴν ἱππῆδα καὶ τὴν γερουσίαν ἐγγράφειν, καθὼς ἐκάστοις προσήκειν ἐνομίζετο· τοὺς δ' οὐκ εὖ βιοῦντας, ἀπανταχθῶν ὁμοίως ἀπελαίφειν. Ὁ μείζον πάντων ἦν τῶν τοῖς ὑπάτοις καταλειφθέντων. Πίσταις δ' ἀνδρῶν ἐπ' ἑκάστῳ πεποιήντο, ὡς οὐτε πρὸς χάριν, οὐτε πρὸς ἔχθραν τι ποιῶσιν, ἀλλ' ἐξ ὀρθῆς γνώμης τὰ συμφέροντα τῷ κοινῷ καὶ σω-

πῶσι καὶ πρῶττοι. Καὶ τὸν δῆμον ἐπὶ τε νόμων εἰσφοραῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις συνθήροισιν, καὶ τῶ τῶν μαιζόνων ἀρχῶν κόσμῳ, πλὴν βαβδούχων ἐχρώντο. Ταυαὐτὴ ἡ τῶν τιμητῶν ὑπῆρχεν ἀρχή. Τῶν μέντοι μὴ ἀπογραφεμένων τὰς οὐσίας ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς καὶ ἑαυτοῦς, τὰς μὲν οὐσίας οἱ τιμηταί, αὐτοῦς δ' ἐκείνους οἱ ὑπατοὶ ἐπίπρασκον. Χρόνῳ μὲν οὖν τινὶ ταυθ' οὕτως ἐπράχθη. Ὑστερον δὲ τὸν ἀπαξ τῆ βουλῆ καταλεχθέντα, διὰ βίου βουλευεῖν ἔδοξε μὴδ' ἀπαλείφεισθαι, εἰ μὴ τις ἀδικήσας καὶ χριθεὶς ἤσιμωτο, ἢ κακῶς ζῶν ἠλέγχθη. Τοῦς γὰρ το:ούτους ἀπῆλειπον, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐτέρους ἐνέγραπον. Τῶν δὲ προσηκείρων ἀρχόντων πρᾶσιτα μὲν εἰδόμενοι τοῖς δικτάτορσι, δευτέρητα δὲ γε τοῖς τιμηταῖς, ἢ δὲ τρίτῃ τάξιν τοῖς ἱππάρχουσι νενέμητο. Καὶ οὕτω ἀπῆλλαγθῆσαν. Εἰ γὰρ τις ἔκ μαιζόνων ἀρχῆς εἰς ὑποδεεστέρην κατέστη, τὸ τῆς προτέρας ἀξίωμα εἶχεν ἀκέραιον. Εἰς δὲ τις, ὃν πρίγκιπα μὲν τῆς γερουσίας ὠνόμαζον (λέγοιτο δ' ἂν καθ' Ἑλληνας πρίγκριτος), συμπάντων προεῖχε τὸν χρόνον ὃν προεκρίνετο (οὐ γὰρ διὰ βίου τις εἰς τοῦτο προεκρίνετο), καὶ προέφερε τῶν ἄλλων τῶ ἀξιώματι οὐ μὴν καὶ δυνάμει ἐχρητό τινι.

Κ'. Χρόνον μὲν οὖν τινα εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς περιοίκους ἤγαγον. Ἔστα λιμοῦ ἐπικρατήσαντος, ὥστε τινὰς καὶ εἰς τὸν ποταμὸν ἑαυτοῦς ἐμβαλεῖν, μὴ φέροντας τὸν λιμὸν ἐστρασίαν. Οἱ μὲν γὰρ τοὺς εὐπόρους ὡς περὶ τὸν σίτον κακουργούντας ἐν αἰτίᾳ πεποιήητο, οἱ δὲ τοὺς πίνητας ὡς τὴν γῆν μὴ βουλευομένους ἐργάζεσθαι. Ἰδὼν δὲ τοῦτο Σπούριος Μάλλιος, ἀνὴρ ἱππεὺς πλούσιος, τυραννίδι ἐπιχειρήσας, καὶ σίτον ἐκ τῆς περιχώρου πριάμενος, πολλοὺς μὲν ἐπειωνίζων, πολλοὺς δὲ καὶ πρῶτα εἰδόμενος, καὶ τούτου συχνούς προσפקνωσάμενος, ἔπλα τε ἐπορίσατο καὶ φρουροὺς, καὶ ἐκράτησεν ἂν τῆς πόλεως, εἰ μὴ Μίνουκίος Αὔγουρνος, ἀνὴρ εὐπατριδῆς, ἐπὶ τῆ σιτοδοσίᾳ τεταγμένος, καὶ αἰτιώμενος ἐπὶ τῆ σιτιθείᾳ, εἰσῆγγεῖλαι τῆ βουλῆ τὸ πραττόμενον. Ἡ δὲ γερουσία, μαθούσα τὸ μήνυμα, δικτάτορα παρατίτα ἐν τῶ συνεδρίῳ ἀνείπε τὸν Κύντιον τὸν Λούκιον τὸν Κικινάτον, καὶ ταῦτα παρήλικα βυτα (ὄγδοηκοντούτης γὰρ ἦν). Κάκει τὴν ἡμέραν πᾶσαν ἀνάλωσαν συγκαθήμενοι, ὡς τι δὴ βουλευόμενοι, ἵνα μὴ τὸ γεγονός ἐκφοιτήσῃ. Νυκτὸς δὲ ὁ δικτάτωρ τὸ Καπιτώλιον καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐπικαιρότατα διὰ τῶν ἱππέων προκαταλαβῶν, ἔωθεν ἐπὶ τὸν Μάλλιον ἐπεμψε Γάτον Σερούλιον τὸν ἱππαρχον, ὡς δι' ἄλλο τι ἐκείνον μετακαλούμενος. Ὅ δὲ ὑποσηκείωντος τι τοῦ Μάλλιου, καὶ διαμέλλοντος δειλας, μὴ ὑπὸ τοῦ κλήθους ἐξαρπασθῆ (ἤδη γὰρ συνέτρεχον) ἔκτεινε τὸν ἄνδρα, ἢ αὐτογνωμονήσας, ἢ τοῦτο κακλαυόμενος πρὸς τοῦ δικτάτορος. Θεουρηθέντος δ' ἐπὶ τούτῳ τοῦ κλήθους, ὁ Κύντιος ἐδημηγορήσας, καὶ σίτον σφίσι παρασχῶν, καὶ μὴ τινα ἕτερον ἢ κολάσας, ἢ ἐπαισιασάμενος, τὸν θόρυβον ἔπαυσε. Πολέμων δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἐκ διαφόρων ἰθύνων ἐπενηγεμένων, τοὺς μὲν ἐν ὀλλῆταις ἡμέραις ἐνίκησαν, τοὺς δὲ Τυρσηνοὺς ἐπὶ μακρὸν ἐπολέμησαν. Ποσειδίου δὲ νενικηκότος τοὺς Αἰκουοὺς, καὶ μεγάλῃν πόλιν ἐλόντος αὐτῶν, ὅτι μὴτ' ἐκείνην οἱ στρατιῶται εἰς προνομὴν ἐξεχωρήθησαν, μῆτε τι τῆς λαίας αἰτήσαντες ἔλαβον, τὸν τε ταμίαν τὸν διατιθέμενον αὐτὴν παριστάντας ἐφόνευσαν, καὶ τὸν

A lectus esset, per omnem ætatem in eo maneret : neque deleteretur ex albo, nisi ob facinus ignominioso iudicio condemnatus esset, aut improbæ vitæ convictus. Talibus enim in ordinem coactis, alios in eorum locum substituebant. In magistratibus temporum causa institutis, principem obtinebant locum dictatores, proximum censores, tertium magistri equitum : qui ordo, sive in magistratu essent, sive eo abissent, observabatur. Quod si ad humilium munus descendissent, priorem dignitatem inviolatam obtinebant. Unus quidam princeps senatus per id tempus, dum is honos durabat (neque enim perpetuus erat) omnibus dignitate, non potentia præstabat.

ταῦτα ἐτίτακτο, καὶ ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἦσαν, καὶ εἰς ὑποδεεστέρην κατέστη, τὸ τῆς προτέρας ἀξίωμα εἶχεν ἀκέραιον. Εἰς δὲ τις, ὃν πρίγκιπα μὲν τῆς γερουσίας ὠνόμαζον (λέγοιτο δ' ἂν καθ' Ἑλληνας πρίγκριτος), συμπάντων προεῖχε τὸν χρόνον ὃν προεκρίνετο (οὐ γὰρ διὰ βίου τις εἰς τοῦτο προεκρίνετο), καὶ προέφερε τῶν ἄλλων τῶ ἀξιώματι οὐ μὴν καὶ δυνάμει ἐχρητό τινι.

B XX. Ad hunc modum pace ad tempus domi et foris constituta, tanta fames urbem oppressit, ut quidam inedia non ferentes, in flumen se præcipitarent. Unde orta seditione, pauperes divitibus annonæ suppressionem, divites pauperibus agriculturæ neglectum crimini dabant. Qua de causa Spurius Melius eques, homo dives, coemptum a finitimis frumentum, aliis minoris vendidit, aliis gratuito dedit. Eaque re multis sibi conciliatis, spe regni concepta, arma et satellites comparavit. Atque urbe potitus esset, nisi Minatius Augurinus, vir patricius, rei frumentariæ præfectus, cum ob annonæ penuriam accusaretur, rem ad senatum detulisset. Qui statim L. Quintium Cincinnatum dictatorem dixerunt virum exactæ ætatis, annum agentem LXXX, atque in curia totum diem deliberantium specie consederunt, ne id decretum foras eliminaretur. Noctua dictator Capitolium et alia opportuna loca per equites occupat. Mane C. Servilium magistrum equitum ad Melium mittit, quasi per aliam causam accersendum. 351 At ille Melium aliquid suspicantem et tergiversantem, veritus ne concursu populi eriperetur, interfecit, sive suopte consilio, sive dictatoris jussu. Ob quod factum tumultuante multitudine, Quintius concione habita, et frumento distributo, accusato multatogue nemine, motum eum sedavit. Deinde Romani bellis petiti a diversis gentibus, cæteras paucis diebus vicerunt, sed cum Tyrrhenis longo tempore decertarunt. Milites, cum Posthumius victis Æquis magoam eorum urbem expugnatam, non diripiendam dedisset, neque ex manubiis quidquam concessisset, quæstorem primum, deinde ipsum etiam Posthumium, objurgantem, et cædis auctorem ad supplicium postulantem, occiderunt : neque recens captum duntaxat, sed omnem publicam agrum sibi vindicarunt. Ac diuturna fuisset illa seditio, nisi belli ab Æquis redintegrati terrore quievisset. Cædium pœna in paucis consumpta, hostes viccerunt. Quamobrem potentes et manubias

inter eos distribuerunt : et pediti, deinde etiam A equiti stipendia decreverunt. Nam ad id usque tempus sine mercede, ac suis impensis militabant : ac tum demum stipendia merere cœperunt. Bello adversus Veientes orto, dum illi suo Marte pugnabant, a Romanis sæpe victi, et intra mœnia compulsi sunt. Sed sociorum viribus aucti, eruptione ex urbe facta, Romanos profligarunt. Interea lacus Albanus, tumulis undique septus, cum nullum haberet aqua exitum, dum Veii obsidebantur, ita inundavit, ut aqua ultra montes evoluta, ad mare decurreret. Quo cum Romani divinitus portendi aliquid crederent, Delphicum oraculum consuluerunt. Erat et apud Veientes Tyrrhenus vates, qui cum Pythia consentiebat. Ambo enim urbem expugnatum iri affirmabant, si quæ exundasset aqua, in mare non decurreret, sed alibi consumeretur : et quædam sacra fieri jusserunt. Verum Apollo nec quibus diis, nec quo ritu immolandum esset, declaravit. Tyrrhenus autem cum ea scire videretur, celabat. Itaque Romani circa mœnia, ubi cum eo colloqui solebant, dispositi, simulata amicitia, cum aliis in rebus 352 cum bono animo esse jusserunt, tum impune in castra exire permiserunt : et comprehensum, omnia quæ factio essent opus, effari coegerunt, ex illius igitur præceptis rem divinam fecerunt : perfossoque tumulo, aquam redundantem oculis meatibus in campum emiserunt, in quo omnis consumpta est, nec in mare quidquam influxit.

σαν ἐμπέση, ἀλλ' ἀναλωκεῖν ἐτέρωθι. Καί τινες ἐρουρηγίας διὰ τοῦτο γενέσθαι ἐκέλευσαν. Ἄλλ' ἡ μὲν Πύθιο; οὐτε τίσι θεῶν, οὐθ' ὅπως αὐτὰς ποιήσουσι διασάφισεν · ὁ δὲ Τυρσηνὸς ἐψέκει μὲν εἰδέναι, οὐδὲν δὲ εἰδῆλου. Οἱ γοῦν περὶ τὸ τεῖχος, ὄθεν ἐκεῖνος ὤμιλει, τεταγμένοι Ῥωμαῖοι, φίλιαν πρὸς ἐκεῖνον ὑπεκρίθεντες, τὰ τε ἄλλα θάρρειν αὐτῷ ἐνεδίδουν, καὶ ἀδειῶς ἐπέτρεπον ἐκφορεῖν · καὶ οὕτω συλλαβόντες αὐτὸν, πάντα τὰ καθήκοντα ἠνάγκασαν ἐξεῖπαι, καὶ κατὰ τὴν ὑποθήκην ἐκεῖνου τὰς τε θυσίας ἐποίησαν, καὶ τὸν λόφον διέτρησαν, καὶ τὸ πλεονάζον ὕδωρ εἰς τὸ πεδῖον κρυπτῇ θύρῳρχι μετωχέτευσαν, ὥσθ' ἅπαν ἐν αὐτῷ ἀναλωσέσθαι, καὶ

XXI. Hoc peracto, M. Furius Camillus dictator G creatus, cum impetu in mœnia facto nihil profecisset, a longinquo auspicatus, cuniculo in arcem acto, et militibus a Roma voluntariis auctus, urbem corona circumdedit : et civibus in mœnia dispersis, alii per cuniculum clam in urbem penetrarunt. Cum urbem captam diripi videret, illacrymasse, et cum suspirio dixisse fertur : *O dii, si quæ Romanis divina incumbit ultio, eorum contraria felicitati, precor ut in me illa desinat.* Tum vero prædæ decimam, invitatis militibus, voto concepto Apollini dicavit. Præterea etiam craterem aureum, ex mulieribus ornamentis conflatum. Pro quo statim eis honos decretus est, ut curribus ad solemnia festa veherentur, ad quæ pedibus prius ire solitæ erant. Camillum autem indignatio atque invidia populi suscepit, tum ob decimam Apollini

Ποστουμίον ἐπιτιμῶντα αὐτοῖς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ζητούντα τοὺς αὐτοχείρας, προσapéκτειναν, καὶ τὴν χώραν οὐ τὴν αἰχμάλωτον μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν προσένειμαν αὐτοῖς; τὴν ἐν τῷ δημοσίῳ τότε τυγχάνουσαν. Κἂν ἐπὶ πλείστον ἢ στάσις διήρκεσεν, εἰ μὴ πόλεμος αὐθις Ῥωμαῖοις παρὰ τῶν Αἰκουῶν ἐπενήνεκτο. Φοβηθέντες γὰρ διὰ τοῦτο ἡσυχάσαν, καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν φόρων εἰς ὀλίγους ἐλθοῦσαν ὑπέμειναν, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις στρατεύσαντες, μάχῃ αὐτοῦς νενίκηκασιν. Διὸ τὴν τε λείαν αὐτοῖς οἱ δυνατοὶ διέδοσαν, καὶ μισθὸν τοῖς πεζοῖς, εἴτα καὶ τοῖς ἱππεῦσιν ἐψηφίσαντο. Ἄμισθι γὰρ μέχρι τότε καὶ οἰκίστοι (2) ἐστρατεύοντο, τότε δὲ πρῶτον μισθοφορεῖν ἤρξαντο. Πολέμου δὲ αὐτοῖς πρὸς Οὐιέντας συστάτος, ἕως μὲν κατὰ σφᾶς ἐπολέμουν ἐκείνοι, πολλάκις αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι ἐνίκησαν, καὶ ἐς πολιορκίαν κατέστησαν. Προσγενομένων δὲ αὐτοῖς συμμάχων, ἐπεψήληδον τοῖς Ῥωμαῖοις, καὶ ἐπεκράτησαν. Ἐν τούτοις δὲ καὶ πρὸς τῷ ὄρει τῷ Ἀλβανῷ οὖσα λίμνη ὑπὸ τῶν πέριξ αὐτῆς περικλειομένη λόφων, καὶ μὴ ἔχουσα ἐκροῆν, κατὰ τὸν τῆς πολιορκίας τῶν Οὐιέντων καιρὸν ἐς τοσοῦτον ἐπλημύρθησεν, ὥς ὑπερεκχεῖσθαι καὶ τῶν ὄρων, καὶ κατεῖναι πρὸς θάλασσαν. Κρίναντες δ' οἱ Ῥωμαῖοι πάντως τι διὰ τοῦτου θεῖον σημαίνεσθαι, ἐπεψήσαν εἰς Δελφοὺς περὶ τοῦτου χρῆσόμενοι. Ἦν δὲ τις καὶ παρὰ τοῖς Οὐιένταις Τυρσηνὸς ἀνὴρ μαντικὸς · ἐς ταυτὸν οὖν ἦ τε Πυθία καὶ ἡ ἐκεῖνου μαντεία συνέδραμον · καὶ ἄμφω γὰρ ἀλώσεσθαι τὴν πόλιν εἶπον, ὅταν τὸ ὕδωρ τὸ πλημμυρήσαν μὴ ἐς θάλασσαν ἐρουρηγίας διὰ τοῦτο γενέσθαι ἐκέλευσαν. Ἄλλ' ἡ

ΚΑ'. Ἄρτι μὲν οὖν τοῦτο ἐγένετο, καὶ δικτάτωρ ἤρθε Μάρκος Φούριος Κάμιλλος, ὃς προσβαλὼν τῇ πόλει, ἐπὶ οὐδὲν ἤνυσεν, ὑπήγειον ὠρύξατο διόδον πὸρρωθεν ἀρξάμενος, ἐς τὴν ἀκρόπολιν φέρουσαν. Παρασκευασμένου δὲ ἤδη τοῦ ὑπονόμου, ἐπὶ πολλοὶ καὶ ἀπὸ τῆς Ῥώμης αὐτῷ προσεχώρησαν ἄθροονταί, παραλαβὼν κάκεινους, προσέβαλε τῇ πόλει, καὶ πανταχόθεν τὸ τεῖχος ἐκύκλωσε. Τῶν δ' ἐντὸς περὶ πάντα τὸν περιβαλὸν σχεδασθέντων, ἐλαθον ἑαρη διὰ τῶν ὑπονόμων γαγονότες ἐντός. Ἀλούσης δὲ τῆς πόλεως, καὶ τῶν Ῥωμαίων διαρπαζόντων τὰ ἐν αὐτῇ, ὄρων ἀπὸ τῆς ἀκρας ὁ Κάμιλλος τὰ πρατόμενα, ἐστέναζε, καὶ ἐδάκρυσε. Καί, Ὡ θεοί, ἐφη, εἰ τις Ῥωμαῖοις ὀφείλεται νέμισις, τῆσδε τῆς σὺνπραγίας ἀντίστροφος, εἴδομαι ταύτην (3) εἰς δαυτὸν τελευτηῆσαι. Τὴν δὲ τῆς λείας δεκάτην ἐξελῶν, ἀκόντων τῶν στρατιωτῶν, ἀνέθετο τῷ Ἀπό-

Variae lectiones et notæ.

(2) Οἰκίστοι. Suidas : Οἰκίστος, ὁ ἐαυτὸν οὐδ' ἄλλω, μισθωτός.

(3) Εἴδομαι ταύτην. Hac reposuimus ex duobus

Reg. et Colbert., cum Wolf. edidisset, εἴδομαι ταύτην εὐχὴν τοῦτο πρὶν ποιησάμενος, ἀνέθετο δὲ καὶ χραιστῆρα χρυσίου, etc.

λωνι, εὐχὴν τοῦτο πρὶν ποιῆσάμενος. Ἀνέβητο δὲ ἅ
 καὶ κρατῆρα χρυσοῦν, ἐκ τῶν τῶν γυναικίων κόσμου
 πεποιημένον, ἀνθ' οὗ τιμῆ αὐταῖς παραχρῆμα ἐψή-
 ριστο. Ἡ δὲ ἦν, τὸ ἐπ' ὀχημάτων αὐτάς ἐ; τὰς
 κατ' ἡγύρεϊ; φοιτᾶν, αὐτοποδῆ βαδίζούσαις πρό-
 τερον ἐς αὐτάς. Τῷ δὲ Καμίλλῳ προσώχτισεν ὁ
 δῆμος, καὶ ἐνεμέσθη τὸ μὲν, ὅτι τὴν δεκάτην τῶν
 λαφύρων οὐκ ἐν τῷ διαρπάζεσθαι ταῦτα, ἀλλὰ
 καιροῦ παρελθόντος ἐξείλετο τῷ Θεῷ· τὸ δ' ὅτι
 τὰ τε ἄλλα σοβαρῶς ἐθριάμβευσε, καὶ πρῶτος
 Ῥωμαίων λευκῷ τεθρίππῳ τὰ ἐπινίκια ἐπεμφεν.
 Ἡ δὲ τῶν ἐπινικίων πομπή, ἦν καὶ ὀρθαῖον ἐκά-
 λουν, τοιαύτε τις ἐγένετο. Ὅτι καὶ κατορθώθη μέγα,
 καὶ ἐπινικίων ἐπάξιον, αὐτοκράτωρ αὐτίκα ἑ στρα-
 τηγὸς ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν ὠνομάζετο, καὶ κλῶνας
 δάφνης περιέδει ταῖς βράβδαις, καὶ τοῖς δρομοκῆ-
 ρυξί (4) τοῖς τὴν νίκην καταγγέλλουσι τῇ πόλει,
 κομίζεσθαι ἐίδου. Ἐλθὼν δὲ οὐκαθε τὴν γερουσίαν
 συνήθοιζε, καὶ ἦεν ψηφισσάσθαι οἱ τὰ ἐπινίκια.
 Καὶ εἰ ἔτυχε ψήφου παρὰ τε τῆς βουλῆς καὶ τοῦ
 δήμου, ἐθεσίουτο αὐτῷ καὶ ἡ ἐπωνυμία τοῦ
 αὐτοκράτορος. Καὶ εἰ μὲν ἐν τῇ ἀρχῇ ἦν ἔτι, ἐν
 ἡ τυγχάνων ἐνίκησε, ταῦτη καὶ πανηγυρίζων ἐκέ-
 χθητο. Εἰ δ' ὁ χρόνος παρελήλυθε τῆς ἀρχῆς, ἄλλο
 τι πρόσφορον αὐτῇ ἐλάμβανε ὄνομα. Ἰδιώτη γὰρ
 νικητήρια κίμψαι ἀπέλητο. Ἐντευασάμενος
 δὲ τῇ ἐπινικίῳ σκευῇ, καὶ περιθραχίονα λαβὼν,
 στέφανόν τε δάφνης ἀναδυσάμενος, καὶ κλάδον κρα-
 τῶν ἐν τῇ δεξιᾷ, τὸν δῆμον συνεκάλει· καὶ ἐπαι-
 νίσας τοὺς συστρατεύσαμένους· αὐτῷ καὶ κοινῇ,
 καὶ ἰδίᾳ τινάς, ἰδωρετο μὲν σφίσι χρήματα,
 ἱμάτια δὲ καὶ κόσμῳ, περιθραχίονά τε τιε, καὶ
 θύρατα ἀσίδηρα παρείχε, καὶ στεφάνους τοῖς
 μὲν χρυσοῦς, τοῖς δὲ ἀργυροῦς ἐίδου, τοῦνομα τε
 ἐκάστου καὶ τῆς ἀριστείας φέροντας, τὸ ἐκτύπωμα.
 Εἰ γὰρ ταίρου; τις πρῶτο; ἐπέθη, καὶ ταίρου; ὁ στέ-
 φανος εἶδος ἐφέρετο ἢ καὶ ἐξεπολιόρχησεν τι, καὶ
 τοῦτο κάκεινο εἰκόνηστο. Ἐναυκράτησεν τις, ναυσὶν ὁ
 στέφανος ἐκακόμητο. Ἰπποκράτησεν τις, ἱπποκόν τι
 ἐξετετύπωτο. Ὅ δὲ πολίτην τινα ἐκ μάχης, ἢ ἐτέ-
 ρου κινδύνου, ἢ ἐκ πολιορκίας σώσας, μέγιστόν τε
 εἶχε τὸν ἔπαινον, καὶ ἐλάμβανε στέφανον γινόμενον
 ἐκ δρυὸς, ὅς ποτὶ πάντων καὶ τῶν ἀργυρῶν καὶ τῶν
 χρυτῶν ὡς ἐντιμότερος προτετίμητο. Καὶ οὐ κατ'
 ἀνεκὰ μόνον ἀριστεύσαντα ταῦτα ἐίδουτο, ἀλλὰ καὶ
 λόχοις, καὶ στρατοπέδοις ὅλοις παρέχετο. Καὶ τῶν
 λαφύρων πολλὰ μὲν τοῖς στρατεύσαμένοις διανεμέ-
 μτο. Ἡδὲ δὲ τινες καὶ παντὶ τῷ δήμῳ διέδοσαν,
 καὶ ἑδαπάνων εἰς τὴν πανηγυριν, καὶ ἐδημοσίεον.
 Καὶ εἰ τι περιελέλιπτο, εἰς ναοὺς, εἰς στοάς, ἢ καὶ
 τι ἕτερον δημόσιον ἔργον ἀνήλισκον. Ταῦθ' ὁ πομπεὺς
 ποιήσας, εἰς τὸ ἄρμα ἀνάβαινε. Τὸ δὲ ἦν ἄρμα οὐτ'
 ἀγωνιστηρίῳ, οὐτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμπερές, ἀλλ'
 ἐ; πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξεύργαστο. Καὶ οὐ
 μόνος ἦν ἐν τῷ ἄρματι, ἀλλ' ἄν γε καὶ παῖδας ἢ

non in direptione urbis, sed tempore claspo exem-
 ptam: tum quod in triumpho, præter cætera inso-
 lentius acta, candidos equos currui junxisset. Fuit
 autem triumphî hujusmodi ratio. Re bene gesta,
 justaque parta victoria, dux statim a militibus
 imperator appellatus, fasces lauratos per cursores
 in urbem mittebat. Domum reversus, convocato
 senatu, decerni sibi triumphum petebat: ac suffra-
 giis a senatu populoque impetratis, imperatoris
 cognomen tum ei confirmabatur. Quod si adhuc
 magistratum gerens aliquem, vicerat, eo etiam
 in celebritate utebatur. Sin tempus exierat, aliud
 nomen sibi accommodatum assumebat. Privato
 enim triumphare non licebat. Triumphali ha-
 bitu ornatus, armillis sumptis, laurea re-
 dimitus, et ramum dextra tenens, populum con-
 vocabat. Et militibus publice, quibusdam etiam
 seorsim laudatis, pecuniam donabat, et orna-
 menta: **353** ut armillas, hastas sine ferro, et
 coronas aliis aureas, aliis argenteas, expresso in
 iis nomine et facinore viri. Nam qui murum pri-
 mum conscenderat, aut castellum expugnarat, ei
 muralis et obsidionalis dabatur. Qui classe vicerat,
 ejus corona specie navium erat. Si equestri pugna
 vicerat, aliquid equestre effin gebatur. Qui vero civem
 in prælio, obsidione, aliove periculo liberarat, cum
 summam laudem assequabatur, tum quernam coro-
 nam accipiebat, cujus honos omnibus argenteis et au-
 reis præferabatur. Hæc dona non viritim tantum, sed
 et cohortibus et exercitibus totis præbebantur. Spo-
 liorum magna pars inter milites distribuebatur. Fue-
 runt etiam, qui toti sumptus ad specula publica largi-
 rentur. Quod supererat, in fana, in porticus, et alia
 publica opera conferebant. In triumphator peractis,
 currum conscendebat, neque bellicis, neque iis simi-
 lem, quorum in ludis usus est, sed instar turris ro-
 tundæ confectum. Neque solus eo vehebatur. sed si
 liberos, aut cognatos aliquos habebat, vel suas vel illo-
 rum puellas et puellos in eo collocabat, grandiores
 equis jugalibus et anterioribus imponebat. Si plures
 erant, equis singularibus victorem comitabantur.
 Cæterorum civium equitabat nemo, sed laureati
 omnes sequebantur. Unus item publicus minister
 in ipso curru vehebatur, coronam auream gemmis
 interpolatam supra caput ejus tenens, et retro videre
 jubens: quo monebat, ut reliquæ vitæ cursum
 provideret, nec eo honore elatus superbiret. Ap-
 pensæ quoque erat currui nola et flagellum, quæ
 innuebant, eum in tantas calamitates posse inci-
 dere, ut aut flagris cæderetur, aut capitis damna-
 retur. Nam qui ob facinus extremo supplicio affi-
 ciebantur, nolas gestare solebant: ne quis inter-
 eundum, contactu illorum piaculo se obstringeret.
 Sic autem exornati urbem ingrediebantur, spoliis
 et victoriæ insignibus antecedentibus, in quibus

Variæ lectiones et notæ.

(4) *Δρομοκῆρυξι. Tabellariis, qua voce rursus*

utilitur infra, lib. ix, sect. 8. Vide Henric. Valesium

ad Harpocration. p. 272.

expressa erant castella, urbes, montes, fluvii, paludes, maria, denique omnia quæ capta erant. Quod si pompa uno die peragi non poterat, secundus et tertius sumebatur. Iis rebus præmissis, triumphator in forum **354** Romanum delatus, aliquot captivis in carcerem duci occidique jussis, in Capitolium invehebatur: ibique aliquot cæremoniis peractis, et donariis dedicatis, cum in porticibus ibi cœnatus esset, vesperi tibiis et fistulis antecedentibus domum redibat. Ac triumphus olim hujusmodi fuit: sed seditiones et factiones plurima in eis innovarunt.

ἀπέρητο, καὶ μάλιστα τοῦ ἄρματος, ἐνθουσιαστικὰ τοῦ καὶ θυσιάζεσθαι αὐτὸν δύνασθαι, ὥστε καὶ αἰκισθῆναι, ἢ καὶ δικαιωθῆναι θανεῖν. Τοὺς γὰρ ἐπὶ τινὶ ἀτοπήματι καταδικασθέντας θανεῖν, νενομιστο κωδωνοφορεῖν, ἢ καὶ μὲν βεδίζουσι αὐτοὺς ἔγγυρμπτόμενος μίσματος ἀνακίμωται. Οὕτω δὲ σταίεντες εἰσῆσαν εἰς τὴν πόλιν, ἔχοντες προπέμποντα σφῶν τὰ σκύλα τε καὶ τὰ τρόπαια, καὶ ἐν εἰκόσι τὰ τε αἰχμάλωτα φρούρια ἡσκημένα, πόλεις τε καὶ ὄρη, καὶ ποταμούς, λίμνας, θαλάσσας, τὰ τε σύμπαντα δὲ καλῶκεσαν. Καὶ εἰ μὲν μίαν ἡμέραν ἦν ἐξαρκούσα πρὸς τὴν τοῦτων πομπήν· εἰ δὲ μὴ καὶ ἐν δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ ἐπέμπετο. Προβιολθόντων δ' ἐκείνων, οὕτως ὁ πομπεύς εἰς τὴν Ῥωμαίων κομισθεὶς ἀγορᾶν, καὶ τῶν αἰχμάλωτων τινὰς εἰς τὸ δεσποτικὸν ἀπαχθῆναι καὶ θανατωθῆναι κελεύσας, ἀνήλαυεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, καὶ τινὰς ἐκεῖ τελετὰς πληρώσας, καὶ προσαγαγὼν ἀναθήματα, καὶ παρὰ ταῖς ἐκεῖ δευπνήσας στοαῖς, πρὸς ἐσπέραν οἰκάδε μετ' αὐτῶν καὶ συγγῆγων ἀπήρχετο. Τοιαῦτα μὲν ἦσαν πάλαι τὰ νικητήρια· αἱ δὲ στάσεις· αἱ τε δυναστεῖαι· κλειστότα ἐνωτέρισαν ἐπ' αὐτοὺς.

XXII. Etsi autem plebs, ut jam dictum est, **Ca-B** millium oderat, tamen ob bellum Faliscum necessario tribunum militum designant. Qui cum prælio vicisset, urbis validæ, cui Falerii nomen erat, obsidione nihil proficiebat. Quam cives ita contemnebant, ut eorum liberi cum præceptore juxta mœnia deambularent et exercitationes frequentarent. Itaque Romani re infecta discesuri erant, nisi casu retenti essent. Is enim præceptor, sive ex offensa aliqua, sive lucri spe civibus insidians, quotidie pueros prope mœnia primâ perducebat, eosque peractis exercitationibus statim reducebat. Denique omnes in excubias Romanorum conjectos, ad Camillum duci jussit: eique dixit, per eos pueros se totam illi urbem tradere. Camillus id facinus detestatus, imperatori suapte virtute, non aliena improbitate freto, bella gerenda esse dixit. Ac magistrum nudatum, manibus post tergum illigatis, reducendum Falerios pueris tradidit: virgis et flagellis datis, ut proditorem verberibus in urbem agerent. Proditione cognita, concursuque virorum et mulierum lamentantium in mœnia factâ, pueri magistrum nudum adducunt. Quo spectaculo promoti Falisci, re cognita, ultro deditionem Camillo fecerunt, se illius tam justum imperium suæ libertati præponere professi. Qui cum accepta pecunia, dataque pace recessisset, milites direptione Faleriorum frustrati, populi odium ei objecerunt: ac magis aucta invidia, repetundarum accusatus est, ut qui Tyrrenam prædam subripisset, nec in ærarium inde quidquam intulisset. Unde tanta iracundia populi condemnatus est, ut privati luctus illius, mortuo altero filio,

συγγενεῖς; (5) τινὰς εἶχε, κάκεινων τὰς μὲν κόρας καὶ τὰ ἄρβυρα τὰ νεογνὰ ἐν αὐτῷ ἀναβίβαζε, τοὺς δὲ ἀδρότεροὺς ἐπὶ τοὺς ἴππους τοὺς τε ζυγίους καὶ τοὺς σειραφόρους ἀνετίθετο· εἰ δὲ πλείους ἦσαν, ἐπὶ κελήτων τῷ πομπεῖ περιπεύοντες συνεπόμψουσιν. Τῶν δ' ἄλλων οὐδεὶς ὄχετο, ἀλλ' ἐτεταμένον δάφνη πάτας ἐδάδιζον. Οἰκίτης· μέντοι δημόσιος ἐπ' αὐτοῦ παρωχεῖτο τοῦ ἄρματος, τὸν στέφανον τῶν λίθων τῶν χρυσοδέτων ὑπερανέχων αὐτοῦ, καὶ ἔλαγε πρὸς αὐτόν, Ὅπισθω βλέπει, τὸ κατόπιον ἐπὶ τῆς καὶ τὰ ἐπεξῆς προσκόπει τοῦ βίου, μηδ' ὑπὸ τῶν παρόντων ἐπαρῶης καὶ ὑπερφηροσύνης. Καὶ κώδων (6) ἀπέρητο, καὶ μάλιστα τοῦ ἄρματος, ἐνθουσιαστικὰ τοῦ καὶ θυσιάζεσθαι αὐτὸν δύνασθαι, ὥστε καὶ αἰκισθῆναι, ἢ καὶ δικαιωθῆναι θανεῖν. Τοὺς γὰρ ἐπὶ τινὶ ἀτοπήματι καταδικασθέντας θανεῖν, νενομιστο κωδωνοφορεῖν, ἢ καὶ μὲν βεδίζουσι αὐτοὺς ἔγγυρμπτόμενος μίσματος ἀνακίμωται. Οὕτω δὲ σταίεντες εἰσῆσαν εἰς τὴν πόλιν, ἔχοντες προπέμποντα σφῶν τὰ σκύλα τε καὶ τὰ τρόπαια, καὶ ἐν εἰκόσι τὰ τε αἰχμάλωτα φρούρια ἡσκημένα, πόλεις τε καὶ ὄρη, καὶ ποταμούς, λίμνας, θαλάσσας, τὰ τε σύμπαντα δὲ καλῶκεσαν. Καὶ εἰ μὲν μίαν ἡμέραν ἦν ἐξαρκούσα πρὸς τὴν τοῦτων πομπήν· εἰ δὲ μὴ καὶ ἐν δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ ἐπέμπετο. Προβιολθόντων δ' ἐκείνων, οὕτως ὁ πομπεύς εἰς τὴν Ῥωμαίων κομισθεὶς ἀγορᾶν, καὶ τῶν αἰχμάλωτων τινὰς εἰς τὸ δεσποτικὸν ἀπαχθῆναι καὶ θανατωθῆναι κελεύσας, ἀνήλαυεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, καὶ τινὰς ἐκεῖ τελετὰς πληρώσας, καὶ προσαγαγὼν ἀναθήματα, καὶ παρὰ ταῖς ἐκεῖ δευπνήσας στοαῖς, πρὸς ἐσπέραν οἰκάδε μετ' αὐτῶν καὶ συγγῆγων ἀπήρχετο. Τοιαῦτα μὲν ἦσαν πάλαι τὰ νικητήρια· αἱ δὲ στάσεις· αἱ τε δυναστεῖαι· κλειστότα ἐνωτέρισαν ἐπ' αὐτοὺς.

Εἰ δὲ καὶ, ὡς ἤδη ἱστορεῖται, ὁ δῆμος ἐμίσησε τὸν Κάμιλλον, ἀλλ' ὁ πρὸς Φαλισκῶν πόλεμος ἠνάγκασε χιλιάρχον ψηφισθῆναι αὐτόν. Καὶ αὐτοὺς μὲν ἐνίκησαν μαχεσάμενοι. Πολιουρχοῦντες δὲ πόλιν αὐτῶν ἐρυμνήν, Φαλεριούς (6') ὀνομασμένην, οὐδὲν ἤνυσον. Οὕτω γὰρ τῆς πολιορκίας οἱ τῆς πόλεως κατεφρόνουν, ὡς καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν παρὰ τὰ τεῖχη περιπατήσοντας μετὰ τοῦ διδασκάλου, καὶ γυμναζομένους φοιτῶν. Κἂν ἀπέστησαν τῆς πολιορκίας, εἰ μὴ τι συμβέβηκεν. Οὗτος γὰρ ὁ διδάσκαλος ἐπιβουλεύων τοὺς πολίταις, ἢ δι' ὀργήν τινα, ἢ κερδους ἐλπίδι, ἡμέρας ἐκάστης ἐξῆγε τοὺς παῖδας ἐπὶ τῆς τεύχος ἔγγυς τὸ πρῶτον, κατεῖσηγεν αὐτοῦς γυμνασασμένους αὐτοῦς. Τέλος δ' εἰς τοὺς προφύλακας τῶν Ῥωμαίων ἐπέβαλεν ἅπαντας, καὶ ἀγειν ἐκέλευσε πρὸς τὸν Κάμιλλον. Καὶ παραστάς αὐτῷ, πᾶσαν εἶπε παραδιδόναι τὴν πόλιν διὰ τῶν παίδων. Ἐκεῖνος δὲ δεινὸν τὸ ἔργον ἠγησάμενος, καὶ ἀρετῇ φήσας ἰδίᾳ τὸν μέγαν στρατηγὸν, ἀλλ' οὐκ ἄλλοτρίᾳ κακίᾳ θαρβύοντα χρῆναι στρατεύειν, προσέταξε γυμνωθῆναι μὲν τὸν διδάσκαλον, καὶ δεσμεῖσαι τὰς χεῖρας ὅπισθεν, τοὺς δὲ καιροὺς βάδους δοῦναι, καὶ μάστιγας, ἵνα ταῦταις τὸν προδότην δῆσαντες καὶ τύπτοντες, εἰς τὴν πόλιν ἐλαύνωσι. Τῶν δὲ πολιτῶν ἄρτι γόνων τὴν προδοσίαν, δρόμος ἦν ἐπὶ τὰ τεῖχη, καὶ θρήνος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Οὕτω δὲ διακειμένων αὐτῶν, προσήγον οἱ παῖδες γυμνὸν τὸν διδάσκαλον. Ὅπισθ' ἰδόντες οἱ Φαλισκοὶ, καὶ μαθόντες ὅπως ἐγένετο, φέροντες αὐτοὺς ἐθελονταὶ τῷ Καμίλλῳ παρέδωκαν, τὴν ἤτταν ἀγαπῆσαι πρὸ τῆς ἐλευθερίας διὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λέγοντες. Χρήματα οὖν λαβὼν, καὶ σπεισά-

Variæ lectiones et notæ.

(5) Παῖδας ἢ συγγενεῖς. Vide Henric. Valesium ad Nicolai Damasceni Excerpta, pag. 71.

(6) Καὶ κώδων. Vide Henricum Valesium ad

Harprocratium.

(6') Φαλεριούς. Dionis excerpta Valcsiana, pag. 578.

μενος, ἀνεχώρησεν. Οἱ δὲ στρατιῶται διαρπάσειν ἄ
 προδοκῆσαντες τοὺς Φαλερίους, ὧς μισοδήμου κατη
 γήρου ἀυτοῦ. Φθονθεὶς δ' ἐπὶ πλέον κατηγορήθη,
 ὧς μηδὲν τὸ δημόσιον ἐκ τῶν Τυρρήνικῶν ὠφελήσας
 χρημάτων, αὐτὸς δ' ἐκ τούτων σφετερισάμενος. Οὕτω
 δὲ ὀργίζοντο κατ' αὐτοῦ, ὧς μὴδ' οἶκτον αὐτοῦ τινα
 λαβεῖν ἐπὶ τῇ συμπάσῃ αὐτῷ συμφορᾷ. Τέθνηκε
 γὰρ αὐτοῦ νοσήσας ὁ ἴτερος τῶν υἱῶν. Διόμενος δὲ
 τῶν φίλων, μὴ περιδεῖν αὐτὸν ἀδίκως κατακρινόμε
 νον, ἐπαίπερ ἐκείνοι πρὸς μὲν τὴν ψῆφον αὐτῷ
 βρηθήσαι ἀπαίπαντο, τὴν δὲ ζημίαν ὄρλοντι συνεκτίσειν ὑπέσχοντο, οὐκ ἀνασχόμενος· ἔγνω φυγεῖν ἐκ
 τῆς πόλεως, καὶ ἐξῴων τῤεῖστο, εἰ μὴ δίκαιως, ὕβρι δὲ δήμου ἐκπίπτει, καὶ φθόνω, ταχὺ τοὺς
 αὐτοὺς πολίτας αὐτοῦ δεσθῆναι, καὶ ζητησεῖ αὐτόν. Ἐκείνος μετὰ οὖν πρὸς Ῥουτοῦλους μετέστη, ἐπὶ
 μὴν δ' ἐάλω, καὶ ψῆφος ἠνέχθη κατ' αὐτοῦ τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσπραίων ἔχουσα, δέγι
 νεται πρὸς ἀργυρίου λόγον δραχμῶν χίλια πεντακίσαια.

ΚΓ. Οἱ δ' Εὐρωπαῖοι Γαλάται, ὧν οἱ Ἀσιάται νο
 μίζοντα ἄποικοι, Καλιεῖδον ὄντας γένος, λιπόντες
 τὴν αὐτῶν, ὧς οὐκ αὐτάρκη τρέφειν αὐτούς, οἱ
 μὲν ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ῥιπαῖα ὠρμήκεσαν· οἱ δὲ τῶν
 Ἀλπεων ἰβρυθίντες ἔγγυς, χρόνον ἐκεῖ διήγαγον
 κλισίαινα. Τότε δὲ εἰνον κομισθέντες ἐξ Ἰταλίας,
 τούτω γευσάμενοι, καὶ ὑπερθαυμάσαντες, ἀράμενοι
 τὰ ὄκλα καὶ γενεὰς ἐπαγόμενοι τὴν γῆν ἐκείνην
 ἰζήτουσιν, ἢ τοιοῦτον καρπὸν ἀναδιδῶσαι. Καὶ πρὸς
 πάλιν Τυρρήνιδα, Κλουσίον καλούμενην, στρατεύ
 σαντες, ἐπολιόρκοιεν αὐτήν. Οἱ δὲ Κλουσηνοὶ πρὸς
 τοὺς Ῥωμαίους, κατέφυγον, αἰτούντας βοήθειαν.
 Πρίσβει δ' ἐκ Ῥώμης πρὸς ἐκείνους ἐπέμφθησαν,
 οὗς οἱ Γαλάται διὰ τὸ τῶν Ῥωμαίων ὄνομα ἐντίμως
 ἰδέσαντο, καὶ τοῦ τειχομαχεῖν παυσάμενοι, εἰς λό
 γους συνελθῆσαν. Ἐν τούτοις δὲ λοχτήσαντες οἱ
 Κλουσηνοὶ μετὰ τῶν ἐκ Ῥώμης πρίσβειων, ἐπίθεντο
 τοῖς Γαλάταις. Ὁ δὲ τῶν Γαλατῶν βασιλεὺς Βρέν
 νος, ὄργισθεὶς ἐπὶ τούτῳ, τῶν Κλουσηνῶν ἀμελήσας,
 εὐθὺς, ὧς εἶχε, τὸ στράτευμα κατὰ τῆς Ῥώμης ἐκί
 νησεν, ἐπεὶ μὴ ἐπὶ τιμωρίᾳ οἱ πρίσβει αὐτῷ ἐξεδί
 δοντο· καὶ τοσοῦτ' εὐχεῖ ἐχρήσατο, ὥστ' ἐπαίθειν
 αὐτοὺς τῇ πόλει, μὴ προμαθόντων Ῥωμαίων τὴν
 ἑσόδον. Τὸ μέντοι δαιμόνιον προαγγελῆαι αὐτοῖς
 τὴν ἑσόδον λέγεται. Μάρκος γὰρ Καίδικος νυκτὸς
 ποὶ βαδίζων, φωνῆς ἤκουσε λεγούσης, Γαλάται ἔρ
 χονται. Εἰρηκότος δὲ τούτου Μάρκου τῷ δήμῳ καὶ
 τῇ βουλῇ, ἐν παιδίᾳ τὸν λόγον ἐποιούοντο, καὶ γέλωτι,
 ὡς αὐτάγγελος οἱ Γαλάται σφῶν πλησίον ἔγίνοντο.
 Τότε δὲ σπουδῇ ἐξεληθόντες, καὶ ἀτάκτως ἀγωνισά
 μενοι, ἀισχρότατα ἤτηντο. Καὶ πολλοὶ μὲν ἐν τῇ
 μάχῃ πεπτώκασιν, πολλοὶ δὲ φεύγοντες ἴθνησκον κα
 τελαμβαζόμενοι, κλισίῳσι δὲ καὶ εἰς ποταμὸν τὸν
 Τίβεριν συνωθήθησαν καὶ ἐφθάρησαν. Οἱ δὲ λοιποὶ
 σπασσθέντες, οἱ μὲν εἰς τὴν Ῥώμην ἰλθεῖν ἠδου
 νήθησαν, οἱ δὲ ἀλλαγῶ. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ γνόντες
 τὸ γεγονός, ἐν ἀμνηστικῇ ἔγίνοντο. Καὶ ἀπογονότες,
 οὗτε τῶν τευχῶν φυλακὴν ἔδεντο, οὗτε τῆς πόλεως
 τὰς πύλας ἐκλείσαν, ἀλλ' οἱ μὲν αὐτὴν ἐκλιμπάνοντες
 ἔφυγον, οἱ δὲ σὺν γυναῖξιν καὶ τέκνοις ἀνέδραμον
 εἰς τὸ Καπιτώλιον. Μόνον δὲ ὀγδοήκοντα ἄνδρες, οὗς
 οἱ μὲν ἱερεῖς εἶναι φασιν, οἱ δὲ τοὺς πρώτους Ῥω
 μαίων καθ' ἡλικίαν καὶ πλοῦτον καὶ γένος, ἐνδύντες
 ἱερῆς ἢ πολυτελεστάτας στολῆς ἐν ἀγορᾷ ἐπὶ τῶν ἐλε

nulla ratio haberetur. Cumque amicos rogasset, ut
 sibi per injuriam damnato opem **355** ferrent, illi
 vero contra suffragia judicum, auxilia ei negarent,
 sed ad multam solvendam stipem promitterent : ea
 conditione repudiata, cum exsulatum abiret, pre
 catur, si nulla sua culpa, sed injuria et invidia
 populi pelleretur, ut sui cives sua opera celeriter
 egerent, seque desiderarent, ad Rutulos se con
 tulit : indictaque causa damnatus est xv millibus
 aeris, quæ drachmas mō argenti valent.

XXIII. Ceterum Europæi Galli, quorum coloni
 perhibentur Asiatici, terra sub agrorum penuriam
 relicta partim ad Ripheos montes sunt profecti,
 partim prope Alpes diu considerunt. Tum vero
 Italico vino gustato, admiratione tantæ suavitatis,
 sumptis armis, cum uxoribus et liberis, terram
 illam, quæ telem liquorum gigneret, quærentes,
 Clusium Tyrrheniæ oppidum obsederunt. Clusini
 cum a Romanis supplices auxilia peterent, Galli
 Romanos legatos ob nomen populi honorifice sus
 ceperunt : et oppugnatione omissa, ad colloquium
 venerunt. Interea Clusini cum Romanis legatis
 Gallos ex insidiis invaserant. Quod Brennus Gallo
 rum rex indigne ferens, Clusinis neglectis, eve
 stigio Romam versus duxit exercitum, cum ei legati
 ad supplicium non dederentur, tanta celeritate,
 ut Urbem invaderet, priusquam eorum accessum
 Romani cognovissent, quanquam divinitus præ
 nuntiatum. Marcus enim Cædicius fertur, nocte
 iter faciens, vocem audivisse, quæ diceret : *Galli*
veniunt. Quam cum senatui populoque narrasset,
 verba ejus cum ludibrio et risu excepta sunt, don
 c Galli ipsi in propinquo suum adventum nuntiarunt.
 Tunc estinanter egressi, temere commisso prælio.
 sunt turpissime superati, multi in pugna, multi
 in fuga comprehensi : plurimi in Tiberim flumen
 præcipitati perierunt. Reliqui dissipati, partim
 Romam pervenerunt, partim alio. Qui in Urbe
 erant, cladem eam Deplorantes, inopes consilii,
 et desperandi, nec mœnia custodiverunt, nec
 portas clauserunt : sed alii fugam ceperunt, alii cum
 uxoribus et liberis Capitolium occuparunt. Soli lxxx
 viri (quos alii sacerdotes fuisse memorant, alii Ro
 manorum ætate opibus et genere **356** principes) si
 ve pretiosissimis stolis induti, in sellis eburneis in
 foro cum majestate considerunt, imminetent fortun
 am expectantes. Postridie Galli ad Romam vene
 runt : sed cum portas apertas, et mœnia præsidii va
 cua viderent, restitere, nec ingressi sunt, subesse
 insidias suspicati. Tertio die, sumpta fiducia, impetu
 facto urbem ceperunt. Barbarorum rex Capitolium
 præsidio sepsit : forumque parambulans, senum
 illorum tranquillum et tacitum concessum est mi
 ratum. Gallos etiam stupor invasit, ob inusitatum

spectaculum ad eos accedere non ausos. Tandem quidam unum aggressus, promissam ejus barbam deorsum traxit; et senem, qui baculum ejus capiti illiserat, stricto ense occidit, eodemque modo reliqui a barbaris cæsi sunt, ædēs diriptæ et incensæ. Deinde Capitolio per multos dies frustra oppugnato, alii in præsidio manserunt, alii ad communitatem petendam agros populati sunt, dispersi, ac nullo ordine, elati successibus, et præ ebrietate titubantes. Nam vini magna copia reperta, avide se ingurgitarant, ut qui prius similem potum non gustassent. Quos ubi Camillus sic affectos vidit (nam Ardeatem quoque agrum infestabant) cum Ardeatium justa multitudo esset, sed ob belli gerendi imperitiam non satis audaciæ haberet: apud juniores sermonem iniecit, successus illos non fortitudini barbarorum, sed infelicitati Romanorum esse ascribendos. Quod si strenuam operam imperterriti navare vellent, citra periculum hostes superaturos affirmavit. Sic persuasis adolescentibus, mox etiam cæteris, ætate florentes armati: et profunda nocte barbaros aggressus, plerosque illic cecidit. Si qui vero in tenebris effugerunt, eos interdum equites comprehensos occiderunt. Eam victoriam cum fama celeriter passim vulgasset, Romani qui ex prima pugna Gallica evaserant, sumptis armis ad Camillum se contulerunt, petentes, ut imperium in se exercere vellet. Id ille recusavit, priusquam ab iis qui in Capitolio incolumes essent, decerneretur. Cum nemo esset, qui id in Capitolium nuntiaret, quidam adolescens Pontius 357 Cominius, gloriæ cupiditate id discrimen adiit, perque medios hostes clam ad tumulam Capitolinum evasit: et cum ægre nunc pronus, nunc supinus arrepsisset ab excubitoribus ad magistratus est perducitur: nuntiataque victoria, et militum voluntate exposita, eos hortatus, ut imperium Camillo confirmarent. Qui cum ab eis dictator dictus esset, Romanorum qui foris erant ad xx millia, et magnis sociorum auxiliis comparatis, ad pugnam se paravit. At barbari cum interdum circumuevates animadvertissent, ubi Pontius in Capitolium conscendisset (id vero ex abruptis petrae fragmentis, et herba, quæ multa in ea erat, partim evulsa, partim conculcata, conjectabant) illic et ipsi noctu ascendere statuerunt: et rem aggressi, ægre illi quidem, sed ascenderunt tamen. Ac propugnacula attigissent et vigiles oppressissent, nisi anseres, qui in æde Junonis alebantur, cum natura sensus excitatos habeant, et ad quemvis strepitum expavescant, celeriter Gallorum adventu animadvertens, cum turbulento strepitu fugientes, vigiles cæterosque omnes excitassent. Sic Romani, iis qui ascenderant partim occisis, partim de petra dejectis, id periculum evitarent. Ex eo Gallis imminuti sunt animi, cum oppugnationis arripnas septem mensibus tolerassent. Itaque duce Barbarorum Brenno, et Romanorum tribuno Sulpitio, de pacificatione tractantibus, convenit, ut Romani Gallis mille pondo auri numerarent: Galli

Α φανείνων δὲ φρων ἐκάθηντο, τὴν ἐπιούσαν προσμίνοντες τύχην. Οἱ δὲ Γαλάται τῇ ὕστεραίᾳ ἤλθον μὲν ἐπὶ τὴν Ῥώμην. Ἰδόντες δὲ τὰς πύλας ἡνεωγμένας, καὶ τὸ τεῖχος ἀφύλακτον, ἐπέτρηον, καὶ οὐκ εἰσῆσαν, ἐνέδραν ὑποτοπήσαντες. Τῇ δὲ τρίτῃ θάρσησαντες εἰσεπήθησαν, καὶ εἶλον τὴν πόλιν. Καὶ τῷ μὲν Καπιτωλίῳ φρουρὰν ὁ τῶν βαρβάρων ἐπέστησε βασιλεὺς· αὐτὸς δὲ διῶν τὴν ἀγορὰν, ἐθαύμαζε τοὺς προκαθημένους ἐκαίνους ἀνδρας, ὁρῶν ἐν κόσμῳ αὐτοὺς ἀτρεμοῦντας, καὶ σιωπῇ. Τοὺς δὲ Γαλάτας εἶχεν ἐκπληξίς πρὸς τὸ ἄτοπον, ὠκνοῦν δὲ αὐτοῖς προσελεθεῖν. Ὅψι δὲ τολμήσας τις ἐνὶ παρέστη, καὶ τῆς ὑπῆνης ἀψάμενος τοῦ ἀνδρός, κατήγε ταύτην βαθεῖαν οὔσαν. Ὁ δὲ τῇ βακτηρίᾳ τὴν κεφαλὴν ἐκαίνου ἐπάταξε, καὶ ὁ βάρβαρος σπατάμενος τὴν μάχαιραν, τὸν ἀνδρα κατέκτεινεν. Οὕτω δὲ τοὺς λοιποὺς ἀνήρουν οἱ βάρβαροι, προσπεσόντες αὐτοῖς, καὶ τὰ οἰκίας ἐπὶ ὀρθῶν καὶ κατεπίμπρασαν. Εἶτα καὶ τῷ Καπιτωλίῳ προσέβαλον. Ὡς δ' ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐπιχειροῦντες, οὐδὲν ἤνυσον, οἱ μὲν ἐφρούρου τὸ Καπιτώλιον, οἱ δὲ τὴν χώραν κατέτρεχον, τροφὰς ποριζόμενοι, σκιδνάμενοι καὶ σποράδην ἐπιόντες, ἀλλ' οὐχ ἑμοῦ, ἔτα μέγα φρονοῦντες τῷ εὐτυχήματι, καὶ ὑπὸ μέθης ἐσφάλλοντο. Οἶνον γὰρ ἐντυχόντες πολλῶ ἀκρατέστερον ἐχρῶντο αὐτῷ, μήπω πρότερον πόματος τοιοῦτου γευσάμενοι. Οὕτω δ' ἔχοντας ὁρῶν τοὺς Γαλάτας ὁ Κάμιλλος, ἐπεὶ καὶ τὴν τῶν Ἀρδεατῶν ἐληίζοντο χώραν, αὐτοὺς δὲ τοῦ Ἀρδεάτας πληθεῖ μὲν ἰκινυὸς ἔντας, τόλμης δὲ δεομένου, δὲ ἀπειρίαν καὶ τὸ πρὸς μάχας ἀνάσκητον, λόγους πρὸς τοὺς νεωτέρους ἐπέβαλεν, ὡς οὐκ ἀνδρία τῶν βαρβάρων τὴν εὐπραγίαν αὐτῶν ἐπιγράφεσθαι δεῖ, ἀλλ' ἀτυχία Ῥωμαίων, καὶ εἰ προθυμοῖντο καὶ θαρροῦσιν αὐτοὶ, ἀκινδύνως νικήσειν τοὺς πολεμίους δισχυρίζετο. Οὕτω πείζας τοὺς νέους, εἶτα καὶ τοὺς λοιποὺς, ὡπλίσας τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, καὶ νυκτὸς βαθύτας μεθύουσιν αὐτοὺς μετὰ τῶν Ἀρδεατῶν τοῖς βαρβάροις προσέμιξε, καὶ τοὺς πλείονας ἐκεῖ κατέκοψεν. Εἰ δὲ τινες καὶ φυγεῖν ἠδυνήθησαν ἐν τῷ σκότει, μεθ' ἡμέραν διέφθειρον αὐτοὺς ἰπταῖς καταλαμβάνοντες. Τῆς δὲ φήμης ταχὺ κηρυξάσης, ἀπανταχοῦ τὸ κατόρθωμα, ὅσοι τῶν Ῥωμαίων φυχόντες ἐκ τῆς πρώτης πρὸς τοὺς Γαλάτας μάχης ἐσώζοντο, τῆ ὄπλᾳ λαβόντες, ἀπήσαν πρὸς τὸν Κάμιλλον, δέχεσθαι δεόμενοι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν. Ὁ δ' οὐκ ἔφη πεισθῆσθαι, μὴ πρότερον τῶν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ σωζομένων, ψηφισαμένων αὐτῷ τὴν ἀρχὴν. Ἦν δὲ ἀπορία τοῦ ταῦτα διαγγελοῦντος· τ.ῆ· εἰς τὸ Καπιτώλιον. Εἰς δὲ τις τῶν νέων Κομήνιος Πόντιος, δόξης ἔρῶν, ὑπέστη τὸν ἄθλον, καὶ λαθὼν δὴ μέσων διέβη τῶν πολεμίων, καὶ τῷ λόφῳ τοῦ Καπιτωλίου προσπελάσας, καὶ χαλεπῶς ἀνερπύσας, μόλις τε ἀναβρίχησάμενος, πρὸς τοὺς ἐν τέλει τῶν Ῥωμαίων παρὰ τῶν φυλακτότων εἰσῆλθον, καὶ τὴν τε νίκην τοῦ Καμίλλου κατήγγειλε, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς στρατιώταις· εἰπόν, βεβαιῶσαι τῷ Καμίλλῳ τὴν ἀρχὴν παρακάλει. Οἱ δὲ Δικτάτορα τὸν Κάμιλλον ἐψηφίσαντο. Καὶ δὲ, τοὺς ἔξω ἔντας Ῥωμαίους περὶ διασυρίους συναγαγῶν, καὶ ἀπὸ τῶν

συμμάχων πολλούς, παρεσκευάζετο πρὸς ἐπίβασιν. Αὐτοὶ δὲ Βάρβαροι μεθ' ἡμέραν διόντες, καὶ καταμαθόντες ὅθεν ὁ Πόντιος προσέβη τῷ Καπιτωλίῳ (τοῦτο δ' ὑπετόπασαν ἐκ τε τῶν ἀπερρωγῶτων τῆς πέτρας Ἰρτυμάτων, καὶ τῆς πύλας, ἣ πολὺ ἐπ' αὐτῆς ἦν, τῆς μὲν ἀνεσπασαμένης, τῆς δὲ συμπεπιπυμένης), ἐκείθεν ἀναβῆναι νυκτὸς καὶ αὐτοὶ ἐβουλεύσαντο· καὶ ἐπεχείρησαν τῷ ἔργῳ, καὶ δυσχερῶς μὲν ἀνήσαν ὁ ὄρω, καὶ ἔλαθον ἂν ἡμέμενοι τοῦ προτειχίσματος, καὶ τῆς φύλαξιν ἐπιθέμενοι, εἰ μὴ χῆνες ἦσαν περὶ τῶν νείων τῆς Ἑρας τρεφόμενοι, αἱ φύσαι ὄντες εὐαίσθητοι καὶ ψευδοεῖς, ταχὺ τῶν Γαλατῶν τὴν ἔφοδον ἤσθοντο, καὶ παραχῶδαι κλαγγὴ φερόμενοι πρὸς τοὺς φύλακας, ἐπήγειραν ἄπαντας. Οὕτω δὲ τοῖς ἀνιούσιν οἱ Ῥωμαῖοι προσμίζαντες, τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ κατὰ τῆς πέτρας ἀπώσαντο, καὶ τὸν κίνδυνον ἐκπερεύχασαν. Ἐντεῦθεν ἦσαν οἱ Κελτοὶ ἀθυρότεροι, ἐφ' ἑπέα μῆσι τῇ πολιορκίᾳ τάλαιπωροῦμενοι. Διὸ καὶ περὶ συζήσεων ὁ τε τῶν Βαρβάρων βασιλεὺς Βρέννος, καὶ ὁ τῶν Ῥωμαίων χιλιάρχος ὁ Σουλπίκιος ἐυαίχθησαν καὶ συνέδοξε χιλίας λίτρας χρυσοῦ τοῖς Γαλάταις τοὺς Ῥωμαίους καταβαλεῖν, τοὺς δὲ τὸ χρυσοῖον λιβόντας αὐτίκα τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας ἀπαντήσθαι. Κομισθέντος δὲ τοῦ χρυσοῦ, καὶ τῶν Βαρβάρων περὶ τῶν σταθμῶν κακουργούντων λάθρα, ὁ Βρέννος, τὸ ξίφος ἅμα καὶ τὸν ζωστήρα λύσας, ἐπέθηκε τοῖς σταθμοῖς. Πυθόμενοι δὲ τοῦ χιλιάρχου, τί τὸ γινόμενον; *Τί ἄλλο*, εἶπεν, *ἢ τοῖς γενικημένοις ἐδύνη;* Ἐν τούτοις ὁ Κάμιλλος ἄγων τὸν στρατὸν, τὰς πύλας ἐπίστρεψεν τῆς πόλεως· καὶ μαθὼν τὰ γινόμενα, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπαιγόμενος ἐπορεύετο. Καὶ ἰδὼν, τὸ μὲν χρυσοῖον ἄρας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ, τοῖς ὑπηρέταις ἔδωκε, τὸν ζυγὸν καὶ τὰ σταθμὰ τοῖς Κελτοῦς λαβόντας ἀποχωρεῖν ἐκέλευσεν, εἰπὼν ὡς Σιδήρω πατρίῳ ἐστὶ Ῥωμαῖοις, καὶ οὐ χρυσῶ, τὴν πατρίδα σώσειν. Τοῦ δὲ Βρέννου ἀδικεῖσθαι φάσκοντος, λυομένης τῆς ὁμολογίας, ἀντίπερ ὁ Κάμιλλος, μὴ κυρία εἶναι τὰς συνθήκας αὐτοῦ μὴ συμπράξαντος, ἦδη δικτάτορος ἤρημένου. Παραχθὲς οὖν ὁ Βρέννος μέχρι ξιφουλκίας προήλθεν, ὅμως δὲ εἰς τὸ στρατοπέδον προήγαγε τοὺς Κελτοὺς· εἶτ' ἐκλιπὼν τὴν πόλιν, καὶ σταδίους ἐξήκοντα προσελθὼν, ἐστρατοπέδευσεν. Ἄμα δ' ἡμέρα παρῆν ὁ Κάμιλλος ἐπ' αὐτὸν, τεθαρρήκοντας ἦδη ἐκτρέφοντες τοὺς Ῥωμαίους, καὶ τρέπεται τοῦ Βαρβάρου φόνῳ καλλῶ, καὶ λαμβάνει σφῶν τὸ στρατοπέδον. Οὕτως ἡ Ῥώμη παραλόγως ἦλω, καὶ ἐσώθη παραλογώτερον· ὁ δὲ Κάμιλλος ἐθριάμβευσε. Τῆς οὖν πόλεως διεφθαρμένης παντάπασιν, τὸ πλῆθος ἀνοικοδομεῖν αὐτὴν οὐκ ἠβούλετο, οὕτε χρήμασιν οὕτε σωμασιν ἐβρῶμενοι, καὶ μικροῦ ἐξέλειπον ἂν αὐτὴν. Οὐδὲ γὰρ ἐπαίθοντο οὕτε τοῖς ἐν τέλει, οὕτε τῇ γεροσίᾳ, παρακαλοῦσι καὶ συμβουλεύουσι μὴ ἐκλιπεῖν τὸ ἔστυ, δὲ τῶν πολεμίων ἦδη ἐσείσωστο, εἰ μὴ ἐν τῇ ἀγορᾷ πάντων περὶ τούτου βουλευομένων, ἑκατόνταρχος φρουρὰν ἄγων τινὰ, καὶ παρ' αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν διῶν τυχαίως, Ἐσταῦθα στήτε, πρὸς τοὺς αὐτῶ ἐπομένους ἐβόησεν· ἐσταῦθα γὰρ δεῖ ὁμᾶς μείναι. Θεία γὰρ προνοία ἐνώμισαν ταῦτ' εἰρησθαι, καὶ τοῦ μεταναστεῦσαι ἀπέσχοντο. Πρὸς δὲ τὸν ἀνακαινισμὸν τῆς Ῥώμης οὖν προθυμίᾳ ἐτρέποντο, καὶ τὰ τε τελεῖα καὶ τὰς ἰδιωτικὰς οὐκίας ἰνδὸς ἐνιαυτοῦ ἀνεκαινίσαν.

A vero, auro accepto, statim urbe agroque Romano excederent. Auro allato, Barbaris in pensando clam fraudem struentibus, Brennus ensem et balteum lateri demptum ponderibus imposuit. Rogante tribuno, quid id esset? *Quid aliud, inquit, nisi vicis dolor?* Interca Camillus cum exercitu ad portas urbis accessit: et statu rerum cognito, propere ad Romanos abit, aurum de lancibus sublatum ministris dat auferendum, Gallos cum lancibus et ponderibus abire jussit: *Romani enim moris esse ferro, non auro patriam tueri.* Brenno conquerente, injuriam sibi fieri, si pacta rumperentur, Camillus respondit, pacta irrita esse, ut quae facta fuissent absque suo assensu, qui jam dictator creatus esset. Quo sermone turbatus Brennus, parum abfuit quin ensem stringeret. Sed tamen Gallo in castra duxit: eaque deinde, relicta urbe, ad stadia i.x.promovit. Cum primum diluxisset, adest Camillus, Romanos jam fidentes adducit: et Barbaris cum multa caede profligatis, castra occupat. Sic Roma capta mirabiliter, et majore miraculo liberata, Camillus triumphavit. Sed multitudo urbem penitus eversam instaurare noluit, ob inopiam pecuniae, et corporum imbecillitatem. Ac parum abfuit quin ea desereretur: ac neque senatui, neque aliis magistratibus, ab deserenda urbis consilio, profligato hoste, revocantibus paruisset plebs, nisi cum in foro ea de re omnes deliberarent, centurio quidam ex praesidio revertens, dum forte agmine forum transiret, in comitio exclamasset: *Hic state, hic vobis manendum est.* Ea enim verba divinitus prolata arbitrati, migrationem consilium abjecerunt: et ad Romae instaurationem alacriter conversi, tum noenia, tum privatas aedes annuo spatio refecerunt.

ΚΑ'. Οὕτω δὲ τῆς περὶ ταῦτὰ καυθεῖσιν ἀσυχίας, πόλεμοι προσέπεσον διαφόρων ἔθνῶν. Αἰκουῶν τε, καὶ Θυλοούσκων, καὶ Λατίνων. Τυρρήνοι δὲ Σούτριον ἐπολιόρχουν, συμμαχίᾳ Ῥωμαίων πόλιν. Ἀποδείκνυται οὖν τὸ τρίτον δικτάτωρ ὁ Κάμιλλος, καὶ ἐστρατεύσας ἐπ' αὐτοὺς, κατετροπώσατο τοὺς λοιπούς, ἐπὶ δὲ τὸ Σούτριον ἦγε τὴν στρατείαν. Οἱ δὲ Σουτρίνοι (ἔτυχον γὰρ τὴν πόλιν τοῖς πολεμοῖς ἐκ-

XXIV. Verum ea occupatione nondum defunctos, bella variarum gentium infestant, Aequorum, Volscorum et Latinorum. Tyrrheni Sutrium, sociam populi Romani urbem, obsederunt. Igitur Camillus tertium dictator dictus, caeteris profligatis, exercitum contra Sutrium duxit. Enimvero Sutrini, dedita hostibus urbe, cum uxoris et liberis Camillo in itinere obviam facti sunt. Qui-

his visis, Camillus, eorumque casibus cognitis, statim, ut erat, Sutrium properat: ac subito aggressus, urbem nulla munitam custodia, civibus incolumem eodem die restituit. His rebus gestis triumphavit, magnam gloriam adeptus. Marcus vero Manlius, qui primus Gallos Capitolio depulit, unde Capitolini nomen est adeptus, præ cæteris Camillo invidens, regnum affectavit: eaque de causa plebe sibi obsequiis devincta, in cujus gratiam nihil non faciebat, a factione sua ad Capitolium occupandum dictus est. Quare Camillus quartum dictator est dictus. Senatu autem et magistratibus cæteris admodum consternatis, et quid agendum **359** esset dubitantibus, servus quidam promisit, se Capitolinum eis viventem traditurum. Acceptisque armatis, et clam per insidias sub Capitolio collocatis, transfugæ specie se ad illum confert: ejusque facto collaudato, a conservis suis auxilia pollicetur. Quæ cum diceret, virum paulo longius a circumstantibus, ut arcani aliquid diciturus, in eum Capitolii locum, quo insidiæ collocatæ erant, perductum, præcipitat. Ita captus in prætorium abducitur: ubi cum res suas gestas commemoraret, et Capitolio iudicibus ac circumstanti coronæ (ex eo enim loco videri poterat) ostenso, ut et arcem, et eos qui illuc confugerant, conservasset, in memoriam revocaret: iudices, miseratione adducti, eum neque absolutum, neque damnatum ampliarent. Eo Camillus cognito, iudices in alium locum traduxit, unde Capitolium conspici non poterat. Ubi condemnatus, et in Capitolium perductus, de rupe Tarpeia precipitatur, unde Gallos ipse profligarat. Deinde multa bella partim ipsi urbi, partim subjectis civitatibus illata, Romani et per Camillum, et eo jam senio effecto, per alios omnia propularunt: et summo otio ab exteris hostibus potiti, inter sese certarunt. Nam cum M. Fabius patricius, duarum filiarum pater, natu majorem Licinio Stoloni, homini longe inferioris conditionis, juniorem Sulpicio Rufo, sui loci viro, despondisset: interim **360** Rufus tum tribunus in foro versatur, soror uxorem ejus invisit. Illo revertente, cum licitor veteri quadam consuetudine fores pulsaret, ad eum strepitum mulier, illius rei insolens, expavescit: eaque de causa risu et a sorore et a cæteris orto, ut plebeia muliercula, deridetur. Quam illa rem iniquo animo ferens, maritum ad petendos honores incitat: cujus impulsu Stolon, re cum L. Sexto sui ordinis homine communicata, per vim tribunatam uterque expoliverunt, confuso republicæ ordine, ut per annos quatuor nulla esset populi obedientia, patriciorum comitiis interruptis. Auctaque turba illa esset, nisi nuntiatum fuisset, Gallos de novo Romam invasuros. Omnia igitur omni inter se contentione, Camilloque **360** quintum dictatore dicto, contra hostes sunt profecti. Sed antequam prælium committeretur, singulare certamen est initum. Titus enim Manlius, vir pa-

A *δεδωκότες, και ταύτης αποχωρήσαντες) καθ' ἑξῆς*
 ἔτι ὄντι τῷ Καμίλλῳ μετὰ γυναικῶν και τέκνων ὕπητων. Οὗς ἰδὼν ὁ Κάμιλλος, και τὰ συμδεθηκότα πυθόμενος, αὐτίκα πρὸς τὸ Σούτριον, ὡς εἶχεν, ἠπάγειτο, και ἀπροσδοκῆτως αὐτῷ προσβαλὼν, ἀφύλακτόν τε εὐρών, ἀπαθῆς κακῶν αὐθημερόν τοις πολιταῖς αὐτὸ ἀνεσώσατο. Ἐθριβόμευσεν οὖν ἐπὶ τούτοις, ἀγων τὰ ἐπινίκια, και ἐπὶ μέγα δόξῃ; ἤβητο. Μάρκος δὲ ὁ Μάλλιος πρῶτος τοὺς Κελτοὺς; τῷ Καπιτωλίῳ προσβαλόμενος ἐκ τῆς ἀκρας ὠσάμενος, ἔθεν και Καπιτωλίνος προσωνομάσθη, φθονῶν τῷ Καμίλλῳ μᾶλλον τῶν ἄλλων, τυραννίδι ἐπέθετο. Καὶ διὰ τοῦτο φρακίον τὸν ἑμίλον δημαγωγῶν, και πάντα πράττων εἰς θεραπειαν αὐτοῦ. Παραλαβὼν οὖν αὐτὸν τὸ πλῆθος ἀνήγαγεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, και κατέσχον αὐτό. Δὲ και δικτάτωρ τὸ τέταρτον ἠρόθη ὁ Κάμιλλος. Τῶν δὲ τῆς γερούσιας και τῶν ἐν τέλει ἐς μέγα βίος ἐμπειπωκότων, και ἀπορούτων τί ἂν πρῆξαιεν, δοῦλός τις αὐτοῖς προσελθὼν, ζῶντα τὸν Καπιτωλίον σφίσι παραδώσειν ὑπέσχετο. Λαβὼν οὖν ὄπλιτας, και τάξας αὐτοὺς ἀφανῶς ἐνεδρῦσεν ὑπὲρ τὸ Καπιτώλιον, ὡς αὐτόμολος τῷ Καπιτωλίῳ προσεχειρήθει, ἐπήγει τε αὐτὸν τῆς ἐπιχειρήσεως, και βοήθειαν παρὰ τῶν ἑμοδούλων αὐτῷ ἐπηγγέλλετο. Καὶ ταῦτά οἱ διαλεγόμενος, ἀπήγαγε τὸν ἄνδρα πόρρω τῶν περιστηκότων, ὡς δὴ τι κοινολογούμενος αὐτῷ ἰδιαιτάτα, και ἡρέμα κατ' ἐκείνο τοῦ Καπιτωλίου προσήει, καθ' ὃ ἡ ἐνέδρα ἐλελόχιστο, κακίθειεν αὐτὸν κάτω ἀπώσατο, δε και ληφθεὶς ἀποκακόμιστο πρὸς τὸ δικαστήριον. Ὁ δὲ τάς τε ἀριστείας κατέλεγε, και τὸ Καπιτώλιον τοῖς τε δικάζουσι και τοῖς περιεστῶσιν ἰδεικνύ, ἀποπτον ὃν ἐκαίθει, και τῆς σωτηρίας αὐτοῦ τε και τῶν ἐν αὐτῷ προσπεφυγότων πολιτῶν ἀνεμίμησεν, ὡς ἐντεῦθεν κατακλίσθαι τοὺς δικαστάς, και ὀκαρτίθεσθαι τὴν ψήφον, μήτ' ἀφίεντας, μήτε καταδικάζοντας. Τοῦτο δὴ νοήσας ὁ Κάμιλλος, εἰς ἄλλον τόπον τὸ δικαστήριον συνεστήσατο, ὅθεν οὐκ ἦν τὸ Καπιτώλιον ἀποπτον και καταψηφισθεὶς ὁ Καπιτωλίνος ἐκαί, ἀπήγη τε εἰς τὸ Καπιτώλιον, και κατὰ τῆς πέτρας ὠσθεὶς ἀπώλετο, καθ' ἧς ἐκαίνος τὸν Κελτῶν κατεκρήμνισεν. Ἐἶτα πολλῶν πολέμων κατὰ τε τῆς Ῥώμης αὐτῆς, και τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ πύλων κινήθων ἐπεσελθόντες τοὺς ἐναντίους οἱ Ῥωμαῖοι, διὰ τε τοῦ Καμίλλου και δι' ἑτέρων ἤθῃ ἐκαίνου ὑπερηγάσαντες, τοὺς τε πολέμους κατέπαυσαν, και εἰρήνην βαθείαν ἔσχον πρὸς τοὺς ἐκτὸς, πρὸς ἀλλήλους δὲ ἑστασίαζον. Μάρκος γάρ τις Φάβιος εὐκατρίδης, θυγατέρων δύο τυγχάνων πατρὸς, τὴν μὲν πρῶτον ἑκαίνου Δικιννίῳ τινὶ Στόλωνι κατηγγύησε, πολὺ αὐτοῦ καταδεσετέρῳ. τὴν δὲ νεωτέραν Σουλπίκιῳ Ῥούφῳ ἀνδρὶ ὁμοτίμῳ συνώμισι. Χίλιαρχοῦντος οὖν τοῦ Ῥούφου, και ἔντος ἐν ἀγορᾷ, πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς παραγέγονεν. Ἀφικόμενος δ' ἐκαίνου, τὴν θύραν ὁ ραβδόχος κατὰ τὸ ἔθος ἀρχαίον ἐκρούσε. Διαεποθήθη δὲ πρὸς τὸν πάταγον ἡ γυνή οὐπω τούτου πεπειραμένη. Καὶ γέλω; ἐπὶ τούτῳ και περὶ τῆς ἀδελφῆς και τῶν παρόντων ἐγένετο, και ὡς ἰδιωτικῶς ἐσκώφη. Τῆ δὲ

εν δεινῷ τὸ πρῶτον παροίητο, καὶ τὸν ἄνδρα ἐς ἀρχὴν παραγγεῖλαι ἠρέθιζεν. Ὁ γοῦν Στόλων, ὑπὸ τῆς γυναικὸς παρακινήθει, Λουκίῳ τινὶ Σεξτίῳ ἀνδρὶ τῶν ὁμοίων τὰ τοῦ πράγματος κοινωτάμενος, ἄμφω ἡμαρτήσοι καταβίβασατο, καὶ τὸν κόσμον τῆς πολιτείας συνέχεον, ὡς καὶ ἐπὶ τέσσαρσιν ἔτεσιν ἀναρχίαν γενέσθαι τῷ δήμῳ. Τὰς γὰρ τῶν εὐπατριδῶν ἀρχαιεσίας ἐνεπέθειζον, καὶ ἐπὶ πλείον ἂν εἴη τοῦτο ἐγένετο, εἰ μὴ τις ἀγγελία κακόμιστο, ἐπὶ τὴν Ῥώμην αἰθίς ἐλαύνειν τοὺς Κελτοὺς. Ἄπην οὖν πρὸς ἀλλήλους ἀφέντα, διάφορον, δικτάτορα τὸ πέμπτον τὸν Κάμιλλον ἐλοῦντο, καὶ πρὸς τοὺς Βαρβάρους ἰσπράττευσαν· οὐ μάχη μέντοι κοινή, μονομαχία δὲ γίγνετο πρότερον. Πτεος γάρ· τας· Μάλλιος ἀνὴρ εὐπατριδῆς, προακρονοῦς· τῷ πατρὶ παρημελεῖτο καὶ διέτριβεν ἐν ἀγρῷ. Εἶτα τῷ πατρὶ διηλλάγη, καὶ χιλιάρχος στρατοπέδου γενόμενος, τῷ τε προκαλουμένῳ Κελτῷ πρὸς μονομαχίαν ἀντίστη, καὶ νικᾷ αὐτὸν, τὸν στρεπτόν αὐτοῦ χρυσοῦν δντα ἐσχύλευσε, καὶ Τουρκουάτος φορῶν αὐτὸν ἐκπέλιπτο. Συμμιξάντων δὲ καὶ τῶν στρατευμάτων, ἤτηντο οἱ Κελτοὶ, καὶ τῆς μὲν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἔρμης ἀπέσχοιτο, τὴν δ' Ἀλβανίδα ἐσηλάτου. Ἐξίσταντες οὖν αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι διαρπάσαι τὴν χώραν, ὡς κατακορεῖς γενόμενοι βρωμάτων καὶ μέθης εὐεπιχειρητότεροι εἶεν, ἐπέθεντο σφίσι, καὶ αὐτῶν τε πολλοὺς εἰσέθειραν, καὶ τὸ αὐτῶν εἶλον στρατοπέδον. Ὁ δὲ Κάμιλλος εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανελθὼν, ἐπέθετο τὴν ἀρχήν. Ἐκτοσθε οὖν οἱ μὲν χιλιάρχοι οἱ ἀπὲ τῶν ὑπάτων ἐγίνοντο, ἐσχολάσασιν, ὑπατοὶ δὲ ἐπαδεικνύοντο, ἐνίοτε μὲν εὐπατριδαί, ἐκ δὲ τοῦ πλεθροῦ ἐνίοτε, ποτὲ δὲ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων ὁμοῦ. Νόσου δ' ἐνοκλήσασθαι τῇ Ῥώμῃ, καὶ ὁ Κάμιλλος· τέθνηκα, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι πλείστα θανόντος τοῦ ἀνδρὸς ἠνείθησαν.

ΚΕ. Μετὰ δὲ ταῦτα, καὶ τι συμβῆναι πάθος περὶ τὴν Ῥώμην ἰσπρήεται. Διαστῆναι γὰρ τὸ πεδίον λέγεται τὸ μεταξὺ τοῦ Παλατίου, καὶ τοῦ Καπιτωλίου ἐξάπινα, μήτε σεισμοῦ προσηγαμένου, μήτε ἄλλου τινοῦ οἷα συμβαίνειν εἰσθε φυσικῶς ἐπὶ τοιοῦτοις παθήμασι. Καὶ ἦν τὸ χάσμα διαμένον ἐπὶ μακρῇ, οὐτε συναρχόμενον ὕψος δὴποτε, οὔτε μέντοι πληρῶμενον, καὶ ταῦτα χούνη τῶν Ῥωμαίων ἐ· αὐτὸ συμφοροῦντων κολῶν, καὶ λίθου, καὶ ἄλλην ὕλην παντοδαπήν. Ἀπορούσιν οὖν τοῖς Ῥωμαίοις χρησιμὸς ἐέδοθι, μὴ ἄλλως τὸ διεστώσ συνελθεῖν, εἰ μὴ τὸ κρεῖττον αὐτῶν, καὶ δι' οὐ· μάλιστα πλείστον ἰσχύουσιν, εἰς τὸ χάσμα ἐμβάλλουσιν· οὕτω γὰρ ἐκαίνο τε πίστεται, καὶ τῇ πόλει ἔσεται δύναμις ἀκατάλυτος. Ἐμενεῖ οὖν καὶ πάλιν τὸ ἀπορον ἀπορούμενον, ἀσαφούς τυγχάνοντος τοῦ χρησίου. Μάρκος δὲ Κούρτιος, ἀνὴρ εὐπατριδῆς, νέος τὴν ἡλικίαν, ὠριότατος τὴν μορφήν, βρώμαλεώτατος τὴν ἰσχύν, ἀνδρείοτατος τὴν ψυχὴν, φρονήσει διαπρητής, τὸν νόον συνεῖς τοῦ χρησίου, παρελθὼν εἰς μέσον ἰδημηγύρσει, λέγων· Πι τῶν λογίων ἀσάφειαν, ὦ Ῥωμαῖοι, ἡ ἀμαθίαρ ἡμῶν αὐτῶν καταψήφισμαθα· Ἡμεῖς ἔσμεν τοῦτο διη τὸ ζητούμενον τε καὶ ἀπορούμενον. Οὐ γάρ τι ἀψυχον ἐμφύχου λογισθήσεται βέλτιον, οὐδὲ τοῦ ἔννου καὶ ἐμφορος καὶ λόγῳ κερκοσημημένου τὸ ἀπορον, ἀλογόν τε καὶ ἀπρον προτιμηθήσεται. Πι γὰρ ἂν τις ἀνθρώπου προκρίνοισι, ἵνα τοῦτο ἐς τὴν τῆς γῆς βαλόττες διάστασι, αὐτὴν συνιγῆσοιμεν· Οὐκ ἔστιν οὐδὲν ζῶον θνητόν οὐδ' ἀμνην, οὐδ' ἰσχυρότερον ἀνθρώπου. Εἰ γὰρ τι θεῖ καὶ ὀρυονόμενον εἰσπῖν, οὐτ' ἀνθρώπου οὐδὲν ἄλλο ἔστιν ἢ θεός σώμα θνητόν ἔχωρ, οὐτε θεός ἄλλο τι ἢ ἀνθρώπος ἀσώματος, κἀντεῦθεν

A tricius, offenso patre, neglectus in agro versabatur. Cui deinde reconciliatus, factusque tribunus militum, Gallum a quo provocatus fuerat, vicit : et aureum torquem illi detractum gestare solitus. Torquati cognomentum invenit. Exercitibus quoque congressis Galli superati, Romano itinere omisso, Albanum agrum populabantur. Id Romani prohibere noluerunt, donec mero et crapula distentos minore periculo aggressi, multos occiderunt, eosque castris exuerunt. Camillus Romam reversus, magistratum deposuit. Ab eo tempore tribunus militum, qui in consulum successerant locum abrogatis, consules designari coeperunt, alias patricii, alias plebei, nonnunquam utriusque ordinis simul. Lue Romæ grassante, Camillus etiam est mortuus, B

cujus obitus plurimum tristitiæ Romanis attulit.

XXV. Post hujusmodi, malum Romanos invasissu fertur, ut ea planicies, quæ intra palatium et Capitolium est, subito hiatu, neque terræ motu, neque alia re, unde talia natura oriuntur, antegressa, discesserit, ac ita permanserit diu. Qui cum neque coiret ullo modo, neque expleretur: quamvis Romanis multum et terræ, et saxorum, et alterius materiæ omnis generis eo congerentibus : oraculum consultum respondit, voraginem illam non expleri posse, priusquam res optima, quaque plurimum Romani possent, in eam conjiceretur. Sic enim et spe cum illum desiturum, et urbis imperium nunquam eversum iri. Hoc responso non explicata est difficultas, propter obscuritatem. Verum Marcus Curtius, vir patricius, ætate integra, forma pulcherrima, viribus maximis, animo fortissimo, prudentia ornatissimus, oraculo intellecto, pro concione dixit : Quid obscuritatem oraculi, Quirites, aut tarditatem ingeniorum nostrorum accusamus? Nos id sumus quod quaeritur, omnesque suspensos tenet. Neque enim inanima præferenda sunt animatis : neque ea quæ mente et intelligentia prædita sunt, et sermone ornata, brutis rationis et prudentiæ expertibus postponenda. Nam quid homini anteponatis, quo injecto hiatus illum contrahamus? Non est ullum mortale animalis genus homine præstantius, aut fortius. Quod si audacius loquendum sit, quid est homo, nisi Deus corpore mortali circumseptus? aut quid Deus est, nisi homo omnis ex materia concretionis expertus, atque immortalis? Neque nos longe a divina potentia absumus. Hæc mihi persuasa sunt, quæ vobis etiam persuasa esse velim. Neque vero quisquam

existimet me sortem ducturum, aut virginem puerumve immolari iussurum. Nam ego ipse me pro nobis devoceo, ut me hodie statim caduceatorem et oratorem ad deos Manes ablegatis, semper patronum vestrum et adiutorem futurum. His dictis, arma induit, equum conscendit. Cæteri, inter lætitiā et incertorem ambigui, ornamenta quædam partim ad eum ipsum pro heroe excolendum, partim quæ in hiatum conjicerentur, attulerunt. Qui cum primum equo insidens, se in specum immisit, hiatu illo expleto, neque voraginē, neque Curtium quicumquam vidit. Hæc ita narrantur a Romanis: quæ si eni fabulosa et a fide veri aliena videbuntur, non postulo ut multum eis tribuat. Deinde Romanis alia bella et a Gallis et ab aliis gentibus sunt illata, sed propulsata omnia, vel a consulis vel a dictatoribus, quo tempore hujusmodi quiddam accidit. Lucius Camillus dictator dictus, cum Galli suburbanum agrum incursarent, educto exercitu, in animo habuit ducere bellum, neque decertare cum hominibus, temere in perniciem suam ruentibus, quos facilius et tutius penuria commeatu domiturus esset. Gallo autem cuidam ex Romanis aliquem ad singulare certamen provocanti, resistit M. Valerius tribunus militum, ex Maximi illius posteritate. Certamen illustre fuit. Nam alter prudentia et arte superior erat, Gallus audacia et viribus: sed illud mirabilius, quod in Valerii galea corvus crocicans cecidit, in hostem versus, cujus os oculosque rostro et unguibus appetere, illiusque impetum retardare non destitit, donec obrucaretur. Galli, se ab alite victos indignati, statim Romanos iracunde invaserunt; sed male tractati recesserunt. Valerius ab illo **362** corvi auxilio Corvinus est appellatus. Deinde orta inter exercitus dissensionē, ac bello civili imminente, seditio compressa est: cum hæc leges essent lætæ, ut neque invitus quisquam ex albo militum diceretur, neque tribunus centurio fieret, ut consulem utrumque ex plebe creari liceret, ut idem binos eodem tempore magistratus non gereret, nec eundem bis intra x annos.

τῶν στρατευμάτων στασιασάντων, καὶ ἐμφυλίου πολέμου γενέσθαι μέλλοντος, κατηλλάγησαν οἱ στασιασάντες, νόμων τεθέντων, μήτ' ἀκοντά τινα τοῦ καταλόγου ἀπαλείψεσθαι, μήτε τὸν χιλιάρχησαντα ἐκαστραρχεῖν, καὶ τοὺς ὑπάτους καὶ ἀμφω ἐξὸν εἶναι, καὶ ἐπὶ τοῦ πλήθους καθίστασθαι, καὶ τὸν αὐτὸν μήτε δύο ἅμα ἀρχᾶς, μήτε τὴν αὐτὴν δις ἐντὸς δέκα ἄρχειν ἐτῶν.

XXVI. Post hæc Latini socii, quia pube continentibus expeditionibus egregie exercitata abundant, elati animis defecerunt, et Romanis bellum intulerunt. Quibus Torquatus tertium et Decius lecti consules obviam profecti sunt, et atrox prælium commissum: utraque acie existimante, eo die et virtutis et fortunæ suæ illustre specimen edituram. Ea pugna eventu quodam facta est celebrior. Cum enim Latinos eodem armorum genere, eademque lingua, qua Romanis, consules uti viderent: veriti ne qui militum discrimine hostium et suorum non facile observato, errarent: præter alia diligenter observanda, illud etiam edixerunt,

A Ἀθάνατος. Καὶ οὐ κέρρω τῆς θείας δυνάμεως ἀκηροτήμεθα. Ταῦτα ἐγὼ ἐν οὐτῷ φρονῶ ἀξίω δὲ καὶ ὑμᾶς τῇ γνώμῃ προσθέσθαι ταύτη. Καὶ μὴ εἰς οὐχίσαιτο ὅτι κλῆρον ποιήσομαι, ἢ κέρην κελύσω θανεῖν, ἢ μειράκιον· αὐτὲς γὰρ ἐγὼ ἐκὼν ἑμαυτὸν ὑμῖν ἐπιδιδῶμι, ἵνα σήμερον αἰτίκα κήρυκα πέμψήτε με καὶ πρεσβευτὴν τοῖς χθονίοις θεοῖς, ἐσόμασθε ἀεὶ ὁμῶν προστάτην καὶ σύμμαχον. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Κούρτιος, τὰ ὅπλα ἐνεδιδύσκετο, εἶτα καὶ τοῦ ἵππου ἐπέβη. Οἱ δ' ἄλλοι περιάλγηε; ἐγίνοντο, καὶ περιχαρεῖς, καὶ κόσμηματὰ τινα συμφρονήσαντες, οἱ μὲν αὐτὸν ἐκείνου αὐτοῖς; ἐκόσμηον ὡς ἡρώα, οἱ δὲ τινα καὶ ἐς τὸ χῆμα ἐνίβαλλον. Ἄρτι δ' ἐς αὐτὴν ἐνήλατο ὁ Κούρτιος ἐφιππος, καὶ ἡ τῆς γῆς συνήχθη διάστασις, καὶ οὐδεὶς οὐκέτι οὔτε τὸ χῆμα οὔτε τὸν Κούρτιον ἐθεάσατο. Ταῦθ' οὕτω τοῖς Ῥωμαίοις ἱστορεῖται· εἰ δὲ τῶν μυθώδη κριθεῖη, καὶ μὴ πιστὰ, ἔξεστίν οἱ μὴ προσέχειν αὐτοῖς. Τοῖς Ῥωμαίοις δὲ πόλεμοι αὐθις καὶ παρὰ Γαλατῶν, καὶ ὑφ' ἐτέρων ἐθνῶν ἐπηνέχθησαν, ἀλλ' ἀπεκρούσαντο πάντας πῆ μὲν ὑπάτους, πῆ δὲ δικτάτορας ψηφίζόμενοι· ὅτε καὶ τι τοιοῦτον συμβέβηκε· δικτάτωρ ἐλέχθη Λεύκιος Κάμιλλος, Γαλατῶν κατατράχωντων τὰ ὑπὸ Ῥώμῃ. Ὁς ἐπὶ τοῖς Βαρδάρους ὀρήμασι, γνώμην εἶχε τρέθειν τὴν καιρὸν, καὶ μὴ διακινδυνεύειν πρὸς ἀνθρώπους ἀπονοία χρωμένους. Ῥῶον γὰρ αὐτοῦς καὶ ἀσφαλέστερον ἀπορίᾳ τροφῶν ἐκτροχύσειν ἤλιπσι. Γαλιῆς δὲ τις εἰς μονομαχίαν τινὰ τῶν Ῥωμαίων προκαλεῖτο, καὶ ἀνέστη αὐτῷ Οὐαλλέριος Μάρκος χιλιάρχων, ὁ τοῦ Μαξίμου ἐκείνου ἐγγονός. Καὶ λαμπρὰ μὲν ἡ μάχη προέβη ἀμφοῖν· ὁ μὲν γὰρ τῆ σφίρα καὶ τῆ περιτεχνήσει προέφερεν, ὁ δὲ Γαλιῆς τῆ ἰσχύϊ καὶ τῆ τόλμῃ ἐπὶ πλέον δ' ἔθαυμαστώθη, ὅτι τῷ Οὐαλλερίῳ κράνει κόρως ἐφιπτάμενος καὶ κρώων, εἰς τὸν Βάρβαρον ἐναχρίμπετο, καὶ τὴν τε ὄψιν αὐτοῦ ἐπετάρασσε, καὶ τὴν ἐρμῆν ἐνεπόδεξε, μέχρι; οὐ κατεργάσθη. Διὸ ἀγανακτήσαντες οἱ Γαλάται ὡς ὑπὸ θρῆθος ἠλαττωμένοι, θυμῷ αὐτίκα συνέμιξαν τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ κακῶς ἀπηλλάγησαν· ὁ δ' Οὐαλλέριος ἀπὸ τῆς τοῦ κόρακος συμμαχίας, Κορουίνους ἀπονομάσθη. Εἰσέπειτα δὲ

D ΚC'. Λατίνοι δὲ καίπερ ἐνοπιοὶ τοῖς Ῥωμαίοις ὄντες, ἀπέστησαν, καὶ πόλεμον ἤρανον, ἐν φρονήματι γεγονότες, ὅτι τε νεώτεροι ἤμαζον, καὶ τὰ πολεμικὰ ἐκ τῆς ἀεὶ σὺν αὐτοῖς στρατείας ἀκριβῶς ἤσκηοντο. Οἱ δὲ τοῦτο γινόντες ἐξῆλθον, ὑπατον τὴν τε Τουρκουάτον τὴ τρίτον ἐλόμενοι, καὶ τὸν Δέκιον, καὶ ἐμαχέσαντο αὐτοῖς κραταῖαν μάχην, κρίσιν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκάτεροι νομίζοντες ἀκριβῆ τῆς σφετέρως τύχης καὶ τῆς ἀρετῆς. Ἔδοξε δὲ περιωφεστερὰ ἡ μάχη καὶ διὰ τι συμβέβηκε. Τοῦς γὰρ Λατίνους οἱ ὑπατοὶ καὶ ὁμοσκεύους καὶ ὁμοφώνους τοῖς Ῥωμαίοις ἐρώντες, ἐφοβήθησαν μὴ τῶν στρατιωτῶν τινες σφαλῶσι;

τό τε οίκειον καί το πολέμιον μή βῆσται διαγινώσκον-
 A τες. Καί διὰ τοῦτο προείπον σφίσι τά τε ἄλλα
 παρατηρεῖν ἀκριβῶς, καί καθ' ἑαυτὸν μηδένα
 μηδενὶ τῶν ἐναντιῶν συμβαλεῖν. Τοῦτο δὴ τὸ παρ-
 ἄγγελμα οἱ μὲν ἐτήρησαν, ὁ δὲ τοῦ Τουρκουά-
 του καί, στρατευόμενος ἐν τοῖς ἵππευσι, καί πεμ-
 φθεῖς πρὸς κατασκοπὴν τῶν ἐναντιῶν, παρεῖδεν οὐκ
 αὐθαδέϊα, ἀλλὰ μέντοι φιλοτιμία. Ἐπεὶ γάρ ὁ ἵπ-
 παρχος τῶν Λατίνων, ἰδὼν αὐτὸν προσόντα, πρὸς
 μονομαχίαν προσκαλέσατο, καί μὴ δεξιόμενον ταύ-
 την διὰ τὴν πρόρρησιν, παρῶζεν ἐϊπῶν· Οὐ σὺ
 μέντοι Τουρκουάτου υἱὸς εἶ; Οὐ σεμνύρη τῷ
 στρατῷ τοῦ πατρός; ἢ πρὸς μὲν Γαλιάτας ἀν-
 θρώπους φόβους ἔβρωσθε καὶ ἀνδρίζεσθε, τοὺς
 ἐξ δὴ Λατίνους ἡμῶς φοβείσθε; Τί οὖν ἀρχεῖν
 ἡμῶν ἄξιούτε; τί δ' ὡς χεῖροσιν ὄμων ἐπιτάσ-
 σετε; Ἐκφρωνδῆγέ·ετο ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, καί τῆς παρ-
 αγγέλωσ; ἐκὼν ἐπαλάθετο, καί μονομαχήσας ἐνί-
 κησε, καί τὰ σκύλα μεγαφρονῶν ἐκόμισε τῷ πα-
 τρι. Καί ὁ; ἀθροίσας τὸ στράτευμα, Γενναίως
 μὲν, ἔφη, ὦ παῖ, ἐμαχέσσω, καί διὰ τοῦτό σε στρα-
 φαῶσω· δεῖ δὲ τὸ προσταχθὲν οὐ παρεπιση-
 σασ, καίτοι καί ὡς υἱὸς κειθαρχεῖν καί ὡς στρα-
 τωτικῆς ἀναγκαζόμενος, διὰ τοῦτό σε δικαίως
 ἴνα καί τὸ τῆς ἀριστείας ἄλλων, καί τὸ τῆς ἀν-
 ηκουστικῆς τιμημα λήψῃ. Ταῦτ' εἰπὼν, ἄμα τὴν τε
 στίφνον τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἐπέθετο, καί αὐτὴν
 ἐκείνην ἀπέτεμεν. Εἶτα θναρ ἀμφοῖν τοῖς ὑπάτοι; ἐν
 τῇ αὐτῇ νυκτὶ ὁμοίως φανὲν ἔδοξε λέγειν. τῶν ἐναν-
 τίων κρατήσαιν, ἂν ὁ ἕτερος τῶν ὑπῆτων ἑαυτὸν
 ἐπέθῃ. Μεθ' ἡμέραν οὖν ἀλλήλοισ τὸ θναρ διηγη-
 σίμενοι, συνέθεντο θεῖον εἶναι, καί πεισθῆναι δεῖν
 αἰψὸν ὠμολόγησαν. Ἠμρισηθήσαν δὲ πρὸς ἀλ-
 λήλους, οὐκ ὁ; ἂν σωθῆν, ἀλλ' ὁ; ἂν μᾶλλον ἑαυτὸν
 ἐπέθῃ. Καί παρὰ τοῖς πρώτοις τοῦ στρατοπέδου
 ἐβουλολογήσαντο. Καί τέλος ἤρσαε σφίσι, τὸν μὲν
 ἐπὶ τοῦ δεξιῦ κέρως, τὸν δὲ ἐπὶ τοῦ λαίου παρα-
 τάσασθαι, καί ὀπίτερον ἂν ἐκείνων ἐλαττωθῇ, τὸν
 ἐπ' αὐτῷ τεταγμένον ἀποθανεῖν. Τοσαύτη δ' ἦν
 φιλοτιμία αὐτοῖς περὶ πῆν ἐπίδοσιν, ὡς εὐχεσθαι
 ἑαυτῶν τῶν ὑπᾶτων ἠττηθῆναι, ἵνα τύχη τῆς ἐπιδό-
 σεως, καί τῆς εὐκλείας τῆς ἐξ αὐτῆς. Συμβαλόν-
 τες δὲ τοῖς Λατίνοις, μέχρι μὲν πολλοῦ ἰσοκαλῶς
 ἠγωνίσαντο· εἶτα κατὰ τὴν δέξιον κέρως μικρὸν τι
 τοῖς Λατίνοις ἐνέκλινεν. Ὁ γνοὺς ὁ δέξιος, ἑαυτὸν
 ἐπέδωκε, καί τὰ σπλα ἐκδύς, τὴν ἐσθῆτα ἐνέδου
 τὴν περιπέφυρον. Καί οἱ μὲν οὕτω φασίν ἐφ' ἵπ-
 των ἀναπερῆσαι αὐτὸν, καί εἰσελάσαι πρὸς τοὺς
 πολεμίους, καί ὑπ' ἐκείνων ἀποθανεῖν· οἱ δὲ ὑπὸ
 συστρατιῶτου πολιτιμῶδ' σφαγῆναι. Τέως δὲ τελευ-
 τήσαντος τοῦ δεξιου τοῖς Ῥωμαίοις ἡ νίκη καθα-
 ρῶς συνήχθη, καί οἱ Λατίνοι πόντες ἐτράπησαν,
 οὐκ ἄντως δὲ διὰ τὸν θάνατον τοῦ δεξιου· πῶς γάρ
 ἂν τις πιστεύσειεν, ἐξ ἐνός ἀνδρός τοιαῦδε τελευ-
 τῆς τοσοῦτον πλῆθος ἀνθρώπων τὸ μὲν φαρῆναι,
 τὸ δὲ σωθῆναι καί νικῆσαι περιφανῶς; Οἱ μὲν, οὖν
 Λατίνοι οὕτως ἠττηντο, ὁ δὲ γε Τουρκουάτος καί
 τὸν υἱὸν ἀποκτείνας, καί τοῦ συνάρχοντος τεθυνη-
 νότος; ἐώρασεν ὄμως τὰ ἐπινίκια. Εἶτ' αὐθις αὐ-

ne quis extra ordinem in hostem pugnaret. Ei edi-
 cto ceteri paruerunt. Sed Torquati filius, qui in-
 ter equites militabat, ad explorandos conatus ho-
 stium missus, id non tam ex contumacia quam
 ambitione neglexit. Nam Latinorum equitum ma-
 gister eum accedentem conspicatus, ad singu-
 lare certamen provocavit; idque illo propter pa-
 tris edictum detrectante, dixit: Non tu Torquati
 filius es? non torque parentis gloriaris? An con-
 tra Gallos homines perditos tantum riri sortes estis,
 nos vero Latinos formidatis? Cur ergo nobis imperi-
 tare vultis? cur ut deterioribus prescribitis? Mau-
 lius vero, prae iracundia vix mentis compos, et pa-
 terni edicti ultro oblitus, hostem vincit, detracta-
 que spolia magno animo parenti affert Is, convo-
 cato exercitu: Fortiter sane, inquit, fili, dimi-
 cisti, eaque de causa te corona donabo: sed qui
 neque imperium consulare, neque majestatem pa-
 triam verius es. ea moderatione adversus te
 utar, ut et virtutis fructum percipias, et contumā-
 ciae poenas des. Haec dicens, simul et coronam
 capiti ejus imposuit, et caput amputavit. Deinde
 363 eadem nocte uterque consul in somnis
 vocem audire sibi visus est, dicentem superiores
 fore hostibus, si alter consul se devoveret. Cum
 diluxisset, uterque alteri somnium narrat: divi-
 num id esse, ideoque obtemperandum consentiunt.
 De eo tantum controversia est, non uter maneat
 incolumis, sed uter se devoveat. Causa apud exercitus
 principes disceptata, tandem convenit; alterum in
 dextro, alterum in sinistro cornu statuendum esse, et
 utrum prius inclinarit, ejus duell' oppetendam esse
 mortem. Tantaque fuit ejus decoris cupiditas, ut
 uterque se succumbere optaret, ut et devotionis
 et gloriae consecuturæ composit redderetur. Exer-
 citibus congressis, pugna diu anceps fuit. Deinde
 cornu Decii Latinis nonnihil cessit. Quo ille co-
 gnito, se devovit, atque armis positis, togam pra-
 textam induit. Itaque cum nonnulli in equum in-
 siluisse, ac in medios hostes invectum occubuisse:
 alii a commilitone immolatum esse ferunt. Decio
 defuncto, victoriam Romani haud dubiam sunt
 adepti, Latinis omnibus in fugam versis, non uti-
 que ob Decii mortem. Quis enim credat tali unius
 viri interitu, tantam multitudinem hinc casam,
 illinc conservatam, et illustri politam esse victo-
 ria? Latinis ita superatis, Torquatus quamvis et
 filio occiso, et collega mortuo, tamen triumphum
 duxit. Deinde populus Romanus Latinos rebellantes
 devicit, et alias gentes nunc per consules, nunc
 per dictatores armis subegit: quorum e numero
 fuit L. Papius, Cursoris cognomentum a celeritate
 pedum, currendique studio, adeptus. Qui dic-
 tator cum Fabio Rufo equitum magistro contra
 Samnites missus, eos devictos in sua verba pacem
 facere coegit. Sed cum magistratu abiisset, rursus
 illi se commoverunt: et ab Aulo Cornelio dictator
 rursus debellati, legatos de pace Romam miserunt,
 captivis quos habebant omnibus redditis, causaque

belli in Retulum vicum apud se potentem translata : cujus ossa, quoniam sibi consciscere necem maturarat, disjecerunt. Eis Romani, ut fœdificis, pacem non dederunt : sed, quanquam captivis receptis, bellum irreconciliabile **364** indixerunt : ac dum elati successibus, se illos omnes primo impetu captivos sperant, in magnam cladem inciderunt. Nam Samnites, perterriti et anxii ob negatam pacem, ex desperatione in pugnam ruebant : et, collocatis in angusta valle insidiis, castra ceperunt, totumque Romanum exercitum sub jugum miserunt (que res cujusmodi fuerit, supra exposuimus), neminem tamen occiderunt, sed armis, equis, cæterisque omnibus, una veste duntaxat relicta, adeptis dimisere nudos, ea conditione, ut agro illorum excederent, et æquo jure societatem colerent. Quæ pacta, ut etiam senatus auctoritate rata essent, ut equites obsides retinuerunt. Consules vero Spurius Postumius et Tiberius Calvinus cum exercitu statim recesserunt : nocturne et ipsi, et præcipue cæteris Romam sunt ingressi, reliqui in agris dispersi. Qui in urbe erant, clade cognita, neque militum salute delectati sunt, neque dolere potuerunt. Nam ut adversum casum dolentissime tolerunt, præsertim a Samnitibus illatum : sic, cum reputarent, si omnes periissent, se in extremo discrimine futuros, salute illorum sunt gavisi. Sed gaudio interim dissimulato, nihil more solito administrarunt, nec in præsentia, neque post, donec victoriam recuperarunt. Consulibus magistratus statim abrogatus est : aliisque lectis, deliberatum de pactis rescindendis. Quod quia fieri non poterat, nisi crimine in auctores illorum translato : inviti faciebant, ut consules et cæteros magistratus qui cum iis fuerant, condemnarent : neque committendum putabant ut, iis absolutis, crimen violati fœderis in semetipsos redundare paterentur. Re igitur cum ipsis consulis communita, primum Postumium sententiam dicere jusserunt, ut ipse contra sese pronuntiaret, ex verecundia, ne omnes dedecoris impleantur. Is in mediana progressus, negavit probanda esse a senatu populoque, quæ ne ipsi quidem sua sponte, sed ab hostibus, non virtute, sed dolo atque insidiis coacti, egissent. Qui igitur dolum priores usurparint, ii si dolo vicissim circumventi fuerint, non habere quod querantur. Hæc et hujus **365** generis plura cum dixisset, a senatu animi dubio quid agendum esset : cum Postumius et Calvinus omnem culpam in semetipsos transtulissent, decretum est pactis rescissis illos dedendos esse. Consules igitur ambo, cæterique magistratus qui pacificationi adfuerant, Samnium abducti sunt. Samnites autem captivos omnes repetentes, deos testati, deditiōtis rejecerunt. Quibus Romani captivæ receptis, iracunde cum Samnitibus pugnarunt, adeptisque victoriam eodem plane modo eos tractarunt : itidemque sub jugum missos, nulla alia illata injuria dimiserunt, receptis absque noxa

Α τούς τε τούς Λατίνους ἐπαναστάντας καταπλάμησαν, καὶ ἑτερα ἔθνη μάχαις ὑπέταξαν ποτὲ μὲν ὑπάτοις κεχηρμένοι, ποτὲ δὲ δικτάτορσιν, ὧν εἷς ἦν καὶ Λούκιος Παπαίριος, ὁ καὶ Κούρωσιν ἐνομαζόμενος· διὰ τε τὴν ἕξιν (ἦν γὰρ δρομικώτατος) καὶ διὰ τὴν ἀσκησιν τὴν τοῦ δρόμου. Μετὰ δὲ ταῦτα δικτάτωρ ὁ Παπαίριος ἐπὶ τοῖς Σαμνίταις ἐξεπέμφθη, μετὰ Φαβίου Ροῦλλου ἱππάρχου, καὶ ἠτήσας, αὐτοῦ· ἠνάγκασεν ἐπὶ συνθήκαις συμφέηαι, αἷς ἐκείνο· ἐδούλετο. Ἀποθεμένοι δὲ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ, ἐπανεστῆσαν αὐτίς. Ἐπὶ δὲ Κορνηλίου Λόγιου δικτάτορος καὶ πάλιν πολέμιοι· θέντες· καὶ ἠτήθηέντες, δικηρυκεύσαντο πρὸς τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ, τοῖς αἰχμαλώτους τε ὅσους εἶχον πέμφαντες αὐτοῖς, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου Ῥουτούλῳ ἀνδρὶ δυνατῷ πρὸ αὐτοῖς ἐπιγράφοντας, οὗ τὰ ὁστέ, ἐπεὶ φθάσα· ἐκείνος διεχειρίσατο ἑαυτὸν, διέβριψαν· οὐ μέντοι καὶ ἔτυχον τῆς εἰρήνης ὡς ἄπιστοι, ἀλλ' ἀσπονδὸν σφίσιν ἐψηφίσαντο κλέμενον, καίτοι τοῖς αἰχμαλώτους λοβόντες. Ἐπαραυχήσαντες οὖν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ αὐτοβοῶν πάντας· αὐτοὺς αἰρήσων ἐλπίσαντες, δεινὴ παθήματα περιέπεσον. Ἐπρδείσαντες γὰρ οἱ Σαμνίται, καὶ ἐν συμφορᾷ ποιούμενοι τὸ μὴ σπείσασθαι, καὶ ὡς ἀπεγνωσμένοι μαχόμενοι, καὶ λοχισμαίους ἐν τινὶ χώρῃ κοιλοτέρῃ καὶ στενῇ, τὸ τε στρατόπεδον εἶλον, καὶ τοῖς Ῥωμαῖοις ἐζώγησαν πανσὺδι, καὶ πάντας ὑπήγαγον ἐπὶ τὴν ζυγὸν (τὴ δ' ἦν τὸ τοῦ ζυγοῦ, ἤδη μοι ἀνωθὶ που ἰσοδότηται), οὐδένα μέντοι ἀπέκτειναν, ἀλλὰ τὰ τε ὄπλα καὶ τοὺς ἵππους, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα εἶχον, πλὴν ἐνὸς ἱματίου, ἀπέλιπον, καὶ γυμνοὺς τῶν ἀφῆκαν ἐπὶ συνθήκαις, τοῦ τε τὴν χώραν αὐτῶν ἐκλεῖν, καὶ συμμάχους σφίσι ἀπὸ τῆς ἰσῆς εἶναι. Ἴνα δὲ τὰ τῆς ὁμολογίας καὶ πρὸς τῆς γερονσίας βεβαιωθῶσι, τῶν ἱππίων ἑξακοσίου εἰς ὀμηρεῖαν κτείσσον. Οἱ δ' ὕπατοι Σπούρκης τε Ποσθούμιος καὶ Τιδέριος· Καλουίνος μετὰ τῆς στρατίας εὐθύς ἀνεχώρησαν, καὶ νυκτὸς αὐτοὶ τε καὶ τῶν ἄλλων οἱ ἀξιολογώτατοι εἰς τὴν Ῥώμην ἐσθίλοσαν· οἱ δὲ λοιποὶ στρατιώται κατὰ τοὺς ἀγρούς ἐκελεύθησαν. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει τὰ πεπραγμένα παθόντες, οὐτε ἠσθῆναι τῇ τῶν στρατιωτῶν σωτηρίᾳ, οὐτ' ἀχθεσθῆναι ἠδύναντο. Πρὸς μὲν γὰρ τὸ δεινὸν ὑπερήλθον, καὶ ὅτι πρὸς τῶν Σαμνιτῶν τοιαῦτα πεπύθησθαι, μείζον σφίσι τὸ ἄλγος ἐγένετο. Λογιζόμενοι δὲ, ὡς εἰ πάντας ἀπολέσθαι συνέθη, καὶ περὶ πάντων ἀνελκύνουσιν, ἐπὶ τῇ σφῶν ἤδοντο σωτηρίᾳ· ἐκικρύπτοντες δὲ τῶν τὸ ἤθεσθαι, πένθος ἐκποίησαν, καὶ οὐδὲν ἐν τῷ καθεστηκότι τρήσιν ἐπραξαν, οὐτ' αὐτίκα, οὐθ' ὑστέρον, ἕως ἀντεπεκράτησαν· τοῖς δ' ὑπάτοις μὲν παραυτίκα ἔπαυσαν, ἐτῆρους δ' ἀνοθεῖστοι βουλήν ἐποίησαντο, καὶ ἔδοκει μὲν σφίσι μὴ διέξασθαι τὴν σύμβασιν. Ἐπει δὲ ἀδύνατον ἦν τοῦτο δρᾶσαι, μὴ οὐχὶ πρὸς τοὺς πράξαντας αὐτὴν τρήσαντας τὴν αἰτίαν, ὠκνον μὲν τῶν ὑπᾶτων καταψηφίσασθαι, καὶ τῶν ἄλλων οἱ μετ' αὐτῶν ἀρχαίς τινας ἀρχοντας τὰς σπονδὰς ἐποίησαντο. Ὀκνον δὲ καὶ ἀρεῖναι, ἵνα μὴ ἐφ' ἑαυτοῦς τὸ παρασπόνδημα περιστησῶσιν. Αὐτοῖς οὖν ἐκείνοι· τοῖς

ἑκάτοισ ἐπικοινώσαντο, καὶ πρώτῃ γε τῷ Ποστού- *A* *equilibus suis, quos illi pacis obsides retinuerunt* τὴν ψῆφον ἐπέγαγον, ὅπως οὐτέξ καθ' ἑαυτοῦ γαντ. γυώμην ἀποφήνησαι, αἰσχύνῃ τοῦ μὴ πάντα ἀδοξίας ἀναπληρῶσαι. Ὁ δὲ παρελθὼν εἰς τὸ μέσον, ἐφη- μὴ δεῖν κυρωθῆναι τὰ ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένα παρὰ τῆς γεροῦσιας καὶ τοῦ δήμου· μηδὲ γὰρ αὐτοῦ ἐκουσίας πράξει αὐτὰ, ἀλλ' ἀνάγκη συνεχόμενους, ἦν αὐτοῖς ἐπέγαγον οἱ πολέμιοι οὐκ ἐξ ἀρετῆς, ἀλλ' ἐκ δόλου καὶ ἐξ ἐνέδρας. Οἱ γοῦν ἀπατήσαντες εἰ ἀντηπατήθησαν, οὐκ ἂν δύναιντο δικαίως ἐγκα- λείν τοῖς ἀνταπατήσασιν. Ταῦτα τοίνυν εἰπόντος καὶ τριαῦτα πολλὰ, ἐν ἀμυχανίᾳ ἡ γεροῦσια ἐγένετο τοῦ δὲ Ποστούμιου καὶ τοῦ Καλοῦνιου εἰς ἑαυτοῦς τὴν αἰτίαν ἀναδεχομένων, ἐψηφίσθη μήτε κυρω- θῆναι τὰ ὠμολογημένα, ἐκείνους τε ἐκδοθῆναι. Ἀπήχθησαν οὖν καὶ ἀμφω οἱ ὕπατοι, καὶ οἱ λοι- ποὶ ἄρχοντες, οἱ ἐπὶ ὄρκοις παρουσιάσαντες, εἰς τὸ Σάμνιον (6^α). Οὐ μόντοι αὐτοῦς οἱ Σαμνῖται ἐδέ- ξαντο, ἀλλὰ τοὺς ἄλλοντας ἀπήθουν ἀπαντας, καὶ τοὺς θεοὺς ἐπεβοῶντο καὶ ἐπεθείαζον, καὶ τέλος τοὺς ἐκδο- θέντας ἀντέπεμψαν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐκείνους μὲν ἀσμένως ἀπέλαβον, τοῖς δὲ Σαμνῖταις ὄργῃ τὴν μάχην ἐπέγαγον. Καὶ κρατήσαντες, τὰ ἅμια σφίσι ἐποίησαν, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν αὐτοῦς ἀνυπόηγαγον, καὶ ἀφήκαν, μηδὲν ἄλλο κακὸν ὄρασάντες. Καὶ τοὺς σφετέρου; ἱκπεῖς, οὐς ὡς ὁμήρους καταίχον· οἱ Σαμνῖται, ἀκαθεῖς ἔκουσίαντο.

Variae lectiones et notæ.

(6^α) Σάμνιον. Colbert. Σάννιον, ut Σαννίται, infra.

LIBER OCTAVUS.

A. Μετὰ δὲ χρόνους πλείονας, αὐθις τοῖς Σαμνῖταις *B* *polemizantes* οἱ Ῥωμαῖοι, Γαίου Τουνίου ἡγουμένου αὐτῶν, συμφορᾷ περιέπεσον. Πορθούντο; γὰρ τοῦ Τουνίου τὴν χώραν αὐτῶν, εἰς τὰς ὕλας τὰς Ἀόρ- νους, τὰ προσόντα οἱ Σαμνῖται ἀνεκομίσαντο, οὕτω κλυομένας ὑπὸ τοῦ μηδ' ὄρνις εἰσπέτεσθαι εἰς αὐ- τὰς τῇ τῶν δένδρων πυκνότητι. Ἐκεῖ δὲ ὄντες, πρῶμιά τινα ποιμένων ἢ φρουρῶν ἀνευ προκαθ- ιστάντες, καὶ ψευδοτυμολογοῦς ὑποπέμποντες, ὡς ἐφ' ἐτοίμην λείαν αὐτοῦς ὑπηγάγοντο. Εἰσω δὲ γε- νομένους τῆς ὕλης περιέσχον τε σφᾶς, καὶ οὐ πρό- τερον ἐπαύσαντο κτείναντες, πρὶν τέλειον ἐκκαμεῖν. Καὶ ἄλλοτε δὲ πολλᾶκι; τοῖς Ῥωμαίοις πολεμήσαν- τες οἱ Σαμνῖται, καὶ ἠττηθίντες, οὐκ ἐφησυχάσαν, ἀλλὰ καὶ συμμάχους ἄλλους τε προσλαβόμενοι, καὶ Γαλάτας, ὡς καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην αὐτὴν ἐλάσσοντες *C* *hominibus* ἠτοιμάζοντο. Ὁ οἱ Ῥωμαῖοι μαθόντες, ἐς δέος κατ- ἔστησαν, καὶ σημείων πολλῶν αὐτοῦς ἐναγόντων εἰς τοῦτο· ἐν γὰρ τῷ Καπιτωλίῳ ἐκ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διὸς τρισὶν ἡμέραις μῆδ' ἔμειν αἶμα, μῆδ' ἔμειν, καὶ ἐν ἑτέρῃ γάλα θρυλλεῖται ἀναδοθῆναι, εἰ τῷ ταῦτα πιστά. Καὶ ἐν τῇ ἀγαρᾷ Νίκης τι ἄγαλμα χάλκεον ἰδρυμένον ἐπὶ βάθρου λίθινου, αὐτομάτως ἐδρέθη κάτω ἑστὼς ἐπὶ γῆς. Ἐτύγχανε δὲ ἐκεῖ ἀποθλίπον, ὅθεν οἱ Γαλάται ἤδη ἐπήσαν. Ταῦτ' οὖν καὶ ἄλλως ἐξεφοδα τὸν δῆμον, πλέον δ' ὑπὸ τῶν μάντεων κε- κριμένα ἀκαίσια. Μάνιος δὲ τις Τυρσηνὸς τὸ γένος, ἰθάρπυεν αὐτοῦς, εἰπὼν· *Tὴν τε Νικην, εἰ καὶ κατέβη, ἀλλ' εἰς τὸ πρόσθεν προσχωρήσασαν, καὶ βεβαίωτερον ἐπὶ τῆς γῆς ἰδρυθεῖσαν, τὸ κρά- τος σφίσι προδηλοῦν τοῦ πολέμου, κακ' οὗτου καὶ θυσίας πολλὰς γενήσεσθαι τοῖς θεοῖς. Τοῦς γὰρ βωμοῦς, καὶ μάλιστα τοῦς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, ἐν ᾧ τὰ ρικητήρια θύουσιν, ἐν ταῖς εὐπραγίαις αὐτῶν, ἀλλ' οὐκ ἐν ταῖς συμφοραῖς κατ' ἔθος αἰμαίνεσθαι. Ἐκ μὲν οὖν τούτων ἀγαθὸν τι σφᾶς ἔπεισε προσδοκᾶν· ἐκ δὲ τοῦ μέλλουσιν νό-*

I. Pluribus annis post, Romani iterum cum Samnitibus Calo Junio duce congressi, cladem acceperunt. Nam cum is agros eorum vastaret, Samnites res suas in silvas altissimas et densissimas, quo nec aves ad- volare dicuntur, contulerunt, atque inde gregibus sine pastoribus et praesidiis emissis, et transfugis subornatis, hostes tanquam ad paratam praedam pellexerunt. Sed cum in silvam penetrassent, non prius eos circumventos caedere destiterunt, quam plane viribus destituti essent. Sed et alias saepe Samnites a Romanis victi, non quieverunt: sed cum aliis, tum Gallis sociis ascitis, itase pararunt, quasi ipsam urbem oppugnaturi essent. Quo Romani cognito territi sunt, etiam prodigiis multis admoniti. Nam ex Jovis Capitolini ara tribus diebus, uno sanguis, altero mel, tertio lac emanasse fertur, si haec credere fas est: et in foro Victoriae simulacrum aereum in solo marmoreo positum, repertum est ultro humiflans, vultu eo converso, unde Galli adventabant. Quae cum per se terrerent populum, terror is ab aruspici- bus dira canentibus augebatur. Sed Manius qui- dam Tyrrhenus genere, eos confirmavit. *Nam etsi, inquit, Victoria descendit, tamen cum progressa sit, et firmius in terra defixa, victoriam denuntiat. Quod autem sanguis ex ara Jovis Capitolini emanarit, in- dicio esse, 365 multas victimas diis immortalibus immolatum iri. Aras enim, praesertim Capitolinas, in quibus triumphantes sacrificare soleant, rebus se- cundis potius quam adversis cruentari solere. Ex his igitur eos laeta expectare jubebat. Melle autem morbum, quod aegrotantibus eo sit opus, lacte sanum portendi, aiebat. Ad tantam enim penuriam redactum iri, ut eum victum quaesituri essent, qui sponte pro- veniat citra humanam operam. Manius prodigia sic interpretatus, cum ipse eventus praedictionem postea comprobasset, sapientiae ac praescientiae glo- riam est adeptus. Volumines ad bellum Samniti-*

cum ire jussus. Contra Gallos eorumque fœderatos, designati consules, Rullus Fabius Maximus, et P. Decius : qui cum celeriter in Tyrrheniam venissent, et Appii castra duplici vallo munita vidissent, vallis revulsis et disiectis, milites spem salutis in armis habere docuerunt. Interim vero dum contra hostes pergunt, lupus cervam persequens, inter utramque aciem delatus, juxta Romanos evasit : eosque confirmavit, existimantes id faustum sibi omen esse, ob Romulum a lupa nutritum, quemadmodum est expositum. Cervam vero cum ad hostes fugisset, tellis confecta, et timorem eis et ejusdem cladis eventum reliquit. Congressis exercitibus, Maximus in suo cornu facile vicit, Decius succuluit. Verum facti paterni recordatus, ad quod ille somnio impulsus fuerat, suum et ipse caput eodem modo devovit, consilio cum nemine communicato. Ipso cæso, milites partim ejus verecundia, qui ultro mortem pro ipsis oppetiisset, partim certa spe victoriæ ex eo facto concepta, fugere desierunt, et persequentibus fortiter restiterunt. Interim Maximus quoque a tergo hostes aggressus, multos occidit, reliqui in fuga perierunt. Decii cadaver Fabius Maximus una cum spoliis cremavit, petentibus pacem dedit. Sequenti anno Attilius Regulus denuo cum Sambitibus pugnavit, aliquandiu æquo Marte. Deinde victi Romani, Samnites vicissim superatos, et sub jugum missos dimiserunt. Quam ignominiam iniquis ferentes animis, extrema experiri decreverunt, aut victuri, aut perituri : mortem comminati, **367** si quis mansisset domi. Cum igitur in Campaniam irruerent, consules Samnium militibus vacuum vastarunt, et oppida aliquot ceperunt. Samnites, Campania relicta, domum reducti, et cum altero consule congressi, atque arte quadam superati, graviter in fuga impeerunt, et castris et oppido, cui suppetias veniebant, amissis. Consul triumphavit : et quidquid ex præda rodegere, in ærarium intulit. Alter vero consul qui cum Tyrrhenis pugnavat, cum eos brevi tempore comperisset, frumentum et pecuniam eis imperatam, partim militibus distribuit, partim in ærarium intulit. Cum autem urbs gravi pestilentia laboraret, Samnites et Falisci Romanis, cum ob morbum, tum propter consules non ex virtute creatos, ut pacatis temporibus fieri solet, spreto, in votu fuerunt. Quo cognito, Carvilius Junio Bruto; Quinto Fabio patrem Rullum Maximum legatos decreverunt. Ac Brutus Faliscos vicit, eorumque et cæterorum Tyrrhenorum agros populatus est. Sed Fabius, quod Samnites Campaniam infestare audiebat, prope ante patrem Roma profectus, cum aliquot eorum speculatores maturare abitum videret, omnes ibi hostes esse

σορ, διὰ αὐτοῦ οἱ κάμνοντες δέονται καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος λιμὸν. Ἐς γὰρ τὸσαύτην σιτοδείαν ἀφιέσθαι, ὥστε καὶ τὴν αὐτοζύκτον, τὴν τε αὐτόνομον ζητῆσαι τροφήν. Ὁ μὲν οὖν Μάνιος οὕτω τὰ τῶν σημείων ἠρμήνευσε· καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὁ εὐστέρον τῆς αὐτοῦ μαντείας ἐκδίωξε, σοφίας ἐκομισατο δόξαν, καὶ προγνώσεως. Ὁ δὲ Οὐλοῦμνιος τοὺς Σαρνίταις πολεμεῖν ἐκελεύσθη, τοὺς δὲ Γαλάταις καὶ τοὺς ἄλλοις τοῖς μετ' αὐτῶν ἀντικαταστῆναι. Ὑπατοὶ αἰρεθέντες ἐπέμψθησαν, ὁ τε Πούλλος (7) ὁ Φάδιος ἢ Μάξιμος, καὶ ὁ Δέκιος; ὁ Πούπλιος; οἱ πρὸς τὴν Τυρρηνίδι σπουδῆ ἀφικόμενοι, καὶ τὸ Ἄπκιον στρατόπεδον ἰδόντες διπλῶ σ' αὐρώματι κατοχυρωμένοι, τοὺς σταυρούς ἀνέσπασάν τε καὶ διεφύρθησαν, ἐν τοῖς ὅπλοις πεισῆσαι τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τοὺς στρατιώτας διδάσκοντες. Προσέβαλον οὖν τοὺς πολεμίους· κἀν τούτῳ λύκοι; ἔλαφον διώκων εἰς τὸ μεταλίχμιον εἰσέσπων, αὐτὸς μὲν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἑρμήσας διεξῆλλε, καὶ αὐτοὺς ἐπεθάρσυνε, προσήκειν αὐτὸν νομίζοντας ἑαυτοῖς, ὡς λυκαίνης ἠρεψαμένης τὸν Ῥωμύλον, καθάπερ ἱστορήται· ἢ δ' ἔλαφος ἐς τοὺς ἐτίρους χωρήσασα, κατεκόπη, καὶ τὸν τε φόβον αὐτοῖς, καὶ τὴν συντυχίαν τοῦ πάθους κατέλιπε. Συμπεσόντων οὖν τῶν στρατευμάτων, ὁ μὲν Μάξιμος ῥῆθον τοὺς κατ' αὐτὸν ἐνίκησαν, ἤττητο δὲ γὰρ ὁ Δέκιος. Ἐνθυμηθεὶς δὲ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ πατρὸς, ἦν διὰ τὸ ἐνύπνιον ἐποίησατο, ἐζυτὸν ὁμοίως ἐπέδωκε, μὴ τιτι περὶ τῆς πράξεως κοινοστῆμανος· ἄρτι δὲ ἔσφακτο καὶ οἱ συνεταγμένοι αὐτῷ, τὸ μὲν ἐκείνου αἰδοί, ὡς δὲ αὐτοῖς θανόντος ἐθέλοντοῦ, τὸ δὲ καὶ ἐλπίδι τοῦ πάντως ἐκ τούτου κρατήσῃν, τῆς τε φυγῆς ἐπέσχον, καὶ τοὺς διώκουσι σφῆ; γενναίως ἀντικατέστησαν. Κἀν τούτῳ καὶ ὁ Μάξιμος κατὰ νότον τε αὐτοῖς προσέπεισε καὶ παμπόλιον; ἐφόνευσεν (8). Οἱ δὲ περιλειφθέντες ἀποδιδράσκοντες διεφάρθησαν. Μάξιμος δὲ Φάδιος τὸν μὲν τοῦ Δεκίου νεκρὸν κατέκτανε σὺν τοῖς σκύλοις, τοὺς δὲ εἰρηγῆς δεσθεῖσι σπονδὰς ἐποίησατο. Τῷ δ' ἐξῆ; ἔπει αὖθις τοὺς Σαρνίταις ἐπωλέμησεν Ἀττίλιος Πήγουλός (9), καὶ μέχρι μὲν τινος ἰσθμῶπιος ἐμάχοντο· εἰτα κρατησάντων τῶν Σαρνιτῶν, αὖθις οἱ Ῥωμαῖοι ἀντεπεκρίθησαν. Καὶ ἰδόντες αὐτοὺς, ὑπήγαγον ὑπὸ τὸν ζυγὸν, καὶ οὕτως ἀφήκαν. Σαρνίταις δὲ ἐπὶ τοῖς γεγενησὶν ἀγανακτήσαντες, πρὸς ἀπό·ο·αν ὄρησαν, ὡς ἢ κρατήσοντας, ἢ παντελῶς ἀπολούμενοι, θάνατον ἀπειλήσαντες τῷ ὄκκο· μενοῦντι· καὶ οἱ μὲν ἐς τὴν Καμπανίαν ἐνέβαλον, οἱ δ' ὕπατοι ἔρημον δι· στρατιωτῶν τὸ Σάμνιον ἐπόρθουν, καὶ πόλεις εἰδόν τινας. Ὅθεν οἱ Σαρνίταις τὴν Καμπανίαν λιπόντες, εἰ; τὴν οἰκίαν ἠπέιχθησαν, καὶ τῷ ἐνὶ τῶν ὑπᾶνω συμμύξαντες, ἐκ τινος ἤττητο στρατηγῆματος, καὶ φεύγοντες δαινῶς ἔπεισαν, καὶ τὸ στρατόπεδον ἀπέβαλον, πρὸς δὲ καὶ τὸ πόλισμα ᾧ ἐπεδοθήθουν. Ὁ δὲ ὕπατος τὰ τε ἐπὶ νίκια ἐπεμψε, καὶ τὰ ἀθροισθέντα

Variae lectiones et notæ.

(7) Πούλλιος. Ita infra Πούλλον Μάξιμον. Sic etiam tres mss. Regii et Colbert.

(8) Διεσπάρθησαν. Sic etiam tres mss. Alter apud Wolfium διεσπάρησαν.

(9) Ἀττίλιος Πήγουλός. Alter e Reg. et Colbert. Ἀτίλιος. duo alii Regii Ἀντίλιος; Latinis scriptoribus Attilius Regulus.

ἐκ τῶν λαφύρων ἐδημοσίευσεν· ὁ δ' ἕτερος ὑπατοῦς ἄκατά τῶν Τυρσηνῶν στρατεύσας, καὶ καταστῆσας αὐτοὺς δι' ὀλίγου, σφόδρα καὶ χρήματα παρ' αὐτῶν εἰσπράξας, τὰ μὲν τοῖς στρατιώταις διέδωκε, τὰ δ' εἰσηνεγκεν εἰς τοὺς θησαυρούς. Συμβεβηκότος δὲ λοιμοῦ ἰσχυροῦ, οἱ Σαμνῖται καὶ Φάλισκοι καταφρονήσαντες τῶν Ῥωμαίων διὰ τὴν νόσον, καὶ ὅτι τοὺς ὑπάτους οὐ κατ' ἀρετὴν ἤρηντο, ὡς μὴ πολέμων ὄντων, παρεκίνησαν. Μαθόντες οὖν τοῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι, Ἰουλίῳ μὲν Βρούτῳ τὸν Καρούλιον, Κύντιῳ δὲ Φαβίῳ τὴν πατέρα τὸν Ῥούλλον τὸν Μάξιμον ὑποστρατήγους ἤ, πρεσβευτάς, συνεξέπεμψαν. Ὁ μὲν οὖν Βρούτος Φάλισκούς ἐνίκησε, καὶ τὰ τούτων καὶ τὰ τῶν ἄλλων Τυρσηνῶν ἐληΐζετο. Φίλιος δὲ τῆς Ῥώμης πρὸ τοῦ πατρὸς ἐξελάσας, καὶ τοὺς Σαμνῖτας ληΐζεσθαι τὴν Καμπανίδα πυθόμενος, ἠπάγειτο, προσκόποι; τέ τισιν αὐτῶν ἐντυχῶν, καὶ ταχέως ἀποχωροῦντας σφᾶς θεασάμενος, πάντας τε πολεμίους ἐκεῖ τυγχάνειν ἐνέμιση, καὶ φεύγειν ἐπιστευσεν· κακὰ τούτου σπεύσας αὐτοῖς συμβαλεῖν πρὸ τοῦ τὴν πατέρα αὐτοῦ ἀφικέσθαι, ἐν αὐτοῦ τὴν κατόρθωμα, ἀλλὰ μὴ ἐκείνου δοκῆ, προσχώρησεν ἀσυντάκτως· καὶ περιπεσὼν ἀβρόχοις τοῖς πολεμίσις πανσυδὶ ἂν διεσθάρη, εἰ μὴ νύξ ἐγένετο. Πολλοὶ δ' οὖν καὶ μετὰ ταῦτα τεθνήκασιν, μήτ' ἱατροῦ μήτ' ἐπιτηδείου τινὸς παρόντος, διὰ τὸ πολὺ πρὸ τῶν σκευοφόρων αὐτοῦς ἐπιχειρῆσαι ὧ; αὐτίκα νικησόντας· καὶ πάντως ἂν καὶ ἀπώλοντο τῆς ὑστεραίας, εἰ μὴ οἱ Σαμνῖται τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐγγύς εἶναι νομίζαντες, ἐξεῖσάν τε καὶ ἀνεχώρησαν. Πυθόμενοι (10) δὲ τοῦθ' οἱ ἐν τῷ ἄστυ, δεινῶς ἠγανάκτησαν· καὶ μεταπεμψάμενοι τὸν ὑπατον, εὐθύνειν ἤθελον. Ὁ δὲ γέρων ὁ τούτου πατήρ, καταριβήσας τὰ τε οἰκεία καὶ τὰ τῶν προγόνων ἀνδραγαθήματα, καὶ ὑποσχόμενος, μηδὲν αὐτῶν πράξειν ἀνάξιον τὸν υἱόν, καὶ τὴν τούτου νεότητα πρὸς τὸ ἀτύχημα προβαλόμενος, τῆς ὀργῆς αὐτοῦς αὐτίκα παρέλυσε, καὶ οἱ συνεξελθὼν, μάχῃ τοὺς Σαμνῖτας ἐνίκησε, καὶ τὸ στρατοπέδον αὐτῶν εἴλε· τὴν τε χώραν ἐπόρθησε, καὶ λείαν πολλὴν ἤλασε· καὶ τὰ μὲν αὐτῆς ἐδημοσίευσεν, τὰ δὲ τοῖς στρατιώταις κατένειμε. Διὰ τοι ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι ἐκείνόν τε ἐμεγάλυνον, καὶ τὸν υἱὸν καὶ εἰς τὸ ἔπειτα ἀντὶ ὑπάτου ἀρξαι ἐκέλευσαν, ὑποστρατήγῳ καὶ τότε τῷ πατρὶ χρώμενον. Καὶ ὧ; πάντα μὲν αὐτὸς διψῆκε, καὶ διηγῆ μηδὲν τοῦ γήρω; φειδόμενος, οὐ μέντοι καὶ ἐνδηλος ἦν δι' ἑαυτοῦ τὰ πράγματα· πράττων, ἀλλὰ τὴν δόξαν τῶν ἔργων τῷ παιδί προσῆπτε.

Β'. Μετὰ δὲ ταῦτα δημάρχων τινῶν χρεῶν ἀποκοπήν εἰσηγησαμένων, ἐπέλ μὴ καὶ παρὰ τῶν θανέσιων αὐτῆ ἐδίδοδο, ἐστασίασε τὸ πλῆθος· καὶ οὐ πρότερον τὰ τῆς στάσεως κατηνύσθη, ἕως πολεμιοὶ τῇ πόλει ἐπέληθσαν. Ἦρξαν δὲ τῶν πολέμων οἱ Ταραντῖνοι, Τυρσηνοὺς, καὶ Γαλάτας, καὶ Σαμνῖτας, καὶ ἄλλους προσεταιρισάμενοι πλείονας. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ἄλλους οἱ Ῥωμαῖοι συμβαλόντες διαφόροις μάχαις ἐνίκησαν, καὶ ὑπάτοις ἄλλοτε ἄλλοις. Οἱ δὲ Ταραντῖνοι, καίτοι αὐτοὶ τὸν πόλεμον παρασκευάσαντες, ὁμῶς ὀπισθὸν πρὸς μάχην ἀντικατέστησαν φανερώς. Ναυαρχοῦντος δὲ Λουκίου Οὐαλερίου, καὶ τήρησι προσορμίσαι βουλευθέντος ἐς Τάραντα, ἐπέλ ἀπήμει ὅτι σὺν αὐταῖς ἀπεστάλη, φίλιον τὴν χώραν ἠγούμενος· οἱ Ταραντῖνοι κατ' αὐτῶν ὑποτοπήσαντες τὸν Οὐαλλέριον πλεῖν ἐκ τοῦ συνειδότητος ὧν ἔδρων, μετ' ὀργῆς ἀνανήχθησαν, καὶ προσπεσόντες αὐτῷ μηδὲν πολεμίον ἐλπίσαντι, κατέβυσαν ἐκείνόν τε καὶ ἄλλους πολλούς· καὶ τοὺς ἄλόντας, τοὺς μὲν καθεῖραν, τοὺς δὲ καὶ ἐπέκτειναν. Πυθόμενοι δὲ

ratus, ac fugere : ante patris adventum manus conserere properans, ut suum esset decus, nullo ordine processit; et in confertos hostes delapsus, cum exercitu cæsus esset, nisi mox supervenisset. Multi etiam post prælium perierunt, neque medicum neque quidquam valetudini curandæ aptum habentes : quod impedimentis longe anteverterant, spe victoriæ statim adipiscendæ; ac nisi patrem ejus in propinquo esse rati Samnites metu recessissent, omnino postridie quoque eos occidissent. Quæ cum in urbem nuntiata essent, magna indignatione orta, et consuli revocato die dicta, pater ejus senex, tum suis, tum majorum suorum rebus præclare gestis commemoratis, filium nihil illis indignum facturum pollicitus, acceptamque cladem ætati imputans, ira populi mitigata, cum eo profectus, Samnites victos castris exiit, agros vastavit : et prædam, quæ magna erat, partim in ærarium retulit, partim militibus **368** distribuit. Ea de causa cum ipsi Fabio honos est habitus : tum filio permissum, ut etiam deinceps pro consule impetraret, tum quoque patre legato utens, qui, nihil se neculuti suæ parcens, ipse administravit omnia : sed dissimulanter, ut a filio acta esse viderentur.

C II. Post hæc, cum tribuni plebis legem de novis tabulis rogarent, cui creditores intercesserunt, orta seditio non conquievit prius, quam hostes urbem invaserunt. Belli ejus principium a Tarentinis ortum est, qui se Tyrrhenis, Gallis, Samnitibus, et pluribus aliis conjunxerunt. At Romani cæteros, per alios atque alios consules devicerunt. Tarentini autem, quamvis belli auctores, tamen aperte in aciem nondum descenderant. Cæterum L. Valerium classis præfectum, dum ibat quo missus erat, Tarenti appulsurum (eam enim urbem populi Romani amicam esse putabat), ex conscientia facinorum suorum contra se esse missum suspicati, iracunde impetu facto, nihil hostile metuentem, cum multis aliis demerserunt : captos partim in carcerem conjecerunt, partim occiderunt. Quo Romani audito, etsi graviter eam injuriam ferebant, tamen per legatos cum eis expostularunt : quibus non modo nihil æqui responsum est, sed etiam contumelia facta, L. Posthumii legatorum principis veste

Varie lectiones et notæ.

(10) Πυθόμενοι. Vide Excerpta Dionis Valesiana, p. 586.

sordibus inquinata. Eam ob rem tumultu orto, ac Tarentinis caccinantibus, Posthumius : *Ridete*, Inquit, *ridete dum vobis licet : nam longissimo tempore plorabitis, cum vestem hanc sanguine vestro eluetis*. Eam contumeliam iniquis animis Romani ferentes, bellum Tarentinum L. Æmilio consuli decreverunt. Qui cum eo appellisset, idoneis verbis animos eorum tentavit, æquis conditionibus pacem amplexuros ratus. Sed dissensione inter cives orta, senioribus et divitibus pacem expetentibus, juvenibus et iis qui vel parum vel nihil habebant bellum flagitantibus, juniorum sententia viciit. Sed suis diffisi viribus, Pyrrhum Epirotam ad belli societatem accersendam duxerunt, legatis et muneribus ad eum missis. Quæ Æmiliius cognito, agrum populatur et vastat : eosque in aciem egressos profligat, ut Romani deinceps **369** impune prædas agerent, et quædam castella caperent. Cum autem captivos diligenter curaret Æmiliius, et aliquot ex potentioribus dimississet, Tarentini et humanitatem ejus admirati, et in spem pacis impetrandæ erecti, Agidem Romanis amicam ducem cum summo imperio creaverunt. Qui cum vix magistratum iniisset, Cineas legatus a Pyrrho præmissus, eam rem impediit. Nam Pyrrhus, Epiri rex, tum ingenii dexteritate, tum institutionis accuratatione, tum usu rerum omnibus præstans, maxima Græciæ parte vel beneficiis vel terrore sibi adjuncta, Tarentinorum societatem peropportunam sibi fore existimans, cum longo jam tempore Siciliam, Carthaginem et Sardiniam subire cuperet, et tamen Romanos armis læcessere vereretur, legatis auxilia pollicitus est. Sed ne ob loca quæ diximus suspectus esset, se statim reditum esse domum dixit : et in soderibus excepit, ne diutius quam opus esset, ab eis in Italia detineretur. Hæc pactus, majorem legatorum partem, ut in colligendo militæ operam navaturos, obsidium vice retinuit : paucos et Cineam cum exercitu præmisit. Quorum adventu confirmati Tarentini, pacificatione repudiate, imperium Agidi abrogatum, uni ex legatis detulerunt. Non multo post, Milonem cum exercitu, ad arcem in adventum suum occupandam, et mœnia custodienda, misit Pyrrhus. Gratum id Tarentinis fuit, quod neque in præsidii esse, neque quidquam laboris capere cogerentur. Itaque militi cibaria præbuerunt, Pyrrho pecuniam miserunt. Æmiliius, qui ad id tempus in castris se tuerat, Pyrrhi militum adventu cognito, cum per hiemem oppugnare urbem non posset, in Apuliam abire statuit. Sed cum Tarentini, angustiis quibusdam faucibus occupatis, per quas transire necesse habebat, iter ei sagittis, jaculis et fundis interclusissent, captivos eorum præmisit. Ili vero, vestri ne suos pro Romanis conficerent, destitit-

ταυθ' οἱ Ῥωμαῖοι, ἠγανάκτησαν μὲν, πρέσβεις δ' ὁμῶς ἀπίστευλαν, ἐπιγαλοῦντες αὐτοῖς καὶ δίκαια ἀπαίτουντες. Οἱ δὲ οὐ μόνον αὐτοῖς οὐδὲν ἐπαικτικῶς ἀπεκρίθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐτιωάζον, ὡς καὶ τὴν ἐσθῆτα τοῦ Λουκίου Ποστούμιου τοῦ προέχοντος κηλιδῶσαι (11) τῶν πρέσβειων. Θορύβου δὲ ἐπὶ τούτῳ γενομένου, καὶ τῶν Ταραντίνων ἐπικαγαζόντων, ὁ Ποστούμιος· Γελάτε, ἔφη, γελάτε, ὡς ἐξεστὶν ὑμῖν· κλαύσεσθε γὰρ ἐπὶ μακρότατον, διατ τὴν ἐσθῆτα ταύτην τῷ αἵματι ὁμῶν ἀποκλύνητε. Ἐπανελθόντων οὖν τῶν πρέσβειων, οἱ Ῥωμαῖοι, τὰ πρᾶχθέντα μαθόντες, ἤλησαν, καὶ στρατεύσαι ἐπὶ τοὺς Ταραντίνους Λούκιον Αἰμίλιον τὸν ὕπατον (12) ἐψηφίσαντο. Ὅς εἰς Τάραντα προσχωρήσας, λόγους αὐτοῖς ἐπιτηδείους ἐπέμφε, νομίζων ἐπὶ τισὶ μετέροις εἰρήνην αἰρήσεσθαι. Οἱ δὲ ταῖς γνώμαις ἀλλήλοις ἠναντιώθησαν, καὶ τῶν μὲν πρόσθετόρων καὶ εὐπόρων τὴν εἰρήνην σπευδόντων, τῶν δ' ἐν ἡλικίᾳ καὶ ὀλίγα ἢ μηδὲν ἔχόντων πόλεμον αἰρουμένων, ἐκράτησαν οἱ νεώτεροι. Φοβούμενοι δὲ ὅμως, τὸν Πύρρον τὸν ἠπειρώτην εἰς συμμαχίαν ἐβουλεύσαντο προσκαλέσασθαι, καὶ πρέσβεις αὐτῷ καὶ δῶρα πεπόμφασιν. Αἰμίλιος δὲ, ταῦτα μαθὼν, τὴν χώραν αὐτῶν ἐληλάτει καὶ ἐφθειρεν. Οἱ δὲ ἐπεξήληθον μὲν, ἀλλ' ἐτέραπησαν, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους τὴν τε χώραν αὐτῶν ἀδίκως κορθῆσαι, καὶ τινα χειρώσασθαι φρούρια. Πολλὴν δὲ τὴν τῶν ἀλότων τοῦ Αἰμιλλίου πεποιοηκότος ἐπιμέλειαν, καὶ τινας τῶν δυνατωτέρων ἐλευθερώσαντος, οἱ Ταραντῖνοι, τῆν τε φιλανθρωπίαν αὐτοῦ θαυμάσαντες, καὶ εἰς ἐλπίδας προαχθέντες σπονδῶν, Ἄγιν, τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιτηδείων ὄντα, εἶλοντο στρατηγὸν αὐτοκράτορα. Ἄφρι δ' οὗτος κεχειροτόνητο, καὶ Κινέας, ὅπερ τοῦ Πύρρου προπεμφθεὶς, ἐμποδῶν τοῖς πραττομένοις ἐγένετο. Ὁ γὰρ Πύρρος τῆς καλουμένης βασιλείου ἠπειροῦ φύσει· τε δεξιότητι, καὶ παιδείας ἰσχυρῷ, καὶ ἐμπειρίᾳ πάντων προέφερε· καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ τὸ πλεῖστον τὸ μὲν εὐπειρίας, τὸ δὲ φόβῳ προσεπειποίητο. Οὗτος τοίνυν, τοῖς τῶν Ταραντίνων πρέσβεισιν ἐντυχῶν, ἔρμαιον τὴν συμμαχίαν ἤγησάτο, ἐκ πλειόνος τῆς Σικελίας καὶ τῆς Καρχηδόνας καὶ τῆς Σαρδούς ἐπιέμενος· ὁκνῶν δ' ὅμως αὐτὸς ἔχθρα· πρὸς Ῥωμαίους προκατάρξασθαι, καὶ βοηθήσειν μὲν αὐτοῖς ἐπηγγελάτο· ἵνα δὲ μὴ ὑποπτευθεῖη δὲ ἄπερ εἰρηται, ἀκαθε αὐτίκα ἀνακομισθήσεσθαι ἔφη, καὶ ἐν ταῖς συνθήκαις προστεθῆναι πεπλάηκε τὸ μὴ περαιτέρῳ τῆς χρείας ἐν τῇ Ἰταλίᾳ παρ' αὐτῶν κατασχεθῆναι. Συνθέμενος δὲ ταῦτα, τοὺς μὲν πλείους τῶν πρέσβειων ὡς τὰ στρατεύματα αὐτῷ συμπαρασκευάζοντας, ἐν ὁμηρεῖα κατέσχεν, ὀλίγους δ' ἐξ αὐτῶν καὶ τὸν Κινέαν προέπεμφε σὺν στρατῷ. Ἐλθόντων δ' αὐτῶν, οἱ Ταραντῖνοι, θαρσύναντες, τῶν τε καταλλαγῶν τῶν πρὸς Ῥωμαίους ἀπίσχοντο, καὶ τὸν Ἄγιν παύσαντες τῆς στρατηγίας, ἵνα τῶν πρέσβειων ἐχειροτόνησαν στρατηγόν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ Μίλων,

Variae lectiones et notæ.

(11) Κηλιδῶσαι. Ita alter e Regiis et Colbert. Duo alii Regii, κήδος δῶσαι. Vide Gloss. med. Lat. in *Genitus*.

(12) Λούκιον Αἰμίλιον τὸν ὕπατον. Sic tres mss. Alter colex apud Wolfium Λούκιον Μανίλιον habuit.

ὕπῳ τοῦ Πύρρου σὺν δυνάμει πεμφθεὶς, τὴν τε ἀκρό- A
 πολιν αὐτῶν ἐς τὴν ἐκείνου ὑποδοχὴν κατελήφει,
 καὶ τὴν τοῦ τείχους φρουρὰν ὅψ' αὐτὸν ἐποίησατο·
 καὶ οἱ Ταραντῖνοι ἐπὶ τούτοις ἔχαιρον, ὡς μῆτε
 φρουρεῖν, μῆτε ἄλλο τι ἐπίπονον ὑπομένειν ἀναγκα-
 ζόμενοι. Καὶ αὐτοὶ τριπλάς ἐχορήγουν, καὶ τῷ
 Πύρρῳ χρήματα ἐπέμπον. Ὁ δὲ οὖν Διμίσιος τῶς
 μὲν κατὰ χώραν ἔμενον, ἐπεὶ δὲ τοὺς τε Πυρρῆους
 ἤκοντας ἔγνω, καὶ διὰ τὴν χειμῶνα προσκαρτερεῖν
 οὐχ οἶδ'· τε ἦν, ἐς Ἀπουλίαν ὤρμησεν. Οἱ δὲ Ταραν-
 τῖνοι ἐν τινι στενοπόρῳ χωρίῳ, δι' οὐ διελεύειν ἀνάγ-
 κην εἶχε, λοχίαντες, ἔπορον αὐτῷ τὴν πορείαν
 ἐποιοῦν τοξεύμασι, ἀκοντίσμασι τε καὶ σφενδοθή-
 μασι. Ὁ δὲ τοὺς αἰχμαλώτους σφῶν, οὐς ἐπήγετο,
 προήγαγε. Φοβηθέντες δ' οἱ Ταραντῖνοι μὴ τοὺς
 σφετέρους ἀπὲ τῶν Ῥωμαίων ἀπολέσωνται, ἐπι-
 σάντο. Ὁ δὲ Πύρρος, οὐδὲ τὸ ἔαρ ἀναμείνας, ἀπῆει,
 στρατεύματά τε πολλὰ καὶ ἥκιστον ἐπαγόμενος, καὶ
 ἐλέφαντας εἰκοσι, ζῶα μῆκα πρότερον τοῖς ἐν τῇ
 Ἰταλίᾳ ἐβθέντα, ὅθεν ἐξεπλήσσοντο καὶ ἐθαύμαζον·
 χειμῶνι δὲ περιπετῶν τὸ Ἴόνιον περαιούμενος, πολ-
 λούς ἀπώλεσε τοῦ στρατεύματος, οἱ δὲ λοιποὶ τῷ
 κλύδωνι ἐσκέδασθησαν. Μόλις δ' οὖν περὶ τὴν εἰ-
 σὶ Τάραντα, καὶ αὐτίκα τοὺς μὲν ἀκμάζοντας τοῖς
 ἐκαστοῦ στρατιώταις συνέταξεν, ὅπως μὴ καθ' ἑαυ-
 τοὺς λοχισμένοι νεωτερίσωσι· καὶ τὸ θέατρον
 ἐκλίσει τάχα διὰ τὸν πόλεμον, ὅπως μὴ, ἐς αὐτὸ συν-
 ερχόμενοι, νεοχημῶσιν τι. Ἀπεικε δ' αὐτοῖς καὶ
 πρὸς συμπόσια καὶ κώμους ἀθροίζεσθαι, καὶ τοὺς νεωτέρους
 ἐν τοῖς ἔργοις ἀσκεῖσθαι ἐκέλευεν, ἢ
 διημερεῖν κατὰ τὴν ἀγορὰν. Ὡς δὲ τινες ἀχθόμενοι
 τούτοις ὑπεχώρησαν, φρουροὺς ἐκ τῶν οἰκείων
 κατέστησεν, ὥστε μηδένα ἐξίναμι τῆς πόλεως. Οἱ δὲ,
 τοῖς τε καὶ τῇ χορηγίᾳ τῶν τροφῶν βαρυνόμενοι,
 καὶ τοῖς θορυφώροις αὐτῶν εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν
 ἀναγκαζόμενοι δεχεσθαι, μετηγνώσκον, δεσπόσαν
 καὶ οὐχὶ συμμάχου τοῦ Πύρρου περὶ ὧμενοι. Ὁ δὲ
 διὰ ταῦτα μὴ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀποκλίνουσι φο-
 βηθεὶς, τῶν τὰ πολιτικὰ δυναμένων πράττειν, καὶ
 προστατεῖν τοῦ ἔμφλου, τοὺς μὲν εἰς τὴν Ἠπειρὸν
 πρὸς τὸν υἱὸν ἐπὶ τισὶ προφάσεσιν ἐπέμπε, τοὺς δὲ
 καὶ ἀφανῶς διώλλυεν. Ἀριστάρχον δὲ τινὰ ἐν
 τοῖς ἀρίστοις τῶν Ταραντῖνων ἐξεταζόμενον, καὶ
 εἰπεῖν πιθανώτατον, προσηταιρίσατο, ἵν' ὑποπτος
 τῷ δήμῳ, ὡς τὰ τοῦ Πύρρου φρονῶν, γένηται· ὡς δ'
 ἔτι πιστεῦον ἐκείνῳ τὸ πλῆθος· ἔώρα, ἐπέμπε
 αὐτὸν εἰς τὴν Ἠπειρὸν. Καὶ ὡς ἀντικεῖν μὴ θαρρῶν,
 ἐξέκλυσε μὲν, ἐς δὲ τὴν Ῥώμην ἀπῆκε· καὶ
 τοιαῦτα μὲν ὁ Πύρρος τοῖς Ταραντῖνοις ἐποίησε.

Γ'. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ κατέβησαν, μαθόντες τὸν C
 Πύρρον ἐλθόντα εἰς Τάραντα, τῷ τε ἐκπεπολεμῶ-
 σθαι τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ αὐτοῖς, καὶ τῷ θρυλλεῖσθαι
 ἐκείνον εὐπολεμὸν τε τυγχάνειν, καὶ δυνάμιν ἔχειν
 ἀνανταγώνιστον. Στρατιώταις τε σὺν κατέλεγον,
 καὶ χρήματα ἤθροισον, φρουροὺς τε ἐς τὰς
 συμμάχους πόλεις· διέπεμπον, ἵνα μὴ καὶ ἐκείναι
 ἀπιστώσι. Καὶ τινὰς προαισθημένοι νεωτεριοῦντας,
 τοὺς πρώτους αὐτῶν ἐκόλασαν, καὶ τινὰς τῶν
 Πραίνεστηνῶν ἐς τὴν Ῥώμην ἀχθέντες,
 περὶ διελθὼν ὄψαν εἰς τοὺς θησαυροὺς
 ἐπὶ φυλακῇ ἐνεβλήθησαν. Καὶ τὶς αὐτοῖς ἐκ
 τούτου χρησμὸς ἐκπεπλήρωτο· ἐχρήσθη γὰρ
 αὐτοῖς ποτε, ὅτι τοὺς τῶν Ῥωμαίων καθέξουσι
 θησαυροὺς. Καὶ ὁ μὲν χρησμὸς εἰς τούτου ἀπέβη·
 ἐκείνοι δὲ καὶ ἀπώλοντο. Οὐαλλέριον δὲ Λαουίνιον
 ἐπὶ τὸν Πύρρον καὶ τοὺς Ταραντῖνους, καὶ
 τοὺς ἄλλους τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀπεστάλαξε,
 καὶ τὶ καὶ ἐν τῷ ἄστει τοῦ στρατεύματος
 κατέστησεν. Ὁ γοῦν Λαουίνιος εὐθὺς ἐξ-
 στρατεύσεν, ἵνα παρῶν τὸν πόλεμον τῆς οἰκείας
 πετῆσθαι· καὶ τὸν Πύρρον καταπλήξῃεν ἤλιπεν,
 εἰ

runt. At Pyrrhus vere non exspectato, cum magno
 lectissimoque exercitu abiens, et xx elephantis
 (quæ animalia non prius in Italia conspecta, stu-
 pore et admirationem hominibus attulerunt), 370
 dum Ionium trajecit, tempestate orta, multis amis-
 sis, cæteris dissipatis, pedestri itinere Tarentum
 ægre pervenit, ac pubem statim suis militibus in-
 seruit, ne, scorsim instructi, belli tempore nova
 rebus studerent. Eademque forsitan de causa
 theatrum clausit, et conviviorum commessatio-
 numque castibus interdictis, adolescentes aut in
 armis exerceri, aut per totos dies in foro agere jus-
 sit. Quarum rerum molestia quibusdam se subdu-
 centibus, suos portis præfecit, qui neminem exire
 paterentur. His igitur rebus et comestus suppe-
 ditatione, et satellitum in sedes receptione onera-
 tos, sera pœnitentia Tarentinos invasit, quod non
 socium, sed dominum accivissent. Pyrrhus vero, ne
 ad Romanos his de causis inclinarent veritus, re-
 publicæ gerendæ, tractando populo Idomæos,
 partim per causas aliquas in Epirum ad filium mi-
 sit, partim clam sustulit. Aristarchum vero sum-
 mum apud illos virum, et eloquentia præstantem,
 sibi conciliavit, ut ob suam familiaritatem populo
 suspectus esset. Sed cum ei nihilominus fidei esse
 cerneret, in Epirum ire jussit, qui cum refragari
 non auderet, se illo navigaturum simulans, Romam
 est profectus.

III. Quæ cum Tarenti agerentur, Romani, Pyrrhi
 adventu minime læti, tum quod Italiam infestam
 haberent, tum quod illum bellicosum et invictis
 munitum esse copiis fama ferebat, delectibus ha-
 bitis, coactaque pecunia, sociis civitatibus præsi-
 dia imposuerunt, ne illæ quoque deficerent; et
 quas novis rebus studere velle præsenferant, earum
 principes multarunt, Prænestinos autem
 quosdam vesperi in urbem adductos, ærario custo-
 diæ causa incluserunt; ut vetus oraculum quod-
 dam impleteretur, quo prædictum fuerat, illos Ro-
 manum ærarium occupaturos, ejus hic eventus
 fuit, ut ibi necerentur. Contra Pyrrhum, Tarenti-
 nos, eorumque socios Valerium Levinum miserunt,
 parte exercitus in urbe præsidii causâ retenta. Is
 statim Roma profectus est, ut bellum quam longis-
 sime e patria gereret, et terrorem Pyrrho incute-
 ret; qui ab iis ultro laceaseretur, quorum se mœ-
 nia oppugnaturum 371 opinabatur. Captoque mu-
 nito et opportuno castello, præsidium in Luccanis

reliquit, ne ad hostes se conferrent. Pyrrhus, Levini adventu cognito, eductis copiis tempus terere, dum auxilia convenissent, cupiens, superbas et minaces Levino litteras scripsit, in hanc sententiam : *Rex Pyrrhus Levino salutem. Audio te exercitum contra Tarentinos adducere. Caterum co dimisso, ipse cum paucis ad me venito. Nam si qua inter vos, controversia est, ego jus vobis dicam : et invitos ea quæ æqua sunt, præstare cogam.* Ei Levinus hoc modo respondit : *Omnino mihi, Pyrrhe, insanire videris, qui te inter nos et Tarentinos judicem constituas, priusquam nobis pœnas dederis ingressus in Italiam tui. Itaque cum toto exercitu veniam, et de te et Tarentinis pœnas sumam. Quid enim verbis et nugis mihi opus est, cum Marte iudice, anctore nostri generis, causam disceptare liceat?* Hoc responso dato, properat ; et flumine interjecto castris positus, speculatores aliquot, comprehendit ; quos per castra circumductos, seque alium longe majorem habere exercitum gloriatus, dimisit. Quo facto percussus Pyrrhus, pugnam detrectavit, tum quod sæderati ejus nondum convenissent, tum quod Romanos in hostili agro commeatus penuria laboraturos sperabat. Eodem Levinus quoque reputans, confligere quamprimum statuit : et quia milites et Pyrrhi famam, et elephantes timebant, convocato exercitu, et longa oratione ad confirmandos militum animos habita, ita se parat, ut cum Pyrrho vel invito pugnaturus. Qui quamvis a pugna abhorreret, tamen ne Romanos formidare videretur, et ipse milites suos ad pugnam cohortatus, Levinum flumen juxta castra transire conantem, prohibuit. Is igitur cum peditatu ibi se continens, equitibus per speciem prædæ petendæ ablegatis, mandat ut, longe proveccti, trajiciant. Qui cum ex improvise terga hostium invasissent, et ordines turbassent, Levinus amæsuperato, prælium et ipse init. Sed Pyrrhus dum suis fugientibus suppetias venit, equo ex vulnere amisso perisse putabatur : unde Epirotis animi imminuti sunt, Romanis creverunt, mutata prælii facie. Quo rex intellecto, vestem insignem dat Megaclei **372** induendam, enique passim circumvehi jubet, ut se vivere arbitrati hostes terreterent, sui confirmarentur, ipse privati habitu cum toto exercitu, elephantis exceptis, in Romanos invehitur, et ubique laborantibus succurrens, suos multum juvat. Pugna igitur initio magna diei parte anceps fuit, donec quidam Megacle occiso, se Pyrrhum occidisse ratus, effecit ut hostes idem crederent. Tum vero et Romanis auclis sunt animi, et hostes cesserunt. Pyrrhus autem, abjecto pileo, nudo capite circumiens, pugnae fortunam mutavit. Et cum Levinus equites, quos extra aciem in insidiis habebat, a tergo in hostes incurrere jussisset, signum elephantis sustulit. Ibi ex inusitato belluarum conspectu, et horrendo barritu, armorumque sonitu, quem qui in turribus ferebantur, edebant : tum ipsi Romani perterriti sunt, tum equi perturbati, sessor : s partim excutientes, partim ve-

A αὐτοῖς ἐθειλονταῖ ἐπίοιαν, οὓς ἐκεῖνος πολιορκεῖν προσεδόκησε. Καὶ ἀπὼν χωρίον τι τῶν Λευκανῶν εἶλεν ἰσχυρὸν καὶ ἐπικαιρον, καὶ δυνάμιν τινα ἐν τῇ Λευκανίᾳ κατέλειπεν, εἰρξουσαν αὐτοῦς τοῦ ἐπαρξῆσαι τοῖς ἐναντίοις. Καὶ ὁ Πύρρος· μαθὼν πλησιάζοντα τὸν Λαουίνιον, προσεζώρμησε. Καὶ στρατοπαδευσάμενος, τρίθειν ἤθελε τὸν καιρὸν, ἀναμένων τοὺς συμμαχῆσοντας. Καὶ τῷ Λαουίνιῳ ἐπέστελεν ὑπερηφάνως, ὡς καταπλήξων αὐτὸν, εἶχε δὲ ἡ γραφή ὧδε· *Βασιλεὺς Πύρρος Λαουίνιῳ χαίρειν. Πυρρότατοι σε στράτευμα ἐπὶ Ταραντίους ἀγειν. Τὸ μὲν οὖν ἀπόπεμψον, αὐτὸς δὲ μετ' ὀλίγων ἦκε πρὸς ἐμέ. Διχάσω γὰρ ὑμῖν ἐγὼ. εἰ τι ἀλλήλοισ ἐγκαλέσεις, καὶ ἀκορτας τὰ δίκαια ποιεῖν ἀναγκάσω.* Λαουίνιος δὲ τὰδε τῷ Πύρρῳ ἀντίγραψε· *Πάνυ μοι δοκεῖς, ὦ Πύρρε, τετυφώσθαι, δικαστὴν ἡμῶν εἰναι καὶ καθιστὰς καὶ Ταραντίοις, πρὶν δίκην ἡμῖν ὑποσχεῖν, ὅτι καὶ τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπεραιώθης. Πῶς τε οὖν μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν καὶ παρὰ Ταραντίων καὶ καθ' ὅσον ἀλήγομαι. Τί γὰρ δὲ μοι λήρου καὶ φλαρίας, ἐξὸν παρὰ τῷ Ἄρει τῷ προπάτορι ἡμῶν κριθῆναι; Τοιαῦτα ἀντεπιστείλας, ἠπισγέτο, καὶ ἠύλισατο διὰ μέσου τὸ βεῦμα τοῦ ἐκεῖ ποταμοῦ ποιησάμενος. Κατασκόπους τέ τινας συλλαθὼν, δείξας τὴν δυνάμιν αὐτοῖς, καὶ ἐπιπέτων πολλαπλασίαν ἄλλην εἶχεν, ἀπέπεμψεν. Ἐπὶ τούτοις ὁ Πύρρος καταπλαγείς, οὐ μάχεσθαι ἤθελεν, ὅτι καὶ τῶν συμάχων οὐπω τινὲς συνῆλθον αὐτῷ, ἐπιλείπειν τε τοῖς Ῥωμαίοις τὰ ἐπιτήδεια ἠλιζεν ἐν πολέμῳ διάγουσι. Ταῦτα δὲ καὶ ὁ Λαουίνιος λογιζόμενος, ἔσπευσε συμμίξει. Τῶν δὲ στρατιωτῶν πρὸς τὴν τῷ Πύρρῳ φήμην καὶ διὰ τοὺς ἐλέφαντας ἐκπεληγμένων, συγκαλέσας αὐτοῦς, πολλὰ πρὸς θάρσος παρακαλοῦντα ἐδημηγόρησε, καὶ παρεσκευάζετο καὶ ἀκονεῖ τῷ Πύρρῳ συμμίξει. Ὁ δὲ γνώμην μὲν οὐκ εἶχε μάχεσθαι· ὅπως δὲ μὴ δόξη τοὺς Ῥωμαίους φοβεῖσθαι, καὶ αὐτὸς τοῖς οἰκείοις διαλεχθεὶς, ἐπώρυνεν εἰς τὸν πόλεμον. Λαουίνιος δὲ, τὸν ποταμὸν κειρώμενος κατὰ τὸ στρατόπεδον διαβῆναι, ἐκωλύθη· ἐπαναγαγὼν οὖν αὐτὸς μὲν κατὰ χώραν μετὰ τοῦ πεζοῦ ἔμεινε, τοὺς δ' ἱππεὶς ὡς ἐπὶ λίαν τάχα τινὰ ἔπεμψεν, ἐντειλάμενος, πόρρω ποι βαδίσαντας περαιωθῆναι. Καὶ οὕτως ἐκείνοι τε κατὰ νότον τοῖς πολεμίοις προσέπεσον ἀπροσδόκητοι. Καὶ ὁ Λαουίνιος ταραχθέντων αὐτῶν τὸν τε ποταμὸν διέβη, καὶ τῆς μάχης συνεπέλαθετο. Φεύγουσιν οὖν τοῖς ἑαυτοῦ, ὁ Πύρρος ἐπικουρήσας, τρωθέντα τὸν ἵππον ἀπέβαλε, καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς τεθνηκέναι. Κάκ τούτου τῶν μὲν ἀθυμησάντων, τῶν δὲ καταφρονησάντων, τὸ ἔργον ἠλλοίωτε. Σύνεις δὲ τοῦτο τὴν μὲν στολὴν ἐκπεπεστέραν τῶν ἄλλων οὖσαν ἔδωκε Μεγακλεῖ, κελεύσας ἐνδύναί αὐτήν, καὶ πανταχόσε περιελαύνειν, ὅπως, ὠζέσθαι αὐτὸν νομίσαντες, οἱ μὲν ἐναντίοι πρὸς δέος, οἱ δ' οἰκείοι πρὸς θάρσος ἀφίκωνται· αὐτὸς δὲ, στειλόμενος ἰδιωτικῶς, συνέμιξεν αὐτοῖς παντεῖ τῷ στρατῷ, πλην ἐλεφάντων, καὶ τοῖς ἀεὶ πονουμένοις ἀπαμύνων, πλείστον τοὺς σφετέρους ὠφέλησε. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα ἐπὶ πολὺ τῆς ἡμέρας ἰσορρόπως ἐμα-*

χοντο ὡς δὲ τὸν Μεγακλέα τις ἀποκτείναι, φήθη Ἄ
τὸν Πύρρον ἀπεκτονέσθαι, καὶ τοῖς ἄλλοις δίκησιν
τοῦτου παρέσχεν, οἳ τε Ῥωμαῖοι ἐπεβρώσθησαν, καὶ
οἱ ἐναντίοι ἐνέδουσαν. Γνοῦς δὲ ὁ Πύρρος τὸ γινόμε-
νον, τὸν πῖλον ἀπέβριψε, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ πα-
ρήκει, καὶ εἰς τοῦναντίον περιέστη ἡ μάχη. Ἰδὼν δὲ
τοῦτο· ὁ Λαουίνιος, καὶ ἱππέας ἔχων ἐνεδρευόντάς που
τῆς μάχης ἐκτός, κατὰ νότου προσπεσεῖν αὐτοῦς
τοῖς πολεμίοις ἐκέλευσε. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀντιστρα-
τηγῶν ὁ Πύρρος, τὸ σημεῖον τοῖς ἐλέφασιν ἤρην, ἐνθα
ἐκ τε τῆς τῶν θηρίων θείας ἀλλοκότητος οὐσίας, καὶ τῆς
βῆς φρικώδους, καὶ ἐκ τοῦ τῶν ὕπλων πατάγου, ὃν
οἱ ἐπιβεβηκότες ἐποιοῦν ἐν τοῖς κύρροις φερόμενοι,
αὐτοὶ τε οἱ Ῥωμαῖοι ἐξεπλάγησαν, καὶ οἱ σφῶν
ἵπποι ἐκταραχθέντες οἱ μὲν ἀποσειόμενοι τοὺς ἀνα-
δάτας, οἱ δὲ καὶ φέροντες ἔφευγον. Ἀθυμήσαν οὖν
ἐκ τούτων τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐτρέπετο στράτευμα, καὶ
φεύγοντες ἀνηροῦντο οἱ μὲν παρὰ τῶν ἐν τοῖς κύρ-
ροις ἀνδρῶν τοῖς ἐπὶ τῶν ἐλεφάντων, οἱ δὲ καὶ παρ'
αὐτῶν τῶν θηρίων ταῖς προδοσίαις καὶ τοῖς κέρασιν ἢ ὀδοῦσι φθειρόντων πολλοῦς· καὶ τοῖς ποσὶ δὲ οὐ
μείους κατηλώων (13) συμπατουμένους. Καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ ἐφεπόμενοι πολλοὺς ἐφθειρον, οὐδ' ἂν εἰς
ὕψεισθαι, εἰ μὴ ἐλέφας τρωθεῖς αὐτὸς τε ἐσφράδαζεν ἐκ τοῦ τραύματος, καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς τὰς ἐκείνου
βῆς ἐπαράσσοντο. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ Πύρρος ἐπέεχε τὴν δίωξιν, καὶ οὕτως οἱ Ῥωμαῖοι, διαβεβηκότες τὴν
πταμῶν, εἰς Ἀπουλίαν πόλιν τινὰ ἀπεσώθησαν. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν τοῦ Πύρρου στρατιωτῶν καὶ τῶν
ἡγεμόνων πεπιπυκασι, ὥστε, συγχαίροντων αὐτῷ τῆς νίκης τινῶν· *Εἰ καὶ αὐθὶς ποτε ὁμοίως*, ἔφη,
κραιτῆσομεν, ἀπολούμεθα. Τοὺς μέντοι Ῥωμαίους καὶ νικηθέντας ἐθαύμασεν, εἰπὼν, *ὅτι, Τῆν οἰκου-
μένην ἂν κῶσαν ἐχειρωσάμεν, εἰ Ῥωμαίων ἐδασίλευον*. Ὁ μὲν οὖν Πύρρος ἐπὶ τῇ νικῇ μέγα ἔσχη-
κεν δόγμα, καὶ πολλοὶ αὐτῷ προσεχώρησαν. Ὅς τε σύμμαχοι ἀφίκοντο πρὸς αὐτόν· οἳ, ὄλγῃ ἐπιτιμή-
σας διὰ τὴν μέλλεισιν, τῶν σκύλων μετέδωκεν.

Δ'. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ἤλγησαν ἐπὶ τῇ ἡττῇ, τῷ C
δὲ γε Λαουίνιῳ στράτευμα ἐπέμφαν, καὶ τὸν Τιβε-
ριον ἐκ τῶν Τυρσηνῶν μετεπέμφαντο, καὶ τὴν πό-
λιν διὰ φυλακῆς ἵποισάντο, πυνθανόμενοι ἐπ' αὐ-
τὴν τὴν Πύρρον ἐπέλθουσαί. Ὁ μὲντοι Λαουίνιος, τοὺς
οἰκίους τε τραυματίας ἐξελασάμενος, καὶ τοὺς
σχεδασθέντας· συναγαγὼν, ἤδη καὶ τῶν ἐκ Ῥώμης
πεμφθέντων ἀφικομένων, τὸν Πύρρον παρεπόμενος
ἐλύπει· καὶ τὴν Καπύην μαθὼν εἰεῖν γλῆχόμενον,
προκατέλαβε, καὶ ἐφύλαξεν. Ἀμαρτῶν δ' ἐκείνης ὁ
Πύρρος, ἐπὶ τὴν Νεάπολιν ὤρμησεν. Ὡς οὐδὲν οὐδ'
ἐν αὐτῇ δρᾶσαι ἰσχυρὰ, σπαύδων τὴν Ῥώμην κατα-
λαθεῖν, καὶ διὰ τῆς Τυρσηνίδος παριῶν, ὡς κάκει-
νους προσλάβοι, ἐπὶ ἔμαθεν αὐτοῦ· τε τοῖς Ῥω-
μαίοις ὁμολογίας πεποιημένου, καὶ τὸν Τιβέριον
αὐτῷ ἀντιπροσίδναι, τὸν τε Λαουίνιον ἐφεπόμενον,
ἐφοβήθη μὴ ὅπ' αὐτῶν πανταχόθεν ἐν χωρίοις ἀγνώ-
στοις ἀποληφθῆ, καὶ παραιτέρω οὐ προσχώρησεν.
Ὡς δὲ ἀναχωροῦντι καὶ γανομένην περὶ Καμπανίαν
ὁ Λαουίνιος ἐπεφάνη, καὶ τὸ στράτευμα αὐτοῦ πολλῷ
πλείον τοῦ πρόσθεν ἦν, Ἰδὼς ἔφη δίκην τὰ
στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων κοπιόμενα ἀναφύε-
σθαι. Καὶ ἀντιπροσέταξεν μὲν, οὐκ ἐμαχέσασθαι δὲ,
ὅτι ἐκέλευσεν, ὡς καταπλήξων πρὸ τῆς συμπλοκῆς
τοὺς Ῥωμαίους, τοὺς ἑαυτοῦ στρατιωτὰς τὰς ἀσπί-
δας τοῖς δόρασι πλήξαντας ἐκδοῦσαι, καὶ τοὺς σελ-

hentes fugerunt. Itaque abjectis animis in fugam
versi, partim a viris qui in elephantorum turribus
erant, occidebantur : partim ab ipsis belluarum
manibus et dentibus multi conficiebantur, neque
pauciores pedibus illarum proterebantur. Multos
etiam equites insevuti sustulerunt : neque ullus
evasisset, nisi elephantus vulneratus retrocessisset,
et barritu suo ceteros turbasset. Nam cum ea de
causa Pyrrhus a persequendo desitisset, Romani
flumine superato in urbem quamdam Apuliae per-
venerunt. Multi etiam ex Pyrrhi militibus et du-
cibus ceciderunt. Quare cum ei quidam victoriam
gratularentur : *Si deum, inquit, ita vicimus, ac-
tum de nobis erit*. Et Romanos quamvis victos admi-
ratus : *Si Romanis, ait, imperarem, universum orbem
subjugarem*. Ex ea victoria magnum nomen adeptus
est, ac multi se ad eum contulerunt. Sociis, cum
venissent, ob moram nonnihil castigatis, partem
manubiarum dedit.

IV. Qui Romæ erant, ob acceptam cladem mæsti,
Levino supplementam miserunt : et Tiberio ex
Etruria revocato, urbem præsidij firmarunt ; nam
Pyrrhum ad eam tendere audierant. Levinus vero,
sæuciis curatis, et dispersis recollectis, acceptisque
missis ex 373 urbe militibus, Pyrrhum assectando
vexavit ; et Capuam, cujus illum capiendæ esse cupi-
dum audierat, occupatam defendit. Eo consilio
frustratus Pyrrhus, Neapolim contendit, qua cum
potiri non possit, ad Romam occupandam prope-
rans, et per Etruriam transiens, ut eam quoque
gentem sibi adjungeret, ubi eos cum Romanis sæ-
dus permississe didicit, et Tiberium sibi obviam
ire, Levinum a tergo sequi, ne ab eis in regione
ignota circumveniretur timens, ulterius non est
progressus. Ut vero recedenti et Campaniæ fines
ingresso, Levinus cum exercitu longe majore quam
prius habuerat, se ostendit : *Hydræ instar*, inquit,
Romanorum legiones cædendo renascuntur. Et aciem
instruxit ille quidem, sed non commisit prælium.
Nam cum suos milites clypeos hastis pulsantes,
clamorem tollere, et classica canere, et elephants
barrire jussisset, ut Romanos ante congressum
perterrefaceret, illi autem longe ferocius recla-
massent, ut ipsius milites consternarentur ; pug-
nam inire, sacra inauspicata causatus, noluit, sed

Variæ lectiones et notæ.

(13) Κατηλώων. Ita Regii quatuor et Colbert.
Alius apud Wolfium κατηλώφωον. Vide Henric. Va-

lesium ad Harpocratonem, pag. 232, ubi de hac
voce.

captivos Tarentum reduxit, ibique Romanorum legatos pro captivis redimendis missos, Fabricium et ceteros, honorifice benigneque excepit, sperans eos pacem petituros, et ut victos leges accepturos. Ceterum Fabricio pro captis in bello id pretium offerente, quod utrinque convenisset: quia pacis nullam mentionem fecerat, animi dubius seorsim, ut solebat, cum amicis, de reddendis captivis deque bello administrando deliberavit. Milone autem suadente, ut neque captivos redderet, neque pacem faceret, sed Romanis jam victis, etiam reliquias belli persequeretur, Cyneas plane contrarium censuit. Nam et captivos gratis esse reddendos, et legatos atque pecuniam Romanis mittendos, pacis et lætæ impetrandi causa, cujus sententiæ et cæteri et ipse Pyrrhus assensi, legatis accersitis: *Neque prius, inquit, Romani, mea sponte vobis bellum intuli, neque nunc inferam. Amicus enim vester esse cupio. Itaque captivos gratis vobis reddo, et ut pacem mecum faciatu peto. Hæc cum legalis omnibus dixisset, et pecuniam partim 374 dedisset, partim promisisset, cum Fabricio seorsim hoc modo egit: Cum omnium Romanorum amicitiam expeto, tum vero tuam, quem virum bonum esse video, et ut pacem mihi conficias peto. Hæc cum diceret, munera quoque multa ei obtulit. At ille: Pacis, inquit, studium in te, Pyrrhe, laudo, et pacem, modo ea vobis prosit, tibi conficiam: neque enim postulabis cum me bonum virum esse dicas, ut aliquid agam contra patriam. Sed nihil munerum illorum quæ mihi offers, accipiam. Numquid enim me vere bonum virum esse censes, an non? Nam si malus sum, cur munera mihi largiris? Sin bonus, cur ea me accipere jubes? Scito autem me abundare opibus, sorte mea contentum, neque plura desiderantem. Te vero, etsi ditissimus es, extrema inopia laborare. Nam neque Epiro, neque cæteris quæ habes relictis huc trajecisses: si, illis contentus, plura non desiderares. His dictis, legati captivis receptis abierunt. Pyrrhus autem Cyneam cum multo auro et ornamentis muliebribus omnis generis Romam misit; ut etsi ex viris aliqui adversarentur, at uxores eorum ornamentis illectæ viros etiam corrumpere. Romanus profectus Cyneas, non statim senatum adiit, sed alias aliud causando moratus, potentum ædes circumiit, eosque et verbis et muneribus sibi conciliavit. Cum jam multos sibi devinxisset, curiam ingressus, dixit: Pyrrhus rex se venisse ait, non ut bellum vobiscum gereret, sed ut Tarentinos supplices sibi factos reconciliaret. Præterea captivos sine pretio vobis restituit: et cum agrum vestrum vastare, et urbem oppugnare potuisset, se in numerum amicorum et sociorum vestrorum inscribi petiit. Jam quamvis sibi vos multum commodatus credit, plura se tamen et inajora in vos beneficia collocaturum existimat. Hæc cum maximæ senatorum parti ob largitiones et captivos redditos placerent, tamen nullo responso dato, plures dies in deliberando consumpserunt; cumque varia dicerentur, sententia de pace fa-*

πικράτως καὶ τοὺς ἑλέφαντας συνηχῆσαι. Ἐπει δὲ κάκεινοι πολὺ μείζον ἀντεβόησαν, ὡς ἐκπλαγῆναι τοὺς τοῦ Πύρρου, οὐκ ἔτ' ἠθέλησε συμμίξει, ἀλλ' ὡς δυσισπῶν ἐπανάγαγε, καὶ ἀφίκετο ἐς Τάραντα, ἔνθα πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων ἀφίκοντο ἄλλοι τε καὶ ὁ Φαθρικός· οὗς φιλοτίμως ἐξένισε, καὶ ἐδεξιώσατο, ἑλπίσας αὐτοὺς σπείσασθαι, καὶ ἠμολογῆναι ὡς ἠτημένους ποιήσασθαι. Τοῦ δὲ Φαθρικού τοὺς ἐαλωκότας ἐν τῇ μάχῃ κομισσασθαι αἰτῶντος ἐπὶ λύτραις ταῖς ἀμφοῖν συναρῆσαι, διηπαρήθη δὲ μὴ καὶ περὶ εἰρήνης πρᾶσθαι· ἐξῆ, καὶ ἰδίᾳ μετὰ τῶν φίλων ἐβουλεύετο, ὡς εἰθῆ· περὶ τῆς τῶν αἰχμαλώτων ἀποδόσεως, καὶ περὶ τοῦ πολέμου, καὶ ὅπως τοῦτον μεταχειρίζεται. Ὅ μὲν οὖν Μίλων, μήτε τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδόσθαι, μήτε σπείσασθαι συνεβούλευεν, ἀλλ' ἤδη τῶν Ῥωμαίων ἠτημένων, καὶ τὰ λοιπὰ πολέμῳ προσκατεργάσασθαι. Ὁ δὲ Κινέας τούναντιον ἀπὸν αὐτῷ συνεβούλευε· τοῦς τε γὰρ αἰχμαλώτους προίκα ἀποδοῦναι συνήγει, καὶ πρέσβεις εἰς Ῥώμην καὶ χρήματα πέμψαι τῆς εἰρήνης ἕνεκα καὶ σπονδῶν. Ὁ δὲ τῇ γνώμῃ καὶ οἱ λοιποὶ συνετίθεντο· οὕτω δὲ φρονῶν καὶ ὁ Πύρρος ἐτύχχανε. Καί τις οὖν τοὺς π. ἰσθίει· Ὅντε πρόη, ὡς Ῥωμαῖοι, ἴση, ἐκὼν ὅμῖν ἐπολέμησθε, ὅντε τὸν πολεμήσομαι· φίλος γὰρ ὅμῖν γενέσθαι βεβούλημαι· διὸ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ὅμῖν ἀρεν λύτρων ἀφίημι, καὶ σπείσασθαι ἀξιώ. Ταῦτα μὲν πᾶσιν εἰρήκει τοῖς πρέσβεισι, καὶ χρήματα σφίσι τὰ μὲν δίδωκε, τὰ δὲ ἐπηγγελάτο· τῷ δὲ Φαθρικῷ κατὰ μόνας διαλεχθεὶς, Φίλος, εἶπεν, ἠδῶς καὶ πᾶσιν ἄν Ῥωμαῖοις γενόμην, μάλιστα δὲ σοί. Ὅρῳ γὰρ σε ἀγαθὸν ἄνδρα, καὶ εἴη εἰρήνην συμπαρᾶσαι μοι ἀξιώ. Ταῦτα λέγων, καὶ δῶρα αὐτῷ πολλὰ ἰδίῳ. Ὁ δὲ, Ἐπαῖώ σε, εἶπεν, ὡς Πύρρε, δὲ τῆς εἰρήνης ἐπιθυμεῖς, καὶ σοὶ αὐτῆν, ἄν γε συμφέρη ἡμῖν, καταπαρᾶσομαι. Ὁ δὲ γὰρ κατὰ τῆς πατρίδος τὴν παρᾶσαι με, ἀγαθὸν, ὡς φῆς, ἄνδρα ὄντα, ἀξιώσεις. Ἄλλ' οὐδὲ τούτων ἄν δίδως τι λάβοιμι ἄν. Πυνθάνομαι γὰρ σου, πύτερον ἐλλύγιμόν με ὡς ἀληθῶς νομήσεις ἄνδρα, ἢ οὐ. Εἰ μὲν γὰρ ψαυλὸς εἰμι, πῶς με δῶροι ἄξιον κριταίς; εἰ δὲ χρηστός, πῶς με λαβῶν αὐτὰ καλέσεις; Ἴσθι γοῦν, ὡς ἐγὼ καὶ ἄνθρωποι πολλὰ ἔχω, τοῖς παροῦσιν ἀρούμενος, καὶ πλείονων οὐ δέομαι· οὐ δ' εἰ καὶ σφέδρα πλουταίς, ἐν πειρία μυρία καθέστηκας. Οὐ γὰρ ἄν οὕτω τὴν Ἡπειρον, οὕτω τὰ ἄλλα ἃ ἔχεις καταλιπὼν, δεῦρο ἐπαραιώθης, εἴγε ἐκείνοις ἠρκυῖ, καὶ μὴ πλείονων ὄφρου. Τούτων οὕτω λεχθέντων, εἰ πρέσβεις τοὺς αἰχμαλώτους λαβόντες ἀπήσαν. καὶ ὁ Πύρρος τὸν Κινέαν εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλε μετὰ χρυσίου πολλοῦ, καὶ κόσμου γυναικείου παντοδαποῦ, ἵνα, εἰ καὶ τινες τῶν ἀνδρῶν ἀντίστοιχον, ἀλλ' αἱ γυναῖκες αὐτῶν, τοῖς κόσμοις ἀναπεισθῆσαι, κάκεινους συνδιαφθείρωσιν. Ἐλθὼν δὲ πρὸς τὴν πόλιν ὁ Κινέας, οὐ προσήει τῇ γερουσίᾳ, ἀλλὰ διήγειν ἄλλοτε ἄλλην αἰτίαν σκηπτόμενος. Περιφοιτῶν δὲ καὶ τὰς τῶν δυνατῶν οἰκίας, λόγοις τε σφᾶς καὶ δῶροις ὑπήγετο· καὶ ἐπειδὴ πολλοὺς φικεύσατο, εἰσῆλθεν εἰς

τὸ συνέδριον, καὶ εἶπεν, ὡς Πύρρος ὁ βασιλεὺς Ἀπολογεῖται· ὅτι οὐχ ὡς πολεμῆσων ὑμῖν ἦκεν, ἀλλ' ὡς καταλλάξων Ταραντίνους αὐτὸν ἱκετεύοντας· ἀμέλει καὶ τοὺς δίδοντας ὑμῶν λυτρῶν ἀζηῖκεν ἄτερ· καὶ δυνατέος κορθῆσαι τὴν χώραν, καὶ τῇ πόλει προσβαλεῖν, ἀξιοὶ τοῖς φίλοις καὶ τοῖς συμμάχοις ὑμῶν ἐγγραφήναι, πολλὰ μὲν ὠφελήσεσθαι ἀπ' ὑμῶν ἐλπίζων, πλείω δ' ἔτι καὶ μείζω εὐεργετήσειν ὑμᾶς. Ἐπὶ τούτοις οἱ πλείους τῶν βουλευτῶν ἠρέσκοντο διὰ τὰ δῶρα, καὶ διὰ τοὺς αἰχμαλιώτους, οὐ μέντοι καὶ ἀπεκρίναντο· ἀλλ' ἐπέκρινον ἔτι πλείους ἡμέρας ὅ τι χρὴ πρῆξαι· καὶ πολλὰ μὲν ἐλέγχετο, ἐπακράτει δ' ὁμοῦ σπασασθαι. Μαθὼν δὲ τοῦτο Ἄππιος, ὁ τυφλὸς, ἐκομισθῆ ἐπὶ τὸ βουλευτήριον (ὅπερ γὰρ τοῦ γήρους καὶ τοῦ πάθους οἰκουρῶν ἦν), καὶ εἶπε μὴ συμφέρειν τὰς πρὸς τὸν Πύρρον συμβάσεις τῇ πολιτείᾳ. Παρήνευσεν δὲ, καὶ αὐτίκα τὸν Κιννίαν ἐξέλασαι τῆς πόλεως, καὶ δι' αὐτοῦ δηλώσαι τῷ Πύρρῳ οὐκ εὐδαιμονοῦσαν ἀναχωρήσαντα, ἐκείθιν ἐπιπρυκεύεσθαι περὶ εἰρήνης αὐτοῖς, ἣ καὶ περὶ ἐτέρου· οὗτο δέοιτο. Ταῦτα δ' Ἄππιος συνθεύλασεν· Ἡ δὲ γερούσια οὐκ εἴτε ἐμίλησεν, ἀλλ' εὐθύς ἐμοθυμαδὸν ἐψηφίσαντο αὐθημερὸν τὸν Κιννίαν ἐξω τῶν ὄρων ἐκπέμψαι, καὶ τῷ Πύρρῳ πόλεμον ἀκήρυκτον, ἕως ἂν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διάγη, ποιήσασθαι. Τοῖς δ' αἰχμαλιώτοις ἀπέμψαν τινὰ ἐν ταῖς στραταῖσι· ἐπέθεσαν, καὶ οὕτως πρὸς τὸν Πύρρον αὐτοῖς ἔτι ἐχρήσαντο, οὐδ' ἄλλοι ποι ἀθρόοις, ἵνα μὴ τι ὁμοῦ ὄντες νεωτερίσωσιν, ἀλλ' ἄλλους ἄλλη φρουρήσονται· ἐπέμψαν. Ἐν μὲν οὖν τῷ χειμῶνι παρεσκευάζοντο ἄμφω.

Ε. Ἐπαρὸς δ' ἦδη ἐφειστηκότος, ὁ Πύρρος εἰς τὴν Ἀπουλίαν ἐνέβαλε, καὶ πολλὰ μὲν βία, πολλὰ δὲ ἐμολογίᾳ προσεποιήσατο, μέχρις οὗ Ῥωμαῖοι πρὸς Ἀσκούλῳ πόλει ὄντι αὐτῷ ἐπελθόντες, ἀντιστρατοπεδέυσαντο. Ἐπὶ πλείους δ' ἡμέρας διέτριψαν ὄκνουντες ἀλλήλους. Οἱ μὲν γὰρ Ῥωμαῖοι τοὺς προνικηκότας οὐκ ἐθάρρουν, οἱ δὲ ὡς ἀπονενοημένους ἰδασίαν τοὺς Ῥωμαίους· κἀν τούτῳ λογοποιούντων τινῶν, ὅτι ὁ Δέκιος ἐπιδοῦναι αὐτοὺς κατὰ τὸν πατέρα, καὶ τὸν πάππον (14) ἐτοιμάζοντο, καὶ τοὺς τοῦ Πύρρου θεινῶς ἐκφοβούντων, ὡς ἐκ τοῦ θανεῖν ἐκείνων πάντως ἀπολυμένους, συνήγαγε τοὺς στρατιώτας ὁ Πύρρος, καὶ διελέχθη περὶ τούτου, συμβουλευσάμενος· μήτ' ἀθυμεῖν, μήτ' ἐκκλητεσθαι τοιοῦτοις λόγοις· μήτε γὰρ ἐκ ἀνθρωπίνου δύνασθαι θησκόοντα πολλοὺς καταγωνίσασθαι, μήτ' ἐπαρῆν ἢ μαγγυρίαν τινὰ κρείττω τῶν ὀπλων καὶ τῶν ἀνδρῶν γενέσθαι. Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ λογισμοῖς ἐπακράτους τοὺς λόγους ὁ Πύρρος, τὸ οἰκεῖον ἐθάρρυνε στρατεύματα· καὶ πολυπραγμονήσας, τὴν D σταλὴν ἣ ἐχρήσαντο οἱ Δέκιοι ἐπιδιψόντες αὐτούς, παρήγγειλε τοῖς οἰκείοις· ἂν τινα οὕτως ἐσκευασμένον ἴωσι, μὴ κτείνειν αὐτόν, ἀλλὰ ζῶον συλλαβεῖν· τῷ δὲ Δεκίῳ κέμψας ἔφη, οὕτως προχωρήσειν αὐτῷ τούτῳ πρῆξαι θελήσαντι, καὶ ζωρηθέντα κακῶς ἀπολεῖσθαι ἠπειλήσας. Πρὸς ἄτερ οἱ ὕπατοι ἀπεκρίναντο, μηδέτις τοιοῦτου σφᾶς ἔργου δεῖσθαι· πάντως γὰρ αὐτοῦ καὶ ἄλλως κρατήσεται. Ποταμοῦ δὲ διὰ μέσου τῶν στρατοπέδων οὐκ εὐδιαβάτου ῥέοντος, ἤροντο, πότερον αὐτὸς παραινεῖται βούλεται ἀδελφῶν, αὐτῶν ἀναχωρησάντων, ἣ ἐκείνοις ἐπιτρέψαι τοῦτο ποιῆσαι, ἵν' ἐξ ἀντιπέδου μάχης ἀκέραιων τῶν δυ-

cienda vicit. Quo Appius cæcus cognito, in senatum delatus, (nam ob ætatem et cladem oculorum domi se continere solebat) negavit e republica esse ut pax cum Pyrrho fieret, et monuit Cyneam statim urbe pellendam esse, per eumque Pyrrho significandum ut domum reversus, sive 375 de pace, sive quid aliud vellet, legatos mitteret. Hæc Appio locutus, senatus, nihil cunctatus, statim consentientibus animis decrevit Cyneam eodem die extra fines ablegandum : et Pyrrho, dum in Italia versaretur, bellum irremediabile indicendum esse. Captivos vero militari quadam ignominia notarunt, iis neque contra Pyrrhum usi, neque usquam alibi universis, ne quid conjuncti novarum rerum molirentur, sed alios in alia præsidia miserunt. Per hiemem utrinque se instruxerunt.

V. Vere instante Pyrrhus, impressione in Apuliam facta, multa vi, multa deditione occupavit : donec Romani ad Asculum oppidum contra eum castra posuerunt, ac dies complures mutuo metu quieverunt. Nam Romani Epirotas ut victores timebant, Epirotæ Romanos ut desperatos. Interea cum nonnulli rumore sparso, Decium ad devovendum semetipsum exemplo patris et avi paratum esse, Epirotas perterrefacerent, ex illius enim obitu omnes perituros, Pyrrhus suos milites hortatus est : Ne desperarent, aut percellerentur hujusmodi verbis. Neque enim unius hominis obitu multos debellari posse : neque incantationem, aut prestigias ultis, plus quam viros et arma valere. Quæ eum dixisset, et orationem suam rationibus approbasset, exercitum confirmavit : indagatoque habitu, quo Decii se devovissent, monuit, si quem ita ornatum cernerent, ne eum occiderent, sed viventem comprehenderent. Decio vero nuntiarum jussit, facinus illud ei non successurum : et si vivus caperetur, male periturum esse minatus est. Ad quæ consules reponderunt, nulla re tali sibi opus esse. Se enim alioquin omnino superiores illo futuros. Et cum profundum flumen castra medium dirimeret, sciscitati sunt, utrum ipse impune transire, se digressis, an sibi transeundi potestatem dare mallet : ut æquali pugna, utrisque copiis integris congressis, de fortitudine certum fieri judicium posset. Hanc optionem Romani Pyrrho terroris incutiendi causa dedissent : ille, multum elephantis fretus, eos flumen transire passus est. Romani vero cum alia præpararant, tum adversus elephantos ferratas

Varie lectiones et notæ.

(14) Πάππον. Ita mss. codd.

hastas, antennarum **376** instar carribus insertas, et undique eminentes pararunt, ut eam alia tum ignem inde ejaenantes, belluas repellerent. Cum ad manus ventum esset, Romani Græcos sero quidem, sed tandem pepulerunt, donec Pyrrhus elephantia in auxilium, non qua falcati currus stabant, sed in alteram partem adductis, equitatum Romanum terrore belluarum ante congressum profligavit, sed peditibus parum incommodavit. Interea quidam Apuli, Epirotarum castra aggressi, causa victoria Romanis existerunt. Nam cum Pyrrhus aliquot ex iis qui pugnabant, contra eos misisset, reliqui omnes turtati, et tentoria capta esse, et illos fugere opinati, inclinarunt, eorumque multi cæsi sunt: Pyrrhus ipse, et ex præcipuis complures vulnerati, ac post eum ob comitatus, tum medicamentorum inopiam graviter afflicti. Quamobrem Tarentum discessit, antequam id Romani sensissent. Consules, etsi flumen pugnandi causa transierunt, tamen cum audissent hostes omnes dissipatos esse, in urbes Apulie hybernatum reversi, propter vulneratos milites, illos persequi non potuerunt. Pyrrhus vero cum alia instruxit, tum milites et pecunias domo advehi jussit: sed cum Fabricium et Pappum consules lectos in castra pervenisse cognovisset, in ea sententia non permansit. Nicias vero quidam, qui fidus illi esse credebatur, ad Fabricium se contulit, se Pyrrhum dolo interfecturum pollicens. Quod faciens, indigne ferens Fabricius (virtute enim et viribus, non dolo superandos hostes, quemadmodum Camillus, censebat) insidias Pyrrho indicavit. Qua re illum ita obstupescit, ut denuo Romanis captivos gratis restitueret, et per legatos pacem peteret. Ut autem Romani de pace nihil respondebant, sed eum tum quoque, cum Italia excessisset, de pace agere jubebant, et urbes ei fœderata infestabant et expugnabant: animi dubium ea res erexit, quod a Syracusanis quibusdam (nam ex quo Agathocles decesserat, seditionibus agitabantur) accersebatur, et urbem et semetipsum illius fidei permittentibus. Concepta enim spe totius Siciliæ potiundæ, Milonem ad Tarentum, **377** cæteraque tutanda in Italia reliquit: ipse, ut brevi reversurus, discessit. Et a Syracusanis exceptus, summa rerum ipsi permissa, rursus brevi spatio temporis tantus evasit, ut Carthaginienses illius metu ex Italia militem conducebant. Sed celeriter ea fortuna mutata est in contrarium: quod multos ex primoribus sibi suspectos partim pellebat, partim necabat. Carthaginienses enim, cum eum nec privatis viribus valere, neque popularium habere studia cernerent, bellum sternæ administrarunt, eumque Syracusanorum exsulis suscipiendis, male tractarunt. Unde non Syracusas duntaxat, sed totam Siciliam deseruit.

τῶν Συρακουσίων δεξαμένων αὐτὸν, καὶ πάντα αὐτῷ ἀναθεμένων, μέγας ἐν βραχεὶ αὐθις ἐγένετο, ὥστε τοὺς Καρχηδόνιους φοβηθέντας μισοφόρους ἐκ τῆς Ἰταλίας προσλαβεῖν. Ἀλλὰ ταχὺ πρὸς τὸναντίον αὐτῷ περιέστη τὰ πράγματα, τῷ τε πολλοὺς τῶν ἐν τέλει τοὺς μὲν ἐξελάσαι, τοὺς δὲ διαφθεῖραι ὑποπευομένους αὐτῷ. Οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι ἰδόντες αὐτὸν μῆτε ταῖς οἰκείαις δυνάμεσιν ἐρ-

νάμεων εἰς χεῖρας ἔλθουσῶν. ὁ τῆς ἀνδρείας ἐλεγχος γένοιτο ἀκριβής. Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι πρὸς κατά- πληξιν τὸν λόγον ἐποίησαν. Ὁ δὲ Πύρρος αὐτοῖς ἀφῆκε διαβῆναι τὸν ποταμὸν, μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς ἐλέφασιν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰ τε ἄλλα παρεσκευάσαντο, καὶ πρὸς τοὺς ἐλέφαντας κεραίας ἐφ' ἀμαξίων σεσιδηρωμένας καὶ παντεχοῦθεν προεχούσας ἠτοίμασαν, ἵνα τοξεύοντες ἀπ' αὐτῶν ἄλλα τε καὶ πῦρ, ἐμποδῶν σφίσι γίνωνται. Προσμίξαντε; δὲ χρόνῳ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Ἕλληνας, ἐώσαντο δ' οὖν, μέχρις ὁ Πύρρος τοὺς ἐλέφασιν οὐ κατὰ τὰς ἀμάξια, ἀλλ' ἐπὶ θάτερα προσσηθῆσας αὐτοῖς; τὴν ἵππον σφῶν καὶ πρὶν προσμῖξαι φέθω τῶν θηρίων ἐτρέψατο, τῷ μόντοι περὶ οὐδὲν μέγα ἐλυμήνατο· καὶ τούτῳ τῶν Ἀπολλῶν τινας ἐπὶ τὸ τῶν Ἱπαιρωτῶν ὤρμηχότες στρατόπεδον, τῆς νίκης αἵτιοι τοῖς; Ῥωμαῖοις ἐγένοντο. Τινὰς γὰρ τῶν μαχομένων ἐπ' αὐτοὺς τοῦ Πύρρου πέμψαντος, πάντες οἱ λοιποὶ ἐταράχθησαν, καὶ τὰς τε σκηνὰς ἐκλωκέναι, καὶ ἐκεῖνους φεῦγειν ὑποτοπήσαντες, ἐνέδοσαν, καὶ συγχυτῶν αὐτῶν ἐπεσον· ὁ τε Πύρρος; καὶ ἄλλοι τῶν ἐν τέλει πολλοὶ ἐτρώθησαν, καὶ μετὰ ταῦτα διὰ τε τὴν τῆς τροφῆς καὶ τὴν τῶν ἐπιτηδείων πρὸς ἀκείνους ἀπορίαν, σφόδρα ἐκκωλύθησαν. Ὅθεν ἀπῆρεν εἰς Τάραντα, πρὶν τοὺς; Ῥωμαῖοις αἰσθῆσθαι. Οἱ δ' ὑπατοὶ διέευσαν μὲν τὸν ποταμὸν ἐπὶ μάχῃ. Ὡς δὲ πάντας ἐσκατάσθαι ἐπίθοντο, εἰς τὰς οἰκείας ἀνεχώρησαν πόλεις· ἐπιδιώξαι γὰρ διὰ τοὺς σφετέρους; τρυμπτίας οὐκ ἔδυνήθησαν. Ἐἶτα οἱ μὲν εἰς τὴν Ἀπουλίαν ἐχειμάσαν· ὁ δὲ Πύρρος; τὰλλα τε ἠτοιμάζετο, καὶ οἰκοθεν στρατιώτας; καὶ χρήματα μετεπέμψατο· μαβῶν δὲ τὸν Φαβρίκιον καὶ τὸν Πάππον ὑπάτους; ἤρημένους, καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον ἀφικμένους, οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μεμένηκε γνώμης. Ἥδη δὲ τῶν βηθέντων ὑπάτων ἐν τῷ στρατεύματι ὄντων, Νικία; τις τῶν Πύρρῳ πιστῶν δοκούτων, ἦλθε πρὸς τὸν Φαβρίκιον, καὶ ἀπέσχετο αὐτῷ τὸν Πύρρον δολοφονῆσαι. Αὐτοχεράνας; οὖν ἐπὶ τούτῳ ἐκείνο; (ἀρετῇ γὰρ καὶ ταῖς δυνάμεσιν ἤξιον τῶν πολεμίων κρατεῖν, ὡς ὁ Κάμιλλος), κατεμήνυτε τῷ Πύρρῳ τὸ ἐπιβούλευμα. Καὶ οὕτως; αὐτὸν ἐκ τούτου κατέπληξεν, ὥστε καὶ τοὺς ἐκλωκῆστας τῶν Ῥωμαίων προῖκα αὐθις; ἀφείναι, καὶ πρέσβεις; πάλιν ὑπὲρ εἰρήνης ὅπισστεῖλαι. Ἐπεὶ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι περὶ τῆς εἰρήνης οὐδὲν ἀπεκρίναντο, ἀλλὰ καὶ τότε ἀπάραι τῆς Ἰταλίας; ἐκέλευον, καὶ οὕτως αὐτοῖς διακηρυκεύεσθαι, καὶ τὰς συμμαχίδας αὐτῷ πόλεις κατέτρεχόν τε καὶ ἦρουν, ἐν ἀμχανία ἐγένετο, πρὶν δὲ Συρακουσίων τινας (ἐτύγχανον δὲ, εἰς οὗ Ἀγαθοκλῆς ἐτελεύτησε, στασιάζοντες) ἐπεκαλέσαντο αὐτὸν, παραδιδόντες οἱ καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὴν πόλιν. Ἀναπνεύσας γὰρ ἐπὶ τούτῳ, καὶ προσελπίσας; πᾶσαν τὴν Σικελίαν καταστρέψασθαι, τὸν μὲν Μίλωνα ἐν Ἰταλίᾳ κατέλιπεν, ἐν φυλακῇ τὸν τε Τάραντα καὶ τὰ ἄλλα ποιησόμενον· αὐτὸς δὲ ὡς; διὰ βραχείας ἐπανήξων ἀπέπλευσε. Καὶ

φαμένον, μήτε τοὺς ἐπιχωρίους δι' εὐνοίας ἔχοντα, τοῦ πολέμου προθύμως ἀνταλλάθοντο, καὶ τοὺς ἐκπίπτοντας τῶν Συρακούσιων δεχόμενοι, δεῖνὰ αὐτὸν εἰργάσαντο, ὥστε μὴ τὰς Συρακούσας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν Σικελίαν ἐκλιπεῖν.

Γ'. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ πυθόμε· A
νοι· ἀνεθάρσθησαν, καὶ πρὸς ἄμυναν τῶν ἐπικαλεσα-
μένων αὐτὸν ἐτράπησαν· καὶ τοὺς Ταραντίνους εἰς
ἄλλον καιρὸν ὑπερβίμενοι, εἰσέβαλον εἰς τὸ Σάμνιον
μετὰ ὑπάτων τοῦ Ῥουφίου καὶ τοῦ Ἰουνίου, καὶ
τὴν τε χώραν ἐπόρθουν, καὶ τελεῖν τινα ἐκλειφθέντα
ἔλαβον. Οἱ γὰρ Σαμνίται εἰς τὰ ὄρη τὰ Κρανιτὰ (15)
λεγόμενα, ὅτι κρανίαν πόλιν ἔχουσιν, τὰ τε φλιτατα
καὶ τὰ τιμιώτατα ἀνεκόμεσαν. Καταφρονήσαντες
οὖν οἱ Ἰωμαῖοι, εἰς τὰ εἰρημένα ὄρη ἀναβῆναι
ἐτόλμησαν. Δασκῶν οὖν αὐτῶν, καὶ δυσπροβάτων
ὄντων, πολλοὶ μὲν ἀπέθανον, πολλοὶ δὲ καὶ ἐάλωσαν.
Οἱ δ' ὑπατοὶ οὐκέτι κοινῇ τὸν πόλεμον ἐποιήσαντο,
ἀλλήλοις αἰτιώμενοι διὰ τὸ ἀτύχημα, ἀλλ' Ἰούνιος
μὲν ἰδίου μέρους τι τῆς Σαμνιτικῆς, Ῥουφίος δὲ
Λευκανίης καὶ Βρεττιόλης ἐλυμήνατο, καὶ ἐπὶ Κρό-
τωνᾶ ὄρησεν ἀποστάνατα Ῥωμαίων, μεταπεμφα-
μένων αὐτῶν τῶν ἐπιτηδίων, φρασάντων δὲ τῶν
λοιπῶν ἐπαγαγέσθαι παρὰ τοῦ Μιλωνοῦ φρουρᾶν, ἥ
ἦρχε Νικόμαχος. Ἄγνοήσας οὖν τοῦτο, καὶ ἀμελῶς
τοῖς τελεῖσι προσιῶν ὡς πρὸς φίλους, ἔπεισεν,
ἐξείφνης ἐπεκδραμούμενων αὐτῶ· εἰτά τι ἐπινοήσας
στρατήγημα, τὴν πόλιν ἔλε. Δύω γὰρ ἄνδρας ψευ-
δαυτομόλους αἰχμαλώτους εἰς τὸν Κρότωνᾶ ἐπεμφε-
τὸν μὲν εὐθύς λέγοντα ὅτι, ἀπεγνωκῶς τὴν ἄλωσιν
αὐτῶν, εἰς τὴν Λοκρίδα προδιδομένην αὐτῶ μέλλει
ἀπαίρειν· τὸν δ' ἕτερον μετὰ τοῦτο, ὡς ἐν ὁδῷ ἔστι
διαβιβαίουμενον. Καὶ γὰρ ἵνα πίστιν ἔχη λόγος, ἀν-
εισηκούσατο, καὶ προσεκοίτετο ἐκείνησθαι. Ὁ γοῦν
Νικόμαχος πιστεύσας τοῦτους (καὶ οἱ κατάσκοποι
γὰρ τὰ αὐτὰ ἀνήγγελλον), τὸν Κρότωνᾶ λοιπῶν, εἰς
τοὺς Λοκρούς ἀπήει σπουδῇ δι' ἐπιτομωτέρας ὁδοῦ.
Καὶ ἐν τῇ Λοκρίδι γενομένου αὐτοῦ, ὁ Ῥουφίος
ὑπέστραψε πρὸς τὸν Κρότωνᾶ, καὶ λαθῶν διὰ τε τὸ
ἀπροσδόκητον, καὶ δι' ὁμίλην τότε συμβῆσαν, εἰσε-
τὴν πόλιν. Μαθῶν δὲ τοῦτο Νικόμαχος, ἀπήει εἰς
Τάραντα· καὶ ἐν τῇ ὁδῷ τῶ Ῥουφίω περιπεσὼν,
πολλοὺς ἀπέβαλε, καὶ οἱ Λοκροὶ τοῖς Ῥωμαίοις
προσεχώρησαν. Τῷ δ' ἔξῃ· ἔπει· Ῥωμαῖοι ἐστράτευσ-
σαν εἰς τὸ Σάμνιον, καὶ εἰς Λευκανίδα, καὶ Βρεττιόλης
ἐπολέμησαν. Ὁ δὲ Πύρρος τῆς Σικελίας ἐκπεσὼν,
καὶ ἐπανελθὼν ἤδη, δεῖνῶς αὐτοὺς ἐλύπει, καὶ τοὺς
μὲν Λοκρούς ἐκομίσατο (τὴν γὰρ φρουρᾶν τῶν Ῥω-
μαίων ἀποκτείναντες μετέστησαν) ἐπὶ δὲ τὸ Ῥή-
γιον στρατεύσας ἀπεκρούσθη, καὶ αὐτὸς ἐτρώθη,
καὶ πλείστους ἀπέβαλε. Μεταστὰς δὲ εἰς τὴν Λοκρί-
δα, καὶ τῶν αὐτῶ ἐναντία φρονήσαντων δικαιοῦσας
τινάς, παρὰ τῶν λοιπῶν οἶτον καὶ χρήματα ἔλαβε,
καὶ εἰς Τάραντα ἀνεκομίσθη. Κακῶς δὲ πάσχοντες
ἀπὸ Ῥωμαίων οἱ Σαμνίται, ἔξαναστῆναι αὐτὸν
ἐποίησαν. Ἐλθὼν δὲ εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν, ἐτράπη.
Τρωθέντες γὰρ πώλου ἐλέφαντος, καὶ ἀποσεισάμε-

VI. Romani vero per ejus absentiam confirma-
tis animis, ad ultionem eorum, a quibus accersi-
tus fuerat, conversi, Tarentinorum vindicta in
aliud tempus dilata, Rufini et Junii consulum da-
ctu et auspiciis Samnium invaserunt : agrisque va-
statis, castella quædam ab incolis deserta occupa-
runt. Samnites enim in montes Cranitas, qui a
cornorum frequentia sic dicuntur, charissima pi-
gnora, et pretiosissima quæque contulerunt. Ro-
manis igitur per contemptum eos inontes conscen-
dere ausis, asperos atque arduos, multi occubue-
runt, multi capti sunt. Ejus cladis culpam consu-
les alter in alterum conferentes, de communi sen-
tentia bellum gerere destiterunt. Ac Junius partem
Samniticæ ditionis vastavit : Rufinus Lucanos et
Bruttios affixit : et ad Crotonem recuperandam
profectus est, quæ defecerat a Romanis, accersitus
a familiaribus suis. Sed cæteri ante adventum ejus,
præsidium, cui Nicomachus præerat, a Milone ac-
cersiverant. Cujus rei ignarus, cum, ut ad amico-
rum mœnia negligentius accessisset, subita ho-
stium eruptione cladem accepit : deinde arte qua-
dam urbe potitus est. Duos enim captivos, trans-
figurarum titulo Crotonem misit : quorum alter
diceret, eum, desperata urbis expugnatione, Locri-
dem, quo a profitoribus vocetur, discessurum :
alter deinde affirmaret, cum jam in itinere esse.
Quæ oratio ut esset probabilior, sarcinis collectis
se propere simulavit. Id Nicomachus verum esse
ratus (nam speculatores 378 idem renuntiabant)
Crotonæ deserta, per viam breviorē celeriter Lo-
cros contendit. Quo cum pervenisset, Rufinus con-
verso ad Crotonem itinere, animadvertente nemine,
quod et præter expectationem aderat, et nebula
conspicuum eriperat, urbem cepit. Quo Nicoma-
chus cognito, Tarentum rediturus, cum in itinere
in Rufinum incidisset, multos amisit : Locri ad
Romanos se contulerunt. Sequentē anno Romanis,
expeditione contra Samnium et Leucadem susce-
pta, belloque Bruttios adortis, Pyrrhus Sicilia ex-
pulsus, et in Italiam reversus, permolestus fuit.
Locros, qui Romano præsidio cæso defecerant, re-
cepit : sed a Rhegii oppugnatione repulsus, et ipse
vulneratus est, et multos milites amisit. Inde in
Locridem profectus, et quibusdam adverse factio-
nis multatis, frumentoque et pecunia a cæteris
acceptis, Tarentum rediit. A Samnitibus, quos Ro-
mani graviter urgebant, in auxilium evocatus, in
fngam versus est. Nam cum pulus elephantī vul-
neratus, sessoribus excussis, matrem passim quæ-
reret, eaque perturbata etiam cæteri elephantī
concitati essent, sine discrimine permista sunt om-

Variæ lectiones et notæ.

(15) Κρανιτὰ. Hos esse montes prope Tibur, puiat Ortelius, quos Dionysius Hælicarnassensis, lib. 1 corniculōs, seu corniculōs vocat, de quibus sat

multa habet Cluverius, lib. 11 *Italia antiquæ*, pag. 661, qui de *Cranitis* Zonaræ siluit.

nia : sed tandem Romani multis occisis, et viii elephantis captis, castris etiam potiti vicerunt. Pyrrhus vero cum paucis equitibus Tarentum refugit, atque inde in Epirum navigavit, ut rediturus, Milone cum præsidio Tarenti relicto : dataque sella, quæ loris e Niciæ ob prodicionem occisi pelle constricta erat. Ac Niciam quidem ita ultus est. Tarentinos autem aliquot adolescentes ob dicitia quædam puniturus, rogavit, cur ea petulantia usi essent. Qui cum respondissent : *Se longe plura et acerbiora in eum fuisse dicturos, nisi vinum defecisset* : eos cum risu dimisit. Pyrrhus igitur illustrissimus imperator, qui multum terroris Romanis ejecit, quinto anno relicta Italia, et in Græciam expeditione suscepta, non multo post Argis periit. Mulier enim quædam, ut fertur, eum prætereuntem videre cupiens, e superiore loco delapsa, occidit. Eodem anno Fabricius et Pappus censores facti, cum alios equites et senatores, tum Rufinum, quamvis dictatorum, atque

379 iterum consularem, notarunt, quod decem pondo argentea vasa habebat. Ita Romani paupertatem non in parum habendo, sed in multum concupiscendo, positam esse crediderunt : eaque de causa magistratibus et aliis ob rempublicam peregre abeuntibus, viaticum et annulus e publico dabatur. Tarentini quidam Milonem, a quo male accepti fuerant, Nicone duce aggressi, cum nihil profecissent, castello quodam suæ ditionis occupato, eum infestarunt. Et cum didicissent Romanos contra se bellum moliri, legatis Romanis inmissis, pacem impetrarunt. Ptolemæus item Philadelphus, *Aegypti rex*, Pyrrhi cladibus et Romanorum incrementis cognitis, et munera eis misit, et amicitiam pepigit. Quo Romani delectati, vicissim legatos ad illum miserunt : qui magnifice ab illo donati; munera in ærarium referre voluerunt, sed ea senatus non admissa ipsos habere iussit. Post hæc Samnites per Carvilium subegerunt, Lucanos et Brutios per Papyrium vicerunt. Idem Papyrius etiam Tarentinos domuit. Qui cum Milonem ægre paterentur, et a suis Miloni, ut dictum est, infestis urgerentur, Carthaginiensium opem implorarunt, Pyrrhi cognito interitu. At Milo, in angustias redactus, Romanis terra, Carthaginiensibus mari prementibus, arcem Papyrio ea conditione tradidit, ut sibi cum pecuniis et millibus incolumi discedere liceret. Inde Carthaginienses, ut Romanis fœderati, recesserunt : Urbs Papyrio deditionem fecit, armis et navibus traditis, murisque dirutis, et tributo imposito. Tarentinis subactis, Romani Rhegium invaserunt : quod Crotonem prodicione captam evertissent, et Romanos in urbe deprehensus occidissent. Mamertinos Messanæ habita-

νου τὸς ἀναβάτας, περιπλανωμένου τε κατὰ ζήτησιν τῆς μητρὸς, κάκεινθς ἐπὶ τούτῳ ταραχθείσης, καὶ τῶν ἄλλων ἐλεφάντων θορυθηθέντων, φέρδην ἀνεμίχθησαν ἅπαντα. Τέλος δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπεκράτησαν, συγχοῦς ἀποκτείναντες, καὶ ὀκτὼ ἐλόντες ἐλέφαντας, καὶ τὸ χαράκωμα κατέσχον αὐτῶν. Ὁ δὲ Πύρρος σὺν ὀλίγοις ἱππεῦσι διέφυγεν εἰς τὸν Τάραντα, ἐκείθην δὲ εἰς τὴν Ἠπειρὸν ἀπέκλεισεν, ὡς αὐθις ἐπανήξων, τὸν Μίλωνα μετὰ φρουρᾶς εἰς Τάραντα καταλείψας, δοὺς αὐτοῖς δίφρον (16) ἱμάσιον ἐκ τοῦ ἐξέρματος τοῦ Νικίου ἐνδεδεμένον, ὃν ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ ἀπέκτεινεν. Τὸν μὲν οὖν Νικίαν οὕτως ἐτιμωρήσατο. Νεανίσκους δὲ τινὰς ἐν συμποσίῳ σκώφοντας αὐτὸν, τιμωρήσασθαι ἐμελλεν. Ἐρωτήσας δ' αὐτοὺς, διὰ τί ἐσκωπτοιν, ἐπεὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι, *Πολὺ πλείω καὶ χαλεπώτερα εἰρήκειμεν ἂν, εἰ μὴ ὁ οἶνος ἡμῶς ἐπιπέλοιπε*, γελᾶσας ἀφήκεν αὐτούς. Πύρρος μὲν οὖν ἐπιφανέστατος ἐν στρατηγούσι γένεθνος, καὶ φόβον πολλὸν τοῖς Ῥωμαίοις ἐμβάλων, καὶ πέμπτω ἐπέτι τὴν Ἰταλίαν λιπὼν, καὶ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεύσας, οὐ πολλῷ ὕστερον ἐν Ἄργει ἀπέθανε. Γυνὴ γάρ τις, ὡς λόγος ἔχει, παριόντα αὐτὸν ἰδεῖν ἀπὸ τοῦ τέγους ἐπιθυμήσασα ἐσφάλη, καὶ ἐμπροσθεῖα διέφθειρεν αὐτόν. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει ὁ τε Φαβρίκιος καὶ ὁ Πάππος ἐτιμήθεισαν, καὶ ἄλλους τε τῶν ἱππέων ἀπήλειψαν, καὶ τῶν βουλευτῶν, καὶ τὸν Ῥουφίον καίπερ δικτατορεύσαντα, καὶ διέῤῃπατεύσαντα. Αἰτίον δ' ὅτι σκευὴ ἀργυρᾶ λιτρῶν δέκα εἶχεν· οὕτως οἱ Ῥωμαῖοι κενίαν οὐ τὸ μὲν πολλὰ κακότησθαι, ἀλλὰ τὸ πολλῶν δεῖσθαι, ἐνόμιζον. Καὶ διὰ τούτου τοῖς τε ἄρχουσι τοῖς ἐκδημοῦσι, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατὰ τὴν πράγμα τῇ πόλει διαφέρον ἐξήουσ· τὰ τε ἄλλα τὰ ἀναγκαῖα, καὶ δακτύλιος ἐκ τοῦ δημοσίου ἐδίδοτο. Τῶν Ταρκενίων δὲ τινὰς κακωθέντας ὑπὸ τοῦ Μίλωνος, ἐπέθεντο αὐτῷ, Νίκωνα προστησάμενοι. Ὡς δ' οὐδὲν ἦνυσαν, τείχεος τι τῆς σφετέρας χώρας κατέσχον, κάκειθην ὀρμώμενοι τῷ Μίλῳ ἐπήρσαν. Ἐπεὶ δὲ ἦσθοντο τοὺς Ῥωμαίους πολεμήσας σφίσι βουλομένους, πρόσθεις εἰς τὴν Ῥώμην ἐστειλαν, καὶ εἰρήνης ἔτυχον. Καὶ Πτολεμαῖος δὲ ὁ Φιλάδελφος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς, τὸν τε Πύρρον κακῶς ἀπηλλαγότα μαθὼν, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἀξαναμένους, δῶρά τε αὐτοῖς ἐπέμψε, καὶ ὁμολογίαν ἐποίησατο. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τούτῳ ἠσθάντες, πρόσθεις πρὸς αὐτὸν ἀντεπέστειλάν, οἱ μεγαλοπρεπῆ δῶρα παρ' ἐκείνου λαβόντες, εἰς τὸ δημόσιον ταῦτα εἰσῆγον. Ἡ δὲ βουλή οὐ προσήκατο, ἀλλ' εἶασεν αὐτοὺς ταῦτα ἔχειν. Μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς τε Σαμνίτας διὰ Καρουαίου ὑπέταξαν, καὶ Λευκανῶν καὶ Βρεττιῶν διὰ Παπειρίου ἐκράτησαν. Καὶ τοὺς Ταρκενίους ὁ αὐτὸς Παπειρίος ἐχειρώσατο. Ἀχθόμενοι γάρ τῷ Μίλῳ, καὶ πρὸς τῶν σφετέρων κακοῦμενοι, τῶν, ὡς εἰρηται, ἐπιθεμένων τῷ Μίλῳ, Καρχηδονίους ἐπεκαίλεισαντο, ἐπεὶ καὶ τὸν Πύρρον τεθνήαι ἐμαθον. Ὁ δὲ Μίλων ἐν

Variæ lectiones et notæ.

(16) Δοὺς αὐτῷ δίφρον, etc. Huc spectant ista Marcellini, lib. xxiii, extr. Nam quod supersedere

solio damnati ob iniquitatem iudicis alius cogebatur, aut finxit vetustas, aut olim consuetudo cessavit.

στανῶ ταυτῶ τὰ πράγματα συνενγμένα ἑρῶν, τῶν Ἀ
 Ῥωμαίων ἐκ τῆς Ἠπειροῦ ἐπεδρευόντων, τῶν δὲ
 γε Καρχηδονίων ἐκ τῆς Θαλάσσης, παρέδωκε τῷ
 Παπειρίῳ τὴν ἄκραν, ἐπὶ τῷ ἀβλαβῆς μετὰ τῶν
 περι αὐτῶν καὶ τῶν χρημάτων ἀποχωρῆσαι. Ἐνταῦ-
 θεν οἱ μὲν Καρχηδόνιοι, ὡς ἐσπεύδοι τοῖς Ῥωμαίοις,
 ἀπέπλευσαν. Ἡ δὲ πόλις προσεχώρητε τῷ Παπει-
 ρίῳ, καὶ τὰ ὄπλα καὶ τὰς ναῦς αὐτῷ παρέδωκεν, καὶ
 τὰ τεῖχη καθέλιον, καὶ δασμοφορεῖν ὠμολόγησαν.
 Ὡς τῶ δὲ τοὺς Ταραντίνους ὑπ' αὐτοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι
 ποιησάμενοι, ἐτρέποντο πρὸς τὸ Ῥήγιον, ὅτι τὸν
 Κρότωνα προσεῖχε λαβόντες, τὴν τε πόλιν κατέσκα-
 ψαν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ Ῥωμαίους διέφθειραν. Τοὺς
 μὲν οὖν Μιζμερτίνους, τοὺς τὴν Μεσσήνην ἔχοντας,
 ὡς συμμάχους οἱ ἐν Ῥήγιῳ προσεδέχοντο, ὁμολογίᾳ
 διεκρούσαντο (17). Ἐκακοπάθησαν δὲ πολιορκουῦντες,
 τὸ Ῥήγιον σπάνει τε τροφῆς, καὶ ἄλλοις τισίν, ἕως
 Ἰέρων ἐκ Σικελίας στίον τε Ῥωμαίοις πέμψας, καὶ
 ἔλιν ἢ τοῖς περιούσι τῶν ἀρχαίων πολιτῶν ἀπεδόθη, οἱ δ'
 ἐπιβουλεύσαντες αὐτῇ ἐκολάσθησαν. Ὁ δὲ γε
 Ἰέρων οὐτε πατρόθεν ἐπιφάνειαν ἔχων τινα, μητρόθεν δὲ
 καὶ δουλείᾳ προσήκων, Σικελίας ἀπάσης ἤρξε
 μικροῦ, καὶ φίλο; Ῥωμαίοις ἐπέμπεθη, καὶ σύμμαχος.
 Οὗτος οὖν τῶν Συρακουσίων κρατήσας, μετὰ
 τὴν τοῦ Πύρρου φυγὴν, καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐλαβηθεὶς
 ἐγκειμένους τῇ Σικελίᾳ, πρὸς τοὺς Ῥω-
 μαίους ἀπέκλινε, καὶ πρῶτην χάριν αὐτοῖς τὴν εἰρημένην
 συμμαχίαν, καὶ τὴν σιτοπομπίαν ἀπέπειμε.
 Μετὰ ταῦτα δὲ χειμῶνος γεγονότος πολλοῦ, ὥστε τὸν
 Τίβεριν εἰς πολὺ τοῦ βάθους κρυσταλλωθῆναι,
 καὶ ἀσπνθῆναι ἐκ δένδρων, οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἰταλαιπύ-
 ρησαν, καὶ τὰ βοσκήματα τῆς πόας ἐπιλιπούσης
 ἐφθάρησαν.

Ζ'. Τῷ δ' ἑξῆς ἔτι Λόλιος τε ἀνὴρ Σαμνίτης C
 ἰμριεύων ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἐκδράς, δύναμιν συνελέ-
 ξατο, καὶ καρτερόν χωρίον τι ἐν τῇ οἰκίᾳ κατα-
 λαβῶν, ἐλήστευεν. Ἐφ' ὃν Κύιντος τε Γάλλος καὶ
 Γάιος Φάβιος στρατεύσαντες, αὐτὸν μὲν καὶ τοὺς
 σὺν αὐτῷ σύγκλυδα; καὶ ἀόπλους τοὺς πλείονας
 βίτας συνέσχον· χωρήσαντες δ' ἐπὶ Καρικίνους,
 κερ' οἷς τὴν λείαν ἐκείνοι ἀπατίθεντο, πράγματα
 ἔχον, καὶ τέλος νυκτὸς ὑπ' αὐτομόλων, ὑπερ-
 βάντες (18) πη τοῦ τεύχους, ἐκινδύνευσαν ἀπο-
 λίσθαι· διὰ σκότος, οὐχ ὡς ἀσέλγητος τῆς νυκτὸς
 εὐσης, ἀλλ' ὅτι σφοδρότατα ἐνίφην· ἐφανερίσθη δὲ
 τῆς σελήνης, ἀθρόον ἐκράτησαν τοῦ χωρίου. Πολλὰ
 δὲ χρήματα τότε τῇ Ῥώμῃ ἐγένοντο, ὥστε καὶ
 ἀργυραῖ; δραχμαῖ; χρῆσασθαι· εἴτα εἰς τὴν νῦν
 καλουμένην Καλαβρίαν ἐστράτευσαν, προφάσει D
 μὲν ὅτι τὸν Πύρρον ὑπεδέξαντο, καὶ τὴν συμμαχίαν
 κατέπραχον· τῇ δ' ἀληθείᾳ, ὅτι ἐβούλοντο οἰκειώ-
 σασθαι τὸ Βρεντέσιον, ὡς εὐλόμενον, καὶ προσβολὴν
 καὶ κάταρσιν ἐκ τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Ἑλλάδος
 τοιαύτην ἔχον, ὥσθ' ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος καὶ
 ἐξανάγεσθαι τινας, καὶ καταίρειν. Καὶ εἶλον αὐτὸ,
 καὶ ἀποίκους ἐπέμψαν εἰς αὐτὸ τε καὶ εἰς ἕτερα.
 Ταῦτα δὲ διανύοντες, καὶ ἐπὶ μεῖζον αἰρόμενοι (19),
 οὐχ ὑπερφερόντων· ἀλλὰ Κύντων Φάβιον βουλευτήν
 Ἀπολλωνιάταις τοῖς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ ἐξέδωκαν,
 ὅτι πρὸς αὐτῶν ὕβρισαν. Οἱ δὲ λαβόντες αὐτὸν,

tores, a Rheginis ad belli societatem evocatos,
 pactione eluserunt. Sed dum Rhegium obsident,
 et cibariorum penuria et aliis incommodis sunt
 conflictati : donec ab Hierone frumento et milite
 adjuti, urbem expugnatam, veterum civium reli-
 quii reddiderunt : de iis qui eam per insidias
 opprresserant, supplicium sumptum est. At Hieron
 neque patrio genere nobilis, et matre ancilla na-
 tus, toti pene Siciliæ imperavit, Romanorum 380
 amicus et socius appellatus. Qui cum post Pyrrhi
 fugam Syracusis potitus, Carthaginienses insulæ
 imminentes formidaret, ad Romanos inclinavit,
 eosque primo illo beneficio frumenti et auxiliorum
 demeruit. Post hæc ævissima hieme Tiberis in
 magnam altitudinem conglaciavit, arbores arue-
 runt, Romani afflicti sunt, jumenta ex pabuli
 inopia perierunt.

VII. Anno sequente Lollius Samnis Romæ obses,
 fuga elapsus : manuque facta, et munito suæ re-
 gionis castello occupato, latrocinium exercuit. Enni
 cum suis, qui convenæ erant, et inermes majori
 ex parte, Q. Gallus et C. Fabius comprehenderunt.
 Sed Caricinorum oppugnatio, apud quos prædam
 reposuerant, difficilis fuit. Denique vero transfu-
 garum opera, noctu superato muro, in tenebris
 pene cæsi fuissent, non ob noctem illumem, sed
 propter nivium procellas. Cum autem luna illuxis-
 set, subito castellum expugnarunt. Eo tempore
 auctis opibus, Romani drachmas argenteas usur-
 pare cœperunt. Deinde Calabriae arma intulerunt,
 id crimini dantes quod, Pyrrhum recepissent, et
 socios infestassent : sed revera ob eam causam, ut
 Brundisium subigerent, propter portuum commo-
 ditatem, et facilem in Illyriam et Græciam trajectum.
 Eodem enim vento spirante, ex eo portu et solve-
 re, et in eundem appellere licebat. Voti compotes
 facti, colonos non modo Brundisium, sed et in alia
 loca miserunt. Quæ cum perfecissent, et altius
 ascenderent, non sunt elati ; sed Q. Fabium sena-
 torem, ob contumeliam legatis factam, Appollonia-
 tibus, qui in sinu Ionio habitant, dederunt, quem
 illi acceptum, iucolumem donum remisere.
 Q. Fabio et Emilio consulibus ad libertatem
 Ulsineis fœderatis suis restituendam, militarunt :

Varia lectioes et notæ.

(17) Ὁμολογίᾳ προσεδέξαντο. Pactione ob-
 tinuerunt, vel ad deditionem compulerunt. Alter
 cod. Wolfianus, ut et Regii et Colbert. διεκρού-
 σαντο, pactione eluserunt.

(18) Ὑπερβάντες ὑπ' αὐτομόλων. Hic a librario

quidpiam omissum rebatur Wolfius. Sic tamen
 omnes mss.

(19) Ἐπὶ μεῖζον αἰρόμενοι. Sic ms. Dionis ex-
 cerpta, διαίρουμένων. Sed Valesius Zonaræ lectio-
 nem magis probat.

qui cum Tyrrhenorum antiquissimi essent, et potentiam et moenia fortissima sibi pararant, et republica bonis ornata legibus utebantur. Quibus de causis aliquando bello suscepto, Romanis longissimo tempore resisterunt. Sed subacti, atque in deliciis delapsi, reipublicæ administrationem, et bella fere gerenda, servis commiserunt: eosque tandem eo evexerunt, ut opibus **381** atque animis citati, ipsi sese in libertatem assererent, et dominas suas uxores ducerent, et dominis succederent, atque in senatum legerentur, et magistratus inirent, et ipsi omnem auctoritatem obtinerent, ceteraque omnia. Injurias a dominis sibi factas, majore petulantia in illos regesserunt. Veteres igitur cives, cum eos neque ferre, neque suis viribus ulcisci possent, clam legatos Romam miserunt, qui precibus secreto impetrarunt, ut senatus, ne res palam fieret, in privatis adibus conveniret. Ac illi quidem, ut nemine audiente, deliberabant. Samnis autem quidam, ædium domini hospes, ægrotans, per incuriam ibi relictus, cognito senatusconsulto, monuit eos qui accusabantur. Illi igitur questionibus habitis de legatis, cum quid ageretur intellexissent, et illos et primores civitatis occiderunt. Quapropter Fabius a Romanis contra eos missus, omnes qui in aciem descenderant, profligavit, in fuga multos occidit, reliquos in urbem compulsos oppugnavit. Ubi etiam ex vulnere occubisset, servi resumpta fiducia eruperunt: sed victi, atque obsidione ad famem redacti, deditionem fecerunt. Consul eos qui suis dominis magistratus eripuerant, excruciatos necavit, urbem evertit: indigenas, et servos qui in dominorum fide manserant, alibi collocavit.

αὐτῶ ἐξ ἐκείνων ἐτρέψατο, καὶ πολλοὺς ἐν τῇ φυγῇ φθειρας, κατέλειπε τοὺς λοιποὺς εἰς τὸ τεῖχος, καὶ προσέβαλε τῇ πόλει. Καὶ ὁ μὲν ἐνταῦθα τρωθεὶς ἀπέθανε. Θαρσέσαντες δ' ἐπὶ τούτῳ ἐπεξήλθον, καὶ ἡττηθέντες ἀθίσι ἀνεχώρησαν, καὶ ἐπολιορχοῦντο· καὶ εἰς ἀνάγκην λιμοῦ ἐμπίστοντες, παρέδωκαν αὐτοῦ. Ὁ δὲ ὑπατος τοὺς μὲν ἀφελομένους τὰς τῶν κυρῶν τιμὰς, αἰκισάμενος ἔκτισε, καὶ τὴν πόλιν κατέσκαψε· τοὺς δὲ αὐθιγενεῖς, καὶ εἰ τινες τῶν οἰκιστῶν χρηστοὶ περὶ τοὺς δεσπότης ἐγένοντο, ἐν ἐτέρῳ κατέκτισε τόπῳ.

VIII. Ab eo tempore Romani transmarina bella gerere sunt aggressi. prius classis instruendæ plane rudes. Cum autem in mari versari cœpissent, in insulas, aliasque continentes trajecerunt. Sed cum Carthaginiensibus primum suat congressi, nihilo neque opibus neque agri bonitate inferioribus, et in re nautica exercitatissimis: qui præterea pedestribus equestribusque copiis, et elephantis pollebant, et Libyæ, Sardinia, ac magnæ parti Sicilia imperabant: unde in spem Italia quoque subigendæ erigebantur. Nam præter alia superbiæ incitamenta, immodica quoque libertas animos eis faciebat. Eorum enim rex, annui magistratus, non diuturnæ potestatis auctoritatem habebat, et quasi rationibus suis consulere, ad id summa alacritate

ἀπέπεμψαν οὐκ ἄρα ἀπαθῆ. Ἐπὶ δὲ Κύντιου Φαβίου (20) καὶ Αἰμιλίου ὑπάτων πρὸς Οὐλαινίους ἐστράτευσαν ἐπ' ἐλευθερίᾳ αὐτῶν. Ἐνσπονδοὶ γὰρ ἦσαν αὐτῶν, οἱ ἀρχαιότατοι τῶν Τυρσητῶν ὄντες, ἰσχύν τε περιεποιήσαντο, καὶ τεῖχος κατεσκευάσαν ὀχυρώτατον, πολιτείᾳ τε εὐνοουμένην ἐπέχρηστο, καὶ δι' αὐτὰ πολεμοῦντές ποτε τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιπλεῖστον ἀντέστηχον. Ὡς δ' ἐχειρώθησαν, αὐτοὶ μὲν ἐξώκειλαν εἰς ἀδρότητα, τὴν δὲ διοίκησιν τῆς πόλεως τοῖς οἰκέταις ἐπέτρεψαν, καὶ τὰς στρατείας δὲ' ἐκείνων ὡς τὸ πολὺ ἐποιούντο· καὶ τέλος εἰς τοῦτο προήγαγον σφᾶς, ὡς καὶ δύναμιν τοὺς οἰκέτας καὶ φρόνημα ἔχειν, καὶ ἐλευθερίας αὐτοὺς ἀξιοῦν. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ ἔτυχον ταύτης δι' αὐτῶν, καὶ τὰς σφῶν δεσποίας ἠγάγοντο, καὶ τοὺς δεσπότης διεδίδχοντο, καὶ εἰς τὴν βουλὴν ἐνεγράφωντο, καὶ τὰς ἀρχὰς ἐλάμβανον, καὶ αὐτὰ τὸ σὺμπαν κύρος εἶχον, καὶ τὰ τε ἄλλα καὶ τὰς ὕβρεις τὰς ὑπὸ τῶν δεσποτῶν αὐτοῖς γινόμενας ἰταμώτερον εἰς αὐτοὺς ἐκείνους ἀνταπεδείκνυτο. Οὐδ' οὖν φέροιεν σφᾶς οἱ ἀρχαῖοι πόλιται, οὐσι καθ' αὐτοὺς δεδυνημένοι ἀμύνασθαι, λάθρα πρέσβεις εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλαν, οἱ καὶ δι' ἀποφρήτων νυκτὸς τὴν γερούσιαν εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν ἰλθεῖν, ὅπως μηδὲν ἐξαγγελθῆ, παρεκάλεσαν, καὶ ἔτυχον. Καὶ οἱ μὲν ὡς οὐδενὸς ἐπακούοντος ἐβουλεύοντο· Σαμνίτης δὲ τις, παρὰ τῷ κυρίῳ τῆς οἰκίας ἐπιξενούμενος καὶ νοσῶν, ἔλαθε κατὰ χώραν μέσας, καὶ ἔμαθεν ἃ ἐψηφίσαντο, καὶ ἐμήνυσε τοῖς τὴν αἰτίαν ἔχουσι. Κάκεινοι τοὺς πρέσβεις ἐπανόντας κατέσχον, καὶ ἐβασάνισαν· καὶ μαθόντες τὰ δρώμενα, αὐτοῦς τε ἀπέκτειναν, καὶ τῶν ἄλλων τοὺς πρώτους. Δι' οὖν ταῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Φάβιον ἐπ' αὐτοὺς ἔστειλαν· καὶ ὁς τοὺς τε ἀπαντήσαντας

H. Εντεῦθεν ἤρξαντο οἱ Ῥωμαῖοι διαποντίων ἀγῶνων· ναυτικῶν γὰρ οὐ τι πάνυ πεπειρανοί. Θαλαττοῦργοι δὲ γενόμενοι, καὶ ἐπὶ τὰς νήσους, τὰς τε ἄλλας ἠελίρους ἐπεραιώθησαν. Καρχηδονίους δὲ πρώτους ἐπολέμησαν, οὐδὲν αὐτῶν οὖσιν ἤττοσιν οὐτε πλοῦτιν, οὐτε ἀρετῆ χώρας, καὶ ἡσκημένους τὰ ναυτικά εἰς ἀκρίβειαν, καὶ παρεσκευασμένους ἰππικαῖς τε δυνάμει· καὶ πεζαῖς, καὶ ἐλέφασιν, καὶ ἄρχουσι Λιβύων, τὴν τε Σαρδῶν καὶ τῆς Σικελίας τὰ πλεῖω κατέχουσιν· ὅθεν καὶ τὴν Ἰταλίαν χιρῶσασθαι δι' ἐλλπίων πεποίητο. Τὰ τε γὰρ ἄλλα σφᾶς φρονηματίζεσθαι ἐπειθον, καὶ τῷ αὐτονόμῳ ἴλιαν ἐτύχανον ἐπαίρομενοι. Τὸν γὰρ βασιλεὺς αὐτοῖς κλήτην ἐτησίου ἀρχῆς, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ χρόνῳ δυναστεία προῦβάλλοντο. Καὶ ὡς αὐτοῖς κονοῦμενοι,

Varia lectiones et notæ.

(20) Κύντιος Φάβιος. Excerpta Dionis Valesiana, p. 590.

προθυμότητα ὤρων (21). Σκήψεις δὲ τοῦ πολέμου ἐγένοντο Ῥωμαίοις μὲν ὅτι Καρχηδόνιοι τοῖς Ταραντινῶσι ἐδοθήσαν, Καρχηδόνιοι δὲ ὅτι φιλιαν Ῥωμαῖοι συνέθεντο τῷ Ἴερωνι. Τὸ δ' ἀληθὲς ὅτι ἀλλήλους ὑπερωπῶντο, καὶ μίαν σπηρίαν τῶν οἰκίων ἐκάτεροι φόντο, εἰ τὰ τῶν ἄλλων προσκρήναιτο. Οὕτω διανενομένοι· αὐτοῖς συμπεσόντι τὰς σπονδὰς τε διέλυσε, καὶ εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸς ἐξηρέθη. Τὸ δ' ἦν τοιοῦτον. Οἱ Μαμερτίνοι, ἐκ Καμπανίας ποτὲ πρὸς Μεσσηνὴν ἀποικίαν ἀειλάμενοι, τότε δ' ὑπὸ Ἴερωνος πολιορκούμενοι, ἐπικαλέσαντο τοὺς Ῥωμαίους, ὅσα σφίσι προσήκοντας. Κάκεινοι ἐτοίμως ἐπικουρῆσαι αὐτοῖς ἐψηφίσαντο, εἰδότες ὅτι, ἂν τῆς συμμαχίας αὐτῶν οἱ Μαμερτίνοι μὴ τεύξωνται, πρὸς τοὺς Καρχηδόνιους τραπήσονται, κάκεινοι τῆς τε Σικελίας ὅλης κρατήσουσι, καὶ ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐξ αὐτῆς διαθήσονται. Ἡ γὰρ νῆσος· αὕτη βραχὺ τῆς ἡπείρου διέχει· ὡς μυθεύεται ὅτι ποτὲ καὶ αὕτη ἡπαίρωτο. Ἡ τε οὖν νῆσος, ὡς τῆ Ἰταλίας ἐπικειμένη, ἐδόκει τοὺς Καρχηδόνιους ἐκκαλέσασθαι, καὶ τῶν ἀντιπέρην ἀντιποιήσασθαι, ἂν γε ταύτην κατέσχωσι, καὶ τῆ Μεσσηνὴν κερταίη τοῖς κερταῦσιν αὐτῆς καὶ τοῦ πορθμοῦ κυριεύειν. Ψηφισάμενοι δὲ βοήθειαν οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Μαμερτίνοις, οὐ ταχὺς αὐτοῖς ἐπικούρησαν διὰ τῆς ἐπισυμβάσας αἰτίας. Ὅθεν, ἀνάγκη πιεζόμενοι οἱ Μαμερτίνοι, Καρχηδόνιους ἐπικαλέσαντο. Οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ καὶ τοῖς ἐπικαλεσαμένοις εἰρήνην καταπέραντο πρὸς Ἴερωνα, ἵνα μὴ οἱ Ῥωμαῖοι ἐς τὴν νῆσον περαιωθῶσι, καὶ τὸν πορθμὸν δὲ καὶ τὴν πάλιν ἐφύλασσον, Ἄννικος σφῶν ἡγουμένου. Κάν τούτῳ Γάιος Κλαύδιος χλιαρχῶν, ναυσὶν ὀλίγαις ὑπὸ Ἀππίου Κλαυδίου προπεμφθεῖς, εἰς τὸ Τρήγιον ἔβηκετο. Διαπλεῦσαι δὲ οὐκ ἐθάρβησε, πολὺ πλείον τὸ τῶν Καρχηδονίων ὄρων ναυτικόν. Ἀκατίῳ δ' ἡμέρῃ, προσέειπε τῆ Μεσσηνῇ, καὶ διελέθη αὐτοῖς ὅσα ὁ καιρὸς εἶδου. Ἀντειπόντων δὲ τῶν Καρχηδονίων, τότε μὲν μὴδὲν πρέξας ἀνεκομισθῆ· μετὰ ταῦτα δὲ, γνοὺς τοὺς Μαμερτίνας ἐν στάσει ἦντας, (ὅβτε γὰρ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέκειν ἐβούλοντο, καὶ τοὺς Καρχηδόνιους ἐβαρύνοντο) ἐπλευσεν αὐθις, καὶ ἄλλα τε εἶπεν ἐπαγωγὰ, καὶ ὡς ἐπ' ἐλευθερώσει τῆς πόλεως ἤκει, καὶ ἐπειδὴν κατασταλεῖν τὰ πράγματα, ἀποπλεύσει, καὶ τοὺς Καρχηδόνιους ἢ ἀπογρήσσει ἐκπέσειν, ἢ εἰ τι δίκαιον ἔχαιεν, τούτο εἰπαῖν. Ὡς δ' οὕτε τῶν Μαμερτίων τις ὑπὸ δέους ἐφθέγγετο, καὶ οἱ Καρχηδόνιοι βία τὴν πόλιν κατήγοντες, οὐδὲν αὐτοῦ ἐφρόντιζον· Ἀδύταρχος, ἐφη, μυστήριον παρ' ἀμφοτέρων ἡ σιωπῆ, τῶν μὲν δὲ ἀδικούσιν, (εἰ γὰρ τι θηγὲς ἐφρόνον, ἐδικαιολογήσαντο ἂν) τῶν δὲ, ὅτι τῆς ἐλευθερίας ἐφίεσαν. Ἐκυβήρησάντατο γὰρ ἂν, εἰ τὰ τῶν Καρχηδονίων προήρητο, καὶ ἐπηγγέλλοντο βοηθήσειν αὐτοῖς. Θεοῦ δὲ καὶ ἐπαίνου παρὰ τῶν Μαμερτίων ἐπὶ τούτοις γενομένου, εὐθὺς ἀνέπλευσε πρὸς τὸ Τρήγιον, καὶ μετ' ὀλίγον παντὶ τῷ ναυτικῷ

ferebantur. Belli causæ prætendebantur, a Romanis, quod Carthaginenses Tarentinis opem tulissent : a Carthaginensibus, **382** quod Romani cum Hierone amicitiam inissent. Sed vera causa illa erat, quod invicem se suspectos habebant : et utrique incolamitalem suam in eo sitam esse putabant, si alteros subegissent. Cum sic affecti essent, huiusmodi occasio solvendæ pacis, et auspicandi belli incidit. Mamertini, qui olim ex Campania coloniam Messanam deduxerant, tum autem ab Hierone obsidebantur, opem Romanorum, ut quos cognatione attingerent, implorarunt : quibus alacriter auxilia sunt decreta. Neque enim obscurum erat, Mamertinos ad Carthaginenses transituros, si a Romanis destituerentur : qui, subacta tota Sicilia, inde in Italiam transituri essent. Ea enim insula parum a continente distat : unde olim Italiae fuisse junctam fabulantur. Ob situm igitur Italiae tam propinquum, Carthaginenses invitare videbatur : ut, ea occupata, etiam oppositam continentem sibi vindicarent. Et qui Messanam tenebant, etiam fretum illud angustum in potestate habebant. Romani vero auxilia Mamertinis decreta, ob causas quasdam non statim miserunt. Quare illi, urgente necessitate, Carthaginenses implorarunt. Qui et supplicibus et sibi ipsis pacem cum Hierone confecerant, ne Romani in insulam trajicerent, et urbem atque fretum Hannone duce custodiverunt. Interea C. Claudius, tribunus militum, ab Appio Claudio cum paucis navibus præmissus, Rhegium venit. Sed cum hostilem classem longè majorem videret, trajicere non ausus, navicula consensu Messanarum appulit : et cum Mamertinis ea colluctus est, quæ tempus ferebat. Sed Carthaginensibus refragatis, tum quidem rebus infectis recessit. Post autem, cum Mamertinos in motu esse cognovisset (neque enim Romanis parere volebant, et Carthaginenses ægrè patiebantur) rursus navigavit : et præter alia ad persuadendum apta, se liberandæ civitatis ergo adesse dixit, et rebus in integrum restitutis recessurum. Carthaginenses vero aut recedere, aut quam justam manendi causam haberent, exponere jussit. Cum vero neque Mamertinus quisquam præ metu loqueretur, et Carthaginenses **383** urbem vi tenentes, nihil eum curarent : *Satis, inquit, argumenti est utrorumque silentium, alteros injuste agere (nam si causa freti essent, se defenderent) alteros libertatis esse cupidos. Si enim Carthaginensibus studerent, libere illis auxilia promitterent.* Quæ verba cum Mamertini cum plausu et laudibus excepissent, Rhegium statim rediit : ac paulo post cum tota classe vi trajicere conatus, partim ob multitudinem et solertiam Carthaginensium, partim ob freti sævitiam, et tempestatem subito exortam, trimenibus aliquot amissis, cum reliquis ægrè tenuit Rhegium.

Variæ lectiones et notæ.

(21) Αὐτοῖς προθυμότητα ὤρων. Mss. vul. ποθυμότητα προθυμότητα ὤρων.

βιασάμενος τὸν διάπλουον, τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ τῆς τέχνης τῶν Καρχηδονίων, τὸ δὲ πλείστον διὰ τὴν τοῦ βουῦ χαλεπότητα, καὶ χαίμωνά ἐξαίφνης γινόμενον, τινὰς τε τῶν τριήρων ἀπέβαλε, καὶ ταῖς λοιπαῖς μόλις εἰς τὸ Ῥήγιον ἀπεσώθη.

IX. Neque tamen ob eam cladem Romani mari abstinerunt ; sed Claudius naves refecit. Hanno causam rupti fœderis Romanis ascripturus, etiam captas triremes Claudio remisit, captivosque restituit, eumque ad pacem provocavit. Sed cum ille nullas condiciones admitteret, minatus est, se non passurum ut Romani vel manus in mari abluerent. Claudius vero freti natura considerata, captavit refluxum ejus et ventum simul ex Italia in Siliciani ferentes : itaque in insulam trajecit, prohibente nemine : et Mamertinis in portu inventis (nam Hanno cum cives suspectos haberet, arcem tuebatur) pro concione persuasit, ut Hannonem accerserent. Qui etsi descendere volebat, tamen veritus ne Mamertini de injuriis sibi factis conquerentes, non aliquid molirentur, in concionem venit : et multis verbis utrinque frustra factis, a quodam Romano comprehensus, in carcerem conjicitur, Mamertinis approbantibus. Sic ille tota Messana necessario relicta, a Carthaginiensibus multatus est : et una cum exercitu caduceator ad Romanos missus, per quem edicebant, ut Messanam relinquerent, et intra certum diem tota Sicilia excederent. Romanis vero non obtemperantibus, Italos, qui apud ipsos stipendia merebant, occiderunt : et Hierone adjuvante, impetu facto Messanam obsederunt : ac fretum custodierunt, ut neque milites neque frumentum ad eos importarentur. Quo consul jam appropinquans animadverso, ut milites ubique in portu per causam mercaturæ faciendæ versantes invenit, eos decepit, **384** ut quam minimo cum periculo fretum transiret : noctuque clam in Sicilia non procul a castris Hieronis apulit, eumque statim aggressus est, se improvisa impressione maximum illis terrorem illaturum ratus. Verum equites ejus succubuerunt, sed gravis armaturæ milites superiores evaserunt. Hieronum in montes, post Syracusas se contulit : quo Claudius amoto, Mamertinis sua præsentia recreatis, Carthaginienses jam destitutos invadit, impetu in eorum castra facto, quæ quodammodo peninsulæ instar erant, hinc mari, illinc profundis cincta paludibus. Angustissimæ autem fauces, qua solum patebat aditus, muro intercludebantur. Quo dum vi per multas ærumnas penetrare Romani student, telis profligati recedunt. Afros vero auctis animis, ex angustis faucibus eruptione facta, tanquam fugientes persecuturis, Romani conversi repulerunt, multis occisis, ut non amplius castris egredierentur, quamdiu Claudius Messanæ fuit. Qui cum eos vi elicere non auderet, ad Syracusas et Hieronem convertit animum, præsidio Messanæ relicto. Et ut ipse urbem oppugnabat, sic cives aliquando erumpabant, nunc his, nunc illis favente victoria. Et consul aliquando in angustias redactus, captus esset, nisi antequam circumveniretur, ad

A Θ. Οὐ μέντοι τῆς θαλάσσης οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τὴν ἤτταν ἀπέσχοντο· ἀλλ' ὁ μὲν Κλαύδιος τὰς ναῦς ἐπεσκεύαζεν. Ἄνων δὲ, τὴν αἰτίαν τῆς τῶν σπονδῶν διαλύσεως εἰς τοὺς Ῥωμαίους τρέψαι βουλόμενος, καὶ τὰς ἀλούσας τριήρεις τῷ Κλαυδίῳ ἐπεμφε, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπέδιδου, καὶ πρὸς τὴν εἰρήνην προσκαλεῖτο αὐτόν. Ἐπεὶ δ' οὐδὲν ἐδέξατο, ἠπλήρησέ μιν ἀποκίψασθαι τὰς χεῖράς ποτε ἐν τῇ θαλάσσῃ τοὺς Ῥωμαίους ἔδειαι. Ὁ Κλαύδιος δὲ, τὴν τοῦ πορθμοῦ φύσιν κατανοήσας, ἐτήρησε τὸν βῆμα καὶ τὸν ἄνεμον ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Σικελίαν ἄμα φέροντας· καὶ οὕτω διέπλευσεν εἰς τὴν νῆσον, μηδενὸς ἐναντιωθέντος. Εὐρῶν οὖν ἐν τῷ λιμένι τοὺς Μαμερτίνοις (ὁ γὰρ Ἄνων, προὔποπτεῦσας αὐτοὺς, ἐν τῇ ἀκροπόλει καθῆστο, φυλάττων αὐτὴν) ἐκκλησίαν συνήγαγε, καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς ἔπεισε μεταπέμψασθαι τὸν Ἄνονα. Ὁ δὲ καταβῆναι οὐκ ἤθελε· φοβηθεὶς δὲ, μὴ οἱ Μαμερτίνοι ὡς ἀδικούντος αὐτοῦ νεωτερίσωσιν, ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ πολλῶν ὑπ' ἀμφοῖν μάτῃν λεχθέντων, συνήρπασί τις τῶν Ῥωμαίων αὐτόν, καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ δεσμοτήριον, συνεπαίνούντων τῶν Μαμερτίνων. Καὶ ὁ μὲν οὕτως δὴν ἀνάγκῃ τὴν Μεσσηνὴν ἐξέλιπεν. Οἱ Καρχηδόνιοι δὲ ἐκόλασαν μὲν τὸν Ἄνονα, κήρυκα δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπεμφαν, τὴν τε Μεσσηνὴν ἐκλεπεῖν κελεύοντες, καὶ ἐκ πάσης ἀπελθεῖν Σικελίας ἐν ἡμέρᾳ βῆτῃ· καὶ στρατιάν ἀπεστάλκασιν. Ὡς δ' οὐκ ἐπέθοντο οἱ Ῥωμαῖοι, τοὺς τε μισθοφοροῦντας παρ' αὐτοῖς ἐξ Ἰταλίας ἀπέκτειναν, καὶ τὴν Μεσσηνὴν προσέβαλον. Συνῆν δὲ καὶ ὁ Ἰέρων αὐτοῖς, καὶ τὴν πόλιν ἐπολιόρκουν, καὶ τὸν πορθμὸν ἐφύλασσον, ὡς μήτε στρατεύμα, μήτε οἶτος αὐτοῖς κομισθῆ. Ὁ μαθὼν ὁ ὑπάτος ἦδη πλησιάζων, ὡς εὖρε συγνοὺς αὐτῶν πολλαχῇ κατὰ πρόφασιν ἐμπορίας ἐλλιμενίζοντας, ἐξηπάτησε σφᾶς ὅπως εἰδέθη τὸν πορθμὸν ἀσφαλίστατα· καὶ ἔλαθε νυκτὸς τῇ Σικελίᾳ προσορμισάμενος. Καὶ προσπλεύσας εὐπέρῳ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἰέρωνος, αὐτίκα συνέμιξε, νομίζων φοβερώτατος αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἄθροῦ φανήσεσθαι. Ἀντεπεξελθόντων δ' αὐτῶν, τὸ μὲν Ῥωμαίων ἵππικὸν ἠλαττήθη, τὸ δ' ὀπλιτικὸν ὑπερίσχε. Καὶ ὁ Ἰέρων τότε μὲν εἰς τὰ θρη, ἐς δὲ τὰς Συρακούσας ὑστερον ἀπεχώρησεν. Ὁ οὖν Κλαύδιος, ἀποχωρήσας τοῦ Ἰέρωνος, καὶ τῶν Μαμερτίνων διὰ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ἀναθαρσησάντων, ἐπῆλθε τὰς Καρχηδονίους μονωθεῖσιν ἦδη· καὶ τῷ σφῶν προσέβαλε χαρακώματι, ὅντι οἶον ἐν χερβρόνησῳ. Ἐνταῦθεν μὲν γὰρ ἡ θάλασσα τοῦτο συνείχεν, ἐντεῦθεν δ' ἢ τινὰ δυσδιάβατα· ἐπὶ δὲ τὸν ἀρχαῖον, δι' οὐκ ἐπὶ μόνου εἰσῆσαν, στενωπώτου τυγχάνοντος, (ἐπιποίητο δὲ αἰετίζημα) βιαζόμενοι οὖν πρὸς ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι, ἰταλιπώρησαν, καὶ βαλλόμενοι ἀνεχώρησαν. Οἱ δὲ Αἰθῶες θαρσήσαντες ἐπεξῆλθον· καὶ ὡς φεύγοντας ἐπιδιώκοντες, ἔξω προεληλύθασιν τῶν στενῶν. Κἀνταῦθα ἐπιστραφέντες οἱ Ῥωμαῖοι, αὐτοὺς ἐτρέψαντο, καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν, ὥστε αὐτοὺς μηκέτι τοῦ στρα-

τραπεζοῦ προελθεῖν, παρ' ὅσον ἦν ἐν Μεσσηνίᾳ ὁ Κλαύδιος. Ὁ δὲ βιάσασθαι τὴν πρόδοον μὴ τολμῶν, πρὸς τὰς Συρακούσας καὶ τὸν Ἴέρωνα ἐτράπετο, φυλακὴν ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ καταλιπών. Καὶ προσέβαλέ τε αὐτὸς τῷ ἄστυ, κάκεινοι ποτὲ ἐπεξήσαν· καὶ ὁ τὲ μὲν ἐκράτου, ἐπὶ δ' ἐκρατοῦντο ἐκάτεροι. Καὶ ποτὲ ἐν χωρίῳ στενῷ ὁ ὑπατος γεγωνῶς, ἄλαυ ἄν, εἰ μὴ πρὸ τοῦ περισχεθῆναι ἐπεμψε πρὸς τὸν Ἴέρωνα, εἰς συμβάσεις δὴ τινὰς αὐτὸν προσκαλούμενος. Οὕτω, γὰρ ἐλθόντος τινός, πρὸς δὲν ἐμελλε συμβῆσθαι, διελέγετό τε αὐτῷ, καὶ ὑπαπῆει, μέχρις οὗ πρὸς τὸ ἀσπυλῆ· ἀπεχώρησε. Τῆς δὲ πόλεως βράδιως ἀλῶναι μὴ δυναμένης, καὶ τῆς προσεδρίας ἀπόρου διὰ ἄπαν ἐσθης σιτίων, καὶ διὰ νότου τῆς στρατιᾶς, ἀπάνεστη. Καὶ οἱ Συρακούσιοι εἶποντο, καὶ ἐς λόγους τοῖς σχετιανυμένοις ἦσαν. Καὶ ἐστειλάντο ἄν, εἰ καὶ ὁ Ἴέρων συμβῆναι ἠθέλησεν. Ὁ δὲ ὑπατος, φρουρὰν ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ καταλιπών, ἀπέπλευσεν εἰς τὸ Ῥήγιον. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ, ἐπεὶ τὰ Τυρσηνικὰ καθιστήκει, καὶ τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀκρίτως εἰρήνουν, τὰ δὲ τῶν Καρχηδονίων ἐπιπλέον συνίστατο, ἄμφω τοὺς ὑπάτους· ἐς τὴν Σικελίαν ἐκστρατεύσαι ἐκέλευσαν. Παραιωθέντες οὖν ὁ τε Μάξιμος Ὑαλέριος καὶ ὁ Ὑκτακίλιος Κράσσος, καὶ διὰ τῆς νήσου ἡμοῦ τε πορευόμενοι, καὶ διχῆ, πολλοὺς ὁμολογίᾳ παρεστήσαντο. Ὡς δὲ τὰ πλείω ψεύωντο, πρὸς τὰς Συρακούσας ὤρμησαν. Καὶ ὁ Ἴέρων φοβηθεὶς, διεκρηκεύσατο σφίσι τὰς πόλεις τε ἃς ἀφήρητο, ἀποδιδούς καὶ χρήματα ὑπισχυόμενος, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐλευθερῶν, καὶ ἔτυχεν ἐπὶ τούτοις σπονδῶν. Οἱ γὰρ ὑπατοὶ ῥῆγον μετ' αὐτοῦ καταστρέψασθαι τοὺς Καρχηδόνιους ἐνόμισαν. Συμβάντες δ' αὐτῷ, πρὸς τὰς λοιπὰς πόλεις ὑπὸ Καρχηδονίων φρουρουμένης ἐτράποντο. Καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἀπεκρούσθησαν, Ἐγεσταὶ δ' ἐκουσίαν ἔλαβον. Διὰ γὰρ τὴν πρὸς Ῥωμαίους οἰκειώσιν οἱ ἐν αὐτῇ, ἀπὸ τοῦ Αἰγύπτου λέγοντες γεγονέναι, προσεχώρησαν αὐτοῖς τοὺς Καρχηδόνιους φονεύσαντες.

Κ. Καὶ οἱ μὲν ὑπατοὶ διὰ τὸν χειμῶνα εἰς τὸ Ῥήγιον ἀπῆραν. Καρχηδόνιοι δὲ εἰς Σαρδῶν τὸ πλεῖον ἐνόμισαν τοῦ στρατοῦ, ἐν' ἐκείνῃ τῇ Ῥώμῃ ἐπίθωνται, καὶ ἡ τέλειον οὕτω τῆς Σικελίας ἐκστήσωσιν, ἢ διαπαραιωθέντας ἀσθενεστέρους ποιήσωσιν. Ἄλλ' οὐτε τοῦτου, οὐτε μὴν ἐκείνου ἐπέτυχον. Οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι τὴν τε οἰκίαν ἐφύλαττον, καὶ ἀξιόμαχον εἰς Σικελίαν δύναμιν ἐπεμψαν μετὰ Ποστουμίου Ἀλβίνου, καὶ μετὰ Αἰμιλίου Κυντιου. Ἐλθόντες δὲ εἰς Σικελίαν οἱ ὑπατοὶ, ἐπ' Ἀκράγαντα ὤρμησαν, πάνταυθα Ἀννίδαν τὸν Γίσκωνος ἐπολιόρχουν. Οἱ ἐν Καρχηδόνι πυθόμενοι, Ἄνωνα αὐτῷ σὺν πολλῇ χειρὶ συμμαχῆσονται ἐπεμψαν. Ὁ δὲ ἐς Ἠράκλειαν ἐλθὼν, οὐ πρόβω οὖσαν Ἀκράγαντος, ἐπολέμα. Καὶ μάχαι πλείους καὶ μεγάλας δ' ἐγίνοντο· καὶ τὰ μὲν πρῶτα ὁ Ἄνων τοὺς ὑπάτους προύκαλεῖτο εἰς πόλεμον, εἰθ' ὕστερον ἐκείνους οἱ Ῥωμαῖοι προὔκλελητο. Ἔως μὲν γὰρ ἀφθονὸν εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι τροφήν, οὐκ ἐτόλμων μαχέσασθαι, τῷ κλήθει ἐλαττονούμενοι, λιμῶ δὲ τὴν πόλιν ἀιρήσιν ἤλαττον. Ἐπεὶ δὲ σίτου ἐσπίνιζον, αὐτοὶ μὲν ἀποκινδυνεύσειν προθυμοῦντο. Ὁ δὲ Ἄνων ὤκει, ὑποπεύσας διὰ τὴν προθυμίαν ἐνεδρευθήσεσθαι. Διὸ οἱ τε ἄλλοι τὰ τῶν Ῥωμαίων θεραπεύειν ἤξιον ὡς ἀκρὴν νενικηκότων, καὶ ὁ Ἴέρων ἀπροθύμως

Hieronem de pacis conditionibus legatum misisset. Nam cum quidam venisset, cum quo de pace tractaret, inter colloquendum paulatim recessit, donec in tutam pervenit. Et quia urbs facile capi non poterat, et obsidio cum ob penuriam commeatu, tum propter luem in exercitu grassantem, facultatem non habebat, recessit Syracusani autem sequentes, cum dispersis colloquebantur: ac pacem fecissent, si etiam Hieron consentire voluisset. Consul praesidio Messanae relicto, Rhegium trajecit. Romani Hetruriae rebus compositis, atque Italia plane pacata, Carthaginiensium autem viribus crescentibus, utrumque consulum in Siciliam ire iusserunt. Igitur Valerius Maximus et Octacilius Crassus, tam seorsim quam una insulam peragrantes, multos in deditionem acceperunt: ac locis plerisque adjunctis, Syracusas contenderunt. Quorum successibus **385** Hieron territus, redditus urbibus quas eis ademerat, promissaque pecunia, et captivis dimissis, pacem petiit, atque impetravit: quod consules, ejus opibus adjunctis, Carthaginienses a se facilius debellari posse rebantur. Pactis firmatis, ad alias urbes, in quibus Punica praesidia erant, conversi, aequae ceteris repulsi, Segestam ultro se dedentem acceperunt. Cives enim ob necessitudinem sibi cum Romanis intercedentem (nam suum quoque ortum ad Aeneam auctorem referebant) Carthaginiensibus caesis, illorum fidei se commiserunt.

X. Consulibus ob hibernum tempus Rhegium reversis, Carthaginienses majorem copiarum partem in Sardiniam transtulerunt, ut inde Romanos aggredierentur: atque aut penitus Sicilia pellerent, aut si trajecissent, vires eorum carperent. Sed neutrum eis successit, Romanis et sua tuentibus, et Siciliam cum justis copiis, Posthumii Albini et Q. Aemilii ductu atque auspiciis, defendentibus. Qui cum in insulam venissent, Hannibalem Gisconis filium Agrigenti obsederunt. Quo Carthagine audito, Hanno cum magna manu auxilio missus, Heracleae, quae parum Agrigento distat, bellum gessit: ac multa magnaque praelia sunt commissa, primum Hannone consulibus, deinde consulibus Hannonem provocantibus. Nam dum Romani copiarum cibariarum habebant, numero militum inferiores, pugnam detrectabant, se fame urbem expugnatos sperantes: cum vero frumento deficerent, ad decertandum alacres facti sunt. Hanno vero pugnandi copiam eis facere noluit, veritus ne alacritate illa in insidias pelliceretur. Unde factum est, ut et alii Romanis tanquam victoribus staderent: et Hieron ante segniter auxiliari solitus, tum frumentum submitteret, unde Romani animos receperunt. Hanno quoque pugnam committere insti-

teit, etiam Annibalem eruptione facta Romanos a tergo caesurum sperans. Quo consules animadverso cum quiescerent, et Hanno per contemptum usque ad vallum accessisset, aliquot miserunt, qui ei a tergo insidiarentur. Illoque sub vesperam secure et contemptim **386** exercitum reducente, Romani tam ex vallo, quam ex insidiis eum aggressi, multam et hominum et elephantorum cædem ediderunt. Interea Annibal Romanorum castra adortus est, sed repulsus a custodibus. Hanno castris desertis Heracleam confugit. Annibal noctu Agrigento profugiendi capto consilio, ipse quidem clam evasit: cæteri autem deprehensi, partim a Romanis, multi ab Agrigentinis sunt occisi: qui tamen ea re veniam non impetrarunt, sed opibus direptis omnes venerunt. Consules Messanam in hiberna concesserunt. Carthaginenses Hannoni irati, Amilcarem Barchinum successorem dederunt, imperatorem, Annibale filio excepto, inter suos præstantissimum: qui cum Siciliam ipse tueretur, Annibalem classi præfectum in Italiam, oræ maritimæ infestandæ causa misit, ut consules ad se retraheret. Sed fefellit eum opinio. Nam præsidii ubique in mari collocatis, in Siciliam profecti, nihil memorabile gesserunt. Amilcar vero, metuens ne Galli milites, ob stipendia non integra munerata indignantes, cum Romanis se conjungerent, ad quamdam Romanam urbem per prodicionem scilicet occupandam et diripiendam eos misit: subornatis transfugis, qui consulibus Gallorum adventum nuntiarent. Ita illi omnes insidiis excepti perierunt: sed et Romanorum multi occubuerunt. Consulibus domum reversis, Amilcar etiam Italiæ oram classe vastavit; et quasdam Siciliæ urbes subegit. Quo Romani audito, classem instruxerunt, cui consulum alter Cneius Duillius est præfectus, collega ejus Cneius Cornelius in Siciliam missus: qui cum bello terrestri, quod mandatum ei fuerat, neglecto, navibus quas habebat, Liparæ, spe prodicionis dolo Carthaginensium facta, appulisset, a Bode Annibalis legato est circumventus. Cum autem ad defensionem se pararet, ille Romanorum audaciam veritus, eos ad pacis condiciones provocavit. Cumque consuli et tribunis militum persuasisset, ut ipsius triremem conscenderent, quo cum præfecto classis colloquerentur, eos Carthaginem misit, cæteros non repugnantes cepit.

387. XI. Annibal deinde Italiam vastavit: Amilcar Segestam petiit, ubi maxima pars Romani peditatus erat: et C. Cæcilio tribuno militum opem illis ferre volenti, per insidias multos milites occidit. His Romani cognitis, præfectum urbis statim

αὐτοῖς συναϊρήμενος πρότερον, τότε σφον αὐτοῖς ἐπιμψεν, ὡς τε καὶ τοὺς ὑπάτους ἀναθαρσῆσαι. Ἄνων δὲ ἐπεχείρησε μάχην συνάψαι, ἄλπισας, καὶ τὸν Ἄννιβαν ἐκ τοῦ τεύχους κατὰ ἰώτου τοῖς Ῥωμαίοις προσπεισεῖσθαι. Ὁ μαθόντες οἱ ὑπατοὶ, ἡσύχαζον, ὡς τε τὸν Ἄνωννα καταφρονήσαντα τῷ ταφρευμάτι προσελθεῖν. Ἐπιμψαν δὲ τινὰς κατόπιν αὐτοῦ ἐνεδρευούσοντας. Ἐκείνου δὲ πρὸς ἐσπέραν ἀδειῶς καὶ καταφρονητικῶς ἐπανάγοντος, ἐκ τε τῆς ἐνέδρας καὶ τοῦ χαρακώματος αὐτῷ οἱ Ῥωμαῖοι συνέμειξαν, καὶ φόνον πόλιν καὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἐλεφάντων εἰργάσαντο. Ὁ δ' Ἄννιβας ἐν τούτῳ ταῖς σκηναῖς τῶν Ῥωμαίων ἐπαλθῶν, ἐξεκρούσθη ὑπὸ τῶν φυλακτότων αὐτάς. Ὁ δ' Ἄνων εἰς τὴν Ἡράκλειαν κατέφυγε, τὸ στρατόπεδον ἐκλιπών, καὶ ὁ Ἄννιβας νυκτὸς ἐκδράναι τοῦ Ἀκράγατος βουλευσάμενος, αὐτὸς μὲν ἔλαθεν· οἱ δ' ἄλλοι γνωσθέντες, οἳ μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, συχνοὶ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἀκραγαντίνων ἐκτάθησαν. Οὐ μέντοι συγγνώμης ἔτυχον οἱ Ἀκραγαντῖνοι, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα σφῶν διηρηκόθησαν, καὶ αὐτοὶ ἐπράθησαν ἅπαντες. Καὶ οἱ μὲν ὑπατοὶ πρὸς τὴν Μεσσηνίαν διὰ τῶν χειμῶνα ἀνεχώρησαν. Ὁρῶντο δ' οἱ Καρχηδόνιοι κατὰ Ἄνωνος, καὶ Ἀμιλικαν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Βαρχίδην ἀπέστειλαν, ἄνδρα τῶν ὀμοφύλων, πλὴν τοῦ Ἄννιβα τοῦ υἱέος, ἐν στρατηγίᾳ κρείττονα· καὶ αὐτὸς μὲν τὴν Σικελίαν ἐφύλαττεν· Ἄννιβαν δὲ ναυαρχοῦντα ἐς Ἰταλίαν ἐπιμψε, τὰ παράλια αὐτῆς κακοურγήσοντα, ἵνα τοὺς ὑπάτους πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσῃται. Ἄλλ' οὐκ ἔτυχε τοῦ σκοποῦ. Καταστήσαντες γὰρ ἐκεῖνοι φρουρὰς ἐκασταχθεὶ τῆς παραλλίας, εἰς Σικελίαν ἦλθον, οὐδὲν δὲ μνήμης ἔπραξαν ἄξιον. Ὁ δὲ Ἀμιλικας τοὺς Γαλάτας τοὺς μισθοφόρους, οἳ μὴ ἐντελεῖ δέδωκεν αὐτοῖς τὸν μισθόν, ἀγανακτήσαντας, φοβηθεὶς μὴ προσχωρήσῃσι τοῖς Ῥωμαίοις, διέφθειρε, πέμψας αὐτοῖς εἰς τινα τῶν ὑπὸ Ῥωμαίων πόλιν παραληψομένους αὐτήν, ὡς τάχα προδομένην, καὶ διαρπάσαι αὐτὴν ἐπιτρέψας. Στάλια δὲ πρὸς τοὺς ὑπάτους ψευδαυτομόλους, τὴν τῶν Γαλατῶν προμηγύοντα ἐλευσιν· ἔθεν οἱ Γαλάται μὲν πάντες ἐνεδρευθέντες ἐθάρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπέθανον. Ἀπελθόντων δὲ τῶν ὑπάτων οὐκαθε, ὁ Ἀμιλικας καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπὶ ῥῆσι, προσπλέων, καὶ ἐν τῇ Σικελίᾳ πόλεις τινὰς ὑπηγάγετο. Πυθόμενοι δὲ ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι, ναυτικὸν συνεστήσαντο, καὶ Γάτον αὐτῷ Δουίλιον τὸν ἕτερον τῶν ὑπᾶτων ἐπέστειλαν, τὸν δὲ τοῦτο συνάρχοντα Κορήλιον Ἰάτον εἰς Σικελίαν ἐπιμψαν, οἳ κατὰ γῆν πολέμου ὄν ἐκεκλήρωτο ἀμελήσας, ταῖς προσούσις αὐτῷ ναυσὶν ἐς Λιπάραν ἔκλειυσεν, ὡς προδομένην αὐτῷ, τοῦτο δ' ἐκ δόλου τῶν Καρχηδονίων ἐγένετο. Ὡς οὖν ἐς τὴν Λιπάραν καθωρμίσατο, Βόδης αὐτὸν ὁ τοῦ Ἄννιβου περιεστοίχισεν ὑποστράτηγος. Παιρασχευαζομένου δὲ τοῦ Γάτου πρὸς ἄμυναν, δεισας ἐκεῖνος τὴν ἀπόνοιαν αὐτῶν, προεκαλέσατο αὐτοῖς εἰς σπονδὰς· καὶ πείσας ἀνεβίβασεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ τριήρη τὸν τε ὑπάτον καὶ τοὺς χιλιάρχους, ὡς τῷ ναυάρχῳ ἐνευφομένους. Καὶ τούτους μὲν εἰς Καρχηδόνα ἀπέπεμψαν, τοὺς δὲ λοιποὺς οὐδὲ ἀραμένους τὰ ὅπλα εἶλον.

ΙΑ'. Εἶτα Ἄννιβας μὲν τὴν Ἰταλίαν ἐπὶ ῥῆσι, Ἀμιλικας δὲ εἰς Ἐγέσταν ἐστράτευσεν, ἐν ἣ τὸ πλεῖστον τοῦ πεζοῦ τοῖς Ῥωμαίοις ἦν, οἳ ἐπικουρήσαι Γάτον Καικίλιον χιλιάρχον ἐβελήσαντα λοχήσας, πολλοὺς ἐφόνευσεν τῶν αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ μαθόν

τας οι εν τη Ρώμῃ, τὸν μὲν ἀστυνόμον εὐθύς ἐξέπεμψαν, καὶ τὸν Δουλίον ἐπέστειψαν. Ὁ δὲ ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθὼν, καὶ καταμαθὼν τὰς ναῦς τῶν Καρχηδονίων τῇ μὲν παχύτητι καὶ τῷ μεγέθει τῶν σφῶν ἐλαττωμένας, τῷ τάχει δὲ τῆς εἰρσείας καὶ τῇ ποιικιλίᾳ τοῦ πλοῦ προεχούσας, μηχανὰς ἐπὶ τῶν τριήρων, ἀγκύρας τε καὶ χεῖρας περικόντους σιδηρὰς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα κατέσκευασαν, ὅπως ταῖς πολεμιαῖς ναυσὶν ἐπιβριπτοῦντες αὐτὰ συνάπτοιτο σφίσι, καὶ μεταβαίνοντες εἰς αὐτάς, εἰς χεῖρας ἴσταν τοῖς Καρχηδόνιοις, καὶ ὡς ἐν περὶ μάχῃ τούτοις; σὺρβήγνυνται. Συμμιξαντες οὖν οἱ Καρχηδόνιοι ταῖς τῶν Ῥωμαίων ναυσὶ, περιέπλεον σφᾶς, συντόνῳ χρώμενοι εἰρσεία, καὶ ἐκ τοῦ αἰφνιδίου προσέβαλλον. Χρόνον μὲν οὖν τινα ἰσπαλῆς ἡ ναυμαχία ἐγένετο. Εἶθ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐπικρατέστεροι γεγονότες, πολλοὺς μὲν κατέδυσαν, συνέδυσαν δὲ καὶ πολλοὺς. Ὁ δ' Ἀννίβας ἐπὶ ἐπιτήρως ναυμαχῶν, σοσχηθείσης τῆς αὐτοῦ νηὸς; τρήρει τι, μὴ ἀλῶ φοβηθεῖς, τὴν ἐπιτήρησιν τε ἀγκατέλιπε, καὶ μεταβάς εἰς ἕτεραν δέφυγε. Τῆς μὲν οὖν ναυμαχίας τοῦτο τέλος ἐγένετο, καὶ λάφυρα πολλὰ ἐλήφθη. Τὸν δ' Ἀννίβαν οἱ Καρχηδόνιοι διὰ τὴν ἤτταν ἀπέκτειναν ἂν, εἰ μὴ εὐθύς ἐπηρώτησε σφᾶς, ὡς ἀκραίων ἐτι τῶν πραγμάτων ὄντων, εἰ ναυμαχῆσαι καλεούσιν, εἰ μὴ; Συνθεμένων γὰρ αὐτῶν ναυμαχῆσαι, ὡς τῷ ναυτικῷ πρόγειν ἐπαιρομένων, ὑπέλεπον, ὅτι, *Οὐδὲν ἄρα ἠδίκηκα, ὅτι ταῦτά ἄμῃν ἐλλείσας συνέβαλον τῆς γὰρ γλώμης, ἀλλ' οὐ τῆς τύχης ἐστὶ γῶν κῆρυξ.* Καὶ ἡ μὲν ἐσώθη, τὴν δὲ ἡγεμονίαν ἀφῆρηθῆ. Δουλίος δὲ τὸ πᾶν προσλαβὼν, τοὺς τε Ἑγεσταίους ἐβρύσατο, μὴδ' εἰς χεῖρας αὐτῶν τοῦ Ἀρβλα ἐλθεῖν ὑπομείναντος, καὶ τὰ φίλια τὰ ἄλλα ἐδεβαίωσατο, καὶ εἰς τὴν Ρώμην τοῦ ἔθρους παρελθόντος ἀνεκομίσθη. Ἀπάραντος δ' αὐτοῦ, ὁ Ἀμλικὸς τὸ τε Δρέπανον κεκλημένον (ἔστι δὲ λιμὴν ἐπικαιρος) ἐκρατύνατο, καὶ ἐκ αὐτῶν τὸ πλεῖστον κατέθετο ἔβια, καὶ τοὺς Ἐρυκηνοὺς ἀπαντας μετανέστησε, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν κατέσκαψεν, ἵνα μὴ οἱ Ῥωμαῖοι καρτερὰν αὐτὴν οὖσαν καταλαθόντες, ἐρμητήρητον τοῦ πολέμου ποιήσωσιν; καὶ πόλεις εἰς τὰς μὲν βία, τὰς δὲ προδοσία. Καὶ εἰ μὴ Γάιος Φλώρος αὐτὸν ἐπέσχεεν, ἐκεῖ χειμάσας, τὴν Σικελίαν ἂν κατεστρέφατο ἔπασαν. Λούκιος δὲ Σκιπίων ὁ συνάρχων αὐτοῦ, ἐπὶ Σαρδῶν καὶ ἐπὶ Κύρνον ἐστράτευσε (καίενται δὲ ἐν τῷ Τυρρητικῷ πελάγει, ὄλιγον ἀλλήλων ἀπέχουσαι, ὡς μίαν αὐτὰς πόρρωθεν εἶναι δοκῆν) καὶ προτέρῳ τῇ Κύρνον προσβαλὼν, τὴν μὲν Ὀδαλερίαν τὴν κρατίστην αὐτῆς πόλιν βία ἐλεν, ἀπόνως δὲ τὰ λοιπὰ ἐχειρώσατο. Ἐς δὲ τὴν Σαρδῶν πόλιν, κατεῖδε τι ναυτικὸν Καρχηδόνιον, καὶ ἐπ' αὐτὸ ἐστράτευτο, καὶ οἱ μὲν ἔφυγον πρὶν ἡ συμμίξει. Αὐτὸς δ' ἐπὶ πόλιν Ὀλβίαν ἤλθεν. Ἐνθα τῶν Καρχηδονίων ὑστὴ τῶν νεῶν ἐπιφανέντων φοβηθεὶς (οὐδὲ γὰρ ἴχε τὸ πᾶν ἀξιόμαχον) ἐπ' οἴκου ἀπήρην. Ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ ἄλλοι τε τῶν ἀδόντων, καὶ ἐν τῷ ἔσται δουλεύοντων, καὶ οἱ Σαρνῆται (συχνοὶ γὰρ πρὸς τὴν τοῦ ναυτικοῦ παρασκευὴν ἀφικοντο) συνέθεντο τῇ Ρώμῃ ἐπιβουλεύσαι. Μα-

ablegarunt, et Duillium maturare jusserunt. *Quod cum in Siciliam venisset, navesque Carthaginiensium crassitudine et magnitudine Romanis inferiores, sed celeritate remigii, et navigandi varietate superiores esse vidisset: machinas quasdam, ancoras, manus ferreas longis contis praefixas, aliaque ejus generis fabricavit, quibus hostiles naves attraherentur: ac transitu in illas facto, sui cum Carthaginiensibus, veluti in terrestri pugna, cominus dimicarent.* Carthaginienses cum Romanas naves crebra remigatione circumdatas, subito invarissent, aliquandiu aequo marie certatum est: deinde vero Romani superiores facti, multos demerserunt, multos ceperunt. Annibal septiremi, in qua pugnat, cum triremi commissa, veritus ne caperetur, in aliam navim saltu facto, evasit. *Hoc navalis praelii exitu Romani multis spoliis aucti sunt. Carthaginienses vero Annibalem ob acceptam cladem occiderunt, nisi eos statim, veluti rebus adhuc integris, percontatus esset: Utrum navali praelio decertare juberent, necne. Cum assensi essent, ut qui classibus gloriarentur, subjecit, Nullum suum peccatum esse, qui eadem spe, qua ipsi, pugnam iniisset. Consilium enim in qua potestate, eventum penes fortunam fuisse.* Sic illi vita concessa est, imperium abrogatum. *Duillius peditatu sibi adjuncto, Segestanos liberavit, Amilcare nec ad manus venire auso: et sociis civitatibus firmatis, elapsa aetate Romam rediit.* Post ejus abitum Amilcar Drepanum (est autem portus opportunus) munit, eoque res maximi pretii contulit: et Erycinis omnibus expulsis, atque urbe eversa, ne locus munitissimus Romanis ad bellum gerendum usque esset, urbes alias vi, alias proditione cepit: ac nisi a C. Floro, qui ibi hibernabat, coercitus fuisset, totam Siciliam subegisset. L. Scipio ejus collega exercitum in Sardiniam et Corsicam ~~duxit~~ duxit, insulas in Tyrrhenomari sitas, tam exiguo intervallo separatas, ut ex longinquo pro una habeantur. Ac primum Corsicæ principe urbe Valeria vi capta, reliquis citra laborem est potitus. In Sardiniam navigaturus, cum classem Carthaginiensem conspexisset, in eam impetum fecit. Sed cum illa, priusquam ad manus veniretur, fugisset, Olbiam urbem invasit. Ubi navium Carthaginiensium conspectu territus (nec enim a peditatu satis ad pugnam paratus erat), domum versus iter intendit. Eo tempore cum alii captivi, tum Samnites, quorum complures ad nave instructionem venerant, Romæ insidiari de creverunt. Quo Erius Potilii auxiliorum dux cognito, se eis assentiri simulavit, ut omnia eorum consilia cognosceret. Quia vero illa deferre non poterat, a Samnitibus undique circumdatus, eis persuasit, ut cum senatus haberetur, in foro congressi, vociferarentur, in demetiendo frumento fraudem sibi esse factam. Quod cum illi fecissent accersitus, ut tumultus auctor, insidias exposuit: ac tum quidem seditione sopita, illi sunt dimissum. Noctu vero, cum quique domini servos suos com-

prehendissent, omnis conjuratio dissipata est. Sequenti ætate Romani et Carthaginienses simul et in Sicilia et in Sardinia bellum gesserunt. Deinde cum Attilias Latinus in Siciliam venisset, atque Multistratum urbem a Floro obsessam invenisset: copiis illius usus, cum mœnia oppugnaret, oppidani principio cum Carthaginensibus ei fortiter restiterunt. Sed uxoribus et liberis lamentantibus, ommissa defensione, Carthaginensibus noctu digressis, primo diluculo portas ultro aperuerunt. Verum Romani ingressi, nemini pepercuerunt: donec Attilius prænuntiari jussit, prædam et homines ejus fore qui cepisset. Tum demum reliquis captis, urbem directam incenderunt.

Καὶ μετὰ τοῦτ' Ἀττίλιος Λατίνος ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθὼν, καὶ Μουτίστρατον πόλιν ὑπὸ τοῦ Φιλύρου πόλιουρκουμένην εὐρών, τῇ παρασκευῇ ἐκείνου ἐχρήσατο. Καὶ προσβολὰς περὶ τὸ τεῖχος αὐτοῦ ποιοῦμένου, πρῶτον μὲν οἱ ἐπιχώριοι μετὰ τῶν Καρχηδονίων ἠμύοντο κραταιῶς. Τῶν δὲ γυναικῶν καὶ τῶν παιδῶν ἐς δάκρυα καὶ ἐς οἰμωγὰς προαχθέντων, οὐκ ἀντέσχον. Ὑπεξεληθόντων δὲ νυκτὸς τῶν Καρχηδονίων, ἅμα τῇ ἑρ τὰς πύλας ἐθέλονται οἱ ἐπιχώριοι ἀνεπέτασαν. Εἰσελθόντες δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πάντα ἐφόνεον· ἕως ἐκήρυξεν ὁ Ἀττίλιος, τὴν λοιπὴν τε λείαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαβόντος εἶναι. Ἐκτοτε γὰρ τοὺς λοιποὺς τε ἐξώγησαν, καὶ τὴν πόλιν προδιάρπασαντες κατέκρησαν.

XII. Inde Camarinam incircumspecte aggressi, atque in loca insidiis occupata delapsi, omnes perierunt, nisi M. Calphurnius, tribunus militum, calamitatem eam arte correxisset. Nam cum ex omnibus unum tumulum ob præcipitium non occupatum vidisset, ccc 389 a consule milites petiit: quos cum propere illo adduxisset, ut hostibus in se conversis, cæteri effugerent, non deceptus est. Nam hostes eorum impetu perculsi, consule cum suis ut jam captis relictis, contra Calphurnium concurrerunt: et atroci pugna commissa, multi etiam ex illis, sed illi omnes perierunt, præter unum Calphurnium: qui cum præ vulneribus instar mortui inter cadavera jacuisset, vivens repperit, evasit incolumis. Interea vero dum ccc pugnant, etiam consul Attilius, evitato periculo, Camarina et aliis urbibus partim vi, partim deditioe subactis, ad Liparam proficiscitur: quam cum Hamilear clam noctu occupasset, subita eruptione facta, multos cæcidit. Caius vero Sulpitius non modo Sardinia: pleraque loca infestavit: sed successibus elatus, etiam contra Libyam iter intendit. Ac Carthaginenses cum Annibale solverunt, patriæ ineluentes: sed vento adverso repulsi, ambo recesserunt. Deinde Attilius Annibalem per subornatos transfugas, tanquam denuo in Africam navigaturus, deceptit. Cum igitur celeriter e portu solvisset, Sulpitius contra eum invectus, plerasque naves ejus, præ caligine diu ignorantes quid rei esset, ac turbatas, demersit: reliquæ ad terram profugerunt, atque inanes captæ sunt. Nam Annibal cum portum non tutum esse videret, iis relictis, in urbem Sulcos se contulit: ibique orta contra cum seditione Carthaginensium, cum solus ad eos prodississet, periit. Ex eo tempore Romani securius agros populantes, ab Hannone victi sunt. Hæc eo anno gesta sunt: et continenter lapides de cælo simul plures, grandinis instar, Romæ deciderunt.

Ὅων δὲ τοῦτο Ἐρίος Ποτλίος, ὁ τῆς βοήθειας ἀρχῶν προσεποίησατο συμφρονεῖν αὐτοῖς, ἵνα ἀκριβῶς πᾶν τὸ δεδογμένον αὐτοῖς, καὶ ἐπεὶ μὴ οἶδός τε ἦν καταμηνῦσαι τὸ βούλευμα (πάντες γὰρ περὶ αὐτὸν ἦσαν οἱ Σμυνίται) ἐπεισεν αὐτοὺς βουλῆς ἀγομένης εἰς τὴν ἀγορὰν ἀθροισθῆναι, καὶ καταβοῆσαι αὐτοῦ, ὡς περὶ τὸν σίτον ἀδικουμένους, ὄνπερ ἐλάμβανον. Τῶν δὲ τοῦτο ποιησάντων, μεταπεμφθεὶς, ὡς αἴτιος τοῦ θορύβου, ἐξέφηγεν αὐτοῖς τὴν ἐπιβουλὴν. Καὶ τότε μὲν ἡσυχάσαντας ἀπέπεμψαν. Νυκτὸς δὲ συνέλαβον ἕκαστοι τῶν ἐχθόντων δούλους εἰς αὐτῶν, καὶ οὕτως ἡ πᾶσα διελύθη συνωμοσία. Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ θέρει ἔν τε τῇ Σικελίᾳ καὶ τῇ Σαρδίᾳ ἅμα ἐπολέμησαν οἱ Ῥωμαῖοι τε καὶ οἱ Καρχηδόνιοι.

ἐλθὼν, καὶ Μουτίστρατον πόλιν ὑπὸ τοῦ Φιλύρου ποιοῦμένου, πρῶτον μὲν οἱ ἐπιχώριοι μετὰ τῶν Καρχηδονίων ἠμύοντο κραταιῶς. Τῶν δὲ γυναικῶν καὶ τῶν παιδῶν ἐς δάκρυα καὶ ἐς οἰμωγὰς προαχθέντων, οὐκ ἀντέσχον. Ὑπεξεληθόντων δὲ νυκτὸς τῶν Καρχηδονίων, ἅμα τῇ ἑρ τὰς πύλας ἐθέλονται οἱ ἐπιχώριοι ἀνεπέτασαν. Εἰσελθόντες δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πάντα ἐφόνεον· ἕως ἐκήρυξεν ὁ Ἀττίλιος, τὴν λοιπὴν τε λείαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαβόντος εἶναι. Ἐκτοτε γὰρ τοὺς λοιποὺς τε ἐξώγησαν, καὶ τὴν πόλιν προδιάρπασαντες κατέκρησαν.

IB' Ἐκεῖθεν δ' ἐπὶ Καμερίναν ἀπερισκέπτως γινόμενοι ἐς χωρία προελοχισμένα ἐνέπεσον· καὶ πανουθὶ ἂν ἐφθάρησαν, εἰ μὴ Μάρκος Καλπούρνιος χλιαρχῶν σοφίᾳ μετήλαθε τὸ δυστύχημα. Ἰδὼν γάρ τινα τῶν περὶ εἰς λόφων μόνον ὑπὸ τοῦ κρηνώδους μὴ προκατειλημμένον, ἐπιπλάσας τριακοσίους παρὰ τοῦ ὑπάτου ἤτησατο, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐπ' ἐκεῖνον ὤρμησεν, ἵν' οἱ πόλεμοι πρὸς αὐτοὺς τράπωνται, κλντεῦθεν οἱ λοιποὶ διαφύγασιν· καὶ ἔσχεν οὕτως. Ὡς γὰρ τὴν ὄρμην αὐτῶν εἶδον οἱ ἐναντίοι, ἐκπλαγέντες, τὸν μὲν ὑπατον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, ὡς ἤδη ἐαλωκότας, κατέλιπον, ἐπὶ δὲ τὴν Καλπούρνιον συνέδραμον. Καὶ μάχης ἰσχυρᾶς γενομένης, πολλοὶ μὲν κἀκείνων, πάντες δ' οἱ τριακόσιοι ἔπεσον· μόνος δὲ περιεσέσωστο ὁ Καλπούρνιος, τρωθεὶς μὲν λαθὼν δ' ἐν τοῖς νεκροῖς κείμενος ὑπὸ τῶν τραυματιῶν, ὡς τεθνηκώς, ἔνθα ζῶνς εὐρεθεὶς ἐσώθη. Ἐν ᾧ δ' οἱ τριακόσιοι ἐμάχοντο, ὁ ὑπατος ἀπεχώρησε. Διάφυγὼν δ' οὕτως, τὴν τε Καμαρίναν καὶ ἄλλας πόλεις τὰς μὲν βίᾳ, τὰς δὲ καὶ ὁμολογίᾳ παρεστήσατο. Ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν Λιπάραν ὤρμησεν ὁ Ἀττίλιος. Νυκτὸς δὲ λαθὼν προκατέσχευ αὐτὴν ὁ Ἀμιλκας· καὶ ἐπεξεληθὼν αἰφνιδίως, πολλοὺς διεφθειρε. Γάτος δὲ Σουλπίκιος τῆς τε Σαρδοῦς τὰ πλείστα κατέδραμε, καὶ ὑπερφρονήσας ἐκ τούτου, ὤρμησεν ἐπὶ τὴν Λιβύην. Καὶ ἀπήραν μὲν καὶ οἱ Καρχηδόνιοι σὺν τῷ Ἀννίβῳ, περὶ τοῖς οἰκοῖς δεδότες. Ἀντιπνεύσαντος δὲ πνεύματος σφίσι, ἄμψω ὑπεχώρησαν. Καὶ μετὰ ταῦτα ἔσφηλε διὰ τινῶν ψευδαυτομόλων τὸν Ἀννίβαν ὁ Ἀττίλιος, ὡς ἐς τὴν Λιβύην αἰθὶς πλευσόμενος. Σπουδῇ τε σὺν αὐτῷ ἐξαναχθέντι ἐπιπλεύσας ὁ Σουλπίκιος, τὰς μὲν πλείους τῶν νεῶν ἀγνοοῦσας ὑπὸ ὀμίχλης ἐπὶ πάλυ τὸ γινόμενόν, καὶ ταρρατομένας κατέδυσσε· τὰς δὲ λοιπὰς καταφυγοῦσας ἐς τὴν γῆν κενὰς εἶλεν. Ὁ γὰρ Ἀννίβας, οὐκ ἄσφαλλῆ τὸν λιμένα ὄρων, καταλειπὼν αὐτὰς ἀνεχώρησεν εἰς πόλιν Σουλκούς. Ἐνθα στασιασάντων πρὸς αὐτὸν Καρχηδονίων, προῆλ-

ὅτε ἐς αὐτοὺς μόνος, καὶ ἀπώλετο. Ἀδεϊστερον δ' ἄνθρωπος ἐκ τούτου τὴν χώραν κατατρέχοντας οἱ Ῥωμαῖοι, ἠττήθησαν ὑπὸ Ἄννωνος. Ταῦτα ἐν τῷ ἔτει τούτῳ ἐγένετο. Καὶ συνίχως λίθοι ἐξ οὐρανοῦ ἐς τὴν Ῥώμην ἅμα πολλοί, ὡς καὶ χαλάζῃ τοικένοι, ἔπεσον. Καὶ ἐς τὸ Ἀλβανὸν καὶ ἄλλοι λίθοι ὁμοίως συνέβη κατενεχθῆναι. Οἱ δ' ὑπατοὶ, ἐπὶ Σικελίαν ἐλθόντες, ἐπὶ Λιπάραν ἐστράτευσαν. Ἐπεὶ δ' ὑπὸ τὴν ἄκραν τὴν Τυνδαρίδα καλουμένην ναυλοχοῦντας ἤσθοντο τοὺς Καρχηδόνιους, διχῆ τὸν πλοῦν ἐποιούνο. Καὶ θατέρου τῶν ὑπάτων τῷ ἡμίσει τοῦ ναυτικοῦ τὸ ἀκρωτήριον περιβαλόντες, νομισαὶ ὁ Ἀμιλκας μόνους εἶναι, ἐξανήχθη. Ὡς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐπεγέγοντο, πρὸς φυγὴν ἐχώρησε, καὶ τοῦ ναυτικοῦ πλείστον ἀπέβαλεν. Ἐπαρθέντες δ' οἱ Ῥωμαῖοι, Σικελίαν μὲν, ὡς ἔβη σφετέραν οὖσαν, κατέλιπον, τῇ δὲ Λιβύῃ τῇ τε Καρχηδόνι ἐπιχειρήσαι ἐτόμησαν. Ἦγούνο δὲ αὐτῶν ὁ τῆς Ῥηγούλος ὁ Μάρκος, καὶ Λούκιος Μάλιος, ἐξ ἀρετῆς προκριθέντες. Καὶ οἱ μὲν, εἰς τὴν Σικελίαν πλεύσαντες, τὰ ἐκείσε καθίστων, καὶ τὸν ἐς τὴν Λιβύην ἡτρήπιζον πλοῦν. Καρχηδόνιοι δὲ οὐκ ἀνέμενον αὐτοὺς ἐπιπλεῦσαι σφίσι, ἀλλὰ παρασκευασάμενοι πρὸς Σικελίαν ἠπειχθησαν, καὶ παρὰ τῇ Ἡρακλειώτιδι ἐς χεῖρας ἀλλήλοις ἤλθον. Ἰσορρόπου δὲ τῆς ναυμαχίας ἐπὶ πολλὴ γινομένη, τέλος ὑπέρεσχον Ῥωμαῖοι. Ἀμιλκας δὲ ἀντιστήναι αὐτοῖς οὐκέτι ἐτόλμα. Ἄνωνα δὲ πρὸς αὐτοὺς ἐπεμφεν, ὡς ὑπὲρ εἰρήνης, βουλόμενος τὸν καιρὸν τριβειν (ἤλπισε γὰρ στρατεύματι οἱ πεμφοθήσασθαι οὐκ ὀφείον), Ἄννων δὲ βοῶντων τινοῦν συλλαβεῖν αὐτὸν, ὅτι καὶ Καρχηδόνιοι ἀπάτη συνέλαβον τὸν Κορονήλιον. Ἄν τούτου ποιήσῃ, εἶπεν, οὐδὲν ἔτι κρείττους τῶν Λιβύων ἔσονται. Ἐκείνος μὲν οὐκ εὐκαιρότατα θαπέυσας αὐτοὺς, οὐδὲν ἔπαθεν, οἱ δὲ καὶ αὖθις τοῦ πολέμου εἶχοντο. Καὶ οἱ μὲν ὑπατοὶ ἐκ τῆς Μεσσηνίας ἔπλεον, Ἀμιλκας δὲ καὶ Ἄννων διαίρεθέντες, ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς περισχέιν ἐμελέτων. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἄννων οὐχ ὑπέστη προσιόντας αὐτοὺς προκαταπεύσας δ' εἰς Καρχηδόνα, ταύτην ἐφίλασεν. Ὁ δὲ Ἀμιλκας, πυθόμενος τοῦτο, κατὰ χώραν ἔμενον. Ἐκβάντες δ' εἰς τὴν γῆν οἱ Ῥωμαῖοι, ἐπὶ τὴν Ἀσπίδα τὴν πόλιν ἐχώρησαν. Οὐδ' ἰδόντες προσιόντας οἱ ἐπιχώριοι, προὔπεξῃθον, καὶ ἀμαχεὶ κατασχόντες αὐτὴν οἱ Ῥωμαῖοι, τοῦ πολέμου ὀρηκτῆριον ἐποίησαντο. Κάντεῦθεν τὴν τε γῆν ἐπόρθον, καὶ πόλεις τὰς μὲν ἰβηλουσίας, τὰς δὲ φόβῳ προσεκτύοντο, λείαν τε πολλὴν ἐλάμβανον, καὶ αὐτομόλους πλείστους ἐδέχοντο, καὶ τῶν οὐκ ἐλαίων συχνοὺς τῶν ἐν τοῖς πρὶν ἄλλοιων πόλεμοις ἐκομίζοντο.

II. Χειμῶνος δὲ ἐπιγενομένου, Μάλιος μὲν εἰς Ῥώμην σὺν τῇ λαῖᾳ ἀπέπλευσε, Ῥηγούλος δ' ἐν τῇ Λιβύῃ ὑπέμεινε. Καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἐν παντὶ κακῶ γέγονασι, τῆς χώρας τε πορθουμένης αὐτῶν, καὶ τῶν περιόρων ἀλλοτριουμένων, καὶ κατελιθθέντες εἰς τὸ τεῖχος ἡσύχαζον. Ῥηγούλος δὲ παρὰ τὸν Βαγράδαν ποταμὸν στρατοπεδουμένῳ, δράκων ἐπεφάνη ὑπερμεγέθης, οὗ τὸ μήκος λέγεται εἶναι ποδῶν ἑκατὸν πρὸς εἴκοσι· καὶ γὰρ ἡ λεθρὸς αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην κεικρόμιστο δι' ἐπίδειξιν. Ἀνάλογον δὲ καὶ τὸν ἄλλον ὄγκον τοῦ σώματος εἶχεν· ὅς συχνοὺς τῶν στρατιωτῶν τοὺς μὲν πελάζοντας αὐτῷ, τοὺς δὲ καὶ πίνοντας· ἐκ τοῦ ποταμοῦ διέφθειρε. Κατειργάσατο δ' αὐτὸν ὁ Ῥηγούλος πληθύει στρα-

Idem in Albano, et alibi quoque factum. Consules in Sicilia profecti, Liparam oppugnarunt. Cum autem sub Tyndario promontorio Carthaginienses in insidiis esse cognovissent, naves diviserunt. Et cum alter consul remissa classis promontorium circumdedisset, ratus Hamilcar eum solum esse, naves suas contra eduxit. Sed reliquis etiam se ostendentibus, in fugam versus, maximam navium partem amisit. Hoc successu elati Romani, Sicilia, ut jam suæ ditionis, relicta, 390 Libyam et Carthaginem petere ausi sunt, ductu et auspiciis M. Reguli et L. Manlii : qui ob virtutem prælati cæteris, cum in Sicilia appulissent, insula ordinata, navigationem Libyam adornarunt. Verum Carthaginienses eorum adventu non exspectato, classe celeriter comparata, juxta Heracleam cum eis congressi sunt. Cumque diu æquo Marte pugnatum esset, Romani tandem vicerunt. Amilcar vero non amplius eis resistere ausus, et cum spem haberet, domo sibi missum iri exercitum, tempus extrahere cupiens, Hannonem ad eos per speciem petendæ pacis misit. Quem cum quidam comprehendendum esse clamitarent, quod etiam Carthaginienses Cornelium fraude cepissent : Si istud, inquit, feceritis, Afris nihilo jam præstantiores eritis. Ea tam opportuna adulatione incolumis evasit. Illi vero rursus in bellum incubuerunt. Ac consules Messana profectos Hamilcar et Hanno divisim copias utrinque circumdare statuerunt. Sed Hanno eorum accessu non exspectato, ad Carthaginem tutandam properavit. Quo Amilcar cognito, eodem loco mansit. Cæterum Romani exscenu in terram facto, Aspidem urbem invaserunt : quos cum cives accedere vidissent, e medio excesserunt. Ita urbem Romani vacuum ceperunt : eaque ad belli gerendi commoditatem usi, atque inde erumpere soliti, agros vastarunt ; et alias urbes vi, alias deditione subegerunt, magnamque prædam ceperunt : et transfugas, suorumque plurimos, bellis prioribus captos, recaperunt.

XIII. Cum hiems supervenisset, Manlius cum manubiis Romam navigavit. Regulus in Africa mansit Carthaginienses vero omnis generis malis conflictantes (nam et ager vastabatur, et finitimi alienabantur) intra mœnia conglobati se continuerunt. Regulo ad Bagradem flumen castrametato, draco ingens visus est, cujus longitudo pedum cxx fuisse perhibetur, et pellis ostentationis causa Romam perlata esse. Longitudini tantæ totius moles corporis respondit. Eum post multos milites, qui vel propius accesserant, vel e flumine biberant, devoratus, Regulus militum copiis et catapulitis confecit. 391 Amilcarem autem in silvoso tumulo castra habentem noctu aggressus, multos in cu-

libibus, multos expectatos occidit: si qui vero evaserant, ab iis qui vias custodiebant, excepti perierunt. Sic magna pars Carthaginensium est absnupta, et multæ urbes ad Romanos defecerunt. Itaque ii qui in urbe erant, veriti ne caperentur, caduceatores ad eum miserunt: ut eo tolerabili aliqua pactione amoto, imminens malum subterfugerent. Cum autem multa perquam molesta postularret, ut pacis conditiones nihil aliud quam excidium iudicaret, paci bellum prætulere. Regulus enim ad id usque tempus prospera fortuna usus, animis et fastu adeo plenus fuit, ut Romani scriberet, se metu obsignatas habere Carthaginis portas. Idem affectus et ejus militum, et civium Romanorum fuit: unde factum est, ut impingerent. Nam Carthaginensibus cum alii, tum Xanthippus Lacedæmonius auxilio venerunt. Qui imperator creatus (nam ei et populus cupide summam rerum delulit, et Amilcar cæterique principes ultro cesserunt) cum alia præ ordinavit, tum Carthaginenses a tumulis, in quibus præ metu agebant, in planitiem deduxit, ubi et equitatus eorum et elephantes plurimum poterant. Hic aliis temporibus quietus, expectavit dum Romani castra negligenter tuerentur. Elati enim victoria, Xanthippum ut Græculum (quo nomine per contemptum utuntur) nihil facientes, securi agitabant. Sic affectos Romanos adortus, eorumque equitatu per elephantes profligato, multos occidit, multos cepit, atque ipsum Regulum. Qua victoria Carthaginenses etsi animos receperant, tamen captivos conservarunt: ne ii quoque, quos pridem Romani ceperant, occiderentur. Ac cæteros quidem benè tractarunt, Regulum autem omnibus modis amiserunt. Nam et tantum cibi præbebant, unde vitam sustentare posset, et continentor elephantum ad eum adducebant: a quo territis, neque animo neque corpore conquiesceret. Denique post has vexationes eum in carcerem coniecerunt. Suos etiam sœderatos crudelissimo tractarunt. Nam cum ea quæ promiserant **392** præstare non possent, eos dimiserunt, ut stipendia non multo post persoluturi. Sed vectores eorum jusserunt, iis in deserta quadam insula expositis, clam discedere. Xanthippum alii submersum ab iis ferunt, abeuntem persecutis. Alii navem ei datam veterem, et ruinarum plenam, extrinsecus recens pietam, ut in ea per se submergeretur: quo is animadverso, alia navi conscensa evaserit. Id vero factum, ne ab illo conservati viderentur. Putabant enim, eo sublato, etiam rerum gestarum gloriam una perituram. **393** ζῶναι αὐτοῖς ἀπροσέσχοντο, ἀπέπεμψαν αὐτούς, ὡς καὶ τὸν μισθὸν αὐτοῖς οὐκ ἐς μακρὰν ἀποδώσαντες. Ἐκέλευσαν δὲ τοῖς κομιζοῦσι σφᾶς εἰς ἐρήμην τινὰ νῆσον ἐκβιβάσαι, καὶ λάθρα ἀποπλεῦσαι. Καὶ τὴν Ξάνθιππον δὲ οἱ μὲν φασὶ καταποντίσαι αὐτοῦς ἀποπλεύσαντι ἐπιπλεύσαντας· οἱ δὲ ναῦν αὐτῷ δοῦναι παλαιὰν, μηδὲν στέργουσαν, νέαν καταπιπτεώσαντες ἐξωθεν, ἴν' αὐτῇ ἐφ' ἑαυτοῦ καταποντισθῆ· τὸν δὲ γόνυτα τοῦτο εἰς ἑτέραν ἐμβῆναι, καὶ οὕτω διασωθῆναι. Ταῦτα δ' ἐπίοιον, ἵνα μὴ δοκοῖεν πρὸς ἐκείνου σωθῆσαι. Ἐνόμισαν γάρ, ἀπολωλότος αὐτοῦ, καὶ τὴν τῶν ἔργων δόξαν συναπολέσθαι.

11V. Romanis ea clade mæstis, illud dolorem

11V. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ἤλγουν μὲν διὰ τὸ συμβᾶν,

καὶ πλέον οὐ τοὺς Καρχηδόνιους ἐπὶ τὴν Ῥώμην αὐτῆς προσεδόκων ἀποπλευσεῖσθαι. Διὰ ταῦτα τὴν τε Ἰταλίαν ἐν φυλακῇ ἵποῖσαντο, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐν Σικελίᾳ τῇ τε Λιβύῃ ὄντας Ῥωμαίους σπουδῆ τοῦ ὑπάρχοντος ἐπεμφαν, Μάρκον Αἰμίλιον καὶ Φούλιον Πλατίνιον. Οἱ ἐς Σικελίαν πλεύσαντες, καὶ φρουρήσαντες, τὰ ἐκεῖ, πρὸς Λιβύην ὠρμήκεσαν. Καὶ χειμῶνι ληφθέντες, κατηνέχθησαν ἐς Κόρσουραν. Πορθήσαντες δὲ τὴν νῆσον, καὶ φρουρὰ παραδόντες, ἐπλεον αὐτοῖς. Κἂν τούτῳ ἰσχυρὰ ναυμαχία πρὸς Καρχηδόνιους ἐγένετο. Ἠγωνίζοντο γὰρ οἱ μὲν παντελῶς τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῆς οἰκείας ἐκβαλεῖν. Ῥωμαῖοι δὲ τοὺς ἐγκαταλειφθέντας σφῶν ἐν τῇ πολέμῳ ἀνασώσασθαι. Ἀγχωμῶν δὲ μαχομένων, οἱ ἐν τῇ Ἀσπίδι ὄντες Ῥωμαῖοι κατὰ νότου τοὺς Καρχηδόνιους, ἐξαιφνης ἐπέπλευσαν· καὶ ἀμφιδόλους αὐτοὺς καταλαβόντες, ἐνίκησαν. Καὶ μετὰ τοῦτο καὶ τῷ περὶ Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν, καὶ εἰς πολλοὺς οὐ, διὰ τὸν Ῥήγουλον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὄντας περιεσώσαντο. Ἀρκαγὰς δὲ τινὰς ποιησάμενοι, ἐς Σικελίαν ἐπλεον. Χειμῶνι δὲ περιπεσόντες, καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες, οἱ καὶ ταῖς ναοὶ ἐπὶ περιωθήσεσι ἀπέπλευσαν. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι καὶ τὴν Κόρσουραν ἔλαβον, καὶ ἐς Σικελίαν ἐπεραιώθησαν. Καὶ εἰ μὴ τὸν Κολλατίνιον καὶ Γναῖον Κορνήλιον ἔμαθον πολλῶν προσπλέοντας ναυτικῶν, πᾶσαν ἐν αὐτῇ ἐχειρώσαντο. Οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι ναυτικὸν τε ἄριστον ταχέως ἐξήρτυσαν, καὶ καταλόγους βελτίστους ἐπεποιήσαν. Καὶ οὕτως ἐβρώσθησαν, ὥστε τρίτῳ μηνί ἐς τὴν Σικελίαν ἐπανελαθεῖν. Πεντακοσιοστὸν δ' ἦν ἔτος, ἀφ' οὗπερ ἡ Ῥώμη συνέστη. Καὶ τὴν μὲν κάτω τοῦ Πανόρμου πόλιν οὐ χαλεπῶς εἶλον, τῇ δὲ ἄκρα προσεδρεύοντες ἐκακοπάθησαν, μέχρις οὐ τοὺς ἐν αὐτῇ ἐπέλιπεν ἡ τροφή. Τότε γὰρ προσεχώρησαν τοῖς ὑπάρχουσιν. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τὰς ναῦς αὐτῶν οἰκάδε πλεούσας τήρησαντες, εἶλον συχνὰς χρημάτων μεσάς. Εἶτα Σερούλιος τε Καίπιων καὶ Γάιος Σαμπρόνιος ὕπατοι, τοῦ μὲν Αἰλυθαίου πειράσαντες ἀπεκρούσθησαν, ἐς δὲ τὴν Λιβύην ἐπεραιώθησαν, καὶ τὴν παραλίαν ἐπόρθουν. Ὡς δ' ἐκομίζοντο οἰκάδε, χειμῶνι ἐνέτυχον καὶ ἐβλάθησαν. Διὸ νομίσας ὁ δῆμος, ἐξ ἀπειρίας τῶν ναυτικῶν βλάπτεσθαι, τῆς μὲν ἄλλης θαλάσσης ἀπέχεσθαι ἐψηφίσαντο, ναοὶ δ' ὀλίγαις τὴν Ἰταλίαν φρουρεῖν παρεσκεύαζον. Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ εἴτι· Πούπλιος Γάιος καὶ Ἀύρηλιος Σερούλιος· ἐς τὴν Σικελίαν ἦλθον, καὶ ἄλλα τέ τινα κατεστρέψαν, καὶ ἡμέραν· οὐ μόνον τινὰ συνέσχον τῶν ἐν αὐτῇ· νυκτὸς γὰρ αὐτοῦ· οἱ Καρχηδόνιοι ἐξεκόμισαν. Μετὰ δὲ τοῦτο Ἀύρηλιος ναῦς τε πρὸς Ἰέρωνος εἰληφῶς, καὶ ὅσοι τῶν Ῥωμαίων ἦσαν ἐκεῖ συμπαραλαβὼν, ἐπλευσεν εἰς Λιπάραν, καὶ ἐν αὐτῇ χιλιάρχον Κύντον Κάσιον καταλιπὼν, προσεδρεύοντα μάχης ἀνευ, ἀπῆρεν οἰκάδε. Κύντος δὲ μὴ φροντίσας τῆς ἐντολῆς, προσέμειξε τῇ πόλει, καὶ πολλοὺς ἀπέβαλεν. Ὁ μόνον Ἀύρηλιος μετὰ ταῦτα ἐκείνους ἔλων, πάντα ἀπέκτεινε, καὶ τὸν Κάσιον τῆς ἀρχῆς ἐπαυσε. Καρχηδόνιοι δὲ τὰ ὄξαντα τοῖς Ῥωμαίοις περὶ τοῦ

anxit, quod Carthaginenses ad ipsam urbem navigaturos arbitrabantur. His de causis et Italiam praesidiis munierunt, et consules M. Aemilium et Fulvium Platinum ad Romanos, qui in Sicilia et Libya erant, celeriter miserunt. Qui cum Sicilia praesidiis firmata, in Africam navigarent, tempestate ad Corsuram delati, vastata insula, et praesidiis munita, perrexerunt. Ac tum acre praelium in mari commissum est cum Carthaginensibus. Hi enim annitebantur, ut Romanos e sua ditioe penitus ejicerent: Romani vero, ut suos ex hostili terra recuperarent. Ancipiti pugnae eventu, Romani qui Aspide erant, a tergo Carthaginenses ex improvise adorti, utrinque circumventos vicerunt. Deinde Romani, etiam pedestri praelio victores, ceperunt multos, quos propter Regulum et concap: vos ejus conservarunt: abactaque praedia, in Siciliam redierunt. Sed tempestate conflictati, multis amissis, cum reliquis navibus domum redierunt. Carthaginenses autem et Corsuram receperunt, et in Siciliam trajecerunt. Ac nisi Collatinum et Cneium Cornelium cum magna classe adventare cognovissent, eam totam subegissent. Romani enim optimam classem celerissime compararunt, et delectus fortissimorum virorum habuerunt: itaque firmati sunt, ut tertio mense in Siciliam redirent. Id factum anno ab Urbe condita quingentesimo. Ac Panormi urbem inferiorem facile ceperunt: sed in arcis obsidione difficultatibus conflictati sunt: donec praesidarii comite destituti, consulibus deditio-nem fecerunt. Carthaginenses autem, observatis navibus eorum domum redituris, multas pecuniae plenas ceperunt. Deinde Servilius Caeppio et C. Sempronius coss. Lilybaeo frustra tentato, in Africam transvecti, oram maritimam infestarunt: in reditu incommodum ex tempestate ceperunt. Itaque populus existimans detrimenta illa ex rei navalis imperitia capi, reliquo mari abstinere, et Italiam duntaxat paucis tueri navibus decreverunt. Anno sequenti, P. Caius et Aurelius Servilius in Siciliam profecti, cum alia loca, tum Himeram ceperunt, sed vacuam civibus, quos Carthaginenses noctu deportarant. Post haec Aurelius, navibus ab Hierone acceptis, et Romanis omnibus qui in insula erant assumptis, Liparam trajecit: ibique Q. Cassio tribuno militum relicto, qui eam sine pugna obsideret domum rediit: sed Quintus mandato consulis neglecto, urbem aggressus, multos amisit. Quae deinde Aurelius expugnata, omnes occidit, et Cassio magistratum abrogavit. Carthaginenses decreto Romanorum de re navali cognito, classem specto Siciliae potiundi miscrunt. Ac dum ambo coss. Caecilius Metellus et C. Furius aderant, quiverunt. Sed cum Furius Romam rediisset, Metello contempto, ad Panormum accesserunt. Metellus, cognita exploratorum praesentia, omnibus qui in urbe erant convocatis, pro concione edixit, ut sese invicem prehensarent: et quemvis rogando quis esset, quidque ageret, hostes deprehendit.

Carthaginensibus autem ad pugnam se parantibus, A per dies complures morantur simulato, effecit, ut elati animis audacius inœnia oppugnarent. Signoque dato, Romanis subito portis omnibus erumpere jussis, facile vicit in angustias redactos : unde cum evadere non possent, in tanta et virorum et elephantorum multitudine, turbabantur. Sed interea classis Punica appellens, exitii causa in primis eis fuit. Nam dum naves conscendere contendunt, partim in mari perierunt, partim ab elephantis et sese et homines urgentibus conculcati, partim a Romanis occisi sunt. Capti etiam multi et viri et elephantibus : qui cum magistros suos non habentes exasperarentur, Metellus captivis, qui eos cepissent, salutem et impunitatem præconio promitti jussit. Sic illi mansuetissimis et notis captis, etiam ceteros attraxerunt : qui cxx, numero sic per fretum Romam sunt traducti. Dolia multa inter se devinxerunt, et lignis insertis ita distinxerunt, ut neque separarentur, neque coirent : eaque trabibus constrata, sarmentis et terra ingesta, circumsepserunt, ut structura illa stabuli instar esset : in eamque introductos, sine sensu navigationis trajecerunt. Hac victoria potito Metello, Asdrubal dux tum quidem evasit : sed post a Carthaginensibus revocatus, atque in crucem actus est.

δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐκτεινοντο, πολλοὶ δὲ καὶ ζῶντες ἐάλωσαν, ἄνδρες τε καὶ ἐλέφαντες. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνευ τῶν συνήθων σφίσι ἀνδρῶν ὄντες ἠγριαίνοντο, κήρυγμα τοῖς αἰχμαλώτοις ὁ Μέτελλος ἐποίησατο, σωτηρίαν καὶ ἄδειαν τοῖς συλλαβοῦσιν αὐτοὺς διδοῦν· καὶ οὕτως προσελθόντες τοῖς σφῶν πρασιότοις, ἐκείνους τε διὰ τὴν συνήθειαν ἐχειρώσαντι καὶ τοὺς ἄλλους προσεσπελάσαντο, οὐς καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐκόμισαν, ἑκατὸν ὄντας καὶ εἰκοσιν, οὕτως αὐτοὺς τὸν πορθμὸν περαιώσαντες. Πίθους πολλοὺς συνθήσαντες ἀλλήλοις, καὶ ξύλοις διαλαθόντες σφᾶς, ὥστε μήτ' ἀπαρτᾶσθαι σφᾶς, μήτε συμπίπτειν, δοκοῦς ἐπ' αὐτῶν ἐπέτειναν, καὶ ὕλην καὶ γῆν ἐπεφόρησαν, φράξαντες τε περὶ τὸ χωρίον, ὡς αὐτῇ τιμῇ ἐοικέναι εἰς τοῦτο αὐτοὺς ἐπεβίβασαν, καὶ διεπύρθησαν, οὐδ' αἰσθανομένους ὅτι πλοῖον. Ὁ μὲν οὖν Μέτελλος· οὕτως ἐνίκησεν· ὁ δ' Ἀσδρούβας ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς σφῆεις τότε, ὕστερον ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ἐκλήθη, καὶ ἀνεσκολοπίσθη.

XV. Carthaginenses cum aliis de causis, tum ob captivorum multitudinem, Romam legatos miserunt, adjuncto Regulo, quem propter virtutem et auctoritatem nihil non impetraturum arbitrabantur, jurejurando obstrictum, ut rediret. Is et aliis in rebus se pro Carthaginense gessit, neque uxorem ad colloquium admisit : neque urbem, quamvis vocaretur, ingressus est. Sed senatu extra urbem coacto (ita enim respondere legalis hostium moris erat) in concilium introductus, dixit : *Nos, P. C. Carthaginenses ad vos miserunt (nam ego quoque jure belli servus eorum factus sum) petentes in primis, ut pax iis conditionibus, quas utrinque probaveritis, fiat : sin id nolitis, ut saltem captivi permulentur.* Hæc locutus, cum legalis secessit, ut Romani soli deliberarent. Cum autem a coss. interesse deliberationi juberetur, non paruit, priusquam id Carthaginenses permisissent. Ac tacitus assidens, cum sententiam rogaretur, ait : *Ego, P. C. si vel millies captus fuero, vestrum unus sum. Nam meum corpus penes Carthaginenses est, animus vero meus vobiscum.* *Ac illud quidem alienatum a vobis : hic, quo minus Romanorum sit, efficere nemo potest : ac ut captivus, ad*

ναυτικοῦ μαθόντες, ἐπεμφαν εἰς Σικελίαν, πᾶσαν ὑποτάξει τότε ἐλπίζοντες. Καὶ ἕως μὲν ἄμφω παρῆσαν οἱ ὑπατοὶ Καικίλιος Μέτελλος καὶ Γάιος Φούριος, ἡρέμουν. Ὡς δὲ πρὸς τὴν Ῥώμην ἀπῆρην ὁ Φούριος, κατεφόρησαν τοῦ Μετέλλου, καὶ πρὸς τὸ Πάνορμον ἤλθον. Ὁ δὲ Μέτελλος κατασκέπους ἐλθεῖν μαθὼν ἐκ τῶν πολεμίων, ἤθροισε τοὺς ἐν τῇ πόλει πάντας, καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς, ἀλλήλων λαβέσθαι σφίσι ἐκέλευσε. Καὶ οὕτως ἕκαστον ἀνακρίνων δοτις τε εἴη καὶ ὅ τι πράττοι, κατεφόρασε τοὺς πολεμίους. Καρχηδόνιοι δὲ παρετάξαντο, ὡς μαχοῦμενοι, καὶ Μέτελλος διδιδίναί προσηγορεύετο. Τοῦτου δ' ἐπιπλείους ἡμέρας γινομένου, οἱ Καρχηδόνιοι ἐφρονηματίσθησαν, καὶ προσέβαλλον θραυτέρων. Καὶ τότε ὁ Μέτελλος σημείον τοῖς Ῥωμαίοις ἔηρε· κακὸν τοῦτου

ἔξαπινάλως, ἐκείνοι κατὰ πάσας τὰς πύλας ἐπεκδραμόντες, ῥάδιος ἐκράτησαν, καὶ ἐς στενὸν αὐτοὺς κατέκλεισαν, ὥστε μηκέτ' ἀναχωρῆσαι δι' αὐτοῦ δυναθῆναι. Στενοχωροῦμενοι γὰρ ἦντε καὶ αὐτοὶ πολλοὶ ὄντες, καὶ πολλοὺς ἐλέφαντας ἔχοντες ἐπαράτονοντο. Κάν σφῶν τὸ ναυτικὸν τὸ λιθυκὸν προσεπέλασαν αὐτοῖς ἔγενετο φθορᾶς αἰτιώτατον. Ἰδόντες γὰρ τὰ ναῦς, ὤρμησαν εἰς αὐτάς, καὶ ἐμβαλεῖν ἐξεβίβασοντο, καὶ οἱ μὲν εἰς τὴν θάλασσαν ἐνέπιπτον, καὶ ἐφθείροντο, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν ἐλεφάντων ἐμπελαζομένων ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπώλλυντο· οἱ

IE. Οἱ Καρχηδόνιοι δὲ διεκρηναύσαντο τοῖς Ῥωμαίοις διὰ τε ἄλλα, καὶ τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων, καὶ τοῖς πρέσβασιν καὶ αὐτὴν τὴν Ῥηγοῦλον συνεπέμφαν, πᾶν δ' αὐτοῦ οἰθηθέντες κατωρθωκέναι διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνδρός. Ὁρῶσαν τε αὐτὸν, ἧ μὴν ἐπανήξειν. Καὶ ὅς τὰ τε ἄλλα ὡς εἰ τῶν Καρχηδονίων ἐπαρτε, καὶ οὕτε τὴν γυναῖκα εἰς λόγους ἐδέξατο, οὕτε τὴν πόλιν εἰσῆλθε, καὶ ταῦτα κλοῦμενος, ἀλλ' ἐξω τοῦ τείχους τῆς βουλῆς ἀθροισθείσης (ὡς ἔθος ἦν χρηματίζειν τῶν πολεμίων τοῖς πρέσβασιν) εἰσαχθεὶς εἰς τὸ συνέδριον, εἶπεν· Ἡμᾶς, ὦ πατέρες, πρὸς ὑμᾶς Καρχηδόνιοι ἐπεμφαν (ἐκείνοι γὰρ με ἐστάλασαν, ἐκεῖ δούλος αὐτῶν νόμφος πολέμου γεγέννημαι) καὶ ἀξιοῦσι μάλιστ' ἀπὸ τῶν πόλεμον λύσασθαι ἐπὶ συνθήκαις ταῖς δοκούσαις ἄμφοῖν, εἰ δὲ μὴ τῶν αἰχμαλώτων ποιήσασθαι ἄλλαγμα. Ταῦτα εἰπὼν, μετέστη μετὰ τῶν πρέσβων, ὡς ἦν καθ' ἑαυτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι βουλευσάντων. Κελευόντων δὲ αὐτὸν τῶν ὑπᾶτων συμμετασχέειν σφίσι τῆς διαγνώμης, οὐ πρὶν ἐπεισθῆναι, πρὸ τοῦ ἐπιτραπῆναι παρὰ τῶν Καρχηδονίων. Ὁ δὲ τότε μὲν ἐρώπα. Ἐπεί δ' οἱ βουλευταὶ εἶπεν αὐτὸν γνώμην ἐκέλευον, εἶπεν· Εἰμὶ

μὲν εἰς ἑξ ἡμῶν, ὦ πατέρες, κἀν μυριάκις ἀλώ. Τὸ μὲν γὰρ σῶμά μου Καρχηδονίων, ἡ δὲ ψυχὴ μου ὑμετέροι ἐστίν. Ἐκείνο μὲν γὰρ ἡμῶν ἡλλοτριῶται, ταύτην δὲ οὐδαὶς δύναται μὴ οὐχὶ Ῥωμαίων εἶναι ποιῆσαι· καὶ ὡς μὲν αἰχμάλωτος Καρχηδονίοις προσήκω. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἐκ κακίας, ἀλλ' ἐκ προθυμίας ἐδυστύχησα, καὶ Ῥωμαῖός εἰμι, καὶ φρονῶ τὰ ὑμέτερα, καὶ οὐδ' ἐξ ἐνδὸς τρόπου λυσίτελειν ἡμῖν τὰς καταλλαγὰς νομίζω. Ταῦτα ὁ Ῥηγούλος εἰπὼν, καὶ τὰς αἰτίας προσέθηκε, δι' ἃς τὰς συμβάσεις ἀπήγγραυε. Καὶ ἐπηγάγεν ὡς, Οἶδα μὲν ὅτι μοι προὔπτος βλεθρός πρόκειται. Ἀδύνατον γὰρ λαθεῖν αὐτοὺς ἢ συνεβούλευσα, ἀλλὰ καὶ οὕτως τῆς ἐμῆς σωτηρίας τὸ κοινῇ συμφέρον προτίθημι. Εἰ δὲ τις φῆσιν· Τί οὖν οὐκ ἐκδιδράσκεις, ἢ ἐνταῦθα καταμένεις; ἀκούσται, ὅτι ὁμώμοκα ὑποτίθω ἐπιτήξειν, καὶ οὐκ ἄν παραβαίην τοὺς ὅρκους, οὐδ' εἰ πρὸς πολεμίους γερῶσαι, καὶ δι' ἄλλα, μάλιστα δὲ ὅτι τὸ θεινὸν ἐμπεδορκήσας μὲν μόνος πείσομαι· ἄν δ' ἐπιορκήσω, πᾶσα ἡ πόλις ἀναπλησθήσεται. Ἡ γερουσία δὲ τῆς ἐκείνου σωτηρίας ἐνεκεν, καὶ τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι, καὶ τοὺς αἰχμάλωτους ἀντιδοῦναι προτεθύμητο. Γνοὺς οὖν τοῦτο αὐτὸς, ἵνα μὴ τὸ συμφέρον δι' αὐτὸν καταπρόνται, ἐκλάσαστο πεπωκέναι φάρμακον δηλητήριον, καὶ μέλλειν πάντως δι' αὐτοῦ ἀπολέσθαι. Καὶ οὕτως ἡ σύμβασις γέγονεν, οὕτως τῶν αἰχμάλωτων ἡ ἀμοιβή. Ἀπίοντος δ' αὐτοῦ σὺν τοῖς πρέσβεσιν, ἀντιλάθοντο ἄλλοι τε καὶ οἱ παῖδες καὶ ἡ γυνή. Οἱ δ' ὑπάτοι μὴτ' ἐθέλοντα καταμείνας αὐτὸν ἐκδώσειν ἔφασαν, μὴτ' ἀπίοντα καταχεῖν. Καὶ οὕτως προτιμήσας μὴ παραβῆναι τοὺς ὅρκους, ἀνεκομίσθη· καὶ αἰκισθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ὡς ἡ φήμη λέγει, ἀπέθανε. Τὰ γὰρ βλέφαρα αὐτοῦ περιτεμένοντες, καὶ χρόνον τινα ἐν σκοτίᾳ καθέριζαντες, εἶτα εἰς σχευῆς τι σύμπηκτον κέντρα πανταχόθεν ἔχον ἐμβαλόντες αὐτὸν, καὶ τρέψαντες πρὸς τὸν ἥλιον, οὕτως ὑπὸ κακοπαθείᾳ καὶ ἀγρυπνίας μὴ δυνάμενον πη κλιθῆναι διὰ τὰ κέντρα, διέφθειραν. Ἄ πυθόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι (22), τοὺς πρώτους τῶν παρ' αὐτοῖς αἰχμάλωτων παρέδσαν τοῖς ἐκείνου παῖσι καὶ ἀνταίχισασθαι, καὶ ἀνταποκτεῖναι. Τοὺς δ' ὑπάτους τῆς τῆν λιθύν στρατεύσασθαι ἐψήφισαντο, τὸν τε Γάϊον Ἀτίλιον τὸν τοῦ Ῥηγούλου ἀδελφόν, καὶ τὸν Μάλιον τὸν Λούκιον. Οἱ ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθόντες, τῷ Λιλυθαίῳ προσέβαλον, καὶ τι μέρος τῆς τάφρου συγχῶσαι εἰς τὴν τῶν μηχανημάτων προσαγωγὴν ἐπαίρησαν. Καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ὑπορύσσοντες, τὸν χοῦν ὑπέβληον. Ἐπεὶ δ' ἡλαττοῦντο τῇ πολυχειρίᾳ, τείχος ἕτερον ἐκδομῆς μνησθεὶς ἐφοδύθησαν. Καὶ οἱ μὲν ὑπονόμους ὑπὸ τὸν κύκλον ἐργάζοντο, ὅπως κατὰ τὸ διάκενον αὐτῶν ἴχσαντος τοῦ τείχους, μισπέσωιν. Οἱ Καρχηδόνιοι δὲ ἀντορύσσοντες, πολλοὺς μὲν ἀγνοῦντας τὸ γινόμενον ἐπεδεχόμενοι ἔκτεινον, πολλοὺς δὲ καὶ πῦρ ἐν φρυγάνοις εἰς τὰ

A Carthaginienses pertineo. Cum autem nulla improbitate, sed rei bene gerendæ studio cladem acceperim, Romanus sum : vobisque consultum cupio, et pacificationem nullo modo e re vestra esse duco. His dictis, suæque sententiæ rationibus adductis, subiecit : Scire se, haud dubium exitium sibi instare : neque enim Carthaginiensibus clam esse posse, quid suaserit. **395** Sed sic quoque reipublicæ commodum privata incolumitate sibi esse antiquius. Quod si quis dixerit, Cur non aufugiat, aut Romæ maneat ? ei se responsurum, se jurejurando reditum promississe : id se hostibus etiam cum ob alia servaturum esse, tum quod servata fide, solus ærumnam passurus esset ; violata, tota civitas perjurii crimine obstringeretur. Senatu autem salutis illius causa, tum ad *B* pacem faciendam, tum ad permutandos captivos parato : ne a ratione utilitatis sua causa decederent, venenum sibi datum esse finxit, ex quo omnino periturus esset. Ita neque pace neque captivorum permutatione facta, cum eum cum legis abeuntem, præter alios uxor et liberi retinerent : consules neque manere volentem dedituros, neque abiturum detenturos esse dicerent, jurisjuranti religione privatis affectibus anteposita, discessit. Et a Carthaginiensibus per cruciatum, ut aiunt, interfectus est. Nam palpebris præcisus, eum aliquandiu in tenebris confuserunt. Deinde in vas quoddam refertum stimulis conjectum, et ad solem conversum, doloribus et vigiliis, cum nusquam inclinare se posset, peremerunt. Quibus Romani auditis, principes captivorum ejus liberis vicissim et excrucianos et necandos tradiderunt : et coss. C. Attilio, Reguli fratri, et L. Manlio, bellum Africanum decreverunt. Qui cum in Sicilia Lilybæum oppugnarent, et fossæ partem ad machinas adducendas explere aggressi essent, Carthaginienses subterfodientes terram subtraxerunt : sed cum operarum multitudine vincerentur, alium murum intus lunatum struxerunt. Romanis autem cuniculos subter muros agentibus, ut iis in cavernas desidentibus, irruerent : Carthaginienses contra fodientes, multos id ignorantes exceptos trucidarunt, multos igni sarmentis injecto in fossis cremarunt. Sed cum quidam e sociis moram obsidionis, et stipendia non integra numerata ægre ferentes, de oppido prodendo cum Romanis agerent : Amilcar eo consilio animadverso, sed dissimulato, ne illi palam deficerent, pecunia magistratibus data, multitudini promissa, sic eos reconciliavit, ut proditionem non inficiati, postremos legatos redeuntes non reciperent : qui ad consules **396** profugi, agro in Sicilia et aliis rebus donati sunt. Carthaginienses qui domi erant, his auditis, Ardebam cum plurimis navibus, frumentum et pecunias Lilybæum advehentibus miserunt. Is tempestate observata appulit. Quod deinde alii

Variæ lectiones et notæ.

(22) Ἀπυθόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι. Vide Excerpta ex Diodoro Siculo, p. 274, 276.

plurimi imitari ausi, partim successum habuerunt, partim perierunt. Dum ambo consules aderant, æquo Marte pugnabatur. Sed cum morbo et fame premerentur, iisque de causis alter suos milites domum reduceret, Amilcar erumpere ausus, machinas incendit, defensores earum occidit: et equitatu Deprano emissis, Romanos pabulatione et comætu prohibendo, eorumque socios infestando, Ardeba interim alias Siciliæ, alias Italiæ oram populante, ad summam inopiam redegit. Sed Lucio Junio classem parante, Claudius Pulcher Lilybæum prope abiit: et militibus in naves impositis, Hannodem Carthaginensem in quinqueremi navigantem comprehendit: unde Romani exemplum fabricandarum navium petiverunt. Sed cum classes sæpe periclitarentur, quanquam crebro tot navium, in quibus multi viri et pecuniæ erant, interitu dolebant: tamen non cesserunt, sed quemdam in senatu de pace cum Carthaginensibus facienda locutum occiderunt, et dictatorem dixerunt Collatinum, magistrum equitum Metellum: nihil tamen memorabile gesserunt. Interea Junius Ericem subegit: et Carthalo Ægithalo potius, Junium cepit.

μήνη, τὰ τε ἐπιτήδεια κομίζεσθαι τοὺς Ῥωμαίους ἐκώλυε, καὶ τὴν αὐτῶν συμμαχίδα κατέτρεχε, καὶ ὁ Ἀρδέβας ποτὲ μὲν τῆς Σικελίας, ποτὲ δὲ τῆς Ἰταλίας τὰ παράλια ἐκείρην, ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν ἀπορίᾳ κατέστησαν. Τῶς μέντοι Λούκιος Ἰούνιος ἠτοίμαζε ναυτικόν, Κλαύδιος δὲ Ποῦλχος εἰς τὸ Λιλύθειον ἐπιχειρεῖ, καὶ τριήρεις πληρώσας, συνέλαβε δι' αὐτῶν Ἄνωνα τὸν Καρχηδόνιον ἐκπλέοντα πεντήρη, καὶ παράδειγμα τοῖς Ῥωμαίοις τῆς κατασκευῆς τῶν νεῶν ἐγένετο. Πολλὰκις δὲ τοῦ ναυτικοῦ κινδυνεύοντος, ἐβαρύνοντο οἱ Ῥωμαῖοι τῆς συνειρή τῶν νεῶν φόρῳ. Ἄνδρας γὰρ συχοῦς καὶ χρήματα πλείους ἐν ταύταις ἀπόλλυσαν. Οὐ μέντοι γὰρ ἐπέδοσαν, ἀλλὰ καὶ τινα φευγῆσθαι περὶ καταλλαγῶν πρὸς Καρχηδόνιους ἐν τῇ βουλῇ διεχρήσαντο, καὶ λεχθῆναι δικτάτορα ἐψηφίσαντο. Καὶ δικτάτωρ μὲν ὁ Κολλατίνος ἐλέχθη, ἠπάρχησε δὲ ὁ Μέτελλος: οὐδὲν δὲ μνήμης ἐπραξαν ἄξιον. Ἐν ᾧ δὲ Κολλατίνος δικτάτωρ ἐλέγτο, ἐν τούτῳ τὸν Ἐρρυκα παρεστήσατο ὁ Ἰούνιος, καὶ ὁ Καρθάλων κατέσχευεν Αἰγίθιον, καὶ ἐζώγησε τὴν Ἰούνιον.

XVI. Sequenti anno C. Aurelius et P. Servilius, C magistratu inuito, Lilybæum et Drepanum instantes, terra Carthaginensibus prohibuerunt, eorumque socias civitates afflixerunt. Carthalo cum variis rationibus contra eos tentatis nihil effectisset, in Italiam abiit, ut aut consules eo traduceret, aut interea agros vastaret, et urbes caperet: sed ne ibi quidem ei quidquam successit. Nam cum Strategum ædilem adventare didicisset, in Siciliam rediit. Ubi cum conductitius miles ob stipendium tumultuaretur, multos in desertis insulis expositos reliquit, multos Carthaginem misit. Quo cæteri cognito indignati, res novæ spectabant. Sed Amilcar, successor Carthalonis 397 datus, multos eorum noctu occidit, multos in mari demersit. Interea Romani perpetuam cum Hierone amicitiam sanxerunt, remissis tributis annuis. Sequenti anno bello navali propter crebras clades et impensas, publice abstinerunt. Sed quidam privatim navibus postulatis, quas restituerent, et prædam sibi vendicarent, cum alias clades hostibus intulerunt, tum Hipponem urbem Libycam ingressi, navigia omnia et multas ædes cremarunt. Et cum cives portus aditum catenis clausissent, ex magno

ἄρδύγματα ἐμβαλόντες, ἐφθειρον. Ἐπεὶ δὲ τινες τῶν συμμαχῶν τῆ τε παρατάξει τῆς πολιορκίας ἀχθόμενοι, καὶ τῷ μὴ τὸν μισθὸν αὐτοῖς ἐντελεῖν καταβάλλεσθαι, προδοῦναι τὸ χωρίον τοῖς Ῥωμαίοις διεκηρευκύνοντο, ἐφώρασεν ὁ Ἀμιλκας τὸ βουλευόμενον, οὐκ ἐξέφηνε δὲ, ἵνα μὴ πολεμίῳ αὐτοῦ, χρήματα δὲ τοῖς ἀρχουσιν αὐτῶν παρισχῶν, καὶ τῷ πληθῆι προσυποσχόμενος: ἕτερα, οὕτως αὐτοῖς φεικώσατο, ὥστε μὴδ' ἀρνήσασθαι τὴν προδοσίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τελευταίους πρέσβεις ἐπανιόντας ἀπόστρασαι: οἱ πρὸς τοὺς ὑπάτους αὐτομαλήσαντες, γῆν τε ἐν Σικελίᾳ καὶ ἕτερ' ἅτα ἔλαβον. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ οἰκοὶ Καρχηδόνιοι, πέμπουσιν Ἀρδέβαν σὺν ναυσι πλείσταις εἰς τὸ Λιλύθειον, αἶτον ἀγούσας, καὶ χρήματα. Καὶ ὅς χειμῶνα ἐπιτηρῶσα, εἰσέπλευσε. Καὶ τούτου καὶ ἄλλοι συχνοὶ καταίρειν ὁμοίως ἐτόλμων, καὶ οἱ μὲν ἐπετύγγανον, οἱ δὲ ἀπόλλυντο. Ἔως μὲν οὖν ἄμφω παρήταν οἱ ὑπᾶτοι, ἰσοπαλεῖς οἱ ἀγῶνες ἐγένοντο. Νόσου δὲ καὶ λιμοῦ τρυχόντων αὐτοῖς, καὶ τοῦ ἐτέρου οὐκ ἔδε διὰ ταῦτα σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἰσπρατιώταις ἀναχωρήσαντος, Ἀμιλκας θαρρῆσας ἐπέβη, καὶ τὰς μηχανὰς ἐνεπέμπρα, καὶ τοὺς ἐπαμύνοντα: αὐταῖς ἐφθειρα, καὶ ἡ ἴππος αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ἀρεπάνου ὄρμω-

καί, εἰσέπλευσε. Καὶ τούτου καὶ ἄλλοι συχνοὶ καταίρειν ὁμοίως ἐτόλμων, καὶ οἱ μὲν ἐπετύγγανον, οἱ δὲ ἀπόλλυντο. Ἔως μὲν οὖν ἄμφω παρήταν οἱ ὑπᾶτοι, ἰσοπαλεῖς οἱ ἀγῶνες ἐγένοντο. Νόσου δὲ καὶ λιμοῦ τρυχόντων αὐτοῖς, καὶ τοῦ ἐτέρου οὐκ ἔδε διὰ ταῦτα σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἰσπρατιώταις ἀναχωρήσαντος, Ἀμιλκας θαρρῆσας ἐπέβη, καὶ τὰς μηχανὰς ἐνεπέμπρα, καὶ τοὺς ἐπαμύνοντα: αὐταῖς ἐφθειρα, καὶ ἡ ἴππος αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ἀρεπάνου ὄρμω-

19. Τῷ δ' ἐξῆς ἔτει Αὐρήλιος Γάτος καὶ Σερούλιος Ποῦπλιος τὴν ἀρχὴν λαβόντες τότε Λιλύθειον, καὶ τὸ Ἀρεπᾶνον ἐλύπουν, καὶ τοὺς Καρχηδόνιους τῆς γῆς ἀπέειργον, καὶ τὴν αὐτῶν συμμαχίδα κατέκτεινον. Ὁ οὖν Καρθάλων πολυτρόπως ἐπιχειρήσας κατ' αὐτῶν, ὡς οὐδὲν ἤνυσεν, εἰς Ἰταλίαν ὤρμησεν, ἵν' οὕτω τοὺς ὑπάτους μεταγάγῃ ἐκεῖ, εἰ τῶς τὴν χώραν κακώσῃ, καὶ πόλεις αἰρήσῃ. Ἄλλ' οὐδ' ἐν ταῦθ' αὐτῷ προσεχώρησε: τὸν γὰρ στρατηγὸν τὸν ἀστυνόμον μαθὼν πλησιάζοντα, εἰς Σικελίαν ἀνέπλευσεν. Ἐνθα τῶν μισθοφόρων στασιάζοντων διὰ τὸν μισθὸν, συχοῦς μὲν ἐ; νήσου, ἐρήμους ἐβιάσας κατέλειπε, πολλοὺς δὲ καὶ ἐς τὴν Καρχηδόνια ἀπέστειλεν. Ὁ γινόμενος οἱ λοιποὶ ἠγανάκτησαν, καὶ νεωτερίσειν ἐμελλον. Ὦν Ἀμιλκας διαδοξάμενος τὸν Καρθάλωνα, πολλοὺς μὲν νυκτὸς κατέκοψε, πολλοὺς δὲ καὶ κατεπόντωσεν. Ἐν τοσοῦτῳ δ' οἱ Ῥωμαῖοι φίλιον αἰδίον πρὸς Ἰέρωνα διεπράξαντο, καὶ προσεζήτησαν παρ' αὐτοῦ ἐπειρώξαι ἐλάμβανον. Τῷ δ' ἐξῆς ἔτει τοῦ θαλαττικοῦ πολέμου δημοσίᾳ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι ἀπέσχοντο διὰ τὰ ἀναλώματα. Ἰδίᾳ δὲ τινες νῆας αἰτήσαντες, ὥστ' ἐκείνας μὲν ἀποκαταστήσαι, τὴν λείαν δὲ οικειώσασθαι, ἄλλα τε τοὺς πολεμίους ἐκάκωσαν, καὶ ἐς Ἴππῶνα Λιθυκὴν πόλιν εἰσπλεύσαν-

τες, τὰ τε κλίτα πάντα καὶ πολλὰ τῶν οἰκοδομημάτων κατέπηραν. Τῶν δ' ἐπιχωρίων τὸ στόμα τοῦ λιμένος διαλαβόντων ἀλύτσειν, ἐν περιστάσει ἐγένοντο, σοφίᾳ δὲ καὶ τύχῃ περιεγίνοντο. Σπουδῇ γὰρ ταῖς ἀλύτσεισι προσπεσόντες, ἐπὶ προσάψασθαι αὐτῶν ἑμαλλον οἱ ἑμβόλοι τῶν νηῶν, μετέστησαν, ἐς τὰς πρύμνας οἱ τοῦ κληρώματος· καὶ οὕτως αἱ πύρρι, κουφισθεῖσαι, ὑπερῆραν τὰς ἀλύτσεις. Αὐθις δ' ἐς τὰς πρύμνας αὐτῶν μεταπηθούστων. αἱ πρύμνας τῶν σκαφῶν μεταωρίσθησαν, καὶ διεξείδραμον. Καὶ μετὰ τοῦτο περὶ τὸ Πάνορμον ναυσεὶ Καρχηδόνιους ἐνίκησαν. Οἱ δ' ὑπατοί, Μάτελλος μὲν Καϊκίλιος περὶ τὸ Διλύθειον ἦν, Νουμίριος δὲ Φάβιος τῷ Δρεπάνῳ προσέδραυε, καὶ ἐπεβούλευσε τῇ νησίδι τῇ Πελιάδι καλουμένην, προκατειλημένην παρὰ Καρχηδονίων, στρατιώτας κίμνας νυκτὸς, οἱ τοὺς φρουροὺς κτείναντες, τὴν νῆσον εἶλον. Ὁ μαθὼν Ἀμίλικας, ἔωθεν τοὺς διαβεθεκώσιον ἐπέθετο· οἷς οὐκ ἔχων ἀμύνασι ὁ Φάβιος, τῷ Δρεπάνῳ προσέμιττε, ὡς ἢ τὴν πόλιν δὲ ἱερμίαν αἰρήσων, ἢ τῆς νῆσου τὸν Ἀμίλικαν ἀπάξῃ. Καὶ ἠνύσθη τὸ ἐν· φοβηθεὶς γὰρ ὁ Ἀμίλικας, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ τείχος. Καὶ ὁ Φάβιος τὴν Πελιάδα κατέισε, καὶ τὸ μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ἡπείρου στενὸν καὶ τεναγῶδες τυγγάνον συγχώσας ἡπείρωσε, καὶ βῆλον προσεκόλλησε τοῦ τείχους ἐκεῖ (25) ὄντος ἀσθενεστεροῦ. Καὶ οἱ Καρχηδόνιοι συχνὰ παρελύπουσι αὐτοὺς, εἰς Σικελίαν τε περιπέλοντες, καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν περαιοῦμενοι. Τοὺς δ' αἰχμαλώτους ἀλλήλων ἐνδρα ἀντ' ἀνδρὸς ἠλλάξαντο· τοὺς δὲ λοιποὺς, ἐπεὶ μὴ ἦσαν ἰσοπληθεῖς, ἀργυρίου οἱ Καρχηδόνιοι ἐκομίσαντο. Ἐκτοτε δὲ διάφοροι μὲν ὀπάτευσαν, οὐδὲν δὲ ἱστορίας ἐπραξαν ἔξω· μέγιστον γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι ἐσφάλλοντο, οἱ κατ' ἐνιαυτὸν ἄλλους, εἰδ' ἐτέρους ἀρχοντας ἐκμικρῶν· ἀρετὴ δὲ τὴν στρατηγίαν μανθάνοντας, τῆς ἀρχῆς ἔπαυον, ὡσπερ εἰς ἀσκήσιν σφῆς, ἀλλ' οὐκ εἰς χρῆσιν αἰρούμενοι. Οἱ Γαλάται δὲ, τοὺς Καρχηδόνιους συμμαχοῦντες καὶ μισοῦντες αὐτοὺς, οἱ κακῶς μεταχειρίζοντο σφῆς, φρουρίου τινὸς φυλακῆν ἐμπιστευθέντες· τοὺς Ῥωμαῖοὺς αὐτὸ προήκοντο ἐπὶ χρήμασι. Μεταστάντας δὲ ἀπὸ τῶν Καρχηδονίων Γαλάταις, καὶ ἄλλους τῶν σφῶν συμμαχῶν τινὰς οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ μισθοφορᾷ προσελάθοντο, μήπω πρότερον τρέφοντες ξενικόν. Τοῦτοις οὖν ἐπαρσόμενοι, καὶ οἱ τὰς ναῦς ἔχοντες ἰδιώται τὴν Λιβύην ἐπόρθησαν, οὐκέτι ἀμελεῖν τῆς θαλάσσης ἤθελον, ἀλλὰ καὶ αὐθις ναυτικὸν συνεστήσαντο.

ΙΖ'. Καὶ Λουκῆτιος Κατύλος ὑπάτος ἤρθη, καὶ τοῦτω συνεξέπεμψε Κύντος Οὐαλέριο· Φλάκκος ἀστυνομῶν. Οἱ, ἐς Σικελίαν ἰλθόντες, καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν τῷ Δρεπάνῳ προσέβαλον, καὶ τὸ τοῦ τείχους κατήρπξαν· καὶ εἶλον ἀν' αὐτὸ, εἰ μὴ, τοῦ ὑπάτου τρωθέντος, περὶ ἐκείνου ἡ στρατιώταις ἀπησχολήθησαν. Κἄν τοῦτω μανθόντες τοὺς πολεμίουσ ἐκώθεν ἤκειν ναυτικῶ πλῆθει, Ἄννωνος ναυαρχοῦντος, πρὸς ἐκεῖνον· ἐπράποντο. Καὶ ἀντιπαρταξαμένων αὐτῶν, ἀστρον τε λαμπαδῶδες, ὑπερθεν τῶν Ῥωμαίων φανέν ἐξ ἀριστερᾶς, εἰς τοὺς Καρχηδόνιους ἀρῆθ' ἐγκατέσκηψεν. Ἐγένετο δ' ἡ ναυμαχία καὶ ἐπ' ἀμφοῖν καρτερὰ, δὲ ἄλλα τε καὶ ἴνα οἱ μὲν Καρ-

A periculo arte et fortuna evaserunt. Nam festinanter in catenas invecit, cum eas rostra navium jamjam attingerent, in puppes transierunt: ita proræ levatæ catenas superarunt. Cumque rursus in proras transilissent, puppes levatæ transierunt. Post hæc ad Panormum Carthaginienses vicerunt. Consulum alter Cæcilius Metellus ad Lilybæum fuit, alter Numerius Fabius Drepanum obsedit, et insulæ Columbariæ, a Carthaginiensibus præoccupatæ, noctu missis militibus est insidiatus, qui occiso præsidio insulam occuparunt. Cum autem, Amilcare mane contra illos profecto, Fabius illis opem ferre non posset, Drepanum invasit, ut aut urbem per ducis absentiam caperet, aut illum ab insula abstraheret. Horum alterum ei successit.

B Amilcar enim territus, in munitionem se recepit. Fabius Columbariam tenuit: et angustias paludesque interjectas aggeribus continenti junxit. Ita facilius facta oppugnatio, cum ibi murus esset infirmior. Carthaginienses autem eis crebra detrimenta inferabant, nunc in Siciliam, nunc in Italiam trajiciendo. Captivos viritum permutarunt: cæteros, quia tantum numerum non habebant, Carthaginienses pecunia redemerunt. Ab eo tempore diversi consules fuerunt, sed nihil historia dignum gesserunt. Nam illud maximo detrimento Romanis fuit, quod duces quotannis mutabant, eosque qui imperatoria munia adhuc discabant, revocabant: quasi non rei gerendæ, sed exercendi causa ablegatos. Galli Carthaginiensibus sociis infensi, quod ab eis male acciperentur, præsidium quoddam suæ fidei commissum, Romanis pecunia prodiderunt: ab eisque una cum aliis qui a societate Carthaginiensium defecerant, stipendio conducti sunt, cum prius peregrinum alere militem Romani non consuevissent. His freti, et classe privatorum hominum Africam infestantium, mare diutius negligere nolentes, deuno naves compararunt.

C XVII. Luciatius Catulo consuli designato, collega adjunctus est Q. Valerius Flaccus ædilis. Qui in Siciliam profecti, et terra marique Drepanum aggressi, partem muri dejecerunt: oppidumque cepissent, nisi consule vulnerato, milites circa illum occupati fuissent. Interea cognito hostium adventu, Hannonne magnam turbam domo adducente, contra illos se converterant. Acie utrinque instructa, astrum quoddam, facis instar, supra Romanos ad lævam exortum, versus Carthaginienses acumen direxit. Pugna atrox commissa est ab utrisque, tum ob alia, tum quod Carthaginienses Romanos ad extremam bellorum navalium despe-

Varie lectiones et notæ.

(25) Τοῦ τείχους ἐκεῖ, etc. Mutilum locum putabat Wolfus: sic tamen omnes mss.

PATROL. GR. CXXXIV.

22

rationem adigere voluerunt. Romani prius acceptas clades resarcire studuerunt. Sed penes hos victoria fuit. Nam Carthaginensium naves; præter alias sarcinis, frumentum et pecuniam vehentes, gravabantur. Hanno elapsus, statim Carthaginem properavit. Sed a civibus iracundia et metu commotis, in crucem actus est, et legati de pace ad Catulum missi. Qui quod et annus ejus jam pene exierat, neque brevi tempore Carthaginis excindendæ spem habebat, et successoribus gloriam laborum suorum invidabat, a pace non abhorrens, inducias fecit, pecunia, frumento et obsidibus acceptis, ut Romani legatos mitterent; ea conditione, ut tota Sicilia et omnibus circumjacentibus insulis Romanis cederent, neque Hieronem lacesserent: et pecuniam partim pace facta statim, partim post numerarent: et Romanos captivos gratis redderent, suos vero redimerent. Tali pactatione facta (solam enim sub jugum missionis ignominiam Amilcar deprecatus est) militibus e munitionibus eductis, domum rediit, priusquam jusjurandum daretur. Qui Romæ erant, victoria celeriter cognita, ita sunt animis elati, quasi plane debellatum esset: legatisque præsentibus, se non amplius continere potuerunt, spe totius Africæ occupandæ concepta. Itaque conditionibus a consensibus propositis non acquiescentes, et pecuniam promissa longe majorem postularunt: et interdixerunt, ne longis navibus vel ad Italiam, vel ad alias socias provincias accederent, aut conductitiis inde militibus uterentur. Atque ita primo bello Punico, anno quarto et vicesimo a Romanis confecto, Catulus triumphavit. Quintus vero Lutatius, post consulatum in Siciliam profectus, cum fratre Catulo omnia ibi ordinavit. Siculis arma adempta: tota insula, Hieronis excepto imperio, a Romanis subacta, et amicitia cum Carthaginensibus constituta. Sed utrique paulo post seorsim alia gessere bella. Nam Carthaginenses, reliqui eorum stipendiarii, et servitia civitatis, et multi ex finitimis, adversa illorum fortuna freti, invaserunt. Romani cum ab hostibus illorum accergerentur, adeo non assenserunt, ut cum per legatos reconciliare illos non possent, omnes Carthaginensium captivos gratis dimitterent, frumentum mitterent, e sociis provinciis conscribendi militis potestatem darent, clementiæ laudem magis occupantes, quam suis rationibus consulentes. Unde post in negotia inciderunt. Amilcar enim Barchinus ille, victis hostibus, Romanos, quanquam eis infensissimus, bello petere non ausus, contra magistratum voluntatem in Hispaniam abiit. Sed hæc post facta sunt.

δσους εἶχον, ἀφήκαν προίκα, καὶ οἶτον ἐπεμψαν, καὶ ἀγαγέσθαι ἐπέτρῃσαν, δόξαν ἐπικεικίας θηρώμενοι ἔθεν πράγματα ἴσῃον εἰσέπειτα. Ὁ γὰρ Ἀμίλικας ἐκείνος ὁ Βαρχιδῆς, ἐπεὶ τοὺς ἐναντίους ἐνίκησεν, ἐπὶ μὲν τοὺς Ῥωμαίους, καίπερ χάριτα μισῶν αὐτοὺς, οὐκ ἐτόλμησε στρατεύσασθαι, ἐς δὲ τὴν Ἰβηρίαν παρὰ γνώμην τῶν οἰκοὶ τελῶν ἀπῆρεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐγένετο ὑστερον.

XVIII. Tum autem Romani cum Faliscis bellum gesserunt, Manlio Torquato agrum illorum urente:

Α χηδόνιοι ἐς τελεῖαν ἀπόγωνσιν τοὺς Ῥωμαίους τοῦ ναυτικοῦ καταστήσωσιν· οἱ δ' ἵνα καὶ τὰς προτέρας ἀνακαλέσωνται συμφοράς· ὁμοῦ δ' οὖν οἱ Ῥωμαῖοι τὴν νίκην ἤραντο. Τὰ γὰρ τῶν Καρχηδονίων σκάφῃ, φορτία φέροντα πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ οἶτον, καὶ χρήματα, ἔβαρύνοντο. Ὁ δ' Ἄνων, διαφυγὼν, εὐθὺς εἰς τὴν Καρχηδόνα ἠπειχθη. Οἱ Καρχηδόνιοι δὲ θυμῷ ληφθέντες, καὶ φόβῳ, τὸν μὲν ἀνεσταύρωσαν, πρέσβεις δὲ πρὸς εἰρήνην τῷ Κατύλῳ πετόμασσι. Καὶ τῷ πρὸς βουλῆς ἦν τὸν πόλεμον καταλύσασθαι, ὅτι ἐπὶ ἐξόδῳ οὐσης αὐτῷ τῆς ἀρχῆς οὐτε δι' ὀλίγου ἐξαίρσειν τὴν Καρχηδόνα ἠλπίζεν, οὐτε τοῖς διαδόχοις τὴν δόξαν τῶν ἑαυτοῦ πόνων καταλιπεῖν ἤθελε. Διὸ ἀνακωχὴν ἰποιήσατο, καὶ χρήματα καὶ οἶτον καὶ ὀμηρῶν αὐτῷ δόντες, ἵν' ἐς τὴν Ῥώμην πρεσβεύσωνται ἐπὶ τῷ Σικελίας τε αὐτοὺς πάσης· ἐκοτῆναι Ῥωμαίοις, καὶ πάσας τὰς περὶ νήσους ἐκλιπεῖν, καὶ μήτε τῷ Ἰέρωνι πολεμεῖν· καὶ χρήματα τὰ μὲν ἅμα τῷ σπείσασθαι δοῦναι, τὰ δὲ καὶ ὑστερον· καὶ τοὺς μὲν ἐκείνων αὐτομβλους καὶ αἰχμαλώτους προίκα ἐκπέμψαι, τοὺς δ' ἑαυτῶν πρῆσασθαι. Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ σύμβασις ὡμολόγητο (μόνην γὰρ τὴν τοῦ Συγοῦ ἀτιμίαν ὁ Ἀμίλικας παρητήσατο)· καὶ ὁ μὲν ταῦτο συνθέμενος, καὶ τοὺς στρατιώτας ἐκ τῶν τευχῶν ἐξαγαγὼν, ἀπέπλευσεν οἰκᾶδε, πρὶν τοὺς ὄρκους ἐπενεχθῆναι. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τὴν τε νίκην δὲ βραχείῳ ἔμαθον καὶ ἐπὶ ῥῆσαν ὡς παντάπασιν ἀκρατηκότες. Καὶ τῶν πρέσβων ἐλθόντων, οὐκ εἰς κατέχειν ἑαυτοὺς ἠδύνατο, καὶ τὴν Λιβύην ἔχειν ἄπασαν ἠλπίζον. Διὸ οὐδὲ ταῖς τοῦ ὑπάτου ὁμολογίαις ἐνέμειναν, ἀλλὰ καὶ χρήματα αὐτοὺς πολλὰ πλείω τῶν ὑπεσχημένων ἐπράξαντο· καὶ ἀπηγόρευσαν σφίσι μήτε τὴν Ἰταλίαν, μήτε τὴν ἐξω συμμαχίδα σφῶν μακρὰς ναυσὶ παρακλεῖν, ἢ μισθοφόροις τισὶν ἀπ' αὐτῶν κεχρησθῆναι. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος τοῖς Καρχηδονίοις πόλεμος τοῖς Ῥωμαίοις εἰς τοῦτο κατέληξε τετάρτῳ ἔτει καὶ εἰκοστῷ, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἤγαγεν ὁ Κατύλος τὰ ἐπιπέλικια, Κύντος δὲ Λουετίου ὑπατεύσας, ἀπῆλθεν ἐς Σικελίαν, καὶ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Κατύλου πάντα τὰ ἐκεῖ κατεστήσατο, καὶ τὰ ὄπλα τῶν ἐν αὐτῇ ἀφελόντο. Σικελία μὲν οὖν οὕτως ὑπὸ Ῥωμαίων δεδούλωτο πλὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἰέρωνος· ἐκ δὲ τούτου πρὸς τοὺς Καρχηδονίους φιλία ἦν αὐτοῖς. Ἄμφω δ' αὖθις εἰς πολέμους ἔτερον· χωρὶς μετ' ὀλίγον κατέστησαν. Τοῖς γὰρ Καρχηδονίοις οἱ τε περιλοιποὶ τῶν μισθοφορησάντων σφίσι, καὶ τὸ δουλεῦον τὸ ἐν τῇ πόλει, καὶ τῶν ὁμορῶντων πολλοὶ πρὸς τὰς συμφοράς· αὐτῶν συνεπέθετο. Οἱ γὰρ μὴν Ῥωμαῖοι, ἐπικαλεσαμένων αὐτοὺς τῶν πολεμούντων ἐκείνοις, οὐδ' ὑπήκουσαν, ἀλλὰ καὶ ἀντιπρεσβευσάμενοι, καὶ μὴ δυνηθέντες καταλύσαι αὐτοὺς, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Καρχηδονίων, μᾶλλον, ἢ τοῦ συμφέροντος αὐτοῖς προμηθεύμενα·

III'. Τότε δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι Φαλίσκοις ἐπολέμησαν, καὶ Μάλιος Τουρκοῦατος τὴν χώραν αὐτῶν

ἰδίῳσιν· καὶ συμμαχία· αὐτοῖς, ἐσφάληκεν τῷ ὄπλι-
 τῶν, τοῖς δ' ἰππεύουσιν ἐκράτησε, καὶ αὐθις αὐτοῖς
 μαχησόμενος ἐνίκησε· καὶ τὰ τε ὄπλα αὐτῶν, καὶ
 τὴν ἴππον καὶ τὰ ἐπιπλά καὶ τὸ δουλεύον καὶ τὸ
 ἡμισυ τῆς χώρας ἀπέλιπε. Ὑπερον δὲ ἡ μὲν ἀρ-
 χαία πόλις, εἰς ἕως ἐρυμνῶν ἰδρυμένη, κατεσκάφη·
 ἑτέρα δ' ὤκοδομήθη εὐέφοδος· Μετὰ δὲ τοῦτο ἐπιλέ-
 μησαν αὐθις πολέμους πρὸς Βουλοῦς, καὶ πρὸς
 Γαλάτας ἐκείνοις πλησιοχώρους, καὶ πρὸς Λιγύων
 τινάς. Τοὺς μὲν οὖν Λίγυας Σιμπρώνιος Γράκχος
 μάχη νίκησα· ἐκάκου. Καὶ τοῖς Γαλάταις Πούπλιος
 Οὐαλέριος συμβαλὼν, τὸ μὲν πρῶτον ἠττήθη· εἶτα
 πυθόμενος εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ τινὰς ἐκ τῆς Ῥώ-
 μης ἦκειν, ὁμῶς αὐθις τοῖς Γαλάταις ἐχώρησεν·
 ἢ ἢ καθ' ἑαυτὸν νικήσει, ἢ ἀποθάνοι. Τοῦτο γὰρ
 μᾶλλον ἢ ζῶν αἰσχύνην ὄφλειν προελετο· καὶ πῶς
 κατὰ τύχην ἐκράτησε. Τότε μὲν οὖν ταῦθ' οὕτως τοῖς
 Ῥωμαίοις συνήνησαν, καὶ Σαρδῶ (24) παρὰ τῶν
 Καρχηδονίων ἀμαχεῖ, χρήματά τε αὐθις ἔλαβον,
 ἰγκαλέσαντες αὐτοῖς· βλάπτειν σφῶν τοὺς πλείοντας·
 οὕτω γὰρ κρατυνθέντες οἱ Καρχηδόνιοι, τὰς ἀπειλὰς
 αἰσῶν ἐδοκίμασαν. Τῷ δ' ἐξῆς ἔπει Λούκιος Λέν-
 τούλος· καὶ Κύντιος Φλάκκος· ἐπὶ τοὺς Γαλάτας στρα-
 τεύσαντες, ἕως μὲν ὁμοῦ διήγον, ἦσαν ἀνανταγώνισ-
 ται· ἐπὶ δὲ διχῆ κορβεῖν τινα ἤρξαντο, ὡς οὕτω
 πλείω λείαν περιβαλούμενοι, ἐς κίνδυνον τὸ ε.ῦ
 Φλάκκου κατέστη στρατόπεδον, νυκτὸς κυκλωθέν.
 Ἀλλὰ τότε μὲν οἱ βέρβαροι ἀνεσκόπησαν, προσλαθό-
 μενοι δὲ συμμαχούς, χειρὶ πολλῆ αὐθις ἐπὶ τοὺς Ῥω-
 μαίους· ἐχώρησαν. Ἀπανησάντων δὲ σφίσι Πουπλίου
 τε Λεντούλου καὶ Δικιννίου Οὐάρου ἤλπισαν αὐτοῖς
 δ' ἂν τὸ πλεῖστον τὸ σφέτερον καὶ ἀνευ μάχης κατα-
 πηξείν· καὶ πέμψαντες, τὴν τε χώραν τὴν περὶ τὸ
 Ἀρίμενον ἀπήτουν, καὶ τῆς πόλεως, ὡς αὐτῶν οὐ-
 σης, ἐξοικισθῆναι ἐκέλευον. Οἱ δ' ὑπατοί, μήτε συμ-
 βάλειν θαρβύοντες· δι' ὀλιγότητα, μήτε προσεῖναι
 τολμῶντες, ἀνοχὰς ἔπραξαν, ὡς ἐς τὴν Ῥώμην
 προσεβύωνται. Οἱ δ' ἐπὶ τὴν βουλὴν ἐλθόντες τὰ
 αὐτὰ εἶπον. Ὡς δ' οὐδενὸς οἱ πρέσβεις ὧν ἦτον
 ἐτύγχανον, εἰς τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησαν, καὶ
 εὔρον βραβάρμια σφίσι τὰ πράγματα. Τινὲς γὰρ
 τῶν συμμαχῶν αὐτῶν, μεταγόντες, καὶ διὰ φόβου
 τοὺς Ῥωμαίους παποημένοι, ἐτρέποντο ἐπὶ τοὺς
 Βουλοῦς, καὶ συχνὸν ἀπώλοντο ἀμφοτέρωθεν. Κάν-
 τεῦθεν ἀπῆλθον οἰκαῖε οἱ λοιποὶ, καὶ οἱ Βουροὶ σπον-
 δὰς· ἐπὶ μέρει πολλῷ τῆς χώρας σφῶν ἐποίησαντο.
 Ἦδη δὲ τῶν Γαλατικῶν λυθέντων πολέμων, ὁ Λέν-
 τούλος ἐστράτευεν ἐπὶ Λίγυας, καὶ τοὺς προσπι-
 πτοντας ἡμίνατο, καὶ τινα ἔργματα παραστήσατο.
 Οὐαρος δὲ, ἐπὶ Κύρνον ἐρχήσας, καὶ μὴ δυναθεὶς
 ἀπορίᾳ πλοίων παραωθῆναι, Κλινίαν Κλαυδίον τινα
 σὺν δυνάμει προέπεμψε. Κάκιονος, τοὺς Κυρνίους
 καταπλήξας, ἐς λόγους ἦλθε, καὶ ὡς αὐτοκράτωρ
 τυγχάνων ἐστίασατο. Οὐαρος δὲ τῶν συνθηκῶν μὴ

A qui cum eis congressus peditatu succubuit, equi-
 tati victor. Deinde repetita pugna, eos domuit,
 armis, equis, supellectilibus, servitiis, et agri
 semisse multatos. Tandem etiam antiqua arbs, in
 arduo sita monte, eversa : aliaque condita in pla-
 nitie, oppugnata facilis. Post, alia bella cum Boiis
 et Gallis eorum vicinis et Liguribus quibusdam
 gesserunt. Ac Ligures Sempronius Gracchus vi-
 ctor affixit. P. Valerius, a Gallis principio supe-
 ratus, cum auxilia sibi mitti Roma audisset, Gallos
 denno 400 est aggressus : ut aut per se victoria
 potiretur, aut mortem oppeteret, quam vitæ igno-
 miniosæ præferbat : ac fortuna quadam vicit.
 Tum igitur ita cum Romanis actum : eisque Sardi-
 nia citra pugnam, et pecuniæ rursus datæ a
 Carthaginiensibus : qui cum negotiatores Romanos
 in mari male tractasse accusarentur, non dum firma-
 tis opibus, minas illorum timuerunt. Sequenti
 anno P. Lentulus et Q. Flaccus, bello contra Gal-
 los suscepto, dum una agebant, insuperabiles erant.
 Sed cum separati, loca quædam, majoris prædæ
 cupiditate, vastare cœpissent, Flacci castra noctu
 circumdata, in periculo fuerunt. Barbari vero tum
 repulsi, multis sociis ascitis, cum magna manu
 denuo Romanos invaserunt. Et P. Lentulo et Lici-
 nio Varo se ob multitudinem suam vel sine pugna
 terrorem incussuros arbitrati, per legatos Arimi-
 nensem agrum repetierunt : et eos ipsa urbe, quæ
 sua esset, cedere jusserunt. Consules vero nec ob
 paucitatem configere, neque illa concedere ausi,
 inducias fecerunt, ut iis de rebus legati a Gallis
 Romam mitterentur. Qui cum apud senatum eadem
 postulassent, neque quidquam impetrassent, in
 castra reversi, res suas perditas repperunt. Qui-
 dam enim ex eorum sociis, mutata sententia, Ro-
 manos timentes, Boios sunt aggressi : ac utrinque
 multi ceciderunt. Unde reliqui domum redierunt :
 Boii per pactiones magna agri sui parte sunt mul-
 tati. Gallicis bellis jam confectis, Lentulus contra
 Ligures arma cepit : et iis qui occurrebant profligatis,
 castella quædam subegit. Varus Corsicam
 petiturus, cum propter navigiorum penuriam tra-
 jicere non posset, Claudium Cinniam cum copiis
 præmisit : qui Corsis territis. In colloquium venit,
 et pro auctoritate pacem cum eis fecit. Varus au-
 tem nulla pactionis habita ratione, eos oppugnare
 non destitit, donec subegisset. Romani vero id
 crimen violati sæderis a sese amovens, Claudium
 eis dederunt : non receptum expulerunt. Bellum
 adversus Carthaginienses, ob mercatorum suorum
 injurias susceptum, deposnerunt : exactaque pecu-
 nia sædus renovarunt, ne sic quidem diu duraturum.
 Ac 401 Carthaginiensi bello dilato, Sardos
 dicto non audientes adorti vicerunt : qui deinde a

Variae lectiones et notæ.

(24) Καὶ Σαρδόνιοι. Ita mss. Reg. et Colb. At
 Wolfius legendum censebat Σαρδῶ. Neque enim,
 inquit, Sardi a Carthaginiensibus pecuniam extor-

serunt, sed Romani et pecuniam et ipsam Sardi-
 niam.

Carthaginiensibus clam ad rebellionem incitati sunt. Defecerunt et Corsi : nec Ligures quieverunt. Sequenti anno Romani copiis trifariam divisit, ut hostes simul bello infestati, auxilia invicem ferre non possent, Posthumium Albinum in Ligusticum, Sp. Carvilium contra Corsos, in Sardiniam P. Cornelium adilem miserunt. Consules licet haud citra laborem, citra moram tamen mandata exsecuti sunt. Sardos nihil modicum animis agitant, Carvilius ingenti prælio subegit. Cornelius enim et multi milites morbo perierunt. Romanis digressis, Sardi et Ligures de integro defecerunt. Contra Ligures missus est Q. Fabius Maximus, in Sardiniam Pomponius Manius. Carthaginienses, ut eorum bellorum auctores, hostes judicati, jussi numerare pecuniam, et omnibus cedere insulis, ut quæ Romanorum essent. Et ut sententiam suam magis declararent, hastam illis et caduceum miserunt, optione data, utrum mallet. Sed Carthaginienses nihil territi, tum ad alia responderunt asperius, tum se neutrum velle dixerunt, sed illud alacriter accepturos, quod legati reliquissent. Hic mutuis odiis conceptis, neutri bellum auspiciari sunt ausi. Contra Sardos autem denuo tumultuantes, ambo coss. M. Malleolus et M. Æmilium missi, magnam prædam ceperunt : quæ eis a Corsis, cum eo appulissent, est erepta. Quæ de causa post Romani atrocique invaserunt. M. Pomponius, qui Sardos infestabat, cum eorum plurimos in saltuos specubus abditos indagare non posset, sagaces canes ex Italia accersivit : per eosque tramitibus hominum et pecudum investigatis, multos inde extraxit. Caius vero Papirius Cursor planities pulsos, cum in montes adgisset, per insidias multos amisit : et præ siti plures amisisset. ni sero tandem aqua inventa, Corsis ut deditorem facerent, persuasisset.

λους, ὧν κινῶν δὲ πολέμου κατέρχασθαι. Κινηθέντων δ' ἐστράτευσεν, Μάρκος δὲ Μάλειος καὶ Μάρκος Αἰμίλιος· καὶ πολλὰ μὲν λάφυρα ἔλαβον. Παρὰ δὲ τῶν Κυρνίων προσχόντες, αὐτοῖς αὐτὰ ἀφηρέθησαν. Διὸ μετὰ ταῦτα ἐπ' ἀμφοτέρους· οἱ Ῥωμαῖοι ἐτρέποντο· καὶ Μάρκος· μὲν Πομπώνιος Σαρδόνιας (25) ἔφερε, καὶ μαθὼν τοὺς κλειόνας· αὐτῶν ἐς σπήλαια ὀλόδη καὶ δυσεξιύρετα καταδύντας, μὴ δυνάμενός τε αὐτοὺς εὐρεῖν, κύνας ἐκ τῆς Ἰταλίας μετεπέμψατο εὐρινάς, καὶ δι' ἐκείνων τὴν στίβον καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν βοσκημάτων εὐρών, πολλὰ ἀπέτέμματο. Γάτος δὲ Παπίριος· ἐκ μὲν τῶν πεδίων τοὺς Κυρνήσιους ἀπέλασε· βιαζόμενος δὲ πρὸς τὰ βρη, συκῆς ἐξ ἐνίδρα· ἀπέβαλε, κλειόνας τε ἂν ὕδατος ἀπορία ἀπόλεσεν, εἰ μὴ που ὕδωρ ἐξέ ποτε ἀνεφάνη, καὶ ἔπεισε τοὺς Κυρνήσιους ὁμολογήσαι.

XIX. Sub hoc tempore Amilcar dux Carthaginiensium, ab Hispanis victus occubuit. Nam cum aciem contra eos instruxisset, illi currus facibus et pice plenos ante 402 copias Carthaginiensium produxerunt : cumque prope ventum esset, iis incensis, jumenta incitata in rabiem egerunt : eaque re adversarios turbatos, divulsos, et in fugam versos assectati, et ducem et plurimos alios ceciderunt. Amilcari post diuturnam felicitatem ad hunc mo-

φροντίσας ἐπολέμησε τοῖς Κυρνήσιος, ἕως αὐτοῖς ἐχειρώσατο. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὸ παρασπίνδημα ἀποπροσκοπιόμενοι ἐπεμψαν αὐτοῖς· ἐκδιδόντες τὸν Κλαύδιον. Ὁ δ' οὐκ ἰδέχθη, ἐξήλασαν αὐτόν. Ἐπὶ δὲ Καρχηδονίους μέλλοντες στρατεύσειν, ὡς τοῖς σπῆν ἐμπόροις λυμαινομένων, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησαν, χρήματα δ' ἐπιπραξάμενοι, ἀνευώσαντο τὰς σπονδὰς· ἔμελλον δὲ μὴδ' ὡς ἐς μακρὰν αἰ συνθήκαι μένειν. Τὰ μὲν οὖν τῶν Καρχηδονίων ἀνεβέβητο· ἐπὶ δὲ τοὺς Σαρδόνιους μὴ πειθομένου· αὐτοῖς ἐστράτευσαν καὶ ἐνίκησαν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔπεισαν τοὺς Σαρδόνιους· οἱ Καρχηδόνιοι κρύφα τὰς Ῥωμαῖος ἐπαναστῆσαι, καὶ τούτοις οἱ Κύρνιοι προσαπέστησαν, καὶ οἱ Ἀίγυες οὐκ ἤσυχασαν. Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ ἔται πριχῆ τὰς δυνάμεις διελόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι, ἔμα πολεμοῦμενοι πάντες μὴ συμβοηθεῖν ἀλλήλους, Ποστούμιον μὲν Ἀλθίων ἐς τὴν Αἰγυπτίαν, Σπούριον δὲ Καρούλιον ἐπὶ τοῖς Κυρνήσιος, ἐς δὲ τὴν Σαρδῶν ἄστυνόμενον Πούπλιον Κορνήλιον ἐπεμψαν. Καὶ οἱ μὲν ὑπατοὶ οὐκ ἀπόνω· μὲν, οὐ βραδείως ἐπὶ τὰ προσταχθέντα σφίσι κατέπραξαν. Τοὺς δὲ Σαρδόνιους μὴ τι μέγιστον φρονούντας ἰσχυρῶς μάχη Καρούλιος κατατρέψατο· ὁ γὰρ Κορνήσιος καὶ τῶν στρατιωτῶν πολλοὶ ὑπὸ νόσου ἐφθάρησαν. Ἐπει δ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν ἀπηλλάγησαν, ἀπέστησαν αὐτοῖς οἱ Σαρδόνιοι καὶ οἱ Αἴγυες. Κύνιτος μὲν οὖν Φέβιος· Μάξιμος ἐπέμψθη πρὸς Αἴγυα·, ἐς δὲ γὰρ τὴν Σαρδῶν Πομπώνιος· Μάνος. Τοὺς γὰρ μὴν Καρχηδονίους, ὡς αἰτίους αὐτοῖς τῶν πολέμων ὄντας, κολομίους ἔκριναν, καὶ πέμψαντες πρὸς αὐτοὺς, χρήματά τε ἀπήτην, καὶ ἀπατῶν ἐκπεῖν τῶν νήσων ἐπέτατον, ὡς αὐτοῖς διαφερούσων. Ἐκφαίνοντες δὲ καὶ τὴν σφετέρην δεινόειαν, δόρυ αὐτοῖς ἐπέστειλαν, καὶ κηρύκιον, ἐν ἐλάσθαι καλεούμενους ὅποιον ἂν ἐθελήσωσιν. Οἱ δὲ, μηδὲν ὑποπτήζοντες, τὰ τε ἄλλα τραχύτερον ἀπεκρίναντο, καὶ τῶν πεμφθέντων σφίσι ἀιρεῖσθαι μὲν εἶπον οὐδέτερον, δεχέσθαι δ' ἐτοιμὰς ὀπίσθην καταλείψουσιν. Ἐντεῦθεν μὲν ἐπίσπου ἀλλή-

16'. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Ἀρμλικὸς ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς πρὸς Ἰθέρων νικηθεὶς ἔθανεν. Ἀντιπαραταξιμένου γὰρ σφίσι, ἀμάξια ὄψων καὶ πίσσης μεστὰς πρὸ τοῦ στρατοῦ τῶν Καρχηδονίων προήγαγον, καὶ πλησιάζαντες ἀνήψαν αὐτοῖς, καὶ τὰ ἔλκοντα αὐτὰς ὑποζύγια ἐπισπέρχοντες ἐίστηρσαν. Κάκ τούτου συνταραχθέντων τῶν ἐναντίων, διασπασθέντων τε καὶ τραπομένων, ἐδόμνοιο· κάκινον καὶ ἄλλους πλείστους ἐφόνευσαν. Καὶ ὁ μὲν, ἐπὶ

Variæ lectiones et notæ.

(25) Σαρδῶνας. Mss. omnes Σαρδῶνα; habent.

πλειστον ἀνθήσας, οὕτως ἐτελεύτησας. Τελευτήσαντα A
 ἐὶ αὐτὸν Ἀσδροβίδας ὁ Γαμβρός διεδέξατο, καὶ τῆς
 Ἰβηρίας πολλὰ προσηκτήσατο, πόλιν τε ἐν αὐτῇ
 Καρχηδόνα ὁμώνυμον τῇ πατρίδι ἔκτισε. Τῶν δὲ γε
 Ρωμαίων καὶ τῶν ἄλλων Γαλατῶν πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα,
 πλείστους δὲ καὶ ἀγχαλώτους πωλοῦντων, δεισαντας
 οἱ Ῥωμαῖοι μήποτε κατ' αὐτῶν τοῖς χρήμασι χρῆ-
 σονται, ἀπαίτων μηδένα ἀπὸ τῆς Γαλάτῃ μήτ' ἀργύριον
 μήτε χρυσίον δίδναι. Ἐνταῦθεν οἱ Καρχηδόσιοι
 μιδόντας τοὺς ὑπάτους Μάρκον Αἰμίλιον καὶ Μάρκον
 Ἰούλιον εἰς τὴν Ἀγρυστικὴν ἀπάραντας, παρεσκευά-
 ζοντο εἰς τὴν Ῥώμην ἰλάσαι. Ἰνόντων δὲ τοῦτο τῶν
 ὑπᾶτων, καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἀθρόον ὄρημακόντων, ἐξεπέλα-
 γησαν, καὶ ἀπήρτησαν αὐτοῖς ὡς φίλοι. Κάκεινοι δὲ
 ὑπεκρίθησαν οὐκ ἐπ' ἐκείνους ἀπήρτησαν, ἀλλὰ
 διὰ τῆς χώρας αὐτῶν εἰς τοὺς Λίγυρας. Ῥωμαῖοι δὲ B
 τὴν τε Ἰόνιον ἐπερασιώθησαν, καὶ τῆς ἱπείρου τῆς
 ἑλληνικῆς ἤψαντο· πρόφασιν δ' αὐτοῖς τοῦ πλοῦ
 ἐγένετο ἡδε. Ἰσσα νῆσός ἐστιν, ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ
 κειμένη. Οἱ γοῦν ταύτης κάτοικοι Ἰσσαῖοι καλούμε-
 νοι, ἰδελονταὶ τοῖς Ῥωμαίοις παραδεδώκασιν ἑαυ-
 τοὺς, τῶ σφῶν κρατοῦντι ἀγθόμενοι Ἀγρώνι τῷ τῶν
 Σαρδιαίων βασιλεῖ, γένους Ἰλλυρικοῦ. Πρὸς δὲ οἱ
 ὑπάτοι πρόσθετις ἐπαμφαν. Ἐκείνου δὲ τεθνεώτος,
 ἐπὶ υἱῷ διαδόχῳ παιδί ἐτι ἡ ἐκείνου γυνή, τοῦ δὲ
 παιδὸς μητρὶα, τὴν τῶν Σαρδιαίων (26) διεῖπεν ἀρ-
 χὴν ἢ τοῖς πρόσθεσιν οὐδὲν μέτριον ἐχρημάτισε.
 Ἐβήθησασσάμενός ἐστι τοὺς μὲν ἔδρασε, τοὺς δὲ ἀπ-
 ἔκτισε. Τῶν δὲ Ῥωμαίων πόλεμον ψηφισαμένων
 αὐτῇ, κατέκτηξε, καὶ τοὺς τε σωζομένους τῶν πρό-
 σθεων ἀποδώσειν ὑπέσχετο, καὶ τοὺς θανόντας ἑλε-
 γειν ὑπὸ ληστῶν πεφονεύεσθαι. Τῶν δὲ Ῥωμαίων τοὺς
 αὐτόχειρας ἐξαιτησαμένων, οὐτε τινα ἐκδώσειν ἔφη,
 καὶ ἐπὶ τὴν Ἰσσαν Ἰσσαιε στρατεύμα. Ἐἶτα αὐτῆς
 ἕισασα, Δημητρίον τινα πρὸς τοὺς ὑπάτους ἐπαμ-
 φαν, ὡς ἐτολμῆ πρὸς πᾶν ὑπακούσαι αὐτῶν. Καὶ
 σπονδαὶ πρὸς τὸν πεμφθέντα ἐγένοντο, τὴν Κέρκυ-
 ραν αὐτοῖς παρασχόμενον. Τῶν δὲ πρὸς τὴν νῆσον
 περαιωθέντων, ἀνεθάρσησεν αὐτῆς, οἷα γυνὴ κούφην
 ἔλυσσα γνώμην, καὶ εὐμετάβολον, καὶ πρὸς Ἐπίδα-
 μνον καὶ Ἀπολλωνίαν ἐξέπεμψε στρατιάν. Τῶν δὲ
 Ῥωμαίων τὰς πόλεις τε ῥυσαμένων, καὶ πλοῖα αὐ-
 τῆς κατασχόντων μετὰ χρημάτων ἐκ Πελοποννήσου
 προσπέλοντα, καὶ τὰ χωρία πορθησαμένων τὰ πά-
 ραλα, καὶ τοῦ Δημητρίου διὰ τὴν ἐμπληξίαν ἐκείνης D
 πρὸς Ῥωμαίους μεθεστηκότος, καὶ ἄλλους αὐτομο-
 λῆσαι πεπεικότος, κατέκτηξε, καὶ ἀπέσχετο τῆς
 ἀρχῆς, καὶ τὴν μὲν ὁ Δημήτριος, ὡς τῷ παιδί ἐπι-
 τροπέωσαν εἰλήφει. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι διὰ ταῦτα παρὰ
 Κορινθίων ἐπηνέθησαν, καὶ τοῦ Ἰσθμικοῦ μετέσχον
 ἄγωνος. Καὶ στάδιον ἐν αὐτῷ ὁ Πλάυτος ἐνίκησε.
 Καὶ πρὸς Ἀθηναίους δὲ φίλων ἐπεποιήκασαν, καὶ
 τῆς πολιτείας σφῶν, τῶν τε μυστηρίων μετέσχον.
 Τὸ δ' Ἰλλυρικὸν ὄνομα κάλαι μὲν ἐν ἄλλοις ἐπεκεί-
 κητο, ὕστερον δὲ ἐς τὴν ἀνω μεταβέβηκεν ἡπειρον,

dum interfecto, gener Asdrubal successit: ac
 multis Hispaniæ urbibus subactis, Carthaginem pa-
 tris cognominem condidit. Boiis cæterisque Gallis
 ex venditione tum aliarum rerum, tum plurimorum
 captivorum, magnam pecuniam facientibus, veriti
 Romani, ne iis opibus contra se uterentur, edixe-
 runt, ne quis homini Gallo vel aurum vel argen-
 tum daret. Deinde Carthaginenses M. Æmilii et
 M. Junii in Ligusticum expeditione cognita, se ad
 Romam invadendam paraverunt. Quo consules intel-
 lecto, ex improvise eos adorti terruerunt, ut per
 amicitiam speciem eis obviam egréderentur. Simu-
 larunt illi quoque se non contra illos esse profe-
 ctos, sed per eorum agrum in Lignriam ituros.
 Romani sinu Ionio transmissi, ad Græciæ conti-
 nentem hac de causa appulerunt. Issa insula in
 Ionio sinu sita est: cujus incolæ Issæi Romanis
 ultro se dederunt, suo domino Agroni Sardiario-
 rum regi, gentis Illyricæ irati. Ad eum consules
 legatos miserunt. Sed illo mortuo, filio adhuc im-
 publi hærede relicto, uxor ejus pueri necerata, a
 Sardiario imperium administravit, per uxoræ
 æquum legatus responsum dedit. Qui cum liberius
 locuti essent, alios occidit, alios vinxit. Cum autem
 Romani bellum ei decrevisset, territa, seet in colu-
 mnes legatos reddituram pollicetur. et mortuos ala-
 tronibus esse caesos ait. Romanis vero cædium auc-
 tores poscentibus, neque se quemquam dedituram
 esse dixit, et Issam exercitum misit. Deinde rursus
 territa, Demetrium ad consules misit, tanquam per
 omnia morem eis gestura. Et pax facta est cum
 legato, Corcyra ab eo accepta. Sed cum Romani
 ad insulam trajecissent, resumpta fiducia, ut
 mulier levi et mutabili prædita ingenio, ad
 Epidamnum et Apolloniam misit exercitus. Ve-
 rum quia Romani iis urbibus liberatis, illiusque
 navibus cum pecunia ex Peloponoso 403 venient-
 ius, captis, oram maritimam vastabant: Deme-
 trius autem ob mulierculæ vecordiam ad Romanos
 se contulerat, multis transfugis secum adductis:
 abjecto animo, imperio abstinuit, quod Demetrius
 tutorio nomine suscepit. Hac de causa Romani a
 Corinthiis laudati sunt, et ad Isthmicos ludos
 admissi, in quibus Plautus stadium vicit. Inita cum
 Atheniensibus quoque amicitia, civitate donati, et
 ad initia sunt admiasi. Illyrici nomen olim aliis
 locis attributum. post in superiorem continentem
 supra Macedoniam et Thraciam, intra Hæmum et
 Rhodopen transit: sitaque est Illyria in medio ho-
 rum montium et Alpium, et intra Hæmum fluvium,
 et Istrum, usque ad Pontum Euxinum: alicubi
 etiam ultra Istrum evagatur. Cum aliquando Ro-
 manis oraculum esset redditum, Græcos et Gallos
 urbem occupaturos, duos Gallos et totidem Græcos
 utriusque sexus in medio foro vivos defoderunt: ut

Varisæ lectiones et notæ.

(26) Σαρδιαίων. Ita mss. Reg. et Colb. at Hen-
 ric. Valesius ad Dionis Excerpta, Ἀρδιαίων legen-

dum observat, ex Strabone, lib. vii, Argiano in
 Illyrico, et Stephano.

ita satis satisfactum esse, itaque defossi, partem urbis aliquam tenere viderentur. Sardi perpetuam Romani prætoris præsentiam ægre ferentes, seditionem moverunt: sed denuo subacti sunt.

Εὐξείνου Πόντου, καὶ πῆ καὶ ἐπέκεινα τοῦ Ἰστροῦ καὶ Ἑλλήνας καὶ Γαλάτας τὸ ἄστυ καταλήψασθαι, καὶ τοῦ θύλαος γένους ζῶντες ἐν τῇ ἀγορᾷ κατορώρησαν, ἐν οὕτως ἐπιτελεῖς τὸ πεπρωμένον γενέσθαι δοκῆ, καὶ τι κατέχειν τῆς πόλεως κατορωρηγμένοι μὲνοι, οὗ στρατηγὸς Ῥωμαίων ἀεὶ καθιεστήκει

XX. Cum Insubres Gallica gens, auxiliis a transalpinis popularibus accersitis, Romanis arma intulissent, et quædam loca populati essent: tandem noctu magna tempestate orta, deos sibi infestos esse rati, abjectis animis, trepidi fuga salutem querere instituerunt. Regulus vero eos persecutus, et extremum agmen aggressus, victus occubuit. Æmilius cum tumulum quemdam occupasset, Galli idem imitati, per dies aliquot quieverunt. Deinde illi cladis acceptæ dolore, Barbari victoriæ insolentia impulsus, de tumulis decurrerunt. Cumque die æquo Marte certatum esset, Romani denique eos equitatu circumdatos occiderunt, castris direptis, et spoliis recuperatis. Post hæc Æmilius Boios superatis triumphans, captivorum principes armatos in Capitolium perduxit, insolentiam eorum irridens, quod se thoraces non prius exuturos jurassent, quam in Capitolium venissent. Ab eo tempore Boiorum terram omnem occuparunt: et tum primum Eridano superato. **404** Insubres invaserunt, eorumque agros vastarunt. Interca Roma prodigijs perterrita est. Nam et in Piceno flumen sanguine manavit, et in Etruria magnus cœli tractus ardere visus, et Arimini lux noctu instar diei fulsit, et alibi in Italia tres lunæ nocte apparuerunt, et vultur in foro per dies complures sedit. Consules igitur, tum ob hæc prodigia, tum quod vitio creati dicerentur, accersiti sunt. Verum non statim litteras legerunt: sed cum modo in asiem descendissent, commisso prius prælio vicerunt. Epistola post pugnam lecta, Furius haud graviter paret: sed Flaminius victoria elatus, eam argumento esse aiebat, se rite creatos esse, et optimates ex invidia etiam diis affingere mendacia asseverabat. Nec igitur, nisi rebus omnibus confectis, recedere voluit: et se cives suos edocturum esse dixit, ne vel avium vel alius alterius rei observatione fallerentur. Itaque manere, et collegæ idem persuadere instituit. Quod cum ille detrectaret, Flamini milites veriti, ne a cæteris destituti, ab hostibus male tractarentur, precibus ab eo impetrarunt, ut dies aliquot maneret, sed nihil rei gessit. Flaminius autem regionem ubique pervagatus, agros vastavit, et aliquot castella cepit: et militibus, ut eos sibi conellaret, omnes manubias donavit. Sero domum reversis, contumaciæ crimen a senatu est objectum: et ob iram in Flaminius,

καὶ ὑπὲρ τὴν Μακεδονίαν, τὴν τε Θράκη τὴν ἐντὸς τοῦ Αἰμοῦ, καὶ τὴν πρὸς τῇ Ῥοδόπῃ, καὶ ἔστιν ἐν τῷ μέσῳ τούτων τῶν ὄρων καὶ τῶν Ἀλπίων, τοῦ τε Αἰμοῦ ποταμοῦ (27), καὶ τοῦ Ἰστροῦ μέχρι τοῦ νέματος. Λογίου δὲ ποτε τοῖς Ῥωμαίοις ἐλθόντος, Γαλάται δὴ καὶ Ἕλληνες ἕτεροι ἐκ τε τοῦ ἄρρενος νομίζονται. Μετὰ δὲ τοῦτο Σαρδόνιοι ἐν δευτέρῳ ποιῶν αὐτοῖς, ἐναντίστησαν· αὐτοὶ δὲ ἐδουλώθησαν.

Κ'. Ἴνσοῦδροι δὲ Γαλατικὸν γένος, συμμαχοῦς ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰς Ἀλπίας ὁμοφύλων προσεληφότες, ὅπλα τοῖς Ῥωμαίοις ἐπήνεγκαν· διὸ καὶ αὐτοὶ ἠέτριζοντο. Ἀηισαμένων δὲ τῶν βαρβάρων τινὰ, τελευταίον χειμῶνος μεγάλου νυκτὸς συμβάντος, ἐπετόπησαν τὸ θεῖον ἐναντιοῦσθαι αὐτοῖς καὶ ἠθύθησαν καὶ καταπτήξαντες φυγῇ τὴν σωτηρίαν πορίζασθαι ἐπαχείρησαν. Καὶ ὁ Ῥηγούλος αὐτοὺς κατεδίωξε, καὶ τοὺς ὀπισθοφυλακοῦσι προσμίξας, ἠτήθη τε καὶ ἀπέθανεν. Αἰμίλιος δὲ, λόφον τινὰ κατασχὼν, ἤσυχεν. Ἀντικατασχόντων δὲ καὶ τῶν Γαλατῶν ἕτερον, ἐπὶ τινὰ μὲν ἡμέρας ἤρμουν· ἔπειτα οἱ μὲν ὄρη τῶν γεγονόντων, ἀδρήματι δὲ τῆς νίκης οἱ βάρβαροι, καταδραμόντες· ἀπὸ τῶν ματιῶρων συνέβαλον. Καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν ἰσορροπῶς ἐμάχοντο· τέλος δ' οἱ Ῥωμαῖοι, τῷ ἰσχυρῷ περισχόντες, αὐτοὺς κατέκοψαν, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἶλον, καὶ τὰ λάφυρα ἐκομίσαντο. Καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς τῶν Βοουτῶν ὁ Αἰμίλιος ἐλυμήνατο, καὶ τὰ ἐπικνίκια ἤγαγε, τοὺς τε πρώτους τῶν ἀλλόντων ὀπισθίμους· ἐπὶ τὸ Καπιτώλιον ἀνεκάμισεν, ἐπισκώπτων αὐτοῖς ὡς ὁμοιωκοὶ μὴ πρότερον τοὺς θώρακας ἀποδύσασθαι πρὶν ἀνελεῖν εἰς τὸ Καπιτώλιον. Ἐκ δὲ τούτου τὴν τε τῶν Βοουτῶν ἅπασαν προσεκτήσαντο, καὶ τὸν Ἡριδανὸν τότε πρώτον ἐπὶ τοῖς Ἴνσοῦδροις διέδησαν, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐκόρθουν. Τεράτων δ' ἐν τούτῳ γενομένων, ἐς μέγα δόος· οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ κατέστησαν. Ποταμὸς γὰρ ἐν τῷ Πικινῷ αἰματώδης ἐβρύθη, πάν τῇ Τυρσηγίδι καίεσθαι τοῦ οὐρανοῦ πολὺ ἔβραζε, καὶ ἐν τῷ Ἀρμινίῳ φῶς νύκτωρ ἡμέρα προσεκοικῶς ἐλαμψε, καὶ πολλαχότι τῆς Ἰταλίας τρεῖς σελήναι νυκτὸς ἐφαντάσθησαν, πάν τῇ ἀγορᾷ γυφ' ἐφ' ἡμέρας πλείονας ἐνιδρύθη. Διὰ τε γοῦν τὰ τέρατα ταῦτα, καὶ οὗτινὲς παρανόμως ἔλεγον τοὺς ὑπάτους αἰρεθῆναι, μετεπέμψαντο αὐτοὺς. Δεξιόμενοι δὲ τὰ γράμματα οἱ ὑπατοί, οὐκ εὐδὸς ἀετὰ ἀνέγνων, ἄρτι πρὸς πλεῖστον καθιστάμενοι, ἀλλὰ προσυμβάλλοντες ἐκρέτησαν. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ἀναγνωσθείσης τῆς ἐπιστολῆς, ὁ μὲν Φούριος ἐτοίμως ἐπαίθετο· ὁ δὲ γὰρ Φλαμίνιος, ἐπαίρομενος τῇ νίκῃ, τὴν τε αἰρεσιν αὐτῶν ἀπεδείκνυ δι' αὐτῆς ὀρθῶς ἔχουσαν, καὶ διὰ τὸν πρὸς αὐτὸν φθόνον ἐνέκειτο καὶ τοῦ θεοῦ τοὺς δυνατοὺς καταψύδασθαι. Οὕτ' οὖν ἀκναστήναι πρὶν τὸ πᾶν καταστήσεσθαι ἤθελε, καὶ διδάξειν καὶ τοὺς οἴκοι, ἔφη, μήτ' ὄρνισι μήτ' ἄλλῳ δὴ τινι τοιοῦτῳ προσέχοντα ἀπατάσθαι. Καὶ ὁ μὲν κατὰ χώραν μέ-

Varis lectiones et notæ.

(27) Αἰμοῦ ποταμοῦ. Sic tres mss. Reg. Asteriscum apposuit Wolfius, quod fluvius hujusce nominis non occurrat apud geographos. Cum vero dicat

Zonaras, Illyricum intra Hæmum fluvium et Istrum usque ad Pontum Euxinum contineri, videtur intellexisse aut Dravum aut Savum fluvios.

νιν ἤθελε, καὶ τὸν συνάργοντα κατέχειν ἐπειρότο· Α
 Φούριος δ' οὐκ ἐπαίθετο. Τῶν δὲ μετὰ τοῦ Φλαμίνιου
 μαλλόντων καταλειφθήσεσθαι. φοβηθέντων μὴ μονο-
 θέντες πάθωσι τι παρὰ τῶν ἐναντιῶν, καὶ δεηθέντων
 ἡμέρας τινὰς προσμεῖναι, ἐπαίσθη, οὐ μόντοι καὶ
 ἔργου ἤψατο. Φλαμίνιος δὲ περιουσιῶν τὴν χώραν
 ἕτεραν καὶ ἐρύματά τινα καταστρέψατο, τὰ τε λά-
 φυρα πάντα τοῖς στρατιώταις, θέραιων αὐτοῦς,
 ἐχαρίσατο. Ὅψα δ' οὐκαδε ἐπανελθόντες, ὑπὸ μὲν τῆς
 γερουσίας τὴν αἰτίαν τῆς ἀπειθείας ἔσχον· διὰ γὰρ
 τὴν πρὸς τὸν Φλαμίνιον ὀργὴν ἠτίμασαν καὶ τὸν
 Φούριον (28)· τὸ δὲ πλεῖθος, ἀντιφιλονεικῆσαν ὑπὲρ
 τοῦ Φλαμίνιου, ἐψηφίσαντο τὰ νικητήρια, καὶ ἀγα-
 γόντες αὐτὰ, ἐξέστησαν τῆς ἀρχῆς. Ἄλλοι δὲ ὑπα-
 τοὶ Κλαύδιος Μάρκελλος καὶ Γνάτιος Σκιπίων, ἀνθαι-
 ρεθίντες, ἐστράτευσαν ἐπὶ τοῖς Ἰνσουβροῦς· εἰρή-
 νην γὰρ αὐτοῖς αἰτήσασιν οὐκ ἐψηφίσαντο· καὶ ἄμφω
 μὲν πρῶτον πολεμοῦντες· τὰ πλείω ἐκράτουν.
 Ἐπειτα, τὴν συμμαχίδα λεηλατουμένην μαθόντες,
 διηρέθησαν. Καὶ Μάρκελλος μὲν, ἐπὶ τοὺς ληζόμε-
 νους τὴν σύμμαχον διὰ ταχέων ἐλθὼν, οὐ κατέλαβε
 σφᾶς ἐκεῖ, φεύγοντας δ' ἐπεδιώξε, καὶ ὑποστάντας
 ἐνίκησε· Σκιπίων δὲ, κατὰ χώραν μέινας, Ἀκίρας
 ἐπολιόρκει· καὶ λαβὼν αὐτὰς ὀρμητήριον τοῦ πολέ-
 μου πεποιήκεν, εὐσας ἐπικαίρους καὶ εὐερκεῖς.
 Κάντευθεν ὀρμώμενοι τὸ τε Μεδιόλανον καὶ κωμόπο-
 λιν ἐτέραν ἐχειρώσαντο. Ἀλόντων δὲ τούτων, καὶ
 οἱ λοιποὶ Ἰνσουβροὶ ὁμολόγησαν αὐτοῖς, χρήματα
 καὶ μέρος τῆς γῆς δόντες. Εἶτα Πούπιος τε Κορνή-
 λιος καὶ Μάρκος Μινούτιος ἐπ' Ἰστρου (29) ἐστρά-
 τευσαν, καὶ πολλὰ τῶν ἐκεῖ ἐθνῶν τὰ μὲν πολέμῳ,
 τὰ δὲ ὁμολογίαις ὑπέταξαν. Λούκιος δὲ Οὐετούριος
 καὶ Γάιος Λουατίος ἤλθον μέχρι τῶν Ἀλπιων,
 ἔπειτα δὲ μάχης πολλοὺς φκείωσαντο. Ὁ μόντοι τῶν
 Σαρδιαίων ἀρχῶν Δημητήριος, ὡς ἄνω που εἰρηται,
 τοῖς ἐπιχωρίοις ἐπαχθῆς ἦν καὶ τὰ τῶν πλησιοίκων
 ἐκακούργει, καὶ ἰδοὺς τῇ Ῥωμαίων φιλῆ ἀποχρώ-
 μενος ἀδικεῖν. Δισθόμενοι δὲ τοῦτο οἱ ὑπατοὶ Αἰμί-
 λιος Παῦλος καὶ Μάρκος Λιούτιος, μεταπέμφαντο αὐ-
 τὸν. Ὡς δ' οὐκ ὑπήκουσεν ἀλλὰ καὶ τῆς συμμαχίδος
 σπῶν ἤπειτο, ἐστράτευσαν ἐπ' αὐτὸν ἐν τῇ Ἰσση ὄντα.
 Καὶ προμαθόντες ὅτι ὀφώρμει πού τῶν κατάρ-
 σεων, μέρος τῶν νεῶν εἰς τὰ ἐπι θάτερα τῆς νήσου προσμῆξει ἐπεμψαν. Καὶ τούτου τῶν Ἰλλυρίων ἐπ'
 ἐκείνους ὡς καὶ μόνους ὄντας τραπομένων, αὐτοὶ κατὰ σχολὴν προσπλεύσαντες ἐν ἐπιτηδείῳ τε
 ἐστρατοπεδεύσαντο καὶ προσπεσόντας σφίσι αὐθήμερον τοὺς ἐπιχωρίους ὄργῃ τῆς ἀπάτης ἀπέψαντο.
 Τοῦ δὲ Δημητρίου εἰς Φάρον ἐτέραν νῆσον διαφυγόντος, καὶ ἐπ' ἐκείνην ἐπλευσαν, καὶ τῶν ἀντικατα-
 στήτων ἐκράτησαν καὶ τὴν πόλιν ἐκ προδοσίας εἶλον, τοῦ Δημητρίου διαδράντος. Ὅτε, τότε μὲν εἰς
 Μακεδονίαν μετὰ πολλῶν χρημάτων πρὸς Φιλίππον τὸν βασιλεῖα αὐτῆς ἐλθὼν, ὑπ' ἐκείνου μὲν οὐκ ἐξ-
 εἴθη, πρὸς δὲ τοὺς Ἰλλυρίους ἐπανελθὼν συνελήφθη ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ ἐδικαιώθη.

ΚΑ'. Τῷ δ' ἐχομένῳ ἔτει περιφανῶς οἱ Ῥωμαῖοι D
 τοῖς Καρχηδονίοις ἐξεπολεμώθησαν, καὶ ὁ πόλεμος
 οὗτος τῷ μὲν χρόνῳ πολὺ ἐλάσσων τοῦ προτέρου
 συμβέθηκε, τοῖς δ' ἔργοις τοῖς τε παθήμασι καὶ με-
 ζῶν καὶ χαλεπώτερος. Ἐπῆρε δὲ τούτων μάλιστα ὁ
 Ἀννίβας στραταρχῶν τῶν Καρχηδονίων. Ὁ δ' ἄν-

etiam Furio negatus honos. Sed a multitudine pa-
 tribus pro Flaminio adversata, decreto actoque
 triumpho, magistratum deposuerunt: alique con-
 sules creati, Claudius Marcellus, et Cn. Scipio,
 Insubribus arma intulerunt, pace quam petierant
 haud concessa: ac principio belli ambo rem fere
 bene gesserunt. Deinde cum sociæ civitates infes-
 tarentur, divisi, Marcellus contra prædatores cele-
 riter profectus, cum eos ibi non invenisset, fugien-
 tes persecutus est, commissaque pugna superavit.
 Sed Scipio castris non paravit, Accerrâs obsedit:
 iisque expugnatis (erant enim opportuno loco sitæ
 et munitæ) ad gerendi belli commoditatem usus
 est. Inde profecti, Mediolanum, et aliud oppidum
 ceperunt: quibus expugnatis, cæteri quoque Insu-
 bres 405 deditioem fecerunt, pecunia et agri
 parte multati. Deinde P. Cornelius et M. Minutius
 ad Istrios duxerunt exercitum, et multas illius loci
 gentes partim vi, partim deditioe subegerunt. L.
 vero Veturius et C. Luctatius usque ad Alpes pro-
 gressi, citra pugnam sibi multos adjanxerunt. De-
 metrius autem, ejus supra facta est mentio, Sar-
 dianorum princeps, popularibus suis gravis, etiam
 finitimos vexabat: ac Romanorum amicitia fretus,
 injurius esse videbatur. Quo consules Paulus E-
 milius et M. Livius animadverso, eum accersive-
 runt. Ut vero non parebat, sed eorum socios quo-
 que offendebat, Issam contra eum sunt profecti:
 edoctique, eum alicubi in portibus insidias col-
 locasse, navium partem ad alterum latus insule
 miserunt. Quo factum, ut Illyrijs contra illos,
 tanquam soli essent, conversis, cæteri per otium
 portu occupato, et castris idoneo loco positus, in-
 sulares eodem die ex impostura iracundia irruentes
 profligarent. Demetrium in aliam insulam Pha-
 rum persecuti, hostibus superatis, urbem proditi-
 one ceperunt. Demetrius ad Philippum Macedo-
 niæ regem cum magna pecunia confugit. Nec ab
 illo deditus est: sed in Illyrios reversus, et a Ro-
 manis captus, pœnas dedit.

XXI. Sequenti anno Romanorum et Carthagi-
 niensium inimicitia aperte eruperunt: ac id bel-
 lum, ut tempore longe prioræ minus, sic operibus
 et cladibus longe majus fuit, et gravius. Ejus au-
 tem belli potissimus auctor fuit Annibal dux Car-
 thaginiensium, Amilcaris Barehiani filius, statim a

Variæ lectiones et notæ.

(28) Φούριος. Φρούριος; habent mss. omnes.

(29) Ἐπ' Ἰστρου. Ita mss. codd. sed ἐπ' Ἰστρου;
 reponendum ex Eutropio lib. iii. et aliis observat
 Henricus Valesius ad Joannem Antiochenum, qui

Ἰστρουανός; habet. Ita Dio, lib. xxxviii, p. 64.
 Ἠτετήθη (πρὸς) τῇ τῶν Ἰστριανῶν πόλει πρὸς τῶν
 Σκύθων τῶν Βασταρῶν, ubi interpret, ad Istra-
 rum urbem.

puero contra Romanos exercitatus. Aiebat enim Amīcar se omnes filios, tanquam catulos quosdam contra illos alere. Illum autem quem ingenio longe ceteris antecellere videret, iurejurando adigit, se hostem fore populo Romano. Ea de causa cum aliis eum disciplinis, tum in re militari diligenter erudit, usque ad annum ætatis decimumquintum. Unde patri in imperio succedere non potuit : sed post Asdrubalis obitum, annum tum sextum et vicesimum agens, nihil cunctatus, Hispaniensem exercitum statim occupavit. Et imperator a militibus salutatus, effecit ut etiam ab **406** urbanis magistratibus sibi principatus confirmaretur. His perfectis, speciosum quærebat titulum invadendi Romanos, quem ei Zacynthiorum coloni in Hispania suppeditarunt. Qui cum non procul ab amne Ibero habitarent, paulum a mari remoti, Romanos magno studio et honore colebant, atque in Carthaginensi fœdere excepti erant. Ea de causa bellum eis intulit Annibal, haud ignarus, Romanos aut opem eis laturos, aut clades eorum ulturos. Eo accedebat, quod eos magnas opes habere norat, quibus in primis egebat : et aliis rationibus, quæ contra Romanos etiam ei profutura erant, adductus, Saguntinos est adortus. Hispania vero, in qua illi habitant, cum finitimis locis omnibus in Europa versus Occidentem sita, ad mare interius, et Herculis columnas et Oceanum longe excurrit, atque etiam continentem longissimo tractu usque ad montes Pyrenæos occupat : qui a mari, quod olim Bebrycium dicebatur, post Narbonense appellatum est, usque ad exterius mare magnum pertinent, totamque Hispaniam a Gallia finitima dirimunt. Intra eos multæ diversæ gentes consederunt, nec lingua eadem, nec forma reipublicæ utentes : unde nec eodem nomine appellantur. Nam Romani Hispanos, Græci ab Ibero amne Iberos vocant. Saguntini cum obsiderentur, auxilia et finitimorum et Romanorum implorantur : ac illos prohibuit Annibal. Romani autem legatis ad eum missis, postularunt, ut Sagunto abstineret. Quod ni faceret, minabantur, se Carthaginem statim ad eum accusandum navigaturos. At Annibal ex Hispanis quosdam misit, qui per fidei et amicitiae speciem legatis appropinquantibus dicebant, non adesse ducem, procul in loca quædam incognita profectum : monerentque, ut quamprimum discederent, ne adventu illorum cognito, per imperatoris absentiam ab effrenatis militibus interirent. Legati vera illa esse rati, Carthaginem abierunt. Indictoque concilio, Carthaginensium alii pacem suaserunt ; factio vero Annibalis, Saguntinos esse injurios, et Romanos ea quæ nihil ad ipsos attinerent, curiose complecti asserebat. Denique in eorum **407** sententiam itum est, qui belli Romanis inferendi auctores erant. Interea dum Annibal

A νίδας ούτος καις του 'Αμιλκου του Βαρχιδου εγενετο, και εκ παιδων ευθις επι τους 'Ρωμαιους ησκηθη. Πάντας γάρ τους υιους ο 'Αμιλλας ωσπερ τινες σκύμους επ' αυτούς τρέφειν ελεγεν, και τον δε, πολυ τη φύσει προφέροντα ορών, και ωρνωσε πολεμησεν αυτούς. Και διὰ τουτο τά τε άλλα και τὰ πολέμει επι μάλλον αυτόν εξεδίδασκε, πεντεκαιδεκαέτη οντα. 'Οθεν ούκ ηβουήθη, θανόντος αυτού του πατρους, την στρατηγίαν διαδέξασθαι. 'Επει δε ο 'Ασδρούβας τελευτήτησεν, ούδέτι εμπλησεν, εξ και εικοσιν ετών τότε γεγονών;, αλλά το τε στρατεύμα εν τη 'Ιθρηια αυτίκα προσκατέλαθε (**30**), και στρατηγός επ' αυτόν αναδειχθείς, διαρκήσατο και παρὰ των οικιωτών βεβαιωθηναι αυτόν την ηγεμονίαν. Πράξας δε ταύτα, προφάσεως εδρεπουός ειδίτο εις την κατι **B** 'Ρωμαίων ορμήν, και ταύτην εποίησατο τους εν τη 'Ιθρηια Ζακυνθίους. Ουτοι γάρ, ού πόρρω του ποταμού οικούντες του 'Ιθρος άνω της θαλάσσης βραχύ, τοίς 'Ρωμαίοις προσέκειντο, κάκεινοι και ιτίμην αυτούς και εν ταίς προς τοίς Καρχηδονίους συνθήκαις εξαιρέτους επεκποίησαν. Διὰ ταύτ' ούν ο 'Αννίδας πόλεμον ηρατο προς αυτούς; ειδώς ότι η επικουρήσουσιν οι 'Ρωμαιοι τοίς Ζακυνθίοις η και τι παθούσι τιμωρήσουσι. Διὰ τε ούν ταύτα και ότι και μέγαν πλουτον κακτησθαι αυτούς εγίνωσκεν, οδ και μάλιστα εχρηζε, και δι' ετερα αττια και κατὰ 'Ρωμαίων αυτώ συμβαλλόμενα, τοίς Ζακυνθίοις επέθετο. 'Η δ' 'Ιθρηια, εν ηί οι Ζακύνθιοι οικουσι, και η προσοχής αυτη πάσα εν τε τη Εύρωπη προς δυσμάς **C** εστι, και επι πολυ μὲν παρὰ την Ιουα θάλασσαν, και παρὰ τὰς Ηρρακλείους στήλας τον τε 'Ωκεανόν αυτών προήκει, και προσέτι και την ηπειρον την άνω διὰ πλείστου μέχρι του Πυρρηναίου νέμεται. Τδ γάρ ορο; τουτο, εκ της θαλάσσης της πάλαι μὲν Βεβρύκων, υστερον δε Ναρβωνησιών αρχόμενον, εις την εξω την μεγάλην διατείνει, πολλά μὲν εντός αυτού και σύμμικτα εθνη εχον, πάσαν δε την 'Ιθρηιαν άνω της προσοίκου Γαλατίας απορίζον. Ουτε δ' όμόφωνοι ησαν, ουτε κοινή επολιτεύοντο, οθεν ούδέ εις εν ονομα ετέλουν. Οι μὲν γάρ 'Ρωμαιοι 'Ισπανούς, οι δ' 'Ελληνες 'Ιθρας άπό του ποταμού 'Ιθρος αυτούς επεκάλεσαν. Οι μὲν ούν Ζακύνθιοι ουτοι επολιωκοῦντο, και επεμφαν προς τους περιοίκους και προς τους 'Ρωμαίους επικουρίας δεδομενοι. 'Αλλά τους μὲν ο 'Αννίδας εκάλωσεν · οι δε 'Ρωμαιοι, πρόσβεις προς εκείνον πέμφσαντες; μη πάλαι εις τους Ζακυνθίοι; εκέλευον, και ει μη πείθοιτο, εις την Καρχηδονία πλεύσαι ευθις και κατήγορησαι αυτού επηπειλησαν. 'Ο δ' 'Αννίδας, εκ των επικυρωίων πέμφας τινάς ως ευνοϊαν τηρούντας τοίς πρόσβεισιν ηδη πλησιον ούσι, παρσεκείασε λέγειν αυτούς μη παρείναι τον στρατηγόν, πόρρω που εις άγνωστα χωρία αποδημήσαντα, και παρήνον άπαλλαγηναι ως τάχιστα, πριν καταγγελλθειεν ως πάρεισιν, Ινα μη δια την αναρχίαν, του στρατηγού μη παρόντος, απολωται. Οι μὲν ούν πιστεύσαντες αυτούς εις σην Καρχηδονία

Variæ lectiones et notæ.

(30) Αυτίκα προσκατέλαθε. Alter codex Wolfii, προσέλαθε duo Reg. et Colb. προσκατέλαθε.

ἔπεισαν. Γενομένης δὲ ἐκκλησίας, οἱ μὲν τῶν Καρ-
 χθονίων εἰρήνην ἄγειν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους συν-
 εβούλευον, οἱ δὲ, τῷ Ἀννίβᾳ προσκειμένοι (31), τοὺς
 μὲν Ζακυνθίους ἀδικεῖν, τοὺς δὲ Ῥωμαίους τὰ μηδὲν
 σφίσι προσήκοντα πολυπραγματεῖν ἔλεγον. Καὶ τέ-
 λος ἐπεκράτησαν οἱ πολεμήσαι σφᾶς ἀναπέθοντες.
 Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Ἀννίβας σπουδῇ τὰς προσβολὰς τῆς
 τειχομαχίας ἐποιεῖτο. Πολλῶν δὲ πιπτόντων, καὶ
 κλειῶνων τιτρωσκομένων ἐκ τῶν τοῦ Ἀννίβου, καὶ
 ποτε τῶν Καρχηδονίων κατασεισάντων ἐν τῷ περι-
 βάλῳ καὶ κατὰ τὸ βῆγμα εἰσελθεῖν τοιμησάντων,
 ἐπεξίδραμον οἱ Ζακύνθιοι καὶ ἀπεσθῆσαν σφᾶς·
 ἔθεν αὐτοὶ μὲν ἐπερρώθησαν, οἱ Καρχηδόνιοι δὲ
 ἐνέβησαν ἀθυμήσαντες. Οὐκ ἀπίστησαν δὲ πρὶν τὴν
 πάλιν εἶναι, καίτοι ἐπ' ἔγχεον μῆνα τῆς πολιορκίας
 παραταθείσης, ἐν οἷς ἄλλα τε πολλὰ συνηγήθη καὶ
 ἀποκα, καὶ ὁ Ἀννίβας δεινῶς ἐτρώθη. Ἦλθον δὲ οὐ-
 τως· μηχανήματα τῷ τείχῳ προσήγαγον, πολὺ τε αὐ-
 τοῦ ὑπερβαίον, καὶ ὀλίγας τοὺς μὲν ἐμφανεῖς ἔχον,
 τοὺς δὲ λανθάνοντας. Τῶν οὖν Ζακυνθίων τοὺς ὀρω-
 μένους ὡς· μένους οὖσι μαχομένων ἰβήρωμιονιστερον,
 οἱ κερυμμένοι τὸ ταίχος ὑπερβάντες εἰσεδιάσαντο
 καὶ ἔθεν ἐγένοντο. Τῷ γοῦν παραδόξῳ οἱ Ζακύνθιοι
 ἐκπλαγέντες εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀνέδραμον, καὶ εἰς
 λόγους ἦλθον, εἰ πως ἐπιικεῖται τι ἐμολογῆναι περι-
 σθεῖν. Ὡς δ' οὐδὲν ὁ Ἀννίβας προσηγορεῖτο μέτριον,
 οὐτε τις αὐτοῖς ἀφελία πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἐγένετο,
 ἐπισχεθῆναι τὰς προσβολὰς ἐζητήσαντο, ὡς τε
 καὶ τῶν κατὰ σφᾶς βουλευσόμενοι. Κἄν τούτῳ
 πῦρ ἐνέβαλον. Καὶ οἱ μὲν ἀπόμαχοι διεχειρίσαντο
 ταυτοῦς· οἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ ἄβροιο πρὸς τοὺς ἐναν-
 τίους ὤρμηκεσαν καὶ προθύμως ἀγωνιζόμενοι κατακόπησαν.

ΚΒ. Καὶ δὲ αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι
 ἐπολέμησαν. Ὁ γὰρ Ἀννίβας, καὶ συμμάχους
 οὐκ οὐκ προσλαβὼν, εἰς τὴν Ἰταλίαν ἤπειγεται. Πυ-
 θόμενοι δὲ ταῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι συνῆλθον εἰς τὸ συν-
 ἔδριον, καὶ ἐλέχθη μὲν πολλά. Δούκιος δὲ Κορνῆ-
 λιος Λέντουλος ἰδημηγόρησε καὶ εἶπε μὴ μάλ्लιν,
 ἀλλὰ πολέμον κατὰ τῶν Καρχηδονίων ψηφίσασθαι,
 καὶ δεχθῆναι καὶ τοὺς ὑπάτους καὶ τὰ στρατεύ-
 ματα· καὶ τοὺς μὲν εἰς τὴν Ἰβηρίαν, τοὺς δὲ εἰς τὴν
 Λιβύην πέμψαι, ἐν ὅπῳ τὸν αὐτὸν χρόνον ἦ τε χώρα
 αὐτῶν πορθῆται καὶ οἱ σῆμμαχοι κακουργῶνται, καὶ
 μήτε τῇ Ἰβηρίᾳ βοηθῆσαι δύναται μήτ' ἐκείθεν αὐτοὶ
 ἐπικουρηθῶσι. Πρὸς ταῦτα Κύντος Φάβιος Μάξιμος
 ἀνέθετο, μὴ οὕτως ἐκ παντὸς τρόπου τὸν πόλεμον δεῖν
 ψηφίσασθαι, ἀλλὰ προσεβίβη χρήσασθαι πρότερον. Κἄν
 μὲν πείσωσιν οὐκ οὐδὲν ἀδικεῖσιν, ἡσυχίαν ἄγειν·
 ἀν' ὅτ' ἀδικεῖν ἀλώσι, τότε πολεμῆσαι αὐτοῖς, ἵνα
 καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου ἐς αὐτοὺς ἀποσώμαθα.
 Αἱ μὲν οὖν ἀμφοῖν δόξαι τοιαῦται ἦσαν, ὡς ἐν κε-
 φαλαίῳ εἶπειν. Τῇ δὲ βουλῇ παρασκευάζεσθαι μὲν
 ἔδοξε πρὸς τὴν μάχην, πρέσβεις δὲ εἰς τὴν Καρχη-
 δόνα σταλαί, καὶ τοῦ Ἀννίβου κατηγορήσαι. Καὶ εἰ
 μὲν μὴ ἐπαισώσιν τὰ πραχθέντα, δικάσαι· εἰ δ' εἰς
 ἐκείνον αὐτὰ ἀναφείσιν, ἐξαίτησασθαι αὐτόν· κἄν
 μὴ ἐκδώσι, τὸν πόλεμον ἐπαγγεῖλαι αὐτοῖς. Τῶν
 γοῦν πρέσβων ἀπελθόντων, οἱ Καρχηδόνιοι τὸ ποιη-

A sedulo mœnia oppugnat, multi ex ejus militibus
 cadunt, pluribus vulneratis : et cum aliquando
 Carthaginienses muri partem dejecissent, et per
 ruinas penetrare conarentur, a Saguntinis eru-
 ptione facta, repulsi cesserunt : imminuis audacia,
 oppidanorum vero animi aucti sunt. Neque tamen
 ab obsidione destiterunt, in mensem octavum us-
 que prorogata : quo temporis spatio cum alla
 multa, eaque incommoda evenerunt, tum Annibal
 graviter vulneratus est. Urbs autem sic capta est.
 Machinam adduxerunt, quæ mœnia multum supere-
 raret, armatis partim conspicuis, partim occultis
 refertam. Dum autem Saguntini cum iis duntaxat
 quos videbant, acrius pugnant, solos eos esse opi-
 nati, occultis suffosso muro, vi in urbem penetra-
 runt. Saguntini re inopinata perterriti, in arcem
 accurrerunt : habitoque colloquio, tolerabilibus
 conditionibus salutem impetrare studuerunt. An-
 nibale vero nihil moderati postulante, neque Ro-
 manis quidquam opis ferentibus, effugitarunt, ut
 oppugnatione intermissa, rebus suis consulendi
 spatium daretur. Interea preffosissimis quibusque
 rebus igni absumptis, homines imbelles sibi ipsi
 manus attulerunt : qui erant setate integra, subito
 in hostes impetu facto, strenue dimicantes occu-
 buerunt.

XXII. Hæc Romanis et Carthaginensibus belli
 causa fuit. Nam cum Annibatem multis sociis as-
 citis in Italiam properare Romani audivissent, in-
 dicto concilio multa verba facta sunt. Verum
 L. Cornelius Lentulus pro concione dixit, non esse
 cunctandum, sed bellum contra Carthaginenses
 decernendum, et tam consules quam exercitus bifa-
 riam dividendos, et alterum in Hispaniam, alte-
 rum in Lybiam mittendum : ut eodem tempore et
 ager eorum vastaretur, et socii vexarentur : neque
 Hispaniæ opem ferre, neque inde auxilia expectare
 hostes possent. Ad hæc Q. Fabius Maximus re-
 spondit, non adeo præcipitanter bellum esse de-
 cernendum, sed legatos prius mittendos. Quod si
 crimina purgarint, quiescendum : sin injuriarum
 convincantur, tum domum bello petendos
 esse, ut etiam causa belli in illos transferatur. Ac
 utriusque sententia summam hæc fuit : senatui
 autem placuit, se et ad bellum parare, et legatis
 Carthaginem missis Annibalem accusare. Quod si
 illa improbarent, jure agendum : sin illi imputa-
 rent, eum deprecandum : si non dederent, bellum
 eis indicendum. Legatis digressis, Carthaginenses
 quid agendum esset deliberabant. Asdrubal vero
 natus ex iis quos Annibal subornarat, auctor fuit
 veteris libertatis recuperandæ : et servitutis, quam

Variæ lectiones et notæ.

(31) Προσκειμένοι. Ita reposuimus ex mss., ubi Wolfius προσκειμένοι ediderat.

pax attulisset, tum pecuniis, tum copiis, tum sociis comparatim repudiandæ; subjecitque: *Si vel soli Annibali suo arbitrata rem gerere permisissent, omnia rite administrata iri, et ipsos omni laboris molestia carituros.* Illo hæc locuto, magnus Hanno contra, non temere, neque ob parva et aliena crimina bellum in rempublicam retrahendum esse censuit, cum alia purgare, alia in auctores transferre liceat. Qui cum dicendi finem fecisset, Carthaginiensium seniores, primique belli memores, illi sunt assensæ: cæteri adolescentes, lique potissimum qui Annibalis causam agebant, acriter adversati sunt. Ut autem nihil certi responsi dederunt, legatosque neglexerunt, M. Fabius sinu ex longa facta: *Hic, inquit, vobis bellum et pacem porto: utrum placet, sumite.* Cum respondissent se neutrum quidem sumere, sed utrum dedisset alacriter accepturos, bellum eis statim indixit. Hoc igitur modo, et his de causis inter Carthaginienses et Romanos alterum bellum est conflatum, futuraque divinitus denunciata sunt. Nam Romæ hos humana voce locutus est; et alius ludis Romanis ex ædibus se in Tiberim præcipitavit, ac periit; fulmina multa sunt delata; sanguis tum e statuis manavit, tum e militis cujusdam clypeo; alterius ensem lupus ex ipsis castris rapuit. Annibali vero multæ ignotæ bestię Iberum transeunt, velut viam monstrarunt; et somnium hujusmodi apparuit. Aliquando sibi visus est a diis in concilio sedentibus accersi et quamprimum in Italiam exercitum ducere juberi: ab eisque ducem itineris accepisse, quem non respectans sequeretur. Sed cum se

409 convertisset, magnam ingruere tempestatem vidisse, draconemque sequi ingentis magnitudinis. Quæ cum miraretur, ductorem rogasse, quidnam ea sibi vellent? qui responderit: *Ea illi ad vastitatem Italiæ adjumento futura esse.* καθήμενου; μεταπέψασθαι τε αὐτὸν καὶ στρατεύσασθαι διὰ τὸ τάχιστα εἰς τὴν Ἰταλίαν προστάξει, καὶ λαβεῖν παρ' αὐτῶν τῆς ὁδοῦ ἡγήμονα, καὶ ἀμεταστραπέει ὑπ' αὐτοῦ καλεωσθῆναι ἐπεσθαι. Μεταστραφῆναι δὲ καὶ ἰδεῖν χειμῶνα μέγαν χωροῦντα, καὶ δράκοντα αὐτῷ ἐπακολουθοῦντα ἀμύχανον, καὶ θαυμάσαι ἐρεσθαι τε τὸν ἀγωγόν, τί ταῦτα εἴεν· καὶ τὸν εἰπεῖν· Ὁ Ἄννιβα, ταῦτα συμμορθήσονται σοὶ τῆρ Ἰταλίαν ἐρχεται.

XXIII. Hæc bonam spem Annibali, Romanis magnum timorem attulerunt. Qui copiis et consulariam distributis, Sempronium Longum in Siciliam miserunt, in Hispaniam P. Scipionem. Annibal vero impressionis in Italiam primo quoque tempore faciendæ cupidus, iter acceleravit: ac Galliam, quæ intra Pyrenæum et Rhodanum est, citra dimicationem transiit: neque quisquam cum eo congressus est, priusquam ad Rhodanum venisset. Ibi se illi ostendit Scipio: et quanquam ejus copię nondum advenissent, tamen cum popularibus, eorumque finitimis, naves quæ in flumine erant, communiit, alveumque custodit. Annibal, cisi temporis aliquid instruendis ratibus, scaphis et littribus consumpsit, tamen omnia ad trajectum necessaria, multitudine operarum prius paravit, quam Scipioni suæ legiones advenissent. Fratrem-

Α τὸν ἐσκόπων. Καὶ τὶς Ἀσδρούβας, εἰς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἄννιβου προκαρσευασμένων, συνεβούλευσε σφίσι χρῆναι τὴν τε ἀρχαίαν ἐλευθερίαν ἀνακτήσασθαι, καὶ τὴν ἐκ τῆς εἰρήνης δουλείαν ἀποτρέψασθαι καὶ χρήμασι, καὶ δυνάμει, καὶ συμμάχοις συγκροτημένοις, ἐπαγαγῶν ὅτι, *Κἄν τῷ Ἄννιβα μόνῳ ὄσα βούλονται πράξει ἐπιτρέψητε, καὶ τὰ προσήκοντα ἔσται, καὶ οὐδὲν αὐτοὶ κοθήσεται.* Τοιαῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, Ἄννων ὁ μέγας ἐναντιούμενος τοῖς τοῦ Ἀσδρούβου λόγοις, γνώμην εἰσήνεγκε, μήτε βρβίως, μήτε μικρῶν καὶ ἀλλοτρίων ἐγκλημάτων ἔνεκα τὴν πόλεμον ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπισπάσασθαι, παρὴν τὰ μὲν λύσαι, τὰ δὲ εἰς τοὺς δράσαντας αὐτὰ τρέψαι. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο. Τῶν δὲ Καρχηδονίων οἱ μὲν πρεσβύτεροι καὶ τοῦ πρὶν μνημόνοι πολέμου, αὐτῷ συνετίθεντο· οἱ δ' ἐν φιλικίᾳ, καὶ μάλιστα ὄσοι τὰ τοῦ Ἄννιβου ἐπικρατοῦ, ἰσχυρῶς ἀντέλεγον. Ὡς δ' οὐδὲν σαφὲς ἀπεκρίναντο, καὶ ἐν ὀλιγωρίᾳ τοὺς πρῆσβεις εἶχον, ὁ Μάρκος ὁ Φάβιος, τὰς χεῖρας ὑπὸ τὸ ἱμάτιον ὑποβαλὼν, καὶ ὑπὸ τῆς ἀσπίδος εἶπε· *Ἐγὼ μὲν ἐνταῦθ', ὡ Καρχηδόνιοι, καὶ τὸν πόλεμον καὶ τὴν εἰρήνην φέρω ὑμῖς δ' ὁπότερον αὐτῶν βούλεσθε εἰσθε.* Ἀποκριθέντων δὲ μηδέτερον μὲν αἰρεῖσθαι, δέχεσθαι δ' ἑτοίμω; ὁπότερον καταλείψουσιν· ἐπήγγειλεν αὐτοῖς αὐτίκα τὸν πόλεμον. Οὕτω μὲν καὶ διὰ ταῦτα οἱ τε Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι τὸ δεύτερον ἐπολέμησαν, καὶ τὸ δαιμόνιον τὰ γενησόμενα προσημνην. Ἐν γὰρ τῇ Ῥώμῃ ἀνθρωπίνως ἐλάλησε βῶς, καὶ ἕτερος ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πανηγύρει ἐξ οικίας εἰς τὸν Τίβεριν ἑαυτὸν ἐρρίψε, καὶ ἐφθάρη, κεραινοῖ τε πολλοὶ ἐφύροντο, καὶ αἶμα τὸ μὲν ἐξ ἀγαμάτων ὤφθη, τὸ δὲ ἐξ ἀσπίδος στρατιώτου ἐρρύθη, ἕτερου τε ἕξο; ἐξ αὐτοῦ τοῦ στρατοπέδου λύκος ἤρπασε. Τῷ δ' Ἄννιβᾷ θηρία πολλὰ καὶ ἀγνωστα τὸν Ἰθῆρα διαβαίνοντι προκαθηγήσατο, καὶ ἕως ὀνείρου ἐφάνη. Ἐδοξε γὰρ ποτε τοὺς θεοὺς ἐν ἐκκλησίᾳ

ΚΓ'. Ταῦτα τῷ μὲν Ἄννιβᾳ χρηστὴν ἐλπίδα τοῖς δὲ Ῥωμαίοις δεινὴν ἐνεποίη: ἐκφρόνησιν. Διχῆ δὲ τὰς δυνάμεις οἱ Ῥωμαῖοι διελόντες, καὶ τοὺς ὀπάτους Σεμπρόνιον μὲν Λόγγον ἐς Σικελίαν ἐπέμφαν, ἐς δὲ τὴν Ἰθῆριαν Σκιπίωνα Πούπλιον. Ὁ δὲ Ἄννιβας, εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς τάχιστα ἐπιθυμῶν εἰσβαλεῖν, σπουδῆ ἔχουσι, καὶ πᾶσαν τὴν Γαλατίαν τὴν μεταξὺ τοῦ Πυρηναίου καὶ τοῦ Ῥοδανοῦ οὖσαν ἀμαχεῖ διήλθε, καὶ μέχρι μὲν τοῦ ποταμοῦ Ῥοδανοῦ αὐδεῖς εἰς χεῖρας ἤκεν αὐτῷ. Ἐκεῖ δ' ὁ Σκιπίων ἐπαφάνη, καίπερ μὴ παρούσης αὐτῷ τῆς δυνάμει, ὅμως μετὰ τὴν ἐπιχωρίων καὶ τῶν αὐτοῖς προσοικίων τὰ τε πλοῖα τὰ ἐν τῷ ποταμῷ προδιέφθειρε, καὶ τὸ ρεῦμα αὐτοῦ διὰ φυλακῆς ἐποίησατο. Ὁ οὖν Ἄννιβας ἐτριψε μὲν τινα χρόνον, καὶ σχεδίας, καὶ σκάφη, ἄλλα τε καὶ μονόξυλα κατασκευάζων. Ἐφθῆ δ' οὖν ὑπὸ πολυχειρίας τὰ πρὸς περὶ αἰών

ἀναγκαία πάντα, πρὶν τῷ Σκιπίωνι τὸ οἰκεῖον ἀφ-
 ικίσθαι στρατεύματα, προετοιμασμένοι, καὶ τὸν ἀδελ-
 φὸν Μάγωνα σὺν τοῖς ἱππεῦσι καὶ φίλοις τισιν, ἧ
 σκεδάννυται ὁ ποταμὸς ἐπὶ πολλὰ καὶ νήσοις διαλαμ-
 βάνεται, διαθησόμενον ἐπιμψεν. Αὐτὸς δὲ κατὰ τὸν
 ἐμφανῆ πόρον ἰχώρει δῆθεν, ἢ οἱ Γαλάτας ἀπατη-
 θείεν, πρὸς αὐτὸν ἀντιτατούμενοι, καὶ ἀμελιότερον
 ἐν ἄλλοις τοῦ ποταμοῦ τὴν φυλακὴν θῶνται. Ὁ καὶ
 γέγονε. Καὶ ὁ Μάγων διέβη τὸν ποταμὸν ὁ δὲ
 Ἄννιβας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κατὰ τὸν πόρον ἐπαιρ-
 οῦντο· καὶ γενόμενοι κατὰ τὸ μέσον, ἠλάλαξαν, καὶ
 οἱ σαλπικταὶ δὲ συνήχσαν· καὶ ὁ Μάγων κατὰ νότον
 τοῖς ἀνθεστηκόσι προσέειπε, καὶ οὕτως οἱ τε ἄλλοι
 καὶ οἱ ἐλέφαντες ἀκινδύως ἐπαιρώθησαν. Ἄρτι
 δὲ περαιωθέντων αὐτῶν, καὶ τῷ Σκιπίωνι οικεῖα
 ἀφίκετο δύναμις. Πέμψαντες οὖν εἰς προσκοπήν
 ἱπκία· ἀμφότεροι, τοιοῦτω τέλει τῆς ἱππεμαχίας
 ἰχρήσαντο, ὅποιον ὁ σύμπασις ἰσχυρὸς πόλεμος. Οἱ γὰρ
 Ῥωμαῖοι καὶ Ἐλαττον τὴν πρώτην ἐνεγκάμενοι, καὶ
 συχνούς ἀποβαλόντες ἐνίκησαν· ἐντυθεὶν Ἄννιβας,
 ἀπίναι πρὸς Ἰταλίαν σπειδῶν, ὀποπεύων δὲ τὰς
 ἐπιτομωτέρας τῶν ὁδῶν, ἐκίνα· μὲν παρεβήθην,
 ἐτέραν δὲ πορευθεὶς ἰσχυρῶς ἐπόνθη· τὰ τε γὰρ
 ὄρη ἐκίνα ἀποτομωτάτα ἐστὶ, καὶ ἡ χιῶν πολλῇ
 γενομένη, καὶ τὰς φάραγγας ὀπ' ἀνέμων κληρώσασα,
 καὶ ὁ κρύσταλλος ἰσχυρότατα παγεῖς, δευτέρως σφᾶς
 ἰταλικώρησι· καὶ πολλοὶ τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν
 ὄπερ τε τοῦ χειμῶνος, καὶ ὄπερ σιτοδείας ἀπώλοντο,
 πολλοὶ δὲ καὶ οἰκαδὲ ἀνεχώρησαν. Ἔχει δὲ λόγος
 οὗ καὶ αὐτὸς ἀνέστρεψεν ἄν, εἰ μὴ κλείων καὶ ἀπο-
 ρωτέρα ἢ προδιηνοσμένη ὁδὸς· τῆς λειπομένης ἐτύγ-
 χανε. Διὰ μὲν δὴ τοῦτο οὐκ ἀπετρέπετο· ἐξαπίνης
 δὲ ἐκτὸς τῶν Ἄλπεων ἐκράνει, θαύμα καὶ δέος
 τοῖς Ῥωμαῖοις ἐπέβαλε. Καὶ ὁ μὲν προεχώρει τὰ ἐν
 ποσὶ προσκοιούμενος. Σκιπίων δὲ τὸν μὲν ἀδελφεὶ
 Γάτων Σκιπίωνα ὑποστρατηγούοντα αὐτῷ εἰς τὴν
 Ἰβηρίαν ἐπιμψεν, ὡς καταληψόμενον αὐτὴν ἢ τὸν
 Ἄννιβαν ἐπανάξοντα. Αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸν Ἄννιβαν
 ἦλασε, καὶ ἡμέρας μὲν τινὰς ἐπίσχυον, ἔπειτα ἀμφω
 πρὸς τὴν μάχην ὄρμησαν. Πρὶν δὲ δὴ ἐργου εἰχεσθαι,
 συγκαλέσας ὁ Ἄννιβας τοὺς στρατιώτας, παρήγαγε
 τοὺς αἰχμαλώτους, οὓς κατὰ τὴν ὁδὸν εἰλήφει, καὶ
 ἤρετο αὐτοὺς πότιρον δεδέσθαι καὶ δουλεύειν κακῶς
 βούλοιντο, ἢ μονομαχῆσαι ἀλλήλοισι, ὥστ' ἀφεθῆναι
 προκτα τοὺς νικῆσαντας. Καὶ ὡς τὸ δεύτερον εἴ-
 λοντο, συνέβαλεν αὐτοὺς, καὶ μαγεσαμένων ἰδημη-
 γόρησι, τοὺς οἰκειούς στρατιώτας ἐπιρωννύς καὶ
 παραθήγων εἰς πόλεμον. Τοῦτο δ' ἐτέρωθεν καὶ ὁ
 Σκιπίων ἐποίησεν. Εἰςτὰ συνήλθον μὲν ὡς ἄλλοις τοῖς
 στρατοπέδοις μαχομένοι. Ὁ Σκιπίων δὲ, προτυμ-
 μίας τῷ ἱπτικῷ καὶ ἡτηθείς συχνούς τε ἀποβαλὼν καὶ
 αὐτὸς τρωθεὶς, ἀποθανὼν τ' ἄν, εἰ μὴ περ αὐτῷ
 Σκιπίων ὁ υἱός, καίπερ ὢν ἑπτακαίδεκάτης, ἐπήμυνε,
 κατέδεισε μὴ καὶ τῷ πατρὶ φθαλῆ, καὶ αὐτίκα
 τε ἐκινήγαγε καὶ τῆς νυκτὸς ὑπαχώρησεν.

ΚΑ'. Ἄννιβας δὲ μεθ' ἡμέραν τὴν ἀποχώρησιν
 αὐτοῦ μαθὼν, πρὸς τὸν Ἡριδανὸν ἦλθε, καὶ μῆτε
 γαδίας ἢ πλοῖα εὐρῶν (ἐνεπέπρωστο γὰρ παρὰ τοῦ
 Σκιπίωνος), τὸν μὲν ἀδελφὸν Μάγωνα σὺν τοῖς ἱπ-
 πεῦσι διανήξασθαι καὶ ἐπιδιώξαι τοὺς Ῥωμαῖους
 ἐκλαύσειν· αὐτὸς δὲ, ἄνω πρὸς τὰς πηγὰς χωρήσας
 τοῦ ποταμοῦ, τοὺς ἐλέφαντας κατὰ τὸν ἐπίβρονον

que Magonem cum equitibus et velitibus nonnullis,
 qua amnis late spargitur, et insulis distinguitur,
 trajicere jussit. Ipse ad evidens vadum contendit:
 nimirum ut Galli, dum ipsi obsisterent, fallerentur,
 et in aliis ripis fluminis negligentius custodias ha-
 berent. Itaque contigit. Cum Magon flumen trans-
 misisset, Annibal sui que vadum ingressi, ubi ad me-
 dium pervenere, clamorem sustulerunt et classico
 cecinerunt: et Magone adversarios a tergo adorti,
 et cæteri et elephantés citra periculum transferunt.
 Vix transferant, cum Scipionis copiæ advennerunt.
 Cum igitur utrinque speculatum equitès misissent,
 is equestri prælii fuit exitus, qui belli totius. Ro-
 mani enim principio inferiores, multis amissis, vi-
 cerunt. Inde Annibal in Italiam properans, cum vias
 compendiosiores suspectas haberet: illis vitatis,
 atque aliis tramitibus quæsiis, magnas ærummas
 toleravit. Nam et montes admodum prærupti, et
 valles flatu ventorum profundis nivibus expletæ, et
 glacies densissima 410 graviter exercitum affli-
 xerunt: multique milites vel hieme, vel inedia
 perierunt: multi etiam domum redierunt. Fertur
 et ipse Annibal reverti voluisse, nisi confectum
 iter longius et difficilius fuisset eo quod restabat.
 Ea que de causa coæptis non destitit: ac subito ex-
 tra Alpes conspectus, admirationem simul et ter-
 rorem Romanis injecit, interque progrediendum
 obvia quæque subegit. Scipio fratrem C. Scipionem,
 legatum suum, in Hispaniam misit, ut aut eam oc-
 cuparet, aut Annibalem eo retraheret: ipse con-
 tra Annibalem est profectus. Ac dies quidem ali-
 quot quieverunt, deinde autem ambo pugna se
 pararunt. Sed priusquam ad manus veniretur,
 Annibal, militibus convocatis, in itinere captos
 produxit in medium, rogans utram victi duram
 perpeti servitutem mallent, an inter sese singula-
 ri certamine congredi, ut victores gratis manu-
 mitterentur? Ut postea prætulerunt, eos inter
 sese commisit: peractoque certamine, militum
 suorum animos pro concione confirmavit, atque
 ad bellum acuit. Idem et Scipio ex altera parte
 fecit. Deinde ita congressi sunt, quasi cum totis
 exercitibus conflicturi essent. Sed Scipio equestri
 prælio in primis tentato, multis amissis vigetis et
 vulneratus, atque adeo perimendus, nisi a filio se-
 ptemdecim annos nato protectus, esset: timens ne
 pedites etiam succumberent, statim recepti coci-
 nit, ac noctu recessit.

XXIV. Annibal, ejus discessu mane cogito, ad
 Eridanum venit: ubi cum ne unam quidem ratem
 invenisset (cremarat enim omnia navigia Scipio),
 fratrem Magonem cum equitibus tranare jussit,
 Romanosque persequi: ipse sursum ad fontes
 amnis profectus, elephantés, qua flumen concita-
 tius fertur, traducit: et aqua in belluarum mole

resistente et sparsa, facilius infra eos transit. Scipio ab hostibus deprehensus, se loco non movit. Ac pugnam iniisset, nisi Gallica auxilia noctu ad hostes transfugissent. Ea re turbatus, et dolore vulneris vexatus, sub noctem castra in editiorem locum traustulit, vallumque communit, persequente nemine. Deinde Carthaginenses venerunt, et flumine interjecto **411** castrametati sunt. Dum Scipio tum ex dolore vulneris, tum ob acceptam cladem sese continens, plures copias expectat, Annibal multo frustra tentatis; ut eum ad pugnam eliceret, cum penuria commeatus laboraret, castellum quoddam adortus, in quo Romani multum frumenti repositum habebant: et quia vi nihil proficiebat, castellanum pecunia corrumpit, ut id sibi prodant: quo occupato, etiam cæteris partim vi, partim auro se positurum speravit. Interea Longus, Siciliam legato credita, accessit ad Scipionem venit: nec multo post ex ambitione, et quod prædatores quosdam superarat, dum in pugnam ruit, in insidiis delapsus impingit, et ab Annibale cum equitibus et elephantis in fugam convertitur: in qua multi cæsi, multi temere in fluvium precipitati perierunt, pauci cum Longo evasere. Annibal vero ea victoria non est lætatus, quod et milites multos et elephantos omnes præter unum, frigore et vulneribus confectos amiserat. Factis igitur sine fœdere induciis, utriusque ad socios se contulerunt, et in eorum urbibus hibernarunt. Ac Romanis commeatus abunde suppetebat. Annibal autem cum ea quæ socii dabant, satis non essent, Romanorum pagos et oppida invadendo, alias vincebat, alias repellebatur: aliquando equestri certamine a Longo victus, vulnus accepit. Unde quidam ex Romanis sumpta fiducia, per sese contra eum mœnia oppugnantem, eruperunt. Sed et illi cæsi sunt, et oppidum facta deditione eversum: et ex captivis Romani omnes interfecti, cæteri dimissi. Eandem rationem in omnibus captivis observavit, ut per eos urbes sibi conciliaret. Quin ex reliquis etiam Gallis, Liguribus et Etruscis multi, Romanis in suis oppidis partim occisis, partim deditis, defecerunt. Annibal in Etruriam iturus, a Longo magna tempestate lacessitus est: et multis utrinque cæsis, in Liguriam profectus, diu ibi se continuit, suos quoque suspectos habens, nemini nocere credens: sed et veste mutata et coma apposita utens, et alias alia lingua loquens (plures enim norat, ipsamque Latinam) et noctu et interdum plurima et videbat **412** et audiebat: quædam etiam loquebatur, persona sua dissimulata. Πεσόντων δὲ ἀμφοτέροις πολλῶν, ὁ Ἄννιβας, ὁ καὶ τοὺς σφετέρους, οὐδενὶ βλάβως ἐπίστανεν, ἀλλὰ τὴν ἐσθῆτά τε μεταβάλλων καὶ κόμαις χρώμενος περιθέτοις, τὴν τε διάλεξιν ἄλλοτε ἕλλην ποιούμενος (ἦδει γὰρ κλειούς, καὶ τὴν τῶν Λατίνων) καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν πολλὰ ἐπασκόπει ἤκουε τε πλεῖστα ὡς οὐκ Ἄννιβας, καὶ τινα ὡς ἑτερός τις ἐφθέγγετο.

XXV. Dum hæc in Italia geruntur, alter Scipio Cains in Hispaniis appulit: et oram ejus maritima omnem usque ad Iberum, multa etiam supe-

Α διαβῆναι προσέταξε. Καὶ οὕτω τοῦ ὕδατος περὶ τοὺς ἔγχοις τῶν ζώων ἐμποδιζομένου, καὶ σκεδανυμένου ῥῆον κάτω σφῶν διεπαραυῆθη. Καταληφθεὶς οὖν ὁ Σκιπίων κατὰ χώραν ἔμεινε. Καὶ ἐμαχίστατ' ἄν, εἰ μὴ νυκτὸς οἱ Γαλάται, οἱ μετ' αὐτοῦ ἠτομοῦσαν. Ὁ δ' οὖν Σκιπίων, ἐπὶ τούτῳ παραχθὲς, καὶ ὑπὸ τοῦ τραύματος τάλαιπωρήσας, ὑπὸ νύκτα αὐθις ἐξάνεστη, καὶ ἐπὶ μεταώρου τὸ τάφρουμα ἐποίησατο. Δίωξις δὲ αὐτοῦ οὐκ ἐγένετο. Μετὰ δὲ τοῦτο ἀφίκοιτο καὶ οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ τὸν ποταμὸν διὰ μέσου ποιησάμενοι, ἐστρατοπεδεύσαντο. Ὁ μὲν οὖν Σκιπίων διὰ τε τὸ τραῦμα καὶ διὰ τὰ συμβεβηκότα ἀνεῖχε καὶ δύναμιν μετεπέμπετο. Ἄννιβας δὲ, πολλὰ κειράσας παρακινήσας πρὸς μάχην αὐτὸν, ἐπὶ οὕτῳ τούτῳ ἤδυνήθη, καὶ τροφῆς ἐτῆναισι, φρουρίῳ προσέβαλεν, ἐν ᾧ σίτος: πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων ἔκειτο. Καὶ μηδὲν παραινῶν, τὸν φρούραρχον διεφθεῖρε χρήμασι, κάκεινί τε προδοθὲν ἔλαβε, καὶ τὰ ἄλλα σχεῖν τὰ μὲν ὄπλοις, τὰ δὲ χρυσίῳ ἐπέληπτε. Κἂν τούτῳ ὁ Ἀόγγος, τὴν Σικελίαν τῷ ὑποστρατήγῳ πιστεύσας, πρὸς τὸν Σκιπίωνα κεκλημένος ἀφίκοιτο: καὶ οὐ πολλῷ ὕστερον ὑπὸ φιλοτιμίας, καὶ οὐτινὲς κατατρέχοντα τὴν χώραν ἐκράτησεν, εἰς παράταξιν ὤρμησε, καὶ ἐσφάλῃ ἐνέβρασις περιπεσῶν καὶ τοῦ Ἄννιβα ἐπεξελθόντος μετὰ τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἐλεφάντων, οἱ μετ' αὐτοῦ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ πολλοὶ διεφθάρησαν φόνῳ, πολλοὶ δὲ καὶ εἰς τὸν ποταμὸν ἀπερισκέπτως ἐμπροσθέντες ἐπλήγησαν, ὡς δλίγους μετὰ τοῦ Ἀόγγου περισσώθησαν. Νικήσας μὲν τοι ὁ Ἄννιβας, οὐκ ἔχαιρεν, οὐτι στρατιώτας τε πολλοὺς καὶ τοὺς ἐλέφαντας πλὴν ἐνὸς ὑπὸ τοῦ χειμῶνος καὶ τῶν τρύματων ἀπέβαλεν. Ἀνοχὴν οὖν ἀσπονδὸν ποιησάμενοι, πρὸς τὴν συμμαχίδα σφῶν ἑκάτεροι ἐχώρησαν, κἂν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν ἐχέμαζον. Καὶ τοῖς μὲν Ῥωμαίοις ἀρθῶνα ἔφοιτα τὰ ἐπιτήδεια: Ὁ δ' Ἄννιβας, οὐκ ἀρκούμενος τοῖς παρὰ τῶν συμμάχων διδομένοις, ταῖς τε κώμαις καὶ ταῖς πόλεσιν τῶν Ῥωμαίων προσέπιπτον, τὰ μὲν ἐκράτει, τὰ δ' ἀπεκρούετο, καὶ ποτε τῷ ἱπικῷ ὑπὸ τοῦ Ἀόγγου νικηθεὶς ἐτρώθη. Θαρσῆσαντες οὖν ἐκ τούτου τινας τῶν Ῥωμαίων, καὶ καθ' ἑαυτοῦς προσβάλλοντι αὐτοῖς ἐπεξέηλθον, κάκεινους τε ἐφθεῖρε, καὶ τοῦ χωρίου ὀμολογίᾳ ἐκράτησε. Καὶ αὐτὴ μὲν κατέσκαψε τῶν δ' αἰχμαλώτων τοὺς μὲν Ῥωμαίους ἀπέκτεινε, τοὺς δ' ἄλλους ἀφῆκε. τοῦτο δὲ ἐφ' ἅπασιν τοῖς ζωγρουμένοις ἐποίησε, τὰς πόλεις δ' αὐτῶν οἰκειούμενος. Ἀμείλει καὶ τῶν λοιπῶν Γαλατῶν πολλοὶ καὶ Αἰγύων καὶ Τυρσηῶν τοὺς Ῥωμαίους τοὺς παρ' αὐτοῖς ὄντας οἱ μὲν φονεύσαντες οἱ δὲ ἐκθόντες μετέστησαν: ἐς δὲ τὴν Τυρσηίδα τῷ Ἄννιβα πορευομένῳ ὁ Ἀόγγος ἐπέθετο, χειμῶνος πολλοῦ γενομένου ἐς τὴν Αἰγυπτίαν ἰλθῶν, ἐνδιέτριψεν ὑποπεύων

ΚΕ'. Ἐν μὲν οὖν τῇ Ἰταλίᾳ ταῦτα ἐγένετο. Ὁ δ' ἑτερος Σκιπίων ὁ Γάιος εἰς τὴν Ἰβηρίαν περιπλευσε, καὶ τὰ παραθαλάσσια αὐτῆς: μέχρι τοῦ Ἰβή

ρος πάντα καὶ τῶν ἄνω συχνὰ τὰ μὲν βίη, τὰ δ' ἄνω πάντα προσεληθε, καὶ τὸν Βανῶνα (32) μάχη νικησας ἐξέωρησεν. Ὁ δὲ τοῦ Ἀννίβου θυμῶν Ἀσρούδας, μαθὼν ταῦτα, διέβη τὸν Ἰβηρα, καὶ τῶν μεταστάντων τινὰς ἐπηγάγετο· τοῦ δὲ Σκιπίωνο; ἐκαθόντος αὐτῷ, ἀνεχώρησεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τὸν Φλαμίνιον καὶ τὸν Γάιον αὐθις ὑπάτους εἶλοντο. Ἀννίβας δ' ἄρτι τοῦ ἔαρος ἐπιστάντος, ὡς ἔγνω τὸν Φλαμίνιον μετὰ τοῦ Σερούλιου Γεμίνου χειρὶ πολλῇ ἐπ' αὐτὸν ἰόντα, πρὸς ἐξαπάτην αὐτῶν ἐπάκη, καὶ πλαττόμενος ἐνδιατρίψειν ἐκεῖ καὶ μάχην συνάψαι, ἐπὶ νομίσαντες αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ χώραν μένειν, ἀμειῶς τῶν ὁδῶν ἔσχον, ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τοὺς ἰκπείας κατέλιπον. Αὐτὸς δ' ὑπὸ νύκτα ἄρας τὰ τε στενὸπορα μεθ' ἡσυχίας διήλθε καὶ πρὸς Ἀρίτιον ἤπειλετο. Καὶ οἱ ἰκπείαι, ἐπὶ κοῦ προήλθεν, ἀπήσαν αὐτῷ ὑπερόμενοι· οἱ δ' ὕπατοι, γνόντες ἠπατημένοι, Γεμίνιον μὲν αὐτοῦ ὑπέμεινε, τοὺς τ' ἀπειστηκότας· κακώσων καὶ κωλύσων ἐπικουρήσαι Καρχηδόνιους· Φλαμίνιος δὲ μόνος ἰδίωκεν, ἐν' αὐτοῦ μόνου τὸ ἔργον τῆς νίκης, ὡς ἔπειτο, γίνηται, καὶ τὸ Ἀρίτιον προκατέλαθεν. Ὁ γὰρ Ἀννίβας, συντομωτέραν τροπόμενος, δυσόδοις ἐνέτυχε, καὶ ἀνθρώπους συχνούς, καὶ πολλὰ ὑποζύγια, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν ἀπέβαλεν. Ὁ δὲ ἔσθ' ἔσθ' πρὸς τὸ Ἀρίτιον ἔλθων, καὶ εὐρῶν ἐκεῖ τὸν Φλαμίνιον, καταφρόνησεν αὐτοῦ, καὶ μάχη μὲν οὐ συνέβαλε (τὸ γὰρ χωρίον ἀνεπιτήδειον οἱ ἰδοῦσαι), παύσαν δὲ αὐτοῦ ποιούμενος, ἔκειρε τὴν χώραν κἄν τοῦτο ἐπεκδραμόντων τῶν Ῥωμαίων, ἐπανήγαγεν, ἵνα φοβῆσθαι δόξη. Τῆς δὲ νυκτὸς ἐξαναστὰς, ἐπιτήδειον τι χωρίον πρὸς τὴν μάχην εὐρῶν, εἰμεινε. Καὶ τοῦ μὲν παύσαν τὸ πλείον κατὰ τὰ ὄρη λοχίην ἔταξε, τὸ δ' ἰκπικὸν σύμπαν ἐξω τῶν στενῶν ἀφανῶς ἐφείρουσιν ἐκλείουσι, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ γηλόφου μετ' ὀλίγων ἑστρατοπέδευσατο. Ὁ δὲ Φλαμίνιος ἐν φρονήματι ὄν, καὶ ἐπὶ μετεώρου σὺν ὀλίγοις αὐτὸν ἰδὼν, τὴν τε λοιπὴν στρατιὰν πόρρω ποιησάμενος νομίσει, βραβείας μεμονωμένον ἀληθῶς ἠλπίσει, καὶ ἐς τὸ στενὸν ἀπερισκέπτως εἰσῆλθε, κἀναυθα (ὄψ' ἄρα ἦν) ἠύλισσατο, καὶ ὑπὸ μέσας νύκτας ὑπὸ καταφρονήσεως αὐτοὺς ἀφυλάκτους καθυβόντας πανταχόθεν ὁμοῦ περιέσχον οἱ Καρχηδόνιοι καὶ πόρρωθεν ἀκοντίαις καὶ σφαιρόβαις καὶ τοξέμασι, τοὺς μὲν ἐναυζομένους ἔτι, τοὺς δὲ τὰ δάκλα λαμβάνοντας ἐταύνον, αὐτοὶ μὴ τι δεῖνδον ἀντιπάσχοντες· οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι, μηδὲν αὐτοῖς συμπλεκομένου, σκότους τε καὶ ἐμίχλης οὐσης, οὐκ εἶχον τῇ σφετέρᾳ χρήσει ἀρετῇ. Τοσοῦτος δ' ἐγένετο ὄρυθος, καὶ τοιαύτη παραχώδης ἐκπληξίς, κατέσχευ αὐτούς, ὡς μηδὲ τῶν σεισμῶν τῶν τότε γενομένων αἰσθῆσθαι, καίπερ πολλὰ μὲν οἰκοδομήματα καταρράγη, πολλὰ δὲ καὶ τῶν ὄρων τὰ μὲν διέσχε, τὰ δὲ καὶ συνέπεσον, ὡς καὶ τὰς φάραγγας ἐμπράξαι, καὶ ποταμοὶ δὲ τῆς ἀρχαίας ἐξόδου ἀποκλεισθέντες· ἄλλην ἐπάκωντο. Τοσοῦτοι σεισμοὶ μὲν τὴν Τυρσηίδα κατ-

A riora loca, partim vi, partim deditione, Baunonem quoque praelio victum cepit. Quibus Asdrubal frater Annibalis cognitis, Ibero superato, et quibusdam ex iis qui defecerant receptis, Scipioni contra se eunti cessit. Romani Flaminiū et Caiū denuo consules crearunt. Annibal ubi ineunte vere, Flaminiū et Serviliū Geminū cum magna manu adventare cognovit, ad eos decipiendos conversus, seque ibi moraturum et pugnae copiam illis facturum simulando, dum Romani verum id esse rati, vias negligenter custodiunt, equitibus in castris relictis, noctuque sarcinis collectis, et angustiis per otium superatis, Aretium contendit: equitibus etiam, cum longe processisset, consecutis. Consules ut se deceptos esse senserunt, Geminus ibi mansit, ut eos qui defecerant vexaret, et Carthaginiensibus opem ferre prohiberet. Flaminius vero solus abeuntes persecutus, ut victoria scilicet sui unius esset, Aretium ante occupavit. Nam Annibal dum compendia quaerit, in invia incidit; multosque mortales, multa jumenta, et alterum oculum amisit. Sero tandem ad Aretium progressus, Flaminiū illic inventum contempsit: ac pugna quidem abstinuit (locus enim incommodus videbatur), sed hominis ingenium periclitans, agrum vastavit. Cum vero Romani excurrissent, simulato metu reduxit exercitum: et noctu castris promotis, locoque pugnae idoneo cauto, peditem partem maximam in montibus in insidiis collocavit, equitatum omnem extra angustias clam in subsidiis esse jussit, ipse in tumulto cum paucis castra habuit. At Flaminius sibi fidens, cum eum cum paucis in colle vidisset, et longe ablegasse reliquum exercitum putaret, spe ejus ita destituti facile capiendi concepta, temere angustias est ingressus, ibique (serum enim diei erat) quievit. Sub noctem mediam Carthaginienses eos sine excubiis (adeo sibi praesidebant) dormientes, cum 413 eodem tempore ab omni parte circumdederunt: atque eminus jaculis, fundis, sagittis, alios cubantes adhuc, alios arma induentes, impune occiderunt. Romani enim in tenebris et nebula nemine cominus congresso, virtute sua uti non poterunt. Tantus autem tumultus fuit, tanta perturbatio, tantus terror eos invasit, ut terræmotus qui tum fiebant, non sentirent, quamvis multa aedificia corruerent, multi montes partim sunderentur, partim collapsi valles complanarent, et flumina veteribus alveis exclusa, alio verterentur. Quia cum in Etruria fierent, a pugnantibus non sunt adversa. Cecidit ipse Flaminius, et maxima multitudo: complures etiam tumulto quodam occupato, ubi diluxit, fuga salutem quaesituri, capti, arma et semetipsos, impunitate promissa, dederunt. Sed Annibal jurisjurandi parum memor, omnes captivos qui in castris erant, ex subditis et sociis Ro-

Variae lectiones et notae.

(32) Βανῶνα. Ita Regii et Colbert. Wolfius Βανῶνα ediderat.

manorum dimisit : Romanos ipsos in vinculis asser-
 vavit. His actis, itinere Romam intento, Narniam
 usque agros vastando, et urbes subigendo, Spo-
 leto excepto, progressus, C. Centenium prætorem
 circumventum, evitatis ejus insidiis, occidit. A Spo-
 leto repulsus, cum pontem Naris dejectum vidis-
 set, idemque cæteris fluminibus, quæ transire ne-
 cesse habebat, esse factum audisset : omisso Ro-
 mano itinere, in Campaniam se convertit, cujus
 solum fertilissimum, et urbem Capuam maximam
 esse audiebat. Quas si occupasset, se cætera brevi
 tempore adjecturum putabat. Romani clade audita
 mæsti atque anxii, et semetipsos et cæcos ingen-
 tes, pontes Tiberis, præter unum, dejecerunt, et
 mœnia multis in locis ruinosa celeriter refecerunt,
 et dictatorem in concione dixerunt : ac bene secum
 agi existimantes, si ipsi manerent incolumes, nulla
 sociis auxilia miserunt. Sed Annibalis in Campa-
 niam protectione audita, etiam sociis opem ferre
 decreverunt. In publico dictatorem Fabium et M.
 Minutium magistrum equitum opposuerunt : qui
 cum eo venissent, cum illo non congressi sunt,
 sed tergis inherentes, observarunt quando se pu-
 gnæ offerret occasio. Fabius enim cum militibus
 trepidis et vicis contra **ΑΙΙ** plures, et victores,
 Martis aleam experiri noluit : simulque putabat,
 quo magis agrum vastassent, eo citius commeatus
 penuria laboraturos. His rationibus adductus, ne-
 que alteri regioni ulli, neque Campaniæ opem tulit :
 et omnes hostes in Campania conclusos, et
 undique ignorantes circumdatos observavit. Nam
 ipsi quidem et ex mari et ex sociis civitatibus
 commeatus abunde suppetebat : illis vero nihil esse
 nisi ex agrorum vastatione norat. His de causis
 moram æquo ferebat animo, et a civibus non sine
 querelis Cunctator dicebatur.

τημένοι, πρὸς πλείους καὶ νενικηκότας οὐκ ἤθελε, καὶ ἅμα ὄσφ μᾶλλον τὴν χώραν κακώσαιαν, τοσοῦτον
 θάσσον ἀπορήσαι τροφῆς αὐτοῦς ἤλπισε. Τοιοῦτοις χρώμενος λογισμοῖς, οὐτ' ἄλλη χώρα ἐπήμυεν,
 οὔτε τῇ Καμπανίᾳ· κατέκλεισεν οὖν διὰ ταῦτα πᾶν τὸ πολέμιον εἰς τὴν Καμπανίαν. Περισῶν γὰρ αὐ-
 τοῦς ἀπανταχόθεν οὐκ εἰδόμενος ἐν φυλακῇ ἐποίησάτο. Αὐτὸς μὲν γὰρ κακὴ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκ τῆς συμ-
 μαχίως τῶν ἐπιτηδείων εὐπορεῖ· ἐκείνοις δὲ μόνα τὰ ἐκ τῆς γῆς ἦν ἐκείρον, ὑπάρχοντα ἦδει. Καὶ δια-
 τοῦτο ἀνεῖχε καὶ τῆς μαλλήσεως οὐκ ἐφρόντισε. Διὸ καὶ παρὰ τῶν πολιτῶν αἰτίαν εἶχεν ὡς καὶ Μελ-
 λητῆς ἐπωνομασθῆναι.

XXVI. Annibal autem, instante hieme, cum ob
 commeatus penuriam eo loco hibernare non pos-
 set, et varias rationes Campaniæ exeundi frustra
 tentasset, hujusmodi consilium cepit. Captivos om-
 nes convocatos, ne quis eorum effugeret, et quid
 ageretur Romanis significaret, occidit : et boum,
 quos in castris habebat, cornibus faces alligavit,
 noctuque ad Samniticos montes profectus, facibus
 inoensis boves extimulavit, qui igni et verberibus
 in rabiem acti, multis in locis silva incensa, facili-
 tem ei transitum præbuerunt. Nam Romani qui in
 castris et collibus erant, insidias veriti, se non
 commoverunt. Sic Annibal ad Samnites pervenit.
 Ea re Fabius mane cognita, abeuntes persequens,
 illi qui ad hostes repellendos in via relieti erant,
 agatis, eorumque sociis superatis : non procul a

σπον, οὐ μέντοι καὶ οἱ μαχόμενοι ἐν ἐνοσίᾳ σφῶν ἐγι-
 νοντο. Αὐτὸς τε οὖν ὁ Φλαμίνιος, καὶ ἄλλοι παμ-
 πληθεῖς ἔπεσον· συγχοὶ δὲ ἐπὶ τινὰ λόφον ἀνέβησαν·
 ἐπεὶ δ' ἡμέρα ἐγένετο, εἰς φυγὴν ὤρμησαν, καὶ κα-
 ταληφθέντες, τὰ τε ὄπλα καὶ ἑαυτοὺς ἐκ' ἄβεία παρ-
 ἔδοσαν. Ὁ γὰρ μὲν Ἀννίβας βραχὺ τῶν ὁμιμοσμέ-
 νων ἐφρόντισε, πάντων δὲ τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ
 ἄλόντων, τὸ μὲν ὑπήκοον, τὸ τε συμμαχικὸν τῶν
 Ῥωμαίων ἀφῆκεν, αὐτοὺς δὲ ἐκείνους δῆσας ἐφύ-
 λασσε. Πράξας δὲ ταῦτα, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἠπειγέτο,
 καὶ μέχρι μὲν Ναρνιδᾶς τὴν τε γῆν τέμνων, καὶ τὰς
 πόλεις προσαγόμενος πλὴν Σπολιτείου, προῆλθε.
 Γάτόν τε ἐνταῦθα Κεντήνιον στρατηγὸν ἐνεδρεύοντα
 περισῶν ἔκτεινε. Ὡς δὲ τῷ Σπολιτεῖῳ προσβαλὼν
 ἀπεκρούσθη, καὶ τὴν τοῦ Νασίρου γέφυραν καθ-
 ῆρημένην εἶδε, καὶ περὶ τοὺς ἄλλους ποταμοὺς, οὓς
 ἀναγκαζὸν διαλθεῖν, τοῦτο γεγονός· ἐπέθετο, τῆς μὲν
 ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁρμῆς ἐπέσχεν· εἰς δὲ τὴν Καμ-
 πανίαν ἐτρέπετο, τῆν τε χώραν ἀρίστην καὶ τὴν πό-
 λιν τὴν Καπὼν μάλιστα ὄσων ἐκούων, ἐνόμιζεν.
 εἰ σφῶς προκαταλάβοι, καὶ τᾶλλα δι' ὀλίγου προσ-
 κτήσασθαι. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ πυθόμενοι περὶ τῆς
 ἤττης ἤλγησαν καὶ διὰ ἐκείνους καὶ δι' ἑαυτοὺς ὄδυρ-
 μνοι καὶ ἐν ἀπόρῳ ἦσαν τὰς τε γεφύρας τοῦ Τιβέριδος
 πλὴν μιᾶς καθέλιον, καὶ τὰ τεύχη πολλὰ καὶ πεπονη-
 σπουδῆ ἔπεσευάζον. Δικτάτορά τε προχειρίσασθαι
 βουληθέντες, αὐτοὶ ἐν ἐκκλησίᾳ αὐτὸν ἀνείπον. Ἀγα-
 πῶντες δὲ εἰ αὐτὸ μόνον σθεθεῖν, οὐκ ἔσπειλαν τοῖς
 συμμάχοις βοήθειαν. Ὑπὸ θύραισι δὲ τὸν Ἀννίβαν εἰς
 Καμπανίαν ὁρμηθῆσαν, τὸ τε καὶ τοῖς συμμάχοις
 ἐπικουρῆσαι ἔγνωσαν· τῷ δ' Ἀννίβῳ τὸν δικτάτορα
 τὸν Φάβιον, καὶ τὸν ἑπαρχὸν τὸν Μάρκον τὸν Μι-
 νοῦκιον ἀντικατέστησαν. Οἱ ἐπ' ἐκείνους ἰδόντες, εἰς
 μὲν χεῖρας αὐτῷ οὐκ ἦσαν· παρεπόμενοι δὲ ἐπετή-
 ρουν, εἶπου καιρὸς μάχης παραπέσοι· ἀποκινδυνεύ-
 σαι γὰρ ὁ Φάβιος κατεπητήχσει στρατιώταις καὶ ἡ-
 τημένοις, πρὸς πλείους καὶ νενικηκότας οὐκ ἤθελε, καὶ ἅμα ὄσφ μᾶλλον τὴν χώραν κακώσαιαν, τοσοῦτον
 θάσσον ἀπορήσαι τροφῆς αὐτοῦς ἤλπισε. Τοιοῦτοις χρώμενος λογισμοῖς, οὐτ' ἄλλη χώρα ἐπήμυεν,
 οὔτε τῇ Καμπανίᾳ· κατέκλεισεν οὖν διὰ ταῦτα πᾶν τὸ πολέμιον εἰς τὴν Καμπανίαν. Περισῶν γὰρ αὐ-
 τοῦς ἀπανταχόθεν οὐκ εἰδόμενος ἐν φυλακῇ ἐποίησάτο. Αὐτὸς μὲν γὰρ κακὴ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκ τῆς συμ-
 μαχίως τῶν ἐπιτηδείων εὐπορεῖ· ἐκείνοις δὲ μόνα τὰ ἐκ τῆς γῆς ἦν ἐκείρον, ὑπάρχοντα ἦδει. Καὶ δια-
 τοῦτο ἀνεῖχε καὶ τῆς μαλλήσεως οὐκ ἐφρόντισε. Διὸ καὶ παρὰ τῶν πολιτῶν αἰτίαν εἶχεν ὡς καὶ Μελ-
 λητῆς ἐπωνομασθῆναι.

ΚΓ'. Ὁ δ' Ἀννίβας ἐπεὶ πρὸς χειμῶνα ἐγένετο,
 καὶ οὔτε κατὰ χώραν χειμάσαι σπάνει τῶν ἀναγ-
 καίων ἠδύνατο, καὶ πολλὰ πειράσας ἐξέλαιε τῆς
 Καμπανίας κακώλυτο, τοιοῦτόν τι ἐμηχανήσατο.
 Τοὺς αἰχμαλώτους πάντας, ἵνα μὴ τις αὐτῶν δια-
 φύγη, καὶ τὸ γινόμενον γνωρίσῃ τοῖς Ῥωμαίοις,
 κειτέσφαξε· καὶ τὰς ἐν τῷ στρατοπέδῳ βοῦς ἀβρο-
 σας, δάδας τοῖς αὐτῶν προσέδησε κέρασι, καὶ πρὸς
 τὰ κατὰ τοὺς Σαμνίτας ὄρη, ὅπῃ νύκτα χωρήσει,
 τὰς τε δάδας ἀνήψε καὶ τὰς βοῦς ἐπατάραξεν. Οἰ-
 σθηθεῖσαι δ' ἐκείναι διὰ τὸ πῦρ καὶ τὴν ἔλασιν,
 πολλὰ τὴν ἕλην ἐνέπρησαν, κακὸν τοῦτου βῆθιαν
 παρέσχον αὐτῷ τὴν ὑπέρβασιν. Οἱ γὰρ ἐν τῷ πεδίῳ
 Ῥωμαῖοι καὶ οἱ ἐν τοῖς μεταώροις, ἐνέδρας ποι-
 θέντες, οὐκ ἐκινήθησαν. Καὶ οὕτως ὁ Ἀννίβας
 διήλθε, καὶ εἰς τὴν Σαμνιτικὴν ἐκομίσθη. Ὁ οὖν Φά-

βιος, μεθ' ἡμέραν τὸ γένόμενον γνοὺς, καταδίωξας, A
 αὐτοὺς τε καταλείψειμηνους ἐν τῇ δὲ ἴνα σφᾶς
 εἰρήσεται τρεψάμενος, καὶ τοὺς βοηθήσαντας αὐτοῖς
 κρατήσας, ἐστρατοπεδεύσατο μὲν οὐ πόρῃ τῶν
 πολεμίων, οὐ μὲντοι καὶ ἐς χεῖρας ἐκείνοις ἦλθεν,
 ἀλλ' ἀποσχιδνισθαί τε αὐτοὺς καὶ προνομεύειν
 ἐκώλυεν. Ὅστε τὸν Ἀννίβαν, ἀπορήσαντα, τὸ μὲν
 πρῶτον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὀρμήσαι· ὡς δ' οὐκ ἐμά-
 χητο, δε' ἡσυχίας δὲ παρηκολούθει ὁ Φάβιος, αὐτῶν
 ὑπέστρεψεν εἰς τὸ Σάμνιον. Καὶ ὁ Φάβιος αὐτῶν
 ἐπεσόμενος· δι' ἀσφαλείας προσήδραυε προμηθούμενος
 μήτε τῶν οἰκείων ἀποβαλεῖν τινας, καὶ αὐτοὺς μὲν ἐν
 εὐπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων τυγχάνων, ἐκείνων δὲ τῶν
 ὀπλων ἐκτὸς οὐδὲν προσέναι ὀρῶν, καὶ μηδ' οἰκο-
 θεν προσιοῦσαν ἐπιχειρίαν. Οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι
 καὶ ἐν γέλωτι αὐτὴν ἐποιοῦντο, γράφοντα εἰς πράτ-
 τειν καὶ πολλὰ κατορθοῦν, καὶ στρατιώτας παρ'
 αὐτῶν αἰτοῦντα, καὶ χρήματα, λέγοντες μὴ συμφω-
 νεῖν τὰς αἰτήσεις ταῖς κατορθώσεσι. Τοὺς γὰρ νι-
 κῶντας προσήκει καὶ τῷ παρόντι ἀρχεισθαι στρα-
 τεύματι, καὶ χρήματα στέλλειν οἰκασθε, ἀλλ' οὐ
 προσαιτεῖν. Ἔως μὲν οὖν ἐνεδῆμαι ὁ Φάβιος, δεῖνόν
 οὐδὲν τοῖς Ῥωμαίοις ἐγένετο· ὡς δ' ἐκείνος εἰς τὴν
 Ῥώμην ἀπῆρε κατὰ τὴν δημόσιον, ἐπαίσατο. Ὁ γὰρ
 Ῥούφος ὁ ἱππαρχος, φρόνημα κενὸν ὑπὸ νεότητος,
 ἔχων καὶ τῶν πολεμικῶν σφαλμάτων ἀπερίοπτος
 ὢν καὶ τῇ μελλήσει τοῦ Φαβίου ἀχθόμενος, ἐπὶ τὴν
 προστασίαν τῆς στρατιᾶς μόνος ἔσχε, τῶν μὲν ἐν-
 τολῶν τοῦ δικτάτορος ὠλιγώρησεν· ὀρμήσας δ' εἰς
 παράταξιν, τὸ μὲν πρῶτον νικᾶν ἔδοξεν, εἴτα ἡτ-
 τήθη. Κἂν πανσυδὶ διαφθάρῃ, εἰ μὴ τινες Σαμνιτῶν
 κατὰ τύχην τοῖς Ῥωμαίοις ἐπίκουροι ἀφικνούμενοι.
 διέξαν τοῖς Καρχηδόνιοις παρέσχον προσέναι τὸν
 Φάβιον. Ἀναχωρησάντων οὖν διὰ τοῦτο, κεκρατηκέ-
 ναι ἐνόμισα, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην τὸ ἔργον μεγαλύων
 καὶ τὸν δικτάτορα προσδιαβάλλων ἐπίστασεν, ὄνη-
 ρὸν καὶ Μελλήτην αὐτὸν καλῶν, καὶ τὰ τῶν ἐναντίων
 φρονούοντα. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ νενικηκέναι τὸν Ῥού-
 φον ὄντως ἐνόμισαν, καὶ οἷα παρὰ δόξαν θαρσήσαν-
 τας, καὶ ἐπήνουν αὐτὸν καὶ ἐτίμων. Καὶ τὸν Φάβιον
 ἐν ὑποψίᾳ σχόντες διὰ ταῦτα, καὶ ὅτι τὰ ἐν Καμπα-
 νίᾳ χωρὶς αὐτοῦ οὐκ ἐδήμωσαν, μικροῦ καὶ τῆς ἀρχῆς
 ἂν παρέλυσαν. Ἄλλ' ἐκείνον μὲν χρησίμους νομίζον-
 τας εἶναι, οὐκ ἔπαυσαν, τῷ δ' ἱππαρχῷ τὴν αὐτὴν
 ἐξουσίαν προσένειμαν, ὥστ' ἄμφω ἀπὸ τῆς ἰσῆς ἀρ-
 χεῖν. Δοξάντων δὲ τούτων, ὁ μὲν Φάβιος οὐτε τοῖς
 πολιταῖς, οὐτὲ τῷ Ῥούφῳ ἔσχεν ὀργήν. Ὁ δὲ Ῥού-
 φος, οὐδὲ πρὶν ὀρθῶς φρονῶν, τότε μάλιστα ἐπεφύ-
 σητο, καὶ κατέχειν αὐτὸν οὐκ ἠδύνατο, ἀλλ' ἡμέραν
 ἤξιον παρ' ἡμέραν ἦ καὶ πλείους ἐφεξῆς ἐναλλάξ
 μόνος ἀρχεῖν. Δείσας δ' ὁ Φάβιος μὴ τι κακὸν ἐξερ-
 γάσεται, εἰ πάσης τῆς δυνάμεως γένοιτο ἐγκρατής,
 πρὸς οὐδέτερον αὐτῷ συνήνεσεν, ἀλλ' ἐνεῖματο τὸ
 στρατόπεδον, ὥστε τοῖς ὑπᾶτοις ἐπίσης ἴδιαν ἐκά-
 τερον ἰσχὺν ἔχειν· καὶ παραχρῆμα ὁ Ῥούφος ἀπ-
 ἐστρατοπεδεύσατο, ἵνα διάδηλος ἦ ὅτι καθ' αὐτὸν
 ἀρχει, ἀλλ' οὐκ ὑπὸ τῷ δικτάτορι. Ὁ οὖν Ἀννίβας,
 τοῦτο αἰσθόμενος, ἐς μάχην αὐτὸν ὑπηγάγετο, ὡς
 ἐπὶ καταλήψει τοῦ χωρίου προσελθὼν· καὶ περιστοι-

Pœnis castra posuit, sed pugna detrectata, eos va-
 gari et prædas agere prohibuit. Itaque Annibal ob
 cibariorum penuriam primum Romam invadere
 statuit. Ut autem Fabius pugnae copia negata, eum
 pedetentim assectabatur, in Samnium rediit: di-
 ctatore nunquam ab eo discedente, atque in id in-
 tento, ne quos suorum amitteret, utque ipse com-
 meatu abundaret: ille autem præter arma nihil
 haberet, neque domo auxilia acciperet. Nam Car-
 thaginienses eum deridebant, scribentem se bene
 rem gerere, et prosperis uti successibus, et tamen
 pecuniam et milites flagitantem: neque enim peti-
 tiones cum successibus consentire. Victores enim
 decere, exercitibus quos habeant contentos, pecu-
 niam domum mittere, **415** non emendicare. Ac
 dum Fabius apud exercitum fuit, nihil adversi Ro-
 manis accidit. Eo autem Romam ob publica nego-
 tia profecto, impegunt. Rufus enim magister
 equitum juvenili audacia exsultans, bellique casus
 non prospiciens, et Fabii cunctationem ægre fe-
 rens, cum solus imperium adeptus esset, mandato-
 rum dictatoris immemor, acie cum hoste congres-
 sus principio bene pugnavit, sed tandem succu-
 buit: ac interneque deletus esset, nisi forte for-
 tuna Samnitum auxilia ad Romanos accedentia Car-
 thaginiensibus adventus Fabii opinionem attulis-
 sent. Qui cum hac de causa recessissent, se victo-
 rem esse arbitratus, Romam litteras misit, quibus
 et rem gestam exaggerabat, et dictatorem, ut æ-
 gnam et cunctatorem et hostium studiosum crimi-
 nabatur. Romani vere vicisse Rufum opinati, præ-
 ter expectationem receptis animis, eo collaudato
 et honorato, Fabium et ob calumniam eam, et quod
 hostes ejus prædia in Campania non incendissent,
 suspectum habentes, parum abfuit quin magistratu
 privarent. Sed cum eum usui reipublicæ esse pu-
 tarent, id quidem non fecerunt, sed magistro equitum
 eandem potestatem dederunt, : ut ambò ex æquo
 imperarent. His decretis, Fabius neque civibus ne-
 que collegæ succensuit. Rufus vero jam ante parum
 prudens, tum magis etiam inflatus, temperare sibi
 non potuit, quia postularet ut diebus alternis, aut
 etiam pluribus diebus per vices solus imperaret.
 Fabius autem veritus, ne totius exercitus accepto
 imperio rem male gereret, neutrum concessit, sed
 divisit exercitum, ut more coss. uterque ex æquo
 privatas vires haberet. Rufus igitur statim castra
 transtulit, ut appareret, se suapte auctoritate im-
 perare, non subesse dictatori. Quo Annibal ani-
 madverso, eum ad pugnam elicuit per speciem ejus
 loci occupandi: et undique per insidias circum-
 ventum, in discrimen adduxit totius amittendi
 exercitus, nisi Fabius hostem a tergo adortus ob-
 stitisset. Hac plaga accepta, Rufus mortavit ani-
 mum: et reliquis exercitus statim ad Fabium ad-
 ductis, imperium una, non expectatis populi suf-
 fragiis, ultro ei tradidit, **416** quod solus ex ma-
 gistris equitum acceperat: quo nomine ab omnibus
 est laudatus. Idque Fabius statim citra ullam dubi-

tationem universum recepit, approbante populo. Deinde milites cautissime duxit, et magistratu abiturus, consules, tradito exercitu, candidissime de omnibus rebus monuit: qui confidenter nihil, sed ex Fabii consilii omnia administrarunt, quamvis Geminus rem bene gesserat. Nam cum classem Carthaginensium tendere in Italiam, sed ob Romanorum instructionem non appellere vidisset, inter navigandum Corsicam et Sardiniam firmavit: et excensu in Africa facto, ex ora maritima prædas egit. Quæ cum egisset, non tamen elatus fuit, ut temere Annibalem aggrediretur: sed Fabii mandatis paruit. Unde urbes non tam facile ut prius ad Carthaginenses defecerunt, metuentes, ne Annibale Italia pulso, a Romanis finitimis male tractarentur. Ac plerique futura considerabant, sed pauci ad Romanorum societatem redibant, quidam etiam donaria miserunt. Ex multis autem Hieronis muneribus, frumentum duntaxat et victoriæ signum acceperunt: quanquam adeo pecuniæ inopes, ut argenteum nummum prius impermissum et purum, ære admixto adulterarent.

παράλλαν αὐτῆς. Ταῦτα μὲν ἔπραξεν, οὐ μέντοι δι' αὐτὰ ἐπαύρητο ὥστε πρὸς τὸν Ἀννίβαν διακινδυνεύσει, ἀλλὰ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Φαβίου ἐνέμεινε. Ὅθεν περ καὶ αἱ πόλεις οὐκ ἐθ' ὁμοίως τοῖς Καρχηδονίοις προσετίθεντο. Ἐφοβοῦντο γὰρ μὴ ὁ Ἀννίβας τῆς Ἰταλίας ἐκπέσῃ, καὶ κακὸν τι αὐτοῖς ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων ὄντι προσοίκοιτο. Καὶ οἱ μὲν πλείους τὸ ἀποθησόμενον ἐσκόπον, ὀλίγοι δὲ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους αὖτις μετέστησαν, καὶ ἀναθήματά τινες αὐτοῖς ἐπέμψαν. Καὶ τοῦ Ἰέρου πολλὰ πεπομπότος, οἷον καὶ νίκης ἄγαλμα οἱ Ῥωμαῖοι μόνον ἔλαβον, καί περ ἐν ἀχρηματίᾳ ὄντες, ὥστε τὸ ἀργυροῦν νόμισμα, ἀμιγῆς καὶ καθαρὸν γινόμενον πρότερον, χαλκῶ προσμίξεται.

Variae lectiones et notæ.

(33) *Μόρος ἑκπαρχῶν*. Excerpta Dionis Valesiana, p. 597.

LIBER NONUS.

I. Hæc tam in Italia acta sunt, ac Romæ servilis C conjuratio mature oppressa. Explorator quidam in urbe deprehensus, amputatis manibus dimissus est, ut ipse Carthaginensibus suæ cladis nuntius esset. In Hispania Scipio navali prælio, ad Iberi ostia vicit. Nam cum pugna principio anceps esset, velis navium resectis, suos ad promptus dimicandum cohortari voluit: nec agros duntaxat vastavit, sed etiam multa loca munita subegit: et per fratrem P. Scipionem urbes Hispanicæ Romano imperio adjecit. Abulus enim quidam Hispanus, cum Carthaginensibus fidus esse crederetur, revera Romanis favens, persuasit ei qui obsides Hispanorum custodiebat, ut eos domum abire sineret, quo facilius civitates ad benevolentiam adducerentur. Quos cum, ut illius consilii 417 auctor, legatis prius ad Scipionem missis, et communicatis iis quæ volebat, noctu abduceret, captus est scilicet: Romani iis domum remissis, patrias eorum in dedicationem acceperunt. Quæ cum feliciter succederent, in eam cladem inciderunt, qua nec ante nec post gravicrem senserunt: eaque prodigiis præsignifi-

Α χισόμενος ἐξ ἐνέδρας, εἰς κίνδυνον κατέστησεν, ὡς πανστρατιᾷ ἐξελθὼν, εἰ μὴ ὁ Φάβιος κατὰ νότου αὐτῷ προσπιστῶν ἐκώλυσε. Παθὼν οὖν τοῦτο ὁ Ροῦφος, μετεβάλετο, καὶ τὸ στρατεύμα τε τὸ περιλοιπὸν ἐς τὸν Φάβιον εὐθὺς ἤγαγε, καὶ τὴν ἀρχὴν παραδίδοικεν, οὐδ' ἀνέμεινε τὸν δῆμον ἀναψήφισσασθαι, ἀλλ' ἐθελοντῆς τὴν ἡγεμονίαν, ἣν παρ' αὐτοῦ μόνος ἑκπαρχῶν (33) ἔλαβεν ἀπέχε· καὶ αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ πάντες ἐπήνεσαν. Καὶ ὁ Φάβιος αὐτίκα, μηδὲν ἐνφοβήσας, πᾶσαν ἰδέεσθαι, καὶ ὁ δῆμος αὐτὸ ἀπαδέεσθαι. Καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸς τε ἀσφαλέστατα προέστη τοῦ στρατεύματος· καὶ μέλλων ἀπαλλαγῆσθαι τῆς ἀρχῆς, τοὺς ὀπάτους μετεπέμψατο, καὶ τὸ στρατεύμα σφίσι παρέδωκε, καὶ πάνθ' ὅσα πραχθῆναι ἐχρῆν παρήνευσεν ἀφρονότατα· κήκεινοι θρασείως οὐδὲν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Φαβίου ἅπαντα ἔπραξαν, καί περ ὁ Γεμίος καὶ προκατωρθώκει τι. Τὸ γὰρ ναυτικὸν τῶν Καρχηδονίων ἰδὼν ἠρμήσαν μὲν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, διὰ δὲ τὴν ἀντιπαρασκευὴν αὐτῶν μὴ προσμίξαν αὐτῇ, ἐπεκκλεύσας τὰ τε τῶν Κυρηνίων, καὶ τὰ τῶν Σαρδονίων ἐν τῷ παράλλῳ ἐθεώσατο. Καὶ ἐς τὴν Λιβύην ἐκβάς, ἐληλάτρησε τὴν

Α'. Ταῦτα ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τότε ἐπράχθη. Καὶ οἱ ναυτοὶ συνωμοσίαν ἐπὶ τῇ Ῥώμῃ πεποιηχότες προκατελήφθησαν. Κατάσκοπος τὲ τις ἄλλος ἐν αὐτῇ τὰς χεῖρας ἀπέκοπη, καὶ ἀφείθη, ἵνα τοῖς Καρχηδονίοις γένηται τοῦ κάθους αὐτάγγελος. Ἐν δὲ τῇ Ἰθέρῳ, ναυμαχίᾳ πρὸς τῇ τοῦ Ἰθέρου ἐκβολῇ ὁ Σκιπίων ἐνίκησεν. Ἰσοκαλῶς γὰρ ἀγωνιζόμενος, τὰ ἰστία τῶν γῶν ὑπέτιμετο, ὅπως ἀπογόνους προθυμότερον ἀγωνίσωνται, καὶ τὴν τε χώραν ἐπέβησε, καὶ τειχὴ συχνὰ ἐχειρώσατο, καὶ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Πουακίου Σκιπίωνος πόλεις τῶν Ἰθέρων προσηκῆσατο. Ἄβελος γὰρ τις Ἰθέρου δοκῶν μὲν τοῖς Καρχηδονίοις πιστὸς, τὰ τῶν Ῥωμαίων δὲ θειρακῶν, ἀνέπειρε τὸν φρουροῦντα τοὺς τῶν Ἰθέρων ἄνθρωπος, οἰκάδε αὐτοῖς ἀποπέμψαι, ἵν' ἐς εὐνοίαν τάχα ὑπ' αὐτῶν αἱ πόλεις ὑπαχθῶσι· καὶ παραλαβὼν σφᾶς ἄτε καὶ τῆς ἐπινοίας εἰσηγητῆς γεγονώς, πρὸς τοὺς Σκιπίωνάς τὸ πρότερον πέμψας, καὶ κοινολογησάμενος παρὶ ὧν ἤξίου, εἶτα νυκτὶς ὑπεκκομιζῶν αὐτοὺς, ἐάλω δῆθεν· καὶ οὕτως ἐκίτων τε ἐγκρατεῖς ἐγένοντο οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τῆς πατρίδας αὐτῶν ἀνακομισθέντων οἰκάδε κατεκτῆ-

σαντο. Ἐν μὲν οὖν τούτοις εὐτόχουν, συμφυρῆ δ' αὖ περιέπεσον ἤ; οὔτε πρόσθεν οὐδ' ὕστερον δευνοτέρη οὐδὲ μίξ. Προηγήσατο δὲ ταύτης καὶ τινα τέρατα καὶ τὰ τῆς Σιβύλλης λόγια, ἧτις πρὸ τούτων ἐτῶν τὴν συμφορὰν αὐτοῖς ἐμαντεύατο. Θαυμαστὸν δὲ καὶ τὸ τοῦ Μάρκου προμάντευμα· χρησμολόγο; γάρ τις καὶ οὗτος γενόμενος; ἐν τῷ Διομηδεῖω πεδίῳ παύσειν αὐτοὺς ἄτε καὶ Τρώας τὸ ἀρχαῖον ὄντας ἐφοίτασε. Τοῦτο δ' ἐν Ἀπουλίᾳ τῇ Δαυνίων ἐστὶ, καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς τοῦ Διομηδούς κατοικήσεως, ἣν ἐκαὶ ἀλητεύσας ἐποίησατο, ἐσχηνεν. Ἐν γὰρ τῷ πεδίῳ ἐκείνῳ καὶ αἱ Κάνναι, ἐνθα τότε ἐδυστύχησαν, παρά τε τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ, καὶ περὶ τὰς τοῦ Αὐφιδίου ἐκβολὰς εἰσιν. Ἡ δὲ Σιβύλλα φυλάττεσθαι μὲν τὸ χωρίον παρήγγασεν, οὐ μόντοι καὶ πλείον τι γενέσθαι ἐφη, οὐδ' εἰ δὲ πάσης αὐτὸ ποιήσαιντο φυλακῆς. Τοιαῦτα μὲν οὖν ἦσαν τὰ χρησμοδοτήματα, τὰ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις συμβάντα οὕτως ἐγένετο. Ἔρχον μὲν Παῦλος Διμίλιος καὶ Τερέντιος Οὐάδριον, ἄνδρες οὐχ ὁμοῖοι-ροποι. Ὁ μὲν γὰρ ὑπατριδῆς ἦν καὶ παιδείᾳ κεκόσμητο καὶ τὸ ἀσφαλὲς προετίμα τοῦ προσηγορούμενου Τερέντιος δὲ ἐν τῷ ὀμίῳ ἐτίθραπτο καὶ ἐν βαναυσικῇ θρασύτητι ἤσκητο, καὶ ἄλλα τε ἐξεργάζετο, καὶ τὴν ἡγεμονίαν μόνος ἔχειν ἤγαστο διὰ τὴν τοῦ συνάρχοντος ἐπιείκειαν. Ἦλθον οὖν ἀμφω εἰς τὴν στρατοπέδον εὐκαιρότατα. Οὕτε γὰρ τροφῆ ἐτι ἦν τῷ Ἀννίβᾳ, καὶ τὰ τῶν Ἰσθέρων κειμήλια, τὰ τε τῶν συμμάχων αὐτοῦ ἡλό-ριουτοῦ· καὶ εἰ γε καὶ τὴν βραχυτέραν ἐπισέχκεσαν, ἀπώκως ἐκράτησαν ἂν. Νῦν δὲ γε τοῦ Τερέντιου τὸ ἀπεριτονον καὶ τὸ τοῦ Παύλου ἐπιεικὲς ἤττησεν αὐτοὺς. Ὁ γὰρ Ἀννίβας ἐπέχειρσε μὲν καὶ παραχρημὰ πρὸς μάχην αὐτοὺς ὑπαγαγεῖσθαι, καὶ σὺν ὀλίγοις προσπελάσας αὐτῶν τῷ ἐρύματι, ἐπεὶ ἐκδρομῆ ἐγένετο, ἐκίον ὑπεχώρησεν, ὅπως δεδιέναι νομισθεῖ, ἐπισπάσεται μᾶλλον αὐτοὺς εἰς παράταξιν. Τοῦ δὲ Παύλου τοῖς οὐκ εἰσὶν στρατιώταις ἐπισχόντο; τὴν διώξιν, ὃ Ἀννίβας προσεποιήσατο φοβεῖσθαι· καὶ τῆς νυκτὸς ἀνασκευασάμενος; ὡς ἀπίων, σκευὴ τὴν συχὰ κατέλιπεν ἐν τῷ χαράκωματι, καὶ τὰ λοιπὰ ἀμελέστερον κομιζέσθαι ἐνετείλατο, ἵνα τῶν Ῥωμαίων ἐφ' ἀρπαγὴν αὐτῶν τραπομένων ἐπιθῆται σφίσι. Καὶ εἰς ἔργον ἂν τὸ βούλεῖμα ἔγαγεν, εἰ μὴ ὁ Παῦλος καὶ ἀκοντὰς κατεσχίκει τοὺς στρατιώτας καὶ τὸν Τερέντιον. Ὁ οὖν Ἀννίβας, καὶ τούτου διαμαρτῶν, νυκτὶς πρὸς τὰς Κάννας ἀφίκετο. Καὶ γνοὺς τὸ χωρίον καὶ πρὸς ἐνέδρας, καὶ πρὸς παράταξιν ἐπιτίθειον, ἐστρατοπεδεύσατο καὶ προήρσε πάντα τὸν τόπον ὑπάψαμνον ἐνθα, ἵνα κοινωρτὸς ἐν τῇ μάχῃ ἀρῶν. Τὸν γὰρ ἀνεμῶν ὄς ἐν θέρεϊ ἐκέλεσε περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰσθῆαι γίνεσθαι, κατὰ νότον ἔχειν ἐμνηχανήσατο. Οἱ δὲ ὑπατοὶ ἔωθεν κενὸν ἀνδρῶν ἰδόντες αὐτοῦ τὸ χαράκωμα, πρῶτον μὲν ἐπέσχον, ἐνεδρεύεσθαι ὀφείντες· εἶτα μεθ' ἡμέρας πρὸς τὰς Κάννας ἀφίκοντο, καὶ παρὰ τῷ ποταμῷ ἐκάτερος ἰδίᾳ ἔβλισσαν. Οὐκ ἔντες γὰρ ὁμοῖοι τὴν πρὸς ἀλλήλους συνοσίαν ἐξέκλειον. Καὶ ὁ μὲν Παῦλος ἠσούσασεν, ὃ δὲ γε Τερέντιος ἤθελε συμβαλεῖν· ἀμβλυτέρους δὲ τοὺς στρατιώτας ἐρῶν, ἀνεκόπτετο. Ὁ

A cata est, et Sibyllinis oraculis tect ante a-tatibus prædicta. Mirabilis fuit et Marci vatis divinatio, qui eos, quippe a prima stirpe Trojanos, in campo Diomedæo cladem accepturos prædixit. Is vero in Apulia Dauniorum est, nomen ab habitatione Diomedis sortitus, cum illic oberraret. In eo enim campo Cannæ sunt, ubi cæsi fuerunt, juxta sinum Ionium, et Aufidi ostia. Sibylla autem monuit et eum locum caverent, neque tamen quidquam cautione vel diligentissima profecturos adjecit. Actilia fuerunt oracula: res autem ita gesta est. Legionibus præerant Paulus Æmilius et Terentius Varro, viri dissimilibus ingeniis. Nam alter patricius erat, doctrina ornatus, tutasque rationes audacie præponebat. Terentius vero inter plebeios educatus, et importunæ audaciæ assuetus, tum aliis de rebus perperam sentiebat, tum se solum habere imperium ob collegæ moderationem opinabatur. Ambo autem perquam in tempore in castra venerunt. Neque enim comæteum habebat Annibal, et res Hispanicæ turbatæ erant, et socii ab eo alienabantur. Quod si perpussillum morati essent, citra laborem vicissent. Nunc Terentii temeritas et Pauli moderatio causæ cladis exstiterunt. Nam Annibal statim eos ad pugnam elicere studens, cum paucis munitionem aggressus est: factaque excursionē, sponte recessit, ut timore simulato facilius eos in prælium attraheret. Cumque Paulus suos milites ab hoste persequendo revocasset, timore simulato, vasis noctu collectis, tanquam abiturus, multa in vallo reliquit, cæteraque negligentius portari jussit, ut Romanos in rapinam intentos aggredieretur: ac id omnino accidisset, nisi Paulus milites et Terentium vel invitos cohuisset. Annibal, etiam hoc consilio frustratus, noctu ad Cannas venit: cognitoque loci situ, et ad parandas insidias, et ad prælium committendum idoneo, castra ibi posuit, ac omnem eum agrum subarenosum aratro proscidit, ut in pugna pulvis tolleretur: id machinatus, ut ventum qui ibi sub meridiem flare consuevit a tergo haberet. Coss. cum mane castra viris vacua vidissent, primum se represserunt, insidias veriti. Postridie ad Cannas venerunt, juxta flumen uterque seorsim castrametatus. Ob morum enim diversitatem alter alterius consuetudinem declinabat. Paulo quiescente, Terentius configere voluit: nec tamen fecit, cum milites parum esse alacres vidisset. At Annibal vel invitos ad pugnam eliciens, a quatione prohibebat, nec palari sinebat, et cadavera cæcorum supra in profluentem ante vallum eorum projiciebat, ut a potu abhorrerent. His rebus Romani concitati, aciem instruxerunt. Quo Annibal præcognito, insidiis sub tumulis collocatis, et reliquo exercitu ordinato, nonnullos transfugas subornavit, quos signo dato clypeis, hastis et ensibus gravioribus abjectis, solos pugiones retinere jussit, ut ab adversariis pro inermibus accepti, eos ex improviso aggredierentur. Romani, cum Annibalis exercitum mane in prociactu

stare viderent, armis capitis et ipsi instruebantur. **A** Classicis igitur utrinque canentibus, collatisque signis, varie et usque meridiem ancipiti Marte pugnauerunt. Ut autem ventus est exortus, et siccitii transfugæ pro inermibus accepti, post Romanos steterunt, ne scilicet a Carthaginiensibus opprimerentur: tunc qui in insidiis erant, utrinque consurrexerunt, et Annibal a fronte cum equitibus, et hostes, nec minus ventus et pulvis in facies eorum violenter incidentes, Romanos uadique turbabant, et creber ex fatigatione anhelitus, ut et visu et voce privati, promiscue nulloque ordine cæderentur. Tanta igitur multitudine cecidit, ut Annibal vulgi inire numerum ne tentarit quidem: equitum autem et senatorum numerum ad senatum Carthaginiensem non scripserit, sed per modios annulorum demonstrarit. Soli enim senatores et equites annulis utebantur. Multi tamen cum Terentio tam quoque evaserunt, sed Paulus occubuit. At Annibal fugientis **419** non persecutus est, neque Romam properavit. Nam cum vel totum exercitum, vel partem ejus evestigio Romam perducere, atque in urbe bellum gerere potuisset, non tamen fecit, quamvis suadente Maharbale. Quare probro ei datum est, quod vincere possit, sed uti victoria nesciat. Rem sane tum neglectam postea nunquam resarcire potuerunt: et Annibalem cessationis ita pœnituit, ut continenter exclamaret: *O Cannæ! Cannæ!* περιμένοι μὲν τῆς ὕψεως, ἀπεστερημένοι δὲ καὶ φωνῆς, φύρδην καὶ ἐν οὐδενὶ κόσμῳ ἐφθερόντο. Κατὰ τὸν οὗτον ἔπεσε πλῆθος ὥστε τὸν Ἀννίβαν τῶν μὲν ἐκ τοῦ ὀμίλου μὴδὲ πειραθῆναι ἐξευρεῖν ἀριθμὸν, περὶ δὲ τῶν ἰππέων καὶ τῶν ἐκ τῆς βουλῆς ἀριθμὸν μὲν μὴ γράψαι τοῖς οἰκοῖ Καρχηδονίοις, διὰ δὲ τῶν δακτυλίων ἐνδείξασθαι τοῦτον· χοίνιξι γὰρ σφᾶς ἀπομετρήσας ἀπέστειλε. Μόνοι γὰρ οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ ἰππεῖς δακτυλοῖς ἐκέχρητο. Συχοῖ δ' οὖν ἑμῶς καὶ τότε διέφυγον, καὶ ὁ Τερέντιος· ὁ γὰρ Παῦλος ἀπίθανεν. Ὁ δ' Ἀννίβας οὐκ ἐπέβλεψεν, οὐδ' εἰς τὴν Ῥώμην ἠπειλήθη. Δυνάμενος γὰρ ἢ παντὶ τῷ στρατεύματι, ἢ καὶ μέρει τούτου πρὸς τὴν Ῥώμην παρασκευάσειν ὀμίησαι, καὶ ταχέως διαπυλῆσαι, οὐκ ἐποίησε τοῦτο, καίτοι τοῦ διαφόρου συναινοῦντος τοῦτο ποιῆσαι. Διὸ καὶ αἰτίαν ἔσχεν ὡς νικᾶν μὲν δυνάμενος, χρῆσθαι δὲ ταῖς νίκαις οὐκ ἐπιστάμενος. Ἐπεὶ δὲ τότε ἠμέλῃσαν, οὐκέτι αὐτῷ αὐτοῖς ἠπειλήθησαν. Διὸ καὶ ὁ Ἀννίβας ὡς ἀμαρτῶν μετεμέλετο, συνεχῶς ἀναθοῶν, Ὡ Κάρναι, Κάρναι.

II. Romanū autem excidio proximi, victoriam C. B' per Scipionem recuperarunt. P. Scipionis in Hispania bellum gerentis filium, qui patrem vulneratum defenderat. Tum vero miles Canusium fugit, adeptusque gloriam ab iis qui eodem se receperant, imperium ultro delatum accepit, et rebus ibi constitutis præsidia misit finitimis, in rebus et deliberandis et gerendis dexter. Qui Romæ erant, cladem audiverunt, sed non crediderunt; cum credidissent, luxerunt, et in curia congressi, rebus infectis recedebant: donec tandem Fabius dixit, exploratores esse mittendos, qui et rem gestam, et quid ageret Annibal, nuntiarent. Ipsis vero non plorandum esse, sed pedetentim procedendum, ut ea quæ facta essent opus, tempestive gererentur: et copias quantæ possint maximæ conscribendas esse, et finitimorum opem implorandam. Posthæc cum Annibalem in Apulia esse cognovissent, et a Terentio litteras accepissent de salute et actis ejus, non nihil receptis animis, dictatorem Marcum Ju-

A δὲ Ἀννίβας, καὶ ἄκοντας αὐτοῦς εἰς μάχην παρακινῶν, τῆς τε ὕψους εἴργε, καὶ ἀποσκευάσαντο σφᾶς ἐκόλυε, καὶ τὰ σώματα τῶν φωνουμένων ἀποπρὸ τῶν ταφρευμάτων ἐνέβαλλεν, ὅπως σφίσι τὸ ποτὸν δυσχεραίνηται. Κάντεῦθεν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς παράταξιν ὤρμησαν. Τοῦτο δὲ προγνοῦς ὁ Ἀννίβας, λόγους μὲν ὑπὸ τοῖς δυχθους ἐκάθισσε, τὴν δὲ λοιπὴν στρατιάν συνέταξε, καὶ τινὰς ψευδαυτομολῆσαι, ἕταν σημήνη, ἐκέλευσε τὰς μὲν ἀσπίδας, καὶ τὰ δόρατα, καὶ τὰ μείζω τῶν ξιφῶν ἀπορρῆψαντας, τὰ δ' ἐγχειρίδια φέροντας κρύφα, ἵνα, δεξιμένων αὐτοῦς τῶν ἀντικαθεστηκότων ὡς ἀόπλους, ἐπιθῶνται αὐτοῖς ἀπροσδοκῆτως. Οἱ δὲ δὴ Ῥωμαῖοι, ἰδόντες πρῶθεν τοὺς περὶ τὸν Ἀννίβαν παραταγμένους, ὠπλιζόντες τε καὶ παρατάσσοντο· καὶ οἱ σαλπικταὶ ἀμφοτέρους ἐξώτρυναν, καὶ τὰ σημεῖα ἤρθη, καὶ συμπέσόντες πολυτρόπως ἠγωνίσαντο, καὶ μέχρι τῆς μεσημβρίας οὐδέτερος τὸ κράτος ἀπονεμένητο. Ἐπεὶ δὲ τὸ πνεῦμα ἐπήλθε, καὶ οἱ ψευδαυτομολοὶ δεχθέντες ὡς ὀπλων γυμνοὶ ὄπισθεν τῶν Ῥωμαίων ἐγένοντο, ἵνα μὴ σφίσι ἐπιτιθῶσι δῆθεν οἱ Καρχηδόνιοι, τότε καὶ οἱ λόγοι ἐκατέρωθεν ἐπανέστησαν, καὶ ὁ Ἀννίβας κατὰ πρόσωπον σὺν τοῖς ἰππεῦσι προσέμιξε, καὶ οἱ τε πολέμιοι τοὺς Ῥωμαίους παντιχθῶν ἐθορύβουν, καὶ ὁ ἄνεμος ὁ τε κωνιορτὴς ἐς τὰς ὄψεις αὐτῶν βιαίως ἐμπέπων ἐτάραττε, καὶ τὸ ἄσθμα γινόμενον συνεχῆς ἐκ τοῦ καμάτου ἀπέφραττεν, ὥστ' ἀπεστερημένοι μὲν τῆς ὕψεως, ἀπεστερημένοι δὲ καὶ φωνῆς, φύρδην καὶ ἐν οὐδενὶ κόσμῳ ἐφθερόντο. Κατὰ τὸν οὗτον ἔπεσε πλῆθος ὥστε τὸν Ἀννίβαν τῶν μὲν ἐκ τοῦ ὀμίλου μὴδὲ πειραθῆναι ἐξευρεῖν ἀριθμὸν, περὶ δὲ τῶν ἰππέων καὶ τῶν ἐκ τῆς βουλῆς ἀριθμὸν μὲν μὴ γράψαι τοῖς οἰκοῖ Καρχηδονίοις, διὰ δὲ τῶν δακτυλίων ἐνδείξασθαι τοῦτον· χοίνιξι γὰρ σφᾶς ἀπομετρήσας ἀπέστειλε. Μόνοι γὰρ οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ ἰππεῖς δακτυλοῖς ἐκέχρητο. Συχοῖ δ' οὖν ἑμῶς καὶ τότε διέφυγον, καὶ ὁ Τερέντιος· ὁ γὰρ Παῦλος ἀπίθανεν. Ὁ δ' Ἀννίβας οὐκ ἐπέβλεψεν, οὐδ' εἰς τὴν Ῥώμην ἠπειλήθη. Δυνάμενος γὰρ ἢ παντὶ τῷ στρατεύματι, ἢ καὶ μέρει τούτου πρὸς τὴν Ῥώμην παρασκευάσειν ὀμίησαι, καὶ ταχέως διαπυλῆσαι, οὐκ ἐποίησε τοῦτο, καίτοι τοῦ διαφόρου συναινοῦντος τοῦτο ποιῆσαι. Διὸ καὶ αἰτίαν ἔσχεν ὡς νικᾶν μὲν δυνάμενος, χρῆσθαι δὲ ταῖς νίκαις οὐκ ἐπιστάμενος. Ἐπεὶ δὲ τότε ἠμέλῃσαν, οὐκέτι αὐτῷ αὐτοῖς ἠπειλήθησαν. Διὸ καὶ ὁ Ἀννίβας ὡς ἀμαρτῶν μετεμέλετο, συνεχῶς ἀναθοῶν, Ὡ Κάρναι, Κάρναι.

B Οἱ δὲ δὴ Ῥωμαῖοι, παραβραχὺ κινδυνεύσαντες ἀπολέσθαι, ἀνεπεκράτησαν διὰ τοῦ Σκιπίωνος, ἐξ υἱὸς μὲν ἦν τοῦ Πουπλίου τοῦ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ, καὶ τὴν πατέρα, ὅτε ἐτρόθη, περίετρεψε· τότε δὲ στρατευόμενος, εἰς τὸ Κανύσιον ἔφυγε, καὶ ὕστερον εὐδοκίμησε. Παρ' ἐκόντων γὰρ τῶν συμφογόντων εἰς τὸ Κανύσιον τὴν ἡγεμονίαν λαβῶν, τὰ τε ἐκεῖ καταστήσαστο καὶ τοῖς πλησιόχοις φρουρὰς ἐπέμψε καὶ πάντα καλῶς ἐβούλευσε τε καὶ ἐπραξεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τὴν ἤτιαν μὲν ἤκουσαν, οὐ μὴν καὶ ἐπίστευον. Πιστεύσαντες δ' ἐπέβουον, καὶ συνίοντες εἰς τὸ συνέδριον, μὴ τι πράσσοντες ἀπηλλάσσοντο. Ὅψ' δ' οὐδὲ Φάβιος γινώσκων ἔδωκε κατακόπους πέμψαι τοὺς ἀγγελοῦντας τὸ γεγονός καὶ τί ὁ Ἀννίβας πράττει. Αὐτοῦ; δὲ μὴ κλαίειν, σιγῇ δὲ βαδίζειν, ἵ' ἐν καιρῷ τὰ προσήκοντα γίνωιτο· δυνάμειν τε συλλέξαι· ὅσην ἂν δύναιντο, καὶ τοὺς περιόχους ἐπικαλέσασθαι. Μετὰ δὲ ταῦτα ὡς τὸν Ἀννίβαν ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ εἶναι ἔμαθον, καὶ γράμματα παρὰ τοῦ Τερεντίου ἰδέξαντο, ὅτι περίετι καὶ ὅσα πράττει.

μικρὸν ἀναδάρτησαν· καὶ δικτάτωρ μὲν Μάρκος Ἀ
 Ίνιος, Ἰππάρχου· δὲ Τιβέριος Σεμπρόνιος Γράχου
 ἐλέγησαν. Καὶ παραρρήματα τῶν τε πολιτῶν οὐ τοῦς
 ἰδῶνται· μόνον, ἀλλὰ καὶ παρηθηκότας ἦδη κατέλε-
 ξαν, καὶ δεσμώτας ἐπ' ἀδείξ, καὶ δούλους ἐπ' ἔλευ-
 θερίξ, ληστὰς τε τινὰς προσελάθοντα, καὶ τοῦς συμ-
 μάχους προσπαρεκάλουν, ἀναμιμνήσκοντες εἰ τί που
 εὐηργέτηντο, καὶ προσυπισχνούμενοι δώσειν τοῖς
 μὲν σκτον, τοῖς δὲ ἀργύρια, ὅπερ οὕτω πρόσθεν
 ἐποίησαν· καὶ ἐς τὴν Ἑλλάδα πεπόμφασιν, ἣ περ-
 σοντές τινὰς συμμαχῆσαι αὐτοῖς, ἣ μισθωσόμενοι.
 Ἀννίβας δὲ συνεστηκέναι τοῦς Ῥωμαίους· καὶ
 παρασκευάζεσθαι μαθῶν, ἐν ταῖς Κάνναις διέτριβε,
 τὴν ἐξ ἐπιδρομῆς ἄλλωσιν ἀπεγνωκῶς· καὶ τῶν
 εἰρημαλιῶν τὸ μὲν συμμαχικὸν ἀνευ λύτρων ἀφή-
 ξεν, ὡς καὶ πρότερον, τοῦς δὲ Ῥωμαίους ἐτήρει,
 ἀποδοῦναι ἐλπίζων αὐτοῦς, ἐν' αὐτῶν εὐπορωτέρον.
 Ἰντεῦθεν ποιήσῃ, τοῦς δὲ Ῥωμαίους ἀπωρωτέρους.
 Ἐπει δὲ μηδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀφίκετο τοῦς εἰρημαλι-
 οῦς ζητῶν, ἐκέλευσεν αὐτοῖς πέμψαι τινὰς οἰκασ-
 τὰς ἐπὶ λύτρα, προσμύσαντας ἐπανηξέειν. Ὡς δὲ οὐδ' οὕτω
 λύσασθαι σφλ, ἠθέλησαν, τοῦς μὲν λόγου τινὸς ἐξίλους
 ἐς τὴν Καρχηδόνα ἀπέστειλε, τῶν δ' ἄλλων τοῦς
 μὲν αἰκιστάμενος ἀπέκτεινε, τοῦς δὲ μονομαχῆσαι
 ἰνάγκατε, τοῦς φίλους καὶ τοῦς συγγενεῖς ἀλλήλοις
 συμβαλῶν. Οἱ δὲ πεμφθέντες ἐπὶ τὰ λύτρα, ἐπανε-
 θόντες, ἐν' εὐορκήσασιν, φυγοντές δὲ μετὰ τοῦτο,
 ἄτιμοι ὅπερ τῶν τιμητῶν ἐγένοντο, καὶ αὐτοῦς
 διαχρήσαντο (34). Μάγωνα δὲ τὸν ἀδελφὸν ὁ Ἀννίβας
 ἀγγελοῦντα τοῖς Καρχηδονίοις ἐπεμψε τὰ γινόμενα,
 καὶ χρήματα παρ' αὐτῶν καὶ δυνάμεις αἰτήσαντα·
 καὶ ὁ μὲν ἀπελθὼν τοῦς τε δακτυλοῦς ἠρίθμησε,
 καὶ ἐπὶ μείζον ἐξήρα δὴ τὸ κατόρθωμα, καὶ ἐψηφί-
 σθη πάντα ὅσα ἠτήσαντο· τῷ γὰρ Ἀννωνί τάναντία
 λέγοντι, καὶ καταλύσασθαι τὸν πόλεμον, ἕως καθυ-
 πέρτεροι δοκοῦσι, συμβουλεύοντι, οὐκ ἐπαισθησαν·
 οὐ μέντοι τὰ ψηφισθέντα καὶ εἰς ἔργον ἤγαγον, ἀλλ'
 ἠμέλησαν. Ἀννίβας δ' ἐν τούτῳ εἰς τὴν Καμπανίαν
 προχώρησε, καὶ πόλιν τι εἰς Σαμνιτικὴν, καὶ
 ἐπὶ Νέαν ὤρμησε πόλιν, προπέμψας μετὰ τῆς λαίας
 ἀλίγουσ τινὰς· πρὸς οὐς ὡς μόνους ὄντας τῶν τῆς
 πόλεως, ἐκδραμόντων, ἐπεψάνη αὐτοῖς· ἀπροδόκητος,
 καὶ συχνοῦς ἀπέκτεινε, τὴν δὲ πόλιν οὐχ εἶλεν, οὐτ'
 ἐπὶ πολὺ ταύτῃ προσήδρευεν. Οἱ γὰρ τὴν Καπύην
 οἰκοῦντες Καμπανοί, οἱ μὲν τῇ Ῥωμαίων φίλα
 ἐνέμειναν, οἱ δὲ πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἀπέκλιναν. Ἐπει
 δὲ ἐν ταῖς Κάνναις εὐτύχησε, καὶ τινες ἀνδρας αὐ-
 τῶν ἄλόντες ἀπέθησαν, τὸ μὲν πλήθος ὤρμησε
 μεταστήναι πρὸς τὸν Ἀννίβαν· οἱ δὲ δυνατοὶ χρό-
 νον μὲν τινα ἐπέσχον. Ἐπεὶ ἐπ' αὐτοῦς τὸ πλήθος
 ὄρμησαν συνηγμένους ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, πάντας
 ἀν κατεχρήσαντο, εἰ μὴ τις ἐκ τοῦ πλήθους τὸ μέγε-
 θος συνιδῶν τοῦ κακοῦ, κατηγορήσει μὲν τῶν βου-
 λευτῶν ὡς πάντως φθαρῆναι ἀξίων· ἔφη δὲ πρότερον
 ἄλλους ἀνε' ἐκείνων ἀνθελέσθαι προσήκειν, τὴν γὰρ
 πόλιν μὴ δύνασθαι, μὴ προσβουλευόντων τινῶν σω-

nium, Tiberium Sempronium Gracchum magistrum
 equitum dixerunt. Et evestigio non juvenes dun-
 taxat, sed etiam effetos senes conscripserunt : et
 carcere aperto maleficis impunitate, servis libertate
 promissa, etiam latrones aliquot in militum cata-
 logos retulerunt. Ad hæc socios accersiverunt,
 beneficiorum quæ accepissent admonitos, aliis fru-
 mentum, aliis argentum polliciti, quod prius facere
 non soliti erant : et in Græciam miserunt, auxilia
 vel impetraturi, vel mercede conducturi. Annibal,
 Romanorum conspiratione et apparatu cognito, in
 Cannis se tenuit, desperata repentina urbis expu-
 gnatione, et fœderatos, ut prius etiam, gratis di-
 misit, Romanos 420 vero spe venditionis asser-
 vavit, ut ea re suas opes augetet, Romanorum
 imminueret. Sed cum nemo veniret qui captivos
 requireret, eos aliquot domum mittere jussit, af-
 ferendæ pecuniæ causa, prius jurejurando adactos
 se redituros esse. Sed cum eos ne tum quidem re-
 dimere vellent, eos qui nominis alicujus erant,
 Carthaginem misit. Cæteros partim excruciatos
 necavit, partim inter sese dimicare coegit, amicis
 et cognatis inter se commissis. Qui vero petendæ
 pecuniæ causa missi fuerant, reversi, ut jurejurando
 satisfacisse viderentur, et post fuga elapsi, a cen-
 soribus notati, semetipsos peremerunt. Annibal,
 fratre Magone Carthaginem res gestas nuntiatum
 misso, et ad pecuniam militesque petendos, cum
 is exaggerasset omnia et annulos adnumerasset,
 decreverunt omnia quæ petierat. Hannoni enim
 belli deponendi, et dum superiores essent, faciendæ
 pacis auctori, non ausculturunt : non tamen de-
 creta executi sunt, sed neglexerunt. Interim
 Annibal in Campaniam processit, et oppido quodam
 Samnitico capto, Neapolim contendit, paucis cum
 præda præmissis, contra quos oppidani, ut solos,
 excursionem facta, improvise illius adventu, cæsi
 sunt magna ex parte : urbem tamen non cepit,
 neque obsidioni illius diu immoratus est. Nam
 Capuani cum partim Romanorum amicitiam cole-
 rent, partim Annibali studerent, postquam is in
 Cannis victor, aliquot eorum cives captos dimiserat
 : multitudo ad eum deficere voluit, optimates
 autem aliquandiu distulerunt. Deinde cum in curia
 convenisset, impetu populi omnes occisi essent,
 nisi quidam ex plebe, considerata mali magnitu-
 dine, senatores ut exitio dignos accusasset, sed
 prius alios eis subrogandos esse dixisset, quod urbs
 sine consilio salva esse non posset. Cui cum Capuani
 obtemperassent, singulis e curia eiciendis
 multitudinem rogabat, quosnam illorum loco crea-
 rent, et cum exiguo tempore alios sufficere non
 possent, omnes illos ut necessarios dimiserunt :
 et inter se reconciliati, pacem cum Annibale fece-
 runt. Qui celeriter, relicta Neapoli, Capuam venit,
 et pro concione post multa 421 alia grata auri-

Varia lectio: et nota.

(34) Ἐαυτοῦς κατεχρήσαντο. Κατεχρήσασθαι pro διαχρήσασθαι: usurpat crebrius Zonaras.

bus, Italiae principatum eis promisit, ut spe erecti, se pro semetipsis laborare alacrius pugnarent. Post Capuae defectionem etiam reliqua Campania in motu fuit: cujus defectionem Romanis ægre serentibus, Annibal Nucerinis oppugnavit. Qui cum obsiderentur, inutilem ætatem ob cibariorum penuriam expulerunt: quos Annibal non recepit, neque alio quam in urbem redeundi potestatem dedit. Quamobrem cæteri quoque cum una veste se urbe excessuros popigerunt. At ille urbe potitus, senatores in balneis inclusos suffocavit: reliquos cum discedere quo vellent jussisset, multos in itinere interfecit: sed tamen eorum multi in silvas profugi evaserunt. Ea crudelitate cæteri territi, non amplius ejus fidei se permiserunt, sed resistebant dum poterant. Nolanique de facienda deditione consultants, illo facinore viso, Marcellum clam accersiverunt, Annibalem ab urbis oppugnatione repulso. Inde digressus, Acerranos fame domuit, iisdem quibus Nucerinis conditionibus, eodemque tractavit modo. Deinde Basilinas est aggressus, quo Romani eorumque socii circiter μ confugerant, qui civibus proditionem molientibus occisis, Annibaleque sæpe profligato, famem quoque fortiter tolerarunt. Cum autem commeatu defecisset, quemdam in utre ad dictatorem miserunt: qui noctu dolia farina plena in flumen conjecta, eos in tenebris observare jussit. Hoc modo clam eos ad tempus aluit: sed tandem uno dolio ex allisione contracto, Carthaginenses re animadversa catenis fluvium munerunt. Ut autem fame et vulneribus multi perierunt, altera urbis parte deserta et ponte interrupto, in altera obsidionem tolerarunt. Postea semen raporum in quemdam locum extra murum abjecerunt, ut hostes eos diu habituros crederent unde viverent. Qua eadem opinione deceptus Annibal, eorumque fortitudinem admiratus, eos ad pactionem provocatos pecunia vendidit: quos Romani non modo cupide redemerunt, sed etiam honorarunt.

ποταμῶν, ἐντεταμένους αὐτοῖς παρατηρεῖν ἐν τῷ σκότει τὸ βῆμα· καὶ χρόνον μὲν τινα ἐλάθανεν οὕτως τροπᾶς· αὐτοῖς χορηγῶν. Ἐπειτα πίθου τινὸς προσραγέντος ποι, καὶ συντριβέντος, ἔγνω οἱ Καρχηδόνιοι τὸ γινόμενον, καὶ ἀλύσει τὸν ποταμὸν διεκλήψαν. Ὡς δὲ τῷ λιμῷ καὶ τοῖς τραύμασι συχνοὶ διεθάρησαν, τὸ ἕτερον μέρος τῆς πόλεως ἐξέλιπον, κἀν τῷ λοιπῷ διακατέρουν, τὴν γέφυραν διακλύσαντες. Εἶτα σπέρμα γογγυλίδος ἀπὸ τοῦ τείχους εἰς τι χωρίον ἐξωθεν αὐτοῦ κατέβαλον. Ἐποίησαν δὲ τοῦτο ἵνα καταπλήξωσι τοὺς πολεμίους ὡς καὶ ἐπὶ πάλῳ αὐταρχέσσοντας. Ὄθεν ὁ Ἀννίβας, ἀφθονοὺς ἔχειν τὴν τροφήν οἴηθεις, καὶ ἐπὶ τῇ καρτερίᾳ θαυμάσας, εἰς ὁμολογίαν προεκαλέσατο, καὶ χρημάτων ἀπίδοτο σφᾶς. Ἐλύσαντο γὰρ αὐτοὺς οἱ ἔξω Ῥωμαῖοι ἀσμένως, ἀλλὰ μὴν καὶ ἰμῆσαν.

III. Dum hæc geruntur, legati Delphis reversi nuntiant, jubere Pythiam ut, repudiata ignavia, bello sint intenti. Ex eo confirmati atque assecuti Annibalem, juxta eum castra posuerunt, ut quid ageret observarent. Ac Junius dictator, quæ Carthaginenses facere jubebantur, eadem

Α ζεσθαι. Παρσθέντων δὲ τῶν ἐν τῇ Καπύῃ, ἐκβάλλον ἕνα ἕκαστον ἐκ τοῦ συνεδρίου, ἠρώτα τὸ πλῆθος, ὅτινα αὐτοῦ ἀνοίρεται· καὶ οὕτω μὴ δυνθέντων αὐτῶν ἑτέρους δι' ὀλίγου ἀνθελίσθαι, πάντας ἐκείνους ὡς ἀναγκαίους ἀφήκε, καὶ καταλαγάντες ἀλλήλοις, ἐσπέισαντο τῷ Ἀννίβᾳ. Καὶ ὁ δὲ διὰ ταχέων ἐπαναστὰς ἐκ τῆς Νεαπόλεως ἦλθεν εἰς τὴν Καπύην· καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς ἄλλα τε πολλὰ εἶπεν ἐπαγωγὰ, καὶ τὴν ἡγεμονίαν σφίσι τῆς Ἰταλίας δώσειν ὑπέσχετο, ἢ ἐν ἑλπίσι γενόμενοι, ὡς καὶ αὐτοῖς πονήσαντες, προθυμότερον ἀγωνίσωνται. Μεταστάσης δὲ τῆς Καπύης, καὶ ἡ ἄλλη Καμπανία κειμήτο. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, τὴν ἀπόστασιν αὐτῆς μαθόντες, ἔχθοντο. Ὅ γε μὴν Ἀννίβας ἐπὶ Νουκερίνους (35) ἐστράτευσεν· οἱ δὲ πολιορκούμενοι τὴν ἀχρηστον σφῶν ἡλικίαν ἀπορία τροφῶν ἐξεώσαντο· οὗς ὁ Ἀννίβας οὐ προσήκατο, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀπίουσι μόνον ἀσφάλειαν ἔδωκε. Διὸ καὶ οἱ λοιποὶ μεθ' ἑνὸς ἡμερίου ἐχώρησαν τὸ ἄσπετος ὁμολόγησαν. Ἐπεὶ δ' ἐγκρατῆς αὐτῶν ἐγένετο, τοὺς μὲν βουλευτὰς ἐβίβαντα κατακλείσας ἀπέπνιξε· τοῖς δ' ἄλλοις ἀπελθεῖν εἰπὼν ὅτι βούλοιντο, πολλοὺς ἐν τῇ ἰδῷ κἀκείνων ἐφόνευσε. Συχνοὶ δ' οὖν αὐτῶν καὶ περιεγέροντο εἰς ὕλας προκαταφυγόντες. Ἐκ τούτου δὲ οἱ λοιποὶ φοβηθέντες οὐ συνέβαινον εἰς αὐτῷ, ἀλλ' ἀντεῖχον ἕως ἡδύνατο. Καὶ οἱ Νωλανοὶ βουλευσόμενοι προσχωρῆσαι αὐτῷ, ἐπεὶ τὸ εἰς ἐκείνους εἶδον παραθῆν, ἐπηγάγοντο λάθρα τὸν Μάρκελλον, καὶ τὸν Ἀννίβαν προσβαλόντα μετὰ ταῦτα τῇ πύλῃ ἀπέωσαν. Ἀποκρουσθεὶς δὲ τῆς Νώλης, Ἀκέρανους (36) εἶλε λιμῷ ἐπὶ ταῖς αὐταῖς τοῖς Νουκερίνοις συνθήκαις, καὶ τὰ αὐτὰ εἰργάσατο καὶ αὐτοῦ. Εἶτα καὶ ἐπὶ Βασιλίνας· ἐστράτευσεν, ἐν τῷ Ῥωμαῖοι τε καὶ συμμάχων ὡσεὶ χίλιοι συγκατέφυγον. Οἱ τοὺς μὲν ἐπιχωρίους προδοῦναι σφᾶς μελετήσαντας ἀπέκτειναν, καὶ τὸν Ἀννίβαν πολλάκις ἀπέωσαν, καὶ πρὸς λιμὸν γενναίως διακατέρησαν· ἐπιλιπούσης δὲ τῆς τροφῆς αὐτοῦς, ἐπ' ἀσχοῦ τινα διὰ τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸν δικτάτορα ἐπεμψαν. Ὅ δὲ πίθους ἀλεύρων πλήρεις νυκτὸς ἐπέβαλλεν εἰς τὴν

Γ'. Ἐν τῷ δὲ ταῦτα ἐγένετο, καὶ ἐκ Δελφῶν οἱ πεφθόντες ἀνεκομίσθησαν, λέγοντες τὴν Πυθίαν χρῆσαι αὐτοῖς παύσασθαι τῆς βλάβης, καὶ τῷ πολέμῳ προσέχειν. Ἐντεῦθεν ἀνεβρόσθησαν, καὶ κατέλαβον τὸν Ἀννίβαν, καὶ οἱ παρεστρατοπεδεύσαντο, ὅπως τὰ πραττόμενα παρ' αὐτοῦ παρατηρῶσι. Καὶ ὁ

Variæ lectiones et notæ.

(35) Νουκερίνους. Excerpta Dionis Valesiana, p. 598, 601.

(36) Ἀκέρανους. Vide Excerpta Dionis Valesiana, p. 601.

γε Ἰουνοῖς ἐδικτάτωρ τὰ τοῖς Καρχηδονίοις παραγ-
γελλόμενα, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ποιεῖν ὁμοίως ἐκέ-
λευε, καὶ οἷτα καὶ ὕπνον ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ ἤρουντο,
καὶ τὰς φυλακὰς ὁμοίως ἐπεσκόπου, καὶ τέλλα
ἐπίσης ἔπραττον. Καταμαθῶν οὖν τοῦτο Ἀννίβας
χειμῆριον ἐτήρησε νύκτα, καὶ τοῖς μὲν τῶν στρατιω-
τῶν ἐπ' ἐξόδον ἀρ' ἐσπέρας ἀνέπει. Τοῦ δὲ Ἰουνίου
τὸ αὐτὸ ποιήσαντες, ἐκ διαδοχῆς ἄλλοτε ἄλλοις αὐτῷ
προσβάλλειν ἐκέλευσεν, ἔν' ἐν συνεχεῖ πίνῃ ἐκ τῆς
ἀγρυντίας καὶ τοῦ χειμῶνος εἴησαν· αὐτὸ δὲ μετὰ
τῶν λοιπῶν ἀνεπαύετο. Ἐπεὶ δ' ἡμέρα ἐπιλάμψειν
ἔμελλε, τὸ στράτευμα τε δῆθεν ἀνεκαλέσατο, καὶ
τῶν Ῥωμαίων τὰ ὅπλα ἀποθεμένον, καὶ πρὸς ἀνά-
κύλιαν τραπομένον, ἐπήλθεν αὐτοῖς ἄφνω, καὶ
συχνοῦς ἀπέκτεινε, καὶ τὸ τάφρουμα ἐκλειφθὲν εἴλε.
Τὴ δ' ἐν τῇ Σικελίᾳ καὶ τῇ Σαρδίᾳ ἐκινεῖτο, οὐ μὲν-
τοι καὶ ἐπιστροφῆς τινοσ παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἔτυχον.
Ἰππιοὶ δὲ ὁ τε Γράκχος ὁ Ἰππαρχος καὶ Ποστούμιος
Ἀλθίνος ἠρέθησαν. Καὶ ὁ μὲν Ἀλθίνος μετὰ παντὸς
τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τῶν Βουούλων ἐφόρη, δι' ἄρους ὀλί-
θους πορευόμενος· καὶ ἐνεδρευθεὶς, οὐ τὴν κεφαλὴν
ἀποτεμόντες οἱ βάρβαροι, καὶ ἐκκαθάραντες καὶ
περιχρυσώσαντες, πρὸς τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἀντὶ φιότητος
ἐκίχρητο. Γεγόνασι δὲ τότε τέρατα· βοῦς τε γὰρ
ἴππον ἔτεκε, καὶ ἐν θαλάσῃ ἐξέλαμψε πῦρ. Οἱ δ'
ὑπατοὶ Γράκχος καὶ Φάβιος, στρατοπεδευσάμενοι,
τόν τε Ἀννίβαν ἐν Καπύῃ ὄντα ἐπετήρουν, ὁ τι
πράτσει. Καὶ διεπέμποντο ἐκασταχόρσε, τοῖς τε συμ-
μάχοις ἐπήμνον, καὶ τοὺς ἀφαστηχότας οἰκισιού-
σθαι ἐπειρώντο, τὰ τε τῶν ἀντισταμένων ἐκίχουν. C
Ὁ δ' Ἀννίβας, ἕως μὲν τῆς τροφῆς ἐνδεὴς ἠπόρει,
καὶ διακινδυνεύων, σωφρόνως μετὰ τοῦ στρατοῦ διή-
γεν· ὡς δὲ τὴν Καπύην ἔλαβον, καὶ πολλοὺς ἐπιτη-
θείους ἐν βραστῶνι διεχείμασαν, τὴν τε ἰσχυρὴν τῶν
σωμάτων μὴ πονοῦμαι, καὶ τὴν βύμην τῆς
γνώμης ὑπὸ τῆς εὐθυμίας ἠλαττώθησαν, καὶ τὴν
πάτριον ἀμειψάντες διαίταν, μετέμαθον ἠτιᾶσθαι
μαχόμενοι. Ἐπεὶ δὲ ὁ πόλεμος ἤδη ἐπέκειτο, ἐς ὄρη
μετίστη, καὶ ἐγύμναζε τὸ στράτευμα. Οἱ δ' οὐχ οἶοί
τε δι' ὀλίγου βρωσθῆναι γεγόνασι. Βοηθείας δὲ αὐτῷ
ἀκοθεὶν ἄλλης τε καὶ ἐλεφάντων ἐλθούσης, ἀνεθάρ-
σθη· καὶ ἐπὶ τὴν Νώλαν, ὡς αἰρήσων αὐτὴν, ἢ τὸν
γε Μάρκελλον τὴν Σαμνιτικὰ πορθούντα, ταύτης
ἀπάξων, ὤρμησεν. Ὡς δ' οὐδὲν ἐπέρανε, τῆς μὲν
πώλεως ἀπέστη· τὴν δὲ χώραν ἔκειρε, μέχρι· οὐ D
μάχη κατὰ τὸ ἰσχυρὸν ἠτήθη, ἐφ' ᾧ καὶ ἤληθη.
Ποῖλοι μὲν γὰρ Ἴθηρες, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν Λιβύων
ἐγκατέλιπον αὐτόν, καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἠύκο-
μῆσαν, ὁ οὕτω πρὶν ἔπαθε. Καταγνοῦς δ' ἐκ
τούτου καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν στρατιωτῶν, πᾶσαν τὴν
γῆν ἐκείνην ἐξέλιπε, καὶ εἰς τὴν Καπύην ἀνεχώρη-
σεν· εἶτα κόκειθεν μετίστη. Οἱ δὲ Σικελιώνας τὸν
τε Ἴθηρα ποταμὸν διέβησαν, καὶ τὴν χώραν ἐπόρ-
θου, καὶ πόλεις προσηργοντο, καὶ τὸν Ἀσδρούβαν
διὰ ταῦτα σπουδῆ ἐπέλθοντα μάχῃ ἐνίκησαν. Οἱ
Καρχηδόνιοι δὲ, ταῦτα μαθόντες, καὶ νομίσαντες
πλείονος τὸν Ἀσδρούβαν ἢ τὸν Ἀννίβαν δεῖσθαι
βοηθείας, καὶ φοβηθέντες μὴ καὶ ἐς τὴν Λιβύην οἱ
Σικελιώνας διαβῆναι ἐπιχειρήσωσι, τῷ μὲν Ἀννίβῃ

A sua et ipse observare atque facere jubebat. Itaque
et cibum et somnum eodem tempore capiebant,
excubias eodem modo visebant, ceteraque ex armis
faciebant. Quo Annibal cognito, tempestuosa nocte
captata, parti militum a vespera profectionem de-
nuntiat. Junio id imitato, per vices alios atque alios
impetum in Romanos facere jussit, ut continenter
vigiliis et tempestate fatigarentur: ipse cum reliquis
quievit. Cum lucesceret, exercitu revocato, Romanos
qui armis positos ad quietem se conferebant, subito
aggressus, multos occidit, et vallum ab eis deser-
tum cepit. Sardinia et Sicilia quamvis in motu es-
sent, a Romanis non curabantur. Coss. creati sunt,
Gracchus magister equitum et Posthumius Albi-
nus: quorum hic cum omni exercitu a Boiis caesus
est, in transitu silvosi montis insidiis exceptus.
cujus capite barbari excavato, auroque inducto,
pro phiala in sacris usi sunt. Prodigia tum fuerunt.
Nam bos equum peperit, et flamma e mari eni-
cuit. Coss. Gracchus et Fabius, quid Annibal Ca-
puæ ageret, observantes, quolibet legatos mitte-
bant, sociis opem ferebant, eos qui defecerant
reconciliare conabantur, et resistentium agros
populabantur. Annibal vero dum communcato eoque
armis pario non abundabat, modeste cum exer-
citu vivebat. Ut vero, Capua occupata, in magna
rerum affluentia otiosi hibernarunt: et vires corpo-
rum desidia, et robur animorum deliciis sunt
imminuta: mutatoque victu patrio, in præliis vin-
ci didicerunt. Bello jam instante, in montes trans-
iit, et milites exercuit: sed cum exiguo tempore
firmari non possent, elephantis aliisque militibus
domo advectis, animum recepit. Nolensque oppu-
gnavit, ut vel urbem caperet, vel Marcellum a
Samnii vastatione revocaret. Cum nihil proficeret,
urbe relicta, agros vastavit, donec justo prælio vi-
superatus, ex Hispanorum et Afrorum crebra
ad Romanos defectione (quod ei prius nuntiatum
423 quam acciderat) magnum dolorem cepit: et
sibi ipsi ac militibus diffusus, omni illa provincia
relicta, Capuam rediit, atque inde etiam post dis-
cessit. At Scipionibus, Ibero amne jam superato,
agros vastantibus et urbes capientibus, etiam As-
drubale, qui ad ea prohibenda festinanter accur-
rerat, acie victo, Carthaginenses majoribus auxi-
liis Asdrubali, quam Annibali, opus esse rati, et ne
Scipiones in Africam trajicerent veriti, Annibali
parvis supplementis missis, maximam copiarum
partem cum Magone quam celerrime in Hispaniam
ablegarunt: jubentes ut, rebus illic constitutis,
ipse in præsidii esset, Asdrubal autem cum exer-
citu in Italiam proficisceretur. Quo cognito, Sci-
piones pugna abstinuerunt, ne forte victor Asdru-
bal in Italiam properaret. Cum autem socii Roma-
norum a Carthaginensibus vexarentur, Publius cum
hostibus congressus, vicit: Cneus e pugna abeun-
tes, exceptos occidit. Ob eam cladem, et frequen-
tem urbium defectionem, etiam Afris aliquot ad
Romanos transeuntibus, Asdrubal opinione sua

diutius mansit. Scipiones iis qui ad se defecerant statim in Italiam missis, res Hispanicas constituebant: et Saguntinorum subditis, et belli et calamitatis illius, auctoribus captis, oppidum everterunt, homines vendiderunt, ac Saguntum veteribus civibus reddiderunt. Circa manubias tam accurati fuerunt, ut plus militibus quam sibi concedentes, nihil ex iis domum mitterent, nisi liberis suis talos. Itaque Cneo veniam domum eundi petenti, ut filiae nobili dotem colligeret, senatus dotem ex publico decrevit.

μάχης ὑπολαβὼν, προεδιέφθεiren. Ἐκ δὲ τῆς συμφορᾶς ταύτης, καὶ ὅτι καὶ πόλεις συχλαὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μθλοταντο, καὶ τῶν Ἀθύων τιλές αὐτοῖς προσεχώρησαν, πλείον ἢ διεννοίετο ὁ Ἀσθρούβας κατέμεινεν. Οἱ δὲ Σκιπίωνες εἰς τὴν Ἰταλίαν εὐθὺς τοὺς προσχωρήσαντας ἔστειλαν. Αὐτοὶ δὲ τὰ ἐν τῇ Ἰθέρια καθίστων, καὶ τοὺς τῶν Ζακυνθίων ὑπηκόους, τοὺς καὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς συμφορᾶς αἰτίους αὐτοῖς γενομένους, ἐλόντες, τὸ τε πόλισμα κατέσκαψαν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐπώλησαν, καὶ τὴν Ζακυνθον μετὰ τοῦτο κομισάμενοι, τοῖς ἀρχαίοις πολιταῖς ἀπέδοσαν· τσαυτῆ τε ἀκριθεία περὶ τὴν λείαν ἐχρήσαντο, ὡς μηδὲν οἰκοι πέμψαι. Τοῖς μὲν γὰρ στρατευομένοις ἐπέτρεπον τοῦτο ποιεῖν, αὐτοὶ δὲ ἀστραγάλους τοῖς τέκνοις ἐπέμψαν· ἔθεν ἡ γερούσια (37), παραιτουμένου τοῦ Ἰναίου, ἴν' ἀπελθὼν σκαθε προίκα τῇ θυγατρὶ ἐρανίστη, ὡραία ὄση ἀνδρὸς, ἐψηρίσαντο ἐκ τοῦ δημοσίου προίκα δοθῆναι αὐτῷ.

IV. Eodem tempore Sardinia et Sicilia plane alienatae facile sub jugum reductae sunt, Asdrubale qui opem eis ferebat, capto, totaque pene Sicilia per Manlium Torquatum subacta. Neque tamen insulae res diu tranquilla manserunt. Philippus autem, Macedoniae rex, apertissime Carthaginensium amicitiam coluit. Nam cum Graeciae imperare cuperet, foedus cum Annibale percussit, ut communibus opibus bellum gerentes Carthaginenses Italiam haberent, ipse vero Graeciam, Epirum et insulas. Hac pactione Romani cognita (interceperant enim Philippi caduceatorem ad Annibalem euntem), statim Marcum Valerium Lavinium praetorem contra eum miserunt, ut suo regno timens, domi maneret. Iaque factum est. Nam Corcyram usque progressus, ut in Italiam navigaret, cum Lavinium Brundisium venisse didicisset, domum rediit. Lavinio autem Corcyram usque progresso, impetu in socios Romanorum facto, Noricum cepit, et Apolloniam obsedit. Sed Lavinius ductis adversus eum copiis, et Noricum recepit, et Apolloniam liberavit. Unde Philippus navibus, quibus usus fuerat, incensis, pedes domum rediit. Romae consules creati Fabius et Marcellus bellum adversus Annibalem, Calabriam et finitima loca circumeuntem, Graeco decessori suo mandarunt. Is Hannone, qui e Brutis circa Beneventum occurerat, profligato, ulterius progressus, Annibalem observabat: eorumque qui defecerant agris vastatis, urbes nonnullas recepit. Ipsi vero coss. in Campaniam se converterunt, ut ea subacta, nihil a tergo hostile habentes, haec demum Annibalem aggredierentur. Postea divisi

ἄ βραχέων δύναμιν ἐπαμφαν, τὴν πλείστην δὲ μετὰ Μάγωνος εἰς τὴν Ἰθέρια τάχιστα ἀπεστάλαξαι, κελεύσαντες μετὰ τὴν τῆς Ἰθέριας κατάστασιν τὸν μὲν ἐπὶ τῇ τῶν ἐκεῖ φυλακῇ καταμειναι, τὸν δὲ Ἀσθρούβαν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν σὺν δυνάμει σταλῆναι. Ὁ γνόντες οἱ Σκιπίωνες οὐκέτ' ἐμαχέσαντο, ἵνα μὴ κρατήσας ἴσως ὁ Ἀσθρούβας εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπειθῆ. Ὡς δὲ τὸ τῶν Ῥωμαίων φίλιον ἐκάκουν· ἡ Καρχηδόνιοι, Πούπλιος μὲν ὁμοίως τοῖς προσπεσῶσιν αὐτῶ τῶν ἐναντίων ἐχώρησέ τε καὶ ἐπακράτησε· Ἰναῖος δὲ, τοὺς ἀποχωροῦντας σφῶν ἐκ τῆς

ἀδ' Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καιρῷ, καὶ ἡ Σικελία καὶ ἡ Σαρδῶ ἀντικρυς ἐπολεμώθησαν. Καὶ τὰ μὲν ἐν ταύταις δι' ὀλίγου κατέστη, καὶ ὁ Ἀσθρούβας ἐπικουρῶν αὐταῖς ἐάλω, καὶ τὴν νῆσον μικροῦ πάσαν ἀνεκτήσατο Μάλιος Τουρκουάτος. Καὶ τότε μὲν τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ ἠσούχασε, μετὰ δὲ ταῦτα ἐταράχθη. Ὁ δὲ τῆ Μακεδονίας βασιλεὺς Φίλιππος φανερώτατος τῶν Καρχηδονίων ἐγένετο σπουδαστής. Τῆς γὰρ Ἑλλάδος προσπάρξαι θέλων, συνθήκας πρὸς τὴν Ἀννίδαν ἔθετο, ὥστε κοινῇ πολεμῆσαι, καὶ τὴν μὲν Ἰταλίαν τοὺς Καρχηδονίους λαβεῖν, τὴν δ' Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἠπειρον μετὰ τῶν νήσων ἐκείνων. Ἡ μὲν οὖν ἡμολογία ἐπὶ ταύταις ἐγένετο. Τοῦ δὲ κήρυκος τοῦ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου πεμφθέντος πρὸς τὸν Ἀννίδαν ἀλόντος, ἔμαθον οἱ Ῥωμαῖοι τὸ γινόμενον, καὶ παραγρημα στρατηγὸν ἐπ' αὐτὸν Μάρκον Οὐαλέριον Λαουίνιον ἔστειλαν, ὅπως περὶ τῶν οἰκοι δέσας κατὰ χώραν μείνη. Καὶ ἔσχεν οὕτως. Προῆλθε μὲν γὰρ μέχρι τῆς Κερκύρας ὁ Φίλιππος, ὡς ἐς τὴν Ἰταλίαν πλευσοῦμενος, μαθὼν δὲ τὸν Λαουίνιον ἐς τὸ Βρεντέσιον ἤδη παρόντα, σκαθε ἀνεχομίσθη. Τοῦ Λαουίνιου δὲ μέχρι τῆς Κερκύρας πλεύσαντος, εἰς τοὺς τῶν Ῥωμαίων συμμάχους ὤρμησε, καὶ εἰς τὸν Νώρικον, Ἀπολλωνίαν τ' ἐπολιόρκει. Ἐπιστρατεύσας δ' αὐθις αὐτῷ Λαουίνιος, καὶ Νώρικον ἀνεκτήσατο, καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν ἐρύσατο. Κάντεῦθεν ὁ Φίλιππος τὰς ναῦς αἷς ἐπέχρηστο καταπρήσας, περὶ ἐπ' οἴκου ἀνεχώρησεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ὑπάτους εἰλοντο τὸν Φάβιον, καὶ τὸν Μάρκελλον, οἱ τὸν μὲν Ἀννίδαν τὴν νῦν καλουμένην Καλαβρίαν, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν περιπορευόμενον, τῷ Ἐράκχῳ τῷ πρὸ αὐτῶν ἀρξάντι ἐπέταξαν. Καὶ δὲ

Variae lectiones et notae.

(37) Ὅθεν ἡ γερούσια. Ammianus, lib. xiv: Et augetur ex aerario filia Scipionis, cum nobilitas floret a matris virginis diuturnam absentiam erubesceret

patris. Vide Valerium Maximum, lib. iv, cap. 4. Idem hausit a Dione Zonaras, quod siluit Titus Livius.

Ἄνωνα περὶ Βενεβεντῶν ἀπαντήσαντά οἱ ἐκ Βρετ. **A** Fabius Campaniam et Samnium vastavit. Marcellus in Siciliam profectus, Syracusas obsedit. Quæ cum deditionem fecissent, dolo cujusdam propter falsum nuntium denuo defecerunt: ac iis, terra marique moenia adortus, facillime potitus esset, nisi Archimedis machinæ obstitissent. Nam et lapides, et milites inde suspensos, subito et demittebat, et paulo momento retraherat. Aliis quoque machinis injectis, naves et turres attrahebat: et in altum eductas subito demittebat, ut cum impetu in aquas relapsæ intergerentur. Denique totam Romanorum classem mirabiliter exussit. Speculo enim quodam versus solem suspensus, radios excepit: ac quoque ob densitatem et levitatem speculi ex iis radiis incenso, effecit, ut ingens flamma recta in naves illata omnes eas cremaret. Marcellus igitur ob Archimedis ingenium expugnatione desperata, diuturnitate obsidionis et fame urbem domare statuit, eaque Pulchro mandata, ipse ad defectionis eorum socios se convertit: ac poenitentibus concessa venia, **425** resistentes aspere tractavit: multas urbes vi, quasdam proditione cepit. Interim Himilco Carthagine cum exercitu profectus, et Agrigento et Heraclea occupatis, ad Syracusas progressus, et victus est, et vicissim vicit: et subito Marcelli superventu denuo succubuit.

B Ἄνωνα περὶ Βενεβεντῶν ἀπαντήσαντά οἱ ἐκ Βρετ. **A** Fabius Campaniam et Samnium vastavit. Marcellus in Siciliam profectus, Syracusas obsedit. Quæ cum deditionem fecissent, dolo cujusdam propter falsum nuntium denuo defecerunt: ac iis, terra marique moenia adortus, facillime potitus esset, nisi Archimedis machinæ obstitissent. Nam et lapides, et milites inde suspensos, subito et demittebat, et paulo momento retraherat. Aliis quoque machinis injectis, naves et turres attrahebat: et in altum eductas subito demittebat, ut cum impetu in aquas relapsæ intergerentur. Denique totam Romanorum classem mirabiliter exussit. Speculo enim quodam versus solem suspensus, radios excepit: ac quoque ob densitatem et levitatem speculi ex iis radiis incenso, effecit, ut ingens flamma recta in naves illata omnes eas cremaret. Marcellus igitur ob Archimedis ingenium expugnatione desperata, diuturnitate obsidionis et fame urbem domare statuit, eaque Pulchro mandata, ipse ad defectionis eorum socios se convertit: ac poenitentibus concessa venia, **425** resistentes aspere tractavit: multas urbes vi, quasdam proditione cepit. Interim Himilco Carthagine cum exercitu profectus, et Agrigento et Heraclea occupatis, ad Syracusas progressus, et victus est, et vicissim vicit: et subito Marcelli superventu denuo succubuit.

E. Ἐντεῦθεν ὁ Μάρκελλος ταῖς Συρακούσαις ἐφη- **C** V. Dehinc Marcellus Syracusis assedit, Annibale in Calabria versante: Romani autem denuo multas clades acceperunt. Nam et coss. ad Capuam impegerunt, et Gracchus in Lucania perfit, et Tarentini atque aliæ urbes defecerunt: et Annibal dudum territus, in Italia mansit, et contra Romam est profectus: et ambo Scipiones perierunt. His rebus elatus Annibal, opem ferre Capuæ statuens, Beneventum usque processit. Sed cum audisset Claudium ob Gracchi mortem e Samnio in Lucaniam transisse, veritus ne qua illic loca alienaret, omissa itinere, contra illum se convertit. Scipionum interitu tota Hispania est turbata: alii ultro, alii vi coacti, cum Carthaginensibus se conjunxerunt, qui post ad Romanorum amicitiam redierunt. Marcellus cum Syracusas oppugnando nihil proficeret, huiusmodi rem machinatus est. Erat Syracusanum muri pars parum firma, quam Galeagram vocabant: quod cum prius ignoratum esset, tum animadversum est. Toto igitur populo Syracusano nocturnis Dianæ sacris operante, milites aliquot murum illum transcendere jussit. Qui cum portas aliquot aperuissent, atque alii quoque intrassent, simul omnes, tam qui intus quam qui foris erant, ex composito clamorem sustulerunt, hastis clypeos pulsas

E. Ἐντεῦθεν ὁ Μάρκελλος ταῖς Συρακούσαις ἐφη- **C** V. Dehinc Marcellus Syracusis assedit, Annibale in Calabria versante: Romani autem denuo multas clades acceperunt. Nam et coss. ad Capuam impegerunt, et Gracchus in Lucania perfit, et Tarentini atque aliæ urbes defecerunt: et Annibal dudum territus, in Italia mansit, et contra Romam est profectus: et ambo Scipiones perierunt. His rebus elatus Annibal, opem ferre Capuæ statuens, Beneventum usque processit. Sed cum audisset Claudium ob Gracchi mortem e Samnio in Lucaniam transisse, veritus ne qua illic loca alienaret, omissa itinere, contra illum se convertit. Scipionum interitu tota Hispania est turbata: alii ultro, alii vi coacti, cum Carthaginensibus se conjunxerunt, qui post ad Romanorum amicitiam redierunt. Marcellus cum Syracusas oppugnando nihil proficeret, huiusmodi rem machinatus est. Erat Syracusanum muri pars parum firma, quam Galeagram vocabant: quod cum prius ignoratum esset, tum animadversum est. Toto igitur populo Syracusano nocturnis Dianæ sacris operante, milites aliquot murum illum transcendere jussit. Qui cum portas aliquot aperuissent, atque alii quoque intrassent, simul omnes, tam qui intus quam qui foris erant, ex composito clamorem sustulerunt, hastis clypeos pulsas

E. Ἐντεῦθεν ὁ Μάρκελλος ταῖς Συρακούσαις ἐφη- **C** V. Dehinc Marcellus Syracusis assedit, Annibale in Calabria versante: Romani autem denuo multas clades acceperunt. Nam et coss. ad Capuam impegerunt, et Gracchus in Lucania perfit, et Tarentini atque aliæ urbes defecerunt: et Annibal dudum territus, in Italia mansit, et contra Romam est profectus: et ambo Scipiones perierunt. His rebus elatus Annibal, opem ferre Capuæ statuens, Beneventum usque processit. Sed cum audisset Claudium ob Gracchi mortem e Samnio in Lucaniam transisse, veritus ne qua illic loca alienaret, omissa itinere, contra illum se convertit. Scipionum interitu tota Hispania est turbata: alii ultro, alii vi coacti, cum Carthaginensibus se conjunxerunt, qui post ad Romanorum amicitiam redierunt. Marcellus cum Syracusas oppugnando nihil proficeret, huiusmodi rem machinatus est. Erat Syracusanum muri pars parum firma, quam Galeagram vocabant: quod cum prius ignoratum esset, tum animadversum est. Toto igitur populo Syracusano nocturnis Dianæ sacris operante, milites aliquot murum illum transcendere jussit. Qui cum portas aliquot aperuissent, atque alii quoque intrassent, simul omnes, tam qui intus quam qui foris erant, ex composito clamorem sustulerunt, hastis clypeos pulsas

tes, et classica cecinerunt. Quibus rebus Syracusanis jam vino gravibus, subito exterritis, urbs capta est, præter Acradinam et Insulam. Marcellus partes captas diripit, reliquas oppugnat: et quanquam cum labore et tarde, tamen capit. Quibus Romani potiti, præter alios multos, etiam Archimedem occiderunt. Nam cum figuram quamdam delinearet, et hostes adesse audiret: *Caput*, inquit, *petant*, *lineam non petant*; ac militem jam astantem parum curavit, ab eoque, quod a linea discedere jussisset irato, cæsus est. Marcellus, Syracusis expugnatis, et magna **426** Siciliæ parte recuperata, magnam laudem assecutus est, et eos. designatus. Nam Torquatium illi quidem, filii sui interfectorem, elegerrant: sed cum ille recusasset (neque enim se populi mores, neque populum ipsius imperium pati posse), Marcellum et Valerium Lavinium coss. crearunt.

Ἀπόστηθε, ἄνθρωπε, ἀπὸ τῆς γραμμῆς, παρῶσυνέ τε αὐτὸν, καὶ κατεκόπη. Ὁ μὲν οὖν Μάρκελλος τὴν Συρακούσας ἔλθων, καὶ τῆς ἄλλης Σικελίας τὰ πλείω προσαγαγόμενος, καὶ ἐπνηεῖτο μεγάλως, καὶ ὑπαὶ τὸς ἀποδέδεικτο. Προεβάλοντο μὲν γὰρ τὸν Τουρκοῦτον, ὃς ποτε τὸν υἱὸν ἀπέκτειναν· ἐπεὶ δὲ χεῖνός ἀπηνήγατο, εἰπὼν ὡς οὐτ' ἂν ἐγὼ τὰ ὑμῶν ἀμαρτήματα, οὐτ' ἂν ὑμεῖς τὴν ἐμὴν ἀκρίβειαν ἐνέγκωτε, τὸν Μάρκελλον καὶ Λαουίνιον τὸν Οὐαλέριον ἔχειροτόνησαν.

VI. Marcello ex Sicilia digresso, copias equestres in campum misit Annibal, misere et Carthaginenses: et præliis aliquot victores, civitates quoque subegerunt, ac ni Cornelius Dolabella prætor supervenisset, totam Siciliam subegissent. Tum Capua quoque a Romanis capta est: quanquam Annibale per Latium Romam cunte, ut eos ab ejus urbis obsidione repelleret, et usque ad Tiberim progresso, et suburbanum agrum vastante. Romani autem, quamvis territi, tamen alterum consulem manere Capuæ, alterum Urbem defendere jusserunt. Ac Claudius Capuæ mansit (vulnus enim acceperat), Flaccus Romam properavit. Cæterum Annibale excursiones subinde in oculis civium faciente, et multa crudelia facinora edente, alio tempore satis habuerunt ipsam urbem tueri. Sed cum eodem tempore et in mœnia et in castra impetum facturus esset, alea jacta, ut aiunt, excurrerunt. Cum autem jam eminus dimicarent, serenitas in tempestatem ingentem cum turbine maximo, tonitribus, grandine et fulguribus est conversa: ut ambo exercitus, velut ex composito, cupide eo refugerent unde venerant. Vix arma posuerant, cum serenitas rediit. Annibal quamvis illa, ipsius conflictus tempore, non sine numine accidisse rebatur, tamen ab obsidione non desistit: sed cum denuo conflare instituisset, eademque acciderent, pertimuit: etiam eo obstupescens, quod Romani in tanto discrimine constituti, neque Capuam relinquerent, et prætorem cum militibus in Hispaniam missuri essent: et quod pecunia egentes, præter alia, illud etiam solum publici agri, in quo castra habebat, vendidissent; desperataque expugnatione recessit, subinde exclamans, *O Cannæ! Cannæ!* ac ne Capuæ quidem open amplius ferre voluit. Capuani vero, quanquam ad summas angustias **427** redacti, tamen desperata venia resisterunt, auxilio Annibalis per litteras im-

χωρίον ὑπερβῆναι: τὸ τεῖχος. Κάκ τούτου πόλαι τί τινες ὑπ' αὐτῶν ἀνεψῆθησαν, καὶ εἰσελθόντων καὶ ἐτέρων, ἅμα πάντες ἀπὸ σημείου, καὶ οἱ ἔσω καὶ οἱ ἔξω, συνεβόησαν καὶ τοῖς δόρασι τὰ ἀσπίδας συνέκρουσαν, καὶ οἱ σαλπικταὶ προσεπήχθησαν, ὥστε ἀθρόαν τὴν ἐκπληξιν τοῖς Συρακουσίοις μὴδ' ἄλλως εὖ ἔχουσιν ὑπὸ μέθης συμβῆναι, καὶ τὴν πόλιν ἀλῶναι, πλὴν τῆς Ἀγραδινῆς καὶ τῆς Νήσου κτελουμένης. Ὁ οὖν Μάρκελλος τὰ τε ἐκλωκῶτα διήρπασε καὶ τοῖς μὴ ἀλοῦσι προτέβαλε, καὶ οὖν πῶμα μὲν καὶ χρόνῳ, ὅμως δ' οὖν καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Συρακούσης ἐκράτησεν. Ἐγκρατεῖς δὲ τούτων οἱ Ῥωμαῖοι γενόμενοι ἄλλους τε πολλοὺς, καὶ τὸν Ἀρχιμήδην ἀπέκτειναν. Διάγραμμα γὰρ τι διαγράφων, καὶ ἀκούσας τοὺς πολέμιους ἐφίστασθαι, *Παρὰ κε-*

Β *γαλάν*, ἔφη, *καὶ μὴ παρὰ γραμμάν*. Ἐπιτάξαντες δὲ αὐτῷ πολέμιου, βραχὺ τε ἐφρόντισε, καὶ εἰπὼν, Ὁ μὲν οὖν Μάρκελλος ἐκ Σικελίας, δύναμιν ἱππέων ἐς αὐτὴν ὁ Ἀννίβας ἀπέστειλε, καὶ ἐτέραν οἱ Καρχηδόγιοι ἐπεμψαν, καὶ μάχαις τισὶν ἐνίκησαν καὶ πόλεις προσεποιήσαντο· καὶ εἰ γε μὴ Κορνήλιος Δολοβέλλας στρατηγὸς ἐπεκλήλυθε, πᾶσαν τὴν Σικελίαν ἔχειρώσαντο ἄν. Καὶ ἡ Καπύη δὲ τότε ἔαλω παρὰ Ῥωμαίων, καίτοι τοῦ Ἀννίβου ἐς τὴν Ῥώμην ἐρμήσαντος ἔν' ἀπὸ τῆς Καπύης τοὺς πολιορκούντας αὐτὴν ἀπέξη, καὶ διὰ τῶν Λατίνων ἐλάσαντος καὶ πρὸς τὸν Τίβεριν ἐλθόντος; καὶ πορθοῦντος τὰ πρὸ τοῦ ἄστεως. Οἱ γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐφοβήθησαν μὲν, ἐψηφίσαντο δὲ τὸν ἕτερον τῶν ὑπᾶτων ἐν Καπύῃ μείναι, τὸν δ' ἕτερον αὐτοῖς ἐκαμῦναι. Καὶ Κλαύδιος μὲν ἐν τῇ Καπύῃ κατέμεινε (ἐτέτρωτο γάρ), Φλάκκος δὲ πρὸς τὴν Ῥώμην ἠπέλχθη. Τοῦ δ' Ἀννίβου τὰς τε καταδρομὰς ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἀεὶ ποιοῦμένου καὶ πολλὰ δεινὰ δριϋντος, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἠγάπων εἰ τὰ γε ἐντὸς τῶν τειχῶν περισώσαιντο, Ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ πόλει καὶ τοῖς στρατοπέδοις ἅμα προσβαλεῖν ἐμελλεν, ἀνεβρίβησαν, τὸ τοῦ λόγου, κύβον, καὶ ἐπεξέδραμον. Καὶ ἀκροβολιζόμενοι ἤδη χειμῶν ἐξ αἰθρίας ἐξαισιος ἐπεγένετο μετὰ πνεύματος ἀμηνάου, βροντῶν τε καὶ χαλάζης καὶ ἀστραπῶν, ὡς ἀμφω ἀγαπητῶς ὡς ἐκ συνθήματος ἀναφυγεῖν ἔθεν ὤρμησαν, ἄρτι τε τὰ ἔπλα κατετίθεντο, καὶ αἰθρία ἐγένετο. Ὁ γοῦν Ἀννίβας, καίτοι οὐκ ἀθεεὶ λογισάμενος παρὰ τὴν τῆς συνόδου καιρὸν συνενεχθῆναι τὰ γεγονότα, ὅμως οὐκ ἀπέστη τῆς πολιορκίας, ἀλλὰ καὶ αὐθις μετὰ τοῦτο συμβαλεῖν ἐπεχειρήσεν. Ὡς δὲ καὶ τότε τὴν αὐτὰ συνέθη, κατέδεισε· καὶ προσεκπλαγείς ὅτι ἐν τηλικούτῳ κινδύνῳ ἔντες, οὔτε τῆς Καπύης ἀπέστησαν, καὶ ἐς τὴν Ἰβηρίαν καὶ στρατιώτας καὶ στρατηγῶν πέμψων ἐμελλον, καὶ ὅτι χρημάτων δεηθέντες ἐπώλησαν ἅλλα τε καὶ τὸ χωρίον ἐν ᾧ ἑστρατοπεδεύετο, δημόσιον ὄν, καὶ ἀπογνοὺς ἀπανεστή, πολλὰ κίς ἀναβοήσας, Ὡ Κάρναι, Κάρναι, καὶ οὐδὲ τῇ Κ-

πῆρ' ἔτ' ἐπικουρῆσαι ἠθέλησεν. Οἱ δὲ, καίπερ ἐν ἀσθε-
νεστάτοις ὄντες, ὁμῶς ἀπογνόντες ὡς οὐ ταυζόμενοι
σὺγγνώμης παρὰ Ῥωμαίων, ἀντείχον, καὶ τῷ Ἄν-
νίβῳ ἐπέστειλαν βροθήσειν αὐτοῖς· ἀξιοῦντες. Συλλη-
φθέντες δὲ οἱ τῶν ἐπιστολῶν κομισταὶ παρὰ τοῦ Φλάκ-
κου (ὁ γὰρ Κλαύδιος ἔφθη τεθνηκώς ἐκ τοῦ τραύματος)
τὰς χεῖρας ἀπειρήθησαν. Οὐδ' ἰδόντες οἱ Καμπανοὶ
δεινῶς κατεπλάγησαν, καὶ ὅτι πράξουσιν ἐδουλεύον-
το. Δεχθέντων δὲ πολλῶν, Ἰουδίος· τι· Οὐτύριος ἐν τοῖς
πρώτοις αὐτῶν ὢν καὶ τῆς ἀποστάσεως αἰτιώτατος,
*Μία ἡμῖν ἔστιν, ἔφη, καταστυγῆ καὶ ἀλευθερία, ὁ
θάνατος. Καὶ μοι ἀκολουθήσατε οἰκαδὲ· ἔχω γὰρ
τι φάρμακον παρεσκευασμένον.* Καὶ ὁ μὲν, παρα-
λαβὼν τοὺς ἀπὸ πεισθέντας, ἐκουσίως ἀπέθανε σὺν
αὐτοῖς, καὶ οἱ λοιποὶ τὰς πύλας τοῖς Ῥωμαίοις
ἀνέψαυαν. Ὁ δὲ Φλάκκος τὰ τε ὅπλα αὐτῶν καὶ τὰ
χρήματα πάντα ἀφείλετο, καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν κο-
ρυφαίων τοῦ· μὲν ἀπέκτεινε, τοῦ δὲ ἐς τὴν Ῥώμην
ἐπεμφε. Μόνων δ' ἀπέσχετο τῶν ἐκ τοῦ ἔθιμου περι-
λειφθέντων, ἐπὶ τῷ καὶ ἀρχοντα αὐτοῦς Ῥωμαίων
λαμβάνειν, καὶ μήτε βουλὴν ἔχειν, μήτε σύνοδον
ποιεῖσθαι. Ὑστερον δὲ καὶ ἄλλα τινὰ προσεπῶλον,
κατηγορήσαι τοῦ Φλάκκου τολμήσαντες. Ἐπεχείρη-
σαν δὲ καὶ οἱ Καμπανοὶ τοῦ Φλάκκου κατηγορήσαι,
καὶ τοῦ Μαρκελλοῦ οἱ Συρακούσιοι ὑπατεύοντος ἦδη,
καὶ ἀπολογησατο. Οὐ γὰρ ἠθέλησε πρῶτα· τι τῶν τῆ
ἀρχῆ προσηκόντων, πρὶν ἀπολογησασθαι. Οἱ Συρα-
κούσιοι δὲ, καταστάντες εἰς λόγους, οἰκονομικώτερον
τῆ διαλέξει ἐχρήσαντο, οὐκ εἰς κατηγορίαν τοῦ
Μαρκελλοῦ, ἀλλ' εἰς ἱκετεῖαν τραπέντες καὶ ἀπο-
λογίαν τοῦ μὴ ἐκόντες ἀποστῆναι Ῥωμαίων καὶ
σὺγγνώμης τυχεῖν ἀξιοῦντες. Καὶ ταῦτα λέγοντες,
εἰς τὴν γῆν πηδόντες ὠλοφύροντο. Καὶ διαγνώμης
γενομένης, ἔροξε τὸν Μαρκελλοῦ μὲν μηδὲν ἀδι-
καίειν, τοὺς μὲντοι Συρακούσιους φιλοφρονησάμενος
ἀξίους εἶναι, οὐκ ἐξ ὧν ἐποίησαν, ἀλλ' ἐξ ὧν εἰπόν-
τες καὶ ἱκέτευσαν. Τοῦ δὲ Μαρκελλοῦ παραιτησαμέ-
νου τὸ ἀπελθεῖν εἰς Σικελίαν, τὸν Λαουίνιον ἐπεμ-
ψαν. Καὶ οἱ μὲν Συρακούσιοι οὕτω σὺγγνώμης ἔτυ-
χον. Οἱ δὲ Καμπανοὶ ὑπ' ἀπαίδευσίας θρασύτερον τῆ
κατηγορίᾳ χρυσάμενοι, καὶ ἐπειρηθήσαν, μηδὲ
παρόντος τοῦ Φλάκκου, ἀλλὰ τίνος τῶν ὑπεστρατη-
γηκῶτων αὐτῷ ἀπολογησαμένου. Ἀλούσης δὲ τῆς
Καπίης, καὶ τῶν ἄλλων πόλεις τοῖς Ῥω-
μαίοις προσεχωρήσασαι, πλὴν Ἀτελανῶν. Οὗτοι
γὰρ, ἐκλιπόντες τὴν πόλιν αὐτῶν, πανδημεὶ πρὸς τὸν
Ἀννίβαν ἐχώρησαν. Καὶ ἡ ἄλλη δὲ Ἰταλία ἡ τὰ τῶν
Καρχηδονίων φρονούσα ἠλλοιοῦτο. Καὶ περιόντες
οἱ ὑπᾶτοι προεποιούοντο αὐτῇν. Ταραντῖνοι δὲ φανερώς μὲν οὐδέπω τὰ τῶν Ῥωμαίων ἠροῦντο· λάθρα
δὲ τοῖς Καρχηδονίοις ἤχθοντο. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ διεκχυροῦσαντο τῷ Ἀννίβῳ ἀνταπόδοσιν τῶν αἰχμα-
λώτων ποιήσασθαι, οὐ κατηλλάξαντο δὲ αὐτούς, ἐπεὶ οὐκ ἐδέξαντο τὸν Καρθάλωνα τοῦ τεύχους
ἐντός, ὡς πολέμιον. Οὐδ' ἐς λόγους γὰρ αὐτοῖς ἔλθειν ἠθέλησεν, εὐθύς δὲ ὠργισμένος ἀνέστρεψε.
Τότε μὲντοι καὶ ὁ Λαουίνιος τοὺς Αἰτωλοὺς συμμαχοῦντας Φιλίππῳ προσεταιρίσατο, καὶ τὸν Φί-
λιππον μέχρι Κερκύρας προχωρήσαντα αὐθις ἐξεφόδισεν, ὥστε καὶ ἐς τὴν Μακεδονίαν τάχει ἐπαυελθεῖν.

7'. Οἱ δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ Γάτων Κλαύδιον Νέρωνα
εἰς τὴν Ἰβηρίαν μετὰ τῶν στρατιωτῶν ἐπεμφαν, καὶ
δὲ περιεκομίσθη τῷ ναυτικῷ μέχρι τοῦ Ἰδριος.
Ἐνθα καὶ τὰ λοιπὰ στρατεύματα εὐρηκώς, ἐπῆλθε
τῷ Ἀσδρούβῳ, πρὶν γνωσθῆναι· ὅτι πάρεστι· Καί

A plorato. Sed tabellarii a Flacco comprehensi (nam
Claudius ex vulnere jam decesserat), manibus trun-
cati sunt : quo Capuani viso percussi , de summo a
rerum deliberabant. Multis verbis factis, Juvius Vi-
rius, vir princeps, defectionis præcipuus auctor :
Unum, inquit, nobis confugium et libertas est, mors.
Vos me domum sequimini, venenum enim præparatum
habeo. Sic abductis iis secum, quibus ea sententia
placebat , una cum illis ultro peritit, cæteri portas
Romanis aperuerunt : quibus Flaccus arma omnia
et pecuniam omnem ademit : et principum virorum
alios occidit, alios Romam misit, soli turbæ ex
plebeis reliquæ iis conditionibus pepercit, ut præ-
tori Romano parerent, ut nullum senatum, nullum
concilium haberent. Post etiam aliæ multæ imposi-
tæ, cum Flaccum accusare ausi essent, Campani
quoque eundem accusare instituerunt, et Syracusani
Marcellum jam consulem. Is se defendit, nec ante
eam defensionem quidquam pro auctoritate impe-
rii ~~petere~~ voluit. Verum Syracusani, dicendi pote-
state data, causam suam artificiose egerunt ; omis-
sæque Marcelli accusatione, ad preces conversi, se
non ultro defecisse asserentes, veniam petiverunt.
Quæ cum perorassent, in terram prolapsi et lamentati
sunt. Suffragiis latis, Marcellus crimine solutus
est : et decretum, Syracusanos clementius tractan-
dos esse, non ob facta eorum, sed propter verba
et supplicationes. Marcello redire in Siciliam recu-
sante, Lavinium miserunt. Cum Syracusani hoc
modo veniam impetrassent, Campani ex inscitia in-
solentius in consulem invecti, etiam objugati et
gravius multati sunt, absente Flacco, et quodam ex
ejus legatis causam dicente. Capta Capua, etiam
finitimæ civitates Romanis accesserunt, præter
Atellanos. Hi enim, urbe deserta, cum uxoribus et
liberis Annibalem adierunt. Etiam reliquæ Italiæ
partes, Carthaginiensium studiosæ, multabant ani-
mos, et a consulibus passim circumeuntibus reci-
piebantur. Tarentini autem nondum aperte cum
Romanis faciebant, sed clam Carthaginiensibus
428 succensebant. Romani petitam ab Annibale
captiveorum permutationem non impetrarunt, ob
Carthalonem, ut hostem, intra mœnia non recep-
tum. Quamobrem is iratus, colloquio detrectato,
etiam recessit. Hoc tempore Lavinius Ætolos Phi-
lippi socios sibi conciliavit, et Philippum usque ad
Corcyram progressum ita terruit, ut trepidum in
Macedoniam se reciperet.

VII. C. Claudius Nero cum militibus in Hispa-
niam missus est, et classe usque ad Iberum ve-
ctus : ubi cæteris etiam legionibus inventis. As-
drubalem, priusquam eum atesse nosset, oppres-
sum circumvenit : sed deceptus est. Videns enim

Asdrubal se irretitum esse, cadoceatoribus ad Neronem missis, se ea conditione dimitti petit, ut tota Hispania excederet. Quam cum ille cupide accepisset, pactiones procrastinando, alios in alios montes dimisit. Qui cum evasissent, Romanis spe pacis excubiis non habentibus, postridie ad Neronem in colloquium venit. Sed totum diem consumpsit, priusquam quidquam confirmaretur. Itidemque noctu alios dimisit, et sic aliis quoque diebus fecit, subinde aliquid in pactis cavillando. Denique et ipse cum equitatu et elephantis se subduxit, et Neroni formidabilis exstitit. Quo Romæ cognito, successor Neroni datus est. Cum autem dubitaretur, quis ejus loco mittendus esset (neque enim res quemlibet postulabat), et multi clade Scipionum deterrentur: P. Scipio, is qui patrem vulneratum conservavit, ultro se ad illam expeditionem obtulit, juvenis virtute præstantissimus, et optime institutus: statimque est electus. Sed cum non multo post ejus iudicii populorum pœnituisset, tum ob ætatem (annum enim quartum et vicesimum agebat), tum propter donum ejus, patris et patrii interitu funestam: denuo in publicum progressus, pro concione patribus conscriptis ita satisfacit, ut imperium ei non adimerent, sed M. Junium, virum senem, collegam adjungerent. Post hæc res Romana non citra ærumnas in melius mutari cœpit. Marcellus enim, cum absolutus esset, Annibalem aggressus, pleraque caute administravit, cum desperatis 429 hominibus certare veritus. Sed si quando configere necesse erat, prudentia magnanimitate temperata, superior evadebat. Annibal autem tum ea de causa, tum quod ab aliis sociis civitatibus desertus, ab aliis deserendus erat, tum propter alia quædam, ea loca quæ iucri nequibat, vastare instituit. Cumque multos vexasset, a pluribus desereretur. In urbe autem Salapia tale quiddam accidit. Duo viri summæ rerum ibi præerant, inter se dissentientes. Nam Alinius Carthaginensibus, Plautius Romanis studebat, et cum Alinio de urbe Romanis tradenda collocutus erat. Quod cum ille statim ad Annibalem detulisset, in jus adductus est Plautius. Annibale autem cum iis qui in consilio aderant, de ejus supplicio deliberante, ausus est. In conspectu Pœni cum Alinio denuo de eadem re agere. Illo vero exclamante, *Ecce ecce, nunc etiam de proditione mecum agit*: propter rei absurditatem Annibal non credidit, eumque ut calumnia petitum absolvit. Absoluto eo, ambo consenserunt: et accersitis a Marcello militibus, Punicoque præsidio cæso, Romanis urbem tradiderunt. Hoc Italicarum rerum statu, Siculi nihilo plus faventes Carthaginensibus, ad Lavinium consulem se conferebant. Carthaginensibus qui in Sicilia erant Hanno præerat, sub eoque Mutinas militabat: qui cum primam Annibali familiaris, ob magna virtutis opera edita, invidiam suscepisset, in Siciliam fuerat

Α περιτοχοισάμενος αὐτὸν, ἠπατήθη. Ἴδὼν γὰρ ὁ Ἀσδρούβας, ὡς ἀπειλήπται, προεκρηκεύετο πρὸς τὸν Νέρωνα, ὥστε τὴν Ἱβηρίαν πᾶσαν ἀφθεῖς ἐκλιπεῖν. Ὡς δ' ἐκεῖνος τοὺς λόγους ἀσμένως ἐδέξατο, ἀναβαλλόμενος ἔναι τὰς συνθήκας τῇ ὑστεραίᾳ ποιήσεται, ὑπεξέπεμψε τῆς νυκτὸς ἄλλους· ἄλλη τῶν ὄρων. Διεξιθόντων δ' ἐκείνων, ἄτε μὴ φυλακῆς οὐσης· παρὰ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὰς τῶν σπονδῶν ἐλπίδας, ἦλθε μὲν τῇ ἐπιούσῃ ἐς λόγους τῷ Νέριονι, κατέτριψε δὲ πᾶσαν αὐτὴν, πρὶν τι ἐκκυρωθῆναι. Καὶ αὖθις ἄλλους τῆς νυκτὸς ὁμοίως ἀπέπεμψε. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν ἄλλαις τισὶν ἡμέραις ὁμοίως πεποίηκεν, ἀμφισβητῶν τινα ἐν τῇ συμβάσει. Προεξιθόντων δὲ τῶν πεζῶν ἀπάντων, τέλος καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἱππεῦσι καὶ τοῖς ἐλέφασιν ὑπεξεχώρησε· καὶ διασωθεὶς φοβερῶς αὖθις τῷ Νέριονι ἐγένετο. Μαθόντες δὲ ταῦτα οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Νέρωνος μὲν κατέγων, ἄλλω δὲ τινι τὴν ἡγεμονίαν ἀφηρίσαντο ἐγχειρίσαι. Ἀπορούτων οὖν τίνα ἀν' ἀποστείλωσιν (οὐ γὰρ τοῦ τυχόντος ἀνδρὸς εἶδετο τὰ πράγματα), καὶ πολλοὶ τοῦτο διὰ τὸ τῶν Σκιπίωνων πάθος ἐξίσταντο, ὁ Σκπιων (58) ἐκεῖνος ἡ Πούπλιος, ὁ τὸν πατέρα τρωθέντα σώσας, αὐτὸν ἐθελοντῆς εἰς τὴν στρατείαν ἐπέβωκεν. Ἦν δὲ καὶ ἀρετῇ κράτιστος καὶ παιδείᾳ λογιμώτατος· καὶ παραχρῆμα μὲν ἠρέθη. Μεταμέλον δὲ οὐ πολλῶν ὑστερον διὰ τε τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ (τέταρτον γὰρ καὶ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς ἦγε) καὶ ὅτι καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ διὰ τὸν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ θεοῦ κληθρον ἐπέκει, ἦλθεν αὖθις εἰς τὸ κοινὸν καὶ ἐδημηγόρησε, καὶ οἷς εἶπε καταδέσας τοὺς τῆς βουλῆς, τὴν μὲν ἀρχὴν οὐκ ἀφῆρέθη· Μάρκος δὲ Ἰούνιος, ἀνὴρ γηραυτὸς, προσεπέμψθη αὐτῷ. Τοῖς Ῥωμαίοις δὲ μετὰ ταῦτα τὰ πράγματα οὐκ ἀταλαιπώρως ἐχώρησεν εἰς τὸ βέλτιον. Ὁ γὰρ Μάρκελλος, ἐπειδὴ κατηγορηθεὶς ἀπελύθη, ὤρμησεν ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν, καὶ τὰ μὲν πλεῖστα δι' ἀσφαλείας ἐποιεῖτο, δεδιώς πρὸς ἀπονεομημένους ἀποκινδυνεύσαι· εἰ δὲ ποτε ἠναγκάσθη προσμῆξαι, κρείττων ἐκ φρονήσεως εὐτολμία κεκραμένης ἐγένετο. Ὁ οὖν Ἀννίβας διὰ ταῦτα, καὶ ὅτι αἱ πόλεις αἱ συμμαχοῦσαι αὐτῷ αἱ μὲν ἐγκαταλειπίσσαν αὐτὸν, αἱ δὲ διενοῦντο, καὶ δι' ἕτερον ἄττα, κακῶσαι τὰ χωρία ἃ μὴ κατέχειν οἷός ἦν ἐπεχείρησε, καὶ πολλοὶς ἐλυμήνιστο, καὶ πλείους διὰ τοῦτο ἀφίσταντο. Περὶ δὲ Σαλαπίαν πόλιν τοιοῦτον δὲ τι συνέπεσε. Δύο ἄνδρες τὰ πράγματα αὐτῶν εἶχον, διάφοροι τε ἀλλήλοις ἦσαν. Καὶ Ἀλίνιος μὲν τὰ τῶν Καρχηδονίων ἐφρῖνει, Πλαύτιος δὲ τὰ τῶν Ῥωμαίων, ὅς καὶ διελέχθη τῷ Ἀλίνιω περὶ προδοσίας τῆς εἰς Ῥωμαίους. Μηνύσαντός τε εὐθύς ἐκεῖνου τῷ Ἀννίβᾳ ταῦτα, ἐς δίκην ὑπέχθη ὁ Πλαύτιος. Βουλευομένου δὲ τοῦ Ἀννίβου μετὰ τῶν συνέδρων, ὅπως αὐτὸν κολάσει, ἐτόλμησεν ἐπ' ἕξει αὐτοῦ τῷ Ἀλίνιω πέλας που ὄντι περὶ προδοσίας· αὖθις εἶπεν· Ἀναβοήσαντος δ' ἐκεῖνου, Ἴδε, ἴδε, καὶ νῦν μοι περὶ αὐτοῦ τοῦτου λαλεῖ· οὐκ ἐπίσταυσεν ὁ Ἀννίβας διὰ τὸ ἀποπον, ἀλλὰ καὶ ὡς συκοφαντούμενον αὐτὸν ἀπέλυσεν. Ἀφεθόντος δὲ, ὁμο-

Variorum lectiones et notæ.

(58) Ὁ Σκπιων. Excerpta Dionis Valesiana, p. 602.

ἄσταν ἄμω· καὶ στρατιώτας παρὰ τοῦ Μαρκελλοῦ A ἀπαγαγόμενοι, τὴν τε φρουρὰν τῶν Καρχηδονίων κατέκοψαν, καὶ τὴν πόλιν τοῖς Ῥωμαίοις παρέδωσαν. Καὶ οὕτω μὲν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔσχον τοῖς Καρχηδονίοις τὰ πράγματα, καὶ οὐδ' ἡ Σικελία ἦν εὐνοῦσα αὐτοῖς, ἀλλὰ τῷ ὑπάτῳ τῷ Λαουίνῳ προσεχώρουν. Ἦγετο μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ Καρχηδονίων Ἄνων· συνστρατεύετο δὲ αὐτῷ καὶ Μουτίνας. Ὁ; συνῶν τῷ Ἄννιβᾳ πρῶτον, καὶ φθονηθεὶς, ὅτι μεγάλα ἔργα ἀρετῆς ἐπέδεικνυτο, ἐς Σικελίαν ἐπέμφθη. Ὁ; οὖν κάκει λαμπρῶς ἱππάρχει, φθόνον καὶ πρὸς τοῦ Ἄννωνος ὄψε, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἱππαρχίας ἐπαύθη. Περιαλγῆς γοῦν διὰ ταῦτα γενόμενος, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλις. Καὶ πρῶτον μὲν προδοσίαν Ἀκράγαντος συνέπραξε σφίσι. Ἔστα καὶ ἄλλα συγκαταεργάσατο, ὥστε πᾶσαν αὖθις τὴν Σικελίαν ἐκ' αὐτοῦς ἔνευ μεγάλου πόνου γενέσθαι.

Η'. Ὁ δὲ Φάβιος καὶ ὁ Φλάκκος, ἄλλας τε πόλεις καλλὰ; καὶ τὸν Τάραντα, τοῦ Ἄννιβου κατέχοντος αὐτὸν, ἐχειρῶσαντο. Κελεύσαντες γὰρ τισι τὴν B Βρεττιαν κατατρέχειν, ἵν' ὁ Ἄννιβας εἰς ἐπικουρίαν αὐτῆς ἀπάρῃ ἐκ Τάραντος, ἐπὶ τοῦτο ἐγένετο, Φλάκκος μὲν ἐκείνον ἐπετήρει, Φάβιος δὲ ἐν τοῦτω νυκτὶ τῷ Τάραντι ταῖς τε ναυσὶν ἔμα καὶ τῷ πεζῷ προσβαλὼν, τῇ τε προσβολῇ καὶ τῇ προδοσίᾳ εἰλε τὴν πόλιν. Ὁ οὖν Ἄννιβας διὰ τὴν ἀπάτην ἀχθόμενος, ἀντεπεσουλεῖται τῷ Φαβίῳ ἰσχυρότατα. Καὶ ἐπιστολὴν αὐτῷ ἐκ Μεταποντίου ὡς παρὰ τῶν ἐπιχωρίων ἐπὶ προδοσίᾳ τῆς πόλεως; ἐπεμψεν, ἐπισίας ἀπερὶσκέπτως αὐτὸν προσιόντα ἐνεδρεύσειν. Καὶ δ; ὑπερόπησε τὸ πραττόμενον, καὶ παραβαλὼν τὰ γράμματα ταῖς ἐπιστολαῖς δ; τοῖς Ταραντίνοις ποτὲ ἐγγράφει, καταφώρῃσεν ἐκ τῆς αὐτῶν ὁμοιοτήτος τὸ ἐπιδολεῦμα. Σκιπίων δὲ τὸν ἄλλον χρόνον, εἰ καὶ C τιμωρῆσαι τῷ πατρὶ καὶ τῷ θεῷ ἐγλίχεται, καὶ τῆς τοῦ πολέμου ὁδοῦ ὠρέγεται, ἀλλ' οὐκ ἠέλιγεται διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων. Ἐπειδ' ἤθετο αὐτοῦς χειμάζοντας πόρρω ποι, ἐκείνων; μὲν εἶπα, ἐς δὲ τὴν Καρχηδόνα τὴν ταύτη ὥρμησεν· οὐ μόντοι τις τὸ παράπαν τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ ἔγνωκε πρὶν πρὸς αὐτῇ τῇ Καρχηδόνι γενέσθαι, καὶ ἔλαβε σὺν πόνῳ τὴν πόλιν. Ἀλούσης δὲ τῆς Καρχηδόνας, στάσις μεγίστη μικροῦ τῶν στρατιωτῶν ἐγένετο ἄν. Τοῦ γὰρ Σκιπίωνος στέφανον ὑποσχομένου δώσειν τῷ πρῶτῳ τοῦ τεύχους ἐπιβάντι, δύο ἄνδρες, ὁ μὲν Ῥωμαῖος, ὁ δ' ἐκ τῶν συμμάχων περὶ αὐτοῦ ἠμφισβήτησαν. Διαφορῶν δ' ἐκείνων, καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος; ἐδουρήθη, καὶ ἐπὶ πλεστον ἐταράχθησαν, ὥστε καὶ δεῖνόν τι δρᾶσαι, εἰ μὴ ὁ Σκιπίων καὶ ἄμφω ἑσπεράνωσε, καὶ D συχνὰ μὲν ταῖς στρατιώταις; διέδωκε, συχνὰ δὲ καὶ τοῖς δημοσίοις προσέειπε, καὶ τοὺς ἐκεῖ κατεχομένους ὁμήρους προῖκα πάντας τοῖς οἰκειοῖς ἀπέδωκεν. Ὅθεν πολλοὶ μὲν δῆμοι, πολλοὶ δὲ καὶ δυνάσται αὐτῷ προσεχώρησαν, καὶ τὸ τῶν Κελτιβήρων ἔθνος πρὸς τοῖς λοιποῖς. Παρθένον γὰρ ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις λαβὼν κάλλει ἐπιφανῆ, ἰνομίσθη μὲν ἔσεσθαι αὐτῆς ἐν Ἑρωτι· μαθὼν δὲ ὅτι τινὶ τῶν ἐν τέλει Κελτιβήρων ἐγγεγύηται, μεταπέμφαστο αὐτὸν, καὶ τὴν νεβρὴν παραδέδωκε, προσεπιούσης καὶ τὰ λύτρα δ; οἱ προσήκοντες; αὐτῇ προσέκομισαν. Κάκ τοῦτου καὶ ἐκείνους καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνηρετήσατο. Μαθὼν δὲ τὸν Ἀσδρούβαν τὸν τοῦ Ἄννιβου ἀδελφὸν σπουδῆ ἰκρίνα, καὶ ἀγνοοῦντα ἴτι τὴν τῆς πόλεως; ἄλωσιν,

A ablegatus. Sed ne ibi quidem magister equitum rebus præclare gestis, Hannonis invidia evitata, magistratu abire coactus est. Quibus injuriis exacerbatu ad Romanos se contulit : ac primum adjuvamento fuit, ut eis Agrigentum proderetur. Deinde in aliis quoque rebus navavit operam, ut totam Siciliam absque magno labore recuperarent.

Ἔργα ἀρετῆς ἐπέδεικνυτο, ἐς Σικελίαν ἐπέμφθη. Ὁ; οὖν κάκει λαμπρῶς ἱππάρχει, φθόνον καὶ πρὸς τοῦ Ἄννωνος ὄψε, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἱππαρχίας ἐπαύθη. Περιαλγῆς γοῦν διὰ ταῦτα γενόμενος, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλις. Καὶ πρῶτον μὲν προδοσίαν Ἀκράγαντος συνέπραξε σφίσι. Ἔστα καὶ ἄλλα συγκαταεργάσατο, ὥστε πᾶσαν αὖθις τὴν Σικελίαν ἐκ' αὐτοῦς ἔνευ μεγάλου πόνου γενέσθαι.

VIII. At Fabius et Flaccus, cum alias urbes, tum Tarentum, tenente tum Annibale, subegerunt. Nam cum Brutios incursare quosdam jussissent, eaue de causa Annibal, relicta urbe, illis suppetias iret, Flaccus illum observat : Fabius interim noctu impetu terra marique facto, partim vi, partim proditione Tarentum cepit. Quem dolum 430 ægre ferens Annibal, pari dolo Fabium ulcisci statuit, eique litteras Metapontinorum civium nomine scribit de prodenda civitate : eum temere accedentem, in insidias delapsurum esse ratus. Verum ille suspicatus quid rei esset, litteris iis cum illis comparatis, quas aliquando Tarentinis scripserat, insidas ex earum similitudine deprehendit. Enimvero Scipio, quamvis et patris et patrui eadem ulcisci cupiens, et belli gloriam expetens, non tamen properavit, ob hostium multitudinem : sed cum eos longe in hibernis abesse cognovisset, omissis eis, tanta celeritate et circumspeditione novam Carthaginem contendit, ut ejus adventus non prius resciretur quam adesset, urbemque non sine labore cepit. Ea expugnata, pene maxima inter milites orta esset seditio. Nam cum Scipio ei qui primus murum conscendisset, coronam pollicitus esset, duo viri, alter Romanus, alter ex sociis, eam sibi laudem vindicarunt ; ac studiis multitudinis contentio ad maximum tumultum processit. Et haud dubie gravius aliquid accidisset, ni Scipio utrumque coronasset. Idem multa militibus, multa rebus publicis largitus est ; et ob sides, qui ibi tenebantur, omnes suis sine pretio reddidit. Quo factum, ut multæ civitates, multi dynastæ se ad fidem ejus contulerint, et præter cæteros Celtiberi. Nam cum inter captivos virginem excellenti forma cepisset, eam adamaturus putabatur. Sed cum principi cuidam apud Celtiberos desponsam esse cognovisset, accito sponso, puellam ei tradidit, una cum pecunia, quam ejus necessarii pro ea redimenda contulerant. Quo facto, et illos et cæteros sibi conciliavit. Asdrubali fratri Annibalis, quem prope adventare cognorat, captam esse urbem adhuc ignoranti, et nihil in itinere hostile timent, occurrit ; eoque superato et castris ejus occupatis, multos illius loci ad suam amicitiam pellexit. Nam in re bellica acer erat, in familiaribus congressibus lenis, resistentibus foe-

midabilis, cedentibus. perquam humanus. Verum ob illud maxime ab omnibus honorabatur, quod veluti numine afflatus prædixisset, se in hostili agro castrametaturum **431** esse. Ab Hispanis autem rex magnus appellabatur. Asdrubale, desperata Hispania, in Italiam abituro, et hieme collectis vasis discedente, ejus collegæ, loco non mutato, negotium Scipioni facessebant, ut neque Asdrubalem persequeretur, neque in Italiam profectus, Romanos belli parte levaret, neque Carthaginem trajiceret. Scipio Asdrubalem abentem non est persecutus, sed per cursores ejus adventu Romam nuntiato, ea quæ tempus postulabat administravit. Et quia videbat, hostes in provincia variis locis dispersos esse, veritus ne ab aliquo omnes eorum copiæ in unum conducerentur, ipse contra Asdrubalem Gisgonis filium est profectus, Sillanum in Celtiberiam contra Magonem, L. Scipionem fratrem in Bastitaniam misit; qui et illam bello cepit, et Magonem vicit; eumque ad Asdrubalem fugientem persecutus, ad Scipionem rediit, qui nondum quidquam gesserat. Cum Mago ad Asdrubalem, Lucius ad fratrem Scipionem venisset, primum equitatu in campos decurrentes dimicabant. Deinde totos exercitus instruxerunt, nec tamen ad manus ventum est; idque per dies complures factum. Sed aliquando pugna commissa, Carthaginensibus eorumque sociis victis, captaque munitione, Romani comæatu ibi invento usi sunt, id quod Scipio triduo ante vaticinatus esse fertur. Nam cum rebus necessariis destituerentur, prædixit (qua vero arte, ignoratur) se in eum diem hostium cibariis usuros esse. Post hæc, Sillano contra hostium reliquias relicto, alias urbes multas sibi adjunxit; ordinatisque rebus, in Hispania hibernavit, L. fratrem Romam misit, ut et res gestas nuntiaret, et captivos eo adduceret, eademque opera exploraret, quæ de se Romanorum esset opinio. Ρωμαῖοι ἐχρήσαντο, ὃ πρὸς τριῶν ἡμερῶν ὁ Σκιπίων, ὡς λόγος ἐστίν, ἐπεφύλασεν. Ἐπιλιπόντων γὰρ αὐτοῖς τῶν πρὸς τροφήν προεῖπεν (ὅθεν δ' ἠγνόηται) ὡς Κατὰ τήνδε τὴν ἡμέραν τοῖς τῶν πολεμίων χρησόμεθα. Μετὰ ταῦτα δὲ τοῖς περιλειφθεῖσι τῶν ἐναντίων τὸν Σιλανὸν καταλιπόν, αὐτὸς πρὸς τὰς ἄλλας ἀπῆγε πόλεις, καὶ πολλὰς προσηγάγετο. Καταστῆσας δὲ τὰ ἐλαχίστα, αὐτὸς μὲν ἐκεῖ διεχείμασε· τὸν δὲ Λούκιον τὸν ὀμαίμονα ἐπὶ Ῥώμην ἀπέστειλε καταγγελοῦντὰ τε τὰ γενόμενα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους κομίζοντα καὶ ὅπως οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ φρονοῦσι περὶ αὐτοῦ πολυπραγμονήσονται.

IX. Verum Italiam morbus vexabat, et pugnae affligerant, ob motus Tyrrenorum quorundam; sed majorem luctum attulerat Marcelli interitus. Nam cum ambo coss. contra Annibalem Locris agentem exercitum ducerent, per insidias circumventi sunt, et Marcellus statim occubuit, Crispinus non multo post ex vulnere decessit Annibal vero, Marcelli cadavere **432** invento, et ejus sigillo accepto, litteris ejus nomine ad urbes scriptis, quidquid volebat obtinuit; donec Crispinus, eo cognito, illos monuit, ut sibi caverent. Unde res Annibali vertit in contrarium. Nam cum Salapianis per transfugam scripsisset, Marcellum noctu ad moenia accedere, et Romana lingua una cum aliis eam

Α καὶ μὴδὲν προσδοκῶντα κατὰ τὴν πορείαν πολέμου, προῦπήνησεν αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ κρατήσας ἐνηυλίσαστο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ προσηγοίησαστο. Ἦν μὲν γὰρ ἐν ταῖς στρατηγίαις δεινός, ἐν δὲ ταῖς ὁμιλίαις ἐπαικτός, καὶ ἐς μὲν τοὺς ἀνοισταμένους φοβερὸς, ἐς δὲ τοὺς ὑπέκοντας καὶ μάλα φιλόανθρωπος. Μάλιστα δ' ὅτι καὶ ἐθέλασε, πρῆπιῶν ὡς ἐν τῇ τῶν πολεμίων στρατοπεδεύσοιτο, πάντας ἐτίμων αὐτόν. Οἱ δ' Ἰθέρης καὶ βασιλέα μέγαν ὠνόμαζον. Ὁ δ' Ἀσδρούβας ἀπελιπίσας τὴν Ἰθέρην ἀπάρει πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἐβούλετο. Καὶ ἐν τῷ χειμῶνι συστυευσάμενος ὁ μὲν ὄρητο, οἱ δὲ συστράτηγοι αὐτοῦ κατὰ χῶραν μείναντες, ἀσχολίαν τῷ Σκιπίωνι πρῆρχον, ὥστε μὴ τὸν Ἀσδρούβαν ἐπιδιῶξαι, μήτε τοῖς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Ῥωμαίοις ἐπικουφίσαι τὸν πόλεμον γινόμενος ἐκεῖ, ἢ πρὸς τὴν Καρχηδῶνα πλεύσαι. Ὁ δὲ Σκιπίων τὴν μὲν Ἀσδρούβαν οὐκ ἐπέδιωξε· πέμψας δὲ δρομοκλήρυκας, τὴν πρόσθετον αὐτοῦ τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ δι' αὐτῶν προεκέρυξεν, αὐτὸς δὲ τῶν ἐν χερσὶν εἶχετο. Καὶ ὄρων τοὺς ἐναντίους πολλαγῆ τῆς χώρας ὄντας, ἐδεῖλε μὴ τίσιν αὐτῶν προσηγάγας εἰς τὸν ἄπαντας συναγάγη ἀλλήλοις ἐπικουρήσοντας. Αὐτὸς μὲν οὖν ἐστράτευσεν ἐπὶ Ἀσδρούβαν τὸν Γισγῶνος· Σιλανὸν δὲ ἐς Κελτιθέρην ἐπὶ Μάγωνα, καὶ Λούκιον Σκιπίωνα τὸν ἀδελφὸν ἐς Βαστανίαν ἐπέμψεν, ὃς ἐκεῖνην τε πόλιν κατέσχε, καὶ τὸν Μάγωνα ἐνίκησε. Καὶ φεύγοντι αὐτῷ πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν ἐπακολουθήσας, ἦλθε πρὸς τὸν Σκιπίωνα, μήπω μὴδὲν διαπέπραγμένον. Ἐλθόντων οὖν τοῦ τε Μάγωνος· πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ τοῦ Λουκίου πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὸν Σκιπίωνα, τὰ μὲν πρῶτα τῷ Ἰπικίῳ καταθέοντες εἰς τὰ πεδία διεμάχοντο· εἶτα καὶ ὅλη τῷ στρατεύματι ἀντιπαρετάσσοντο, οὐ μὴν καὶ ἐμάχοντο, καὶ ἐπὶ πλείους ἡμέρας τοῦτο ἐγένετο. Συμβολῆς δὲ ποτε γινόμενης, οἱ τε σύμμαχοι τῶν Καρχηδονίων καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι ἠττήθησαν, καὶ τὸ ἔρωμα αὐτῶν παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἐάλω, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ ἐπιτηδεῖσι οἱ

Θ'. Οἱ δ' ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καὶ ἐκ νόσου ἰπόνθησαν, καὶ μάχαις ἐταλαιπώρησαν, Τυρσηνῶν νεωτερισάντων τινῶν. Μείζον δὲ τῶν ἄλλων αὐτοὺς ἐλύπησεν ὅτι τὸν Μάρκελλον ἀπέβλαστο. Ἐπιστράτευσαντες γὰρ κατὰ τοῦ Ἀννίβου τυγχάνοντες ἐν Λοκροῖς, καὶ δμῶ οὐ ὑπατοὶ ἐξ ἐνέδρας περιστοιχισθέντες, ὁ μὲν Μάρκελλος αὐτίκα ἀπέλυτο· Κρισπίνος δὲ τραχέως ἀπέθανεν οὐ μετὰ πολὺ. Εὐρηκῶς δὲ τὸ τοῦ Μάρκελλου σῶμα ὁ Ἀννίβας, καὶ τὸν δακτύλιον αὐτοῦ εἰληφώς, ᾧ ἐκεῖνος τὰς γραφὰς ἐπισφράγιζε, γράμματα ἐς τὰς πόλεις ὡς παρ' ἐκείνου σταλλόμενα ἐπέμπε, καὶ ὅσα ἐβούλετο διεπράττετο· μέχρις οὖν τοῦτο γνοὺς ὁ Κρισπίνος, ἀντιπαρήγγειλεν αὐτοῖς φυλάσσεσθαι, ὅθεν ἀντιπερίεστη τῷ Ἀννίβῃ τὸ

πράγμα. Ἐπεὶ γὰρ τοῖς ἐν τῇ Σαλπία δι' αὐτομόλου ἄσθεν ἦν ἐπιστελας ὡς ὁ Μάρκελλο; νυκτὶς προσήκει τοῖς; τείχεσι, τῇ τε τῶν Ἀστυνίων κεχρημένος φωνῇ σὺν ἄλλοις ἐπισταμένοις αὐτήν, ἵνα Ῥωμαῖοι ὀξυσιν εἶναι. Μαθόντες δὲ οἱ Σαλπηνόη τὴν ἐπιτέλησιν αὐτοῦ, ἀντετεχνήσαντο πιστεύειν ὁμοίως; προσεῖναι τὸν Μάρκελλον. Καὶ ἀνασπάζαντες; τὸν καταδράκτην, εἰσέγαγον ὄσους αὐτοῖς ἔδοξεν ἱκανοῦς εἶναι κατεργασθῆναι παρ' αὐτῶν, καὶ πάντας ἀπίκτειναν. Ὁ δὲ Ἄννιθας ἀπῆρεν αὐτίκα, μαθὼν τοὺς Λοκροῦς πολιορκουμένους παρὰ Ῥωμαίων ἐκ Σικελίας ἐπιπλευσάντων. Καὶ Πούπλιος δὲ Σουλπίκιος μετὰ Αἰτωλῶν καὶ συμμάχων ἑτέρων πολλὰ τῆς Ἰταλίας ἐπόρθησε. Τοῦ δὲ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα τοῖς Ἀχαιοῖς συμμαχήσαντος, παντελῶς ἄν τῆς Ἑλλάδος; ἐξηλάθησαν οἱ Ῥωμαῖοι, εἰ μὴ αὐτοῦ κράτους τοῦ Φιλίππου περιβρύντος, οἱ Αἰτωλοὶ τοῦτο ἔσχον, καὶ φήμης εἰς τοὺς Μακεδόνας γενομένης ὡς τέθηκε, στάσις τε γέγονεν ἐκεῖ, καὶ ἐφοβήθη μὴ τῆς βασιλείας στερηθῆ, καὶ πρὸς Μακεδονίαν ἠπειχθῆ. Ἐντεῦθεν οἱ Ῥωμαῖοι τῇ Ἑλλάδι προσέμειναν, καὶ τινῶν ἐκράτησαν πόλεων. Τῷ δ' ἐπίοντι ἔπει, ὡς ὁ Ἀσδρούβας ἠγγέλλετο προσεῖναι, οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ τὰς δυνάμεις τε ἤθροισον, καὶ τοὺς συμμάχους; σφῶν μιτεπέμποντο, ὑπάτους Κλαυδίον τε Νέρωνα καὶ Λιούτιον τὸν Μάρκον ἐλόμενοι. Καὶ Νέρωνα μὲν ἐπὶ τὸν Ἄννιθαν, Λιούτιον δὲ ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν ἐπεμφαν, ὃς αὐτῷ πρὸς τῇ Σένη τῇ πόλει ἀπήκησεν. Οὐ μέντοι καὶ εἰς χεῖρας εὐθὺς ἦλθεν, ἐπὶ πολλὰ; δὲ ἡμέρας κατὰ χώραν ἐμεινεν. Ἄλλ' οὐδὲ ὁ Ἀσδρούβας τὴν μάχην κατήπειξεν, ἠσυχάζε δὲ τὸν ἀδελφὸν ἀναμένων. Ὁ Νέρων δὲ καὶ ὁ Ἄννιθας εἰς Λευκανίαν ἐστρατοπεδεύοντο, καὶ οὐδέτερος; πρὸς παράταξιν ὤρμησεν, ἄλλως δὲ ἐς χεῖρας ἀλλήλοισι; ἦσαν. Καὶ ὁ Ἄννιθας πυκνὰ μετανέστρατο, καὶ ὁ Νέρων ἀκριδῶς αὐτῶν παρετήρει. Κρίεττον οὖν ἄει αὐτοῦ γινόμενος, καὶ τὰ γράμματα τὰ παρὰ τοῦ Ἀσδρούβου αὐτῷ πεμφθέντα ἐλὼν, τοῦ μὲν Ἄννιθου κατεφρόνησε; δαίσας δὲ μὴ τὸν Λιούτιον ὁ Ἀσδρούβας τῷ πλήθει καταδίωξαι, μέγα πρᾶγμα ἐτόλμησε. Καὶ κατέλιπε μὲν μοῖραν καὶ, ἀποχωρῶσαν εἰργεῖν τὸν Ἄννιθαν εἰς πη κινήσειη, ἐντεταμένους πάντα ποιεῖν ἵνα καὶ αὐτὸς νομίζετο ἐνόημεν. τὸ δὲ καθαρῶτατόν τοῦ στρατοῦ ἀπολέξας, ὤρμησεν ὡς πλησιοχώριον πόλει τινὶ προσμίστων, οὐδ' ἤδει τὰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ. Καὶ ἠπειχθῆ ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ ἀφίκετο νυκτὶς; πρὸς τὸν συνάρχοντα, καὶ ἐν τῇ ταφρεῖα τῇ αὐτοῦ συνεσκήνησε. Καὶ παρεσκευάζοντο ἄμφω, ἵν' αἰφνίδιον αὐτῷ συνεπίθωνται. Οὐκ ἔλαθον δὲ, ἀλλ' ἐτεκμήρατο τὸ γεγενημένον ὁ Ἀσδρούβας ἀπὸ τῶν παραγγέλσεων διεικτών γινόμενων. Ἴδια γὰρ ἕκαστος τῶν ὑπᾶτων παρήγγελλε τι τοῖς ἑαυτοῦ. Ὑποπεύσας σὺν ἠετήσθαι τὸν Ἄννιθαν καὶ ἀπολέσθαι (περιόντος γὰρ ἑκείνου οὐκ ἂν ἐπ' αὐτὸν ὀρμήσῃ τὸν Νέρωνα ἐλοχίζετο), ἔγνω πρὸς τοῦς; Γαλάτας ἀπαναχωρήσαι, καὶ ἐκεῖ τὰ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀπρωσασθῆναι καὶ οὕτω κατὰ σχολὴν πολεμῆσαι. Καὶ ὁ μὲν παραγγέλλας τῷ στρατεύματι ἀναστῆναι, νυκτὶς;

scientibus uteretur, ut pro Romanis haberentur; Salapiani, ejus artificio cognito, hac arte vicissim usi sunt, ut se Marcellum adesse credere simularent; clatrisque attractis, tot in urbem admiserunt, quot vincendis se pares esse rebantur, eosque omnes occiderunt. Annibal vero, cum Laerios a Romanis ex Sicilia profectis obsideri audisset, statim recessit. P. Sulpicius autem cum Aetolis et aliis sociis magnam Achaiae partem vastavit. Sed cum Philippus Achaiae opem tulisset, Romani tota Graecia pulsati essent, nisi, Aetolis galea Philippi positus, de ejus interitu rumor apud Macedones sparsus esset, ortaque ibi seditio. Veritus enim, ne regno privaretur, in Macedonia properavit. Ita factum, ut Romani in Graecia perseverantes, urbibus aliquot potirentur. Sequenti anno, cum Asdrubalis adventus nuntiaretur, Romani legiones convocabant, et socios suos accersebant, Claudio Nerone et Marco Livio coss. creatis. Ac Neronem contra Annibalem, Livium contra Asdrubalem miserunt, qui ei circa Senam urbem occurrerunt; non tamen statim ad manus venit, sed per dies complures in castris se continuit. Neque Asdrubal pugnam ursit, quietus fratrem exspectans. Nero autem et Annibal in Lucania castra habentes, non justa acie, sed tumultuariis duntaxat pugnis sunt congressi. Annibalem autem locum subinde mutantem, accurate observavit Nero, semper eo superior; et litteris fratris ejus Asdrubalis interceptis, Annibalem contempto, veritus ne Asdrubal multitudinem hominum Livio vim faceret, magnum facinus ausus est. Relicta enim ibi tanta militum parte, quanta ad reprimendum Annibalem satis esset, si quid movisset, mandavit, ut omnia ita agerent, ut ipse praesens esse putaretur. Assumptaque lectissima parte exercitus, quasi finitimum oppidum oppugnaturus, 433 nemine consilii conscio, adversus Asdrubalem properans, noctu ad collegam venit, in ejusque vallo pernoctavit; amboque se parantes, ut hostem ex improviso aggredierentur, Asdrubalem non latuerunt. Cum enim uterque consul milites suos seorsim cohortaretur, animadvertit quid rei esset; et Annibalem victum caesumque esse suspicatus (illo enim superstite, Neronem contra se nunquam iturum fuisse), ad Gallos abire statuit, et illic statu fratris explorato, bellum per otium administrare. Itaque militibus itinere denuntiato, noctu discessit. Id consules ex tumultu suspicati, non tamen propter tenebras se statim commoverunt; sed sub auroram equitibus ad eum persequendum praemisissis, ipsi subsequuti. Asdrubalem equites aggressum (solos enim eos esse putabat) superventu suo in fugam verterunt, et fugientes persecuti, multos occiderunt, ab elephantis nihil adjutos. Horum enim aliqui vulnerati, cum plus mali eis darenti quam hostes, Asdrubal sessores eorum monuit, ut vulneratos statim occiderent, id quod facile fiebat, cum ferreo aculeo sub aure pungebantur. Sic bellum a Carthaginensibus, viri a

Romanis occidebantur; tantaque multitudo ceci-
dit, ut Romani cæditus satiati, cæteros nolent
persequi. Atque adeo non modo aliis plurimis, sed
etiam Asdrubale interfecto, spoliis plurimis captis,
et captivis Romanis ultra quatuor millia in castris
reperitis, cladem Cannensem abunde pensatam esse
credebant. His gestis, Livius suo loco mansit. Nero
sexto die in Apuliam reversus, abitu suo ad id
usque tempus celato, captivos aliquot in castra An-
nibalica misit, qui ei quid actum esset narrarent;
et caput Asdrubalis in propinquo cruci affixit. An-
nibal, clade et cæde fratris cognita, Neronisque
victoris reditu, in magno luclu et mœrore fuit;
sæpe de fortuna questus est, sæpe Cannas in-
clamavit. Atque in Brutios regressus, ibi quie-
vit.

δικορεῖς τοῦ φόνου γενομένους μὴ θελῆσαι τοὺς ἄλλους ἐπιδιώξει, φθειραντές τε ἄλλους πολλοὺς καὶ
τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ λάφυρα πλείω λαβόντες καὶ Ῥωμαίους ἀιχμαλώτους ἐς τετρακισχιλίους ἐν τῷ
στρατοπέδῳ εὐρόντες, ἰκανῶς τὴν Καννησίδα συμφορὰν ἀνειληφέναι ἐνόμισαν. Πραχθέντων δὲ τού-
των, ὁ μὲν Αἰούτιος κατὰ χώραν ἔμεινε· ὁ δὲ Νέρων ἐκταῖος εἰς τὴν Ἀπουλίαν ἐπανήλυθε, λαθῶν μί-
χρη τότε ὡς ἀπέδημσε. Καὶ τῶν ἀλόντων τινὰς ἐς τὸ Ἀννίθου στρατόπεδον ἐπεμφε, τὰ πεπραγμένα
δηλώσοντας, καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀσδρούβου πλησίον τοῦ ἀνεσταύρωσε. Μαθῶν ὅτι ἐκεῖνος τὸν τε
ἀδελφὸν ἡττημένον καὶ τεθνηκότα, καὶ τὸν Νέρωνα νενικηκότα καὶ ἐπανήκοντα, πολλὰ μὲν ὠλοφύρατο,
πολλάκις δὲ καὶ τὴν τύχην καὶ τὰς Κάννας ἀνεκάλεσε. Καὶ ἐξ τὴν Βρεττίαν ἀνεχώρησε, χίκαϊ διήγειν
ἡσυχάζων.

X. At Scipio Hispaniæ præesse jussus, donec
ibi omnia composuisset, primum in Africam dua-
bus quinquereimis navigavit, eodemque forte
fortuna etiam Asdrubal Gisgonis filius appulit.
Quos cum 434 Syphax ambos humaniter accepit
set (erat enim Carthaginensibus fœdere junctus, et
Africæ parti imperabat) et reconciliare inter se stu-
deret, Scipio respondit sibi nullas cum Asdruba-
le privatas esse inimicitias, neque reipublicæ
nomine faciendæ pacis auctoritatem habere. Re-
versus in Hispaniam, cum Ilitergitanis bellum ges-
sit: quod Romanos post Scipionum cædem ad se
profugos Carthaginensibus dedissent. Neque prius
urbem cepit, quam ipse mœnia conscendere ausus,
vulneratus est. Milites enim verocundantes, et illi
metuentes, promptius subierant: et potiti victoria,
hominibus omnibus occisis, totam urbem incende-
runt. Qua re territi multi, ultro dæditionem fecerunt,
multi vi subacti sunt: multi, cum obside-
rentur, urbes cremarunt, semetipsos et suos jugu-
larunt. Maxima parte Hispaniæ subacta, Scipio Car-
thaginem rediit, ubi in honorem patris et patrui
funebres ludos in armis edidit: in quibus, præter
alios, duo fratres, de regno inter sese contendentes,
pacificacione frustra a Scipione tentata, decerta-
runt: et major natu minorem, licet validiorem, in-
terfecit. Postea Scipione ægrotante, Hispani res
novas moliti sunt. Nam exercitus Scipionis, qui
circa Soncronem hibernabat, se commovit. Et cum
prius etiam parum dicto audiens esset, nec tamen
defectionem plane præ se ferret, tum cognito mor-
bo Scipionis, dilata etiam stipendiorum solutione,
aperte defecit, pulsusque tribunis, sibi consules
elegit. Fuerunt autem circiter viii millia. Qua de

Ἀπήρην. Οἱ δ' ὕπατοι ἐκ τοῦ θορύβου ὑπώπτευσαν
εἶναι γινόμενον, οὐ μέντοι εὐθὺς ἐκινήθησαν διὰ τὸ
σκότος. Ἄμα δ' ἦνοι τοὺς τε ἱππέας προέπεμψαν
ἐπιδιώξει αὐτοὺς, καὶ αὐτοὶ ἔπροντο. Καὶ τοῦ Ἀσ-
δρούβου τοῖς ἱππεῦσιν ἀντιταξαμένου ὡς μόνους
οὖσιν, οἱ ὕπατοι ἐπελθόντες, τροπὴν αὐτοῦ ἐποιή-
σαντο. Καὶ φεύγουσιν ἐπακολουθήσαντες πολλοὺς
ἐφόνευσαν· καὶ οὐδ' οἱ ἐλέφαντες αὐτοῖς ἐδοθήσαν.
Ὅτι γὰρ τινες αὐτῶν τραυματισθέντες κακὰ πλείω
τοὺς ἐπιτεταγμένους σφίσι ἐδρων ἢ οἱ πολέμιοι,
παρήγγειλεν ὁ Ἀσδρούβας ταῖς ἐπ' αὐτῶν καθημέ-
νοις, τοὺς τιτρωσχομένους τῶν θηρίων παρατίκτα
σφάζειν· ῥήματα δὲ σιδηρίῳ τινὶ ὑπὸ τὸ οὖς νυττι-
μένοι ἐκιννύοντο. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ὑπὸ τῶν Καρ-
χηδονίων, οἱ ἄνδρες δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐφθε-
B ροντο. Ἐπεσον δὲ τοσοῦτοι, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους:

Ἐπεσον δὲ τοσοῦτοι, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους:

I. Ὁ δὲ Σκιπίων, μέχρις ἂν πάντα τὰ ἐν τῇ Ἰβη-
ρίᾳ καταστήσῃ, ἀρχὴν τῶν ἐκεῖ προσετάχθη. Καὶ
πρῶτον μὲν ἔς τὴν Λιθίην δὴν πενήτησιν ἐπέλευσε,
καὶ ὁ τοῦ Γίσγωνος Ἀσδρούβας ἐκεῖ κατὰ τύχην
αὐτῷ συγκατήρε. Δεξιούμενου οὖν καὶ ἀμφω τοῦ Σί-
φακος (ἐνοσπονδος γὰρ τοῖς Καρχηδονίοις ἐγένετο,
μέρους τῆς Λιθύης βασιλεύων) καὶ καταλλάσσαντο;
σφῆς, ὁ Σκιπίων οὐκ ἴδιαν ἔχθραν ἔχειν εἶπεν, οὐτι-
μὴν ὑπὲρ τῶν κοινῶν δύνασθαι καθ' ἑαυτὸν καταλύ-
σασθαι. Ἐπανήλθεν οὖν αὐθις, καὶ Ἰλιτεργίτας
ἐπολέμησεν, ὅτι τοὺς πρὸς αὐτὸν καταφυγόντας
Ῥωμαίους μετὰ τὸν τῶν Σκιπιῶνων θάνατον τοῖς
Καρχηδονίοις ἐξέδωκαν. Καὶ οὐ πρότερον τῆς πό-
λεως αὐτῶν ἐκράτησε, πρὶν αὐτῷ τοῦ τείχους ἐπι-
δῆναι ἐτόλμησε, καὶ ἐτρώθη. Αἰδουθέντες γὰρ οἱ
στρατιῶται, καὶ δεισάντες περὶ ἐκείνῳ, τότε προ-
έβαλον προθυμότερον. Καὶ κρατήσαντες τοὺς μὲν
ἀνθρώπους πάντας ἀπέκτειναν, τὴν δὲ πόλιν κατέ-
πρησαν ἄπασαν. Καὶ τῷ φόβῳ τυτῶ πολλοὶ μὲν
D ἐκόντες αὐτῷ προσεχώρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ βίᾳ κε-
χείρωντο· τινες δὲ πολιορκούμενοι τὰς τε πόλεις
ἐκιννύοντο, καὶ τοὺς οἰκείους ἐφόνευσον, ἐπὶ δὲ
τούτοις καὶ ἐκιννύοντο. Τὰ πλείω δὲ κατὰ στραφύμενοι
ὁ Σκιπίων, εἰς Καρχηδὸνα ἀνέστρεψεν, ἐνθα τῷ τε
πατρὶ καὶ τῷ θεῷ ἐπιταφίους ἀγῶνας ἐπομάχησε
ἔθετο. Ὅτε πολλοὶ μὲν καὶ ἕτεροι ἠγωνίσαντο, καὶ
ἀδελφοὶ δὲ δύο περὶ βασιλείας διαφερόμενοι, καίτοι
τοῦ Σκιπιῶνος συναλλάξαι αὐτοὺς ἐπουδάσαντο·
καὶ ὁ πρεσβύτερος τὸν νεώτερον, καίτοι ἰσχυρότερον
ὄντα, ἀπέκτεινεν. Ἡρρώστρησε δὲ μετέπειτα ὁ Σκι-
πίων, καὶ τούτῳ ἐνεωτέρισαν Ἴβηρας. Στρατεύμα
γὰρ τοῦ Σκιπιῶνος περὶ Σογκρῶνα χειμαζῶν ἐκινή-
θη. Καὶ πρῶτην οὐκ εὐπειθεῖς ὄν, οὐ μὴν φανεράν
ἀποστᾶσιν ἐπιδειξάμενον, τότε δ' αἰσθόμενον τὴν

Σκιπίωνα κάμνοντα, ἐπεὶ καὶ ἡ μισθοφορὰ αὐτοῖς ἄδραδόνθη, ἀναφανδὸν ἀπέστρεψαν· καὶ τοὺς χιλιάρχους σφῶν ἀπέλασαντες ὑπάτους ἑαυτοῖς χειροτονήσασιν· ἦσαν δὲ ὡς ὀκτακισχίλιοι. Γινόντες οὖν ταῦτα οἱ Ἴβηρες, ἀφίσταντο προχειρότερον, καὶ τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων ἐκάκουν· καὶ ὁ Μάγων, ἐκλιπεῖν ἤδη τὰ Γάδειρα βουλευθεῖς, οὐτ' ἐξέλιπε, καὶ εἰς τὴν ἡπειρον διαβαίνων πολλά ἐκχοῦργε. Μαθὼν δὲ ταῦθ' ὁ Σκιπίων, πέμψας πρὸς τὸ ἀποστατήσαν στρατόπεδον, ἐπέστειλεν αὐτοῖς συγγνωμονῶν δῆθεν ὅτι διὰ ἐνδειαν τῶν ἀναγκαίων ἐνεωτέρισαν, καὶ μηδὲν ὑποπεῦσαι διὰ τοῦτο ἀξίων, ἐπαίνων δὲ καὶ τοὺς τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἀναδεξαμένους, ἵνα μηδὲν δεινὸν ἢ πάθωσιν ἢ δράσωσι διὰ ἀναρχίαν. Τοιαῦτα τοῦ Σκιπίωνος γράψαντο, εἰ στρατιώται μαθόντες ὅτι περιεῖη καὶ οὐδ' ὀργίζοιτο σφίσι, οὐδὲν ἔτι διεκίνησαν. Ὡς δ' ἀνεβρώσθη, τραχὺ μὲν οὐδὲ τότε αὐτοῖς ἐπηπείλησε· πέμψας δὲ τὴν τε τροφὴν ἀποδώσειν ὑπέσχετο. Καὶ πάντας πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι ἐκάλεσεν ὡς ἂν βούλωνται, ἢ ἄθροοι ἢ ἐν μέρει κατὰ διαδοχάς. Οἱ δὲ γε στρατιώται κατ' ὀλίγους ἀπελθεῖν οὐκ ἐθάρησαν, ἁμοῦ δ' ἀπῆλθον. Καὶ ὁ Σκιπίων ἔξω τοῦ τεύχους αὐτοῦ ἀύλισασθαι (πρὸς ἐπέραν γὰρ ἦν) διετάξατο, καὶ παρέσχεν αὐτοῖς ἀφθόνως τὰ ἐπιτήδεια. Καὶ οἱ μὲν ἐστρατοπαδεύοντο· αὐτὸς δὲ τοὺς θρασυτέρους αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν κατεσκεύασε, καὶ τῆς νυκτὸς αὐτοῦς κατασχὼν ἔδησε. Ἀμα δ' ἡμέρῃ, ὡς ἔξω που στρατεύων, πάντα τὸν αὐτοῦ στρατὸν προεξέπεμψεν. Ἐἶτα τοὺς ἄρτι ἐλθόντας εἰς αὐτοῦ τεύχους ἀνευ τῶν ὀπλῶν ἐκάλεσεν, ἐν οὗτῃ συστρεψύσωνται, λαβόντες τὸ σιτηρέσιον. Καὶ οὕτως εἰσελθόντων αὐτῶν, ἐσημνησε τοῖς ἐκκεχωρηκόσιν ὡσπερ εἶχον ἐπανειλεῖν. Καὶ περισχῶν αὐτοῦς, πολλὰ καὶ ὠνεῖδισε καὶ ἠπειλήσε. Καὶ τέλος, Πάντες μὲν, ἔφη, θανεῖν ἔσθε βέλιοι, οὐ μόντοι πάντας θανατώσω αὐτὸς, ἀλλ' ὀλίγους οὐκ καὶ ἤδη συνείληφα, δικαίως, τοὺς δὲ ἄλλους ἀφίημι. Ταῦτα εἰπὼν εἰς τὸ μέσον τοὺς δεδεμένους παρήγαγε, καὶ σταυροῖς προσέησα· καὶ αἰκισάμενος ἀπέκτεινεν. Ὡς δὲ τινες τῶν παρεστηκότων ἀνακτῆσαντες ἐθορύβησαν, συχνοῦ, καὶ ἐκείνων ἐκίλασε. Καὶ μετὰ τοῦτο τὴν μισθοφορὰν τοῖς ἄλλοις δούς, ἐπὶ τὸν Ἰνδιδίλιν (39) καὶ ἐπὶ τὸν Μανδόνιον ἐστράτευσεν. Καὶ μὴ τολμώντων ἐκείνων συμμίξας αὐτῷ, αὐτὸς ἐπέθετο καὶ ἐνίκησεν. Ὁμολογησάντων δ' ἐκείνων, καὶ τῆς ἄλλης Ἰβηρίας τὰ πλεῖα αὐτῆς ἐδουλώθη, καὶ ὁ Μάγων τὰ Γάδειρα ἐξέλιπε, καὶ ὁ Μασινίσσα· τοῖς Ῥωμαίοις προσεχώρησεν· οἱ Κάρχηδόνιοι γάρ, τελευτήσαντος Ἀερούδα τοῦ Ἀννιβίου ὀφθαλμοῦ, ἐψηφίσαντο μὲν τῆς Ἰβηρίας ἐκστῆναι, τὰ δὲ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀνακτῆσασθαι. Καὶ ἐπεμψάν ἀργύριον τῷ Μάγωνι, ἐν' ἐπιχειροῦν ἀθροῖσας στρατεύσασθαι ἐπ' αὐτήν. Καὶ δεὶ πρὸς τὴν Ἰταλίαν αὐτῆς ὀρκήσας ἀφίκετο πρὸς τὰς Γυμνησίας νήσους. Καὶ τῆς μὲν μαιζώους ἡμαρτε, μὴ δυνηθεῖς εἰς αὐτὴν καταβαῖναι (οἱ γὰρ ἐπιχώριοι πόρρωθεν εἰς τὰς ναῦς ἐσφενδύων, κράτιστοι τοῦτο ποιεῖν ὄντες), εἰς δὲ τὴν μικροτέραν προσορμισάμενος, ἐκεῖ διὰ τὸν χαίμωνα

causa Hispani etiam ad deserendam fidem facti promptiores, socias civitates affixerunt : et Magon Gades jamjam relicturus, neque reliquit, et incauterraneis multum detrimenti attulit. Quo Scipio intellecto, exercitui per litteras veniam promisit, quod rerum necessariorum penuria coacti, rebus novis studuissent : petens, ne quid ex eo mali suspicarentur : collaudatis iis qui magistratum eorum gessissent, ne sine imperio gravius aliquid vel designarent, vel perirentur. Post has Scipionis litteras, ejus incolumitate et placabilitate cognita, nihil amplius commoverunt. Ubi vero convaluit, ne tum **435** quidem asperius eis est comminatus : frumentoque promisso, omnes ad se venire jussit, sive singulos per vices, sive universos simul, utrum ipsi mallent. Milites vero singulatim se ei credere non ausi, omnes una venerunt. Quos Scipio (serum enim erat) extra moenia manere jussit, commeatu abunde suppeditato : curavitque, ut eorum audacissimi in urbem venirent, eosque noctu comprehensos vinxit. Ubi diluxit, omnem exercitum, tanquam expeditione instituta, praemisit. Deinde milites, qui recens venerant, inermes in urbem ad se vocavit, ut acceptis stipendiis una militarent. Quibus ita ingressis, iis qui exierant significavit, ut evestigio redirent. Ita seditiosis circumventis, multa exprobravit, multa minatus est. Denique dixit : *Eos omnes exilium esse meritos : sed se de paucis duntaxat, quos jam comprehendisset, poenas sumpturum, absolutis reliquis.* Haec locutus, viictos in medium produxit : et palis alligatos, per cruciatum necavit. Ut vero quidam ex astantibus indignati ac tumultuati sunt, eorum quoque complures supplicii affecit. Postea stipendio reliquis dato, contra Indibilim et Mandonium est profectus : eosque pugnam detrectantes aggressus, superavit. Qui cum deditionem fecissent, major Hispaniae pars est subacta, et Mago Gadibus discessit, et Masinissa cum Romanis se conjunxit. Nam Carthaginienses post Asirubalis fratris Annibalis caedem, Hispaniam deserendam esse decreverunt, et Italiam recuperandam : Magoni pecunia missa, ut conductis auxiliis eam invaderet. Is igitur in Italiam tendens, ad Gymnias insulas venit : ac in majori appellere non potuit, quod insulares, fonditores exercitatisimi, eimius lapides in naves jaculabantur : sed in minori hibernavit. Insulae vero haec continenti versus Iberum imminent, et a Graecis Romanisque Gymnias communiter appellantur. Hispani vero Valerias et Hyassusas, et peculiari quamque nomine, unam Ebesum, alteram Majoricam, tertiam Minoricam rectissime nominant. Romani vero Gades occuparunt.

Variae lectiones et notae.

(39) Τὸν Ἰνδιδίλιν. Ita Livio, quem Ἀνδοβάλλη Polybius.

κατέμεινεν. Αἱ νῆσοι δ' αὐταὶ τῆ περι τὸν Ἴβηρα ἠπείρῳ ἐπέκεινται. Εἰσὶ δὲ τρεῖς, ἅ: Ἕλληνες μὲν καὶ Ῥωμαῖοι κοινῇ Γυμνησία; καλοῦσιν, Οὐαλαρίας δὲ καὶ Ἰασσοῦσας οἱ Ἴβηρες, ἰδίᾳ δ' ἐκάστην, τὴν μὲν Ἐβεσον, τὴν δὲ Μελζῶ, Μικροτέραν δὲ τὴν ἐρίτην φερωνυμώτατα. Τὰ Γάδειρα δὲ οἱ Ῥωμαῖοι κατέσχον.

XI. Masinissa porro, vir inter præstantissimos, A in re militari et 436 manu et consilio promptissimus, tali de causa a Carthaginiensibus ad Romanos defecit. Asdrubal, Gisgonis filius, amicus ei erat, et Sophonisbam filiam desponderat. Sed cum Syphacem Romanis studere sensisset, abdicata Masinissæ affinitate, ut Syphacem Carthaginiensibus reconciliaret, non minimæ potentæ principem, auxilium fuit, ut Masinissæ principatu, cujus pater reus obierat, potiretur: et Sophonisbam in matrimonium dedit, excellenti forma mulierem, in litteris et musica exercitissimam, adeo urbanam, facundam et venustam, ut solo aspectu auditue hominem etiam severissimum in sui amorem pertrahere posset. His de causis Syphax ad Carthaginienses se contulit. Masinissa Romanos est secutus, quibus per omnem ætatem strenuam navavit operam. Scipio cum omnia quæ intra Pyrenæos montes sunt, partim vi, partim deditione cepisset, trajicere in Africam statuit. Romani autem, partim ex invidia successuum ejus, partim veriti, ne per superbiam regnum affectaret, duos ei successores dederunt. Sic Scipio imperium deposuit. Sulpicius autem cum Attalo eodem tempore Oreum proditione, Opuntem vi occupavit. Philippus enim eis mature opem ferre non potuit, viis qua transeundum erat, ab Ætoliis insessis. Sed sero tandem cum venisset, Attalo in naves suas compulso, pacem cum Romanis facere voluit. Sed cum post multa verba conditiones non placuissent, pace repudiata, Ætोलοι a Romanorum amicitia ad se traduxit. Annibal autem interea quævis, sua tueri sat habens: neque a coss. est lacessitus, cum citra dimicationem subactum iri putantibus. Sequenti anno P. Scipio et Licinius Crassus coss. facti: quorum hic in Italia mansit, altero in Siciliam et Africam ire jusso: ut si Carthaginiem non caperet, saltem Annibalem ex Italia avocaret. Sed nec justus exercitus, nec sumptus ad parandam classem, ex rei bene gestæ invidia, datus est, vix summe necessariis suppeditatis. Nihilominus tamen cum classe sociorum, et quibusdam ex populo voluntariis discessit. διὰ οὖν ex insula in Liguriam profectus, exscensum fecit. Crassus 437 in Brutis Annibalem observavit. Philippus cum P. Sempronium cum magnis copiis Apolloniam venisse didicisset, cupide pacem fecit. Scipio vero cum ex Italia solvisset, se ut in Siciliam trajicere parans, id facere non potuit, quod nec justas, nec exercitatas copias haberet. Quare totam hiemem ibi exegit, ut et milites quos habebat exerceret, et novs delectas haberet. Trajecturo nuntiatum est a Rheginis, Locrenses quendam urbem prodituros esse. Nam cum ab Annibale contra præsidii præfectum vociferantes, negligenter ad Romanos inclinarent. Missa igitur parte copiarum,

IA'. Ὁ δὲ Μασινίσσας ἀνὴρ ἦν ἐν τοῖς κρατίστοις; ἐξεταζόμενος; καὶ χειρὶ γὰρ καὶ βουλευμασιν ἀριστος ἐτύγχανε τὰ πολέμια. Πρὸς δὲ τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῶν Καρχηδονίων ἐξ αἰτίας τοιαύτης μετήνεκτο. Ὁ Ἀσδρούβας τοῦ Γίσγωνος φίλος τε ἦν αὐτῷ, καὶ Σοφωνίδα τὴν αὐτοῦ θυγατέρα αὐτῷ ἐνηγγύησε. Τῷ Σύφακι δὲ συγγενόμενος, καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων αὐτὸν φρονούντα αἰσθόμενος, οὐκ εἴτε τὰ ὁμολογημένα πρὸς τὸν Μασινίσσαν ἐφύλαξεν· ἀλλὰ θέλων τοῖς Καρχηδονίοις τὸν Σύφακα προσποιεσθαι, οὐκ ἐλαχίστης δυνάμεως ἀρχοντα, τὴν τε ἀρχὴν αὐτῷ συγκατέπραξεν, ἢ τῷ Μασινίσσῃ προσῆκε, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τότε θανόντος, καὶ τὴν Σοφωνίδα συνέφικισεν. Ἡ δὲ τότε τὰ κάλλος ἐπιφανῆ; ἦν, καὶ παιδείᾳ πολλῇ καὶ γραμμάτων καὶ μουσικῆς ἡσκητο· ἀστεία τε καὶ αἰμύλος ἦν, καὶ οὕτως ἐπαφροδίτος, ὡς ἐθεῖσα ἢ καὶ ἀκουσθεῖσα μόνον καὶ τὸν πᾶν δυσέρωτα κατεργάσασθαι. Ὁ μὲν οὖν Σύφαξ διὰ ταῦτα τοῖς Καρχηδονίοις προσέθετο· καὶ ὁ Μασινίσσας τὰ τῶν Ῥωμαίων ἀνθελίετο καὶ χρησιμώτατος αὐτοῖς; διὰ πάντων ἐγένετο. Σκιπίων δὲ, πάντα τὰ ἐντὸς τοῦ Πυρηναίου τὰ μὲν βίβλ, τὰ δὲ ὁμολογία προσπειρησόμενος, ἐς τὴν Λιβύην στελλασθαι ἡτοιμάζετο. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τὰ μὲν φθόνῳ τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ, τὰ δὲ φόβῳ μὴ ὑπερφρονησας τυραννήσῃ, ἀνεκάλεσαντο αὐτὸν, δύο τῶν στρατηγῶν διαδόχους αὐτῷ πέμφσαντες. Καὶ ὁ μὲν οὕτω τῆς ἀρχῆς ἐπαύθη. Ὁ δὲ γὰρ Σουλπίκιος μετὰ τοῦ Ἀττάλου κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Ἄρεδν μὲν προδοσίᾳ, Ὀκούντα δὲ Ἰσχυρί κατέσχεν. Ὁ γὰρ Φίλιππος οὐκ ἠδυνήθη αὐτοῖς; ἐπαμῦναι διὰ ταχέων, τὰς διόδους προκατασχόντων τῶν Αἰτωλῶν. Ὅψι δὲ ποτε ἐπελθὼν, εἰς τὰς ναῦς αὐτοῦ τὸν Ἀττάλον καταφυγεῖν ἐβόασατο. Ὁ μὲντοι Φίλιππος σπεύσασθαι τοῖς Ῥωμαίοις ἠθέλησε· καὶ τινῶν λόγων αὐτοῖς γενομένων, τὰ μὲν τῆς εἰρήνης ἀφέλιθ, τοὺς δ' Αἰτωλοὺς ἀπὸ τοῦ συμμαχεῖν τοῖς Ῥωμαίοις μεταθέμενος, φίλους αὐτοῦ ἐποίησατο. Ὁ δ' Ἀννίβας τέως ἡσυχίαν ἤγεν, ἀγαπῶν εἰ τὰ ὑπάρχοντά εἰ διασώζαιτο. Καὶ οἱ ὕπατοι νομίζοντες αὐτὸν καὶ ἀνευ μάχης ἐκτροχωθῆναι, ἀνείχον. Τῷ δ' ἐπίδοις ἔπει, ὅτε Σκιπίων ὁ Πούπλιος καὶ Λικίνιος Κράσος ὑπάτευσαν. Καὶ ὁ μὲν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐμείνου, ὁ δὲ Σκιπίων ἐς Σικελίαν ἀπέλθειν καὶ ἐς Λιβύην προσετέτακτο, ἵνα, εἰ μὴ τὴν Καρχηδόνα εἰρήσει, τὸν γὰρ Ἀννίβαν τέως ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἀνελκυσῃ. Οὕτε δὲ στρατεύματα ἀξιόλογον οὔτε πρὸς τριήρεις ἀνάλωμα ἔλαβε, διὰ τὰς ἀριστείας φρονόμενος· μόλις δὲ καὶ τὰ πᾶν ἀναγκαῖα παρέσχον αὐτῷ. Καὶ ὁ μὲν οὖν τῷ ναυτικῷ τῶν συμμαχῶν καὶ τισιν ἐθειλονταῖς ἐκ τοῦ δήμου ἀπῆρεν· ὁ δὲ Μάγων, ἐκ τῆς νήσου παραπλεύσας, εἰ τὴν Αἰγυπτίαν ἀπέδη. Ὁ Κράσος δ' ἐν τῇ Βρεττίᾳ τῷ Ἀννίβᾳ προσέδρευεν. Ὁ μὲντοι Φίλιππος κατπλάγῃ Ῥωμαίοις. Πούπλιον γὰρ Σεμπρόνιον εἰς Ἀπολλωνία ἐλθόντα σὺν πολλῇ δυνάμει αἰσθόμενος, ἀσμέ-

ως ἐπέισατο. Σκιπίων δ' ὁ ὑπατος ἐξ Ἰταλίας (40) ἀπάρας, παρεσκευάζετο μὲν ὡς ἐς Σικελίαν πλεύσων, ὡκ ἤδυνήθη δὲ, μήτε δύναμιν ἐνελεῖν, καὶ αὐτὴν ἀσυγκρότητον ἔχων. Διὰ πάντα τὸν χειμῶνα ἐκείσε διήγαγε, τοὺς σὺν αὐτῷ ἐξασκῶν, καὶ ἄλλους προσκαταλέγων. Μέλλοντι δὲ περαιώσασθαι, ἀγγελία αὐτῷ ἐκ Ῥηγίου ἦκε, τὴν πόλιν τὴν τῶν Λοκρῶν τινὰς προβύσειν. Τοῦ γὰρ φρουράρχου καταβόησαντες, καὶ μηδεμιᾶ· ἐκδικία· παρὰ τοῦ Ἀννίβου τυχόντες, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλιναν. Δύναμιν σὺν πέμψαι· ἐκεῖ, πολλὰ τῆς πόλεως· νυκτὸς μετὰ τῶν προοδόντων κατέλαβε. Τῶν δὲ Καρχηδονίων εἰς τὴν ἄκραν συνειληθέντων, καὶ τὸν Ἀννίβαν μετακαλεσαμένων, κατὰ τάχος ἐξανήχθη καὶ ὁ Σκιπίων, καὶ πλησίασαντα τῇ πόλει αἰφνιδίῳ ἐπιδρομῇ ἀπέωσατο. Εἶτα λαβῶν τὴν ἄκροπόλιν καὶ ἐπιτρέψας τὴν πᾶσιν πόλιν ὄσω χιλιάρχοι· ἀνέπλευσαν· οὐκ ἤδυνήθη μόντοι τῇ Λιβύῃ προσπλεύσαι. Οὕτω δ' οἱ Καρχηδόνιοι τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ εἰδούσαν, ὥστε χρήματα μὲν τῷ Φιλίππῳ στείλαι, ἵν' εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατεύσῃ, καὶ τῷ Ἀννίβῳ καὶ οἴσιν πέμψαι, καὶ στρατιώτας, καὶ ναῦς τῷ Μαγῶνι καὶ χρήματα ἵνα τὸν Σκιπίωνα κωλύσῃ περαιωθῆναι. Ἐκ δὲ σημείων τινῶν νίκην οἱ Ῥωμαῖοι λαμπρὰν ἐλπίζαντες, τὴν τε ἐν τῇ Λιβύῃ στρατιὴν τῷ Σκιπίωνι καὶ δύναμιν ἄλλην ὡς ἂν ἐθελήσῃ, καταλέξασθαι οἱ ἐπέτρεψαν. Τῶν γὰρ ὑπάτων Μάρκον μὲν Κέθηγον τῷ Μαγῶνι, Πούπλιον δὲ Σεμπρώνιον τῷ Ἀννίβῳ ἀντέταξαν.

IV. Οἱ δὲ γε Καρχηδόνιοι δεισαντες τὸν Μασινίσαν μὴ Σκιπίωνι πρόδοθῆναι, ἐπέισαν τὸν Σύφακα τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἀποδοῦναι, ὡς καὶ αὐτὸς αὐτὴν ἀνακτησόμενος. Ὁ οὖν Μασινίσας ὑπώπτει μὲν τὸ πραττόμενον· κατηλλάγη δὲ δῆθεν, ἵνα πιστὸς γορησθεὶς μέγα τῶν σφῆλαι· αὐτοῦς θυνηθῆ. Μᾶλλον γὰρ ὑπὲρ τῆς Σοφονίδος, ἣ τῆς βασιλείας ὠργίζετο. Ἀλλ' καὶ τοὺς Ῥωμαίους προσέειπε, ὑποκρινόμενος· τὰ τῶν Καρχηδονίων αἰρεῖσθαι. Ὁ δὲ Σύφαξ τὰ τῶν Λιβύων πράττων ἐπλάττετο Ῥωμαίους ἐνοσπονδοῦναι. Καὶ στείλας πρὸς τὸν Σκιπίωνα παρήγει μὴ ποιήσασθαι τὴν διάδοσιν. Ἀκούσας δὲ ταῦτα δι' ἀποβήτων ὁ Σκιπίων, ἵνα μὴ γνῶσιν οἱ στρατιῶται, τὸν τε κήρυκα αὐθήμερον ἀπέπεμψε, μηδὲν ἄλλο προσομιλήσαντα. Καὶ τὸ στρατεύμα συγκαλέσας, ἐπέσπευδε τὴν διάδοσιν, ἔτι τοὺς Καρχηδόνιους ἀπαρτακτούς λέγων εἶναι, καὶ πρότερον μετὰ τὸν Μασινίσαν, τότε δὲ καὶ τὸν Σύφακα μετακαλεῖσθαι αὐτοὺς καὶ χρονίζουσιν ἔγκαλεῖν. Ταῦτα εἰπὼν μηδὲν ἐτι μελλήσας ἐξανήχθη, καὶ πρὸς τὸ ἄκρωτήριον τὸ καλούμενον Ἀπολλώνιον προσορμίσας τὰς ναῦς ἐστρατοπεδεύσατο, καὶ τὴν χώραν ἐπόρθει, προσέμισγέ τε ταῖς πόλεσι, καὶ εἰλε τινὰς. Ἐγχειμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων τῇ χώρᾳ, Ἄνων ἐκπαρηχος, υἱὸς ὢν τοῦ Ἀσδρούβου τοῦ Γίσωνος, ἀνεπέσθη πρὸς τοῦ Μασινίσου ἐπιθέσθαι αὐτοῖς. Ὁ οὖν Σκιπίων ἐπέειπε πέντε πέντε τινὰς χωρὰ πρὸς καταδρομὴν ἐπιθέσεια ἐληξέτο, ἵν' ὑποφεύγοντες ἐπισπάσωνται ἐπιδιώκοντα. Τῶν οὖν Καρχηδονίων ἐπισπομένων αὐτοῖς· κατὰ τὰ συγχεῖμενα τραπομένοις, ὁ Μασινίσας τε κατὰ νότου γενόμενος μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἐπέθετο τοῖς διώκουσι, καὶ ὁ Σκιπίων ἐκ τοῦ λόχου

magnam urbis partem proditorum opera occupavit. Cum autem Carthaginienses in arce conglobati, Annibalem accersivissent, eum Scipio, celeriter converso cursu, eruptione facta, ad urbem arcedentem repulit. Deinde arce potitus, totaque urbe duobus tribunis militum mandata, solvit: verum in Africam appellere non potuit. Sic autem Carthaginienses adventum ejus timuerunt, ut pecunia missa Philippum ad bellum Italiae inferendum concitarent, et Annibali frumentum et milites mitterent, Magoni classem et pecuniam, ut a trajectu Scipionem prohiberet. Romani autem ex ostentis quibusdam illustris victoriae spe concepta, legiones Africanas, et novos militum delectus, quot vellet, Scipioni decreverunt. Ex consulibus vero Cethe-

gum Magoni, Sempronium Annibali opposuerunt.

XII. Carthaginienses autem metuentes, ne se Masinissa cum Scipione conjungeret, Syphaci persuaserunt ut illi principatum restitueret, facile eundem recepturus. Masinissa fraudem intelligens, reconciliationem ipse quoque simulavit, ut eos magna clade afficeret: ob Sophonisbam, quam propter principatum amissum, iratior. Itaque Romanis studuit, quamvis se partes Carthaginiensium fovere profiteretur. Contra Syphax, cum Afris consultum vellet, se Romanum foedus colere praevidebat: a quo Scipio admonitus, ne traiceret, caduceatore eodem die clam ablegato, ut cum nemine colloqui posset, ne id resciscerent milites, convocato exercitu, trajectum maturavit: Carthaginienses adhuc imparatos esse dicens, eosque pridem Masinissam, nunc Syphacem accersisse, eorumque moram accusare. Illis dictis, nihil amplius cunctatus solvit: et classe ad Apollonium promontorium subducta, castrisque positis, agros vastavit, et oppida quaedam cepit. Tum Masinissa Hannoni, Asdrubalis Gisgonis filio, Magistro equitum, persuasit ut Romanos adoriretur. Scipio igitur, missis equitibus, quaedam idonea loca populatur, ut ii refugiendo persequentes attraherent. Qui cum ex composito in fugam versi, a Carthaginiensibus urgerentur, Masinissa a tergo adortus est Afros, et Scipio ex insidiis impetum in eos fecit: ac multis caesis, multi cum ipso Hannone capti sunt, quem Asdrubal cum Masinissae matre permutatum redemit. Deinde Syphax, Romanae amicitiae simulatione abjecta, palam Carthaginiensibus opem tulit. Romani vero et agros populabantur, et multos qui ab

Variæ lectiones et notæ.

(40) Εἰς Ἰταλίαν. Sic Regii mss. Colberteus vero, εἰς Ἰταλίαν ἀπάρας. Sed legendum ἐξ Ἰταλίας.

Annibale ex Italia in Africam mittebantur, recipiebant, et in hibernis ibi manserunt. Post hæc, Cneo Scipione, et Caio Servilio consulibus, Carthaginenses bello fatigati, pacem expetiverunt, et Mago atque Annibal Italia exciderunt. Consulibus enim Annibali et Magoni resistantibus, in Africam Scipio grassans, urbes oppugnavit. Interim navem Carthaginensem captam, cum vectores se legatos ad illum ire simularent, missam fecit: non ignorantione commenti, sed ne infamia violatæ legationis aspergeretur. Syphace de conditionibus agente, ut Scipio Africa, Italia excederet Annibal, assensus est: non quod illi fidem haberet, sed ut Barbarum in fraudem illiceret. Nam cum per induciarum licentiam alias alitis militibus in Carthaginensium et Syphacis castra missis, omnem illorum apparatus explorasset: probabilibus de causis, eaque potissimum, quod Syphacem Masinissæ insidiatum esse constabat, pacta rescidit, noctuque in eorum castra venit, parvo disjuncta intervallo, et Asdrubalis, passim ignem injecit. Quæ cum facillime incensa essent (nam tabernacula ex culmis et frondibus confecta erant) et Carthaginenses male tractati sunt, et Syphacis milites opem laturo, a Romanis in procinctu stantibus occisi, eorum quoque castris succensis, in quibus multi et equi et homines perierunt. Romani cum hæc noctu perpetrassent, nihil incommodi acceperunt; sed mane, Hispani qui Carthaginensibus recens auxilio venerant, ex improviso impetu in illos facto, multos occiderunt. Inde Asdrubal statim Carthaginem, Syphax domum rediit. Scipio vero Syphaci Masinissam et C. Lælium opposuit, ipse contra Carthaginenses est profectus. Illi vero ad munitionem castrorum, in quibus Romani hibernarant, quoque omnia sua contulerant, naves miserant, ut aut eas caperent, aut Scipionem a sese removerent: nec frustrati sunt. Eo enim cognito, obsidione relicta, prope stationem navium custodivit. Primo die hostes facile propulsarunt Romani: postridie longe inferiores fuerunt. Nam Carthaginenses ferreis manibus injectis, naves aliquot eorum revellerunt. Sed in terram exscendere non ausi, navibus domum reductis, imperium Asdrubali abrogatum, Hannoni cuidam tradiderunt. Inde Asdrubal servis et transfugis susceptis, suapte auctoritate copias non imbecilles coegit: et Hispanis, qui in castris Scipionis militabant, sibi clam conciliatis, noctu castra ejus ex insidiis adoriri instituit. Ac effecisset aliquid, nisi et augures auspiciis turbati, et Masinissæ mater divino quodam flatu, effecissent, ut quæstiones de eis haberentur. Sic illis ante perpetratum facinus supplicio affectis, Scipio rursus ad Carthaginem, admoto exercitu, agrum ussit. ηλαττώθησαν. Καί γάρ τῶν Ῥωμαίων χειρῶν γῆν οὐκ ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἀναπλεύσαντες οὐκ ἄνευ θείωντο. Κάκ τούτου ἄνωγον μὲν στρατηγὸς ἦν, ἐκείνος δὲ καθ' ἑαυτὸν δούλους τινας καὶ αὐτομόλους παραλαβὼν, δύνάμιν οὐκ ἄσθενῆ συνεκρότησε, καὶ τινας τῶν Ἰσθίων, πῦν συστρατευομένων τῷ Σικιτίωνι χρῆμα ἀναπίπτας, ἐπεχείρησε νυκτὸς ἐπιβουλεύσαι τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ. Κἂν ἐξειργασθῆναι

ἑπιβουλεύοντες προσέμιζεν αὐτοῖς. Καὶ πολλοὶ μὲν ἐφθάρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ ἐάλωσαν, καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς. Διδὸς Ἄσδρουβας τὴν μητέρα τοῦ Μασινίσσου συνίλαθε, καὶ ἀνταπέδωκεν. Ὁ δὲ Σύφαξ τῆς πρὸς Ῥωμαίους φιλίας τὴν δίκασιν ἀπαίτων, φανερώς τοῖς Καρχηδονίοις συνήρατο. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι καὶ ἐληίζοντο τὴν χώραν, καὶ συγχοῦς τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τοῦ Ἄννιβου πρὸς τὴν Λιβύην πεμφθέντων ἀνεκοιμήσαντο, καὶ κατὰ χώραν ἐχειμάσαν. Μετὰ δὲ ταῦτα, Γναίου Σικιτίωνος, καὶ Γαίου Σερούαλου ὑπαγευσάντων, οἱ τε Καρχηδόνιοι ἐλαττωθέντες τῷ πολέμῳ, συμβῆναι ἐθέλησαν, καὶ ὁ Ἄννιβας καὶ ὁ Μαγῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐξέπεσον. Οἱ μὲν γὰρ ὑπατοὶ τῷ Ἄννιβᾷ καὶ τῷ Μαγῶνι ἀντικαθίσταντο, Σικιτίων δὲ τὴν τε Λιβύην ἐκάκου, καὶ ταῖς κλίσει προσέβαλλε. Κἂν τοῦτω ναῦν Καρχηδονίαν λαβὼν, ἀφῆκεν, ἐπεὶ πρὸς αὐτὸν ἐπὶ πρεσβείᾳ ἀφικνεῖσθαι ἐπλάσαντο. Ἦθει μὲν γὰρ τὸ πλοῖμα, προτίμησε δὲ τὸ μὴ διαβληθῆναι, ὡς πρέσβεις κατεσχηκώς. Καὶ τοῦ Σύφακος πρῶτοντος ἐτι διαλλαγῆς, ὥστε καὶ ἐκ τῆς Λιβύης μὲν τὸν Σικιτίωνα, τὴν δ' Ἄννιβαν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀπάρει, ἐδέξατο τὸν λόγον, οὐχ ὡς πιστεύων αὐτῷ, ἵνα δὲ σφῆλη αὐτόν. Τῶν γὰρ στρατιωτῶν ἄλλοτε ἄλλους κατὰ τὴν τῶν σπονδῶν πρόφασιν ἐς τὸ στρατόπεδον τῶν Καρχηδονίων πέμπων, καὶ τὸ τοῦ Σύφακος, ἐπεὶ ἐκεῖνοι πάντα τὰ παρ' αὐτοῖς κατεσκέψαντο, τὴν σύμβασιν ἀπ' εὐλόγου δὴ τινος στήψως, ἄλλως τε καὶ ὅτι ὁ Σύφαξ ἐπιβουλεύων ἐφωράθη τῷ Μασινίσσῳ, διεκρούσατο. Νυκτὸς δ' ἦλθεν εἰς τὰ στρατόπεδα αὐτῶν, οὐ πάνυ ἀλλήλων διέχοντα, καὶ πῦρ ἐς τὸ τοῦ Ἀσδρουβου πολλαχόθεν ἅμα ὑπέβαλε. Καὶ ἐμπρησθέντος βῆστα αὐτοῦ (ἐκ γὰρ καλάμης καὶ ἐκ φυλλῶν ἐπιποιήντο αὐτοῖς αἱ σκηναί), οἱ τε Καρχηδόνιοι κακῶς ἀπήλλαξαν, καὶ οἱ περὶ τὸν Σύφακα, βοηθήσει αὐτοῖς ἐθελήσαντες, τοῖς τε Ῥωμαίοις τοὺς περιχοῦσιν περιέπεσον, καὶ αὐτοὶ ἀπόλοντο, καὶ τὸ στρατόπεδον προσεναπρήσθη αὐτῶν, καὶ ἐφθάρησαν πολλοὶ καὶ ἴσπαι καὶ ἄνθρωποι. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ ταῦτα πεποιηκότες, νυκτὸς μὲν οὐκ ἔπαυον. Ἡμέρας δ' ἐκπαυσάσης, Ἰσθριος ἄρτι Καρχηδονίοις ἐπὶ συμμαχίᾳ ἐλθόντες, προσέπεσον αὐτοῖς ἀπρεσβόκητα καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν. Εὐθὺς οὖν Ἀσδρουβας μὲν εἰς τὴν Καρχηδόνα, Σύφαξ δὲ οὐκ ἄνευ ἀπεχώρησεν. Ὁ δὲ γε Σικιτίων Σύφακι μὲν τὸν Μασινίσσαν καὶ Γαίον ἀν' ἐταξέε Λαίλιον αὐτὸς δ' ἐπὶ τοὺς Καρχηδονίους ἤλασεν. Οἱ δ' αὖ Καρχηδόνιοι πρὸς τὸ ἔρωμα τῶν Ῥωμαίων, ὧ χειμαδίῳ ἐχρῶντο, καὶ ἐς δ' ἀπετίθεντο πάντα, ναῦς ἐπεμφαν, ἵνα ἢ αὐτὸ ἀιρήσωσιν, ἢ ὅφ' ἑαυτῶν ἀπάξωσι τὸν Σικιτίωνα: καὶ ἔσχεν οὕτως. Μεθὼν γὰρ τὸ γινόμενον ἀπανέστη, καὶ ἐπειχθεὶς πρὸς τὸν ναύσταθμον, διὰ φυλακῆς αὐτὸν ἐποίησατο. Καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ βραδίως τοὺς προσμύξαντας αὐτοῖς ἀπέωσαντο οἱ Ῥωμαῖοι, τῇ δ' ὑστεραίᾳ πάλιν σιδηρῶν ἐπιβολῇ ἀπέσπασαν. Ἀποδῆναι δ' ἐς τὴν Ἀσδρουβαν ἀπεχίροτόνησαν: Ἄνωγον δὲ τίνας ἀνθρώπους παραλαβὼν, δύνάμιν οὐκ ἄσθενῆ συνεκρότησε, καὶ τινας τῶν Ἰσθίων, πῦν συστρατευομένων τῷ Σικιτίωνι χρῆμα ἀναπίπτας, ἐπεχείρησε νυκτὸς ἐπιβουλεύσαι τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ. Κἂν ἐξειργασθῆναι

τι, εἰ μὴ οἷ τε μάνται; ὅπῃ ὀρνίθων ἐκταραχθέντες καὶ ἡ τοῦ Μασινίστου μήτηρ θείασα ζήτησιν αὐτῶν γενέσθαι ἐπόησαν. Καὶ οἱ μὲν προκαταληφθέντες ἐκολέσθησαν, καὶ ὁ Σικελίων εὐθὺς ἐπὶ τὴν Καρχηδῶνα ἰσπεράτους καὶ τὴν γῆν αὐτῶν ἰδίου.

Η'. Σύφαξ δὲ ἐπολέμει τοῖς περὶ τὸν Ἀσπίλιον. Α καὶ χρόνον τινὰ ἀντέσχευ, εἶτα ὑπερέσχευ οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ πολλοὺς μὲν ἐφόνευσαν, πολλοὺς δὲ ἐζώγρησαν, καὶ τὸν Σύφακα εἶλον. Καὶ τὴν Κίρταν, τὰ βασίλεια αὐτοῦ, παρέλαβον ἀμάχους, τοῖς ἑνδὸν δεδεμένον αὐτὸν ἐπιδαίξαντες. Ἦν δ' ἔκει καὶ ἡ Σοφωνίς (41)· καὶ πρὸς αὐτὴν ὁ Μασινίσσας εὐθὺς εἰσπέδησε, καὶ περὶ λαβῶν αὐτὴν, Ἔχω μὲν Σύφακα, εἶπες; τὸν ἀραπαύσαντά σε, ἔχω δὲ καὶ σέ. Ἀλλὰ μὴ δέδοθι· οὐδὲ γὰρ αἰχμάλωτος γέγονας, ἐμὲ σύμμαχος ἔχουσα. Ταῦτ' εἰπὼν, ἔγρημεν αὐτὴν παραχρήμα, προκαταλαβὼν τοὺς Ῥωμαίους, μὴ πως αὐτῆς ἀμάχῃ, γενομένης ἐν τοῖς λαφύροις. Εἶτα καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τοῦ Σύφακος προσεποιήσθη, καὶ πρὸς τὸν Σικελίωνα ἦλθον, ἄγοντες τὰ τε λικὰ καὶ τὸν Σύφακα. Καὶ δὲ ἰδὼν αὐτὸν δεδαμένον οὐκ ἠνεύχευ, ἀλλὰ τῆς παρ' αὐτῷ μνημονεύσας ξενία, καὶ τὰ ἀνθρώπεια ἀναλογισάμενος, ἀνεκίδησεν ἐκ τοῦ δίσκου, εὐσεβῆς τε αὐτὸν, καὶ ἰδεξιώσατο, καὶ ἐνείμω; ἦγε. Καὶ ποτε ἤσθητο· Τί σοὶ δεῖαν ἐπολέμησας ἡμῖν; Ὁ δὲ αὐτὸν ἐν τῷ σφεύ; ἐξητήσατο ἕνα, καὶ τὸν Μασινίσσαν ἠμύνατο, εἰπὼν, αἰτίαν αὐτῷ τὴν Σοφωνίδα γενέσθαι. Τῷ γὰρ πατρὶ τῷ Ἀστρούδα χαρίζομένην, καταδῆσαι αὐτὸν μαγανίαις, ὥστε καὶ ἀνοκτα τὰ τῶν Καρχηδόνιων κρῆσαι. Ἄλλ' ὅτι ὀπὸ γυναικὸς ἠπάτημαι, ἀξίαν ἔβουλα δίστην. Ἔγω δ' οὐκ ἐν ταυκοῖς παραμύθειον, ὅτι ὁ Μασινίσσας αὐτὴν ἔγρημε· πάντως γὰρ καὶ ἐκείνων ὁμοίως διόλεσε. Ὁ δὲ Σικελίων ὀπονεύσας ταῦτα περὶ τοῦ Μασινίστου ἐκάλεσε τε αὐτὸν καὶ ἠτίαστο ὅτι γυναικα πόλεμιν καὶ αἰχμάλωτον ἕνα τῆς αὐτοῦ γνώμης ὅτω ταχῆς ἔγρημε· καὶ παραβούαι τοῖς Ῥωμαίοις αὐτὴν ἐκίλευεν. Ὁ δὲ παραλήσας μὲν, εἰσπεδήσας δ' εἰς τὴν σκηνὴν, ἔρη τῇ Σοφωνίδι· Εἰ μὲν αἰὸς ε' ἦρ τῷ ἔμαρτοῦ θανάτῳ ἐλευθήσῃς βουλᾶσαι σε καὶ ἀνδρῖστον, προθύμως ἀρ σον ὑπεραπέθανον. Ἐκεὶ δὲ τοῦτο εἰδύνατον, προπέμνω σε, ἔρθαι κἀγὼ καὶ ἀπαρτες ἀφιζόμεθα. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, φάρμακον αὐτῇ ὄρεξεν. Ἡ δὲ οὐτ' ἀνωλοφύρατο οὐτ' ἰστέναξεν· ἀλλὰ καὶ πᾶν γενναίως, Εἰ τοῦτό σοι, ἔρη, ἀνερ, δοκεῖ, κἀγὼ κείθομαι. Τῆς γὰρ ψυχῆς μου μετὰ σέ σὸδεῖς ἄλλος κυριεύσαι. Εἰ δὲ τοῦ σώματος μου Σικελίων δεῖται, γακρὸν αὐτὸ λαβέτω. Καὶ ἡ μὲν οὕτως ἀπέθανε. Σικελίων δὲ τὸ ἔργον ἰθαύμασεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Ἀσπίλου τὸν Σύφακα καὶ τὸν υἱὸν ἑκείνου Οἰσρημῖναν ἀγαγόντος ἔκει, καὶ τῶν ἄλλων τινὰς τῶν πρώτων, τὸν μὲν Σύφακα εἰς τὴν Ἀθῆναις κατέβησαν, καὶ τελευτήσαντα δημοσίῃ ἐθάψαν. Τῷ δὲ Οδαρμίνῳ τὴν βασίλειαν τοῦ πατρὸς ἐπεκύρωσαν καὶ τοὺς ζωγρηθέντας νομόδας ἔγαρσαντο. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι περὶ σπονδῶν ἐπιπραχυσάμενοι τῷ Σικελίονι χρήματὰ τε εὐθὺς

XIII. Syphax cum Laelio ad tempus restitisset, tandem Romani superiores evaserunt, multis occisis, multis captis, atque ipso Syphace; quem cum vincitiam ostendissent iis qui Cirtam regiam ejus tuebantur, urbem citra pugnam occuparunt, in eaque Sophonisbamprehenderunt. Ad quam Masinissa statim insiliit; et mulierem amplexus: *Habeo*, inquit, *Syphacem, qui te mihi rapuit: habeo et te. Sed timere noli: neque enim capta es, me socio.* Haec locutus, statim cum uxorem duxit; veritus, ne si Romanos exspectasset, illa in manubias relata excederet. Deinde reliquis oppidis subactis, praeter alia, Syphacem ad Scipionem viactum adduxerunt. **550** Quod ille spectaculum non tulit: sed memor ejus hospitii, et humanorum casuum, cuncta exsiliis eumque solatum, porrecta dextera, honorifice habuit. Cum autem eum aliquando rogasset, quo consilio bellum Romanis intulisset? ille pari calliditate et seipsam excusavit, et Masinissam ultus est. Id enim Sophonisbae impulsam factum esse dixit, a qua in patris Adrubalis gratiam praestigiis quibusdam fuerit irretitus, ut vel invitus stunderet Carthaginiensibus. Etsi autem muliebris imposturae justas poenas lueret, tamen id in malis se habere solatii, quod Masinissa, ea ducta, omnino in simile exitium praecipitandus esset. Ea suspicione motus Scipio, cum Masinissa statim expostulat, quod mulierem hostem et captivam, se inscio, tam prope- ranter duxisset, eamque tradi Romanis jubet. Quibus verbis ingenti dolore affectus Masinissa, subito in tabernaculum insiliens, Sophonisbae ait: *Si meo ipseu interitu te liberam et immolatam tueri posseu, cupid: pro te mortem oppeterem. Verum quia id fieri non potest, eo te praemitto, quo et ego et omnes pervenimus.* Haec dictis, ei venenum porrigit. Illa vero citra ejulatam et gemitum, generoso animo respondet: *Si tibi istud, marite, placet, pareo. Nam animo quidem meo nemo alius dominabitur. Si autem Scipio corpus meum requirit, mortuum id accipiat.* Atque illa sic obiit. Id porro factam mulieris admiratus est Scipio. Romani, Syphace, ejus filio Vermina, et aliis principibus a Laelio in urbem perductis, Syphacem Albæ asservarunt; et defunctum, publice sepeliverunt. Verminae paternum regnum confirmarunt, captivis Numidis dono data. Carthaginienses autem sadoceatoribus de pace missis, statim pecuniam Scipioni dederunt; captivisque omnibus redditis, caeteris de rebus legatoꝝ Romani miserunt, qui tum a Romanis admissi non sunt. Negabant enim, moris majorum esse, ut eorum de pace legatos audirent, qui castra haberent in Italia. Post discessum autem Annibalis et Magonis, iis auditis, pacis conditiones acceperunt. Illi porro Italia

Variae lectiones et notae.

(41) Σοφωνίς. Ita mag. quam Σοφόνδα, excerpta Diodori Siculi, p. 389, alii Sophonisbam vocant.

excesserunt, non propter pacificationem, sed ad bellum domesticum properantes. At 441 Carthaginenses, cum prius etiam pacem minime cogitarent, nec eam alio consilio petiissent, nisi ut tempus terrerent, dum veniret Annibal; ejus adventu recreati, Scipionem terra marique invaserunt. Illo vero expostulante, neque quidquam moderati legatis responderunt; et abeuntes per insidias occidissent, nisi fortuito vento exorto essent conservati. Itaque Scipio senatusconsultum de pace interim allatum, non ratum habuit. Carthaginenses vero, Magone in Italiam remisso, Annibalem exercitui cum summo imperio præfecerunt, repudiato Hannone, et Asdrubale capitis damnato. Qui cum ultro venenum hausisset, in cadaver ejus est sævitum. Annibal, omni potestate accepta, Masinissæ regnum populatus, se ad committendum cum Romanis prælium parat. Idem et a Scipione factum. ἐπεβόλευσαν αὐτοῖς ἀποπλεύσαι: καὶ εἰ μὴ πνεῦμα ὄθεν καὶ ὁ Σκιπίων ἐν τούτῳ τῆς ψήφου τῆς περὶ τῆς εἰρήνης κοιμισθείη; οὐκέτι αὐτὴν ἐποίησατο. Οἱ οὖν Καρχηδόνιοι τὸν μὲν Μαγῶνα εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀνέπεμψαν, τὸν δ' Ἀννίβαν αὐτοκράτορα στρατηγὸν ἀπέδειξαν, τὸν Ἀννωνᾶ τῆς ἀρχῆς παύσαντες. Τὸν δ' Ἀσδρούβαν καὶ ἀποκτείνειν ἐψηφίσαντο, φάρμακον δὲ ἐκούστω; φθάρνεντα, καὶ νεκρὸν ἤκισαντο. Ἀννίβας μὲν οὖν πᾶσαν τὴν ἡγεμονίαν λαθὼν, εἰς τὴν Μασινίσσου χώραν ἐνέβαλε καὶ ἐκάκου αὐτήν, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις μαχέσασθαι ἠγοιμάζετο. Ἀνθη τοιμάζοντο δὲ καὶ οἱ τοῦ Σκιπίωνος.

XIV. Romanos autem pœnituit, quod Annibalem Italia emisissent; quem ut in Africa rem gerere didicerunt, denuo haud mediocriter perterriti, alterum consulē Cl. Neronem contra eum miserunt, Marco Servilio Italiæ defensione mandata. Verum Nero propter hiemem in Italia et Sardinia moratus, in Africam pervenire non potuit. Deinde ne ultra Siciliam quidem processit, audita Scipionis victoria, qui veritus ne, si antevitisset Nero, laborum suorum gloriam interciperet, primo vere Annibalem, audita Masinissæ clade, invasit. Annibal vero Scipionis adventu cognito, et ipse ei occurrit. Ita castris e regione positis, non statim ad manus venerunt, sed dies complures morati, uterque milites suos ad pugnam est cohortatus. Ut autem Scipioni tempus non diutius terere visum est, et Annibalem vel invitum ad certamen elicere, Uticam iter intendit; ut cum timere et fugere crederetur, rei gerendæ occasionem haberet: idque factum est. Annibal enim cum fugere opinatus, majoreque fiducia inde sumpta, cum solis equitibus cum a tergo est persecutus, quibus Scipio præter expectationem restitit, iisque prodigatis, persecutione omissa, impedimenta quæ in via erant interceptit omnia. Hæc turbantur Annibalem, atque illud etiam, 442 quod Scipio tres exploratores in castris suis deprehensos, impune dimiserat. E quorum uno cum didicisset, quid in castris actum esset (duo enim ultro apud Romanos manserant) percussus est, neque amplius decertare ausus, quam primum pacem facere decrevit, ut, ea non impetrata, mora saltem aliqua et induciæ intercederent. Masinissa igitur, ut populari suo intercessore, cum Scipione collocutus, nihil impetravit. Nam Scipio

ἔβασαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους πάντας ἀπίδωκαν καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν πρεσβεῖαν εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλαν. Τοὺς δὲ γε πρέσβεις οἱ Ῥωμαῖοι τότε οὐ προεδέξαντο, λέγοντες οὐκ εἶναι πάτρων σφίσι, στρατοπέδων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ὄντων τοῖσι, πρεσβεῖαν προσέσθαι ἐξ αὐτῶν καὶ χρηματίζεῖν ὑπὲρ εἰρήνης. Ὑστερον δὲ ἀπάραντος τοῦ τε Ἀννίβου καὶ τοῦ Μαγῶνος, λόγῳ σφίσι μετέδωκαν καὶ ἐψηφίσαντο τὰς σπονδὰς. Ἐξεχώρησαν δὲ τῆς Ἰταλίας ὁ τε Ἀννίβας καὶ ὁ Μαγῶν, οὐ διὰ τὴν σύμβασιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν οἴκου πόλεμον ἐπιγόμενοι. Οἱ δ' ἐν τῇ Λιβύῃ Καρχηδόνιοι οὐδὲ πρότερον εἰρηναῖόν τι φρονοῦντες, καὶ περὶ σπονδῶν ἐπὶ τῇ τοῦ χρόνου τριβῇ διὰ τὴν τοῦ Ἀννίβου παρουσίαν ἐπιπικροκευσάμενοι, ὡς τὸν Ἀννίβαν πλησιάζοντα ἔμαθον, ἀνεθάρτησαν, καὶ ἐπέθεντο τῷ Σκιπίωνι κατὰ γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν. Κάκεινον περὶ τούτου αὐτοῖς ἐγκαλέσαντο, ὅτε μείτριον τι τοῖς πρέσβεισι ἀπεκρίναντο, καὶ τυχαίως συμβῆν αὐτοῖς ἐδοθήθησιν, ἀπώλοντο ἂν ὄθεν καὶ ὁ Σκιπίων ἐν τούτῳ τῆς ψήφου τῆς περὶ τῆς εἰρήνης κοιμισθείη; οὐκέτι αὐτὴν ἐποίησατο. Οἱ οὖν Καρχηδόνιοι τὸν μὲν Μαγῶνα εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀνέπεμψαν, τὸν δ' Ἀννίβαν αὐτοκράτορα στρατηγὸν ἀπέδειξαν, τὸν Ἀννωνᾶ τῆς ἀρχῆς παύσαντες. Τὸν δ' Ἀσδρούβαν καὶ ἀποκτείνειν ἐψηφίσαντο, φάρμακον δὲ ἐκούστω; φθάρνεντα, καὶ νεκρὸν ἤκισαντο. Ἀννίβας μὲν οὖν πᾶσαν τὴν ἡγεμονίαν λαθὼν, εἰς τὴν Μασινίσσου χώραν ἐνέβαλε καὶ ἐκάκου αὐτήν, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις μαχέσασθαι ἠγοιμάζετο. Ἀνθη τοιμάζοντο δὲ καὶ οἱ τοῦ Σκιπίωνος.

14. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ μετεμέλοντο ὅτι μὴ ἐκόλυσαν τὸν Ἀννίβαν ἐκπεύσαι. Ὡς μέντοι τὰ ἐν τῇ Λιβύῃ συκροτοῦντα αὐτὸν ἔμαθον, οὐ μετρίως αὐτοῖς ἐδεδίεσαν· διὰ καὶ Κλαύδιον μὲν Νέρωνα τὸν ἕτερον τῶν ὑπᾶτων ἐπ' αὐτὸν ἐπέμψαν, Μάρκον δὲ Σερούλιον τὴν τῆς Ἰταλίας φυλακὴν προσεκληρώσαν. Ἄλλ' οὐκ ἠδυνήθη ὁ Νέρων εἰς Λιβύην ἔλαθαι, ὑπὸ χειμῶνος ἐν Ἰταλίᾳ χρονίσας, καὶ ἐν Σαρδίᾳ. Ἔπειτα οὐδὲ πραιτέρω τῆς Σικελίας ἐχώρησε, κεκρατηκότα μαθὼν τὸν Σκιπίωνα. Ὁ γὰρ Σκιπίων δεισας μὴ ἐπιχθελὶς ὁ Νέρων τῶν αὐτοῦ πόρων τὴν εὐκλειαν σφετερισηται, τοῦ ἔαρος ἐπιλάμψαντος, ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν ἐχώρησε, μαθὼν ὅτι τὸν Μασινίσσαν ἐνίκησε. Καὶ ὁ Ἀννίβας ὡς ἦσθετο προσιόντα τὸν Σκιπίωνα, προσηγγήτησεν αὐτῷ. Καὶ ἀντιστρατοπεδευσάμενοι οὐκ εὐθύς εἰς χεῖρας ἤλθον. Συχνὰς δ' ἡμέρας διέτριψαν, καὶ ἕκαστος τῷ οἰκίῳ διεiléχθη στρατεύματι, καὶ πρὸς τὴν μάχην αὐτῷ παρεθάρβυεν. Ὡς δ' ἔδοξε τῷ Σκιπίωνι μὴ διατρίβειν ἐτι, ἀλλὰ καὶ ἄκοντα τὸν Ἀννίβαν εἰς τὸν ἀγῶνα προεγαγεῖν, ἐπὶ τὴν Οὐτικὴν ὤρμησεν, ἵνα δεδιέναι καὶ φεύγειν δόξας, σχοιῆ καιρὸν ἐπιθέσεως, ὃ καὶ ἐγένετο. Ὁ γὰρ Ἀννίβας φεύγειν αὐτὸν οἰθηθεῖς, καὶ ἐπιπλέον ἐντεθῶν θαρσέσας, ἐπέδιωξε μόνους τοῖς ἵππεσιν κατὰ νότον. Καὶ ὁ Σκιπίων ἀντίστη τε αὐτοῖς παρὰ θέξαν καὶ συμβαλῶν ἐνίκησε. Τρέψας δ' αὐτοῖς οὐκ ἐπὶ τὸ διώκειν σφας, ἀλλὰ ἐπὶ τὰ σκευοφόρα αὐτῶν καθ' ὁδὸν τυγχάνοντα ὤρμησε, καὶ πάντα συνέλαβε. Ταῦτα τὸν Ἀννίβαν ἐτάραξε, καὶ ἐτι ὅτι κατασκότους αὐτοῦ τρεῖς ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὁ Σκιπίων εὐρών, οὐδὲν δεινὸν αὐτοῖς ποιόηκεν. Μαθὼν γὰρ παρ' ἐνὸς αὐτῶν ὁ Ἀννίβας τὸ πεπραγμένον (οἱ γὰρ δύο παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις μείναι τῆβλησαν) κατεπλάγη, καὶ διακινδυνεύσαι οὐκέτι

θαρήσας, σπείσασθαι ὅτι τάχιστα ἔγω, ἢ εἰ μὴ ἂν τοῦτο συμβαίη, τριῖθην τέως τινα πορῆσθαι καὶ διακωχῆν. Πέμψας οὖν πρὸς τὸν Μασινίσσαν, δὲ ἐκείνου ὡς ὁμοφύλου τὰς σπονδὰς ἦτης· καὶ ἦλοε μὲν ἐς λόγους τῷ Σκιπίωνι, ἔπραξε δὲ οὐδέν. ὁ γὰρ Σκιπίων οὕτε τραχὺ οὕτε τι σαφὲς ἀπεκρίνατο, ἀλλὰ τὸ μὲν ὄλον ἐμέσυσεν, ἐπιεικότερον δ' ὅμως διελίχθη, ὅπως αὐτὸν ὡς καὶ σπεισόμενος εἰς ἀμείλιαν προαγάγῃ, ὃ καὶ συμβέβηκε. Μάχης μὲν γὰρ περὶ οὐδὲν ὁ Ἀννίβας ἐνανόησε, μεταστρατοπεδεύσασθαι δὲ εἰς χωρὶν ἐπιτηδείωτέραν τι ἠθέλησεν. Ἐξ αὐτομόλου δὲ τοῦτο μαθὼν ὁ Σκιπίων, προξενίστη νυκτὸς, καὶ κατέσχε τὸν τόπον εἰς ὃν ἐκείνος ἤπειγτο. Ἐν χωρὶν δὲ τι κολίφ καὶ ἀνεπιτηδείω πρὸς στρατοπεδεύσειν γενομένοις τοῖς Καρχηδόνις ἐπεφάνη αἰφνίδιον. Ὁ δ' Ἀννίβας συμβαλεῖν οὐκ ἠβίλησε. Στρατοπεδεύμενος δ' ἐκεῖ καὶ φρουρωχῶν ἐκαλιπώρησε διὰ πάσης τῆς νυκτὸς, καὶ οὕτως κακῶς αὐτοὺς ἔχοντας ὅπῃ καμάτου καὶ δίψης, κατηνάγκασε καὶ ἀκοντας ὁ Σκιπίων συμμίξαι αὐτῷ. Συνέβηλον οὖν οἱ μὲν Ῥωμαῖοι συντεταγμένοι καὶ πρόθυμοι, Ἀννίβας δὲ καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἀπρόθυμοι καὶ καταπεπληγμένοι, καὶ δι' ἕτερα καὶ ὅτι καὶ ὁ ἥλιος σύμπαρ ἐξέλιπεν. Ἐκ γὰρ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο οὐκ αἰσθόν τι προμηνύειν σφίσι ὁ Ἀννίβας ὁρώπτεισεν. Οὕτω δ' ἔχοντας τοὺς ἐλέφαντας ἑαυτῶν προσέβλοντο. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι μέγα ἐξαίφνης καὶ καταπληκτικὴν ἀνεβόησαν, καὶ τὰς ἀσπίδας τοῖς ὤμοις κρούσαντες θυμῷ καὶ δρόμῳ ἐπὶ τοὺς ἐλέφαντας ὤρμησαν. Ἐφ' ὧν παραχθέντες ἐκείνοι οἱ μὲν πλείους οὐκ ἐδέξαντο σφᾶς, ἀλλ' ἀπετράποντο, καὶ τιτρωσόμενοι μείζω τοῖς ἐπιτεταγμένοις ἐνεκλίον τὸν θόρυβον. Οἱ δὲ καὶ ὁμοίως σφίσι χωρησάντες, τῶν Ῥωμαίων δισταμένους, διὰ μέσου αὐτῶν διεξέτρεχον, καὶ περιόντες ἐβάλλοντο τε καὶ ἐχειρδὸς ἐτιτρώσκοντο. Καὶ ἐπὶ τινα μὲν χρόνον ἀντέσχεον οἱ Καρχηδόνιοι. Ἐπειτα τοῦ Μασινίσσου καὶ τοῦ Λαίλου τοῖς ἱππεῦσι προσπισόντων αὐτοῖς, πάντες ἐφυγον· οἱ δὲ πλείους ἐφθάρησαν, καὶ ὁ Ἀννίβας μικρῷ ἂν ἀπέλατο. Φεύγοντα γὰρ αὐτὸν ὁ Μασινίσσας ἐπέδιωκεν ἀκρατῶς τῇ τοῦ ἵππου ῥύμῃ ὑπενδιδούς. Μεταστραφείς δ' ὁ Ἀννίβας, καὶ ἰδὼν αὐτὸν οὕτω διώκοντα, ἠρέμα ἐξέκλινε, καὶ τὸν δρόμον ἐπέσθησε, καὶ οὕτω παρελάσαντα τὴν Μασινίσσαν κατὰ νότου γενόμενος ἔτρωσε, καὶ τοῦτο μετ' ἄλλων ἐξέφυγε. Σκιπίων δὲ νικήσας, ἐπὶ τὴν Καρχηδὸνα ἠπέιχθη, καὶ ἐπολιόρχει αὐτὴν ἐκ γῆς ἅμα καὶ θαλάσσης. Οἱ δ' αὖ Καρχηδόνιοι πρῶτον μὲν ὡς τὴν πολιορκίαν καρτερήσοντας ἠτοιμάζοντο. Ἐπειτα διεπρήθηντες πρὸς τὸν Σκιπίωνα διεκηρυκέυσαντο, καὶ ὁ Σκιπίων τοὺς λόγους σφῶν προσεδέξατο, καὶ περὶ τῶν συνθηκῶν διελίχθη αὐτοῖς. Ἦν δὲ τὰ ὁμιλογημένα, ὁμήρους τε παρὰ τῶν Καρχηδονίων, καὶ τοὺς ἀγκλιώτους καὶ τοὺς αὐτομόλους δοθῆναι· καὶ πάντας μὲν τοὺς ἐλέφαντας, τὰς δὲ τριήρεις πλὴν δέκα παρασχεθῆναι· καὶ τοῦ λοιποῦ μήτε ἐλέφαντας, μήτε ναῦς μακρὰς πλείους τῶν δέκα ἔχειν, καὶ μήτε πόλεμον παρὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων γνώμην πρὸς μὲν πρὸς ποιεῖσθαι· καὶ τινα ἕτερα. Τοιούτων δὲ γε-

neque asperere neque perspicue respondit; sed quamvis omnino medium quoddam teneret, tamen humanus disseruit, ut eum spe pacis negligentiores redderet, idque accidit. Cum enim Annibalem de pugna minime cogitantem, castra in locum commodiorem transferre velle ex transfugis intellexisset, noctu loco eo, quo ille properabat, praecipuo, Carthaginiensibus in convalle, castris haud idonea, versantibus, ex improvise se ostendit. At Annibal detrectata pugna, castris ibi muniendis et puteis fodiendis per totam noctem fuit occupatus, qua aenuma fatigatos et sitiens Scipio vel invitos inire praellum coegit. Congrediuntur inter sese, Romani instructi et alacres, Annibal et Carthaginienses inviti, et praeter alia etiam defectu solis integro terri; quem praeter caetera nihil sibi fausti portendere Pœnus arbitratus, elephantas in prima acie collocat. Romani vero subito ingenti et terribili clamore sublato, et clypeos hastis pulsantes, ira et cursu incitati, belluas impetu illo territis dissiparunt atque everterunt; quæ vero vulnerabantur, suis magis incommodabant. Jam ut aliqua in hostes irent, tamen Romanis spatium praebentibus, per mediam aciem transcurrentes, inter praeterendum et jaculis et gladiis vulnerabantur. Ac ad tempus aliquod Carthaginienses restiterunt. Deinde Masinissæ et Lælii equitatu invecto, fugerunt omnes, plures ceciderunt, ipso etiam Annibale pene infecto. Nam cum fugiens Masinissam laxis habenis acerrime persequi conversus vidisset, ejus impetu nonnihil declinato, cursuque inhibito, praetervectum a tergo adortus vulneravit; itaque cum paucis evasit. Scipio victoria potitus, prope Carthaginem terra marique obsedit. Carthaginienses principio se ad tolerandam obsidionem parantes, tandem rebus desperatis, caduceatores ad illum miserunt, cum quibus Scipio de pacis conditionibus egit, quæ hujusmodi fuerunt: ut Carthaginienses obsides darent, captivos et transfugas omnes restituerent, elephantos omnes et triremes, decem exceptis, traderent. In posterum neque elephantos neque longas naves plures quam denas haberent, neque bellum cum quoquam nisi de sententia Romanorum susciperent. Adjecta sunt et alia quædam. His conditionibus propositis legati Romam missi, sed parum alacriter a senatu suscepti sunt; aliis aliud censentibus, ac inter sese rixantibus. Verum populus pacem magno consensu decrevit, acceptis conditionibus, decemque legatis missis, qui una cum Scipione omnia administrarent. Pactis firmatis, triremes traditæ, crematæque sunt; elephantorum major pars Romam missa, reliqui Masinissæ donati, Africam Romani, Carthaginienses Italianam reliquerunt. Hic secundi belli Punici post annos sexdecim exitus fuit. Scipio autem, magna parta gloria, cognomentum Africani tulit. (Jam tum enim Carthagini finitima Libya, Africa vocabatur) et multis captivis civibus receptis, liberator a multis dictus, in summo honore fuit. Annibal contra a

suis civibus accusatus est, quod Romanum capere potuit, nec voluerit; et manubias in suum peculium conversis, republicam fraudavit. Sed absolutus est; nec multo post, summum Carthaginensium magistratum adeptus.

καὶ τὰς ὁμολογίας ἐδέξαντο· καὶ ἐπεμψαν δέκα ἄνδρας, ἵνα μετὰ τοῦ Σικελίωτος ἅπαντα διοικήσωσι· καὶ αἱ συμβάσεις ἐπράχθησαν, καὶ αἱ τριήρεις ἐδόθησαν, καὶ ἐκαύθησαν, καὶ τῶν ἐλεφάντων οἱ μὲν πλείους εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέχθησαν· τῷ Μασινίσσῳ δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐδώρηθησαν. Καὶ Ῥωμαῖοι μὲν τὴν Λιβύην ἐξέλιπον, τὴν δ' Ἰταλίαν οἱ Καρχηδόνιοι. Ὁ μὲν οὖν δεύτερος πόλεμος τῶν Καρχηδονίων ἐπὶ ἐκκαίδεκάτῳ εἰς τοῦτο κατήντησε. Κάντιυθεν ὁ Σικελίωσις λελάμπρυστο καὶ Ἀφρικανὸς ἐπεκέκλητο (Ἀφρικὴ (42) γὰρ ἦδη ἡ περὶ Καρχηδῶνα Λιβύη ὠνόμαστο), πολλοὶ δὲ καὶ ἐλευθέρως προσηγόρευτο, πολλοὺς πολίτας κομισάσας αἰγμάλωτους. Καὶ ὁ μὲν μέγας ἐκ τούτων ἦρετο, Ἀννίβας δὲ κατηγόρητο παρὰ τοῖς οἰκείοις, ὡς τὴν τε Ῥώμην λαβεῖν δύνηθαι, καὶ μὴ θελήσας, καὶ τὴν λεῖαν τὴν ἐκ τῆς Ἰταλίας σφετερισάμενος. Οὐ μὴν καὶ ἐδώ, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγίστην τῶν Καρχηδονίων ἀρχὴν οὐκ εἰς μακρὰν ἐπέτρῃπη.

XV. Hoc bello confecto, Romani aliis adversus Philippum Macedonem et Antiochum sunt implicati. Nam Punicis adhuc certaminibus districti, Philippum quamvis parum amicum, tamen colebant, ne Carthaginenses adjutaret, aut Italiam invaderet. Pace autem cum illis constituta, nihil cunctati, bellum aperte cum eo gesserunt. Cum enim per legatos multa questi, nihil eorum quæ postularant, impetrassent, bellum decreverunt: eam causam prætexentes, quod Græciam invasisset, sed revera ob priores injurias illi infensi: et antevertere cupientes, ne, Græcis subactis, Pyrrhi exemplo bellum in Italiam transferret. Bello decreto cum alia rite præpararunt, tum L. Apustium classi præfectum Sulpitio Galbæ adjunxerunt, qui cum sinu Ionio occupato diu ægrotaret, præfectus ille, et Claudius Cento legatus, omnibus copiis acceptis, hic quidem Athenas a Macedonibus obsessas classe liberavit; et Chalcidem, quam iidem tenebant, vastavit: et Philippum, qui Athenas interim invaserat, regressus iterum atque iterum depulit. Apustius autem Philippo in Græcia occupato, impressione in Macedoniam facta, agros vastavit, et castella atque oppida subegit. Qua de causa Philippus animo æstuans, sursum deorsum aliquandiu cursitavit, alias aliis opem ferens. Cæterum Apustio regionem graviter urgente et Dardanis finitimam sibi Macedoniam vexantibus (habitant autem supra Illyrios et Macedones) cum Illyrii quoque atque Amynder Athamanie Thessalicae gentis regulus, dudum ejus fœderati, ad Romanos defecissent, etiam Ætolos suspectos habens, et rebus suis metuens: cum majori copiarum parte in suum regnum properavit. Cujus adventu cognito, Apustius, hieme instante recessit. Galba ex morbo recreatus, pluribus copiis comparatis, sub veris initia in Macedoniam properavit. Cumque castra in propinquo haberent, levia certamina inter equites et velites facta sunt. Romanis metum in locum quemdam digressis, unde com-

νομίων τῶν ὁμολογίων, πρόσβαις ἐπὶ Ῥώμην οἱ Καρχηδόνιοι ἐστάλασαι. Καὶ οἱ μὲν ἀπῆλθον, οὐ μόντοι καὶ ἡ γερούσια τὴν πρεσβειαν ἐτοιμῶς ἐδέξατο, ἀλλ' ἐπὶ καὶ ἡμφοισθῆτησαν, ἀλλήλοισ ἐναντιούμενοι. Ὁ δὲ δῆμος τὴν εἰρήνην ὁμοθυμαδὸν ἐψηφίσατο, καὶ μετὰ τοῦ Σικελίωτος ἅπαντα διοικήσωσι.

IE'. Εἰς ἑτέρους δ' αὖθις πολέμους οἱ Ῥωμαῖοι κατέστησαν, γενομένους πρὸς Φιλίππον τὸν Μακεδῶνα καὶ τὸν Ἀντίοχον. Μέχρι γὰρ ἡ πρὸς Καρχηδονίους ἡκμαζε μάχη, κἀν μὴ φίλια σφίσι τὰ περὶ τὸν Φιλίππον ἦν, μετέβησαν αὐτὸν, ἵνα μὴ τοῖς Καρχηδονίοις συνάροίτο, ἢ εἰς τὴν Ἰταλίαν στραφῆσθαι. Ἐκεῖ δὲ τὰ κατ' ἐκείνους ἡρέμησαν, οὐκ ἐμῆλλησαν, ἀλλ' ἐς πόλεμον αὐτῶν κατέστησαν φανερόν πολλὰ ἐγκαλοῦντες αὐτῶν. Πρόσβαις οὖν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς αὐτὸν πέμψαντες, ἐκεῖ μηδὲν ὡς ἐπετάττετο ἔκραττε, τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο, χρώμενοι μὲν τῇ τῶν Ἑλλήνων ἐπιθασίᾳ λαθ', τὸ δ' ἀληθὲς ἀγανακτοῦντες, ἐφ' οἷς ἰδεοράζει, καὶ προκαταλαμβάνοντες αὐτὸν, ἵνα μὴ καταδουλωσάμενος ἐκείνους, ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν στρατεύσῃ κατὰ τὸν Πύρρον. Ψηφισάμενοι δὲ τὸν πόλεμον, τὰ τε ἄλλα παρασκευάσαντο εὖ, καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ Λούκιον Ἀπούστιον Σουλπικίῳ Γάλβῳ δεδώκασι. Καὶ ὁ Γάλβος τὸν Ἰόνιον κόλπον διαλαθὼν ἐπὶ καλῷ ἐνόησε. Παραλαθόντες οὖν τὴν δύναμιν πᾶσαν ὁ τε ῥήθεις στρατηγὸς καὶ Κλαύδιος Κέντιος ὁ ὑποστράτηγος, αὐτὸς μὲν τῶν ναυτικῶν τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τῶν Μακεδόνων πολιορκουμένας ἐβύρασαν, καὶ Χαλκίδα κατεχομένην ὑπ' αὐτῶν ἐπέβησε. Κἀν τούτῳ Φιλίππου τῆς Ἀθήναις ἐπιστρατεύσαντος, ἐπανελθὼν τότε αὐτὸν ἀπέουσατο, καὶ μετὰ τοῦτο αὖθις προσεβλήντα ἀπεκρούσατο. Ἀπούστιος δ' εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀσχοῦλον περὶ τὴν Ἑλλάδα τοῦ Φιλίππου ὄντος, ἐμβάλων, τὴν τε γῆν ἐληίζετο καὶ φρούρια καὶ πόλεις ἐχειρῶσατο. Φιλίππος δὲ διὰ ταῦτα ἐν ἀμυχάλῳ γενόμενος, τῶς μὲν ἄνω καὶ κάτω περιέβη, εἰλοθετοῦσιν ἄλλοις ἀμύμων. Ὡς δὲ ὁ Ἀπούστιος τῇ χώρῳ αὐτοῦ ἰσχυρῶς ἐνέκειτο, καὶ οἱ Δάρβανοι τὴν πρόσσπον σφίσι Μακεδονίαν ἐκακούργουν (οἰκοῦσι δ' οὗτοι ὑπὲρ τῆς Ἰλλυρίων καὶ ὑπὲρ Μακεδόνων), Ἰλλυριοὶ τίνες καὶ Ἀμόνανδρος Ἀθαμανίας Θεσσαλικῆς γένους βασιλεὺς ὢν, σύμμαχοι πρότερον ὄντες αὐτοῦ, πρὸς τοῦς Ῥωμαίους μετέστησαν· ἐκ τούτου καὶ τὰ τῶν Αἰτωλῶν ὑπώπτευσεν, καὶ περὶ τοῖς οἰκοῦσιν ἐδίδασκε, καὶ ἐκεῖ μετὰ τοῦ πλείονος στρατεύματος

Variæ lectiones et notæ.

(42) Ἀφρικὴ γὰρ. Eunapius in Maximo: Καὶ τις τῶν ἐκ Λιβύης, ἦν Ἀφρικὴν καλοῦσι Ῥωμαῖοι κατὰ τὸ πάτριον τῆς γλώττης.

ἔσπευσε. Γνοὺς δὲ τὴν πρόσδοον αὐτοῦ ὁ Ἀπούστιος ἀνεχώρησεν· ἦδη γὰρ καὶ χειμῶν ἦν. Ραίσας δ' ἐκ τῆς νόσου ὁ Γάλβας πλείω παρεσκευάσατο δύναμιν, καὶ ἅμα ἑαρι εἰς τὴν Μακεδονίαν ἤπαιγτο. Ἐπει δ' ἐκλήσιασαν ἀλλήλοις ἀντεστρατοπεδύσαντο, καὶ ἀκροβολισμοῖς ἐχρῶντο τῶν ἱππέων καὶ τῶν ψιλῶν. Μεταστάντων δὲ τῶν Ῥωμαίων ἐς τι χωρίον ὄθεν ῥῆον ἦν αὐτοῖς ἐπισιτίσασθαι, νομίσας ὁ Φίλιππος ὡς φοβούμενους αὐτὸν μεταστῆναι, ἐπῆλθεν αὐτοῖς ποικύμενος· ἀρπαγὰς ἀπροσδόκητος, καὶ τινὰς διεφθειρε. Καὶ ὁ Γάλβας τοῦτο αἰσθόμενος, ἐπεξέδραμεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου καὶ προσπεσὼν αὐτῷ πολλῶν κλειῶς ἀντεπέκτεινε. Ὁ δὲ γε Φίλιππος ἠττήθει, καὶ τραυελίς· ὅπερ νόκτα ἀπανεστή. Οὐ μόντοι αὐτὸν ὁ Γάλβας ἰδίωξεν, ἀλλ' εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν ἀνεκομίσθη. Καὶ Ἀπούστιος δὲ μετὰ τῶν Ῥοδίων καὶ τοῦ Ἀττάλου περιπλέων, νήσους συχνὰς ἐχειρῶσατο. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ τινες Ἀμιλικας Καρχηδόνιος τῷ Μαγῶνι συστρατεύσας ἐν Ἰταλίᾳ, κάκει ὑπομίνας, τέως μὲν ἡσυχίαν ἤγει. Ὡς δ' ὁ Μακεδονικὸς πόλεμος ἐνέστη, τοῦς τε Γαλάτας τῶν Ῥωμαίων ἀπίστησε· καὶ μετ' αὐτῶν ἐπὶ Λίγυας στρατεύσας, τινὰς κάκειων προσεποιήσατο. Λουκίῳ δὲ Φουρήῳ στρατηγῶντι πολεμηθέντες ἠττήθησαν, καὶ περὶ σπονδῶν ἐπροσθεύσαντο. Καὶ οἱ μὲν Λίγυες ἐτυχῶν αὐτῶν, τοῖς ἄλλοις δὲ οὐκ ἐδόθησαν· ἀλλ' ἀντεστράτευσεν ἐπ' αὐτοῖς Διόφλιος ὁ ὑπατος, φθονήσας τῆς νίκης τῷ στρατηγῷ. Τῷ δ' ἐξῆς ἔται πρὸς τοῦ Ἀμιλικου καὶ τῶν Γαλατῶν συνηνέχθη πολλὰ καὶ δεινὰ. Γναθὸν τε γὰρ Βαίβιον (43) στρατηγὸν ἐνίκησαν, καὶ τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων κατέτρεγον, καὶ Πλακεντίαν ἐπολιόρκουν, καὶ ἑλόντες κατέσκαφαν.

ΚΓ'. Ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Μακεδονίᾳ Πούκλιος Οὐάλιος (44) ὁ ὑπατος ἀντεκάθητο τῷ Φιλίππῳ, τὰ τῆς Ἠπείρου προκαταλαθόντι στενά, δι' ὧν εἰς τὴν Μακεδονίαν εἰσὶν εἰσβολαί. Μετὰ δὲ τὸν χειμῶνα Τίτος Φλαμίνιος ὑπατος, τοῦ Φιλίππου πᾶν τὸ μεταξὺ τῶν ὄρων διατειχίσαντος, καὶ ὄντος δυσπολεμήτου, διὰ τινος ἐκπεριήλθε στενῆς ἀτραποῦ μετ' ὀλίγων τὸ περιτειχίσμα. Καὶ φανείς ἐξ ὑπερβείων αἰφνιδίον ἐφόθησε τὸν Φίλιππον, νομίσαντα πᾶν τὸ τοῦ Τίτου στράτευμα εἰσὼ τῶν στενῶν παρελθεῖν, ὄθεν καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀπῆρ· ἐν εὐθείᾳ. Ὁ δ' ὑπατος ἐκείνον μὲν οὐκ ἰδίωξε, τὰς δ' ἐν τῇ Ἠπείρῳ πόλεις προσεποιήσατο· καὶ ἐς Θεσσαλίαν ἑλθὼν πολλὰ παρεσπάσατο τοῦ Φιλίππου, καὶ εἰς τὴν Φωκίδα τὴν Βοιωτίαν τε ἀνεχώρησε· καὶ ὁ μὲν Ἑλλάδιαν ἐπολιόρκει, Λουκίῳ δὲ Φλαμίνιῳ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀττάλου καὶ τῶν Ῥοδίων τὰς νήσους ἐχειροῦτο. Καὶ τέλος Κέγγρειαν ἑλόντες, καὶ πυθόμενοι πρέσβεις παρὰ Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς ἐπὶ συμμαχίᾳ πεπέμφθαι, ἀπίστευαν καὶ αὐτοὶ, καὶ Ἀθηναῖοι συνεπροσθεύσαντο. Καὶ πρότερον μὲν ἐμερίσθησαν αἱ γνώμαι τῶν Ἀχαιῶν, τῶν μὲν τῷ Φιλίππῳ τῆς συμμαχίας ψηφισομένῳ, τῶν δὲ τοῖς Ῥωμαίοις. Ὅψι δ' οὐν ποτε τὴν βοήθειαν αὐτοῖς ἐψηφίσαντο, καὶ ἐπὶ τὴν Κόρινθον συνεστράτευσαν, καὶ τοῦ μὲν τείχους κατήρειψάν τινα· πονήσαντες δ' ἐπ' ἐκδρομαῖς, ἀπανεστήσαν. Ἐἶτα δείσας ὁ Φίλιππος μὴ πολλὰ πόλεις ἄλωσιν, ὅπερ εἰρήνης πρὸς τὸν ὑπατον ἐπεκηρυκεύσατο. Καί· ὡς ἰδέξατο

meatus facilius suppeteret, Philippus eos sui metu fugiesse ratus, ex improvise prædatorēs aliquot occidit. Quo Galba animadverso, e castris eruptione acta, longo plures interfecit; Philippum vero victum et saucium noctu recedentem non est persecutus, sed Apolloniam rediit, Apustio interim cum Rhodiis et Attalo mare peragrante, et complures insulas subigento. Sub ideis tempus Carthaginienais quidam Amilcar, Magonis in Italia commilito, qui ad tempus quietus ibi remanserat, exorto Macedonico bello, Gallos ad defectionem impulit, cum iisque Ligures bello adortus, eorum etiam nonnullos sibi adjunxit. Sed a L. Furio prætoris acie victi, legatos de pace miserunt. Ea Liguribus data est: cæteri nihil impetrarunt. 445 Nam Aurelius consul prætori victoriam invidens, eos vicissim bello est adortus. Sequenti anno Amilcar et Galli multas clades Romanis intulerunt. Nam et Cn. Boibium prætorem superarunt, et socias civitates incursarunt, et Placentiam expugnatam everterunt.

XVI. In Græcia et Macedonia P. Villius consul contra Philippum in procinctu erat, qui Epiri angustias occuparat, per quas in Macedoniam patebat aditus. Hieme elapsa. T. Flaminius Cos. cum Philippus, ob omne illud spatium, quod inter montes interjacet, muro obseptum, oppugnatum difficilis esset, cum paucis per angustum callemmunitionem circumiit, et ex superiore loco subito conspectus, terrorem incussit Philippo, omnem ejus exercitum angustias superasse opinanti, ut statim in Macedoniam recederet. Consul vero illum non persecutus, Epiri urbibus est potitus: atque inde in Thessaliam transgressus, multis a Philippo alienatis, in Phocidem et Bœotiam se contulit. Ubi dum Elatiam obsidet, L. Flaminius, frater ejus cum Attalo et Rhodiis insulas subigunt. Denique Cenchreis etiam petiti, cum audissent societatem Achaeorum a Philippo petitam esse, legatos et ipsi una cum Atheniensibus ad illos miserunt. Initio divisæ fuerunt Achaeorum sententiæ, aliis Philippo, aliis Romanis auxilia decernentibus. Sed sero tandem societate inita, Corinthi oppugnandæ adjutores, parte muri dejecta, crebris eruptionibus fatigati, recesserunt. Deinde veritus Philippus, ne multæ urbes caperentur, caduceatores ad consulum de pace misit. Qui cum ejus postulatis annuisset, et ipsi et socii convenerunt: sed nihil actum est aliud, nisi quod Philippo legatos Romam mittere est concessum: ac ne ibi quidem quidquam impo-

Variae lectiones et notæ.

(43) Βαίβιον. Ita Regii duo, Colbert. Βαίβιον.

(44) Οὐάλιος. Duo Regii et Colbert. Οὐάλιος.

tratum. Nam Græcis postulanti-
bus, ut Corintho, Chalcide et Thessalica
Demetriade cederet: Philippi legati nihil de iis urbibus in mandatis se habere affirmantes, rebus infectis discesserunt. Romani vero Græciæ provinciam, et bellum Philippi cum Flaminio, in sequentem etiam annum prorogant. Qui cum ibi mansurus esset, ad bellum se paravit: **446** eoque magis, quod Nabis, Lacedæmoniorum tyrannus, quanquam Philippi, ob Argos ab eo acceptum, amicus, pacem cum ipso fecerat. Nam quia Macedo multa simul curare non poterat, eam urbem, veritus ne a Romanis caperetur, Nabidis fidei, depositi instar, commisit. Ælio Pæto consule bellum cum Gallis gerente, etsi multi utrinque in conflictibus ceciderunt, nihil tamen memorabile gestum est. Obsides Carthaginensium, eorum servi et captivi venundati, urbes in quibus quique debebant, occupare ausi, multis civibus interfectis: a Cornelio Lentulo prætore sunt oppressi, prius quam gravius aliquid committeretur. At Galli successibus elati, cum Romanos obiter secum bellare animadvertent, ita se parabant, quasi ipsam urbem oppugnaturi. Quo conatu Romani territi, utrumque consulem Cornelium Cethegum et Minutium Rufum, contra Gallos miserunt: qui inter se divisi, alius aliam regionem vastavit. Ut consules, ita etiam hostes divisi. qui cum Amilcare fuerunt, victi a Cethego, pacem impetrarunt: reliqui ea clade territi, cum Rufo agros impune vastante non sunt congressi, nec tamen ab armis recesserunt. Tunc etiam Flaminio cum Attalo totam Bœotiam subegit. Ac Attalus dum concionem ad Bœotios habet, præsenio efflavit animam. At Flaminio in Thessaliam profectus, equestri prælio cum Philippo decertavit: neque enim locus majori pugnae fuit idoneus. Quare ambo in tumultum quemdam, cujus cacumen Cynoscephale, a canini capitis similitudine dicitur, recesserunt: diverseque castris positus, inter se totis exercitibus congressi, æquo Marte discessissent, nisi Ætolorum auxilia victoriam Romanis peperissent. Philippus victus et profligatus, cum Larissam et circumjacentes civitates in victoris partes concessisse audisset, caduceatoribus missis, pecuniaque; et præter alios filio Demetrio obside dato, inducias a Flaminio impetravit, et legatos Romam pro pace misit. Dum hæc geruntur, etiam Androsthenes ab Achæis victus, Corinthum amisit. Lucius Flaminio classis præfectus, cum Acarnanes a Philippi societate **447** abstrahere non posset, Leucadem obsidione cepit: eosque, ubi Philippi cladem audire, facilius subegit. Sic Macedonicum bellum est solutum, et Romani pacem cum Philippo minime gravatim fecerunt; his conditionibus, ut captivos et transfugas omnes restitueret, ut elephantos et triremes, præter quinque et prætoriam quæ 16 remorum erat, et pecuniam partim presentem, partim certis pensionibus daret: ut soli Macedoniæ imperaret, neque milites ultra

τούς λόγους αὐτοῦ, καὶ συνῆλθον αὐτοὶ καὶ οἱ σύμμαχοι. Ἐπράχθη δ' οὐδὲν, ἢ ὅτι πρόσθεις εἰς Ῥώμην πέμψαι τῷ Φιλίππῳ ἐπατρόπη, καὶ οὐδὲ ἐκεῖ τι ἐγένετο. Τῶν γὰρ Ἑλλήνων ἀποστῆναι αὐτὸν ἀξιοῦντων τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Χαλκίδος, τῆς τε Δημητριάδος τῆς Θεσσαλικῆς, οὐδὲν περὶ τούτων οἱ τοῦ Φιλίππου πρόσθεις ἐντετάλθαι ἔβρασαν, καὶ ἀπρακτοὶ ἀπηλλάγησαν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τῷ Φλαμίνιῳ τὴν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡγεμονίαν καὶ εἰς τὸ ἐπιὸν ψηφισάμενοι ἔτος, αὐτῷ ἀνέθεντο καὶ τὰ κατὰ Φιλίππον. Ὅ ἐστι κατὰ χώραν ἔμελλε μένειν, πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζετο, καὶ μᾶλλον οὐ καὶ Νάβις ὁ Λακεδαιμονίων τύραννος ἐσπέισατό οἱ, καίτοι φίλος ὢν τοῦ Φιλίππου, καὶ τὸ Ἄργος λαβὼν παρ' αὐτοῦ. Ἀδυνατῶν γὰρ ὁ Μακεδὼν πολλὰ δέειπεν ἑμοῦ, καὶ δέισας μὴ τοῖς Ῥωμαίοις ἢ πόλις ληφθῆ, τῷ Νάβιδι αὐτὴν, ἐν αὐτῆς ἀποδοίῃ, παρακατέθετο. Αἰλλοῦ δὲ Πέτου τοῦ ὑπάτου στρατεύσαντος ἐπὶ τοὺς Γαλάτας, πολλοὶ ἀπ' ἀμφοτέρων ἀπόλλυντο, προσμιγνύντες ἀλλήλοις, κείριον δὲ τι ἐπράχθη οὐδὲν. Οἱ δ' ἔμνηροι τῶν Καρχηδονίων, οἳ τε δούλοι οἱ μετ' αὐτῶν, καὶ οἱ τισὶ πεπραμένοι αἰχμάλωτοι, κατασχέειν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἔβαστοι τὰς διατριβὰς ἐποιοῦντο τολμήσαντες, καὶ πολλοὺς τῶν ἐπιχωρίων φονεύσαντες, καθρέθησαν ὑπὸ Κορνηλίου Λεντούλου στρατηγοῦ, πρὶν μείζον τι ἐξεργάσασθαι. Οἱ μὲντοι Γαλάται εὐτυχίαις τε ἐπαίρομενοι, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐν παρέργῳ σφίσι πολεμοῦντας αἰσθόμενοι, παρεσκευάζαντο ὡς καὶ ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλάσονται. Δείσαντες οὖν οἱ Ῥωμαῖοι, ἄμφω τοὺς ὑπάτους; Κορνήλιον Κέθηγον καὶ Μινούκιον Ῥούφον ἐπὶ τοὺς Γαλάτας ἐπερψαν· οἱ διατρεθέντες ἄλλος ἄλλην ἐπόρθουν χώραν. Πρὸς οὖν τοὺς ὑπάτους καὶ οἱ πολέμιοι διηρέθησαν, καὶ οἱ μὲν τῷ Κεθῆγῳ μετὰ τοῦ Ἀμιλίου συμβαλόντες, ἡτήθησαν. Οἱ λοιποὶ δὲ τοῦτα γνόντες, ἀκαδεῖλασαν καὶ οὐκέτι τῷ Ῥούφῳ συνέβαλον, ἀλλ' ἀδεῶς ἐκείνους τὴν χώραν κατέτρηχε. Καὶ οἱ μὲν τῷ Κεθῆγῳ πολεμήσαντες σπονδὰς ἐποίησαντο, οἱ δ' ἄλλοι ἐν τοῖς ὅπλοις ἔτι ἐτύγγανον. Τότε δὲ καὶ ὁ Φλαμίνιος μετὰ τοῦ Ἀττάλου τὴν Βοιωτίαν ἄπαντα ὑπηγάγετο. Καὶ ὁ μὲν Ἀττάλος ἐν τῷ δημηγορεῖν αὐτοῖς ὑπὸ γῆρῳ; ἀπέψυξεν. Ὅ δὲ γε Φλαμίνιος; ἐς τὴν Θεσσαλίαν ἐλθὼν, τῷ Φιλίππῳ προσέμιξε, καὶ ἵππομαχίαν ἐποίησαντο· τὸ γὰρ χωρίον οὐκ ἐπιτήδειον πρὸς μείζω μάχην ἦν. Δὴ καὶ ἄμφω ἀπανάστησαν, καὶ πρὸς τινα λόφον γενόμενοι, οὗ τὴν ἀκρωνυχίαν Κυνὸς κεφαλὴν ὀνομάζουσιν, οἱ μὲν ἐνθεν, οἱ δ' ἐκείθεν ἠύλισαντο· καὶ μαχεσάμενοι τοῖς στρατεύμασι ἄπαντι, ἰσοπαλεῖς ἀνὰ πάλλαγησαν, εἰ μὴ οἱ Αἰτωλοὶ ἐπικρατεστέροις τοὺς Ῥωμαίους ἐποίησαν. Ἠτήθη δὲ ὁ Φίλιππος καὶ φυγῶν, εἶτα μαθὼν τὴν τε Λάρισσαν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν πόλεις τὰ τοῦ νικῆσαντος ἱρημένας, ἐπακρουχεύσατο τῷ Φλαμίνιῳ· καὶ ὃς ἐσπέισατο, χρήματά τε τοῦ Φιλίππου δόνη, καὶ ὀμήρους ἄλλους τε καὶ τὸν οἰκεῖον υἱὸν Δημήτριον, καὶ πρόσθεις; ὑπὲρ τῆς εἰρήνης εἰς Ῥώμην ἐκπέμψαντος. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, καὶ Ἀνδροσθένης ἐνίκηθη ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, καὶ τὴν Κόρινθον ἀπέβαλε. Καὶ ὁ Φλαμίνιος ὁ Λούκιος ἐπὶ τοῦ

νυκτι: κοῦ ὄν, ἐπεὶ μὴ ἐπειθε τοὺς Ἀχαρνάνες· A quinquies mille aleret, neque ulli extra regnum
 μὲν συμμαχεῖν τῷ Φιλίππῳ, τὴν τε Ἀσυκίδα πολί-
 ορκία εἶλε, κάκεινους μετὰ τοῦτο τὴν ἤτταν τοῦ
 Φιλίππου γνόντας βῆον συμπαρεστήσατο. Οὕτω μὲν
 ὁ Μακεδονικὸς ἐλέλυτο πόλεμος, καὶ οἱ ἐν τῇ Πρώμῃ
 τῷ Φιλίππῳ ἐτοιμότητα συναλλάγησαν ἐπὶ τῷ τοῦς
 αἰχμαλώτου; καὶ τοὺς αὐτομόλους ἀποδοῦναι· καὶ
 τοὺς ἐλέφαντας· τὰς τε τριήρεις, πλὴν πάντες καὶ τῆς
 στρατηγίδος αὐτῆς οὖσης· ἑκκαίδεκτρούς· καὶ
 χρήματα μὲν αὐτίκα δοῦναι, τὰ δὲ καὶ ἐν τάξει τισι· καὶ
 μόνης τῆς Μακεδονίας βασιλεύειν, μὴ
 πλείους τ' ἔχειν στρατιώτας τῶν πεντακισχιλίων, μήτε
 πόλεμον ἔξω τῆς ἑαυτοῦ χώρας ποιεῖσθαι
 τι. Τὰς γὰρ ἄλλας πόλεις τὰς τε ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ τῇ
 Εὐρώπῃ, τὰς πρὶν δουλευούσας αὐτῷ, ἐλευθέρως
 ἀρῆξαν. Οἱ δ' ὕπατοι τοῖς Γαλάταις αὖθις οὐκ ἀταλαιπώρω;
 ἐπολέμησαν, ὅμως μέντοι καὶ τούτους
 ὑπέταξαν.

IZ. Πορκίος δὲ Κάτων ὕπατος αἰρεθείς τὴν Ἰβη-
 ρίαν μικρὸν πᾶσαν ἀλλοτριωθείσαν ἀνεκτήσατο,
 ἀνὴρ ἀρετῇ πάσῃ τοῦ; τότε νικῶν. Νόμου δὲ τεθέν-
 τος μετὰ τὴν ἐν Κάνναις τοῖς Ῥωμαίοις συμβῆσαν B
 ἤτταν, μὴ χρυσοφορεῖν τὰς γυναῖκας μήτε διαφο-
 ρορεῖσθαι, μὴθ' ὄλω; ἐσθῆτι κατασκευῆς κεχρη-
 σθαι, ὁ δῆμος, εἰ χρὴ καταλύσαι τὸν νόμον, βουλὴν
 ἐποιεῖτο, καὶ περὶ τούτου ὁ Κάτων ἐδημηγόρησε,
 δεῖν κατασκευάζων τὸν νόμον κρατεῖν, καὶ τέλος
 ταῦτα ἐπιγαγε· Κοσμηθῶσων οὐν αἱ γυναῖκες,
 μίτε χρυσοῦ μηδὲ λίθους ἢ τισιν ἀνθηροῖς καὶ
 μιοργήτοις ἐσθήμασιν, ἀλλὰ σωφροσύνη, φιλαν-
 δρία, φιλοτεκνία, παιθοῖ, μετριότητι, τοῖς νόμοις
 τοῖς κειμένοις, τοῖς δαλοῖς τοῖς ἡμετέροις, ταῖς
 νίκαις, τοῖς τροπαίοις. Λούκιος δὲ Οὐαλέριος δῆ-
 μαρχος ἀντιλέγων τῷ Κάτωνι διετέλεθη, ἀποδοθῆναι
 συμβουλεύων ταῖς γυναῖξι τὸν κόσμον τὸν πατριον,
 καὶ πολλὰ περὶ τούτου πρὸς τὸν δῆμον εἰπὼν,
 εἶτα πρὸς τὸν Κάτωνα τὸν λόγον ἀπέτεινε, καὶ ἔφη· C
 Σὺ δ', ὦ Κάτων, εἰ ἀχθῇ τῷ κόσμῳ τῶν γυναι-
 κῶν καὶ βούλῃ φιλόσοφόν τι ποιῆσαι καὶ μεγα-
 λοπρεπέ;ς, ἀπόκιρον αὐτὰς περιτρόχαλα, καὶ
 γιγνώσκουσιν καὶ ἐξωμίνας ἐνδυσον, καὶ τῇ Δία
 σύ γε καὶ δαλισον, ἐφ' Ἰππους τε ἀναδιδασον,
 καὶ εἰ δοκῇ σοι, καὶ εἰς τὴν Ἰβηρίαν ἀνάγαγε,
 ὅπως τε καὶ τῶν ἐκκλησιῶν κοινοῦσιν ἡμῖν.
 Καὶ δεῦρο αὐτὰς εἰσφερόμεθα. Καὶ ὁ μὲν Οὐα-
 λέριος ταῦτα ἐπισκώπτων εἶπεν· ἀκούσασαι δὲ αἱ
 γυναῖκες (ἐγγὺς γὰρ τῆς ἀγορᾶς πολλὰι διετέριθον,
 πολυπραγμονοῦσαι τὸ γενησόμενον) εἰσῆλθον
 εἰς τὴν ἐκκλησίαν καταβοῶσαι τοῦ νόμου. Καὶ
 οὕτω σπουδῇ λυθέντος αὐτοῦ ἀνεδήσαντο εὐθύς
 ἐκεῖ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κόσμον τινὰ, καὶ ἐξῆλθον χο-
 ρεύουσαι. Ὁ δὲ Κάτων ἀποπλεύσας εἰς Ἰβηρίαν
 ἀφίκετο, καὶ μαθὼν πάντας τοὺς μέχρι τοῦ Ἰβηρος
 οἰκούντας συνεστράφθαι ἕνα καθ' ἕνα αὐτῷ πολεμή-
 σαι, συγκροτήσας τὸ στράτευμα προσέβαλε σφίσι,
 καὶ ἠτήσας αὐτοὺς, ἠνάγκασε προσχωρήσαι οἱ, φο-
 βηθέντας ἕνα μὴ καὶ τὰς πόλεις αὐτοβοεῖ ἀποβάλλωσι.
 Καὶ τότε μὲν δεῖνόν οὐδὲν αὐτοῖς εἰργάσατο. Ὅστε-
 ρον δὲ ὑπέσπευον τιῶν γενομένων, τὰ τε ὅπλα πάν-
 των ἀφείλετο, καὶ τὰ τελεῖν σφῶν δι' αὐτῶν τῶν
 ἐπιχωρίων κατέσκαψε. Γράμματα γὰρ ἑκαταχόσας
 διαπέμφας, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄπασιν αὐτὰ
 ἀποδοθῆναι κελεύσας, προσέταξε τοὺς περιβόλους
 αὐθήμερον καταλείναι, θάνατον ἀπειλήσας τοῖς ἀπει-
 θήσασιν. Ἄ ἀναγνόντες οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντες, καὶ

XVII. Porcius Cato consul designatus Hispan-
 niam pene totam alienatam recuperavit, vir illis
 temporibus omnibus virtutibus præstantissimus.
 Cum autem post Cannensem cladem lex esset lata,
 ne mulieres aurum gestarent, neve vehiculis aut
 varia veste uterentur, et populus utrum ea abro-
 ganda esset, necne, deliberaret, Cato pro concione
 cam retinendam esse suavit, cum hac conclusione :
 Ornentur igitur mulieres, non auro, non gemmis,
 non acupictis aut byssinis vestibus, sed modestia, ma-
 ritorum observantia, liberorum amore, obedientia,
 moderatione, legibus civitatis, armis nostris, victoriis,
 triumphis. Sed L. Valerius tribunus plebis Catoni
 adversatus, auctor fuit, ut mulieribus patria orna-
 menta redderentur; qua de re cum ad populum
 multa verba fecisset, oratione ad Catonem conversa :
 Tu, Cato, inquit, si ornamenta mulierum iniquo
 animo pateris, et aliquid magnificentum et philosopho
 dignum præstare cupis, in orbem eas radito, tunicis
 et palliis induito, atque etiam, si diis placet, armato,
 et equis impositas in Hispaniam ducito, atque adeo
 huc adducito, ut et concionibus nostris intersint. Age,
 accersamus eas huc. Cum hæc diceret Valerius mul-
 lieres audivissent (multæ enim eventus exspecta-
 tionem suspensæ, juxta forum versabantur) in con-
 cionem irruerunt, contra legem vociferantes.
 Qua citra cunctationem soluta, statim ibi orna-
 mentis quibusdam sumptis, cum tripudiis able-
 runt. Cato in Hispaniam profectus, 448 cum
 omnes usque ad Iberum conspirasse, atque in unum
 convenisse didicisset, ut semel universi cum eo
 pugnarent: prælio victos ad deditionem compulit,
 metuentes, ne eodem terrore etiam urbes amitte-
 rent. Ac tum quidem eis pepercit. Post autem,
 cum quidam suspicionem de se præbuisset, om-
 nibus arma ademit, et ipsos cives sua mœnia ever-
 tere coegit. Litteris enim in omnia loca missis,
 eodemque die redditis, omnia mœnia eodem die
 dirui jussit, contumacibus inortem comminatus.
 Quibus magistratus lectis, singuli putantes sibi
 solis ita scriptum esse, ne spatio quidem ad deli-
 berandum sumpto, munitiones omnes dejecerunt.
 Iberum transgressus, cum Celtiberis hostium sociis
 ob multitudinem congregi non ausus, mirabiliter
 homines tractavit: alias majora stipendia pollicendo
 ut ad se transirent, alias monendo, ut domum re-
 dirent, alias etiam certum pugnae diem designando.

ita factum ut inter se dissentientes, cum eo pugnare ausi non fuerint.

Ο δὲ Κάτων διέβη τὴν Ἰβήρην, καὶ τοὺς Κελτικῶν συμμάχοις τοῖς πολεμίοις αὐτοῦ διὰ πλῆθος συμβαλεῖν μὴ θαρσύνων, μετεχειρίσατο θαυμασίως αὐτοὺς, ποτὲ μὲν μεταπειθὼν πρὸς αὐτὸν μεταστῆναι δόσει μείζονος μισθοῦ, ποτὲ δὲ παραινῶν σφίσιν ἐπανελθεῖν ὁκλαδε, ἔστι δ' ὅτε καὶ μάχην αὐτοῖς ἐς ἡμέραν ἐπαγγέλλων ῥητήν. Ἐκ γὰρ τούτου ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους, καὶ φοβηθέντες, οὐκ ἔτι αὐτῷ πολεμήσαι ἐτόλμησαν.

XVIII. Tum Flaminius Argos oppugnavit. Romani enim Nabidem neque sibi fidum, et Græcis formidabilem, hostem judicant. Sed cum ei auxilia a Philippo missa essent, Flaminius Spartam oppugnaturus, Taygeto monte citra laborem superato, ad ipsam usque urbem, adversante nemine, pervenit. Nabis enim et Romanos metuens, et civibus diffidens, se loco non moverat, ut illi mature occurreret : sed cum jam præ foribus adesset, eruptionem fecit, eo tum ob laborem itineris, tum propter castrametationis occupationem contempto, ac nonnullos turbavit. Postridie oppugnantes cum magna clade suorum adortus, de cætero intra moenia se continuit. Flaminius igitur parte copiarum ibi relicta, ne hostis alio abiret, ipse cum fratre suo, Rhodii, et Eumene Attali filio, agros vastavit. Quibus rebus ad desperationem adactus Nabis, caduceatore ad Flaminium misso, non statim pacem impetravit. Nam quæ conditiones ei lerebantur, eas neque repudiare, nèque multitudine prohibente accipere ausus est. Sed cum Romani urgerent, et totam pene Spartam (quadam enim parte moenia non habebat) cepissent : 549 non diutius cunctatus, pace cum Flaminio facta, et legatis Romam missis, reconciliatus est. At Flaminium tum omnibus Græcis libertatem dedit, eosque postea convocatos, beneficii, quæ accepissent, commemoratis, monuit, ut benevolentiam erga populum Romanum conservarent : et præsidiis omnibus deductis, cum toto exercitu discessit. Eo Romam profecto, Nabis novis rebus studuit : quo motu tota pene Græcia, impulsu Ætolorum est concussa, æque bello gerendo pararunt, ad Philippum et Antiochum legatis missis, cui persuaserunt, ut Romanis bellum inferret, spe et Græci et Italici regni proposita. Romani turbatis adhuc rebus, sine ulla spe Antiochi superandi, satis habuerunt, si sua tueri possent. Nam Antiochus domesticis viribus multum posse putabatur, cum propter alia, tum quod Mediam subegisset : sed multo major factus erat, affinitate Ptolemæi Ægypti, et Ariarathis Cappadociæ regum. Antiochum igitur, de quo talis esset opinio, belli Philippici tempore coluerunt, per legatos amice cum eo agentes, et munera missiantes. Sed Macedone victo, quem pridem timerant, contempserunt. At ille in Thraciam trajecit : et præter alia vi subacta, Lysimachiam desolatam instauravit, qua ad belli gerendi commoditatem uteretur, a Philippo et Nabide accersitus. Annibal quoque coram in spe eum exeraret, fore ut Carthaginem, atque inde in Italiani navigans, Ionii sinus gentibus subactis, Romam ipsam

νομίσαντες ἕκαστοι μόλις αὐτοῖς γεγράφθαι, καὶ μὴδὲ καιρὸν λαβόντες βουλῆς, κατέβαλον πάντες τὰ ἔργα. Οὐ γὰρ Κάτων διέβη τὴν Ἰβήρην, καὶ τοὺς Κελτικῶν συμμάχοις τοῖς πολεμίοις αὐτοῦ διὰ πλῆθος συμβαλεῖν μὴ θαρσύνων, μετεχειρίσατο θαυμασίως αὐτοὺς, ποτὲ μὲν μεταπειθὼν πρὸς αὐτὸν μεταστῆναι δόσει μείζονος μισθοῦ, ποτὲ δὲ παραινῶν σφίσιν ἐπανελθεῖν ὁκλαδε, ἔστι δ' ὅτε καὶ μάχην αὐτοῖς ἐς ἡμέραν ἐπαγγέλλων ῥητήν. Ἐκ γὰρ τούτου ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους, καὶ φοβηθέντες, οὐκ ἔτι αὐτῷ πολεμήσαι ἐτόλμησαν.

III. Τότε δὲ καὶ Φλαμίνιος ἐπὶ τὸ Ἄργος ἐστράτευσε. Τὸν γὰρ Νάβιν οὕτε σφίσιν πιστὸν καὶ τοῖς Ἕλλησι φοβερὸν ἐρόντηες οἱ Ῥωμαῖοι, πολέμιον ἐποίησαντο. Προσγενομένων δὲ συμμάχων ἐκ τοῦ Φιλίππου αὐτῷ, ἐπὶ τὴν Σπάρτην ἦλθον ὁ Φλαμίνιος, καὶ ἀπόνως τὰ Ταυγετὰ τε ὑπερέβη, καὶ πρὸς τὴν πόλιν προσῆλθε μηδενὸς ἐναντιουμένου. Ὁ γὰρ Νάβις τοὺς τε Ῥωμαίους δέσας καὶ τοὺς ἐπιχωρίους ὑποπεύσας, οὐκ ἐκινήθη ὥστε προἰπαντῆσαι τῷ Φλαμίνιω. Πλησίασαντι δὲ ἐπιξέδραμα, καταφρονήσας διὰ τε τὸν κάματον, τὸν ἐκ τῆς πορείας καὶ ὅτι περὶ τὴν στρατοπέδουσαν ἀπησχόλητο, καὶ τινὰς συνετάραξε. Τῇ δ' ὕστερα εἰς ἐπεξήλθε τοῖς προσβάλλουσιν, καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν, οὐκέτι ἐπέσῃλθε. Καταλειπὼν οὖν μέρος τοῦ στρατοῦ ἔκαλε ὁ Φλαμίνιος, ἔπειτα μὴδαμοῦ κινήσει, τοῖς λοιποῖς ἐπὶ τὴν χώραν ἐστράτευτο κακείνους τε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ οἱ Ῥόδιοι, καὶ ὁ τοῦ Ἀττάλου παῖς Εὐμένης ἐπύρθουν αὐτήν. Ἀπογνοὺς οὖν διὰ ταῦτα ὁ Νάβις κήρυκα τῷ Φλαμίνιω ὑπὲρ εἰρήνης ἀπέστειλε. Καὶ ὅς τοὺς μὲν λόγους αὐτοῦ προσήκατο, οὐκ αὐτίκα δὲ κατέλυσατο. Τὰς γὰρ ὁμολογίας ὅς ἀπαιτεῖτο ὁ Νάβις ποιήσασθαι, οὐτ' ἀπαγορεύσαι ἐθάβρει, οὐτε ποιῆσαι συγκατετίθετο, τὸ δὲ πλῆθος ἐκώλυσε αὐτὸν συμβῆναι καὶ τότε μὲν οὐκ ἐπέσῃλθε. Προσβαλόντων δὲ τῶν Ῥωμαίων αὐδὸς, καὶ τὴν Σπάρτην ὀλίγων πᾶσαν (καὶ γὰρ ἀταίχιστος ἦν ἐν μέρει) ἐλόντων, οὐκέτ' ἐπέσχευεν, ἀλλὰ πρὸς τε τὸν Φλαμίνιον ὁπονδᾶς ἐποίησατο, καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην προσβουσόμενος συνηλλάγη. Ὁ δὲ Φλαμίνιος τότε μὲν πάντας τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέρους ἀφῆκεν ὕστερον δὲ συγκαλέσας αὐτοὺς καὶ ὑπομνήσας ὡς εὐργρέτηντο, παρήνευσε εὐνοίαν τῇ Ῥώμῃ τηρεῖν, καὶ τὴν φρουρὰς ἀπάσας ἐξήγαγε, καὶ ἀπῆρε μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ. Ἀρικομένου δ' ἐς Ῥώμην τοῦ Φλαμίνιου, ὁ Νάβις ἐνεωτέρεισε, καὶ τοῦτο καὶ τὸ Ἕλλησικὸν ἅπαν ὡς εἰπεῖν ἐταράχθη, τῶν Αἰτωλῶν σφεδρᾶς ἐναγόντων. Περσευεζοντὸς τε ὡς πολεμήσοντες, καὶ πρὸς τὸν Φίλιππον καὶ τὸν Ἀντιόχον ἐπρεσβεύοντο, καὶ ἐπεισαν αὐτὸν ἐκπολεμωθῆναι Ῥωμαίοις, ὡς καὶ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἰταλίας τε βασιλεύοντα. Τοῖς δὲ Ῥωμαίοις τῶν πραγμάτων τεταραγμένων, οὐχὶ περιγενέσθαι τοῦ Ἀντιόχου ἐλπίς ἦν, ἀλλ' ἠγάπων εἰ γε τὰ αὐτῶν διασώσασαντο. Ὁ γὰρ Ἀντιόχος μέγας μὲν καὶ ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει ἐδόκει, δι' ἄλλα τε καὶ ὅτι τὴν Μηδίαν κατεστρέψατο. Πολλῶ δ' ἔτι μείζων ἐγένετο, ὅτι τὸν Πτολεμαῖον τὸν τῆς Αἰγύπτου βασιλέα, καὶ τὸν Ἀριαράθην τὸν τῆς Καππαδοκίας κηδεστὴν προσετίθειτο. Τοιοῦτον τὸν Ἀντιόχον νομιζόμενον οἱ Ῥωμαῖοι, μέχρι μὲν τῷ Φιλίππῳ ἐπολέμουν, ἐθεράπευον, φίλιως τε διὰ πρῆσθων

ὀμιλοῦντες, καὶ δῶρα πείμποντες. Ἐπὶ δ' ἐκείνῳ ἄ
 ἐνίκησαν, καὶ τούτου ὃν πρόθεον ἰδεύσαν κατα-
 σφρόνουν. Ὅ δὲ ἐς τὴν Θράκην ἐπεραιώθη καὶ ἄλλα
 τε παρεστῆσθε, καὶ τὴν Ἄσειαν ἀνεστηκυῖαν
 συνέψισαν, ὡς ὀρητηρίῳ ταύτῃ χρησόμενος. Καὶ
 γὰρ αὐτὸν καὶ ὁ Φαίππος καὶ ὁ Νάβις ἐπηγά-
 γοντο. Ὅ τε Ἀντίβας αὐτῷ συγγενόμενος ἐπι-
 σαι πεποιθὲν ἐς τὴν Καρχηδόνα, κάκειθεν εἰς τὴν
 Ἰταλίαν πλεύσαι, καὶ τὰ τοῦ Ἰονίου κόλπου εἶθι
 προσκαταστρέψασθαι, καὶ μετ' αὐτῶν ἐπὶ τὴν Ῥώ-
 μιν ὀρμῆσαι. Ἐβῆθη γοῦν ὁ Ἀντίοχος καὶ δις ἐς
 τὴν Εὐρώπην διαβῆς· εἰς τε τὴν Ἑλλάδα ἀρικόμε-
 νος. Πυθόμενος δὲ τὸν Πτολεμαῖον τεθνηκέναι,
 καὶ περὶ παντὸς τῆς Αἰγύπτου κρατῆσαι ποιούμε-
 νος, τὸν μὲν υἱὸν Σέλευκον ἐν τῇ Αὐσιμαχίᾳ σὺν
 δυνάμει κατέλιπεν· αὐτὸς δὲ ἀναεὺσας, καὶ ζῶντα
 τὸν Πτολεμαῖον μαθῶν, τῆς μὲν Αἰγύπτου ἀπέ-
 σκετο. Ἐπιχειρήσας δ' ἐς Κύπρον πλεύσαι, ἔπεισεν
 ὑπὸ χειμῶνος, καὶ οἰκαδὲ ἀνεχώρησε. Καὶ πρί-
 σθεις εἰ Ῥωμαῖοι κάκεινος ἀντεπέτελλον, ἀλλήλοις
 ἀντεγκαλοῦντες, ὅπως πρόρασιν τε τοῦ πολέμου
 λάβουσι καὶ ὅπως τὰ παρ' ἀλλήλους προκατασκέ-
 φωνται. Ἀντίβας δὲ τὴν μεγίστην τῶν παρὰ Καρ-
 χηδόνοις ἀρχῶν εἰληφώς, καὶ προσκρούσας ἀπ'
 αὐτῆς τοῖς δυνατωτάτοις, ἐμισθῆθη τε ὑπ' αὐτῶν,
 καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους διεβλήθη ὡς· τὰ τε τῶν Καρ-
 χηδόνων νεωτερίζων, καὶ τῷ Ἀντίῳ κοινολογούμε-
 νος. Καὶ μαθῶν τινας ἐκ τῆς Ῥώμης παρόντας, καὶ
 δείσας μὴ συλληφθῆ, ἀπέδρα νυκτὸς ἐκ τῆς Καρχη-
 δόνος. Καὶ πρὸς τὸν Ἀντίοχον ἰδῶν, ἑαυτῷ τε τὴν
 εἰς τὴν πατρίδα κίθοδον, καὶ τὸν πρὸς τοὺς Ῥω-
 μαίους πόλεμον ἔπραττεν, ὑπισχνόμενος· ἐκείνῳ
 περιποιήσασθαι τὸ τε τῆς Ἑλλάδος κράτος καὶ τὸ
 τῆς Ἰταλίας, μέχρις ὅσφιςιν (45) ὁ Σικελίων ὁ
 Ἀφρικανὸς συναγένητο. Οὗτος γὰρ δικαστὴς ἐς τὴν
 Αἰθίῴην παμφεῖς τῷ τε Μασινίσῃ καὶ τοῖς Καρ-
 χηδόνοις περὶ ὄρων γῆς διαφερομένοις, μετῴρων
 τὴν ἔχθραν αὐτῶν κατέλιπεν, ἢ ἀλλήλοις τε διαφέ-
 ροντο καὶ μηδεὶς αὐτῶν διὰ τὴν κρίσιν κατὰ Ῥω-
 μαίων ὀργίζετο. Ἐνταῦθεν δ' εἰς τὴν Ἀσίαν διέη,
 λόγῳ μὲν ὡς πρεσβέυσαν πρὸς τὸν Ἀντίοχον, ἔργῳ
 δὲ ἵνα κάκεινον καὶ τὸν Ἀντίβαν ἐπιφανεῖς καταπλήξῃ, καὶ πρᾶξῃ τὰ τοῖς Ῥωμαίοις συμφέροντα.
 Ἀφικόμενος δ' αὐτοῦ οὐχ ὁμοίως· ἔτι προσείχεν ὁ Ἀντίοχος τῷ Ἀντίβῃ ὡς ὑπέπτευσε γὰρ αὐτὸν δι'
 ἀπορρήτων ὀμιλήσαντα τῷ Σικελίῳ, καὶ ἄλλως δὲ αὐτὸν ἐβαρύνετο, ὅτι ἅπαν βούλευμα τῷ Ἀντίβῃ
 πᾶς ἐπεγράφετο, καὶ τὴν τοῦ πολέμου κατορθώσιν ἐν τούτῳ πάντες ἐπὶ ἡλπίζον. Διὰ γοῦν ταῦτα καὶ
 ἐφοβήθη τῷ Ἀντίβῃ καὶ ἐφοβήθη αὐτὸν, ἵνα μὴ τι δυνήθεις μεταβάλῃται, καὶ οὔτε στρατεύμα
 παρέσχεν αὐτῷ, οὔτ' εἰς τὴν Καρχηδόνα ἐπέμφεν, οὐδ' ἐν ταῖς συνουσίαις αὐτῷ κατακόρως ἐκέχρητο,
 ἀλλὰ καὶ ἐπετήθευε μὲν τῶν πραττομένων αὐτοῦ δοκεῖν εἶναι.

10. Ἡ δὲ περὶ τοῦ Ἀντίοχου φήμη πολλὴ τὴν
 Ῥώμην κατέσχε, καὶ εἰ φροντίδα τοῦ Ῥωμαίου
 οὐκ ἐλαχιστὴν κατέστησε. Συχνῶν δὲ περὶ τοῦ
 Ἀντίοχου θρυλλομένων, καὶ τῶν μὲν ὅτι τὴν Ἑλ-
 λάδα πᾶσαν ἤδη κατέχει, τῶν δ' ὅτι ἐπὶ τὴν Ἰτα-
 λίαν ἐπιίγεται, λογοποιούντων, οἱ Ῥωμαῖοι πρέσβεις
 εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄλλους τε καὶ Φλαμίνιον οἰκειως

oppugnare posset: Pervenit autem Antiochus bis
 in Europam atque in Græciam. Sed Ptolemæi morte
 audita, cum in eo sibi putaret esse omnia, ut
 Ægypto potiretur: Seleuco filio Lysimachæ cum
 copiis relicto, abitum paravit. Cæterum cum Ptole-
 mæum adhuc superstitem esse cognovisset, Ægy-
 pto abstinuit; in Cyprum navigaturus, tempe-
 state conflictatus, domum rediit. Legatos porro et
 ille et Romani miserunt invicem, cum ut de inju-
 riis exostulantes belli causam quærerent; tum ut
 quæ vires adversæ partis essent, utriusque explora-
 rent. Annibal vero summum apud Carthaginienses
 magistratum gerens, eoque potentissimorum ci-
 vium susceptus 450 odiis, apud Romanos accusa-
 tus est, ut qui et Carthagine res novas moliretur,
 et cum Antiocho arcaus consilia tractaret. Itaque
 cognita Romanorum quorundam præsentia, veri-
 tus ne comprehenderetur, noctu Carthagine aufu-
 git; et ad Antiochum profectus, id mollius est, ut
 et sibi reditum in patriam, et Romanis bellam
 conficeret, et Græciæ et Italiæ imperium illi pro-
 mittens, donec Scipio Africanus ad eos venit. Is
 enim iudex in Africam missus, ut inter Massini-
 sam et Carthaginienses de finibus disceptantes sen-
 tentiam ferret, inimicitias eorum vigere passus est,
 ut et ipsi inter sese contenderent, et neutri ob ju-
 dicium Romanis irascerentur. Inde in Asiam tra-
 jecit, per speciem legationis apud Antiochum ob-
 eundæ; revera ea de causa, ut præsentia sua et
 rege et Annibale territis, ea ageret quæ essent e
 republica. Cum ad Antiochum pervenisset, rex An-
 nibali non perinde auscultavit, eumque suspectum
 habuit ob arcaus cum Scipione colloquia, jam an-
 tea quoque parum gratum, quod omnia consilia
 Annibali ascriberentur, omnium spes belli rite
 conficiendi ab eo penderet. Ob hæc invidens Ann-
 nibali, timuit, ne potestate data mutaretur. Itaque
 nec exercitum dedit, nec Carthagine eum remisit,
 neque in arciores familiaritatem admisit; sed
 de industria id egit, ut nihil ejus consilio gestum
 esse videretur.

XIX. Fama porro de Antiocho maxima Romæ
 fuit, neque iis curam civitati minimam attulit. De
 quo cum multa dicerentur, atque alii eum jam
 totam Græciam obtinere, alii in Italiam properare
 fabularentur: Romani cum alios legatos, tum Fla-
 minium in Græciam, ut et Philippum et cæteros a
 studio novarum rerum pro amicitia dehortaretur:

Varia lectiones et notæ.

(45) Μέχρις ὅσφιςιν. Hic desse versum aliquem putabat Wolfius, sed sensus est integer, atque
 ita etiam MSS. omnes præferunt.

et prætores, M. Debius Apolloniam, si Antiochus ibi trajicere auderet; Attilium adversus Nabidem miserunt: et hic quidem nihil egit, Nabide jam per insidias ab Ætolis perempto, Spartaque ab Achæis capta. Sed Bebius et Philippus multa loca Thessaliæ firmarunt. Macedo enim tum ob alia, tum quod Antiochus ei Thraciæ quædam loca eriperat, Romanis servabat fidem. Flaminius Græciam **451** passim obiens, aliis persuasit ne deficerent, alios ad officium reduxit, præter Ætolos et quosdam alios. Hi enim et ipsi ad Antiochum se contulerant, et alios partim coactos, partim volentes eodem pertraxerant. Antiochus vero quamvis hiberno tempore, tamen ut spei Ætolorum satisfaceret, sine justis copiis advenit: et illis adjutantibus, Chalcidem cepit: et reliqua Eubœa potitus, Romanos quosdam inter captivos repertos, omnes dimisit: et Chalcide hibernavit, ubi et ipsius et ducum ejus et militum animi cum aliis deliciis corrupti sunt, tum ipse ex amore puellæ cujusdam voluptatum illecebris irretitus, etiam cæteros bello ineptos fecit. Romani audio ejus in Græciam adventu, et Chalcididis expugnatione, bellum aperte susceperunt: et altero consule Scipione Nasica ad Italiæ defensionem relicto, Manium Glabrimonem cum magno exercitu in Italiam miserunt. Quorum ille cum Boiis bellum gessit, hic Antiocho Græcia pulso, cum Bebio et Philippo multas Thessalicas civitates subegit, et Philippum Megalopolitanum captum Romam misit: Amynandro ejecto, Macedoni ditionem ejus tradidit. Antiochus interim Chalcide otium agens, post in Bœotiam venit, in Thermopylis Romanorum aggressionem expectaturus. Nam loci naturam paucitati suorum militum subsidio fore judicabat: ac ne idem sibi quod Græcis bello Persico accideret, partem Ætolorum in montium cacumina presidii causa misit. Sed Glabrio contemptis locorum angustiis, pugnaque non dilata, Porcium Catonem et Valerium Flaccum legatos noctu contra Ætolos in montium cacumina misit: ipse cum Antiocho mane congressus, dum in planitie pugnatur, superior, exercitu ab Antiocho ad altiora loca subducto, inferior fuit, donec Cato hostes a tergo est adortus, qui cum Ætolos dormientes oppressisset, plerisque cæsis, reliquis dissipatis, decurrit, et pugnae etiam inferioris fuit particeps. Antiochus victus, et castris exiit, mox Chalcidem rediit: et consulis adventu cognito, clam in Asiam discedit. Glabrio vero Bœotiam et Eubœam statim occupat. Heraclea, Ætolis deditionem renuentibus **452** oppugnata, urbem inferiorem obsidione capit: eos vero qui in arcem confugerant, ad deditionem compellit. Ac inter cæteros, Democritus quoque dux Ætolorum captus est, qui aliquando Flamini societate repudiata, ei decretum petenti quo Romam mitteret, dixerat: *Bono animo esto: ego enim id cum exercitu offeram, et juxta Tiberim vobis recitabo.* Philippo Lamiam

αὐτοῖς ἔχοντα ἔστειλαν, ὅπως τὸν τε Φίλιππον καὶ ἐκείνου; ἐπίσχη μὴδὲν νεοχμῶσαι· καὶ στρατηγούς. Μάρκον μὲν Βαΐδιον εἰς Ἀπολλωνίαν, εἰ ταύτη ἐς τὴν Ἰταλίαν περαιωθῆναι τολμήσειεν ὁ Ἀντίοχος, Αὔλον δὲ Ἀττίλιον ἐπὶ τὸν Νάβιν· καὶ οὗτος μὲν οὐδὲν ἔπραξεν, ἔφθη γὰρ ὁ Νάβις ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν φθαρεὶς ἐξ ἐπιβουλῆς, καὶ ἡ Σπάρτη ἦλε ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν. Ὁ δὲ Βαΐδιος καὶ ὁ Φίλιππος πολλὰ τῆς Θεσσαλίας ἐθεδαιώσαντο. Ταῖς γὰρ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὁμολογίαις ὁ Μακεδὼν ἐμμεμένηκε, διὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι ὁ Ἀντίοχος χωρὶς αὐτοῦ ἐν τῇ Θράκῃ τινὰ ἐπεσπάσατο. Ὁ δὲ γε Φλαμίνιος περιῶν τὴν Ἑλλάδα, τοῦ μὲν μὴδ' ἀποστήναι ἔπεισε, τοὺς δὲ καὶ ἀποστάντας ἤδη μετέστησε, πλὴν Αἰτωλῶν καὶ ἐτέρων τινῶν. Αὐτοὶ τε γὰρ τῷ Ἀντίοχῳ προσχωρήσαν, καὶ ἄλλους τοὺς μὲν ἐκόντας συνίστων, ἐνίοις δὲ γε καὶ ἄκοντα· καὶ ὁ Ἀντίοχος, καίτοι χειμῶνος ὄντος, ὄμνος πρὸς τὰς τῶν Αἰτωλῶν ἐπιβὰς ἔσπευσε. Διὸ οὐδὲ ἀξίόμαχον ἐπήγετο δύναμιν, τὴν μὲντοι Χαλκίδα μετ' αὐτῶν ἔλαβε, τὴν τε ἄλλην Ἐββοίαν προσεποίησατο· καὶ ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις Ῥωμαίους τινὰς εὐρῶν, πάντας αὐτοὺς ἀφῆκε· καὶ ἐς τὴν Χαλκίδα διεγχείμισε, ὅθεν αὐτὸς τε καὶ οἱ στρατηγοί, οἱ τε στρατιῶται αὐτοῦ τὰς γνώμας προδιεφθάρσαν. Τῇ τε γὰρ ἄλλη βρασιῶνῃ, καὶ ἔρωτι κόρης τινὸς, ἐς τὸ ἀβροδίατον ἐξώκειλε, καὶ τοὺς ἄλλους ἀπολέμους ἐποίησεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ μαθόντες αὐτὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα παρόντα, τὴν Χαλκίδα τε ἤρηκίτα, τὸν πόλεμον φανερώς ἀνείλοντο· καὶ τῶν ὑπᾶτων Σκιπίωνα μὲν τὸν Νασικῶν ἐπὶ φυλακῇ τῆς Ἰταλίας κατέσχον, Μάνιον δὲ Γλαβρίωνα μετὰ στρατοῦ πολλοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα πεπόμφασιν. Καὶ ὁ μὲν Νασικῆς τοὺς Βουούτους προσεπολεμώσατο, ὁ δὲ Γλαβρίων τὸν Ἀντίοχον ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐξήλασε. Καὶ ἐς τὴν Θεσσαλίαν ἐλθὼν πολλὰ τῶν ταύτη μετὰ τοῦ Βασιλίου καὶ τοῦ Φιλίππου παρεστήσατο. Τὸν τε γὰρ Μεγαλοπολίτην Φίλιππον ἐλὼν εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλε· καὶ τὸν Ἀμύνανδρον ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐκβαλὼν τῷ Μακεδόνι αὐτὴν ἔδωκεν. Ὁ δ' Ἀντίοχος ἐν τούτοις ἡσυχίαν ἄγων ἐν τῇ Χαλκίδι διετέριβεν. Εἶτα εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐλήλυθε καὶ ἐν ταῖς Θερμοπύλαις ἀντιπροσίδοντας οἱ τοὺς Ῥωμαίους ὑπέμεινε. Πρὸς γὰρ τὴν τῶν στρατιωτῶν ὀλιγότητα σύμμαχον τὴν τοῦ χωρίου φύσιν ἔξεν ἐνόμισε, καὶ ἵνα μὴ τι καὶ αὐτὸς πάθῃ ὅσον οἱ Ἕλληνας οἱ πρὸς τὸν Μῆδον ἀντιταχθέντες ἐκεῖ, μέρος τι τῶν Αἰτωλῶν ἐπὶ τὰ ἄκρα τῶν ὄρων ἀνεβίβασεν, ὥστε φρουρησάσιν αὐτά. Ὁ δὲ Γλαβρίων βραγύ τε τῶν χωρίων ἐφρόντισε, καὶ τὴν μάχην οὐκ ἀνεβάλετο, ἀλλὰ Πόρχιον μὲν Κίτωνος καὶ Οὐαλέριον Φλάκκον ὑποστρατηγούς νεκρὸς ἐπὶ τοὺς Αἰτωλοὺς τοὺς ἐν τοῖς ἄκροις ἀπέστειλεν· αὐτὸς δὲ τῷ Ἀντίοχῳ ὑπὸ τὴν ἔω συνμίξε. Καὶ ἔω μὲν ἐν τῷ ὁμαλῷ ἐμάχετο ἐπεκράτει· ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ Ἀντίοχου πρὸς τὰ μετέωρα ἤλαττοῦτο, μέχρῃ; ὁ Κάτων κατὰ νότον οἱ ἐγένετο. Τοῖς γὰρ Αἰτωλοῖς καθυδουσιεν ἐπελθὼν τοὺς μὲν πλείους ἀπέκτεινε καὶ τοὺς λοιποὺς διεσκέδασε. Κάντευθεν καταδραμὼν καὶ τῆς κάτω μάχης μετέσχε, καὶ τὸν τε Ἀντίοχον ἔραψαν, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ

εἶλον. Καὶ ὁ μὲν ἐς τὴν Χαλκίδα εὐθὺς ἀπεχώρησε. Μαθῶν δὲ τὸν ὑπατον προσόντα ἐς τὴν Ἀσίαν ἀνεκομισθῆ λαθῶν. Καὶ τὴν μὲν Βοιωτίαν καὶ τὴν Εὐβοίαν ὁ Γλαβρίων αὐτίκα κατέσχε. Τῇ δὲ Ἡρακλείᾳ, μὴ βουληθέντων αὐτῷ προσχωρήσαι τῶν Αἰτωλῶν, προσβολὰς ἵκοντο· καὶ τὴν μὲν κάτω πόλιν πολιορκίᾳ εἶλε, τοὺς δ' ἐς τὴν ἀκρόπολιν ἀναφυγόντας ὁμολογίᾳ παρεστήσατο. Ἐν δὲ τοῖς τότε ζωγρηθεῖσι καὶ Δημόκριτος ὁ στρατηγὸς τῶν Αἰτωλῶν ἐγένετο. ὃς τῷ Φλαμίνῳ ποτὲ τὴν συμμαχίαν ἠρνήσατο, καὶ ψήφισμα ἐκείνου αἰτήσαντος Ἰν' ἐς τὴν Ῥώμην πέμψῃ. *Θάρρει, ἔφη, ἐγὼ γὰρ αὐτῷ κομῶ μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ παρὰ τῷ Τιβέριδι ὄμιν ἀναγνώσκωμαι.* Τοῦ Φιλίππου δὲ τὴν Λάμειαν πολιορκῶντος ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὴν ὁ Γλαβρίων, καὶ τὴν τε νίκην καὶ τὴν λείαν ἐσφετερίσατο. Τῶν μάλιστα Αἰτωλῶν οἱ λοιποὶ συναλλαγῆναι μὲν ἠθέλησαν, οὐκ ἐσπίσαντο δὲ τοῦ Ἀντιόχου πρέσβεις αὐτοῖς καὶ χρήματα πέμψαντος· ἀλλὰ πρὸς πόλεμον ἠτοιμάζοντο. Καὶ ὁ Φίλιππος ὑπεκρίνετο μὲν τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους φιλίαν, τὰ δὲ τοῦ Ἀντιόχου ἐφρόνει. Ἐν τούτῳ δὲ Ναύπακτον ὁ Γλαβρίων τῶν Αἰτωλῶν οὖσαν ἐπολιόρκει, οὗς ἰλθῶν ὁ Φλαμίνιος ἐπεισε σπείσασθαι, γνωρίμω; αὐτοῖς ἔχων. Καὶ πρέσβεις εἰς τὴν Ῥώμην ἐκείνοι τε καὶ οἱ ἠπειρώται ἐστάλαξαι· καὶ ὁ Φίλιππος σέβανον νικητήριον τῷ Διὶ τῷ Καπιτωλίῳ πέμψας, ἀλλὰ τε ἀντεῖλεψε καὶ τὸν υἱὸν Δημήτριον ἐν Ῥώμῃ ὀμυρεῦντα. Τοῖς δ' Αἰτωλοῖς σπονδαὶ οὐκ ἐγένοντο, οὐ γὰρ ἐλαττωθῆναι τι κατεδέξαντο.

Κ'. Ἐπὶ δὲ τὸν Ἀντιόχον οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Σκιπίωνας ἔταξαν, τὸν τε Ἀφρικανὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Λούκιον. Οἱ τοῖς μὲν Αἰτωλοῖς ἀνοχὴν ἔδωσαν Ἰν' ἐς τὴν Ῥώμην αὖθις ὑπὲρ τῆ; εἰρήνης πρεσβεύσονται. ἠπειρόντο δ' ἐπὶ τὸν Ἀντιόχον· καὶ ἐπὶ Μακεδονίαν ἰλθόντες, συμμαχίους τε λαβόντες ἐκ τοῦ Φιλίππου, ἐπὶ τὸν Ἑλλησποντον ἦλθον. Καὶ ἐς τὴν Ἀσίαν περαιωθέντες, τὰ πλεῖστα τῶν παραθαλασσιῶν κατέλαβον προκατειλημμένα παρὰ τῶν ἐκεῖ προσαπλθόντων Ῥωμαίων. Πρὸς δὲ καὶ τοῦ Εὐμενοῦς, καὶ τῶν Ῥοδίων, οἱ καὶ τὸν Ἀντίαν ναῦς τινὰς ἐκ Φοινίκης ἄγοντα περὶ Παμφυλίαν ἐνίκησαν. Καὶ Εὐμένη; δὲ καὶ Ἀτταλὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν χύραν ἐκάκουν τοῦ Ἀντιόχου· καὶ πόλει, αἱ μὲν βλ' αἱ δ' ἔκομισαι, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μεθίσταντο, ὥστε ἐκ τούτων ἀναγκαζομένη τὸν Ἀντιόχον τὴν Εὐρώπην τε παντελῶς ἐκλιπεῖν, καὶ τὸν υἱὸν Σέλευκον ἀπὸ τῆς Λυσιμαχίας ἀπαγαγεῖν· ὃν ἐπανελθόντα οὖν δυνάμει ἐπὶ τὴν Πέργαμον ἐπεμψεν. Ὡ; δὲ προσεδρεύσας τῇ πόλει οὐδὲν ἐπέρανε, καὶ οἱ Σκιπίωνες ἐπῆλθον, εὐθὺς αὐτοῖς ἐπεκηρυξάσατο, προσδοκῆσας τεύξεσθαι τῆς εἰρήνης, ὅτι τὸν Ἀφρικανοῦ υἱὸν συλλαβῶν, ἐν θεραπείᾳ εἶχε πολλῇ, καὶ τέλος, καίπερ τῶν σπονδῶν ἄμαρτων, ἀνευ λύτρων ἀφήκεν αὐτόν. Οὐκ ἐγένετο δὲ ἡ εἰρήνη, τοῦ Ἀντιόχου δ' οἱ Ῥωμαῖοι ἀπήτουν, μὴ συνθεμένου ποιῆσαι. Τέως μέντοι ἐπὶ πολὺ ἠσύχασαν, εἶτα καὶ ἐπολέμησαν. Ὁ δὲ ἀγὼν οὕτως ἐγένετο. Πρῶτα τὰ ἔργατα, εἶτα τοὺς ἐλέφαντας ὁ Ἀντιόχος ἔταξε, καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς σφενδόνητας καὶ τοὺς τοξότας. Τὴν μὲν οὖν ἐκδρομὴν τῶν ἀρμάτων προεκδραμόντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ μετὰ κραυγῆς σφισὶ πολλῆς ἀντιμέτωποι προσπεισόντες ἀνέκοψαν, ὥστε τὰ πολλὰ αὐτῶν ἐς τοὺς ἐλέφαντας τραπέμενα κάλιν τὸ οἰκεῖον τυνετάραξαν· αὐτοὶ τε γὰρ ἐπλανῶντο καὶ τοὺς ἐπιτεταγμένους σφισὶν ἐκφροδῆσαντες διεσκέδασαν· τὴν δὲ τοξείαν καὶ τὴν σφενδόνησιν ἄμβρος πολὺς ἐπιγενό-

A obsidente, Glabrio adventu suo et victoriam et manubias interceptit. Caeteri Aetoli, cum Romanis conciliari vellent, pecunia per legatos ab Antiocho accepta, repudiata pace bello se pararunt; Philippo Romanorum amicitiam simulante, cum Antiocho clam studeret. Interea Glabrione Naupactum Aetolicæ ditionis obsidente, Flaminius civibus cum quibus ei notitia erat, persuasit, ut pacem amplecterentur. Itaque et hi et Epirotæ legatos Romam miserunt. Philippus corona triumphali Jovi Capitolino donata, præter alia munera filium quoque Demetrium obsidem in urbe agentem recepit. Aetolis ideo pax data non est, quod nulla re deteriore conditione esse volebant.

Τῶν μάλιστα Αἰτωλῶν οἱ λοιποὶ συναλλαγῆναι μὲν ἠθέλησαν, οὐκ ἐσπίσαντο δὲ τοῦ Ἀντιόχου πρέσβεις αὐτοῖς καὶ χρήματα πέμψαντος· ἀλλὰ πρὸς πόλεμον ἠτοιμάζοντο. Καὶ ὁ Φίλιππος ὑπεκρίνετο μὲν τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους φιλίαν, τὰ δὲ τοῦ Ἀντιόχου ἐφρόνει. Ἐν τούτῳ δὲ Ναύπακτον ὁ Γλαβρίων τῶν Αἰτωλῶν οὖσαν ἐπολιόρκει, οὗς ἰλθῶν ὁ Φλαμίνιος ἐπεισε σπείσασθαι, γνωρίμω; αὐτοῖς ἔχων. Καὶ πρέσβεις εἰς τὴν Ῥώμην ἐκείνοι τε καὶ οἱ ἠπειρώται ἐστάλαξαι· καὶ ὁ Φίλιππος σέβανον νικητήριον τῷ Διὶ τῷ Καπιτωλίῳ πέμψας, ἀλλὰ τε ἀντεῖλεψε καὶ τὸν υἱὸν Δημήτριον ἐν Ῥώμῃ ὀμυρεῦντα. Τοῖς δ' Αἰτωλοῖς σπονδαὶ οὐκ ἐγένοντο, οὐ γὰρ ἐλαττωθῆναι τι κατεδέξαντο.

B XX. Contra Antiochum Romani Scipiones, Africanum et fratrem ejus Lucium miserunt; qui Aetolis inducias dederunt, dum Romam legatos pacificatum mitterent. Et quia contra Antiochum properabant, in Macedonia profecti, acceptisque a Philippo auxiliis, per Hellespontum in Asiam trajecti, maximam oræ maritimæ partem a Romanis, qui prius eo venerant, atque ab Eumene et Rhodiiis, præoccupata invenerunt; a quibus etiam Annibal naves aliquot e Phœnicia ducens, juxta Pamphyliam victus fuerat. Eumene porro et Attalo fratre ejus Antiochi regnum vastantibus, urbes partim ultro, partim coactæ ad Romanos defecerunt. Unde necessitas Antiocho imposita est Europa prorsus excedendi, et Seleuci filii Lysimachia revocandi: quem reversus cum copiis, Perganum. misit. Ut autem obsidio inanjs erat, et Scipio adventabat, statim caduceatore misso spem pacis impetrandæ habuit, quod Africani filium captum honorificentissime tractaret; quem tandem quanvis spe sua frustratus, gratis dimisit. Quominus autem 453 pax fieret, in causa fuere conditiones quas Romani tulerant non acceptæ. Cum ad tempus quievissent, repetito bello, hæc pugna ratio fuit. Antiochus primo loco, currus disposuit, secundo elephantos, deinde funditores et sagittarios. Currum impetum Romani priores excursionem facta, magnoque clamore sublato in eos illati retulerunt, ut plerique in elephantos rursus conversi, amicorum aciem turbarent, cum et ipsi temere ferrentur, et commilitones territorios dissiparent. Sagittarii vero, et funditores, magno imbore sunt debilitati. Ad hæc, magna et densa nebula Romanos quippe victores, et cominus totis viribus pugnantibus nihil impediit; sed adversarios territorios, et sagittariis atque equitatu maxime nitentes, adempto prospectu ad dirigenda tela, inter sese ut in tenebris ober-

rautes, multum læsit. Antiochus tamen cataphra-
ctis equitibus adversum cornu prodigatum usque
ad castra persecutus est; eaque cepisset, nisi
M. Æmilius Lepidus iis custodiendis relictus, Ro-
manorum primos accedentes occidisset, cum eis
ut fugam sisterent, persuadere non potuisset. Tam
enim et reliqui in hostem redierunt, et ipse cum
integris præsidiariis excursionem facta, Antiochum
repulit. Interea vero Zeuxis ab alia parte in
vallum irrupit, idque diripuit; donec Lepidus, re
animadversa, et sua castra defendit, et Scipio
Antiochi cepit. In iis multi mortales, multi equi,
jumenta, argentum, aurum, ebur, et aliæ res præ-
tiosæ inventæ. Antiochus victus statim in Syriam
recessit. Asiani Græci ad Romanorum amicitiam
se contulerunt. Post hæc induciæ quedam Antio-
cho petenti pactæ sunt. Nam et Scipio propter filium
ei bene cupiebat, et consul victoriam successori
appropinquantem concedere volebat. Cum igitur
nihil amplius Antiocho imposuissent, quam ea
quæ ante pugnam postularant, Cn. Manlius eorum
successor, illa pactione haud contentus, plura exegit;
et inter obsides ipsius etiam filium Antiochum
dare, et transfugas omnes dedito jussit, inter quos
erat etiam Annibal. Iis postulatis Antiochus vel
inventus paruit; sed Annibalem, qui jam ad Prusiam
Bithyniæ regem confugerat, dedito non potuit,
et legatis Romam missis, iis conditionibus pactionem
fecit. L. vero Scipio ea victoria magnam laudem
adeptus, Asiatici cognomentum ex provincia
deportavit; quemadmodum frater Carthagine sub-
acta, potentissima Africæ urbe, Africani. Tanti autem
virum, tantamque virtute gloriam adepti, non multo
post in judicium adducti, et populi potestati
subjecti sunt; ac Lucius repetendarum damnatus,
quasi ex manubiis multa subtraxisset; Africanus
vero, quod pactiones propter filium mitiores
fecisset; sed vera damnationis causa fuit invidia.
Nam eos insolentes fuisse, cum aliunde patet, tum
ex eo, quod publicatis Asiatici bonis nihil plus est
repositum, quam ante habuerat; et quod Africanum
antequam suffragia ferrentur, Linternum profectum,
ubi usque ad obitum exsulavit, nemo amplius
condemnavit. At Manlius tum Pisidiam, Lycaoniam,
Pamphyliam, et Galatiam sive Galatiam Asiaticam
magnam partem subegit. Est enim ibi quoque
Gallica gens, ex Europa, profecta. Nam cum olim
Brennium regem creassent, Græciam et Thraciam
pervagati atque inde in Bithyniam transgressi,
partibus quibusdam Phrygiæ, Paphlagoniæ, Mysiæ
ad Olympum, et Cappadociæ occupatis, peculiarem
gentem condiderunt, qui Galatæ appellantur. Hi
etsi Manlio negotium facesserunt, tamen et ipsi
victi sunt, Ancyra urbe primo impetu capta, cæ-
teris deditio subactis. His rebus gestis, et Aria-

μενος ἀσθενῆ ἐποίησεν. Ὀμίλη τε πλείστη καὶ
βαθεῖα συμβῆσα, τοὺς μὲν Ῥωμαίους δεῖς κρατούν-
τας; καὶ ἀγχεμάχως (46) ἐκ χειρὸς μαχομένους οὐδὲν
ἐνεπόδισα· τοὺς δ' ἐναντίους οἷα κερδοδημένους ἴππων
τε καὶ τοξεία τὸ πλεῖστον χρωμένους, τὴν τε πρόσθεν
εἰς τὰ τοξείματα ἀφείλετο, καὶ περὶ ἀλλήλους ὡς ἐν
σκότῳ κλωνομένους ἐσφηλεν. Ὅμως δ' οὖν ἴσχυσεν
ὁ Ἀντίοχος; τοὺς καταφράκτους ἵππευσι τοὺς ἀντι-
στάνας αὐτῷ τρωψάμενος, μέχρι τοῦ στρατοπέδου
ἰλθεῖν ἐπιδικίων αὐτοῦ. Καί γε εἶλεν ἂν αὐτὸν, εἰ
μὴ Μάρκος Αἰμιλιος Λέπιδος ὁ τὴν φρουράν αὐτῷ
ἔχων τοὺς πρώτους προσέδοντας τῶν Ῥωμαίων ἀπέ-
κτεινεν, ἐπὶ μὴ ἐπείσειν αὐτοῦ; τῆς φυγῆς ἐπι-
σχεῖν. Ἐξ γὰρ τούτου ἐκάλωνται οἱ λοιποὶ ὑποστρέ-
φοντας καὶ αὐτοὺς ἀρπαίφωσιον ἐπακρωμένον τῆς
φρουρῆς ἀπέωσαντο τὸν Ἀντίοχον. Ἐν ᾧ δὲ τούτῳ
ἐγένετο, Ζεῦσι; καθ' ἕτερον μέρος τῷ ταφρέματι
προσβαλὼν, εἰσω τε αὐτοῦ εἰσῆλθε καὶ ἀρπαγὴν
ἐποιεῖτο, μέχρις οὗ ὁ Λέπιδος ἤσθετο. Τότε γὰρ
κάκιστος τὸ σφιτέρον ἐβρύσατο, καὶ ὁ Σκιπίων τὸ
τοῦ Ἀντίοχου εἶλε, καὶ ἐν αὐτῷ πολλοὺς μὲν ἑν-
θρώπους, πολλοὺς δ' ἵππους, ὑποζύγια, ἀργύριον,
χρυσίον, ἐλέφαντά, ἄλλα τε πολλὰ καὶ πολυτελῆ εἶρε.
Καὶ ὁ μὲν Ἀντίοχος ἠττηθεὶς αὐτίκα ἐς τὴν Συρίαν
ἀνεχώρησεν· οἱ δ' Ἕλληες; οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τῆς Ῥω-
μαίων προσέθεντο. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀναχωρή τις ἐπι-
κρηκευσαμένου τοῦ Ἀντίοχου ἐσπέισθη (47). Ὅτι
γὰρ Ἀφρικανὸς εὐνοϊκῶς οἱ διὰ τὸν υἱὸν εἶχε, καὶ
ὁ ὑπατο; οὐκ ἤθελε τὴν νίκην τῷ διεδόχῳ κλησιάζ-
οντι καταλειπείναι. Οὐκ οὐδὲ ἐπέταξεν τῷ
Ἀντίοχῳ πλεόν οὐδὲ ἡ ὅσα καὶ πρὸ τῆς μάχης
ἦσαν. Διὸ καὶ Γναῖος Μάνλιος ὁ τὴν ἀρχὴν σφῶν
διαδεξάμενος οὐκ ἠκέσθη τοὺς συγκαίμενοις, ἀλλ'
πλεῖον αὐτὸν ἀπήτησε. Πρὸς δὲ καὶ δμήφρους δοῦναι
ἐκέλευσεν ἄλλους; τε καὶ τὸν υἱὸν Ἀντίοχον, καὶ τοὺς
αὐτομόλους πάντας ἐκδοῦναι, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀννίβας
ἦν. Καὶ ὁ Ἀντίοχος; καὶ ἄων πρὸς ἅπαντα ἐπιπαύ-
ρησεν, οὐ μόνον καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐκδοῦναι ἠδυνήθη.
Πρὸς γὰρ Προυσίαν τὸν βασιλέα τῶν Βιθυνῶν προ-
κατέφυγε. Καὶ ὁ μὲν Ἀντίοχος πρέσβεις ἐπὶ τούτοις
εἰς τὴν Ῥώμην πέμψας; ἐσπέισατο. Ἐκπέων δὲ Λού-
κιος ἐπηνεῖτο ἐπὶ τῇ νίκῃ, καὶ τὴν τοῦ Ἀσιατικοῦ
ἐπωνυμίαν δι' αὐτὴν ἔσχεν, ὥσπερ ὁ ἀδελφῆς αὐτοῦ
Ἀφρικανὸς ἐπακλήθη τῆς Καρχηδόνος κρατήσεως;
μέγιστον ἐν τῇ Ἀφρικῇ δυνθεσίσης. Τοιοῦτοι δ' οὖν
ἄνδρες οὗτοι γενόμενοι καὶ ἐπὶ τοσούτων δόξης ἐ-
θόντες εἰς ἀρετῆς, δικαιοτηρίῳ καὶ τῷ δήμῳ οὐ κολλῶ
ὑστερον παρεδόθησαν· καὶ ὁ μὲν Λούκιος καταψηφί-
σθη ὡς τάχα πολλὰ ἐκ τῆς λείας σφεταρισάμενος·
Ἀφρικανὸς δὲ ὡς ἐπιτακτοῦ τῶν συνθήκων διὰ
τὸν υἱὸν ποιησάμενος· τὸ δ' ἀληθές, διὰ φθόνου. Ὅτι
δ' οὐδὲν ἠδίκουν, δηλοῦται μὲν καὶ ἄλλοθεν, οὐχ ἤχι-
στα δὲ οὐ καὶ τῆς οὐσίας τοῦ Ἀσιατικοῦ δημοει-
σῆς οὐδὲν πλεόν τῶν αὐτῷ προὑπαρχόντων εὔρεθη.
Ὅτι δὲ τοῦ Ἀφρικανοῦ ἐς τὸ Λίτινον πρὸ ψήφου

Variae lectiones et notæ.

(46) Ἀγχεμάχως. Mss. habent ἀγχεμαχως.

(47) Ἀναχωρή τις ἐσπίσθη. Mss. Reg. et Colb. ἐσπίσθη.

ἀναχωρήσαντος και μέχρι τελευτῆς ἐκεῖ καταμει- A rathi Cappadocum regi magna pecunia pace data, νιπτος οὐδεις αὐτοῦ ἐτι κατεψήφισατο. Ὁ δὲ γε domum recessit.

Μένλιος Πισιδίαν, Λυκαονίαν τε και Παμφυλίαν, τῆς τε Γαλατίας τῆς Ἀσιανῆς πολλὰ προσηγάγετο. Ἐστὶ γάρ τι κινεζυθα γένος αὐτῶν, ἐκ τοῦ Εὐρωπαϊοῦ ἀποδάσμιον. Βρέννον γάρ ποτὶ βασιλέα σφῶν προσηγάμενος, τὴν τε Ἑλλάδα και τὴν Θράκην ἐπέδραμον, κἀκείθεν εἰς τὴν Βιθυνίαν διαδάντες μέρη τινὰ τῆς τε Φρυγίας και τῆς Παρλαγονίας, τῆς τε Μυσίας, τῆς πρὸς τῷ Ὀλύμπῳ και Καππαδοκίᾳ ἀπεπέμοντο και ἐν αὐτοῖς κατέκησαν, και νῦν ἔθνος ἰδιὸν εἰσι τὸ ὄνομα τῶν Γαλατῶν φέροντες. Οὗτοι δὲ πράγματα τῷ Μανλίῳ παρέσχον· ἀλλὰ και τούτων ἐκράτησε, τὴν μὲν Ἄγκυραν τὴν πόλιν ἑλὼν ἐξ ἐπιδρομῆς, τὰς δ' ἄλλας ὁμολογῆ παρασηγάμενος. Πράξας δὲ ταῦτα, και συχνὸν παρὰ Ἀριαράθου τοῦ Καππαδοκῶν βασιλέως ἀργύριον ἐπι εἰρήνῃ λαδὼν ἀπήγει εἰκάζε.

ΚΑ'. Οἱ δ' Αἰτωλοὶ πρέσβεις τὸ δευτερον ὑπὲρ εἰρήνης εἰς τὴν Ῥώμην πέμφαντες, αὐτοὶ αὐτὸς ἐνωτερίζον. Αὐτοὶ Ῥωμαῖοι τοὺς τε πρέσβεις εὐθὺς ἀπεπέμψαντο, και Μάρκῳ Φουλοῦτῳ τὴν Ἑλλάδα ἀνέθετο. Ὁ δ' εἰς Ἀμβρακίαν τὴν πόλιν πρώτων ὤρμησε, μεγάλην οὖσαν (ἦν γάρ ποτε τοῦ Ἡύρβου βασιλείου, τότε δὲ κατεῖχτο πρὸς τῶν Αἰτωλῶν), και ἐπολιόρκει αὐτήν. Οἱ οὖν Αἰτωλοὶ πρὸς αὐτὴν ὑπὲρ εἰρήνης διεκλήθησαν. Ἔς δ' οὐκ ἠέλησε σπείσασθαι, μέρος τι τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἀμβρακίαν εἰσέπειμψαν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι δι' ὑπόνομον τινὸς ἐπεχεύρησαν τὴν πόλιν ἑλεῖν, και δώροιστον πόρρωθεν, και τῶς μὲν ἐλέσθαι τοὺς πολιορκουμένους. Ἐπεὶ δ' ὁ χοῦς ἤθροισθη, ὑπέσπασαν τὸ γινόμενον. Ἄγροοῦντες δ' ἔπη ὀρύσσοιτο, χαλκῆν ἀσπίδα κατὰ τὸν περίβολον πρὸς αὐτὸν ἐτίθειον τὸ δάπεδον. Και διὰ τῆς ἡχῆς τὸν τόπον γινόντες, και αὐτοὶ ἀνῶρυσσον ἐνδοθεν, και πάλαισσαντες τοῖς Ῥωμαῖοῖς ἤσαν εἰς μάχα κρυπτάς. Τέλος δὲ τι τοιοῦτον ἀντετεχνίσαντε. Πῖθον μέγαν πύλων κληρώσαντες· πῦρ εἰς αὐτὸν ἐνήκων, και πῦρα χαλκοῦν αὐτῷ πολλαχῆ τετραμήνον ἐνέθηκων, και εἰς τὸν ὑπόνομον τὸν πῖθον κορπίσαντες και πρὸς τοὺς πολιορκουμένους τὸ στόμα αὐτοῦ ἀκροφυσίον οἱ κατὰ τὸν πυθμένα ἐνέβαλον, και τοῦτω φύσας προσφύρινας κλειστον και δυσχερῆ κεινὸν οἴα ἐκ πύλων ἐκθορεῖν ἐποῦον, ὃν οὐδεὶς τῶν Ῥωμαίων ἐπέμνευ. Ὅθεν ἀπογόνους οἱ Ῥωμαῖοι ἐσπείσαντες και τὴν πολιορκίαν κατέλειψαν. Ὁμολογησάντων δ' αὐτῶν και οἱ Αἰτωλοὶ μεταβάλλοντο, και διεπράξαντο ἀνοχῆν, εἶτα και εἰρήνην παρὰ τοῦ δήμου, πολλὰ μὲν χρήματα, πολλοὺς δὲ και ἑμήρους δόντες. Και ὁ Φουλοῦτος τὴν Κεφαληνίαν ὁμολογῆ παρεστήσατο, και τὴν Πιλοπόννησον στασιάζουσαν κατέστησατο. Γατοῦ δὲ Φλαμίνιου και Αἰμιλίου Λεπίδου ἑπαυεῦντων μετέπειτα ὁ Ἀντίοχος ἔθανε, και αὐτὸν ὁ υἱὸς ὁ Σέλευκος διαδέξατο. Τελευτήσαντος δὲ κἀκεῖνον πολλῷ ὑστερον ὁ εἰς τὴν Ῥώμην ὁμηρεύων Ἀγχιλος ἐβασίλευσεν. Ὁ δὲ γε Φιλίππος ἐδόλμψε μὲν νωτερίσσει ἐτι πύλων τινων ἐσπαρήθη ἐν Θεσσαλίᾳ, και πρὸς ταῖς δὲ και Αἰνῶν και Μάρωνείας. Οὐκ ἠδυνήθη δὲ διὰ τὸ γῆρας και διὰ τὰ περὶ τοὺς παῖδας συνενεχθέντα αὐτῷ. Και Γαλάται τινὸς τὰς Ἄλπεις ὑπερβάνας, πόλιν ἀντὶς αὐτῶν κτίσαι ἠθέλησαν· ὧν ὁ Μάρκο· ὁ Μάρκελλος τὰ τε ὅπλα ἀπέλειτο, και τὰλλα ὅσα ἐπακομίζοντο. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ προσθευσαμένοις σφίσιν, ἐπι τῷ εὐθὺς ἀναχωρῆσαι πάντα ἀπέδωκαν. Τότε δὲ και ὁ Ἀντίοχος ἀπέθανε. Πρέσβειον γάρ πρὸς τὸν Προουσίαν τὸν τῆς Βιθυνίας κρατοῦντα πέμφόντων

XXI. Aetoli autem secundum legatis de pace Romanis missis, ipsi ultro novis rebus studuerunt. Quamobrem Romani legatis statim rejectis, M. Fulvio Graeciam provinciam decreverunt. Qui primum B Ambraciam urbem magnam, Pyrrhi olim regiam, tum autem Aetolis obnoxiam, obsedit. Aetoli frustra de pacificatione cum eo locuti, exercitus partem in urbem miserunt; quam Romani per cuniculos capere aggressi, a longinquo suffuderunt. Id obsessi principio non animadvertierunt; sed exag- gerata humo suspicisti quid rei esset, quia tamen ignorabant ubi foderetur, aereo clypeum huiusmodi manibus applicarunt, equo sonitu loco comprehenso 455 atque intrinsecas vicissim suffossis mœnibus, cum Romanis occulta praelia commiserunt. Tandem huiusmodi dolum excogitarunt. Magno dolio plumis repleto ignem iniecerunt, aereo operculo multis perforato locis addito. Ejus doli ore in cuniculis hostibus obverso, fundoque folle inserto, inflato, maximum et molestissimum fumum, ut ea materia fert, excitarunt, quem cum nemo Romanorum tolerare posset, desperata expugnatione, solutaque obsidione, pacem fecerunt. Post Ambraciotarum deditionem Aetoli quoque mutati, primo inducias, mox etiam pacem a Romanis impetrarunt, magna pecunia et multis obsidibus datis. Fulvius vero Cephalenia deditione capta, Peloponnesum seditione laborantem composuit. Deinde C. Flaminius et Aemilio Lepido coss. Antiocho defuncto filius Seleucus successit, quo et ipse multo post mortuo, Antiochus qui Romae obses erat, regnum suscepit. Philippus novas res moliri ausus, urbibus quibusdam Thessalicis et Aeno Maroneaque ereptis: nihil gerere potuit ob senectutem, et Eflorum casus. Galli quidam Alpibus superatis, urbem intra eas condere statuerunt, quibus M. Marcellus arma caeteraque quae domo attulerant, ademitt. Romani vero legatis eorum illa omnia restituerunt, ut statim Italia excederent. Tum etiam Annibal interit. Nam legatis ad Prusiam Bithyniae regem tum ob alia, tum ut Annibalem apud ipsum degentem dederet, Roma missis: ille ea re praecognita, cum effugere non posset, necem sibi conscivit. Qui cum aliquando accepisset oraculum se in terra Libyca obiturum, se in Africa parva decessurum esse putabat. Verum id praedium in quo moriebatur, Libyae nomen habuit. Tunc etiam Scipio Africanus decessit.

ἐκ Ῥώμης· δι' ἄλλα τε τινα και ὅπως και τῶν

'Αννίδαν ἐκδοίη παρ' αὐτῷ ὄντα, προμαθῶν τοῦ· ἐκεῖνος καὶ διαδράναι μὴ οἷς τε ὦν ἑαυτὸν δι' ἰρή-
σατο. Χρησμοῦ δὲ ποτε αὐτῷ γενομένου, ἐν γῆ Λιβύσῃ θεωρήσασθαι· ἃ μὲν ἐν τῇ πατρίδι τῇ Λιβύῃ
προσεδόκα θανεῖν, ἔτυχε δὲ θνήσκων ἐν χωρίῳ τινὶ τυγχάνων καλουμένῳ Λιβύσῃ. Καὶ ὁ Ἀφρικανὸς δὲ
Σικελίων τότε μετέλλαξε.

XXII. Philippus Macedonum rex, filio Demetrio
occiso, Perseum quoque occisurus, obiit. Nam cum
Demetrius ob Romanorum amicitiam, ceterique
Macedones spem concepissent regni post Philippi
obitum obtinendi: Perseus ut natu major ei invi-
dit, et ut patri insidiantem calumniatus est. Itaque
venenum bibere coactus, periit. Philippus autem
non multo post **456** veritate cognita, Perseum
ulcisci volens, morte interceptus, regnum Perseo
vel invitus reliquit: quod ei Romani, paterna ami-
cilia renovata, confirmarunt. Insecutis temporibus
accidere quædam, scripture parum digna. Sed
post Perseus Romanorum inimicitias susceptis, ut
bello moram, dum se pararet, produceret: legatos
Romam misit, objecta sibi crimina purgaturus,
scilicet. Quibus Romani in urbem non admissis,
senatu foris dato, nihil responderunt aliud, nisi
consulem se missuros esse, cum quo ageret que
vellet: eodemque die illos abire jusserunt, ductori-
bus adjunctis, ne cum quoque colloquerentur, ac
Perseo aditu Italiæ in posterum interdixerunt.
Deinde Cn. Sicium prætorem cum parvis copiis
ablegarunt, majoribus nondum paratis. Perseus
Thessaliam ingressus, maximam ejus partem sibi
adjunxit. Imminente vere Licinius Crassus contra
eum missus est, et classi præfectus C. Lucretius.
Ac primo equestri conflictu impedit: deinde victo-
ria potitus, eo redegit Perseum, ut in Macedoniam
recederet. Urbes autem Græcas aggressus, quas
Philippus obtinuerat, a plerisque repulsus est, non-
nullas subegit, nonnullas evertit, civibus sub coro-
na venditis. Quibus Romani auditis indignati,
Crasso postmodum pecuniariam multam dixerunt,
captas urbes liberas esse jusserunt: earumque cives
venundatos, quos in Italia reperere, ab emptoribus
redemerunt. His ita gestis bello Persico multas
magnas clades acceperunt, rebus eorum passim
afflictis. Nam Perseus Epiri et Thessaliæ pleraque
obtinuit. Præter enim alias ingentes copias, adver-
sus Romanorum elephantas etiam phalangem arma-
torum instruxerat, quorum clypei et galeæ ferreis
clavis acutis horrebant. Ne autem equis formida-
biles essent, simulacra elephantorum paravit ex
unguento quodam, tetrum sætorem spirantia, visu,
audituque horrenda, quæ arte quadam sonitum in-
star tonitrus cederent: ad quæ equi subinde addu-
ci, timere denique desierunt. His rebus Perseus
auctis animis, se Alexandro gloria et magnitudine
imperii superiorem fore putabat. Romani vero iis
cognitis, Marcium Philippum cos. **457** celeriter
ablegarunt: qui cum in Thessaliam ad exercitum

KB'. Φίλιππος δὲ ὁ Μακεδόνων βασιλεὺς τὸν υἱὸν
Δημήτριον ἀποκτείνας καὶ τὸν ἕτερον υἱὸν τὸν Περ-
σία μελλήσας φονεύσειν, ἀπέθανεν. Ἐπεὶ γὰρ προσ-
φιλῆς τοῖς Ῥωμαίοις ἐκ τῆς ἁμνηρίας ἐγένετο ὁ Δη-
μήτριος, καὶ αὐτὸς τε καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Μακεδόνων
ἠλπίζον ὅτι μετὰ τὸν Φίλιππον τὴν βασιλείαν λήψε-
ται, ἐφθόνησεν αὐτῷ ὁ Περσεύς ὅτι καὶ πρεσβύτερος
αὐτοῦ ὦν, καὶ διέβαλεν αὐτὸν ὡς ἐπιβουλεύοντα τῷ
πατρὶ. Καὶ ὁ μὲν φάρμακον πιεῖν ἀναγκασθεὶς ἐτε-
λεύτησεν. Ὁ δὲ Φίλιππος οὐ πολλῷ ὕστερον τὸ ἀλη-
θὲς γινώσκων ἀμύνασθαι τὸν Περσεὶα ἠθέλησεν· οὐ μέ-
νοι καὶ ἰσχύσεν, ἀλλ' αὐτὸς τε ἀπέθανε, καὶ τὴν
βασίλειαν ὁ Περσεύς διεδέξατο. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι
ταύτην τε αὐτῷ ἐδεδούσαν, καὶ τὴν πατρῶν ρι-
λίαν ἀνεπέωσαν. Ἐν δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις
B συνηνέχθησαν μὲν τινα, οὐ μένοι καὶ ἀναγκασ-
πάνυ ὥστε καὶ συγγραφῆς νομίζεσθαι δεῖα. Ὑστε-
ρον δὲ ὁ Περσεύς πολέμιον ἑαυτὸν τοῖς Ῥωμαίοις
ἐποίησεν. Ἴνα δὲ ἀναβολὴν τοῦ πολέμου ἴσχυε μί-
χρῃς ἂν παρασκευάσθαι, πρόσθεις εἰς τὴν Ῥώμην
ἐπέμφεν ἀπολογησομένους· τόχα περὶ ὧν ἐνεκαλεῖτο.
Οὐδ' οἱ Ῥωμαῖοι οὐτ' εἰσώ· τοῦ τείχους ἰδέξαντο·
καὶ πρὸ τοῦ ἄσπετος αὐτοῖς χρηματίζοντες οὐδὲν
ἀπεκρίναντο ἕτερον, ἢ ὅτι ὑπατον πέμψουσι, πρὸς ὃν
ἄσα βούλεται διαλεχθῆσθαι· καὶ ἀσθήμερον αὐτοῖς
ἀπεινά ἐποίησαν, δόντας σφίσι καὶ ἀγωγούς ὥστε
μὴ τινα συγγένωνται, καὶ τῷ Περσεῖ τῆς Ἰταλίας
ἐπιβαίνειν τοῦ λοιποῦ ἀπειρήκασιν. Οἱ μὲν οὖν Ῥω-
μαῖοι μετὰ ταῦτα Γναίον Σικίνιον στρατηγὸν μετὰ
δυνάμειος ὀλίγης ἐξέπεμφαν (οὐ γάρ πω τὴν μεῖζον
C παρεσκευάσαντο) καὶ ὁ Περσεύς εἰς Θεσσαλίαν παρ-
εμβάλλων, τὰ γε πλείστα αὐτῆς φεικώσατο. Ἐπει-
δὲ τὸ ἔαρ ἐπέστη, πέμψουσιν ἐκ' αὐτὸν Λικίνιον
Κράσσον, καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ Γαῖον
Λυκρίτιον. Συμμίξας οὖν πρῶτον περὶ Λάρισσαν
τῷ Περσεῖ ἐν ἰκπομύχῃς ἔπαισεν· ὕστερον μόντοι
περιεγίνετο, ὥστε καὶ ἀναχωρῆσαι τὸν Περσεὶα εἰς
Μακεδονίαν. Ὁ Κράσσος δὲ ταῖς πόλεσι ταῖς Ἑλλη-
νικαῖς· ταῖς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατεχομένας (48)
προσέβαλε, καὶ τῶν μὲν πλείονων ἀπεκρούσθη, ἔστι
δ' ἃς ἔχειρώσατο· καὶ τινὰς κατασκάψας τοὺς ἄλλο-
τας ἀπέδοτο. Ἀπερὸ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ πυθόμενοι ἠγα-
νάκτησαν, καὶ τὸν τε Κράσσον ὕστερον ἐξημίωσαν
χρήμασι, καὶ τὰς ἐλαυκυίας πόλεις ἠλευθέρωσαν,
D καὶ τοὺς παρθένους εἰς αὐτῶν καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ εὐ-
ρεθέντας τότε παρὰ τῶν ἐωνημένων αὐτοῦ ἐξε-
πρίαντο. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτω· ἔπραξαν οἱ Ῥωμαῖοι·
ἐν δὲ τῷ πρὸς τὸν Περσεὶα πολέμῳ πολλὰ καὶ μεγάλα
ἠτύχησαν, καὶ πολλαχῶς ἐπόνθησε τὰ αὐτῶν, καὶ ὁ
Περσεύς τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας κατέσχε
τὰ πλείονα. Τὴν τε γὰρ ἄλλην δυνάμειν πολλὴν συν-

Variae lectiones et notæ.

(48) Ταῖς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατεχομένας. Sic mss. Reg. et Colbert. At Wolfius Περσεῖα; Indubie legendum ait.

ακρότησε, καὶ πρὸς τοὺς ἐλέφαντας τῶν Ῥωμαίων ἀφ' ἑλπίου ἠλάττωσε, καὶ τὰ κράνη σιδηρώσας αὐτῶν. Ὅπως δὲ μήτε τῆς ἰπποκρίσεως φοβεροὶ εἴεν, εἰδῶλα ἐλεφάντων σκευάσας, δεινὴν μὲν ὑπὸ χρίσματός τινος ὁσμῆν ἔχοντα, φοβερὰ δὲ καὶ ὄφθηται καὶ ἀκουσθῆναι ἔχοντα (βροντώδη γὰρ ἦσσι: ἤχην τινα ἐξ ἐπιτηδεύσεως), πρὸς ἐκείνα προσήγεν αὐτοὺς συνεχῶς, μέχρις οὗ καὶ ἐθάρασσα. Ὁ μὲν οὖν Περσεὺς μέγα ἐκ τούτων ἐκέκτητο φρόνημα, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον τῆ δόξῃ, καὶ τῷ μεγέθει τῆς ἀρχῆς ὑπερίσσειν ἐπήλπισεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ταῦτα μαθόντες τὸν Μάρκιον Φίλιππον ὑπατεύοντα σπουδῇ ἐξέπεμψαν, καὶ δὲ εἰς τὴν Θεσσαλίαν πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀφικόμενος τοῦ: τε Ῥωμαίους καὶ τοὺς συμμάχους ἐξήσκει, ὥστε δεισάντα τὸν Περσέα ἐν τῷ ἰδίῳ τῷ Μακεδονικῷ (49) καὶ πρὸς τοὺς Τεμπάσιον ἡσυχίαν εἶναι, καὶ τὰ στενὰ τηρεῖν. Θεωρήσας δὲ διὰ ταῦτα ὁ Φίλιππος διὰ μέσων ὁρῶν ὑπερέβαλε, καὶ τινα τοῦ Περσέως κατέσχε. Προῖων δ' ἐπὶ τῆς Πύδνης (50) τῶν ἐπιτηδεύων ἐσπάνισε, καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἀνέστρεψε. Καὶ αὖθις ὁ Περσεὺς ἀνεθάρσα καὶ ἄκατέσχεον ὁ Φίλιππος ἀνεκτήσατο καὶ τῷ ναυτικῷ συγὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐλύπει, συμμάχους τε προσηγάγετο καὶ πάντη τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἤλυπεν ἐκβαλεῖν. Τῇ δὲ πολλῇ καὶ ἀκαίρῳ φειδωλῆ, καὶ τῇ δὲ αὐτῆς τῶν συμμάχων ὀλιγωρίᾳ ἀσθενῆς αὖθις ἐγένετο. Ὡς γὰρ τὰ τῶν Ῥωμαίων ὑπεδίδου, τὰ δ' ἐκείνου ἐπηύξετο, καταφρόνησεν ὡς οὐδὲν εἶ τῶν συμμάχων δεόμενος, καὶ οὐκ ἐδίδου χρήματα σφίσι καὶ ἐπηγγέλατο. Τῶν μὲν οὖν ἀμβλυθέντων τὸ πρόθυμον, τῶν δὲ καὶ τέλειον αὐτὸν ἐκλιπόντων, τοσοῦτον ἀπέγνω ὥστε καὶ σπονδῶν δεηθῆναι, καὶ κἀν ἔτυχε τούτων διὰ τοῦ Εὐμένους, εἰ μὴ καὶ Ῥόδιοι συνεπρέσθυσαν. Ὑπερφάνως γὰρ οὗτοι τοῖς Ῥωμαίοις διαλεχθέντες,

ΚΓ'. Ἐντεῦθεν ὁ κατ' αὐτοῦ πόλεμος Παύλῳ ἀνεκτίθη τῷ Αἰμιλίῳ τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι· ὅς σπουδῇ κομισθεὶς εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ τὰ τῶν στρατιωτῶν προκαταστησάμενος, βιασάμενος διὰ τῶν Τεμπῶν (ὀλίγοι γὰρ ἐφρούρουσιν αὐτὰ) ἐπὶ τὸν Περσέα ὤρμησεν. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος τὸν Ἑλπίον ποταμὸν προσεπέφραξεν, ἔχοντα ἐν μέσῳ, προκαταλαβὼν δὲ καὶ πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ὀλύμπου καὶ τῆς θαλάσσης· αἰμασιαῖς καὶ σταυρώμασι καὶ οἰκοδομήμασιν, ἄπορον ἀπειργάσατο. Ἐθάρρει δὲ καὶ τῇ ἀνυδρίᾳ τοῦ τόπου. Ἐπέλασε μὲν καὶ οὕτως ὁ ὑπατος διελθεῖν, καὶ τῆς ἀνυδρίας ἐπορίσατο (51) ἐπικουρήμα. Διαμησάμενος γὰρ τὴν ἐν τῇ ὕψει τοῦ Ὀλύμπου ἄμμον ὕδωρ εὖρε θαφιλῆς τε καὶ πότιμον. Κἂν τούτῳ τῶν Ῥοδίων πρέσβεις ἀφίκοντο πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς θρασυτήτος, ἀφ' ἧς καὶ ἐς τὴν Ῥώμην πρὶν ἐπρεσθεύσαντο. Ὁ δὲ οὐδὲν εἰπὼν πλέον αὐτοῖς ἢ ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπόκρισιν δώσει, ἀπέπεμψεν αὐτούς. Ὡς δὲ προσβάλλων οὐδὲν ἐπέβαινε, ἔμαθε δὲ τὰ ὄρη ἔχοντα ποταμίσματα, μέρος τι τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τὴν δυσπροδωτέραν αὐτῶν ὑπερβολὴν ἐπέμψε, καταληψόμενον τὰ ταύτη ἐκείνα. Διὰ γὰρ τὸ δυσπρόσιτον καὶ ἐλαχίστην εἶχε φρουρὰν αὐτὸς δὲ τῷ λοιπῷ τοῦ στρατεύματος προσέμειξε τῷ Περσεί, ἵνα μὴ τι ὑποσησάσας φυλακὴν τῶν ὁρῶν ἀκριβεστέραν ποιήσαιο. Καὶ μετὰ

venisset, Romanos et socios ita exercuit, ut Perseus territus, in suo regno Macedonico, et ad Tempe quietus, angustias tueretur. Aucta ex eo audacia Philippus, mediis montibus superatis, quasdam illius urbes cepit: et ad Pynnam progressus, ob commentus penuriam in Thessaliam rediit. Unde Perseus resumpta fiducia, quæ Philippus occuparat, recepit, et classe Romanos crebris detrimentis affecit, ascitisque sociis, tota Græcia se Romanos ejectionum sperabat: sed nimia et importuna parcimonia, ex eaque sociorum neglectu, rursus ejus opes imminutæ sunt. Rebus enim Romanorum labescentibus, suis incrementis fretus, socios ita contempsit, quasi eorum opera nihil esset opus: nec promissam illis pecuniam dedit. Aliorum igitur alacritate imminuta, ab aliis plane destitutus, ita rebus suis diffidere cœpit, ut pacem peteret: eamque per Eumenum impetrasset, nisi Rhodii legati adjuncti superba oratione Romanorum animos alienassent.

XXIII. Inde bellum Persicum Paulo Æmilio iterum consuli est mandatum: qui prope in Thessaliam profectus, militari disciplina correcta, per Tempe contra Perseum duxit. Is vero cum Elpium amnem interfluentem munitionibus, et quidquid inter Olympum et mare interjacet, septis atque aggeribus occupasset, et siccitate loci quoque fretus esset: tamen sic etiam consul transitus periculo facto, sitis primum invenit remedium. Perfossis enim arenis in montis Olympi radicibus, affatim aquæ potabilis reperit. Interea Rhodiorum legati eadem audacia, qua prius Romæ usi fuerant, ad eum venerunt: quos ita dimisit, ut nihil aliud diceret, nisi se post paucos dies eis responsurum esse. Cum autem oppugnando nihil proficiens, montes alicubi esso pervios didicisset: partem exercitus ad caeumen accessu difficilium misit, ut loca opportuna occuparet. Nam ob arduum ascensum, minimum ibi præsidium collocatum erat. Reliqua copiarum parte cum Perseo dimicavit, ne quid suspicatus, montes accuratius tueretur. Post, verticibus occupatis, 458 noctu ad montes contendit: eosque partim aperto Marte, partim occulte superavit. Quo Perseus cognito, metuens ne a tergo circumveniretur, aut Pynna ab hoste oc-

Variae lectiones et notæ.

(49) Ἐν τῷ ἰδίῳ τῷ Μακεδονικῷ. Sic Reg. et Colbert. ubi Wolfius: Quid si, ἐν Δίῳ?

(50) Πύδνης. In ms. Reg. Scholii vice additur,

ΠΑΤΡΟΛ. GR. CXXXIV.

Πύδνα, τὸ νῦν Κίτρος.

(51) Ἐπορίσατο. Alter e Regiis et Colbert. ἐνορίσατο.

cuparetur (nam Romanā classis accelēbat), ca-
stello quod ad amnem erat deserto, Pydnam prope
contendit, et ante urbem castra posuit. Eodem
Paulus quoque venit. Non statim tamen sunt con-
gressi, prælio in plures dies dilato : et quia
lunæ defectum præcognorat, exercitum sub vespe-
ram qua ille instalat convocatum, edoctumque
quid futurum esset, monuit, ne quid ea re turba-
retur. Proinde Romani ex eo nihil adversi timue-
runt. Macedones autem territi, Perseo sinistri
aliquid portendi judicant. Sic utrisque affectis,
fortuito casu postridie in pugnam non denuntiata
sunt impulsī, quæ bello finem imposuit. Nam cum
jumentum Romanum in flumen, unde aquabantur,
incidisset, idque sibi et Macedones et lixæ vindica-
rent : primum inter hos certatum est. Deinde cæ-
teri etiam suis opitulaturi, alii post alios castris
egressi, donec omnes utrinque conflixerunt :
pugna confusa illa quidem sed acri, cujus victoria
penes Romanos fuit. Qui Macedones usque ad
mare persecuti, multos ipsi occiderunt, multos
classi accedenti trucidandos objecerunt : neque
quisquam eorum evasisset, nisi noctis beneficio
conservati essent. Pugna enim sub vesperam com-
missa est. Perseus Amphipolim profugus, ut et re-
liquias colligeret, et rem in integrum restitueret,
cum nulli venirent præter Cretenses stipendia-
rios, et Pydnam, cæterasque urbes ad Romanos
defecisse audiret : illinc digressus, omni pecunia,
quam sæcum vehebat, navibus imposita, noctu in
Samothraciam navigavit. Cum autem non multo
post audivisset, Octavium classi præfectum acce-
dere, et Paulum Amphipolim venisse : per litteras
pacem ab eo petit. In quibus quod se regem no-
minasset, ne responsum quidem tulit. Deinde cum
sine tali aliquo titulo idem petiisset, Paulus paci-
ficationis mentione admissa, non alias ei conditio-
nem tulit, nisi ut semptisum, et sua omnia Roma-
norum fidei permitteret : itaque inter eos non
convenit. Post, Evandrum Cretensem **459** Ro-
manis postulantiibus, cujus multis in rebus fide-
lissima contra eos usus erat opera, non dedit,
veritus, ne arcana sua proderet : sed eo clam in-
terfecto, rumorem sparsit, eum sibi ipsi manus
attulisse. Tum igitur familiares, ejus perfidiam ve-
riti (neque enim eos id latebat facinus) ab eo de-
sciscere cœperunt. Quare veritus, ne Romanis de-
deretur, noctu fugam cœssere instituit : ac clam
ad Cotym Thraciæ dynasten pervenisset, nisi
Cretenses, rebus suis in naves impositis domum
discedentes, cum reliquissent. Ipse vero ibi per
dies aliquot cum Philippo filio latuit : sed cum
cæteros liberos suos Octavium tenere didicisset,
ultrò e latebris prodiit. Amphipolim perductum
Paulus non male tractavit : sed porrecta dextera
ad mensam suam admisit, et in libera custodia as-
servatum honorifice habuit. Deinde per Epirum in
Italiam est perductus. Plutarchus refert Æmili-
um, cum Perseus adduceretur, ei lacrymis op-

α τοῦτο καταληφθέντων τῶν ἄκρων, νυκτὸς πρὸς τὴν
δρῆ ὤρμησι· καὶ πῆ μὲν λαθῶν, πῆ δὲ βιασάμενος
ὑπερέβαλεν αὐτά. Ὁ μαθὼν ὁ Περσεύς, καὶ δέισα·
μὴ κατὰ νότου αὐτῷ προσπέσῃ, ἢ καὶ τὴν Πύδνιν
προκατάσῃ (καὶ γὰρ τὸ ναυτικὸν ἅμα τὸ τῶν Ῥω-
μαίων παρέπλει), τὸ τε ἔρωμα τῷ πρὸς τῷ ποταμῷ
ἐξέλιπε, καὶ πρὸς τὴν Πύδνιν ἐπιχθάλει· πρὸ τῆς
πόλεως ἐστρατοπεδεύσατο. Καὶ ἦλθε μὲν καὶ ὁ Παῦ-
λος ἐκεῖ. Οὐ μέντοι καὶ παραχρῆμα προσέμιξαν,
ἀλλὰ καὶ διέτριψαν οὐκ ὀλίγας ἡμέρας. Προμαθὼν
δὲ ὁ Παῦλος ὡς ἡ σελήνη ἐκλείψειν μέλλει, συνη-
θροῖκει πρὸς ἑσπέραν τὸ στρατεύμα, ὅτε τὴν ἐκλεί-
ψιν γενέσθαι ἐχρῆν, καὶ προεῖπε τὸ συμβησόμενον,
καὶ μὴ τι διὰ τοῦτο καταχρῆσθαι παρήγεσεν. Οἱ μὲν
οὖν Ῥωμαῖοι, τὴν ἐκλείψιν θεασάμενοι, οὐδὲν κακὸν
β ἐξ αὐτῆς ὑπέτόπησαν· οἱ δὲ γὰρ Μακεδόνες δέος ἔσχον
ἐκ τούτου, καὶ ἐς τὸν Περσέα τὸ τέρας τείνειν ἐνό-
μισαν. Οὕτω δ' ἐκατέρων ἔχόντων, συμβῶν τι κατὰ
τύχην τῇ ὑστεραίᾳ συνῆρρηξεν αὐτοὺς εἰς μάχην
ἀκέρυκτον καὶ τέλος τῷ πολέμῳ ἐπέθηκεν. Ἐπὶ
γὰρ ὑποζυγίῳ τι τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸ ὕδωρ εἰσέ-
πεσεν ἐξ οὐπερ ὑδρεύοντο, καὶ οἱ τε Μακεδόνες
αὐτοῦ ἐπελάβοντο· καὶ οἱ ὑδροφόροι ἀντίχοντο, ἐν
μὲν πρώτων οὗτοι κατ' ἑαυτοὺς ἐμαχίσαντο, ἔπειτα
καὶ οἱ λοιποὶ ἐπικουροῦντες τοῖς οἰκείοις κατ' ὀλί-
γους ἐκ τῶν στρατοπέδων ἐξήσαν, καὶ πάντες συνέ-
μιξαν ἀπ' ἀμφοῖν. Καὶ μάχην ἀσυντάκτου μὲν, ὄξεις
δὲ γενομένης, οἱ Ῥωμαῖοι ἐκράτησαν, καὶ καταδιώ-
ξαντες τοὺς Μακεδόνας μέχρι τῆς θαλάσσης, πολλοὺς
μὲν αὐτοὶ ἐφόνευσαν, πολλοὺς δὲ τῷ ναυτικῷ προσ-
πλεύσαντι ἀποκτεῖναι παρέδωκαν. Οὐδ' ἂν τις ἀπε-
λείφθη αὐτῶν, εἰ μὴ νύξ αὐτοῖς ἐσθῆθησε. Περὶ δε-
γ λην γὰρ ὀψίαν ἡ μάχη ἐγένετο. Διαφυγῶν οὖν εἰς
Ἄμφίπολιν ὁ Περσεύς ὡς τοὺς τε περιλιπέι· ἀναλη-
ψόμενος, καὶ συστήσων αὐθις τὰ πράγματα, ἐπὶ
οὗτ' ἦλθὼν τινες πρὸς αὐτὸν πλην μισθοφόρων Κρη-
τῶν, καὶ τὴν Πύδναν ἄλλας τε πόλεις τὰ τῶν Ῥω-
μαίων ἠρῆσθαι ἔμαθε, κάκισθον μετέστη καὶ εἰς
πλοῖα τὰ χρήματα ὅσα ἐπήγετο θέμενος, νυκτὸς εἰς
Σαμοθράκην ἀπέπλευσε. Καὶ πυθόμενος οὐ πολλῷ
ὑστερον τὸν Ὀκταεῖον, δε τοῦ ναυτικοῦ πρὶντετα,
προσπλέοντα, καὶ τὸν Παῦλον εἰς Ἄμφίπολιν παρ-
όντα, ἐπέστειλεν αὐτῷ, συμβῆναι δεόμενος. Καὶ
ἐπὶ βασιλείᾳ ἑαυτοῦ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐνόμασεν, οὐδ'
δ ἀποκρίσας· ἔτυχεν. Ὑστερον δὲ ἀνευ τινὸς τοιαύτης
προσρήσεως ἐπιστελλαντος, προσεδέξατο μὲν τὸν
ὑπὲρ τῶν σπονδῶν λόγον· οὐκ ἄλλως μέντοι συμβί-
σασθαι ἐφη εἰ μὴ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ πάντα
τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιτρέψει· καὶ διὰ ταῦτα οὐ συν-
έβησαν. Μετὰ τοῦτο δὲ ἐξαιτηθεὶς παρὰ τῶν Ῥω-
μαίων Εὐανδρὸν τινα Κρητὰ πολλὰ κατ' αὐτὸν
ὑπουργηκότα καὶ πιστότατον αὐτῷ, οὐκ ἐξέδωκε
μὲν, φοβηθεὶς μὴ κατεῖπῃ ὅσα αὐτῷ συνῆδει, λίθρα
δὲ αὐτὸν ἀποκτείνας ἑαυτὸν διαχειρίσασθαι ἐτή-
μισε. Τότε μὲν οὖν οἱ συνόντες αὐτῷ φοβηθέντες τὴν
ἀπίστιαν αὐτοῦ (οὐ γὰρ ἠγνόησαν τὸ γινόμενον) με-
πίστασθαι ἤρξαντο. Κάκεινος, δέισας μὴ τοῖς Ῥω-
μαίοις παραδοθῆναι, ἐκδράνα· νυκτὸς ἐπεχέθησε. Καὶ
ἔλαθεν ἂν πρὸς Κόρινθον Ἐρφέα δυνάστην κομισθεὶς,

εἰ μὴ οἱ Κρήτες αὐτὸν ἐγκατέλιπον. Ἐνθήμενοι γὰρ ἅπλητον obviam ivisse : illum vero in faciem prostratum, prehensis ejus genibus voces parum generosas edidisse. *Æmilium autem tristi vultu eum intuentem dixisse : Quid, o miser, ista facis : unde non præter meritum in calamitatem incidisse, neque præsentī, sed præterita fortuna indignus esse videaris? Quid meam victoriam deprimis, et res gestas attenuas, ignaviam præ te ferendo, teque adversarium Romanis indignum declarando? Virtus enim etiam in calamitate multum vel apud hostes momenti habet. Ignaviam vero, etiam secundis in rebus extremo contemptu Romani dignam judicant.*

εἰ μὴ οἱ Κρήτες αὐτὸν ἐγκατέλιπον. Ἐνθήμενοι γὰρ ἅπλητον obviam ivisse : illum vero in faciem prostratum, prehensis ejus genibus voces parum generosas edidisse. *Æmilium autem tristi vultu eum intuentem dixisse : Quid, o miser, ista facis : unde non præter meritum in calamitatem incidisse, neque præsentī, sed præterita fortuna indignus esse videaris? Quid meam victoriam deprimis, et res gestas attenuas, ignaviam præ te ferendo, teque adversarium Romanis indignum declarando? Virtus enim etiam in calamitate multum vel apud hostes momenti habet. Ignaviam vero, etiam secundis in rebus extremo contemptu Romani dignam judicant.*

εἰ μὴ οἱ Κρήτες αὐτὸν ἐγκατέλιπον. Ἐνθήμενοι γὰρ ἅπλητον obviam ivisse : illum vero in faciem prostratum, prehensis ejus genibus voces parum generosas edidisse. *Æmilium autem tristi vultu eum intuentem dixisse : Quid, o miser, ista facis : unde non præter meritum in calamitatem incidisse, neque præsentī, sed præterita fortuna indignus esse videaris? Quid meam victoriam deprimis, et res gestas attenuas, ignaviam præ te ferendo, teque adversarium Romanis indignum declarando? Virtus enim etiam in calamitate multum vel apud hostes momenti habet. Ignaviam vero, etiam secundis in rebus extremo contemptu Romani dignam judicant.*

ΚΑ'. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ Λούκιος Ἀνίκιος στρατηγὸς πεμφθεὶς ἐπὶ τὸν Γέντιον τοὺς προσηγμένους τε αὐτῷ ἐνίκησε καὶ τὸν Γέντιον φυγόντα ἐπιδίωξα· εἰς Σκοδρᾶν κατέκλεισεν, ὅπου ἦν αὐτῷ τὰ βασίλεια. Καὶ διακενή; ἂν προσήδρευεν αὐτῇ (ἐπὶ γὰρ ἀκρωνυχία; ὄρους πεπλόισται, καὶ φάραξι βαθύταις ποταμοὺς ῥωθεῖς ἐχούσαις περιεστέται, τείχει τε ὄχυρῳ περιέζωσται), εἰ μὴ ὁ Γέντιος μέγα ἐπὶ τῇ δυνάμει ἔλπισας, ἐκὼν εἰς μάχην ἐχώρησε. Κάκ τούτου τὴν τε ἀρχὴν αὐτοῦ πᾶσαν ὁ Ἀνίκιος προσηγάγετο, καὶ μέχρι τῆς Ἡπείρου προελθὼν πρὶν τὸν Παῦλον ἐλθεῖν κάκλινην ταραττομένην ἡμέρωσεν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ρώμῃ ἔμαθον μὲν τὴν τοῦ Παύλου νίκην τετάρτη μετὰ τὴν μάχην ἡμέρᾳ ἕκτινος φήμης, οὐ μόντοι καὶ ἀκριβῶς ἐπίστευον. Ἐἴτα γραμμάτων ὑπὲρ ταύτης κομισθέντων τοῦ Παύλου ὑπερήσθησαν, καὶ οὐχ ὡς τὸν Περσεῖα νεικηκέτες καὶ τὴν Μακεδονίαν κτησάμενοι, ἀλλ' ὡς τὸν Φίλιππον ἐκείνον τὸν πάνου καὶ αὐτὸν τὸν Ἀλέξανδρον μετὰ πάσης τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἦν ἐσχηκε νικῆσαντες, ἐσεμνόνοντο. Ἐλθόντι δ' εἰς Ρώμην τῷ Παύλῳ πολλὰ ἐψηφίσθη, καὶ ἡ πομπὴ τῶν νικητηρίων αὐτῷ λαμπροτάτη ἐγένετο. Ἐπεμψε μὲν γὰρ καὶ τὰλλα δευ εἰς αἰλώκει πάντα, ἐπεμψε δὲ καὶ Βίθιον τὸν τοῦ Κότυος υἱόν, τὸν τε Περσεῖα καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τοὺς τε παῖδας τρεῖς ὄντας ἐν τῷ τῶν ἀίχμαλώτων στήματι. Δείσας δὲ διὰ τὴν τῆς εὐτυχίας ὑπερβολὴν μὴ τι νειμείσθη αὐτοῖς τὸ δαιμόνιον, ἠβότα καὶ οὕτως κατὰ τὸν Κάμιλλον, μὴ τι κακὸν εἴη, πάλαι ἐκ τούτων, ἀλλ' ἑαυτῷ εἰ τι θεοὶ γενήσεσθαι· καὶ δύο υἱεῖς, τὸν μὲν πρὸ τοῦ θριάμβου μικρόν, τὸν δὲ ἐν αὐτῇ τῇ τῶν ἐπινικίων ἀπέσβαλεν ἑορτῇ. Ἦν δὲ οὐ στρατηγῆσαι μόνον ἀγαθός, ἀλλὰ καὶ ὑπερόπτης χρημάτων. Τεκμήριον δὲ, δεύτερον τότε ὑπατεύσας; καὶ λαφύριον ἀμυθητων κρατήσας ἐν σαυτῇ πεινᾷ διεβίω, ὥστε χαλεπῶς τῇ γυναίκα αὐτοῦ τὴν προῖκα τελευτήσαντος ἀποδοῦναι. Τῶν δ' ἐλόντων τῷ πατρὶ μὲν ὁ Βίθιος προῖκα ἐδόθη. Περσεὺς δὲ εἰς Ἄλβαν σὺν τοῖς παισὶ καὶ τῇ θεραπέτῃ κατετέθη, γὰρ μὲν ἕως ἤλπιζε τὴν βασιλείαν

pletum obviam ivisse : illum vero in faciem prostratum, prehensis ejus genibus voces parum generosas edidisse. *Æmilium autem tristi vultu eum intuentem dixisse : Quid, o miser, ista facis : unde non præter meritum in calamitatem incidisse, neque præsentī, sed præterita fortuna indignus esse videaris? Quid meam victoriam deprimis, et res gestas attenuas, ignaviam præ te ferendo, teque adversarium Romanis indignum declarando? Virtus enim etiam in calamitate multum vel apud hostes momenti habet. Ignaviam vero, etiam secundis in rebus extremo contemptu Romani dignam judicant.*

εἰ μὴ οἱ Κρήτες αὐτὸν ἐγκατέλιπον. Ἐνθήμενοι γὰρ ἅπλητον obviam ivisse : illum vero in faciem prostratum, prehensis ejus genibus voces parum generosas edidisse. *Æmilium autem tristi vultu eum intuentem dixisse : Quid, o miser, ista facis : unde non præter meritum in calamitatem incidisse, neque præsentī, sed præterita fortuna indignus esse videaris? Quid meam victoriam deprimis, et res gestas attenuas, ignaviam præ te ferendo, teque adversarium Romanis indignum declarando? Virtus enim etiam in calamitate multum vel apud hostes momenti habet. Ignaviam vero, etiam secundis in rebus extremo contemptu Romani dignam judicant.*

XXIV. Eodem tempore L. Anicius prætor contra Gentium missus, hostes prælio fudit. Gentium profligatum persecutus, Scodrae, ubi ejus regia erat, obsedit. Idque frustra futurum erat, quoniam urbs in montis cacumine sita, et profundis vallibus quæ fluvios torrentes habent, cincta, muroque firmo munita est : nisi Gentius suis copiis fretus, ultro ad pugnam venisset. Unde factum, ut omne ejus imperium Anicius subegerit : et usque ad Epirum progressus, ante Pauli adventum illam etiam tumultuantem pacarit. Romani Pauli victoriam quarto post pugnam die ex rumore audiverunt, sed non plane **460** crediderunt. Deinde Pauli acceptis litteris maxima lætitia affecti, non quasi victo Perseo, subactaque Macedonia, sed tanquam Philippum illum regem præstantissimum, et ipsam Alexandrum cum toto illo imperio vicissent, ita sunt gloriatī. Paulo Romam reverso multi honores sunt decreti, et triumphus splendidissimus, in quo præter alias manubias Bithyni Cotsys filium, Perseum et uxorem ejus cum tribus liberis, habitu captivorum duxit. Veritus autem ex immodica felicitate invidiam numinis, Camilli exemplo precatus est, si quid inde mali immineret, ut id incolumi republica in suum caput redundaret : itaque duos filios, alterum paulo ante triumphum, alterum in ipsa illa celebritate amisit. Fuit non tantum egregius imperator, sed etiam pecunie contemptor, quod ex eo apparet quod secundum consul, et spoliis innumerabilibus potuit, in tanta paupertate vitam exegit, ut post ejus obitum uxori dos ægre posset reddi. Ex captivis Bithys patri gratis est redditus. Perseus cum liberis et ministris Albani missus est, ubi cum se regni recuperandi spe aliquandiu sustentasset, ea amissa, sibi ipsi manus attulit. Philippus ejus filius, et filia, non multo post obierunt. Solus filius natu minimus, Albanis magistratibus pro scriba inseruendo ad tempus vitam toleravit. Ad hunc modum Perseus a xx regibus se ortum ducere gloriatius, cre-

bro Philippum, crebrius Alexandrum in ore ualens, et regnum amisit, et in hostium potestatem venit, et triumpho ductus est, non tam diademate ornatus quam catenis oneratus. Rhodii dudum superbe cum Romanis agere soliti, tum veniam delictorum petentes, eorumque societatem asperetam, admodum flagitantes, quod uolere tandem impetrarunt. Romani etiam Cretensibus irati, multis precibus denique mitigati sunt. Prusias item sponte in urbem profectus, curiæ limen osculatus, senatuque adorato, veniam et impunitatem est consecutus: Eumēui fratris Attali intercessio delictorum gratiam fecit. Tunc etiam Cappadociæ hic status fuit. Ariarathes rex germanum filium habuit Ariarathem: ante quem susceptum, uxor ejus longo tempore **461** sterilis, Orophernem adoptarat: qui deinde nato legitimo, propter insidiarum suspicionem pulsus, post Ariarathis obitum contra fratrem insurrexit. Ariarathi opem tulit Eumenes, Oropherni Syriæ rex Demetrius. Ariarathes victus ad Romanos confugit, ab eisque una cum Oropherne regnare jussus, quia populi Romani amicus et socius appellatus erat, totum imperium sibi vindicavit. Atque Attalus Eumēnis successor, Orophernem et Demetrium Cappadocia prorsus exegit.

λέσσα. Γεννήθέντος δ' ἔπειτα τοῦ γνησίου, φαρθαίς ἐκείνος ἐξελάθη, δε μετὰ τὴν Ἀριαράθου θάνατον, τῷ ἀδελφῷ δῆθεν ἐπανάστη. Καὶ συνεμάχουν Ἀριαράθῃ μὲν Εὐμένης, Ὀροφέρνην δὲ Δημήτριος ὁ τῶν Σύρων βασιλεὺς. Ἐλαττωθεὶς δὲ Ἀριαράθης πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, κατέφυγε, καὶ κοινωνῶν τῷ Ὀροφέρνη τῆς βασιλείας ὑπ' αὐτῶν ἀποδέδεικτο. Ὅτι δὲ ὁ Ἀριαράθης τοῖς Ῥωμαίοις φίλος καὶ σύμμαχος, προσηγόρευτο, πᾶσαν ἐκείνος τὴν ἀρχὴν ἐκ τούτου προσωκυώσατο. Καὶ ὁ Ἀττάλος δὲ τὸν Εὐμένην θανόντα διαδεξάμενος, τὸν τε Ὀροφέρνην καὶ Δημήτριον παντελῶς ἐκ τῆς Καπαδοκίας ἀήλασεν.

XXV. Ægypti rex Ptolemæus moriens, duos filios et unam reliquit filiam. Fratribus autem inter se de regno contententibus, Antiochus Magni Antiochi filius natu minorem pulsum suscepit, ut per ejus defendendi speciem, aditum in Ægyptum haberet: adductoque exercitu, maxima parte occupata, obsedit Alexandriam. Cum autem reliqui ad Romanos confugissent, Popilius ad Antiochum missus, eum Ægypto abstinere jussit. Fratres enim intellecto illius consilio, in gratiam redierant. Antiocho responsum diferente, virga circumscriptis regem: ac priusquam eo circulo excederet, deliberare, ac responsum reddere jussit. Ea re territus Antiochus, obsidionem solvit. Externo metu liberati Ptolemæi, denuo et dissenserunt, et a Romanis reconciliati sunt: ut nata major Ægypto et Cypro, Cyrenis vero junior potiretur. Nam hæc quoque tam Ægyptiorum erant. Junior vero inique secum agi existimans, Romam profectus, Cyprum etiam impetravit. At senior denuo cum eo pactus, pro Cypro urbes quasdam et frumentum ei assignavit. Antiocho rege mortuo, Romani filio ejusdem nominis regnum confirmarunt, eique ob

Α κομισάσθαι, ἀντίειχεν. Ἐπεὶ δ' ἀπίγνω, ἐαυτὸν διεχειρίσατο. Καὶ ὁ Φίλιππος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἦ τε θυγάτηρ αὐτοῦ οὐκ εἰς μακρὰν ἀπέθανον, μόνος δ' ὁ νεώτατος τοῖς τῶν Ἀλθανῶν ἀρχουσιν ὑπογραμματοῦσιν ἐπὶ τινα χρόνον διήρκεσεν. Οὕτως ὁ Περασιεὺς ἔ δι' εἰκοσι βασιλέων αὐγῶν γεγονέναι, καὶ πάλιν μὲν τὸν Φίλιππον, πλείω δὲ θουλλῶν τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ τὴν βασιλείαν ἀπίωλεσεν, καὶ αἰχμάλωτος γέγονε, καὶ ἐν τοῖς ἐπιχειρήμασι ἐπόμπευσε, δεσμὰ μετὰ τοῦ διαδήματος περιεικίμενος. Οἱ δὲ γε Ῥῶδιοι μετὰ φρονήματος πρώην τοῖς Ῥωμαίοις προσφερόμενοι, τότε μὴ μνησικακεῖν αὐτοῖς ἤξιον καὶ σύμμαχοι πρόσθεν αὐτῶν καλεῖσθαι μὴ προσδεχόμενοι, τότε καὶ πᾶν τούτου τυχεῖν ἐσπούδαζον· καὶ ἔτυχον τῆς σπουδῆς, ἀλλ' ὄψέ. Καὶ τοῖς Κρησὶν ὠργίζοντο μὲν οἱ Ῥωμαῖοι, ἰκεταίαις δὲ πολλαῖς χρησαμένοις ἀφήκεν ποτὲ τὴν ὀργήν. Καὶ ὁ Προυσίας δὲ καὶ ὁ Εὐμένης, ὁ μὲν δι' ἑαυτοῦ εἰς τὴν πάλιν ἐλθεῖν καὶ εἰς τὸ βουλευτήριον εἰσελθεῖν, καὶ τὸν οὐδὲν φιλήσας, καὶ προσκυνήσας τοὺς βουλευτὰς, ἤλεθ' ἑαυτὸν καὶ τὴν ὀργήν. Εὐμένης δὲ δι' Ἀττάλου τοῦ ἀδελφοῦ τὸ μὴ τι μνησικακεῖν αὐτῷ εἴληψε. Τότε δὲ καὶ τῆς Καπαδοκίας οὕτως διεκλήθη. Ἀριαράθης ὁ ταύτης κρατῶν πάλαι γνήσιον ἔσχεν Ἀριαράθην. Πρὶν δ' ἐσχηκέναι αὐτὸν, ἐπεὶ πολὺν χρόνον ἦ γυνὴ αὐτοῦ οὐκ ἐκύσσε, πάλαι προσεποιήσατο, Ὀροφέρνην κα-

λέσσα. Γεννήθέντος δ' ἔπειτα τοῦ γνησίου, φαρθαίς ἐκείνος ἐξελάθη, δε μετὰ τὴν Ἀριαράθου θάνατον, τῷ ἀδελφῷ δῆθεν ἐπανάστη. Καὶ συνεμάχουν Ἀριαράθῃ μὲν Εὐμένης, Ὀροφέρνην δὲ Δημήτριος ὁ τῶν Σύρων βασιλεὺς. Ἐλαττωθεὶς δὲ Ἀριαράθης πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, κατέφυγε, καὶ κοινωνῶν τῷ Ὀροφέρνη τῆς βασιλείας ὑπ' αὐτῶν ἀποδέδεικτο. Ὅτι δὲ ὁ Ἀριαράθης τοῖς Ῥωμαίοις φίλος καὶ σύμμαχος, προσηγόρευτο, πᾶσαν ἐκείνος τὴν ἀρχὴν ἐκ τούτου προσωκυώσατο. Καὶ ὁ Ἀττάλος δὲ τὸν Εὐμένην θανόντα διαδεξάμενος, τὸν τε Ὀροφέρνην καὶ Δημήτριον παντελῶς ἐκ τῆς Καπαδοκίας ἀήλασεν.

ΚΕ'. Ὁ δὲ τῆς Αἰγύπτου κρατῶν (52) Πτολεμαῖος ἐπὶ δυσὶν υἱαῖς καὶ μιᾷ ἐξέλιπε θυγατρὶ. Ὡς δὲ πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀδελφοὶ περὶ τῆς ἀρχῆς ἐστασίασαν, Ἀντίοχος ὁ τοῦ μεγάλου Ἀντιόχου υἱὸς τὸν νεώτατον ἐκπεσόντα ἐδίεξο, ἵνα προφάσει τοῦ αὐτῷ ἀμύνειν εἰς τὰ τῶν Αἰγυπτίων πράξιαι. Καὶ στρατεύσας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον τῆς τε κλεινοῦς χώρας ἐκράτησε, καὶ ἐπολιόρκει τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Καταφυγόντων δὲ τῶν ἄλλων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, κίμφοις πρὸς τὸν Ἀντιόχον ὁ Ποπίλιος, ἀποσχίσθαι αὐτὸν τῆς Αἰγύπτου ἐκέλευσεν. Οἱ γὰρ ἀδελφοὶ, συνέντες τὴν τοῦ Ἀντιόχου διάνοιαν, κατηλλάγησαν. Ὡς δ' ἐκείνος ὑπερέθετο τὴν ἀπόκρισιν, κύκλον ῥάδδω περιέγραψε αὐτοῦ περιέγραψε, κἀνασθε αὐτὸν ἐστῆχ' ἄτηται βουλευσασθαι τε καὶ ἀποκρίνωσθαι. Ἐντεῦθεν δέισας ὁ Ἀντιόχος τὴν πολιτείαν κατέλευσεν. Ἀκαλλαγέντες δὲ τοῦ ἐξωθεν φόβου οἱ Πτολεμαῖοι (οὕτω γὰρ ἐκαλοῦντο ἀμφότεροι) αὐθὺς ἐστασίασαν, εἶτα συνηλλάγησαν αὐθὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἐφ' ᾧ τὸν μὲν πρεσβύτερον τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Κύπρον, τὰ δὲ περὶ τὴν Κυρήνην ἔχειν τὸν ἕτερον. Καὶ ταῦτα γὰρ τότε τῶν Αἰγυπτίων ἦν. Ἀγανακτῶν δ' ὁ νεώτερος διὰ τὴν ἐλάττωσιν, εἰ

Variae lectiones et notæ.

(52) Ὁ δὲ τῆς Αἰγύπτου κρατῶν. Vide Henrici. Valesium ad Diodori Siculi excerpta, p. 50.

τὴν Ῥώμην ἀφίκετο, καὶ εὐρατο παρ' αὐτῶν καὶ Ἀ τὴν Κύπρον. Ὁ δὲ πρεσβύτερος συμβάσαι; ἔθετο αὐθις πρὸς τὸν νεώτερον, πῶς καὶ τινὰς ἀντὶ τῆς Κύπρου δοῦν, καὶ χρήματα καὶ σίτον ταξάμενος συντελεῖν. Τοῦ δ' Ἀντιόχου τελευταῖος μετὰ τοῦτο, καὶ παιδί ὁμωνύμῳ τὴν βασιλείαν καταλιπόντος, ταύτην τε αὐτῷ ἐβεβαίωσαν, καὶ τρεῖς ἀνδρας ἐπιτρόπους ἔθεν (μικρὸς γὰρ ἦν) ἐπιμψαν, οἱ, παρὰ τῆς συνθήκας εὐρόντες ἐλέφαντας καὶ τρίηρεις, τοὺς τε ἐλέφαντας σφαιγεῖν πάντας ἐκέλευσαν, καὶ τᾶλλα πρὸς τὸ τῆ Ῥώμῃ συμφέρον διέκησαν. Διάπερ Λυσίας; ὁ τοῦ βασιλέως τὴν κηδεμονίαν ἐγκαχερισεμένος παρώξυνε τὸ πλῆθος, ἐκβαλεῖν τοὺς Ῥωμαίους, τὸν δὲ Γάϊον τὸν Ὀκτάβιον καὶ ἀποκτεῖναι. Καὶ τούτων γενομένων, ὁ μὲν πρέσβεις εὐθὺς εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλεν ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων ἀπαλλογούμενος· Δημήτριος δὲ ὁ Σελεύκου υἱὸς τοῦ παιδὸς Ἀντιόχου ἐμπερεύων ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὸν πατρὸς θάνατον, καὶ ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ θεοῦ τῆς βασιλείας ἰσχυροτέρημένος, ὡς τὸν τοῦ Ἀντιόχου θάνατον ἔγνω, ἦγει μὲν τὴν πατρῴαν ἀρχήν· οἱ δὲ οὕτε ταύτην αὐτῷ συνέπραξαν, οὐτ' ἀπάραι τῆς Ῥώμης ἐπέτρεψαν. Καὶ ὁ καὶ δυσχεραίνων ὄμως ἠσυχάζεν. Ἐπιπλὴ δὲ τὰ κατὰ τὸν Λυσίαν ἐγίνετο, οὐκ ἐπιβλήσεν, ἀλλ' ἀπέδρα· καὶ ἐκ Λυκίας τῆ γερουσίᾳ ἐπέστειλε, μὴ ἐπὶ τὸν ἀνεψιὸν τὸν Ἀντίχον (οὕτω γὰρ οἱ πάλαι τοὺς ἐξαδέλφους ἐκάλουν), ἀλλ' ἐπὶ τὸν Λυσίαν τὴν ὁρμὴν ἔχειν, ὥστε τῷ Ὀκταβίῳ τιμωρήσιν. Ἐς Τρίπολιν δὲ τῆς Συρίας ἐπειγθεὶς, καὶ ταύτην προσερχόμενος ὡς ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπὶ τὴν βασιλείαν σταλεῖς (τὴν γὰρ ἀπόδρασιν αὐτοῦ οὐδεὶς ἐνόησε) καὶ Ἀπαμείας κρατήσας δύναμιν τε συναγαγῶν, ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ἔλασε, καὶ τό τε παιδίον καὶ τὸν Λυσίαν φιλικῶς ἀπαντήσαντας· αὐτῷ (δεδοίτες γὰρ τοὺς Ῥωμαίους οὐκ ἀντίτραν) διέφθερε, καὶ τὴν βασιλείαν ἀνεκομίσατο, ἀντὶ τῆ Ῥώμῃ στέφανον καὶ τοὺς τοῦ Ὀκταβίου αὐθέντας ἀπέστειλεν. Οἱ δὲ χαλεπαίνοντες αὐτῷ οὐδέτερον ἐδέξαντο. Μετὰ ταῦτα δ' ἐπὶ Δαλμάτας οἱ Ῥωμαῖοι ἐστράτευσαν. Τὸ δ' ἔθνος τοῦτο ἐστὶ μὲν Ἰλλυρίων τῶν παρὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον, ὧν τινὰς Ταυλιαντοὺς ὠνόμαζον Ἕλληνας. Ἐχονται δὲ τοῦ Δυρρᾶχίου ἐν μέρει. Αἰτίον δὲ τοῦ πολέμου, οὗ τινὰς τῶν προσχώρων αὐτοῖς ἐν φίλᾳ τοῖς Ῥωμαίοις ὄντας ἤδικοον. Συμπεσυσταμένοι τε ὑπὲρ αὐτῶν τοῖς Ῥωμαίοις οὐδὲν μέτριον ἀπεκρίναντο, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ἄλλων πρέσβεις συλλαβόντες ἀπέκτειναν. Τοῦτους ὁ Σκιπίων ὁ Νασικῆς ὑπέταξεν, ἐπ' αὐτοὺς στρατεύσας. Τὰς τε γὰρ πόλεις αὐτῶν εἴλε καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐπίπρασε. Καὶ ἄλλα δὲ κατ' ἐκείνους συνέβη τοὺς χρόνους, οὐ μνήμης μέντοι οὐδ' ἱστορίας ἐπέξια.

ΚΓ. Ἐντεῦθεν αὐθις ὁ πρὸς τοὺς Καρχηδονίους τὸ τρίτον ἀνεβρίπιζετο πόλεμος. Οἱ μὲν γὰρ οὐκ ἔφερον ἑαττοῦμενοι, ἀλλὰ καὶ συμμαχικὰ καὶ ναυτικὰ ἐπὶ τῆ τοῦ Νομαδικοῦ πολέμου παρασκευῇ παρὰ τῆς συνθήκας ἠτοίμαζον· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ὡς τὰ ἄλλα κατὰ γνώμην ἔθεντο, οὐχ ἠσύχασαν, ἀλλὰ κέμφαντες τὸν Σκιπίωνα τὸν Νασικῆν, ταῦτά τε αὐτοῖς ἐνεκάλουν καὶ τὴν παρασκευὴν διαλύσαι ἐκέλευον. Καὶ ἐπὶ τὸν Μασινίσσαν ἠτιῶντο ἐκείνοι, καὶ διὰ τὸν πρὸς ἐκεῖνον πόλεμον ἀπειρήχασαι ποιῆσαι τὸ κελεύμενον, σύμβασιν τινα πρὸς τὸν Μασινίσσαν αὐτοῖς ἐπραξαν, καὶ τινος αὐτοῖς ἀποστήναι χώρος αὐτὸν ἔπεισαν. Ὡς δ' οὐδὲν μᾶλλον εἰσέχουον, μικρὸν ἐπισχόντες Ῥωμαῖοι, ἐπεὶ τάχιστα νικηθέντας σφᾶς μεγάλη μάχῃ πρὸς τοῦ Μασινίσσου ἐπύ-

loneram aetatem scilicet, tres curatores miserunt: qui cum praeter pacta et conventa triremes et elephantos invenissent, belluas occidi iusserunt, ac caetera ex Romanorum utilitate administrarunt. Qua de causa Lysias, cui regis tutela commissa erat, populum concitavit, ut Romanos eiceret, Caium vero Octavium occideret. His factis, statim legatos Romam misit, ut id facinus purgaret. Demetrius autem Selenci filius Antiochi nepos, Romae obses tempore 468 paterni obitus, ab Antiocho patruo regno spoliatus, cum ejus interitu cognito, paternum regnum repeteret, a senatu nec adjuvus, nec Roma exiro situs est. Quod quamvis aegre ferret, tamen quievit. Caeterum cum Lysias illa fecisset, nihil cunctatus Roma profugit: et ad senatum e Lycia scripsit, se non contra patruum Antiochum, sed contra Lysiam proficisci et Octavii necem ulturum esse. Cum Tripolim Syriae celeriter sibi adjunxisset, tanquam a senatu ad regnum occupandum missus (de fuga enim ejus nemo cogitabat) et Apamea potitus, comparatis copiis Antiochiam contendit, ibique puerum et Lysiam amicis obviam egressos (Romanorum enim metu armis abstinerant) interfecit. Regno recuperato, coronam et Octavii percussores Romam misit: quorum neutrum Romani illi irati acceperunt. Post haec Dalmatis bellum intulerunt, quae gens Illyrica est in sinu Ionio: quorum quosdam Graeci Taulantios nominant, ex parte Dyrrachii vicinos. Belli causa erat, quod in finitimos, Romanis amicos injurii, nec Romanorum legatis moderate respondissent, et aliorum legatos occidissent. Hos Scipio Nasica domuit: eorumque urbes expugnatis, captivos vendidit. Iisdem temporibus alia quoque acciderunt, memoria et scriptio parum digna.

Οἱ δὲ χαλεπαίνοντες αὐτῷ οὐδέτερον ἐδέξαντο. Μετὰ ταῦτα δ' ἐπὶ Δαλμάτας οἱ Ῥωμαῖοι ἐστράτευσαν. Τὸ δ' ἔθνος τοῦτο ἐστὶ μὲν Ἰλλυρίων τῶν παρὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον, ὧν τινὰς Ταυλιαντοὺς ὠνόμαζον Ἕλληνας. Ἐχονται δὲ τοῦ Δυρρᾶχίου ἐν μέρει. Αἰτίον δὲ τοῦ πολέμου, οὗ τινὰς τῶν προσχώρων αὐτοῖς ἐν φίλᾳ τοῖς Ῥωμαίοις ὄντας ἤδικοον. Συμπεσυσταμένοι τε ὑπὲρ αὐτῶν τοῖς Ῥωμαίοις οὐδὲν μέτριον ἀπεκρίναντο, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ἄλλων πρέσβεις συλλαβόντες ἀπέκτειναν. Τοῦτους ὁ Σκιπίων ὁ Νασικῆς ὑπέταξεν, ἐπ' αὐτοὺς στρατεύσας. Τὰς τε γὰρ πόλεις αὐτῶν εἴλε καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐπίπρασε. Καὶ ἄλλα δὲ κατ' ἐκείνους συνέβη τοὺς χρόνους, οὐ μνήμης μέντοι οὐδ' ἱστορίας ἐπέξια.

XXVI. Dehinc tertium bellum punicum est conflatum. Carthaginienses enim humilem illam fortunam haud ferentes, socios et classem ad bellum Numidicum contra foedus comparabant. Romani autem caeteris rebus ex sententia confectis, non quieverunt: sed per Nasicam Scipionem iis de rebus exostulantes, apparatus illum omitti iusserunt. Et quia de Masinissa querebantur, et propter bellum cum illo susceptum, imperata detrectabant: pactione inter illos facta, a Masinissa impetravit, ut quadam provincia eis cederet. Sed cum nihilo magis parerent. Romani paulisper cunctati, cum primum magno praelio a Masinissa victos esse audiverunt, bellum eis indixerunt. Carthaginienses vero ea clade afflicti et terri-

(nam ab aliis quoque finitimis premebantur) legatis Romam missis auxilia petiverunt, se **463** Romanis omnibus in rebus obsecuturos simulantes. Nam cum sœdus rupturi essent, facile quidvis promittebant. Ea de re concilio a senatu indicto, Scipio Nasica legatos Carthaginiensium admittendos, et pacem cum eis faciendam esse censuit. M. Cato contra, nec admittendos esse, nec belli decretum abrogandum. Verum senatus et preces legatorum admisit, et pacem eis est pollicitus, obsidibus petitis, quos L. Martius et M. Manilius in Sicilia acceptos Romam miserunt: ipsi festinanter in Africam appulerunt, castrisque positis, et magistratibus Carthaginiensium accersitis, non omnia simul quæ postulabant, exposuerunt, veriti ne iis præcognitis, rebus integris bellum capesserent. Ac primum frumentum petentibus datum, deinde triremes, postea machinæ, denique armis etiam acceptis (Carthaginienses enim clam alium magnum apparatus habebant) eos urbem diruere, et aliam in mediterraneo sine muris extruere, lxxx stadiis a mari dissitam jusserunt. Ad illud Carthaginienses in lacrymas soluti, tanquam urbe capta lamentati sunt: precatique consules, ne patriæ afferre manus cogerentur. Sed cum nihil proficerent, et aut imperata exsequi, aut bellum experiri juberentur, multi apud Romanos, ut jam victores, remanserunt. Cæteri in urbem regressi, quosdam ex magistratibus occiderunt, quod non principio bellum amplexi essent: et Romanis, quos intra mœnia repererant, interfectis, bellum aggressi, omnes servos manumiserunt, exsules revocarunt: et Asdrubale denuo imperatore creato, arma, triremes, machinas repararunt. Quasi enim bellum urgeret, et de excidio periclitarentur, ita omnia quibus erat opus, perexiguo tempore compararunt, nulli rei parcentes, adeo ut statuas quoque ob æris penuriam conflarent, et capillis mulierum ad funes consciendos uterentur. Consules principio spe concepta, se eos ut inermes facile capturos, scalas duntaxat pararunt, quibus mœnia transcenderent: sed ea oppugnare adorti, cum hostes armatos et rebus ad propulsandam obsidionem necessariis instructos vidissent: machinās fabricare instituerunt, quibus non sine periculo **464** confectis (Asdrubal enim materiam comportantes ex insidiis vexabat) urbem sunt aggressi. Ac Manilius terra impetu facto, nihil urbi nocuit. Martius qua mare paludosum est, parte muri dejecta, non ingressus est. Carthaginienses enim eos qui penetrare conabantur, repulerunt: et noctu per ruinas eruptione facta, multis occisis, machinas plures cremarunt. Neque etiam Asdrubal cum equitibus eos late vagari in agris patiebatur, neque auxillis Manissæ juvabat. Nam principio belli non accersitis, neque permissum ei pollicenti fuerat, ut solus Asdrubalem debellaret.

ἐνεδρεύων ἐλύπει) προσέμιγον τῇ πόλει. Καὶ Μανίλιος μὲν ἐκ τῆς ἡπείρου αὐτῆ προσβαλὼν οὐδὲν αὐτοῦς ἐδίωξε Μάρκιος δ' ἐκ θαλάσσης κατὰ τὸ λιμνῶδες προσπετῶν κατέβησε μὲν τι τοῦ τείχους

Α θοντο, εὐθύς αὐτοῖς τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο. Ὁ μαθόντες οἱ Καρχηδόνιοι, οὐκ εὖ ὑπὸ τῆς συμφορᾶς ἔχοντες, κατέβησαν, καὶ πρέσβεις ἐς τὴν Ῥώμην διὰ συμμαχίαν ἐστάλαξαι (καὶ ἄλλοι γὰρ τῶν προσχώρων αὐτοῖς ἐπέτιθεντο) καὶ ἐς πᾶν τοῖς Ῥωμαίοις ὑπέβησαν ἐπλάττοντο. Μὴ γὰρ ταῖς σπονδαῖς ἐμμένειν μέλλοντες, βῆρον ἅπαντα ἐπηγγέλλοντο. Τῆς δὲ γερούσιας βουλῆν περὶ τοῦτου συναγαγούσης, ὁ μὲν Σκιπίων ὁ Νασικάς δέξασθαι τὴν τῶν Καρχηδονίων πρεσβειαν καὶ σπονδὰς αὐτοῖς ποιήσασθαι συνεβούλευσεν· ὁ δὲ Κάτων ὁ Μάρκος μήτε σπεύσασθαι τοῦτου δαῖν εἶπε, μήτε λύσαι τοῦ πολέμου τὸ ψήφισμα. Οἱ δὲ γε βουλευσάτι τὴν τε τῶν πρέσβων ἱκεσίαν ἐδέξαντο καὶ σπονδὴς αὐτοῖς ὑπέσχεον παρασχεῖν, καὶ ἐπὶ τούτοις ὁμῆρους ἤτησαν· ὡς Λούκιος Μάρκιος καὶ Μάρκος Μανίλιος, εἰς τὴν Σικελίαν ἰθὺς, ἐκεῖσε πεμφθέντα· ἔλαβον, καὶ τοὺς μὲν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπεμφσαν, αὐτοὶ δὲ σπουδῆ τὴν Ἀφρικὴν κατεῖλθαν. Καὶ στρατοπεδεύσασθαι ἐπὶ τῆς τῶν Καρχηδονίων ἐκεῖ μετεπέμφσαν· καὶ ὡς ἀφίκοντο, οὐ πάντα ἅμα σφίσιν ὅσα ἤτουν ἐξήτησαν. δεισάντες μὴ, ταῦτα προμαθόντες, ἀκερατοῖς τοῖς πράγμασι σφῶν καταστῶσιν εἰς πόλεμον. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον αἶτον ἤτησαν καὶ ἔλαβον· εἴτα τὶς τρίτης, καὶ ἐπὶ ταύταις τὰ μηχανήματα, εἴτα τὰ ἄλλα προσήτησαν. Λαθόντες οὖν πάντα (οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι πολλὴν ἑτέραν παρασκευὴν κεκρυμμένην εἶχον) τέλος ἐκέλευον αὐτοὺς κατασκάψαι μὲν τὴν πόλιν αὐτῶν, ἑτέραν δ' ἐν μεσογίῳ οἰκοδομῆσαι ἀτελιχίστον, ὀδοποιεῖν σταθίους τῆς θαλάσσης διέχουσαν. Πρὸς τοῦτο δ' οἱ Καρχηδόνιοι ἐς δάκρυα κατηνέχθησαν, καὶ ὡς ἐλαϊκότες ἀνωλοφύροντο καὶ ἰδέοντο τῶν ὑπάτων μὴ καταναγκάσαι σφῶς γενέσθαι τῆς πατρίδος αὐτόχειρας. Ὡς δ' οὐδὲν ἦσαν, ἀλλ' ἢ πρᾶξι τὸ προστατόμενον ἐκαλεύοντο ἢ ἀναβρίθαι τὸν πόλεμον, συχνοὶ μὲν αὐτοῦ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὡς ἦδη κεκρατηκῆσαι κατέμειναν. Οἱ δὲ λοιποὶ ἀπαναχωρήσαντες τῶν τε σφετέρων ἀρχόντων ἐνέως ἀπέκτειναν, οὐ μὴ κατ' ἀρχὰς τὸν πόλεμον εἶλοντο, καὶ τοὺς ἐντὸς τοῦ τείχους εὐρεθέντας Ῥωμαίους διέφθεραν, καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ὤρμησαν. Διὸ τοὺς τε δούλους ἅπαντας ἠλευθέρωσαν, καὶ τοὺς φυγάδας κατήγαγον· καὶ τὸν Ἀσδρούβαν στρατηγὸν αὐθις εἶλοντο, καὶ ἄλλα καὶ μηχανὰς, τρίηρεις τε ἠτοιμάσαντο. Ὡς γὰρ τοῦ πολέμου ἐπιχειμῆνον, καὶ περὶ ἀνδοποδισμοῦ κινδυνεύοντες, δι' ἐλαχίστου τὸν πόλεμον ἐχρηστοῦσαν κατασκευάζον. Ἐπειδὴ οὐδὲν ἄλλο, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνδρείους πρὸς τὴν χρείαν τοῦ χαλκοῦ συνεχώνευσαν, καὶ ἐς τὰς σχολοὺς τῶν γυναικῶν ταῖς κόμεις ἐχρησάντο. Οἱ δ' ὑπατοὶ τὸ μὲν πρῶτον αὐτοὺς ὡς ἀόπλους ταχέως ἀίρησιν ἔλπισαντες, μόνους ἠτοιμάσαντο κλιμακας, ὡς δι' αὐτῶν εὐθύς τοῦ τείχους ἐπιθροῦσθαι· ἐπειτα προσβαλόντες καὶ ὠπλισμένους σφῶν καὶ τὰ πρὸς πολιορκίαν ἔχοντας ἰδόντες, πρὸς μηχανῶν ἐργασίαν ἐτρέπαντο, καὶ αὐτὰς ἐπιτιμῶν κατασκευάσαντες (ὁ γὰρ Ἀσδρούβας ὀλαγωγόντας

οὐ μόντοι καὶ εἰσῆλθεν. Οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι τοὺς τε βιαζομένους εἰσελθεῖν ἐξεκράσαντο. Καὶ νύκτωρ διὰ τῶν ἔρειπῶν ἐξεληθόντες ἀνθρώπους τε συχνοὺς ἔκτειναν καὶ μηχανήματα πλεῖστα κατέκρησαν. Ἄλλ' οὐδὲ ἐπὶ πολλὸν τῆς χώρας παρὰ τοῦ Ἀσδρούβου καὶ τῶν ἰπέων εἰδόντο σκεδάνυσθαι, ὅτε μὴ ὁ Μασινίσας αὐτοὺς ἐπεκούρησεν. Οὐ γὰρ ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου προσεκέκλητο, καὶ πρὸς τὸν Ἀσδρούβου τότε διαπολεμήσειν ὑποσχομένῳ οὐκ ἐπέτρεψαν.

KZ'. Οἱ δ' ὕπατοι διὰ τὰ συμβάντα καὶ ὅτι τὸ ναυτικὸν αὐτῶν ἐκ τῆς ἐν τῇ λίμνῃ διατριβῆς ἐνόσησεν, ἔβυσαν τὴν πολιορκίαν. Καὶ Μάρκιος μὲν ἐπιχειρήσας κατὰ θάλασσαν τι πρᾶξαι ἢ τὴν παραλίαν κακῶσαι, ὡς οὐδὲν ἤνυσεν, ἀπέπλευσεν οἴκαδε, καὶ ἀνθυπεσπρέφας Αἰγίμουρον ἐχειρώσατο. Μανίλιος δὲ ὠρμησας μὲν εἰς τὴν μεσόγειον· κακούμενος δ' ὑπὸ Ἰμίλιου τοῦ τῶν Καρχηδονίων ἱππάρχου, ὃν καὶ Φαθέιν (53) ἐκάλουν, πρὸς τὴν Καρχηδῶνα ἐπακλήλυθε. Κάκει δὲ ἐξωθεν ὁ Ἀσδρούβας, ἐνδοθεν δ' ἐπεξιόντες οἱ ἐν τῇ πόλει, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αὐτὴν ἐκίκουον. Καταφρονήσαντες, οὐν οἱ Καρχηδόνιοι καὶ μέχρι τοῦ στρατοπέδου αἰτῶν ἐπῆλθον, καὶ συχνοὺς ἀποβαλόντες (ἀσπλοὶ γὰρ οἱ πλείους ἦσαν) εἰς τὸ τεῖχος αὐτοῖς συνεχλείσθησαν. Ὁ δὲ Μανίλιος τῷ Ἀσδρούβῳ συμμίσξαι μάλιστα ἐβλετο, καὶ εἰ ἐκεῖνον νικήσει βῆσον τοῖς λοιποῖς προσπολεμήσειν ἐνόμιζε, καὶ οἱ προσέμιζε. Πρὸς δὲ τὴν φρούριον ἀναχωροῦντι ἐπακολουθήσας, ἔλαθεν εἰς τὴν χώραν τραγεία, καὶ στενοπόρου γενόμενος, καὶ δεινῶς ἐκακώθη. Καὶ πανσὺδ' ἂν διεφθάρη, εἰ μὴ Σκιπίων ὁ τοῦ Ἀφρικανοῦ χρησιμώτατος αὐτῷ ἐγένετο, ἀνήρ' ἀριστος, μὲν νοήσας καὶ προβουλεύσαι τὰ κράτιστα, ἀριστος δὲ χειρουργῆσαι (καὶ γὰρ τῷ σώματι ἐβόητο), ἐπεικῆς τε καὶ μέτριος ἦν, δι' ἃ καὶ τὸν φθόνον ἐξέφυγεν. Ἴσος μὲν γὰρ τοῖς ὑποδεεστέροις, οὐκ ἀμείνων δὲ τῶν ὁμοτίμων (ἐχλιάρχει γὰρ) ἀσθενέστερος, δὲ τῶν μειζόνων ἡξίον εἶναι. Ὁ οὖν Μανίλιος καὶ εἶπε τὰ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπέστειλε τοῖς ἐν τῇ Πώμῃ, μὴ τι ἀποκρυψάμενος, καὶ ἄλλα καὶ τὰ κατὰ Μασινίσσαν καὶ τὸν Φαθέιν, ἃ ἔσχον οὕτως. Θνήσκων ὁ Μασινίσας ἠπόρει ὅπως περὶ τῆς βασιλείας διάθεται, διὰ τὸ τῶν υἱῶν πλήθος καὶ τὸ διάφορον τοῦ κατὰ τὰς μητέρας γένους αὐτῶν. Διὰ δὲ πρὸς συμβουλίαν τὸν Σκιπίωνα μετεπέμψατο, ὃν ὁ ὕπατος ἔστειλεν. Ἄλλ' ὁ Μασινίσας πρὶν ἔλθειν τὸν Σκιπίωνα ἐκλείπων, τὴν μὲν δακτύλιον τῷ Μικίψῳ τῷ υἱῷ ἔδωκε, τὰ δ' ἄλλα πάντα τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκοντα τῷ Σκιπίωνι ἔβητε ἔλθόντι παρέσχεν καὶ ἐνετέλλατο. Ὁ οὖν Σκιπίων, κατανοήσας τὰς προαιρέσεις τῶν υἱῶν αὐτοῦ, οὐδενὶ μὲν αὐτῶν μόνῳ τὴν βασιλείαν ἀπένευμε· τριῶν δὲ τῶν ἑλλογιμωτάτων ὄντων, πρᾶστυτάτου μὲν Μικίψου, νεωτάτου Γουλούσσου, μέσου δὲ Μαστανάδου (54), τοῦτοίς τὰ πράγματα, μεμερισμένους μόντοι, κατένευσε. Τῷ μὲν γὰρ πρᾶστυτάτῳ χρηματιστῆ τε ὄντι καὶ φιλοπόνητῳ τὴν διοίκησιν ἐνεχείρισε· τῷ δὲ μετ' αὐτὸν τὰς διαφορὰς κρῖνειν ἐπέτρεψε, δικαστῆ ὄντι· τῷ δὲ Γουλούσσῳ πολιμικῶν τυγχάνοντι τὰς δυνάμεις παρέδωκε. Τὰς δ' ἀδελφοὺς αὐτῶν πολλοὺς οὕσι πόλεις

XXVII. Consules igitur propter eventus illos, e classem ex statione in paludibus morbo laborantem, obsidionem solverunt. Ac Martius mari aliquid efficere aggressus, aut oram maritimam vexare, cum res non succederet, domum versus abiit, cursuque converso Æginurum subegit. Manilius in mediterranea profectus, cum ab Himilcone, qui etiam Fabeus dicebatur, Carthaginensis equitatus præfecto lacesseretur, Carthaginem rediit. Sed ibi quoque foris ab Asdrubale, intus eruptione civium noctu et interdum fatigabatur. Itaque Carthaginienses per contemptum usque ad castra processerunt, ac multis amissis (nam plerique inermes erant) rursus in castra sunt conclusi. Manilius vero si Asdrubalem vicisset, cætera in proclivi fore ratus, in primis operam dedit, ut cum eo congregaretur, factaque pugnandi copia, recedentem in castellum quoddam persecuturus, per imprudentiam in locum asperum et angustum delapsus, graviter iniegit: ac cum toto exercitu periisset, ni Scipio Africani filius strenuam operam ei navasset, vir præsentis animi, optimique consilii, et manu promptissimus (erat enim robusto etiam corpore), æquitate autem modestique morum invidiam effugit. Nam cum tribunus militum esset, inferioribus par, paribus non melior, majoribus infirmior esse volebat. Manilius igitur de eo et locutus est, et Romam scripsit, nulla re dissimulata: atque inter cætera de Masinissa quoque, et Fabæ, quæ ita se habebant. Masinissa moriturus, quid de regno statueret, ob 465 filiorum multitudinem ex diversæ conditionis mulieribus susceptorum dubitans, Scipionem consilii capiendi causa accessit. Quem cum misisset eos., Masinissa ante adventum ejus moribundus, Micipsa filio annulum dederat: cætera vero omnia quæ ad regnum pertinebant, Scipioni, cum primum venisset, commendavit. Is vero animadversis filiorum ejus ingeniis, nulli uni regnum attribuit: sed cum tres ex iis præcipui essent, Micipsa natu maximus, Gulussa minimus, medius Mastanavus: inter eos rerum administrationem trifariam partiti. natu maximo avaro et pecuniæ amanti vectigalium tractatione mandata: proximo post eum disceptandi controversias munere assignato, Gulussa homini bellicoso exercitus tradidit. Reliquis fratribus, qui multi erant, urbes quasdam et prædia divisit, Gulussam vero ad consulem perduxit. Sub veris initium Carthaginensium fœderatos aggressi, multos vi, multos pactione, Scipio

Varie lectiones et notæ.

(53) Φαθέιν. Φαμίαν, mss. Reg. et Colbert.

(54) Μαστανάδου. Ita reposuimus ex Reg. et Colbert. quomodo appellatur ab Appiano Wolfius

Μαστανάμου ediderat: quem errore viderat. Henricus Valesius ad Polybii Excerpta.

præsertim, subegerunt. Ut vero Fabæas desperatis Carthaginiensium rebus ad Romanos inclinans, cum Scipione collocutus est: tum vero omnes armis in Asdrubalem conversis, cum per dies plures castellum oppugnassent, commeatu destituti, citra dedecus recesserunt. Nam durante adhuc obsidione, Fabæas hostilem in modum eos aggressus in ipsa pugna cum aliquot equitibus ad Romanos transit. Inde Manilius Uticam profectus quievit. Scipio Fabæa Romam perducto laudatus est: et is honos Fabææ habitus, ut in consessum a senatu reciperetur.

ὁ Φαβίας προσεδρεύουσιν ἔτι ὡς πελέμησων, καὶ ἐ Μανίλιος μὲν εἰς τὴν Οὐσιτικὴν ἐλθὼν ἡσύχαζε, Σκιπίων δὲ τὸν Φαβίαν εἰς τὴν Ῥώμην ἀνήγαγε, καὶ αὐτὸς τε ἐπὶ τὸν Φαβίαν τετιμῆτο, ὥστε καὶ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ συγκαθῆσθαι τῇ γερούσιᾳ.

XXVIII. Tum Prusias, homo senex et asperis moribus, veritus ne Bithyni se ejecto Nicomedem filium regem crearent, cum per causam quamdam Romam missum, ibi degere jussit. Sed cum etiam Romæ agentem per insidias occisum vellet: Bithyni quidam Nicomedem clam in Bithyniam perductum, sene occiso, regem dixerunt. Hæc Romanos, quamvis molesta, non tamen ad bellum inferendum commoverunt. Andriscus vero quidam Adramyttenus, Perseo forma non dissimilis, ascito sibi Philippi nomine, ejusque filium sese dicentis, ad defectio-

nem plurimos impulit. Nam primo adventu Macedoniam turbare conatus, cum a nemine curaretur, in Syriam ad Demetrium se contulit, spe auxilii propter cognationem impetrandi, ab eoque comprehensus, et Romam missus, cum neque Persei filium esse constaret, et alioqui nihil insigne haberet, per contemptum dimissus, magnam faciosorum hominum manum cogit, multas urbes attraxit. Denique regio habitu sumpto, collectoque exercitu in Thraciam profectus: multis liberis populis, multis dynastis Romanum imperium ægre ferentibus ascitis, impressionem in Macedoniam fecit: eaque occupata, in Thessaliam transgressus, non pauca loca subegit. Romani Andrisco primum despecto, postea Scipionem Nasicam ad tumultum illum pacandum miserunt. Qui rebus illis in Græcia cognitis, ad Romanos scripsit omnia: et coacto a sociis exercitu rei gerendæ intentus, ad Macedoniam processit. Romani igitur P. Juventium cum exercitu contra eum miserunt. Quem Andriscus circa Macedoniam adortus interfecit: ac cæteros etiam trucidasset, nisi noctu discessissent. Post hæc in Thessalia passim grassatus, Thraces sibi adjunxit. Quamobrem Romani Quintum Cæcilium Metellum prætorem cum magnis copiis miserunt. Cui Macedoniam ingresso, Attalus classe auxilio venit. Uterius progredi non est ausus, sed paulum extra Pynnam productis copiis, equestri prelio victor, metu pedestris exercitus retro abiit. Ea tamen victoria elatus copiis bifariam divisus, partem ad vastandam Thessaliam misit, partem apud se retinuit. Proinde Metellus eorum paucitate contempta, in faciem descendit, ac victis iis qui primi ad manus

τινάς καὶ χώρας ἐνεῖμε. Καὶ τὸν Γουλούσαν παραλαβὼν πρὸς τὸν θπατον ἤγαγεν. Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔαρος ἐπὶ τοὺς τῶν Καρχηδονίων συμμαχοῦς ἐστράτευσαν, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν βία, πολλοὺς δὲ ὁμολογίᾳ, καὶ μάλιστα ὁ Σκιπίων, παρεστῆσαντο. Ὡς δὲ Φαβίας ἀπογνοὺς τὰ τῶν Καρχηδονίων πρὸς τοῦς Ῥωμαίους ἀπέκλινε, καὶ εἰς λόγους τῷ Σκιπίωνι ἦλθε· τότε καὶ ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν ἀπαντες ὤρμησαν, καὶ προσέμειξαν μὲν τῷ φρουρίῳ συχαζῆς ἡμέραις· ἐπιλιπόντων δὲ αὐτοὺς αὖθις τῶν ἀναγκαιῶν ἀνεχώρησαν εὐπρεπῶς. Προσέβαλε γὰρ αὐτοῖς τῷ ἔργῳ μετ' ἰκπέων τινῶν τῦτομολῆσε. Κἀνταῦθεν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ συγκαθῆσθαι τῇ γερούσιᾳ.

KH'. Τότε δὲ συνηνέχθη καὶ τὰ κατὰ τὸν Προῦσιαν, ὅς γέροντων καὶ τοὺς τρίπους τραχῦς, ἐφοδῆθη τοὺς Βιθυνοὺς, μὴ τῆς βασιλείας αὐτὸν ἐκβάλωσι, τὸν Νικομήδην τὸν υἱὸν ἀνυελδόμενοι. Καὶ κατὰ τινα πρόβρασιον ἐπεμψεν εἰς τὴν Ῥώμην αὐτὸν, χάσει διάγειν ἐκέλευσεν. Ὡς τε κἀν τῇ Ῥώμῃ διαιωμένῳ τῷ υἱῷ ἐπεβούλευσε καὶ ἐσπευθε κτείνειν αὐτὸν. Βιθυνοὶ τινες, εἰς Ῥώμην φοιτήσαντες, ἐξήγαγον λάθρα τὸν Νικομήδην· καὶ ἐς τὴν Βιθυνίαν κομισάντες, τὸν μὲν γέροντα ἐφόνευσαν, βασίλειά δ' ἐκείνον ἀπέδειξαν. Ταῦτα ἠύλασε μὲν τοὺς Ῥωμαίους, οὐ μὴν καὶ εἰς πόλεμον ἐξηρέθισε. Τὴν δὲ Μακεδονίαν Ἀνδρίσκος τις ἐξ Ἀδραμυττίου φύς, τῷ Περσεῖ δ' ἐμφορῆς τὸ εἶδος γενόμενος, καὶ παῖς εἶναι ἐκείνου πλαττόμενος, καὶ Φίλιππον αὐτὸν ὀνομάζων, ἐπὶ πλείστον ἀπέστησε. Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἐς τὴν Μακεδονίαν ἐλθὼν, ταράττειν αὐτὴν ἐπειρώστω· ὡς δὲ οὐδεὶς προσέβλεπεν αὐτῷ, πρὸς τὸν Δημήτριον εἰς τὴν Συρίαν ἐτάραπετο, ὡς ἐξ ἐκείνου διὰ τὸ γένος βοθηλαῖς τευξόμενος. Συλληφθεὶς δὲ παρ' ἐκείνου καὶ εἰς τὴν Ῥώμην πεμφθεὶς, ὅτι τε μὴ ὢν τοῦ Περσέως υἱὸς ἠλέγχθη, καὶ οὐδὲ τι ἕτερον εἶχεν ἄξιον λόγου, κατεφρονήθη. Καὶ ἀπεθείς χεῖρά τε συνηγάγεν ἀνθρώπων νεωτεροποιῶν καὶ πόλεις πολλὰς ἐπηγάγετο, καὶ τέλος βασιλικὴν στολὴν περιθέμενος, καὶ δύνανται συγκροτήσας, εἰς Θράκην ἀφίκετο, καὶ συγνοὺς μὲν τῶν αὐτονόμων, συγνοὺς δὲ καὶ τῶν δυναστῶν τοῖς Ῥωμαίοις ἀχθόμενοις· παραλαβὼν, εἰς Μακεδονίαν ἐνέβαλε καὶ αὐτὴν κατέσχε· καὶ ἐπὶ τὴν Θεσσαλίαν ὁρμήσας οὐκ ὀλίγα ταύτης προσεποιήσατο. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατεφρόνουσαν μὲν πρότερον τοῦ Ἀνδρίσκου· εἴτα τὸν Σκιπίωνα τὸν Νασικῶν ἐπεμψάν εἰρηνικῶς πρὸς τὰ ἐκεῖ διοικήσοντα. Ὡς, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλθὼν, καὶ μαθὼν τὰ γενόμενα, τοῖς μὲν Ῥωμαίοις δὴλῶν ταῦτα ἐπέστειλε· δύναμιν δὲ παρὰ τῶν ἐκεῖ συμμάχων ἀθροίσας ἔργου εἴχετο, καὶ προῆλθε μέχρι Μακεδονίας. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ γνόντες τὰ κατὰ τὸν Ἀνδρίσκον, στρατεύματα ἐπεμψάν καὶ στρατηγὸν Πούπλιον Ἰουδέντιον. Ὁ περὶ Μακεδονίαν γενομένην συμβαλὼν ὁ Ἀνδρίσκος ἐκείνον μὲν ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ἀν κατεργάσατο, εἰ μὴ τῆς νουκτῆς ἀπεχώρησαν. Καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν μετὰ ταῦτα εἰσέβαλε καὶ πλείστα αὐτῆς ἐκάκωσε, καὶ τὰ τῶν Θρακῶν προσηταρῆσατο. Πάλιν οὖν ἐκ

ταύτα οὐδὲν τῇ Ῥώμῃ Κύβητον Καικλιὸν Μέταλλον A στρατηγὸν σὺν δυνάμει πολλῇ ἔστειλαν. Καὶ ὃς εἰς τὴν Μακεδονίαν ἦλθε, καὶ ὁ Ἄτταλος προσήμυνη ναυτικῶν. Διὸ δαίνας ὁ Ἀνδρίσκοσ περι τῶν παραθαλασσίων, οὐκ ἐτόλμησε περαιτέρω προσελθῆν· ὄλιγον δὲ τῆς Πύδνης ἔξω προχωρήσας, ἱππομαχίαν μὲν ὑπερέσχε· φοβηθεὶς δὲ τὸ περὶ ἀνέστρεψε, καὶ ἐπιρθεὶς διχῆ τὸν στρατὸν διεΐλε, καὶ τοῖς μὲν αὐτῆς κατὰ χώρην προσήδρευε, τοὺς δὲ κορθῆσαι τὴν Θισσαλίαν ἀπέστειλε. Καταφρονήσας οὖν ὁ Μέταλλοσ τῶν παρόντων συνήμιξε· καὶ τῶν πρώτων αὐτῶ εἰς χεῖρας ἐλθόντων περιγεγόμενος βῆεν καὶ τοὺς λοιποὺς παραστήσατο· ἐτοίμως γὰρ ὡς ἐξήμαρτον αὐτῶ ὁμολόγησαν. Ὁ δὲ Ἀνδρίσκοσ εἰς τὴν Θράκην ἀπέδρα, καὶ δύνανται ἀθροίσας συνέβαλε τῷ Μετέλλῳ προδόντι οὐ προσχώρει. Καὶ τῶν προμάχων αὐτοῦ τραπέντων τὸ τε συμμαχικὸν αὐτοῦ ἐσκεδίσθη καὶ αὐτὸς ὑπὸ Βύζου Θρακῆσ δυνάστου προδιδεὶς ἐδικαιώθη. Καὶ Ἀλέξανδροσ δὲ τῆσ, Περσῶσ καὶ αὐτῆσ λέγων εἶναι οὐδὲ καὶ χεῖρα συναγαγῶν, κατέλαβε τὴν περι τὸν Μέστον καλούμενον ποταμὸν χώρην, ὃν ὁ Μέταλλοσ ἐπαδίωξεν ὑποφυγόντα μέχρι τῆσ Δαρδανίασ.

ΚΘ. Ἐπὶ δὲ τοὺς Καρχηδόνιοσ οἱ Ῥωμαῖοι Πεί- B σάντα τὸν ὑπατον ἔστειλαν, ὃς τῇ μὲν Καρχηδόνι καὶ τῷ Ἀστρούδα οὐ προσέμιξεν, ἐπὶ δὲ τὰσ παραλίωσ πῆλεις ἐτρέπετο· καὶ τῆσ μὲν Ἀσπίδοσ ἀπεκρούσθη, τὴν δὲ Νέαν πόλιν ἐλὼν, κατέσκαφεν· ἐπὶ δὲ Ἰππῶνα (55) πόλιν ὀρμησασ κατέτριψε τὸν καιρὸν μηδὲν περάνας. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι ἀνεθάρσαν διὰ ταῦτα, καὶ ὅτι καὶ τῆσ αὐτῆσ προσεγίνοντο σύμ- , ομοσ. Μαθόντες οὖν ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι οἶτε ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει, ἐπὶ τὸν Σκιπίωνα ὀρμησαν καὶ ὑπατον ἐψηφίσαντο, καίτοι τῆσ ηλικίασ μὴ ἐπιείσοσ αὐτῶ τὴν ἀρχὴν· ἀλλὰ τὰ τε ἔργα αὐτοῦ καὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ πατρός, Παύλου, καὶ τοῦ πάππου Ἀφρικανοῦ ἐλπὶδα παρῆχον ἕκαστι βεβαίαν καὶ τῶν πολεμίων δι' αὐτοῦ κρατήσεν καὶ τὴν Καρχηδόνα C παντελῶσ ἐξαιρήσεν. Ἐν ᾧ δ' ὁ Σκιπίων εἰς τὴν Λιθύην ἐκομίσθη, Μαγκίνωσ παραπλῶν τὴν Καρχηδόνα, χωρίον τι τοῦ πελάγους· αὐτῆσ ἐντὸς ὃν, Μεγαλία ὀνομαζόμενον καὶ ἐπὶ πέτρασ ἀποτόμου καθῆκον πρὸσ θάλασσαν πολὺ τι τῆσ ἄλλης πόλεωσ ἀπηρητημένον καὶ μηδὲ πολλοὺσ φρουροὺσ ἔχον, ὡσ τῇ φύσει ὃν ἐρυμνὸν κατανοήσοσ, κλιμακασ ἐξαπιναιῶσ προσθεασ ἀπὸ τῶν νεῶν ἐπανέδη. Ἦδη δὲ ἀνελθόντοσ συνέδραμον μὲν τῶν Καρχηδόνιων τινῆσ, οὐ μένοι καὶ ἐκκρούσαι αὐτὸν ἠδυνήθησαν. Ὁ δὲ πέμψασ πρὸσ τὸν Πείσωνα τὰ τε γεγονότα ἐδήλωσε καὶ αὐτῶ ἐπαμῦναι ἐξέλωσε. Πόρρω δ' ὢν ἐν τῇ μεσογειῳ, οὐδὲν αὐτῶ χρήσιμοσ ὁ Πείσων ἐγένετο· ὁ δὲ Σκιπίων ὤπ' αὐτὴν τὴν ἀγγελίαν νυκτὸσ κατὰ τύχην ἐλθῶν, εὐθὺσ ἐδοθήθησεν. Ἐβλον γὰρ ἂν τὸν Μαγκίνων οἱ D Καρχηδόνιοι ἦ καὶ διέφθειρην, εἰ μὴ παραπλευσασ εἶδον τὰσ ναῦσ τοῦ Σκιπίωνοσ. Τότε δ' ἠδύμησαν μὲν, οὐκ ἀπίστησαν δὲ. Αἰχμαλώτοσ οὖν τινασ ἐκαμψεν ὁ Σκιπίων, ἐροῦντασ ὅτι ἴπαρσαι. Καὶ τοῦτο γνόντεσ οὐκ ὑπέμειναν ἔτι, ἀλλ' ἀνεχώρησαν, καὶ τὸν Ἀστρούδα μετεπέμψαντο, καὶ ταρρεύμασι καὶ σταυρώμασι τὸ πρὸ τὸν οἰκίων διατείχεμα διεφύλαξαν. Ὁ μένοι Σκιπίων τὰ μὲν Μεγαλία

venerant, facillius etiam ceteros ad officium red- xit, ingenue peccatum suum agnoscentes. Andri- cus vero in Thraciam profugus, reparatis copiis cum Metello, progrediente qua res ferebat, confixit: suisque propugnatoribus prodigatis, sociisque dissipatis, a Byzio Thrace proditus, pœnas dedit. Sed et Alexander quidam Persei filium se profesus, regionem Mesto flumini adjacentem occupa- vit: quem Metellus usque in Dardanium est per- secutus.

467 XXIX. Contra Carthaginienses missus Piso consul, urbe et Asdrubale omissis, maritimas urbes invasit: et ab Aspide repulsus, Neapoli capta et eversa, in Hipponis obsidione tempus frustra tri- vit. Unde Carthaginienses, sociorum etiam auxitiis aucti, animos receperunt. Quo Romani, tam qui in castris quam in urbe erant, cogniti, citra dubitationem Scipionem consulem crearunt. Nam quamvis ætas adhuc ei dignitati immatura erat, tamen et res ejus gestæ, et virtus patris Pauli, et avi Africani certam spem afferebant omnibus, ejus armis et hostes superatum iri, et Carthaginem perituram. Scipione in Africam navigante, Mancinus Carthaginis littus legens, castellum quoddam intra moenia, nomine Megalia, in prærupta petra in mare prominens, et longe ab urbe remotum, cum non magno præsidio custodiri, ut quod situ ipso defenderetur, animadverteret: scalis subito ex navibus admotis ascendit. Quod cum jam teneret, etsi Carthaginienses aliquot concurrerunt, eum tamen expellere non potuerunt. At ille Pisoni quid egisset nuntiat, et auxilia sibi mitti petit. Sed Piso, qui procul in mediterraneis aberat, nihil opis ei tulit. Scipio vero sub ipsum nuntium forte fortuna noctu adventans, statim auxilium ei tulit, alioqui a Carthaginiensibus vel capiendo, vel occidendo. Nam cum naves Scipionis appellere vidissent, etsi animos desponderant, non tamen ab obsidione recesserunt, prius quam Scipio se adesse per captivos quosdam eis nuntiarı jussit: accersitoque Asdrubale, fossis et aggeribus murum ædificiis obductumunierunt. Scipio Mancino Megalia tueri jussit ad Pisonem et copias abiit, ut cum eis bellum ugeret; sed celeriter cum expeditissimis cohortibus reversus, Mancinum ab acerrima Asdrubalis (urbe oppagnatione liberavit. Cum jam Piso quoque advenisset, eum extra moenia ad portas quassamane manere jussit: alios milites ad aliam portam long

Varisæ lectiones et notæ.

(55) Ἰππῶνα. Quam Ἰππακρίτας Polybius vocat. Vide Henr. Valesium ad Diodori Siculi Excerpti p. 45.

distantem, monitos quid facto opus esset, misit. Ipse optima copiarum parte assumpta, sub noctem mediam transfugis ducibus intra moenia penetravit: et ad portam illam transgressus, vectibus resectis, **468** et introductis iis qui foris exspectabant, vigiles cecidit: propereque ad portas, antequam Piso stationem habebat, accurrit, profligatis custodibus, qui medias partes tuebantur, et singulis in locis pauci erant. Ita Asdrubal simul et quid actum esset audivit, et Romanas copias pene universas intra urbem vidit: Carthaginenses cum aliquandiu restitissent, in Cothonem et Byrsam confugerunt, Deinde Asdrubal omnes Romanos captivos occidit, ut cives desperata venia hosti alacrius resisterent: multos etiam ex popularibus proditorum suspectos sustulit. Scipio etsi eos muris et aggeribus sepsit, non statim tamen expugnavit. Nam et moenia firma erant, et multi in angusto conclusi spatio fortiter, se defendebant, commeatu abunde instructi, Bithiæ subsidio: qui ex obversa urbi continente, observato fluctu, ventique impetu, onerarias eis naves in portum submittebat. Contra quod Scipio rem magnam et excogitavit et perfecit: aditu portus angusto, difficulter quidem, magnoque cum labore, sed tamen operarum multitudine tandem obstructo, quamvis Carthaginenses crebris dimicationibus id opus prohibere conarentur.

τὸν διεχρήσατο. Καὶ ὁ Σκιπίων περισταύρωσεν αὐτοὺς καὶ ἀπέτειχισεν, οὐ μὴν καὶ ταχέως εἰλε. Τὰ τε γὰρ τεῖχη καρτερὰ ἦν καὶ οἱ ἐντὸς πολλοὶ ὄντες, ἰσχυρῶς ἐν ὀλίγῳ χώρῳ ἡμύνοντο καὶ οἴτου ἀφθόνωσεν· εἶχον. Ὁ γὰρ Βιθίας ἀλάδας ἀπὸ τῆς ἀντικρυ τῆς πόλεως ἠπειροῦ κατὰ κύματα ἀνεμὸν ὀπίσθιον· ἐπιπέσει, ἐς τὴν λιμένα αὐτοῦ εἰσπέσει, πρὸς ὅπερ ὁ Σκιπίων μέγα ἔργον καὶ ἐπὶ νύκτι καὶ ἐπέτελεσεν. Τὸν γὰρ εἰσπλύνει τὸ λιμένος στενὸν ὄντα συνέχουσιν, χαλεπῶς μὲν καὶ ἐπιπνύσας, ὅμως μόντοι ὅπῳ πολυχειρίας τὸ ἔργον ἐξείργαστο. Εἰργαίει μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐπιχειροῦσι οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ πολλὰ μάχαι ἐν τούτῳ γίνοντο, οὐ μόντοι καὶ κωλύσαι τὸ χῶμα ἠδυνήθησαν.

XXX. Tum vero Carthaginenses penuria com-
meatus graviter urgente, alii transfugerunt: alii qui obsidionem tolerabant, partim moriebantur, partim cadavera gustabant. Asdrubal igitur spe destitutus, legatis ad Scipionem de pace missis, impunitatem impetrasset, nisi cæteris etiam omnibus salutem et libertatem petiisset. Itaque frustratus, uxorem in arce conclusit, cum de ea et liberis suis caduceatorem ad Scipionem misisset: ceteraque instruxit, desperatione factus audacior. Atque ipse una cum aliis noctes diesque pugnabant, alias vincentes, alias succumbentes, et Romanorum machinis alias machinas opponebant. Ad hæc Bithiæ, cui munitum castellum erat, longe in continentem excurrendo, et Carthaginenses juvabat, et Romanis incommodabat. Quare Scipio divisit copias, partem in obsidione reliquit, partem contra Bithiam misit, C. Lælio legato duce: ipse ultro citroque commens, utrinque inspexit omnia. Castello capto, rursus **469** toto cum exer-

τὸν Μαρκίνον φρουρεῖν κατέλειπεν· αὐτὸς δὲ πρὸς τὸν Πείσωνα καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις ἀπῆρεν, ὡς ἀνμετ' αὐτῶν ἔργου ἔχεται. Καὶ ἐπανήθε ταχέως, οὐν τῷ κουφοτάτῳ τῆς στρατιᾶς, καὶ κατέλαβε τὸν Ἀσδρούβαν εἰς τὴν Καρχηδόνα εἰσελθόντα καὶ δεινῶς τῷ Μαρκίνῳ ἐπιτιθέμενον. Καὶ ἐλθὼν ὁ Σκιπίων τὴν ἐπίθεσιν ἐλυσεν. Ἀφικόμενος δὲ καὶ τοῦ Πείσωνος ἤδη, ἐκείνου μετὰ ἔξω τοῦ τεύχους ἀλλίσασθαι κατὰ τινὰς πύλας ἐκέλευσε. Καὶ στρατιώτας ἐτέρους πρὸς πύλιναν τινὰ πολὺ ἀπ' ἐκείνων ἀπέχουσαν ἐπέπεμψε, παραγγείλας αὐτοῖς· ἄττα πρῆξιν ἔχρη. Αὐτὸς δὲ, τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ κατὰ μέσας νύκτας λαθὼν, ἐνδον τοῦ περιόλου ἐγένετο, αὐτομόλοις χρῆσάμενος· ἄγουσι, καὶ ὑπὸ τὴν πύλιναν παραδραμῶν καὶ τὸν μοχλὸν διακώψας, τοῖς τε ἔξωθεν ἐφεδρεύοντας εἰσήγαγε, καὶ τοὺς φύλακας ἐφθοίρε. Καὶ πρὸς τὰς πύλας ἠπειλήθη, καθ' ἃς ὁ Πείσων προσήδρασε, τοὺς φρουροὺς τοὺς τὰ μέσα φυλάττοντας ὀλίγους καθ' ἑκάστους ὄντας (56) τρίτων, ὥστε τὸν Ἀσδρούβαν ἅμα τε πυκνῶσαι τὰ γενόμενα, καὶ ὄρεν τὴν τῶν Ῥωμαίων δύναμιν μικροῦ πᾶσαν οὖσαν ἐντὸς. Καὶ χρόνον μὲν τινα ἀνέστηχον, ἔπειτα τὴν μὲν ἄλλην πόλιν ἐξέλιπον, εἰς δὲ τὸν Κώθωνα τὴν τε Βύρσον κατέφυγον. Εἶτα ὁ Ἀσδρούβας πάντας τοὺς τῶν Ῥωμαίων σιγμαλώτους ἀπέκτεινε, ὅπως, ἀπὸ γνῶσιν συγγνώμης· σὸς οἱ Καρχηδόνιοι, προθυμότερον ἀντικαρτερήσασθαι· πολλοὺς δὲ καὶ τῶν ἐπιχωρίων ὡς π. ο. δ. ἔτα· ἐκείνων.

C A'. Oī ōn Καρχηδόνιοι τοῦ στόματος τοῦ λιμένος χωσθέντος, τῆ τοῦ οἴτου σπᾶνει δεινῶς ἐπέσθησαν· καὶ οἱ μὲν ἠτόμορον, οἱ δὲ ἐγκατερούνην· ἐθνησκον, οἱ δὲ τῶν νεκρῶν ἐγεύοντο. Ὅθεν ἀθυμῆσας Ἀσδρούβας πρῶσθεις πρὸς τὸν Σκιπίωνα περὶ σπονδῶν ἐπέμψε· καὶ ἔτυχεν ἀν τῆς ἀδίας, εἰ μὴ καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασιν καὶ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν πρᾶξαι τῆ θέλησε. Διαμαρτῶν οὖν αὐτῆς εἰς τὴν ἀκρόπολιν τὴν γυναῖκα κατέκλεισεν, ἐπὶ τῷ Σκιπίωνι ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων διεκρηκεύσατο. Καὶ ἄλλα διώκει, τολμηρότερος γενόμενος· διὰ τὴν ἀπόγνωσιν. Αὐτῆς τε οὖν καὶ ἄλλοι ἀπονοία κρατούμενοι, καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐμάχοντο. Καὶ τὰ μὲν ἠτῶντο, τὰ δ' ἐπεκράτου, καὶ ἀντιπραχῶντο πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς μηχανὰς. Καὶ ὁ Βιθίας δὲ φρουρίον τι ἐρυμνὸν ἔχων καὶ ἐπὶ πολλὰ τῆς ἠπείρου προΐων, τοὺς τε Καρχηδόνιους ὠφέλει, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐκᾶκου. Διὰ καὶ ὁ Σκιπίων τὸ στρατεύμα διελὼν τὸ μὲν τῆ Καρχηδόνα προσεδραύειν ἔταξε, τὸ δὲ ἐπὶ τὸν Βιθίαν ἐπέμψεν, ἐπιστήσας αὐτῷ τὸν

Variae lectiones et notæ.

(56) Ὀλίγους καθ' ἑκάστους ὄντας. Sic mss. Wolfius legendum censebat, ὀλίγους ὄντας, καθ' ἑκάστους τρίτων.

ὁποστράτηγον τὸν Γάϊον Λαίλιον· καὶ αὐτὸς ἐκατέ-
 ρωσε διεφοῖτα ἄμφω ἐπισκοπῶν, καὶ ἤλω τὸ φρού-
 ριον. Ἐἴτ' αὖθις πάσῃ τῇ στρατιᾷ ἐπολιορκεῖτο
 ἡ Καρχηδών. Ἀπογόντες οὖν οἱ Καρχηδόνιοι μηκέτι
 ἐκτίτερον τείχος διαώσασθαι δύνασθαι, εἰς τὸν τῆς
 Βύρσης περίβολον ἄτε καὶ ἔρμυντερον ἀνισκευά-
 σαντο, καὶ μετακομίσαντες· ὅσα ἠδύναντο, κατέπη-
 σαν. Νυκτὸς τὸ νεώριον, καὶ τῶν ἄλλων τὰ πλείω,
 ἕνα τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφέλειας τοὺς πολεμίους στερη-
 σωσιν. Ὡς δ' ἔργων τὸ ἔργον οἱ Ῥωμαῖοι, τὸν λι-
 μένα κατέσχον, καὶ ἐπὶ τὴν Βύρσαν ὤρμησαν, καὶ
 κατασχόντες τὰς ἐκατέρωθεν αὐτῆς οἰκίας οἱ μὲν
 ἐπὶ τῶν τεγῶν αὐτῶν ἐπὶ τὰς ἀεὶ ἐχομένας ἐβάδιζον,
 οἱ δὲ τοὺς τοίχους διορύσσοντες, κάτωθεν διήσαν,
 ἕως πρὸς αὐτὴν τὴν ἄκραν ἀφίκοντο. Ἐνταῦθα δὲ
 ἐπινομήσαντες οὐκ ἔτι ἀντήρῶν οἱ Καρχηδόνιοι, ἀλλ'
 ἐπεκρηκεύσαντο, πλὴν τοῦ Ἀσδρούθου. Ἐκείνος δὲ
 μετὰ τῶν αὐτομόλων (ὁ γὰρ Σκιπίων οὐκ ἐσπέισατο
 αὐτοῖς) εἰς τὸ Ἀτκληπίειον ἀνειληλύθει μετὰ τῆς
 γυναικὸς καὶ τῶν πίδων, κἀντεῦθεν ἠμύνητο τοὺς
 προσβάλλοντας, μέχρι· οὐ ἐμπρήσαντες τὸν νεῶν
 οἱ αὐτόμολοι ἐπὶ τὸ τεγὸς αὐτοῦ ἀνέβησαν, τὴν
 ἐσχάτην τοῦ πυρὸς ἀνάγκην ἀναμένοντες. Τότε γὰρ
 ἤσσηθεις πρὸς τὸν Σκιπίωνα ἤλθεν ἰκετηρίαν ἔχων.
 Ἴδουσα δὲ αὐτὸν ἡ γυνὴ ἀντιβολούσα ὀνομασθεὶς ἀν-
 κέλευσεν, καὶ ἐξονείδισασα ὅτι ἐαυτῇ τὴν δουτηρίαν
 πράξας οὐκ ἐπέτρεψεν ἐκείνῃ σπεύσασθαι, τὰ τέκνα
 ἐνέβαλεν εἰς τὸ πῦρ, καὶ ἐαυτὴν προσεπέβριψεν.
 Ἐλὼν οὖν οὕτω τὴν Καρχηδόνα ὁ Σκιπίων, τῇ γε-
 ρουσίᾳ ἐπίστευε τάδε· Καρχηδὼν ἐάλω· τί οὖν
 καλεῖσθε; Ἀναγνωσθέντων οὖν τούτων βουλὴν
 ἔθεντο περὶ τοῦ τί δεῖν ποιεῖν. Καὶ ὁ μὲν Κάτων
 κατασκάψαι τὴν πόλιν καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐξαφα-
 νίσειν δεινὴν ἔγνωμάτευσεν· ὁ δὲ Νασικᾶς φείσασθαι
 τῶν Καρχηδονίων καὶ ἔτι συνεβούλευε, κἀντεῦθεν
 εἰς ἀντιλογίαν πολλὴν προήχθη καὶ ἀμφισβήτησιν τὸ
 συνέδριον. Ἔως ἔφη τις, ὅτι, εἰ καὶ δι' οὐδὲν ἔτερον,
 ἀλλὰ γε ἐαυτῶν ἕνεκα φείσασθαι αὐτῶν ἀναγκαῖον
 νομίζοιτο ἂν, ἴν' ἀνταγωνιστὰς αὐτοὺς ἔχοντες,
 ἀρετὴν ἀσκῶσι, καὶ μὴ πρὸς ἠδονὰς καὶ τρυφὴν
 τράπωνται, τῶν δυναμένων αὐτοὺς καταναγκάζειν
 εἰς ἀκτῆσιν τῶν πολεμικῶν περιαιρεθέντων, καὶ
 χεῖρους ὑπ' ἀνασκησίας γένωνται, ἀξιοχρέους ἀντι-
 πολέμους μὴ ἔχοντες. Ἐκ τούτων οὖν τῶν λόγων
 πάντες κατασκάψαι τὴν Καρχηδόνα ὠμογυμνήθη-
 σαν, μήποτε εἰρηνήσειν ἐκείνους πιστεύσαντες ἀκριβῶς·
 καὶ πᾶσα ἄρδην ἀνάστατος γέγνε, καὶ ἐπάρατον
 ἐψηφίσθη τὸ ἐπ' αὐτὴν κατοικῆσαι τινα. Καὶ τῶν ἀνδρῶν
 τῶν ἀλόντων οἱ μὲν πλείους εἰς τὸ δεσποτήριον
 ἐνεβλήθησαν, ἀκρεῖς διαφάρησαν· ὀλίγοι δὲ τινες,
 πλὴν τῶν πᾶνυπρώτων ἐπράθησαν· οὗτοι γὰρ οἱ τε
 δημοῖ, καὶ ὁ Ἀσδρούθας καὶ ὁ Βιθίας, ἄλλοι ἄλλῃ τῆς
 Ἰταλίας ἐν φρουραῖς ἀδέσμοι· κατεβίωσαν. Ὁ δὲ
 Σκιπίων δόξης τε ἔτυχε καὶ τιμῆς, καὶ Ἀφρικανὸς οὐκ
 ἀπὸ τοῦ πάππου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν οἰκείων ἐπεκλήθητο
 πρέξων.

ΑΑ'. Τότε δὲ καὶ ἡ Κόρινθος κατασκάφη. Ἐπεί
 γὰρ τῶν Ἑλλήνων οἱ κορυφαῖοτάτοι· ὄντο τοῦ Παύλου
 Αἰμιλίου μετακίσησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ λοιποὶ
 τὸ μὲν πρῶτον προσβίβαις τοὺς ἀνδρας ἀπήτουν·
 ὡς δ' οὐκ ἔτυχον, καὶ τινες ἐκείνων τὴν οἰκασίαν
 ἀπογόντες· ἐπένοδον ἐαυτοὺς διεχρήσαντο, χαλεπῶς
 διέκριντο, καὶ πένθος δημόσιον ἐποίησαντο, τοὺς τε
 τὰ Ῥωμαίων φρονούσι· παρὰ σφίσις ὠργίζοντο, οὐ

A citu urbem obsedit. Carthaginienses igitur abjecta
 spe utriusque munitionis defendendæ, in Byrsam
 ut munitiorem contulere quæ potuerunt omnia,
 navali noctu incenso, et cæterarum partium ple-
 risque, ne hostibus usui essent. Tum Romani,
 portu occupato, Byrsam adorti, ædibus quæ utrin-
 que erant consecrâsis, partim in ipsis tectis ad
 vicinas transibant : partim parietibus inferne per-
 fossis, in ipsam arcem penetrabant. Quo cum ve-
 nissent, Carthaginienses pugna ommissa, pacem pe-
 tierunt, præter Asdrubalem : qui cum transfugis
 (his enim Scipio veniam negarat) et uxore atque
 liberis conscenso Æsculapii templo, se contra op-
 pugnantem defendebat : donec transfugæ æde in-
 censa, ejusque tecto conscenso, extremam ignis
 necessitatem exspectarunt. Tum demum supplicem
 ad Scipionem accessit. Quem cum uxor deprecantem
 videret, eo nominatim vocato, exprobravit,
 quod privata: salutis consulens, ipsi pacem impe-
 trare non permisisset : ac primum liberos, deinde
 semetipsam in ignem conjecit. Carthagine ad hunc
 modum capta, Scipio senatui scripsit in hanc sen-
 tentiam : *Carthago capta est : quid igitur jubetis ?*
 Qua de re cum lectis his deliberaretur, Catone ur-
 bem evertendam et Carthaginienses delendos esse
 censente, Nasica vero adhibe eis parcendum esse
 asseverante, magna orta est dissensio. Quidam
 vero dixit : Si nulla alia de causa, propter ipsos
 Romanos saltem eis parci necesse esse, ut adver-
 sarios habentes, virtutem exercerent, neque ad
 luxum et delicias converterentur, sublatis iis a
 quibus ad rei bellicæ exercitationem cogentur :
 neve per ignaviam deteriores fierent, paribus ad-
 versariis carentes. Tandem tamen una omnium
 sententia fuit, Carthaginem evertendam esse, cum
 credere non possent, eam urbem unquam sincera
 pacem serraturam. Itaque funditus eversa est, et
 ejus solum diris impredationibus obstructum, ne
 quis unquam in eo habitaret. Ex captivis plerique
 in carcere perierunt : pauci, principibus exceptis,
 venditi. Nam ii, et obsides, et Asdrubal et Bitthias,
 alii in aliis Italiæ partibus vitam in liberis custo-
 diis exegerunt. Scipio 470 gloriam et honorem
 adeptus, nomen Africani non jam ab avo heredi-
 D iarium, sed per se partum habuit.

XXXI. Tum Corinthus etiam est eversa. Nam
 cum Paulus Æmilii Græcorum principes in Ita-
 liam transtulisset : cæteri primum eos legationibus
 repetiverunt. Ea re non impetrata, cum quidam
 eorum domum reditionis spe sublata, ipsi sibi
 manus attulissent, graviter afflicti publicum luctum
 instituerunt, Romanorum apud se studioso
 irati, nihil tamen hostile præ se tulcrunt : donec

reliquis ex iis viris receptis, ii quibus injuriæ factæ erant, et qui aliena tenebant, bellum susceperunt: Achæis dissensionis auctoribus, Lacedæmonios sibi causam malorum existisse conquerentibus, Romanis eos conciliare adnitentibus non paruerunt, sed Critolao duce creato, arma ceperunt. Itaque veritus Metellus, ne Macedoniam quoque invaderent (jam enim Thessaliam intrarant) prior obviam profectus, eos profligavit. Critolao cæso, Græci in duas partes sunt distracti, cum alii positis armis pacem expeterent, alii seditionem urgerent. Dixo summa rerum permissa. Quo Romani cognito, Mummius Metello successorem miserunt: qui cum belli administratione suscepta plagam ex insidiis cum parte exercitus accepisset, Dixo fugientes usque ad castra persecuto, vicissim egressus, eo profligato ad Achæorum vallum venit. Dixus vero majoribus copiis collectis, pugnare paratus, Romanos in castris se continentes contempsit, in convallem inter castra mediam progressus. Eo viso Memmius aliquot equites misit, qui hostes ex obliquo aggredierentur, a quibus cum turbati essent, phalange a fronte adducta multos occidit. Unde Dixus desperatis rebus sibi manus attulit, ex iis vero qui e pugna evaserant, Corinthii passim in agris sunt dispersi, cæteri domum refugerunt. Proinde Corinthii qui mœnia tuebantur, omnes periisse rati, urbem deseruerunt, qua Mummius viris vacua capta, et illos et cæteros Græcos citra laborem domuit: ac tum eis

aiwa, donaria templorum, statuas, picturas, et alia ornamenta ademit. Patre autem ejus cum aliis ad res post 471 victoriam componendas misso, quorundam mœnia evertit: omnesque liberos et sui juris esse passus est, præter Corinthios, quos sub corona vendidit, agro eorum publicato, muris cæterisque omnibus ædificiis subversis: veritus, ne eam alii ob tantam amplitudinem occuparent. Ne quis vero Corinthiorum lateret, aut aliorum Græcorum pro Corinthio veniret: omnes qui aderant, priusquam quid agendum esset declararet, convocavit: iisque dissimulante militibus circumclusis, tum aliorum libertatem, tum Corinthiorum servitatem pronuntiavit. Deinde quemque sibi proximum apprehendere jussit, ut plane discernerentur. Corintho sic eversa, Græcia initio statim et cædibus et pecuniarum exactionibus est vexata. Deinde tantam libertatem et felicitatem adepta, ut dicerent, ni mature capti essent, se incolumes esse non potuisse. Ac Carthaginis et Corinthi vetustissimarum urbium tum simul hic fuit exitus: longo autem tempore post, colonis Romanorum eo missis, refflorescentes ad pristinum statum redierunt.

ἐποίησατο. Καὶ ἡ μὲν Κόρινθος οὕτως ἀνάστατος γέγονε, τὸ δ' ἄλλο Ἑλληνικὸν παραχρῆμα μὲν καὶ σφαγαῖς καὶ χρημάτων ἐκλογαῖς ἐκακώθη. Ἐπειτα

μέντοι καὶ πολέμιόν τι ἐπεδείξαντο, μέχρις οὗ τοὺς περιλιπεῖς τῶν ἀνδρῶν ἐκαίονον ἐκομίσαντο. Τότε δὲ διενεχθέντες ἀλλήλους οἱ τ' ἠδίκημένοι: καὶ οἱ τὰ ἀλλότρια ἔχοντες ἐπολέμησαν. ἤρξαντο δὲ τῆς διαφοράς οἱ Ἀχαιοὶ, τοὺς Λακεδαιμονίους ἐγκαλοῦντες: ὡς αἰτίους τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς· καὶ τῶν Ῥωμαίων διαλλακτὰς αὐτοῖς στασιάντων, οὐκ ἐπισήσαν, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον ὤρμησαν Κριτόλαιον προσησάμενοι. Δείσαντες οὖν ὁ Μίττελλος μὴ καὶ τῆς Μακεδονίας ἄψωνται (ἦδη γὰρ εἰς τὴν Θεσσαλίαν περῆλθον), προαπήντησεν αὐτοῖς καὶ ἐπέριψατο. Καὶ τοῦ Κριτόλαιου πισόντος, διχῆ διήρητο τὸ Ἑλληνικόν. Οἱ μὲν γὰρ πρὸς εἰρήνην ἀπέλιπνον καὶ τὰ ὄπλα καταθέντο· οἱ δὲ καὶ ἐτι ἐστασιαζόν τῷ Διαιῷ τὰ πράγματα ἐπερίψαντες. Ἄμαθόντες οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἐπ' αὐτοῖς τὸν Μόμμιον ἐπεμψάν, ὃς τὸν μὲν Μίττελλον ἀπήλλαξεν, αὐτῷ δὲ τοῦ πολέμου εἴχετο, καὶ τινα πληγὴν μέρι τῆς στρατιᾶς λαβὼν ἐξ ἐνέδρας, τοῦ Διαιῷ καταδιώξαντος μέχρι τοῦ σφῶν στρατοπέδου τοὺς φεύγοντας, ἐντεταξῆθε, καὶ τρεψάμενος αὐτὸν πρὸς τὸ τῶν Ἀχαιῶν ἦλθε χαράκιμα. Ἀθροίσας δὲ δύναμιν ὁ Διαιῷς πλείονα συμβαλεῖν αὐτοῖς· ἐπεχείρησεν. Ὡς δ' οὐκ ἀνατίφημι, οἱ οἱ Ῥωμαῖοι, κατεφρόνησεν αὐτῶν, καὶ εἰς τὸ μέσον τῶν στρατοπέδων καλοῖον ὄν προῆλθεν. Ἰδὼν οὖν τοῦθ' ὁ Μόμμιος τῶν ἱππέων τινὰς λάθρα ἐπεμψεν, ἐν' ἐκ πλαγίου αὐτοῖς ἐπιγέμωνται. Καὶ ἐπι ἐκαίονοι προσβαλόντες αὐτοὺς συνετάραξαν, ἐπήγαγε τὴν φάλαγγα κατὰ πρόσωπον, καὶ πολλοὺς ἐφόνυσεν. Ἐκ δὲ τοῦτου Διαιῷ: μὲν ἀπογνοῦς ἐαυτὴν ἀπέκτεινε. Τῶν δ' ἐκ τῆς μάχης περισωθέντων οἱ μὲν Κορινθιοὶ κατὰ τὴν χώραν ἐσκεδάσθησαν, οἱ δ' ἄλλοι οἴκαδε ἔφυγον. Ὅθεν καὶ οἱ ἐν τῷ ταίρι Κορινθιοὶ πάντα ἀπολωλέναι νομίσαντες, ἐξέλιπον τὴν πόλιν, καὶ κινήν αὐτὴν ἀνδρῶν ὁ Μόμμιος ἔλαβε. Καὶ μετὰ ταῦτα κάκεινους καὶ τοὺς ἄλλους Ἑλλήνας ἀπόνως προεποιήσατο. Καὶ τότε μὲν τὰ ὄπλα αὐτῶν καὶ ὅσα πρὸς τοὺς ἱεροὺς ἀνέκειντο, καὶ τοὺς ἀνδριάντας, τὰς τε γραφεῖς καὶ εἰ τι ἄλλο πρὸς κόσμον εἶχον, παρείλετο. Περμφόντων δὲ οἱ τοῦ τε πατρὸς (57) καὶ ἄλλων ἐπὶ καταστάσει τῶν ἄλλων, τεῖχη τε τινων περιεῖλε, καὶ ἐλευθέρους πάντας καὶ αὐτόνομους πλὴν τῶν Κορινθίων ἀφήκε. Τῆς δὲ Κορινθου τοῦς τε οἰκήτορας ἀπέδοτο καὶ τὴν χώραν ἐδημοσίωσε, τὰ τε τεῖχη καὶ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα πάντα κατέσκαψε, φοδηθεὶς μὴ καὶ αὐθὺς τινας πρὸς αὐτὴν οἶα μεγίστην συστῶσιν. Ἴνα δὲ μήτε τις ἐκαίονον λάθῃ, μήτε τῶν λοιπῶν τις Ἑλλήνων κρατῆ ὡς Κορινθίος, συνεκάλεσε, πρὶν ἐκφῆναι τὸ πικησίον, πάντας τοὺς παρόντας, καὶ αὐτοὺς ἀφανῶς πᾶς τοὺς στρατιώταις ἐγκυκλωσάμενος ἐκήρυξε τὴν τε τῶν ἄλλων ἐλευθερίαν καὶ τὴν τῶν Κορινθίων δουλωσίον. Ἐπειτα προσέταξε πᾶσι τῶν παρεστηκότων σφίσι λαβεῖσθαι, καὶ οὕτω σαφῆ τὴν διάκρισιν αὐτῶν ἐν τε ἀδείῃ καὶ ἐν εὐδαιμονίᾳ τοσαύτῃ ἐγένετο ὥστε

Variae lectiones et notæ.

(57) Πατρὸς δέ. Vide notata ab Henrico Valesio ad Excerpta Polybii, p. 32.

λέγειν ότι, εἰ μὴ θάπτον ἐκλώκεισαν, οὐκ ἂν ἐπέσοντο. Ἡ μὲν οὖν Καρχηδών ἦ τε Κόρινθος αἰ ἀρχαῖαι ἐκείναι τοῦτο τέλος· ἔσχον ἅμα. Χρόνῳ δὲ πολλῷ ἕτερον ἀποικίαν Ῥωμαίων λαβοῦσαι ἤνθησαν οὕθις καὶ εἰς τὴν παλαιὰν ἐπανήλθον κατάστασιν.

Τὰ μὲν οὖν μέχρι τοῦδε πεπραγμένα Ῥωμαῖοις (58), βιβλίων τυχῶν τῶν πάλαι ταῦτα ἱστορησάντων ἀρχαίων ἀνδρῶν, ἐκείθεν ἐξέλιθα κατ' ἐπιτομὴν καὶ τῷ συγγράμματι τοῦτῳ ἐντίθεικα. Ἐπὶ δὲ τοῖς ἐξῆς, ἃ τοῖς ὑπάτοις καὶ τοῖς δικτάτορσιν ἐπράχθη, μέχρις ἂν ταῖς ἀρχαῖς ταύταις τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ δωκεῖτο τὰ πράγματα, μὴ μὲ τις αἰτιώτο ὡς ἡ καταφρονήσει ἢ ῥαθυμίᾳ ἢ ἄκωπ ταῦτα παρελθόντα, καὶ ἀτελὲς οἷον εἰκότα τὸ σύγγραμμα. Οὐ γὰρ ῥαστώνῃ μοι τὰ λείποντα πορεύεσθαι, οὐδ' ἡμιτελὲς ἐκὼν ἐδὲ πόνημα καταλείπειν, ἀλλ' ἀπορίξ βιβλίων ἀπερ' αὐτὰ διεξίαι, καὶ ταῦτα πολλάκις ζητήσαντι μοι ταύτας, μὴ εὐρησέτι δ' ὅμως, οὐκ οἶδα εἰδ' ὅτι μὴ σώζονται. τοῦ χρόνου διεφθαρμένος αὐτάς, εἰδ' ὅτι μὴ φροντιστικώτερον τὴν τούτων ἰσως ζήτησιν ἐποιήσαντο, οἷς αὐτὴν ἀνεθέμην, αὐτὸς ὑπερόριος ὢν καὶ πόρρω τοῦ ἄστεος ἐν νησίδι ἐνδιατώμενος. Ὅτι γοῦν μοι ταῖς βίβλοις ταύταις νῦν οὐκ ἐξεγένετο ἐντυχεῖν, ἡμέτερος ἐνταῦθεν ὄσον ἐπὶ τοῖς τῶν ὑπάτων ἔργοις, ἀλλὰ μέντοι καὶ τοῖς τῶν δικτατόρων ἡ ἱστορία γηγένηται. Παρελθὼν οὖν αὐτὰ καὶ ἄκων, τὰ τῶν αὐτοκρατόρων συγγράφομαι, μικρὰ τινα προδιηγησάμενος, ἐν ᾧ εἰς αὐταρχίαν ἐξ ἀριστοκρατίας ἢ καὶ δημοκρατίας οἱ Ῥωμαῖοι μετηνέχθησαν, δῆλον εἴη τοῖς ἀναγνώστοις τὸ σύγγραμμα, ἅμα τε πρὸς τοῦτῳ καὶ ἀκολουθίας ἔχοιτο ἡ γραφή.

LIBER DECIMUS.

Α'. Ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν, ὡς (59) ἱστορήται, βασιλευσὶν ἢ τῶν Ῥωμαίων ἀνεῖτο ἀρχὴ μέχρι τῆς τῶν Ταρκυνίων τυραννίδος καὶ καταλύσεως. Ἐκτοτε δὲ στρατηγοῖς καὶ δικτάτορσιν ὑπάτοις τε καὶ χιλιάρχοις, ἀλλὰ μὲν καὶ δημάρχοις ἢ τῶν κοινῶν διοικήσεις ἀνετίθετο, καὶ τοιαύταις ποιεῖσθαι τὰ Ῥωμαίων ἰθύνετο μέχρι Πομπηίου Μάγνου καὶ Γαίου Ἰουλίου τοῦ Καίσαρος. Υἱὸς δὲ ἦν ὁ Πομπηῖος Στράβωνος, ἐνὸς τῶν ἐπισήμων Ῥωμαίων, καὶ στρατηγὸς ἡξιωμένους, τῷ Κίνας τε ἀντιτεταγμένους, τυραννικώτερον τῇ ἀρχῇ χρωσάμενος. Ἡδὴ γὰρ ἐνύσει Ῥωμαῖοις τὰ πράγματα, καὶ ἐπὶ τυραννίδα οἱ σφῶν ἀπέκλινον ἄρχοντες, ἀλλ' οὐ νόμιμος ἄρχειν ἐδούλοντο. Ὁ μὲν οὖν πατὴρ αὐτοῦ Στράβων διὰ φιλοχρηματίας ὑπὸ Ῥωμαίων μεμίσθητο· ὁ δὲ Πομπηῖος, ἐπιλείπτο διὰ τε πίστιν ἤθους, καὶ τὸ εὐέντευ-

472 I. Romanum imperium, ut dictum est, initio reges tenere, usque ad eversionem tyrannidis Tarquiniorum. Ab eo tempore administratio rerum penes prætores, dictatores, consules, tribunos consulari potestate, et tribunos plebis fuit, usque ad Pompeium Magnum, et C. Julium Cæsarem. Pompeius porro filius fuit Strabonis, illustris Romani, virique prætorii, qui Cinnæ violentius imperanti restitit. Jam tum enim res Romana laborabat, magistratibus tyrannidem spectantibus, legitimaque imperia aspernantibus. Ut autem pater ejus propter sordes civibus invensus: sic Pompeius ob morum integritatem, affabilitatem, modestiam in victa, armorumque exercitationem usque adeo carus fuit, ut cum metu Cinnæ, apud quem delatus fuerat, clam castris excessisset, quia nusquam

Variae lectiones et notæ.

(58) Τὰ μὲν οὖν μέχρι τοῦδε πεπραγμένα Ῥωμαῖοις. Omissa est a Zonara, ut recte observat Wolfius, historia belli Lusitanici contra Viriatum gesti: item Numantinum, Asiaticam contra Aristonicum, præterea Allobrogicum, Thracicum: adhæc Jugurthinum in Africa, in Italia Galliaque Cimbricum, Teutonicum, et Figurinum. Omisit etiam descriptionem tumultuum intestinorum, qui ab istis temporibus Romam labefactaverunt, seditionem scilicet Tiberii Gracchi, ac post eam Caii fratris: deinde Apulei Saturnini, tum bellum Ro-

manorum adversus socios qui defectionem per Italiam fecerant: bellum contra servos, et contra Spartacum; ac postremo Marii et Syllæ civilia bella, atque alia annis circiter LX gesta.

(59) Ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν. Addit cod. Reg. 605: ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ βίβλῳ μοι προϊερόρηται, βασιλευσίν, etc. Alii, ὡς ἱστορήται tantum præferunt, ut Wolfiana editio. Illic porro initium ducit pars altera Annalium Zonaræ, ut in Præfatione monuimus.

comparebat, rumore de cæde ejus sparso: Cinna impetum eorum quibus alioqui invisus erat, fugiens, a centurione quodam propter eam suspicionem occideretur. Post ejus cædem Carbo, importunior illo tyrannus, imperium suscepit. Cui cum Sylla resisteret, Pompeius quoque se adjunxit: nec id fecit prius, quam beneficio aliquo eum sibi devinxisset. Annum tum ægebat tertium et vicesimum: collectisque copiis urbes circumiens, Carbonis studiosos ejiciebat. Dum autem ad Syllam proficiscitur, tribus Carbonis ducibus a quibus circumventus erat, profligatis, urbes in deditiōnem accepit: deinde Scipionis consulis exercitus, cum contra Pompeium duceretur, consalutatis ejus militibus, ad Pompeium defecit, ipse Scipio fugit. Post, complures equitum turmas a Carbone contra se missas, eo desperationis redegit, ut se ipsius fidei committerent, Eum igitur Sylla sic excepit, ut ex equo desiliret: et ab eo imperator salutat, vicissim eum imperatorem salutaret. Fuerunt et reliqua primis illis officiis consentanea. Nam et accedenti Pompeio assurgebat, et alia ejus honori deferebat, quæ haud temere aliis præstare solebat. Postquam autem subacta Italia dictator dictus est, alios duces opibus et **473** magistratibus remuneratus, Pompeium arctiore sibi necessitudine devincturus, ei persuasit, ut dimissa uxore quam habebat, Æmiliam ipsius privignam, Metellæ uxoris ex Scauro marito priore filiam, duceret. Id conjugium tyrannicum fuit. Nam Æmilia viro elocata, ceterum ferebat. Pompeium ita sibi conciliatum cum magnis copiis in Siciliam ablegavit, factionis Carbonis receptaculum. Quo cum venisset, adversariis insula ejectis, urbes vexatas humanitate singulari recreavit: Carbonem comprehensum occidit: milites in itineribus immodestos, sigillis eorum gladiis impressis, coercuit, quæ qui non conservant, pœnas dabant.

Μετέλλα ἡ τῆ Σύλλᾳ συνῆκε ἐκ Σκαύρου ἐγένετο, τοῦ προτέρου ἀνδρός. Ἦν δὲ τὰ τοῦ γάμου τυραννικά. Ἀνδρὶ γὰρ ἡ Αἰμιλία ἐκδέδοτο καὶ ἐκῆυ. Οὕτω δ' ὁ Σύλλας οἰκειωσάμενος τὸν Πομπήτιον εἰς Σικελίαν ἀπέστειλε μετὰ βραχείας δυνάμεως. Ἦν γὰρ ἡ νῆσος τοῖς τοῦ Κάρβωνος ὀρημητήριον. Καὶ ἀπελθόντος ἐκεῖ Πομπήτιου εἰ μὲν ἐναντίοι τῆς νήσου ἐξέστησαν, αὐτὸς δὲ τὰς πόλεις ἀνελάμβανε τετραχωμένα, καὶ φιλανθρώπως ἐκέχρητο. Κατασχὼν δὲ καὶ τὸν Κάρβωνα ἀνέβλεν. Ἀκούων μάλιστα τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς ὁδοπορίαις ἀτακτεῖν, σφραγίζα· ταῖς αὐτῶν μαχαίραις ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξαι ἐκολάζετο.

II. Hæc dum in Sicilia gerit, litteris senatus et Syllæ in Africam navigare jubetur, et bellum gerere cum Domitio, a quo septem millia ad eum in Africam profectum transierunt. Pugna commissa, Domitius vincitur atque occiditur: urbes partim sponte, partim coactæ Pompeium recipiunt. Inde in Numidiam facta impressione, subactis obvlis omnibus, totaque provincia diebus xl perdoioita, litteras a Sylla accipit: quibus, cæteris dimissis, cum una legione successorum Uticæ expectare jubetur. Quam rem ipso clam ægre ferente, exercitus aperte est indignatus: Pompeioque progredi volente, de Sylla parum commode sunt locuti, nec passi Pompeium se tyranno credere. Qui cum eos mitigare conaretur, manere et imperare jubebatur,

Α κτον καὶ τὸ σῶψρον τὸ περὶ δίαιταν καὶ τὴν ἐν ὄκλοις ἀσκησιν. Καὶ τοσοῦτον ἦν τὸ πρὸς αὐτὸν φιλτρον, ὡς δέσσαντος αὐτοῦ τὸν Κίνναν ἐκ διαβολῆς καὶ τοῦ στρατοπέδου λάθρα διεκπεσόντος, ἐπεὶ τε μὴ ἦν ἐμφανῆς λόγος διαδοθέντος ὅτι ἀνήρηται παρὰ Κίνναν, ὤρμησαν κατ' αὐτοῦ οἱ μισοῦντες καὶ ἄλλως αὐτὸν, καὶ ἀνηρέθη Κίννας φεύγων καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ τῶν λοχαγῶν. Οὕτω δὲ Κίννα φθαρέντος, Κάρβων τὰ πράγματα διεδέξατο, ἐμπληκτέτερος ἐκείνου τύραννος. Τοῦ Σύλλα δ' ἀντικιχισταμένου τῷ Κάρβωνι, τούτῳ προσετέθη καὶ ὁ Πομπήτιος· οὐ πρότερον μάλιστα προσῆλθε πρὶν ἂν τινας χάριτος πρὸς ἐκείνον καθήρξατο. Ἦν μὲν οὖν τότε εἰκοσι καὶ τρία γεγονὼς ἔτη, καὶ στρατιωτικὸν καταλέξας περιήει τὰς πόλεις, τοὺς τὰ Κάρβωνος φρονοῦντας ἐξελαιῶν αὐτῶν, καὶ πρὸς Σύλλαν ἀπῆλθον. Ἐν δὲ τῷ ἀπείναι τρεῖς αὐτῶν στρατηγοὶ τῶν προσκειμένων τῷ Κάρβωνι ἐκυκλώσαντο. Ὁ δὲ τοὺτους τρεψάμενος, τὰς πόλεις αὐτῷ προσχωρούσας ἰδέετο. Ἐπ' αὐτοῖς Σικελίως τοῦ ὑπάτου ἐπίντος αὐτῷ, τὸ Σικελίως στρατιωτικὸν ἀσπασάμενον τοῦ τοῦ Πομπήτιου, αὐτῷ προσεβύβησαν, ὃ δὲ Σικελίαν ἐφυγε. Καὶ Κάρβωνος δὲ ἰππέων Πας συχρὰς πέμψαντος κατ' αὐτοῦ, καὶ ταύτας ἐτρέψατο, ὡς δὲ ἀπόγνωσιν σωτηρίας ἐαυτοῦς αὐτῷ ἐγγειρίσας. Οὕτω δὲ αὐτὸν ὁ Σύλλας ἰδέετο ὡς ἀποκηθῆσαι τοῦ ἵππου, καὶ προσαγορευθεὶς ὑπὸ Πομπήτιου αὐτοκράτωρ καὶ αὐτὸς ἀντιπροσερεῖν αὐτοκράτορα τὸν Πομπήτιον, καὶ τάλλα δὲ ταῖς πρώταις φιλοφροσύναις συνέβαινε. Ὑπεξανίστατο γὰρ προσόντι τῷ Πομπήτιῳ καὶ ἄλλα πρὸς τιμὴν ἐκείνου ἐποίει· ἀπρὸς ἄλλους οὐκ ὤπτο βραδίως ποῖων. Ἐπεὶ δ' ἐκράτησε τῆς Ἰταλίας ὁ Σύλλας, καὶ δικτάτωρ ἀνηγορεύθη, τοὺς μὲν ἄλλους ἡγεμόνας καὶ στρατηγούς ἡμέριβτο πλουτέζων, καὶ ἐπ' ἀρχὰς καθιστῶν· Πομπήτιον δὲ ἐσπευσεν οἰκειώσασθαι ἐαυτῷ, καὶ πείθει αὐτὸν τὴν γαμετὴν ἣν εἶχεν ἀποπεμφάμενον ἀγαγεῖσθαι τὴν ἐαυτοῦ πρόγονον Αἰμιλίαν, ἣν ἡ

Β Β'. Ταῦτα δὲ πράττων ἐν Σικελίᾳ, ἰδέετο γράμματα τῆς συγκλήτου καὶ Σύλλα κελεύοντα πλεῖν εἰς Λιβύην καὶ πολεμεῖν Δομετίῳ. Καὶ ὁ μὲν ἐξέπλει, ἐπταχιχλιοὶ δὲ αὐτῷ τῶν ὑπὸ τὸν Δομετίον προτεχώρησαν. Ἀντιταγμένους δὲ Δομετίου, συρρήγνυνται τὰ στρατεύματα, καὶ νικῶσιν οἱ Πομπήτιου, καὶ ὁ Δομετίος κτείνεται· τῶν δὲ πόλεων αἱ μὲν εὐθὺς προσεχώρησαν, αἱ δὲ κατὰ κράτος ἐάλωσαν. Καὶ εἰς τὴν Νομαδικὴν ἐμβαλὼν, καὶ πάντων κρατήσας, οἷς ἐνέτυχε τεσσαράχοντα ταῖς πάσαις ἡμέραις γράμματα δέχεται Σύλλας, ἀφῆναι μὲν τὴν ἄλλην στρατιάν, αὐτὸν δὲ μεθ' ἐνὸς τάγματος περιμένειν εἰς Ἰτύχην τὸν διαδεξάμενον στρατηγόν. Ἐπὶ τούτοις εὐρὸς μὲν καθ' ἐαυτὸν ἤχθετο, ὃ δὲ στρατὸς εἰς τοῦμπανὲς ἠγανάκτει. Καὶ θέλοντος

προελθόντων Πομπηίου, τοῦ τε Σύλλα κακῶς ἐμνη-
μόνευσεν, ἄκακίον οὐκ εἶπον πιστεύειν τῷ τυράννῳ
ἑαυτὸν. Καὶ ὁ μὲν ἐπαίρητο πράττειν αὐτοῦς, οἱ δὲ
μᾶναι αὐτὸν καὶ ἄρχειν ἐκείνου, ἄχρις οὗ προσι-
παρῶντων καὶ καταδούτων, ὡμοσεν ἀναρῆσειν
ἑαυτὸν εἰ βιάζοντο· καὶ μόλις οὕτως ἐπαύσαντο.
Πρῶτον μὲν οὖν ἠγγέλη τῷ Σύλλᾳ ἀφιστάναι Πομ-
πήϊον. Εἶτα πυθόμενος· τάληθες, ἀπήντησεν αὐτῷ
προσιόντι καὶ δεξιωτάμενος, Μάγνον προσεῖπε με-
γάλη τῆ φωνῇ. Σημαίνει δὲ μέγαν ὁ Μάγνος. Θρι-
αμβον δὲ Πομπηίου αἰτοῦντος ὁ Σύλλα· ἀντέλεγεν,
ὡς ὑπάτω ἢ στρατηγῷ θριαμβεύειν νενίμισται,
ἄλλω δὲ οὐδενί. Εἰ δὲ Πομπήϊος οὕτω γενεῶν ἀκρι-
θῶς θριαμβεύσει, ὃ βουλῆς διὰ τὴν ἡλικίαν οὐ μέ-
εστιν, ἐπίφθορος ἐσεται αὐτῷ ἡ τιμῆ. Ταῦτα τοῦ
Σύλλα λέγοντος ὁ Πομπήϊος οὐχ ὑπέπνευξεν, ἀλλ'
ἰννοσεν ἔφη δαῖν ὅτι τὸν ἦλιον ἀνατέλλοντα πλείο-
νες ἢ δυόμενον προσκυνοῦσι· δηλῶν ἰνταῦθεν ὡς
αὐτῷ μὲν ἡ δύναμις αὐξεται, ἐκείνῳ δὲ μειοῦται τε
καὶ μαραινεται. Πρὸς ταῦτα ὁ Σύλλας καταπλαγείς,
ἄς ἐφεξῆς θριαμβουσάτω, ἰδόησεν. Ὡς δὲ οἱ στρα-
τιώται ἐνοχλεῖν ἰβούλοντο καὶ θορυβεῖν, μὴ τυχόντες
ἡλικίαν προσεδίκησαν, ὁ Πομπήϊος ἀφῆσεν ἔφη μάλ-
λον τὸν θρίαμβον ἢ κολακεύσειν τοὺς στρατιώτας.
Πρὸς ὁ Σερυλλίος ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ ἀντιλέγων
πρὸς τὸν θρίαμβον, Νῦν, ἔφη, Πομπήϊος καὶ
Μάγνος ἀληθῶς, καὶ ἄξιοι θριαμβεύσαι. Σύλλας
δὲ ἠνιδίτο μὲν, ὀρώνει· ὅσον πρόσει ἰδῆς καὶ δυ-
νάμει· ὁ Πομπήϊος, αἰσχυρόμενος· δὲ κωλύειν, ἡσυ-
χίαν ἤγε. Λέπιδος μὲντοι σπουδῇ Πομπηίου ὑπα-
τειας τυχόν, εἰς τὴν Σύλλα δύναμιν ἐκείνου τελευ-
τήσαντος· ἑαυτὸν εἰσεπόσει. Καὶ εὐθὺς ἐνοπλὸς ἦν,
τὰ τῶν στάσεων ὑπολείμματα ἀνακινῶν. Καὶ ὁ Πομ-
πήϊος ἡγεμόν στρατεύματος· ἀπεδείχθη κατὰ Λεπί-
δου, ἥδη πολλὰ τῆς Ἰταλίας κεκινηκός καὶ τὴν
ἐντὸς Ἀλπιῶν Γαλατίαν διὰ Βρούτου κατέχοντος.
Τῶν μὲν οὖν ἄλλων βράβει· ἐκράτησεν ὁ Πομπήϊος,
ἀντικαθήμενος δὲ τῷ Βρούτῳ ἔχρονισεν. Εἶτα ἑαυ-
τὸν ὁ Βρούτος αὐτῷ ἐνεχείρισεν, ἢ μεταλλάξμενος
ἢ προσθεῖς. Καὶ ὁ μὲν ἀνηρέθη, οὐπερ υἱὸς ἦν ὁ
Καίσαρα ὑστερον διαχειρισάμενος Βρούτος. Λέπιδος
δὲ τῆς Ἰταλίας ἐκπεπτωκός, ὡσφ ἀπίθανεν. Ὁ
μὲντοι Σερτώριος τὴν Ἰβηρίαν ἔχων φοβερός ἦν.
Καὶ πρὸς τοῦτον οὖν ὁ Πομπήϊος· ἐτάλη, συμμα-
χῶν Ὑππῖῳ Μετέλλῳ μαχόμενῳ πρὸς τὸν Σερ-
τώριον. Εἰς Ἰβηρίαν δὲ ἀφικόμενος, πρῶτον μὲν
δοσὰ στρατηγῶσι ἀντικατέστη τοῦ Σερτωρίου, καὶ
νικήσας· ὑπὲρ μυρίους ἀπέκτησεν· εἶτα καὶ αὐτῷ
Σερτωρίῳ προσμίξας, ἀμφίδοξον ἔσχηκε τὸν ἀγῶνα.
Ἐπελήθοντο δὲ Πομπηίῳ ὄντι ἰσπότη ἀνδρὸς μεγά-
λου περὶ τοῦ, ὁ μὲν Πομπήϊος ὑπὸ ἐκείνου ἐπλήγη τὴν
χεῖρα, ἐκεῖνος δὲ ὑπὸ Πομπηίου αὐτὴν ἀπέκοπη.
Ἐνωθεῖς δὲ τῷ Μετέλλῳ, ἐτίμησε τὸν ἀνδρα, καὶ
ἐτιμήθη· ἀλλὰ τοῦ Σερτωρίου δολοφονηθέντος ὑπὸ
τῶν φίλων, Περπένας ὁ τῶν αὐτοῦ ἡγεμόνων κορυ-
φαίτατος, ἐπεχείρησεν ἐκείνῳ ποιεῖν ὁμοίως, τὰς
ἐκείνου δυνάμεις περιβαλλόμενος. Ἄλλ' ὁ Πομπήϊος
ἀντικατάμενος αὐτῷ ἐκράτησε πάντων, καὶ διεφθάρη-
σιν οἱ πλείστοι τῶν ἡγεμόνων ἐν τῇ μάχῃ· αὐτὸν δὲ

A cum obtestationibus et vociferationibus : neque
destiterunt, cum jurasset se sibi ipsi manus alla-
turum, si cogerent. Principio Syllæ nuntiatum est,
defecisse Pompeium. Deinde veritate cognita, ob-
viam progressus, porrectaque dextera, magna voce
Magnum eum cognominavit : sed triumphum pe-
tenti adversatus est, quod nemini præterquam con-
suli aut prætori triumphare liceret. Sin Pompeius
pene imberbis, cui per ætatem in senatu venire
non liceret, triumphasset, eum honorem invidio-
sum fore. Hæc Sylla dicente, Pompeius respondere
non dubitavit, orientem solem plures adorare quam
occidentem : quo dicto significare voluit, suam po-
tentiam augeri, illius imminui et exolescere. Eo
responso **474** Sylla obstupefactus : *Vel bis ordine*
B *triumphet*, exclamavit. Militibus autem obturbanti-
bus et tumultuantibus, quod exspectatione sua
minora accepissent, Pompeius se triumphum po-
tius ommissurum, quam militibus adlaturum esse
affirmavit. Ad quod Servilius, vir illustris, qui
ante triumpho ejus adversatus fuerat : *Nunc*, in-
quit, *Pompeius et vere magnus est, et triumpho di-
gnus*. Sylla vero etsi crescenti Pompeii gloriæ et
potentiæ invadebat, tamen pudore deterrebat,
quominus ei adversaretur. Lepidus vero Pompeii
studio consulatus adeptus, cum post Syllæ obitum
statim illius potentiam sibi vindicans, armatus ec-
ditionum scintillas excitaret, Pompeius dux con-
tra eum missus est, cum ille magnam Italiæ par-
tem jam commovisset, et Cisalpinam Galliam per
Brutum occupasset. Ac cæteros quidem Pompeius
facile superavit, sed dimicationem adversus Bru-
tum paulo diutius distulit : donec tandem ipse vel
sententia mutata, vel a suis proditus, deditione
facta, sublatus est. Ejus Bruti filius is Brutus fuit,
qui post Cæsarem interfecit. Lepidus Italia pulsus
morbo periit. Sed cum Sertorius Hispaniis occu-
patis formidabilis esset, Pompeius Oppio Metello
cum illo bellum gerenti auxilio missus, duobus
Sertorii ducibus superatis, ultra x millia cecidit.
Deinde cum Sertorio ipso ancipiti victoria dimica-
vit. A pedite ingentis corporis, ipse eques, manum
ictus, illius manum amputavit. Castris cum Me-
tello conjunctis, virum honoravit, et vicissim est
D honoratus. Sertorio ab amicis per dolum inter-
fecto, Perpenna ducum ejus princeps, exemplo il-
lius legionibus munitus, a Pompeio victus est, ple-
risque ducibus in acie cæsis : et ipse vivus in po-
testatem redactus, pœnas dedit. Moratus in His-
pania, dum sopitis tumultibus res componeret, ac
reductis in Italiam copiis, suspicionem et metum
hominum, ne retentis legionibus principatum ar-
mis sibi vindicaret, abolevit, se post triumphum
exercitum dimissurum professus. Vanam rem in eo
reprehendebant invidi, quod popularis auriæ magis
quam optimatum studiosus esset : idque verum
erat. Neque enim quisquam majora et ardentiora
populi Romani **475** studia habuit. Itaque et al-
ter triumphus, et consulatus, et Crassus, illius

gratia auctus, collega ei datus est. Cæterum in consulatu non consenserunt: ac major fuit Crassi in senatu, Pompei apud populum auctoritas. Consulatum quidem recusavit. Et quia moris erat, ut Romani equites, cum legitimum tempus militassent, equo quisque suo in forum ad censores adducto, duces et imperatores recenserent sub quibus stipendia meruissent, et rationibus militiæ redditis, vel honore vel ignominia pro anteaactæ vitæ ratione afficerentur: Pompeio etiam inter cæteros imperii insignibus ornato, equum manu ad censores adducente, populus cum admiratione tacuit; Pompeius vero altero censore rogante: *An omnes expeditiones ex lege obiisset? magna voce se obiisse respondit, easque omnes se ipso imperatore.* Tum populo acclamante, a censoribus in multitudinis gratiam honorifice domum est deductus.

συνεδέξαντο τὸν Μερπένναν βαλῶντα ζῶον ἀπίκτεται. Καὶ προσέειπεν ἕκαστος, καὶ καταστήσας τὰ πράγματα, καὶ καταθέσας τὰς παραχὰς, εἰς Ἰταλίαν ἀπήγαγε τὸν στρατόν. Ἦν δὲ ὑπόψια καὶ δέος, ὧς οὐ προσηταί τὸ στρατεύμα, δι' ὅπλων δὲ βαδίζετο μοναρχίας κτάμενον. Ὅ δὲ ταύτην ἀνέβλεπεν ὑπόνοιαν, ἀπήσειν τὸ στρατεύμα φήσας, μετὰ τὸν θρίαμβον. Ἐν δ' ἔτι οἱ βασιλεύοντες αὐτὸν ἠτιῶντο, ὅτι τῶ δῆμῳ μᾶλλον ἢ τῇ βουλῇ προσένειμεν ἐαυτὸν ὅπερ ἦν ἀληθές. Οὐ γάρ ἐστι οὐκίνοιο ἐμμανέστερον ὁ Ῥωμαίων ἡράσθη δῆμος. Ἐψηφίσθη γοῦν αὐτῷ ὑπατεία, καὶ δεύτερος θρίαμβος· συνκατατίθειν δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Κράσος ἐψηφίσθη αὐτοῦ σπουδαίου. Ἄλλ' ἀποδειχθέντες ὑπατοὶ διεφέροντο, καὶ ἐν μὲν τῇ βουλῇ ὁ Κράσος ἴσχυε μᾶλλον, παρὰ δὲ τῶ δῆμῳ ἱκράται Πομπήιος. Παρητήσατο δὲ καὶ τὴν στρατηγίαν (60). Καὶ ἔθους ὄντος τοῖς Ῥωμαίοις ἱκεῦσιν ἔταν στρατεύσονται τὸν νόμιμον χρόνον, ἀγειν τὸν ἵππον εἰς ἀγορὰν ἐπὶ τοῖς τιμηταῖς, καταριθμῆσθαι τε τῶν στρατηγῶν καὶ αὐτοκρατόρων ἕκαστον ὑφ' οἷς ἔστρατεύσαντο, καὶ εὐθύνας δίδοναι τῇ στρατείας, καὶ οὕτως ἀφίσσασθαι νεομένης τιμῆς ἢ ἀτιμίας προσηκούσης τοῖς βλοῖσι ἕκαστων· τότε προεκδήθησαν οἱ τιμηταί, καὶ οἱ ἱκεῖς παρήσαν ἔξισταζόμενοι. Ὄψθη δὲ καὶ Πομπήιος εἰς τὴν ἀγορὰν, τὰ μὲν ἄλλα παράστημα τῆς ἀρχῆς ἔχων, αὐτὸς δ' ἄγων τὸν ἵππον διὰ χειρὸς, ἦν δὲ τοῦ δήμου θαῦμα καὶ σιωπή. Ἐπεὶ δ' εἰς τῶν τιμητῶν, *Πυνδόνωμαί σου*, εἶπεν, ὦ Πομπήιε Μάγιστε, εἰ πάσας ἐστράτευσαι τὰς κατὰ ἴσμον στρατείας; Ὁ δὲ μεγάλη φωνῇ, *Ἐστράτευμαι*, ἀπεκρίνατο, καὶ πάσας ὑπ' ἑμαυτῷ αὐτοκράτορι. Πρὸς τοῦτο ὁ δῆμος ἐξεκέραιε, καὶ οἱ τιμηταὶ τοῖς πολίταις χαρίζομενοι, ἀναστάντες πρότερον αὐτὸν ὄψαδε.

III. Post anni exitum magistratu abeunti bellum Piraticum est mandatum. Piratæ porro ex Cilicia profecti, bello Mithridatico regiæ classi navarant operam. Deinde Romanis bellis civilibus inter se congressis, freti multitudine, paulatim mare incustoditum invaserunt, non nautas duntaxat aggredi, sed insulas et urbes maritimas etiam occupare soliti. Naves habuerunt amplius mille, urbes ceperunt ultra quadringentas, multa religiosissima sacra exciderunt, et Romanis ipsis insultarunt. Nam cum aliquis captus exclamabat, se Romanum esse, se territus præ metu femora ferire simulantes, ante eum provoluti, partim calceos ei circumligabant, partim togam induebant. Sic ludibrio habitum, demissa in medium pelagus scala, excedere, et letum abire jusserunt; restitantes, impellendo demerserunt. Cum autem maria omnia mercatoribus interclusa essent, et rerum in foro venalium penuria laboraretur, Pompeio duce delecto, Gabinus familiaris ejus legem tulit, qua illi non classis imperium, sed plane monarchia tribuebatur; concessa potestate maris quod intra columnas Herculanus est, et terre continentis a quolibet mari ad quadringenta stadia; et ut quindecim 476 legatos e senatu ad partes imperii tutandas sibi legeret, pecunie quantum vellet, ex ærario et vertigalibus sumeret, ac naves ducentas. Hæc plebs alacriter approbavit. Primores autem senatus immensam illam et infinitam potestatem metuentes, adversati

Γ'. Ἦδη δὲ τῆς ἀρχῆς περὶ ἀνείσεως, ἀπέβη αὐτὴν ὁ Πομπήιος, καὶ μετὰ ταῦτα πειρατικῶς αὐτῷ ἐνετέθη πόλεμος· ὄρητο μὲν γὰρ ἡ πειρατικὴ δύναμις ἐκ Κιλικίας, ἐν τῷ Μιθριδικῷ πολέμῳ τὰς βασιλικὰς ὑπηρεσίας χρησασα ἐαυτήν. Ἐἶτα Ῥωμαίων ἐν ταῖς ἐμφορῶν πόλεμοις συμπεσόντων ἀλλήλοις, ἀφ' ἄλακτος οὕσα ἡ θάλασσα, κατ' ἄλλοις αὐτοῖς ἐπελάκυστο· καὶ δύναμιν σχόντες, οὐ τοῖς πλοῦσιν ἐπιτίθεντο μόνον, ἀλλὰ καὶ νήσους καὶ πόλεις παραλίους παρεσπώντο. Ἐγένοντο δ' οὐκ αἰ μὲν ἰηστρικάι νῆες ὑπὲρ χιλίας, αἱ δὲ ἀλοῦσαι ὑπ' αὐτῶν πόλεις ὑπὲρ τετρακοσίας, πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἀδάτων ἐξέκοψαν ἱερῶν, ἐνυδρίζον δὲ καὶ τοῖς Ῥωμαίοις. Ὅποτε γὰρ τις ἀλοῦς ἀνεβόησε Ῥωμαῖος εἶναι, ἐκπεπληχθαι προσκοιούμενοι καὶ ἀδιδίναί, τοὺς τε μηροὺς ἐπαίοντο, καὶ προσέπιπτον αὐτῷ· καὶ οἱ μὲν ὑπέδουν αὐτὸν κάλτια, οἱ δὲ τῆθεννον περιέβαλον, οὕτω τε κατερινωσόμενοι τέλος ἐν μέσῳ πελάγει κλίμακα προβάλλοντες, ἐκέλευον ἐκβαίνειν καὶ ἀπέναι χαίροντα· εἰ δὲ μὴ βούλοιοτο, ὠθοῦντες αὐτὸν κατέδουν. Πάσης δὲ θαλάσσης ἀπλώτων τοῖς ἐμπόροις οὕσης, σπάνις ἦν τῶν ἀναγκαίων ἐν τῇ ἀγορᾷ. Δέξαν δὲ τὸν Πομπήιον ἐκπέμψαι κατὰ τῶν πειρατῶν, Γαβίνος εἰς τῶν Πομπητῶν συνήθων ἔγραψε νόμον, οὐ μοναρχίαν, ἀντικρυς δὲ μοναρχίαν αὐτῷ δίδοντα. Ἐβίου γὰρ ὁ νόμος, αὐτῷ ἀρχὴν τῆς ἐντὸς θαλάσσης Ἑρκαλειῶν στηλῶν, ἡπείρου δὲ πάσης ἀπὸ θαλάσσης ἐπὶ τετρακοσίαις στάδιαι, καὶ πεντακαίδεκα πρεσβευ-

Variæ lectiones et notæ.

(60) Παρητήσε δὲ καὶ τὴν στρατηγίαν. Wolfius imperium verterat; reposuimus consulatum, ex iis quæ observavimus ad lib. vii, n. 16.

τὰς ἐκ τῆς βουλῆς ἐλέσθαι ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος ἡγεμονίας· χρήματα δὲ λαμβάνειν ἐκ τῶν ταμείων καὶ τῶν τελῶν ὅσα βούλοιοτο, καὶ ναῦς διακοσίας. Ταῦτα ὁ μὲν δῆμος προθύμως ἐδέξατο· οἱ δὲ τῆς συγκλήτου περιφανέστεροι φόβου ἄξιον ἐνόμιζον τὸ τῆς ἐξουσίας ἀπερληπτον καὶ ἄδριστον, καὶ ἀντέλεγον πλὴν Καίσαρος· οὗτος δὲ συνηγόρει τῷ νόμῳ οὐ διὰ τὸν Πομπήιον, τὸν δῆμον δὲ θεραπεύων καὶ οἰκισιόμενος· ἐαυτῷ. Τέως μόντοι ἐκυρώθη τὸ ψήφισμα. Καὶ ὁ Πομπήιος εἰς ἐκκλησίαν ἐλθὼν διπλάσια τὰ ἐψηφισμένα λαθεῖν διεπράξατο. Διελθὼν οὖν τὰ πελάγη καὶ διαστήματα τῆς θαλάσσης εἰς μέρη τρισκαίδεκα, καὶ νεῶν ἀριῶν ἐφ' ἐκίστῳ καὶ ἀρχοντα τάξας, ἐκάθηρε τῶν λησθηρίων τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, τὸ Λιβυκὸν, τὸ περὶ Σαρδῶνα καὶ Κύρνον· καὶ Σικελίαν ἡμέραις τεσσαράκοντα. Εἶτα παραπλέων τὰς πόλεις μετὰ σπουδῆς, οὐ παρήλαθε τὰς Ἀθήνας. Ἀναβάς δὲ, καὶ θύσας· καὶ προσαγορεύσας τὸν δῆμον, εὖρεν ἐπιγραφὰς εἰς αὐτὸν πεποιημένας, ὧν ἡ μὲν ἐντὸς τῆς πόλεως ἔλεγεν· Ἐφ' ὅσον ὦν ἄνθρωπος οἶδας, ἐπὶ τοσοῦτον εἰ θεός· ἡ δ' ἐκτὸς· Προσεδοκῶμεν, προσεκυνοῦμεν, εἰδομεν, προπέμπομεν. Κατὰ λῆθην μὲν οὖν πειρατικὸς πόλεμος, καὶ τὰ πανταχοῦ τῆς μεγῶν τριῶν.

Δ'. Τούτων δὲ εἰς Ῥώμην ἀπαγγελλέντων, γράφει νόμον εἰς τῶν δημάρχων ὁ Μάλλιος, παραλάβοντα Πομπήιον πᾶσαν τὴν χώραν ὅσης ὁ Λεύκολος ἤρχε, προσλαβόντα δὲ καὶ Βιθυνίαν, πολεμεῖν Μιθριδάτῃ (61) καὶ Τιγράνῃ τοῖς βασιλεῦσιν, ἔχοντα καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῆς Ὀαλίσης, ὡς ἦδη τοῦτο εἰλήξει· τοῦτο δὲ ἦν ὅφ' ἐνὶ συλλήθῃ γενέσθαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. Τὸ μὲν οὖν ψήφισμα ἐκυρώθη, φοβηθέντων τὸν δῆμον τῶν ἀριστοκρατικῶν, καὶ σιωπηράντων. Πομπήιος δὲ δεξιόμενος τὰ γράμματα λατρεῖται τὰς θύρας συναγαγεῖν, καὶ τὸν μὲρὸν πετάξαι, ὡς δουχεραίνων καὶ βαρυνόμενος τὴν ἀρχήν. Τὴν δ' εἰρωνεῖαν οὐδ' οἱ συνήθεις αὐτῷ βῆον ἤνεγκαν. Τέως δὲ τὴν μεταξὺ Φοινίκης καὶ Βοσπόρου θάλασσαν ἐπὶ φρουρᾷ τῷ σὺλφ διαλαβὼν, αὐτὸς ἐβόδιζεν ἐπὶ Μιθριδάτῃ. Ἐκείνου δ' ἐκλιπόντος βροχὸς δύσμαχον ὡς ἀνδρον, ἐν ᾧ ἐστρατοπεδεύετο, ὁ Πομπήιος κατέσχεν αὐτὸ, καὶ τῇ φύσει τῶν βλαστανόντων, καὶ ταῖς συγκλίσεις τῶν τόπων τεκμαιρόμενος· ἔχειν πηγὰς τὸ χωρίον, ὀρύσσειν ἐκέλευσε φέρεται. Καὶ ταχὺ μεσῶν ἦν ὄλατος· τὸ στρατόπεδον. Ἐπειτα περιστρατοπεδεύσας, ἐπετείχιζεν αὐτό. Ὅ δὲ, πάντα καὶ τεσσαράκοντα πολιορκηθεὶς ἡμέρας, ἔλαθεν ἀποδράς μετὰ τῆς ἐρρωμενεστέρας δυνάμεως, ἀποκτείνων τοὺς ἀρχήστους καὶ τοὺς νοσοῦντας. Καταλαβὼν δὲ αὐτὸν περὶ τὸν Εὐφράτην ὁ Πομπήιος, ἵνα μὴ φθάσῃ περὰς τὸν ποταμὸν ἐκ μέσων νυκτῶν ἐπήγε τὴν στρατιάν. Ἦν οὖν ἀνάγκη ὑπὲρ τοῦ χάρακος μάχεσθαι. Σελήνη δ' ἦν καταφερομένη, ὃ τοῖς βασιλικούσι ἔσφαλε. Εἶχον μὲν γὰρ κατὰ νότον τὴν σελήνην Ῥωμαῖοι· ἦδη δὲ περὶ δύσιν οὕσης, αἱ οὐαὶ τῶν σωματῶν πρόσθεν προΐουσαι πάλυ δόκησιν παρεῖχον τοῖς πολεμοῖσι ἐγγίξαι τοῦ;

A sunt; præter Caesarem, qui legem non in Pompeii gratiam, sed plebis sibi conciliandæ studio defendit. Decreto illo firmato, Pompeius in concione dupla omnia impetravit; divisoque pelago, et maris intervallis in partes tredecim descriptis, certis navibus et duce in parte qualibet collocatis, mare Tyrrenum, Africanum, Sardoum, Corsicam, Siculum, intra dies quadraginta pacavit. Deinde cum urbes festinanter præterveheretur, Athenas non præteriiit. Sed excensu in terram et re divina facta, populoque salutato, inscriptiones sui honoris causa factas invenit, unam intra portam his verbis: *Qualem te hominem esse agnoscis, eatenus deus es*, Alteram extra: *Expectabamus, adorabamus titimus, deducimus*. Piraticum bellum confectum est, et latrocinia toto mari profligata non amplius trimestri spatio.

B

IV. His Romæ nuntiatis, Manlius tribunus plebis rogationem tulit, ut Pompeius Luculli provincia suscepta, et Bitlynia adjuncta, bellum Mithridati et Tigrani regibus inferret, retenta classe et maris imperio. Quod non aliud erat, nisi Romanum principatum uni tradere. Tamen ea rogatio, optimatibus metu populi tacentibus et conniventibus, valuit. Pompeius vero litteris acceptis, fertur contractis supercilliis percussoque femore præ se tulisse, quasi graviter molesteque ferret imperium; quam dissimulationem ne amicis quidem suis probavit. Inde mari intra Bosporum et Phœniciam præidiis occupato, contra Mithridatem est profectus; qui cum montem inexpugnabilem ob aquæ penuriam deseruisset, eundem Pompeius occupavit, conjectura tum ex stirpium natura, tum ex locorum flexibus capta, locum illum fontes habere. Cumquo puteos effodi jussisset, tota castra celeriter aqua abundarunt. Deinde castris circumpositis, hosti fugam intercludere studuit. Sed ille dies xlv 477 obsessus, nihilominus cum firmissima parte exercitus elapsus est, inutilibus et ægrotis interfectis. D Quem Pompeius circa Euphatem assecutus, timens ne flumen trajiceret, intempesta nocte eduxit exercitum. Ibi necesse erat pro vallo certare, lunaresque radii turbabant regios. Nam Romani lunam jamjam occiduum a tergo habebant; unde eorum umbræ longe antrorsum projectæ, opinionem hostibus afferebant, eos in propinquo esse. Telis igitur incassum emissis, attingebant neminem. Hoc Romani animadverso, clamore sublato accurrerunt, et ultra decem millia in fuga ceciderunt. Ipse Mithridates cum pluribus effugit. Pompeius vero in Armeniam impressionem fecit, a Tigra juniori

Varie lectiones et notæ.

(61) *Μιθριδάτη*. Sic duo Regii et Colbert. At *Μιθριδάτη* legendum observat Wolfius.

PATROL. GR. CXXXIV.

26

accessit, jam enim a patre defecerat. At rex Tigranes a Lucullo attritus, humanitate Pompeii audita, deditionem fecit, præsidio in regiam accepto. Ad Pompeium accedens, cidarim capiti detractam, ante pedes illius collocare, et humi procumbere voluit. Sed Pompeius prehensa dextera, cojuxta se, filio ejus ex altera parte collocato, dixit: Cætera Lucullo esse ascribenda, a quo ei adempta esset Syria, Phœnicia, Cilicia, Galatia, Sophene. Quæ vero ad suum usque adventum conservasset, ea habiturum, filium ejus in Sophene regnaturum esse. His Tigranes acquievit. Ejus vero filius iratus, cum ad cœnam vocaretur: *Nihil sibi opus esse istis Pompeii honoribus, dixit: se enim alium Romanum inventurum esse.* Quare in vinculis ad triumphum servatus est. Pompeius Afranio ad Armeniæ præsidium relicto, per gentes Caucasii montis accolæ Mithridatem est persecutus, quarum maximæ sunt Albani et Iberes. Hi ad Moschicos montes et Pontum pertinentes, illi versus ortum et mare Caspium habitantes. Albani Pompeio petenti transitum dederant. Deinde cum non pauciores XL millibus convenissent, impetum in eum fecerunt; sed profigati sunt, atque ingens multitudo periiit. Eorum vero regi pace quam per legatos petierat, data, contra Iberes est profectus, Albanis bellicosiores, qui neque Persis neque Medis cesserant, et Macedonum quoque dominatum effugerant, Alexandro celeriter ex Hyrcania disgresso. Sed et his magno prælio superatis, multos occidit, multos cepit. Inde Colchidem invasit, et contra Albanos qui defecerant, per asperam et aridam viam aqua multis utribus allata, rediens, iis victis, ducem, regis ipsorum fratrem, ictum inforentem, gladio transfixit. In Albanorum exercitu Amazones fuisse perhibentur. Nam cum post prælium cadavera spoliarentur, Romani peltas Amazonicas et cothurnos, nullum tamen femineum corpus reppererunt. Incolant cæ mulieres eas Caucasii partes quæ ad mare Hyrcanum descendunt. In illarum Albanorumque medio habitant Gellæ et Ligyes, cum quibus quotannis circa flumen Thermodontem per duos menses coeunt. Inde disgressæ, vitam sine viris agunt. Cum reppererunt, mares circa patrum terram exponunt; puellas ipsæ educant. Mithridatis pellicibus ad se adductis, nullius consuetudine Pompeius usus est.

χῆσαι τοῖς Ἄλβανοῖς. Μετὰ γὰρ τὴν μάχην σκυλευομένων τῶν νεκρῶν, πέλιταις Ἀμαζονικαῖς αἱ Ῥωμαῖοι καὶ κοθύρνοι ἐνέτυχον, σῶμα δὲ γυναικείον οὐδὲν εὐρέθη. Νέμονται δὲ αὐταὶ τὰ καθήκοντα πρὸς Ὑρκανίαν θάλασσαν τοῦ Καυκάσου· μέσον δὲ τῶν Ἄλβανῶν καὶ αὐτῶν οἰκοῦσι Γέλλαι καὶ Λίγυες, οἳ ἔτους ἑκάστου περὶ τὸν Θερμῶνδοντα ποταμὸν εἰς ταυτὴν φοιτῶσαι ἑμιλοῦσιν ἐπὶ δύο μῆνας. Ἐἴτα καθ' ἑαυτὰς ἀπαλλαγῆναι βίουσι. Τεκοῦσαι δὲ τὰ μὲν ἄρῃνα κομισάσαι περὶ τὴν τῶν πατέρων ἐκτίθενται γῆν, τὰ δὲ γὰρ θήλαα πρέφουσι αὐτὸν, οὐδεμίαν ἔγωγε Πομπηίου.

V. Stratonice vero summa dignitate apud Mithridatem prædita, castello opulentissimo præfecta, multa munera Pompeio obtulit, et castellum ipsum tradidit. Is vero iis tantum quæ vel templis ornamento futura, vel triumpho splendorem allatura

Ῥωμαῖους αὐτοῖς· καὶ τοὺς ὑσσοὺς ἀφέντες ἐφίκοιτο οὐδενός· ὃ συνιδόντες Ῥωμαῖοι μετὰ κραιγγῆς ἐπέδραμον καὶ φεύγοντας ἔκτεινον, ὡς πολλὴ πλειούτων ἀποθνήσκειν. Αὐτὸς δὲ Μιθριδάτης μετὰ πλειόνων διέφυγε. Πομπηῖος δὲ εἰς Ἀρμενίαν ἐνέβαλε, τοῦ νέου Τιγράνου καλοῦντος αὐτόν. Ἦδη γὰρ ἀφειστήκει τοῦ πατρὸς. Ὁ δὲ βασιλεὺς Τιγράνης, ὑπὸ Λευκῶλου συντετριμμένος, ἡμερον δὲ πυνθανόμενος τὸν Πομπηῖον, ἑαυτὸν τε παρέδωκε καὶ φρουρὰν ἰδέξαστο περὶ τὰ βασίλεια. Προσῶν δὲ τῷ Πομπηίῳ τὴν τε κίθαριν ἀφείλε τῆς κεφαλῆς καὶ ὤρμησε πρὸ ποδῶν αὐτὴν ἔκεινον θεῖναι καὶ καταβαλεῖν ἑαυτόν. Ἄλλ' ὁ Πομπηῖος, τῆς διεξιάς αὐτοῦ λαβόμενος, προστάγαστο καὶ πλησίον ἰβήρυσαστο, τὸν δ' ἔκεινον ὑλὸν ἐπὶ θάταρι, καὶ εἶπε· Τῶν μὲν ἄλλων δεῖν αἰτιῶσθαι Λεύκολον· ὑπ' ἑκείνου γὰρ ἀφῆρησθαι Συρίαν, Φοινίκην, Κιλικίαν, Γαλατίαν, Σωφῆνην· ὃ δὲ ἄχρις αὐτοῦ διατετέρηται· ἔξειν, Σωφῆνης δὲ βασιλεύσει τὸν ὑλόν. Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Τιγράνης ἔγάπησεν, ὃ δὲ ὑλὸς ἔδυσφόρει. Καὶ κληθεὶς ἐπὶ δεῖπνον, οὐκ ἔφη, Πομπηίου δεῖσθαι τοιαῦτα τιμῶντος· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄλλον εὐρήσειν Ῥωμαῖον. Ἐκ τούτου δεθεὶς εἰς τὸν Ὀρλαμβὸν ἐφυλάττετο. Καταλιπὼν δὲ Πομπηῖος φρουρὴν Ἀρμενίας Ἀφράνιον, αὐτὸς διὰ τῶν περιουκούντων τὸν Καύκατον ἐθνῶν ἐπὶ Μιθριδάτην ἐβάδιξε. Μέγιστα δὲ αὐτῶν εἰσὶν ἔθνη Ἄλβανοί τε καὶ Ἴβηρες, οἱ μὲν ἐπὶ τὰ Μεσχιὰ δῆρα καὶ τὸν Πόντον καθήκοντες, Ἄλβανοί δ' ἐπὶ τὴν Ἰω καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Οὗτοι πρῶτον μὲν αἰτήσαντι Πομπηίῳ δίοδον ἰδοῦσιν, εἴτα γενόμενοι τετραχισμουσίων οὐκ ἐλάττους, προσέβαλον αὐτῷ, καὶ τραπέντες ἐφθάρησαν παμπληθεῖς. Τῷ δὲ βασιλεῖ αὐτῶν πέμψαντι πρίσβεις, σπεισάμενος ἀπήει ἐπὶ τοῖς Ἴβηρας μαχιμωτέρους ὄντας τῶν Ἄλβανῶν καὶ μήτε Μήδοις μήτε Πέρσαις ὑπείξαντας, διαφυγόντας δὲ καὶ τῶν Μακεδόνων δυναστείαν, Ἀλεξάνδρου ταχέως ἐκ τῆς Ὑρκανίας ἀπάραντος. Ἀλλὰ καὶ τούτους μεγάλη μάχη τριψάμενος, πολλοὺς ἀνέλε καὶ πολλοὺς ἐζώγησεν. Ἐνετύθεν εἰς τὴν Κόγχον ἐνέβαλεν. Αὐθις δὲ Ἄλβανῶν ἀποστάντων, ἤλαυνεν ἐπ' αὐτοὺς δι' ἀνδρῶν καὶ ἀργαλίας ὄδῳ, ὕδωρ ἐν ἀκτοῖς πολλοῖς ἐπικομιζόμενος. Καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς, ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ σφῶν βασιλέως στρατηγουμένου, ἐνίκησε· καὶ αὐτὸν ἐπελθόντα οἱ καὶ βαλόντα ἐκ χειρὸς διελάσας ἀπέκτεινεν. Ὅτε καὶ Ἀμαζόνες λέγονται συμμα-

χῆσαι τοῖς Ἄλβανοῖς. Μετὰ γὰρ τὴν μάχην σκυλευομένων τῶν νεκρῶν, πέλιταις Ἀμαζονικαῖς αἱ Ῥωμαῖοι καὶ κοθύρνοι ἐνέτυχον, σῶμα δὲ γυναικείον οὐδὲν εὐρέθη. Νέμονται δὲ αὐταὶ τὰ καθήκοντα πρὸς Ὑρκανίαν θάλασσαν τοῦ Καυκάσου· μέσον δὲ τῶν Ἄλβανῶν καὶ αὐτῶν οἰκοῦσι Γέλλαι καὶ Λίγυες, οἳ ἔτους ἑκάστου περὶ τὸν Θερμῶνδοντα ποταμὸν εἰς ταυτὴν φοιτῶσαι ἑμιλοῦσιν ἐπὶ δύο μῆνας. Ἐἴτα καθ' ἑαυτὰς ἀπαλλαγῆναι βίουσι. Τεκοῦσαι δὲ τὰ μὲν ἄρῃνα κομισάσαι περὶ τὴν τῶν πατέρων ἐκτίθενται γῆν, τὰ δὲ γὰρ θήλαα πρέφουσι αὐτὸν, οὐδεμίαν ἔγωγε Πομπηίου.

Ε'. Στρατονίκη δὲ, ἣ καὶ μέγιστον παρὰ Μιθριδάτη ἔσχεν ἀξίωμα, καὶ τὸ πολυχρυσότατον τῶν φρουρίων ἐφυλάττε, δωρὰ τε πολλὰ τῷ Πομπηίῳ προστάγασε καὶ τὸ φρούριον παρείδου. Ὁ δὲ τῶν προσαχθέντων ὄσα κόσμον ἱεροί, καὶ λαμπρότητα

τῷ θριάμβῳ παρείχον λαβῶν μόνα, τὰ λοιπὰ τὴν A
 Στρατονίκην ἔχειν ἐκέλευσε. Καὶ τοῦ βασιλείως δὲ
 τῶν Ἰβήρων κλίνην, καὶ τράπεζαν, καὶ θρόνον,
 χρυσᾷ πάτα πέμφαντος αὐτῷ, καὶ ταῦτα τοῖς τα-
 μίαι· εἰς τὸ θεμέσιον παραδίδωκεν. Ὡς δὲ τὸν Μι-
 θριδάτην ἔωρα φεύγοντα χαλεπώτερον ἢ μαχόμενον,
 τοῦτε μὲν εἶπεν ἰσχυρότερον ἑαυτοῦ πολέμιον τὸν
 ἴμεν ἀπολείψειν, αὐτὸς δὲ προήγε σὺν στρατιᾷ.
 Χειρωτάμινος δὲ δι' Ἀφρανίου τοῦς περὶ Ἀμανὸν
 Ἀραβας (62), καταβὰς εἰς Συρίαν, ταύτην μὲν ἐπαρ-
 χίαν καὶ πῆγμα Ῥωμαίων ἀπέφηνε· τὴν δὲ Ἰου-
 δαίαν ὑπέταξε, καὶ τὸν βασιλεῖα αὐτῆς Ἀριστόβουλον
 συνέλαβεν, ὡς ἐν τοῖς Ἰουδαϊκοῖς ἦδη ἱστορήται·
 μίγα δ' ἦν ὄνομα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, καὶ μείζον
 τῆς ἀρετῆς καὶ πραότητος. Ὁ δὲ τῶν περὶ τὴν B
 Πέτραν Ἀράβων βασιλεὺς δεύσας ἔγραψε Πομπηίῳ
 πάντα κείθεσθαι. Ἠγγέλη μάλιστα αὐτῷ θεῖνος· καὶ
 ὁ Μιθριδάτης, Φαρνάκου τοῦ υἱοῦ διαχρησαμένου
 αὐτοῦ. Εἰς Ἀμινσὸν οὖν ἀφικόμενῳ Πομπηίῳ
 πολλὰ μὲν δῶρα παρὰ Φαρνάκου κεκρίμιστα, πολλὰ
 δὲ γε προσήνεκτο σώματα, καὶ αὐτὸς ὁ Μιθριδάτου
 νεκρός. Ἐπανῶν δὲ λυπηρὰν τὴν ἐπάνοδον ἱσχηκε
 διὰ τὴν γυναῖκα Μουκίαν ἐξυθρίσασαν παρὰ τὴν
 ἀποδημίαν αὐτοῦ· καὶ πλησιάσας τῇ Ἰταλίᾳ ἐπεμ-
 φεν ἑκείνη τὴν ἀρεσίαν. Εἰς δὲ τὴν Ῥώμην λόγῳ
 περὶ αὐτοῦ ἐγίνοντο, καὶ θόρυβος ἦν ὡς τὸ στρα-
 τευμα τῇ πόλει ἐπέχοντάς τε καὶ μοναρχήσαντος·
 ὁ δὲ τῆς Ἰταλίας τε ἅμα ἐπέθε, καὶ ἐκκλησιάσας
 τοὺς στρατιώτας ἐκέλευσεν ἕκαστον πρὸς τὰ εἰκῆτα
 τρέπεσθαι, καὶ αὐθις ἀθροισθῆναι διὰ τὸν θρίαμβον. C
 Σαλασθείσης δ' οὕτω τῆς στρατιᾶς, ἀνοκλον αἱ πό-
 λεις· ὀρώσασιν Πομπηίον καὶ μετ' ὀλίγων ἀπόντες, ὅφ'
 ἦδοντες ἐκχεόμεναι καὶ προπέμπουσαι, συγκατήγον
 εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ δυνάμει· πλειονός. Τοῦ δὲ
 νόμου μὴ συγχωρόντος· πρὸ τοῦ θριάμβου παρελ-
 θεῖν εἰς τὴν πόλιν, πέμψας ἤξιου τὴν βούλην ὑπερ-
 θισθαι τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρείας· Κάτωνος δ'
 ἐναντιωθέντος οὐκ ἔτυχε· διὸ καὶ οἰκισσασθαι τὸν
 ἀνδρὰ ἠθέλησε. Δυσὶν οὖν ἀδελφιδῶν οὐσῶν ἑκείνῳ,
 τὴν μὲν αὐτὸς ἐξήτει λαθεῖν, τὴν δὲ τῷ υἱῷ συνοικί-
 σαι· παραιτούμενου δὲ τὴν ἀγχιστεῖαν τοῦ Κάτωνος,
 ὡς διαφθορὰν ἕσομένην αὐτῷ τοῦ τρόπου, ἢ ἀδελφῆ
 καὶ ἡ γυνὴ ἰχάλεπαινον. Ἀφρανίῳ δὲ Πομπηίου
 ὑπάτειαν μετιόντος, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὰς φυλάς
 ἀργύριον ἀναλλισκόντος, καὶ κακῶς ἐντεῦθεν ἀκού- D
 στος ὡς ὄνιον τὴν ἀρχὴν κριουμένου τοῖς μὴ ταύ-
 τη· ἀξίοις, ὁ Κάτων ἔφη πρὸς τὰς γυναῖκας· Τού-
 των τῶν ὄνειδῶν κοινητητόν ἡμῖν, οἰκείοις
 γενομένοις πρὸς τὸν Πομπηίον. Τοῦ θριάμβου δὲ
 τῷ μεγέθει ἐν δυσὶ τελεσθέντος ἡμέραις, οὐκ ἐξήρ-
 κισαν αὐται, ἀλλὰ τῶν παρεσκευασμένων πολλὰ
 τῆς θίας ἐξέπεισε· γράμμασι δὲ προηγουμένοις ἐδη-
 λῶτο τὰ γένη, καθ' ὧν ἐθριάμβευεν. Ἦν δὲ ταῦτα·
 Πόντος, Ἀρμενία, Παφλαγονία, Καππαδοκία, Μη-
 δία, Κόλχοι, Ἰθέραι, Ἄλθανοι, Συρία, Κιλικία,

erant, acceptis, reliqua Stratonicen habere jussit.
 Item lectum, solium, aurea omnia sibi a
 rege Iberum missa, quæstoribus dedit, in ærarium
 referenda. Ut Mithridatem fugiendo quam pugnando
 molestiorem esse vidit, se hostem illi famem, se
 ipso graviorem, relicturum esse minatus, cum
 exercitu progressus est; donitisque per Afranium
 Arabibus, qui ad Amanum habitant, Syriam populi
 Romani provinciam et possessionem fecit; Judæam
 subegit, Aristobulo rege comprehenso, ut jam in
 historia Judaica est expositum. Cum potentia Pom-
 peii multum, virtus et clementia magis etiam ce-
 lebrarentur, Arabiæ Petrææ rex territus, ei scripsit,
 se in ejus potestate fore. Nuntiato Mithridatis in-
 teritu, Aminsum profectus, a Pharnace parricida
 multa munera accepit, multos homines, et ipsum
 Mithridatis cadaver. Reditum ei 479 molestum
 fecit uxoris Mutiæ per ipsius absentiam adulte-
 rium; cui, cum Italiæ appropinquasset, libellum
 repudii misit. Romæ autem rumore et tumultu
 orto, quasi exercitum in urbem adducturus et re-
 gnum occupaturus esset; simulatque Italiam at-
 tigit, concione advocata, milites in sua quemquo
 redire, atque iterum ad triumphum præsto esse
 jussit. Exercitu dimisso, civitates eum inermem
 cum paucis ire videntes, præ lætitiâ effusæ, Romani
 cum majoribus copiis officii gratia perduxerunt.
 Legem autem non permittente, ut ante triumphum
 urbem ingrederetur, a senatu petiit ut comitia con-
 sularia differrentur; sed id Catone adversato non
 impetravit. Quare virum eum conciliare sibi stu-
 dens, ex duabus illius neptibus alteram ipse du-
 cere, alteram filio suo despondere voluit; qua affi-
 nitate Cato, ut quæ corrupendæ suæ integritati
 esset, repudiata, et sororem et uxorem iratas ha-
 buit. Post Pompeio ob consulatum Afranio peten-
 dum pecunia per tribus distributa male audiente,
 ut qui dignitates indignis venales fecerat, Cato
 mulieribus dixit: *Iste probra nobis communia erunt,*
si affinitatem cum Pompeio contraxerimus. Trium-
 pho propter magnitudinem biduo peracto, tamen
 ex apparatis rebus, temporis exclusæ angustis
 multæ spectari non potuerunt; et scriptura præ-
 lata significatum est, de quibus gentibus triumphar-
 etur. Hæ autem fuerunt, Pontus, Armenia, Pa-
 phlagonia, Cappadocia, Media, Iberes, Albani, Sy-
 ria, Cilicia, Mesopotamia, Phœnicia, Palæstina,
 Judæa, Arabia, piratæ terra marique debellati. In-
 ter hæc castella mille, non pauciora capta, urbes
 pene nongentæ; naves piraticæ octingentæ, ho-
 stium regiæ undequadragesima. Adhæc in litteris re-
 ferebatur, cum ex vectigalibus quinque millies
 centena millia in ærarium redirent, se decies octies
 et quingentes centena millia adjecisse. In ærarium
 inferri signatæ pecuniæ et aurei atque argentei or-

Varisæ lectiones et notæ:

(62) Τοῦς περὶ Ἀμανὸν Ἀραβας. Ita mss. Reg. et Colb. ubi Wolfius: *Quid si Ἰθέραι legendum: nam Arabas Amanicolos nullos scio.*

natus vices mille talenta, præter ea quæ militibus donata essent. In triumpho ductus, præter archipiratas, Tigranis Armenii filius, cum uxore et filibus, ipsiusque regis Tigranis uxor Zosime, et 480 Judæorum rex Aristobulus, et cognati Mithridatis aliique plures. Illud autem in ejus gloria præcipuum fuit, quod tres triumphos duxit; primum ex Africa, alterum ex Europa, postremum ex Asia; tum annos xl natus, victoriis totum pene terrarum orbem complexus. Post, Roma finitimisque locis annonæ penuria laborantibus, in Sicilia, Sardinia, et Africa maxima frumenti copia coacta, cum gubernatores ob ventorum vehementia non solverent, primus navi conscensa, et ancoris revelli jussis, exclamavit: *Navigare necesse est, vivere non est necesse*. Hac audacia, secundaque fortuna usus, omnes mercatores frumento, navibus mare implevit. E re porro ejus fuisset, si tum vitam cum morte commutasset. Insecutum enim tempus ei successus invidiosos et casus exitiosos attulit. Nam cum se cum Cæsaro conjunxisset, eumque sua auctoritate et potentia extulisset, ab illo eversus et conculcatus est. Ne autem bis eadem commemorentur, quæ de Pompeio restant, in Cæsaris historia (in eam enim incidunt) referentur.

εις Σικελίαν, καὶ Σαρδίω, καὶ Λιβύην ἤθροισεν ὅτιον· καὶ ἀνάγεσθαι μέλλων, τῶν κυβερνητῶν ὀκνοῦντων διὰ πνεύματα βλάτα, πρῶτος αὐτῆς ἐμβὰς τὰ ἀγκύρας αἰρεῖν ἐκέλευσε, καὶ ἀνεβόησε· *Ἰλλεῖν ἀράκη· ζῆρ δὲ οὐκ ἀράκη*. Τοιαύτη δὲ τόλμη χρώμενος καὶ ἀγαθὴ τύχη, ἐνέπλησεν τὰ ἐμπόρια σίτου, ποίειον δὲ γὰρ τὴν θάλασσαν. Καὶ ὦντος μὲν ἂν ἐνταῦθα τοῦ βίου παυσάμενος· ὁ δὲ ἐπέκεινα χρόνος αὐτῷ τὰς μὲν εὐτυχίας ἤνεγκεν ἐπιφθόνους, ἀνήκεστα δὲ γὰρ τὰ δυστυχήματα. Προσθεὶς γὰρ Καίσαρι, καὶ δὲ τῆς οἰκείας δόξης τε καὶ δυνάμεως ἐξάρτας αὐτόν, ὑπὲρ ἐκείνου ἀνατίτραπτό τε καὶ καταβέβητο. Ἴνα δὲ μὴ δις τὰ αὐτὰ ἱστορηταί, ἐν τοῖς περὶ Καίσαρος τὰ λοιπὰ τοῦ Πομπηίου εἰρήσεται, τῇ περὶ ἐκείνου συναμπίπτοντα ἱστορήσεται.

VI. Fuit et Cæsar in re militari fortunatus, multaque bella prospera confecit. Cum autem cultu et observantia populi regnum affectaret, in eoque cum aliorum adversationes, tum magnas Pompeii opes sibi obstare cerneret, Romam ex Hispania rediit. In quam provinciam ante id tempus sibi decretam cum primum venisset, Lusitanis et Gallicis domitis, usque ad exterius mare processit: casque gentes subegit, quæ ante Romanis non paruerunt. Ex provincia discessit gloria et opibus auctus, etiam militibus ditatis. Triumphaturus, cum ad consularia comitia venisset, et consulum ambitur, in leges contrarias incidit. Moris enim erat, ut triumphaturi extra urbem inanerent: qui vero consulum ambitur, ipsi comitiis candidati interessent. Contempto igitur triumpho urbem ingressus, consulum petiit. Crassum, virum in senatu potentissimum, sibi que amicum, et Pompeium, inter sese dissiuantes atque invicem adversantes, reconciliavit: eorumque tanquam satellitum opera consul factus, statim 481 leges tulit, quibus sibi popu-

Μεσοποταμίᾳ, τὰ περὶ Φοινίκην καὶ Πλατισίνην· Ἰουδαίᾳ, Ἀραβίᾳ, τὸ πειρατικὸν ἅπαν ἐν γῆ καὶ θαλάττῃ καταπεπολεμημένον. Ἐν δὲ τούτοις φρουρία μὲν ἡλωκότα χιλίων οὐκ ἐλάττω, πόλεις δὲ οὐ πολὺ τῶν ἑννακισίων ἀποδέουσαι, καὶ νῆες πειρατικαὶ καὶ ὀκτακόσαι, κατοικίαι δὲ πόλεων (65) μιᾶς δέουσαι τεσσαράκοντα. Πρὸς δὲ τούτοις ἐφραζε διὰ τῶν γραμμάτων ὅτι πεντακισχίλια μὲν μυριάδες ἐκ τῶν τελῶν ὑπῆρχον, ἐκ δὲ ὧν αὐτῆς προσεκτίσαστο μυριάς ὀκτακισχίλιας πεντακισίας Ῥωμαῖοι λαμβάνουσιν. Ἀναγέρεται δὲ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐν νομισματικῇ καὶ κατασκευῇ ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ διςμύρια τάλαντα πάρεξ τῶν τοῖς στρατιώταις νεμεσημένων. Διχμάλωτοι δὲ ἐπομπεύθησαν ἀπὸ τῶν ἀρχιπειρατῶν υἱὸς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου μετὰ γυναικῶν καὶ θυγατέρων· αὐτοῦ τε Τιγράνου τοῦ βασιλέως γυνὴ Ζωσίμη, καὶ βασιλεὺς Ἰουδαίων Ἀριστέβουλος, καὶ συγγενεῖς Μιθριδάτου, ἄλλοι τε πλείους. Μέγιστον δὲ ὑπῆρχε πρὸς δόξαν αὐτῶν, ὅτι τρις θριαμβευτικῶς, τὸν μὲν πρῶτον ἐκ Λιβύης, τὸν δὲ δεῦτερον ἐξ Εὐρώπης, τὸν δὲ τελευταῖον ἀπὸ τῆς Ἀσίας κατάγων, τρόπον τινὰ τῆν οἰκουμένην ἐδόκει τοῖς τρισὶν ἐπιχθῆναι θριάμβους· ἦν δὲ τότε ἐτῶν τεσσαράκοντα. Σιτοδείας δὲ μετὰ ταῦτα τῆν Ῥώμην καὶ τὰ περὶ αὐτὴν κατασχούσης, πλείους

καὶ ἀνάγεσθαι μέλλων, τῶν κυβερνητῶν ὀκνοῦντων διὰ πνεύματα βλάτα, πρῶτος αὐτῆς ἐμβὰς τὰ ἀγκύρας αἰρεῖν ἐκέλευσε, καὶ ἀνεβόησε· *Ἰλλεῖν ἀράκη· ζῆρ δὲ οὐκ ἀράκη*. Τοιαύτη δὲ τόλμη χρώμενος καὶ ἀγαθὴ τύχη, ἐνέπλησεν τὰ ἐμπόρια σίτου, ποίειον δὲ γὰρ τὴν θάλασσαν. Καὶ ὦντος μὲν ἂν ἐνταῦθα τοῦ βίου παυσάμενος· ὁ δὲ ἐπέκεινα χρόνος αὐτῷ τὰς μὲν εὐτυχίας ἤνεγκεν ἐπιφθόνους, ἀνήκεστα δὲ γὰρ τὰ δυστυχήματα. Προσθεὶς γὰρ Καίσαρι, καὶ δὲ τῆς οἰκείας δόξης τε καὶ δυνάμεως ἐξάρτας αὐτόν, ὑπὲρ ἐκείνου ἀνατίτραπτό τε καὶ καταβέβητο. Ἴνα δὲ μὴ δις τὰ αὐτὰ ἱστορηταί, ἐν τοῖς περὶ Καίσαρος τὰ λοιπὰ τοῦ Πομπηίου εἰρήσεται, τῇ περὶ ἐκείνου συναμπίπτοντα ἱστορήσεται.

C Γ'. Εὐτυχῆς δὲ ὁ Καίσαρ ἐν στρατηγίαις γενόμενος καὶ πολλοὺς καταρωθῶκώς πολέμους, μηχανεύμενος δ' ἑαυτῷ τὴν ἐκ τοῦ δήμου ροπήν, αὐτὸν ἐθεράπευσε· καὶ μοναρχίας ἐρῶν, ἐπεὶ εἴωρα τινὰς ἐναντιούμενους αὐτῷ, καὶ μάλιστα τὸν Πομπηίου τότε μέγα δυνάμενον, τῇ Ῥώμῃ ἐξ Ἰθρηρίας ἐπέβη δήμευεν. Ἦν πρὸ τούτου λαχὼν, ὡς ταύτης ἐπέβη, ἐπὶ Λυσιτανῶν καὶ Καλαϊκῶν ἐστράτευσε· καὶ κρατήσας τούτων ἀχρι τῆς ἔξω προήλασε θαλάσσης, τὰ μὴ πρὶν ὑπέκεινα Ῥωμαίοις ἴθνη καταστρέφόμενος. Καὶ ἀπηλλάγη τῆς ἐπαρχίας εὐδοκιμῶν, αὐτὸς τε πλοῦσιος γεγονῶς καὶ τοὺς στρατιώτας ὠφελῆκώς. Θέλων δ' ἐπὶ τῇ νίκῃ θριαμβεῦσαι, πρὸς αὐτὰς τε τὰς ὑπατικὰς ἀφιγμένους ἀρχαιρσίας, καὶ μνώμενος ἑαυτῷ ὑπατεῖαν, ἐν ἀντινομίᾳ ἐγένετο. Τοῦς μὲν γὰρ θριαμβεῦειν μέλλοντας ἔξω νενομίστο διατριβεῖν τῆς πόλεως, τοὺς δὲ μετέναι θέλοντας ὑπατεῖαν δ' ἑαυτῶν τοῦτο πράττειν, τοῖς ἀρχαιρσιάζουσιν ἐντυγχάνοντας. Καταφρονεῖ τῶν τοῦ θριάμβου, καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν εἰς ὑπατεῖαν παρήγγειλε. Τῶν δὲ μέγα δυναμένων ἐν τῇ βουλῇ καὶ ὁ Κράστος ὢν, πρὸς τὸν ὁ Καίσαρ ὤκλειστο,

Variae lectiones et notæ.

(65) *Κατοικίαι δὲ πόλεων*. Sic mss. codd. id est *urbium Coloniae*, Wolfius *πολεμίων* legendum censebat.

ἀντιπολιτευόμενος τῷ Πομπητῷ ἐτύχχανε· τούτους δ' Α Καίσαρ ἐκ διαφορᾶς εἰς φιλίαν μετήνεγκε, καὶ ὑπ' ἀμφοῖν ὡσπερ δορυφορούμενος εἰς ὑπατείαν προήχθη, καὶ αὐτίκα νόμους εἰσήγαγε, δι' ὧν ὤψκειτο τὸν δῆμον. Ἐτι δὲ τὴν Πομπηίου ἰσχὺν ὁ Καίσαρ ἐαυτῷ προσάπτων, τὴν οὐκ αἰὶν θυγατέρα Ἰουλίαν αὐτῷ κατηγγύησε. Γῆμας οὖν αὐτὴν ὁ Πομπηῖος, ὄκλων τὴν ἀγορᾶν αὐτίκα ἐνέπλησε, καὶ τοὺς τε νόμους· τῷ δὲ ἡμῶν συνεπεκύρου, καὶ Καίσαρι τὴν ἐντὸς Ἄλπειων, καὶ τὴν ἐκτὸς ἄπασαν Κελτικὴν, καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν μετὰ ταγμάτων τεσσάρων εἰς πανταετίαν προσέθετο. Τῶν δ' ἀντειπόντων ἐκ τῆς πόλεως πρὸς ταῦτα περιυβρισθέντων, ὀλίγοι παντάπασιν ὑπαταεῦντι τῷ Καίσαρι συνήσαν εἰς βουλήν. Εἰπόντος δὲ τινος τῶν σφόδρα γερόντων ὡς φόβῳ τῶν ὄκλων καὶ τῶν στρατιωτῶν οὐ συνέρχονται, **Τί οὖν, ἔφη ὁ Καίσαρ, οὐ καὶ σὺ ταῦτα θεδωὶς οἰκουραῖς;** Ὁ δὲ, **Ὅτι με ποιεῖ μὴ φοβεῖσθαι τὸ γῆρας, ἔφη· βράχιστος γὰρ ὁ βίος ὃς ἐτι μοι λείπεται.** Τοῖς δὲ Κελτικοῖς πολέμους μαχόμενος, Ἐλβετίους μὲν καὶ Τιγυρηνούς καταπολέμησε καὶ ὑπέταξε. Γερμανοὶς δὲ συμμίξει μέλλων, ὁρῶν τοὺς ἠγεμόνας ἀποδειλιῶντας, καὶ μάλιστα ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν ἦσαν καὶ νέων, ἐκέλευσεν ἀπιέναι καὶ μὴ κινδυνεύειν παρὰ γνώμην ἀνάνδρω· καὶ μαλακῶς οὕτως ἔχοντα. Αὐτὸς δὲ ἔφη τὸ δέκατον τάγμα παραλάβων ἐπὶ τοὺς βαρβάρους πορεύεσθαι, μήτε κρείττοσι Κίμβρων μέλλων μάχεσθαι πολεμίοις, μήτε αὐτῷ Μαρτου χείρων ὢν στρατηγός. Ἐκ τούτου ὁρμῆς καὶ προθυμίας γενόμενοι πᾶντες ἀπαντες ἠκολούθουν, καὶ μαχεσάμενοι λαμπρῶς τοὺς ἐναντίους ἐτρέψαντο, ὥστε νεκρῶν μυριάδας ὀκτὼ γενέσθαι. Ὁ δὲ τούτων βασιλεὺς Ἀριούστος φάταξ μετ' ὀλίγων διεπέρασε τὸν Ῥήνον. Ταῦτα διαπραξάμενος· εἰς τὴν περὶ Πάδου Γαλατίαν κατέβη, ἐνθα διατρέθων ἐδημαγωγῆσαι πολλῶν ἀπὸ Ῥώμης πρὸς αὐτὸν ἀφικομένων, τοῖς ἀπὸ τῶν πολέμων χρήμασι τοὺς πολίτας χειρούμενος. Ἐκείθεν δὲ ἄλλοις ἔθνεσι ἐπέλθων καὶ νικῆσας περιφανῶς, αὐτοῖς ἐν τοῖς περὶ Πάδου χωρίοις διαχειμάτων ὑπέστρεψε, τοὺς περὶ τὴν Ῥώμην εὐνοῖας ἐαυτῷ τιθέμενος χρήμασιν, ἃ τοῖς τὰ ἀρχαῖς ἐαυτοῖς μνωμένοις χορηγῶν ἐκείνος, τὴν δῆμον τούτοις διαφθείρειν ἐποίησε, καὶ τοῖς τὰ χρήματα διδοῦσι ψηφίζεσθαι τὰς ἀρχάς. Οἱ δὲ πᾶν ὃ τὴν ἐκείνου δύναμιν αὖξιν ἐμελλεν ἐπραττον. Ἐῖτα καὶ ἕτερα Κελτικὰ νικῆσας ἔθνη καὶ τὸν Ῥήνον γεφυρώσας, στρατῷ διέβη. Ἐκείθεν δ' ἐπαναζεύξας, τὴν τῆς παιδὸς αὐτοῦ τελευταίην, ἣ τῷ Πομπητῷ συνώκει, μεμάθηκε· καὶ ὅτι τίκτησθα τέθνηκε, καὶ ὡς μετ' ὀλίγον καὶ τὸ τεχνὸν ἐκπνήθη τῇ μητρὶ. Ὁ μὲν οὖν Καίσαρ καὶ ὁ Πομπηῖος πένθος ἔσχον ἐπι τῇ συμφορᾷ, καὶ οἱ φίλοι δ' ἀμφοῖν βαρῶς τὸ πάθος ἤνεγκαν, ὡς τοῦ συνδέσμου λελυμένου τῆς αὐτῶν οἰκειότητος.

Z. Ἦδη δὲ μέγας ὁ Καίσαρ γενόμενος, καὶ οὐκ εἰς ἀνάγκην ἐπάραις ἐκ τῶν κατορθωμάτων, ἀνταγωνιστὴν Πομπητῷ ἐαυτὸν κατεστήσατο. Καὶ Κράσσου ἐν Πάρθοις ἀπολωλότος, ὃς ἐφεδρὸς αὐτῷ τε καὶ Πομπητῷ ἐλέλειπτο, καταλύειν ἐμελέτα Πομπηῖον, ἀκακίλος αὐτοῖς τὸν Καίσαρα. Τῆς δὲ πολιτείας ὑποσύσης, καὶ τῶν ἀρχῶν μετιόντων ὄνομαζον αὐτὰς, τοῦ δὲ δήμου ὑπὲρ τῶν δωδωκῶτων οὐ ψήφοις λρωμένων, ἀλλ' ὄκλοις, καὶ τῆς πόλεως ὡς ἀκυβερνήτου κακῶς φερομένης, τοῖς νουνοχεστεροῖς

lum devinceret. Præterea ut Pompeii potentiam sibi adjungeret, Juliam ei filiam despondit. Quæ ducta Pompeius, foro armatis impleto, et populæ legibus confirmatis, Cæsari Galliam Cisalpinam et Transalpinam omnem, et Illyricum, et iv legiones in quinquennium decrevit. Cum autem senatoribus qui istis rebus adversati erant, contumeliose tractatis, paucissimi ad Cæsarem consulem in curiam convenirent: quodam natu admodum grandi dicente, senatum armorum et militum metu non frequentari, Cæsar: *Cur et tu, inquit, non eodem metu domi te contines?* Cui senex respondit: *Ætate se reddi audaciorum, cum sciat brevissimum sibi vitæ tempus superesse.* Dum in Galliis bellum gerit, Helvetios et Tigurinos devicit atque subegit. Cum Germanis congressurus, cum duces trepidare videret, illustres in primis et adolescentes, eos abire jussit, atque abesse a prælio, quos præter opinionem suam adeo molles et effeminatos cerneret. Se vero cum decima legione Barbaros invasurum esse dixit, quod neque hostes fortiores Cimbris oppugnandi essent, neque ipso imperator Mario deterior. Hac oratione omnium animis ad alacritatem et audaciam excitatis, secuti milites victoriam illustrem ab hostibus reportarunt, lxxx millibus cæsis. Eorum rex Ariustus, cum paucis Rheno trajecto, elapsus est. His rebus gestis in Circumpadana Gallia degens, populi studia est aucupatus: et multos ad se Roma profectos, hostili pecunia sibi obnoxios reddidit. Inde ad alias gentes domandas profectus, illustribus victoriis partis, ad Padum in hiberna rediit, Romanos pecunia sibi concilians: quam iis suppeditabat, qui magistratus ambiebant, quo populus per eos corrumpere, ut iis tantum qui numerarent, magistratus decerneret. Illi igitur nihil eorum omittebant, quibus ejus potentia augeretur. Deinde aliis Galliæ populis superatis, Rhenum ponte junctum cum exercitu transit. Indo reversus, filia Pompeio nuptæ morte ex puerperio cognita, puero etiam paulo post defuncto, ipse et Pompeius in luctu fuerunt: nec **482** non utriusque amici casum cum graviter tulerunt, vinculo necessitudinis eorum dissolutum.

VII. Cæsar jam magnus factus, et rebus gestis parva gloria evectus, adversari Pompeio instituit: et Crasso a Parthis interfecto, qui veluti pacis sequester inter eos fuerat, evertere Pompeium, Pompeius vicissim Cæsarem est conatus. Republica lubricata, cum magistratus pro ambitum peterentur, et populus non suffragia, sed arma pro iis ferret, a quibus pecuniam accipiebat, et urbs veluti navis sine gubernatore periclitaretur: prudentioribus boni consulendum esse visum est, si civi-

tas ex tempestate ad regnum rediret, alioqui gravius allidenda. Nec enim spem salutis aliam restare : et medicum mitissimum adhibendum esse, qui morbo illi medicinam faceret : quibus verbis subobscurè Pompeium intelligi volebant. Qui etsi verbis imperium se detractare simulabat, ro ipsa tamen id agebat, ut dictator diceretur. Ne igitur dictaturam per viam invaderet, solus a senatu consul est designatus, desiderium ejus solitario imperio leniente. Ob hoc Cæsar et ipse per legatos consulatum petit, aliis adversantibus, Pompeio vero tacente. Ut autem Cæsar largitionibus multos in suas partes traduxit, Pompeius eam conspirationem veritus, aperte per sese et amicos imperium Cæsari per decreta abrogavit : quibus ille neglectis petebat, ut et ipse et Pompeius simul armis positus privati esse juberentur. Sin tibi eriperetur imperium, illi vero confirmaretur : alterum tyrannum constitui. Fertur etiam quidam centurio a Cæsare missus, cum didicisset senatum imperium Cæsari non diutius dare, pulsato gladii capulo dixisse : *At hic dabit*. Deinde senatusconsultum factum est, nisi Cæsar intra certum diem imperio se abdicasset, hostem esse judicandum. Verum Antonio cæterisque Cæsaris studiosis postulantis, ut et Cæsar et Pompeius simul magistratibus abirent, eam sententiam probaverunt omnes. Sed cum Cæsar per litteras cæteris omnibus cedens, solam Cisalpinam provinciam et Illyricum atque duas sibi legiones reliquij peteret : cætera quidem ei concessit Pompeius, milites autem ademittit. Senatus vero Antonium et factionem ejus senatu ejecit. Itaque servili habitu ex timore sumpto, conducticiis bigis Roma exierunt. Quæ res militum indignationem commovit, cum viros claros et principes contumeliis affectos cernerent. Cæsar vero variis rationibus animo agitatis, ac subinde mutatis consiliis, tandem vulgari illo dicto, *facta est alea*, arma sumpsit : superatoque Rubicone flumine, Ariminum magnam Galliæ urbem occupavit. Fertur pridie ejus diei noctu in somnis sibi cum matre per fœdam incestamque imaginem coire visus esse. Arimino occupato, Romam tanquam turbine quodam fluctuum undis exagitata, pene semetipsam demersit. Nam et consules et maxima pars senatus fugerunt. Est et ipse Pompeius territus, et ab aliis aliunde turbatus, querentibus, eum Cæsaris opes contra sese et rempublicam auxisse : neque quisquam illum suis uti consiliis sivit. Quare urbe relicta, senatum sequi se jussit, et plerique eum secuti sunt, exsilium pro patria amplexi, propter Pompeium : Romam vero perinde ut castra Cæsaris fugientes. Eo tempore Labienus etiam Cæsaris amicus, cui strenuam in bellis operam navarat, eo relicto Pompeium est secutus. Tamen Cæsar ei et pecuniam et

A ἀγαπητὸν ἰδοῦσι εἰ πρὸς μοναρχίαν ἐκ τοσούτου κλύδωνο; καὶ μὴ τι χεῖρον περιστάτη τὸ τῆς Ῥώμης πολιτεύματα, ὡς ἄλλω; ἀνήκεστα εἶναι τὰ πράγματα· χρῆναι δὲ τοῦ πρασιτάτου τῶν ἱατρῶν ἀνιχεσθαι τὸ πάθος τοῦτ' ἐφαρμακεύοντος, ὑποδηλοῦντες δὴ τὸν Πομπήϊον. Κάκιστος μέντοι, εἰ καὶ λόγῳ παρατεῖσθαι τὴν ἀρχὴν ὑπεκρίνετο, ἀλλ' οἷς ἐποίησε ἱσπευδὸς δικτάτωρ ἀναδειχθῆσεσθαι. Ἦνα γοῦν μὴ βιάσαιτο ψηφισθῆναι δικτάτωρ, ὑπατον αὐτὸν μόνον ἢ γερούσια προὔβλετο τῇ μοναρχίᾳ παρηγορομένη τοῦτου τὴν ἔρσειν. Ἐκ τούτου πέμπων ὁ Καῖσαρ καὶ αὐτὸς ἐπὶ ὑπατεῖαν παρηγγέλλεν. Ἐναντιουμένων δ' ἐτέρων, ἐσιώπα Πομπήϊος. Ὡς δὲ ὁ Καῖσαρ πολλοῖς τὰ αὐτοῦ φρονεῖν ἀνέπεισε χρήμασι, δεῖσας τὴν σύστασιν ὁ Πομπήϊος, ἀναφανδὸν δι' ἐαυτοῦ καὶ τῶν φίλων ἐπαρχματεύετο παυθῆναι τὸν Καῖσαρα τῆς ἀρχῆς, ψηφισόμενος ὧν ἐκεῖνος οὐδ' ὡς ἐφρόντιζεν. Ἠξίου δὲ ὁ Καῖσαρ αὐτὸν τε ἅμα καὶ τὸν Πομπήϊον καταθεμένους τὰ ὄπλα ἰδιωτεύσαι καὶ ἀμφοί. Εἰ δ' αὐτὸν μὴ ἀφαιρούνται τὴν ἀρχὴν, ἐκείνῳ δὲ βεβαίωσι, τὸν ἕτερον κατασκευάζουσι τύραννον. Λέγεται δὲ τινα τῶν παρὰ Καῖσαρος σταλέντων ταξιάρχων, μαθόντα μὴ διδόναι τὴν γερούσιαν τῆς ἀρχῆς χρόνον τῷ Καῖσαρι, Ἄλλ' ἄσθη, φάναί, δώσει, κρούσαντα τῇ χειρὶ τὴν τοῦ ξίφους λαβὴν. Εἶτα γνώμη εἰσήνεκτο, εἰ μὴ ἐν ὄρισματὶ ἡμέρᾳ Καῖσαρ τὰ ὄπλα κατάρθῃται, ἤγεισθαι τὸν ἀνδρὰ πολέμιον. Ἀντωνίου δὲ καὶ τῶν κρατιόντων τὰ Καῖσαρος ἀξιούτων καὶ Καῖσαρα καὶ Πομπήϊον τὰς ἀρχὰς ἀποδέσθαι, τῇ γνώμῃ πάντες συνέθετο. Ἐπεὶ δὲ παρὰ Καῖσαρος ἦκον ἐπιστολαὶ τῶν μὲν ἄλλων ἐξισταμένων, τὴν δ' ἐντὸς Ἄλπεων ἐπαρχίαν καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν ἀξιούτων αὐτῷ δοθῆναι μετὰ δυοῖν ταγμάτων, τἄλλα μὲν ἐδίδοτο Πομπήϊος, τοὺς δὲ γε στρατιώτας ἀφήρει. Οἱ δ' ὑπατεύοντες καὶ τῆς βουλῆς ἐξήλασαν τὸν Ἀντωνιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. Οἱ δὲ διὰ φόβον ἐν δουλικαῖς ἐσθῆσι μετημφιασμένοι, ἐπὶ ζευγῶν μισθίων τῆς Ῥώμης ἐξῆσαν. Ὁ τοὺς στρατιώτας παρῶσεν, ἀνδρας ἑλλογιμοὺς (64) καὶ ἀρχοντας περιυβρισμένους ὄρωντας. Καῖσαρ δὲ, πολλοὺς λογιμοὺς κινήσας καὶ διαφόρων γωμῶν γεγωνῶς, τέλος τοῦτο δὴ τὸ κοινὸν ὑπειπὼν, Ἐβρίσθω κύβος, ὤρησεν. Καὶ τὸν ποταμὸν Ῥουβίκον διέβη, καὶ τὸ Ἀρίμινον κατέσχε, μεγάλην πόλιν τῆς Κελτικῆς. Λέγεται δὲ τῇ πρὸ τῆς διαβάσεως νοκτὶ ὄναρ ἰδεῖν ἑκθεσμον. Ἐδόκει γὰρ αὐτὸς τῇ ἐαυτοῦ μητρὶ μίγνυσθαι τὴν ἀρρήτον μίξιν. Ἐπεὶ δὲ τὸ Ἀρίμινον κατελήφθη, ὡς ὑπὸ πνευμάτων ἢ Ῥώμῃ περιπλαμένη σάλου καὶ κλύδωνος, μικροῦ αὐτῆ ὑφ' ἐαυτῆς ἀνετέτραπτο. Οἱ τε γὰρ ὑπατοι καὶ οἱ πλείους τῶν βουλευτῶν ἐφευγον, καὶ αὐτὸν τὸ Πομπήϊον ἐκπλήξεις εἶχε, καὶ ἄλλω; ἀλλαχθῶν τὸν ἀνδρὰ ἐτάραττον, αἰσιώμενοι ὡς καθ' ἐαυτοῦ καὶ τῆς πολιτείας αὐξήσαντα Καῖσαρα· καὶ οὐδεὶς εἰα αὐτὸν τοῖς οἰκειοῖς χρήσασθαι λογιμοῖς. Διὸ καὶ τὴν πόλιν ἐξέλιπεν, ἔπεσθαι τὴν γερούσιαν κελύτας. Εἶποντο

Variæ lectiones et notæ.

(64) Ἐλλογιμοὺς. Ita mss. Wolfius odiderat ἑλλογιμοῦς, manifesto errore.

δ' οὐ κλειούς την μὲν φυγήν ὡς πατριδα αἰρούμενοι A
 δεῖ τὸν Πομπήϊον, τὴν δὲ Ῥώμην ὡς Καίσαρος
 στρατόπεδον φεύγοντας. Ὅτε καὶ Λαβηνὸς ἀνὴρ
 τοῖς φίλοις Καίσαρος ἀριθμούμενος, καὶ συνηγω-
 νισμένος ἐν πολέμοις αὐτῷ προθυμότατα, ἀφίς
 ἐκείνον ἀφίκετο πρὸς Πομπήϊον. Ἐκ καὶ καταλιπόντι
 αὐτὸν ὁ Καίσαρ τὰ τε χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς
 ἐξαπέστειλε. Δομίτιος δὲ κατέχων Κορφίνιον, ἐπελ-
 θόντος αὐτῷ Καίσαρος, ἀπηγόρευε τὰ καθ' αὐτὸν,
 φιλανθρωπικῶς μαθὼν πρὸς τοὺς ἀλίσκομένους τὸν Καίσαρα
 χρώμενον, αὐτὸν ἐθρήνει. Ὑπνωτικὸν δ'
 εἶναι τὸ φάρμακον καὶ οὐ θανάσιμον εἰπόντος τοῦ
 αἰατροῦ, ἀπήγει πρὸς Καίσαρα, καὶ λαβὼν δεξιὸν

Η'. Ταῦτα εἰς τὴν Ῥώμην ἀπαγγελλόμενα τοὺς
 ἀνθρώπους ἠδύος ἐποίησε, καὶ τινες ἐναντίστρεφον.
 Πολὺς δὲ γιγνοῦς ὁ Καίσαρ ἦδη ἐπ' αὐτὴν ἐχώρει B
 Πομπήϊον. Ὁ δὲ φυγὼν εἰς Βρουντίσιον ἐξέπλευσεν.
 Ἀπορῶν δὲ νηῶν ὁ Καίσαρ εἰς τὴν Ῥώμην ἀνέστρε-
 ψε, καὶ πάσης τῆς Ἰταλίας ἀναίμωνι κύριος γέ-
 γονεν ἡμέραις ἐξήκοντα. Εὐρώην δὲ καὶ τὴν πάλιν
 καθεστῶσαν, καὶ τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς πολλοὺς ἐν
 αὐτῇ, τοῦτοις ἐπιεικῆ διελέχθη, ἀξίων αὐτοὺς πρὸς
 Πομπήϊον ἀποστέλλειν ἐπὶ συμβάσεσιν. Ἐπέισθη δ'
 οὐδεὶς. Τοῦ δὲ δημάρχου Μετέλλου κωλύοντος· αὐτὸν
 ἐκ τῶν ἀποθέτων χρημάτων λαμβάνειν, καὶ νόμους
 προσφέροντος, ἔφη· *Μὴ τὸν αὐτὸν ὄπλων καὶ ῥύ-
 μων εἶναι καιρὸν· Σὺ δὲ νῦν μὲν ἐκποδῶν ἀπι-
 παρήσιας γὰρ οὐ δεῖται πόλεμος. Ὅταν δὲ τὰ
 ὄπλα καταθῶμαι, τότε δημαγωγήσεαι. Καὶ ταῦτα,*
 ἔφη, λέγων, τῶν ἐκείνου δικαίων ὑφιέμενος. Ἐμὸς
 γὰρ εἶ καὶ σὺ καὶ πάντες ἔσσης τῶν πρὸς ἐμὲ
 στασιασάντων συνέλαβον. Μὴ φαινόμενον δὲ τῶν C
 κλειδῶν ἐκκόπτειν ἐκέλευεν. Αὐδῆς δὲ τοῦ Μετέλλου
 κωλύοντος, καὶ τινὸν ἐπανούνητον, ἠπελθὼν ἀπο-
 κτείνει αὐτὸν, εἰ μὴ παύσασθαι, εἰπὼν· *Μειράκιον, ἀγ-
 νοοῖς διδυσκολιώτερον ἐστὶ μοι εἰπεῖν ἢ ἀρᾶσαι·
 Ἐστράτευσε δ' εἰς Ἰβηρίαν, καὶ τὰς ἐκεῖ δυνάμεις,
 καὶ τὰς ἐπαρχίας ὑφ' αὐτὸν ποιησάμενος οὕτως ἐπὶ
 Πομπήϊον ἤλαυνεν. Αἰρεθείς δὲ δικτάτωρ ὑπὸ τῆς
 βουλῆς φυγάδας κατήγαγε καὶ ἄλλων ἤψατο πολι-
 τευμάτων. Ἐν ἡμέραις δὲ ἕνδεκα τὴν μὲν μοναρχίαν
 ἀπειπάμενος, ὑπατον δὲ ἀναδείξας αὐτὸν
 καὶ Σερουλίον Ἰσαυρικὸν, ἐλθετο τῆς στρατείας.
 Καὶ διαβάς τὸν Ἰόνιον Νώρικον καὶ Ἀπολλωνίαν
 αἰρεῖ. Ἐξ Ἀπολλωνίας δὲ κρύφα πάντων εἰς πλοῦ-
 ον ἐμβὰς δωδεκάσκαλον ἐν ἐσθῆτι θεράποντος D
 ἀναχθῆναι πρὸς τὸ Βρουντίσιον ἐβουλεύσατο, τοῦ
 πελάγους ὑπὸ τῶν πολεμίων περιεχομένου στόλοις
 μεγάλοις. Χειμῶνος δὲ ὄντος, ὁ πλοῦς ἀπορος ἐδόκει
 τῷ κυβερνήτῃ, καὶ μεταβαλεῖν ἐκέλευσε τοὺς ναύ-
 τας ὡς ἀποστρέψωιν τὸ πλοῖον. Καὶ ὁ Καίσαρ ἀνα-
 δείκνουσιν αὐτόν. Τοῦ δὲ κυβερνήτου πρὸς τὴν δὲ ἐν
 ἐκπεπληγμένου· *Τόλμα καὶ μὴ δέδιδι, ἔφη· Κού-
 σαμα εἴσεις, καὶ τὴν Καίσαρος τύχην συμπλέου-
 σαν. Κατέπλευσε δὲ καὶ Ἀντώνιος τὰς δυνάμεις
 ἔγων. Καὶ θαρρήσιας Καίσαρ προύκαλειτο Πομπήϊ-
 ον. Ἄει δὲ τινες περὶ τοῖς ἐρύμασι Πομπήϊου
 μάχαι σποράδες ἐγίνοντο, καὶ περιτὴν ὁ Καίσαρ
 πάσαις, πλην μιάς, ἐν ἧ τροπῆς γενομένης μεγά-
 λης ἐκινδύνευσε μὲν ἀπολέσει τὸ στρατόπεδον· καὶ**

sarcinas, quanquam desertori, misit. Domitius ve-
 ro, qui Corfinium praesidiis tenebat, Caesare adven-
 tante rebus desperatis, venenum bibit, ut mori-
 turus. Deinde cum Caesarem mirabili clementia
 uti erga captos audivisset, semetipsum deploravit.
 Sed a medico edoctus, id pharmacum soporiferum
 esse, non lethiferum, Caesarem adiit: acceptaque
 dextera, rursus ad Pompeium evasit.

Εἶτα θαυμαστῆ
 φάρμακον ἔπειν ὡς θανούμενος. Εἶτα θαυμαστῆ
 χρώμενον, αὐτὸν ἐθρήνει. Ὑπνωτικὸν δ'
 εἶναι τὸ φάρμακον καὶ οὐ θανάσιμον εἰπόντος τοῦ
 αἰατροῦ, ἀπήγει πρὸς Καίσαρα, καὶ λαβὼν δεξιὸν

VIII. Haec Romae nuntiata cives nonnihil recrea-
 runt, ut quidam in urbem redierint. Caesar vero
 auctis viribus, jam contra ipsum Pompeium profi-
 ciscens, cum is Brundusii nave conscensa abiisset:
 quia naves ipse non habebat, Romam converso iti-
 nere, totius Italiae dominatu citra sanguinem LX die-
 bus est potitus. Cum autem et urbem tranquillam
 reperisset, et multos in ea senatores, humaniter cum
 eis egit, ut ad Pompeium legatos de pacificatione
 484 mitterent. Sed nemo ei paruit. Metello tri-
 buno prohibente, ne quid pecuniae ex publicis the-
 sauris efferret, et leges recitante, respondit: *Non
 idem legum et armorum esse tempus. Tu vero nunc,
 inquit, cedito. Bellum enim verborum contentionem
 non admittit. Ubi vero arma posuero tum tu tri-
 bunus eris: et haec dico, de meo jure concedens. Nam
 et tu meus es, et ii omnes quos contra me tumultuatos
 cepi.* Cum autem claves non reperirentur, securibus
 aerarium aperiri jussit, et Metello cujus nonnulli
 constantiam laudabant, denuo obsistenti mortem
 comminatus, nisi obturbare desisteret: *Hoc, inquit,
 adolescens, mihi crito dictum quam factum esse diffi-
 cilius.* Profectus in Hispaniam, et legionibus il-
 lis atque provinciis ascitis, Pompeii persequendi
 consilium cepit. Dictator a senatu dictus, exsu-
 les revocavit, et alia in republica egit. Sed dicta-
 tura intra dies XI deposita, se ipso et Servilio Isau-
 rico suapte auctoritate consulibus designatis, ex-
 peditioni intentus, superato Ionio mari, Noricum
 et Apolloniam capto Apolloniae clam omnibus
 navigio duodecim scalmorum ministri habitu con-
 scenso, Brundusium trajicere statuit: quamvis
 mare magnis hostium classibus teneretur. Sed
 cum in tempestate gubernator navigari non posse
 crederet, et nauas mutare cursum ac reverti jus-
 sisset, se agnoscendum praebuit et gubernatori ad
 suum conspectum obstupefacto: *Bono, inquit,
 animo et securo esto, Caesarem enim et Caesaris
 fortunam vehis.* Appulit et Antonius cum copiis:
 quibus Caesar fretus, Pompeium provocavit. Et
 cum crebro ante munitiones sparsim dimicaretur,
 semper superior evasit, una pugna excepta: in
 qua cum magnam plagam accepisset, parum abfuit
 quin castris exueretur, atque ipse etiam caederetur.
 Nam vir quidam magnus et robustus fugiens,
 cum ab eo manu injecta manere, et ad hostes con-
 verti juberetur, plane perturbatus, ictum ei in-

tentavit, ac percussisset, nisi armiger ejus humerum illius amputasset. Cum autem Pompeius magno facinori colophone non adjecto, fugientibus in vallum compulsis recessisset, Cæsar dixit: *Ex die victoriam penes hostes fuisse, si virum habuissent, qui sciret vincere.* Inde digressus, exercitum in Macedoniam contra Scipionem promovit. Eas res Pompeii exercitum et ducum animos vana spe inflavit, ut Cæsarem velut victum et fugientem persequi cuperent. A quo consilio Pompeius abhorrens, bellum ducere, et mora ipsa vires hostium attenuare consultius esse duxit: eamque sententiam soli Catoni probavit, civibus parcere cupienti, qui cum hostium circiter mille cæsos vidisset, obvoluta facie, illos deploravit. Cæteris vero omnibus pugnae detractionem vituperantibus, Pompeius vel invitus Cæsarem est persecutus. Ut vero ambo in Pharsalia castra posuerunt, in pristina sententia permansit, ob omnia parum auspiciata, et visum nocturnum, quo in theatro suo plausum dari sibi putabat. Ejus vero familiares audaces erant, spe victoriæ præcepto. Cæsar cum suos milites rogasset, utrum soli pugnare mallerent, an reliquos exspectare, qui in propinquo essent: ab illis oratus est, ne exspectaret. Hostiis cæsis armis dixit, intra triduum pugnaturum cum hostibus. Et Cæsari, qualem pugnae exitum prævideret, percontanti respondit: Magnam fore mutationem in contrarium: quod si in præsentia bene cum eo ageretur, deteriorem fortunam esse exspectandam; sin male, meliorem.

ἐαυτοῦ; αἰροῦνται μαχέσασθαι ἢ περιμένειν καὶ ἐτέρους ἤδη ἔγγυ; ὄντας· οἱ δὲ μὴ περιμένειν εἰδόντο. Θύσαντι δὲ τῷ Καίσαρι ὁ μάντις ἐσήμανε τριῶν ἡμερῶν πρὸς τοὺς πολέμους κριθήσεσθαι. Ἐρομένου δὲ Καίσαρος περὶ τοῦ τέλους τί προορᾷ, Μεγάλην, εἶπεν, ἐπὶ τὰ ἐναντία δηλοῦσθαι μεταβολὴν καὶ μετέπειτα. Εἰ μὲν οὖν εὖ πράττεις ἐν τῷ παρόντι, τὴν χεῖρονα προσδοκᾷ τύχην, εἰ δὲ κακῶς, τὴν ἀμείνονα.

IX. Pridie quam pugnatum est, a Cæsare excubias sub mediam noctem obeunte, conspecta est fax cœlestis ignis, quam supra sua castra delatam, resplendentem et flammantem in castra Pompeii cadere putavit. Diluculo cum speculatores narrent, hostes ad pugnam descendere: lætitia exultans prælium iniiit, et Pompeii exercitum pepulit. Qui cum suos equites fuga dissipatos vidisset, non amplius idem fuit, neque se Pompeium Magnum esse meminit: sed attonito similis, mutus tabernaculum ingressus, eventum sedens exspectavit. Hostibus vero vallum invadentibus, habitu fugienti apto sumpto, se subduxit. Cæsar etiam castris potitus, captos in suas legiones inseruit, et multis claris viris impunitate concessa, e quorum numero Brutus quoque fuit, qui eum post occidit, Pompeium est persecutus. Is vero navi oneraria conscensa Amphipolim, atque inde Mitylenem est profectus, ut filium et uxorem Corneliam Scipionis Metelli filiam, inde secum abduceret. Quæ cum virgo Publio Crassi filio nupta fuisset, eo a Parthis interfecto, Pompeio desponsa fuerat, puella et eleganti forma, et in litteris probe erudita, nec fidium, nec geometriæ ignara, et philoso-

αὐτὸς δὲ παρὰ μικρὸν ἦλθεν ἀποθανεῖν. Φεύγοντι γὰρ ἀνδρὶ μεγάλῳ καὶ βωμάλῳ τὴν χεῖρα ἐπιβαλὼν, μένειν ἐκέλευε καὶ στρέφεσθαι πρὸς τοὺς πολέμους. Ὁ δὲ μετὸς ὧν ταραχῆς ἐπῆρε τὴν χεῖρα ὡς πληξὺν αὐτόν· καὶ ἐπληξεν αὐν, εἰ μὴ ὁ τοῦ Καίσαρος ὑπασιπιστῆς τὸν ὄμον ἐκείνου φάσατο, ἀπέκοψεν. Οὕτω δ' ἀπέγνω τότε Καίσαρ τὰ καθ' ἑαυτὸν, ὥστε τοῦ Πομπηίου ἔργῳ μεγάλῳ μὴ ἐπιθέντος τέλος, ἀλλὰ καθείρξαντος τοὺς φεύγοντας εἰς τὸν χάρακα καὶ ἀναχωρήσαντος, εἶπεν ὁ Καίσαρ· *Σήμερον ἡ νίκη παρὰ τοῖς πολέμοις ἐγένετο αὐν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον.* Ἐκεῖθεν δὲ μεταστὰς, τὸν στρατὸν εἰς Μακεδονίαν προῆγεν ἐπὶ Σικπύωνα. Τοῦτο τὴν Πομπηίου στρατιᾶν ἐπῆρε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἡγεμόνας, ὡς ἡττημένου καὶ φεύγοντος Καίσαρος διώκοντας ἔπεσθαι. Εὐλαδῶς δ' εἶχε πρὸς τοῦτο Πομπηίως, καὶ ἤξλου τρίθειν καὶ μαρναίνεσθαι τῶν πολεμίων ἀκμήν. Τὴν δὲ γνώμην μόνος ἐπῆνε Κάτων ποιεῖσθαι τῶν πολιτῶν. Ὁ; γε καὶ τοὺς πεσόντας τῶν πολεμίων ὡς εἰς χιλίους ὄντας εἰδὼν, ἀπῆλθεν ἐγκαλυψάμενος καὶ καταθακρῶσα. Οἱ δ' ἄλλοι πάντες; ἐκάκισον φυγομαχοῦντα Πομπηίον· ἐντεῦθεν καὶ ἄκων εἰς μάχην ἐχώρει, διώκων τὸν Καίσαρα. Ὡς δὲ, εἰς τὴν Φαρσαλίαν ἐμβαλόντες, ἀμφοτέρωι ἐστρατοπεδεύσαντο, ὁ μὲν Πομπηίως αὐθις τῆς πρώτης εἴχετο γνώμης, φασμάτων οὐκ αἰσίων αὐτῷ γενομένων, καὶ καθ' ὕπνον ὕφωός τις (ἐδόκει γὰρ ἑαυτὸν ὄρᾶν ἐν τῷ θεάτρῳ ὑπὸ Ῥωμαίων κροτούμενον)· οἱ δὲ περὶ αὐτὸν θρασεί; ἦσαν, καὶ τὴν νίκην ταῖς ἐλπίσι προσειληφότες. Ὁ δὲ Καίσαρ ἡρώτα τοὺς οἰκέλους στρατιώτας, εἰ καθ'

Θ. Τῇ δὲ πρὸ τῆς μάχης νυκτὶ τὰς φυλακά; περιούτος περὶ τὸ μεσονύκτιον Καίσαρος ὤφθη λαμπρά; οὐρανόθεν πυρὸς, ἣν τὸ αὐτοῦ ὑπερευχεθεῖσαν στρατόπεδον εἴοξε, λαμπρὰν καὶ φλογώδη γενομένην, εἰς τὸ Πομπηίου πεσεῖν. Ἦδη δὲ διαλαμπύρα; ἡμέρας, οἱ σκοποὶ καταβαλεῖν ἀπήγγελλον ἐπὶ μάχῃ τοὺς πολεμίους. Παριχαρῆ; δὲ γενομένου ὤρμησεν εἰς μάχην, καὶ συμβαλὼν τοῖς τοῦ Πομπηίου τρέπεται τούτοις. Πομπηίως δὲ κατιδὼν τοὺς ἱππικῆς φυγῆ σκεδασθέντας, οὐκ εἶπε ἦν ὁ αὐτός, οὐδ' ἐμνηστο Πομπηίως ὧν Μάγνος, ἀλλ' ὡς ὑπὸ Θεοῦ βλαπτόμενος ὤχετο, ἀφθογγος ἀπίων ἐπὶ σκηνήν, καὶ καθήμενος; ἐκαπαδέκει τὸ μέλλον. Ὡς δὲ τοῦ χάρακος ἐπέβαινον οἱ πολέμοι, φεύγοντι πρέπουσαν στολὴν ἐνδύς; ἠπείξθηεν. Ὁ δὲ Καίσαρ καὶ τοῦ χάρακος τῶν πολεμίων ἐκράτησε, καὶ τοὺς ἄλλοντας ζωὸς τεί; ἑαυτοῦ κατέμιξε τάγμασι. Πολλοῖς οὐ καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀδειν ἔδωκεν, ὧν καὶ ὁ Βρούτος ἦν ὁ κτείνας αὐτὸν ὕστερον. Ἐδῶκε δὲ τὸν Πομπηίον. Ὁ δὲ, πλείου ἐπιθῶς φορητοῦ καὶ παραπλεύρας ἐπ' Ἀμφιπόλειος, εἰς Μιτυληνὴν κατήχθη, βουλόμενος τὴν γυναῖκα Κορνηλίαν ἀναλαθεῖν, καὶ δὲ τὸν υἱόν. Ἦ ἦν Οὐγάτρ; Μετέλλου Σικπύωνος, συνομιλέσσα μὲν ἐκ παρθενίας Πουπλίῳ τῷ Κράσσῳ

πειθῆ, ἐκείνου δὲ τεθηκότος ἐν Πάρθοις, γαμη-
 θεῖσα Πομπήην· ἦν δὲ ἡ κόρη καὶ τὴν ὥραν δια-
 κρητή, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ γράμματα καλῶς
 ἤσκητο, καὶ περὶ λύραν καὶ περὶ γεωμετρίαν, καὶ
 λόγων φιλοσόφων εἰδίστε χρησίμως ἀκούειν, καὶ
 προσῆν τοῖσι ἦθος περιεργίας καθαρόν. Ἀκού-
 σασα τοίνυν ἦκειν Πομπήιον μετὰ νῆος μίδς καὶ
 αὐτῆς ἀλλοτρίας φεύγοντα, κατέπεσε χαμάδι καὶ
 ἀναυδος ἔκειτο. Μόλις δ' οὖν εἰς ταυτὴν ἐλθοῦσα
 ἐξέδραμεν ἐπὶ θάλασσαν. Ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ
 Πομπήιου καὶ ἐναγκαλισαμένου, Ὁρῶ σε, εἶπεν,
 ἄνερ, οὐ τῆς σῆς τύχης ἔργον, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς,
 ἐνὶ σκάφῃ προσεφθιμύμενον, τὸν πρὸ τῶν τῆς
 Κορνηλίας γάμων πεντακοσίων ἴσανσι ταύτην
 πῶρα πλεύσαντα τὴν θάλασσαν. Ὡς εὐτυχῆς ἄρ-
 ἤμην γυνή, πρὸ τοῦ Πούπλιον ἐν Πάρθοις ἀκοῦ-
 σαι τὸν παρθένιον ἄνδρα κείμενον, ἀποθανούσα
 σάφρωρ δὲ μετ' ἐκείνου, ὥσπερ ὄρμησα, τὸν
 ἑαυτῆς προσημνῆ βίον. Ἐσώζομην δὲ, καὶ σοί,
 Πομπήϊε Μάγνε, γενήσεσθαι συμφορὰ. Ὁ δὲ
 πρὸς ταῦτα, Μίαν ἄρα, Κορνηλία, τύχην ἤδεις,
 ἔφη, τῆς ἀμείνονα (65), ἣ καὶ σὲ ἰσως ἐξηπά-
 τησεν, δεῖ μοι πλέωρ τοῦ συνήθους παρέμεινεν.
 Ἀλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ φέρειν ἀνθρώπους ὄντας,
 καὶ τῆς τύχης ἔτι κειρατέον. Οὐ γὰρ ἀνέλι-
 σστον ἐκ τούτων εἰς ἐκείνα μεταπεσεῖν τὸν ἐξ
 ἐκείνων ἐν τοῖσι γενόμενον. Ἀναλαβὼν οὖν
 τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους ἐκομίζετο. Καὶ εἰς
 Ἄταλειαν ἐλθὼν, πόλιν τῆς Παμφυλίας, εὗρε καὶ
 τριήρεις ἐκ Κιλικίας καὶ στρατιώτας, καὶ πολλοὶ
 τῶν συγκλητικῶν περὶ αὐτὸν συνέλεγχσαν. Πολλῶν
 δὲ γενόμενος λογισμῶν, ἐνίκησε τελευταῖον φεύγειν
 εἰς Αἴγυπτον. Καὶ μαθὼν Πτολεμαῖον διάγειν εἰς
 τὸ Πηλοῦσιον, ἐκεῖ κατηνέχθη. Πτολεμαῖος δὲ ὄντος
 κομιδῆ νέου, εἰεῖπε τὰ πράγματα Ποσειδῶς ὁ εὐνού-
 χος. Καὶ μαθὼν περὶ Πομπήιου ἤθροισε βουλήν
 τῶν παρ' αὐτῷ δυναμένων μέγιστα. Καὶ οἱ μὲν
 ἀπαλαύνειν Πομπήιον συνεβούλευον, οἱ δὲ δέχεσθαι·
 ὁ δὲ Χίος θεόδοτος ὁ βήτωρ γνῶμην εἰσθήναγεν
 ἀνελεῖν αὐτὸν, ἐπεικῶν δεῖ νεκρὸς οὐ δάκνει.
 Ἐστάλησαν οὖν τινες τὸν ἄνδρα μετακαλοῦμενοι.
 Ὡς δ' εἶδον οἱ μετ' αὐτοῦ οὐ βασιλικὴν οὐδὲ λαμ-
 πρὰν τὴν ὑποδοχὴν, ἀλλ' ἐπὶ μίδς ἀλιᾶδος προσ-
 πλέοντας ὀλίγους ἀνθρώπους, ὑπόπτισαν τὴν
 ὀλιγοπρίαν. Καὶ τῷ Πομπήῳ παρήγουν τὴν ναῦν
 εἰς πέλαγος ἀνακρούσασθαι. Πελαζούσης δὲ τῆς
 ἀλιᾶδος, μεταθεῖν ἤξιον αὐτὸν εἰς αὐτήν, Ἑλλη-
 νιστὶ ἀσπασίμενοι, τέναγος λέγοντας εἶναι πολλῶν, καὶ
 βάθος οὐκ ἔχειν, οὐδὲ πλώϊμον εἶναι· τριήρεις τὴν θάλασσαν,
 ὑπόψαμμον οὖσαν. Ἀσπασίμενος οὖν
 ἦν Κορνηλίαν προσκοθηνοῦσαν αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ δῶα
 ἑκατοντάρχους προσεμῆναι καλεῦσας, τῶν
 τε ἀπελευθέρων ἓνα Φίλιππον καὶ θεράποντα Σκύθην
 ὄνομα, στραφεῖς πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν
 υἱόν, εἶπε Σοφοκλέους λαμβεῖα·

Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται.
 Κείνου ὅτι δούλος, κἄν ἐλεύθερος μοιῆ (66).

Variæ lectiones et notæ.

(65) Μίαν ἄρα, Κορνηλία, τύχην ἤδεις τῆς ἀμεί-
 νονα. Ambiguum est utrum verba hæc ἀποφαντι-
 κῶς καὶ ἀποθετικῶς accipienda sint, an vero ἔλεγ-
 τικῶς κατ' ἐρώτημα. Priorem sensum secutus est
 Wolfius, qui, subdit ille, si cui displicet, ita con-

A phicas disputationes utiliter audire solita : cum
 tantis dotibus etiam morum simplicitas conjungeba-
 tur. Quæ cum Pompeium navigio uno, eoque alieno
 fugientem adesse audisset, humi prolapsa, diu sine
 voce jacuit. Ægre refocillata, ad mare decurrit.
 Ubi cum eam Pompeius obviam progressus am-
 plexus, esset : *Video te, inquit, mi rir, in unam
 navem conjectum, meæ, non tuæ fortunæ culpa, qui
 ante Corneliæ nuptias quingentis navibus hoc mare
 tenuisti. Quam fortunata fuissem mulier, si ante
 auditam Publii primi mariti in Parthis interitum,
 obiissem. Sapiens vero, si, ut institueram, post
 illum necem mihi conscivissem. Verum incolentis
 mansi, Pompeii Magne, ut tibi etiam calamitoti es-
 sem.* Ad hæc Pompeius : *Unam ergo fortunam, Cor-
 nelia, nosse meliorem, quæ te fortassis etiam se-
 duxisset, si ea solito diutius me fovisset. Sed et hæc
 (homines enim sumus) nobis ferenda sunt, et fortuna
 adhuc periclitanda. Neque enim desperandum est,
 qui e felici miser factus sit, eum ex misero vicissim
 felicem fore.* Igitur uxore et amicis navi impositis,
 Attaliam Pamphyliz urbem profectus, Cilicias
 triremes et milites reperit : multi etiam senatores
 ibi ad eum convenerunt. In variis deliberationibus,
 cum tandem in Ægyptum confugere placuisset,
 Pelusium oppulit, ubi Ptolemæum degere audierat ;
 qui quod immatura erat ætate, Photinus eu-
 nuchus regni procurator, adventu Pompeii cognito,
 concilium principum virorum convocavit. Quorum
 aliis eum repellendum, aliis recipiendum esse
 suadentibus, Theodotus Chius orator tollendum
 esse pronuntiavit : *Canem enim mortuum non mor-
 dere.* Itaque missi sunt, qui eum accerserent. Ut
 vero ejus familiares eum non regio apparatu aut
 splendido excipi, sed in una cymba homines pau-
 cus accedere **487** viderunt : contemptum il-
 lum suspectum habuerunt. Pompeiumque monue-
 runt, ut navem in mare converteret. Ubi cymba
 accesserat, qui ea vehebantur, eum salutarunt
 Græce, et in naviculam conscendere jusserunt :
 mare enim vadosum et arenosum triremem non
 capere. Salutata igitur Cornelia uxore, jam ejus
 exitium plangente, et duobus centurionibus, li-
 berto Philippo, et servo cni Scythæ nomen erat,
 una conscendere jussis, ad uxorem et filium con-
 versus, illis Sophoclis versibus recitatis :

*Quisquis tyranni se committit ædibus,
 Fit illi servus, liber etsi venerit ;*

vertat : *Unam ergo fortunam, Cornelia, nosti melio-
 rem, quæ te quoque fortasse decepit, quod me solito
 diutius fovit.*
 (66) *Μοιῆ.* Ita mss. omnes, quam vocem omisc-
 rat W.

cymbam ingressus est. Et cum a terra longe adhuc abesset, orationem quam in parvo libello Græce scripserat, ut eam apud regem haberet, legit. Ut ad terram appulerant, Cornelia et amici e triremi, quid futurum esset, solliciti speculabantur. Interea Pompeium, qui Philippi amici manum prehenderat, ut surgeret, Septimius primus a tergo trajecit: deinde Achilles, et cæteri. At ille toga facie obducta, tantum ingemuit: neque quidquam se indignum locutus, ex vulneribus mortuus est, anno ætatis undecagesimo. Qui in navibus erant, cæde ejus visa, cum tanto ejulatu ut in terra exaudiretur, fugerunt. Cædis vero ministri capite amputato, truncum nudum e cymba in littus abjecerunt, ut spectaculo quibusvis esset. Quo dum populus satiaretur, Philippus ibi mansit. Deinde mari ablutum corpus, et sua tunica involutum, parvæ cymbæ reliquiis cremavit: et sene quodam Romano, qui prima stipendia sub Pompeio adolescentente meruerat, adjutore, sepeliit. Cui Philippus, percentato, quis esset, qui Pompeium *Magnum sepelire institueret?* respondit, *Se libertum illius esse.* Tum senex: *Istud, inquit, decus non tui unius erit. Me quoque tam pii officii socium admittito, ut meis et ipse manibus tangam, et ornem Romanorum imperatorem maximum.* Hæ Pompeii fuerunt exsequiæ.

ρος· Ἄλλ' οὐ μόνω σοι, ἔφη, τούτο τὸ καλὸν ὑπάρξει, καμὲ δὲ εὐρήματος εὐσεβοῦς δέξαι κοινὸν, ἄψασθαι καὶ περιστέλλαι ταῖς ἐμαῖς χερσὶ τὸν μέγιστον αὐτοκράτορα Ῥωμαίων. Οὕτω μὲν ἐκηδεύθη Πομπήϊος.

X. Cæsar autem non multo post in Ægyptum cum venisset, eum a quo ei caput Pompeii afferebatur, tanquam parricidam est **488** aversatus: et annulo ejus accepto, illacrymavit: Achillam et Photinum interfecit. Ipse rex Ptolemæus prælio captus, et ad flumen sublatus est. Theodotus vero rhetor, tum quidem Cæsaris ultionem evasit, clam ex Ægypto elapsus, et in humili fortuna invisus omnibus. Sed post a M. Bruto Cæsaris percussore in Asia comprehensus, et omni suppliciorum genere ex cruciatus interiit. Quotquot autem Pompeii amici ab Ægypti tyranno capti fuerant, eos omnes Cæsar beneficiis sibi adjunxit: et ibi quoque bellum gessit, Cleopatra ex regione clam accessita, quæ a Photino eunucho et regno ei urbe jam ejecta erat. Quæ cum solo Apollodoro Siculo comite parva cymba conscensa ad regiam appulisset, et involuta stragulo quam longa erat, et colligata ab eodem per fores ad Cæsarem perlata esset: tum illius commentii solertiam admiratus, tum suavitate morum et lepore ejus captus, eam ut regni esset particeps, cum fratre reconciliavit. Cum autem in convivio propter reconciliationem eam instituto, ab Achilla duce exercitus et Photino eunucho insidias sibi parari animadvertisset, Photinum interfecit: Achilles vero fuga elapsus, grave bellum ei intulit. Quo tempore cum Cæsar ignem classi injecisset, magna quoque illa Bibliotheca conflagravit. Commisso prælio, ab aggere in lem-

A Ταῦτα φθειγξάμενος ἐνέβη. Καὶ συχοῦ διαστήματα: δυτος ἐπὶ τὴν γῆν, ὁ Πομπήϊος ἔχων ἐν βιδίῳ μικρῷ λόγον ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένον Ἑλληνικὸν, ᾧ παρεσκευάστο χρῆσασθαι πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ἀνέγνωσκεν. Ὡς δὲ τῇ γῆ προσεπέλασον, ἡ μὲν Κορνηλία μετὰ τῶν φίλων ἐκ τῆς τριήρους περιπαθῆς οὔσα τὸ μέλλον ἀπισκόπει. Ἐν τούτῳ δὲ τὸν Πομπήϊον τῆς τοῦ φίλου Φιλίππου λαβόμενον χειρὸς ὡς ἐξαναστατή, Σεπτίμιος ὀπισθεν τῷ ἔφηε διελαύνει πρῶτος· εἶτα καὶ Ἀχιλλᾶς, καὶ ἕτεροι. Ὁ δὲ ταῖς χερσὶ τὴν τῆθενον ἐπελευσάμενος κατὰ τοῦ προσώπου, μόνον στενάξας, μὴδὲν δ' εἰπὼν ἀνάξειον ἔκλυτο, ἐνεκαρτέρησε ταῖς πληγαῖς, ἐξήκοντα ἐνὸς δέοντα βεβωκῶς ἔτη. Οἱ δ' ἀπὸ τῶν νεῶν, ὡς ἐθεάσαντο τὴν σφαγὴν, θρήνον ἐξάκουστον ἀχρι τῆς γῆς ἐκχέαντι· ἔφυγον. Τοῦ δὲ Πομπήϊου τὴν μὲν κεφαλὴν ἀπτείνουσι, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα γυμνὸν ἐκβαλόντες ἀπὸ τῆς ἀλιάδος, τοῖς δομομένοις ἀπὸ λίπτον τοιοῦτου θεάματος. Παρέμεινε δὲ αὐτῷ Φιλίππος ἕως ἐγένοντο μεσοὶ τῆς ὕψεως. Εἶτα περιούσας τῇ θαλάσῃ τὸ σῶμα καὶ χιτωνίῳ τινὶ τὸν ἑαυτοῦ περιστείλας, μικρὰς ἀλιάδος εὐρὴν λαβύσας, τούτους αὐτὸ κατέκλυσε, καὶ τινος ἀνδρὸς Ῥωμαίου γηραιοῦ ἤδη, τὲς δὲ πρῶτας στραταίας· ἐτι νέφ Πομπήϊω συατρατευσαμένου, συνεπιλαβομένου αὐτῷ. Ὅς ἐπιστάς τῷ Φιλίππῳ εἶπεν· *Τίς ὄν, ὦ ἄνθρωπε, θάπτειν διανοῆ Μάρκον Πομπήϊον;* Ἐκείνου δὲ φήσαντος ὡς ἀπελεύθε-

C Γ. Οὐ πολλῷ δ' ὕστερον Καῖσαρ, ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον, τὸν μὲν προσφέροντα τὴν κεφαλὴν Πομπήϊου ὡς παλαμναῖον ἀπαστράφη· τὴν δὲ σφραγίδα τοῦ ἀνδρὸς δεξάμενος, ἐδάκρυσεν· Ἀχιλλᾶν δὲ καὶ Ποθεινὸν ἐκτείνεν. Αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος, μάχη ληφθεὶς, παρὰ τὸν ποταμὸν ἠφανίσθη. Θεόδοτος δὲ ὁ σοφιστῆς τὴν μὲν ἐκ Καῖσαρος δίκην διέφυγεν, ὑπεξελθὼν Αἴγυπτον καὶ ταπεινὰ πράττων καὶ μισούμενος· Βρούτῳ δὲ Μάρκῳ τῷ Καῖσαρᾷ κτείναντι περιπεσὼν ἐν Ἀσίᾳ, καὶ πᾶσαν αἰκίαν ὑπ' αὐτοῦ αἰκισθεὶς, ἀπεκτάνθη. Ὅσοι δὲ τῶν Πομπήϊου φίλων ἐαλώκεσαν ὑπὸ τοῦ τῆς Αἰγύπτου κρατοῦντος, πάντας εὐηργέτησεν ὁ Καῖσαρ καὶ προσηγάγετο. Κάππῃ δὲ πόλεμον συνεστήσατο, καὶ κρύφα τὴν Κλεοπάτραν ἀπὸ τῆς χώρας μετεπέμπετο, ἐκβληθεῖσαν ἤδη τῆς βασιλείας τε καὶ τῆς πόλεως παρὰ τοῦ εὐνοῦχου Ποθεινοῦ. Ἡ, σὺν μόνῳ τῷ Σικελιώτῃ Ἀπολλοδώρῳ εἰς ἀκátιον μικρὸν ἐμβᾶσα, τοῖς βασιλεῖσι προσέειπε, καὶ εἰς στρωματῶδεςμον ἐνδύσα, προτείνει μακρὴν ἑαυτὴν. Ὁ δὲ Ἀπολλόδωρος, ἱμάντι συνδήσας τὸ στρωματῶδεςμον, εἰσομιλῆει διὰ θυρῶν πρὸς τὸν Καῖσαρᾷ. Καὶ διὰ τούτου τὸ τέχνημα λαμυρᾶς φανίστης, καὶ τῆς ἄλλης ὀμίλιας καὶ χάριτος αὐτῆς ἠτηθεὶς, διήλλαξε πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὡς συμβασιλεύσουσαν. Ἐστρωμένῳ δ' ἐπὶ ταῖς διαλλαγαῖς, ἐπιβουλήν φωράσας ὁ Καῖσαρ τυραιομένην ὑπ' Ἀχιλλᾶ τοῦ στρατηγοῦ καὶ Ποθεινοῦ τοῦ εὐνοῦχου, τὸν μὲν Ποθεινὸν ἀνέλεν· Ἀχιλλᾶς δὲ φυγὼν εἰς τὸ στρατοπέδον βαρὺν αὐτῷ περίσθησι πόλεμον. Ὅτε

πῦρ ἐμβαλόντος τῷ στόλῳ (67), καὶ ἡ μεγάλη βι-
βλιοθήκη ἐμπέπηστο. Μάχης δὲ συνεστῶσης, κατα-
πῆθησε μὲν ἀπὸ τοῦ χύματος εἰς ἀκάτιον. Ἐπι-
πλεόντων δὲ πολλαχόθεν αὐτῷ τῶν Αἰγυπτίων, βίβης
ἐαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀπνήξαστο μάλισ. Ὅτε λέ-
γεται καὶ βιβλίδια κρατῶν πολλὰ μὴ προέσθαι νη-
χόμενος, ἰλλ' ἀνέχειν αὐτὰ ὑπὲρ τῆς θαλάσσης τῆ
ἐτέρᾳ χειρὶ, καὶ ταῦτα βαλλόμενος. Τέλος δὲ τοῦ
βασιλείως πρὸς τοὺς πολεμίους ἀποχωρήσαςτος,
ἐπελθὼν καὶ συνάψας πόλεμον ἐνίκησε, πολλῶν πε-
σόντων καὶ τοῦ βασιλείως ἀφανοῦς γενομένου. Κατα-
λιπὼν δὲ τὴν Κλεοπάτραν βασιλεύουσαν Αἰγύπτου,
καὶ μικρὸν ὕστερον ἐξ αὐτοῦ τεκοῦσαν υἱὸν, ὃν
Ἀλεξανδρεὶς Καισαρεῖονα ἐκάλου, ὥρμησεν ἐπὶ
Συρίαν καὶ Φαρνάκῃ τῷ Μιθριδάτου παιδί πολεμῆ-
σας, αὐτὸν μὲν τοῦ Πόντου ἐξέβαλε, τὴν δὲ στρα-
τιὴν ἀρδην ἀνείλε. Καὶ τῆς μάχης ταύτης τὸ τάχος
καὶ τὴν δξύτητα δηλῶν τοῖς ἐν Ῥώμῃ, ἔγραψε τρεῖς
λέξεις· Ἠλθον, εἶδον, ἐνίκησα. Ἐνεῦθεν εἰς
Ἰταλίαν ἀπαλθὼν εἰς Ῥώμην ἀνάβαινε, τοῦ μὲν
ἐνιαυτοῦ καταστρέφοντος, εἰς δὲ ἤρτηο δικτάτωρ τὸ
δεύτερον, οὐδέποτε πρότερον τῆς ἀρχῆς ταύτης γε-
νομένης ἐνιαυσίου· εἰς δὲ τὸ ἐπὶ τὸν ἔτος ὕπατος ἀνε-
δείχθη. Τῶν δὲ περὶ Κάτωνος καὶ Σκιπίωνα μετὰ
τὴν ἐν Φαρσάλῳ μάχην εἰς Λιβύην φυγόντων καὶ
δυνάμεις ἠθροικόντων ἀξιολόγους, ἐπ' αὐτοὺς ὁ Καί-
σαρ ἰστράτευσε, καὶ μικρῷ μέρει μίξας ἡμέρας
τριῶν στρατοπέδων ἐκράτησε· καὶ πεντακισμυρίους
τῶν πολεμίων ἀνθηκῶς, οὐδὲ πενήκοντα τῶν ἰδίων
ἀπέβαλε. Τῶν δὲ πεφευγόντων ἐκ τῆς μάχης ἕπατι-
κῶν καὶ στρατηγικῶν ἀνδρῶν οἱ μὲν ἐαυτοῦς διε-
φθεῖραν ἀλισχόμενοι, συκοῦς δὲ Καίσαρ ἀλόντας
ἀπέκτεινε. Κάτωνος δὲ ἐαυτὸν δευρασαμένου, δηλο-
ῖεν δηχθεὶς· οὐ δ' ἐνεκα λελύπητο ἀθλον. Εἶπε δ'
οὐ· Ὁ Κάτων, φθονῶ τοῦ θανάτου· καὶ γὰρ σὺ
μοι τῆς σωτηρίας ἐφθόνησας (68). Ἀλλὰ γὰρ
ἐπανελθὼν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λιβύης θριάμβους κατή-
γαγε, καὶ θέας ἐτέλεσε ναυμάχων καὶ μονομάχων
ἀνδρῶν. Τιμῆσων δὲ γενομένων ἀντὶ τῶν προτέρων
δυσῖν καὶ τρεῖςκοντα μυριάδων αἱ πᾶσαι πεντακαίδε-
κα περιουθεῖσαι εὐρέθησαν· τηλικαύτην φθορὰν τοῦ
δημοῦ ὁ ἐμφύλιος εἰργάσατο πόλεμος. Εἶτα ὕπατος
τὸ τέταρτον αἰρεθεὶς, εἰς Ἰβηρίαν ἰστράτευσεν ἐπὶ
τοὺς Πομπηίου υἱοὺς, νέους μὲν ὄντας ἔτι, τόλμαν δ'
καὶ εἰς κίνδυνον περιέστη, ὡς βοᾶν διὰ τῶν τάξεων περιθέων τῶν ἐαυτοῦ· Εἰ μὴ αἰδοῦνται λαθόντας
αὐτὸν ἐγχειρίσαι τοῖς παιδαρίοις; Πρὸς δὲ τοὺς φίλους μετὰ τὴν μάχην εἶπεν, Ὡς πολλὰκις μὲν
ἀγνωρίσαστο περὶ νίκης, νῦν δὲ πρότερον περὶ ψυχῆς. Νικήσαςτος δὲ Καίσαρος, ὁ μὲν νεώτερος τῶν
Πομπηίου υἱῶν ἀπέδρα· ἠνέχθη δ' αὐτῷ μεθ' ἡμέρας τοῦ πρεσβυτέρου ἡ κεφαλὴ. Τοῦτον ἔσχαστον Καίσαρ
ἐπολέμησε πόλεμον.

Variæ lectiones et notæ.

(67) Ὅτε πῦρ ἐμβαλόντος τῷ στόλῳ. Incertum
utrum Καίσαρος, an Ἀχιλλᾶ; sed Plutarchus scrupulum
tollit in Vita Cæsaris, his verbis: Δεύτερον
δὲ περιουθεῖσας τὸν στόλον, ἠναγκάσθη διὰ πυρὸς
ἀπόσασθαι τὸν κίνδυνον. W.

(68) Καὶ γὰρ σὺ μοι ἐφθόνησας τῆς σωτηρίας.
Plerique, ait Wolfius, interpretantur, Tu mihi salu-
tatem tuam invidisti. Sed cum Plutarchus scribat,
obscurum fuisse, cur Cæsar Catonis interitum do-
luerit, et ἐφθόνησάς μοι τῆς σωτηρίας, etiam in-

bum desiluit. Sed cum ab Ægyptiis navibus undi-
que cingeretur, mari se commisit, et ægre evasi-
vit. Fertur autem libellos multos manu inter na-
tandam in sublime elatos, non abjecisse, quanquam
telis peteretur. Tandem cum rex ad hostes abite-
ret, reversus, commisso prælio vicit, multis cæsis,
ipsoquo rege desiderato, ac Cleopatraz Ægypti re-
gno relicto: quæ non multo post filium ei peperit,
ab Ægyptiis Cæsariionem vocatum, inque Syriam
contendit: et Pharnace Mithridatis filio Ponto
ejecto, ejus verò exercitu prorsus deleto, ut belli
confecti celeritatem demonstraret, tria verba Ro-
mam scripsit: *Veni, vidi, vici*. Inde in Italiam pro-
fectus, Romam ascendit sub anni exitum, quo se-
cundum dictator creatus fuerat, cum ea potestas
antea nunquam 489 annua fuisset. In sequen-
tem annum consul est declaratus. Cum autem Cato
et Scipio post Pharsalicam cladem in Africa justas
copias cogerissent, Cæsar contra eos profectus, exi-
gua unius diei parte tres exercitus superavit: et
L millibus hostium occisis, suorum non L amisit.
Viri consulares et prætorii qui e pugna evaserant,
cum caperentur, partim ipsi necem sibi conscive-
runt, partim captos Cæsar suppliciiis affectit. Ca-
tonis necem, qui sibi ipse manus attulerat, palam
ægre tulit: cur autem, incertum est. Illud qui-
dem dixit: *Invideo tibi mortem istam, Cato, quoniam
tu mihi salutem invidisti*. Ex Africa Romam
reversus, triumphavit, et spectacula navalis pugnz
et gladiatorum edidit. Cum census ageretur, et
millia civium, de CCCXX millibus quæ ante censa
fuerant, sunt inventa. Tantam populii stragem bel-
lum civile attulerat. Deinde quartum consul fac-
tus, in Hispaniam abiit contra Pompeii filios, ado-
lescentes quidem illos adhuc, sed audacia princi-
pata digna præditos: ubi in tantum periculum
venit, ut per aciem discurrens, clamitaret: *An
milites non puderet, se captum pueris in manus tra-
dere?* Post pugnam autem amicis dixit: *Se de vi-
ctoria sæpe, tum vero primum de vita certasse*. Cæ-
sare victore, junior Pompeii filius fuga est elap-
sus: post dies aliquot, natu majoris caput Cæsari
allatum.

δ' ἐπιδεικνυμένους ἀξιοχρεῶν πρὸς ἡγεμονίαν. Ὅτε
καὶ εἰς κίνδυνον περιέστη, ὡς βοᾶν διὰ τῶν τάξεων περιθέων τῶν ἐαυτοῦ· Εἰ μὴ αἰδοῦνται λαθόντας
αὐτὸν ἐγχειρίσαι τοῖς παιδαρίοις; Πρὸς δὲ τοὺς φίλους μετὰ τὴν μάχην εἶπεν, Ὡς πολλὰκις μὲν
ἀγνωρίσαστο περὶ νίκης, νῦν δὲ πρότερον περὶ ψυχῆς. Νικήσαςτος δὲ Καίσαρος, ὁ μὲν νεώτερος τῶν
Πομπηίου υἱῶν ἀπέδρα· ἠνέχθη δ' αὐτῷ μεθ' ἡμέρας τοῦ πρεσβυτέρου ἡ κεφαλὴ. Τοῦτον ἔσχαστον Καίσαρ
ἐπολέμησε πόλεμον.

telligi possit, Catonem non dignitatem tantum, sed
salutem etiam Cæsaris oppugnasse, (neque enim
additur, τῆς σωτηρίας σου, et ἐαυτοῦ æque sub-
intelligi potest, ne sententia quidem repugnante)
malui, subdit ille, particulam (*tuam*) omitttere, ut
in Latino etiam sermone ambigua esset sententia,
utrum Cæsar clementiæ laudem ex conservatione
Catonis captare, an vero suam in eo explere ira-
cundiam voluerit, si eum in potestatem redegisset.

XI. Extremo hoc bello gesto Romam reversus A
 Cæsar, dictator perpetuus est creatus : quæ mani-
 festa tyrannis fuit, præter monarchiæ summam
 potestatem successore quoque carens. Solus rerum
 potitus, multos qui arma contra tulerant, absol-
 vit. Nonnullis magistratus et honores dedit : quo-
 rum e numero fuerunt Brutus et Cassius. Pompeii
 statuas dejectas restituit. Monitus ab amicis, ut
 satellites ad custodiam corporis adhiberet, recu-
 savit : *Melius enim esse mortem semel oppetere, di-
 cens, quam perpetuo formidare.* In majorum rerum
 studio et novæ gloriæ appetitione, in animo habuit
 Parthis inferre bellum, et per Hyrcaniam in Scy-
 thiam facere impressionem. Odium populi Romani
 cum aliis de causis, tum ob regni amorem vel
 490 maxime suscepit. Unde familiares ejus ru-
 morem in vulgus sparserunt, Sibyllinis libris con-
 tineri, Parthos non nisi rege duce a Romanis posse
 vinci. Et Alba Romam proficiscens, a quibusdam
 rex appellatus, cum ea re populum perturbatum
 vidisset, se non regem, sed Cæsarem esse dixit.
 Cæsaris autem nomen (ut quidam opinantur) ha-
 buit, quod matre mortua ex utero cæsus esset :
 quod falsum est : matrem enim ad virilem usque
 ætatem habuisse scribitur. Aliquis autem ex majo-
 ribus ejus eo modo natus, cognomentum id in fa-
 miliam propagavit. Cum aliquando consulibus et
 prætoribus ad se accedentibus, toto senatu comi-
 tante, non surrexisset, non senatum tantum, sed
 populum etiam offendit : quasi per senatum totam
 rempublicam ludibrio haberet, ac plerique statim
 mæsti recesserunt. Ad has offensas etiam tribu-
 norum plebis accessit contumelia. Nam cum in
 festo, in sella aurea triumphali habitu sederet, An-
 tonius consul in forum irrupit, diadema lauro im-
 plexum Cæsari offerens. Ob eam rem plausus haud
 sane illustris datus est, a subornatis hominibus :
 sed cum id Cæsar recusasset, totius populi plausum
 tulit. Ita bis populi animos expertus, surrexit. Ad
 hæc regias fascias status ejus impositas tribuni
 plebis detraxerunt, et eos qui regem illum saluta-
 rant, in carcerem duxerunt : applaudente populo,
 et Brutus eos appellante. Ut enim supra est expo-
 situm, Brutus pulsus Tarquiniis monarchiæ pote-
 statem ad populum transtulit. Quibus rebus Cæsar
 irritatus, tribunos potestate privavit : et iis graviter
 iurepitis, populum etiam per contumeliam Brutus
 appellavit. Ex eo populus ad M. Brutum spectavit,
 qui a vetere Bruto genus ducere putabatur : ab eo
 que solo vel primo pendebant, qui mutationem desi-
 derabant. Quia vero ipsum alloqui non audebant,
 noctu litteras circa tribunal et sellam, in qua præ-
 tor jus dicebat, spargebant : in quibus scriptum er-
 rat, *Brute, dormis ? et, Non es Brutus ?* Incitabatur

IA'. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Ῥώμην δικτάτωρ διὰ βίην
 ἐφέφιστο, ὃ τυραννὶς ἐτύγγανεν ἀντικρὺς, τῷ ἀν-
 πευθύνῳ τῆς μοναρχίας προσλαβοῦσα τὸ ἀδιόδοτον.
 Οὕτω δὲ καταστὰς εἰς μοναρχίαν, πολλοὺς ἀπέχε-
 τῶν πεπολεμηκότων αὐτῷ. Ἐνόει δὲ καὶ ἀρχῆς καὶ
 τιμῆς ἔδωκεν, ὧν ἦσαν καὶ Βρούτος καὶ Κάσιος.
 Καὶ τὰς Πομπηίου δὲ στήλας καταβεβλημένας ἀνέ-
 στησεν. Ἀξιούτων δὲ τῶν φίλων δορυφορεῖσθαι
 αὐτὸν, παρητήσατο, *Βέλτιόν ἐστιν, εἰπὼν, ἀπὸς
 ἀποθανεῖν, ἢ δεῖ προσδοκᾶν.* Μειζόνων δ' ἐργῶν
 πραγμάτων καὶ καινοτέρας δόξης, γνῶμην ἔσχε στρα-
 τεύειν ἐπὶ Πάρθους, καὶ δι' Ἐγκανίας εἰς τὴν Σκυ-
 θικὴν ἐμβαλεῖν. Μῆτος μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις κατ'
 αὐτοῦ καὶ ἕτερα ἐνεποίησαν, τὸ δὲ γε μείζον ὁ τῆς
 βασιλείας ἔρω· εἰργάσατο, δι' ὃν οἱ περὶ αὐτὸν καὶ
 λόγον πρὸς τὸν δῆμον ἐνεσπείραν, ὡς ἐκ γραμμῶ-
 των Σιβυλλείων φαίνοντο, μὴ ἄλλως ἔσεσθαι τὰ Πάρ-
 θων Ῥωμαῖος ἀλώσιμα, εἰ μὴ βασιλεὺς αὐτοῖς συ-
 στρατεύσεται. Καὶ ἐκ τῆς Ἀλβης δὲ πρὸς Ῥώμην
 ἴοντα τὸν Καίσαρα ἐτόλμησάν τινες προσεῖπαι βα-
 σιλία. Τοῦ δὲ δήμου θορυθηθέντος, ἑκαίνο· οὐ βα-
 σιλεὺς ἀλλὰ Καίσαρ ἐφη καλεῖσθαι. Ἐλέγετο δὲ Καί-
 σαρ (ὧς τινες ὀνομαζοῦνται) οἷα δὴ τάχα τῆς μητρὸς αὐ-
 τοῦ ἐν τῷ τίκτειν θανούσης, καὶ αὐτοῦ δι' ἀνατομῆς
 προαχθέντος εἰς φῶς. Οὐκ ἀληθὲς δὲ τοῦτό ἐστι. Τὴν
 γὰρ μητέρα αὐτοῦ ζῆν οἱ περὶ αὐτοῦ γεγράμμενοι
 ἱστορήσαντες καὶ αὐτοῦ ἀνδρωθέντος. Τὸ δ' ἐξ ἀνα-
 τομῆς παρεῖθαι εἰς τὸν βίον οὐκ ἐπ' αὐτῷ γέγονεν,
 ἀλλ' ἐπὶ τινι τῶν προγόνων αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἑκείνου
 τὴν κληθῆναι ἔχον οἱ ἑκείνου ἀπόγονοι. Προσιόντων
 δὲ ποτε τῶν ὑπᾶτων αὐτῷ καὶ τῶν στρατηγῶν καὶ
 τῆς βουλῆς ἀπάσης ἐπομένης, ὅτι μὴ ἐξανέστη κτι-
 σθήμενος, οὐ μόνον ἐλύπησε τὴν βουλήν, ἀλλὰ καὶ τὸν
 δῆμον, ὡς ἐν τῇ βουλῇ προσηλακιστομένης τῆς πό-
 λεως, καὶ μετὰ κατηφέας οἱ πλείους ἀπῆλθον εὐ-
 θύς. Ἐπιγίνεται δὲ τοῖς προσκρούσμασι τούτοις καὶ
 ὁ τῶν δημάρχων προσηλακισμὸς. Ἐτελεῖτο μὲν γὰρ
 τῇ πόλει ἑορτὴ Καίσαρ δ' ἐπὶ δίφρου χρυσοῦ κα-
 θήμενος, κόσμῳ κατακοσμητο θριαμβοῦσιν. Ἀνῶ-
 νιος δὲ ὑπατεύων εἰς ἀγορὴν ἐνέβαλε, φέρων διὰ δῆμα
 στεφάνῳ δάφνης περιπεπλεγμένον, καὶ ἐδίδου τῷ
 Καίσαρι, καὶ γίνεται κρότος· οὐ λαμπρὸς ἐκ παρα-
 σκευῆς. Ἀπωπαμένου δὲ τοῦ Καίσαρος, ἅπας ὁ
 δῆμος ἀνεκρότησε· καὶ τούτου δις γεγονότος, ἡ
 πείρα ἐξηλέγετο (69), καὶ ὁ Καίσαρ ἀνέστη. Ἐπὶ
 δὲ καὶ ἀνδριάντες αὐτοῦ διαδήμασιν ὤφθησαν ἀνα-
 δεδεμένοι βασιλικοῖς, ἀπέσπασαν ταῦτα οἱ δημαρχοί,
 καὶ τοὺς προσεπόντας αὐτὸν βασιλεία ἀπήγον εἰς
 δεσμοτήριον. Καὶ ὁ δῆμος ἐπὶ τούτοις ἐκρόται, καὶ
 Βρούτος ἐκάλει τοὺς ἄνδρας. Βρούτος γὰρ ἦν, ὡς
 ἱστορεῖται· ἀνωθὶ, ὁ καταλύσας Ταρκύνιον καὶ τὸ
 κράτος εἰς τὸ κοινὸν περιστήσας ἐκ μοναρχίας.
 Ἐπὶ τούτοις ὁ Καίσαρ παροξυνθεὶς, τὴν μὲν ἀρχὴν
 τοὺς δημάρχους ἀφείλετο· ἐν δὲ τῷ κατηγορεῖν αὐ-

Variæ lectiones et notæ.

(69) Καὶ τούτου δις γεγονότος ἡ πείρα ἐξηλέγε-
 χετο. Converti, inquit Wolfius : Ita bis populi
 animos expertus, surrexit. Sed τὸ, τὴν πείραν ἐξη-
 λέγεσθαι, intelligi potest, vel animadversum esse,

Cæsarem periclitari voluisse populum, utrum
 æquis animis regum ornatum laturus esset : vel,
 Cæsarem animadvertisse, conatum suum esse irri-
 tum, populo a regia pompa abhorrente.

των ἄμα καὶ τὸν δῆμον ἐφουδρίζων, πλάκας Βρούτου ἀπεκάλει τοῖς ἀνδράσιν. Ἐντεῦθεν πρὸς Μάρκον Βρούτον τρίπονται οἱ πολλοὶ, ἐκ Βρούτου τοῦ πάλι δικαῖον τὸ γένος ἔλκειν, καὶ πρὸς μόνον ἐκείνον ἢ πρῶτον οἱ μεταβολῆς ἐπιέμενοι ἀποδιδόντες, αὐτῷ μὲν οὐκ ἐτάλμων προσομιλεῖν· οὐκ ἔτι γράμματα περὶ τὸ βῆμα καὶ τὸν δίφρον ἐβρίπτουν, ἐφ' οὗ στρατηγῶν ἐχρημάτιζε, λέγοντα· Καθεύδεις, ὦ Βρούτε; καὶ, Οὐκ εἶ Βρούτος; καὶ Κάσσιος δὲ παρώξυνεν αὐτόν. Καὶ τῷ Καίσαρι δὲ πολλὰ λέγεται σημεῖα γενέσθαι δηλοῦντα τὸν θάνατον, ὃν ἐν καὶ τοῦτο ἔστι. Περιούτων (70) τῇ γυναίκι, φωνῆς ἀσαφῆς καὶ στεναγμοῦ ἀνδρῶν ἐκείνην ἀναπέμπουσαν ἤθετο. Ἐδοκεῖ δὲ κλαίειν ἐκείνον, ἐπὶ ταῖς ἀγκάλας ἔχουσα κατεσφαγμένον· ἢ καὶ μεθ' ἡμέραν ἔδειτο τοῦ ἀνδρὸς μὴ προσελθῆναι εἰς τὴν σύγκλητον. Ὡς δὲ καὶ θύσαντες οἱ μάντις δυσιστεῖν ἔλεγον, ἔγνω πέμψας Ἀντωνίων ἀπελθεῖν τὴν σύγκλητον. Βρούτος μόντοι Ἀλβίνος, πιστευόμενος δὲ ὑπὸ Καίσαρος, τοῖς δὲ περὶ Μάρκον Βρούτον καὶ Κάσσιον μετέχων τῆς συνωμοσίας, τοὺς τε μάντις ἐχλεύαζε, καὶ καθήπιτο Καίσαρος, ὡς διαβολῆς ἐκτελεῖν πρόστιβόντος καταφρονήσεως πρὸς τὴν σύγκλητον. Ἦκεν γὰρ αὐτὴν ἐκείνου κελεύσαντος, καὶ πάντα· ἐτοίμους εἶναι ψηφίζεσθαι, ὥστε τῶν ἐκτὸς Ἰταλίας ἐπαρχιῶν ἀναγορευέσθαι βασιλεῖα, καὶ τὴν ἑλλην ἐπιόντα γῆν τε καὶ θάλασσαν ἐαυτῷ περιτεθῆναι διαθήμα. Ταῦθ' ἄμα λέγων ὁ Βρούτος, ἤγε τὸν Καίσαρα λαβόμενος τῆς χειρὸς. Οὐκ ἔτι δὲ τις ἀλλότριος ἐντυχεῖν αὐτῷ προθυμώμενος ἀπίνοντι, μὴ δυνηθεῖ, παρῶν αὐτοῦ τῆ τοῦ Καίσαρος γυναίκι φυλάττειν, εἰπὼν ἔχειν μεγάλα πράγματα ἐπιόντι ἀπαγγεῖλαι τῷ Καίσαρι. Σοφιστὴς δὲ τις Ἀρτεμίδωρος Κνίδιος, βέλτιον περὶ τῆς συνωμοσίας γράψας, καὶ ἐγγίσας αὐτῷ, Τοῦτο, ἔφη, Καίσαρ, μόνος καὶ παχέως ἀνέγνωθι· μεγάλα γὰρ σοι καταγγεῖλαι καὶ σοι διαφέροντα. Ὁ δεξάμενος ἐκείνος, ὤρμηται μὲν ἀναγνῶναι, μὴ μόντοι δυνηθεῖς ὑπὸ τῶν ἐντυγχάνοντων, κατεῖχε τῇ χειρὶ, καὶ προῆλθεν οὕτω πρὸς τὴν σύγκλητον. Ἦ δὲ ὁπξάνεστη. Τῶν δὲ περὶ Βρούτον οἱ μὲν ἐξόπισθεν τοῦ δίφρου αὐτοῦ περιέστησαν, οἱ δὲ ἀπήνησαν ὡς περὶ τινος φυγάδος δεόμενοι. Τὸν δὲ Ἀντωνίων πιστὸν ὄντα Καίσαρι καὶ Ῥωμαλέον ἔξω παρακατεῖχε Βρούτος Ἀλβίνος. Ὡς δὲ καθίσας ὁ Καίσαρ διεκρούετο τὰς δεξιὰς, ξίφος παρὰ τοῦ Κάσκα πρῶτον κλήτεται τὸν αὐχένα, πληγὴν οὐ θανατηφόρον. Ὡς δὲ καὶ τῶν συνωμοτῶν ἕκαστος τὸ ξίφος ἐγύμνωσε, λέγεται πρὸς μὲν τοὺς λοιποὺς ἀπομάχεσθαι ἐνεκλούμενος καὶ κεραγῶς· ὅτε δὲ καὶ Βρούτον εἶδεν ἐσπασμένον τὸ ξίφος, ἐφελκύσασθαι κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον, μηκέτι ἀπομαχόμενος. Ἐξοισι μόντοι καὶ τρία λαβῶν τραύματα, ἀνδριάντος ὄντος ἐκείνῃ Πομπηίου, περὶ τὴν βάσιν εὐρέθῃ καίμενος, καὶ καθαιμάξας αὐτόν, ὡς δοκεῖν αὐτὸν ἐφραστῆναι τῷ φόνῳ τοῦ Πομπηίου.

IV. Ὁ μὲν οὖν Γάιος Τούλιος Καίσαρ οὕτως ὑπὸ φιλοτιμίας καὶ φιλαρχίας ἀπώλετο. Οἱ γὰρ θαυμάζοντες αὐτόν, τὸ φιλόπρωτον αὐτοῦ καὶ φιλόδοξον κατανοῦντες, οὐκ ἐπαύοντο ἄλλα ἐπ' ἄλλοις αὐτῷ ψηφίζόμενοι· ἦσαν δὲ ταῖα ἃ ἐψηφίζοντο· τὴν ἐκνίκιον στολὴν ἀεὶ φορεῖν, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ δίφρου καθέζεσθαι· τοῖς τε ραβδούχοις βαρυνε-

idem etiam a Cassio. Sed Cæsari futura crædes pluribus prodigiis denuntiata esse fertur, e quibus etiam illud est. Uxorem accubantem voces **491** obscuras et confusas edere animadvertit. Ea vero sibi lamentari visa erat, et eum occisum in ulnis tenere: et inane oravit, ne in senatum veniret. Cum etiam augures sacra parum auspicata fuisse dicerent, abstinere curia statuit, et per Antonium senatum dimittere. Sed Brutus Albinus, cui Cæsari fidem habebat, conjurationis cum M. Bruto et Cassio particeps et augures deridebat. et Cæsarem reprehendebat, ut qui crimen contempti senatus in se admitteret: qui jam aderat ejus jussu. Paratos etiam esse omnes decernere, ut omnium extra Italiam provinciarum rex appellaretur, utque cum nationes externas peragraret, aut mare trajiceret, diadema gestaret. Hæc dicens Brutus, Cæsarem manu prehensum ducebat. Abeuntem, servus alienus ejus alloquendi cupidus, cum convenire non posset, se uxori ejus custodiendum tradidit, quod magnas res haberet reverse Cæsari nuntiandas. Artemidorus item rhetor Gnidius libellum de conjuratione a se scriptum ei porrexit et, Hunc, inquit, Cæsar, solus et celeriter legito; res enim magnas tibi declarabit, quæque intersunt. Libellum acceptum Cæsar lecturus, cum a salutantibus impeditoretur, manu tenuit, itaque in senatum venit. Qui cum ei assurrexisset, Bruti conjurati partim a tergo sellam ejus circumsteterunt, partim ad eum accesserunt, tanquam exsulium cuidam veniam petituri. Antonium vero Cæsari fidelem et robustum Brutus Albinus foris tenuit. Ubi consoedit Cæsar, et intercessionem rejecit, primus Casca jugulum ei ferit ictu non lethifero. Ut autem omnes conjurati pugiones strinxerunt, contra cæteros se defendisse fertur veste convoluta, et vociferans: sed cum a Bruto etiam stricto ense peti se vidisset, toga capite obvoluto, non amplius restitisset. Ita tribus et viginti vulneribus confossus, ad basim statuæ Pompeii concidit, eamque cruentavit, ut ipse Pompeius cædi inimici astare videretur.

XII. Sic Cæsar ex ambitione et appetitione principatus interijt. Adulatores enim ejus ambitioni et gloriolæ studio inservientes, alios atque alios ei honores decernere **492** non destiterunt: qui hujusmodi fuerunt, ut triumphalem vestem perpetuo ferret, et in sella curuli sederet: ut fascibus laureatis perpetuo uteretur, et Pater patriæ ap-

Variæ lectiones et notæ.

(70) *Περιούτων*. Ita msq. Wolfius *παραούτων* ediderat.

pellaretur : ut ejus imago in nummis exculperetur, et natalis publice celebraretur : ut in Romanis fanis et omnibus urbibus ejus statuæ collocarentur. Pro ejus autem tribunali duas statuas collocarunt : alteram ob cives servatos, alteram ob urbem obsidione liberatam, corona civica et obsidionali ornatas. Et novam curiam ædificari jusserunt, quæ Juliana de ipsius nomine diceretur. Censoremque eum solum et perpetuum crearunt ; privilegia tribunorum ei dederunt ; si a quoquam dicto factove offensus esset, ut caput ejus sacrum esset ac piaculo obligatum. Quid autem sacrum esse significet, jam est a me expositum. Jam quia talibus eum rebus gaudere cernebant, auratam ei sellam concesserunt, et vestem qua olim reges usi fuerant, et custodiam ex equestri et senatorio ordine, utque publice pro eo supplicationes fierent, et per ejus fortunam juraretur, et acta ejus rata essent, sanxerunt, et Quintilis mensis ab eo Julius appellaretur. Hæc et alia plura, ne singulis commemorandis lectorem obtundamus, ei decreverunt. Quidis rebus invidiam hominum, vel potius iram deorum suscepit, multosque in se provocavit, donec eum exitum quo repente concidit, est sortitus. Cum ita interfectus jaceret, omnes qui ibi aderant, turbati, et consilii percussorum ignari, quasi et ipsi periculo proximi fugerunt, et terrenis obviis urbem luctu impleverunt. Civitatis sic affecta, percussores vim timentes, strictis et cruentis gladiis per forum in Capitolium accurrerunt, ibique diem et noctem exegerunt. At Lepidus eo facinore in castris audit, urbe cum militibus occupata, pro concione in percussores est invectus. Antonius autem præ metu latitans, cum illius adventu cognito, et percussorum fuga in Capitolium, resumpta fiducia prodiisset, et senatu convocato sententias rogaret : Cicero omnibus auctor fuit, ut mutuis odiis abolitis, utrinque, si quid peccatum esset, condonarent, ne civile bellum **493** recrudesceret, et cives a civibus interirent : consentirent potius, ut populares et cives deceret. Adjecit etiam, acta Cæsaris, sive ad donationes, sive ad honores, sive ad magistratus pertinerent, rata esse oportere, nec exagitanda curiosius, aut rescindenda. His rationibus adducti, omnium injuriarum oblivionem decreverunt. Percussores vero de Capitolio verba facientes, militibus promiserunt, se nulla Cæsaris acta rescissuros, neque cuiquam quidquam ab illo datum crepturos. Seditione hoc modo composita, non prius e Capitolio descenderunt, quam Aluim Lepidi et Antonii obsides accepissent. Deinde cum lecto Cæsaris testamento populus cognovisset, Octavianum ab eo adoptatum esse, et reipublicæ munera, et viritum

ροῦσιν ἀεὶ κεχρησθαι, πατέρα τε αὐτὸν τῆς πατρίδος ὀνομάζεσθαι, καὶ ἐς τὸ νόμισμα ἐγκατάσθαι, δημοσίᾳ τε ἐορτάζειν αὐτοῦ τὰ γενέθλια· ἐν τοῖς ναοῖς τε τῆς Ῥώμης καὶ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν ἀνδριάντας αὐτοῦ ἵστασθαι. Ἐπὶ δὲ γε τοῦ βήματος δύο αὐτοῦ ἀνδριάντας ἰδρύσαντο, τὸν μὲν ὡς τοῦς πολίτας σωσκότος, τὸν δ' ὡς ἐκ πολιορκίας βυσαμένου τὴν πόλιν. Ἐστεφάνωντο δὲ καὶ ἀμφω στεφάνοις τοῖς ἐπὶ τοιοῦτοις νενομισμένοις. Βουλευτῆροί τε καινὸν οἰκοδομηθῆναι ἐπέταξαν, ἢ Ἰουλιανὸν ἐπὶ τῷ αὐτοῦ κληθεῖ ὀνόματι. Τεμνῆν τε καὶ διὰ βίου καὶ μόνον αὐτὸν ἐψηφίσαντο εἶναι· ἔχειν δὲ καὶ τὰ τῶν δημάρχων προνομία· καὶ εἰ τις αὐτὸν ἔργῳ ἢ λόγῳ ὕβρισειν, ἰερὸν εἶναι ἐθέσειαν, καὶ τῷ ἀγεῖν ἐνέχεσθαι. Τί δὲ τὸ ἰερὸν εἶναι νενόμιστο, ἤδη μοι προαφήγηται. Χαίροντα δὲ τοῦτοις ὄρωντες αὐτὸν, ἐπὶ χροσόν τε δίφρον αὐτῷ ἔδοσαν, καὶ στολὴν ἢ πάλαι ἔχρωντο οἱ βασιλεύσαντες, καὶ φρουρὰν ἐκ τῶν ἱππέων καὶ ἐκ τῶν βουλευτῶν, εὐχεσθαι τε δημοσίᾳ ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τὴν τύχην αὐτοῦ ὀμνύναι (71), καὶ τὰ πραχθησόμενα παρ' αὐτοῦ κύρια τυγχάνειν ἐνομοθέτησαν, διὰ τε αὐτὸν Ἰούλιον (72) προσηγόρευσαν, καὶ ἄλλα πλεονα (ἵνα δὲ τὸ καθ' ἕκαστον ἀκριβοῦντες· τὸν ἀκροατὴν μὴ ἀποκναίωμεν) αὐτῷ ἐψηφίσαντο. Ἐξ ὧν ἐπίφθονο· ἐδύξεν ἢ μᾶλλον νευροσητὸς, καὶ καθ' ἑαυτοῦ πολλοὺς διετρίβισαι, μέχρις ἂν εἰς τὸ ἐπιπλῆθον αὐτῷ κατηντίχαι τέλος. Καὶ ὁ μὲν οὕτω σφαγεῖς ἔκειτο. Οἱ δὲ ἐκεῖ πικρόντες ἀνθρώποι ἅπαντας ἐταράττοντο, τὴν τῶν σφαγῶν ἀγνοοῦντες διάνοιαν, καὶ ὡς αὐτίκα κινδυνεύουσιντες ἐφευγον, καὶ τοὺς συναντῶντας ἐξέπληρσον, καὶ θρήνων τὴν πόλιν ἐπλήρουν. Καὶ ἡ μὲν πόλις οὕτω διέκειτο, οἱ δὲ σφαγεῖς, δεδιότες μὴ τις σφίσι ἐπιθήται, γυμνοὶ καὶ ἡμαγμένοι τοῖς ξίφεισι διὰ τῆς ἀγορᾶς διελθόντες ἀνέδραμον εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἐκεῖ τε τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα διήγαγον. Ὁ δὲ Λέπιδος, ἐν τῷ στρατοπέδῳ μαθὼν τὰ γεγενημένα, νυκτὸς σὺν τοῖς στρατιώταις κατέλιπε, καὶ κατὰ τῶν σφαγῶν ἐδημηγόρει. Ἀντώνιος δὲ, τοῦ Καίσαρος ἀναιρεθέντος, φοβηθεὶς ἐκρύβη τὸν δὲ Λέπιδον εἰλθόντα μαθὼν καὶ τοὺς φονεῖς εἰς τὸ Καπιτώλιον ὄντας, θαρρότητας ἐξήλασε, καὶ τὴν γερουσίαν ἀθροίσας ὁμίλει αὐτῇ, καὶ γῶμας εἰσήγε πρὸς τὰ γενόμενα. Ὁ δὲ Κικέρων δημηγορήσας ἔπειτα πάντας μὴ μνησικακεῖν ἀλλήλοις, ἀλλὰ πᾶν τισιν ἡμέρηται τι, παρόψεσθαι τοῦτο, ἵνα μὴ ἐμφύλιος αὐδὴς γίνηται πόλεμος καὶ τῶν πολιτῶν εὐθερος ὅπ' ἀλλήλων ὀλλυμένων, ὁμοιοῦσαι δὲ ὁμοφύλους ὄντας καὶ συγγενεῖς. Καὶ προσέθετο δεῖν καὶ τὰ παρὰ τοῦ Καίσαρος πραχθέντα εἶτε ἐν δωρεαῖς ἢ τιμαῖς· εἶναι ἢ ἐν ἀρχαῖς φυλάξαι, καὶ μὴ τι τούτων πολυπραγμονῆσαι ἢ ἀνατρίψαι. Πεισθέντες οὖν αὐτῷ μηδὲν μνησικακεῖν ἐψηφίσαντο. Καὶ οἱ σφαγεῖς δὲ τοῖς στρατιώταις ὁμιλοῦντες ἐκ τοῦ Καπιτωλίου μὲν

Variae lectiones et notæ.

(71) Τὴν τύχην αὐτοῦ ὀμνύναι. Per fortunam Cæsaris, Wolfius vertit : melius forte per genium, de qua formula consulendus præ cæteris Joan. Bapt. Mansuetus in lib. De jurejurando, cap. 15.

(72) Διὰ τε αὐτὸν Ἰούλιον. Sic mss. Wolfius legendum censet, διὰ τε αὐτὸν τὸν Κοῦιντίλιον τὸν μὴνα Ἰούλιον προσηγόρευσαν. Atque ita vertit.

τῶν τῷ Καίσαρι πραχθέντων ἀκυρώσαι ὑπέσχοντο. Α μήτ' ἀφαιρήσεσθαι τινα μὲν τῶν ἐκάστῳ δεδομένων· καὶ οὕτως ἐς καταλλαγὰς ἦκον. Οὐ πρότερον δὲ οἱ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ κατέβησαν ἢ τὸν τε τοῦ Λεπίδου παῖδα καὶ τὸν τοῦ Ἀντωνίου ὀνήρου λαβεῖν. Μετὰ ταῦτα τῆς διαθήκης τοῦ Καίσαρος ἀναγνωσθεῖστος μαθὼν ὁ δῆμος ὅτι υἱὸν παποῖται τὸν Ὀκτάβιον, καὶ ὅτι τῇ τε πόλει δωρεὰς καὶ ἐκάστῳ δραχμὰς, ὡς μὲν Ὀκτάβιος γράφει, τριάκοντα, ὡς δ' ἕτεροι, πέντε καὶ ἑβδομήκοντα καταλείπειν, ἐταρόβησαν. Καὶ ὁ Ἀντώνιος τὸν νεκρὸν εἰς τὴν ἀγορὰν προέμενος ἡματωμένον, καὶ λόγον ἐπὶ τῷ κειμένῳ εἰπὼν, τὸ πλῆθος παρῶν πρὸς ὀργήν. Εἶπε γὰρ πολλὰ μὲν πρὸς ἑπαινον τοῦ ἀνδρός, καὶ πρὸς ἔλεον τοῦ πάθους τοὺς ἀκροῦτάς· ἐραδίζοντα. Εἶτα καὶ τὰ ψηφισθέντα αὐτῷ καταλέξας δνόματα, ἐπήγαγεν· Ἄλλ' οὗτος ὁ πατήρ, οὗτος ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ ἀστυλός, ὁ ἥρωας, ὁ θεὸς τέθνηκεν, οἱμοί, οὐ νόσφ' β.ασσις, οὐδὲ γῆρα μαρανθεὶς, οὐδὲ ἐξω που ἐν πολέμῳ τρωθεὶς, οὐδὲ ἐκ δαιμονίου τινὸς αὐτομάτως ἀρπασθεὶς· ἄλλ' ἐκταῦθα τοῦ τειχους ἐντέξ ἐπιβουλεύθεὶς· ὁ καὶ εἰς Βρεττανίαν ἀσφαλῶς στρατεύσας, ἐν τῇ πόλει ἐνεθρευθεὶς· ὁ τὸ πωμίριον αὐτῆς ἐπαυξήσας, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ κατασφαιγείς· δοκλός ὁ εὐπόλεμος, γυμνός ὁ εἰρηροποιός, π. ὅς τοῖς δικαστηρίοις ὁ δικαστής, πρὸς ταῖς ἀρχαῖς ὁ ἀρχων, ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ὀρ μηδεὶς τῶν πολεμίων, μηδ' εἰς τὴν θάλασσαν ἐκπεσόντα κτεῖναι δεδύνητο· ὑπὸ τῶν ἐταίρων, ὁ κολλάκις αὐτοῦς ἐλεήσας. Πού δητὰ σοι, Καίσαρ, ἡ φιλανθρωπία; ποῦ δ' ἡ ἀσυλία; ποῦ δ' οἱ νόμοι; Ἄλλὰ σὺ μὲν, ὅπως μηδ' ὑπὸ τῶν ἐλλήνων τις φορεῖται, πολλὰ ἐνομοθέτησας, σὲ δὲ οὕτως οὐκ ἐπὶ ἀπέκτειναν οἱ φίλοι. Καὶ νῦν ἐν τῇ ἀγορᾷ πρόκεισαι ἐσφαγμένος, δι' ἧς κολλάκις ἐπόμπευσας ἐστραφωμένος· καὶ ἐπὶ τοῦ βήματος ἐρρίψαι καταετρωμένος, ἀρ' οὐ κολλάκις ἐδημηγόρησας. Οἱμοὶ κολιῶν ἡματωμένωρ! ὦ στολήξ ἐσπαραγμένης, ἦρ ἐπὶ τούτῳ μόνον, ὡς εἰκερ, ἐλαβεσ, ἴνα ἐν ταύτῃ σφαιγῆς! Ἐπὶ τούτοις ὁ δῆμος ἐξοργισθεὶς τοὺς μὲν σφαιγείς ἐζήτει, τὸ δὲ σῶμα τοῦ Καίσαρος· ἀρπάξαντες ἐν τῇ ἀγορᾷ ἔκασαν. Καὶ ἐπὶ τὰς τῶν φονέων οἰκίας ὤρμησαν, καὶ Ἐλβιον Κίνναν δγμαρχοῦντα διεχειρίσαντο, πλάνηθέντες τῇ ὀμωθυμίᾳ· οὐ γὰρ οὗτος τῷ Καίσαρι ἐπεβούλευσεν, ὁ στρατηγὸς δὲ Κίννας Κορνήλιος. Βωμὸν δὲ ἔνοθα κατέκασεν τὸ σῶμα τοῦ Καίσαρος, ἤγειρε τὸ πλῆθος, ἔν' ἐπ' αὐτοῦ θύοιεν ὡς θεῷ τῷ Καίσαρι. Οἱ δ' ὑπατοὶ αὐτὸν ἀνέτρεψαν, καὶ νόμον εἰσήνεγχαν μὴδὲν αὐτὸς γενέσθαι δικτάτωρα, θάνατον θέντες τὸ ἐπιτίμιον, εἰ τις εἰσηγήσεται τούτο, καὶ εἰ τίς που δέξεται. Ἀντώνιος δὲ τότε πολλὰ ἐναυθεντῶν διεπράξατο, ἀρχὰς τε διδοὺς καὶ χώρας, καὶ ἐλευθερίαν, καὶ ἀτέλειαν, καὶ φυγάδας κτάγων, ὡς τῆς δυναστείας τοῦ Καίσαρος τάχα διάδοχος, καὶ πολλὰ ἐκ τούτων ἠργυρολόγησας χρήματα.

II. Ὀκτάβιος δὲ Γάιος, ὃς καὶ Πίος (73) ὀνομαστο, ἀδελφῆς τοῦ Καίσαρος ἦν υἱὸς συνοικούσης Ὀκταβίῳ τῷ ἐκ Βελιτρῶν τῶν Οὐλοουσιδῶν (74), ἐτάφη δὲ παρὰ τῇ μητρὶ καταλειφθεὶς ὀρφανός. Αὐθιθεὶς δὲ διήγε παρὰ τῷ Καίσαρι ἄπαιδι ὄντι. Διὸ καὶ ἕστεργε τὸν ἀδελφιδούν, καὶ μεγάλας εἶχεν ἐπ'

vel tricenas, ut Octavius, vel octogenas quinas, ut alii iradunt, drachmas relictas, turbatus est. Cum autem Antonius cadavere ejus adhuc cruento in foro proposito, orationem ad defuncti laudes, et ad cædis commiserationem pertinentem habuisset, multitudo concitata est. Deinde recitatis honoribus qui ei decreti fuerant, subjecit : *Sed pater, pontifex, sacrosanctus, heros, deus mortuus est : hei mihi, non morbo, non senio exstinctus, non scriis in bello vulneratus, nec fortuito aliquo casu raptus : sed hic intra mænia per insidias cæsus est. Qui citra periculum in Britanniam penetravit, in urbe per dolum occubuit. Qui pomærium civitatis promovit, intra curium est trucidatus : inermis, vir bellicosus : nudus, vir pacificus : ad prætoria, prætor : apud magistratus, magistratu præditus : a ciribus, quem nemo hostium vel in mari natantem accidere potuit : a familiaribus, quorum sæpe misertus fuit. Ubi tua est humanitas, Cæsar ? ubi sacrosanctia auctoritas ? ubi leges ? Tu quidem accurate providisti, ne quis ab inimicis caderetur : te vero crudeliter amici occiderunt, et nunc in foro jaces interfectus. In suggesto jaces vulneribus confectus, unde multas conciones habuisti. Heu canos sanguine concretos : heu vestem laceratam, quam eo scilicet induisti, ut in ea jugulareris. His verbis populus commotus, percussoribus quæritavit, raptum cadaver Cæsaris in foro cremavit, ad ædes percussorum tetendit, ac Helvium Cinnam tribunum plebis per errorem nominis occidit. Neque enim is Cæsari fecerat insidias, sed Cornelius Cinna prætor. Quo in loco Cæsar crematus est, plebs aram erexit, in qua illi ut deo sacrificaret. Sed eam consules everterunt, lege lata, ne quis deinceps dictator crearetur. Qui autem dictaturam vel decrevisset, vel accepisset, ut capite plecteretur. Antonius tum pro auctoritate multa egit, dandis magistratibus, provinciis, libertate, immunitate, atque exulibus revocandis, non secus ac si potentatus Cæsaris successor esset : iisque rebus magnam pecuniam coegit.*

XIII. C. vero Octavius, qui et Pius, sororis Cæsaris filius, nuptæ Octavio Veliterno (sunt autem Velitræ Volscorum municipium) pupillus relictus, apud matrem educatus est. Cum adolevisset, apud Cæsarem egit orbem liberis : qui eum amavit, magna de eo spe concepta. Nam Accia mater ejus

Variæ lectiones et notæ.

(73) Ὀς καὶ Πίος. Ita alter e Regiis et Colber. teus : alter Reg. Πίος; Pius.

(74) Οὐλοουσιδῶν. Sic mss. Reg. et Colberl. Wollius, Οὐλοισκιδῶν, ediderat.

prægnans somniavit intestina sua ferri ad cælum, explicarique per omnem terrarum ambitum. Somniavit et pater Octavius eadem nocte, utero Acciæ jubat solis exortum. Qui cum ob uxoris puerperium serius in curiam venisset, P. Nigidius Figulus senator, qui astronomiæ peritissimus habebatur, comperita Octavii moræ causa, exclamavit: *Tu nobis dominum genuisti*. Cum puer ruri educaretur, aquila pane ex manibus ejus rapto subvolavit, ac delapsa rursus eundem restituit. Deinde, cum adolescentulus in urbe degeret, somniavit Cicero se videre illum catenis aureis e cælo ad Capitolium demitti, et a Jove flagris cædi. Catulus vero et ipse in somnis vidit, Jovem Romæ imaginem in sinum filii Octavii, pueri adhuc, demittere. His de causis eum Cæsar, in amplissima spe adoptatum, hæredem instituit, ac diligentissime in arte dicendi Græcæ Latineque erudiendum curavit. Exercuit et in re militari, et ad negotiorum reipublicæ atque imperii administrationem assuefecit. Hic igitur Octavius, Apolloniæ studiorum causa degens, inieritum Cæsaris audito, Brundisium trajecit: cognitoque avunculi testamento et tumultu populi, Cæsaris nomen **495** sibi vindicavit: aditaque hæreditate, rebus gerendis animum intendit, annos octodecimi natus. Eo urbem ingrediente, magnus circulus, et instar cælestis arcus varius, orbem solis ambiit, futuri tumultus prænuntius. Tribunatum, quamvis ab Antonio prohiberetur, ambire non destitit: sed tribuno conciliato sibi, in forum perductus, pro concione promissit, se legata, patris testamento relicta, statim soluturam: et aliorum emolumentorum plebi spem fecit. Cujus studia cum sibi adjunxisset, exorta stella quæ a septentrione versus occasum tendebat, quam alii cometam dicebant, ea portendentem, quæ solet id genus impressionum: alii Cæsari dedicabant, in stellarum numerum recepto scilicet: non dubitavit pridem Octavius, tum Cæsar, post etiam Augustus, æneam statuam Cæsaris, cum stella supra caput, in æde Veneris dedicare. Quod cum populi metu nemo prohiberet, etiam alia in Cæsaris honorem fecit. Antonius vero, qui cum contumeliis et injuriis agitabat, plebe ægre ferente, ac pene omnibus indignantibus, sibi metuens, cum eo collocutus est: et cum reconciliati viderentur, ex suspicione quadam inimicitiae recruduerunt. Et quia Cæsaris opes crescere videbat, multitudinem largitionibus et obsequiis ad se allicere studuit: idque facile consecutus videbatur, cum ipse consul, frater Lucius tribunus plebis, Caius

αὐτὴν τὰς ἐλπίδας. ἢ τε γὰρ μήτηρ αὐτοῦ Ἀττία, ἐγκυμονοῦσα αὐτὸν, ἔδοξε κατ' ἕναρ τὰ σπλάγγνα αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναφέρεισθαι, καὶ ἐπὶ πᾶσαν ἐκτετάσθαι τὴν γῆν. Καὶ ὁ ἐκείνης ἀνὴρ κατὰ τὴν αὐτὴν νόκτα ἔδοξεν ὄραϊν ἕλιον ἐκ τῆς νηϋὸς αὐτῆς ἀνατέλλοντα. Ἄρτι δὲ τοῦ παιδὸς τεχθέντος, Νιγίδιος Φίκουλος (75) βουλευτὴς, διαγινώσκων τὰς τῶν ἀστέρων κινήσεις ἀριστα πιστευόμενος, βραδύτερον εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Ὀκταβίου ἀπηγηκότος, ἤρετο αὐτὸν τὴν αἰτίαν τῆς βραδύτητος. Ὡς δὲ διὰ τὸν τοῦ παιδὸς τόκον, ἐκεῖνος ἔφη, ἀνεδόρησεν ὅτι *Δεσπότην ἡμῖν ἐγέννησας*. Τρεφομένου δὲ τοῦ παιδὸς, ἐν ἀγρῷ, ἀετὸς, ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐξαρπάσας ἄρτον, καὶ μετεωριθεὶς, αὐτὸς ἀπέδωκεν αὐτὸν κτακταίς. Παιδίσκου τε αὐτοῦ θντος καὶ ἐν Ῥώμῃ διατρίβοντο, ἔδοξεν ὁ Κικέρων κατ' ὕπνου, ὄραϊν αὐτὸν ἀλύσεισι χρομαῖς ἐκ τοῦ κόλου πρὸς τὸ Καπιτώλιον καθιμώμενον καὶ παρὰ τοῦ Διὸς μαστιζόμενον (76). Κάτουλος δὲ καὶ αὐτὸς κατ' ὕπνου, ἔδοκει τὸν Δία τῆς Ῥώμης εἰκόνα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ὀκταβίου παιδὸς εἶναι θντος ἐμβεδιλημένα. Ἐκ τούτων τοίνυν ὁ Καῖσαρ μεγάλα ἐπ' αὐτῷ ἐλπίδας εἰσποιήσατό τε τὴν παιδα, καὶ κληρονόμον κατέλιπε, καὶ ἐπιμελῶς ἐπαίδευε λόγους ῥητορικοῖς, τῆ τε τῶν Λατίνων καὶ τῆ Ἑλληνίδι φωνῇ, καὶ ἤσκει πρὸς τε τὰ στρατεία, καὶ πρὸς πραγμάτων διοίκησιν πολιτικῶν τε καὶ ἀρχικῶν. Οὗτος οὖν ὁ Ὀκτάβιος ἦε ὁ Καῖσαρ ἐσφόρη, ἐν Ἀπολλωνίᾳ ἔτυχεν ὢν, ἐπὶ παιδείᾳ σταλείς. Ἐνθα μαθὼν τὸ συμβεβηκὸς ἐπεραιώθη πρὸς τὸ Βρεντέσιον. Καὶ τὰς τε διαθέκας τοῦ Καίσαρος γνοὺς, καὶ ὡς ὁ δῆμος τετάρκεται, τὸ εὐνομά τε τοῦ Καίσαρος ὤκειώσατο καὶ τὸν κληρὸν ἐδέξατο, καὶ τῶν πραγμάτων εἶχετο, ἐκτωκαυδέκτης ὢν. Εἰσιόντος δὲ αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην, Ἰρις πάντα τὴν ἕλιον ποικίλη καὶ πολλὴ περιέσχεν, ἣ προσέβηλου τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι παραχῆν. Εἰσιλθὼν δὲ, δημαρχῆσαι μὲν ἐπεχείρησεν (77), ἀλλ' ἐκωλύθη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀντώνιον. Ὁ δ' οὐχ ἡσύχασεν, ἀλλὰ τὸν δημαρχὸν ὑπελθὼν καὶ παρ' αὐτοῦ ἔς τὸν δῆμον εἰσαχθεὶς, ἐδημηγόρησε, καὶ τὴν καταλειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος δωρεάν εὐθὺς ἐκτίσειν ὑπέσχετο, ἄλλων τὲ τιμῶν αὐτοῖς, ἐλπίδας ὑπέπεινε. Καὶ οὕτω τὸν δῆμον ἐρελκυσάμενος, ἐπὶ τις ἀστὴρ τότε ἐφάνη ἐξ ἄρκτου πρὸς ἐσπέραν, ὃν οἱ μὲν κομήτην ἔλεγον, προσημαίνοντα οἷά που εἰσθεν, οἱ δὲ τῷ Καίσαρι αὐτὸν ἀνετίθεσαν, ὡς ἔς τὸ τῶν ἀστέρων ἀριθμὸν ἐγκαταλεγμένῳ, θαρτήσας ὁ πρῶν μὲν Ὀκτάβιος, ἥδη δὲ Καῖσαρ κληθεὶς, μετὰ ταῦτα μέντοι καὶ Αὐγούστου, γάλλισον ἀνδριάντα τοῦ Καίσαρος, ἀστέρα φέροντα ὑπὲρ κεφαλῆς, εἰς τὸ Ἀφροδίσιον ἔστησεν. Ὡς δὲ παρ' οὐδενὸς τοῦτο κεκώλυτο, φόβῳ τοῦ δήμου, καὶ

Variae lectiones et notæ.

(75) Φίκουλος. Duo Regii et Colbert. Φίβουλος.

(76) Παρὰ τοῦ Διὸς μαστιζόμενον. Sic ubi Wolfius: Suetonius puerum facie liberali demissum cælo catena aurea, ad fores Capitolii constituisse, eique Jovem flagellum tradidisse: hinc suspicor legendum non μαστιζόμενον, sed μάστιγα ἐγγεφυζόμενον, nisi forte μαστιζειν idem significet.

(77) Δημαρχῆσαι μὲν ἐπεχείρησεν. Ita mas. at Wolfius legendum censebat δημηγορῆσαι. Sequitur enim: εἰς τὸν δῆμον εἰσαχθεὶς, ἐδημηγόρησά τε, etc. Quare pro his verbis: Tribunatum ambire non destitit, vertendum, urbem ingressus, concionem ad populum habere instituit: neque destitit, quamvis ab Antonio prohiberetur, sed tribuno sibi conciliato, etc.

ἄλλα τινὰ εἰς τιμὴν τοῦ Καίσαρος διακράζατο. Ἀν-
 τώνιος δὲ τὸν νέον Καίσαρα τούτον περιύβριζε τε
 καὶ ἀδικῶν ἦν, δι' ἃ ποτὲ θροῦς πρὸς τοῦ πλήθους
 ἐγένετο, καὶ σφόδρα πάντες σχεδὸν ἔγανάκτησαν.
 Φεθῆθεις οὖν ὁ Ἀντώνιος, εἰς λόγους ἤλθεν αὐτῷ,
 καὶ ἔδοξαν κατηλλάχθαι, ἀλλ' αὐθις δὲ ὑπόψιας
 τινὸς διηνήχθησαν. Ὅρων οὖν ὁ Ἀντώνιος τὸν Καίσαρα
 αὐξάνομενον, ἐπεχίρηνεν εἰς ἑαυτὸν τὸν ἐμι-
 λον ἐπισπάσασθαι, τινὰ αὐτοῖς χαριζόμενος. Ἠδύνατο γὰρ
 αὐτῷ ὑπατεύων, θατέρου τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ
 δημαρχοῦντος, τοῦ Ἀουκίου ἐηλαδῆ, τοῦ δὲ γε λοιποῦ
 τοῦ Γαίου στρατηγοῦντος. Τὰ δὲ γε τῆς πόλεως ἐν
 ἀκαταστασίᾳ ἦσαν. Ἐδόκει δὲ ὁ Ἀντώνιος, ἅτε ὑπατεύων
 πλεονεκτεῖν. Ὁ δὲ Καίσαρ ὑπὸ τοῦ πλῆ-
 θους μάλιστα ἐσπουδίζετο, καὶ διὰ τὸν πατέρα καὶ διὰ τὰς
 ὑποσχέσεις ἃ ἐποιεῖτο· τὸ δὲ μείζον ἐ-
 ποιοῦν δυνάμενον τῷ Ἀντωνίῳ ἤχθοντο, καὶ ταπεινώσαι
 αὐτὸν ἐβούλοντο.

IE. Ἀντωνίου δὲ εἰς τὸ Βρεντέσιον ἀπελθόντος
 πρὸς τοὺς ἐκ Μακεδονίας περαιωθέντας στρατιώτας,
 ὁ Καίσαρ ἐκεῖ μὲν φίλους μετὰ χρημάτων, ἵνα
 σφᾶς σφετερίσωνται, προκπέστελεν· αὐτῷ δὲ μέχρι
 Καμπανίας ἰλθῶν, πλῆθος συνέλεξεν ἐκ διαφόρων
 χωρῶν τῷ πατρὶ τιμωρεῖν λέγων, χρήματα τὰ μὲν
 ἐξούς, τὰ δὲ ὑπισχνόμενος. Καὶ σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν
 Ῥώμην ἠπέλθον, πρὶν ἐπανελεῖν τὸν Ἀντώνιον.
 Καὶ τῷ δήμῳ ὁμιλήσας, ἐπαίνων ἔτυχε καὶ ἀσθ-
 ἀκαδήμησε δόξαν ἰσχυρῶν. Ἀντώνιον δὲ ἐν Βρεν-
 τεσίῳ οἱ στρατιώται φιλοφρόνως ἐδέξαντο. Εἶτα πι-
 κρῶς αὐτοῖς προσηγορέω, ὡς καὶ πολλοὺς αὐτῶν
 ἀποκτείνειν, ἐνεωτέρισαν, καὶ συχνοὶ μετίστησαν
 πρὸς τὸν Καίσαρα. Ἀντώνιος δὲ ἐκ τῆς Ῥώμης
 εἰς τὴν Γαλατίαν ἐξώρμησε, φοβηθεὶς μὴ αὐτὴ τι
 νεοχμῶσθαι, καὶ ὁ Καίσαρ δ' ἐπηρεχολούθησεν. Πρὶν
 δὲ τότε τῆς Γαλατίας, ὁ Βρούτος, ὁ Δέκιμος, εἰς τῶν
 συνομοσάντων κατὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ ὅς μίσει τῷ
 πρὸς Ἀντώνιον οὐχ ὑπέλξεν αὐτῷ. Τοῦτο μαθὼν ὁ
 Καίσαρ, τὸν Βρούτον προσηταιρίσατο· οὐπω γὰρ
 ἔώρα καρὸν τοῦ τιμωρήσασθαι τοὺς φονεῖς τοῦ
 πατρὸς. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ ἡ σύγκλητος ἐβουλεύετο,
 θορυβουμένη διὰ τὸν πόλεμον. Καὶ πολλοὶ μὲν γινώ-
 μας ἄλλας εἰσήνεγκαν. Κικέρων δὲ πολέμιον δεῖν
 εἶπε ψηφισσάσθαι τὸν Ἀντώνιον, τὸν Καίσαρα μέντοι
 καὶ τὸν Βρούτον τὸν Δέκιμον αὐτῷ ἐναντιομένους
 ἐπαινέσαι, ἐφ' οἷς ἰδιογυμονήσαντες πεποικήκασιν,
 καὶ ἐπικουρῆσαι αὐτοῖς, καὶ ἐξουσίαν νεῖμαι πρὸς
 τὸ μέλλον, καὶ τοὺς ὑπάρχοντες ἅμα ἅμω πρὸς τὸν
 πόλεμον πεπομφέναι, καὶ πολεμῆσαι αὐτῷ μηδὲ δια-
 τριβεῖν καὶ μέλλειν. Ταῦτα τῷ Κικέρωνος συμβου-
 λεύσαντος, ὁ Καληνὸς ὁ Κύντιος ἐναντιούμενος αὐτῷ
 συνεβούλευε πέμψαι πρὸς ἅπαντας τὴν βουλήν κε-
 λεύουσιν ὁμοίως αὐτοῖς καταθέσθαι τὰ ὄπλα, καὶ
 ἐπ' αὐτῇ καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας ποιήσα-
 σθαι. Καὶ πεισθέντας μὲν ἐπαινέσαι· εἰ δ' ἀπειθή-
 σουσι πολεμῆσαι, τὸν πόλεμον δὲ τοῖς ὑπάρχον-
 τας πιστεύσασθαι. Ὁ μὲν οὖν εἶπε ταῦτα· οἱ πράττοντες
 δὲ τὰ τοῦ Καίσαρος ἐπεκράτησαν. Καὶ τινες πρὸς τὸν
 Ἀντώνιον ἐκ τῆς βουλῆς ἀπεστάλησαν, κελευούσας
 αὐτῷ τὰ τῆ στρατοπέδα καὶ τὴν Γαλατίαν ἀφέναι
 καὶ ἀπελθεῖν εἰς Μακεδονίαν, τοῖς αὐτῷ τε συστρα-
 τευόμενοις προστατούσης οἰκασθῆναι ἀναχωρῆσαι ἡμέρας
 ἑπτὰ, ἢ γινώσκων ὡς ἐν μοίρᾳ πολεμίων
 αὐτοῖς λογισθήσονται. Πρὸ δὲ τοῦ τὴν γινώμην τοῦ
 Ἀντωνίου μαθεῖν τὸν πρὸς αὐτὸν πόλεμον τοῖς ὑπάρ-
 χοντες καὶ τῷ Καίσαρι, ἀρχὴν αὐτῷ στρατηγῷ δόντες,

A vero praetor esset. In tanto rerum motu, et Antonii
 summa propter consultum potentia, populus ta-
 men Caesari maxime studuit, cum propter patris
 memoriam, tum ob ipsius pollicitationes; sed ob
 illud in primis, ut Antonium, cujus vires aegre fe-
 rebant, premerent.

XIV. Antonio Brundisium ad legiones Macedo-
 nicas profecto, Caesar amicis eo cum pecunia praemissis, in Campaniam progressus, exercitum ex
 diversis provinciis coegit, patris necem ulurus, pecunia partim numerata, partim promissa: cum
 eoque ante reditum Antonii prope in urbem reversus, oratione ad populum habita laudatus est, atque iterum ad delectus habitos abiit. Antonium vero milites benigne Brundisii acceperunt. Deinde cum ab eo, nonnullis interfectis, crudeliter tractarentur, tumultuati sunt, ac multi ad Caesarem descenderunt. Antonius vero in Gallias properavit, veritus ne rebus novis studeret: cumque Caesar secutus, D. Brutum conjurationis contra Caesarem participem, qui ei provinciae praerata, Antonii inimicum, sibi Caesar conciliat. Nam tempus vindicandi patris nondum adesse cernebat. Romae senatu deliberante, et propter bellum terrore, alii aliter sententias dixerunt: Cicero autem Antonium hostem judicandum, et Caesarem ac D. Brutum privata auctoritate cum illo bellum gerentes, laudandos et adjuvandos esse censuit: data etiam in posterum auctoritate, et ambobus consulibus sine ulla cunctatione ad bellum ei inferendum mittendos. Q. Calenus contra, legatos ad omnes mittendos esse, qui eos armis positis, semet ipsos et legiones auctoritati senatus permittere juberent. Quod si auscultassent, laudandos esse; si minus, bellum consulibus contra eos mandandum. Verum Casariana factione prevalente, quidam ex senatu ad Antonium missi, qui cum, exercitibus et Gallis omissis, in Macedonia ire, ejus item milites intra statum diem domum redire juberent, alioqui hostium loco habendos esse. Et priusquam nosset animum Antonii senatus, bellum contra cum consulibus, Caesaris potestatem imperatoris mandavit. Quibus rebus Antonius cognitis, legatis senatus contumeliose tractatis, per suos legatos, causam quae bello praecebat, in ipsos decreti auctores retorsit. Quamobrem denuo et ipse hostis judicatus est: et milites, ni illum reliquissent, alio die praefinito. Ille vero Mutinae Decimum obsidens, nihil gessit memorabile. Decimus vero primum egregie se defendit. Deinde cum operibus undique cinctus esset, veritus Caesar, ne caperetur, aut penuria comestus deditionem faceret: cum Hirtio exercitum versus Mutinam duxit. Sed cum

annem præterfluentem propter custodias trajicere non possent, et de sua præsentia cum certiore factum cuperent, ex altissimis arboribus ei signa dederunt, 497 flamma elata : quæ cum non intelligeret, laminæ plumbi tenuissimi quid vellent inscripserunt, eamque chartæ instar convolutam natatori perferendam dederunt. Sic Decimus præsentia eorum cognita, eodem illis modo rescripsit. Quem cum Antonius nihil cedere videret, Lucio fratre ad obsidionem relicto, contra Cæsarem et Hirtium est profectus. Ac primum æquo Marte certatum est : tandem victor Antonius, noctu clam contra Junium quem appropinquare senserat, ducit, eumque per insidias vulnerat, maximam ejus militum partem cædit, reliquos in vallo obsidet : et contra Cæsarem, Hirtium, et cæteros convertitur. Verum Hirtius cum et de via et pugna fessum, ex improvise aggressus, illustri victoria superavit.

κολυβητῆ διενεγκεῖν ἔδωκαν. Καὶ οὕτω ὁ Δέκιμος τὸν αὐτὸν τρόπον. Ὁ οὖν Ἀντώνιος ὄρων οὐκ ἐνδιδόντα τὸν Δέκιμον, ἐκείνῳ τὸν ἀδελφὸν κατέλιπε Λούκιον, αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Ἰρτιον ὤρμησε. Καὶ πρότερον μὲν Ἰσπαλίεις ἐγίνοντο μάχαι, ὑπερέσχε δ' ὑστέρων ὁ Ἀντώνιος, καὶ τὸν Ἰούνιον αἰσθόμενος πλησιάζοντα, ἀπῆρε λαθὼν νυκτὸς ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἐνεδρεύσας αὐτὸν τε κατέτρωσε καὶ τῶν στρατιωτῶν τοὺς πλείους ἀπέκτεινε· τοὺς δὲ γε λοιποὺς κατέκλεισεν εἰς τὸ τάφρουμα, καὶ πρὸς τὸν Καίσαρα καὶ τοὺς ἄλλους ἐτρέπετο. Καὶ οἱ δ' Ἰρτιος κίχ τῆς πορείας καὶ τῆς μάχης πέπονθε.

XV. Ea clade Antonii cognita, senatus et Hirtium, et Junium, et Cæsarem imperatores appellavit, quamvis Junius rem male gessisset, Cæsar vero non pugnasset, ab Hirtio ad castrorum custodiam relictus. Sic Antonius succubuit. Sed et T. Munatius Plancus ejusdem factionis, a Pontio Aquila Decimi legato victus est. Antonius alienatis a se militum animis, et populis quibusdam sibi prius addictis tumultuantibus, territus, ad tempus quiet : sed nonnullis a Lepido copiis auctus, recepit animum. subitaque eruptione facta, et multis utrinque cæsis, profligatus, fugam cepit. Itaque senatus illius clade lætus, omnes qui cum eo fecerant, hostes judicavit. tam ipsorum quam Antonii bonis publicatis. Cæsarem vero nec insigni aliquo honore affecerunt, et premere sunt conati, iis omnibus quæ se accepturum sperabat, in Decimum collatis. Ac ne malefacere posset, magistratus inimicis ejus decreverunt, Sexto Pompeio classis præfecto designato, M. Bruto Macedonia, Cassio Syria et bello centra Dolabellam mandato. Ut autem Cæsaris milites inter sese committerent, alios laudarunt, pecunias et coronis oleaginis dantis : aliis nihil tribuerunt. Verum Cæsaris industria factum, at nihilominus inter se consentirent. Quo Romæ cognito, ne sic quidem consulatum, sed alios ei honores decreverunt. Quos aspernantem, prætorem 498 primum, deinde consulem fecerunt. Ac illi quidem Cæsarem pro puero et adolescentulo, sicuti vulgo appellabatur, tractabant : ille vero cum cætera, tum pueri appellationem ægre ferens, ad arma conversus, clam de pace

ἠμπεπιστεύκασι. Ταῦτα μαθὼν ὁ Ἀντώνιος τοὺς μὲν πρὸς αὐτὸν σταλέντας ἐξωνείδισεν· ἀντιστείλας δ' ἐτέρους τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου δι' ὧν προτείνεται, εἰς τοὺς κατ' αὐτοῦ ψηφισμένους ἀντιπερίστα. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ πολέμιον αὖθις τὸν Ἀντώνιον ἐψηφίσαντο, καὶ τοὺς αὐτῶ· συστρατευομένους, εἰ μὴ αὐτὸν καταλίποιεν, ἑτέραν ἡμέραν εἰς τοῦτο αὐτοῖς ὀρισάμενοι. Ὁ δὲ ἐπολιόρχει τὸν Δέκιμον ἐν τῇ Μουσίῃ, οὐ μέντοι λόγου τι κατώρρωσεν ἔξιν. Ὁ Δέκιμος δὲ πρῶτον μὲν ἰσχυρῶς ἡμύνητο τὸν Ἀντώνιον, ἔπειτα παντελῶς ἀπετεχίσθη. Δεῖξας οὖν ὁ Καίσαρ μὴ ἡ ἀλήθεια ἢ ἀπορία τῶν ἐπιτηδείων ἐνδοξή, αὖν γε τῷ Ἰρτίῳ ἐπεστράτευσε πρὸς Μουσίην. Τὸν δὲ πρὸς αὐτῇ ποταμὸν περαιωθῆναι οὐκ ἔδυνθῆσαν διὰ τὴν ἐν αὐτῷ φρουράν. Σπειύδοντες δὲ τὴν ἑαυτῶν παρουσίαν τῷ Δέκιμῳ γνωρίσαι, ἀδ' τῶν ὑψηλοτάτων δένδρων ἐφρουκώθρου. Ὡς δ' οὐ συνίει, μολίβδου λεπτὴν ἄγαν ποιήσαντες ἔλασμα, ἔγραψαν ἐν αὐτῷ, καὶ ὡς χάριτην τοῦτο ἐλιξάντες, τὴν παρουσίαν αὐτῶν μαθὼν, ἀντεπίστειλε σφίσι τὸν αὐτὸν τρόπον. Ὁ οὖν Ἀντώνιος ὄρων οὐκ ἐνδιδόντα τὸν Δέκιμον, ἐκείνῳ τὸν ἀδελφὸν κατέλιπε Λούκιον, αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Ἰρτιον ὤρμησε. Καὶ πρότερον μὲν Ἰσπαλίεις ἐγίνοντο μάχαι, ὑπερέσχε δ' ὑστέρων ὁ Ἀντώνιος, καὶ τὸν Ἰούνιον αἰσθόμενος πλησιάζοντα, ἀπῆρε λαθὼν νυκτὸς ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἐνεδρεύσας αὐτὸν τε κατέτρωσε καὶ τῶν στρατιωτῶν τοὺς πλείους ἀπέκτεινε· τοὺς δὲ γε λοιποὺς κατέκλεισεν εἰς τὸ τάφρουμα, καὶ πρὸς τὸν Καίσαρα καὶ τοὺς ἄλλους ἐτρέπετο. Καὶ οἱ δ' Ἰρτιος κίχ τῆς πορείας καὶ τῆς μάχης πέπονθε.

IE. Τὴν δ' ἤτταν τοῦ Ἀντωνίου μαθοῦσα ἡ βουλὴ αὐτοκράτορας τὸν τε Ἰρτιον καὶ τὸν Ἰούνιον καὶ τὸν Καίσαρα ὠνόμασαν, καίτοι τοῦ μὲν Ἰουνίου κακῶς ἀπαλλάξαντος, Καίσαρος δὲ μὴ δὲ μαγεσμένου. Ἐπὶ γὰρ τῇ τοῦ στρατοπέδου κατέμεινε φυλακῆ, τοῦ Ἰρτίου κατὰ τοῦ Ἀντωνίου ὀρμήσαντος. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Ἀντώνιος ἤττηται. Καὶ Τίτος ἐξ Μουνάτιος Πλάγκος τῶν Ἀντωνίου ὧν καὶ Ποντίῳ Ἀκύλα τῷ Δεκίμῳ ὑποστρατηγούντι προσπολεμῶν, ἐνίκηθη. Κάνταυθεν οἱ τε τοῦ Ἀντωνίου στρατιῶται οὐχ ὡς πρῶην διέκειντο πρὸς αὐτὸν, καὶ τινες τῶν αὐτῷ προσκειμένων δῆμων πρότερον ἐστασίαζον, ὁ δὲ τῶν μὲν κατεπέπληκτο καὶ ἠσύχαζεν· ὡς δὲ τις ἐκ τοῦ Λεπίδου δυνάμεις αὐτῷ παρεγένετο, καὶ ἀνεθάρσησεν καὶ ἀφνιδίαν ἐπεκδρομὴν ἐποίησεν· φόβου δὲ ἐξ ἀμφοῖν τῶν στρατευμάτων γενομένου πολλοῦ, τραπεὶς ἐφυγεν. Ἡ δὲ γερουσία, τὰ πραχθέντα μαθοῦσα, τῇ μὲν ἤττη τοῦ Ἀντωνίου ἔχαιρε, τοὺς δὲ αὐτῷ συνεξετασθέντας πολεμίους ἀπέφηνε πάντας, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν καὶ τὴν ἐκείνου ἀφείλετο. Τὸν δὲ Καίσαρα οὕτε τινὸς μεγάλου ἤξιωσαν καὶ καταλύειν προσεπεχείρησαν, πάντα ὅσα ἐκείνου ἤλιπιζε λήψεσθαι τῷ Δεκίμῳ δόντες. Ἴνα δὲ μὴ ὀνηθῇ τι δεῦρα κακὸν, τοὺς ἐχθροὺς αὐτῷ ἐξ ἀρχῆς ἐψηφίσαντο, τῷ μὲν Πομπηίῳ Σέξτω τὸ ναυτικὸν ἀναθέμενοι, τῷ δὲ Βρούτῳ τῷ Μάρκῳ τὴν Μικεθονίαν, Κασσίῳ δὲ τὴν Συρίαν καὶ τὸν πρὸς Δολοδέλλαν πόλεμον ἐπιτρέψαντες. Τοὺς δὲ τοῦ Καίσαρος στρατιῶτας συγκροῦσεν ἀλλήλους αὐτοὺς μηχανώμενοι, τοὺς μὲν ἐπήγεσαν καὶ χρήματα καὶ στεφάνους αὐτοῖς παρέσχον ἐξ ἐλαίων, τοὺς δ' οὐδὲν ἐψηφίσαντο. Ἄλλ' ἐκείνοι καὶ οὕτως ὁμονόουν, τῷ

Καίσαρος αὐτοὺς πρὸς τοῦτο ἀνάγοντας. Μαθόντες ἄν οἱ ἐν τῇ πόλει ταῦτα, καὶ φοβηθέντας, ὑπάτων μὲν αὐτὸν οὐδ' οὕτως ἀπέδειξαν, ἄλλας δὲ οἱ τιμὰς ἐψηφίσαντο. Ὡς δ' ἐν οὐδενὶ λόγῳ ταύτας ἔσχε, στρατηγὸν τὸ πρῶτον, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ὑπάτων ἐψηφίσαντο. Καὶ οἱ μὲν οὕτω τὴν Καίσαρα ἐδίχουον μεταχειρίζεσθαι, ὡς παῖδα καὶ ὡς μιτράκιον, ἔπειρ καὶ διεθρύλλουον· ἐκεῖνος δὲ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, καὶ ὅτι παῖς ἦκουε, δεινῶς ἀγανακτῶν, ἐπὶ τὰ ὄπλα ἐτρέπετο καὶ πρὸς τοὺς Ἀντωνίων λάθρα διεκτυροκτύετο, καὶ τοὺς διαφυγόντας ἐκ τῆς μάχης, οὐς πολεμίους ἢ βουλὴν ἐψηφίσαστο, συνήθροίζε, καὶ κατηγορεῖ παρ' αὐτοῖς τῆς γερούσιας τε καὶ τοῦ δήμου. Ταῦτα δὲ οἱ ἐν τέλει τέως μὲν ἐν ὀλιγωρίᾳ πεποιήντο· ἐπει δὲ συμπαρονομητότα, ζῆλον τὸν Ἀντωνίων καὶ τὸν Λέπιδον, θεραπεύειν τὸν Καίσαρα ἤρξαντο, καὶ τὸν πρὸς ἐκεῖνους αὐτῷ ἀνέθεντο πρόλεμον, ἀγροῦντίας τοὺς λόγους ὅς ἐπαποίηται πρὸς τὸν Ἀντωνίων. Ὁ δὲ τὸν πόλεμον ὑπεδέξατο, ὑπάτος δὲ αὐτῶν ἀποδειχθῆναι περιώμενος (πάνυ γὰρ ἦν ἡ ὑπατεία αὐτῷ δι' ἔρωτος), καὶ τὴν μάχην ἀναβεβήμενος ἠτοιμάζετο μὲν ὡς πολεμήσων, τοὺς στρατιώτας δὲ λάθρα παρεσκευάσεν ὁμοῦσαι δῆθεν ἀφ' ἑαυτῶν πρὸς μηδὲν τῶν στρατοπέδων μαχέσασθαι τῶν ἐκείνου γενομένων τοῦ Καίσαρος. Τοῦτο δ' ἦν μῆτις πρὸς Ἀντωνίων μῆτις πρὸς Λέπιδον ἀντιτάξασθαι. Πλείστοι γὰρ αὐτοῖς, ἐξ ἐκείνων συνστρατεύοντο. Πρέσβεις οὖν διὰ τοῦτο πρὸς τὴν βουλὴν ἐξ αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν τετρακοσίους ἐπέκοιψε· τοῦτο δὲ σκηνὴ μὲν ἦν πρεσβείας, τὸ δὲ πᾶν τῶν ἐψηφισμένων αὐτοῖς ἐσπραξίς καὶ σπουδὴ τοῦ ἀποδειχθῆναι τὸν Καίσαρα ὑπάτων. Ἀναβαλλομένων δὲ αὐτῶν τὴν ἀπόκρισιν οἱ στρατιῶται ὠργίζοντο· εἰς δὲ τις ἐξ αὐτῶν ἐξελθὼν τοῦ βουλευτηρίου, καὶ τὸ ξίφος λαβὼν (σκοπιοὶ γὰρ εἰσελθεῖν ἐκείλευσθησαν) εἶπεν· Ἄν ὁμοῦς τὴν ὑπατείαν μὴ δοίητε Καίσαρι, τοῦτο δώσεται. Ὁ Καίσαρ μένοι, ὅτι εἰς τὸ συνέδριον εἰσιόντες ἠναγκάσθησαν ἀποδέσθαι τὰ ὄπλα, καὶ ὅτι ἐπιθέτο τις πότερον παρὰ τῶν στρατοπέδων ἐπέμφοθησαν, ἢ πρὸς τοῦ Καίσαρος, ἐγκλημα ἐποιεῖτο, καὶ τὸν Ἀντωνίων καὶ τὸν Λέπιδον σπουδῆ μετεπέμψαστο, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὴν Ῥώμην μετὰ τῶν στρατιωτῶν ὡς ὑπ' αὐτῶν τάχα ἐκβιασθεὶς ὤρμησε. Καὶ τινὰς τῶν ἱππέων ἀπέκτειναν, ὡς κατασχόπους αὐτῶν. Οἱ δὲ τῆς βουλῆς τὴν ἐφ' ἑαυτῶν γνόντες αὐτῶν, τὰ τε χρήματα αὐτοῖς μῆτις πλησιάσασιν ἐπέμψαν, καὶ ὑπάτων τὸν Καίσαρα ἐψηφίσαντο. Ἄλλ' οἱ στρατιῶται ἀνάγκη ταῦτα πράξαντας εἰδότες αὐτοὺς, καὶ ἐξελθόντων καὶ ἐθρασύοντο. Πρὸς δὲ ταῦτα ἡ γερούσια μεταβαλλομένη ἀπηγόρευσε τῇ στρατιᾷ πλησιάσαι τῇ πόλει, καὶ τοῖς στρατηγοῖς τὴν φρουρὰν αὐτῆς ἐνεχείρησε. Τῷ Καίσαρι δὲ σὺν τῇ στρατιᾷ πρὸ τοῦ ἄσπετος γενομένων τῶν τε βουλευτῶν τινες καὶ τῶν τοῦ δήμου πολλοὶ προσεχώρησαν, καὶ οἱ στρατηγοὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας ἐκείνω παρέδωκαν· καὶ οὕτω τὴν πόλιν ἀμαχίᾳ κατασχών, ὑπάτος καὶ παρὰ τοῦ δήμου προὔβλεπτο, μὲν ἀπαντήσας εἰς τὴν συνάθροισιν. ἵνα μὴ δοκῆ βιάζεσθαι τοὺς. Καὶ συνάρχων αὐτῷ ἐδόθη ὁ Κόιντος ὁ Πεδιος, εἶγε οὕτω καλέσαι αὐτὸν, ἀλλὰ μὴ ὑπατὸν εἶ. Οὕτω δ' ὑπάτος αἰρηθεὶς ὁ Καίσαρ, τὰ τε ἐν τῇ πόλει πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτῷ κατεστήσατο, καὶ χρήματα τοῖς στρατιώταις παρέσχεται,

cum Antonio egit : et e pugna elapsos, quos senatus hostes judicaret, collegit, apud quos de senatu populoque questus est. Hæc ii qui summæ rerum præerant, principio neglectui habuere : sed Lepidi Antonique consensu cognito, Cæsarem colere cœperunt, bello quod contra illos gereret, mandato, ignari quid cum Antonio egisset. Eam ille conditionem non recusavit, per id bellum consulatus adipiscendi spe, cuius amore æstuabat. Proinde cum ad pugnam se parare videretur, clam id cum militibus egerat, ut veluti sua sponte jurarent, se cum nullo exercitu, qui sub Cæsare patre ejus militasset, pugnaturus : quod non erat aliud, quam cum Antonio et Lepido, qui militum illorum plurimos haberent, non congressuros esse. Eaque de causa cccc ex ipsis militibus per speciem legationis ad senatum misit : cum revera id ageretur, ut promissa exigerentur, et Cæsar consul declararetur. Cum responsum differri milites ægre ferrent, unus eorum curia egressus, sumpto gladio (inermes enim ingredi jussi fuerant), Si vos, inquit, Cæsari consulatum non dederitis, hic dabit. Cæsar vero per eam causam, quod in ingressu curiæ arma ponere coacti, et a quodam rogati essent, utrum a legionibus, an a Cæsare missi essent, Lepido et Antonio festinanter accersitis, Romam veluti coactus a militibus properavit, equitibus aliquot in itinere pro exploratoribus occisis. Senatus eorum adventu cognito, et pecuniam antequam appropinquarent, misit, et consulem Cæsarem designavit. Quod quia necessitate milites expressum intelligebant, ferociter atque insolenter se contra P. C. gesserunt. Qui ea re irritati, mutata sententia, exercitui urbis aditu interdixerunt, civitatis custodia prætoribus mandata. Sed cum Cæsar ad urbem venisset, multi ex senatu et plebe ad eum transierunt, prætoresque et se et milites ejus fidei permisierunt. Sic urbe citra 499 pugnam potitus, consul etiam a populo est designatus : in concionem non progressus, ne vim afferre civibus videretur. Collega ei (si tamen ita nominandus est, ac non potius administrator) datus est Q. Pedius. Consul factus, statum civitatis arbitrato suo composuit : militibus pecuniam, quam e publico largiebatur, se de suo dare simulavit, et gratias egit. A senatu multi honores illi per speciem benevolentiæ, sed revera cogente metui, sunt decreti : præter cæteros vero in familiam Cæsaris usitato ritu adoptatus, cognomentum id accepit. Quod etsi prius etiam usurparat, veluti una cum hæreditate acceptum, non tamen constantiter tenuerat, priusquam viore majorum confirmatum esset. Ex eo C. Julius Cæsar Octavianus est appellatus Usitatum enim est, ut qui adoptantur, cætera nomina adoptantis assumant, uno ex gentilibus retento.

λόγῳ μὲν ὄκισθεν, ἔργῳ δ' ἐκ τῶν κοινῶν, καὶ τούτοις χάριν ὠμολόγη. Παρὰ δὲ τῆς βουλῆς αὐτῆ πολλὰ πρὸς τιμὴν ἐφηφίσθησαν, δοκῆσαι μὲν ἐκούσης, τῆ δ' ἀληθείᾳ φέβῳ βιαζομένης. Πρὸς δὲ τοὺς ἄλλοις καὶ εἰς τὸ τοῦ Καίσαρος γένος κατὰ τὰ νομιζόμενα εἰσποικίσθη, καὶ τὴν ἐπικλησὶν εἰληφεν. Ἄνωμαξί μὲν γὰρ καὶ πρότερον αὐτ' ἐκ αὐτὸν Καίσαρα, ὡς μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τὴν προσηγορίαν διαδεξάμενος, οὐ μέντοι βεβαίως αὐτὴν εἶχε πρὸ τοῦ ταύτην κατὰ τὰ κέττα βεβαίωσασθαι. Ἐκείνη δὲ Γάτος Τούλιος Καίσαρ Ὀκταβιανὸς ἐπεκλήθη. Νενόμισται γὰρ τοὺς υἱοθετούμενους, τὴν μὲν ἄλλην πρόσησιν ἀπὸ τοῦ εἰσποισσαμένου λαμβάνειν, ἐν δὲ τῶν προτέρων ἑνομάτων τρεῖς.

XVI. Militibus conciliatis senatuque oppresso, A IΓ'. Ἐπει οὖν τοὺς στρατιώτας ὠκειώσατο, καὶ τὴν βουλήν ἐδουλώσατο, τὴν τῶν καταλειφθέντων τῆ δῆμῳ διανομὴν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐποίησατο, ἵνα καὶ τούτους ἐφ' αὐτὸν ἐπισπάσεται, καὶ μὴ ἐναντιουμένους ἔξει, πρὸς τὴν τῶν φονέων τοῦ πατρὸς τιμωρίαν τραπέμενος. Δικαστήρια μὲν οὖν ἐπέθετο, ἵνα μὴ δοκῆ βιαίως τι πράττειν, καὶ ταῦτα τῶν πλειόνων ἀπόντων, τινῶν δὲ καὶ ἡγεμονίας ἐχόντων ἐθνῶν. Εἰ δὲ τινες καὶ παρήσαν, οὕτε ἀπήνησαν δεδιότες, ἀλλὰ καὶ λάθρα που ἐξαχώρησαν. Ἐρήμην οὖν οὐχ οἱ αὐτόχειρες οἶδ' οἱ συνομώσαντες μόνον ἤλωσαν, ἀλλὰ καὶ συγχωοὶ ἕτεροι μὴ μετασχόντες τῆς ἐπιβουλῆς, τινὲς δὲ μηδ' ἐνδημοῦντες τότε τῆ πόλει, ὧν εἰς ἦν καὶ ὁ Πομπήιος Σέξτος, οἱ πυρᾶς τε καὶ ὕδατος ἐφρθησαν, καὶ αἱ οὐσίαι σφῶν ἰθιμύθησαν. Ταῦτα τῶνιν πρῆξας ὁ Καίσαρ, ἐκί τὸν Λέπιδον καὶ τὸν Ἀντώνιον δῆθεν ἐστράτευσεν Ἴργον δ' οὐδὲν ἐπραξεν, οὐχ ὅτι τῶ Ἀντωνίῳ περικονολόγητο, καὶ δι' ἐκείνου καὶ τῶ Λεπίδῳ, ἀλλ' ὅτι ἰσχυροῦς αὐτοὺς ἔωρα καὶ ὕμογνώμονας, καὶ ἤλπισε δι' αὐτῶν τὸν τὸν Κάσιον καὶ τὸν Βρούτον μὲγα δυνηθέντας ἤδη καταγωνίσασθαι καὶ μετὰ τοῦτο χικαίνους δι' ἀλλήλων χειρώσασθαι. Δὲ ταῦτα τῆς συνθήκας ὁ Καίσαρ καὶ ἄκων ἐτήρει, καὶ καταλαγὰς αὐτοῖς πρὸς τὴν βουλήν καὶ πρὸς τὸν ὄμιλον ἐπρωτάνευσεν, οὐκ αὐτὸς ταύτας εἰσηγησάμενος· διὰ τὸ ἀνώποπον, ἀλλὰ τὸν Κύντον τοῦτο συμβουλεύσει πρᾶτταυσα. Αὐτὸς δὲ τῶν ἐν τῆ πόλει κοινωσαμένων αὐτῶ περι τοῦτο, ἄκων προσηποεῖτο τῆ πράξει συγκατατίθεσθαι, παρὰ τῶν στρατιωτῶν βιαζόμενος. Ψηφισθείσας δὲ τῆς καταλλαγῆς αὐτοῖς, ὤρησαν καὶ ἀμφὼ ἐπὶ τὸν Καίσαρα, τὸ πλεῖστον καὶ τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ ἐπαγόμενοι. Οὕτε γὰρ βεβαίως ἐπίστευον αὐτῶ, οὕτε δι' ἐκείνον ἤθελον δοκεῖν τὴν ἀδειαν ψηφισθῆναι αὐτοῖς καὶ τὴν κάθοδον, δι' αὐτοῦς δὲ καὶ τὴν σφετέραν ἰσχύον, καὶ τυχεῖν ἤλπίζον ὧν ἐβούλοντο διὰ τὰ στρατόπεδα. Καὶ ὁ Καίσαρ δ' αὐτοῖς μετὰ πλῆθους στρατιωτῶν προσσηήτησε· καὶ συνῆλθον εἰς ὄμιλλαν, διαλεξάμενοι τὴν τινα ἡσυχίαν. Τὸ μὲν σύμψαν ἐπὶ τῆ τῆ δυναστεία καὶ κατὰ τῶν ἰσχυρῶν συνώμοσαν, ἐς δὲ τὸ φανερόν διωμολόγησαντο κοινῆ τοὺς τρεῖς ἐπιμελητὰς καὶ διοικητὰς τῶν πραγμάτων γενέσθαι ἐπὶ πενταετία, ἵνα μὴ διλογαρχίας δοκῶσιν ἐφίσεσθαι. Ἰδίᾳ δὲ καὶ ἀρχὰς ἐθνῶν αὐτοῖς προσηνείμαντο, ἵνα μὴ πᾶσαν τὴν ἀρχὴν νομιζῶνται σφετερίζεσθαι, καὶ τῶν ἐχθρῶν σφαγὰς ἀλλήλοις ἀντέδοσαν. Καὶ Λεπίδῳ μὲν τῆς τε Ῥώμης τὴν φυλακὴν καὶ τῆς λοιπῆς Ἰταλίας ἀνέθεσαν. Καίσαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος· ἐπὶ τὸν Μάρκον Βρούτον στρατεύσασθαι συνέθετο καὶ τὸν Κάσιον, καὶ ἄρκους τὰ ὄξανα ἐπιστάσαντο· καὶ τοὺς στρατιώτας συγκαλέσαντες ἐδμή.

γάρησαν ὅσα ἐπὶ τοῦτοις εἰκόσ. Οἱ δὲ τοῦ Ἀντωνίου στρατιώται ἐξ ὑποθήκης αὐτοῦ τὴν θυγατέρα τῆς γυναικὸς Ἀντωνίου Φουλβίας, ἣν εἶχεν ἐκ τοῦ Κλωδίου, λαβεῖν ἤθελον τὸν Καίσαρα. Κάκιστος οὐ παρητήσατο, καίτοι ἑτέρας αὐτῷ προσημνησευμένης. Ἐνταῦθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἠπαίγοντο· σιμελα δὲ τινα τῶν τῶν Ἀντωνίῳ καὶ τῷ Λεπίδῳ ἀπαίσια συμβεβήκασι. Τῷ Καίσαρι δὲ ἀπὸς ὑπὲρ τῆς σιηνῆς ἰδρυθεὶς δύο κόρακας προσπαθόντας αὐτῷ καὶ τίλλειν τινα τῶν πτερῶν αὐτοῦ παρωρμένους ἀπέκτεινεν, ὃ τὴν νίκην κατ' ἀμφοτέρων τῶν συνόντων αὐτῷ προστήματι. Καὶ οἱ μὲν οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην ἤλθοσαν μετὰ τῶν στρατευμάτων· καὶ παραχρῆμα τὰ σφέσι δόξαντα ἱπράττον, καὶ σφαγαὶ πολλῶν ἐποθήθησαν, ὧς πληρωθῆναι τὴν πόλιν νεκρῶν. Οἱ μὲν γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις, οἱ δὲ ἐν ταῖς ὁδοῖς κἀν ταῖς ἀγοραῖς καὶ πρὸς τοὺς ἱεροὺς ἀπακίγγοντο, καὶ εἰ μὲν κεφαλαὶ αὐτῶν ἐπὶ τῷ βῆμα αὐτοῖς ἀνετίθεντο, τὰ δὲ λοιπὰ σώματα τὰ μὲν αὐτοῦ που ἐρρίπτετο βορὰ κυσὶ τε καὶ ὄρνισι, τὰ δὲ εἰς τὸν ποταμὸν ἐνεβάλλετο. Καὶ οὐχ οἱ ἔχθροὶ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι ἀπώλλοντο. Πάντας γὰρ τοὺς ἐκάστη τῶν τριῶν συναρξίμους ἢ συμπράξιντας· ἐν πολέμιων μοίρῃ οἱ ἄλλοι ἐτίθεντο. Καὶ οὕτω συνέβαινε τοῖς αὐτοῖς καὶ φίλοις· τινὲς αὐτῶν, καὶ ἔχθροῦ· τοὺς ἑτέροις εἶναι· ὥστε ἐν ᾧ ἰδίῳ ἕκαστος τοῖς ἐπιβουλεύσαντας αὐτῷ ἠμύνητο, καὶ τοὺς φίλτάτους κοινή συναιπώλλουσιν. Οὐ γὰρ τις τὸν ἑαυτοῦ ἔχθρον τιμωρῆσθαι φίλον ἑτέρου ἐντὰ ἡδύνατο, μὴ ἀντιθεῖς· ἑτέρον φίλον ἑαυτοῦ νομιζόμενον, ἢ καὶ πλείους, εἰ δ' αἰτούμενος εἰς σφαγὴν ἐντιμος ἦν ἐξ ἀρετῆς ἢ γέλους ἢ ἀξιώματος. Καὶ τοὺς πλουσίους δὲ, κἀν μὴδὲν εἶχον αὐτοῖς ἐγκαλεῖν, προσπαύλλουσιν, πολλῶν χρημάτων δεσμένοι ἵνα τὰς ἐπιθυμίας τῶν στρατιωτῶν ἀποκλήσωσι.

ΙΖ. Ταῦτα δὲ ὑπὸ τοῦ Λεπίδου καὶ τοῦ Ἀντωνίου ἐπράττετο μάλιστα. Τιμηθέντες γὰρ ὑπὸ τοῦ προτέρου Καίσαρος, καὶ ἐπὶ πλείστον ἄρξαντες καὶ ἡγεμονεύσαντες, καὶ πλείστους εἶχον ἔχθρους. Ἐδόκει δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ νέου Καίσαρος· γίνεσθαι διὰ τὴν τῆς δυναστείας κοινωλίαν. Αὐτὸς γὰρ οὐ συχνοῦς· ἀπέκτεινε, φύσει τε οὐκ ὤμῃς ὢν, καὶ τεθραμμένος τοὺς ἦθεσι τοῦ πατρὸς, καὶ μήτε πολλοῦ μίσου, τρίφρον σφοδρῶν, καὶ φιλεῖσθαι πραγματευόμενος. Καὶ οὐ μόνον οὐ πολλοὺς ἐφθεῖρεν, ἀλλὰ καὶ ἕσσωσε πλείστους· καὶ τοὺς κρύφασι τινὰς ἐπεικέστατα ἐχρήσατο, ἐπεὶ θάνατος καὶ τούτοις προσέφητο. Ὁ δὲ Λέπιδος ἀπραιότητος ἦν· καὶ ὁ Ἀντώνιος ὤμῃς καὶ ἀνηλεῶς· ἕκτεινε καὶ τοὺς ἐπικουρήσασιν τῶν κτεινομένων ἐπιχειροῦντας, καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν σφαττομένων καὶ σιτούμενος ἐπεσκόπει, καὶ τῆς ἀνοσίῳ θείας αὐτῶν ἐνεπέμπλατο. Καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἢ Φουλβία πολλοὺς καὶ αὐτὴ καὶ δὲ ἔχθραν καὶ διὰ χρήματα θανατώσων, ἔστι δ' οὐδ' οὐδὲ γυναιχομένους ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς. Ποτὲ γοῦν καὶ τῆς τοῦ Κικέρωνος κεφαλῆς κομισθείσης (φεύγων γὰρ κατελήθη καὶ ἐσφάγη) ὁ μὲν Ἀντώνιος· πᾶσι αὐτὸν βλασφημήσας ἐκέλευσεν αὐτὴν ἐκρῆναι τῶν ἄλλων ἐν τῷ βήματι προσθῆναι, ἵν' ἴδον ἠκούστο δημηγορῶν κατ' αὐτοῦ, ἐκαὶ μετὰ τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς ὄρωτο. Οὕτως γὰρ ἀπετέμνητο. Ἡ δὲ δὴ Φουλβία εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆν ἔλαβε, καὶ ἐπικραναμένη καὶ ἐμπύσσασα ἐπὶ τὰ γόνατα

A vos irruentes et pennas aliquot ei evellere conantes occidit : quo augurio victoria contra duos collégas ei portendebatur. Romani cum legionibus ingressi, statim fecere quæ voluerunt, tot civibus occisis, ut urbs cadaveribus impleretur. Nam alii in ædibus, alii in viis, alii in foro et ad templorum deorum immortalium trucidabantur. Proscriptorum capita triumviris in curiam afferbantur, trunci corporum partim temere abiciebantur, canibus esca et alitibus, partim in Tiberim præcipitabantur. Nec inimici duntaxat, sed amici eorum etiam perimebantur. Nam eos omnes qui uni ex triumviris opem tulerant, aut suffragati fuerant, reliqui duo hostes judicabant. Ita fiebat, ut iidem eorum alicui amici, et cæteris hostes essent : et dum quisque insidiosiores ulcisceretur, eadem opera suos amicissimos perderet. Nec enim ullus inimicum suum, si alterius amicus esset, nisi alium ejus loco dedisset, qui ipsius amicus haberetur, aut plures etiam, si is qui ad eandem postulabatur, sive virtute, sive nobilitate, sive dignitate excelleret, e medio tollere poterat. Divites vero vel innocentes in proscriptorum numerum recerebant, quod ingenti pecunia esset opus ad explendum militum cupiditates.

XVII. Hæc a Lepido et Antonio potissimum agebantur : quorum quod sub majori Cæsare honorati fuissent, et amplissimis magistratibus atque imperiis ornati, etiam inimicitie latissime patebant. Sed eadem a Cæsare quoque fieri putabantur propter potentatus societatem. Pappos enim ipse occidebat, nec natura crudelis, et moribus patris educatus, et paucis graviter infensus, quique diligi se quam timeri mallet. Nec tantum non multos occidit, sed plurimos etiam conservavit, et eos qui aliquos occultabant, humanissime tractavit : nam id quoque capitale erat. Lepidus vero inexorabilis fuit ; Antonius item ævus, qui proscriptorum quoque defensores crudeliter trucidabat, occisorumque capita vel inter epulas intuens, nefario spectaculo ad satietatem perfurabatur. Uxor item ejus Fulvia, multos ex odio, multos pecunie causa, nonnullos etiam marito plane ignotos trucidabat. Ciceronis autem caput (nam is quoque in fuga jugulatus fuerat) Antonius ad se allatum malevolentis insectatus, illustriori in loco pro rostris, una cum dextra ejus manu, unde concionatus fuerat, affigi jussit. Fulvia vero id primum in manus sumptum, ira percita conspuat. Deinde genibus impositum, oreque diducto, linguam extraxit acubus, quibus ad ornamenta capitis utebatur, pupugit, cum multis nefariis dictis. Multis pereuntibus, quidam evaserunt. Servi enim dominorum vestibus

sumptis, illisque occultatis, ipsi pro eis caesi sunt : A et quidam herum, a quo ignominiosis notis com-
punctus fuerat, non modo non prodidit, sed etiam
conservavit. Nam cum herum in fuga comitans,
percussores insequi animadvertisset, quemdam ob-
vium occidit : ejusque veste data 502 domino,
eoque abire jusso, cadaver in pyram conjecit, ves-
tem vero et annulum herilem persecutoribus obtu-
lit, se fugientem dominum occidisse professus :
quod cum ob notas illas et spolia crederetur, et
illi salutem, et sibi honorem peperit. Q. Cicero-
nem, Mærci fratrem, filius suffuratus, cum torque-
retur, non prodidit. Sed pater eâ rê cognita, filii
misertus, ultro se percussoribus obtulit. Multi ex
latebris ad Brutum et Cassium, plures ad Sextum
confugerunt : qui classi præfectus, et ad tempus
mari politus, privatis viribus (quanquam post a
Cæsare adempto imperio) collectis, Siciliam occu-
parat. Deinde cum ipse quoque proscrip-
tus, et cædes factæ essent, in eodem periculo versantibus
plurimum tulit opis, tum suscipiendo, tum aliis
rationibus. Itaque frequentes ad eum convenerunt.
Ac cædium hujusmodi ratio fuit : honorum autem
nihil melior. Nam locupletum ædes diripiebantur,
et annuæ domorum mercedes tam in aliis Ita-
liæ urbibus quam Romæ exigebantur, earum quæ
locatæ erant, integræ : in quibus ipsi domini ha-
bitabant, dimidiæ, pro amplitudine habitationum.
Iis item qui prædia possidebant reddituum semis-
sem ademerunt, et occisorum possessiones militi-
bus assignarunt, alias gratis, alias vili pretio. Nam
capite sanxerant, ne quis alius in auctionem
emendi gratia prodiret. Largiebantur magistratus
honoros, sacerdotia : leges alias rogabant, alias
abrogabant, omnia denique arbitrata suo sic gere-
bant, ut Cæsaris interfecti monarchia clemens ha-
beretur.

μισθωθεισῶν κατ' ὀλόκληρον, ὧν δ' οἱ δεσπότες
ἀξίαν· καὶ τοὺς τῶν χωρίων κτήτορας τῶ ἡμισυ
κτενομένων τοῖς στρατιώταις παρέχον, τὰ μὲν ὄρων,
τὰ δὲ ἔπειωνίζοντες. Ἀπέβητο γὰρ μὲν ἕως
τῶν ἄλλων ἀπάντην εἰς τὸ πρῶτον ὠνήσομενον,
θάνατον τάξαντες τῶ ἀπαντήσαντι ἐπιτίμιον.
Καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς καὶ ἀρχιερωτῆνας ἐδίδοσαν·
καὶ νόμους τοὺς μὲν ἀπλήθειαν, τοὺς δὲ ἀντενέ-
γραφαν, καὶ πᾶν κατὰ τὸ δικαῖον αὐτοῖς ἐπρασσον,
ὥστε χρηστέην (79) τὴν τοῦ ἀνηρημένου Καίσαρος
μοναρχίαν νομιζεσθαι.

XVIII. Hæc illo anno acta sunt. Sequenti, M. D
Lepido et L. Planco consulisbus vectigalia inter-
missa revocata, et nova excogitata sunt : multa-
que de fundis, multa de servis exacta. Sed inter om-
nia molestissima fuit facultatum omnium quantæ-
cunq̄ue erant, decimatio, sive virorum, sive mu-
lierum. Nam verbo quidem decima exhebatur, sed
revera nemini pars decima relinquebatur. Est et

ἔθνη, καὶ τὸ στόμα αὐτῆς διανοίξασα, τὴν γλῶσσαν
ἐξεβλάσας, καὶ ταῖς βελόνας, αἷς εἰς τὴν κεφαλὴν
ἐκέρχρητο, κατέκταντο, πολλὰ καὶ μαρὰ ἐπισκό-
πουσα. Πολλοὶ μὲν οὖν ἀπώλοντο, τινὲς δὲ καὶ
ἐσώθησαν. Δούλοι γὰρ τὰς τῶν δεσποτῶν ἐσθίας
περιβαλλόμενοι, ἐκείνους κατακρύψαντες, ὡς οἱ
δεσπότες ἐσφάττοντο. Καὶ τις στιγματίας δοῦλος,
οὐ μόνον ἐπὶ πρόσωπε τὸν στίξαντα αὐτὸν δεσπότην,
ἀλλὰ καὶ περιέσωσεν. Ὡς γὰρ συναπεδίδρασε
τῶ δεσπότη, καὶ διώκεσθαι ἔγνω, ἀπέκτεινέ
τινα συναντήσαντα σφίσι, καὶ τὴν στολήν ἐκεί-
νου τῶ δεσπότη δοῦς, ἀπέκτεινεν· αὐτὸς
δὲ πυρὰν ἀνάψας· τὸν νεκρὸν ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτήν,
τὴν δ' ἐσθίαν τοῦ δεσπότη καὶ τὸν δακτύλιον
φίρων ἀπήνησε τοῖς δ. ὠκούσι, καὶ εἰπὼν φεύγοντα
τὸν δεσπότην ἀποκτείναι, ἐπιστεύθη δ. ἂ τὰ σκύλα
τε καὶ τὰ στιγματα, καὶ ἐκείνον ἔσωσε καὶ αὐτὸς
ἐτιμήθη. Κύβιντον δὲ Κικέρωνα τὸν τοῦ Μάρκου
ἀδελφὸν ὁ παῖς· ἐξέκλεψε, καὶ στρεβλωθεὶς ἐπὶ ταύ-
τῳ οὐκ ἐξεδάλασεν. Ὁ δὲ πατήρ αὐτοῦ μαθὼν τὸ
γινόμενον, καὶ ἐλεῖσας τὸν παῖδα, ἐθέλων τὴς αὐτῆς
ἐαυτὸν τοῖς σφαγαῖσι παρέδωκε. Πολλοὶ δὲ καὶ λαν-
θάνοντες ἀπεδιδράσκον καὶ πρὸς τὸν Βρούτῳ ἀπή-
σαν καὶ τὸν Κάσσιον. Οἱ δὲ γε πλείους τῶ Σίξτῳ
προσεχώρον. Ναυαρχεῖν γὰρ πρότερον αἰρθεὶς,
καὶ χρόνον τινα ἐν τῇ θαλάσῃ δυνηθεὶς, ἰσχυρὸν οἱ
κεῖαν (καὶ τοὶ τῆς ἀρχῆς ὕστερον ὑπὸ τοῦ Καίσαρος
στερηθεὶς (78) περιεβάλλετο, καὶ τὴν Σικελίαν
κατέσχευεν. Ἔτα ὡς καὶ ἐκείνῳ ἐπεκρηύθη αἱ τε
ἄλλαι σφαγαὶ ἐγένοντο, πλείστον τοῖς ὁμοίοις κινή-
ρατο, ὑποδεχόμενος τοὺς ἐς αὐτὸν ἰδύτας καὶ παν-
τοκίως ἐπικουρῶν. Ὅθεν καὶ συγχωρὸς πρὸς αὐτὸν
ἦλθον. Τοιαῦτα μὲν περὶ τὰς σφαγὰς ἐγένετο, ἥλλα
δὲ καὶ ἀποκα καὶ περὶ τὰς τῶν ἄλλων οὐσίας συνέ-
βαινε, καὶ αἱ τῶν εὐπόρων οἰκίαι ἐπορθοῦντο, καὶ
ἐνοίκιον ἐνιαυτοῖν πασῶν τῶν ἐν τῷ ἄσπῳ οἰκῶν,
καὶ τῶν ἐν τῇ λοιπῇ Ἰταλίᾳ ἐπράξαντο, τῶν μὲν
ὄκων, ἐξ ἡμισείας, πρὸς τὴν τῆς καταγωγῆς
τῶν προσόδων ἀφελοντο, καὶ τὰ κτήματα τῶν
ἐπιτίμιον γὰρ μὲν ἔπειωνίζοντες, Ἀπέβητο γὰρ μὲν ἕως
τῶν ἄλλων ἀπάντην εἰς τὸ πρῶτον ὠνήσομενον, θάνατον
τάξαντες τῶ ἀπαντήσαντι ἐπιτίμιον, καὶ νόμους τοὺς
μὲν ἀπλήθειαν, τοὺς δὲ ἀντενέγραφαν, καὶ πᾶν κατὰ
τὸ δικαῖον αὐτοῖς ἐπρασσον, ὥστε χρηστέην (79) τὴν
τοῦ ἀνηρημένου Καίσαρος μοναρχίαν νομιζεσθαι.

D III. Τὸν μὲν οὖν ἐνιαυτὸν ἐκείνον ταῦτα ἐποίη-
σαν. Τοῦ δὲ Λεπίδου τοῦ Μάρκου τοῦ τε Πλάγκου
τοῦ Λουκίου τῶ ἐπίοντι ἔτει ὑπατευσάντων τέλη τι
ἤδη ἐσχολακῶτα ἀνεῖνσώθησαν καὶ ἐκ καινῆς προκα-
τίστησάν ἕτερα, καὶ πολλὰ μὲν ἐπὶ τῇ γῇ, πολλὰ
δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς οἰκίαις ἐπράττοντο. Ὁ δὲ πλεί-
στῶν ἄλλων πάντας ἠνίασεν, ἦν τὸ παντὸς οὐσίαν
δεκατεύθηται ὁπωσῶν οὖν εὐποροῦντος ἀνδρὸς ὁμοίως

Variae lectiones et notæ.

(78) Καὶ τοὶ τῆς ἀρχῆς ὕστερον ὑπὸ τοῦ Καίσαρος
στερηθεὶς. Ubi Wolfius : Supra commemoravit
Sextium Pompeium a Casare consule proscrip-
tum esse. Aut igitur πρότερον legendum pro ὕστερον, aut
Scriptori danda venia τῆς ἀταξίας, quam aliquando
Casarialis et attentionis causa affectant. Idem porro

repetit infra, n. 21 : Ὁ γὰρ Σίξτος τῆς ἀρχῆς, ἧ
εἶπεν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πρῶτην παραλυθεὶς, etc.

(79) Χρηστέην. Ita cod. mas. Non desunt tamen
qui χρυσὴν reponendum putant. Zonaras ait Com-
modum præcepisse τὸν αἰῶνα τὸν κατ' αὐτὸν ἀπ'
αὐτοῦ χρυσοῦν ὀνομάζεσθαι.

καὶ γυναικίς. Ἀδῶν μὲν γὰρ τὸ δέκατον τῆς οὐσίας ἑκάστου σφῶν εἰσεπράχθη, ἔργῳ μὲν τοι οὐδὲ τὸ δέκατον κατελήφθη τίς. Καὶ ἕτερον δὲ τι ἐπινοήθη. Τῷ γὰρ βουλομένῳ ἐνεδόθη πάσης τῆς οὐσίας ἐκστάντι τὸ τρίτον μετὰ ταῦτα αὐτῆς ἀπαίτησαι αὐτῆς, τουτέστι μὴτε λαβεῖν, καὶ πράγματα σχεῖν. Οἱ γὰρ βίβ τὰ δύο μέρη συλόμενοι προφανῶς, πῶς ἂν τὸ τρίτον ἀπέλαθον; καὶ ἄλλα δὲ πλείστα τοῖς ἀνθρώποις τότε πρὸς πέναν αὐτοὺς συναυνοῦντα ἐπενήνεκτο· μόνοι δὲ εἰ τὰ ὅπλα ἔχοντες ὑπερπελοῦτησαν. Οὕτως οἱ ἄνδρες οἱ τρεῖς ἐκείνοι ποιοῦν, καὶ ἅμα τὸν Καίσαρα ἐκείνων τὸν πρότερον ἀπεστέρησαν, καὶ τιμὰ· ποικίλα; τε καὶ πολλὰ; αὐτῶ ἐψήφισαντο. Πράξιντες δὲ ταῦτα Λέπιδος μὲν ἐν Ῥώμῃ τὴν τε πόλιν καὶ τὴν ἄλλην Ἰταλίαν διέβων ὑπέμεινε· Καίσαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος κατὰ τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασσίου ἐστράτευσαν. Ἐκείνοι γὰρ, τὸν Καίσαρα τὸν Ὀκτάβιον μαθόντες τῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ τὸν ὅμιλον σφετερίζεσθαι, τὴν τε δημοκρατίαν ἀπέγνωσαν καὶ ἐκείνον φοβηθέντες ἐν Ἀθήναις ἐγένοντο. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι σ.δ; λαμπρῶς ὑπαδέξαντο, καὶ εἰκόνας χαλκᾶς αὐτοῖς ἐψήφισαντο, ὡς τοὺς παρ' αὐτοῖς τυραννοκτόνους ζηλώσασαι, τὸν Ἀρμόδιον λέγω καὶ τὸν Ἀριστογείτονα. Ἐἶτα πυθόμενοι ἐπὶ μείζον τὸν Καίσαρα αἰρεσθαι, ὃ μὲν Κάσσιος πρὸς τοὺς Σύρους ὤρῃσε συνήθεις ὄντας αὐτῶ Βρούτος δὲ τὴν τε Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν συνίστη, καὶ προσεῖχον αὐτῶ ἐκ τε τῆς δόξης τῶν πεπραγμένων, καὶ ὅτι καὶ στρατιώτας συχνοὺς τοὺς μὲν ἐκ τῆς πρὸς Φαρσάλῳ μάχης ἐκεῖ τοῦ περιπλανωμένους, τοὺς δὲ καὶ ἐκ τῶν τῷ Δολοβέλλῳ συνεξελοθέντων ὑπολειφθέντας προσλαβὼν εἶχε, καὶ χρήματα δὲ οἱ ἐκ τῆς Ἀσίας παρὰ τοῦ Τρεβωνίου ἀπέσταλτο. Τὸ μὲν οὖν Ἑλληνικὸν ἕκοντος προσεποιήσατο, καὶ τὴν Μακεδονίαν δὲ μετὰ τοῦτο πᾶσαν καὶ τὴν Ἥπειρον προσλαβὼν τῇ γερούσιᾳ ἐπέστειλε, τὰ πεπραγμένα δηλῶν. Οἱ δὲ (ἔτυχον γὰρ τότε ὑπόπτως πρὸς τὸν Καίσαρα ἔχοντες) καὶ ἐπήνεσαν αὐτὸν, καὶ πάντων ἄρχειν τῶν ἐκεῖσε ἐκέλευσαν. Κάντιςθεν αὐτὸς τε γέγονε προθυμότερος, καὶ ὑπέκρινε ἀπροφασίστως ἔσχηκε τὸ ὑπέκρινε. Ἐπεὶ δὲ ὁ Καίσαρ ἐν τῇ Ῥώμῃ τε ἐνηυθέντησε καὶ τοὺς τοῦ πατρὸς ἐτιμιμαίειτο σφαγεῖς φανερώς, ἐσχόπει δὴ αὐτὸν ἐπιπύνατο, καὶ τινὰς ἐπιβουλάς πρὸς τινῶν αὐτῶ γενομένας ἀπεκρούσατο. Καὶ ἐς τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἀνεχώρησεν, ἔχων τὸ ἰσχυρότατον τοῦ στρατοῦ, κάκειθεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπλευσεν, ἵνα μὴ τὰ ἐν τῇ Ῥώμῃ πραττόμενα ἐπὶ τὸ φοβερώτερον ἀγγελώμενα μαθόντες οἱ στρατιῶται μεταβάλλωνται. Ἐκ' αὐτῆς εἰς τὴν Εὐρώπην ἠπέλχθη, δεισας μὴ τι νεωτέρισθῃ. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ καιρὸν, καὶ ὁ Κάσσιος εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπεραιώθη πρὸς τὸν Τρεβώνιον, καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χρήματα καὶ ἱππέας συχνοὺς, καὶ ἑτέρους πολλοὺς τῶν τε Κιλικίων καὶ τῶν Ἀσιαίων, τοὺς Ταρσέας καὶ ἄκοντας εἰς τὸ συμμαχικὸν προσηγάγετο. Καὶ εἰς τὴν Συρίαν ἐλθὼν, ἀμαχεῖ πάντα τὰ τε τῶν δήμων καὶ τὰ τῶν στρατευμάτων προσεποιήσατο. Παραλαβὼν οὖν τὴν Συ-

aliud excogitatum. Cuius concedebatur, si bonis omnibus cessisset, ut tertiam partem recpetere, hoc est, ut nihil reciperet, et negotium sibi ipsi faceretur. Nam qui 503 duabus partibus vi manifesta spoliabantur, tertiam quo pacto recuperassent? Alia denique plurima tum, quibus ad egestatem religerentur, hominibus sunt imposita: solis iis qui arma tenerent, divitiis abundantibus. Dum hæc triumviri agitant, eadem opera Cæsarem defunctum ornant, multis ei variisque decretis honoribus. His rebus confectis, Lepidus in urbem ansit, ut Romam et Italiam gubernaret: Casar et Antonius contra Brutum et Cassium sunt profecti. Qui cum Cæsarem Octavium rerum potiri, et plebem sibi devincire velle audivissent: libertate patriæ desperata, metu illius Athenis vixerunt: splendideque ab Atheniensibus sunt excepti, æreis statuis decretis, ut Aristogitonis et Harmodii tyrannidarum imitatoribus. Deinde crescente potentia Cæsaris, Cassius ad Syros, quibuscum familiaritas ei intercedebat, est profectus; Brutus Græcos et Macedones sibi adjunxit, quos tum ob rerum gestarum gloriam, tum ob milites, qui partim a Pharsalica pugna ibi oberabant, partim ex Dolabellæ reliquiis ascitos, partim ex pecuniam a Trebonio ex Asia missam, dicto audientes habuit. Græcia citra laborem adjuncta, deinde Macedonia quaque omni et Epiro ascitis: acta sua ad senatum perscripsit. Qui cum Cæsarem suspectum haberet, eum collaudavit, et loca illa omnia tenere iussit. Unde et ipse factus est alacrior, et subditos citra exceptionem obnoxios habuit. Cæsare autem Romæ jam dominante, et patris percussore aperte ulciscente: quo pacto illius impetum propulsaret cogitans, evitatis insidiis sibi factis, in superiorem Macedoniam cum validissima parte copiarum concessit, atque inde in Asiam navigavit, ne militum fides Romanarum rerum fama ad terrorem amplificata mutaretur. Postea in Europam rediit, novarum rerum metu. Eodem tempore Cassius quoque ad Trebonium in Asiam trajecit, a quo pecunia, multis equitibus, et militibus ex Sicilia et Asia acceptis, Tarsenses vel invitos in suam societatem pertraxit. Inde in Syriam profectus, omnes populos, omnes legiones citra dimissionem sibi adjunxit. Syria suscepta. 504 in Judæam properavit, audito militum, quos Cæsar in Ægypto reliquerat, accessu: quos una cum Judæis facile ad deditionem compulsi. Ita Cassius quoque viribus celeriter auctis, eodem modo quo Brutus, ad senatum scripsit: a quo Syriam provinciam obtinere, et bellum gerere cum Dolabella iussus est. Qui cum ei Syria mandata esset, in Asiam moram trahens, senatusconsulto cognito, in provinciam non abiit, sed ibidem degens, Trebonium dolo Smyrnæ sustulit: totaque Asia potius Casio in Palestina agente, in Cilicium venit, et a Tarsensibus ultro est receptus. Cassii præsidio, quod Ægis erat, superato, impressionem in Syriam fecit.

Ab Antiochia repulsus, Laodiceam subegit: et classis accessione ancillis viribus, Aradum abiit. Ubi cum paucis circumclusus, in periculo fuit: sed tamen elapsus, occurrit Cassio, ab eoque acie victus, et Laodiceæ circumsessus, cum annonæ penuria premeretur, ne vivus in hostis potestatem veniret, seipsum interfecit. Idemque legatus ejus M. Octavius fecit. Cassius Syriæ et Ciliciæ rebus constitutis, in Asiam ad Brutum venit. Cognita enim triumvirorum conjuratione, quos contra se moliri omnia norant, alacrius ipsi quoque communi consilio et deliberabant, et agebant: adversa factione partim per semetipsos, partim per legatos ad se traducta, et pecunia et militibus collectis, quosdam societatem detrectantes, oppugnaverunt. Ac Rhodiis Cassius mari victis, et naves et pecunias ademit. Deinde Ariobarzanem comprehensum occidit. Brutus vero Lyciam subegit, plerisque urbibus ultro deditionem facientibus: sed Xanthum vi expugnatam incendit. Deinde Patara profectus, cives ad amicitiam suam invitavit: quam cum aspernarentur, per Xanthios captivos, cognatos eorum, conciliatione frustra tentata, captivis aliquot venditis, cæteros dimisit liberos. Quo viso Patarsenses statim ad eum, virtutis opinione illecti, se contulerunt. Idem et Myrensenses fecerunt, cum ducem eorum in navali captum dimisisset: reliqua etiam exiguo tempore subegit.

συνήνομασάν των τριών ανδρών ξμαθον, καὶ ἑαυτῶν εἰδότες ἑκείνους πάντα ποιῆν, προθυμότερον καὶ αὐτοὶ κοινῇ πάντα καὶ ἐβουλεύοντο καὶ συνέπραττον. Καὶ αὐτοὶ τε περιούτους καὶ ἑτέρους διαπέμποντες τοὺς μὴ ἑκείνοις ὁμοφρονούντας προσήγοντο, καὶ χρήματα καὶ στρατιώτας συνήθροζον. Τινῶν δὲ μὴ συμμαχησῆαι πειθομένων αὐτοῖς, ἐπ' ἑκείνους ἐπράτησαν. Καὶ Κάσσιος μὲν ναυμαχίᾳ τοὺς Ῥοδίουσιν ἐνίκησεν, καὶ τὰς ναῦς αὐτῶν ἀφείλετο καὶ τὰ χρήματα· μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸν Ἀριεβορζίνην συλλαβῶν ἀπέκτεινε· Βρούτος δὲ τῶν Λυκίων ἐκράτησεν, καὶ τῶν πόλεων τὰς μὲν πλείους ἀμαχῇ προσήγαγετο, Ξάνθον (80) δὲ πολιορκίᾳ εἴλε καὶ κατέπρησεν. Εἶτα πρὸς Πάταρα ἦλθε, καὶ προσεκαλεῖτο αὐτοὺς ὡς φίλους· ὡς δ' οὐκ ὑπήκουσαν, τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Ξανθίων συγγενεῖς αὐτοῖς ὄντας ἐπαμφέν, ἐλπίζον δι' ἑκείνων αὐτοὺς προσπαγέσθαι. Οἱ δ' οὐδ' αὐτῶς ἐπέδοσαν. Πωλήσας οὖν τινὰς τῶν αἰχμαλώτων τοῦ λοιποῦ ἡλευθέρωσεν. Ἰδόντες δὲ τοῦτο οἱ Παταρεῖς εὐθύς αὐτῷ, ὡς ἀρετὴν ἔχοντι, προσέθεντο. Τοῦτο δὲ καὶ οἱ Μυρεῖς ἐποίησαν, ἐπειδὴ τῶν στρατηγῶν αὐτῶν ἐν τῷ ἱπνεύῳ λαβὴν ἀπέδυσεν, καὶ ἐξέλασεν ὅσους ὀλίγους παρεστήσατο.

XIX. Inde ambio in Asiam, ex 505 Asia in Macedoniam properabant. Cum vero C. Norbanus et Decillius Saxa a Cæsare et Antonio in Macedoniam missi, compendiosa via præoccupata, castra juxta Philippos posuissent: Brutus et Cassius per aliam longiorem viam eodem profecti, pulso presidio, ad superiorem urbis partem castra et ipsi posuerunt: et quia numero superiores erant hostibus, monte Symbolo occupato, comæatum tum ex mari, tum ex campesribus petiverunt. Norbanus vero et Saxa cum eis pugnare non ausi, Cæsar et Antonium accesserunt. Qui parte quadam copiarum ad Italiam tutandam relicta, cum majori parte Ionium trajecerunt. Ac Cæsar ægrovans, Dyrrachii remansit: Antidnius Philippos con-

ρίαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὤρμησε, πυθόμενος τοὺς ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ὄπῃ τοῦ Καίσαρος καταλειφθέντας προσεῖναι. Ἐκείνους τε οὖν ἐτοίμως καὶ τοὺς Ἰουδαίους παρεστήσατο. Οὕτω δὲ καὶ ὁ Κάσσιος διὰ ταχέων ἐγένετο ἰσχυρὸς, καὶ τῇ γερούσι τὰ θύματα τῷ Βρούτῳ ἐπίστειλε· καὶ οἱ τὴν τε τῆς Συρίας ἀρχὴν ἢ βουλὴν ἐδεδάλασε, καὶ τὸν κατὰ τοῦ Δολοβέλλου πόλεμον ἐψήφισατο. Οὗτος γὰρ ἐτίτακτο μὲν τῆς Συρίας ἔρχεσθαι, εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν ἐνφιατριῶν τὸ δόγμα ἐμεμαθήκει, καὶ πρὸς μὲν τὴν Συρίαν οὐκ ἀπέβλεπεν, αὐτοῦ δὲ καταλείψας τὸν Τριδώνιον ἔδωκε ἐν τῇ Σμύρνῃ ἀνεῖλε, καὶ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν κατέχευεν. Οὕτω δὲ τῆς Ἀσίας γενόμενος ἐγκρατὴς εἰς τὴν Κιλικίαν ἦλθε, τοῦ Κασίου ἐν Παλαιστίνῃ συγγίνοντος, καὶ τοῖς μὲν Ταρσοῖς ἰκουσίουσιν προσελάθων, φρουρῶν τοῦ Κασίου ἐν Αἰγαίᾳ ὄντας ἐνίκησεν. Ἐς δὲ τὴν Συρίαν ἐπέδρασε, καὶ τῆς μὲν Ἀντιοχείας ἀπακρούσθη· τὴν δὲ Λαοδικεῖαν προσεποιήσατο, καὶ τὸ ναυτικὸν αὐτῷ προσήλασε· κἀνταῦθεν ἰσχύσας εἰς Ἄραδον ἀπεκλήθει, ἐνθα μετ' ὀλίγων ἀπολειφθεὶς ἐκινδύνευσεν. Διαφυγὼν εὖν ἀπήνησεν τῷ Κασίῳ, καὶ συμβαλὼν αὐτῷ ἤτηθη, καὶ εἰς τὴν Λαοδικεῖαν ἐπολιορκεῖτο. Ἐνδεῖν δὲ τῶν ἐπιτηδίων ἀναγκασθεὶς, καὶ φοβηθεὶς μὴ ζῶν ἄλλῃ, ἑαυτὸν διεχρήσατο. Ὁ καὶ ὁ ὑποστράτηγος αὐτοῦ Μάρκος Ὀκτάβιος ἐπράξε. Κάσσιος δὲ ἐπεὶ τὰ ἐν τῇ Συρίᾳ καὶ τῇ Κιλικίᾳ κατεστήσατο, εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς τὸν Βρούτον ἀφίκετο. Ὡς γὰρ τὴν

Ἀσίαν πρὸς τὸν Βρούτον ἀφίκετο. Ὡς γὰρ τὴν

C 10. Ἐντεῦθεν ἀμφὸς εἰς τὴν Ἀσίαν ἦλθον, καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἠπείγοντο. Γάτος δὲ ὁ Νορβανὸς καὶ Δεκίλλιος Σάξας παρὰ τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου εἰς Μακεδονίαν ἐστάλησαν, καὶ πρὸς τοὺς Φίλιππους στρατοπεδευσάμενοι τὴν σύντομον ἔβην προκατέλαθον. Διὲ ὁ Βρούτος τε καὶ ὁ Κάσσιος ἑτέραν μακροτέραν περιελθόντες, καὶ βιασάμενοι τὴν ἐκείνῃ φρουρὰν, πρὸς τὴν πόλιν κατὰ τὰ μετέωρα παρήλαθον καὶ ἐστρατοπεδεύσαντο. Ὑπερτερῶντες δὲ τῷ πλῆθει τῶν ἐναντίων, τὸ τε ὄρος τὸ Σύμβολον κατέλαθον καὶ τὰ ἐπιτηδία ἐκ τῆς θαλάσσης ἐπήγοντο, καὶ ἐκ τοῦ πεδίου ἐλάμβανον καταθέοντας. Νορβανὸς δὲ καὶ Σάξας συμβαλεῖν αὐτοῖς οὐκ ἐτόλμων, τὸν Καίσαρα δὲ καὶ τὸν Ἀντώνιον μετεπέμποντο. Οἱ δὲ μέρος μὲν τοῦ στρατοῦ πρὸς φυ-

Variæ lectiones et notæ.

(80) Ἐξέρθον. Vide præter Dionem, lib. xlvii, et alios Romanæ Historiæ scriptores, Plinonem in τῇ Ὀρεῖ τῆς Ἐλευθερίας, etc., p. 605, edit. Turnebi.

λακὴν τῆς Ἰταλίας κατέλιπον, τῷ δὲ κλεῖον ἐπερ-
 αῖσθησαν τὸν Ἰώνιον. Καὶ Καῖσαρ μὲν νοστήσας ἐν
 Δυρράχῳ κατέμεινεν· Ἀντώνιος δὲ ἐπὶ Φιλίππων
 ἤλασε, καὶ τινὰς τῶν ἐναντίων ἐναδρεύσας σιταγω-
 γούοντας ἐσφάλη. Ὁ δὲ Καῖσαρ καθ' ἑκάτερον εἰ-
 σας, εἴτε τι ἐλαττωθεὶς καταμόνας συμβαλῶν Ἀν-
 τώνιος, εἴτε καὶ κρατήσῃ (ἐκ μὲν γὰρ τοῦ τὸν Βρού-
 τὸν τε καὶ τὸν Κάσσιον, ἐκ δὲ τοῦ τὸν Ἀντώνιον
 πάντως· ἐπ' ἑαυτὸν ἰσχύσειν ἐνόμισεν), ἠπαύθη
 καὶ ἐτι ἀρρωστών, καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀντώνιον ἀνε-
 θάρτησαν. Ἀντικαθημένων δ' ἀλλήλοις τῶν ἀντιπο-
 λέμων, ἐκδρομαὶ μὲν παρ' ἀμφοτέρων ἐγίνοντο,
 μάχη δὲ οὐδαμῖα ἐκ παρατάξεως, καίτοι τοῦ τε
 Καῖσαρος· καὶ τοῦ Ἀντωνίου συμβαλεῖν σπουδαζόν-
 των. Ὁ δὲ δὴ Κάσσιος καὶ ὁ Βρούτος ἐνεβάλλοντο,
 οὐκ ἄκνοοντες τὴν μάχην, ἀλλ' εἰ πως ἀνευ κινδύ-
 νων καὶ φθόρου τινῶν ἐπικρατήσασιν. Ὡς δὲ τὰ
 στρατεύματα τῇ τε τριβῇ βαρυνόμενα, καὶ τῶν ἀν-
 τικατημένων καταπρονήσαντα, ὅτι τὸ καθάρσιον πρὸ
 τῶν ἀγώνων γινόμενον ἐντὸς τοῦ ἐρύματος· ὡς
 δεδιότες· ἐποίησαντο οἱ περὶ Καῖσαρα καὶ Ἀντώ-
 νιον, εἰς τὴν μάχην ὤρμησαν οἱ Βρούτου· καὶ διελά-
 λουν ὅτι, ἂν ἐκπλέον ὑπεριθῆ, ἐκλιπόντες τὸ στρα-
 τώτερον σκεδασθήσονται, οὗτοι δὴ καὶ ἄκοντες συνέ-
 μιξαν. Μάλιστα δὲ Ῥωμαῖοις διαφανῶς ὁ ἀγὼν
 οὗτος ἐγένετο. Τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τῶν γεγονότων ση-
 μείων ἐν τε τῇ Ῥώμῃ καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ τεκμη-
 ραῖτό τις. Ἐν γὰρ τῷ ἄστει ὁ ἥλιος τοῖς μὲν ἡλατ-
 τοῦτο, τοῖς δὲ μέγας· ἐφαίνετο· ἐξέλαμψε δὲ ποτε
 καὶ νυκτὸς, λαμπρῶς· τε ἄλλοσάπη καὶ ἄλλοσες ἄ-
 τειν ἐδόκουν, καὶ σαλπίγγων ἤχη καὶ ὄπλων κτύ-
 ποι καὶ βοαὶ στρατοπέδων (81) νυκτὸς ἐκ τῶν τοῦ
 Καῖσαρος καὶ τῶν τοῦ Ἀντωνίου ὁμορῶντων ἀλλή-
 λως (82) παρὰ τῷ Τιβερίδι ἐγχοῦντο. Καὶ τὶ παι-
 ἄριον δικαδοκτύλους χεῖρας ἔχον ἐγγενήθη, ἡμί-
 νω· τε ἔτεκε τέρας (83)· τὰ μὲν γὰρ πρόσθα ἵππων,
 τὰ δὲ λοιπὰ ἡμιόνων ἐφέκει. Ἐν μὲν οὖν τῇ Ῥώμῃ
 ταῦτά τε καὶ ἄλλα ἐγένετο. Ἐν δὲ τῇ Μακεδονίᾳ
 περὶ τὸ στρατώπεδον τοῦ Κάσσιου μέλισσαι τε πολ-
 λαὶ αὐτὸ περιέσχον, καὶ ἐν τῷ καθάρσιῳ τὸν στί-
 φανον αὐτῷ κατεστραμμένον ὁ βαβδούχος προσή-
 γεικε· καὶ ἐν πομπῇ τινι παῖς νίκη· φέρων χρυσὴν,
 ἀλίσθησας· ἔπεσε· καὶ γυῖας πολλοὶ καὶ ἄλλοι δρυ-
 θες νεκροφάγοι εἰς τὰ ἐκείνων διεφορέτων στρατώ-
 πεδα, ἐκλαζόν τε φρικώδεις· τε καὶ δεινόν. Τοῦ δὲ
 νέου Καῖσαρος ἱατρὸς, ἔδοξε τὴν Ἀθηναίαν ἐν ὕπνοις
 λέγειν αὐτῷ, ἐκ τῆς σκηπῆς τὸν Καῖσαρα ἐξαγαγεῖν
 καὶ καταστήσασιν εἰς τὴν παράταξιν, καίτοι ἐτι κα-
 κῶς ἀρρωστοῦντα· ὃ καὶ περιέσωσεν αὐτὸν, ὡς
 εἰρήσεται. Τὴν μὲν οὖν ἡμέραν τῆς μάχης οὐχ
 ὤρσαντο. Ὄψαρ δὲ ἀπὸ συγκαμμένου τινὸς· ἐξο-
 κλισάμενοι ἔωθεν προῆλθον, καὶ ἐν κόσμῳ καὶ ἡσυχ-
 ῇ παρατάξαντο, εἴτα συμμίξαντες πολλῶ μὲν

tendens, cum hostibus in frumentatione colloca-
 set insidias, impedit. At Cæsar utrumque timens,
 si Antonius seorsim vel vinceret, vel vinceretur,
 quod aut is, aut Brutus et Cassius ea ratione se
 omnino superiores futuri essent: tamen i infirmus
 accurrit, adventuque suo Antonianos recreavit.
 Cum ambo exercitus ex adverso constitissent, ex-
 cursiones utrinque factæ sunt: sed nunquam justa
 acie dimicatum est, quamvis Cæsar et Antonius
 pugnae cupidi essent. Cassius enim et Brutus pu-
 gnæ non metu differebant, sed spectabant, an
 citra periculum et magnam cædem possent vin-
 cere. Ut vero Bruti legiones et moram ægre seren-
 tas, et hostes ob lustralia sacra ante pugnam fieri
 solita, ab Antonianis et Cæsarianis intra vallum
 peracta, ignaviae damnantes, inter sese colloque-
 bantur, si pugna diutius differretur, se castris de-
 sertis dilapsuros esse: vel inviti in aciem descen-
 derunt. Maximum id certamen Romanis citra con-
 troversiam fuit: idque ostenta et Romæ et in Ma-
 ccedonia conspecta declarant. Nam in urbe sol alias
 augeri, alias imminui visus, aliquando etiam nocte
 emicuit: faces alio atque alio saltare viæ: clangor
 tubarum, sonitus armorum, clamores exercitu-
 tum ex vicinis inter se Cæsaris et Antonii ad Ti-
 berim ædibus exauditi. Puer denis manuum digitis
 natus. Mula monstrum peperit: anteriori parte
 oqno, cætera mulo simile. In Macedonia multa
 506 apes Cassii castra circumdederunt: in sacris
 lustralibus, lictor ei coronam inversam attulit:
 in pompa quadam puer auream victoriam gestans,
 ex lapsu cœcidit: multi vultures, aliique carni-
 voro alites castra illorum cum horrendo et atroci
 sono frequentarunt. Cæsar vero adolescentis me-
 dicus, se a Minerva admoneri somniavit, ut eum
 ex tabernaculo in aciem deportaret, quamvis gra-
 viter ægrotantem: idque ei salutis fuit, ut statim
 dicetur. Ac pugnae diem non constituerunt, sed
 velut ex composito mane in armis progressi, mo-
 deste taciteque acies instruxerunt. Deinde com-
 gressi, magna impressione, magna digladiatione et
 alacritate utriusque, neutri vero recessu aut perse-
 cutionibus usi, sed suis quique vestigiis insisten-
 tes, vulnerant, vulnerantur: cædunt, cæduntur.
 Ac Brutus Cæsarianos vicit, Cassius ab Antonia-
 nis victus est, castris utrinque captis. Sed neque
 vici amicorum victoriam, neque victores cladem
 suorum norant. Nam et castra multum distabant,
 et immenso pulvere excitato eventum pugnae igno-
 rabant. Interim tamen et Cæsaris vallum, et Anto-
 nio est vastatum: et quæ in his erant, capta om-
 nia. Quare nisi Cæsar somnio medici paruisset,
 captus in periculo fuisset. Cassius e pugna elapsus,

Varia lectiōnes et notæ.

(81) Καὶ βοαὶ στρατοπέδων. Ita in duobus Reg. Absunt vero hæc verba in aliis, et in Colbert.

(82) Καὶ τῶν τοῦ Ἀντωνίου ὁμορῶντων ἀλλήλως. Wolfius: Deesse videtur sive οἰκίων, sive

στρατοπέδων, ex vicinis inter se ædibus aut castris.

(83) Ἐτεκε τέρας. Supplevimus hanc postremam vocem ex codd. mss., quæ dcerat in Wolfianis.

Ab Antiochia repulsus, Laodiceam subegit: et classis accessione atque viribus, Aradum abiit. Ubi cum paucis circumclusus, in periculo fuit: sed tamen elapsus, occurrit Cassio, ab eoque acie victus, et Laodiceæ circumsessus, cum annonæ penuria premeretur, ne vivus in hostili potestate veniret, seipsum interfecit. Idemque legatus ejus M. Octavius fecit. Cassius Syriæ et Ciliciæ rebus constitutis, in Asiam ad Brutum venit. Cognita enim triumvirorum conjuratione, quos contra se moliri omnia norant, alacrius ipsi quoque communi consilio et deliberabant, et agebant: adversa factione partim per semetipsos, partim per legatos ad se traducta, et pecunia et militibus collectis, quosdam societatem detrectantes, oppugnarunt. Ac Rhodiis Cassius mari victis, et naves et pecunias ademit. Deinde Ariobarzanem comprehensum occidit. Brutus vero Lyciam subegit, plerisque urbibus ultro deditionem facientibus: sed Xanthum vi expugnatam incendit. Deinde Patara profectus, cives ad amicitiam suam invitavit: quam cum aspernarentur, per Xanthios captivos, cognatos eorum, conciliatione frustra tentata, captivis aliquot venditis, cæteros dimisit liberos. Quo viso Patarienses statim ad eum, virtutis opinione illecti, se contulerunt. Idem et Myrenses fecerunt, cum ducem eorum in navali captum dimisisset: reliqua etiam exiguo tempore subegit.

συνήμοσιαν τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἔμαθον, καὶ ἑαυτῶν εἰδότες ἐκείνους πάντα ποιεῖν, προθυμότερον καὶ αὐτοὶ κοινῇ πάντα καὶ ἐβούλευοντο καὶ συνέπρατον. Καὶ αὐτοὶ τε περιούτοις καὶ ἑτέρους διαπέμποντες τοὺς μὴ ἐκείνοις ὁμοφρονούντας προσήγοντο, καὶ χρήματα καὶ στρατιώτας συνήθροζον. Τινῶν δὲ μὴ συμμαχήσῃ πειθομένων αὐτοῖς, ἐπ' ἐκείνους ἐπάτησαν. Καὶ Κάσσιος μὲν ναυμαχίᾳ τοὺς Ῥοδίουσιν ἐνίκησε, καὶ τὰς ναῦς αὐτῶν ἀφείλετο καὶ τὰ χρήματα· μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸν Ἀριοβαρζάνην συλλαβῶν ἀπέκτεινε· Βρούτος δὲ τῶν Λυκίων ἐκράτησε, καὶ τῶν πόλεων τὰς μὲν πλείους ἀμαχῆ προσήγαγετο, Ξάνθον (80) δὲ πολιορκίᾳ εἴλε καὶ κατέπρησεν. Εἶτα πρὸς Πάταρα ἦλθε, καὶ προσεκαλεῖτο αὐτοὺς ὡς φίλους· ὡς δ' οὐκ ὑπήκουσαν, τοὺς σιγμαλιώτους τῶν Ξανθίων συγγενεῖς αὐτοῖς διαιεπεμψέν, ἐλπίζον δι' ἐκείνων αὐτοὺς προσκαγαθέσθαι. Οἱ δ' οὐδ' οὕτως ἐνέδοσαν. Πωλήσας οὖν τινὰς τῶν αἰχμαλώτων τοῦ λοιποῦ ἠλευθέρωσεν. Ἰδόντες δὲ τοῦτο οἱ Παταρεῖς εὐθύς αὐτῷ, ὡς ἀρετὴν ἔχοντι, προσέθεντο. Τοῦτο δὲ καὶ οἱ Μυραεῖς ἐποίησαν, ἐπειδὴ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν ἐν τῷ ἐπιπέτῳ λαβὼν ἀπέκτεινε, καὶ τῆλα δὲ δι' ὀλίγου παρεστήσατο.

XIX. Inde ambo in Asiam, ex 505 Asia in Macedoniam properabant. Cum vero C. Norbanus et Decillius Saxa a Cæsare et Antonio in Macedoniam missi, compendiosa via præoccupata, castra juxta Philippus possuissent: Brutus et Cassius per aliam longiorem viam eodem profecti, pulso presidio, ad superiorem urbis partem castra et ipsi posuerunt: et quia numero superiores erant hostibus, monte Symbolo occupato, commeatum tum ex mari, tum ex campustribus petiverunt. Norbanus vero et Saxa cum eis pugnare non ausi, Cæsarem et Antonium accesserunt. Qui parte quadam copiarum ad Italiam tutandam relicta, cum majori parte Ionium trajecerunt. Ac Cæsar egrotans, Dyrrachii remansit: Antidnius Philippus con-

ρίαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὤρμησε, πυθόμενος τοὺς ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος καταλειφθέντας προσεῖναι. Ἐκείνους τε οὖν ἐτοιμῶς καὶ τοὺς Ἰουδαίους παρεστήσατο. Οὕτω δὲ καὶ ὁ Κάσσιος διὰ ταχέων ἐγένετο ἰσχυρὸς, καὶ τῇ γερούσι τὰ ὄμια τῷ Βρούτῳ ἐπίστανται· καὶ οἱ τὴν τε τῆς Συρίας ἀρχὴν ἢ βουλήν ἐδιεβαλῶσε, καὶ τὸν κατὰ τοῦ Δολοβέλλου πόλεμον ἐψηφίσαστο. Οὗτος γὰρ ἐτίτακτο μὲν τῆς Συρίας ἄρχειν, εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν ἐνφιαριθμῶν τὸ δόγμα ἐμεμαθήκει, καὶ πρὸς μὲν τὴν Συρίαν οὐκ ἀπέβλεπεν, αὐτοῦ δὲ καταλείψας τὸν Τρεβώνιον ἔδωκεν ἐν τῇ Σμύρνῃ ἀνεῖλε, καὶ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν κατέχευεν. Οὕτω δὲ τῆς Ἀσίας γινόμενος ἐγκρατής εἰς τὴν Κιλικίαν ἦλθε, τοῦ Κασσίου ἐν Παλαιστίνῃ τυγχάνοντος, καὶ τοῖς μὲν Ταρσαῖς ἔκουσίου προσλαβῶν, φρουρῶς τοῦ Κασσίου ἐν Αἰγαίᾳ ὄντας ἐνίκησεν. Ἐς δὲ τὴν Συρίαν ἐνέβαλε, καὶ τῆς μὲν Ἀντιοχείας ἀπακρούστη· τὴν δὲ Λαοδικεῖαν προσεποιήσατο, καὶ τὸ ναυτικὸν αὐτῷ προσήλασε· κἀνεῦθεν ἰσχύσας εἰς Ἄραδον ἀπεκλήλυθεν, ἐνθα μετ' ὀλίγων ἀπολειφθεὶς ἐκινδύνευε. Διαφυγῶν εὖν ἀπήνησεν τῷ Κασσίῳ, καὶ συμβολῶν αὐτῷ ἤτηθη, καὶ εἰς τὴν Λαοδικεῖαν ἐπολιορκεῖτο. Ἐνδείξ δὲ τῶν ἐπιτηδείων ἀναγκασθεὶς, καὶ φοβηθεὶς μὴ ζῶν ἄλλῳ, ἑαυτὸν διαχρήσατο. Ὁ καὶ ὁ ὑποστράτηγος αὐτοῦ Μάρκος Ὀκτάβιος ἐπράξε. Κάσσιος δὲ ἐπεὶ τὰ ἐν τῇ Συρίᾳ καὶ τῇ Κιλικίᾳ κατεστήσατο, εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς τὸν Βρούτον ἀφίκετο. Ὡς γὰρ τὴν

ἐκείνους πάντα ποιεῖν, προθυμότερον καὶ αὐτοὶ κοινῇ πάντα καὶ ἐβούλευοντο καὶ συνέπρατον. Καὶ αὐτοὶ τε περιούτοις καὶ ἑτέρους διαπέμποντες τοὺς μὴ ἐκείνοις ὁμοφρονούντας προσήγοντο, καὶ χρήματα καὶ στρατιώτας συνήθροζον. Τινῶν δὲ μὴ συμμαχήσῃ πειθομένων αὐτοῖς, ἐπ' ἐκείνους ἐπάτησαν. Καὶ Κάσσιος μὲν ναυμαχίᾳ τοὺς Ῥοδίουσιν ἐνίκησε, καὶ τὰς ναῦς αὐτῶν ἀφείλετο καὶ τὰ χρήματα· μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸν Ἀριοβαρζάνην συλλαβῶν ἀπέκτεινε· Βρούτος δὲ τῶν Λυκίων ἐκράτησε, καὶ τῶν πόλεων τὰς μὲν πλείους ἀμαχῆ προσήγαγετο, Ξάνθον (80) δὲ πολιορκίᾳ εἴλε καὶ κατέπρησεν. Εἶτα πρὸς Πάταρα ἦλθε, καὶ προσεκαλεῖτο αὐτοὺς ὡς φίλους· ὡς δ' οὐκ ὑπήκουσαν, τοὺς σιγμαλιώτους τῶν Ξανθίων συγγενεῖς αὐτοῖς διαιεπεμψέν, ἐλπίζον δι' ἐκείνων αὐτοὺς προσκαγαθέσθαι. Οἱ δ' οὐδ' οὕτως ἐνέδοσαν. Πωλήσας οὖν τινὰς τῶν αἰχμαλώτων τοῦ λοιποῦ ἠλευθέρωσεν. Ἰδόντες δὲ τοῦτο οἱ Παταρεῖς εὐθύς αὐτῷ, ὡς ἀρετὴν ἔχοντι, προσέθεντο. Τοῦτο δὲ καὶ οἱ Μυραεῖς ἐποίησαν, ἐπειδὴ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν ἐν τῷ ἐπιπέτῳ λαβὼν ἀπέκτεινε, καὶ τῆλα δὲ δι' ὀλίγου παρεστήσατο.

C 10. Ἐνεῦθεν ἄμφω εἰς τὴν Ἀσίαν ἦλθον, καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἠπείγοντο. Γάτος δὲ ὁ Νορβανὸς καὶ Δεκίλλιος Σάξας παρὰ τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου εἰς Μακεδονίαν ἐστάλησαν, καὶ πρὸς τὸς Φίλιππος στρατοπεδευσάμενοι τὴν σύντομον ἴδον προκατέλαβον. Αὐτὸ δὲ Βρούτος τε καὶ ὁ Κάσσιος ἐτίσαν μακροτέραν περιελθόντες, καὶ βιασάμενοι τὴν ἐκεί φρουρὰν, πρὸς τὴν πόλιν κατὰ τὰ μετέωρα παρήλαθον καίκε ἐστρατοπεδεύσαντο. Ὑπερτερρῶντες δὲ τῷ πλήθει τῶν ἐναντίων, τὸ τε ὄρος τὸ Σύμβολον κατέλαβον καὶ τὰ ἐπιτηδεῖα ἐκ τῆς θαλάσσης ἐπήγοντο, καὶ ἐκ τοῦ πεδίου ἐλάμβανον καταθέοντες. Νορβανὸς δὲ καὶ Σάξας συμβαλεῖν αὐτοῖς οὐκ ἐτόλμων, τὸν Καίσαρα δὲ καὶ τὸν Ἀντώνιον μετεπίμποντο. Οἱ δὲ μέρος μὲν τοῦ στρατοῦ πρὸς φυ-

Variæ lectiones et notæ.

(80) Ἐδρῶν. Vide præter Dionem, lib. xlvii, et alios Romanæ Historiæ scriptores, Plinonem in tit. Ὅτι πᾶς ἔπειθαίος, etc., p. 605, edit. Turnebi.

λάχην τῆς Ἰταλίας κατέλιπον, τῷ δὲ κλειῖον ἐπερ-
αιούθησαν τὸν Ἰώνιον. Καὶ Καίσαρ μὲν νοστήσας ἐν
Δυρράχιον κατέμεινεν· Ἀντώνιος δὲ ἐπὶ Φιλίππου
ἤλασε, καὶ τινὰς τῶν ἐναντίων ἐνεδρεύσας σιταγω-
γούοντας ἐσφάλη. Ὁ δὲ Καίσαρ καθ' ἐκείτηρον εἰ-
σας, εἴτε τι ἐλαττωθεῖη καταμόνας συμβαλῶν Ἀν-
τώνιος, εἴτε καὶ κρατήσῃ (ἐκ μὲν γὰρ τοῦ τὸν Βροῦ-
τόν τε καὶ τὸν Κάσιον, ἐκ δὲ τοῦ τὸν Ἀντώνιον
πάντων· ἐπ' αὐτὸν ἰσχύσειν ἐνόμισεν), ἠπαύθη
καὶ ἐπὶ ἀρρωστίων, καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀντώνιον ἀνε-
θάρτησαν. Ἀντικαθημένων δ' ἀλλήλοις τῶν ἀντιπο-
λέμων, ἐκδρομαὶ μὲν παρ' ἀμφοτέρων ἐγένοντο,
μάχη δὲ οὐδαμία ἐκ παρατάξεως, καίτοι τοῦ τε
Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου συμβαλεῖν σποδαζόν-
των. Ὁ δὲ δὴ Κάσιος καὶ ὁ Βρούτος ἐνεβάλλοντο,
οὐκ ὀκνοῦντες τὴν μάχην, ἀλλ' εἰ πως ἀνευ κινδύ-
νων καὶ φθόρου τινῶν ἐπικρατήσῃαν. Ὡς δὲ τὰ
στρατεύματα τῆ τε τριβῆ βαρυνόμενα, καὶ τῶν ἀν-
τικαθημένων καταρροήσαντα, ὅτι τὸ καθάρσιον πρὸ
τῶν ἀγῶνων γινόμενον ἐντὸς τοῦ ἐρύματος ὡς
δεδιότες ἐποίησαντο οἱ περὶ Καίσαρα καὶ Ἀντώ-
νιον, εἰς τὴν μάχην ὤρμησαν οἱ Βρούτου καὶ διαέλα-
λουν ὅτι, ἀν ἐπιπλέον ὑπεριβῆ, ἐκλιπόντες τὸ στρα-
τόπεδον σκαδαθήσονται, οὕτω δὴ καὶ ἄκοντες συνέ-
μιξαν. Μέγιστος δὲ Ῥωμαίοις διαφανῶς ὁ ἀγὼν
οὗτος ἐγένετο. Τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τῶν γεγονότων ση-
μειῶν ἐν τε τῇ Ῥώμῃ καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ τεκρη-
ρατὸν τις· Ἐν γὰρ τῷ ἄστεϊ ὁ ἥλιος τοτὲ μὲν ἠλατ-
τούτο, τοτὲ δὲ μέγας ἐφαίνετο· ἐξέλαμψε δὲ ποτε
καὶ νυκτὸς, λαμπάδες τε ἄλλοσέπη καὶ ἄλλοσέφ-
τειν ἰδύκουν, καὶ σαλπύγγων ἦχαί καὶ ὄπλων κτύ-
ποι καὶ βοαὶ στρατοπέδων (81) νυκτὸς ἐκ τῶν τοῦ
Καίσαρος καὶ τῶν τοῦ Ἀντωνίου ὁμορῶντων ἀλλή-
λοις (82) παρὰ τῷ Τιβερίδι ἐξηκούοντο. Καὶ τι παι-
διον δεκαδακτύλους χεῖρας ἔχον ἐγγενήθη, ἡμίω-
νός τε ἔτεκε τέρας (83)· τὰ μὲν γὰρ πρόσθετα ἴππων,
τὰ δὲ λοιπὰ ἡμίονω ἐφίκει. Ἐν μὲν οὖν τῇ Ῥώμῃ
ταῦτά τε καὶ ἄλλα ἐγένετο. Ἐν δὲ τῇ Μακεδονίᾳ
περὶ τὸ στρατόπεδον τοῦ Κάσιου μέλισσαι τε πολ-
λαὶ αὐτὸ περιέσχον, καὶ ἐν τῷ καθαρίῳ τὸν στί-
φανον αὐτῷ κατεστραμμένον ὁ βαβδούχος προσή-
νεγκας καὶ ἐν πομπῇ τινι παῖς νίκην φέρων χρυσοῦν,
ὀλιθήσας· ἐπεσε καὶ γυπαί πολλοὶ καὶ ἄλλοι ὄρνι-
θες νεκροφάγοι εἰς τὰ ἐκαίτων διαφύτων στρατό-
πεδα, ἐκλαζόν τε φρικώδεις· τε καὶ δεινόν. Τοῦ δὲ

A tendens, cum hostibus in frumentatione colloca-
set insilias, impedit. At Cæsar utrumque timens,
si Antonius seorsim vel vinceret, vel vinceretur,
quod aut is, aut Brutus et Cassius ea ratione se
omnino superiores futuri essent; tamen infirmus
accurrit, adventuque suo Antonianos recreavit.
Cum ambo exercitus ex adverso constitissent, ex-
cursiones utrinque factæ sunt: sed nunquam justâ
acie dimicatum est, quamvis Cæsar et Antonius
pugnæ cupidi essent. Cassius enim et Brutus pu-
gnam non metu differebant, sed spectabant, an
citra periculum et magnam cædem possent vin-
cere. Ut vero Bruti legiones et moram ægre feren-
tes, et hostes ob lustralia sacra ante pugnam fieri
solita, ab Antonianis et Cæsarianis intra vallum
peracta, ignaviae damnantes, inter sese colloque-
bantur, si pugna diutius differretur, se castris de-
sertis dilapsuros esse: vel inviti in aciem descen-
derunt. Maximum id certamen Romanis citra con-
troversiam fuit: idque ostenta et Romæ et in Ma-
cedonia conspecta declarant. Nam in urbe sol alias
augeri, alias imminui visus, aliquando etiam nocte
emittit: faces alio atque alio saltare vias: clangor
tubarum, sonitus armorum, clamores exerci-
tuum ex vicinis inter se Cæsaris et Antonii ad Ti-
berim ædibus exauditi. Puer denis manuum digitis
natus. Mula monstrum peperit: anteriori parte
equo, cætera mulo simile. In Macedonia multa
506 apes Cassii castra circumdederunt: in sacris
C lustralibus, licitor ei coronam inversam attulit:
in pompa quadam puer auream victoriam gestans,
ex lapsu cœcidit: multi vultures, alique carni-
vori alites castra illorum cum horrendo et atroci
sono frequentarunt. Cæsar vero adolescentis me-
dicus, se a Minerva admōneri somniavit, ut eum
ex tabernaculo in aciem deportaret, quamvis gra-
viter ægrotantem: idque ei salutis fuit, ut statim
dicetur. Ac pugnæ diem non constituerunt, sed
velut ex composito mane in armis progressi, mo-
deste taciteque acies instruxerunt. Deinde con-
gressi, magna impressione, magna digladiatione et
alacritate utriusque, neutri vero recessu aut perse-
cutionibus usi, sed suis quique vestigiis insistent-
es, vulnerant, vulnerantur: cædunt, cæduntur.
D Ac Brutus Cæsarianos vicit, Cassius ab Antonia-
nis victus est, castris utrinque captis. Sed neque
victi amicorum victoriam, neque victores cladem
suorum norant. Nam et castra multum distabant,
et immenso pulvere excitato eventum pugnæ igno-
rabant. Interim tamen et Cæsaris vallum, et Anto-
nii est vastatum: et quæ in iis erant, capta om-
nia. Quare nisi Cæsar somnio medici paruisset,
captus in periculo fuisset. Cassius e pugna elapsus,

Variæ lectiones et notæ.

(81) Καὶ βοαὶ στρατοπέδων. Ita in duobus Reg. Absunt vero hæc verba in aliis, et in Colbert.

(82) Καὶ τῶν τοῦ Ἀντωνίου ὁμορῶντων ἀλλήλοις. Wolfius: Deesse videtur sive oixiῶν, sive

στρατοπέδων, ex vicinis inter se ædibus aut castris.

(83) Ἐτεκε τέρας. Supplevimus hanc postremam vocem ex codd. mss., quæ dicitur in Wolfianis.

sua quoque munitione vastata tumulum conscendit, unde prospectus in planitiem patebat : et Brutum quoque victum esse ratus, centurionem misit qui rem exploraret, sibi que ubi esset Brutus, et quid ageret, renuntiaret. Sed cum is in Bruti equites incidisset, qui ut cum Cassio ageretur, explorarent, ab hisque circumdatus porrectis dexteris salutaretur : Cassius accedere hostes putans, ab iisque captum esse centurionem, a Pindaro liberto se occidi iussit. Hic illius fuit exitus. Centurio vero reversus, eo facinore commotus, moram suam increpans, ipse quoque se interfecit. Brutus Cassii clade atque interitu cognito, illacrymavit : militum vero illius reliquias et verbis et pecunia data consolatus est. Ceciderunt in ea pugna ex horum exercitu circiter octo millia, ex Antonianis et Caesarianis amplius quam bis totidem. Quamobrem illi **507** tristes fuere, priusquam Demetrius Cassii minister chlamydes et enses illius attulit. Quibus acceptis ita receperunt animos, ut exercitum ante diluculum armatum ad pugnam educerent. Sed Brutus acie discernere nolens, hostes turbare noctu instituit, et aliquando flavio averso magnam partem valli eorum demersit. Sed quia nonnullos transfugisse cognorat, veritus ne id malum latius serperet, pugnare statuit. Et quia multos captivos in castris habebat, neque sciebat quo pacto cum eis pugnae tempore ageret : servilem turbam occidi iussit, ex ingenuis vero alios aperte dimisit, alios occultando et deducendo ob implacibilem ducum iracundiam conservavit, quamvis hostes, ipsius milites quos ceperant, occidissent.

δάκρυσε, τοὺς δὲ περισωθέντας τῶν ἐκείνου στρατιωτῶν συναγαγὼν καὶ λόγοις καὶ ἔδοσε χρημάτων παρεμυθήσατο. Ἔπεισον δ' ἐν τῇ μάχῃ τούτων μὲν περὶ ἑκατακισχιλίουσιν, τῶν δὲ περὶ Καίσαρα καὶ Ἀντωνίων πλείους ἢ διπλάσιοι. Διὸ καὶ τῆθύμουσιν ἐκείνοι, πρὶν ἢ Δημήτριος τις Κασσίου θεράπων ἐσπέρας ἀφίκετο πρὸς Ἀντωνίων, τὴν χλαμύδα καὶ τὸ ξίφος ἐκείνου φέρων. Ὡν κομισθέντων οὕτως ἀνεθάρσασαν, ὥστε ἕμ' ἡμέρᾳ προάγειν ὀπισθισμένην ἐπὶ μάχῃ τὴν δύναμιν Βρούτου· δ' ἐκ παρατάξεως μαχέσασθαι οὐκ ἐβούλετο, θορυβεῖν δὲ καὶ ταραττεῖν νύκτωρ ἐπειράτω τοὺς πολεμίους. Καί ποτε καὶ τὸν ποταμὸν παρατρέψας πολὺ τοῦ ἐρύματος αὐτῶν κατέκλυσεν. Ἐπει δ' ἔγνω τινὰς αὐτομολοῦντας τῶν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐναντίους, δείσας μὴ καὶ πλέον τι νεωτερισθῆ, συμμίξει ἔγνω αὐτοῖς. Πολλῶν δ' αἰχμαλώτων ἐν τῷ στρατόπεδῳ αὐτοῦ ὄντων, μὴ ἔχων ὅπως αὐτούς διαθήσεται κατὰ τὴν τῆς μάχης καιρὸν, τὸ μὲν δουλικὸν πλῆθος ἀναιρεθῆναι κεκέλευσε, τῶν δ' ἐλευθέρων τοὺς μὲν φανερώς ἀπέλυσε, τοὺς δὲ κρύπτων καὶ συνεχέμπτων ἔσωξεν, ὁρῶν τοὺς ἡγεμόνας ἀδιαλλάκτως ἔχοντας, καί τοι τῶν ἐναντίων τοὺς ζωγρηθέντας τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν ἀποκτείναντων.

XX. Pridie ejus diei quo pugnatum est, spectrum illud Bruto vesperi apparuit, quod prius etiam, ex Asia trajiciens, noctu viderat. Id erat hujusmodi. Alta nocte cum ad obscurum ignem lucubraret, cogitans atque meditans aliquid, putavit aliquem tabernaculum ingredi. Cum ad ingressum respexisset, vidit ignotum hominem horrendo et miro aspectu tacite sibi astare : qui percontanti, quis esset, et quid vellet ? respondit: *Se malum ejus esse genium, quem Philippis visurus esset.* Cui Brutus intrepide respondit, *Se eum visurum esse.* Id spectrum eodem vultu denovo illi conspectum est, sed nihil locutum abiit. Ferunt etiam duas aquilas in eo spatio, quod erat inter utramque aciem, inter se pugnasce : et eam quae

ἔχρησαντο ὀπισμῶν, πολλῶν δὲ ξιφισμῶν, καὶ προθυμῶν πολλῶν· καὶ οὐθ' ὀπαγωγῆς οὔτε διώξεσιν οὐδὲνες ἐχρησαντο, ἀλλ' αὐτοῦ ὡσπερ εἶχον ἐτίρωσκον, ἐτίρωσκοντο, ἐφόνευον, ἐφονεύοντο. Καὶ ὁ μὲν Βρούτος τοῖς περὶ τὸν Καίσαρα ἀντιμαχόμενον ἐκράτει· Κάσσιος δὲ ἀντιταταγμένος τοῖς περὶ τὸν Ἀντωνίων ἤττητο, καὶ τὰ στρατόπεδα ἀμφοτέρωθεν ἐάλω. Οὐκ ἔγνω μόντοι οὔτε τὴν νίκην τῶν ἐταίρων οἱ ἡττημένοι, οὔτε τὴν ἤτταν οἱ νενικηκότες. Τὰ τε γὰρ στρατόπεδα πολὺ ἀφαστήκασιν, καὶ ἀπλήτου κοινιοτοῦ γενομένου, ἠγνόησαν τὸ τέλος τῆς μάχης. Τέως δὲ τὸ τε τοῦ Καίσαρος τάφρουμα καὶ τὸ τοῦ Ἀντωνίου ἐπορθήθη, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ἐάλω, ὥστ' εἰ μὴ κατὰ τὸ ἔναρ τοῦ λατρῶ ὑπεξῆλθεν ὁ Καίσαρ τοῦ χαρακώματος, ἐν αὐτῷ ἂν κατελήφθη καὶ κεκινδύνευεν. Ὁ δὲ Κάσσιος ἐκ μὲν τῆς μάχης ἐσώθη, τοῦ δὲ ἐρύματος καὶ αὐτοῦ πορθηθέντος ἐπὶ λόφον ἀνεχώρησεν ἔχοντα πρὸς τὸ πῆλον σκοπίας. Ὑποτοπήσας δὲ καὶ τὸν Βρούτον ἐσθάλασι, ἐπεμψεν ἑκατόνταρχον κατασκευασμένον καὶ ἀγγελοῦντα αὐτῷ ὅπου τε ὁ Βρούτος εἴη καὶ ὅτι πράττει. Ἐπεὶ δὲ ὁ σταλαῖς συναντήσας ἰκπεύσιν, οὐς ἀπεστάλακε ὁ Βρούτος μαθησομένους περὶ τῶν κατὰ Κάσσιον, πρὸ αὐτῶν ἐκυκλώθη ἀσπαζόμενων αὐτῶν καὶ δεξιουμένων, ἔδοξεν ὁ Κάσσιος πολεμίους εἶναι τοὺς προσιόντας, καὶ ὅπ' αὐτῶν ἐνσχεθῆναι τὸν ἑκατόνταρχον, καὶ τινι Πινδάρῳ ἐξελευθέρῳ τὸν ἑαυτοῦ φόνον προσέταξε. Καὶ ὁ μὲν τοιοῦτον ἔσχε τέλος· καὶ ὁ ἑκατόνταρχος ἐπανελεύθη, καὶ γνοὺς τὸ δρᾶμα, κακίστας τε διὰ τὴν βραδυτήτα ἑαυτὸν ἐπαπέκτεινε. Ὁ δὲ γὰρ Βρούτος τὴν τε ἤτταν τοῦ Κασσίου μαθὼν καὶ τὸν θάνατον ἐκπαύσατο.

D K'. Κατὰ δὲ τὴν ἐσπέραν, ὅτε τῇ ἐπιούσῃ ἱμελλον μαχέσασθαι, τὸ φάσμα ἐφάνη τῷ Βρούτῳ, ὃ καὶ πρόην ἐξ Ἀσίας διαβαίνων νυκτὸς ἰδεάσατο. Ἦν δὲ τοιοῦτον. Νύξ ἦν βαθεῖα, καὶ φῶς οὐ πάνυ λαμπρὸν ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ὕπνητο. Ὁ δ' ἠγρύπναι σκοπῶν τι καὶ λογίζομενος· ἔδοξεν οὖν εἰσεῖναι τινὰ τὴν σκηνὴν, καὶ ἀπιδὼν πρὸς τὴν εἰσοδον, ὁρᾷ δεινὴν καὶ ἀλλόκοτον ὄψιν ἐκφύλου σώματος σιωπῆ παριστώσας αὐτῷ. Ἐρόμενος δὲ, Τίς ποτ' ὦν, ἢ τί βουλόμενος· ἤκεις ; ἤκουσεν ἐξ ἐκείνου· Ὁ σὺς εἰμι, Βρούτε, δαίμων κακὸς ὄψει δέ με περὶ Φιλίππου. Καὶ ὁ Βρούτος ἀποτήτως· Ὁφθαλμοί, εἶπε. Τοῦτο οὖν αἰθὶς τὸ φάσμα ἔώρακε τὴν αὐτὴν ἐπιδειξάμενον ἦεν, οὐδὲν μόντοι φθογξάμενον, ἀλλ' οἰχόμενον. Καὶ ἀστοὺς δύο φασίιν ἐν μεταίχμιῳ τῶν

ετραποσίδων συμπέσοντας ἀλλήλοισι μάχεσθαι τότε, A
 εἶξαι δὲ καὶ φύγειν τὸν κατὰ Βρούτου. Συμβαλὼν
 οὖν τοῖς ἐναντίοις καὶ αὐτὸς ἠττήθη. Τό τε γὰρ ἰππι-
 κικόν αὐτοῦ ἀγχώματα ἐπιπλείστον ἀγωνιστάμενον
 ἐνέκλινε· καὶ τούτου καὶ τὸ ἰππικὸν καίτοι γεν-
 ναῖω· μαχόμενον ἐνίδωκεν. Ἐνταῦθα καὶ Μάρκος ὁ
 Κάτωνος υἱὸς, ἐν τοῖς ἀρίστοις καὶ γενναιοτάτοις
 τῶν νέων ταπτόμενος, οὐκ εἶξε καταπονούμενος οὐδὲ
 ἐφυγεν, ἀλλὰ χρώμενος τῇ χειρὶ καὶ φράξῳ ὅστις
 εἶη, καὶ παρόθεν (84) ἑαυτὸν ἑνομάζων, ἔπεσεν
 ἐπὶ πολλοῖς τῶν πολεμίων νεκροῖς. Ἐπιπτον δὲ καὶ
 τῶν ἄλλων οἱ κρείττοις τοῦ Βρούτου προκινδυνεύου-
 ντες. Λουκίλιος δὲ τι· ἀνὴρ ἀγαθὸς ὁρῶν βαρβάρους
 τινὰ· ἰππίας ἐλαύνοντα· ῥίδην ἐπὶ τὴν Βρούτου,
 αὐτὸς ἔφη Βρούτου· εἶναι καὶ ἀγειν εἰδεῖτο ἐπὶ τὴν
 Ἀντωνίων, ὡς ἔαχα τὸν Κάισαρα δεδοικώς. Οἱ δὲ B
 ἦγον τὸν ἄνδρα, ἀγγέλους προπέμφσαντες. Ἐπαὶ δ'
 ἔγγυς ἦσαν, ὁ μὲν Ἀντώνιος διηπόρει ὅπως χρῆ δε-
 ξασθαι τὴν Βρούτου· ὁ δὲ Λουκίλιος προσαχθεὶς,
 Μάρκον μὲν Βρούτου, εἶπεν, Ἀντώνιος, οὐδεὶς
 ἤρηκεν, οὐδ' ἄρ' ἔλοι πολέμου· μὴ τοσοῦτον
 κρατήσῃσιν ἡ τύχη τῆς ἀρετῆς. Εὐθροθήσεται δὲ
 ὧν ἐκείνος ἡ σου καὶ νεκρὸς κείμενος ἀξίως
 ἑαυτοῦ. Θαυμάσι· δὲ ὁ Ἀντώνιος, τοῖς αὐτὸν ἄγουσι
 στρατιώται· ἔφη· Χαλεπῶς, ὡς σισυράτωται, φέ-
 ρετε τὴν ἀκρότην ἰσως· ἀλλ' ἴστε κρείττονα τῆς
 ζήτουμένης ἀγρας ἤρηκετε. Πολέμου γὰρ ζή-
 τούντας, φίλων ἡμῖν κομιζετε. Βρούτος δὲ πρὸς
 τι χωρίον ὑλῶδες κατηντηκώς, ἔδη σκότους ἔντο·,
 ὀλίγων περὶ αὐτὸν ἠγεμόνων ἔντων, εἰ· τὸν οὐρανὸν C
 ἀναδιδέψας ἀνεφθέγγατο·

A versus Brutum erat, cessasse ac fugisse. Cum ad-
 versarius congressus, et ipse succubuit. Nam le-
 giones cum diutissime resisterent, cesserunt.
 Unde equitatus quoque fortiter dimicans inclina-
 vit. Ibi et Marcus Catonis filius, inter optimos et
 fortissimos adolescentes collocatus, cum urgere-
 tur, non cessit, neque fugit, sed manu rem gerens,
 patrio suo nomine edito, super magno hostium
 acervo concidit. Ex cæteris etiam optimi quique
 Brutum propugnantes ceciderunt. Lucilius vero
 vir fortis, conspectis barbaris equitibus, qui im-
 petu in Brutum ferebantur, ipse Brutum se esse
 dixit: eosque rogavit ut ad Antonium 508 ducê-
 retur, quasi Cæsarem timeret: qui cum præmis-
 sis nuntiis, ab eis abductus, prope castra venisset,
 Antonius dubitabat, quo pacto Brutus excipiendus
 esset. Ille vero: *M. Brutum, inquit, Antoni, ce-
 pit nemo, neque capiet ullus hostis. Absit enim,
 ut tantum fortunæ in virtutem liceat. Verum ille
 aut vivens, aut etiam mortuus, ut ipso dignum est,
 inveniatur.* Hanc orationem miratus Antonius, du-
 ctoribus illius ait: *Fortasse, commilitones, impo-
 sturam iniquis fertis animis. Sed scitote vos prædam
 ea quam quæritis meliorem cepisse. Nam cum hos-
 tem persequeremini, amicum nobis adduxistis.*
 Brutus vero, cum jam tenebris obortis ad locum
 quædam saluosum cum paucis tribunis perve-
 nisset, oculis in cælum sublatis:

Ζεῦ, μὴ λάθῃ σε τῶν δ' ὅς αἰτιος κακῶν.

O dii, ne ja. at vos tanti mali capis.

Τούτου τὸν στίχον εἰπεῖν αὐτὸν ὁ Πλούταρχος ἀνα-
 γράφει.

Hunc Euripidis versum, ut Plutarchus scribit,
 pronuntiavit.

Ὁ δὲ ἔς ἄλων ταῦθ' ἱστορεῖ τότε τὸν Βρούτου εἰ-
 κ ἔν·

Dion vero hæc eum verba protulisse refert:

Ὁ τλάμων (85) ἀρετῆ,
 Ἄλλως ἄρ' ἦσθα λόγος·
 Ἐγὼ δὲ σε ὡς ἔργον ἤσκουν,
 Σὺ δ' αὖ ἐδούλευες τύχη.

O virtus misera,
 In verbis sita inanibus,
 Culla mihi vice numinis,
 Iniquæ sortis servula.

Εἰπόντος δὲ τινος ὅς δαί φεύγειν Πάνου μὲν οὖν,
 ἔφη, φευκτέον, ἀλλὰ διὰ τῶν χειρῶν, οὐ διὰ τῶν
 ποδῶν. Καὶ τοῦτο εἰπὼν καὶ γυμνῷ τῷ ἔξῃ ἐπι-
 πεσὼν, ἐτελεύτησε. Τὸν δὲ τούτου νεκρὸν Ἀντώ-
 νιος ἀνευρών, τῇ πολυτελεστάτῃ τῶν ἑαυτοῦ φοι-
 νικίδων περιέβαλε. Πορκία δὲ ἡ τοῦ Βρούτου γυνή, D
 ἡ Κάτωνος ἦν θυγάτηρ, φυλαττομένη καὶ μὴ ἐωμένη
 ἑαυτὴν ἀνελεῖν, ἀνθρακα· ἐκ τοῦ πυρὸς ἀρπάσασα
 καὶ καταπιούσα ἀπέθανε. Περὶ ἧς ἱστορήσας Πλού-
 τάρχος· ὡς πρὸ τῆς τοῦ Καίσαρος· τοῦ προτέρου σφα-
 γῆς ὄρωσα τὸν ἄνθρωπὸν σύννομον, καὶ μετὸν παραχτῆς
 ἀθήτους, καὶ τι βούλευμα κατανοήσασα παρ' ἑαυτῷ
 ἐάλοντα δυσσεβέλικτον, οὐ πρότερον αὐτὴν περὶ τῶν

Cum quidam dixisset, fugiendum esse: omnino
 fugiendum esse respondit, *verum manibus, non pe-
 dibus.* Hoc dicto, stricto gladio incubuit. Anto-
 nius cadaver ejus inventum, pretiosissima pur-
 pura involvit. Porcia vero Bruti uxor, Catonis
 filia, cum ne se occideret custodiretur, prunis de
 foco devoratis interiiit. De qua Plutarchus scribit,
 cum ante pridis Cæsaris eadem maritum tristem
 et perturbatiorem solito consilium aliquod inex-
 plicabile animo agitare vidisset: non prius eum
 de arcanis percontatam esse, quam sui ipsius pe-
 riculum fecisset: sumptoque cultello clau profun-
 dum vulnus intulisse femori, quod paulo post

Variae lectiones et notæ.

(84) Καὶ παρόθεν. Ita apud nostros in clamore
 militari copiarum duces nomen suum inclamare
 solitos docuimus in Dissertat. ad Joinvillam.
 (85) Ὁ τλάμων. Nos versus paulo aliter citat
 Dion editus lib. XLII extr.

Ὁ τλήμων ἀρετῆ, λόγος ἄρ' ἦσθ', ἐγὼ δὲ σε
 ὡς ἔργον ἤσκουν· σὺ δ' ἄρ' ἐδούλευες τύχη.
 Vide Plutarchum, De superstitione, sub initium.

graves dolores, et periculosa febres consecuta sint. Brutoque sollicito, in summo dolore dixisse: *Ego tibi, Brute, data sum, non ut pellicis instar rictum et lectum duntaxat communem tecum haberem, sed ut fortunæ secundæ adversæque sociæ tibi essem. Ac tu quidem talem te maritum præbes, de quo nihil queri possim. Ego vero quo pacto gratum animum declarabo, si neque occultum dolorem, neque sollicitudinem hæc fides postulat, tecum una tulero? Equidem scio quam imbecilla sit natura muliebris ad celanda arcana. Sed rectæ educationis et honestæ consuetudinibus aliquæ vires sunt. Nihil vero contigit, ut et Calonis filia, et Bruti uxor essem: quibus rebus dudum minus freta, nunc me a labore invictam esse cognovi. His dictis, ei vulnus, causa illius exposita, ostendit. Is vero obstupelactus, deos precatos est, ut re bene gesta dignum Porcia maritum se præberet.*

ἑμιαυτὴν ἔγνωκα καὶ πρὸς πόρον ἀήτητον εἶναι. Ταῦτ' εἰπούσα, δέκνεσθαι αὐτῷ τὸ τραῦμα, καὶ διηγείσθαι τὴν περὶ αὐτῆς. Ὁ δ' ἐκπλαγείς ἐκτύχαστο, Πορκίας δέξιν φανῆναι.

XXI. Bruto ad hunc modum defuncto, viri clari qui eum secuti fuerant, plerique statim semetipsos aut occiderunt, aut capti perierunt. Cæteri periculo tum fuga ad mare evitato, post ad Sextum se contulerunt. Cum Brutus et Cassius hisdem ensibus quibus Cæsarem trucidarant, periiissent, Cæsar et Antonius statim dividerunt imperium: illi Hispania et Numidia attributa, huic Gallia et Africa: parti inter sese, si Lepidus eam partitionem iniquo ferret animo, se illi Africa cessuros. Solas autem has provincias dividerunt, quod Sardiniam et Siciliam Sextus obtinebat: cæteræ, præter Italiam, adhuc in tumultu erant. Proinde Antonius in Asiam ad pacandos eos qui arma contra tulerant, et ad pecuniam exigendam, abiit. Cæsar in Italiam properavit, ut Lepidum, si quid movisset, coerceret, et cum Sexto bellum gereret. Sed ex morbo tardius progrediens, Romanam venit, peractisque victoriæ solemnibus, rerum administrationem cepisset. Lepidus enim præ metu et socordia quiescebat: Antonii vero uxor Fulvia, et L. Antonius consul, suscepta rerum cura, Cæsari adversabantur. Itaque is affinitate repudiata, Aliam remisit Fulviæ: eaque de causa, et propter famem Romanos prementem, animo Cæsar æstuabat. Nam mare Siculum a Sexto tenebatur: sinus Ionius a Cn. Domitio, qui ex Cæsaris percussoribus unus, e pugna Philippica elapsus, classe comparata adversarios infestabat. Ob eam igitur famem et aliis de causis seditione orta inter plebem et milites, ad manus ventum est: utrinque aliquot vulnerati et cæsii, et complures ades incensæ. Illis rebus territus Cæsar, cum Fulvia et Lucio consule in gratiam redire studuit. Sed reconciliatione, per multos alios et milites frustra tentata, **510** senatores misit: eosque pacis, quæ cum Antonio fecerat, expositis controversiarum iudices suscepit. Qui cum nec ipsi quid-

ἀδρήτων ἀνήρστο πρὶν ἢ λαβεῖν διάκαιραν ἐπιτύχῃ. Λαβούσα γὰρ, φασί, μαχαίριον, τομὴν βαθεῖαν λάθρα ἐπήνεγκε τῷ μηρῷ, ὡς μετὰ μικρὸν θύνας ἐπιγενέσθαι νεανίας, καὶ φρικώδεις ἀναρθεῖναι πυρετούς ἐκ τοῦ τραύματος. Ἄγων αὐτός δὲ τοῦ Βρούτου, ἐν ἀκμῇ τῆς ἀληθίνου οὐσα ἐφ' αὐτῷ Ἔγω, Βρούτα, οὐκ ὡς αἱ καλλικευόμεναι κοίτης μεθέουσα καὶ τραπέζης μόρον ἐδίδθη σοι, ἀλλὰ κοινωδὲς εἶναι καὶ ἀγαθῶν καὶ ἀνταρῶν. Τὰ μὲν οὖν σὰ πάντα περὶ τὸν γάμον ἀμεμπτα τῶν δὲ παρ' ἐμοῦ τίς ἀπόδειξις ἢ χάρις, εἰ μήτε πάθος ἀκέρητον συνδιδίω σοι, μήτε φροντίδα πίστεως δεομένη; Οἷδ' εἶ τι γυναικεία φύσις ἀσθενῆς δοκεῖ. Ἰδὼν ἀναγκαστὶ ἀπόδρητον ἀλλ' ἐστὶ τίς καὶ τροφῆς ἀγαθῆς καὶ ὀμιλίας χρηστῆς εἰς ἡδονὴν ἰσχύς. Ἐμοὶ δὲ τὸ κάτωρος εἶναι θυγατέρα καὶ τὸ Βρούτου γυναικίκα πρόσσῃσιν. Οἷς πρόσθεν μὲν ἤητορ ἐπεποιθεῖν, τῶν δ' ἰδοῦναι τοὺς θεοὺς καταρθεύοντα τὴν πρᾶξιν ἀνδρα

ΚΑ'. Τῷ μὲν οὖν Βρούτῳ ὃν εἰρηται τρόπον ἐπίλιπε τὸ βιώσιμον. Τῶν δὲ μετ' αὐτοῦ γενομένων ἐπιστῆμων ἀνδρῶν οἱ μὲν πλείους ἑαυτοὺς αὐτίκα ἀπέκτειναν, ἢ ἀλόντες ἐφθάρσαν· οἱ δὲ λοιποὶ τότε διαφυγόντες ἐπὶ τὴν θάλασσαν, μετὰ τοῦτο τῷ Σέξτῳ προσέθεντο. Καὶ ὁ μὲν Βρούτος, καὶ ὁ Κάσσιος οὕτως ἀπώλοντο, τοὺς ἕξτες ἀπαγόντες, οἷς τὸν Κάισαρα διεχρήσαντο. Κάισαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος αὐτίκα τὴν ἄρχὴν ἀνεδύσαντο, καὶ τῷ μὲν ἢ τε Ἰθέρια καὶ ἡ Νουμηθία προσεκεκλήρωτο, Ἀντωνίῳ δὲ ἡ Γαλατία τε καὶ ἡ Ἀφρικὴ, συνθεμένοις, εἰ ἐπὶ τούτοις ἀγανακτήσει ὁ Λέπιθος, ἐκοτήνασιν οἱ τῆς Ἀφρικῆς. Ταῦτα δὲ μόνον ἐδίδαντο, ὅτι Σαρδῶν μὲν καὶ Σικελίαν Σέξτος κατείχε, τὰ δὲ ἔξω τῆς Ἰταλίας ἐν παραχῇ ἦν. Καὶ ἐπὶ τούτοις Ἀντώνιος μὲν εἰς τὴν Ἀσίαν, καταστήσων τοὺς αὐτοῖς ἀντιπολεμήσαντας καὶ ἀργυρολογῆσων ἀπέη, Κάισαρ δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὠρμήθη, τὸν Λέπιθον κωλύσων ἐν τῇ παρακίῃ, καὶ τῷ Σέξτῳ ἀντιταξόμενος. Νοσίων δὲ καὶ διὰ τοῦτο βραδύτερον ἰὼν εἰς τὴν Ρώμην ἀφίκετο, καὶ τὰ νενομισμένα ἐπὶ τῇ νίκῃ τελείας πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων ἐνστάτην διοίκησιν. Ὁ γὰρ Λέπιθος καὶ φόβῳ καὶ νοθεῖα ἡσύχασεν· ἢ δὲ τοῦ Ἀντωνίου γυνὴ Φουλβία καὶ ὁ Λούκιος Ἀντώνιος ὑπαταίων τῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνοντο καὶ τῷ Κάισαρι διηνήθησαν, ὥστε τὸν Κάισαρα τὴν τῆς Φουλβίας θυγατέρα κίμψαι αὐτῆ, τὴν δὲ τῆς ἐπιγαμίας συγγένειαν λύσαντα· καὶ διὰ ταῦτα οὖν, καὶ διὰ τὸν λιμὸν, ὃς τότε τοὺς Ῥωμαίους ἐπέσειν, ὁ Κάισαρ ἐν ἀμνηχανίᾳ ἐγένετο. Ἡ μὲν γὰρ κατὰ Σικελίαν θάλασσα ὑπὸ τοῦ Σέξτου κατείχετο, ὁ δ' Ἰώνιος κόλπος ὑπὸ Λορκετίου Γναίου, ὃς τῶν μὲν ἀπαγόντων τοῦ Κάισαρος ἦν, ἐκ δὲ τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης διαφυγῶν ναυτικῶν συνεχρότητος, καὶ τοῦ τε κλίπου χρόνον τινα ἐκράτησε καὶ τοὺς ἐναντίους ἐφθίρει. Διὰ τοῦν τὸν λιμὸν τοῦτον, καὶ δι' αἰτίας ἕτερας, καὶ ἐκτασίας πρὸς ἀλλήλους, ὃ τε δῆμος καὶ ἡ στρατιωτικὴ, καὶ εἰς μάχας ἢ στάσις περιέστη,

ὥστε καὶ τειρωσασθαι καὶ θησασθαι ἐξ ἀρροστέρων, καὶ οὐκ ἴσως κατακρησθῆναι σιγῆς. Ἐγχευθῆναι ἄρματα ἢ Καίσαρ, καταλλαγῆναι τῇ τε Φουλδίᾳ καὶ τῷ βασιτεῖ τῷ Λουκίῳ ἠθέλησεν. Ἐπὶ δὲ διὰ πολλῶν ἄλλων καὶ τῶν ἱστρατευμένων προσβουσαίμενος πρὸς αὐτοὺς οὐδὲν ἤνυσεν, βουλευτὰς ἱστῆσαι, τὰς τε συνθήκας τὰς πρὸς τὸν Ἀντώνιον αὐτῷ γενομένας ἐκφῆσαι, καὶ δικαστὰς τῶν διαφορῶν αὐτοὺς ποιῆσαι. Ὡς δ' οὐδὲν οὐδ' οὗτοι πρῆξαι ἴσχυσαν, πρὸς τὸ στρατιωτικὸν αὐθι; ἀπέκλινε. Καὶ εἰς τὴν Ῥώμην οἱ στρατιῶται, ὡς καὶ τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ κοινωσάμενοι, τι συναλθόντες, τούτων μὲν οὐκ ἐβρόντισαν· ἐς δὲ τὸ Καπιτώλιον ἀθροισθέντες, τὰς τε συνθήκας ὡς ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Καίσαρ ἔθεντο ἀναγνωσθῆναι ἐπίσιν ἐκτίσασαν, καὶ ἐκίνα; τὴν ἐπαύριον, καὶ περὶ ὧν διεφέροντο, ταυτοὺς ἐκάθισαν δικαστὰς. Καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν Καίσαρ ἱτοιμος δικασθῆναι κατὰ τὴν ὤρισμένην ἡμέραν ἐγένετο, ἡ Φουλδία δὲ καὶ ὁ ὕπατος οὐ παρῆν, ὡς ἀδικούντων ἐκείνων καταψηφίσαντο, καὶ τὰ τοῦ Καίσαρος ἐπίσχεσαν. Καὶ μάχη μεταξὺ αὐτῶν συγκακρότητο, καθ' ἣν ὑπερέσχεν ὁ Καίσαρ, ὥστε πολλοὺς τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων φθαρῆναι, καὶ τὸν ὕπατον φλῶναι τὸν Λούκιον, ἀπολυθῆναι δὲ. Ἡ δὲ Φουλδία μετὰ τῶν τέκνων ἀπέδρα πρὸς τὸν Ἀντώνιον. Καίσαρ δὲ τὰ τε ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καταργασάμενος, καὶ τοῦ Ἰωνίου κόλπου ἠλευθερωμένου (ὁ γὰρ Δομίτιος ἀπογνοῦ; ἀπέκλυσε πρὸς Ἀντώνιον) παρεσκευάζετο εὖ πρὸς τὸν Σέξτον ὁρμήσων. Διὰ δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ ἔτι τῷ Ἀντωνίῳ διὰ τῆς μητρὸς ἐκονολογήσατο, ἔδειξε μὴ καὶ ἀμφὶν ἕνα πολέμησαι, καὶ τὸν Σέξτον προτιμήσαι, ἅτε τοῦ Ἀντωνίου πιστότερον τε καὶ ἰσχυρότερον, τὴν τε μητέρα Μουκίαν αὐτῷ ἐπεμψε, καὶ τὴν τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Λουκίου Σκρίβωνίου Λίβωνος ἀδελφὴν ἔγημεν, εἰ πως ἐκ τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς συγγενείας φίλον αὐτὸν ποιήσατο. Ὁ γὰρ Σέξτος τῆς ἀρχῆς ἣς εἶχε, ὑπὸ Καίσαρος, πρώην παραλυθεῖς, τοῦ δὲ ναυτικοῦ ἀνατεχνόμενος, ἵτα μὴ τοῦ φόβου τοῦ Καίσαρος ἐκείνου μετ' ἄσχετος, ἤλαττε καὶ καταχθῆσθαι πρὸς τοῦ νέου Καίσαρος. Ὡς δ' ἔγνω καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸν ἐκείνου φόβον ἐπιτεκμηρυγμένον, ἀπέγνω καὶ πρὸς πόλεμον ἠτοιμάζετο, ναυπηγῶν τριεῖς, καὶ τοὺς αὐτομολούντας δεχόμενος; καὶ τοὺς καταποντιστὰς προσεταιριζόμενος. Καὶ ἐν ὀλίγῳ ἐγένετο ἰσχυρὸς; καὶ τῆς πρὸς τῇ Ἰταλίᾳ θαλάσσης ἐκράτησε. Προχωροῦντων δ' αὐτῷ τῶν πραγμάτων, ἔς Σικελίαν ἐκίενσε, καὶ ταύτην κατέσχε, καὶ στρατιῶν ἐκεῖθεν πλείω, καὶ ναυτικῶν συνήγαγεν ἰσχυρότατον. Διὰ ταῦτα τε καὶ ἵνα μὴ τῷ Ἀντωνίῳ ἐπιλωθῆ, καταλλαγῆναι οἱ ὁ Καίσαρ ἐμείρετο. Διμαρτῶν δὲ τούτου, ἐκείνῳ μὲν Μάρκον Ἀγρίππαν πολέμησοντα ἐπέμψεν, αὐτὸς δ' ἐ; Γαλατίαν ἀπήγε. Μαθὼν οὖν ὁ Σέξτιος ταῦτα, ἐς τὴν Ἰταλίαν ἀνέπλευσε καὶ ἐνέμεινεν αὐτὴν ληϊζόμενος. Ὁ δὲ δὴ Καίσαρ τὴν Γαλατίαν κατέσχε, τὸν μόνον Λέπιδον ἐς τὴν Ἀφρικὴν ἐπέμψεν, ἐν ὧς παρ' αὐτοῦ ταύτην λαθὼν, καὶ οὐχὶ παρὰ τοῦ Ἀντωνίου, αὐτῷ μόνῳ τὴν χάριν ὁμολογῆ.

A quam impetrassent, rursus ad milites inclinavit. Hi vero Romam ingressi, ut cum senata populoque acturi aliquid, iis neglectis, in Capitolio convenerunt, et pactis quæ recitari sibi iusserant, confirmatis, semetipsos controversiarum iudices constituerunt. Ac Cesare ad diem statum causam dicere parato, Fulviam et consulem absentes ut injurios condemnarent, Casaria causa probata. Inde pugna inter dissentientes orta, in qua multi senatores atque equites cæsi sunt: victoria penes Cæsarem fuit, Lucio consule capto, sed dimisso. Fulvia vero cum liberis ad Antonium profugit. Cesar Italia subacta, et Ionio sinu liberato (nam Domitius, desperatis rebus, ad Antonium se contulor), contra Sextum se parabat. Sed ejus potentiam metuens, et, quoniam is per matrem cum Antonio de pacificatione egerat, ne cum utroquo pugmandum esset veritus, Sextum ut et potentiorum et fideliorum Antonio prætulit, missa ei matre Mucia, et soceri ejus L. Scribonii Libonis filia ducta, eo beneficio et affinitate in amicitiam illius se insinuare studens. Sextus enim, adempto sibi pridem a Cæsare imperio quod tenuerat, classe nitentur: et quia cædis Cæsaris particeps non fuerat, spem fovebat, fore ut ab adolescente Cæsare revocaretur. Ut vero cognovit se quoque ob cædem illius proscriptum esse, desperato reditu, tritemibus ædificandis, et transfugis recipiendis ad bellum se parabat. Piratis etiam ascitis, exiguoque tempore magnis viribus nitens, Italico mari positus, prospero fortunæ flatu Siciliam occupavit, ibique aucto exercitu classem firmissimam comparavit. His igitur de causis, et ne cum Antonio iniret amicitiam, cum eo redire in gratiam Cesar desideravit. Sed impos voti factus, M. Agrippa contra illum misso, ipse in Gallias abiit. Quo Sextus cognito in Italiam appulsi; ex eaque prædas egit. Cesar Gallias positus, Lepidum in Africam allegavit, ut sibi uni, non etiam Antonio gratiam illam deberet.

ΚΒ. Ἀντώνιος δὲ Μάρκος εἰς τὴν Ἀσίαν ἐλθὼν, τὰ μὲν αὐτὸς περιῶν, ἐς δὲ τινὰ στέλων ἐτέρους, τὰς τε πέλεις ἠργυρολόγει καὶ τὰς δυναστείας ἐπίπραττε. Τῆς δὲ γὲ Κλεοπάρας ἐν Κιλικίᾳ ὄφθησεν; αὐτῷ, ἔρωτι τῆς γυναίκος οὐκέτ' οὐδεμίαν φροντίδα τοῦ καλοῦ ἐποίησατο, ἀλλὰ τῇ Αἰγυπτίᾳ ἰδούλευε, καὶ ἄλλα δὲ διὰ τοῦτο ἐπραξεν ἄτοπα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῆς ἀπέκτεινε, καὶ τέλος ἀπήρην εἰς Αἰγύπτου. Ὅθεν οἱ Πάρθοι, καὶ πρὶν κινούμενοι,

511 XXII. M. vero Antonius in Asia partim ipse, partim per alios pecuniam a civitatibus exigebat, et præfecturas vendebat. Ut autem Cleopatra in Cilicia visa, mulieris amore captus est, omnis honestatis abjecta cura, Ægyptiæ serviit, in ejus gratiam præter alia indecora, fratribus illine occisis, denique in Ægyptum discessit. Unde factum est, ut Parthi, qui jam ante in motu erant, tum magis etiam Romanos vexarent, a Labieno

irritati. Qui cum a Bruto et Cassio Parthis auxilio missus esset, audito eorum interitu apud barbaros remansit, sequē belli ducem professus et multas gentes ad defectionem impulsurum pollicitus, magnis copiis ab Orode Parthorum rege acceptis, cum ejus filio Pacoro est ablegatus, qui Syriam, Tyro excepta, subegit, et in Palæstinam impressionem fecit. Labienus vero Ciliciam occupavit, et urbes Asiæ mediterraneas. Enimvero Antonius, quamvis et hæc et cætera quæ in Italiâ gerebantur, audiret: tamen amore et ebrietate præpeditus, neque cives neque socios curabat, sed cum Cleopatra et Ægyptiis genio indulgebat, donec funditus everteretur. Ac vix tandem expectatus, Tyrum navigavit: sed ea per causam belli cum Sexto gerendi relicta, per continentem in Asiam usque profectus, in Graciam transiit. Ubi cum matre et uxore congressus, Cæsare hoste declarato, cum Sexto pacem fecit. Deinde in Italiâ trajecit, ubi quasdam urbes occupavit, quasdam oppugnavit. Coegit et Cæsar suas copias. Bello inter eos orto, cum tota Italia, tum Roma turbata fuit. Interea Fulviæ morte Sicyone nuptiata, ambo armis positus in gratiam redierunt; ac Cæsar Sardiniam, Dalmatiam, Hispaniam et Galliam esse sortitus: Antonio cætera omnia, quæ ultra sinum Ionium in Europa et Asia Romanis patebant, obtulerunt. Libycas gentes Lepidus, Siciliam Sextus tenuit. Imperium sic de integro partiti, bellum cum Sexto communibus opibus gerendum decreverunt. Reconciliata gratia, se mutuo in castris Brundusinis convivii exceperunt, Cæsar Romano et militari more sine lauticiis, Antonius 512 Asiatico et Ægyptiaco luxu. Cum inter sese reconciliati viderentur, Cæsariani circumsteterunt Antonium, ab eo pecuniam in pugna Philippica promissam flagitantes: quam ut affatim afferret, in Asiam profectus esset. Sed cum nihil daret, male ab eis tractatus esset, nisi eos Cæsar amplissime pollicendo, compercuisset. Deinde bellum adversus Sextum gerendum susceperunt. Sed populus Romanus, cum ob illum mari dominantem, fame et multiplicibus tributis premeretur, indignabatur: neque se conquire poterat, quin ut pacem cum eo facerent, postularet. Quo non impetrato, ad Sextum defecit, et magistratus lapidibus foro exegit: et Cæsaris atque Antonii statuas eversis, ad ipsos occidendos concitatus est. Quare vel invit de pace cum Sexto agere sust. Coacti. Ac primum per amicos cum eo tractarunt: deinde ipsi in colloquium convenerunt, et his conditionibus pacem fecerunt: servos transfugas libertate donandos, exules (percussoribus exceptis) revocandos esse, et quibusdam eorum, tribunatus, præturas, et sacerdotia statim tribuenda. Ipsum Sextum consulem designandum, et augurem creandum esse. De paternis opibus mille quingentas quinquaginta myriadas drachmarum restituendas esse: Siciliam, Sardiniam Achaiam, quinquennium tenendas,

A τότε δὴ καὶ μάλλον τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέβητο, τοῦ Λαθινοῦ πρὸς τοῦτο σφᾶς ἐρεθίσαντος, ὃς τῷ Βρούτῳ μὲν καὶ τῷ Κασσίῳ συνεστρατεύετο· πεμφθεὶς δὲ παρ' ἐκείνων εἰς Πάρθους· συμμαχίαν αἰτουμένων, ὡς τὴν ἐκείνων ἤτταν ἔγνω, κατέμεινε παρὰ τοῖς βαρβάροις, καὶ τότε τοῦ πολέμου ἡγεμὼν γενέσθαι ὑπέσχετο, καὶ πολλὰ μεταστῆσειν τῶν ἐθνῶν ἐπηγγελάτο. Ὅθεν καὶ δύναιμι πολλὴν πρὸς τοῦ τῶν Πάρθων βασιλέως Ὀρόδου ἔλαβε, καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ τῷ Πακόρῳ συναπιστάλη. Καὶ ὁ μὲν Πάκορος τὴν Συρίαν ἐχειρώσατο πλὴν Τύρου, καὶ εἰς Παλαιστίνην εἰσέβαλεν: ὁ δὲ Λαθινοὺς τὴν τε Κιλικίαν κατέσχε, καὶ τῆς Ἀσίας τὰς ἡπειρωτικὰς πόλεις. Ἀντώνιος δὲ ἐπυθάνετο μὲν καὶ ταῦτα, ὡς περὶ δὴ καὶ τὰλλα τὰ τῇ Ἰταλίᾳ δρώμενα, ὅπῃ δὲ τοῦ ἔρωτος B καὶ τῆς μέθης οὕτε τῶν πολιτῶν, οὕτε τῶν συμμάχων ἐφρόντιζε, τῇ Κλεοπάτρᾳ δὲ καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις συνερούφα, μέχρις οὐ παντελῶς κατελύθη. Ὅψ' ὁ οὖν ποτὲ ἐξαναστὰς, ἐπλευσεν εἰς Τύρον. Τὴν δὲ τοῦ Σέξτου προφασισάμενος πόλεμον, ἀπέλιπεν αὐτοῦς. Καὶ παρὰ τὴν ἡπειρον μέχρι τῆς Ἀσίας παρακομισθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα διήλθεν. Ἐνθα τῇ τε μητρὶ καὶ τῇ γυναικὶ ἐντυχῶν, τὸν τε Καίσαρα πρὸς πόλεμον ἐποίησατο, καὶ τῷ Σέξτῳ ἐπέσαστο. Ἔπειτα εἰς τὴν Ἰταλίαν περαιωθεὶς, τινὰ μὲν ταύτης κατέσχε, τινὰ δ' ἐπολιόρκει· καὶ ὁ Καίσαρ τὰ: δυνάμεις συνήθροισε. Συνεβρωγώτων οὖν αὐτῶν ἐς τὸν πόλεμον, ἦ τε ἄλλη Ἰταλία τετάρακτο, καὶ ἡ Ῥώμη δι' ἄλλοις. Ἐν τούτοις ἡ Φουλιβία ἐν Σικυῶνι διάγουσα ἐτελεύτησεν. Ὡς δὲ τοῦτο ἡγγέλθη, τὰ ὄπλα κατέθεντο ἀμφὼ καὶ συνηλλάγησαν. C Καὶ Καίσαρ μὲν Σαρδίᾳ τε καὶ Δελμυτίᾳ, τὴν τε Ἰθέρῳ καὶ τὴν Γαλατίᾳ ἐκληρώσατο· Ἀντωνίῳ δὲ πάντα τὰ ἄλλα ὑπὲρ τὸν Ἴωνιον, τὰ τε ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ῥωμαίοις ὄντα ἐπέλαχε. Τὰ δ' ἐν τῇ Λιβύῃ ἔθνη Λέπιδος, καὶ τὴν Σικελίαν ὁ Σέξτος· εἶχον. Τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν οὕτως αὐθις ἐδάσαντο, τὸν δὲ πρὸς τὸν Σέξτον πόλεμον ἐκοινώσαντο· καὶ ἐπὶ ταῖς καταλλαγαῖς εἰσίστασαν ἀλλήλους ἐν τοῖς περὶ τὸ Βρεντέσιον στρατοπέδοις, Καίσαρ μὲν Ῥωμαϊκῶς τε καὶ στρατιωτικῶς, Ἀντώνιος δὲ Ἀσιανῶς τε καὶ Αἰγυπτίως. Κατηλλαγμένων δ' αὐτῶν ὡς ἐδόκουν, περιστάντες τὸν Ἀντωνίον οἱ τότε συνόντες τῷ Καίσαρι, ἀπήτουν παρ' αὐτοῦ τὰ χρήματα δ' ἀπὸ τῆς μάχης τῆς ἐν Φιλίπποις ὑπέσχεοντο σφίσι, δι' ἃ καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπως κλειστή ἀθροῖσιν ἔσταλον. Κἂν ἐξειργάσαντο τ: αὐτὸν μὲν δὲν διδόντα, εἰ μὴ σφᾶς ὁ Καίσαρ κατέσχεν, ἐλπίσι μετεωρίζας αὐτούς. Καὶ μετὰ τοῦτο τοῦ πρὸς τὸν Σέξτον πολέμου ἤπτοντο. Λιμοῦ δὲ τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Σέξτου θαλασσοκρατοῦντος πιέζοντος, τελῶν τε πολλῶν καὶ παντοίων ἐπιτασσομένων αὐτοῖς, δεινῶς ἠσχαλλόν, καὶ οὐκέθ' ἠσύχαζον, ἀλλὰ παρεκίλουν σφᾶς σπέσασθαι τῷ Σέξτῳ. Ὡς δ' οὐκ ἐπειθον, πρὸς τὸν Σέξτον ἀπέκλιναν, καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντας λίθοις ἐξήλασαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, τὰς τε τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου εἰκόνας κατέβαλον, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ὡς ἀποκτενοῦντες σφᾶς ὤρμησαν. Ὅθεν ἠναγκάσθησαν τῷ Σέξτῳ καὶ ἄκοντα: ἐπιπτε-

ρυκεύασθαι· και πρώτον μὲν διὰ τῶν ἐταίρων αὐτῶ διελέχθησαν, ἔπειτα και αὐτοὶ ἐς λόγους ἤλθον, και ἐσπέισαντο ἐπὶ συνθήκαις, ὥστε τοὺς αὐτομολήσαντας τῶν δούλων ἐλευθέρους εἶναι, και τοὺς ἐκπερόντας πλὴν τῶν σφαγίων καταλθεῖν, και τισιν αὐτῶν δημαρχίας τε και στρατηγίας, και ἱερωσύνας εὐθὺς δοθῆναι. Αὐτὸν δὲ τὸν Σέξτον ὑπατὸν τε αἰρεθῆναι και οἰωνιστὴν ἀποδειχθῆναι, καὶ τῆς πατρῴας οὐσίας χιλίας πεντακοσίας παντήκοντα μυριάδας δραχμῶν κομισασθαι, και Σικελίας και Σαρδοῦς τῆς τε Ἀχαΐας ἐπὶ πέντε ἔτη ἄρξαι, μὴ ἀπεριμόλους δεχόμενον, μὴ ναὺς ἐπικτώμενον, μὴ τινα ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔχοντα φρούρια· ἀλλὰ τὴν τε εἰρήνην τὴν ἐν τῇ Ὀαλάσῃ αὐτῇ πρυτανεύοντα, και οἶκον τοῖς ἐν τῇ πόλει τακτὸν πέμποντα. Τὰς γοῦν συνθήκας ταύτας συγγραφέαμνοι, και τὰ γραμματεῖα ταῖς ἱερείαις ταῖς ἀειπαρθένους παραθέμενοι, δεξιάς τε σφραῖς ἔδωσαν και ἀλλήλους ἐφίλησαν· και ἐπὶ τούτοις ἀπλτος ἠγέρθη βοή καὶ τῆς ἱερείου καὶ τῶν ναῶν, ὥστε και τὰ θρη συνηχῆσαι. Μετὰ ταῦτα μέντοι οἱ τε ἄλλοι ὑπεδέχοντο ἀλλήλους και ἀνωσιετῶν, και αὐτοὶ ἐκείνοι, πρότερος μὲν ὁ Σέξτος ἐν τῇ νηϊ, ἔπειτα και ὁ Καίσαρ ὁ τε Ἀντώνιος ἐν τῇ ἡπείρῳ. Δυνηθεὶς δὲ ὁ Σέξτος θυμῶ ἐν τῷ σκάφει· σὺν ἄλλοις ὄντας κτανεῖν, ὡς και ὁ ἐξελεύθερος αὐτῶ Μηνῆς συνεδούλευσε, Τερμεῖν, εἰπὼν, εἰ βούλοιο τὸ πρυμνήσιον, και ἀποκλεῦσαι, οὐκ ἔθέλησεν, ἀλλὰ και τὴν θυγατέρα Μάρκῳ Μαρκελλῶ τῷ τοῦ Καίσαρος ἀδελφιδῶ ἐνηγγύησε. Καὶ οὕτω μὲν ὁ πόλεμος ἀνεβέβλητο.

ΚΓ'. Ἐς τὴν Ἑλλάδα δὲ ὁ Ἀντώνιος ἀπὸ τῆς Β' Ἰταλίας ἐπανελθὼν ἐπὶ πλείστον ἐν ταύτῃ διέτριψε, τὰς τε ἐπιθυμίας ἀποπιπλάς, και τὰς πόλεις κικλῶν, ὡς ἀσθενέσταται τῷ Σέξτῳ παραδοθῶσι· και ἄλλα δὲ πολλὰ ἐξεδητήθη παρὰ τὰ πάτρια· και ἀθύρσων νέον ἑαυτὸν ἐκάλεε και παρὰ τῶν ἄλλων ὀνομαζέσθαι ἤθελε. Καὶ Ἀθηναίον διὰ ταῦτα τὴν Ἀθηνᾶν αὐτῶν καταγγνωμένον, δέχεσθαι τε τὴν γάμον ἔφη, και προῖκα μυριάδας ἑκατὴν ἐπράξατο παρ' αὐτῶν. Κάκεινος μὲν περὶ ταῦτα εἶχε, τὸν δὲ Βεντίδιον τὸν Πούπλιον εἰς τὴν Ἀσίαν προέπεμψεν, ἔς τῷ Λαβηνῶ συμμίξας μετὰ τε τῶν περὶ αὐτὸν Ῥωμαίων και τῶν Ἠέρθων παραταξαμένῳ τρέπεται τοῦτους. Καὶ πολλοὶ μὲν τῶν Πάρθων παρὰ τῶν πολεμίων ἐσφάγησαν, πλείους δὲ ὑπ' ἀλλήλων ἐφθάρησαν ἐν τῇ φυγῇ συμπατούμενοι, οἱ τε περιλειφθέντες εἰς Κιλικίαν ἔφυγον. Ὁ Λαβηνὸς δὲ αὐτὸς ἠτομάζετο ἤξειν ἐς χεῖρας αὐτῶ. Οἱ δὲ στρατιῶται ἀθυμοῦντες διὰ τὴν τῶν βαρβάρων φυγὴν, ἀποδρᾶναι νυκτὸς ἐπεχείρησαν. Καὶ τοῦτο ἐξ αὐτομολιγυῖος ὁ Βεντίδιος, πολλοὺς μὲν ἐν τῇ ἀποχωρήσει λοχίστας ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς ἑαυτὸν ἐπισπάσατο· ἐκεῖνος δὲ τότε μὲν διέφυγεν, ὕστερον δὲ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου ἐάλω, ὃς τοῦ προτέρου Καίσαρος ἐξελεύθερος ὢν, τότε παρὰ τοῦ Ἀντωνίου εἰς Κύπρον ἀπέσταλτο. Βεντίδιος δὲ τὴν Κιλικίαν ἐκομίσαστο και Σίλωνα μεθ' ἑπώνων εἰς τὸν Ἀμανὸν προέπεμψεν (ὄρος δὲ τοῦτο ἔστιν ἐν μεσορίῳ καίμενον Συρίας και Κιλικίας, κομιδὴ στενὴν ἔχον τὴν διόδον), ἐνθα και ἐκινδύνευσεν ἀν ὑπὸ τῶν παρὰ τοῦ Πακῶρου τεταγμένων φυλάττειν αὐτὸ, εἰ μὴ καὶ τὴν ὁ Βεντίδιος μαχομένη αὐτῶ ἐπιστὰς ἐδοθήθησε. Καὶ οὕτω τὴν τε Συρίαν πλὴν τῶν Ἀραβίων παρέλαθεν, εἶτα και τὴν Παλαιστίνην κατέχευεν. Ἀππίου δὲ Κλαυδίου και Γαίου Νόρβανου ὑπατευόντων τὸ πλῆθος πρὸς τοὺς τελώνας βαρυνόμενον

transfugas nullos suscipiendos, classi nullas naves adjungendas, nulla in Italia praesidia habenda : sed et mare pacandum, et certum frumenti numerum in urbem mittendum esse. Haec conditiones tabulis inscriptas apud Vestales virgines deposuerunt, porrectisque dexteris inter se osculati sunt. Inde clamor ingens tam in continente quam in navibus est sublatus, ut montes resonarent. Postea cum alii convivia inter se agitaverent, tum illi ipsi, ac primum Sextus in uavi, postea Cæsar et Antonius in litore. Ubi cum utrumque Sextus cum paucis Menæ liberti sensu occidere potuisset, qui, si vellet, se rudentibus resectis navigaturum dicebat : noluit, sed filiam suam M. Marcello Cæsaris consobrino despondit.

XXIII. Ea bello dilato, Antonius ex Italia in Græciam reversus, 513 longissimo tempore ibi et genio indulisit, et civitates afflixit, ut quam infirmissimæ Sexto traderentur : et præter alia multa a patriis moribus abhorrentia, se Bacchum juniorem nominabat, et ab aliis appellari jubebat. Quæ de causa cum ei Athenienses Minervam desponderent, accipere se conditionem illam dixit, et ab eis dotis nomine decies centena millia drachmarum exegit. His rebus occupatus, P. Ventidium in Asiam præmisit : qui Labieni Romanas et Parthicas copias acie vicit : ac Parthi multi ab hostibus cæsi sunt, plures a se invicem in fuga conculcati, reliqui in Ciliciam fugerunt. Labieno prælium redintegraturo, cum Ventidius militibus ejus ob fugam barbarorum minus alacres, noctu aufugere velle ex transfuga cognovisset, multos in discussu per insidias exceptos occidit, cæteros ad se attraxit : ac tum quidem Labienus evasit, sed post a Demetrio Cæsaris patris liberio, quem tum Antonius in Cyprum miserat, captus est. Ventidius Cilicia recepta, Silonem cum equitibus ad Amanum præmisit, montem in conquinâ Ciliciæ et Syriæ situm, cujus perangusti sunt aditus. Ubi diserimen adisset a Parthis quos Pacorus præsidij causa ibi reliquerat, nisi ei pugnanti Ventidius fortuito superventu opem tulisset. Sic etiam Syriam recepit, præter Aradios. Deinde Palestina quoque potitus est. Appio Claudio et C. Norbano consulibus multitudo, publicanorum exactionibus onerata, per seditionem cum eis, ministris et militibus eorum, vectigalium exigendorum adiutoribus dimicavit. Cæsar Liviam, Livii Drusi filiam, qui post pugnam Philippicam sibi manus attulerat, Neroni nuptam, uxorem duxit. Quæ cum ex priore marito sextum jam mensem ferret uterum,

dubitans an rite nuptiæ fierent a pontificibus, hoc responsum tulit : Si conceptus ambiguus esset, eas sinitæ differendas : sed cum de eo constet, nihil obstare quominus fiant. Quod haud scio an sic in libris suis scriptum invenerint, an in Cæsaris gratiam sic pronuntiarint. Elocavit autem eam ipse maritus, tanquam pater. Jam Cæsaris materfamilias Cl. Drusum Neronem parit mulier, **514** quem Cæsar patri misit. Is longo tempore post moriens, et huic et Tiberio ipsum Cæsarem tutorem relquit. Inter a Cæsar et Sextus, qui non sponte, sed coacti inter sese pepigerant, rupto foedere bellum gesserant : ad quod ultro propensi, præbita occasione, facile inclinarunt. Menas enim Sexti libertus, in Sardinia agens, cum ob alia, tum ob habitos cum Cæsare sermonibus suspectus, cum a Sexto quasi ad reddendam gestæ provincie rationem accerseretur, legatis occisis, insulam, legionem, classem, semetipsum Cæsari tradidit, a quo magnis honoribus ornatus, aureos annulos accepit : quos olim Romæ nec libertis, nec liberis, nisi imperator permisisset, gestare licebat, sed senatoribus et equitibus duntaxat. Hunc igitur cum dedi sibi Sextus postulasset, Cæsar autem non dedisset, vicissim questus, illum et transfugas recipere, et triremes ædificare, et alia præter pacta et conventa facere : tum propter Menam, tum ob alia crimina, missis militibus Campaniam longe lateque vastavit. Quo Cæsar cognito, Lepidum et Antonium accersivit. Ac Lepidus quidem non statim obtemperavit : Antonius etsi e Grecia Brundisium venit, tamen priusquam cum Cæsare congregeretur, lupi in prætorium suum ingressu, qui milites aliquos ibi interfecerat, territus, per causam belli Parthici quo urgeretur, in Graciam rediit. Sextus factus alacrior, classe Italiam aggressus, multas clades et inferbat et accipiebat, in navalibus tamen pugnis superior : ut Cæsar navibus compluribus tam bello quam vi tempestatum amissis, desperata Sicilia, hinc secum agi putaret, si oram maritimam tueretur. Quare Sextus clatior Italiam vexabat. Apolloniane in Africam misso, Cæsar et navibus multis fabricatis, et remigibus a senatoribus, equitibus et plebeis corrogatis, et milibus scriptis, et pecunia undique coacta, ordi-

α τὰς εἰσπράξεις ἐτασάσατ, κάκεινος καὶ τοῖς ἐπαρτάις τοῖς τε στρατιώταις τοῖς συναιεσιπράτουσι σφίσι τὰ χρήματα ἐς χίτρας ᾤχεσεν. Ὁ δὲ Καῖσαρ τὴν Λιβίαν ἔγγημεν ἦν δ' αὐτῆς θυγάτηρ μὲν Λιβίου Δρούσου, δὲ ἑαυτὴν μετὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἔτιαν διαχειρίσατο, γυνὴ δὲ τοῦ Νέρωνος, καὶ ἔγχετο ἦν ἐξ ἑκαίνου μῆνα ἔχον. Διαιτάζοντος δὲ διὰ τοῦτο τοῦ Καίσαρος ἀγαγίσθαι αὐτὴν ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, οἱ ἱερεῖς οἱ ποντίφικες, εἰ μὴ ἀνόσιον εἶη τοῦτο, ἐρωτηθέντες, εἶπον ὡς εἰ μὲν ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ κήρυμα ἦν, ὑπερτεθῆναι τὸν γάμον ἐχρῆν ὁμολογουμένου δὲ αὐτοῦ, οὐδὲν κωλύει αὐτὸν γενέσθαι, τάχα μὲν οὕτως· καὶ ἐν τοῖς πατρίοις τοῦτο εὐρόντες, εἰ δὲ καὶ μὴ εὐρόν, οὕτως αὐτὸ εἰπόντες διὰ τὸν Καίσαρα. Ἐξέλωκα δὲ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς ὡς περ τις πατήρ. Συνοικουσα δὲ ἦδη ἡ γυνὴ τῷ Καίσαρι, τίχτει Κλαύδιον Δρούσον Νέρωνα, καὶ αὐτὸν ὁ Καῖσαρ τῷ πατρὶ ἐπαμφέν· δὲ τελευταῖων πολλῶν ὑστερον τοῦτω τε καὶ τῷ Τιβερίῳ ἐπίτροπον αὐτὸν τὸν Καίσαρα καταλίπειν. Ἐν δὲ τοῦτω ὁ Καῖσαρ τε καὶ ὁ Σέξτος ἐπολέμησαν. Οὐ γὰρ ἐθέλονται ἀλλ' ἀναγκαστοὶ τὴν ὁμολογίαν πεποιθμένοι, οὐδ' ἐνέμειναν ταῦτη. Ἐμελλον μὲν γὰρ, εἰ καὶ μὴ σκῆψις αὐτέτις ἐγένετο, μαχέσασθαι. Τίως δ' ὦν καὶ τινες αὐτοῖς αἰτίαι λαβὰς τῆς μάχης· διδώκασι. Μηνᾶ· γὰρ ἐξελυθέρως ὦν τοῦ Σέξτου, καὶ ἐν τῇ Σαρδίᾳ τῆς νήσου τυγχάνων ὑπωπτεύθη δι' ἄλλα τε καὶ ὅτι τῷ Καίσαρι ἐκεκοινολόγητο, καὶ μεταπεμφθεὶς ὑπὸ Σέξτου ὡς λόγους εἴωσαν περὶ ὧν διαρκῆσαι, τοὺς μὲν πεμφθέντας ἀπέκτεινε, τὴν δὲ νήσον τῷ Καίσαρι, καὶ τὸ ναυτικόν, καὶ τὸ λοιπὸν στρατεύμα, καὶ ἑαυτὸν παραδίδωκει. Ὁ δὲ αὐτὸν μαγάως τετίμηκε· δακτυλοῖς τε γὰρ χρυσοῖς ἐκόσμησε, καὶ τοῖς ἱππεῦσι συγκατηρίσθη. Τὸ δὲ τῶν δακτυλῶν τοιοῦτόν ἐστιν. Οὐδὲν τῶν πάλαι Ρωμαίων, οὐχ ὅτι τῶν ἀτελευθέρων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἰλευθέρων, πλην τῶν βουλευτῶν καὶ ἱππέων, δακτυλοῖς χρυσοῖς κεχρησθαι ἐξῆν, εἰ μὴ ὁ τὴ κράτος ἔχων τοῦτο ἐπέτρεψε. Τοῦτον ὦν τοῦ Σέξτου ἐκδοθῆναι οἱ αἰτήσαντος, ὁ Καῖσαρ οὐκ ἐξέδωκεν, ἀνταγκαλῶν τῷ Σέξτῳ τὸ τοὺς αὐτομόλους τε ὑποδέχεσθαι, καὶ ναυπηγεῖν τρίρεις παρὰ τὰ ὁμολογημένα, καὶ ἕτερα. Ὁ δὲ ὁ Σέξτος διὰ τε τὸν Μηνᾶν, καὶ δι' ἄλλα τὸν Καίσαρα αἰτιώμενος, πέμψας πᾶλλὰ τῆς Καμπανίας ἐπόρθησε. Καὶ ὁ Καῖσαρ τοῦτο μαθὼν τὸν Λέπιδον καὶ τὸν Ἀντωνίων μεταπέμψατο. Καὶ ὁ μὲν Λέπιδος οὐκ εὐθὺς ὑπήκουσεν· Ἀντωνίος δὲ ἦλθε μὲν ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Βρενείσιον, πρὶν δὲ τῷ Καίσαρι συναλθεῖν, δεισας, ὅτι λύκος εἰς τὴ στρατήγιον αὐτοῦ εἰσῆλθε, καὶ στρατιώτας ἐφθείρεν, εἰς τὴν Ἑλλάδα πάλιν ἀνέστρεψε, προζασισάμενος τὰ τῶν Πάρθων ὡς καταπέγοντα. Ὁ δὲ Σέξτος προθυμότερον ἤπτετο τῶν πραγμάτων, καὶ τῇ Ἰταλίᾳ ἐπέπλει, καὶ πολλὰ μὲν ἐκάκου, οὐ μείω δὲ καὶ ἀνέπαχε. Καὶ ναυμαχιῶν γενομένων οἱ τοῦ Σέξτου μάλλον ἐκράτουν, πολλῶν μὲν νηῶν τοῦ Καίσαρος καὶ ἐν ταῖς ναυμαχίαις φθαρεισῶν, πολλῶν δὲ καὶ ὑπὸ βιαίων πνευμάτων κινδυνευσασῶν, ὥστε τὸν Καίσαρα βουλόμενον εἰς Σικελίαν ἐμβαλεῖν, τοῦτο μὲν ἀπογῶναι, τῆς δὲ παραθαλά-

οὐκ ἔπειρα τὴν φυλακὴν ποιῆσθαι ἀγαπητῶς. Ὁ Σέξτος δ' ἔτι μᾶλλον ἤρθη, καὶ αὐτὸς μὲν τὴν Ἰταλίαν ἐκάκου, εἰς δὲ τὴν Λιβύην τὸν Ἀπολλοφάνην ἀπέστειλε. Καίσαρ μὲντοι πλοῖά τε πολλὰ ἐναυπήγει, καὶ ἐρέτας παρὰ τε τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων καὶ τῶν δημοτῶν συνέλεγε. Ὀπλίτας τε κατέλεγετο καὶ χρήματα πανταχόθεν συνήθροζε· καὶ αὐτὸς μὲν τὰ τε ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καὶ τῇ Γαλατίᾳ διέταττε, τῷ δὲ Ἀγρίππῃ τὴν τοῦ ναυτικοῦ παρασκευὴν ἐγγχειρίσας, ἐκπονήσαι καὶ ἐξασκῆσαι τοῦτο ἐκέλευσε. Καὶ δὲ τὰς τε ναῦς καὶ τοὺς ἐρέτας, ἤθροισε, καὶ τὰς μὲν κατέφραττε, τοὺς δ' ἐπ' ἰκρίων ἐρέττειν ἤσκει. Οἱ δ' ἐν τῇ Γῶμῃ ἐταράττοντο μὲν καὶ ταῖς τῶν ἀρχόντων πρὸς ἀλλήλους στάσεσιν, ἔθραττον δὲ αὐτοὺς καὶ σημεῖα ἄλλα τε καὶ ἔτι λευκὴν θριν κλωνίων δάφνης ἐγκάρπου φέρουσαν ἀετὸς ἀρπάσας εἰς τὸν κόλπον τῆς Λιβίας ἐνέβαλεν· ὃ οὐ μικρὸν σημεῖον ἔδοκει. Ἡ δὲ τῆς τε θρῆνθος ἐπεμελήθη καὶ τὴν δάφνην ἐφύτευσε, καὶ ἡ μὲν βίζωθεισα ἠϋξήσιν, ἡ δὲ Λιβία ἐγκολπώσασθαι τὴν τοῦ Κ. Καίσαρος ἰσχὺν, καὶ ἐν πᾶσιν αὐτοῦ κρατήσειν ἔμελλεν.

ΚΑ'. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ ἦλθε μὲν ὁ Ἀντώνιος, ἃ ἐκ τῆς Συρίας εἰς Ἰταλίαν, ὡς τῷ Καίσαρι διὰ τὰ συμβεβηκότα αὐτῷ τοῦ πρὸς τὸν Σέξτον μεθέξιον πολέμου, οὐ μόντοι παρέμεινεν· ἀλλὰ ναῦς δούς αὐτῷ καὶ ἑτέρας πέμψειν ἐπαγγειλάμενος, στρατιώτας ἀντείληφεν. Αὐτὸς δὲ ὡς ἐπὶ Πάρους, στρατεύσων ἀπῆρε. Πρὶν δὲ ἀπιέναι αὐτὸν ἠτιάσαντο ἀλλήλους· εἶτα καὶ δηλόγησαν, τῆς Ὀκταβίας τὰς διαλλαγὰς πραττούσης. Ἡ δὲ Ὀκταβία τοῦ Καίσαρος ἦν ἀδελφή, ἡ μετὰ θάνατον τῆς Φουλδίας τῷ Ἀντωνίῳ συνηβηθὴ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ, τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ᾧ συνήκει πρότερον ταλευτήσαντος. Καὶ ἐπειδὴ οὐπω παρήκεν ὁ πένθος χρόνος, ψήφῳ τῆς συγκλήτου ἐλύθη τὸ ἐπιτίμιον. Καὶ τότε δὲ, ἵνα πλείων αὐτοῖς ἐκ συγγενείας σύνδεσμοι γένοιτο, Ἀντύλῳ τῷ τοῦ Ἀντωνίου υἱῷ τὴν θυγατέρα ὁ Καίσαρ τὴν ἑαυτοῦ κατηγγύησεν. Ἐπλάττοντο δὲ ταῦτα καὶ ὑπεκρίνοντο διὰ τὰ τότε σφίσιν ὑπάρχοντα πράγματα. Τὸν δὲ Σέξτον τῆς τε ἱερωσύνης ἔπαυσαν καὶ τῆς ὑπατείας, ἑαυτοὶς δὲ τὴν ἡγεμονίαν εἰς ἄλλην πενταετίαν ἐπέτρεψαν· ἡ γὰρ προτέρα ἐκμεμέρητο ἦδη. Καὶ Ἀντώνιος μὲν εἰς Συρίαν ἤπαιγετο, Καίσαρ δὲ εἰς τὸν πρὸς Σέξτον πόλεμον ἠτοιμάζετο. Ὁ δὲ Μηνᾶς πρὸς τὸν Σέξτον αὐθις ἀπηυτομόλησεν, ἀπιστοῦ ὢν, καὶ θεραπεύων ἀεὶ τὰ τοῦ κραττόνος. Καίσαρ δ' ἐπιστάντος τοῦ ἑαροῦ ὤρμησε κατὰ τῆς Σικελίας, περισεῖν ἐλπίσας τῷ στόλῳ αὐτῆν, καὶ τῷ τε πλῆθει ταθάρρηκώς τῶν σκαφῶν καὶ τῷ μεγέθει, καὶ τοῖς πύργοις οὖς ἔφερον, ἴν' εἰς αὐτῶν ὡς ἀπὸ ταίχους εἰς ὑπερῆξιων ἀνταγωνίζωνται. Ἀπόντι δὲ χειμῶν συνέβη βαρύτατος καὶ πολλὰς ἐφύειρε τῶν νεῶν, καὶ ὁ Μηνᾶς ταῖς λοιπαῖς τετραγαγμέναις ἐπενεχθεῖς, συγχὰς μὲν ἔκαυσε, τὰς δ' ἀνεθήσατο. Καὶ εἰ μὴ αὐθις τῷ Καίσαρι προσεχώρησε καὶ τὸ ναυτικὸν οὐ ἤρχε παρῆσκεν, εἰς κενὸν ἂν καὶ τότε τῷ Καίσαρι ὁ ἐπιπλοῦς ἐγένετο. Ἡυτομόλησε δ' ὁ Μηνᾶς πρὸς ἅπαν παρὰ τοῦ Σέξτου ὑποπευόμενος· ἀλλ' οὐδ' ὁ Καίσαρ ἔτι αὐτῷ ἐπίστευεν. Ἐπεὶ δὲ τὸν στόλον αὐθις ὁ Καίσαρ ἀνεκτήσατο, εἰς τὴν ἡπειρὸν ἀνεκομισθῆ, ὡς τὸ κενὸν τοῦ στρατεύματος· εἰς τὴν Σικελίαν, ὅτε καιρὸς, περαιώσων. Ὁ δὲ Σέξτος ἐν Μισσην τὸν αὐτοῦ διάπλου ἐτήρει. Τῷ δ' Ἀγρίππῃ εἰς Λιπάραν εὐν ναυαὶ καταλειφθέντι παρὰ τοῦ Καίσαρος. Δημόχαριν ἀνθορμίσαι ἐν Μύλαις ἐκέλευσε, καὶ διέτριψαν ἐκεῖσε χρόνον ὑπόσυχον. Τέλος δὲ ὁ Ἀγρίππας σὺν ταῖς ἀρίσταῖς τῶν νεῶν ἐπὶ κατασκοπὴν τῶν ἐναυτῶν ἀπελήλυθε. Καὶ ὡς οὕτε πάντας κατεῖδεν,

XXIV. Interca temporis Antonius ex Syria in Italiam profectus, ut Caesari parum feliciter cum Sexto belligeranti opem ferret, non permansit: sed navibus partim ei datis, partim promissis, milites vicissim accepit. Priusquam autem ad bellum Parthicum revertetur, controversia inter eos orta, per Octaviam Caesaris sororem composita est, quae cum Antonio post Fulviae obitum, luctu ob priorem maritum nondum finito, nupsisset: Senatus consulto multa illa sublata est. Tum etiam, ut per affinitatem arctiore necessitudinis vinculo astringerentur, Antyllo Caesar Antonii filio suam filiam despondit. Haec temporum causa uterque si gebat, et simulabat omnia. Sexto autem et consulatum et auguratum eriperunt, sibi que principatum in aliud quinquennium vindicarunt, priore quinquennio jam elapso. Antonio in Syriam properante, Caesar bello cum Sexto gerendo, ad quem Menas homo perfidus, semperque potentiores colere solitus, denuo transfugerat, intentus primo vere in Siciliam trajecit, et multitudine ac magnitudine navium fretus, turribus praesertim quas gerebant, unde tanquam de muro ex superiore loco pugnarent, spem conceperat insulae classe occupanda. Sed inter eundem gravissima tempestate complures naves amisit, et Menas in reliquis turbatus invectus, multas cremavit, nonnullas attraxit. Ac nisi rursus ad Caesarem defecisset, et classem illi suam tradidisset: tum etiam irrita fuisset illius expeditio. Menae transfugii causa fuit, qui in omnibus suspectum se esse videbat Sexto. Sed ne Caesar quidem amplius ei fidem habuit, et classe recepta in continentem rediit, ditatum per occasionem transportaturus. Sextus vero ejus trajectum Messanae observans, Democharem in Mylis contra Agrippam, a Caesare cum navibus Liparae relictum, in proclinetu esse jussit. Ubi cum diutius commorati essent, tandem Agrippa cum optimis navibus ad speculandam hostilem classem profectus, cum nec omnem conspexisset, et nemo contra iret, reversus, se ut postidie dimicaturus paravit. Idem et Demochari accidit, qui et ipse, ut in hostem pugnaturus, Sextum accessivit. Diluculo ambae classes productae, longissimo tempore arquo Marte dimicant: tandem sub noctem Caesariani vicerunt, sed victos non persecuti sunt. Caesar, cum Sextus propter navalem pugnam Messana decessisset,

citra periculum Taurominium trajecit. Peracto A praelio Sextus Messanam celeriter reversus, cognito Cæsaris trajectu, terra eum aggressus est: qui classis maxima parte amissa, propemodum ipse quoque periisset, sed tum terra evasit: ægreque ferens exercitum in insula circumventum esse, non prius recepit animum, quam piscis saltu e mari in terram facto, sponte ante pedes ejus concidit. Id enim vates interpretabantur, fore ut mari potiretur. Ejus vero exercitus cum et obsideretur, et alimenta non haberet, et opem ferret nemo, Cornificius dux ejus navibus e pugna reliquis exustis, ipse quoque ad Mylas abduxit copias, ac in itinere multas clades accepit, in fluminum transitu potissimum, hostibus tergo inhærentibus: idque per triduum duravit. Extremo vero die cum Sextus etiam advenisset, undique vexati omnes periissent, nisi Pompeiani coacti essent retrocedere. Agrippa enim navali pugna victor, Siciliam ingressus, exercitui frumentum et auxilia misit: cujus adventum metuens Sextus, tanta festinatione recessit, ut impedimenta quædam et commeatum in munitione relinqueret, quo sustentati Cornificiani, ubi ad Agrippam pervenerunt, a Cæsare laudibus et muneribus recreati sunt.

πολλὰ ἐκαχώθησαν παρὰ τῶν ἐναντίων ἐπιπομένων αὐτοῖς· ἐν τῇ ἄλλῃ πορείᾳ καὶ μᾶλλον ἐν ταῖς τῶν ποταμῶν διαβάσει, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἔπασχον προσγενομένου αὐτοῖς καὶ τοῦ Σέξτου. Καὶ πάντες ἂν διεφθάρσαν, εἰ μὴ σφῶν καὶ ἄκοντες ἀπέσχοντο οἱ πολέμιοι. Ὁ γὰρ Ἀγρίππας νικήσας τὴν ναυμαχίαν, εἰς Σικελίαν ἐπεραιώθη, καὶ οἱ ἐν τῇ στρατῷ καὶ βοηθῆσιαν ἔπαψε. Καὶ ὁ Σέξτος, αὐτὸν τὸν Ἀγρίππαν ἤξιν ἐκεῖ προσδοχσας καὶ φοδηθείς, σπουδῇ ἀνεχώρησεν, ὥστε σκαυὴ τινα καὶ ἐπιτήδεια καταλείπει ἐν τῷ ἐρύματι, ἐξ ὧν τραφέντες οἱ περὶ τὸν Κουρνοφίχιον πρὸς τὸν Ἀγρίππαν ἀπήσαν· οὗς

XXV. Post hæc cum Sextus in Siciliam venisset, C ad Artemisium castra posuit: ubi cum inter se velitarentur, Gallus suus copias cum Sexto, Lepidus cum Cæsare conjunxit: ac ille quidem Sextum confirmavit, hic autem cum Cæsare 517 contendit; nam ex æquo cum eo administrare voluit omnia; Cæsar vero eo pro legato in omnibus uti voluit: quare ad Sextum inclinavit, et clam cum eo verba contulit; quo Cæsar animadverso, primo quoque tempore priusquam aliquid novaretur, decernere cum Sexto instituit. Cum praelium in mari commissum longissimo tempore, victoria neutram in partem inclinante duraret, utrique pedestres exercitus in procinctu terra stantes, eventum sollicitati speculabantur. Sexto tandem profligato, alteri pœanes canebant, alteri lamentabantur: ac Sexti pedites, quasi et ipsi una cum classe victi casent, Messanam tendebant. Cæsar vero victos qui in terram enatabant, excipiebat: et naves quæ terræ allidebantur, incendebat. Interea Demochares sibi ipsi manus attulit: Apollochorus ad Cæsarem defecit. Idem præter alios et Gallus, et ejus equites omnes, et quidem pedites imitati sunt. Itaque Sextus, desperatis rebus filia cum aliis et pecunia et pretiosissimis quibusque rebus firmissimis navibus impositis, noctu abiit, perse-

οὐτ' ἀναχθῆναι τις ἠθέλησεν, ἐπανήθη, καὶ παρεσκευάζετο ὡς πολυμήσων τῇ ἐπιούσῃ. Τὰ δ' αὐτῇ καὶ τῷ Δημοχάρει συμβέβηκε, καὶ ἡτοιμάζετο κάκιστος, ὡς τοῖς πολέμοις ἐπελευσόμενος, καὶ τὸν Σέξτον δὲ μετεπέμψατο. Ἡμέρα τε ἤδη ὑπέλαμπε, καὶ ἄμφω τὰ ναυτικά ἐπ' ἄλληλα ἔπλεον, καὶ τῆς ναυμαχίας ἀπήρξαντο, καὶ ἐπὶ πλείστον μὲν ἀγχωμάως ἠγωνίσαντο. Ὅψ' δ' οὐν ποτε καὶ πρὸς νύκτα ἤδη οἱ τοῦ Καίσαρος ἐκράτησαν, οὐ μέντοι καὶ ἐπέδιωξαν. Καίσαρ δὲ, τοῦ Σέξτου ἐκ τῆς Μεσσηνῆς διὰ τὴν ναυμαχίαν ἀπάραντος, ἀκινδύνως ἐπεραιώθη πρὸς Ταυρομένιον. Ἦδη δὲ τῆς ναυμαχίας παυθείσης· σπουδῇ πρὸς τὴν Μεσσηνὴν ὁ Σέξτος ἀφίκατο, καὶ μαθὼν περαιωθέντα τὸν Καίσαρα, προσέμιξεν αὐτῷ κατὰ γῆν. Καὶ ὁ Καίσαρ τοῦ τε ναυτικοῦ τὸ κλεῖον B ἀπέβαλε καὶ αὐτῆς ὀλίγου προσδιαφάρῃ· τίως δ' οὐν εἰς τὴν ἡπειρον διασώσωτο· ἤχθετο δὲ τοῦ στρατεύματος ἐν τῇ νήσῳ ἀπειλημένου, καὶ οὐ πρὶν ἀνεθάρσασεν ἕως ἰχθύος ἀναθορῶν ἐκ τῆς θαλάσσης· αὐτόματος πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ἔπεσε. Τοῦτο γὰρ οἱ μάντις ὄηλου ἐξηγήσαντο, ὅτι δουλώσεται τὴν θάλασσαν. Ἦ δὲ τοῦ Καίσαρος στρατιὰ ἐπολιορκίαι, καὶ ἐπεὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐπέλιπον σφῶς, καὶ ὁ βοηθῶν οὐκ ἦν, ὁ ταύτης ἄρχων Κουρνοφίχιος· τὰ τε σκάφη ὅσα ἐκ τῆς ναυμαχίας περισίσσωτο ἔκαυσε καὶ αὐτὸς πρὸς τὰς Μύλας ἀπήγε τὴν στρατιάν· καὶ αὐτὸς πρὸς τὰς Μύλας ἀπήγε τὴν στρατιάν· καὶ οὕτως. Τῇ δὲ γε τελευταίᾳ πάντῃ αὐτοὺς ἐκάκωσαν C ἀποδοχσας καὶ ἐκείνου δὲ ὡς ὑποστρατήγῃ αὐτῷ χρωμένου ἐν ἅπασιν. Αἰδὸ καὶ πρὸς τὸν Σέξτον ἀπέκλινε, καὶ ἐκπολογεῖτο δι' ἀπορρήτων αὐτῷ. Ὁ ὑπονοήσας ὁ Καίσαρ ἔσπασε πρὶν τι νεοχωθῆναι διὰ μάχης τῷ Σέξτῳ χωρῆσαι. Καὶ ναυμαχίας τε κατὰ θάλασσαν συβραγείσης, καὶ κατὰ γῆν τῶν περὶ ἄμφω παρατεταγμένων ἐπὶ πολὺ τῆς ναυμαχίας γινομένης ἰσορρόπου τε καὶ ἰσοπαλοῦς, τὰ κατὰ καὶ ἄμφω στρατεύματα ἐθιῶντο καὶ ἠγωνίων. Ἐπεὶ δ' οἱ τοῦ Σέξτου ἐτράποντο, οἱ μὲν ἐπαιάνισαν, οἱ δ' ὠλοφύροντο. Καὶ οἱ μὲν τοῦ Σέξτου περὶ πρὸς τὴν Μεσσηνὴν ἐχώρουν, ἄτε καὶ αὐτοὶ συνητηθέντες τῷ ναυτικῷ. Ὁ δὲ Καίσαρ τοὺς ἐκπίπτοντας τὸν ἡγεμόνων εἰς τὴν γῆν ἔβδεχετο καὶ τῶν σκαφῶν ὅσα προσώκειλον ἐνεπίμπρα. Κάν· τοῦτῃ ὁ μὲν Δημοχάρις· εαυτὸν ἀπέσφαξεν, ὁ δ' Ἀπολλόχωρος τῷ Καίσαρι προσχώρησε. Τοῦτο δὲ ἄλλοι τε καὶ ὁ Γάλλος· καὶ οἱ ἱππεῖς· οἱ σὺν αὐτῷ πάντες· καὶ τινες τῶν περὶ τὸν πεποιθήσαν. Ὁ Σέξ-

ως δ' ἐνεῦθεν ἀπογνούς και τὴν θυγατέρα και ἄλλους παραλαβὼν τὰ τε χρήματα και τῶν ἄλλων τὰ τιμιώτερα εἰς τὰς ναῦς τῆς κρείττους; τῶν σωθειῶν ἐνθήμενος ἀπήγε νυκτός, οὐδ' ἐπιδιώξαι τις αὐτὸν, ὅτι τε λάθρα ἐξέπλευσε και ὁ Καῖσαρ ἐν μεγάλῃ γέγονε ταραχῇ. Ὁ γὰρ Λέπιδος τῇ Μεσσηνῇ ἐπελθὼν και εἰσοδεχθεὶς εἰς αὐτὴν, τὰ μὲν ἐνεπίμπρα, τὰ δ' ἤρπαζεν. Ἐἶτα φοβηθεὶς ἐπελθόντα τὸν Καῖσαρα ἐπὶ λόφον καρτερῶν στρατοπεδουσάμενος, πάντα τε ὅσα ἐλαττοῦσθαι ἐνόμιζεν ἐπενεκάλει αὐτῷ, και ἀπήγει ὅσα αὐτῷ κατὰ τὴν πρώτην συνωμοσίαν εἰδότεο, και τῆς Σικελίας ἀνεποιεῖτο ὡς αὐτὴν καταστρεψάμενος, και ταῦτα πέμπων τινὰς ὀμίλει τῷ Καῖσαρι, ἔχων ἄς τ' ἐκ τῆς Λιβύης ἐπήκτο δυνάμεις και τοὺς ἐν τῇ Μεσσηνῇ ἐγκαταλειφθέντας πάντας. Ὁ δὲ Καῖσαρ τοῖς ὄπλοις θαρρῶν εὐθύ; ἐπ' αὐτὸν μετ' ὀλίγων τινῶν ὤρμησε. Δόξας δὲ διὰ τὴν τῶν συνεπομένων ὀλιγανδρίαν εἰρηκνὸν τι πράξειν, ἐς τὸ στρατόπεδον εἰσοδέχθη. Ὡς δ' οὐδὲν πρὸς τὴν καταλλαγὴν ἔλεγε, παρωξύνθησθαι οὐ τοῦ Λεπίδου, και τινὰς τῶν ἐκείνου ἀπέκτειναν, αὐτὸς δ' ἐσώθη βοηθείας τυχὼν. Καὶ μετὰ ταῦτο αὐθις ἐπῆλθεν αὐτοῖς σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι, και ἐπολιόρκει κατακλιεσας; σφᾶς εἰς τὸ τάφρουμα. Φοβηθέντες οὖν τὴν ἄλυσιν ἀθρόοι μὲν αἰδοῦμενοι τὴν Λέπιδου οὐ μετέστησαν πρὸς τὸν Καῖσαρα, κατ' ὀλίγους δὲ προσεχώρουν αὐτῷ. Καὶ οὕτω χἀκείνος ἐθελοντῆς δῆθεν ἐν ἐσθῆτι φαῖξ ἰκέτης αὐτῷ προσεληλυθῶς. Καὶ ὁ μὲν τῆς ἔξουσίας τε παρελύθη και ἐν τῇ Ἰταλίᾳ δῖαιταν ἐπειποίητο ἑμφρούρον· τῶν δὲ τὰ τοῦ Σέξτου πραξάντων τινὰς μὲν ἐκόλασεν, ἰνίους δ' ἀφήκε· και τῶν πόλεων τὰς μὲν ἐκουσίως προσχωρησάσας αὐτῷ συγγνώμης ἤξιωσε, τὰς δ' ἀντιστάσας αὐτῷ ἰδικαίωσεν. Οἱ στρατιῶται δὲ ἐστασιασάν τε και ἐθρασύοντο, και συλλεγόμεοι ἤτουν ἕκαστος; ὁ ἐπόθει. Τοῦ δὲ Καῖσαρος; ἐν ὀλιγορία σφᾶς ποιουμένου, ὡς μὴ τινο; πολεμίου παρόντος; ἐπηπαίλου. Ὡς δ' οὐδὲν ἤμων, τῆς στρατείας; ἀπεθῆναι ἤξιον θυμῷ και βῆθ. Λήψεσθαι γὰρ ἤλπισαν ἃ ἀπήτουν διὰ τὴν ἀπαλήν τῆς ἐγκαταλείψισως. Ὁ δὲ Καῖσαρ μὴ δεῖν νομίζων τὸν ἄρχοντα ἐξ ἀνάγκης τοῖς ὕπνκοῖς ὑπέκρινε, εὐλογᾷ τε αὐτοῦ; ἀξιοῦν ἔφη, και διῆκε πρώτων μὲν τοὺς ἐπὶ τὸν Ἀντωνιον αὐτῷ συστρατεύσαντας; ὡς δὲ και οἱ ἄλλοι ἐπέκριντο, και τοὺς δέκατον ἔτος; στρατευσαμένους; εἰσπῆκεν, εἰπὼν ὡς οὐδὲν ἔτ' αὐτῶν οὐδ' ἂν τὰ μάλιστα ἐθαλήσωνι χρῆσται. Ὁ ἀκούσαντες; οὐδὲν ἔτι ἐφθέγγαντο, ἀλλὰ προσέχειν αὐτῷ ἤρξαντο. Καὶ τότε μὲν τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ διέφησε; και τὴν Λιβύην ἐκατέρωθεν κέμψας; ἀμαχεῖ παρεστήσατο, και οἱ ἐν τῇ Ρώμῃ πολλὰς; αὐτῷ τιμὰς ἐψηφίσαντο. Σέξτος; δὲ ἐκ τῆς Μεσσηνῆς ἀναχθεὶς; ὑποτοπήσας; ὅτι διωχθῆναι ἢ και προδοθῆναι ὑπὸ τῶν συνόντων; προεῖπε μὲν διὰ τοῦ πελάγους; κλεῦσιν· ἀποσδέσας; δὲ τὸν πυρὸν ὃν αἱ στρατηγίβες; τριήρεις ὡς και αἱ λοιπαὶ; αὐταῖς ἐφάπωνται φαίνουσιν; εἰς Κεφαλληνίαν κατέκλευσαν; ἔνθα και οἱ λοιποὶ; κατὰ τύχην ὑπὸ χειμῶνος; εἰσπεσόντες; αὐθις; αὐτῷ συνεγένοντο. Συγκάλεσας; οὖν αὐτοῦ; και

A quente nemine, tum quod clam s. lverat, tum quod Cæsar pertimuerat. Lepidus enim Messanam aggressus, et mœnibus receptus, alia incendebat, alia rapiebat. Deinde Cæsaris adventu territus, castris in munitissimum tumultum translatis, cum eo de rebus omnibus in quibus in injuriam sibi fieri putabat, expostulavit, et ea omnia quæ in prima conjuratione sibi concessa essent flagitavit, et Siciliam quod eam subegisset sibi vindicavit. Quæ cum per legatos ageret, copiis quas ex Africa adduxerat munius, et iis qui Messanæ relictæ erant ascitis omnibus Cæsar armis fretus cum paucis ad eum ivit : et quia propter paucitatem comitantium de pœce acturus putabatur, in castra est receptus. Sed cum nihil ad reconciliationem B loqueretur, Lepidi milites irritati, quosdam ex ejus comitatu occiderunt ; ipse protectus a quibusdam evasit. Deinde toto exercitu rursus adducto, eos in vallo obsedit : eujus expugnationem veriti, Lepidi revercundia universi ad Cæsarem non defecerunt, sed paulatim alii post alios ad eum transierunt. Demum et ipse Lepidus ultro scilicet 518 pulla veste supplex eum adiit : ademptaque potestate in Italia, sub custodia vivere jussus est. Eos qui a Sexto steterant, Cæsar partim supplicio affecit, partim dimisit. Urbibus quæ sponte deditioem fecerunt, veniam dedit : eas quæ restituerunt, multavit. Milites vero per seditionem et tumultum congressi, quod cuique visum est, postularunt. Cum autem a Cæsare negligerentur, quasi nullus hostis superesset, minisque nihil proficerent, cum indignatione et clamoribus missionem flagitarunt, eo pacto se quæ peterat impetraturus sperantes. Cæsar non decere ratus, ut princeps necessitate coactus subditis cedere videretur, æquum eos postulare dixit. Ac primam eos dimisit, qui secum contra Antonium militarant : cæteris quoque urgentibus, eos etiam dimisit, qui annum decimum militarant, seque ullo eorum, ut maxime vellent, usurum esse negavit. Quo audito, nihil amplius locuti, ei parere ceperunt. Postea Siciliæ rebus compositis, et utraque Libya per legatos citra pugnam recepta, Romani multos ei honores decreverunt. Sextus vero cum Messana D solvisset, hostem insequi, aut a suis proditum iri se metuens, pelagus trajecturum esse dixit : extinctoque igni quo prætoriarum triremes sequentibus navibus prælucent, in Cephaleniam appulit, quo reliqua quoque forte fortuna tempestate compulsæ ad eum redierunt. Iis igitur convocatis, imperatoria veste posita, cum alia dixit, tum illud : Si una manerent, se latere non posse : si dispergerentur, facilius effugituros. Inde aliis alio digressis, ipse in Asiam trajecit, eo consilio ut ad Antonium se conferret. Sed cum Lesbi didicisset, illum contra Medos profectum esse, Cæsarem vero et Lepidum inter sese pugnare : sp̄o conceptis principatum Antonii obtinendi, habitum imperatorum. re-sumpsit, et ita se paravit ; quasi transmarinas

provincias occupaturus. Quo conatu Antonius cognito, cum ei et impunitatem et benevolentiam suam promississet, si arma poneret: annuit ille quidem, sed nec ea quæ promiserat præstitit, et rebus gerendis æque ut prius intentus, per caduceatores Parthorum amicitiam petiit. **519** Sed cum Antonius M. Titium cum classe contra cum misisset, territus, per legatos ab Antonio veniam oravit. Qui cum pacem detrectasset, nisi naves ejus cæterasque copias accepisset: impedimentis gravioribus in naves coniectis, et ipsas navibus crematis, in mediterranea se contulit. Cæterum Antonianis persecutis, vivus in potestatem eorum venit. Eum Antonius ira percitus statim per litteras occidi, post mutata sententia, conservari jussit. Sed cum alter tabellarius priori antevertisset, is qui eum ceperat, litteras de eo occidendo posterius acceptas, seu vero posteriores esse ratus, seu veritatis ignorantia simulata, Sextum Pompeium necavit.

εις τὰς ναῦς ἐμβάλων αὐτὰς τε κατέκαυσε, καὶ εἰς τὴν μεσόγειον ὤρμησε, καὶ οἱ τοῦ Ἀντωνίου ἐπιδιώξαντες αὐτὸν κατέλαβον καὶ ἐζώγησαν. Ὁ μαθὼν ὁ Ἀντώνιος εὐθὺς αὐτὸν ἐπέστειλε πτανθῆναι αὐτόν· ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἔγραψε τὸν πρῶτον προφθάσαντα, ὕστερον τὰ περὶ τοῦ θανῆν ὁ κατέχων αὐτὸν κομισάμενος, καὶ νομίσας ὅτι οὗτος δευτέρα εἶναι, ἢ ἀγνοίαν τοῦ ὄντος ὑποκρινάμενος, τὸν Σέξτον τὸν Πομπηϊὸν ἐθανάτωσε. Καὶ τῷ μὲν τοιοῦτον τὸ τέλος ἐγένετο.

XXVI. Eo hunc exitum sortito, Antonius per Ventidium Parthos vicit. Nam et rex eorum Pacorus in bello cecidit; et barbaris partim in prælio cæsis, partim fugatis, Ventidium Syriacas urbes recepit. Deinde Antiocho Comagenes regi arma intulit. Ubi Antonius ex improviseo cum eo congressus, non modo successibus ejus gratulatus non est, sed etiam ex invidia magistratu ei abrogato, ipse cum Antiocho congressus, Samosata regem compulit. Sed cum obsidione nihil proficeret, pace læcta, in Italiam est profectus. Orodus vero Parthorum rex grandis admodum natu, ob luctum Pacori abdicato imperio, Phraati e cæteris filiis natu maximo regnum tradidit: qui per summum scelus fratres dolo sustulit, ipsumque patrem ob eandem illorum indignantem, et ex cæteris optimos quosque trucidavit. Antonius legatis ad Parthos de pace missis, ulterium bello se paravit, ut eos ob apem transactionis imparatos aggredieretur. Sed cum Medum auxilio venire Partho didicisset, impedimentis et magna exercitus parte Stratiano relictis, ut sequeretur: ipse cum equitibus et expedito peditatu properavit, quasi Medos statim superaturus esset. Cæterum Parthus et Medus Stratianum subito adorti, cum omni exercitu cyciderunt. Nam Antonius suppetias eis laturus serius venit, neque quidquam præter cadavera suorum invenit: nec multo post barbaros profligavit, sed non multum eis nocuit. Dumque regiam **520** Medorum obsidet, magis ipse obsidetur, exercitu penuria commeatus laborante: quem dum ex agris peteret, a Parthis ex insidiis erumpentibus male accipiebatur. Hoc Antonii statu Parthus per suborna-

τὸ στρατηγικὸν ἀποδυσάμενος Ἴνδουμα, ἄλλα τε εἶπε καὶ ὅτι ἀθρόοι μὲν ὄντες οὐ λήσουσι· σκεδασθέντες δὲ ῥάπῃ κοίθουσιναι τὴν διάφευξιν. Κάντεῦθεν ἄλλων ἄλλοσε ἀποχωρησάντων αὐτὸς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπικρατώθη, γνώμης ὡν ὀρμήσει πρὸς τὸν Ἀντώνιον. Ἐν Λέσβῳ δὲ μαθὼν ἐκείνον μὲν εἰς Μήδους στρατεύσαι, πεπολεμῶσθαι δὲ τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Λέπιδον, καὶ ἐλπίσας τὴν τοῦ Ἀντωνίου ἀρχὴν διαδέξασθαι, τὸ τε στρατηγικὸν ἀνέλαβε σχῆμα, καὶ παρεσκευάζετο ὡς καὶ τὴν περὶ αὐτὸν καταληφόμενος. Κάντεῦθεν τοῦ Ἀντωνίου τὰ πραττόμενά ὑπ' αὐτοῦ γινώσκωντος, ἀδειάν τε αὐτῷ καὶ εὐνοίαν, ἂν τὰ ὅπλια κατέσθαι, ὑποσχόμενος, κατένευσε μὲν, οὐκ ἐπίτησε δέ γε ὡς ἐπηγγελάτο, ἀλλὰ καὶ τῶν πραγμάτων ὡς πρῶην εἶχετο, καὶ πρὸς τοὺς Πάρθους διεκρηκυῖσαστο· ταῦτα μαθὼν ὁ Ἀντώνιος, τὸ ναυτικὸν μετὰ Μάρκου Τίτιου ἐπ' αὐτὸν ἐπέμφε, καὶ ὅς φοβηθεὶς διεπρεσβεύεσαστο πρὸς Ἀντώνιον. Ὁ δ' ἐκείνος οὐκ ἔφη σπείσασθαι, εἰ μὴ τὰς τε ναῦς καὶ τὴν λοιπὴν αὐτοῦ παραλήψοιτο δύναμιν, τὰ βαρύτερα τῶν σκευῶν

ΚΓ'. Ἀντώνιος δὲ διὰ τοῦ Βεντιδίου τοὺς Πάρθους ἐνίκησεν. Ὁ τε γὰρ βασιλεὺς ἐκείνων ὁ Πάκορος ἐν τῷ πολέμῳ ἔπεσε, καὶ οἱ βάρβαροι οἱ μὲν ἐκτάνθησαν ἐν τῇ μάχῃ, οἱ δὲ ἔφυγον, καὶ τὰς τῆς Συρίας πόλεις ὁ Βεντιδίους ὑπηγάγετο. Ἐἵτα κατὰ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ τῆς Κομμαγηνῆς βασιλεύοντος ἐπιστρέψουσεν. Ἐνταῦθα δὲ ὄντι ἀθρόον ὁ Ἀντώνιος ἐπιστάς οὐ μόνον ἐπὶ τῆς κατορθώμασιν οὐκ ἤσθη, ἀλλὰ καὶ ἐφθόνησε καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἔκαυσεν. Αὐτὸς δὲ τῷ Ἀντιόχῳ προσέβαλε, καὶ κατέκλεισεν αὐτὸν εἰς Σαμόσατα. Ὁ δ' οὐδὲν ἤνυσε πολιορκῶν αὐτὸν, συνθήκας σπονδῶν ἐποίησαστο καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀφώρμησεν. Ὀρώδης μὲντοι ὁ Πάρθων βασιλεὺς ὑπέργρησε· γεγωνῶς καὶ τῷ τοῦ Πακόρου πένθει τὴν βασιλείαν ἀπαγορεύσας, Φραάτῃ τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ παίδων τὴν ἀρχὴν ἐνεχειρίσεν. Ὁ δὲ ἀνοσιώτατος γεγωνῶς, τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐδολοφόνησε, καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα δυσανασχετοῦντα δι' ἐκείνους ἀπέκτεινε, καὶ τῶν ἄλλων τοὺς ἀρίστους διέφθειρεν. Ἀντώνιος δὲ πρὸς τοὺς Πάρθους περὶ εἰρήνης ἐκπέμπομε, πρὸς δὲ τὸν πόλεμον ἠτοιμάζετο, ἵνα ἀπαρσκαίῳι· αὐτοῖς ἐντύχη διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς συμβάσεως. Καὶ μαθὼν τὸν Μῆδον ἐπὶ συμμαχίαν τοῦ Πάρθου χωρήσαντα, τὰ μὲν σκευοφόρα καὶ πολλὴ τῆς στρατιᾶς ὑπελείπετο μετὰ τοῦ Στρατιανοῦ ἵν' ἐποιετο· αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἵππευσι καὶ τῶν πεζῶν τοῖς εὐζώνοις ἠπειγέτο ὡς αὐτίκα τὰ τῶν Μήδων κτισσορμήμους. Ὁ μὲντοι Πάρθος καὶ ὁ Μῆδος τῷ Στρατιανῷ ἀπροσδοκῆτως ἐπιπεσόντες· καὶ τῇ μετ' αὐτοῦ στρατιᾷ, πάντας ἐφόνευσαν, τοῦ Ἀντωνίου σπεύσαντος μὲν βοηθῆσαι αὐτοῖς, πλὴν ὑστερίσαστος, καὶ μόνους τοὺς νεκροὺς εὐρηκότες. Ὁ δ' οὐ

πολλῷ ὑστερον συμβαλὼν τοῖς βαρβάροις, ἐτρέφετο μὲν αὐτοὺς, οὐ μέντοι μέγα τι ἔδραψε. Πολιορκῶν δὲ τὴν τοῦ Μήδου βασιλείαν, ἐπολιορκεῖτο μᾶλλον αὐτῆς ἐπιλεπόντων τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ τῶν ἐπιτηδείων, καὶ ἐπὶ συναγωγῇ αὐτῶν ἐξιδόντων σφέδρα πρὸς τῶν βαρβάρων καμουμένων, ἐνεδρευόντων αὐτοῖς.

Ἐν τοῦτοις ὄντος τοῦ Ἀντωνίου ὁ Φραάτης, ὑποδαλὼν τινας, ἔπεισε δι' ἐκείνων αὐτὸν ἐπιχρυκεύσασθαι συμβάσεων ἔνεκεν καὶ ὁ Πάρθος τοὺς πεμφθέντας ἐξονειδίσας, πολλὰ μὴ ἄλλως σκείσασθαι εἶπεν εἰ μὴ αὐτίκα ἀποστρατοπεθεύσονται. Καὶ ὁ Ἀντώνιος ἀπανέστη. Προσεχομένου δ' αὐτοῦ τὰς εποπῆς, οἱ Μῆδοι τὰς τε πολιορκητικὰς κατέκασαν μηχανὰς, καὶ τὰ χώματα διεσκέδασαν. Οἱ δὲ γε Πάρθοι πολλὰ καὶ θεινὰ αἰφνιδίον προσπεσόντες εἰργάζαντο. Ὡς οὖν ἔγνω δι' ἡπάτηται, ἐς τὴν Ἀρμενίαν ἀπέλθειν ἐπεχέλησε. Καὶ διὰ χωρίων ἀπίων ἐγνώστων, πολλαῖς δυσχερασίαις ἐνέτυχε. Καὶ κἄν ἀπώλοντο οἱ μετ' αὐτοῦ ξύμπαντες, ἐς ἐνδραχίον ἐμπεσόντες, καὶ πυκνοὶ βαλλόμενοι τοῖς τοξόμοις, εἰ μὴ τὴν χελώνην ἐποίησαν συνασπίσαντες. Ἡ δὲ χελώνη γίνεται οὕτως· τὰ μὲν σκευοφόρα καὶ οἱ ψιλοὶ ἐν μέσῳ τοῦ στρατεύματος τέτακται, τῶν δ' ὀπλιτῶν οἱ μὲν ταῖς προμήχεσιν ἀσπίσι ταῖς κοιλίαις χρώμενοι περὶ τὰ ἔσχατα τάσσονται καὶ τοὺς ἄλλους τὰ δεξιὰ περιθεβημένοι ἐξω τε βλέποντες περιχουοῦσιν· οἱ δὲ τὰς πλατείας ἀσπίδας φέροντες ἐν τῷ μέσῳ συσπειρῶνται, κἀκίνας ἄνω ταυτῶν τε καὶ τῶν λοιπῶν ὑπεραίρουσιν, ὥστε μηδὲν ἕτερον ἢ ἀσπίδας ὁρᾶσθαι διὰ πίσης τῆς φάλαγγος, καὶ ἐν σείσῃ ἐκ τῶν βελῶν πάντα εἶναι αὐτοῦ· ἐκ τῆς πυκνότητος τῆς συντάξεως. Οὕτω γὰρ τοὶ πεπύκνωται, ὡς καὶ βαδίζειν τινὰς ἐπάνω αὐτῆς δύνασθαι. Τὸ μὲν οὖν σχῆμα τῆς τάξεως ταύτης τοιοῦτόν ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν χελώνην εἶχε κλησὶν διὰ τε τὸ ἰσχυρὸν αὐτῆς καὶ τὸ εὐσκαπέει. Χρῶνται δὲ αὐτῇ δι' ἡ· ἢ γὰρ πρὸς φρούριον τι προσμίγοντες προσπορεύονται καὶ τειχομαχοῦσιν· ἢ ὑπὸ τοξωτῶν περιτοχιζομένοις, ποτὲ κυπιάζουσι οὕτω πάντες, ὡς δοκεῖν ὅτι κακμήχασιν· κλασάντων δὲ τῶν ἐναντίων ἐξείφνης ἐγείρονται, κἀνεύθεν σφῆ· ἐκλήττουσι καὶ ταράττουσιν. Ὅ καὶ τότε συμβέηκε. Πολλοὶς γὰρ, ὡς εἴρηται, βαλλόμενοι βέλεσι, τὸν τε συνασπισμὸν τῆς χελώνης ἐποίησαν, καὶ τὰ γόνατα πρὸς τὴν γῆν ἤρεισαν τὰ εὐώνυμα νομίσαντες· οὖν αὐτοῦς οἱ βαρβάροι ὑπὸ τῶν τραυμάτων καταπεσεῖν, τὰ μὲν τόξα ἀπέθεντο, τὰ δὲ ἐξίψη σπασάμενοι ὡς συγκόφοντες ἐπήλθον αὐτοῖς. Ἐξαναστάντες δὲ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ αὐτοῖς προσπεσόντες, οἷα γυμνοὺς ὀπλισμένοι, ἀπροσδοκῆτους παρεσκευασμένοι, τοξότας ἐπίταται, βαρβάρους Ῥωμαῖοι κατέκοψαν. Ἀντώνιος μὲν οὖν ὑπὸ τῶν πολεμίων οὐκίτι θεινὸν οὐδὲν ἔπαθεν, ὑπὸ δὲ ψύχους τεταλαιπώρητο. Χειμῶν γὰρ ἦν, καὶ τῆς Ἀρμενίας τὰ πρόσφατα, δι' ὧν ἱπορεύετο, χρυσταλλώδη ἀεὶ εἶσιν· ὅθεν συχοὶ τῶν αὐτοῦ διαφθαίροντο. Διὸ ἠπλήθε τὸν Ἀρμένιον, καὶ ἐθώπευσε, καίτοι δι' ὄρη· ἐκείνον ποιοῦμενος. Χρήματα δὲ τοῖς περιλειφθεῖσι διανείμας τῆς στρατιᾶς, ἀπῆρεν εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὴν Κλεοπάτραν, δι' ἣν μεγάλως ὑπὸ τῶν ἡμογενῶν διεβέβητο, ὅτι τε παῖδας ἐξ αὐτῆς ἔσχε καὶ ἔτι χώρας αὐτῆς πολλὰς ἐχαρίσατο. Οὕτως γὰρ τῷ ἔρωτι αὐτῆς καὶ ταῖς γοησίαις ἐδούλευσεν, ὡς καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τὴν Ὀκταβίαν πρὸς αὐτὸν ἐκ Ῥώμης ἀφικνουμένην ἐπανελθεῖν κελύσαι, καὶ μὴ αὐτῷ προσελθεῖν.

ΚΖ'. Ὁ δὲ Καίσαρ ἦλθε μὲν εἰς τὴν Σικελίαν, γρονθίας δ' ἐν αὐτῇ διὰ τὸν χειμῶνα, καὶ μαθὼν ὅτι τινα τῶν ἰθῶν τῶν Ῥωμαίων ὑποκειμένων διὰ τὴν

los quosdam ei persuasit, ut pacem peteret : ac legatis post multa opprobria respondit se alia conditione pacem non facturum, nisi statim castra moverent. Antonio digresso, et pacis conditiones exspectante, obsidionalibus machinis crematis et aggeribus disiectis a Medis, Parthi repentina impressione facta Romanos graviter affligerunt. Antonius igitur se deceptum esse videns, in Armeniam abire statuit : et per loca ignota iter faciens, in tantas difficultates incidit, ut exercitus ejus internecone deletus esset in insidias præcipitatus, ubi crebris sagittis obruebatur, nisi conglobati testudinem fecissent. Ea fit hoc modo. Impedimenta et velites in medium agmen compelluntur. Armati, qui oblongos et cævos clypeos gerunt, in extrema acie collocati, et hosti obversi armis cæteros tegunt. Qui vero latis clypeis utuntur, in medio conglobati, eos supra semetipsos et cæteros sustinent, ut in tota phalange nihil præter clypeos cernatur, et omnes propter acie densitatem a telis defendantur ; quæ quidem ita condensata est, ut super ea ingredi possis. Acies igitur et ob hanc formam, et ob robur, et ob protectionem, testudinibus nomen accepit. Eaque bifariam utuntur, sive castella et mœnia oppugnaturi, sive a sagittariis circumventi. Et aliquando ita se inclinant, ut fatigati esse videantur : sed hostem appropinquantem, subito exurgendo percellunt et turbant. Id quod tum quoque accidit. Cum enim, ut dictum est, crebris sagittis ferirentur, testudinem fecerunt, sinistro genu humi nitentes : unde barbari eos præ vulneribus concidisse rati, positis arcibus strictis gladiis ad eos occidendos irruerunt. Verum milites erecti impetu in illos facto, nndos clypeis tecti, inopinantes parati, sagittarios armati, Romani barbaros deleverunt. Hostili metu liberatus Antonius, a frigore est afflictus. Nam hiems erat, et Armeniæ montana semper congelata sunt : unde complures suorum 521 amittebat. Qua re Armenio fucum fecit, atque adulatus est, quanvis ei infensus esset : et reliquit exercitus pecunia civibus, in Ægyptum ad Cleopatram abiit, ob quam a divibus pessime audiebat, quod et liberos ex ea suscepisset, et multas et provincias donasset. Cujus amoribus et præstigiis ita irretitus fuit, ut Octaviam uxorem Roma ad se venientem, in conspectum suum non admittens, domum redire juberet.

XXVII. Cæsar vero, cum, propter hiemem in Sicilia diutius moratus, quasdam Romanæ dittonis gentes per absentiam suam defecisse cognovisset :

reversus contra illas se paravit, atque alias per se, A alias per alios ad officium reduxit et subegit. Deinde contra Pannonios est profectus. Illi juxta Dalmatiam ad ipsum Istrum incolentes, a Norico usque ad Europæam Mysiam pertinent: homines asperæ vitæ. ut qui nec terram fertilem, nec aerem clementem habeant, non vinum, non oleum colant, sed hordeo et nilio tam in potu quam cibo stantur. Habentur tamen bellicosissimi, et a Græcis nonnullis ignorantia veri Pæones appellantur. Pæones enim ad Rhodopen et ipsam Macedoniam habitant. Hos autem tum alii, tum ipsi sese Pannonios appellant: quos Cæsar crebris præliis tandem ad deditionem compulit. Antonius vero Armenii ulciscendi cupidus, omnem lapidem, ut proverbio dicitur, movit, donec in castra pellectum comprehendit, et in libera custodia ad ea castella circumdaxit, ubi thesauri ejus repositi erant, quibus potiri studebat. Sed cum nihil proficeret (nam Armenii filiam ejus natu maximum, Artaxem, regem ejus loco fecerant) eum compedibus argenteis regii honoris causa vinxit, ac totam Armeniam subegit: Artaxem vero acie victus, ad Parthos confugit. Antonius legionibus in Armenia relictiis, Armenium in Ægyptum cum uxore et liberis adduxit: prædæque donata Cleopatrarum, Armenium cum suis, aureis catenis vinctum, ad eam adduxit. Illi vero nec supplices mulieri facti sunt, neque eam adorant, sed suo nomine compellantur. Post hæc Cleopatram reginam regum appellari jussit, et prioris C 522 Cæsaris uxorem, filium ipsius germanum, Cæsaris filium nominavit: ut Cæsarem tanquam adoptivum et alienum criminaretur, eisque provincias assignavit. Suis vero ex Cleopatra filii Ptolemæo et Alexandro, multa regna attribuit. Quæ dum ageret, ad senatum scripsit, se imperio abiturum, et summam rerum ipsi et populo restitutum: non quod ita sentiret, sed ut ea spe Cæsarem vel ab armis discedere cogere, vel non obtemperantem odissent. Usque ad Araxem progressus, ut Parthos oppugnaturus, pactis cum Medo factis acquievit. Ita enim convenerat, ut Medus Antonio contra Cæsarem, Antonius Medo contra Parthos præsto esset: et milites inter se commutarunt. Ac Medus Armenia recens partæ nominata accepit, Antonius Jotapen Medi filiam, quam Alexandro filio responderet. Post hæc in Ioniam et Græciam ad Casariam bellum est profectus. Medus Romanorum auxiliis munitus, Parthos et Artaxem arma inferentes vicit. Sed cum Antonius suos milites revocasset, illius vero retinisset, vicissim victus et captus est. Sic et Armenia: et Media perierunt. Romani vero etsi libertatem amiserant, non tamen apertæ monarchiæ subjecti sunt, priusquam Sexto interfecto, et seditionis gentibus subactis, a Partho quoque

ἀποδημίαν αὐτοῦ ἐπανέστησαν, ἐπανῆλθε καὶ ἐκ ἐκεῖνους παρασκευάζετο, καὶ τοὺς μὲν δι' αὐτοῦ, τοὺς δὲ δι' ἐτέρων προσηγάγετο καὶ ὕπειταξεν. Εἰς καὶ ἐπὶ Παννονίου; ἰστράτευσεν, οἱ νέμονται μὲν πρὸς τῇ Δαλματίᾳ παρ' αὐτὸν τὴν Ἰστρὸν ἀπὸ Νορικίου μέχρι τῆς ἐν τῇ Εὐρώπῃ Μυσίας, κακοβίωτοι μὲν ὄντες, ἅτε μὴ γῆς μηδ' ἄεραν εὐ ἤκοντες, οὐκ οἶνον γεωργουῦντες, οὐκ ἔλαιον, τὰς δὲ κριθὰς καὶ τὰς κίχκρους ἐσθίοντες ἰσμοῦ καὶ κίνοντες· νομιζονται δ' οὖν ἀνδρείστατοι, οὐδ' καὶ τινες τῶν Ἑλλήνων Πάρινα; προσηγόρευσαν, τὸ ἀληθὲς ἀγροήσαστες. Πρὸς γὰρ τῇ Ῥοδόπῃ τὸ πρὸς αὐτῇ τῇ Μαικεδονίᾳ τὸ τῶν Παίωνων ἔθνος ἔσσι. Τοῦτους δὲ Παννονίου; καὶ οἱ ἄλλοι καλοῦσι, καὶ αὐτοὶ ἐκιντοῦς. Ἐπὶ τοῦτους ὁ Καῖσαρ τότε στρατεύσας, καὶ ἐκ μᾶχης αὐτοῖς πολλὰκις χωρήσας, ὁμολογία προσηγάγετο ὑστερον. Ἀντίονιος δὲ, τὸν Ἀρμένιον τιμωρήσασθαι μηχανώμενος, οὐκ ἐνέλιπε πάντα λίθων κινῶν, τὸ τῆς παροιμίας, ἕως αὐτὸν ὑπηγάγετο εἰς τὸ στρατόπεδον εἰσιθεῖν. Εἰσελθόντα δὲ κατέσχε καὶ ἐν ἀδόσμῳ εἶχε φρουρᾷ, καὶ περιήγειν αὐτὸν κατὰ τὰ φρούρια ἐνθα ἐκείνῳ οἱ θησαυροὶ ἐναπέκειντο, σπαιδῶν αὐτοῦς λαθεῖν. Ὡ; δ' οὐδὲ ἤκουσεν (οἱ γὰρ Ἀρμένιοι τῶν παλαιῶν αὐτοῦ τὸν πρᾶσῦστατον τὸν Ἀρτάξην βασιλεῖα ἀνθεῖλοντο) εἰσηγε αὐτὸν ἀλύσειν ἀργυραῖς; (85), οἰονεὶ τιμὴν αὐτῷ ταύτην νέμων ὡς βασιλεῖ, καὶ πᾶσαν τὴν Ἀρμενίαν κατέσχε, τοῦ Ἀρτάξου πρὸς τοὺς Πάρθους ἀποχωρήσαντος, ἐπειπερ ἠτάτο μαχόμενος. Ἀντώνιος δὲ τὰ μὲν στρατεύματα εἰς Ἀρμενίαν κατέλιπεν, αὐτὸς δ' ἀνεκομισθὴ πρὸς Αἴγυπτον, μετὰ τῆς γυναίκος καὶ τῶν παιδῶν, ἄγων ἐκεῖ τὸν Ἀρμένιον, καὶ τὴν τε λεῖαν τῆς Κλεοπάτρας ἐχαρίσατο, καὶ τὸν Ἀρμένιον μετὰ τῶν οἰκείων περιβαλὼν χρυσίαις δεσμοῖς ἐκείνῳ προσήγαγεν. Οἱ δὲ οὐδ' ἐκέντησαν αὐτὴν, οὐτε μὴν προσεκύνησαν, ἀλλ' ὀνομασεὶ προσηγόρευσαν. Μετὰ τοῦτο τὴν Κλεοπάτραν Ἀντώνιος βασιλεῖα βασιλέων καλεῖσθαι ἐκέλευσε, καὶ τοῦ προτέρου Καῖσαρος αὐτὴν μὲν γυναῖκα ὠνόμαζε, τὸν δὲ οὐτὸν αὐτῆς παῖδα ἐκείνου, ὡς ἀληθῶς, ἵνα τὸν Καῖσαρα τὸν Ὀκτάβιον ὡς ποιητὸν ἐκείνου παῖδα καὶ μὴ γνήσιον διαβάλλῃ, καὶ χώρας αὐτοῦ; ζῆται. Τοῖς δ' οἰκείοις παισὶ τοῖς ἐκ τῆς Κλεοπάτρας, κλημένοις Πτολεμαίῳ καὶ Ἀλεξάνδρῳ, ἐτίμας πολλὰς προσεκηρύχθη. Το: αὐτὰ δὲ πράττων, ἐπέστελλε τῇ βουλῇ ὅτι τῆς ἀρχῆς τε παύσεται καὶ τὰ πράγματα ἐπ' αὐτῇ καὶ τῷ δήμῳ ποιήσεται, οὐκ οὕτω φρονῶν, ἀλλ' ὅπως ταῖς παρ' αὐτοῦ ἐλίπαι ἢ ἀναγκάσται παράνοτα τὸν Καῖσαρα καταθέσθαι τὰ ὄπλα, ἢ μισήσων ἀπειθήσαντα. Ἄχρι δὲ τοῦ Ἀρτάξου ἐλλῶν, ὡς ἐπὶ τοὺς Πάρθους στρατεύσων, ἠμύσθη τῇ πρὸς τὸν Μῆδον ὁμολογία. Συμμαχήσων γὰρ ἀλλήλοις συνέθεντο. ὁ μὲν κατὰ τῶν Πάρθων, ὁ δὲ γε κατὰ τοῦ Καῖσαρος, καὶ στρατιώται; ἀλλήλους ἀντίεσαν. Καὶ ὁ μὲν Μῆδος τῆς Ἀρμενίας τῆς

Variae lectiones et notæ.

(85) Ἐδήσεν αὐτὸν ἀλύσειν ἀργυραῖς. Alter cod. Wolfii: Ἐδήσεν αὐτὸν ἀλύσεισι σιδηραῖς, ἢ

ἀληθέστερον, ἀργυραῖς. Quæ quidem de perfida Antonii liberalitate interpretari licet.

νεοκτῆτου ἐξ Ἀντωνίου εἰλήφει τινά· Ἀντώνιο; δὲ ἅ ὅτιν θυγατέρα αὐτοῦ Ἰωτάπην, ὡς τῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ συνοικῆσουσιν. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐς τὴν Ἰωνίαν καὶ ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῷ πολέμῳ τοῦ Καίσαρος ὤρμησεν. Ὁ δὲ γε Μῆδος συμμαχοῦμενος τοῖς Ῥωμαίοις, ἐπελθόντας αὐτῷ τοὺς Πάρθους καὶ τὸν Ἀρτάξην ἐνίκησε. Τοῦ δ' Ἀντωνίου τοὺς οἰκίους στρατιώτας μετακαλεσαμένου, τοὺς δ' ἐκείνου κατασχέσας, ἀνθήτητο καὶ ἐάλω. Καὶ οὕτως ἡ Ἀρμενία μετὰ τῆς Μηδίας ἀπώλετο. Οἱ μὲντοι Ῥωμαῖοι τὴν μὲν δημοκρατίαν ἀφῆρητο, οὐ μὴν καὶ εἰς φανεράν μοναρχίαν κατώλισθον, ἕως δὲ τε Σέξτος ἀπώλετο, καὶ τὰ ἐπαναστάνα ἔθνη δεδούλωτο, καὶ ὁ Πάρθος οὐδὲν παρεκίνη. Τότε γὰρ φανερώς ἐπ' ἀλλήλους ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Καίσαρ ἐτράποντο, καὶ ὁ δῆμος ἀκριβῶς ἐδουλώθη. Αἰτίαι δὲ τοῦ πολέμου αἰεὶ σφίσι ἐσχῆποντο. Ἀντωνίου μὲν Καίσαρι ἐνεκάλει ὅτι τὴν τοῦ Λεπίδου χώραν καὶ τὴν δύναμιν, ἀπῆτει τὰ ἡμίση, καὶ τῶν στρατιωτῶν οὐς ἐκ τῆς ἀνηκούσης αὐτῷ Ἰταλίας ἐστράτευσεν· ὁ δὲ Καίσαρ ἐκείνῳ ὅτι τὴν Αἴγυπτον καὶ ἄλλα μὴ λαχὼν εἶχε, καὶ ὅτι τὸν Σέξτον ἀπέκτεινεν (αὐτὸς γὰρ ἐκὼν ἐκείνου φείσασθαι ἔλεγε), καὶ ὅτι τὸν Ἀρμένιον ἀπάτη συνειληφῶς ἔδησε, καὶ τούτου Ῥωμαίους κακοδοξίαν προσέτριψε, καὶ τὰ ἡμίση τῶν λαφύρων καὶ αὐτὸς ἀπῆτει, καὶ τὴν Κλεοπάτραν αὐτῷ καὶ τοὺς παῖδας τοὺς ἐξ αὐτῆς, καὶ τὰ ζωρηθέντα σφίσι πρὸς πάντας ἐπέτερεν. Ἐν τοῖς μάλιστα δ' ἠτίητο ὅτι τὸν Καίσαριονα ἐς τὸ γένος εἰσήγε τοῦ Καίσαρος.

ΚΗ'. Ταῦτ' οὖν ἐπενεκάλουν ἀλλήλοις, καὶ τῶς οὐκ ἀναφανδῶν κατ' ἀλλήλων ὠπλίζοντο, ἕως Δομίτιος Γναῖος καὶ Σόσιος Γάιος τῆς τοῦ Ἀντωνίου μεριθὸς ὄντας ὑπάτευσαν. Τόδε δὲ προδήλως ἐπολεμώθησαν. Ὁ γὰρ Σόσιος πολλὰ μὲν ἐν τῇ νομῆνι ἐπήνεσε τὸν Ἀντώνιον, πολλὰ δὲ κατεπίει τοῦ Καίσαρος. Καὶ τότε μὲν ὁ Καίσαρ τῆς πόλεως ἐξχώρησεν, αἰτίαν ἄλλην πλασάμενος· μετὰ ταῦτα δ' ἐπανελθὼν, καὶ φρουρὰν ἐαυτῷ περιστήσας στρατιωτῶν, μέτρια μὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ διελέχθη· τοῦ δὲ Ἀντωνίου καὶ τοῦ Σοσίου πολλὰ κατηγορήσας, καὶ ἀδικουῦντα τὸν Ἀντώνιον διὰ γραμμάτων ἐξελέγγειν ὑπέσχετο. Οἱ οὖν ὑπατοὶ μήτ' ἀντειπεῖν θαρρόντες, μήτε σιωπᾶν ὑπομένοντες, τῆς πόλεως ἐχώρησαντες, ἀπῆλθον πρὸς τὸν Ἀντώνιον, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν οὐκ ὀλίγοι αὐτοῖς συναπεληλύθασιν· καὶ αὐθις ἕτεροι, τὸν Ἀντώνιον λιπόντες, τῷ Καίσαρι προσεχώρησαν, ὅτι τὴν τε τῆς Ὀκταβίας συνοικίησιν ἀπέλειπτο, καὶ ὅτι τῇ Κλεοπάτρῃ ἤχθοντο. Ἐξ ὧν μαθὼν ὁ Καίσαρ τὰ τε ἄλλα τοῦ Ἀντωνίου, καὶ τὰς διαθήκας αὐτοῦ, καὶ παρὰ τίνε ἐτύγχανον, ἔλαβ' ἐν αὐτῶν, καὶ δημοσίῃ ἀνέγνω, πρῶτον ποιήσας παρανομώτατον. Τσαυτὴν δὲ διὰ τὰ γεγραμμένα ὄργην καὶ οἱ πάντο ἐκείνῳ προσκαίμενοι ἐνεδαίξαντο, ὥστε τὴν τε ὑπατείαν καὶ ἄλλην ἀπασαν ἐξουσίαν ἀφελοντο, καὶ τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ ἀδειαν καὶ ἐπαίνοιον, ἐὰν ἐγκαταλίπωσιν αὐτὸν, ἐψηφίσαντο· καὶ τῇ Κλεοπάτρῃ πόλεμον ἐπήγγειλαν ἀντικρυς, ὅς μᾶλλον πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἔτεινον (ἦδυσαν γὰρ αὐτὸν ὑπὲρ ἐκείνης πάντα ὑποίουντα)· οὕτω γὰρ αὐτὸν ἐδουλώσατο ὥστε βασιλεὺς τε καὶ δέσποινά ὄντ' ἐκείνου καλεῖσθαι, στρατιώτας τε Ῥωμαίους ἐν τῷ δορυφορικῷ αὐτῆς ἔχειν, καὶ ταῖς ἀσπίσι πάντων ἐν ὄνομα αὐτῆς ἐπιγράφεσθαι. Καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν δὲ μετ' αὐτοῦ

otium fuit. Tum vero Antonio et Cæsare manifeste inter se bellum gerentibus populus haud dubia servitute est oppressus. Belli autem causæ hæ præterdebantur. Antonius Cæsarem accusabat, quod Lepidi et Sexti provincias et copias sibi vindicasset, egrumque semissem postulabat: nec non eorum militum, quos ex Italia ad illum pertinentē, in exercitu haberet. Cæsar illum vicissim, quod Ægyptum privata auctoritate sibi vindicasset, et Sextum occidisset, cui ipse ultro pepercisset: et quod Armenio per fraudem capto et vincto, nomini Romano ignominie maculam aspersionem, ac manubiarum semissem et ipse postulavit. Cleopatram vero et susceptos ex ea liberos, et donationes eis factas, ante omnia ei objiciebat. Illud tamen in primis querebatur, quod Cæsariionem in familiam Cæsaris induceret.

οἱ μὲντοι Ῥωμαῖοι τὴν μὲν δημοκρατίαν ἀφῆρητο, οὐ μὴν καὶ εἰς φανεράν μοναρχίαν κατώλισθον, ἕως δὲ τε Σέξτος ἀπώλετο, καὶ τὰ ἐπαναστάνα ἔθνη δεδούλωτο, καὶ ὁ Πάρθος οὐδὲν παρεκίνη. Τότε γὰρ φανερώς ἐπ' ἀλλήλους ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Καίσαρ ἐτράποντο, καὶ ὁ δῆμος ἀκριβῶς ἐδουλώθη. Αἰτίαι δὲ τοῦ πολέμου αἰεὶ σφίσι ἐσχῆποντο. Ἀντωνίου μὲν Καίσαρι ἐνεκάλει ὅτι τὴν τοῦ Λεπίδου χώραν καὶ τὴν δύναμιν, ἀπῆτει τὰ ἡμίση, καὶ τῶν στρατιωτῶν οὐς ἐκ τῆς ἀνηκούσης αὐτῷ Ἰταλίας ἐστράτευσεν· ὁ δὲ Καίσαρ ἐκείνῳ ὅτι τὴν Αἴγυπτον καὶ ἄλλα μὴ λαχὼν εἶχε, καὶ ὅτι τὸν Σέξτον ἀπέκτεινεν (αὐτὸς γὰρ ἐκὼν ἐκείνου φείσασθαι ἔλεγε), καὶ ὅτι τὸν Ἀρμένιον ἀπάτη συνειληφῶς ἔδησε, καὶ τούτου Ῥωμαίους κακοδοξίαν προσέτριψε, καὶ τὰ ἡμίση τῶν λαφύρων καὶ αὐτὸς ἀπῆτει, καὶ τὴν Κλεοπάτραν αὐτῷ καὶ τοὺς παῖδας τοὺς ἐξ αὐτῆς, καὶ τὰ ζωρηθέντα σφίσι πρὸς πάντας ἐπέτερεν. Ἐν τοῖς μάλιστα δ' ἠτίητο ὅτι τὸν Καίσαριονα ἐς τὸ γένος εἰσήγε τοῦ Καίσαρος.

523 XXVIII. Dum ad hunc modum invicem expostulant, arma dissimulante parabant, donec Gn. Dumitius et C. Sossius Antonianæ factionis, consules sunt designati. Tum vero aperte hostes facti sunt. Cum enim Sossius Kalendis multa in Antonii laudam cum Cæsaris criminatione disseminavit: Cæsar per aliam causam urbe excessit. Deinde reversus, presidio militum adhibito, modeste de seipso locutus, Sossium et Antonium acriter accusavit, seque Antonium litteris prolatis injuriarum convicturum esse affirmavit. Consules igitur, qui nec contradicere auderent, et tacere non possent, urbe relicta, non paucis senatoribus comitantibus, ad Antonium se contulerunt: ac vicissim alii Antonio relicto ad Cæsarem abierunt, infensi ob Octaviam repudiatam, et Cleopatrarum odio. E quibus Cæsar cum aliis Antonii arcanis cognitiis, tum quale et ubi testamentum ejus esset, id acceptum publice recitavit, facinus iniquissimum ausus, eaque recitatione etiam addictissimos Antonio sic commovit, ut et consulatum et omnem potestatem ei adimerent: et ejus familiaribus impunitatem et laudationes decernerent, si illum reliquissent: et Cleopatrarum bellum aperte indicerent, quod ad Antonium potius spectabat, quem propter illam nihil non subiturum norant: cui ita serviebat, ut eam et reginam et dominam appellaret, et milites Romanos in custodia habere pateretur, quorum clypeis Cleopatrarum nomen inscriptum erat. Præterea mulier una eum eo forum ingrediebatur, ludos una curabat, jus una dicebat, una equitabat. In urbibus lectica ferebatur, ipse pedes cum eunuchis sequebatur. Una et pingebatur, et fingebatur: ac ipse quidem Bacchus et Osiris, illa Isis et Luna vocabatur. Quam ab reum artibus illius

mente captus putabatur. Neque vero eum solum, sed et proceres ejus eo redegit imposturis suis, ut Romanis quisque se imperatum speraret: et in Capitolio jus dicere, votum et jurandum maximum duceret. Antonius vero aliquando acinacem accingebat, et peregrina veste utebatur. Quod si illi, Romanorum consuli et duci, crimini dabatur peregrina vestis: nostri temporis 524 imperatores quis reprehensione eximat, qui a patrio vestitu recedunt, et non interdum, sed subinde barbarica veste utuntur? Hoc rerum statu Cæsar et Antonius ad bellum se parabant, uterque multis sociis munitus: ac multa vulgo jactabantur, et signa fiebant. Nam in sacrificio quodam simius fanum Cereris ingressus, conturbavit omnia. Multi pueri Romæ congregati, et in factionem Antonianam et Cæsarianam divisi, nempe jubente inter sese decertarunt: et qui Antonii nomen præferrebant, victi sunt. Ejusdem statua marmorea sanguine manavit. Ignis fanum Cereris et Spei absumpsit. Acciderunt et alias hujus generis, quorum nihil eos terruit. Antonius enim festinavit, ut eos inopinantes in Italia opprimeret. Sed cum Corcyram appulisset, atque inde in Peloponnesum navigasset, Patris hibernavit, et milites passim distribuit: Cæsar vero Brundisio solvens, tempestate fatigatus recessit.

τοῦ Ἀντωνίου μαχόμενοι, καὶ ἡττήθησαν οἱ τὸ τοῦ Ἀντωνίου ὄνομα φέροντες. Εἰκὼν τε αὐτοῦ λιθίνη αἶμα ἀνῆκε, καὶ πῦρ τὸ τε Δημήτριον καὶ ναῦν ἕτερον Ἐλπίδος διέφθειρε, καὶ ἄλλα τοιαῦτα συμβέβηκεν. Οὐδὲν δὲ τούτων αὐτοῦ ἐφόβησεν· ἀλλ' ὁ μὲν Ἀντώνιος ἔωρθησεν, ὡς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀδοκίμως αὐτοῖς ἐν πόλεμον ποιησόμενος. Ἐλθὼν δὲ εἰς Κέρκυραν κάθησθαι εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀναπέψασας, αὐτὸς μὲν ἐν Πάτραις παρεχόμενος, τοὺς δὲ στρατιώτας πανταχοῦ διεπέμψεν· ὁ δὲ Καίσαρ ἀνήχθη μὲν ἐκ τοῦ Βρεντισίου, χειμῶνι δὲ περιπεσὼν καὶ πονηθεὶς ἀνεχώρησεν.

XXIX. Vere incipiente Antonius se non commovit. Nam ejus classarii ex diversis gentibus collecti, cum procul ab eo hibernarent: neque sese exercebant, et morbo ac transfugis minuebantur. Agrippa quoque Methone impetu capta, navium onerariarum appulsus observando, et in aliis atque aliis Græciæ locis excensus faciendo, admodum eum perturbabat. Cæsar vero omnes milites, omnes senatores, omnes equites, quorum aliqua erat auctoritas, Brundisii convenire jussit, alios, ut aliquid adjunctarent, alios, ne seorsim rebus novis studerent: utque ostenderet se maximæ præstantissimæque partis Romanorum consensu niti. Cum iisque Ionio transmisso, et Corcyra, quam præsidarii reliquerant, capta, in portu Glyce appulit, qui a dulcedine fluvii in eum influentis nomen habet: inde Actium navigavit.

εἰσφοῖτα, καὶ τὰς πανηγύρεις συνδιετίθετο, τὰς δίκας τε συνεξήταζε, καὶ συνίππευσεν, καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκείνη μὲν ἐν δίφρῳ ἐφέρετο, ὁ δ' Ἀντώνιος περὶ ἑαυτὸς μετὰ τῶν εὐνοούων αὐτῆς ἠκολούθει· συνεγράφετό τε αὐτῇ, καὶ συνεπλάττετο, αὐτὸς Ὅσιρις καὶ Διόνυσος λεγόμενος, ἐκείνη δὲ Σελήνη καὶ Ἴσις. Ὁθεν ἐκφρων ὑπ' αὐτῆς ἐκ μαγγανείας ἔδοξε γαγυρῆναι. Καὶ οὐκ ἐκεῖνον μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρ' αὐτῷ δυναμένους κατεγοήτευσε καὶ κατέδησεν, ὡς ἐλπίζει καὶ τῶν Ῥωμαίων ἄρξιν, εὐχὴν τε ποιῆσθαι μέγιστην καὶ ὄρκιον τὸ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ δικάσαι. Ὁ δὲ Ἀντώνιος ἀκινάχην τε ἐνίοτε παρεζώνοντο, καὶ ἐσθῆτι ἐχρήτο παρὰ τὰ πάτρια. Τούτῳ μὲν οὖν ὑπάτω ὄντι καὶ στρατηγῷ Ῥωμαίων εἰς αἰτίαια ἐλογίσατο ἢ ἔξω τῶν πατρῶων στολή· τοὺς δὲ νῦν βασιλεῖς Ῥωμαίων (85'') πῶς ἂν τις ἐξαιρήσαιο μύμων καὶ αἰτιάσεως, μεταμφεινυμένους παρὰ τὰ πάτρια, καὶ οὐκ ἐνίοτε, ἀεὶ δὲ κεχρημένους ἐσθῆτι βαρβαρικῇ; Οὕτω μὲν οὖν τῷ τε Καίσαρι καὶ τῷ Ἀντωνίῳ συνηέχθη τὰ πράγματα. Οἱ δὲ περισκευάζοντο πρὸς τὸν πόλεμον, ἕκαστος; πολλοὺς συμμέχους προσεληφώς· καὶ πολλὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐθρολλεῖτο, πολλὰ δὲ καὶ σημεῖα γέγονασιν. Πιθηκίς τε γὰρ ἐς τὸ Δημήτριον ἐν Ἱερουργίᾳ τιμὴ εἰσελθὼν, πάντα τὰ ἐνδοῦν συνέχευε. Καὶ παῖδες ἐν τῇ Ῥώμῃ πολλοὶ ἀθροισθέντες, κλειύσαντος μηδενός, συνέμιξαν ἄλλήλοις, οἱ μὲν ὡς Καίσαρειοι, οἱ δὲ ὡς

Κῆ'. Ἐργόμενος δὲ ἔαρος ὁ μὲν Ἀντώνιος οὐδαμῇ ἐκινήθη. Σύμμικτοὶ γὰρ ἐκ πολλῶν ἰθύνωντες οἱ τριπύρται αὐτοῦ καὶ πύρρῳ χειμαζόμενοι· ἀπ' αὐτοῦ, οὗτ' ἐγυμνάζοντο, καὶ νόσῳ καὶ αὐτομαλαίᾳ ἠλάττωντο. Καὶ ὁ Ἀγρίππας τὴν Μεθώνην κατασχὼν ἐξ ἐφόδου, καὶ τὰς κατάρσεις τῶν ὀγκάδων ἐπιτηρῶν, καὶ ἀποβάσεις ἄλλοτε ἄλλη τῆς Ἑλλάδος ποιούμενος, ἰσχυρῶς αὐτὸν ἐθορύθει. Ὁ δὲ Καίσαρ πάντας μὲν τοὺς στρατιώτας, πάντας δὲ τοὺς δυναμένους τι τῶν βουλευτῶν καὶ ἱππέων εἰς τὸ Βρεντισίον συνηγάγε, τοὺς μὲν ὅπως αὐτῷ τι συμπεράξωσι, τοὺς δ' ὅπως μὴ μονοθέντες τι νεοκώτωσι· καὶ ἵν' ἐνδείξηται ὅτι τὸ πλεῖστον καὶ κρατιστέον τῶν Ῥωμαίων ὁμίλων μὴ κίηται· καὶ οὖν αὐτοῖς τὸν Ἴόνιον διαβίβηκε, καὶ τὴν Κέρκυραν ἐκλειφθεῖσαν ὑπὸ τῶν φρουρούτων λαβὼν, εἰς τὸν λιμένα τὸν Γλυκὸν κεντῆρε. Καλεῖται δὲ οὕτως ὅτι ἐκ τοῦ ποταμοῦ τοῦ

Variae lectiones et notæ.

(85'') Τούς δὲ νῦν βασιλεῖς Ῥωμαίων. Hic porro carpit Zonaras imperatores et Græcos sui ævi, qui dimisso patrio veatitu, barbarico seu extraneo uti amabant. Scribit Nicephorus Gregoras, lib. II Joannem Vatatzem imp. cum videret Romanas divitias in peregrinas et sumptuosas vestes, Sericas, Assyrias, Babylonias, atque Italicas, vario ac solerti artificio confectas effundi, edicto sanxisse, ne quis subditorum iis uteretur, sed iis contenti essent, quas Romanæ provinciæ præbe-

rent. Idem lib. XI extr. eum etiam morem invuluisse tradit sub Andronico Palæologo Juniore, ut omnes simul, et adolescentes et senes pileis uterentur, non minus in palatio quam in agris, iisque ad libitum multiformibus et peregrinis; cum Latinis alii, alii Mysiis et Triballicis, alii Syriis et Phoeniciis uterentur, atque id denique in vestibus observasse, adeo ut prudentiores novitatem aliquam et imperii destructionem, sed et institutorum finem ac morum inde male ominarentur.

ει; αὐτὸν ἐμβάλλοντο; γλυκαίνεται. Κάκιθεν εἰς τὸ Ἄκτιον ἔπλει. Ὡ; δ' οὐδαί; οὐτε ἀντίπλει, οὐτε ἐς λόγους ἦει αὐτῷ, ἢ πρὸς μάχην ἢ πρὸς ἑμολογίαν ἐκκαλουμένῳ τοὺς ἐναντίους, κατέλαβε τὸ χωρίον τούτου ἐν ᾧ νῦν ἐστὶν ἡ Νικόπολις, καὶ τοῦτου ἐφή- ῤρευε τῷ Ἄκτιῳ κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν. Τὸ δὲ Ἄκτιον οἱ τοῦ Ἀντωνίου προκατελάβοντο, καὶ πύργοις ὠχύρωσαν ἐκατέρωθεν. Ἐπιτὸ δὲ τὴν τοῦ Καίσαρος ἀφίξιν ἐπίθετο ὁ Ἀντώνιος, ἠπειχθη μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὸ Ἄκτιον· οὐκ εὐθὺς μέντοι καὶ ἠγωνίσαστο, καίτοι τοῦ Καίσαρος παντὶ τόπῳ εἰς ἄγωνα τοῦτον ἐνάγοντο; ἀκροβολισμοί; δ' ἐπὶ πλείους ἡμέρας ἐχρήσατο, μέχρι συνήθροισι τὰ στρατεύματα. Ὁ δὲ Καίσαρ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν τε Μακεδονίαν ἔπεμψε στρατιάν, ὅπως πρὸς ἐκεῖνα μενετήκη καὶ ἀκοντα τὴν Ἀντώνιον. Καὶ ὁ Ἀγρίπ- πας τῆς τε Ἀσκαδὸς καὶ τῶν ἐν ταύτῃ σκαφῶν αἰ- φνιδίως ἐπιπλεύσας ἐκράτησε, καὶ Πάτρις εἶλε καὶ τὴν Κόρινθον παρεστῆσατο. Καὶ ὁ Τίτος ἔ Μάρκος, Ταῦρος τε ὁ Στατίλιος τὸ ἱππικὸν τοῦ Ἀντωνίου ἀθρόον ἐκδραμόντες συνέτηγον, καὶ Φιλάδελφον βασι- λεία Παφλαγονίας προσεποίησαντο. Καὶ ὁ Δομντίας ὁ Γναίος καὶ ἄλλοι τῷ Καίσαρι προσεχώρησαν. Φοδη- θεῖς οὖν ὁ Ἀντώνιος, μὴ ὅσοι ἐς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην ἐπίμψθησαν παρ' αὐτοῦ, τῷ Καίσαρι πρόσθωνται, ὤρμησε πρὸς αὐτούς. Κάν τούτῳ ναυ- μαχία τι; συνέστη, καὶ παρὰ μὲν τῇ πρώτῃ προσ- βολῇ ἐτρέψαντο οἱ τοῦ Ἀντωνίου τοὺς Καίσαρος δόλγους ὄντας. Τοῦ δὲ Ἀγρίππου, ᾧ πᾶν ἀνείτο τὸ τοῦ Καίσαρος ναυτικόν, κατὰ τύχην ἐπιδημήσαν- τας, οὐ μόνον οὐδὲν τῆς νίκης οἱ τοῦ Ἀντωνίου ἀπώ- ναντο, ἀλλὰ καὶ ἀπώλοντο. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπανελθὼν ὁ Ἀντώνιος ἱππομαχίᾳ τινὶ πρὸς τὴν τοῦ Καίσαρος προφυλακὴν ἤστηθη. Καὶ ἐπαιτὰ ἐπιτηθεῖα αὐτὸν ἤρξαντο ἐπιλείπειν, βουλήν ἐποίησατο πότερον κατὰ χώραν μέιναντες διακινδυνεύουσι, ἢ μεταστάντες χρόνῳ τὸν πόλεμον διενέγκωσι. Καὶ ἄλλοι μὲν ἄλλα συνεβούλευσαν, ἢ δὲ γε Κλεοπάτρα, τὰ ἐπικαιρό- τατα τῶν χωρίων φρουραῖς παραδοθῆναι, καὶ τοὺς λοιποὺς συναπαρῆαι αὐτοῖς; εἰς τὴν Ἀφρῆκτον συμβου- λεύσασα, ἐνίκησε. Εἰς δὲ ταύτην ἦλθε τὴν γνώμην ὑπὸ σημείων θορυβηθεῖσα, καὶ ἐκ τῆς τοῦ στρατεύ- ματος ἀθυμίας; καὶ ἀβρώστιας δειψασα, καὶ τὸν Ἀν- τώνιον ἐξεφύθησεν. Οὐ μέντοι λάθρα, οὐδὲ μὴν φανερῶ; ἐκπεύσαι ὡς φεύγοντας ἐβουλεύσαντο, ἵνα μὴ εἰς δόξας τοὺς συμμάχους ἐμβάλωσιν· ἀλλ' ὡ; ἐπὶ ναυμαχίαν παρασκευαζόμενοι, κἀντεῦθεν τὰ ἀριστα τῶν σκαφῶν ἐκλεξάμενοι, οὐ ἐκ τῆς φθορᾶς τε καὶ τῆς αὐτομολίας οἱ ἐρέται; ἠλάττωντο, κατέ- πρησαν τὰ λοιπὰ, καὶ νύκτωρ πάντα τὰ τιμώτατα λαθραίως ἐμβαλόντες αὐτοῖς, ἔτοιμα εἰς ἐκπλουν ἐποίησαν. Καὶ τοὺς στρατιώτας παρεθάρρυνε πρὸς τὴν ναυμαχίαν, διαλεχθεὶς αὐτοῖς ὁ Ἀντώνιος. Καὶ ὄντας πάντας μὲν τοὺς πρώτους τῶν συνόντων αὐτῷ εἰς τὰς ναῦς ἐνεβίβασεν, ἵνα μὴ τι νεωτερίσωσιν, ὡς ὁ Ἄλλιος καὶ ἄλλοι τινὲς αὐτομολήσαντες· παμπλη- θεῖς δὲ καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας καὶ ὀπλίτας ἐνεβίβασε. Τριήρεις μὲν γὰρ ὀλίγα; εἶχεν, αἱ δὲ λοιπαὶ τετρήρεις καὶ δεκῆρεις ἦσαν αὐτῷ. Καίσαρ

A Cum nemo contra classem educeret, neque quid- quam vel ad pugnam vel ad deditionem hostes provocanti responderent: eum occupavit locum, in quo nunc est Nicopolis, ibique circa Actium terra marique stationes habuit. Nam ipsum Actium Antoniani praecoccupatum turribus utrinque munie- rant. Antonius adventu Caesaris cognito, cum suis Actium properavit: 525 sed non statim pugna- vit, quamvis a Cesare modis omnibus lacessere- tur: tumultuariis tamen pugnis per dies complures certavit, donec conduxisset suos exercitus. At Caesar in Graeciam et Macedoniam misit copias, ut Antonium vel invitum illuc pertraheret. Agrippa subito accessit Leucade et navibus illius loci potius est. Patras cepit, Corinthum ad deditionem B compulit. Titus Marcus et Taurus Stallius, equi- tatum Antonii subita excursionem ceperunt, et Philadelphum Paphlagoniae regem in suas partes tra- duxerunt. Cp. item Domitius et alii ad Caesarem se contulerunt. Veritus igitur Antonius, ne ii quos in Macedoniam et Thraciam misisset, idem face- rent, ad eos properavit. Interea confictus quidam mari factus est: et Caesariani, pauci numero, ab Antonianis principio pulsi. Sed fortuito Agrippae superventu, qui toti Caesarianae classi praerat, factum est, ut illi non modo nullum victoriae fructum caperent, sed etiam interirent. Qua de causa rever- sus Antonius, equestri certamine cum primis Cae- sariis excubilis congressus, succubuit. Et quia com- mentus penuria laborare incipiebat, concilio in- ducto deliberavit, an manendum, et martis alea periclitanda: an vero alio abeundum, et bellum ducendum esset. Aliis aliud consentibus, Cleopa- trae sententia vicit, ut opportunissimis locis praesidia imponerentur, caeteri secum in Aegyptum na- vigarent. Id autem consilli cepit, tum quod prodi- giis quibusdam terrebatur, tum quia exercitus de- sperationem et morbum timebat: Antonio quoque terrorem incussit. Sed quia neque clam, neque etiam aperte tanquam fugientes abire volebant, ne sociis terrorem incuterent, sed tanquam ad pu- gniam parati navibus optimis delectis, et quia morbo et transfugis remigum imminutus erat nu- merus, reliquis crematis, et noctu pretiosissimis quibusque rebus clam illatis, ad navigandum se instruxerunt. Antonius milites pro concione ad pugnam incitavit, atque ita primores omnes fami- liarium suorum in naves imposuit, ne quid novi molirentur: ut Dellius et alii transfugae fecerant. Quam plurimos etiam funditores, sagittarios et ar- matos imposuit. Triremes 526 enim paucas ha- bebat, caeterae quadriremes et deciremes erant. Caesar eorum instructione visa, contra se parabat: sed eorum consilio tum ex aliis, tum ex bellio co- gnito, exercitum convocavit: quem dum ad pu- gniam cohortatur, ingenti imbri et turbine in clas- sem Antonii illato, resumpta fiducia, eorum abi- tum observavit. Cumque Antoniani in prociuncta starent, nec tamen prodirent, in animo habuit,

cos vel stantes aggredi, vel repellere. Sed quia neque prodibant, neque se convertabant, sed loco non mutato aciem condensabant, aliquantulum moratus est: deinde congressi pugnauerunt. Cum diu æquo Marte et ancipiti victoria dimicaretur: Cleopatraz LX naves, signo ab ea dato, velis ad discessum elatis pelago se commiserunt. Antonius vero abeuntem Cleopatraz navem conspicatus, in quinqueremen transcendit: oblitusque rerum omnium, eam persequitur, quæ ipsum perdidit, et amplius perditura erat. Illa vero agnitis navis insignibus, substitit. Ita in illius navem receptus, et solus in proram progressus, sedit tacitus. Triduoque sic exacto, cum Tænarum venisset, a familiarium mulieram cœtu ad concœnationem et ad concubitum osti invitatus. Ejus vero classis post discessum ipsius cum ad horam usque decimam restitisset, jussu Cæsaris igni injecta partim cremata est, partim capta. Dicuntur circiter CCC naves esse captas.

προσαπολλίσουσάν. Ἐκείνη δὲ γνωρίζασα τὸ τῆς νεῶς σημεῖον, ἀνέσχε. Καὶ ἀναληφθεὶς εἰς τὴν ἐκείνης ναυῆς, μόνος παρελθὼν ἐς πρῶραν ἐκάθητο σιωπῶν, καὶ τρεῖς μὲν ἡμέρας οὕτω διήγαγεν· ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις γενομένων· αἱ συνήθεις γυναῖκες καὶ συνήγαγον, καὶ συνδειπνεῖν καὶ συγκαθεύδειν ἀπέπεισαν. Τὸ δὲ τοῦ Ἀντωνίου ναυτικὸν μετὰ τὴν αὐτοῦ ὑποχώρησιν ἀντισχεῖν μέχρις ὥρας δεκάτης, πρὸς ἐπιπευχθέντος τοῖς σκάφασιν καλεῦσαντος Καίσαρος, τὸ μὲν κατεπλήθη, τὸ δὲ ἄλλω. Λέγεται γὰρ περὶ τριακοσίας νῆας ἐταλωκέναι.

XXX. Hic navalis pugnae fuit exitus, iv Nonas Septembris, ac tum Cæsar solus rerum omnium potiri cœpit, ut ab eo tempore imperium ejus numerari incipiat. In castrorum loco urbem Nicopolim a victoria nomine indito condidit, et statuas areas hominis et asini collocavit. Fertur enim nocturno tempore, pridie ejus diei quo navale prælium commissum est, tabernaculo ad naves contemplantas egressus, in hominem agasonem incidisse, qui rogatus quis esset? responderit, sibi Fortunati esse nomen, asino Victorini. Ea statuas post Byzantium translatae, in equestri theatro steterunt. Pedestres autem et equestres Antonii copiae cum vii post illius fugam dies permansissent, deunique ad viciores 527 transiverunt. Quidam vero, ex Romanis potissimum, ad Antonium, socii domum abierunt. Cæsar in Italiam properans, veritus ne quis in ea motus existeret, Brundisium cum venisset, non amplius est progressus: nam ibi eum et senatus et ordo equester, et plebis maxima pars convenerunt. Ubi rebus quibusdam ex sententia confectis, iterum in Græciam discessit, et navibus per isthmum Peloponnensem obtemperatam traductis, celeriter in Asiam transit. At Cleopatra Ægyptum occupare contendit, ne qui res novas molirentur metuis: quo cum venisset, utrique pecuniam et copias coegit. Antonius in Libyam navigavit. Cum autem is quoque exercitus, quem ibi habebat, defecisset, sibi manus afferre voluit: sed ab amicis prohibitus, Alexandriam venit. Ibi ad pugnam se instruens, tamen legatos de pacis conditionibus ad Cæsarem miserunt. Cleopatra vero, clam Antonio, familiaribus ejus pecunias, ipse Cæsari aurum sceptrum, ejusdem ma-

δὲ καθῶρα μὲν καὶ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν καὶ ἡὔρεπιζέτο· μαθὼν δὲ καὶ τὴν διάνοιαν σφῶν ἐξ ἄλλων τε καὶ τοῦ Δελλείου, συνήγαγε τὸ στρατεύμα, καὶ εἰς μάχην δι' ὧν εἴρηκε παρεκάλεσε. Κάν τούτῳ ὕστερο γενομένου λαύρου, καὶ ζάλης πολλῆς εἰς τὸ τοῦ Ἀντωνίου ναυτικὸν ἐμπεισούτη, ἀνεθάρσυσεν ὁ Καίσαρ, καὶ τὸν ἐκπλοῦν αὐτῶν ἐπέστρεψε. Ὡς δὲ παρετάξαντο μὲν οἱ τοῦ Ἀντωνίου, οὐ μόντοι προήεσαν, ὤρημος μὲν ὡς καὶ ἐστῶσι σφίσι προσέλιπον ἢ καὶ ἀναχωρησαὶ ποιήσαν. Ὡς δ' οὕτ' ἐξώρησαν, οὐτ' ἀνίστρεψαν, ἀλλὰ κατὰ χώραν ἔμμενον τῇ συντάξει τε ἐκπεπύκωντο, ἀνέσχε χρόνον τινα, εἴπα συμπεσόντας ἐναυμάχουν. Ἀγχωμάλου δὲ τῆς ναυμαχίας οὕσης ἐπὶ πολὺ καὶ ἀκρίτου, αἱ Κλεοπάτρας ἐξήκοντα νῆες, συνθήματος παρ' αὐτῆς δοθέντας, εἰς ἀπόπλοῦν ἤρκασι τὰ ἴστια καὶ πρὸς τὸ πείλαρος ὤρησαν. Ὁ δ' Ἀντώνιος, τὴν Κλεοπάτρας ναὺν ἰδὼν ἀποπλέουσαν, πάντων ἐπιλαθόμενος εἰς πένθηση μεταβάς ἐδίωκε τὴν ἀπολωλεκυῖαν αὐτὸν, καὶ ἐπι-

προσαπολλίσουσάν. Ἐκείνη δὲ γνωρίζασα τὸ τῆς νεῶς σημεῖον, ἀνέσχε. Καὶ ἀναληφθεὶς εἰς τὴν ἐκείνης ναυῆς, μόνος παρελθὼν ἐς πρῶραν ἐκάθητο σιωπῶν, καὶ τρεῖς μὲν ἡμέρας οὕτω διήγαγεν· ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις γενομένων· αἱ συνήθεις γυναῖκες καὶ συνήγαγον, καὶ συνδειπνεῖν καὶ συγκαθεύδειν ἀπέπεισαν. Τὸ δὲ τοῦ Ἀντωνίου ναυτικὸν μετὰ τὴν αὐτοῦ ὑποχώρησιν ἀντισχεῖν μέχρις ὥρας δεκάτης, πρὸς ἐπιπευχθέντος τοῖς σκάφασιν καλεῦσαντος Καίσαρος, τὸ μὲν κατεπλήθη, τὸ δὲ ἄλλω. Λέγεται γὰρ περὶ τριακοσίας νῆας ἐταλωκέναι.

Α'. Τοιοῦτον μὲν τῇ ναυμαχίᾳ τέλος ἐγένετο κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Καὶ τότε μόνω τῷ Καίσαρι τὸ κράτος ἅπαν περιελήλυθεν, ὡς ἐκ τούτου δὴ τοῦ καιροῦ τὴν αὐτοῦ μοναρχίαν ψηφίσασθαι. Πόλιν δ' ἐν τῷ τοῦ στρατοπέδου τόπῳ συνέκτισε, Νικόπολιν καλέσας αὐτήν. Ἔστησε δὲ καὶ στήλας χαλκᾶς ἀνθρώπου καὶ θου. Λέγεται γὰρ νυκτὸς ἐπιπέσειν εἰς τὸν ἕρποντα τὴν ἡμέραν ἢ ναυμαχία συνέστη, ἀπὸ τῆς σκηπῆς αὐτῷ προσελθόντι, καὶ περιούνη τὰς ναῖς ἀνθρώπος συνανησῆσαι θυν ἰλαύνων. Πυθονίω δὲ τοῦνομα, εἰπεῖν· Ἐμοὶ μὲν Ἔθυχος δρομα, τῷ δ' ἄνθρωπῳ Νίκων. Αἱ στήλαι δ' αὐταὶ ὑστερον ἀνακομιθεῖσαι εἰς τὸ Βυζάντιον ἔστησαν ἐν τῷ τῆς ἰππηλασίας θεάτρῳ. Ἡ δὲ περὶ τὴν καὶ ἰππηλικὴν δύναμιν τοῦ Ἀντωνίου μετὰ τὴν ἐκείνου φυγὴν ἡμέρας ἐπὶ συμμεινάσα, τέλος τῷ κρατήσαντι προσεχώρησεν. Τινὲς δὲ καὶ μέλισσα τῶν Ῥωμαίων ἀπῆλθεν πρὸς τὸν Ἀντώνιον, οἱ δὲ γε σύμμαχοι οἴκαδε. Ὁ μόντοι Καίσαρ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἤπειχθη, μή τι στασιάζων φοβηθεῖς. Ἐλθὼν δ' ἐς τὸ Βρεντέσιον, οὐκέτι κούρω πρὸς αὐτὸν προχώρησεν. Ἡ γὰρ γερουσία καὶ ἡ ἰππηλασία· τοῦ τε δήμου τὸ πλείστον καὶ ἕτεροι συνέλιπον ἐκεῖ. Ἐνθα τὰ αὐτῷ δοκούντα καταπραξίμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα αὐτὸς ἀπῆρε. Καὶ διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Πελοποννήσου τὰ· ναῖς διὰ τὸν χειμῶνα διαγαγὼν ταχέως εἰς τὴν Ἀσίαν ἀνεκομιθεῖσιν. Κλεοπάτρα δὲ, φερούσα, καταλαβεῖν τὴν Αἴγυπτον ἐσπούσε, δεδοικία μὴ τι νεωτερίσῃσι. Καὶ γενομένη ἐν ταύτῃ, πανταχόθεν συνέλεγε χρήματα ἡθροίζε τε δυνάμεις. Ἀντώνιος δὲ εἰς Λιβύην ἀπέπλευσεν. Ἐπει δὲ καὶ ἕπερ εἶχεν ἐκεῖ στρατεύμα ἀπέστη αὐτοῦ, ὤρημος μὲν αὐτὸν ἀνέλειν· ὑπὸ δὲ τῶν φίλων κενώλυτε, καὶ ἀνεκομιθεῖσιν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Καὶ παρεσκευάζοντο μὲν ὡς γὰρ πολεμήσοντες· ἔστειλαν δὲ τινας καὶ

πρὸς Καίσαρα λόγους ὑπὲρ εἰρήνης κομίζοντας, τοῖς A
 δὲ συνοῦσιν αὐτῷ χρήματα· καὶ ἡ Κλεοπάτρα κρύφα
 τοῦ Ἀντωνίου σκῆπτρον αὐτῷ χρυσοῦν καὶ στέφανον
 ὁμοιον καὶ δίφρον βασιλείου ἐπεμψεν, ὡς καὶ
 τὴν ἀρχὴν αὐτῷ δι' αὐτῶν διδοῦσα. Ὁ δὲ τὰ μὲν
 δῶρα λαβὼν, οἰωνὸν αὐτὰ ποιησάμενος, ἀπεκρίνατο
 δὲ τῷ μὲν Ἀντωνίῳ οὐδὲν, Κλεοπάτρᾳ δὲ ὅτι ἀποκτεινάσῃ
 τὸν Ἀντώνιον, ἢ ἐκβαλοῦσθαι αὐτῇ δώσει, καὶ τὴν
 ἀρχὴν ἑασει ἀπαρεγγεῖρητον. Ἐν τοσοῦτῳ δὲ τὰς
 ἐν τῷ Ἀραβικῷ κόλπῳ ναυπηγηθείσας τῇ Κλεοπάτρᾳ
 τριήρεις κατέκαυσαν οἱ Ἀράβιοι, καὶ τὰς ἐπικουρίας οἱ δῆμοι καὶ οἱ δυνάσται
 ξύμπαντες ἀπηνήσαντο. Ἀντωνίος δὲ καὶ ἡ Κλεοπάτρα,
 ἀκούσαντες τὰ παρὰ τοῦ Καίσαρος αὐτοῖς ἐπισταλμένα
 ἐπεμψαν αὐτοῖς, ἢ μὲν χρήματα αὐτῷ πολλὰ δώσειν
 ὑπισχνουμένη, ὃ δὲ τῆς τε φίλας καὶ τῆς συγγενείας
 αὐτὸν ἀναμνηστικῶν· καὶ ἑαυτὸν διαχειρίζασθαι
 ἐπηγγέλλετο, ἀνὰ διὰ τοῦτο ἡ Κλεοπάτρα σωθῆναι.
 Οὐδὲν μὲντοι οὐδὲ τότε Ἀντωνίῳ ἀπεκρίθη· τῇ δὲ
 Κλεοπάτρᾳ πολλὰ καὶ τότε ἠπειλήσας καὶ ὑπέσχετο.
 Φοβηθεὶς δὲ μὴ τὰ χρήματα παμπληθεῖν διὰ διαφθέρῃ
 ἡ Κλεοπάτρα, ἀ εἰς τὸ μνημεῖον, ὃ ἐν τοῖς βασιλείοις
 κατασκευάσαν, ἤθροισεν (καὶ γὰρ πάντα κατακαύσειν
 ἠπειλεῖ μεθ' ἑαυτῆς, εἰ ὦν βούλοιοτο διαμάρτη),
 Θύρον οἰκίῳ ἐπεμψεν ἐξελεύθερον πολλὰ ἐρῶντα
 αὐτῇ φιλόνηρωπα, καὶ ὅτι ἔρωτα τρέφει ὁ Καίσαρ
 αὐτῆς. Ὅθεν καὶ τὸ Πηλοῦσιον κατέσχευεν ὁ Καίσαρ,
 δυνάμει μὲν τὸ φαινόμενον, λάθρα δὲ προδοθὲν
 ὑπὸ Κλεοπάτρας. Ἐρῶν γὰρ αὐτῆς ἐκαίνοι ἀκούσασα,
 καὶ τούτου ἐπιμένη, εὐθύς αὐτῷ προήκατο τὸ
 Πηλοῦσιον. Ὁ δ' οὖν Ἀντώνιος ἀπῶν, καὶ τὴν τοῦ
 Πηλοῦσιου κατάληψιν γνῶς, ἐπαυθῶν πρὸς τῆς
 Ἀλεξανδρείας τῷ Καίσαρι προὔπηγνυτο, καὶ
 συμβαλὼν τοῖς ἰππεύοις κεκμηθέντων ἐκ τῆς ὀδοπορίας,
 ἐνίκησε. Κάκ τοῦτου ἀναθαρσῆσας, καὶ ὅτι τοξεύμασιν
 ἐς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καίσαρος γραμμάτια ἐπεμψε,
 πολλὰ χρήματα τοῖς στρατιώταις ἐπαγγελλόμενος,
 προσέμιξε καὶ τῷ περὶ, καὶ ἠττήθη. Καὶ ὁ μὲν
 λαττωθεὶς ἀπέκλιεν πρὸς τὸ ναυτικὸν καὶ ὡς
 ναυμαχῆσων παρασκευάζετο ἢ πρὸς Ἰδηρίαν
 πλευσοῦμενος. Γνωῦσα δὲ τοῦτο ἡ Κλεοπάτρα τὰς
 μὲν ναῦς αὐτομολῆσαι ἐποίησεν, αὐτὴ δὲ εἰς τὸ
 ἥριον εἰσεῖδον ἀφινίδιον, ὡς τάχα τὸν Ἀντώνιον
 φοβουμένη ὑπελιθότα προλιδοσθαι παρ' αὐτῆς. Δύω
 δὲ ἦσαν ἐκεῖ σὺν αὐτῇ θεράπαινοι καὶ εὐνοῦχος εἷς.
 Εἰσελθοῦσα δὲ τὰς μὲν θύρας κατέκλεισεν ἀσφαλῶς,
 πρὸς δὲ τὸν Ἀντώνιον τοὺς ἀπαγγελοῦντας ἐπεμψεν
 ὅτι τέθνηκεν. Πιστεύσας δ' ἐκεῖνος, τίνων παρόντων
 ἐπέτρεψεν ἀποκτεῖναι αὐτόν. Ὡς δ' ἐκεῖνος σπασάμενος
 τὸ ξίφος ἑαυτὸν κατειργάσατο, Ἐῶγε, εἶπεν, ὦ
 Ἐρως, (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ ἀνθρώπῳ) ὅτι με τί
 χρὴ κοίταιν διδάσκεις· καὶ πληξάς ἑαυτὸν διὰ τῆς
 κοιλίας εἰς τὴν κλίην ἀφῆκεν. Ἦν δὲ οὐκ εὐθυθάνατος
 ἢ πληγῇ. Θορῶδου δὲ γενομένου, ἤσθετο ἡ Κλεοπάτρα,
 καὶ τὰς μὲν θύρας οὐκ ἀνέψευν. ἄνωθεν δὲ προκύψασα
 (οὐπω γὰρ τὰ πρὸς τῇ ὀροφῇ ἐξέρχαστο) καὶ
 μαθοῦσα τὸ γεγονός, κομίζει αὐτὴν ἐς τὸν τάφον
 ἐπέλευσε. Γνοῦς δὲ κάκεινος ἐτι ζῶσαν

teris coronam, et sellam regiam misit, tanquam una cum his imperium etiam ei traderet. Cæsar muneribus boni ominis causa acceptis, Antonio nihil respondit: Cleopatraz nuntiari jussit, si Antonium vel occidisset, vel eiecisset, se impunitatem ei daturum, et regnum inviolatum relicturum. Interes ædificatas Cleopatraz in sinu Arabico naves, Arabes cremaverunt, auxilia populi dynastæque omnes negaverunt. Accepto Cæsaris responso, de-
 nuo legatos miserunt: Cleopatra magnam pecuniam pollicens, Antonius cognitionis et amicitiaz eum commonefaciens, seque sibi manus allaturum affirmans, si suus interitus Cleopatraz salutem allaturus esset. Cæsar vero ne tum quidem Antonio quidquam respondit, Cleopatraz vero multa et comminatus et pollicitus est: et quia metuebat, ne mulier ingentem pecuniam, quam in monumentum in regia paratum intulerat, aboleret (minata enim erat, nisi votorum compos fieret, eam se una secum crematuram) Thyrsu libertum ut eam misit, qui præter alia humanitatis plena, illud etiam ei diceret, Cæsarem amore illius esse captum. Sic Pelusio politus est, quasi urbem 528 vi expugnasset, cum revera prodita esset a Cleopatra. Nam cum se ab illo amari audisset, atque ejus desiderio teneretur, statim ei Pelusium dedit. Antonius igitur absens, Pelusii occupatione cognita, in reditu ante Alexandriam equitatum Cæsaris itinere fatigatum vicit. Inde receptis animis, et eo fretus, quod litteras sagittis appensas in castra Cæsaris ejaculatus esset, quibus magnam pecuniam militibus pollicebatur: etiam pedites aggressus, et victus, spe in classe collata, ita se paravit, quasi aut mari pugnaturus, aut in Hispaniam abiturus. Eo Cleopatra cognita, curavit ut naves ad Cæsarem transirent, ipsa monumentum repente cum duabus ancillis et uno eunucho subiit, quasi Antonium timeret, qui se ab ipsa prodi putaret: et janua diligenter clausa, ad illum misit, qui ei nuntiarent ipsam esse mortuam. Quod cum crederet Antonius, se a quodam occidi jussit. Ut vero ille stricto gladio semetipsum interfecit: Recte vero, inquit, Eros (id enim homini erat nomen, quod Latinis Amorem sive Cupidinem significat) quid sit agendum me doces: illatoque in ventrem ictu, non statim lethifero, lectulo incubuit. Tumultu orto, Cleopatra fores non aperuit, sed superne prospectans (necdum enim tectum absolutum erat) eo facinore cognito, illum in monumentum inferri jussit: qui cum eam vivere cognovisset, ut ad eam portaretur, oravit. Cum allatus esset, catenis et funibus ab eâ et ambabus ancillis attrahebatur. Quem ubi cruentatum et moribundum accepit, vestes suas scidit, et pectus manibus planxit, ac se laceravit. At ille vino postulato, haustoque, nonnulla cum muliere collocutus, exspiravit. Cæsar, Antonii morte nuntiata, illacrymavit: et litteras ejus amicis recitans, seipsam

damnavit, quod illi æqua et justa postulanti, arroganter et superbe responsum negasset. *Θεραπεινίδων ἀμφοῖν. Δεξομένη δὲ αὐτὸν αἵματι πεφυρμένον καὶ δυσθανατούντα, τοὺς πέλους περιεῤῥήξατο ἐπ' αὐτῷ, καὶ τὰ στέρνα ἔτυπτε· καὶ κατεσπάρτατε ταῖς χερσίν. Ὁ δὲ οἶνον πιεῖν ἤθελε, καὶ πῶν καὶ τινα ὀμιλήσας τῇ Κλεοπάτρᾳ ἐξέλιπε. Καίσαρ δὲ ἀγγαλιέντας αὐτῷ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀντωνίου, ἀπεδάκρυσε, καὶ τὰς ἐπιστολάς ἐκαίνου τοὺς φίλους ἀναγινώσκων καταγίνωσκων ἑαυτοῦ, ὡς ἐγνώμονα αἰτούντο; ἐκαίνου καὶ δίκαια, αὐτοῦ δὲ καίμινου.*

XXXI. Procleium autem ad Cleopatram capiendam, et in vita retinendam misit: quod magnæ sibi gloriæ fore putabat, si eam in triumpho duceret. Illa vero intra fores fortiter clausas stans, cum eo collocuta est. Cæsar cognito loco in quo esset, Gallum misit qui cum ea ageret. Quo de industria sermonem ad **529** fores trahente, Procleius cum duobus ministris scala per fenestram clam scandit. Cum vero altera ex una inclusis mulieribus exclamasset: *Misera Cleopatra, vides caperis*, pugione quo accincta erat, se ferire instituit. Sed Procleius celeriter accurrit, eamque continuit: ereptoque pugione, inquisivit ne quod venenum occultaret. Cæsar Epaphrodito liberti mandavit ut eam omni diligentia viventem asservaret, atque ipse urbem ingressus est. Antonio a Cleopatra magnifico et regio apparatu tumulato, cum febre laboraret (nam pectus ejus exulceratum erat et inflammatum) inedia sibi necem consciacere instituit. Quo Cæsar animadverso, minis et terrore de liberis injecto, eam veluti machinis admotis expugnavit, ut cibum et curationem admitteret, ac paulo post ipse ad eam alloquendam venit. Illa vero in tenui stragulo instar pauperculæ decumbens, exsiliit: et cum ad ejus genua provoluta, recumbere jussa esset, cum voce tremula et oculis fletu confectis assidentem perinde oravit, ac si vitæ cupidissima esset, postremo pecuniz descriptionem ei obtulit. Cæsar eam vitæ cupidam esse ratus, gavisus est: ac se omni spe illam splendidius tractaturum pollicendo decepsisse putans, ipso magis est deceptus. Cum enim illa cognovisset eum terra per Syriam iturum, ipsam vero post triduum Romam missurum: oravit, ut Antonio parentare liceret. Quo permissio, ad monumentum perlata, magno luctu edito, loculoque coronis et inferiis ornato, balneum sibi parari jussit. Dum lota acumbit, splendideque prandet: quidam ex agro vas plenum ficibus portans, a custodibus quid ferret rogatus, ostensis ficibus ingredi jussus est. Post prandium Cleopatra litteras obsignatas Cæsari misit, quibus orabat ut cum Antonio sepeiretur. Unde ille statim intellexit quid actum esset, ac rem explorari jussit. Qui missi erant, cum prope accurrissent, mortuam eam in aureo lecto regaliter ornatam invenerunt, altera ejus ancilla Irade ad pedes illius exspirante, altera Charmonio ex gravedine capitis jam labescente, et diadema Cleopatrz exornante. Cui cum quidam dixisset: *Pulchra vero ista sunt, 530 Charmonium?* illa: *Pulcherrima*, inquit, *et decora tot regibus oriunda.*

Α αὐτὴν, παρεκάλει κομισθῆναι ἐκεῖ, καὶ κομισθεῖσαι σεραφαῖς καὶ καλυδίοις ἀνέλκτο παρ' αὐτῆς καὶ τῶν ἀμφοῖν. Δεξομένη δὲ αὐτὸν αἵματι πεφυρμένον καὶ δυσθανατούντα, τοὺς πέλους περιεῤῥήξατο ἐπ' αὐτῷ, καὶ τὰ στέρνα ἔτυπτε· καὶ κατεσπάρτατε ταῖς χερσίν. Ὁ δὲ οἶνον πιεῖν ἤθελε, καὶ πῶν καὶ τινα ὀμιλήσας τῇ Κλεοπάτρᾳ ἐξέλιπε. Καίσαρ δὲ ἀγγαλιέντας αὐτῷ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀντωνίου, ἀπεδάκρυσε, καὶ τὰς ἐπιστολάς ἐκαίνου τοὺς φίλους ἀναγινώσκων καταγίνωσκων ἑαυτοῦ, ὡς ἐγνώμονα αἰτούντο; ἐκαίνου καὶ δίκαια, αὐτοῦ δὲ καίμινου.

ΑΑ'. Εἰς δὲ τὴν Κλεοπάτρην ἐπιμύθε τὸν Προκλήσιον, ζώσης αὐτῆς κρατῆσαι θέλων, μέγα πρὸς δόξαν ἠγοῦμενος διαγαγὶν αὐτὴν εἰς τὸν θρίαμβον. Ἡ δὲ ἐντὸς θυρῶν καλεισμένων ἰσχυρῶς στήθεσ διαλέχθη αὐτῷ. Ὡς δὲ καταμαθὼν τὸν τόπον ἀπήγγειλε Καίσαρι, Γάλλιος μὲν ἐπιμύθη αὐτῇ ἐντευξόμενος, δε ἐμήκυσε πρὸς ταῖς θύρας τὸν λόγον ἐπιτιθεῖς, Προκλήσιος δὲ κλίμακι διὰ θυρίδος εἰσῆλθε λαθῶν μετὰ δύο ὑπηρετῶν. Τῆς δὲ μίαν τῶν αὐτῇ συγκαταειργμένων γυναικῶν ἀνακραγούσης, *Τάλασα Κλεοπάτρα, ζωρῆ, ὤρμησε μὲν ἑαυτὴν κατάξαι (παρὶζωστο γάρ τι ξιφιδιον) προδραμῶν δὲ αὐτῇ ὁ Προκλήσιος, συνέσχεν αὐτὴν, καὶ ἀπέλετο τὸ ξιφιδιον, καὶ μὴ τι κρῦπτη φάρμακον ἐξηρσύνθησεν. Ἐπιμύθε δὲ Καίσαρ Ἐπαφρόδιτον ἀπαλεύθερον, κελύσεως ζῶσαν τηρεῖν πάνυ ἐπιμελούμενον, αὐτὸς δὲ Καίσαρ εἰσήλασεν εἰς τὴν πόλιν. Καὶ ὁ Ἀντώνιος παρὰ τῆς Κλεοπάτρας ἐτάφη πολυτελῶς καὶ βασιλικῶς. Πυρατῶν δὲ αὐτῇ γενομένων (ἐφλέγημεν γὰρ αὐτῆς τὰ στέρνα καὶ ἤλακτο) τροφῆς ἀπέχετο, ὡς ἐνταῦθεν λυθησομένη τοῦ ζῆν. Ὁ ὀπιοήσας ὁ Καίσαρ ἀπειλὰς αὐτῇ καὶ φόβους περὶ τῶν τέκνων προσέβαλεν, οἷς ἐκαίνου πῶσάπερ μηχανήμασιν ὑπερείκετο, καὶ τροφῆν τε καὶ θεραπειῶν προσέτατο. Ἦκε δὲ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Καίσαρ αὐτῇ ἐντευξόμενος. Ἡ δὲ, λιτῶς ἐν στιβάδι κατακειμένη ὡσπερ μονοχίτων, ἀναπηδήσασα προσπίπτει αὐτῷ, ὑπότρομος τῇ φωνῇ, καὶ συντετηχυία ταῖς ὄψεσι. Κελεύσαντο; δὲ τοῦ Καίσαρος ἀνακλιθῆναι: καὶ αὐτοῦ παρακαθισαμένου, ἔδειτο αὐτοῦ ὡς μάλιστα τοῦ ζῆν περιεχομένη· τέλος δὲ τῶν χρημάτων ἀναγραφὴν αὐτῷ ἐνεχείρισεν. Ὁ δὲ φιλοψυχεῖν αὐτὴν οἰόμενος ἤθετο, καὶ εἶπὼν ὅτι τάσας ἐλπίδας αὐτῇ λαμπρότερον χρήσεται, ἠπατηκίνας μὲν αὐτὴν ἔπειτο· μᾶλλον δ' αὐτὸς ἐξηπάτησε. Μαθοῦσα γὰρ ὡς ὁ Καίσαρ μὲν περὶ διὰ Συρίας ἔγνων ἀπένας, αὐτὴν δ' εἰς τὴν Ῥώμην στέλλει. **D** μετὰ τρίτην ἡμέραν, ἰδεθῆθαι Καίσαρος ὄψεως ἐνέγκη τῷ Ἀντωνίῳ χόας. Καὶ ἐπιτρέψαντος, ἐπὶ τὸν τάφον κομισθεῖσα πολλὰ ὠλοφύρατο, εἶτα στέψασα καὶ κατασπασαμένη τὴν σφρόν, ἐκέλευσεν αὐτῇ λουτρὴν γενέσθαι. Λουσαμένη δὲ καὶ κατακλιθεῖσα, ἄριστον ἤρσετα λαμπρόν. Καὶ τις ἤκειν ἀπ' ἀγροῦ κομίζων ἀγγεῖον οὐκων μεστόν. Τῶν δὲ φυλάκων τί φέροι ἀνακρινόντων, ἐκαίνου τὰ σῦκα ὑπέδειξεν· οἱ δὲ εἰδῶγειν ἐκέλευσεν. Μετὰ δὲ τὸ ἄριστον ἡ Κλεοπάτρα δόλτον κατασσημασμένην τῷ Καίσαρι ἔστειλε. Καίσαρ δὲ, ὡς ἐνέτυχε λιταῖς δεομένης αὐτῆς συνταφῆναι τῷ Ἀντωνίῳ, ταχὺ συνῆκε τὸ πειραγμένον, καὶ κατὰ τάχος τοὺς σχεψομένους τὸ γενόμενον ἐπιμύθεν. Οἱ ἄρομψ καταλαβόντες ἔδρον αὐτὴν τεθνηκυῖαν ἐν χρυσῇ κλίνῃ κεκοσμημένην βασιλικῶς. Τῶν δὲ θερα-*

παιῶν ἢ μὲν Εἰρᾶς πρὸς τοῖς ποσὶν ἀπέθνησκειν, ἢ ἂν
 δὲ Χαρμόδιον ἤδη κερηθερούσα καὶ σφαλλομένη
 κατακόσμαι τὸ περὶ κεφαλὴν ἐκείνης διάδημα. Εἰ-
 κίντος δὲ τινος, *Κυλλὰ ταῦτα, Χαρμόδιον; Κάλλι-
 στα μὲν οὖν, ἔφη, καὶ πρέποντα τῇ τοσοῦτων
 ἀποτόνῳ βασιλέω.* Καὶ ταῦτα εἰπούσα παρὰ τὴν
 κλίνην ἔπεσε καὶ αὐτῆ. Λέγεται δὲ ἀσπίδος δῆγματι
 θανεῖν κομισθείσης μετὰ τῶν σύκων. Οἱ δ' ἐν ὑδρία
 τηρεῖσθαι τὴν ἀσπίδα φασιν, ἠλακάτῃ δὲ χρυσοῦ τῆς
 Κλεοπάτρας ἐκκαλουμένης αὐτὴν καὶ ἀγριαίνουσης
 ὀρθήσαντα ἐμφύναι αὐτῆς τῷ βραχίονι. Λέγεται δὲ
 καὶ φάρμακον αὐτὴν ἔχειν ἐν κνήστιδι κολίῃ, καὶ
 τὴν κνήστιδα κρύπτειν τῇ κόμῃ. Ὅ δὲ Ἄλιον βελόνην
 αὐτὴν εἶναι φασιν, ἢ τὰς τρίχας ἀνεῖραν, ἢ περικα-
 χρισμένην, δύνανται ἔχειν, ἂν αἵματος ἀψήτα, ὡς
 τάχιστα καὶ ἀλυπότατα φθείρειν. Ἡ μὲν οὖν ἀπώ-
 λετο τὸ δ' ἀληθὲς οὐκ ἐγνώσθη, ἢ ὅτι περὶ τὸν
 ἐκείνης βραχίονα δύο νυγμαὶ ὤφθησαν λεπταί τε καὶ
 ἀμύρα, οὐδὲ δὲ φαρμάκου τι σημεῖον περὶ τὸ σῶμα
 ἐκείνης; ἐξήνθησεν, οὔτε τὸ θηρίον εὐρέθη, εἰ μὴ
 τινὰς συρμούς αὐτοῦ παρὰ θάλασσαν, ἢ τὸ δωμάτιον
 ἀφώρα καὶ θυρίδες ἦσαν, ἰδεῖν ἐφασκον. *Ἐφασκεῖται
 δὲ ἐξ ἀσπίδος αὐτὴν θανεῖν, ὅτι πολλὰ πρῶην συνήγε
 θανάσιμα φάρμακα, καὶ ταῦτα τοῖς καταψήφισμέ-
 νοις θίνατον προῦδαλλε· καὶ τὰ μὲν ὠκύμορα κρι-
 ἐλάμβανεν, ὄδονηρόν δ' ἐπάγοντα θάνατον, τὰ δὲ
 πρᾶστερα μὲν, διὰ χρίνον δὲ γε κατεργαζόμενα·
 μόνον δ' εὗρισκε τὸ δῆγμα τῆς ἀσπίδος; ἀνευ σπασμῶ
 κάρων ὑπνώθη ἐφελκόμενον ἰδρωτί μαλακῶ, καὶ τῶν
 αἰσθητηρίων ἀμαυρῶται βῆξιως ἀπονεκρῶν.* Ἀκού-
 σας δὲ ὁ Καῖσαρ τὴν τελευταίαν αὐτῆς, ἐξεπλάγη, καὶ
 φάρμακα τῷ σώματι καὶ ψύλλους ἐπένευγεν. Οἱ δὲ
 ψύλλοι ἐνδρες εἶσι (γυνὴ γὰρ τὴν δύναμιν ταύτης
 ἔχειν οὐ πέφυκεν), θύναται δὲ πάντα ἰὸν παντὸς
 ἐρπετοῦ, πρὶν θανεῖν τὸν δεδηγμένον ἢ τετρωμένον,
 ἐκμυζᾷν, καὶ αὐτοὶ τε μὴ βλάπτεσθαι, καὶ τὸν πε-
 φαρμαγμένον θεραπεύειν. Φύονται δὲ ἐξ ἀλλήλων,
 καὶ δοκιμάζουσι τὰ γεννηθέντα, ἢ μετὰ ὄψεων ἐμ-
 βληθέντα, ἢ καὶ τῶν σπαργάνων αὐτῶν ἐπιβληθέν-
 των ἰοδόλοισι τισίν· οὔτε γὰρ τῷ παιδί λυμάλινονται,
 καὶ ὑπὸ τῆς ἐσθῆτος αὐτοῦ ναρκῶσιν. Ὅ μὲν οὖν
 Καῖσαρ ἐπὶ τῇ τῆς γυναικὸς τελευταίῃ ἠχθέσθη, καὶ
 τὴν ἐκείνης εὐγένειαν ἰθαύμαζε, καὶ συνταφῆναι τῷ
 Ἀντωνίῳ ἐκέλευσε πολυτελεῶς καὶ βασιλικῶς. Ἐντί-
 μου δὲ καὶ αἱ θεράπαιναι τρυφῆς ἔτυχον, ἐκείνου
 προστάξαντος. Ἐτελεύτησε δὲ Κλεοπάτρα μὲν τρι-
 σαρκοντούτις, ἐνὸς δειντος, τούτων δύο καὶ εἰκοσι
 βασιλεύσασα, πλείω δὲ τῶν δεκαεταστάρων Ἀντωνίῳ
 συνάρξασα. Ἀντώνιον δὲ οἱ μὲν ἐξ, οἱ δὲ τρισὶν
 ὑπερβαλεῖν φασὶ τὰ πενήτηκοντα. Τὸν δὲ τοῦ Ἀντωνί-
 οῦ υἱὸν Ἀντύλον τὸν ἐκ τῆς Φουιδίας, καὶ τὸν τῆς
 Κλεοπάτρας τὸν Καισαρίωνα ὁ Καῖσαρ ἀπέκτεινεν.
 Ἀντώνιος μὲν οὖν καὶ Κλεοπάτρα οὕτως ἀπῆλλαξαν.
 Καῖσαρ δὲ τὸν τοῦ Ἀλέξανδρου τοῦ βασιλέως νεκρὸν
 εἶδε καὶ προσήφατο αὐτοῦ. Τὰ δὲ τῶν Πτολεμαίων
 σώματα, καίτοι τῶν Ἀλεξανδρέων διεξῆλθε οἱ καὶ
 ταῦτα βουληθέντων, ἰδεῖν οὐκ ἠθέλησεν, εἰπων ὅτι
Βασιλέα, ἀλλ' οὐ νεκροὺς ἰδεῖν ἐπεθύμησα. Οὐδὲ
 τῷ Ἀπίῳ ἐντυχεῖν ἐπέσθη, λέγων ὅτι Θεοῦ, ἀλλ'

Mis dictis, et ipsa juxta lectum exanimis concidit.
 Fertur autem Cleopatra morsu aspidis serpentis
 periisse, una cum scibus allata: alii in hydia
 asservatam tradunt aspidem, et colu aurea lacessi-
 tam et irritatam ejus brachium mordicus arri-
 puisse. Dicitur et venenum in cufello cavo ha-
 buisse, quem capillo occultaverit. Dion autem re-
 fert acum qua capillum discriminaret, veneno
 inunctam fuisse: cujus veneni ea vis esset, ut cum
 sanguinem attigisset, celerrime et minima cum
 molestia exitium afferret. Utcunque sit, illa periit:
 veritas ignoratur, nisi quod in ejus brachio duæ
 vibices lenues et obscuræ apparuerunt, in corpore
 nulla veneni indicia sunt animadversa: neque
 serpens ipse repertus est, nisi quod nonnulli dixe-
 runt, se tractus illius quosdam juxta mare, quo
 conclave aspectabat, et fenestræ erant, con-
 spexisse. Cæterum conjectura fuit, eam aspidis
 morsu periisse, quod multa lethalia venena pridem
 collegerat, eaque damnatis capitis proponebat,
 quorum alia mortem celerem cum magno cruciatu
 afferrent, alia mitiora tardiores. Solum autem
 morsum aspidis observat, veterum sporiferum
 cum molli sudore citra convulsionem inducere, et
 sensibus hebetatis leviter extinguere. Cæsar ejus
 interitu audito obstupuit, et cadaveri remedia et
 psyllus adhibuit. Psylli autem viri sunt (nulla enim
 mulier ea vi prædita est) qui quodvis venenum
 cujusvis serpentis, priusquam is qui morsus aut
 vulneratus est, moriatur, exsugendo, nec ipsi læ-
 duntur, et venenis infecto salutem afferunt. Prop-
 agantur alii ex aliis, et sæctus explorant, vel in
 serpentem conjectos, vel eorum fasciis serpentibus
 injectis: qui nec puerum lædunt, et vestibus il-
 lius tecti torpescunt. Cæsar igitur Cleopatræ obitu
 doluit, generosam ejus indolem admiratus, eamque
 magnifice regaliterque cum Antonio sepeliri jussit.
 Sunt et ancillæ jussu illius honorificam sepulturam
 assecutæ. Obiit Cleopatra annos unde XL nata, e
 quibus II et XX regnavit, amplius XIV cum Antonio
 imperavit. Antonium vero alii III, alii VI et L vixisse
 annos tradunt. 531 Ejus ex Fulvia filium Antyl-
 lum, et Cleopatræ filium Cæsariomem, Cæsar in-
 terfecit. Cleopatra atque Antonio ad hunc modum
 sublatis, Alexandri regis corpus vidit et attracta-
 vit. Ptolemæorum etiam Alexandrinis ostendere
 volentibus, recusavit: *Se enim regem videre cupi-
 vissi, non cadavera.* Neque Apidem adire voluit:
 quod deos, non boves adorare consuevisset. Ægy-
 ptium tributariam fecit, et pecuniam omnem, quam
 ibi maximam reperit, secum avexit. Rebus in
 Ægypto suo arbitrato ordinatis, per Syriam in
 Asiam abiit, ibique hibernavit. Romani vero et
 tum, et prius etiam, Actiacam victoriam adepto
 plurimos honores decreverunt. Sub ætatem in
 Græciam et Italiam trajecit. Eo Romam ingresso,
 populus sacrificavit, et consul bovem immolavit:
 quod nulli prius acciderat. Triumphum per tri-
 duum egit, pompæ omnes illustres fuerunt: tan-

tumque manubiarum adfuit, ut iis omnibus sufficerent. Est et Cleopatras statua in lecto traducta, ejus brachio aspidē inhaerente. Inter alios captivos, ejus quoque liberi: Alexander, qui et Sol: et Cleopatra, quæ et Luna dicebatur, in triumpho ducti sunt. Post omnia Cæsar in vectus, spectacula per multos dies edidit.

καιρὸν ἐς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐπεραιώθη. Καὶ αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν εἰσελθόντος; ἔβουσαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ὁ ὕπατος ἰδουθύτησεν, ὁ μήπω πρότερον ἐκ' ἄλλω ἐγένετο. Ἐώρτασε δὲ καὶ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις τὰ νικητήρια, καὶ ἐπιφανεῖς αἱ πομπαὶ πάσαι γέγονασιν. Τοσαῦτα γὰρ ἠθροίσθησαν λάφυρα ὥστε πάσαι; ἐπαρκέσαι. Παρεκομισθῆ-δὲ καὶ στήλη τῆς Κλεοπάτρας ἐπὶ κλίνης, ἀσπίδα ἐμπεφυκυῖαν ἔχουσα τῷ βραχίονι. Καὶ μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ οἱ ἐκείνης παῖδες, ὅτε Ἀλέξανδρος ὁ Ἥλιος; καὶ Κλεοπάτρα ἡ καὶ Σελήνη. Ἐφ' ἑσπασίδ' ὁ Καίσαρ ἐβόησε.

XXXII. Sub hæc tempora M. Cræsus in Macedonia, Thraciam et Græciam missus, et cum multis gentibus bella gerens, alias vicit, alias in deditione accepit. Eæ gentes olim Mysi et Getæ vocabantur, omnem eum tractum qui intra Hæmum et Istrum est, incolentes. Progressu temporis autem, quædam earum aliis nominibus sunt appellatæ. Deinde omnia ea quæ Savus fluvius in Istrum influens, supra Dalmatiam, Macedoniam et Thraciam a Pannonia disterninat, Mysiæ appellationem subierunt. Inter eos, præter alias multas gentes sunt Triballi et Dardanil. Hæc igitur Romani sub regibus ac in libera republica, et a potentibus oppressa, annis xiv et dcc et gesserunt, et pertulerunt. Deinceps haud dubie sub unius potestatem reciderunt. Nam cum Cæsar in animo haberet, armis positis, imperium senatui populoque restituere, idque consilium Agrippæ et Mæcenati, 532 quibus arcana sua credebatur, aperuisset: Agrippa deponendæ potestatis auctor ei fuit, Mæcenas contrarium omnino suavit. Nam cum longo jam tempore rerum potitus esset, aut potestatem ei retinendam, aut ea posita pereundum esse affirmabat: quod qui semel imperarint, tuto vitam privatam agere nullo modo possent. Longaque oratione monuit, quibus rationibus tuto et juste, atque etiam citra civium molestiam impetare posset, hac addita clausula: *Si ea, quæ alio imperante tibi fieri velles, ipse ultro feceris aliis, neque peccabis quidquam, et omnia feliciter administrabis, et suavissime nulloque cum periculo atatem deges.* His consiliis auditis, utroque probato et collaudato, Mæcenatis sententiam est secutus: et monarchia non deposita, cognomentum imperatoris sibi ascivit, non illud quod antiquitus ob victoriam tribui solebat, sed id quo regia potestas significabatur. Anno sequenti sextum consul factus, Agrippa collega, quem insigni honore prosequēbatur, desponsa etiam sorore Octavia, et princeps senatus cognominatus est, ut in liberrima civitate receptum fuerat. In honorem Romæ et civium tum alia fecit, tum multos ad egestatem redactos liberaliter donavit: tum veteres tabulas eorum qui in ærarios relati fuerant, exussit: tum que sub Antonio et Lepido per injuriam acta fue-

οὐχι βού; προσκυνεῖν εἰθισμαί. Τὴν δ' Ἀγρυπτον ὑπετελῆ ἱποίησε, χρήματὰ τε πάμπόλλα εὖρε καὶ πάντα ἀπέπευτο. Καὶ τὰ ἐκεῖ ὡς αὐτῷ ἰδοκεῖ διοικησάμενος, εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ τῆς Συρίας ἀπέηλθε, καὶ ἐκεῖ παρεχόμενος. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι καὶ τότε καὶ πρότερον, ὅτε τὴν ναυμαχίαν ἐνίκησε, πολλὰ ἐ; τιμὴν αὐτῷ ἐψηφίσαντο. Κατὰ δὲ τὸν τοῦ θέρους; Καὶ αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν εἰσελθόντος; ἔβουσαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ὁ ὕπατος ἰδουθύτησεν, ὁ μήπω πρότερον ἐκ' ἄλλω ἐγένετο. Ἐώρτασε δὲ καὶ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις τὰ νικητήρια, καὶ ἐπιφανεῖς αἱ πομπαὶ πάσαι γέγονασιν. Τοσαῦτα γὰρ ἠθροίσθησαν λάφυρα ὥστε πάσαι; ἐπαρκέσαι. Παρεκομισθῆ-δὲ καὶ στήλη τῆς Κλεοπάτρας ἐπὶ κλίνης, ἀσπίδα ἐμπεφυκυῖαν ἔχουσα τῷ βραχίονι. Καὶ μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ οἱ ἐκείνης παῖδες, ὅτε Ἀλέξανδρος ὁ Ἥλιος; καὶ Κλεοπάτρα ἡ καὶ Σελήνη. Ἐφ' ἑσπασίδ' ὁ Καίσαρ ἐβόησε, καὶ θεωρεῖται ἐπὶ πολλὰ; ἡμέρας ἐγένοντο.

AB. Καὶ ὁ Κράσσο; ὁ Μάρκος κατὰ τούτους τοῖς χρόνους εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ εἰ; τὴν Θράκη, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πεμψθεῖς, πολλοί; ἐπολέμησεν ἔθνη, καὶ τὰ μὲν ἐνίκησε, τὰ δὲ προσηγάγετο. Τὰ δ' ἔθνη ταῦτα πάσαι μὲν Μυσοὶ τε καὶ Γέται ἐκίχνητο· πῶσαν γὰρ μετὰ τοῦ τε Αἰμου καὶ τοῦ Ἴστρου οὖσαν νεμόμενοι· προΐοντο; δὲ τοῦ χρόνου τινὲς αὐτῶν καὶ ἄλλοι; ὀνόμασιν ἐπεκλήθησαν. Καὶ μετὰ ταῦτα πάνθ' ὅσα ὁ ποταμὸ; ὁ Σαῦος εἰς τὴν Ἴστρον ἐμβάλλων ὑπὲρ τῆς; Δαλματίας καὶ τῆς; Μακεδονίας τῆς τε Θράκης ἀπὸ τῆς; Παννονίας ἀφορίζει, εἰς τὸ τῆς; Μυσίας προεκχώρηκεν ὄνομα, καὶ ἐν αὐτοῖς; ἄλλα τε πολλὰ εἰσιν ἔθνη καὶ οἱ Τριβαλλοὶ προσαγορευθέντες, οἱ τε κεκλημένοι Δαρδάνιοι. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῇ βασιλείᾳ καὶ τῇ δημοκρατίᾳ καὶ ταῖς δυναστεῖαις πέντε καὶ εἴκοσι καὶ ἑπτακοσίους ἔτεσιν ἐπραξάν τε Ῥωμαῖοι καὶ ἑσπασίδ' ἔβουσαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ὁ ὕπατος ἰδουθύτησεν, ὁ μήπω πρότερον ἐκ' ἄλλω ἐγένετο. Ἐώρτασε δὲ καὶ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις τὰ νικητήρια, καὶ ἐπιφανεῖς αἱ πομπαὶ πάσαι γέγονασιν. Τοσαῦτα γὰρ ἠθροίσθησαν λάφυρα ὥστε πάσαι; ἐπαρκέσαι. Παρεκομισθῆ-δὲ καὶ στήλη τῆς Κλεοπάτρας ἐπὶ κλίνης, ἀσπίδα ἐμπεφυκυῖαν ἔχουσα τῷ βραχίονι. Καὶ μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ οἱ ἐκείνης παῖδες, ὅτε Ἀλέξανδρος ὁ Ἥλιος; καὶ Κλεοπάτρα ἡ καὶ Σελήνη. Ἐφ' ἑσπασίδ' ὁ Καίσαρ ἐβόησε, καὶ θεωρεῖται ἐπὶ πολλὰ; ἡμέρας ἐγένοντο.

C. Ἐκ δὲ τούτου μοναρχεῖσθαι αὐδὲ ἀκριβῶ; ἠρξάντο, καίτοι τοῦ Καίσαρος τὰ τε ὅπλα καταθέσθαι βουλευομένου, καὶ τῇ γερουσίᾳ καὶ τῷ δήμῳ ἐπιτρέψαι τὰ πράγματα. Τὴν μὲντοι γνώμην τῷ Ἀγρίππᾳ καὶ τῷ Μαίχηνᾳ, οἷ; ἐπίστευσε τὰ ἀπέρρητα, κοινωσάμενος, τὴν μὲν Ἀγρίππου γνώμην ἀποτρέπουσαν αὐτὸν τῆς; μοναρχίας εἴρηκεν· ὁ δὲ Μαίχηνᾳς τὸναντίον συνεβούλευεν ἄπαν, εἰπὼν ἤδη τὴν μοναρχίαν ἐπὶ πολὺ διοικήσας αὐτὸν, καὶ ἀναγκαῖον εἶναι· θυεῖν θάτερον, ἢ μείναι ἐπὶ τῶν αὐτῶν, ἢ ἀπολείπειν ταῦτα προέμενον. Τοῖ; γὰρ ἔπαξε μοναρχήσασιν ἀσφαλῶ; ἰδωτεῦσαι εἶναι ἀδύνατον. Ἰπέθετο δὲ καὶ ὅπως ἀσφαλῶ; καὶ δικαίως ἀρξῆ, πρὸ; δὲ καὶ ἀνεπαχθῶ; πολλὴν κατατίνας λόγον περὶ τῆς; ὑποθέσεως, καὶ ἐπὶ πᾶσι ταῦτα ἐπήγαγεν *Εἰ ὅσα ἑσπασίδ' ἔβουσαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ὁ ὕπατος ἰδουθύτησεν, ὁ μήπω πρότερον ἐκ' ἄλλω ἐγένετο. Ἐώρτασε δὲ καὶ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις τὰ νικητήρια, καὶ ἐπιφανεῖς αἱ πομπαὶ πάσαι γέγονασιν. Τοσαῦτα γὰρ ἠθροίσθησαν λάφυρα ὥστε πάσαι; ἐπαρκέσαι. Παρεκομισθῆ-δὲ καὶ στήλη τῆς Κλεοπάτρας ἐπὶ κλίνης, ἀσπίδα ἐμπεφυκυῖαν ἔχουσα τῷ βραχίονι. Καὶ μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ οἱ ἐκείνης παῖδες, ὅτε Ἀλέξανδρος ὁ Ἥλιος; καὶ Κλεοπάτρα ἡ καὶ Σελήνη. Ἐφ' ἑσπασίδ' ὁ Καίσαρ ἐβόησε, καὶ θεωρεῖται ἐπὶ πολλὰ; ἡμέρας ἐγένοντο.*

D. Οἱ μὲν οὖν ταῦτα τῷ Καίσαρι συνεβούλευσαν· ὁ δὲ ἔμψω μὲν καὶ ἰδυῦσασε καὶ ἐπήνεσεν, εἰλετο δὲ τοῦ Μαίχηνου τὴν συμβουλήν, καὶ ὅτε τὴν μοναρχίαν ἀπέθετο καὶ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος προσαλήγει ἐπίκλησιν, οὐ τὴν ἐπὶ νίκαις κατὰ τὸ ἀρχαῖον διδομένην τίσι, ταύτην γὰρ πολλὰκις ἐπεκλήθη, ἄλλῃ τὴν τὸ κράτος σημάινουσαν τὸ βασιλεῖον. Τῷ δ' ἐξῆ; ἔπει; ἔκτον ὑπάτευσεν, Ἀγρίππα· οἱ συνάρχοντος, ὃν ὑπερβαλλόντως ἔτιμα, καὶ τὴν ἀδελφὴν

αὐτῷ τὴν Ὀκταβίαν συνήκισε. Καὶ τῆς γερούσιας ἄρῃς ἐπεκλήθη ὁ Καίσαρ, ὡς ἐν τῇ ἀκριβοῦς δημοκρατίᾳ γενόμενος, ἀλλὰ τε πολλὰ πεποίηκεν εἰς τιμὴν τῆς Ῥώμης καὶ τῶν πολιτῶν, καὶ χρήματα πολλοῖς τῶν πολιτῶν ἐχαρίσατο λυμπρῶς πενητεύσασαι, τὰ τε παλαιὰ συμβόλαια τῶν εἰς τὸ κοινὸν ὀφειλόντων κατέκαυσε· καὶ ὅσα ἐπὶ Λεπίδου καὶ Ἀντωνίου ἀδίκως ἐγένοντο, δι' ἐνὸς προγράμματος κατέλυσεν ἅπαντα. Καὶ ἐπὶ τούτοις ὑμνούμενος, ἕνα μᾶλλον τιμηθεῖν, καὶ παρ' ἐκόντων τὴν μοναρχίαν λαβεῖν ἐπαθύμησεν. Ὡς μὴ δοκοῖν ἀκόντων ἄρχειν, καὶ τοὺς αὐτῷ μάλιστα ἐπιτηδέους παρασκευάσας, εἰς τὴν γερούσιαν εἰσέλθων ἐδομον ὑπατεύων, καὶ παραιτεῖσθαι, λέγων τὴν μοναρχίαν καὶ πάντα ὑπὸ τοῖς ἀρίστοις ποιεῖν, ἐξέειπε τούτων δέξασθαι αὐτοῦ τὴν τῆς μοναρχίας ἀπόθεσιν. Οἱ δὲ τῆς βουλῆς, οἱ μὲν εἰδότες τὴν γνώμην αὐτοῦ, οἱ δ' ὑποπτεύοντες, οἱ μὲν ἐλέγχει αὐτὸν οὐκ ἐβούλοντο, οἱ δ' ἐδεδοίκεσαν. Ὅθεν καὶ πιστεύειν αὐτῷ οἱ μὲν ἐπλάττοντο, οἱ δὲ ἠναγκάζοντο, καὶ ἐβίασαν δῆθεν αὐτὸν αὐταρχεῖν. Καὶ τὴν μὲν ἡγεμονίαν οὕτως παρὰ τε τῆς γερούσιας καὶ τοῦ δήμου ἐθεθεύεσθαι, καὶ τὴν φροντίδα πάντων τῶν κοινῶν ὑπεδέξατο. Τῶν δ' ἐθνῶν τὰ μὲν ἀσθενέστερα ὡς εἰρηνικά τε καὶ ἀπόλεμα προσέειπε τῇ βουλῇ· τὰ δ' ἰσχυρότερα ὡς ἐπικίνδυνα τάχα καὶ σφαλερὰ κατέσχευε αὐτῶς, δοκῆσαι μὲν ὅπως ἡ γερούσια τὰ κάλλιστα τῆς ἀρχῆς καρπῶτο, αὐτῷ δ' οἱ πόνοι ἐπίκεινται, τῇ δ' ἀληθείᾳ, ἵνα ἐκείνοι μὲν καὶ ἄσπλοι καὶ ἀμαχῆ ᾖσιν, αὐτὸς δὲ καὶ ὅπλα ἔχη καὶ στρατιώτας ἰτρέψῃ. Ἴνα δὲ μὴ τι μοναρχικὴν δοκοῖν φρονεῖν, ἐς δέκα ἔτη τὴν ἀρχὴν τῶν ἀπονεμηθέντων αὐτῷ κατέδεδεξατο. Τοσοῦτον γὰρ χρόνον αὐτὰ καταστήσειν ὑπέσχετο, λόγῳ ταῦτα ἐπαγγελλόμενος. Τῆς γὰρ δεκαετίας περὶ τὴν ἕτερα πέντε ἔτη, εἰς αὐθις πέντε, καὶ μετὰ τοῦτο δέκα καὶ ἕτερα πάλιν πεντάκις (86) αὐτῷ ἐψηφίσθη, ὥστε τῇ τῶν δεκαετηρίδων διαδοχῇ διὰ βίου μοναρχῆσαι αὐτόν. Κάντευθεν καὶ οἱ μετ' αὐτὸν αὐτοκράτορες, καίτοι διὰ βίου ἀποδεικνύμενοι, ὁμως διὰ τῶν δέκα ἐτῶν αἰεὶ ἐώρταζον, ὡς αὐθις· τότε τὴν ἡγεμονίαν ἀνανεοῦμενοι. Πολλὰ δὲ καὶ τότε εἰς τιμὴν ἐψηφίσθη τῷ Καίσαρι, καὶ Ἀβγουστος ἐπεκλήθη. Ἐφίετο μὲν γὰρ Ῥωμύλος ὀνομασθῆναι, εἰσθόμενος δὲ ὑποπτεύεσθαι ἐκ τούτου τῆς βασιλείας ἐπιθυμεῖν, (οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι πράγματι μὲν τὰ τῶν βασιλευσμένων ὑπέμενον, τῷ δ' ὀνόματι ἤχοντο) ἀπέσχετο τοῦ Ῥωμύλος ἐπικληθῆναι, καὶ Ἀβγουστος καλεῖσθαι ἠθέλησεν, ὡς καὶ κλειῶν τι ἢ κατὰ ἀνθρώπους ὑπάρχων. Πάντα γὰρ τὰ ἱερῶτατα καὶ σεβάσμια Ἀβγουστα προσαγορεύεται· ἐξ οὗπερ καὶ Σίβαστον προσείπον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σεβάσσειναι, ἐξελληνίζοντες πῶς ὡςπερ τινὰ σεπτόν. Ἡ δὲ τῶν αὐτοκρατόρων κατοικία παλάτιον ὀνομάσθη, ὅτι ἐν τε τῷ παλατίῳ λεγομένῳ ὄρει, ἐν ᾧ Φαυστοῦλος ἦκει, καὶ ἐκεῖ τὸ στρατήγιον εἶχε, καὶ διὰ τοῦτο, κἂν ἄλλοθι ποῦ ὁ αὐτοκράτωρ καταλύῃ, τὴν τοῦ παλατίου κλήσιν ἢ καταγωγὴν αὐτοῦ ἔχει. Πᾶσα δὲ ἐξουσία ἢ τε τοῖς ὑπάτοις τὸ παλαιὸν δεδομένη καὶ ἢ τοῖς δημάρχοις καὶ ἢ τοῖς τιμηταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν τοῖς αὐτοκράτορες· δίδεται. Καὶ προσέτι καὶ λελύσθαι

rant, uno decreto abolevit omnia. Quas ob res cum laudibus in cœlum efferretur, majoris etiam honoris desiderio imperium a volentibus accipere desideravit, ac ne invitis imperare videretur, subornatis intimis suis, septimium consul in curia deprecatus est imperium: et summa rerum optimatibus demandata, eos rogavit, ut æquo animo se privatam vitam agere paterentur. At senatores ejus sententiam partim scientes, partim suspicantes, alii arguere volebant, alii timebant. Cum igitur ei credere alii fingerent, alii necesse haberent, imperium retinere coactus est scilicet. Quo ad hunc modum a senatu populoque firmato, omnem reipublicæ curam in se suscepit. Provincias infirmiores, ut pacatas et imbelles, attribuit senatui: firmiores, ut periculosas et parum tutas, ipse retinuit. Id eo pertinebat, 533 ut senatus pulcherrimis imperii partibus frui, ipse labores sustinere videretur: cum id ejus consilium esset, ut illi inermes et imbelles essent, ipse arma teneret, et milites aleret. Ac ne quid regium præ se ferret, in provincias sibi attributas imperium ad decennium accepit, quanto tempore se illas pacaturum pollicebatur. Sed ea nimirum verba erant. Finito enim decennio, quinquennium: deinde alterum quinquennium, post decennium: mox alia quinquies ei decreta sunt, ut decenniorum successione per omnem ætatem solus rerum potiretur. Unde factum est, ut imperatores qui illum secuti sunt, cum in omnem ætatem crearentur, tamen decimum quemque annum festum agerent, imperium quasi renovantes. Tum præter multos alios honores, etiam Augustus est cognominatus. Nam cum Romulus dici cuperet, et tamen suspicionem regni concupiti vitaret (Romani enim cum ipsum regnum paterentur, nomen regni aversabantur) ea quidem appellatione abstinuit; Augustum autem se appellari voluit, ut humana conditione majorem. Sic enim sanctissima quæque et æquæque veneracionis dicuntur. Imperatorum domicilium palatium vocatur, quod in monte Palatino Cæsar, ut et Faustulus Romuli nutritius, habitabat, ibique prætorium habebat. Quamobrem etsi imperator alibi diverterit, tamen ejus hospitium id nomen obtinet. D Omnis autem potestas, quæ consulum, tribunorum plebis, censorum, cæterorum denique omnium olim fuerat, in imperatores est translata. Atque illud etiam eis datum, ut legibus soluti essent, nec ullo præscripto tenerentur.

Variorum lectiones et notæ.

(86) Καὶ ἕτερα πάλιν πεντάκις. Ita duo Reg. et Collert. Wolfius πάντε ediderat. Alter Reg. καὶ ἕτερα πάλιν καὶ πεντάκις.

τῶν νόμων ἐδόθη αὐτοῖς, τουτέστιν ἐλευθέρους ἀπὸ πάσης τῶν νόμων ἀνάγκης εἶναι, καὶ μηδενὶ τούτων ἐνέχεσθαι.

XXXIII. Quo die Cæsar Augustus cognominatus est, noctu magnum prodigium exstitit. Tiberis enim omnia Romanæ urbis plana loca sic inundavit, ut navigarentur. Quo vates portendi affirmarunt fore ut urbem amplificaret, et totam in potestate sua haberet. Is vero cum alia ad imperium pertinentia, ut qui volentibus imperaret, alacris administravit: tum leges sanxit, nec tamen suapte auctoritate omnes, sed quasdam ad populum tulit, ut quæ displicerent, ea corrigeret: hortans omnes, ut **534** si quid melius scirent, mōnerent. Consules item et e cæteris magistratibus singulos, et e senatorum numero xv ad semestre iu consilium adhibuit, ut per eos omnibus ea communicaret, quæ deliberanda essent, interdum etiam jus cum eis dixit. Nam senatus etiam per se suffragia ferebat: legis quoque et caduceatoribus respondit. Populum quamvis ad comitia conveniret, nihil tamen gerebatur, quod illi displiceret. Magistratus partim ipse designavit, partim arbitrio populi designandos permisit: in id intentus, ne inepti, neve per ambitum et largitiones aliqui crearentur. Gentes quasdam per semetipsum, partim per alios Romano imperio subiecit. At Ægypti prætor Ælius Gallus expeditione in Arabian Felicem, cui Sabas imperabat, suscepta, etsi ei resistebat nemo, non tamen citra ærumnam est progressus. Nam et solitudine, et solis ardore, et aqua insalubri milites graviter sunt afflicti, ut maxima pars exercitus ex morbo quo capita exsiccabantur, interiret. Is multos statim perimebat. Si qui vere evadebant, in eorum pedes, toto reliquo corpore incolumi, desidebat, eosque vexabat: nec ullum erāt remedium aliud, nisi ut oleo vino temperato inungerentur. Id vero perpaucis suppētebat: nam ea regio neutrum gignit, neque illi magnam copiam præparant. In ea lue barbari quoque, receptis locis quæ amiserant, eorum reliquias regione expulerunt. Augustus vero undecimo consulatu sine ulla spe salutis ægrotans, ut moriturus testamentum fecit, nec imperii successore ullo relicto: libellum in quo legiones et publicos redditus perscripserat, Pisoni tradidit, Agrippæ anulum porrexerat. Sed ab Antonio Musa Iotionibus et potionibus frigidis est recreatus. Qua de causa medicus et ab illo et a senatu pecuniam, et jus aurei annuli, quamvis libertinus, accepit: immunitate et ipsi et medicis omnibus et tum et in posterum data. Ita conservatus, testamentum in concilio illatum recitari jussit, ut ostenderet se nullum successorem scripsisse: sed id a nemine lectum est. Anno sequenti cum peste et fame per totam Italiam laboraretur, Romani opinantes non aliam **535** eorum malorum esse causam, quam quod Augustus tum quoque consul non creatus esset, dictatorem eum dicere voluerunt: et senatum in curia conclusum hoc decernere coggerunt,

ΑΓ'. Ὅτι δὲ Αὐγουστοῦ ἐπεκλήθη ὁ Καῖσαρ, σημεῖον οὐ μικρὸν τότε κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνη ἐγένετο. Ὁ γὰρ Τίβερης, παλαγίσας, πᾶσαν τὴν πεδιάδα τῆς Ῥώμης κατέλαθεν ὥστε πλεῖσθαι· καὶ οἱ μάντιες ὅτι τε ἐπὶ μέγα αὐξήσεται, καὶ ὅτι πᾶσαν τὴν πόλιν ὑποχειρίαν ἔξει, ἐκ τούτου προείπον. Ὁ δὲ τὰ τε ἄλλα τὰ τῆ ἀρχῆς προσήκοντα προθυμότερον ἔκραττεν, ὡς ἐθαλόντων ἀρχῶν, καὶ ἰνομοθέτει· οὐ μόντοι πάντα ἰθελογνωμονῶν ἰνομοθέτει, ἀλλ' ἔστιν ἃ καὶ ἐς τὸ δημόσιον προετίθει, ὅπως ἂν τι μὴ ἀρέσῃ, ἐπανορθώσῃ, καὶ προετρέπει· το πάντα συμβουλεύειν αὐτῷ εἰ τίς τι ἀμεινον γνοῖη αὐτοῦ. Καὶ τοὺς ὑπάτους καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἀρχόντων ἓνα παρ' ἑκάστων, καὶ ἐκ τοῦ τῶν βουλευτῶν πλῆθους πεντεκαίδεκα συμβούλους ἐς ἑξάμηνον παρελάμβανεν, ὥστε δι' αὐτῶν καὶ πᾶσι κοινοῦσθαι τὰ βουλευόμενα. Ἔστι δ' ὅτε καὶ ἰδίκαζε μετ' αὐτῶν. Ἐκρίνε μὲν γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ βουλή. Καὶ προσθεταῖς καὶ κηρυκαῖς ἐχρημάτιζεν. Ὁ τε δῆμος· εἰς τὰς ἀρχαῖραςίας συνελέγετο, οὐ μόντοι ἐπράττετό τι ὃ μὴ ἐκείνῳ ἤρεσκε. Καὶ τοὺς ἀρχόντας· τοὺς μὲν αὐτῶς προεβάλλετο, τοὺς δὲ ἐς τὸ κοινὸν ἔποιεῖτο, ἐπιμελούμενος ὥστε μὴ ἀνεπιτήδειοι μὴτ' ἐκ παρακαλεύσεως ἢ καὶ ἐκ δεκασιμῶ ἀποδείκνυνται. Καὶ ἔθνη τὰ μὲν δι' ἑαυτοῦ, τὰ δὲ δι' ἑτέρων τῆ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ ὑπέταξεν. Ὁ δὲ τῆς Αἰγύπτου ἀρχῶν Ἀἴλιος Γάλλος ἐπὶ Ἀραβίαν τὴν Εὐδαίμονα, ἧς Σάβος ἰθασιλευσιν, ἰστράτευε τότε, καὶ οὐδεὶς μὲν ἐνώπιον αὐτοῦ ἔστη τῶν πολεμίων, οὐ μὴν ἀπόνως προῦχώρει· ἢ τε γὰρ ἐρημία καὶ ὁ ἥλιος· τὰ τε ὕδατα, φύσιν ἀποποιον ἔχοντα, σφόδρα αὐτοῦ· ἐταλαιπώρησεν, ὥστε τὸ πλεῖον φθαρῆναι τῆς στρατιᾶς· τὸ δὲ νόσημα, τῆ κεφαλῆ ἰνοκῆπτον, ἐξήραινεν αὐτὴν, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτίκα ἀπώλλυε· τῶν δὲ περιγενομένων ἐς τὰ σκέλη κατῆρι, ἄπαν τὸ μεταξὺ τοῦ σώματος ὑπερβαίνον, καὶ αὐτοῖς ἐλυμαίνετο· ἰσμά τε οὐδὲν ἦν εἰ τις ἐλαιον ὄνῳ μιμυγμένον ἠλείψατο. Τὰ δὲ πᾶν ὀλιγοῖς ἦν. Ἡ τε γὰρ χώρα οὐδετερον αὐτῶν φέρει, κακείνοις οὐκ ἀφθονα ταῦτα προπαρισκεύαστο. Κάν τῷ πόνῳ τούτῳ καὶ οἱ βάρβαροι σφίσι ἐπιτιθέμενοι τὰ τε χωρία ἃ πρὶν ἀφῆρηντο ἐκομίσαντο, καὶ τοὺς περιλυφθέντας ἐκ τῆς χώρας ἐξήλασαν. Ὁ δ' Αὐγουστοῦ ἑνδέκατον ὑπατεύσα· ἐνόσησεν, ὥστε μὴδ' ἐλπῖσα σχεῖν σωτηρίας, καὶ ὡς τελευτήσων δίδετο, καὶ διάδοχον μὲν οὐδένα ἀπέδειξε, τῷ Πείσωνι δὲ τὰς τε δυνάμεις καὶ τὰς κοινὰς προσιδους εἰς βιβλίον γράφας ἔδωκε, τῷ δ' Ἀγρίππᾳ τὸν δεκτύλιον ἐνεχείρισεν. Ἀντώνιος δὲ τις Μούσας οὕτω κακῶς αὐτὸν διακείμενον ψυχρολουσίαις καὶ ψυχροποσίαις ἀνέδρασε. Διδ καὶ χρήματα παρ' αὐτοῦ τε καὶ παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαθε, καὶ δεκτύλιοι· χρυσοῖς, ἀπελευθερὸς ὢν, ἐπεστράπη κεχρησθαι, ἀτέλειάν τε αὐτῷ καὶ τοῖς δημοσίχοις τοῖς οὕσι καὶ τοῖς ἰσομόνοις παρέσχοντο. Οὕτω δὲ σωθεῖς εἰς τὸ συνίδριον τὰς διαθήκας εἰσήνεγκε, καὶ ἀναγνωσθῆναι ἐπέτρεπεν, ἐνδεικνύμενος ὅτι οὐδένα τῆς

αρχῆς διάδοχον καταλείπειν· οὐ μέντοι καὶ ἀνέγνω αὐτάς τις. Λιμοῦ δὲ τῷ ἐξῆς ἔται καὶ λοιμοῦ γενομένου ἐν πάσῃ τῇ Ἰταλίᾳ, νομίσαντες οἱ Ῥωμαῖοι οὐκ ἄλλως ταῦτα συμβεθελεῖναι, ἢ ὅτι μὴ καὶ τότε ὑπατεύοντα τὸν Ἀβγουστον, ἔσχον δικτάτορα αὐτὸν ἡθέλησαν προχειρίσασθαι, καὶ τὴν βουλὴν εἰς τὸ συνέδριον κατακλείσαντες ἠνάγκασαν τοῦτο ψηφισθαι· καὶ αὐτῷ προσῆλθον δεόμενοι λεχθῆναι δικτάτορα καὶ τῆς τοῦ σίτου συναγωγῆς ἐπιμελητήν. Καὶ ὅς τὴν μὲν τοῦ σίτου φροντίδα ἐδέξατο, τὴν δικτατορίαν δὲ οὐ προσήκατο. Ἄλλ' ἐπεὶ μήτε διαλεγόμενος αὐτοῖς, μήτε δεόμενος ἔπειθε, τὴν ἐσθῆτα διέβηεν. Ὀρθῶς γὰρ καὶ συνετῶς τὸ μισητὸν τῆς ἐπικλήσεως ἐφυλάξατο καὶ ἐπίφθονον, ὑπὲρ τοῦς δικτάτορας ἔχων τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν τιμὴν. Ἐπιβουλήν δὲ κατ' αὐτοῦ συστημαίωνων τινῶν, αὐτοῖς τε καὶ οἱ συνωμοταὶ ἐρήμην ἤλωσαν ὡς φουζόμενοι, οὐ πολλῶν δ' ὑστερον ἀπεσφάγησαν.

ΑΔ'. Μετὰ ταῦτα δ' εἰς Σικελίαν ἦλθε. Κάκει ὅντος ὁ δῆμος τὴν Ῥωμαίων τοῦς ὑπάτους χειροτονωὺν ἔστασιασεν, ὡς κένταυθον δειχθῆναι ὅτι ἀδύνατον ἦν δημοκρατουμένους αὐτοῖς σωθῆναι. Οὕτω γὰρ ἐθορύβησαν καὶ ἄπαντα συνετάραξαν, ὥστε καὶ τὸν Ἀβγουστον ὑπὸ τῶν ἐμφορῶν ἀνακληθῆναι. Ἄγανακτῆσας δ' ἐπὶ τούτῳ ὁ Ἀβγουστος, καὶ μήτε ἀεὶ τῇ Ῥώμῃ σχολάζειν θυνάμενος, μήτ' αὖ ἀναρχον αὐτὴν καταλείπειν τολμῶν, ἐζήτησε αὐτῇ ἐπισησθαι τινα. Καὶ ἔκρινε μὲν τὸν Ἀγρίππαν πρὸς αὐτὸ ἐπιτηδείωτατον, βοληθεὶς δὲ καὶ μείζον αὐτῷ περιθεῖναι ἀξίωμα, ἵνα ἐκ τούτου βῶον αὐτῶν ἀρχῆ, κατανάγκασεν αὐτὸν τὴν γυναῖκα ἀφέντα, τῇ αὐτοῦ θυγατρὶ συνοικῆσαι τῇ Ἰουλίᾳ, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην αὐτίκα ἐπὶ τε τῷ γάμῳ καὶ ἐπὶ τῇ μεταχειρίσει τῆς πόλεως ἔπαυσε, διὰ τε τὰλλα καὶ ὅτι Μαίκενας εἶπε τῷ Καίσαρι, ὡς *Τηλικούτων αὐτὸν παροληκτικῶς ἢ γαμβρὸν σου γενέσθαι χρῆναι, ἢ φορευθῆναι*. Ἀγρίππας οὖν οἰδοῦντα εὐρών ἐν τῇ Ῥώμῃ τὰ πράγματα κατεστήσατο. Ὁ δ' Ἀβγουστος τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ διοικήσας, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπεραυώθη, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν διαγαγὼν εἰς τὴν Σάμον ἐπλευσε. Κάκει χειμῶσας, εἰς τὴν Ἀσίαν ἐν τῷ ἔαρι ἐκομίσθη, καὶ τὰ ἐκεῖ καὶ τὰ ἐν τῇ Βιθυνίᾳ διέταξε καὶ τοὺς Κυζικηνούς ἀδουλώσατο, ὅτι Ῥωμαίους τινὰς μαστιγώσαντες ἔκτειναν. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ τοῖς Τυρίοις καὶ τοῖς Σιδωνίοις ἐποίησεν, ἐν τῇ Συρίᾳ γενόμενος. Ἡ Ἰουλία δὲ τὸν Γάϊον ἔτεκε. Καὶ ὁ Ἀβγουστος ἐθνῶν ἡγεμονίας τῶς δεδοκῶς ἐπανῆλθεν εἰς Σάμον· κάκει καὶ αὐθὶς χεῖμασε καὶ πολλὰ διψήσεν. Ἀφικνοῦτο γὰρ ἐνταῦθα πρῶσθεῖαι πλείστα· καὶ οἱ Ἰνδοὶ τότε φίλταν ἐποίησαντο, δῶρα πῆμφαντες ἄλλα τε καὶ εἴγρεις, πρῶτον τότε Ῥωμαίους ὀφθείσας. Αὐθὶς τε στάσις ἐν τῇ Ῥώμῃ συνέθη, καὶ σφαγαὶ γεγῶνασι διὰ τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρεσίας. Μαθὼν οὖν ταῦθ' ὁ Καίσαρ, καὶ συνιδὼν ὅτι οὐδὲν πέρασ γενήσεται τοῦ κακοῦ, εἰς τὴν Ῥώμην ἠπειχθη καὶ αὐτὸς ἀπέδειξεν ὑπατον. Ἐπεὶ δὲ ὀπαντήσασιν αὐτῷ πάντες παρεσκευάζοντο, νύκτωρ εἰς τὴν πόλιν ἀνεκομίσθη· ὁ καὶ πολλὰκις ἐποίησε, καὶ ἐξῆς τοῦ ἄστεος καὶ ἐπὶ τῶν, ἵνα μηδενὶ ὀχληρὸς εἴη. Ἐἶτα τῶν τρόπων ἐπιμελητῆς καὶ τιμητῆς εἰς πενταετίαν παρακληθεὶς χειροτονήθη· τὴν δὲ τῶν ὑπάτων τιμὴν διὰ βίου ἔλαβε. Τινῶν δ' αἰτίας σχόντων ἐπιβουλεύειν αὐτῷ καὶ τῷ Ἀγρίππᾳ, ἄλλους μὲν τινὰς ἰδικαίωσε· τὸν

et eumque orarunt ut et dictatorem et rei frumentariae procuratorem se dici pateretur. Is vero annonae curationem suscepit, dictaturam repudiavit : et cum neque dissuadendo, neque rogando quidquam proficeret, vestem suam laceravit, recte prudenterque vitato invisio et odioso nomine, cum dignitatem et potestatem dictatura superiorem obtineret. Quidam, qui insidias ei comparant, indicta causa exsilio multati, nec multo post una cum conjuratis interfecti sunt.

XXXIV. Deinde cum in Sicilia abesset, in comitiis consularibus editio orta est : ut vel ex eo perspicuum esset, Romanos libera republica incolumis esse non posse. Ita enim tumultuati sunt, ita turbarunt omnia, ut Augustus a prudentioribus accerteretur. Id iniquo ferens animo, cum neque Romae semper vacare posset, neque urbem sine magistratu relinquere auderet, de aliquo, cui summam rerum mandaret, deligendo deliberavit. Quam ad rem cum aptissimus Agrippa videretur, et quo major esset auctoritate, dignitatem illius augere vellet, eum coegit, relicta uxore, Juliam filiam ducere, ac statim Romam et ad nuptias contrahendas, et ad magistratum ineundum, (cum aliis de causis, tum quod Maecenas dixerat, *eum tantum esse factum ab ipso Caesare, ut aut generum deligi, aut occidi oporteret*), ablegavit. Agrippa igitur rem Romanam fluctuantem composuit, Augustus Sicilia ordinata in Graeciam trajecit : qua constituta, Samum navigavit. Ibi que hieme exacta, verno tempore in Asiam profectus, cum eam provinciam et Bithyniam ordinasset, Cyziceos in servitutem redegit, quod Romanos cives flagris cesos occiderant. Eodem modo Tyrios et Sidonios, cum in Syriam venisset, tractavit. Interea Julia Caium peperit : Augustus, ubi certos homines provinciae praefecit, denuo Sami hibernavit, ibique multis negotiis et plurimis legationibus audiendis occupatus fuit. Tum Indi amicitiam cum eo fecerunt, tigridibus dono datis : quas Romani tum **536** primum viderunt. Romae autem denuo tumultuatum est ob comitia consularia, et caedes factae. Quo cognito Caesar, quia nullum mali finem fore providebat, Romam propere contendit, et ipsa consulem designavit. Et quia se omnes ut procederent obviam parabant, noctu ingressus est : atque id tam in egressu quam ingressu urbis auspicius fecit, ne cuiquam esset gravis. Deinde precibus ab eo impetratum est, ut morum magistrum et censorem in quinquentium se creari pateretur : consulare vero dignitatem in omnem aetatem accepit. Cum quidam ob insidias, quas et ipsi et Agrippae fecissent, accusati essent, alios quosdam supplicio affectit : Lepidum autem cum aliis de causis, tum ob insidias a filio illius sibi factas

invisum, non occidit, sed alias aliter ludibrio et contemptui habuit. Præter leges alias, illam quoque tulit, ut qui in comitijs suffragia corrupissent, magistratibus quinquennium excluderentur. Vitæ cælibi tam virorum quam mulierum pœnas, conjugio et procreationi liberorum præmia proposuit : et quia plures erant patricii mares quam femellæ, permisit etiam libertinas ducere si qui vellent, senatoribus exceptis, eorumque progeniem legitimam esse jussit. Jam quia nonnulli infantibus sibi desponsis, cum fraudem legi facerent, præmiis conjugum fruebantur : sanxit, ne qua sponsalia rata essent, nisi post biennium nuptiæ celebrarentur : hoc est, ut puellæ non minores x annis desponderentur, quarum annus ætatis duodecimus maturus conjugio habebatur. Agrippa filium alterum ex Julia suscepit, Lucium, quem una cum Caio Augusto adoptatos statim imperii successores designavit, ut minus insidulis appelleretur. Cum aliquando Pollionis, hominis locupletis, sed sævi et crudelis, conviva esset, et is pincernam ob calicem crystallinum fractum murænis, quas in piscinis alebat ad devorandos homines assuefactas, objici jussisset (id enim supplicium servis, quos occidebat, constituerat), pœnam pincernæ Cæsar deprecatus est : cum nihil impetrasset, Pollionem etiam alla ejusdem materiæ pocula, et si qua præterea pretiosa haberet, ut eis uteretur, afferri jussit, allata confregit : **537** *Ne propterea, inquit, homines occidant.* Sic Pollio propter multitudinem confractorum ab Augusto calicem, unius oblitus, cum pincernam punire non posset, vel invitus homini pepercit. Agrippa in Campania ex morbo defuncto, Cæsar eo profectus, corpus ejus Romam advexit ; eoque in forum allato, orationem recitavit : factoque magnifico funere, ossa in suum monumentum intulit. Agrippæ mors publicum Romanis luctum attulit. Nam cum cætera vir suæ ætatis optimus fuit, tum Augusti amicitia ad ipsius et reipublicæ utilitatem usus est, suamque prudentiam et fortitudinem omnem in res Cæsari utilissimas contulit, omnipotentia et honore, quibus ab illo ornatus erat, ad beneficentiam conversa. Quare nec Augusto gravis, nec cæteris invidiosus fuit. Eo defuncto, cum rerum gerendarum socio carere non posset, Tiberium vel invitum ascivit (nam Agrippæ filii, nepotes ipsius, pueri adhuc erant) ereptaque uxore, Agrippæ ex alia conjuge filia, Juliam ei despondit. Deinde per eum, et Drusum, et Lucium Pisonem, multas nationes subegit. Pecunia a senatu et populo ad ejus imagines faciendas collata, sui nullam imaginem crexit, sed publicæ Salutis, Concordiæ et Pacis statuas fecit. Primo anni die eum adibant homines, atque alii plus, alii minus offerebant : quibus ipse duplum aut amplius reddebat, non senatoribus duntaxat, sed aliis etiam. Octaviam sororem tum mortuam publice proposuit, et luebrem de ea orationem

A δὲ Λέπειον ἐπέσει μὲν καὶ δι' ἄλλα, καὶ ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐπεβούλευσεν αὐτῷ, οὐ μέντοι καὶ ἀποκτείναι ἠθέλησεν, ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλως προσηλάκιζε καὶ ἐχλεύαζεν. Ἔθετό τε καὶ ἄλλους νόμους, καὶ τὸ τοὺς δεκάσαντάς τινας ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς, ἐς πάντα ἐτη αὐτῶν εἰργεσθαι· τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάηροις ἐπιτίμια ἐταξε, τοῦ δὲ γάμου καὶ τῆς παιδοποιεῖς ἄθλα ἐθήκα. Κατέπειθε πολλὸν πλεον τὸ ἔββεν τοῦ θύλαος τοῦ εὐγενοῦς ἦν, ἐπέτρεψε καὶ ἀπελευθέρως τοῖς ἐθέλουσι πλὴν τῶν βουλευτῶν ἀγεσθαι, ἔννογον τὴν τεκνοποιίαν αὐτῶν εἶναι κελεύσας. Ἐπεὶ δὲ βρέθη τινὲς μνηστευόμενοι τὰς μὲν τῶν γεγαμηκῶτων ἑκαρποῦντο τιμὰς, τὸ δ' ἔργον αὐτῶν οὐ παρίσχοιτο, προσέταξε μηδεμίαν ἰσχύειν μνηστειάν, μὴ ἦν οὐ δύο διεληθόντων ἐτῶν εὐθύς γαμήσει τις, τοῦτέστι δεκάτιν πάντως ἐγγυᾶσθαι, δώδεκα δὲ ταῖς κόραις ἐτη εἰς τὴν τοῦ γάμου ὥραν πλήρη νομίζεσθαι. Ὁ δὲ Ἀγρίππας καὶ ἔτερον υἱὸν ἐκ τῆς Ἰουλίας ἐγένετο, Λοῦκιον ὀνομασθέντα, ὃν Ἀθγούστος καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Γάιον εἰσεποίησεν, καὶ διαδόχους τῆς ἀρχῆς αὐτόθεν ἀπέδειξεν, ἐν ᾗ ἦσαν ἐπιβουλεύεται. Ἐστώμενος δὲ ποτε παρὰ Πωλίῳ, ἀνδρὶ πλουσίῳ μὲν σφόδρα ὠμῶ δὲ λίαν καὶ ἀπειθῆ, ἐπεὶ ὁ οἰνοχόος ἐκείνου κύλικα χρυσταλίνην κατέταξε, καὶ ἐς τὰς μυραίνας ὠρίσθη παρὰ τοῦ δεσπότη ἐμβληθῆναι (ἔτρεψε γὰρ ἐν δεξιαμεναῖς τοιαύτας, ἀνθρώπους δεδιδαγμένας ἐσθίειν, καὶ τοὺς δούλους αὐταῖς οὐ; ἐθανάτου παράβαλλε), παρηγγέλλο τὴν τιμωρίαν δὲ Καίσαρ τοῦ οἰνοχόου. Ὡς δ' οὐκ ἐπειθε τὸν Πωλίῳ, Φέρε, φησὶν, ὅσα τοιαῦτα ἔχεις ἐκπέματα, ἢ καὶ ἔτε, καὶ ἐνέμα, ἐν αὐτοῖς χρῆσθαι. Κομισθέντα δὲ συνέτριψεν, εἰπὼν, Ἔνα μὴ διὰ ταύτας κολλάζοιτο ἄνθρωποι. Ὁ δὲ Πωλίῳ πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀπολωλῶτων τῆς μιᾶς ἐπιλάθετο κύλικος, καὶ τὸν οἰνοχόον τιμωρῆσασθαι μὴ θυνάμενος, ὅτι ἐπὶ πολλοῖς τὸ αὐτὸ ἐποίησκει ὁ Ἀθγούστος, καὶ ἄκων ἠσύχασεν. Ἀγρίππας δὲ νοσήσας ἐν Καμπανίᾳ ἀπέθανεν, οὗ δὲ Καίσαρ παραγενόμενος τὸ τε σῶμα αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην ἐκόμισε, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ προθέμενος λόγον ἐπ' αὐτῷ ἀνέγνω καὶ τὴν ἐκφορὰν αὐτοῦ πολυτελεῖ ἐποίησεν καὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦ μνημείῳ ἐθαψεν. Ὁ δὲ τοῦ Ἀγρίππου θάνατος κοινὸν τι τοῖς Ῥωμαίοις πένθος ἐγένετο. Τὰ τε γὰρ ἄλλα ἄριστος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀνθρώπων ἐγένετο, καὶ τῆ τοῦ Ἀθγούστου φίλιᾳ πρὸς τὸ ἐκείνου καὶ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον ἐκέρχρητο, καὶ πᾶσαν τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν καὶ ἀνδρίαν εἰς τὰ λυσιστελέστατα παρέχων τῷ Καίσαρι, πᾶσαν τὴν παρ' ἐκείνου δύναμιν καὶ τιμὴν εἰς τὸ τοὺς ἄλλους εὐεργετῆν ἀνήλκεν. Ὅταν οὐδ' αὐτῷ ἐπαχθῆς, οὕτε τοῖς ἄλλοις ἐπιφθονος ἐχημάτωνισσε. Τοῦτου μεταλλάξαντος, ἐπεὶ συναεργῶ πρὸς τὰ πράγματα ἰδεῖτο, τὸν Τιβέριον καὶ ἄκων προσεβλετο (οἱ γὰρ τοῦ Ἀγρίππου υἱοί, ἔγγονοι δ' αὐτοῦ, ἐν πασιῖν ἐπιτέλουσι) καὶ ἀποσπάσας ἐκείνου τὴν γυναῖκα, θυγατέρα οὖσαν Ἀγρίππου ἐξ ἄλλης γαμητῆς, τὴν Ἰουλίαν αὐτῷ ἀνηγγύησεν. Εἶτα διὰ τε τούτου καὶ διὰ τοῦ Δρούστου, καὶ διὰ Πείσωνος Λουκίου, πολλὰ τῶν ἐθνῶν ὕπηγάγετο. Ἀργύριον δὲ τῆς τε

βουλῆς· καὶ τοῦ δήμου εἰς εἰκόνας αὐτῶν συνενεργούντων, ἐκυτοῦ μὲν οὐδεμίαν ἔστησαν ὕψιαις δὲ δημοσίαις καὶ Ὀμονοίας καὶ Εἰρήνης εἰκόνας εἰργάσατο. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ αὐτῶν ἐκείνῳ προσόντες, οἱ μὲν πλείον οἱ δ' ἦντον ἐδίδοσαν, καὶ ὅς προστιθεὶς ἕτερον τοσοῦτον ἢ καὶ πλεόν ἀντιόιδου, οὐ μόνος τοῖς βουλευταῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις. Τέθνηκε δὲ τότε καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ὀκταβία, καὶ αὐτὸς τε ἐπ' αὐτῇ δημοσίᾳ προτεθείῃ ἐπιτάφιον εἶπε. Καὶ ὁ Δρούσος· καὶ οἱ βουλευταὶ πενήθεις χιτῶνας ἔλαβον, δημοσίᾳ τὸ πένθος ποιήσαντες.

ΔΕ'. Τῷ δ' ἔχονμένῳ ἔπει δ' Δρούσος ὑπατεύσας, καὶ ἰθὺν τινῶν ἐξεστράτευσε. Καὶ τινα χειρωσάμενος προσωτέρω χωρεῖν ἐπεχείρησε· καὶ τινα γυναῖκα μείζονη ἢ κατὰ ἀνθρώπου φύσιν ἀπήνητησεν ἀπιῶν, ἢ, Πιῶ δῆτα ἐπέειπε, Δρούσε ἀκόρυστα, λέγειν αὐτῷ ἔδοξεν. Οὐδ' πάντα σοὶ ταῦτα ἰδεῖν ἀπρωκαί. Ἄλλ' ἀπιῶ· ἤδη γάρ σοι καὶ ἡ τοῦ βίου καὶ ἡ τῶν ἔργων κέρυσσι τελευτῆ. Ὑποστρέφοντι δ' ἐκείθην αὐτῷ νόσος ἐνέοκρησεν, ἐξ ἧς ἐτελεύτησε. Πυθόμενος δ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐτι νοσῶν, τὸν Τιβέριον κατὰ τάχος ἐπεμφεν, ὃς ἐμπνουν τε αὐτὸν εὔρε καὶ θανόντα ἐς τὴν Ῥώμην ἐκόμισε. Καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ προτεθέντα, ὃ τε Ἀβγούστος καὶ ὁ Τιβέριος ἐπιταφίους ἐπήνεσαν. Νόμους δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Καίσαρ εἰσήνεγκε, καὶ τοῖς βουλευταῖς αὐτοῖς ἀναγνώσας (87) ἐπέτρεψεν, ὅπως, εἰ μὴ τι ἀρῶσκει ἢ ἀμεινόν τι νοήσασσι, εἰπωσιν. Οὕτω γὰρ δημοκρατικὸς ἡξίου εἶναι, ὥστε τινὸς τῶν συστρατευσαμένων αὐτῷ συνηγορήματος παρ' αὐτοῦ δεηθέντος, τῶν φίλων αὐτῷ συνειπεῖν τινα ἐπεμπεν, ὡς αὐτὸς οὐκ ἔγων σχολῆν. Ἐπει δὲ ὁ τῆς συνηγορίας δεόμενος ἀχθεσθεὶς ἐφη· Ἐγὼ δ' ὁσάκις ἐπικουρίας ἐδεήθη, οὐκ ἄλλον ἀντι' ἐμαυτοῦ ἐπεμψα, ἀλλ' αὐτὸς σου προσκινδύνησα· εἰς τὸ δικαστήριόν τε ἐφοίτησε καὶ αὐτῷ συνηγόρησεν. Αἰτιαθέντων δὲ τινῶν ἀρχόντων ὡς ἐκ δεκαμοῦ τὰς ἀρχὰς λαβόντων, οὐτ' ἐξήλεγε, καὶ προσπειθήσατο, μὴδὲ γινῶναι τοῦτο. Οὕτε γὰρ κολάσαι τινὰς διὰ τοῦτο, οὕτε συγγῶναι ἐλεγεῖσιν ἠθέλησε. Τὴν δ' ἡγεμονίαν καίπερ, ὡς ἔλεγεν, ὀφείλει, ἐπειδὴ καὶ τὰ δευτέρα δέκα ἔτη παρεῖλον, ἀκων δῆθεν αὐθις ἐδέξατο, ὡς ἐπὶ τοῖς Κελτοῦς στρατεύσων. Καὶ αὐτὸς μὲν οἱκοὶ ἀτέμεινεν, ἐπ' ἐκείνους δὲ τὸν Τιβέριον ἐπέμψεν. Ὅν ἐπανελεθόντα ἀνέπειν αὐτοκράτορα, καὶ ὑπατον αὐθις ἀπέδειξε καὶ τοῖς ἐπινομίαις ἐπέμνησεν. Αὐτὸς δὲ τὸν Σεξτίλιον καλούμενον μῆνα Ἀβγούστον ἀνωνόμασε. Τοῦ δὲ Μαικήνου τελευτήσαντος, ἤλγησε. Πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα ἐπ' αὐτοῦ ὄνητο, μάλιστα δὲ τῆς ὀργῆς, ὅτε ἀκρατέστερον αὐτῇ ἐπέχευτο, παρελύτο καὶ μετήνεκτο πρὸς τὸ ἡπιώτερον. Τεχμήριον δὲ, δικάζοντάς ποτε καὶ πολλὰς ἀποφηνάμενον ψήφους θανατικὰς, ἐπεχείρησε μὲν ὁ Μαικήνας διώσασθαι τοὺς κριεστύτας καὶ ἄγῳ· αὐτῷ προσελθεῖν· μὴ δυναθεὶς δὲ ἔγραψεν ἐν χάριτι μικρῶν· Ἀνάστα, δήμιε· καὶ αὐτὸ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ ἔβριψεν, ὃ ἐπελθὼν ἐκείνος, εὐθὺς ἀνέστη, καὶ τὰς ψήφους ἐκύρωσεν ὡς τηλικαῦτα ἦν ψηφισάμενος. Οὐ γὰρ ἠγανάκει διορ-

A habuit. Drusus et senatus vestes lugubres induerunt, ut in luctu publico.

XXXV. Anno sequenti Drusus consul factus, gentibus quibusdam bellum intulit : et, cum nonnullis subactis ulterius progredi statuisset, mulier ei natura humana major obvia, dicere visa est : *Quonam properas, Druse insatiabilis? Non in satis est, ut ista omnia videas. Verum abito : jam enim et vite et operum tibi finis instat.* Inde rediens in morbum incidit, ex quo decessit. Ejus morbo imperator audito, Tiberium festinanter ad eum misit : qui et ægrotantem illum vidit, et mortuum Romam advectum in foro proposuit, atque in defuncti laudem et Augustus et Tiberinus orationes habuerunt. Inde ad leges ferendas conversus, eas senatoribus legendas dedit, ut si quid vel improbarent, vel melius nosset, dicerent. Adeo enim popularem se præbebat, ut cum ex commilitonibus quidam eum advocatum orasset, ipse vero propter occupationes amicium suo loco misisset, idque ille moleste ferens, dixisset : *At ego, quoties tibi auxilio fuit opus, non alium pro me misi, sed ipse pro te discrimen adii,* in forum venit, et ipse ei patrocinatus est. Cum quidam, ut per ambitum et corruptelas magistratus adepti, arguerentur : rem neque exploravit, et dissimulavit, quod ea de causa neque multare quemquam, neque convictis veniam dare volebat. Principatum, etsi depositurum præ se ferebat : tamen altero decennio elapso, invitus scilicet, denuo suscepit, ut Gallis bellum inferret. Cæterum ipse domi mansit, et Tiberium contra illos misit : reversam, imperatorem declaravit, et consulem fecit, et triumpho ornavit. Mensem Sextilem de suo nomine Augustum appellavit : Mæcenatis obitum ægre tulit, qui cum aliis in rebus ei fuit utilis, tum ira effervescentem placare solitus, et ad moderationem traducere. Cujus illud argumentum est. Cum aliquando pro tribunali multos capitis condemnasset, Mæceas, per turbam populi ad eum penetrare frustra conatus, chartulæ inscripsit, *Surge, carnifex,* eamque in gremium ejus adjecit : qua lecta, surrexit Cæsar, et sententias abrogavit, quas tum pronuntiarat. Nam se ab amicis castigari, adeo non ægre ferebat, ut gauderet. Mæcenatis porro virtutem illud declaravit maxime, quod cum cupiditatibus Augusti refragaretur, nihilominus ei charus erat, et cæteris omnibus placebat : et quamvis tanta ejus esset auctoritas, ut multis honores et magistratus largi-

Variae lectiones et notæ.

(87) Ἀναγνώσας. Huc referri potest qui apud nostros adhuc obtinet mos, quo regum edicta, priusquam vim habeant, ad senatum parlamentarium mitti solent ut probentur, ac deinde in acta

referantur : quod si quidpiam in iis occurrat cui sententiam suam non accomodet, de eo princeps admonetur ac rogatur.

retur, ipse in ordine equestri omnem ætatem æquo animo exegit. Augustus cum Caium et Lucium nepotes, eosdemque filios adoptivos, non suos imitari mores videret (nec enim luxuriosius duntaxat, sed ferocius etiam se gerebant), eosque ut privatos, molestiores reddere statuisset: tribuniciam potestatem in quinquennium Tiberio decrevit, et Armeniam post Tigrauis obitum alienatam attribuit. Verum ea re nihil profecit. Nam et pueri cum se negligi putarent, ei succensebant: et Tiberius illorum iram veritus, in Armeniam non abiit, sed Rhodum est profectus. Augustus vero anno sequenti duodecimum consul, Caium toga virili data in curiam adductum, principem juventutis designavit, et præfectum tribus esse jussit, annoque post Lucio ejus fratri eodem honores dedit. Populo congregato, et quædam corrigi postulante, ea de causa tribunis ad Augustum missis, ipse venit, et quæ petebant, una cum eis consideravit: qua re omnes sunt delectati. Juliam filiam, lasciviam ejus ægerrime ferens, in insulam relegavit: cum eaque mater Scribonia ultro in exilium abiit. Ex amatoribus ejus Julium Antonium, et alios claros viros ut regnum affectantes interfecit, cæteros in insulas relegavit.

πρὸς τὸν Αὐγούστου πέμψαντος, ἦλθεν ἐκεῖνος, καὶ περὶ ἄν ἰδόντο σφίσι συνδιασκεύαστο. Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἤσθησαν ἅπαντες. Τὴν δὲ θυγατέρα Ἰουλίαν ἀσελαγίαινας φηράσας ὑπερωργίσθη· καὶ ἐκείνην μὲν εἰς νῆσον ἀπήγαγεν ὑπερβόριον, ἣ καὶ ἡ μήτηρ ἢ Σκριβωνία ἐκούσα συνεξέπλευσε. Τῶν δὲ χρησαμένων αὐτῇ τὸν μὲν Ἰούλιον Ἀντώνιον ἐκτείνεν ἄλλους τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς νήσους τινὰς ὑπερώριος.

XXXVI. Cum Armenii defecissent, et a Parthis juvantur, ea re dolens, quid ageret ambigebat. Nec enim ipse propter senectutem bellum gerere poterat: et Tiberius, ut dictum est, jam secesserat, nec alium ex potentioribus mittere audebat. Caius vero et Lucius adolescentes, et rerum imperiti erant. Verum urgente necessitate, Caium delegit, potestate proconsulari et usore data, ut ea quoque re dignitas ejus augetur, et consiliariis adjunctis. Is iter ingressus, ab omnibus ut imperatoris nepos, ac potius filius, honorifice exceptus est. Tiberius etiam Chium trajecit, et adolescentem coluit, purgando suspiciones, et submissè humiliterque se gerendo. Cum in Syriam venisset, et nihil præclari gessisset, vulnus accepit. Addo enim, qui Artagira tenebat, eum ad incenia pellicium, tanquam arcani aliquid dicturus, vulneravit: ac is quidem urbe expugnata captus est. Caius autem, et iam alioqui parum firma valetudine, et dissolutiore ingenio, ex vulnere ægrotavit: et multo hebetior factus, postulavit ut privatam sibi vitam liceret agere. Id Augustus ægerrime ferens, cum hortatus est ut, in Italiam reversus, quod

Α θούμνος ὑπὸ τῶν φίλων, ἀλλὰ ἔχαιρε. Μέγιστον ἔτι τῆς ἀρετῆς τοῦ Μαικίηου δείγμα, ὅτι τῷ τε Αὐγούστῳ πρὸς τὰς ὁρμὰς αὐτοῦ ἀνθιστάμενος φηκίωτο, καὶ τοῖς ἄλλοις ἄπαντι ἤρσασκε, καὶ ὅτι πλείστον παρ' αὐτῷ δυνήθει, ὡς καὶ τιμὰς πολλὰς καὶ ἄρχὰς δοῦναι, αὐτὸς ἐν τῷ τῶν ἱππέων τέλει κατεβίω καὶ οὐχ ὑπερφρόνησεν. Ὅρων δὲ ὁ Αὐγούστου, τὸν τε Γάϊον καὶ τὸν Λούκιον τοὺς ἐγγόνους αὐτοῦ, ὅς καὶ υἱοθετήσατο, μὴ τὰ ἤθη ζηλοῦντας αὐτοῦ (οὐ γὰρ ἀβρότερον διήγον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐθρασύνοντο), καὶ βουληθεὶς αὐτοὺς σωφρονιστέρους θέσθαι, ὡς ἰδόντα, τῷ Τιβερίῳ εἰς πάντες ἔτη τὴν δημοκρατικὴν ἐξουσίαν ἀπένευψε, καὶ τὴν Ἀρμενίαν ἀλλοτριουμένην μετὰ τὸν τοῦ Τιγράνου θάνατον προσεκλήρωσεν. Οὐδὲν ἔτι ἐκ τούτου ἀπύνατο. Οἱ μὲν γὰρ παῖδες παρορδοῦναι ἔδξαντες ἤχοντο. Ὁ δὲ Τιβέριος τὴν ὀργὴν αὐτῶν ἐποδόθη, διὰ οὗτ' εἰς Ἀρμενίαν ἀπεληλύθει, ἀλλ' εἰς Ῥόδον ἐφίκατο. Τῷ δ' ἐπιεξῆς ἔπει ἐπιδικάστον ὑπεταύων ὁ Αὐγούστου, εἰς τοὺς ἐφέθους τὸν Γάϊον ἔταξε, καὶ ἐς τὸ βουλευτήριον ἅμα εἰσήγαγε καὶ πρόκρυτον ἀπέφηνε τῆς νεότητος. Παρχὸν τε φυλῆς (88) γενέσθαι ἐπέτρεψε, καὶ μετ' ἐνιαυτὸν καὶ ὁ Λούκιος τὰς τιμὰς ἔσται τῷ Γαίῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἰδίωσεν, ἔλαθεν. Ἀθροισθέντος δὲ τοῦ δήμου, καὶ ἐκπαυροῦσθαι τινὰς ἀξιούντος, καὶ τοὺς δημάρχους διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ ἰδόντο σφίσι συνδιασκεύαστο. Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἤσθησαν ἅπαντες. Τὴν δὲ θυγατέρα Ἰουλίαν ἀσελαγίαινας φηράσας ὑπερωργίσθη· καὶ ἐκείνην μὲν εἰς νῆσον ἀπήγαγεν ὑπερβόριον, ἣ καὶ ἡ μήτηρ ἢ Σκριβωνία ἐκούσα συνεξέπλευσε. Τῶν δὲ χρησαμένων τὴν μὲν Ἰουλίαν Ἀντώνιον ἐκτείνεν ἄλλους τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς νήσους τινὰς ὑπερώριος.

C ΔΓ'. Τῶν Ἀρμενίων δὲ νεωτερισάντων, καὶ τῶν Πάρθων αὐτοῖς συνεργούντων, ἀλγῶν ἐπὶ τούτοις ὁ Αὐγούστου, ἠπόρει τί ἂν πράξει. Οὐτε γὰρ αὐτὸς στρατεύσασθαι εὐδὲς τε ἦν διὰ γῆρας, ὅ τε Τιβέριος, ὡς εἴρηται, μετέστη ἤθη, ἄλλον δὲ τίνα πέμψαι τῶν δυνατῶν οὐκ ἐτόλμα. Ὁ Γάϊος δὲ καὶ ὁ Λούκιος νέοι καὶ πραγμάτων ἐτύγχανον ἄπειροι. Ἀνάγκη: ὅ ἐπακαμένους τὸν Γάϊον ἐπέταξε, καὶ τὴν τε ἐξουσίαν αὐτῷ τὴν ἀνθύπατον καὶ γυναικὰ ἔδωκεν, ἵνα πᾶσι τούτων τι προλάβῃ ἀξίωμα. Καὶ οἱ συμβούλους προσέταξε. Καὶ ὁ μὲν ἀφωρμήθη ἐνείκως παρὰ πάντων ὑπεχόμενος, οἷα τοῦ αὐτοκράτορος ἐγγονος, ἣ καὶ πατρὸς νομιζόμενος. Καὶ ὁ Τιβέριος δ' ἐς Χίον ἔλθων, αὐτῶν ἰδιόπραπτος, τὰς ὑποψίας ἀποτρεβόμενος, ἐπακίπτων τε διὰ τοῦτο καὶ ταπεινούμενος. Ἀπὸ τῶν δὲ εἰς τὴν Συρίαν καὶ μηδὲν μέγα καταρωδῶν ἐπέβη. Ἄδων γὰρ εἰς τὰ Ἀρτάγετρα κατέχων ἐπηγάγετο παρὰ τὸ τεῖχος τὸν Γάϊον, ὡς: τι φησὶν ἀπόρητον, καὶ αὐτὸν ἐπρωσεν. Ὁ μὲν οὖν, πολιορκηθεὶς, ἦλω. Ὁ δὲ Γάϊος ἐνόησεν ἐκ τοῦ τραύματος, καὶ ἄλλως μέντοι μὴ ἂν ὀγεινός. Διὰ καὶ τὴν διάνοιαν ἐξέλιπτο, καὶ πολλῶν μάλλον ἀπημιλύθη, καὶ ἰδιωτεύων ἤξιο· ὥστε τὸν Αὐγούστου, παρακα-

Variæ lectiones et notæ.

(88) Παρχὸν τε φυλῆς. Præfectum tribus vertit Wolfius: *Sevirum turmis equitum* vertere debuisse contendit Valesius ad *Excerpta* Dionis, ex *Capitolino* in *Marco*: *Consulem Serum Pius Marcum designavit, et Cæsaris appellatone donavit, et*

Sevirum turmis equitum Rom. jam consulem designatum creavit. Ubi, inquit, *Sevir* nomen officii videtur fuisse, cui et ludorum *Sevirialium* cura competeat, teste eodem *Capitolino*.

γῆσαντα, προτρέψασθαι αὐτῷ, ἐς τὴν Ἰταλίαν ἰλ-
 θόντα, πρᾶττειν ὁ βούλοιοτο. Ὁ δὲ ἐς Λυκίαν ἐν
 ἑλκᾷ παρέκλευστον. ἔθα δὴ καὶ μετήλλαξεν. Ὁ
 δὲ Λούκιος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ προαπίσθη, ἐξαίφνης
 νόσῳ ἀποθανών. Ἦ τε οὖν Λιβία ἐπὶ τῷ θανάτῳ
 τούτων ὀνομαστῆθη, καὶ ὁ Τιβέριος οὐ πολλῶ πρό-
 τερον ἐκ τῆς Ῥόδου πρὸς τὴν Ῥώμην ὀνομαστῆ-
 σης. Αὐτὸς τε γὰρ τῆς διὰ τῶν ἀστρῶν μαντικῆς
 ἐμπειρότατος ἦν, καὶ Θράσυλον εἶχεν ἄνδρα τὴν
 ἀστρολογίαν ἀκρότατον· ἴδεν καὶ τὰ ἑαυτοῦ καὶ τὰ
 ἐκείνου μέλλοντα συμβαίνειν ἠπίστατο. Λίγεται
 γοῦν οὗτι, βουληθεῖς ποτε ὁ Τιβέριος ἐν τῇ Ῥόδῳ
 τὸν Θράσυλον ἀπὸ τοῦ ταίχους ὤσειν, ὡς μόνον
 συνειδέετα ὄσαπερ ἐνενοίει, σκυθρωπάσαντά τε ἰδὼν
 αὐτὸν, ἤρετο διὰ τί συνένηψε; Τοῦ δὲ κίνδυνόν τινα
 προορῶν ἐπηρωτημένον αὐτῷ φήσαντος, ἰθαύμασεν ὁ
 Τιβέριος, καὶ φυλάξαι αὐτὸν ἑαυτοῦ διὰ τῆς ἰλιπίδας
 ἠθέλησεν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω. Ὁ δὲ Ἀγούστος,
 δεσπότης ὑπὸ τοῦ θήμου ὀνομασθεὶς, καὶ ἀπειπά-
 μενος μηδένα πρὸς αὐτὸν κερῆσθαι τούτῳ δὴ τῷ
 προσηματι, χίλιας τε καὶ πεντακοσίας μυριάδας
 δραχμῶν ἀτόκους τοῖς θεομένους δαυμάσας ἐπ' ἑτη
 τρία, ἐπηνείτο παρὰ πάντων, καὶ ἱεραινύετο. Δύνον-
 ται δὲ παρὰ Ῥωμαίοις αἱ εἰκοσι καὶ πάντε δραχμαὶ
 χρυσοῦν νόμισμα ἐν; παρὰ δὲ τοῖς Ἑλλήσιν εἰκοσι
 δραχμῶν ὁ Δίων φησὶ τὸ χρυσοῦν ἀλλάσσεσθαι νό-
 μισμα. Μετὰ δὲ ταῦτα Κελτικῷ πολέμῳ κεκινή-
 μένου, καὶ αὐτὸς ὑπὸ τε γῆρας καὶ νόσου κεκμηρὸς
 ἔχων τὸ σῶμα καὶ ἐκστρατεύσει μὴ οἶός τε ὢν, τὸν
 Τιβέριον πῆ μὲν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἀναγκασθεὶς,
 πῆ δ' ὑπὸ τῆς Ἰουλίαις ἀναγκασθεὶς (ἦσθ γὰρ αὐτὴ
 ἐκ τῆς ὑπικτορίας κατήχη), υἱοθετήσατο, καὶ τὴν
 ἐπὶ τοῖς Κελτοῖς ἐκστρατείαν ἐπέστρεψεν. Ἰποκτιύ-
 σας δὲ μὴ τι νεοκμῶσθι ὁ Τιβέριος ὑπαρφορήσας,
 καὶ τὸν Γερμανικὸν τὸν Δρούσου παῖδα εἰσποικη-
 σατο. Πράσσειναι δὲ ταῦτα, ἄλλοι τε καὶ Γναῖος
 Κορνήλιος τοῦ μεγάλου Πομπηίου θυγατρειδοῦς ἐπι-
 σκευάσαντες. Μῆτ' οὖν ἀποκτείναναι σφᾶς ἐθελῶν (οὐδὲν
 γὰρ ἐκ τῶν ἀπαλλυμένων εὐρα πρὸς ἀσφάλειαν αὐ-
 τῷ κατορθούμενον), μῆτ' ἀπολύσαι θαρρῶν, ἴνα μὴ
 καὶ ἄλλους ἐκ τούτου ἐπ' ἑαυτὸν ἐπιστάσθαι, οὐδ'
 ἡμίρας ἀφροντιστεῖν, οὐτε νυκτὸς ἠδύνατο ἡρεμεῖν:
 Ταῦθ' ἡ Λιβία ἑρῶσα, ἤρετο αὐτὸν, τί ὅτι οὐ κα-
 θεύδει; Ὁ δὲ, Τίς ἄν, εἶπεν, ὦ γύναι, κἄν ἐλά-
 χιστον ἀτρεμήσει, τοσοῦτους ἔχων ἐχθροὺς καὶ
 οὕτω συνεχῶς ἐπιβουλεύμενος; Ἦ δὲ πολλὰ
 μὲν περὶ τούτου διελέχθη αὐτῷ, τελευταίον δὲ γνώ-
 μην ἔδωκε θανάτῳ μὲν μηδένα τῶν τοιοῦτων κολά-
 ζειν, ἐτίρω; δὲ πᾶσι αὐτοῖς σωφρονίζειν, ὥστε μη-
 κέτι τοιοῦτόν τι ἐξαμαρτεῖν, καὶ μάλιστα συγγνώ-
 μῃ καὶ εὐποιίαις. Οὐ γὰρ κείθειν ἡ ἀναγκάζειν,
 ἔφη, φιλοῖν τὸ εἶδος τινὰ δεδούνηται, ἀλλὰ τὸν
 μὲν κολάζόμενον ἀκόλλουσι, τὰς δὲ δὴ τῶν ἀλ-
 λων ψυχὰς ἀλλοτριῶι τοῦ κολάζοντος. Ἐπει
 μὴδὲ φιλοῦσιν, οὐτὶ ἐδικαιώθησαν ἕτεροι, ἀλλ'
 ἀπεχθάνονται μᾶλλον, οὐτὶ φόβος καὶ αὐτοῖς ἐν-
 τεῦθεν ἐπισημαται. Ταῦτα πολλὰ τῆς Λιβίας εἰπούσης, ὁ Ἀγούστος ἐπίσθη αὐτῇ, καὶ πάντας
 ἐφῆκε τοὺς ὑπαίτιους, λόγοις νοθετήσας αὐτοῖς, εἶν δὲ γε Κορνήλιον καὶ ἑαυτὸν προσαπέβριζε. Καὶ

ὁ λοιπὸς δὲ τοῦ Αὐγούστου θυγατριδοῦς, ὁ ἐκ τῆς Ἰουλίας τῷ Ἀγρίππᾳ τεχθεὶς, ὃν καὶ Ἀγρίππαν ἐκάλεσεν, εἰς ἐφήβους ἐγράφη.

XXXVII. Tiberius, rem bellicam administrans, A Romam crebro venit, metuens ne sibi Augustus per absentiam suam alium anteferet. Sed Dacis, Sauromatis, aliisque Pannonicis gentibus concitatis, ex Galliis ad eas rediit: eodemque Augustus Germanicum misit, cum fortasse Tiberius eas celeriter vincere posset, ac tempus de industria teneret, ut propter bellum in armis esset. Misit autem Germanicum, quod Agrippa propter pertinacem morum improbitatem abdicato, ejus pecunia in ærarium relata militare, ipse in insulam relegatus erat. Eas gentes Romani post multas clades illatas, nec pauciores acceptas, tandem partim ad deditionem compulerunt, partim acie vicerunt. Tiberius Romam reversus ab Augusto in Dalmatiam contra quosdam tumultuantes missus est: quos agre ille quidem, et cum periculo, sed vicit tamen; vicit et Germanicus alios. Bello sic confecto, nuntius ex Germania allatus obstitit quominus triumpharetur. Nam in Gallia nonnullas ejus partes Romani occuparant, non eodem sitas loco, sed sparsim pro tempore subactas. Erant in ea legiones, et urbes condebantur, et Barbari ad Romanos mores et civilitatem traducebantur. Qui dum paulatim et ratione quædam a patriis institutis avocabantur, vitæ mutationem haud iniquis animis patiebantur. Sed cum Quintilius Varus Germania præpositus eos subito ac penitus ab inveterata consuetudine avellere aggrediretur, superbeque et avaro ut mancipiis imperitaret, ferre non potuerunt: sed eum receptum, tanquam 542 imperata facturi, data fide se citra milites ultra servituros, longe a Rheno abduxerunt. Qui cum eis crederet, neque milites, ut in hostili agro, conjunctos haberet, et alios alio dimisisset: securo illo, nec ullum periculum metuente, consurgunt, et occisis qui apud ipsos erant militibus, illum cum suis legionibus in densis et impeditis silvis versantem, ex improviso pro notitia locorum, qua minime patebat exitus, circumvenerunt, ac sæpissime Romanos plurimum affixerunt. Qui cum tandem multos suorum amisissent, Barbaris vero subinde ex popularibus novæ vires accederent, facilius circumdati cædebantur. Itaque Varus et præcipui quique vulnerati, metuentes ne vivi in hostium potestatem venirent, ultra sibi necem consciverunt. Quo cæteri cognito, partim ducem imitati sunt, partim abjectis armis cuius se jugulandos præbuerunt. Eos igitur Barbari impune occiderunt: et munitionibus omnibus, una excepta, sunt potiti. Quam dum oppugnant, neque Rhenum trajecerunt, neque in Galliam impressionem fecerunt, ac ne castellum quidem illud expugnare potuerunt ex obsidionum imperitiis, et sagittariorum quibus Romani utebantur, multitudine: a quibus repellebantur, et plurimi occidebantur. Deinde cum præsidii Rhenum teneri, et Tiberium cum

AZ. Ὁ δὲ γὰρ Τιβέριος τὰ τε τῶν πολέμων διέκει καὶ εἰς τὴν Ῥώμην συνεχῶς εἰσποῖτα, φοβούμενος μὴ ὁ Αὐγούστου ἄλλον τινα ἀπόντος αὐτῷ προτιμήσῃ. Κινηθέντων δὲ τῶν Δακῶν καὶ Σαυροματῶν καὶ ἄλλων Παννονικῶν ἐθνῶν, ὁ Τιβέριος πρὸς αὐτοὺς ἀνέστρεψεν, ἐκ τῆς Κελτικῆς. Καὶ τὸν Γερμανικὸν δὲ ὁ Αὐγούστου ἐκεῖ ἐπέμψεν, ὡς τάχα τοῦ Τιβερίου ταχέως αὐτῶν κρατῆσαι δεδυνημένου, ἐκουσίως δὲ τὸν καιρὸν τρίβοντος, ἵν' ἐν τοῖς ὅπλοις εἴη διὰ τὸν πόλεμον. Ἐπέμψε δὲ τὸν Γερμανικόν, ὅτι ὁ Ἀγρίππας ἀπεκτερόχθη ὡς μὴ σωφρονιζόμενος, καὶ ἡ τε οὐσία αὐτοῦ τῷ στρατιωτικῷ ταμίῳ ἀπενεμήθη, κακείνος εἰς νῆσον περαιορήθη. Πολλὰ μέντοι καὶ ποιήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τοῖς τῶν ἐθνῶν τούτων πολέμοις, οὐ μείω, δὲ καὶ καθόντες, τέλος τὰ μὲν ὁμολογία ὑπηγάγοντο, τὰ δὲ μάχαις ἐνίκησαν. Ὁ δὲ Τιβέριος ἐς τὴν Ῥώμην ἐπανελήλυθε, καὶ αὐθις παρὰ τοῦ Αὐγούστου εἰς Δαλματίαν ἐστάλη ἀνταϊρόντων ἐκεῖ τινων· οὗς μὲν καὶ σὺν κινδύνοις, τῶς δ' σὺν ἐχειρώσατο, καὶ ὁ Γερμανικὸς ὁμοίως ἐτέρους. Καὶ ὁ μὲν πόλεμος οὗτος τοῦτο ἔσχηκε τέλος. Ἐκ δὲ Γερμανίας ἀγγεῖλα κομισθεῖσα, ἑορτάσαι τὰ νικητήρια τοῦς ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐκώλυσεν. Ἐν γὰρ τῇ Κελτικῇ εἶχον αὐτῆς τινα οἱ Ῥωμαῖοι, οὐχ ὁμοῦ συγκείμενα, ἀλλὰ σποράδην, ὡς ἐτυχὶ χειρωθέντα. Καὶ στρατιῶται ἦσαν ἐκεῖ, καὶ πόλεις συγκαθίζοντο, καὶ οἱ Βάρβαροι πρὸς ἑθ' Ῥωμαῖκὰ καὶ εὐκοσμίαν μετεβόρθηζοντο. Ἐω: μὲν οὖν κατὰ βραχὺ καὶ ἰδῶν τινα ἐκ τῶν πατρίων μετήγοντο, οὐκ ἤχοντο τῇ τοῦ βίου μεταβολῇ. Ἐπαὶ δ' ὁ Οὐάρου ὁ Κυνεῖλιος τὴν ἡγεμονίαν τῆς Γερμανίας λαβὼν ἔσπευσεν αὐτοὺς ἀθρόον μεταστήσει, καὶ ὡς δουλεύουσι σφίσι ἐπιτάττει, καὶ χρήματα ἔπραττεν· οὐκ ἠνέσχοντο, ἀλλὰ δεξάμενοι τὸν Οὐάρου, ὡς τὰ πραττόμενα ποιήσαντες, πόρρω τοῦ Ῥήνου προήγαγον, καὶ πίστιν αὐτῷ παρέσχον, ὡς καὶ ἄνευ στρατιωτῶν δουλεύοντες. Ὁ δὲ πιστεύσας οὕτε τὰ στρατεύματα ὡς ἐν πολεμῇ συνίχε, καὶ ἄλλους ἀλλαχῶ ἐπέμψεν. Θαβρόντος δ' αὐτοῦ καὶ μὴ τι δεινὸν ὑποκτεύοντος ἐπανίστανται, καὶ ἀποκτείναντες τοὺς παρὰ σφίσι στρατιῶτας ἐπῆλθον αὐτῷ ἐν ὕλαις δυσσεχβάτοις ὄντι μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν στρατιᾶς, καὶ ἐξάπινα σφῆς διὰ τῶν λοχμωδεσάτων, ἑμπαιροὶ τούτων ὄντες περιεστέλχισαν, καὶ πλείοστα μὲν καὶ πλείσταίς ἐκίχωνσαν. Τέλος δὲ τῶν μὲν Ῥωμαίων ἀποβαλόντων πολλοὺς, τοῖς δὲ Βαρβάροις ἀεὶ προσεπιμένων ἐτέρων ὁμογενῶν, ῥῆθον οἱ Ῥωμαῖοι κυκλοῦμενοι ἐφρονέοντο, ὥστε καὶ τὸν Οὐάρου καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς λογιμωτάτους τραπῆναι· οἱ φοβηθέντες μὴ ζωγρηθῶσιν, αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἀνείλιον. Τοῦτο δὲ γινόντας καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὲν τὸν ἄρχοντα ἐμίμησαντο· οἱ δὲ, τὰ ὅπλα τιθέντες, ἐπέτρπεπον τῷ βουλομένῳ φονεῦν αὐτοῦ. Ἐκόπτοντο οὖν ἀδελῶς, καὶ τὰ ἐρύματα πάντα κατέσχον οἱ Βάρβαροι ἀτερ ἐνός· περὶ δ' ἀσχαληθέντες, ὅτε τὸν Ῥῆνον διέβησαν, οὐτ' ἐς τὴν Γαλιταίαν εἰσέβαλον. Ἄλλ' οὐδ' ἐκεῖνο χειρώσασθαι ἠδυνήθησαν.

ἐπαί μῆτε πύλοισιν ἤπισταντο. Καὶ τοῖσδε οἱ Ῥωμαῖοι συγνοὺς ἐχρώντο, ἐξ ὧν καὶ ἀνεκόπτοντο, καὶ πλείστοι ἀπώλλυντο. Μετὰ δὲ τοῦτο πυθόμενοι φυλακὴν τοῦ Ῥήνου τοὺς Ῥωμαίους ποιήσασθαι, καὶ τὸν Τιβέριον τὸν βαρεὶ προσελαύνειν στρατεύματι, οἱ μὲν πολλοὶ ἀπανεστήσαν τοῦ ἐρύματος· οἱ δ' ὑπολειφθέντες ἀποστάτες αὐτοῦ, ὥστε μὴ αἰφνύλαι· ἐπεξελύσσει τῶν ἐντὸς κατοῦσθαι, τὰς ὁδοὺς ἐτήρουν, σπάναι σιτίων αἰρήσιν ἠλικιώτες αὐτοῦ. Οἱ δ' ἐντὸς ὄντες Ῥωμαῖοι, ἕως μὲν ἐπόρουσαν τροφῆς, κατὰ χώρην ἕμενον, βοήθειαν προσδεχόμενοι· ὡς δ' οὔτε τις ἐπικουρῆ αὐτοῖς, καὶ λιμῶν συνείχοντο, ἐξήλθον, νύκτα τηρήσαντες χειμέριον (ἦσαν δὲ στρατιώται μὲν ὄλιγοι, δοποὶ δὲ πολλοὶ) καὶ τὸ μὲν πρῶτον καὶ δευτέρον φυλακῆριον τῶν Βαρβάρων παρήλθον, πρὸς δὲ τῷ τρίτῳ γενόμενοι ἐφωράθησαν, καὶ πάντες ἂν ἀπώλοντο ἢ καὶ ἐάλωσαν, εἰ μὴ οἱ Βάρβαροι περὶ τὴν ἀρπαγὴν τῆς λείας ἐτάραποντο, καὶ οἱ σαλπικταὶ τροχίον τι συμβοήσαντες· δόξαν παρέσχον ὡς ἐπικουρίας τῆς πολιορκουμένης· ἐλήλυθεν, εἶτα καὶ ὡς ἀληθῶς ἐπικουρήθησαν. Ὁ δὲ Τιβέριος διαβῆναι τὸν Ῥήνον οὐκ ἔκρινεν, ἀλλ' ἠτρέμιζεν, ἐπιτηρῶν μὴ οἱ Βάρβαροι τοῦτο ποιήσωσι. Ἄλλ' οὐδ' ἐκείνοι διεβῆναι ἐτόλμησαν, γινόντες αὐτὸν παρόντα. Μετὰ ταῦτα δὲ αὐτὸς καὶ ὁ Γερμανικὸς εἰσέβαλον εἰς τὴν Κελτικὴν καὶ τινα ταύτης κατέδραμον, οὐ μέντοι καὶ μάχην ἐνίκησαν, οὔτε ἔθνος τι ὑπηγάγοντο, δὲ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι ἐξείλετο, καὶ οὐδ' αὐτοὶ τοῦ σφαλῶσιν, ἀλλ' αὐτοῦ που μέχρι τοῦ μετοπίου διατριψάντες· ἐπανήλθον.

ΑΓ'. Ὁ Αὐγουστος δὲ τὴν μοναρχίαν διοικῶν, καὶ ὑπέργητος ἦδη γενόμενος, τὸν μὲν Γερμανικὸν ὑπατεύσαντα πρὸ τοῦ στρατηγήσαι, παρεκάθετο τῇ βουλή, τὴν δὲ τῷ Τιβερίῳ. Ἰπποδρομίας δὲ τελουμένης ἐν τοῖς γενεθλοῖς αὐτοῦ ἑμμανῆς τις ἀνήρ ἐκάθισεν ἐς τὸν δίφρον τὸν τῷ Ἰουλίῳ Καίσαρι ἀνακειμένον, καὶ τὸν ἐκείνου στέφανον περιέθετο. Ὁ πάντας ἐτάραξεν ὡς εἰς τὸν Αὐγουστὸν τι σημαίνον. Ἀλλὰ καὶ τέρατα πρὸς τοῦτο φέροντα προσέτασα πλείονα. Ὁ τε γὰρ ἥλιος ἅπας ἐξέλιπε, καὶ τοῦ οὐρανοῦ πολὺ πυρῶδες φαινόμενον καίεσθαι ἔδοξε, καὶ ἀστέρες κομήται καὶ αἰματώδεις ὤφθησαν. Βουλῆς τε ἐπὶ τῇ νόσῳ αὐτοῦ ἐπαγγελθείσης, ἵν' εὐχὰς ποιήσωσιν, κεκλεισμένον εὐρητο τὸ συνέδριον· καὶ κεραυνοὶ εἰς εἰκόνα αὐτοῦ ἐμπροσθεν, τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ Καίσαρος ἠφάνισαν. Ταῦτα μὲν οὖν ζῶντος ἐτι αὐτοῦ προσέβη. Ὁ δὲ νοσήσας ἐν Νύλῃ μετέλλαξε τῇ ἐνεακαιδεκάτῃ τοῦ Αὐγουστοῦ μηνὸς, ζήσας ἕξ ἔτη καὶ ἑβδομήκοντα, τριάκοντα καὶ τεσσαράκων ἐνδουσῶν ἡμερῶν· μοναρχήσας δὲ ἀπ' οὗ πρὸς τῷ Ἀγρίππῳ ἐνίκησεν. ἐνιαυτοῦς πρὸς τεσσαρὰς τεσσαράκοντα. Ὑπωπευθὴ μὲντοι ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἡ Λιβία, δὲ πρὸς τὸν Ἀγρίππαν ὁ Αὐγουστος λάθρα ἐς τὴν νῆσον διέκλειυσεν, ἔνθα μετὰ τῆς Ἰουλίας τῆς μητρός πεφυγέμενο. Δείσασα γὰρ μὴ καταλλαγεὶς ἐπὶ τῇ μοναρχίᾳ αὐτὸν καταγάγῃ, οὐκ ἔτινα ἐπὶ δένδροις ἐτι ὄντα, ἐξ ὧν ὁ Αὐγουστος αὐτοχειρὶ σὺκάζειν εἰώθει, φαρμάξαι λέγεται, καὶ αὐτὴ μὲν τὰ φάρμακα ἤσθισεν, ἐκείνῳ δὲ τὰ φαρμακόμενα προσ-

magnis copiis adventare audivissent, plerique a castello recesserunt. Reliqui, no subitis hostium excursionibus infestarentur, longius digressi, vias obsederunt, ut penuria commeatus eos expugnant. Romani vero dum cibaria suppetebant, expectatione auxilii, obsidionem tolerabant. Sed cum nemo opem ferret, et fame urgerentur, tempestuosa nocte captata egressi (erant autem pauci milites, multi inermes) primas ac secundas Barbarorum excubias fesellerunt: apud tertias demum deprehensi, omnes aut caesi aut capti essent, nisi Barbari ad directionem praedae conversi essent, et tubicines incitato clangore opinionem illis attulissent, quasi auxilia venissent obsessis, quae tandem revera advenerunt. Tiberius autem Rhenua sibi transeundum non censuit, sed quietus se continuit, observans, an id Barbari facturi essent. Verum nec illi, praesentia ejus cognita, transire ausi fuerunt. Post haec ipse et Germanicus in Celticam impressione facta, quasdam ejus partes incursarunt: neque tamen vel praelio vicerunt, vel gentem aliquam subegerunt, propterea quod nemo ad manus veniebat: nec ipsi a Rheno longe processerunt, veriti ne denno cladem acciperent; sed ibi usque in autumnum commorati, domum redierunt.

XXXVIII. Augustus vero, cum in imperio admodum senesset, Germanicum ante praeturae consulari functum senatui, senatus Tiberio commendavit. Ludis Circensibus, natali ejus, homo quidam insanus sellam Julio Caesari dedicatam occupavit, illiusque coronam suo capiti imposuit. Id turbavit omnes, Augusto sinistri aliquid portendi existimantes. Eodem prodigii complura accesserunt. Nam et sol totus defecit, et caelum late ardere visum, et stellae erinitae sanguineo colore apparuerunt. Inductoque propter morbum ejus senatu, ut pro salute ejus vota nuncuparentur, curia clausa est inventa: et fulmen in statuam ejus delatum, primam litteram nominis Caesaris delevit. Haec eo adhuc supersessit accidit. Ipse vero Nola ex morbo decessit, decimo quarto Kalend. Septem. lxx et vi aetatis anno, diebus iv et xxx minus, imperii post Actiacam victoriam iv et xl. De ejus morte suspecta fuit Livia, quod Augustus ad Agrippam in insulam, in qua cum matre Julia exulabat, clam trajecerat. Verita enim ne, reconciliata gratia, eum ab exilio revocatum imperatorem designaret, sicut quaedam adhuc in arboribus pendentes, unde eas ipse decerpere solebat, infessis dicitur: ac salubres ipsa edisse, venenatas illi reliquisse. Sive igitur ea, sive alia de causa morbo affectus, amicos convocavit, et quae voluerat collocutus, denique dixit: *Urbem lateritiam reperi, marmoream vobis relinquo*. Quibus verbis stabilitum esse a se imperium innuebat. Mortem ejus

Livia non statim aperuit, verita ne quid absente in Dalmatia Tiberio novaretur, sed in ejus usque reditum celavit. Cadavere Romam perlato, Drusus testamentum ejus a Vestalibus virginibus, quæ id asservabant, 544 acceptum in curiam attulit. Id sigillis ab iis qui ea impresserant recognitis, audiente senatu recitatum est. Sunt et quatuor ejus libelli in curiam allati: quorum unus sepulcræ rationem præscribebat, alter acta ejus continebat. In tertio milites, reditus et impensas publicas perscripserat, et pecuniæ numerum quæ in thesauris esset. Quartus mandata ad Tiberium et populum continebat. His lectis, fonus elatum est, orationes funebres a Druso et Tiberio habitæ. Deinde corpus ejus crematum est: ac tum non multi, post omnes luxerunt, recordati, eum omnibus accessu facilem, multis pecuniam suppeditasse, amicis summum honorem habuisse, gratias egisse iis a quibus ipsius errata corrigerentur, ut et Athenodoro viro sapienti, tali de causa. Pronus erat in Venerem, et mulieres ad eum quas volebat, in tectis lecticis allatæ, in ejus thalamum adducebantur, quibus ad libidinem abutebatur. Igitur aliquando mulierem, cujus amore captus erat, accersivit, cujus maritum Athenodorus pro familiaritate invisurus, cum et ipsum et uxorem indignantes invenisset (nec enim resistere poterant), mœroris causa cognita, eos tranquillo animo esse jussit: se enim ipsum Augustum accessurum, et ejus impetum repressurum. Allata lectica, Athenodorus, gladio accepto pro muliere, inscendit: eaque diligenter tegi jussa, ad Augusti thalamum est perlatus. Qui cum illam aperuisset, ille stricto gladio exsilens: *Itane, inquit, non times ne te aliquis sic ingressus occidat?* Id factum Augustus non modo non ægre tulit, nec Athenodorum objurgavit: sed et gratias ei egit, et modestior factus est. Eum igitur, cum ob hæc, tum ob alia plura, et quod Tiberium successorem ejus, alium sunt experti, desiderarunt. τῆς λύτης ἐπέθετο. Καὶ μαθὼν, ἤραμεν αὐτοὺς γουστον, καὶ τὴν αὐτοῦ ἀποστρέψαι ὄρμην. Καὶ ἐν αὐτῷ εἰσπελευσομένης, εἰσῆλθεν ὁ Ἀθηνόδωρος, καὶ ξίφος λαβὼν καὶ κατακαλυφθῆναι τὸν δίφρον ἀκριδῶς ἐπιτάξας οὕτω πρὸς τὸν τοῦ Ἀγούστου κεκλόμεστο θάλαμον. Ἐκεῖνου δὲ τὸν δίφρον ἀποκαλύπτοντος ξιφῆρης ἐκπεπήδηκεν, εἰπὼν· *Εἶτα οὐ φοβῆ, μὴ τίς σε οὕτως εἰσελθὼν ἀποκταίῃ;* Ὁ δ' Ἀγούστος οὐ μόνον οὐκ ὠργίσθη, οὐδ' ἐκάκισε τὸν Ἀθηνόδωρον, ἀλλὰ καὶ χάριν ἔγνω αὐτῷ, καὶ σωφρονέστερος γέγονε. Διὰ ταῦτα τοίνυν, καὶ ἄλλα δὲ πλείω ἐπέθου αὐτὸν, καὶ ὅτι τοῦ Τιβερίου μετ' αὐτὸν μοναρχήσαντος οὐχ ὁμοίως ἐπειράθησαν.

XXXIX. Anno imperii Augusti xlii, homo factus et natus est Dominus noster et Deus Jesus Christus, auctore Eusebio Pamphilo, qui eum in *Ecclesiastica historia* lviij annos ædum rerum positum esse refert, cum alii xliij duntaxat numerent. Verum dissensio inde existit, quod alii ab Actiaca domum victoria numerare incipiunt, quo tempore vere imperare 545 cœpit, Romanarum legionum solus factus dominus. Eusebius vero id quoque tempus annumerat, quo cum Antonio gessit imperium: quod tum quoque illo in Ægypto osium agente, et amoribus Cleopatrz serviente,

ἔβαλεν. Ἐτ' οὖν οὕτως, ἐτ' ἄλλως ἀβρωσθήσας, ἐτα τοῦ; ἐταίρους συνήθοισε καὶ ἀβούλετο τοῦτοις διαλοχοῖς, τέλος ἔφη, ὅτι *τὴν Ῥώμην πηλίγην παρολιθῶν, λιθῶν ὁμῖν καταλείπω*, τὸ τῆς ἀρχῆς ἰσχυρὸν τοῦ λόγου ἐνδεικνυμένου. Οὐ μέντοι τὸν θάνατον αὐτοῦ αὐτίκα ἡ Λιβία ἐξέφηνε, φοβηθεῖσα, μὴ πνευτερισθῆ, ἐν Δαλματιᾷ τοῦ, Τιβερίου διάγοντος, ἀλλὰ συνέκρυψεν αὐτὸν μέχρι; ἐκεῖνος ἀφίκετο. Ἀνακομισθέντος δὲ τοῦ σώματος αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην, τὰς διαθέκας αὐτοῦ ὁ Δρούσος ἐκ τῶν ἀεπαρθένων τῶν τῆς Ἐστίας ἱερειῶν αἰς παρτίθειντο εὐληθῶς εἰς τὸ συνέδριον εἰσήνεκε, καὶ τὰς σφραγίδας οἱ κατασημνημένοι ἐπισκέψαντο, καὶ ἀνεγνώσθησαν ἐν ἐπηκόῳ τοῦ συνεδρίου. Ἐκομισθῆ δ' εἰς τὸ συνέδριον καὶ βιβλία αὐτοῦ τέσσαρα· ὧν τὸ μὲν ἐν τὰ περὶ τῆς ταφῆς διετάττετο, τὸ δ' ἐταρον τὰς πράξεις ὡς εἰργαστο διεξῆει· τῷ δὲ τρίτῳ τὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰ τῶν προσόδων καὶ τὰ τῶν ἀναλωμάτων τῶν δημοσίων συνέταξε καὶ τὸ πλήθος τῶν ἐν τοῖ; θησαυροῖς χρημάτων· τὸ δὲ τέταρτον ἐντολὰς περιεῖχε τῷ Τιβερίῳ, καὶ τῷ κοινῷ ἐπισκέψεις. Τούτων δ' ἀναγνωσθέντων ἡ ἐκφορὰ γέγονε, καὶ ἐπιτάφιοι ἐβρόθησαν παρὰ τοῦ Δρούσου καὶ παρὰ τοῦ Τιβερίου. Εἶτα ἐκαύθη τὸ σῶμα αὐτοῦ· καὶ πένθος τότε μὲν οὐ πολλοί, ὑστερον δὲ πάντες ἔσχον, μεμνημένοι, ὅτι τε πᾶσιν εὐπρόσδοξος ἦν, καὶ πολλοὺς ἐπήρκει ἐς χρήματα, καὶ ὅτι λίαν ἐτίμα τοὺς φίλους, καὶ χάριτας ὁμολόγει τοῖς αὐτὸν διορθουμένοις ἐφ' οἷς ἐσφάλλετο· ὡσπερ καὶ τῷ Ἀθηνόδωρῳ ἀνδρὶ σοφῷ ἐπὶ τοιαύτῃ αἰτίᾳ.

Εὐκατάφορος πρὸς τὰ ἀφροδίτια ἦν, καὶ οἱ γυναῖκες ἐκομίζοντο ὡς ἐβούλετο ἐν καταστέγοις φορεῖοις, καὶ οὕτως εἰς τὸν αὐτοῦ εἰσῆγοντο θάλαμον. Ἐκεῖνος δὲ ταύτας ἐξῆγε τε καὶ ἐπέχρητα. Ἐβρόσθη γοῦν ποτε γυναῖκας καὶ ἐπεμφε λαβεῖν αὐτῶν. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Ἀθηνόδωρος, τῷ τῆς γυναῖκας ἐκείνης ἀνδρὶ συνήθησιν ὧν ἐτυχεν ἀπελθὼν τὸν φίλον ὀφθαλμοῦ, καὶ ἀσάλλωντα εὐρῶν ἀκακίονα καὶ τὴν γυναῖκα (οὐ γὰρ ἔδυναντο ἀντιστῆναι) τὴν αἰτίαν ἐκέλευσεν. Αὐτὸς γὰρ ἀπελθεῖν ἔφη, πρὸς τὸν Ἀβούστον. Ἐκεῖνου δὲ τὸν δίφρον ἀποκαλύπτοντος ξιφῆρης ἐκπεπήδηκεν, εἰπὼν· *Εἶτα οὐ φοβῆ, μὴ τίς σε οὕτως εἰσελθὼν ἀποκταίῃ;* Ὁ δ' Ἀγούστος οὐ μόνον οὐκ ὠργίσθη, οὐδ' ἐκάκισε τὸν Ἀθηνόδωρον, ἀλλὰ καὶ χάριν ἔγνω αὐτῷ, καὶ σωφρονέστερος γέγονε. Διὰ ταῦτα τοίνυν, καὶ ἄλλα δὲ πλείω ἐπέθου αὐτὸν, καὶ ὅτι τοῦ Τιβερίου μετ' αὐτὸν μοναρχήσαντος οὐχ ὁμοίως ἐπειράθησαν.

D ἈΘ'. Ἐν δὲ τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς Ἀγούστου μοναρχίας ἐτέχθη ἐνανθρωπήσας ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ θεὸς Ἰησοῦς Χριστός, κατὰ τὸν Παμφίλου Εὐσέβιον, ὃς ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ καὶ πεντήκοντα καὶ ἐπτά ἔτη αὐτὸν ἱστορεῖ μοναρχῆσαι, τῶν ἄλλων τέσσαρα ἐπὶ τεσσαράκοντα τὰ τῆς μοναρχίας αὐτοῦ ἀριθμοῦντων ἔτη. Γίνεται δὲ ἡ διαφωνία ἐνταῦθεν, ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι τὴν μοναρχίαν τῷ Καίσαρι ἐλογίσαντο, ἐξότου ναυμαχίᾳ ἐν Ἀκτίῳ ἐνίκησε τὸν Ἀντώνιον, ὅτε καὶ ὡς ἀληθῶς ἐμονάρχησε, μόνος τῶν Ῥωμαϊκῶν ταγμάτων γινόμενος κύριος; ὁ Εὐσέβιος δὲ καὶ τὸν χρόνον ἐν

συνήρξε τῷ Ἀντωνίῳ τῇ μοναρχίᾳ προστίθηναι, ἅ καὶ τότε τοῦ Αὐγούστου ὄσα ἐβούλετο πράττοντος, ἐκείνου τῇ Αἰγύπτῳ σχολάζοντος καὶ τῷ τῆς Κλεοπάτρας δουλεύοντος ἔρωτι, δι' ὃν καὶ ἀπώλετο. Οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς μοναρχίας τοῦ Καίσαρος ἰστέθησεν ὁ Εὐσέβιος τὸν Χριστὸν γεννηθῆναι τὸ κατὰ σάρκα· εἰ γὰρ τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρας φαίμεν τοὺς τῆς μοναρχίας ἐνιαυτούς γενέσθαι τοῦ Καίσαρος, οὐ κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν δευτέρου ἔτος ἢ ἐπιφάνεια γέγονε τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἑννατον ἔτος συμβαίνει τεθῆναι τὸν Κύριον. Ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστὴς ἱστορεῖ Λουκᾶς, ἐν ἔτει πεντεκαίδεκάτῃ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος τὸν Χριστὸν ὁ Ἰωάννης ἰδῆπτις, τριάκοντα ὅ' ἦν ἐτῶν ὅτε ἐβαπτίσθη, κατὰ τὸν αὐτὸν εὐαγγελιστῆν. Ὡστε λοιπὸν τοὺς μὲν πεντεκαίδεκα τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν ἐκ τῶν τῆς αὐταρχίας τοῦ Τιβερίου χρόνων λαμβάνεσθαι, τοὺς δὲ γε λοιπούς πεντεκαίδεκα ἐκ τῶν τοῦ Αὐγούστου τεσσαράκοντα καὶ τεσσάρων καταλογίζεσθαι. Συμβαίνει τοίνυν τοὺς ἐξ αὐτῶν περιλιμπανομένους ἐννέα εἶναι καὶ εἰκοσίν. Ἐν γοῦν τῷ εἰκοστῷ ἐνάτῃ τῆς ἀκριβοῦς μοναρχίας τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου, καταλαμβάνεται τεθῆναι τὸ κατὰ σάρκα ἐκ τῆς ἀειπαρθένου καὶ ἁγίας Μαρίας Θεοτόκου τὸν Κύριον.

A quæ illi causa interitus fuit, æque fecerit quæ voluerit. Sic igitur anno xlii imperii Cæsaris narravit Eusebius Christum secundum carnem esse natum. Nam si imperii ejus annos xlii statuamus, adventus et natiuitas Domini et Servatoris nostri, non in annum xlii, sed in nonum et xx cadit. Ut enim sanctus Lucas evangelista narrat, Joannes Christum anno xv imperii Tiberii baptizavit: quo tempore annos, eodem auctore, Christus xxx natus fuit, ut jam xv anni de xxx ex imperio Tiberii, xv reliqui de xlii annis Augusti sumantur. Unde constat, de iis restare annos xxix. Proinde anno vicesimo nono confirmati imperii Cæsaris Augusti, secundum carnem, ex semper Virgine, et sancta Maria Deipara natum esse Dominum deprehenditur.

LIBER UNDECIMUS.

A. Ὁ μὲν οὖν Αὐγούστος ἀπαθίῳ, ὡς εἴρηται· τὴν δὲ μοναρχίαν ὁ Τιβερίος διεδέξατο, ὃς εὐπατριδῆς μὲν ἦν, καὶ παιδαυτο, τὴν δὲ γνώμην ἦν ποικιλωτάτος, ἐναντίους τῇ προαιρέσει τοὺς λόγους ποιοῦμενος. Ὡν γὰρ ἐβούλετο, τάναντία εἰλεγεν, ἀλλὰ μὲν καίθων (89) ἐνὶ φρεσίν, ἀλλὰ δὲ λέγων· καὶ ὀργίζεσθαι προσποιούμενος, ἐν οἷς οὐκ ὀργίζετο· καὶ ἐν οἷς ἐθυμοῦτο, σχηματιζόμενος ἐπιεικίαν· καὶ ὡς οικειότατον ἑώρα τὸν ἔχθιστον, καὶ ὡς ἄλλοτριωτάτῃ προσεφίετο τῷ φίλτάτῃ. Καὶ οὐκ ἤβουλο τοὺς ἄλλους δῆλον εἶναι οἱ τὸ φρόνημα, τοῦτο προσήκειν τῷ αὐταρχοῦντι φρονῶν. Καὶ εἰτε τις ἠναντιοῦτο οἷς εἰλεγεν, εἰτε μὴν καὶ συνήκει, μεμίσθη. Τέως δ' οὖν εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ εἰς τὰ ἔθνη πάντα ὡς αὐτοκράτωρ αὐτίκα ἐπέστειλε, μὴ λέγων αὐτοκράτωρ εἶναι. Ψηφισθὲν γὰρ αὐτῷ καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὀνομάτων οὐκ ἰδέξατο, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς διοικῶν ἅπαντα· μηδὲν αὐτοῖς δεῖσθαι εἰλεγε. Καὶ ταύτης ἐξίστασθαι ἐκομψέυετο, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν (ἔξ γὰρ καὶ πενήκοντα ἐτῶν ἦν) καὶ διὰ τὴν ἀμβλυωπίαν· πλείστον γὰρ ἐν σκότει βλέπων, ἐλάχιστα τὴν ἡμέραν ἑώρα. Εἶτα κοινωνοῦς ἦται τῆς ἀρχῆς καὶ συνάρχοντας, οὐδὲν τούτων ποιῆσαι μέλλων, ἀλλ' ὅτι τε ὑποῦλον εἶχεν φόβος, καὶ ὅτι καὶ τὰ στρατεύματα τὰ τε ἐν Παννονίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὑπῄπτευε, καὶ τὸν Γερμανικὸν ἰδεῖται, τῆς Γερμανίας ἀρχόντα τότε, καὶ τοὺς στρατιώταις φιλούμενον. Καὶ διὰ ταῦτα οὐδὲν ὡς αὐτοκράτωρ ἔπραττε φανερώς, ἀλλὰ καὶ νοσεῖν προσποιούμενος οἰκουρῶν ἦν, καὶ διέμελλεν, ἐν' ἐν ἐλπιδί τοῦ

I. Augusto ad hunc modum, quo expositum est, defuncto, imperium Tiberius suscepit, ex gente patricia, litteris eruditus, sed ingenio perquam vario, aliud loqui aliud sentire solitus, pectore a lingua dissentiente: cum non irascebatur, iram simulans: cum commotus erat, lenitatem præ se ferens: inimicissimum ita intuens ut amicissimum: et amicissimum, ut alienissimum. Neque enim principis animum aliis esse cognitum oportere arbitrabatur. Proinde, sive adersarere, sive assentire illius orationi, odium incurres. Ac ad legiones et omnes gentes statim ut imperator legatos misit, dissimulato imperatoris nomine, quod una cum cæteris sibi decretum repudiavit. Et cum totum imperium administraret, nihil sibi opus esse dixit imperio: eoque se cessurum esse, tum propter ætatem (annos enim vi et l natus erat), tum propter aciem oculorum obtusiorum, jactavit. Nam in tenebris plurimum, in luce minimum cornebat. Deinde socios et collegas imperii 546 postulavit. Hæc, quamvis neutrum in animo haberet, partim propter occultum ingenium, partim ob Germanicas et Pannonicas legiones quas suspectas habebat, et Germanici metu faciebat, qui tum Germaniæ præses, charus erat militibus. His igitur de causis, nihil aperte pro imperio faciebat: sed et morbum simulans domi se continebat, et moras nectebat, ut novarum rerum cupidi, sperantes eum ultro depositurum imperium, quiescerent, donec principatum ab omni parte firmasset. Tum vero

Variæ lectiones et notæ.

(89) Κεῦθων. Ex Homero *Iliad.* i, v. 13.

Agrippam Augusti ex Julia nepotem, Agrippæ filium, occidi jussit. Germanicum vero admodum timuit. Sunt et Pannonicæ legiones contra suum ducem tumultuatæ. Sed audacioribus et seditionis primis auctoribus supplicio affectis, cæteri quieverunt. Germanicæ vero legiones Tiberio maledixerunt, et Germanicum imperatorem salutarunt. Qui cum gladium strinxisset, quasi seipsum occisurus, miles quidam suo ense sublato: *Hunc, inquit, cape tuo acutiorem.* Itaque a sui cæde abstinuit, ne magis tumultuarentur: sed confictis sub Tiberii nomine litteris quibus illis munera et alia quædam promittebantur, tum seditionem compescuit. Deinde legatis a Tiberio missis, Germanici artificio cognito, suspicati illos adesse ut ejus promissa tollerent, denuo tumultuati sunt, et contra legatos concitati, et Germanici uxorem Agrippinam, Agrippæ et Julæ filiam, et filium ejus Caium comprehenderunt: ac uxorem prægnantem ei restituerunt, filio retento. Verum cum nihil proficerent, et ipsi quieverunt. Sic ille imperium cum occupare posset, aspernatus est. Qua de causa palam eum Tiberius apud senatum laudabat: sed apud sese admodum suspectum habebat, et ut inuitum legionibus metuebat. Cæterum cum nullæ amplius turbæ nuntiarentur, omissa dissimulatione, principatum admisit. Ac quandiu Germanicus superstes fuit, nihil suapte auctoritate egit, sed ad senatum retulit omnia, neque ab ullo nisi a militibus imperatorem se appellari voluit. Cæsar tantum et Germanicus, et princeps senatus nominabatur: et ut tantisper et viveret et imperaret optabat, dum prodesset **547** reipublicæ. In rebus omnibus popularis esse studebat: et paucissima in semelipsum insumens, magnos sumptus publice faciebat. Ruinosa ædificia instaurabat et adornabat, primorum conditorum nominibus inscriptis, civitatibus et privatis hominibus opem ferebat, et multos ordinis senatorii ad egestatem redactos locupletabat: eaque largitiones statim ipso vidente numerabantur, ne quid inde, ut sub Augusto factum memineral, per dispensatores subtraheretur. Pecuniæ causa neminem occidebat neque bona tum cujusquam publicabat, neque ultra constitutum quidquam exigebat. *Emilio* certe, qui plus pecuniæ quam ordinatum erat, miserat, rescripsit, se oves suas tonderi velle, non deglubi. Erat et aditu facilis, et affabilis: magistratus tanquam in libera civitate colebat, consulibus assurgebat: amicorum consuetudine, æque ac privatos fecerat, utebatur: ægotantes inviebat, nullo satellitum comitatu. Et quodam ex eis defuncto, funebrem orationem ipse recitavit. Matrem Liviam erga omnes eodem se gerere modo jussit. Illa vero magnum fastum præ se ferens, in Tiberii epistolis ad tempus ascribebatur, atque adeo pro imperio se gerebat, ut non ex æquo cum illo imperare, sed meliøre conditione esse vellet: se illum fecisse imperatorem *Floriana*. Quod Tiberius principio ægre tulit, deinde

ἐκόντα τὴν ἀρχὴν ἀφήσειν αὐτὸν, μὴ τι τινα; νεοχώσῳσι, μέχρις οὗ τῆς ἡγεμονίας ἐγκρατῆς διὰ πάντων ἔγένετο. Τὸν μὲν οὖν Ἀγρίππαν αὐτίκα πέμψας ἀπέκτεινε, τοῦ Ἀδούστου, ὡς εἴρηται, ὄντα θυγατρίδου ἐξ Ἰουλίας καὶ τοῦ Ἀγρίππου. Τὸν δὲ Γερμανικὸν λίαν ἐφοβῆτο. Ἐθορῶθησε δὲ καὶ τὸ ἐν τῇ Παννονίᾳ στρατεύμα, ὡς καὶ κατὰ τοῦ ἄρχοντος; αὐτῶν ὁρῆσαι. Εἶτα καὶ τῶν θρασυτέρων καὶ πρωταιτίων κολασθέντων, κατέστησαν οἱ λοιποί. Οἱ δὲ ἐν τῇ Γερμανίᾳ τὸν τε Τιβέριον κατηγορήσαν, καὶ τὸν Γερμανικὸν ἐπιπέλασαν αὐτοκράτορα. Ἐκείνου δὲ τὸ ξίφος σπασαμένου, ὡς αὐτὸν ἀναίρησοντος, εἰς τις τῶν στρατιωτῶν τὸ αὐτοῦ ξίφος ἀνατείνας, *Τοῦτο, ἔφη, λάβε, ὀξύτερον γὰρ ἐστίν.* Ὁ οὖν Γερμανικὸς τοῦ κτείνει μὲν αὐτὸν ἀπέσχετο, ἵνα μὴ ἄλλον στασιάζῳσι. Γράμματα δὲ ὡς ἐκ τοῦ Τιβερίου πεμφθέντα πλασόμενος, δωρεὰς αὐτοῖς οἰδόντα καὶ ἄλλα ἐν ὑπισχνούμενα τὴν στάσιν τότε κατέπαυσεν. Ὑστερον δὲ προσδευτῶν παρὰ τοῦ Τιβερίου πεμφθέντων, γνόντες τὸ τοῦ Γερμανικοῦ στρατηγῆμα, καὶ ὀκνοῦντες τοὺς πρόσβει; ἀνατρέφοντες; ἤκειν τὰ ὄπ' ἐκείνου ἐπηγγελμένα, ἐθορῶθησαν αὖθις, καὶ κατὰ τῶν πρόσβειων ὠρῆσαν; καὶ τὴν τοῦ Γερμανικοῦ γυναῖκα τὴν Ἀγρίππιναν, τῆς τοῦ Καίσαρος; θυγατρὸς τῆς Ἰουλίας καὶ τοῦ Ἀγρίππου παῖδα γενοῦσαν, συνέλαβον, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Γάιον; καὶ τὴν μὲν Ἀγρίππιναν ἐγκύμονα οὖσαν ἀρῆσαν αὐτῷ, κατείχον δὲ τὸν υἱόν. Ὡς δ' οὐδὲν ἦνουν, ἠσούσαν καὶ αὐτοί. Καὶ ὁ μὲν θυμώμενος τὴν αὐτοκράτορα λαθεῖν ἀρχὴν, οὐκ ἠθέλησεν; ὁ δὲ Τιβέριος; κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον ἐπήκει αὐτὸν παρὰ τῇ βουλή, παρ' αὐτῷ δὲ καὶ λίαν ὑπώπτευσ, καὶ ἐδαδῖε αὐτὸν ὡς ἐγκυχερισμένον στρατεύματα. Ὡς δ' οὐδὲν ἔτι νεώτερον ἠγγέλλετο, τὴν ἀρχὴν οὐκέτι εἰρωανούμενος ὀκνοῦντο. Καὶ μέχρις ὃ Γερμανικὸς περιτῶν, οὐδὲν καθ' ἐπιτοὴν ἐπρατεν, ἀλλὰ πάντα εἰς τὴν γερουσίαν εἰσέφερε, καὶ οὐδὲ αὐτοκράτωρ καλεῖσθαι παρὰ τοῦ ἡμόνων τῶν στρατιωτῶν ἤξλου. Καίσαρ δὲ καὶ Γερμανικὸς καὶ πρόκριτος τῆς γερουσίας ὠνομάζετο, ἠγχετό τε τοσοῦτον καὶ ἄρξαι καὶ ζῆσαι χρόνον, ὅσος ἂν τῷ δημοσίῳ συμφέρῃ; καὶ διὰ πάντων δημοτικὸς δοκεῖν ἔσπευδε, καὶ ἐλάχιστα εἰς αὐτὸν δαπανῶν, πλείστα ἐς τὸ κοινὸν ἀνήλκε. Τὰ πεπονηκότα τε ἀνορθῶν καὶ ἐπικοσμῶν, τὰ τῶν ἀρχῆθεν οἰκοδομησάντων ἀπὸ κλήσεως ἐπέγραφε σφίσι, καὶ πόλεις καὶ ἰδιώταις ἐπήκει, καὶ τῶν βουλευτῶν συχνοῦς; πενομένους ἐπλοῦτισε, καὶ τὰ δωρούμενα εὐθὺς ὀρθῶντος αὐτοῦ ἠρῶμετο, ἵνα μὴ οἱ δοτῆρας νοσφίζωνται τι αὐτῶν, εἰδὼς τοῦτα ἐπὶ τοῦ Ἀδούστου γινόμενα. Καὶ οὕτε ἀπέκτεινέ τινα διὰ χρήματα, οὐτ' οὐσίαν τότε ἐδήμωσεν οὐδενός, οὐδ' ἔξω τι τῶν νενομισμένων ἠργυρολόγησεν. Διμιλίῳ γοῦν χρήματα πλείω παρὰ τὸ διατεταγμένον πέμψαγε. ἀντεπίστευεν, ὅτι Κείρεσθαι μου τὰ πρόβατα. ἀλλ' οὐκ ἀποφυσθῆσαι βούλομαι. Καὶ εὐπρόσδοξος καὶ εὐπροσῆγορος ἦν. Τοὺς τε ἄρχοντας φη; ἐν δημοκρατίᾳ ἔτιμα, καὶ τοὺς ὑπάτοις; δτανίστατο. Καὶ τοῖς ἐταίροις; ὡς ἐν ἰδιωτείᾳ συνῆν.

Νοσοῦντάς τε ἐπισκέπτετο, μηδεμίαν φρουράν ἀπαγόμενος. Καί ἐπί τινι αὐτῶν τελευτήσαντι αὐτὸς ἀνέγνω τὸν ἐπιτάφιον· καὶ τὴν μητέρα τὴν Λιβίαν ὁμοίως προσφέρεισθαι πᾶσιν ἐκέλευεν. Ἡ δὲ πᾶν ὠγκῶτο, καὶ αἱ τοῦ Τιβερίου ἐπιστολαὶ χρόνον τινὰ καὶ τὸ ἐκείνης ὄνομα εἶχον, τὰ τε ἄλλα πάντα ὡς αὐταρχοῦσα διοικεῖν ἐπαχειραί· καὶ οὐκ ἐξ Ἰσου ἄρχειν, ἀλλὰ καὶ πρεσβεῦειν αὐτοῦ ἤθελεν, αὐτὴ ποιήσαι· αὐχοῦσα αὐτὸν αὐτοκράτορα. Ὁ δὲ ἤχθετο πρῶτον αὐτῇ, εἶτα τῶν μὲν δημοσίων αὐτὴν ἔπαυσε, τὰ δ' οἰκοὶ διοικεῖν ἀφήκεν. Ὡς δὲ κἂν τούτοις ἦν ἐπαχθῆς, ἀπεδήμει, καὶ αὐτῆς ἐξίστατο, πωφρὸ νέστατά τε χρόνον τινὰ διῆγε, καὶ ἄλλους δ' ἐκόλαζεν ἀσελγαίνοντας. Καὶ τῷ Δρούσῳ δὲ τῷ υἱῷ, ὃν ἐξ Ἀγριππίνης τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικὸς ἔσχηκε, καὶ ἀσελγεῖ τυγχάνοντι καὶ ὠμῷ, ἐπετίμα καὶ ἤχθετο. Καὶ ποτε αὐτῷ εἶπεν, ὅτι Ζῶτος· Ἄν δέ τι καὶ τολμήσης, οὐδὲ τελευτήσαντος.

Β'. Οὕτω ταῦτα καὶ ἄλλα μέχρις ὃ Γερμανικὸς ἐξῆ ἐποίησε. Μετὰ δὲ τοῦτο συχνὰ τούτων μετέλλαξε. Μήπω γὰρ τῶν παρὰ τοῦ Αὐγούστου τῷ δήμῳ καταλειγμένων δοθέντων, ἐπὶ νεκρὸς διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐξεφέρετο, καὶ προσελθὼν τις εἰς τὸ οὖς αὐτῷ ἐψιθύρουσε, καὶ ἐρωτῆθεὶς ὃ τι εἶρηκεν, Ἐρτεταλθαι, ἔφη τῷ Αὐγούστῳ εἰπεῖν ὅτι οὐδέπω οὐδὲν ἐκομίσαντο· τὸν μὲν αὐτίκα ἀπέκτεινε, καὶ εἶπεν ὡς ἐπισκώπτων, Ἴσ' αὐτᾶργυροῦς αὐτῷ γένηται τοῖς; δ' ἄλλοις τὰ καταλείμμενα διένειμε. Τοῦ δ' ἐγγόνου αὐτοῦ, ὃν ἐκ τοῦ Δρούσου εἶχε, θανόντος, οὐδεμιᾶς τῶν συνήθων ἀπέσχετο πράξεως, μὴ δεῖν διὰ τοὺς οἰχομένους τὰ τῶν ζώντων, λέγων, προλεσθαι. Κλήμης δὲ τις τοῦ Ἀγρίππου γεγονὸς δούλος, καὶ προσεοικὼς αὐτῷ ἐπλάσαστο αὐτὸς Ἀγρίππας εἶναι· καὶ εἰς τὴν Γαλασίαν ἐλθὼν, πολλοὺς μὲν ἐκεῖ, πολλοὺς δὲ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ προσεποιήσατο, καὶ τέλος ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὤρμησεν ὡς τὴν πατρῴαν μοναρχίαν ἀποληψόμενος. Χειρωσάμενος δ' ὁμοῦ αὐτὸν ὁ Τιβέριος διὰ τινῶν τὰ ἐκείνου προσποιησάμενων φρονεῖν, καὶ βασιανίας ἵνα περὶ συνιστόρων τι μάθῃ, ἐπὶ μὴδὲν ἐξετάλησεν, ἤρετο αὐτὸν, Πῶς Ἀγρίππας ἐγένου; καὶ ἡ ἀπεκρίνατο ὅτι Οὐτως ὡς καὶ σὺ, Καίσαρ. Τὴν δὲ γυναῖκα Ἰουλίαν οὕτε ἐπανήγαγεν ἐκ τῆς ὑπερρορίας ἣν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς τοῦ Αὐγούστου κατεδικάσθη δι' ἀσελγείαν, ἀλλὰ καὶ κατέκλεισεν αὐτὴν, ὥσθ' ὑπὸ καουχίας καὶ λιμοῦ φθαρήναι. Πολλῶν τε αὐτῶν ἀξιούντων τὸν Νοέμβριον μῆνα, οὗ τῇ ἐκτῇ ἐπὶ δεκάτῃ γενήνητο, Τιβέριον ἐξ αὐτοῦ καλεῖσθαι, Καὶ εἰ, ἔφη, ποιήσετε ἂν δεκατρεῖς Καίσαρες γένωνται; Ἐν τούτοις ὁ Γερμανικὸς ἐτελεύτησεν ἐν Ἀντιοχείᾳ, καταγοητευθεὶς τε καὶ φαρμαχθεὶς ὑπὸ Πείσωνος. Ὅστ' αὖ τε γὰρ εὐρέθῃ ἀνθρώπεια κατορωρυγμένα ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ἧ κατῴκει, καὶ μολίβδινοι ἐλασμοὶ ἀρὰς τινὰς μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχοντες. Ὅτι δὲ καὶ φαρμάκῳ ἐφθάρη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐξέφηνεν αἰ; τὴν ἀγορὰν κομισθὲν, καὶ τοῖς παροῦσι δαιχθέν. Θανόντος δὲ ὁ μὲν Τιβέριος καὶ ἡ Λιβία ἤσθησαν, οἱ δ' ἄλλοι σφοδρότατα ἤλγησαν. Κάλλιστος μὲν γὰρ τὸ σῶμα, Ἄριστος δὲ τὴν ψυχὴν ἔφυ. Παιδεία τε ἅμα καὶ ἀνδρεία ἐν πολέμοις εὐδοκίμων, ἡμερῶτατα τοῖς; ὑπ' αὐτὸν προσεφέρετο· καὶ μέγα δυνάμενος ἅτε Καίσαρ ἐξ Ἰσου τοῖς ἀσθενεστάτοις ἐσωζήρονοι·

A eam a reipublicæ administrationibus remotam, domestica negotia curare sivit. Ut vero in iis etiam molesta erat, peregre abiit, ut ab ea abesset. Ad tempus modestissime vixit, et aliorum immodestiam pœnis coercuit. Drusum quoque filium ex priore uxore Agrippina susceptum, ob crudelitatem et lasciviam objurgavit, et odio habuit: cui aliquando dixit: *Me vivo neque per vim neque per contumeliam quidquam feceris. Sin feceris, ne defuncto quidem me facturus es.*

B II. Hæc et his similia, quandiu Germanicus in vivis fuit, egit. Post illius obitum multa ex his immutavit. Nam cum populo Augusti legata nondum data essent, et quidam mortuo qui per forum ferebatur in aurem aliquid insurrasset, ac rogatus quid dixisset, respondisset: *Se ei mandasse ut Augusto diceret, populum Romanum nondum quidquam accepisse; occidit hominem, hoc addito loco, Ut id ipse illi nuntiaret: cæteris vero legata distribuit.* Nepote ex Druso filio mortuo, nulla re consueta abstinuit, negans propter mortuos viventium officia esse deserenda. Clemens quidam, qui Agrippæ servus fuerat, hero similis, se Agrippam esse simulans, in Gallia et Italia multos sibi ascivit: ac tandem Romanum contendit, ad avitum imperium recipiendum. Quem cum per quosdam se illius esse factionis simulantes subegisset; ac quæstiones de eo habuisset, ut conscius proderet: illo neminem nominante, rogavit, quo pacto Agrippa factus esset? respondit homo, *Eodem plane modo quo tu Cæsar.* Uxorem Juliam a patre Augusto ob lasciviam in exilium missam, adeo non revocavit, ut etiam incluserit, ut præ ærumna et fame interiret. Quibusdam postulanti-bus ut mensem Novembrem, cujus die xvi natus esset, a se Tiberium appellaret: *Et quid, inquit, facietis, si xiii Cæsares fuerint?* Inter cæta Germanicus obiit Antiochiæ, incantamentis et veneficio Pisonis. Nam et ossa mortuorum, in quibus habitabat ædibus, defossa reperta sunt: et plumbeæ laminæ, in quibus devotiones cum nomine ejus inscriptæ erant. Veneno autem sublato esse, corpus ejus ostendit in forum perlatum, et populo ostensum. Ejus obitu Tiberius et Livia gavisii sunt, alii vehementissime doluerunt. Nam et corpore pulcherrimo, et animo optimo præditus fuit, et eruditione et militari fortitudine insignis: humanissimum subditis suis se præbuit. Et cum ejus, ut Cæsaris, magnæ opes essent, temperantia infimos æquavit. Neque contra Drusum invidiose, neque contra Tiberium insidiosè quidquam fecit. Imperium a militibus et senatu populoque ultro delatum non accepit. Piso vero aliquanto post Romanum reversus, et ab ipso Tibe-

rio, suspicionem necis Germanici abolere cupiente, in senatum adductus, mora petita, semetipsum interfecit. Germanicus tres reliquit filios, quos Augustus in testamento suo Cæsares appellavit. Eorum natu maximus Nero tum virilem togam sumpsit. Ac ad hoc usque tempus 549 Tiberius plurima recte fecit, in paucis deliquit. Germanico vero e medio sublato, paulatim mores immutavit. Nam cum cætera asperè imperavit, tum eos a quibus vel ipse vel Livia, vel Augustus sive dicto sive facto violati essent, tanquam impietatis reos crudeliter tractavit: contra insidiarum suspectos inexorabilis. Tandem ostendens aliquibus se velle mori aliquos, illorum opera hos occidebat: idque non dissimulante faciebat. Potentum omnium diem et horam natalem inquirebat, itaque fata cujusque indagabat. Proinde Galba qui post imperavit, obviam factus, dixit: *Et tu aliquando principatum degustabis*. Pepercit autem ei, quia dicebat, cum in senectute, et longo post suum obitum imperatarum. Deinde cum Druso consulatum gessit, unde multi Drusi interitum divinarunt. Nemo enim Tiberii in consulatu collega violentam mortem evitavit: post enim veneno periiit. Nam Seianus quidam, homo apud Tiberium potens et superbus, cum Druso aliquando alapam dedisset, eaque de causa et ipsum et Tiberium metueret, simulque speraret, Druso sublato, Tiberium sibi magis opportunum fore: per quosdam ministros et uxorem, sive Juliam sive Liviam (nam scriptores in nomine variant) stupro sibi cognitam, venenum ei propinavit. Ejus sic necati mortem Tiberius in curia deploravit, et Neronem ac Drusum Germanici liberos senatui commendavit. Drusum cadavere ejus pro rostris propositum, Nero gener laudavit. Cæterum ejus interitus multis causa fuit interitus, quod ejus necè lætati esse viderentur. Nam præter alios multos, etiam Agrippina cum liberis, filio nata minime excepto, interiit: Tiberio contra ipsum vehementer irritato a Selano, qui illa cum liberis sublata, spem conjugii Livie, viduæ Drusi, quam adamabat, et imperii olebat, cum Tiberius nullum successorem haberet. Nam nepotem ex filio, ut adulterinum oderat: et alios multos aliis atque aliis de causis, sed plerisque confectis, vel in exilium mittebat, vel occidebat. Quendam qui Cæsaris et Augusti res gestas, neque quidquam tamen contra eos scripserat, supplicio affecit: et ipsum 550 scriptum, ubicunque reperire potuit, exussit, quod illos non ornasset. Plerosque quasi sibi maledixissent, interfecit: et Sabinus quidam ob hujusmodi crimen in carcerem conjectus et occisus est, et cadaver ejus in Tiberim abjectum. Id facinus cum per se atrocis visum, tum per Sabini canem atrocissimum factum. Is enim cum hero suo carcerem ingressus est, et interfecto assedit, et eo in profluentem abjecto ipse quoque se præcipitem dedit. Hæc pauca de multis commemorata sunt. Livia autem anno ætatis vi et

καὶ οὕτω τι πρὸς τὴν Δρούσον ἐπιφθόνων, οὕτω πρὸς τὸν Τιβέριον ἐπέμει ἐπιφθόνων· καὶ δυνάμενος παρὰ τε τῶν στρατιωτῶν ἐκόντων καὶ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τὴν ἀρχὴν τὴν ἀποκράτορα λήψασθαι, οὐκ ἠθέλησεν. Ὁ δὲ Πείσιων χρόνον ὑστερον εἰς τὴν Ῥώμην ἀνακοιμηθεὶς, καὶ ἐπὶ τῷ φόβῳ τοῦ Γερμανικοῦ εἰς τὸ βουλευτήριον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Τιβερίου εἰσαχθεὶς, διακρουομένου τὴν ὑπόψιαν τὴν ἐπὶ τῇ φθορᾷ τοῦ Γερμανικοῦ, καὶ ἀναβολὴν αἰτήσας, αὐτὸν καταχρήσατο. Ἐπὶ τρισὶ δ' ὑλείσιν ὁ Γερμανικὸς ἐτελεύτησεν, οὗς ὁ Αὐγουστος ἐν ταῖς διαθήκαις αὐτοῦ ὠνόμασε Καίσαρας. Τούτων ὁ πρεσβυτάτος Νέρων κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνων τοῖς ἐφήβοις κατηριθμήθη. Μέρη μὲν οὖν τοῦ χρόνου τούτου πλείστα χρηστὰ ὁ Τιβέριος ἔπραξε, καὶ βραχέα ἐξήμαρτεν. Ἐπὶ δ' ὁ Γερμανικὸς ἐκποδῶν οἱ ἐγένετο, κατ' ὀλίγον ἠλλοίωτο. Τὰ τε γὰρ ἄλλα ἀγρίως ἤρχε, καὶ τοῖς εἰς αὐτὸν ἢ τὴν μητέρα ἢ τὸν Αὐγουστον πρᾶξαι τι ἢ αἰποῦσιν ἀνεπιτήδειον, ἀπηνῶς ὡς ἀσέβησαι προσσφάροτο, καὶ εἰς τοὺς ὑπονοηθέντας ἐπιβουλεύειν αὐτῷ ἀπαράττητος ἦν. Ἦδη δὲ καὶ ἐνδοκινύμενος τισιν ὅτι βούλεται τεθνῆναι τινὰς, δι' ἐκείνων σφᾶς ἀπεκτίννυε, καὶ οὐκ ἐλάμβανε ταῦτα ποῶν. Ἐξήταξέ τε τῶν δυνατῶν ἐκάστου τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν ἐν ᾗ γεγέννητο, καὶ οὕτω τὸ πεπρωμένον ἐκάστην ἐξηρῶνα· ὥστε καὶ τῷ Γάλλῳ τῷ μετὰ ταῦτα αὐταρχήσαντι ἀπαντήσας, εἶπε, *Καὶ σὺ ποτε τῆς ἡγεμονίας γεύσῃ*. Ἐφείστο δὲ αὐτοῦ, λέγων ὅτι ἐν γῆρᾳ, καὶ μετὰ πολλὴ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ἄρξει. Εἶτα μετὰ τοῦ Δρούσου ὑπάτευσεν ὁ Τιβέριος, ὅθεν πολλοὶ τὸν Ἐλεθρον ἐκ τούτου τοῦ Δρούσου προεμαντεύσαντο. Οὗ γὰρ ἔστιν ὅστις τῶν συνυπατευσάντων αὐτῷ οὐ βιαίως ἀπέθανε· μετὰ ταῦτα γὰρ φαρμάκῳ διώλετο. Σαίανδς γὰρ τις μετὰ τῷ Τιβερίῳ δυνηθεὶς, καὶ ὑπερόργκος γεγονῶς, πύξ αὐτῷ ποτε ἐντέλειας, καὶ τούτου δεισας κάκεινον καὶ τὸν Τιβέριον, ἅμα καὶ προσδοχῆσας ἀν τὸν Δρούσον καταργήσεται, ἔβην μεταχειρισσάσθαι τὸν Τιβέριον, φάρμακόν τι αὐτῷ διὰ τινῶν θεραπεύων καὶ διὰ τῆς γυναικὸς, ἣν Ἰουλίαν, ἕτεροι δὲ Λιβίαν γράφουσι (καὶ γὰρ ἐμοίχευεν αὐτὴν) ἔβωκεν. Ὁ μὲν οὖν οὕτως ἀπέλατο. Ὁ δὲ γὰρ Τιβέριος εἰς τὸ συνέδριον ἀφικόμενος, ἐκείνους τε ἀπωδύρατο, καὶ τὸν Νέρωνα τὸν τε Δρούσον τοὺς τοῦ Γερμανικοῦ παῖδας τῇ γερονσίᾳ παρεκτιθέτω, καὶ τὸ σῶμα τοῦ Δρούσου προὔθη ἐπὶ τοῦ βήματος· καὶ ὁ Νέρων γαμβρὸς αὐτοῦ ὦν ἐπαίνους ἐπ' αὐτῷ εἶπεν. Ὁ δὲ δὴ θάνατος αὐτοῦ πολλοὺς ἀτίως θανάτου ἐγένετο, ὡς ἐφησθεῖσαι τῇ ἀπώλει αὐτοῦ. Πολλοὶ τε γὰρ καὶ ἄλλοι διώλοντο, καὶ Ἀγριππῆ μετὰ τῶν παίδων αὐτῆς, τοῦ νεωτάτου χωρὶς. Πολλὰ γὰρ κατ' αὐτῆς ὁ Σαίανδς παρώξυνε τὸν Τιβέριον, προσδοχῆσας ἐκείνης μετὰ τῶν τέκνων ἀπολομένης τῇ τε Λιβίᾳ συνοικησῆσιν τῇ τοῦ Δρούσου γυναικί, ἣς ἦρα, καὶ τὸ κράτος ἔξαιν, μηδενὸς τῷ Τιβερίῳ τυγχάνοντος διαδόχου. Τὸν γὰρ οὐδεὶν ἐμίσει ὡς καὶ μοιχίδιον, καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς ἐπὶ ἄλλαις καὶ ἄλλαις αἰτίαις, ταῖς δὲ γὰρ πλείοσι πεπλασμέναις, καὶ ἐφυγάδευσε, καὶ δι' ὀφθαίρα. Καὶ τινὰ, ὅτι τὰ τοῦ Καί-

σαρος και τὰ τοῦ Αὐγούστου ἰστέρησε, καιτοι μὴ κατ' ἐκείνων συγγεγραφοῦσα, ἐκόλασε, καὶ τὸ σύγγραμμα ἔποιε δὴ καὶ εὐρέθῃ κατέκασεν, ὅτι μὴ ἐκείνους ἐτίμωνε. Πλεονας δὲ ὡς αὐτὸν βλασφημοῦντας διάφθειρε. Καὶ τις Σαβίνος ἐπὶ τοιαύτῃ κατηγορηθεὶς αἰτία, εἰς τὸ δεσμητήριον καθείρθη, εἶτα καὶ ἐφρονεύθη, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς τὸν ποταμὸν ἐβρίφη. Καὶ δεινὸν μὲν τοῦτο καὶ καθ' αὐτὸ ἔκασον ἦν· ἰδαίνωσα δ' αὐτὸ ἐπὶ πλείων κύνων τις τοῦ Σαβίνου, συνεισελθὼν τε αὐτῷ εἰς τὸ δεσμητήριον, καὶ ἀποθανόντι παραμεινας, καὶ εἰς τὸν ποταμὸν βίβνεντι συνεισεκασὼν. Ταῦτα ταύτῃ ἐγένετο, καὶ ἐκ τῶν πολλῶν ὄλγα ἰστέρηται. Ἡ δὲ Λιβία ὑπεργηρας γεγονόςισα μετέλλαξεν, ἐξ ἧσασα ἴτη καὶ ὀδοήκοντα. Καὶ οὕτω νοσοῦσαν αὐτὴν ὁ Τιβέριος ἐπεκρίβητο, οὗτ' ἀποθανούσαν ἐτίμησε, κλην μόνῃς ἑφορᾶς καὶ εἰκότων τιῶν. Ἀλλὰ πρὸς διαβολὴν τοῦ Τιβερῆος πόνθος ταῖς γυναιξίν ἢ βουλήν παρ' ἑλόντα αὐτὸν ἐπ' αὐτῇ ἐφηγγίαστο, καὶ ὅτι δὲ πολλοὺς αὐτῶν ἐσεκώκει καὶ παῖδας πολλῶν ἐτετόρει κόρας τε κλειστοὶν ἐξεδεδάκει, καὶ ἄλλας τιμάς ἐκείνῃ ἀπέπειμαν. Οὐδὲν δὲ τῶν τισι καταλειφθέντων ὑπ' ἐκείνῃ; δέδωκεν ὁ Τιβέριος. Ἀπομνημονευτέον δὲ καὶ τῶν παρ' ἐκείνης εἰρημένων ἐνίων. Λέγεται ὅτι γυμνοὺς ποτὶ ἄνδρας αὐτῇ ἀπαντήσαντας, καὶ μάλιστα διὰ τοῦτο θανατωθῆναι, ἔσωσαν, εἰκούσα, ὅτι τοὶ διαφέρουσιν. Ἐρομένου δὲ τίνος αὐτὴν, Πῶς καὶ τί ἔρωσα τοῦ Αὐγούστου κατεκράτησας; ἀπεκρίνατο, ὅτι Ἀδελφὴ τοῦ ἀκριβοῦς σωφρονοῦσα, καὶ πάντα τὰ δοκούσα αὐτῷ ἠδέως ποιούσα, καὶ μηδὲν τῶν ἐκείνου πολιπραγμονούσα, καὶ τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ ἀθύρματα μὴτ' ἀκοῦσαι μὴτ' ἀισθάνεσθαι προσποιουμένη. Τὸν δὲ Σελανὸν ὁ Τιβέριος ἐπὶ μέγα δόξης ἐπάρας, καὶ κηδεστὴν ἐπὶ τοῦ ἰατρικῆ τοῦ Δρούσου θυγατρὶ ποιησάμενος, ὑστερον ἔκτεινε, τῆς γερουσίας θάνατον αὐτοῦ καταψήφισαμένης σπουδῆ αὐτοῦ, καὶ τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἐβρίμμεν τὸ κληθὸς ἐνὸδριον, εἶτα εἰς τὸν ποταμὸν ἐπέβαλε. Τὰ τε παῖδια αὐτοῦ κατὰ δόγμα ἀπέθανε, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ αὐτὴν διεκρήσατο. Καὶ ἄλλοι δὲ ἐκείνου ἀπέκλιοντο, οἱ μὲν αὐτοὺς ἀνελόντες, οἱ δὲ ὑπ' ἑτέρων ἀνακραθέντες.

Γ. Τιβέριος δὲ πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ διὰ τοῦς ἔρωτας, οἷς ἀσελγῶς τε καὶ ἀναιδῶς ἐχρήτο τῶν εὐγενεστάτων καὶ ἄρβάνων καὶ θελαίων διεβάλλετο· καὶ διὰ τὸν τῆς Ἀγριππίνης τοῦ τε Δρούσου θάνατον ἐς ὠρότητα ἐλοιδορεῖτο. δοκούσας γὰρ οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ τοῦ Σελανοῦ πάντα τὰ κατ' ἐκείνων πρότερον γίνεσθαι, ὡς κακίους κτανθῆναι ἔμαθον μετὰ τὴν ἐκείνου φθορὰν, ὑπερήληγσαν. Τὸν δὲ δὴ Γάλον τὸν νεώτερον τῶν τοῦ Γερμανικοῦ παίδων ταμίαν ἀπέδειξε· τὸν γὰρ ἔγγονον τὸν Τιβέριον, ὅτι τε παιδίον ἦν, καὶ ὅτι μὴ εἶναι τοῦ Δρούσου καὶ ὁπωπεύετο, παριώρα. Τῷ Γαίῳ δὲ ὡς καὶ μοναρχήσονται προσέλεγε. Ἦγνοῖ γὰρ οὐδὲν τῶν κατὰ τὸν Γάλον, ἀλλὰ καὶ ἔφη ποτὲ αὐτῷ διαφρομένην πρὸς τὸν Τιβέριον ὅτι Σὺ τε τοῦτον ἀποκτενεῖς, καὶ ἑταροὶ σὺ. Οὕτω δὲ ἑτέρον τινα ὁμοίως προσήκοντα αὐτῷ ἔχων, καὶ ἐκείνον εἰδῶς ἐσόμενον κακίον, ἀσμένως τὴν ἀρχὴν, ὡς φασί, δέδωκεν αὐτῷ, ὅπως τῇ τοῦ Γαίου τῆς κακίας ὑπερβολῇ τὰ αὐτοῦ κρυφθεῖη, καὶ τὸ πλείστον καὶ εὐγενεστάτον τῆς βουλῆς φθορῇ παρελθόντος αὐτοῦ. Λέγεται δὲ καὶ πολλάκις ἀναφθέξασθαι τοῦτο δὴ τὸ ἀρχαῖον·

Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μυχθῆτω πυρὶ,

καὶ τὸν Πριάμον μακαρίζειν ὅτι ἄρδην μετὰ τῆς

A LXXX decessit : quam Tiberius nec ægrotantem invisit, nec mortuam honoravit, nisi funere et staliis quibusdam. Senatus autem traducendi Tiberii causa, luctum totius anni matronis indixit quod et multos ex eo ordine conservasset, et liberos multorum aliusset, et filias multorum elocasset : necnon alios honores ei habuit. Sed Tiberius nemini quidquam dedit, quod illa legarat. Enimvero dicta quoque Livie nonnulla referenda sunt. Cum aliquando viri aliquot, propterea quod nudi ei occurrissent, occidendi essent, servavit eos, et dixit : *Tales nihil differre a staliis, si quæ pudica sit.* A quodam interrogata, qua ratione Augustum vicisset ? respondit, *Castitate accuratè tuenda, et quidquid ille voluit, acriter faciendo, et nullas res ejus curiose vestigando ; et iusus ejus venercos, perinde ac si cæca et surda essem, dissimulando.* Sejanum Tiberius ad magnam auctoritatem erectum, desponsaque Julia Drusi filia, curavit a senatu capitis condemnandum, ejusque cadaveri per triduum projecto, vulgus insultavit. Deinde id in Tiberium project. Sunt ejus liberi senatusconsulto interfecti. Uxor ejus ipsa manus sibi attulit. Etiam alii ejus causa perierunt, partim a sese, partim ab aliis occisi.

Οὐδὲν ἀνδριάντων ταῖς σωφρονοῦσας οἱ τοιοῦτοι καὶ τὶ ἔρωσα τοῦ Αὐγούστου κατεκράτησας ; ἀπεκρίνατο, ὅτι Ἀδελφὴ τοῦ ἀκριβοῦς σωφρονοῦσα, καὶ πάντα τὰ δοκούσα αὐτῷ ἠδέως ποιούσα, καὶ μηδὲν τῶν ἐκείνου πολιπραγμονούσα, καὶ τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ ἀθύρματα μὴτ' ἀκοῦσαι μὴτ' ἀισθάνεσθαι προσποιουμένη. Τὸν δὲ Σελανὸν ὁ Τιβέριος ἐπὶ μέγα δόξης ἐπάρας, καὶ κηδεστὴν ἐπὶ τοῦ ἰατρικῆ τοῦ Δρούσου θυγατρὶ ποιησάμενος, ὑστερον ἔκτεινε, τῆς γερουσίας θάνατον αὐτοῦ καταψήφισαμένης σπουδῆ αὐτοῦ, καὶ τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἐβρίμμεν τὸ κληθὸς ἐνὸδριον, εἶτα εἰς τὸν ποταμὸν ἐπέβαλε. Τὰ τε παῖδια αὐτοῦ κατὰ δόγμα ἀπέθανε, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ αὐτὴν διεκρήσατο. Καὶ ἄλλοι δὲ ἐκείνου ἀπέκλιοντο, οἱ μὲν αὐτοὺς ἀνελόντες, οἱ δὲ ὑπ' ἑτέρων ἀνακραθέντες.

III. Tiberio præter alia flagitia, etiam stupra nobilissimis utriusque sexus intemperanter et impudenter illata, probro data sunt : et propter Agrippinæ et Drusi necem crudelitatis nomine male audiv. Nam cum prius putarent homines et Sejanum contra illos omnia fieri, cum eos etiam post Sejanum interitum occisos esse cognovissent, vehementer doluerunt. Caium ex Germanici filium natum minimum, quæstorem designavit. Nam Tiberium nepotem tum ob pueritiam, tum quia suspicio erat e Druso non esse natum, despexit. Erga Caium vero ita se gessit, quasi is imperator esset. Nihil enim rerum ejus ignorans, semel ei cum Tiberio nepote rixanti, dixit : *Et tu istum occides, et alii te.* Et quamvis sciret eum fore pessimum, tamen imperium libenter ei dedit, tum quod neminem æque propinquum habebat, tum ut ejus insigni improbitate sua vitia occultarentur, et maxima et nobilissima senatus pars interiret. Veterum illum versiculum,

Me mortuo conflagret terra incendio,

in ore habuisse, et Priami fortunas laudasse fertur,

quod funditus cum patria et regno interisset. Senatorum certe quidem et aliorum tanta multitudo interfecta est, ut non essent qui provinciarum præsidibus successores dari possent. Ac alii alias ob causas tam falsas quam veras occidebantur. Æmilius vero Scaurus ob Atreum tragaxiam, in qua monebat quemdam ut principis temeritatem ferret, interfectus est. Nam Tiberius illa contra se conficta existimans, dixit: *Ego vero illum Ajacem faciam*, eumque sibi manus afferre coegit. Inter hæc adolescens quidam in Græcia et Ionia se Drusum esse jactans, cupide a civitatibus est susceptus: ac in Syriam usque progressus, legiones etiam accepisset, nisi agnitus a quodam et captus, ad Tiberium Caii nuptias Antii celebrantem perductus esset. Eo anno Tiberis multa urbis loca sic inundavit, ut navigarentur, et igni plurima ædificia sunt assumpta. Quod si quid Ægyptiaca ad Romanos pertinent, phoenix eo anno conspectus est: quæ res Tiberii mortem portendere videbantur. Qui cum multo ante ægrolaret, neque victus rationem mutabat, neque medicis utebatur propter Thrasyllii verba: qui cum et diem et horam mortis ejus exquisite nosset, ei dixerat decennium adhuc victurum, ut spe diuturnioris vitæ minus multos occideret. Ut autem sit in senio et morbo non acuto, alias decumbebat, alias convalescebat. Uncle Caius et alii nunc ut eo morituro lætabantur, nunc ut evasuro mœrebant. Ac veritus Caius, ne valetudinem recuperaret, nec cibum petenti dabat, quasi is incommodaturus ei esset, et multis ac densis stragulis injectis, quasi calefactione opus esset, eum suffocavit, annos vii et lxx natum, menses iv, et dies ix. quorum ii et xx imperavit, ac menses et dies vii. Obiit xiii Kal. Aprilis. Anno ejus imperii xv Dominus noster Jesus Christus baptizatus est: xviii, traditus et crucifixus, resurrexit. Narrat Eusebius, Pilatum Judææ tum præsidem, Domini acta ad Tiberium scripsisse, cum moris esset, ut provinciarum præfecti, si quid novi accidisset, id principi significarent, ne ullius rei quæ apud externos gereretur, ignarus esset. Cum enim, inquit, Servatoris nostri e mortuis resurrectione per totam Palæstinam celebrata esset, Pilatus eam rem Tiberio imperatori communicavit: qui cum cæteris ejus miraculis auditis, tum quod post resurrectionem e mortuis a plurimis Deus esse crederetur, ad senatum de eo retulit. Is vero refragatus est, quod ipse id non prius probasset. Nam veteri lege sancitum erat, ne quis aliter apud Romanos in deorum numerum referretur, nisi senatus jussisset ac decrevisset. Cum autem Romani rogationem de Servatore nostro improbassent, Tiberium in pristina de eo sententia permanentem, nihil gravius in doctrinam Christianam constituisse: ac testem laudat Tertullianum, Romanum scriptorem et clarum virum, cujus hæc ea de re verba exstant: *Vetus statutum fuit, ne quis ab illo deus consecraretur, priusquam id a senatu pro-*

πατριδος και της βασιλειας ἀπόλετο. Τοσοῦτον δὲ πλῆθος τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν ἄλλων διέφθαρτο, ὥστε τοὺς τὰς ἡγεμονίας τῶν ἰδῶν ἔχοντας ἀπορίᾳ τῶν αὐτοῦ διαδεχομένων ἀδιὰδόχους εἶναι. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι δι' ἄλλας αἰτίας καὶ ψευδεῖς καὶ ἀληθεῖς ἐκτινύνοντο. Αἰμίλιος δὲ Σκαῦρος διὰ τραγωδίας ἀπέθανεν. Ἄτρεϋς μὲν γὰρ τὸ ποίημα ἦν, παρῆναι δὲ τῶν ἀρχομένων τινὶ, τὴν τοῦ κρατοῦντος ἀβουλίαν φέρειν. Μαθῶν οὖν ταῦτα ὁ Τιβερίος· ἐπ' αὐτὸν πεποιῆσθαι τὸ ἔπος ἐνόμισεν, καὶ εἶπε· *Κἀγὼ οὖν Δαντα αὐτὸν ποιήσω, καὶ αὐθεντία ἀποδοῦναι αὐτὸν ἠγάχασεν*. Ἐν τούτοις νεανίσκος τις Δρουῦσος εἶναι λέγων, περὶ τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰωνίαν ὤφθη. Καὶ ἐδίδξαντο αὐτὸν ἀσμένως αἱ πόλεις, καὶ κἀν ἐς τὴν Συρίαν προχωρήσας κατέτιξε τὰ στρατόπεδα, εἰ μὴ τις ἐπιγυνοῦς αὐτὸν συνέλαβε καὶ πρὸς τὸν Τιβερίον ἤγαγεν· ὁ δὲ ἐν Ἀντίῳ τοῦ τοῦ Γάτου γάμου ἐώρταζεν. Ὁ Τιβερίος δὲ τότε πολλὰ τῆς Ῥώμης ἐπέκλυσεν, ὥστε πλευσθῆναι, καὶ πυρὶ μυρία ἐφθάρη. Εἰ δέ τι καὶ τὰ Αἰγύπτια πρὸς τοῦ Ῥωμαίου προσήκει, ὁ φοινίξ ἐκείνῳ τῷ ἔτει ὤφθη· καὶ ἔδοξε ταῦτα τὸν θάνατον τῷ Τιβερίῳ προσημαίνειν. Ὅς ἐνόσησε μὲν πρὸ πλείονος χρόνου, οὕτε δὲ τὴν δίαιταν παρήλλαξεν, οὕτε τοῖς ἰατροῖς ἐπέχρητο, διὰ τὸν τοῦ Θρασύλου λόγον, ὅτι πᾶν μὲν ἀκριδῶς ἦδει καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν τεθνήξασθαι ἐμελλεν ὁ Τιβερίος, ἐκείνῳ δὲ δέκα ἡμερῶν ἔτι βιώσεσθαι ἔλεγεν, ἢ ὡς ἐπὶ μακρότερον ζῆσων, μὴ ἐπιχθῆ πολλοὺς ἀποκτείναι. Οἷα δ' ἐν γῆρα καὶ νέσῳ μὴ ὄξει, τοῖς μὲν κατεπονείτο, τοῖς δὲ ἀνεβρώννυτο. Κάνταυθεν ἐνίοτε μὲν ἦδοντο οἱ τε λοιποὶ, καὶ ὁ Γάτος, ὡς τελευτήσοντος. Ἐνίοτε δὲ ὡς καὶ ζησομένου πεφύθηοντο. Δείσας οὖν ὁ Γάτος μὴ καὶ ἀνασῶθῃ, οὕτε φαγεῖν αἰτήσαντι ἔδωκεν, ὡς τάχα βλαθησομένην, καὶ ἰμάτια πολλὰ καὶ παχέα ὡς θερμῆς διαμένῳ προσέβαλε· καὶ οὕτως ἀπέπνιξεν αὐτὸν, ζήσαντα ἰτη ἑπτὰ πρὸς τοῖς ἑξομοῦχοντα καὶ μῆνας τέσσαρας, καὶ ἡμέρας ἑννέα, ἀπ' ὧν δύο καὶ εἰκοσὶν ἡμερῶν ἐμονάρχησε καὶ μῆνας ἑπτὰ καὶ ἡμέρας ἑπτὰ· μετήλλαξε δὲ τῇ εἰκοστῇ τοῦ Μαρτίου ἡμέρᾳ. Τοῦτου τῷ παντεκαίδεκάτῳ ἔτει ἐβαπτίσθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· ἐν δὲ τῷ δεκάκαιδεκάτῳ παρεδόθη καὶ ἰσταυρώθη καὶ ἀνέστη. Ἰστορεῖ δὲ ὁ Εὐσέβιος, τὸν Πιλάτον τῆς Ἰουδαίας τῆνικαὶ ἐπιτροπεύοντα, γράφει τὰ περὶ τοῦ Κυρίου τῷ Τιβερίῳ, ἔδους ὄντος· τοῖς τῶν ἰδῶν ἀρχουσι τὰ κατὰ σφίσι καινοτομούμενα δηλοῦν τῷ τὴν μοναρχίαν ἰθύνοντι, ἢ αὐτῷ μὴδὲν ἀγνοῆτας τῶν παρ' ἐκαστοῖς τῶν ἰδῶν γινομένων. Ἡδὴ γὰρ, φησι, τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰς ἅπαντας ἐν πάσῃ τῇ Παλαιστίνῃ διαβεβημένης, τὰ περὶ αὐτῆς ὁ Πιλάτος ἐκοινώσατο Τιβερίῳ τῷ αὐτοκράτορι· ἢ τὰ λοιπὰ τε αὐτοῦ ἠνωτισμένο· θαυμάσια, καὶ ὡς μετὰ θάνατον ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ· θεὸς εἶναι παρὰ πλείστον ἦδη πισίστευται, ἀνηγάγει τῇ συγκλήτῃ ταῦτα. Ἐκείνῳ δὲ τὸν λόγον ἀπάνωσατο, ὅτι μὴ πρότερον αὐτῇ τοῦτο δοκιμάσασθαι ἦν, παλαιοῦ νόμου καιμένου, μὴ ἄλλως τινὰ παρῆ

Ῥωμαίους θεοποιεῖσθαι, μὴ οὐκί ψήφῳ τῆς συ- A
κλήτου καὶ δόγματι. Ταύτης δ' οὖν ἀπωσαμένης
τὸν περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν λόγον, τὸν Τιβέριον ἦν
καὶ πρῶτον εἶχε γνώμην τηρήσαντα, μηδὲν ἄστοπον
κατὰ τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας ἐπινοήσαι. Μάρτυρα
δ' ἐπὶ τούτοις παράγει Τερτυλιανὸν ὁ Εὐσέβιος, ἄν-
δρα Ῥωμαῖον καὶ ἓνα τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ λαμπρῶν,
ἐν συγγραφῇ τιμῇ παρ' αὐτοῦ ἐκτεθείση Ῥωμαϊκῇ
διελέκτω, μεταβληθείση δ' εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνῆν,
λέγοντα ταῦτα· Παλαιδοὶ ἦν δόγμα, μηδένα θεὸν
ὑπὸ τοῦ καθιεροῦσθαι, πρὶν ὑπὸ τῆς συγκλήτου
δοκιμασθῆ. Ὁ Τιβέριος οὖν, ἐφ' οὗ τὸ τῶν Χριστιανῶν βρομῆ εἰς τὸν κόσμον εἰσεληλύθει, ἀγγελ-
θέντος αὐτῷ ἐκ Παλαιστίνης τοῦ δόγματος τούτου ἐνθα πρῶτον ἤρξατο, τῇ συγκλήτῳ ἀνεκoinώσατο,
δηλὸς ὢν ἐκεῖνοις ὡς ἀρέσκειται τῷ κηρύγματι. Ἡ δὲ σύγκλητος ἀπει οὐκ αὐτῇ δεδοικιμάκει τούτο
ἀπίσαστο. Ὁ δὲ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ ἔμεινε ἀπειλήσας θάνατον τοῖς τῶν Χριστιανῶν κατηγοροῖς· ταῦτα
δ' Εὐσέβιος ποιῆσαι τὸν Τιβέριον ἱστορεῖ, μαθόντα περὶ τῆς θεότητος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῆς ἐκ
νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἐκ τῆς τοῦ Τερτυλιανοῦ συγγραφῆς αὐτὰ ἐκλεξάμενος.

Δ'. Καὶ ὁ μὲν Τιβέριος οὕτως ἀπέβη. Διεδέξατο B
δὲ αὐτὸν ὁ Γάιος ὁ τοῦ Γερμανικοῦ καὶ τῆς Ἀγριπ-
πίνης παῖς, ὃν καὶ Γερμανικὸν καὶ Καλλιγῶλαν
ἐπωνόμαζον. Εἰ γὰρ καὶ ὁ Τιβέριος καὶ τῷ ἴδιῳ
ἐγγύῳ τῷ Τιβερίῳ τὴν αὐταρχίαν κατέλιπε, ἀλλ'
ὁ Γάιος τὰς διαθήκας αὐτοῦ εἰς τὸ συνέδριον πέμ-
ψας, ἀκόρους παρεσκεύασε γενέσθαι, ὡς παραφρο-
νήσαντος, οἷα παιδί ᾧ μηδ' εἰσελθεῖν ἐξῆν εἰς τὸ
βουλευτήριον, ἀρχεῖν τῶν Ῥωμαίων ἐπιτρέψαντος.
Τῆς μὲν οὖν ἀρχῆς αὐτὸν οὕτως αὐτίκα παρέλυσε,
καὶ μετὰ τοῦτο εἰσποιησάμενος ἀπέκτεινε, ὡς τε-
λευτῆσαι αὐτὸν εὐξάμενον. Χρήματα δὲ πολλὰ τοῖς
στρατιώταις καὶ τῷ δήμῳ δίνειναι, τὰ μὲν ἐκ τῶν
Τιβέριου διαθηκῶν, τὰ δὲ ἐκ τῶν τῆς Λιβίας, ἃ ὁ
Τιβέριος οὐ παρέσχε. Καὶ εἰσπερ καὶ τὰ λοιπὰ δέον-
τας ἀνήλπισκε, μεγαλόνοσος· ἄν καὶ μεγαλοπρεπῆς C
ἴδοξε. Νῦν δὲ καὶ εἰς ὀρχηστὰς καὶ ἵππους καὶ
μονομάχους, καὶ τοιοῦτότροπα ἕτερα ἀπλήτως δα-
πανῶν, καὶ τοὺς θησαυροὺς μεγάλους γεγονότας διὰ
βραχέος, ἐξέκρινε, καὶ αὐτὸν προσεξήλεγξεν, ὅτι
εὐχεραῖα καὶ ἀκριβῆ κάκεινα παποίηκε. Καὶ οὐδ'
ἐς τρίτον ἔτος μέρος αὐτῶν τι δέδωκεν, ἀλλ' εὐθύς
καμπόλλων προσεδέθη. Τῷ δ' αὐτῷ τρόπῳ καὶ ἐς
τὰ ἄλλα ἐκέχρητο. Μοιχικώτατός τε γὰρ ἀνδρῶν
γενόμενος, καὶ γυναῖκα μίαν μὲν ἀρκάσας ἐκδιδω-
μένην ἀνδρὶ, ἄλλας δὲ ἤδη ἐκδεδομένης καὶ συνοι-
κούσας εἰσὶν ἀποσπάσας, πλὴν μίαν τὰς ἄλλας
ἐμίσησε· πάντως (90) δ' αὖ κάκεινην ἐμίσησεν, εἰ
ἐπὶ πῖλον ἐθεδῶκε. Καὶ ἐς τὴν μητέρα, καὶ τὰς
ἀδελφάς, τὴν τε τῆθην τὴν Ἀντωνίαν πολλὰ εὐσε-
βῶς ἐνδειξάμενος· μετὰ ταῦτα τὴν μὲν τῆθην ἐπι-
τιμήσασάν τε αὐτῷ εἰς ἀνάγκην ἐκουσίου θανάτου
κατέστησε. Τὰς ἀδελφάς δὲ φθείρα· ἀπάσας, εἰς
νῆσον τὰς δύο κατέκλεισεν· ἡ γὰρ τρίτην προστε-
θῆκει, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἐποίησε. Καὶ τὸν
Τιβέριον ὡς ἀσελγῆ καὶ μοιαιφόνον διεβάλλεν, ὥστε
καὶ ἄλλους ἐκ τούτου χαρισθῆσαι οἱ νομίσαντας προ-
πετεστέρῳ παρρησίᾳ χρῆσασθαι. Εἶτα ἐπῆνε τε καὶ
ἐσέμνηεν, ὥστε καὶ κολάσαι τινὰς ἐφ' οἷς κατ' ἐκεί-

batum esset. Tiberius igitur, cum nomen Christia-
norum in mundum ingressum esset, id decretum
ex Palestina, ubi primum ortum erat, sibi nuntia-
tum, cum senatu communicavit, haud dissimula-
ns, probari sibi id praconium. Quo a senatu,
quoniam id ipse non probasset, repudiato, nihilo-
minus in eadem sententia permansit, Christiano-
rum accusatoribus mortem comminatus. Haec Tibe-
rium fecisse Eusebius, divinitate Servatoris nos-
sari et resurrectione ex mortuis cognita, e Ter-
tulliani scriptis commemorat.

IV. Tiberio ad hunc modum defuncto, Caius
Germanicus et Agrippinae filius, qui et Germanicus et
553 Calgula cognominatur, successit. Etsi enim
Tiberius, etiam Tiberio necoti reliquerat impe-
rium, tamen Caius testamento ejus ut deliri in
curiam misso, effecit, ut aboleretur, quod puero,
cui per aetatem necdum ingredi curiam liceret, Impe-
manum imperium reliquisset. Atque ita principa-
tum ei statim ademitt. Post, adoptatum interfecit,
ut qui ipsum mori optasset. Magnam pecuniam et
milibus et populo, partim ex Tiberii, partim ex
Liviae testamento nondum a Tiberio numeratam,
distribuit. Quod si reliquam etiam, ita ut dece-
bat, insumpsisset, magnanimus et magnificus es-
set habitus. Nunc infinitis impensis in saltatores,
equos, gladiatores, et id genus alia factis, et the-
sauros maximos exhausit, et illa quoque se teme-
ritate et levitate quadam fecisse declaravit. Nam
publicae pecuniae nec in tertium annum partem
ullam retinuit, sed statim multis egere coepit. Lis-
dem moribus etiam aliis in rebus, et maximum
adulter fuit: et cum mulierem quamdam viro
desponsam rapulisset, alias jam elocatas et in
conjugio viventes a maritis abstraxisset, caeteras
omnes odio prosecutus est, una excepta: quam
et ipsam utique osurus fuit, si diutius vixisset.
Erga matrem, sorores et aviam Antoniam iculta
pie fecit: post, aviam a qua objurgatus erat, ad
necem voluntariam compulit. Sorores omnes cor-
rupit, et duas in insulam relegavit: nam tertia
prius obierat. Ac multa id genus fecit. Cum Tibe-
rius ut luxuriosum et homicidam criminaretur,
alii quoque se illi gratum facturos rati, liberius
in eum sunt inveci. Deinde eundem laudavit et
celebravit, et poenas de iis sumpsit qui illi male-
dixerant. Male de eo loquentes vituperabat, lau-
dantes oderat, ut amicos illius. Magnam turbam
eorum qui Tiberium contra patrem, matrem et
fratres ejus irritarant, occidit: quamvis se placatum

Variae lectiones et notæ.

(90) Πάντως. Ita mss. codd. Wolfius πάντας ediderat.

ois case, eorumque litteras cremasse diceret. Templa sibi et sacrificia ut deo fieri jussit. Si quid petebatur, irascebatur; si nihil petebatur, rursus incensebatur. Res quasdam celerissime aggrediebatur, nonnullas tardissime suscipiebat. Pecuniam et per summam temeritatem effundebat, ita sordidissime comparabat. **554** Tam adulatoribus quam monitoribus ex æquo et delectabatur, et offendebatur. Multos gravissimis facinoribus constrictos puniebat, multos plane insontes occidebat. Amicorum aliis immodice assentabatur, alios extremis contumeliis afflicebat. Tali denique imperatori tum Romani sunt traditi, ut Tiberii facinora quantumvis atrocía a Cæii sceleribus tanto intervallo vincerentur, quanto Augustus princeps utroque melior habebatur. Nam Tiberius imperabat, et aliorum ministerio ad explendam libidinem suam utebatur. At Caius aurigis et gladiatoribus parebat, et saltatoribus cæterisque scenicis serviebat. Apellem quidem tragædorum ejus ætatis principem, etiam in publico semper habebat socium: ac privatim et ille et cæteri pro auctoritate faciebant ea, quæ id genus hominum data licentia audere solet. Ac principio quidem se illis et spectatorem et auditorem præbebat, et aliquibus vel favebat vel adversabatur. Deinde autem et currus agitavit, et cum gladiatoribus in arenam descendit, et saltavit, et tragædias egit. Semel primoribus senatus, ut in re admodum seria noctu accersitis, saltavit. Eo anno quo Tiberius obiit, senatui, equestri ordini et plebi assentatus est, annum agens v et xi, et vincios carcere eduxit, et crimina lætæ majestatis sustulit, litteris Tiberii ea de re crematis, ut aiebat, quas ob res laudabatur.

μεταπεμφόμενος, ὤρχησατο. Ἐν μὲν οὖν τῷ ἔτει τοῖς ἱππέαις, καὶ τὸν δῆμον ἐκολάκευε, πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἀνῶν ἐνιαυτὸν. Καὶ τοὺς ἐν δεσμοτηρίαις ἀπέλυσε, τὰ τε ἐγκλήματα τῆς ἀσεβείας κατέλυσε, καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τοῦ Τιβερίου γράμματα, ὡς

V. Deinde consulatum gessit, ascito collega Claudio petruo. Is enim cum eques esset, tum primum et consul et senator factus est, annos vi et xl natus. At socer ejus M. Sillanus, a Tiberio in summo honore habitus, Cæio tum ob virtutem tum ob affinitatem gravis, cum injuriis et contumeliis agitaretur, seipsum interfecit. Caius vero filia ejus ejecta, Corneliam Orestinam duxit, in ipsis nuptiis, quas una celebrabat, C. Calpurnio Pisoni sponso ereptam. Quamvis autem talis esset, tamen nonnulla laude digna fecit. Nam incendio cum militibus extincto, sublevavit eos quibus ignis nocuerat: et equestri ordine ad paucitatem redacto, præcipuos ex universo imperio accersios, in eum allegit, et suffragia comitiūm populo restituit, et alia id genus egit, quæ cum delictis **555** comparata nullo in numero erunt. Nam cum multos occideret, acerbum id quidem erat tantam perire multitudinem: sed illud multo acerbius, quod cædibus usque adeo delectabatur, et spectaculo sanguinis satiari non poterat. Nam ea sæ-

A νου εἰρήκισαν, καὶ τοὺς βλασφημοῦντας ἐκείνους ἐκάκιζε, καὶ τοὺς ἐπαινοῦντας ὡς φίλους ἐκείνου ἐμίσει, καὶ παμπληθεῖς ἀπέκτεινε τῶν κατὰ τοῦ πατρὸς, καὶ τῆς μητρὸς, καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τὸν Τιβέριον ἐρεθισάντων, καίτοι τὴν ὀργὴν αὐτοῦ ἀφεῖναι λέγων, καὶ τὰ γράμματα καταφλέξει αὐτῶν. Καὶ ναοὺς δὲ αὐτῶν καὶ θυσίας ὡς θεῶν γίνεσθαι ἐκέλευσεν. Αἰτούμενός τε τι ὤρχιζετο, καὶ αὐθις ἐμνηία ὡς μὴ αἰτούμενος· ὁδύς τ' ἐπὶ τινὰς πράξεις ἐφέρετο, καὶ καθόστατα ἐνίας μεταχείριστο· τὰ τε χρήματα καὶ ἀφαιρέματα ἀνήλισκε, καὶ βυκαρώτατα ἡργυρολόγει, τοὺς τε θεωπεύουσιν αὐτὸν καὶ τοὺς παρρησιαζομένους καὶ ἤχθετο ὁμοίως καὶ ἤθετο. Καὶ πολλοὺς μὲν μεγάλα ἀδικήσαντας ἐκόλασε, πολλοὺς δὲ μὴδὲν ἡδικηκότας ἀπέκτεινε. Καὶ τῶν ἑταίρων τοὺς μὲν ὑπερεκόλακε, τοὺς δὲ ὑπερόδριζε. Τοιαῦτα δὲ τὸ σὺμπαν οἱ Ῥωμαῖοι τότε παρεδύθησαν αὐτοκράτορι, ὥστε τὰ τοῦ Τιβερίου ἔργα, καίτοι δοκοῦντα παγγάλακα, τοσοῦτον τὰ τοῦ Γάϊου παρεσχεῖν, ὅσον κρείττω ἐκείνων τὰ τοῦ Αὐγούστου εἶναι ἰδοῦν. Τιβέριος μὲν γὰρ ἤρχε, καὶ τοὺς ἄλλοις ἐπηρέτας πρὸς τὸ αὐτοῦ ἐπέχρητο βούλημα. Ὁ Γάϊος δὲ ἤρχετο μὲν ὑπὸ τῶν ἀρματοηλατουμένων, καὶ ὑπὸ τῶν ὀπλομαχούντων· ἐδούλευε δὲ καὶ τοὺς ὀρχησταίς καὶ τοὺς λοιποῖς τοὺς περὶ τὴν σκηνὴν. Τὸν γοῦν Ἀπαλλῆν τὸν τότε τραγῳδῶν τὸν εὐδοκιμώτατον καὶ δημοσιεύων συνόντα αὐτῷ εἶχεν ἄελ, καὶ χωρὶς μὲν ἐκείνος, χωρὶς δ' οἱ λοιποὶ, πάνθ' ὅσα ἐν τοιοῦτοις δυνηθέντες τολμήσειαν, ἐπ' ἐξουσίας ἐποιούν. Καὶ αὐτῶν τὰ μὲν πρῶτα θεατῆς καὶ ἀκροατῆς ἐγένετο, συσπουδάζων καὶ ἀντιστασιάζων τισίν. Εἶτα καὶ ἄρματα ἤλασε καὶ ἔμονομάχησεν, ὀρχήσει τε ἐπέχρητο καὶ τραγῳδίαν ὑπεκρίνετο. Ἀπαξ δὲ τοὺς πρῶτους τῆς γερουσίας νυκτὸς ὡς ἐπὶ τι ἀναγκαῖον ἐν ᾧ ὁ Τιβέριος ἐτελεύτησε, τοὺς τε βουλευτάς· καὶ τοὺς ἐν δεσμοτηρίαις, καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τοῦ Τιβερίου γράμματα, ὡς

E'. Eita καὶ ὑπάτευσεν, τὸν θεῖον τὸν Κλαύδιον προσλαβών. Οὗτος γὰρ ἱππεύς ὢν τότε πρῶτος καὶ ὑπάτευσεν καὶ ἐδούλευσεν, ἐξ καὶ τεσσαράκοντα ἔτων γεγονώς. Ὁ δὲ δὴ κενθηρὸς αὐτοῦ Μάρκος Σιλανός, ἐπαίδη βαρὺς αὐτῷ ὑπὸ τε τῆς ἀρετῆς καὶ ὑπὸ τῆς συγγενείας ἦν, κρονηλακισόμενός τε καὶ περιυδριζόμενος, διεχειρίσατο αὐτῶν, καίτοι παρὰ τοῦ Τιβερίου σφόδρα τιμώμενος. Ὁ δὲ καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἐκβαλὼν, ἔγημε Κορνηλίαν Ὑρστίναν, ἣν ἐν αὐτοῖς τοῖς γάμοις ἀφῆρπασεν ὁδὲ συνεώρασε τῷ ἐγγυτημένῳ αὐτῇ Γαίῳ Καλποურνίῳ Πείλωνι. Καίτοι δὲ τοιοῦτος ὢν, ἐπραξέ τινα καὶ ἐπαίνου ἄξια. Ἐμπρησθὲν γὰρ μετὰ τῶν στρατιωτῶν κατασβέσας, ἐπῆρκεσε τοὺς ζημιωθεῖσι· τοῦ τε τῶν ἱππέων τέλους ὀλιγοδουρόντος ἐξ ἀπάσης ἀρχῆς τοῦ πρώτους μεταπεμφόμενος κατελέξατο, καὶ τὰς ἀρχαιρέσις τῷ δῆμῳ ἀπέδωκε· καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα ἐποίησεν. Ὑπαίτια δὲ εἰργάσατο πολλαπλάσια, καὶ πολλοὺς ἀπέκτεινε. Ἦν δὲ οὐ τὸ πλῆθος τῶν ἀπόλυμένων αὐτῷ δεινόν· καίτοι δεινὸν ἐν, ἀλλ' ὅτι τοῖς τε φόνους αὐτῶν ὑπερέχαιρε, καὶ ἀπλήστως εἶχε τῆς θείας τοῦ αἵμα-

τες. Ἰπὸ γοῦν ὠμόττος ἐπιλιπόντων ποτὲ τῶν A τοῖς θηρίοις ἐκ καταδίκης δεδομένων, ἐκέλευεν ἐκ τοῦ ἔχλου τοῦ τοῖς ἰκρίοις προστετηκῶτος συναρπασθῆναι τινεὶς, καὶ παραβληθῆναι αὐτοῖς. Καὶ ὅπως μῆτε ἐπιβοήσασθαι μῆτε αἰτιάσασθαι δυνήθῳσι, τὰς γλώσσας αὐτῶν προαπέτεμον. Πολλοὺς δὲ καὶ διὰ τὰς οὐσίας ἐφόνευσεν, ἕτερ' ἄττα σφίσι ἐπεγαλῶν. Καὶ ὁ τῆς Δρουσιλλῆς τῆς ἀδελφῆς θάνατος οὐ μείους διέφθειραν, ἢ συνῶσαι μὲν Μάρκου Λέπιδος παιδικὴν ἄμα αὐτοῦ καὶ ἑραστῆς ὦν, συνῆν δὲ καὶ ὁ Γάιος· ἀποθανοῦσαν οὖν πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἠξίωσεν, εἶτα καὶ ἀπαθέωσε. Μετ' ὀλίγον δὲ ἔγχευε Λολλίαν Παυλίαν, αὐτὸν τὸν ἄνδρα αὐτῆς ἔγγυθῶσαι αὐτῇ τὴν γυναῖκα βιάσας, ἵνα μὴ, ἀνέγγυον αὐτὴν λαβὼν, παρανομήσῃ. Ἐν στενωπῷ δὲ ποτε πηλὸν πολὺν θεασάμενος, ἐκέλευεν αὐτὸν εἰς τὰ τοῦ ἀγο- B ρανομοῦντος τότε καὶ τῆς τῶν ἰδῶν καθάρσεως· ἐπιμελουμένου ἱμάτια ἐμδληθῆναι. Οὐσεπασιανὸς δὲ τότε ἦν ἀγορανομῶν ὥστε ὑστερον, ἐκείνου καὶ τὰ πράγματα τεταραγμένα καὶ παφουρμένα παραλαβόντος καὶ καταστήσαντος, ἔδοξεν οὐκ ἀθεοῖ τὸ τότε συμβῆν γεγονέναι, ἀλλ' ἀντικρυς αὐτῷ τὴν πόλιν πρὸς ἐπανόρθωσιν παρὰ Γαίου ἐχειρισθῆναι. Διηνεκῶς δὲ πολλοὺς ὁ Γάιος ἐφόνευσεν, καὶ ἦν ἔξω τῶν φόνων οὐδὲν, καὶ οὐδὲ τῷ κληθεῖ τι ἔχαριζετο, κάκεινοι πάνυ αὐτῷ ἀπηχθάνοντο. Πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα αὐτῷ μὴ ἀρίσκοντα ἔλεγόν τε καὶ ἱεραι- C τῶν πρὸς δὲ τοῖς ἡγανάκταις δεινῶς ὅτι δοκοῦντας μαγαλύνειν αὐτὸν, *Νεαρίσκος* Ἀβρουστῆς, ἐπέδῳν. Οὐ γὰρ μακαρίζετο αἱ ἤγειτο, ὅτι νέος ὦν ἐμονάρχει, ἀλλ' ἐγκαλεῖσθαι ὅτι ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ τηλικ- C αὐτὴν εἶχεν ἀρχήν. Ἐχρημάτιζε δ' ἐκ τρόπου παντὸς, ἀργυρισμοῦ ἄλλοτε ἄλλας ἐφευρισκῶν λαβὰς, καὶ ἀζήμιος τῶν γέ τι ἐχόντων οὐδεὶς οὐκ ἀνὴρ, οὐ γυνὴ καταλλείπειτο· κἂν τινεὶς δὲ τῶν ἀφηλικεστέρων ἔην εἷς, ἀλλὰ πατέρας τε καὶ πάππου, μητέρας τε ὀνομάζων καὶ τήθας, καὶ ζῶντας ἐξεκαρπούτο, καὶ τελευτώντων τὰς οὐσίας ἐκληρονόμοι. Ἐλάσαι δὲ διὰ τῆς θαλάσσης τρόπον τινα καὶ διηπειῦσαι ἐπεθύμησε, καὶ ἐγαφῶρωσε τὸ μεταξὺ τῶν Ποντί- D ῶν καὶ τῶν Βαυλῶν. Τὸ δὲ χωρίον τοῦτο καταγτι- πέραν τῆς πόλεως ἔστι, διέχον αὐτῆς σταδίους ἑξ καὶ εἰκοσι. Πλοῖα δὲ εἰς τὴν γέφυραν τὰ μὲν κατεσκευάσθη, τὰ δὲ ἠθροίσθη. Ἀφ' οὐπερ καὶ λιμὸς ἐν τε τῇ Ἰταλίᾳ καὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ μάλιστα ἰσχυρὸς D ἐγένετο. Ὁ δὲ τὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς ἔλεγε (91), θώρακα ἐνδυσάμενος, καὶ ἐπ' αὐτῷ γλαμύδα σπρι- χὴν ἀλουργῆ πολὺ μὲν χρυσοῖον, πολλοὺς δὲ λίθους Ἰνδικοὺς ἔχουσαν, καὶ ξίφος περιζωσάμενος, καὶ ἀσπίδα λαβὼν, ἐρῶι τε στεφανωσάμενος, σπουδῆ καθάπερ ἐπὶ πολεμίαν εἰς τὴν πόλιν εἰσῆλασε, παμ- κληθεὶς ἱππεῖς τε καὶ πεζοὺς ὠκλισμένους ἐπαγόμενος, καὶ ἄλλα δὲ τινα τοιαῦτα ποιήσας καὶ ἑαυτὸν ἀποσεμνύνας ἐν δημηγορίᾳ διὰ ταῦτα ἔς τὸν Δα- γείον καὶ τὸν Ἑρξῆν ἀπέστρωκετο, ὡς πολλαπλασίον ἢ ἐκείνοι τῆς θαλάσσης μέτρον ζεύξας αὐτός. Αἰτία

vitia tuit, ut cum aliquando condemnati non satis multi essent, qui bestiis objicerentur, juberet e turba quæ tabulatis inhærebat, aliquot illis objici: quibus ne vociferari et quiritari possent, linguas in primis præcidit. Multos alia causa simulata, propter bona occidit. Mors quoque Drusillæ sororis ejus, non paucis exitio fuit, quæ M. Lepido ejus amasio simul et amatori nupta, fratri quoque sui copiam faciebat. Eam mortuam præter alios honores in numerum deorum retulit. Paulo post Lolliam Paulinam duxit, coacto marito ejus, ut eam sibi desponderet: ne in leges committeret scilicet, si eam sine sponsalibus duxisset. Cum aliquando in angiporsu multum cœni vidisset, id in ædilis et ejus qui viis purgandis præerat vestimenta conjici jussit. Tum autem ædilis erat Vespasianus: qui cum post, imperium quoque turbatum et confusum tranquillitati restitutum adornasset, illud non sine numine factum, sed plane civitas ei ad corrigenda vitia tradita esse a Caio, putabatur. Cædium nullum faciebat modum, nec ejus dominatus aliud quam carnificina erat: et ut plebi nulla in re gratificabatur, sic illi admodum invisus erat. Ac præter alia multa dicta et facta minime grata, illud ægerrime ferebat, quod populus per speciem honoris acclamabat: *Adolescens Auguste*. Nec enim se felicem prædicari credebatur, quod adolescens imperaret; sed accusari, quod tantilla ætate tantum imperium obtineret. Pecunia quovis modo parabat, alias atque alias quæstus occasiones captans, neque quisquam vel vir vel mulier multam effugiebat. Quod si quos provectoris ætatis vivere patiebatur, eos patres et avos, et matres et avias appellando, tum viventium adhuc bonis fruebatur, tum defunctorum hæreditatem cernebat. Cum ei libido incessisset in mari aliquo modo aurigandi et equitandi, fretum quod inter Puteolos et Baulos est, ponte junxit. Is vero locus et regione 556 urbis est, vi et xx stadiis ab ea distans. Ad eum pontem cum navigia partim ædificata, partim convecta essent, ingens famas in tota Italia, et Romæ in primis fuit. Ipse vero Alexandri, ut aiebat, thoracem indutus, et super eo chlamydem æricam purpurei coloris, multo auro, multis Indicis gemmis ornatam, gladio æcinctus: sumptoque clypeo, et querna corona redimitus, festinanter in urbem quasi contra hostes cum maximo equitum et peditum armatorum numero introivit: et aliis id genus rebus pro concione gloriando, Darium et Xerxem derisit, quod ipse longe majus quam illi æριονον maris ponte occupasset. Is quoque pons multis causa mortis existit. Nam pecunia in eum inavrupta innumera- bili, longe pluribus propter divitias est insidiatus. Itaque Junio Prisco prætore aliis quidem criminibus accusato, sed pro divite interfecto; Caius

Varie lectiones et notæ.

(91) Ὅς ἔλεγε. Dion. lib. lxx, p. 653.

ubi didicit, nihil eum morte dignum possidere: *Accipit me, inquit, frustra que perit, cum vivere potuisset.* Domitius vero Afer periculo proximus, inrabilliter evasit. Nam cum Caius in curia longam contra eum orationem recitaret (omnes enim oratores se vincere putabat, et Domitium virum eloquentissimum superare conabatur) neque quidquam contra dixit, neque se defendit, sed eloquentiam hominis se mirari, eaque obstupescere simulans, orabat et supplicabat, seque oratorem magis timere quam Cæsarem profitebatur. Quibus rebus ille delectatus, et Domitium a se dicendi vi superatum credens, irasci desiit.

λογήσατο, θαυμάζειν δὲ τὴν τοῦ Γαίου δεινότητα τε καὶ ἐκείνου, τὸν ῥήτορα μᾶλλον ἢ τὸν Καίσαρα καὶ πιστεύσας· τῇ τῶν λόγων δεινότητι κρατῆσαι

VI. Deinde in Galliam ad motus Celtarum, suppressimendos profectus, hostibus quidem nihil nocuit, sed subditos et socios et cives plurimum afflixit. Et cum aliquando in lusu alicæ sibi deesse pecuniam sensisset, Gallorum descriptiones postulavit, ac ditissimis Interfici iussis, ad collutores reversus: *Ut vos, inquit, de paucis drachmis laboratis? Ego vero interea centies quinquagies milia mille coegi.* Adeo temere faciebat omnia, et Lepidum illum, amatorem, amasium, Drusillæ maritum, quem summis affectis honoribus, quem se imperii successorem relictorum promisit, interfecit, et sorores suas, ut ab illo corruptas, 557 in Pontias insulas relegavit, et alia hujusmodi fecit. Deinde Paulina, cum eum satietas mulieris percipisset, per causam sterilitatis ejecta, Miloniam Cæsoniam duxit: quam prius stupro cognitam, tum vero quia uterum ferebat, uxorem habere voluit, ut sibi puer xxx dierum nasceretur. Romani igitur tum his rebus, tum crebris ob amicitiam cum sororibus ejus et interfectis accusationibus turbati, sævitiam ejus et libidines auctum iri expectabant, si diutius imperaret. Quibus sic affectis, ille Ptolemæum Jubæ filium accersitum, ut divitem interfecit. In hac vitæ ratione fieri non poterat, quin appeteretur insidiis, easque deprehendit. Nicium Cerealem, et filium ejus Sextum Papinium, comprehensus torsit. Cum nihil effaretur Papinius, salute et impunitate promissa ei persuasit, ut aliquos seu vere seu falso nominaret: cumque statim, et cæteros in conspectu ejus interfecit. Et cujusdam occidendi, patrem cædi filii interesse coegit: qui cum rogaret, an oculus claudere liceret, ipsum quoque mactari jussit. Is vero in periculo constitutus, se ex insidiatoribus unum esse simulavit, et cæteros omnes indicaturum pollicitus, amicos Caii ministrosque libidinum ejus et sævitiae nominavit: ac multis exitio fuisset, nisi et præfectos, et Callistum et Cæsoniam quoque criminato fides abrogata esset. Ac is quidem perit, sed illud ipsum factum Caio quoque perniciem attulit. Nam præfectis et Callisto seorsim accersitis: *Unus, inquit, ego sum, vos tres estis:*

δὲ θανάτου πολλοί; καὶ αὐτὴ ἡ γέφυρα γέγονε. Χρήματα γὰρ εἰ; αὐτὴν ἀναλώσας ἀμύθητα πολλὰ πλείοσι διὰ τὰς εὐσείας ἐπιβούλευσεν· ὥστε Τούνης τις Πρίσκος στρατηγὸς ἠτιάθη μὲν ἐπ' ἄλλους τιόν, ἀπέθανε δὲ ὡς πλούσιος. Μαθὼν δὲ ὁ Γάιος εἰ οὐδὲν ἄξιον τοῦ θανάτου ἐπέκρητο, εἶπεν ἔτι, *Πάτησέ με, καὶ μάτην ἀπώλετο, ζῆν γὰρ ἠδύνατο.* Ἄφρως δὲ Ἀρμῆτιος, παρὰ μικρὸν κινδυνεύσας, παραδύξως ἐκόπη. Ἐπὶ τινι γὰρ αἰτία ἐς τὸ συνιδρὸν ἀγαγὼν αὐτὸν, λόγον κατ' αὐτοῦ ἀνέγνω μακρὸν (νικᾶν γὰρ ἤξιον πάντας τοὺς ῥήτορας καὶ τὸν Δομίτιον δεινότερον ὄντα εἰπεῖν ὑπερβαλεῖν ἐσπούδασεν). Ὅ δὲ οὕτε τι ἀνταίειν, οὕτ' ἀνταπειροσποικεῖτο, καὶ κατακλήττεσθαι, καὶ ἠντιβλεπεῖσθαι λέγων. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἦσθαι; ἐκείνος, αὐτοῦ, ἐπαύσατο τῆς ὀργῆς.

Γ'. Εἶτα εἰς τὴν Γαλατῶν ἀφύρμησαν, ὡς τάχα τῶν Κελτῶν τι παρακινούντων, καὶ τοὺς μὲν πολεμῶν οὐδὲν τι ἐβλάψας, τοὺς ὑπηκόους καὶ τοὺς συμμάχους καὶ τοὺς πολίτας πλείστα ἐκάκωσε. Κυβειῶν ἐπέπεσε, καὶ γρῶς ὡς οὐκ ἔχει ἀργύριον, ἦτης ἐς τῶν Γαλατῶν ἀπογραφάς. Καὶ κελεύσας θανατωθῆναι τοὺς πλουσιωτάτους αὐτῶν, ἐπανήλαθε πρὸς τοὺς συγχυθεύσας, καὶ εἶπεν ὡς *Περὶ ὀλίγων δραχμῶν ὑμεῖς ἀγωνίζεσθε· ἐγὼ δὲ μυρίας καὶ πεντακοσχιᾶς ἡθροισα μυριάδας οὕτως ἀκρίτως πάντα ἐγένετο.* Καὶ τὸν Λέπιδον δ' ἐκείνον, τὸν ἑρατήην, τὸν ἐρώμενον, τὸν τῆς Δρουσιλλῆς ἀνδρῶν, ὃν ὑπερετίμησε, καὶ διάδοχον ἔξειν τῆς ἀρχῆς ἐπηγγέλλετο, ἐκταίνε· καὶ τὰς ἀδελφὰς τὰς οὐκ εἶχε, ὡς ἐκείνην συμφορῆσας, εἰ; τὰς Ποντιέως νήσους ἀπήγαγε, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα πεποίηκεν. Εἶτα τὴν Παυλίαν ἐκβαλὼν, προέειπε μὲν ὡς μὴ τίεσκουσιν, τὸ δ' ἀληθὲς ὅτι διακορῆς ἐκείνης ἐγένετο. Μιλωνίαν Καισωνίαν ἐγήμεν, ἣν πρότερον μὲν ἐμώχευσε, τότε δὲ καὶ γαμήτην ἐσχέκηναι τῆθελον, ἐπειδὴ ἐν γαστρὶ ἔσχεν, ἐν αὐτῷ παιδίον τέκη τριακονθήμερον. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐταράττοντο μὲν ἐκ τούτων, ἐταράττοντο δὲ καὶ ὅτι δίκαια σφίσι πλείστα ἐπέγοντο· ἐπὶ τῇ πρὸς τὰς ἀδελφὰς εὐνοῦ, καὶ ἐπὶ τῇ πρὸς τοὺς πεφονευμένους φιλίᾳ, προσδόκων τε καὶ ἐπὶ πλείον τὴν τε ὠμότητα τοῦ Γαίου καὶ τὴν ἀσιγλίαν αὐξήσασιν, εἰ ὁ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ χρόνος πλείον γένεται. Καὶ οἱ μὲν οὕτω διεκρίνοντο πρὸς αὐτόν. Ὅ δὲ καὶ τὸν Πτολεμαῖον τὸν τοῦ Ἰόδα παῖδα μεταστειλόμενος, ὡς πλεονεχόντα κἀκείνον ἀπέκτεινε. Τούτον δὲ τὸν τρόπον βιοῦς πάντως ἐπιβουλεύθησασθαι ἐμᾶλλε, καὶ ἐφώρασε τὴν ἐκίθεσιν. Καὶ συλλαβὼν Νικίον Κερσεάλιον, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σέξτον Παπήνιον, ἐθεσάντισε, καὶ ἐπὶ μηδὲν ἐξελάλησεν, ἀνέπεισε τὸν Παπήνιον, σωτηρίαν αὐτῷ καὶ ἄδειαν ὑποσχόμενος, κατεπεινῶν τῶν ἠληθῶς ἢ ψευδῶς, καὶ ἐκείνον αὐτίκα καὶ τοὺς ἄλλους ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἀπέκτεινε. Ἐνὸς δὲ τῶν κτεινομένων καὶ τὸν πατέρα παρεῖναι κατηνάγκασε, τοῦ υἱοῦ φονευομένου· πυθόμενόν τε εἰ μῦσαι αὐτῷ ἐπιτρέπει, καὶ ἐκείνον σφαγῆναι προσέταξεν. Ὅ δὲ κινδυνεύων προσειποίησατο ἐκ τῶν ἐπιβουλεύουκῶν εἶναι, καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας

ικρήναι: ὑπέσχετο, καὶ ὠνόμασε τοῦ; τε ἱατρους A
 τοῦ; τοῦ Γαίου, καὶ τοῦ; συνεργοῦ; τῆ; ἀσελείας
 καὶ τῆ; ὀμόσθητος. Καὶ πολλοῦ; ἂν ἀπέλωσεν, εἰ
 μὴ καὶ τοῦ; ὑπάρχου;ς, καὶ τὸν Κάλιστον, καὶ τὴν
 Καιοῦνιαν προσδιαβαλὼν ἠπιστήθη. Καὶ ὁ μὲν
 ἀπέθανεν, τῷ δὲ Γαίῳ τὸν διαθερὸν αὐτοῦ τοῦτο
 παρασκευάσεν. Ἰδὲ γὰρ τοῦ; ὑπάρχου;ς τε καὶ τὸν
 Κάλιστον προσκαλεσάμενος: *Εἰς εἰμι, ἔφη, τρεῖς
 δὲ θμυεῖς, καὶ γυμνοῦ;ς μὲν ἔγω, ὠλισθημένοι δ'
 θμυεῖς. Εἰ οὐδὲ μισοῖτέ με, καὶ ἀποκτείνην θέλε-
 τε, φορεῦσατε.* Ἐξ ἐκείνου δὲ μισοῖσθαι νομισας,
 καὶ ἐχθρῶναι τοῖ; πρατομένοισι ἐκείνου;ς, ὑπώπι-
 ταυ; σπα;ς, καὶ ἕξφο;ς κἀν τῆ; πόλει παρεβύβνυτο,
 καὶ συνεβάλλον αὐτοῦ; ἀλλήλοισι;ς, ὅπως μὴ συμφε-
 νῶσι κατὰ μόνου;ς ἐκάστῳ ὡ; πιστοτάτῳ διαλεγόμε-
 νου;ς περὶ τῶν λοιπῶν, μέχρι;ς οὔ, συνέντες τὸ ἐπι-
 χεῖρημα προήκοντο αὐτὸν τοῖ; ἐπιβουλεύουσι. Τῶν
 δὲ βουλευτῶν, ὅτι μὴ κατεψηφίσαντο τινω;ν, περιζέ-
 θων ἔντων, Πρωτογένη;ς τις πρὸ;ς τὰ χαλακώτατα τῆ
 ὧν τὸ μὲν ἕξφο;ς, τὸ δ' ὠνόμαζεν ἐγγυριδίον, εἰσέθλον εἰς τὸ
 συνεδριον, καὶ πάντων δεξιοκλήτων αὐ-
 τὸν, οἶα εἰκό;ς, δριμυ; τι προσέβλεψεν ἐνὶ Σκριθωνίῳ
 Πρόκλῳ, εἰπὼν, Καὶ σὺ με ἀσπάξῃ, μισθὸν
 οὕτω τὸν αὐτοκράτορα;ς: Ἐκούσαντε;ς δὲ ταῦτα οἱ παρόντες
 παρῆσαν τὸν συμβουλευτὴν καὶ διέσπα-
 σαν ἐφ' ὅπῃ ἤσθη ὁ Γάιος, καὶ ἔφη κατῆλάχθαι αὐτοῖ;ς.

*ego nudus, vos armati. Quod si me odistis, et occi-
 dite nullis, occidite.* Ab eo tempore se invisum
 illis facta sua acre ferentibus esse ratus, gladium
 etiam in urbe gestavit, et homines suspectos inter
 se commisit, ne consentirent, cum unoquoquo
 tanquam fidissimo de cæteris colloquens, donec
 ejus consilio perspecto, cum insidiatoribus conlo-
 narunt. Cum senatores ob quosdam non condem-
 natos in metu essent, Protogenes quidam, arvisi-
 morum Caii mandatorum minister, duos circum-
 ferro libellos solitus, quorum alterum ense, al-
 terum pugionem vocabat, curiam ingressus: cum
 omnes ei dexteram porrigerent, scilicet, torvo
 vultu Scribonium 558 Proclum intuitus: Et tu
 me, inquit, salutare audes, imperatori tam insen-
 sus? Quo ceteri audito senatorem illum discer-
 perunt. Ea re delectatus Caius, se reconciliatum
 esse senatui dixit.

Z'. Θεπευόντων δ' αὐτὸν, καὶ τῶν μὲν ἤρωα, τῶν
 δὲ θεῶν ἀποκαλούντων, θεϊνῶ; ἐξεφρόνησεν. Ἠξίου
 μὲν γὰρ καὶ πρότερον ὑπὲρ ἀνθρώπων νομιζεσθαι,
 καὶ τῆ; Σελήνῃ συγγίνεσθαι, καὶ Ζεῦ; εἶναι ἐπλάτ-
 τετο, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ταῖ; ἀδελφαῖ;ς: προσ-
 φασίζετο μίγνυσθαι, καὶ πάντας θεοῦ;ς ὑπεκρίνετο, C
 καὶ τῆ; θηλείας αὐτά;ς. Καὶ Ἥρα, καὶ Ἄρτεμι;ς,
 καὶ Ἀφροδίτη ἐγένετο, καὶ πρὸ;ς τὴν τῶν ὀνομάτων
 μετάρθεσιν, καὶ πᾶν τὸ σῆμα μετήμειβεν, ὧ; ποτε
 μὲν θηλυδριαν ὀρθῶναι αὐτὸν, καὶ κρατήρα καὶ
 κύρπον φέρειν (92), ποτὲ δὲ ἀρβένωπον, καὶ ῥότα-
 λον καὶ λεοντήν ἐνημέμων: καὶ αὐθι;ς λειογένειον,
 ἢ παγωνίαν δείκνυσθαι, τριαίναν τε ἐκράτει, καὶ
 ἀνέτεινε κραιωνῶν. Παρθένῳ τε κυνηγετικῆ ὡ; οἰού-
 το, καὶ ἐγυ;ακίζεν αὐθι;ς, καὶ τῆ; στολῇ καὶ τοῖ;ς
 προσθέτοισι καὶ περιθέτοισι ἀκριβῶ;ς ἐποικιλλετο, καὶ
 πάντα μᾶλλον ἢ ἀνθρώπου;ς δοκεῖν αὐτοκράτορα
 ἰδοῦστέ. Καὶ ποτε ἰδὼν τις αὐτὸν ἀνὴρ Γαλάτης
 ἐπὶ δίφρῳ ὀψηλοῦ ἐν Ἰδῆι Διὸ;ς χρηματίζοντα;ς D
 ἐγέλασε. Μαθὼν οὖν τοῦτο, ἐκάλεσεν αὐτὸν καὶ
 ἤρετο, *Τί σοι δοκῶ εἶναι; κἀκαίνο;ς, Μέγα παρα-
 λήρημα, ἔφη, καὶ οὐδὲν ἔπαθε θεῶν: παρελογίσθη
 γὰρ σκουροτόμο;ς ὄν.* Ἠπαύετο τε βραχεῖ;ς, τοῖ; δ'
 ἔλλοι;ς καὶ τῶν βουλευτῶν ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα
 ἔρριγε προσκυνεῖν. Πάντες δὲ αὐτὸν ἐκαλόμασκον.
 Καὶ ποτε τὸν Λουκιον Οὐδέλλιον ἄνδρα εὐγενῆ καὶ
 φρονήσασ;ς εὐ ἔχοντα ἤρετο, τῆ; Σελήνῃ μίγνυσθαι
 λέγων, εἰ ὀρήνῃ τὴν θεῶν συνοῦσαν αὐτῷ. Ὁ δὲ
 κάτω νεύων, οἶα δὴ τεθηπῶ;ς, καὶ βραχῶ;ς τι φθεγ-
 ξάμενος καὶ ὑπόστρωμον, Ἰμῶν, ἔφη, τοῖ;ς θεοῖ;ς
 δέσποτα, μόνου;ς ἀλλήλοισι;ς ὄρῳ ἐξῆσιν. Οὔτω

τῆ; Γαίῳ ὑπηρετῶν, ὥστε καὶ βιβλία δύο περιφέρειν,
 ὅτι μὴ κατεψηφίσαντο τινω;ν, περιζέθων ἔντων, Πρωτογένη;ς
 τις πρὸ;ς τὰ χαλακώτατα τῆ; ὧν τὸ μὲν ἕξφο;ς, τὸ δ' ὠνόμαζεν
 ἐγγυριδίον, εἰσέθλον εἰς τὸ συνεδριον, καὶ πάντων δεξιοκλήτων
 αὐτὸν, οἶα εἰκό;ς, δριμυ; τι προσέβλεψεν ἐνὶ Σκριθωνίῳ Πρόκλῳ,
 εἰπὼν, Καὶ σὺ με ἀσπάξῃ, μισθὸν οὕτω τὸν αὐτοκράτορα;ς:
 Ἐκούσαντε;ς δὲ ταῦτα οἱ παρόντες παρῆσαν τὸν συμβουλευτὴν
 καὶ διέσπασαν ἐφ' ὅπῃ ἤσθη ὁ Γάιος, καὶ ἔφη κατῆλάχθαι αὐτοῖ;ς.

VII. Omnibus ei assentantibus, et aliis herosem,
 aliis deum appellantis. in magnam incidit insa-
 niam. Nam prius etiam humana conditione major
 haberi volebat, et se Jovem esse, cum Luna rem
 habere jactabat, eaque de caus potissimum se
 consuetudine sororum uti proficiebatur, et deorum
 deaurumque omnium personas agebat. Fiebat Juno,
 Diana, Venus, et pro nominum mutatione habitum
 quoque mutabat. Proinde alias effeminatus cere-
 nabatur, craterem et thyrsum gestans: alias virillis,
 clava et leonina pelle ornatus: alias imberbis,
 alias barbatus, et tridentem sustinebat, et fulmen
 vibrabat, et virginem venatricem referebat. Atque
 iterum muliebrem habitum omnibus asciticis et
 appositiis rebus exquisite representabat, ac
 quidvis potius quam homo imperator videri ma-
 lebat. Cum igitur aliquando Jovis habitu in sublimi
 sella jus diceret, Gallus quidam deo viso risit: et
 a Caio rogatus: *Quis ei esse videretur?* respondit,
Magnum deliramentum, nihil grave passus. Nam
 cum auctor esset, negligebatur. Salutavit paucos;
 cæteris, etiam senatoribus, manum aut pedem
 porrexerat adorandum. Cum omnes ei adularentur,
 aliquando ad L. Vitellium, virum nobilem et cor-
 datum, dixit se cum Luna rem habere: cumque
 rogavit, an deo congressum vidisset. Is vero hu-
 mum intuens instar admirantis, exigua et tremula
 voce: *Vobis, inquit, divis duntaxat, domine, impi-
 cem intueri fas est.* In eam porro insaniam Caius
 venit, ut ab Asianis Mileti templum sibi juberet
 exstrui. Sunt et Romæ duo ei templa condita:

Varie lectiones et notæ.

(92) Κρατήρα καὶ κύρπον φέρειν. Cum Biony-
 sium seu Bacchum se diceret. Eustathius, II. 1:
 Ἐστὶ δὲ καὶ τὴν (ἀπύθιαν) τοῦ αὐτοκράτορος Ἰέτου
 τοῦ καὶ Καλλίγρᾳ φασὶ προσαγορευθέντος ὁ αὐτὸς τὸ ἐν

στρωτοπέδῳ γεννηθῆναι· οὗτος μὲν γὰρ ὑπερφροσύ-
 σα ὡ; εἰκό;ς ἐπὶ κάλλι, Νέος τε Διονύσιος ἐκα-
 λεῖτο, καὶ Διονυσιακὴν πᾶσαν ἐνδύων στολὴν ἐδί-
 καζεν.

quorum alterum ipse in palatio sibi extruxit, alterum a senatu ei et decretum est, et ædificatum. Cum Jove expostulabat, quod Capitolium præoccupasset. Imagines suas quovis terrarum missas adorari jussit. Templum Hierosolymitanum in suam ædem commutavit, ut Caii novi illustris Jovis appellaretur: quamvis hoc Josephus in suis *Antiquitatibus* dissimularit. 559 Eaque res Judaicæ defectionis initium fuit. Sacerdotes sibi multos legit, et ipse sibi immolavit. Machinis quibusdam tonitrui tonitrua, fulguribus fulgura regessit. Contra fulmina lapides est. ejaculatus, illud Æmericum subiude usurpans: *Tollito me, vel ego te*. Sub hoc Casare Pilatus, ut Eusebius ex Olympiadum scriptoribus refert, in tantas calamitates es incidit, ut divina vindicta urgente, manus sibi afferre cogeretur. Postquam igitur omni feroci genere fuit percitus (nam enumerari singula sine magnis nugis magnaue molestia non queunt) insidiati ei sunt Cassius Chærea, et Cornelius Sabinus. Plures vero in eum conjurarunt, et quid ageretur etiam familiares ejus non ignorabant: et qui non conjurarant, rem intellectam nec prodiderunt, et enim insidiis appeti hauri moleste tulerunt. Est autem, dum spectaculum ederet, appetitus: nam Chærea et Sabinus, quamvis flagitia illa agre ferrent, tamen quinque adhuc dies se continuerunt. Ut vero ipse Caius et saltare et tragœdiam agere voluit, eaque de causa alterum triduum denunciavit: observarunt, dum theatro egrederetur, et in angiportu quodam circumventum occiderunt. Cum cecidisset, nemo qui aderat sibi temperavit, quominus etiam mortuum convulneret. Etiam uxor ejus et filia statim sunt occisæ hæc cum tribus annis, mensibus novem, et diebus octo egisset, reipsa cognovit, se non esse deum. Mors ejus nuntiata paucis luctum, omnibus bæltiam attulit, dicti ejus recordantibus, quod aliquando iratus protulerat: *Utinam populus Romanus unam cervicem haberet*. Tum igitur populus Romanus dixit: *At tu unam cervicem habes, nos vero manus multas*. Paucis autem discursantibus, et per tumultum vociferantibus: *Quis Caium occidisset, Valerius Asiaticus vir consularis, tumultu consensu exclamavit: Utinam ego eum occidissem*. Qua voce illi perculti, tumultuari destiterunt.

Ἐνα ἀσχέτα εἴχετε· καὶ ἐπιλέγοντες ὅτι Σὺ μὲν εἶνα θεῶν δὲ τινῶν ὀλίγων καὶ θορυβοῦντων, βῶντων τε *Τίς Γάτων ἀπέσφαξεν*; Οὐαλίριος· Ἀσιατικὸς, ἀνὴρ ὑπατευκῶς, ἀνῆλθεν εἰς ἀποκτῆν τι χωρὶον, καὶ ἐκδοήσας, εἶπε· *Εἶθε ἐγὼ ἀσχέτα εἴχα* ἀπεκτοῦς. Καὶ οὕτω καταπλαγέντες οἱ θορυβοῦντες, ἤσυχασαν.

VIII Caio interfecto, senatūque in Capitolio coacto, dum alii popularem rempublicam, alii regium

A δ' ἐξερμάνη ἡ Γάτος ὡς καὶ τοῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ τέμνωσιν· αὐτῶ ἀνεγείραι κελύσαι κατὰ τὴν Μῆλητον, καὶ ἐν τῇ Ρώμῃ δὶω νεοὶ αὐτῶ ἰδρύθησαν· τὸν μὲν γὰρ αὐτὸς αὐτῶ ἐν τῷ παλατίῳ ἐτακτίνατο, ὃ δ' ὑπὸ τῆς βουλῆς αὐτῶ ἐψηφίσθη καὶ ἔδομήθη. Ἐπεινεκάλει δὲ καὶ τῷ Διὶ ὅτι τὸ Καπιτώλιον προκατέλαβε, καὶ ἀγάλματα δ' αὐτοῦ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀπέστειλε, προσκυνοῦντο αὐτὰ κελύσαι. Τὸν δ' ἐν Ἱεροσολύμοις· ναὶν εἰς οἰκεῖον ἱερὸν (93) μεθρμώζετο, ἵνα Διὸς ἐπιφανοῦς νέου χρηματικῆς Γάτου, εἰ καὶ ὁ Ἰώσηπος τοῦτο παρασιώπησεν ἀρχαιολογῶν. Ὅθεν καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων ἀποστασία ἐσχηκε τὴν ἀρχὴν. Ἰσρέας τε πολλοὺς αὐτῶ κτεστήσατο, καὶ αὐτὸς δ' αὐτῶ ἱερῶτο. Ταῖς τε βρονταῖς ἐκ μηχανῆς ἀντεθρόντα, ἀντήτοραπτιε τε ταῖς ἀστραταῖς. Καὶ ὅποτε κατήνεκτο κεραυνὸς, λίθους ἀντηρόντιζεν, ἐπιλέγων ἐφ' ἐκάστῳ τὸ τῷ Ὀμήρου· *Ἢ μ' ἀνάειρ*, ἡ ἐγὼ σέ. Ἐπὶ τούτῳ ὁ Εὐσέβιος (94) ἱστορεῖ, ἐκ τῶν τὰς Ὀλυμπιάδων ἀναγραφάντων ἀναλέξασθαι ταῦτα λέγων, τοσαῦταις περιέπεσε συμφοραῖς ὁ Πιλάτος, ὥστε ἀναγκασθῆναι αὐτοῦ γενέσθαι αὐτόχειρ, τῆς θείας δίκης μεταλθοῦσης αὐτόν. Ὡς οὖν πάντα τρόπον ἐξερμάνετο (ἀπαριθμεῖν γὰρ τὸ καθ' ἕκαστον πολλῆς ἀνεῖ λέσχης καὶ ἀήδίας), ἐπεβούλευσαν αὐτῶ Κάσιος· τε Χαίρειας, καὶ Κορνῆλιος· Σαβίνος. Συνώμασαν μὲν γὰρ πλείονας, καὶ συνήδισαν τὸ πρατέμονον καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ὄντες· καὶ ὅσοι δὲ οὐ συνώμασαν, γνόντες· οὗτ' ἐξέφηναν καὶ ἀσμενοὶ εἶδον αὐτόν ἐπιβουλεύμενον. Ἐπεβουλεύθη δὲ ἕξιν ἐπιτελών. Ὁ γὰρ Χαίρειας καὶ ὁ Σαβίνος ἐπὶ τοῖς γινομένοις αἰσχροῖς ἀιγούντες, ὅμως ἱκατέρων ἐκπίνετε ἡμέρας. Ὡς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Γάτος καὶ ὀρχήσασθαι, καὶ τραγωδίαν ἠθέλησεν ὑποκρίνασθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἔτερας τρεῖς ἡμέρας προήγγελε, τηρήσασθαι· αὐτὸν ἐκ τοῦ θεάτρου ἐξερχόμενον, ἐν στανωπῶ τιμὴ περιστάνας ἀπέκτειναν. Καὶ πρῶτος, οἰδαῖ τῶν παρόντων ἀπέσχετο, ἀλλὰ καὶ νεκρὸν αὐτόν κατετίτρωσκον. Καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὴν θυγατέρα αὐτίκα ἀπέσφαξαν. Γάτος μὲν ἐπὶ ταῦτα ἐν τε τρισὶν ἔτεσι, καὶ μισθὸν ἔννεμα, καὶ ἡμέρας ὀκτώ καὶ εἰκοσι πρῶτα, ἔργοις αὐτοῦ, ὡς οὐκ ἦν θεὸς ἔγνωκεν. Ὡς δὲ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐγγεγέθη, πλὴν ὀλίγων τῶν συνησεληγεσῶν αὐτῶ, πάντες ἔχαιρον μεμνημένοι, καὶ τοῦ λεχθέντος ποτὲ ὑπ' αὐτοῦ, ὅτι ὀργισθεῖς τῷ δήμῳ εἶπε· *Εἶθε*

B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z
Α
Β
Γ
Δ
Ε
ΣΤ
Ζ
Η
Θ
Ι
Κ
Λ
Μ
Ν
Ξ
Ο
Π
Ρ
Σ
Τ
Υ
Φ
Χ
Ψ
Ω
Α
Β
Γ
Δ
Ε
ΣΤ
Ζ
Η
Θ
Ι
Κ
Λ
Μ
Ν
Ξ
Ο
Π
Ρ
Σ
Τ
Υ
Φ
Χ
Ψ
Ω

H'· Αλλ' οὕτω μὲν διέφθαρτο Γάτος. Τῆς δὲ βουλῆς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ συναθροισθείσης, τοῖς μὲν

Variae lectiones et notæ.

(93) *Εἰς οἰκεῖον ἱερῶν*. Quod hausit Zonaras a Phitone in *Legut. ad Gaium*, p. 731 editis. Turnebi: Τὸν δὲ ἐν Ἱεροπόλει νεῶν, δ. λοιπὸς ἦν ἀψαυστο· ἀπύλλας ἔξωμένους τῆς πόσης, μεθρμώζετο καὶ μετεσηματίζεν εἰς οἰκεῖον ἱερὸν, ἵνα Διὸς ἐπιφανοῦς νέου χρηματικῆς Γάτου. Quippe Ἱεροσολὶν Hierosalem vocat in lib. contra Flaccum p. 667, et in

lib. περὶ ὄνειρων, αἰτ Θεοῦ κελὶν ab Hebraicis appellari.

(94) *Εὐσέβιος*. Vide quæ de morte Pilati scribit Joannes Antiochenus, p. 809, et Commentarium apocryphum, qui de ejusdem morte inscribitur in cod. Colberteo et in aliis S. Joannis Theologi falso uomen præfert.

δημοκρατισθαι ἰδοῦσι, οἱ δὲ μοναρχεῖσθαι καὶ αὐ-
 οὺς ἔκρινον. Καὶ τούτων οἱ μὲν τόνδε, οἱ δὲ τόνδε
 ἤρουντο. Κἀν τούτῳ στρατιῶνται τινες εἰς τὸ παλά-
 τιον, ἵνα τι διαρπάσωσιν εἰσπηδήσαντες εὐρον ἐν
 σκοτεινῇ γωνίᾳ κατακρυπτόμενόν που τὸν Κλαύ-
 διον (συντῆν γὰρ τῷ Γαίῳ τοῦ θεάτρου ἕξερχομένων,
 καὶ τὴν παραχῆν φοβηθεὶς κατεκρύβη), καὶ ἔξαί-
 κων αὐτὸν μὴ εἰδότες ὅστις ἦν γίνοντες δὲ αὐτο-
 κράτορά τε προσηγόρευσαν, καὶ ἐς τὸ στρατόπεδον
 ἤγαγον, καὶ μὴ τις ἐνδοξασαντος ἄπαντες αὐτῷ
 τὸ κράτος δεδώκασιν, ὡς ἐκ γένους ὄντι βασιλικού,
 καὶ νομιζομένῳ ἱππικαῖ. Εἰ γὰρ καὶ ἀνεδύετο καὶ
 ὄντελεγεν, ἀλλ' ὅσον ἐξίστατο καὶ ἀντέκειτο, τοσοῦ-
 τον μᾶλλον ἀντεφιλονεῖκον οἱ στρατιῶται μὴ παρ'
 ἐτέρων λαβεῖν αὐτοκράτορα, ἀλλ' αὐτοὶ δοῦναι πᾶσι.
 Αὐτὸ καὶ ἔκων, ὡς ἰδοῦσαι, ὑπέκλυσε. Μαθόντες δὲ
 καὶ οἱ θεαταὶ καὶ οἱ βουλευταί, ἤδη προκαταεἰλή-
 φθαι τὴν ἀρχὴν, καὶ αὐτοὶ ὠμολόγησαν. Καὶ οὕτω
 Τιβέριος Κλαύδιος Νέρων Γερμανικὸς, ὁ τοῦ Δρού-
 σου τοῦ τῆς Αἰθίας (95) υἱοῦ πατρὸς, τῆς αὐτοκράτορος
 ἀρχῆς ἔτυχεν, ἄγων ἔτος πεντηκωστόν. Ἐγένετο
 δὲ τὴν ψυχὴν οὐ φαῦλος, ἀλλὰ καὶ ἐν παιδείᾳ ἥσκη-
 τῆ, ὥστε καὶ συγγράψαι τινά. Τὸ δὲ σῶμα νοσώδης,
 πᾶν δὲ ἔγυνηκοκροτήθη ἄμα καὶ ἰδουλοκρατήθη,
 ἅτε καὶ ἐκ παιδῶν ἐν τε νοσηλείᾳ καὶ ἐν φόβῳ πολ-
 λῶ τραφεῖς. Κάντεῦθεν εὐθείαν καὶ ἐπὶ πλείον
 τῆς ἀληθείας προσποιησάμενος, καὶ ἥθους χανό-
 τητα, ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ βουλῇ ὠμολόγησε· καὶ
 πολὺν μὲν χρόνον ἐπὶ τῇ Αἰθίᾳ πολὺν δὲ ἐπὶ μη-
 τρὶ Ἀντωνίᾳ, τοῖς τ' ἀπελευθεροῖς συνδιατεθειθεὶς,
 οὐδὲν ἐλευθεροπραπέ· ἐπαδείκνυτο. Ἐπετίθεντο δ'
 αὐτῷ αἱ γυναῖκες· τε καὶ οἱ ἀπελευθεροὶ ἐν ταῖς
 μέξεσι, κἀν τοῖς πόσι. Πᾶν γὰρ ἀπλήστως ἀμ-
 φοτέροις προσέκειτο, πρὸς δὲ καὶ δευλίαν εἶχε. Τοιοῦτος
 δὲ πεφυκὸς (ὡς συνελόντι εἰπεῖν) ὁμοῦ οὐκ ὀλίγα καὶ
 θεόντως ἔπραττεν, ὁσάκις τῶν εἰρημένων παθῶν
 ἔξω ἔγινετο, καὶ ἑαυτοῦ ἔκράτει. Οὐκ εὐδὲς μὲν· οἱ
 εἰς τὴν βουλήν εἰσηλθεν, ἀλλὰ μετὰ τριακοστὴν
 ἡμέραν, διὰ τε τὸν Γάϊον οὕτως ἀπολωλότα δειδιώς,
 καὶ ὅτι τινὲς ἑαυτοῦ βελτίους εἰς τὴν ἀρχὴν παρὰ
 τῆς βουλῆς ὠνομάστησαν. Ἀλλὰ τὰ τε ἄλλα ἀκρι-
 βῶς ἐφυλάσσετο, καὶ πάντας τοὺς αὐτῷ προσόντας
 ἐρευνᾶσθαι ἐποίησε, μὴ τι ξιφίδιον ἔχων, καὶ ἐν τοῖς
 συμποσίοις· στυγνῶς εἶχεν αὐτῷ συνόντας· ὃ καὶ
 μετὰ ταῦτα ἐγένετο. Ἡ δὲ τῶν ξιφίδων ἔρευνα διὰ
 Οὐεσπασιανοῦ ἠπάσαστο. Τὸν μὲν οὖν Χαίρειον,
 καὶ τινὰς ἄλλους ἀπέκτεινεν, οὐ διὰ τὸν Γάϊον,
 ἀλλ' ἑαυτῷ ἀσφάλειαν προμηθεύμενος. Καὶ ὁ Σα-
 θίνος δὲ ἐκὼν ἀπέθανε, μὴ ἀξιώσας κολασθέντος
 τοῦ Χαίρειου αὐτὸς περιεῖναι. Τὰς δὲ τοῦ Γαίου
 ἀδελφάς· τὴν τε Ἀγριππίναν καὶ τὴν Ἰουλίαν κα-
 ταγαγὼν ἐκ τῆς ὑπερορίας, καὶ τὰς ὀσίας αὐταῖς
 ἀπέδωκε, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκπεσόντας ὁμοίως
 κατήγαγε. Καὶ τοὺς ἐν αἰρηταῖς δεδεμένους ἀκρι-

A imperium laudant, et ex his alii alium praeferunt :
 interea milites aliquot impetu in palatium facto,
 ut aliquid raperent, Claudium in obscuro
 angulo latitantem repererunt. Nam cum Caio thea-
 tro exierat, tumultuque territus se occultarat.
 Eum igitur protraxerunt, ignari quis esset : agni-
 tum, imperatorem salutarunt. In castra perducto
 citra ullam dubitationem omnes detulerunt impe-
 rium, quod et Caesarei generis esset, et clemens
 haberetur. Et si enim recusabat et refragabatur,
 tamen quantum ille renitebatur, seque opponebat,
 tantum milites contendebant, ne ab aliis impera-
 torem acciperent, sed ipsi omnibus darent. Itaque
 iavitus tandem, ut praes se ferebat, illis cessit. Con-
 sales vero et senatores ubi jam praecoccupatum
 esse imperium didicerunt, ipsi quoque renuntia-
 tioni ejus sunt assensi. Ita Tiberius Claudius Nero
 Germanicus, Liviae ex Druso nepos, imperium est
 adeptus, anno aetatis quinquagesimo. Ingenio fuit
 non contemnendo, et disciplinis ita eruditus, ut
 quaedam conscripserit. Caeterum valetudine parum
 firma, mulieribus et servis parere solitus, ut jam
 inde a pueritia in morbis et magno metu educa-
 tus. Unde simpliciore et dissolutioribus moribus
 se esse finxit, quam revera fuit, quod et ipse in
 senatu confessus est : vitaeque longo tempore cum
 avia Livia et Antonia matre ac libertis acta, nihil
 ingenio dignum praes se tulit. Sunt ei et mulieres
 et liberti in compositionibus et re verenea inai-
 diati, quibus utriusque satuari non poterat. Ad haec
 timidus fuit. Quamvis autem (ut rem paucis com-
 plectar) talis esset : tamen multa opportune fecit,
 quoties vitis istis evitatis, sui juris fuit. In curiam
 non statim, sed tricesimo die post venit, tum Caio
 interitu territus, tum quod aliqui ipso ad imperium
 aptiores a senatu nominati erant. Cum caeteris in
 rebus accurate se custodiit, tum omnes a quibus
 adiretur, excuti jussit, ne sicas ferrent : et milites
 ad convivia secum adduxit, quod deinceps quoque
 factum. Sicarum vero inquisitione per Vespasianum
 sublata est. Chæream et alios occidit, non
 ut Caio necem ulcisceretur, sed ut securitati suae
 consultum esset. Sabinus ultro sibi manus attulit,
 indignum ratus, si Chærea interfecto superatus es-
 set. Caio sorores Agrippinam 561 et Juliam revo-
 cavit, bonis restituitis. Eodem modo caeteros quo-
 que exsules tractavit. Eos qui in carcere vinculi
 erant, accurate exploravit : per calumniam delato-
 tos dimisit, fontes supplicio affecit. Venena, quo-
 rum magna copia in Caio sciniis est reperta, et
 libellos Protogenis, quem etiam occidit, cremavit.
 Scripta, quae Caius se cremasse affirmarat, reperta,
 senatui ostendit, legendaque tam iis a quibus,
 quam iis contra quos scripta erant, exhibuit : postea

Variæ lectiones et notæ.

(95) Αἰθίας. Recte quidem : nam Tiberii Claudii
 Neronis uxor fuit Livia Drusilla. Verum mas. om-
 nes Regii et Colbert. ut et infra p. 185 et 190, Ἰου-
 λίαν verberam praeferunt : nec scio an ex ingenio

Vollius Αἰθίας reposuerit : certe eandem errorem
 errat Constantinus Manasses :

Ἰσὴ τις ἐπαφρόδιτος συνέλαυτο γομέτῃ.
 Νέρων ἐπέληξ ἦν ἀνήρ, ἐπέληξ δὲ Ἰουλίαν.

ca exussit. Senatui Caium ignominia notaturo, restitit, quominus id decretum fieret. Ipse vero noctu statuas ejus omnes sustulit, et quæ vel ab ipso, vel ab aliis propter ipsum perperam acta erant, abolevit. Statuas decretas recusavit, sibi quoque sacrificari aut effigiem suam adorari vetuit. Fecit et alia multa id genus moderate, judicio, non simulatione. Filiam certe quidem unam L. Junio Sillano, alteram Ca. Pompeio Magno despondit, nullo immodico apparatu: nam et ipse diebus illis jus dixit, et senatus convenit. Præterea cum consules in curia consurrexissent, ut cum alloquerentur, assurrexit et ipse, et vicissim eis obvium ivit. Privato et Græco more plerumque cum suis vixit. In pecunia mirabilem se præbuit: vetuit enim offerri sibi argentum, quod et sub Augusto fiebat. Vetuit, ne ab ullo qui cognatos haberet, hæres institueretur. Bona quæ sub Tiberio et Caio publicata fuerant, aut ipsis possessoribus, si superstitis erant, aut eorum liberis reddidit. Multis magistratus et provincias a Caio ereptas restituit: et hoc genus alia fecit, ob quæ laudatus est. Verum ab ejus libertis et uxore Valeria Messalina alia acta sunt, his minime consentanea. Cum ingenti annonæ penuria laboraretur, non illi duntaxat tempore, sed in futurum etiam prospexit. Nam cum Romani frumento fere tantum aliunde importato utantur, regio quæ ad ostia Tiberis est, ejusmodi, ut neque tuto appellii possit, neque portus commodos haberet, efficiebat, ut eis maris imperium parum prodesset. Hiberno enim tempore nihil importari poterat. Ea re considerata, portus ædificavit, opusque perfectit magnitudine et animi et imperii Romani dignum. 562 Ac modestus in rebus omnibus, nato sibi filio, qui tum Claudius Tiberius Germanicus, post etiam Britannicus est cognominatus, nec ullo alio splendore usus est: nec se Augustum, aut Messalinam Augustam appellari sivi

πεισάκτου γὰρ παντός σχεδόν τοῦ αἵτου τοῖς Ῥωμαίοις ὄντος. ἡ χώρα ἢ πρὸς ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Τιβερῖος· οὔτε κατέστις ἀσφαλῆς, οὔτε λιμένας ἐπιτηδέσις ἔχουσα, ἀνωφελὲς σφίσι τὸ κράτος τῆς θαλάσσης ἔπολε. Οὐδὲν γὰρ κατὰ τὴν χειμερινὴν ὥραν ἠδύνατο εἰσφοιτῆν. Τοῦτο οὖν συνιδὼν, λιμένας τε κατεσκεύασε, καὶ ἀπέτελεσε πρῶτον καὶ τοῦ φρονήματος καὶ τοῦ μεγέθους τῆς Ῥώμης ἄξιον· ἐν πᾶσι δὲ μετριάων, οὔτε γεννηθέντα αὐτῷ υἱόσιν· (ὅς τότε μὲν Κλαύδιος Τιβέριος· Γερμανικὸς, ὕστερον δὲ καὶ Βρετανικὸς ἐπωνομάσθη) ἄλλα τι ἐπιφανὲς ἐπραξεν, οὗτ' Ἀδριανὸν αὐτὸν ἢ τὴν Μεσσαλίαν Ἀδριανὸν ἐκκληθῆναι ἐφῆκε.

IX. Ludis gladiatorii impense delectabatur: D quos cum crebro ederet, multi mortales variis criminibus condemnati peribant. Ad hunc modum sanguini et cædibus assuefactus, facilius etiam ad alios occidendos est impulsus. In causa autem fuerunt Cæsarei liberti et Messalina: qui si quem sublatum volebant, terrore ei incusso potestatem accipiebant faciendi quod vellet. Sæpe ex improviso consternatus, cum in subito terrore aliquos occidi jussisset: postea sibi redditus, et sanitate mentis recuperata, facti poenitens doluit. Quæ cum faceret, Romanique spem de eo parum bonam haberent: cum ab aliis, tum ab Annio Viniciano

αὐτῷ ἐξέτασας, τοῖς μὲν συκοφαντούμενοις ἀφῆκε, τοῖς δὲ κακοῦργήσαντάς τε ἐκόλασε. Καὶ τὰ φάρμακα ἢ πολλὰ ἐν τοῖς τοῦ Γαίου εὐρέθη, καὶ τὰ βίβλια τοῦ Πρωτογένους, ὃν καὶ ἀπέκτεινε, ἔκαυσε. Τὰ τε γράμματα ἢ λέγει μὲν κατακαῦσαι ὁ Γάιος, εὐρέθησαν δὲ ὄντα, τοῖς βουλευταῖς τε ἐπέδειξε, καὶ ἔδωκεν ἀναγνῶναι τοῖς τε γράψασιν αὐτὰ, καὶ τοῖς καθ' ὧν ἐγγράφητο, καὶ μετὰ τοῦτο κατέφραξε. Τῆς τε γερουσίας ἀτιμῶσαι βουλευθείσης τὸν Γάιον, ψηφισθῆναι μὲν τοῦτο αὐτὸς ἐκύλισε· νυκτὸς δὲ τὰς εἰκόνας αὐτοῦ πάσας ἤφάνισε, καὶ τὰ ὄρη τοῦ Γαίου καὶ ὑφ' ἑτέρων δι' ἐκείνων οὐκ ὀρθῶς γεγυῶτα ἀνέστρεψεν. Ἀνδριάντων δὲ αὐτῷ ψηφισθέντων, παρητήσατο. Καὶ θύειν ἢ προκυνεῖν ἐν ἀγάλματι αὐτῷ ἀπηγόρευσε. Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα πολλὰ ἐποίησε μετριοφρονῶν, καὶ χρίσει ταῦτα πράτων, ἄλλ' οὐκ ἐπιτελεύσει. Τὰς γοῦν θυγατέρας κατηγγύησεν τὴν μὲν Λουκίαν Ἰουλίαν Σιλανῶ, τὴν δὲ Γναίαν Πομπηίαν Μάγνων, καὶ οὐδὲν ὑπέρογκον ἐπραξεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐδίκασε, καὶ ἡ βουλή ἠβροῖσθη. Ταῦτά τε οὖν ἐπισεικῶς ἐπραξτε. Καὶ τῶν ὑπάτων ἐν τῷ συνεδρίῳ καταδάντων ἀπὸ τῶν δέσρων ἵνα διαλεχθῶσιν αὐτῷ, προεξενίστη τε καὶ ἀντιπροσῆλθε σφίσι. Ἰδιωτικῶς τε ἐξῆ ὡς τὰ πολλὰ, καὶ Ἑλληνικῶς αὐτὸς τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν διηγῶντο. Περὶ τὰ χρήματα δὲ θαυμαστόν· ἐγένετο· ἀπηγόρευσε γὰρ ἀργύριον αὐτῷ προσφέρειν, ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδριανῶντος ἐγένετο. Ἀπίεκε δὲ μὴδὲ κληρονόμος παρὰ τινος συγγενεῖς ἔχοντος καταλιμπάνεσθαι. Καὶ τῶν προδημευθέντων ἐπὶ τε τοῦ Τιβερίου καὶ τοῦ Γαίου, τὰ μὲν αὐτοῖς ἐπιπεριουσί, τὰ δὲ τοῖς τέκνοις αὐτῶν ἀπέδωκε· καὶ πολλοί, παρὰ τοῦ Γαίου τὰς σφετέρας ἀρχὰς καὶ χώρας ἀφαιρέθεισιν, αὐτὸς αὖθις ἐπανεπέσαστο. Καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἔργα εἰργάσατο, ὃ' ἢ ἐκρημάτο. Ἰπὸ δὲ τῶν ἐξελκυθέντων αὐτοῦ καὶ τῆς γυναικὸς Βαλσερίας Μεσσαλίνης ἔτραξε ἐπράχθη οὐχ ὁμοῦτροπα. Διμοῦ μέντοι ἰσχυροῦ, οὐ μόνον τῆς τότε ἀφθονίας ἐφρόντισεν, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσέπειτα. Ἐ-

Θ'. Συνεχῶς δὲ μονομαχίας ἀγῶνας ἐτίθει, πάντοτε χαίρων αὐτοῖς, κἀντεῦθεν πολλοὶ ἀπώλλυντο ἄνθρωποι, ἐπ' αἰτίαις τισὶ καταψηφισθέντες. Ἐθισθεὶς οὖν οὕτως αἵματος καὶ φόνων ἀναπιμπλάσθαι, προετίεστρον καὶ ταῖς ἄλλαις σφαγαῖς ἐκρημάσατο. Αἰτῶι δὲ τοῦτου οἱ τε Καῖσαρες καὶ ἡ Μεσσαλίνα ἐγένοντο. Εἰ γὰρ ἀποκτείναι τινα ἐβέλησταν, ἐξφόβουσαν αὐτὸν, καὶ πάνθ' ὅσα ἐβούλοντο ποιεῖν ἐπετρέποντο. Καὶ πολλάκις ἐξῆπιναίω, ἐκπλαγεῖ, καὶ κελεύσας τινὰ ἐκ τοῦ παραχρημα περιδουῖς ἀπολέσθαι, ἔπειτα ἀνεναγῶν καὶ ἀναφρονήσας, μαθὼν τὸ γεγονός, ἐλυπεῖτο καὶ μετεγίνωσκε. Τοιαῦτα δὲ ποιοῦντος· αὐτοῦ, οὐκέτι χρηστὴν ἐπέβη

ἐπὶ Κλαυδίου εἰ Ψευδαῖοι ἐς ἡχαιοί. διὰ καὶ ἐπεβου-
 λεύθη ὑφ' ἑτέρων τε καὶ ὑπ' Ἀγνίου Βενικιανοῦ (96)
 ὃς πρὸς Φούριον Κάμιλλον Σκριβωνιανὸν τῆς Δαλ-
 ματίας ἄρχοντα ἔπεισε καὶ ἀνέπεισεν αὐτὸν ἐπα-
 ναστῆναι. τῶν δὲ στρατιωτῶν μὴ πισθάντων αὐτοῦ,
 αὐτὸς μὲν ἀπέκτεινεν αὐτόν· Κλαύδιος δὲ καίτοι
 πάνυ καταδέσας, ὡς ἐτοίμως ἔχων ἐκπῆναι αὐτῷ
 τοῦ κράτους ἰδελοντῆς, ὁμως τὸν θάνατον αὐτῶ-
 μαθῶν, ἀναθάρασε· καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας ἄλ-
 λους τί τισι, καὶ χρήμασιν ἀντημεύατο, τοὺς δὲ
 συνεπιβουλεύσαντας ἀνεζήτησε, καὶ κλείστους ἐκί-
 λασε. Συχοὶ δὲ ἄλλοι τε καὶ ὁ Βενικιανὸς εἰσεχειρ-
 σάντο αὐτούς. Ἡ γὰρ Μεσσαλίνα καὶ ὁ τοῦ Κλαυ-
 δίου ἀπελευθέρως Νάρκισσος, οἱ τε συναπελευθέρω-
 αὐτοῦ, τῆς ἔφορτῆς ταύτης λαβόμενοι, οὐδενὸς τῶν
 δεινοτάτων ἀπίσσαντο. Ἄνδρες τε οὖν πολλοὶ καὶ
 γυναῖκες ἐκολάσθησαν, τινὲς δὲ καὶ τῶν πάνυ ὑπαι-
 τίων ἐσώθησαν, οἱ μὲν χρήμασιν, ἓνιοι δὲ γὰ καὶ
 χρίσι. Γαλαῖος δὲ τις ἀπελευθέρως τοῦ Καμίλλου
 ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τοῦ Ναρκίσσου παρελθόντος εἰς
 τὸ μέτρον, καὶ εἰπόντος αὐτῷ, *Τί ἄρ' ἐποίησας,
 Γαλαῖε, εἰ Κάμιλλος ἐμονάρχησεν, ἀπεκρίνατο
 ὅτι Εἰστήκειν ἄρ' ἐπισθεν μύτου, καὶ ἐσιώπων.*
 Ἄρρητα δὲ γυνὴ Καικίννου ὑπάτου οὔσα, εἰ καὶ τῇ
 Μεσσαλίῳ σφῆδρα φεικίωτο, οὐκ ἤνεγκες ἔην τοῦ
 ἀνδρὸς ὀνησικόντος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνδρα ἀποδει-
 κνῶντα ἐπὶ ῥῶσε. Τὸ γὰρ ξίφος λαβοῦσα αὐτὴν ἐπληξε,
 κἀκείνῳ ἐπέδωκεν, εἰποῦσα. *Ἴδού καί, οὐκ
 ἀίτῳ. Καὶ εἰ μὲν ἐπὶ τούτοις ἐπηνοῦντο. Κλαύδιος
 ταῖς στρατιώταις τὸ ἔπος τοῦτο συνεχῶς δίδουαι.*

Ἄνδρ' ἀπαμύνασθαι, δὲ

Ἡ δὲ Μεσσαλίνα καὶ οἱ ἀπελευθέρω αὐτοῦ οὕτως
 τὴν πολιτείαν καὶ τὰς στρατείας καὶ τὰς ἐπιτροπὰς
 τὰς τε ἡγεμονίας καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπώλουν καὶ
 ἐκπῆλυνον, ὥστε σπανίσει πάντα τὰ ὄνια, κἀνταῦ-
 θεν βιασθῆναι τὸν Κλαύδιον ἀπὸ βήματος τὰς τιμὰς
 αὐτῶν διατάξαι. Αὐλοῦ δὲ Πλαντίου ἐς τὴν Βρεττανίαν
 στρατεύσαντος, καὶ τὰ μὲν παθόντος, τὰ δὲ
 δρᾶσαντος, εἶτα τῷ Κλαυδίῳ τὰ συμβάντα γνωρί-
 σαντος, ἐκείνος τὰ οἴκῳ Οὐίτελιῳ Λουκίῳ τῷ συ-
 νυπαταυχότη ἐγχειρίσας, ἐξστράτευσεν. Καὶ πρὸς τὸν
 Ὀκτανῶν ἀφικόμενος, εἰς τε τὴν Βρεττανίαν περαιω-
 θεὶς· μετὰ κλείονος παρασκευῆς καὶ ἐλεφάντων,
 συνέμιξε τοῖς στρατεύμασι. Καὶ μετ' αὐτῶν τοῖς
 Βαρβάροις συμβαλὼν ἐνίκησε, καὶ τὸ βασίλειον αὐ-
 τῶν εἶλε· καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανήλθε, τὴν ἀγγε-
 λίαν τῆς νίκης διὰ τῶν γαμβρῶν τοῦ τε Μάγνου καὶ
 τοῦ Σιλανοῦ προπέμψας. Μαθοῦσα δὲ ταῦτα ἡ γε-
 ρουσία, Βρεττανικὸν καὶ αὐτὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπεκά-
 λασε, καὶ πολλὰ αὐτοῖς ἐψηφίσαστο ἔσπρα. Ἡ δὲ
 Μεσσαλίνα ὀρχηστοῦ ἐρατοῦσα τινος Μνηστῆρος
 ὠνομασμένου, ἐπεὶ μὴ ὑποσχέσειν αὐτὸν μὴτ'
 ἐφοβήσεσιν ἀνέπειθε συγγενέσθαι αὐτῇ, τὸν Κλαύ-
 διον παρεσκευάσεν ἐπιτάξαι αὐτῷ, πεῖσαι αὐτῇ
 ὡς ἐπ' ἄλλο τι δεομένη αὐτοῦ· καὶ εἰπόντος αὐτοῦ
 τοῦ Κλαυδίου, δεῖα προστάτταται παρὰ τῆς Μεσσα-

insidiæ ei comparatæ sunt : qui Furio Camillo Scri-
 boniano Dalmatiæ præfecto auctor defectionis fuit.
 Sed is cum milites dicto audientes non haberet,
 seipsum interfecit : Claudius vero quanquam ita
 territus, ut ultro illi cedere imperio in animo ha-
 beret : illius interitu cognito, recepit animum, et
 milites tum aliis rebus, tum pecunia remuneratus,
 insidiosiores quamplurimos indagatos supplicis affe-
 cit. Vinicianus et alii complures ipsi manus sibi
 attulerunt. Nam Messalina et Narcissus, una cum
 aliis ejus libertis, eam nacti occasione, nullo
 summæ crudelitatis genere abstinerunt. Itaque
 et viri et mulieres multi cæsi, quidam etiam ex
 nocentissimis vel pecuniâ vel gratia absoluti. Ga-
 læsus vero Camilli libertas a Narcisso in curia ro-
 gatus, quid facturûs fuisset, si Camillus factus esset
 imperator, respondit, se tacitum a tergo ejus sta-
 turum fuisse. Arria Cæciliæ consulis exor, Messa-
 linae admodum familiaris, marito superstes esse
 recusavit, eumque mortem reformidantem confir-
 mavit, eodem gladio quo seipsam percusserat illi
 porrecto, dixitque : *Ecce feri, ego non doleo.* Quod
 factum hi laudati sunt. Claudius vero ad
 supplicia tam propensus evasit, ut militibus istam
 versum subinde pro tessera daret :

Pœna luenda viro, si quis prior intulit arma.

Ῥᾶνα luenda viro, si quis prior intulit arma.
 δὲ οὕτω· πρὸς τὰς κολάσεις ἔσχεν, ὥστε καὶ σύθημα

..... χρὴ

τις πρότερος χυλεκαλίγη.

563 Porro Messalina et liberti ejus, ita repu-
 blicam, expeditiones, præfecturas, magistratus,
 cæteraque omnia vendebant et auctionabantur, ut
 in omnium rerum venalium penuria Claudius ipse
 pro tribunali pretia constituere cogeretur. Cum
 Aulus Plancius cum exercitu in Britanniam pro-
 fectus, clades alias accipisset, alias intulisset, ac
 statum rerum significasset : Lucio Vitellio collega in
 consulatu suo, summa rerum mandata, per Oceanum
 cum majoribus copiis et elephantis in insulam ve-
 ctus, cum cæteris legionibus Barbaros aggressus est :
 iisque victis, regiaque illorum capta Romam rediit.
 Magna et Sillano generis victoriae nuntiis præmissis.
 Quæ cognita, senatus et ipsi et filio ejus Britan-
 nici cognomentum, et alios multos honores decre-
 vit. Messalina saltatorem quemdam Mnestem no-
 mine, cujus amore capta erat, cum nec pollicita-
 tionibus nec minis ad concubitum percellere po-
 tuisset, curavit ut is a Claudio ipsi parere in omni-
 bus juberetur, quasi ad alias res ejus opera usura
 esset. Sic ille cum ea rem habuit, quasi id quoque
 ab imperatore jussus esset. Idem cum aliis quo-
 que multis ausa, adulteris sui copiam fecit, quasi
 conscio marito. et ad lasciviam ipsius connivente.
 Viniciam vero ob stuprum recusatum veneno sus-

Variorum lectiones et notæ.

(96) Βενικιανῶν. Ita codd. mss. At Wolfus legendum Μινουζιανῶν putat.

toht. Eam illius sub muliere et libertis servitutem Romani indigne ferebant. Anno sequenti, qui fuit ab Urbe condita octingentesimus, quartum consul factus Claudius, Gallum quemdam senatoris dignitatis virum, qui Carthaginem migrarat, propere accersivit, eumque se aureis compedibus alligaturum professus, dignitate tributa effecit, ne loco se moveret. Cum aliquando insidiae ei detectae essent, eum qui delatus erat, contempsit: nec ulla ejus ratione habita dixit: *Pulicem non eodem modo quo belluam, esse ulciscendum*. Alios vero multos ob Messalinæ criminationes, Asiaticum item et generum Magnum interfecit: illum propter divitias, hunc ob genus et affinitatem, licet, ob alia crimina damnati fuerint. Cum multi servi aegrotantes, plane a dominis neglecti, aribus ejicerentur: eos omnes qui sanitatem recuperassent, liberos esse lege lata jussit. Nepoti ex Antonia 564 filia et Cornelio Fausto Sylla nato, cui post Magni cædem nupserat, nihil decerni passus est. Verum quo ipse moderatius, eo se Messalina et liberti ejus insolentius gesserunt: quorum tres potissimum potestatem luter sese partiti erant: Callistus supplicum libellorum magister: Narcissus ab epistolis, qua de causa pugione accinctus erat, et Pallas hæci præfectus.

τῆς Συγατρῆς, ἣν Κορνελίω Φαύστῳ Σύλλᾳ ἀδελφῷ τῆς Μεσσαλίνας ἐστὶν μετὰ τὸν Μάρκον συνήκειε θάνατον, οὐδὲν ἀπέχεσθαι ψηφισθῆναι, μετριοφρονῶν Ἦ δὲ Μεσσαλίνα καὶ οἱ ἐξελυθῆροι αὐτοῦ ἐξώγαγοντο ἦσαν δὲ τρεῖς οἱ μέγιστα τὸ κράτος διεληφότες: ὁ τε Κάλλιστος, ὃς ἐπὶ ταῖς βίβλοις τῶν ἐξώγαγων ἐπέτακτο· καὶ ὁ Νάρκισσος, ὃς τῶν ἐπιστολῶν ἐπιστάτης, διὰ καὶ ἐγγχειρίδιον παραζώνοντο καὶ ὁ Πάλλας, ᾧ ἡ τῶν χρημάτων διοίκησις ἐμπειστέυτο.

X. Messalina vero adulteriis non contenta, maritos quoque multos habere concupivit: ac omnibus suis amatoribus nupsisset, tabulis conscriptis, nisi in primis nuptiis deprehensa perisset. Nam dum Caesariani omnes cum ea consentiebant, nihil non de communi sententia gerebatur. Postquam vero Polybium, quamvis ejus etiam consuetudine uteretur, per calumniam interfecerat, nemine jam ei fidem habente, ab eorum benevolentia deserta periiit. Nam cum C. Silius, Sillii a Tiberio interfecti filium, maritum sibi ascripsisset, nuptias magnificis epulis celebravit, et ædes illi regias donavit, in quas pretiosissima quæque Claudii ornamenta congesserat: tandem etiam consulem illum designavit. Quæ cum nota essent cæteris, Claudium latebant. Sed Narcissus aliquando peregre absenti, ab eaque remoto per concubinas omnia significavit. Hæque Romam reversus, et alios multos, et Mnesterem saltatorem interfecit. Deinde ipsa quoque Messalina interfecta, Agrippinam fratris filiam, libertorum impulsu duxit, quod Silius Demitium jam pene puberem haberet, quem in ædem regni alerent, ac Britannico necem matris, ipsorum opera interfectæ, ulturo passus forent. Decreto jam conjugio, Sillanum timentes, qui a

Α λίνης ποιεῖν, συνῆν αὐτῇ, ὡς καὶ τοῦτο ὅτι ἐκαίνου κεκαλυμμένοι. Τοῦτο δὲ καὶ πρὸς συχνῶς ἐτέρους ἐποίησε. Ὡς γὰρ εἰδότες τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ συγχωροῦντος ἀκολασταίνεω αὐτῇ ἐμοιχεύετο. Βενίκιος δὲ οἷ μὴ ἠθέλησαν αὐτῇ συγγενίσθαι, φαρμάκῳ ὅπ' αὐτῆς διαφθάρη. Ἠγαλλων δὲ οἱ Ῥωμαῖοι, δουλεύοντα αὐτὸν τῇ γυναίκῃ καὶ τοῖς ἀπελευθέροις ὄρωντες. Τῷ δ' ἐξῆς ἐναυτῷ δεκαοκτοσὺν ἔται τῇ Ῥώμῃ ὄντι, τὸ τέταρτον ὑπέταυσε Κλαύδιος, ὅτι Γάλλον τινὰ βουλευσάμενον, εἰς δὲ τὴν Καρχηδόνα ἐξοικίσσαντα, σπουδῇ μεταπέμφατο, εἰπὼν ὅτι Χρυσῆς σε πύθαις θῆσαι· καὶ οὕτω τῷ ἐξώγαμῳ πεθῆθαι κατὰ χώραν ἔμεινε. Ἐπιβουλῆς δὲ τινος τῷ Κλαυδίῳ μηχανήσεως, καταφρόνησε τοῦ μηχανήσαντος, καὶ ἰν ὁδὲν λόγῳ αὐτὸν ἐποίησατο, εἰπὼν ὅτι Ὅχι

Β ὁμοίως δὲ πύθαις καὶ θηρίων ἀμύνησθαι. Ἄλλους δὲ πολλοὺς διαβληθέντας: ὅπῃ τῆς Μεσσαλίνας καὶ τὸν Ἀσιατικὸν καὶ τὸν γαμβρὸν τὸν Μάρκον ἀπέκτεινε· τὸν μὲν Ἀσιατικὸν διὰ τὴν ὁδοίαν, τὸν δὲ Μάρκον διὰ τὸ γένος καὶ τὸ κῆδος (97). Ἐδίωξαν μὲντοι ὡς ἐπ' ἄλλοις τισίν. Ἐπὶ δὲ πολλοὺς δούλους νοσοῦντας (98), οὐδὲμιὰς θεραπείας οἱ δεσπόται ἤξιουν, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκῶν ἐξώθουν, ἐνομοθέτησε, πάντα τοὺς ἐκ τοιούτων περιγενομένους, ἐλευθέρους εἶναι. Γεννηθέντος δὲ οἱ ἐγγόνου ἐκ τῆς Ἀντωνίας

Γ. Ἦ δὲ Μεσσαλίνα μὴ ἀρκουμένη ὅτι ἐμοιχεύετο, ἐκαθύμησε καὶ ἄνδρας πολλοὺς ἔχειν, καὶ συνήκειεσθαι ἄν πᾶσι τοῖς αὐτῇ χωρῆμένοις μετὰ συμβολαίων, εἰ μὴ ἐν τῷ πρώτῳ φωραθείσα ἀπέλατο. Ἔως μὲν γὰρ οἱ Καισάρειοι πάντες ὤμιλουν αὐτῇ, οὐδὲν ἦν ὁ εὖκ ἀπὸ κενῆς γνώμης ἐπιβουλή. Ἐπὶ δὲ τὸν Παύστιον, καίτοι κἀκαίην πλησιάζουσα, δέβαλε καὶ ἀπέκτεινε· οὐκέτ' αὐτῇ ἐπίστευον, καὶ ἐρημωθεῖσα τῆς κατ' αὐτῶν εὐνοίας ἐφθάρη. Τὸν γὰρ Σίλιον τὸν Γάλλον τὸν τοῦ Σιλίου τοῦ ὑπὸ Τιβερίου σφαγῆτος υἱὸν ἄνδρα ἐπεγράφατο, καὶ τοὺς τε γάμους πολυτελῶς εἰσέτασε καὶ οἰκίαν αὐτῷ βασιλικὴν ἐχαρίσατο, πάντα τὰ τιμώτατα τῶν τοῦ Κλαυδίου καίμηλων συμφορήσασαι εἰς αὐτὴν, καὶ τέλος ὑπατον αὐτὸν ἀπέφηκε. Ταῦτα δὲ ἅλα τοῖς ἄλλοις ὄντα τὸν Κλαυδίῳ ἀνάνθανεν. Ἀποδημοῦντι δὲ ποτε αὐτῷ καὶ μονοθῆντι ὁ Νάρκισσος μνηύει: πάντα διὰ τῶν πηλακῶν τὰ γινόμενα. Ὅθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπαγγέλλετο, καὶ ἄλλους πρὸς πολλοὺς, καὶ τὸν ὀρχηστῆρα Μνηστήρα ἐφόνευσσε, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ αὐτὴν τὴν Μεσσαλίαν ἀπέσφαξεν. Ἐσπίτης δ' οὕτω διαφθαρείσης, τὴν Ἀγριππίναν τὴν ἀδελφίδην ἔγχεσε σπουδῇ τῶν ἀπελευθέρων, ὅτι τὸν ἄομιτον ἐς προσέθους ἦδη τελούντα εἶχεν υἱόν, ὅπως ἐφεθρον αὐτὸν τῇ ἀρχῇ τρέφοντες, μὴδὲν ὅπῃ τοῦ Βρετανικῶ δεινὸν πάθωσαν, ὡς τὴν αὐτοῦ μητέρα

Variae lectiones et notæ.

(97) Καὶ τὸ κῆδος. Ita mss. *Wolffius* legendum putat κῆδος, *gloriam*. Sed nihil mutandum.

(98) Δούλους νοσοῦντας. Vide Gloss. med. Lat. in v. *Manumissio* sub *suem*.

την Μισσαλίαν αναίρεθῆναι ποιήσαντες. Δεδογμένου
 ἰὴ ἤδη τοῦ γάμου, δεισαντες τὸν Σιλανὸν ὑπὸ τοῦ
 Κλαυδίου τιμώμενον ὡς ἀνδρᾶ ἀγαθόν, ἅμα δὲ καὶ
 τὴν Ὀκταβίαν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, τῇ τῆς Ἀγριπ-
 πίνης υἱῷ τῷ Δομίτιῳ προκινώμενοι, ἐγγυσημένην
 τῷ Σιλανῷ, πείθεισι τὸν Κλαύδιον, ὡς ἐπιβουλεύοντά
 αὐτὸν τὸν Σιλανὸν ἀποκτείνειν. Γενομένου δὲ τούτου,
 λόγους ἐν τῇ βουλῇ ὁ Οὐτίλλιος ἐποιήσατο, ὅτι συμ-
 φέρει τῷ κοινῷ, γῆμαι τὸν Κλαύδιον. Καὶ τὴν
 Ἀγριππίναν ἐπιτρέλαιν εἰς τοῦτο ἀπέφρανε, καὶ βιά-
 σασθαι ἐπίσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν γάμον συνεβούλευεν.
 Ἐνταῦθεν ὀρμηθέντες οἱ βουλευταί, πρὸς τὸν Κλαύ-
 διον ἦλθον, καὶ ἠνάγκασαν ἔξθεν αὐτὸν γῆμαι. Καὶ
 φήρισμα ἐποιήσαντο ἔξιναι. Ῥωμαίοις ἀδελφοῖς
 ἄγασθαι· πρῶτον γὰρ ἐπεκάλυτο. Ὡς δ' ὁ γάμος
 ἐτετέλεστο, τὸν τε Κλαύδιον ἐσπεταρίσατο, δεινοτάτη
 οὖσα πράγματα χρῆσθαι, καὶ πρὸς οὐδὲ εὐνοτικῶς
 ἐκαίωσατο. Καὶ τέλος τὸν μὲν Βρεττανικὸν τὸν παῖδα
 αὐτοῦ ὡς τὸν τυχεύοντα τινὰ τρέφεσθαι ἐπέλεξε (ὁ γὰρ
 ἑταρὸς ἔθανε) τὸν δὲ Δομίτιον τότε μὲν γαμβρὸν τῷ
 Κλαυδίῳ ἀπέδειξε, ὑστερον δὲ καὶ εἰσποίησα, καὶ
 εἰσποικῆσα τῷ Κλαυδίῳ αὐτὸν καὶ πρὸς τὸ κράτος
 ἐξήσκησε, καὶ παρὰ τῷ Σενέκᾳ ἐξεπαίδευεν. Ἀμύθη-
 τὸν τε κλειύτον συνέλεγε, οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν λαβὴν
 ἐκ ἄργυριῶν παραλείπουσα, πολλοὺς δὲ καὶ φο-
 νεύουσα διὰ χρήματα· ἤδη δὲ τινὰς καὶ γυναίκας
 ζήλοστυπῆσασα ἔκτεινε. Τὴν γούν Παυλίαν τὴν Αἰ-
 λίαν ἀποκτείνασα, καὶ τὴν καλλιῆν αὐτῆς κομιθεύ-
 σαν μὴ γυναικίσα, τὸ τε σῶμα αὐτῆς αὐτῆ ταῖς
 χερσὶν ἀνέβριξε, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐπισκέφατο, ἰδίως
 πρὸς ἔχοντας. Μετὰ ταῦτα δὲ καὶ Λύγουσταν τὴν
 Ἀγριππίναν ὁ Κλαύδιος ἐπεκάλασε, καὶ τὸν υἱὸν
 αὐτῆς εἰσποικῆσάμενος, μετωνόμασε Τιβέριον. Κλαύ-
 διον Νέρωνα Ἀρνούσιον Γερμανικὸν Καίσαρα, μὴδὲν
 φροντίσας ὅτι καίσαρα ὁ οὐρανὸς τὴν ἡμέραν ἐκαί-
 νην ἴδοι. Καὶ μετὰ τοῦτο τὴν θυγατέρα τὴν Ὀκτα-
 βίαν εἰς ἑταρὸν τι γένος εἰσαγαγῶν, ἵνα μὴ ἀδελφὸς
 συνοικίσειν δοκῆ. Ἀγριππίνα αὐτῶν. Ἀγριππίνα δὲ
 καὶ Καλπουρλίαν γυναίκα τῶν πρώτων ἐφυγάδευεν,
 ἣ ὡς λέγεται καὶ ἀπέκτεινε, ἐπειδὴ τὸ κάλλος αὐτῆς
 ὁ Κλαύδιος· ἐθαύμασε καὶ ἐφίησε. Τοῦ δὲ Νέρωνος
 (τοῦτο γὰρ τὸ ὄνομα ἐκ' αὐτῷ ἐξενίκησεν) εἰς τοὺς
 ἐφήβους ἐγγραφέντος, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐν ἣ ἐνεγρά-
 φη, τὸ δαιμόνιον τὴν τε γῆν ἐπὶ καλῷ ἔσεισε, καὶ
 φόβον νυκτὸς πᾶσιν ὁμοίως ἐπέβαλε. Νέρων μὲν οὖν
 γέβετο, Βρεττανικὸς δὲ οὐτε τινὰ τιμὴν οὐτε ἐπιμέ-
 λειαν ὄλεον· ἣ γὰρ Ἀγριππίνα τοὺς περιέποντας
 οὐτὸν τῶς μὲν ἐξήλασε, τοὺς δὲ καὶ ἀπέκτεινε· καὶ
 τὸν Σωσίδιον (99), ᾧ ἡ τροφή αὐτοῦ καὶ ἡ παιδεία
 προστετέτακτο, κατέσφαξεν, ὡς τῷ Νέρωνι ἐπιβου-
 λούοντα. Καὶ παραδοῦσα αὐτὸν οἷς ἠθέλεν, οὐτε τῷ
 πατρὶ συναίνει, οὐτε δημοσιεύειν εἶα. Ἐβόησατο δὲ
 πάντα τοῦ Κλαυδίου κρητύουσα, καὶ τὸν Νάρμισσον
 καὶ τὸν Πέλλαντα οἰκισοσμήνη. Ὁ γὰρ Κάλλιστος

Claudio ut vir bonus honorabatur, nec non Octa-
 viam filiam ejus Sillano desponsam, Agrippinam
 filie Domitii jam ante destinantes: Claudio per-
 suadent, ut Sillanum pro insidiatore occidat. Quo
 facto, Vitellius in senatu proposuit, esse a repu-
 blica, ut Claudius uxorem ducat: et Agrippinam ei
 fore idoneam pronuntiavit, utque ad eas nuptias
 adigebatur auctor fuit. Ita senatores propere ad
 Claudium abierunt, eumque coegerunt scilicet, ut
 matrimonium contraheret: facto senatusconsulto,
 ut fratram et sororum filias ducere liceret,
 quod ante vetitum erat. Peractis nuptiis, mulier
 ingenti callidissimi, Claudium plane in sua quasi
 verba jurare coegit: amicos ejus, partim metu,
 partim beneficiis sibi conciliavit. Denique Britan-
 nicum privignum plebeio more educari fecit (nam
 aliter obierat) Domitium autem tum generum Clau-
 dii designavit, post etiam adoptandum curavit:
 quo facto, eundem ad imperium sub preceptoris
 Seneca erudit. Divitiis cogendi ineffabiles, ne levis-
 sima quidem pecuniarum faciendae occasione prae-
 missa, multis etiam pecuniis causa occidis. Inter-
 fecit etiam mulieres nonnullas ex zelotypia, ut
 Lolliam Paulinam, cujus caput ad se allatum cum
 non agnosceret, suis manibus os aperuit, ut den-
 tes aspiceret, quorum peculiaris erat series. Post-
 haec Augustam appellavit Agrippinam Claudius:
 et filium ejus adoptatum, Tiberium Claudium Ner-
 onem Germanicum Caesarem nominavit,
 nihil turbatus, quod eo die coelum ardere visum
 est. Deinde filiam Octaviam in aliam familiam
 adoptatam, ne fratrem et sororem copulare vide-
 retur, ei despondit. Agrippina Calpurniam quoque
 principem matronam vel in exilium egit, vel, ut
 fortar, etiam occidit: quod Claudius ejus formam
 admiratus esset, ac laudasset. Quo die Nero (hoc
 enim nomen sere usurpatar) virilem togam sum-
 psit, terra late concussa est, et noctis omnibus ex
 aquo terror incussus. Crescentibus Neronia opibus
 Britannicus sine ullo honore penitus negligebatur,
 ministris ejus ab Agrippina partim fugatis, partim
 occisis. Sociibus autem, cui educatio et institutio
 illius mandata erat, quasi Neroni insidias esset,
 interfectus est. Britannicum vero his commissum
 quae ipse probabat, nec cum patre vivere, nec pro-
 dire in publicum passa est. Poterat autem omnia,
 cum Claudio dominaretur, et Narcissum ac Pal-
 lantem amicos habere. Nam Callistus, potentiam
 maximam adeptus, obierat. Astrologi tum tota Ita-
 lia pulsi sunt, et qui eos consulebant, multati.
 Caratacus quidam Barbarorum princeps captus, et
 Romam ductus, veniam a Claudio impetravit. Cum
 dimissus esset, et Romae splendorem atque ampli-
 tudinem sese perlustrasset: *Itane, inquit, cum
 haec et hujusmodi habeatis, nostra tuguriola cocu-*

Variae lectiones et notae.

(99) Καὶ τὸν Σωσίδιον. Ita reposimus ex ms. Reg. et Colb. ubi Wolfius Σωσίχιον perperam: nam

Socijsum vocant etiam Tacitus, lib. xi, et Dio in Excerptis Valerianis, p. 678.

precipit? Julium Gallicum, Claudius causam dicentem, in Tiberim iratus precipitari jussit. In quem Domitius Afer, optimus illius ætatis patronus, sacote admodum jocatus est. Nam cum quidam a Gallico destitutus, ejus auxilium implorasset: *Quis tibi, inquit, narravit, me natatorem illo meliorem esse?*

Ἐφη, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πεποιημένοι τῶν σπηριδιῶν ἡμῶν ἐπιθυμεῖτε; Τοὺσι γὰρ δὲ τινι Γαλλικῷ δίκην λέγοντι ἀχθεσθεὶς ὁ Κλαύδιος, ἐκέλευσεν αὐτὸν εἰς τὸν Τίβεριν ἐμβληθῆναι· ἐφ' ᾧ δὲ Δομίτιος ἄφρονος, κρείστων τῶν κατ' αὐτὸν ἐν τῷ συνηγορεῖν ἰσχύσεας, κάλλιστα ἀπίστωσε. Δειθίντος γὰρ τινος τῆς παρ' αὐτοῦ βοήθειας, ἐπειδὴ ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ ἐγκατελείφθη, ἔφη πρὸς αὐτὸν· Καὶ εἰς σοὶ εἶσαρ ἐτι κρείστων ἐκείνου νήχομαι;

XI. Post hæc Claudio ægrotante, Nero curiam ingressus, ludos circenses nuncupavit, si convalesceret. Agrippina enim quidvis tentabat, ut Nero populi gratiam colligeret, et unus imperii successor fore putaretur. Itaque et ludos circenses, quibus maxime Romani studebant, a Nerone ob salutem Claudii, quam maxime deprecabatur, promittendos curavit: et tumultu ob panis venditionum subornato, Claudio persuasit, ut populo per publicum edictum, senatui per litteras significaret, et si ipse moreretur, Neronem jam ad rempublicam administrandam esse idoneum. Is igitur ex eo magnus fuit, et celebris: Britannicum vero vivere plerique ignorabant, cæteri ex rumoribus a noverca sparsis, vecordem et lunaticum esse putabant. Cum Claudius convalesceret, Nero ludos magnificos fecit, et sub idem tempus Octaviam duxit, ut ex eo quoque jam vir esse videretur. Quamvis autem Agrippinæ et ea quæ Livia habuerat, omnia concessa, et plura etiam decreta essent: nihil tamen ei satis erat, ni manifeste ex æquo cum Claudio imperatrix nominaretur: et magno incendio urbem pervagante, una cum eo ad opem ferendam in publicum profuit. Claudius igitur offensam iis quæ hactenus acta esse cognoverat, nec ferenda illa, et mulierem coercentem esse ratus, Britannicum data virili toga imperii successorem designare in animo habuit. Quo Agrippina cognito, veneno eum antevertere, priusquam ea perficeret, insiuit. Quod cum ob merum ætatem semper a Claudio hauriri solitum; et victus ratione, qua omnes principes tuendæ salutis ergo uti solent, fuisset inefficax: Locustam, veneficam celebrem, ob id ipsum crimen nuper deprehensam, accersivit, ejus opera boletos aliquot veneno

567 lethifero infecit: ac ipsa de cæteris edit, et illum ut venenato qui maximus et pulcherrimus vesceretur, impulit. Ad hunc modum fraude circumventus, tanquam crapula et ebrietate, ut alias sæpius factum erat, oppressus esset, e convivio elatus, et a veneno per noctem confectus, interiit, et linguæ et aurium usu statim adempto. Vixit annos LXIII, menses XI, dies XIII; imperavit annos XIII, menses VIII, dies XX. Hæc Agrippina fecit, Narcisso in Campaniam ad calidas aquas podagræ lenienda causa ablegato. Nam illo presentē, nihil hujusmodi conficere potuisset: tam accuratus erat

Α ἐπι: πολὺ προχωρήσας δυνάμειος ἐτελεύτησεν. Οἱ ἀστρολόγοι δὲ ἐξ ἀπάσης τῆς Ἰταλίας ἠλάθησαν, καὶ οἱ αὐτοὶ συγγινόμενοι ἐκολάσθησαν. Καρὰ τῶν δὲ τὴν Βαρβάρων ἀρχηγὸς ἀλοῦς καὶ εἰς τὴν Ρώμην ἀχθεὶς, καὶ συγγινώμενος παρὰ τοῦ Κλαυδίου τυχόν. Εἶτα περινοστήσας τὴν πόλιν μετὰ τὴν ἀφρασίαν, καὶ ἰδὼν αὐτῆς τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ μέγεθος· Εἶτα,

ΙΑ'. Νοσήσαντος δὲ μετὰ ταῦτα τοῦ Κλαυδίου εἰσῆλθεν ὁ Νέρων εἰς τὸ συνέδριον, καὶ εἰ ἀναβήσασθαι ὁ Κλαύδιος, ἐκπεδρομίαν ὑπέσχετο. Πάντα γὰρ τρέπον ἢ Ἀγρικπίνῃ ἐκίμαι, ἕνα τῶν τε πλήθει χαρίζοτο καὶ μόνος ἕσσεσθαι νομίζοιτο τῆς αὐταρχίας δόδοχος. Διὸ τὸν τε ἰπικτικὸν ἀγῶνα, ᾧ προσέκειντο μάλιστα, ἐποίησε τὸν Νέρωνα ὑποσχέσθαι ἐπι τῆ τοῦ Κλαυδίου ὑγεῖα, ἣν καὶ πάνυ ἀπηύχετο· καὶ πρὸς τὴν κρᾶσιν τῶν ἀρτων θόρυβόν τινα γενέσθαι παρασκευάσασα, ἀνέπεισε τὸν Κλαύδιον, τῷ δὲ δῆμῳ ἐκ προγραφῆς δηλώσαι, καὶ τῇ γερούσιᾳ ἐπιστεῖλαι ὅτι, κὰν αὐτὸς ἀποθάνοι, ὁ Νέρων τὰ κοινὰ ἰκανὸς ἦδη ἐστὶ διοικεῖν. Καὶ ὁ μὲν πολὺς τε ἔκτοτε ἦν, καὶ διὰ στόματος ἤγετο ἅπασα. Τὸν δὲ Βρεττανικὸν συγχῶν μὲν εὐδ' εἰ ἐξῆ ἐγίνωσκον, οἱ λο:ποὶ δὲ παραπλήγη καὶ ἐπίληπτον, ταῦτα κηρυττούσης τῆς Ἀγρικπίνης, φοντο βασιαντος δὲ τοῦ Κλαυδίου, τὴν ἰκποδρομίαν ὁ Νέρων μεγαλοπρεπῶς ἐπετέλεσε, καὶ τὴν Ὀκταβίαν δὲ τότε ἐγημεν, ὥστε καὶ ἐκ τούτου ἀνὴρ εἶναι ἦδη δοκεῖν. Οὐδὲν δὲ ἀρκεῖν τῇ Ἀγρικπίνῃ εἰδίκαι, καίτοι ὅσα τε ἡ Διόβια ἐχε κακίην ἐδέδοτο, καὶ ἄλλα τε κλειῶ ἐψήφιστο. Ἡ δὲ καὶ ἰσοκρατῆς τῷ Κλαυδίῳ ἀντικρυς ἰνομάζεσθαι ἤθελε, καὶ ποτε πολλοὺς τὴν πόλιν ἐπινομομένους κυρδς, πρὸς τὴν ἐπικυρολίαν ἐκείνην συμπαρέγένετο. Ὁ γοῦν Κλαύδιος ἀχθόμενος τοῖς ὀρωμαίνουσιν τοῖς τῶν εἰς γνώσιν ἰούσιν αὐτῷ, καὶ Βρεττανικῷ ὅπως ἐντύχει φιλοφρόνῳ; συγγινόμενος, οὐκ ἤνεγκε τὰ γινόμενα, ἀλλ' ἐκείνην τε καταλύσαι, καὶ τὸν εἶν ἐς τοὺς ἐσθῆδους εἰσαγαγεῖν καὶ διάδοχον ἀποδείξει παρασκευάζετο. Γνωσὰ δὲ ταῦτα ἡ Ἀγρικπίνῃ προκαταλαθεῖν αὐτὸν φαρμάκῳ πρὶν τι τοιοῦτον κρᾶχθῆναι, ἐσπούδασεν. Ὡς δ' ἐκείνο εὐδὲν ὑπὸ τοῦ οἴνου, ὃν πολὺν ἀεὶ ὁ Κλαύδιος ἐπινεύ, ἐξαιργάσατο, καὶ ὑπὸ τῆς ἄλλης διαίτης, ἣ πάντας ἐπίπαν οἱ τὸ κρῖτος ἔχοντες χρωτῶν πρὸς φυλακῆν ἐαυτῶν, Ἀουκουστῶν φαρμακίδια τινὰ περιβόητον ἐπ' αὐτῷ τούτῳ νέον ἐαλωκυζαν μετεπέμψατο· καὶ τι φάρμακον ἕτερον ἀφυκτον σκευάσασα δι' αὐτῆς, εἰς ἕνα τῶν καλουμένων μυκτῶν ἐνέβαλε, καὶ αὐτὴ μὲν ἐκ τῶν ἄλλων ἤσθιεν, ἐκείνον δὲ ἐκ τοῦ τὸ φάρμακον ἔχοντος, ὄντος μεγίστου τε καὶ κάλλιστου, φαγεῖν παρεσκεύασα. Καὶ ὁ μὲν οὕτω; ἐπιδόλευθεὶς ὡς ὑπερκορῆς σφόδρα τῇ μέθῃ γενόμενος, ὅπερ καὶ ἄλλα πολλὰκις ἐγένετο, ἐκ τοῦ συμποσίου ἐξεκομίσθη. Κατεργασθεὶς δὲ τῷ φαρμάκῳ μετέλλαξε διὰ τῆς βυκτῆς, μὴτ' εἰπεῖν μὴτ' ἀκούσαι τι θυγηθεῖς, ζήσε;

ἔτη ἐπὶ τρισὶν ἐξήκοντα καὶ μῆνας δύο καὶ ἡμέρας A
 τρισκαίδεκα, αὐτορχήσας δ' ἑναυτοῦς τρισκαίδεκα,
 μῆνας τε ὀκτώ καὶ ἡμέρας εἰκοσι. Ταῦτα δὲ ἡ Ἀγριπ-
 πῖνα κατοίηκε, τὸν Νάρκισσον εἰς Καμπανίαν προ-
 κίμψατα, ὡς τοῖς ὕδασι ἐκαὶ πρὸς τὴν ποδάγραν
 χρησιμοποιεῖται. Οὐ γὰρ ποτε παρόντος ἐκαίνου τοιοῦτόν
 τι δεδρακέναι ἰσχυσεν ἄν, τοιοῦτος τοῦ δεσπότου φύ-
 λαξ ἐτύχανε. Θανόντος δὲ τοῦ Κλαυδίου καὶ αὐτὸς
 εὐθὺς διεφθάρη, μέγιστον δυνηθείς. Πρὸ δὲ τοῦ
 σπαγήνηαι ἔργον λαμπρὸν διεπρέξατο. Τὰ γὰρ γράμ-
 ματα τοῦ Κλαυδίου ὅσα ἀπόρρητα κατὰ τε τῆς
 Ἀγρικπίνης καὶ καθ' ἑτέρων τινῶν ἔχων, ὅσα τὰς
 ἐπιστολάς αὐτοῦ διοικῶν, ἅπαντα προκατέκαυσεν.
 Ἐσπάρτη δὲ παρὰ τῷ τῆς Μεσσαλίνης μνημίῳ, ἔπερ
 ἐκ συντυχίας συνενεχθῆναι, ἔδοξεν εἰς τὴν ἐκαίνης τι-
 μωρίαν γενέσθαι. Ὄρθη μέντοι κομήτης ἀστὴρ ἐπὶ
 κλειστόν, καὶ ψαχὺς αἰματώδης, καὶ σκηπτὸς ἐς τὸ
 δορυφορικὸν σημεῖον ἐνέπεσε, καὶ ἔταρ ἄντα συν-
 ἔκτισεν ἃ σημεῖα τῆς Κλαυδίου τελευτῆς ἐλογισθῆσαν.
 Τοῦτου γοῦν μοναρχοῦντος καὶ Θεωδῆς ἐγένετο, ὃ
 καὶ ὁ θεὸς Δουκὸς ἐν ταῖς Πράξεσι μέμνηται, καὶ ὁ
 Ἰώσηπος ἐν τῷ ἐννεκταυδέκω λόγῳ τῆς Ἀρχαιο-
 λογίας ιστορεῖ, γόητα αὐτὸν ὄντα πολλοὺς ἀπατή-
 σαι, ἕως θάδος ὁ τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπος Ἰηὺν ἑκ-
 πίων πέμψας πολλοὺς τῶν περὶ αὐτὸν ἀνελε, πολ-
 λούς δ' ἐζώγησε, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Θεωδῆ Ζωρη-
 θέντος τὴν κάραν ἀπέτεμε. Καὶ Σίμων δ' ὁ Μάγος
 ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλέως τῆ Ῥώμῃ ἐπιδημήσας
 πολλοὺς τῶν αὐτῆν οἰκούντων γοητείας ἠπάτησε
 καὶ ἔσπετερισάτο. Ἄηλοι δὲ τούτο Ἰουστίνῳ, ὁ φίλος
 σοφὸς τε καὶ μάρτυς ἐν τῇ πρὸς Ἀντωνίνον ὑπὲρ
 τοῦ καθ' ἡμᾶς ἔθγματος ἀπολογία, γράφων ταῦτα·
 Καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου εἰς οὐρανόν,
 προσβάλλοντο οἱ δαίμονες ἀθρώπους τινὰς λέ-
 γοντας αὐτοὺς εἶναι θεοὺς, οἱ οὐ μόνον οὐκ
 ἐδωχόθησαν ὑφ' ὁμῶν, ἀλλὰ καὶ τιμῆς ἠξιώθη-
 σαν· ὡν εἰς καὶ Σίμων ὁ Σαμαρεὺς ὁ ἀπὸ κόμης
 Γιττῶν, ὃς ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος διὰ τῆς τῶν
 δαιμόνων ἐνεργείας θυράειος μωρῆσας
 ἐν τῇ πόλει ὁμῶν τῇ βασιλίδι Ῥώμῃ, θεὸς ἐνομοσθῆ,
 καὶ ἀνδριόσφι παρ' ὁμῖν τετιμῆται ἐν τῷ
 Τιβέριδι ποταμῷ μεταξὺ τῶν δύο γερουρῶν Ἰσαμένῳ,
 γράμμασιν ἐπιγεγραμμένῳ Ῥωμαίοις,
 Σίμωνι δὲφ σφάκῳ ἔπερ ἐξελληνίζόμενον, Σίμωνι θεῷ
 ἀγίῳ ἠηλοῖ. Καὶ ὁ Πέτρος δὲ ἐπὶ Κλαυδίῳ πρῶ-
 τον ἐπεδήμησε τῇ Ῥώμῃ, τὸ σωτήριον κήρυγμα
 ἔγκρατασκαίρων αὐτῇ, καὶ τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας
 καταυγάζων τὰς διανοίας τῶν ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ
 πολλοὺς πιστεῦσαι τῶν Ῥωμαίων, καὶ οὕτως ἀλῶναι
 τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων ὡς
 μηδὲ τοῖς λόγοις αὐτοῦ ἀρκεσθῆναι μόνοις,
 παρακλήσει δὲ πρὸς Μάρκον χρῆσασθαι τὸν ἀπόστολον
 ὁπαδὸν ὄντα Πέτρου, ἔγγραφον αὐτοῖς τῆς
 τοῦ κορυφαίου διδασκαλίας ἐκθέσθαι ὑπόμνημα,
 καὶ αὐτοὺς αἰτίους γενέσθαι τῆς τοῦ κατὰ
 Μάρκον Εὐαγγελίου συγγρα-
 φῆς. Οὕτω ταῦθ' ἰστορήσεν ὁ Εὐσέβιος.

IB. Καὶ Κλαυδῖος μὲν ὄν εἰρηται τρόπον ἐξ ἄν-
 θρώπων ἐγένετο· τὴν δ' ἡγεμονίαν Νέρων ἐσπετερι-
 σάτο τῆς Ἀγρικπίνης σπουδῇ, υἱὸς αὐτῆς ὢν καὶ
 εἰσποιητὸς καὶ τῷ Κλαυδίῳ γενόμενος, τῶν τε δια-
 θηκῶν τοῦ Κλαυδίου ἀφανισθεῖσων καὶ τοῦ Βρεταν-
 κῶ πωρηγωνισμένου, ὃς γνήσιος ἦν τοῦ τεθνεῶτος
 υἱός, ἐν παιδικῇ ἔτη τυγχάνων τῇ ἡλικίᾳ. Τοῦ Νέρ-
 ωνος δὲ αὐτοκράτορος καὶ Αὐγούστου ὑπὸ τε τῆς βου-
 λῆς καὶ τῆς στρατιᾶς ἀναγορευθέντος, ἡ Ἀγρικπῖνα
 πάντα τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκοντα διέφκει τῷ ἐκαίνου
 ἐνόματι καπηλεύουσα πάντα. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου

A domini custos. Sed Claudio defuncto, et ipse sta-
 tim interit, cum summam potentiam tenuisset.
 Antequam autem occideretur, egregium facinus
 edidit. Nam litteras Claudii arcanas contra Agrip-
 pinam et alios scriptas cremavit, quas, ut qui illi
 esset ab epistolis, omnes habebat. Est autem juxta
 Messalinæ sepulcrum interfectus: quod fortuito
 factum, in illius ultionem accidisse visum est.
 Cometa longissimo tempore apparuit, et vexillum
 satellitum guttis sanguineis infectum, et de cælo
 tactum. Contigerunt et id genus alia, quæ signa
 interitus Claudii putabantur. Sub hoc principe
 Theudas exstitit, cujus D. Lucas in Actis meminit:
 et Josophus *Antiquitatum* libro xix refert, eum
 fuisse impostorem, qui multos seduxerit, donec
 B Fatus Judææ procurator, missis equitibus multos
 ejus sectatores occiderit, multos ceperit, atque
 ipsi Theudæ caput amputarit. Simon quoque Ma-
 gus hoc imperante Romæ versatus, multos præ-
 stigiis deceptos in suam sectam pertraxit. Id quod
 Justinus philosophus et martyr in Defensione reli-
 gionis nostræ ad Antonium declarat, his verbis:
Post Domini in cælum assumptionem, demones
quosdam homines subornarunt, qui se deos esse di-
cerent: qui adeo a vobis pulsati non sunt, ut eis hono-
rem habueritis. Quorum e numero fuit Simon Sa-
maritanus, e pago Gittano: qui cum sub Claudio
Cæsare dæmonum opera miracula edidisset, in urbe
vestra imperatrice Roma, deus est habitus: decreta-
que ei statuta in Tiberi fluvio inter duos pontes, cui
Romanis litteris inscriptum est, Simonis deo sancto.
 Petrus quoque 568 sub Claudio Romæ salutaris
 præconii semina sparsit, cui multi ex Romanis
 fidem habuerunt: itaque doctrina principis apo-
 stolorum capti sunt, ut solis ejus verbis non con-
 tenti, Marcum apostolum, Petri comitem, exora-
 rent ut conciones summi viri scriptis mandaret:
 atque in causa essent, ut Marci Evangelium con-
 scribebatur, quemadmodum refert Eusebius.

D XII. Claudio ad hunc modum, ut expositum est,
 rebus humanis exemplo, Nero adoptivus ejus
 filius, Agrippinæ matris opera sibi vindicavit im-
 perium, Claudii testamento abolito, et Britannico
 amoto, qui germanus defuncti filius, pueritia an-
 nos nondum excesserat. Nerone a seratu et mili-
 tibus imperatore et Augusto declarato, Agrippina
 imperium sub illius nomine administrans, venalia
 habuit omnia: sed tempore procedente Seneca
 præfectus satellitum, et Burrus magister Neronis,
 illa subinota, imperium quandiu licuit, optima

gesserunt. Nero enim cum rerum potiretur, admodum adolescens (annos enim tum xvii habebat) et otii quam negotii amantior, indulgebat genio, amabat, comessabatur, potabat, ludis gladiatorii et circensibus vacabat, non angusti animi homo, sed sumptuosus, ac potius prodigus. Cujus vel illud argumentum est, quod uni ex sodalibus bis millies et quingentes mille drachmas argenti simul dari jussit. Cum vero Agrippina pecuniam coactam ei proponendam curasset, ut tanta summa visa mutaret consilium: ille re intellecta, rogavit, *Quantum esset id?* cum didicisset: *Ignorabam*, inquit, *me tam parvam donasse*, ac summam duplicari jussit. Eo pacto hæc celeriter exhausto, celeriter novis faciendæ pecuniæ rationibus fuit opus. Itaque insolita vectigalia ubivis exegit. Agrippina vero, ut erat avarissima, vehementer indignante, corradenda sibi pecuniæ ademptam occasionem, et comminata ac Britannicam imperatorem facturam: Nero territus, illum veneno sustulit. Qui cum statim diriguisset, et pro epileptico efferebatur, cum livores ex veneno in corpore apparerent, gypso inunctus per forum gestabatur. Id adhuc liquidum, ingens pluvia prorsus deterat, ut facinus non tantum **500** audiretur, sed etiam oculis cerneretur. Post etiam matrem Agrippinam per libertum Anicetum sustulit: quæ cum cædis ministrum adesse intellexisset, lacerata veste, nudatoque ventre: *Hunc, hunc*, inquit, *Aniceta, feri, quod Neronem peperit*. Ea interfecta, Nero ipse intacti facinus voluit, eamque omnem nudatam perjuravit, et vulnera numeravit. Noctu autem ita turbabatur, ut ex lecto exsiliret præ terroribus: et Romæ multis in locis a quibusdam clam scribebatur:

Tres matricida, Orestes, Alcmaeon, Nero.

τραύμα:α ἐξηριθμήσε. Ταῖς δὲ νοθὲν ἐξεταράττατο, ὥστε καὶ ἐκ τῆς εὐνῆς ἀναπηδῶν καὶ ἐκδιεματωθεῖται. Ἐν δὲ τῇ Πόλει πολλαχῶθι ἐγράφετο παρὰ τινων ἀφανῶς.

Nerone, Orestes, Alcmaeon, μητροκτόνοι.

Augustam Octaviam Claudii filiam, uxorem suam, repudiavit. Nam Sabinam adamatam, uxoris loco habere voluit: quæ verita ne illa revocaretur, calumniatores subornavit, a quibus et adulterii et veneficii accusaretur, ac primo relegendam, deinde occidendam curavit. Post ipsa etiam Sabina a Nerone interfecta est, cum in eam prægnantem calcibus insillisset, quam quidem longo tempore luxit: ac tantopere desideravit, ut principio mulierem illi similem ejus loco teneret: deinde puerum libertinum, nomine Sporum, exsecis virilibus uxorem duceret, quod is quoque Sabinae esset similis, quanquam ipse Nero Pythagoræ liberto nupsisset. Hi duo igitur una rem habebant cum Nerone, Pythagoras ut vir, Sporus ut mulier. Publice cithara cecinit, quamvis exigua et obscura voce præditus. In circo aurigavit. Trajecit in Græciam, non ut majores sui, sed saltandi, citharæ pulsandæ, præconii faciendi, ageudæque tragædiæ

Α ὁ Σενέκας Ἐπαρχος ὢν τοῦ δορυφορικῶ, καὶ ὁ Βούβρος διδάσκαλος τοῦ Νέρωνος, τὴν μὲν ἔκπευσαν· αὐτοὶ δὲ τὴν ἀρχὴν ἤνυσαν ἀριστεὰ ἐφ' ὅσον περ ἠβουθήσαν. Ὁ γὰρ Νέρων νεώτατος τυγχάνων δι' ἐρονάρχησιν (ἐπτακκαίδεκατὸν γὰρ ἔτο; ἦγε τότε τῆς ἡλικίας αὐτοῦ), καὶ μῆτε φιλοπραγματίας ὢν, ἐτρέψα καὶ ἥρα καὶ ἐκόμαζε, καὶ ἐμίθευ, καὶ μονομαχίας καὶ ἱπποδρομίας ἐσχόλαζε. Πολυδάπανος δὲ καὶ οὐ μικρόφρων ἦν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀσωτηνός. Τεκμήριον δὲ, τινὲ τῶν περὶ αὐτὸν παντήκοντα ἄμα καὶ διακοσίας μυριάδας ἀργυρίου δοθῆναι καλεῖσθαι, ἐπειδὴ ἡ Ἀγριππῖνα ἀθροίσασα τὸ ἀργύριον, ἐπέπων αὐτοῦ τεθῆναι παποίηκεν, ἐν' ἀθρόον ἰδὼν αὐτὸ μεταβλήται, συνεὶς ἐκείνος ἤρετο Πόσον εἴη τὸ καίμενον; καὶ μαθὼν, Ἠγγόησα, εἶπεν, ἄλλορον ὄδω κεχαρισμέτος, καὶ διπλασιασθῆναι ἐκδύσασθαι. Οὕτω δὲ ταχὺ τοῖς βασιλικῶς ἐξήντητος θησαυρῶς, ταχὺ δὲ πῶρον ἰδεσθῆ καινῶν, καὶ τέλη οὐκ εἰσησμένα πάντοθεν ἐξελέγετο. Τῆς δ' Ἀγριππίνης οὐ μὴ ἀργυρολογεῖν ἠδύνατο, φυλαργουρώτατη οὖσα, περιθύμως ὀργισθείσης, καὶ ἀπειλησαμένης, τὸν Βρετανικὸν αὐτοκράτορα καταστήσειν, φοβηθεὶς ὁ Νέρων ἀπέκτεινε φαρμάκω αὐτόν· καὶ ὁ μὲν παραχρῆμα ἀπέψυξε, καὶ φορδῆν ὡς ἐπιληπτος ἐκκεκίμιστο. Ἐν δὲ γε τῇ ἐκπορᾷ ἐπαὶ καλιδῶς ὑπὸ τοῦ φαρμάκου γέγονε, γύψω χρισθεὶς διὰ τῆς ἀγορᾶς ἦγετο. Τετὸς δὲ πάλυς ὕψους εἶε τῆς γύψου οὐστῆς ἐπιπυῶν, ἄπασαν ἐκείνην ἀπέκλυσεν· ὥστε τὸ δεῖνὸν μὴ μόνον ἀκούεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὀρεσθαι. Ὑστερον δὲ καὶ τὴν μητέρα τὴν Ἀγριππῖναν, τὸν ἀπαλευθρόν Ἀνίκητον πέμψας διεχειρίσατο. Ἡ τὸν πεμφθέντα ἰδούσα, καὶ γνούσα ἐφ' ὅτω ἦκει, τὴν ἰσθῆκα περιβέβηξε, καὶ τὴν γαστέρα ἀπογυμνώσασα Παις ταύτης, ἔφη, Ἀνίκητε, παῖς, οὐ Νέρωνα ἔτεκε. Καὶ ἡ μὲν ἰσθάγη, ὁ δὲ Νέρων καὶ αὐτόκτης τοῦ τολμήματος γέγονε, καὶ πᾶσαν εἶδε γυμνώσας καὶ ἐκείματαυθῶν, ὥστε καὶ ἐκ τῆς εὐνῆς ἀναπηδῶν καὶ ἐκδιεματωθεῖται.

Καὶ τὴν Αὐγούστην Ὀκταβίαν τὴν τοῦ Κλαυδίου θυγατέρα, τὴν αὐτοῦ γυναῖκα ἀπέπέμψατο. Τῆς γὰρ Σαβίνης ἔρῶν, ἤθελεν αὐτῇ συνεῖναι ὡς γαμηθῆ. Δείσασα δὲ ἡ Σαβίνα μὴ ποτὴ ἡ Ὀκταβία μετακλήθει, κατηγορούς ἐπ' αὐτῇ καὶ πωχίας καὶ γοητείας ψευδοῦς παρέσκευάσατο. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον φυγαδευθῆναι αὐτὴν, ἔπειτα καὶ σφαγῆναι ἐποίησεν. Εἶτα καὶ αὐτῇ ἡ Σαβίνα ἐκάνθη ὑπὸ τοῦ Νέρωνος· κούση γὰρ αὐτῇ λάξ ἐπέσπευεν. Ἐπὶ πολὺ δὲ θανοῦσαν ἐπένοθησεν· οὕτως δ' αὐτὴν ἐπέθησεν ὥστε τὰ μὲν πρῶτα γυναῖκα τίνα προσπερῆ ἐκείνην μεταπέμψατο καὶ ἔσχεν. Ἐπειτα παῖδα ἀπαλευθρόν, ὃν Σπόρον ὠνόμαζεν, ἐκτεμῶν ἐγγμεν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τῇ Σαβίνῃ ἐμίθει, καίπερ Πυθαγόρα τινὲ ἐξελυθέρω γεγαμημένο. Καὶ συνεγίνοντο ἄμα τῷ Νέρωνι, Πυθαγόρας μὲν ὡς ἀνὴρ, Σπόρος δὲ ὡς γυνή. Καὶ ἐκιδαρβήσε δὲ δημοσίᾳ, καίτοι βραχὺ καὶ μὲν φώνημα ἔχων· καὶ ἐν τῷ ἱπποδρομῶν ἡματιηλῆσεν. Ἐστραϊώθη δὲ καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, οὕτω γι

ὡς οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ ὀργῆσει, καὶ ἐπὶ
 κταραρμῆσει, κηρύξει τε καὶ τραγῳδίας ὑποκρίσει.
 Οὐ γὰρ ἤρει οὐτέψ ἡ 'Ρώμη, ἀλλ' ἰδέσθη καὶ
 ἐκστρατίας, ἴσα καὶ Περιοδικῆς, ὡς ἔλεγε, γένη-
 ται. Ἀλλὰ τί ἂν τις καθ' ἕκαστον λέγοι τῶν παρ'
 ἑκείνου πραττομένων; πάντα γὰρ ἀπλῶς, ὅσα οἱ
 τυχόντες ὑποκρίνονται, κίκείνος Δεγέ τε καὶ
 ἔκραττε, καὶ ἔπασχε, πλὴν καθ' ὅσον χρυσαῖς
 ἰδίῳ ἀλύσειν· οὐ γὰρ ἔκρατε 'Ρωμαίων αὐτο-
 κράτορα σιδηραῖς δεῖσθαι. Στρατιώτης δὲ τις, ἰδὼν
 αὐτὸν ποτὶ δεδεμένον, ἤγανακτησε, καὶ προσδραμῶν
 ἔλυσεν. Ἐτερο; δὲ, ἐρομένου τινὸς; *Τί ποιεῖ ὁ αὐ-
 τοκράτωρ;* ἀπεκρίνατο ὅτι *Τίττει*. Τοιοῦτον γάρ
 τι ὑπεκρίνατο τότε. Ἐβῆτο δὲ καὶ τὸν Ἰσθμὸν τῆς
 Πελοποννήσου διερύξαι, καίπερ τῶν ἀνθρώπων
 δακνόντων. Λαβὼν οὖν αὐτὸ, δίκαιλλον, καὶ τι καὶ
 ἀνασάφας, ἔπαισε καὶ τοὺς ἄλλους ἀνάγκη αὐτὸν
 μιμῆσθαι. Αἶμα δὲ τοῖς πρώτοις ἀψάμενοις τῆς
 γῆς λέγεται ἀναδύσαι καὶ οἰμωγὰς καὶ μνηθμοὺς
 ἐξακούεσθαι, καὶ εἰδῶλων γενέσθαι φαντασίαν
 πολλῶν.

II'. Οὗτος πρῶτος καὶ τοῦ κατὰ Χριστιανῶν
 ἤρξατο διωγμοῦ, καὶ Πέτρον καὶ Παῦλον τοὺς κορυ-
 φαίους τῶν ἀποστόλων ἀπέκτεινε κατὰ τὸν αὐτὸν
 καιρὸν, ὡς ὁ Εὐσέβιος ἱστορεῖ, ἐκ παλαιότερων
 συγγραφέων μαρτυρίας παράγων. Ἐτεροὶ δὲ κατὰ
 τὴν αὐτὴν ἡμέραν φασὶ τελειωθῆναι καὶ ἄμφο τοὺς
 ἀποστόλους, ἐν ἄλλῳ δὲ ἔπει καὶ ἄλλῳ. Μετὰ δὲ
 Πέτρον πρῶτος ἀρχιερεὺς τῆς 'Ρώμης ὁ Αἰνὸς ἐγένε-
 τω. Ἐτι δ' ἐν τῇ Ἑλλάδι οὗτος τοῦ Νέρωνος Ἰου-
 δαῖοι εἰς προῦπτον ἀπίστησαν, καὶ ἐπ' αὐτοὺς τὸν
 Οὐεσπασιανὸν ἔπεμψε. Καὶ οἱ ἐν τῇ Βρετανίᾳ δὲ
 καὶ οἱ Γαλάται βαρυνόμενοι ταῖς εἰσφοραῖς ἤσχαλ-
 λον ἐκ κλειόνος, καὶ ἐφλέγμαίνον. Γάιος δὲ Ἰούλιος
 Οὐίνδιξ (1), ἀνὴρ κατὰ τὸν πατέρα βουλευτῆς τῶν
 'Ρωμαίων, ὄρων τοὺς ὀμοφυλοῦς Γαλάτας ὀργῶντας
 πρὸς ἀποστασίαν, δι' ὧν ἰσημηγόρησεν ἠρέθισεν
 αὐτοὺς, καὶ ἔπεισε πάντα ὅπλη τῆς βουλῆς καὶ
 τοῦ δήμου τῶν 'Ρωμαίων ποιῆσαι, καὶ ἑαυτὸν, ἐν τι
 παρὰ ταῦτα πράξῃ, φονεύσειν. Αὐτοκράτορα δὲ
 Γάϊον τὸν Σερούλιον τὸν Σουλπίκιον προχειρί-
 σατο, γινόμενον ἐξ εὐπατριῶν, καὶ τότε τῆς Ἰθη-
 ρίας ἀρχόντα. Καὶ ἔς τὴν ἡγεμονίαν ἰδέξτε, οὐκ
 ἠθέλησε δὲ τὰς τῆς αὐταρχίας ἐπικληθείς προσα-
 θεῖν τότε. Τῆς δ' ἀποστασίας παρατεινομένης ὁ
 Οὐίνδιξ ἑαυτὸν ἀπέσφαξε, τῶν μετ' αὐτοῦ στρατιω-
 τῶν κινδυνευσάντων ὑπεραλήθας, καὶ πρὸς τὸ
 δαιμόνιον ἀγανακτήσας, ὅτι τοιοῦτου πράγματος
 ὀργηθῆτε, τοῦ τὸν Νέρωνα καθελῖν καὶ τοὺς 'Ρω-
 μαίους ἀλευθερῶσαι οὐκ ἐξέτελεσεν αὐτό. Τοσαύτη
 γὰρ προθυμία πρὸς τοῦτο ἐχρήσατο, ὥστε τοῦ Νέ-
 ρωνος διακοσίας καὶ πενήκοντα μυριάδας ἐπιση-
 ρύξαντος τῇ τὴν κεφαλὴν αὐτῷ κομίσοντι τοῦ
 Οὐίνδικος, ἔκαινε; ἔφη ὅτι *Ὁ Νέρωνα ἀποκτείνων,
 καὶ τὴν ἐκείνου κομισίας μοι κεφαλὴν τὴν ἐμὴν
 ἀντελήψεται κεφαλὴν*. Ὁ δὲ Νέρων, μαθὼν καὶ

A causa. Nec enim ei Roma satis ampla erat : sed
 expeditione erat opus, ut Periodonices , hoc est ,
 passim victor, ut siebat, evaderet. Sed quis singu-
 laria ejus facta enumeret? Nam uno verbo, quid-
 quid viles histriones representant, ea omnia ipse
 et dicebat et faciebat et tolerabat, nisi quod au-
 reis catenis vinciebatur : nam ferrea Romanorum
 imperatorem haud decuissent. Aliquando igitur
 miles viactum conspicatus, præ indignatione ac-
 currit, eumque solvit. Alius interrogatus, *quid
 ageret imperator,* respondit, *eum parturire*. Partu-
 tum enim tum representabat. Coepit etiam Isth-
 mum perfodere; a quo cum homines abhorrenter,
 570 sumpto ligno ipse fodere coepit, idemque
 suo exemplo facere caeteros coegit. Fertur autem
 sanguis ebullisse, cum terra primum tangeretur,
 et gemitus et mugitus exauditus esse, et spectra
 multa apparuisse.

XIII. Hic persecutionis Christianorum princeps,
 Petrum et Paulum principes apostolorum interfecit,
 eodem tempore, ut Eusebius ex antiquorum
 testimoniis asserit. Nam alii eodem quidem die
 utrumque consummatum esse tradunt, sed anno
 diverso. Post Petrum, primus pontifex Linus fuit.
 Nero adhuc in Græcia degens. Vespasianum, con-
 tra Judæos, qui jam aperte defecerant, misit. Brit-
 tanni quoque et Galli exactionibus gravari se, ini-
 quis et exulceratis animis patiebantur. Itaque C.
 Julius Vindex senatorii ordinis, ut et pater fuerat,
 populares suos jam ante ad defectionem propen-
 sos, magis etiam concionibus instigavit, jureju-
 rando adactos, se pro senatu populoque Romano
 facturos esse omnia : et ipsum, si quid secus fe-
 cisset, occisuros. Imperatorem vero Serrillum
 Sulpicium Galbam designavit, virum patricium,
 tum Hispaniæ prætorem : ac is principatum qui-
 dem suscepit, sed imperii cognomena tum assu-
 mēre noluit. Cum autem defectio lente procederet.
 Vindex præ dolore propter militum suorum peric-
 ulum sibi ipsi manus attulit, fortunæ iratus,
 quod tam præclarum facinus occidendi Neronis et
 populi Romani liberandi ad exitum perducere non
 potuisset. Quod tanta alacritate ab eo susceptum
 fuit, ut cum Nero bis millies et quingenties nullo
 drachmas ei promitteret, qui sibi Vindicis caput
 attulisset, dixerit, *se ei qui Neronis interfecti sibi
 caput attulisset, suum caput vicissim daturum esse*.
 Nero vero cum Petronium quoque, contra sedi-
 tiosos cum majori parte copiarum præmissum, ad
 Galbam defecisse cognovisset, spe armorum abje-
 cta, in animo habuit, senatu occiso, et urbe in-
 censa, navigare Alexandriam : atque adjecit : *Etsi
 imperio exciderimus, tamen illic ars nos alet*. Quæ

Variae lectiones et notæ.

(1) Οὐίνδιξ. Qui Βίνδιξ Dioni lib. LXIII, pag. 725.

dum agigaret, senatus ejus presidio avocato, castra ingreſsus, Neronem hostem judicavit, et Galbam ejus loco imperatorem creavit. Nero ubi se a 571 satellitibus destitutum esse vidit, villi veste induta, et simili equo conscenso, tera facie ne agnosceretur, noctu cum Epaphrodito et Sporo fugit. Agnitus, et ab obvio quodam imperator salutatus, via declinata, in culmis se occultavit. Populus Romanus, cum diluxisset, gaudio exultans, urbem coronis inplevit: quidam etiam, ut in libertatem asserti, pileati in publicum prodierunt. Senatus, ea quæ imperatorem decent, Galbæ decrevit. Plebs Neronem et salibus inessit, et multos qui apud eum potentes fuerant, interemptos per viam traxit. Milites et alii Neronem querentes, cum latebras indagassent, equites contra eum miserunt. Quos cum adventare sensisset, comites jussit et ipsum et semetipsos occidere. Quibus non obsecutis, ingemuit. Deinde Sporum irrito conatu occidere aggressus: *Ego solus*, inquit, *nec amicum habeo, nec inimicum*. Cum jam in proximo essent equites, ictu sibi illato: *Proh Jupiter*, inquit, *qualis artifex pereo?* Moribundum, et ægre spiritum trahentem, Epaphroditus plane confecit. Perit mense Julio: vixit annos triginta, menses, quinque, dies viginti; imperavit annos tredecim, menses octo, biduo minus. Octavo ejus imperii anno, primus post Marcum apostolum et evangelistam Alexandriæ episcopus factus est Anianus. Εἶτα τὸν Σπύρον ἀνελεῖν θαλῆσας, καὶ μὴ θυνηθεῖς. Καὶ ἦδη πελασάντων τῶν ἱππέων, αὐτὸς αὐτὸν λυμῖαι! δυσθανατοῦντα δ' αὐτὸν ὁ Ἐπαφρόδιτος, λέων ἐταλεύτηκε μῆνα, βιώς ἐτη τριάκοντα πρὸς ἑτη τρισκαίδεκα, καὶ μῆνας ὀκτώ, δυοῖν ἡμέραιν δέοντας. Ἐν δὲ τῷ ὀγδόῳ τῆς τούτου μοναρχίας ἔπει πρῶτος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας μετὰ τὸν ἀπίστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Μάρκον Ἀνιανὸς γέγονεν.

XIV. Gaiba post Neronis interitum, decreto sibi a senatu principatu, etiam Rufi copiis auctus, recepit animum: sed Caesaris appellationem non admisit, nec imperatoris nomen in ullis litteris usurpavit priusquam legati a senatu advenissent. Eos qui sub Nerone alios calumniati erant, aut falsis testimoniis oppræsserant, supplicio affecit. Servi qui dominos dictis factisque læserant, eis ad pœnam dediti: pecuniæ et possessiones, quas Nero donarat, repetitæ sunt. Ab eodem ob crimen læsæ majestatis in exsilium missos, revocavit: ossa eorum qui ex imperatorio genere occisi erant, in Augusti monumentum intulit, eorumque status reposuit. Cæterum cum A. Vitellium a Germanicis legionibus imperatorem salutatum esse audisset: L. Pisonem, adolescentem nobilem, modestum,

Α τὸν Πατρώνιον, ὃν κατὰ τῶν ἑκτασθέντων μετὰ τοῦ κλειόνου προσημύμφαι στρατεύματος, τὰ τοῦ Γάλβα φρονήσαντα, οὐκ ἐτ' οὐδεμίαν ἐλπίδα τῶν ὀπλων ἔσχειν, ἀλλ' ἐβουλεύσατο τοὺς τε βουλευτάς· ἀποκτείνειν καὶ τὴν πόλιν κατακρῆσαι καὶ πλεῖσαι εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὡπερῶν ἔτι Ἄν καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπέσωμεν, ἀλλὰ τό γε τερνιον ἡμᾶς διαθρόμει ἐκεῖ. Μέλλοντος δὲ ταῦτα πράτσειν, ἡ βουλή τὴν παρὰ τὸν Νέρωνα φρουρὴν ἀποκαλέσασα εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον (2), καὶ τὸν μὲν πολέμιον ἀπέφηνε, τὸν δὲ Γάλβαν ἀνθελετο αὐτοκράτορα. Νέρων δὲ, ὡς ἤθετο ὅτι ὑπὸ τῶν φυλάκων ἐγκαταλείπεται, ἐσθῆτά τε φαύλην ἐνέδυ, καὶ ἐπὶ ἴπκον οὐδὲν βελτίονα ἀνέβη, καὶ κατακαλυφάμενος ὄπως δ' ἀέθης, μετὰ Ἐπαφρόδιτου καὶ τοῦ Σπύρου νυκτὸς ἔφυγε. Β Ἰνωριὸς εἰς δὲ ὡς καὶ παρὰ τοῦ τῶν ἀπαντησάντων αὐτοκράτῳ προσαγορευθῆναι, τῆς ὁδοῦ ἀπετρέπετο, καὶ εἰς καταμυθὸν τῶνον τινὰ κατακρῆθη. Ὁ δὲ δῆμος ἐν τῇ Πώμῃ ἐπὶ ἡμέρα ἐγένετο, ὑπερέχαιρον, καὶ τὴν πόλιν στεφανοματῶν ἐπέκρωσαν, καὶ τινες καὶ πάλιν ὡς ἡλευθερωμένοι ἔφειρον, καὶ ἡ βουλή τῷ Γάλβῳ τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκουσθα ἐψηφίζατο. Ὁ δὲ ὀμίλος εἰς τε τὸν Νέρωνα ἀπέσωκεν, καὶ συχνούς τῶν παρ' αὐτοῦ θυνηθέντων φονεῖοντες εἰλικον. Ἐκείνου δὲ ζήτησιν οἱ στρατιῶται καὶ ἄλλοι κελόηγον, καὶ γόντες ὅποι ποτὲ ἦν, ἔπεψαν ἐπ' αὐτὸν ἱππίας. Ὁ δὲ προσίοντας αὐτοῦς αἰσθόμενος (3), προσέταξε τοῖς παροῦσι καὶ αὐτὸν καὶ σφᾶς ἀποκτείνειν. Ὡς δ' οὐχ ὑπέκουον, μέγα ἐστέναξεν.

Ἐγὼ μόνος, ἔφη, οὐτε πλῖον οὐτε ἐχθρόν ἔχω ἐπάταξεν, εἰπὼν· Ὁ Ζεῦ (4), οἷος τεχνίτης ἀπὸ προσκατεργάσατο. Ὁ μὲν οὖν οὕτω κατὰ τὸν βούλησιν πέντε καὶ ἡμέρας εἰκοσιν· ἀφ' ὧν ἤρξεν ἐπιτοῦτον καὶ εὐαγγελιστὴν Μάρκον Ἀνιανὸς γέγονεν.

C 15. Γάλβας δ' ἐπὶ ὁ Νέρων διέφθαρτο καὶ ἡ βουλή τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἐψηφίζατο καὶ Ὁρῶφος αὐτῷ προσεχώρησεν, ἀνεθάρσησεν, οὐ μέντοι καὶ τὸ Καίσαρος ἀνέλαβεν ὄνομα, πρὶν τοῦς τῆς βουλῆς προσευτῆς πρὸς αὐτὸν εἰσεῖν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ αὐτοκράτορος πρότερον εἰς οὐδὲν γράμμα ἐνεγεγράφη· τοῦς δὲ συκοφαντήσαντάς τινες ἐπὶ τοῦ Νέρωνος, ἡ ψευδομαρτυρήσαντας, ἐκόλασε. Καὶ οἱ δοῦλοι οἱ κατὰ τῶν δεσποτῶν πράξαντες τι ἡ εἰπόντες αὐτοῖς ἐκείνοις ἐπὶ τιμωρίᾳ παρεδόθησαν. Καὶ τὰ χρήματα δὲ καὶ τὰ κτήματα, ὅσα τινες παρὰ τοῦ Νέρωνος εἰλήφεσαν, ἀπηρτίετο. Τοῦς γε μὴν ὅπ' ἐκείνου φυγαδευθέντας ὡς ἠεβηκότας· τι εἰς αὐτὸν κατήγαγε, καὶ τὰ ὀσθῆ τῶν ἐκ τοῦ βασιλικῆ γένους· σφαγόντων εἰς τὸ τοῦ Λυγούστου μνημείων μετεκόμισσε, καὶ τὸς αὐτῶν εἰκόνας ἀποκατέστησεν. Οἱ δὲ ἐν ταῖς Γερμα-

Variae lectiones et notæ.

(2) *Στρατόπεδον*. *Stationem militum* vocat Suetonius, scilicet Prætorianorum, qui circa palatium imperatoris excubabant. Ita infra hanc vocem usurpat in Pertinace, et alibi. Vide Gloss. med. Græcit. in hac voce.

(3) *Προσιόντας αὐτοῦς αἰσθόμενος*. Ita etiam

Dio: Syllburgius apud utramque πόλιντας legendum censet. Ibid. lin. seq. καὶ σφᾶς, absunt a Dione.

(4) *Εἰπὼν*. Ὁ Ζεῦ. Iambus erit, ait Syllburgius, si legamus, Ὁ Ζεῦ θεοῖ θ' οἷος τεχνίτη. ἡλιασμα! Sed apud Suetonium abscisus metrum est.

νίας στρατιώται προτιγόμενοι Αύλον Ούτέλλιον Α
 επανέρτησαν. Ο οὖν Γάλβα, τὴν επανάστασιν πυ-
 θόμενος, Λούκιον Παύωνα νεανίσκον εὐγενῆ,
 ἐπισκεψάμενος, φρόνιμον υιοθετήσατο, καὶ ἀπέδωκε Καί-
 σαρα. Ο δὲ Ὄθων ὁ Μάρκος ὁ Σαλούτος, ἀγανακτι-
 σάσθετι μὴ αὐτὸς ὀπλῶν τοῦ Γάλβου υιοθετήθῃ, ἐπανε-
 στη αὐτῷ, τριάκοντα μόνου; στρατιώτας ἐτοιμασά-
 μενος. Ἐπει γὰρ θύοντι τῷ Γάλβῳ μόνου; τῶν βου-
 λευτῶν αὐτῷ παρόντων, καὶ τοῦ ἱερῆτου ἐπιβουλεύ-
 οῦσθαι αὐτὸν εἰπόντες ἤκουσε, καὶ παραινοῦντος
 εἰκοι μείναι, καὶ μηδὲν προελθεῖν· κατέδραμέ τε
 εὐθύς, ὡς ἐκ ἄλλο τι εἰς τὸ στρατόπεδον ἀπῆλθε,
 καὶ ὑπὸ τῶν συνομομακῶν αὐτῷ στρατιωτῶν εἰς
 τὸ τεῖχος εἰσῆλθε, καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας
 προσαναγκάσας, ἢ μᾶλλον εἰπὼν, ἐκπριάμενος πολ-
 λαῖς ὑποσχέσεσι, παρ' ἐκείνων τε παραχρημα καὶ
 τῶν ἄλλων ἔλαβε τὴν ἀρχήν. Ὁ Γάλβας δὲ μαθὼν τὰ
 παρασάμενα, ἐπεμφεν εἰς τὸ στρατόπεδον τινὰς, ὡς
 μετακίσει τοὺς ἐν αὐτῷ δυνήσομένους. Κἀν τούτῳ
 στρατιώτης τις γυμνὸν τὸ εἶφος καὶ ἡμαγμένον ἀνα-
 ταίνων, προσῆλθεν αὐτῷ, φάσκων· *Θάρομαι, αὐτοκρά-
 τωρ, Ὅθωνα γὰρ ἀπέκτεινα*. Πιτεύσας οὖν ὁ Γάλ-
 βα, εἰς τὸ Καπιτώλιον ὡς θύσων ὤρμησε, καὶ ἐν μέσῳ
 τῇ ἀγορᾷ ἀπαντήσαντες αὐτῷ καὶ ἱππεῖς καὶ πεζοὶ
 ἐκαὶ τὸν γέροντα τὸν ὕπατον, τὸν ἀρχιερέα, τὸν Καί-
 σαρα, τὸν αὐτοκράτορα πολλῶν ὀρώντων κατέκοψαν·
 καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποκόψαντες, κοντῷ ἐπέκειραν· καὶ
 ὁ μὲν οὕτως ἐφρονεῖται τοῦτο μόνον εἰπὼν· *Καὶ τί
 κακὸν ἐποίησα*; Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ Πέισων, καὶ
 ἄλλοι συγχωροί. Καὶ πράξαντες ταῦτα οἱ στρατιώται,
 εἰς τὴν κεφαλὴν ἐκείνων ἀποτεμόντες, πρὸς τὸν
 Ὅθωνα αὐτὰς ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ εἰς τὸ συνέδριον ἐκόμισαν, ὥστε τοὺς βουλευτὰς καταπλα-
 γέντας χαιρεῖν τε προσποιεῖσθαι, καὶ τῷ Ὄθωνι πάντα τὰ πρὸς τὴν ἀρχὴν φέροντα ψηφισασθαι.
 Οὐκ ἐλάνθανε δὲ οὐδὲ αὐτὸς τὴν βουλὴν ἐδιάζετο, καὶ ὡς ἀσελγέστερον καὶ πικρότερον τοῦ Νέρωνος
 ἔρξαι ἐμίλλε. Γάλβα μὲν οὖν ζήσαντι ἔτη δύο καὶ ἑβδομήκοντα, καὶ ἡμέρας τρεῖς καὶ εἴκοσι, ἔρξαι
 δὲ μῆνας ἑνὴν καὶ ἡμέρας τρισκαίδεκα, τοῦτο τέλος ἐγένετο.

ΙΕ'. Ο δὲ Ὄθων μετῴντων μὲν ἐπὶ τοῖς πεπρα-
 γμένοις, τῶν ἱερῶν αὐτῷ θύοντι πονηρῶν ὀφθέντων
 καὶ ἄλλων σημείων αὐτῷ γενομένων· ἀλλ' οὐκ εἶχεν
 εἰς τὴν ἀρχὴν ἤδη εἰσελθὼν ἀνάδυναί, καὶ ἐνέμεινεν
 αὐτῇ, καὶ δίκην ἔδεικτε. Ἐν τούτοις ἔειπε, πλάσά-
 μενος Νέρων εἶναι ἐκ τῆς πρὸς τὸν Νέρωνα οὐσίας
 ἐμφερειῶς αὐτῷ, τὴν Ἑλλάδα ὀλίγου πάσαν ἐτάραξε,
 καὶ χεῖρα κακούργων ἀνδρῶν ἀθροίσας, πρὸς τὰ
 ἐν τῇ Συρίῃ στρατόπεδα ὤρμησεν. Ἐν Κύβην δὲ
 περαιούμενον αὐτὸν ὁ Καλπούρνιος συνέλαβε καὶ
 ἀπέκτεινεν. Ο δὲ Ὄθων λάθρα πολλοὺς πρὸς τὸν
 Οὔτέλλιον ἐπὶ καταλλαγῇ ἐπέμφεν. Ὡς δὲ οὐκ ἐπέ-
 θετο, πρεσβυτὰς ἀπέστειλε φανερώς. Οὐτε δὲ
 ἀπεκρίνατο τι αὐτὸς Οὔτέλλιος, οὐτε ἀντέπεμφεν
 αὐτοῦς. Ἐπει ἐπέμφεν Ὄθων ἰσχυρὰ κατὰ γῆν τε
 καὶ κατὰ θάλασσαν, ἠετήθη δὲ διὰ πολυαρχίαν, οὐ
 δεῖ ἀσθένειαν, καὶ τῆς Ρώμης δὲ ἐξωρμηθῆ καὶ
 τοὺς πρώτους ἐξήγαγε. Μέρους δὲ τι τῆς δυνάμεως
 τῷ Πρόκλῳ δοῦς, αὐτὸς ἀνεχώρησε, λέγων μὴ φέ-
 ρειν μάχην ἀνδρῶν ὁμοφύλων ἰδεῖν. Ὄθων μαλακίαν
 αὐτοῦ καταγνόντες οἱ στρατιώται καὶ οἱ στρατάρχαι,
 οὐδὲν τῶν διόντων ἐπράξαν, ἀλλ' ἠετήθησαν, καὶ
 τοῖς τοῦ Οὔτέλλου ἐπεκρηυξάσαντο, καὶ ἀνεμίχθη-

prudentem, adoptatum 572. Cæsarem dixit. Id
 M. Salvius Otho egre ferens, quod ipse adoptatus
 non esset, seditionem movit, xxx duntaxat militi-
 bus fretos. Nam cum Galbæ immolanti solus ex
 senatoribus stans, aruspicum insidias ei portendi
 dicere audisset, ac monere ut domi maneret, nec
 usquam progredereitur: statim quasi per aliam
 causam in castra decurrit, et a conjuratis militi-
 bus in munitionem receptus, cæteris quoque per-
 suasis, aut, ut rectius dicam, magnis pollicitatio-
 nibus emptis, imperator statim salutatus est. Quo
 Galba cognito, quosdam in castra misit, qui mihi es
 a sententia dimoverent. Interea vero miles qui-
 dam cum gladio cruento eum accessit, ac *Bono
 animo es, inquit, imperator. Othonem enim occidi.*
 Quod Galba credens, cum in Capitolium ad rem
 divinam faciendam properaret. in medio foro, pe-
 ditum et equitum occursum, rex, consul, pontifex,
 Cæsar, imperator, multis insperantibus est truci-
 datus: caput ejus cento præfixum. Cum occide-
 retur, nihil aliud locutus est, nisi: *Ecquid mali
 feci?* Periit etiam Piso, et alii multi. His peractis,
 milites capita illorum in castra ad Othonem et in
 curiam attulerunt. Quibus consternati patres,
 lætitia simulata, Othoni omnia quæ ad imperium
 pertinent, decreverunt. Neque vero obscurum
 erat, eum senatui vim fecisse, et petulantius at-
 que acerbius ipso Nerone imperaturum esse. Galba
 annos septuaginta duos, dies tres et viginti natus,
 imperii mense nono, et die decimo tertio, hunc
 exitum habuit.

XV. Othonem, cum ex ta sacrificanti parum fau-
 sta essent, aliaque signa apparuissent, perpetrati
 facinoris poenituit: sed imperio, quod semel sus-
 ceptum deponere non licebat retento, poenas de-
 dit. Interea quidam ob lineamentorum corporis
 similitudinem se Nerone esse professus; totam
 pene Græciam conturbavit: et manu sicarioꝝ
 comparata, ad Syriacas legiones properavit. Sed
 eum Calphurnius in trajectu Cydni amnis compre-
 hensum interfecit. At Otho clam multos ad Vite-
 lium reconciliandum, cum nihil impetrasset,
 aperte legatos misit. Quos cum Vitellius nullo
 responso dignatus esset, atque etiam retinisset:
 copiis terra marique 573 missis, non ex imbecillitate,
 sed propter ducum multitudinem victus,
 ipse Roma cum primoribus egressus est: et parte
 militum Proclo data, recessit, se pugnam civium
 inter se videre posse negans. Itaque milites et du-
 ces ignaviam ejus pertæsi, re male gesta, ad Vi-
 tellianos defecerunt. Quod cum eques quidam
 Othoni nuntiasset, atque is non crederet: *Utinam,*
 inquit, *Cæsar, hæc falsa essent,* seque statim in-
 terfecit. Deinde cum omnes de pugnae eventu non

amplius dubitantes, denuo Martis aleam experiri parati essent (nam et satellites multi, et alii non pauci aberant) eumque rogarent, ne semetipsum et ipsos destitueret: se enim omnes libenter pro eo morituros Otho, multo æquius esse, dixit, unum pro omnibus, quam multos pro uno perire: neque se commissurum, ut ob unum virum populi Romani seditio oriretur, et tanta hominum multitudo interiret. His dictis, in conclave ingressus, cum nonnulla ad suos, et ad Vitellium de suis scripsisset, litteris ad se contra illum scriptis crematis, ne cui periculum inde crearetur, singulos salutavit, et pecunia donavit. Interea militum tumultu orto, exiit: eoque sopito, non prius discessit, quam alios alio in loca tuto misisset. Ac ita domum, cum tranquilla essent omnia, seipsum interfecit. Milites cadaver ejus sepeliverunt, multi quoque super eo se jugularunt. Hic Othonis fuit exitus, cum annos xxxvii vixisset, dies xc imperasset, quo ætatem superiorem impie et scelerate actam obumbravit, et vitam omnium flagitiosissimam morte honestissima decoravit. Post ejus obitum, milites statim tumultuati sunt: et multis invicem caesis, gratia reconciliata se ad victores contulerunt. τὸ τέλος τῷ Ὀθωνί γέγονε, ζήσαντι μὲν ἐπὶ καὶ τριάκοντα ἔτη, ἀρξάντι δὲ ἡμέρας ἐνενήκοντα. ἔθην καὶ τὴν ἀσθεῖαν καὶ τὴν πονηρίαν τοῦ βίου συνεχίσασα. Κάκιστα γὰρ ἀνθρώπων ζήσας, κάλλιστα ἀπέθανεν. Οἱ δὲ στρατιῶται εὐθύς μὲν ἐταρβήθησαν, καὶ ὑπ' ἑλλήνων πολλοὶ ἀντηρέθησαν. Ἐπειτα ἑμνήσαν, καὶ προεχώρησαν τοῖς κεραιτησίαις.

XVI. Romani cognito Othonis interitu (nam, ut ante dictum est, urbe aberat) Vitellium imperatorem designarunt. Cui mors Othonis in Gallis versanti nuntiata est, ubi eum uxor cum filio sex annos nato convenit, quem pro suggesto Germanicum et Casarem designavit. Jam cum divinationibus deditus esset, nec sine iis vel minima susciperet. tum astronomos, post etiam ariolos populit, certo die præfinito, intra quem tota Italia excederent. Qui noctu vicissim schedis 574 propositis ei denuntiabant, ut intra eum diem e vita excederet, quo excessit. Dum autem luxui et lascivie deditus, et a prima ætate in cauponis, foro aleatorio, saltationibus et aurigationibus versatus esset, et infinita in eas res pecunia insumpta, multum æris alieni fecisset, tum aucto luxu insolentius se gessit, majoresque sumptus fecit. Maximam diem partem, et noctu quoque, se citra ullam satietatem ingurgitando, et subinde que ingesserat, revomendo, ut solo sibariorum transitu ali videretur: que res efficiebat, ut perpetuam crapulam tolerare posset, cum ejus compotiores pessime haberent. E quo numero cum quidam propter morbum per aliquot dies a sodalitate abfuisset, se omnino periturum fuisse dixit, nisi ægrotasset. Nec igitur tempus imperii ejus quidquam aliud fuit, nisi ebrietatis et comensationes. Quis autem singula commemoret? cum inter omnes constet, eum imperii sui tempore

σαν σφίσι. Τῷ δὲ Ὀθωνί ἡγγεῖλε ταῦτα ἰκπεύς (5) καὶ ἀπιστούμενος, εἶθε, ἔφη, ταῦτα ψευδῆ. Καίσιμρ. ἦν· καὶ εἰπὼν, ταυτὸν διεχρήσατο. Πιστεύσαντων δ' ἐκ τούτου πάντων, καὶ ἰτοίμως ἐχόντων ἀναμαχίσασθαι (οἱ τε γὰρ δορυφόροι συγγνοὶ ἦσαν, καὶ ἑταροὶ οὐκ ὀλίγοι παρήσαν) καὶ ἰκετεύοντων αὐτὸν μὴ ἑαυτὸν μῆτε σφᾶς προδοῦναι· Πάντες, γὰρ (Ἐργον) ὑπὲρ σοῦ ἡθίως ἀπαθανοῦμαθα· ὁ Ὀθων, Παλὸ δικαιοτέρῳ ἔστιν, εἶπεν, ἔνα ὑπὲρ πάντων ἢ καὶ θεοῦ ὑπὲρ ἐνός ἀπολέσθαι, καὶ μὴ βούλεσθαι δι' ἔνα ἄνδρα τὸν δῆμιον τῶν Ῥωμαίων στασιάζειν, καὶ τοσοῦτον ὄχλον ἀνθρώπων φθειρῆσθαι. Ταῦτ' εἰπὼν εἰς τὸ θυμάτιον ἀνεχώρησε, καὶ τινα τοῖς τε ἠκαίσις καὶ τῷ Οὐτέλλειῳ ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιστεῖλας, τὰ τε γράμματα ὅσα τινὲς αὐτῷ κατ' ἐκείνου ἐγγράφεισαν, ἔκαυσεν, ὥστε μηδὲνα ἐξ αὐτῶν φωραδέντια κινδυνεύσαι· καὶ καλῶν ἔνα ἕκαστον τῶν παρόντων, ἡσφάλετο αὐτοῖς, καὶ ἰδίῳ σφίσι χρήματα. Κἀν τούτῳ παραχρῆς γενομένης στρατιωτῶν, ἐξήλαθε, καὶ καταστήσας αὐτοῖς, οὐ πρότερον ἀνεχώρησε, πρὶν ἐς τὸ ἀσφαλὲς ἄλλους ἀλλαχῶ πέλψαι. Καὶ οὕτως, ἐπει μὲν ἐπὶ παραχρῆς ἐγένετο, ταυτὸν κατεχρήσατο· καὶ οἱ στρατιῶται τὸ σῶμα αὐτοῦ εἶθασαν, καὶ τινες αὐτῷ ἐπίσφαξαν ἐκτουτοῦ. Τούτο

ΙΓ'. Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ, τὸ πάθος μαθόντες τοῦ Ὀθωνος (ἀπαδήμαί γὰρ τοῦ ἀσσεως, ὡς προσηρῆται) αὐτοκράτορα τὸν Οὐτέλλιον ἀνηγόρευον. Ὅντι δ' ἐν τῇ Γαλατίᾳ ὁ θάνατος ἡγγεῖλη τοῦ Ὀθωνος. Ἦλθε δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ ἡ γυνὴ καὶ τὸ παιδίον, ὃ καὶ ἐπὶ βῆματος Γερμανικόν τε καὶ αὐτοκράτορα ἐπωνομάσεν, ἐξᾶτες· ὅν. Φιλόμαντις δὲ ὑπάρχων, καὶ μὴδὲ τὸ βραχὺ πράσσειεν ἄνω αὐτῶν, τότε μὲν τοὺς ἀστρονόμους, ὑστερον δὲ καὶ τοὺς γόητας ἐξήλασε, κρειπῶν σφίσι ἐνός τῆσδε τῆς ἡμέρας ἐξ ἀπάσης ἐχώρησαι τῆς Ἰταλίας. Κάκεινοι νυκτὸς ἀντιπροθέντες προγράμματα, ἀντιπαρήγγειλαν αὐτῷ ἀπαλλαγῆναι τοῦ βίου ἐντός τῆς ἡμέρας ἐν ἣ ἐτελεύτησαν. Ἦν δὲ τρυφῆ τε καὶ ἀσελγείᾳ προσκειμένος, καὶ ἀπ' ἀρχῆς τοιούτο· ὃν οἷος περὶ τὰ κακίαια καὶ τὰ κυβερτήρια, καὶ τοὺς ὀρχηστὰς, καὶ τοὺς ἀρματηλάτας ἰσπουδακέναι. Καὶ ἀμύθητα ἐς τὰ τοιαῦτα ἀνήλθε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ θανειστὰς πολλοὺς εἶχε. Τότε δὲ καὶ μάλλον ὑβριζε, καὶ τῆς τε ἡμέρας τὸ πλεῖστον τῆς τε νυκτὸς ἔδρακάνη ἀκίηστος ἐμφορούμενος, καὶ συνεχῶς ἐξαιμῶν, ὡς μόνῃ τῇ παρῶν τῶν σινῶν τρέφισθαι. Ἀφ' οὗ καὶ αὐταρχεῖν ἠδύνατο. Οἱ δὲ συνδαπινοῦντες αὐτῷ πέν κακῶς ἀπηλλάσσοντο. Ὅθεν εἰς τις αὐτῶν, νοσήσας, καὶ διὰ τοῦτο ἡμέρας τινὰς τοῦ συσσιτίου ἀπολειφθεῖς, εἶπεν ὅτι: Εἰ μὴ ἐνόσησα, πάντως ἂν ἀπολέσαι. Καὶ ἐγένετο ὁ χρόνος ὁ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ σύμπας οὐδὲν ἄλλο ἢ μέθαι καὶ κίωμα. Καὶ τί ἔην

Varie lectiones et notæ.

(5) Ἰκπεύς. Dio seu Xiphilinus, ἰκπεύς τε, ubi Sylburgius emendat ἰκπεύς τις.

εις καθ' ἑκαστον αὐτῶν καταλέγει· ὅποτε πρὸς ἅπαντων ἐμολόγηται δύο μυριάδας μυριάδων καὶ χιλίας πανταχοσίας (6) ἐν τῷ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ χρόνῳ ἐς τὰ δεῖπνα αὐτὸν δεῖπα πανηκέναι. Πολλάκι· δὲ καὶ παρ' ἄλλοις εἰσιτάτο, καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἄλλοι μὲν ἀκρατίσασθαι παρεῖχον αὐτῷ, ἄλλοι δὲ ἀριστήσαι, ἕτεροι δὲ δεῖπνον, καὶ ἕτεροι μεταδόρπιά τινα πλησιμονῆς παραμύθια. Οὕτω δὲ βίους, οὐκ ἄμειρος ἦν παντάπασι καὶ καλῶν ἔργων. Τό τε γὰρ ἐπὶ Νέρωνος, καὶ τὸ ἐπὶ Γάλβου, τοῦ τε Ὀθωνος κοπὴν νόμισμα ἐτήρησεν, οὐκ ἀγανακτῶν ταῖς εἰκόσιν αὐτῶν· καὶ ὅσα τισὶν ἐδεδώρητο, ἐφύλαξε, μηδένα μηδὲν ἀφελόμενος. Καὶ οὕτε τὰ ἐκ τῶν συντελειῶν ἀποφληθόντα ἀπήτησεν, οὕτε οὐσίαν τινὸς ἐδήμυσεν, ὀλίγους μὲν πάνυ τῶν τὰ Ὀθωνος πραξάντων ἀποκτείνας, μηδὲ τὰς ἐκείνων μέντοι οὐσίας τοὺς προσήκοντας σφῶν ἀποσπέρσας. Καὶ τοῖς οἰκείοις δὲ τῶν πρότερον ποτε ἀποσπέρντων ἐδιούρησεν πάντα ὅσα ἐν τῷ δημοσίῳ εὕρητο. Ἄλλ' οὐδὲ τὰς βασιλικὰς τῶν ἀντιπολεμησάντων αὐτῷ καὶ ἐν ταῖς μάχαις πεσόντων ἠτιάσεν· ἀπηγύρευσε δὲ καὶ τοῖς βουλευταῖς, καὶ τοῖς ἱππεύσι· μονομαχεῖν ἢ ἐν ὄρχηστρον θέαν τινα παρασχεῖν. Καὶ διὰ ταῦτα ἐπηνεῖτο. Ἐπὶ τούτοις ἠγγέλθη αὐτῷ ἢ ἐν Ἰουδαίᾳ κατ' αὐτοῦ ἐπαναστάσις. Καὶ δεινῶς κατέδεισε δι' αὐτὴν ἄλλων τε συμβάντων σημείων, καὶ τῆς σελήνης παρὰ τὸ καθοστηκὸς δις ἐκλειομένην δοξάσας. Καὶ γὰρ τειταρταία καὶ ἑβδομαία ἐσκιάσθη· ἥλιος τε ἅμα τ' ἐς εἶδον ἐκ τε τῶν ἀνατολῶν καὶ ἐκ τῶν δυσμῶν, τὸν μὲν ἀσθενῆ καὶ ὠχρῶν, τὸν δ' ἐξ ἀνατολῶν ἰσχυρὸν. Ἐπράχθη δὲ τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ὧδε. Οὐσεπασιανὸς ἐν Ἰουδαίᾳ διατρέπων, (ὡς γὰρ ἦδη ἱστορήσατο, παρὰ Νέρωνος ἦν ἐκείσε σταλὲς διὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀποστασίαν) τῷ μὲν Γάλβῳ αὐταρχήσαντι τὸν υἱὸν ἐπέμφε Τίτον προσερχοῦντα αὐτόν· ἐπανεληθόντος δὲ τοῦ Τίτου, ἐπεὶ καθ' ἑδὸν ἐμεμαθήκει τὴν τοῦ Οὐτέλλιον καὶ τοῦ Ὀθωνος ἐπαναστάσιν, πρὸς μοναρχίαν καὶ αὐτὸς ὠρμήθη κατὰ τὸν Αἰώνα. Ὡς δ' ὁ Ἰώσηπος ἐν τῇ τῆς ἀλώσεως ἱστορίᾳ φησὶν, οἱ μὲν αὐτοῦ στρατιῶται, μαθόντες τοὺς μὲν ἐν τῇ Εὐρώπῃ Γαλάτας στασιάζοντας Γάλβαν προχειρίσασθαι αὐτοκράτορα, τοὺς δ' ἐν Γερμανίᾳ στρατευομένους ἀνθελεῖσθαι τὸν Οὐτέλλιον, τοὺς δ' ἐν τῇ Ρώμῃ προχειρίσασθαι Ὀθωνα, καὶ αὐτοὶ τὴν μοναρχίαν τῷ σφετέρῳ στρατηγῷ ἐψηφίσαντο, καὶ πα-

bis millies, centies, quinquagies centena millia drachmarum in cœnas insumpsisse. Sæpe etiam apud alios convivatus est: eodemque die alius ei jentaculum, alius prandium, alius cœnam, alius bellaria post cœnam, ad leniendam crapulam præbuerunt. Inter hæc vitia virtutes ei non defuerunt. Monetam enim sub Nerone, Galba, Othone percussam retinuit, imaginibus eorum nihil offensus: et quæ aliquibus donata fuerant, omnia rata habuit, neque cuiquam quidquam eripuit. Neque ea quæ ex contributionibus debebantur exegit, neque cuiusquam bona publicavit: paucis duntaxat Othonianæ factionis occisis, neque tamen eorum bona cognatis eripuit. Eorum item cognatis, qui prius occisi fuerant, ea restituit omnia, quæ adhuc in publico reperiebantur. Neque testamenta adversariorum, qui in bello ceciderant, reprehendit. Venit ne senatores et equites in arena pugnant, aut in orchestra se spectandos præberent: atque ob hæc laudabatur. Nuntiato motu Judaico, in magno terrore fuit, cum ob alia prodigia, tum quod luna bis defecisset præter solitum videbatur, et quarto et septimo die obscurata. Simul etiam duo soles visi, alter ab occasu, alter ab oriente: ille infirmus et pallidus, 575 hic robustus. Motus illius hæc ratio fuit. Vespasianus in Judæa degens, quo cum a Nerone propter Judæorum defectionem missum fuisse jam diximus, filium Titum ad Galbam salutandum misit. Tito autem reverso (nam in via seditionem Othonis et Vitellii didicerat) et ipse (ut Dion refert) regnum affectavit. Josepho vero auctore in excidio Judaico, milites ejus cum audissent, a Gallis Europæis Galbam per seditionem imperatorem esse creatum, a Germanicis legionibus Vitellium, a Romanis Othonem: ipsi quoque suo duci imperium decreverunt, atque aliis alios concitantibus, Vespasianum imperatorem salutaverunt, hortati ut periclitanti reipublicæ subveniret. Refraganti tribuni institerunt: et milites strictis ensibus circumstantes, mortem sunt minati. Paret igitur, et primum ad Ægypti prætorem scribit, quo loco res suæ sint: a quo statim salutatus est imperator. Deinde Mutianum Syriæ prætorem in Italiam contra Vitellium mittit. Quo tempore Josephum Hebræum, quem, vivente adhuc Nerone, imperatorem se appellare ausum, captivum adhuc in vinculis tenebat, ob eam divinationem solvi jussit. Tito vero hortante, ut ei una cum ferro etiam ignominia demeretur (quod fiebat, cum vincula non solvebantur, sed dissecabantur: atque in eos usurpabatur, qui per injuriam vincti essent), approbante Vespasiano, quidam securi catenam dissecuit. Josephus enim (ut ipse narrat), cum in sacris Litteris oraculum reperisset, fore ut quidam ex Judæa orbi terrarum imperaret, id ora-

Variæ lectiones et notæ.

(6) Δύο μυριάδας μυριάδων καὶ χιλίας πενταχοσίας. Sic mss. Reg. et Colb. Wolf. legendum

putabat δοξάζειν, ut ea summa consuetur, quæ Tacitus ponit.

culum, ob Romanorum seditiones, et imperatorum frequentes mutationes, ad Vespasianum retulit, eique vaticinatio est imperium. Ejus oraculi meminit etiam Appianus historiae Romanæ libro xxii. Rectius autem ac verissime id oraculum de Servatore humani generis, Domino Jesu Christo, intelligitur. Neque enim toti terrarum orbi Vespasianus imperavit: sed Romanis provinciis duntaxat, extra quas multa alia regna fuerunt. At Dominus toti orbi dominatus est, et dominatur, cui a Patre dictum est: *Petito a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam fines terræ*¹. Vespasiano 576 Alexandriam profecto, Roma nuuntii venerunt de cæde Vitellii: et ut ipse a senatu populoque Romano imperator declaratus, et filius Domitiani principatum in ejus adventum tenere iussus esset. Vitellius autem hoc modo periiit. Vespasiani milites, cum prope Romam, atque in ipsam urbem venissent, nullo violentiæ genere abstinerunt. Cum autem urbs vastaretur, Vitellius sibi metuens, induta pannosa tunica, in obscuram domunculam, ubi canes alligati erant, se abdidit, noctu Tarracinas ad fratrem confugeret cogitans. Milites vero eum repertum, illuvie et sanguine plenum (nam a canibus morsus fuerat), lacerata veste, manibus post tergum revinctis, et, laqueo collo injecto, partim colaphis ceciderunt, partim barbam evellerunt: omnes vero luxum ei opprobrarunt. Ob quæ verecundantem, et humum intuentem, cultellis sub mento pupugerunt, ut vel invitum vultum attolleret. Verum Gallus quidam, ejus misertus: *Ego tibi, inquit, quantum visus possum, opem feram, eoque vulnerato, seipsum jugulavit*. Sed Vitellius ex eo vulnerare non mortuus, cum in carcerem traheretur, ex verberum et contumiliarum impatientia: *At ego inquit, vester imperator fui*. Quo dicto irritati milites, eo dissecto, caput amputatum per totam urbem circumtulere. Vixit annos LIV et dies LXXXIX; imperavit annum unum, x diebus demptis.

θαλι, χιτωνίσκον τε βακώδη περιβαλλόμενος, ἐς οἰκημα σκοτεινῶν, ἐν ᾧ κύνες ἐδίδεντο, κατεκρύφθη διανοούμενος νυκτὸς ἐς τὴν Παρακίνην πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀποδράναι. Ἀναζητήσαντες δὲ οἱ στρατιῶται αὐτὸν συνέλαβον φορυτοῦ πεπλησμένον καὶ αἵματος (ὕπὸ γὰρ τῶν κυνῶν ἐλελύμαντο), καὶ τὴν ἐσθῆτα περιβήξαντες αὐτοῦ, καὶ εἰς τοῦπίσω τῷ χεῖρε δεσμησαντες, σχολόντες τε περιθέντες αὐτῷ περιαιχέλιον, οἱ μὲν ἑρβᾶπιζον, οἱ δὲ τοῦ γενείου ἐτίλλον, πάντες δὲ ἐσκωπτον τὰ τε ἄλλα καὶ τὴν ἀνωτίαν αὐτοῦ. Αἰσχνομένω δὲ ἐπὶ τούτοις, καὶ κάτω βλέπωντος, οἱ στρατιῶται ξιφιδίον αὐτὸν ὑπὸ τὸ γένειον ὑπέκιντον, ἵνα καὶ ἄκων ἄνω βλέπῃ. Κατὰ (7) δὲ τις ἐλεήσας αὐτὸν, Ἐγὼ σοι, ἔφη, βοηθήσω ὡς μόνος (8) δύναμαι. Καὶ ὁ μὲν ἐκείνῳ ἔτρωσε, καὶ ἐαυτὸν ἀπίσφαξεν. Οὐ μόντοι καὶ ὁ Οὐτέλλιος ἀπέθανεν ἐκ τοῦ τραύματος, ἀλλ' ἐθύρτο εἰς τὸ δεσποτήριον. Περιελγήσας δὲ οἷς τε ἔπασχε καὶ οἷς ἔκρουεν Ἄλλ' ἔρωγε, ἔφη, αὐτοκράτωρ ἡμῶν ἐγενόμην. Ὀργισθέντες οὖν οἱ στρατιῶται κατέκοψαν αὐτὸν, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτιμόντας αὐτοῦ, κατὰ πλάσαν τὴν πόλιν περιήγαγον. Ζήσαντος ἔτη τέσσαρα καὶ πενήκοντα, καὶ ἡμέρας ἑννία καὶ ὀγδοήκοντα, μοναρχήσαντος δὲ ἑναυτὸν, δέκα ἡμερῶν ἐπιβίοντα.

XVII. His peractis, Mutianus advenit, unaque

Α Οὐτέλλιον ἐπεμψεν. Ὅτε καὶ τὸν Ἑβραῖον Ἰωσήφον δὲ αὐτὸν, ἐπὶ ζώντος τοῦ Νέρωνος, αὐτοκράτορι προσειπεῖν ἐθαύρησε, δεσμῶν ἔντα ἔτι παρ' αὐτῷ, καὶ ἀιχμάκτον, καλέσας πρὸς ἑαυτὸν, οἷα προμαντευσάμενον αὐτῷ τὴν ἀρχὴν, λυθῆναι καλεῖται. Τοῦ δὲ Τίτου τῷ πατρὶ Οὐεσπασιανῷ δίκαιον εἰπόντος εἶναι καὶ τὸ θνεῖδος; ἐξ Ἰωσήφου ἀφαιρεθῆναι σὺν τῷ σιδήρῳ· τοῦτο δ' ἔσασθαι, εἰ μὴ λυθῶσι τὰ δεσμὰ, ἀλλὰ διακοπῶσιν, ὃ ἐπὶ τῶν μὴ θεόντως δεθέντων πράττεται· συνευδοκεῖ καὶ ὁ Οὐεσπασιανὸς καὶ παρελθὼν τις δέκομα πελέκει τὴν ἄλυσιν. Ὁ γὰρ Ἰωσήφος, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἐσθῆρασε, χρησμὸν τινα ἐν γράμμασιν ἱεροῖς εὐρηκῶς δηλοῦντα ὡς ἔρξαι τις ἀπὸ τῆς χώρας αὐτῶν τῆς οἰκουμένης διὰ τὴν ἐν τῇ Ῥώμῃ στάσεις καὶ τῶν ἐκτὸς βασιλείων τὴς συνεχῆς ἀλλαγᾶς, εἰς τὸν Οὐεσπασιανὸν τείνει ὑπέληψε τὸν χρησμὸν, καὶ οἱ τὸ κράτος προμαντεύσατο. Τοῦτο δὲ τοῦ χρησμοῦ μῆμνηται καὶ Ἀπκιανὸς ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ λόγῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Δικαιότερον δ' ἂν, ἢ ἀληθὲς μάλιστα νομισθεῖται, τὸ ἐπὶ τὸν Σωτῆρα τοῦ εὐν ἀνθρώπων γένους τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν χρησμὸν ἐκλήρηθῆναι. Οὐ γὰρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης Οὐεσπασιανὸς ἐβασίλευσε κατὰ τὸν χρησμὸν, ἀλλὰ τῆς ἐκτὸς Ῥωμαίου; μόνος; πολλὴ δὲ τῆς οἰκουμένης ἦν ὁ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἦν ἐκτὸς. Ὁ δὲ Κύριος συμπᾶσι τῆς οἰκουμένης ἐβασίλευσε τε καὶ βασιλεύει, ᾧ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐρήθη Ἀιτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔσθῃ τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατὰ

С ΙΖ'. Περραχμένων δὲ τούτων ὁ Μουκκιανὸς ἐπέβη

¹ Psal. II, 8.

Variae lectiones et notæ.

(7) Κατὰ (7). Ita duo mss. Reg. et Colb. At interpretor in altero ex iis quibus usus est, codice Κατὰ; legi monet, quasi esset nomen proprium non

nationis, sed viri.

(8) Ὡς μόνος. Ita etiam Dio. Syllburginus legendum censet ὡς μόνω, quia sola ratione possum.

κα: τῷ Δομητιανῷ συνδιώκει. Αὐτοκράτωρ τε ὁ Οὔεσπασιανὸς καὶ πρὸς τῆς βουλῆς εὐφημήθη, καὶ Καίσαρ; ὁ τε Τίτος καὶ ὁ Δομητιανὸς ἐπεκλήθησαν. Ὁ δὲ Μουκιανὸς ἀδελφὸς παρὰ τοῦ Οὔεσπασιανῷ ὠνομάζετο, καὶ ἐξουσίαν εἴληπε πάνθ' ὅσα ἐβούλετο πράττειν καὶ γράφειν, τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος μόνον ἐπιγραφόμενος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δακτύλιον πεμφθέντα εἰ ἐφόρει, ἵνα τὸ αὐτοκρατορικὸν σφράγισμα λαμβάνη τὰ συμβαινόμενα. Πολλοὶ γοῦν ἀρχαί τε καὶ ἐπιτροπείας αὐτῆς καὶ ὁ Δομητιανὸς ἔειπεν, καὶ ἐπάρχους ἄλλους ἐπ' ἄλλοις καὶ ὑπάρχουσι ἔπειδειξαν, ὡς αὐτοὶ αὐταρχοῦντες. Ὡστε τὴν Οὔεσπασιανὸν ἐπιστεῖλαι τῷ Δομητιανῷ δεῖ Χάριν ἔχω σοι, τέκνον, ὅτι με εἰς ἀρχαίαν, καὶ οὐδέπω με καταλέλιπες. Ἐς δὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Οὔεσπασιανὸς ἀφικόμενος χρήματα πολλὰ ἐκείθεν ἰργυρολόγησε, χρηματιζόμενος πάντοθεν, καὶ τέλη πολλὰ τὰ μὲν ἐκλειψόμενα ἀνεπέσαστο, τὰ δὲ καὶ νομιζόμενα προσεπηύξησε, καινὰ τε προσέθετο ἕτερα. Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ μετὰ ταῦτα ἐποίησε. Τὴν μὲν οὖν Ἀίγυπτον δι' ὀλίγου κατεστήσατο, καὶ αἶον πολλὸν εἰς τὴν Ῥώμην ἐπεμψεν ἀπ' αὐτῆς. Τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ Τίτον εἰς Ἱερουσόλυμα καταλειπὼς πορθῆσαι αὐτὰ, τὴν ἐκείνων ἀνεμένον διώσιν, ἵνα μετὰ τοῦ υἱοῦ ἐπανέλθῃ πρὸς τὴν Ῥώμην. Τριβομένου δὲ χρόνον ἐν τῇ πολιορκίᾳ, τὴν μὲν Τίτον ἐν τῇ Παλαιστίνῃ κατέλιπεν· αὐτὸς δὲ ὀλίγους ἐπιβίαι, εἰς Λυκίαν ἐπλευσε, κάκειθεν τὰ μὲν περὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ἰταλίας καὶ τοῖς στρατιώταις καὶ τῷ δήμῳ ἔργα τὰ πεπονηκότα ἀναλάμβανε, καὶ τὰ ἤδη ἐφθαρμένα ἐπανεσκεύαζε, καὶ συντελουμένους αὐτοῖς· οὐ τὸ ἑαυτοῦ ἐπέγραφεν ὄνομα, ἀλλὰ τὸ τῶν πρώτως δομηταμένων. Τὰς τε οὐσίας τῶν ἐναντιωθέντων αὐτῷ, καὶ ἐν ταῖς μάχαις τε πεσόντων τοῖς παῖσιν ἐκείνων ἢ τοῖς ἄλλοις οἰκείοις ἔδωκε. Καὶ τὰ συμβόλαια τὰ τῷ δήμῳ προσήκοντα προσδιέθετο. Μεγαλοπρεπῶς δὲ εἰς τὸ κοινὸν ἀναλίσκων, εὐταλέστατα διηγεῖτο, καὶ οὐδὲν ἐξω τῶν ἀναγκαίων ἐδαπάνη. Ἦν δὲ οὔτε ἐξ εὐγενῶν οὔτε πλούσιος. Πάντας δὲ τοὺς προσιόντας αὐτῷ προσδέχετο. Τοῖς δὲ φίλοις καὶ πρὸς τῆς εἰς καὶ ἐπὶ τῆς εὐνῆς κατακείμενος συνεγίνετο, καὶ αἱ θύραι τῶν βασιλείων ἐνεργεῖν διὰ πάσης τῆς ἡμέρας ἦσαν, καὶ φρουρῆς οὐκ ἦν ἐν αὐταῖς. Τὸ τε σύμπαν τῇ μὲν προνοίᾳ τῶν κοινῶν αὐτοκράτωρ γενόμενος, εἰς τὰλλα δὲ πάντα κοινὸς καὶ ἰσοδότητος ἦν τοῖς λοιποῖς. Τὸν δ' Ἱεροσολύμων ἀλόντων, ὁ Τίτος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπανελθὼν τὰ ἐπὶ τὴν αὐτὸς τε καὶ ὁ πατὴρ ἐφ' ἔργατος ἐπεμψαν· συνέπεμπε δὲ ἐπιστῆναι αὐτὰ καὶ ὁ Δομητιανὸς ὑπατεύων ἐπὶ κέλῃτος. Μετὰ τοῦτο διδασκάλους ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ τῆς Λατίνων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας κατέστησε, μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου φέροντας. Κατηγόριαν δὲ ὁ Μουκιανὸς τῶν φιλοσόφων πολλὴν ποιησάμενος, ἔπεισε τὸν Οὔεσπασιανὸν ἐξελάσαι αὐτοὺς τῆς Ῥώμης, καὶ

cum Domitiano rempublicam cepisset. Vespasianus a senatu imperator salutatus : duo ejus filii, Caesares cognominati sunt. Mutianus vero frater a Vespasiano vocabatur, accepta potestate quidvis et agendi et decernendi, tantum imperatoris nomine praescripto : eaque de causa misit sibi annulum gestabat, ut mandata imperatorio annulo signarentur. Igitur ipse et Domitianus magistratus et praefecturas multis dederunt, et alios atque alios praesides et consules designarunt, non secus ac si ipsi rerum potirentur. Unde Vespasianus Domitiano scripsit, *Se illi habere gratiam, quod se imperare patretur, necdum imperio pepulisset.* Alexandriam autem cum venisset, magnam pecuniam coegit, nulloque-tu 577 praetermisso, vectigalibus quibusdam obsoletis restituitis, usitatis exaggeratis, et novis excogitatis. Quod deinde in aliis quoque provinciis, in Italia et Romae fecit. Aegypto parvo tempore constituta, magnam inde frumenti copiam Romam misit. Filium Titum ad oppugnanda Hierosolyma reliquit, ut una cum eo in urbem reverteretur. Sed cum obsidio diu traheretur, sine illo nave oneraria in Lyciam venit. Inde partim terra, partim mari Brundisium appulit. Romam ingressus, militibus et populo munera dedit. Tempia publicaque opera ruinosam refecit. Aedificia, quorum fundamenta jacta erant, perfecit, non suo; sed eorum qui inchoarant nominibus inscriptis. Bona adversarium, qui in praeliis ceciderant, eorum liberis aut cognatis reliquit, publicis etiam aeris alieni tabulis abolitis. Publice magnificus, privatim tenuissime vivebat : neque ullos sumptus, nisi necessarios, faciebat, genere ortus neque nobili, neque locuplete. Ab omnibus adiri se patiebatur. Cum amicis ante auroram in lectulo recubans, colloquebatur. Palatii fores per totum diem patebant, sine ullo custode. Ut paucis absolvam, curratione reipublicae princeps agnoscebatur : comitate, victu, cultuque a ceteris nihil differebat. Hierosolymis expugnatis, cum Tito filio triumphum duxit : cui Domitianus quoque consul equo singulari interfuit. Postea magistratos et Latinarum et Graecarum disciplinarum Romae constituit, decretis ex aulario stipendiis. Sed Mutianus, philosophis acriter accusatis, effecit ut uno Musonio D excepto, eosdem urbe pelleret, Avaritiae crimen exco subit, quod decreta sibi a quibusdam statua pretio ccc millium drachmarum, manu extenta : *Pecuniam mihi date, inquit, nam haec illius est basis.* Tito filio ob institutum vectigal quoddam succensenti, aureos inde comparatos ostendit, *ac periculum facere jussit an olerent ?* Aleinus et Marcellus insidiatores ejus deprehensi sunt : ac Aleinus Titi jussu in palatio interfectus ; Marcellus judicio damnatus, novacula sibi gulam praecidit. Vespasianus ex febris decessit, vel, ut alii de Tito mentuntur, veneno in convivio hausto. Ohjurgatus a medicis, quod in 578 morbo omnia munia obiret : *Imperatorem, respondit, stantem mori oportere.* Exsurg-

tus est anno ætatis nono et LX mense et die octavo, A. πλὴν τοῦ Μουσιωνίου (9) ἅπαντες ἀπηλάθθησαν. imperii anno decimo, vi diebus minus.

Χρηματιστής δ' ἐνομιζέτο, ὅτι ἀνδριάντα στήσαι αὐτῷ ψηφισαμένον τινῶν, οὗ τὸ ἀνάλωμα μυριάδες ἦσαν πέντε καὶ εἴκοσι, πρότερον τὴν χεῖρα, ἄλλοι μοι τὸ ἀργύριον, εἰπὼν· ἡ γὰρ βᾶσις αὐτοῦ αὕτη ἐστὶ. Καὶ πρὸς τὸν Τίτον ἀγαπακτοῦντα τέλει καὶ ἦ αὐτὸς καταδέδειχεν, εἶπεν, χρυσοῦς ἐξ αὐτοῦ πεπωρισμένους λαβὼν, Ἰδοῦ, τέκνον εἰ τί δέξουσι; Ἐπεβουλευθὴ καὶ ὑπὸ Ἀληνεῦ καὶ ὑπὸ Μαρκελλοῦ. Φωραθέντες δὲ, ὁ μὲν Ἀληνεὺς ἐν τοῖς βασιλείαις ἐσφάγη, τοῦ Τίτου καλεῦσαντος· Μάρκελλος δὲ κριθεὶς ἐν τῷ συνεδρίῳ, καὶ καταδικασθεὶς, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνέειλε, ξυρῶν τεμὼν τὴν λαίμην. Οὐλοσπασίανος δὲ νοσήσας πυρετοῖς μετέλλαξεν· ὡς δὲ τινες ἔφασαν, τοῦ Τίτου καταφευδόμενος φάρμακον ἐν συμποσίῳ τινὶ πεπωκώς, Ἐπιτιμώντων δὲ αὐτῷ νοσοῦντι τῶν ἰατρῶν ὅτι νοσῶν πάντα τὰ τῆ ἀρχῆ προσηκόντα ἔκραττε, Τὸν αὐτοκράτορα, ἔφη, ἐστὼτα θεοὶ ἀλοθῆσκαεν. Ἀπεβίω δὲ ζήσας ἔτη πρὸς ἑννέα ἐξήκοντα καὶ μῆνας ὀκτώ καὶ ἡμέρας ὀκτώ· μιν ἀρχήσας δὲ ἔτη δέκα ἐξ ἑξόντα ἡμερῶν.

XVIII. Huic defuncto Titus successit : qui tempore imperii, neque crudeliter, neque libidinose quidquam fecit, sive ob mutatos mores, sive ob exiguum tempus quo imperavit. Nam rerum potius, biennium duntaxat, menses v, et dies xxv vixit : vitæ autem ejus spatium fuit annorum xxxix, mensium v, dierum xxv. Quare cum longævitate Augusti comparatur, quod nec is adamatus esset, si pauciores annos vixisset ; nec hic, si plures. Quod ille principio propter bella et seditiones asperior, longo illo spatio beneficentia inclaruit : hic moderate gesto imperio, in ipso gloriæ fastigio decessit. Quod si diu vixisset, crimini dari forte potuisset, eum majori fortuna quam virtute usum fuisse. In principatu suo nullum senatorem occidit : privilegia a superioribus imperatoribus concessa, litteris publice propositis confirmavit. Pecuniam accurate conservavit, nec temere consumpsit, neque tamen quemquam ex avaritia supplicio affecit. Sub eo Pseudonero existit, homo Asianus, nomine Terentius Maximus, Neroni et facie et voce similis : nam ad citharam quoque canebat. Is comparata in Asia factione, et ad Euphratem progressus, manu longe majore facta, denique ad Artabanum Parthorum regem confugit. Qui Tito iratus, illum receptum Roman reducere instituit. Primo anno principatus Titi, sub autumnum subito ingens in Campania incendium existit. Vesuvius enim mons juxta Neapolim, copiosos ignis fontes continens, in medio duntaxat ardet, exteriora carent igni. Proinde cacumina in circuitu veterem altitudinem obtinent, medium vero igni consumptum, dum magis ac magis subsedit, concavum est redditum. Unde noctu flamma, interdiu fumus, alias major, alias minor erumpit : aliquando etiam subito dehiscens, cineres et saxa vi ventorum impulsa ejaculatur : et cum murmure resonat, ob spiracula non densa, sed rara et libera. Ac talis est Vesuvius. 579 Tum autem inhumani tumultu, quasi montes inter se colliderentur, subito exaudito,

IIH. Τούτου δὲ τελευτήσαντος, ὁ Τίτος τὴν ἀρχὴν διεδέξατο. Ὅς μοναρχήσας οὕτε φοινῶν τι οὕτε ἑρωτικῶν ἔπραξεν, ἢ ὅτι ἐπὶ βραχυτάτον, ὡς γὰρ ἐς ἡγεμονίαν εἰπεῖν, ἐπεβίω. Δύο γὰρ ἔτη μετὰ τὴν αὐταρχίαν καὶ μῆνας δύο ἡμέρας τε εἴκοσι ἐξῆσεν, ἐπ' ἑννέα καὶ τριάκοντα ἔτεσι, καὶ μηνὶ πάντε, καὶ ἡμέραις πέντε καὶ εἴκοσι. Δύο καὶ ἐξ ἰσοῦ αὐτὸν ἄγρουσι τῆ τοῦ Ἀδριανούτου πολιτεία, ὅτι οὗτ' ἐκεῖνος ἐπιλήθη ἂν, εἰ ἐλάττω χρόνον ἐζήκει, οὗτ' ἂν οὗτος, εἰ πλείονα· ὁ μὲν ὅτι, τραγικότερος καταρχὰς διὰ τοὺς πολέμους καὶ τὰς στάσεις γενόμενος, ἠδυνήθη μετὰ ταῦτα εὐεργεσίαις ἐν τῷ πολυχρόνῳ λαμπρόνεσθαι· ὁ δ' ὅτι ἐπιεικῶς ἄρξας ἐν ἀκμῇ τῆς διζῆς ἀπέθανε, τάχ' ἂν ἐλεγχθεὶς, εἴγε ἐβίω ἐπὶ μακρόν, ὅτι εὐτύχη πλείονι ἐχρήσατο ἢ ἀρετῇ. Οὕτε δὲ τίνα τῶν βουλευτῶν ἐν τῇ αὐτοῦ ἡγεμονίᾳ ἀπέκτεινε, καὶ γράμματα ἐξέθηκε βεβαιῶν πάντα τὰ ὑπὸ τῶν πρότερον αὐτοκρατόρων ἐθέντα (10) τισίν. Ἦν δὲ περὶ χρήματα ἀκριβοῦς, καὶ οὐ μάτην ἀνήλισκεν· οὐδένα μέντοι μετὰ ταῦτα ἐκίλασε ποτε. Ἐπὶ τούτου δὲ ὁ Ψευδονέρον ἐφάνη, ὃς Ἀσιανὸς ἦν, ἐκαλεῖτο δὲ Τερέντιος Μάξιμος, προσεικῶς δὲ τῷ Νέρωνι καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν φωνή· καὶ γὰρ καὶ ἐπιθαρῶσαι. Ἐκ τῆς Ἀσίας τινὲς προσεποιήσατο, καὶ ἐπὶ τὸν Εὐφράτην προχωρῶν, πολλῶν πλείους ἀνηρτήσατο· καὶ τέλος πρὸς Ἀρτέμιον τὸν τῶν Πάρθων κτεφύγεν ἀρχηγόν· ὃς καὶ εἰ ἰσχυρῶς τὸν Τίτον ποιούμενος· ἐδέξατο τούτον καὶ καταγαγεῖν εἰς Ῥώμην παρεσκευάσθη. Ἐν ἑτ' ἐπὶ πρῶτῳ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Τίτου ἔκει πῦρ ἐν Καμπανίᾳ πολὺ κατὰ τὸ φθινόπωρον ἀθρόον ἐξήνθη. Τὸ γὰρ ὄρος τὸ Βέσβιον (11), κατὰ Νέαν ἐν πόλει, ἔχει πυρὸς ἀπόθεν, πηγὰς· μέσον δὲ γὰρ μόνον πεπύρωται, καὶ δ' ἐξω τούτου εἰσὶν ἄπυρα. Τῶν οὖν ἐν τῷ μέσῳ φερανομένων καὶ τειφρομένων αἰ μὲν πέρη κορυφαὶ τὸ ἀρχαῖον σώζουσι υἶος· τὸ δὲ μέσον (12), δακνηθὲν τῷ πυρὶ, κοῖλον ἐκ τοῦ συνιένειν ἐγένετο. Καὶ ἀναδίδεται ἐξ αὐτοῦ τῆς μὲν νυκτός φιλξ. τῆς δ' ἡμέρας καπνός, καὶ ποτὲ μὲν μῆλον, ἐνίοτε δ' ἐλάττον. Ἄλλοτε δὲ καὶ τείφρον

Variæ lectiones et notæ.

(9) Πλὴν τοῦ Μουσιωνίου. Vide Scaligerum ad Eusebium, pag. 201, 2 edit.

(10) Δοθέντα. Xiphilinus, seu Dio, inde emendandus, qui βεβαιώθητα habet, ex Suetonio. Beneficia a superioribus concessa principibus, etc.

(11) Ὅρος τὸ Βέσβιον. Ita Dionii appellatur :

Constantino lib. ii De themat. cap. 41. Οὐροῦ βιος.

(12) Τὸ δὲ μέσον. Hic Wolfii versionem emendavimus ex sententia Syllburgii. Scripserat Wolfius, mediocriter exusta et depressa.

ἀντιβάλλει, όταν ἀόρονον ὑψίστην. Καὶ λίθους ἀνα- A πέμπει, όταν ὑπὸ πνεύματος ἀρόῃ, ἤξει τε καὶ βοᾷ συμπιπλημέναις, ἀλλ' ἀραιὰς καὶ ἄλευθέρας τὰς ἀνιπνοῦς ἔχον. Τοιοῦτον μὲν ἐστὶ τὸ Βεσβιον. Τότε δὲ κτύπος ἐξείσιος ἐξείπλην: ὡς τῶν ὀρῶν συμπιπτόντων ἐξηκούσθη. Καὶ ἀνέθορον πρῶτον μὲν λίθοι ὑπερμεγέθεις, ἔπειτα πῦρ πολὺ καὶ καπνὸς ἄπλετος, ὡς καὶ τὸν ἥλιον συγκρωφθῆναι, καὶ σκότος ἐκ φωτὸς γενέσθαι. Καὶ τέφρα δὲ ἀνεφυσήθη ἀμύθητος, ὡς τῆς τε γῆς καὶ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀέρος κατασκεδασθῆναι παντός, καὶ τοὺς ἰχθύας τὰ τε θρυαὶ διαφραθῆναι, καὶ οὗα πλείεις, τὸ τε Ἑρкулάνειον καὶ τοὺς Πομπηίους, ἐν θεάτρῳ τοῦ δῆμου αὐτῶν καθημένους, κατακωσθῆναι. Τσαύτη δ' ἦν ἡ τέφρα, ὅστε τι αὐτῆς καὶ ἐς Ἀφρικὴν ἔλθειν καὶ εἰς Συρίαν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ῥώ- B μιν, ἐξ ἧς ὕστερον λοιμῆδος νόσος ἐνέστηκεν. Ὁ δ' οὖν Τίτος, τοῖς Καμπανοῖς καὶ οἰκιστὰς ἔπεμψε, καὶ χρήματα ἐδώριστο ἄλλα τε καὶ τὰ τῶν ἀκλιρονομήτων. Αὐτὸς δὲ οὐδὲν παρ' οὐδενός, καίτοι πολλῶν δίδόντων, ἐδέξατο. Πλὴν δὲ τῶν δημοσίων ἔργων ἀνέστησεν οἴκοθεν, καὶ ἀγῶνας ἐποίησε θαυμαστούς, ἐν οἷς σφαίρια ξύλινα μικρὰ ἀνωθεν ἐρήπτει, σύμβουλον ἔχοντα τὸ μὲν ἐδωδίου τινός, τὸ δὲ ἐσθίου, ἄλλο χρυσοῦ, ἰππων, ὑποζυγίων, βουκημάτων, ἀνδραπίδων· ἃ οἱ ἀρπάζοντες πρὸς τοὺς δοτῆρας αὐτῶν ἀπάγοντες τὸ ἐπιγεγραμμένον ἐλάμβανον. Τοῦτου ἐστὶ καὶ ἡ ἀοιδίμος ἐκείνη ἐπιτόμος· Σήμερον οὐκ ἐθασίλεισα, ἐπεὶ οὐδένα εὐηργέτησα. Τούτου τῷ πρῶτῳ εἶσι Λίνος ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας τελευτῶν Ἀνεγκλήτω (13) τὴν ἀρχιερωσύνην παρέδωκεν. Τῷ δ' ἐπιγενομένῳ εἶσι μετέλλαξεν ὁ Τίτος, ὡς μὲν φήμη κρατεῖ, πρὸς τοῦ ἀδελφοῦ ἐπιβουλεύεις, ὡς δ' ἔνοι: γράφουσι, καὶ περιγενέσθαι δυνάμενον ἐς λάρνακα πλήρη χιόνος ὁ Δομετιανὸς ἐνέβαλεν, ὡς δεομένης τῆς νόσου τάχα τινός περιψύξεως· Ἀποψύχων δὲ εἶπειν λέγεται ὅτι Ἐν μόνον ἐπιλημμέλησα. Τί δὲ τοῦτο ἦν οὐ δισσάφης. Τινὲς μὲν οὖν λέγουσιν ἔτι τὴν Δομετιανὴν ἔσχε τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ· ἕτεροι δὲ οἱ τὸν Δομετιανὸν οὐκ ἀπέκτειναν, ἐπιβουλεύοντά οἱ σαφῶς, ἀλλ' αὐτὸς τε ὑπ' ἐκείνου ἐφάρη καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀνδρὶ τοιοῦτῳ ἐξέδωκεν.

18. Ἐτι γοῦν τοῦ Τίτου ἐμπνέοντος, εἰς τὴν D Ῥώμην ἀρίππευσε καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον εἰσελήλυθε καὶ τὴν ἐπίκλησιν καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος· ἔλαθεν. Ἦν δὲ θρασὺς καὶ ὀργίλος, καὶ ἐπιβουλός, καὶ χρυφίνους· ἀνθρωπῶν δὲ ἐφίλησε μὲν ἀληθῶς οὐδένα πλὴν τινῶν γυναικῶν. Ἐπλάττετο δὲ ἀγαπᾶν ὃν μάλιστα κτείνειν ἤθελεν. Ἀπίστος γοῦν καὶ πρὸς τοὺς χαριζομένους αὐτῷ καὶ ὑπηρετούντας εἰς τὰ δεινότερα ἦν. Καὶ ὅποτε τινὲς αὐτῷ ἢ πλείστα πορίσειαν χρήματα ἢ πολλοὺς συκοφαντήσιν, τοῦτους ἐκτίνουεν, ἢ ὑπ' αὐτῶν μόνων δοκῆ προβαίνειν τὰ ἀδικήματα. Κάκιστος δὲ ὢν καὶ τοὺς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ φίλους ἀτίμως εἶχε, τοὺς δὲ καὶ διώλεσε. Καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Δομετιανῶν ὡς ἐπὶ μοιχείᾳ ἀπεπέμφατο, τὸν Πάριν τὸν ὀρ-

primum ingentia saxa exsilierunt, deinde magnus ignis et fumus immensus, ut sol occultaretur, et lux in tenebras converteretur. Est et cineris vis ineffabilis effusa, quo in aere, terra et mari dissipato, pisces et volucres perierunt: et duo oppida Herculannum et Pompeii, populo in theatro consistente, sunt oppressa. Tantum porro cineris fuit, ut aliquantum etiam in Africam, in Ægyptum et Syriam, ipsamque Romam perferretur: unde pestilentia consecuta est. Titus vero Campanis colonos misit, et pecunias donavit, eorum præsentium qui sine heredibus decederant: ipse a nemine quidquam, etsi multi offerrent, accepit. Multa publica ædificia de suo exstruxit: ludos mirabiles fecit, in quibus globulos ligneos dejiciebat, in quorum aliis esculenti aliquid, aliis vestis, aliis aurum, equi, jumenta, pecudes, mancipia incripta erant, quæ qui rapuerant, cum ad dispensatores pertulissent, ea accipiebant, quæ inscripta erant. Hujus est etiam celebrata illa vox, cum dixit: *Hodie non imperavi, quia nemini benefeci*. Primo ejus anno Linus, primus Romanorum episcopus, moriens thronum Anacleto reliquit. Anno sequenti decessit Titus, vel insidiis fratris, vel ex morbo. A Domitiano certe quidem spirans adhuc, cum diutius forsitan vivere posset, in cistam nive plenam est conjectus, quasi morbus refrigerationem postularet. Moriturus se unum quiddam peccasse dixit, quod quale esset, non explicavit. Quidam id ad Domitiam fratris uxorem, quam duxerat, referunt: alii ad Domitianum, quem aperte sibi insidiantem, non peremisset: a quo et ipse interiit, et Romanum imperium tali tradidit.

νοσήσας. Ἐμπνουν μέντοι αὐτὸν εἶσι ὄντα καὶ τάχα καί τῳ ἀδελφῷ ἐπιβουλεύεις, ὡς δ' ἔνοι: γράφουσι, καὶ περιγενέσθαι δυνάμενον ἐς λάρνακα πλήρη χιόνος ὁ Δομετιανὸς ἐνέβαλεν, ὡς δεομένης τῆς νόσου τάχα τινός περιψύξεως· Ἀποψύχων δὲ εἶπειν λέγεται ὅτι Ἐν μόνον ἐπιλημμέλησα. Τί δὲ τοῦτο ἦν οὐ δισσάφης. Τινὲς μὲν οὖν λέγουσιν ἔτι τὴν Δομετιανὴν ἔσχε τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ· ἕτεροι δὲ οἱ τὸν Δομετιανὸν οὐκ ἀπέκτειναν, ἐπιβουλεύοντά οἱ σαφῶς, ἀλλ' αὐτὸς τε ὑπ' ἐκείνου ἐφάρη καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀνδρὶ τοιοῦτῳ ἐξέδωκεν.

XIX. Is Tito adhuc spirante Romam equitavit: castraque ingressus, et cognomentum et potestatem imperatoris accepit: homo audax, iracundus, insidiator, occulti ingenii, mortalium neminem ex animo diligens, præter mulieres quasdam: summum erga eos quos maxime perditos cupiebat, amorem simulans: infidus iis qui ipsi gratificabantur, et in rebus atrocissimis operam navabant. Nam qui maximam ei pecuniam procurabant, aut multos calumniabantur, eos occidebat, ut ab illis duntaxat injuriæ proficisci viderentur. Patris et fratris amicos, ut homo pessimus, partim ignominiose tractabat, partim occidebat. Uxorem Domitiam per causam adulterii repndiavit, Paride saltatore in media via illius causa occiso. Cum filia fratris Julia,

Varie lectiones et notæ.

(13) Ἀνεγκλήτω. Ita etiam tres mss. quem nostri vulgò Anacletum vocant, quasi istius Pontificis romanum nomen affectatione quadam efferendum

crediderit Zonaras. Sic porro scriptos Eusebii codices præferre monet Henr. Valesius ad lib. iii, cap. 15.

tanquam uxore, haud dissimulanter rem habebat. Deinde a populo exoratus, in gratiam cum Domitia rediit, sed Juliae consuetudine nibilo secius usus est. In Galliam profectus, et trans Rhenum, agros eorum cum quibus pax intercedebat, populatus, quasi re praclare gesta superbiebat, aucto militibus stipendio ob victoriam scilicet. Nam cum eis septuagenae quinae drachmae solverentur, centenae dari iussit. Cujus largitionis cum poenitisset, stipendiis non imminutis, sed numero militum contracto, utraque re reipublicae multum incommodavit: quod nec satis erant qui eam defenderent, et magna stipendia accipiebant. Eos a quibus observabatur, et a quibus negligebatur, ex aequo oderat: alteros ut adulatores, alteros ut contemptores. Falsis victoriis jactandis consulatum in decennium, censuram per omnem aetatem accepit. Multi provinciales ob violentas exactiones defecerunt, ut Nasamones: qui et quæstores occiderunt, et Numidiae praetorem Flaccum ita vicerunt, ut castris ejus potirentur in quibus cum praeter alia cibaria, vini quoque copiam reperissent, inebriati obdormiverunt. Quo Flaccus cognito, eos aggressus internecione delevit, ac ne imbelli quidem aetati pepercit. Quo successu elatus Domitianus, ad senatum dixit se Nasamonibus vita interdixisse. Jam enim Deum se perhiberi volebat, et Deum ac Dominum nominari summopere letabatur. Atque haec non tantum dicebantur, sed etiam pingebantur. Cum in spectaculo magna pluvia et tempestas subito erupisset, neminem discedere aut alias vestes induere passus, ipse ponnulas subinde mutavit: unde multi laesa valetudine perierunt. Eos quos supplicii affecit, nemo numerare queat: ac inter cæteros ob adulterii crimen multi locupletes 581 et viri et mulieres, quarum aliquas ipse constupravit, poenas dederunt. Sunt et aliis de causis multi et multati et interfecti. Nam mulier quaedam quod se ante Iulium statuam exuisset, occisa est: alius, ut cum astrologis collocutus. Metium quemdam, quem rerum potiturum esse fama erat, relegatum occidit, per eam causam, quod orbem terrarum in cubiculi sui parietibus pictum haberet. Rhetorem quemdam, quod exercendi ingenii causa contra tyrannos declamasset, capite multavit. Multi ob philosophiae studium perierunt, pulsique reliquis. Ad hunc modum grassanti insidiae structae sunt a Parthenio et Sigero cubiculi custodibus, et ab Entello qui a libellis erat reipublicae, et a Stephano liberto. Earum insidiarum et Domitia uxor, et Norbanus praefectus, et collega Petronius consilii fuerunt. Nam Domitia, quae se invisam illi esse sciret, eadem metuebatur, cæteris non amplius eum diligentibus. Fertur

Α ἡ γῆσιν ἐν μέσῃ τῇ ἰδῶν δι' αὐτὴν φονεύσας. Καὶ τῇ ἀδελφίδῃ Ἰουλίᾳ (14) συνῆν ἀπαρακαλύπτως, ὡς γαμετῆ. Ἐἶτα δεηθέντος τοῦ δήμου κατηλλάγη μὲν τῇ Δομιτίᾳ, ἐχρήτη δ' οὐδὲν ἦτρον τῇ Ἰουλίᾳ. Καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Γαλατίαν ἐξορμήσας, καὶ λεηλατήσας τινὰ τῶν πέραν Ῥήνου τῶν ἐνσπόνδων, ὠγκούτο ὡς τι μέγα κατωρθώκως, καὶ τοῖς στρατιώταις ἐπηύξησε τὴν μισθοφορὰν τάχα διὰ τὴν νίκην. Πάντε γὰρ καὶ ἐβδομηκόντα δραχμάς ἐκάστου λαμβάνοντος, ἐκατὸν ἐπέλευσε δίδοσθαι. Μεταμεληθεὶς δὲ τὴν μὲν ποσότητα οὐκ ἐμείωσε, τὸ δὲ κλήθος τῶν στρατευομένων συνέστειλε. Καὶ ἐκατέρωθεν μεγάλα τὸ δημόσιον Ἰδίασε, μὴθ' ἱκανοὺς τοὺς ἀμύνοντας αὐτῶ. καὶ τούτους μεγαλομισθοὺς ποιήσας. Καὶ τοῖς θираπαύουσι δὲ καὶ τοῖς μὴ ἀμφοτέροις ὁμοίως ἤχθετο, τοῖς μὲν ὡς ὠπατεύουσι, τοῖς δὲ ὡς καταφρονοῦσι. Νίκας δὲ ψευδεὶς προσποιούμενος, ὑπατος μὲν ἐπ' ἑτη δέκα, τιμητῆς δὲ διὰ βίου χειροτόνητο. Πολλοὶ δὲ τῶν ὑποτελῶν Ῥωμαίοις ἀνίσταντο, χρήματα βιαίως πρᾶσσόμενοι, ὡς καὶ οἱ Νασαμῶνες. Τοῦς τε γὰρ τῶν χρημάτων πρᾶκτορας ἐφθειραν, καὶ τὴν Νομιδίαζ ἄρχοντα Φλάκκον ἐπελθόντα σφίσιον ἤτησαν οὕτως ὡς πορθῆσαι καὶ τὸ στρατόπεδον. Εὐρόντες δὲ ἐν αὐτῷ τᾶλλα τε ἐπιτήδεια καὶ οἶνον, ἐμπλησθέντες ὑπνωσαν. Καὶ γινούς δ' Φλάκκος τοῦτο ἐπέθετο αὐτοῖς καὶ πάντας ἀπόλωσε καὶ τοὺς ἀπομάχους (15) διεφθειρεν ἅπαντας. Ἐφ' ᾧ δ' Δομητιανὸς ἐπαρθεῖς, εἶπε πρὸς τὴν βουλὴν ὅτι Νασαμῶνας (16) ἐκώλυσα εἶναι. Ἦδη γὰρ καὶ θεὸς ἡξίου νομίζεσθαι, καὶ δεσπότης καλούμενος, καὶ θεὸς ὑπερηγάλλετο. Ταῦτα οὐ μόνον ἐλέγετο, ἀλλὰ καὶ ἐγράφετο. Ἐν δὲ θίᾳ, ὑετοῦ πολλοῦ καὶ χειμῶνος σφοδροῦ ἐξαίφνης γενομένου, οὐδένα εἶασεν ἐκ τῆς θέας ἀπαλλαγῆναι, ἀλλ' αὐτὸς μανθῦας ἀλλασσόμενος, ἐκείνοις οὐδὲν μεταμφιᾶσασθαι παρεγύρησε· κἀντεῦθεν πολλοὶ, νοσήσαντες, ἐτελευτήσαν. Τοῖς δ' ὑπ' αὐτοῦ κατασθέντες οὐκ ἂν τις ἐχαριθίμωσασθαι δύνατο, συγχολοὶ δὲ καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῶν πλουσίων ἐπὶ μοιχείᾳ ἐκολάσθησαν· ὧν ἕναια καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐμοιχεύθησαν. Καὶ ἄλλαις δ' αἰτίαις πολλοὶ καὶ ἐξημιώθησαν καὶ ἀπέθανον. Γυνή γάρ τις, ὅτι ἐναντίον εἰκόνας αὐτοῦ ἀπεδύσατο, ἐφονεύθη· καὶ ἕτερος ὡς ἀστρολόγος ὠμιληκῶς. Μέτιον δὲ τινα, ὃν ἡ φήμη μοναρχῆσαι μέλλειν ἐκηρυττεν, ἐξορίας ἐφόνευσεν, ἐγκαλίνας αὐτῷ ὅτι ἐν τοῖς τοῦ κοιτῶνος τοίχοις εἶχε γεγραμμένην τὴν οἰκουμένην. Καὶ σοφιστὴν τινα, ὅτι ἀσκῶν μελέτην κατὰ τυράννων συνεγράφατο, θανάτω ἐκόλασε. Πολλοὶ δὲ καὶ ὡς φιλοσοφούντες διώλοντο, καὶ οἱ λοιποὶ ἐξηλάθησαν. Τοιαῦτα δὲ πρᾶττων ἐπεβουλεύθη παρὰ τε Παρθενίου καὶ Σιγήρου τῶν προαίτων αὐτοῦ, καὶ Ἐντέλλου τοῦ τὰ τῆς ἀρχῆς βιβλία δεικνόντος, καὶ Στεφάνου ἀπαλευθέρου. Τὴν δ' ἐπιβουλήν οὕτως ἡ γυνὴ αὐτοῦ Δομιτία ἠγνόησεν, οὕτως ἔ

Variae lectiones et notae.

(14) Τῇ ἀδελφίδῃ Ἰουλίᾳ. Alter codex. inquit Vollius, habet ἀδελφίδῃ, et sic legendum ex Suetonio constat. Ita etiam legitur in Regis et Colberteo.

(15) Ἀπομάχους. S c mss. Reg. et Colb. ἀπο-

μάχους, alter e Wolfianis, sed perperam, praetulit. (16) Νασαμῶνας. Vide Scaligerum ad Eusebium, pag. 203, 2 edit.

ἔ αρχος Νοβ. νδ.; οὗτ: ὁ συνάρχων Περώνιος. Ἡ τε γὰρ Δομιτία ὑπ' αὐτοῦ μισουμένη ἐδέδεικε μὴ ἀποθάνη, καὶ οἱ ἄλλοι οὐκέτ' αὐτὸν ἐφιλοῦν. Λέγεται δὲ οὗτοι πάντας ἕνα αὐτοῦς ὁ Δομετιανὸς ὑποπειθεύων ἀποκτείνει: ἢ ἐλέτα· καὶ τὰ θνώματα αὐτῶν ἀπογραφάμενος ἐν τῇ κλίτῃ ὑπέθετο ὑπὸ τὸ προσκαφάλαιον· καὶ τὴν περὶ τὴν ἀπογραφὴν ἀφελόμενον ἔφερε, μὴ εἰδὸς τί φέροι. Ἐντυχοῦσα δὲ ἡ Δομιτία αὐτῷ, καὶ ἀναγνοῦσα τὰ γεγραμμένα, κάκεινοις ἐμήνυσε, καὶ τοῦτου συνετάχυναν τὴν ἐπικουρίην. Καὶ πολλὰ δὲ σημεῖα ἐγένοντό οἱ οὐκ εἰσια. Λαργίνος δὲ τις Πρόκλος, ἐν Γερμανίᾳ προσιπύωνδ: κατὰ τῆς τῆς ἡμέραν τελευτήσῃ ὁ Δομετιανός, ἐπέμθη διὰ τοῦτο συσχεθεὶς εἰς τὴν Ῥώμην· καὶ ἐρωτηθεὶς παρ' αὐτοῦ ἔφη καὶ τότε οὕτως γενήσεσθαι. Καταδικασθεὶς δὲ θανεῖν, ἀνεβλήθη, ὅπως μετὰ τὴν ἡμέραν ἐν ἧ ἔφῃ ἀποθανεῖσθαι μέλλειν τὸν Δομετιανὸν φονεῦσθαι· σφαιγίντος δὲ τοῦ Δομετιανοῦ κατ' ἐκείνην, ἐσώθη. Ἄλλοι δὲ τινες εἰπὼν αὐτῷ ὅπως καὶ ὅπως φθορήσεται, ἠρωτήθη ὅποιον καὶ αὐτὸς τρόπον θανέσθαι· καὶ φήσας ὡς ὑπὸ κυνῶν ἀναλωθήσεται, ζῶν κατερίθη καυθῆναι, καὶ τῷ πυρὶ προσεβρίθη. Ἐτοῦ δὲ καταβράχεντος πολλοῦ ἢ μὲν πυρὰ ἐσβέσθη, ἐκείνου δὲ ὀπίσω τῷ χεῖρα δεδεμένον, καὶ ἐπιειμένον αὐτῇ, χύνας ἐθρόντις διεσπάρεξαν. Τῷ δὲ Δομετιανῷ τὸ μετῆμβρινὸν ἀναπαυομένον, τὸν Στέφανον ὡς τῶν ἄλλων ἐβρωμενέστερον εἰσέπειμψεν ὁ Παρθένος. Καὶ ἐπιλήγη μὲν ὁ Δομετιανός, οὐ μὴν καιρίην, ἀλλὰ καταβλήθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἔκειτο· εἰτ' αὐθις ὑπ' ἐκείνου καὶ ἐτέρων προκατειργάσθη. Καὶ ὁ μὲν οὕτω κατεσφάγη, καὶ ὁ Στέφανος δὲ προσεπέλετο, συνδραμόντων ἐπ' αὐτὸν τῶν οὐ μετεσχηκότων τῆς συνομοσίας. Ἀπολλώνιος δὲ ὁ Τυανεύς; (φιλόσοφος δὲ οὗτος ἦν Πυθαγορικὸς, γῆς δὲ μάλιστα) ἐν Ἐφέσῃ τότε διδάσκων, καὶ τῷ πληθεὶ διαλεγόμενος, κατὰ τὴν ὥραν καθ' ἣν ὁ Δομετιανὸς ἀνηρατὸς, ὡς ὕστερον ἐκ τῶν ἐκατέρωθεν γενομένων ἠκριώθη, ἐπὶ τινι ὥραν ἐνεδ; ἔστη, εἶτα ἐξέβόησ'· Ἐδῆς, Στέφανε, καλῶς, Στέφανε, καὶ τὸν ἀλιτήριον· ἐκλήξας, ἐτρῶσας, ἀπέκτεινας. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Φιλόστρατος, τὴν τοῦ Ἀπολλωνίου βίον συγγεγραφώς, οὕτως ἀνεγράψεν. Ἐζῆσε δὲ Δομετιανὸς ἔτη πρὸς τέσσαρας τεσσαράκοντα καὶ μῆνας δέκα καὶ ἡμέρας ἕξ καὶ εἰκοσι· ἔμονάρχησε δ' ἐνιαυτοῦς πεντεκαίδεκα καὶ ἡμέρας πέντε. Τῷ δὲ τετάρτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ μοναρχίας ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας πρῶτος μετὰ Μάρκον τὸν ἀπόστολον ἀρχιερεὺς γεγωνὸς ἐτελεύτησε, καὶ Ἀββίσιος αὐτὸν διαδέξατο, δεύτερος· ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας γενόμενος. Τῷ δωδεκάτῳ δ' ἔτει τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ τελευτήσαντος Ἀνεγκλήτου, Κλήμης τὴν ἀρχιερωσύνην τῆς Ῥώμης παρέλαβε, τρίτος ταύτης χρηματίας ἐπίσκοπος, κατὰ τὸν Εὐσέβιον. Οὗτος ὁ ἔχθιστος αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν Νέρωνα αὐθις τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸν ἀνεκίνησε τῆς ἐκείνου θεομαχίας διάδοχος γεγωνὸς, ὃς καὶ τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ἐν Παύτῳ τῇ νῆσῳ διὰ τὸ κήρυγμα περιώρισε, καὶ τοὺς ἀπογόνους Δαβὶδ ἀναιρεῖσθαι προσέταξε. Ταῦθ'

A autem eos omnes ob suspicionem occidere in animo habuisse, eorumque nomina pugillaribus inscripta, sub cervicali suo posuisse. Eam descriptionem pusio quidam abstulit, quid ferret ignarus: qua Domitia forte fortuna lecta, et cæteris iudicata, effecit, ut insidiæ maturarentur. Interitus ei multis signis est prænuntiatus. Nam Proclus quidam Larginus, quod in Germania prædixerat, certo die Domitianum obiturum esse: comprehensus, eaque de causa Romam missus, et ab ipso rogatus, idem affirmavit: et capitis damnatus, et asservatus, ut post eum diem quo Domitianum periturum esse dixerat, occideretur, eo die illo interfecto, evasit. Alius, qui ei tempus et modum interitus prædixerat, interrogatus ab eo, quo ipse mortis genere obiturus esset? Respondit se a canibus esse lacerandum. Damnatus igitur ut vivus cremaretur, et in ignem coniectus est. Sed ingenti pluvia rogo extincto, ille revinctis post tergum manibus a canibus est discerptus. Cæterum Parthenius Stephanum ut robustiorem contra Domitianum meridianam misit, qui ictu, sed non lethali, prostrato incubuit, donec aliis adjuvantibus tyrannum plane confecit. Occiso Domitiano, Stephanus etiam 582 concursus eorum qui conjurationis expertes erant, perfit. Apollonium vero Tyaneus, Pythagoricus philosophus, et magus insignis, tum Ephesi ad populum verba faciens ea hora qua Domitianus cædebat (ut post ex iis quæ utrobique acciderunt, certo compertum est), eum aliquandiu attonitus stetit, tandem exclamavit: *Euge Stephane, recte, Stephane, feri scelertum: percussisti, vulnerasti, occidisti.* Hoc Philostratus Lemnius in Apollonii Vita refert. Vivit Domitianus annos XLIV, menses XI, dies VI et XX. Imperavit annos XV et dies V. Quarto anno imperii ejus, Alexandrinæ Ecclesiæ primo post Marcum apostolum pontifici defuncto, Abilius successit, secundus Alexandrinæ pontifex. Decimo anno principatus ejus defuncto Anacleto, Clemens pontificatum Romanam suscepit, tertius, Eusebio auctore, urbis episcopus. Hic odiosissimus imperator persecutionem Christianorum post Neronem redintegravit, illius in oppugnando Numine audaciam imitatus: et Joannem apostolum, eundemque evangelistam, ob præconium in insulam Patmon relegavit, Davidisque posteros tolli jussit. Quam rem Eusebius Egesippus verbis ad hunc exponit modum: *Adhuc superstites erant nepotes Judæ, qui frater Domini secundum carnem dicitur, quos ut Davidis posteros quidam detulerunt. Eos Domitianus cum se adductos percunctatus est, an Davidici essent? Illis affirmantibus, interrogare perrexit, quot fundos possiderent, et quantum pecuniæ haberent? Cui illi responderunt, IX millia denariorum tantum se habere: eaque non in pecunia, sed in æstimatione fundorum, unde et ipsi labore suarum manuum victitant, et tributa penderent, et manuum callos pro*

laboris argumento ostenderunt. Interrogati etiam de Christi regno, cujusmodi id esset? et ubi, et quando revelandum? id non esse mundanum, dixerunt, neque terrenum, sed caeleste, et in consummatione saeculorum revelandum. His auditis Domitianus, eos ob vilitatem contempsit, et liberos dimisit, et persecutionem edicto inhibuit. Ut autem pessimus fuit, ita vitam violentem adrupit: quod utinam ante susceptum imperium factum esset!

ἐν ἀργυροῖς ἔχειν, ἀλλ' ἐν διατιμῆσει γῆς τοὺς φόρους εἰσφέρειν· καὶ τὴν τῶν χειρῶν δὲ τραχύτητα ἐπεδείκνυον τῆς αὐτοουργίας μαρτυροῦν. Ἐρωτηθέντες δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας, ὅποια τις εἴη καὶ ποῖ καὶ πότε φανησομένη, οὐ κοσμικὴν αὐτὴν εἶναι οὐδ' ἐπίγειον τῶν αἰώνων φανησομένην. Ἐφ' οἷς ὡς εὐτελῶν αὐτῶν καταφρονησάς ὁ Δομιτιανὸς ἐλευθέριον ἀφῆκε, καὶ τὸν διωγμὸν προστάγματι ἐπαύσεν. Ὁ μὲν οὖν κάκιτος γάγονός βιαίως ἀπέβηξεν τὴν ζωὴν, ὡς εἶθε καὶ πρὸ τῆς μοναρχίας!

XX. Qui autem Domitiano insidiabantur, id facinus non prius **583** aggressi, quam certum successorem nacti essent, principatum Nervæ optimo et nobilissimo viro detulerunt, qui ob prædictum ab astrologis imperium pene periisset. Domitianus enim omnium principum nataliis diebus et horis indagatis: ea quoque de causa non paucos, qui potentes fore putabantur, sustulit, occidisset et hunc, nisi astrologus quidam illi bene cupiens, eum intra paucos dies esse moriturum dixisset. Quod cum verum esse crederet, cæde ejus abstiit, quem jam ab ipsa natura quasi capitis damnatum esse putabat. Nervæ autem ob eam prædictionem facilius persuaderi sibi passus est, ut, Domitiano interfecto, statim susciperet imperium. Cujus prima cura fuit, ut ab illo actus in exilium, a secreto revocaret, bonis etiam restituitis. Patres vero conscripti honores Domitiano decretos senatusconsulto abrogarunt. Tum etiam magnus apostolus Joannes e Patnico exsilio Ephesum rediisse fertur. Nervæ et justitiæ amans, et alienus ab avaritia fuit. Nam cum Atticus, Herodis rhetoris pater (ut Philostratus in libro quem *De rhetorum vita* inscripsit, refert) domi suæ ingentem thesaurum reperisset, ne quid ex eo periculi sibi crearetur timens, Nervæ scripsit: *Thesaurus a me inventus est. Quid ergo jubes?* ei rescripsit Nervæ: *Utere invento.* Cum ille nondum securus denuo scripsisset: *At conditionem meam inventum superat;* respondit imperator: *Etiam abutere.* Hoc imperante, secundus Alexandrinus episcopus Abilius diem suum obiit, et Cerdo ejus Ecclesiæ gubernationem suscepit. Antiochenæ Ecclesiæ Ignatius tum præfuit, vir Deo plenus, secundus et ipso ejus loci episcopus post Evodium. Similiter Hierosolymitanæ quoque fidelium Ecclesiæ Symeon præfuit, alter et hic a cognato Jacobo qui frater Domini dicitur, episcopatum sortitus. Hic imperator compositiones gladiatorum interdixit. Nihil egit nisi de sententia principum senatorum. Legem

ἱστορῶν ὁ Εὐσέβιος; (17) τὴν ἠγῆσιππον παράγει λέγοντα οὕτως: "Ἐτι δὲ περιήσαν υἱοὶ τοῦ Κυρίου τοῦ κατὰ σάρκα λεγομένου ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, οὓς τινας προσήγγειλαν ὡς ἐκ γένους δυνάεως Δαβίδ. Τούτους πρὸς αὐτὸν ἀχθόντας ὁ Δομιτιανὸς ἤρετο εἰ ἐκ Δαβὶδ εἰσι, καὶ κατέλεγετο. Προσεπήρετο οὖν πῶσας κέκτηνται κτήσεις καὶ πῶσων εὐπροϋσι χρημάτων· οἱ δ' ἔφασαν ἐνρυκισχίλια δηνάρια ὑπάρχειν αὐτοῖς μόνα, καὶ ταῦτα οὐκ ἔξ αὐτοῦς τε διατρέφεσθαι, αὐτοουργούντας, καὶ τραχύτητα ἐπεδείκνυον τῆς αὐτοουργίας μαρτυροῦν. Ἐρωτηθέντες δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας, ὅποια τις εἴη καὶ ποῖ καὶ πότε φανησομένη, οὐ κοσμικὴν αὐτὴν εἶναι οὐδ' ἐπίγειον τῶν αἰώνων φανησομένην. Ἐφ' οἷς ὡς εὐτελῶν αὐτῶν καταφρονησάς ὁ Δομιτιανὸς ἐλευθέριον ἀφῆκε, καὶ τὸν διωγμὸν προστάγματι ἐπαύσεν. Ὁ μὲν οὖν κάκιτος γάγονός βιαίως ἀπέβηξεν τὴν ζωὴν, ὡς εἶθε καὶ πρὸ τῆς μοναρχίας!

K'. Ἡ δ' ἡγεμονία εἰς Νερούαν μετήνεκτο. ἄνδρα καὶ εὐγενέστατον καὶ ἐπικεικίστατον. Οἱ γὰρ τῷ Δομιτιανῷ ἐπιβουλεύοντες, οὐ πρότερον ἔργου ἔψαλλον, πρὶν τὸν διαδεξιόμενον τὴν αὐταρχίαν ἐδεικνύσαντο. Ἦλθον οὖν ἐπὶ τὸν Νερούαν, ὃς ἀστρολόγος ἦν μοναρχήσει φησάντων, μικροῦ διώλετο ἄν. Ὁ γὰρ Δομιτιανὸς πάντων τῶν πρώτων τὰς τῆς ἡμέρας καὶ τὰς ὥρας ἐν αἷς ἐγεγεννητο διασκοπῶν, οὐκ ὀλίγους κακὰ τούτου τῶν ἐπιζομένων ἐν τινὶ δυνάμει ἔσεσθαι προανήλισκε. Καὶ τοῦτον ἀπέκτεινεν ἄν, εἰ μὴ τις τῶν ἀστρολόγων αὐτῷ εὐνοῶν ἔφη ὅτι δι' ὀλίγων ἡμερῶν τελευτήσει· πιστεύσας γὰρ ὄντως τοῦτ' ἔσεσθαι, οὐκ ἠθέλησε κάκιτον πεφονευκέναι, ὡς πάντως μετὰ μικρὸν τεθνηδέμενον. Διὰ ταῦτα γοῦν ῥῆθον ἐπεισαν αὐτὸν συνθέσθαι τῇ τῆς ἡγεμονίας καταδοχῇ· καὶ φησάντων τοῦ Δομιτιανοῦ εὐθὺς αὐτὸς τὴν αὐταρχίαν ἐδέξατο, καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνου ἐξελαθεῖσι δόγματι ἐπανελθεῖν ἐψῆκε, καὶ τὰς οὐσίας ἀπολαθεῖν. Ἡ δὲ γε σύγκλητος καθαιρεθῆναι τὰς Δομιτιανοῦ τιμὰς ἐψῆχασατο. Τότε τοίνυν καὶ τὸν μέγαν ἀπόστολον Ἰωάννην ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Πάτρμυ ὑπερορίας λόγος ἔχει ἐπανελθεῖν πρὸς τὴν Ἐφεσον. Ἦν δὲ ὁ Νερούας φιλοδικαῖος καὶ χρημάτων οὐχ ἡττητο. Ἐκείνου γὰρ μοναρχούντος, Ἀττικὸς ὁ τοῦ πορτιστοῦ Ἡρώδου πατήρ, ὡς ὁ Φιλόστρατος ἐν τοῖς βίοις τῶν σοφιστῶν ἀνεγράφεται, θησαυροῦ τι εὗρεν ἐπὶ τῆς οἰκίας χρητῆ ἀμύθητον. Καὶ φοβηθεὶς ἔγραψε τῷ Νερούῳ ὡς ἠσχυρὸς ἐπὶ τῆς οἰκίας εὐρέθη μοι· τί οὖν κελεύεις περὶ αὐτοῦ. Καὶ δεῖ ἀντέγραψεν· Ἐφῶ τῷ εὐδρήματι. Ὁ δ' ἔτι εὐλαθηθεὶς ἔγραψεν αὐθις· Ἀλλ' ὑπὲρ ἐμὲ τυγχάνει τὸ εὐρεθῆναι· καὶ ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τοῦτο, καὶ καταγράψας, ἀντεπίσταλε. Τούτου βασιλεύοντος, ὁ δευτέρως ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Ἀβίλιος μετέλλαξε τὴν ζωὴν, καὶ Κέρδων τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας πρόεδρος. Τῆς δ' ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας Ἰγνάτιος τότε ὁ Θεοφόρος πρόεδρος, δευτέρως καὶ οὗτος ἐπίσκοπος· ἐκεῖ μετὰ Εὐσέβιον γνωριζόμενος. Ὁμοίως δὲ καὶ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας Συμεὼν

Variae lectiones et notæ.

(17) Εὐσέβιος. Lib. iii, cap. 20.

ἐξηγγεῖτο, δεύτερος· καὶ οὗτος μετὰ τὸν συγγενῆ Ἀ
 Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου λεγόμενον τὴν
 ἐπισκοπήν ἐλογοῦσι. Παρὰ τοῦτου τοῦ αὐτοκράτο-
 ρος αἱ μονομαχίαι καὶ ἡ τούτων θεὰ ἀπηγορεύθη-
 σάν· Ἐπραττε δὲ οὐδὲν γνώμης ἄτερ τῶν ἐξόχων
 τῶν τῆς βουλῆς. Οὗτος ἐνομοθέτησε καὶ τὸ μὴ τινα
 τὰ παιδογόνα μόρια παρὰ Ῥωμαίοις ἐκτέμνεσθαι,
 μήτε μὴν ἀγεσθαι πρὸς γάμον ἀδελφίδην (18). Φω-
 ράτας δὲ τὸν Καλπύρνιον Κράσσον καὶ ἄλλους
 ἐπιβουλεύοντάς οἱ, ἐν τινι θεᾷ πλησίον αὐτοῦ καθίσας
 αὐτοὺς μήπω γνόντας ὅτι πεφώρανται, εἶπε αὐτοῖς
 ἐνεχείρισεν, ἵνα τάχα ἴδοιεν αὐτὰ εἰ εὖ ἐξείργασται
 τε καὶ τέθηκται· τῇ δ' ἀληθείᾳ, ἵνα γνοῖεν ὡς κατα-
 πεφρόνηται οἱ ὁ θάνατος. Ἔλεγε δὲ οὗτος· Οὕτως
 ἤρξα ὡστε δύνασθαι καὶ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι,
 καὶ ἀσφαλῶς ἰδιωτεῦσαι. Διὰ δὲ τριῶν χρηστότητα καὶ γῆρας βαθὺ καταφρονούμενος, ἀναβὰς εἰς τὸ
 Καπιτώλιον ἐξεβίησεν· Ἀγαθὴ εὐχὴ τῆς τε βουλῆς καὶ τοῦ δήμου Μάρκος Οὐλίπιον Νερούαν
 Τραιανὸν εἰσποιοῦμαι. Εἶτα καὶ Καίσαρα ἀνείπεν αὐτὸν, καὶ αὐτοχείρως ἐπέστειλε τῷ ἀνδρὶ τῆς Γερ-
 μανίας ἄρχοντι τότε·

Tisiasan Danaoi ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν.

Ἀρξας οὖν Νερούας ἐφ' ἓνα ἑνιαυτὸν καὶ μηνῶν
 τετρακτῶν, μετήλλαξε τὴν ζωὴν νοσήσας, καὶ
 αὐτοκράτορα τὸν Τραιανὸν προβαλλόμενος.

ΚΑ'. Τραιανὸς δὲ τὸ γένος εἶλκεν ἐξ Ἰβηρίας,
 δεύτερον ἔτος ἄγων ἐπὶ τεσσαρακοστῷ ἀπὸ γενέσεως
 ὅτε τῆς αὐταρχίας τετύχηκεν, ὥστ' ἐν ἀκμῇ αὐτὸν
 εἶναι καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ μήτε
 θράσους ὑπὲρ νεότητος πλεμπλασθαι, μήτ' ὑπὲρ γήρους
 ἀμδύνασθαι. Ἐτίμα δὲ τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ εὖ
 πρὸς πάντας διατιθέμενος, οὐτ' ἐδεδόκει τινας,
 οὔτε μὴν ἀπηχθάνετο, οὔτε προσείχε τοῖς διαβάλλου-
 σιν, οὐτ' ἦν ἐξυβρίστος πρὸς ὀργὴν, τῶν τε χρημά-
 των τῶν ἄλλοτριων ἴσα καὶ φόνων τῶν ἀδίκων
 ἀπέλιγετο· καίτοι μεγαλόφρων καὶ μεγαλογνώμων
 γενόμενος, καὶ ἐν ὁδοῖς καὶ ἐν λιμέσι καὶ ἐν δημο-
 σοῖσι οἰκδομήμασιν ἐδεδόξα πολλά. Καὶ ἐπειδὴ τὸν
 ἐν τῇ Ῥώμῃ ἱππόδρομον φαράντα ἀνήγειρε μείζω
 τε καὶ περικαλλέστερον, ἐπέγραψεν αὐτῷ ὅτι ἐξαρ-
 χούντα τῷ τῶν Ῥωμαίων δήμῳ ἐποίησε. Καὶ μέλ-
 λον ἔχαίρει φιλούμενος ἢ τιμώμενος, καὶ ἀγαπητὸς
 ἦθελεν εἶναι τοῖς ὑπῆκόοις, τοῖς πολεμοῖσι δὲ φοβερός.
 Τῆς μὲν οὖν ἐν λόγῳ παιδείας οὐ μετέσχηκε, τὸ
 δ' ἔργον αὐτῆς· καὶ ἠπίστατο καὶ εἰργάζετο. Οἴνου
 δ' ἠτιώμενος νήφων ἦν· καὶ ἐπισημένως περὶ μει-
 ράκια, οὐδένα ἐλύπησε. Φιλοπόλεμος δὲ γεγώνως,
 καὶ πλείστα κατωρθώκως, οὐκ εἶα τοὺς στρατιώτας
 ὑπερφρονεῖν, οὕτως ἐγκρατῶς αὐτῶν ἤρχεν. Ἦν δ'
 αὐτῷ γυνὴ Πλωτίνη. Ἐστράτευσε μέντοι ἐπὶ Δάκας,
 ἢ Δακούς, κατὰ Ἰωνας, ὡς ὁ Ἀππιανὸς ἐν τῷ εἰ-
 κοστῷ τρίτῳ· λόγῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας φησὶ,
 μήτε χρήματα δ' ἐπετείως· ἐλάμβανον οὐδὲνα αὐτοῖς
 ἀνεχόμενος, καὶ δίκας εἰσπράττειν τῶν πεπραγ-
 μένων αὐτοῖς ἡμειζόμενος. Πυθόμενος οὖν ὁ Δακέ-
 βαλος, δὲ Δακῶν ἤρχε, τὴν τοῦ Τραιανοῦ κατὰ τοῦ
 ἔθνους ὁρμὴν, εἰδὼς τὸν ἀνδρα στρατηγικῶ-

tulit, ne quis in Romano imperio castretur, neve
 fratrum aut sororum filias ducere liceat. Cum a
 Calpurnio Crasso, et aliis insidias fieri deprehen-
 disset, eis in spectaculo quodam proxime se
 collocatis, enses in manus tradidit, ignaris adhuc
 indicii, ut viderent scilicet an jaffabre facti atque
 acuti essent : cum revera innueret, mortem a se
 contemni. Aiebat autem se ita temperasse, ut etiam
 deposito imperio vitam pribatam tuto posset agere.
 Sed cum ob morum lenitatem et ætatem contem-
 neretur, Capitolio conscenso, exclamavit : *Quod felix
 faustumque sit seniatui populoque, M. Ulpium Ner-
 vam Trajanum adopto.* Dein Cæsarem quoque eum
 appellavit, eique sua manu Germaniam tum obti-
 nenti scripsit :

Sentiat ob lacrymas nostras tua spicula Graius.

Obiit ex morbo : imperavit annum unum, et
 menses iv, Trajano imperatore designato.

XXI. Trajanus genus ex Hispania duceus, anno
 ætatis xlii imperio potitus est, in ipso animi cor-
 porisque vigore, et a juvenili audacia, et senili
 socordia alienus. Bonis honorem habebat : bene
 affectus erga omnes, neminem timebat, neminem
 oderat : delatores contemnebat, non proclivis erat ad
 iracundiam : aliena pecunia æque ac cædibus injustis
 abstinerebat : quamvis magno animo, magnoque in-
 genio prælitus, in vias, portus, operaque publica
 magnos sumptus faceret. Cum circum equestrem col-
 lapsum instaurasset, majoremque et pulchriorem
 fecisset, inscripsit, se fecisse tantum, ut populus Ro-
 manus satis spatii haberet. Magis gavius est se amari
 quam honorari : subditis charus, hostibus terribilis
 esse voluit. Quamvis disciplina litterarum eruditus
 non esset, rem ipsam tamen et novit et exercuit.
 Vini fuit avidior, sed citra ebrietatem : puerorum
 magnus amator, sed citra cujusquam molestiam.
 Cum vir bellicosus esset, et res magnas gessisset :
 ea disciplina milites continebat, ne eos efferr
 aniuis pateretur. Uxorem Plotinam habuit. Bello
 aggressus est Dacas, seu Dacos, secundum Iones, ut
 Appianus ait xlii Romanæ Historiæ libro : quod et
 annua tributa pendere recusabat, et eorum facta
 ulcisci cupiebat. Cujus adventum Decebalus gentis
 D ejus princeps timuit : non ignarus, Trajanum vi-
 rum esse rei bellicæ peritissimum. Pugna com-
 missa, Romani multos hostes occiderunt, 585
 nec pauciores ex ipsis vulnerati sunt : quorum
 tanta multitudo fuit, ut eum fasciæ deessent,
 Trajanus ne suæ quidem vesti pepercerit. Cum
 summis cacuminibus magno labore occupatis, ipsi

Variæ lectiones et notæ.

(18) Ἀδελφίδην. Vide Cujacium, lib. viii, Observ. esp. 28,

laboris argumento ostenderunt. Interrogati etiam de Christi regno, cujusmodi id esset? et ubi, et quando revelandum? id non esse mundanum, dixerunt, neque terrenum, sed caeleste, et in consummatione saeculorum revelandum. His auditis Domitianus, eos ob vilitatem contempsit, et liberos dimisit, et persecutionem edicto inhibuit. Ut autem pessimus fuit, ita vitam violenter abruptit: quod utinam ante susceptum imperium factum esset!

ἐν ἀργυροῖς ἔχουσιν, ἀλλ' ἐν διατιμῆσει γῆς καὶ τοῦς φόρους εἰσφέρουσιν· καὶ τῆν τῶν χειρῶν δὲ τραχύτητα ἐπεδείκνυσεν τῆς αὐτοῦργίας μαρτυροῦσαν. Ἐρωτηθέντες δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας, ἀποκρίσας εἰπὼν καὶ τότε φηρομένην, οὐ κοσμικὴν αὐτὴν εἶναι οὐδ' ἐπίγειον τῶν αἰώνων φηρομένην. Ἐξ' οἷς ὡς εὐτελῶν αὐτῶν καταφρονήσας ὁ Δομετιανὸς ἐλευθέρους ἀφῆκε, καὶ τὸν διωγμὸν προστάγματι ἔπαυσεν. Ὁ μὲν οὖν κάκιστος γέγονὼς βιαίως ἀπέβηκε τὴν ζωὴν, ὡς εἶθε καὶ περὶ τῆς μοναρχίας!

XX. Qui autem Domitiano insidiabantur, id facinus non prius **583** aggressi, quam certum successorem nacti essent, principatum Nervæ optimo et nobilissimo viro detulerunt, qui ob prædictum ab astrologis imperium pene periisset. Domitianus enim omnium principum natalitiis diebus et horis indagatis: ea quaque de causa non paucos, qui potentes fore putabantur, sustulit, occidisset et hunc, nisi astrologus quidam illi bene cupiens, eum intra paucos dies esse moriturum dixisset. Quod cum verum esse crederet, cæde ejus abstinuit, quem jam ab ipsa natura quasi capitis damnatum esse putabat. Nervæ autem ob eam prædictionem facilius persuaderi sibi passus est, ut, Domitiano interfecto, statim susciperet imperium. Cujus prima cura fuit, ut ab illo actos in exsilium, decreto revocaret, bonis etiam restitulis. Patres vero conscripti honores Domitiano decretos senatusconsulto abrogarunt. Tum etiam magnus apostolus Joannes e Patnico exsilio Ephesum rediisse fertur. Nervæ et justitiæ amans, et alienus ab avaritia fuit. Nam cum Atticus, Herodis rhetoris pater (ut Philostratus in libro quem *De rhetorum vita* inscripsit, refert) domi suæ ingentem thesaurum reperisset, ne quid ex eo periculi sibi crearetur timens, Nervæ scripsit: *Thesaurus a me inventus est. Quid ergo jubes?* ei rescripsit Nervæ: *Utere invento.* Cum ille nondum securus denuo scripsisset: *At conditionem meam inventum superat;* respondit imperator: *Etiam abutere.* Hoc impetrante, secundus Alexandrinus episcopus Abilius diem suum obiit, et Cerdo ejus Ecclesiæ gubernationem suscepit. Antiochenæ Ecclesiæ Ignatius tum præfuit, vir Deo plenus, secundus et ipse ejus loci episcopus post Evodium. Similiter Hierosolymitanæ quoque fidelium Ecclesiæ Symeon præfuit, alter et hic a cognato Jacobo qui frater Domini dicitur, episcopatum sortitus. Hic imperator compositiones gladiatorum interdixit. Nihil egit nisi de sententia principum senatorum. Legem

ἱστορῶν ὁ Εὐσέβιος; (17) τὴν Ἡγήσιππον παράγει λέγοντα οὕτως: Ἐπι δὲ περιήσαν υἱολοὶ Ἰουδα τοῦ κατὰ σάρκα λεγομένου ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, οὗς τινες προσήγγειλαν ὡς ἐκ γένους δυνάτας Δαβίδ. Τούτους πρὸς αὐτὸν ἀχθόντας ὁ Δομετιανὸς ἤρετο εἰ καὶ Δαβὶδ εἰσι, καὶ κατέλετο. Προσεπήρετο οὖν πάσας κέκτηνται κτήσεις καὶ πόνων εὐπεροῦσι χρημάτων· οἱ δ' ἔβουσαν ἐννακισχίλια δηράρια ὑπάρχειν αὐτοῖς μόνα, καὶ ταῦτα οὐκ αὐτοῦς τε διατρέφεσθαι, αὐτενυργούντας, καὶ τραχύτητα ἐπέδεικνυσεν τῆς αὐτοῦργίας μαρτυροῦσαν. Ἐρωτηθέντες δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας, ἀποκρίσας εἰπὼν καὶ τότε φηρομένην, οὐ κοσμικὴν αὐτὴν εἶναι οὐδ' ἐπίγειον τῶν αἰώνων φηρομένην. Ἐξ' οἷς ὡς εὐτελῶν αὐτῶν καταφρονήσας ὁ Δομετιανὸς ἐλευθέρους ἀφῆκε, καὶ τὸν διωγμὸν προστάγματι ἔπαυσεν. Ὁ μὲν οὖν κάκιστος γέγονὼς βιαίως ἀπέβηκε τὴν ζωὴν, ὡς εἶθε καὶ περὶ τῆς μοναρχίας!

K. Ἡ δ' ἡγεμονία εἰς Νερούαν μετήνεκτο. ἄνδρα καὶ εὐγενέστατον καὶ ἐπιεικέστατον. Οἱ γὰρ τῷ Δομετιανῷ ἐπιβουλεύοντες οὐ πρότερον ἔργον ἔψαλλον, πρὶν τὸν διαβεβήμενον τὴν αὐταρχίαν ἐβεβαιώσαντο. Ἦλθον οὖν ἐπὶ τὸν Νερούαν, ὃς ἀστρολόγῳ εἶπε μοναρχήσει φηρόντων, μικροῦ διώλετο ἄν. Ὁ γὰρ Δομετιανὸς πάντων τῶν πρώτων τὰς τε ἡμέρας καὶ τὰς ὥρας ἐν αἷς ἐγεγέννητο διασκοπῶν, οὐκ ὀλίγους κακὰ τοῦτου τῶν ἐλπίζομένων ἐν τινὶ δυνάμει ἔσεσθαι προανήλισκε. Καὶ τοῦτον ἀπέκτεινε ἄν, εἰ μὴ τις τῶν ἀστρολόγων αὐτῷ εὐνοῶν ἔφη ὅτι δι' ὀλίγων ἡμερῶν τελευτήσει· πιστεύσας γὰρ δυνάμει τοῦτο ἔσεσθαι, οὐκ ἠθέλησε κάκειον πεφονευκέναι, ὡς πάντως μετὰ μικρὸν τιθνηξόμενον. Διὰ ταῦτα γούνη ῥῆθον ἔπεισαν αὐτὸν συνθέσθαι τῇ τῆς ἡγεμονίας καταδοχῇ· καὶ φθαρέντος τοῦ Δομετιανοῦ εὐθὺς αὐτὸς τὴν αὐταρχίαν ἐδέξατο, καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνου ἐξελαθεῖσι δόγματι ἐπανελθεῖν ἐβόηκε, καὶ τὰς οὐσίας ἀπολαθεῖν. Ἡ δὲ γε σύγκλητος καθαιρεθῆναι τὰς Δομετιανοῦ τιμὰς ἐψηφίσασατο. Τότε τοίνυν καὶ τὸν μέγαν ἀπόστολον Ἰωάννην ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Πάτρῳ ὑπερρωρίας λόγος ἔχει ἐπανελθεῖν πρὸς τὴν Ἐφεσον. Ἦν δὲ ὁ Νερούας φιλοδίκαιος καὶ χρημάτων οὐχ ἡττητο. Ἐκείνου γὰρ μοναρχούντος, Ἀττικὸς ὁ τοῦ σοφιστοῦ Ἡρώδου πατήρ, ὡς ὁ Φιλοστρατος ἐν τοῖς βίοις τῶν σοφιστῶν ἀνεγράφασατο, θησαυροῦ τι εὗρεν ἐπὶ τῆς οἰκίας χρημὰ ἀμύθητον. Καὶ φοβηθεὶς ἔγραψε τῷ Νερούῳ ὡς *Θησαυρὸς ἐπὶ τῆς οἰκίας εὗρέθη μοι· τί οὖν καλεῖσιν περὶ αὐτοῦ.* Καὶ ὃς ἀντέγραψε· *Χρῶ τῷ εὐρημάτι.* Ὁ δ' ἔτι εὐλαβηθεὶς ἔγραψεν αὐθις· *Ἀλλ' ὑπὲρ ἐμὲ τυγχάνει τὸ εὖρεθῆν· καὶ ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τοῦτο, καὶ καταχρῶ, ἀντεπίστατε.* Τοῦτου βασιλεύοντος ὁ δεῦτερος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Ἀβίλιος μετέλλαξε τὴν ζωὴν, καὶ Κέρων τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας προσέστη. Τῆς δ' ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας Ἰγνάτιος τότε ὁ Θεοφόρος προΐστατο, δεῦτερος καὶ οὗτος ἐπίσκοπος· ἐκεῖ μετὰ Εὐσέβιον γνωριζόμενος. Ὁμοίως δὲ καὶ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας Συμεὼν

Variae lectiones et notæ.

(17) Εὐσέβιος. Lib. III, cap. 20.

ἐξηγγέτο, δεύτερος· καὶ οὗτος μετὰ τὸν συγγενῆ Ἀλέκωδον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου λεγόμενον τὴν ἐπισκοπὴν λελογχίωσεν. Παρὰ τοῦτου τοῦ αὐτοκράτορος αἱ μονομαχίαι καὶ ἡ τούτων θεὰ ἀπηγορεύθησαν. Ἐπραττε δὲ οὐδὲν γνώμης ἄτερ τῶν ἐξόχων τῶν τῆς βουλῆς. Οὗτος· ἐνομοθέτησε καὶ τὸ μὴ τινὰ τὰ παιδογόνια μόρια παρὰ Ῥωμαίοις ἐκτέμνεσθαι, μήτε μὴν ἀγεσθαι πρὸς γάμον ἀδελφίδην (18). Φωράτας δὲ τὸν Καλιπούρνον Κράσσον καὶ ἄλλους ἐπιβουλεύοντάς οἱ, ἐν τινι θεῇ πλησίον αὐτοῦ καθίσας αὐτοὺς μὴπω γνόμους ὅτι πεφώρανται, εἶπεν αὐτοῖς ἐνεχείρισεν, *Ua τάχα ἴδοιεν αὐτὰ εἰ εὐ ἐξείργασται* καὶ τέθηκται· τῆ δ' ἀληθείᾳ, ἵνα γνοίεν ὡς καταπεφρόνηται οἱ ὁ θάνατος. Ἐλεγε δὲ ὅτι· Οὕτως ἤρξαι ὥστε δύνυσθαι καὶ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι, καὶ ἀσφαλῶς ἰδιωτεῦσαι. Διὰ δὲ τρίπων χρηστότητα καὶ γῆρας βαθεῖα καταφρονούμενος, ἀναβὰς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἐξεβήσεν· Ἀγαθὴ εὐχὴ τῆς τε βουλῆς καὶ τοῦ δήμου Μάρκον Οὐλίπιον Νερούαν Τραιανὸν εἰσποιεῖν. Εἶτα καὶ Καίσαρα ἀνείπεν αὐτὸν, καὶ αὐτοχείρωσεν· ἐπέστελε τῷ ἀνδρὶ τῆς Γερμανίας ἄρχοντι τότε·

Tisiclar Danaoi ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλυσσιν.

Ἀρξας οὖν Νερούας ἐφ' ἓνα ἐνιαυτὸν καὶ μηνῶν τετρακτῶν, μετέλλαξε τὴν ζωὴν νοσήσας, καὶ αὐτοκράτορα τὸν Τραιανὸν προσεαλλόμενος.

ΚΑ'. Τραιανὸς δὲ τὸ γένος εἶλκεν ἐξ Ἰδηρίας, δεύτερον ἔτος ἄγων ἐπὶ τεσσαρακοστῷ ἀπὸ γενέσεως ὅτε τῆς αὐταρχίας τετέληκεν, ὥστε ἐν ἀκμῇ αὐτὸν εἶναι καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ μήτε θράσους ὑπὸ νεότητος πειμπλάσθαι, μήτ' ὑπὸ γήρους ἀμδύνεσθαι. Ἐτίμα δὲ τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ εὐ πρὸς πάντας διατιθέμενος, οὐτ' ἐδεδοίκεν τινὰς, οὔτε μὴν ἀπρηθάνετο, οὔτε προσεῖχε τοῖς διαβάλλουσιν, οὐτ' ἦν δευρόβριος πρὸς ὀργὴν, τῶν τε χρημάτων τῶν ἄλλοτριων ἴσα καὶ φόνον τῶν ἀδίκων ἀπέχετο· καίτοι μεγαλόφρων καὶ μεγαλογνώμων γενόμενος, καὶ ἐν ὁδοῖς καὶ ἐν λιμέσι καὶ ἐν δημοσίοις οἰκοδομήμασιν ἐδαπάνησεν πολλά. Καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐν τῇ Ῥώμῃ ἱπποδρόμον φθαρέντα ἀνήγειρε μείζων τε καὶ περικαλλέστερον, ἐπέγραψεν αὐτῷ ὅτι ἐπαρκούντα τῷ τῶν Ῥωμαίων δήμῳ ἐποίησε. Καὶ μάλλον ἔχαίρει φιλούμενος ἢ τιμώμενος, καὶ ἀγαπητὸς ἦθελεν εἶναι τοῖς ὑπηκόοις, τοῖς πολεμίοις δὲ φοβερός. Τῆς μὲν οὖν ἐν λόγοις παιδείας οὐ μετέσχηκε, τὸ δ' ἔργον αὐτῆς· καὶ ἠπίστατο καὶ εἰργάζετο. Οἴνου δ' ἠτιώμενος νήφων ἦν· καὶ ἐπισημόνως περὶ μευράκια, οὐδένα ἐλύπησε. Φιλοκλέμενος δὲ γεγονώς, καὶ πλείστα κατιορθωκώς, οὐκ εἶα τοὺς στρατιώτας ὑπερφρονεῖν, οὕτως ἐγκρατῶς αὐτὸν ἤρχεν. Ἦν δ' αὐτῷ γυνὴ Πλωτίνα. Ἐστράτευσε μέντοι ἐπὶ Δάκας, ἢ Δακούς, κατὰ Ἰωνας, ὡς ὁ Ἀππιανὸς ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ λόγῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας φησὶ, μήτε χρήματα ἀ ἐπετείωσεν· ἐλάμβανον διδόναι αὐτοῖς ἀνεχόμενος, καὶ δίκας εἰσπράττεσθαι τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς ἡμετέρων, Πυθόμενος· οὖν ὁ Δακάλος, ὁ Δακῶν ἤρχε, τὴν τοῦ Τραιανοῦ κατὰ τοῦ ἔθνους ὁρμήν, ἐδεισεν, εἰδὼς τὸν ἀνδρα στρατηγικῶ-

tulit, ne quis in Romano imperio castretur, nec fratrum aut sororum filias ducere liceat. Cum a Calpurnio Crasso, et aliis insidias fieri deprehendisset, eis in spectaculo quodam proxime se collocatis, enses in manus tradidit, ignaris adhuc indicii, ut viderent scilicet an iaffabre facti atque acuti essent : cum revera innueret, moriētem a se contemni. Aiebat autem se ita temperasse, ut etiam deposito imperio vitam privatam tuto posset agere. Sed cum ob morum lenitatem et ætatem contemneretur, Capitolio conscensō, exclamavit : *Quod felix faustumque sit senatui populoque, M. Ulpium Nervam Trajanum adopto.* Dein Cæsarem quoque eum appellavit, eique sua manu Germaniam tum obtinenti scripsit :

Sentiat ob lacrymas nostras tua spicula Graius.

Obit ex morbo : imperavit annum unum, et menses iv, Trajano imperatore designato.

XXI. Trajanus genus ex Hispania duceus, anno ætatis xlii imperio potitus est, in ipse animi corporisque vigore, et a juvenili audacia, et senili socordia alienus. Bonis honorem habebat : bene affectus erga omnes, neminem timebat, neminem oderat : delatores contemnebat, non proclivis erat ad iracundiam : aliena pecunia æque ac cædibus injustis abstinerebat : quamvis magno animo, magnoque ingenio præditus, in vias, portus, operaque publica magnos sumptus faceret. Cum circum equestrem colapsum instaurasset, majoremque et pulchriorem fecisset, inscripsit, se fecisse tantum, ut populus Romanus spatii haberet. Magis gavisus est se amari quam honorari : subditis charus, hostibus terribilis esse voluit. Quamvis disciplina litterarum eruditus non esset, rem ipsam tamen et novit et exercuit. Vini fuit avidior, sed citra ebrietatem : puerorum magnus amator, sed citra cujusquam molestiam. Cum vir bellicosus esset, et res magnas gessisset : ea disciplina milites continebat, ne eos efferri animis pateretur. Uxorem Plotinam habuit. Bello aggressus est Dacas, seu Dacos, secundum Iones, ut Appianus ait xlii Romanæ Historiæ libro : quod est annua tributa pendere recusabat, et eorum facta ulcisci cupiebat. Cujus adventum Decebalus gentis ejus princeps timuit : non ignarus, Trajanum virum esse rei bellicæ peritissimum. Pugna commissa, Romani multos hostes occiderunt, 585 nec pauciores ex ipsis vulnerati sunt : quorum tantâ multitudo fuit, ut eum fasciæ deessent, Trajanus ne suæ quidem vesti pepercerit. Cum summis cacuminibus magno labore occupatis, ipsi

Varie lectiones et notæ.

(18) Ἀδελφίδην. Vide Cujacium, lib. viii, Observ. esp. 22,

regiæ appropinquaret, Decebalus per legatos, A
polliticus, se arma, machinas et fabros traditurum, et quicquid præterea a se postularetur facturum: ipse ad imperatorem venit, eumque humi prostratus adoravit. Deinde Trajanus in Italiam reversus, legatos Decebali secum adduxit: qui in senatum introducti, positis armis, manibusque captivorum instar conjunctis, multis verbis supplicarunt, et pace impetrata, arma receperunt. Trajanus triumpho acto, Dacicus cognominatus est. Neque vero propter rei militaris studium cætera neglexit, sed multis in locis et sæpe jus pro tribunali dixit. Cum Decebalus pactis et conventis violatis, res novas moliri nuntiaretur, denuo contra illum duxit exercitum: qui quia viribus impar erat, dolo imperatorem vincere studebat. Quem cum accessu esse facilem, et quemvis ad colloquium admittere sciret, transfugas subornavit, qui eum, si possent, occiderent. Sed unus eorum ob suspicionem comprehensus, in quæstionibus arcanum effatus est. Imperator autem ponte per Istrum facto, quod opus omnem admirationem et commemorationem superat, traductoque exercitu, vix ille quidem et cum periculo, sed vicit tamen Dacos. Decebalus præ desperatione seipsum interfecit: ex eoque gens Dacorum, eorumque provincia Romanis parere cœpit. Roperit et thesauros Decebali, quamvis difficilis eorum esset inventio. Barbarus enim fluvio, qui regiam præterfluebat, alio ducto, in alveo foveam præaltam excavarat, quam magna auri, majore argenti, aliarumque rerum quibus humiditas non nocet, copia injecta, lapideis tabulis obstruxerat: aggestaque terra, fluvium in veterem alveum reduxerat. Multa etiam in speluncis abdiderat. Hæc nemine præsentem nisi captivis faciebat: quos, absoluto opere, et rebus occultatis, interficiendos curabat, ne arcanum proderent. Unus tamen familiaris ejus, gnarus ubi thesauri essent, indicium fecit. Cum Licinium 586 Suram, virum divitem, quem mutuo amabat, quidam ut insidiatorem criminati essent, invocatus cœnatum ad eum abiit, et, satellitibus ablegatis, Suræ medico oculos curandos, ejus tonsori barbam radendam præbuit. Deinde lavit et cœnavit. Postridie calumniatoribus dixit: *Si me occidere, Sura voluisset, nihil ei obstitisset, quominus id heri fecisset.* Cum præfectum prætorio designaret, eique ense porrigeret, quo is accingi debebat: *Cape hunc,* inquit, *et si bene impero, pro me, sin male contra me illo utitor.* Instruxit etiam bibliothecas. Post, contra Parthos et Armenios duxit exercitum: quod Armenios diadema non a se, sed a Parthorum rege accepisset. Ea causa prætexebatur bello, cum tota res ab ambitione et gloriæ cupiditate proficisceretur. Armenia subacta, multa ei a senatu decreta

τατον. Καὶ πολέμου συβράγηντος σφίσι, πολλοὺς μὲν τῶν πολεμίων ἀπέκτειναν οἱ Ῥωμαῖοι, οὐ μίσης δὲ καὶ αὐτῶν ἐτραυματίσθησαν. Τοσοῦτοι δ' ἦσαν οἱ τραυματῖαι, ὡς ἐπιλιπόντων τῶν ἐπιδήσιμων μὴ δὲ τῆς ἑαυτοῦ ἐσθῆτος φείσασθαι τὸν Τραιανόν. Ἐπαὶ δὲ τὰ τε ἄκρα δυσχερῶς μὲν, κατέλαβε δὲ, καὶ πέλαις τῶν βασιλείων ἤθλων αὐτῶν, πρέσβεις ὁ Δεκίβαλος πέποιμφε, συντιθέμενος τὰ τε ὄπλα καὶ τὰ μηχανήματα καὶ τοὺς μηχανοποιούς παραδοῦναι, καὶ ἄπαν ἕτερον ὃ ἂν ἀπαιτοῖτο ποιῆσαι. Καὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐλθὼν, ἐς οὕδας κατακλιθεὶς αὐτῷ προσεκύνησεν. Εἶτα εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Τραιανὸς ἀναξεύξας, καὶ τοὺς τοῦ Δεκίβαλου πρέσβεις ἐπήγετο. Οἱ περ, εἰσαχθέντες εἰς τὸ συνέδριον, τὰ ὄπλα ἀποθέμενοι, καὶ τὰς χεῖρας συνάφαντες ἐν αἰχμαλώτων σχήματι, πολλὰ τε εἶπον καὶ ἰκέτευσαν. Καὶ οὕτως σπονδῶν τυχόντες αὐθις τὰ ὄπλα ἀπέλαθον. Τραιανὸς δὲ καὶ ἐθριάμβουσε, καὶ δακτικὴς ὠνομάσθη. Οὐχ ὡς ἀρήτιος δὲ τῶν ἄλλων ἡμέλει, ἢ ἦτρον εἰδικάζειν, ἀλλὰ καὶ πολλοῦ καὶ πολλάκις ἐπὶ βήματος ἔκρινεν. Ὡς δὲ ἀπηγγέλλετο ὁ Δεκίβαλος αὐθις νεωτερίζων, καὶ ταῖς συνθήκαις οὐκ ἐμμένων, αὐτὸς καὶ πάλιν πρὸς ἐκεῖνον ἐστράτευσε. Καὶ ὁ Δεκίβαλος, ἠτῶμενος ἰσχυρῶς, δόλῳ αὐτοῦ περιγενέσθαι διεμελέτησε. Καὶ εἰδὼς εὐπρόσιτον οὖτα Τραιανόν, καὶ τὸν βουλόμενον εἰς ὀμίλιαν δεχόμενον, ψευδαυτομόλου; ἀπέστειλεν, ἵν' εἰ δυνατόν, αὐτὸν διαχρήσαιντο. Εἰς δ' ἐκείνων ὑποπτύθεις συνελήφθη, καὶ ἐτασθεὶς ἐξέφηγε τὸ ἀπόρρητον. Γεφυρώσας δὲ τὸν Ἴστρον ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ ἔργον τοῦτο διαπραξάμενος, μήτε θαυμασθῆναι ἀξίως, μήτ' ἐξηγηθῆναι δυνατόν, διὰ τῆς γεφύρας τε ταύτης τὸν ποταμὸν περαιωθεὶς, μόλις μὲν καὶ κινδυνωδῶς ἐκράτησε τῶν Δακῶν, ἐκράτησε δ' οὖν. Καὶ ὁ Δεκίβαλος, ἀπογνοὺς, διεχειρίσατο ἑαυτόν. Κάνταυθεν τὸ ἔθνος τὸ τῶν Δακῶν καὶ ἡ χώρα σφῶν Ῥωμαίοις ὑπήκοος γέγονε (19). Καὶ τοὺς θησαυροὺς δ' εὗρε τοὺς Δεκίβαλου, καίτοι δυσχεροῦς ὄσης τῆς τούτων εὐρέσεως. Ποταμὸν γὰρ ὃς τοῖς βασιλείοις αὐτοῦ παρέβρει, μετοχετεύσας ὁ βάρβαρος, τὴν γῆν ἐφ' ἧς διῆται τὸ ὕδωρ ὤρυξεν εἰς βάθος πολλὸν, καὶ πλείστον μὲν χρυσοῦν, πλείω δὲ ἀργυροῦν, καὶ ἄλλα τῶν τιμίων ὅσα μὴ πέφυκεν ἐξ ὑγρότητος φθεῖρασθαι, καταθέμενος τῷ ὀρύγματι, πλαξί τε κατέστρωσε τὴν ἐκεῖ γῆν καὶ χοῦν ταύταις ἐπήνεγκε, καὶ οὕτως αὐθις τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πρῶην μετέστρεψε διόδον, καὶ ἐς σπλαιον δὲ πολλὰ ἐναπέθετο. Ταῦτα δ' ἐποίησε μὴ τινος ἄλλου παρόντος ἢ αἰχμαλώτων, οἱ περὶ ταῦτα ἐπόνουν· καὶ μετὰ τὴν κατάκρυψιν τοὺς αἰχμαλώτους ἐκτίννεν, ἵνα μὴ ἐκφορὰ τὰ παρ' αὐτῶν γεγονότα ποιήσωσιν. Εἰς δὲ τὴν ἑταῖρος τοῦ Δεκίβαλου, συνειδὼς τὰ τε θησαυρισμένα, ὑπέδειξεν αὐτά. Τὸν δὲ Λικίνιον Σούρβαν κλύσιον ἄνδρα φιλῶν, καὶ ὑπ' ἐκείνου φιλούμενος, δ' ἀβαλότων τινῶν τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐπιβουλεύοντα

Variæ lectiones et notæ.

(19) Ῥωμαίων ὑπήκοος γέγονε. Addit Lactantius, in lib. De mortibus persecutorum, n. 23. Traja-

nus Dacis assidue rebellantibus census pœnæ gratia victorem imposuisse.

αὐτῶ, ἀκλῆτος πρὸς ἑκείνους ἐπὶ δειπνῶν ἀπίλθε, καὶ τοὺς δορυφόρους ἀποπέμφας, τὸν ἱατρὸν τοῦ Σούβρα ἐκάλεσε, καὶ δι' ἐκείνου τοὺς ὀφθαλμοὺς, διὰ δὲ τοῦ κουρέως ἐκείνου τὴν ὑπὴρην ἐξύρατο· εἶτα καὶ ἐλοῦσατο καὶ ἰδεῖν ηῶς. Καὶ τοῖς τὸν Σούβρα διαβάλλουσιν ἔφη τῇ ὑστεραῖ· *Εἰ ἦθελλε με Σούβρα ἀποκτείνειν, οὐδὲν ἐκώλυε τὸν ἄνδρα χεῖρα χεῖρα φέρων προχεριζόμενος, καὶ ὀρέγων αὐτῶ τὸ ξίφος ὃ παραζώνυσθαι αὐτὸν ἔχρῃν, Ἄδβε τοῦτο, ἔφη, καὶ εἰ μὲν ὄρχω καλῶς, ὑπὲρ ἐμοῦ τούτῳ χρῆσαι, εἰ δὲ κακῶς, κατ' ἐμοῦ.* Ἐποίησε δὲ καὶ βιβλίων ἀποθήκας. Καὶ μετὰ ταῦτα κατὰ Πάρθων καὶ Ἀρμενίων ἐστράτευσεν, ὅτι τὸ διάδημα ὃ Ἀρμένιος οὐχ ὑπ' αὐτοῦ ἔλαβεν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Πάρθων βασιλέως. Ἦν δὲ στήψις τοῦτο, τὸ δ' ὄλον φιλοτιμία καὶ δόξης ἔρωσ. Ἐχειρώσατο οὖν τὴν Ἀρμενίαν· καὶ αὐτῶ ἡ βουλὴ πολλὰ ἐψηφίσαστο, πρὸς δὲ τοῖς Ἕλλοις καὶ Ὀπτιμον ἰκωνόμασεν, ἀριστον δὲ τοῦτο δηλοῖ ἐξελληνιζόμενον· εἶτα καὶ Παρθικὸν αὐτῶ ἐπέκλιττον ἔθετο. Ὁ δὲ μάλλον τῶν ἄλλων τῇ τοῦ Ὀπτιμου προσηγορίᾳ ἦν σεμνονόμενος, ὅτι τοὺς τρέπου; ὑπεδήλου αὐτοῦ.

ΚΒ'. Σεισμοῦ δὲ ἐπὶ τῆς αὐταρχίας αὐτοῦ σφοδρότατου συμβάντος, καὶ ἄλλαι μὲν ἑσπαθον πόλεις, μάλλον δὲ τῶν ἄλλων ἢ πρὸς τῶ Ὀρόντη πέπονθεν Ἀντιόχεια· ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Τραϊανὸς, ἐκεῖ διατρέψων, μικροῦ κεινδύουσκεν ἄν. Ἐπλήγη δὲ τῆς ἐκ τοῦ τῆς οἰκίας, ἐν ἣ διήγε, συμπτώματος. Ἀριθμοῦ δὲ κρείττον πλῆθος συγχέχαστο τοῖς συμπτώμασι. Καὶ οἱ μὲν συντριβόμενοι τῶ βάρει τῶν καταπιπτόντων ἀπώλλυντο· οἱ δὲ ἐν διακείνοις τισὶ τυχαίως συμβαίνουσιν, οὕτω τῶν ὄλων συμπιπτουσῶν δεκασζόμενοι, ἐξελοῖεν δ' ἐκείθεν οὐκ ἰσχυρόντες, λιμῶ διαφθείροντο· ἐπεκράτει γάρ ὁ κλόνος τῆς γῆς ἐφ' ἡμέρας πολλάς. Ἦδη δὲ παυσαμένης τῆς συμφορᾶς, ἐπέθη τις ἀναθαρσῆσας τῶν ἑρειπίων, καὶ ἤκουσε βρώσης κάτωθεν γυναικός· Ἀνορύξαντες οὖν τὴν ἄνθρωπον ἀνεώσαντο, καὶ παιδίον φέρουσαν ὑπομάζιον, ὃ τῶ γάλακτι ἔτρεφεν, ἀλλὰ μέντοι καὶ ἑαυτήν. Ἐκ τούτου καὶ τὰ λοιπὰ ἀνεχώννυον· ἀλλ' οὐχ' εὔρον ζῶντάς τινας πλὴν παιδίου ἐνός, τῶ λιμῶ δὲ φαρίντας πολλούς. Ἐαρὸς δ' ἐπιστάτος, κατὰ τῶν Πάρθων αὐθις ἐχώρησεν ὁ Τραϊανὸς. Καὶ τῆς τε Ἀδιαθινῆς ἐπάσης ἐκράτησεν, ἣ μέρος ἐστὶ Συρίας τῆς περὶ Νίνου καὶ τῶν Γαυγαμήλων, καὶ τῶν Ἀρβήλων, παρ' οἷς Ἀλέξανδρος τὸν Δαρσὸν ἐνίκησε. Καὶ μέχρι τῆς Βαβυλώως προῆλθεν αὐτῆς. Ἐπειρώθη δὲ καὶ τὸν Τίγριν, καὶ εἰς τὴν Κτησιφῶντα εἰσῆλθεν. Ἰμείρετο μέντοι καὶ τὴν Ἐρυθρὰν εἰσπλευσαι θάλασσαν, ἣ μοῖρα μὲν τοῦ Ὀκεανοῦ λέγεται, κέκληται δ' οὕτως ὑπὸ τινος ἐν αὐτῇ δυναστεύσαντος. Ἐνενοίει δὲ καὶ Ἰνδοὺς, καὶ Ἐλεγεν ὡς, *Εἰ ἐτι νέος ἦν, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἄν ἐπειρώθην.* Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ ἐπὶ τὸν Ὀκεανὸν κατέπλει, καὶ αὐθις ἀνήγετο, ὅσα ἐάλωσαν πρότερον ἀποστασίαν ἐνόησαν. Ὁ δὲ, δείσας μὴ καὶ οἱ Πάρθοι τὸ αὐτὸ δράσωσιν, ὁμογενῆ σφίσι βασιλεῖα προεχίρεισαστο, αὐτὸς αὐτῶ τὸ διάδημα ἐπιθέμενος. Εἶτα καὶ τῶν Ἀράβων ἀφιστηκίτων ὤρμησε κατ' αὐτῶν· καὶ μηδὲν ἀνύσα; ὀλίγου δὲ ἐτρέθη ἄν, κάκειθεν ἀπίλθε νοσῶν. Καὶ οἱ κατὰ Κυρήνην δὲ Ἰουδαίους ἐπέστησαν, καὶ ἐκτείνον καὶ Ῥωμαίους καὶ Ἕλληνας· καὶ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ οἱ ἐν Κύπρῳ οὐχ ἥτερος ὁμοίως διέφθειραν. Κατεστρέψατο δὲ τούτους

sunt : et præter cætera, Optimi, post etiam Parthici cognomentum tributum; sed Optimi appellatione, quod mores suos exprimeret, magis est delectatus.

B XXII. Maximo terræmotu sub ejus imperio cum aliæ urbes quassatæ sunt, tum præter cæteras Antiochia ad Orontem, ubi Trajanus quoque pene periisset, ruina ædificii in quo degebat ictus. In iis ruinis innumera multitudo periit. Alii gravitate molis oppressi : alii, qui fortuito ædificiorum casu in cavis locis inclusi perfringere non poterant, illa concussionis per dies complures durante, fame perierunt. Tandem sedata calamitate, quidam ruinas conscendere ausus, mulierem infra vociferantem audivit : quam, remota materia eduxerunt. Ferebat autem illa puerum in ulnis : quem, ut et semetipsam, uberibus suis aluerat. Deinde ruinis etiam cæteris remotis, nullos viventes præter unum puerum repererunt : qui autem fame perierant, multos. Sub vernum tempus Trajanus denuo contra Parthos profectus, tota Adiabene potitus est. Ea pars est Syriæ juxta Ninum et Gaugamela et Arbela, ubi Darium Alexander vicit, et ad ipsam usque Babylonem progressus, Tigri trajecto, Ctesiphontem est ingressus. Cupiebat etiam Erythræum mare lustrare, quæ Oceani pars est, a rege ejus loci quodam nomen **587** adeptæ. Etiam Indos animo agitabat ; dicebatque, *si junior esset, se illos quoque petiturum.* Dum vero ad Oceanum tendit, atque inde revertitur, ii quos dudum subegerat, ad defectionem spectabant. Veritus igitur, ne Parthi quoque idem facerent, regem eis suæ gentis præfecit, eique ipso diadema imposuit. Deinde Arabes etiam sub jugum reducturus, re infecta peno vulneratus esset, atque ægrotans inde dicebat. Defecerunt etiam Cyrenenses Judæi, et Romanis et Græcis trucidatis. Idem ex Ægyptiaci et Cyprii imitati sunt. Sed hos nullo exercitu domuit. Hujus Judaicæ defectionis etiam Eusebius meminit, *Ecclésiasticæ Historiæ* libro iv. Cum in Mesopotamiam ire cuperet, morbo oppressus, cursum Italianum versus intendit, P. Ælio Adriano Syriacis legionibus præposito. Sed cum Selinuntem Ciliciæ urbem, quæ etiam Trajanopolis dicitur, venisset, vita functus est, ut ipse putabat, veneno hausto : ut alii dicunt, ob suppressum sanguinem, quem quotannis per alvum excernere solebat. Accessit apoplexia, consecuta resolutione cor-

poris ex parte. Verum aqua intercus omnino mortis ei causa fuit. Imperavit annos xix cum semestri. Eo imperante Symeon Clopæ filius, secundus Hierosolymorum post sanctum Jacobum pontifex, martyrium subiit. post dierum complurium cruciatus, ad crucem damnatus, anno ætatis vicesimo et centesimo. Post eum Justus ex circumcisione tertius Hierosolymorum pontifex est delectus. Alios quoque multos tum pluribus in locis martyrium obiisse refert Eusebius. Deinde imperatorem cognita eorum qui occiderentur multitudine, qui nihil impium agerent, nisi quod matutino tempore Christum pro Deo celebrarent, et tantum simulacris immolare recusarent, edixisse, ne inquirerentur Christiani, sed oblati punirentur, ita persecutionem factam esse mitiorem. Tum etiam sanctus Ignatius alter Antiochiæ Cœlesyriæ pontifex, victus Romam missus est: ubi cum bestiis decertando, martyrium absolvit. Ei successit Heros in pontificatu. Tertio anno imperii Trajani, Clemente tertio Romano pontifice defuncto, post Ecclesiam fidelium novem 588 annis gubernatam, quartus in ejus locum suffectus est Evarestus: qui annis viii sacerdotio functus, decessit Alexandro successore, qui Romanorum v fuit pontifex. Alexandrinus quoque episcopus ordine tertius, Cerdo, hac vita relicta, Primum habuit successorem.

οὐ παύονται, θσιπίσαι μὴ ἐκζητεῖσθαι τοὺς κεκλημένους ἐκ τοῦ Χριστοῦ, ἐμπεσόντας δὲ γε κολάζεσθαι. Καὶ οὕτως γενέσθαι τὸν διωγμὸν μετριώτερον. Τότε καὶ ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος, δεύτερος τῆς κατὰ Κολήν Συρίαν Ἀντιοχείας τυγχάνων ἀρχιερεὺς, συλληφθεὶς, εἰς Ῥώμην ἐπέμφθη δίαιμα, ἐνθα θηρίοις παραδοθεὶς διήγυσσε τὸ μαρτύριον. Καὶ μετ' αὐτὸν τὴν ἱεραρχίαν διεδέξατο Ἡρώς. Τῷ τρίτῳ δ' ἔπει τῆς αὐταρχίας Τραϊανοῦ Κλήμεντος ἐκκλειόποτος, ὃς τρίτος ἦν ἐν Ῥώμῃ ἀρχιερεὺς, καὶ ἔπεισιν ἑνὴν τὴν Ἐκκλησίαν ἴθυσσε τῶν πιστῶν, τέταρτος ἀνειστήθη Εὐάρεστος· ὃς, δόξον ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτὸν, μετέθετο τὴν ζωὴν, ὑπ' Ἀλεξάνδρου διαδεχθεὶς, πέμπτου γεγονότος τῶν Ῥωμαίων ἀρχιερέως. Καὶ ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων κατὰ τρίτην τάξιν ἐπίσκοπος γεγονὼς Κέρδων, μεταστὰς τῶν ἐνθίνδε, διάδοχον ἔσχηκε Πρίξον.

XXIII. Trajano sine liberis defuncto, Adrianum C Plotinā Trajani conjux ex amorum illecebris, et Tatianus ejus procurator, Cæsarem et imperatorem designarunt, Antiochiæ Syriæ, cui præerat, tum agentem, et Trajanum affinitate contingentem, ac illius e fratre nepti tum matrimonio iunctum. Fuit ille filius Afri Adriani, vir admodum eruditus: libros et versu et soluta oratione conscriptos reliquit: cæterum tam immensæ ambitionis, ut omnia affectaret, seque nihil ignorare profiteretur. Itaque multos aliqua arte celebres dignitate privavit: multos perdidit, ut ipse in omnibus excellere videretur. Quare in eo nimia subtilitas, curiositas, et morum varietas reprehendebatur. Sed hæc vitia, providentia, diligentia, magnificentia, et dexteritas ingenii pensabant. Ad hæc nullum bellum

Α Τραϊανός, στρατεύμα κατ' αὐτῶν πεπομφώς. Μίμνηται τῆς τῶν Ἰουδαίων ταύτης ἀποστασίας· καὶ ὁ Εὐσέβιος (20) ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας. Ἐκείνῳ δ' ἦν πρὸς Μεσοποταμίαν ἐδδρυμῆμα, τῇ δὲ νότῳ καταπονούμενος, ἤρξατο τοῦ πρὸς Ἰταλίαν πλοῦς, Πόπλιον Ἀπλιὸν Ἀδριανὸν ἀρχεὶν ἐπιστήσας τῶν στρατευμάτων ἐν τῇ Συρίᾳ. Ἐλθὼν δ' εἰς Σελινοῦντα (21) τῆς Κιλικίας, ἣ καὶ Τραϊανούπολις κέκληται, τὸν βίον κατέλυσεν, ὡς μὲν ἐκεῖνος φήθη, φαρμάκῳ διαρθαρὲς, ὡς δὲ τινες λέγουσι, δ' ἐπίσχεσιν αἵματος ἐτησίως αὐτῷ ἐκκρινόμενου διὰ γαστρός· Συνέθη δὲ οἱ καὶ ἀποπλιξίαι, ἧ πάρεσις τοῦ σώματος ἐκ μέρους ἐπεχολούθησεν. Ὑδερὸς δ' ἦν ὡς ἐπίπαν αὐτῷ τοῦ θανάτου τὸ αἴτιον. Ἡρῆς δ' ἔτη ἑνεακαίδεκα πρὸς μνητὴν ἔξ. Τοῦτου κρατοῦντος Συμεὼν ὁ τοῦ Κλοπᾶ, δεύτερος ἀρχιερεὺς γεγονὼς Ἱεροσολύμων μετὰ τὸν θεῖον Ἰάκωβον, ἐμαρτύρησεν, αἰκισθαί· μὲν πρότερον ἐπὶ πλείστοις ἡμέραις, εἶτα σταυρὸν καταδικασθεὶς, ἐτῶν ὦν ἑκατὸν τε καὶ εἴκοσι. Μεθ' οὖν τρίτος Ἱεροσολύμων ἀρχιερεὺς Ἰούστος ἐκ περιτομῆς καὶ αὐτὸς ἐχρημάτισε. Καὶ ἄλλους δὲ τότε πολλοὺς ἐν τόποις πλείοσι μαρτυρικοῦ τέλους ἀξιωθῆναι ἰστόρησεν ὁ Εὐσέβιος· εἶτα τὸ πλήθος τῶν κτεινομένων μαθόντα τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ὡς οὐδὲν ἀνόσιον πράττουσιν, ἀλλ' ἣ πρωτῆθεν ἐξεγειρόμενοι τὸν Χριστὸν ὑμνοῦσιν Ἰσα Θαῦ, μόνον δ' εἰδώλοισι θύειν

C ΚΓ'. Ἀπαίδος δὲ Τραϊανοῦ τελευταῖστος, Καίσαρά τε καὶ αὐτοκράτορα τὸν Ἀδριανὸν ἦ τε τοῦ Τραϊανοῦ σύζυγος Πλωτίνια, ἐξ ἐρωτικῆς φιλίας, καὶ ὁ Τατιανός (22) ἐπίτροπος· αὐτοῦ γεγονὼς ἀπέδειξαν, ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας διάγοντα, ἐπὶ καὶ ἤρχεν αὐτῆς, προσγενῆ (23) τε δυνάστη Τραϊανοῦ καὶ συνοικοῦντα ἐκείνου ἀδελφεῖδῃ. Ἦν δ' οὗτος υἱὸς Ἀφρου Ἀδριανοῦ, φιλόλογος ἀνὴρ, ὃς καὶ ποιήματά τινα περὶ αὐτὸν καὶ ἐν ἐπιστολαῖς καταλέλοιπεν· ἀπλήστω· δὲ γε πρὸς φιλοτιμίαν ἔχων πάντα τὰ ἐπατρίδευσα, καὶ ἠύχει μὴδὲν ἀγνοεῖν. Ὅθεν καὶ τῶν ἐν τῶν εὐδοκίμωντων καθεῖλε συγχούς· καὶ οὐ μείους ἀπώλεσεν, ἐν' αὐτῷ κρατεῖν ἐν πᾶσι δοκῆ. Ἐκαικίετο μὲν οὖν διὰ τὰ ταῦτα καὶ τὸ πᾶν ἀκριβές, καὶ τὸ περιέργον, καὶ πολυτρόπον. Ἀνελάμβανε δὲ ταῦτα, καὶ ἐθεράπευε τό τε προνοη-

Variæ lectiones et notæ.

(20) Εὐσέβιος. Lib. iv.

(21) Σελινοῦντα. Vide Cujacium, lib. xxvii, Observ. cap. 3.

(22) Τατιανός. Corrupte apud Xiphilinum, Ἀτακιανός. Tacianus, apud Vopiscum, tametsi id nomi-

nis varie efferri in codd. mss. observet Casaubonus.

(23) Προσγενῆ. Adrianum consobrinum Trajani fuisse scribit Spartianus. Nescio cur hæc verba in sua versione omiserit interpretes.

κὼν αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπιμέλεια καὶ τὸ μεγαλοπρεπές· καὶ ἡ δεξιότης· καὶ τὸ μὴτ' ἀρξαι πολέμου καὶ τοὺς ἡργόμενους καταπαῦσαι· καὶ ὅτι οὐδενὸς ἀδίκως ἀφείλετο χρήματα, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς παρίσχετο, μάλιστα αὐθορμήτως· καὶ μὴδ' αἰτούμενος, καὶ πόλεσι συμμάχοισι τε καὶ ὑποφόροις πάσαις, ὧς εἰπεῖν, ἐπεκούρησε, ταῖς μὲν ὕδωρ καταγαγῶν, ταῖς δὲ λιμένας οἰκοδομήσας, ταῖς δὲ εἶτον καὶ ἔργα καὶ χρήματα καὶ τιμὰς δούς (24)· τῷ τε δῆμῳ τῶν Ῥωμαίων οὐ θραυστικῶς, ἀλλ' ὄφρ' ὅπως προσηφέρετο. Καὶ ποτὲ τι αἰτοῦντι θρασύτερον, οὐκ ἐνεῖμεν, ἀλλ' εἰπεῖν ἐκίλευσε τῷ κήρυκι Σιωπησάτῃ· ὡς δ' οὐδὲν εἰπόντος ἐκείνου, τὴν χεῖρα δὲ ἀνατείναντος, ἐσιώπησαν, οὐ μόνον κατὰ τοῦ κήρυκος· οὐκ ἐξώργιστο, ὡς μὴ πεποιηκότος τὸ κίλευσθαι, ἀλλὰ καὶ τιμῆς τὸν ἄνδρα ἤξιωσεν, ὅτι δὴν αὐτῷ βουλόμενον ἦνυσσε, μὴ ἐκφύνας τὸ τραχὺ τοῦ καλεύσματος. Οὐ γὰρ ἠγανάκτει, εἰ τι καὶ παρὰ γνώμην αὐτοῦ πρὸς τινας ἐγένετο, τὸ δ' ἀπειώρα πρὸς αὐτοῦ λισιτέλειαν. Παρίοντος δ' αὐτοῦ ποτε γυνὴ εἰς ἐδίετο, καὶ εἰπόντος ὧς· Ὀ σκολιδῶ, ἀνέκραξεν ἡ γυνή, καὶ μὴ βασίλευε. Ὁ δὲ αὐτίκα τε ἐστράφη, καὶ προσέειπε τῇ θεομένῃ. Καὶ πάντα τὰ μεγάλα καὶ ἀναγκαῖα οὐκ ἴδεις, ἀλλὰ μετὰ τῶν βουλευτῶν ἔπραττε. Καὶ μετὰ τῶν πρώτων ἰδίκαζεν ἀπὸ βήματος, ὥστε δημοσιεύεσθαι τὰ γινόμενα· καὶ τοῖς ὑπάτοις συνδικάζουσι (25) παρῆγετο, ἀεὶ τε περὶ αὐτῶν τοὺς ἀρίστους εἶχε καὶ τοῖς ἀρίστοις συνεδίκευε. Καὶ ἦν αὐτῷ πλήρες λόγων παντοδαπῶν τὸ εὐσεΐσθαι. Τοὺς τε πάνυ νοσοῦντας τῶν φίλων ἐπισκέπτετο, καὶ συνδιητάτο τῶν συνήθων τοῖς ἑορτάζουσιν. Ἐπει δ' ἔς τὴν Ῥώμην ἦκε, χρεοκοπίαν ἐκήρυξε τοῖς ὄφλουσι (26) τῷ βασιλικῷ ταμεῖν καὶ τῷ δημοσίῳ τῶν Ῥωμαίων. Εἶτα εἰς ἄλλην ἐξ ἄλλης φοιτῶν ἐπαρχίαν, καὶ τὰς χώρας ἐπισκέπτετο, καὶ τὰς πόλεις, καὶ μετασκευάζεν ἕκαστον πρὸς τὸ βέλτιον. Καὶ οὐ τὰ κοινὰ τῶν στρατοπέδων ἐφώρα δι' αὐτοῦ καὶ ἐξήταζε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ καθ' ἕκαστον. Καὶ ὅτους πρὸς τὸ ἀδρότερον εὕρισκεν ἐκδεικνυμένους, πρὸς τὸ στρατιωτικώτερον μετήγε καὶ μεταβρῦθμιζε, καὶ ἐδίδασκεν ἄπερ ἴδει ποιεῖν. Καὶ τοὺς μὲν ἔτιμα, τοὺς δὲ ἐνουθέτει, καὶ διητάτο σκληρότερον, ἢ ἐρώη τὸ στρατιωτικὸν αὐτῶν, καὶ οὕτω διαίτασθαι κάκεινο ἐβίβουστο. Ἐντεῦθεν τοὺς στρατιώτας τοιοῦτους ἐποίησεν, ὡς καὶ ἰκποτῶν Ἰσθμὸν σὺν γε τοῖς ὅπλοις τὸν Ἴστρον εὐμαρῶς διανήξασθαι, καὶ τοὺς βαρβάρους ταῦθ' ὀρώνας ἐκπλήττεσθαι, ὥστε καὶ χρᾶσθαι διαλλακτῇ τούτῳ τῷ αὐτοκράτορι, ἐφ' οἷς ἄλλοι· ἐκπεπολέμωτο. Ἐσπούδαζε δὲ καὶ περὶ θήρας, ὡς ἐν ταύταις καὶ τινὰ οἱ μέλη καταεγῆναι. Καὶ ἐν

incipiebat, corp'a sedabat, opes nemini per injuriam eripiebat, sed potius multis, ultro praesertim non rogatus, donabat. Urbibus omnibus, sive sociis sive vectigalibus opem ferebat: aliis aqua introducenda, aliis portibus exstruendis, aliis frumento, operibus, pecunia, honoribus dandis. Adversus populum Romanum non submisit, sed pro auctoritate se gerebat: cui aliquid aliquando audacius postulanti non cessit, sed praecoxem edicere jussit: *Tacete*. Qui cum nihil locutus, extenta tantum manu silentium fecisset: non modo non succensus homini, quasi dicto minus audiens fuisset, sed et honorem habuit, quod id effecisset, quod voluerat, dissimulata imperii asperitate. Neque enim aegre ferebat, si quid ab aliquo contra suam sententiam fiebat, modo ad utilitatem suam spectaret. Praetereans aliquando, cum mulieri interpellanti sibi non esse olim dixisset, atque illa exclamaret: *Ergo imperare noli*, statim conversus, eam audivit. Omnes res magnas et necessarias non privato consilio, sed senatoribus adhibitis egit. Cum primoribus jus pro tribunali dixit, ut acta publicarentur. Consulibus in concilio adfuit. Semper optimates apud se habuit, et cum principibus atque optimis concenavit. Convivia ejus plena erant sermonum omnis generis. Amicos graviter aegrotantes invisit, familiarium suorum festivitatis interesse solebat. Romam ubi venit, quidquid fisco imperatorio et aërio Romano debebatur, abolevit. Provincias et urbes revisit, et omnia in melius provexit. Non exercitus duntaxat, sed etiam singulorum militum negotia per se lustrabat atque excutiebat: et quos ad molliem declinasse videbat, quid agendum esset edocuit, ad militarem frugalitatem reducebat, alios honorabat, alios castigabat. Asperius et ipse vivebat, ut suo exemplo milites ad eandem victus rationem assuefaceret. Eo pacto milites tales effecit, ut turma equitum Istrum in armis facile tranaret. Quo spectaculo attoniti barbari, ei arbitrium deferrebant controversiarum, ob quas bella inter se gerebant. Fuit etiam venationi deditus, in qua membra aliquot fregit: et in Mysia urbem condidit, quam Adriani venationes appellavit. Cum in Ægypto Pompeii Magni sepulcrum collapsum vidisset, defuncto ut heroi immolavit: et hoc verum pronuntiato,

Variae lectiones et notæ.

(24) Ταῖς δὲ εἶτον καὶ ἔργα, καὶ χρήματα, καὶ τιμὰς δούς. Wolfius ἔργα munera vertit: malim opera, ut publica intelligantur, quæ civitatum utilitati construenda curabat Trajanus.

(25) Συνδικάζουσι. Ita miss. codd. et recte, neque enim video cur vocem asterisco notarit interpres: quippe συνδικάζειν dicebantur duo consules,

qui una judiciis præerant, quibus intererat Adrianus.

(26) Τοῖς ὄφλουσι. Spartianus: *Ad colligendam autem gratiam nihil prætermittens, infinitam pecuniam quæ fisco debebatur, privatis debitoribus . . . remisit*. Id porro tum actum innuit Zonaras, cuius Roman venit, quod hausit ex Dione.

Μυσία πόλιν ἔκτισεν Ἀδριανοῦ Θήρας (27) καλέσας αὐτήν. Εἰς Αἴγυπτον δὲ ἀπῶν, καὶ τῷ τάφῳ Πομπηίου (28) Μίγνυ διεφθαρμένῳ περιτυχῶν ἐνήγγισε, καὶ τοῦτ' εἶπε τὸ ἔπος,

Templa cui superant, adeone carite sepulcro?

monumentum instauravit. Urbem in Palæstina pro eversis Hierosolymis conditam. Æliam Capitolinam nominavit: et quo in loco Dei templum olim fuerat, eo in loco post Jovis lucum condidit. Judæi vero cum suam metropolim a Græcis alienigenis incolæ, et peregrinos in ea deos coli ferre non possent: dum Adrianus circa Ægyptum et Syriam versabatur, metu quiescebant. Sed cum inde discessisset, opportunis regionis locis occupatis, quo se in tutum recipere, multa Romanis detrimenta et clam et aperte intulerunt. Nam et Judæi ex omnibus provinciis eo confluebant: et alienigenæ multi, spe lucri eis opitulabantur, Adrianus igitur duces clarissimos contra illos misit, quibus Severus Julius 590 præfuit: qui cum hostibus, ob multitudinem eorum, et desperationem, non discernendum esse ratus, prohibendo comætu, obsidendo, et contra partes illorum pugnando, gentem eam tardius ille quidem, sed minori cum periculo attrivit et afflixit, ut paucissimi superessent. Nam castella eorum et firmissima sunt expugnata, pagi eorum dcccc et lxxxv celeberrimi eversi, virorum et lxxx millia in incursionibus et præliis interfecta. Eorum vero multitudo, qui morbo, fame, incendio perierunt, nec inquisita, nec compta est. Tota quidem Judæa fere vastata est. Quam calamitatem Deus prodigiis denuntiavit. Nam Salomonis sepulcrum nulla evidenti de causa dissiliit et concidit: lupi et hyæne multas urbes eorum cum ululatu intrarunt. Cæterum Romani quoque multi perierunt. Itaque Adrianus cum ad senatum scriberet, usitato exordio non est usus, quod erat hujusmodi: *Si vos liberique vestri valetis, bene est: ego et exercitus valemus. Et hic belli Judaici fuit exitus.*

καὶ λύκοι καὶ θύνηαι πλείσται εἰς τῆς πόλεις αὐτῶν εἰσεπίπτον ὠρούμεναι. Πολλοὶ μὲντοι καὶ Ῥωμαῖοι τότε ἀπώλοντο, ὥστε καὶ Ἀδριανὸς γράφων πρὸς τὴν βουλήν οὐ τῷ συνήθει προομιμῶ ἐχρήσατο. Τὸ δ' ἦν, *Εἰ καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ παῖδες ὑμῶν ὑγιαίνετε, εὖ ἄρ' ἔχοι· καὶ ἐγὼ δὲ καὶ τὰ στρατεύματα ὑγιαίνομεν.* Ὁ μὲν δὲ πρὸς Ἰουδαίους πόλεμος οὕτως ἤνυστο.

XXIV. Albanicum vero bellum (Albani, Dione D auctore, Massagetæ sunt) a Pharasmano est commotum, qui Mediam admodum afflixit, Armeniam vero et Cappadociam attigit. Sed Albanis partim muneribus delinitis, partim metu aversis, maleficio abstinent. Romani reversus Adrianus, populo servum aurigantem, ut in libertatem assereretur, flagitanti, restitit, his verbis: *Neque me alienum servum libertate donare, neque vos domino ejus vim afferre decet.* Cum ex profluvio sanguinis per nares

Α Τῷ ναοῖς βριθοῦσι πόση σπάνις ἐκλετο τύμβου.
Καὶ τὸ μνημα ἀνυφοδύμησεν. Ἐν δὲ Παλαιστίνῃ πόλιν οἰκοδομήσας ἀντὶ τῆς κατασκαφῆς Ἱεροσαλήμ, Αἰλίαν Καπιτωλίαν ὠνόμασε· καὶ ἐνθα πρῶην ὁ τοῦ Θεοῦ νεὸς Ἰβρυτο, τῷ Διὶ τέμενος ἀνθιδρύσατο ἑτερον. Ἰουδαῖοι δὲ μὴ φέροντες τῆς σφῶν παραπολαύοντα· μητροπόλεως ἑλλοὺς ὄραν (Ἑλλήνας γὰρ ἐν αὐτῇ κατοικήσθησαν) μηδὲ ξενικῶς τιμᾶσθαι θεοὺς ἐκεῖ ἀνεχόμενοι, ἔως μὲν Ἀδριανὸς παρὰ τε τῇ Αἰγύπτῳ καὶ τῇ Συρίῃ διέτριβεν, ἡρέμουν διευλαδοῦμενοι· ἐπεὶ δ' ἐκεῖθεν ἀπῆλθε, τὰ τε τῆς χώρας ἐπίκαιρα καταλάμβανον, ἐν ἔχουσιν αὐτὰ ἕρμητήρια, καὶ πολλὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐκάκωσαν λάθρα τε καὶ ἀναφανδόν, τῶν τε ἀπανταχοῦ γῆς Ἰουδαίων συνιδόντων ἐκεῖ, καὶ πολλῶν ἀλλοφύλων ἐρωτῶν κέρδους συνεπικουρούντων αὐτοῖς. Ὁ μὲντοι Ἀδριανὸς τοὺς ἐπιφανιστάτους τῶν στρατηγῶν τοῖς Ἰουδαίοις ἐπήγαγεν, ὧν ἐπιπρῆξε Σευήρος Ἰούλιος· ὃς κατὰ συστάδην συμβαλεῖν τοῖς ἐναντίοις οὐκ ἔκρινε σύμφορον, τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴν ἀπύγρωσιν εὐλαδοῦμενος. Τροφῆς δὲ σφῶς ἀπεργῶν καὶ κατακλιῶν, ἔστι δ' οὐ καὶ ὄπη παρήκοι τοὺς στρατιώτας μοίραις αὐτῶν ἐπάγων, χρονιώτερον μὲν ἀκινδυνώτερον δὲ τὸ ἔθνος αὐτῶν ἐνέτριψε τε καὶ ἐξετρώχωσεν, ὡς κομιδῇ βραχίστους περιγενέσθαι. Φρούρια μὲν γὰρ αὐτῶν τὰ κρείττω πενήκοντα καταστράφησαν, κῶμαι δὲ πέντε καὶ ὀγδοήκοντα ἐπ' ἑνακοσίας ὀνομαστάται κατασκάφησαν. Ἀνδρῶν δὲ μυριάδες ὀκτώ καὶ πενήκοντα ἐν ταῖς καταδρομαῖς καὶ ταῖς μάχαις ἐσφάγησαν. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν λιμῶν καὶ νόσοις καὶ πυρὶ φθαρέντων ἀνεξεραῦνητον τυγχάνον οὐκ ἔγνωσται, ὥστε πᾶσαν σχεδὸν τὴν Ἰουδαίαν ἐρημωθῆναι, ὃ καὶ πρὸ τοῦ πολέμου αὐτοῖς συμβόλοις τισὶ τὸ θεῖον ἐνέφηγε. Τὸ τε γὰρ μνημεῖον τοῦ Σολομῶντος ἐξ οὐδεμιᾶς δῆλης αἰτίας διελύθη τε καὶ συνέπεσε·

ΚΔ'. Ὁ δὲ πρὸς Ἀλθανοὺς (εἰσι δὲ Μασσαγέται κατὰ τὸν Δίωνα) ὑπὸ Φαρασμένου κινήθη. Καὶ τὴν μὲν Μηδίαν ἵαν ἐλύπησε (29), τῆς δ' Ἀρμενίας καὶ τῆς Καππαδοκίας ἤφατο μὲν, τῶν δ' Ἀλθανῶν πῆ μὲν δῶροι· πεισθέντων, πῆ δὲ δαισάντων ἐπέσαστο. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Ῥώμην Ἀδριανὸς, αἰτοῦντι τῷ δήμῳ ἀρματηλάτην δοῦλον ἐλευθερίας τυχεῖν ἀντείπεν ὡς Ὁδ' προσήκει ὀδε' ἔμοι δλλότριον ἐλευθερώσαι δοῦλλον, ὀδθ' ὑμῖν τὸν δεσπότην αὐτοῦ τοῦτο ποιῆσαι βιάζεσθαι. Νοσῆ·

Variae lectiones et notæ.

(27) Ἀδριανοῦ Θήρας. Spartianus: *Oppidum Adrianotheras in quodam loco, quod illic et feliciter esset venutus, et ursam occidisset aliquando, constituit.*

(28) Πομπηίου. De Pompeii M. tumulo, vide Sal-

masium ad Spartian. in Adriano.

(29) Καὶ τὴν μὲν Μηδίαν ἵαν ἐλύπησε. Incertum an hæc verba referantur ad Pharasmanum, an vero ad Adrianum, inquit Wolfius: sed, ut fallor, referuntur ad vocem πόλεμος.

εα; δὲ αἵματος; αὐτῷ δὲ τῆς βένδ; κενουμένου καὶ ἀπογνωσθεῖς, Κόμοδον Λούκιον Καίσαρα Ῥωμαίοις ἀν:Ιπτα. Σευηριανὸν δὲ καὶ Φούρνον τὸν ἔγγονον ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τούτῳ ἐφίνευσεν. Ἦν δὲ Σευηριανὸς (30) ἐνενηκοντούτης. Ὁς ἀποπαγγῆναι μέλλων πῦρ ἤτης καὶ θυμῶν ἔφη· Ὑμῖς, ὦ θεοί, ἴστε ὅτι οὐδὲν ἀδικῶ. Ἐδοχμαί δὲ τὸν Ἀδριανὸν ἐπισυμῆσαι ἀποθανεῖν, μὴ δύνασθαι δὲ. Ὅθεν καὶ χρονίως νοσήσα; Ἀδριανὸς ἠξίατο πολλακίς ἀποσθῆναι, ὥστε καὶ ἑαυτὸν θηλεῖσαι διαχειρίσασθαι. Ὁ μὲντοι Σευηριανὸς καὶ αὐτῷ τῷ Ἀδριανῷ ἄξιό; τῆς αὐταρχίας νενόμιτο. Εἰπὼν γάρ τοις φίλοις ποτὲ ἵνα δέκα ἄνδρα; δοκίμους εἰς αὐταρχίαν ἐξονομάσσοι, μικρὸν τι διαλιπὼν ἔφη ὡς Ἐννέα θέλω μαθεῖν τὸν γὰρ ἵνα γινώσκω, τὸν Σευηριανόν. Ἦσαν δὲ καὶ Τούρβων καὶ Σίμιλις τῶν ἀρίστων ἐπιφανέστατοι. Καὶ ὁ μὲν Τούρβων οἷα στρατηγικώτατος, ἱεραρχο; γεγονὼς, εἶπουν ἀρχῶν τοῦ δορυφορικῷ, ὡς εἰς τῶν πολλῶν διεθίω, ἧς οὐποτε ἡμέρας οἶκοι ὤπτο, οὐδὲ νοσήσα; ἀλλὰ πρὸς τὸν βασιλέα διετρέβε. Καὶ ποτε νοσοῦντι ἀτρεμήσειν αὐτῷ τοῦ αὐτοκράτορος συμβουλεύοντος, εἰπὼν ὅτι *Τὸν ἱεραρχον ἐστὼτα, δεῖ τελευτᾶν*. Ὁ δὲ Σίμιλις ἠλικίξ καὶ τάξει προήκων αὐτοῦ (31), καὶ ἱκατοναρχῶν ἐπὶ Τραϊανοῦ, καὶ κληθεῖς παρ' αὐτοῦ πρὸ τῶν ἱεραρχῶν, ἔφη αὐτῷ εἰσελθὼν· *Αἰσχρόν ἐστι, Καίσαρ, τῶν ἱεραρχῶν ἐστὼτων* ἔξω, ἐκαστοτάρχη σε ἀμλεῖν. Εἶτα καὶ τῆς τῶν δορυφόρων ἀρχῆς ἄκων ἀξιωθεῖς; ἔλαθε μὲν, ἐξέστη δ' ἐκὼν, καὶ ἐν ἀργῷ διεθίω. Ἐνθα καὶ τέθνηκεν, ἑναυτοῦς ἔχει διατρέψας ἐπὶ, ἐπιγράφας τῷ μνήματι, ὅτι *Σίμιλις (32) ἐνταῦθα καίται, βιοῦς μὲν ἔτη τόσα (32*), ζήσα; δ' ἔκτα*. Ἀδριανὸς δὲ φθῶν τ' ἐλίφθη ἐκ πολλῆς τοῦ αἵματος; ῥύσεως, καὶ ὕδρα; Ὡς δὲ ὁ Καίσαρ ὁ Λούκιος; Κόμοδος; αἶμα ἐμῶν ἐκ πλείονος ἐξαίονης ἐξέλιπεν ἄθροῖον πλείστον αἵματος ἐμεσθέντος, συνεκάλεσε τοὺς πρῶτους τῶν βουλευτῶν, καὶ εἶπεν· *Τὸν Λούκιον τὸ δαιμόνιον ἀφελετο ἡμῶν. Εὔρον δὲ αὐτοκράτορα ὑμῖν εὐγενῆ, πρῶον, εὖδικτον, φρονίμον, μὴθ' ὑπὸ νεότητος προσητῆ; μὴθ' ὑπὸ γῆρας ἀμελῆ; τι ποιήσοιτα, τὸν Ἀντωνίνον Αἰρήλιον*. Καὶ ὁ μὲν οὕτως προχειρίστο αὐτοκράτωρ. Φρονεῖζων δὲ καὶ περὶ τῶν μετὰ ταῦτα αὐταρχησόντων Ἀδριανὸς, ἐπεὶ ἄρβενος; ὁ Ἀντωνίνος ἠμύρει γονῆς, τὸν Κόμοδου υἱὸν Κόμοδον αὐτῷ εἰσποίησα; καὶ Μάρκον Ἀννίνον Βῆρον (53) ὠνόμασεν, ἧς Κατίλιος ὠνόμαστο πρότερον Ἀννίνου Βῆρου τρισυπατεύσαντος καὶ χιλιαρχήσαντος ἔγγονος ὢν. Ἐδέρω δὲ περιπεσὼν ὁ Ἀδριανὸς, μαγα-

sine spe salutis ægrotaret, Lucium Commodum Cæsarem Romanorum designavit : Severiano et Fusco nepote, qui id ægre ferebant, occisis. Erat autem Severianus annos xc natus. Qui cum occidendus esset, igni postulato, suffitque facto, dixit : *Vos, o dii immortales, nostis me insontem esse. Illud autem precor, ut Adrianus mori cupiat, nec possit*. Ac Adrianus diuturnitatem morbi pertæsus, sæpe mortem optavit sæpe manus sibi ipsi afferre voluit. Ac Severianum et ipse imperio dignum iudicavit. Nam cum amicos aliquando sibi x viros imperio dignos nominare 581 jussisset, paulo post, se novem duntaxat nosse velle dixit : unum enim Severianum sibi notum esse. Fuerunt et Turbo et Similis inter optimos clarissimi. Ac Turbo, ut rei militaris peritissimus, cum præfectus prætorio factus esset, ut unus e populo vitam exegit : nec unquam ob perpetuam cum imperatore consuetudinem domi, licet ægrotans, interdium visus est. A quo aliquando adversa valetudine admonitus, ut quieti se daret, respondit : *Præfectum prætorio stantem mori oportere*. Similis autem illo natu grandior, et ordine prior, cum sub Trajano centurio ante præfectos ab illo vocatus esset, ingressus dixit : *Turpe est, Cæsar, præfectis foris stantibus, se cum centurione colloqui*. Deinde prætorio præfectus, dignitatem illam et invitus accepit, et ultro ea repudiata, ruri vii annis, exactis mortuus, sepulcro suo inscribi jussit : *Similis hic situs est, qui in vita fuit tot annis : vixit annos septem*. Adrianus vero ex vehementi sanguinis fluxu, et tabe et aqua intercute laborans, cum Cæsar L. Commodus longo tempore sanguinem vomere solitus, immodica egestionem subito exstinctus esset, principibus senatoribus convocatis dixit : *Lucium nobis fortuna eripuit. Verum reperi vobis imperatorem nobilem, clementem, facilem, prudentem, qui neque præ adolescentia temere, neque præ senio quidquam segniter est facturus, Aurelijum Antoninum*. Quo sic imperatore creato, quia is quoque filio carebat, de secuturis imperatoribus sollicitus, Commodum Commodi filium ei adoptandum dedit : qui cum ante Catilius diceretur, ab avo Annino Vero, ter consule et tribuno, M. Annini Veri nomen accepit. Adrianus vero, cum per magiam et præstigium quasdam aliquando noxius humores exhausisset, nec multo post aliis effluentibus in diès pejns haberet, mortem optavit : sed voti compos fieri non potuit, cum nemo ei ensẽm aut venenum præberet. Denique cum seipsum occidere non posset, omisa

Variae lectiones et notæ.

(30) *Σευηριανός*. *Severianum sororis virum nonagesimum jam annam agentem, ne sibi superviret, mori coegit*. Quasi scilicet affectatorem imperii, uti narrat Spartianus.

(31) *Ἠλικία καὶ τάξει προήκων αὐτοῦ*. Ita Reg. et Colb. Alter cod. apud Wolfium, τὴ καὶ τάξει prætulit, quod additamentum redundare existimari.

(32) *Σίμιλις*. Σίμιλος, Symeoni Logothetæ in Chron. ms. et Cedreno, qui Latinis *Similis*.

(32*) *βιοῦς μὲν ἔτη τόσα*. Vide Gloss. med. Græcit. in τόσος.

(53) *Ἀννίνον Βῆρον*. Ita etiam Xiphillinus, sed legendum Ἀννίνον censet Sylburgius, quem consule, p. 992.

Curiosiore victus ratione, cibus et potionibus ei morbo alienis utendo, mortem accersivit. Vixit annos LXII, menses V, dies XIX; imperavit annos XXI, mense uno dempto. Sub ejus principatu Alexander pontificatu urbis Romæ X annis 592 functus, in vitam senectutis expertem migravit: cui successit Xystus. Primus Alexandrinus, duodecimo episcopatus anno defunctus, Justum habuit successorem. Hierosolymitanus episcopus usque ad Judaicam sub Adriano defectionem fuisse XV omnes ex judaismo christianismum amplexos, commemorat Eusebius: quos non diu vixisse apparet. Eorum primus fuit Jacobus, qui frater Domini dicitur; alter Symeon, tertius Justus, quartus Zachæus, quintus Tobias, sextus Benjamin, septimus Joannes, octavus Matthias, nonus Philippus, decimus Seneca, alter Justus undecimus, Levis duodecimus, Ephres decimus tertius, Josephus decimus quartus, Judas decimus quintus. Xysto post decennium defuncto, Romæ successit Telesphorus, ordiæ septimus. Alexandrinæ Ecclesiæ gubernationem Eumenes, numero sextus, est sortitus, Justo post annum undecimum defuncto. Ille imperator propter seditiones jam commemoratas, post insignem illum populi interitum, Judæis ingressu Hierosolymorum et totius provinciæ interdixit. Deinde cum urbs a gentilibus incoleretur, et de nomine Adriani Ælia vocaretur: primus ejus pontifex post circumcisos fuit Marcus. Tum etiam Saturninus, Antiochenus, Basilides Alexandrinus, et Carpocrates, diversarum sectarum auctores nascebantur: et Hegesippus apostolici præconii traditionem quinque libris conscripsisse fertur: et Justinus Philosophus, post etiam martyr, a Græcis disciplinis ad Dei cultum transiit. Is narrat, Herennium Granianum Asiæ proconsulem scripsisse Adriano, non esse æquum, Christianos ob ullum facinus plecti: eum vero respondisse, neminem nisi criminis alicujus judicio damnatum, occidendum esse.

καὶ Καρποκράτης, αἰρέσεων διαφόρων πατέρες καὶ ἀρχηγοὶ ἐγνωρίζοντο. Καὶ Ἠγήσιππος δὲ τότε τὴν τοῦ ἀποστολικοῦ κληρύχατος παράδοσιν ἐν πέντε λόγοις συγγράψασθαι ἀναγράφεται. Καὶ Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος, δὲ μετέπειτα καὶ μάρτυς ἐγένετο, τότε πρὸς Θεοσέβειαν ἐξ Ἑλληνικῶν σπουδασμάτων μετέθετο. Ὅς ἱστορεῖ Ἐρέννιον Γρανιανὸν τῆς Ἀσίας ἀνθυπατεύοντα ἐπιστεῖλαι Ἀδριανῷ μὴ δίκαιον εἶναι ἐπ' ἐγκλήματι μηδὲν κολάζεσθαι τοὺς Χριστιανούς· καὶ τὸν θεασίαι, μηδένα, εἰ μὴ ἐγκλήματι ἐκ κατηγορίας ἄλλῳ, κτείνεσθαι.

Ανελαίς μὲν τισί, καὶ γοητείας ἐκένου ποτὴ τὸ ὕγρον· δι' ὀλίγου δ' αὖθις ἠθρολίζετο ἕτερον, καὶ ὡς ἐπέδιδου πρὸς τὸ χεῖρον ἀεὶ, ἀποθανεῖν ἐπεθύμει, οὐκ ἠδύνατο δὲ, μηδεὶς αὐτῷ διδόντος μὴ ξίφος, μὴ φάρμακον. Καὶ τέλος μὴ οἶός τε ὢν, ἐκ τούτων διαχρήσασθαι, τῆς κατὰ τὴν διαίταν ἀκριβείας μεθῆκε· καὶ μὴ προσήκουσιν ἐδωδίμοις· καὶ ποτοῖς χρώμενος, κατέλυσε τὴν ζωὴν, ζήσας ἕτη δύο καὶ ἐξήκοντα, πρὸς μισὶ πάντε καὶ ἡμέραις ἑνεακαίδεκα, μοναρχήσας δὲ ἐπὶ εἰκοσὶ καὶ ἑνα ἑνιαυτῶν, μηνὸς ἑνὸς λείποντος. Ἐπὶ δὲ τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ Ἀλέξανδρος, ἀρχισρατεύσας ἐν Ῥώμῃ δέκατον ἔτος, εἰς τὴν ἀγῆρω μετέβη ζωὴν. Ὁν διεδέξατο Εὐστός. Καὶ Πρίμος δὲ, Ἀλεξανδρέων ἐπισκοπήσας δωδέκατον ἑνιαυτὸν, καὶ μεταλλάξας τὴν βιοτήν, Β

Ἰούστον ἔσχε διάδοχον. Τῶν δ' ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισκόπων τὸν ἀριθμὸν εἰς πεντακαίδεκα περιστήναι μέχρι τῆς κατὰ Ἀδριανὸν Ἰουδαίων ἀποστασίας, βραχυδίων, ὡς ἔοικε, γεγονότων, ὁ Εὐσέβιος ἱστορεῖ, πάντας δ' ἐξ Ἰουδαίων πιστεύσαντας εἶναι· ὧν πρῶτος ἦν Ἰάκωβος ὁ τοῦ Κυρίου λεγόμενος Ἀδελφός, καὶ δεύτερος Συμεὼν, καὶ τρίτος Ἰούστος, Ζαχαρίας τέταρτος, Τοβίας πέμπτος, ἔκτος Βενιαμὴν, ἕβδομος Ἰωάννης, ὄγδοος Μαθθίας, ἑννατος Φίλιππος, δέκατος Σενεκάς, Ἰούστος ἄλλος ἐνδέκατος, Λεῦς δὲ δωδέκατος, Ἐφρῆς τρισκαίδεκατος, τεσσαρεσκαίδεκατος, Ἰωσήφ, καὶ Ἰούδης πεντακαίδεκατος. Εὐστόν δὲ μετὰ χρόνον δεκαετῆ τελευτήσαντα ἕβδομος ἐν Ῥώμῃ διεδέξατο Τελεσφόρος, C

τῆς δὲ τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας τὴν προστασίαν ἔκτος Εὐμενῆς ἐκληρώσατο, Ἰούστου μετὰ ἐνδέκατον θανόντος ἑναυτὸν. Οὗτος οὖν ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τὰς ἤδη ῥηθείας στάσεις μετὰ τὸν πολὺν τῶν Ἰουδαίων βλεθρον καὶ δόγμα ἐξέθετο κωλύον τὸ ἔθνος αὐτῶν ἐπιθαίνειν τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ τῆς χώρας αὐτῶν ἀπάσης. Καὶ λοιπὸν ἐξ ἐθνῶν τῆς πόλεως οἰκισθείσης, καὶ Ἀλίας κληθείσης (34), ὡς ὁ Ἀδριανὸς ἐχηρημάτιζε, πρῶτος ταύτης ἀρχιερεὺς μετὰ τοὺς ἐκ περιτομῆς κατέστη Μάρκος· τότε καὶ Σατορνίνος, Ἀντιοχεύς, καὶ βασιλεῖδης Ἀλεξανδρεὺς,

LIBER DUODECIMUS.

I. Antonino rerum potito, quem Adrianus adoptatum et Cæsarem et imperatorem designarat, senatus Adriano divinos honores, ob clarissimos viros interfectos, decernere noluit. Qua de causa An-

A. Αὐταρχήσαντος δὲ Ἀντωνίνου, ὃς εἰσποιηθεὶς παρὰ τοῦ Ἀδριανοῦ Καῖσάρ τε καὶ οὐτοκράτωρ ἐγένετο, ἡ γεροῦσία οὐκ ἤθελε τὰς ἡρωϊκὰς τιμὰς ψηφίσασθαι τῷ Ἀδριανῷ διὰ φόβους ἀνδρῶν ἐπι-

Variae lectioes et notæ.

(34) Καὶ τῆς Ἀλίας κληθείσης Hæc verba in Græco textu omiserat vel interpres, vel typographus.

φανερῶν, οὓς ἐκείνος εἰργάσατο. Διὸ καὶ διεκλή-
 χθη αὐτοῖς ὁ Ἀγριππῖνος· ἀλλὰ τε πλείω τῶν δάκρυσι,
 καὶ ὅτι οὐδὲ ἐγὼ ἄρα ἄρξω ἡμῶν. Πάντα γὰρ
 τὰ ὑπ' ἐκείνου γενόμενα, ὡς ἐν καὶ ἡ ἀνάβρυσις
 ἡ ἐμὴ, ὡς ἐχθίστου τε καὶ κακίστου ἀδειηθή-
 σεται. Ταῦτα δ' ἡ γερουσία αἰδεσθεῖσα, οὐ μόνον
 μέντοι καὶ τοὺς στρατιώτας εὐλαθεῖσα, τῷ και-
 μένω τὰς τιμὰς ἐψήφισατο. Εὐσεβῆς δ' ἐπεκλήθη
 οὗτος ὁ Ἀγριππῖνος, ὅτι ἄρτι τῆς αὐταρχίας ἡμ-
 μένου αὐτοῦ, πολλοὶ γεγονῶσιν ἐπ' αἰτίας, καὶ
 τινὲς ἐξ ὀνόματος εἰς σφαγὰς ἐζητηθῆσαν· ὁ δὲ
 οὐδένα ἐκόλαζε, φάμενος ὡς Οὐ δεῖ με ἐκ τοιού-
 των ἔργων τῆς προστασίας ἡμῶν ἀρξασθαι.
 Γέγονε δὲ καὶ δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς καὶ δίκαιος
 καὶ χρηστὸς, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὸ κείνου ἀνεπαρχῆς
 καὶ αὐτοῖς δὲ Χριστιανοῖς. Οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἐκά-
 κων αὐτοῦ, ἀλλὰ μέντοι καὶ αἰδοῦς ἤξισα. Λέγεται
 δὲ ζητητικῶς γενέσθαι, καὶ περὶ μικρῶν ἀκριβο-
 λογοῦμενος, ἔθεν αὐτὸν Κυμνοπρίστην ἐκάλουν οἱ
 σκώπτοντες. Οὐ μὲν διὰ τοῦτο ἐκ τῶν ὑπὸ κείνου
 ἐχρηματίζετο, ἀλλ' ἐν ἀπορίᾳ ποτὲ γεγονῶς ἀρ-
 γυρίων (35), πολέμων ἐπιχειμένων, οὕτω τέλος
 καινὸν ἐπένοησεν, οὐτ' αἰτῆσαι παρά του ἱερέως
 χρήματα, ἀλλ' ἐν τῇ ἀγορᾷ πάντα τὰ ἐν τοῖς βα-
 σιλείοις κειμήλια θέμενος, καὶ εἰ τι πρὸς κόσμον
 ἦν τῇ αὐτοῦ γαμετῇ, ὤνεσθαι ταῦτα τὸν βουλό-
 μενον προτρέπτο· ἔθεν ἀθροῦσας ἀργύρια τοῖς
 στρατιώταις διέδωκε· καὶ νικήσας τὸν πόλεμον
 ἐκτήσατο πολυπλάσια· καὶ κήρυγμα ἔθετο τὸν
 βουλόμενον ἐκ τῶν ὠνησαμένων τὰ κτήματα τὰ
 βασιλικὰ ἀντιδιδόναι τὸ ὠνηθὲν, καὶ λαμβάνειν τὸ
 τίμημα. Καὶ τινες μὲν τοῦτο ἐποίησαν, οἱ δὲ
 πλείους ἀνένευσαν, καὶ οὐδένα ἀναδοῦναι τὸ κτηθὲν
 αὐτῷ ἐδίεζατο. Τοῦτου λέγεται νομοθέτημα εἶναι,
 τὸ τῶν τέκνων ἀδιαθέτων τελευτῶντων κληρονόμους
 ἀναφαίνεσθαι τοὺς γονεῖς, καὶ διατιθεμένοις τοῖς
 παισὶν ἐν ἀπάθει ἀνάγκη εἶναι τὸ νόμιμον μέρος
 τοῖς γονεῦσι καταλιμπάνειν. Ἐπὶ τοῦτου κλόνος
 τῆς γῆς συνέθη φρικώδης περὶ τὴν Βιθυνίαν καὶ
 τὸν Ἑλλήσποντον, ἐξ οὐπερ πλείους πόλεις κατέ-
 κεισον, μάλιστα δ' ἡ Κύζικος ἔπαθεν· ὅτε καὶ
 ὁ ἐν αὐτῇ περιβόητος κατεπίπῳη Νάδς (36), οὗ
 λέγονται τετραδύργυροι τὸ πάχος εἶναι οἱ κλονες, τὸ
 δ' ὕψος ἀφροεθαι μέχρι πεντήκοντα πήχεων, ἐκ
 λίθου συνεστῶτες ἐνδς, εἰ τῷ ταῦτα μὴ ἀπιστα
 δόξαιεν· καὶ τάλλα δὲ τοῦ ἔργου ἐκείνου θαυμάσια
 εἶναι πάντα. Περὶ τοῦτου τοῦ αὐτοκράτορος ἔδεται,
 ὅτι καὶ τὸ τῆς συγκλήτου κατέκαυσε ψήφισμα, ὃ
 κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Ἰουλίου γέγονε Καίσαρος, θε-
 σπιζον μηδενὶ ἐφείσθαι διαθήκην ποιεῖν, εἰ μὴ
 μέρος ὠρισμένον τῷ κοινῷ καταλείψει ταπεινῶν.
 Ὅθεν νομίζεται καὶ μέχρι τοῦδε ταῖς διαθήκας
 ἐγγράφεισθαι ὅτι καὶ τῷ βασιλικῷ ταμείῳ κατα-

toninus alia plura cum lacrymis disseruit, et se illis
 imperatorum esse negavit : sic enim omnia ejus acta,
 inter quæ et sua 593 designatio esset, ut hominis
 inimicissimi et pessimi, abrogatum iri. Senatus igitur,
 cum ex verecundia Antonini, tum militum
 metu, honores defuncto decrevit. Pius autem hic
 Antoninus appellatus est, quod recens suscepto im-
 perio, multis accusatis, nonnullis etiã nominati
 ad eadem postulatis, de nullo pœnas sumpsit. Ne-
 gavit enim a talibus operibus imperium sibi esse au-
 spicandum. Et per omne tempus justus et clemens
 permansit, et subditis omnibus, atque adeo Chris-
 tianis etiã minime gravis : quos adeo non male
 tractabat, ut etiã veneraretur. Fertur autem ad
 rem attentus fuisse, ac ne minima quidem ne-
 glexisse : qua de causa ut sordidus est derisus. Nec
 tamen a subditis pecuniam exegit : nam cum ali-
 quando bellis urgentibus pecunia egeret, nec ve-
 ctigal novum excogitavit, nec a quoquam postulare
 pecuniam voluit, sed omnibus regiæ ornamentis et
 uxoris suæ mundo muliebri in foro venum expo-
 sitis, pecuniam coactam militibus dedit. Victis au-
 tem hostibus longe majore parta, per præconem
 edici jussit, qui imperatoria instrumenta restituere
 vellent, iis pretium redditum iri. Ac nonnulli id
 fecerunt : sed eorum qui recusarunt, qui plures
 fuerè, nœminem coegit. Hujus lex esse fertur, ut
 parentes liberorum, qui intestati decedant, here-
 des sint : et qui testamento facto orbi decedant,
 necessario legitimam partem parentibus relinquunt.
 Eo imperante, horribili terræmotu complures Bithy-
 niæ et Hellesponti urbes conciderunt. Sed Cyzicus
 in primis est afflicta : in qua etiã celebre illud
 templum corruit, cujus columnæ ex unico saxo
 quatuor orgyæ crassæ, in altitudinem i cubitorum
 assurrexisse perhibentur : quod si cui incredibile
 videbitur, is cætera etiã ejus operis omnia mira-
 bilia fuisse cogitet. In hoc imperatore illud etiã
 celebratur, quod senatusconsultum Julii Cæsaris
 jussu factum cremavit, quo edicebatur, ne cui te-
 stamenti factio esset, nisi certam partem ærario le-
 garet. Unde moris est ad hoc usque tempus in-
 scribi testamentis, Hoc imperatorio fisco relinquo.
 Decessit Antoninus Pius senex, morte somno leni-
 ssimè, ætatis annorum xlviii, anno imperii xxiv. Hujus
 pfimo 594 anno Telesphorus Romæ episcopus,
 undecimo anno ministerii sui, martyrii corona in-
 signitus. Irenæus narrat, felicem exitum sorti-
 tus est, primo in Romanam sedem collocato, sub
 quo Valentinianus hæreticus exstitit, et Cerdo se-
 ctæ Marcionis auctor. Hygino post quartum pon-
 tificatus annum defuncto, Pius Romanæ Ecclesiæ.
 Alexandrinæ Marcus est præfectus, post Eumencem

Variæ lectiones et notæ.

(35) Ἐν ἀπορίᾳ ἀργυρίων. Ita reposuimus ex
 codd. Reg. et Colb. cum Wollius ἀργυρίων ἐδιδί-
 κει, qui ita ex ingenio emendavit, ut et infra pro
 ἀθροῦσας ἀργύρια, ἀργύριον reponendum censet.
 Certè infra in Didio Juliano, ἀργύριον numero sin-

gulari pro pecunia usurpat Zonaras.
 (36) Νάδς. Eadem habet ex Dione Xiphilinus. De
 templo Cyziceno consulendus Leo Allatius ad Phi-
 lonem, De vii orbis miraculis.

pontificatu annis xiii functum. Marco etiam post A
decennium mortuo, Celadius ministerium suscepit. Pio Romæ post annos xv episcopatus defuncto, successit Anicetus: quo tempore Justinus etiam martyr et philosophus, veræ doctrinæ assertor, Perit. Is et librum contra Marcionem edidit, et ad Antoninum Pium defensionem Christianorum scripsit, qua imperator impulsus, decreto ad civitates Asianas misso cavil, ne quis Christianos propter religionem supplicio afficeret: quod si quis eo nomine accusaretur, reum absolvendum, accusatorem multandum esse. Hæc sub Pio gesta sunt.

δριών Μάρκος ἠγήσατο μετὰ Εὐμένη τρισεκαδέκατον ἔτος ἀνύσαντα ἐν τῇ ἀρχιερωσύνῃ. Καὶ τὸ Μάρκου μετὰ δεκαετίαν μεταχωρήσαντος πρὸς ἑτέραν ζωὴν, Κελαδίων τὴν λειτουργίαν παρέλαβεν. Κἀν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Πίου ἐκλεισιπότης πεντεκαδέκατῃ ἐνιαυτῷ τῆς ἐπισκοπῆς, ἀντικατέστη Ἀνίκητος. Ὅτι καὶ ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς ἠκμαζεν Ἰουστίνος, τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὑπεραγωνιζόμενος, ὃς καὶ κατὰ Μαρκίωνος ἐξέθετο σύγγραμμα, καὶ πρὸς τὸν εὐσεβῆ Ἀντωνίνον (57) ἀπολογίαν ὑπὲρ Χριστιανῶν συγκράφατο. Ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ οὕτως ὀρμηθεὶς, δόγμα τῷ κοινῷ τῆς Ἀσίας ἐπίστευται, μηδένα Χριστιανὸν διὰ τὴν θρησκείαν κολάζεσθαι· ἀλλὰ κἀν τις ὑπὸ τοῦ διὰ ταύτην κατηγοροῖτο, τὸν μὴ κατηγοροῦμένον ἀπολύεσθαι, τὸν δὲ κατηγοροῦν δίκεν· ἐνοχὸν γίνεσθαι. Ταῦτα συνέβη ἐπὶ τοῦ Εὐσεβοῦς.

II. Post ejus vero obitum M. Aurelius Antoninus, a Pio, ut dictum est, adoptatus, imperio suscepto, statim L. Commodum Verum, L. Comnodi filium, collegam sumpsit. Erat enim Marcus et imbecilli corpore, et disciplinis ita deditus, ut etiam imperatorem factum scholas frequentare non pueret. Cum Sexto igitur Boetio philosophabatur, et Hermogeni rhetori operam dabat, sed Stoicis magis addictus erat: Lucius vero, utpote junior, et laborem tolerans, et ad rem militarem natus erat. Itaque Marcus ei, Lucia filia desponsa, bellum Parthicum mandavit, cum Vologesus multos Romanos sagittis confecisset, ac totum exercitum pereivisset, seque Romanorum hostem declarasset, et Syriacas urbes magno cum terrore invaderet. Lucius igitur Antiochiam profectus, Cassio legiones dedit: qui Vologesum victum Seleuciam usque persecutus, urbem cremavit, et ejus regiam Cirsiphontem evertit. Quo successu Lucius elatus, socero et imperatori deinde struxit insidias: sed ex priusquam ad rem conferrentur, veneno perit. Inde Cassius 595 universæ Asiæ procurator est designatus. Imperator vero cum Barbaris, qui circa Istrum incolunt, Jazygibus, Marcomannis, et alias aliis longo tempore in Pannonia bellum gessit. Galli Transrhœnani usque ad Italiam sunt progressi: inter quorum cadavera, etiam muliebria corpora armata sunt inventa. In tantis autem bellis ca prudentia et gravitate imperavit, ut militibus neque vilo verbo adularetur, neque metu eorum

Λιμπάρω τὴνδε. Ἀπεβίω δὲ ὁ εὐσεβῆς Ἀγτωνίνο, γηραιὸς, θανάτῳ ὑπὸν εὐκρίτοι μαλακωτάτῳ, μονάρχῃσας ἐνιαυτοῦσιν ἐξοσι. Τοῦτου τῷ πρώτῳ ἔτει Τελεσφόρος ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος ἐδέκατον ἔτος ἀνύσας ἐπὶ τῇ λειτουργίᾳ, καὶ μαρτυρίῳ ταινιωθεὶς (ὡς εἰρηναῖος ἱστέρησαι) τέλος μακρὸν εὖρατο, καὶ ἀντιδρῦθη εἰς τὸν τῆς Ῥώμης θρόνον Ὑγίνος. Ἐφ' οὗ Οὐαλεντιανῶς αἰρεσιάρχης ἐγένετο, καὶ Κέρδιον τῆς κατὰ Μαρκίωνα αἰρέσεως ἀρχηγός. Ὑγίνου δὲ μετὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς Ῥώμης ἀρχιερατεῦσαι ἐκλιπόντος τὸν βίον, Πιὸς τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας πρόεστη. Τῆς δ' Ἀλεξινδρείας ἀρχιερατεῦσαι ἐκλιπόντος τὸν βίον, Πιὸς τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας πρόεστη. Τῆς δ' Ἀλεξινδρείας ἀρχιερατεῦσαι ἐκλιπόντος τὸν βίον, Πιὸς τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας πρόεστη. Τῆς δ' Ἀλεξινδρείας ἀρχιερατεῦσαι ἐκλιπόντος τὸν βίον, Πιὸς τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας πρόεστη.

B B. Μετὰ δὲ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ (58), Λιάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνίνος εἰσποιητὸς αὐτῷ γεγονὼς, ὡς ἱστέρησαι, τὴν αὐταρχίαν ἰδέξατο, καὶ αὐτίκα κοινῶν τοῦ κράτους πεποιήσας Λούκιον Βῆρον Κόμοδον, Λουκίου τοῦ Κομοδίου υἱόν. Ἦν μὲν γὰρ ὁ Μάρκος καὶ ἀσθενὴς τὸ σαρκίον· ἐσχόλασε δὲ καὶ λόγοις οὕτως, ὥστε καὶ αὐτοκράτωρ γενόμενος οὐκ ἤθετο εἰς διδασκάλου φοιτῆν, ἀλλὰ καὶ Σέξτω συναφιλοσόφῳ τῷ Βουωτῷ, καὶ Ἐρμωγίνῳ τῷ βῆτονι πρωταμφίλοισι, μᾶλλον δ' ἀνεπακοῖτο τῶν Στοικῶν. Ὁ δὲ γε Λούκιος νεώτερος ὢν, καὶ πρὸς πόνοισι ἔρρωτο, καὶ ἐπεφύκει πρὸς στρατιωτικῶν μεταχειρίσας. Ὅθεν τῇ θυγατρὶ Λουκίᾳ τοῦτον ὁ Μάρκος συνάψας, αὐτῷ τὸν πρὸς Πάρθους ἀνέθετο πόλεμον, τοῦ Οὐολογαίου πολλοὺς Ῥωμαίων καταστρέψαντος, καὶ ὄλον τὸ στρατόπεδον διαφθεραντος, καὶ πολέμιον Ῥωμαίους ἐαυτὸν ἀποζήσαντος, καὶ φοβερὸν ἐπιόντα τῆς Συρίας ταῖς πόλεις. Εἰς γούν Ἀντιόχειαν ὁ Λούκιος γεγονώς, Κασιῶν τὰ στρατεύματα ἐνεμειν· ὡς τῷ Οὐολογαίῳ συμβαλόν, ἤτησεν τε καὶ μέχρι Σελευκείας ἐδίωξε, καὶ ταύτην ἐνέπρησε, καὶ τὰ βασίλεια αὐτοῦ τὰ ἐν Κτησιφῶντι κατέσκαψε· τῷ δὲ Λουκίῳ ταῦτα δοκῶν περιποιεῖν καὶ φρόνημα, ὥστε μετὰ ταῦτα καὶ ἐπιβουλεύσαι τῷ κηδεστῇ τε καὶ αὐτοκράτορι· πρὶν δὲ τι δράσαι, φαρμάκῳ διώλετο. Ἐντεῦθεν ὁ Κάσιος τῆς Ἀσίας ἀπάτης ἐπιτροπος προεχειρίσας. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ τοῖς περὶ τὸν Ἰστρον βαρβάροις Ἰάζυξί τε καὶ Μαρκομάνοις, καὶ ἄλλοις ἄλλοις χρόνον συχνὸν ἐπολέμησε, τῇ Παυονίᾳ κεχηρημένους

Variarum lectiones et notæ.

(57) Καὶ πρὸς τὸν εὐσεβῆ Ἀντωνίνον. Sic etiam Eusebius, lib. iv, cap. 13, sed D. Marco reponendum contendit Valesius. Hunc consule.

(58) Φιλοσόφῳ. Ita in Zonaræ ms. marginibus, et in Capitolini libris veteribus scribitur, tametsi, Inquit Casaubonus, Philosophi appellatio inter M. Antonini titulos nullibi occurrat, seu in veteribus

inscriptionibus, seu in nummis, adeo ut recentiorum scriptorum inventum sit: licet philosophia potissimum studium impendissae tradant scriptores. Joannes Antiochenus: Ἐπὶ τῆς δὲ τῶν φιλοσόφων τοῦ ἀπὸ τῆς στοᾶς, καὶ ἦν ἄρα ἐκείνων μμηθῆς, ὁ μόνον κατὰ τὴν τῶν διατιμημάτων ἐπιτέθεισιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν μαθημάτων σύλληψιν.

ὄρη-ῆρω. Καὶ εἰ ὑπὲρ τῶν Ῥῆρον Καλοὶ (9) ἂν ἰταλίας ἐπῆλασαν, ἄν ἐν τοῖς νεκροῖς καὶ γυναικῶν σώματα ὑπλισμένα εὐρέθη. Οὕτως δὲ καὶ σωφρόνως καὶ ἐγκρατῶς ἤρχην, ὥστε ἐν τηλικούτοις πολέμοις μήτε τι θωπευτικὴν πρὸς τοὺς στρατιώτας εἰπεῖν, μήτε τι φόβω ποιῆσαι. Ὅτι δὲ μὴ πολέμοις ἦν σχολάζων, ἐδίκαζε, καὶ τοὺς βῆτοροι πρὸς ὕδωρ λέγουσι πλεῖον ἐγγεῖσθαι τὸ ὕδωρ ἐκλείουεν, ἐν ἔχοι πάντοθεν τὸ δίκαιον ἀριτοῦν. Ἦν δὲ καὶ φιλόπονος, ὡς καὶ νυκτὸς δικάζειν· καὶ οὐδὲν ἐν παρέργῳ οὐτ' ἐποίησεν, οὐτ' ἔγραψεν, οὐτ' εἰσεγε· μὴ δεῖν νομιζῶν τῶν αὐτοκράτορα ἐν παρέργῳ τι πράττειν, μὴδὲ τοὺς ἀλλοτρίους, καὶ ταῦτα σώματος τυχῶν ἀσθενούς. Μαρκομάνους μὲν οὖν καὶ Ἰάζυγας πολλὰς καὶ μεγάλας ἀγῶνας καὶ κινδύνοις ὁ αὐτοκράτωρ οὕτως ὑπέαξε. Πρὸς δὲ τοὺς Κουάδους, καὶ πόλεμος αὐτῷ βραχὺς συγκιρήθη, καὶ νίκην παράδοξον αὐτῷ τὸ θεῖον παρέσχετο. Κύχλην γὰρ τῶν Κουάδων τοὺς Ῥωμαίους περισχόντων, συνασπίσαντες οἱ Ῥωμαῖοι καρτερῶς ἀντημύοντο. Οἱ δὲ Βάρβαροι ἀπέσχοντο μὲν τοῦ μάχεσθαι, τὰ δὲ περὶ ἀπέφραξαν, ὥστε μηποδὶν αὐτοὺς ὑβρεῦσασθαι δύνασθαι, οἰόμενοι βῆτον αὐτῶν περιγενέσθαι, μὴ οἶον τε ἰσομένων πρὸς θῆραν ἀντιέχειν καὶ καύσωνα. Τῶν οὖν Ῥωμαίων καὶ καμάτων κακομένων, καὶ καύματι καὶ δίψει καὶ τραύμασι, νέφη ἀβρόν τὸν ἀέρα περιέσχον ἐκείνων, καὶ ὅτε γε κλείστα, οὐχ ὡς ὁ Δίων (40) ἰσθόρησεν, Αἰγυπτίους μάγους τὸν Ἑρμῆν ἐπικαλεσαμένων, καὶ γοητείας δι' αὐτοῦ τὸν οὐρανὸν δυνηθέντος ἐπαγαγεῖν, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ Χριστιανῶν παρακληθέντος· ἐνεύξασαι, καὶ ρυσαμένου τότε κάκιστους παραδοξοποιῶν καὶ ἄπαν τὸ στρατεύμα. Ἦν γὰρ τις ἐν τῇ τότε Ῥωμαϊκῇ στρατιᾷ λεγῶν, οἱ πάντες ἦσαν Χριστιανοί. Ἀμνησούντι δὲ τῷ αὐτοκράτορι καὶ δεδοικότε περὶ παντὶ τῷ στρατεύματι, λόγος ἐστὶ φάναι τὸν ἐπαρχὸν τοῦ δερυφορικοῦ, ὡς οὐκ ἔστιν ὁ μὴ δύναται τὸ γένος τῶν καλουμένων Χριστιανῶν. Εἶναι δὲ παρὰ τῇ στρατιᾷ ἀνδρῶν τοιοῦτων τὰγμα ὀλίγηρον. Τὸν δὲ ἀκούσαντα δεηθῆναι τούτων ἐπικαλεσασθαι τὸν οἰκτεῖον Θεόν. Κάκιστων εὐξαμένων, κεραυνῶν μὲν βληθῆναι τοὺς ἐναντίους, θυμῶν δὲ Ῥωμαίους καταβράχνηναι. Οἱς ἐκπλαγέντα τὸν Μάρκον, τιμῆσαι μὲν τοὺς Χριστιανούς ὀλέματι, Κεραυνόβλον (41) δ' ἐκείνο καλεῖσαι τὸ σύνταγμα. Καὶ ὅτι μὲν οὕτως ὁ λεγῶν ἐκείνος ἐκλήθη, καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἑλλησι καὶ παρὰ τῷ Δίῳ ἀμολόγηται, τὴν δὲ αἰτίαν οὐ προστιθέασαι. Μένεται δὲ τῆς παραδοξοποιίας ταύτης ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ καὶ ὁ Εὐσέβιος. Ὁ γὰρ μὲν Δίων φησὶν ὅτι, τοῦ θυμῶντος, οἱ Ῥωμαῖοι περὶ τὸ πίνειν ἀσχοληθέντες διλήγουσιν δεῖν ἀπολύεισθαι ἀν, τῶν Βαρβάρων ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς, εἰ μὴ χάλαζα κατεβράχη σφοδρὰ καὶ κεραυνοὶ ἐβάλλοντο οἱ πολέμοιοι.

I. Ὁ δὲ Κάσιος ἐν τῇ Συρίᾳ διάγων ἐνευτέρεισιν, ὅς Σύρος ἦν, ἀνὴρ δὲ ἀριστος, καὶ οἷον ἂν τις ἐξείν εὐξείναιτο αὐτοκράτορα. Ἐκινήθη δὲ πρὸς ἀποστασίαν, ἀγγελλίας αὐτῷ ψευδοῦς κομισθείσης, ὡς ὁ Μάρκος ἀπέθανεν. Ἀπαξ δὲ πρὸς τὸ ἔργον ὤρμησας, οὐκ ἀπίστη, μετ' ὀλίγων μαθῶν τὴν ἀγγελίαν εἶναι ψευδῆ. Ἦτοιμάζετο δὲ πολέμῳ

A quidquam faceret. Cum a bellis otium erat, jus dicebat: et oratoribus ad aquam verba facientibus plus infundi jubebat, ut ab omni parte æquitatem indagare posset. Adeo laboriosus, idque in tenui valetudine, ut noctu etiam pro tribunali sederet: atque obiter nihil neque diceret, neque scriberet, neque faceret. Neque enim decerere putabat, ut imperator vel minimum perfunctoria opera administraret. Marcomannos et Jazygas multis magnis præliis et periculis subegit. Contra Quados gravissimo bello suscepto, admirabilem victoriam divinitus est adeptus. Qui cum Romanos undique circumdodissent, hi vero testudine facta fortiter se defenderent, Barbari, ommissa pugna, circumjecta loca omnia obseperunt, ne cubi aquari possent: rati se eos siti et æstu afflictos facilius superaturos. Romanis autem labore, æstu, siti, vulneribus confectis: aere subitis nubibus densato vehementer pluit, non, ut Dion scribit, propter Ægyptii magi præstigias, Mercurium obtestati: sed Deo Christianorum precibus exorato, et ipsi et universus exercitus per miraculum sunt conservati. Nam cum in Romanis castris Christiana legio esset, prætorio præfectus imperatori æstanti ei de toto exercitu sollicito dixisse fertur, populum Christianorum nihil non posse, esse autem in exercitu integram ex eo hominum genere legionem. Quo ille audito, eos rogavit, ut eum Deum implorarent. Quo facto, fulmina in hostes sint illata, imber in Romanos. Quare obstupefactus Marcus, Christianos decreto honoravit, et Fulminatricem legionem illam appellavit. Ac sic fuisse appellatam Dion et cæteri consentiunt, sed causam non addunt. Miraculi hujus etiam Eusebius 596 in Ecclesiastica Historia meminit. Cæterum Dion ait, imbre facto, Romanos bibendo occupatos, subita incursione Barbarorum penè periisse, nisi vehementi grandine et multis fulminibus hostes petiti essent.

III. At Cassius in Syria agens, novas res molitus est, homo Syrus, sed vir optimus, et qualis imperator exoptari queat. Est autem nuntio de Marci interitu ad defectionem impulsus, quem cum paulo post falsum esse comperisset, a re semel cœpta desistere noluit, ita se parans, ut qui imperium vi occupare vellet. Marco vero milites pro con-

Varie lectiones et notæ.

(59) Οἱ ὑπὲρ τῶν Ῥῆρον Καλοὶ. Galli qui supra Rhenum incolunt, ubi ὑπὲρ idem quod πέραν valere videtur: ut infra in Commodo, ὑπὲρ τὴν Δακίαν. Et in Æmiliano: αἱ ὑπὲρ τὰς Ἀλπείας δυνάμεις.

(40) Δίῳ. Ex Xiphilino.

(41) Κεραυνόβλον. Ex Xiphilino. Legionis xii Fulminatricis non semel habetur mentio in veteribus inscriptionibus apud Gruterum.

rione ad rem strenue gerendam cohortato, et ad bellum se paranti, victoria plurimæ contra diversos Barbaros nuntiatae sunt, et Cassil caedes : quem centurio quidam in itinere aggressus, subito vulneravit; non tamen lethaliter, sed caedem ejus decurio absolvit. Sic ille per tres menses et dies sex imperiis somniato periit. Est et filius ejus alibi occisus. Imperator vero nullum qui cum eo defecerat, occidit : sed clementer tractavit omnes. Ad securatum etiam scripsit, neminem ex Cassii adiutoribus esse occidendum : *Absit enim, inquit, ne quisquam vestrum propter me, vel mea vel vestro suffragio perimatur. Quod nisi impetro, quamprimum moriar.* Adeo in rebus omnibus et pius et clemens fuit. Postea lex lata est, ne quis ei provinciae praesesset, e qua natus esset : propterea quod Cassius Syriae praetor, in qua patriam habebat, regnum affectarat. Athenas profectus Marcus, civibus honorem habuit, et omnium disciplinarum magistris ordinavit, annis stipendiis e publico decretis. Cum Romam venisset, omnibus qui aerario aut fisco debebant, aes alienum condonavit, civitatibus pecuniam dedit, et Smyrnam terrae motu afflictam instaurari jussit. Scythicis gentibus denno tumultuantibus, illio maturius quam statuerat, Crispina uxore data, expeditionem suscepit, pecunia ex aerario petita. Omnia enim senatus populique esse dicebat. Barbaris debellatis, decimum imperator est appellatus. Quod si vixisset diutius, loca illa omnia subegisset. Sed obiit, a medicis, ut aiunt, in Commodi gratiam confectus : **597** quem tamen jam moriturus militibus commendavit, ne ab eo interdicti videretur. Tribuno tesserarum postulanti : *Ad orientem (inquit) ito : ego enim jam occido.* Obiit annos lxx natus, diebus xxxviii minus. Imperio annos xix et dies xi optime praefuit. Nam eum natura vir bonus esset, doctrina longe melior evasit : neque tamen felicitas virtuti ejus respondit. Quo magis admirandus est, quod in asperissimis et difficillimis rebus et semetipsum et imperium conservavit. Eo imperante, sanctus Polycarpus Smyrnaeus pontifex martyrii corona redimitus est : et eloquentia magnus, confessione major, Justinus certamen obiit, cujus multa scripta etiamnum exstant. Octavo anno imperii hujus M. Antonini Veri, Anicetus obit, Ecclesia Romana per annos xi gubernata. Ei successit Soter. Celadione post annos xiv vita functo, Alexandrinus episcopus Agrippino est traditus Cornelio Heronis successori, ordine quarto, successit quintus Eros : illi Theophilus sextus, qui scriptis contra Marcionem pugnavit. Ei successit Maximinus VII. Sotere Romanorum pontifice rebus terrenis exempto, in ejus throno collocatus est Eleutherus.

τελευταίως, ἔτη δέκα ἐπὶ ἐνὶ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας προστάς. Καὶ τοῦτον Σωτήρ διαδέχεται· καὶ

A τὴν ἐξουσίαν ἔχειν. Ὁ δὲ Μάρκος τοὺς στρατιώτας συγκαλεσάμενος, ἐδημηγόρησε, καὶ παρεθάρρυνε σφᾶς πρὸς τὸν πόλεμον Παρασκευαζομένῳ δὲ νίκαι τε πείσεται κατὰ Βαρβάρων διαφόρων ἠγγέλησαν, καὶ ἡ Κασσίου σφαγή, ἃν ἑκατόνταρχός τις βαδίζοντι προσελθὼν, ἔτρωσεν αἰφνίδιον, οὐ μέντοι κριτικῶς, προσκατειργάσατο δὲ τὸν φόνον δέκαρχος· καὶ ὁ μὲν οὕτως ἀπώλετο, μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας ἔξ τῆν ἀρχὴν διειρώσας. Καὶ ὁ υἱὸς δὲ αὐτοῦ εὐνεύθῃ τυγχάνων ἐτέρωθε. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ οὐδένα τῶν ἐκείνῳ συναποστάτων διεχρήσατο· ἀλλ' ἐπεικῶς ἐχρήσατο ξύμπασιν. Καὶ τῇ βουλῇ δὲ ἐπέπειθε μηδένα τῶν Κασσίου συναραμένων τεθνάναι· *Μὴ γὰρ γένοιτο, ἔφη, μηδένα ὁμῶν δι' ἐμὲ, μήτε τῇ ἐμῇ, μήτε τῇ ὑμετέρῃ ψῆφῳ σφαγήσονται.* **B** *Ἄν δὲ μὴ τούτου εὐχῶ, σπεύσω θανεῖν.* Οὕτω δὲ πάντων καὶ εὐσεβῆς ἐγένετο καὶ χρηστός. Ἐνομοθετήθη δὲ τότε μηδένα τοῦ ἔθνους ἀρεῖν, ὅθεν ἐγένετο, ὅτι ὁ Κάσιος ἐν τῇ Συρίᾳ ἠγεμονεύων, ὄπου καὶ ἡ πατρίς αὐτοῦ ἦν, ἐνεόχμησεν. Ἐλθὼν δ' εἰς Ἀθήνας ὁ Μάρκος, τιμὰς τε τοῖς Ἀθηναίοις ἐνεῖμε, καὶ διδασκάλους ἐπὶ πάσης παιδείᾳ, ἑταῖρους, μισθὸν ἐτήσιον ἐκ τοῦ ταμείου κομιζομένους. Ἐξ δὲ τὴν Ῥώμην ἐλθὼν, τοῖς ἑρλοῦσι τῷ βασιλικῷ ταμείῳ καὶ τῷ δημοσίῳ πᾶσιν ἀπέχεε τὰς ὑφαίνας, πλεσί τε χρήματα δίδωκε, καὶ τὴν Σμύρναν ὑπὸ σεισμοῦ καθοῦσαν ἀνοικοδομηθῆναι προσέταξεν. **C** *Ἐξ δ' αὖθις τὴ Σκυθικῇ κενήντο, συναίκα τῷ υἱῷ ὀλίγον ἢ ἐβούλετο Κρισπῖναν συνήκτισε, καὶ κατ' αὐτὸν ἐξστράτευσε, καὶ χρήματα ἐκ τοῦ δημοσίου ἤτησε.* Πάντα γὰρ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου ἔλεγεν εἶναι. Καταπολεμηθέντων δὲ τῶν Βαρβάρων, αὐτοκράτωρ προσηγορεύθη τὸ δέκατον (42). Καὶ εἰ ἐτι ἐζήκει, τὰ ἐκεῖ πάντα ὑπὸ Ῥωμαίων ἄν ἐπαθήσατο· ἀλλὰ μετήλλαξε, τῶν ἰατρῶν αὐτὸν καταργασαμένων, ὡς λέγεται, τῷ Κομόδῳ χαρίζομένων. *Ἄρτι δὲ θνήσκων τούτων τε τοῖς στρατιώταις παρακατέθετο, ἵνα μὴ δοκῇ ὑπ' αὐτοῦ θνήσκειν. Καὶ τῷ Χιλιάρχῳ τὸ σύνθημα αἰτοῦντι, Πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα, εἶπεν, ἀπιθι, ἐγὼ γὰρ δύομαι ἤδη.* Ἄριστα οὖν ἀρξας μετήλλαξε, ζήσας μὲν ἔτη πεντήκοντα καὶ ἑννέα, αὐταρχήσας δὲ ἔτη ἑνεακαίδεκα, καὶ ἡμέρας ἑνδεκα. Ἦν γὰρ καὶ φύσει ἀγαθὸς ἀνὴρ, πλεῖστα δὲ καὶ ὑπὸ παιδείας βελτίων ἐγένετο. **D** Οὐ μέντοι ἀξίως τῆς ἀρετῆς εὐδαιμόνησεν. Ἐνεῖθεν δὲ μᾶλλον θαυμάσειεν ἂν τις αὐτὸν, ὅτι καὶ ἀλλοκότοις καὶ ἐξαιτίσις χρησάμενος πράγμασι, αὐτὸς τε περιεγένετο, καὶ τὴν ἀρχὴν διεσώσατο. Τούτου κρατούντος, ὁ ἱερὸς Πολύκαρπος ὁ Σμύρνης ἀρχιερεὺς τὸν μαρτυρικὸν ἀνεδήσατο στέφανον· καὶ ὁ μέγας ἐπὶ λόγοις καὶ μελῶν ἐν ὁμοιοῖσι Ἰουστίνος ἐνήθλησεν, οὐ πολλὰ μέγρι τοῦδε συγγράμματα σώζονται. Τῷ δὲ ὕδαθ' ἔπει τῆς Μάρκου Οὐήρου τοῦ Ἀντωνίνου τούτου ἀρχῆς Ἀνίκητος Οὐήρου τοῦ Ἀντωνίνου τούτου ἀρχῆς Ἀνίκητος·

Variae lectiones et notæ.

(42) Αὐτοκράτωρ τὸ δέκατον. Itaque infra in Commodo : αὐτοκράτωρ τὸ ὄγδοον. Toties quippe im-

peratores aclamabantur, quoties hostes vicerant, aut certe expeditiones bellicas susceperant!

Κελαδίωνος μετὰ δέκα καὶ τέσσαρα ἔτη τὴν ζωὴν ἐκμετρήσαντος, Ἀγριππῖνος τὴν Ἀλεξανδρίων ἐπισκοπὴν ἐγκρατεῖστο (43). Καὶ τῆς Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας μετὰ Ἡρώνα Κορυθίου προστάτης τετάρτου πέμπτος ἕρκος αὐτὸν διεδέξατο. Κάκεινον ἔκτος Θεόφιλος, ὃς καὶ κατὰ Μαρκίωνος ἐγγράφως ἐπέπλεσε· ὃν Ἰδομος διεδέξατο Μάξιμῖνος. Τοῦ Ῥωμαίων δὲ ἀρχιερατεύσαντος Σωτήρης μεταστάντος τοῦ ἡγμένου ἀντιεστῆτο Ἐλεύθερος.

Δ. Κομόδος· ὁ υἱὸς Ἀντωνίνου Μάρκου, ἀρῖστα παρὰ τοῦ πατρὸς τραφεῖς τε καὶ ἀναχθεῖς, οὐ κατὰ τὴν παιδείαν ἀποθεδῆκει, ἤνπερ πεπαιδευτο, ἀλλ' ἀκίχκος μὲν ἦν καὶ πρὸς πανουργίαν ἀπόπειρα· θεῖλος δὲ ὄν, καὶ τίς συνοῦσι πειθόμενος δὲ ἀπλότητα, τὰ ἔθνη τε διεφθάρη καὶ εἰς ἀείλειαν καὶ μισοφονίαν προήχθη, ἐννεακαιδεκάτης τοῦ γάμου ὅτε τῆς ἔξουσίας ἐκράτησεν. Ὅθεν τὰς συμβουλίας τῶν ἀριστῶν τῆς βουλῆς παρωσάμενος, ὃς ἐπιτρόπους ἐπέστησεν αὐτῷ ὁ πατήρ, σπένδεται τοῖς Βαρβάροις, καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ὑπονοστέ, οὔτε πνεῖν ἐθέλων, καὶ ἐρῶντωννευμένης ἐρῶν βιωτῆς. Ὅθεν καὶ πλειστάκις ἐπεβουλεύθη, καὶ συχοῦς ἀπέκτεινεν (44) οὐκ ἄνδρας μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας, καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς τότε ἀνήσαντας, ἀτερ Πομπηϊανοῦ, καὶ Περτίναιος, καὶ Βικτωρίου, ὡστ' ἀπορον λογιζεσθαι τοῖς ταῦτα συγγραφεμένοις, ὅπως ἐκείνοι τὸν φόνον τότε διέφυγον. Εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς τὸ θέατρον τὸ κυνηγετικὸν ἐπεβούλευσε Κλαύδιος Πομπηϊανός (45). Σίφος γὰρ ἐν τῇ τῆς εἰσόδου ἀντιεῖνας στενοχωρία ἔφη· *Τοῦτό σοι πέπομφεν ἡ Βουλὴ.* Ἡ κατηγογῆτο μὲν ἡ θυγάτηρ Λουκίλλης, τῆς τοῦ Κομόδου ἐραῖμονος, συνεφθείρετο δὲ καὶ αὐτὴ ἡ Λουκίλλα οὔτ' ἐπικεισετέρα οὔτε σωφρονεστήρα οὔσα τοῦ ἀδελφοῦ. Διὸ καὶ τὸν Πομπηϊανὸν ἀνέπεισεν ἐπιθέσθαι τῇ Κομόδῳ, καὶ ἐκείνον καὶ ἑαυτὴν προσαπώλεσεν. Ἀνεῖλε δὲ καὶ τὴν γυναῖκα Κρισπίναν ὁ Κομόδος, μοιχείαν ἐπεγαλέσας αὐτῇ· καὶ εἰ τις ἕκαστον τῶν ὑπ' ἐκείνου κτανθέντων ἦ διὰ συχοφαντίας ψευδεῖς, ἢ δι' ὑποψίας εἰκίας, ἢ διὰ πλοῦτον βαθῶν, ἢ διὰ γένους λαμπρότητα, ἢ διὰ παιδείας ὑπεροχὴν, ἢ δι' ἀρετῆς εὐδοκίμησιν ἀκριθώσασθαι τῇ συγγραφῇ βουληθῆ, ὄχλον ἂν παρέξει τοῖς ἐπιέναι τὸ σύγγραμμα μέλλουσιν. Ἐγένοντο δὲ καὶ πόλεμοι αὐταρχοῦντος αὐτοῦ, πρὸς τε τοὺς ὑπὲρ τὴν Δακλίαν Βαρβάρους, καὶ μέγιστος ὁ Βρετανικὸς, ἐφ' ὃν Μάρκελλον Οὐλίπιον ἐπισμψεν, ἄνδρα ἐγκρατῶς τε ζῶντα καὶ στρατιωτικῶς, ἀδωρότατόν τε καὶ φύσει ἀσπνότατον, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐξ ἐγκρατείας. Ἵνα γὰρ μηδὲ ἄρτου κορέννυται, πολυήμερόν τε καὶ παλαιότατον αὐτὸν ἤσθιεν, ὡστε μηδὲ δύνασθαί τι φαγεῖν τοῦ ἀναγκαίου πάνω ἐπέκεινα. Οὗτος τοὺς ἐν Βρετανίᾳ Βαρβάρους ἐκάκωσεν σφόδρα. Ὅθεν διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ ὀλίγου ἀπέκτεινεν ἂν

IV. Commodus vero, M. Antonini filius, optime a patre educatus et institutus, disciplinæ qua eruditus erat non respondit. Sed cum simplex esset, ac ininime callidus et timidus, paruit familiaribus suis: corruptisque moribus, ab iis ad luxum et cædes est impulsus, xix annos natus cum imperio potiretur, principum senatorum, quos et pater curatores dederat, consiliis repudiatis, pæce facta cum Barbaris, lædio laborum et dissolutæ vitæ amore Romam revertitur. Quibus de causis crebris insidiis appetitus, plurimos non viros tantum, sed etiam mulieres, et fere omnes illius ætatis claros homines, Pompelano, Pertinace et Victorino exceptis, interfecit, ut qui res illas scripserunt, dubitent, quò pacto illi eadem effugerint. Theatrum venatorium ingredienti insidiatus est Claudius Pompeianus, et in aditus angustiis stricto ense dixit: *Hunc tibi senatus misit.* Ei Pompeiano filia Lucilla sororis Commodi nupta erat, sed et ipsa **598** Lucilla ejus consuetudine utebatur, fratre nihilo humanior aut modestior. Eaque de causa Pompeiano persuasò, ut Commodum aggrederetur, et ipsum et semetipsam perdidit. Sustulit et Crispinam uxorem Commodus ob adulterii crimen. Quod si quis eos omnes quos vel ob falsas criminationes, vel propter inanes suspiciones, vel propter magnas divitias, vel generis splendorem, vel eruditionem excellentem, vel gloriam virtutis interfecit, exquirere studeat, næ is magnam lectoribus molestiam pariet. Bella quoque sub ejus imperio gesta sunt adversus Barbaros qui supra Daciam incolunt, et Britannicam omnium maximum: ad quod Ulpium Marcellum misit, virum et continentis et militaris vitæ, abstinentissimum, nec tam natura quam ex sobrietate vigilantissimum. Nam ut neo pane satiaretur, eo ininime recenti, sed ante multos dies cocto vescebatur: ut nihil ultra posset edere, quam summa necessitas postularet. Qui cum Britannos graviter afflixisset, parum abfuit quin ob virtutem a Commodò necaretur. Perennius vero prætorio præfectus, imperatòre aurigationibus et luxui vacante, et rempublicam et rem militarem administrare cogebatur. Ac si quid militibus adversi accidebat, id illi iracunde imputabant. Qui igitur in Britannia

Varis lectiones et notæ.

(43) Τὴν Ἀλεξανδρίων ἐπισκοπὴν ἐγκρατεῖστο. Ita etiam alter ex Reg. cod. Wollanum archy prætulit: sed hæc verba aliter habentur in altero Reg. et Colb. : Καὶ Κελαδίωνος μετὰ δέκα καὶ τέσσαρα ἔτη τὸν Ἀλεξανδρίων Ἐκκλησίαν Ἀγριππῖνος ἐγκρατεῖστο.
 (44) ἀπέκτεινεν. Domesticas Commodi cædes diversis generis, quas separatim exposuerat Dio, unde sub hausit Zonaras, Xiphilinus in unam periodum congressit.

(45) Κλαύδιος Πομπηϊανός. Hunc Quint' annu vocat Ammianus, lib. xix de Commodò: *Adeo ut post intestina pericula multa et varia, alter in amphitheatrali cavea, cum adfuturus spectaculis introiret, a Quintiano senatore, illicitæ cupidinis homine, ad debilitatem pene pugione vulneraretur.* Ita etiam hunc vocat Herodianus. At Lampridius et Xiphilinus Pompeianum cum Zonara nominant, Vide Henr. Valesium ad Marcellin.

millitabant, ob motam seditiōnem objurgati, mille quingentos sui ordinis in Italiam miserunt, quibus Romæ appropinquantibus Commodus obviam profectus: *Qua de causa venitis, inquit, commilitones? Qui cum respondissent, eo se adesse, quod Perennius ei insidiaretur, credidit ille, virumque illis dedit: a quibus excruciatu interit, cum magistratum modestissime et integerrime gessisset. Quo amoto, Cæsariani, quorum dux et auctor erat Cleander, nullo facinore abstinuerunt: impune omnia vendentes, et nihil non audentes, quod superbia et libido suavisset. Cleander vero a fortuna in altum sublatus, et donavit et vendidit senatorias dignitates, expeditiones, præfecturas, provincias, omnia denique. Ac nonnulli omnibus suis bonis ordinem senatorium redemerunt: ut de Julio Solone homine obscurissimo diceretur, eum bonis 599 adeptis in curiam relegatum esse. Consules in unum annum xxv designavit, quod nec ante nec post unquam factum est. Itaque pecunia undique colligenda magnas opes est adeptus, de quibus plurima Commodus et ejus concubinis donabat. Nihilosecius tamen in tanto fortunæ fastigio ignominiose periit. Nam cum annonæ penuria Romæ laboraretur, Dionysius Papyrius rei frumentariæ præfectus, eam magis coarctavit: ut Cleander, tanquam ob furta malorum auctor et invisus populo, facilius interiret. Ludis igitur Circensibus cum equi jam excurruri essent, multitudo puerorum in circum accurrat, quos magna quædam virgo torvo vultu ducebat, quæ dea postmodum credita est: ortoque a pueris clamore, populus etiam vociferans ad Commodum in suburbio agentem contendit, ac illi beneprecatus, Cleandro diras est imprecatus. Imperator vero satellites contra eos misit, qui cum nonnullis vulneratis, nonnullis occisis, populum repellere non possent: multitudine et robore militum fretus, ipse proliit. Sed cum turbam appropinquantem vidisset, homo ignavissimus ita pertulit, ut Cleandrum et filium ejus statim occidi juberet. Puer igitur limini illisus periit. Cleandri vero corpus Romani excarniæcatum traxerunt, et caput ejus hastæ affixum circumtulērunt. Sunt et aliquot alii palatini proceres interfecti.*

οὐκ ἴσχυσαν. Ἀλλὰ τῷ κλέβει θαρρῶν καὶ τῇ τῶν δορυφόρων ἰσχύϊ ἐκεῖνος ἠπειρήθη. Πλησιαζόντων δὲ οὕτως ὁ Κόμοδος ἔδρασε, δειλότατος ὢν, ὡς αὐτίκα τὸν τε Κλεάνδρον καὶ τὰ παῖδιον αὐτοῦ σφαιγγῆναι καλεῖσθαι· τὸ μὲν οὖν παῖδιον προσουδισθὲν διεφθάρη. Τὸ δὲ τοῦ Κλεάνδρου σῶμα λαβόντες οἱ Ῥωμαῖοι, ἔσυραν καὶ ἤκισαντο. Καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ δόρατος περιενήνεκτο, καὶ τινες ἐτέρους τῶν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι δυναμένων διεφθειραν.

V. Commodus vero ad cædes incitatus, viros illustres occidebat: et in omnes Romanos sævisimus, ea sibi tribui cogebat, quæ patri ejus ultro ex benevolentia delata fuerant. Igitur præter

τὸν ἄνδρα ὁ Κόμοδος. Περὲννος δὲ ὁ τοῦ Δορυφορικῆς ἀρχῶν, τοῦ Κομόδου ἀρματηλασίας καὶ ἀσφαλγείας ἰσχυολακός, ἠναγκάσθη τὰ τε στρατιωτικὰ, καὶ τὰ τοῦ κοινοῦ διοικεῖν. Εἰ τι γοῖν τοῖς στρατιώταις ἀπήντα που δυσχερὲς, ἐπ' ἐκεῖνον τοῦτο ἀνέφερον, καὶ ἐμπύλων αὐτῷ. Οἱ ἐν Βρετανίᾳ τοῖνον στρατιώταις στασιάζοντες, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτιμηθέντες, χιλίους ἐπὶ πεντακοσίοις ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπέμφθη, οἷς τῇ Ῥώμῃ κλησιόασιν ὁ Κόμοδος προῦπηγθη καὶ εἶπεν, Ὁ συστρατιώται, τί βουλόμενοι πάρεστε; οἱ δὲ, Ἠκομεν, ἔρασαν, ἐκεῖ σοι ἐκβουλεύσει Περὲννος· καὶ ὅς ἐπέσθη, καὶ τὸν ἄνδρα ἐξίδωκεν. Καὶ οἱ στρατιώται αὐτὸν καὶ ἤκισαντο καὶ κατέκοψαν, διαγαγόντα τὴν ἀρχὴν ἀδωρότατα τε καὶ σφωρρότατα. Οὐδὲρ ἀπαλλάγοντες οἱ Καισάρειοι, ὧν ὁ Κλεάνδρος κρυφαίστατος ἐτύχχανεν ὢν, ἀπαν ἔβρων χεῖριστον ἀδελῶς· πάντα γὰρ ἐπώλου, καὶ ὕβριζον καὶ ἠσέλγεινον. Ὁ δὲ Κλεάνδρος μέγα ὑπὸ τῆς τύχης ἀρθείς, καὶ ἐχαρίσαστο, καὶ ἐπώλησε βουλείας (46), στρατείας, ἐπιτροπείας, ἡγεμονίας, καὶ ἀπλῶς ξύμπαντα, καὶ τινες πάντων ὧν εἶχον τὸ βουλευταὶ γενέσθαι ἐπρίαντο· ὥστε καὶ λιχθῆναι ἐπὶ Ἰουλίῳ Σέλλῳ ἀφανιστάτῳ ἄνδρῳ, ὅτι τὴν οὐσίαν ἀφαίρειθείς, ἐξωρίσθη εἰς τὸ Συνέδριον. Καὶ ὑπὸ τῆς εἰς ἕνα ἕνιαυτὸν εἰσοσε καὶ πέντε ἀπέδεξεν, ὁ μῆτε πρότερον μῆτε ποτὲ ὕστερον ἐγγέ.ετα. Πάντοθεν ὢν ἀργυρολόγων ἐκτίσαστο πάμπολλα, ἀφ' ὧν κλεῖστα τῶν τε Κομόδῳ ἐδίδοτο καὶ ταῖς αὐτοῦ παιδῶν· καίτοι ὅτι οὕτως ὑπὸ τῆς τύχης ἀρθείς, ἀτίμως ἀπώλετο. Στοιδαίης γὰρ ἐν Ῥώμῃ συμβάσης, πλὴν αὐτῆν Παπαίριος Διονύσιος ἐπὶ τοῦ σίτου τεταγμένος ἐπέπεινε, ὡς ἂν τὸν Κλεάνδρον οἱ Ῥωμαῖοι μισήσωσι τε καὶ διαφθειρῶσιν, ὡς αἴτιον τοῦ κακοῦ διὰ κλέμματα: Ἦγετο τοῖνον ἱπποδρομίᾳ τῶν δ' ἱππων ἀγωνιεῖσθαι, μελλόντων εἰσεδραμε παιδίων πλῆθος εἰς τὸν ἱππόδρομον· καὶ τῶν κερθίνος τις ἠγοῖτο μεγάλη καὶ βλοσυρὰ, ἡ δαιμωνίς ὕστερον ἐνομίσθη (47)· καὶ συνεδόσαν μὲν τὰ παῖδια, καὶ ὁ δῆμος ἐκ τοῦτου ἐξέκραγε, καὶ ὤρμησε πρὸς τὸν Κόμοδον ἐν προασειῶν ὄντα, ἐκεῖνος μὲν ὑπερευχόμενος, τοῦ Κλεάνδρου δὲ καταυχόμενος. Ὁ δὲ στρατιώτας ἐπέμφθη ἐπ' αὐτούς, οἱ καὶ ἔτρασαν τινες καὶ ἀπέκτειναν, ἀνεῖρξαι δὲ τὸν δῆμον

Ε'. Κόμοδος δὲ ἐφύνα, καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας διεχειρίζετο, καὶ ἦν Ῥωμαίοις ἀπασί χαλεπώτατος, ἀναγκάζων αὐτῷ ἐξ ἀνάγκης ψηφίζεσθαι, ὅσα τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἐχόντες δι' εὐνοίαν ἐψηφίζοντο· ἄλλα

Variæ lectiones et notæ.

(46) *Boulelaç.* Senatium verlit interpres: malim senatorias dignitates, atque ita reposui, quod et quæ mox sequuntur satis suadent, καὶ τινες πάντων ὧν εἶχον τὸ βουλευταὶ γενέσθαι ἐπρίαντο.

(47) *Ἡ δαιμων ἐς ὕστερον ἐνομίσθη.* Ita etiam Reg. et Coll. mss, ubi alter Wolfianus codex. ἡ δαιμων, ὡς ὕστερον ἐνομίσθη, sive dea, ut postmodum est creditum.

τε οὖν αὐτῷ πάμπόλλα ἐψηφίσθησαν, καὶ χρυσοῦ· ἄνδριάς σταθμοῦ λιτρῶν χιλλίων, καὶ τοὺς μῆνας δαπαντὰς ἀπ' αὐτοῦ κεκλήσθαι θεόσπικτα, καὶ κατηγορηθῆναι οὕτως· Ἄμαζόνιος (48), Ἀνίκητος, Εὐτυχής, Εὐσεβής, Λούκιος, Ἄδλιος, Ἀδρήλιος, Κόμοδος, Αὔγουστος, Ἡράκλειος, Ῥωμαίος, Ὑπεραίρων. Πάντα γὰρ ταῦτα ἐκτυτῶ ἐπέγραφε τὰ ὀνόματα, καὶ τῆ βουλῇ οὕτως· ἐπίσταλλον· Ἀυτοκράτωρ Καῖσαρ Λούκιος Ἀδλιος Ἀδρήλιος, Κόμοδος, Αὔγουστος, εὐτυχής, εὐσεβής, ἀνίκητος, Ῥωμαῖος, Ἡρακλῆς, ἀρχιερεὺς, δημοαρχικῆς ἐξουσίας τὸ ὀκτωκαιδέκατον, αὐτοκράτωρ τὸ ὄγδοον, ὑπατὸς τὸ ἑβδόμον, Πατὴρ πατριδος, ὑπάτοις, στρατηγῶν, δημοαρχικῶν, γερουσίᾳ Κομοδιανῆ εὐτυχεῖ, χαίρειν. Καὶ πολλοὺς ἔστησαν αὐτῷ ἄνδριάντα· ἐν Ἡρακλῆος σχήματι, καὶ τὸν αἰῶνα τὸν κατ' αὐτὸν ἀπ' αὐτοῦ Χρυσοῦν ὀνομάζεσθαι καὶ γράφεσθαι ἐψηφίσθη. Ἐκαλεῖτο γὰρ πρὸς τοὺς ἄλλοις ὀνόμασι καὶ Χρυσοῦς καὶ Θεός. Πολλὰ δὲ δαπανῶντι ἐπέλιπε τὰ χρήματα, ἔθεν ἐγκλήματα καὶ ἀνδρίων ἐπιφέρων καὶ γυναιξίν, οὐδ' ἐν ἐφόδευεν, οἷς δὲ τὴν σωτηρίαν τῆς αὐτῶν οὐσίας ἐπίπρασκεν. Ἡματιηλάτου δὲ οἴκοι (δημοσίᾳ γὰρ ἤδειτο τοῦτο ποιῆσαι) καὶ ἐμονομάχει. οἴκοι μὲν μέχρι φόβου, ἐν δὲ γε τῷ θεάτρῳ ἀσδέρωι, καὶ αἵματος ἀνθρωπίνου χωρὶς. Οἴκοι δὲ τινῶν τὰ· τρίχας θυρῶν τῶν μὲν τὰς βίνας ἀπέτεμνε, τῶν δὲ τὰ ὤτα, ἐνίαν δ' ἑτερόν τι· εἰσῶν δ' ἐς τὸ θέατρον τῷ τοῦ Ἑρμοῦ ἐκέχρητο σχήματι, χρυσοῦν κηρύκιον μεταχειριζόμενος. Ἐφόδοναι δὲ μέγα, καὶ δεῖ ἦν ἐπαρσιστερος. Κάμων δ' ἐν τῷ ἀγωνίζεσθαι ἐπιπνε, καὶ οἱ τῆς βουλῆς καὶ οἱ τῶν ἱππέων παρόντας, Ζήσεως, Ἐσεβῶν, καὶ, Κύριος εἶ, καὶ, Πρώτος εἶ, καὶ, Πάντων εὐτυχαστάτας νίκας νικῆσεις, καὶ, Ἀμαζόνιος, νικῆς, κράζειν συνεχῶς ἐκαλεύοντο. Τούτους δὲ ποδῶν ἑστειρημένους ἢ τούτους πεπηρωμένους ἐκ νόσου ἢ συμφορᾶς ἀθροίσας ποτὲ, καὶ δρακόντων εἶδη αὐτοῖς περιπλέξα· περὶ τὰ γόνατα, οἷα γίγαντας, ὧς Ἡρακλῆς βοπάλη παλίν ἀπέκτεινε. Μέλλων δ' αὐθις μονομαχῆσαι, ἐνετελάτο τοὺς ἱππεῦσαι καὶ τῆ βουλῇ, ἐν τῇ στολῇ τῇ ἱππάδι καὶ τοῖς μανδύσας εἰς τὸ θέατρον εἰσελθεῖν· ὃ οὐκ εἰδιστο γίνεσθαι, εἰ μὴ τις αὐτοκράτωρ ἐτυχε τεθνηκῶς. Καὶ τὸ κράνος δ' αὐτοῦ τῇ τελευταίᾳ τῶν ἀγωνίων ἡμέρᾳ διὰ τῶν πυλῶν ἐξεκομίσθη, δι' ὧν οἱ τελευτῶντες ἐξεφέροντο. Καὶ ταῦτα τεκμήρια τοῦ μέλλειν ἤδη ἀπαλλαγῆσεσθαι τῆς αὐτοῦ τυραννίδος· ἀπαισιν ἔδοξε, καὶ τοῦτο μετ' ὀλίγον ἐγένετο. Αἰμίλιος γὰρ Λαίτος ὁ ἱεραρχος, καὶ πρόκοιτος. Ἐκλεκτός, τοὺς ὄν' αὐτοῦ γινομένοις ἀχθόμενοι· μὴ ταῦτα ποιεῖν παρήγορον αὐτῷ. Ὁ δὲ ἠπέλειε σφίσι, καὶ ἐμύνη· κάκεινοι θεῖσαντες, ἐπαβούλευσαν αὐτῷ, δόντες ἐν βοείοις κρίασι φάρμακον. Μὴ ταχέως δὲ τῷ φαρμάκῳ καταεργασθέντα, ἀλλὰ καὶ ἐξημεκῶτα, ὑποτοπήσαντά τε τὸ γεγονός καὶ ἀπειλούντα, ἀπέπνιξαν αὐτὸν διὰ τινος Ναρκίσσου λουόμενον, ἔτη δώδεκα καὶ μῆνας ἐνέει,

alia plurima, statua aurea mille pondo librarum ei decreta est, et omnes menses de se nominari iussit, qui hoc ordine numerabantur: Amazonius, Invictus, Felix, Pius, Lucius, Aelius, Aurelius, Commodus, Augustus, Herculanus, Romanus, Excellens. Nam hæc sibi nomina omnia vindicabat. Itaque ad senatum scribebat: *Imperator Cæsar Lucius Aelius, Aurelius, Commodus, Augustus, Felix, Pius, Invictus, Romanus, Hercules, Pontifex, tribunitiæ potestatis xviii, imperator viii, consul vii, pater patriæ: consulibus, prætoribus, tribunis, senatori Commodiano felici salutem.* Multas et quoque statuas Herculis habitu erexerunt. Est et decretum, ut ejus sæculum ab eo aureum sæculum diceretur. Nam præter alia nomina etiam Aureus et Deus vocabatur. Cum autem sumptibus inmodicis fiscum exhausisset, viros et mulieres criminando, alios occidit, alios salutem suam omnibus bonis redimere passus est. Aurigabat domi: nam id in publico facere verebatur. Pugnat domi usque ad cædes: in theatro vero, sine ferro et sanguine humano. Domi quoque capillis quorundam radendis, aliis nasos præcidebat, aliis aures, aliis aliud membrum. Theatrum Mercurii habitu ingrediebatur, aureum caduceum manu versans. Magnæ sibi laudi ducebat, quod scæva esset. Certo fessus potabatur, senatu et equestri ordine acclamantibus: *Vivas, dominus es, primus es, victoriis omnium fastissimis potieris.* Item, *Amazonie, vincis*, subinde clamare jubebantur. Aliquando pedibus mutilatos, aut ex morbo aliove casu claudos coegit, et draconum formis ad eorum genera annexis, miseros tanquam Hercules pro gigantibus clava occidit. Denuo cum gladiatoribus pugnaturus, equitibus et senatui mandavit ut habitu equestri et penulati theatrum ingrederentur, quod non nisi mortuo imperatore fieri solebat: et galea ejus in extremo die ludorum per eam portam est elata, qua mortui efferebantur. Quæ omnibus liberationem ab ejus tyrannide brevi portendere videbantur, idque paulo post accidit. Nam Æmilius Lartus præfectus, et Electus cubicularius, cum eum factis illis offensi, monuissent ut desisteret: iracundiam et minas illius metuentes, in bubulis carnibus venenum ei præbuerunt. Quod cum, ut parum efficax, evanuisset: ac quid actum esset, suspicatus, minas spiraret: lavantem a Narrisso quodam occidentium curaverunt, annos xii, menses ix, dies xiv, rerum potitum; nam annos xxxi et menses iv. In quo germana Aureliorum familia imperare desiit. Primo anno ejus imperii, Juliano Alexandrinus episcopus est traditus, Agrippino xii gubernationis anno defuncto. Tum quoque Clemens Contextor floruit, et Pantæus Philosophus arcanorum nostrorum so-

Variæ lectiones et notæ.

(48) Ἀμαζόνιος. Ex Dione hausit Zonaras, ejus mensium Commodianorum ordinem et significatō-

nem pluribus expendit Salmasius ad Lampridium, p. 119.

glator **601** et præco. De Hierosolymis supra narravimus, illam Ecclesiam post circumcisos a Marco esse gubernatam, urbe ab Adriano instaurata, et a gentilibus habitata. Ei successit Cassianus, huic Publius, Publio Julianus, Juliano Caius, Caio Symmachus, Symmacho alter Caius, Caio alter Julianus, Juliano Capito, Capitoni Valens, Valenti Dolichianus: post quos omnes Narcissus, tricesimus ab apostolis Hierosolymorum episcopus fuit. Decimo anno imperii Commodi Eleuthero, Romani episcopatus anno decimo tertio, defuncto, Victor cætui fidelium præfuit. Juliano post decimum annum episcopatus Alexandrini mortuo, id munus Demetrio est commissum. In Antiochena Ecclesia Serapio post Maximinum Christianorum pastor fuit, octavus ab apostolis pontifex. Tunc Apollonius Philosophus inclita doctrinæ fama, senatus Romani decreto condemnatus, per martyrium in æterna tabernacula migravit.

Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο. Δεκάτῃ δ' ἐταί ἡ Ἐκκλησία; ἐπισκοπῆσας ἐπ' ἐτη τρισκαίδεκα τῶν ἡμερῶν. Καὶ Ἰουλιανὸς ἐπὶ δέκατον ἔτος τὴν Ἀλεξανδρῶν Ἐκκλησίαν ἰθύναςτος, καὶ τὸ χρεὼν λειτουργήσαντος, Δημήτριος τὸ ἐπισκοπῆσας ἐνεχειρίσθη λειτουργήμα. Ἐν δὲ τῇ Ἀντιοχείῳ Ἐκκλησίᾳ μετὰ Μαξιμίον Σαραπίων ἐπισκόπει τοὺς χριστιανύμους, ὄχθος ἀρχιερεῖς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων γινόμενος. Τότε καὶ Ἀπωλλώνιος, ἀνὴρ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ βεβοημένος, μαρτυρικῶς τέλει ἐν Ῥώμῃ δόγματι τῆς συγκλήτου πρὸς τὰς αἰωνίους μετέστη σκηνάς.

VI. Commodus, imperio ad hunc modum perdito, ut expositum est, ipse quoque perit. Electus vero et Lætus ad Pertinacem, ob virtutem et dignitatem viri, principatum detulerunt: qui, explorata Commodi morte, suscepto imperio in castra venit, militumque favore et Læti præsentia et magnis pollicitationibus conciliato, curiam ingressus, se a legionibus appellatum esse imperatorem, sed propter aetatem et imbecillitatem et rerum difficultatem cedere imperio, dixit. Cum vero a senatu quoque laudaretur et probaretur, imperator declaratus est: Commodus vero hostis iudicatus, et a senatu populoque contumeliis affectus est. Ac revulsis ejus statutis, in animo habebant cadaver etiam per vicos raptare: sed cum id Pertinax jam sepultum esse dixisset, ea re omissa, Commodum nefarium, tyrannum, aurigam, gladiatorem, et pluribus aliis nominibus appellarunt. Pertinax Afer ex Alba Pompeia, patre haud nobili, natus, tribunus equitum fuit, aditu facilis, haud gravatim audiebat, et respondebat quæ videbantur. Potitus imperio, præter alios titulos etiam princeps senatus veteri more dictus est. Prava instituta, sua cura et providentia **602** correxit, atque in melius mutavit: per injuriam casos ignominia exemit. Cum autem pecuniæ tanta inopia in palatio esset, ut in fisco non amplius ccc. millia drachmarum invenirentur: ægre ex statutis, armis, domestico instrumento et deliciis Commodi tantum coegit, ut militi solveret quæ promiserat, et populo centenas drachmas distribueret. Ea enim omnia quibus Commodus ad delicias, compositiones gladiatorum, et auri-

καὶ ἡμέρας τεσσαρσκαίδεκα μοναρχήσαντα, βεβιωκότα δὲ τριάκοντα ἑνιαυτοὺς ἐφ' ἐνὶ, καὶ μῆνας τεσσαρατάς, εἰς δὲ ἡ οἰκία τῶν ὡς ἀληθῶς Ἀθήνησιν τῆς αὐτοαρχίας Κομόδου Ἰουλιανὸς τὴν ἐπισκοπὴν Ἀλεξανδρείας ἐνεχειρίσθη, Ἀγριππίνου ἐπὶ δώδεκα ἐτη ταύτην οἰκονομήσαντος, καὶ μεταστάντος τῶν τῆδε. Τότε καὶ Κλήμης ὁ Σερωματεύς ἔγνωρίζετο, καὶ Παύταίνος ὁ φιλόσοφος σπουδαστῆς τε καὶ κήρυξ τοῦ κατ' ἡμᾶς μυστηρίου. Ἀνωτέρω δὲ τῆς Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας ὁ λόγος ἰσθόρησας Μάρκον μετὰ τοὺς ἐκ περιτομῆς καθηγῆσασθαι τῆς πόλεως; παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος; ἀνοικοδομηθείσης Ἀδριανοῦ συνοικισθείσης τε ἐξ ἐθνῶν. Ὁν Κασσιανὸς διεδέξατο, καὶ τοῦτον Πούπλιον, καὶ Πούπλιον Ἰουλιανὸς, κάκεινον Γαῖος, καὶ Γαῖον Σύμμαχος. Ὁ δ' ἐφ' ἐτέρῳ Γαῖῳ μετήλλαξε τὴν ζωὴν. Εἰδ' ἕτερος Ἰουλιανὸς τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξατο, καὶ τοῦτου διάδοχος Καπίτων ἐγένετο, καὶ Οὐάλλης Καπίτωνος, Οὐάλεντος; δὲ καὶ Δολιχιανὸς, καὶ ἐπὶ πᾶσι Νάρκισσος τριακοστὸς ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο.

Δεκάτῃ δ' ἐταί τῆς Κομόδου ἀρχῆς Ἐλευθέρος ὁ τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησία; ἐπισκοπῆσας ἐπ' ἐτη τρισκαίδεκα τῶν ἡμερῶν μετέστη, καὶ Βίκτωρ τῶν ἐκαὶ πρόεστη πιστῶν. Καὶ Ἰουλιανὸς ἐπὶ δέκατον ἔτος τὴν Ἀλεξανδρῶν Ἐκκλησίαν ἰθύναςτος, καὶ τὸ χρεὼν λειτουργήσαντος, Δημήτριος τὸ ἐπισκοπῆσας ἐνεχειρίσθη λειτουργήμα. Ἐν δὲ τῇ Ἀντιοχείῳ Ἐκκλησίᾳ μετὰ Μαξιμίον Σαραπίων ἐπισκόπει τοὺς χριστιανύμους, ὄχθος ἀρχιερεῖς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων γινόμενος. Τότε καὶ Ἀπωλλώνιος, ἀνὴρ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ βεβοημένος, μαρτυρικῶς τέλει ἐν Ῥώμῃ δόγματι τῆς συγκλήτου πρὸς τὰς αἰωνίους μετέστη σκηνάς.

Γ'. Ὁ μὲν οὖν Κόμοδος τὰ τῆς ἀρχῆς διαφθείρας, ὡς εἴρηται, κάκεινο διεφθάρτο. Οἱ δὲ περὶ τὴν Ἐκλεκτον καὶ τὸν Λαίτον τὸν Περτίνακα εἰς τὴν αὐτοαρχίαν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ἐκλέξαντο. Ὁ δὲ, ὅτι τέθηκε Κόμοδος ἀκριθωσάμενος, ἐδέξατο τὴν ἀρχὴν, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ τῇ τε παρουσίᾳ τοῦ Λαίτου καὶ ἀδραῖ; ὁμοσχεύσει τοῦ; στρατιώτας προσηύχαστο. Ἐκτα εἰς τὸ συνέδριον ἀπικτόμενος, εἶπεν ὅτι Ἀνάσσωμαι ὑπὸ τῆς στρατιᾶς αὐτοκράτωρ, ἐξίσταμαι δὲ τῆς ἀρχῆς διὰ τε τὴν ἡλικίαν καὶ ἀφρόσιν, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων δυσχέρειαν. Ὡς δὲ καὶ παρὰ τῆς βουλῆς καὶ ἐπηγεῖτο καὶ ἤρειτο, ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ἀπεδέχθη, ὁ δὲ Κόμοδος ἐψηφίσθη πολέμιος. Καὶ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δήμος εἰς ἐκεῖνον ἐξύβρισον, καὶ τὰς εἰκόνας αὐτοῦ κατέσπων. Ἦθελον δὲ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ διασῦραι καὶ διασπάσαι; εἰπόντος δὲ τοῦ Περτίνακος, ἦδη τῇ γῆ κεκρυφθαι αὐτῶ, τοῦ μὲν ἀπέσχοντο, ἀλιτήριον δὲ καὶ τύραννον ἀπεκάλουν αὐτῶν, καὶ ἀρματηλάτην, καὶ μονομάχον, καὶ πλείω ἕτερα. Λίβους δ' ἦν ὁ Περτίναξ ἐξ Ἀλθῆς Πομπηίας, πατρὸς οὐκ εὐγενοῦς, ἐν τοῖς ἑκαταῖσι χιλιαρχήσας. Ἦν δ' εὐπροσήγορος, ἤκούε τε ἐτοίμως καὶ ἀπεκρίναντο ὅσα οἱ ἰδόκει. Οὕτω μὲν ὁ Περτίναξ τῆς ἀρχῆς ἐπελάβετο. Καὶ πρὸς ταῖς ἄλλαις ἐπιπέλασε καὶ πρὸς τὴν γερουσίαν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐπινομάσθη. Ὅσα γοῦν δίκαιετο πλημμελῶς πρὸς τὸ νόσμον μετεσκεύαστο οἰκονομίᾳ καὶ προνοίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἡ ἐπιτομὰ τῶν ἀδικῶς πεφρονεμένων ἐλύθη παρ' αὐτοῦ. Τσαυτῇ δὲ χρημάτων ἕνεκα κατὰ τὸ βασιλεῖον ἦν, ὡς κίντε καὶ εἰκοσι μυριάδας δραχμῶν εὐρεθῆναι μόνας. Μόλις δ' οὖν ὁ Περτίναξ ἐξ ἀνδρείων, καὶ ὄπλων, καὶ ἐπιπλῶν, καὶ τῶν

τοῦ Κομόδου παιδικῶν ἀθροίσας ἀργύριον, τοῖς τε ἄλλοις δὲ ἄποστολοῖς ἔδωκε, καὶ τῷ δῆμῳ καὶ ἑκατὸν δραχμῶν. Ὅσοι γὰρ ὁ Κόμοδος εἰς τρυφὴν καὶ εἰς ὀπλομαχίαν καὶ ἀρματηλασίαν ἐπέχευε, ἐμπόματα προὔτειθετο εἰς τὸ πωλητήριον. Ὁ δὲ Λαίτος εὐφήμεν μὲν τὴν Περτινάκα, τὴν δὲ Κόμοδον ὕβριζε. Καὶ τινες Βαρβάρους χρύσιον παρ' ἐκείνου κομισαμένους ἐπ' εἰρήνῃ πολλῇ, ἐπιτυχάνοντας ἐν ἑσπέρῳ μετεπέμψατο, καὶ τὸ χρυσίον ἀπέλειπε, φράσαι τε τοῖς ὄκκοι φήσας, ὅτι Περτινάξ ἄρχει (ἦδυσαν γὰρ τὸ ἄνομα τοῦ ἀνδρός· ἐξ ὧν ἐπεπόνθεισαν), καὶ ἄλλα δὲ τοιούτα ἐπὶ ἡ.α.β.α.β. τοῦ Κομόδου ὁ Λαίτος ἐποίησεν. Ἄλλ' οὐκ ἐπὶ μακρὸν οὗτος ἔμεινε πιστὸς τῷ Περτινάκι. Ὦν γὰρ ἰμείροτο μὴ τυγχάνων, τοῖς στρατιώταις παρέθηκε κατ' αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἀρπαγῶν εἰργόμενοι παρ' αὐτοῦ, ἐμίσησαν αὐτὸν, καὶ ἐπεβούλιον σὺν τῷ Λαίτῳ. Διὰ τὸν ὑπατοῦ Φάλκωνα γίνετο καὶ πλοῦτις λαμπρυνόμενος αὐτοκράτορα ποιῆσαι συνέθεντο· ὁ μάλιστα ὁ Περτινάξ εἰς θάλασσαν διατρέψων διὰ τὴν τοῦ σίτου παρασκευῆς, εἰς τὴν πύλιν ἤπειχθη, καὶ εἰς τὴν βουλήν παρελθὼν διελέχθη. Μελλόντων δὲ τῶν βουλευτῶν καταψηφισθαι τοῦ Φάλκωνος, ὁ Περτινάξ ἀνακραγῶν, *Μὴ γένοιτο*, ἔφη, *τινὰ βουλευτὴν ἐμοῦ ἀρχοντος μηδὲ δικαίως θανατωθῆναι!* Ὁ δὲ Λαίτος τινὰς τῶν στρατιωτῶν ὡς ἐκείνου κελεύοντος ἐφθείρε· φοβηθέντες δὲ οἱ λοιποὶ ἐθορύθησαν. Διακῶσοι δὲ οἱ θρασύτεροι ἠρότες τὰ ξίφη, πρὸς τὸ παλάτιον ὤρμησαν. Ὡς δ' ἐντὸς ἐγένοντο, ἡ γυνὴ αὐτῷ τὴν τούτων παρουσίαν ἐμνήσεν· ὁ δὲ, καίτοι δυνάμενος ἀντιστῆναι καὶ διαφθεῖραι αὐτοὺς τῇ τε φυλακῇ τῇ νυκτερινῇ καὶ τοῖς ἰππεῦσιν, οὕτως τοῦτ' ἐποίησεν, οὕτως κρυβῆναι καὶ διαφυγεῖν ἠρετίαστο· ἀλλ' ἐλπίσας ἴσως καταπλήξσειν αὐτοὺς ὄφθελος καὶ πείσειν διαλεχθεὶς, ἀπήνησε προσιοῦσιν. Οἱ δὲ τὸ μὲν πρῶτον αἰδοὶ ὑπεσάλησαν, καὶ τοῖς κουλίοις τὰ ξίφη ἐνέθεντο. Ὡς δ' εἰς αὐτῶν προπηθήσας, Τοῦτό σοι, ἔφη, τὸ ξίφος δείξα, οἱ στρατιῶται πετόμφοσι, καὶ αὐτὸν ἐπληξε, καὶ οἱ ἄλλοι συνεκινήθησαν, καὶ κατέκοψαν αὐτὸν τε τὸν αὐτοκράτορα, καὶ τὸν Ἐκλεκτόν. Ἔπειτα τὴν τοῦ Περτινάκος κεφαλὴν ὄρατι περιπειραντες περιήγον, τῷ ἔργῳ ἑλλαμπρυνόμενοι. Ἐβίω δὲ ὁ ἀνὴρ ἑτη ἑπτὰ καὶ ἑξήκοντα ἔδοντα τεσσάρων μηνῶν, ἄρξας μόνας ἡμέρας ὀχθόκοντα καὶ ἑκτά.

Ζ'. Διαγγελθείσης δὲ τῆς σφαγῆς τοῦ Περτινάκος, Δ Σουλπικιανὸς σταλεὶς εἰς τὸ στρατόπεδον παρ' ἐκείνου, ἵνα τὰ ἐκεῖ καταστήσῃται, ἔμεινε ἐν αὐτῷ, καὶ ἔπραττεν ὅπως ἂν αὐτοκράτορα ἀποδείχθῃ. Κἂν τοῦτῳ Ἰουλιανὸς ὁ Αἰδίου χρηματιστὴς τε καὶ ἀπληστος, νεωτέρων ἀεὶ πραγμάτων ἐπιθυμῶν, καὶ πρὸς τοῦ Κομόδου διὰ τοῦτο εἰς Μεδιόλανα (49) τὴν αὐτοῦ πατρίδα ἐξελαθεὶς, μαθὼν τὴν τελευτὴν τοῦ Περτινάκος, σπεύσας εἰς τὸ στρατόπεδον παρεγένετο, καὶ πρὸς ταῖς πύλας ἑστῶς, ὁ μὲν ἔξωθεν, ὁ δὲ Σουλπικίος (50) ἔσωθεν, τὴν Ῥώμην, καὶ τὴν

gationes usus fuerat, Pertinax in foro vendidit. Lætus vero et Pertinacem laudabat, et Commodum proscindebat : et Barbaros aliquot ex via revocatos, qui magnam pecuniam a Commodo servandæ pacis ergo acceperant, erepto auro suis popularibus nuntiare jussit : *Pertinacem imperare*, cujus illi nomen suis cladibus didicerant. Hæc et alia traducendi Commodi causa Lætus fecit, sed Pertinaci fidem non diu servavit. Cum enim votorum non compos fieret, milites rapinis assuetos, et Pertinaci, quod iis prohiberentur, insensos, ad insidias ei faciendas impulit. Itaque Falconem consulem, virum et genere et opibus illustrem, imperatorem designare statuerunt. Quo Pertinax cognito, quod annonæ parandæ causa ad mare agebat, prope in urbem profectus, et curiam ingressus, orationem habuit, senatueque Falconem damnaturo, exclamavit : *Absit ut me imperante ullus senator vel jure condemnetur*. Lætus vero militibus aliquot, quasi ab imperatore jussus, occisis, effecit ut cæteri sibi metuentes tumultuarentur, et cæc audacissimi strictis ensibus ad palatium contenderent. Quos cum uxor adesce Pertinaci nuntiasset, ille quamvis resistere, eosque per nocturnas excubias et equites occidere posset, tamen nec hoc fecit, nec se occultare aut effugere voluit. Sed spe forsitan concepta, se conspectu suo illos territurum, et oratione sedaturum, accidentibus obviam ivit. Illi vero primum verecundia ducti, gladios vaginis condiderunt. Deinde cum unus stricto gladio prosilisset, eumque percussisset, eum gladium illi a militibus missum esse dicens : etiam cæteri concitati, et ipsum imperatorem et Electum occiderunt. Deinde Pertinacis caput hastæ affixerunt, 603 quasi re bene gesta, circumtulerunt. Vixit hic vir annos lxxvii, quatuor mensibus demptis, dies non amplius lxxviii imperavit.

VII. Nuntiata Pertinacis cæde, Sulpicianus ab illo in castra, tumultus sedandi causa, missus, ibi mansit : operamque dedit, ut imperator crederetur. Interea Didius Julianus, homo inexplebilis avaritiæ, novis rebus subinde studens, eaque causa Mediolanum in patriam suam a Commodo relegatus, Pertinacis obitu cognito, festinus in castra venit. Ibi ad portam, hoc extra, Sulpiciano intra stante, quibusdam Romam et imperium emendum esse affirmantibus, et utriusque sententi-

Varie lectiones et notæ.

(49) *Mediolana*. Ita infra semel ac iterum, et Symeon Lagotheta in Chron. ms. Dio et Xiphilinus *Μεδ. δ' ανων. Mediolanus*, apud Marium Aventicensis: Balsamon ad can. 61 concilii Carthag. παρὰ

τῶν Μεδιολάνων. Vide Scaliger. ad Eusebium, p. 233.

(50) *Σουλπικίος*. Ita tres mss. qui mox, ut et Dionii, *Sulpicianus nuncupatur*.

aidia? Julianus tamen cum multam pecuniam promisisset, est prælatus, timentibus militibus, ne Sulpicianus Pertinacis soceri necem ulcisceretur. Julianus vero in castra receptus, et imperator salutatus, inde ad forum et curiam maximo satellitum comitatu contendit, ut per illos senatui populoque Romano terrorem incuteret, ac senatui dixit: *Vobis principe opus est: et ega præ cæteris omnibus sum principatu dignissimus*. Quamvis igitur et ob orationis insolentiam, et circumdatos curiæ milites, invisus esset: tamen ex metu a senatu etiam imperio confirmato in palatium ascendit. Postulæ senatores eum convenerunt, ne suum in illum odium animadverteretur. Sed populus universus mœstitia laud dissimulata, imperatorem curiam ingressurum, quasi ex composito eum magnis clamoribus parricidam et raptorem imperii appellavit. Illo vero iram dissimulante, et pecuniam pollicente, indignati, quasi largitionibus corrumpentur, universi exclamarunt: *Non volumus, non accipimus*. Cum Julianus eos qui ista dicerent occidi jussisset, populus magis etiam concitatus, mentione Pertinacis facta, Julianum derisit: et quamvis multi passim per urbem et vulnerarentur et occiderentur, tamen non cedebant: ac sumptis armis in curiam equestrem concursu facto, noctem et diem ibi sine cibo durarunt: reliquos milites inclamantes, Pescennium Nigrum in primis, et Syriacas ejus legiones. Deinde fame et vigiliis fatigati, 604 domum quisque se receperunt. Julianus vero ut imperium rapuerat, sic illiberaliter eo usus est, senatui et his qui aliquid poterant assentando, ac partim donando, partim pollicendo. Quamvis autem nihil non ad cultum potentiorum faceret, tamen nemini fidem faciebat. Quæ dum Romæ aguntur, tres exercituum duces, Severus Pannoniæ, Niger Syriæ, Albinus Britannia, cognitis Juliani rebus, ad eum optimum properarunt. Caterum Severus cæteris callidior, cum prospiceret, everso Juliano reliquos tres inter se de principatu dimicatuos esse, unum sibi conciliandum esse statuit. Sed quia Niger longius aberat, elatoque animo esse videbatur, propterea quod populus, ut dictum est, eum nominatim implorasset: ad Albinum inclinavit, eique clam scripsit, se eum Cæsarem facturum esse. Eo autem Severi collegam se fore sperante, eodemque loco manente, Romam contendit. Quo cognito, Julianus Severum a senatu hostem judicandum curavit, seque ad bellum paravit, palatio carceribus et robustis portis munito. Nam quia putabat milites Pertinacem non facile occisuros fuisse, si se in-

Α ταύτης ἀρχῆν, ὠνητέον ἐκ τῶν στρατιωτῶν διαγαλλόντων τινῶν, καὶ λεγόντων ἑκατέρῳ ὅτι Τέσσαρ οὗτος, καὶ τόσον ἑκάστος δίδωσι, εἰ οὖν σὺ προστίθῃς; ἡμῶς πολλῶν ὑπεσχημένων τοῖς στρατιώταις παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἐκείνον προετιμήσαντο (51), φοβηθέντες μάλιστα τὴν Σουλπικιανὴν, ὡς τιμωρήσοντα τῷ Περτινᾶκι, ὅσα δὴ κτείσθη. Εἰσερχοίς δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον Ἰουλιανῶς, καὶ αὐτοκράτωρ ἀποδειχθείς, ἐκείθεν πρὸς τὴν ἀγορὰν ἐφοίτησε, καὶ τὸ βουλευτήριον, δορυφόρους παμπληθεῖς ἐπαγόμενος, ἵνα δι' ἐκείνων καὶ τὴν γερούσιαν καὶ τὸν δῆμον δεδιξῆται. Καὶ εἶπε πρὸς τὴν Βουλὴν ὅτι Καὶ ἡμεῖς ἀρχόντος δέεσθα, καὶ αὐτὸς, εἰ καὶ τις ἄλλος, ἀξιώτατός ἐμι ἡγεμενεύσαι ἡμῶν. Εἰ οὖν καὶ ἱμοῖσθε διὰ τὴν μεγαλαυχίαν, καὶ διὰ τοὺς καὶ βουλευτήριον κυκλωσαμένους ἐκίτας, ἀλλὰ διὰ τὸ τέλος καὶ τῆς βουλῆς τὴν αὐταρχίαν ἐθεβαίωσατο, καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ παλάτιον. Τῇ δ' ὕστερα, οἱ μὲν τῆς βουλῆς προσῆλθον αὐτῷ, ἵνα μὴ φεραθεῖν ἐχθόμενοι ἐπ' αὐτῷ. Ὁ δὲ δῆμος φανερώς ἐσχυρῶσθε· καὶ ἔς τὸ συνέδριον ἐλθόντις τοῦ αὐτοκράτορος, ἐξέπραγον ὡς ἐκ συνθήματος ἅπαντες, πατροφόνον αὐτὸν φασκύντες, καὶ ἀρπαγῆς τῆς ἀρχῆς. Ἐκείνου δὲ μὴ χλευάζειν προσκαυμένου, καὶ ἀργυρίον τι σφίσις ὑπισχνουμένου, ἡγεμὴν ἐκτείναν ὡς δεκαχίλιον, καὶ ἑμπαντες ἐξέβυσαν· Ὁ δὲ ἄλλοι, οὐ λαμβάνομεν. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς τοὺς ταῦτα λέγοντας ἐκέλευσε κτείνεσθαι, καὶ ὁ δῆμος ἐτι παρῶνυτο, καὶ τοῦ τε Περτινᾶκος ἐμνηνῆτο, καὶ ἐς τὸν Ἰουλιανὸν ἀπέκωπτον. Καὶ πολλοὶ πολλοῦ τῆς πόλεως τιτρωσκόμενοι καὶ κτείνόμενοι ἀντίειχον, καὶ ὅπλα λαβόντες, συνίδραμεν εἰς τὸν ἱππόδρομον, ἔνθα νύκτα τε καὶ ἡμέραν διήγαγον ἄστικοι ἐπιθεώμενοι τοὺς λοιποὺς στρατιώτας καὶ μᾶλλον τὸν Νίγρον τὸν Πεσκέννιον, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ Συρίᾳ ὄντας. Ἔβια τῷ λίμῳ καὶ τῇ ἀγροπυλίᾳ κακωθέντες, διαλύθησαν καὶ ἠτύχαρον. Ἰουλιανὸς δὲ οὕτως τὴν ἀρχὴν ἀρπάσας, ἀνελευθέρως αὐτῇ ἐχρητο, θωπεύων τὴν βουλὴν καὶ τοὺς τι θυμαμένους, καὶ τὰ μὲν χαρίζομενος, τὰ δ' ἐπαγγελλόμενος. Καὶ πάντα ἐπὶ θεραπείᾳ ἐποιεῖ τῶν δυνατῶν, οὐ μέντοι καὶ ἐπιτετεύτο· ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὴν Ῥώμην ἐπράττετο. Οἱ δὲ τῶν στρατοπέδων ἡγεμόνες τρεῖς ὄντες, ὁ τε Σευῆρος τῆς Παννονίας ἀρχων, τῆς Συρίας δ' ὁ Νίγρος, τῆς Βρετανίας δὲ ὁ Ἀλβίνος, εἰς καθάρσειν τοῦ Ἰουλιανοῦ τὰ περὶ αὐτοῦ μαθόντες κακίηντο. Τῶν δὲ ἄλλων δὲ ὁ Σευῆρος δεινότερος ὢν ἐλογίστατο ὡς, εἰ τὸν Ἰουλιανὸν καταλύσουσι, σφίσις αὐτοῖς οἱ τρεῖς ἀμφισθητήσους περὶ τῆς ἀρχῆς. Ἔγνω τοίνυν τὴν ἕνα προσοικειώσασθαι. Ὅτι δὲ πηρῶτέρῳ αὐτοῦ ὁ Νίγρος ἐτύχχανεν ὢν καὶ μέγα φρονεῖν αὐτὸν εἰκα-

Variae lectiones et notæ.

(51) Ὅμως πολλῶν ὑπεσχημένων τοῖς στρατιώταις παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐκείνον προετιμήσαντο. Quæ verba sic expressit interpres: Julianus, quamvis ab altero magna pecunia promissa, est prælatus. Imo horum sensus est, uti edi curavimus, multa pecunia a Juliano militibus promissa,

cumdem prælatus, quod et diserite ait Dio, et ex eo Xiphilinus, a quo sua hausit Zonaras: qui scribit in hac imperii auctione, ducentis in singulos milites aureis a Sulpiciano promissis, alteros quinquaginta adjecisse Julianum.

ζεν επικακλιμένον ὑπὸ τοῦ δήμου, ὡς εἴρηται πρὸς τὸν Ἀλβιδὸν ἀπένευσε, καὶ δι' ἀπορρήτων αὐτῷ ἔγραψε Καίσαρα ποιῆσαι αὐτόν. Καὶ δὲ κατὰ χώραν ἔμειναν, ὡς κοινωήσῃ τῆς ἀρχῆς τῷ Σευήρῳ τεθαρρήκως. Ὁ δὲ Σευήρὸς ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἤπειγέτο, καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ταῦτα μαθὼν πολέμιόν τε ψηφίσασθαι τὸν Σευήρον τὴν βουλὴν παρεκείρασε, καὶ πρὸς πόλεμον ἠτοιμάζετο, καὶ τὸ παλάτιον κιχλῖσι καὶ θύραις ἰσχυραῖς ἐκράτύνατο· ὅτι γὰρ ἐνόμιζε μὴ ἂν ποτε βραδίως τοὺς στρατιώτας κτανεῖν τὸν Περτινακα, εἴγε δὴ συνεκείριστο, ἦτο ὡς ἐυνήσεται κατακλεισθεὶς ἐν αὐτῷ περιγεγισθαι ἂν ἦτηθη. Ἐφ' ἔνευσε δὲ καὶ τὸν Δαίτου, καὶ ἐπὶ τὸν Σευήρον καθῆκε συνούς ὡς τὸν ἄνδρα δολοφονήσοντας. Ἐπεὶ δ' ἐκείνος εἰς τὴν Ἰταλίαν εἰσέβαλε, καὶ τὴν Ῥάβενναν φεικίσαστο, καὶ οἱ πεμπόμενοι προεχώρουν αὐτῷ, καὶ οἱ δορυφόροι διὰ τὴν πηρουσίαν Σευήρου ἐδειλαίνοντο, συγκαλέσας τοὺς τῆς βουλῆς, ἐκέλευσε κοινωὴν αὐτῷ τῆς ἀρχῆς τὸν Σευήρον ψηφίσασθαι. Τοῦ δὲ Σευήρου τοὺς στρατιώταις μηδὲν κερὶν πέρισσοι γράψαντος, ἐκδοῦσι τοὺς στραγῆς τοῦ Περτινακος πιστόντας· ἐκείνου; τε συνέλασον, καὶ τῷ Σιλίῳ Μεσσάλῳ ὑπατεύοντι ταῦτα ἐμήνυσεν. Ὁ δὲ τὴν βουλὴν ἀθροίσας εἰς τὸ Ἀ' ἄιον, οὕτω καλούμενον ὡς ἐν αὐτῷ τῶν παιδευομένων ποιουμένων τὴν ἀκρῆσιν, τὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτῇ ἐκοινώσατο. Καὶ ἡ βουλὴ τοῦ μὲν Ἰουλιανοῦ κατεψηφίσαστο θάνατον, τὸν δὲ Σευήρον ἀνεῖπεν εὐθὺς αὐτοκράτορα. Κάντευθεν ἐν τῷ παλατίῳ ὁ Ἰουλιανὸς ἐφρονεῖθη, εἰπὼν· *Τί γὰρ δεῖν ἐποίησα, καὶ τίνα ἀπέκτεινα;* Ἐβίω δὲ ἐτη ἐξήκοντά πρὸς μῆσι τέσσαρσι, καὶ ἰσαριθμοὺς ἡμέραις, ἄρξας ἡμέρας ἐξήκοντα.

Ἡ. Σευήρὸς μέντοι τὴν αὐταρχίαν λαβὼν τοὺς μὲν αὐτόχειρας τοῦ Περτινακος τῶν στρατιωτῶν θανάτῳ ἰδικαίωσε, τοὺς δ' ἄλλους ἐνειδίσας πικρότατα, τῶν τε ὄπλων ἀπαίρεξε, καὶ τοὺς ἵππους ἀπέλιτο, καὶ τῆς Ῥώμης ἀπέλασε· καὶ οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην εἰσῆλασε βαδίζων, καὶ οἱ ὁ στρατὸς ὀπλίτης παρεῖπετο, καὶ ἡ πόλις ἀνθρώποι τε καὶ ἄφρονες ἅπαντα ἐστεφάνωτο, καὶ οἱ ἄνθρωποι λευχειμονούντες εὐφῆμον αὐτόν, καὶ ἀκοῦσαι αὐτοῦ καὶ θεάσασθαι λίαν ἐσφάλασον. Εἰσελθὼν δὲ ἐνεανειύσατο οἷα καὶ οἱ πρῶτην ἀγαθὸν αὐτοκράτορας, ὡς οὐδένα τῶν βουλευτῶν ἀποκτενεῖ, καὶ ὥμοσα περὶ τούτου, καὶ ψηφίσματι κοινῷ τοῦτο κυρωθῆναι προσετέταχται. Ἄλλ' οὐκ εἰς μακρὰν τὸν νόμον τοῦτον παρέβη. Αὐτὸν γὰρ τὸν Ἰούλιον Σέλωνα, τὸν καὶ τὸ δόγμα τοῦτο, αὐτοῦ καλεῖσαντος, συγγραψάμενον, οὐ πολλῷ ὑστερον ἔκτεινε; καὶ ἄλλους ἀνεῖλε πολλοὺς, καὶ τῇ βουλῇ οὐ καταθύμια ἔπραττε. Καὶ εἰθισμένον, τοὺς σωματοφύλακας, ἐκ τῆς Ἰταλίας εἶναι, καὶ ἄλλων ἔθνων ἐπικαιστέρων τοὺς εἶδει, καὶ ἀπλουστέρων τοὺς ἦθει, ἐκείνος παρὰ τὸ ἔθος στρατιωτῶν τὴν πόλιν ἐνέπλησε καὶ ἰδεῖν ἀγρωτάτων, καὶ ἀκοῦσαι φοβερωτάτων, καὶ ὀμιλῆσαι ἀγροικοτάτων. Ἐγένετο δὲ αὐτῷ σημεῖα τινα τὴν ἡγεμονίαν προμαντεύμενα. Ἐδοξέ ποτε ἕναρ λύκαιναν θηλάζειν, ὡς περὶ Ῥωμύλου ἰσθόρηται· καὶ ἕναρ καθέδοντος ὡσπερ ἐκ πηγῆς ἀνεδδῆθη, καὶ καθ' ὅπνους αὐτῷ ἡ τῶν Ῥωμαίων σύμπασα βουλὴ καὶ ὁ δῆμος προσῆται τε καὶ ἠσπάζετο. Καὶ αὐθις ἐδόκει ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ Ῥωμαίῳ ἱππαύοντα τὸν Περτινακα τοῦ ἵππου ἀπορρίφθῃναι, αὐτὸς δὲ τούτου ἐκόντος ἐπιλαθίσθαι. Ἐφητος δὲ ὡν ἐς τὸν βασιλικὸν δίφρον ἀγνοῶν, ἀλλ' οὐκ ἐκ προνοίας ὑπερεκάθεισεν. Αὐ-

clusisset : se incolumem evasurum credebat, si victus intra claustra se contineret. Lætum quoque occidit, et complures emisit, qui Severum dolo occiderent : qui cum in Italiam irrupisset, et Ravennam occupasset, et qui contra eum mittebantur ad eum se conferrent, et satellites ob illius adventum trepidarent : convocato senatu, Severum collegam imperii decerni jussit. Sed cum is militibus impunitatem promississet, si Pertinacis percussores dederent, obtemperarunt iisque comprehensis Silio Meissalæ consuli rem indicarunt. Is vero senatu in ædem Minervæ convocato, quæ ab institutione adolescentiæ ita vocabatur : quæ a militibus accepisset, exposuit. Senatus igitur Juliano capitis damnato, Severum statim imperatorem dixit. Julianus vero cum occideretur : *Quid, inquit, mali feci ? aut quem occidi ?* Vixit annos LX menses IV et dies totidem : imperavit dies LX.

Τοῦ δὲ Σευήρου τοὺς στρατιωτῶν ἀθροίσας εἰς τὸ Ἀ' ἄιον, οὕτω καλούμενον ὡς ἐν αὐτῷ τῶν παιδευομένων ποιουμένων τὴν ἀκρῆσιν, τὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτῇ ἐκοινώσατο. Καὶ ἡ βουλὴ τοῦ μὲν Ἰουλιανοῦ κατεψηφίσαστο θάνατον, τὸν δὲ Σευήρον ἀνεῖπεν εὐθὺς αὐτοκράτορα. Κάντευθεν ἐν τῷ παλατίῳ ὁ Ἰουλιανὸς ἐφρονεῖθη, εἰπὼν· *Τί γὰρ δεῖν ἐποίησα, καὶ τίνα ἀπέκτεινα;* Ἐβίω δὲ ἐτη ἐξήκοντά πρὸς μῆσι τέσσαρσι, καὶ ἰσαριθμοὺς ἡμέραις, ἄρξας ἡμέρας ἐξήκοντα.

VIII. Severus rerum potitus, milites Pertinacis percussores supplicio affecit; ceteros acerrime insectatus, et armis equisque privatis, Roma expulit. Hoc peracto, pedes urbem ingressus, armato exercitu sequente, plateis floribus, coronis et laureis passim exornatis, a populo candidato lætis vocibus exceptus est, properantibus omnibus eum et videre et audire. Ille vero statim, veterum bonorum imperatorum more, se neminem senatorem occisurum esse jurejurando affirmavit, idque communi decreto confirmari jussit. Sed id jurisjurandum non diu servavit, ipso Julio Solone, qui ad decretum de illius sententia scripserat, non multo post occiso, atque aliis multis sublatis : eaque fecit, quæ senati minime cordi essent. Jam cum moris esset, satellites ex Italia cæterisque gentibus, quarum et vulgus humaniores et mores simpliciores essent, deligi : ille, præter solitum, urbem militibus et aspectu sævissimis, et auditu horrendis, et a civilitate morum alienissimis implevit. Imperium ei signis quibusdam præsignificatum est. Nam aliquando se lupam sugere, ut de Romulo proditum est, somniavit : ex coque dormiente aqua, tanquam e fonte scaturiit, et in somnis a senatu populoque Romano salutari sibi visus est. Accessit aliud quoque somnium : putabat Pertinacem per forum equitante, ab equo executi, qui sibi tergum ultro conscendendum præberet. Adolescens in sella imperatoria non de industria, sed ignorans consedit. Imperium adeptus, Pertinacis plurimos honores habuit, et sumptuosissimum funus quamvis pridem defuncto fecit. Deinde contra Nigrum se profectus, homi-

nem Italum, ex equestri ordine, non admodum clarum Qui, variis praeliis commissis, demique Issi Ciliciæ ad Portas, quæ ab angustia loci hoc nomen accepere (hinc enim prærupti montes assurgunt: inde ingentia præcipitia ad mare descendunt) acri pugna superatus, maxima copiarum parte cæsa, captus in fuga et interfectus est: caput ejus Byzantium missum, et cruci affixum, ut eo Byzantini conspecto, deditioem facerent. Cum Severus de Nigri studiosis pœnas sumeret, senator quidam Cassius Clemens reus actus, dicere non dubitavit: *Ego neque te, neque Nigrum agnovi: sed in illius partibus deprehensus, non te oppugnare, sed Julianum expugnare studui. Cum igitur idem mihi quod tibi propositum fuerit, non peccavi: ac ne in eo quidem, quod postea non ad te transii. Nam tu quoque noluisse quemquam ex amicis tuis ad illum descere. Inquirito igitur non in personas nostras, aut nomina, sed in res ipsas. Nam utranque nos dammaris, tu amicicque tui in eodem crimine futuri estis. Severus hominis libertatem admiratus, semissem honorum ei reliquit. At Byzantini et vivente et mortuo Nigro, multa fecerunt admiratione digna, cum triennium obsiderentur. Naves enim aliquot prætereuntes, et triremes in hostium stationibus ceperunt, ancoris earum per urinatores ræsectis: quas clavis in fundos earum impactis, annexisque funibus ita attrahebant, ut ultro accedere viderentur. Rebus omnibus consumptis, nihilominus perseverantes, tignis ædium ad naves, detonsis mulierum capillis ad funes plectendos utebantur. Cum mœnia oppugnabantur, et marmoreas et æneas statuas tam equorum quam hominum in hostes jaculabantur. Cibariis omnibus usitatis destituti, coria macerata comederunt: iis quoque absumptis, carnibus humanis gustatis, alii alios devorarunt. Sed cum tandem vel inviti deditioem fecissent. Romani et milites et magistratus omnes occiderunt: et Severus, ea expugnatione mirifice lætatus, urbem, libertate et dignitate civili adempta, tributariam fecit: et publicatis civium bonis, ipsam et agros eorum Perinthiis donavit. Mœnibus autem robustissimis eversis, non tam illos majore molestia affecti, aut gloria fortitudinis privavit, quam Romanorum arcem munitissimam contra Barbaros Ponticos et Asianos ac tutissimum asyllum destruxit.*

Εἶτα καὶ ἀκοντες τὴν πόλιν παρέδωσαν, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἐν τέλει σύμπαντας διακρήσαντο. Ὁ δὲ Σεῦρος ἤσθη λίαν ἐπὶ τῇ ἀλώσει τοῦ Βυζαντίου. Ἀφειλετο δὲ τὴν τε ἐλευθερίαν τῆς πόλεως, καὶ τὸ ἀξίωμα τὸ πολιτικόν, καὶ δασμοφόρον ἀποφῆνας, δημεύσας τε τὰς οὐσίας τῶν πολιτῶν. Περινηθίους αὐτὴν τε καὶ τὴν χώραν αὐτῆς, ἐχαρίσατο. Τὰ δὲ τεῖχος τῆς πόλεως καθελὼν ἐκείνους μὲν οὐδὲν πλεον ἐλύπησεν, ἢ ὅτι τῆς δόξης αὐτοῦς ἰστέρησεν, ἢ ἐχαρποῦντο ἐκ τῆς αὐτῶν ἐπιείκειας. Τῶν δὲ Ῥωμαίων μέγα καθέλειν ὀρηγήτριον πρὸς τοὺς ἐκ Πόντου καὶ τῆς Ἀσίας Βαρβάρους, ἀλλὰ μὴν καὶ κρησφύγετον ἦν γὰρ τὰ τεῖχη τοῦ Βυζαντίου καρτερώτατα.

IX. Jam cum insano gloriæ studio teneretur, Barbaris Osroenis, Adiabenis, et Arabibus bellum intulit: ac Nisibim profectus, missis ducibus et legionibus. illarum gentium agros vastavit, et urbes exarsnavit. Sed cum Albino Cesaris hono-

Α ταρχήσας δὲ διὰ πλείστων τρόπων ἐτίμησε τὸν Περτίνακα, καὶ ταρῆν αὐτοῦ καίτοι πάλοι θανόντος πολυτελεστάτην ἐποίησεν. Εἶτα κατὰ τοῦ Νίγρου ἐστράτευσεν, ἧς Ἰταλὸς ἦν ἐξ Ἰππίων, οὐ τῶν πάντων δ' ἐπιστήμων. Καὶ διαφόρων πολέμων συγχροτηθέντων, τέλος ἐν Ἰσοῦ τῆς Κιλικίας περὶ τὰς καλουμένας Πύλας, αἱ διὰ τὴν τοῦ τόπου στενότητα οὕτω κέκληνται (ἐνθεν μὲν γὰρ ὄρη ἀνατείνει ἀπὸ τοιαυτοῦ, κρημνοὶ δ' ἐκείθεν βαθεῖς καθήκουσιν εἰς τὴν θάλασσαν) μάχης καρτερὰς γενομένης. ἤττιθ ἔ Νίγρος, καὶ τὸ πλεον μὲν τῆς αὐτοῦ δυναμείας ἐκείσε διώλετο. Ἐκεῖνος δὲ φεύγων καταλήφθη καὶ ἀνηρέθη. Οὐ τμηθεῖσαν τὴν κεφαλὴν ὁ Σεῦρος πέμψας εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνεσταύρωσεν, ἵν' ἰδόντες αὐτὴν οἱ Βυζάντιοι προσχωρήσωσι. Τοὺς δὲ τὰ Νίγρου φρονήσαντας δικαιοῦντος Σεῦρου, βουλευτῆς τις Κάσσιος Κλήμης κρινόμενος παρ' αὐτῷ ἐπαρησιάσατο φήσας, ὡς, Ἐγὼ οὐτε σε οὐτε Νίγρον ἠπιστάμην, καταληφθεὶς δὲ ἐν τῇ ἐκείνου μερῖδι, οὐ σοὶ πολέμησεν ἡθελόν, ἀλλ' Ἰουλιανὸν καταλύσειν καὶ αὐτὰ σοὶ σκοπούσας, οὐκ ἠδίκησα. Ἄλλ' οὐδ' ὅτι μὴ πρὸς σὲ ὕστερον μετέστην· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ σὺ ἄν ἠθέλησας σὺ δένει τῶν σῶν ἐταίρων πρὸς ἐκείνον ἀτομοῦσαι. Ἐξέτατε οὖν μὴ τὰ σώματα ἡμῶν, μηδὲ τὰ ὀνόματα, αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα· πᾶν γὰρ ὅτι ἄν ἡμῶν καταγῆς, τοῦτο καὶ σεαυτοῦ καὶ τῶν σῶν ἐταίρων καταγῆσθαι. Τοῦτον ὁ Σεῦρος τῆς παρρησίας θαυμάσας, ἀφῆκεν ἔχειν τῆς οὐσίας τὴν ἡμισυ. Οἱ δὲ Βυζάντιοι, καὶ ζῶντος τοῦ Νίγρου καὶ θανόντος, πολλὰ καὶ θαυμαστὰ ἰδρασαν ἐπιχρόνον πολιορκουμένοι τριετῆ. Ἦρουν μὲν γὰρ καὶ πολλὰ τινα παραπλέοντα. Ἦρουν δὲ καὶ τριήρεις τῶν ἐν τῷ ὄρει τῶν ἐναντίων οὐσῶν. Τὰς γὰρ ἀγκύρας αὐτῶν ὑφύθροις κολυμβηταῖς ἀποτέμνοντες, καὶ ἤλους ἐς τοὺς ταρσοὺς σφῶν πηγρύνοντες, καὶ τούτων καλῶς ἐξέπτοντες, ἐπισκῶντο αὐτάς, αὐτομάτας προσπίειν δοκούσας. Ἐπεὶ δὲ πάντα αὐτοῖς ἐξεδρανήθησαν, ὁμοῦς ἀντιέχον, καὶ ξύλοις ἐκ τῶν οἰκῶν ἐς τὰς ναῦς ἐχρῶντο, καὶ σχολίους ἕξ ἐπλεον κείροντες τὰς τρίχας τῶν γυναικῶν. Καὶ οὐτε τοὺς τεῖχος προσέβαλλον οἱ πολέμιοι, λιθίους τε καὶ ἐκ χαλκοῦ πεποτημένους καὶ ἀνδριάντας καὶ Ἰππους ἠκόντιζον εἰς αὐτούς. Ὡς δὲ καὶ πᾶν αὐτοῖς

Δ ἐπέλιπε νενομισμένον ἐδώδιμον, βύρρας διαβρέχοντες ἤσθιον. Καὶ τούτων δὲ ἀναλωθεισῶν, καὶ ἐπ' ἀλλήλους ἐστράποντο, καὶ σαρκῶν ἀνθρωπείων ἰεῦοντο.

Θ. Σεῦρος δὲ ὀρομανῶν, κατὰ τῶν Ὀσροηνων βαρβάρων, καὶ τῶν Ἀδιαθηνῶν, καὶ τῶν Ἀραβίων ἐστράτευσεν, καὶ εἰς τὴν Νίσιβιν ἀφικόμενος ἐκείθεν ἐπέμψεν στρατηγούς τε καὶ τάγματα κατὰ τῶν εἰρημένων ἔθνων, οἱ τὴν τε χώραν αὐτῶν ἐβήρουν, καὶ τὰς πό-

λες ἐλάμβανον. Αυτοὶ δὲ πόλεμος συνηγήθη τῷ Σευθή-
 ρῳ ἐμφύλιος. Ὁ μὲν γὰρ (52) τῷ Ἀλβίνῳ οὐδὲ τὴν τοῦ
 Καίσαρος ἐβδίδου τιμὴν, ἡ δὲ ἦται καὶ τὴν τοῦ αὐτοκράτο-
 ρος. Συγκινουμένης δὲ διὰ ταῦτα τῆς οἰκουμένης, ὁ δῆ-
 μος ἐν ἰπποδρομίᾳ συνελεγμένους πολλοὺς ἐκφανέστατα
 κατωδύρατο, *Μέχρι ποῦ τοιαῦτα πάσχομεν, κρά-
 ζοντες, καὶ μέχρι ποῦ πολεμοῦμεθα;* καὶ ἄλλα
 δὲ τινα τοιαῦτα ὡς ἐκ θεοστέρως τινὸς ἐπιπνοίας
 ἐνθουσιῶντες ἐβόησαν. Πῶς γὰρ τοσούτοι μυριάδες
 ὡς ὑπὸ χορολέκτῃ (53) εἶπον ἀπαίστως, ἃ εἶπον;
 Τίως μὲντοι μάχης συγκροτηθείσης, καὶ πολλὰς
 ἰδέας τε καὶ τροπὰς, καὶ μετακλίσεις τοῦ πολέμου
 ἐσχηκότος, ὁ Ἀλβίνος ἠτήθη, πεσόντων μὲν ἀμ-
 φοτέρωθεν σχεδὸν ὑπερβαίνοντων καὶ ἀριθμὸν, τοῦ
 δὲ Ἀλβίνου ἐαυτὴν ἀνελόντος. Ἡ κειμένη ἐπεν-
 τρυφίας ὁ Σευθῆρος, καὶ γλωσσαλήσας, τὸ μὲν
 ἄλλο σῶμα βίβηναι ἐκέλευσε, τὴν κεφαλὴν δ' εἰς
 τὴν Ῥώμην στείλας, ἀνεσταύρωσε. Καὶ πολλοὺς
 τῶν τῆς γερούσιας ἀπέκτεινε, τινὰς δὲ καὶ ἀπέλυσε.
 Μετὰ ταῦτα δὲ κατὰ τῶν Πάρθων ἐστράτευσε τὴν
 Μεσοποταμίαν ἐλόντων. Καὶ πόλια κατασκευάσας
 ἐν τῷ Εὐφράτῃ, τὴν τε Σελεύκειαν καὶ τὴν Βαβυ-
 λῶνα ἐκλειψθεῖσαν εἶλαθε. Καὶ τὴν Κτησιφῶντα
 ἐλὼν, διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἀφήκε, πολλοὺς
 τε ἀνείλε, καὶ ζῶντας πλείονας εἶλεν. Οὐτε δὲ τὸν
 Οὐλογγαῖσον ἐπέβωξε, τὸν τῶν Πάρθων ἡγεμονεύ-
 οντα, ἀναχωρήσαντα οἴκαδε, οὔτε τὴν Κτησιφῶντα
 κατέσχευε. Ἄλλ' ὤχετο ὡσπερ ἵνα διαρπάσῃ ταύτην
 μόνον ἐστρατευκός. Ἐν ᾧ δὲ ἐπολέμει, ἀνδρας δύο
 ἀπέκτεινε τῶν ἐπιφανῶν, τὸν μὲν Κρίστον Ἰούλιον
 χιλιάρχουτα τῶν δορυφόρων, ὅτι ἤχθετο τῇ τοῦ
 πολέμου κακώσει, καὶ τι καὶ παρεφθέγγατο, καὶ
 τὸν κατηγορήσαντα αὐτοῦ στρατιώτην χιλιάρχον
 ἀπέδειξεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν δὲ Λαίτον, ὅτι φρόνημα
 εἶχε, καὶ ὅτι ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἡγαπᾶτο, καὶ οὐκ
 ἄλλως στρατεύσειεν ἔλεγον, εἰ μὴ Λαίτος αὐτῶν
 ἡγοῖτο, καὶ τὸν φόνον αὐτοῦ τοῖς στρατιώταις προσ-
 ἤπειν, ὅτι φθόνῳ αὐτὸν ἀνελὼν, οὐκ εἶχε λέγειν
 αἰτίαν. Εἶτα ἐπὶ τὰ Ἄτρα ἐστράτευσε. Πόλις δὲ
 ταῦτα Ἀράβιος, ἐν ᾗ πολλὰ τε ἄλλα ἀπέκτεινο χρι-
 ματα, καὶ τὰ τοῦ Ἥλιου δὲ ἀναθήματα. ᾧ ἡ πόλις
 ἀνεῖτο. Οὐδὲν δὲ ἀνύσας, καίτοι τὸ ἐκτὸς τείχος καθ-
 ἔρηκώς, καὶ πολλοὺς τῶν οἰκειῶν ἀποβαλὼν, ἀνε-
 χώρησε, καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην ἀφίκετο, καὶ ἐς
 Αἴγυπτον, καὶ πᾶσαν εἶδε, καὶ τὰ κεκρυμμένα ἐπο-
 λυπραγμῶνησεν. Ἦν γὰρ οἷος μήτε θεῖον μήτε ἀν-
 θρώπινον καταλιπεῖν ἀνερεύνησον. Καὶ τὰ βιβλία ἃ
 τι εἶχον ἀπόρητον, ἐκ πάντων τῶν ἀδύτων ἀνείλε-
 το, ὅσα τέως εὐρεῖν δεδύνητο. Ἄλλα ταῦτα μὲν οὐ-
 τως εἰρήσθω δ' ὡς ἐν παρόδῳ, καὶ ὅσα τὸν Δίωνα περὶ
 τοῦ Νελλοῦ λέγοντα εὐρομεν, ὅθεν τε ἀναδίδεται,
 καὶ διὰ τί κατὰ τὸ θέρος πεποιήται τὴν ἀνάδοσιν.
 Λέγει τοίνυν, ὡς ἐκ τοῦ Ἄτλαντος ἀναδίδεται, τὸν

rem negaret,isque imperatoriam jam amliret ii-
 gnitatem, iterum civile bellum cum totius orbis
 motu est exortum, et magna populi Romani mul-
 tudo in circo equestri apertissime fortunas suas
 607 est miserata: *Quousque tandem ista feremus?*
quandiu oppugnabimur? et alia id genus quasi
 numine afflatus vociferans. Nam alioqui fieri qui
 potuisset, ut tot hominum millia, ea quæ dicebant,
 tanquam chori magistro præcunte, citra errorem
 pronuntiarent? Id bellum magna varietate et an-
 cipiti Marte gestum: sed Albinus tandem victus,
 Romanis utriusque pene innumerabilibus cæsis,
 sibiipsi manus attulit. Cujus cadaveri Severus in-
 solentibus et atrocibus verbis insultavit: trunco-
 que abjecto, caput Romam missum, cruci affigi
 B jussit. Senatores multos occidit, nonnullos etiam
 dimisit. Post hæc contra Parthos est profectus,
 qui Mesopotamiam occuparant: et navibus in
 Euphrate ædificatis, Seleuciam et Babylonem de-
 sesertis cepit. Ctesiphontem expugnatam militibus
 diripiendam dedit: ac multis interfectis, plures
 vivos cepit. Sed neque Vologæsum Parthorum
 principem domum reversum fugavit, neque Ctesiphon-
 tem retinuit: ita inde profectus, quasi expe-
 ditionem direptionis causa duntaxat suscepisset.
 Hujus belli tempore, duos claros viros interfecit:
 Julium Crispum tribunum militum, belli vexatio-
 nes ægre ferentem, et nescio quid locutum, milite
 a quo accusatus fuerat, in ejus locum suffecto;
 Lætum ob animi magnitudinem et gratiam apud
 C milites, qui se nonnisi illo duce militaturos affir-
 mabant, et crimen cædis ejus in milites transtulit,
 quod eo ex invidia interfecto, causam dicere non
 poterat. Deinde Atra urbem Arabiæ Soli dicatam
 oppugnavit, in qua, præter alias magnas opes,
 etiam Solis donaria reposita erant. Sed quamvis
 exteriori muro capto, re infecta multis militibus
 amissis in Palæstinam discessit, atque in Ægy-
 ptum, quam totam perlustravit, arcanis quoque
 rebus indagatis. Eo enim erat ingenio, ut neque
 divinum neque humanum quidquam impervesti-
 gatum relinqueret. Libros arcanarum rerum quos
 quidem invenire poterat, ex omnibus adytis sus-
 tulit. Atque hæc hactenus. Nunc obiter illa quo-
 D que referam, quæ apud Dionem de Nilo memoriæ
 prodita sunt: unde is oriatur, cur æstivo tempore
 ascendat. Narrat autem, eum ex Atlante oriri,
 monte Macennitidis, ad 608 ipsum occidentalem
 Oceanum, omnium montium altissimò: qua de
 causa cæli columna a poetis appelletur. Neque
 enim quemquam ejus cacumen ascendisse, neque
 fastigia vidisse, semper oppleta nivibus. Unde
 æstivo tempore magna aquarum copia defluente,

Varix lectiones et notæ.

(52) Ὁ μὲν γὰρ, etc. In versione hic quædam
 immutavimus: Wollius scripsit, *sed quia Albino
 imperatoriam majestatem flagitanti, vel Cesaris
 honorem negabat*, etc. Alius enim est sensus ex
 Dione: quippe cum Albino promissam Cesaris di-

gnitatem negaret, tum is imperatorem sese appel-
 lavit.

(53) Ὡς ὑπὸ χορολέκτῃ. Dio, ὡσπερ τις ἀκρι-
 βῶς χορὸς δεδιδαγμένος. Occurrit hæc vox apud
 Pollucem.

Nites exundet : et hæc Romanos ex inferioris A Mauritanie hominibus Macennitidi finitimis comperisse, ac multos Romanos exercitus ad ipsum Atlantem pervenisse. Hæc de Nilo Dion refert, et alii diversa eadem de re tradiderunt.

Ἰδῆσθαι τὰς αὐτοῦ κορυφὰς· χιόνος δὲ πλεθούσας, ἐξ ἧς πολὺ καταρρέειν τὸ ὕδωρ ὑπὲρ τὸ ὄρος· καὶ διὰ τοῦτο τότε τὸν Νεῖλον πληθύνεσθαι λέγει, καὶ ταῦτα Ῥωμαίοις ἀκριθωθῆναι ἐκ τῶν τῆς κατω Μαυριτανίας ἀνθρώπων, προσέκων ὄντων τῇ Μακεννίτιδι, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ στρατευσαμένων Ῥωμαίων ἀφικέσθαι καὶ πρὸς τὸν Ἄτλαντα. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Νεῖλου τῷ Δίωνι, εἰ καὶ ἄλλοι· οὐχ' ὅτω τὰ περὶ τούτου ἐστόρηται.

X. Cæterum Plautianus præfectus, imperii peno cum Severo particeps et summa potestate subnixus, multos claros viros et pari dignitate præditos interfecit : et præ insatiabili avaritiâ ab omnibus aliquid flagitans, neque provinciam neque urbem ullam prætermisit, quam non spoliaret. Unde omnes ei plura quam ipsi Severo dabant. Idem centum nobiles Romanos, non pueros duntaxat et adulescentes, sed maritos etiam castravit, ut iidem et viri et eunuchi, et patres intestabiles (ut comici verbo ular) et castrati barbatique conspicerentur. Verum ante id facinus ingens cætus in Augusti portum delatus est, et captus : cujus simulacrum in Amphitheatrum perlatum, ursos abscondisse fertur. Plautianus vero filia Plautilla a Severo Antonino filio desponsæ tantum dedit, quantum reginis pluribus satis fuisset. Qui cum amplissimus evasisset, adeoque Severum ipsum potentia superare, insidiis Antonini generi occisus, et ex superiore loco in viam projectus est. Quo tanquam pædagogo amoto, Severi filii Antoninus et Geta nullo flagitio abstinerunt. Eo tempore Bulla Felix, homo Italus, de latronibus coactis, Italiam per biennium infestavit. Et quamvis multi eum comprehendere studerent, tamen variis subinde rationibus magna que solertia persequentes eludens, non capiebatur : cujus hoc specimen esto. Centurionem Severi jussu sibi insidiantem, ipse quasi alius esset accessit, latronem ei se traditurum, si sequeretur, pollicens : et hominem verum id esse putantem, in locum insidiarum perductum, facile cepit. Deinde pro tribunali sedens, ut dux latronum, centurionem capite raso cum his verbis **609** dimisit : *Nuntia domino tuo, ut servos suos alat, ne latrocinentur.* Multi enim Cæsariani liberti se ad eum contulerant. Post tamen captus, et bestiis obiectus est. Severus autem expeditionem in Britanniam suscepit, ne et filii luxu corrumpentur, et legiones otio remollescerent. Sunt autem duæ gentes Britannicæ maximæ, Calydonii et Mæata, utriusque asperos montes et campos incolitos ac palustres incolentes, neque urbes habent, neque terram colunt : sed ex pastu, venatione, fructibus arborum vicitant. Piscibus enim, quamvis abundet insula, non vescuntur : in tabernaculis habitant, nudi et sine calceis degunt, mulieribus

I. Plautianός δὲ παραδυναστεύων τῷ Σεύηρῳ, καὶ τὴν ἐπαρχικὴν ἔχων ἐξουσίαν, καὶ μέγιστα δυναθείς, πολλοὺς τῶν ἰλλογιμῶν ἀνδρῶν καὶ ὁμοίων αὐτῷ ἰθανάτωσεν. Ἄπληστος δὲ ὢν παρὰ πάντων ἦται, καὶ ὅτε ἔθνος (54) ὅσπερ πόλιν ἀφῆκεν ἀσύλητον, καὶ πλείονα αὐτῷ πάντες, ἢ τῷ Σεύηρῳ ἐδίδου. Ἐξέτιμε δὲ καὶ ἀνθρώπους Ῥωμαίους καὶ εὐγενεῖς ἑκατὸν, οὐ παῖδας μόνον, οὐδὲ μέντοι μετράκια, ἀλλὰ καὶ ἀνδρας γυναίκας ἔχοντα, ὡσθ' ἐρῆσθαι τοὺς αὐτοὺς καὶ εὐνούχους καὶ ἀνδρας, καὶ πατέρας ἀρχεῖς καὶ ἱερατομῆς, καὶ πωγωνίας. Πρὸ δὲ τούτου κήρυξ ὑπέρογκον εἰς τὸν Αὐγούστου κλημένον λιμένα ἑξώκειλε, καὶ ἄλλω, καὶ μίμηρα αὐτοῦ γερονδῆ, καὶ εἰς τὸ Κυνηγίσιον εἰσαχθέν, πεντήκοντα ἀρχτους εἰσὼ λέγεται δέξασθαι. Τὴν δὲ τοῦ Πλαυτιανοῦ θυγατέρα Πλαυτίλλαν τοῦ Σεύηρου τῷ υἱῷ Ἀντωνίνῳ συζεύξαντος, τοσαῦτα τῇ θυγατρὶ ὁ Πλαυτιανός· ἔδωκεν, ὅσα πολλὰ· βασιλείσσαις ἤρκασεν ἄν. Οὗτος ὑπερμέγας γερονδῆς καὶ πλείστον δυναθείς, ἢ καὶ ὑπὲρ τὴν Σεύηρον αὐτὸν, ὅπῃ τοῦ γαμβροῦ Ἀντωνίνου ἐπιβουλεύσας ἐσπάρη, καὶ ἀνώθεν εἰς ὄδον τινὰ ἐβρίση. Οἱ δὲ τοῦ Σεύηρου παῖδες Ἀντωνίνος καὶ Γέτας, ὡσπερ τινὰ παιδαγωγῶν τὸν Πλαυτιανὸν ἀποσεσάμμενοι, ἔπαν μετήσαν χεῖριστον. Τότε καὶ Βούλλα· Φηλιξ, Ἰταλὸς ἀνὴρ, ληστῆριον συστησάμενος ἑξακοσίων ἀνδρῶν, ἀληξέτο τὴν Ἰταλίαν ἐπ' ἑτη δύο. Πολλῶν δὲ φιλοτιμουμένων κατασεῖν αὐτὸν, ὁ δὲ οὐχ' ἤλιετο, εὐμεθέδως διὰ τρόπων πολλῶν τοὺς αὐτὸν διώκοντας κατασοφίζόμενος· ὢν ἕνα εἰς ἐνδειγμα τῶν ἄλλων ἐρούμεν. Ἐκατοντάρχου παρὰ Σεύηρου κελυσθέντος λοχίται αὐτὸν, αὐτὸς ἐκείνῳ προσήθε δ'· ταυτοῦ ὡς ἄλλος τις, καὶ διεβδαιώτατο, εἰ ἔφαιτο, παραδοῦναι αὐτῷ τὸν ληστῆν. Τοῦ δὲ κεισθέντος· εἰς λοχῶδη τόπον ἀπαγαγῶν αὐτὸν βραδύως συνέλαβεν. Πᾶρα ἐπὶ βήματος καθίσας, ὡς δέθεν ἀρχων τοῦ ληστῆριου μετασπειλάμενος τὸν ἑκατοντάρχον, τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς· αὐτοῦ ἀπαξύρησε, καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν, εἰπὼν· Ἀγγεῖλε τῷ δεσπότῃ σου ὅτι τοὺς δούλους ὁμῶν τρέφετε, ἵνα μὴ ληστεύωσι. Πολλοὺς γὰρ τῶν Καισαρείων εἶχεν αὐτῷ προσχωρήσαντας. Ὑστερον μέντοι ἐλήφθη, καὶ θηρίοις ἐδόθη. Σεύηρος δὲ εἰς τὴν Βρεττανίαν ἐστράτευσεν, ἵνα μὴθ' οἱ παῖδες ἐκδαιτώσονται αὐτοῦ, μήτε τὰ στρατεύματα ὑπ' ἀρχίας ἐκλύωνται. Δύο δὲ γένη τῶν Βρεττανῶν εἰσι μέγιστα, Καλυδόνιοι καὶ Μαιδ-

Variæ lectiones et notæ.

(54) Ἔθνος. Wolf. gentem. Emendavimus, provinciam. Vide Gloss. med. Græcitat.

ται, καὶ νέμονται ἐκίτεροι ἄγριζ βρη, καὶ παῖδες ἄ
 ἔρημα καὶ ἐλώδη, μήτε πόλεις, ἔχοντες, μήτε γεωρ-
 γούντες τὴν γῆν, ἀλλ' ἐκ νομῆς, καὶ θήρας, καὶ ἀρο-
 δρώων τὰ πρὸς τὸ ζῆν πορίζομενοι. Ἰχθῦς γάρ
 καίτοι παμπληθεῖς παρὰ τῇ νήσῳ τυγχάνοντας οὐ
 σιτούνται, σκηνηταὶ δ' εἰσὶ, γυμνοὶ τε ζῶσι καὶ
 θνυπόδοται, κοιναὶ, κερημένοι ταῖς γυναιξί, καὶ
 τὰ γεννώμενα πάντα ἐκτρέφοντες. Δημοκρατοῦν-
 αὶ τε καὶ ληστεύουσι, καὶ στρατεύονται ἐπὶ ἀρμάτων,
 ἱπποῦς ἔχοντες μικροῦς καὶ ταχέας, καὶ πίζοι τρέ-
 χουσι τε ἐξύτατα. Ὅλοι, δὲ κέρηνται ἀσπίδι τιγί,
 καὶ βραχί τινη ἄρατι καὶ ἔγχειριδιῳ. Αἰμὴ δὲ καὶ
 ψύχει ταλαιπωροῦμενοι καὶ ἄλλαις κακώσεσι φέ-
 ρουσι, καὶ εἰς τὰ ἔλη καταδυόμενοι καρτεροῦσιν
 ἐπὶ πλείους ἡμέρας, μόνην τὴν κεφαλὴν ἔξω τοῦ
 ὕδατος ἔχοντες, καὶ ἐν ταῖς ὕλαις τρέφονται ταῖς
 βίχαις καὶ τῷ κλοιῷ. Σκευάζουσι δὲ καὶ τι βρώμα
 ἐξ οὗ ὅσον κοάμου μέγεθος ἐμπαγόντες οὔτε πεινώσιν
 οὔτε διψῶσιν. Ἢ μὲν οὖν Βρετανία τοιαύτη τίς
 ἐστὶ νῆσος, καὶ ὅπῃ τοιούτων ἢ μή Ῥωμαῖοι ὀπο-
 κειμένη τότε, φέρεται. ἔχον γὰρ ταύτης μόθραν
 Ῥωμαῖοι οὐκ ἐλαττουμένην πολλῶν τοῦ ἡμῶσιν,
 καὶ τὸ μὲν μῆκος τῆς ὄλης νήσου ἐς στάδια ἑπτα-
 κισχίλια καὶ ἑκατὸν τριάκοντα δύο ἐκτείνεσθαι λέ-
 γεται, τὸ δὲ πλάτος ὡς ἐπίπλαν ἐς διεσχίλια πού
 καὶ τριακόσια, ἔστι δ' οὐ καὶ ἐλάττωα. Ὁ δ' οὖν
 Ζευθῆρος πάσης κρατῆσαι τῆς νήσου διανοοῦμενος
 εἰς τὴν Καλυδονίαν εἰσέβαλε, καὶ πράγματα ἔσχε
 μήτε μαχεσάμενος, μήτ' ἐν παρατάξει κολλῆμιον
 θεασάμενος, ἀλλ' ὀλοτομῶν καὶ τὰ μετέωρα κατα-
 σκάπτων. Οἱ δὲ αὐτοῦ στρατιώται σκιδνώμενοι ἐκ-
 τινύοντο ἐπιβουλεύομενοι, καὶ πολλὰι χιλιάδες ἀπό-
 λοντο. Τίως μὲντοι ἐς ὁμολογίαν τοῦς Βρετανούς
 ἔλαβεν κατηνέγκασε. Φροντοὶ δὲ αὐτὸν ὁ Ἄντωνίνος
 ὁ υἱὸς περιέβαλλεν ἀκολάστως βιούς, καὶ δῆλο· ὡν εἰ
 θνηθεῖται τὸν ἀδελφὸν διαχειρισόμενος. Καὶ αὐτῷ δὲ
 τῷ πατρὶ ἐπιβούλευε, καὶ ἐπεφόρατο δις, ἀλλ' οὐ-
 δὲν δεινὸν ἔπαθεν ὁ Ἄντωνίνος πρὸς τοῦ πατρὸς·
 καίσα· δὲ αὐτὸν καὶ τὸν Παπιανὸν (55), καὶ τὸν
 Κάστωρα (δοῦλο· δ' ἦν ὁ Κάστωρ αὐτοῦ, ἄριστος
 ἀήρ καὶ πιστότατος), καὶ ἔξωτος εἰς τὸ μέσον θέμε-
 νος, ἔφη πρὸς τὸν υἱὸν· *Εἰ ἀποκτείναι με θέλεις, ἐν-
 ταῦθά με κωτάχρησαι, καὶ μὴ πάντων ὀρώντων.
 Εἰ δ' αὐτόχειρ μου γενέσθαι ὀκνεῖς, κέλευσον
 κηρόντι Παιπιανῷ τῷ ἐπάρχῳ ἱνα μὲ ἐξεργασθῆ-
 ται. Οὐ γὰρ ἀπειθήσει σοὶ αὐτοκράτορι δρτι.*
 Ἀποστάντων δ' αὖθις τῶν Βρετανῶν, ἠτοιμάζετο
 ὡς πολεμήσων αὐτοῖς. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ κατὰ τὴν
 νήσον διάγων, ἀπήλλαξε νοσῶν, καὶ τοῦ Ἄντωνί-
 νου, ὡς λέγεται συνεργασαμένου πρὸς τοῦτο. Πρὶν
 οὖν ἐκπεῦσαι, λόγος αὐτὸν τοῖς παισὶν εἰπεῖν·
 Ὅμοσεῖτε, τοῖς στρατιώταις κλοντίζετε, τῶν
 ἄλλων μὴ ἀμελεῖτε (56). Ἦρξε δὲ ἑπτακαίδεκα
 ἔτη καὶ μῆνας ὀκτώ ἐπ' ἡμέραι· τρισὶ, βιώσας τὸ
 σῶμα ἐτη ἑξήκοντα καὶ πέντε καὶ μῆνα· ἐννέα
 καὶ ἡμέρας ἐννέα καὶ εἴκοσι. Τοιαύτη δ' ἦν αὐτῷ ἡ διαγωγή ἐν εἰρήνῃ· καὶ ἐπ' ἑπραττέ τι νυκτὸς ὅπ' τὸν

A promiscue utuntur, infantes omnes educant. Re-
 publica populari utuntur, et latrocitantur, in
 curribus militant, equos habent parvos et celeres :
 ipsi quoque celerissime cursitant. Arma sunt, cli-
 peus, brevis hasta et pugio. Ærumnas famis, fri-
 goris, aliasque vexationes tolerant. Paludes sub-
 eunt, et in iis per dies complures morantur, solis
 capitibus ex aquis eminentes, et in silvis, radici-
 bus et corticibus se sustentant. Parant etiam quod-
 dam edulii genus, de quo si tabe magnitudine
 gustariunt, neque siliunt, neque esuriunt. Tali's
 igitur insula Britannia erat : et quatenus eam
 Romani non tenebant, a talibus hominibus incole-
 batur. Nam partem ejus Romani, semisse haud
 multo minorem, obtinebant. Longitudo ejus ad
 B VII millia cxxxii extendi, in latitudinem bis millo
 ccc fere stadia patere dicitur : alicubi etiam angus-
 tior. Severus igitur totius insule potiri cupiens,
 in Calydoniam impressione facta, occupatus fuit
 non pugnando (neque enim hostilem aciem vidit),
 sed succidendis silvis, et montibus comp'andis.
 Ejus vero milites palantes, per insulas occideban-
 tur, eoque pacto multa millia perierunt. Ac Bri-
 tannos quidem ad deditionem compulsi. Antonini
 autem filii luxus et immodestia, se fratrem, si pos-
 set, occisurum haud dissimulantis, sollicitudinem
 ei attulit. Quin patri etiam insidians, bis depre-
 hensus, graviore's poenas non dedit. Nam pater ei,
 Papiniano et Castore præsentibus (erat autem Cas-
 tor servus ejus, vir optimus et integerrimus)
 C 610 ense in medium posito, illud duntaxat dixit :
*Si me cupis interficere, hic me conficito, non inspec-
 tantibus omnibus : sin tuis manibus me occidere
 dubitas, Papianum præfectum prætorio id facere
 jub to. Neque enim tibi, cum sis imperator, non
 parebit.* Cum Britanni defecissent, in ipso belli
 apparatu ex morbo in insula decessit, morte (ut
 ajunt) ab Antonino accelerata. Sed priusquam
 exspiraret, filii's mandasse fertur, ut concordent
 essent, milites dilarent, cæteros non negligenter.
 Imperavit annos xvi, menses viii, dies iii. Vixit
 annos lxxv, menses ix, dies xx. Ejus vitæ ratio
 hujusmodi fuit. In pace, noctu agebat aliquid sub
 oiluculum. Deinde ambulando ea mandaret et
 audiebat, quæ ad imperium pertinebant : atque
 ita jus dicebat usque ad meridiem, nisi magnum
 festum esset, assessoribus sententiæ libere dicente
 potestate data. Posthæc equitabat, deinde lavabat,
 prandebat, meridiabat. Experrectus reliqua negotia
 peragebat, et inter deambulanilium Græcis et
 Latinis disciplinâ vacabat. Vesperi denuo lavabat
 et cœnabat. Diebus summe necessariis convivia
 publica frequentabat.

Variorum lectiones et notæ.

(55) Παπιανόν. Ita tres mss. At Dio Παπινια-
 νόν habet.

(56) Μὴ ἀμελεῖτε. Ita tres mss. At omittitur

negativa apud Dionem, ut sensus sit : cæteros om-
 nes contemnite.

ἄρθρο· εἶτα ἐβάδιζε λέγων καὶ ἀκούων τὰ τῆ ἀρχῆ πρόφορα, καὶ οὕτως ἐδ' ἄρξιν ζωῆς τῆς μεσιμβρίας εἰ μὴ τις μεγάλη ἦν ἑορτῆ, καὶ τοῖς συνδικάζουσι παρρησίαν ἐίδιδον· καὶ ἐπὶ τούτοις ἵππευεν, εἶτ', ἐλούετο, ἤριστα τε καὶ ἐκάθευθε, καὶ ἀναστὰς τὰ λοιπὰ προσεδίψκει, καὶ λόγοις ὠμιλεῖ ἐν περιπάτῳ Λατίνοις τε καὶ Ἑλληνικοῖς, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἐλούετο, αὔθει· καὶ ἐδείπνει, καὶ ἐν ταῖς πάνυ ἀναγκαίαις ἡμέραις τὰ πολυτελῆ δεῖπνα συνεχρόται.

XI. Moxa subeius imperio persecutione contra pios, multi fortiter obito certamine martyrii coronam meruerunt. Tum etiam Leonides, Origenis pater, captus et post alia supplicia obruncatus, filium admodum parvum reliquit: qui puer adhuc martyrii cupidus fuisse perhibetur. Mater igitur cum eum verbis frustra a sententia deducere conaretur, vestibus omnibus occultatis, effecit ut vel invitus maneret domi. Cum autem egredi non posset, patrem per littoras ad martyrium est cohortatus, inter cætera his etiam verbis positis: *Perseverato, neque nostri causa mutaris sententiam.* In pueritia sacrarum Litterarum studium patris jussu cum liberalibus disciplinis conjunxit: neque divina oracula obiter legit, sed ad reconditam doctrinam penetrare studuit, patri frequentibus interrogationibus molestus. Qui cum ejus curiositatem verbis objurgaret, revera ingenium mirabatur: et pueri dormientis pectus nudatum, ut sancti Spiritus habitationem, sæpe deosculabatur, sibi que talenti filium gratulabatur. Post martyrium patris **611** Inopia laborans, a clarissima et locuplete quadam Alexandrina matrona susceptus est, quæ Antiochenum Paulum ex hæreticis Alexandrinis unum sibi adoptarat: ad quem cum ob eloquentiæ opinionem in dies turba conflueret, Origenes necessario illi familiaris nunquam vel precanti consensisse fertur, perversam hominis opinionem abominatus. Annos xviii iatus, instituentis Christianæ religionis tiro-nibus præfuit: et martyres, cum ad mortem raperentur, comitans atque ad certamen fortiter obeundum cohortans, carnifices sæpius contra se concitatos divina ope effugit. Neque vero doctrina duntaxat excelluit, sed et vitam philosopho dignam doctrinæque consentaneam egit. Neque enim duas habuisse tunicas, neque calceis pluribus annis usus esse, et vino abstinuisse, neque cibum nisi necessarium cepisse fertur. Ac, ut narrat Eusebius, castitatis amore genitales sibi partes ipse præcidit. Verum alii non præcisas illas, sed adhibita herba ita emarcuisse ferunt, ut mortuæ esse viderentur. Zephirino pontifice, Romanus profectus est. Inde Alexandriam reversus, Hebraico sermone cognito, scripta Hebræorum enarravit: eaque litteris Hebraicis exarata, adjunctis interpretationibus, videlicet Septuaginta duorum, Aquilæ, Symmachii, Theodotionis, et duorum aliorum interpretum, quorum nomina ignorantur, commentaria quæ Hexapla, quasi Sextuplicia dicas, elaboravit. In Psalmis vero etiam septimæ interpretationis meminit, Hierichunte repertæ. Aquilæ vero, Symma-

A 1A'. Ἐπὶ τούτου (57), διωγμῷ κινήθεντος κατὰ τῶν εὐσεβῶν, πολλοὶ μὲν ἠνδρίσαντο καὶ μάρτυρίου στεφάνους ἤραντο. Τότε δὲ καὶ Λεωνίδης ὁ πατὴρ Ὀριγένους κατασχεθεὶς καὶ ἐφ' ἑτέρας τιμωρίας τέλος· τὴν κεφαλὴν ἐκτεμηθεὶς, νέον κομιδῆ καταλείπει τὸν παῖδα, ὃς ἔτι παῖς ὢν ὄργῃν πρὸς τὸ μάρτυριον λέγεται. Ἡ δὲ γὰρ μητὴρ αὐτοῦ λόγος πρότερον ἐπειράτο τὸν υἱὸν ἀπάγειν τῆς ἐγγερισσεως. Ὡς δ' οὐκ ἐπειθε, τὴν ἐσοῦντα πᾶσαν ἀφείλετο καὶ οὕτως οἶκος μένειν καὶ ἄκοντα παρεσεύασεν. Ὁ δὲ ἀπρόitos ὢν ἐπιστέλλει τῷ πατρὶ καλοειργμένω, ὑπαλείφων ἐκείνον πρὸς τὸ μάρτυριον, πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ ταῦτα γράψας. Ἐπεξε, μὴ δὲ ἡμῶς ἄλλοι τι φρονήσῃς. Παῖς δ' ἔτι τυγχάνων καὶ τὴν ἐγκύκλιον μετιῶν παιδείαν καὶ ταῖς B θεταῖς Γραφαῖς ἐνησχόλητο, τοῦτό οἱ τοῦ πατρὸς ἐπιτάσσοντος. Ὁ δὲ οὐχ ὧς παῖς τοῖς λόγοις· τοῖς ἱεροῖς ἐξ ἐπιπολῆς ἔνευόγχανεν, ἀλλὰ καὶ βαθυτέρας ἤπτετο θεωρίας, καὶ ἐρωτῶν συνεχῶς τὸν πατέρα, πράγματα παρείχεν αὐτῷ. Ἐκαίνος δὲ λόγῳ μὲν ἐπέπληττε τὸν παῖδα τῆς πολυπραγμοσύνης, τῇ δ' ἀληθείᾳ τὴν αὐτοῦ διάνοιαν ἐξεπλήττετο καὶ ὑπνοῦντι τῷ οὐτῷ ἐπιστάμενος, ἐγύμνου τὰ στέρας πολλὰκις τούτου, καὶ κατεσπάζετο ὡς θεῶν Πνεύματος οἰκητήρια, καὶ τῆς εὐτεκνίας· ἑαυτὸν ἐμακάριζε. Τοῦ δὲ πατρὸς αὐτοῦ μάρτυριον τελειωθέντος ἐσπάνιζε τῶν ἀναγκαίων ὁ Ὀριγένης. Προσηλυθεὶς δὲ παρὰ τινος γυναικὸς τῶν ἐπιφανωστάτων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἣ καὶ πλοῦτος ἦν θαψιλή, καὶ τις ἀνὴρ Ἀντιοχεύς εἰς θεοῦ τάξιν αὐτῇ εἰσπεποίητο, Παῦλος· τὸ νομᾶ, εἰς τις τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ αἰρεσιωτῶν, ἐφ' ὃν πλήθους καθ' ἑκάστην ἀθροίζομένου (ἐδόκει γὰρ ἰκανὸς ἐν λόγοις) ἐξ ἀνάγκης συνῶν αὐτῷ ὁ Ὀριγένης, οὐδὲ ποτε αὐτῷ συνίστατο κατὰ τὴν εὐχὴν, ὡς ἱστέρηται, βδελυτόμενος τὸν ἄνδρα ὧς μὴ ὀρθόδοξον. Ὁκτωκαίδεκα δ' ἐτῶν γεγωνῶς, τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατηχητικοῦ προέστη διδασκαλεῖου, καὶ τοῖς τότε ἀθλοῦντας ἐπώτρυνε πρὸς τὴν ἀθλησιν, καὶ ἀπιοῦσι τὴν ἐπὶ θάνατον παρωμάρτει καὶ ἐπεθάρρυνεν, ὡς καὶ πολλὰκις αὐτῷ τοῖς δημίους ἐπιμανθῆναι, οὗς ἐκ θείας ἀρωγῆς διεδίδρασκεν. Οὐ λόγῳ δὲ μόνῳ μέγας ἦν ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ καὶ βίον διεβίω φιλόσοφον, καὶ τῷ λόγῳ συνάδοντα. Οὗτε γὰρ δευτέρον ἔχειν χιτῶνα ἰστέρηται, οὐθ' ὑποδεῖσθαι τοὺς πίδακας ἐπ' ἔτεσι πλειοσιν, οὐτ' οἶνον κεχρησθαι, οὐτε τροφὴν παρὰ τὴν ἀναγκαίαν προσέσθαι. Ὡς δὲ ὁ Εὐσέβιος ἱστορεῖ ὅτι ἐρωτῶ σωφροσύνης, καὶ ἀπέκοψε τὰ παιδογῆνα μύρια αὐτοῦ ἑαυτοῦ· ἄλλοι δὲ φασὶ μὴ ἐκτεμεῖν αὐτὸν ταῦτα, πῶς δὲ τινα τούτοις ἐπιναγκίειν, ἐξ ἧς ναρκωθῆναι ταῦτα συνέβη τοσοῦτον, ὡς καὶ

Varia lectiones et notæ.

(57) Ἐπὶ τούτου, etc. Ex Eusebio lib. vi Hist. eccl. cap. 1, 2, 3, 4, etc.

νεκροίς εοικέναι. Ἀφίκετο δὲ καὶ εἰς Ῥώμην Ζε-
 φυρίνου τῆς ἐν αὐτῇ Ἐκκλησίας προϊσταμένου, εἰς
 αὐτοῖς ἐπανήλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἐξηγεῖτο δὲ τὰ
 Ἑβραϊκὰ, καὶ τὴν Ἑβραϊκὰ διάλεκτον ἰκμαθῶν,
 καὶ τὴς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις οὖσας γραφὰς Ἑβραϊ-
 κοῖς στοιχείοις κηρσάμενός τε καὶ ἐπιών, καὶ τῶν
 ταύτας ἡρμηνευκῶν συναγαγὼν τὰ συγγράμματα,
 τῶν ἑβδομήκοντα δύο βιβλίων, τοῦ τε Ἀκύλα καὶ τοῦ
 Συμμάχου, καὶ τοῦ Θεοδοτίωνος· καὶ δύο ἄλλων
 ἀνωνόμων ἑρμηνέων (ἠγνόηται γὰρ τὰ ἐκείνων
 ὀνόματα) ἐπιλοπόνησε τὰ τῶν Ἐξαπλῶν (58) λεγο-
 μένων συγγράμματα. Ἐν δὲ τοῖς Ψαλμοῖς· καὶ 168-
 μης μέμνηται ἑρμηνείας, ὡς ἐν Ἰερηοῖς εὐρημέ-
 νης. Ἰδιαιτάτα δὲ τὴν Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ
 Θεοδοτίωνος ἔκδοσιν μετὰ γε τῆς τῶν ἑβδομήκοντα
 καὶ δύο παρατιθείς, τὰ λεγόμενα Τετραπλᾶ παρα-
 δέδωκε. Δημητρίου μέντοι, οὗ ἦν ὁ λόγος ἐμφε-
 σθη, τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίας προσηται,
 θανόντος, Ἡρακλῆς τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιοῦται, φοιτη-
 τῆς Ὀριγένους γενόμενος. Τῆς δ' ἐν Ἱεροσολύμοις
 Ἐκκλησίας πρόστατο Νάρκισσος, ἀνὴρ θαυματο-
 ποιός, ὃς ψεύδος παρὰ τινῶν κατηγορηθείς, ἐραστής
 ἐκ βίου ὦν ἀναχωρητικῶς, διέδρα λαβὼν καὶ
 ἐν ἐρημίᾳς ἠδύλετο ἀγνοούμενος. Τοῦ δὲ ἀναχωρη-
 κῶτος, ἀνταίσχεται Δίος, μεθ' ὃν προχειρίζε-
 ται Γερμανίων, εἶτα Γόρδιος· ἐφ' οὗ ἐπανελθὼν αὐθις
 ὁ Νάρκισσος, ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐπὶ τὴν προ-
 στασίαν παρακαλεῖται. Μὴ δύναμένου δὲ τοῦ Ναρκί-
 σσου διὰ γῆρας βαθὺ λειτουργεῖν, Ἀλέξανδρος
 διαπρέφας πρότερον τῆς διὰ Χριστὸν ὁμολογίας, τότε
 δὲ ἐπισκοπῆς ἐν τῇ τῶν Καππαδοκῶν χώρα ἤξω-
 μένος, ἐξ ἀποκαλύψεως προσελήφθη παρὰ τῶν ἐν
 Ἱεροσολύμοις πιστῶν ἕνα τῶν Ναρκίσσου διέπειν τὰ
 τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν δὲ τῇ Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίᾳ, Σαρ-
 πίωνος ἀναπαυσθέντος, Ἀσκληπιάδης τὴν
 ἐπισκοπὴν παρελήφθη, οὗ καὶ ὑπομήματα σώζεσθαι
 φησὶν ὁ Εὐσέβιος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εὐδαι-
 μονοῦσιν.

A chi et Th-odotionis editione rectissime cum septua-
 ginta duorum interpretatione comparata, Commen-
 taria Tetrapla, hoc est quadruplicia composuit.
 Demetrio, quem supra Ecclesie Alexandrinæ præ-
 fuisse memini, defuncto, Heraclæ, Origenis auditor,
 pontifex est delectus. Hierosolymitanæ Ecclesie
 præfuit Narcissus, vir miraculis clarus, et vitæ
 solitarie amans: qui cum ob falsam criminationem
 clam profugisset atque in desertis lateret, in ejus
 locum Dios introductur. Post eum designatur
 Germanio. Inde Gordius: sub quo Narcissus in
 urbem reversus cum Ecclesie ministeria, ad quam
 gubernandam a fidelibus 612 vocabatur, obire
 præ senio non posset, Alexander pridem confes-
 sione Christi inclytus, tum vero in Cappadocia
 B episcopus, ex revelatione a fidelibus Hierosolymi-
 tanis accersitus est, ut una cum Narcisso Ecclesiam
 administraret, Serapione defuncto, Antiochenæ
 Ecclesie factus est Asclepiades episcopus, cujus
 commentarios existare narrat Eusebius. Atque hæc
 hæceniis.

IB. Ἀντωνίνος δὲ ἐδύκει μὲν κοινῶν ποιη-
 σθαι τῆς ἀρχῆς Γέταν τὸν ἀδελφόν, τῆ δ' ἀληθείᾳ
 ἄνομος ἦν. Καὶ τοῖς μὲν πολεμίοις τῶν Βρετα-
 νῶν αὐτίκα ἐπέστειλε, τῆς τε χώρας αὐτοῖς καὶ τῶν
 φρουρίων ἐκστὰς, τὸν δὲ ἐπάρχον τὸν Παπιανὸν
 μετέστειλε τῆς ἀρχῆς, ἐτέρους δ' ἀπέκτεινε, καὶ
 τὸν τροφῆα αὐτοῦ Εὐδοκὸν, τὸν καὶ Καστορα, καὶ
 τὴν ἰδίαν γυναῖκα τὴν Πλαυτίαν, καὶ τὸν αὐτῆς
 ἀδελφόν τὸν Πλαύτιον, καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν ἐαυτοῦ
 ἀδελφόν. Ἐπεθύλευε μὲν γὰρ αὐτῶν πρὸ μακροῦ,
 οὐκ ἠδύνατο δὲ κτείνειν αὐτὸν ὑπὸ στρατιωτῶν φυ-
 λαττούμενων καὶ ἐτέρων συγχῶν. Εἶτα ἔπεισε τὴν
 μητέρα μόνους σφᾶς ἐπὶ καταλλαγῇ μεταπέμψα-
 σθαι. Καὶ ὁ Γέτας πιστεύσας εἰσῆλθε μετὰ τοῦ
 Ἀντωνίνου εἰς τὸ δωματίον, καὶ ὀπίσω σφῶν ἐκα-
 τοντάρχει πρὸς τοῦτο φητομασμένοι παρὰ τοῦ Ἀν-
 τωνίνου εἰσῆσαντες ἑαυτούς, ἐκαὶ τὸν Γέταν κατ-
 ἔκοψαν, τῆν τραχήλῳ τῆς μητρὸς προσφύοντα, καὶ
 τοῖς μαστοῖς καὶ τοῖς στήθεσιν, ὥστε τοῦ αἵματος
 αὐτοῦ ἀναπληροῦσθαι αὐτήν, πληγῆναι δὲ καὶ τὴν
 χεῖρα. Ἡ δ' ἐκ τοῦ φόβου οὐδὲ τοῦ τραύματος
 ἤσθετο, οὐδὲ πενήθησε αὐτῇ τὸν υἱὸν ἐξεγένετο,
 οὕτως οἰκτρῶς καὶ ἀώρως ἀπολωλότα (δύο γὰρ καὶ
 εἴκοσιν ἐτῶν ἦν, καὶ ἑννέα μηνῶν) δεδοικυῖα μὴ
 καὶ αὐτὴ συναπόληται. Ὁ Ἀντωνίνος δ' αὐτίκα
 καταλαβὼν τὸ στρατόπεδον, Χαίρετε, εἶπεν, ὃ ἀν-

C XII. Antoninus etsi potestatem cum fratre Getæ
 communicare videbatur, tamen revera solus domina-
 batur: et cum Britannis hostibus statim pace facta,
 agris et castellis cedens, Papiiano præfecto præ-
 torio magistratum abrogavit, alios occidit, atque
 inter cæteros Evodum, qui et Castor dicebatur,
 nutritium suum, et uxorem Plautillam, ejusque
 fratrem Plautium. Denique fratrem quoque Getam:
 quem cum jampridem insidiis appetitum, propter
 custodiam militum et plurimum aliorum occidere
 non potuisset, tandem matri persuasit, ut ipse
 solus reconciliandæ gratiæ causa accerseret. Quod
 Getæ verum esse ratus, cum Antonino conclave
 ingressus est. Tum centuriones ab Antonino subor-
 natos per vim subsecuti, Getam collo, manillis et
 D pectori matris in hærentem occiderunt, ut sanguine
 sinus illius impleretur, manu quoque vulnerata. Sed
 ea præ timore vulnus non sensit, nec lugere filium
 ausa est, adeo miserabiliter et immatura ætate
 interfectum (natus enim tum erat ætatis XXI et IX
 menses), verita ne et ipsa occideretur. Antoninus
 autem propere castris ingressus: *Gaudeat, inquit,
 commilitones, nunc enim mihi vobis benefacere licet:
 quoniam unus e vobis sum, et vobiscum et per vos vi-
 vere volo, ut multa in vos beneficia conferam. Quod
 si non potero, mori vobiscum opto.* Postridie post

Varie lectiones et notæ.

(58) Τῶν Ἐξαπλῶν. Vide Henric. Valesium ad Eusebii Hist. lib. vi, cap. 16, ubi observat præ- PATROL. GR. CXXXIV.

terea quæ sequuntur ex eodem Eusebio descripsisse Zonaram.

longam orationem apud senatum habitam, dixit: *Audite me, ut totus orbis terrarum gaudeat, omnes exultis redeuntio.* Ex Caesarianis autem et Getæ militibus ad xx millia occidit: Roma multis viris fortibus spoliata, enseum quo frater occisus est, consecravit. A cædibus ad ludos descendit, ac ne eos quidem incruentos. In milites liberalissimus: ceteros mortales, senatorii præsertim ordinis, vexare, spoliare, deglubero studio habuit. Sic **613** autem per omne tempus imperii illius, omnes populi Romani provinciæ vastatæ sunt, ut cum aliquando Julia dixisset: *Nullus nobis, neque justus neque injustus questus relinquitur*, stricto ense responderit: *Bono animo es, o mater, dum enim hanc tenuerimus, nihil nobis deerit.* Ad omnia cætera Abgarum per amicitia speciem ad se vocatum, in vincula conjecit: itaque regno illius potitus est. Armeniorum quoque regem cum illis suis rixantem, amicis litteris tanquam compositurus controversiam, accersitum, eodem modo quo Abgarum tractavit, sed Armenios non subegit. III enim ad arma descenderunt, neque quisquam ei amplius fidem habuit. Verum in necessitatibus et expeditionibus quæ moram non ferebant, tenuis et frugalis fuit. Cum militibus una et ambulavit et cursavit: non lavit, non vestem mutavit, sed quodvis opus una aggressus est, eodemque cum illis victu usus. Hostes insigniores aliquando ad singulare certamen provocavit. Sed ducis munia parum commode obiit: omnesque res ejus adulterinæ fuerunt, atque adeo ipsum numisma. Laboravit et manifestis et occultis morbis, ac sæpe et patrem et fratrem strictis ensibus in se irruere putavit. Quare patris, Commodi et aliorum manes eliciuisse fertur, sed solus ei Commodus respondisse: *Perge ad supplicium.* Deinde de morte: *Quem gravis occulta urget circum loca morbus.* Delatores et speculatores aluit, per quos etiam minutissima quæque ad eum referebantur. Judicia et alias publicas actiones mane denunciabat: sed ultra meridiem, aut in ipsam vesperam differbat, senatorum cœtæ nec in vestibulum admissæ, spretisque multis salubribus matris suæ monitis, cædibus, injuriis, pecuniæ profusionibus se oblectavit. Fuit et magorum et præstigiatorum amator. Bello Parthis illato, cum Antiochiæ luxui et ludis gladiatorii vacaret, non secus querebatur, ac si magnis in laboribus et periculis versaretur, et senatui ignaviam opprobrabat. Denique ad eum scripsit: *Scire se acta sua illi non placere; sed hac de causa milites et arma habere, ne curaret nugatores.* Dehinc expeditione contra Parthos suscepta, **614** quod Artabannus

ἄρως συστρατιώται, καὶ γὰρ ἦδη ἔξεστὶ μοι εὐεργετῆρ. ὑμῶς, ἐπεὶ εἰς ἐξ ὑμῶν ἐμῆ, μετ' ὑμῶν δὲ καὶ δεῖ ὑμῶς ζῆν ἐθέλω, ἵν' ὑμῖν πολλὰ χαρίζωμαι. Εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ μετ' ὑμῶν γε θανεῖν εὐχομαι. Πρὸς δὲ τὴν σύγκλητον τῆ ὑπερβία πλείστα διαλεχθεὶς, τίλος εἶπεν· Ἀκουσατέ μου, ἵνα πᾶσα ἡ οἰκουμένη χαρῆ, πάντες οἱ φυγάδες καταλάβωσαν. Τῶν δὲ Καισαρείων καὶ τῶν μετὰ τοῦ Γέτα στρατιωτῶν ἐς δύο μυριάδας ἀπέκτεινε, καὶ ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν παμπόλλους διέφθειρε, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τὴν Ῥώμην ἐπέεργεσε. Τὸ δὲ εἶπε· δεῖ οὐδ' ἀδελφῶς αὐτοῦ ἀπεσφάγη, ἀνάθημα ἐποιήσατο. Ἐκ τῶν φόνων εἰς παιδείας μετιῶν, καὶ ἐν ταύταις ἐφόνα. Καὶ εἰς μὲν τοὺς στρατιώτας φιλοδοξίατος ἦν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀνθρώπους περιδύειν, ἀποσυλῆν, ἐκτρέχειν ἐπίθετο σπούδασμα, καὶ οὐχ ἤκιστα τοὺς συγκλητικούς. Οὕτω δὲ παρὰ πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ χρόνον ἡ ὑπήκοος αὐτῷ γῆ ἐπορθήθη, ὥστε, ποτὲ τῆς Ἰουλίας εἰκόσεως, δεῖ οὐκέτ' ἡμῖν εἶτε δικαίος οὐτ' ἀδίκος πόρος ὑπολείπεται, ἀπεκρίνατο τὸ εἶπος ἑρκῶς· Θάρσει, μήτερ, ὅως γῆρ ἂν τοῦτ' ἔχομεν, οὐδὲν ἡμῶς ἐπιλείψει. Ἦν δ' ἐπὶ πᾶσι καὶ ἀπιστος. Καλέσας γὰρ τὸν τῆς Ὀσροηνῆς βασιλεῖα Ἀβγαρον ἤκειν παρ' αὐτὸν ὡς φίλον, ἐθήσεν ἐλθόντα, καὶ εὕτω τὴν Ὀσροηνὴν ἐχειρώσατο. Καὶ τὸν τὴν Ἀρμενίων βασιλεῖα πρὸς τοὺς ἰδίους παῖδας διαφερόμενον γράμμασι φιλικῶς ὡς εἰρηνεύσαν αὐτοὺς μετεπέμψατο, καὶ τὰ αὐτὰ τῷ Ἀβγαρῷ καὶ εἰς ἐκείνους ἐποίησεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῶν Ἀρμενίων ἐκράτησεν· εἰς ὅπλα δ' ἐχώρησεν, καὶ οὐδὲς εἶτε ἐκείνῳ ἐπίστευεν. Ἐν μέντοι ταῖς ἀνάγκαις καὶ ταῖς καταπειγουσαῖς στραταῖαις λιτὸς ἦν καὶ ἀπέριττος, καὶ συνεβάδιζε τοῖς στρατιώταις, καὶ συνέτριχε, μὴ λουόμενος, μὴ μεταμφεινόμενος, ἀλλὰ πᾶν ἔργον συνεργαζόμενος, καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνους σιτομένους, καὶ τοὺς προέχοντας δὲ τῶν πολεμίων εἰς μονομαχίαν προεκαλεῖτο ἐντοτε. Τὰ μέντοι στρατηγικὰ οὐκ εὖ ἐκείνῳ μεταχειρίζετο· πάντα δ' ἦν αὐτῷ ἰσθόηλα, καὶ αὐτὸ τὸ νόμισμα. Ἐνδοξε εἶ καὶ ἐμφανέσι καὶ ἀρήτοις ἀβρεσθήμασι. Καὶ πολλὰκις καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὸν ἀδελφὸν ζυφῆραις ἐδόκει ἐλαύνειν αὐτόν. Αἰὶ λέγεται καὶ τὰς ψυχὰς ἐπιφθαῖς ἀναγαγεῖν (59) τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ Κομόδου καὶ ἄλλων, μόνον δὲ τὸν Κόμοδον αὐτῷ φάναί· *Στείχε· δίχης ἄσσορ.* Καὶ ἐπὶ τελευτῆς (60), *Κρυφίσοι τόποις ἔχωρ δυσάλθια νοῦσον.* Εἶχε δὲ καὶ ὠτακουστάς καὶ διοπτρεύοντα, καὶ πάντα αὐτῷ καὶ τὰ βραχύτατα ἀνηγγέλλετο. Καὶ ἐπήγγελλε μὲν, ὡς πρωταίτερον δικάσω, ἢ ἄλλο τι δημόσιον πράξω. Παρέτενε δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν μεσημβρίαν ἢ καὶ εἰς ἑσπέραν αὐτὴν, μηδὲ εἰς τὰ πρόθυρα εἰσδεχόμενος τοὺς συνελεγμένους τῆς

Variae lectiones et notæ.

(59) *Τὰς ψυχὰς ἐπιφθαῖς ἀναγαγεῖν.* Dio unica voce, ἐψυγαγώγητος.

(60) *Καὶ ἐπὶ τελευτῆς.* Hæc verba male vertit interpres, quæ ex Dione habet Zonaras· *Parata tibi parata est. Sub obitum in occultis locis malum*

insanabile habuit. Sic autem Dio· *Στείχε δίχης ἄσσορ· εἰθ' ἔτερον, καὶ ἐπὶ τελευτῆς· Κρυφίσοι τόποις ἔχωρ δυσάλθια νοῦσον. Perge ad supplicium: deinde alterum, idque de morte,*

Quem gravis occulta vexat circum loca morbus.

γεροσίας, ἀλλὰ καὶ ἐμιαζόνει καὶ παρηγόμεναι καὶ τὰ χρήματα καταφλισκέν, οὐδ' ἐπαίθετο τῇ μητρὶ καὶ περὶ τούτων καὶ τῶν ἄλλων παραινούση πολλὰ καὶ χρηστά. Ἐχαίρει δὲ καὶ μάγοις καὶ γόησι. Κατὰ Πάρθων δὲ στρατεύσας, καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενος καὶ τρυφῶν, καὶ ἀγώνως μονομαχίας συνιστᾷς, ὡς ἐν μεγάλοις πόνοις ἐγκινδυνεύων καὶ καρτερῶν ἀπαδύρετο, καὶ τὴν γερουσίαν ὡς ἐν βρασιῶνι ζῶσαν ἠνείδιζε, καὶ τέλος ἔγραψεν αὐτῆ, ὡς (Ἰδα δὲ οὐκ ἀρέσκει ὄμναι τὰ ἐμὰ· ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ δακρυαὶ καὶ στρατιώτας ἔχω, ἵνα μὴ τῶν λογοποιουμένων ἐπιστρέφωμαι. Αὐτὸς δὲ εἰς τοὺς Πάρθους· στρατεύσας, οὗ ὁ Ἀρτάβανος, τὴν θυγατέρα ἑαυτοῦ αὐτῷ μνηστευάμενος, οὐ παρέσχε ταύτην αὐτῷ (ἠπίστατο γὰρ οὗτι πρόφρασι τὸν γάμον· τοῦ τὴν Πάρθων σπερτίσασθαι βασιλείαν κερτοίητο), πολλὰ μὲν τῆς χώρας αὐτῶν ἐκίχωνε, καὶ τὰ Ἀρβηλα παρεστήσατο, καὶ τὰ μνημεῖα τῶν βασιλείων τῶν Πάρθων ἀναρρήξας, διέβριψε τὰ ὄστα· πόλεμος δὲ αὐτῷ πρὸς τὸ ἔθνος οὐ συγκεκρίθητο. Τάλλα τε οὖν παρηγόμεναι ἐν ταῖς στρατείαις, καὶ τινα ἰδίαν ἔνδοσιν βαρβαρικῶς πως συγκόπτων ἐς μανθία τρόπον προσεξέυρε, καὶ συνεχῶς αὐτὸν ἐνεδύετο· ὅθεν καὶ Καράκαλλος ἐπεκλήθη. Καὶ τοὺς στρατιώτας δὲ οὕτως ἐστολίσθαι ἐκέλευεν. Ἀνηρέθη μάλιστα ὑπὸ στρατιωτῶν. Ὁ γὰρ Μακρίνος ὁ ἑπαρχος, ἐκ μάντεώς, τινος προειρημένον ἔχων αὐτῷ ὡς αὐταρχήσει, καὶ φοβηθείς· μὴ διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίνου διαφθαρή, οὐκ ἀνεβάλετο, ἀλλὰ δύο τινὰς χιλιάρχοντας ἐν τῷ δορυφορικῷ παρασκευάσας, ἐπαβούλευσεν αὐτῷ. Καὶ ἐξ Ἑδέσης ἐς Κάρους ἀπὸντι, καὶ ἀποδάντι τοῦ ἵππου δι' ἀπόπατον, προσήλαε τις στρατιώτης, τῶν χιλιάρχων ἀποκαμφάντων αὐτὸν, ὡς εἰπεῖν τι δέομενος, καὶ προσελθὼν ἐπάταξεν αὐτὸν ξιφιδίῳ μικρῷ. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἰδίῳ, καὶ οὕτως ἀπέλωτο, ζήσας ἐτη ἰννέα καὶ εἴκοσιν, αὐταρχήσας· δ' ἐκ τούτων ἐναυτοῦς ἐξ, ἐπὶ δύο μῆσι καὶ ἡμέραις τίει. Λέγεται δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸ τελευταῖον ὄντι αὐτῷ ὄζει κατ' ἕναρ τὸν πατέρα ξιφίη· ἐπιστήναι, λέγοντα· Ὁς σὺ τὸν ἀδελφὸν ἔκτεινας, καὶ ἐγὼ σὲ κτετῶ. Καὶ μάντις δὲ εἶπον αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην φυλάσσεισθαι, καὶ ἄλλα βέβαια τοῦ ὀλέθρου αὐτῷ συμβῆναι τεκμήρια.

ΓΓ'. Τοῦ δ' Ἀντωνίνου διαφθαρήντος, ὃν καὶ Καράκαλλον ἐκάλου, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ μέντοι καὶ Τάραντα, ἐκ μονομάχου τινὸς εἰδεχθεστάτου καὶ μισοφοβητάτου, ὁ Μακρίνος μετὰ τετάρτην ἡμέραν τὴν ἡγεμονίαν εἰλήξει παρὰ τῆς στρατιᾶς, τὸ μὲν γένος Μαῦρος τυγχάνων ἐκ Σικελίας (61) καὶ γονέων ἀσημοτάτων, ὅθεν κατὰ τὴν τῶν Μαύρων ἔθους τῶν ὤτων τὸ ἕτερον διετέθητο, ἐπεικῆς δὲ καὶ τῶν νόμων φύλαξ πιστότατος. Ὁς καὶ ἑπαρχος γενὼν· ἀριστα τὰ τῆς ἀρχῆς διωκῆσατο. Αὐταρχήσας δὲ οὐ πάντα καλῶς ἐπραξεν. Ἀναξίλους γὰρ ἐπίστα ταῖς ἀρχαῖς, ὃ τὸ μέγιστον ἐστὶ μέρος τῆς βασιλικῆς διοικήσεως· καὶ τρυφερωτέρῳ ἐχρήσατο βίωσιν, ἀλλὰ μέντοι καὶ σοβαρότητι. Ἰουλίαν δὲ ἡ μητέρα τοῦ Ἀντωνίνου ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγουσα, καὶ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ μαθοῦσα, ἑαυτὴν διαχρήσασθαι ὄρησεν οὐ διὰ τὸν υἱόν, ἀλλὰ φοβούμενη περὶ ἑαυτῆς μὴ ἰδιωτεύσει. Ἐπαὶ δὲ οὐδὲν ἠλλοίωτο τῶν περὶ αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν

A filiam ei desponsam non dedisset (norat enim eum per speciem nuptiarum de vindicando sibi regno cogitare), agros passim vastavit, Arbela sublegit, revulsisque Parthorum regum sepulcris, ossa disjecit: cum ipsa autem gente acie non depugnavit. In re militari multa contra morem majorum egit, et peculiarem quamdam vestem barbarico more in penulæ modum incisam ei confectam, crebro induit, eademque milites uti jussit; unde Caracalla cognominatus est. Tamen a militibus est occisus. Nam Macrinus prætorio præfectus, cui vates quidam imperium prædixerat, veritus ne ea de causa ab Antonino tolleretur, nihil cunctatus, per duos tribunos militum insidias ei struxit. Nam cum Edessa Carras proficiscens, exonerandi ventris causa exquo descendisset, miles quidam a tribunis summissus, tanquam dicitur aliquid, eum pugione percussit. Sic illic vixit et periit, anno xxix, imperii vi, cum duobus mensibus et diebus aliquot. Fertur, cum postremo Antiochiæ esset, somniasse, patrem stricto ense astantem sibi dicere: *Ut tu fratrem occidisti, sic ego te occidam*. Est et a vatibus monitus, ut diem illum caveret. Memorantur alia quoque signa ejus interitum præcessisse.

XIII. Antonino, qui et Caracalla, ut dictum est, et Taras de gladiatoris cujusdam turpissimi et crudelissimi nomine vocabatur, interempto, Macrinus quarto die post a militibus accepit imperium, natione Maurus Siciliensis, parentibus ortus obscurissimis: unde Maurorum more alteram aurem perforatam habuit, sed vir moderatus, et legum custos fidelissimus: qui præfectus prætorio, magistratum cum optime administrarat, sed imperium non per omnia recte gessit. Nam magistratus indignis largiebatur, quæ maxima pars est imperatorii muneris: et ratione victus delicatior utebatur, et fastum quemdam præ se ferebat. Julia vero, Antonini mater, Antiochiæ degens, eade Antonini cognita, sibi ipsi manus afferre statuit, non propter filium, sed private vitæ metu. Sed cum res ejus non immutarentur, ministeriis et satellitibus retentis, in vita manere maluit. 615 Post cum Macrinus audivisset, eam sibi

Variorum lectiones et notæ.

(61) Μαῦρος τυγχάνων ἐκ Σικελίας. Ita in quibusdam Dionis Excerptis mss. legi adnotat Casaubonus. Xiphilinus ἀπὸ Σικελίας Καίσαρεια;

habet. Vide conjecturam ejusdem Casauboni ad Macrinum Capitolini.

maledicore, et imperium affectare : relicta Antiochia, quo vellet abire jussa, tum demum sibi necem concevit. Macrinus vero ab Artabano magnis copiis Romanos invadente, circa Nisibim bis acie victus, pacem magna pecunia redimere coactus est. Partibico bello sedato, civile bellum inter Romanos exarsit. Nam Eutychianus quidam Cæsarianus, militum odliis in Macrinum perspectis, quod ad largiendum Antonino restrictior esset, vatiumque prædictionibus incitatus, contra Macrinum insurrexit. Cum autem Masa Julia Imperatricis soror, duas haberet filias, Sornicidem et Mammasam, totidemque nepotes ex eis : horum alterum Eutychianus adulterinum esse Caracallæ filium nentius, noctu in castra perduxit, ac milites jam ante seditionis occasionem captantes, ad studium novarum rerum impulit : qui eum, nomine Antonini facti, statim imperatorem consalutarunt, quamvis pueram : eoque assumpta, contra Macrinum Antiochiam agentem sunt profecti, ab eoque in loco quodam procul ab Antiochia dissito victi sunt. Sed Macrinus cum eos reparare aciem videret, in fugam versus, Antiochiam pro victore se contulit : ne urbe excluderetur, filio ad Artabanum misso. Ejus autem clade nuntiata, cum multæ cedes ferrent, raso capite et barba, pullam vestem induens, ne agnosceretur, noctu aufugit : nec multo post Ægas Ciliciæ, atque inde per Cappadociam, Galatiam et Bithyniam, usque ad Eriholium navale e regione Nicomediæ situm profectus, Chalcedonem trajecit : ac per ministros petita a procuratore quodam pecunia, agnitus, ab iis qui cum Pseudantonino faciebant, comprehensus, et ad Cappadociam usque reductus est : ubi captivitate filii cognita, e vehiculo se dejecit, confractoque humero, non multo post occisus est, anno ætatis quarto et quinquagesimo, imperii primo, cum duobus mensibus, triduo dempto, a puerculo eversus. Id quod his ei versibus prædicitum fuerat :

*Non tua vis resoluta, senex, cadit, ægra senectus,
Te domat, et juvenis carpit tua robora miles.*

616 XIV. Avitus vero Pseudantoninus, sive Assyrius et Sardanapalus, ubi Romam venit, unam rem fecit bono imperatore dignam. Nam cum multis contumeliis privatim et publice a Romanis affectus esset, ob Macrini litteras contra se scriptas, de nemine pœnas sumpsit, cætera flagitiosissimus, injustissimus, et sævissimus carnifex. Eutychianus vero pratorianis militibus præfectus, bis ac tertium consulatum gessit. Alii vero illustres viri, qua causis conflictis, qua sine causis occidebantur, quod ejus facinora non probarent. Neque enim ad senatum id scribere cum

θεραπειαν και τούς δορυφόρους εἶχεν, ἐφιλοψύχησεν. Εἶτα τοῦ Μακρινίου λοιδορεῖσθαι παρ' ἐκείνης ἀκούσαςτος, καὶ τῆ αὐταρχίᾳ αἰσθημένου ἐπιχειροῦσης, ἐκελύσθη ἐκλελοιπέναι τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ὅπῃ βούλοιο ἀπελθεῖν. Ἡ δὲ τότε διέφθειρεν ἑαυτὴν. Τοῦ δ' Ἀρταβάνου δυνάμει μεγάλας ἐσρομένου κατὰ Ῥωμαίων, συμβαλὼν αὐτῷ περὶ τὴν Νίσιβιν ὁ Μακρίνος δις ἠτήθη καὶ ἠναγκάσθη πολλῶν χρημάτων τὴν εἰρήνην ἐκπρασθαι. Ὁ μὲν οὖν πρὸς Ἀρτάβανον κατηύναστο πόλεμος, ἀνερρύγη δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἐμφύλιος ἔστος. Εὐτυχιανὸς γάρ τις τῶν Καισαρείων, τὴν τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν Μακρίνον ἀπέχθειαν συνιδὼν, ὅτι μὴ ἀπλετα ὡς ὁ Ἀντωνίνος αὐτοῖς ἔχαρίζετο, καὶ ὑπὸ μαντιῶν ἀναπισθεὶς, ἐπαναστάσει κατὰ τοῦ Μακρινίου ἐπιχειρήσει. Μάλιστα οὖν τῆς ἐμαίματος τῆς Ἰουλίας τῆς βασιλίδος θυγατέρας ἔχουσης δύο, Σοαιμίδα καὶ Μαμαίαν, καὶ δύο ἑγγόνους ἀρσενας εἰς αὐτῶν, τὸν ἕνα τούτων λαβὼν ὁ Εὐτυχιανὸς, καὶ ἴδὼν εἶναι μοιχίδιον τοῦ Καρακάλλου πλάσματος, εἰς τὸ στρατοπέδον ὑπὸ νύκτα εἰσῆγαγε, καὶ τοὺς στρατιώτας λαθὴν ζητοῦντας ἐπαναστάσεως νεωτέρῳι ἀνέπεισαν. Οἱ καὶ Ἀντωνίνον αὐτὸν ὀκράσαντες αὐτοκράτορα αὐτίκα ἀναῖκον, καίτοι παιδῶν τυγχάνοντα· καὶ τούτον παρα' ἀδόντες ἐπὶ τὴν Μακρίνον ἤλασαν ἐν Ἀντιοχείᾳ τυγχάνοντα· καὶ συμβαλόντες αὐτῷ ἐν τινι χωρίῳ κολῶ τῆς Ἀντιοχείας διέχοντι, ἠτήθησαν μὲν εἰς αὐθις ἐπισυστάντα· αὐτοὺς ὁ Μακρίνος ἴδων, εἰς φυγὴν ἐπέσπευξε· αὐτὸς εἰς Ἀντιόχειαν ὡς δέθεν νενικηκώς, ἵνα μὴ ἀποκλεισθῆ τῆς πόλεως. Τὸν δὲ ἴδὼν πρὸς τὸν Ἀρτάβανον ἐπαμφεν. Ἀγγελθείσης δὲ τῆς ἡττης αὐτοῦ, καὶ φόνων γενομένων πολλῶν, ἀπίδρα νυκτὸς τὴν κεφαλὴν ξυράμενος καὶ τὸ γένειον, καὶ φαῖαν ἐσθῆτα λαβὼν, ὡς ἂν μὴ ἐπιγινώσκοντο· καὶ μετ' ὀλίγων εἰς Αἰγὰς τῆς Κιλικίας παραγενόμενος, καὶ διὰ Καππαδοκίας, Γαλατίας τε καὶ Βεθυνίας ἐβόων μέχρις Ἐριβόλου τοῦ ἐπιναίου, κατ' ἀντικῶ καίμενον Νικομήδειας, διέπλευσεν εἰς Καλχηδόνα. Καὶ πρὸς τινὰ στεῖλας τῶν ἐπιτρόπων, ἀργύρον Ψευδαντωνίνου φρονούντων, καὶ ἤχηθῃ μέχρι Καππαδοκίας. Ἐνθα μαθὼν ὡς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐκώκει, ἐπὶ τοῦ ὄχηματος ἑαυτὸν ἐβύψε, καὶ τὸν ὄμον συντέτριπτο. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ἐσφάγη, ζήσας μὲν ἑτη τέσσαρα καὶ πενήτηντα αὐτορχήσας δὲ Ῥωμαίων ἕνα ἑνιαυτὸν καὶ μῆνας δύο τριῶν δέοντα· ἡμερῶν, καὶ καταλυθεὶς ὑπὸ παιδαρίου. Λέγεται δὲ τοῦτο τὸ ἔπος ἐν τῷ χρησμῷ βῆθῆναι αὐτῷ·

*Ὁ γέρον, ἢ μάλα δὴ σε νέοι τείρουσι μαχηταί,
Σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δὲ σε γῆρας ἰάσει.*

Ἰδ'. Ἀβίτος δὲ ὁ Ψευδαντωνίνος, ἢ Ἀσσύριός τε καὶ Σαρδανάπαλος ἐς τὴν Ῥώμην ἔλθων ἐν τι χρηστοῦ αὐτοκράτορος ἔργον ἐποίησε. Πολλὰ γὰρ καὶ ἴδια καὶ κοινὰ λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ὕβρισθεὶς παρὰ τῶν ἐν Ῥώμῃ, τοῦ Μακρινίου περὶ αὐτοῦ τοῖς ἐπιστειλαντοσ, οὐδένα ἐκόλασεν. Ἐς τῆλλα δὲ καὶ αἰσχρότατος καὶ παρανομώτατος καὶ μαιφονώτατος ἦν. Ὁ μὲν οὖν Εὐτυχιανὸς τῶν δορυφόρων ἐπῆρσε καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ὑπάτευσε καὶ δις καὶ τρίς. Οἱ δὲ ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἢ προφάσεων πλαστομένων ἢ καὶ δίχα προφάσεως ἐφρονούοντο, ὅτι τοῖς κραττομένοις παρ' αὐτοῦ οὐκ ἤρεσκοντο. Οὐδὲ γὰρ

ἤσχύνθη τοῦτος τῇ βουλῇ γράψαι. Ἐκεῖνος δὲ ἠνδρὶ-
 ζετό τε καὶ ἐθρύνετο, καὶ ἔδρα καὶ ἔπασχεν ἐκά-
 τερα ἀσελγέστατα. Καὶ οὐ τοῖς ἄλλοις ἔκτεινε μό-
 νον, ἀλλὰ καὶ τῶν πάντων φιλότων τινάς, οἱ σωφρό-
 νους αὐτὸν παρῆνουν βίου. Καὶ θεῖν δὲ τινα ξενι-
 κῶν εἰς τὴν Ῥώμην εἰσφνεγαν, Ἐλεαγάβαλον κα-
 λούμενον, καὶ τοῦ Διὸς αὐτὸν προετίμησεν, ὅθεν
 κίχαινο; ἐπωνομάσθη Ἐλεαγάβαλος. Περιετιμῆθη
 τε τὸ αἰδοῖον, καὶ κρεῶν χοιρείων ἀπαίχεται, καὶ
 ἐσθῆτα βαρβαρικὴν δημοσιεύων ἠμίσιχεται, οἶα οἱ
 τῶν Σύρων κέχρηται ἱερεῖς; ὅθεν καὶ ἐπακλήθη
 Ἄσσυρος. Ἐγῆμος δὲ πρὸς ταῖς ἄλλαις καὶ ἱερω-
 μίνην τῇ Ἐστία παρθέον, ἀσεδήσας περὶ τὰ πά-
 τρια ἀναίδεστατα. Καὶ ἔλεγε διὰ τοῦτο γῆμαι τὴν
 τῆς Ἐστίας ἱέραυν, ἵν' εἰς ἱκεῖνου ἀρχιερέως ὄντος
 τοῦ Ἐλεογαβάλου καὶ τῆς ἱεραίας γένωνται παῖδας
 θεοπρεπεῖς. Καὶ οὐ μόνον βαρβαρικὰς ὄδας ἔμα τῇ
 μητρὶ καὶ τῇ τήθῃ τῷ ξένῳ θεῷ αἰτοῦ ἦδε, καὶ
 ἀπορῥύτους προσῆγε θυσίας, παῖδας σφαγάζων καὶ
 γοητεύμασι χρώμενος, καὶ περιάπτοις μυρίοις ἐκφ-
 στοῖς, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα τῷ θεῷ αὐτοῦ ἐκείνῳ ἐμνή-
 σταισεν ὡς καὶ παῖδων δεομένη, καὶ τὴν γυναῖκα
 εἰς τὸ παλάτιον καθιδρύσατο, καὶ ἔδνα αὐτῇ ἐκ τῶν
 θηκῶν ἐπράξατο; αὐτὸς δὲ ἀσελγέστατα διεβίω.
 Ἄλλ' ἔχριστον τῶν ἱκεῖνου καταριομαῖν, καὶ τοῖς
 λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσιν ἀπρόστατον εἰρήσθω δ'
 ὄλιγα τινά. Ἐς καπηλεῖα νυκτὸς εἰσῆει, κόμας πε-
 ριάπτων τῇ κεφαλῇ, καὶ ταῖς καπηλείαι συνεγτάζετο
 τε καὶ συνειργάζετο. Καὶ εἰς τὰ περιβόητα τῶν
 πορνείων ἐφοῖτα, καὶ τὰς ἑταῖρας ἐξελαύνων ἐπόρ-
 νευε. Καὶ ἐν τῷ παλατίῳ οἰκημά τι ἀποτάξας, γυ-
 μνός τε ἐπὶ τὰς θύρας τοῦτου ἐστῶς ὡς αἱ πόρναι,
 καὶ τὸ συνδόνιον γυναικῶδη καὶ ἀβρᾶ καὶ κικλα-
 σμένη φωνῇ τοῖς παριόντας προσηταιρίζετο, χρή-
 ματά τε συνέλεγε παρ' αὐτῶν. Καὶ πρὸς τοῖς συν-
 αχτημονούντα; αὐτῷ διεφρέτο, πλείους αὐτῶν
 ἐραστὰς ἔχειν αἰχῶν, καὶ μᾶλλον αὐτῶν ἀργυραῖ-
 σθαι. Καὶ οὐχ οὕτω μόνον ἠσέλγεινεν, ἡρματηλά-
 ται τε καὶ ὠρχεῖτο, ἀλλὰ καὶ ἀνδρα σχεῖν ἠθέλεν ἕνα
 ὡσπερ γαμέτην δὴ τινα νόμιμον, καὶ Καίσαρα αὐ-
 τὸν ἐβούλετο προχειρίσασθαι, καὶ ἐσποινα καὶ βα-
 σίλλης ὠνομάζετο, καὶ ἐφόρει κεκρύφαλον, καὶ ἐρι-
 σόργαι, καὶ τοὺς ὀφθαλοῦς ὑπεγράφετο. Ἄπαξ τε
 τὸ γένειον ἀποκείρας μετέπειτα ἐψιλίζετο, ἵνα δο-
 κοῖη χυνή. Ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς Καρικῶν ἦν ἀνδράπο-
 δον, ἐκαλεῖτο δ' Ἰεροκλῆς. ἠθέλε δοκεῖν καὶ μοι-
 χεύεσθαι, ἵνα τὰς ἀσελγέστατας μιμῆται τῶν γυ-
 ναικῶν. Καὶ ἐκαυτοφώρῳ ἱκουσίως ἠλίσκετο, καὶ
 ἐλοιδόρειτο πρὸς τοῦ ἀνδρὸς; ἐπλήττετο τε ὑπόπια.
 Καὶ τις δ' Ἀύρηλιος καλὸς μὲν καὶ πᾶν τὸ σῶμα,
 τὰ δ' αἰδοῖα φέρων ὑπερμεγέθη ἐμνήσθη αὐτῷ, καὶ
 αὐτίκα ὑπὸ πομπῇ μεγαλοπρεπεῖ προσήθη, ᾧ προσ-
 εἰπόντι, Χαῖρε, κύριε ἀυτοκράτωρ, ἐκεῖνος θρό-
 φαι γυναικῶδει τὸν ἀχένα παρεγκλίνας, καὶ ἐπι-
 μύσας βραχύ τι τὰ ὄμματα, Μῆ με λέγε κύριον,
 ἔφη, ἐγὼ γὰρ κυρία εἰμι. Ἐπεὶ δὲ συλλουσάμενος
 αὐτῷ, εὔρε τὴν φῆμην οὐ ψευσαμένην, ἐν τε τοῖς
 στέρνοι; αὐτοῦ κατεκλίθη, καὶ ἐν τοῖς κόλποις ὡς
 ἱρωμένη ἐδείπνησε. Ἀσία; οὖν ὁ Ἰεροκλῆς μῆ

A puduit. Agebat autem et virum et mulierem, et
 utraque et faciebat et patiebatur impudicissime :
 nec alios duntaxat, sed ex amicissimis nonnullos
 ad vitæ modestiam adhortantes, occidebat. Pere-
 grinum quemdam deum Heliogabalum, Romam
 introductum, Jovi optimo maximo prætulit : unde
 ipsi quoque cognomentum Heliogabali factum.
 Pudenda sua circumcidit, suillis carnibus abstinuit :
 veste barbarica in publicum prodiit, quali Syriaci
 sacerdotes utuntur, unde Assyrus appellatus est.
 Præter cæteras virginem vestalem uxorem duxit,
 patria religione per summam impudentiam violata :
 quam ideo se accepisse ferebat, ut ex sacrificula
 et se sacrificulo Heliogabali, pueri divini gigne-
 rentur. Neque vero barbaricas duntaxat canti-
 lenas, cum matre et avia peregrino deo cantabat,
 et nefandas hostias immolabat, pueros sacrifi-
 cando et præstigiis utendo, et sexcenta amuleta
 subinde appendendo ; sed uxorem etiam deo illi
 suo tanquam liberis egentibus despondit, quam in pa-
 latio collocavit, dote a subditis exacta. Ipsius
 vero tam corrupta fuit vita, ut singula neque
 commemorari neque audiri sine molestia summa
 possint. Pauca tamen delibabimus. Noctu caup-
 onas ingrediebatur, capite apposititia coma redi-
 mito : et inter cauponias mulierculas, operas facie-
 batur, famosaque prostibula frequentabat : et
 meretriculis expulsi, pro meretrice quibusvis sui-
 copiam faciebat. In palatio quoque peculiario
 conclave habuit, cujus pro foribus instar merc-
 tricularum nudus stans, et flammeum vibrans,
 effeminata, molli, fractaque voce pretereuntes
 617 ad coctum invitabat; et pecuniam ab eis exi-
 gebat. Cum ejusdem vero quæstus armulis rixaba-
 tur, et se plures quam illos amatores habere,
 majoremque pecuniam colligere gloriabatur. Neque
 his flagitiis contentus, aurigabat, saltabat, nuberet
 etiam volebat, ut unum legitimum maritum habe-
 ret, quem Cæsarem designaret : ac dominæ et im-
 peratricis nomine gaudebat, calanticam gestans,
 et lanam tractans, et genas pingens. Semel quoque
 barbam abrasit, ut glabra et lævi facio muliercula
 videretur, cujus mulierculæ maritus erat Caricum
 mancipium, nomine Hierocles. Voluit et adulterii
 suspectus esse, ut nequissimas feminas imitaretur :
 et in ipso stupro de industria deprehensus, a ma-
 rito objurgabatur et vapulabat, ut livore oculi
 suffunderentur. Aurelium quemdam, cum toto
 corpore elegantem, tum pudendis ingentibus præ-
 ditum, comitatu magnifico statim adducendum ad
 se curavit ; qui cum ei dixisset : *Salve, domine
 imperator*, ille muliebri mollitie collo inclinato, et
 oculis nonnihil conniventibus : *Ne me dominum,*
inquit, dixeris, domina enim sum. Cum autem una
 cum eo lotus famam non mentiri comperisset, in
 pectore ejus recubavit, et in sinu ejus cœnavit, in-
 star amicæ. Veritus igitur Hierocles, ne præ Au-
 relio negligetur, cum præstigiis aut veneficiis
 quibusdam effeminavit et stupefecit ut per totam

noctem ignavus ad coitum jaceret : qua de causa et palatio et Roma et tota Italia pulsus est. Tandem eo lascivix venit, ut ingentibus præmiis propositis, a medicis postularet, ut per incisiones vulvam sibi facerent. Illis de causis omnibus invivus fuit, ut Sardanapalus, flagitia et mollietiem ejus non ferentibus. Postea Bassianum Mammææ materteræ filium in curiam adductum adoptavit, et Alexandrum appellari jussit; nec multo post, omnes suspectos habere cœpit, cumque illi plerisque bene cupere didicisset, facti pœnitens, de eo perimendo cogitavit. Sed cum is a militibus diligenter custodiretur, eaque de causa magnus tumultus satellitum ortus esset, ejus sedandi causa cum Alexandro castra ingressus, animadversis insidiis, quæ a militibus sibi parabantur, effugere studuit. Sed deprehensus **618** in amplexu matris una cum ipsa jugulatus est, amborumque corpora nuda per mediam urbem tracta sunt. Deinde Sardauapali cadaver in Tiberim abjectum, cognomentum ei præter reliqua Tiberini fecit. Occisus est cum eo Hierocles quoque, et alii multi. Imperavit annos III, menses IX, et dies IV, ex quo Marino acie victo rerum potitus fuit. Eo imperante, Zephyrinus Ecclesiæ Romanæ episcopus decimo octavo suæ gubernationis anno vitam cum morte commutavit. Post quem cœtui fidelium præfuit Callistus, per quinquennium. Ei successit Urbanus.

Τούτου κρατούντος, Ζεφυρίνος ὁ Ῥωμαίων ἰδύνας ταύτην ἔτεσιν ὀκτωκάδεκα. Μεθ' οὗ Κάλλιστος πρόβηται τῶν ἐκείσε πιστῶν ἐπὶ πάντα ἔνιαυτούς, καὶ τοῦτον Οὐρβανὸς διαδέχεται.

XV. Pseudantonino interfecto, Alexander Mammææ filius, consobrinus illius, imperium adeptus, statim matrem Mammæam Augustam declaravit : quæ rerum administratione suscepta, viros eruditus ad filium accersivit, per quos mores ejus formarentur, et optimum quemque ex senatu accivit, cum quibus omnium actionum consilia communicaret. Domitius Ulpianus prætorio præfectus, republicæ gerendæ cura suscepta, multa Sardauapali acta rescidit : qui Flaviano et Chresto occisis, ut eis succederet, non multo post et ipse a militibus noctu occisus est. Quo adhuc superstite, levi de causa inter milites et populum orta seditione, per triduum est dimicatum. Sed cum milites victi, ignem ædibus injicerent, populus vel ingratum eis in gratiam rediit. Sunt et alii motus sedati. Cæterum Alexandri mater avara mulier, undique pecuniam coegit. Uxorem filio despondit, quam nec Augustam appellari passa est, et aliquanto post ab eo avulsam in Africam relegavit : quam etsi Alexander diligebat, tamen matri, in cujus potestate erat, refragari non audebat. Interim Artaxerxes Persa, homo obscuro et inglorio genere ortus, Parthorum regnum ad Persas translatum sibi vindicavit : a quo Chosroæ genus deduci fertur. Nam post Alexandri Macedonis obitum, successores illius Macedones longissimo tempore

Ἄ ὑπὸ τοῦ Αὐρηλίου παρενοχληθησῶν, γοιτίζεις ἡ καὶ φαρμακεία τινὲ ἐξέθληθεν αὐτὸν καὶ ἐνάρκωσεν, ὡς ἐπὶ πᾶσαν τὴν νύκτα μείναι πρὸς μίξιν ἀκίνητον. Διὸ καὶ ἐκ τοῦ παλατίου ἐξηλάθη, καὶ ἐκ τῆς Ῥώμης, καὶ ἐκ τῆς Ἰταλίας αὐτῆς. Ἐς τοσαύτην δὲ σιγηλάθη ἀτέλειαν, ὡς καὶ τοὺς ἰατροὺς ἀξιοῦν αἰδῶ γυναικείαν δι' ἀνατομῆς αὐτῷ μηχανήσασθαι, μεγάλους ὅπερ τοῦτου μισθοὺς αὐτοῖς προϊσχύμενος. Διὰ ταῦτα ἐμισήθη ὑπὸ πάντων ὁ Σαρδανάπαλος, μὴ σταγόντων τὰς μισθίας αὐτοῦ. Ἐἶτα Βασσιανὸν τὸν υἱὸν Μαρμαίας τῆς ἀδελφῆς τῆς μητρὸς αὐτοῦ εἰς τὸ συνέδριον ἀγαγὼν παῖδα ἔθετο, καὶ Ἀλέξανδρον αὐτὸν καλεῖται ἐκέλευσεν. Ματ' οὐ πολὺ μὲντοι πάντας ὀπιοπέτων, μανθίνων δὲ καὶ εὐνοεῖν ἐκείνῳ τοὺς πλείονας, μετέγνω, καὶ τέλος ἀναεῖν αὐτὸν ἐπεχείρησε. Ὁ δὲ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐπιτελλῶς ἐφυστάσαστο, καὶ οἱ δορυφόροι διὰ τοῦτο δευνῶς ἐθορύθησαν. Ἐκείνος δὲ σὺν τῷ Ἀλεξάνδρῳ εἰς τὸ στρατόπεδον εἰσελθὼν, ἐπειροῦτο καταπαῦσαι τὸν ὄρουσον. Ὡς δ' ἤθετο παρ' τῶν στρατιωτῶν ἐπιθυμυόμενος, ὤρμησε μὲν ἐκδραῖναι. Φωραθεὶς δὲ ἀνηρέθη, καὶ ἡ μητὴρ περιπλακείσα αὐτῷ συναπέλαστο, ὡν ἀμποῖν γυμνωθέντα τὰ σώματα ἐσύρθησαν διὰ μέσης τῆς πόλεως. Ἐἶτα τὸ τοῦ Σαρδανάπαλου εἰς τὸν Τίβεριν ἐνεβλήθη, διὸ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ Τίβερινος ἐπινομάσθη. Συγκατεσφάγη δ' αὐτῷ καὶ ὁ Ἱεροκλῆς καὶ ἄλλοι πολλοὶ, ἄρξαντι ἔτη τρία ἐπὶ μῆσιν ἑννέα ἡμέραις τε τέσσαρσιν, ἐξότου τὸν Μακρίων νικήσας, ἐν τῇ μάχῃ τῆς αὐταρχίας τετύχησας. Τούτου κρατούντος, Ζεφυρίνος ὁ Ῥωμαίων ἰδύνας ταύτην ἔτεσιν ὀκτωκάδεκα. Μεθ' οὗ Κάλλιστος πρόβηται τῶν ἐκείσε πιστῶν ἐπὶ πάντα ἔνιαυτούς, καὶ τοῦτον Οὐρβανὸς διαδέχεται.

IE'. Τοῦ δὲ Ψευδαντωνίνου ἀνατρεθέντος, Ἀλέξανδρος ὁ Μαρμαίας ὁ ἐκείνου ἀνεψιὸς (οὕτω γὰρ οἱ παλαιοὶ τοὺς ἐξαδελφούς ὠνόμαζον) τὴν αὐταρχίαν ἀπεκλήρωσαστο. Ὁς αὐτίκα τὴν οἰκίαν μητέρα Μαρμαίαν Αὐγούσταν ἀνεῖπεν, ἢ τὴν τῶν πραγμάτων οἰκονομίαν μεταχειρίσαστο, καὶ περὶ τῶν υἱῶν σοφοῦς ἀνδρας συνήγαγεν, ἵνα δι' ἐκείνων αὐτῷ τὰ ἤθη ρυθμιζοίτο, καὶ τῆς γενομένης τοὺς ἀμείνονας συμβουλοῦντος προσειέτο, ἅπαν πρακτέον κοινουμένη αὐτοῖς. Δομιτίῳ δὲ γε Οὐλπιανῷ τῆς τῶν δορυφόρων ἀνατρεθείσης ἀρχῆς καὶ τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως, πολλὰ τῶν ὑπὸ Σαρδανάπαλου πραχθέντων παρ' ἐκείνου ἐπηνωρθώθη. Ὁς τὸν Φλαβιανὸν καὶ τὸν Χρῆστον ἀποκτείνας, ἵν' αὐτοὺς διαδέξηται, καὶ αὐτὸς οὐ πολλῷ ὕστερον ὑπὸ τῶν δορυφόρων νυκτὸς ἐπιθεμένων αὐτῷ κατεσφάγη. Ζῶντος δ' ἐτι τοῦ Οὐλπιανοῦ, στάσις ἐκ τινος βραχείας λαθῆ: μίσσον τοῦ δήμου καὶ τῶν δορυφόρων ἐγένετο, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀλλήλοισ ἐμάχοντο. Ἦττωμένων δὲ τῶν στρατιωτῶν, καὶ πῦρ ταῖς οἰκείαις ὑποβαλλόντων, δεισας ὁ δήμος περὶ τῆς πόλεως κατηλλάγη καὶ ἄκων αὐτοῖς. Καὶ ἄλλαι δ' ἐπαναστάσεις γενόμεναι καταπαύθησαν. Ἦττων δ' οὐσα χρημάτων ἢ Ἀλεξάνδρῳ μῆτηρ ἐχρηματίσαστο πάντοθεν. Ἠγάγετο δὲ καὶ τῷ υἱῷ γαμήτην, ἣν οὐ συνεχώρησεν ἀναρρήθῆναι Αὐγούσταν· ἀλλὰ καὶ μετὰ τινὰ χρόνον τοῦ υἱοῦ αὐτῆν ἀποσπάσαστο εἰς Λιβύην ἀπέλαστο.

καίτοι σπερρομένην παρ' ἐκείνου. Ὁ δὲ ἀντειπεῖν ἅ τῃ μητρὶ οὐκ ἠδύνατο, καταρχοῦση αὐτοῦ. Ἀρταξέρξης μέντοι ὁ Πέρσης, δεξὶς ἀφανῶν καὶ ἀδόξων ἦν, τὴν τῶν Πάρθων βασιλείαν Πέρσαις· περιποιήσατο, καὶ αὐτῶν ἱερατεύσαν. Ἀφ' οὗ λέγεται καὶ τὸ Χοσροῦ κατάγεσθαι γένος. Μετὰ γὰρ τὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα τελευτὴν οἱ ἐκείνου διάδοχοι Μακεδόνες ἐπὶ πλείστον μὲν Περσῶν τε καὶ Παρθυαίων ἤρχον, καὶ τῶν ἄλλων ἔθνων κατ' ἄλλήλων δὲ γε χωρήσαντες, ἀλλήλους κατέκταν. Ἐκείνων δ' οὕτως ἠσθενηκότων, πρῶτος Ἀρταξίδης Παρθυαῖος τῇ ἐξ αὐτῶν ἀποστασίᾳ ἐπιχειρήσει καὶ Παρθυαίων ἐκράτησε, καὶ τοῖς αὐτοῦ ἀπογόνους κατέλιπε τὴν ἀρχὴν, ὣν τελευταῖος γέγονεν ὁ Ἀρτάβανος· τὸν δὲ ὁ ῥηθελὶς Ἀρταξέρξης μάχαις νικήσας τρισὶ, συνέλαθε καὶ ἀπέκτεινεν. Ἔπειτα καὶ ἐπὶ τὴν Ἀρμενίαν ἐλάσας, ἠετήθη τῶν Ἀρμενίων καὶ Μήδων μετὰ τῶν παίδων τοῦ Ἀρταβάνου προσβαλόντων αὐτῷ. Ὁ δὲ σὺθις ἀνακτησάμενος ἑαυτὸν, μετὰ δυνάμει μείζονος τῇ Μεσοποταμίᾳ καὶ τῇ Συρίᾳ ἐφῆδρευε, καὶ ἠπελεῖ ἀνακτησάσθαι πάντα ὡς Πέρσαις ἐκ προγόνων προσήκοντα. Ἔπειτα Καππαδοκίαν ὁ Ἀρταξέρξης οὗτος σὺν τοῖς Πέρσαις κατέτρεχε, καὶ ἐπολιόρκει τὴν Νισίβιν. Ὁ μέντοι Ἀλέξανδρος οὗτος πρέσβεις ἐπέμφε πρὸς αὐτὸν, εἰρήνην αἰτῶν. Ὁ δὲ Βάρδαρος τὴν πρεσβείαν μὲν οὐ προσήκατο, ἄνδρας δὲ μεγίστους τετρακοσίους πολυτελεσίην ἀμφίεσα· στολαῖς καὶ ἵπποις τῶν ἐκκρίτων ἐπιθιβάσας, καὶ ὄπλοις κοσμήσας λαμπροῖς ἐπέμφε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, οὕτω καταπλήθειν αὐτὸν τε καὶ τοὺς Ῥωμαίους οἰόμενος. Οἱ ἀφικόμενοι καὶ εἰς ὄψιν ἰδόντες τῷ Ἀλέξανδρῳ, Κολοῦσι ὁ μέγας βασιλεὺς Ἀρταξέρξης, εἶπον· ἀφίστασθαι Ῥωμαίους Συρίας καὶ τῆς ἀντικειμένης τῇ Εὐρώπῃ Ἀσίας πάσης, καὶ παραχωρήσασθαι Πέρσαις ἀρχεῖν μέχρι θαλάσσης. Τούτους συλλαθὼν ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ περιδύσας τὰ δπλᾶ καὶ τὰς στολᾶς, ἀπελόμενος τε τοὺς ἵππους, εἰς κώμας πλείστας διέσπειρε καὶ ἠνάγκαζε γεωργεῖν· κτείνει γὰρ αὐτοὺς οὐκ ἔκρινεν ὄσιον. Αὐτὸς δὲ τὰ οἰκία στρατεύματα εἰς τρεῖς διελὼν μοῖρας· τριχῇ τοῖς Πέρσαις προσέβαλε. Καὶ πολλοὺς μὲν τῶν Περσῶν συμβέθηκεν διελθῶν· πλείστοι δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐφθάρησαν, οὐ τοσοῦτον ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὅσον ἐν τῷ ἐπανεῖναι διὰ τῶν τῆς Ἀρμενίας ὄρων. Δυσχειμέρων γὰρ ὄντων τούτων, οἱ τῶν ἐδοκπορούτων πίδες, ἐνίων δὲ καὶ χεῖρες ἐκ τοῦ ψύχους ἠκρωτηριάσθησαν μελανθεῖσαι καὶ νεκρωθεῖσαι. Διὸ καὶ ἐν αἰτίᾳ Ῥωμαίους γέγονεν ὁ Ἀλέξανδρος, ὄθεν ἐξ ἀθυμίας ἦ καὶ ἀπὸ τῆς τῶν ἀέρων ἐναλλαγῆς σφίδρα ἐνόσησεν. Ἀναβῶσθεῖς δὲ καὶ εἰς Γερμανοὺς ἐμβαλὼν δι' ἀκοντιῶν καὶ τοξοῦν ἐλύπει αὐτοῦς. Στέλλει δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς πρέσβεις περὶ συμβάσεων ἐπὶ χρήμασι. Διὸ χαλεπήναντες οἱ στρατιῶται, πρὸς ἀποστασίαν ἀπειδον. Καὶ τινα Μαξιμίον Θράκη τὸ γένος, ἐκ παλίων δὲ ποιμαίνειν λαχόντα, καὶ μετὰ ταῦτα στρατιωτῶν γενόμενον, ἄκοντα δῆθεν λαβόντες ὀνόμασαν αὐτοκράτορα. Ὁ δὲ τοὺς ἀνειπόντας αὐτὸν παραλαθὼν, ἀπῆει εὐθύς ὅπου διέτριβεν ὁ Ἀλέξανδρος. Ταῦτα δ' ἐκεῖνος πυ-

Persis et Parthis imperarunt, sed tandem intestinis bellis alii alios everterunt. Quorum fractis viribus primus Arsacides Parthus ab eis defecere, et Parthis dominari coepit, regno in successores 619 prorogato: quorum postremus fuit Artabanus, quem hic Artaxerxes tribus praeliis victum et comprehensum interfecit. Deinde bello Armeniæ illata, ab Armeniis et Medis atque Artabani filijs superatus, et reparatis viribus, Mesopotamiæ Syriæque occupandæ cum majoribus copiis intentus, omnia se, ut quæ antiquitus ad regnum Persicum pertinerent, recuperaturum esse minabatur. Sed Cappadocia incursata cum Nisibim obsideret, Alexander per legatos pacem ab eo petiit. Barbarus vero legatione repudiata, cccc procerissimos viros pretiosis vestibus amictos, et splendidis armis exornatos, in equis eximiis ad Alexandrum misit, ca ratione se Alexandro et Romanis terrorem incusurum putans. Qui cum in imperatoris conspectum venissent, dixerunt: *Jubet magnus rex Artaxerxes Romanos cedere Syria, et universa Asia, quæ Europam spectat, et Persis imperium usque ad mare concedere.* Hos Alexander comprehensos, et vestibus atque armis exutos, ademptisque equis, in plurimos pagos distributos, agros colere jussit (nam eos occidere nefas esse putabat), ac suis legionibus in tres partes distributis, trifariam Persas est adortus, quorum multi sunt occisi. Perierunt Romani quoque plurimi, non tam ab hostibus, quam in reditu per Armeniæ montes: qui cum gelurigeant, euntium pedes et quorundam manus sunt mutilata, frigore adusta atque emortua. Quæ de causa Romanis conquerentibus, Alexander sive ex incerto sive ex aeris mutatione graviter ægrotavit. Recuperata valetudine contra Germanos est profectus, eosque per ferentarios et sagittarios vexavit. Deinde pecunia oblata, ad pacem iuvitavit. Quamobrem milites ei irati, defecerunt: et Maximinum quemdam natione Thraecem, qui a puero armenianus fuerat, postea miles factus est, invitum scilicet, ad imperium pertraxerunt. Qui iis militibus assumptis, a quibus imperator appellatus fuerat, statim ad Alexandri tentorium contendit. Quo is audito, irilites quos secum habebat, ad sui defensionem hortatus est: qui cum operam suam pollicerentur, exercitum coegit, et cum Maximino decertare jussit. Cæterum illi matri ejus maledicentes, 620 et ejus avaritiam criminantes, ipsi quoque ut timido insultantes, eo relicto abierunt. Cum igitur se omni ope destitutum cerneret, in tentorium regressus, et matrem amplexus, fortunam suam deploravit. Maximinus vero per centurionem et ipso et matre et familiaribus eorum occisis, rerum politus est. Mammæa Alexandri mater virtutis honestæque vitæ studiosa, dum Antiochiæ eum filio degeret, Origene, fama hominis permota, Alexandria accersito, ab eoque doctrina fidei erudita, Deum sanctissime coluit, ut Eusebius et alii memorie prodiderunt. Quo factum est, ut persecutio

Christianorum eo tempore non modo conquiesce-
ret, sed et honos maximus Christi cultoribus ha-
beretur. Sub Urbano Romano episcopo etiam
Bippolytus, vir sanctissimus et doctissimus, Ro-
mani Portus episcopus floruit, qui in multa sacrae
Scripturae opera commentarios conscripsit. Tum
Antiochia praesuit, et caeterum ejus loci fidelium re-
xit Asclepiades, Hierosolymis Sardonianus.

σκηνήν, καὶ τῇ μητρὶ περιπλακαί, ὠλοφύρστο. Καὶ ὁ
καὶ τὴν μητέρα, καὶ τοὺς οἱ συνήσαν αὐτοῖς, καὶ
Ἄλεξάνδρου μήτηρ ἀρετῆς ἦν ἀντιποιουμένη, καὶ βί ο
καὶ περὶ Ὀριγένους πυθομένη, μετεπέμψατο ἐξ Ἀλεξανδρείας αὐτὸν καὶ ὅτ' αὐτοῦ τὴν λόγον κατ-
ηγήθεισα τῆ: πίστεως, θεοσεβαστῆ γέγονεν, ὡς ὁ
ἐξὸς φασί. Ὅθεν οὐ μόνον ὁ κατὰ Χριστιανῶν ἡρέμησε
διωγμὸς τότε, ἀλλὰ καὶ τιμῆς ἤξιωντο μάλιστα οἱ
σεβόμενοι τὸν Χριστόν. Τότε Οὐρβανῷ τῆς ἐπισκοπῆς
τῆς Ῥωμαίων πόλεως, προσεστῶτος, καὶ Ἰππόλυτος ἤνθει,
ἀνὴρ ἱερώτατος καὶ σοφώτατος, ἐπίσκοπος τοῦ κατὰ
Ῥώμην Πόρβου γενόμενος, δ; καὶ πολλὰ συγγράμματα
συνεγράψατο, διάφορα τῆ: θείας Γραφῆς ἐξηγησάμενος.
Ἀντιοχείας δὲ ἦν τῆνικαῦτα προσετῆκῶς καὶ τὴν ἐκεῖ τῶν πιστῶν
Ἐκκλησίαν ἰθύνων Ἀσκληπιάδης, καὶ Σαρδιανὸς Ἰερουσόλων.

XVI. Alexandro, cum decennium Romanis im-
perasset ad hunc modum interfecto, Maximinus
statim suscepto imperio persecutionem contra
Christianos movit, et Ecclesiarum gubernatores ut
doctores Christianorum arcanorum ac praecones,
tollit jussit: Idque indignatione contra Alexandrum,
qui Christum coluisset, fecisse perhibetur. Ejus
enim imperatoris insano odio flagrabat: a quo dux
delectus, et a Persis turpissime superatus, iram
illius expertus fuerat. Erat et altera persecutionis
causa, quod in Alexandri familia multi Christum
Deum agnoscebant. Quo tempore Ambrosius
etiam, vir eruditionis amans, qui Originem ad sa-
crarum Litterarum enarrationem impulit, sumpti-
bus abunde suppeditatis, et vii expeditis notariis
adhibitis, qui per vices scriberent, ac librariis
non paucioribus et virginibus eleganter scribere
edoctis, martyrii corona cum Protocleto presby-
tero redimitus esse perhibetur. Maximinus rerum
potitus, senatus statim, ut a militibus imperator
appellatus esset, significavit. Nec in Christianos
duntaxat saevus atque immanis exstitit, sed in sub-
ditos aequae omnes. Nam et superbus erat, et pe-
cuniae avidus, eaque de causa injustissimus

621
et sanguinarius, denique plane tyrannus, ad ra-
pinas et caedes hominum sine ulla probabili causa
ruens: ad quas adeo propensus fuit, ut nec uxoris
suae vitae parceret. Occultandae porro ignobilitatis
suae studio patriciis despectis, hominum obscuro-
rum familiaritate utebatur. Quibus de causis om-
nium odia suscepit. Bello Germanis illato, praedas
ex agris egit, Barbarorum nemine in conspectum
veniente. Deinde circa paludes et perpetuas silvas
apparuerunt. Quo cum Romani irruissent, magnani
eorum multitudinem occiderunt. Ita vicior Maxi-
minus, cum maxima captivorum turba reversus
est. Sed quia sibi omnia subditorum bona vindica-
bat, nec ullam pecuniae rapiendae occasionem
negligebat, ac ne sacris quidem ipsis abstinebat,
omnibus eos milites, a quibus imperator creatus

ἄθμενος, τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατιώτας εἰς ἀντιλήψιν
αὐτοῦ παρεκάλεε. Οἱ δὲ ἐπηγγέλοντο, καὶ ἐπιστάντο:
τοῦ Μαξιμίνου, συνήγαγε τὴν στρατιάν ὁ Ἄλεξαν-
δρος, καὶ συμβαλεῖν τοῖς τοῦ Μαξιμίνου ἐπέτρειπεν.
Οἱ δὲ τὴν τε μητέρα αὐτοῦ ἐλοιθόρουν, καὶ ἐπὶ φιλο-
χρηματίᾳ διέστυρον, καὶ εἰς ἐκείνον ἐξυβρίζον ὡς
δουλόν καὶ καταλιπόντας αὐτὸν ἀνεχώρουν. Ὁ δὲ
ἔρημον βοήθειας ὄρων ἑαυτὸν, ἐπανήλθεν εἰς τὴν
Ἄλεξάνδρου, ἐκατόνταρχον σπειρας, καὶ αὐτὸν ἀνεῖλε
τῆς βασιλείας γέγονεν ἐγκρατῆς. Μαμαία δὲ ἡ
ἔν Ἀντιοχείᾳ συνδιαγούσα τῷ υἱῷ, καὶ ἐπὶ αὐτοῦ τὴν λόγον κατ-
ηγήθεισα τῆ: πίστεως, θεοσεβαστῆ γέγονεν, ὡς ὁ
ἐξὸς φασί. Ὅθεν οὐ μόνον ὁ κατὰ Χριστιανῶν ἡρέμησε
διωγμὸς τότε, ἀλλὰ καὶ τιμῆς ἤξιωντο μάλιστα οἱ
σεβόμενοι τὸν Χριστόν. Τότε Οὐρβανῷ τῆς ἐπισκοπῆς
τῆς Ῥωμαίων πόλεως, προσεστῶτος, καὶ Ἰππόλυτος ἤνθει,
ἀνὴρ ἱερώτατος καὶ σοφώτατος, ἐπίσκοπος τοῦ κατὰ
Ῥώμην Πόρβου γενόμενος, δ; καὶ πολλὰ συγγράμματα
συνεγράψατο, διάφορα τῆ: θείας Γραφῆς ἐξηγησάμενος.
Ἀντιοχείας δὲ ἦν τῆνικαῦτα προσετῆκῶς καὶ τὴν ἐκεῖ τῶν πιστῶν
Ἐκκλησίαν ἰθύνων Ἀσκληπιάδης, καὶ Σαρδιανὸς Ἰερουσόλων.

B IG. Καὶ ὁ μὲν Ἄλεξάνδρος, ἐτῆ Ῥωμαίων ἡγε-
μονεύσας δίκαια, ὃν εἰρηταί τὸν τρόπον ἀνήρητο. Ὁ δὲ
Μαξιμίνος τὴν ἀρχὴν διεδέξατο, δς αὐτίκα καὶ
διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπέστειρε, καὶ τοὺς
τῶν Ἐκκλησιῶν προσεστῶτας ἀναίρεισθαι κεκέλευκεν
ὡς διδασκάλους τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου καὶ
κῆρυκας. Λέγεται δὲ κατὰ μῆνην τὴν πρὸς Ἄλεξαν-
δρον κινήσας τὸν διωγμὸν, ὡς ἐκείνου τιμῶντος τοὺς
σεβόμενους Χριστόν. Ἐμεμήνηι γὰρ κατ' ἐκείνου τοῦ
αὐτοκράτορος, ὅτι στρατηγὸς ὅτ' ἐκείνου προχειρι-
σθεῖς, καὶ κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύσας, καὶ ἀσχηστα
ἡττηθεὶς, ὀργῆς ἐπειρήθη βσιλικῆς. Ἦν δὲ τοῦ
διωγμοῦ καὶ δεύτερον αἴτιον, ὅτι πολλοὶ κατὰ τὸν
Ἄλεξάνδρου οἶκον ἦσαν τὸν Χριστὸν ἐπεγνωκότες
θεόν. Ὅτι καὶ Ἀμβρόσιος φιλολόγος ἀνὴρ (ὡς τὸν
C Ὀριγένην ἠρέμισεν εἰς ἐξήγησιν τῆς θείας Γραφῆς,
καὶ δαψιλῆ αὐτῷ ἐχορήγει τὰ ἀναλώματα, καὶ τὰ
χυγράφους: ἐπὶ αὐτῷ παρεστήσατο ἀμοιβὰδὸν
τῆ γραφῆ χρωμένους κατὰ καιροῦς, καὶ βιβλιογράφου
οὐχ ἥττους: λόρος τὴ καλλιγραφεῖν ἡσκημένους)
τῷ τοῦ μαρτυρίου λέγεται κοσμηθῆναι στεφάνῳ,
ἅμα Πρωτοκλήτῳ πρεσβυτέρῳ. Αὐταρχήσας δ' οὗτος
ὁ Μαξιμίνος, εὐθύς ἐπέστειλε τῇ συγκλήτῳ τὴν ἐκ
τῶν στρατευμάτων ἀνάβρῃσιν ταύτην δηλῶν ἑαυτοῦ.
Οὐ μόνους δὲ Χριστιανούς βαρῦς ὑπέρχε καὶ ἀπληθῆς,
ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις. Ὑβριστῆς τε γὰρ ἦν
καὶ ἐρασιχρημάτος, κἀντιῦθεν καὶ ἀδικώτατος, καὶ
φόνων ἐργάτης, καὶ τύραννος ἀντικρυς, χωρήσας εἰς
ἀρπαγὰς καὶ ἀναιρέσεις ἀνθρώπων ἐξ οὐδεμιᾶς εὐλό-
γου λαθῆς. Τοσοῦτον δ' εἶς μισοφιλίας ἐξέκειλεν,
D ὡς μηδὲ τῆς ἰδίας φεισασθαι γυναϊκός: κάκεῖνην
γὰρ ἀνεῖλε. Τὴν οἰκεῖαν δ' οἶον ἐπικαλύπτων δυσ-
γένειαν, τοὺς μὲν εὐπατριδας ἡτίμου, προσωπειοῦτο
δὲ τοὺς ἐξ ἀφανῶν. Διὰ ταῦτα τοῖνον ὑπὸ πάντων
μισήσθη. Ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ Γερμανῶν, τὴν
χωρὰν αὐτῶν ἐληήσατο, τῶν Βαρβάρων μηδενὸς ὑπο-
φαινομένου. Ἔστα περὶ τὰ ἔλλη καὶ τὰς συνεχεῖς ἀνε-
φάνησαν ὕλας. Κάκεῖ δὲ τῶν Ῥωμαίων εἰσελασάν-
των, πῆθη πολλὰ ἀνθρώπων. Καὶ οὕτω νικήσας
ἐπανήλθεν ὁ Μαξιμίνος, αἰχμαλώτων πῆθῶν ἐπ-

αγόμενος. πάντα δὲ τὰ τῶν ὑπηρεσίων σφετεριζόμενος, καὶ χρηματιζόμενος πάντοθεν, οὐδὲ τῶν ἱερῶν ἀπέχετο. Αἰτιωμένοι οὖν ξυμπάντων τοὺς στρατιώτας τοὺς αὐτὸν βασιλεύσαντας, οἱ ἐν Λιβύῃ στρατεύμενοι, ταῦτα μαθόντες, πρὸς ἀποστασίαν ἀπέβδον, καὶ τινος ἑτέρας αἰτίας ἐραδισίας αὐτούς. Οἱ γὰρ τῆς Λιβύης πραγμάτων ἐπιτροποι τῶν ἐν αὐτῇ εὐποροῦντων τὰς οὐσίας ἐξ εὐδεμῆς εὐλόγου ἀφῆσαντο λαβῆς, καὶ τοὺς κακῆμέλους αὐτὰς προσεπύλλων. Ἐντεῦθεν ἀνανακτήσαντες οἱ ἔχει ἔπανέστησαν, καὶ τινα τῶν ἐκ τῆς βουλῆς ἀνδρα προσεβύτην κακλήμενον Γορδιανὸν καὶ ἄκοντα κατασχόντες, δεσδήματά τε τούτῳ περιτιθέσαι, καὶ πορφύραν ἐνδύουσι, καὶ ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορά τε καὶ Αὐγουστον. Ὁ δὲ ἐν Καρθαγένῃ παραγίνεται, καὶ αὐτὸν ἀσμένως τῷ πρὸς τὸν Μαξιμίον μίσει ἐδέξαντο σύμπαντες. Ἐπιστέλλει οὖν τῇ βουλῇ, καὶ τοὺς ἀγγελοῦντας τὴν ἀνάβρῃσιν αὐτοῦ τοὺς ἐν τῇ Ρώμῃ ἀπέστειλε. Τῶν δὲ σταλέντων χρονισάντων κατὰ τὸν πλοῦν, καὶ οἱ ἐν τῇ Ρώμῃ μὴ φέροντες τὴν τυραννίδα τοῦ Μαξιμίου, πρὸς ἀποστασίαν κακλήντο, καὶ τὰς ἐκείνου εἰκόνας καθήρουν καὶ τῶν τυράννων ἐλοιδороῦντο. Εἶτα ἴγνωσησάμενοι, ὡς εἰ σιζοῖτο Μαξιμίος, οὐκ ἔσται σφίσι σωτηρίας ἐλπίς. Δύο προβάλλοντα στρατηγούς, Μάξιμόν τε καὶ Ἀλβίνον, καὶ ἄμφω τῇ βουλῇ συναριθμουμένους. Τινὲς δὲ Καίσαρας αὐτοὺς πρὸς τῆς συγκλήτου ἰστόρησαν ἀναγορευθῆναι, μήπω μαθούσης τὴν ἀνάβρῃσιν τοῦ Γορδιανοῦ, Ὁ δὲ γε Μαξιμίος ταῦτα μαθὼν, ὤρμησεν ἐπὶ Ἰταλίαν, πολλὰ τῇ συγκλήτῳ ἀπειλησάμενος. Γνοὺς δὲ τὸν Μάξιμον χωρήσαντα κατ' αὐτοῦ (ὁ γὰρ Ἀλβίνος εἰς φυλακὴν τῆς Ρώμης ἔμεινεν ἐν αὐτῇ) ἐπὶ Ἀκυληίαν ἀπένευσε, Μαυρουσίους ἔχων μεθ' αὐτοῦ, ταύτην σπεύδων προκατασχεῖν (Ἀκυληία δὲ ἡ νῦν Βενετία λέγεται), ἀλλ' ἀπεκρούσθη, τῶν ἐν αὐτῇ ἀνταξιαμένων αὐτῷ γενναϊότερον. Ἀποκρουσθεὶς δὲ τῆς Ἀκυληίας ὁ Μαξιμίος, καὶ πρὸς τὰς ἀλῆνας τοὺς περὶ τὸν Μάξιμον ἠτήθη, καὶ ἐς τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ, προήλασε μένος. Οἱ δὲ αὐτίκα ἐπαλόνας ἄμφοιν, ἀνέβλον αὐτούς. Ἦν δὲ ὁ Μαξιμίος ἐπὶ πάντες καὶ ἐξήκοντα, ἀφ' ὧν ἐβασίλευσεν ἔξ. Αἱ βασιλεῖαι δὲ τῶν ἀναρθεθέντων τούτων ἐκμηθεῖσαι τοῖς τε ἐν Ἀκυληίᾳ ἐπαδείχθησαν καὶ εἰς τὴν Ρώμην ἐπέμφθησαν. Οἱ δ' ἐν τῇ Ρώμῃ κατὰ τὴν ἀγορὰν τὴν κεφαλὴν τοῦ Μαξιμίου ἀνεσκολόπισαν, ἐν εἰῆ πᾶσι περίοπτος.

12. Ἐντεῦθεν ὁ Μάξιμος εἰς τὴν Ρώμην ἐπανελήλυθε, καὶ ὁ Ἀλβίνος ὑπηστήκει αὐτῷ, καὶ ὁ δῆμος δὲ καὶ ἡ σύγκλητος σὺν εὐφημαῖσι καὶ κρότοις αὐτὸν ὑπεδέξαντο, καὶ συνήρχον ἄμφω, καὶ ἤρχον καλῶς. Οἱ δὲ γε στρατιώται ἐδάκνοντο οὐκ οὐκ αὐτοὶ, ἀλλ' ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος τοὺς αὐτοκράτορας προσέβαλλοντο. Εἶτα καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς πρὸς ἀλλήλους ἔσχον διαφορὰς, καὶ τοῦτ' αἰτίον αὐτοὺς τῆς ἀπωλείας ἐγένετο. Γινόντες γὰρ οἱ στρατιῶται ὡς διαφέρονται, ἐπῆλθον αὐτοῖς, καὶ ἄμφοτέρους δεσμήσαντες, διὰ πάσης τῆς πόλεως αὐτοὺς περιήγαγον, ἐμπαροινουμένους τε καὶ ἐμπαιζομένους, ἀλλὰ μὴν καὶ αἰκίζομένους. Εἶτα πυθόμενοι ὡς οἱ Γερμανοὶ ἀφελίσθαι αὐτούς καὶ περισῶσαι βουλευόμενοι, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ἀπέκτειναν αὐτούς. Ὦν ὁ μὲν Μάξιμος ἐτῶν ἦν ἐβδομήκοντα καὶ τεσσαράων, ὁ δὲ Ἀλβίνος

esset, culpantibus, Africanæ legionis tum ea de causa, tum alia quadam re irritate defecerant. Nam Africanarum provinciarum procuratorra, bona locupletum sine ulla probabili specie invadebant: nec iis contenti, ipsos quoque possessores trucidabant. Quorum rerum indignitate ad seditionem concitati milites, virum senatorii ordinis Gordianum, hominem propectæ ætatis vel invitum rapiunt: impositoque diademate, dataque purpura, imperatorem et Augustum salutant. Qui Carthaginem profectus, et Maximini odio ab omnibus benigne susceptus, litteras legatosque de sua designatione ad senatum mittit. Qui cum in navigationis morati essent, Romani tyrannidis Maximini pertæsi defecerunt: et status ejus eversis, convicta in tyrannum jecerunt. Deinde cum temeritatis possiteret, quod Maximino incolumi nulla eis salutis spes relinqueretur, duos ex senatu Maximum et Albinum duces creaverunt. Quidam etiam Cæsares a senatu appellatos esse ferunt, designationem Gordiani adhuc ignorante. Quibus rebus Maximinus cognitis, minas contra senatum spirans, in Italiam contendit. Sed ubi Maximum, Albino ad urbis custodiam relicto, contra se adventare didicit, Aquileiam, qua potiri in primis studebat, cum exercitu Maurorum declinavit. Aquileia vero ea fuit, quæ nunc Venetiæ dicitur. Sed civibus fortiter se defendentibus, ab urbe repulsus, et a Maximo acie victus, in suum tabernaculum rediit: ortoque inter ipsius satellites et milites tumultu, egressus, ut eos alloqueretur, impetu illorum una cum filio, quem secum adduxerat, est occisus: natus annos v et lx, unde vi imperavit. Amborum capita amputata, Aquileiensibus ostentata, Romanique missa sunt. Romani vero Maximini caput in foro palo affixerunt, ut omnibus conspicuum casset.

XVII. Post hæc Maximus Romam reversus, Albino obviam egresso, a senatu populoque cum laetis acclamationibus et plausu est susceptus. Inde ambo una, et quidem bene imperarunt. Sed milites ægre ferebant eos non a se, sed a senatu populoque declaratos esse. Post ipsi etiam imperatores inter se dissentientes, exitio suo causam præbuerunt. Nam ea dissensione milites cognita, ambos vinculis constrictos per totam urbem, per ludibrium et contumeliam, nec sine verberibus, circumduxerunt. Deinde cum audivissent, Germanos eripera et conservare illos velle: utramque occiderunt, quorum Maximus annos lxxiv, Albinus lx natus erat. Imperarunt vel, ut nonnulli auctores sunt, dies xxii, vel, ut alii tradunt, non tres menses integros. Post hos quidam Pompeia-

num rerum potitum esse tradunt; sed imperio A vix per somnium degustato, celerrime excidisse. Priusquam enim duo menses elaberentur, una cum imperio vita etiam privatum esse: a quibus autem, et quibus de causis, cum scriptum non invenerim, silentio et ipse præterit. Ei P. Balbinum successisse tradunt: qui, cum per tres menses imperii fructum brevem percepisset, in Gordiani designati imperatoris (ut dictum est) ex Africa adventu occisus fuerit. Gordianum vero, cum Romam venisset, ægrotasse, partim ob extremam ætatem (annos enim LXXIX habebat), partim quod ex longiore navigationis vexatione afflictus esset, obiisse, XXI duntaxat diebus in imperio exactis: filiumque Gordianum successorem reliquisse. Atque alii hæc ita consecuta esse tradunt. Alii scribunt, quosdam Gordiano in Africa imperatori appellato, seditionem movisse, et Gordiani 623 milites succubuisse: multisque cæsis, atque ipso Gordiani filio, venem præ doloris impatentia, laqueo vitam finivisse. Alii, qui juniori Gordiano post patris obitum ex morbo imperium attribuant, eum Persis intulisse bellum ferunt: dumque in pugna equo incitato aciem circumvolitans, suos ad rem strenue gerendam cohortatur, ex equi lapsu femore fracto Romam perlatum decessisse, cum sex annos imperasset. Urbanus Romano pontificatu annis octo functus, Maximino imperante obiit, Pontiano successore. Antiochenæ Ecclesiæ post Philetum Zebinus præfuit. Sub Gordiano filio, Pontiano Romano pontifici, sexto ministerii anno defuncto, successit Anteros, ac paulo post in aliam vitam migravit. Post quem Flavianus, divino suffragio, ut narrat Eusebius, episcopatum est adeptus. Fertur enim, fidelibus deligendi pontificis causa congregatis, Flavianum quoque recens ex agro advenisse, neque ab ullo mentionem esse factam, quasi is Ecclesiæ præfutura esset: sed concilium curasse, quemnam ex aliis anteferet. Interea columbam advolantem, capiti illius inesse, atque inde omnes veluti signo dato una voce exclamasse, eum dignum pontificatu: ac citra ullam cunctationem in throno collocatum esse. Tum Zebino quoque Antiochiæ defuncto, successit Babyla. Origenes vero sub id tempus Cæsareæ Palæstinæ D degens, præter alios qui undique confluerant,

ἔξῃκοντα. Καὶ ἐβασίλευσαν κατὰ τινὰς μὲν ἡμέρας δύο καὶ εἴκοσι, καθ' ἑτέρους δὲ οὐχ ὀλίγους μῆνας τρεῖς. Μετὰ τοὺτους οἱ μὲν Πομπητιανὸν τινὰ (62) συγγεγραμμένοι τὴν Ῥωμαίων ἐσχηκέναι ἀρχὴν, ταχύτατα δ' ἐκπαπτωκέναι αὐτῆς, ὡς ἐν ὀνόματι τῆς ἐξουσίας ἀπολαύσαντα. Οὕτω γὰρ δύο παρεληλυθέναι μῆνας, καὶ στερηθῆναι αὐτὸν πρὸς τῆ μοναρχίᾳ καὶ τῆς ζωῆς ἀναίρεθέντα· παρὰ τίνων δὲ καὶ διὰ τίνα αἰτίαν, μὴ εὐρηκῶς, παρεσιώπησα καὶ αὐτόν. Μεθ' οὗ (63), Πούπλιον ἀνταρξασθῆναι Βαλδίνον ἱστορήσαν. Καὶ μικρόν τι κάκεινον τῆς ἀυταρχίας ἀπογευσάμενον (ἐπὶ τρισὶ γὰρ μῆσιν αὐτῶν τὴν ἀρχὴν περιγράφουσιν), ἀναίρεθῆναι κάκεινον, ἀρτι καταλαβόντος ἐκ Λιβύης Γορδιανοῦ, ὃς ἐκαί, ὡς ἤδη μοι ἐρρήθη, προσηγγέφατο. Τὸν δὲ Γορδιανὸν τῆς Ῥώμης ἐπιβεθεκτότα νοσήσαι, τὴ μὲν ὅτι ὑπέργηρος ἦν (ἐδόμεικοντα γὰρ καὶ ἐννεα ἐβίω ἐνιαυτοῦς), τὸ δ' ὅτι χρονοτριβήσας ἐν τῇ θαλάσῃ κατὰ τὴν πλοῦν, πάνυ τεταλαιπώρητο, καὶ ἐκ τῆς νόσου ταύτης ἐκλειοικέναι, μόνος εἴκοσι καὶ δύο ἡμέρας ἐν ταύτῃ διαγιγόντα· καὶ σχεῖν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ διάδοχον τὸν οἰκεῖον υἱὸν, Γορδιανὸν κάκεινον καλούμενον, καὶ ὁμωσυμούντα τῷ οἰκείῳ πατρί. Οἱ μὲν οὖν οὕτω παρηκολουθηκέναι ταῦθ' ἱστορήκασιν· οἱ δὲ τῷ πρεσβύτῃ Γορδιανῷ ἀναρρήθηντι κατὰ Λιβύην φασὶ ναυτοκράτορι, ἐπαναστῆναί τινας, καὶ μάχης συγκροτηθείσης, ἠτηθηθῆναι τοὺς τοῦ Γορδιανοῦ, καὶ πολλοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀναίρεθῆναι. Τὸν δὲ ὑπεραληθίσαντα ἀπάγγεσθαι, καὶ οὕτως ἑαυτὸν τῆς ζωῆς ὑπεξίγαγειν. Οἱ δὲ τῷ υἱῷ κείνῳ τῷ νέῳ Γορδιανῷ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν μετὰ τὸν ἐκ νόσου θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου Γορδιανοῦ προσκληροῦντες, κατὰ Περσῶν αὐτὸν γεγράφασιν ἐκστρατεύσαντα καὶ συμβαλόντα αὐτοῖς, κἀν τῇ μάχῃ τὸν ἵππον ἐλαύνοντα, καὶ τοὺς οἰκεῖους παραθρῦνοντα, καὶ πρὸς ἀλκὴν ἐπαλαίφοντα. Ὀλισθήσαντος δὲ τοῦ ἵππου καὶ συμπεσόντος αὐτῷ, τὴν μὴρὸν κατεαγῆναι. Καὶ οὕτως ἀνακομισθῆναι εἰς Ῥώμην, καὶ ἐκ τοῦ κατάγματος τελευτήσασαι, ἐπὶ ἔξι ἐνιαυτοῦς ἀυταρχήσαντα. Οὐρβανὸς δὲ ὁ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεύς ἔτεσιν ἀρχιερατεύσας ὀκτώ, τῷ Μαξιμίνῳ βασιλεύοντος ἀπέβίω, ἐν Ποντιακῶς ἐυδέξαστο. Τῆς δ' Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας μετὰ Φιλῆτὸν προέστη Ζηθίνος. Ἐπὶ δὲ γὰρ Γορδιανοῦ τοῦ νέου ὁ τῶν ἐν Ῥώμῃ πιστῶν προεστηκῶς Ποντιακῶς μεταλλάξας τὸν βίον, ἔσχε διάδοχον τὸν Ἀντίρωτα, ἐν

Variæ lectiones et notæ.

(62) Πομπητιανόν. Maximo et Albino Publium successisse scribit auctor *Chronici Alexandrini*, huicque Gordianum seniore; is autem Publius Maximus Balbinus Puppienus vocabatur, quem eundem esse cum Pompeiano Zonaræ putat Casaubonus. Is vero, Pompeianus Civica, consul fuit cum Gordiano secundum, cujus consulatus mentio est in veteri inscriptione nuper edita a Thoma Reinesio:

Θ. Κ.
ΑΝΤΩΝΕΙΑ ΜΟΥΧΑ
ΚΑΙ Μ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC
ΑΑΚΜΑΝ ΦΙΛΟCΟΦ.
CΤΟΙΚ. ΑΝΕΘ

Π. Τ.
ΑΥΤ ΚΑΙC. Μ. ΑΝΤΩΝΙΩ
ΓΟΡΔΙΑΝΩ ΤΕ (scrib. B.)
ΚΑΙ ΠΟΜΠΗΙΑΝΩ
ΚΙΟΥΙΚΑ ΚΟC.

Hujus Pompeiani gentilis fuit Sextus Vetusius Civica Pompeianus consul cum L. Calonio Commodo an. VI. C. 888.

(63) Παρεσιώπησαι καὶ αἰτίος· οἱ δ' ἑτερόν τινα μεθ' οὗ. Locum hunc Wolfius ut mendosum notat in tribus Codicibus unde tria hæc verba in versione, οἱ δ' ἑτερόν τινα omisit: et revera desunt in codd. Reg. et Colberteo.

ἐξ ἑτασι: τῆ λειτουργίᾳ ἐσχολακίως. Ὁ δὲ γε Ἄντι- A etiam magnum Gregorium, misericum illum, audire-
ρος, ἐπὶ βράχιστον πᾶν καιρὸν τὴν Ἐκκλησίαν torem habuit, et fratrem ejus Athenodorum. Tum
Ἰούνας, πρὸς ἄλλην ζωὴν μετετέλλυθε. Μεθ' οὖν Φλα- quoque Africanus historicus noscebatur.
βιανὸς θεία ψήφω τῆς ἀρχιερωσύνης τετύχηκεν, ὡς ἰστόρησεν ὁ Εὐσέβιος. Αἰεταί γὰρ τῶν πιστῶν
ἀθροισθέντων, ὥστε τὸν μέλλοντα τῆς ἐπισκοπῆς προστεῖναι, παρ' αὐτῶν ἐκλεγῆναι· παρεῖναι καὶ
τὸν Φλαβιανὸν ἄρτι ἤκοντα ἐξ ἀγροῦ, μὴ μέντοι παρά του λόγον γενέσθαι περὶ αὐτοῦ, ὡς προσησο-
μένου τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἑτέρους εἶναι περὶ ὧν ἦν τοῖς συνελεγμένοις φροντίς τίς ἂν προκριθεῖη
αὐτῶν. Ἐν τοσούτῳ δὲ περιστερὴν καταπτεῖναι, καὶ ἐπιζῆσαι τῆ τοῦ Φλαβιανοῦ κωσαλῆ· κἀντεῦθεν ἅπαν-
τας τοὺς ἠθροισμένους ἐκαὶ μῆ φωνῆ χρῆσασθαι, ὡσπερ ἀπὸ συνθήματος, καὶ Ἄξιον, ἐπιβοῆσαι αὐτῷ,
καὶ τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνῳ τὸν ἄνδρα προσενεγκεῖν, μηδὲν τι μελλήσαντας. Τότε καὶ ἡ τῆς ἐν
Ἄντιοχείᾳ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας προσετηκίας Ζεβίδος τὸν βίον-λιπῶν, ὑπὸ Βαλύλα διαδέχεται. Ὀρι-
γένης δὲ κατὰ τὴν ἐν Παλαιστίνῃ διατριβῶν τηνικαῦτα Καισάρειαν, πολλοὺς μὲν καὶ πολλαχόθεν
ἐκείνητο φοιτητάς. Εἶχε δὲ καὶ τὸν μέγαν Γρηγόριον τὸν Θαυματουργόν, καὶ τὸν τούτου ὁμαίμονα Ἄθην-
νίδωρον τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἀκροατάς. Τότε δὲ καὶ Ἄφρικανὸς ὁ συγγραφεὺς γγνωρίζετο.

III. Μετὰ δὲ τὸν νέον Γορδιανὸν ἑτερος αὐθις B XVIII. Post Gordianum juniorem, alius Gordia-
Γορδιανὸς τῆς ἀρχῆς ἐπαλάβετο, κατὰ γένος (ὡς νος, defunctis, ut fertur, genere conjunctus, im-
λόγος) προσήκων τοῖς ἀπαλοῦσι Γορδιανοῖς. Ὅς perium suscepit. Is Sapore Artaxerxis Persarum
ἐκστρατεύσας εἰς Πέρσας, καὶ πολεμήσας αὐτοῖς, regis filio acie superato, Nisibim et Cariam recu-
Σπάρου τοῦ υἱοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ ἔθνους ἡγεμο- peravit, a Persis, Maximino imperante, Romanis
νεύοντος, ἤτησέ τε τοὺς ἑναντίους, καὶ Νίσιβιν ereptas. Deinde Ctesiphontem profectus, insidiis
καὶ Κάρας Ῥωμαίοις αὐθις ἐπανεσώσατο, ὑπὸ Περ- Philippi præfecti prætorio perit. Nam cum rerum
σῶν ἐπὶ Μαξιμίνου θρακασθείους. Ἔπειτα πρὸς Κτη- potius esset, Timesoclem socerum præfectum præ-
σιφῶντα γενόμενος, ἐξ ἐπιβουλῆς Φιλίππου τοῦ torio designavit: eoque superstiti, 624 res im-
ἐπάρχου τοῦ δορυφορικοῦ ἀνῆρθῆ. Οὗτος γὰρ ὁ perii bene se habuerunt prospereque successerunt.
Γορδιανὸς ἀρξας, ἐπαρχὸν τὸν οἰκεῖον προχειρίσατο, ut seditionem concitaret, stipendia militum mi-
πενθερῶν, Τιμησοκλέα καλούμενον. Μᾶχι μὲν οὖν nuisse dicitur, quasi id jussisset imperator. Alii
περιτὴν οὗτος, καλῶς εἶχε τὰ τῆς ἐξουσίας τῷ αὐτο- frumentum, quod in castra perferendum esset,
κράτορι, καὶ κατὰ βούλην ἐφέρετό οἱ τὰ πράγματα. cum inhibuisse ferunt: itaque milites commeatus
Τιμησοκλέους δὲ τελευτήσαντος Φίλιππος προχει- penuria laborantes, contra imperatorem tanquam
ρίσατο ἑπαρχός. Καὶ στασιάζου τοὺς στρατιώτας famis causam insurrexisse, eumque sexto imperii
βουλόμενος, τὰς αὐτῶν αἰτήσεις ἠλάττωσεν, ὡς τάχα anno occidisse, Philippum vero statim summam
τοῦτο κεκελευκῶτος τοῦ αὐτοκράτορος. Οἱ δὲ φασιν, rerum arripuisse. Nuntiata Gordiani eade, a se-
ὅτι τὸν αἴτον ἐπέσχε τὸν εἰς τὸ στρατόπεδον κομιζό- natu Marcum quemdam philosophum statim Cæ-
μενον, ὥστε τοὺς στρατιώτας ἐνδεῖα πέζεσθαι, sareum renuntiatum esse: qui ante firmatum im-
κἀντεῦθεν αὐτοὺς πρὸς στάσιν ἐρεθισθῆναι. Στασι- perium, in palatio repente obierit. Eo mortuo,
σιντες δὲ κατὰ τὸν αὐτοκράτορος ἐπανέστησαν, ὡς rerum potitum Severum Hostilianum: qui et ipse
αἰτίου αὐτοῖς γεγονότος λιμοῦ, καὶ ἐπαλθόντες αὐτῷ, sepe priusquam habenas imperii capesseret, vena
ἀπέκτειναν αὐτὸν, ἐπὶ ἑναυτοὺς ἡγεμονεύσαντα propter morbum incisa, naturæ debitum persol-
ἐξ, καὶ αὐτίκα ὁ Φίλιππος ἐπεπήδησε τῆ ἀρχῇ. Ὡς verit.

ἑτερον αὐτοκράτορα διήγειρεν αὐτὴν προχειρίσασθαι, καὶ ἀνεῖπεν αὐτίκα Καισάρη Μάρκον (64)
τινὰ φιλόσοφον. Ὁ δὲ πρὶν ἐρεῖσαι τὸν πόδα τῆ αὐτερχίᾳ, ὠνήσκει αἰφνίδιον ἐν τῷ παλατίῳ διάγων.
Τοῦ δὲ θανόντος, κρατεῖ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίης Σιϋήρος ὁ Στυλιανός. Ἄλλὰ καὶ οὗτος οὕτω σκεδὸν
ταύτης ἐπειλημμένος, ἀπέκτισε τὸ χρεῖων. Νοήσας γὰρ καὶ φλεβοτομηθεὶς ἐτελευτήσεν.

IX. Ἐπανελθὼν οὖν ὁ Φίλιππος (65), ἐγκρατῆς D XIX. Philippus ab expeditione reversus, impe-
ἐγένετο τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς. Ἐν δὲ τῷ ἐπαν- rium Romanum occupavit, Philippo filio in via
εἰναι τὸν υἱὸν Φιλίππου κοινῶν τῆς βασιλείας collega ascito. Cum Sapore Persarum rege pacem
προσετίετο. Σπονδὰς δὲ πρὸς Σπάρην ὀμίμενος τὸν fecit, Mesopotamia et Armenia concessis. Sed cum
τῶν Περσῶν βασιλεύοντα, τὸν πρὸς Πέρσας κατέλυσε Romanos earum provinciarum jacturam graviter
πόλεμον, παραχωρήσας αὐτοῖς Μεσοποταμίαν καὶ ferre intelhexisset, paulo post pace abrogata, eas
Ἀρμενίαν. Ἰνούς δὲ Ῥωμαίους ἀχθόμενους διὰ τὴν defendendas suscepit. Fuit autem Sapores, ut fe-
τῶν χωρῶν τούτων παραχώρησιν, μετ' ὀλίγον ἠθέ- runt, tanta mole corporis, quanta eo tempore visa
τισι τὰς συνθήκας, καὶ τῶν χωρῶν ἐπαλάβετο. Ἦν nondum fuit. Philippus a bello Persico reversus,

Varia lectiones et notæ.

(64) Μάρκον. Marci et Severi Hostiliani impe-
rii memoria uni Zonara debetur, ut pridem ob-
servatum a viris doctis. Posteriore *Stylianum*
imperam vertit Wolfius, divulso a voce ὁ. Cor-
rupte etiam *Ioustinianός* appellatur apud Cedre-

num, qui Marci pariter meminit, sed in annis
utriusque imperii mirum in modum peccat.

(65) Ἐπανελθὼν οὖν ὁ Φίλιππος. Alter codex
addit ex τῆς στρατιᾶς, inquit Wolfius: at desunt
in Reg. et Colbert.

orga Christianos bene affectus fuit; ac p̄tius A
 auctores quidam sunt, eum Christianam fidem am-
 p̄plexum, in ecclesia communia cum Christianis
 vota fecisse, et peccata sua non gravatum confes-
 sum esse. Nam cum a praeposito Ecclesiae ad com-
 munionem non admitteretur, nisi confiteri vellet,
 et nomen suum inter penitentes profiteri: haud
 recusasse. Qui vero eum martyria Eugeniae patrem
 esse tradunt, errant. Nam is quidem et ipse prae-
 fectus fuisse narratur, sed Ægypti, non prætorio:
 ac post Christianam fidem, posito magistratu, Chri-
 stianum fortiter professus, ac martyrii corona ornatus
 est. Hic autem Philippus imperator cum suscepto
 adversus Scythas bello, Romam redisset, Marinus
 quidam ordinum ductor a militibus in Mysia impe-
 rator est delectus. Qua seditione turbatus cum
 apud senatum verba faceret, cæteris tacentibus, de
 Marino 625 ei non laborandum esse dixit Decius,
 quod ut homo regno indignus, ultra a militibus
 occidendus esset: idque ut ille prædixerat, paulo
 post accidit. Qua de causa Philippus Decium admi-
 raturus, in Mysiam abire et seditionis auctores pu-
 nire iussit. Is vero eam legationem, quod nec sibi
 neque mittenti futura esset utilis, deprecatus:
 tamen urgente Philippo, abiit invitatus, et a militi-
 bus statim strictis ensibus accipere imperium,
 quantumvis recusaret, coactus, Philippo scribit,
 ne turbetur: se enim, ubi Romam venerit, posi-
 turum esse insignia imperii. Quod Philippus non
 credens, bellum ei intulit: commissoque prælio,
 in prima acie dimicans una cum filio Philippo ce-
 cidit. Quibus sublatis, universi se ad Decium con-
 tulerunt. Regnavit autem, ut quidam tradunt, an-
 nos v, ut alii vi, et totidem menses. Fuit autem
 Bostris oriundus, ubi regno potitus, Philippopolim
 de suo nomine condidit.

γάρ ἐπιστολῇ τῇ Ῥώμῃ, ἀποθήσεται τὰ τῆς βασιλείας παράσημα. Ἄλλ' ἀπιστήσας τούτῳ ὁ Φιλιπ-
 πος, ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτοῦ· καὶ συμβαλὼν τοῖς
 Σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀνηγόρευτο Φιλίππος ὢν θανόντων, τῷ Δεκίῳ ἑμπικνεῖται, προσεχώρησαν.
 Ἐδασθεύσας δὲ κατὰ μὲν τινὰς πέντε ἰνιαυτοὺς, καθ' ἑτέρους δὲ ἑξέ, ἐπὶ τοσοῦτους μῆνας. Ὀρμητε
 δ' ἐκ Βόστρων, ὅπου καὶ πάλιν βασιλεύσας ἐπώνυμον αὐτῷ ἰδομήσατο, Φιλιππούπολιν (68) ὀνομάσας
 αὐτήν.

XX. Enimvero Decius omnibus legionibus ac-
 ceptis Romam profectus, imperium firmavit; atque
 ejus amplitudine ac negotiorum multitudine con-
 siderata, ut quidam aiunt, Valerianum collegam
 ascivit: et uterque alterum cohortatus, persecutio-
 nem atrocissimam contra Christianos instituerunt.
 Sunt qui dicant, Philippi odio, Christianorum cul-
 toris, Decium nostros persecutum esse. Utut est,
 contra fideles profecto insanit. Eo tempore Fla-
 vianus, Ecclesiae Romanae episcopus, martyrio
 vitam fuit. Item Babylon Antiochenus, et Alexan-

δὲ ὁ Σαπώρης, ὡς περ ἱσθῆρηται, ὑπαρμεγίδης τὸν
 ὄγκον τοῦ σώματος, καὶ οἷος οὕτω τότε ὤφθη ἀνθρ.
 Ἐκπαυζύξας δὲ ὁ Φιλίππος, εὐμνήτης ἦν τοῖς Χρι-
 στιανοῖς, μάλιστα δὲ κατὰ ἐπίου, καὶ προσετίθη τῇ
 πίστει Χριστοῦ, ὥστε καὶ εὐχῶν ἐπ' Ἐκκλησία·
 κοινωῆσαι Χριστιανούς, καὶ ἀσμένως ἐξαγορεύσαι
 ὅσα οἱ ἡμάρτητο. Οὐ γὰρ ἄλλως εἰς κοινωσίαν παρὰ
 τοῦ προεστώτος; τῆς Ἐκκλησίας ἰδέχεται, εἰ μὴ
 ἐξομολογήσεται, καὶ τοῖς αἰτούσι μετανοίαν αὐτὸν
 καταλέξει· κἀκεῖνον λέγεται παιθαρῆσαι. Φασὶ
 μέντοι τινὲς τοῦτο εἶναι τὸν κατὰ τῆς μάρτυρος
 Εὐγενίας (66), ἀλλὰ περὶ τὴν δόξαν ταύτην πηλά-
 νηται. Ἐπαρχος μὲν γὰρ κἀκεῖνος γενέσθαι ἱσθῆ-
 ρηται, ἀλλ' Αἰγύπτου, καὶ οὐ τοῦ δορυφορικοῦ· καὶ
 μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐκεῖνος παραίτησάμε-
 νος τὴν ἀρχήν, ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας
 ἠνθῆρσατο, καὶ μαρτυρίῳ κειμήληται. Οὕτως δ' ὁ
 αὐτοκράτωρ ὁ Φιλίππος; πρὸς Σκυθίας ἀράμενος κώ-
 λεμον, εἰς Ῥώμην ἐπανήλθεν. Ἐν δὲ Μυσίᾳ Μα-
 ρίνος (67) τις ταξίαρχος ὢν, παρὰ τῶν στρατιωτῶν
 βασιλεύειν ἤρθε. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Φιλίππος τεθροῦ-
 σθητο, καὶ τῇ συγλήτῳ διεκλήθη περὶ τῆς στάσεως.
 Τῶν ἄλλων δὲ σιωπῶντων, ὁ Δέκιος μὴ δεῖν φαν-
 εῖσιν εἶπεν αὐτῷ περὶ τοῦ Μαρίνου, ὡς παρ' αὐ-
 τῶν ἀναιρεθσομένου τῶν στρατιωτῶν, οἷα ἀνεξίῳ
 τῆς βασιλείας τυγχάνοντος. Ὁ μὲν ὄλιγον κατὰ τὴν
 ἐκεῖνον γέγονε πρόβρησιν. Θαυμάσας οὖν ὁ Φιλιπ-
 πος διὰ τοῦτο τὸν Δέκιον, ἀπελθεῖν προετίμητο εἰς
 Μυσίαν, καὶ κολάσαι τοὺς αἰτίους τῆς στάσεως. Ὁ
 δὲ τὴν ἀποστολήν κερητεῖτο, λέγων μὴθ' αὐτῷ
 μήτε τῷ στέλλοντι συμφέρειν αὐτὸν ἐκεῖ ἀπελθεῖν·
 ὁ δὲ Φιλίππος καὶ ἔτι ἐνάειτο· κἀκεῖνος καὶ ἄκων
 ἀπῆει, καὶ ἀπελθόντα εὐθύς αὐτὸν οἱ στρατιῶται
 βασιλεῖα εὐφήμησαν. Τοῦ δὲ ἀπαναινομένου, τὰ εἰρη-
 σπασάμενοι, δέξασθαι αὐτὸν ἠνάγκασαν τὴν ἀρχήν.
 Γράψαι οὖν ἐκεῖθεν τῷ Φιλίππῳ μὴ παραχθῆναι· εἰ
 γὰρ ἀπιστήσας τούτῳ ὁ Φιλίππος, ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτοῦ· καὶ συμβαλὼν τοῖς
 Σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀνηγόρευτο Φιλίππος ὢν θανόντων, τῷ Δεκίῳ ἑμπικνεῖται, προσεχώρησαν.
 Ἐδασθεύσας δὲ κατὰ μὲν τινὰς πέντε ἰνιαυτοὺς, καθ' ἑτέρους δὲ ἑξέ, ἐπὶ τοσοῦτους μῆνας. Ὀρμητε
 δ' ἐκ Βόστρων, ὅπου καὶ πάλιν βασιλεύσας ἐπώνυμον αὐτῷ ἰδομήσατο, Φιλιππούπολιν (68) ὀνομάσας
 αὐτήν.

D K'. Ὁ γε μὴν Δέκιος πάντων, ὡς εἴρηται, τῶν
 στρατευμάτων προσχωρησάντων αὐτῷ, εἰς τὴν Ῥώ-
 μην ἐπανήλυθε, καὶ τῆς ἡγεμονίας γέγονεν ἐγ-
 κρατής. Ἀποσκευάσας δὲ πρὸς τὸν τῆς ἐξουσίας
 ὄγκον, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων οικονομίαν, ὡς ἔπει-
 λέγουσι, τὸν Βαλεριανὸν ἐπὶ τῇ τῶν πραγμάτων
 διοικήσει προσέλατο. Καὶ αὐτίκα ἀλλήλους εἰς θεο-
 μαχίαν παρακροτήσαντες, διωγμὸν ἐπήγειραν κατὰ
 τῶν Χριστιανῶν σφοδρότατον. Εἰσὶ δ' οἱ καὶ δ'
 ἔχθος τὸ πρὸς τὸν Φιλίππον φασὶ τοῖς Χριστιανῶς
 ἐπιθέσθαι τὸν Δέκιον, οἷα παρ' ἐκείνου σθεάζομε-

Variae lectiones et notæ.

(66) *Εὐγενίας*. Vide Casaubonum ad Hist. Au-
 gustam, P. 201, n edit.

(67) *Μαρίνος*. Istius Marini, præter Zonaram,
 meminit etiam Zosimus: cujus cæterum vix

alibi mentio occurrit.

(68) *Φιλιππούπολιν ὀνομάσας*. Vide observata
 a Scaligero ad Eusebium, pag. 245, n edit.

νοϊς. Ἐμεμήνει γοῦν κατὰ τῶν πιστῶν, ὅτι κοί A
 Φλαβιανὸς ὁ τῆς ἐν Ῥώμῃ προϊστάμενος Ἐκκλη-
 σίας ἔτυχε τέλους μαρτυρικοῦ, καὶ Βαβύλας ὁ τῶν
 ἐν Ἀντιοχείᾳ πιστῶν τὴν Ἐκκλησίαν διέπων, καὶ
 Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, ὃς οὐ
 τότε πρῶτως ὑπερήθησε τῆς εἰς τὸν Σαῦτηρα Κύ-
 ριον πίστεως, ἀλλὰ καὶ πρῶτον, ὡς ἤδη προείρηται,
 καὶ τότε δὲ καθειρθεὶς κατὰ τὸ δεσμοτῆριον
 τελευτᾷ. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Κυπριανὸς τῆς Καρ-
 θαγένης ἐπίσκοπος ὦν τὴν καὶ αὐτὰ τῆς εἰς Χριστὸν
 ὑπερήθησε πίστεως. Τῶν οὖν εἰρημένων ἀρχιερέων
 μεταλλάχσαν τὸν βίον, ἐν μὲν Ῥώμῃ ἀντὶ Φλαβια-
 νοῦ Κορνῆλιος ἐπισκόπησεν, ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ ἀντὶ
 Βαβύλα Φλαβιανός, καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Διονύσιος,
 ἐν δ' Ἱεροσολύμοις ἀντὶ Ἀλεξάνδρου Μαζαβάνης,
 καὶ ἄλλοι δὲ πλείστοι μαρτυρίου τότε κατηξιώθησαν. B
 Τότε καὶ Ὀριγῆνης παρήχθη μὲν εἰς βῆμα τυραν-
 νικῶν ὡς σεβόμενος τὸν Χριστὸν, οὐκ ἔτυχε δὲ τέλους
 μαρτυρικοῦ, οἶμαι τοῦ Θεοῦ ταύτης αὐτῶν μη κρι-
 ναντος ἄξιον διὰ τὸ περὶ τὰ ὀρθόδοξα δόγματα τοῦ
 ὁθλοῦ ἐκείνου ἰδίστερον. Αἰσιποτακεὶ γάρ, καὶ
 ταῦτα μετὰ παῖραν βασιάνων. Οὐτος, ὡς ἐμπροσθεν
 εἰρηται, μέγας ἐν λόγοις γενόμενος, κἀνταῦθεν
 ὑπερφρονήσας καὶ ἀλαζονευσάμενος, οὐ τοῖς τῶν
 πρὸ αὐτοῦ Πατέρων ἱερῶν ἠκολούθησε δόγμασιν,
 ἀλλ' ἐκτύπη θαρρήσας, καὶ τῶν δογμάτων εἰσαγωγέως
 ἐχρημάτισε, καὶ βλασφημίας εἰς τὴν ἅγιαν Τριάδα
 καὶ τὴν θεὸν ἐνανθρώπησιν ἐκ τοῦ ποιητοῦ θη-
 σαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐξηραυέσαστο, καὶ πάσης
 σχεδὸν αἰρέσεως ἐγένετο ἀρχηγός. Τόν τε γὰρ C
 μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν κτιστὸν ἰδογμάτισε, καὶ τῆς
 δόξης αὐτῶν ἡλιότριον καὶ τῆς οὐσίας τῆς πατρικῆς
 καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπεβίβαζε τῆς τοῦ Πατρὸς
 ἁγίας καὶ τοῦ Υἱοῦ, λέγων ὡς οὕτως τὸν Πατέρα
 δύναται ὄρεῖν ὁ Υἱός, οὕτως μὴν τὸν Υἱὸν τὸ Πνεῦμα,
 ὡς περὶ οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τὸ Πνεῦμα, οὕτως τοὺς ἀγγέ-
 λους οἱ ἄνθρωποι. Αὗται μὲν αἱ περὶ τῆς ἁγίας καὶ
 ἁμοουσίου Τριάδος βλασφημίας Ὀριγόνους. Περὶ δὲ
 γε τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐβλασφή-
 με, δυσσεβῶς εἰσάγων μὴ σάρκα ἐψυχωμένην ἐκ
 τῆς ἁγίας Παρθένου λαβεῖν τὸν Χριστόν. Ἠνώσθαι
 γὰρ ἐμυθεύετο τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν πρὸ
 καταβολῆς κόσμου τῷ νῦν, ὃν ἀνέπλατταν ἐκείνος
 ἐκλελεγμένον, καὶ κλόνον οὐκ ὑποστάντα, καὶ οὐν
 τούτῳ ἐπ' ἐσχάτων ἐνανθρωπήσει, καὶ σάρκα προ-
 ειληφέναι δέιχα ψυχῆς νοερᾶς τε καὶ λογικῆς. Καὶ
 ἀποθέσθαι ἐκ τῆς σάρκα κἀλιν τὸν Κύριον, καὶ τέλος
 ἔχειν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἰδογμάτις. Καὶ τῶν δαι-
 μόνων εἰσηγήτο ἐσεσθαι μέλλειν ἀποκατάστασιν,
 καὶ τὴν κόλασιν χρονικὴν, ἀλλ' οὐκ αἰωνίζουσιν
 πρὸς κάθαρσιν, δὲ τῶν ἁμαρτημάτων γενήσεσθαι,
 μετὰ τὸ καθαρθῆναι, δὲ, πάντας εἰς τὴν ἐνάδα ἀπο-
 καταστῆναι, καὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ δαίμονος.
 Τὰ δὲ περὶ τῆς ἐνάδος ταύτης πολλῆς μακρηγορίας
 δεόμενα, ἐν' ὃ ταύτης ὕβλος σαφηνισθεῖη, παρεῖθη-
 σαν, ὡς περὶ καὶ ἄλλα τῶν ἐκείνων βλασφημιῶν. Τὰ
 μὲν οὖν κατὰ τὸν Ὀριγῆνην, ὃν ἐκάλεον καὶ Ἀδα-
 μάντιον, ἐν τούτοις. Τότε δὲ καὶ Ναυάτος, τῆ· κατὰ
 Ῥώμην Ἐκκλησίας πρεσβύτερος, ἀρσιάρχης

der Hierosolymitanus episcopus, qui non tum pri-
 mum pro Christiana fide decertavit, sed prius
 etiam, ut jam expositum est: tum vero in carcere
 oblit. Sed et magnus Cyprianus, Carthaginiensis
 episcopus, pro Christiana fide certavit. His igitur
 pontificibus defunctis, Romæ Flaviano Cornelius,
 Antiocheno Babylæ Flavianus, Alexandriae Diony-
 sius, Hierosolymis Alexandro Mazabanes successit.
 Sed et alii plurimi martyrii dignitate sunt ornati.
 Tunc etiam Origenes ad tyrannicum tribunal ad
 Christi cultor adductus est, sed honore martyrii
 caruit miser, ei negato, ut opinor, a Deo ob per-
 versas opiniones. Nam tormenta 626 jam exper-
 tus, tamen ordinem deseruit. Hic, ut ante dictum
 est, cum doctrina et eloquentia excelleret, super-
 bia et arrogantia elatus, veterum sanctorum Patrum
 decretis neglectis, novarum opinionum auctor esse
 non dubitavit: et blasphemias in sanctam Trinita-
 tem, divinamque inhumanationem ex improbo cor-
 dis sui thesauro eruclavit, nec ulla fere secta est,
 cui non initium præbuerit. Nam et unigenitum Dei
 Filium conditum esse docuit, a paterna gloria et
 essentia alienum: et Spiritum sanctum infra Patris
 et Filii dignitatem collocavit, affirmans, neque
 Patrem a Filio, neque Filium a Spiritu sancto posse
 cerni: ut nec Spiritum ab angelis, nec angelos ab
 hominibus. Ac hæc sunt Origenis in sanctam et con-
 substantiallem Trinitatem blasphemias. Circa Christi
 vero inhumanationem, Christum animatam carnem
 ex sancta Virgine assumpsisse impie negat; sed
 unigenitum Dei Filium ante mundum conditum
 menti unitum fuisse fabulatur, et electum esse
 fingit, et ramum qui aliquando non fuerit, cum
 eoque extremis temporibus inhumanatum esse,
 assumpta carne absque anima intelligente et rati-
 one prædita: ac rursus deposuisse carnem Do-
 minum, et finem habiturum esse ejus regnum sta-
 tuit. Et dæmones in integrum restitutos esse
 tradit: et supplicium finiti, non æterni fore tem-
 poris, purgationi delictorum omnium destinatum:
 qua peracta, omnes ad unitatem redituros esse,
 tam homines quam dæmones. Unitatis autem illius
 rationem, seu nugas potius, cum sine multis ver-
 bis declarari haud possint, prætermisimus, ut et
 alias ejus blasphemias. Atque hæc de Origene, qui
 etiam Adamantius dicebatur. Tum Novatus quoque,
 Romanæ Ecclesiæ presbyter, hæresiarches existit:
 eorumque qui se Catharos seu Puros dicunt, prin-
 cep: iis qui persecutione territi, simulacris immo-
 larunt, et post, agnito peccato, se convertunt,
 pœnitentiam negans, et supplices ac delicti medi-
 cinam dolenter afflictoque animo requirentes non
 admittens. Contra hunc Romæ concilium est indi-
 ctum, cui Cornelius præfuit: in quo decretum est,
 tempore persecutionis lapsos recipiendos, si se
 converterint, 627 et pœnitentiæ medicina cu-
 randos esse. Novatum vero sancti illi patres, con-
 cillii decreto non acquiescentem, Ecclesia pulsus,
 ut fratrum hostem, abdicarunt. Eusebius quoque

historiam quamdam ex epistola Dionysii Alexandrini episcopi, hujusmodi, iis verbis ab ipso descripta, qua sequuntur, refert: *Fuit apud nos fidelis quidam senex Serapio, vita inculpate acta, sed in persecutione lapsus, qui cum saepe opem imploraret, ut ob sacrificium simulacris factum a nemine audiretur: aegrotus, per integrum triduum mutus et sensus expers jacuit. Die quarta morbo nonnihil remisso, per nepotem sibi festinanter presbyterum aliquem accersi jussit, ac rursus mutus jacuit. Accurrit puer ad presbyterum; qui cum ob morbum venire non posset, ego autem eos qui e vita discederent, si petrent, praesertim si prius etiam supplicassent, absolvi jussissem, ut cum spe bona morerentur: parum de Eucharistia dedit puero, ac jussit, ut madefaceret, ac seni in os instillaret. Quam cum puer afferens appropinquasset, priusquam ingrederetur, denno recreatus Serapio: Ades, inquit, fili? etsi autem presbyter venire non potuit, tu tamen quod mandatum est, exsequere, meque absoluito. Instillavit puer Eucharistiam in os senis: qui cum parum deglutisset, statim exspiravit. Nonne vero evidenter conservatus, eo usque exspectavit, dum solveretur? peccatoque soluto, propter multa bona quae fecerat confiteri posset? Hæc in epistola Dionysii referantur. Decius vero sic erga Christi cultores affectus, nondum integro biennio in imperio exacto, turpissime periit. Nam cum barbarorum, Bosphorum populantium, multos occidisset, hi que in angustias redacti, se omnem prædam reddituros promitterent, si discedere sinerentur, Decius negavit, et Gallum senatorem transitu eos prohibere jussit. At Gallus Decio insidians, monuit Barbaros, ut juxta profundam paludem aciem instruerent: quo illi facto, cum terga dedissent, Decius eos persequens cum filio et magna multitudine Romanorum, in paludem incidit, ubi omnes perierunt, ut nec corpora eorum invenirentur, cæne obruta.*

Ἐρξεν ὁ καίς, καὶ ἅμα τὸ ἐπέχεσθαι τῷ στόματι τοῦ πρεσβύτου, καὶ μικρὸν ἐκείνος καταβροχθίσας εὐθέως ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα· Ἄρ' οὐκ ἐταρῶς διετηρήθη, καὶ παρέμεινεν ἕως λυθῆ καὶ τῆς ἁμαρτίας λυθελσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἐπραξε καλοῖς ἐμολογηθῆναι δυνατῆ (69). Ταῦτα ἡ τοῦ Διονυσίου διέξαισιν ἐπιστολῆ Δέκιος δὲ οὕτω διατεθείς εἰς τοὺς τὸν Χριστὸν σεβομένους, οὐδὲ δῶα ὄλους ἐνικουτοὺς ἐπὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀνάστα ἀρχῆ, αἰσχίστα δ' ἐγθάρη. Βαρβάρων γὰρ ληϊζόμενων ἐν Βέσπορον, ὁ Δέκιος αὐτοῖς συνεπλάκετο, καὶ πολλοὺς ἀνήρηι· τῶν δὲ στενοχωρηθέντων, καὶ αἰτουμένων ἀφαιναί τὴν λείαν πᾶσαν, εἰ παραχωρηθεῖεν ἀναχωρησαί· ὁ Δέκιος οὐκ ἐνέδωκεν, ἀλλὰ Γάλλων ἐνα τῶν τῆς συγκλήτου τῇ διόδῳ τῶν Βαρβάρων ἐπέστησε, μὴ συγχωρησαί κελεύσαι αὐτοῖς παρελθεῖν. Ὁ δὲ Γάλλος ὑπέθετο τοῖς Βαρβάροις, ἐπιβουλεύων Δεκίῳ, πλησίον τέλματος βαθείς ὄντος, ἐκεῖ παρατάξασθαι. Οὕτω δὲ παραταξάντων τῶν Βαρβάρων, καὶ τὰ νῦτα τρεψάντων, ὁ Δέκιος ἐπέδωκε· καὶ αὐτοῖς τε σὺν τῷ υἱῷ, καὶ πλῆθος τῶν Ῥωμαίων, ἐνεπεπτάκει τῷ τέματι, καὶ πάντες ἐκίστε ἀπόλοντο, ὡς μὴδὲ τὰ σώματα (70) αὐτῶν εὐρεθῆναι, καταχωσθέντα τῇ ἰλύϊ τοῦ τέλματος.

XXI. Gallus reum potitus (quem scriptores D quidam etiam Volusianum vocant, ut hñnominem: aliis asserentibus, filium eundemque 628 colle-

ἔγενετο, καὶ τῶν καλοῦντων αὐτοῦ; Καθαροῦ; ἀρχηγός, ἀρούμενος τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ ὑποκώφασθαι, καὶ θυσίαν τοῖς εἰδώλοις προσαγαγούσιν, εἴτ' ἐπιστρέφουσι, καὶ ἐξομολογουμένοις, τὴν μετάνοιαν καὶ προσπίπτοντας αὐτοῦ, καὶ θεραπεῖαν ζητοῦντας τοῦ σφάλματος ἐν μεταμελείᾳ καὶ συντριβῇ καρδίας, μὴ προϊόμενος. Καθ' οὗ καὶ συνέδος ἐν Ῥώμῃ συνέστη, Κορηλίου ταύτης προϊσταμένου. Ἐν ἧ προσδέχσθαι μὲν τοὺς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ παραπεπτωκότας δεῖν, ἔδοξεν, ἐπιστρέφοντας, καὶ μετανόας φαρμάκοις θεραπεύειν αὐτοῦς. Τὸν δὲ Ναύατον τοῖς τῆ συνόδῳ δόξασι μὴ πεθεόμενοι, οἱ θάιοι Πατέρες ἐκείνοι τῆς Ἐκκλησίας ἀπηλοτριώσαν, καὶ ἀπικήρυξαν ὡς μισάδεινον. Αἰμνήγεται δὲ τινος ὁ Εὐσέβιος ἱστορίας ἐξ ἐπιστολῆς Διονυσίου τῆς Ἀλεξανδρίῳ Ἐκκλησίας ἐπισκοπήσαντος τοιαύτης. Θεοὶ γὰρ ταῦτ' ἐπιστελλαι πρὸς βῆμα τὸν Διονύσιον· Σαρακίων τις ἦν κατ' ἡμῖν πιστός γέρων, ἀμέμπτως μὲν βίος, ἐν δὲ τῷ πειρασμῷ πεσών. Οὗτος πολλὰκις ἔδειτο, καὶ οὐδεὶς προσεῖχεν αὐτῷ (καὶ γὰρ ἐτεθόκει)· ῥοσῆσας δὲ τῶν ἐξῆς ἡμερῶν ἄφωρος διετέλεσε καὶ ἀναλίσθητος. Ἀνασκήλας δὲ τῇ τετάρτῃ βραχῆ, προσεκαλέσατο τὸν θυγατρίδου, καὶ, Σαῦσον, εἰπε, κάλεσόν μοι τῶν πρεσβυτέρων τινά. Καὶ πάλιν ἦν ἀφωρος. Ἐδραμεν ὁ καίς ἐπὶ τὴν πρεσβύτερον, ὁ δὲ ἀζικέσθαι μὲν οὐκ ἠδυνήθη (καὶ γὰρ ἠσθένης), ἐνταλῆς δὲ κατ' ἐμοῦ δεδομένης, τοὺς ἀκαλλατομένους τοῦ βίου, εἰ δέοιτο, καὶ μάλιστα εἰ πρότερον ἰκετεύσαντες τύχοιεν, ἀζικέσθαι, ἴν' εὐέλπιδες ἀκαλλάττοιτο, βραχῆ τῆς Ἐθναριστίας δάδωκε τῷ παιδαρίῳ, ἀποβρέξει κελεύσας, καὶ τὸ πρεσβύτη κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάσαι. Ἐκυρήκεν ὁ καίς φέρων. Ἐγγύς δὲ γενομένου, πρὶν εἰσελθεῖν, ἀνεκτίχας κάλιν ὁ Σαρακίων, Ἦκες, ἐφη, τέκνον; καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος ἐλθεῖν οὐκ ἠδυνήθη· σὺ δὲ ποίησον ταχέως τὸ προσταθόν, καὶ ἀπάλλαξέ με. Ἀπέ-

ἔρξεν ὁ καίς, καὶ ἅμα τὸ ἐπέχεσθαι τῷ στόματι τοῦ πρεσβύτου, καὶ μικρὸν ἐκείνος καταβροχθίσας εὐθέως ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα· Ἄρ' οὐκ ἐταρῶς διετηρήθη, καὶ παρέμεινεν ἕως λυθῆ καὶ τῆς ἁμαρτίας λυθελσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἐπραξε καλοῖς ἐμολογηθῆναι δυνατῆ (69). Ταῦτα ἡ τοῦ Διονυσίου διέξαισιν ἐπιστολῆ Δέκιος δὲ οὕτω διατεθείς εἰς τοὺς τὸν Χριστὸν σεβομένους, οὐδὲ δῶα ὄλους ἐνικουτοὺς ἐπὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀνάστα ἀρχῆ, αἰσχίστα δ' ἐγθάρη. Βαρβάρων γὰρ ληϊζόμενων ἐν Βέσπορον, ὁ Δέκιος αὐτοῖς συνεπλάκετο, καὶ πολλοὺς ἀνήρηι· τῶν δὲ στενοχωρηθέντων, καὶ αἰτουμένων ἀφαιναί τὴν λείαν πᾶσαν, εἰ παραχωρηθεῖεν ἀναχωρησαί· ὁ Δέκιος οὐκ ἐνέδωκεν, ἀλλὰ Γάλλων ἐνα τῶν τῆς συγκλήτου τῇ διόδῳ τῶν Βαρβάρων ἐπέστησε, μὴ συγχωρησαί κελεύσαι αὐτοῖς παρελθεῖν. Ὁ δὲ Γάλλος ὑπέθετο τοῖς Βαρβάροις, ἐπιβουλεύων Δεκίῳ, πλησίον τέλματος βαθείς ὄντος, ἐκεῖ παρατάξασθαι. Οὕτω δὲ παραταξάντων τῶν Βαρβάρων, καὶ τὰ νῦτα τρεψάντων, ὁ Δέκιος ἐπέδωκε· καὶ αὐτοῖς τε σὺν τῷ υἱῷ, καὶ πλῆθος τῶν Ῥωμαίων, ἐνεπεπτάκει τῷ τέματι, καὶ πάντες ἐκίστε ἀπόλοντο, ὡς μὴδὲ τὰ σώματα (70) αὐτῶν εὐρεθῆναι, καταχωσθέντα τῇ ἰλύϊ τοῦ τέλματος.

KA'. Κρατεῖ οὖν ὁ Γάλλος, ὃν τινες μὲν τῶν συγγραφέων καὶ Βολουσιανὸν κεκλήσθαι φασιν, ὡς διώνυμον· ἄλλοι δὲ τὸν Βολουσιανὸν υἱὸν αὐτοῦ εἶναι

Variae lectiones et notæ.

(69) Ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἐπραξε καλοῖς ἐμολογηθῆναι δυνατῆ. Ita in mss. et in tribus codd. Wolff: qui locum mendosum, aut certe obscurum scribit.

(70) Ὡς μὴδὲ τὰ σώματα. Ita Victor in Epi-

tome. Lactantius, *De mortibus persecut.* n. 4, de Decio: *Circumventus a Barbaris, et cum magna exercitus parte deletus, nec sepultura quidem potuit honorari, sed exutus ac nudus, ut hostem Dei oportebat, pabulum feris ac volucribus jacuit.*

γεγράφασι, καὶ συνάρχειν αὐτῶν. Κρατῆσας τοῖνυν Α τῆς τῶν Ῥωμαίων ὁ Γάλλος ἀρχῆς σπένδεται τοῖς Βαρβάρους ἐπὶ συνθήκαις τοῦ λαμβάνειν ἐκείνους· παρὰ Ῥωμαίων δασυὸν ἐνιαύσιον καὶ μὴ τὰ Ῥωμαίων ληΐσθαι· καὶ σπεισάμενος, οὕτως ἐπανήλθιν εἰς Ῥώμην, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Βολουσιανὸν ἀνηγγόρευσε Καίσαρα. Βαρὺς δὲ καὶ εἶτα γέγονε τοῖς Χριστιανοῖς, καὶ οὐχ ἤτοινα Δεκίου διωγμὸν κατ' αὐτῶν ἰγείρας, καὶ πολλοὺς ἀνελῶν. Ἡρξάτο δ' αὖθις ἐπὶ τούτου ἡ κίνησις τῶν Περσῶν, καὶ κατεσχέθη παρ' αὐτῶν ἡ Ἀρμενία, τοῦ ταύτης βασιλέως Τυριδάτου φυγόντος, τῶν δὲ παίδων ἐκείνου προσρύντων τοῖς Πέρσαις. Καὶ Σκύθαι δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν εἰσεβάλον, πλῆθος ὄντας σχεδὸν ὑπερβαῖον καὶ ἀριθμῶν, καὶ Μακεδονίαν, καὶ Θεσσαλίαν, καὶ Ἑλλάδα κατέδραμον. Αἰγεται δὲ τούτων μοῖραν τινα Β διὰ Βοσπόρου παρελθούσαν, καὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην ὑπερβάσαν, ἐπὶ τὸν Εὐξεινον γενέσθαι Πόντον, καὶ χώρας πορῆσαι πολλάς. Καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ τῶν ἰθῶν τότε κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας ὤρμηκσαν. Ἀλλὰ καὶ λοιμὸς τότε ταῖς χώραις ἐνέσχε ψι, ἐξ Αἰθιοπίας ἀρξάμενος, καὶ πᾶσαν σχεδὸν ἐπινημηθεὶς χώραν ἕψαν τε καὶ ἐσπίριον, καὶ πολλάς τῶν πόλεων τῶν οἰκητόρων ἐκένωσεν, ἐπὶ πεντεκαίδεκα διαρκέσας ἐνιαυτούς. Οἱ γοι μὴ Σκύθαι τεταγμένα παρὰ Ῥωμαίων κατὰ συνθήκας λαμβάνοντες ἐπέτιωξ, ἤκασι ταῦτα ληψόμενοι, καὶ ἤτοινα λέγοντες εἶναι τῶν ὑποσημμένων τὰ σφίσι δίδόμενα, ἀπήσαν ἀπειλούμενοι· Αἰμιλιανὸς δὲ τις Δίδους ἀνὴρ, ἀρχὸν τοῦ ἐν Μυσίᾳ στρατεύματος, τοῖς στρατιώταις δώσειν πάντα τὰ τοῖς Σκύθαις C διδόμενα ἐπηγγέλατο, εἰ τοῖς Βαρβάρους συνάψαιαν πόλεμον. Οἱ δὲ, ἀπροσπίτως ἐπιελθόντες τοῖς Σκύθαις, ἄτερ ὀλίγων ἀπέκτειναν ἅπαντας, καὶ λάφυρα ἐξ ἐκείνων πλεῖστα συνήγαγον, τὴν χώραν καταδραμόντες αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ὁ Αἰμιλιανὸς ὑπερφορησας τῷ κατορθώματι, μέτεῖσι τοὺς ὑπ' αὐτῶν στρατιώτας, καὶ Ῥωμαίων αὐτῶν ἀναγορεύουσι αὐτοκράτορα. Ὅς αὐτίκα τὰς δυνάμεις ἄγειρας, ἐσπευθε τὴν Ἰταλίαν καταλαβείν. Ὅς γοῦν εἰς γῆρσιν ἦλθον ταῦτα τῷ Γάλλῳ, κάκεινος ἐτέρωθεν παρασκευασάμενος, τῷ Αἰμιλιανῷ ἀντιπαρετάξατο, καὶ συρραγέντων ἀλλήλοις τῶν στρατευμάτων, ἤτηντο οἱ τοῦ Γάλλου. Ἡτῶμενοι δὲ ἐπέθεντο τῷ σφῶν αὐτοκράτορι· καὶ ἀνελόντες κάκεινον, καὶ τὸν παῖδα αὐτοῦ, βασιλεύσαντας ἐτη δύο καὶ μῆνας ὄκτώ, προστίθενται τῷ Αἰμιλιανῷ, καὶ αὐτοὶ τὴν βασιλείαν αὐτῷ ζητήσαντες.

ΚΒ. Ἀναβῆθεις δὲ οὕτως αὐτοκράτωρ ὁ Αἰμιλιανὸς ἐπέστειλε τῇ συγχλήτῃ, ἐπαγγελλόμενος ὡς D καὶ τὴν Θράκην ἀπαλλάξει Βαρβάρων, καὶ κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύσεται, καὶ πάντα πράξει καὶ γερνώσεται ὡς στρατηγὸς αὐτῶν, τὴν βασιλείαν τῇ γερουσίᾳ καταλείπων. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐβῆ πεποιηῶς, Οὐαλεριανοῦ ἐπινατάντος· αὐτῷ δὲ τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλκεις ἀρχῶν δυνάμεων, ἢ κατὰ τὸν Αἰμιλιανὸν μαθῶν, καὶ αὐτὸς τυραννῆ. Καὶ τὰς ὑπ' αὐτῶν δυνάμεις συναγαγὼν, πρὸς τὴν Ῥώμην ἤπειγτο. Οἱ γοῦν τῷ Αἰμιλιανῷ συστρατεύόμενοι, εὐκ ἀξιωμαχοὺς ἑαυτοῦς ἔγνωκότες πρὸς τὴν τοῦ Οὐαλεριανοῦ στρατῶν, μὴ δὲ φθειρεῖν καὶ φθειρεσθαι Ῥωμαίους ὑπ' ἀλλήλων ὄσιον κρίναντες καὶ πολέμους συζητεῖσθαι ὁμογενῶν, καὶ ἄλλω· δὲ τὸν μὲν Αἰμιλιανὸν ἀνάξιον λογίζομεν βασιλείας, ὡς ἄδοξόν τε καὶ χαμερπῆ, τὸν Οὐαλεριανὸν δὲ ἀκραιότερον

gam ejus, Volusianum appellatum esse), pactus cum Barbaris, ut annuo tributo accepto, Romanis provinciis abstinerent, Romam abiit, ac filium Volusianum Cæsarem declaravit. Fuit et hic Christianis gravis, non minore quam Decius persecutione inchoata, multisque interfectis. Sub hoc motu Persarum recruduit, qui Armentiam occuparunt, Tyridate rege fuga elapso, cujus filii se ad hostes contulerant. Scytharum quoque multitudo pene innumerabilis in Italiam impressionem fecit: iidemque Macedoniam, Thessaliam et Græciam incursarunt. Eorum quoque pars, Mæotide palude superata, per Bosporum, in Pontum Euxinum irripuisse fertur, ac multas vastasse provincias. Sunt et aliæ plures gentes contra ditioses Romanorum concitatae. Pestis quoque tum provincias invasit: quæ ab Æthiopia orta, totumque pene Orientem et Occidentem pervagata, multas urbes civibus desolavit, duravitque per annos quindecim. Scythæ vero annuo tributo ex pacto a Romanis petito, pauciora sibi quam promissa essent, dari questi, minitabundi abierunt. Cæterum Æmilianus, homo Afer, Mysiis legioribus præfectus, militibus ea omnia promisit quæ Scythis penderentur, si cum illis pugnarent. Qui Barbaros ex improviso aggressi, paucis exceptis, omnes occiderunt: et optimis spoliis partis, regionem eorum incursarunt. Eo successu elatus Æmilianus, a suis legionibus impetravit, ut imperator saluaretur: coactique in unum copiis, ad Italiam occupandam properavit. Quo Gallus cognito, et ipse contra se paravit: commissoque prælio victus, a suis militibus una cum filio occisus est, cum biennium et menses octo imperasset. Ejus vero milites et ipsi

Æmiliano conjuncti, imperium confirmarunt. XXII. Appellatus imperator Æmilianus senatui per litteras promisit, se Barbaros etiam Thracia pulsurum, et Persis bellum illaturum: omniaque facturum et dimicaturum, ut duces eorum, imperio ipsis relicto. Sed priusquam horum aliquid faceret, Valerianus Transalpinarum legionum dux, rebus Æmiliani cognitis, et ipse regnum affectavit: conductisque in 629 unum suis copiis, Romam properavit. Quare ii qui sub Æmiliano stipendia merebant, quia se Valeriano impares esse norant, et Romanos mutuis perire cadibus, ac intestina bella conflari nefas putabant. Eodem accedebat, quod Æmilianum, ut inglorium et humilem, regno indignum judicabant: Valerianum vero ad principatum aptiorem, ut qui majori cum auctoritate res administraturus esset: Æmiliano nondum quatuor menses imperio potito, annos

historiam quamdam ex epistola Dionysii Alexandrini episcopi, hujusmodi, iis verbis ab ipso descripta, quæ sequuntur, refert: *Fuit apud nos fidelis quidam senex Serapio, vita inculpate acta, sed in persecutione lapsus, qui cum sæpe opem impioraret, ut ob sacrificium simulacris factum a nemine audiretur: ægrotus, per integrum triduum mutus et sensus expers jacuit. Die quarta morbo nonnihil remisso, per nepotem sibi festinanter presbyterum aliquem accersi jussit, ac rursus mutus jacuit. Accurrit puer ad presbyterum; qui cum ob morbum venire non posset, ego autem eos qui e vita discederent, si peterent, præsertim si prius etiam supplicassent, absolvi jussissem. ut cum spe bona morerentur: parum de Eucharistia dedit puero, ac jussit, ut madefaceret, ac seni in os instillaret. Quam cum puer offerens appropinquasset, priusquam ingrederetur, denno recreatus Serapio: Ades, inquit, fili? etiam autem presbyter venire non potuit, tu tamen quod mandatum est, exsequere, meque absolvo. Instillavit puer Eucharistiam in os senis: qui cum parum deglutisset, statim exspiravit. Nonne vero evidenter conservatus, eo usque expectavit, dum solveretur? peccatoque soluto, propter multa bona quæ fecerat confiteri posset? Hæc in epistola Dionysii referantur. Decius vero sic erga Christi cultores affectus, nondum integro biennio in imperio exacto, turpissime perit. Nam cum barbarorum, Bosphorum populantium, multos occidisset, hi que in angustias redacti, se omnem prædam reddituros promitterent, si discedere sinerentur, Decius negavit, et Gallus senatorem transitu eos prohibere jussit. At Gallus Decio insidians, monuit Barbaros, ut juxta profundam paludem aciem instruerent: quo illi facto, cum terga dedissent, Decius eos persequens cum illo et magna multitudine Romanorum, in paludem incidit, ubi omnes perierunt, ut nec corpora eorum invenirentur, cæno obruta.*

Ἐρξεν ὁ παῖς, καὶ ἄμα τε ἐπέχευ τῷ στόματι τοῦ προσβύτου, καὶ μικρὸν ἐκείνος καταβροχθίσας εὐθέως ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα· Ἄρ' οὐκ ἐναργῶς διετηρήθη, καὶ παγεμεινεν ἕως λυθῆ καὶ τῆς ἁμαρτίας λυθείσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἔπραξε καλοῖς ἐμολογηθῆναι θυνηθῆ (69). Ταῦτα ἢ τοῦ Διονυσίου διέξισιν ἐπιστολῇ Δέκιος δὲ οὕτω διαταθείς εἰς τοὺς τὸν Χριστὸν σεβομένους, οὐδὲ δῶν ἄλλους ἐνικυτοὺς ἐπὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀνύτας ἀρχῇ, αἰσχιστὰ εὐθάρη. Βαρβάρων γὰρ ληϊζομένων τὸν Βέσπορον, ὁ Δέκιος αὐτεῖς συνεπλάκετο, καὶ πολλοὺς ἀνήρει· τῶν δὲ στενωχωρηθέντων, καὶ αἰτουμένων ἀφαίρει τὴν λείαν πᾶσαν, εἰ παραχωρηθεῖεν ἀναχωρησαί· ὁ Δέκιος οὐκ ἐνέδωκεν, ἀλλὰ Γάλλων ἕνα τῶν τῆς συγκλήτου τῇ διόδῳ τῶν Βαρβάρων ἐπέστησε, μὴ συγχωρῆσαι κελεύσαι αὐτοῖς παρῆλθιν. Ὁ δὲ Γάλλος ὑπέθετο τοῖς Βαρβάροις, ἐπιβουλεύων Λεκιῷ, πλησίον τέλματος βαθείου ὄντος, ἐκεῖ παρατάξασθαι. Οὕτω δὲ παραταξμένων τῶν Βαρβάρων, καὶ τὰ νῶτα τρεψάντων, ὁ Δέκιος ἐπεδίωκε· καὶ αὐτὸς τε σὺν τῷ υἱῷ, καὶ πλῆθος τῶν Ῥωμαίων, ἐνεπεπτώκει τῷ τέλματι, καὶ πάντες ἐκείσε ἀπόλοντο, ὡς μὴδὲ τὰ σώματα (70) αὐτῶν εὐρεθῆναι, καταχωσθέντα τῇ λίθῃ τοῦ τέλματος.

XXI. Gallus rerum potitus (quem scriptores D KA'. Κρατεῖ οὖν ὁ Γάλλος, ὃν τινες μὲν τῶν συγγραφῶν καὶ Βολουσιανὸν κεκλησθαι φασιν, ὡς διώνυμον· ἄλλοι δὲ τὸν Βολουσιανὸν υἱὸν αὐτοῦ εἶναι

Variae lectiones et notæ.

(69) Ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἔπραξε καλοῖς ἐμολογηθῆναι θυνηθῆ. Ita in mss. et in tribus codd. Wolffii: qui locum mendosum, aut certe obscurum scribit.

(70) Ὡς μὴδὲ τὰ σώματα. Ita Victor in Epi-

ἀγνοετο, καὶ τῶν καλοῦντων ἑαυτοῦ; Καθαροῦ; ἀρχηγός, ἀρνούμενος τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ ἐποκύψασιν, καὶ οὐσίαν τοῖς εἰδωλοῖς προσαγαγούσιν, εἰς ἐπιστρέφουσι, καὶ ἐξομολογουμένοις, τὴν μετάνοιαν καὶ προσπίπτοντας αὐτοὺς, καὶ θεραπείαν ζητούσας τοῦ σφάλματος ἐν μεταμελείᾳ καὶ συντριβῇ καρδίας, μὴ προσιέμενος. Καθ' οὗ καὶ συνέδος ἐν Ῥώμῃ συνέστη, Κορνηλίου ταύτης προϊσταμένου. Ἐν ἡ προσδέχισθαι μὲν τοὺς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ παραπεπτωκότας δεῖν, ἔδοξεν, ἐπιστρέφοντας, καὶ μετανόιας φαρμάκοις θεραπεύειν αὐτοὺς. Τὸν δὲ Νανάτον τοῖς τῇ συνέδῳ δέξασιν μὴ πεθόμενον, οἱ θεῖοι Πατέρες ἐκείνοι τῆς Ἐκκλησίας ἀπληροτέρως, καὶ ἀπικήρουσαν ὡς μισάδαλφον. Μάμνηται δὲ τινος ὁ Εὐσέβιος ἱστορίας ἐξ ἐπιστολῆς Διονυσίου τῆς Ἀλεξανδρῶν Ἐκκλησίας ἐπισκοπήσαντος τοιαύτης. Θεοὶ γὰρ ταῦτ' ἐπιστελλαι πρὸς ῥῆμα τὸν Διονύσιον· *Σαρακίων τις ἦν παρ' ἡμῖν πιστός γέρων, ἀμέμπτως μὲν βιώσας, ἐν δὲ τῷ πειρασμῷ πεσών. Οὗτος πολλὰκις ἔδειτο, καὶ οὐδαίς προσεῖχεν αὐτῷ (καὶ γὰρ ἐτεθόκει)· ῥοσῆσας δὲ τῶν ἐξῆς ἡμερῶν ἄφρονος διετέλεσε καὶ ἀνυπόσθητος. Ἄναστρούλλας δὲ τῆ ἐπιτῆρη βραχὺ, προσκαλέσαστο τὸν θυγατέριδον, καὶ, Σκεῦσον, εἰς, κάλεσόν μοι τῶν προσβυτέρων τινά. Καὶ κἀκεῖ ἦν ἄφρωνος. Ἐδραμεν ὁ παῖς ἐπὶ τῶν προσβυτέρων, ὁ δὲ ἀρκεσθῆναι μὲν οὐκ ἠδυνήθη (καὶ γὰρ ἠσθῆναι), ἐντυλίξ δὲ παρ' ἐμοῦ δεδομένης, τοὺς ἀκαλλαστομένους τοῦ βίου, εἰ δέοιτο, καὶ μάλα εἰ πρότερον ἱκετεύσαντες τύχοιεν, ἀπεισθαι, ἢ εὐέλπιδας ἀκαλλάττοιτο, βραχὺ τῆς Ἐδχαριστίας δέδωκε τῷ παιδαρίῳ, ἀποβρέξιν κελεύσασθαι, καὶ τῷ προσβύτῳ κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάξαι. Ἐκνηῆκεν ὁ παῖς φέρων. Ἐγγύς δὲ γενομένου, πρὶν εἰσελθεῖν, ἀνετέγκας κἀκεῖν ὁ Σαρακίων, Ἦκες, ἔφη, τέκνον; καὶ ὁ μὲν προσβύτερος ἔλθειν οὐκ ἠδυνήθη· σὺ δὲ κοίησον ταχέως τὸ προσταχθέν, καὶ ἀπάλλατέ με. Ἀπέρξεν ὁ παῖς, καὶ ἄμα τε ἐπέχευ τῷ στόματι τοῦ προσβύτου, καὶ μικρὸν ἐκείνος καταβροχθίσας εὐθέως ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα· Ἄρ' οὐκ ἐναργῶς διετηρήθη, καὶ παγεμεινεν ἕως λυθῆ καὶ τῆς ἁμαρτίας λυθείσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἔπραξε καλοῖς ἐμολογηθῆναι θυνηθῆ (69). Ταῦτα ἢ τοῦ Διονυσίου διέξισιν ἐπιστολῇ Δέκιος δὲ οὕτω διαταθείς εἰς τοὺς τὸν Χριστὸν σεβομένους, οὐδὲ δῶν ἄλλους ἐνικυτοὺς ἐπὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀνύτας ἀρχῇ, αἰσχιστὰ εὐθάρη. Βαρβάρων γὰρ ληϊζομένων τὸν Βέσπορον, ὁ Δέκιος αὐτεῖς συνεπλάκετο, καὶ πολλοὺς ἀνήρει· τῶν δὲ στενωχωρηθέντων, καὶ αἰτουμένων ἀφαίρει τὴν λείαν πᾶσαν, εἰ παραχωρηθεῖεν ἀναχωρησαί· ὁ Δέκιος οὐκ ἐνέδωκεν, ἀλλὰ Γάλλων ἕνα τῶν τῆς συγκλήτου τῇ διόδῳ τῶν Βαρβάρων ἐπέστησε, μὴ συγχωρῆσαι κελεύσαι αὐτοῖς παρῆλθιν. Ὁ δὲ Γάλλος ὑπέθετο τοῖς Βαρβάροις, ἐπιβουλεύων Λεκιῷ, πλησίον τέλματος βαθείου ὄντος, ἐκεῖ παρατάξασθαι. Οὕτω δὲ παραταξμένων τῶν Βαρβάρων, καὶ τὰ νῶτα τρεψάντων, ὁ Δέκιος ἐπεδίωκε· καὶ αὐτὸς τε σὺν τῷ υἱῷ, καὶ πλῆθος τῶν Ῥωμαίων, ἐνεπεπτώκει τῷ τέλματι, καὶ πάντες ἐκείσε ἀπόλοντο, ὡς μὴδὲ τὰ σώματα (70) αὐτῶν εὐρεθῆναι, καταχωσθέντα τῇ λίθῃ τοῦ τέλματος.*

tome. Lactantius, *De mortibus persecut.* n. 4, de Decio: *Circumventus a Barbaris, et cum magna exercitus parte deletus, nec sepultura quidem potuit honorari, sed exutus ac nudus, ut hostem Dei oportebat, pabulum feris ac volucris jacuit.*

γεγράφασι, καὶ συνάρχειν αὐτῶν. Κρατῆσας τοίνυν Ἀ γαμ ejus, Volusianum appellatum esse), pactus cum Barbaris, ut annuo tributo accepto, Romanis provinciis abstinerent, Romam abiit, ac filium Volusianum Cæsarem declaravit. Fuit et hic Christianis gravis, non minore quam Decius persecutione inchoata, multisque interfectis. Sub hoc motus Persarum recruduit, qui Armentiam occuparunt, Tyridate rege fuga elapso, ejus filii se ad hostes contulerant. Scytharum quoque multitudo pene innumerabilis in Italiam impressionem fecit: iidemque Macedoniam, Thessaliam et Græciam incursarunt. Eorum quoque pars, Mrottdæ palude superata, per Bosporum, in Pontum Euxinum irripuisse fertur, ac multas vastasse provincias. Sunt et aliæ plures gentes contra ditiones Romanorum concitatae. Pestis quoque tum provincias invasit: quæ ab Æthiopia orta, totumque peno Orientem et Occidentem pervagata, multas urbes civibus desolavit, duravitque per annos quindecim. Scythæ vero annuo tributo ex pacto a Romanis petito, pauciora sibi quam promissa essent, dari questii, minitabundi abierunt. Cæterum Æmilianus, homo Afer, Mysiis legioribus præfectus, militibus ea omnia promisit quæ Scythis penderentur, si cum illis pugnarent. Qui Barbaros ex improviso aggressi, paucis exceptis, omnes occiderunt: et optimis spoliis partis, regionem eorum incursarunt. Eo successu elatus Æmilianus, a suis legionibus impetravit, ut imperator salutaretur: coactisque in unum copiis, ad Italiam occupandam properavit. Quo Gallus cognito, et ipse contra se paravit: commissoque prælio victus, a suis militibus una cum filio occisus est, cum biennium et menses octo imperasset. Ejus vero milites et ipsi Æmiliano conjuncti, imperium confirmarunt.

ΚΒ'. Ἀναβρῆθεις δὲ οὕτως αὐτοκράτωρ ὁ Αἰμιλιανὸς ἐπέστειλε τῇ συγκλήτῳ, ἐπαγγελόμενος ὡς καὶ τὴν Θράκην ἀπαλλάξει. Βαρβάρων, καὶ κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύσεται, καὶ πάντα πράξει καὶ ἀγωνίσει ὡς στρατηγὸς αὐτῶν, τὴν βασιλείαν τῇ γεροσὶ καταλιπών. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐβῆ πεποικῶς, Οὐαλεριανοῦ ἐπικρατάντος αὐτῷ· ὅς τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλκπεις ἄρχων δυνάμειω, ἢ κατὰ τὸν Αἰμιλιανὸν μαθὼν, καὶ αὐτὸς τυραννεί. Καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις συναγαγὼν, πρὸς τὴν Ῥώμην ἤπειγετο. Οἱ γοῦν τῷ Αἰμιλιανῷ συστρατεύομενοι, εὐκ αξιομάχους ἑαυτοῦς ἐγνωκότες πρὸς τὴν τοῦ Οὐαλεριανοῦ στρατιάν, μὴ δὲ φθείρειν καὶ φθείρεσθαι Ῥωμαίους ὑπ' ἀλλήλων ὄσιον κρίναντες καὶ πολέμους συγχροτῆσθαι ὁμογενῶν, καὶ ἄλλως δὲ τὸν μὲν Αἰμιλιανὸν ἀνάξιον λογιζόμενοι βασιλείας, ὡς ἄδοξόν τε καὶ χαμερπῆ, τὸν Οὐαλεριανὸν δὲ ἀκείτοτερον

ΚΒ'. Ἀναβρῆθεις δὲ οὕτως αὐτοκράτωρ ὁ Αἰμιλιανὸς ἐπέστειλε τῇ συγκλήτῳ, ἐπαγγελόμενος ὡς καὶ τὴν Θράκην ἀπαλλάξει. Βαρβάρων, καὶ κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύσεται, καὶ πάντα πράξει καὶ ἀγωνίσει ὡς στρατηγὸς αὐτῶν, τὴν βασιλείαν τῇ γεροσὶ καταλιπών. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐβῆ πεποικῶς, Οὐαλεριανοῦ ἐπικρατάντος αὐτῷ· ὅς τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλκπεις ἄρχων δυνάμειω, ἢ κατὰ τὸν Αἰμιλιανὸν μαθὼν, καὶ αὐτὸς τυραννεί. Καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις συναγαγὼν, πρὸς τὴν Ῥώμην ἤπειγετο. Οἱ γοῦν τῷ Αἰμιλιανῷ συστρατεύομενοι, εὐκ αξιομάχους ἑαυτοῦς ἐγνωκότες πρὸς τὴν τοῦ Οὐαλεριανοῦ στρατιάν, μὴ δὲ φθείρειν καὶ φθείρεσθαι Ῥωμαίους ὑπ' ἀλλήλων ὄσιον κρίναντες καὶ πολέμους συγχροτῆσθαι ὁμογενῶν, καὶ ἄλλως δὲ τὸν μὲν Αἰμιλιανὸν ἀνάξιον λογιζόμενοι βασιλείας, ὡς ἄδοξόν τε καὶ χαμερπῆ, τὸν Οὐαλεριανὸν δὲ ἀκείτοτερον

gam ejus, Volusianum appellatum esse), pactus cum Barbaris, ut annuo tributo accepto, Romanis provinciis abstinerent, Romam abiit, ac filium Volusianum Cæsarem declaravit. Fuit et hic Christianis gravis, non minore quam Decius persecutione inchoata, multisque interfectis. Sub hoc motus Persarum recruduit, qui Armentiam occuparunt, Tyridate rege fuga elapso, ejus filii se ad hostes contulerant. Scytharum quoque multitudo pene innumerabilis in Italiam impressionem fecit: iidemque Macedoniam, Thessaliam et Græciam incursarunt. Eorum quoque pars, Mrottdæ palude superata, per Bosporum, in Pontum Euxinum irripuisse fertur, ac multas vastasse provincias. Sunt et aliæ plures gentes contra ditiones Romanorum concitatae. Pestis quoque tum provincias invasit: quæ ab Æthiopia orta, totumque peno Orientem et Occidentem pervagata, multas urbes civibus desolavit, duravitque per annos quindecim. Scythæ vero annuo tributo ex pacto a Romanis petito, pauciora sibi quam promissa essent, dari questii, minitabundi abierunt. Cæterum Æmilianus, homo Afer, Mysiis legioribus præfectus, militibus ea omnia promisit quæ Scythis penderentur, si cum illis pugnarent. Qui Barbaros ex improviso aggressi, paucis exceptis, omnes occiderunt: et optimis spoliis partis, regionem eorum incursarunt. Eo successu elatus Æmilianus, a suis legionibus impetravit, ut imperator salutaretur: coactisque in unum copiis, ad Italiam occupandam properavit. Quo Gallus cognito, et ipse contra se paravit: commissoque prælio victus, a suis militibus una cum filio occisus est, cum biennium et menses octo imperasset. Ejus vero milites et ipsi Æmiliano conjuncti, imperium confirmarunt.

ΚΒ'. Ἀναβρῆθεις δὲ οὕτως αὐτοκράτωρ ὁ Αἰμιλιανὸς ἐπέστειλε τῇ συγκλήτῳ, ἐπαγγελόμενος ὡς καὶ τὴν Θράκην ἀπαλλάξει. Βαρβάρων, καὶ κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύσεται, καὶ πάντα πράξει καὶ ἀγωνίσει ὡς στρατηγὸς αὐτῶν, τὴν βασιλείαν τῇ γεροσὶ καταλιπών. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐβῆ πεποικῶς, Οὐαλεριανοῦ ἐπικρατάντος αὐτῷ· ὅς τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλκπεις ἄρχων δυνάμειω, ἢ κατὰ τὸν Αἰμιλιανὸν μαθὼν, καὶ αὐτὸς τυραννεί. Καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις συναγαγὼν, πρὸς τὴν Ῥώμην ἤπειγετο. Οἱ γοῦν τῷ Αἰμιλιανῷ συστρατεύομενοι, εὐκ αξιομάχους ἑαυτοῦς ἐγνωκότες πρὸς τὴν τοῦ Οὐαλεριανοῦ στρατιάν, μὴ δὲ φθείρειν καὶ φθείρεσθαι Ῥωμαίους ὑπ' ἀλλήλων ὄσιον κρίναντες καὶ πολέμους συγχροτῆσθαι ὁμογενῶν, καὶ ἄλλως δὲ τὸν μὲν Αἰμιλιανὸν ἀνάξιον λογιζόμενοι βασιλείας, ὡς ἄδοξόν τε καὶ χαμερπῆ, τὸν Οὐαλεριανὸν δὲ ἀκείτοτερον

XXII. Appellatus imperator Æmilianus senatui per litteras promisit, se Barbaros etiam Thracia pulsurum, et Persis bellum illaturum: omniaque facturum et dimicaturum, ut duces eorum, imperio ipsis relicto. Sed priusquam horum aliquid faceret, Valerianus Transalpinarum legionum dux, rebus Æmiliani cognitis, et ipse regnum affectavit: conductisque in 629 unum suis copiis, Romam properavit. Quare ii qui sub Æmiliano stipendia merebant, quia se Valeriano impares esse norant, et Romanos mutuis perire cadibus, ac intestina bella conflari nefas putabant. Eodem accedebat, quod Æmilianum, ut inglorium et humilem, regno indignum judicabant: Valerianum vero ad principatum aptiorem, ut qui majori cum auctoritate res administraturus esset: Æmiliano nondum quatuor menses imperio petito, annos

vero quadraginta nato, interfecto, ad Valerianum transcunt, eique citra dimicationem Romanorum imperium tradunt. Flaviano sub Decio martyrii corona ornato, Cornelius Romanus pastor factus, munere suo per triennium præclare obito, decessit. Lucio in pontificatus solium evecto, et ante expletum in eo octavum annum mortuo, Stephanus est subrogatus. Hujus sanctio est, ne Christiani ab hæreticis ad Ecclesiam revertentes, rebaptizentur, sed precatione per manuum impositionem lustrentur: eaque de re epistola ejus ad Cyprianum martyrem exstat. Cum Stephanus post duos annos obdormisset, Xystus in pontificio Romæ solio consedit. Tum etiam Sabelliana hæresis Ptolemaide Pentapoleos urbe mota est. Atque hæc de Romanis pontificibus.

Κυπριανὸν τὸν ἱερομάρτυρα ἀναγράφεται. Στεφάνου δὲ κοιμηθέντος μετὰ δύο ἔτη αὐτοῦ. Ἔδωτος εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς Ῥώμης θρόνον Ἰκάδιος. Τότε καὶ ἡ κατὰ Σαββελιανὸν κινήθη αἵρεσις ἐν Πτολεμαίδι τῆς Πενταπόλεως. Ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τοὺς τῆς Ῥώμης ἀρχιερεῖς ἔσχον οὕτως.

XXIII. Valerianus autem, cum Galieno filio romæ politus, et ipse Christianos vehementissime persecutus est: ac multi diversis in locis martyres facti sunt, variis pro Christi fide certaminibus defuncti. Sub hoc quoque, propter exterarum gentium motus, male se res Romana habuit. Nam Scythæ Istrum transgressi, Thraciam denuo populati, urbem illustrem Thessalonicam obsederunt illi quidem, sed non expugnarunt: ac terrorem tantum intulerunt omnibus, ut Athenienses sua moenia jam inde a Syllæ temporibus prostrata, instaurarent: Peloponneuses vero Isthmum a mari ad mare ducto muro intercluderent. Persæ quoque Saporem rege Syriam incursarunt, et Edessam obsederunt: quos Valerianus prius non aggredi ausus, cum Edessenos milites eruptionibus faciens multos Barbaros cedere, et plurimis potiri spoliis didicisset, recepto animo adortus est. Qui, ut longe plures, Romanos 630 circumdederunt, quibus maxima ex parte occisis, nonnullis etiam elapsis, Valerianus cum suis satellitibus ab hostibus captus, atque ad Saporem abductus est. Is vero cum imperatorem teneret, omnia se jam vicisse ratus, homo per se crudelis, multo deterior evasit. Nonnulli ad hunc modum a Persis Valerianum esse captum tradunt. Sunt et qui eum ultro deditionem fecisse narrent, quod cum Edessæ ageret, milites fame laborantes, seditione mota, de interficiendo ipso cogitarint. Eum vero ne a suis occideretur, ad Saporem profugum, hosti se tradidisse, ac nihilo secius ipsas legiones: quæ quod ad ipsum attinet, sane perissent, milites tamen non perierunt, sed proditione cognita, paucis occisis, effugerunt. Enimvero imperator sive in acie captus, sive ultro profugus, ignominiose a Sapore tractabatur. Persæ vero sine ulla metu urbes adorti, Antiochiam ad Orontem, et

ἠγοούμενοι τῇ ἀρχῇ οὐα ὄητα καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιληφόμενον ἀρχικώτερον, κτείνουσι τὸν Αἰμιλιανὸν εὐπω τέσσαρας μῆνας ἡγεμονεύσαντα, ἔγοντα δὲ τῆς ἡλικίας ἑνιαυτὸν τεσσαρακοστὸν καὶ προλασιν Οὐαλεριανῷ καὶ ἀμάχως αὐτῷ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐγχειρίζουσι. Φλαβιανῷ δὲ ἐπὶ Δακίου, ὡς εἰρηται, μαρτυρήσαντος, Κορνήλιος τῆς Ῥώμης ποιμαντικῆν διεδέξατο. Καὶ ἐπὶ τρισὶν ἔτη φασ ταύτῃ ἑνιαυτοῖς τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησε. Καὶ Λούκιος ἐπὶ τὸν τῆς ἀρχιερασίας ἀνήχθη θρόνον, ὃς οὐδ' ὄγδοον ἐκλήθησας ἑνιαυτὸν ἐν τῇ τῆς Ῥώμης ἐπισκοπῇ τελευτῆ. Καὶ Στέφανος τὸ τῆς ποιμαντικῆς λειτουργήματα διεδέξατο. Ὄπισθ' αὐτοῦ τυχεῖν διάταγμα, τοῦ ἐξ αἰρέσεων ἐπιστρέφοντας Χριστιανούς μὴ βαπτίζειν, ἀλλὰ τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσει· οὐχὶ καθάρειν αὐτούς, οὐ καὶ ἐπιστολὴ περὶ τούτου πρὸς Βυζάντιον ἐπεστάτην μετὰ δύο ἑνιαυτοῦ. Ἔδωτος εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς Ῥώμης θρόνον Ἰκάδιος. Τότε καὶ ἡ κατὰ Σαββελιανὸν κινήθη αἵρεσις ἐν Πτολεμαίδι τῆς Πενταπόλεως. Ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τοὺς τῆς Ῥώμης ἀρχιερεῖς ἔσχον οὕτως.

ΚΓ'. Οὐαλεριανὸς δὲ σὺν Γαλιηνῷ τῷ υἱῷ τῆς Ῥωμῆων ἡγεμονίας δραξάμενος, καὶ οὗτος σφοδρῆτατος ἐκίνησε κατὰ Χριστιανῶν διωγμὸν, καὶ πολλοὶ κατὰ διαφόρους χώρας μάρτυρες γέγοναν, ὅπερ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως πολυκενῶς ἐναντίσαντες. Ἐθνῶν οὖν καὶ ἐπὶ τούτου γενομένης ἐπαναστάσεως, κακῶς εἶχον Ῥωμαῖοι τὰ πράγματα. Οἱ τὸ γὰρ Σκύθαι τὴν Ἰστρὸν διαβάσαντες καὶ αὐθις τὴν Θρακίαν χώραν ἠνδραποδίσαντο, καὶ πόλιν περιφωρῆ τὴν Θεσσαλονικίαν ἐπολιόρησαν μὲν, οὐ μόνον καὶ ἔλον. Εἰς δύο δὲ τοσούτων ἀπαντας περιέστησαν, ὡς Ἀθηναίους (71) μὲν ἀνοικτοδομήσαι τὸ τεῖχος τῆς ἐκείνων πόλεως, καθηρημένον ἐκ τῶν τοῦ Σύλλα χρόνων, Πελοποννησίους δὲ διαταχθεῖν τὸν Ἰσθμὸν ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν. Ἀλλὰ μὲν καὶ Πέρται, Σαπώρου σφῶν βασιλεύοντες, τὴν Συρίαν κατέδραμον, καὶ τὴν Καππαδοκίαν ἐδήρσαν, καὶ τὴν Ἐδέσσαν ἐπολιόρησαν. Οὐαλεριανὸς δὲ ὄκνηε προσμῆλαι τοῖς πολεμίοις. Μαθὼν δὲ ὅς οἱ ἐν Ἐδέσῃ στρατιώται ἐξιώντες τῆς πόλεως καὶ συμπλεκόμενοι τοῖς Βαρβάροις πολλοὺς ἀναίρουσι καὶ πλείστα σκῦλα λαμβάνουσιν, ἀνεθάρσθη, καὶ ἀπειθῶν μετὰ τῆς συνουσίας αὐτῷ στρατιᾶς συνεπέλαθη τοῖς Πέρσαις. Οἱ δὲ πολυκλαστοὶ ὄντες τοὺς Ῥωμαίους ἐκύκλωσαν, καὶ οἱ κλειεὺς μὲν ἔπειον, ἔνοι δὲ καὶ διέφυγον. Οὐαλεριανὸς δὲ σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν συνελήφθη τοῖς πολεμίοις, καὶ πρὸς τὸν Σαπώρην ἀπήχθη. Ὁ δὲ τοῦ βασιλείως κρατήρας, πάντων ἤδη κρατεῖν ὤρετο, καὶ ὡμὸς ὢν πρὶν, πολλῶν χεῖρων εἰσέπειτα γέγονεν. Οἱ μὲν οὖν οὕτως αἰχμάλωτον ἐλωθέντες τὸν Οὐαλεριανὸν τοῖς Πέρσαις ἰστορήσαν. Εἰσι δ' οἱ ἐκόντα φασὶ τὸν Οὐαλεριανὸν προσχωρῆσαι τοῖς Πέρσαις, οὗ ἐν Ἐδέσῃ διέγοντο· αὐτοῦ, λίμῃς ἐπήκτο τοῖς στρατιώταις, κέντεθρον εἰς στάσιον κενήθητο, καὶ ἀνελεῖν ἐζήτησαν τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ δὲ τὴν τῶν στρατιωτῶν δεξιὴν ἐκάνευσεν πρὸς τὸν Σαπώρην κατέφυγεν, ἵνα μὴ ὑπὸ

Variæ lectiones et notæ

(71) Ὡς Ἀθηναίους. Vide Scaligerum ad Eusebium, p. 215.

τῶν οικειῶν ἀπόληται, τῷ πολεμίῳ προδεδωκῶς· Ἄλλα μέντοι ὅσον τὴ ἐπ' αὐτῷ καὶ τὰ Ῥωμαίων στρατεύματα, οὐ μὴν οἱ στρατιῶται ἀπόλοντο, ἀλλὰ γνόντες τὴν προδοσὶν διέφυγον, ὀλίγων ἀναίρεθόντων. Ἐπεὶ δὲ δορυάλωτος ἐλήφθη τοῖς Πέρσαις ὁ βασιλεὺς, εἶθ' ἐκὼν ἑαυτὸν αὐτοῖς ἐνεχείρισεν, ἀτίμως ἤγετο παρὰ τοῦ Σαπώρου. Οἱ Πέρσαι δὲ, κατὰ πᾶσαν ἄδειαν ταῖς πόλεσιν ἐπιόντες, τὴν τε πρὸς τῷ Ὀρόντῃ αἰρούσιν (72) Ἀντιόχειαν καὶ τὴν περιφανεστέραν τῶν τῆς Κιλικίας πόλεων τὴν Ταρσόν, καὶ τὴν ἐν Καππαδοκίᾳ Καισάρειαν. Καὶ πληθὸς αἰχμαλώτων συναγαγόντες, οὐδὲ τροφῆς αὐτοῖς μετεδίδουσι, εἰ μὴ βραχίστης, ὥστ' ἀποζῆν· οὐτα μὲν ὕδριος μετέχειν εἰς χρόνον εἰων αὐτοῦς, ἀλλ' ἄπαξ τῆς ἡμέρας οἱ τούτων φρουροὶ ἤλαινον αὐτοὺς ἐπ' ὕδαρ, ὥσπερ βοσκήματα. Τὴν Καισάρειαν δὲ πολυάνθρωπον οὖσαν (περὶ τεσσαράκοντα γὰρ μυριάδας ἀνθρώπων ἐν αὐτῇ λέγεται κατοικεῖν) οὐ πρότερον εἰλον, γενναίως τῶν ἐν αὐτῇ τοῖς πολεμίοις ἀντικαθίσταμένων, καὶ στρατηγούμενων ὑπὸ τίνος Δημοσθένους, ἀνδρὸς καὶ ἀνδρείου καὶ συνετοῦ, πρὶν ἢ τις δορυάλωτος κατασχεθεὶς ἰατρὸς, καὶ τὰς ἐπαγομένας αὐτῷ μὴ φέρων αἰκίας, ὑπέδειξέ τινα τόπον, ὅθεν νυκτὸς εἰσῆλθον οἱ Πέρσαι καὶ πάντας ἀνείλον. Ὁ δὲ γε τούτων στρατηγὸς Δημοσθένης ὑπὸ πολλῶν κυκλωθεὶς Περσῶν κελυσοθέντων ζῶν αὐτὸν συλλαβεῖν, τὸν ἴππον ἀναβάς καὶ γυμνὸν τὸ ξίφος ἤρκως, εἰσώθησεν ἑαυτὸν μέσον τῶν πολεμίων· καὶ πλείστοις καταβαλὼν διεξέπεσε τῆς πόλεως, καὶ διαφυγεῖν ἰσχυσεν. Οὕτω δὲ τῶν πραγμάτων τοῖς Πέρσαις συνεγενθόντων, κατὰ πᾶσαν τὴν ὑποκειμένην Ῥωμαίοις Ἐφῶν διεσκεδάσθησαν χώραν, καὶ ἐπόρθουν αὐτὴν ἀεὶως. Οἱ μέντοι Ῥωμαῖοι φυγόντες, ὡς εἴρηται, στρατηγὸν ἑαυτοῖς ἐπέστησαν Κάλλιστόν τινα, ὃς σχεδανυμένους τοῖς Πέρσαις ἰρῶν, καὶ ἀπερισκεπτικῶς ἐπιόντας ταῖς χώραις, τῷ μὴ τινα οἰεσθαι αὐτοῖς ἀντιτάξασθαι, ἐπιτίθεται ἄρβρον αὐτοῖς, καὶ φόνον τῶν Βαρβάρων πλείστον εἰργάσατο, καὶ παλλακὴς εἶλε Σαπώρου σὺν πλούτῳ πολλῷ. Οἷς ἐκεῖνος περιαλγῆσα· οἰκαδὲ σπουδαίως ὑπέστρεψε, καὶ τὸν Οὐαλεριανὸν ἐπαχόμενος, ὃς καὶ ἐν Περσίδι κατέστρεψε τὴν ζῶην, ὡς αἰχμάλωτος ἐνειδιζόμενός τε καὶ ἐμπαιζόμενος. Οὐ μόνος δ' ὁ Κάλλιστος· ἤριστευσεν τότε κατὰ Περσῶν, ἀλλὰ καὶ τις Παλμυρηνὸς ἀνήρ, κεκλημένος Ὀδέναθος συμμάχων Ῥωμαίοις πολλοὺς διέφθειρε τῶν Περσῶν, ἀναστρέφουσι αὐτοῖς κατὰ τὴν Εὐφρατησίαν ἐπιθέμενος· χώραν δὲ Γαλιηνὸς τοῦ στρατηγῆματος ἀμειβόμενος, τῆς Ἐφῶς προεχειρίσατο στρατηγόν. Ἐν μέντοι τοῖς πεσοῦσιν ἐκ τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος σκυλευομένοις λέγονται καὶ γυναῖκες εὐρεθῆναι κατ' ἄνδρα· ἐσταλμένοι καὶ ὀπισθιμένοι, ἀλλὰ καὶ ζῶσαι τοιαῦται κατασχεθῆναι ὑπὸ Ῥωμαίων. Ἐν δὲ τῇ ἐπανόδῳ φάραγγι βάθειᾳ περιτυχὼν ὁ Σαπώρης, ἦν διελοεῖν τοῖς ὑποζυγίοις· ὄσπορον ἦ, αἰχμαλώτους ἐκέλευσεν ἀναίρεθῆναι, καὶ βίβηναι κατὰ τῆς φάραγγος, ἐν οὕτως τοῦ βάλους αὐτῆς πληρωθέντος διὰ τῶν νεκρῶν σωμάτων τὰ σῶν διεβῶσιν ὑποζύγια. Καὶ οὕτω διελοεῖν ἰστορεῖται τὴν φάραγγα. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν Οὐαλεριανὸν ἐν τούτοις. Τῆς δὲ τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας κατηγορεῖτο Εὐστός· τῆς δὲ τῶν Ἀντιοχείων Δημητρίανδρος διαδεξάμενος Φιαδιανόν· τῆς δὲ τῶν Ἱεροσολύμων Ἰγμέναιος, Μαζαβάνου θανόντος· τῆς δ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ προσητάτο Διονύσιος.

Variæ lectiones et notæ.

(72) Ἀντιόχειαν, Id sub initium Gallieni Marcellini, lib. XIII, capto scilicet Valeriano; ante ip-

clarissimam Ciliciæ civitatem Tarsum, et Cappadociæ Cæsarem ceperunt, nec captivorum multitudini cibi plus dederunt, quam quantum ad tuendam vitam satis esset: imo nec aquam affatim bibere siti sunt, sed a custodibus in die semel instar pecudum equatum acti. Cæsaream vero Cappadociæ frequentissimam urbem (nam ad quadringenta hominum millia eam incoluisse traduntur), non prius hostes ceperunt, obsessis strenue se defendentibus, Demosthene, viro forti et cordato, duce: quum captivus quidam medicus, excarnificationum hostilium impatiens, locum eis quemdam demonstravit, per quem Persæ noctu ingressi, omnes interfecerunt. Civium vero dux Demosthenes, a multis Persis circumdatus, qui eum viventem capere jussi erant, conscenso equo, et stricto ense sublato, in medios hostes se immisit, et plurimis prostratis urbe elapsus effugit. Hoc rerum statu Persæ, omnes Romanas in Oriente provincias pervagati, sine ullo metu vastarunt. At Romani fuga, ut dictum est, elapsi, Callistum quemdam duce[m] crearunt, qui cum Persas palantes: ac omnis hostilis metus, expertes temere provincia[m] incursare videret, aggressionem repentina[m] maximam Barbarorum cædem edidit, et Saporis concubinas cum magnis opibus cepit. Quia clade ille **631** dolens, festinanter domum abiit, abducto etiam Valeriano secum: qui in Persia vitam inter captivitatis opprobria et ludibria exegit. Neque vero Callistus duntaxat rem contra Persas tum bene gessit: sed et Odenatus Palmyrenus, Romanorum socius, multos occidit, redeuntes juxta Euphratem adortus, eaque de causa a Galieno imperatore, grati animi ergo, dux Orientis est creatus. Inter spoliandum cadavera Persarum, dicuntur etiam mulieres habitu et armis virorum ornatae repertæ, et tales aliquot vivæ a Romanis captæ esse. Sapores vero cum in reditu in profundam vallem incidisset, per quam jumentis transitus non patebat, captivos interfici, et in vallem abjici jussisse: itaque complanata valle, per canavera jumenta traduxisse fertur. Ac cum Valeriano sic actum est. Romanam autem Eclesianam gubernavit Xystus: Antiochenam Demetrianus, Flaviani successor: Hierosolymitanam Mazabeno mortuo Hymenzæus, Alexandrinam Dionysius.

sam vero infelicem pugnam, accidisse scribit Trebellius Pollio in xxx Tyrannis.

XXIV. Post Valerianum, Galienus illius filius, A imperii Romani potitus est, a patre contra Persas abeunte in Occidente relictus, ut iis qui Italiae male cogitarent, et Thraciam vastarent, resisteret : qui cum non amplius decem millia haberet, trecenta millia Alemannorum juxta Mediolanura vicit. Deinde Herulos etiam, gentem Scythicam, et Gothicam profligavit. Gessit et cum Francis bellum. Aureolus vero ex provincia Getica (sic enim Dacia quondam vocabatur) obscuro genere ortus (pastor enim fuit) cum a fortuna evehendus esset, militavit, atque industria consecutus est, ut equi imperatorii suae fidei mandarentur. Quos quia praecclare tractabat, charus habebatur imperatori. Deinde cum Mysiae legiones Ingenuum per seditionem imperatorem dixissent, et Galienus B praeter caeteros etiam Mauros (hos a Medis propagatos esse aiunt) contra eum ad Sirmium adduxisset : Aureolus magister equitum strenue dimicando, multis hostibus caesis, reliquos, ipsamque Ingenuum rebus desperatis in fugam conjecit, in qua a suis satellitibus est occisus. Hoc domito, Posthumus contra imperatorem insurgit tali de causa. Galienus filium Galienum, 632 adolescentem solertem et formosum, quem imperii successorem destinabat, in urbe Agrippina reliquerat : ut Gallis, quos Scythae premebant, opem ferret, Albano cuidam propter aetatem commissum. Posthumus vero ad custodiam Rheni fluminis relictus, ut Transrhenanos Barbaros Romanarum provinciarum incursione prohiberet : transitu eorum non animadverso, in reditu praeda onustus adortus, multis occisis, praedam omnem receptam inter milites statim divisit. Cum autem Albanus postularet ut ea ad se et Juniorem Galienum afferretur : milites ea repetita ad seditionem impulsos, ad Agrippinae moenia adduxit, Albanumque et Juniorem Galienum e civibus sibi deditos occidit. Galienus igitur bello contra Posthumum suscepto, primo congressu victus est. Deinde tyrannum in fugam conjectum, Aureolum persequi jubet : qui cum eum assequi posset, diutius persequi nolens, causatus est, se eum adipisci non posse. Quare Posthumum sic elapsum, et copias reparantem, Galienus denuo adortus, in quoddam Galliae oppidum compulsus obsedit : sagittaque in dorso C ctus, ob vulneris dolorem obsidionem solvit. Sed aliud quoque bellum a Macrino est exortum : qui cum duos filios haberet, Macrianum et Quintum, regnum affectavit. Ac ipse quidem ob alterum pedem mutilatum, vestem imperatoriam non induit, sed filios induere jussit : atque ab Asianis cupide susceptus, cum ad breve tempus adversus Persas commoratus esset, contra Galienum se parabat :

ΚΑ'. Μετὰ δὲ τὸν Οὐαλεριανὸν Γαλιηνὸς ὁ ἐκείνου υἱὸς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας γέγονεν ἔγκρατης, ὃν ὁ πατήρ, κατὰ Περσῶν στρατεύμενος, εἰς τὰ ἑσπέρια εἶσαε τοῖς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐφεδρεύουσι καὶ τοῖς τὴν Θράκην ληϊζομένοις ἀντικαθίστασθαι. Ὁ; Ἀλαμανοὺς περὶ τριάκοντα μυριάδας οὖσι περὶ τὰ Μεδιόλανα συμβαλὼν μετὰ μυριάων ἐνίκησεν. Ἔπειτα καὶ Αἰρούλοις (73), Σκυθικῶ γένει καὶ Γοθικῶ, ἐπεξελθὼν ἐκράτησεν. Ἐπολέμησε δὲ καὶ Φράγγους. Αὐρίολος δὲ ἐκ χώρας ὡν Γετικῆς, τῆς ὑστερον Δακίας ἐπικληθείσης, καὶ γένους ἀσθήμου (ποιμὴν γὰρ ἐτύγγανε πρότερον) τῆς τύχης ἐκ αὐτὸν εἰς μέγα βουλευθείσης ἐπάραι, ἐστρατεύσατο καὶ περιδίδξις γεγονῶς, τῶν βασιλικῶν ἱππων φροντιστῆς προκεχειρίστω. Καὶ περὶ τούτου; εὐδοκιμῶν, κεχαρισμένος; ἔδοξε τῷ κρατοῦντι. Τῶν δὲ ἐν τῇ Μυσίᾳ στρατιωτῶν στασιασάντων, καὶ Ἰγγενούων αὐτοκράτορα ἀνειπόντων, καὶ τοῦ Γαλιηνῶ αὐτῷ ἀντικαθιστάμενου περὶ τὸ Σίρμιον, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ Μαυρουσίους ἐπαγομένου, οἱ ἀπὸ Μήδων κατάγασθαι λέγονται, ὁ Αὐρίολος; ἱππαρχῶν γενναῖος; μετὰ τῶν ἱππέων ἀγωνισάμενος, πολλοὺς τῶν τὰ Ἰγγενούου φρονούντων διώλεσε, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐτρέψατο εἰς φυγὴν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Ἰγγενούων φεύγειν ἀπεγνωχότα καὶ ἐν τῷ φεύγειν ἀναιρεθῆναι παρὰ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ. Αὐθις οὖν Ποστοῦμος (74) τῷ Γαλιηνῷ ἐπανίσταται. Παῖδα γὰρ ἔχων ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ὁμόνυμον, δεξιὸν τε καὶ εὐπρόσωπον, ὃν καὶ τῆς βασιλείας εἶχε διάδοχον, ἐν Ἀγριππίνῃ τῇ πόλει κατέλιπε, τοῖς Γάλλοις ὑπὸ Σκυθῶν πορθουμένοις ἐπικουρήσαντα. Ἡ καὶ τινα Ἀλβανὸν κεκλημένον ἐπέστησε διὰ τὴν νεότητά αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ. Ποστοῦμος δὲ, εἰς φυλακὴν τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ ἐθελε, ὥστε κωλύειν τοῖς πέραν οἰκοῦσιν Βαρβάροις τὴν εἰς τὴν Ῥωμαίδα χώραν διάβασι, λαθοῖσι τισι, καὶ διαβάσι τὸν ποταμὸν, καὶ λείαν ἐπαγομένους πολλὴν ἐν τῷ ἐπανίεναι ἐπέθετο, καὶ πολλοὺς μὲν ἀνέλε, τὴν δὲ λείαν ἀφέλετο ζῦμπασαν, καὶ αὐτὴν αὐτίκα τοῖς στρατιώταις διένειμεν. Ὁ μαθὼν ὁ Ἀλβανὸς, πέμψας ἀποκομισθῆναι αὐτῷ καὶ τῷ νέῳ Γαλιηνῷ τὴν λείαν ἀπήγει. Καὶ ὁ Ποστοῦμος, συγκαλέσας τοὺς στρατιώτας, εἰσέπραττεν ἐξ αὐτῶν τὰ τῆς λείας εἰς ἀποστασίαν αὐτοῦ παρακινήσαι μηχανώμενος, ὃ καὶ γέγονε· καὶ μετ' αὐτῶν τῇ πόλει τῇ Ἀγριππίνῃ προσέβαλε, καὶ οἱ τῆς πόλεως τὸν τε παῖδα τοῦ βασιλέως καὶ τὸν Ἀλβανὸν αὐτῷ ἐκδεδώκασι, οὓς καὶ ἀμφω ἀπέκτεινε. Ταῦτα γνοὺς ὁ Γαλιηνὸς πρὸς τὸν Ποστοῦμον ἀπήγει, καὶ συμμίξας αὐτῷ πρότερον μὲν ἤτηθη, εἶτα καὶ ἐπεκράτησεν, ὡς καὶ τὸν Ποστοῦμον φεύγειν. Στέλλεται οὖν ὁ Αὐρίολος καταδιώξει αὐτόν. Ὁ δὲ, καίτοι δυνάμενος καταλαβεῖν αὐτόν, οὐκ ἠθέλησεν ἐπιδιώξει ἐπὶ πολὺ, ἀλλ' ἐκπελθὼν εἶπε μὴ δυνηθῆναι αὐτόν κατα-

Variae lectiones et notæ.

(73) Αἰρούλοις. Ita mss. codd. ut Æruli, in Regio cod. Ammiani, ut monet Henr. Valesius, quos alii Ἐλούρους vocant. Lexicon ms. Αἰλούρος. Ἐκούρος; δὲ ἔθνος, φίλον.

(74) Ποστοῦμος. Ita Zosimo appellatur, Victor et Eutropio Posthumus, Trebellio, et in Numism. Posthumius.

λήψεσθαι. Ποστούμω; δ' οὕτω διαφυγῶν, ἀζῶις A
 συνίστά στρατόν. Καὶ πάλιν ὁ Γαλιηνὸς ἤλαυνεν
 ἐπ' αὐτόν, καὶ ἐν πόλει τιμὴ τῆς Γαλλίας κατακλιέ-
 στας ἐπολιόρχει τὸν τύραννον. Ἐν δὲ τῇ πολιορκίᾳ
 πλήττεται βέλει ὁ βασιλεὺς τὰ μετὰφρυνα, καὶ νο-
 σήσας ἐκ τούτου, τὴν πολιορκίαν διέλυσε. Καὶ
 ἄλλος δὲ τῷ Γαλιηνῷ κεκίνητο πόλεμος· παρὰ Μα-
 κρινου (75), ἕ, δύο ἔχων υἱοὺς Μακριανὸν καὶ
 Κύντον, τυραννίδι ἐπιχειρήσκει. Καὶ αὐτὸς μὲν,
 ὅτι θάτερον πεπρωτο τῶν σκελῶν, οὐκ ἐνέδω τὴν
 στολὴν τὴν βασιλείου, τοῖς δ' υἱοῖς αὐτὴν περιέβαλε,
 καὶ οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀσμένως αὐτὴν προσεδίξαντο.
 Ὁ δὲ ὀλίγα πρὸς Πέρσας ἐνδιαιτρίψας, ἐπὶ Γαλιηνὸν
 παρεσκευάζετο. Καὶ τοῖς Πέρσαις Βαλλίσταν ἀντι-
 κατέστησεν, ὃν αὐτὸς προσχειρίσατο Ἰνπαρχον,
 καὶ σὺν τούτῳ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καταλέλοιπε Κύντον.
 Πέμπει οὖν ὁ βασιλεὺς κατὰ Μακρινου καὶ Μα-
 κριανοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τὸν Ἀύριελον, μετὰ καὶ
 στρατηγῶν ἑτέρων· καὶ προσμίζαντες αὐτοῖς, ἐκύ-
 κλωσαν σφᾶς, καὶ τινὰς ἀνεῖλον. Ἐφείδοντο γὰρ
 αὐτῶν ὡς ὁμογενῶν, καὶ ἠλπιζον προσρυῆναι αὐ-
 τοῦ; τῷ βασιλεῖ· ἐκεῖνοι δ' οὐκ ἐνεδίδουν, ἐκ δὲ
 τινος τυχαίου συμβάματος ἄπαντες τῷ βασιλεῖ
 προσεχώρησαν. Βαδίζοντες γὰρ οἱ περὶ τοὺς τυραν-
 νῶντας ὀρθίας τὰς σημαίας ἀνεῖχον. Εἷς δὲ τῶν
 σημαίας φερόντων ἐν τῷ βαδίζειν συμποδοθεὶς
 πέπτωκε, καὶ ἡ σημαία ἐκείνου πεσόντος κατή-
 νεκτο. Ἰδόντες οὖν οἱ λοιποὶ ὅσοι τὰς σημαίας
 ἔφερον, τὴν κλινθεῖσαν σημαίαν, καὶ ἀνοήσαντες
 ὅπως ἐκεῖνη ἐκίχλιτο, ὑπέλαβον (76) ἐκόντα τὸν C
 ταύτην κατέχοντα ἐπικλιναὶ αὐτὴν τῷ βασιλεῖ με-
 ταθέμενον. Καὶ αὐτεῖκα κάκεινοι πάσας κεκλικασί,
 καὶ προσοῦδισαν, καὶ τὸν Γαλιηνὸν εὐφήμεσαν, μόν-
 των τῶν Παιόνων περιλιφθέντων τοῖς περὶ τὸν
 Μακρινου. Εἶτα κάκεινων μεταθέσθαι βουλομένων,
 ὁ Μακρινος σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ μὴ ἐκδοῦναι αὐτοὺς
 αὐτῶν ἐδεήθησαν, ἀλλ' ἀνελεῖν πρότερον σφᾶς καὶ
 οὕτω προσχωρήσαι τῷ βασιλεῖ· ὁ πεπονηκότες οἱ
 Παιόνες παρέδωκαν ἑαυτούς. Κύντος γὰρ μὴν ὁ
 νεώτερος τοῦ Μακρινου υἱός· ἐν τῇ Ἐφᾷ ἦν σὺν Βαλλίστῳ, πᾶσαν αὐτὴν σχεδὸν πεπονημένος ὄψ' ἑαυτὸν. Ἐφ
 οὐς ὁ Γαλιηνὸς Ὀδένανθον ἐπεμψεν, ἡγεμονεύοντα τῶν Παλμυρηνῶν. Τῆς ἡγετον δὲ τῶν Μακρινῶν τῆ;
 κατὰ Παιονίαν συμβάσεως ἀγγελθείσης τῷ Κυντῳ καὶ τῷ Βαλλίστῳ, πολλοὶ τῶν ὄπ' αὐτοὺς ἀπέστησαν
 πόλεων. Οἱ δ' ἐν Ἐμέσῃ διήγον· ἔνθα γενόμενος ὁ Ὀδένανθος, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς νικᾷ· καὶ τὸν μὲν
 Βαλλίσταν αὐτὸς ἀναίρει, τὸν δὲ Κύντον οἱ τῆς πόλεως. Ὀδένανθος δὲ τῆς ἀνδραγαθίας ὁ βασιλεὺς
 ἀμειβόμενος, πάσης Ἀνατολῆς αὐτὸν προσχειρίσατο στρατηγόν. Οὗτος ὁ Ὀδένανθος, μέγας γενόμενος, καὶ
 Ῥωμαίους πιστὸς, καὶ ἐν πολλοῖς· πολέμοις διαφόρων ἔθνῶν καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Περσῶν ἰστεύσας,
 τελευταῖον ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀδελφόφραιδος ἀνηρέθη. Ἐν γὰρ Θήρῳ τῷ θεῖῳ συνῶν ἐκείνος, ἐπεὶ θηρίον ἐξ-
 ἔθερε, προσεχειρήσκει, καὶ τὸν θῆρα βαλὼν ἀνεῖλεν· ὁ δὲ Ὀδένανθος ἡγανάκτησε, καὶ ἠπειλήσκει τῷ ἀνε-
 ψίῳ. Ὁ δὲ οὐκ ἐπαύτατο, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρις τοῦτο ἐποίησε· ὀργισθεὶς ὁ Ὀδένανθος ἀφείλετο τὸν
 ἵππον αὐτοῦ· τοῦτο δὲ εἰς μεγάλην ὕβριν τοῖς Βαρβάροις λογίζεται. Ἀχθόμενος ταῖνον ὁ νεανίας,
 ἠπειλαί τῷ θεῖῳ· ὁ δὲ διὰ τοῦτο τοῦτον ἐδέσμησεν. Εἶτα ὁ πρεσβύτερος τῶν Ὀδένανθου υἱῶν λυθῆναι
 τὸν δέσμιον τὸν πατέρα ἠτήσατο· κάκεινος λυθεὶς, συμπαιδάσκει τῷ Ὀδένανθῳ ἐπειθῶν μετὰ
 ξίφους, κάκεινον ἀνεῖλε, καὶ τὸν ἐκείνου υἱόν, ὁ· οὐπερ ἐλέλυτο. Ἀνηρέθη δὲ κάκεινος, τινῶν ἐπιθε-
 μένων αὐτῷ.

Variae lectiones et notæ.

(75) Παρὰ Μακρινου. Quem, ut et filium, Ma-
 crianum appellat Trebellius Pollio.

(76) Ὑπέλαβον. Id enim signum erat defectio-
 nis et deditiois. Pacatus in Panegy. ad Theo-

Ballista, quem magistrum equitum creatat, contra
 Persas relicto, adjuncto etiam Quinto filio. Quare
 imperator Aureolum cum aliis ducibus contra Ma-
 crinum et Macrianum misit : qui hoste circum-
 vento nonnullos occiderunt (parcebant enim eis,
 ut popularibus suis) sperantes, eos ultro ad impe-
 ratorem transituros. Sed cum non cederent,
 fortuito accidit, ut omnes ad officium redirent.
 Nam dum tyrannorum milites erectis signis incedunt,
 quidam ex signiferis impeditus concidit : signoque
 una inclinato, reliqui signiferi causæ ignari, pu-
 tantes illum ultro 633 se imperatori submisisse,
 humi prostrati omnes idem fecerunt, Galienum
 faustis omnibus prosequentes ; neque ulli, præter
 Præones, apud Macrinum manserunt. Qui cum et ipsi
 transituri essent, Macrino et filio, ipsorum rogatu,
 ne in hostium potestatem venirent, interfectis,
 imperatori se dederunt. Galienus vero contra
 Quinimum, juniorem Macrini filium, qui totum pene
 Orientem subegerat, Odenatum Palamyrenorum
 ducem misit. Verum Macrini et Macriani clade
 Pannoaica nuntiata, multæ urbes a Quinto et
 Balista defecerunt. Quos Odenatus Emesæ aggressus,
 vicit ; ac Balistam ipse occidit, Quintum civem.
 Qua de causa in rei fortiter gestæ præmium dux
 totius Orientis ab imperatore designatus, fidelem
 se erga Romanos præbuit : magnaque parta gloria,
 varias gentes : multis bellis devicit, contra Persas
 etiam re bene gesta. Sed tandem a fratris sui filio
 est occisus. Qui cum in venatione belluam surgen-
 tem prior emisso jaculo dejecisset, eaque de causa
 a patruo objurgatus, iterum ac tertio idem fecisset :
 Odenatus iratus, equum ei ademit, quæ magna
 ignominia habetur apud Barbaros : et hominem
 ea de causa minas spirantem, in vincula coniecit.
 Sed postea rogatu filii Odenati natu majoris solu-
 tus, stricto gladio ipsum Odenatum, et ejus filium
 liberatorem suum, in convivio interfecit, atque
 ipse etiam ab aliis est occisus.

dosium : Aliquanto melius manus illa consuluit,
 quæ submissis precabunda vexillis petiit veniam
 necessitatis, etc. Vide Lucanum, lib. vi ; Orosium,
 lib. vii, cap. 36 ; Ammianum, lib. xxvi, etc.

XXV. Deinde Aureolus toti equitatu præfectus, homo potens, contra Galienum insurrexit : et Mediolano occupato, se ad invadendum imperatorem paravit. Sed ab eo, multis suorum amissis, et vulnere accepto, Mediolanum compulsus, ubique obsessus est. Dum autem Galienus contra hostes excursiones facit, imperatrix, quam secum adduxerat, in periculo fuit. Nam cum hostes valium a paucis admodum militibus custodiri animadvertissent, imperatoris tabernaculum invaserunt, imperatricis rapiendæ causa. Sed miles quidam gregarius, qui ante tabernaculum sedens, calceum pede detractum **634** consuebat : arripito clypeo et pugione, in eos serociter irruit, et uno atque altero percusso, cæteros illius audacia territos repulit, dum plurium concursu conjux imperatoris erepta est. Quo Mediolanum adhuc obsidente, Aurelianus cum equitibus ad Galienum venit : ejus occidendi consilium proceres cum Aureliano in tum, dum Mediolanum caperetur, differre habebant in animo. Sed cum id esse proditum intellexissent, maturatis insidiis, Galieno hostium adventum nuntiant, contra quos illi statim sub prandii tempus paucis comitantibus egredienti, occurrunt equites. Qui cum non procul ab eo distantes, nec ex equis descenderent, nec ullum alium honorem imperatori debitum haberent : comites suos rogat, quid illi sibi vellent? qui cum respondissent, eos imperium illi abrogaturos : statim laxatis habenis in fugam conversus, insidiatores equi celeritate effugisset, nisi is ad fossam quandam territis subtitisset, ubi persequentibus eum assecutis, a quodam hasta ictus, decidit equo : nec multo post ex sanguinis profluvio decessit. Imperavit solus, et cum patre, annos quindecim. Animo liberali fuit, atque omnibus gratificari studuit, neque quemquam voti impotem dimisit : ne adversariis quidem suis, aut his qui tyrannos secuti fuerant, supplicio affectis. Ac alii sic periisse Galienum, alii ab Heracliano præfecto cæsum esse tradunt. Nam cum Aureolus, qui Gallicis legionibus præerat, mota seditione cum exercitu in Italiam contenderet, Galienum contra eum abeuntem, dum noctu in tabernaculo dormit, ab Heracliano Aureoli conjurato excitatum esse. Qui cum ei et Claudio viro bellicosissimo, Aureolum jam cum magnis copiis adventare nuntiasset, Galienum subito nuntio perterritum, ac seminudum lecto exsiliens, armaque petentem, ab illo cæsum esse. Hujus temporibus Xystus, undecimo Romani episcopatus anno defunctus, Dionysium successorem habuit. Demetriano Antiocheno mortuo, Paulus Samosatensis successit qui de Christo humiliter docuit, eum hominem esse natura communi præditum, et non Deum. Contra **635** hunc aliarum Ecclesiarum pastores concilium indixerunt, cui etiam Gregorius Thaumaturgus, et frater ejus Athenodorus interfuerunt : eumque ut perperam de Christo sentientem, convictum,

ΚΕ'. Αὐθις δὲ ἑτέρα κατὰ τοῦ Γαλιηνῶ ἐπινοήσασαις γέγονεν, ἣν Αὐρίολος συνεστῆσατο, πάσης ἀρχῶν τῆς Ἰππου καὶ μέγα δυνάμενος· ὅς, τὴν πόλιν τὰ Μεδιόλινα κατασχών, ἤτοιμάζετο συμμίξει τῷ βασιλεῖ. Ἐλθὼν δὲ κάκεινος μετὰ δυνάμει, καὶ τῷ τυραννοῦντι ἀντιταξάμενος, πολλοὺς τῶν αὐτῶ συνόντων διέφθειρεν. Ὅτε καὶ ὁ Αὐρίολος ἐτρέθη, καὶ εἰς Μεδιόλινα κατεκλείσθη, παρὰ τοῦ βασιλέως· ἐκεῖσε πολιορκούμενος. Τοῦ δὲ Γαλιηνῶ ἐπεκδρομάς ποιουμένου κατὰ τινὰς τῶν πολεμίων, ἐν κινδύνῳ ποτὲ γέγονεν ἡ βασίλισσα· συνῆν γὰρ αὐτῷ. Ὡς γὰρ ὁ βασιλεὺς ἐπεξέδραμε μετὰ τῶν πλειόνων στρατιωτῶν, ὀλίγοι πάνυ περιελεῖφθησαν περὶ τὸ χαρῖκωμα. Ὅπερ οἱ πολέμιοι θεασάμενοι ἐπῆλθον τῇ τοῦ βασιλέως σκηνῇ, ἀρπάσαις ζιανούμενοι τὴν βασίλισσαν. Εἰς δὲ τι· τῶν ἡμελημένων στρατιωτῶν πρὸ τῆς σκηνῆς καθήμενος, καὶ τι· οἰκτιόν ὑπόδημα τοῦ ποδὸς ἐκβαλὼν συνέβραπτον αὐτόν. Ὡς οὖν εἶδε τοῦ πολεμίου ἐπερχομένου, ἀρπάσας ἀσπίδα καὶ ἰχθυοειδίον, περιθύμως ὤρμησε κατ' αὐτῶν, καὶ πλήξας ἕνα, καὶ δεύτερον, ἀνέκαψε τοὺς λοιποὺς, ἀποδεδειλιακῶς πρὸς τὴν ἐκείνου ὄρμηξιν. Καὶ οὕτω πλειόνων συνδραμόντων στρατιωτῶν ἡ τοῦ βασιλέως· διασέσωστο γαμετή. Ἐτι δὲ πολιορκούντος τοῦ βασιλέως τὰ Μεδιόλινα, Αὐρηλιανὸς σὺν ἱππέσιν προσῆλθεν αὐτῷ, μεθ' οὗ ἀνελθὼν αὐτὸν εἰς μεγίσταν ἐπροβουλεύσαντο· ὑπερετίθειτο δὲ τὸ σκέμμα· ἕως ἄλφειν τὰ Μεδιόλινα. Μαθόντες δ' ἐγνωσθαι τὴν σφῶν διαβουλίαν, ἐπεταχυναν τὴν ἐπιβουλήν καὶ στέλλουσι τινὰς πολεμίου ἐπιναί τῷ Γαλιηνῷ ἀγγέλλοντα· Ὅ δὲ αὐτίκα ἐξώρμησε κατ' αὐτῶν, ὥρα· ἤδη ἐφεστῶσης ἀρίστου, καὶ ὀλίγων συνεπετομένων αὐτῷ. Ἀπίοντι δὲ συναντῶσιν ἱππεῖς· ὧν οὐ πόρρω που ἀφεστῶτων αὐτοῦ, καὶ μήτε τῶν ἱππῶν ἀποδάντων, μήτε τι ἕτερον ποιούντων ἀ πρὸς βασιλεῖς νενομίσται γίνεσθαι, ἤρετο τοὺς παρόντας ἐκεῖνος, τί οὕτοι βούλονται; οἱ δὲ, Παῦσαι σε τῆς ἀρχῆς, ἀπεκρίθησαν. Καὶ ὅς αὐτίκα τὸν χαλινὸν τῷ ἱππῷ ἐνδοῦς, εἰς φυγὴν ἐτρέπη. Καὶ κἄν διέφυγε τοὺς ἐπιβουλεύοντας τῇ ταχυτῆτι τοῦ ἱππου, εἰ μὴ ὕδατος ἐνέτυχεν ὀχετῷ. Παρελθεῖν γὰρ τοῦτον ὁ ἱππος ἀποδεδειλικῶς, ἔστη· καὶ οὕτω κατέλαβον οἱ διώκοντες, καὶ τις κατ' αὐτοῦ τὸ δόρυ ἔκοντισεν. Ὅ δὲ πληγῆς τοῦ ἱππου κατήνεκτο, καὶ ἐπιμικρὸν διαρκέσας, ἐκ τῆς τοῦ αἵματος· ἐτελεύτησε ρυθῶς, βασίλισσα· ἐναυτοὺς πεντεκαίδεκα σὺν τοῖς τοῦ πατρὸς. Ἦν δὲ τὴν γνώμην φιλότιμος καὶ πᾶσι θέλων χαρίζεσθαι, καὶ οὐδεὶς αἰτούμενος αὐτὸν δημάρτανεν· οὕτε μὴν τοὺς ἐναντιωθέντας αὐτῷ, ἢ προστεθέντας τοὺς τυραννήσασιν, ἐτιμωρήσατο. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἐτόρησαν ἀνααιρεθῆναι τὸν Γαλιηνόν· οἱ δὲ παρὰ Ἡρακλειανοῦ τοῦ ἐπάρχου σφαγῆναι τοῦτον φασί. Τοῦ γὰρ Αὐριόλου ἐν Κελτοῖς στρατηγούντος, καὶ ἐπ' α. αστάντος αὐτῷ ἡκοντός τε ἐπὶ Ἰταλίαν σὺν ταῖς δυνάμεισι, καὶ ὁ Γαλιηνὸς κατ' ἐκείνου ἐξώρμησε. Νυκτὸς δὲ πρόσσειεν αὐτῷ, ἐν τῇ σκηνῇ καθέουσι ὁ Ἡρακλειανὸς κεκοινωνηκῶς τῆς ἐπιβουλῆς καὶ Κλαυδίου, ἀνδρὶ στρατηγικωτάτῳ, ἀπαγγέλλων ὅς

Αύριολος ἤδη ἐπεισε μετὰ βραδείας δυνάμεως. Ὁ δὲ, A Ecclesia cedere jusserunt. Recusantem, apud Aurelium, qui tum imperabat, detulerunt orthodoxi : qui cum decreto iis Ecclesiam attribui jussisset, quibus Romani et Italici episcopi suffragarentur, Paulo per ignominiam pulso, Dominus successit.

τελευτᾷ, καὶ Διονύσιος αὐτὸν διαδέχεται. Ἄλλὰ καὶ τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ τὴν τοῦ Χριστοῦ ποιμαίνοντος ποίμνην Δημητρίου τὴν ζῶν ἑκμετρήσαντος Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς παραλαμβάνει τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ταπεινὰ περὶ Χριστοῦ ἰδογμάτισεν, ὡς ἀνθρώπου κοινῶς τὴν φύσιν γενομένου, καὶ εὐ θεοῦ. Καθ' οὗ σῶσον οἱ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν ποιμένες συνηθροικότες, ἐν ἧ παρῆν καὶ Γρηγόριος ὁ Θαυματουργὸς καὶ ὁ τοῦτου ἀυτάδελφος Ἀθηνόδωρος, ἤλεγξαν αὐτὸν κακῶς περὶ Χριστοῦ φρονούντα, καὶ ἀπεκέρυξαν. Μὴ πειθομένον δ' ἐκείνου ἀποστῆναι τῆς Ἐκκλησίας, Αὐρηλιανὸς τότε κρατῶν, καὶ ἐνταυξιν περὶ τοῦτου δεξιόμενος παρὰ τῶν ὀρθοδόξων, διάταγμα ἔθετο, ἐκείνοις νεμηθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν, οἷς ἂν οἱ κατὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπίσκοποι πρόσθοντο. Ἐντεῦθεν ἀτίμως ἐξηλάθη τῆς Ἐκκλησίας ὁ Παῦλος, καὶ ἀντεισῆχθη Δόμνος.

ΚΓ'. Τοῦ μέντοι Γαλιηνοῦ ἀνηρημένου, Κλαύδιος B XXVI. Galieno interfecto, Claudius Caesar est designatus, cui Aureolus armis positus se submitit : sed cum denuo regnum affectaret, a militibus occisus est. Claudius vero cum vir bonus justitiaeque sectator esset, interdixit ne ultra cuiquam bona aliena ab imperatore peteret. Receptum id enim moribus erat imperatores etiam aliena donare, quandoquidem idem jus reipublicae stanti per leges fuerat. Itaque mulier quaedam, cujus praedium ipse ante imperium ex dono imperatoris acceperat, accessit, a Claudio magistro equitum injuriam sibi esse factam conquerens. Tum ille : Quod, inquit, Claudius, dum privatus erat, nec leges curabat, abstulit, hoc factus imperator restituit. Senatus Romanus, Galieni caele cognita, fratrem illius et filium etiam occidit. Cum autem Posthumus adhuc tyrannidem obtineret, et Barbari Mæotide palude superata, Asiam Europamque vastarent, ac utrum bellum prius. conficiendum esset, deliberaretur, Claudius dixit, Bellum Posthumicum mea interest, Barbaricum reipublicae, cujus in primis habenda est ratio. Caeterum Barbari multas provincias incursantes, Thessalonicam, quae, cum olim Emathia diceretur, a Philippi filia Cassandro nupta hoc nomen accepisse fertur, obsederunt : ab eaque repulsi, Athenas ceperunt. Ubi cum omnes libros in unum acervum congestos crematuri essent, unus ex cordatioribus populares suos a proposito revocavit : quod Graeci, dum iis rebz occupati, rem militarem negligerent, facile superari possent. Enimvero Cleodemus, vir Atheniensis, fuga elapsus, coactaque

ΚΓ'. Τοῦ μέντοι Γαλιηνοῦ ἀνηρημένου, Κλαύδιος B XXVI. Galieno interfecto, Claudius Caesar est designatus, cui Aureolus armis positus se submitit : sed cum denuo regnum affectaret, a militibus occisus est. Claudius vero cum vir bonus justitiaeque sectator esset, interdixit ne ultra cuiquam bona aliena ab imperatore peteret. Receptum id enim moribus erat imperatores etiam aliena donare, quandoquidem idem jus reipublicae stanti per leges fuerat. Itaque mulier quaedam, cujus praedium ipse ante imperium ex dono imperatoris acceperat, accessit, a Claudio magistro equitum injuriam sibi esse factam conquerens. Tum ille : Quod, inquit, Claudius, dum privatus erat, nec leges curabat, abstulit, hoc factus imperator restituit. Senatus Romanus, Galieni caele cognita, fratrem illius et filium etiam occidit. Cum autem Posthumus adhuc tyrannidem obtineret, et Barbari Mæotide palude superata, Asiam Europamque vastarent, ac utrum bellum prius. conficiendum esset, deliberaretur, Claudius dixit, Bellum Posthumicum mea interest, Barbaricum reipublicae, cujus in primis habenda est ratio. Caeterum Barbari multas provincias incursantes, Thessalonicam, quae, cum olim Emathia diceretur, a Philippi filia Cassandro nupta hoc nomen accepisse fertur, obsederunt : ab eaque repulsi, Athenas ceperunt. Ubi cum omnes libros in unum acervum congestos crematuri essent, unus ex cordatioribus populares suos a proposito revocavit : quod Graeci, dum iis rebz occupati, rem militarem negligerent, facile superari possent. Enimvero Cleodemus, vir Atheniensis, fuga elapsus, coactaque

Variæ lectiones et notæ.

(77) Κλαύδιος δέ. Hæc de Claudii justitia, verbis Petri Fabri Sanjoriani, lib. II *Senestr.* cap. 25. reddidimus, cum horum sensum vix ceperit interpretari, et quæ salebrosa agnovit Henric. Valesius ad Dionis *Excerpta*, p. 208. Ea vero de optimo quodam auctore sumpta existimat idem Faber, et vocem ἀλλότρια, sive aliena, hoc loco, intelligi non debere omnia quæ privati quisque jure domini pertinet. Nam quis, inquit, fando unquam audivit, ea vel peti solita esse, vel ab imperatore olim donari potuisse? nisi forte quod multo ante

in Asia factitasse Antonium scribit Plutarchus, id imperatoribus usu venerit : quod quidem Fabro non placet, qui pertinere edictum istud putat ad titulum *De petitionibus bonorum sublati* : ita ut aliena intelligi debeant, ea scilicet : quæ reorum quidem, sed indemnatorum adhuc et viventium bona sunt, itemque caduca seu vacantia : imo vero etiam damnatorum et præscriptorum bona, quæ tamen fisco nuntiata, nondum addita, seu incorporata sunt. cum hæc quoque aliena quodammodo esse videantur.

multitudine, navibus ex mari hostes adortus, tantam caedem edidit, ut reliqui etiam inde aufugerent. Claudius vero cum eos in variis provinciis dispersos, 636 partim navalibus, partim terrestribus praeliis superasset, multis etiam tempestatum vexationibus et fame consumptis, Sirmii ægrotans: cum primoribus exercitus convocatis, de imperatore creando dissereret, Aurelianum imperio dignum esse dixit. Sunt, qui eum statim imperatorem salutatum esse dicant. Alii asserunt, senatum, Claudii morte audita, Quintiliano fratri ejus, ob ipsius desiderium, detulisse imperium: qui ut homo simplex, et ad res gerendas parum idoneus, cum Aurelianum a militibus imperatorem salutatum esse audivisset, incisa manus vena ex profusio sanguinis ultro necem sibi consciverit, per xvi duntaxat dies quasi somniato imperio. De spatio imperii Claudii, scriptores non consentiunt: quorum alii, eum unum annum, alii, ut et Eusebius, biennium imperasse ferunt. Hujus imperatoris Claudii ex filia nepos fuit Constantinus Chlorus, Magni Constantini pater.

πραγμάτων ἀποπεφυκῶς μεταχειρίσιν, μαθὼν τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ἀύρηλιανοῦ, ἑαυτὸν ἀνεῖλε, ταμὼν τὴν φλίδα τῆς οἰκείας χειρὸς, καὶ τῇ ἐκείθεν τοῦ ἀλμιατοῦ ἐναποζύξας ῥοῆν, ἑπτακαίδεκα μόνας ἡμέρας (80) ὄνειρώξας ὡσπερ τὴν αὐταρχίαν. Ἄλλ' οὐδὲ περὶ τοῦ χρόνου τῆς τοῦ Κλαυδίου ἀρχῆς ἀλήθως συμφωνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς. Οἱ μὲν γὰρ ἐφ' ἑκα ἄρξαι τούτου ἱστοροῦσιν ἑνιαυτὸν, οἱ δὲ ἐπὶ δύο, ὧν ἕστι καὶ Εὐσέβιος. Τούτου τοῦ βασιλέως Κλαυδίου θυγατρὶδοῦς ἦν Κωνσταντὶς ὁ Χλωρός, ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πατήρ.

XXVII. Aurelianus principatu Romanorum potitus, magnates rogavit, quo pacto imperandum esset. Quorum unus ei respondit: *Si republicam rite administrare volueris, auro et ferro te munitum esse oportebit: ac ferro quidem contra hostes uti, tui vero observantes auro remunerari.* Atque is primus sui consilii tulisse fructum fertur, non multo post Aureliani ferrum expertus. Qui principio imperii Christianis clementem se præbuit: sed progressu temporis mutatus, persecutionem et ipse contra eos meditatus est. Verum cum jam decreta contra Christi cultores scriberentur, divina vindicta improbitatem ejus, vita ademta, coercuit. Sed nondum de ejus obitu, donec res sub eo gestas exposuerimus. Nam cum rei militaris peritissimus esset, multa bella prospere confecit. Palamyrenos subegit, eorumque reginam Zenobiam, Probo prætore capto, Ægypto politam debellavit et subegit. Hanc alii Romam perductam viro claro nupsisse ferunt: alii in itinere præ animi ægritudine ob mutatam fortunam obiisse: defunctæ filiam unam uxorem duxisse Aurelianum, cæteras nobilibus Romanis despondisse. Hic Gallias etiam, plurimis annis a tyrannide occupatas, imperio Romano

Α τῶν συνετῶν παρ' αὐτοῖς δοκούντων ἀπέριξε τοὺς δημοφίλους τοῦ ἐγγχειρημάτος, φάμενος ὡς περὶ ταῦτα οἱ Ἕλληνες ἀσχολούμενοι πολεμικῶν ἀμειλιῶσιν ἐργῶν, καὶ οὕτως εὐχειρωτοὶ γίνονται. Κλεόδημος (78) δὲ, Ἀθηναῖος ἀνήρ, διαδράναι ἰσχύσας, καὶ πληθὸς συναγαγὼν, μετὰ πλοίων ἐκ θαλάσσης ἐπῆλθεν αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς ἀνείλεν, ὡς καὶ τοὺς περιλειφθέντας ἐκείθεν φυγεῖν. Κλαύδιος δὲ κατὰ τούτων ὀρηξάσας, ἐν πολλαῖς σκεδασθέντων χώραις, ποτὲ μὲν ναυμαχίαις ποτὲ δὲ κατὰ γῆν συνιστάμεναι μάχαις ἐνίκησε. Καὶ χειμῶνες δὲ αὐτοὺς ἐκάκωσαν, καὶ λιμὸς ἐπίσσε καὶ διέφθειρεν. Ἐν δὲ τῷ Σιρμίῳ διατρίβων ὁ Κλαύδιος ἐνόσησε, καὶ συγκαλέσας τὸ λογικώτερον τοῦ στρατεύματος περὶ βασιλείως διελέχθη αὐτοῖς, καὶ τὸν Ἀύρηλιανὸν ἄξιον τῆς βασιλείας εἶπε τυγχάνειν. Εἰς δ' οἱ λέγουσιν ὅτι καὶ αὐτίκα βασιλεῖα ἀνείπεν αὐτόν. Ἐνιοὶ δὲ λέγουσι τὴν σύγκλητον ἐν Ῥώμῃ, μαθοῦσαν τῷ Κλαυδίου τὸν θάνατον, Κυντιλιανὸν (79) τὸν ἀδείψου ἐκείνου, διὰ τὸν πρὸς Κλαύδιον πόθον ἀξιώσαι τῆς βασιλείας, τὸ δὲ στρατιωτικὸν ἀναγορεύσαι τὸν Ἀύρηλιανόν. Ἀφελῆς δὲ ὧν ὁ Κυντιλιανός, καὶ πρὸς

αὐτὸν ἀνείπεν αὐτόν. Ἐνιοὶ δὲ λέγουσι τὴν σύγκλητον ἐν Ῥώμῃ, μαθοῦσαν τῷ Κλαυδίου τὸν θάνατον, Κυντιλιανὸν (79) τὸν ἀδείψου ἐκείνου, διὰ τὸν πρὸς Κλαύδιον πόθον ἀξιώσαι τῆς βασιλείας, τὸ δὲ στρατιωτικὸν ἀναγορεύσαι τὸν Ἀύρηλιανόν. Ἀφελῆς δὲ ὧν ὁ Κυντιλιανός, καὶ πρὸς

ΚΖ. Ἀύρηλιανός δὲ, τῆς ἡγεμονίας ἐπιθετηκῶς Ῥωμαίων, ἤρατο τοὺς ἐν τέλει ὅπως βασιλεύειν χρεῶν. Ὅν εἰς εἶπεν αὐτῷ ὡς Ἐδὼν βούλει βασιλεύσει καλῶς, χρυσῷ σε δεῖ καὶ σιδήρῳ περιφρόξαι σσαντὸν, κατὰ μὲν τῶν λυποῦντων κεχρημένον σιδήρῳ, τοὺς δὲ γε θεραπεύοντας χρυσῷ ἀμειβόμενον. Ὅς πρῶτος, ὡς λέγεται, τῆς οἰκείας ταύτης ἀπάντα συμβουλῆς, μετ' οὐ πολὺ τοῦ σιδήρου κειραθεῖς. Οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ πρότερον μὲν τοῖς τὸν Χριστὸν σεβομένοις ἐπιεικῶς προσεπέφεροτο: προϊόντες δὲ οἱ τοῦ χρόνου τῆς αὐταρχίας, ἐλλοίωτο, καὶ διωγμὸν ἐχειραὶ κατὰ τῶν πιστῶν καὶ αὐτὸς ἐβουλεύσατο, καὶ ἦθη καὶ διατάγματα συνεγράφετο. Ἄλλ' ἐπέσχεεν ἡ θεὰ ἑκείνη τῆς κακίας αὐτοῦ, ὅποτε μοῦσα τὴν ἐκείνου ζωὴν. Ἄλλὰ μήπω περὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ, τὰ δ' ἐν τῇ αὐταρχίᾳ αὐτῷπραχθέντα διηγητέον. Στρατηγικώτατος γὰρ ὧν πολλοὺς πολέμους ἐνίκησε. Τοὺς γὰρ Παλμυρηνοὺς ἐχειρώσατο, καὶ τὴν αὐτῶν βασιλισσαν Ζηνοβίαν κρατήσασαν καὶ Αἰγύπτου καὶ τὸν ἐκεῖ τότε στρατηγούντα Ἡρόδοτον ἐλοῦσαν αὐτὸς κατ' αὐτῆς στρατεύσας κατεπολέμησε καὶ ὑπέταξεν. Ἦν ἔνιοι μὲν εἰς Ῥώμην (81) ἀπαχθῆναι φασ

Variæ lectiones et notæ.

(78) Κλεόδημος. Sic tres mss. alter e Wolfiana, Κλεομήδης.

(79) Κυντιλιανόν. Quem Quintillum vocat Trebellius Pollio, ut et Vopiscus in Aureliano: Κύντιλλον, Zosimus, lib. i.

(80) Ἐπτά καὶ δέκα ἡμέρας. Ita etiam Pollio.

Victor paucis diebus imperium tenuisse Quintillum ait.

(81) Ἦν ἔνιοι μὲν εἰς Ῥώμην. Locum hunc Zonaræ expendit Scaliger ad Eusebium p. 239, edit.

καὶ ὁ δὲ συναφθῆναι τῶν ἐπιφανεστέρων ἐν ἑοῖσι
 δὲ καθ' ὅδον αὐτὴν θανεῖν λέγουσι, περιαλγήσασαν
 διὰ τὴν τῆς τύχης μεταβολὴν· μίαν δὲ τῶν θυγα-
 τέρων αὐτῆς εἰς γυναῖκα λαβεῖν τὸν Αὐρηλιανόν,
 τὰς δὲ λοιπὰς ἐπισήμους τῶν Ῥωμαίων συζεῦσαι.
 Οὗτος δὲ τὰς Γαλλίας ἐπὶ πλείστοις ἔτεσι παρὰ
 τινῶν τυραννούντων κατεχομένης, τῇ Ῥωμαίων
 ἡγεμονίᾳ αὐθις ἐπανεώσατο, καὶ ἀρχοντας ταῦταις
 ἐγκραστήσας, αὐτὸς ἐπὶ Ῥώμην ἐπανεπέβη, καὶ
 ἐθριόμδευσεν ἐπὶ ὀχλήματος ἐπιφάντων τεσσάρων.
 Ἄλλὰ καὶ Γάλλους τότε κινήθοντας κατηγωνίσαστο.
 Ἐπει δὲ καὶ ἐπὶ Σκύθας τὴν στρατείαν ἔθετο,
 ἀνῆρέθη, γενόμενος κατὰ τὴν Θρακίαν Ἡράκλειαν.
 Ἐρως γάρ τις καλούμενος, καὶ τῶν ἔξωθεν φερο-
 μένων (82) ἀποκρίσεων ὧν μηνυτής, ὡς δὲ τινες
 ἱστοροῦσιν, ὠτακουσθῆς καὶ προσαγγέλλων τῷ βα-
 σιλεῖ τὰ παρὰ τινῶν περὶ αὐτοῦ λεγόμενα, ὀργισθέντος
 αὐτὸν τοῦ Αὐρηλιανοῦ, ἐπεδούλευσεν αὐτῷ.
 Καὶ μιμησάμενος τὰ ἐκείνου γράμματα, γραφῆναι
 τινὰ συνέταξεν ὀνόματα περιέχουσάν τινων δυνατῶν
 καλεῖσθαι τὴν ἐπὶ θάνατον ἐκείνου ἀχθῆσεσθαι· ἢ
 ἐκείνοις ὑποδείξας, παρέθηκε τοὺς ἀνδρας πρὸς
 τὸν αὐτοκράτορα. Δείσαντες γὰρ ἐκείνου περὶ τῆς
 σφαιτέρᾳ ζωῆς, ἐπιτίθενται τῷ Αὐρηλιανῷ, καὶ
 ἀναιροῦσιν αὐτὸν, ἔξ ἑναιαυτοῦς ἡνυκότα παρὰ τῇ
 βασιλείᾳ, μηνῶν ὀλίγων (83) ἐνδίδοντας.

ΚΗ'. Ὁν διεδέξατο Τάκιτος, πρεσβύτης ἀνὴρ·
 πάντες γὰρ ἐτῶν εἶναι καὶ ἑβδομήκοντα ἀναγράφεται,
 ὅτε ἤρθε εἰς μοναρχίαν. Τὸ στρατιωτικὸν (84) δὲ
 αὐτὸν ἀνηγόρευσε καὶ ἀπάντα (ἐν Καμπανίᾳ γὰρ
 τότε διέτριβεν), ἐνθα δεδεγμένος τὸ ψήφισμα, εἰς
 Ῥώμην εἰσῆλασε μετὰ σχήματος ἰδιωτικοῦ, καὶ
 γνώμῃ τῆς συγκλήτου τε καὶ τοῦ δήμου τὴν στολὴν
 περιεβάλετο τὴν βασιλείου. Σκύθαι δὲ τὴν Μαυώτιδα
 λίμνην καὶ τὸν Φᾶσιν ποταμὸν παραωθέντες, Πόντην
 καὶ Καππαδοκίαν ἐπῆλθον καὶ Γαλατίαν καὶ Κιλικίαν.
 Τούτοις ὁ Τάκιτος συμμίξας, καὶ ὁ Φλωριανὸς
 ὑπαρχος ὧν πολλοὺς ἀνέβλον· οἱ δὲ λοιποὶ φυγῆναι
 σωτηρίαν ἐπραγματεύσαντο. Μαξιμίον δὲ τινὰ συγ-
 γενῆ αὐτοῦ ἡγεμόνα τῆς Συρίας προχειρίσαστο
 Τάκιτος. Ὁ δὲ κακῶς τῇ ἀρχῇ χρώμενος ἀνῆρέθη
 παρὰ στρατιωτῶν. Καὶ δείσαντες οἱ τοῦτον ἀνελόν-
 τες, ὡς οὐκ ἀτιμωρήτους· αὐτοὺς ὁ αὐτοκράτωρ
 ἔδδομον μῆνα παρὰ τῇ βασιλείᾳ ἀνύσαντα, κατὰ δὲ
 τινὰς μὴ ὄλου; δύο ἐναιαυτοῦς.

ΚΘ'. Καὶ τούτου σφαιρέτος, δύο κατὰ ταῦτον
 ἀνῆρέθησαν βασιλεῖς, Πρόβος μὲν ἐν τῇ Ἐφῶ παρὰ
 τῶν στρατιωτῶν, ἐν δὲ Ῥώμῃ παρὰ τῆς συγκλήτου
 Φλωριανός. Καὶ ἔρχον ἀμφω, Πρόβος μὲν ἐν τῇ
 Αἰγύπτῳ καὶ Συρίᾳ καὶ Φοινίκῃ καὶ Παλαιστίνῃ, ὁ
 δὲ γὰρ Φλωριανὸς ἐκ Κιλικίας μέχρις Ἰταλίας καὶ
 τῶν Ἑσπερίων. Ἄλλ' οὗτος οὐδ' ὄλον τρίμηνον
 ἀνύσας ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τῆς ζωῆς ἅμα καὶ τῆς ἐξου-
 σίας ἐκπέπτωκεν ἀναιρεθεὶς ὑπὸ στρατιωτῶν παρὰ
 Πρόβου λεγομένων σταλῆναι. Τοῦ δὲ θανόντος, ὡς
 εἰρηται, ὁ Πρόβος τὴν ὄλην ἐξουσίαν περιεζώσατο,
 ὅς ἐλλογιμώτατος εἶναι ἱστούρηται, καὶ κατὰ πολλῶν
 ἐθνῶν τρόπαια στήσασθαι, καὶ τοὺς στρατιώτας,

A recuperavit : et magistratibus ibi ordinatis Romanum
 reversus, 637 quadrigis elephantorum triumphavit.
 Gallos quoque, tum res novas molitos, devicit.
 Sed cum expeditionem contra Scythas suscepisset,
 juxta Thraciæ Heracleam est occisus. Nam Eros
 quidam a responsis externis, aut, ut alii tradunt,
 delator, imperatori ea quæ in eum dicerentur,
 referre solitus, insidias Aureliano, a quo per ira-
 cundiam objurgatus erat, comparavit : et manum
 ejus imitatus, litteras composuit, quibus potentes
 quidam viri capitis damnarentur, iisque ostensis,
 eosdem ad cædem imperatoris incitavit : qui vitæ
 suæ metuentes, Aurelianium sustulerunt, vi annis
 imperio potitum, paucis mensibus demptis.

B XXVIII. Ei successit Tacitus, homo senex, qui
 annos LXXV natus imperium suscepisse dicitur, et
 absens in Campania declaratus esse a militibus.
 Ubi decreto accepto, privato habitu Romanum in-
 gressus, de sententia senatus populique impera-
 toria insignia sumpsit. Cum autem Scythæ, Meo-
 tide palude et Phaside amne superato, Pontum,
 Cappadociam, Galatiam et Ciliciam invasissent :
 Tacitus et Florianus præfectus multos occiderunt,
 reliqui fuga salutem quæsierunt. Cum vero Maxi-
 minum quemdam, a Tacito cognato Syriæ ducentem
 creatum, milites potestate abutentem occidissent,
 supplicium ejus facinoris metuentes, imperatorem
 quoque persecuti, nondum vel septimo mense, vel
 juxta quosdam necdum integro biennio in impe-
 rio exacto, trucidarunt.

C parâφεται, ἐπιδιώξαντες κάκεινον ἀνέβλον, ὅπω
 τινὰς μὴ ὄλου; δύο ἐναιαυτοῦς.

XXIX. Tacito sublato, duo imperatores eodem
 tempore sunt declarati, Probus in Oriente a mili-
 tibus, Romæ a senatu Florianus. Ac uterque im-
 peravit : Probus in Ægypto, Syria, Phœnicia et
 Palæstina : Florianus a Cilicia usque ad Italiam et
 Occidentem. Cæterum hic nondum tertio mense
 exacto, et vitam et imperium amisit : a militibus,
 quos Probus subornasse ferebatur, interfectus.
 Quo sic mortuo, Probus totius imperii habenas
 accepit, qui eruditissimus fuisse, et de multis po-
 pulis triumphasse fertur, et milites Aureliani et
 Probi percussores convocatos, cum multis oppro-
 briis occidisse. Saturnino Mauro, qui erat ipsi

Variæ lectiones et notæ.

(82) Καὶ τῶν ἔξωθεν φερομένων. Quibus verbis
 fragmentarium describit, ut observat Casaubonus.
 Vide Gloss. med. Lat.

(83) Μηνῶν ὀλίγων. Sic mss. minus paucis die-
 bus, Vopiscus.

(84) Τὸ στρατιωτικόν. Atqui Tacitus impera-
 tor a senatu electus, non a militibus, ut scribit

Vopiscus : neque eorum sententia requisita, tametsi præfectus urbis Ælius Casianus sic exerci-
 tum est allocutus in Campo Martio : Vos sanctissimi
 milites, et sacratissimi vos quiritæ habetis
 principem, quem de sententia omnium exercituum
 senatus elegit, Tacitum dico, augustissimum virum,
 etc.

carissimus, regnum affectante, ejus facinoris
638 indicem mentiri putans, supplicio affecit :
 Saturninum vero milites occiderunt. Cum alius
 quidam in Britannii defectionem medietetur,
 quem ipse Probus, Victorini Mauri familiaris sui
 commendatione adductus, ad magistratum eve-
 xerat : cum Victorino expostulavit, qui impetrata
 ad illum abeundi potestate, se imperatorem fugere
 simulans, amanter a tyranno susceptus, noctu oc-
 ciso homine, ad Probum rediit, ob mansuetu-
 dinem, placabilitatem et munificentiam charum
 omnibus. Cum Germanis Romanas civitates vexan-
 tibus resisteret, bello diutius durante, ex penuria
 commeatus periclitatus est. Fertur autem maximo
 imbro in castra ejus delato, multum quoque fru-
 menti (si cui credere libet) depluisse : quo milites
 collecto et famis periculum effugerint, et hostes
 profligarint. Est et alia seditio contra Probum
 mota. Nam Carus, qui parti Europæ præerat,
 animadvertit suos milites de se imperatore creando
 agitare : qua re Probo significata, petiit ut inde
 revocaretur. Sed cum is ei successorem dare nol-
 let, milites corona facta Carum vel invitum sus-
 cipere imperium coegerunt, statimque cum eo in
 Italiam properarunt. Quo Probus cognito, exerci-
 tum et ducem, qui illi resisterent, misit. Cum au-
 tem a Caro prope abessent, ducem suum in vin-
 cula conjectum, seque una illi dederunt. Probus
 vero, ea militum transitione cognita, a suis satel-
 litibus est interfectus, non integris vi annis impe-
 rio functus.

καταδέξασθαι τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐδιείσαντο, καὶ αὐτίκα σὺν αὐτῷ ἐπὶ Ἰταλίαν ὠρμήκεσαν. Καὶ
 Πρόβου τοῦτο μαθὼν στρατεύματα ἐπέμψεν σὺν ἀρχοντι ἀντιστήναι αὐτῷ· ἥδη δὲ πλησιάζαντες οἱ πεμφθέν-
 τες τῷ Κάρῳ, δεσησαντες τὸν ἀρχοντα ἑαυτῶν, κάκεινον καὶ ἑαυτοὺς τῷ Κάρῳ παραδεδώκασιν. Ὁ
 δὲ Πρόβος ὑπὸ τῶν οικείων δορυφόρων ἀνήρητο, μαθόντων τὴν τῶν στρατιωτῶν πρὸς Κάρου προσχώ-
 ρησιν. Ὁ δὲ χρόνος τῆς αὐταρχίας τοῦ Πρόβου οὐχ ὀλόκληροι γέγονασιν ἐνιαυτοὶ ἕξ.

XXX. Carus rerum potitus, filiis suis Carino et
 Numeriano imperatorio diademate ornatis, stam-
 titim contra Persas profectus, Numeriano filio com-
 mitante, Ctesiphonticm et Seleuciam occupavit.
 Sed Romani cum in cavo quodam loco castra
 haberent, pene undis essent oppressi, fluvio præ-
 terfluente per fossam a Persis in eos emisso. Ve-
 rum Carus profligatis hostibus re bene gesta cum
 magna captivorum multitudine, opimaque præda
 Romam rediit. Deinde Sarmatas tumultuantes
 acie vicit, et gentem subegit. Fuit natione Gallus,
 sed vir fortis, et rei militaris peritus. De morte
 ejus non eadem historici prodiderunt. Nam alii in
 expeditione Hunnica occisum ferunt; alii, cum
639 ad Tigrim fluvium castra haberet, una cum
 tabernaculo suo fulmine conflagrasse. Quo sive
 hoc sive illo modo sublato, Numerianus filius

Α οἱ τὸν Αὐρηλιανὸν καὶ τὸν Τάκτιον ἀνηρήκασιν, συ-
 αγαγεῖν, καὶ πολλὰ ὀνειδίσει, καὶ ἀποκτείναι· Σα-
 τονίνου δὲ Μαυρουσίου τυραννίδι ἐπιχειρήσαντος,
 ὃς ἦν αὐτῷ φίλατος, τὸν τοῦτο μεμνηυκῶτα ἐτιμω-
 ρήσατο, τῇ ἀγγελίᾳ διαπιστῶν· ὃ δὲ Σατονίνος ὑπὸ
 στρατιωτῶν ἀνήρηθη. Ἐτερος δὲ τις ἐν Βρετανίαις
 ἀποστασίαν διεμελέτησεν, ἣν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὁ βασι-
 λεὺς ἐποίησατο, Βικτωρίνου Μαυρουσίου ὀικαιωμένου
 αὐτῷ, τοῦτο αἰτησαμένου. Καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ Πρό-
 βος, ἤτιθέτο τὸν Βικτωρίνον. Καὶ ὃς πεμφθῆναι πρὸς
 ἐκεῖνον ἠτήσατο, καὶ ἀπέει ὡς δέηθεν φεύγων τὸν
 αὐτοκράτορα, καὶ ἀσπασίως παρὰ τοῦ τυραννήσαν-
 το; ὑπεδέδεκτο. Ὁ δὲ διὰ τῆς νυκτὸς ἀνελὼν αὐτὸν,
 ἐπανῆλθε πρὸς Πρόβον. Ἐφιλείτο δὲ παρὰ πάντων
 ὁ Πρόβος, ὡς πρὸς καὶ εὐμενῆς καὶ φιλόδωρος.
 Β ὁὗτος τῷ ἔθνει τῶν Γερμανῶν ἐπιτιθεμένων ταῖς
 ὑπὸ Ῥωμαίους πόλεσιν ἀντιτατόμενος, τοῦ πολέ-
 μου πλείονα χρόνον ἐπικρατήσαντος, ἐν περιστάσει
 ἐγένετο, λιμὸς συμβεβηκὸς ἐπὶ τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ.
 Ὅτε λαῦρος λέγεται καταβράχθῆναι ἡμῶν ἐν τῷ
 αὐτοῦ στρατοπέδῳ, τῷ δ' ὑετῷ καὶ οἴτον συγκαι-
 νεχθῆναι πολὺν, εἰ τισι τοῦτο πιστεύοιτο· καὶ τὴν
 στρατιάν συναγαγοῦσαν αὐτὸν, δι' αὐτοῦ τραφῆναι
 καὶ διαπεφευγῆναι τὸν κίνδυνον, καὶ τοὺς ἐναντίους
 κατατροπώσασθαι. Γέγονε δὲ κατ' αὐτοῦ καὶ ἄλλη
 τις ἐπανάστασις. Μέρους γάρ τῆς Εὐρώπης ὁ Κάρος
 ἀρχῶν ἔργω τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας· βουλευομέ-
 νους ἀνεῖπειν αὐτὸν αὐτοκράτορα, καὶ τοῦτο τῷ
 Πρόβῳ ἔδηλωσε, δεόμενος ἐκεῖθεν ἀνακληθῆναι. Ὁ
 δὲ οὐκ ἤθελεν ὀφελῆσθαι αὐτὸν τὴν ἀρχήν.

Κ δὲ οὐκ ἤθελεν ὀφελῆσθαι αὐτὸν τὴν ἀρχήν. Περι-
 στάντες οὖν οἱ στρατιώται τὸν Κάρου, καὶ ἄκοντα
 Α'. Κάρος δὲ τῆς βασιλείας γενόμενος ἐγκρατῆς
 τοὺς οικείους υἱοὺς (85) Καρίνον καὶ Νουμεριανὸν
 ἐταίνωσε βασιλικῶ διαδήματι. Καὶ αὐτίκα κατὰ
 Περσῶν ἐξεστράτευσεν ἅμα τῷ ἐνὶ τῶν παιδῶν τῷ
 Νουμεριανῷ καὶ κατέσχε Κτησιφώντα τε καὶ Σελεύ-
 κειαν. Μικροῦ δ' ἂν ἐκινδύνευσεν τὸ στρατεύμα τῶν
 Ῥωμαίων. Ἐν κοίλῳ γὰρ ἐστρατοπεδεύσαντο τόπω
 ὃ οἱ Πέρσαι θεασάμενοι τὸν ἐκεῖ παραβρόντα ποτα-
 μὸν εἰς τὸν κοίλον ἐκείνον τόπον διὰ διώρυγος ἐπα-
 φήκασιν. Τοῖς Πέρσαις δὲ προσβαλὼν ὁ Κάρος, εὐτύ-
 χησε, καὶ κατετροπώσατο αὐτούς. Καὶ ἐπανεζεύξεν
 εἰς Ῥώμην, ἄγων αἰχμαλώτων πληθὺν καὶ λαίαν
 κολλήν. Ἔπειτα τοῦ ἔθνους ἐπαναστάτος τῶν Σαρμα-
 τῶν, κάκεινους προσέβλεψεν νικᾶν, καὶ τὸ ἔθνος ὑπέτα-
 ξεν. Ὅς τὸ μὲν γένος Γαλάτης (86) ἦν. ἀνδρείος δὲ
 καὶ τὰ πολέμια δεξιός. Ὁ δὲ περὶ τῆς τελευταῖας
 αὐτοῦ λόγος οὐχ ὁμοίως τοῖς ἱστορησασιν συγγέ-

Variæ lectiones et notæ.

(85) *Τούς οικείους υἱούς.* Hinc in legum aliquot
 Cari inscriptionibus : *Impy. Carus, Carinus, et
 Numerianus A. A. A.* quod observatum a Casau-
 bano, qui id Zonaram a probo quodam auctore
 accepisse existimat.

(86) *Γαλάτης.* Id est *Gallus*, inquit Casaubonus
 ad Vopiscum in Caro, qui illius patriam incer-
 tam fuisse ait, et Romæ natum videri vult. At
 uterque Victor et Sidonius Narbone genitum
 scribunt. Wolfius *Galata*, verterat.

γραπται. Οἱ μὲν γάρ φασι κατὰ Οὐννων ἑστρατευ-
 κότα ἐκείσε ἀναιρεθῆναι, οἱ δὲ παρὰ τῷ ποταμῷ
 Τίγρηι λέγουσιν αὐτὸν ἐσκηνώσθαι, ἐκεῖ καὶ τῆς
 αὐτοῦ στρατιᾶς βαλομένης τὸν χάρακα, ἔθθα κεραυνῷ
 τὴν ἐκείνου σκηνὴν βληθῆναι, καὶ συνδιαφραθῆναι
 αὐτῇ κάκεινον ἰσθόρησαν. Ἡ ἐπεὶ τὸ βίωσιμον εἶθ'
 οὕτως εἶτ' ἄλλως ἐπιλαλοῖται, Νουμειανὸς ὁ υἱὸς
 αἰτοῦ μόνος βασιλεὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ περιέ-
 λειπτο, καὶ αὐτίκα κατὰ Περσῶν ἑστρατεύσατο. Καὶ
 συρραγέντος πολέμου ἐπικρατεστέρων τε τῶν Περ-
 σῶν γεγονότων, καὶ κλινάντων νῦτα Ῥωμαίων, οἱ
 μὲν αὐτὸν ἐν τῇ φωνῇ συλλήφθησαν ἰσθόρησαν, καὶ
 ὄλου τοῦ σώματος τῆν δορὰν ἀποσυρῆναι θίκην
 ἀσκού, καὶ οὕτω διαφραθῆναι· οἱ δὲ ἐκ Περσίδος
 αὐτὸν ἐπανιόντα ὀφθαλμῖα περιπεσεῖν συνεγράψαντο,
 καὶ παρὰ τοῦ οἰκείου πενθεροῦ ἐπάρχοντο· τοῦ
 στρατοπέδου ἀναιρεθῆναι, τῇ αὐταρχίᾳ ἐποφθαλ-
 μάσαντος, μὴ μέντοι καὶ τυχόντος αὐτῆς. Ἡ γὰρ
 στρατιὰ τὸν Διοκλητιανὸν αὐτοκράτορα εἴλετο, ἐκεῖ
 τότε παρόντα, καὶ ἀνδρείας ἔργα πολλὰ ἐν τῷ κατὰ
 Περσῶν πολέμῳ ἐπιδειξάμενον. Θάτερος μέντοι τῶν
 Κάρου υἱῶν ὁ Καρίων εἰς Ῥώμην διάγων, χαλεπὸς
 τοῖς Ῥωμαίοις ἐτύγχανεν, ἀσέλγης γενόμενος, καὶ
 ὤμδος, καὶ μνησίκακος. Ὁς ὑπὸ Διοκλητιανοῦ εἰς
 Ῥώμην ἐπιδημήσαντος διεφθάρη. Ὁ δὲ τῆς τούτων
 ἀρχῆς χρόνος οὐ γέγονε καθ' ὀλόκληρον τριετής. Ἐν
 τούτοις τοῖς χρόνοις Μάνης ὁ τρισκατάρατος ἐκ τῶν
 Περσῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην παρεισφθα-
 ρεῖς, ἐν ταύτῃ τὸν οἰκεῖον ἰδὼν ἐξήμισεν, ἀφ' οὗ καὶ
 τῶν Μανιχαίων ὄνομα μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐπέλιπεν·
 δὲ ποτὴ μὲν Παράκλητον ἑαυτὸν καὶ Πνεῦμα ὠνό-
 μαζε ἄγιον, ὃ τὸ τῆς πονηρίας πνεῦμα προφανῶς
 ἐγκατέφικιστο· ποτὴ δὲ Χριστὸν ἑαυτὸν ἐκάλεσε, ὁ ὅπου
 τῶν δαιμόνων εἰς λειτουργίαν ἐκείνους χρισθεῖς,
 καὶ μαθητὰς ἐπήγετο δώδεκα, τῆς αὐτοῦ φλυαρίας
 κείνουσός τε καὶ κήρυκας, ἦν ἐκ πολλῶν ἀθέων
 δογμάτων τῶν ἤδη ἀπεσθηκωῖων αἰρέσεων συν-
 ἐφάρησε. Διονυσίου μέντοι τοῦ τοῖς ἐν Ῥώμῃ πι-
 στούς ποιμαίνοντος ἑτη ἐνέα ἐν ταύτῃ τῇ λειτουρ-
 γίᾳ ἠνυκτός καὶ μεταστάντος, Φηλιεὶ τὸν τῆς Ῥώ-
 μης ἱερατικὸν διεδέξατο θρόνον. Τούτου δὲ μετὰ
 χρόνον θανάτος πενταετῆ, Εὐτυχίουδὲς ἠξιώθη τῆς
 τῶν Ῥωμαίων ἐπισκοπῆς. Οὐπω δὲ μῆσι δέκα καὶ οὗτος
 ἐπισκοπήσας μετέλλαξε τὴν ζωὴν, καὶ ἀντείσ-
 ἤχθη εἰς τῆς ποιμαντικῆς λειτουργίᾳ Γάιος. Οὐπερ ἀμφὶ τὰ
 πεντεκαίδεκα ἑτη προστάτος τῆς Ἐκκλησίας
 Μαρκελίνος διάδοχος γέγονεν. Οὗτοι δ' ἦσαν ἐν τοῖς
 χρόνοις τῶν διωγμῶν. Ἐν δὲ γε τῇ Ἀντιοχείᾳ
 Ἐκκλησίᾳ μετὰ δόμον ἐπισκόπησε Τίμαιος, τὴν δὲ
 Τίμαιον διεδέξατο Κύριλλος, καὶ μετὰ Κύριλλον
 Τύραννον ὁ θρόνος ἰδέξατο, καθ' ὃν ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν
 πολιορκία τὴν ἀκμὴν ἔσχηκε καὶ ἡ τυραννίς
 ἀφόρητος γέγονε. Τῆς δὲ τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας
 μετὰ τὸν Ὑμέναιον προσέστη Ζάδδης (87), οὗ μετ' οὐ πολὺ κεκαμημένου, Ἐρμων
 τὸν θρόνον τοῦτον ἐκόμισεν. Ἐν δὲ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ
 Μαξιμου τοῦ μετὰ Διονυσίου ἐτεσιν ὀκτωκαίδεκα τὴν
 ἱερωσύνην ἀνύσαντος, τὸ χρεῶν λειτουργήσαντος.
 Θιῶνας ἐπισκόπησεν. Ὁν διεδέξατο Πέτρος, δὲ καὶ τὸν
 τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἤρατο, τὴν κεφαλὴν
 ἐκτεμηθεῖς. Αἱ μὲν οὖν τῶν ἀρχιερέων τούτων διαδοχαὶ
 ἔσχηον οὕτως.

ΑΔ'. Διοκλητιανὸς δὲ τὴν ἡγεμονίαν λαχὼν, δὲ
 Διλλμάτης μὲν ἦν τὸ γένος, πατέρων δ' ἀσήμεων
 (τιτῆς δὲ ἀπελεύθερον αὐτὸν φασὶν Ἀνουλίνου
 συγκλητικῆς), ἐξ εὐτελῶν στρατιωτῶν δοῦξ Μυσίας

A ejus, solus in exercitu relictus imperator, statim
 Persis bellum intulit, commissoque praelio, cum
 Romani a Persis superati terga dedissent, alii eam
 in fuga comprehensum, pelle toto corpore utris
 instar detracta periisse memorant: alii, cum in
 reditu ex Persia ex oculis laboraret, a socero suo
 praetorio praefecto cupiditate imperii interfectum
 esse: quod tamen non sit assecutus; Diocletiano
 a militibus delatum, eo bello Persico multis forti-
 bus facinoribus nobilitato. Caeterum alter Car-
 filius Carinus, cum Romanis gravis esset, luxurio-
 sus, crudelis, et ultor injuriarum, a Diocletiano
 Romano ingresso occisus est. Tempus in perii ho-
 rum trium, triennium non explevit. His tempo-
 ribus Maues, homo detestandus, ex Persia in
 nostrum orbem delatus, suum venenum evomuit
 unde Manichaeorum nomen in hunc usque diem
 durat, Is alias Peracletum et Spiritum sanctum se
 esse profitebatur, cum Spiritus improbitatis evi-
 denter in eo habitaret: alias Christum se nomi-
 nans, cum a daemionibus ad ipsorum ministerium
 unctus esset; duodecim discipulos sui delirii, ex
 multis sectis jam desitis coacervati, socios et praeco-
 nes circumducebat. Dionysius cum Romae fideles
 ix annis pavisset, defunctus, Felicem successorem
 habuit. Cui post quinquennium mortuo, Eutychia-
 nus successit. Quo intra x menses illum conse-
 cuto, pastoris munus Caio est mandatam: qui cum
 annos circiter xv Ecclesiae praefuisset, Marcellinum
 habuit successorem. Hi temporibus persecutionum
 fuerunt. In Antiochena Ecclesia post Domnum
 episcopus fuit Timaeus, Timaeo successit Cyrillus,
 Cyrillo Tyrannus: sub quo Ecclesiarum oppugna-
 tio viguit, ac tyrannis facta est intolerabilis. Hie-
 rosolymitanam Ecclesiam post Hymenaeum guber-
 navit Zabdas: quo paulo post defuncto, thronum
 eum Hermon ornavit. Alexandriae Maximo, qui
 post Dionysium xviii annis Ecclesiam moderatus
 est, mortuo, 640 Theon factus est episcopus: cui
 successit Petrus, qui obruncatus martyrii coro-
 nam suscepit. Ac pontificum successiones haec
 fuerunt.

οὗτος ἐπισκοπήσας μετέλλαξε τὴν ζωὴν, καὶ ἀντείσ-
 ἤχθη εἰς τῆς ποιμαντικῆς λειτουργίᾳ Γάιος. Οὐπερ ἀμφὶ τὰ
 πεντεκαίδεκα ἑτη προστάτος τῆς Ἐκκλησίας
 Μαρκελίνος διάδοχος γέγονεν. Οὗτοι δ' ἦσαν ἐν τοῖς
 χρόνοις τῶν διωγμῶν. Ἐν δὲ γε τῇ Ἀντιοχείᾳ
 Ἐκκλησίᾳ μετὰ δόμον ἐπισκόπησε Τίμαιος, τὴν δὲ
 Τίμαιον διεδέξατο Κύριλλος, καὶ μετὰ Κύριλλον
 Τύραννον ὁ θρόνος ἰδέξατο, καθ' ὃν ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν
 πολιορκία τὴν ἀκμὴν ἔσχηκε καὶ ἡ τυραννίς
 ἀφόρητος γέγονε. Τῆς δὲ τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας
 μετὰ τὸν Ὑμέναιον προσέστη Ζάδδης (87), οὗ μετ'
 οὐ πολὺ κεκαμημένου, Ἐρμων τὸν θρόνον τοῦτον
 ἐκόμισεν. Ἐν δὲ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ Μαξιμου τοῦ
 μετὰ Διονυσίου ἐτεσιν ὀκτωκαίδεκα τὴν ἱερωσύνην
 ἀνύσαντος, τὸ χρεῶν λειτουργήσαντος. Θιῶνας
 ἐπισκόπησεν. Ὁν διεδέξατο Πέτρος, δὲ καὶ τὸν τοῦ
 μαρτυρίου στέφανον ἤρατο, τὴν κεφαλὴν ἐκτεμη-
 θεῖς. Αἱ μὲν οὖν τῶν ἀρχιερέων τούτων διαδοχαὶ ἔσχη-
 ον οὕτως.

D XXXI. Imperium autem Diocletianus est adeptus,
 natione Dalmata, obscuris ortus parentibus, et,
 ut quidam tradunt, Anulini senatoris libertus, ex
 milite gregario Mysiae dux evasit. Alii vero co-

Variae lectiones et notae.

(87) Zabdar. Duo codd. Reg. et Colberti. Zambdan, alter Reg. Zudan praeferrunt.

mitem domesticorum fuisse tradunt, quos nonnulli equites esse putant. Apud milites pro concione affirmavit, se cædis Numeriani non fuisse conscius: simulque ad Aprum præfectum militum conversus: *Hoc, inquit, illius percussor est, eumque ense arrepto, interfecit.* Romam cum venisset, rerum administrationem suscepit: considerataque principatus amplitudine, sive quarto, sive, ut alii docent, secundo imperii anno, collegam Maximianum Hercolium asciscit, tantæ moli rerum se unum impare esse ratus. Ambo igitur consentientibus animis persecutionem contra Christianos instituerunt, superioribus omnibus vehementiorem et immanioerem. Summo enim studio, ac potius furore, Dei nostri Jesu Christi salutare nomen in omnibus delere terris sunt conati. Quo tempore tanta eorum qui pro Christi confessione in omnibus civitatibus et provinciis fortiter occumberent, multitudo fuit, ut eorum iniri numerus ægre possit. Hanc enim carnificinam cæteris rebus omnibus anteverendam esse putabant. Busiridem vero et Coptam urbes, Thebis Ægyptiacis vicinas, cum defecissent, Diocletianus cepit atque evertit. Post, Alexandria quoque et Ægyptus Achille quodam auctore arma contra Romanos sumpserunt: sed Diocletiano haud diu restiterunt, multique seditionis concitatores una cum Achille prenas dederunt. Diocletianus porro et Maximianus, suum uterque generum Cæsares declararunt: Diocletianus Maximinum Gallerium, cui filiam Valeriam desponderat: Hercules Maximianus Constantium, qui a pallore Chlorus vocabatur, nepotem Claudii, qui paulo ante imperarat, ut jam exposui, desponsa filia Theodora. Quamvis autem ambo Cæsares uxores haberent, tamen repudiatis illis, imperatorum affinitatem prætulerunt. Maximianus in Gallias **651** profectus, Amandi cujusdam motum repræssit. Crassum, qui Britanniam per triennium occuparat, præfectus Asclepiodotus sustulit. Quinque-Gentianos qui Africam occuparant, Hercules debellavit. Constantius Cæsar in Gallis adversus Alemannos bellum gerens, eodem die et victus est, et vici. Nam primum cum Alemanni magno impetu in ejus exercitum irruerent, terga omnes dederunt, quos dum Constantius fuga postremus consequitur, parum abfuit quin portis jam clausis caperetur: ac plane ab hostibus comprehensus esset, in eum capiendum intentis, nisi funibus ex muro demissis attractus esset. Ita conservatus, atque in urbem receptus, convocato statim exercitu, oratione habita, qua militum animis alacritatem ad rem strenue gerendam attulit, ac fiduciam quamdam quasi inspiravit, statim duxit contra hostem, atque illustri victoria potitus est, circiter lx millibus Aleman-

A ἐγένετο ἄλλοι δὲ κόμητα δομοστικῶν αὐτὸν γενέσθαι φασί. Δομοστικούς δὲ τινες τοὺς ἱππέας νομίζουσι. Διαλεγόμενος δὲ τοῖς στρατιώταις διεθεσάμενος μὴ κοινωνῆσαι τῷ φόβῳ τοῦ Νομιριανοῦ· καὶ ἐν ταῦτα λέγειν στραφεὶς πρὸς τὸν Ἄπρον ἑπαρχὸν ὄντα τοῦ στρατεύματος, *Οὗτος, ἔφη, ὁ ἐκείνου φονεὺς.* Καὶ αὐτίκα τῷ μετὰ χεῖρας ἕλπει αὐτὸν ἀναίλειν. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ γενόμενος τῶν τῆς ἀρχῆς πραγμάτων ἀναποποίησατο, καὶ τῆς τούτων ἡφάτο διοικήσεως. Ἀπιδὼν δὲ πρὸς τὸ τῆς βασιλείας ὑπέρογκον, κοιωνὸν αὐτῆς προσλαμβάνεται κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ, ἢ κατ' ἑτέρους κατὰ τὸ δεύτερον Μαξιμιανὸν τὸν Ἐρκούλιον, μὴ ἑαυτὸν μόνον ἀρκούντα πρὸς τοσαύτης ἀρχῆς διοίκησιν λογισάμενος. Ἄμφω τοίνυν συμπνεύσαντες διωγμὸν ἐγείρουσι κατὰ Χριστιανῶν, τῶν πρὶν γεγονότων ἀπάντων σφοδρότερόν τε καὶ ἀγριώτερον. Ἐκθύμως γάρ, μᾶλλον δὲ περιμανῶς τὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἰσκαυδὸν ἐκ πάσης γῆς ἐξελεῖψαι σωτήριον ὄνομα. Ὅτε κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χῶραν τοσοῦτοι ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας ἠδύρσαντο, ὡς μὴδ' ἀριθμῶ σχεδὸν αὐτοὺς ὑπαχθῆναι ῥάδιον εἶναι· Ἔργον γὰρ τοῦτο τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐτίθεντο σπουδαιότερον. Βουσίρεως δὲ καὶ Κοπτοῦ πόλεων Ἀιγυπτιακῶν περὶ τὰς ἐκεῖ θῆβας οἰκουμένων εἰς ἀποστασίαν ἐκκλινασῶν, ὁ Διοκλητιανὸς ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῶν ἐβίβη τε καὶ αὐτὰς καὶ κατέσκαψεν. Εἶτ' αὖθις Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Ἀιγυπτος ἀντήρην χεῖρα Ῥωμαίοις, Ἀχιλλεύς τινος εἰς τοῦτο τοὺς Ἀιγυπτίους ὑπαγαγόντος· ἀλλὰ Ῥωμαίων αὐτοῖς ἐπελθόντων σὺν Διοκλητιανῷ, οὐκ ἀντίσχεον ἐπὶ πολλῷ, καὶ πολλοὶ τῶν αἰτιῶν τῆς στάσεως ἀνηρέθησαν, καὶ αὐτὸς Ἀχιλλεύς. Διοκλητιανὸς δὲ καὶ Μαξιμιανὸς Καίσαρας ἐχειροτόνησαν τοὺς ἑαυτῶν κηδεστάς, ὁ μὲν Διοκλητιανὸς Μαξιμίον τὸν Γαλλέριον, τὴν οἰκίαν θυγατέρα συζεύξας αὐτῷ Βαλερίαν· ὁ δ' Ἐρκούλιος Μαξιμιανὸς Κώνσταντα (88), ὃς ἐπικλήθη Κλωρὸς διὰ τὴν ἠρότητα, θυγατρίδοῦν ὄντα Κλαυδίου τοῦ πρὸ μικροῦ βασιλεύσαντος, ὡς ἦδη μοι εἴρηται, καὶ αὐτὸς τοῦτῃ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Θεοδώραν καταγγύσας. Καὶ ἄμφω δὲ τῷ Καίσαρι τοῦτῳ γαμετὰς εἰχέτην· ἀλλὰ διὰ τὸ πρὸς τοὺς βασιλεῖς κῆδος τὰς μὲν ἀπώσαντο, ταῖς δὲ τῶν βασιλέων θυγατράσι συνώκησαν. Ἀμάνδου δὲ τινος νεωτέρσαντος ἐν Γαλλίαις, Μαξιμιανὸς ἐκεῖσε γενόμενος τὴν νεωτερισμὸν κατέστειλε. Κράσσον τε Βρεττανίαν κατεσχέοντα ἐπὶ ἐνιαυτοῦς τρεῖς ὁ ἑπαρχὸς ἀναίλειν Ἀσκληπιόδοτος· καὶ πάντα τῶν Γεντιανῶν (89) τὴν Ἀφρικὴν κατασχόντων, ὁ Ἐρκούλιος τοῦτους κατηγωνίσαστο. Ὁ δὲ γε Καίσαρ Κώνστας ἐν ταῖς Γαλλίαις πρὸς Ἀλαμαννοῦς μαχόμενος τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἦτητο καὶ νενίκηκε. Πρῶτερον μὲν γὰρ τῶν Ἀλαμαννῶν τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ μετὰ ῥύμης ἐφορμησάντων σφοδρῶς, εἰς

Variæ lectiones et notæ.

(88) *Κώνσταντα*. Ita Zonaras Constantem perperno vocat, quem alii Constantium: quemadmodum etiam Constantinus Porphyrog. lib. *De adm.*

imp. cap. ult. et Mensæ 21 Maii.

(89) *Τινῶν Γεντιανῶν*. Vide Scaligerum ad Eusebium, p. 213, 11 edit.

φυγήν ἐτρέπησαν ἅπαντες, οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Κόνστας ἄ συνάποδιδράσκων ἔβλεψεν ἀνὰ πρῶτον βραχύ. Ὅπισθεν γὰρ ἐρχόμενος, κεκλεισμέναις εὗρε τὰς πύλας τῆς πόλεως. Οἱ δὲ διώκοντες ἐγγίζοντες ἤδη ἔτοιμοι ἦσαν ἐκεῖνον συλληφθεῖν, καὶ κἀν ἀπήχθη δέσιμος, εἰ μὴ σχολοῦς ἐκ τοῦ τείχους ἀνωθεν καθιμήσαντες, ταύταις αὐτὸν ἀνιμήσαντο. Οὕτως δὲ περιωσθεὶς καὶ τῆς πόλεως ἐντὸς γεγονώς, καὶ τὴν στρατιάν ἀθροίσας αὐτίκα, καὶ λόγοις αὐτὴν παρακλητικῶς εἰς ἀλκὴν διεγείρας, καὶ θάρσος οἷον ἐμπνεύσας αὐτῇ, ἔξεισιν εὐθύς, καὶ συμμαχίας τοῖς πολεμίοις νικᾷ νίκην περιφανῆ, ὥστε περὶ ἐξήκοντα χιλιάδας ἐκεῖνων πείσειν. Περσῶν δὲ Ναρσοῦ βασιλεύοντος, ὃς ἑβδομῶς ἀναγράφεται βασιλεύσαι Περσῶν ἀπὸ Ἀρταξέρξου, οὗ πρόσθεν ἢ τῆς ἱστορίας συγγραφῆ ἐμνημόνευσεν, ὡς αὐθις Πέρσαις ἀνανεωμένου τὴν βασιλείαν (μετὰ γὰρ τὸν Ἀρταξέρξου τούτου ἦ τὸν Ἀρταξέρξου, διώνυμον ὄντα, Σατωάρης ἤρξε Περσῶν, καὶ μετ' ἐκείνου Ὁρμισδᾶς, εἶτα Οὐαραράνης, καὶ μετὰ τούτου Οὐαραράνης, καὶ αὐθις ἄλλος Οὐαραράνης, καὶ ἐπὶ τούτοις Ναρσῆς. Τοῦ Ναρσοῦ τοίνυν τούτου τότε τὴν Συρίαν ληϊζομένου, τὸν ἴδιον γάμβρον τὸν Γαλλέριον Μαξιμίονο ὁ Διοκλητιανὸς διὰ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τοὺς Αἰθίοπας ἀπῶν, συμβαλεῖν αὐτῷ μετὰ δυνάμει ἀξιομάχου ἐξέπεμψεν· ὃς καὶ συμμαχίας τοῖς Πέρσαις ἤσκηθη καὶ ἐφυγεν. Αὐθις δὲ μετὰ πλείονος αὐτὸν ὁ Διοκλητιανὸς ἐξέπεμψε στρατῆρα. Συμβαλὼν οὖν αὐτοῖς πάλιν οὕτως ἐνίκησαν, ὡς καὶ τὴν προτέραν ἔριον ἀνακαλέσασθαι. Τούτους γὰρ πλείονος ἀπέκτεινε τῶν Περσῶν, καὶ τὸν Ναρσῆν τραυθέντα μέχρι τῆς ἐνδοτέρας Περσίδος ἰδίως, καὶ τὰς τούτου γυναίκας καὶ τοὺς παῖδας, καὶ ἀδελφὰς αἰχμαλώτους ἀπήγαγε, καὶ χρήματα ὅσα ἀνήγατο Ναρσῆς στρατεύομενος χερσῶσατο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐν Πέρσαις περιφανῶν. Ἀναβρωσθεὶς δ' ἐκ τοῦ τριώματος ὁ Ναρσῆς, πρεσβείας πρὸς Διοκλητιανὸν καὶ Γαλλέριον ἐποίησατο, τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναίκας ἀποδοθῆναι αὐτῷ ἀξίων, καὶ σπονδὰς θέσθαι εἰρηνικὰς. Καὶ ἔφυγε τῆς αἰτήσεως, ἐκστὰς τοῖς Ῥωμαίοις ὅσων ἐβούλοντο. Καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς πολέμους καταβρωσεν Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς, τοὺς μὲν δι' αὐτῶν ἢ τῶν Καισάρων, τοὺς δὲ διὰ στρατηγῶν, καὶ τοὺς ἔρους τῆς βασιλείας ἐπλάτυναν. Οἷς ἐπαρθεὶς ὁ Διοκλητιανὸς καὶ μέγα φρονήσας, οὐκέτι προσαγορεύεσθαι παρὰ τῆς γερουσίας ὡς πρῶτον ἠνείχθη, ἀλλὰ προσκυνεῖσθαι (90) ἐθέσπισε, καὶ τὰς ἐσθῆτας αὐτοῦ, καὶ τὰ ὑποδήματα χρυσοῦ καὶ λίθοις καὶ μαργάραις ἐκόσμησε, καὶ πλείονα πολυτέλειαν τοῖς βασιλικῶς παρασήμοις ἐπέθετο. Οἱ πρῶτον γὰρ βασιλεῖς κατὰ τοὺς ὑπάτους τετιμῆντο, καὶ τῆς βασιλείας παράσημον μόνον εἶχον πορφυροῦν περιβόλαιον.

ΑΒ'. Τοῦ διωγμοῦ δ' ἐπιταθέντος, καὶ ἀναριθμητῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας θνησκόντων, καὶ τῶν πιστῶν ἐπιπλεονάζοντων, ἐκμανέντες οἱ τύραννοι οὗτοι περὶ τὸ ἐνεκακαίδεκάτου ἔτος τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας θεοπίσματα πανταχοῦ διεπέμψαντο, καθαιρεῖσθαι καὶ κατασκάπτεσθαι τὰς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας κλειόμενα, καὶ τὰς βίβλους αὐτῶν κατακαίεσθαι, καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν ὡς διδασκάλους καὶ κήρυκας τῆς πίστεως ἀσυμπαθῶς προσεπέλλυσθαι.

Variæ lectiones et notæ.

(90) Ἄλλῃ προσκυνεῖσθαι. Id ipsum narrant Eutropius (cujus interpretem P. animum hic exscripsit, ut alibi sæpe, Zonaras), Aurelius Victor et Eusebius in Chronico, atque adeo Ammianus, lib.

norum cæsis. Apud Persas autem regnavit Narses, qui septimus ab Artaxerxe numeratur: cujus supra facta est mentio, ut regni Persici instauratoris. Nam post hunc sive Artaxerxem, sive Artaxarem (utroque enim nomine appellatur) Sapore Persis imperavit. Hunc Hormisdas, Hormisdam Vararanes, Vararanem Vararaces secutus est: huic alius Vararanes successit, et post hos Narses regnavit. Contra hunc igitur Narsen, Syriam vastantem, Diocletianus per Ægyptum in Æthiopiā profectus, generum Gallerium Maximinum, cum justis copiis misit: a Persis victum et profligatum, cum majore exercitu ablegavit. Denuo igitur hostes adortus, tam illustrem victoriam adeptus est, ut acceptæ cladis ignominiam aboleret. Persarum certe quidem partem majorem occidit, Narsen vulneratum usque ad interiorem Persiam persecutus, ejus uxores, liberos et sorores, ac multos illustres Persas cepit, omnique pecunia a Narse in militiam advecta positus est. Narses vero ex vulnere recreatus, per legatos a Diocletiano et Gallerio, ut sibi mulieres et liberi redderentur, et pacis fœdas feriretur, impetravit, cum Romanis, rebus omnibus quas volebant, cessisset. Aliis quoque multis bellis Diocletianus et Maximianus partim per se, 642 partim per Cæsares et duces prospere confectis, imperii fines amplificaverunt. Quibus victoriis elatus Diocletianus, se non amplius, ut prius, a senatu salutari, sed adorari voluit: vestes suas et calceos auro, gemmis, margaritis exornavit, et imperatoria insignia majoribus sumptibus decoravit. Superiores enim imperatores consulari duntaxat honore afficiebantur, et imperii insigne purpuram tantum gestabant.

C XXXII. Persecutione gliscente, virisque et mulieribus innumeris pro Christi confessione morientibus, cum nihilominus magna fidelium multitudo superesset: hi tyranni sub annum xix imperii Diocletiani, edicta quovis terrarum mittebant, quibus ecclesie Christianorum dirui, libri cremari juebantur, et sacerdotes eorum, ut doctores et præcones fidei, crudeliter interfici. Cæteros qui aut dignitatibus præditi, aut in militiam ascripti essent, ignominiose ejici atque exauctorari. Pri-

xv: Omnium primus extero ritu et regio more instituit adorari, cum semper antea ad similitudinem judicum salutatores principes legerimus.

mitem domesticorum fuisse tradunt, quos nonnulli equites esse putant. Apud milites pro concione affirmavit, se cædis Numeriani non fuisse conscium: simulque ad Aprum præfectum militum convergens: *Hoc, inquit, illius percussor est*, eumque ense arrepto, interfecit. Romam cum venisset, rerum administrationem suscepit: considerataque principatus amplitudine, sive quarto, sive, ut alii docent, secundo imperii anno, collegam Maximianum Herculium asciscit, tantæ moli rerum se unum imparem esse ratus. Ambo igitur consentientibus amicis persecutionem contra Christianos instituerunt, superioribus omnibus vehementiorem et immanioram. Summo enim studio, ac potius furore, Dei nostri Jesu Christi salutare nomen in omnibus delere terris sancti conati. Quo tempore tanta eorum qui pro Christi confessione in omnibus civitatibus et provinciis fortiter occumberent, multitudo fuit, ut eorum iniri numerus ægre possit. Hanc enim carnificinam cæteris rebus omnibus anteverteendam esse putabant. Busiridem vero et Coptam urbes, Thebis Ægyptiacis vicinas, cum defecissent, Diocletianus cepit atque evertit. Post, Alexandria quoque et Ægyptus Achille quodam auctore arma contra Romanos sumpserunt: sed Diocletiano haud diu resisterunt, multique seditionis concitatores una cum Achille prenas dederunt. Diocletianus porro et Maximianus, suum uterque generum Cæsares declararunt: Diocletianus Maximinum Galerium, cui filiam Valeriam desponderat: Herculius Maximianus Constantium, qui a pallore Chlorus vocabatur, nepotem Claudii, qui paulo ante imperarat, ut jam exposui, desponsa filia Theodora. Quamvis autem ambo Cæsares uxores haberent, tamen repudiatis illis, imperatorum affinitatem prætulere. Maximianus in Gallias **641** profectus, Amandi cujusdam motum represit. Crassum, qui Britanniam per triennium occuparat, præfectus Asclepiodotus sustulit. Quinque-Gentianos qui Africam occuparant, Herculius debellavit. Constantius Cæsar in Gallis adversus Alemannos bellum gerens, eodem die et victus est, et vicit. Nam primum cum Alemanni magno impetu in ejus exercitum irruerent, terga omnes dederunt, quos dum Constantius fuga postremus consequitur, parum abfuit quin portis jam clausis caperetur: ac plane ab hostibus comprehensus esset, in eum capiendum intentis, nisi funibus ex muro demissis attractus esset. Ita conservatus, atque in urbem receptus, convocato statim exercitu, oratione habita, qua militum animis alacritatem ad rem strenue gerendam attulit, ac fiduciam quamdam quasi inspiravit, statim duxit contra hostem, atque illustri victoria potitus est, circiter lx millibus Aleman-

A ἐγένετο· ἄλλοι δὲ κόμητα δομαστικῶν αὐτὸν γενέσθαι φασί. Δομαστικούς δὲ τινες τοὺς ἱππέας νομίζουσι. Διαλεγόμενος δὲ τοῖς στρατιώταις διςθεβαίου μὴ κοινωνῆσαι τῷ φόβῳ τοῦ Νουμριανοῦ· καὶ ἐν τῷ ταῦτα λέγειν στραφεὶς πρὸς τὸν Ἄπρον ἐπαρχὸν ὄντα τοῦ στρατεύματος, *Οὗτος, ἔφη, ὁ ἐκείνου φονεὺς*. Καὶ αὐτίκα τῷ μετὰ χειρὸς ἔχει αὐτὸν ἀνεῖλεν. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ γενόμενος τῶν τῆς ἀρχῆς πραγμάτων ἀνταποκρίσαστο, καὶ τῆς τούτων ἡφάτο διοικήσεως. Ἀπιδὼν δὲ πρὸς τὸ τῆς βασιλείας ὑπέρχον, κοινωνῶν αὐτῆς προσλαμβάνεται κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ, ἢ καθ' ἑτέρους κατὰ τὸ δεύτερον Μαξιμιανὸν τὸν Ἐρκοῦλιον, μὴ ἑαυτὸν μόνον ἀρχοῦντα πρὸς τοσαύτης ἀρχῆς διοικῆσιν λογισάμενος. Ἄμφω τοῖσιν συμπνεύσαντες διωγμὸν ἐπέχρουν κατὰ Χριστιανῶν, τῶν πρὶν γεγονότων ἀπάντων σφοδρότερόν τε καὶ ἀγριώτερον. Ἐκθύμως γάρ, μᾶλλον δὲ περιμανῶς τὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἰσκαυδὸν ἐκ πάσης γῆς ἐξαιλεῖναι σωτήριον ὄνομα. Ὅτι κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τοσοῦτοι ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας ἠθροίσαντο, ὥς μὴδ' ἀριθμῶ σχεδὸν αὐτοὺς ὑπαχθῆναι ῥάβδιον εἶναι· ἔργον γὰρ τοῦτο τῶν ἁλλων ἀπάντων ἐτίθεντο σπουδαιότερον. Βουσίρεως δὲ καὶ Κοπτοῦ πόλεων Αἰγυπτιακῶν περὶ τὰς ἐκεῖ θήβας οἰκουμένων εἰς ἀποστασίαν ἐκκλινασῶν, ὁ Διοκλητιανὸς ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῶν εἰλέ τε καὶ αὐτὰς καὶ κατέσκαψεν. Εἴτ' αὖθις Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Αἴγυπτος ἀντήραν χεῖρα Ῥωμαίοις, Ἀχιλλεύς τινὸς εἰς τοῦτο τοὺς Αἰγυπτίους ὑπαγαγόντος· ἀλλὰ Ῥωμαίων αὐτοῖς ἐπιελθόντων σὺν Διοκλητιανῷ, οὐκ ἀντίσταν, ἐπὶ πολὺ, καὶ πολλοὶ τῶν αἰτίων τῆς στάσεως ἀνηρέθησαν, καὶ αὐτὸς Ἀχιλλεύς. Διοκλητιανὸς δὲ καὶ Μαξιμιανὸς Καίσαρας ἐχειροτόνησαν τοὺς ἑαυτῶν κηδεστάς, ὁ μὲν Διοκλητιανὸς Μαξιμίον τὸν Γαλλέριον, τὴν οἰκειαν θυγατέρα συζεύξας αὐτῷ Βαλερίαν· ὁ δ' Ἐρκοῦλιος Μαξιμιανὸς Κώνσταντα (88), ἧς ἐπικλήθη Κλωρὰς διὰ τὴν ὠχρότητα, θυγατρίδου ὄντα Κλαυδίου τοῦ πρὸ μικροῦ βασιλεύσαντος, ὡς ἤδη μοι εἴρηται, καὶ αὐτὸς τοῦτῃ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Θεοδώραν κατεγγύησας. Καὶ ἄμφω δὲ τῷ Καίσαρι τοῦτῳ γαμετὰς εἰχέτην· ἀλλὰ διὰ τὸ πρὸς τοὺς βασιλεῖς κῆδος τὰς μὲν ἀπώσαντο, ταῖς δὲ τῶν βασιλέων θυγατράσι συνῆκσαν. Ἀμάνδου δὲ τινος νεώτεροισαντος ἐν Γαλλίαις, Μαξιμιανὸς ἐκεῖσε γενόμενος τὴν νεωτερισμὸν κατέστειλε. Κράσσον τε Βρεττανίαν κατεσχόντα ἐπὶ ἐνιαυτοῦς τρεῖς ὁ ἐπαρχὸς ἀνεῖλεν Ἀσκληπιόδοτος· καὶ πάντα τινῶν Γεντιανῶν (89) τὴν Ἀφρικὴν κατασχόντων, ὁ Ἐρκοῦλιος τοῦτους κατηγωνίσαστο. Ὁ δὲ γε Καίσαρ Κώνστας ἐν ταῖς Γαλλίαις πρὸς Ἀλαμαννοῦς μαχόμενος τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἤτητο καὶ νενίκηκε. Πρότερον μὲν γὰρ τῶν Ἀλαμαννῶν τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ μετὰ ῥύμης ἐφορησάντων σφοδρὰς, εἰς

Variæ lectiones et notæ.

(88) *Κώνσταντα*. Ita Zonaras Constantem perpetuo vocat, quem alii Constantium: quemadmodum etiam Constantinus Porphyrog. lib. *De adm.*

imp. cap. ult. et Mensæ 21 Maii.

(89) *Τινῶν Γεντιανῶν*. Vide Scaligerum ad Fuschium, p. 243, 11 edit.

φυγῆν ἐτράπησαν ἅπαντες, οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Κώνστας συναποδιβράσκειν ἐβίβω ἀν παρὰ βραχύ. Ὅπισω γὰρ ἐρχόμενος, κεκλεισμένως εἴρε τὰς πόλεις. Οἱ δὲ διώκοντες ἐγγίζοντες ἤδη ἔτοιμοι ἦσαν ἐκείνῳ συλληφῆσθαι, καὶ κἀν ἀπήχθη δέσμιος, εἰ μὴ σχολίους ἐκ τοῦ τείχους ἀνωθεν καθιμήσαντες, ταύτας αὐτὴν ἀνιμήσαντο. Οὕτω δὲ περιωθεὶς καὶ τῆς πόλεως ἐντὸς γεγονώς, καὶ τὴν στρατιάν ἀθροίσας αὐτίκα, καὶ λόγοις αὐτὴν παρακλητικοῖς εἰς ἀλήθην διεγείρας, καὶ θάρσος οἷον ἐμπνεύσας αὐτῇ, ἐξείσιν εὐθύς, καὶ συμμίξας τοῖς πολεμίοις νικᾷ νικῆν περιφανῆ, ὥστε περὶ ἐξήκοντα χιλιάδας ἐκείνων πεσείν. Περσῶν δὲ Ναρσοῦ βασιλεύοντος, ὃς ἑβδομὸς ἀναγράφεται βασιλεῦσαι Περσῶν ἀπὸ Ἀρταξέρξου, οὗ πρόσθεν ἡ τῆς ἱστορίας συγγραφή ἐμνημόνευσεν, ὡς αὐθις Πέρσαις ἀνανεωμένου τὴν βασιλείαν (μετὰ γὰρ τὸν Ἀρταξέρξην τοῦτον ἢ τὸν Ἀρταξέρην, διώνυμον οὖτα, Σαπώρης ἤρξε Περσῶν, καὶ μετ' ἐκείνων Ὀρμισδας, εἶτα Ὑδαράρανης, καὶ μετὰ τοῦτον Ὑδαράρακης, καὶ αὐθις ἄλλος Ὑδαράρανης, καὶ ἐπὶ τούτοις Ναρσῆς. Τοῦ Ναρσοῦ τοίνυν τούτου τότε τὴν Συρίαν ληζόμενον, τὸν ἴδιον γάμβρον τὸν Γαλλέριον Μαξιμιανὸν ὁ Διοκλητιανὸς διὰ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τοὺς Αἰθίοπας ἀπίων, συμβάλεῖν αὐτῷ μετὰ θυνάμωος ἀξιομάχου ἐξέπεμψεν ὃς καὶ συμμίξας τοῖς Πέρσαις ἠττήθη καὶ ἐφυγεν. Αὐθις δὲ μετὰ πλείονος αὐτὸν ὁ Διοκλητιανὸς ἐξέπεμψε στρατιᾶς. Συμβάλων οὖν αὐτοῖς πάλιν οὕτως ἐνίκησεν, ὡς καὶ τὴν προτέραν ἔστησαν ἀνεκαλέσασθαι. Τοὺς τε γὰρ πλείονας ἀπέκτεινε τῶν Περσῶν, καὶ τὸν Ναρσῆν τραυθέντα μέχρι τῆς ἐνδοτέρας Περσίδος ἐδίωκε, καὶ τὰς τούτου γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας, καὶ ἀδελφὰς αἰχμαλώτους ἀπήγαγε, καὶ χρήματα ὅσα ἐπήγχετο Ναρσῆς στρατευόμενος ἐχειρώσατο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐν Πέρσαις περιφανῶν. Ἀναβρωθεὶς δ' ἐκ τοῦ τραύματος ὁ Ναρσῆς, ἐποίησατο, τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας ἀποδοθῆναι αὐτῷ ἀξίων, καὶ σπονδὰς θέσθαι εἰρηνικάς. Καὶ ἐτυχε τῆς αἰτήσεως, ἕκαστὰς τοῖς Ῥωμαίοις ὅσων ἐβούλοντο. Καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς πολέμους κατώρθωσαν Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς, τοὺς μὲν δι' ἑαυτῶν ἢ τῶν Καισάρων, τοὺς δὲ διὰ στρατηγῶν, καὶ τοὺς ἔρους τῆς βασιλείας ἐπλάτυναν. Οἷς ἐπαρθεὶς ὁ Διοκλητιανὸς καὶ μέγα φρονήσας, οὐκέτι προσαγορεύεσθαι παρὰ τῆς γερουσίας ὡς πρῶην ἠνείχετο, ἀλλὰ προσκυνεῖσθαι (90) ἐθέτισε, καὶ τὰς ἐσθῆτας ἑαυτοῦ, καὶ τὰ ὑποδήματα χρυσοῦ καὶ λίθοις καὶ μαργάραις ἐκόσμησε, καὶ πλείονα πολυτέλειαν τοῖς βασιλικαῖς παρασήμοις ἐπέθετο. Οἱ πρῶην γὰρ βασιλεῖς κατὰ τοὺς ὑπάτους τετήμητο, καὶ τῆς βασιλείας παράσημον μόνον εἶχον πορφυροῦν περιβόλαιον.

ΑΒ'. Τοῦ δωγμοῦ δ' ἐπιταθέντος, καὶ ἀναριθμήτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὄπρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας θνησκόντων, καὶ τῶν πιστῶν ἐπι πλεονάζοντων, ἐκμανέντες οἱ τύρανοι οὗτοι περὶ τὸ ἐνεκααιδέκατον ἔτος τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας θεοσπίσματα πανταχοῦ διεπέμψαντο, καθαιρεῖσθαι καὶ κατασκάπτεσθαι τὰς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας κλειύοντα, καὶ τὰς βίβλους αὐτῶν κατακαίεσθαι, καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν ὡς διδασκάλους καὶ κήρυκας τῆς πίστεως ἀσυμπαθῶς προσεπόλλυσθαι.

Variae lectiones et notæ.

(90) Ἀλλὰ προσκυνεῖσθαι. Id ipsum narrant Eutropius (cujus interpretem P. animum hic exscripsit, ut alibi sæpe, Zonaras), Aurelius Victor et Eusebius in Chronico, atque adco Ammianus, lib.

A NORUM cæsis. Apud Persas autem regnavit Narses, qui septimus ab Artaxerxe numeratur: cujus supra facta est mentio, ut regni Persici instaurationis. Nam post hunc sive Artaxerxem, sive Artaxarem (utroque enim nomine appellatur) Sapore Persis imperavit. Hunc Hormisdas, Hormisdam Vararanes, Vararanem Vararaces secutus est: huic alius Vararanes successit, et post hos Narses regnavit. Contra hunc igitur Narsen, Syriam vastantem, Diocletianus per Ægyptum in Æthiopiā profectus, generum Gallerium Maximianum, cum justis copiis misit: a Persis victum et profligatum, cum majore exercitu ablegavit. Deuō igitur hostes adortus, tam illustrem victoriam adeptus est, ut acceptæ cladis ignominiam aboleret. Persarum certe quidem partem majorem occidit, Narsen vulneratum usque ad interiorem Persiam persecutus, ejus uxores, liberos et sorores, ac multos illustres Persas cepit, omnique pecunia a Narse in militiam advecta potitus est. Narses vero ex vulnere recreatus, per legatos a Diocletiano et Gallerio, ut sibi mulieres et liberi redderentur, et pacis fœdus feriretur, impetravit, cum Romanis, rebus omnibus quas volebant, cessisset. Aliis quoque multis bellis Diocletianus et Maximianus partim per se, 642 partim per Cæsares et duces prospere confectis, imperii fines amplificaverunt. Quibus victoriis elatus Diocletianus, se non amplius, ut prius, a senatu saluari, sed adorari voluit: vestes suas et calceos auro, gemmis, margaritis exornavit, et imperatoria insignia majoribus sumptibus decoravit. Superiores enim imperatores consulari duntaxat honore afficiebantur, et imperii insigne purpuram tantum gestabant.

C XXXII. Persecutione gliscente, virisque et mulieribus innumeris pro Christi confessione morientibus, cum nihilominus magna fidelium multitudo superesset: hi tyranni sub annum xix imperii Diocletiani, edicta quovis terrarum mittebant, quibus ecclesiæ Christianorum dirui, libri cremari jubebantur, et sacerdotes eorum, ut doctores et præcones fidei, crudeliter interfici. Cæteros qui aut dignitatibus præditi, aut in militiam ascripti essent, ignominiose ejici atque exauctorari. Pri-

xv: Omnium primus extero ritu et regio more instituit adorari, cum semper antea ad similitudinem judicum salutatores principes legerimus.

vatae vero conditionis homines, in servitutem rapi-
 xx anno imperii Diocletiani exacto, ambo impe-
 ratores consentientibus animis imperio se abdi-
 carunt, publice profitentes, se moli negotiorum
 succumbere: sed apud eos quibus arcana sui pec-
 toris eradebant, id ex desperatione facere se fate-
 bantur. Quia enim nec Christianos superare nec
 præconium Christiani nominis extinguere possent,
 se nec imperio velle frui. Cum autem ambo
 eodem die imperio se ex composito abdicassent,
 Diocletianus Nicomediae, Maximianus Mediolani:
 ille Salonis in Dalmatia, quas patriam habebat,
 hic in Lucania vitam egit. Prius tamen de Persis
 Romæ triumpharunt, in quo triumpho Narsis
 uxores, liberos et sorores, aliarumque gentium
 duces duxerunt, omnesque divitias ex Persia ap-
 portatas. Haud vero abs re fuerit explicari, unde
 triumphii nomen sumptum sit, ac id quidem a
 Thriis, quæ siculna folia sunt, factum putant.
 Priusquam enim personas scenici excogitassent,
 siculis foliis facies velati, dicteria versibus iam-
 bicis proferebant. Eandem et milites in victoria
 festivitate licentiam eodem ornatu in victores usur-
 pabant, atque hinc triumpho nomen esse factum an-
 tumant. Alii vero ex eo, quod tribus constet ordini-
 bus, senatu, 643 populo, et militibus, una inceden-
 tibus, litterarum in Græco vocabulo θρίαμβος non-
 nulla mutatione facta. Ea agitator victoriae festivi-
 tate peracta imperatoriam potestatem in Cæsares
 transtulerunt, et partiti imperium, Orientalem par-
 tem una cum Illyrico Gallerio Maximino assigna-
 runt: Constantio Chloro provincias occidentales,
 una cum Africa attribuerunt. His ita gestis, milites
 prætoriani filium Herculi Maximiiani Maxentium
 Romæ imperatorem declararunt. Ex his tribus
 igitur, Constantius in Britannis, Cottiis Alpibus et
 Galliis dominans, Christi cultores admodum ele-
 menter tractavit, atque adeo subditos suos omnes:
 et pecuniæ contemptor fuit. Sed Maximinus Orien-
 tis imperator, tum Christianos acerrime persecutus
 est, tum cæteris subditis gravissimus fuit. Nam
 cum libidine arderet, ac summus adulter esset:
 non privatae conditionis solum mulieres ad supra
 rapiebat, sed etiam illustrium virorum conjuges a
 maritis per vim avulsas, expleta libidine sua domum
 remittebat: divinationibus adeo deditus, ut nul-
 lam rem minimam iis inconsultis susciperet, et ar-
 canorum illorum patratioribus honorem haberet.
 Hic pius homines ad internecionem condemnavit,
 eorumque facultates publicavit, nullo alio crimine
 insontibus objecto, præterquam Dei cognitione et
 fide in Christum.

Α Τους δ' ἄλλων τοὺς ἀξίαις ἢ στραταιαῖς κατελει-
 γμένους ἀτίμως ἐξελαύνεσθαι καὶ τῆς ἀξίας καὶ
 τῆς στραταιας, τοὺς δὲ τύχης ἰδιώτιδος (91)
 ὄντας δουλοῦσθαι. Ἦθη δὲ εἰκοστὸν ἀνύσαντος
 ἐνιαυτὸν Διοκλητιανοῦ παρὰ τῆ ἀρχῆ, ἐκ συμ-
 φωνοῦ ἄμφω τῷ αὐτοκράτορι τὴν βασιλείαν ἀπο-
 ἔθεντο, δημοσίᾳ μὲν τὸν ὄχλον τῶν πραγμάτων
 ἀποσκευάζεσθαι λέγοντες· οἷς δὲ τὰ τῆς καρδίας
 ἐξεκάλυπτον κρύφια ἐξ ἀπονοίας ὠμολόγουν ἀπο-
 τίθεσθαι τὴν ἀρχὴν, ὅτι μὴ περιγενέσθαι Χριστιανῶν
 ἡδυνήθησαν, μηδ' ἀποστέσθαι τὸ Χριστιανισμὸν
 κήρυγμα, μηδὲ τῆς βασιλείας ἀπολαύειν αἰρούμε-
 νοι. Ἀποθέμενοι δὲ τὴν ἀρχὴν κατὰ τὴν αὐτῆ
 ἡμέραν ἐκ συνθήματος, ὁ μὲν ἐν Νικομηδείᾳ (92),
 ὁ δὲ Μαξιμιανὸς ἐν Μεδιολάνῳ, καὶ ἰδιωτεύσαντες·
 Β Διοκλητιανὸς μὲν ἐν Σάλωνι πόλει τῆς Δαλματίας
 διήγεν, ἥτις ἦν αὐτοῦ καὶ πατρίς, ὁ δ' Ἐρκοῦλιος
 ἐν Λουκανίᾳ. Πρὸ δὲ τῆς ἀποθέσεως τῆς ἀρχῆς τὸν
 ἐπὶ τῆ νίκῃ τῶν Περσῶν ἐπανεληθόντες ἐν Ῥώμῃ
 κατήγαγον θρίαμβον, ἐν ᾧ τὰς τε τοῦ Ναρσῶ γα-
 μετὰς καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς θριαμβούσας ἐθρίαμβου-
 σαν, καὶ ἀρχηγούς ἐτέρων ἐθνῶν, καὶ τὸν πλουτο-
 δων ἐκ Περσῶν ἐληθσαντο. Ἄλλ' ἐνταῦθα δηλωθῆ-
 ναι καλόν, ὅθεν καὶ τὸ τοῦ θριαμβοῦ ἐξεληπτὰ
 ὄνομα. Φασὶν οὖν κληθῆναι τοῦτον ἐκ τῶν θρίων, ἃ
 ἐστὶ τὰ τῆς συκῆς φύλλα. Πρὸ γὰρ τοῦ τὰ προσ-
 ωπεῖα ἐπινοηθῆναι τοῖς σκηναίοις, συκῆς φύλλοις ἐπὶ
 αὐτῶν καλύπτοντες πρόσωπα, δι' ἰάμβων ἐποιούντο
 τὰ σκώμματα· καὶ οἱ στρατιῶται δὲ ἐν ταῖς ἐπινοι-
 κίας πομπαῖς φύλλα συκῆς ταῖς αὐτῶν ἐπάγοντες
 ὕψειν, εἰς τοὺς τὰς πομπὰς ποιοῦντας ἀπέσκωπτον·
 κἀντεῦθεν ὀνομασθῆναι νομίζεται θριαμβοὺς τὰς
 ἐπινικίους πομπὰς. Ἔτεροι δὲ φασὶν ὀνομασθῆναι
 τὸν θρίαμβον, ὅτι ἐκ τριῶν οἱ τὴν πομπὴν πλη-
 ροῦντες συνίσταντο τάξεων, τοῦ δήμου, τῆς συγκλη-
 του, καὶ τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἐκ τοῦ βαίνειν ὁμοῦ
 τὰς τάξεις τὰς τρεῖς, θρίαμβόν εἶνα κληθῆναι,
 ἀντὶ δὲ τοῦ τ, τὸ θ παραληφθῆναι διὰ τὸ εὐφρονέ-
 τερον. Μετὰ δὲ τὴν ἐπινικίον ταύτην πομπὴν ἐκεί-
 νοι μὲν τῆς ἐξουσίας ἀπέστησαν, τοὺς Καίσαρας δ'
 ἀνδείξαν αὐτοκράτορας, μερίσαντες αὐτοῖς τὴν
 ἀρχὴν, καὶ τὴν μὲν Ἐφῶν μοῖραν τῷ Γαλλερῖῳ
 προσκληρώσαντες Μαξιμίνῳ σὺν τῷ Ἰλλυρικῷ, τῷ
 Χλωρῷ δὲ Κωνσταντῷ προσειμάντες τὰ Ἑσπερία
 Δ σὺν τῇ Ἀφρικῇ. Τοῦτων δὲ οὕτω γεγονόντων, οἱ
 στρατιῶται, οἱ πραιτωριανοὶ ἐκαλοῦντο, τὸν υἱὸν
 τοῦ Ἐρκοῦλιου Μαξιμιανοῦ τὸν Μαξιέντιον βασιλεῖα
 ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀνείπον. Ἐκ τοίνυν τῶν τριῶν τού-
 των ὁ μὲν Κωνσταντὸς ἐν Βρετανίας καὶ ταῖς Κορ-
 θίας Ἀλπεσι καὶ ταῖς Γαλλίας κρατῶν, τοῖς δὲ τὸν
 Χριστὸν σεβομένοις μάλᾳ ἐπιεικῶς προσεφέρετο,
 ἀλλὰ μέντοι καὶ πᾶσι τοῖς ὅτε αὐτὸν, καὶ ὑπερόπτης

Variae lectiones et notæ.

(91) Τοὺς δὲ τύχης ἰδιώτιδος. Eusebius, lib. viii, cap. 2: Τοὺς δὲ ἐν ἀικεταῖς ἐλευθερίας στρατεύεσθαι.

(92) Ἐν Νικομηδείᾳ. Ubi palatia construxerant Imperatores ante Diocletianum, ut indicat Socrates,

lib. i Hist. eccl. cap. 6. Vide nostram Constantiopolim lib. iv. sect. 13, n. 4. Aliud palatium præterea Nicomediae ædificavit Constantinus Heraclii filius. Niceph. CP.

χρημάτων ἐτύχχανε· Μαξιμίνος ἰὲ τῆς Ἐφῆς ἄρχων, καὶ κατὰ Χριστιανῶν διωγμὸν κεκίνηκεν ἐπαχθέτατον, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ὑπηκόων βαρύτερα προσεφέρετο. Γυναικομανέστατος· γὰρ καὶ μοιχικώτατος ὢν, οὐκ ἰδιωτικὰς μόνον γυναίκας ἀκούσας ἑλάμβανε, καὶ ταύτας ἐμοίχευεν, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν περιφανῶν ἀνδρῶν γαμετάς, βίβ τῶν ἀνδρῶν ἀποσπῶν, καὶ ἐνυβρίζων αὐταῖς οὕτως πρὸς τοὺς ἰδίους ταύτας τυνεύνο· ἀνέπεμπε. Μαντείας δ' ἦν προσεχηκῶς τοσοῦτον, ὥς μὴδὲ τοῦλάχιστον ποιεῖν ἄνευ μαντεῶν, καὶ διὰ τιμῆς αὐτῶ οἱ ποιοῦντες τὰ ἀπόρρητα ἤγοντο. Οὗτος τῶν εὐσεβῶν πανολεθρίων κατεψήφιστο, καὶ τὰς ὑπάρξεις αὐτῶν δημεύεσθαι ἀπεφάνετο, οὐδὲν ἕτερον τοῖς ἀναίτιοις προσάπτων αἰτίημα ἢ τὴν θεογνωσίαν καὶ τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστόν.

ΑΓ'. Μαξέντιος δ' ἐν Ῥώμῃ οὐδὲν τι μετρώτερος ἄ
τύραννος τοῖς ὑπηκόοις ἐτύχχανεν ὢν, ἀλλ' ἐπίσης
τῷ Μαξιμίνῳ διεῖπε τὰ τῆς ἀρχῆς, λυττῶν κάκεινος
κατὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα Χριστιανῶν, καὶ πάσαις αὐ-
τοῦς ὑπάγων κακώσσει, καὶ πρὸς πάντας δὲ τοὺς
ὑπ' αὐτὸν πικρότατα διακείμενος. Σφαγὰς τε γὰρ
πολλῶν περιφανῶν ἀνδρῶν ἐξ οὐδεμιᾶς ἐνδίκου δι-
κῆς ἐτίθετο, καὶ μοιχείας ὁσημέραι εὐγενῶν ἐτόλμα
γυναίων καὶ παρθένων φθοράς, ἐνυβρίζων αὐτάς·
ἀναϊδέστατα, καὶ οὐσιῶν ἀφαιρέσεις ἀδίκως τοῖς εὐ-
πειροῦσιν ἐπέγχε, καὶ καιναῖς εἰσπράξεσι καὶ βρ-
ραῖαις ἐπέλεξε ὑπήκοον. Οὗτος ἐν Ῥώμῃ εὐγενε-
στάτη· τινὲς γυναίκα, ἀλλὰ μέντοι καὶ σώφρονος
ἀνδρὶ συζώσης τῶν ἐν Ῥώμῃ ἐπιφανῶν ἐραστὴς
ἀκόλαστον ἔρωτα, ἔστειλε τοὺς τὰ τοιαῦτα διακονου-
μένους αὐτῷ τὸ γύναιον ἄζοντα· ὧς δ' ἐκεῖνο
ἐπιστάντας τῷ οἴκῳ τοὺς πρῶτους ἔγνω, καὶ τὴν
αἰτίαν τῆς αὐτῶν ἐπιδημίας μεμαθήκει, καὶ ἀπα-
ραίτητον τὴν πρὸς τὸν τύραννον ἀπέλευσιν ἤσθετο
(ὁ γὰρ ἀνὴρ αὐτῆς φέδω τοῦ θανεῖν ὑποπτήσων,
λαθεῖν τὴν γυναῖκα καὶ ἄγειν ἐπέτρεπεν) ἐτέρωθεν
εἴ οὐκ ἦν αὐτῇ ἐπικούρημα, ὡραν αὐτῇ βραχεῖαν
ἐνδοθῆναι ἤτήσατο, ἵν' ἐπικοσμηθῆι καὶ οὕτω σὺν
αὐτοῖς ἀπέλευσιν. Ἦν δὲ καὶ τὸν Χριστόν ἢ γυνῆ
σεβομένη, καὶ τὸ θεῖον μεμνημένη μυστήριον. Εἰσ-
ῆλθεν οὖν εἰ· τὸν αὐτῆς κριτωνίσκον, καὶ μονο-
θεῖσα διεχειρίσατο ἐκυστήν, ἵν' ἀνύβριστος μείνη καὶ
τὴν σωφροσύνην μὴ πρῶοιτο, ἐλομένη τὸν ἐκούσιον
θάνατον, καὶ τὸ σῶμα νεκρὸν τοῖς προαγωγοῖς καὶ
τῷ ἄναγελ ἐραστῇ καταλείψασα. Οἱ μὲν οὖν οὕτως
ἤρχον, Διοκλητιανὸς δὲ καὶ Μαξιμιανὸς ἰδιωτεύοντες
ἔθανον. Περὶ δὲ τῆς σφῶν τελευτῆς διαφωνοῦσιν οἱ
συγγραφεῖς· Ὁ μὲν γὰρ Εὐσέβιος (93) ἐν τῷ ὀγδὲκῷ
λόγῳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, ἔκστασιν τὸν
Διοκλητιανὸν ὑποστῆναι λέγει φρενῶν, καὶ νόσῳ
χρονίᾳ τὸ σῶμα κατασκελετευθέντα, βιαίῳ· τὴν
ἀθλίαν αὐτοῦ ψυχὴν ἀπερεύξασθαι. Τὸν δὲ γε Μα-
ξιμιανὸν τὸν Ἐρκοῦλιον ἀγχόνῃ αὐτοῦ τῆς ζωῆς
ὑπεξαγαγεῖν· ἕτεροι δ' οὐκ οὕτως ἱστοροῦσι τοῦ-
τους θανεῖν, ἀλλὰ μεταμεληθέντας, καὶ τῆς ἀρχῆς
αὐθι· ἐπιλαθέσθαι βουλευομένους, φωραθῆναι, καὶ
δύγματι τῆς συγκλήτου ἀναιρεθῆναι. Εἰσι δὲ καὶ οἱ
τὸν Ἐρκοῦλιον λέγουσι τῆς βασιλείας αὐθις ἐφέμε-
νον τῷ Διοκλητιανῷ κοινώσασθαι τὸ αὐθις πειραθῆ-
ναι τὴν βασιλείαν ἀναλαθεῖν. Τὸν δὲ παραίτησασθαι,
ἐκείνον δὲ πρὸς τὸ τῶν Ῥωμαίων παρελθόντα φάναι
συνδύριον, μὴ ἄρκειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὴν τῶν

XXXIII. Maxentius vero Romæ nihilo clementior
tyrannus fuit, sed æque ut Maximinus, imperium
administravit, in proximos quosque Christianos in-
saniendo, et omnibus ærumnis exagitando, sum-
maque perfidia in omnes suos subditos grassando.
Nam et multos claros viros nullo justo iudicio oc-
cidebat, et nobiles matronas ac virgines in dies per
summam contumeliam constuprabat, et locupletibus
bona per injuriam eripiebat, et subditos novis,
iisque gravibus exactionibus atterebat. Ille an-
quando Romæ nobilissimæ castæque matronæ,
quæ viro illustri nupta erat, immodesto amore cor-
reptus, talium operum ministros ad eam adducen-
dam misit. Quæ cum lenones ædibus suis astare
videret, adventusque causa cognita, citra ullam de-
precationem ad tyrannum abeundum esse intelli-
geret 644 (nam maritus mortis metu attonitus,
ab illis abduci mulierem patiebatur), neque ullum
aliunde auxilium exspectaret: exiguam moram
postulavit, ut se exornaret prius, quam abiret. Co-
lebat autem Christum, et divino mysterio initiata
erat. Ingressa igitur cubiculum, remotis arbitris
sibi necem conscivit, ut contumeliæ expers mo-
destiam conservaret, voluntariam mortem amplexa,
cadavere lenonibus et nefario amatori relicto.
His ita imperantibus Diocletianus et Maximianus
in vita privata obierunt: etsi de illorum obitu scri-
ptores non consentiunt. Nam Eusebius *Ecclesiasticæ
historiæ* lib. viii, Diocletianum mentis errore af-
fectum, et diuturno morbo tabescentem, miseram
animam violenter eructasse scribit: Maximianum
vero Herculium laqueo sibi necem conscivisse.
Alii vero tradunt eos, cum depositæ potestatis pœ-
niteret, in conatu recuperandi imperii deprehen-
sos, et senatusconsulto interfectos esse. Sunt
etiam qui dicant, Herculium rursus imperium de-
siderantem, consilium cum Diocletiano de eo re-
cuperando communicasse: eoque conatum illum
recusante, curiam ingressum dixisse, filium suum
reipublicæ gerendæ esse imparem. Militibus autem
iis verbis ad iram concitatis, quasi imperium sibi
vindicaret: periculo territum, negasse id se in
animo habuisse, sed militum animos ut erga filium
suum affecti essent, periclitari voluisse: itaque
D sedasse tumultum. Deinde in Gallias ad Constanti-
num Magnum, qui Faustam filiam ejus et ipse in
matrimonio haberet, abiisse, ac in regno ejus per-

Variæ lectiones et notæ.

(93) Ὁ μὲν γὰρ Εὐσέβιος. Eusebius, lib. viii, cap. 13, et in *Orat. Constantinii ad sanctorum cœ-*

tum cap. 25, ubi consulendus Valesius. Vide præ-
terea Lactantium, *De mortib. persecutor.* cap. 42.

insidias sibi vindicando ibi quoque deprehensum, eoque conatu dejectum, tum demum vitam laqueo fluivisse. Verum isti uno quopiam modo ex his, naturæ debitum persolverunt. Constantius autem undecimo anno in imperio exacio, ex quo Cæsar appellatus fuerat, potestate clementer et humaniter usus, in Britannia extremum diem clausit, cum luctu subditorum, bonitatem ejus desiderantium: filio natu majore, Magno videlicet Constantino, ex priore conjugē, imperii successore declarato. Habuit enim ex secunda quoque Hercullii filia Theodora alios filios, Constantinum, Anaballianum et Constantium. Sed magnus Constantinus 645 prælatus est, quod hi patri ad imperium inepti esse videbantur. Imo totum negotium divinæ Providentiæ fuit, salutari præconio ac potius omnibus Romani imperii subditis consulenti, ut per eum tyrannides destruerentur. Fertur enim, Constantio ægrotanti, et ob cæterorum filiorum ineptam indolem mæsto, angelus astitisse, qui juberet, ut Constantino relinqueret imperium. Hunc igitur Constantium pater, adolescentem etiamnum, Gallerio dedisse obsidem memoratur, ut interim etiam in re militari exerceret. Qui cum ei ob ingenii dexteritatem ex invidia insidias strueret, in pugna Sarmatica mandavit, ut Barbarorum ducentem armis insignem aggrediretur. Constantinum vero paruisse, eumque correptum, viventem ad Gallerium portasse. Deinde leonem immanem et cruentam belluam jusuisse subsistere: illum vero id quoque certamen, quamvis non sine periculo, divina tamen gratia incolumem obiisse. Unde cum Gallerium invadere sibi atque insidias intellexisset, noctu cum iis quibus fudebat, fuga elapsum ad patrem rediisse: eoque pacto et periculum evasisse, et paterno imperio potitum esse.

τῆς τέχνης τῆς στρατιωτικῆς. Ὁ δὲ περιδέξιον τοῦτον ὄρων, καὶ φθονῶν, αὐτῷ ἐπεβούλευσεν. Καὶ πρῶτον μὲν τοῖς Σαρμάταις μαχόμενος τῷ ἐκείνων ἀρχηγῷ ἐκ τῆς πανοπλίας ἐπισήμων τυγχάνοντι προσέταξεν ἐπιθελθῆναι. Ὁ δὲ καὶ ἐπῆλθε, καὶ ἀρπάσας αὐτὸν ζῶντα τῷ Γαλλερῳ ἐκόμισεν. Ἔπειτα λέοντα φρικτὸν τινα θῆρα καὶ παλαμναῖον ἐπέλευσεν δέξασθαι. Ὁ δὲ καὶ τοῦτον τὸν ἄθλον ἤνυσεν ἐπικινδύνως μὲν, τῆς θείας δὲ γε χάριτος συντηρούσης αὐτόν. Γνοὺς δ' ἐνεσθῆεν φθονοῦμενος παρὰ τοῦ Γαλλερῆ, καὶ ἐπιβουλεύομενος νυκτὸς μετὰ τινων οἷς ἐθάρρει ἀπέδρα, καὶ πρὸς τὸν πατέρα ἐπανεληλύθε. Καὶ ὁ μὲν οὕτως τὸν τε κίνδυνον διαπέφευγε, καὶ τῆς πατρῆας βασιλείας ἤξλωτο.

XXXIV. Maximinus Licinium, natione Dacum, qui Constantini Magni sororem in matrimonio habebat, imperii collegam asciturus, in Illyrico reliquit, ut Thracibus qui a Barbaris vexabantur, opem ferret. Ipse Romam profectus est, at cum Maxentio pugnaret. Deinde cum suis militibus diffideret, metuens ne ad hostem transirent, omisso bello recessit. Ac Licinium, quia collegam eum ascivisse pœ-

κοινῶν πραγμάτων διοίχθηναι. Κινθθέντων δὲ τῶν στρατιωτῶν πρὸς θυμὸν ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ ὡς σφετεριζομένου τὴν ἀρχὴν, τὸν Ἐρκοῦλιον τὸν κίνδυνον δέισαντα, μὴ οὕτω γνώμης ἔχειν εἰπαῖν, ἀλλὰ διάπειραν τῶν στρατευομένων ποιούμενον, ἕως ἔχουσι πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ διαθείσας, ταῦτα εἰπαῖν καὶ οὕτω καταστῆλαι τὸν θόρυβον τῶν στρατιωτῶν. Ἔπειτα εἰς Γαλλίας ἐλθεῖν πρὸς τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον, κηδεστὴν αὐτοῦ καὶ αὐτὴν ὄντα ἐπὶ Φαύστῃ τῇ αὐτοῦ θυγατρὶ, κάκεινῳ ἐπιβουλεύοντα καὶ πειρώμενον τὴν ἐκείνου βασιλείαν λαβεῖν· γνωσθῆναι δὲ κάκειος καὶ ἀποκρουσθῆναι τοῦ ἐγχειρήματος, καὶ οὕτως ἀπάξασθαι. Ἄλλ' οὕτοι μὲν ἐνὶ γε τῷ τρόπῳ τῶν εἰρημένων τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησαν· Κώνστας δὲ ἐνόηκατον ἠγυκαῖς ἐνιαυτὸν παρὰ τῇ ἀρχῇ ἐξῆστο Καῖσαρ ἀνηγορεύθη καὶ ἠπίως ἀρξας καὶ προσηνῶς, ἐν Βρετανίαις διάγων, κατέλυσε τὴν ζωὴν, πένθος αὐτοῦ τοῖς ὑπ' αὐτὸν καταλειροπῶς διὰ τὴν χρηστότητα, πρότερον τὸν πραιοῦταρον τῶν οικειῶν υἱὸν τῆς ἀρχῆς καταστήσας διάδοχον, τὸν μέγαν δηλαδὴ Κωνσταντῖνον, ὃν ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ ἐγένετο γαμετῆς. Εἶχε δὲ καὶ τῆς δευτέρας τῆς τοῦ Ἐρκοῦλιου θυγατρὸς Θεοδώρας καὶ ἐτέρους υἱοὺς, Κωνσταντῖνον, Ἀναβαλλιανὸν, καὶ Κωνσταντῖον. Προτετίμητο δὲ τούτων ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ὅτι ἐκείνοι τῷ πατρὶ ἀνεπιτήθειοι πρὸς τὴν βασιλείαν ἐκρίθησαν. Τὸ δ' ἔλον ἦν ἐκ Θεοῦ οἰκονομηθὲν ὑπὲρ τοῦ θελοῦ κηρύγματος, ἢ μᾶλλον καὶ ὑπὲρ πάντων τῇ τῶν Ῥωμαίων ὑποκειμένων ἀρχῇ, ἵα δὲ αὐτοῦ καταλυθεῖεν αἱ τυραννίδες. Λέγεται γὰρ ὅτι νοσοῦντι τῷ Κώνσταντι καὶ ἀθυμοῦντι διὰ τὴν ἐπὶ τοῖς ἄλλοις παισὶν ἀποτυχίαν ἀγγελος ἐκείσσι, τῷ Κωνσταντῖνῳ κελεύων τὴν ἐξουσίαν καταλιπεῖν. Τοῦτον δὲ τὸν Κωνσταντῖνον ὁ πατὴρ μεταράκιον ὄντα τῷ Γαλλερῳ εἰς ὀμηρείαν παρίσχετα, ἵν' ὀμηρέων ἅμα καὶ πρὸς ἀσκησιν γυμνάζηται.

ΛΔ'. Μαξιμίνος δὲ κοινῶν τῆς ἀρχῆς τὸν Λικίνιον (94) προσεληθεί, ἐκ Δακῶν ἔλκοντα τὴν τοῦ γένους σεῖραν, καὶ γαμβρὸν ὄντα ἐκ' ἀδελφῇ τοῦ μεγάλου Κωνσταντῖνου. Κοινῶν δὲ τῆς βασιλείας αὐτὸν ποιησάμενος τὸν μὲν ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ καταλόπειεν ἵν' ἀμύνη τοῖς Θραξῖν ὑπὸ Βαρβάρων ληϊζομένοις· ἐκεῖνος δ' εἰς Ῥώμην ἀφίκετο, μαχόμενος πρὸς Μαξιμίνιον. Ἔπειτα, τοὺς οικειοὺς ὑπόπτου;

Variae lectiones et notæ.

(94) Τὸν Λικίνιον. Scribit anonymus in Vita S. Basilei archiepiscopi Amazeni, n. 5 et 6, Licinium simulasse se esse Christianum, ut Constantiam Constantini M. sororem in uxorem obtineret et adepto imperio in Oriente, ad vomitum rediisse. Certe Constantinus Christianismum amplexus fuerat ante initum inter Licinium et Constantiam

matrimonium, an. 313, verum scribit Lactantius, in lib. *De mortib. persecutor.* n. 46, 47 et 48, aliquanto post initas cum sorore Constantini nuptias, ac cum Maximino congressurum, somno monitum, Christum invocasse, dedissequ litteras ad provinciarum præsides de restituendis Christianis ecclesiis, Constantino et ipso in coss.

σχόν στρατιώτας, καὶ φοβηθεὶς μὴ πρόσθοιντο τῷ Ἀ
 ἰγθρῶ, ἀπέστη τῆς μάχης, καὶ ἀνεχώρησε. Μετα-
 μεληθεὶς δ' ἐπὶ τῇ προσλήψει τοῦ Λικινίου, πρό-
 τερον μὲν λαθραῖως αὐτῷ ἐπαβούλευεν, εἶτα καὶ
 μάχην κατ' αὐτοῦ εἰς τοῦμφανές συνεστήσατο. Καὶ
 συμβαλὼν αὐτῷ τρέπαται, καὶ ἠτῶμενος ἔφυγε,
 καὶ ἐν τῇ φυγῇ ἑαυτὸν διεχρήσατο. Οἱ μὲν οὖν
 τοιοῦτιν τέλει καταλῦσαι τὴν ζωὴν ἰσότηρσαν τὸν
 Μαξιμίον, οἱ δὲ κατὰ Χριστιανῶν αὐτὸν ἐκμα-
 νέντα μετελθεῖν τὴν θείαν δίκην παραδεδώκασιν.
 Ἐλκος γὰρ ἐνεσκήψαν αὐτοῦ περὶ τὸν βουθῶνα καὶ
 τὴν αἰδῶ χαλεπώτατον, τὰ τῆς ἀκόλασις αὐτοῦ
 ἐπιδόσασθαι ὄργανα. Ἐκ δὲ γε τῆς σήψεως τούτων
 καὶ σκώληκας ἀναβράσσεσθαι, καὶ εἶναι τὸ πάθος
 ἀνίατον. Ἰατρῶν δὲ τοὺς μὲν αὐτόθεν ἀπαγορεύοντας
 τὴν ἔγχειρσιν ὀμῶς ἀποσφάττεσθαι, τοὺς δ' ἐπι-
 χειροῦντας μὲν, μὴ δυναμένους δ' ἀκίσεσθαι, κτεί-
 νεσθαι ἀπηνέστατα, ὅτι μὴ κατῶρθον ἀδύνατα.
 Ὑψὲ δ' οὖν ὑποσησαί τὸν τύραννον διὰ τοὺς ἀδί-
 κους φόνους τῶν τὸν Χριστὸν σεβομένων τινῶναι
 δίκην, καὶ ἐκθεσθαι θεοπισματά πενταχοῦ κελύοντα
 κλυθῆναι τὸν κατὰ Χριστιανῶν διωγμὸν, καὶ ζῆν
 ἐκείνους καὶ θρησκείην ὡς βούλοιντο, εὐχεσθαι τε
 ὑπὲρ αὐτοῦ. Κάνταῦθα δὲ διττοὶ λέγονται λόγοι· ὁ
 μὲν γὰρ ἀπαλλαγῆναι αὐτὸν τοῦ πάθους, κατὰ πᾶ-
 σαν ἑλπίδα φησὶν, εἰς αὐθὶς ἐπαγείραι τὸν διωγμὸν
 καὶ ἀδιέρρωτον μείναι, ἕως οὗ τοῦ ἐν χειρὶ Κυρίου
 ποτηρίου τὸν τρυγίαν ἐξέπιεν· ὁ δ' ἕτερος ἀρνεῖται
 τῷ ἀσθεῖ τὴν ἀνάβρωσιν, ὡς ἐκ τῆς εἰρημένης τε-
 λευτήσαντι νόσου, καὶ ἀνεπαύοντι ἐκ τοῦ στόματος
 σκώληκας. Ὁ μὲν οὖν καθ' ἓνα τρόπων τῶν ἰστο-
 ρηθέντων βιαίως ἀπέβηξε τὴν ζωὴν. Ἐν δὲ τῇ
 Ῥώμῃ (95) τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας πρόεστη
 μετὰ Μαρκελλίνου ἐν ἑτασι δυσὶ τὴν λειτουργίαν ἐκ-
 πλῆσαντα Εὐσέβιος, ὃν μετὰ ἐνιαυτὸν θανόντα δι-
 ἀδέξατο Μιλτιάδης. Καὶ ἐπὶ τέσσαραις προεστάντος
 ἐνιαυτοῖς τῶν ἐν Ῥώμῃ πιστῶν τοῦ Μιλτιάδου,
 Σιλθέστρος διάδοχος γέγονεν. Ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ μετὰ
 Τύραννον ἔτος ἐπισκοπήσαντα τρισκαίδεκατον, προ-
 χειρήσθη Βιτάλιος, καὶ τοῦτον ἔκτον ἔτος ἀνύσαντι
 διεδέξατο Φιλογένης, κακείνῳ πέντε ἀνυσθέντων
 ἐνιαυτῶν, γέγονε Παυλῖνος διάδοχος. Τῶν δ' Ἱερο-
 σολύμων μετὰ Ζάβδαν ἐπὶ δέκατον λειτουργηκότα
 ἐνιαυτὸν Ἑρμων ἐκληρώσατο τὸν θρόνον τὸν ἀρ-
 χιερατικόν. Τῆς δ' Ἀλεξαδρείας μετὰ τὸν Ἱερο-
 μάττυρα Πέτρον, δέκα ἔτεσιν ἐφ' ἐνὶ τὸν τῆς ἀρ-
 χιερωσύνης θρόνον κοσμήσαντα, Ἀλέξανδρος τὴν
 ἀρχιερωσύνην ἔσχηκεν. Ἐν δὲ Ῥώμῃ μετὰ Σιλθέ-
 στρον ἐπ' ἑτασι λειτουργηκότα εἴκοσι καὶ ὀκτώ
 Ἰούλιος πρόεστη τῆς Ἐκκλησίας ἑτη πεντακαίδεκα.
 Μεθ' ὃν Διδέριος ἔκτον ἤνυσεν ἐνιαυτὸν, κακείνῳ
 δεκάεξατο Δάμασος, ὀκτώ καὶ εἴκοσι ἐνιαυτοῦ,
 ποιμάνας τοὺς πιστοὺς· καὶ τοῦτον Σιρίκιος, ἑτη
 λειτουργήσας ἐκκαίδεκα. Εἶτα προχειρήσθη Ἰννο-
 κέντιος (96), ἐν πεντακαίδεκα ἐνιαυτοῖς διδάξας τὸν

nituerat, primum clam per insidias, deinde aperto
 Marte adortus, in fugam vertitur, in qua seipsum
 Interemit. Et hoc modo Maximinum periisse, qui-
 dam tradunt. Alii auctores sunt, eum furore quo-
 dam contra Christianos grassantem, divinæ vin-
 dictæ poenas dedisse, ulcere gravissimo circa bu-
 bonem et pudenda orio, quod instrumenta libidinis
 ejus consumpserit : nam ex ea putrefactione etiam
 vermes erupisse, et malum fuisse immedicabile.
 Medicos autem, qui conatum faciendæ medicinae
 statim vetuerint, crudeliter esse jugulatos : qui
 verò curatione suscepta nihil **646** profecerint,
 immanissime trucidatos, quod ea præstare non
 possent, quæ artis facultatem superarent. Sero
 tandem suspicatum tyrannum, se injustarum cæ-
 dium cultorum Christi dare poenas, ubique edictis
 propositis persecutionem Christianorum inhiberi,
 atque illos vivere, ac Deum suo arbitratu colere,
 et pro ipsius salute vota facere jussisse. Atque hic
 etiam duplex rumor ortus est. Nam alii tradunt,
 præter omnem spem eo morbo liberatum, reno-
 vasse persecutionem non mutatis moribus, donec
 poculi quod Dominus manu tenet, fecem exhaus-
 erit : alii valetudinem recuperatam negantes, ex eo
 malo impium decessisse tradunt, ac vermes etiam
 per os rejecisse. Uno certo ex his modis vitam
 abruptit. Romæ cætui fidelium post Marcellinum,
 duobus annis sacerdotio functum, Eusebius præ-
 fuit : cui post annum mortuo, successit Miltiades,
 qui cum fidelibus quadriennium præfuisset, Sil-
 vestrum successorem reliquit. Antiochiæ post Ty-
 rannum xiii annis episcopatu functum, delectus est
 Vitalis. Huic post sexennium successit Philogenes;
 atque is quoque annis v exactis, Paulinum habuit
 successorem. Hierosolymis post Zabdam, qui mi-
 nisterium ad decimum annum obiit, Hermon pon-
 tificiam sedem est sortitus. Alexandriæ post sanctum
 martyrem Petrum, qui pontificiam sedem per an-
 nos xi ornarat, Alexander pontificatum obtinuit.
 Romæ Silvestro per annos xxviii episcopatu functo,
 Julius Ecclesiæ xv annis præfuit. Post quem Libe-
 rius sextum absolvit annum; eique successit Dama-
 sus, qui xxviii annos fideles pavit. Hunc Siricius
 secutus, annis xvi ministerium obiit. Deinde Inno-
 centius est electus, qui populum Domini per annos
 xv erudiit. Quo mortuo, Zosimus in Ecclesiæ Ro-
 manæ solio est collocatus : cui duodecimo anno
 exacto successit Coelestinus, qui annis decem in
 pontificatu claruit, Hujus successor fuit Xystus, qui
 viii annos duravit. Deinde Leo in ejus locum suf-
 fectus est, qui veram doctrinam per annos xxiv
 defendit. Leone defuncto, Hilario in sede collo-
 catus est : qui vi annis expletis, electioni Simplicii
 locum fecit, qui et ipse anno xix ministerii deces-
 sit. **647** In ejus locum introductus est Felix : qui

Variæ lectiones et notæ.

(95) Ἐκ δὲ τῆς Ῥώμης. Quæ deinceps adduntur,
 absunt ab uno e codic. Reg. et Colb., describuntur
 vero in tribus aliis Reg. atque hæc quidem suppo-

sitionia, nec Zonaræ esse videntur.

(96) Ἰννοκέντιος. Reg. Ἰννοκέντιος.

nono anno defunctus, Gelasio honorem reliquit per quinqueannium fruendum. Post eum Anastasius est electus: qui anno quarto elapso, Symmachum successorem habuit, qui cum annos xii in pontificatu exegisset, Hormisdas est electus, Sed hic quoque decimo anno ministerii mortem obiit. Romanæ vero Ecclesiæ sedes Joannem in triennium suscepit. Post quem Felix Romanis fidelibus præfuit, quatuor annos eo honore gavisus. Deinde Bonifacius per biennium episcopatum gubernavit. Post hunc Agapetus designatus est, qui cum summi patris Christi gregem Romanum duobus annis et ipse pavisset, naturæ debitum persolvit. Romæ autem pontifex electus est Silverius: unoque anno pontificatu functus, vitam exegit. Hujus successor Virgilius, cum xviii annis Ecclesiæ præfuisset, in ejus locum successit est Pelagius: qui quinque annis obito ministerio, decessit. Romana vero sedes Joannem in vii annos suscepit, et post hunc Gregorium in annos xv. Post hunc perpetua sedes eorum qui Romanæ Ecclesiæ præfuerunt, non reperitur. Antiochiæ vero Cœlesyriæ Eustathius Paulino, qui ministerio quinqueannium vacarat, successit. Cum Eustathius fideles annos xviii pavisset, Euphronius per annos viii ministravit. Post quem Phlacidus xii explevit annos. Deinde Stephanus Arii sectator, Ecclesiæ per triennium se ingressit. Post hunc introductus est Leontius, qui vii anno episcopatus mortem obiit. Post hunc Antiochenæ Ecclesiæ Eudoxius alterum annum præfuit. Post Eudoxium Arianus quartum annum fuit episcopus. Post hunc Meletius annos xxv. Post hunc Flavianus Christianis annos xxvi præfuit. Deinde Theodotus ministerium suscepit, in eoque annos iv exegit. In hujus locum Joannes introductus, per annos xviii duravit. Pro Joanne Domnus electus, annos viii postea vixit. Post quem in Antiochenæ Ecclesiæ thronum Maximus introductus, in eo munere quadriennium vixit: successore Martyrio, qui ix explevit in magistratu annos. Deinde Julianus in ea pontificia sede, annos vi consedit, et Petrum successorem habuit. **648** Cui triennio post Stephanus successit, totidem annos pontificatu functus. In Stephani locum Calandio successit est, et huic post quadriennium alius Petrus successit, qui Ecclesiam per triennium gubernavit. Hujus successor exstitit Palladius, decem annis in magistratu exactis. Deinde Flavianus creatus episcopus, xiiii annis. Post eum Severus vii annis gubernata Ecclesia, Ephrasio sacram sedem reliquit: cui post annum quintum Ephraïmus successit, et in ministerio annos xviii vixit.

Θεόδοτος τὴν λειτουργίαν διεδέξατο, καὶ τετραετίαν ἤνυσεν. Καὶ ἀντὶ τούτου Ἰωάννης εἰσῆχθη, καὶ ἐτήρκεσεν ἐπ' ἔτος ὀκτωκαίδεκατον. Ἀντὶ δὲ Ἰωάννου Δόμνος χειροτονήθη, ἐπιζήσεις τῆ χειροτονίᾳ ἔχθρον ἔτος· καὶ ἀντιδρῦθη τῷ θρόνῳ τῆς Ἀντιοχείας Ἐκκλησίας· Μάξιμος, ἐπ' ἐνιαυτοῦς ἐπιμενίας τῆ προστασίᾳ τέσσαρας. Ὅς ὑπὸ Μαρτυρίου διεδέχθη, ἕνατον καὶ τούτου τῆ ἀρχῆς διανύσαντος ἔτος. Ἰουλιανὸς δ' ἔπειτα εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν ταύτην καθέδραν ἐκάθισεν ἐπὶ ἔκτον ἐνιαυτὸν, καὶ

τοῦ Κυρίου λαόν. Καὶ Ζώσιμος τῷ θρόνῳ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐνίβρυτο, θανόντο· Ἰννοκεντίου. Ὅν δωδέκατον ἤνυσεν· ἐνιαυτὸν Κελεστίνου· διεδέξατο, ἐπ' ἔτη τῆ ἀρχιερωσύνη δέκα ἐνδιαπρέφας. Τούτῳ Εὐστός διάδοχος γέγονεν, ὄχθρον ἐνιαυτὸν διαρκέσας. Εἶτα Λέων ἀντεισῆχθη, τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀντιποιησάμενος, ἐπ' ἔτεσιν εἰκοσι πρὸς τοῖς τέσσαρασι. Καὶ ἐκλιπόντος τοῦ Λέοντος Ἰσριλίων εἰς τὸν θρόνον ἀνθίδρυτο, ἔκτον ἐκπλήσας ἐνιαυτὸν. Ἀνθ' οὐπερ Συμπλικίος (97) χειροτονήθη, καὶ ἐπ' ἐνεκακαίδεκατον ἔτος τὸ τῆς ποιμαντικῆς καὶ οὗτο· λειτουργήμα διανύσας, ἐξέλιπε· καὶ ἀντεισῆχτο Φηλιξ. Ἐννάτῳ δ' ἐνιαυτῷ καὶ οὗτος ἐκτελειώσας, Γελασίῳ τὴν τιμὴν καταλλόλοιπε, πέντε ταύτης ἀπολαύσαντι ἔτη. Μεθ' οὗ Ἀναστάσιος ἐπέλεγε. Μετὰ τέταρτον δὲ καὶ οὗτος ἐνιαυτὸν ὑπὸ Συμμάχου διεδέχθη. Οὐ δυοκαίδεκα ἐνιαυτοῦς ἐπὶ τῆ ἀρχιερωσύνη διαγαγόντος, Ὁρμισθας ἐξελέξατο. Δεκάτῳ δὲ καὶ οὗτος ἐνιαυτῷ τὸ λειτουργήμα διανύσας, κατέλυσε τὴν ζωὴν, καὶ Ἰωάννην ὁ θρόνος τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας διεδέξατο ἐπὶ τριετίαν. Μεθ' οὗ Φηλιξ τῶν ἐν Ῥώμῃ πρόσθη πιστῶν, τετραετίαν τῆς τιμῆς ἀπολαύσας. Εἶτα Βονιφάτιος ἐπὶ διετίαν τῆς προστασίας ἤξιστο, καὶ ἐπὶ τούτῳ Ἀγαπητὸς (98) προκαχεύρητο. Δύο δὲ καὶ οὗτος ἐνιαυτοῦς ποιμάνας τὸ ἐν Ῥώμῃ τοῦ ἀρχιερωμένου Χριστοῦ ποιμνιον, ἀπέτισε τὸ χρεῖον, καὶ χειροτονήθη Ῥώμης ἀρχιερεὺς Σιλδέριος. Ἐνα δὲ καὶ οὗτος ἀρχιερατείας ἐνιαυτὸν τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησε. Καὶ τούτῳ διάδοχος Βιγίλιος γέγονεν. Ὀκτωκαίδεκατον δὲ τούτου ἔτος διηνυκτότος ἐν τῇ ἀρχῇ, ἀνθρῆθη Πελάγιος. Ὅς, πέμπτον ἐνιαυτὸν τῆ λειτουργίᾳ σχολακῶς, ἀπέληθε, καὶ Ἰωάννην ἡ ἀρχιερατικὴ καθέδρα τῶν Ῥωμαίων ἐδέξατο ἐπὶ χρόνοις ὀκτώ, καὶ μετὰ τούτον Γρηγόριον ἐπὶ πεντακαίδεκα. Μεθ' οὗ οὐκέτι κατὰ συνέθειαν οἱ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας προστάτες εὐρηγται. Ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ τῆ κατὰ Κοίλην Συρίαν τὸν Παυλίον ἔτη πέντε τῆ λειτουργίᾳ σχολάσαντα Εὐστάθιος· διεδέξατο, καὶ τοῦ Εὐσταθίου ἐπ' ἔτη ποιμάναντος τοὺς πιστοὺς ὀκτωκαίδεκα, Εὐφρόνιος ἐλειτουργήσεν ἔτος· ὄχθρον. Μεθ' οὗ Φλάκιος δωδέκατον ἤνυσεν ἔτος· εἶτα Στέφανος αἰρεσιώτης Ἀρείου παρεσεφθάρη τῆ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τρίτον ἐνιαυτὸν, καὶ μετὰ τούτον εἰσῆχτο Λεόντιος. Ὅχθρον δὲ καὶ οὗτος ἔτος ἐπισκοπέσας, κατέλυσε τὴν ζωὴν, καὶ ἐπὶ τούτῳ πρόσθη τῆς Ἀντιοχείας Ἐκκλησίας Εὐδόξιος ἔτος δεύτερον, καὶ ἐπὶ τῷ Εὐδόξῳ Ἀρριανὸς ἐπισκόπησεν ἔτος· τέταρτον. Καὶ μετὰ τούτον Μελέτιος, ἐνιαυτοῦς εἰκοσιν ἐπὶ πέντε. Μεθ' οὗ Φλαβιανὸς πρόσθη τῶν Χριστιανῶν ἐπ' ἔτεσιν εἰκοσι πρὸς τοῖς ἔξ. Εἶτα

Variæ lectiones et notæ.

(97) Συμπλικίος. Reg. Συμπλικίος.

(98) Ἀγαπητός. Reg. Ἀγαπητικός. Melius alii.

οὗτος ἔρχε Πέτρον διάδοχον. Ὅν μετὰ τριετῆ χρόνον Στέφανος διεδέξατο, ἰσαριθμοὺς ἀρχιερατείας ἐνιαυτούς. Τῷ δὲ Στεφάνῳ Καλανθίων (99) ἐγένετο ἐφεδρὸς. Καὶ τούτῳ μετὰ τετραετίαν Πέτρος διλος ἐξηδραυσε, τριετῆ χρόνον τὴν Ἐκκλησίαν κατεσχηκώς. Οὗ διάδοχος Παλλάδιος γέγονε, δικαετίαν ἀνύσας ἐν τῇ ἀρχῇ. Εἶτα Φλαδιανὸς ἤρθε, ἐπὶ δέκα καὶ τρεῖς ἀρχιερατείας ἐνιαυτούς. Μεθ' οὗ Σαυτήρος ἐβδόμον λειτουργήσας ἐνιαυτὸν ἀφῆκεν Εὐφρασίῳ τὴν καθέδραν τὴν ἱερὰν. Ὅν μετὰ πέμπτον ἔτος Ἐφραϊμίου διεδέξατο· ὁκτώ δ' ἐπὶ δέκα χρόνους ἐπέβη οὗτος τῷ λειτουργήματι.

LIBER DECIMUS TERTIUS.

α'. Οὕτω μὲν οὖν, ὡς εἰρηται, τῆς τοῦ πατρὸς βασιλείας ὁ μέγας Κωνσταντῖνος διάδοχος γέγονεν, ὁ ἐν βασιλευσὶν δολιδμος καὶ ἐν ὀρθοδόξοις ἐπισημύτατος. Ὅς ἐκ τῆς μακαρίας Ἑλένης γεννητο τῷ πατρὶ, περὶ ἧς διαφωνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς, καὶ παρ' αὐτοῖς τὰ περὶ ταύτης οὐχ ὠμολόγηται. Οἱ μὲν γὰρ τῷ Κωνσταντῖνῳ νόμῳ γάμου φασὶν αὐτὴν συνοικεῖν, ἀποπειροθῆναι δὲ τοῦ Μαξιμιανοῦ Ἐρκουλίου, ὡς ἐμπροσθεν εἰρηται, τὴν οἰκείαν παῖδα τὴν Θεοδώραν τούτῳ κατεγγυήσαντος, καὶ ἀναδείξαντος Καίσαρα. Οἱ δὲ οὐ γαμετὴν νόμιμον αὐτὴν γενέσθαι τοῦ Κωνσταντῖνου ἰσθόρησαν, ἀλλὰ πάρεργον ἔρωτικῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ ἐξ ἐκείνου τούτου δὴ συλλαβίσθαι τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον. Διαδεξάμενος δὲ τὴν βασιλείαν τὴν πατρικὴν ἤρχε τῆς Βρετανίας τε καὶ τῶν Ἄλπειων, καὶ ἐπὶ ταύταις τῶν Γαλλῶν, εἰ τῇ τῶν Ἑλλήνων θρησκείᾳ προσκείμενος, καὶ τοῖς Χριστιανοῖς ἀντικείμενος, παρὰ Φαύστης τῆς γαμετῆς εἰς ζῆλον τῆς τῶν εἰδώλων τιμῆς ἐγκαλούμενος. Θυγάτηρ δ' ἦν ἡ Φαύστα τοῦ Μαξιμιανοῦ. Αὐτὴς γὰρ καὶ ὁ πατήρ ἀδελφαῖς συνήκουν δυοῖ. Τριῶν δ' ὄντων τῶν βασιλέων, αὐτοῦ τε Κωνσταντῖνου καὶ Λικινίου καὶ Μαξεντίου, ὅς ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐκράτει ὁ Μαξέντιος· οὗτος οὐχ ὡς βασιλεὺς, ἀλλ' ὡς τύραννος ἀντικρυς διήχε, πλείστα δεινὰ καὶ ἀτοκὰ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ τυραννουμένοις ἐπάγων, ὡς ἤδη μοι ἀναγράφεται. Ἄ μὴ φέροντες οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ διαπέμπονται πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἀπαλλάξαι σφᾶς, τῆς τυραννίδος τοῦ Μαξεντίου δεόμενοι. Ἐνταῦθεν πρὸς καθάρσειν αὐτοῦ διανίσταται, καὶ στρατεύει, καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην χωρεῖ. Ὁ δὲ γε Μαξέντιος ἐπιπολὺ μὲν ἐντὸς καθήστο τευχῶν, μὴ ἀντεπεξίτων τοῖς πολιορκουσίν αὐτὸν, ὥστε καὶ διὰ τοῦτο σκώμματα κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τινῶν πεποιήσθαι. Ὅψὲ δὲ ποτὶ ἀντιπαρετάξζατο γοηταῖς κερρημένος, καὶ δι' ἀνατομῆς βρεφῶν μαντευόμενος, καὶ ἄλλα πράττων ἀθέμιτα, ἃ θεὸς ἐνεπολεῖν τῷ Κωνσταντῖνῳ. Ἀγωνιῶντι γοῶν διὰ ταῦτα, τύπος αὐτῷ σταυρικὸς μεσούσης ἡμέρας δι' ἀστέρων (1) ἐφάνη κατ' οὐρανόν, καὶ γραφὴ περὶ τὸν σταυρὸν (2) Ῥωμαῖοῖς στοιχείοις, δι' ἀστέρων

A 11. Sic igitur, ut dictum est, Constantinus Magnus regni paterni successor exstitit, imperator perpetua memoria dignus, et inter orthodoxos illustrissimus. Eum ex beata Helena procreavit pater, de qua dissentiunt historici. Nam alii legitimo conjugio nuptam fuisse Constantio, ac dimissam, cum Maximianus Herculius, ut ante dictum est, filia Theodora desponsa, Cæsarem eum designasset. Alii non matremfamilias, sed concubinam, formæ gratia Constantio conciliatam, Constantinum ei peperisse tradiderunt. Qui suscepto paterno regno, Britannia, Alpibus et Gallis imperavit, gentilium adhuc religioni addictus, et Christianis infestus, Fausta uxore ad simulacrorum cultum eum provocante. Fuit autem Fausta Maximiani filia. Nam ipse et pater duas sorores in matrimonio habuerunt. Cum vero tres essent imperatores, Constantinus, Lucinius, et Maxentius: hic Romæ et in Italia rerum potiens, non regem agebat, sed plane pro tyranno se gerebat, importune et crudeliter in eos grassando, quibus dominabatur: quemadmodum jam a me perscriptum est. Quæ Romani haud ferenda rati, legatos ad Constantinum missant, ut Maxentii tyrannide se liberet, supplicantes. Iis precibus ad pellendum illum commotus, Romam versus cum exercitu proficiscitur. Maxentius vero, cum diu intra mœnia se contineret, nec in aciem contra eos, a quibus obsidebatur, descenderet, salibus a nonnullis incessebatur. Sed tandem educit exercitum, præstigiis quibusdam usus: et præter alia nefanda, ex infantium dissectione captatis auguriis. Quibus Constantino perterritus, et animo æstuanti, figura crucis circa meridiem stellis informata in cælo apparuit: et scriptura circa crucem, Romanis litteris, et ipsa per stellas expressa, *In hoc vinces*. Statim igitur cruce ex auro, ad formam quam viderat, facta, et exercitui suo præferri iussa, commisso prælio Maxentium vincit, majore copiarum illius parte cæsa, cæteris in fugam versis; inter quos et ipse Maxentius pontem Milvium transiturus, equo lapsus, in Tiberim præcipitatus, submergitur. Et

Varia lectiones et nota

(99) *Kalanthiōn*. Wolfus *Kalaudion*, perperam ediderat: ita enim a scriptoribus passim appellatur.

(1) *Δι' ἀστέρων*. V. p. 11, 2 edit.

(2) *Περὶ τῶν σταυρῶν*. Id ex Eusebio tradit Zo-

PATROL. GR. CXXXIV.

D naras; at Lactantius, in libro *De mortibus persecuter*, scribit *commonitum fuisse in quiete Constantinum, ut cæleste signum Dei notaret in scutis atque ita prælium committeret: fecisseque ut iussus erat, et transversam X litteram, summo capite circumflexo, Christum*

hic filius fuit exitus. Cujus tyrannide Romani liberati, portis apertis Constantinum splendide exceperunt, ut liberatorem urbis lætis acclamationibus celebrantes: decreta in foro statua, quam ille ita fieri jussit, ut formam crucis manu teneret: edictoque vetuit ne, ob religionem, ii qui Christum pro Deo colerent, plecterentur. Sic Italia, et ipsa Roma ejus imperio adjuncta, cum Licinio, cui soror ejus nupta erat, imperiam tenuit. Is cum Maximini et filium et filiam occidisset, jam uterque alteri suspectus, sublato altero, se solum imperio potiturum putabat, nemine alio id sibi vendicaturus. Ac nonnulli sic potitum esse Licinium parte Galerii asserunt, socium ab illo ascitum, ut dictum est. Nonnulli, in Constantini gratiam, cum sororem ei despondisset, a militibus Cæsarem salutatum, et ab ipso contra Maximinum missum, eoque victo et profligato, regno illius donatum esse, ea conditione, ut ne Christianos violaret: qua ille neglecta, non minus, ac potius magis, quam decessores sui, in Christianos insanierit, nullo extremæ crudelitatis genere prætermisso. ¶ Ad alias igitur dissensionis eorum causas etiam hanc accessisse. Proinde Constantinus, ducto contra Licinium exercitu, et sæpe commissa pugna, denique vincit. Sed propter sororem reconciliatus, imperium ei certis conditionibus restituit. At ille, cum, ut homo perfidus, pactis non stetit, a Constantino denuo superatus, Byzantio et Chrysopoli captis, Nicomediam fugit. Tum soror Constantinum rogat ut marito reddat imperium; quo non impetrato, salutem illius a fratre exorat. Itaque Licinius plebeio habitu imperatorem adit, ac Thessalonice privatam vitam agere jubetur. Id factum accusabant milites, quod homini perfido, qui foedera sæpius rupisset, parceretur. Quare imperator eam rem per litteras ad senatus judicium refert. A quo alii eum militibus, ipsorum arbitratu tractandum, esse deditum, ac Thessalonice, aut prope Serras, nescio quo euntem, interfectum: alii, nec dum ibi degeret, quiescisse, sed tyrannidem affectasse tradunt, quo cognito imperator eum occidi jusserit. Ferunt Constantinum in præliis cum illo et Maxentio commissis, vidisse armatum equitem, signum crucis pro vexillo ante aciem suam præferentem: ac rursus Adrianopoli, duos ei visos adolescentes, qui hostium phalanges cæderent. Item circa Byzantium noctu omnibus dormientibus, conspectum ab eo ignem, qui, fulguris instar, vallum exercitus sui collustrat

καὶ αὐτοῖς τυπουμένοις, καὶ φράζουσιν, Ἐν τούτῳ νικᾷ. Ἐκ χρυσοῦ τοίνυν αὐτίκα σχεδιάσα; σταυρὸν (3), κατὰ τὸν φανέντα τύπον αὐτῷ, καὶ τούτον κελύσα; τῆς στρατιδὸς αὐτοῦ προπορεύεσθαι τοῦ Μαξεντίου συρρήγγυται καὶ ὑπερτερεῖ, ὡς τοῦ πλειστοῦς τῶν ὑπ' ἐκείνου στρατευομένων ἀναίρεθῆναι, τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς φυγὴν ἀπίδειν. Οὗξ καὶ αὐτὸς ὁ Μαξέντιος συναποδιδράσκων, καὶ ἐν τῇ γεφύρῃ γενόμενος τοῦ Τιβερίδος τῇ καλουμένῃ Μιλίῳ (4), σὺν τῷ Ἰππῳ κατὰ τοῦ ποταμοῦ ἐξωλισθησε καὶ ἀπώλετο. Καὶ ὁ μὲν οὕτω διέφθαρτο. Οἱ δὲ γε Ῥωμαῖοι τῆς ἐκείνου τυραννίδος ἀπαλλαγέντες, τὰς πύλας τῆς Ῥώμης ἀναπετάσαντες εἰσεδίξαντο τὸν Κωνσταντῖνον λαμπρῶς καὶ ὡς ἐλευθερωτὴν αὐτὸν τῆς πόλεως εὐφύμουν καὶ ἀψέμνουν, καὶ στήλην αὐτῷ ἐν τῇ τῆς Ῥώμης ἀγορᾷ στήσαι κοινῶς ἐψηφίσαντο. Ὁ δὲ, τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ἐγκχειρισμένην τὴν στήλην αὐτοῦ πλάσθησθεσθαι διετάξατο· καὶ δόγμα δὲ μὴ κολάζεσθαι διὰ τὴν θρησκείαν τοὺς τὸν Χριστὸν σεβομένους· ὡς Θεὸν ἐκπεφώνηκεν. Οὕτω δὲ καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ῥώμης αὐτῆς προστεθείσης τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, αὐτὸς τε καὶ Λικίνιος ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς αὐτοῦ κατελείφθησαν βασιλεῖς. Ὁ γὰρ Λικίνιος τὸν τε τοῦ Μαξιμίνου υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα ἀπέκτεινε, καὶ λοιπὸν ἕκαστος τούτων τὸν ἕτερον ὑπεδέλεπτο· ἦτο γὰρ ἕκαστος, τοῦ ἐνὸς ἐπιλείποντος, αὐτῆς μόνος ἕσθαι μόναρχος, μὴ δυοῦς τοῦ ἀμφισθητήσσοτος περὶ τῆς ἀρχῆς. Οἱ μὲν οὖν οὕτω τὸν Λικίνιον φασὶν ἐγκρατῆ γενέσθαι τῆς Γαλλερίου μερίδος, κοινῶνδ παρ' ἐκείνου προσληφθέντα, ὡς εἰρηται· οἱ δὲ τῆς τοῦ Κωνσταντίνου ἀδελφῆς παρ' αὐτοῦ συζυγείας αὐτῷ, λέγουσι τοῦ στρατιώτα; ἐν Κωνσταντίνῳ χαρίζομένους, Καίσαρα αὐτὸν ἀναιπεῖν, καὶ παρ' ἐκείνου σταλῆναι αὐτὸν τῷ Μαξιμίνῳ ἀντιπαρταξόμενον νενικηκῆαι· ὁ ἐκείνον καὶ κατατροπωσαμένῳ, ἐκχωρῆσαι τῆς βασιλείας ἐκείνου, μὴ ἐνοχλεῖν Χριστιανοῖς ἐπισκήψαντα, μὴ μέντοι τὰς ἐντολάς τῆρῶσαι αὐτὸν, ἀλλὰ λυτῆσαι κατὰ Χριστιανῶν, οὐδὲν ἤτεον τῶν περ' αὐτοῦ, εἰ μὴ καὶ μάλλον. Πᾶσαν γὰρ ὑπερβολὴν ὑπερελάσαι ὡμότητος· πρὸς ἄλλαις δ' αἰτίαι; τῶν πρὸς ἀλλήλους διαφορῶν, καὶ ταύτην γενέσθαι. Κινήσας οὖν κατὰ Λικίνιου τὴν στρατιάν ὁ Κωνσταντίνος, καὶ πολλὰκις αὐτῷ συρβαλῶν, τέλος νικᾷ. Εἶτα σπένδεται τούτῳ διὰ τὴν ἀδελφὴν, καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν οὐκ ἀφείλετο, ἀλλ' ἐπὶ συνθήκαι; αὐτῆς ταύτης αὐτῷ παρεχώρησεν· ὁ δὲ ἀπίστο; ὢν, οὐκ ἐτήρησε τὰς συμβάσεις. Ὅθεν καὶ πάλιν ὁ Κωνσταντίνος αὐτῷ ἐπολέμησε· καὶ

Variae lectiones et notæ.

in scutis notasse. Sic enim legendus hic locus, ubi perperam Christo editio præfert. Atque exinde is mos obtinuit, ut in scutis militum prætorianorum Christi monogramma, uti hic describitur, effingeretur: quod ex musivo Justiniani Ravennensi, quod in Familiis Byzantinis datus, colligere est potissimum.

(3) Σχεδιάσας σταυρὸν. Theophanes p. 11.

(4) Μιλίω. Βουβῆα, ita quatuor mss. Regii, et

Wolfiani; *Milivium* scriptores vulgo vocant; *Milivium*, Lactantius in libro *De mortib. persecut.* n. 45. *Chronicon Alexandrinum* Μουλοῦβίου γεφυρῶν habet. *Damasceus Studita*, homil. 33: πλησίον εἰς ἄλλον γεφύριον ὅπου τὸ ὠνόμαζαν Φουβίαν. *Georgius Hamartolus* in *Chron.* ms. in Constantino M. Ὁ δὲ δυσσεβῆ; τύραννος θαρσήσας· τίς σου δαίμων; καὶ γεφυρώσας τὸν παραβῆντα ποταμὸν πο λαί, ναυαί, ἐξήλθεν εἰς παράταξιν τοῦ πολέμου.

νικήσας, εἰλε τότε τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Χρυσόπολιν. A ret. Quibus ostentis in eam sententiam adduce-
 'Ο δὲ γε Λικίνιος εἰς Νικομήθειαν ἔφυγε, καὶ ἡ batur, ut crederet, successus illos rerum et victo-
 ἀδελφὴ τοῦ Κωνσταντίνου προσελθοῦσα τῷ ἀδελφῷ rias sibi divinitus offerri.
 ἔδειτο ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς τηρηθῆναι αὐτῷ τὴν ἀρχήν. 'Ο; δὲ πρὸς τούτο οὐκ ἔσχηκε τὸν ἀδελφὸν κατα-
 νενύστα, περὶ τῆς ἐκείνου σωτηρίας; προσήγγε τὴν δέησιν· καὶ ἔπεισε τὸν ὄραλμονα. Πρόσεισι τοίνυ,
 αὐτῷ δ' Λικίνιος ἐν σχήματι ἰδιωτικῷ, καὶ εἰς Θεσσαλονικήν διατρέθειν ἰδιωτεύων καλεῖται. Καὶ ὁ
 μὲν ἐκεῖσε διήγεν. Οἱ δὲ γε στρατιῶται ἠτιῶντο σώζεσθαι τὸν Λικίνιον, ἀπιστον φανέντα πολ-
 λάκις, καὶ παραβήτην τῶν συνθηκῶν· διδ καὶ τῇ συγκλήτῳ διὰ γραμμάτων τοῦ βασιλέως ἡ περὶ
 τούτου ἀνετέθη βουλή. Τινὲς μὲν οὖν τοῖς στρατιώταις ἐκδοθῆναι· παρὰ τῆς γερουσίας ἱστορήσαν, ὁ
 σφίσι δοκεῖ ἐπὶ τῷ Λικινίῳ διαπραξασθαι, κάκεινους ἐν Θεσσαλονικῇ αὐτὸν ἀναιρῆσαι, ἢ πλησίον
 Σερρών (5), ἀπίοντα ποι. "Ἄλλοι δὲ οὐδὲ ἐν Θεσσαλονικῇ αὐτὸν φασὶ διατρέβοντα ἡρεμῆσαι, τυρηννίδα
 δὲ μελετᾶν καὶ τούτο γνόντα τὸν βασιλεῖα Κωνσταντίνου στείλει τοὺς αὐτὸν ἀναιρῆσοντας. Λέγεται
 δὲ ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν μάχαις, ἢ ταῖς πρὸς Μαξέντιον, θεάσασθαι τινα τὸν Κωνσταντίνου ἱππότην, καὶ
 ὠπλισμένον, τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον ἀντι σημαίας ἐπιφερόμενον, καὶ τῆς αὐτοῦ προπορευόμενον παρα-
 τάξως. Καὶ αὐθις δύο ὤφθησαν αὐτῷ νεανίαι ἐν Ἀδριανοῦ πόλει τὰς τῶν ἐναντίων συγκρίπτοντες
 φάλαγγας. Καὶ περὶ τὸ Βυζάντιον δὲ, νυκτὸς καθευδόντων ἀπάντων, φῶς ὤφθη αὐτῷ
 περιεστράψαν τὸν τοῦ οἰκείου στρατεύματος; χάρακα. Ἐκ τούτων οὖν εἰς Ἰννοσιαν ἐνήχητο τοῦ θεοῦ
 ὅεν αὐτῷ τὰς εὐτυχίας καὶ τὰς νίκας προσγιγέσθαι.

B. Οὕτω δὲ μοναρχήσας ὁ Κωνσταντίνος καὶ β
 θλάδιος ἐνομάσθη. Καὶ οὕτω πως ἐχρημάτιζε
 θλάδιος Κωνσταντίνος καὶ ἐν Ῥώμῃ διήγε, τῆς μὲν
 τῶν εἰδώλων θρησκείας οὐκ ἀποστὰς, τὰ περὶ Χρι-
 στοῦ δὲ μυσούμενος, καὶ ἤδη παραδεχόμενος. Σώ-
 ματος (6) δὲ τυχῶν νεστροῦ, καὶ πλείστα φύοντος;
 ἐκ κακοχυμίας καὶ ὕλης μοχθηρᾶς ἐξανθήματα,
 ὡς λώθη ταῦτα παρὰ τῶν ιατρῶν, καὶ λέπρα δὲ
 παρεικάζεσθαι, καὶ τὴν τούτου θεραπείαν ἀπαγο-
 ρεύεσθαι· εὔρε τοὺς ἱερεῖς τοῦ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ
 Διὸς οὐκ ἄλλως λέγοντας τεύξεσθαι θεραπείας;
 αὐτῶν, εἰ μὴ ἐν ταῖς παλῶν νηπίων ἀμίξοντι ἐπι λου-
 σαιτο αἵματι. Αὐτίκα τοίνυν ἐκ πάσης τῆς ὑπ'
 ἐκείνων χώρας συνήκτο τὰ νήπια, καὶ ἡμέρα
 ὤριστο τῆς τούτων σφαγῆς. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπῆγε
 εἶτε, τῷ αἵματι τῶν παίδων λουσομένης εἰς τὸ
 Καπιτωλίον. Αἱ δὲ τούτων μητέρες κριτόντος αὐτοῦ
 γοερὰς ἠφιόν φωνὰς, καὶ ὠλόυζον. Ὅν ἀκούσας
 ἐκεῖνος ἤρατο εἰ τοῦ θρήνου τὸ αἷτιον, καὶ μαθὼν
 τὰς μητέρας θρηνεῖν τῶν βρεφῶν, ὡσπερ ἐκ μήθης;
 ἀνενεγκῶν, Τὸ μὲν τῆς πράξεως, εἶπεν, ἀνθρώπιον,
 πρόσθηλον· ἀθελον δὲ γε τὸ ἀποτέλεσμα· εἰ δὲ
 καὶ τοῦτο ἦν ἀναμφιβόλον, κρεῖσσον πάσῃ
 ἐμὲ ταῖς νόσοις ταλαιπωρούμενον, ἢ τοσοῦτων
 βρεφῶν καταψημισθῆναι ἀπώλειαν, καὶ ρομφαίᾳ
 λύπης τὰς τῶν μητέρων αὐτῶν διαλάσαι ψυχὰς.
 Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπανῆλθεν, ἀποδοθῆναι ταῖς
 μητέρασι προστάξας τὰ νήπια, καὶ χρήματα δὲ
 δοθῆναι αὐταῖς, ἵν' ἀντίβροπον ἔξουσιν ἢ καὶ διπλα-
 σίονα τὴν χάριν, ὅτι τε ζῶντα τὰ ἔκγονα ἀπειλή-
 φασι, καὶ ὅτι ἐπὶ τούτοις καὶ χρήματα προσελήφασι.
 Ταῦτα δὲ διαπραξάμενος, νυκτὸς αὐτῷ ἰδοξάτην

II. Sic solus rerum potitus Constantinus, etiam
 Flavii sibi prænomen ascivit, et Romæ vitam egit :
 nondum quidem simulacrorum deserto cultu, sed
 Christianæ religionis mysteria paulatim admittens
 atque addiscens. Cum autem corpore esset morbido,
 quod e corruptione humorum plurimis scatebat pu-
 stulis, adeo ut curatione desperata, lepræ a medicis
 lues illa compararetur : Capitolini Jovis sacerdotes
 responderunt, cum pristinam valetudinem non al-
 ter recuperaturam, quam si in sanguine infantium
 adhuc vaporante lavisset. Statim igitur ex omni
 imperio collectis infantibus, cædis die constituta,
 imperator dum in Capitolium, sanguine puerorum
 loturus ascendit, matres illorum lugubribus & vo-
 cibus ejulantes audit, quæ sit fletus causa rogat :
 eaque cognita, velut ab ebrietate experrrectus :
 Facinoris, inquit, impietas est evidens, eventus in-
 certus. Qui si vel exploratissimus esset, præstaret
 tamen me conflictari morbi molestiis, quam tot in-
 fantibus ad necem damnatis, gladio doloris matrum
 animos diverberare. His dictis recessit, et matribus
 suos reddi liberos jussit : addita pecunia, ut lætitia
 dolorem non tantum æquaret, sed duplo etiam vin-
 ceret : non illis tantum restitutis, sed pecunia
 quoque data. His peractis, noctu ei astare visi sunt
 duo viri, qui se Petrum et Paulum esse, Christi
 apostolos, profitentes, dicerent : Si et corporis et
 animi sanitatem consequi vellet, Silvestrum epi-
 scopum esse accersendum, qui et luem corporis
 D depulsurus esset, et vitam intoritus expertem com-
 municaturus. Experrectus imperator, episcopum
 reverenter accersi jubet, atque ad sanctum Sil-

Varie lectiones et notæ.

(5) Σερρών. Ita quatuor mss. codd. Regii ; Wol-
 fus Sarrών. De Serris urbe Macedoniæ, dixi ad
 Villharduinum.

(6) Σώματος. Hæc et sequentia, ut et fictitiar
 Silvestri et Zambres de Christo Concertationem,
 et de tanto suscitato narratiunculam, quam habent
 etiam Cedrenus, et Georgius Hamartolus in Chro-
 nico ms. Symeon Logotheta in Chron. ms? ex Vitæ

S. Silvestri consarcinatore a Combessio edito hau-
 sit Zonaras : sive ille Eusebius sit Cæsariensis, ut
 existimat Ratramnus monachus Corbiensis, in lib.
 Contra Græcor. opposita, cap. 3, sive alius reco-
 gnitor, quod omnino reor. Habetur etiam ista Silve-
 stri disputatio cum Judæis in iv codicibus Re-
 giis.

vestrum : *Dic mihi*, inquit, *episcopo, an deos colatis, qui Petrus et Paulus nominantur*. Respondet ille : *Unus a nobis Deus agnoscitur : Petrus autem et Paulus sunt ejus famuli et ministri*. Tum imperator, narrato ei somnio, arcanis nostræ religionis instruitur, baptizatur, et e sanctissimo illo balneo sanus et integer ascendit ; Christianis securitatem per præcones denuntiat ; templa eorum aperiri, et nova condi permittit ; ac vicissim, famis fictitiorum deorum clausis, impune Christianismum quosvis amplecti sinit. Nam se vim quidem facturum esse nemini : qui vero ultro ad Christum se contulissent, eos se laudare profitebatur. Sic ille fidem Christianam suscepit, evangelico præconio invalescente, et Christiani nominis hominibus adempto metu. Cæterum Judæi matrem imperatoris aggressi, deceptum eum esse asserunt, et pio facto facinus impium adjunxisse, simulacrorum destructionem, rem piam, fidem in Christum, impiam nominantes. Solum enim eum verum esse Deum, quem ipi colerent : Jesum autem, nefarii illi, hominem maleficum, et præstigiatorum vocitabant. Mater hæc ad imperatorem refert. Is decrevit, ut Judæi qui ista asserant, se et delectis e senatu quibusdam audientibus, cum Silvestro episcopo Romano et Christianis disputent, quo cognoscat, quidnam a Judæis afferatur. ¶ Disputatum est, victoria ad Silvestrum inclinare visa. Tum Judæi Silvestrum disserendi acumine superiorem esse dicentes, signorum ostentationem postulabant. Atque adeo quidam ex iis impostor, nomine Zambres, bovem offerri jubebat, in quo sui Dei potentiam se demonstraturum asserbat. Adducitur bos, accedit Zambres, insurrat ei aliquid in aurem : ille, magno et lamentabili mugitu edito, cum tremore et vertigine circumactus, concidit mortuus. Ea re gloriabantur Judæi, Dei sui nomen non cepisse aures illius dicentes. *Quid vero*, inquit Silvester, *qui id bestię dicit in aurem, verba sua non audit ? cur et ipse non moritur ?* Ibi Zambres : *Jam nihil*, inquit, *opus est argutiis, et probabilitate verborum, sed factis. episcopo. Si ergo taurum istum a te neci datum, Silvester ait, ipse Christi nomine in vitam revocabo : non majus quiddam præstitisse, et magnam demonstrasse Christi potentiam videbor ?* Assentitur ille, et per salutem imperatoris statim jurat, si taurum revixisse videret, se confessurum Christum esse Deum. Silvester autem, oculis in cælum defixis et Domino invocato, prope taurum astat, sublataque voce clamat : *Si Deus verus est, quem ego annuntio Christum, Surge, tauri, ac pedibus tuis insistito*. Statim taurus sese commovens, exsilit. Qui aderant, magnum esse Silvestri Deum, exclamare : Judæi, miraculo percussis, ad pedes viri sancti accidere, petere ut placaret sibi Deum, et baptismum impertiretur. Incluta vero imperatoris mater, nondum instituta, erudiri

Α ἄνδρε παρεστάναι διτῶ, Πέτρος εἶναι, καὶ Παῦλος λέγοντες οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ, Εἰσωματικῆς τε καὶ ψυχικῆς, ἔλεγον, ὑγιείας βούλει τυχεῖν, τὸν ἐπίσκοπον μετακάλεσαι Σιλβέστρον, κάκεινός σοι καὶ τὴν λύμην ἀκίσειται τῆς σαρκός, καὶ ζωῆς ἀνωλήθρου καταξιώσει σε. Ἐπι τοῦτοις ὁ βασιλεὺς τοῦ ὕκνου ἀνεγεγών, στέλλει τοῖς μετακατηφομένοις εὐν αἰδέϊ τὸν ἐπίσκοπον. Καὶ παραγενομένῳ τῷ ἱερῷ Σιλβέστρῳ, *Εἰπέ μοι, ἱερῶ, ἐπίσκοπε, θρησκυύονται παρ' ὑμῖν θεοὶ Πέτρος καὶ Παῦλος ὀνομαζόμενοι ;* Ὁ δέ, *Ἐἰς ἡμῖν θεός γινώσκεται, ἀπικρίνατο, Πέτρος δὲ καὶ Παῦλος θεράποντες ἐκείνου καὶ ὑπηρέται εἰσίν.* Ἐξῆς οὖν ὁ βασιλεὺς διηγεῖται αὐτῷ τὸ ἐνύπνιον, καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς παρ' αὐτοῦ μυεῖται μυστήριον, καὶ βαπτίζεται. Καὶ B ἄνισιν ἐκ τῆς παναγοῦς καλυμβήθρας ὑγιῆς ὄλος, καὶ αὐτίκα ἀδειάν τε κηρύττει Χριστιανούς, καὶ τοὺς ναοὺς σφίσι ἀναπατάννυσι, καὶ νέους ἐφήσιον ἀνεγείρεσθαι. Κλείει δὲ τοῦμπάλιν τὰ τεμένη τῶν ψευδωνύμων θεῶν, ἀδειῶς τε προσίνα θεοπίξει τοὺς θεοσιζόμενους τῆ πίστει τῆ τοῦ Χριστοῦ. Βιάζεσθαι μὲν γὰρ οὐδένα ἔλαγε βούλεσθαι : τοὺς δ' ἐκόντας τῷ Χριστῷ προσεθεμένους ἀποδέχεσθαι. Ὁ μὲν οὖν οὕτω τῆ πίστει τοῦ Χριστοῦ προσεληλυθε τὸ κήρυγμα δ' ἐπλατύνετο, καὶ παρῆρσι τοῖς Χριστωνύμοις ἐδέδοτα. Προσίασιν οὖν τῆ τοῦ βασιλέως μητρὶ Ἰουδαίῳ, ἠπατήσθαι λέγοντας τὸν βασιλεῖα, καὶ ἔργῳ θεοφιλεῖ ἔργον ἀναμίξει θεομισίας. Θεοφιλεῖ μὲν, τὴν τῶν εἰδώλων καθαίρεισιν ὀνομάζοντας θεομισίαι ; δὲ, τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν ἄμον γὰρ εἶναι θεὸν ἀληθῆ τὸν παρ' αὐτῶν θρησκυύμενον τὸν Ἰησοῦν, δὲ ἀνθρώπων οἱ ἀλιτήρῳι κακοῦργον ἀπεικάλουν καὶ γόητα. Ἀναφέρει ταῦτα ἡ μήτηρ τῷ βασιλεῖ καὶ υἱῷ ὁ δὲ διαλεχθῆναι δεῖν ἔκρινεν ἐπ' ἀκροάσει αὐτοῦ καὶ τῶν τῆς γερουσίας λογάδων, τοὺς ταῦτα λέγοντας Ἰουδαίους, τῷ Ῥώμῃ ; ἐπισκόπῳ Σιλβέστρῳ καὶ τοῖς παρὶ αὐτῶν Ἰν' οὕτω γνοῖη, τίνα τὰ τῶν Ἰουδαίων εἰσιν εἰσαγόμενα. Γέγονεν ἡ διάλεξις. Ἐδοξαν οἱ λόγοι τοῦ ἱεροῦ Σιλβέστρου ἐπικρατέστεροι. Ἐκ διαλεκτικῆς δυνάμει ; ὑπερτερεῖν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Σιλβέστρον ἔλεγον, σημεῖον ἐζήτηον ἐπιδειξῆν. Μάλλον δὲ τις παρ' αὐτοῖς ; γόης ἀνὴρ Ζαμβρῆς, καλούμενος βουὴν ἐνεχθῆναι ἤξῆου, διὰ τοῦτου λέγων μέλλειν ἐνδειξασθαι τὴν δύναμιν τοῦ οἰκίου θεοῦ. Προσηνέχθη ὁ βοὺς, πεπλησίσκειν αὐτῷ ὁ Ζαμβρῆς, ὑπιψιθύρσιαι τι αὐτῷ εἰς τὸ οὖς. Κάκεινος μέγα τι καὶ γοσρὸν μακησάμενος, καὶ τρόμμῳ συνδινθῆς καταπέπτωκε καὶ νενέκρωτο. Ἡύχουν ἐπι τοῦτω οἱ Ἰουδαῖοι, τὸ τοῦ σφετέρου θεοῦ ὄνομα μὴ στέγειν λέγοντες τὸν ἀκούοντα. *Τί δέ, φησὶν ὁ Σιλβέστρος, ὁ λέγων τοῦτο τῷ ζωῳ (7) πρὸς τὸ οὖς οὐκ ἀκούει τοῦ λεγομένου ; πῶς οὖν οὐ θηήσκει κάκεινος ;* Καὶ ὁ Ζαμβρῆς Ὁὐ λέγων, ἔφη, στροφῆς τε καὶ πιθανόσθητος ἀρτι χρεια, ἀλλ' ἔργῳ, ἐπίσκοπε. *Εἰ οὖν τὸν παρὰ σοῦ νεκρωθέντα τοῦτον ταῦρον,*

Varia lectiones et notæ.

(7) Ὁ λέγων τοῦτο τῷ ζωῳ. Sic in uno e mss. Regiis, in alio τούτω.

ὁ Σιλβέστρος εἶπε, ὡσὼς αὐτὸς τῆ τοῦ Χριστοῦ Ἀ
ἐπακλήσει, οὐκ ἄν τι μᾶλλον δόξω ποιεῖν, καὶ
μεγάλῃ ἀποδείξω τὴν δόξαμν τοῦ Χριστοῦ;
Κάκαιο; κατέθετο · καὶ κατὰ τῆ σωτηρίας τοῦ
βσιλεύς (8) εὐθὺς ἐξωμόσατο, εἰ τὸν ταῦρον βῶι
ἀναβιώσαντα, τὸν Χριστὸν ὁμολογήσει Θεόν. Καὶ ὁ
Σιλβέστρος εἰς οὐρανὸν ἀτανίασ·, καὶ τὸν Κύριον
ἐπακαλοῦμενος, ἔστη τοῦ ταύρου ἑγγύς, καὶ τὴν
φοινῆν ἐπάραξ, ἐδόθησιν · Εἰ Θεὸς ἀληθὴς ἐστίν,
ἐν ἐγὼ κηρύττω Χριστὸν, ἔγραι, ταῦρε, καὶ
στῆθι ἐπι τοῦς πόδας σου. Λόγια γοῦν κινήθεις
ὁ ταῦρος ἀνέθορε. Καὶ οἱ παρόντες, Μάγας ὁ τοῦ
Σιλβέστρου Θεός, ἐξέδόσαν. Οἱ Ἰουδαῖοι δὲ κατα-
πλαγέντες τῷ θαύματι τοῖς ποσὶ τοῦ ἀγίου προσ-
έπιπτον καὶ ἰκέτευον ἰλιώσασθαι αὐτοῖς τὸν Θεόν,
καὶ τοῦ Θεοῦ σφῆς ἀξίωσαι βασιλείματος· καὶ ἡ
ἀξιδίμος δὲ τοῦ βασιλέως μήτηρ ἀμόητος; οὐσα
ῤῥῖον μυθηθῆναι καὶ βιπτισθῆναι· τυχοῦσα τοῖνον
τοῦ ἐφετοῦ, καὶ τὴν ἀληθῆ ἐπιγνοῦσα Θεόν, τοῦς
τόπους οὗ; οἱ ὠρατοὶ πόδες Χριστοῦ, ὡ; εἰρήνην
εὐαγγελισαμένου, διώδουσιν, θεάσασθαι ἐπιθύμησε.
Καὶ συμπαραλαβούσα τὸν θεσπίσιον Σιλβέστρον
εἰς Ἱερουσόλυμα παραγέγονε · καὶ τὸ τοῦ Κυρίου
προσκυνήσασα μνήμα καὶ τὸν θεῖον εὐρηκῶτα σταυ-
ρὸν ἐν ᾧ προσεπάγη σωματικῶς ὁ Θεός; ἡμῶν,
ναοῦς τε δομησαμένη πολυταλῆς, πρὸς τὸν υἱὸν καὶ
βασιλέα ἐπανελήλυθεν. Πλοῦς δ' ἐκ Φαύστης τῆς
τρῆς (9), Κωνσταντῖνον καὶ Κωνσταντῖνον καὶ Κῶνσταντα. Καὶ θυγατέρα Ἐλένην, ἡ τῷ Ἰουλιανῷ
συνέκησιν ὑστερον. Εἶχε δὲ καὶ ἐκ παλλακῆς υἱὸν ἕτερον Κρίσπον καλούμενον, τῶν ἄλλων αὐτοῦ υἱέων
πρεσβύτερον, ὃς καὶ παρὰ τῷ πρῶ; Λικίνιον πολέμῳ κολλάει; ἠρίστευσε. Τούτῳ ἡ μητρικὴ Φαύστη
ἐπιμαλεῖσα ἐρωτικῶς, ἐκαὶ μὴ εὐκαίθους ἐκαίνου ἐτύχασα, κατεῖπε πρὸς τὸν πατέρα ὡ; ἐρῶντος
αὐτῆς καὶ βιάσασθαι πολλάκις ἐπιχειρήσαντος. Διὸ καὶ θάνατον ὁ Κρίσπος παρὰ τοῦ πατρὸς; κατεκρίθη,
πισθέντος τῆ γαματῆ. Ὡ; δ' ἔγνω μετέπειτα ὁ αυτοκράτωρ τὸ ἀληθές, καὶ τὴν γυναῖκα ἐκάλασα,
διὸ δὲ τὸ ταῦτης ἀνάλαστον (10), καὶ τὸν φόνον τὸν τοῦ παιδός; εἰσαχθεῖσα γὰρ ἐν λουτρῷ ἡ Φαύστη
σχεδῶς ἐκκαυθένει ἐκαὶ τὴν ζῶην βιαιῶς ἀπέρρηξε. Σαρματῶν δὲ καὶ Γότθων (11) κατὰ τῆς
Ῥωμαίους; ὀπηκόου κεινημένων, καὶ τὴν Θρακίαν μόδραν ληζομένων, διανίσταται κατ' αὐτῶν Κων-
σταντῖνος; ὁ μέγιστος · καὶ τὴν Θράκην καταλαβὼν τοῖς Βαρβάρους; συρρήγνυται, καὶ κατ' αὐτῶν ἰσχυρῶς
λομπρότατον τρέπαιον.

se et baptizari flagitare : ac voti compos facta,
vero Deo agnito, loca quæ formosi Christi pedes,
quippe pacem annuntiare soliti, perambulassent,
spectare cupere. Ascito igitur D. Silvestro comite,
Hierosolyma proficiscitur : et sepulcro Domini ado-
rato, et sancta cruce inventa, cui Deus noster
corpore suo affixus fuerat, et templis magno sum-
ptu exstructis, ad filium revertitur. Suscepit impe-
rator e Fausta, filia Maximiani, tres filios, Con-
stantinum, Constantium et Constantem : ac filiam
Helenam, quæ Juliano postea nupsit. Habuit et e
concubina filium natu maximum Crispum, qui Li-
ciniano bello multa fortiter fecerat. Eum Fausta
noverca, insano amore correpta, cum ad concu-
bitum pellicere nequivisset, apud patrem detulit,
ut a quo adamaretur, sua pudicitia sæpe sollicitata.
Ob id crimen, capitis Crispum damnat pater, con-
jugi obsecutus. Sed deinde veritate cognita, de
ipsa quoque, cum ob impudicitiam, tum propter
filii cædem, penas sumit. Nam in balneum vehem-
enter calefactum introducta, æta præfocatur.
Cum autem Sarmatas et Gothi provincias Romanas
invasissent, et Thraciæ partes vastarent, Con-
stantinus Maximus contra eos insurgit : ac Thraciæ
occupata, commissoque prælio victis Barbaris,
splendidissimum triumphum consequitur.

τοῦ Μαξιμιανοῦ θυγατρὸς ὁ βασιλεὺς ἐγένετο
Κρίσπον καλούμενον, τῶν ἄλλων αὐτοῦ υἱέων
πρεσβύτερον, ὃς καὶ παρὰ τῷ πρῶ; Λικίνιον πολέμῳ
κολλάει; ἠρίστευσε. Τούτῳ ἡ μητρικὴ Φαύστη
ἐπιμαλεῖσα ἐρωτικῶς, ἐκαὶ μὴ εὐκαίθους ἐκαίνου
ἐτύχασα, κατεῖπε πρὸς τὸν πατέρα ὡ; ἐρῶντος
αὐτῆς καὶ βιάσασθαι πολλάκις ἐπιχειρήσαντος. Διὸ
καὶ θάνατον ὁ Κρίσπος παρὰ τοῦ πατρὸς; κατεκρίθη,
πισθέντος τῆ γαματῆ. Ὡ; δ' ἔγνω μετέπειτα ὁ
αὐτοκράτωρ τὸ ἀληθές, καὶ τὴν γυναῖκα ἐκάλασα,
διὸ δὲ τὸ ταῦτης ἀνάλαστον (10), καὶ τὸν φόνον
τὸν τοῦ παιδός; εἰσαχθεῖσα γὰρ ἐν λουτρῷ ἡ
Φαύστη σχεδῶς ἐκκαυθένει ἐκαὶ τὴν ζῶην βιαιῶς
ἀπέρρηξε. Σαρματῶν δὲ καὶ Γότθων (11) κατὰ τῆς
Ῥωμαίους; ὀπηκόου κεινημένων, καὶ τὴν Θρακίαν
μόδραν ληζομένων, διανίσταται κατ' αὐτῶν Κων-
σταντῖνος; ὁ μέγιστος · καὶ τὴν Θράκην καταλαβὼν
τοῖς Βαρβάρους; συρρήγνυται, καὶ κατ' αὐτῶν ἰσχυρῶς
λομπρότατον τρέπαιον.

Γ. Κατὰ δὲ θεῖον χρησµὸν βουληθεὶς ἀνεγείραι C
πλιν, ὡ; ἂν αὐτὴν ἐπὶ τῷ οἰκειῷ καλέσῃ ὀνόματι,
πρῶταρον μὲν ἐν Σαρδικῇ κτίσαι ταύτην προθετο ·
εἶτα ἐν Συγαίῳ (τὸ δὲ τῆς Τρωάδος ἐστὶν ἀκρω-
τήριον), ἐνθα καὶ θεμελίους αὐτὸν καταβάλλεσθαι
ἐτίει. Καὶ αὐθι; ἐν Χαλκηδῶνι τὴν πλιν ἤρξατο
ἀνοσθῆν. Αἰγεται δὲ καθίπτασθαι ἀετοῦς, καὶ τὰ
τῶν οἰκοδόμων ἀρπάζειν σπαρτία · τὸν μεταξὺ
εἰ διαπταμένους κορθῶν, ῥίπτειν αὐτὰ κατὰ τὸ
Βυζάντιον. Τοῦτο γοῦν πολλάκις γινόμενον ἀπηγ-

III. Urbem porro ex oraculo de suo nomine com-
diturus, primum in Sardica extruere in animo
habuit, deinde in Sigæo promontorio Troadis, ubi
etiam fundamenta jecisse fertur. Denique Chalce-
done opere inchoato, aquilas devolasse niememor,
fabrorumque funiculos raptos, freto superato,
juxta Byzantium dejecisse. Quod sæpius factum,
et imperatori nuntiatum, cum non temere esse,
sed a numine portendi aliquid videretur : ipse
Byzantium se confert, locum contemplatur, pro-

Variae lectiones et notæ.

(8) Κατὰ τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως. In Vita
S. Basilii Jun. n. 4 : Νῆ τὴν ὄρεϊαν τοῦ βασι-
λέως. De hac juramenti formula vide quæ adnota-
vinius ad Cinnamum, p. 483.
(9) Πλοῦς δὲ ἐκ Φαύστης ἐγένετο τρεῖς. Tres
palmarum surculos a terra surgentes, in nummo
Constantini, tres illius filios denotare apposite col-
legit Tristanus, Artemidoro, lib. 1, cap. 79, qui
principum liberos per ramos palmarum designari
scripsit, quod etiam Achmes tradit, cap. 256.
(10) Διὸ τε τὸ ταῦτης ἀνάλαστον. De cæde Cri-

spi et Faustæ, vide quæ commentatur Jacobus Got-
tolfredus ad Philostorgium, lib. 11, cap. 4.
(11) Γότθων. Victoriam a Constantino M. ex
Gothis relatam narrant Zosimus lib. 11, p. 680;
auctor Vitæ Constantini, lib. 1, cap. 8; et anonymus
Valesianus, p. 474, 476, qui hanc ad annum 323
referunt; ad hanc etiam spectant *Ludi Gothici* in
Kalendario Hervagiano et Bucheriano prid. Non. et
5 Id. Febr. quo quidem mense confectum hoc bel-
lum inde arguitur.

bat, mutat consilium, fabros Chalcedone illuc transfert, urbem studiosè condit, a se Constantinopolim vocat, et Matri Dei consecrat. Urbe ad xi mensis Maii absoluta, natalem ejus seu dedicationem celebrat, anno ab orbe condito quinquies millesimo octingentesimo tricesimo octavo: cum, ut quidam tradidere, Valentem, mathematicorum ejus ætatis principem, natalitium urbis thema constituere jussit, ut cognosceret, quot annos duratura esset. Respondet ille, sexcentos nonaginta sex, qui cum jam olim sint elapsi, nimirum aut falsa putanda est Valentis prædictio, et ars erroris haud inspersa: aut illi anni intelligendi erunt, quibus instituta reipublicæ ac status conservabantur, dum suus erat bonus senatus, dum cives sub legitima imperii potestate florebant, non autem manifesta tyrannis dominorum publica sibi pro privatis vindicabat, et ad suas voluptates conferebat, casque parum interdum honestas, publica quibusvis donando, nec pastorum instar subditos tractando, lana supervacua detondenda, et lacte parca bibendo: sed prædñnum 7 instar oves maclando, et carnes devorando, aut ipsas medullas exsurgendo.

Α γένη τῷ βασιλεῖ, καὶ οὐκ ἰδῶκει τυχαίως γίνεσθαι τὸ γινόμενον, ἀλλὰ τι διὰ τοῦτου τῆ θεῖου παραδουλου. Ἐπίσταται γουὺν αὐτὸς τῷ Μυζαντίῳ ὁ αὐτοκράτωρ, τὸν τόπον κατασκοπῶν, ἀρίσκειται, μετατίθησι τὸν σκοπὸν, μεταγίει τοὺς τεχνίτας ἐκ Χαλκηδόνος ἐκεῖ, τὴν πόλιν φιλοτίμως οἰκοδομεῖ. Κωνσταντινουπόλιν αὐτὴν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῷ οἰκίῳ καλεῖ, καὶ ἀνατίθησιν αὐτὴν τῇ Παρθένῳ καὶ Θεομήτορι. Ἦδη δὲ ἀπαρτισθείσης τῆς πόλεως, κατὰ τὴν ἐνδεκάτην τοῦ Μαῖου μηνῶς, εἰλεῖ τὰ ταύτης γενέθλια ἢ ἐγκαίνια, ἔτους ἐνισταμένου πεντακισχιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ὀγδοῦ. Ὅτε, ὡς τινες ἱστορήκασι, τὸν ἀστρονόμον καλέσας Οὐάλεντα (12), τῶν τότε περὶ τὴν τέχνην ταύτην ἐχολακῶτων τὸν ἀκριβέστατον, ἐκέλευσεν ἐπὶ τῷ γενέθλιῳ τῆς πόλεως συντάξει θεμάτιον, ἴν' ὀπόσους μέλλει διαμειναῖ αὐτὴ γνοίη ἐνιαυτοῦς. Ὁ δὲ εἰς ἑξακοσίους καὶ ἐνανήκοντα πρὸς τοὺς ἑξ ἐνιαυτοὺς διαρκέσαι αὐτὴν ἀπεφοῖδασεν· ὁπερ ἦδη καὶ παρεβρύχησαν πρὸ πολλοῦ. Ἡ γουὺν ἐψευσμένην ὑποληπτέον τὴν τοῦ Οὐάλεντος πρόβησιν, καὶ δεημαρτημένην τὴν τέχνην, ἣ ἐκεῖνα νομιστέον (13) ἐκείνον εἰπεῖν τὰ ἔτη, ἐν οἷς τὰ τῆς πολιτείας:

Variæ lectiones et notæ

(12) Οὐάλεντα. Is Vectius Valens nuncupatur, cujus laudantur per̄ ἐπιμῆταως τῶν ἀστέρων libri, præterea ejusdem Ἀνθολογία γενεθλιακῆ. Vide nostram Constantinopolim. Huc porro spectant, quæ scribit Zonaras, seu, ut alii volunt, Michael Glycas in Antipologetico ms. ad scriptum Manuclis Comneni imp. ad quemdam monachum missum, a quo reprehensus fuerat ob nimium circa astrologicas et mathematicas disciplinas studium: Περιέχει δὲ τὸ διαληφθὲν γράμμα, ὅτι τὰ τῶν ἀστέρων σχήματα σημεῖα εἰσιν ἀποδόσεων, οὐ μὴν καὶ ἐξ ἀνάγκης ἀποτελεσμάτων τῶν ποιετικῶν. Καὶ τῆνικαῦτα διαπρογοῦμενοι λέγομεν, εἰ κατὰ γε τὴν τοῦ γράμματος περιλήψιν οὕτως εἶχε καὶ τὰ τοῦ πράγματος· τίνας ἔνεκεν ὁ Οὐάλης ἐκεῖνος· ἐπὶ μέσου γὰρ ἄγιου μεγάλου μὲν, ὡς φασί, παρχληθείς Κωνσταντινίου, τέσσαρεςκαίδέκατον δὲ καρτερῆσαι ἔτος ἐπὶ τῇ καταβολῇ τῶν θεμελιῶν τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλιων· εὐδῆλον γὰρ ὡς εἰ τοσούτων ἐνιαυτῶν ἐκεῖνος ἔκαρτέρει παράτασιν. ὡς μὲν οὖν εἰ μείναι τὴν πόλιν διόλου τοῖς πολεμίοις ἀγέρωτων· τῇ πίσει τε προκόπτειν αὐτὴν, καὶ τοῖς λοιποῖς καθεξῆς καίρῳ ἂν ἐκαρτέρει λοιπὸν τῷ σκοπῷ αὐτοῦ συντελέζοντα, εἰ καὶ τὸ γράμμα προδήλω· τοῦτο λέγον οὐ βούλεται. Ἄδικοι γὰρ ἐνεύθεν οἱ ἀστέρες, ἴνα μὴ λέγω τὴν ποιτὴν αὐτῶν, ὠμολόγηται, τοὺς μὲν τῶν ἀνθρώπων μοιροῦς· τοὺς δὲ φονέας ἐξ ἀνάγκης ἀποτελοῦντες, καὶ εἰ δεῖ τ' ἀληθῆς εἰπεῖν, ἐπὶ μέσου τὸν Οὐάλεντα παράγειν ὄλωσ οὐκ ἔπριπε· τὰ γὰρ τῆς ἀστρολογίας ἐνεύθεν ἐψευσμένα καὶ μάλλον ἐλέγχεται· ὁ γὰρ Οὐάλης οὗτος ἀκριβέστατος καὶ ταῦτα ὡν ἀστρολόγος, εἰς ἐξηκοσίους πρὸς τοὺς ἐνανήκοντα ἑξ ἐνιαυτοῦς διαμειναῖ τὴν πόλιν ταύτην ἐφοῖδσε, καὶ οὕτω δεημαρτημένην τὴν τέχνην ἐξ ἀποτελέσματος ἔδειξεν· εἰ δὲ τὸν διελευθῆντα Οὐάλεντα καρτερῆσαι μὲν ἔτος τέσσαρεςκαίδέκατον εἰποι τις, χάριν δὲ ὅμως τοῦ καιρῶν ἐφευρεῖν ἀγαθὰ τινα τῇ πόλει μνημόνεα, δεξώμεθα τὴν παραγραφήν αὐτοῦ, ἀλλ' εὐθὺς ἀπορήσωμεν, οὕτω λέγοντας, τὶ θεοί, καὶ ἀπερισκέπτως τὰ τῆς πόλεως κατεβλήθη θεμέλια, οὐκ ἂν οὕτω τὰ κατ' αὐτὴν ἔχειν ἐμείλλεν ὁπωσδήποτε καὶ τῆμερον ἔχειν. Παρακαλοῦμεν μὴ εἰς τῆς ἡμεῖς ἀμνηστία καὶ περὶ τοῦτου κυμαίνεσθαι:

εἰ γὰρ οὕτω κατὰ τὴν πόλιν ἔχειν ἐμείλλε, καὶ μάτην ἐκεῖνος τοσούτον ἐκαρτέρει καιρῶν, ἢ οὐκ οὕτως. Καὶ εἰ χρὴ πολλὰ λέγειν· φαίνεται γὰρ ἐνεύθεν ὡς οὐ παρασημαντικοῦ μόνου εἰσὶν οἱ ἀστέρες, ἀλλὰ καὶ ἀποτελεσμάτων ἐξ ἀνάγκης ποιητικοῦ· εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν τοῦ τεχνίτου ἐκεῖνου τὸ γράμμα ὑπεραπολογουόμενον, διὰ γε, καθ' ἑκάστην ἀπροδοκῆτως τῇ πόλει συμπίπτοντα, σεισμοῦ· δηλαδὴ, ἐμπρησμοῦ καὶ ὅσα τοιαῦτα κατὰ λέξιν οὕτως διηγόρουσεν· οὐ γὰρ ἠδύνατο τὰ πάντα μίξω τε καὶ ἐλάχιστα συμπεριλαβεῖν ἐκεῖνος ἐφθασε μίξω τε καὶ ἐλάχιστα, καὶ αὐτὸς τὸ περὶ Θεοῦ λέγων Δαδιδικὸν οὕτω ῥητόν, Ὁ ἐπιδύνατο ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποῦν αὐτὴν ῥέμειν, ἐμεινεν ἐξ ἀνάγκης ἀπραχτός, ἐξ ἀνάγκης ἐνταυθοῖ, ὅτε καὶ αὐτὸν ἀποτραπούσης τὸν κλόνον τῆς γῆς, ἀκριβοῦς τοῦ ἐπιστήμονος σκέψασθαι. Ἄλλως τε εἰ κατὰ τὴν συμπεσοῦσαν ὥραν ἐπὶ τῇ καταβολῇ τῶν θεμελιῶν τῆς πόλεως, αὐθαίνει τε τὴν πίσιν ἐπανάγκας αὐτὴν τὴν πόλιν διαμειναῖ τοῖς πολεμίοις ἀγέρωτων· οὐ μὲν οὖν χάρις . . . κατοικοῦσιν αὐτὴν εὐσεβοῦσιν ἐπὶ τοσούτον καὶ τῇ κατὰ Χριστὸν ἀγάπῃ καθεκάστην πλατύνοντα· μάτην δὲ καὶ τῇ παναμώμῳ τοῦ Θεοῦ Λόγου Μητρὶ τὰς ἐνεύξεις ποιούμεν, καὶ φύλακα ταύτην ἐπιγραφόμενα, εἶχε τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ὁ Οὐάλης ἐπραγματοῦσατο· ἔκτοτε ταῖς τῶν ἀστέρων πρροσημειώσεσι. Μὴ οὖν εἰσῆς ἡμεῖς ἐπὶ τοσούτον διαπορεύεσθαι, καὶ λογισμοῖς διαταράττεσθαι, etc.

(13) Ἡ ἐκεῖνα νομιστέον. Sic etiam imperatorum Constantinopolitanorum suæ ætatis tyrannidem persingit Aretas in Apocalypsin, cap. lvi: Λαίπεται οὖν ἐτέρῳ ὑπονοσὶν Βαβυλώνα εἰκόσι λόγῳ· καὶ τὶς αὐτῆ· οὐκ ἄλλη, ἢ ἡ Κωνσταντινίου, ἐν ἣ παλαιὰ δικαιοσύνη ἐκοσμήθη, νῦν δὲ ἐν αὐτῇ φονεῦται ἐκ παραλλήλου ἀμίλλης, τῶν πολιτικῶν τοῖς ἐκκλησιαστικῶς· ἐξισωθῆναι σπευδόντων, μάλλον δὲ οὐκ ἰσωθῆναι, εἰ μὴ τις ἐξ αὐτῶν ἀρῇ τὸ ἀριστεῖον, εἰς μείζονα θεῖου θυμοῦ ἀναψῖν. Εἰ cap. lvi: Μητέρα δὲ τῶν πορνῶν καλῶν, ἦν ἂν βούλη πάλιν, εἶσε τὴν παλαιὰν Ῥώμην, εἶσε τὴν νέαν, εἶσε τὸν καιρὸν τῆς ἐπιδημίας τοῦ Ἀντιχριστοῦ, οὐκ ἂν ἀμάρτητος τοῦ ἀληθοῦς, διότι ἀμφοτέραι τὸ κράτος ἐνεδέξαντο τῶν ἄλων πόλεων.

ἐτρεῖτε ἔθνη, καὶ ἡ κατάστασις, καὶ ἡ γερουσία A Sic urbs a pio illo imperatore in veteris Byzantii solo condita est. Byzantium autem prius etiam urbs fuit haud obscura, neque ignobilis, sed et frequentia civium florens, et opibus, et viris fortibus, et mœnibus permunitis, adeo ut sub Severo, qui vetere Roma imperabat, per triennium a Romanis obsideretur, ac multa tolerarent cives, sicut supra in Severo narravimus. Dion item de Byzantium potentia, et murorum firmitate, in Severo ad hunc scribit modum: *Byzantium mœnia habuit robustissima: nam eorum lorica lapideis quadratis crassis constructa erat, et laminis ferreis colligata: interiora et aggeribus et œdificiis munita erant, ut omnia unus crassus murus esse viderentur. Inerant et multæ magnæ turres foras prominentes, et crebris fenestris adornatæ. Pars continenti obversa, ad magnam exsurgebat altitudinem: quæ mare spectabat, humilior erat, et portus uterque intra mœnia catenis claudi poterat, eorumque brachia utrinque turres multum eminentes sustinebant. Navigia vero habebant Byzantii quingenta, pleraque solitaria: quasdam etiam biremes, quarum nonnullæ et in prora et in puppi gubernaculis et gubernatoribus exornatæ erant, et duplis nautis, ut et accedere et recedere possent, navibus non conversis, et hostes tam in recessu quam accessu vexarent.* Adjicit Dion, VII turres a Thracia porta ad mare pertinuisse, quarum si quis aliam attigisset, tacita fuerit: sin in primam aliquid inclamasset, aut lapidem conjecisset, eam per machinam quamdam resonuisse, et eundem sonum proximæ tradidisse, donec omnes pervasisset: neque tamen aliam ab alia turbatam, sed per vices ab omnibus vocem et sonum exceptum. Ac talis olim Byzantina urbs fuit: sed inclytus Constantinus eam in immensum auxit, templa inædificavit, et multis rebus adornavit: denique teretem illam columnam porphyreticam, Roma, ut ferunt, allatam in foro lapideis tabellis instrato, unde a Græcis Placoton nominatur, erexit: juxtaque simulacrum æneum, tum artificio mirabili antiquæ manus pene viventis instar expressum, tum magnitudine insigni spectabile dedicavit. Eam statuum Apollinis esse ferunt, Ilio S Phrygiæ translata. Sed divinus imperator ille, suum illi nomen indidit, clavis quibusdam capiti insertis, qui corpus Domini salutiferæ cruci affixerant. Ea ad nostram quoque ætatem permansit integra, columnæ insistens: sed sub Alexio Commeno vehementis venti impetu dejecta concidit: nec ipsa solum communita est, sed multos etiam, qui casu illic erant, contrivit. Palladium item Troja in forum Placotum transtulit. Ita Constantinus Magnus cum aliis multis urbem adornavit, tum Byzantium, quod prius Thraciæ Heracleæ episcopatus erat, a Severo Perinthiis post captivitatem subje-

καὶ οἱ ταύτης ἤθουσαν πολῖται, καὶ ἔννομος ἦν ἐπιστασία, τὸ κράτος δὲ τὸ βασιλείου· ἄλλ' οὐκ ἀντικρύς τυραννίς, ἴδια τὰ κοινὰ τῶν κρατούντων λογιζομένων, καὶ εἰς οἰκείας ἀπολαύσεις χωρμένων αὐτοῖς· καὶ τούτων ἑνίας οὐκ εὐαγεῖς, καὶ δωρουμένων οἷς βούλονται τὰ δημόσια, καὶ οὐ ποιμένων τρόπον τοῖς ὑπὸ κείνοις προσφερομένων, κειρόντων τὸ περιττὸν τῆς τριχῆς, καὶ πειφαισμένως ἐμφορουμένων τοῦ γάλακτος, ἀλλὰ δικτὴν ληστῶν αὐτὰ καταθυόντων τὰ πρόβατα, καὶ τῶν σαρκῶν ἐμφορουμένων, ἣ καὶ αὐτοῖς ἐκμυζόντων τοῦ; μυελούς. Ἡ μὲν οὖν πόλις κτίσις παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς ἐκείνου βασιλέως ἀνφυκδόμητο, κατὰ τὸ πάλαι Βυζάντιον. Τὸ δὲ Βυζάντιον πόλις καὶ πρῶην ἐτύγχανεν, οὐ τῶν ἀνωμίμων ἢ τῶν ἀσήμενων, ἀλλὰ καὶ πλήθει πολιτῶν εὐθηνουμένη, καὶ πλοῦτι, καὶ ἀνδρῶν γενναιοτήτι, καὶ τειχῶν ἐρμυνοτήτι, καὶ τοσοῦτον, ὡς ἐπὶ τρεῖς ἑναιατοῦς ἐπὶ Σεβήρου, τοῦ ἐν Ῥώμῃ τῇ παλαιᾷ βασιλεύσαντος, παρὰ Ῥωμαίων πολιορχεῖσθαι, καὶ πολλὰ παρὰ τῶν πολιορχουμένων ὑποστῆναι αὐτοῖς, ὡς ἐν τοῖς περὶ Σευήρου μοι προϊστόρηται. Περὶ δὲ τῆς τῶν Βυζαντίων δυνάμεως, καὶ τῆς τῶν τειχῶν ὀχυρότητος, ταῦτα ὁ Δίων (14) ἐν τοῖς περὶ Σευήρου φησὶ· Τείχη δὲ τὸ Βυζάντιον καρτερώτατα εἶχεν· ὁ τε γὰρ θώραξ (15) αὐτῶν λίθοις τετραπέδοις παχῆσι συνφυκδόμητο, πλαξὶ χαλκαῖς συνδουμένοις, καὶ τὰ ἐντὸς αὐτῶν καὶ χώμασι καὶ οἰκοδομήμασι ὠχύροντο, ὥστε καὶ ἐν τείχεος παχὺ τὸ πᾶν εἶναι δοκεῖν. Πύργοι τε πολλοὶ καὶ μεγάλοι ἔξω τε ἐκκαίμενοι, καὶ θυρίδας κρείε ἐπαλλήλους ἔχοντες ἦσαν. Καὶ τὰ μὲν πρὸς τὴν ἡπειρον τείχη ἐς μέγα ὕψος ἦσαν. Τὰ δὲ πρὸς θάλασσαν ἥτερον ὕψουτο, οἱ τε λιμένες ἐντὸς τειχῶν ἀμφοτέροι κλειστοὶ ἀλύσειον ἦσαν, καὶ αἱ χηλαὶ αὐτῶν πύργους ἐφ' ἐκάτερα πολλοὺς ἔχοντας ἔβαρον. Πλοῖα δ' ἦσαν τοῖς Βυζαντίοις πεντακῶσια· τὰ μὲν πλεῖστα, μονήρη· ἑστὶ δ' ἃ καὶ δικροτα, καὶ τισιν αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς πύργου καὶ ἐκ τῆς πρύμνης κηδάλια ἦσκητο, καὶ κυβερνήτας· ναῦτας τε διπλοῦς εἶχον, ὅπως καὶ ἐπιπλέωσι καὶ ἀναχωρῶσι μὴ ἀνάστρεφόμενοι, καὶ τοῖς ἐναντίοις ἐν τε τῷ πρόσπλω καὶ τῷ ἀπόπλω αὐτῶν σφάλλωσι. Πρὸς τοῦτοις ἐπάγει ὁ Δίων, ὡς ἐπὶ ἀπὸ τῶν Θρακίων πυλῶν πύργοι καθεστηκότες πρὸς τὴν θάλασσαν ἦσαν· τούτων δ' εἰ μὲν τις ἄλλω τῷ προσέμιξεν, ἡσυχος ἦν. Εἰ δὲ δὴ τῷ πρῶτῳ τι ἐνεδόθησεν, ἣ καὶ λίθον προσέβριψεν, αὐτὸς τε ἔλαλει ἐκ τινος μηχανῆς καὶ τῷ δευτέρῳ τὸ αὐτὸ παριδίον ποιεῖν· καὶ οὕτω διὰ πάντων ὁμοίως ἐχώρει, οὐδὲ ἐπιτάρατον ἀλλήλους, ἀλλ' ἐν τῷ μέρει πάντες παρὰ τοῦ πρῶτου ἑτέρος τὴν τε φωνὴν καὶ τὴν ἤχην διεδέχοντο. Ταῦτα μὲν οὖν τοῦ Βυζαντίου πάλαι ἡ πόλις ἐτύγ-

Varia lectiones et notæ.

(14) Δίων· Cujus verba expendimus in Byzantii descriptione

(15) Θώραξ. Murorum lorica, vulgo *Cortina*, atque sic mendavimus, ubi Wolfius *frons* verterat.

etum, ut in Severo expositum est, in patriarchatus dignitatem restituit : Romæ veteri ob ætatis prærogativam, et imperium inde huc translatum, principatu relicto. Erat eo tempore Byzantii episcopus Metrophanes, vir sanctissimus, filius Domitii (frater is fuit Probi imperatoris) qui ob Christianæ religionis professionem, Roma Byzantium profectus, in episcopatus apicem evectus est. Post quem Probus alter, filius hujus, pontificium thronum conscendit : ei Metrophanes, frater successit.

χειρὸς ἀρχαίας μικροῦ πλατουύσης καὶ ἔμπνοα· λέγεται δὲ καὶ Ἀπόλλωνος εἶναι στήλην τὸ ἀγαλμα (17), καὶ μετενεχθῆναι ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Φρυγίᾳ πόλεως τοῦ Ἰλίου (18). Ὁ δὲ θεοῦτατος αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος εἰς οἰκεῖον ὄνομα τὸ ἀγαλμα ἔστησε (19), τῇ κεφαλῇ τοῦτου τινὰς τῶν ἡλῶν ἐναρμολάμενος, οἱ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου προσεπατάλευσαν τῷ σωτηρίῳ σταυρῷ, ὃ καὶ μέχρις ἡμῶν διήρκεσεν ἐπὶ τοῦ κίονος ἑστηκός. Πέπτωκε δὲ βασιλεύοντος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἀνέμου πνεύσαντος· βαλεῖται καὶ σφοδρῶ· κάκεινό τε συντέριπτο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ παρατυχόντων συντέριψε. Καὶ τὸ Παλλάδιον δὲ ἀπὸ τῆς Τροίας μετήνευκε, καὶ ἐν τῇ Πλακωτῇ καὶ τοῦτο ἔστησεν ἀγορᾷ. Ἄλλως τε οὖν, ὡς εἰρηται, πολλοῖς τὴν πόλιν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἐκόσμησε, καὶ πρότερον ἐπισκοπήν ὃν τὸ Νυζάντιον τῆς Θρακικῆς Ἡρακλείας, ὡς ὑπὸ Σαυήρου τοῖς Περινηθίοις ὑποτεθεὶν μετὰ τὴν ἄλωσιν ὡς ἐν τοῖς περὶ Σαυήρου ἱστορίαι, εἰς τιμὴν ἀνήγαγε πατριαρχικὴν (20), τῇ προεσθούτῃ Ῥώμῃ τὰ προσβία τηρήσας, διὰ τὴν προσδουγέειαν, καὶ τὸ ἐκεῖθεν τὴν βασιλείαν ἐνταυθα μετενεχθῆναι. Ἦν δὲ τότε τοῦ Βυζαντίου ἐπίσκοπος Μητροφάνης ὁ ἱερώτατος, υἱὸς Δοματίου, ἀδελφοῦ Πρόβου τοῦ βασιλέως γενόμενος, ὡς περὶ δὴ Δοματίας ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν μετενεχθεὶς, καὶ διὰ τοῦτο τὴν Ῥώμην λιπῶν εἰς Βυζάντιον παρεγένετο, καὶ εἰς τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἀνηνέχθη περιωπῆν. Μεθ' ὃν Πρόβος υἱὸς αὐτοῦ ἕτερος εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τοῦτον ἰδρύεται Ὀρόνον, ὃν Μητροφάνης (21) ὁ ἀδελφὸς διεδέξατο.

IV. Sub hoc imperatore Arius Alexandrinæ Ec- B
clesiæ sacerdos, celebrabatur, qui Dei Filium et Verbum creaturam dicere non dubitavit : et alterius esse naturæ, nec Patri coæternum. Nec ipse tamen auctor hujus sectæ exstitit, sed Origenes, qui præter plurimas alias perversas opiniones, etiam unigenitum Dei Filium, conditum esse, et a natura paterna diversum, affirmavit : nec videre posse Patrem, quemadmodum nec ipse videri possit a

Α χανεν· ὁ δὲ αἰσίμος Κωνσταντῖνος πολλαπλασίαν αὐτὴν ἐξεργάσατο. Καὶ ναοὶ δὲ περ' αὐτοῦ ἐν αὐτῇ καθιδρύθησαν, καὶ πολλὰ πρὸς κόσμον ταύτης γέγονασιν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ ὁ κυκλοτερὴς κίων ὁ πορφυροῦς, ὃν ἐκ Ῥώμης (ὡς λόγος) κομισθέντα κατὰ τὴν ἀγορὰν ἔστησεν, ἣ κατέστρωται λιθίναις πλαστῖν (16), ἀφ' ὧν καὶ Πλακωτῶν παρωνόμασται, καὶ ἐπ' αὐτοῦ χάλκεον ἐνίδρυσεν ἀγαλμα, θαῦμα ἰδέσθαι, διὰ τε τὴν τέχνην διὰ τε τὸ μέγεθος.

Τὸ μὲν γὰρ πελώριον ἦν, ἣ δὲ ἀκρίθειαν ἐδείκνυεν· λέγεται δὲ καὶ Ἀπόλλωνος εἶναι στήλην τὸ ἀγαλμα (17), καὶ μετενεχθῆναι ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Φρυγίᾳ πόλεως τοῦ Ἰλίου (18). Ὁ δὲ θεοῦτατος αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος εἰς οἰκεῖον ὄνομα τὸ ἀγαλμα ἔστησε (19), τῇ κεφαλῇ τοῦτου τινὰς τῶν ἡλῶν ἐναρμολάμενος, οἱ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου προσεπατάλευσαν τῷ σωτηρίῳ σταυρῷ, ὃ καὶ μέχρις ἡμῶν διήρκεσεν ἐπὶ τοῦ κίονος ἑστηκός. Πέπτωκε δὲ βασιλεύοντος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἀνέμου πνεύσαντος· βαλεῖται καὶ σφοδρῶ· κάκεινό τε συντέριπτο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ παρατυχόντων συντέριψε. Καὶ τὸ Παλλάδιον δὲ ἀπὸ τῆς Τροίας μετήνευκε, καὶ ἐν τῇ Πλακωτῇ καὶ τοῦτο ἔστησεν ἀγορᾷ. Ἄλλως τε οὖν, ὡς εἰρηται, πολλοῖς τὴν πόλιν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἐκόσμησε, καὶ πρότερον ἐπισκοπήν ὃν τὸ Νυζάντιον τῆς Θρακικῆς Ἡρακλείας, ὡς ὑπὸ Σαυήρου τοῖς Περινηθίοις ὑποτεθεὶν μετὰ τὴν ἄλωσιν ὡς ἐν τοῖς περὶ Σαυήρου ἱστορίαι, εἰς τιμὴν ἀνήγαγε πατριαρχικὴν (20), τῇ προεσθούτῃ Ῥώμῃ τὰ προσβία τηρήσας, διὰ τὴν προσδουγέειαν, καὶ τὸ ἐκεῖθεν τὴν βασιλείαν ἐνταυθα μετενεχθῆναι. Ἦν δὲ τότε τοῦ Βυζαντίου ἐπίσκοπος Μητροφάνης ὁ ἱερώτατος, υἱὸς Δοματίου, ἀδελφοῦ Πρόβου τοῦ βασιλέως γενόμενος, ὡς περὶ δὴ Δοματίας ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν μετενεχθεὶς, καὶ διὰ τοῦτο τὴν Ῥώμην λιπῶν εἰς Βυζάντιον παρεγένετο, καὶ εἰς τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἀνηνέχθη περιωπῆν. Μεθ' ὃν Πρόβος υἱὸς αὐτοῦ ἕτερος εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τοῦτον ἰδρύεται Ὀρόνον, ὃν Μητροφάνης (21) ὁ ἀδελφὸς διεδέξατο.

Δ'. Ἐπὶ τοῦτου τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὁ Ἄρειος τῆς ἐν Ἀλεξανδρίᾳ Ἐκκλησίας ἱερεὺς, ἐγνωρίζετο, κτίσμα τολμησᾶς εἰπεῖν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγον, καὶ οὐσίας ἑτέρας, καὶ οὐ συναΐσιον τῷ Πατρὶ, οὐκ αὐτὸς γεννήτωρ τῆς αἰρέσεως γεγονώς. Πρῶτος μὲν γὰρ Ἀριγιένης πρὸς ἄλλαις πλείσταις δόξαις διεφθαρμένος, καὶ τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κτιστὸν καὶ ἄλλότριον εἶναι τῆς οὐσίας τῆς πατρικῆς εἰσηγήσατο. Καὶ μὴ δυνάμενον ὄρᾶν τὴν

Variæ lectiones et notæ.

(16) Ἡ κατέστρωται λιθίνας πλαστῖν. Unde φέρων πλακώματος vocat Nicophorus Presbyter in Vita nondum edita S. Andreae propter Christum Sali. Vide quæ annotamus in nostra Constantinopoli, lib. 1, de hoc Foro Constantini.

(17) Ἀπόλλωνος ἀγαλμα. Multa perinde ibidem observamus de hac statua, ubi et quædam attigimus de clavis Dominicis in eam immisissis, non modo in caput, sed et in equi frenum : de quibus ita Nicophorus Presbyter in Vita nondum edita S. Andreae propter Christum Sali : Περιπατοῦντος τοῦ δεσίου ἐν τῷ δημοσίῳ φόρῳ πλησίον τοῦ κίονος, ὃν ἐν μακαρίᾳ μνήμῃ β' αἰεὺς Κωνσταντῖνος ὁ ἐν ἁγίοις ἔστησεν, ἐν ᾧ φασὶ καὶ τοὺς τιμίους ἡλῶς τοῦς ἐν τῷ ζωοποιῷ τοῦ Κυρίου σώματι ἐμπαρέντας ἐν τῷ ἐπάνω τοῦτου ἰσταμένῳ ἀνδριάντι ἔθετο, πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ, σκέπην τε καὶ φυλακτήριον τῆς βασιλείας τῶν πόλεων. Et Menæa ad 6 Martii :

Ἐπὶ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἣ εὐρεῖται τῶν ἁγίων ἡλῶν Φανέντες ἦλοι βασιλείας τοῦ μὲν κράτους, Ἄγαλμα κείται τοῦ χαλκοῦ δὲ κράτους.

Vide Theophanem p. 21.

(18) Τοῦ Ἰλίου. Sic inss. omnes : at Lambecius, seu Holstenius ad Codinum, De Orig. CP. n. 46, legendum contendit πῶλεως τοῦ Ἰλίου, seu Heliorpæos, ex Julii Pollucis Chronico : Καὶ ἐπάνω τοῦ κίονος ἔστησεν αὐτοῦ τὸ ἀγαλμα, ἔχοντα ἐν τῇ αὐ-

τοῦ κεφαλῇ ἀκτίνας ζ', ὅπερ χαλκούργημα ἦγαγεν ἐκ τῆς Ἠλίου, πόλεως οὐσης τῆς Φρυγίας.

(19) Εἰς οἰκεῖον ὄνομα τὸ ἀγαλμα ἔστησε. De porphyretica columna, et statua ei imposita, pluribus egimus in Notis ad Alexiadem, p. 382, et in Constantinopoli Christ. lib. 1, sect. 24, n. 6. Illud duntaxat hic addere licet, anonyum, De Inventione S. Crucis, apud Gretzerum, scribere a Romanis hanc statuum confectam et erectam ob cives liberatos a tyrannide Maximiani, hincque postmodum ab ipso Constantino translata in Constantinopolim. Ita ille, ubi de clavis Dominicis : Τοὺς ἐκ ἐτέρου δὲ ἐν τῇ στήλῃ ἔθετο, ἦν οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὲρ τῆς ἀπὸ Μαξιμιανῶ τοῦ τυράννου ἐλευθερίας, τῷ Κωνσταντῖνῳ ἐποίησαν· καὶ γὰρ ἦν ταύτην ἀγαγοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ κίονι τοῦ φόρου ἰδρύσασα.

(20) Εἰς τιμὴν ἀνήγαγε πατριαρχικῆν. Falsum quod ait patriarchatum Constantinopolitanum a Constantino M. erectum : hinc Metrophanem Byzantinum episcopum infra patriarcham vocat, ut et Josephus Ægyptius, De concilio Ephesino. p. 685, et Damascenus Studita homil. 35. Vide nostram Constantinopolim.

(21) Μητροφάνης. Consule, si libet, Acta SS. Metrophanis et Alexandri edita a Gretsero, S. Nicophorum in Chronogr. p. 415, 1 ed. Synaxaria et Menæa ad iv Junii, quæ illius Synaxiā celebravit Græci.

Πατέρα, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Υἱὸν ἀόρατον συγχάνειν εἰσῆγε τῷ Πνεύματι, ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐξεργασμένος ταῦτ' ἐπέφημα, ἀλλ' ἦσαν ἐν μόνοις γράμμασι κείμενα, σεσιγητό τε καὶ οὐπω δεδημοσίευτο· ὁ Ἄρειος δὲ εἰς προῦπον ταῦτα προήνεγκε, καὶ ἐπὶ τῶν δωματίων (22) ἐκήρυξε, καὶ πολλοὺς εἰς ἀσέβειαν ὑπέσχελισε, θορύβων τε καὶ σχημάτων τὰ· Ἐκκλησίας ἐπέπλησεν. Ὁ γνοῦς· ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἐκεῖνος ἐν Νικαίᾳ τῇ Βιθυνῶν συνελθεῖν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἐπισκόπους ἐκέλευσε, καὶ ἀθροισθέντων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτώ ἁγίων Πατέρων, ἐν οἷς ἦσαν καὶ ἱερεῖς τινες καὶ διάκονοι, ἀλλὰ μέντοι καὶ μοναχοί. Ὅτε καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐκεῖ παρῆν τῷ τῶν διακόνων εἰς κατελεγμένους ὡν τῆματι. Καὶ αὐτὸς ὁ Χριστιανικώτατος βασιλεὺς ἀφίκετο πρὸς τὴν Νίκειαν, καὶ συγκαθίσας τοὺς ἱεροὺς Πατέρας ἐκεῖνοις, ἐπέτραψέ τ' ἐπισημαίνειν τὰ παρὰ τοῦ Ἀρείου λεγόμενα, καὶ διαγνώσαι εἰ τι τῆς ὁρθῆς ἐκκλίνουσι δόξης. Οἱ δὲ καὶ ζητήσαντες, καὶ ἀκριβῶς ἐξετάσαντες τὸν μὲν Υἱὸν ὁμοούσιον καὶ ἁμῶν καὶ συναθῆον ἔδογματίσαν τῷ Πατρὶ. Τὸν Ἄρειον δὲ καὶ τοὺς ὁμόφρονάς ἐκεῖνους τῆς τῶν ὁρθοδόξων ἀμνηστίας ἐξεκήρυξαν. Ἦν δὲ τότε τῶν τὰ Ἀρείου πρεσβευόντων, καὶ ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος (25), τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρείας συγχάνειν ἐπίσκοπος, ἔς μετέπειτα λέγεται· ἀποστῆναι τῆς τοῦ Ἀρείου δόξης καὶ ἀμνηστίας τῶν τῶν Υἱὸν καὶ ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ δογματίζουσι, καὶ δεχθῆναι παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων εἰς κοινωνίαν. Μᾶλλον μέντοι ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς πρώτης συνόδου καὶ ὑπερμαχῶν εὐρηται τῶν πιστῶν. Οὕτω μὲν οὖν ταῦθ' ἱστορούμενα παρὰ τινῶν εὐρηται. Ἀμφίβολα δ' ἐκεῖνος αὐτὸς δι' ὧν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ εὐρηται συγγραψάμενος, εἴθισι. Πολλοῦ γὰρ ἐν τῷ εἰρημίνῳ συγγραμμάτι ἀρειανίζων καταλαμβάνεται, αὐτίκα παρὶ που τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου τὸν Δαβὶδ εἰσαγών λέγοντα· Αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐρετίλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. Φησὶ τὸν μὲν Πατέρα καὶ ποιητὴν ὡς ποιητὴν καὶ παρηγεμόνα νομίσθαι βασιλικῷ προστάττορα νόματι. Τὸν δὲ

A Spiritu, quæ deliramenta ex improbo cordis sui thesauro eructat. Verum ea in solis chartis jacebant, tecta silentio, necdum vulgata: sed Arius in conspectum protulit, et in ædibus prædicavit, multis ad impietatem pertractis, et Ecclesiis tumultu ac dissensionibus impletis. Quare cognita religiosissimus imperator provinciarum episcopos Nicææ Bithyniæ urbe convenire jussit Congressis igitur cccxviii sanctis Patribus, inter quos et sacerdotes nonnulli fuere, et diaconi atque etiam monachi: quin et Magnus Athanasius, adhuc in classe diaconorum constitutus illic aderat: ipse etiam Christianissimus imperator Nicæam venit, et sanctis Patribus assedit, et inquirere jussit, quid diceret Arius, ad iudicare, nunquid a recta sententia aberraret. Illi cum inquisivissent, et accurate rem excussissent Filium ejusdem cum Patre naturæ, dignitatis et æternitatis esse decreverunt. Arium vero cum suis sectatoribus e cœtu orthodoxorum publico præconio eiecerunt. Arii sectam tum amplexabatur etiam Eusebius Pamphili Cæsariæ Palæstinæ episcopus qui post descivisse dicitur ab Ariana opinione ac consensisse cum iis qui Filium Patri cœternum, ejusdemque naturæ esse docent, ac a sanctis Patribus ad communionem receptum. In actis autem primi Concilii, etiam acriter defendisse fideles traditur. Hæc sic a nonnullis exposita reperiuntur, quæ ipse in ecclesiastica sua Historia magis ambigua facit. In quo scripto sæpe Ario favere deprehenditur, ac statim in libri principio, Davidem citans: *Ipse dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt*, ait, *Patrem et factorem, pro conditore ac duce universi haberi, qui regio nutu imperet. Sed secundum ab eo divinum Verbum patria exsequi jussa.* Post nonnulla item dicit: *Hinc, ut Patris potentia et sapientia, secundas partes regni et imperii in omnes esse creditas.* Et paulo post iterum: *Ac esse naturam quamdam, quæ ante mundum vixerit et substituerit, ac Deo et Patri universi in rerum factarum officio ministravit, et Solomon sub persona*

¹ Psal. cxxviii, 5.

Variæ lectiones et notæ.

(22) Ἐπὶ τῶν δωματίων. Hesyehius: δώματα, οἰκίσματα, etc. Ita doma usurpant aliquando Scriptores inflmæ latinitatis, Petrus Damiani, l. v. epist. 11; liber *Mirac. S. Mauri*, cap. x; *Historia transl. S. Sebastiani*, n. 18; *Vita S. Aldegundis*, cap. 5, etc. Est etiam doma, tectum, vel atrium quod non legitur, Papiæ Gloss. Gr. Lat. δῶμα, tectum. Atque hac notione in Orientalibus provinciis usurpari observat non semel S. Hieronymus, in quibus domata dicuntur, quæ Romæ solaria vel mæriana vocantur, id est plana tecta, quæ transversis trabibus sustentantur. Hoc vero Zonaræ loco δώματα pro ipsis ædibus privatis accipi debere censuerim: tectum verit Interpres.

(25) Ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος. De Eusebio, et illius Arianismo, præter Theophanem et aliquot e veterioribus, agunt in primis Baronius, Scaliger ad Eusebii *Chronicon*, p. 431; Jacobus Gottlefricus ad Philostorgium, lib. 1, cap. 11; Henricus

Valesius ejusdem Eusebii *Historia ecclesiastica* editor et alii. Quæ porro ut id probet Zonaras affert ex eodem Eusebio, desumpta sunt ex lib. i. cap. 1, ubi deυτερεύοντα θεῖον λόγον etiam scribi in melioribus codicibus observat Valesius, ubi alii Θεοῦ, vel Θεὸν habent. Ex his porro Eusebii verbis non videre se quid reprehendat Zonaras scribit idem Valesius ad cap. 3, quo probet Ariani dogmatis illum sectatorem fuisse. Hunc consule, si libet. Photius epist. 144: Εὐσέβιος ὁ τοῦ Παμφίλου, εἶπε εὐόλος, εἶπε συνήθης, ὅτι μὲν Ἀρειανισμῷ ἐλλῶ, βῶσι μὲν αὐτοῦ τὰ βιβλία, etc. Georgius Hamartidus in Chronico ms. Περὶ τοῦ Παμφίλου Εὐσέβιου, ὅτι ἐν πολλοῖς αὐτοῦ συγγράμμασιν δείκνυται Ἀρειανὸς γνήσιος, εἰ δὲ καὶ ἐπαινῆται παρὰ τινῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ὡς πολυμαθῆς καὶ περὶ τὸν, καὶ θάπτερ καὶ Ὀριγένη; καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἐξῆς τῆς Ἐκκλησίας ὄντων.

sapientiae Dei ait : Dominus condidit me principium
 viarum suarum, etc. Deinde post alia plura infert :
*Et super hæc omnia, sicut Dei Verbum, quod ante
 fuit, et ante sæcula omnia factum est, venerabilem
 honorem a Deo Patre adeptum, adorari tanquam
 Deum.* Hæc et alia demonstrant, Eusebium Ariana
 dogmata probasse. Nisi quis dicat, id opus ante
 conversionem ab eo fuisse conscriptum. Illud igitur
 sanctum concilium dogma de eadem natura et
 æternitate Filii statuit, et divinum fidei Symbolum
 statim edidit, de Patris et Filii divinitate disse-
 rendo, non ultra illud progressum : *Cujus regni
 non erit finis.* Atque in illo desit : *Et in Spiritum
 sanctum.* Nam theologia de Spiritu sancto, post in
 secundo concilio contra Macedonium congregato,
 ea questione agitata, adjecta est. At imperator
 B **IO** par apostolis, Patrum concordia delectatus,
 dextram eis porrexit, et quorundam qui ob Chri-
 sti confessionem notas in corporibus suis gerebant,
 mutilata illa membra et partes deosculatus est,
 eosque ob mutilationes illas beatos pronuntiavit.
 Libellos contra quosdam episcopos oblatos, neque
 legit, neque examinari passus est, sed in conspectu
 omnium igni absumpsit, cum his verbis : *Etiamsi
 ipse episcopum aliquem delinquentem viderem, pur-
 pura mea eum tegerem.* Inde sanctos Patres in ur-
 bem regiam a se conditam traduxit, ut eam faustis
 comprecationibus prosequerentur, et secundum
 patriarcham deligerent, sanctum Alexandrum.
 Nam inclytus Metrophanes obierat. Iis peractis, ad
 suam quemque parœciam dimisit, honoribus et
 donis magnificis affectos. Imperatoris mater sancta
 Helena grandis natu (nam octogesimum ætatis an-
 num attigisse perhibetur) in cœlestes mansiones
 discessit : quam filius in æde sanctorum Apostolo-
 rum regaliter condidit. Suscepta contra Persas
 expeditione, triremibus Soteropolim defertur, que
 nunc Pythia vocatur : et natura calidis illius loci
 aquis usus, ubi etiam toxicum, a fratribus patre
 duntaxat eodem natis temperatum, hausisse fer-
 tur. Unde Nicœmediam profectus, diuturnitate
 morbi extinctus est, annos quinque et sexa-
 ginta natus, cum duo et triginta imperasset. Ei fi-
 lius Constantius, Antiochia profectus (nam ibi
 Persis repugnabat) cum adhuc viventem invenisset,
 D magnifice parentavit, et in sanctorum Apostolo-
 rum æde, peculiari tamen porticu ad id ædificata,
 sepeliit. Memoratur autem inclytus hic imperator
 pecuniam et citra delectum insumpsisse, et mi-
 nori cum delectu comparasse : ita ut ejus in lar-
 giendo studium magnificentie non tribuatur, sed
 contra : verum temperandum est calamo, ne quam
 divino illi viro labem aspergam. Enimvero profa-
 nus ille Julianus, in libro de Cæsaribus, quasi per
 derisum impensarum imperatoris religiosissimi,
 fugit Mercurium cum eo colloquentem, quærere,
quænam sit boni regis nota ? Cui ille respondeat,
Imperatori et habenda et insumenda esse multa.
 Fertur nec a studiis doctrinarum fuisse alienus,

A τούτου δευτερεύοντα θεῖον λόγον, ταῖς πατριαῖς
 ὑπουργούντα ἐπιταγαῖς. Καὶ μετὰ τινὰ λέγει·
 Τούτων ὡσαύτῃ τοῦ Πατρὸς ὑπάρχοντα δόξαν
 καὶ σοφίαν, καὶ τὰ δευτερεία τῆς κατὰ πάντων
 βασιλείας καὶ ἀρχῆς ἐμπροστυμένον. Καὶ αὖθις
 μετ' ἄλλα· Καὶ δεῖ ἐστὶν οὐσία τις προκόσμιος
 ζωσα καὶ ὑπεστώσα, ἢ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τῶν
 ὄλων εἰς τὴν τῶν γεννητῶν δημιουργίαν ὑπηρετη-
 σαμένη, καὶ ὁ Σολομῶν λέγει προσώπων· τῆς τοῦ
 Θεοῦ σοφίας· Κύριος ἐκτίσεν με ἀρχὴν ὁδῶν αὐ-
 τοῦ, καὶ ἐξῆς. Καὶ μεθ' ἕτερα πλείονα φάσκει· Καὶ
 ἐπὶ πᾶσι τούτοις, οὐα Θεοῦ λόγον προόντα καὶ
 πρὸ αἰώνων ἀπάντων οὐσιωμένον, τὴν σεβάσιμον
 τιμὴν παρὰ τοῦ Πατρὸς εὐληφῶτα, προσκυνεῖσθαι
 ὡς ἄν Θεόν. Ταῦτα καὶ ἕτερα δὲ τοῖς ἀρειανίζουσι
 δόγμασι δεικνύουσιν ἁμόφορνα τὸν Εὐσέβιον, εἰ μὴ
 τις φαίη, πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῷ πονηθῆναι τού-
 των τὴν συγγραφὴν. Ἡ μὲν οὖν ἀγία σύνοδος τὸ
 ὁμοούσιον καὶ συναίδιον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ δογματίσασα,
 καὶ τὸ θεῖον αὐτίκα τῆς πίστεως ἐξέθετο σύμβολον
 περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ θεολογήσασα ἐν αὐτῷ.
 Καὶ μέχρι τοῦ· Ὁ δὲ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος,
 καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ τούτου τέλος ποιη-
 σαμένη. Ἡ γὰρ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεολογία
 μετέπειτα προσετέθη ἐν τῇ δευτέρᾳ συνόδῳ τῆς
 περὶ τούτου γενομένης ζητήσεως, ἢ κατὰ Μακεδονίου συν-
 ἤκτο. Ὁ δ' Ἰσαπόστολος αυτοκράτωρ ἐπὶ τῇ τῶν
 Πατέρων ὁμολογῆσει ἐδειξάτο αὐτούς. Καί τινων
 τῶν ὑπὲρ τῆς τοῦ Σωτῆρος ὁμολογίας φερόντων τὰ
 στίγματα ἐν τοῖς σώμασιν, κατησπάζετο τὰ πεπη-
 ρωμένα τούτων μέλη καὶ μόρια, καὶ αὐτούς διὰ τῶν
 πηρώσεως αὐτῶν ἐμακάριζε. Δοθέντων δὲ λιβέλλων
 αὐτῷ κατὰ τινων ἐπισκόπων, οὐτ' ἀνέγνω τούτου·
 οὐτ' εἰς ζήτησιν ἤνεγκεν· ἀλλ' ἐνώπιον ἀπάντων
 κυρὶ αὐτοῦ· ἀπετέφρωσεν ἐπειπὼν, ὅτι *Κἀν αὐτό-
 κτης ἐγενόμην ἀρχιερέως τινὸς ἁμαρτάνοντος,*
τῇ κορυφίδι μου ἄν αὐτὸν συνεκάλυφα. Ἐκεί-
 θεν εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ κτισθὲν βασιλεῖον ἄστῃ τοῦς
 θεοῦς ἐκείνου· μεταγαγὼν Πατέρας, καὶ τῆς ἐξ αὐ-
 τῶν εὐλογίας ἀξιώσας αὐτὸν, καὶ χειροτονηθῆναι· πα-
 ρασκεύσας ἐν αὐτῷ δευτέρον πατριάρχην, τὸν ἱερὸν
 Ἀλέξανδρον (ὁ γὰρ αἰόδιμος Μητροφάνης μετήλλαξε
 τὴν ζωὴν), ἀφήκεν ἕκαστον εἰς τὴν οἰκίαν ἀπελθεῖν
 παροικίαν, τιμαῖς τε καὶ δωρεαῖς μεγαλοπρεπῶς
 D αὐτούς φιλοφρονησάμενος. Ἡ δὲ τοῦ βασιλέως μήτηρ
 ἢ μακαρία Ἐλένη εἰς γῆρας βαθύ καταντήσασα
 (ὀγδοήκοντα γὰρ λέγεται ζῆσαι ἐνιαυτούς) πρὸς τὰς
 οὐρανίους ἀπῆρε μονάς, ἣν ὁ υἱὸς ἐν τῷ τῶν ἁγίων
 ἀποστόλων νῶν βασιλικῶς ἐθησαύρισεν. Ἐκείνος δὲ
 κατὰ Περωσῶν ἑκστρατεύων τριήρασι κομίζεται εἰς
 τὴν Σωτηρόπολιν, ἢ νῦν ὀνομάζεται Ἡύθια· καὶ τοῖς
 ἐκείσε χρησάμενος· αὐτομάτοῖς θερμοῖς ὕδασιν, ἐνθα
 καὶ φάρμακόν τι πλεῖν δηλητήριον λέγεται παρὰ
 τῶν ἑτεροθλῶν αὐτῷ κερασθὲν ἀδελφῶν, εἰς Νικο-
 μιδεῖαν παραγίνεται· ὅπου καὶ τετελεύτησε, νοσήσας·
 ἐφ' ἱκανὸν, ἐκῶν γεγωνὸς πίντε πρὸς τοὺς ἐξήκοντα,
 βασιλεύσας δ' ἐκ τούτων τριάντων πρὸς θεοῦ, ἐν-
 δεόντων δύο μηνῶν. Ὦν δὲ υἱὸς Κωνσταντοῦ· ἐξ Ἀν-
 τιοχείας παραγεόμενος (ἐκεῖ γὰρ ἦν τὰς Πέρσις

ἀντιμαχόμενος) ἐτι ζῶντα εὐρών (24), ἐκίθευσε με-
γαλοπρεπῶς, καὶ ἐν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κατε-
βητο ἐρωῶ, ἐν ἰδαζούσῃ μέντοι στοφ. ἦν ἐπὶ τῇ
επαφῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὑποδομήσαν. Ἰστέρηται δὲ ὁ
ἀοιδίμος αὐτοκράτωρ ἐκείνος ἀφειδῶ; τε τὰ χρή-
ματα ἀναλίσκειν, καὶ ταῦτα πορίζειν ἐαυτῷ ἀφειδέ-
στερον. Ὡς μὴ μεγαλοπρέπειαν κρίνεσθαι τὸ περὶ
τὰς δαπάνας φιλέτιμον, ἀντικρυς δέ· ἀλλὰ μὴ τι
φαῦλον ἐρωῶ περὶ τοῦ θεοῦ ἐκείνου ἀνδρός. Ὅθεν καὶ
ὁ βέβηλο; Τουλιανὸς ἐν τῷ περὶ τῶν Καϊσάρων λόγῳ
αὐτοῦ, ἀποσκώπτων ὡσπερ εἰς τὸν εὐσεβέστατον
τουτοῦ βασιλέα διὰ τὸ πολυδάπανον, πλάττεται τὴν
Ἑρμητῆ διαλεγόμενόν οἱ, καὶ εἰ ἄν εἴη γνῶρισμα βασιλέως ἀγαθοῦ κωνθανόμενον· κακίτων πρό; τὸ
ἐρωτήματα λέγοντα, πολλὰ κακῆσθαι χρῆναι τὸν αὐτοκρατορα, καὶ ἀναλλοσκεῖν πολλὰ. Λέγεται ἐκ
μῆδὲ λόγων ἀνομιλητο; εἶναι, ἀλλὰ καὶ περὶ τούτους ἐσπουδακίναί, ὅς τι μείον τῶν ὅπλων. Κάντεῦθεν
αὐτῷ τὴν γλῶτταν γενέσθαι πρό; διάλεξιν εὐθιχτον, καὶ τινὰς συγγας προσεῖναι αὐτῇ, κατακρούσας τὰς
τῶν ἀκροατῶν ἀκοάς. Ἀναγράφεται δὲ καὶ μισοπότηρο; εἶναι, καὶ εἰωθῶς λέγειν μηδενὸς τῶν ἀπάν-
των τῆς τῶν κοινῶν πραγμάτων καταστάσεως; ἔνεκεν τὸν κρατοῦντα φαίεσθαι δεῖν, μῆδ' αὐτῶν τῶν οἰ-
κείων μελῶν. Τοῖς δὲ μεταβαλλομένοις ἐκ πονηρίας φιλανθρώπως διατιθέμενος ἔλεγεν ὅτι τὸ νοσοῦν μέ-
λο; ἀποκοπτεῖν καὶ σισηπῶς, ἵνα μὴ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς λυμανεῖται· οὐ μέντοι τὸ ὀφθαλμοῦ ἦδη τυχόν,
ἢ καὶ ὀφθαλμοῦ.

Ε'. Καὶ ὁ μὲν τρισάβδιος (25) βασιλεὺ; ἐκείνο; Β
πρό; τὰς αἰωνίους μετετέθη σκηναί;· ἢ δὲ τῶν
Ῥωμαίων ἡγεμονία (26) εἰς τοὺς τρεῖς ἐκείνου
παίδας μερίστω ἔμψασα· ὡς μὲν τινὰς συνεγρά-
ψαντο, παρὰ τοῦ πατρὸς σφίσι διανεμηθεῖσα, ὡς δ'
ἕτεροι, καὶ ἐαυτοῦς ταύτην αὐτῶν διαλομένων,
μετὰ τὴν ἀποθίωσιν τοῦ πατρὸς. Οὕτω δ' ἰστέρηται
προβῆναι παρὰ σφίσι ἡ διανόμησι;· τῷ μὲν Κών-
σταντι; προσκληρωθῆναι τὴν Ἰταλίαν, καὶ τὴν Ῥώ-
μην αὐτήν, τὴν Ἀφρικὴν τε καὶ Σικελίαν, καὶ τὰς
λοιπὰς τῶν νήσων, ἀλλὰ μέντοι καὶ τὸ Ἰλλυρικόν,
καὶ τὴν Μακεδονίαν, καὶ σὺν τῇ Ἀχαΐᾳ τὴν Πελο-
πόννησον· τῷ δὲ Κωνσταντίνῳ τὰς Κοτίαι; Ἀλπει;
σὺν ταῖς Γαλλίαι; προσνεμηθῆναι (Κότται; δὲ (27)
ὠνομάσθησαν ἀπὸ Κοτίου βασιλέως τῶν τόπων
τούτων γενομένου), καὶ τὸ Πυρρηναῖον κλίμα, μέχρι
τῶν Μαύρων τῶν τῷ πορθμῷ διωρισμένων τῷ τοῦ
Ἄκεανου· τῷ Κωνσταντίνῳ δὲ λάχο; (28) γενέσθαι,
ὅσα κατὰ τὴν ἑφῶν μοῖραν ἦσαν Ῥωμαίοι; ὑπήκοα,

A sed his quoque non minorem impendisse operam,
quam armis; itaque ¶¶ et in disserendo acutum
existitisse, ac nescio quam veluti magicam oratio-
nis illius vim aures hominum demulsiisse. Scribitur
et osor improborum fuisse: ac dicere solitus,
imperatorem nemini omnium, ne suis quidem pre-
priis membris, parcere debere, publicæ tranquillitatis
conservandæ causa: et humanus erga eos,
qui a malitia discederent. Membrum enim ægrum
ac putridum reseccandum, ne sana etiam inflceret;
non autem id quod vel in integrum esset restitu-
tum, vel certe consanesceret.

V. Imperatore illo beatissimo in æterna taber-
naculo translate, imperium Romanorum inter
tres illius filios est divisum, vel ab ipso, ut qui-
dam scribunt: vel, eo defuncto, ex ipsorum
consensu, ad hunc modum. Constanti attributam
esse Italiam, et Romam ipsam, Africam, Sici-
liam, cum reliquis insulis, atque etiam Illyricum,
Macedoniam, et cum Achaia Peloponesum. Con-
stantino Alpes Cottias, quæ nomen habere dicuntur
a Cottio illius loci quondam rege, cum Gallis,
et tractum Pyrenæi usque ad Mauritianum, Oceani
angusto freto, diremptam ab Hispaniis. Constantio
ea obvenisse, quæ in orientali parte Romanæ di-
tionis erant, et Thraciam cum urbe paterna. Post
hanc regnorum partitionem, Constantius in Ori-
entem se contulit, ad Persarum arma reprimenda.
Nam eorum dux Sapore, audita Constantini Ma-
gni morte, Romanas provincias continentibus po-
pulationibus et direptionibus infestabat. Interea

Variæ lectiones et notæ.

(24) Ἐτι ζῶντα εὐρών. Solus Zonaras Constantium Cesarem, qui tunc erat Antiochiæ, vivente adhuc patre supervenisse scribit, eoque mortuo sanus magnificentissimum duxisse, ut observat Henricus Valesius ad lib. iv Eusebii *De Vita Constantini*, cap. 70.

(25) Καὶ ὁ μὲν τρισάβδιος. Scribit Henricus Valesius in Notis ad lib. xvi Marcellini, in Constantini filiorum Historia solito diligentiores fuisse Zonaram: quod viri doctissimi iudicium hic apponendum duxi.

(26) Ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονία. Partitionem imperii Constantiniani inter illius filios ita prosequitur Scriptor Vitæ S. Artemii MS.: Ἄρτι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τὸν βίον ἀπολιπόντος, εἰς τρεῖ; ἀρχὰς ἢ τῶν Ῥωμαίων ἔξουσία διεμερίσθη, τῶν υἱῶν αὐτοῦ Κωνσταντίνου, Κωνσταντίνου τε καὶ Κωνσταντοῦ ταύτας διελομένων καὶ τῷ μὲν πρώτῳ Κωνσταντίνῳ αἱ ἄνω Γαλλίαι καὶ τὰ ἐπέκεινα Ἀλπειῶν, αἱ τε Βρετανικαὶ νῆσοι, καὶ ἑω; τοῦ ἑσπερίου Ἄκεανου κλίρο; ἐδόθησαν. Τῷ δὲ Κωνσταντι-

ὡς ὀστάτω αἱ κάτω Γαλλίαι, ἦγουν αἱ Ἰταλίαι, καὶ αὐτὴ ἡ Ῥώμη. Ὁ δὲ Κωνσταντίνος ὁ δεύτερο; τῶν Κωνσταντίνου υἱῶν, ὅς ἦν ἐπὶ τῶν τῆς ἐφῶς τότε πραγμάτων πρό; τοὺς Πέρσας ἀγωνιζόμενος, τὸ τῆς ἀνατολῆ; ἀσπάζεσθαι μέρος, καὶ τὸ Βυζάντιον μετονομασθῆν ἐκ Κωνσταντινουπόλεω καὶ Νέαν Ῥώμην, ποιεῖται βασιλεὺς, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι τῆς Προποντιδο; ὅπεσα ὑπήκοα Ῥωμαίοι; τὴν τε Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν, καὶ Ἀφυτίον, καὶ τὰς νήσους ἀπάσας τῆ αὐτοῦ βασιλείᾳ καὶ πολιτείᾳ ὀποτελῆ καθίστησι. Vide Constantinum, lib. ii *De Themat.* cap. 9 et alios passim scriptores.

(27) Κότται; δὲ. De Alpibus Cottis, et regno Cottio, illiusque regno multa habent Simlerus in Comment. de Alpibus; Cluverius, lib. i *Italiae antiq.* cap. 42 et 32, et alii passim.

(28) Τῷ Κωνσταντίνῳ δὲ λάχο;. Eunapius, in *Adesio*, p. 44: Διαδεξάμενο; δὲ ὁ Κωνσταντίνος τὴν βασιλείαν, καὶ κληρωθεῖς, ἴσα γὰρ ἐκληρωθῆ, ταῦτα δὲ ἦν τὰ ἐξ Ἰλλυριῶν εἰς τὴν Νεβίαν καθήκοντα.

Constantinus cum Constante ob partitionem provinciarum expostulat, petens, ut aut parte regni sibi cedat, aut partitio de integro instituat. Cum autem ille priore divisione niteretur, et quæ obveniant tueretur, neque fratri vel minimum concederet: Constantinus, armis arreptis, provincias Constantis invadit. Qui tum in Dacia agens, mox illo cognito, duces cum exercitu contra eum mittit, ipse mox cum majoribus copiis secuturus. Qui missi erant, cum parum a Constantino abessent, insidias locant: pugnaque inita, fugam simulant. Quos, dum Constantini milites persequuntur, qui in insidiis collocati fuerant, a tergo invadunt. Sic fugientibus **12** etiam conversis, in medio duorum exercituum intercepti, magna ex parte cadunt, ipso etiam Constantino interfecio. Nam equo vulnerato, et ex vulnere efferato, sella excussus, multis vulneribus conficitur: neque voti compos factus, et quia injuriæ fuerat auctor, præter jacturam sui imperii vita etiam privatus. Sic occidentali regno ad unum Constantem devoluto, is etiam nefandis amoribus implicatus, et perversam vitæ rationem secutus, insidiis Magnentii miserabiliter perit: quem Magnentium e militum seditione, strictis jam gladiis in necem ejus ruentium, eripuerat. Dum hæc geruntur, Constantius in Oriente, cum Persarum rege Sapore pugnat, filio Narsei, verum ex ignobili muliere procreato. Nam is e principe uxore tres filios susceperat, Adanarsem, Hormisdam, et tertium quemdam. Defuncto Narseo, Adanarses natu maximus in imperio succedit. Sed ex nimia crudelitate et inhumanitate odio Persarum suscepto, regno excidit. Cujus atrocis ingenii specimen quoddam est profectum. Aliquando patri ejus tentorium Babylone allatum est, e variis illius loci pellibus confectum. Quod modo extensum, dum Narses contemplantur, rogat Adanarsem puerum adhuc, ut placeat? Tum ille: *Ubi, inquit, regno potitus fuero, pulchrius tentorium ex humanis pellibus conficiam.* Sic ab ipsa infantia immanitatem suam declarabat. Eo igitur pulso, Saporis regnum est delatum: qui statim fratrem alterum oculis privat, Hormisdam vincit in custodia tenet. Cæterum mater, et uxor illius, custodibus pecunia delinatis, ad visendum cum admissæ, limam illi dederant, qua ferrea vincula dissecaret: et quid deinceps faciendum esset, monuerant, paratis equis et fugæ comitibus.

A καὶ πρὸς τοῦτοις τὴν Θράκην σὺν τῇ πόλει τῇ πατρικῇ (29). Οὕτω δὲ τοῦ μερισμοῦ τῆς ἀρχῆς προδάντος, ὁ μὲν Κωνσταντῖος εἰς τὴν ἑβρὴν ἐχώρησεν, ἐκστρατεύων κατὰ Περσῶν (30). Ὁ γὰρ τούτων ἡγεμενῶν Σαπώρης (31) τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου γούου Κωνσταντίνου, κατὰ τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους τελούτων ἐπιῶν καὶ ληζόμενος οὐκ ἐπαύετο. Ὁ δὲ Κωνσταντίνος τῷ Κώνσταντι ἐπαύετο, τὴν διανέμῃσιν τῶν χωρῶν αἰτώμενος· καὶ ἡ παραχωρησὰ μέρους αὐτῷ τῆς ἀρχῆς ἀπαίτων, ἢ ἀναδάσασθαι τὰς βασιλείας ἄμφω ζητῶν. Ὡς δ' ἐκείνος τῆς ἡδῆ γεγονυίας διανεμήσεως εἶχετο, καὶ τῶν αὐτῷ προσκληρωθέντων ἀντείχετο, καὶ οὐδὲ τοῦ βραχυστοῦ παρεχώρει τῷ ἀδελφῷ, ὅπλα κατ' αὐτοῦ ἦσαν ὁ Κωνσταντίνος καὶ ἐπῆλθε τῷ λάχει τοῦ Κώνσταντος. Ὁ δὲ ἐν Λακίᾳ ἀποδημῶν, καὶ τὴν κίνησιν τοῦ Κωνσταντίνου μαθὼν, στρατεύματα κατ' αὐτοῦ πέμπει καὶ στρατηγούς, καὶ αὐτὸς ἑστὸν ἦδη μετὰ πλείονος στρατοῦ ἐπιστῆναι ἐπαγγελάμενος. Οἱ γοῦν πεμφθέντες ἐγγὺς τοῦ Κωνσταντίνου γενόμενοι λόχους καθίζουσι· καὶ συμβαλόντες αὐτῷ φεύγειν ὑπεκρίνοντο. Τῶν δὲ τοῦ Κωνσταντίνου διωκόντων αὐτοῦ, ἐξόπισθεν αὐτῶν οἱ λοχῶντες αὐτοῦς γενόμενοι, κατὰ νότων αὐτοῦ ἐπιπέθονται. Καὶ οἱ φεύγοντας ἐπιστραφέντες, μέσον περιέσχον αὐτοῦς. Καὶ πάλυ τῆς τοῦ Κωνσταντίνου διέφθορο στρατιᾶς, κάκιστος αὐτός. Τοῦ γὰρ ἵππου τραθέντος αὐτοῦ καὶ διὰ τὸ τραῦμα σφαδάζοντος καὶ ἀνασκιρτώντος, ἐκπίπτουσα τῆς ἰδρας ὁ Κωνσταντίνος καὶ ἀνηρέθη, πολλὰ δεξιόμενος τραύματα, οὔτε τυχῶν τῆς ἐπέσεως, καὶ οὐ ἀδίκων ἦρξε, καὶ τὴν οἰκίαν τῆς ἀρχῆς μόλις ἀποβαλὼν, καὶ αὐτὴν προσζημιωθείς τὴν ζωὴν. Καὶ γέγονεν ἡ τῆς ἰσπερίου λήθεις ἐκκράτεια ὑφ' ἐνὶ μὲν Κώνσταντι (32) βασιλεῖ. Ἔστα κάκιστος εἰς ἀλλοκότους ἐκκυλισθείς ἔρωτας καὶ ἐκπεθετημένην ζωὴν ὑπὸ Μαγνητίου ἐπεθουλεύθη, καὶ ἀθλίως ἀπώλετο, Μαγνητίου, ὃν ἐκείνος ἐκ στάσεως στρατιωτικῆς περιέσχεσε κινδυνεύοντα, ἦδη τῶν στρατιωτῶν κατ' ἐκείνου τὰ εἴφη ἠρότων, καὶ διαχειρίσασθαι αὐτὸν ἄρμηκῶτων. Ὁ Κωνσταντῖος δὲ περὶ τὴν ἑβρὴν διατριβῶν τοῖς Πέρσαις ἐμάχετο, Σαπώρου (33) τοῦ ἔθνους, ὡς εἴρηται, βασιλεύοντος· ὃς Ναρσῆ μὲν ἦν υἱὸς, οὐ μόντοι ἐξ ἐπισήμου γυναικός. Ἐκ γὰρ τῆς πρωταυσίας τῶν αὐτοῦ γυναικῶν τρεῖς ἐγένοντο τῷ Ναρσῇ καὶ δύο, Ἀδανάρσης καὶ Ὀρμισδάς καὶ τρίτος ἕτερος. Τελευτήσαντος δὲ Ναρσοῦ, ὁ πρεσβύτερος τῶν τριῶν τούτων Ἀδανάρσης τῆς ἀρχῆς διάδοχος γέγονεν. Ὡμὸς δὲ λίαν

Variæ lectiones et notæ.

(29) Καὶ πρὸς τοῦτοις τὴν Θράκην σὺν τῇ πόλει τῇ πατρικῇ. Errasse Victorem, qui Thraciam Constanti postremo ex Constantini filiis obvenisse scribit, pridem observatum ab aliis.

(30) Κατὰ Περσῶν. Qui Antiochiam circumsederant et ceperant, ut est apud Eunapium in *Ædesio*.

(31) Ὁ Σαπώρης. De hæc Saporis expeditione, et Nisibi a Persis obsessa, agunt Philostorgius, l. iii, c. 24; Ammianus, *Chron. Alexand.* p. 672, 674, 676; Theophanes p. 28, 32, et alii passim.

(32) Ἰσ' ἐνὶ Κώνσταντι. Res gestas a Constante scripsit Eustochius Cappadox Sophista, ut est apud Eudociam Augustam in Ioniis mas. Ἐγραφε τὰ κατὰ Κώνσταντα τὸν βασιλεῖ, etc. ubi apud Suidam perperam ommissa vox τὰ.

(33) Σαπώρου. Vide Zosimum lib. ii, ubi et de Hormisdæ ad Constantium fuga, de qua etiam Ammianus, lib. xvi, p. 71. Narsei vero mentio est apud Eutropium, Theophanem, et alios. De Hormisdæ agitur pluribus in Constantinopoli.

τορχάνων καὶ ἀπηνής, κἀνετύθεν μισούμενος ὑπὸ τῶν Περσῶν τῆς βασιλείας ἐκπίπτων. Εἰρήσθω δὲ τὴ καὶ τῆς ἐκείνου γυναικτικῆς ὀμότητος γυνώρισμα. Σκηνή ποτε τῷ πατρὶ αὐτοῦ διακομιστῆ ἐκ Βαβυλώνας, δέρμασιν ἐγχωρλοῖς (34) ποικιλώτερον ἐργασμένη. Ταύτην ὅν ἐκταθείσαν ἀρτι θεώμενος ὁ Ναρσῆς ἠρώτησε τὸν Ἀδανάρσῃν (34'), παιδίον ἐπιτορχάνοντα, εἰ ἀρθεῖαι αὐτῷ ἢ σκηνή; Ὁ δὲ ἀπακρίνατο· *Εἰ κρατήσῃ τῆς βασιλείας, κρεῖττω ταύτης ποιήσῃν ἐξ ἀνθρώπων δοῦρα*. Οὕτω νηπιόθεν ἐνέφαινε τὴν ὀμότητα. Τούτου εἰς τὸν οὐτὸν τῆς βασιλείας ἐκπίπτωντος, Σαπῶρης τὸν τὴν ἀρχὴν ἀνείσηστο. Καὶ ὡς εὐθύ; τὸν μὲν ἑταρὸν τῶν ἀδελφῶν ἐξετύφλωσε· τὸν Ὀρμισδαν δὲ δεσφῆσας ἐμφρῦρον εἶχεν. Ἡ δὲ γὰρ μήτηρ ἐκείνου καὶ ἡ γυνὴ χρέμασι δεξωσάμεναι τοὺς φρουροὺς, εἰς ἐπίσκαψιν ἐκείνου παρεχωρήθησαν εἰσελθεῖν. Καὶ εἰσελθούσαι βίβην (35) αὐτῷ περιέσχον, ἵνα ταύτη τὰ σιδήρεα διακόψῃ δεσμὰ, ὑποθίμεναι καὶ δεσὰ δίεσι μετὰ ταῦτα ποιεῖν, ἴσπους τε αὐτῷ καὶ τοὺς συναποθράσσοντας ἐτοιμάσασαι. Ἐἴτα τοὺς φρουροὺς; ἢ ἐκείνου σῦνευος δέπνον παρέθετο θαψιλῆ· οἱ δὲ καὶ βρωμάτων ἐμφορηθέντες, καὶ τοῦ ἀκράτου σπασαντες ἀκρατίστερον, ἀλήφθησαν ὑπὸν βαρεῖ. Ὁ δ' Ὀρμισδης κοιμωμένων ἐκείνων, καὶ τὰ δεσμὰ τῇ βίβνι διέκοψε, καὶ τῆς φρουρᾶς ἐξελθὼν ἤχετο, καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέδρα, καὶ ὑπεδέχθη φιλοτιμώτατα. Ὁ δὲ Σαπῶρης ἴσκει τῇ φυγῇ ἐκείνου ἐφῆδισθαι, οἷα τὸν ἐξ ἐκείνου ἀποσκευασάμενον φέβον, οὐ μόνον ἐκδοθῆναι οἱ τὸν φυγάδα οὐκ ἐξεζήτησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐνείμας ἐξέπαμψεν. Ἦν δὲ ὁ Ὀρμισδης καὶ πολλὰς τὴν ἰσθύν, καὶ ἀκοντιστῆς περιδέξιος; ὡς ἐν τῷ πάλλιν κατὰ τινος τὸ ἀκόντιον λέγειν ὅπου βαλεῖ τὸν πολέμιον. Οὗτος τοίνυν τῷ Κωνσταντίῳ κατὰ τῶν ὁμοφύλων συνεστρατεύετο, ἀρχεῖν ταχθεῖ; ἰσπίων ὄλης πολλῆς. Ὁ βασιλεὺς δὲ Κωνσταντῖος πολλάκις τοῖς Πέρσας συμβαλὼν τὴν ἡττονα μόραν εἶχε, καὶ πολλοὺς τῶν οικείων ἀπέθαλε, καὶ τῶν Περσῶν ἐκπλεῖστοι πεπτῶκασι, καὶ αὐτὸς; ὁ Σαπῶρης ἐτέτρωτο.

Γ'. Οὕτω μέντοι τῶν ἐπὶ Πέρσας πολέμων συνεχθέντων τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίῳ, μαθὼν ταῦτα Μαγνέντιος ὡς ἐκ πατρὸς μὲν γεγέννητο Βρεττανῶν, ἐν τοῖς προσηκτοῖσι δ' ἐστρατεύετο, εἴτα καὶ κόμης ὠνομάσθη ταγμάτων δύο· Ῥωμαϊκῶν, τυραννησάτω καὶ πρώην ἐπιθυμῶν, τότε μάλλον ἴδετο τῷ σκοπῷ, ὅτι ἀτυχοῦντα περὶ τὸν Περσικὸν πόλεμον ἤκουε τὸν Κωνσταντῖον. Καὶ εὐκαιρίαν ἔκρινε τῆνεκαῦτα τοῦ ἐπιχειρησάτω τῇ τυραννίδι· καὶ πλάσάμενος; τὰ ἑαυτοῦ ἑορτάζειν γενέθλια ἐν Ἀγροσταλίῳ τῇ πόλει (36) συνεκάλεσε τοὺς ἐξόχους τῆς πόλεως, τοῦ συμποσίου αὐτῷ συμμεθέξοντας, τοὺς μὲν καὶ συνίστορας αὐτῷ τοῦ σκοποῦ, τοὺς δὲ καὶ ἀμετῆχου; τοῦ σκέμματος. Καὶ παρέτεινε τὸν πότον ἕω; ἰσπίρας. Ἐξασαστὰ; δὲ τοῦ συμποσίου, ἀφνης; εἰς τὸν κορτῶνα εἰσέβραμε, καὶ πρόβεισιν ἐκείθεν μετὰ βραχὺ ἐν σχήματι βασιλείας; σὺν δορυφόροις πολλοῖς, ὃ τοὺς μὴ συνεδῶτα; αὐτῷ τὴν πρᾶξιν ἐτάραξεν. Ἐκεῖνος; δὲ διαλεχθεὶς τοῖς παρ-

A Deinde uxor ejus custodibus opiparam cœnam apponit. Illi et epulis distenti, et mero obrati, in profundum somnum delabuntur. Quibus dormientibus, Hormisdas et vincula rumpit, et castello elapsus, a Romanis honorificentissime suscipitur. At Sapor fuga ejus lætari se ostendebat, ut metu ab eo imminente liberatus. Nam exsulem non modo dedi sibi non postulavit, sed uxorem etiam honorifice ad eum misit. Erat autem Hormisdas, et magni roboris, et jaculator adeo peritus, ut dum jaculum vibrabat, prædiceret, qua parte hostem percussurus esset. Ille igitur Constantio contra populares suos navat operam, multis equitum turmis præfectus. Verum Constantius imperator, sæpe cum Persis congressus, inferior recedebat, multis suorum amissis: ceciderunt etiam Persarum plurimi, Sapore ipso vulnerato.

C. VI. Cognitis autem adversis Persico bello Constantii rebus, Magnentius, patre Britanno natus, qui primum inter protectores militarat, deinde comes duarum Romanarum legionum appellatus fuerat, cum jampridem regni occupandi cupiditate æstuaret, tunc magis etiam consilium suum urgebat, cum Persico bello rem male gerere Constantium audiret, opportunitatem optata perficiendi dari sibi ratus. Itaque per speciem natalis sui celebrandi Augustoluni, primores civitatis ad epulas invitat, quosdam consilii sui conscios, nonnullos ignorantes, quid animi haberet: productoque usque ad vesperam convivio, surgit, et prope cubiculum ingressus, paulo post habitu regio cum multis satellitibus progreditur. Ea res ignaros quid moliretur consternavit: sed oratione ad eos qui aderant habita, alios verbis, alios vi in suas partes traducit; hisque comitantibus regiam ingreditur, pecuniam dilargitur, portis urbis cu-

Variaſ lectiones et notæ.

(34) Ἐκ Βαβυλώνας, δέρμασιν ἐγχωρλοῖς. De pellibus Babyloniacis dixi ad Joinvillam, dissertat. I, p. 132, 134.

(34') Ἠρώτησε τὸν Ἀδανάρσῃν. At Zosimus, lib. II, hanc crudelitatis indicem vocem Hormisdæ videtur tribuere, scribens (et ex eo Suidas in Μαρσύα;), cum sorte in convivio supervenienti sibi optimates non assurrexissent, minatum Hormisdam se eis Marsyæ supplicium irrogaturum: hujusque vocis memores proceres, mortuo Narseo, Saporem in regnum substituisse, a quo mox Hormisda in

vincula conjectus, postea uxoris industria liberatus, ad Constantinum transfugit.

(35) Πίρην. Limam pisci immissam, ut est apud Zosimum, lib. II, et Suidam: Διὰ τῆς τοῦ ἰχθύος μηχανῆς βίβνιν εἰσενεγκούσα.

(36) Ἐν Ἀγροσταλίῳ τῇ πόλει. Ita editio Wolfiana: at codd. Regii, ἐν Ἀγροσταλίῳ, et Ἀγροστούλῳ præferunt: qua voce Augustodunum in Aeduis inquitur, ubi purpuram induit Magnentius, uti habent Eusebius et Aurelius Victor.

stodes adhibet : mandat, ut ingredi patiantur omnes, exire neminem, ne facinus suum publicetur. Statim mittit qui Constantem tollant, rei ignarum. Erat ille venatione tum occupatus, cuius insano studio tenebatur. Idque cum articulari morbo perpetuo vexaretur, quem immoderatis sibi voluptatibus vitæque intemperantia conciliarat : aut etiam per speciem venationis in silvas sese abdebat, cum pueris et adolescentulis, quos ob formam conquisitos in deliciis habere dicebatur : qui exquisitum in modum culti, avidos ejus oculos turpi libidinis flamma incendebant. Ea quoque de causa silvas magis frequentabat, ut modestorum virorum consuetudinem evitaret. Milites a Magnentio missi, cum ad Rhodanum fluvium venissent, Constantem a venatu dormientem occidunt, interfectis etiam satellitibus, quos paucos circum se habebat. **14.** Alii rem aliter narrant : eum seditionem contra se motam cognovisse et a suis destitutum, depositis imperii insignibus in sacellum quoddam confugisse, et inde extractum occisumque esse regni anno decimo septimo, ætatis tricesimo expleto. Ferunt patrem ejus jussisse astrologos, infantis recens editi thema natalitium constituere, qui præter cætera illi prædicta, illud etiam adjecerint, eum in sinu aviæ interfectum iri. Id, illa mortua, etsi Constantis elusit, nihilominus est eventu comprobata, non frustrata astrologorum prædictione, quamvis obliqua. Nam in oppidulo cui de imperatricis nomine factum erat nomen Helenæ, interfectus est, qui ut vitam petulantem egerat, ita miserabilem ejus exitum est sortitus. Magnentius autem, cum usurpato imperio feliciter successisset, eorum qui magistratus gerebant celeberrimum quemque a medio tollere studuit, missis ad eos sub nomine Constantis litteris, quibus illos ad se accerseret, eorumque plurimos in itinere per insidias interfecit, ne conjuratis quidem suis parcens. Illo hæc ad tyrannidem suam stabilendam agitante, Constantius morte fratris audita, anceps animi erat, utrum Persis Romanas provincias vastantibus resisteret, an ea re in præsentia omissa, novitium tyrannum invaderet : tum fratris necem ulturus, tum occidentis imperium sibi vendicaturus.

τὸ Κωνσταντὸς σταλείσας αὐτοῖς, μετακαλούμενου δὴθεν πρὸς ἑαυτὸν, καθ' ὅδον λοχῆσας, πειστούς ἀπέκτεινε, μηδὲ τῶν οικείων συνομοτῶν φειδόμενος, ἀλλὰ καὶ τούτους διαφθείρων. Καὶ ὁ μὲν ἐν τοιούτοις ἦν, ἑαυτῷ κρατύων τὴν τυραννίδα. Τῷ δὲ Κωνσταντίῳ τὸν θάνατον πυθομένῳ τοῦ ἀδελφοῦ, ἐμπερίζετο ἢ διάνοιαν ἐγνωσμένῳ πότερον ἀν' ἐπισημαίετο, τὸ Πέρσας ἀντικαθίστασθαι κείρουσι τὰ Ῥωμαίοις ὑπέκοα, ἢ τούτων, κατὰ γε τὸ παρὸν, ἀμελήσαι, καὶ χωρῆσαι κατὰ τοῦ τυραννήσαντος, ἵνα καὶ τὸν τοῦ συγγόνου τίσθῃται φόνον, καὶ ἑαυτῷ προσποιήσῃται τὰ ἐσπερία.

Varie lectiones et notæ

(57) Ἀπέκτεινον. Nescio an ab hoc Constante imperatore ædificatæ fuerint ædes illæ magnificæ Constantinopoli, quæ τὰ Κώνστα appellabantur, et quarum meminit Scriptor ineditus Vitæ S. Stephani Junioris : Ἦν δὲ οὗτος οἰκὴν πρὸς τὸ τῆς βασιλικῆς δημοσίαις λεωφόρου πρὸς τὸν ἵπποδρόμου κτλ

Α οὔσι, τοὺς μὲν ἐπεισε συνθέσθαι αὐτῷ, ἐνίους δὲ γε καὶ ἐδίδοστο. Καὶ συμπαραλαβὼν αὐτοὺς εὐθὺς εἰς τὴν βασιλείαν ἔπεισε, καὶ διανομὰς χρημάτων πεποίητο. Ταῖς τε κύλαις τῆς πόλεως ἐπέστησε φύλακας· ἐνταλθέντας τοῖς μὲν εἰσεῖσαι τὴν εἰσοδὸν συγχωρεῖν, ἐξίνασι δὲ μηδένα παρεχωρεῖν, ἵνα μὴ τῶς τὸ τολμηθὲν κηρυχθῆ. Καὶ ἀπέστειλε τοῖς τῶν Κώνσταντα ἀναιρήσοντας, κρινῆ γνώη τὸ τόλμημα. Ὁ δὲ περὶ θῆραν ἠσχόλητο. Καὶ γὰρ ἐμμήνηι περὶ τὰ κυνηγέσια, καὶ ταῦτα ἀρθροῖσι προσπαλαίων διηγεῖται, ἣν ἐξ ἡδονῶν ἀμετρίας ἐνόησεν ἀκολασίως βίους· ἣ καὶ ἐν προσχῆματι θήρας, εἰς ὕλας· ἐγκατεδύετο μετὰ τῶν περὶ αὐτῶν μαιρακίσκων καὶ νεανίσκων, οἱ ἐκείνῳ διὰ κάλλος συνείλεγοντο καὶ ἠκείοντο, ἐκαλλωπίζοντο τε περὶ

Β ἐργότερον, καὶ λίγνοις ἦσαν ὀφθαλμοῖς ἀκολασίας ἐμπύρευμα, κακείνῳ ἐπύγχανον, ὡς λέγεται, περικτά. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον ταῖς ὕλαις διετρεβεν, ἐκκλίων τὴν μετὰ κοσμίῳν ἀνδρῶν συνδιαγωγῆν. Παρὰ τὸν Ῥοδανὸν τοῖνον ποταμὸν οἱ παρὰ Μαγνητίου σταλόντες γενόμενοι, μετὰ τῆν θῆραν ὑπνώττοντα τὸν Κώνσταντα διαχρήσαντο· καὶ τοῖς ἐκείνῳ δὲ συνόντας ὀλίγους ὄντας ἀπέκτειναν (57). Οἱ δὲ μὴ οὕτω φασὶ γενέσθαι τὴν ἐκείνου ἀναίρεσιν· γῶνας δ' ἐκείνου τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπανόστασιν, καὶ μοιυθέντα (καταλιπόντων αὐτὸν τῶν περὶ αὐτὸν) νῆφ' προσφυγεῖν, κακείν' τὰ τῆς βασιλείας παράσημα ἀπέκδυσσασθαι, κακείθεν ἐκδηθέντα ἀναίρεθῆναι, ἐπακαίδεκα ἔτη ἀνούοντα παρὰ τῆ ἀρχῆ τῆς δ' ἡλικίας ἤδη παρεληλυθότα τριακοντῶν. Λέγεται δὲ ἄρτι γεννηθέντος αὐτοῦ, ἐπιτρέψαι τοῖς ἀστρολόγοις τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐπὶ τῷ τούτου γενεθλίῳ ποιῆσαι θεμάτιον. Κακείνους πρὸς ἄλλους οἷς περὶ αὐτοῦ προσηρήκασι καὶ τούτω εἰπεῖν ὡς ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς αὐτοῦ μάμμης ἀναρεθῆσεται. Ὁ θανούσης ἐκείνης, καὶ διεκείζεν ὁ Κώνστας· τὸ δ' εἰς ἔργον ἀποδεθῆναι, καὶ ἡ τῶν ἀστρολόγων οὐ δειήμαρτε πρόβησις, καὶν ὑπῆρχε λοξή. Ἐν γὰρ πολίχνῃ Ἑλίχῃ καλουμένη εἰς ὄνομα τῆς βασιλείας ἐκείνης ὁ Κώνστας ἀνήρητο· ὁ μὲν οὖν οὕτω βεβωκῶς ἀσελγῶς, οὕτως οἰκτρῶς ἐστέρητο τῆς ζωῆς.

Γ Ὁ δὲ Μαγνητίος κατὰ βούλην αὐτῷ τῶν ἐκείνου τῆς χωρησάντων πραγμάτων, ἐσπούδασε τῶν τῆς ἀρχῆς ἐχόντων τοὺς λογισμότερους ἐκ μέσου ποιῆσασθαι. Καὶ πλασάμενος γραφὰς πρὸς αὐτοὺς ὡς ἐκ

Δ ἐπιλέγεται τὸ Σταυροῖον, ἐξ οὗ πρὸς τὸ κάταντες μέρος εἰσὶν εὐμεγέθεις οἰκίαι προσεγορευόμεναι τὰ Κώνστα. Monasterii τῶν Κώνστα, in conciliis mentionem fieri observamus in nostra Constantinopoli lib. iv, sect. 6, n. 26.

Ζ'. Ταῦτα τοῦ Κωνσταντίου σκοποῦντος καὶ δια-
 μέλλοντος· ὁ Σαπώρης, ἐπὶ κάκεινῳ πρὸς γυνῶσιν
 ἤλθε τὰ συμβεβηκότα περὶ τὸν Κώνσταντα, ἐπιτί-
 θεται τῷ καιρῷ, καὶ σὺν βαρεῖ στρατεύματι κατὰ
 τῶν ὑποκειμένων Ῥωμαίους ἔπεισι χωρῶν τε καὶ
 πόλεων, καὶ πολλὴν μὲν ἐληίσαστο χώραν, ἀλλὰ μέ-
 ντοι καὶ φρούρια εἶλε, καὶ τέλος ἐπολιόρκει τὴν
 Νίσιβιν (38), ἣ πάλαι μὲν τῆ τῶν Ἀρμενίων διέ-
 φερε βασιλεία, ἐπὶ δὲ Μιθριδάτου δ' Τιγράνου τοῦ
 τῶν Ἀρμενίων τότε κρατοῦντος ἦν γαμβρός, καὶ
 ἐξ ἐκείνου τὴν πόλιν ἐλήψε, ὑπὸ Ῥωμαίων ἐάλω
 πολιορκία. Ἐν ταύτῃ γοῦν ὁ Σαπώρης ἐλθὼν πάσαν
 ἐκίνησε μηχανὴν, ἵν' αὐτῷ ἡ πόλις ἀλῶ, κριού· τε
 γὰρ προσῆγε τοῖς ταίχεσι, καὶ διώρυχα· ὑπογαίους
 πεποίητο, ἀλλὰ πρὸς πάντα γένναίως ἀντικαθίσταντο
 οἱ πολιορκούμενοι, καὶ τὸν ποταμὸν δὲ, δ' διὰ μέ-
 σης ἔρρει τῆς πόλεως, μετωχέτευεν, ἵνα διέπει πιε-
 ζόμενοι οἱ τῆς πόλεως προδῶεν αὐτῷ τὴν πόλιν.
 Τοῖς δὲ ἀφθονία ἦν ὑδάτων καὶ ἐκ φρέατων καὶ ἐκ
 πηγῶν. Ὡς δ' εἰς οὐδὲν αὐτῷ καθήτων ἀνούσιμον
 αἱ ἐπινοίαι, ἑτερόν τι αὐτῷ μεμηχάνητο. Ἀνα-
 δραμῶν τὸν ποταμὸν, ὡς εἴρηται, διὰ τῆς πόλεως
 ἔρρει, καὶ πρὸς φάραγγας γεγωνῶς, ἐνθα ὁ χώρος
 δι' οὐ δ' ἔπει, ἐστίνωτο, ἀπέσραξε τὸν τόπον καὶ
 ἐπέσχε τὸ ρεῦμα αὐτοῦ. Τοῦ δ' ὕδατος πλημμυρή-
 σαντος, ἀθρόον τὰ φραγνύοντα τὴν τοῦ ὕδατος διόδον
 ἐξελὼν ἀρῆκε τὸ ρεῦμα κατὰ τῆς πόλεως· τὸ δὲ
 πολὺν τε σεσωρευμένον καὶ σὺν βίᾳ σφοδρᾷ τῷ ταί-
 χει προσπεσὸν μέρος ἐκείνου κατέβραξεν. Οὐκ εὐ-
 θύ· δὲ ὁ βάρβαρος εἰσέβη τὴν πόλιν, ἀλλ' ὡς ἤδη
 ἤλωθεῖσθαι αὐτῆς (ἐπὶ καὶ πρὸς ἐσπέραν ἦν ὁ και-
 ρός) εἰσαύριον παραλήψεσθαι τὴν πόλιν, μὴ τινος
 ἀντιβαίνοντος, ὑπερέθετο. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει πρὸς
 μὲν τὸ ρῆγμα τοῦ ταίχους ἐθορυβήθησαν. Ὡς δ'
 εἶδον τοὺς Πέρσας ὑπερθεμένους τὴν εἰσόδον, ἄβ-
 νοι τὴν νύκτα διατελέσαντες πολυχειρῶς τὸν τόπον
 ὠχύρωσαν, ταίχος ἐντὸς ἀνεγείραντες ἕτερον, ὅπερ
 ἔωθεν ὁ Σαπώρης ἰδὼν ἀμελεῖα οἰκεία τὸ ἀτύχημα
 ἐπεγράφετο, ἀλλ' οὐδ' οὕτω τῆς πολιορκίας ἀφι-
 στο. Πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα κατὰ τῆς πόλεως ἐπινοη-
 σάμενος, καὶ πλείστους τῶν οἰκείων ἀποβαλὼν (ὑπὲρ
 γὰρ τὰς εἰκοσι χιλιάδας κινδυνεύσαι λέγεται (59) τοῦ
 Περσικοῦ στρατεύματος πολιορκουμένης Νισίβως)
 μετ' αἰσχύνης ἀνεχώρησεν. Ἦδη γὰρ καὶ Μασαγέται
 τῇ Περσίδι ἐπήλθοσαν, καὶ αὐτῇ ἐλυμαίνοντο. Κων-
 σταντίος δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν μὲν Νισίβιν κατωχύρωσε,
 καὶ τοὺς πόλεις αὐτῆς ἀνεκτήσατο. Αὐτὸς δὲ ἀνα-
 κωχῆς ἦδη τῇ ἐφ' ἐγενομένης ἐκ τῶν Περσῶν πρὸς
 τὰ ἐσπέρια ὤρμησε. Καὶ οἱ ἀγγέλλεται Βετρανίων
 (40) κοινοπραγῆσθαι τῷ Μαγνητίῳ. Τῶν γὰρ παρ'

VII. Sed Constantio hac deliberatione suspenso,
 Sapor, qui et ipse Constantis casum cognoverat,
 occasionem urget, et cum ingenti exercitu pro-
 vincias et urbes Romanorum invadit, longe lateque
 prædas agens, castellis etiam captis, denique Ni-
 sibirum obsidet. Ea quondam ad Armeniæ regnum
 pertinuit, sed sub Mithridate Tigranis regis Arme-
 niorum genero, qui tum illam dotalem tenebat, a
 Romanis capta fuit. Hanc igitur Sapor aggressus,
 omnes ad expugnandum machinas adhibuit, ad-
 motis ad muros arctibus, actisque cuniculis. Sed
 qui obsidebantur, fortiter ad omnia resistebant.
 Cumque fluvio, qui mediam urbem perfluit, alio
 derivato, ut oppidani sibi coacti sese dederent, ex
 puteis et fontibus abunde illis aqua suppetente,
 nihil profecisset, ad aliud convertitur. Regressus
 15 enim versus caput ejusdem amnis, qua in con-
 vallibus angusto alveo defluebat : loco illo obsepto,
 cursum inhibuit, et aquam stagnantem, remotis
 aggeribus confestim versus urbem emisit : quæ
 quia plurima collecta fuerat, magno impetu par-
 tem muri dejecit. Barbarus vero cum urbem non
 statim intraret, tum quia diei serum erat, tum
 quod jam expugnatus, postridie citra dimicationem
 se accepturum putabat : oppidani etsi ad ruinam
 muri consternati, tamen ut Persas differre ingres-
 sum viderunt, noctem illam egere in somnum, et
 operarum multitudine novo exstructo muro locum
 illum muniverunt. Quo Sapor mane conspecto,
 casum eum suæ negligentia ascribens, nihilo se-
 cius oppugnationem urget, multis aliis rationibus
 tentatis. Cum autem suorum plurimos amisisset
 (nam ad viginti millia Persarum ad Nisibin ceci-
 disse dicuntur), cum dedecore discedit, quod Mas-
 sagetæ facta impressione Persiam vastarent. Con-
 stantius imperator, Nisibi munita, et civibus
 recreatis, Orienti a Persis jam induciis datis,
 versus Occidentem progreditur, cum ei nuntiat
 Vetranio colludere cum Magnentio. Erat is Illyri-
 carum legionum dux, cognitoque Magnentii motu,
 et cede Constantis, tyranno haud cesserat, sed et
 ipse alibi tyrannidem occuparat : etsi per litteras
 se tyranno resistere profitebatur, ipsumque Con-
 stantium ad illum propere opprimendum evocabat.
 Vetranio igitur et Magnentius certis conditionibus
 reconciliati, ambo communiter legatos ad Con-
 stantium mittunt, petentes, ut armis positis priu-
 cipem honorem obtineret. Hæc legati, imperatorem
 circa Thraciæ Heracleam adepti renuntiant, qui ob
 illa sollicitus, noctu somnium hujusmodi vidit.

Variae lectiones et notæ.

(38) *Νισίβιν*. Vide Marcellinum, lib. xviii, p. 128, 1 edit. qui ex Zonara illustratur.

(39) *Χιλιάδας κινδυνεύσαι λέγεται*. Κινδυνεύειν pro πεσέειν hic ponitur, ut alibi sæpe, ut observat W.

(40) *Βετρανίων*. Ita emendavimus, cum Wolfius hic et infra Βερατιών edidisset : sic enim tres mss. Regii præferunt, quomodo etiam habent Zosimus,

Joannes Antiochenus, *Chronicon Alexandrinum*, nummi veteres, et scriptores Latini. Eutropius vero *Veteranionem*, Philostorgius *Οὐτερατιώνον*, vocant : qua ultima nomenclatura quendam memorat Ammianus sub eadem fere tempora, qui Zosimo, lib. iii, p. 72, Βερατιών nuncupatur. Βερατιών habet codex recentior Zonaræ, ut et Theophanes. Βερατιών Athanasius, in Epist. ad

Patrem astare sibi putabat, qui filium Constantem A manu tenens, ita sibi diceret: *Constanti, eni fratrem tuum Constantem, multis regibus oriundum, qui a tyranno cæsus est. Ejus necem te ulcisci oportebit, neque connivere ad imperii dilacerationem et eversionem reipublicæ. Quare ad tyrannidem everteendam propera, neque inultum fratrem esse patere.* Constantius e somno expectatus, legatos in custodiam dat, ipse statim, nihil cunctatus, Sardiniam peruenit. Vetranio improviso **16** imperatoris adventu territus, Constantio ut domino procedit obviam, relictis prioribus consiliis, et pactis quæ cum Magnentio inierat rejectis. Eum Constantius sincere admisit, etiam mensæ suæ adhibitum. Nam regni insignibus depositis, Vetranio plebeio habitu pedes imperatoris amplexus fuerat. Is vero hominem amplexus patrem nominavit, porrectaque manu seum suiciens, cæna adhibuit, assignata ei Prusa urbe Bithyniæ in qua habitaret, et prædiis unde viveret attribuitis. Ibi ille sex annis vitam molliter actam finit. Ac Vetranionis hujusmodi fuit exitus.

παννίδα καθελαιν, και μη περιδωειν τον αδελφον ανεκδινητον. Ἐπὶ τοῦτοις δυσπισθεῖς ὁ Κωνσταντῖος τοὺς μὲν πρέσβεις κατέσχε, καὶ φρουρὰ παραδίδωκε. Αὐτὸς δ' αὐτίκα μὴδὲν μελλήσας εἰς Σαρδικὴν παραγίνεται, καὶ ὁ Βετρανίων τὴν ἀνέλπιστον ἐπιδημίαν πτήξας τοῦ Κωνσταντείου, ὡς δεσπότη αὐτῷ προὔπηγνῃκει, τὰς τε προτέρας κατὰ αἰψίας βουλὰς, καὶ ἀθετήσας τὰς συνθήκας τὰς πρὸς Μαγνέντιον. Καὶ ὁ Κωνσταντῖος δὲ αὐτὸν γνησίως προσήκατο καὶ ὁμοδίατον ἐποίησατο. Τὰ γὰρ τῆς βασιλείας ἀποδυσάμενος, ὁ Βετρανίων γωρισματα ἐν βιῶτου στολῇ τῶν τοῦ βασιλέως ποδῶν ἐπελάβετο. Ὁ δὲ περιεπύξατό τε τὸν Βετρανίωνα, καὶ πατέρα ὠνόμασε. Καὶ χεῖρα ὀρέγων αὐτῷ καὶ ὑποστηρίζων προσδύτην ὄντα σύνδεικνον ἐποίησατο, εἶτα ἡ Πρῶσα αὐτῷ (πόλις δ' αὕτη τῶν Βιθυνῶν) εἰς κατοικίαν ἀφώριστο, καὶ χωρία πρὸς χορηγίαν τῶν ἐπιτηδείων ἀπονενέμητο. Ἐνθα τρυφῶν ἐπὶ ἐξ ἀναυτοῦς, τὴν ζωὴν ἐξέμετρησε. Καὶ τὰ μὲν περὶ Βετρανίωνα εἰς τοιοῦτον κατηγήκασι τέλος.

VIII. Constantius autem imperator, contra C Magnentium profectus est. Is Mediolani degens, fratrem Decentium, quem Cæsarem nominarat, ad Galliarum defensionem misit. Interea Sapor opportunitatem nactus, Orientem vastat, et magna præda parva, multisque captis domum revertitur. Sic imperator curis hostilibus utrinque circumventus, Gallum patruelem suum, et nomine Cæsaris dignatus, et Constantia sorore in matrimonium data, in Orientem ablegat. Ita Gallus Cæsar salutata, una cum uxore Orientem petit, Constantius bellum contra Magnentium parat. Ne vero pugnis intestinis et mutuis cædibus Romani polluerentur, tyrannum ad pactiones provocandum esse censet. Missis igitur ad eum viris illustribus, litteris etiam exaratis, veniam illi **D** pollicetur, si ab armis discesserit, et Gallias concedit, ut ejus regni finibus se contineat. Verum ille nihil modicum animo agitans, non accepit

Ἄλλυρικὸς ἄρχων οὗτος στρατευμάτων τυγγάνων καὶ μαθῶν τοῦ Μαγνεντίου τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸν φόνον τοῦ Κωνσταντος, οὐχ ὑπέβη τῷ τυραννήσαντι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐτέρωθεν τυραννίδι ἐπικεχίρηκε. Τῷ Κωνσταντῷ δ' ἐπιστέλλων εἶπε τῷ τυράγγῳ ἀντικαθίστασθαι, καὶ αὐτὸν ἀφικέσθαι εἰς τὴν ἐκείνου κατάλυσιν κατήπειγεν (41). Ἐπὶ συνθήκαις οὖν ὁ Βετρανίων καὶ ὁ Μαγνέντιος, ἀλλήλοις σπεισάμενοι πρέσβεις ἀμφοῦ κοινῶς πρὸς τὸν Κωνσταντίον στέλλουσιν, ἀξιοῦντες αὐτὸν καταθέσθαι τὰ ὄπλα, καὶ τὴν πρώτην ἔχειν τιμὴν. Περὶ γοῦν τὴν τῆς Θράκης, Ἡράκλειαν ἐντυχόντας οἱ πρέσβεις τῷ αὐτοκράτορι τὰ μεμνημένα οἱ ἀπήγγειλαν. Ὁ δὲ ἐν φροντίδι διὰ ταῦτα γενόμενος, νυκτὸς ἐπιγενομένης, ὁρᾷ τοιοῦτον ὄναρ. Ἐδόκει τὸν πατέρα αὐτοῦ αὐτῷ παρστανῆναι, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Κωνσταντα κατέχοντα τῇ χειρὶ καὶ λέγειν αὐτῷ· *Κωνσταντῖε, ἰδοὺ Κώνστας ὁ σὸς ἀδελφός, πολλῶν δὲ βασιλέων ἀπόροτος, ὡς ἐκ τυράννου διάλωτο. Χρὴ σε τοῖνον τοῦτῳ τε τιμωρῆσαι καὶ τὴν ἀρχὴν μὴ παρόψασθαι διασκοπομένην. μήτε τὴν τολευτῶν ἀνατροπομένην. Σπῦσαι δὲ τὴν τυραννίδα καθελαιν, και μη περιδωειν τον αδελφον ανεκδινητον.* Ἐπὶ τοῦτοις δυσπισθεῖς ὁ Κωνσταντῖος τοὺς μὲν πρέσβεις κατέσχε, καὶ φρουρὰ παραδίδωκε. Αὐτὸς δ' αὐτίκα μὴδὲν μελλήσας εἰς Σαρδικὴν παραγίνεται, καὶ ὁ Βετρανίων τὴν ἀνέλπιστον ἐπιδημίαν πτήξας τοῦ Κωνσταντείου, ὡς δεσπότη αὐτῷ προὔπηγνῃκει, τὰς τε προτέρας κατὰ αἰψίας βουλὰς, καὶ ἀθετήσας τὰς συνθήκας τὰς πρὸς Μαγνέντιον. Καὶ ὁ Κωνσταντῖος δὲ αὐτὸν γνησίως προσήκατο καὶ ὁμοδίατον ἐποίησατο. Τὰ γὰρ τῆς βασιλείας ἀποδυσάμενος, ὁ Βετρανίων γωρισματα ἐν βιῶτου στολῇ τῶν τοῦ βασιλέως ποδῶν ἐπελάβετο. Ὁ δὲ περιεπύξατό τε τὸν Βετρανίωνα, καὶ πατέρα ὠνόμασε. Καὶ χεῖρα ὀρέγων αὐτῷ καὶ ὑποστηρίζων προσδύτην ὄντα σύνδεικνον ἐποίησατο, εἶτα ἡ Πρῶσα αὐτῷ (πόλις δ' αὕτη τῶν Βιθυνῶν) εἰς κατοικίαν ἀφώριστο, καὶ χωρία πρὸς χορηγίαν τῶν ἐπιτηδείων ἀπονενέμητο. Ἐνθα τρυφῶν ἐπὶ ἐξ ἀναυτοῦς, τὴν ζωὴν ἐξέμετρησε. Καὶ τὰ μὲν περὶ Βετρανίωνα εἰς τοιοῦτον κατηγήκασι τέλος.

ἢ. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖος πρὸς Μαγνέντιον ὤρμητο. Ὁ δὲ ἐν Μεδιολάνῳ διήγε, τὸν ἀδελφὸν Δεκέντιον ἀνεπίκων Καίσαρα, καὶ στείλας αὐτὸν τὰς Γαλλίας φυλάξοντα. Ἐν τοῦτοις δ' αὐτῷ ὁ Σαπώρης (42) ἀδελφὸς δραξάμενος τὰ περὶ ἑω ἐπόρθησε, καὶ λαίαν λαβῶν. Καὶ δορυαλώτους πολλοὺς ἐπανάστειξεν. Οὕτω δὲ ἑκατέρωθεν ὁ βασιλεὺς περιστοιχιζόμενος τὰς ἐκ τῶν πολεμίων φροντίσι, Γάλλον τὸν οἰκεῖον ἐξέδελφον τιμήσας τῇ ἀξίᾳ τοῦ Καίσαρος (43) καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν Κωνσταντίαν καταγυήσας αὐτῷ, εἰς τὴν ἐφάνεξέπεμφε, τὰς ἐφόδους τὰς Περσικὰς ἀνακόπτοντα. Ὁ μὲν οὖν Γάλλος Καίσαρ τοῦτον τὸν τρόπον ἀναβρῆθεις ἐπὶ τὴν ἐφάν ἀπῆγε, καὶ τὴν σύζυγον ἐπαγέμενος. Ὁ δὲ γὰρ Κωνσταντῖος εἰς τὸν κατὰ Μαγνεντίου ἐχώρησε πόλεμον. Ἴνα δὲ μὴ μάχαις ἐμφυλίαις καὶ σφαγαῖς ἀλλήλων οἱ Ῥωμαῖοι μαινοῖντο, δεῖν ἐκρινενεῖς συμβάσεις τὸν τύραννον προκαλέσασθαι. Στείλλει ταῖνον πρὸς αὐτὸν ἄνδρας τῶν ἐπιφανῶν, καὶ γράμματα

Variae lectiones et notæ.

solit. De hoc Vetranione multa congesserunt Scalliger ad Eusebium, Gotthofredus ad Philostorgium, Santamantius in Comment. Hist. et alit passim.

(41) Κατήπειγεν. Αἱ ἐπέπλευδεν.

(42) Σαπώρης. Qui Saporius dicitur Lucifero Calaritano, lib. 1 pro S. Athanasio: Ergo quia Saporius, Persarum rex, nunc contra te gerit præ-

lium. etc. Constantium alloquitur.

(43) Τιμήσας τῇ ἀξίᾳ Καίσαρος. Constantii præterea indito nomine, ut scribitur Victor, Socrates, Chronicon Alexandrinum, et Theophanes: seu Junioris Constantii, uti Ammonius episcopus, qui ea ætate vixit, ut ipsemet testatur, in lib. de vita et conversatione SS. Pachomii et Theodori, p. 1.

δ' ἐγγαρύττει αὐτῷ, συγγνώμην αὐτῷ διδοῦς ἐπὶ τῷ Δ ea quæ per olium a Constantio accipere potuisset. τολμήματι, εἰ τῶν ὀπλῶν ἀπόσχοιτο, καὶ παραχω- Sed bellum pati prælatum, eo celerius aggressus est, quod Silvanus quidam ex tribunis illius, ab ρῶν αὐτῷ τῶν Γαλλῶν, ἵνα τούτων ἄρῃ καὶ τού- ipso ad imperatorem cum multis militibus de- τις περιερίζηται. Ὅ δὲ οὐδέν τι φρονῶν μέτριον, fecerat. Cum prope ventum esset, castris utrinque οὐ προσήκατο τὰ παρὰ τοῦ Κωνσταντίου ἀπραγμό- positis, et Constantius suos milites ad rem for- νως αὐτῷ παρεχόμενα, ἀλλὰ τὸν πόλεμον εἴλετο, titer gerendam cohortatur, et Magnentius suos item, ut se viros fortes et fides præberent, multa καὶ μᾶλλον σὺν τάχει πρὸς τούτων ἐχώρησεν, ὅτι Σιλβανὸς (44), εἰς τῶν αὐτοῦ ταξιαρχῶν, μετὰ πλή- pollicitus. Jam instructis ordinibus maximam θους ὀπλιτῶν, ἐκείνων λιπῶν, Κωνσταντίῳ προσ- ἡλθε τῷ αὐτοκράτορι. Ἦδη δὲ πλησιασάντων ἀλ- diei partem ignavam transgere, neutris alteros λήλοις, καὶ ἀντιστρατοπεδουσαμένων, ὃ τε Κων- aggressis. Magnentius etiam præstigiis usus est. σταντίος τοὺς οικεῖους στρατιώτας λόγους διήγειρεν Nam saga quædam cum monuit, ut virginem inmolaret, ejusque sanguinem vino mistum mi- εἰς ἀλήτην, καὶ ὁ Μαγνέντιος τοὺς ἑαυτοῦ παρεχό- litibus gustandum præberet, 17 ipsa interim λει ἄνδρας φανῆναι πιστοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς, πολλὰ B carmina quædam recitante, et dæmonum openi σφίσιν ἐπαγγειλάμενος. Ἀντικατατάξάμενοι δὲ, τὸ implorante. Sed die iam inclinante, exercitiibus μὲν πλείστον τῆς ἡμέρας ἀπρακτοῦντες διήγαγον, congressis, cum diu ancipiti Marte pugnatum ἔσθλην τῶν ἀντικατατεταγμένων, ἔπειθ' ἐπεξίοντες. esset, victoria tandem penes Constantium fuit, Ὅ δὲ Μαγνέντιος καὶ γοητείαις ἐχρήσατο. Γυνή γάρ Magnentianis in multam noctem cæsis et pro- τις μάγος, παρθένον αὐτῷ σφαγιάσαι ὑπέθετο, καὶ fligatis. Tyrannus vero, hac plaga accepta, fugam εἴη τὸ ταύτης αἷμα προσμίξαι καὶ δοῦναι τοῖς arripit, et ne agnoscat, plebeiam vestem sumit, στρατιώταις αὐτὸ ἀπογεύσασθαι, ἐπὶ τούτοις ἐκεί- et equum suum regiis insignibus impositis, so- νης ἐπιφθάζεινας εἰπούσης, καὶ δαιμόνων ἐπικκ- lutum dimittit, : ut qui sessore vacuum currentem λουμένης ἐπικουρίαν. Ἄρτι δὲ τῆς ἡμέρας κλινοῦ- viderent, ipsum interfectum existimantes, non σης, συνερράγησαν ἀλλήλοις τὰ στρατεύματα, καὶ persequerentur. Sic ille effugit. Mano Constantium, cum tumulo quodam conscenso subjectam πολλὰς τῆς μάχης; σχολύσης μεταβολάς, τέλος ἡ νίκη C plantitum et præterfugientem amnem cadaveribus τῷ Κωνσταντίῳ ἐπεμειδίασε, καὶ μέχρι βαθείας νυ- plena vidisset, in manifestas erupisse lacrymas κτὸς οἱ τοῦ Μαγνεντίου συνεχίζοντο καὶ ἀπώλλυντο· οὕτω δὲ τῆς τοῦ πολέμου ῥοπῆς τῷ τεράνῳ συ- ferunt, non tam victoria lætatum, quam ob cæ- νενεχθεῖσιν εἰς φυγὴν ἐκείνος ἀπειθεῖν. Ἴνα δὲ μὴ sorum interitum mœstum. Nam cum ad octo- τοῖς βασιλικῶς παρασήμοις φεύγων γινωρίζοιτο, ginta millia haberet, ad triginta millia cecidisse : ἀποτίθεται ταῦτα καὶ ἰδιωτικῆν ἀναλαμβάνει στο- de Magnentii triginta sex millibus, quatuor et viginti λήν. Καὶ τῷ βασιλείῳ Ἰππῶ τὰ παράσημα ἐπιθέμε- periisse. Cæsos omnes statim sine discrimine, nos, ἀνετον ἀγῆχε τρέχειν αὐτὸν, ἵνα νομίζοιτο πρὸς sive hostes sive amici essent, sepeliri jussit, adhuc τῶν ὀρώντων τὸν ἵππον θέοντα τοῦ ἐπιθάτου χωρὶς, ἀνηρημένος αὐτὸς, καὶ μὴ καταδιώκοιτο πρὸς τι- spirantes diligenter haberi et curari a medicis. νων· ὁ μὲν οὖν οὕτω διέδρα. Ἔσθλην δὲ ὁ Κωνσταν- Magnentius, ut dictum est, elapsus, reliquias suo- τιος ἐπὶ τινος ἀναβάς λόφου, καὶ τὴν παρακειμέ- rum conquirendo, et alios asciscendo, vires νην πεδιάδα, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν παραρρέοντα ποτα- recolligere satagebat, misso ad Constantium se- μὸν νεκρῶν ἰδὼν γέμοντα, εἰς φανερά κατήνεκτο natorii ordinis legato, quem ille nomine legati, ad sua exploranda venisse ratus, non admisit. δάκρυα, οὐ μᾶλλον διὰ τὴν νίκην ἡδόμενος, ὅσον At Magnentius rursus episcopis missis veniam impetrare studet, ut pro milite imperatori navaret operam. Ad eam legationem nihil respondit Con- διὰ τὸν τῶν πεσόντων δακνόμενος βλεθρον. Λέγε- D stantius, sed legatis re infecta dimissis, moto ται γὰρ (45) ἐκ μὲν τῶν ἐκείνου, περὶ τριάκοντα exercitu pergit, multis qui sub Magnentio mili- πεσεῖν χιλιάδας, ἀπασῶν ἀριθμουμένων εἰς ὀγδοή- tiant ad eum confluentibus, ac semetipsos et castella fidei illius committentibus. At Magnentius venia desperata, se ad bellum parat, et in Gallis copias colligit. Ut autem sollicitum redderet im- κοντα. Ἐκ δὲ τῶν Μαγνεντίου τριάκοντα καὶ ἕξ D peratorem, et a sese alio advertere: : familiarium suorum quemdam mittit Antiochiam, qui Gallum tollat. Is quo minus suspectus esset, in anus cu- οὐσῶν χιλιάδων, διαφθαρῆναι τὰς εἰκοσι πρὸς ταῖς J usdam tugurio juxta Orontem fluvium divertit, 25000 πεσασσιν. Αὐτίκα τοίνυν πρὸς μὲν ἀνηρημένους τῶν πεσόντων ταφῆς ἐξωθῆναι πάντας ἐκέλευσε, μὴ διακρινόμενων τῶν οικειῶν ἢ τῶν πολεμίων. Τούτους ὁ ἔει ἐμπνέοντας, ἐπιμελείας τυχεῖν καὶ ια- τρικῆς θεραπείας. Διιδράς δὲ, ὡς εἰρηταί, ὁ Μα- γνέντιος τοὺς τε περισωθέντας; ἐκ τῶν οικειῶν ἤ- θροισι καὶ ἄλλοις συνέλεγε· καὶ αὐθις ἐπαναλαμ- βάνειν ἑαυτὸν ἐπειράτο. Ἔσθλην δὲ καὶ πρὸς τὸν

Δ ea quæ per olium a Constantio accipere potuisset. Sed bellum pati prælatum, eo celerius aggressus est, quod Silvanus quidam ex tribunis illius, ab ipso ad imperatorem cum multis militibus defecerat. Cum prope ventum esset, castris utrinque positis, et Constantius suos milites ad rem fortiter gerendam cohortatur, et Magnentius suos item, ut se viros fortes et fides præberent, multa pollicitus. Jam instructis ordinibus maximam diei partem ignavam transgere, neutris alteros aggressis. Magnentius etiam præstigiis usus est. Nam saga quædam cum monuit, ut virginem inmolaret, ejusque sanguinem vino mistum militibus gustandum præberet, 17 ipsa interim carmina quædam recitante, et dæmonum openi implorante. Sed die iam inclinante, exercitiibus congressis, cum diu ancipiti Marte pugnatum esset, victoria tandem penes Constantium fuit, Magnentianis in multam noctem cæsis et profligatis. Tyrannus vero, hac plaga accepta, fugam arripit, et ne agnoscat, plebeiam vestem sumit, et equum suum regiis insignibus impositis, solutum dimittit, : ut qui sessore vacuum currentem viderent, ipsum interfectum existimantes, non persequerentur. Sic ille effugit. Mano Constantium, cum tumulo quodam conscenso subjectam plantitum et præterfugientem amnem cadaveribus plena vidisset, in manifestas erupisse lacrymas ferunt, non tam victoria lætatum, quam ob cæsorum interitum mœstum. Nam cum ad octoginta millia haberet, ad triginta millia cecidisse : de Magnentii triginta sex millibus, quatuor et viginti periisse. Cæsos omnes statim sine discrimine, sive hostes sive amici essent, sepeliri jussit, adhuc spirantes diligenter haberi et curari a medicis. Magnentius, ut dictum est, elapsus, reliquias suorum conquirendo, et alios asciscendo, vires recolligere satagebat, misso ad Constantium senatorii ordinis legato, quem ille nomine legati, ad sua exploranda venisse ratus, non admisit. At Magnentius rursus episcopis missis veniam impetrare studet, ut pro milite imperatori navaret operam. Ad eam legationem nihil respondit Constantius, sed legatis re infecta dimissis, moto exercitu pergit, multis qui sub Magnentio militiant ad eum confluentibus, ac semetipsos et castella fidei illius committentibus. At Magnentius venia desperata, se ad bellum parat, et in Gallis copias colligit. Ut autem sollicitum redderet imperatorem, et a sese alio advertere: : familiarium suorum quemdam mittit Antiochiam, qui Gallum tollat. Is quo minus suspectus esset, in anus cujusdam tugurio juxta Orontem fluvium divertit,

Varie lectiones et notæ.

(44) Σιλβανός. Chronicon Eusebii: *Silvanus in Gallia res novas molitus vicesimo octavo exstinctus est die*. De Silvano agunt Victor Schotti, Ammianus, l. xv. Hieronym. in Chron., Theophan. etc.

(45) Λέγεται γὰρ μὲν. Euseb. Chron. *Magnentius Mursa victus, in quo prælio Romanæ vires conciderunt*.

qui, ut quidam tradunt, olim Ophites dictus, post de nomine filii Cambysis regis Persarum, in eo submersi, sic cognominatus est. Insidiis jam Gallo comparatis, et multis legionariis sibi conciliatis, vesperi cum quibusdam rei consociis in vetula tugurio concœnans, liberius de suis **18** consiliis colloquebatur, contempta anicula, ut minime curiosa, et ob senium ne intellectura quidem quid diceretur. At illa, ut apparet, acriore prædita ingenio, vel audire se illa dissimulat, sed memoriæ diligenter mandat omnia: cumque hospes, vino gravis, jam obdormisset, clam egressa tugurio, urbem intrat, et omnia Cæsari nuntiat, a quo missi quidam insidiatorem comprehendunt, qui quæstionibus adhibitis, omnem fabulam recenset. Sic Gallus, evitatis insidiis, de illo et consociis supplicium sumit.

κατέλιπε γράδς, παρὰ τῷ Ὀρρόντῃ ποταμῷ πεπηγμένην, δε Ὀφίτης πρώην καλούμενος, ὡς τινεῖς ιστοροῦσιν, Ὀρρόντης ἐπεκλήθη μετέπειτα, τοῦ υἱοῦ Καμβύσου τοῦ Περσῶν βασιλέως εἰς αὐτὴν ἐμπερόντος, καλουμένου Ὀρρόντου. Ἦδη γοῦν ὁ παρὰ τοῦ Μαγνητίου σταλαίς τὴν κατὰ τοῦ Γάλλου ἐξαρτύσας ἐπιβουλήν, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ προσποιησάμενος ἑπιπέτων, ἐσπέρας παρὰ τῇ τῆς γραδς (46) καλύβῃ τῶν συνιστόρων τισὶ συνδειπνῶν, ἀδείσαστον αὐτοῖς, ὁμιλεῖ περὶ ὧν ἐβουλεύοντο, καταφρονῶν τῆς γραδς ὡς ἀπράγμονος, καὶ μὴδὲ συνείσῃς διὰ τὸ γῆρας τῶν λεγομένων. Ἡ δὲ φύσις, ὡς ἔοικε, ἐν-ριχιστέρα· τυχάνουσα, ἔφκει μὲν μὴδ' ἀκούειν τῶν λεγομένων· πάντα, δὲ συνετήρει καθ' ἑαυτὴν. Καὶ ἐπειὶ ὁ ξένο· αὐτῆς οἰνωθεὶς ἔθνησεν, ἐκείνη λάθρα τῆς καλύβης ὑπεξελθοῦσα παρὰ τὴν πόλιν ἀφίκετο. Καὶ πάντα καταγγέλλει τῷ Καίσαρι. Παρ' οὗ σταλάντες τινεῖς, συνέσχον αὐτοῦ τὸν ἐπιβουλον, δε ἐνάναγκη καταστάς, τὸ ἅπαν δρᾶμα ἐξέφηγε. Καὶ οὕτω τὴν ἐπιβουλήν ὁ Γάλλος διέφυγεν, ἐκείνον κολάσας καὶ τοὺς ἐκείνου συνιστορας.

IX. His ita gestis, Magnentius denuo ad pugnam paratus, commissisque prælio a Constantio victus, fugit. Sed milites fugæ illius socii, cum nullam salutis spem reliquam viderent, supervacaneum arbitrati pro homine desperato pericula adire, cum imperatori tradere decreverunt, Ilaque diversorium ejus circumstantes, hominem satellitum ritu custodiunt, ne clam elabatur. Magnentius sententiâ illorum cognita, in angustias redactus inevitabiles, per desperationem, ut fertur, furiosi hominis facinora edidit, interfectis, quos circa se habuerat, cognatis et amicis omnibus. Desiderio etiam fratri multis vulneribus inflictis, nullo tamen ex eis lethali, denique seipsum sustulit, ne a satellitibus Constantio imperatori traditus pœna diuturniore afficeretur. Decentius Cæsar ab illo appellatus, cum in Galliis ad opem fratre ferendam se pararet, illius interitu cognito, spe subjecta, vitam laqueo finit. Desiderius autem ex vulneribus a fratre Magnentio acceptis recuperata valetudine, ultrò se Constantio dedit. Sic Magnentii tyrannide eversa, quæcunque ille occuparat, ea etiam in Constantii potestatem venerunt, ut paterno imperio integro solus pot. retur. Ex eo pacatus fuit Occidens, sed Orientales partes subturbata. Nam Gallus rebus secundis elatus,

A Κωνσταντίου συγκλητικόν τινα πρεσβεύσαντα, ἐν ὁ Κωνσταντίου; οἰηθεὶς τῷ τῆς πρεσβείας ὀνόματι κατασκοπήθησθαι ἔκειν, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν περιεργασάμενον, περιώρησεν. Ὁ δὲ Μαγνέντιος ἐπισκόπος αὐθις εἰς πρεσβείαν ἐχρήσατο, συγγνωμονηθῆναι ζητῶν ἐν ἐν στρατιώτου μοίρᾳ τῷ βασιλεῖ συστρατεύσοιτο. Ἄλλ' οὐδὲν πρὸς τὴν πρεσβείαν ταύτην ἀνταπεκρίνατο ὁ Κωνσταντίος. Ἄφηκε δὲ τοὺς πρέσβεις ἀπράκτους ἐπανελθεῖν. Κάκεινο; ἀπῆει κινήσας τὸ στράτευμα, καὶ πολλοὶ τῶν ὑπὸ Μαγνέντιου αὐτῷ προσήεσαν, ἑαυτοῦ; τε καὶ τὰ φρούρια ἐγχειρίζοντες. Μαγνέντιος δὲ ἀπογνοὺς; τοῦ συγγνώμης τυχεῖν πρὸς πόλεμον ἠοιμάζετο, καὶ ἐν Γαλλίαις διόγων κληθῆ συνήθροισεν. Ἴνα δὲ φροντίσι περιβάλλῃ τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἐξ ἑαυτοῦ ἀντιπερισπάσῃ πρὸς; ἑτερα, ἐπιμψέ τινα τῶν

B ἑαυτοῦ οικειῶν εἰς Ἀντιόχειαν, ἀναρῆσοντα Γάλλου.

Καὶ ὁ πεμφθεὶς, διὰ τὸ ἀνύποπτος, εἰς καλύβην τινεῖς

C Ὁ. Τούτων οὕτω συμβεβηκότων, ὁ Μαγνέντιος αὐθις πρὸς μάχην ἠνέρεπιστο, καὶ συμβαλὼν τοῖς τοῦ Κωνσταντίου ἠετᾶται καὶ φεύγει. Οἱ γοῦν αὐτῷ συμφυγόντες στρατιῶται, ἐκεῖ μετὰ μὲν ἐκείνων αὐτοῖς σωτηρίας ἐλπίδα περιλιπέη, μάταιον κρίναντες κινδυνεύειν ὑπὲρ ἀπεγνωσμένου ἀνδρός, ἐκθεῶναι αὐτὸν τῷ βασιλεῖ ἐβουλεύσαντο. Καὶ περιστάσαντες; τὴν οἰκίαν ἐνθα κατήγετο, ἐν-σχηματι φρουρῶν ἐφρούρου αὐτὸν, ἵνα μὴ λάθῃ σφᾶς ἐκφυγῶν. Ὡς δ' ἔγνω τὴν αὐτῶν διάνοιαν ὁ Μαγνέντιος, καὶ ἐν ἀφύκτοις ἔγνω ἑαυτὸν περιειλημμένον, ἐξ ἀνομοίας, μεμνηστός; ἔργον, ὡς λόγος, εἰργάσατο, τοὺς μὲθ' ἑαυτοῦ πάντα; συγγενεὶς καὶ φίλους; ἀνηρηκῶς, εἴτα καὶ Διαιδερῖον τῷ ἀδελφῷ πολλὰς πληγὰς διὰ ἔσφους ἐπήνεγκεν, οὐ μίντοι τιξ αὐτῶν θανάσιμος ἦν. Καὶ ταῦτα πράξας καὶ ἑαυτὸν ἀνέβλεν, ἵνα μὴ παραδοθῆ πρὸς τῶν αὐτὸν φυλασσόντων Κωνσταντίου τῷ αὐτοκράτορι, καὶ χρονιώτερον κολασθῆ. Καὶ Δεκέντος; δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὃν προχειρίσατο; Καίσαρα, ἐν Γαλλίαις ὢν, καὶ πρὸς; ἑν ἀδελφῶν, ἐτοιμαζόμενος ἀφίεσθαι; σύμ-μαχος, ὡς τὸν ἐκείνου ἐπύθετο διεθρον, ἀπογνοὺς; ἀγχλὴν ἐχρήσατο. Ὁ δὲ πρὸς τοῦ Μαγνητίου πληγὰς δεξάμενος ἐκείνου ὁμαίμων ὁ Διαιδερῖος, τὴν θάνατον ἐκφυγῶν καὶ ἀναβῆσθεὶς ἀπὸ τῶν πληγῶν, τῷ Κωνσταντίῳ προσήλθεν ἰδελονη; Οὕτω δὲ τῆς τοῦ Μαγνητίου τυραννίδος διαλυ-

Varia lectiones et notæ.

(46) Τῆς γραδς. Id etiam attigit Ammianus, lib. xiv: *Accenderat super his incitatum propositum ad nocendum aliqua mulier vilis, quæ ad palatium,*

ut poposcerat, intronmissa, insidias ei latenter ostendi prodiderat ab militibus obscurissimis.

θείη·, ὅσα ἐκείνος κατείχε, καὶ ταῦτα ὑπὸ τὸν Κωνσταντίον γέγονε, καὶ ὁλοκλήρου τῆς πατρικῆς ἀρχῆς μόνο; γέγονεν ἔγκρατης. Τὰ μὲν οὖν ἱστορία εἰρήνην ἦγον ἐνεσθῆεν· τὰ δὲ τῆς ἐφῆς ἐπαράττετο μοίρας. Ὁ Γάλλος γὰρ (47) τῷ εὐτυχίῳ ἐπαρθεῖς, ἐκεῖ ἐν Ἀντιόχειᾳ ἐγένετο, βραχὺς τοῖς ὑπ' αὐτὸν προσεφίρετο, κακουμένους κλεισιδῶς πρὸς αὐτοῦ, ἔχοντας καὶ τὴν ὀμόζυγον πρὸς τοῦτο αὐτὴν ἐρεθίζουσαν. Δείσας οὖν ὁ Κωνσταντίος μὴ κινήσειεν εἰς ἀποστασίαν οἱ ὑπ' ἐκείνου κακούμενοι, καὶ ἔμφυλου πόλεμον δεήθη αὐτῷ, Δομτιανὸν (48), ἄδελφον ἐπιφανῆ τε καὶ γηραῖον, ἐπαρχὸν τῶν κραιτωρίων προχειρισάμενος εἰς Ἀντιόχειαν ἐσταίειν, ἐντελλόμενος τῷ ἀνδρὶ ἐν ἐπιθρόῃσι; εὐφωδῶς πω; τὴν Γάλλον ὑπαιθεῖν, καθ' ἡσῆα ἀφίξεισθαι πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ εἰ; Ἀντιόχειαν παραγωγόνως, καὶ πάνυ ἀδεῖως τὸ πρᾶγμα μεταχειρίσαστο, ἀνεφάνθον ἐπιτάξας τῷ Καίσαρι πορεύεσθαι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἀπειλήσας εἰ μὴ πείθεται, τὰς σιτήσεις τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπιχειρεῖν. Τοῖσι; εἰ; θυμὸν ἐκείνος παροφυνθεί; καὶ ἄλλως ἐκίνητος ὢν πρὸς ὄργην, κατέταξε τὴν ἐπαρχὸν καὶ φρουροὺς αὐτῷ στρατιώτας; ἐπίστησε. Μόντιου δὲ τοῦ κοιαιστορος αἰτιωμένου τὴν πρᾶξιν, καὶ εἰς σαφῆ τυραννίδα ταύτην ἀνάγεσθαι λέγοντος, εἰ χαλεπίνης ὁ Καίσαρ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τῆς γυναικὸς εἰ; ὄργην ἐξαφθεῖς ὡς καταφρονούμενος; καὶ

A cum Antiochiam venisset, subditos suos asperè tractabat, ac multifariam vexabat. quam ad rem a conjuge etiam exstimulabatur. Veritus igitur Constantius ne, populo ex malorum impatientia deficiente, bello civili conflictandum esset, Domitianum, senem illustrem, pratorio præfectum, misit Antiochiam, cum arcano mandato, ut Gallo arte persuaderet, ut ad se veniret. Sed ille, 19 profectus Antiochiam, rem sine ullo tractavit ingenio, aperte jussu Cæsare ad imperatorem proficisci, comminatus, ni parceret, se comœatus eorum qui illi parerent, detenturum. His ille, alioqui pronus in iram, commotus, præfectum demittit, et militibus custodiendum tradit. Eam rem Montio quaestore culpante, et manifestæ tyrannidis esso asserente, Cæsar denuo iratus, et magis etiam ab uxore inflammatus, quasi contemneretur: et quaestorem in vincula conjicit, et ambos militibus tradit, qui utrumque per forum tractum et excruciatum, denique in flumen coniectum suffocarunt. His Constantius cognitis, misit, qui Gallum ad sese pertraherent. At illo præmisit uxorem, fratrem placaturam, quæ in itinere ex morbo decessit. Cujus obitu cognito Constantius, Gallum statim dignitate privatum relegat; post etiam percussores contra illum mittit,

Variæ lectiones et notæ.

(47) Ὁ Γάλλος γαρ. Totam hanc Galli historiam sic persequitur scriptor Vitæ S. Artemii, ineditus (*): Ὁ δὲ Γάλλος τὴν τοῦ Καίσαρος ἀμφισβητήσας ἀποργίαν, καὶ ἦδη τῶν πρώτων τῆς βασιλείας ἀρέσας ἐπιβαίνειν βαθμῶν, οὐκ ἔμενεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς γνώμης καὶ πίστει; ἢ πρὸς Κωνσταντίον ἐποίησαστο, βασιλικώτερον τῶν πραγμάτων ἀπτόμενος; καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θράσους καὶ τῆς ἀλακτίας διαταττόμενος. Τοῖς γὰρ ἀρχόντας, οὓ; σὺν αὐτῷ ἐπίπομφε Κωνσταντίος, τῶν βασιλικῶν τε καὶ πολιτικῶν πραγμάτων βετας; διαίτητά; τὴν δὲ τῶν κραιτωρίων ἐπαρχὸν Δομτιανόν (ὁ γὰρ θαλάσσιος ἐταθνήκει) καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ κοιαιστορος Μόντιον, διὰ τὸ μὴ κειθαρχεῖν αὐτοῦς, καὶ ὑπουργεῖν ταῖς παραλόγοις αὐτοῦ καὶ ἀκαθάρτοις ὄρμασι, σχοινίοις τοῖς στρατιώταις τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐξάψασθαι παρακαλευσάμενος; ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς συρῆσαι προστάξαι, καὶ ἀμφοτέρους ἀπίκτειναι, ἀνδρας ἐν ἀξιώμασι διακερῆσαντας, καὶ παντὸς κέρδους καὶ λήμματος εὐρεθέντας; ὑψηλοτέρους, οὓ; ὁ τῆς πόλεως περιστελίας ἐπισκοπος Ἰθαφην, αἰδεσθεῖς τὸ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς ὑπέβλητον. Ὁ δὲ Κωνσταντίος ἐπειδὴ τάχιστα ἐπέθετο τὸ συμβᾶν, μεταπεμπτον ὡς ἐαυτὸν ἐποίησε τὸν Γάλλον. Ὁ δὲ εἰδὼς μὲν ὡς οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τυγχάνει καλούμενος, ἐννοῶν δὲ πάλιν ὡς εἰ μὴ βούλοτο ὀπακοῦσαι, πόλεμον ἀνάγκη ποιεῖν, ὅπλα πρὸ; Κωνσταντίου ἐκ τοῦ εὐθέως ἀράμενον, ἀρῆται ἄλλον τὰ τῆς εἰρήνης; καὶ τὴν γυναῖκα προαποστασίας ὡς τὸν Κωνσταντίον ἐκμιλλήσασθαι, καὶ αὐτὸς ἀπῆε αὐτόμολος εἰ; τὸν κίνδυνον. Ἡ μὲν οὖν Κωνσταντῖνα προτέρα; ἐξώρμησε, προεντιχῆν τῷ ἀδελφῷ, καὶ δεηθῆναι τούτου ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς προθυμομένην, τοῦ μὴ τι εἰ; αὐτὸν βουλεύσασθαι ἀνήκιστον. Πολλῶ; δὲ προθυμῶ; περὶ τὴν ὀδοιπορίαν χρωμένη, εἰς νόσον ἐνέπεσε μεταξὺ πορευομένη, καὶ ἐπιθυνας ἐπ. ὅσα; ἐν σταθμῷ τινι ταύτης Ἰαλλικῶν λεγομένη; ἀπέθανεν. Ὁ δὲ Γάλλος καὶ τοῦτο παρὰ δεξάν αὐτῷ συμβᾶν, μεγάλην συμ-

φορὰν ποιησάμενος, ὅμως ἦετο πρόσω, τῶν δεδογμένων οὐκ ἐξιστάμενος. Ἐπειδὴ εἰς Νωρικῶς; ἀφίκετο πῶλιν αὐτῶν Πυθαῖωνα καλούμενην, ἐνταῦθα δὲ ἀπὸ Μεδιολάνου καταπέμπεται στρατηγῶ; Βαρματίων, ἐκεῖ τοῦ Κωνσταντίου τοῦ τμηματῆ; τυγχάνοντος, ὃς τὸν Γάλλον ἀφαιρείται τῆς ἀποργίδος; καὶ εἰς ἰδιώτην μετασκευάζας, ἐξόριστον αὐτὸν εἰς τινα νῆσον τῆς θαλασσίας κατέστησε. Τὸ δὲ Γάλλου δὲ εἰς τὴν νῆσον ἀριγμένον, Εὐσέβιος ὁ ἐνονοῦχος, ὁ τὴν τοῦ κραιποσίου τότε τμητὴν ἔχων, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πείθουσι Κωνσταντίον ὡς τάχιστα Γάλλον ποιήσασθαι ἐκποδῶν. Ὁ δὲ πισθεῖς; πέμπε τοὺς ἀποκτενοῦντας αὐτόν. Καὶ ἦδη τούτων ἀφικνουμένων, πάλιν ὁ Κωνσταντίος εἰς ἔλσον μετεβλήθη, καὶ πέμπε; διὰ ταχέων γράμματι τὸν Γάλλον τῶ; πάθους ἀνακαλούμενο; ὁ δὲ Εὐσέβιος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, πείθουσι τὸν πεμφθέντα μαγιστριανὸν, μὴ πρότερον ἐπιστῆναι; δεκνύντα τὸ γράμμα πρὶν ἂν πύθοιτο τὸν Γάλλον ἀνηρημένον. Γένητο ταῦτα, καὶ ὁ Γάλλος; ἐπεθῆκει; ὁ δὲ Κωνσταντίος περὶ τοῖς πράγμασι δείσας; μὴ οὐχ οὐδῶ; τε ἦν μόνο; ἀπίστας εἶναι τῆς ἀρχῆς; ἔγκρατης, ἄλλως τε καὶ τῶν Γαλατικῶν ὀξύτατα δὴ καὶ ὀπίστε προθυμοθῆ;εν εἰς τὰ; τυραννίως; ἐγχιρομένην, διὰ τε σώματος; ἰσχυρ, καὶ κορυφῆ;τα φρονημάτων, μετεμίλετο ἦδη τὸν Γάλλον ὑπεξελών, καὶ λογιζόμενος τὸ συγγενῆ; τοῦ ὀθνεῖου καὶ ἀλλογενοῦ; ἀσφαλέστερον εἶναι μακροῦ; πρὸ; κοινωνίαν τῆς βασιλείας, Ἰουλιανὸν τὸν ἀδελφόν τοῦ Γάλλου ἐκ τῆς Ἰωνίας μεταπεμφάμενος, ἐν τῇ Μεδιολάνων Καίσαρα ἀναδείκνυσαι, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῷ τὴν ἑαυτοῦ Ἐλένην εἰς γάμον ἐκδοῦ; καὶ τὰ πιστά; πρὸς αὐτόν ποιησάμενος, τούτον μὲν ἐξέπεμψεν εἰς τὰς Γαλλίας, φύλακα τῆς ἐκείσε βασιλείας ἐτόμενον.

(48) Δομτιανόν. De Domitiano et Montio misis ad Gallum Cæsarem, agunt Aunimianus, lib. xiv; Philostorgius, lib. iii, cap. 38; lib. iv. cap. 1, et alii scriptores.

(*) Editit card. Angelo Mai. Vitæ Patrologiæ tom. XLVI, col. 1263 B.

a suis innotatus, cujus rei cum pœnituisset, per alios cædem ejus averti jubet. Iis Galli inimici, ac potius Eusebius eunuchus, qui præpositi magistratum curabat, homo apud Constantium gratiosus, persuasit, ne Galli percussoribus pœnitentiam imperatoris indicarent prius, quam hominem cæsum esse cognovissent. Sic ille interfectus est. Cum autem Transrhenani Barbari Gallias infestarent, Silvanus, vir rei militaris peritissimus, et optimus imperator, ad eorum impetum retundendum mittitur. Sed imperator, calumniis adductus (quibus sane pronas solebat aures præbere) atrociam contra illum clam machinatur. Quo ille intellecto, ad defectionem impulsus, Cæsaris habitum sibi usurpat. Verum brevis ille motus fuit. Nam Ursicius a Constantio missus, quosdam milites ejus pecunia corrupti, quorum opera sublato Silvano, defectio sopita est. Constantium ab Occidente Byzantium reversurum, legati Persarum a Sapore missi circa Sirmium conveniunt, qui Mesopotamiam et Armeniam Persis restitui postulabant, ut ad quos ex provinciæ a multis sæculis pertinerent: quo tandem desinereut bella gerere cum Romanis. Sin minus, imperatori significabant, regum Marte iudice causam illam disceptaturum. Ad ea rescripsit Constantius, mirari se, oblitum illum esse, quod Persæ Macedonibus servierint, quibus per 20 Romanos subactis, illorum etiam servi Romanæ ditionis facti sint. His Sapor inflammatum bellum parat, Nisibin confestim obsidet, eaque, cum nihil proficeret, relicta, alias urbes tentat: ab illis etiam repulsus; Amidam tandem capit.

ἐκ τῶν Περσῶν πρόσβαις περὶ τὸ Σίρμιον συνηνέχασιν, ἐσταλμένοι παρὰ Σαπώρου, ἀπαιτοῦντος ἀποδοθῆναι Πέρσας τὴν Μεσοποταμίαν καὶ Ἀρμενίαν, ἵν' οὕτω παύσαιτο Ῥωμαίοις μαχόμενοι. Ταῦτα γὰρ τὰς χώρας ἀνέκαθεν ἐκ προγόνων αὐτοῖς διαφέρειν. Εἰ δ' οὐ πείθοιτο, δηλοῦντος ἀπ' αὐτοκράτερι, ὑπὸ τῷ Ἀρεῖ δικαστῇ ποιήσασθαι τὴν τῆς ὑποθέσεως ζήτησιν. Πρὸς ταῦτα ἀναπεστέλειν αὐτὸν ὁ Κωνσταντίος, θαυμάζων εἰ ἐπιδόξοιτο οὗτοι Πέρσαι Μακεδόσιν ἐβούλευσαν, καὶ οὗτοι Μακεδόσων Ῥωμαίοις ὑποταγέτωσαν, καὶ οἱ ἐκεῖνοι δουλεύοντες, ὑπήκοοι Ῥωμαίοις ἐγένοντο. Τοῦτοί; ὁ Σαπώρης παρεξυθελὶς πρὸς πόλεμον ἀπέειπε. Καὶ αὐτὸς εἰς πολιορκίαν κατέστη Νισίβιδος. Ὡς δ' οὐδὲν ἐπέβαινε κατ' αὐτῆς, ἀπέστη, καὶ ἐτέρων ἀπεπειράτο. Ὡς δὲ κάκεινων ἀπεκρούσθη, εἰς Ἀμιδαὴν κατηνέχθη καὶ ταύτης ἐκράτησε.

Varie lectiones et notæ.

(49) *Εὐσέβιος τὴν τοῦ πραιποσίτου διέπων ἀρχὴν.* Eusebii eunuchi, qui sub Constantio præpositus fuit sacri cubiculi, cædis Galli Cæsaris auctoris, meminerunt passim scriptores, Ammianus Marcellinus, lib. xiv, xv, xvi, xviii; Sozomenus, lib. ii, c. 4; lib. v, c. 3; Philostorgius, lib. iv, cap. 4; Palladius, in *Hist. Lausiaca*; S. Athanasius, *Ad solitar. vitam agent.*; Julianus, Libanius, etc. Dignitas vero præpositi sacri cubiculi spectavit fere semper eunuchos, uti fuit Eusebius, qui Zonaræ infra πρώτων τῶν βασιλικῶν εὐνοῦχων dicitur; ita Rhodanus ἀρχιευνοῦχος appellatur in *Chronico Alexandrino*, p. 700: Καὶ τὸν πραιποσίτον τοῦ παλατίου αὐτοῦ. Ῥοδανὸν ἐνόματι, ἀνδρα δυνατὸν καὶ εὐπορον, καὶ διοικοῦντα τὸ παλάτιον, ὡς πρώτον ὄντα ἀρχιευνοῦχον. *Præpositum palatii ipsius Rhodanum, virum potentem et divitem, qui palatium regebat, et princeps erat eunuchorum.* Præter Eusebium sub Constantio, et Rhodanum

αὐτὸν ὑπὸ δεισμοῖς ἐποιήσατο τὸν κοιμιστορα, καὶ τοὺς στρατιώταις καὶ ἄμφω παρέδωκεν. Οἱ δὲ ἄμφω τῷ ἀνδρὶ συνδήσαντες, ἔσυραν διὰ τῆς ἀγορᾶς καὶ ἤκλισαντο: καὶ τέλος ἐπέβαλον εἰς τὸν ποταμὸν καὶ διέφθειραν. Ταῦτα μαθὼν ὁ Κωνσταντίος ἐπέμψεν τοὺς ἐλθόντας τὸν Γάλλον εἰς ἐζυτὸν. Ὁ δὲ τὴν γυναῖκα προέπεμψεν ἐξευμενισομένην τὸν ἀδελφόν· ἦν ὀδοιποροῦσαν ἐπὶ τὸ τέλος ἐκ νόσου κατέλαθε τῆς ζωῆς. Γνοῦς οὖν τὸν τῆς ἀδελφῆς ὁ Κωνσταντίος θάνατον, αὐτίκα στείλας, γυμνοὶ τὸν Γάλλον τοῦ ἀξιώματός, καὶ ὑπερβρίον τίθησιν. Εἶτα στέλλει καὶ τοὺς αὐτὸν ἀναιρήσοντας, παρὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τοῦτο ἐρεθισθεὶς. Μεταμεληθεὶς δ' αὐτοῖς, ἐτέρους στέλλει τοὺς εἰρξόντας; τὴν ἀναίρεισιν· οὐς ἀνέπεισαν οἱ τῷ Γάλλῳ ἐχθραίνοντες, καὶ μᾶλλον ὁ εὐνοῦχος Εὐσέβιος τὴν τοῦ πραιποσίτου διέπων ἀρχὴν (49), καὶ μετὰ παρα τῷ Κωνσταντίῳ δυνάμενος; μὴ πρότερον ἀπαγγεῖλαι τοὺς τὸν Γάλλον ἐνταλθεῖσι κτανεῖν τὴν βασιλικὴν μεταμέλειαν, πρὶν ἂν γούεν ἀνηρημένον τὸν ἀνθρωπον. Ο μὲν οὖν ἀνήρητο. Τῶν πέραν δὲ τοῦ Ῥήνου Βαρβάρων ταί, Γαλλαίς ἐπικειμένον, ἐκπέμπεται Σιλβανὸς ἀνακόφων αὐτῶν τὰς ὁρμὰς· ἀνὴρ στρατηγικώτατος καὶ ἀριστος τὰ πλέμια. Διαβολαῖς δὲ κατ' αὐτοῦ πιτεύσας ὁ βασιλεὺς (εἶπε γὰρ ἐπικλινεῖς τὰς ἀκοὰς πρὸς διαβολὰς) ἐβουσσοδόμειε δεῖνὰ κατὰ τοῦ ἀνδρός. Ὁ γούος ἐκείνος; πρὸς ἀποστασίαν ἀπέκλινε, καὶ σχῆμα Καίσαρος ἐαυτῷ περιέθετο· οὐκ ἐπὶ μακρὸν δὲ τῆ ἀποστασίᾳ ἐχρήσατο. Σταλεὶς γὰρ Οὐρσικίνος θεὶ καὶ χρήμασι τῶν ἐκείνου στρατιωτῶν τινὰς ὑποφείραξ, δι' ἐκείνων ἀνέειλε τὸν Σιλβανὸν, καὶ τὴν ἀποστασίαν κατέκλυσε. Τῷ μέντοι Κωνσταντίῳ ἀναξεύγουντι ἀπὸ τῶν Ἑσπερίων, καὶ ἐπανόντι πρὸς τὸ Βυζάντιον,

D sub Valentiniano, præpositi alii memorantur, Urbicium et Liberium sub Constantino M. apud Codinum, *He orig.*; Eutherius sub Constantio, apud Ammianum, lib. xvi et xx; Antiochus, Amantius et Chrysaphius, sub Theodosio Juniore, apud Zonaram, et apud Victorem Tununensem, et Macrobius, in L. un. Cod. Th. de præpos. sacri cubic. ; Heraclius sub Valentiniano Juniore, apud eundem Victorem, Calligonus sub eodem Augusto, apud S. Ambros. ep. 33; Amantius sub Anastasio Dicoro et Justino, apud Marcellinum comitem, Tununensem, auctorem *Chronici Alexandrini*, etc.; Entropius sub Theodosio M. in l. 17. Cod. Th. de penis; apud Socratem lib. vi, cap. 5, et alios. Et Chrysoretus, in Synodico adversus Tragediam Irenæi, cap. 203, Sed de præpositi dignitate multa congescit Jacobus Gottofredus ad tit. Cod. Theod. de præpositis sacri cubiculi.

Γ. Κωνσταντίος δὲ μὴ οἶδ' τε ὦν τὴν ἄλῃν διευ-
θύνειν μόνος ἀρχὴν τοσαύτην οὖσαν, ὡς ἐξ ἄκρων
σχεδὸν περάτων τῆς γῆς εἰς ἄκρα πέρατα καταναίξῃ,
ἐξ Ἀθηναίων τὸν τοῦ Γάλλου ἑθαίμονα τὸν Ἰουλιανὸν
μετακαλεσάμενος, Καίσαρά τ' ἀνείπει, καὶ
Ἑλένην αὐτῷ τὴν οἰκίαν συνώκισεν ἀδελφῆν. Λέ-
γεται δὲ τῇ μητρὶ αὐτοῦ κούση αὐτὸν ἐνύπνιον γενέ-
σθαι· καὶ ὁξείαι τὸν Ἀχιλλεῖα τεκεῖν. Ἡ δὲ διυπνισθεῖσα
καὶ τὸ ὄναρ θεηγουμένη τῷ ἀνδρὶ, ἔτεκε τοῦτον μητ'
ὠδίνων σχεδὸν ἐκ' αὐτῷ πειραθείσα, καὶ τακούσα
πρὶν ἢ γνοίη, ὡς μέλλει τίχτειν. Ἐντεῦθεν ἐκ' αὐτῷ
μαγάλας ἐσχηκότες ἐλπιδας οἱ τοῦτου γονεῖς, Εὐσε-
βίῳ (50) τῷ Νικομηδείᾳς αὐτὸν παραδιδώκασι παρ'
αὐτοῦ μνηθησόμενον τὴν ἑσάν Γραφήν. Καίσαρα
δὲ τοῦτον ἀναγορεύσας ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντίος,
εἰς Γαλλίαν· ἐξέπεμψε μετ' ὀλίγων πάνυ στρατιωτῶν,
ὡς ὑπόνοιαν ἐντεῦθεν ἐγγίγνεσθαι, ὅτι οὐ κοινωνῶν
τῆς ἀρχῆς τὸν Ἰουλιανὸν ὁ Κωνσταντίος εἰσετο,
ἀλλ' εἰς ἐπιβουλῆς αὐτῷ πρόφασιν τὸ σῆμα περιέ-
θαλε τὸ τοῦ Καίσαρος, ἢ ὑπὸ τῶν πολεμίων δια-
φθορῆ, μὴ ἔχων δύναμιν πρὸς τὸν κατ' ἐκείνων
πύλεμον ἀξιόχρεον. Ὁ δὲ ἀπελθὼν καὶ ἀγαθῇ
τύχῃ (51) χρυσάμενος συμβάλλει τοῖς πολεμίοις, καὶ
ἀνεπίστως νικᾷ. Καὶ αὖθις ἑαυτοῖς ἀνακτησάμενον
τῶν πολεμίων, προσιγίνυται αὐτοῖς, καὶ τρόπαιον
ἱστησι, πολλῶν μὲν ἀναιρεθέντων, πολλῶν δ' ἀπο-
λομένων ἐν τῷ παραδρέοντι ποταμῷ, καὶ ζωγρη-
θέντων οὐκ ἑλαττόνων. Ὅτε καὶ ἑνδεκά φασι χιλιά-
δας αἰχμαλώτων Ῥωμαίων, τῶν τῆς αἰχμαλωσίας
ἀπολυθῆναι δεσμῶν, ἠττηθέντων τῶν πολεμίων.
Εἶτα καὶ Ἀλαμαννοῖς πολεμήσας, καὶ κατὰ τοῦτον
ἠτύχησας, καὶ δεηθέντων αὐτῶν, τῷ ἔθνει ἐπέσεισται,
λύσαντι τῆς δουλείας τοῦς παρ' αὐτοῖς ὄντας δορυ-
λάτους Ῥωμαίους. Τούτοις οὖν ὁ Καίσαρ Ἰουλιανὸς
ἐπαρθεὶς καὶ ὑπερφρονήσας, ὡς δ' ἔνοις συνε-
γράψαντο, ὅτι καὶ δεδῶκε τὸν Κωνσταντίον βασιλευ-
ντά οἱ διὰ τὰ εὐτυχήματα, μὴ κατὰ τὸν ἀδελφὸν
Γάλλον καὶ αὐτὸν ὑπεξαγάγῃ τοῦ ζῆν, εἰς ἀποστα-
σίαν ἀπειθε, καὶ τινες τῶν ὑπ' αὐτὸν ταξιαρχῶν
ὀκλειθῶν δι' ἐκείνων τὸ στρατιωτικὸν περικίνησαι,
καὶ συστάν ἀνείπεν αὐτὸν Ἀβγούστον. Εἶτα ξιφῆρεις
ἐπιστάντες αὐτῷ, ὡς δῆθεν ἑαυτοῖς ἀποκρίσει τὴν τῆς
βασίλειας ἀνάβρῃσιν, ἠπειλοῦν διαχειρίζεσθαι αὐτὸν,
εἰ μὴ πείθοιτο. Οὕτω δὲ τάχα καὶ ἄκων τῇ τοῦ
στρατιωτικοῦ πλήθους· ὑπέβλεψεν ὁρμῇ, προσήκατο
τὴν ἀρχὴν. Ζητούμενον δὲ διαδήματος (52) ἢ αὐ-
τίκα τοῦτω ταυιωθεῖν, ἐκείνος μὲν μὴ ἔχειν ἐξ-
ώμυτο. Τινῶν δὲ κόσμον αἰτούτων γυναικείων τινα,
ἢ ἐκ τούτων σχεδιασθεῖν διαδήμα, παρητήσατο
τοῦτο ὁ Ἰουλιανὸς, ὡς ἀπαίσιον οἰωνόν. Ἐπεὶ δὲ
χρυσέον τις τῶν ταξιαρχῶν ἐφόρει στρεπτόν (53),

X. Constantius autem cum tantum imperium,
quod ab extremis terræ finibus, fere in extremos,
protendebatur, solus gubernare non posset, Galli
fratrem Julianum Athenis accersitum, Cæsarem
appellat, sorore Helena in matrimonium data. Fe-
runt matrem ejus uterum ferentem, in somnis sibi
visam esse Achillem parere. Experfecta, dum
somnia marito narrat, illum parit, pene sine
doloribus, fetu edito priusquam se parituram sen-
sisset. Hinc magna de illo spe concepta parentes,
puerum Eusebio Nicomediæ episcopo in sacra
Scriptura erudiendum tradiderunt. Sed Constan-
tius imperator eum jam Cæsarem, cum paucis
omnino militibus in Gallias ablegavit, ut inde sus-
picio nasceretur, Julianum non delectum esse
imperii collegam, sed ad dissimulandas insidias,
habitu Cæsareo ornatum esse, ut paribus tanto
bello copiis non instructus, ab hostibus cæderetur.
Cæterum Julianus, secunda fortuna usus, hos-
tes præter spem vincit, eosdemque recuperatis
viribus rebellantes, denuo fundit, ac tropæum
erigit, multis cræsis, multis item in amne præter
fluente submersis, captis haud paucioribus. Eo
prælio victis hostibus, undecim millia Romanorum
soluta vinculis captivitatis feruntur. Post hæc con-
tra Alemannos etiam re bene gesta, genti, peten-
tibus illis, pacem dedit, captivis receptis. His
Cæsar Julianus ad superbiam clatus, aut, ut qui-
dam auctores sunt, Constantium successibus suis
invidentem veritus, ne, fratris Galli exemplo, vitæ
privaretur, defectionem molitur, conciliatis sibi
tribunis aliquot, a quibus militis concitati, per
conspirationem eum Augustum salutant, et strictis
gladiis, imperii titulum repudiantem scilicet, cir-
cumstantes, occisuros minantur, nisi obtemperet.
Sic igitur, invitus forsitan, ad impetum multitudi-
nis evitandum, accipit imperium. Cum autem dia-
dema quæreretur, quo confestim coronari posset,
atque ille sibi nullum esse juraret: quibusdam
ornamenta muliebria petentibus, **21** ut inde con-
ficeretur, recusante Juliano, ut mali omnis, tri-
buni cujusdam torquem aureum, gemmis ornatum,
capiti illius accommodant. Tum ille Pentadiam
magistrum imperatoriarum legionum cum aliis ad
Constantium mittit, additis litteris, quibus se pur-
gabat, quod imperii titulum non sponte admisisset,
sed a militibus coactus, qui non sub Cæsare, sed
sub imperatore militare vellent, quo digna suis
laboribus operæ pretia flagitare possint. Petere, ut
imperii communionem ex usu reipublicæ futuram
aquo animo pateretur: polliceri, se cursores equos

Variae lectiones et notæ.

(50) *Εὐσεβίῳ*. Huc spectant quæ habet Euna-
pius in Maximo: Καὶ φιλωθέντος τοῦ γένους,
(Constantini M.) Ἰουλιανὸς περιελείφθη μόνος,
δι' ἡλικίαν περιφρονήθεος, καὶ πραότητα· εὐνοῦχοι
δὲ ὄμωσεν αὐτὸν ἀμφεπόλεσον φισαίκοι, καὶ παραφυ-
λακαί τινες ἦσαν, ὅπως εἴη Χριστιανὸς βεβαίως.
(51) *Καὶ ἀγαθῇ τύχῃ*. Juliani felicitatem præ-
dicat etiam Ammianus, p. 293: *Felicitas illa*

*eminuit, ut ipsis quodammodo cervicibus fortunæ
aliquandiu bonæ gubernatricis evectus, victoriosus
cursibus difficultates superaret immensas.*

(52) *Ζητούμενον δὲ διαδήματος*. Ita Marcellinus,
lib. xx, p. 160, 1 edit. præter Julian. in
Epist. ad Athen. et Libanium in Orat. funebri.

(53) *Χρυσέον στρεπτόν*. Certe torquis ille
aureus, λίθος ἔχων χρυσοδέτους, potuit diadema,

de more ex Hispania, et electos e Gallis viros, A quotannis ei missurum. His litteris, se non imperatorem scripsit, sed Casarem, ne eas, inscriptione offensus Constantius, abjiceret. Quas cum accepisset, pre iracundia nihil respondit, sed expeditione Persica militibus denuntiata, Leonam quaestorem ad Julianum misit, cum eo per litteras expostulans, quod suam sententiam non expectasset: illi quam sibi turpius esse, quod Augusti titulum non ab eo cujus esset auctoritas, sed a confuso militum tumultu accepisset: suadere, ut abstineret, eo quod non rite consecutus esset, et ad pristinum habitum a se traditum reverteretur. Quæstori porro mandavit, ut eos qui illic promoti magistratus erant, potestate privaret, ipsumque præfectum prætorio; alios vero quos ipse nominaverat, in eorum locum subrogaret. Quæstor Juliano mandata imperatoris nuntiat, quæ erant: *Meminisse eum oportere, quantum Constantio deberet, non tantum quod Casarem appellasset, sed etiam, quod puerili ætate parentibus orbantum apud se aluisset.* Ille vero Quæstori: *Quis, inquit, ea ætate mihi orbitatis auctor exstitit? nonne parentum meorum interfector? An ignorat istis commemorandis, se refricare cicatricem, et vulnus reddere atrocis? Lectisque litteris, ad consilium imperatorii habitus deponendi, Casareique resumendi, quæstori ait, se id facturum, sed de consilio legionum.* Tum quæstor veritus, ne re cum exercitu communicata, ipse a militari turba discerneretur, Julianum orat, ne id faceret, mandataque exsequendi spe abjecta, cum tyranni litteris, quibus imperatorem, ut qui familiam suam multis injuriis onerasset, impudenter prosciindebat, **22** additis minis, se ultorem eorum fore, qui contra jus et fas occisi essent, discedit.

μενησθαι δὴν δραιολέτης μοι εἶ, οὐ μόνον ὅτι Καίσαρα ἀνηγάρευσα, ἀλλ' ὅτι καὶ ὄφρα ἐν ἐν παιδικῇ γενόμενον ἡλικίᾳ ἀνεθρεψάμην, αὐτὸς προσλυβόμενος. Ὁ δ' ὑπολαβὼν τῷ κοιμιστοῦ ἐφη· Τίς δέ μοι, ὦ βέλτιστε, ἐν τοιαύτῃ ἡλικίᾳ τὴν ὄφρα ἐν ἐν παιδικῇ γενόμενον ἡλικίᾳ ἀνεθρεψάμην, αὐτὸς προσλυβόμενος; Ἐπελθὼν δὲ καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ἐπιστάθην ὁ Ἰουλιανὸς, πρὸς τὴν συμβουλήν τοῦ ἀποδοθέντος ἐπὶ βασιλείῳ σχήματι, καὶ αὐτὸς ἐλθεῖν τὸ Καίσαρος· ἐφη πρὸς τὸν κοιμιστοῦ, ὅτι Ποιήσω τοῦτο, ἀλλὰ γνώμη τῶν στρατευμάτων. Ὁ δὲ γε κοιμιστοῦ φοβηθεὶς, ὡς εἰ τοῖς στρατιώταις τοῦτο ἐκφώνησεν ὁ Ἰουλιανὸς παρῶν, αὐτὸς διασπαρθήσεται πρὸς αὐτῶν, ἐδίετο μῆτι τούτων τῶν στρατιωτικῶν κοινώσασθαι ὄφρα. Ἀπογνοὺς μὲντοι δυνήσασθαι τι τῶν αὐτῶν προσηγορευμένων ἀνύσαι ὑπέστρεψε μετὰ γραμμάτων (56) τοῦ τυραννήσαντος, ἀναιδῶς ὑπεριζόμενον τὴν αὐτοκράτορα, καὶ ἐπιπληρόντων, ὡς κλειστά ἐξαμάρτοντα κατὰ τοῦ γένους αὐτοῦ, καὶ ἀπειλούντων, αὐτὸν γενήσασθαι τιμωρῶν τῶν ἀδικῶν παθόντων. Καὶ ὁ μὲν ἀπῆκε πρὸς τὸν Κωνσταντίνου.

Variæ lectiones et notæ.

quo ejusce ævi utebantur Augusti, recte effingere: D p. 170, de Leona: *Utque id facile formido intentalorum efficiens, velat magnis viribus fretus. in locum Florentii præfectum prætorio Nebrium, tum quaestorem ejusdem Casaris, promoverat, etc.* Et lib. xxi, initio, de Juliano: *Parvi igitur habitus, quæ per Leonam Constantius scripserat, nulloque arbitrio ejus promolorum suscepto, præter Nebrium, etc.*

(54) Ἰππους ἐξ Ἰσπανίας. Julianus ipse in hac epistola ad Constantium, apud Ammianum, l. xx, p. 468: *Equos præbebo curules Hispanos, et miscendos gentilibus atque scutariis adolescentes lectos quosdam.* etc. Equos Hispanos curules commendant Vegetius, lib. iv *Artis veterin.* c. 6; lex 4 Cod. Theod. de equis curulib., Symmachus, Claudianus, et alii.

(55) Τῷ μὲν κοιμιστοῦ. Marcellinus, lib. xx,

λίθου; ἔχοντα χρυσοδέτους, τοῦτον λαβόντες, τῇ ἐκείνου προσήρμοσαν κεφαλῇ. Ὁ δὲ Παντάδιον τὸν μάγιστρον τῶν βασιλικῶν τέξεων οἶν ἑτέροι; ἀπέστειλε πρὸς Κωνσταντίνου, ἐπιστάθης αὐτῶ καὶ ἀπολογούμενος, ὡς οὐκ ἐκὼν προήχθη πρὸς τὴν τῆ; βασιλείας ἀνάβησιν, βιασθεὶς δ' ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, μὴ βουλομένων στρατεύεσθαι ὑπὸ Καίσαρι, ἀλλ' ὑπὸ βασιλεῖ, ἐν ἔχοντι ἐξ αὐτοῦ ἀξία; τῶν πόνων τὰς ἀμοιβὰς ἀπαιτεῖν· καὶ ἀξίῶν δέξασθαι τὴν τῆ; ἀρχῆς κοινωνίαν, εἰς ὠφέλιαν ἐσομένην τῇ πολιτείᾳ ἐπαγγελλόμενος; τε καὶ τοῦ; ἀμιλλητηρίου; Ἰππους ἐξ Ἰσπανίας (54), ὡς ἔθος, καὶ τοῦ; ἐπιλέκτους ἀνδρας ἐκ τῶν Γαλλίῶν ἐτησίως στέλλειν αὐτῶ. Ταῦτ' ἐπιστάθης, οὐ βασιλεῖα ἐαυτὸν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ προσεγράφατο, ἀλλὰ Καίσαρα, ἵνα μὴ τῇ ἐπιγραφῇ προσοχθίσας ὁ Κωνσταντίνος, τὴν ἐπιστολὴν ἀποπέμψηται. Ταύτης τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ κομισθεὶς κατὰ τὴν ἐν Καππαδοκίᾳ Καίσαρειαν διατρίβοντι, ἐκείνος οὐδὲν ὑπ' ὄργῃ; ἀπεκρίνατο. Ἄλλὰ τὴν μὲν στρατείαν κατὰ Περασῶν τοῖς στρατιώταις ἐκέρυξε, πρὸς δὲ τὸν Ἰουλιανὸν Λεωνᾶν τὸν κοιμιστοῦ ἐστειλεν, ἐπιστάθης αὐτῶ καὶ αἰτιώμενος; ὅτι μὴ ἀνέμεινε τὴν γνώμην αὐτοῦ, καὶ εἰς ὕβριν ἐκείνου μᾶλλον ἢ ἐαυτοῦ ἀνάγων τὸ μὴ κρίσει τοῦ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος, ἀλλ' ἀτίκτω θυροῦ στρατιωτῶν δέξασθαι αὐτὸν τὴν τοῦ Ἀυγοῦστου κλήσιν· καὶ συμβουλεύων ἀποσχέσθαι τοῦ μὴ προσηκόντως γενόμενον, καὶ εἰς τὸ πρῶτον ἐπανελεῖν σχῆμα, ὃ παρ' αὐτοῦ εἰληψε. Τῷ μόντοι κοιμιστοῦ (55) ἐπέστρεψε καὶ τοὺς τὰ; ἀρχὰς ἐκείσε ἀνύοντας, παραλύσαι τῆς ἐξουσίας, καὶ αὐτὸν τὸν τῶν πραιτορίων ἐπαρχον, ἑτέρου; τε εἰ; ταύτας ἐγκαταστήσαι, οὐ; ἐκείνος; εἰ; ἐκάστην ἀνόμασεν. Ἀπελθὼν οὖν ὁ κοιμιστοῦ πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν, τοὺς λόγους αὐτῶ τοῦ Κωνσταντίνου ἀπήγγειλεν. Οἷδ' ἦσαν ὅτι Ἔδει σε

Καίσαρα ἀνηγάρευσα, ἀλλ' ὅτι καὶ ὄφρα ἐν ἐν παιδικῇ γενόμενον ἡλικίᾳ ἀνεθρεψάμην, αὐτὸς προσλυβόμενος. Ὁ δ' ὑπολαβὼν τῷ κοιμιστοῦ ἐφη· Τίς δέ μοι, ὦ βέλτιστε, ἐν τοιαύτῃ ἡλικίᾳ τὴν ὄφρα ἐν ἐν παιδικῇ γενόμενον ἡλικίᾳ ἀνεθρεψάμην, αὐτὸς προσλυβόμενος; Ἐπελθὼν δὲ καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ἐπιστάθην ὁ Ἰουλιανὸς, πρὸς τὴν συμβουλήν τοῦ ἀποδοθέντος ἐπὶ βασιλείῳ σχήματι, καὶ αὐτὸς ἐλθεῖν τὸ Καίσαρος· ἐφη πρὸς τὸν κοιμιστοῦ, ὅτι Ποιήσω τοῦτο, ἀλλὰ γνώμη τῶν στρατευμάτων. Ὁ δὲ γε κοιμιστοῦ φοβηθεὶς, ὡς εἰ τοῖς στρατιώταις τοῦτο ἐκφώνησεν ὁ Ἰουλιανὸς παρῶν, αὐτὸς διασπαρθήσεται πρὸς αὐτῶν, ἐδίετο μῆτι τούτων τῶν στρατιωτικῶν κοινώσασθαι ὄφρα. Ἀπογνοὺς μὲντοι δυνήσασθαι τι τῶν αὐτῶν προσηγορευμένων ἀνύσαι ὑπέστρεψε μετὰ γραμμάτων (56) τοῦ τυραννήσαντος, ἀναιδῶς ὑπεριζόμενον τὴν αὐτοκράτορα, καὶ ἐπιπληρόντων, ὡς κλειστά ἐξαμάρτοντα κατὰ τοῦ γένους αὐτοῦ, καὶ ἀπειλούντων, αὐτὸν γενήσασθαι τιμωρῶν τῶν ἀδικῶν παθόντων. Καὶ ὁ μὲν ἀπῆκε πρὸς τὸν Κωνσταντίνου.

(56) Μετὰ γραμμάτων. Has minaces litteras antea a Juliano missas scribit Marcellinus. lib. xx, p. 469, 4 edit. tametsi longe probabilior Zonaras sententia.

ΙΑ'. Ὁ τύραννος; δὲ πολλοὺς εἰδῶς ἐν τοῖς αὐτῶν A
 συνουσίαι τὰ Κωνσταντιῶν φρονούντας, πάντας ἐκεί-
 ουν ἐξέλασεν. Αὐτὸς δὲ πρὸς ἑμφύλιον ἡτοιμάζετο
 πόλεμον. Ἐν τρίτοις (57) καὶ ἡ αὐτοῦ γυνὴ τελευτᾷ,
 ὡς μὲν τινὲς φασί, τίκτουσα παρ' αὐτῆ, ὡς δ'
 ἕτεροι, ἤδη ἐκβεβλημένη. Ἐκείνος δὲ τοὺς στρατιώ-
 τας συναγαγὼν ἐπὶ τὸν ἑμφύλιον ἐπίβριζε πόλεμον,
 καὶ συνεβούλευε δεῖν αὐτοὺς κατὰ τοῦ Κωνσταντιῶν
 χωρῆσαι, καὶ μὴ μᾶλλον ἐκείνον κατ' αὐτῶν ἐπιλαθεῖν.
 Ἦδη δὲ τὴν εἰς Χριστὸν ἐξομολογούμενος πίστεν, ἠύ-
 λαβεῖτο διὰ τοῦτο τοῦ στρατιώταις, εἰδῶς σχεδὸν
 ζυμπαντας Χριστιανούς ὄντας. Αἰὶδ' οὐκ ἐπιβίβων τῆν
 αὐτοῦ κακίαν ἕκαστον ἐκέλευε θρησκείαν ὡς βού-
 λοιτο. Αὐτὸς δὲ τῆς γενεθλίου τοῦ Σωτῆρος; (58)
 ἡμέρας ἐπεστηκυίας, εἰσηλθεν εἰς τὸν ναὸν, καὶ
 προσκυνήσας, ἐν ἐμόδοξοις τοῖς στρατιώταις δοκῆ, B
 ἀπέηλθεν. Ἐπίστησι δὲ καὶ ταῖς ἀρχαῖς οὗ ἐκείνος
 ἐβούλετο καὶ οὕτως ἦε πρὸς τὸν ἑμφύλιον πόλεμον.
 Ἐλεγε δὲ μὴ κατὰ Κωνσταντιῶν χωρεῖν, ἀλλ' ἐὼλεῖν
 εἰς ἐν συνελευθῆν τὰ ἔφα στρατεύματα καὶ τὰ ἐπι-
 ρια, ἐν ὁμοῦ γινόμενα τὸν αὐτῶν ἐκλέξονται βασι-
 λεύσοντα. Ἦχει δὲ καὶ προσγυκνέαι τὴν ἡμέραν
 καθ' ἣν τεθ' ἤσεται ὁ Κωνσταντιῶν; ἐν ὁμοῦ αὐτῆν μνηθεῖς, δι' ἐπὶ τῶν ταῦτα φραζόντων :

*Zeus δ'εταρ (59) εἰς πλάτῃ τέρμα μο.1ῆ κ.λυτοῦ Ἰδρυχοῦο,
 Παρθενικῆς δὲ Κρόνος μοίρης βάλῃ ἐπὶ πέμπτης
 Εἰκοστῆς βασιλεὺς Κωνσταντιῶν Ἀσίδος αἰῆς
 Τέρμα π.1.οῦ βίωτου στυγαρόν καὶ ἐπ' ὁμοῦν ἔξει.*

Τέθνηκε δὲ ὁ Κωνσταντιῶν τὰ μὲν τῶν Παρσῶν λι- C
 πῶν· ἐπει καὶ ὁ ἐκείνων βασιλεὺς ἐπ' οἴκου ἀνε-
 χώρησε κατὰ δὲ τοῦ τυραννήσαντο; ἐπιών. Φρον-
 τίσι δὲ πολλὰς συνεχόμενος, κἀνευθεν συλληφθεὶς
 πυρετῶ, χολῆν τε ἀναγαγὼν μέλαιναν ἐτελεύτησεν
 ἐν Μόμφου κρήνῃ (60) (καίτοι δὲ αὐτῆ κατὰ τὴν τοῦ
 Ταύρου ὑπώρειαν), ἐπὶ τρισίν, ὡς λέγεται, μεμφ-
 ομενος αὐτῶ, τῶ φόνῳ τῶν συγγενῶν (οὗ γὰρ τὸν
 Ἰάλλον μόνον ἀπέκτειναν, ὡς εἰρηται ἤδη, ἀλλὰ καὶ
 τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ οἴκου πατρὸς) τῆ ἀναβήσσει
 τοῦ Ἰουλιανοῦ, καὶ τῆ καινοτομίᾳ τῆς πίστεως. Ἦν
 δὲ ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος εὐμενῆς μὲν τοῖς ὑπηκόοις,
 δικαιοσύνη δὲ περὶ τὰς χρίσεις στοιχῶν. Περὶ τὴν
 δίκαιαν ἐγκρατῆς, καὶ ἐν ταῖς τῶν ἡγεμονιῶν, καὶ
 ταῖς τῶν ἀξιωμάτων διανομαῖς, τὸν προσηκόντος
 στοχαζόμενος, μηδένα τῆ γερούσιᾳ συντάσων, δ;
 παιδείας μεταληχεν, οὐδὲ ἤσκητο πρὸς τὸ λέγειν,
 καὶ ἤδει γράφειν ἐμμέτρως; τε καὶ πεζῶς. Περὶ
 δὲ τὴν πίστιν ὑπῆρχεν οὐκ εὐαγῆς; οὐ γὰρ τῆ
 πατρικῆ εὐσεβείᾳ ἐστοίχησεν, ἀλλὰ προσέθετο τοῖς
 Ἀρειανίζουσι (61), σπουδῆ τοῦ τῶν βασιλικῶν εὐ-

XI. Tyrannus, cum se multos Constantii studio-
 sos, secum habere sciret, iis pulsis omnibus, ad
 civile bellum sese parat. Interea et uxor ejus mo-
 ritur, ut quidam aiunt, adhuc mater familltas, vel
 ut alii, jam repudiata. Convocatos igitur milites
 ad bellum intestinum concitat, suadens ut Con-
 stantii adventu non exspectato, ipsi illum invade-
 rent. Cum vero jam pridem christianam ejurasset
 fidem, verebatur ob id milites, quos fere omnes
 christianos esse norat. Tegendæ suæ nequitiae
 causa, liberum cuique facit, quamvis religionem
 colere, Natalique Salvatoris die, in templo adorat,
 ut consentire cum militibus videatur. Et mandatis
 magistratibus iis quos ipse probabat, ad bellum ci-
 vile proficiscens, se Constantium invasurum negat,
 sed illud velle, ut orientales exercitus cum occi-
 dentalibus congressi, imperatorem sibi deligerent.
 Glorabatur etiam se diem obitus Constantii somnio
 cognovisse, his versibus :

*Jupiter Augustos ubi fines intrat Aquarii
 Virginicoqus sinu vicesima quinta recepit
 Portio Fulciferum, Constantius Induperator
 Regnum Asiae tristi superatus morte relinquet.*

Mortuus autem est Constantius, relicto bello Per-
 sico, cum hostis etiam domum rediisset, tyrannum
 aggressurus. Sed curis multis æstiuans, febri cor-
 riptur, ac multa atra bile rejecta, ad Mopsi fon-
 tem (locus est ad Tauri radices) obit, trium, ut
 aiunt, se poenitere professus, cædis propinquorum :
 nec enim Gallum duntaxat, ut diximus, sed et pa-
 truos suos occiderat : collati in Julianum tituli, et
 mutatae fidei. Fuit enim clemens erga subditos,
 æquitatis in judicando servans, in victa tempe-
 rans, in mandandis imperiis et magistratibus decori
 observans, neque in senatum quemquam admisit
 nisi eruditum, et in dicendi facultate ita exercita-
 tum, ut solutam ligatamque scriberet orationem.
 Cæterum in religione non fuit purus putus, neque
 patris secutus est pietatem, sed Arianis studeat,
 Eusebii cubiculariorum principis impulsu, 23 et
 D. Alexandrum, post Metrophanem Novæ Romæ
 patriarcham electum, in societatem recipere
 Arium, atque illo abnuento, concilium indici jus-
 sit. Hujus dies cum instaret, Alexander vesperi

Variae lectiones et notæ.

(57) Ἐν τούτοις. Hæc paulo intricatiora in
 versione immutavimus : scripserat enim Wolfius :
 Interea et uxor ejus moritur, sive, ut quidam aiunt,
 adhuc materfamilias ejus, sive ut alii, jam repu-
 diata. Ἐκβεβλημένη, expulsa e palatio, interpre-
 talus est Henricus Valesius. Decessit vero Helena
 postquam Julianus ab exercitu creatus erat Aug-
 ustus, ut testatur ipse Julianus in Epist. ad
 Athen.
 (58) Τῆς Γαρεθῆλλον τοῦ Σωτῆρος. Ammianus,
 l. xxi, ait Julianum solemniter in Ecclesiam
 progressum feriatarum die, quem celebrantes mense

Januario Christiani Epiphania dicitant. Vide Valo-
 sium ad hunc locum, et utrumque nostrum Glos-
 sarium.
 (59) Ζεὺς δ'εταρ. Eosdem versus recitat etiam
 Zosimus, apud quem ita secundum legitur : Παρ-
 θενικῆς δὲ Κρόνος μοίρη βάλῃ ἐπὶ πέμπτης.
 (60) Ἐν Μόμφου κρήνῃ. Vide Scalligerum ad
 Euseb.
 (61) Προσέθετο τοῖς Ἀρειανίζουσι. Hinc Euse-
 bium in Chronico, quibus consentiant historici,
 impietatem Arianam, Constantii imperatoris fultam
 presidio, carceribus et variis afflictionum modis

ædem ingressus, pronus humi stratus, deprecatur Deum, ne lupum (Arium intelligens) in mandram suam ingredi pateretur, aut se prius e vita tolleret. Hæc ingenti cum dolore et lacrymis precabatur. Mane, concilio primum inchoando, Arius elato animo prodit. Sed inter eundem, ventre convulso, secedit ad alvum exonerandum et urinam reddendam; ibique effusis una intestinis misere perit. Alexander autem patriarcha annis III et XX sacerdotio functus, vitam cum morte commutavit: in ceteris locum ab orthodoxis suffectus est Paulus confessor. Sed Constantius Antiochia reversus, cum sede Constantinopolitana pellit, suffecto in ejus locum Eusebio Nicomediæ episcopo, Arianæ factionis. At sanctus Paulus cum se Romam contulisset, a papa Julio Constantinopolitane sedi restitutus, denuo fugatur a Constantio, et relegatus, ab Arianis occiditur. Eusebio mortuo Macedonius, cui ab oppugnando Spiritu Pneumatomachi cognomen erat, ab Arianis in Novæ Romæ sedem introducit, qui per superbiam sacrosanctum D. Constantii corpus e Sanctorum Apostolorum templo in sancti martyris Acacii ædem sacram intulit. Quo facto irritatus Constantius, cum in patriam urbem rediisset, Macedonium, qui unum annum in patriarchatu egerat, throno avulsam relegat, Eudoxio Arianarum partium in eundem collocato, quem ille per decennium tenuit; et patris corpus in æde reposuit. Idem Constantius etiam sanctorum apostolorum Andreæ et Lucæ sacrosancta corpora, per Alexandriæ tum ducem, post illustrem Christi martyrem, Artemium, in patriam urbem translata, in Sanctorum Apostolorum æde intra sacrarium condidit. Uxorem habuit Eusebiam, forma celebrem illam quidem, sed ob maritum calamitosam, cum natura tum morbis mollem, et ad venerem segniorem. Unde paulatim contabescens, ante Constantium decessit, nullo unquam fetu edito, et ut quidam dicunt, uteri doloribus alienata mente defecit. Constantius et equitandi **24** et jaculandi peritus fuisse memoratur, et in litteris ita eruditus, ut etiam versus componeret.

τατα σόματα Ἀνδρέου (64) τε καὶ Λουκᾶ διὰ τοῦ δουκὸς Ἀλεξάνδρου, ὕστερον δὲ καὶ καλλινίκου μάρ-

νοῦχων πρωτεύοντο; Εὐσεβίου, ὅθεν καὶ τὸν θεῖον Ἀλέξανδρον, ὃς μετὰ τὸν ἱερὸν Μητροφάνην πατριάρχης τῆς Νέας Ῥώμης χειροτονήτο, ἠνάγκαζεν εἰς κοινωνίαν τὸν Ἄρειον διέξασθαι, ὃ δὲ οὐ κατένευε· διὸ καὶ σύνοδον ὁ βασιλεὺς συγκροτηθῆναι προσέταξεν. Ὄριστο οὖν τῇ συνόδῳ ἡμέρα· καὶ ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσελθὼν, καὶ πρηνῆ καταβλῶν ἑαυτὸν, ἰδέετο τοῦ Θεοῦ μὴ παραχωρῆσαι τὸν λύκον, τὸν Ἄρειον δηλαδὴ, εἰς τὴν ποίμνην αὐτοῦ εἰσελθεῖν, Ἥ ἐμὲ πρότερον τῆς ζωῆς ἀπόλυσον, ἔλεγε. Ταῦτα περιπαθῶς ἠντιβόλαι σὺν δάκρυσιν. Ἔωθεν οὖν ἄρτι τῆς συνόδου συνισταμένης, καὶ ὁ Ἄρειος ἀπῆγε μέγα φρονῶν. Κατ' ἀπὸ τῶν νόττεται τὴν γαστέρα πρὸς ἐκκρίσιν κοιλίας καὶ κύστεως. Παρεκκλίνας τε τῆς ἰδοῦ, κεκάθεικεν ἀποσκυβαλλίσασθαι τὸ περιτταῦμα· συνεξερῆρῃ δὲ τῇ κόπρῳ καὶ τὰ ἔγκαια τοῦ δαιδαίου, βιαίως ἀπορῆξάντος τὴν ζωὴν. Ὁ μέντοι πατριάρχης Ἀλέξανδρος, εἰκοσι πρὸς τοῖς τρισὶν ἀρχιερατεύσας ἑναιαυτοῦς, μετέλλαξε τὴν ζωὴν, καὶ ἀντιστήχθη παρὰ τῶν ὀρθοδόξων εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως Παῦλος (62) ὁ Ὁμολογητῆς. Ἐπανελθὼν δ' ὁ Κωνσταντῖος ἐξ Ἀντιοχείας μεθίστησι τοῦ θρόνου αὐτὸν, καὶ ἀντικαθίστησι τὸν Νικαμηδείας Εὐσέβιον, αἰρεσιώτην Ἀρείου τυγχάνοντα. Ὁ δὲ ἅγιος Παῦλος τῷ πάπῃ τῆς Ῥώμης προσελθὼν Ἰουλίῳ, καὶ ὑπὸ αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον ἀποκαταστῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αὐθις ὑπὸ Κωνσταντίου διώκεται· καὶ σταλαὶς ὑπερῶριος, ὑπὸ Ἀρειανῶν ἀναιρεῖται. Τοῦ δ' Εὐσεβίου θανόντος, ὁ Πνευματόμαχος παρὰ τῶν Ἀρειανῶν εἰς τὸν τῆς Νέας Ῥώμης θρόνον ἀνάγεται Μακεδόνιος (63), ὃς ὑπερβρονήσας μετήνεγκε τὸ ἱερῶτατον σῶμα τοῦ ἐν ἁγίοις Κωνσταντίνου ἐκ τοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ναοῦ εἰς τὸ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀκακίου θεῖον τεμένεισμα. Διόπερ ἐξώργιστο ὁ Κωνσταντῖος, καὶ πρὸς τὴν πατρικὴν πόλιν ἐπανελθὼν τὸν μὲν Μακεδόνιον ἐκὼς ἐν ἡλυκότα, τοῦ θρόνου κατέσπασε καὶ ὑπερῶριος. Καθίδρυσε δ' ἐν αὐτῷ τὸν Εὐδόξιον τὰ τοῦ Ἀρείου προσθεύοντα, ἐπὶ δέκα ἑναιαυτοῦς ἀρχιερατεύσαντα. Μετεκλίμισε δ' αὐθις τὸ σῶμα τοῦ οικείου πατρὸς εἰς τὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ναόν. Οὗτος δὲ οὖν ὁ Κωνσταντῖος, καὶ τὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἱερῶ-

Variae lectiones et notæ.

omnes non sum partis episcopus persecutam scribit. D Hinc etiam creberrimæ Luciferi Calaritani in Constantium expostulationes.

(62) Παῦλος. Socr. I. II, c. 4, 5; Theodoret. I. II, c. 5. Sozom. I. III, c. 3; Niceph. I. IX, c. 4; Theophan. p. 31, 32; Menæa et Synaxaria ad 6. Novembr.

(63) Μακεδόνιος. Vita ms. S. Pauli Patr. Constantinopol. de Macedonio: Ὁστῶ τοῖνον ταῖς τῶν Χριστιανῶν σφαγαῖς ὁ τῆς Ἐκκλησίας ἐχθρὸς τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς θρόνοις ἐγκαθιδρύεται· καθ' ὃν δὴ κειρὸν καὶ Κωνσταντῖος τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν, ἐπὶ ὄνυμον δὲ αὐτῆς ἢ τοῦ Θεοῦ Σοφία, νεοῦργεῖ.

(64) Ἀνδρέου. De hac translatione reliquarum SS. Andreæ et Lucæ agimus in nostra Constan-

tinopolis lib. IV, sect. 5, in ejus quidem S. Andreæ mentionem cum hoc loco incidimus, operæ pretium videtur monere lectorem in eodem opere, eademque sectione, n. 5, perperam ædem S. Andreæ τῆς Κρίσεως, vel ἐν Κρίσει, inter ædes ejusdem apostoli repositam, cum is sit Andreas, qui sub Copronymo multa ob cultum sacrarum imaginum passus a tyranno, in urbe mortuus est. Illius vitam descripsit Metaphrastes, festum vero agunt Græci 17 Octobr. Huic igitur sancto Andreæ ædem Constantinopoli exstruxit Theodora Raulæna protvestiaria, ut ibidem monemus. Est autem Raulæna gens, a sui primordio, ex Francis nostris orta, quod pluribus docuimus in notis ad Alexiadem Annæam, pag. 239. Unde eo libentius hic describendi videntur Maximi Planudis mona-

υρος Ἀρτεμίου (65), εἰς το πατρῶν ἀνεκόμισεν ἄστου· καὶ ἐν τῷ ναῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἀπεθυσασ-
ρισ, τοῦ θυσιαστηρίου ἐντός. Γαμετῆ δὲ ἦν αὐτῷ Εὐπεδία, ἣ ἐπὶ κάλλει γέγονε περιδότης. Περὶ δὲ τῶν

Variae lectiones et notae.

chi, viri inter Graecos recentiores celeberrimi, A
versus aliquod in hancce aedem scripti, in quibus
Theodorae stemma prosequitur, haud ingrato forte
lectorī parerem, cum ad urbis maximae descrip-
tionem, quam nuper dedimus, pertineant. Hos au-
tem eruimus ex codice Thuanzo, ubi huncce titu-
lum praefertur.

Εἰς τὴν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου (I) ἠρώμελεσθῆτο, ὡς
ἀντίστεινον αὐτῷ ἡ πρωτοβεστιαρία.

Παιθομένη σε δόμοισιν ἐν οὐρανίοισιν ἀληθῶς
Ψυχῇ ναετάν, Ἀνδρέα κλεινότε τε,
Καὶ τῷ σώματι σεῖο ναῖν ἰδομήσατο τόνδε,
Κάλλεσιν οὐρανίοις ἐν χθονὶ λαμπρήμενον,
Ἡ πάσαις ἐνὶ θηλυτέρῃσι σοφῆ Θεοδώρα,
Ἀμφοτέρων τε λόγων κύδος ἀναψαμένη
Ἡς γενέτης μὲν ἦν Καντακουζηνὸς Ἰωάννης,
Μήτηρ δ' Εὐλογία ἀξίη εὐλογίας.
Σύγγονος οὖσα Παλαιολόγου Μιχαὴλ βασιλέως.
Ὁ δὲ γόνος Ἀνδρόνικος πλείον ἀνακτος ἀναξ.
Κοινωνῶς βίβητο δὲ Ῥαοὺλ πάλιν Ἰωάννης,
Τμηθῆ εὐλογίως πρωτοβεστιαρίου.
Ἀστὴ χηροσύνη . . . ἴσπερξεν ἀμέμπτως,
Ἐτρέφε νωλεμέως Χριστὸν ἐν ἐνδέσει.
Δόγματος ὀρθοτόμοιο χάριν πάθεν ἄλλα πολλὰ,
Τίμα καὶ φιλήν ὡς τις ἐφημερίων.
Τοιῆ τῷ τοιῶδε, τοιόνδε σοι εἰσατο νηὶν,
Ἀνδρέα, καὶ σὺ χάριν πλούσιον ἀντιμέτρει.

Ejusdem iamibi in eandem S. Andreae aedem.

Ἐπιγραφαὶ δηλοῦσι τὰς τῶν πραγμάτων,
Καὶ τῶν προσώπων ἐν γραφαῖς παραστάσεις;
Ἐπιγραφή δίδωμι κατὰ μανθάνειν,
Τίς καὶ τίνων πέφυκα καὶ τίνων τύχη.
Ἡ κλήρις οὖν μοι τυγχάνει Θεοδώρα,
Καντακουζηνὴ καὶ Παλαιολογίνα,
Κομνηνῆ, Ῥοῦλαίνα, πρὸς δὲ τοῖς ἐφην
Καντακουζηνοῦ θυγάτηρ Ἰωάννου,
Κομνηνοφουοῦς ἀγγελωνυμουμένου,
Ὁς Ἰωαννίκιος ἐκ μονοτρόπων
Στολῆς ἐκλήθη, πάντα συμμεθαρμόσας.
Ἡν δ' οὗτος αὐτοῦς υἱοδούς Ἰωάννου
Σεβαστοκράτορος τε φυλῆς τ' ἀγγέλων,
Πορφυρογεννήτου δὲ παῖς Θεοδώρας,
Ἡν οὗτος αὐθις, ἣ δὲ παῖς Ἀλεξίου,
Τοῦ καὶ μεγάλου Κομνηνοῦ βασιλέως,
Μήτηρ δὲ μοι καύχημα πασῶν μητέρων,
Ἡν ἡ Κομνηνῆ καὶ Παλαιολογίνα,
Εἰρηνική τις Εἰρήνη φερωνύμους.
Ὁμαίμος οὖσα Μιχαὴλ βασιλέως
Παλαιολόγου τοῦ Κομνηνοῦ γνησίαι,
Ἡν εὐλογίαν ἐκ στολῆς μονοτρόπων
Μετανόμασαν, οὐδὲ τοῦτ' ἀπεικόντως.
Ἡν δ' ἄρ' ἐκέλευε δ' ἄστημος ἐγγόνῃ
Παλαιολόγου δεσπότου τ' Ἀλεξίου,
Καὶ βασιλίσσης Εἰρήνης τῆς ἀγγέλου,
Θυγατρὸς Ἀλεξίου τοῦ βασιλέως.
Καὶ συζυγὸς μοι Κομνηνὸς Ἰωάννης
Ῥαοὺλ ὁ Δουκάς, ἀγγελος, Περραιφίας,
Πρωτοβεστιαρίος ἐκ τῆς ἀξίας,
Ἐκεῖθεν ἔλκων, πατρῶθεν καὶ μητρῶθεν
Τὸ τοῦ γένους βίζωμα σείρων χρυσεάν,
Ὅθεν κατήγον καὶ γονεῖς ἐμοὶ γένος.
Ἀδελφιδοῦς δ' ἦν οὗτος υἱὸς τοῦ Δούκα
Ἀνακτος Ἰωάννου, τοῦ καὶ Βατάτζη.

Iambi alii in idem argumentum.

Ἄν ὡς μεταλλεύς τοῦ γένους μοι τὰς φλέβας
Ἐχνοσκοπῶν τις ἱστορεῖν γνώμην ἔχη.

Ὁ δὲ ψηγμάτων σύστημα λεπτιῶν θηράται,
Σκευῶν δὲ συχῶν ἠλίκιον χρυσηλάτιον
Εἰς ταῦτ' ἀμφόρημα πάμπλουτον χάριν.
Καὶ χρυσίας δ' ἄν εὐλαεῖς σεῖρος μάθοι,
Ἄλλων ἂν ἄρχῶν συμπλακίσει· εἰς μίαν,
Ἐξ ἧς ἐμαῖώθην τε καὶ τὸ φῶς ἔγνων,
Ἄωρον Θεοῦ λαχοῦσα τοῦτο μύρον.
Καὶ Θεοδώρα συγκατωμασμένη·
Πατρὸς γὰρ ἠμόλησα συντόμως φράσαι
Καντακουζηνῶν ἐκ γένους Ἰωάννου
Κομνηνοφουοῦς ἀγγελωνυμουμένου·
Ὁς Ἰωαννίκιος ἐκ μονοτρόπων
Στολῆς ἐκλήθη, πάντα συμμεθαρμόσας·
Θυγατρίδος δὲ κλεινῆς ἦν Ἰωάννου,
Τοῦ φύλον ἀνάγοντος εἰς τοὺς ἀγγέλους
Ἀνημέμου τε τῶν σεβαστῶν τῶ κράτος,
Ὅν αὖ προάγει πρὸς τὸ φῶς Θεοδώρα
Ἡ πορφυρανθῆς θυγάτηρ Ἀλεξίου
Κομνηνάνακτος τοῦ μεγάλου σὺν δίκῃ·
Μήτηρ δὲ μοι καύχημα πασῶν μητέρων,
Ἡν ἡ Κομνηνῆ καὶ Παλαιολογίνα
Εἰρηνική τις Εἰρήνη φερωνύμους,
Ὁμαίμος οὖσα Μιχαὴλ βασιλέως
Παλαιολόγου τοῦ Κομνηνοῦ, πλὴν ὅσον
Μεῖζων ἐκαίην κόσμος ἔσθη τῷ κράτει.
Ἡ πᾶν ἐκαίην τὸ κράτος τοῦ συγγόνου.
Ταύτην προσεῖπον ἐκ στολῆς μονοτρόπων·
Ὁς εὐλογίας ἀξίαν Εὐλογίαν.
Ἀλεξίου δ' ἦν ἐγγόνῃ τοῦ δεσπότη
Παλαιολόγων κατιόντος ἐκ γένους,
Καὶ βασιλίσσης Εἰρήνης· ἣ δ' αὖ πάλιν
Ἡν ἔσθη πατρὸς γνησίως Ἀλεξίου
Σκῆπτρα κρατοῦντος ἐκ γένους τῶν ἀγγέλων,
Πατρὸς μὲν σὺν μητρὶς τε ταῦτά μοι κλέας.
Εἰ δ' ἀτρικῶς χρῆ καὶ τὰ συζύγου λέγειν,
Κομνηνὸς οὗτος ἦν Ῥαοὺλ Ἰωάννης,
Σέμνωμα Δουκῶν, ἀγγελος, Περραιφίας,
Ὁς ἀρετῆς εἰληφεν ἄθλων ἀξίαν
C Πρὸς τῶν κρατοῦντων πρωτοβεστιαρίου.
Ἐκεῖθεν ἔλκων πατρῶθεν καὶ μητρῶθεν
Τὸ τοῦ γένους βίζωμα, καὶ πᾶσαν χάριν,
Ὅθεν κατήγον καὶ γονεῖς ἐμοὶ γένος.
Ἀδελφιδοῦς δ' ἦν οὗτος υἱὸς τοῦ Δούκα
Ἀνακτος Ἰωάννου, τοῦ καὶ Βατάτζη.

(65) Καλλιπρικον μάρτυρος Ἀρτεμίου. Ut tum
primum repertae sint SS. Andreae et Lucae reliquiae,
et in urbem allatae, ita narrat scriptor Vitae ejus-
dem S. Artemii ineditus (a) : Ὡς δὲ ἐν Ὀδρουσὶς
ἐτύγχανε γεγονώς (Constantius), εὐθα πάλιν κτίσας
Ἀδριανὸς ὁ βασιλεὺς τὴν ἑαυτοῦ καταλείπει τῷ
τότῳ προσσηορίαν, ἐπιθετο πρὸς τινος τῶν ἐπισκό-
πων ὡς τὰ σώματα τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων Ἀν-
δρέου τε καὶ Λουκᾶ ἐν Ἀχαΐᾳ τεθαμμένα τυγχάνου-
σιν, Ἀνδρέου μὲν ἐν Πάτραις, Λουκᾶ δὲ ἐν Θήβαις
τῆς Βοιωτίας. Ὡς οὖν ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς ταῦτα
Κωνσταντίας, ἤσθη τε τῷ λόγῳ, καὶ ἐπὶ μέγα ἐβόη-
σε, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἔφη· Καλίστατέ μοι τῶν
φίλων Ἀρτέμιον· τοῦ δὲ ταχέως παραγενομένου,
Συγχαίρω σοι, ἔφη, ἀνδρῶν ἀπάντων θεοφιλέστατε.
Ὁ δὲ πρὸς αὐτόν· Καὶ εἰς μοι χαιρῶν, ὦ βασιλεῦ,
διὰ παντός, καὶ μὴ ποτὲ σε τῶν λυπηρῶν τι κατα-
λήφοιτο. Καὶ ὁ βασιλεὺς· Ζητεῖ, δὲ τι χαριέστερον,
ὦ φίλων ἀριστε, τῆς τῶν σωμάτων τῶν τοῦ Χριστοῦ
ἀποστόλων εὐρέσεως; Καὶ ὁ μέγα· Ἀρτέμιος· Τίς
καὶ πόθεν, ὦ δέσποτα, ὁ τοῦτον ἡμῖν τῶν θεοσαυρῶν
φανερῶσας τὴν τῆμερον; Καὶ ὁ Κωνσταντίας· Ὁ τῆς
Ἀχαΐας, ἔφη, ἐπίσκοπος, ὁ οὖν ἐφορεύων ἐν Πά-
τραις· ἀλλ' ἀπιθί, ἀνδρῶν ἀριστε, καὶ τὸ τάχος ἐν

(a) Epigrammata haec, mendosissime edita, emendavit Boivinus ad Gregoram ex codd. Coislin. Ejus emendatio-
nibus nati sumus. Koir (b) Patrologia tom. XCVI, col. 1263 C.

γαμτην ητύχησε, μαλθακὸν ἔντα, καὶ τὰ πρὸς ἀφροδίτην νοθέστερον, ἐκ νόσων τε καὶ ἐκ φύσεως. Ὅθεν κατὰ βραχὺ φθίνουσα, τοῦ Κωνσταντίου προτέθηκεν, ἀπαις διὰ βίωσιν μέλαινα· ὡς δὲ τινες λέγουσι, καὶ μητρομανία; (66) νοσήματι περιπεσοῦσα ἐξέλιπε. Λέγεται δὲ καὶ πρὸς τὸ ἱππιεύειν καὶ ἀκονεῖσεν περιέξει· ὁ Κωνσταντίου; εἶναι, καὶ λόγος ὡμιληκέναι (67), ὡς καὶ ἔπος δύνασθαι συντιθέναι.

XII. Obitu Constantii nuntiatio, legiones Julia- A num laetis acclamationibus Augustum consaluta- runt. Verum ille regio habitu mutato, et lugubri sumpto, tristitiam prae se ferens, ob imperatoris funus, de more publicum luertum indixit. Deinde Byzantium profertum, et senatus et populus obviam progressi, faustis omnibus in regiam deduxerunt. Ita suscepta imperii administratione, cum Constantii corpus (conditum, id est, in aede Sanctorum Apostolorum) ab Illius legionibus in curru Constantinopolim deduceretur, amoto diademate obviam egressus idque prosecutus est. Multos aulicos sustulit, multos relegavit, bonis eorum confiscatis. Ac caeteris imperii curis, etiam juris dicundi munus adiunxit. Cum autem aliquando quodam peculatus reo, qui crimen negabat, pro tribunali sederet, dicente accusatore: *Quis illius criminis poenas dabit, si reo inficias ira proderit?* respondit: *Et quis insons erit, si accusatori, crimine non probato, fides habeatur?* Respondit et legatis, a variis gentibus ad Constantium missis, et legiones recensuit, et magnam partem imperatorii comitatus dimisit. Cum tonsorem quaereret, et ad eum Constantii tonsor sumptuoso ornatu accessisset: tonsorem se quaesivisse, non squatorum, dicens, dimisit hominem. Coquum item imperatorium in splendidiore veste quam pro ministerio conspicuus, suo coquo qui pro artis conditione ornatus erat, accessit, eos qui aderant, rogat: *utrum coquo similem judicent?* qui enim vilis cultum dixissent, alterum repudiavit. Haec faciebat gloriolae causa, ut frugi homo et germanus philosophus haberetur, Donativo militibus dato, bellum Persicum apparabat. Rerum politus firmatque imperio, statim in evidentem paganismum erupit. Nam christianismum (ut supra dictum est) jam ante abjurarat, neque tamen proferre in publicum impietatis partem ausus fuerat. Fertur enim, cum imperii cupiditatem tanquam ignem sub cineribus aleret animo, vates et praestigiatos

IB. Ἀγγελοῦστος δὲ Ἰουλιανῷ τῆς τοῦ Κωνσταντίου τελευτῆς, τὰ μὲν στρατεύματα Ἀβγουστῶν αὐτὸν ἀνευφήμησαν· ἐκεῖνος δὲ τὸ βασιλικὸν ὀμφακὸν στήθη, καὶ πινυθῆρας λαβὼν, σκυθρωπάξων ὤπτο. Καὶ δημόσιον ἐπὶ τῷ τελευτήσαντι βασιλεῖ κατ' ἔθος παύσηται πίνθος. Εἶτα ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ὤρμησε· καὶ οἱ προσυπῆνθησε (68) καὶ ἡ σύγκλητος, καὶ ὁ δῆμος, καὶ οὖν εὐφρόμοις εἰσὼσις προήλθεν εἰς τὴν βασιλείαν, καὶ τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως ἤφατο. Τὸ δὲ τοῦ Κωνσταντίου σῶμα τὸ σὺν ἐκεῖνῳ στρατιωτικῶν, καὶ οἱ ἄρχοντες, ἐπ' ἕχηματος, εἰς Κωνσταντινούπολιν διεκόμισαν· ὃ δὲ Ἰουλιανὸς προσυπῆνθησε καὶ προέπεμψε, περιεδόμενος τῆς κεφαλῆς τὸ διάδημα (69). Κατετέθη δὲ τὸ τελευτήσαντος νεκρῷ· ἀποκράτορος· ἐν τῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ναῦ. Πολλοὺς δὲ τῶν περὶ τὴν βασιλείαν ὁ Ἰουλιανὸς τοὺς μὲν ἀνάειλε, τοὺς δὲ ὑπερώρισσε καὶ τῶν οὐσιῶν ἀπεστέρησε. Ταῖς δὲ λοιπαῖς τῆς βασιλείας διοικήσεσι, καὶ τὸ δικάζειν συντίτατε. Ποτὶ γοῦν ἐκπέζων ἐνὶ κεκλοφέναι κατηγορουμένῳ δημόσια χρήματα, καὶ τὴν κλοπὴν ἀρνούμενῳ, ἐπαὶ ὁ κατηγορὸς, *τίς, ἔφη, βασιλεῦ, ἐπ' ἀγκλήματι διεκνήσθη, εἰ ἐξ ἀρνήσεως ὡς εἰλοῖντο οἱ αἰτιώμενοι;* ἐκεῖνος ἀνταπεκρίνατο· *καὶ τίς ἔσται ἀναίτιος, εἰ ἐλέγχων ἀνευ πιστεύουσιν οἱ κατηγοροί.* Ἐγρημάτις δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἐκ διαφόρων ἰδῶν σταλαῖσι πρὸς τὸν Κωνσταντίου. Καὶ τὰ στρατεύματα δὲ ἐπισκέπτετο καὶ ἐξήταζε· τὸ πολὺ τε τῆς βασιλικῆς θεαρελαίας ἀπεπέμψατο. Κουρέα (70) τὴν ζητήσας, ὡς προσήλθεν αὐτῷ τοῦ Κωνσταντίου κουρέως πολυτελεῶς ἐσταλμένος, κουρέα ζητεῖν εἶπεν, ἀλλ' οὐ συγκλητικὸν, καὶ αὐτὸν ἀπεπέμψατο. Καὶ μάγειρον δὲ τῶν βασιλικῶν ἐν ἐσθῆτι λαμπροτέρῳ τῆς ὀπουργίας αὐτοῦ θεασάμενος, καὶ τὸν αὐτοῦ μεταπέμψατο μάγειρον κατὰ μάγειρον ἐσταλμένον, καὶ ἤρετο τοὺς παρόντας πότιρον αὐτῶν κρίνοιν ἂν μαγείρῳ προσκοκίναται; τῶν δὲ τὸν εὐτελεῶς εἰπόντων ἐσκευασμένον, παρητήσατο τὸν λοιπὸν. Ταῦτα δ' ἐποίησε δόξαν θρωῶν ἐκ τοῦ δοκεῖν ἀπείριτος, καὶ ἔντως φιλόσοφος. Τοῖς στρατιώταις δὲ διανείμας

Variae lectiones et notae.

Κωνσταντινὸς πόλει μοι τὴν τοῦτου ἀνακομιδὴν ποιήσον. Ταῦτα ἀκούσας παρὰ βασιλέως· ὁ μέγας Ἀρτέμιος, τὴν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ἔδδν ἐπορεύετο, τὴν τοῦτον ἀνακομισόμενος· ἄγια· λείψανα· ἃ δὴ καὶ μάλα θαυμασίως ἀνακομισάμενος, ἐν τῷ παρὰ τοῦ Κωνσταντίου ἐκ βάρων ἐξοκοδομηθέντι ναῦ, ἐπὶ τῷ τῶν ἀποστόλων ὀνόματι, παρὰ τῷ τοῦ πατρὸς τάφῳ ταῦτα κατέθετο. Καὶ γέρας τε αὐτῷ τῆς λιτοουργίας ὁ βασιλεὺς, δεηθέντων τῶν ἐπισκόπων, τῆς τῆς Αἰγύπτου παρέσχε ἀρχὴν.

(66) Μητρομανίας. Philostorg. lib. iv, cap 7.

(67) Καὶ λόγοις ὡμιληκέναι. Id de Constantii eruditione prae caeteris testatur Lucifer Calaritanus l b. *Moriendum esse pro Dei Filio*, p. 329: *Nos sumus tantum sacras scientes litteras, noster sermo est communis; contra vester politus, ornatus, qui etiam dici*

D mereatur disertus, etc.

(68) Καὶ οἱ προσυπῆνθησε. Marcellinus, lib. xii, initio: *Excepit igitur tertio Iduum Decembrium verecundis senatus officio, et popularium comonia plausibus, stipulatusque armatorum et togatorum agminibus, velut acie ducebatur instructa, etc.*

(69) Τῆς κεφαλῆς τὸ διάδημα. Id ipsum tradunt Philostorgius, l. vi, c. 6, et alii quos ad eum laudat Gottofredus.

(70) Κουρέα. Marcellinus, lib. xii: *Evenerat iisdem diebus, ut ad demendum imperatoris capillum tonsor venire preceptus, introiret quidam ambitiose vestitus; quo viso, Julianus obstupuit; Ego, inquit, non rationalem jussi, sed tonsorem acciri. Vide Socratem et Cedrenum.*

χρήματα, εἰ τὸν κατὰ Περωσῶν ἥτο·μάζατο πόλεμον. Αὐτοκράτωρ δὲ γενοῦνς, καὶ ταυτῶ τὴν ἀρχὴν κρα-
 τυνάμενος, αὐτίκα εἰς προὔπτον ἐξεβράγη Ἑλλη-
 νισμόν (71). Ἐξωμόσατο μὲν γὰρ καὶ πρότερον,
 ὡς εἴρηται, τὰ Χριστιανῶν· οὐ μὴν εἰς τοῦ μφανῆς
 ἐκρήσαι τὴν ὠδίνα τῆς ἀσθεσίας· ἐτόλμησε. Λέγεται
 γὰρ (72) ὅτι ἔρωτα τρίτων τῆς βασιλείας, καὶ ὡς
 ὑπὸ σπῆδιξ τοῦτον κρύπτων ἐν τῇ ψυχῇ, μάντασι
 προσήει καὶ γόησιν, εἰ τοῦ κράτους τεύξεταί πυν-
 θανόμενος. Καὶ παρ' ἐκείνων διέφθαρτο καὶ μετήνε-
 κτο εἰς Ἑλληνισμὸν. Τυχὼν δὲ τοῦ κράτους τοῖς
 ἀνεφίκτοις κρίμασι τοῦ θεοῦ, πολλοὺς εἰργάσατο
 μάρτυρας. Οὕτω γὰρ ἐξεμάνη κατὰ Χριστιανῶν,
 ὡς καὶ κωλύει αὐτοῦς μαθημάτων μετέχειν (75)
 Ἑλληνικῶν, μὴ δεῖν λέγων μῦθους αὐτὰ νομάζον-
 τὰς τε καὶ διαβάλλοντας τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας
 ἐπαπολαύειν, καὶ δι' αὐτῶν ὀπλιζέσθαι κατ' αὐτῶν.
 Ὅθεν τῶν παιδῶν τῶν Χριστιανῶν εἰργαζόμενων
 μετέβαιναι τοὺς ποιητάς, ὁ Ἀπολλινάριος (74) λέγεται
 εἰς τὴν τοῦ Ψαλτήρος ὁρμηθῆναι παράφρασιν, καὶ
 ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, εἰς τὴν πόλιν τῶν
 ἐπ' οὖν, ἴν' ἀντὶ τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων ταῦθ'
 οἱ νόμοι μανθάνοντες, τὴν τε γλῶσσαν ἐξελληνίζονται
 καὶ τὰ μέτρα διδάσκωνται. Οὗτος καὶ τὸν ἐν Ἱερο-
 σολύμοις (75) ἀνεγείρει ναὸν τοῖς Ἰουδαίοις ἐπὶ
 ἑ-ρεψε. Κάκεινων σπουδῇ πολλῇ καὶ μεγάλας δαπά-
 ναις τῆς οἰκοδομῆς ἀρξάμενος, καὶ δρῦνται τὴν
 γῆν εἰς καταβολὴν θεμελίων ἐπιχειροῦντων, πῦρ
 λέγεται τῶν ὀργυμάτων ἀθρόον ἀναδεδόμενον κατα-
 φλέγειν τοὺς σκάπτοντας, ὡς ἀναγκασθῆναι αὐτοὺς
 τῆς οἰκοδομῆς ἀποσχέσθαι. Εὐσέβιον δὲ τὸν εὐνοῦ-
 χον ὡς τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ Γάλλου
 κατέρχασάμενον ἔκτεινε, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας
 εὐνοῦχου τοῦ παλατιοῦ ἐξήλασε. Αἰδύνα δὲ ποτε
 τὸν παραβάτην περὶ Χαλκηδῶνα, ὁ ταύτης ἐπίσκο-
 πος Μάρις (76) ἀλάστορα αὐτὸν καὶ ἀρησιχριστὸν
 ἐκάλει. Ὅ δὲ τὸ ἀνεξίκακον προσποιούμενος, Ἄπισθε,
 εἶπε, *ταλαιπῶρε, καὶ ἀποκλάσει σου τῶν ὀμῶν
 τὴν κήρωσιν* ἢ γὰρ πάσχων ταύτην ἐξ ἐπι-
 χύσεως. Ὅ δὲ, *Ἐδχαριστῶ τῷ Σωτῆρι μου Χριστῷ,*
 ἀντεπήνεγκεν, *ὅτι μου προσηθεύσατο μὴ ἰδεῖν
 σου τὸ ἀσεβέστατον καὶ ἀνυδίστατον πρόσω-
 πον.* Κατὰ Περωσῶν δὲ τὴν στρατιὴν κινήσας, κατήν-

A consuluisse : Num eo potiturus esset? quorum cor-
 ruptiis, ad gentiliū impietatem est relapsus.
 Voti compos factus, arcano Dei 25 consilio, mul-
 tos martyres reddidit. Nam tanto furore fuit erga
 Christianos percitus, ut eis Græcas disciplinas in-
 tercideret : neque enim decere, quas pro fabulis
 traducerent, ex eis utilitatem capere, et armis
 inde petitis oppugnare. Cum igitur nominis chris-
 tiani pueri lectione poetarum prohiberentur, fer-
 tur Apollinaris Psalterii paraphrasim aggressus,
 et magnus in theologia Gregorius versus cœpisse
 scribere, ut pueri pro Græcis disciplinis illa dis-
 centes, et Græcæ linguæ et carminum peritiam
 consequerentur. Idem Judæis Hierosolymitani
 templi Instaurandi potestatem dedit : qui cum
 multo studio et magnis sumptibus adificationem
 aggressi, ad fundamenta jacienda terram effode-
 rent, copiosus ignis e fosis erupisse perhibetur,
 et operarios combussisse, ut a structura desistere
 cogerentur. Eusebium eunuchum, ut Galli fratris
 perimendi auctorem, occidit, reliquos eunuchos pa-
 latio exegit. Cum aliquando juxta Chalcedonem
 ambularet, urbis illius episcopus Maris, hominem
 pestilentem et Christi desertorem, eum vocavit.
 At ille patientiam simulans : *Abi, inquit, miser, et
 oculorum tuorum cladem deplorato* : nam lippitu-
 dine laborabat. Tum Maris : *Gratias, inquit, ago,
 Seruatori meo Christo, quod eam mei rationem hab-
 zit, ut ne tuam impiam et impudentissimam faciem
 intuerer.* Persis bellum illaturum Tarsi illustri
 urbe Ciliciæ, convenit Artemius sacerdos Æscula-
 pli, cujus templum Ægis erat, celebri et ipsa
 ejusdem provincie urbe, columnas ab eo petens,
 quas Christianorum antistes ex ea æde abstulisset,
 ac suam ædem illis inædificasset, eodem restitui :
 id desertor ille, statim sumptibus episcopi fir-
 mi jubet. Pagani, cum magnis sumptibus et laboribus
 unam columnam demoliti essent, et usque ad
 limen januæ ecclesie cum machinis pertraxissent,
 ac longo tempore ulterius promoverè non possent,
 ea relicta discesserunt : quam episcopus post Ju-
 liani interitum facillime levatam, in pristinum
 locum reposuit. Julianus cum Antiochiæ Daphnæ

Varie lectiones et notæ.

(71) *Αὐτίκα εἰς προὔπτον ἐξεβράγη Ἑλλη-
 νισμόν.* Eunapius in Maximo : Περιφθὰς δὲ Καίσαρ
 ἐπὶ Γαλιτίας, οὐχ ἵνα βασιλεὺς τῶν ἐκείνῳ μόνον,
 ἀλλ' ἵνα ἐν τῇ βασιλείᾳ διαφθαῖ, παρὰ βόξαν ἀπα-
 σαν ἐκ τῆς τῶν θεῶν προνοίας ἀνήνεγκεν, πάντας
 μὲν λαυθάνων διὰ θεραπεύει θεούς.
 (72) *Λέγεται γάρ.* Ex his illustratur Eunapius
 in Maximo : Τότε δὲ ὁ μὲν Ἰουλιανὸς τῷ θεοσιότῳ
 ἱεροφάντων συγγενόμενος, καὶ τῆς ἐκείθεν σοφίας
 ἀρυσάμενος γανθόν, ὁ μὲν ὑπὸ τὸν Κωνσταντίου
 ἀπήγετο σφοδρῶς, ὡς παραβασιλεὺς εἰς τὸν Καίσα-
 ρα. Infra : Τὸν ἱεροφάντην μετακάλεσας ἐκ τῆς
 Ἑλλάδος, καὶ σὺν ἐκείνῳ τινὰ μόνους γνώριμα δια-
 πραξάμενος, ἐπὶ τὴν καθάρσειν ἠγέρθη τῆς Κων-
 σταντίου τυραννίδος. Μοχ : Ὡς δ' οὐν καθέλε τὴν
 τυραννίδα Κωνσταντίου, καὶ τὸν ἱεροφάντην ἀπί-
 κειμῆν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καθάρσει θεῶν τινα.

D Proinde is est hierophanes, quem vatem et præ-
 stigiatores vocat Zonaras.

(73) *Μαθημάτων μετέχειν.* Socrat. l. iii, c. 11,
 14; Theodoret. l. iii, c. 8; Niceph. lib. x, cap. 4,
 25, 25.

(74) *Ἀπολλινάριος.* Socrat. lib. ii, c. 14.

(75) *Ὅδος καὶ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις.* Philo-
 storgius; lib. vii, cap. 9 et 14; Socrates, lib. iii,
 cap. 17; Theodoret. l. iii, c. 17; Sozomen. l. v,
 c. 21; Nicephor. l. x, c. 52; Rufinus, l. i, c. 58,
 39, præter Ammianum, lib. xxiii; Ambrosium,
 epist. 29, ad Theodosium; Chrysostomum, Grego-
 rium Nazianzenum, etc.

(76) *Μάρις.* Seu Μάρης; uti ab aliis nuncupatur.
 id hausit a Socrate, l. iii c. 10; Sozomeno, l. v,
 c. 4, et aliis scriptoribus ecclesiasticis.

frequentaret, in qua simulacrum Apollinis mirifica artis dedicatum erat, crebroque sacrificaret: Antiocheni victimarium, non imperatorem ad se venisse per jocum dicebant: et quia promissam alebat barbam, hircum nominabant. 26 et ad necandos funes aptam esse dicebant. Ille vicissim eorum stultitiam, mollitiem et delicias perstringens: *Nolim, inquit, Antiochenis barbam meam ad junas neclendos præbere, ne manus illorum ejus asperitate atterantur*: edita etiam contra illos oratione, quæ Antiochica seu Misopogon, a barbæ odio, inscribitur. At Daphnæo Apollini integras hecatombas, oraculi impetraudi ergo, immolabat. Ut autem mutuum erat simulacrum, æditui, silentii causa quæsitæ, respondent, ob cadavera illie sita tacere statuam. Erant enim illic cum aliorum martyrum, tum sancti Babylæ reliquiæ conditæ. Omnes igitur inde removeri cum jussisset, noctu et ædes et statua, Daphnæ de cælo tacta conflagravit. Eam calamitatem Christianorum insidii acceptam ferens homo pestilens, per furorem ecclesiarum eorum claudi jubet, magnam Artemium pro Christiano, supplicio afficit, cum ei Galli cædes crimini daretur. Item presbyteri Eugenius et Macarius martyrii coronas ab illo acceperunt: necnon legati e Persia ad eum missi Manuel, Sabel, Ismael, et alii multi.

τῆρα ἔλεγε *Μὴ παρέχειν τοῖς Ἀντιοχεῦσι τὸν πώγωνα εἰς σχολίων πλοκήν, ἵνα μὴ τῇ τούτου τραχύτητι ὀλιβείην αἱ χεῖρες αὐτῶν*: πρὸς οὗς καὶ λόγον ἐγραψεν ὃς ἐπιτέγραπται Ἀντιοχικός. Ἡ Μισοπώγων (80). Ἔθηκε δὲ τῷ Δαφναίῳ Ἀπόλλωνι ἐκατόμβας ἕλας, χρησάμεν ζῆτων ἐξ αὐτοῦ. Ὡς δ' ἦν τῷ εἰδωλῶν ἐκεῖνο κωφόν, οἱ νεωκόροι τὴν αἰτίαν τῆς σιωπῆς ἀπαυτοῦμενοι, διὰ τοῦς ἐκεῖ καίμενοις νεκροῦς σιωπῆν τὸ ἄγαλμα ἔλεγον. Ἦσαν γὰρ ἐκεῖ ἑτέρων τε μαρτύρων κείμενα λείψανα, καὶ τοῦ ἱερομάρτυρος δὲ Βαβύλα (81). Πάντας τοίνυν μετατεθῆναι ἐκεῖθεν προσέταξεν ὁ Ἰουλιανός. Ὡς δὲ μετηνέχθησαν, σκηπτὸς ἐνοκήψας νυκτὸς τῇ δάφνῃ καὶ τὸν ναὸν καὶ τὸ ἄγαλμα ἀπέτεφρωσεν. Οἰθηθεὶς οὖν ἐξ ἐπιβουλῆς Χριστιανῶν γενέσθαι τὸν ἐμπρησμὸν ὁ ἀλάττωρ ἐκεῖνος, καὶ ἐκμανεῖς, τὰς τῶν πιστῶν ἐκκλησίας ἀπέκλεισεν. Ὑπ' αὐτοῦ καὶ ὁ μέγας Ἀρτέμιος (81) ἐκολάσθη μὲν ὡς Χριστιανός: ἐπήνεκτο δὲ αὐτῷ αἰτίμα ὁ τοῦ Γάλλου φόνος, καὶ οἱ προσθύτεροι Εὐγένιος καὶ Μακάριος ὑπὸ τούτου κολασθέντες τῶν μαρτυρικῶν στεφάνων κατηξιώθησαν: καὶ οἱ ἐκ Περσίδος πρὸς αὐτὸν σταλνέντες προσβείας χάριν, Μανουήλ, Σαβέλ (82), καὶ Ἰσμαήλ, καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

XIII. Mito contra Persas exercitu, principio

III. Στρατεύσας δὲ (83) κατὰ Περσῶν, πρότερον

Variae lectiones et notæ.

(77) *Eis τὸ τῆς Δάφνης χωρίον*. Nummos Constantini argenteum unum, æream alterum, qui

Constantinianæ Daphnæ nomina præferunt, quidam ad Daphnæ, amœnum illud et ambitiosum Antiochiæ suburbanum, ut loquitur Ammianus, lib. xix, referri debere putant. Alii contra Daphnæ castrum in Mœsia ad ripam Danubii a Constantino exstructum, et a Justiniano reedificatum, ut auctor est Procopius, lib. iv *De œdific*, cap. 7, a quo dicti balistarum Daphnenses, et Constantini Daphnenses, de quibus Notitia imperii. Sed de Daphnensi palatio et luco, atque adeo Apollinis fano, multa commentatus est Jacobus Gutfredus ad l. 2 Cod. Th. de aqueductu.

(78) *Θύτην ἔλεγον*. Ammianus, l. xxii, de Juliano: *Victimarius pro sacivola dicebatur, ad crebritatem hostiarum alludentibus multis*. Ita Helpidium comitem rerum privatarum sub eodem Juliano eadem de causa θύτην vocatum observat Philostorgius, l. viii, c. 10.

(79) *Τράγον αὐτῶν ὀνόμαζον*. Ammianus: *Videbantur enim ut Cecrops, homo brevis, humeros extentans angustos, et barbam præ se ferens hircinam*. (80) *Ἀντιοχικός ἢ Μισοπώγων*. Ammianus: *Volumen composuit invectivum, quod Antiochense, vel Misopogonem appellavit, probra civitatis infensa mente dinumerans, addensque veritati complura*. (81) *Ἱερομάρτυρος τοῦ Βαβύλα*. Philostorgius, lib. vii cap. 8 et 12; Nicephorus, l. x, cap. 29; Theophanes, pag. 42, etc. (81) *Ὁ μέγας Ἀρτέμιος*. Dux Alexandriæ, cujus rursus meminit in Constanti, ut et *Chronicon Alexandr.* p. 690; Theodoretus, l. iii, c. 17; et Niceph. l. x, cap. 11: Illius festum agunt Græci 20 Octob. Vide quæ supra ex illius Vita observamus in Constantio, et nostram CP. in ædibus sacris. (82) *Μανουήλ, Σαβέλ*, etc. Vide Menæa et Synaxaria ad 17 Junii, quo horum sanctorum festum celebrant Græci, et quæ observamus in nostra Constantinopoli, ubi de sacris ædibus. (83) *Στρατεύσας δὲ*. Joannes Malela ex Chronico Eutycheiani Cappadocis: Κατελθὼν ὁ αὐτὸς βρα-

μὲν ἠτύχησε, καὶ πόλεις ἐπέειπεν, καὶ πολλοὺς ἀνεῖλε, καὶ λείας πολλῆς καὶ αἰχμαλώτων ἐκράτησε, καὶ Κτησιφῶντα ἐπολιόρκει. Ἐπεὶ δὲ ἄθροον τῶν πραγμάτων αὐτῷ εἰς τὸ χεῖρον περιτραπέωνται, αὐτὸς τε καὶ τοῦ στρατεύματος τὸ πλεον ἀπώλετο. Οἱ γὰρ Πέρσαι ἀπογόντες καὶ εἰς διέβρον ἑαυτοὺς περιφανῆ συνθεῖν ἐβουλεύοντο, ἵνα τι κατεργάσωνται τοὺς Ῥωμαίους δεινόν. Δύω γοῦν ἐν σχήματι αὐτομόλων (84) τῷ βροχίει προσεβήθησαν, καὶ νίκην αὐτῷ κατὰ Περσῶν, εἰ ἔποιτο αὐτοί, ἐπηγγέλλοντο. Ἐξέλει γὰρ αὐτῷ τὸν ποταμὸν συνεβούλευον, καὶ τῆς τριήρεως ὅς ἐπήγετο κατακαύσαι, καὶ τὰ ἄλλα πλοῖα τὰ φορηγὰ, ἵνα μὴ τοῦτοις οἱ πολέμιοι χρῆσονται· αὐτῶν δ' ἡγουμένων δι' ἑτέρων ἰδῶν διαγαγεῖν τὰ στρατεύματα· ἀκίχθως τε καὶ δι' ὀλίγου τὰ τῆς Περσίδος κατελήφεναι ἐνδοτέρα, καὶ εὐμαρῶς κυριεῦσαι αὐτῆς. Τούτοις φρενοβλαδῶς ὁ ἀλιτήριος ἐκείνος· πεισθεὶς, καὶ ταῦτα πολλῶν λεγόντων (85) αὐτῷ, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὀρμιδίου, δόλον εἶναι τὸ πρᾶγμα, πῦρ ἐπέβαλε (86) ταῖς ναυσὶ· καὶ πλὴν δυοκαίδεκα, τὰς πάσας κατέκαυσε. Ἦσαν δὲ τριήρεις μὲν ἑπτακόσιαι, φορηγὸν δὲ τετρακόσιαι. Ἦδη δὲ ἐκείνων ἐκτεφρωθεισῶν, ἔπει πολλοὶ τῶν ταξιαρχῶν ἐνέδραν καὶ δόλον ἐνίσταντο εἶναι τὰ παρὰ τῶν αὐτομόλων ἐκείνων λεγόμενα, μάλιστα που κατένευσεν ἑτασθῆναι (87) τοῖς ψευδοαυτομόλοις· οἱ ἐκδοθέντες βασιάνοις ἐξέφηναν τὸ ἀπόρρητον. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἀπατήθησαν φασὶ τὸν Ἰουλιανόν. Οἱ δὲ ἀπειπάμενον φασὶ πρὸς τὴν Κτησιφῶντος πολιόρκιαν δι' ὀχυρότητα, καὶ ὅτι καὶ τῷ στρατεύματι τὰ ἀναγκαῖα ἐπέλειπον, ἐπανόδοι μνησθῆναι· ἀπιστοὶ δὲ ἐπιφανῆσαι τοὺς Πέρσας θπισθεν, καὶ τοὺς οὐραγοῦντας ταράττειν· τοὺς Γάλλους (88) δ' ὀπισθοφυλακούντας, ἀντιτάξασθαι τοῖς πολεμικῶς γενναίωτέρον, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀνελεῖν, οὐ τῶν τυχόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν παρ' ἐκείνοις ἐπιφανῶν. Ἐνδείξι δὲ τῶν ἐπιτηδείων οἱ Ῥωμαῖοι σφοδρῶς ἐπιέζοντο. Ἰουλιανὸς δ' ἐν ἀπορίᾳ τοῦ τί δεῖ πράττειν καὶ ὅθεν ἐπανιέναι χρεῖων καταστάς, ἐβλετο διὰ τῆς ὀρεινῆς τὴν πορείαν ποιήσασθαι. Τοῦτο οἱ Πέρσαι κατανοήσαντες, καὶ εἰς ταῦτ' ἄθροισθέντες, τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέθεντο, καὶ ἐπὶ τὸν αὐτὸν κέρας ἐκράτουν οἱ Ῥωμαῖοι· κατὰ δὲ γε τὸ δεξιὸν ἤλαττοντο. Ὁ γούνος Ἰουλιανὸς ἀμύνειν τοῖς ἠττωμένοις ἠπαίετο. Ἔτυχε δὲ διὰ βάρους καὶ τῆν ἐκ τοῦ ἡλίου φλόγῳσιν (θέρους

rem bene gerit, et quibusdam urbibus expugnatis, multis interfectis, multis captis, magnaque præda parva, Ctesiphontem obsidet. Tum subito conversa in deterius fortuna, et ipse et maxima pars exercitus periit. Nam Persæ quidem, desperata salute, ruere in manifestum interitum destinarant, ut ciadem aliquam Romanis inferrent. Itaque duo pro transfugis ad imperatorem se conferunt, victoriam Persarum pollicentes, si omissio fluvio, et triremibus, ceterisque navibus onerariis quas adduxisset incensis, ne hostibus usui essent, ipsos sequeretur. Nam per alias vias exercitum traducturos, ut sine discrimine et compendio in Persidis intima penetraret, eaque facile potiretur. Illis scolestus ille vesano animo persuasus, quamvis multi atque ipse Hormisda dolum subesse dicerent, ignem injicit navibus, omnes, duo decim exceptis, cremat, cum triremes septingentæ, onerariæ quadringentæ essent. Iis jam in cineres reductis, cum multi ex tribunis asseverarent illa dolo dici a transfugis, vix tandem consensus, ut questio de iis haberetur, qui in tormentis confessi sunt. Quidam igitur sic deceptum esse ferunt Julianum. Alii dicunt desperata Ctesiphontis ob munitiones expugnatione, cum exercitus etiam penuria commeatus laboraret, reditum adornasse: abeuntes, Persas a tergo invasisse et extremum agmen turbasse. Gallos autem qui in subsidiiis essent, fortiter restitisse hostibus, et multos eorum caecidisse, nec plebeios duntaxat, sed proceres etiam. Sed quia Romani commeatus inopia vehementer premerentur, Julianum inopem consilii, quid agendum, et qua redeundum esset, tandem per montana iter intendisse. Quo Persas animadverso, coactis in unum copiis Romanos invasisse, qui in sinistro cornu superiores, in dextro vincerentur. Julianum igitur suis laborantibus opem laturum, in confertos hostes irruisse, et thorace cum ob pondus tum ob æstivi solis ardorem exuto, hasta in latere percussum. Fertur autem, vehementi orto turbine, acrem illic densa caligine fuisse oppletum, ingentique pulvere a tantis exercitiis excitato, scivisse neminem neque ubi esset, neque quid ageret: ambiguum et illud fuisse, unde hasta quæ Julianum icerat,

Variæ lectiones et notæ.

λεὺς Ἰουλιανὸς μόνος ἔσθαι, ἐπὶ τὰ Περσικὰ μέρη διὰ τοῦ Εὐφράτου εἰσῆλθε, καὶ ἐπικρατῆς γενόμενος, καὶ νικήσας, πάντας παρέλαβεν. ἕως τῆς πόλεως Κτησιφῶντος, ἔθθα καὶ ὁ βασιλεὺς Περσῶν ἐκάθητο, ἐκείνου φεύγοντος ἐπὶ τὰ μέρη τῶν Περσαρμενίων.

(84) *Ἐν σχήματι αὐτομόλων.* Chron. Eusebii: *Ubi a quodam simulato perfuga ad deserta perdurcibus eum fame et siti Apostata perdidisset exercitum, et inconsultius a suorum erraret agminibus, ab obvio forte hostium equite conto ilia periosus interiit.* Adde Philostorgium, l. vii, c. 13; Theodor. l. iii, c. 20; Sozomen. l. vi, c. 1, et Gregor. Nazian. ii, στήλιτ.

(85) *Καὶ ταῦτα πολλῶν λεγόντων.* Ammianus,

lib. xiv: *Parvi habitis vetantium dictis.*

(86) *Πῦρ ἐπέβαλε.* Idem Marcellinus: *Subjectis ignibus exuri cunctas jussit naves, præter minores XII, quas profuturas pagendis pontibus disposuit vehi carpentis.*

(87) *Κατένευσεν ἑτασθῆναι.* Idem Marcellinus ait *torcos perfugas aperte fasso se fefelisse.*

(88) *Τοὺς Γάλλους.* Huc spectant quæ de Gallis Juliano militantibus habet Ammianus, lib. xv: *cum Id pro multis nosse sufficiet, exhortatum eum simplici concione militem Gallicanum, prunis assuetum et Rheno, per agratis spatiis regionum extentis, per repentem Assyriam adusque confinia traxisse Medorum.*

venisset, ab aliquove suorum, an ab hoste, an divinitus emissa: nam et hæc celebrantur. Quare aiunt, eum manantem ex vulnere sanguinem manu exceptum, in acrem sparsisse, cum hoc dicto: *Satiare, Nazarene*. Ita ille, quemadmodum impie vixerat, sic animam violenter eructavit, cum biennium imperasset. Cadaver ejus milites Tarsum perlatum in suburbio humarunt, cujus monumento hoc epigramma inscriptum fuit:

*Res bonus et savis bellator fortis in armis
Julianus jaceri h c ad Cydnu fluminis undas:
Dum jersus Euphrates et Persica te'a cruenti
Marius opus cæptosque negum inire triumphos.*

ἔξηραύετο, βασιλεύσας ἐτη δύο. Τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἡ στρατιὴ εἰς Ταρσὸν τῆς Κιλικίας κομίσασα ἐθαψεν ἐν προαστείῳ (92) τῆς πόλεως· οὗ τῷ τάφῳ καὶ τότε τὸ ἐπιγράμμα ἐπιγράφη.

*Κύδνω ἐπ' ἀργυρέσει ἀπ' Εὐφράταο (93) ῥόδων
Περσίδος ἐκ γαίης ἀταλευτήτω ἐπὶ κρηφῷ
Κινήσας στρατιήν τὸ δὲ Ἰουλιανὸς ἰδὼς σῆμα
Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερὸς τ' αἰχμητῆς*

Post in reginam urbium translatum est. Gloriæ cupiditate inflammatus fuit, levibus etiam e rebus laudis captator: errantem admoneri se ab amicis æquo ferebat animo: omnis generis disciplinis eruditus, præsertim vulgo minus cognitis. In victu ita temperans, ut et naturalia illa, ructus, inquam, et spurta sere evitaret. Dicebat enim, philosopho, 28 si fieri posset, ne respirandum quidem esse. Aiunt eum in somnis Antiochæ vidisse juvenem quemdam flavo capillo, qui diceret, ei in Phrygia moriendum esse. Ictum igitur, iis qui aderant, rogatis quemodo locus ille vocaretur, ut appellari Phrygiam audierit, exclamasse: *O sol, Julianum perdidisti*. Præterea ferunt, obitum ejus, eodem quo perit die, Antiochiæ fuisse cognitum. Nam

B Ἵστερον δὲ ἀνεκομισθῆ εἰς τὴν βασιλῖδα τῶν πύλων (94). Ἦν δ' ἐκεῖνος περὶ ὄξαν ἐπισημειωμένος, καὶ ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν ἐπαινεῖσθαι βουλόμενος (95). Ἐφ' οἷς δ' ἐσφάλλετο, διορθούμενος παρὰ τῶν φίλων οὐκ ἤχθετο. Ἦν δὲ καὶ παντοδαπῆς σοφίας μετεπιτηχώς, καὶ μάλιστα τῆς περιττοτέρας (96). περὶ δὲ τὴν δίκαιαν (97) ἐγκρατήν, ὥστε καὶ τὰ φυσικὰ ταῦτα διαφυγγάνειν, ὡς μάλιστα, ἐρυγὰς καὶ τῆς ἐκκρίσεως τὰς διὰ στόματος. Ἐλεγε δὲ χρῆναι τὸν φιλόσοφον, εἰ οἶν τε, μὴδὲ ἀναπνεῖν. Φασὶ δὲ αὐτὸν ἐν ἄντι οὐχία ὄντα θναρ ἰδεῖν, ξανθὸν τὴν κόμην νεανίαν εἰρηκότα αὐτῷ ὡς Ἐν Φρυγίᾳ τελευτήσασε δεῖ. Ὅτε γοῦν ἐπλήρη, ἤρατο τοὺς παρόντας ὅπως ὁ τόπος καλεῖτο. Ὡς δ' ἤκουε Φρυγίαν (98) καλεῖσθαι αὐτὸν, ἀνέκραξεν, Ὁ ἦλιε, ἀπόλωσας Ἰου-

Variae lectiones et notæ.

(89) *Εἶο ὀπότινος τῶν αὐτοῦ*. Ammianus, l. xxv: *Audierant enim ipsi quoque referentibus transfugia, rumore factato-incerto, Julianum telo cecidisse Romano*. Ita etiam Philostorg. l. vii, c. 15; Socrat. l. iii, c. 13, etc.

(90) *Εἶτ' ἐκ θειοτέρας δυνάμεως*. Tangit hoc loco Zonaras quorundam scriptorum, de quibus egimus in stemmate Constantiniano, sententiam, Julianum scilicet a sancto Mercurio lancea perfosum, tradentium; in quibus præstat legere Joannem Malelaio Antiochenum, a quo hausit quæ habet *Chronicon Alexandrinum*. Georgius Hamartolus in Chron. ms. Πανώμενος οὖν ὁ λαὸς, καὶ σὺ ἔθρα διαφθειρόμενος, εὖρον ἐξάπινα καίμενον τὸν θεήλατον· ἐξ ἀφανῶς γὰρ ἀκόντιον φέρουσι κατ' αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦ βραχίονος εἰς τὴν πλευρὰν διαδραμὸν εἰσεῖθι, ἐξ ἧς πληγῆς τὸν βίον κατέστρεψεν, ἀδῆλου τὸ ἀνελόνητος αὐτοῦ γενομένου· καὶ τὸν μὲν τὴν δικταὴν ἐκείνην ἐπανεγκόντα πληγὴν, οὐδαίς ἔγνω μέχρι καὶ τῆς σήμερον ὄμως δὲ, εἶτε ἄνθρωπος, εἶτε ἀγγεῖλος τοῦτο δέδρακε, τοῦ θεοῦ νεύματος ὑπέρτης γέγονεν.

(91) *Κορέσθητι, Ναζωραῖς*. Ita codd. omnes. At Philostorgius hæc ad solem jactasse verba ait.

(92) *Προαστείῳ*. Zosimus, lib. iii, p. 733: Ἐν τινι Ταρσοῦ προαστείῳ. Inscriptionem vero sepulcri paulo aliter recitat idem Zosimus: Ἰουλιανὸς μετὰ Τίγγριν ἀγάθρον ἐθόαδε καίττι,

C Ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερὸς τ' αἰχμητῆς.

(93) *Εὐφράταο*. Ita codex Regius; alii tres Εὐφρήταο.

(94) *Εἰς τὴν βασιλῖδα πύλων*. Chronicon ms. ab Adamo ad Leonem Philosoph. Ἀνεκομισθῆ δὲ αὐτὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐπέθῃ ἔνθα καὶ τοῦ Ἰεθιανῶ ἐν λάρνακι πορφυρέῳ κυλινδροειδῆ μετὰ Ἑλένης τῆς θυγατρὸς τοῦ Κωνσταντίου καὶ γυναικὸς αὐτοῦ.

(95) *Ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν ἐπαινεῖσθαι βουλόμενος*. Ammianus, lib. xxv de Juliano: *Vulgi plausibus lætus, laudum etiam ex minimis rebus intemperans appetitor*, etc.

(96) *Καὶ μάλιστα τῆς περιττοτέρας*. Ammianus. *Studiosus cognitionum omnium*.

(97) *Περὶ δὲ τὴν δίκαιαν*. Ammianus: *Hoc autem temperantia genus crescebat in majus, juvenile parcimonia ciborum et somni, quibus domi forsique tenacius utebatur. Namque in pace victus ejus mensurarumque tenuitas erat recte noscentibus admiranda*, etc., ubi pluribus in Juliani præclarus animi dotes excurrit.

(98) *Φρυγίαν*. Ἀσίαν habet hoc loco Joannes Malela Antiochenus ex Eutychiano Cappadoco chronographo, qui Juliani expeditioni interfuit: cujus verba recitat etiam *Chronicon Alexandrinum*, ubi tamen pro Ἀσία, codex editus Πασία præf ri

Λιαρόν. Λέγεται δὲ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν καὶ ἦν ἐτελευτήσῃ, ἐν Ἀντιοχείᾳ γνωσθῆναι τὸν θάνατον αὐτοῦ. Τινὰ γὰρ τῶν τῆς τάξεως τοῦ ἐκείσε δικαστηρίου, Ἑλληνα κάκεινον, καὶ τῆς αὐτῆς θρησκείας; ἐπὶ παραβάτῃ, διανυκτερεύοντα περὶ τὴν φυλακὴν τοῦ ἀρχείου συνθήκην ἀστέρων ἐν οὐρανῷ θεάσασθαι, γράμματα ἐκτυποῦσαν, λέγοντα· *Σήμερον ἐν Περσίδι Ἰουλιανὸς ἀραιφείται*. Σημειωθεὶς οὖν τῆς ἡμέρας, μετὰ ταῦτα ἐγνώσθη ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀνήρητο. Καὶ ἔ μὲν τριάκοντα πρὸς ἐπιβίωσας ἐνιαυτοὺς, οὕτως, ὡς εἴρηται, ἀπέβιω. Ὁ ἀφ' ἑρμῆν ἔσχε πρὸς εὐπιστίαν τὸ ὄραμα.

1Δ'. Τελευτήσαντος δὲ Ἰουλιανοῦ, ψήφῳ κοινῇ Β Ἰουλιανὸς εἰς τὴν αὐταρχίαν προεβίβητο, τότε χιλιεργῶν, ἀνὴρ εὐσεβῆς, υἱὸς Παρωνιανοῦ (99) χρηματίσαντος κόμητος. Ὁ δ' ἦν τὴν βασιλείαν ἀπανταγῶν καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτηθεὶς, ἐξέβησε Χριστιανὸς εἶναι, καὶ μὴ ἀνάχθεσθαι βασιλεύειν στρατοῦ ἑλληνίζοντος. Καὶ εὐθὺς ὁμοφώνως ὡς ἐκ συνθήματος ἀπαντες ἀντεβόησαν εἶναι Χριστιανοί. Καὶ οὕτως ἐκεῖνος θεξάμενος τὴν ἀρχὴν, τοῖς Πέρσαις ἐσπέιατο, οὐ προσηκούσας Ῥωμαίους; σπονδὰς (1) ἐξ ἀνάγκης πεποιθῶς. Τῆς γὰρ Νισίβιδος; καὶ Σιγγάρας πόλεως περιφανῶν ἐξίστη αὐτοῖς, μετοικίσας τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων· ὅφ' ὧν θρηνοῦντων καὶ ἀνέδην ἐδίασθημεῖτο. Ἀλλὰ καὶ χωρῶν αὐτοῖς πολλῶν παρεχώρησε, καὶ δικαίων Ῥωμαίων ἀνηκόντων ἀνέκαθεν. Καὶ ὁμήρων δοθέντων ἐκατέρωθεν, οὕτως; C ἔθεβαιώθησαν αἱ σπονδαί. Ἐνταῦθεν ἀναξυγυῶντες οἱ Ῥωμαῖοι σπάνει τῶν ἀναγκαίων περιπέπτωκασιν, ὡς; μηδὲ ὑδατο; εὐπορεῖν. Μόλις γοῦν εἰς τὴν τῆς Κολίης Συρίας Ἀντιόχειαν ὁ Ἰουλιανὸς καταντήσας; τοὺς τῶν Χριστιανῶν ἱερεῖς (2), ὅσοι ἐπὶ Κωνσταντίου καὶ ὅσοι ἐπὶ τοῦ παραβάτου τῶν ἐκκλησιῶν ἐξηλάθησαν, εἰς αὐτὰς ἐπανήγαγε, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων, τὸν μέγαν Ἀθανάσιον (3) ἐπὶ Ἀλεξάνδρειαν. Ἐξ Ἀντιοχείας τε εἰς; Θεοδῶν γενόμενος, καὶ τὸ μνήμα κοσμήσας (4) τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐπαγήει; καὶ εἰς τὴν Ἀγκυραν τῆς Γαλατίας γενόμενος, κάκειθεν ἀπάρας, καὶ σταθμὸν προελθὼν, εἰς; Δαδάστανα (5) τε καταλύσας, αἰφνίδιον τετελευτήκεν· ὡς; μὲν ἔνοιον συνεγράψαντο, ἀκριβεῖς μύκτης δηλητηρίους (6) φαγῶν· ἦν γὰρ λιτὸς περὶ βίαιαν· ὡς; D ὁ ἑτεροί, χειμῶνος ὄντος, ἐν οἰκίῳ κατεβάρθε νέον ἐμπλεπισμένῳ κονίᾳ. Καὶ διὰ τὸ τοῦ ψόχους πολλῶν ἀνθρώπων ἀναφθέντων ἑνὸς, ἀτμὶς ἐκ τῆς κονίας πυρομένης ἀνέδθη πολλή, καὶ δι' αὐτῆς

quensidam paganum, ejusdemque cum desertore religionis, ex ordine judicium illius loci, cum juxta praetorium excubaret, congeriem stellarum in caelo vidisse, qua litteras informaret in hanc sententiam: *Hodie Julianus in Persia occiditur*. Notato tempore postea cognitum est, eodem die fuisse interfectum. Vita excessit anno aetatis tricesimo primo. Is vero cui per astra ejus obitus significatus fuerat, visionis illius occasione veram religionem est amplexus.

ὅτι διὰ τῶν ἀστέρων τὴν ἐκεῖνου προμνηθεὶς τελευτήν,

XV. Juliano mortuo, consensu omnium, Joviano defertur imperium, qui tum tribunus militum erat, vir pius, Varroniani comitis filius: quod cum recusaret, causam rogatus, se Christianum esse exclamat, neque imperare posse pagano exercitui. Tum omnes, consentientibus vocibus, quasi ex composito reclamant, se esse Christianos. Sic illo accepto imperio, cum Persis pacem fecit, necessariam magis quam decoram. Nam Nisibi et Singara urbibus illustribus eis cessit, civibus alio translatis, a quibus pluraudibus citra verecundiam maledictis incensebatur. Provincias item multas et jura antiquitus ad Romanos pertinentia, eis concessit. Datis utrinque obsidibus firmata pace, Romani inde discedentes, penuria rerum necessariorum conflictati sunt, adeo ut aqua etiam deficerentur. Jovianus cum aegre Antiochiam Coelestriae pervenisset, quotquot Christiani sub Constantio et Juliano Ecclesiis pulsati fuerant, eos restituit, ac praeter ceteris Magnum Athanasium Alexandriam revocavit. Antiochia Tarsum profectus, ornatissimo Juliano sepulcro, Ancyram, Galatiae urbem, se contulit: inde iter unius diei progressus, Dadastanis repente obiit, cum (ut alii scribunt) recentes fungos venenatos comedisset (vili enim victu usus est); ut alii, hiberno tempore in conclavi tectorio recens inducto 29 obdormisset. Nam cum ob frigoris acrimoniam carbonibus intus accensis magnus vapor e calce aestuante exsistisset, eo dormiens sine sensu mortis suffocatus esset, vino gravis. Multo enim mero usus esse fertur. Neque uxor ejus obitum antevertit, etsi ei obviam cum regio comitatu et filio Varroniano progressa. Joviani morte consternati milites Niceam occupant, de imperatore creando deliberantes. Aliis autem

Variae lectiones et notæ.

(99) Βαρωνιανῶ. Marcellinus, lib. xv: *Erat enim Varroniani notissimi comitis filius*.

(1) Οὐ προσηκούσας Ῥωμαίους; σπονδὰς. Vide Adnotata ad Marcellinum, lib. xv, ab Henrico Vallesio, p. 309, i edit. ubi etiam de Nisibi Persis reddita, Syriae propugnaculo.

(2) Τῶν Χριστιανῶν ἱερεῖς. Philostorg. l. vii, c. 5; Socrat. l. iii, c. 20; Theodor. l. iv, c. 11; Sozom. l. vi, c. 3.

(3) Ἀθανάσιον. Socrat. l. iii, c. 20; Theodor. l. iv, cap. 11; Sozomen. l. vi, cap. 5; Vita S. Athanasii, etc.

(4) Τὸ μνήμα κοσμήσας. Ammianus, l. xv, p. 303, 306; Socrat. l. iii, cap. 22, Philostorg. l. viii, c. 1; Theodor. l. iv, cap. 4; Sozom. l. iv, cap. 6.

(5) Εἰς Δαδάστανα. Qui locus Bithyriam distinguit et Galatas. Ammian. Theodoret. l. iv, cap. 4, etc.

(6) Μύκτης δηλητηρίου. Similia habet ex veteri scriptore Suidas. At Chrysostomus hom. 15 in Philip. δηλητηρίου; φαρμάκοις; exstinctum tradit.

(7) Ἐν οἰκίῳ. Ita Ammianus, p. 306; Philostorgius, l. viii, cap. 8.

alios nominantibus, plures in Sallustium prætorio præfectum consenserunt. Verum ille excusata ætate renuit. Cum ejus filium postularent, non concessit, tanto imperio cum ob ætatem tum ob simplicitatem ingenii ratus imparem. Sed una cum cæteris Valentinianum, tum absentem, imperatorem nominat. Jovianus de religione recte sensit, benefica voluntate præditus, quamvis vini et libidinum intemperantia vinceretur. Statura corporis fuit excelsa, litterarum non rudis. Cum aliquando Julianum acclivem locum ascendentem ut tribunus comitaretur, anibriam purpureæ ejus calcavit: tum ille, sive ex hoc conjiciens eum imperii fore successorem, sive oraculo quodam edoctus, dixit: *Utinam vero, licet sis homo.* Imperavit non integros menses octo. Corpus ejus Byzantium perlatum in Sanctorum Apostolorum æde sepultum est, ubi post uxor ejus Charito est sepulta. Obiit annos natus III et XXX.

τὴν τοῦ σώματος ἀναδρομὴν εὐμήκης ἐτύγγανε, καὶ γραμμάτων οὐκ ἀπειρος (13). Ὁ δὲ ὄπισθε ποτὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ πορνοδόμος ὡς χιλίαρχος, ἐν τόπῳ κατάντι προΐοντος, ἐπάτησε τὸ κρῆσπεδον τῆς πορφυρίδος αὐτοῦ. Ὁ δὲ εἶπε· ἐκ τούτου διάδοχον αὐτοῦ τὸν Ἰοβιανὸν ἐτακμήρατο, εἶπε· ἐκ μαγείας ἔγνω τοῦτό τινο·, εἶπεν· Αἰθερὸς δὲ (14) κἀν ἀνθρώπος. Ἦρξεν δὲ οὐδ' ἄλλοις μῆνας ὀκτώ. Ο μέντοι νεκρὸς αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνακομισθεὶς (15), ἐν τῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἐτάφη ναφ. Ὅπου μετὰ ταῦτα συνετάφη αὐτῷ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Χαριτῶ. Ἐθανε δὲ ὁ Ἰοβιανὸς τρίτον ἄγων τῆς ηλικίας ἑξο· ἐπὶ τριακοσῶν.

XV. Valentinianus igitur, hoc modo (ut dictum est) creatus imperator, cum adductus et proclamatus esset, regium ornatum sumpsit. A quo cum Sallustius eam pro navata in electione opera gratiam repeteret, ut præfecturæ molestiis liberaretur: *Eone, inquit, imperator, tantam mihi rerum molem imposuisti, ut eam tu ne attingeres quidem?* Oriundus erat ex Pannonia Valentinianus. Cum autem vir pius esset, a Juliano relegatus fuerat, et deinde revocatus, ac tribunus numeri factus. Illic et robore multum valuit, et summus justitiæ cultor fuit. Itaque multos tum magistratibus præditos ut injurios multavit, cum diceret a principe in primis justitiæ flagitari curam. Valentem fratrem imperii consortem ascitum, Orienti præpo-

ἀ ἀπενήγη κοιμωμένος, μὴδ' αἰσθόμενος τῆς πνηγμο- νῆς, εἰς οἴνου καρθηρῶν (8). Πολλῶ γὰρ λέγεται περηρησθαι ἀκράτῳ. Καὶ οὐδὲ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐφθη τοῦτο θεάσασθαι· καὶ ταῦτα εἰς ὑπάντησιν αὐτοῦ προελούσα μετὰ βασιλικῆς προπομπῆς, σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Βαρωνιανῷ. Θανόντος μέντοι τοῦ Ἰοβιανοῦ, οἱ στρατιῶται σκυθρωπάζοντες, τὴν Νικαίαν (9) κατειλήψασι, καὶ γεγονότες ἐκεῖ περὶ βασιλείας ἐβουλεύοντο. Καὶ οἱ μὲν τόνδε, οἱ δὲ τόνδε ὠνόμαζον, οἱ πλείους δ' ἐπὶ τῷ Σαλουστίῳ (10) ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρίων τυγχάνοντι ὠμορφώσαν. Ὁ δὲ ἀπηγήνατο, τὸ γήρας εἰς παραίτησιν προβαλλόμενος. Αἰτουμένων δὲ τὴν τοῦτου υἱάν, οὐ κατένευσε, διὰ νεότητά καὶ γνώμῃ ἀφέλειαν κρῖνας· ἐκείνῳ πρὸς ἀρχὴν τοιαύτην ἀνεπιτήδειον. Διὲ

μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς ὁ Σαλουστῖος βασιλεὺς καὶ ἀπόντα τὸν Οὐαλεντινιανὸν ἐψηφίσατο. Ὁ μέντοι Ἰοβιανὸς εὐσεβὴς ἦν (11) περὶ τὸ δόγμα, καὶ ἀγαθοθελής (12). Οἴνου δ' ἤτητο καὶ ἀφροδισίων· καὶ

IE'. Οὕτω μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, Οὐαλεντινιανὸς ἐψηφίστο βασιλεὺς. Ἀχθεὶς δὲ καὶ ἀναρρήθεις καὶ τὰ βασιλικὰ περιέθετο σύμβολα. Ὁ δὲ γε Σαλουστῖος δεῖ σπουδὴν ἐνεδείξαστο ἀναρρήθην αὐτὸν, ἀμειδίην ἦται τῶν τῆς ἐπαρχότητος· ἀνεθῆναι φροντίδων. Καὶ ὁ βασιλεὺς· Διὰ τοῦτό μοι, εἶπε, τοσοῦτον πραγμάτων ἐπεφύρτιστος ὄγκον, ἵνα αὐτὸς μὴδ' ἐξάπτοιο τούτου; Ὀρμητο δὲ Οὐαλεντινιανὸς ἐκ Πανωνίας. Ἦν δ' εὐσεβὴς τὰ πρὸς Θεόν· διὸ καὶ ὑπερορίαν αὐτὸν Ἰουλιανὸς κατεδίκασεν· εἶτα τριβούριον ἀριθμοῦ (16), τῆς ὑπερορίας ἀνακλιθῆναι ἐποίησεν. Οὕτως καὶ τὴν ἰσχὺν γενναϊότητας καὶ τὴν γνώμην ἦν δεικνύσας. Διὸ καὶ τῶν ἀρχῶν τότε μετιόντων πολλοὺς ὡς ἀδικούντας ἐτιμωρήσατο, τὸν κρατοῦντα λέγων ἀπαιτεῖσθαι πρὸ τῶν ἄλλων δικαιοσύνης φρον-

Variorum lectiones et notæ.

(8) Ἐξ οἴνου καρθηρῶν. Ammianus: *Edax et in pio venerique indulgens.*

(9) Τῆν Νικαίαν. Eunapius in legat. Βαλεντινιανοῦ ἀναρρήθεις ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας γίνεται.

(10) Σαλουστῖος. Zonaræ consentit Zosimus: at Marcellinus, lib. xxv, non tunc temporis, sed post Juliani mortem imperium omnium consensu delatum esse Sallustio scribit. Vide Valesium ad eundem scriptorem, p. 305; et Jacobum Gottofredum ad eod. Theod. in Prosopogr.

(11) Εὐσεβὴς ἦν. Ammianus. *Christianæ legis idem studiosus.*

(12) Ἀγαθοθελής. Ammianus. *Magisque benevolus.* Erat Jovianus *vasta proceritate et ardua, adeo ut dia nullum indumentum regium ad mensuram ejus aptum inveniretur*, inquit Ammianus: *Incurvus tamen, ut idem testatur.*

(13) Γραμμάτων οὐκ ἀπειρος. Ammianus. *Melioriter eruditus.*

(14) Εἶπε κἀν. Cedrenus: Εἶθε, κἀν γοῶν ἀνθρώ-

πος. Quæ ita vertit Xylander. *Esto dummodo homo sit.* At tres mss. Regii alibi præferunt. Sed hæc quid sibi velint, se nescire fatetur Wolfius nec ego plane scio.

(15) Βυζάντιον ἀνακομισθεὶς. Ammianus, l. xxvi, p. 532; Philostorg. l. viii, c. 8.

(16) Τριβούριον ἀριθμοῦ. *Chronicon Alexandrinum*, de Valentiniano: Πέμφας εἰς Σελυδρίαν, ποιήσας αὐτὸν ἐκεῖ τριβούριον ἀριθμοῦ. Locum sticula notavit apud Zonaram Wolfius ut mendosum: at ἀριθμὸς hoc loco idem valet quod *numerus*, seu cohors. Palladius in Vita Chrysostomi, p. 32: Ἠλθε τις ἀφ' ἡγουμένων ἐνδὸς ἀριθμοῦ. Occurrit apud eundem p. 84; Sozomenus, l. i, 7: Τὰ Ῥωμαίων τάγματα, & νῦν ἀριθμοὺς καλοῦσιν. Adde Synaxaria ad 7 Mail, Novell. 85 c. 4; Nicephor. l. ix, c. 9, etc. *Numeri militares* apud Latinos scriptores occurrunt passim, uti indicavimus ad Alexiad. p. 423, et in Gloss. med. Græcic.

τιζειν. Οὗτος κοινῶν τῆς βασιλείας Οὐάλεντα (17) ἅν ἀδελφῶν προσελάβετο, καὶ τὴν ἑῶν μοῖραν αὐτῷ πιστεύσας αὐτὸς ἐν τοῖς Ἑσπερίοις διέτριβε, καὶ πολέμους κατὰ Βαρβάρων συγκροτήσας πολλοὺς, τρόπαια κατ' ἐκείνων ἐστήσατο. Εἶχε δὲ πρὸς τῆς βασιλείας υἱὸν κακῆμένον Γρατιανόν, ὃς αὐτῷ ἐκ τῆς γαμετῆς Σευήρας ἐγένετο· ὃν καὶ ἀνηγούρευεν αὐτοκράτορα. Ἐγγυμὲ δὲ καὶ δευτέραν γυναῖκα, ἐπιπεριούσης καὶ τῆς προτέρας (18). Ἰουστίνα (19) ἦν ἡ δευτέρα, ἐξ ἧς καὶ τὸν νέον ἐγένετο Οὐαλεντιανόν, καὶ θυγατέρας Ἰουστάν, Γράταν καὶ Γάλλαν. Ἐπι τούτου, τελευταίαντος Εὐδοξίου (20) τοῦ κακοδόξου τῆς Νέας· Ῥώμης ἀρχιερέως, ἀντιεστήθη Δημόφιλος ἑμῶδοξο; τυγχάνων τῷ πρὸς αὐτοῦ· ὃς ἐπ' ἔτεσι δώδεκα τῆς Ἐκκλησίας; ἐκράτησεν. Οὗτος ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν μέγαν Ἀμβρόσιον (21) ἐπίσκοπον τῆς Μεδιολάνων προεχειρίσατο πόλιως. Μαθῶν δὲ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Οὐάλεντος ὅτι τῆς Ἀρειανικῆς ἀντιποιεῖται αἰρέσεως, καὶ πάντας βιάζει ταύτη συντίθεσθαι, διὰ γραμμάτων ἐπιπλήττει αὐτὸν καὶ ἀποστῆναι παραίει τῆς αἰρέσεως. Ὁ δὲ τὸν οὐκ ἐδέχθη ὁσέως οὐκ ἀφίστατο, καὶ μᾶλλον κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐξηγγιζέτο. Ῥοδανὸς (22) δὲ τις πραιπίσιτος παρὰ Οὐαλεντιανῶν μέγα ἠδύνατο. Κατὰ τούτου προσῆλθε γυνὴ τις Βερνίκη (23) καλουμένη τῷ βασιλεῖ Οὐαλεντιανῶν, ἀδικίαν ἐπεγκαλοῦσα τῷ πραιπίσιτῳ. Ἐρευήσας οὖν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ γνοὺς μὴ ψεύδεσθαι τὴν γυναῖκα, προσκαλεσάμενος τὸν πραιπίσιτον, θεραπεύσαι κεκέλευε τῇ γυναικὶ τὸ ἀδικημα. Κἀκεῖνος τῇ παρρησίᾳ τῆ πρὸς τὸν βασιλεῖα παρρησίᾳ οὐδένα λόγον ἔθετο τῆς ἀδικουμένης. Προσηλθεν οὖν καὶ αὐτὸς τῷ βασιλεῖ ἡ γυνὴ, καὶ ὃς μαθῶν μὴ τινα φροντίδα τῆς γυναικὸς τὸν πραιπίσιτον θέσθαι, αὐτίκα γυμνοὶ μὲν ἐκείνου τοῦ ἀξιώματος· κελεύει δὲ δεθέντα ἐν τῷ θεάτρῳ περιαχθῆναι, ἀγῶνος ἱππικῆς ἀγόμενου, κηρύκων αὐτοῦ προαγόντων (24), καὶ τὸ εἰς τὴν γυναῖκα βωόντων ἀδικημα, καὶ τοῦ βασιλικῆς κελεύσματος τὴν παραχόην· καὶ μετὰ τὴν περιαγωγὴν καὶ τὸ κήρυγμα ἐκεῖ παρευθὺ καυθῆναι αὐτόν. Καὶ ὁ μὲν τοιοῦτον εὗρατο τέλος· ἡ δὲ πᾶσα ἐκείνου περιουσία τῇ γυναικὶ διὰ βασιλεῖου παραχωρήρητο γράμματος. Ἐξέλιπε δὲ ὁ βασιλεὺς οὗτος, ἐν Γαλλίαις διάγων, ἀπολαύσας χρόνου μακροῦ· ἐβίω γάρ ἔτη πρὸς τέσσαρσιν ὀγδοήκοντα (25), ἔνδεκα τούτων βασιλεύσας ἑνᾷ αὐτοῦ, καὶ τὸν υἱὸν Γρατιανόν τῆς βασιλείας τῶν Ἑσπερίων διάδοχον καταλειπώσας.

17. Οὐάλης δὲ τῶν ἀρειανίζόντων ὑπερμαχῶν ὡς ὁμογνώμων αὐτοῖς, τοὺς ὀρθοδόξους ἐδίωκε, καὶ πολλὰ ἐπίνεγκεν αὐτοῖς τὰ δαινά, τῇ οὐκ εἰς συζύγῳ

A suit, ipse in Occidente degens sæpius de Barbaris triumphavit. 30 Filium Gratianum ante imperium e Severa susceptum, imperatorem appellavit. Priore uxore adhuc superstite, alteram duxit Justinam, e qua Valentinianum Juniorem genuit; et filias Justam, Gratam et Gallam. Sub hoc, Eudoxio, secus quam nomen sonat, male de religione sentienti defuncto, successit in Novæ-Romæ pontificatu Demophilus, cum decessore suo consentiens, qui Ecclesiam annos xii gubernavit. Idem hic imperator magnum Ambrosium etiam Mediolani episcopum designavit; cum autem cognovisset, Valentem fratrem Arianam fovere sectam, et cogere omnes illi assentiri, per litteras objurgatum ab instituto dehortatur. Verum ille suo indulgens animo, magis etiam contra recte sentientes exasperabatur. Rhodanus quidam præpositus, homo apud Valentinianum admodum gratus, a muliere quadam, Berenice nomine, apud imperatorem ejusdem injuriæ accusabatur. Qui cum, quæsitâ re, crimen verum esse comperisset, mulieri satisfieri jubet. Verum ille gratia imperatoris fretus, nullam illius rationem habuit. Quod muliere denuo conquesta, præpositum illico dignitate privatum et vincitum ludis Circensibus in theatro circumduci jubet, præcedentibus præconibus, et proclamantibus cum in mulierem admissum facinus, tum imperatorii edicti contemptum, et his factis illico comburi. Talis igitur illius fuit exitus, omnibus ejus opibus, imperatoris litteris, mulieri concessis. C Obiit imperator in Galliis degens, vita longa usus: vixit enim annos octoginta quatuor, imperavit undecim, relicto filio Gratiano, imperii Occidentalis successore.

XVI. Valens Arianorum defensor et assensor, orthodoxos persequatur, et in uxoris Domninae gratiam, multis malis afficiebat. Cum enim ali-

Variae lectiones et notæ.

(17) *Οὐάλεντα*. Qui Βάλης dicitur Eunapio in Maximo: in legal. Οὐάλης.

(18) *Ἐπιπεριούσης καὶ προτέρας*. Vide quæ de hisce binis Valentiniani nuptiis observamus in *Familii Augustis Byzanti*. quibus hæc addo, id etiam perhiberi a Theodoro Studita, l. i, epist. 24, apud Baronium, an. 808, n. 14.

(19) *Ἰουστίνα*. Ariana. Sulpitius de Vita S. Martini, l. i de Valentiniano: *Ad animum illius immitem ac superbum uxor accesserat Ariana*. Fortunatus, lib. ii.

Instat ad hæc uxor, cui tunc erat Arrius auctor.

(20) *Εὐδοξίου*. Socrat. l. iv, cap. 13; Sozomen. Theodorit. etc.

(21) *Ἀμβρόσιον*. Socrat. l. iv, c. 25; Sozom. l.

vi, cap. 24; Niceph. l. xi, c. 32; Paulinus, in Vita Ambros. Theophan. p. 51.

(22) *Ῥοδανός*. Id ipsum pluribus narrat *Chronicon Alexandrinum*, p. 700.

(23) *Βερνίκη*. Ita mss. Βερενίκη in *Chron. Alexandr.*

(24) *Κηρύκων αὐτοῦ προαγόντων*. Vide Cujac. lib. vii Observat. cap. 6, et Gottofred. ad l. xiii, § 6 D. de jurejur. Ubi de hoc more traducendi reos cum voce præconis scelus indicantis, vel titulum seu genus criminis ascribendi.

(25) *Ὀγδοήκοντα πρὸς τέσσαρσιν*. Sic mss. omnes. At Victor in Epitome et Ammianus, lib. xxx, Valentinianum aium mortuum anno ætatis 55. Socrates vero et Sozomenus an. 54, quomodo emendandos codices Zonaræ censent plerique.

quando Nicomediæ agentem legati ex cœtu orthodoxorum, viri sacerdotes octoginta convenissent, eos omnes una cum navi qua venerant, comburi jussit: itaque conflagrarunt omnes in mari medio, una cum navi, quæ tamen usque ad Dacybizam duravit. Horum etiam magnus in theologia Gregorius meminit, his verbis: *Presbyterorum exustiones marinæ*. Neque vero orthodoxos tantum suppliciis

31 afflictebat, sed et pulsus episcopis recte sentientibus, omnes ecclesias Arianis attribuebat. Feruntur qui catholica Nicæna Ecclesia ejecti fuerant, veræ pietatis studiosi, Basilium Magnum accessisse, qui pro eis legatus ad Valentem profectus, cum nihil impetrasset, dixerit: *Judicium hujus controversiæ, imperator, Deo est permittendum. Claudatur templum accurate, Ariani foris stantes, precentur Deum. Id si ultro eis patuerit, habento. Sin minus, concedatur et nobis precari Deum. Quod si valvæ ultro apertæ fuerint, statuendum erit, sanctam ædem a Deo nobis esse attributam. Sin ea nec nobis aperta fuerit, sic etiam ad Arianos pertineto.* Placet imperatori conditio, consentit, ædes Nicæna undique clauditur. Precantur Ariani Deum: cum satis diu nugati essent, ædes non aperitur. Sero tandem digressis hæreticis, et orthodoxis, magno Basilio duce, preces auspicatis, statim claustris et vectibus ruptis valvæ patefactæ fidelibus ingressum præbuerunt. Is paganis sacrificandi potestatem dabat, et Judæis studebat. Solis recte sentientibus adversabatur. Cum autem Scythæ provincias Thraciam et Macedoniam incursarent, magnus pater Isaacius ei contra illos proficiænti equo occurrens, *Redde, inquit, imperator, orthodoxis ecclesias, et scito te victorem rediturum. Sin contra Deum militaris, inde non revertis.* His commotus homo impius, custodiri jubet virum sanctum donec redierit. Tum ille: *Si redieris, inquit, non locutus est per me Deus.* Post, Valens in somnis virum videt, sibi dicentem:

τῆρ Ἰσαάκιος; ἐφ' Ἰππῶ αὐτῷ ἐντυχῶν· Ἄπόδος, καὶ Ἰσθι ὡς ἐπαρήξεις νενικηκῶς· εἰ δὲ κατὰ ἐπὶ τούτοις ὁ δυναστεύων βασιλεὺς, καὶ φρουρεῖσθαι προστάττει τὸν ἅγιον ἕως ἐκταλεισθεῖται. Ὁ δὲ· Εἰ σὺ ὑποστρέψεις, ἐφη, οὐ λαλῶν ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός. Καὶ ἐν ὄνειρῳ δὲ ἐθέασατο ἔ Οὐάλης ἀνδρα τινὰ λέγοντα αὐτῷ·

*Miser ad Mimanta magnum iter capessit
Citius: hic te sanæ moris opprimit dolor.*

Experrectus, percontatur quis sit Mimas? Ibi quidam homo doctus (nam tales eo tempore, utinam nunc etiam, in regio comitatu et familiaritate erant)

Α Δομνίτζ κειθόμενος (26). Καὶ ποτε ἐν Νικομηδείᾳ διάγοντι προσηλθὼν αὐτῷ εἰς πρεσβείαν ἐκ τοῦ τῶν ὀρθοδόξων συστήματος ἄνδρες ἱερατικοὶ (27) ὀγδοήκοντα, οὗς ἅπαντας σὺν τῷ κλοίῳ δι' οὐ ἰκομίζοντο καυθῆναι προστάτε. Καὶ κατεπλέχθησιν πίντες ἐν μέσῃ τῇ θαλάσῃ σὺν τῇ νηϊ, ἄχρι Λακυνδίζης (28) διαρκεσάση. Ὡν καὶ ὁ μέγας; ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος (29) μέμνηται, λέγων· *Πρεσβυτέρων ἐμπρησμοὶ θαλάττιοι.* Οὐ μόνον δὲ τοὺς ὀρθοδόξους; ἐκόλαζεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκκλησίας ἀπάσης ἀπένειμε τοῖς; Ἀρειανοῖς, τοὺς ὀρθοδόξους ἐπισκόπους ἐκδιώκων αὐτῶν. Λέγεται γοῦν (30) καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐκδιωχθέντας τοὺς τοῦ ὀρθοῦ δόγματος τῷ μεγάλῳ προσελθεῖν Βασιλεῖω, κάλεινον πρεσβεύσαι περὶ τούτων πρὸς τὸν Οὐάλεντα, τὴν δὲ μὴ πείθεσθαι, καὶ τὸν μέγαν φάσαι Βασίλειον ὡς

Β *Ἐπιτραπέειον τῆν περὶ τούτου κρίσιν, ὡ βασιλεῦ, τῷ Θεῷ, καὶ κλεισθήτω μὲν ἀσφαλῶς ὁ ναός· ἐκτός ἐστῶτες οἱ τὰ Ἀρείου φρονούντες δείσθωσαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰ μὲν αὐτομάτως αὐτοῖς ἀνοιχθῆ ὁ ναός, ἐχέτωσαν αὐτόν· εἰ δὲ μὴ ἀνοιγῆ, ἐπιτραπέειον καὶ ἡμῖν δεηθῆναι τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰ μὲν αὐτομάτως ἀνακετασθῶσιν αἱ θύραι, τομίστειον ἐκ Θεοῦ προσκληρωθῆναι ἡμῖν τὸ Ὅσιον τεμένισμα· εἰ δὲ οὐδ' ἡμῖν τὸ ἱερὸν ἀνοιγῆ, καὶ οὕτως ἀνέσθω αὐτὸ τοῖς ἀρειανίζουσιν.* Ἦρα ταῦτα τῷ βασιλεῖ, καὶ γενέσθαι ταῦτα ἐπέτρεψεν. Ἐκλείσθη οὖν πάντοθεν ὁ ἐν Νικαίᾳ ναός. Ἐδέοντο οἱ Ἀρειανοὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠδολεσχούν ἐφ' ἰκανόν· ὁ δὲ ναός οὐκ ἠνέμικτο. Ὅτι δὲ ποτε τῶν αἱρετικῶν μεταστάντων, οἱ ὀρθόδοξοι τοῦ μεγάλου Βασιλείου προηγουμένου αὐτῶν τῆς δεήσεως; ἤρξαντο· καὶ αὐτίκα τῶν κλειθρῶν διαβραχέντων καὶ τῶν μοχλῶν, αἱ πύλαι διέσθησαν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ τῆς εἰσόδου τοῖς πιστοῖς παρεχώρησαν. Οὗτος ὁ βασιλεὺς Ἐλλησι μὲν ἔδιδου θυσίας ποίειν, καὶ Ἰουδαίοις προσέκειτο τοῖς ὀρθόδοξοις μόνους ἀντέκειτο. Σκυθῶν δὲ τὴν Θρακίαν καὶ Μακεδονικὴν κατατρεχόντων χώραν, ἐβῆε τούτοις ἀντιταξόμενος. Ὅτι καὶ ὁ μέγας παρῆν, τὰς ἐκκλησίας τοῖς ὀρθοδόξοις, ὡ βασιλεῦ, Θεοῦ στρατεύῃ, οὐκ ἐπαρήξεις ἐκείθεν. Ὀργίσθη καὶ ἐδίωκεν τοὺς ὀρθοδόξους, ὡ βασιλεῦ, ὡς ἐπὶ τούτοις ὁ δυναστεύων βασιλεὺς, καὶ φρουρεῖσθαι προστάττει τὸν ἅγιον ἕως ἐκταλεισθεῖται. Ὁ δὲ· Εἰ σὺ ὑποστρέψεις, ἐφη, οὐ λαλῶν ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός. Καὶ ἐν ὄνειρῳ δὲ ἐθέασατο ἔ Οὐάλης ἀνδρα τινὰ λέγοντα αὐτῷ·

*Τάχος βάδις πρὸς Μίμαντα (31) τὸν μέγαν,
Ἐνθα μόρος σε δεινός ἀρκάζει τάλαν.*

Δ Διυπνισθεῖς οὖν ἐπυνθάνετο τίς ἂν εἴη ὁ Μίμας; Καὶ τίς τῶν λόγους ἐσχολακῶτων (τοιούτοι γὰρ τοῖς βασιλεῦσι συμπρωμάρτουν τε καὶ ὡκαιούντο, ὡς εἶθε

/Variæ lectiones et notæ.

(26) *Δομνίτζ κειθόμενος.* Theodorit. l. iv, c. 11.
(27) *Ἄνδρες ἱερατικοὶ.* Socrat. l. iv, c. 15; Sozom. l. vi, c. 14; Theodor. l. iv, c. 22; Niceph. l. xi, c. 16.

(28) *Ἄχρι Λακυνδίζης.* Nicetas lib. v *Thesaur. orthod. fidei*, cap. 54, qui rem narrat, *Uacidi:en* vocat, et maritimæ Bithyniæ locum esse ait.

(29) *Γρηγόριος.* Orat. ad cl. episcopos.

(30) *Λέγεται γοῦν.* Istius miraculi memoriam agunt Græci 19 Januarii. Menæa: Ἀνάμνησις μεγίστου θαύματος, ὅτε ὁ μέγας Βασιλεὺς διὰ προσηυχῆς ἀνέμικε τὰς πύλας τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ παρέθετο αὐτῇν τοῖς ὀρθοδόξοις.

(31) *Πρὸς Μίμαντα.* Versus alii apud Ammianum, lib. xxxix, p. 388: Ἐν πεδίοισι Μίμαντος.

καὶ νῦν) ἔφη αὐτῷ ὄρος εἶναι τῆς Ἀσίας τὸν Μίμαντα πρὸς τῇ θαλάσῃ κείμενον. Τούτου δὲ καὶ τὸν Ὅμηρον (32) ἐν Ὀδυσσεΐα μνησθῆναι λέγοντα. Παρ' ἡμετέρενα Μίμαντα. Καὶ ὁ εἶπε· Τίς οὖν μοι ἀνάγκη τὸ ὄρος τοῦτο καταλαβεῖν, κάκεισε θανεῖν; Στρατεύσας οὖν κατὰ τῶν Σκυθῶν, καὶ περὶ τὴν Θράκην αὐτοῖς συμβαλὼν αἰσχροῦς ἤττηθη, καὶ φεύγων ἐν οἰκίματι κατεκρύφθη· παρ' ᾧ ἀχυρῶδες σεσῶρευτο συρφετός. Τῶν οὖν Σκυθῶν (33) μετὰ τὴν ἤτταν τοῦ βασιλέως τὴν χώραν ἐκείνην ληϊζομένων, καὶ ἐμπιπρῶντων καὶ τὰς οἰκίας, κάκεινο τὸ σῆμα κατεπέπρηστο, καὶ Οὐάλης διέφθαρτο ἐν αὐτῷ. Ὁ μὲντοι ἄγιος Ἰσαάκιος (34) καθειργμένος τὴν κατάφλεξιν τοῦ Οὐάλεντος ἐγνώκει τῷ Πνεύματι, καὶ εἶπε τοῖς παρατυχοῦσιν ἐκεῖ ὡς Οὐάλης ἄρτι θνήσκει διὰ πυρός. Σημειωθείσης οὖν τῆς ἡμέρας, ἐγνώσθη μετὰ ταῦτα μὴ πλανηθῆναι τὸν ἅγιον. Μετὰ δὲ τὴν τῶν Βαρβάρων ἐκείθεν ὑπαναχώρησιν, τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως ἀναζητούντων τινῶν, εὐρέθη τάφος ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ἧπερ ἐκεῖνος ἐπέκτατο, παλαιῶ τινος ἔχων ἐπίγραμμα· Ἐνταῖθα Μίμας Μυκεδῶν στρατηγέτης. Τούτῳ τῷ βασιλεὶ ἐπανάστη Προκόπιος ὁ ἀνεψιός Ἰουλιανοῦ (35), καὶ ἐκράτησε τοῦ Βυζαντείου. Προδοθεὶς δὲ παρὰ τῶν οἰκιστῶν, καὶ προσδεθείς ἐκ τῶν σκελῶν δύο δένδροις βίχι κλιθεῖσι, τῶν δένδρων ἀνεθέντων, διεσπάσθη ὁ δεῖλαιος. Καθηρέθη δὲ τότε καὶ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως· Καλκηδόνος, ὡς τῶν αὐτῆς πολιτῶν τὰ Προκοπίου φρονούντων· ὧν καθαιρουμένων, εὐρέθη πλᾶξ ἐν τοῖς θεμελλοῖς αὐτῶν, ἔχουσα γεγραμμένα ταῦτα·

C

Ἄλλ' ὅτε δὴ Νύμφαι ἱερὸν κατὰ ἔστυ χορσίν.
 Τερπόμεναι στήσοιται ἔστυζέας κατ' ἀγυῖας,
 Καὶ τεῖχος λουτροῖσι πολυστόνον ἔσσειται ἄλικυρ,
 Δὴ τότε μυρία φύλα πολυσπερῶν ἀνθρώπων
 Ἄγρια μαργαίνοντα κακὴν ἐπιειμένα ἄλικυρ,
 Ἰστρου Κιμμερίοιο κόρον διαβάττα σὺν αἰγμῇ.
 Καὶ Σκυθικῆν ὀλέσει χώραν, καὶ Μυσίδα γαλαρ.
 Θρηκτικῆς δ' ἐπιέματα σὺν ἔλλισι μαινομένῃσιν,
 Αὐτοῦ κερ βίδοιο τέλος καὶ πότμων ἐπίσκοι.

Ὁ μὲν οὖν Οὐάλης τῇ τῶν τευχῶν τῆς Καλκηδόνος διη εἰς οἰκοδομὴν ἄλκυ ἔχρησασθαι ὕδατος (δὲ ἀγωγὸν ἢ δημῶδες ἐνομάζει φωνή) καὶ τοῦτον Οὐάλεντα ἐπωνόμασε, δι' οὗ πεποίηκεν εἰς τὴν πόλιν ὕδωρ εἰσάγεσθαι, ἐν ἀφρονίᾳ ὕδατων εἶη αὐτῇ καὶ πρὸς χρῆσιν ἄλλην καὶ πρὸς λουτρά. Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἐπαρχος Νυμφαίων (36) ἐν τῷ κалуμένῳ Ταύρῳ κατ-

A respondet, esse montem Asiae ad mare situm, cuius et Homerus in Odyssea meminerit, ac vertosum appellet. Tum ille, *Et quæ me, inquit, necessitas urget, ut montem illum occupem, ibique moriar?* Congressus autem circa Thraciam cum Scythiæ turpiter succubuit, et in fuga domum quamdam ingressus, in acervo palcarum sese abdidit, in qua, cum Scythiæ post victoriam 32 prædas e provincia ageret, villasque incenderent, et ipse conflagravit. Cæterum ejus interitum sanctus Isaacius in carcere per Spiritum cognito, iis qui aderant, dixit, Valentem jam incendio perire. Die illo adnotato, postea compertum est, virum sanctum non errasse. Post Barbarorum discessum cum imperatoris corpus quaereretur, inventum est in iis ædibus ubi combustus fuerat, sepulcrum cum hac inscriptione: *Hic Macedo Mimas dux est situs.* Seditionem contra hunc imperatorem movit Juliani consobrinus Procopius, Byzantium occupato, sed proditus a suis, duabus arboribus vi inclinatis pedibus annexus, atque iterum dimissis, laceratus est miser. Tum Chalcedonis etiam diruta sunt moenia, quod cives Procopii partes essent sectati, quæ cum diruerentur, tabula reperta est, cum hac inscriptione:

Nymphis in sacra choreas agitantibus urbe Undique per vicos, festa exultante corona, Balnea cum murus gemitu custodiet agro, Tum vero gens dira, potens, numerosa, feroci Robore prædita, Cimmerici freta vecta per Istri Et Scythiam sævis et Mysida deprimit armis, Threiciumque ingressa solum spe freta furente, In sua fata ruens, tristètem mittitur ad Orcum.

D

Variae lectiones et notæ.

(32) Τὸν Ὅμηρον. Odys. γ :

Ἡ ὑπέρερθε χλοιο, παρ' ἡμετέρενα Μίμαντα.

(33) Τῶν οὖν Σκυθῶν. Eunapius in Maximo: Ὁ τε γὰρ βασιλεὺς ἐν μεγάλῃ τῶν Σκυθῶν μάχῃ, ξένον τινὰ ἠφανίσθη τρέπον, ὡστε οὐδὲ ὄστέον εἰς ἀναίρεσιν ἀνευρέθη.

(34) Ὁ μὲντοι ἄγιος Ἰσαάκιος. Prædixerat etiam Maximus Sophista Valentem imperatorem post promiscuam et multiformem omnium eadem, novo et inusitato mortis genere extinctum iri, inhumatum, et sepulcri honore carentem. Idem Eunapius in Maximo.

(35) Προκόπιος ὁ ἀνεψιός Ἰουλιανοῦ. Animi-

Valens materia Chalcedonii muri ad aquæductum usus est, quem Valentem nominavit, ut urbi aquarum copia tum ad alios usus, tum ab balnea suppleret: et urbis præfectus, Nymphæum, in loco qui Taurus dicitur, ad testandum gratum animum ob ductiles aquas, ædificavit. Hæc consecuta est Barbarorum impressio, ut in tabula scriptum erat,

nus, lib. xxvi, p. 318: *Insigni genere Procopius in Cilicia natus et educatus, ea consideratione, qua propinquitate Julianum postea principem contingebat, a primo gradu eluxit.* Vide Philostorg. l. ix, c. 5. Socrat. l. iv, c. 3; Sozomen. l. vi, c. 8; Zosim. l. iv, p. 376; Themist. Orat. 9, etc.

(36) Νυμφαίων. De quo ut et de aquæductu Valentis, pluribus egimus in *Constantinopoli Christi*. lib. 1, sect. 15 et 16. Utrumque attingit et prædicat Themistius, orat. 11, nuper edita in Decenniali ejusdem Valentis; p. 151: Πονόθνομαι γὰρ αὐτῶν πολυπραγμονεῖν μεθ' ἡζουῆς τὸν ἀριθμὸν τῶν νυμφῶν καὶ τὴν πορείαν, ὅπως σου ἐξηγουμένου καὶ ὀδηγετούντος, αἱ μὲν ἐνόθη, αἱ δὲ ἐνόθεν, ἐξαναστᾶσαι, ξεναγῶνται ἐπὶ τὸν Ἰόσπορον, etc. Infra:

qui et Thraciam populati sunt, et post in ea perierunt. Sub hoc Valente feruntur Libanius rhetor, et Jamblichus Procli magister, divinatione galli gallinacei quævisisse, quis post Valentem imperator esset? Ea porro hujusmodi esse perhibetur. Litteræ viginti quatuor pulveri inscribuntur, et cuique granum tritici et hordei imponitur, deinde gallus, recitatis quibusdam carminibus dimittitur, et e quibus litteris grana sumpserit, ex littere **33** inter sese junctæ, rem quæsitam declarare putantur. Quod cum et illi fecissent, gallum ex litteris *τθ, ε, ο, δ*, grana legisse viderunt. Ambigua tamen habita est significatio; nam vel Theodosius, vel Theodorus, vel Theodotus designari putabatur. Ea re cognita Valens, multos iis nominibus præditos, sibi suspectos, sustulit, ipsis etiam divinatoribus quæsitis. Cujus sævitia formidata, Jamblichus hausto veneno, ut quidam tradunt, sibi conscivit necem. Fuit enim Valens inexorabilis iracundiæ, unde dicere solebat: *Qui ab ira facile dimoveretur, eundem et a justitia facile dimoveri*. Imperavit annos XIII et menses IV, dignum impietate suæ Interitum consecutus.

34 *Θεοδόσιος, φάρμακον δηλητήριον πεπωκώς, ὡς τινες ἱστορήκασιν, ἐαυτὸν τοῦ ζῆν ὑπέβηγαγεν. Ἦν γὰρ δυσπαράκλητος τὰς ὀργὰς (39) ὁ Οὐάλης· ὄθεν καὶ ἔλεγεν ὡς Ὁ ταχὺ μετατιθέμενος τῆς ὀργῆς, καὶ τοῦ δικαίου ἄν μετὰθοιο τάχιστα. Οὗτος ἐπὶ βασιλευσε δέκα ἐπὶ τρισὶ, καὶ μῆνας τέσσαρας καὶ ἄξιους τῆς οικίας ἀσεβείας διέφθαρτο.*

XVII. Gratianus autem Valentiniani filius, et junior Valentinianus illius frater, Romano imperio potiti sunt: solus enim Gratianus a patre imperator appellatus, ut jam expositum est, cum morti

A εσκευάκει, τὰς ἐκ τοῦ τῶν οὐδάτων ὄλιου χάρτας ἐκ τούτου παραδεικνύς. Οἷς εἶπετο καὶ ἡ τῶν Βερβάρων ἐπιλευσις κατὰ τὰ γεγραμμένα ἐν τῇ πλακί, οἱ ἐλιξάντο μὲν τὴν θρόνον, περὶ δὲ αὐτὴν κατηγνώθησαν ὕστερον. Ἐπὶ τούτου δὲ τοῦ Οὐάλητος λέγεται Λιβάνιος (37) ὁ σοφιστής, καὶ Ἰάμβλιχος ὁ Πρόκλου διδάσκαλος, ἀλεκτορομαντείας (38) ποιῆσαι, ζητοῦντες γνῶναι τὸν μετὰ τὸν Οὐάλητα βασιλεύσοντα. Ἦ δὲ τοιαύτη, ὡς λόγος, ἐστίν. Ἐν κόνει τὰ εἰκοσι τέσσαρα γράφονται γράμματα, καὶ τούτων ἕκαστῳ οἴτου κόκκος ἢ κριθῆς ἐπιτίθεται. Εἰτ' ἀλέκτωρ ἀφίεται, ἐπαδόμενος ἐπὶ τούτοις τινῶν ἐπωδῶν, καὶ κατασκοπεῖται ἐκ τινῶν στοιχείων λαμβάνει κόκκους. Καὶ τὰς συντιθέμενα δὴλωσιν ποιῆσθαι τοῦ ζητουμένου δοξάζεται. Τούτο τοίνυν κάκεινοι τότε ποιήσαντες εἶδον λαβόντα τὸν ἀλέκτορα τὸν ἐν τῷ θῆτα κόκκον, τὸν ἐν τῷ ε, τὸν ἐν τῷ ο, καὶ τὸν ἐν τῷ δ. Ἐδοξεν οὖν ἀμφίβολον εἶδη τοῦ λαβόντος. Ἦ γὰρ Θεόδωρον ἰδοὺς δηλοῦν ἢ Θεοδόσιον ἢ Θεόδοτον. Τούτο μαθὼν ὁ Οὐάλης πολλοὺς τῶν τοιούτων καλουμένων νόμισιν ὑποπέσους ἀπέλασεν. Ἐξήτει δὲ καὶ αὐτὸς τοὺς τὴν μαντείας ποιήσαντας. Ὅθεν τὴν ἐκείνου δεισας ὀμίτητα ὁ Ἰάμβλιχος, φάρμακον δηλητήριον πεπωκώς, ὡς τινες ἱστορήκασιν, ἐαυτὸν τοῦ ζῆν ὑπέβηγαγεν. Ἦν γὰρ δυσπαράκλητος τὰς ὀργὰς (39) ὁ Οὐάλης· ὄθεν καὶ ἔλεγεν ὡς Ὁ ταχὺ μετατιθέμενος τῆς ὀργῆς, καὶ τοῦ δικαίου ἄν μετὰθοιο τάχιστα. Οὗτος ἐπὶ βασιλευσε δέκα ἐπὶ τρισὶ, καὶ μῆνας τέσσαρας καὶ ἄξιους τῆς οικίας ἀσεβείας διέφθαρτο.

B *Θεοδόσιος, φάρμακον δηλητήριον πεπωκώς, ὡς τινες ἱστορήκασιν, ἐαυτὸν τοῦ ζῆν ὑπέβηγαγεν. Ἦν γὰρ δυσπαράκλητος τὰς ὀργὰς (39) ὁ Οὐάλης· ὄθεν καὶ ἔλεγεν ὡς Ὁ ταχὺ μετατιθέμενος τῆς ὀργῆς, καὶ τοῦ δικαίου ἄν μετὰθοιο τάχιστα. Οὗτος ἐπὶ βασιλευσε δέκα ἐπὶ τρισὶ, καὶ μῆνας τέσσαρας καὶ ἄξιους τῆς οικίας ἀσεβείας διέφθαρτο.*

IZ. Gratianus (40) δὲ ὁ υἱὸς Οὐαλεντινιανῶ, καὶ Οὐαλεντινιανῶς ὁ νέος ὁ τούτου ὀμαίμων, τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς γεγέννησιν ἐγκρατεῖς· ὁ μόνος μὲν γὰρ ὁ Γρατιανὸς παρὰ τοῦ πατρὸς ἀνεβρόθη, ὡστερ ἡδῆ

Varie lectiones et notæ.

Καὶ οὕτως πέτραι αὐτὰς ἀνεργουσιν, οὕτως συνάγη, οὕτως ὄρων κορυφαὶ ἡλιθάτων, οὕτως κρημνοὶ ἀφ' ὄψεως, οὕτως φάραγγες ἀφ' ἀγγείας· ἀλλὰ τὰ μὲν ὑποδραμοῦσαι, τὰ δὲ καὶ μετῴρων διαπέδσαι, συναφορτῆσαν τὸ εἶναι χῶρον, καὶ ἠσπάζαντο ἀλλήλας, καὶ ἴθνητο ὁμολογίαν συμπορεύεσθαι εἰς τὸν νεῶν τὸν τῷ ὄνομαι Κωνσταντίνου, τῷ δὲ ἔργῳ Οὐάλητος ἦδη· τὴν γὰρ αἰτίαν ἐκάστου ἐνόμισεν οὐχ ὁ ἀπαρξάμενος· ἀναφίεται, ἀλλ' ὁ τελειώσας· τὸ πρότερον δὲ, ὡς εἶπες, ψευδώνυμος ἦν· καὶ ἐχρώματα τῆ τοῦ ὄλιου προσηγορίᾳ κουφολογοῦντες. Ἐξ οὗ δὲ ἡ σὴ χορηγία, καὶ ἡ σὴ φιλοτιμία, τὰς νόμφας ἡμῶν εἰσκαλεῖ, καὶ εἰσοικίζει, οὐκ ὄλιου μόνον, ἀλλὰ καὶ τρισὸλιου ἦδη. Ὑβὶ νεῶν τὸν τῷ ὄνομαι τοῦ Κωνσταντίνου, templum Constantini nomine donatum, Nymphæum videtur appellare, quod ejusmodi ὄδρετα, seu aquarum receptacula, Nymphis dicata, templi vicem obtinuerunt: in illud porro aquas aquæductus Valentiniani deductas: velle quod prius Constantini nuncupabatur, cum ejusmodi Nymphæa in urbe complura is ædificaverit, quæ ad quatuor recenset vetus urbis Descriptio. Id sane indicat Themistius dum aquæductus Valentis aquas εἶ, ἕνα χῶρον convenisse ait, easque εἰσώκισσαι, qui quidem locus vel si inavis domus, non alia est, nisi fallor, a Nymphæo. Vix enim putem per τὸν νεῶν Κωνσταντίνου, urbem Constantinopolitanam intelligi. Eadem porro verborum formula utitur idem Themistius orat, 13, quo loco a Valente conditum Aquæductum describit, cujus aquæ, inquit, θυραύλουσι περιμένονσαι: τὸν ἀρχηγέτην, ὅπως ἂν ἐκείνου ἐνερίζοντος εἰς τὸν νεῶν σπῶν ἐπιταχυνώσων, ἐν ὄψει αὐτῶ καὶ Ἡρακίστο; συγχο-

C ρεῦει, καὶ ὁ σωτήρ, καὶ ἡ Πανάκεια.

(37) *Λιβάνιος*. Quæ hic de Libanio et Jamblichō narrat Zonaras, habet etiam Cedrenus: sed vereor ne ea ad Maximum Sophistam referri debeant. Scribit enim Eunapius aliquot ex aulicis conjurationem iniisse adversus Valentem, ex necio quo vaticinio, cujus interpretationem acciperat ab eodem Maximo, ejusce artis peritissimo, statimque, quod ille prædixerat, conjuratos detecta conspuratione, morti datos ab imperatore, abreptum quoque Maximum, et Antiochiam ubi tum degebat imperator, transmissum, ibique a Festo Præside jugulatum, ita, ut ad Maximi eadem pertineant quæ sequuntur apud Zonaram: Ἐξήτει καὶ αὐτῶ; τοὺς τὴν μαντείας ποιήσαντας. Vide Ammianum, lib. xxix.

(38) *Ἀλεκτορομαντείας*. Eisdem habet Cedrenus. Vide Valesium ad Ammianum, p. 383: et Deltrium, lib. iv *Diag. magic.* quart. 7, sect. 3.

(39) *Δυσπαράκλητος τὰς ὀργὰς*. Ammianus: *Injuriosus alias et iracundus*.

(40) *Γρατιανός*. De Gratiano id libet hoc loco adnotare quod de illo scribit Georgius Hamartolus in Chronico ms., Gratianum imperatorem τοσοῦτον καὶ εὐστόχως καὶ ἐπιπολὺ τοξείων, ὡς λέγειν τινὰ; τὰ Γρατιανῶ βέλῃ φρένας ἔχειν. Quo spectant ista Victoris in Epit.: *Fuit autem Gratianus litteris haud mediocriter instructus: carmen facere, ornate loqui, explicare controversias, rhetorum more, nihil aliud die noctuque agere, quam spiculis meditari, summæque voluptatis divitiæque artis credere ferire sibi destinata.*

ισόρηται. Ὅτε δὲ ὁ Οὐαλεντινιανὸς ἐτελεύτησεν, αὐτὸν οὐ παρῆν οὗτος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῷ τοῦ πατρὸς. Ἡ γοῦν στρατιὰ τῆνικαῦτα καὶ τὸν νέον Οὐαλεντινιανὸν βασιλέα ἀνείπε τετραετὴ τότε τυγχάνοντα. Ἐπανελθὼν δ' ἐκ τῆς ἀποδημίας ὁ Γρατιανὸς τοὺς μὲν στρατιώτας ἐκάκισα, καὶ τινὰς αὐτῶν καὶ ἐκάκωτε, κολάσας τοὺς τῆς τοῦ ἀδελφοῦ πρωτουργοὺς ἀναβρήσσω, ὡς ἄτερ γνώμης· αὐτοῦ βασιλέως ὄντος ἄλλον ἀναγορεύσαντας. Τὸν δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ συναρχειν οὐ παρητήσατο, ἀλλὰ κοινωὸν τῆς βασιλείας προσέειπε. Οὗτος ὁ βασιλεὺς τὸν πατέρα ἐξήλωσεν εἰς εὐσέθειαν. Ὄθεν καὶ τῷ θεῷ Οὐαλεντινίᾳ συμμάχῳ αἰτήσαντι ποτε κατὰ Σκυθῶν ἐξ αὐτοῦ οὐ παρέσχετο γράψας αὐτῇ, ὡς Οὐ δεῖ τῷ ἐχθρῷ τοῦ Θεοῦ συμμαχεῖν. Τοῖς δ' ἐξελαθεῖσι ποιμασίαι τῶν οἰκείων ἐκκλησιῶν διὰ δόγματος ἐπίχευ τὴν εἰς αὐτὰς ὑποπόστησιν. Τῶν Σκυθῶν δὲ (41) μετὰ τὴν τοῦ Οὐαλεντινίου ἤτταν ἐξογκωθέντων τὸ φρόνημα, καὶ τὴν τε Θράκην ληϊζομένων, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν, καὶ ἀκαθάρτων ὄντων, τὸν ἐξ Ἰσπανίας μετεκαλέσατο Θεοδόσιον (ἢ δὲ Ἰσπανία (42) τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἰσθμίου ἐστὶ πόλις ἢ διαφορωτάτη τῶν ἐν αὐτῇ) ἄνδρα γενναϊστάτον τε καὶ εὐσεβίστατον. Τοῦτον οὖν προχειρισάμενος στρατηγὸν μετὰ στρατιᾶς κατὰ τῶν Βαρβάρων ἐκπέμπομεν· ὃς συμβαλὼν αὐτοῖς καὶ νικῆσας τρέπαιον ἤρατο, πλήθους μὲν Σκυθικοῦ κατασφαγέντος ἐν τῷ πολέμῳ πολλοῦ, τῶν δὲ λοιπῶν εἰς φυγὴν τραπέντων, καὶ τῶν μὲν ἀπολλυμένων ἐν τῷ καταλαμβάνεσθαι, τῶν δ' ὑπ' ἀλλήλων διαφθάρειν ἐν τῇ φυγῇ. Πάντων τοίνυν σχεδὸν τῶν Βαρβάρων ἐκείνων ἀπολωλῶτων [τὴν στρατιάν] ἐκεῖ καταλείψας ὁ Θεοδόσιος αὐτὸς πρὸς τὸν Γρατιανὸν τῆς νίκης ἤεν ἀτάγγελος ἐν Παιονίᾳ τότε διάγοντα. Ἀπαγγέλλας δὲ τὴν νίκην τῷ βασιλεῖ, καὶ τὸν τῶν Βαρβάρων εὐαγγελισάμενος, διέβρον, ἠπιστάτω διὰ τε τὸ τοῦ ἔργου ταχύ καὶ τὸ δυσμαχώτατον τῶν Σκυθῶν. Ἐπει δ' ἔγνω τὸ ἀληθές, καὶ τὴν τῶν Βαρβάρων φθορὰν ὁ αὐτοκράτωρ πεπληροφόρητο, καὶ ἰθαύμασε τὸν ἄνδρα τῆς τε ταχυτέρας καὶ τοῦ ἀριστεύματος ἕνεκα καὶ ἐπήνεσεν. Ἦδη δὲ καὶ τῆς Οὐαλεντινίου μοίρας προσκτηθείσης αὐτῷ μετὰ τὴν ἐκείνου φθορὰν, ἀπιδὼν πρὸς τὸ ἀπειρὸν σχεδὸν τῆς ἀρχῆς, καὶ συνιδὼν ὡς οὐχ οἶός τ' ἂν εἴη αὐτῷ· μόνος τὴν τσοαύτην ἰθύνειν ἀρχὴν, βασιλέα τῆς Νείας Ῥώμης ἀναγορεύσει τὸν Θεοδόσιον, ἅμα μὲν τῆς ἀριστείας αὐτὸν ἀμειβόμενος, ἅμα δὲ καὶ μηδένα κρινάσας ἕτερον εἰς κοινωσίαν τῆς ἀρχῆς τούτου κρείττω ἐσόμενον. Τὴν γοῦν Ἐφῶν ἄπασαν καὶ τὴν Θράκην αὐτῷ ἀναθέμενος ἐκεῖνος ἐαυτῷ ἀπεκλήρωσε τὰ Ἑσπερία. Καὶ ἐπὶ τὰς Γαλλίας γενόμενος, ἀνηρέθη δὴλυ ὑπ' Ἀνδραγαθίου τοῦ στρατηγοῦ, βασιλεύσας μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τελευτὴν ἐπὶ ἑνιαυτοῦς ἑξ.

III. Τοῦ δὲ Γρατιανοῦ τελευτήσαντος, καταλειφθὲν βασιλεὺς αὐτοκράτωρ τῶν Ἑσπερίων ὁ Νέος Οὐαλεντινιανὸς, μήπω μὴδὲ πρόσσηδος γεγονώς. Ὅς ὑποφθαρεὶς παρὰ τῆς μητρὸς Ἰουστίνης Ἀρειανί-

paternæ non adesset, juniorem etiam Valentinianum imperatorem salutavit exercitus, quadrimum adhuc puerum. Qua de causa peregre reversus, milites acriter insectatus est: quosdam etiam auctores fraternæ salutationis supplicio affecit, quod se, qui imperator esset, non consentiente, alium elegissent. Neque tamen recusavit, quominus fratrem imperii consortem haberet, eumque collegam ascivit. Paternæ pietatis æmulus fuit, et aliquando Valenti patruo contra Scythas opem petenti, negatis auxiliis respondit: *Non esse cum Dei hoste societatem belli coendandam*. Pastoribus ejectis, decreto reditum in suas Ecclesias concessit. Cum autem Scytharum post cladem Valentis elati successu rerum Thraciam finitimæque loca vastarent, et coerceri nullo modo possent, Theodosium Hispanum accersit (est autem Hispania Europæ Iberiæ urbs præstantissima), virum fortissimum et religiosissimum. Hunc igitur ducem delectum, ablegat contra Barbaros, qui prælio victor, magnam Scythicæ gentis multitudinem caedit, cæteris in fugam coniectis, qui vel a victoribus deprehensi, vel a sese invicem obtritii perierunt. Barbaris igitur illis fere omnibus interfectis, Theodosius exercitu illic relicto, ipse victoriæ nuntius, ad Gratianum tum in Pannonia degentem contendit. Nec tamen victoriam suam, et Barbarorum interitum nuntians, fides habita est, cum ob rei gestæ celeritatem, tum ob Scytharum summam rei militaris peritiam. Cum autem veritatem cognovisset imperator, deque internecone Barbarorum plane constaret, viri celeritatem admiratus est, et rem bene gestam laudibus prosecutus. Jam quia Valentis etiam partem post illius interitum consecutus, providebat, se tam immensam tanti imperii molem sustinere solum non posse: Theodosium Novæ Romæ imperatorem appellat, partim, ut ejus industriam remuneraretur, partim quod neminem ad imperii societatem magis idoneum judicabat: Tradito igitur illi universo Oriente et Thracia, Occidentem sibi reservavit: et in Gallias profectus, anno imperii post obitum patris sexto, fraude ducis Andragathii occiditur.

XVIII. Gratiano defuncto, Occidentalis imperii potestas in Valentinianum Juniorem impuberem adhuc, collata est: qui paulatim a Justina matre Arianis favente corruptus, illorumque dogmâ am-

Variae lectiones et notæ.

(41) Τῶν Σκυθῶν δέ. Sic et scribit Eunapius in legat. ad ipsam usque Constantinopolim venisse Scythias: Ἦδη γὰρ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν κατέτρεχον, καὶ τοῖς τείχεσιν ἠνώχλουν περικαθήμενοι.

(42) Ἡ δὲ Ἰσπανία. Ita codd. Regii, etsi manifesto errore. Nam Hispaniæ nomine nulla urbs occurrit, ita ut in eo erraverit Zonaras, quod Hispaniam ab Iberia distinxerit, cum Theodosius ex Italica Hispaniæ urbe ortus fuerit.

plexus, orthodoxis adversatus est. Cum autem Maximus contra eum insurrexisset, regnum affectans, et praeliis aliquot vicisset, Theodosio scribit, ut secum agatur, et auxilia petit. Cui ille respondit, non esse mirandum, si servus seditiosus eo domino sit superior, qui suum Dominum repudiet, et creaturam ac servum appellet Conditorem, pari et natura et dignitate cum Patre præditum. Sed suppetias profectus, Maximum comprehensum supplicio affecit, una cum duce Andragathio, qui Gratianum fraude occiderat. Post, Eugenius etiam nota seditione regnum affectavit: qua Valentinianus petrorius, laqueo sibi necem conscivit. Theodosius autem bellum contra illum suscepit. Ac Thessalonicae contumeliose acceptus, præfecto per seditionem populi, quibusdam de causis ortam, interfecto, in præsentia ad populi motum connivendum ratus. Post equestre certamen indixit: populum in theatro congregatum, circumdedit legionibus, quæ ad quindecim millia sagittis et jaculis confecerunt. Sic expleta iracundia, Mediolanum digressus, a magno Ambrosio propter Thessalonicensium cædem objurgatus, ingressus ecclesie prohibetur: **35** neque prius admittitur, quam lege sanxisset, ne capitales sententiæ ante diem tricesimum ratæ essent. Id factum ob imperatoris animum ad iracundiam proniorem, ut illo spatio lenita ira, sententias recognosceret, ac legitimas confirmaret, ab iracundia forsitan profectas, abrogaret. Eugenium tyrannum in Galliis prælio victum et captum, occidit. Habuit uxorem privatus adhuc, Placillam, matronam piam, modestam et pauperum amantem, quam suscepto ex ea Honorio et Arcadio Augustam appellavit. Ea post adeptum imperium defuncta, Callam magni Valentiniani filiam duxit. Interea dum imperator in Occidente versatur, Judæi, conciliato et annuente Honorato, urbis præfecto (nam paganus erat), magnificam in foro ærario synagogam exstruunt. Sed urbana multitudo ea re irritata, præfecto maledicit: illo maledicia negligente, synagogam igne injecto cremat.

ζούσης, τῷ τῶν Ἀρσιανῶν συνέθετο δόγματι, καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις ἀντίκειται. Ἐπαναστάτος οὖν τοῦ Μαξίμου (43) αὐτῷ καὶ τυραννίδι ἐπιχειρήσαντος, καὶ ἐν μάχαις ὑπερτερήσαντος, ἔγραψε πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδοσίον (44) τὰ συμδάντα, συμμαχίαν αἰτούμενος. Κάκεινος μὴ δεῖν θαυμάζειν ἀντίγραφεν, εἰ ὁ δοῦλος ὑπερτερῆται, δεσπότου καταξαναστάς, τοῦ τὸν οἰκεῖον ἀθετοῦντος Δεσπότην, καὶ κτίσμα καὶ δοῦλον καλοῦντος τὸν Κτίστην τὸν καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον. Ἀπειθῶν δὲ εἰς συμμαχίαν αὐτοῦ, τὸν τε Μάξιμον συλλαθῶν ἀνέειλε καὶ τὸν στρατηγὸν Ἀνδραγάθιον, ὃς ἰδολοφόνησε τὸν Γρατιανόν. Ἐτ' αὖθις Εὐγένιος (45) ἐπανάστη κατὰ τοῦ νέου Οὐαλεντινιανοῦ, καὶ τυραννίδι ἐπέθετο. Φοβηθεὶς οὖν Οὐαλεντινιανὸς, ἀγγέλη τοῦ βίου ἑαυτὸν ὑπεξήγαγε. Καὶ μαθὼν τοῦ Εὐγενίου (46) τὴν τυραννίδα ὁ Θεοδόσιος ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτοῦ. Καὶ εἰς Θεσσαλονικίην (47) ἰδὼν μετὰ τοῦ στρατεύματος, ἐκεῖνος μὲν ὑβρίσθη ὑπὸ τῶν Θεσσαλονικίων· ὁ δὲ ἑπαρχὸς ἐφρονεῦθη, στασιάσαντος τοῦ δήμου δι' αἰτίας τινάς. Τότε μὲν οὖν ἐπὶ τῇ τοῦ λαοῦ κινήσει ἔδοξεν ἀνεξικακῆσαι ὁ βασιλεὺς. Μετὰ δὲ ταῦτα ἱππικὸν ἄγωνα ἐκήρυξε, καὶ τοῦ λαοῦ ἀθροισθέντος ἐπὶ τὸ θέατρον, περιέστησεν αὐτοῖς τὰ στρατεύματα, καὶ κατεξέφυσαν τὸν δῆμον καὶ κατηκόντισαν, ὥστε θανεῖν ἐξ αὐτῶν ἄχρι τῶν πεντακαίδεκα χιλιάδων. Κοι οὕτως ἐκπλήσας ὁ Θεοδόσιος τὸν θυμὸν, ἐκεῖθεν ἀπάραι, εἰς τὴν πόλιν τῶν Μεδιωάδων ἀφίκετο. Ὅπου καὶ ἠλέγχθη παρὰ τοῦ μεγάλου Ἀμβροσίου διὰ τὴν τῶν Θεσσαλονικίων σφαγὴν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν οὐ συγκεχώρητο, καὶ οὐ πρότερον ἐφῆκεν αὐτῷ τὴν εἰς τὸ θεῖον τέμενος εἰσοδοῦν, εἰ μὴ νόμιον ἔθετο (48), τὰς ψήφους· τὰς φωνικὰς μὴ πρότερον ἐκδιδάσσειν, πρὶν ἂν παρέλθοιεν μετὰ τὴν ψήφον ἡμέραι τριάκοντα. Τοῦτο δ' ἐποίησε διὰ τὸ τοῦ βασιλέως δξύρροπον πρὸς θυμὸν, ἵνα διὰ τῶν τριάκοντα ἡμερῶν τοῦ θυμοῦ κατακορεθῆντος, ἀπαθῶς ἐπισκέπτεται τὰς ψήφους, καὶ τὰς μὲν ἐννόμους κυρῆ, τῶν δὲ δι' ὄργην ἴσως ἐψηφισμένων ἀρχίαν καταψηφίζηται. Τῷ δὲ καὶ τυράννῳ Εὐγενίῳ συμμαχίας ἐν ταῖς Γαλλίαις ὁ Θεοδόσιος νικᾷ τε αὐτὸν καὶ σὺλ-

Variae lectiones et notæ.

(43) Μαξίμου. De quo ita Sulpitius, lib. iii de Vita S. Martini: *Maximus imperator rempublicam gubernabat, vir omni vita prædicandus, si ei vel diadema non legitime, tumultuante milite impositum repudiare, vel armis civilibus abstinere licuisset. Sed magnum imperium nec sine periculo renuit, nec sine armis potuit teneri.* Vide Socrat. v, c. 11; Theodor. I. v. c. 13; Sozom. I. vii, c. 13.

(44) Θεοδόσιον. Georgius Hamartolus in Chronico ms.: Θεοδόσιος οὖν ἔχει πολλῶ τῷ βασιλεὶ τροπαιοφόρος παραστάς, θεῖα ψήφῳ τῷ βασιλικῷν δῆγμα προβάλλεται, Γρατιανοῦ χειροτονοῦντος αὐτὸν, καὶ κοινήν τινα καὶ θαυμαστὴν περιβλήθη πορφύραν, ὡς ἀρχαιότατος βασιλεὺς· καὶ ἐπειδὴ τοῦς ὤμους αὐτοῦ ὑπὲρ ἀνθρώπων ὑψηλοῦς ὄντας διαφόρου βασιλέως χλαμύδας ἐνδύειν οὐκ ἔδυναντο· πάντα γὰρ ὑπερῶν τῷ μεγέθει, πᾶσαν ἰσθῆτα διὰ τὸ ὕψος μικρὰν ἀπέφηνε· τέλος τῇ Κωνσταντίνου πορφύρῃ κοσμηθεὶς ἐξέλαμψεν, ἐκ τετραγώνου ἄρμοσάτης αὐτῷ. De Theodosii vero statura, idem testatur Victoris Epitome: *Fuit autem Theo-*

dosius moribus et corpore Trajano similis, quantum scripta veterum et picturae docent: sic cincinnus status, membra eadem, par cæsaries, etc.

(45) Εὐγένιος. Socrat. I. v, c. 24, Theodor. I. v, c. 24, Sozom. I. vii, c. 22.

(46) Εὐγενίου. An ab hoc Eugenio, vel alio quodam ejusdem nominis nobili Constantinopolitano, appellationem habuerint Porta, et Tractus ejusdem urbis, disquisitionem in nostra Constantinopolit. lib. I, sect. 4, n. 1; et lib. II, sect. 16, n. 35. Meminit præterea Tractus Eugenii Ptochoprodromus in versibus politicis Græcobarbaris contra Hegumenum ex eod. Reg.

Ἄλλος ὄρη εἰς Πέραμιν, ἄλλος εἰς τ' Εὐγενίου. Meminit etiam Sguropulus in Hist. concilii Florentini sect. 4, cap. 1.

(47) Εἰς Θεσσαλονικίην Theodorit. I. v, c. 17; Sozom. I. vii, c. 24; Rufin. I. II, c. 18; Pauliaus in Vita S. Ambros. Theophan. etc.

(48) Νόμος ἔθετο. L. 13 Cod. Theod. de penis; l. 20 Cod. Gust. eod. tit.

λαμβάνει καὶ ἀναίρει. Οὗτος ὁ βασιλεὺς ἰδιωτεύων εἰχε γυναῖκα εὐσεβῆ τε καὶ σώφρονα καὶ φιλόπτωχον τὴν Πλακίλλαν, ἐξ ἧς αὐτῷ ἐγεννήθησαν Ἀρχάδιος καὶ Ὀνώριος· ἦν καὶ Αὐγούστῳ ἐπίσημα. Μετὰ δὲ τὴν βίαιεαν θανούσης αὐτῆς, ἔφημα Γάλλαν τὴν τοῦ μεγάλου Οὐαλεντινιανοῦ θυγατέρα. Ἀποδημούντος δὲ τοῦ βασιλέως εἰς τὰ Ἐσπέρια, οἱ Ἰουδαῖοι τὸν τῆς πόλεως ἑπαρχὸν Ὀνωράτον δεξιωσάμενοι κτίθουσι συναγωγὴν (49) ἐν τοῖς Χαλκοπρατείοις πολυτελεῖ, ἐκείνου παραχωρήσαντο· ἦν γὰρ τὰ Ἑλλήνων πρεσβεύων. Ὁ δὲ τῆς πόλεως δῆμος ἀγανακτήσας ἐπὶ τούτῳ ἐβλασφήμει τὸν ἑπαρχὸν· καὶ δὲ ἐν οὐδενὶ λόγῳ τὰ τῆς βλασφημίας πεποητο. Μὴ φέρων οὖν ὁ λαὸς, πῦρ ἐνήσει νυκτὸς τῇ συναγωγῇ, καὶ ταύτην ἐμπύρησι (50). Γράφει οὖν τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ περὶ τούτου ὁ ἑπαρχος. Κἀκεῖνος ἐπιτιμᾷ τοῖς τολμήσασιν τὸν ἐμπρησθῆναι τῆς συναγωγῆς ἐκείνων τῶν ἀναλωμάτων τῶν εἰς αὐτὴν· καὶ ἐφήσιν αὐτοῖς κτισθῆναι αὐτῇ. Τοῦτο μαθὼν ὁ μέγας Ἀμβρόσιος, τοῦ βασιλέως, τῇ πόλει Μεδιολάνων ἐνδημούντος, καὶ κατὰ τινὰ τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀρικομένου ἤρξατο λέγειν· *Ἴνα τί, βασιλεῦ, τὸν δὲ ἰδιώτου σε βασιλέα ποιήσαντα, καὶ τὴν οἰκίαν ἐγγχειρίσαντά σοι πόλιν, καὶ ἦν τῷ ἑαυτοῦ ἐκτέτατο αἵματι, καὶ ταινώσαντά σου τὴν κεφαλὴν ἀσχυρῶσαν πρῶτον, αὐτὸς ὑβρίζεις, τοὺς ἀθετοῦντας αὐτὸν τῶν ἐπετηκῶν προτιμωτέροισι τιθέμενος, καὶ δικὰς εἰσπράττων ὑπὲρ Ἰουδαίων Χριστιανῶν, καὶ βίαν αὐτοῖς ἐπάγων, ἐν μέσῳ τῇ πόλει, ἐν ἧ κηρύττεται ὁ Χριστὸς, καὶ προσκυνεῖται σταυρῶς, συναγωγὴν οἰκοδομῆσαι τοῖς Χριστοκτότοις;* Καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν ἐλεγχόν ἀδελφεὶ, ἔφη, *Καὶ δάσωμεν, ὦ ἐπίσκοπε, τοῖς δήμοις ἀτάκτως καὶ ἀναιδέως ἐν εὐνομομέναις πόλεσιν ὄσα βούλονται ὄραν;* Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο δοτέον, ὦ βασιλεῦ, ὁ ἱερὸς Ἀμβρόσιος ἀντεπήνεγκε, τὸ συναγωγὰς ἔχειν τοὺς Ἰουδαίους ἐν μέσῳ πόλεως εὐσεβοῦς, καὶ βλασφήμους εὐχὰς ἀναπέμψαι ἐκ' ἀκρόασι θεοσεβῶν. Μὴ σὺ γε τοῦτο θεσπίσῃς, ὀρθοδοξότατε Αὐγουστῶ. Τούτοις; ὁ Θεοδοσιος μαλαχθεὶς, τοῖς Βυζαντινοῖς ἀνήκε τὸ ἐπιτίμιον, καὶ συναγωγὴν ἐντεὸς τῆς βασιλείας τῶν πόλεων τοὺς Ἰουδαίους ἔχειν ἀπέληξε. Τοῖς Ἀντιοχεῦσι (51) δὲ φόρων ἐπιταχθέντων νέων, κινήθει ὁ δῆμος εἰς

A Præfectus r. m. ad imperatorem præscribit, qui eam audaciæ pœnam statuit, ut sumptus synagogæ persolverent, eamque Jædæis instaurare liceret. Hoc magnus Ambrosius cognito, cum quodam Dominico festo imperator Mediolanensem ecclesiam ingrederetur, sic exorsus est: *Cur, imperator, eum qui te ex privato regem, fecit, suo grege tibi commisso, qui caput tuum prius aqualidum diademate exornavit, tu contumeliis afficis, eos a quibus ille rejicitur, iis præferendo a quibus colitur, vi etiam illata, ut in media urbe, in qua Christus colitur, et cruz adoratur, synagogam Christi intersectoribus ædificent?* Ea reprehensione verecundatus imperator: *Numquid, inquit, episcope, in republica bene constituta plebi concedenda est quidvis temere et impudenter audendi licentia?* At ne illud B *quidem, inquit D. Ambrosius, concedendum est, ut Jædæi in medio Christianæ urbis synagogas habeant, et blasphemis precibus piorum aures obtundant? Ne vero istud decreveris, sanctissime imperator.* His lenitus Theodosius, Byzantiis remisit multam, et Judæos intra urbem regiam habere synagogam vetuit. Cum autem Antiochenis nova tributa imperasset, populus ob exactionis novitatem indignatus, prioris ejus uxoris imagines in foro sitas revellit, et in publicis viis traxit. Ob id facinus ille iratus, urbem et privilegiis privavit, et vicinæ 36 Laodiceæ subjecit, comminatus etiam civibus, quos utique male tractasset, nisi Flavianus archiepiscopus Antiochenus legatione susceptis, imperatorem mitigasset. Quo tempore vir summus Joannes Chrysostomus, Antiochenæ Ecclesiæ presbyter adhuc, eas orationes scripsit, quæ *Statuarum* titulum præ se ferunt.

ἀτάκτως καὶ ἀναιδέως ἐν εὐνομομέναις πόλεσιν ὄσα βούλονται ὄραν; Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο δοτέον, ὦ βασιλεῦ, ὁ ἱερὸς Ἀμβρόσιος ἀντεπήνεγκε, τὸ συναγωγὰς ἔχειν τοὺς Ἰουδαίους ἐν μέσῳ πόλεως εὐσεβοῦς, καὶ βλασφήμους εὐχὰς ἀναπέμψαι ἐκ' ἀκρόασι θεοσεβῶν. Μὴ σὺ γε τοῦτο θεσπίσῃς, ὀρθοδοξότατε Αὐγουστῶ. Τούτοις; ὁ Θεοδοσιος μαλαχθεὶς, τοῖς Βυζαντινοῖς ἀνήκε τὸ ἐπιτίμιον, καὶ συναγωγὴν ἐντεὸς τῆς βασιλείας τῶν πόλεων τοὺς Ἰουδαίους ἔχειν ἀπέληξε. Τοῖς Ἀντιοχεῦσι (51) δὲ φόρων ἐπιταχθέντων νέων, κινήθει ὁ δῆμος εἰς

Variae lectiones et notæ.

(49) *Συναγωγὴν.* Vide nostram CP. ubi de Synagoga. (50) *Καὶ ταύτην ἐμπύρησι.* Ædem Deiparæ sacrah, in loco ubi erat Synagoga Judæorum, a Theodosio Juniore, alii a Marciano et Pulcheria ædificatam tradunt: de qua multis egimus in nostra Constantinopoli, lib. II. sect. 2, n. 9, ubi observavimus summa veneratione habitam, tum ob zonam Deiparæ in ea a servatam (unde a nostris urbem obtinentibus vulgo appellabatur *Ecclesiu S. Mariæ de Cinctura*, vel *de Cintura*, ut docemur ex Innocentio III PP. lib. II, epist. 50, 53, 59, et 69, tum etiam ob imaginem Servatoris, quam τῷ Ἀντιφωνητοῦ appellabant, et aliam Deiparæ in eam ædem illatam, quam sanctus Germanus, patriarcha Constantinopolitanus in suo itinere Hierosolymitano, ex ejusdem sanctissimæ Virginis archetypa imagine ἀχειροποίητο, columnæ templi a sanctissimis apostolis Petro et Joanne, Lyddæ, sive Diospoli, in Palestina in honorem ipsius adhuc superstitis extructi, vivis coloribus divinitus impressa, curavit in tabula quadam depingi, quæque circa finem imperii Leonis Isauri, cum ab eodem sancto Germano jam morti vicino, ob per-

secutionem Iconomachieam alto mari imposita esset, miraculo prorsus stupendo, Constantinopoli Romæ transnataus, pervenit ad Papam Gregorium III, et similiter post integros centum annos, cessata eadem persecutione, sub imperatrice Theodora, Theophili imp. vidua, eodem miraculoso translationis modo, ultro ac sponte sua remigravit Constantinopolim, ubi in templo Chalcopratiano collocata, et Ῥωμαῖα cognominata, summam venerationem, et solemnem memoriæ reditus sui celebrationem, quotannis die octava Septembris promeruit. Historiam narrat anonymus ms. Cur autem Ῥωμαῖα hæc imago dicatur, docemur in Gloss. med. Græcit. in Ῥωμαῖον μάρμαρον. Addendum præterea videtur, Synaxaria mss. Observare, die Dominico post Natalem Domini, celebrari festum SS. Josephi, Deiparæ, Jacobi, et Davidis Prophetæ eorumque Synaxin. Ἐν τῇ ἀγ' ὡτάτῃ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐν τῷ Ἀποστολεῖ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ, ἐνδόν τοῦ σιδασμίου οἴκου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατίων. (51) *Τοῖς Ἀντιοχεῦσι.* Sozom. I. VII, c. 23; Theodor. I. V, c. 19.

ἀγανάκτησιν διὰ τὸ καινὴν τῆς εἰσπράξεως, εἰκόνας τῆς προτέρας γαμετῆς τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς πόλεως αὐτῶν ἱσταμένας κατέσπασε, καὶ ἔσυρεν ἐν ταῖς δημοσίαις ὁδοῖς. Δε' ἔπερ ὄργισθεις ἐκείνοι· τὰ τε τῆς πόλεως ἀφείλετο δίκαια, καὶ τῇ ἐκ γειτόνων λαοδικεῖα ταύτην ὑπέταξε, καὶ τοὺς αὐτῆς πολίτας ἠκέλευε διαθῆσθαι κακῶς. Καὶ διέθετο ἄν, εἰ μὴ Φλαβιανὸς ὁ τότε τῆς Ἀντιοχείας ἀρχιμετρὸς τῷ βασιλεὶ προσελθὼν ἐπείσθευσε, καὶ ἐνδοῦναι αὐτὸν πεποίηκε τὸ θυμοῦ. Ὅτε καὶ ὁ πᾶμμεγας Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, τοὺς ἐπιγραφομένους Ἀνδριμάντας λόγους συνέγραψε, τῆς Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας τυγχάνων πρεσβύτερος.

XIX. Tunc etiam Gregorius rerum divinarum A peritissimus, qui pridem orthodoxos clam in Sanctæ Anastasiæ æde ob hæreticorum impudentiam et audaciam, docuerat: post apertas orthodoxis a Theodosio ecclesias, palam Filium ejusdem cum Patre naturæ, et sanctum Spiritum cum utroque adorandum et glorificandum prædicavit. Nam Macedonius, qui, ut dictum est, exiguo tempore patriarcha Constantinopolitanus fuit, non ferebat, ut Spiritus vel Deus nominaretur, vel pari cum Patre Filioque potentia, eademque natura prædicitur: quom ob rem jussu imperatoris secundum concilium est indictum, cu. divinis Patribus in urbe imperatoria congregatis, quorum in disputationibus principes fuere, theologus et magnus Gregorius Nyssenus episcopus, et sanctus Amphiloichius, Iconiensis Ecclesiæ præses, qui Spiritum sanctum, et Deum esse stauerunt, et Patri Filioque potentia et dignitate

18'. Τότε καὶ ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, κεκρυμμένως πρῶν διδάσκαλον τοὺς ὀρθοδόξους ἐν τῷ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας ναῷ (52) διὰ τὴν τῶν αἰρετικῶν ἀναθείαν καὶ θρασυτητα, τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου τὰς ἐκκλησίας τοὺς ὀρθοδόξους ἀνεκτότος, παρήρησα τὸν τε Ἰῶν ὁμοουσίον ἐκήρυττε τῷ Πατρὶ, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα Θεὸν ἄμφοιν συμπροσκυνουμένων κα' συνοδοξάζομενον. Ὁ γὰρ Μακεδόνιος, δὲ καὶ πατρὶ ἀρχῆς ἐπ' ἄλλιον, ὡς ἤδη ἰσθόρηται, τῆς Κωνσταντινουπόλεως γέγονε, Θεὸν αὐτὸ λέγεσθαι οὐκ ἠνείχετο· ἀλλ' οὐδ' ἰσοσθενὲς τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἰῶ, οὐτε μὴ ὁμοουσίον. Διδ καὶ ἡ δευτέρα τότε συγκακρότητο σύνοδος (53) τοῦ βασιλέως προστάξαντος, ἑκατὸν πενήντα συναθροισθέντων Πατέρων θεοφόρων ἐν τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων, ὧν προσετήρηεν ἐν τοῖς ἀγῶσιν ὁ Θεολόγος καὶ ὁ μέγας Γρηγόριος (54), ὁ Νύσσης ἐπίσκοπος, καὶ ὁ ἱερὸς Ἀμφιλόχος τῆς Ἰκονιέων προεστὼς Ἐκκλησίας, οἱ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ Θεὸν ἰδογματίσαν, καὶ τῷ Πατρὶ καὶ

Variæ lectiones et notæ.

(52) Ἐν τῷ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας ναῷ. Georgius Hamartolus in Chronico ms.: Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου Γρηγόριος ὁ Θεολόγος εἰς τὴν νῦν ἐκκλησίαν Ἀναστασίας τῆς μάρτυρος εὐκτέρου ὄσαν μικρὸν, τοὺς ὀρθοδόξους ἐβίβαξεν. Ἀναστασίας δὲ τὸν μέγαν οἶκον ὁ ἱστορῶν φησι ὀνομάζεσθαι, ἣ διὰ τὴν τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀνάστασιν, ἣ διὰ τὸ γυναικῆ ἐγκύμονα πεσοῦσαν ἄνωθεν τελευτήσαι· κοινής ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων γενομένης εὐχῆς ἀναστῆναι τὴν τελευτήσαντα. Hujusce porro ædis meminuit præterea auctor ms. Vitæ S. Isaacii monachi ex monasterio Dalmati, ubi de S. Gregorio Theologo: Ἐπισυνάγει καὶ ἐπιστηρίζει τὸν λαὸν διὰ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν· ἔπερ εὐκτέρου μετὰ ταῦτα ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας μεγαλυθὲν Ἀναστασίαν ὀνόμασαν. Eadem etiam Ἀνάστασιν interdum appellari ibidem docuimus, qua appellatione donatur ab Innocentio III PP. lib. xi, epist. 48, 49, 50, 51, 52, 53, in qua collegium canonicorum erat, dum Urbem Franci nostri obtinebant. Sed de hac æde pluribus egimus in nostra Constantinopoli, lib. iv, sect. 17, n. 3, quam, ex Scriptoribus sibi laudatis, in majorem amplitudinem iustauratam a S. Marciano, qui Leone M. imperante vixit, dixeram, priusquam incidissem in vitam ms. ejusdem S. Marciani, ex qua docemur, S. Marcianum S. Anastasiæ ædem sacram erigere cogitantem, emisse domum amplissimam in medio urbis foro sitam a quadam vidua Antiochena, Nico appellata, duobus aureorum millibus. At cum illam facti pœniteret, pactum ultro Marcianum dissolviss: tum vero ad ædem olim a Gregorio conditam, et sanctam Anastasiam seu potius Anastasium appellatam, et in Domini porticibus sitam, animam appellentem, eidem ædi aliam S. Anastasiæ martyri sacram adjungere decrevisse: Τὸν μὲν ἤτιω καὶ παλαιὸν ἐκείνον ναὸν ἐπὶ τοῦ προτέρου σχήματος καταλείπων, ἐν' οὗτω μᾶλλον εἰς θέαν ἅπασιν κείμενος, τρανώτερον ἢ γλώττα τὴν τοῦ Θεολόγου προφητεῖαν ἀνακηρύττει· ἄλλον δὲ αὐτῷ ἐπεγελεῖ μέγιστόν τε καὶ καλλίστον, κυκλούμενον σταῖς ποικίλαις, προ-

αυλοῖς τε ἅμα καὶ ὑπαλθροῖς διαλαβῶν, priorem illam ædem in eadem qua erat forma relinqueas, ut cum ita omnibus conspicua esset, Theologi prophetiam clarius lingua publicaret, aliam eidem adjunctam exædificavit, amplissimam et elegantissimam, porticibus variis circumdatam, vestibulis et atriis universum opus comprehendens: tum quanta intus magnificentia, quantoque ornatu nituerit pluribus describit, u' et Encenorium pompam et apparatus. Fuit autem ista Anastasia, quam φαρμακολυτρίαν vocant, ut ibi docemus. Eadem Vita ms. s. Marciani de eadem S. Anastasia: Ἡ καὶ μέλιστα ἄναργῆς τοῦ σπουδαιοτέρου ἐν αὐτῷ διαφαινομένη μετὰ τοῦ συνήθους σχήματος καὶ τοῦ εἶδους, οὐκ ἕναρ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕπαρ, πάθει τε καὶ δαιμονίαι καὶ νοσημασι φυγῆς αἰτία καθίστατο, φαρμακείαις τε καὶ ἄλλοις κακοῖς φαρμακῶν ἔστιν ἀταχῶς ἄμαχον. Porro nescio an ad eundem S. Marcianum, et ejus ædem sacram pertineant Maximi Planudis iambi, hoc titulo: Εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Μαρκανοῦ καὶ Μαρτυρίου, quos hic apponam, quia necdum editi:

Τολμᾶς καθέλωκα καὶ Θεὸν δόκῶν σέβειν,
Σαυτὸν λέληθας κτίσματος φύσιν σέβων,
Οὐ κτίσμα ταυτὸν καὶ Θεὸς μὴ πω τόσον
Ἐξω φρενῶν πέσει τις, ὡς εἶποι τόσον
Μεμνημένος σου τοῦ θεηλάτου μόρου.

Iambi alii ejusdem:

Κακῶς Ἀρεῖω ταυτα πεφρονηκότος,
Ἄνδρες φωνόνται πλήρες αἰμάτων σείφος,
Καίως Θεοῦ προὔπαψαν ὁμᾶς εἰ; ὀθῶν;
Καὶ γὰρ Θεοῦ μὲν οἶκος ὁμᾶ: ἀμφέπει,
Τοῖ; δ' οἶκος ἔθευ καὶ τὸ μυρὶον σκότος.

(53) Δευτέρη σύνοδος. Socrat. l. v, cap. 8; Sozom. l. vii, c. 7, 8, etc.; Chron. Alex. p. 706.

(54) Γρηγόριος. Socrat. l. v, c. 7; Sozom. l. vii, c. 5; Niceph. l. xii, c. 7; Theoph. etc. Ut porro Gregorius Theologus a Græcis affingatur, docent Menæxi et Synaxaria ad 25 Januarii.

τῷ Γῶ ὁμοθενὲς καὶ ὁμότιμον, τὸν τε Μακεδόσιον Ἀ
καὶ τοὺς ὁμοδοξοῦντας αὐτῷ τῆς καθολικῆς Ἐκκλη-
σίας ἐξέκοψαν (55), καὶ εἰς τὸ ἅγιον σύμβολον τὴν
περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος προσέθεντο συγγραφὴν
ἰσθὺ τοῦ καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μέχρι τέλους·
καὶ τὰ ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ δογματισθέντα ἐπιθε-
βαίωσαν. Ὅτε καὶ τινες τῶν ἐπισκόπων βασικῆσαντες
τῷ Θεολόγῳ τοῦ θρόνου χάριν τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως, οὐ κανονικῶς εἶπον αὐτὸν ἐπιβεβηκέναι τοῦ
θρόνου, ὡς ἐτέρῳ πρότερον ἐπιχειρηθέντα. Δὲ
καὶ τὸν *Συντακτῆριον* ὁ ἅγιος συγγραφέμενος καὶ
δημοσίᾳ ἀνεγνωκῶς ἐξέστη τοῦ θρόνου καὶ εἰς τὴν
οἰκίαν πατρίδα τὴν Ναζιανζῶ ἐπανῆλθε. Κεχειρο-
τόνητο δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης
Νεκτάριος (56), συγλητικῶς ἀνὴρ, καὶ πολιτικῶς
ἀρχὰς ἡνυκῶς. Τότε καὶ ὁ θρόνος (57) τῆς νέας
Ῥώμης δευτέραν τάξιν ἔλαχε, μετὰ τὴν πρῶτην
Ῥώμην ταχθεὶς, καὶ τῶν ἐτέρων δὲ προκρίθεις.
Ἄλλὰ καὶ ὁ μέγας Ἀμφιλόχιος (58) τότε ἤξιον τὸν
βασίλεια ἐξελαθῆναι τῆς πόλεως τοῦς Ἀρειανούς,
ὅα τὸν Ἰὼν τοῦ Θεοῦ βλασφημοῦντας, ἡ τέως μὴ
παραχωρεῖσθαι συνάξει ποιεῖν. Ὡς δὲ νυθὴ πρὸς
τοῦτο ἑώρα τὸν Θεοδόσιον, φυλάξας καιρὸν, ὅτε καὶ
ὁ Ἀρκάδιος συγεδριάζων ἦν τῷ πατρὶ, εἰσῆλθε, καὶ
τῷ μὲν Θεοδοσίῳ τὴν προσήκουσαν ἀπένευμεν ὡς
βασίλει καὶ πρόσρησιν καὶ προσκύνησιν· πρὸς δὲ τὸν
Ἀρκάδιον ἀμελῶς οὕτως ἔφη· *Χαίροις καὶ σὺ, παι-
δίον*. Καλεπήναντος δὲ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῇ τοῦ υἱοῦ
κκτα-φρονήσει, εἰς τὰ φησιν ὁ ἅγιος· *Σὺ μὲν ἀνθρώπος
ὦν, τὴν τοῦ παιδὸς ἀτιμίαν τοῦ σου πράως οὐκ ἤνεγκας*
*Οἱσι δὲ τὸν Θεὸν τὸν ἐκείνου μονογενῆ
Παῖδα βλασφημοῦντας μὴ βδελύττεσθαι τε καὶ
ἀπεχθάνεσθαι, μηδ' ὀργίζεσθαι κατὰ τῶν ἐκχω-
ροῦντων ἐκείνους τοῖς ὀρθοδόξοις συναναστρέ-
φασθαι καὶ διαφθεῖρειν πολλούς; Θουμάσας οὖν
ἐπὶ τῇ μεθόδῳ τοῦ ἁγίου ὁ βασιλεὺς, δόγματι τοῦς
τῶν αἰρετικῶν συλλόγους κεκώλυκε. Τὸν τελευταῖον
δὲ τυραννήσαντά καθελόντι Εὐγένιον τούτῳ τῷ βα-
σιλεῖ, ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ περιελήλυθε ζύμπασα,
καὶ ἀνηγόρευσε τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ βασιλεῖς. Θέλων
ὅτι μετασχέιν αὐτοὺς καὶ τῆς ἐν λόγοις παιδείας καὶ
τῆς ἐν ἡθεσιν, ἐκ Ῥώμης ἤγαγε τὸν μέγαν Ἀρσένιον
τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας ὄντα διάκονον, ἐπὶ λόγοις τε
καὶ ἔρετῃ περιδότηον· καὶ αὐτῷ τοὺς παῖδας παρ-
έλασε, μὴ ὡς βασιλεῦσιν αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς ἰδιώταις
καὶ τοῖς τυχοῦσι προσφέρεσθαι· ἐντεταλμένος, καὶ
μαστίζειν εἰ ἀμελοῦντας ὄρη, ἢ παρεξίοντας τι τοῦ
καθῆκοντος, καὶ ὡς οἰκαιοὺς τούτοις κεχρησθαι παισί.
Τιμῆς δὲ μεγάλης ἤξιωσε τὸν Ἀρσένιον (59) καὶ
χρημασί καταπλούτισεν. Ὁ δὲ τοὺς παῖδας παράλα-
βὼν ἐκείνους μὲν ἐπὶ θρόνων ἐκάθισεν, αὐτὸς δ'*

A parem, Macedonio et ejus sectatoribus catholica
Ecclesia ejectis, et in sanctum Symbolum inserta
clausula illa, quæ incipit *et in Spiritum sanctum*
usque ad finem, primique concilii decretis confir-
matis. Sed quidam episcopi thronum Constantino-
poleos theologo invidentes, negarunt eo rite poti-
tum, qui prius alteri delatus esset. Quare vir
sanctus scripta oratione, quæ *Syntacterion* inscri-
bitur, ac publice recitata, Nazianza in patriam
rediit. Fuerat autem patriarcha designatus Nectarius
vir senatorius, et civilibus functus magistrati-
bus. Vir Novæ Romæ sedes secundam ordinem
sortita est: post Romam veterem collocata, præ-
lataque cæteris. Tunc et Magnus Amphilochius
ab imperatore postulavit, ut Ariani, in Dei
Filium maledici, urbe pellerentur, aut saltem
conventus agitare prohiberentur. Cum autem
segnem ad id videret esse Theodosium, capta-
to tempore, quo etiam 37 Arcadius patri in
concilio assidebat, Theodosio quidem convenien-
tem honorem habuit, ut imperatori, cum verbis
tum gestibus: ad Arcadium autem simpliciter ita
dixit, *Salve et tu, fili*. Imperatore autem filii
contemptum graviter ferente, vir sanctus: *Tu,*
inquit, cum homo sis, tui filii neglectum iniquo
animo tulisti. Deum vero non existimas abominari
eos et odisse, qui Filio ejus unigenito maledicunt,
neque irasci iis qui eos in causam orthodoxorum
versari, ac multos corrumpere patiuntur. Admira-
tus igitur viri sancti artificium, decreto conven-
ticula hæreticorum sustulit. Amoto autem postremo
tyranno Eugenio, toto Romano imperio potitus,
duos filios suos imperatores appellavit, quos cum
litteris et moribus erudiri vellet, magnum Arse-
nium, Romæ Ecclesiæ diaconum, virum et erudi-
tione et virtute celebrem accersit, filios tradit, cum
eis non ut imperatoribus, sed ut plebeis et
vulgaribus agere jubet, flagris etiam adhibitibus, si
negligentes eos esse, aut ab officio decedere vide-
rit, et plane pro suis filiis tractare. Ac magnum
Arsenium honorem habuit, magnamque pecuniam
donavit. In pueris in sellas collocatis, cum stans
munere præceptoris fungeretur, imperator ali-
quando de improvviso ingressus, ut pueros seden-
tes, Arsenium stantem deprehendit, pueros astare,
Arsenium sedentem docere jussit, quod ab eo
tempore illi observarunt. Arcadius autem plagis
aliquando ob delictum acceptis iratus, insidias
præceptoris comparat, de eo occidendo assidue cogi-
tans, percussore subornato. Sed Arsenius, consi-
lio ejus cognito, clam regia egressus, Scetin se

Variae lectiones et notæ.

(55) Τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐξέκοψαν. Ita
sedem Sophianam indigitat, ut Nicephorus Con-
stantinopolit. in Breviario sub fin. προσδου κατὰ
τὸ εἰσῆλθε ἐπὶ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν γενομένης,
ἐπατελεῖν ἐποίησαν. Vide Gloss. med. Græcit. in
Καθολικῇ.

(56) Νεκτάριος. Socrat. l. v, c. 6; Sozomen. l.

vii, c. 7.

(57) Τότε ὁ θρόνος. Vide Allatum, *De consensu*
utriusque Eccl. Morinum, Marcum, et al. passim.

(58) Ἀμφιλόχιος. Theodorit. l. v, c. 16; Socrat.
l. vii, c. 6; Niceph. l. xii, c. 8, 9.

(59) Ἀρσένιος. Cedren. p. 327, 328. De Arsenii
sanctitate agunt non semel scriptores ecclesiastici.

in vitam solitariam contulit, ibique, instar angelli vixit. Theodosius autem imperator eum diligenter inquisitum nusquam reperit, et Mediolani ex morbo moritur, anno imperii decimo septimo, supra menses quinque, eo inter duos filios diviso. Arcadio nova Roma attributa est cum finitimis regionibus et Orientali parte; Honorio, Roma vetere cæterisque Occidentalibus provinciis assignatis.

στιγας ἐνέτεινεν ὁ διδάσκαλος. Ὁ δὲ μηγίων διὰ ταύτας αὐτῷ ἐπιβουλήν συντίθεισι κατ' αὐτοῦ καὶ κτείνει τὸν ἄνδρα διεμελέτησε, καὶ τὸν σφαγία ἠτοίμαζε. Γνοὺς δὲ τὸ μελετώμενον ὁ Ἀρσένιος, λάθρα τῶν βασιλέων ὑπανεχώρησε· καὶ εἰς τὴν Σκήτιν ἀπαλθῶν, τὴν μονήρην ζῶν ὑπέγηθε καὶ ἐσάγγελος γέγονε. Πολλὴν δὲ αὐτοῦ θέμενος ζήτησιν ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος οὐκ ἔγνω ὅποι γῆς ἦν. Νοσήσας δ' οὗτος ὁ βασιλεὺς ἐν Μεδιολάνοις (60) μετέλλαξε τὴν ζῶν, ἐπιτακάζουσα εἶη τὴν βασιλείαν ἰθύνας, ἐπὶ πάντε μισί· μερίσας δὲ ταύτην τοῖς δυσὶν υἱέσιν αὐτοῦ, καὶ τῷ μὲν Ἀρκαδίῳ τὴν Νέαν ἀπονεύμας Ῥώμην, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν, καὶ τὸ ἔφον τμήμα, τῷ Ὀνωρίῳ δὲ τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην προσκληρώσας καὶ τὰ Ἑσπέρια ὅπσα Ῥωμαίοις ἦσαν ὑπέκωσα.

XX. Imperio Romanorum sic inter Theodosii filios diviso, suam uterque partem gubernabat. Cum autem rescissent, magnum Arsenium Scethi vitam ægere solitariam, 38 sæpissime per litteras ab eo petierunt, ut vota pro ipsis faceret, Arcadio privatim a viro sancto, veniam petente, obstructas illi etiam insidias, donato illius anni tributo Ægyptio, quo suo arbitratu uteretur. At ille rescribere imperatoribus noluit, sed legatos eis renuntiare jussit, se precari Deum ut illis veniam det, atque efficiat, ut voluntati ejus pareant: sibi vero, qui jam mundo esset mortuus, nulli usui esse pecuniam. Arcadius urbem ædificavit in Thracia, quam Arcadiopolim nominavit. In Xerolopho columnam erexit, in qua suam statuum collocavit. Nectario Constantinopolitano patriarcha mortuo, Joannem Chrysostomum Antiochia accersavit, novæ Romæ patriarcham designat. Sed cum Arcadius tardus esset justoque mollior, ab uxore Eudoxia regebatur, muliercula ferocula, et ex avaritia injustissima: cujus cupiditas cum a magno illo patre inhiberetur, aliquando etiam objurgaretur, iracundia inflammata, virum sanctum ulcisci studet, et Alexandrinum Theophilum improbitatis suæ nacta ministrum, Arcadio persuadet, ut virum sanctum releget. Sic ille ejectus ecclesia, relegatur. At populus urbanus, partim lugere, partim non sine seditione tumultuari. Quo tardus ille Arcadius cognito, Joannem celeriter revocari jubet. Revocatus, Ecclesiæ redditur. Sed quia vir invicti animi, linguam contra injustos acuere non desistebat, Eudoxia imperatrix, quæ conciones de injustitia ad sese accommodaret (nam a snapte conscientia arguebatur), inflammato contra magnum Patrem animo, rursus (ut quæ intercessere omit-

ἑστηκῶς ἐπλήρου τὴν διδασκαλίαν αὐτοῖς. Καὶ ποτε ἄθρόον αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς ἐπιστάς, καὶ τοὺς μὲν καθημένους εὐρῶν, ἰστάμενον δὲ τὸν Ἀρσένιον, ἠγανάκτησε, καὶ τοὺς μὲν παῖδας τῶν θρόνων ἐξαναστήσας, καθίσας δὲ τὸν Ἀρσένιον, οὕτως διδάσκειν αὐτοὺς διετάξατο. Καὶ ἦσαν ἔκτοτε οἱ μὲν παρεστῶτες τῷ διδασκάλῳ, ὁ δὲ διδάσκων καθημένος. Ποτὲ τοίνυν παρασφαλίνει τῷ Ἀρκαδίῳ μάκρον. Οὕτω διανεμηθείσης τοῖς τοῦ Θεοδοσίου υἱοῖς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας, ἤρχε τῆς οἰκίας μοίρας ἐκάτερος, καὶ γρόντες ὡς ἐν τῇ Σκήτει μονάζων ἦν ὁ μέγας Ἀρσένιος, πλειστάκις αὐτῷ ἐπιστάλασιν εὐχεσθαι ἀξιούντες ὅτιρ αὐτῶν. Ὁ δὲ γὰρ Ἀρκαδίος καὶ ἰδίᾳ τῷ ἁγίῳ ἐπέστειλε, παρακαλῶν συγγνώμην νεῖμαι αὐτῷ ὅτι αὐτῷ ἐπιβούλευσε, καὶ ἐπέτρπε λαβεῖν αὐτὸν τὸν τῆς Αἰγύπτου πέσης δασμὸν τοῦ ἔτους ἐκείνου, καὶ χρῆσασθαι ὡς αὐτῷ πρὸς βουλῆς. Ὁ δὲ μέγας Ἀρσένιος ἀντεπιστάλαι μὲν τοῖς αὐτοκράτορσιν οὐκ ἠθέλησε, τοῖς δ' εἰς αὐτὸν ἀποσταλεῖσιν εἰπεῖν αὐτοῖς ἐνετελεῖσθαι, ὅτι Ὁ Θεὸς συγχωρήσοι ὑμῖν, καὶ τὰ αὐτοῦ πράττειν ποιήσοι θελήματα· ἐμοὶ δὲ ἤδη νεκρωθέντι τῷ κόσμῳ τὰ χρήματα ἄχρηστα. Οὗτος ὁ βασιλεὺς Ἀρκαδίος ἐν τῇ Θράκῃ πόλιν οἰκοδομήσας Ἀρκαδιούπολιν (61) αὐτὴν ἐπωνόμασε. Καὶ τὸν ἐν τῷ Ξηρολόφῳ (62) ἀνήγειρε κίονα, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἀνδριάντα οἰκίον ἐνίδρουσε. Τοῦ πατριάρχου δὲ Κωνσταντινουπόλεως Νεκταρίου θανόντος, τὸν χρυσοῦν τὴν γλῶσσαν Ἰωάννην ἐξ Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης μεταστειλάμενος πατριάρχην τῆς Νέας Ῥώμης προβάλλεται. Νωθῆς δὲ ὢν καὶ τὴν γνώμην πέρα τοῦ δέοντος μαλθακὸς ὁ Ἀρκαδίος, ὑπὸ τῆς γαμετῆς καταλεγτο Εὐδοξίας. Ἡ δὲ ἦν γόναιον ἱταμὸν καὶ χρημάτων ἠττωμένον ἔρωτος, κἀνευθεν καὶ ἀδικώτατον. Ὅθεν παρὰ τοῦ μεγάλου τούτου Πατρὸς ἀνακοπτόμενον τῆς ὀργῆς, ἔστι δ' οὗ καὶ ἐπιτιμώμενον, ἠρόθιστο εἰς ὀργὴν, καὶ ἀμύνασθαι τὸν ἅγιον ἰσπευθεν. Εὐρούσα δὲ καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας Θεόφιλον τῆς κακίας αὐτῆς συνεργόν, πείθει τὸν Ἀρκαδίον ὑπερορῆαν τοῦ ἁγίου καταψηφίσασθαι. Καὶ ὁ μὲν τῆς ἐκκλησίας ἐκτίβλητο καὶ ἀπήγετο ὑπερόριος· ὁ δὲ τῆς πόλεως δῆμος, οἱ μὲν ἐθρήνουν, οἱ δὲ ἐστασίαζον. Ὁ γνοὺς ὁ κωθῆς Ἀρκαδίος στέλλει κατὰ τάχος τὸν

K'. Οὕτω διανεμηθείσης τοῖς τοῦ Θεοδοσίου υἱοῖς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας, ἤρχε τῆς οἰκίας μοίρας ἐκάτερος, καὶ γρόντες ὡς ἐν τῇ Σκήτει μονάζων ἦν ὁ μέγας Ἀρσένιος, πλειστάκις αὐτῷ ἐπιστάλασιν εὐχεσθαι ἀξιούντες ὅτιρ αὐτῶν. Ὁ δὲ γὰρ Ἀρκαδίος καὶ ἰδίᾳ τῷ ἁγίῳ ἐπέστειλε, παρακαλῶν συγγνώμην νεῖμαι αὐτῷ ὅτι αὐτῷ ἐπιβούλευσε, καὶ ἐπέτρπε λαβεῖν αὐτὸν τὸν τῆς Αἰγύπτου πέσης δασμὸν τοῦ ἔτους ἐκείνου, καὶ χρῆσασθαι ὡς αὐτῷ πρὸς βουλῆς. Ὁ δὲ μέγας Ἀρσένιος ἀντεπιστάλαι μὲν τοῖς αὐτοκράτορσιν οὐκ ἠθέλησε, τοῖς δ' εἰς αὐτὸν ἀποσταλεῖσιν εἰπεῖν αὐτοῖς ἐνετελεῖσθαι, ὅτι Ὁ Θεὸς συγχωρήσοι ὑμῖν, καὶ τὰ αὐτοῦ πράττειν ποιήσοι θελήματα· ἐμοὶ δὲ ἤδη νεκρωθέντι τῷ κόσμῳ τὰ χρήματα ἄχρηστα. Οὗτος ὁ βασιλεὺς Ἀρκαδίος ἐν τῇ Θράκῃ πόλιν οἰκοδομήσας Ἀρκαδιούπολιν (61) αὐτὴν ἐπωνόμασε. Καὶ τὸν ἐν τῷ Ξηρολόφῳ (62) ἀνήγειρε κίονα, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἀνδριάντα οἰκίον ἐνίδρουσε. Τοῦ πατριάρχου δὲ Κωνσταντινουπόλεως Νεκταρίου θανόντος, τὸν χρυσοῦν τὴν γλῶσσαν Ἰωάννην ἐξ Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης μεταστειλάμενος πατριάρχην τῆς Νέας Ῥώμης προβάλλεται. Νωθῆς δὲ ὢν καὶ τὴν γνώμην πέρα τοῦ δέοντος μαλθακὸς ὁ Ἀρκαδίος, ὑπὸ τῆς γαμετῆς καταλεγτο Εὐδοξίας. Ἡ δὲ ἦν γόναιον ἱταμὸν καὶ χρημάτων ἠττωμένον ἔρωτος, κἀνευθεν καὶ ἀδικώτατον. Ὅθεν παρὰ τοῦ μεγάλου τούτου Πατρὸς ἀνακοπτόμενον τῆς ὀργῆς, ἔστι δ' οὗ καὶ ἐπιτιμώμενον, ἠρόθιστο εἰς ὀργὴν, καὶ ἀμύνασθαι τὸν ἅγιον ἰσπευθεν. Εὐρούσα δὲ καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας Θεόφιλον τῆς κακίας αὐτῆς συνεργόν, πείθει τὸν Ἀρκαδίον ὑπερορῆαν τοῦ ἁγίου καταψηφίσασθαι. Καὶ ὁ μὲν τῆς ἐκκλησίας ἐκτίβλητο καὶ ἀπήγετο ὑπερόριος· ὁ δὲ τῆς πόλεως δῆμος, οἱ μὲν ἐθρήνουν, οἱ δὲ ἐστασίαζον. Ὁ γνοὺς ὁ κωθῆς Ἀρκαδίος στέλλει κατὰ τάχος τὸν

Variæ lectiones et notæ.

(60) Ἐν Μεδιολάνοις. Illius corpus relatum Constantinopolim ab Arcadio filio. Chronicon ms. ab Adamo ad Leonem Philosophum: Τὸ σῶμα αὐτοῦ Ἀρκαδίου· ἐν τῇ πόλει ἀποκομίσας, κατατίθεισιν ἐν τῷ ἠρώφῳ, ἕπερ ἐν ἁγίοις ὁ Κωνσταντίνος κατεσκεύασε εἰς ταφήν. Vide Chronicon Alexandr. an. 1 Arcadii, Cedrenum, etc.

(61) Ἀρκαδιούπολιν. Theophrastus an. 9 Arcad. Cedren. p. 324.

(62) Ἐν τῷ Ξηρολόφῳ. Ita scriptores Byzantini, præterea Chronicon ms. Georgii Hamartiani, de Arcadio: Ὅς τὸν κίονα τοῦ Ξηρολόφου στήσας ἐκτύπη. τὸν ἑαυτοῦ καθίδρουεν ἀνδριάντα. Vid. nostram Constantinopolim, lib. II.

Ἰωάννην ἀνακαλούμενος, καὶ ἐπαναχθεὶς αὐτὸς ἀπαβίθη τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ δὲ ἀεούλιωτος ὢν, κατὰ τῶν ὀδικοῦντων τὴν γλώτταν κινῶν οὐκ ἐπαύετο. Ἡ δὲ βασιλις Εὐδοξία τὰς περὶ ἀδικίας διδασκαλίας ἐαυτῇ προσαρμότουσα (ἤλεγχε γὰρ αὐτὴν ἡ συνελθούσας τοιαύτην οἶσαν) ἐμηνία, καὶ τοὺς θυμοὺς ἐξέκαιε κατὰ τοῦ μεγάλου Πατρὸς. Καὶ πάλιν (ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ) παῖθει τὸν γαμέτην, ἔλκουσα τοῦτον ὡσπερ ἐκ φορβίδος, ὑπερορῆσαν τοῦ ἀγίου καταψήφισσασθαι. Καὶ ὁ μὲν τῆς ἐκκλησίας ἐξώσθη τυραννικῶς, καὶ εἰς χώρας κινδυνώδει· ἀπήγετο, εἰς τε πορρωτάτω κειμένης ἑσχατίας, πολλῶν πειραθῆεις κατὰ τὴν ὁδὸν δυσχερῶν τε καὶ ἀλγεῖν ἂν τῆς ἐκείνου χροσείας γλώττης ἐν ἐπιστολαῖς ἐξεστὶν ἀκούειν διηγουμένης. Καταντήσας δ' εἰς Κουκουσὸν, κάκειθεν εἰς Πιτυοῦντα ἀπαγόμενος, ἐν Κομάνοις γενόμενος, (πολλύχιον δὲ τοῦτο [63]) ἐκεῖ τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησεν, ἐτῶν γεγονῶς δύο τε καὶ πενήκοντα, ἀρχιερατεύσας δὲ τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων ἕτη πέντε πρὸς τῇ ἡμῶσι. Οὐκ ἐπενύσταζε μέντοι ἡ θεία δίκη, ἀλλὰ ταχέως μετέβη τὴν τριτάλαιαν ἐκείνην βασιλειαν. Οὕτω γὰρ τρεῖς παρῆλθον μῆνες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χρυσόστομου Πατρὸς, καὶ βιαίῳ περιπέπτωκε μόρῳ. Τικτούσης γὰρ τὸ ἐμβρυον τέθνηκε, καὶ ὠδίνες ἐκείνην συνέχον δριμελεῖ· διαφθιρέντος δ' ἔνδον ἐκείνου, καὶ ἡ νηδύς τῆς βασιλείδος διέφθορεν ἐκ τῆς σήψεως, καὶ οὕτως ἀθλίως (64) μετέβλεψε τὴν ζωὴν. Τοῦ μέντοι Χρυσορρήμονος ἐκείνου Πατρὸς ἐκδηθέντος τῆς Ἐκκλησίας, ἀντεισηκτο Ἀρσάκιος (65), καὶ ἐπὶ δύο ἐπισκοπήσας· ἐλαυτοῦς, ἔθαν· μεθ' ὃν χειροτονήτο Ἀττικὸς (66). Τῆς δ' Εὐδοξίας προτεθνηκυίας τοῦ ἡμετέρου καὶ αὐτοκράτορος, καὶ αὐτὸς οὐ μετὰ μακρὸν ἐπανήλθεν αὐτῇ ὁ Ἀρκάδιος, βασιλεύσας μετὰ θάνατον Θεοδοσίου τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς, ἕτη τεσσαρεσκαίδεκα καὶ μῆνας τρεῖς πρὸς ἡμέρας τισί. Λέγεται δὲ τῆς Εὐδοξίας ἔργον τυγχάνειν ὁ εἰς τὰ λεγόμενα Πιττάκια ἐστὼς κίων. Θνήσκων δὲ ὁ Ἀρκάδιος, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τῆς βασιλείας διάδοχον καταλείπει Θεοδόσιον τὸν Μικρὸν λεγόμενον πρὸς ἀνειδιαστολήν τοῦ πάππου αὐτοῦ· ἡ δὲ ἐν παιδικῇ πᾶν ἐτύγχανεν ἡλικίᾳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τελευτήσαντος· ἐπὶ γὰρ ἦν τότε μόνων ἐνιαυτῶν. Ἄλλ' ἀναβελήσω τὰ περὶ τοῦτου· τὰ δὲ κατὰ τὸν Ὀνώριον ὁ λόγος ἐν ἐπιτομῇ διεξίτω.

ΚΑ'. Ὁ βασιλεὺς τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης καταλειφθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς ἐν νεωτάτῃ ἡλικίᾳ (δεκάτης γὰρ ἦν) ὅπῃ ἐπιτροπὸν ἐτέλει γνῶμη τοῦ πατρὸς τὸν Στυλίωνα, ἀνδρα τῶν ἐν τῇ Ρώμῃ πρῶτερόντα, καὶ τὴν τῶν κοινῶν πραγμάτων ἐγκρατισμένον διοικῆσαι. Ἄγεται τοίνυν τὴν τούτου θυγατέρα Μαρίαν εἰς γαμέτην. Ἦς θανούσης λέγεται τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς Θερματίαν (67) γῆμαι ἐν ἀτελεῖ τυγχάνουσαν ἡλικίᾳ. Κάκεινη δὲ ταχὺ ἐτελεύτησεν. Οὗτος ἀδελτερος ὢν, παρὰ τῶν ἐν τῇ Ρώμῃ μεμνητο δυνάτων. Καὶ γνοὺς ἐπιβουλεύμενος, εἰς Ράβερναν (68) τε μεταναστεύσας, δι-

Variae lectiones et notæ.

(63) *Πολύχιον δὲ τοῦτο.* Ad Pontum Euxinum D urbis sita. Socrat. l. vi, c. 19.

(64) *Καὶ ἀθλίως.* Sed et hæc addunt Synaxaria ad 13 Novembr. de Eudoxiæ tumulo : Φασὶ δὲ ὅτι μετὰ τὴν αὐτῆς τελευτὴν, πρὸς ἑλεγχον τῆς εἰς τὸν Χρυσόστομον ἀδικίας, ἡ λάρναξ ἐνθα κατετέθη, ἐκινεῖτο ἐπὶ χρόνῳ· τριάνοντα καὶ δύο ἐν δὲ τῷ ἀνακομισθῆναι τὸ τοῦ Χρυσόστομου τίμιον λείψανον, καὶ ἀποτιθέναι ἐνθα νῦν ἐστὶ, τοῦ κλόνου καὶ τῆς κησέως ἔσθη.

(tam) marito quem veluti capistro quovis trahebat, persuadet ut virum sanctum releget. Qui sic tyrannice pulsus Ecclesia, in provincias periculosas abducitur, et loca remotissima a congressu hominum, multas expertus difficultates et molestias in itinere, quæ in epistolis auream ejus linguam narrantem audire licet. Perductus primum Cucusum, inde Pityuntem, denique Comana (oppidulum id est) illic vitam cum morte commutavit, natus annos LII pontificatu Urbis Regiæ functus anno v cum dimidio. Verum numen non dormitavit, sed celeriter est aggressum miserissimam illam imperatricem. Nondum enim tribus a Chrysostomoi 39 obitu mensibus elapsis, violenta morte perit. Nam cum parturiret, intra uterum maternum extincto fetu et computrefacto, acerrimis affecta doloribus, utero una corrupto, miserabiliter mortua est. Chrysostomo Ecclesia ejecto, substitutus est Arsacius, qui biennium episcopatu functus obiit. Ei successit Atticus. Eudoxiam defunctam Arcadius imperator non longo tempore post, secutus est, cum post obitum patris imperasset annos duodecim et tres menses, cum aliquot diebus. Columna quæ in Pittaciis erecta est, Eudoxiæ opus esse dicitur. Moriens Arcadius filium suum Theodosium, qui Junior dicitur, vel ad discrimen avi, vel quia defuncto patre puer septennis erat, imperii successorem reliquit. Sed de hoc tum agemus, ubi res ab Honorio gestas breviter exposuerimus.

Εὐδοξίας προτεθνηκυίας τῆς δ' Ἀττικὸς (66). Τῆς δ' Εὐδοξίας προτεθνηκυίας τοῦ ἡμετέρου καὶ αὐτοκράτορος, καὶ αὐτὸς οὐ μετὰ μακρὸν ἐπανήλθεν αὐτῇ ὁ Ἀρκάδιος, βασιλεύσας μετὰ θάνατον Θεοδοσίου τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς, ἕτη τεσσαρεσκαίδεκα καὶ μῆνας τρεῖς πρὸς ἡμέρας τισί. Λέγεται δὲ τῆς Εὐδοξίας ἔργον τυγχάνειν ὁ εἰς τὰ λεγόμενα Πιττάκια ἐστὼς κίων. Θνήσκων δὲ ὁ Ἀρκάδιος, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τῆς βασιλείας διάδοχον καταλείπει Θεοδόσιον τὸν Μικρὸν λεγόμενον πρὸς ἀνειδιαστολήν τοῦ πάππου αὐτοῦ· ἡ δὲ ἐν παιδικῇ πᾶν ἐτύγχανεν ἡλικίᾳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τελευτήσαντος· ἐπὶ γὰρ ἦν τότε μόνων ἐνιαυτῶν. Ἄλλ' ἀναβελήσω τὰ περὶ τοῦτου· τὰ δὲ κατὰ τὸν Ὀνώριον ὁ λόγος ἐν ἐπιτομῇ διεξίτω.

XXI. Hic Romæ veteris imperator, admodum adolescens, decem duntaxat natus annos, relictus a patre, de illius sententia tutorem habuit Stilliconem, virum Romæ principem, a quo republica administrabatur. Hujus igitur filiam Mariam uxorem ducit, qua mortua, fertur ejus sororem, Thermaniam immatura adhuc ætate duxisse, quæ et ipsa brevi defuncta est. Hic cum ob recordiam se Romanis magnatibus invisum esse, et insidiis appeti animadvertisset, Ravennam abiit, et Romanorum in se odium ulturus, legatos ad Alaricum Vandalicæ seu Gothicæ gentis ducem misit, pe-

(65) *Ἀρσάκιος.* Socrat. l. vi, c. 17; Sozom. l. viii, c. 25, 27; Niceph. l. xiii, c. 12.

(66) *Ἀττικὸς.* Cujus festum colunt Græci 8 Januarii, ut est in Menæis.

(67) *Θερματίαν.* Ita tres mss. Reg. *Thermania* vero vulgo appellatur. Vide *Familias Aug. Byzant.*

(68) *Ράβερναν.* Hinc Claudianus in vi consulationum Honorii, Romam querentem inducit :

Quoram usque tenebit
Prælatum mea vultu Ligur.

tens, ut Romam oppugnaret. Alaricus autem Romam invasisset, non tamen vastasse fertur, sed pacem fecisse cum Romanis, acceptaque pecunia omni imperatoria, et Honorii sorore Placidia recessisse: puellam autem tradidisse custodiendam comiti cuidam Constantio, qui eam arrepta fuga ad fratrem perduxerit: a quo et senatoria dignitate sit ornatus, et affinis ascitus, denique etiam imperator appellatus, cum Honorius omnino liberis orbus esset. Constantium autem paulo post occisum, cum e Placidia Valentinianum et Honoriam genuisset. Quidam igitur hæc ita narrant. Alii vero dicunt, occisum esse Stiliconem, et Romanos odisse Honorium, qui Ravennam migravit. Alaricum autem contempta ejus vecordia Romam obsidione cepisse: qua capta, quemdam oppletum lacrymis nuntiasset, **40** Romam ab Alarico captam: ad eum nuntium consternatum convulso corpore, et femora manibus ferientem, dixisse Honorium: *Roma modo hic fuit: quomodo igitur capta est? quo errore nuntium intellexit, cum gemita dixisset, se de urbe loqui, non de ave.* Habebat enim in deliciis gallinam prægrandem, nomine Romam, quam cum putasset esse captam, ingemuerat. Mortuus est hydropticus, natus annos XL, quorum triginta nulla cum laude imperavit. Joannes autem qui Romæ tyrannidem invaserat, sororem ejus Placidiam cum liberis ambobus Valentiniano et Honoriam urbe expulit.

ὡς *Περὶ τῆς πόλεως λέγω, καὶ οὐ περὶ τῆς ἑρηνῆος.* Ἦν γὰρ τῷ βασιλεῖ τούτῳ ἀλεκτορικὸν ὑπερμεγέθους ἢ ἐγγεῆθαι, ἦν ὠνόμασε Ῥώμην, δι' ἣν καὶ ἀνῆρμωξεν, ἐκείνην νομίσει εὐλακύναι. Τῶν δὲ περιπέπτικῶς ὁ Ὀνώριος, θνήσκει ζήσας μὲν ἐνιαυτοῦς τεσσαράκοντα, βασιλεύσας δὲ δυσσελῶς ἐκ τούτων τριάκοντα. Ἰωάννης (71) δὲ τυραννίσας ἐν Ῥώμῃ τὴν ἐκείνου ἀδελφὴν Πλακιδίαν μετὰ τῶν δύο τέκνων αὐτῆς Οὐαλεντινιανοῦ τε καὶ Ὀνωριάδος ἐκείθιν ἐξήλασε.

XXII. Junior autem Theodosius Constantinopoli, Pulcheriæ sororis studio, diligenter educabatur et erudiebatur, metu Isdigerdis Persarum regis, nemine contra eos insurgente. Nam Arcadius moriens Isdigerdem in testamento, filii, pueri adhuc, ut dictum est, tutorem scripserat. Quo ille accepto, Antiochum eunuchorum suorum principem misit, custodem et curatorem imperatoris Theodisii, admonitis per litteras proceribus, ut impera-

Ἀ ἐπέμψατο πρὸς Ἀλλάρικον (69), ὡς λόγος, τὸν ἀρχοντα τοῦ τῶν Οὐαλεθίων ἢ Γόθων ἔθνους, ἐξίωσεν αὐτὸν κατὰ τῆς Ῥώμης στρατεύεσθαι, ἀμύνασθαι θείων οὕτως τοῦ τῆς Ῥώμης πολίτας, διὰ τὸ μίσος τὸ πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐπαλθεῖν μὲν τῇ Ῥώμῃ τὸν Ἀλλάρικον, μὴ μέντοι κορθεῖσθαι αὐτήν, ἀλλὰ σπείσασθαι τοῖς Ῥωμαίοις, λαβόντα ὅκοντα ἐν τοῖς βασιλείοις ἐσρέθησαν χρήματα, καὶ τὴν ἀδελφὴν Ὀνωρίου τὴν Πλακιδίαν (70), καὶ ὑπονοστήσει. Παραδούναι δὲ τὴν κόρην Κωνσταντῖον τινὴ ἀρχιεπί τῷ φυλάττεσθαι: τὸν δὲ προσεληφῶτα αὐτὴν ἀποδράναι καὶ κομισαί τῷ ἀδελφῷ αὐτῆς, κακίαν συζεύξει αὐτὴν αὐτῷ, τετιμηκότα συγκλητικῶν, εἶτα καὶ βασιλεῖ ἀναγορεύσει: γονῆς γὰρ οὐκείας ἡμῶραι πάμπαν Ὀνώριος. Σφαγῆναι δὲ μετὰ μικρὸν τὸν Κωνσταντῖον, γειναμένης αὐτῷ καίθης τῆς Πλακιδίας, Οὐαλεντινιανὸν καὶ Ὀνωριάδα. Καὶ οἱ μὲν οὖν οὕτως ταῦθ' ἱστοροῦσιν: ἕτεροι δὲ σφαγῆναι μὲν λέγουσι τὸν Σειλίχωνα, ἀπαχθέντα δὲ τοῦ ἐν τῇ Ῥώμῃ τῷ Ὀνωρίῳ, καὶ τὸν εἰς Ῥάδωναν μετακίησασθαι. Τὸν δὲ Ἀλλάρικον τῆς ἀδελφῆρας ἐκείνου καταφρονήσαντα ἐπιστρατεύσει τῇ Ῥώμῃ καὶ αὐτὴν πολιορκίᾳ εἶλιν: ἀλούσης δὲ, ἐπιστήναι τῷ Ὀνωρίῳ δεδικορμένον τινὰ ἀπαγγέλλοντα ὡς Ἐάλω ὑπὸ Ἀλλάρικου ἢ Ῥώμῃ. Τὸν δὲ πρὸς τὴν ἀγγελίαν συγκλονηθέντα σπασμῷ τὸ σῶμα, καὶ τῷ μηρῷ πατάξαντα ταῖν χερσίν, φάναι: Ἔως ἀρτι ὧδε ἦν ἡ Ῥώμη, πῶς οὖν ἐάλω; συνίεντα δὲ τὸν ἀγγελία καὶ μέγα στενάξαντα εἰπεῖν, ΚΒ'. Ὁ Μικρὸς μέντοι Θεοδοῖος: ἐν Κωνσταντινουπόλει διάγων, παρὰ Πουλχερίας τῆς οὐκείας ἀνήγετο ἀδελφῆς, ἐπιμαλῶς τρεφόμενός τε καὶ πιδαυόμενος, μηθενὸς ἐπανισταμένου αὐτοῖς, φέθῃ τοῦ τῶν Περσῶν βασιλεύοντος (72) Ἰσδιγέρδου. Ὁ γὰρ Ἀρχάδιος τελευτῶν ἐπίτροπον τοῦ οὐκείου υἱοῦ παθεῖ: ἐτι, ὡς εἰρηται, ὄντος, ἐγραφεν ἐν διαθήκῃ τὸν Ἰσδιγέρδην: ὅς, τῆς διαθήκης κομισθείσης αὐτῷ, ἔσταλεν Ἀντιόχον (73) τῶν παρ' αὐτῷ εὐνοούχων

Variae lectiones et notæ.

Agere autem cœpit potissimum Ravennæ Honorius Theodosio I et Rumorido coss. anno Chr. 603 ut ex illius Constitutionibus colligitur.

(69) Πρὸς Ἀλλάρικον. Vide Eunapium in Maximo, p. 92, præter alios scriptores.

(70) Πλακιδίαν. Placidia post Constantii conjugis obitum Romam ad fratrem Honorium se contulit, a quo ob aliquas simultates remissa est Constantinopolim, et a Theodosio Junio excepta, in ea urbe reliquum vitæ exegit, conditis ab ea duabus domibus Augustis, seu palatiis, quorum alterum in prima urbis regione exstitit, de quo egimus in *Constantinopoli Christ.* lib. II, sect. 5, n. 4, et s. ct. 6, n. 1; alterum in decima, cujus situm ita describit Synesius in epist. 61 hisce verbis: Οὐκὼς παρὰ τὴν βασιλικὴν οὐκίαν, οὐ τὴν δημοσίαν, ἀλλὰ τὴν κατόπιν αὐτῆς, ἥτις Ἀδελφίου μὲν πρότερον ἦν,

nun δὲ Πλακιδίας ἐστὶ τῆς τοῦν βασιλείου ἀδελφῆς. Incertum utrum horum palatiorum intelligat Vigilius PP. in epist. 5: *Hæc dicendo, in nostro oedecio, et in Ecclesia publice, et in Placidis officium diaconatus implebas.* Idem in sententia excommunicationis in Theodoram: *Deinde in domo Placidiana, etc.*

(71) Ἰωάννης. De quo Olympiodorus apud Photium, p. 196; Socrates I. vii, c. 23; Prosuper, Idacius, Marcellinus, Procopius lib. III *Vandal. Greg. Turon.* l. II *Hist.* c. 8, et alii.

(72) Ἰσδιγέρδου. Ita Theophanes, p. 69. Isdigerde meminere scriptores ecclesiastici, Socrates I. vii, c. 8; Theodorit I. v, c. 38; Evagrius I. vi, c. 19; Nicephor. I. xiv, c. 1; Agath. I. iv, Idem Theophan. p. 71.

(73) Ἀντιόχου. Qui non alius videtur ab illo Antiocho, quem Synesius epist. 110: *Τὸ ἔργον ἀν-*

τὸν ἐντιμότερον, φύλακα τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἄ
 και κτηδόμενα ἰσόμενον· παραινέσας διὰ γραμμά-
 των τοὺς ἄρχοντας ὑπαίξιεν τῷ σφετέρῳ βασιλεῖ·
 εἰ δὲ μὴ οὕτω ποιοίεν, ἀπειλήσας αὐτοῖς· αὐτὸς
 ἐπιστῆναι εἰς ἰκδίκησιν τοῦ παιδός. Τοῦτ' οὖν
 τελεῖν ἠγγέλυεν εἰς μείρακας, ἡ ἀδελφὴ Πουλχερία
 μνηστειύεται τὴν ἐξ Ἀθηνῶν Εὐδοκίαν, κάλλους μὲν
 ἔχουσαν περιττῶς, σοφίας δὲ μετασχούσαν παντοδα-
 πῆς. Ἡ θυγάτηρ μὲν ἦν Λεοντίου (74) τινὸς φιλο-
 σόφου Ἀθηνῆθεν ὠρμημένου· Ἀθηναῖς δ' ὠνομά-
 ζετο. Ὅς γνοὺς ἐξ ἐπιστήμης εὐτυχήσαι μέλλουσαν
 τὴν θυγατέρα λαμπρῶς, διατιθέμενος, τὴν μὲν πε-
 ριουσίαν αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς καταλλοίπει (δύο δ' ἦσαν
 Οὐαλέριος καὶ Γενέσιος), τῇ δὲ θυγατρὶ ἑκατὸν
 χρυσίους μόνους δοθῆναι ἐπισκεψάμενος, γράψας ἄρχειν
 αὐτῇ τὴν τύχην αὐτῆς. Τῶν γοῦν συγγόνων αὐτῆς
 σφετερισσαμένων τὴν πατρικὴν οὐσίαν, ἡ Ἀθηναῖς
 νόμιμον τὸ οἰκίον ἀπῆται λόγος· καὶ ἤξιον τοῦς
 ἀδελφοῦς μὴ κατὰ τὰς τοῦ πατρὸς διαθέκας ἀδικούς
 οὐσας ποιεῖν. Οἱ δὲ καὶ τῆς οἰκίας αὐτὴν ἐξῶσαν
 τῆς πατρικῆς. Ἀεζαμένη τοίνυν αὐτὴν ἡ πρὸς μη-
 τρὸς θεῖα ἀνελήλυθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν·
 καὶ τῆς Πουλχερίας ἰδίοντο, διηγούμεναι τὴν
 ὑπέθεσιν. Ἰδοῦσα δ' ἑκατὴν τὴν κόρην περικαλλῆ
 καὶ νεάζουσαν, ἤρετο εἰ ἀπαίρατος ἔτι ἀνδρὸς
 ἔσται· καὶ γνοῦσα τούτο, βαπτίζει αὐτὴν ἔτι
 οὐσαν ἀμύητον, καὶ Εὐδοκίαν μετονομάσασα, τῷ
 ἀδελφῷ ταύτην Θεοδοσίῳ συζεύγνυσι, καὶ δια-
 δήματι ταινιδί καὶ Ἀβγούστῳ καλεῖ. Γήμας δὲ
 ταύτην ὁ Θεοδόσιος τὸν Ἀντιόχον, ὃς τῶν βασιλι-
 κῶν ἐνούχων ὑπῆρχεν ὁ κράτιστος, καὶ πάντα
 συναχῆκα δυσαστεῦων, οὐ παραδυναστεῦων, ἀπο-
 σκευάζεται (75). Καὶ οὕτως παραλύεται ὁ Ἀντιόχος
 τῆς τοῦ πραιποσίτου τιμῆς· ἀφαιρεταὶ δὲ καὶ
 πᾶσαν τὴν ὑπαρξίν, αὐτὸς δὲ κείρεται κληρικὸς
 εἰς τὸν ἐν Χαλκηδόνι ναὸν τῆς πανευφήμου μάρτυρος
 Εὐφρημίας, καὶ θνήσκει μετ' οὐ πολὺ. Ἡ δὲ βα-
 σίλλε Εὐδοκία μετακαλεῖται τοὺς ἀδελφοῦς, καὶ
 μολθὲν αὐτοῖς μνησάσα, ἀλλὰ χάριτας μᾶλλον ὁμο-
 λογήσασα, ὡς οὐκ ἂν τυχεύσα τῆς βασιλείας, εἰ
 μὴ παρ' αὐτῶν ἐξώσθη, καὶ διὰ τούτο εἰς τὴν
 Κωνσταντινούπολιν παύρευτο, τὸν μὲν Γενέσιον
 ἑπαρχὸν τῶν Ἰλλυριῶν διὰ τοῦ βασιλέως παποίησε·
 τὸν δὲ Οὐαλέριον (76) ἐπίμησε μάγιστρον. Ὁ μόνος
 πατριάρχης Ἀττικῆς Ἰουδαῖον (77) τινα παράλυτον

tori suo parent: quod nisi fecissent, se Injurias
 pueri non esse neglecturum. Jam pubescenti soror
 Pulcheria Eudociam Atheniensem despondet,
 forma excellenti præditam, et omni doctrinæ ge-
 nere perpolitam, Erat ea Leontii cujusdam Athe-
 nensis philosophi filia, et Athenais nominabatur,
 qui cum eam splendidam fortunam consecuturam
 ex arte cognovisset, testamento suas opes duobus
 filiis reliquerat, Valerio et Genesio, filix tantum
 centum aureis legatis, hac adjecta clausula, quod
 fortuna ejus suffectura ei esset. Fratres igitur pa-
 trimonio sibi vendicato, Athenaidem legitimam
 suam postulantiem, et testamentum injuriæ accu-
 santiem, paternis etiam ædibus exegerunt. Qua
 matertera suscepta, et Constantinopolim perducta,
 causa exposita Pulcheriæ supplicant. Quæ cum
 puellam fornosissimam, et integra ætate esse vi-
 disse, rogat, An adhuc viri expertus esset? eo co-
 gnito, baptizat rudem adhuc Christiane religionis,
 et mutato ejus nomine in Eudociam, fratri Theo-
 dosio despondet, diademate ornat, et Augustam
 appellat. Hac uxore ducta Theodosius, Antiocho
 inter imperatorios **¶** eunuchos potentissimo, et
 omnia pro imperio, non pro imperii ministro com-
 miscenti, præpositi honorem adimit, omnibus
 etiam opibus ereptis. Is vero tondetur, et Chalce-
 donensis Ecclesiæ fit clericus in æde incliyæ mar-
 tyris Euphemix, nec multo post moritur. At Eu-
 docia imperatrix fratres accersit, neque irata illis,
 sed gratias potius agens, ut dignitatis tantæ
 auctoribus (nisi enim ab eis exacta fuisset, nun-
 quam venturam fuisse Constantinopolim) Genesio
 præfecturam Illyriorum ab imperatore impetrat,
 Valerium magistri honore donat. Sub id tempus,
 Atticus patriarcha Judæum quemdam paralyticum
 monitis in Christ cognitionem perductum, sacro
 lavacro est dignatus, et sanum ex aqua eduxit.
 Hic etiam sancti Chrysostomi nomen in Ecclesiæ
 diptycha retulit, prius non inscriptum. Nam reli-
 giosissimus ille pater, Origenista et vocabatur et
 habebatur. Attico mortuo, qui xx annos cœtui fæ-
 delium præfuerat, Sisinnius eligitur, et biennium
 pontificatu functus, vitam cum morte commutat
 anno imperii Theodosii xxii, in cujus locum intro-
 ductus est Nestorius, qui cum triennium præ-

Varie lectiones et notæ.

Θραύσιον, τὸ βέλτερον μὲν τοὺς τρόπους, εἰς ἐχθρό-
 στατον δὲ τὴν θῆν, fuisse ait: cujusque fuit pala-
 tium, quod de ejus nomine Antiochi appellatum
 est, ut docuimus in nostra *Constantinopolis*, lib. II,
 sect. 16, n. 5, de quo etiam intelligendus codex
 ms. ex bibliotheca Reg. sign. 1261, hoc titulo Συ-
 μέων πρωτοβεσιάρχης τῶν Ἀντιόχων, qui quidem
 est Symeonis Sethi, liber *De alimentis*. Vide præ-
 terea Codicum in *Orig. Constantinopol.* n. 101.

(74) Ἀσολτιον. Ipsa Eudocia de se in Metaphrasi
 Octateuchi, apud Photium:

Εὐδοκίη βασίλισσα Ἀσοντίας εὐκατέρισα.

Vide Stemmata Byzantina.

(75) Ἀποσκευάζεται. Anno Theodosii V. Theo-
 phan. : Τῷ δ' αὐτῷ ἔτι Ἀντιόχος ὁ Πέρσης ἐπο-

δὸν γέγονε, καὶ ἡ μακαριωτάτη Πουλχερία τελείως
 τῶν πραγμάτων ἐκράτησεν. Ubi ἐκποδῶν γέγονε,
 non est, e vivis excessit, ut vertit interpres, sed
 potestate et rerum administratione excidit. Nam anno
 demum 36 Antiochus bonis publicatis clericus esse
 jussus est, ut habet idem Theophanes.

(76) Οὐαλέριον. Valerium magistrum officiorum
 habent leges aliquot Theodosii Junioris sub anno
 435, in C. Th. I. ult. de princip. agent. et ult. de
 metatis. Valerium comitem rerum privatarum et
 comitem sacrarum largitionum sub anno 425 et
 427, memorat idem codex Theodosianus. Vide
Chron. Alexandr. p. 722, 724.

(77) Ἰουδαῖον. Socrat. lib. VII, cap. 4; Theo-
 phanes, anno 2 Theodosii Jun. Attici vero Patr.
 Constantinopol. memoriam agunt Græci 8 Januarii.

fuisse, docuit sanctam Virginem Mariam non esse Deiparam dicendam, Christum vero non aliud nisi hominem esse asserebat : in eoque Dei Filium, ut in propheta quopiam habitasse nugabatur, eumque bipertiens, affirmabat, Dei Verbum non sumpsisse carnem e casto sanguine matris Dei, sed alium esse Filium et Verbum Dei, alium Christum, qui Filius esset adoptivus, et gratia Deus factus. His cæteri patriarchæ cognitis, Celestinus Romanus, Cyrillus Alexandrinus, Joannes Antiochenus, Juvenalis Hierosolymitanus, negotium ad imperatorem Theodosium et Pulcheriã deferunt, petentes ut indicto concilio in Nestoriana dogmata inquiratur. Igitur ducentis Patribus Ephesum ad concillum congregatis princeps erat sanctissimus Cyrillus, Celestini Papæ Romani etiam vice fungens, qui per valetudinem adesse non poterat : Nestorii decreta examinata, et ut perversa rejecta sunt : et constitutum, ut sancta Virgo Deipara et haberetur et diceretur, et qui carnem ex ea citra virilem operam sumpserit, Dei Filius et Deus a sanctis Patribus est pronuntiatus. Ac in certiore fidei confessionem, et evidentiore Nestorianæ impietatis refutationem sanctus Cyrillus duodecim capita in veræ sententiæ monumentum composuit Ecclesiæque tradidit, Nestorio rejecto, et amoto e cœtu recte sentientium pontificum. Cæterum post tertiam concilii diem Ephesum ingrediuntur Joannes Antiochenus, Theodoretus Cyrensis, Ibas Edessenus, et alii, iratique Cyrillo, ut principi concilii, ob adventum suum non expectatum, tum et adhærentes, Nestorii abdicationem incusant, tum sancto Cyrillo et Memnoni Ephesino episcopatus eripiendos decernunt. Theodoretus etiam capita duodecim, a Cyrillo composita invasit, et ad ea evertenda, edidit alia : quæ cum magnus Cyrillus erroris convicisset, Antiochenus et cæteri a concilio damnati, ab orthodoxis alienantur. Episcopus sic affectos et inter sese decertantes, imperator Theodosius omnes Constantinopolim accersit : coram quo agitata quæstione, rejectus Nestorius, in Orientem relegatur, Antiocheno et Theodoro etiam sancto concilio assensu, ut cui ante per contentionem et ex mœre adversati essent. Cum autem Nestorius in exsilio etiam multos perverteret, Joannes Antiochenus, de eo alium in locum transferendo refert. Itaque miser in Oasin, Arabiæ regionem sterilem, et ventis pestilentibus infestam, transfertur. Novæ autem Romæ sedi pastorali Maximianus Ecclesiæ presbyter prædicatur. Post quem pontificatu bienno functum, Proculus, Chrysostomi discipulus, patriarcha creatur, qui pridem a Sisinnio Patriarcha Cyzici episcopus designatus, sed a Cyzicenis, qui alium elegerant, non receptus, tempore interjecto otium egerat. Hic igitur sede

εις ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ διὰ παραινέσεων ἀγαγὼν. τοῦ θεοῦ λουτροῦ κατηξίωσε, καὶ ὑγῆ ἐκ τῆς κολυμβήθρας ἐξήγαγεν. Ὑπότος καὶ τὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ὄνομα ἐν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δεκτύχοις (78) ἐνέγραψεν, μὴ πρότερον ἐγγράψιν· Ὀριγενιαστῆς (79) γὰρ οὐ εὐσεβέστατος ἐκεῖνος Πατὴρ ἐκαλεῖτο καὶ ἐνομιζέτο. Θανόντος δὲ Ἀττικκοῦ, δὲ εἰκοσὶν ἔτη τοῦ τῶν πιστῶν προέστη συστήματος, χειροτονεῖται Σισίνιος (80), καὶ ἐπὶ δύο ἔτη τὴν ἀρχιερωσύνην κατεσχικώς, τὴν ζωὴν ἐξαμέρησε, κατὰ τὸ εἰκοστὸν δευτέρου ἔτος τῆς βασιλείας Θεοδοσίου. Καὶ ἀντισηχθῆ Νεστόριος, δὲ ἐπὶ τρισὶν ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτοῖς ἐδίδασκε τὴν ἁγίαν Παρθένον Μαρίαν Θεοτόκον μὴ λέγειν, ψιλὸν ἀνθρώπων τὸν Χριστὸν δογματίζων, καὶ αὐτῷ ἀνοικῆσαι ἐν γῆν τοῦ Θεοῦ φλυαρῶν ὡς ἐν τῶν προφητῶν, καὶ εἰς δύο διαιρῶν αὐτὸν, οὐ σάρκα λαβεῖν ἐκ τῶν ἀγνῶν αἱμάτων τῆς Θεομήτορος τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἀπισχυρίζετο, ἀλλὰ ἄλλον μὲν εἶναι τὸν γῆν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγον, ἄλλον δὲ τὸν Χριστὸν θέσει υἱοποιηθέντα, καὶ χάριτι θεωθέντα. Ταῦτα δὲ μαθόντες οἱ τῶν λοιπῶν πατριαρχικῶν προεστῶτες ὁρίων, ὁ τῆς Ῥώμης Κελεστίνος, Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρίας, Ἰωάννης Ἄντοχείας, Ἰουβενάλιος Ἰεροσολύμων, ἀναφέρουσι πρὸς τὸν ἀνακτα Θεοδόσιον καὶ τὴν Πουλχερίαν, αἰτούμενοι σύνοδον ἀθροισθῆναι καὶ γυμνασθῆναι τὰ παρὰ τοῦ Νεστορίου δογματίζόμενα. Συγκροτηθεὶς τὸν ἐν Ἐφέσῳ συνόδου διακοσίων Πατέρων, ἧς ἐξήρχεν ὁ ἁγιώτατος Κύριλλος, ἐπέχων καὶ τὸν τόπον Κελεστίνου τοῦ πάπα Ῥώμης, μὴ δυνθέντος συναλθεῖν δι' ἀσθένειαν, τὰ τοῦ Νεστορίου κατεξητάθησαν δόγματα καὶ ἀπεβλήθησαν ὡς κηρόβρα· ἡ δὲ ἁγία Παρθένος Θεοτόκος ἀπεδείχθη καὶ φρονεῖσθαι καὶ λέγεσθαι, καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς σαρκωθείς ἀνάνθρωπος γῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς παρὰ τῶν ἱερῶν ἐκεῖνων Πατέρων κηθήρυκτο. Πρὸς τραυτοτέραν δὲ τῆς πίστεως ὁμολογίαν, καὶ τῆς δυσσεβείας τοῦ Νεστορίου σαφέστερον ἱλεγχον, καὶ δώδεκα συντάξας κεφάλαια ὁ ἱερώτατος Κύριλλος τῆς ὀρθῆς δόξης ὑπομνήματα τῇ Ἐκκλησίᾳ παρέδωκεν. Ὁ δὲ Νεστόριος ἀπεβλήθη, καὶ τοῦ τῶν ὀρθῶν φρονούντων ἀρχιερῶν ἀπεκινήθη χοροῦ. Μετὰ τρίτην δὲ τῆς συνόδου ἡμέραν ἐπιστάνται τῇ Ἐφέσῳ ὁ τε Ἀντιοχεία· Ἰωάννης, καὶ ὁ Κύρου ἐπίσκοπος Θεοδώρητος, καὶ ὁ Ἐδέσης Ἰβας καὶ Ἴταροι, καὶ ὅτι μὴ καὶ τὴν αὐτῶν παρουσίαν οἱ τῆς συνόδου ἀνέμειναν, ὀργισθέντες κατὰ τοῦ μεγάλου Κυρίλλου ὡς τῶν ἄλλων ἐξάρχοντος, τὴν τε τοῦ Νεστορίου καθάρσειν ἤτιάσαντο, καὶ ἐκείνῳ θέμενοι, τοῦ τε θεοῦ Κυρίλλου καὶ Μέμνονος τοῦ Ἐφέσου καθάρσειν ἐψηφίσαντο. Ὁ Θεοδώρητος δὲ καὶ κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τῶν τοῦ Κυρίλλου ἐχώρησε, καὶ εἰς ἀνατροπὴν αὐτῶν κεφάλαια συνέταξεν ἑτεραί, πρὸς δὲ πάλιν ὁ μέγας ἀνεγνωρίσαστο Κύριλλος, οὐκ ὀρθῶς δογματίζειν ἐλέγχων τὸν Θεοδώρητον. Κατ-

Variae lectiones et notæ.

(78) Διατύχοις. Socrat. lib. vii, cap. 25.

(79) Ὀριγενιαστῆς. Socrat. lib. vi, synodus ad

Quercum apud Photium, n. 59.

(80) Σισίνιος. Socrat. lib. vii, cap. 26.

εγνωσθησαν δὲ παρὰ τῆς συνόδου ὅτι Ἄντιοχείας A καὶ οἱ λοιποὶ, καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἡλλοτριώθησαν. Οὕτως οὖν τούτων ἔχόντων καὶ κατ' ἄλλήλων γενομένων τῶν ἐπισκόπων, καὶ σχίσματος ὄντος μέσον αὐτῶν, ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίος ἀφικέσθαι πάντας ἐκέλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· καὶ παραγενόμενον ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἡ ζήτησις γέγονε, καὶ καθήρεθη Νεστορίος, καὶ εἰς ἔψαν ὑπερωρίσθη, τοῦ Ἄντιοχείας καὶ τοῦ Θεοδορήτου συμφρονησάντων τῇ ἱερᾷ συνόδῳ, ὡς διὰ λύπην καὶ ἔριν ἀντικαθισταμένων τὸ πρότερον. Τοῦ δὲ Νεστορίου κἀν τῇ ἐξορίᾳ πολλοὺς διαστρέφοντος, ὁ Ἄντιοχείας Ἰωάννης ἀναφορὰν περὶ τούτου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐποίησεν, ἀξίων μετανεχθῆναι αὐτὸν ἀλλαγῆ. Καὶ ἀπηνέχθη ὁ δεῖλαιος εἰς Ὀσίον (81), χόραν οὖσαν τῆς Ἀραβίας λυκρὰν καὶ ὑπ' ἀνέμων καταπνεομένην φθοροποιῶν. Ἀντιεσχθη δὲ εἰς τὴν τῆς Νέας Ῥώμης ποιμαντικὴν Μαξιμιανὸς τῆς Ἐκκλησίας πρεσβύτερος. Καὶ μετὰ τοῦτον ἐπὶ διατίαν ἀρχιερατεύσαντα Πρόκλος (82) ὁ τοῦ Χρυσοστόμου μαθητῆς, πατριάρχης προχειρίσθη, ὑπὸ Σισινίου τοῦ πατριάρχου ἐπίσκοπος Κυζίκου πρῶην χειροτονηθείς, μὴ δεχθείς δὲ παρὰ τῶν ἐκεῖ, ἔτερ.ν ἐλομένων ἀρχιερέα, καὶ τὸν μεταξὺ χρόνον σχολάζων (83). Οὕτως τοῖνον τῷ ἔρον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνθρονισθείς, ἀξιοὶ τὸν βασιλέα τὸ ἱερώτατον τοῦ Χρυσοστόμου (84) σῶμα εἰς Πιτυοῦντος ἀνακομιεσθῆναι, καὶ μὴ μένειν καὶ θανόντα τὸν ἅγιον ὑπερόριον. Πείθεται τούτῳ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀνακομιέται ὁ τοῦ ἁγίου νεκρὸς, καὶ ὑποδέχεται μεθ' ὑπερβαλλούσης τιμῆς, καὶ κατατίθεται ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων περιουμένου ναοῦ. Βουληθείς δὲ ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίος τὰ τεῖχη μεταθεῖναι τῆς πόλεως, καὶ μείζονα τὴν ταύτης θέσθαι περιοχὴν, Κόρυ τῷ ἐπάρχῳ (85) τὸ ἔργον ἀνάθετο· καὶ δε σπουδῇ πολλῇ καὶ προθυμίᾳ χρησάμενος ἀνήγειρε τὸ χερσαῖον τεῖχος ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης δι' ἐξήκοντα ἡμερῶν. Ὁ γοῦν δῆμος τῆς πόλεως, ἐπὶ τε τῷ ἔργῳ ἦσθεῖς, καὶ τῆς ταχύτητος θαυμάσας, τὸν ἑπαρχὸν ἐξέβησε δημοσίᾳ, *Κωνσταντῖνος ἐκτισε, Κύρος ἀνεπέωσε*. Διὸ φθονηθείς παρὰ τοῦ βασιλέως ὁ Κύρος καὶ ὑποπευθεῖς, καὶ ἀκων κείρεται κληρικὸς· εἶτα καὶ Σμύρνης ἐπίσκοπος γίνεται.

ΚΓ'. Τοῦ πατριάρχου δὲ Πράκλου θανόντος μετὰ B δωδέκατον ἔτος ἐξ οὗτο πρόσθη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀρθοδόξου λαοῦ, ὁ θεῖος Φλαβιανὸς εἰς τὸν ἐκείνου θρόνον ἐγκαθιδρύεται. Ὅτε καὶ ὁ Εὐτυχῆς ἀρχιμανδρίτης ὢν ἰδοματίζει τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μὴ τὰς δύο φύσεις τηρῆσαι μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ἀλλ' εἰς μίαν φύσιν ἄμφω συκραθῆναι καὶ συμφυρῆναι. Τούτων ἀδιόρθωτον μένοντα ὁ Φλαβιανὸς τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐξέκοψε σώματος, ἵνα μὴ τῆς λύμης καὶ τῷ ὑγιαίνοντι μετὰδῷ. Πρόσειαν οὖν ὁ Εὐτυχῆς Χρυσάφιῳ (86)

Constantinopolitana receptus, petit ab imperatore ut sacrum Chrysostomi corpus Pityunte referatur, ne vir sanctus post obitum etiam exsulet. Par. t, imperator, relatumque et insigni cum honore susceptum, intra sacrarium sedis Sanctorum Apostolorum conditur. Theodosius autem monia translaturus, et urbem amplificaturus, munus id Cyro praefecto mandat, qui magno studio et celeritate, terrestrem murum, a mari ad mare pertinentem, intra dies sexaginta absolvit. Urbana igitur 48 multitudo, et opere delectata, et praefecti celeritatem admirata, publice exclamat: *Constantinus concidit, Cyrus renouavit*. Quamobrem Cyrus invisus et suspectus imperatori, vel invitus tondetur ut clericus, post etiam Smyrnae fit episcopus.

XXIII. Proclo autem patriarcha, cum duodecim annos orthodoxo Constantinopolitano populo praefuisset, mortuo, sanctus Flavianus in ejus sede collocatur: qua tempestate archimandrita quidam Eutyches, docebat, Dominum nostrum Jesum Christum, duas naturas post incarnationem non retinuisse, sed ambas in unam naturam contemperatas et permistas esse. Hunc, suam opinionem pertinaciter defendentem, Flavianus ab Ecclesiae corpore reseculit, ne peste illa, sana etiam membra inficerentur. Sed Eutyches Chrysaphium

Variae lectiones et notae.

(81) Ὀσίον. Vide Cujacium, lib. viii Observ. C cap. 27.

(82) Πρόκλος. Προχειρίζεται πατριάρχης ΚΠ. καὶ ἐνθρονίζεται κατ' αὐτὴν τὴν ἁγίαν τοῦ σωτηρίου πάθους τὴν μεγάλην πέμπτην. Synaxaria in S. Proclo, 24 Octobr. die illius festo. Adde Socratem lib. vii, cap. 28.

(83) Σχολάζων. Ut σχολάζουσαν Ecclesiam, quoties viduata erat, vel illius titulus a nullo possidebatur, ita episcopus qui a Paganis vel ab haereticis sede sua pulsus extra suam Ecclesiam agebant, σχολάζοντας vocabant. Ἐπίσκοπος σχολάζουσα, in syn. Antioch. can. 16: *Episcopi vagantes qui parochias non habent*. in concilio Vasensi anno 755, can. 13.

(84) Τοῦ Χρυσοστόμου. Historiam translationis reliquiarum sancti Joannis Chrysostomi attigere passim scriptores, Socrates, lib. vii, cap. 45; Marcellinus comes, *Chronicon Alexandr.* Theophanes,

Cedrenus, Porphyrogenitus, lib. ii *De themat.* cap. 2, Menaea, et Menolog. Basilii 26 Januar.

(85) Κόρυ τῷ ἐπάρχῳ. Vide Constantinopolim Christ. ubi de muris Theodosianis.

(86) Χρυσάφιῳ. Cujus tum, ut caeterorum eunuchorum, magna erat auctoritas. Chronicon ms. ab Adamo ad Leonem Philosoph. in Arcadio: Πάσις παιδείας μετασχὼν καὶ ἀστρονομίας, ἰκπεύειν τε καὶ τοξείειν ἀσκηθείς τοῦ μετρίου πέρα, μελιχίος ὢν τὸν τρόπον, καὶ εἰς ἀγρὰν ἐπιτέθειος, χάκτε διὰ τοῦτο καὶ πολλὰ τῶν κοινῶν διαπέπτεση πρὸς τοὺς ἰδιούτους κρατηθέντα αἰδῶ, οἰτινὲς εἰσιν Εὐτρόπιος, Λαῦσος, καὶ Καλοπόδιος, καὶ πρὸς τοῦτοις Χρυσάφιος, αὐτὸν κατεδουλώσατο. Nescio an idem qui Chrysoretis nomine indigitatur in Synodico adversum tragœdiam Irenaei, ubi ejus in palatio potentia praedicatur, et Ecclesiam fortiter oppugnasse perinde scribitur.

Eunuchum adit, suæ sententiæ suffragatorem : A qui cum apud imperatorem plurimum posset, impetrat, ut Dioscoro qui post Cyrilli obitum Alexandrinam Ecclesiam gubernabat cum aliis episcopis Ephesum vocato, Eutychnum dogma excuteretur, præsentem etiam Flaviano. Is igitur Dioscorus, cum Eutyche consentiens, adductis aliis etiam episcopis ejusdem opinionis, Ephesum profectus, suffragatur Eutychno dogmati. Cæterum sancto Flaviano adversante, Dioscorus exsiliens instar indomiti asini, calcibus sancti illius viri pectus impetit, et pugnis maxillas ejus tundere non prius destitit, quam concilio expulisset. At sanctus ille ex plaga pectoris post triduum decedit, cum Novæ Romæ thronum per biennium ornasset. Dioscorus autem episcopus qui aderant subscribere sententiæ suæ coegit. Nam Eunuchus ille milites armatos adesse jusserat, ut adversantes perterrefaceret. Verum Dominus, Antiochenæ urbis præses, cum et ipse in tumultu illo subscripsisset, postea in Dioscorum vociferatur, ejusque sententiam ut impietate plenam proscindit. His Theodosius auditus, et Flaviani cognito interitu, iratus cum Chrysaphio expostulat : cui Dioscorus periculi metu suadet, ut ab imperatore impetret, ut Anatolum, qui ei a responsis erat, quem apocrisiarium vocant, patriarcham Constantinopolitanum designet, quo et Eutychem in societatem reciperet, et de Flaviani calamitate **Κ** questio nulla haberetur. Ea re per Eunuchum ab imperatore facile impetrata, patriarcha designatur Anatolius. Idem Chrysaphius, ascita etiam Eudoxia adjutrice, C faciliari principis illudens, persuadet, ut et Pulcheria ab administratione rerum amoveatur. Ea igitur, aula relicta, vitam privatam agit, et in hebdomo quiescit. At imperator, vix tandem ad sanam mentem reversus, considerata et nefaria Flaviani cæde, et Pulcheriæ delatione, justa indignatione contra Eunuchum commotus, quem earum rerum omnium auctorem esse constabat, hominem relegat, opibus ejus confiscatis, et sororem petita venia revocat. Erat Pulcheria mulier prudentissima, quæ multa fratris errata partim corrigebat, partim tegebat. Litteris ille certe quidem inconsiderate subscribere dicebatur. Quod D ne faceret, utque litterarum sententiam consideraret, ab illa admonitus, affirmabat, a nemine sibi fraudem, et scire se quid litteræ continerent. Quarè illa ad socordiam fratris coarguendam hujusmodi commento asa est. Nomine illius syngrapham componit, qua sibi Eudoxia Augusta venderetur, eaque, ceu aliud quiddam esset, imperatori oblata, efficit ut subscribat. Deinde

τῷ ἔκτομῳ δημοδοῦντι αὐτῷ, καὶ πλείοτα δυναμῆν παρὰ τῷ βασιλεῖ· καὶ δὲ πείθει τὸν Θεοδοσίον ἐπιτρέψαι τῷ μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Κυρῖλλου μεταστάσει τῆς Ἀλεξανδρίας τὸν θρόνον διέκοντι Διοσκόρῳ, παραγενέσθαι εἰς Ἐφεσον μεθ' ἐτέρων ἐπισκόπων, καὶ τὰ κατὰ τὸν Εὐτυχῆ γυμνάσαι, παρόντος καὶ τοῦ Φλαβιανοῦ. Οὗτος οὖν ὁ Διοσκόρος τοῦ Εὐτυχοῦς τυγχάνων ὁμόδοξος, καὶ ἄλλου· ἐπιπέτους προσειληφώς ὁμογνώμονας, εἰς Ἐφεσον παραγίνεται, καὶ κυρεῖ τὰ παρὰ τοῦ Εὐτυχοῦς εἰσαγόμενα. Ἀντιλέγοντος δὲ τοῦ ἱερωτάτου Φλαβιανοῦ, οἷά τις ἄγριος ὄνος ἀναθορῶν ὁ Διοσκόρος, λάξ τῷ στέρνῳ ἐνέθορα τοῦ εὐσεβοῦς ἐκείνου ἀνδρός, καὶ πῆξ αὐτὸν κατὰ κέρῃς τύπτειν, οὐκ ἀνήκεν ἕως τοῦ συνεδρίου ἐξώθησε. Καὶ ὁ μὲν ἄγχι μετὰ τρίτῃν ἡμέραν ἐκ τῆς τοῦ στέρνου πληγῆς μετῆλαξε τὴν ζωὴν (87), ἐν δύο ἡμέραισι τὸν ἀρχιερατικὸν κοσμησάς θρόνον τῆς Νεωτέρας Ρώμης· ὁ δὲ Διοσκόρος τοὺς ἐκεῖ παρόντας ἐπισκόπους ὑποσημήνασθαι ἐδιάσατο τῷ παρ' αὐτοῦ ἐκτεθέρι ἔρω. Ἡ γὰρ τοῦ δηλωθέντος εὐνοῦχου δυναστεία στρατιώτας ἐνόπλους ἐκεῖ παρεῖναι ἐποίησε, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐκφοβεῖν. Δῆμος δὲ ὁ τῆς Ἑτυχιῶν πόλεως πρόεδρος ὑπεσημήνατο μὲν καὶ αὐτὸς συναρπαγεῖς, εἶτα κατεβόα τοῦ Διοσκόρου, καὶ τὸν θρόνον διέβαλλεν ὡς ἀσεβείας μεστόν. Ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίος, καὶ τὰ κατὰ τὸν Φλαβιανὸν γνούς· ἐν αἰτίαις πεποίητο τὸν Χρυσάφιον, καὶ ὠργίζετο. Δείσας δὲ ὁ Διοσκόρος, ὑποτίθησιν αὐτῷ πείσαι τὸν βασιλεῖα πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως προχειρισσασθαι Ἀνατόλιον τὸν αὐτοῦ ἀποκρισιάριον, ἵνα καὶ τὸν Εὐτυχῆ δέξηται πρὸς κοινωνίαν, καὶ τὰ κατὰ τὸν μακάριον Φλαβιανὸν μείνη ἀνεξερεύνητα. Πείθει τοίνυν ὁ ἔκτομῶς τὸν βασιλεῖα, εὐάγωγον ὄντα, καὶ χειροτονεῖται πατριάρχης ὁ Ἀνατόλιος (88). Οὗτος· ὁ εἰρημένος Χρυσάφιος, τῆς εὐκόλιος τοῦ κρατοῦντος κατατροφῶν, ἔπεισεν αὐτὸν, καὶ τὴν βασιλισσαν-Εὐδοκίαν προσειληφώς συνεργὸν, τὴν Πουλχερίαν τῆς τῶν πραγμάτων μετενεγκεῖν διοικήσεως. Καὶ ἡ μὲν, τῶν ἀνακτόρων ὑποχωρήσασα, καθ' ἑαυτὴν ἔζη, καὶ ἐν τῷ Ἐβδόμῳ (89) ἠσύχαζεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, εἰς ἑαυτὸν ὤψη καὶ μόλις ἐλθὼν, καὶ τὴν κατὰ τοῦ μακαρίου Φλαβιανοῦ μαιφονίαν ἀνολογισάμενος, καὶ τὰ κατὰ τὴν Πουλχερίαν, καὶ πάντων αἰτίων τὸν βέβηλον ἐκείνον εὐνοῦχον εὐρών, εἰς δίκαιον κατ' αὐτοῦ κινεῖται θυμὸν, καὶ τοῦ μὲν ὑπερορίας καταψηφίζεται (90), καὶ δημεύει τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, τὴν δὲ ἀδελφὴν μετακαλεσάμενος συγγνώμην ἵκει καὶ τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν αὐτῆς αὐτῇ ἐνεχείρισεν. Ἦν δὲ ἡ Πουλχερία συντετατῆ, καὶ πολλὰ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ἀδελφοῦ, τὰ μὲν ἐπὶ γῆρας, τὰ δὲ συνεχάλυπτε. Λίγεται γοῦν ἀπρο-

Variae lectiones et notæ.

(87) Μετῆλλαξε τὴν ζωὴν. Evagrius, Marcellinus comes, etc. S. Flaviani Patr. Constantinopol. festum agunt Græci 16 Febr. ut est in Menæis.

(88) Ἀνατόλιος. Cujus memoriam agunt Græci 3 Julii. Menæa.

(89) Ἐν τῷ Ἐβδόμῳ. Ita etiam Nicephor. Call. lib. xiv. cap. 47.

(90) Καταψηφίζεται. Marcellinus comes, Victor Tununensis, Chronicon. Alexandr., Theophan. an. 42 Theodosii, et † Marciani.

έκτως τὸν βασιλέα τοῦτον ὑποσημαίνεσθαι τὰς A
 γραφάς. Ἡ δὲ παρῆναι αὐτὸν μὴ πᾶν τὸ προσαγό-
 μενον βεβαιῶν, ἀλλὰ τὰ γεγραμμένα προσεπισκέ-
 πτεσθαι. Ὁ δὲ διεβεβαίουτο μὴ τι κακουργεῖσθαι
 πρὸς τοῦ· εἶδέναι γὰρ αὐτὸς ἀπισχυρίζετο τὰ γρα-
 φόμενα. Εἰς ἐλεγχὸν τοίνυν τῆς κωδρά; γνώμης
 τοῦ ἀδελφοῦ, τοίνυνδὲ τι τῇ Πουλχερίᾳ ἐκινενοῦνται.
 Ἐγγραφὸν ἐξ ἐκείνου συντίθησι πράσεως, ὡς αὐτῇ
 τὴν Αὐγούστῳν Εὐδοκίαν πωλῆσαντος, καὶ ὡς ἑτερόν
 τι αὐτῷ προσαγαοῦσα τὸ ὠνητήριον, ἔπεισε βε-
 βαιῶσαι τῇ οικείᾳ ὑπογραφῇ, εἶτα μετακαλουμένην
 παρ' ἐκείνου τὴν Εὐδοκίαν ἀπέναι οὐκ εἶτα. Ἐρο-
 μένου δὲ τὴν αἰτίαν τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ πρᾶτήριον
 ἢ Πουλχερία αὐτῷ ἐνεφάνισε, καὶ οὕτως ἤλεγξεν
 αὐτὸν κλείεσθαι ὑποσημαίνεσθαι ἃ οὐτ' οἶδεν, οὐτ'
 φως βούλεται γίνεσθαι. Τότε μὲν οὖν τῆς πεπλα- B
 σμένης ἐκείνης πράσεως σχολασάτης, ἢ βασιλεῖς
 ἀποκατέστη τῷ αὐτοκράτορι. Μετέπειτα δ' αἰτίας
 οὐμδάσης τινὸς, ἀπίστερτες τὴν Αὐγούστῳν ὁ βασι-
 λεύς· ἢ δ' αἰτία, μῆλον ὑπερφύεσι εἰς δυχὸν ἐκομι-
 σθη τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ τοῦτο θαυμάσας, τῇ βασιλίδι
 ἀπέστειλε, κάκεινῃ τῷ Παυλίῳ (91) τὸ μῆλον δέ-
 δωκεν. Ἦν δὲ λόγιος ὁ ἀνὴρ, κἀντεῦθεν τῇ βασι-
 λίσσῃ ψελάτω. Ὁ δὲ τοῦ μῆλου μέγεθος ἀγασθεὶς
 προσάγει τοῦτο τῷ βασιλεῖ, ἀγνοῶν τὰ περὶ αὐτοῦ.
 Ἐκείνος δ' ἐπέγνω τὸ προσαχθὲν, καὶ κρύψας αὐτὴν
 τὴν γυναῖκα ἠρώτησε, ποῖ δῆτα τὸ σταλὲν αὐτῇ
 μῆλόν ἐστιν; Ἡ δὲ φαγεῖν εἶπε τοῦτο, δέισασα μὴ
 ὁ ἀνὴρ ὑποπτεύσῃ, δ' ἐκείνης ἤδη ὑπόπτευσεν. Ὁ
 δ' ἐτι προσέρετο ἐπιτακτικώτερον· ἢ δ' αὖθις φα- C
 γεῖν τὸ μῆλον ἐξέμυστο. Ἐξάγει τοῦτο μετὰς ὁ αὐ-
 τοκράτωρ ὄργῃς. Καὶ ἢ μὲν ἐτ' αὐτοφώρῳ ἄλω μὴ
 ἀληθεύουσα. Τῷ δὲ τὰ τῆς ὑπονοίας ἐσθήριχτο. Κἀν-
 τεῦθεν κτείνεται μὲν ὁ Παυλῖος ἐξ ὑποψίας; ψευδοῦς,
 ἢ δ' Εὐδοκία μεμίσσητο. Καὶ ἤτησεν ἀπελθεῖν εἰς Ἱε-
 ροσόλυμα (92), ἐνθα δὴ ἀπελθούσα σὺν πλούτῳ βαθεῖ,
 ναοὺς τε ἰδεῖσθαι, καὶ πολλὰ τοῖς πενομένοις καὶ
 τοῖς ἐκεῖ μοναστηρίοις διέδωκεν. Ἐκείθεν δὲ ἐπανελ-
 θούσα αὖθις μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρός, ἐκείσε ἀφι-
 κητο, κάκει τετελεύτηκεν. Οἶα δὲ περὶ λόγους (93)
 ἦν ἢ βασιλεῖς ἐκείνη, δηλοῦσι τὰ λεγόμενα Ὁμη-
 ρόκεντρα (94). Πατρικίῳ γάρ τινος ἐπιχειρήσαντο;
 τῷ σπουδάσματι, ἀτέλες δὲ καταλιπόντος αὐτοῦ,

Eudociam ab illo accersitam, abire non sinit,
 quæsitæque retentionis causa, profert syngrapham:
 itaque convincit, eum subscribere plurimis, quæ-
 neque norit, neque etiam fortasse fieri velit.
 Ac tum quidem, commentitia illa venditione
 sublata, uxor imperatori restituitur. Post autem,
 in odium ejus tali de causa incurrit. Pomum inu-
 sitata magnitudine sibi oblatum imperator ad-
 miratus, uxori misit. Id illa Paulinõ dedit viro
 erudito, eaque de causa sibi familiari. Is rei
 ignarus, illud imperatori offert ut rem miram:
 quo ille agnito et occultato, uxorem rogat, ubi
 sit malum ipsi missum. Illa, verita ne id suspi-
 caretur maritus quod jam suspicabatur, se com-
 edisse respondet. Verum illo acrius urgente,
 B jurejurando affirmat, se jam comedisse. Tum
 ira percitus imperator, pomum profert. Sic
 illa in manifesto mendacio deprehensa, suspicio
 mariti confirmatur, Paulinus insons occidi-
 tur. Eudocia cum se invisam esse cerneret,
 facultatem abeundi Hierosolyma petit, quo cum
 magnis opibus profecta, et 45 templa ædificavit,
 et pauperibus ejusque loci monasteriis multa
 dedit. Inde reversa, post mariti obitum, eodem
 rediit, ibique mortua est. Qua vero eruditione
 imperatrix illa fuerit, Centones Homericæ decla-
 rant. Nam cum Patricius quidam id opus imper-
 fectum et indigestum reliquisset, illa et absolvit
 et digessit, ut inscriptio versibus heroicis præfixa
 declarat. Moritur Theodosius quinçuagenarius,
 omnibus fere vitæ suæ annis imperator, quorum
 paucis omnino cum patre, cæteris per se regnavit.
 Causam ejus obitus alii morbum fuisse perhibent,
 alii in venatione cum equo lapsum, laxis vitalibus
 membris, paulo post obiisse. Fuit litterarum
 nou imperitus, sed cum in aliis mathematicis
 libris versatus, tum astronomiæ non ignarus,
 equitandi et sagittandi peritia excellens, præter-
 eaque pingendo fingendoque dexter. Cum autem
 leni esset ingenio, mollior ad res gerendas fuit.
 Unde factum, ut castrati apud illum gratiosi,
 multa perperam agerent, ut Antiochus, et post
 illum Amantius, ac denique Chrysaphius. Hujus

Variæ lectiones et notæ.

(91) Τῷ Παυλίῳ. Historiam narrant *Chronicon*. D
Alexandr. Theophanes, Georgius Hamartolus in
Chronico ms. Cedrenus, et alii. Marcellinus comes:
Paulinus magister officiorum in Cæsarea Cappadocia,
jubente Theodosio principe interemptus est. Eadem
 dignitate donatur in Codice Theod. in l. ult. de
 agentib.

(92) Εἰς Ἱεροσόλυμα. Socrat. l. vii, c. 46; So-
 zoun. l. ix, c. 17; Evagr. l. i, c. 22; Theophan.
 p. 88, 94 et alii.

(93) Οἶα δὲ περὶ λόγους. De Eudociæ Augustæ
 eruditione audiendus in primis Joannes Tzetzes
 chil. x, cap. 306.

Ὡς που καὶ ἡ βασίλισσα ἐκείνη Εὐδοκία,
 Ἡ τοῦ μεγάλου Ἀλόντο; ἢ πάνσοφος θυγάτηρ,
 Γραμματικοῖ; μαθήτρια οὖσα Ὑπερχίου,
 Ποτὶ καὶ τοῦ Ὑρίου; μικρὸν ἀκρωμένη,

Ῥητορικοῖ; ἐτέρων δὲ καὶ φιλοσόφοι; ἄλλων,
 Ταῖ; μεταφράσεσιν αὐταῖ; ταῖ; δι' ἐπὶ, εἰρήχει.

(94) Ὁμηροκεντρα. Homericos Centones Eu-
 docia; ascribit Zonaras, quos Pelagio-viro Patricio,
 qui a Zenone imperatore anno xvii sublatus est,
 Cedrenus: qui proinde alius fuit ab illo Patricio,
 a quo coæptum opus ait Zonaras: siquidem is Eu-
 dociam præcessit. Catalogus bibliothecæ Palatinae
 n. 326, Patricium presbyterum Homericorum Cen-
 tonum auctorem facit, adnotatque in codice ms.
 præponi Epigramma Eudocia; in eosdem Centones.
 Eidem Patricio præterea ascribuntur cod. 383.
 Ejusdem etiam Eudocia; sunt Metaphrases met-
 ricæ Octateuchi et prophetarum Zachariæ et
 Davidis, quarum artem et venustatem multis
 commendat Photius codd. 183 et 184. Cæterum
 perperam Homericæ Centones Eudocia; Zoes so-

imperatoris temporibus, Proclo patriarcha cum A clero et maxima urbanae multitudinis parte supplicantibus, puer sublimis in aeternum tollitur. Populo obstupefacto ei longo tempore vociferante, *Kyrie eleison*, rursus demittitur, ac sibi praeceptum esse dicit, ne in cantico tersancto adderetur clausula: *Qui crucifixus est pro nobis*.

καθ' ἑαυτὸν. Τὴν δ' αἰτίαν τῆς αὐτοῦ αλευτῆς οἱ μὲν νόσον γενομένην φασίν, οἱ δ' ἐν θήρᾳ οἱ ἑλισσόντες τυμπασαίνοντες τὸν ἱππὸν ἰσθόρησαν, καὶ πληγέντων αὐτῷ καιρίων μερῶν, μετ' ἄλγος θανεῖν. Ἐν δὲ λογικῆς παιδείας οὐκ ἀνομιλήτος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων μαθηματικῶν βιβίων μετισταθμῶς, καὶ τῆς ἀστρονομίας ἀπειγέυστο· ἱκπεύειν δὲ καὶ τοξοῦσιν εἰ, ἀκρον ἤσκητό. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν γραμμικὴν καὶ τὴν πλαστικὴν δεξιῶς εἶχεν. Ἐπισικῆς δὲ τὴν τρόπον γενόμενος, μαθητικῶς πρὸς μεταχειρίσειν πραγμάτων διεκτετο· ὅθεν καὶ οἱ παρ' αὐτῷ δουθέντες ἐκτομῆαι, πολλὰ τῶν αὐτοῦ δεινῶν εἰργάσαντο, ὃ Ἀντίοχος καὶ μετ' ἐκεῖνον Ἀμάντιος καὶ τελευταῖος Χρυσάριος. Ἐν τοῖς χρόνοις δὲ (95) τοῦτου τοῦ βασιλέως, Πρόβηλος τοῦ πατριάρχου λιτανεύοντος, οὐκ ἐπὶ κήρυκα καὶ κλέισμα μίμει τοῦ πλήθους τῆς πλεως, ἀφῶν παιδίον αἶραις ἐναέριον. Τοῦ δὲ λαοῦ θαυματούμενον καὶ ἐπιπλαστον βῶντος, τὸ *Κύριε, ἐλέησον*, αὐθις, κατὰ γαίαν τὸ παιδίον, λέγων μυθῆναι μὴ εἶναι προστιθεσθαι τῷ Τρισάγιον τὸ, *Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς*.

XXIV. Theodosio mortuo, sed ejus obitu paucis B cognito, Pulcheria Marcianam accersit, senem jam, sed virum bonum et modestum: et imperatoris morte indicata: *Te, inquit, præ cæteris omnibus imperatorem elegi: si fidem dederis, te virginitatem meam, quam consecravi Deo, intactam conservaturum*. Assensum illum, patriarcha et senatu accersitis, imperatorem salutat, et diademata cingit. Erat autem Marcianus neque gestis magistratibus clarus, neque illustri genere ortus, sed gregarius miles: qui cum aliquando cum sua legione in expeditionem profectus, et in Lycia ægrotans a commilitonibus relictus, duorum fratrum Julii et Tatiani hospitio usus esset, recuperata valetudine, cum hospitibus venatum exiit. Fatigati procumbunt humi, quiescendi causa, et obdormiscunt circa 46 meridiem. Ibi Tatianus præ cæteris experrectus, aquilam videt expansis alis umbram facientem Marciano et solis ardorem prohibentem, fratremque sensim excitat, rem inusitatam ostendit, quam admirati ambo, Marciano imperium portendi existimant, idque experrecto narrant, petunt ut sui neminisset potitus imperio, ac ducentis aureis datis dimittunt. Cum denuo sub Aspare contra Vandalos bellum inferentes militans, cum aliis plurimis captus, in aula quadam custodiretur, dux Vandalorum e superiore loco per fenestram captivos spectans, Marciano dormienti umbram ab aquila fieri videt, eoque augurio et ipse im-

ΚΑ'. Ὁ μὲν εὖν Θεοδοσίος τέθνηκε. Πουλχερία δὲ μήπω πολλοῖς γνωσθείσης τῆς τοῦ αὐτοκράτορος αλευτῆς, τὸν Μαρκιανὸν μετεπέμψατο, ἀνδρα γραμῶν ἤδη, χρηστέων δὲ τοὺς τρόπους καὶ σάφροντα, καὶ ἐπαγγέλλει αὐτῷ τοῦ βασιλέως τὸν θάνατον· καὶ φησιν, ὡς *Σὲ παρὰ πάντας εἰς βασιλέα προκέρικα, εἰ μοι δοίης πληροφορίας τηρησάμενος τὴν καρδίαν ἀνέπαρον, ἢ τῷ Θεῷ ἀνατέθεικα*. Τῷ δὲ συνθεμένῳ, μετακαλεῖται τὸν πατρὸς ἀρχὴν, καὶ τὴν βουλήν, καὶ ἀναγορεύει τοῦτον, καὶ ταῖσι δαδῆματι. Ἦν δὲ ὁ Μαρκιανὸς (96) οὐτε τῶν πρώτων ἐπιφανῶν οὐτε τῶν ἐκ γένους λαμπρῶν, ἀλλὰ στρατιώτης ἀπλῶς· ὃς ποτε εἰς ἐκστρατεῖαν σὺν τῷ οἰκείῳ τάγματι ἀπῶν κατὰ τὴν Λυκίαν ἐπαρχίαν ἐνόσησε, καὶ τῶν ὁμοταγῶν ἀπολείπειτο. Ξενισθεὶς οὖν ἔκει παρὰ τισὶ δυσὶν ἀδελφοῖς, ὧν τῷ μὲν ἡ κλήσις Ἰούλιος, τῷ δ' ἐτέρῳ Τατιανὸς, καὶ τῆς νόσου βαλίας θηρεύσαντες ἐξείσι σὺν τοῖς ξενισταῖς. Ἐν δὲ τῷ θηρεύσει γενομένης κατάκοποι κατὰ τῆς ἀνεκλήθησαν αὐτοῦ ἀναπαύοντες, καὶ ὑπνωσαν περὶ μισημέριαν. Τὸν ὑπνόν δὲ πρὸς τῶν ἄλλων ὁ Τατιανὸς ἀποτιναξάμενος, ἀετὴν ὁρᾷ (97) διαπεπασμένην ταῖς πτέρυξι κατασκιάζοντα τὸν Μαρκιανόν, καὶ τὸν ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος κωλύοντα κτύσωνα. Θαυμάζας οὖν ἔρεμα διύπνιζει τὸν ἀδελφὸν καὶ τὸ καιρὸν ὑποδείκνυσσι· κάκεινος οὖν ἐξεπέπληχτο. Ἐδοξάτην οὖν καὶ ἄμφω τῷ ἀνδρὶ βασιλείας εἶναι σηματούχον τὸ ὕπνῳ αὐτοῦ γεγενῆς εἰς Μαρκιανόν, καὶ διεγερθέντι τοῦ ὑπνῶν αὐτῷ τὴν βασιλείαν προκαταγγέλλουσι, καὶ μεμνησθαι

Varie lectiones et notæ.

rori, Constantini imp. Basilii Bulgaroctoni fratris, filiae, ascribantur in cod. Colberteo, hoc lemma te: *Εὐδοξίας τῆς ἀδελφῆς τῆς κόρης Ζωῆς*. Ὁμηροῦ κεντρα. Nani quam scriptores Byzantini Eudociam, Joannes Euchaitorum metropolitanus Eudoxiam vocat, p. 41.

(95) Ἐν τοῖς χρόνοις δὲ. Hanc historiam attingere præter Zonaram, Theophanes, Acacius patr. Constantinopol. in Epist. ad Petrum Cnaphæum, Asclepiades episcopus Trallium in Epist. ad eundem Cnaphæum, Felix papa, Joannes Damascenus lib. iii. *De fide*; Alexander monachus, in lauda-

tionem S. Barnabæ apostoli; Quintianus episcopus Arcullianarum, in Epist. ad Petrum Alexandrinum, et Justinianus episcopus Siciliae in Epist. ad eundem Petrum, quorum verba excerptis Leo Allatius, in Dissert. de Liturgia S. Jacobi, n. 17. Vide Gloss. med. Græcit. in Τρισάγιον.

(96) Ἦν δὲ ὁ Μαρκιανός. Evagrius, l. ii, c. 1. Theophanes, Cedrenus, et alii.

(97) Ἀετὸρ ὁρᾷ. Simile quiddam de Basilio Macedone narrat Porphyrogenitus nepos in illius Vita, n. 5. edit. Combefisii, et ex eo Zozanus.

αὐτῶν ἀξίωσιν ὅσα τεύχεται τῆς ἀρχῆς· καὶ ὄντες ἅπασαν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν διακρίσεις χρυσίους· (98), ἀπέναι ἀφῆχαν. Αὐθις δὲ ἐν Ἀσκαρι στρατευόμενος κατὰ Οὐανδῆλων πόλεμον ἀραμένω, αἰχμάλωτος σὺν ἐτέροις πλείστοις ἑλωκῶς, ἐν αὐτῇ τιμὴ μετὰ τῶν συναιχμαλώτων περὶορρητο. Ἄνωθεν δὲ ὁ τῶν Οὐανδῆλων ἀρχηγὸς προκύπτων ἐπισκόπει τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ ἑρῶ κάκεινος κοιμώμενον τὸν Μαρκιανὸν καὶ ἀετὸν ἀνωθεν διηρημέναις ταῖς πτέρυξι σκιάν αὐτῶ ἐργαζόμενον. Κάκεινος τοίνυν εἰς βασιλείαν τείνειν τὸ ὄραμα οἰκονόμοιο, καὶ μεταπεμφόμενος τὸν Μαρκιανόν, ἀπήτηεν αὐτόν, εἰ βασιλεύσει, μὴ πολεμεῖν Οὐανδῆλοις· καὶ συνθέμενον ἀπέλυεν αὐτόν τῆς εἰρήτης. Οὕτω μὲν οὖν πρὸ μακροῦ τὴν βασιλείαν αὐτῶ προεσχημαίνεν ὁ Θεός. Τότε δ' εἰς ἔργον ἐκδοθήκασι τὰ προσημαίνόμενα, καὶ αὐτίκα μετακαλεῖται τοὺς ξενισσάντας αὐτόν ἀδελφοὺς, καὶ εὐαγγελισμένους αὐτῶ τὴν ἀρχήν, καὶ τὸν μὲν Τατιανὸν ἑπαρχὸν τῆς πόλεως ἀναδείκνυσιν, Ἰουλίω δὲ τὴν τῶν Ἰλλυριῶν (99) ἀρχὴν ἐνεχέρισαι. Γέγονε δὲ περὶ πάντας χρηστός (1). Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν τῆς Θεοτόκου (2) ἢ Πουλχερίᾳ ἀνήγειρι, καὶ ἡ τετάρτη γέγονε σύνοδος, Λέοντος τοῦ πάπα Ῥώμης, καὶ Ἀνατολίου τοῦ πατριάρχου τῆς Νέας Ῥώμης, αἰτησάμενον τὸν βασιλεῖα Μαρκιανὸν μὴ μείναι ἀζήτητα τὰ κατὰ τὸν Ἀλεξανδρείας Διδόσκορον καὶ τὸν Εὐτυχή, καὶ ὅσα παρ' αὐτῶν εἰς τὸν ἱερώτατον ἐτολήθη Φλαβιανόν. Ὀρίσθη τοίνυν σύνοδος γενέσθαι, καὶ συνηθροίσθησαν εἰς τὸν ἐν Χαλκηδόνι ναὸν τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας (3) θεοφῶροι Πατέρες ἑξακόσιοι καὶ τριακόνητα. Ἐξῆρχον δὲ τούτων (4) Δέων ὁ πάπας Ῥώμης, καὶ ὁ Κωνσταν-

perium homini portendi conjiciens, eum accersit, et pactus, si imperio potiretur, ne Vandalis bellum inferret, missum facit. Ita imperio multo ante divinitus ei denunciato, sed tum auguriis reipsa comprobatis, statim fra-res hospites, qui principatum ei gratulati fuerant, vocat, ac Tatianum praefectum urbis creat, Julio Illyricam provinciam tradit, benignum se praebens erga omnes. Sub hoc tempus, Pulcheria Deiparæ ædem in Blachernis exstruit, et quartum concilium indicitur: cum Leo, papa Romanus, et Anatolius, Novæ Romæ patriarcha, ab imperatore Marciano petivissent, ne Dioscori Alexandrini et Eutychis dogmata inexcussa relinquerentur, et commissum in sanctum Flavianum fiduciam dissimularetur. Itaque cum et xxx Patres Deo pleni Chalcedonem in ædem sanctæ martyris Euphemie conveniunt, quorum principes erant Leo, papa Romanus, Anatolius Constantinopolitanus et Juvenalis Hierosolymitanus. Convenerat autem ea Patrum multitudo contra Dioscorum et Eutychem, qui Dominum Christum Jesum alterius naturæ carnem gestasse, et unam esse naturam fabulabantur: ut eo pacto quæcunque perpessus esset, ea divinitati attribuerentur. Hos igitur divini Patres, cum a perversa opinione decedere nollent, loco motos anathemate notarunt, Theodoretum autem et Ibam receperunt: damnato et Nestorio et iis capitibus, quæ hi studio contentionis ediderant, tribusque prioribus conciliis approbatis, et sancto Symbolo confirmato. Eos porro anathemate notarunt, qui filios **7** binos statuerent, et divinitatem possibilem esse asserent, quique temperamentum et confusionem duarum naturarum

Varie lectiones et notæ.

(98) Διακρίσεις χρυσίους. Alii codd. Τριακοσίους.

(99) Τῶν Ἰλλυριῶν. Theopban. : Τῶ δὲ Ἰουλίω τὴν τῶν Λιβύων ἐνεχέρισαν ἀρχήν.

(1) Περί πάντας χρηστός. Alii codd. παρά πάντας, bonitate omnes superans.

(2) Ναὸν τῆς Θεοτόκου. Testatur Nicetas Byzantius in libro pro concilio Chalcedonensi, complures alias ecclesias Constantinopoli exstructas fuisse in honorem Deiparæ a Pulcheria Augusta, iuditis a locis in quibus ædificate erant nominibus: Τοσοῦτον γὰρ περιῆν τῇ σεβαστῇ Πουλχερίᾳ πρὸς τὴν πάναγον καὶ Θεοτόκον Μαρίαν, μητέρα τοῦ Χριστοῦ ταύτην πιστῶς ἀπακαλοῦσθαι, καὶ Θεοτόκον, καὶ μετὰ πίστεως πολλῆς ταύτην σεβόμενῃ, ὡς καὶ ναοὺς κατ' ἐξαιρετόν ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεομήτορος μεγίστου; καὶ περικαλλεῖς, καὶ κατηγιασμένους δέμασθαι, τὴν ἐπισημίαν ἐκ τῶν τόπων ἑκατόν, ἐν οἷς ψυχοδόμητο λαδόντα, δι' αὐτῶν τὸ θεῖον τῆς πίστεως αὐτῆς; τῆς πρὸς τὴν πάναγον καὶ Θεοτόκον Μαρίαν πᾶσιν ἐνδείκνυμένη. In his reconvet Theodorus lector Ecl. i Blachernæ, Chalcoptationum et Hodegorum; in Blacherna exstitit Deiparæ imago summo cultu a Constantinopolitanis habita, quam sic describit auctor ms. Vite sancti Stephani Junioris: Προσάντικρον ἱσταμένη, τοῦ ταύτης ἁγίου χαρακτῆρος, ἐν ᾧ ἐκτύπεται ἐν ταῖς ἀγκάλαις τὸν Ἰησοῦν καὶ Θεὸν φέρουσα, πρὸς τὴν κοινήν τοῦ γένους ἡμῶν σωτηρίαν, καὶ ἐπίκουρον. Vide quæ de hac æde et imagine observamus in Constantinopoli, lib. iv,

sect. 2, n. 6. Neque procul ab æde Blachernarum exstitit domus ejusdem Pulcheria Augustæ: binæ vero fuere, altera in iii regione, altera in xi quæ proxima fuit xiv, ubi exstiterat Blacherna, quod testatur Menologium Basilii 9 Maii, ubi scribitur S. Eliæ prophetæ reliquias translatas fuisse in ædem S. Laurentii ἐν Πουλχερίαναις. Nam a domo Pulcheriæ Augustæ hic urbis tractus hanc appellationem sortitus est: Ὑστερον δὲ μετακομισθὲν (τοῦ ἁγίου Ἡσαίου λεγόμενον) ἐν ΚΠόλει πλησίον Βλαχέρνων, ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Λαυρεντίου.

(3) Ναὸν τῆς μάρτυρος Εὐφημίας. Cujus descriptio exstat apud Evagrium, lib. ii, cap. 3.

(4) Ἐξῆρχον δὲ τούτων. Sanctorum Patrum 650, qui Chalcedonensi concilio interfuere memoriam agunt Græci 16 Junii, ut est in Menæis. Cujus quidem originem licet forte ascribere acclamationibus in concilio Constantinop. sub Menæ act. 5, ubi inter alia: Τὴν συναξίαν τῆς συνόδου Καλχηδόνος ἀρετῆ κήρυξον, οὐκ ἀναχωρῶ ἐάν μὴ κηρύξῃς, ἔω; ὅτι ἡ δὲ ἔσμεν· τὴν συναξίαν εἰς τὴν αὐρίον κήρυξον, τὴν μνήμην τῶν Πατέρων αὐρίον κήρυξον, ἐν Καλχηδόνι Πατέρων αὐρίον κήρυξον, σημερον ἐάν κηρύξῃς, αὐρίον ἐπιτελεῖται. Et infra: Καὶ προσεφώνησεν ὁ μακάριος καὶ ἁγιώτατος ἀρχιεπίσκοπος ἡμῶν καὶ οἰκουμηνικός πατριάρχης Ἰωάννης οὕτως· Ἐπειδὴ συναξίαν ἤθεσται τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Καλχηδόνι ἐπιτελεσθῆναι, γινώσκοντες γνώσαθε ὅτι καὶ τοῦτο ποιήσομεν γνῶμῃ τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχρίστου ἡμῶν βασιλέως. Deinde proclamatur in crastinum diem a Samuele Diacono.

sentire et profiteri auderent, aut duas naturas in Christo ante unionem, et unam post unionem confingerent, quæ formam a Domino ex nobis assumptam vel caelestem, vel alterius esse naturæ fabularentur. Statuerunt Jesum Christum Dominum nostrum perfectum esse in divinitate, et perfectum in humanitate, vere Deum et vere hominem, qui anima ratione prædita et corpore constet, ejusdem cum Patre naturæ secundum divinitatem, ejusdem naturæ nobiscum et similem per omnia nobis, peccato excepto: qui unus idem in duabus naturis, citra confusionem, citra mutationem, citra divisionem, citra separationem agnoscat, servatis utriusque naturæ proprietatibus, et in unam personam et unam hypostasim conspirantibus.

τὴν θεότητα, καὶ τοὺς κρᾶσι καὶ σύγχυσι ἐπὶ τῶν δύο φύσεων φρονεῖν καὶ λέγειν τοιμῶντας ἢ δύο μὲν εἶναι φύσεις πρὸ τῆς ἐνώσεως ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, μίαν δὲ μετὰ τὴν ἐνωσιν ἀνακλιτότητας, καὶ τοὺς οὐράνιον ἢ τιος οὐρανοῦ ἑτέρας μυθεύοντας τὴν προσληθεῖσαν ἐξ ἡμῶν τῷ Κυρίῳ μορφήν. Ἐδογματίσθη δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τέλειον ἐν θεότητι καὶ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι, καὶ θεὸν ἀληθῶς καὶ ἀνθρωπὸν ἀληθῶς, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἡμῖν ὁμοούσιον καὶ ὁμοιοὶ κατὰ πάντα, χωρὶς ἁμαρτίας, ἕνα τῶν αὐτῶν ἐν δύο φύσεσιν, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαφρέτως, ἀχωρίστως γινωσκόμενον, σαρκόμενον τῶν ἰδιωμάτων φύσεως ἑκατέρας, καὶ εἰς ἐν πρόσωπον συντρέχόντων καὶ μίαν ὁδοῦσιν.

XXV. Hæc cum a sanctis illis Patribus decreta essent, etiam pio Imperatore Marciano præsonte, Dioscorus ejus jussu Gangram relegatur: nam Eutyches jam ante infeliciter perierat. Dioscori autem loca Alexandrinus episcopus eligitur Proteus, vir sanctissimus et fide integerrima. Cum autem Eutychis et Dioscori sectatores, qui in urbe versabantur, decreta concilii subsannarent, ejusque auctoritatem non veritate, sed potentia imperatoris niti dicerent, et pravitatem sententiæ suæ stabilire conarentur: Anatolius patriarcha, et suffragatoribus suis et adversariis convocatis, ad hos ita inquit: *Quoniam sententiam vestram adhuc mordicus tenetis, neque vos perperam sentire creditis, sed nos incusatis, quasi Nestorii dogma approbemus, cum duas naturas in Servatore prædicemus, utraque citra confusionem proprietates suas retinente: istius controversiæ dijudicatio, si placet, Deo permittatur. Scribatur igitur vestra de fide sententia in uno libello, et nostra in altero, atque ambo in loco gloriose martyris Euphemie collocentur, et hujus judicium esto, utri recte aut perperam sentiant.* Hæc cum hæreticis etiam placuissent, libelli scripti, remoto lapide qui loculum claudebat, pectori martyris imponuntur, et lapis in suum locum repositus, ab utraque parte signatur. De hinc supplicationes fiunt, et preces ad Deum pervigiles, ut demonstraret, utra sententia ei cordi sit, quæ rejicienda videatur. Post triduum conve-

τινουπέδωσ Ἀνατόλιος, καὶ Ἰουβενάλιος Ἰεροσολύμοι. Συνήθροιστο δὲ τὸ τῶν Πατέρων εὐχέθως, κατὰ Διοσκόρου καὶ Εὐτυχοῦς, ἑτερούσιον ἡμῖν τὴν σάρκα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν φορέσαι μυθολογούντων, καὶ μίαν φύσιν αὐτῶν ὑπάρχειν, ὡς ἐντεῦθεν τῇ θεότητι τὰ καθήματα προ-αρμύττεσθαι. Οὐς καθεῖλόν τε καὶ ἀθεμάτισαν οἱ βελοὶ Πατέρες τὴν αὐτῶν κακοδοξίαν παρατήσασθαι μὴ θελήσαντας. Ἐδέξαντο δὲ τὸν τε Θεοδώρητον καὶ τὸν Ἰβαν ἀναθεματίσαντας τὸν Νεστορίον καὶ ἄπαι αὐτοὶ ἐκδηλώσασιν πρὸς ἕριν κεφάλαια, καὶ τὰς προτίρας τρεῖς συνόδους ἐκύρωσαν, καὶ τὸ ἕγιον ἐπεκράτησαν σύμβουλον. Ἀναθέματι καθυπαγάγοντες τοὺς τε υἱῶν δυόσα εἰσάγοντας, καὶ τοὺς καθήτην δογματίζοντας

ΚΕ'. Τοῦτων οὖν πᾶσι τοῖς θεοφορήτοις ἐκείνοις δεδογμένον Πατράσι, παρίντος καὶ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Μαρκιανοῦ, ὁ Διοσκόρος προστάξει βασιλικῇ εἰς Γάγγραν ὑπεροριος στείλλεται: ὁ γὰρ Εὐτυχὴς προτέθηκε δυστυχῶς. Ἄντι δὲ Διοσκόρου τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος χειροτονήθη Προτεριος: (5), ἀνήρ ἱερώτατος καὶ ὀρθοδοξότατος. Τῶν δὲ τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ τοῦ Διοσκόρου αἰρετικῶν ἀνὰ τὴν πόλιν στρεφόμενων καὶ διαχλευαζόντων τὰ ὑπὸ τῆς συνόδου δογματισθέντα, καὶ τῆς βασιλικῆς δυναστείας λεγόντων τὸ κράτος τῇ συνόδῳ περιεῖναι, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν οἰκίαν συνιστᾶν ἐπιπερωμένων κακοδοξίαν ὁ πατριάρχης: Ἀνατόλιος ἐκκλησιάσας τοὺς τε αὐτῶν ὁμογνώμονας καὶ τοὺς ἀντιδοξοῦντας ἐπη πρὸς (6) τοὺς ἐναγλίους: Ἐπεὶ ἐτι τῆς οἰκίας δόξης ἀντέχεσθε, καὶ οὐ πείθεσθε μὴ δοξάζειν ὀρθῶς, ἀλλ' αἰτιάσθε ἡμᾶς ὡς τὸ Νεστορίου παραδεχομένους δόγμα, δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος κηρύττοντας, ἑκατέρας ἐπρόσεως ἀσυγχύτους τὰς ἰδιότητας: ἐπιτεπείτον, εἰ δοκεῖ, τῷ Θεῷ τὴν περὶ τοῦτου εἰδικρισίον, καὶ γραφήτω μὲν κυρ' ἡμῶν ἐν τῷ τόμῳ τὸ ὑμέτερον περὶ τῆς πίστεως φρόνημα: γραφήσται δὲ καὶ κυρ' ἡμῶν τὸ ἡμέτερον: καὶ ἄμφο τῷ τόμῳ ἐν τῇ λάρακι καθήτω τῆς παρευζήμον μάρτυρος Εὐφημίας, καὶ ταύτη τῆς κρισίον δοθέντων τῶν ὀρθῶν καὶ διαστροφῶν δογματιστῶν. Ἦρσας ταῦτα καὶ τοῖς εἰρετικοῖς. Καὶ οἱ τόμοι γεγράφονται, καὶ ὁ κλειῖον λίθος τὴν λάρακα ἀφρεται,

Variae lectiones et notæ.

(5) Προτεριος. Evagr. l. ii, c. 5; Theophan. p. 9; Anastas. Bibl. in Simplicio PP. Leontius de œcclis, etc.

(6) Ἐπη πρὸς. Istius miraculi memoriam agunt

D Menæa 11 Julii. Vide eadem sub 11 Junii, et quæ observamus de æde Sanctæ Euphemie, in Constantinopoli.

καὶ οἱ χάριται τῷ στήθει τῆς μάρτυρος ἐπιτίθενται, καὶ ὁ ἄλλος αὐτῆς τῇ λάρνακι ἐπενήνεκται, καὶ σφραγίζεται ὑπ' ἀμφοῖν τῶν μερῶν. Τὸ δ' ἐντεῦθεν ἰκεταίαι πρὸς τὸν θεὸν καὶ δεήσεις παννύχιοι, ἀποκαλύψαι τίς αὐτῷ τῶν δοσῶν καταθύμιος καὶ τίς ἀποδλητὰ δοκεῖ. Καὶ μετὰ τρίτην ἡμέραν συνέρχονται, μηδὲ τοῦ βασιλέως ἀπολειφθέντος, καὶ ἀνοιγίσης τῆς λάρνακος, τῶν θαυμασίων σου, Κύρια, εὐρέθη ὁ μὲν τῶν αἰρετικῶν τόμος ἐν τοῖς ποσὶ τῆς μάρτυρος κείμενος, ὁ δὲ γε λοιπὸς τῇ δεξιᾷ ταύτης χειρὶ καταχόμενος, ἣν ἐκταίνει λέγεται πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὸν πατριάρχην τὸν τόμον αὐτοῖς ἐγχειρίζουσα. Οἱ μὲν οὖν τὸ ὄρθον πρεσβεύοντες δόγμα ἦσαν ἐν κρότοις, οἱ δὲ τοῦτοις ἑτερογνώμονες κατηφιῶντες· καὶ σκότος ὑπ' αἰσχύνῃς περιχυθέντες ἀπήλθοσαν· τινὲς δ' ἐκ τούτων καὶ πρὸς τὸ ὀρθόδοξον μετεβάλλοντο. Κατὰ τὸν τότε χρόνον καὶ ἡ βασίλις Πουλχερία θήσκει εὐσεβῶς τε καὶ εὐκλειῶς, καὶ ἐπ' ἑλίσει χρῆσταις. Πάντα γὰρ τὸν πλοῦτον αὐτῆς δένειμε πένθει, καὶ τῷ πρὸς τοῦτου· ἔλεψεν τὸν τοῦ Θεοῦ ἐκτήσατο ἔλεον. Οὐαλεντινιανὸς δὲ ὁ ἀνεψιὸς Ὀνωρίου, οὗ ἀνω που ἐπεμνήσθημεν, ὡς ἐκ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ γεννηθέντος τῆς Πλακιδίας, βασιλεύων ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ, ἀγεται εἰς γυναῖκα Εὐδοξίαν τὴν παιδα τοῦ νέου Θεοδοσίου. Ἐκδειχτημένως δὲ βιώσκειν καὶ ἀσιγῶς, τὴν μὲν οἰκίαν γαμεθὴν εἶα, καίτοι κίλλους εὐ ἔχουσαν, ἀλλοτρίαις δὲ συνεφθείρετο· ἐπέχρητο δὲ καὶ μαντείας καὶ γοητείαις. Οὕτω δὲ βιώσκειν οὐκ εὐαγῶς, ἀποβιώσκει ἔλαστινός. Μάξιμος γὰρ εἰς τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ πατριαίων, ἔγγονος δὲ τοῦ πάλας τυραννήσαντος Μαξίμου, ὃν ὁ μέγας κατεπολέμησε Θεοδόσιος, ἐνδον τῶν βασιλείων γενόμενος ἐν αὐτοῖς τὸν Οὐαλεντινιανὸν ἀποσφάττει, καὶ τῇ Εὐδοξίᾳ βίβρα συμμίγνυται, καὶ τῆς βασιλείας κρατεῖ. Ἡ δὲ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Θεοδοσίου θανόντος, καὶ τῆς Πουλχερίας ἐκμετρησάσης τῆς ἡλικίας, ἐκδικήσιν ἐξέρωθεν μὴ ἐλπίζουσα διαπέμπεται πρὸς Γιζέριχον τὸν Οὐανδῆλων βήγα καλούμενον, καὶ τῆς τοῦ Μαξίμου τυραννίδος δι' αὐτοῦ ἀπλλαγῆναι ἐκλιπαρεῖ· καὶ ὅς ἐπιποιεῖ τῇ Ῥώμῃ σὺν τῷ στόλῳ καὶ δυνάμει πολλῇ. Ὁ δὲ Μάξιμος ἀπέδρα ταύτης, καὶ κτείνεται παρὰ τῶν συνόντων αὐτῷ. Ὁ δὲ Γιζέριχος (7) ἀπόπως τῆς Ῥώμης κρατεῖ, καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῆς συγκομισάμενος ἅπαντα, καὶ τὰ τῶν θεῶν νῶν ἀναθήματα ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα καὶ λίθοις κοσμούμενα, καὶ τινα τῶν παρὰ Τίτου κοσμισθέντων ἐξ Ἱεροσολύμων σκευῶν τοῦ ἑκείνου ναοῦ, εἰργασμένα καὶ αὐτὰ ἐκ χρυσοῦ, λαβὼν δὲ καὶ τὴν Εὐδοξίαν σὺν ταῖς δύο θυγατράσιν αὐτῆς ἐπανήλθεν εἰς Ἀφρικὴν. Καὶ τὴν μὲν τῶν θυγατέρων αὐτῆς τὴν Εὐδοξίαν τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν οἰκείων υἱῶν Ὀνωρίῳ συνέζυξε, τὴν δὲ γε λοιπὴν μαθὼν ἀνδρὶ κατηγυῆσθαι τῷ πατριαίῳ Ὀλυβρίῳ, ἐτήρει σὺν τῇ μητρὶ Εὐδοξίᾳ, ἐνθα δύο διαγαγούσα ἐνιαυτοῦς ἡ βασίλις Εὐδοξία ἐπανήλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον μετὰ

niunt, imperatore 48 etiam presente, aperto loculo, o rem miram! libellus hæreticorum ad pedes martyris invenitur, alter in manu ejus dextra, quam extendisse fertur ad imperatorem et patriarcham, ac libellum eis porrexisse. Itaque rectæ sententiæ assertores plaudere, a' lversarii vero demissis vultibus et præ pudore caligantibus abire, quidam etiam veram sententiam amplecti. Eo tempore Pulcheria imperatrix pie, gloriose et cum spe bona moritur, omnes suas opes dilargita pauperibus, et misericordia erga illos divina misericordia redempta. Valentinianus vero, cujus supra obiter est facta mentio, Honorii e sorore Placidia nepos, Romæ veteris imperator, Eudoxiam junioris Theodosii filiam uxorem ducit. Sed homo vitæ insolentis et flagitiosæ, ommissa conjuge, quamvis elegantî forma, in stupris et adulteriis volutabatur, divinationibus etiam et præstigiis deditus. Ut igitur vitam agebat nefariam, ita miserabilem sortitus est interitum. Maximus enim, patricius Romanus, ex illius Maximi familia quem tyrannide occupata magnus Theodosius debellarat, palatium ingressus, Valentinianum perimit, Eudoxiam vi stuprat, imperium invadit. At illa, Thodosio patre mortuo, Pulcheria item defuncta, cum nullum alium injuriæ vindicem speraret, a Gensericho Vandalorum rege precibus impetrat, ut per eum a Maximi tyrannide liberetur. Is igitur cum classe et copiis magnis Romam venit, Maximo, cum inde profugisset, a suis occiso, urbe citra laborem positur, et omnes ejus divitias, sacrarum ædium aurea donaria et gemmis ornata, nonnulla etiam vasa e templo Hierosolymitano a Tito allatâ, aurea et ipsa, una cum Eudoxia et duabus ejus filiabus in Africam secum asportat. Cujus filiam Endociam natu majori filio Honoricho jungit: alteram, quia Olybrio patricio desponsam noverat, cum matre asservat. Quæ cum biennium ibi egisset, cum filia Placidia, regnante adhuc Marciano, Byzantium revertitur, relicta filia Eudocia, quæ, quamvis annos xvi cum marito vixisset, genito Hildericho filio, tamen ejus consuetudinem ob Arianismum ægre ferens, nacta opportunitatem et ipsa Constantinopolim secedit, matre jam defuncta. Inde Hierosolyma 49 profecta, moritur. Obiit et Marcianus, cum annos sex et aliquot menses imperasset, sive ex morbo, sive veneno Asparis patricii nutu dato, admodum senex, vir miti ingenio et erga subditos benignus: dicere solitus, imperatori non capienda esse arma, dum pacem agere liceret. Aspar patricius, etsi multum poterat, non tamen imperator creatus est a populo Constantinopolitano, ob Arianæ sectæ studium. Quare ipse Leonem, sive suapte auctoritate, sive accepta a populo potestate, imperatorem declarat, stipulatus, ut alter filiorum suorum Cesarea co-

Variæ lectiones et notæ.

(7) Γιζέριχος. Qui Geyiricus Eusebio in Chronico, Gensericus cæteris scriptoribus.

rona insigniretur; quod cum ille promississet, ad regium fastigium est evectus. Is Leo Asparia procurator fuerat: alii tribunum et Selibrianorum vectigalium fuisse praefectum, alii genus e Thracia ducere, alii ex Dacia Illyrica, aiunt.

Και λαδομένη καιρού, και αύτη εις την Κωνσταντινου μεταχωρεῖ, ἤδη τῆς μητρὸς αὐτῆς θανατώσης· εἶτα εἰς τὰ Τεροσόλυμα ἀπεισι, καὶ καὶ τελευταίᾳ. Μαρκιανὸς δὲ θνήσκει ἐξ βασιλεύσας ἐτη καὶ μῆνας τινὰς, ὡς μὲν τινες λέγουσιν, νεώσας, ὡς δὲ τινες, φαρμαχθεὶς νεύσει τοῦ πατρικίου Ἀσπαροῦ, πρεσβύτης γενόμενος, καὶ ζήσας ἐπιμακρόν. Ἐπεικῆς δὲ τὴν γνώμην ὧν καὶ πρὸς τοὺς ὑπηκόους χρηστέος, εἶπε μὴ δεῖν ὄπλα βασιλείᾳ κινεῖν, ἕως εἰρήνευθαι ἐξόν. Μέγα δὲ τότε δυνάμενος ὁ πατρικίος Ἀσπαροῦχ ἡρετίσθη βασιλεύσαι παρὰ τοῦ δήμου τῆς πόλεως, οὗ τῆς Ἀρείου ἦν μετέχων μερίδος. Διὸ τὸν Λέοντα αὐτὸς ἐβασιλεύσας, ὡς μὲν τινες ἰστέρησαν, αὐτοβούλων, ὡς δ' Ἴνιοι, παρὰ τοῦ δήμου τὴν ἐξουσίαν λαθῶν· ὃν κτήσεων αὐτοῦ, ὡς λεγέται, προνοούμενον, ἀπήτησε Καίσαρα στέψαι ἄτερον τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο ἐπαγγελλόμενος, εἰς τὴν τῆς βασιλείας περιωπὴν ἀνακόμει· τὸν ἔπειροι δὲ τριβούνον εἶναι αὐτὸν φασί, καὶ τῶν ἐν Σηλυβρίᾳ τελῶν ἀρχόντα. Καὶ οἱ μὲν ἐκ Θρῆκῶν τὸ γένος εἰκάζουσιν αὐτὸν λέγουσιν· οἱ δὲ ἐκ Ἀσπῶν τῶν ἐν Ἰλλυρίᾳ.

LIBER DECIMUS QUARTUS.

I. Leonem roccatis imperium adeptum crebris flagitationibus urgebat Aspar, ut, quemadmodum promississet, alteram filiorum suorum Caesarem appellaret. Cum contaretur, purpura ejus prehensa: *Imperator, inquit, hac veste indutum mentiri nefas est. Cui respondit ille: Eliam cogi, et instar mancipii trahi, nefas est. Sed cum tandem resistere non posset, necessitati cedens, filium filius ex patricio Caesarem facit, Ardaburii fratrem. Id factum nec senatui fuit gratum, et urbanam multitudinem ad seditionem impulit. Verebantur enim ne, imperio ad Asparis familiam devoluto, Ariani, data impunitate, pluribus etiam incommodis, quam priores, orthodoxos afficerent. Congressi igitur clerici et monachi, et e populo qui de fide recte sentiebant, ab imperatore petunt, ut ejusdem religionis Caesarem sibi designaret. At ille tum et verbis et factis seditionem suppressit, cumque interea nonnihil temporis elapsum esset, Asparem insidiatum sibi, cum Ardaburio filio interfecit. Isocasium vero quaestorem, virum eruditum, cum ob alia quaedam, tum de paganismo accusatum, dignitate erepta, praefecto examinandum tradidit. Cui cum ille habitu condemnati in praetorium adducto dixisset: *Vides, Isocasi, quo in statu sis? Ille respondit: Video equidem, neque* 50 *videtur mihi novum, si homo cum sim humanis**

Δ'. Ἄρι δὲ καταστάντος τοῦ Λέοντος αὐτοκράτορος, ὁ Ἀσπαρ (8) ἐπέκριντο βιάζων αὐτὸν Καίσαρα ποιῆσαι ἄτερον τῶν υἱῶν αὐτοῦ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν. Ἀναβαλλομένου δ' αὐτοῦ, ὁ Ἀσπαρ τῆς βασιλικῆς ἀκουργίᾳ ἀφάμενος ἔφη· Βασιλεῦ, τὸν ταύτην ἀπαχόμενον ψεύδεσθαι οὐ καὶ χρᾶται· ὃς ἀνθυπήγαγεν· Ἄλλ' οὐδὲ βιάζεσθαι καὶ ἀγεσθαι ὡς ἀνδραπόδοσιν. Μέχρι δὲ τέλους ἀντίχεν μὴ οἴεσθε ὧν, εἰκὼν ἀνάγκη Καίσαρα ποιεῖ ἀπὸ πατρικίου (9) τὸν τοῦ Ἀσπυροῦ παῖτα, Ἀρδαβουρίου δὲ ἀδελφόν. Τοῦτο καὶ τῆ συγκλήτῳ ἀποθύμιον ἔδοξε, καὶ τὸν δῆμον τῆς πόλεως· εἰς στάσις ἐκίνησεν. Ἐσθδεδεταν γὰρ μὴ εἰς τὸ γένος τοῦ Ἀσπαρο· περιεστάντος τοῦ κράτους, παρρησίας αὐθις λαβόμενοι οἱ Ἀρειανοὶ πλείονα κακὰ τῶν προτέρων εἰς τοὺς ἁρθοδόξους ἐνδείξονται. Συνελθόντες οὖν οἱ τοῦ κλήρου καὶ οἱ μονάζοντες, καὶ τοῦ δήμου τῆς πόλεως ἕσαν ὁμοῦ ἐκφρονεῖν περὶ τὴν πίστιν, ἰδέοντο τοῦ βασιλέως ἐμόρρηνα σπῆσι Καίσαρα προχειρίσασθαι. Ὁ δὲ τότε μὲν οἷς τε εἶπε καὶ οἷς ἐποίησε τὴν στάσιν κατηύνασι. Μεταξὺ δὲ παραβύτητος καιροῦ, ἐπιβουλεύοντας αὐτῷ φωράσας τοὺς περὶ τὸν Ἀσπαρα, κακείνον καὶ τὸν Ἀρδαβουρίον ἔκτεινε. Ἰσοκάσιον (10) δὲ τὸν κομιστόταρον λόγιον ἄνδρα διαβληθέντα ἐπ' ἄλλοις τίσις καὶ ἐπὶ Ἑλληνισμῷ, τῆς ἀξίας γυμνώσας τῷ ἐπίτρω περιβύτην εἰς ἐξέτασιν. Εἰσαγαμένῳ δ' εἰς τὸ δικαστήριον ἐν σχήματι κατακρίτου, ἔφη αὐτῷ ὁ

Variae lectiones et notae.

(8) Ὁ Ἀσπαρ. Vide Marcellinum comit. an. 15 Leonis, et Procop. lib. 1 De bello Vand. c. 6, ubi de Asparis Arianismo.

(9) Ἀπὸ πατρικίου. Ita tres mss Regii, quartus habet ἀπὸ πατρικίου, verum legendum πατρικίου, absque ἀπὸ, vel ἀπὸ. Quippe patricius, seu patriciolus, Asparis filius, et Ardaburii frater, tum Caesar a Leone dictus est, desponsa eidem filia, ut auctor est Marcellinus comes, qui Patricium, seu Patriciolus, Asparis filium, Ardaburii fratrem, Caesarem generumque Leonis principis appellatum

D fuisse scribit. Ita etiam Victor Tununensis. At Metaphrastes, seu quivis alius in Vita ms. sanctae Melanæ virginis, Leonis filium Asparis filio pactum cum Caesarea dignitate tradit; sed paulo post interfecto Ardaburio, dirempta fuisse nuptiarum pacta. Asparis familiam perstrinximus in Familiis Byzantinis, in Leone M.

(10) Ἰσοκάσιον. Historiam narrant Chronicon Alexandr. Theophanes et Cedrenus anno 10 Leonis.

Ἐπαρχος Ὀρῆς, Ἰσοκάσις, ἐν οἷς εἰ καταστάσει; Ἄ
 Ὁ δὲ, Ὀρῶ, εἶπε, καὶ οὐ ξενίζομαι δεῖ ἀνθρώπος
 ὄν ἀνθρωπίναις περιπέπτωκα συμφοραῖς· σὺ δὲ
 δίκασσον ἐπ' ἐμοί, ὡς ἐδίκασες σὺν ἐμοί. Τούτων
 ἀκούσας ὁ δῆμος τὸν μετὰ βασιλέα εὐφήμησε, τὴν
 δ' Ἰσοκάσιον ἐξαρπάσαντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀφ-
 ἤγαγον· βαπτισθέντα δὲ τοῦτον μαθῶν ὁ κρατῶν ἤσθη.
 Οὗτος ὁ βασιλεὺς εἶχε γυναῖκα καλεχήμενην Βηρίναν,
 ἐξ ἧς ἐγένοντο αὐτῷ θυγατέρες δύο, Ἀριάδνη καὶ
 Λεοντία· ὣν τὴν μὲν τῷ Ζήνωνι κατηγγύησε, τὴν
 δὲ Λεοντίαν συνέζευξε τῷ πατρικίῳ Μαρκίανῳ, υἱῷ
 Ἀνθεμίου τοῦ βασιλευσάντος ἐν τῇ Πρώμῃ. Ἐπὶ τοῦ-
 τῷ γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει φορικωδέστατος
 ἔμπρησμός (11), ὃς ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης,
 ἀπὸ τοῦ ἀρκύου δηλαδὴ μέρους ἕως τοῦ μεσημβρι-
 οῦ τὴν πόλιν διέζωσεν, εἰς μῆκος δὲ διεξῆλθεν ἀπὸ
 τοῦ Βοσπόρου μέχρι τοῦ ναοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ
 Καλυβίτου· πρὸς δὲ νότον, ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου
 Ἀποστόλου Θωμᾶ (12) μέχρι τοῦ ναοῦ τῶν μεγάλων
 μιστρύρων Σεργίου καὶ Βάκχου· ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῆς
 πόλεως, ἀπὸ τοῦ Ἀκύσου ἕως τοῦ Ταύρου τὰ ἐν
 μέσῳ πάντα κατέκαυσεν. Ὅτε λέγεται καὶ ὁ Ἄσπαρ
 διαθεῖν τὰς ἀγίας, ἀγγεῖον κλήρας ὕδατος ἐπὶ τῶν
 ὤμων φέρων, καὶ τὸν δῆμον παρακαλῶν ὁμοίως· ποιεῖν
 ἵνα τὸ πῦρ κατασθῆσσι, καὶ διδοῦς ἐκάστῳ ὅπερ μί-
 σθοῦ νόμισμα ἀργυροῦν. Διήρκεσε δὲ τὸ πῦρ καίτιο
 τῆν πόλιν νεμέμενον, ἑφ' ἡμερῶν τετρακτίων, καὶ
 κατέκαυσε πρὸς τοὺς ἄλλους τὸν τε ἐν τῷ σενάτῳ
 καλουμένῳ μέγιστον οἶκον (13), εἰς ὃν ἦ τε γερουσία
 καὶ οἱ λογάδες συνερχόμενοι ἐβουλεύοντο, καὶ αὐτὸς C
 ὁ βασιλεὺς, ὅτε στολὴν ὑπατικὴν ἀνελάμβανεν, ἔργον
 περιφανὲς καὶ ὑπέρλαμπρον· καὶ τὸ καλούμενον
 Νυμφαῖον (14), οἶκον ἕτερον ἀντικρὺ καίμενον τοῦ
 προβῆθέντος οἴκου, εἰς τὸ τοὺς γάμους γίνεσθαι ἐν
 αὐτῷ χρηματίζοντα τῶν μὴ κατηγμένων οἴκους, χω-
 ροῦντας κλήθος ἐν αὐτοῖς· καὶ ἕτερον οἶκον ἐν τῷ
 Ταύρῳ βασιλικὸν πολυτελεῖ τε καὶ μέγιστον· καὶ
 ἐπὶ τούτοις ναοὺς περιφανεστάτους καὶ ἰδιωτικὰς οἰ-
 κίας τῶν λαμπροτέρων πολλὰς. Τοῦτου κρατοῦντος,

*casibus subjeceam. Tu vero ita de me statue, ut
 mecum jus dixisti. His populus auditis, imperato-
 rem laudat, et Isocasium raptim in ecclesiam ab-
 ducit. Quem cum imperator baptizatum audivisset,
 lætatus est. Uxorem habuit Leo Verinam, e qua
 duas filias suscepit, Ariadnam et Leontium, qua-
 rum illam Zenoni despondit, hæc Marciano patri-
 cio, Anthemii filio, qui Romæ imperavit. Hujus
 temporibus Constantinopoli horrendum incendium
 exstitit, a mari ad mare, hoc est a septentrione
 versus meridiem pervagatum: in longitudinem, a
 Bosporo versus ædem Sancti Joannis Calybitæ:
 versus austrum, ab æde sancti apostoli Thomæ
 usque ad ædem magnorum martyrum Sergii et
 Bacchi: in urbis medio, a Lauso usque ad Tau-
 rum, et quæ in medio fuerant, combussit omnia.
 Quo tempore fertur Aspar vas aquæ plenum hu-
 meris ferens vicos percurrisse, et suo exemplo
 populum cohortatus ad restinguendum incendium,
 et singulis nummum argenteum pro mercede de-
 disse. Ea flamma urbem per dies quatuor depasta
 est, et præter alia curiam maximam, quo et sena-
 tus et delecti cives deliberatum convenire sole-
 bant, atque ipse imperator consularem vestem
 sumpturus, opus illustre et splendidissimum: et
 aliam domum amplissimam e regione huic sitam,
 Nymphæum, nomine ex eo indito, quod ibi nup-
 tias celebrarent, qui propriis ædibus carabant:
 ad hæc aliam domum regiam in Tauro sumptuo-
 sam et maximam: prætereaque templa celebra-
 rima, et privatas ædes illustrium hominum multas.
 Hoc regnante fertur etiam Antiochia vehementis-
 simo terræ motu fere tota concidisse, et in agro
 Byzantio pluvia cineris palmi altitudine decidisse.
 Quibus prodigiis perterritus imperator, urbe re-
 licta, longo tempore apud Sanctam Mamantem ha-
 bitavit. Legionibus ejus præfectus fuit Rusticius,
 vir strenuus et rei militaris peritissimus, in cujus
 mortali locum suffecit Verinæ uxoris fratrem Ba-*

Varie lectiones et notæ.

(11) Ἐμπρησμός. De hoc incendio anno 12
 Leonis agit Evagrius I, II, c. 13; præterea scripto-
 res omnes. Illius memoriam agunt Græci I Se-
 ptemh. De ædibus vero eo consumptis, hic memo-
 ratis, dicimus in *Constantinopoli Christiana*.

(12) Ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου
 Θωμᾶ. Ab æde S. Thomæ apostoli, quam Amanū
 vocat Theophanes, de qua copiose egimus in
 nostra *Constantinopoli*, lib. IV, sect. 5, n. 34, ad
 cujus Encæniam nescio an referri debeant hæc verba
 scholiastæ Basilicæ ad lib. XII, pag. 80: "Ἐστ' οὗ-
 τῶν καὶ νομισματὰ τινες πομπῆς γονομένης προσ-
 φέρουσι πρὸς ἐπιβαίειν, ὅπερ ἐν τοῖς ἔγκαινοῖς τοῦ
 ἁγίου Θωμᾶ ποιοῦσιν οἱ ζυγοστάται."

(13) Τὸν τε ἐν τῷ σενάτῳ καλουμένῳ μέγιστον
 οἶκον, etc. Senatium appellant scriptores Byzantii
 ædem in quam senatus conveniebat, in qua varia
 erant ædificia, atque in primis Basilica, seu Regia
 Porticus, de qua, ut de senatu, copiose egimus in
Constantinopoli Christ. lib. II, sect. 9, n. 1. Aliqua
 hæc quidem regiam Basilicam, quam μέγιστον
 οἶκον vocat Zonaras, pro foro ipso usurpat Justi-
 nianus in Novella 82, cap. 3: Καθεδούνα: δὲ οἱ

δικασταὶ δεητικῶς ἐπὶ τῆς βασιλείου στοῦς, ἐν οἷς
 καὶ νῦν οἰκίσκοι δικάζουσιν, etc. *Sedebunt autem
 hi pedanei iudices continue, et nunc in regia Basili-
 ca, in quibus et nunc domunculis judicant, etc.*
 Verba sunt veteris interpretis, qui Porticum Re-
 giam, *Regiam Basilicam* vertit. Ubi præterea ob-
 servare est in Basilica Constantinopolitana varias
 fuisse ædificulas, in quibus iudices considebant, ut
 hodie in foris parlamentariis plures sunt, uti ro-
 cantur, *camera*, seu iudicium concessus. Sed et
 Synesius, in epist. 57, τὴν πρὸν βασιλείου τὴν
 πάλαι κριτήριον fuisse ait, urbis scilicet Pentapo-
 litanæ. Neque aliter scriptor inædus Vitæ S. Sa-
 mouæ et sociorum: Νυκτὸς οὕσης, παρ' ἀλεκτρού-
 των φῆδ' ἀνέστη ὁ ἡγεμὼν, λαμπρῆς τε καὶ δο-
 γμῶροι τοῦτου προήσαν, καὶ τὴν βασιλικὴν λεγο-
 μένην καταλαβὼν, ὅποιος αὐτῷ τὸ δικαστήριον
 συγκεκρήθη, ἐπὶ τοῦ βήματος σεβασῶς προκαθί-
 ζεται.

(14) Νυμφαῖον. Eustathius I, III: Νυμφαῖον,
 περιεκτικῶ λόγῳ, ὁ τόπος ἐν ᾧ οἱ νόμφοι. Vide
 nostram *Constantinopolim*, lib. I, sect. 26.

siliscum : qui cum magna classe contra Genzoricum in Africam profectus, turpissime victus est, sive ex temeritate atque inscitia rei bellicæ, sive per proditionem, accepta ab hoste maxima pecunia. Fertur enim, commisso prælio, nave prætoria, **51** conversa paulatim fugisse, itaque animis hostium auctis, suorum imminutis, cum paucis turpiter rediisse domum, cæteris navali pugna interfectis. Nepotem Leonem e Zenone et Ariadua genitum, infantem adhuc, diademate cinxit, quod Zenonem nequaquam idoneum regno judicaret, ob animum minime regium, et formam imperio indignam. Nam et facie erat odiosissima, et animo longe deteriore. Quidam auctores sunt Asparem et Ardaburium ea gratia a Leone interfectos, ut nepotem ex filia, Leonem juniorem, imperatorem crearet, veritum illorum potentiam, ne despecta hujus infantia imperium sibi vindicarent. Hoc imperatore pretiosa Deiparæ sanctissimæ vestis e Palæstina Romam novam translata, et ab illo in argenteo loculo, in æde quam ipse in Blachernis struxerat reposita est, quæ ædes ex eo Sacer loculus appellatur. Anatolio patriarcha defuncto, qui octo annis Ecclesiæ præfuerat, successit Gennadius, qui cum et ipse post tredecim a nos obisset, in ejus locum suffectus est Acacius. Etiam Leo imperator ex morbo decedit, anno imperii decimo octavo, Leone juniore successore relicto : cum aliis virtutibus ornatus, tum clementia in primis. Solebat enim dicere, quemadmodum sol, quibus affulserit, iis calorem suum impertiri solet : ita etiam ab imperatore clementiam eis tribuendam, quos aspexerit.

δεδυνμένους, μήποτε τῆς νηπιότητος ἐκεῖνον καταφρονήσαντες, τὴν ἀρχὴν σφετερίζονται. Ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλέως καὶ ἡ τιμὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐσθῆς (18) εἰς τὴν Νέαν Ῥώμην ἐκομισθῆ ἐκ Παλαιστίνης, καὶ ἀπετέθη ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ δομηθέντι ναφ̄ ἐν Βλαχέρναις ἐν ἀργυρέᾳ σοφῷ δι' ἣν καὶ ὁ ναὸς Ἁγίας σοφὸς κατωνόμασται. Τοῦ πατριάρχου δὲ θανόντος Ἀνατολίου, ὃς ἐπ' ἑτη προέστη τῆς Ἐκκλησίας ὀκτώ, Γεννάδιος χειροτονεῖται. Τούτου δὲ ἐνιαυτοῦ ἰθὺναιτος τῆν Ἐκκλησίαν δέκα ἐπὶ τρισὶ, καὶ

καὶ σεισμὸν φοβρότατον ἐν Ἀντιοχείᾳ (15) γενέσθαι λέγεται, ὡς μικροῦ τὴν πόλιν ἐκείνην πᾶσαν καταπεσεῖν, ὑσθῆναι δὲ καὶ σποδὸν (16) ἐν τῇ Βυζαντιῶδι πολλήν, ὥστε καὶ εἰς παλαιστὴν αὐτὴν ὑψωθῆναι. Ἐκ τούτου δεδαιλιεῖσθαι τὸν βασιλεῦσα τῆς πόλεως ἐξελθεῖν, καὶ διατρίβειν ἐπὶ πολὺ κατὰ τὸν ἄγων Μάμαντα (17). Οὗτος βασιλεύσας στρατοπεδάρχην προχειρίσαστο Ῥουστίκιον, ἀνδρα γενναῖόν τε καὶ στρατηγικώτατον· θανόντος δ' ἐκεῖνου, τὴν τῆς βασιλείας τῆς Βηθλῆνης ὀμαίμονα Βασιλίσκον ἀνείλετο. Ὅς σὺν στόλῳ πολλῷ κατὰ Γιζερῆχου στρατεύσας ἐν Ἀφρικῇ, ἰττήθη λίαν αἰσχροῦς, καὶ τὸ πλεῖον τοῦ στόλου ἀπέβαλεν, ὡς μὲν τινες ἱστοροῦσιν, ἐκ κακοβουλίας, καὶ τοῦ μὴ εἶναι καὶ στρατηγικῶς διαθεῖναι τὸν πόλεμον, ὡς δ' ἄλλοι, ἐκ προδοσίας· γρήματα γὰρ αὐτὸν πλείστα παρὰ Γιζερῆχου φασὶ λαβεῖν· καὶ τοῦ πολέμου σὺρραγέντος στέφει τὴν ναυαρχίδα τριήρη, καὶ πρύμναν κρουσάμενον, εἰς φυγὴν τραπέσθαι, κίντευθεν θάρσος μὲν ἐνεκέννε τὸς ἐναντίους, τῶν δ' οἰκείων καταβαλεῖν τὰ φρονήματα, καὶ τὸν μὲν ἐπανελεῖν δυσκλεῶς μετ' ὀλίγων. τοὺς δὲ λοιποὺς ἐν τῇ ναυμαχίᾳ πεσεῖν. Τούτῳ τῷ βασιλεῖ ἔγγονος ἐξ Ἀριάδνης τῆς θυγατρὸς ἐγεννήθη καὶ Ζήνωνος, ὃν Λέοντα ὀνομάσας ἐκεῖνος βασιλικῶ ταινιολ διαδήματι, ἐπὶ νηπία πάνυ τῇ ηλικίᾳ. Τὸν γὰρ Ζήνωνα μὴ προσήκοντα τῇ βασιλείᾳ ἐκρίνευ, ὅτι μήτε τὴν γνώμην εἶχε βασιλικήν, μήτε μὴν εἶδος ἀξίον τυραννίδος· ἀλλὰ καὶ τὴν ὄψιν ἦν εἰδεχθέστατος, καὶ τὴν ψυχὴν εἶχε τῆς ἡφῆως χείρονα. Διὰ τούτῳ τινες ἱστοροῦσιν ἀναρεθῆναι τὸν Ἀσπαρὰ καὶ τὸν Ἀρδαβούριον παρὰ τοῦ ἀτοκράτορος Λέοντος, θέλοντος τὸν θυγατρίδων αὐτοῦ τὸν μικρὸν Λέοντα βασιλεύειν· φοβούμενον δ' ἐκεῖνον ὡς μέγα

Varia lectiones et notæ.

(15) Ἐν Ἀντιοχείᾳ. Accidit hic terræ motus Antiochiæ, an. 4 Leon. juxta Evgrium, lib. ii, cap. 12 : Theophanem, et al. Tradit Marcellinus comes Isaacum Antiochenæ Ecclesiæ presbyterum scripsisse elego carmine hanc Antiochiæ ruinam.

(16) Σποδόν. Vide quæ de hoc pulvere adnotamus in nostra Constantinopoli, lib. iv, sect. 5, n. 2.

(17) Κατὰ τὸν ἄγιον Μάμαντα. Vide Chron. Alexandr. an. 12 Leon. De Palatio S. Mamantis egimus in Constantinopoli, lib. iv, sect. 12, n. 3. Illius præterea meminit auctor ms. Vitæ S. Andree in Crisi : καὶ ὅθι πρὸ τῆς πόλεως ἐν τοῖς τοῦ μάρτυρος Μάμαντος λεγομένοις βασιλείοις.

(18) Θεοτόκου ἐσθῆς. Chronicon ms. Georgii Hamartoli in Leone M. : Καὶ τῆς Θεοτόκου ἡ ἐσθῆς εὐρεθεῖσα ἐν Ἱεροσολύμοις παρὰ τινι εὐλαβεστάτῃ γυναικὶ Ἐβραίδι καὶ παρθένῳ, ἱερῶς διεφυλάχθη, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει διακομισθεῖσα ἐν Βλαχέρναις ἀπετέθη, καὶ τὰ λείψανα τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, καὶ κατετέθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῆς ἐνθα ὁ βασιλεὺς ναὸν οἰκοδομήσας τῆς Θεομήτορος, καὶ σερὸν ἐν γρουσῷ καὶ ἀργύρῳ κατασκευάσας, κατέθετο ταύτην· ἥτις ἐξ ἐρίων ἀρθάρτων ἐξυφα-

μένη, καὶ ὁ στήμων ἡμοιεῖσθαι καὶ διόμοιος ἀδιάφορος ἐστὶ καὶ ἀδιάλυτος, μέχρι νῦν τὸ θαῦμα τῆς Θεομήτορος κηρύττουσα. Multa alia in hanc rem adnotamus in nostra Constantinopoli Christiana, lib. iv, sect. 2, n. 6, et in notis ad Alexiam Annæam, ubi vestium Deiparæ historiam fusiùs describimus : quibus duntaxat addere placet quæ habentur in cod. Reg. 2754, fol. 223 : Περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. Ἰστέον ὅτι κατὰ τὸν ἱστορικὸν Ἀφροδιτιανὸν, τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τὸ ἦθος ἦν σεμνὸν, ὀλιγολόλος, ταχυπήχους, σεμνοπεριπάτητος, ἀπαρήσιαστος, πρὸς πάντα ἄνθρωπον, ἀγέλατος, ἀτάραχος, ἀόργητος, εὐπροσκύνητος, τιμητικὴ, τιμῶσα καὶ προσκυνούσα πάντα ἄνθρωπον, ὥστε καὶ θαυμάζεσθαι πάντα ἄνθρωπον τὴν σύνεσιν αὐτῆς καὶ τὸν λόγον· τῇ ηλικίᾳ μέση· ἄλλοι δὲ τριήχων αὐτὴν εἶναι λέγουσι, σιτόχροος, ξανθόβριξ, ξανθόμματος, εὐόφθαλμος, μαυρόφρυς, μεσοβρίν, μακρόχειρ, μακροδάκτυλος, μακρόμυχος, εὐστολος, ἀτυφος, ἀσημάτιστος, ἀδίακτετος, ἱμάτια αὐτόχροια φέρουσα καὶ ἀγαπῶσα· καὶ μαρτυρεῖ τὸ ὄμορφιον αὐτῆς τὸ ἐπὶ τοῦ νοσῷ αὐτῆς κείμενον.

την ζήτην ἐκμετρήσαντος, ἀντεισηχθη Ἀκάκιος. Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ Λέων νοσήσας ἐξέλιπεν, ὀκτωκαίδεκα βασιλεύσας ἐνιαυτούς, τὸν μικρὸν Λέοντα διάδοχον τῆς βασιλείας καταλιπών. Κακόσμητο δὲ καὶ ἄλλαις μὲν ἀρεταῖς (19), ἐπιλάμπει δ' ἐκείνῳ μάλιστα τὸ φιλοκτιστόν, εἰσθότι λέγεται, ὅτι Ὀσπάρ ὁ ἥλιος οὗ ἐπιλάμπει τῆς θέρμης αὐτοῦ μεταδιδωσιν, οὕτω δὲ καὶ τὸν βασιλέα οὗ ἐν ἐπιβλέψῃ οὐκ αὐτοῦ ἀξιοῦν.

Β'. Καταλειφθεὶς οὖν ὁ μικρὸς Λέων, νηπιάζων ἄξι ἐφ' ἓνα ἐνιαυτὸν ἐπέβη τῇ βασιλείᾳ, καὶ νηπιὸς ἐπαπῆλθε τῷ πάππῳ, τὸν αὐτοῦ πατέρα τὸν Ζήνωνα βασιλέα καταλιπών, αὐτὸς ταῖς αὐτοῦ χειρὶ τῇ ἐκείνου κεφαλῇ περιθεὶς τὸ διάδημα. Ἦν δὲ ὁ Ζήνων ἐξ ἔθνους αἰσχίστου τοῦ τῶν Ἰσαυρῶν (19'), αἰσχιστος καὶ αὐτὸς καὶ τὴν μορφήν καὶ τὴν ψυχὴν γεγωνώς. Καὶ οὐχ ὡς βασιλεὺς τὴν ἀρχὴν ἀνύων, ἀλλ' ὡς ἀντικρυς τύραννος. Ἦν δὲ τούτῳ καὶ ἀδελφὸς Κόνων καλούμενος, καὶ τὸν ἀδελφὸν εἰς κακίαν ὑπερβαλλόμενος, αἵμασι χαιρών καὶ σφαγαῖς ἀνθρώπων ἠδόμενος. Κατὰ τούτου τοῦ Ζήωνος ἐν Θράκῃ διατρέπων ὁ τῆς βασιλείας Βηρίνης (20) ὀμαίμων ὁ δηλωθεὶς Βασιλίσκος, ἀνταίρει χεῖρα, τῆς Βηρίνης συναιρομένης αὐτῷ, καὶ τῆς συγκλήτου τινῶν. Διελθὺς δὲ ὢν ὁ Ζήνων καὶ ἀναδρόσος φεύγει αὐτίκα σὺν Ἀριάδῃ τῇ γυναικὶ ἐν Ἰσαυρίᾳ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς. Ὁ Βασιλίσκος δ' ἰδὼν ἐν τῷ Κάμπῳ ἀναγορεύεται βασιλεὺς, καὶ τὴν εἰκελίαν γαμετῆν Ζήνωνίδα Αὐγούσταν ἑστέφει, καὶ Μάρκον τὸν υἱὸν προχειρίσαστο Καίσαρα. Ἦν δὲ καὶ οὗτος τοὺς τε τρόπους οὐδὲν βελτίων τοῦ Ζήωνος, καὶ περὶ τὸ εἶδος οὐκ ὀρθῶς διακειμένος. Τῆς γὰρ Εὐτυχοῦς (21) καὶ Διοσκόρου μετείχε καὶ οὗτος αἰρέσεως, πρὸς τῆς γαμετῆς εἰς ταύτην προδιδασθεὶς, καὶ σφόδρα τὰς τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίας ἐκάκωσε καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον τυραννικῶς γράμματα ἀκυρον εἶναι τεθέσπισκε, καὶ τὸν πατριάρχην τῆς Νέας Ῥώμης Ἀκάκιον τοῦτο ψηφίσασθαι συνοδικῶς ἐβιάζετο. Ἀλλὰ τὸ ὀρθόδοξον πλῆθος τῆς πόλεως συναβθὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν Βασιλίσκον ἐκακηγόρησε (22) καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἀγίαν ἐκάλεσε. Διὰ ταῦτα τοίνυν ὁ Βασιλίσκος παρὰ τε τοῦ δήμου καὶ τῆς γερουσίας μεμίσσητο. Ὁ δὲ κατὰ Ζήνωνος ἐπεμφε σὺν δυνάμεσιν Ἰλλόν καὶ Τροκοῦνδον (23) οἱ ἀπελθόντες ἐπολιόρκουν αὐτόν. Ὅτι δὲ πολλὰ αὐτοῖς ὁ Βασιλίσκος ἐπαγγελάμενος οὐκ ἐπιτελεῖς τὰς ὑποσχέσεις πεποιήτο, καὶ ἡ συγκλήτος δὲ βαρυνόμενη τὸν Βασιλίσκον διὰ τὴν κακίαν αὐτοῦ, ἔγραψε τοῖς εἰρημένοισι ἀνδράσι τὰ παρ' ἐκείνου δρώμενα· προσθέντο

II. Junior igitur Leo, adhuc infans relictus, annum annu vixit in imperio, et infans adhuc, consecutus est avum : patre suo Zenone relicto successor. cujus capiti diadema suis manibus imposuit. Fuit autem Zeno ex foedissima gente Isaurica, ipse etiam et forma et animo foedissimus, imperium certe quidem non ut imperator, sed plane ut tyrannus administravit. Fratrem habuit Cononem, ipse flagitiosiore, hominem sanguinarium, cui mactationes hominum voluptati erant. Huic Zenoni. Verinæ imperatricis frater Basiliscus, cujus supra facta est mentio, in Thracia degens, bellum intulit, et sorore et quibusdam e senatu adjuvantibus. Zenon igitur, ut homo timidus et effeminatus, cum uxore Ariadna ad Isauros populares suos confugit. Basiliscus in urbem profectus, et in Campo imperator salutatus, 52 uxorem suam Zenonidem Augustali corona ornat, et Marcum filium Cæsarem appellat. Fuit hic moribus Zenone nihilo melioribus, deque religione perperam sensit, ab uxore in Eutychie et Dioscori sectam impulsus, et orthodoxorum Ecclesias multis malis affectis. Chalcedonense concilium tyrannico edicto abrogavit, et Novæ Romæ patriarcham Acacium, ut synodalter idem approbaret, cogere voluit. Sed urbana multitudo orthodoxorum, in ecclesia congressa, Basiliscum maledictis insertata est, et Chalcedonense concilium, sanctum appellavit. Ob hæc igitur Basiliscus et populo et senatui fuit invisus. Illum et Trocundum contra Zenonem cum exercitu misit, quem cum obsiderent, nec Basiliscus quas pollicitus eis fuerat præstaret, et senatus, ei ob improbitatem infestus, facinora hominis ad exercitum perscripsisset, milites se ad Zenonem contulerunt, ex hostibus amici et adjuutores facti, eoque assumpto sunt regressi. At Basiliscus Harmatium sebrinum cum Thracicis legionibus contra Zenonem mittit, qui cum ei circa Nicæam occurrisset, pecunia et pollicitatione filii ejus Basilisci Cæsaris designandi corruptus, se ad Zenonem confert. Qui dehinc Constantinopolim profectus, a senatu popu-

Variae lectiones et notæ.

(19) Κακόσμητο δὲ καὶ ἄλλαις ἀρεταῖς. Quas D iv, p. 119 et 144, a qua urbis tractum τὰ Βερβίνης appellatum colligere licet ex concilio Constantinopolit. sub Mena act. 1.

(19') Ἐξ ἔθνους αἰσχίστου τοῦ τῶν Ἰσαυρῶν. De Isauria, sic præ cæteris Eustathius II. B. : Καὶ μέρος γούν τι Κιλικίας τῆς ἐξω τοῦ Ταύρου Τραχέια λέγεται· οἰοῦνται δὲ τινες τὴν Ἰσαυρίαν εἶναι ταύτην.

(20) Βερβίνης. De statua Verinæ Augustæ quædam adnotavimus in nostra Constantinopoli, lib.

(21) Τῆς γὰρ Εὐτυχοῦς. Evagrius, lib. III, cap. 4.

(22) Ἐκακηγόρησ. Theophan. p. 105.

(23) Καὶ Τροκοῦνδον. Ita ms. S. Theophan. an. 3; Basil. an. 14 Zenon. Προκοῦνδον vocat. Hæc porro de Basilisci tyrannide, et Harmatii proditioe ac cæde narrant Evagr. l. III, c. 8, 94; Procopius. l. I De bello Vandal. c. 6; Chronicon Alexandr. Theophanes, et alii.

loque recipitur. Basiliscus autem, qui cum uxore A et liberis in ecclesiam confugerat, promissa incolumitate in castellum quoddam perducitur, ubi fame cum suis carissimis perisse fertur. Alii inter abducendum eos occisos esse ferunt. Zeno autem socrum Verinam eiecit. Basiliscus igitur cum tyrannidem biennio tenuisset, sive ita ut dictum est, sive aliter periiit. Eo imperante maximum incendium Constantinopoli exstitit, quod in foro Arario exortum, vicinia loca omnia in cineres redegit, et publicarum viarum porticus et aedes illis impositas absumpsit, ipsamque basilicam, una cum Bibliotheca, in qua centum viginti millia librorum reposita fuerunt. In ea fulsae perhibetur draconis intestinum longitudine pedum centum viginti, cui aureis litteris Homeri poemata, tam *Ilias* quam *Odyssea*, inscripta essent. Hujus etiam Malchus in horum Imperatorum Historia meminit. Sed et hoc coflagavit, et urbis amoenitas in Lauso, atque illie posita simulacra Samiæ SS Junonis, Lindiæ Minervæ, et Cnidiae Venoris, ob artificium celebrata, igni usque ad forum progressæ. At Zeno potestate recuperata filium Harmatii Cæsarem designavit, ut promissis staret, ipsumque Harmatium magistrum militum, neque multo post eundem occidit, cum diceret: Qui Basilisco fregisset fidem, eum ne sibi quidem servaturum esse; et filium filius, Cæsarem designatum, clericum fecit. Occidit et Nitum magistrum, qui regnum idæo affectarat, quod sibi ab Ariadna, Zenone consocio, insidias fieri censerat. Et Pelagium patricium, virum eruditissimum et optimum, per causam paganismi sustulit, cum revera timeret ne ab illo redargneretur. Nam vir ingenui animi facinora ejus nefaria reprehendebat. Multos præterea illustres viros Zeno odiosissimus interfecit, ad hæreses quoque deflexit, et ad nefanda facinora, vitamque corruptissimam, quam violentus interitus est consecutus: sed de modo illius ambigitur. Tradunt enim quidam, cum gulae et ebrietati indulgentem, errore mentis affici solitum, et prolapsum a mortuo nihil distitisse. Cum vero ipsi etiam conjugi Ariadnae invisos esset, sic inebriatum, pro mortuo in monumentum imperatorum ab illa conjectum, lapide maximo qui pro opereulo esset imposito: factumque sobrium, vociferatum quidem esse lamentabilem, sed nemine curante, misere periisse. Alii dicunt, cum ægrotus acerbissimis doloribus urgeretur pro mortuo habitum, et in sepulcro positum, ibique exspirasse, lamentantem, et domesticos im-

τῷ Ζήνωνι, καὶ ἀντι πολεμίων φίλοι αὐτῷ γεγῶσσι καὶ συνέριθοι· καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐπανήσαν. Ὁ δὲ Βασίλειος; Ἀρμάτιον τὸν οἰκίον ἀνεψιὸν μετὰ τῶν Θερακικῶν ταγμάτων στέλλει κατὰ τοῦ Ζήωνος· καὶ δὲ συναντήσας αὐτῷ περὶ Νίκαιαν καὶ χορημασιν ὀποφθαρεῖς, πρὸς δὲ τοῖς, ὑποσχέσει τοῦ Καίσαρα σταθεῖναι τὴν υἱὸν αὐτοῦ Βασίλειον, τῷ Ζήωνι προσχωρεῖν. Κάντευθεν ἰλλῶν εἰς τὴν Κωνσταντινου δὲ Ζήων ἰδέχθη ὑπὸ τε τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ λαοῦ. Καὶ ὁ Βασίλειος τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῆς γυναίκος καὶ τῶν παιδῶν προσκέρυεν, ὅθεν ἐξῆλθε πληροπορία λαβίων (24), ὡς ὁ στερεθῆσται τῆς ζωῆς. Καὶ ἀπήχθησαν εἰς τι φρούριον (25), ἔνθα λέγεται εἰς κύργον κατακλεισθῆναι σὺν τοῖς φιλάτοις, καὶ διασφαρῆναι λιμῷ (26).
 B Ἐτεροι δὲ ἀναρεθῆναι αὐτοὺς ἐν τῷ ἀπέγεσθαι λέγουσιν. Ὁ Ζήων δὲ τὴν αὐτοῦ πανθερίν τὴν βασιλῆα Βηρίαν ἐξώρισεν. Ὁ γοῦν Βασίλειος ἐπὶ δύο τυραννήσας; ἐν αὐτοῖς, εἴτε ὡς εἶρηται, εἴτε πως ἄλλως διώλετο. Οὐ κρατούντος, ἐμπρησμός (27) ἐν Κωνσταντινουπόλει γέγονε μέγιστος, ἐκ τῶν Ἰαλλοκρατιῶν ἀρξάμενος, καὶ πάντα τὰ τούτοις προσεχῆ νεμηθεῖς, καὶ ἐκ ποτεφρώσας, τὰς τε τῶν δημοσίων πλατειῶν στοὰς, καὶ τὰς ἀσείας ἐπισημένους οἰκοδομάς; ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτὴν τὴν κεκλημένην βασιλικὴν καθ' ἣν καὶ βιβλιοθήκη ἐτύχχανε ἐδώκα μωριὰς; βιβλίων ἀποκειμένων ἐν αὐτῇ ἔχουσα· ἐν οἷς ἀναγράφεται εἶναι καὶ δράκοντος ἐντερον, μήκους ἐν ποδῶν ἑκατὸν εἰκοσίν, ἔχον ἐγγεγραμμένα χρυσοῖς γράμμασι τὰ τοῦ Ὀμήρου ποιήματα, τὴν τε Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν. Οὐ καὶ ὁ Μάχλος τὰ περὶ τούτων τῶν βασιλέων συγγραφήμενος μέμνηται. Αἰφθέρει δὲ τὸ πῦρ ἐκείνο καὶ τὴν ἐν τοῖς Λαύσοις τῆς πόλεως ἀγλαίαν. Καὶ τὰ ἐκεῖ ἐνδορυνάνα ἀγάλματα, τῆς τε Σαμίης Ἥρας, καὶ τῆς Αἰνιδίας Ἀθηνᾶς, καὶ τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης, τὰ κατὰ τέχνην περιθόγητα ἀφιδρόματα, καὶ μέχρι τοῦ φόρου ἐπιδρόμα. Ζήων δὲ αὐθις τῆς ἐξουσίας ἀρξάμενος, τὸν μὲν τοῦ Ἀρματίου υἱὸν προσχειρίσασα Καίσαρα, πληρῶν τὴν ὑπόσχεσιν, αὐτὸν δὲ τὸν Ἀρμάτιον στρατηλάτην· καὶ μετ' ὀλίγον τὸν μὲν Ἀρμάτιον ἐκταίνει, λέγων ὅτι Ὅσπερ εἰς τὸν Βασίλειον οὐκ ἐτύλαξε πίστιν, οὐδ' εἰς ἐμὲ πάντως φυλάξει αὐτήν. Τὸν δὲ υἱὸν ἐκείνου, τὸν D Καίσαρα, παποίηκε κληρικόν. Ἀνίλλα δὲ καὶ τὸν Ἰλιον (28) τὸν μέγιστον τυραννίδι ἐπιχειρήσαντα, ὅτι ἔγνω ἐπισουλεύμενος παρὰ τῆς βασιλισσῆς Ἀριάδνης, εἰδότες καὶ Ζήωνος. Ἀλλὰ μὴν καὶ Πελάγιον (29) τὸν Πατρικιον, ἀνδρα λογιώτατόν τε καὶ δικαίωτατόν, τῷ μὲν δοκῆν, Ἑλλημισμὸν αὐτῷ

Variae lectiones et notæ.

(24) Πληροπορία λαβίων. Λόγον, Theophanes qua voce non semel pro securitate utitur. Hac no'ione verbum Latinos ævi inferioris usurpasse alibi docuimus.

(25) Εἰς τι φρούριον. Cucuum vocant Theophanes et Cedrenus; Acuum Evagrius, l. iii, c. 8; Limnas, Chron. Alexandr. Leminas Marcellinus comes: Limnon Codinus; De orig. Sasemas Victor Tununensis.

(26) Διασφαρῆναι λιμῷ. Anonymus De gest. Constantiniani M., intra cisternam siccam frigore defecisse scribit.

(27) Ἐμπρησμός. Vide CP. Chr. ubi de bibliotheca, et de Lausi palatio.

(28) Ἰλιον. Marcellin. Com. Evagr. l, iii, c. 27; Theophan. etc.

(29) Πελάγιον. Vide Marcellinum Comitem et Theophan. an. 17 Zenon.

ἐγκλιών. τῇ δ' ἀληθείᾳ τοὺς ἐλέγχους ἐκκλίων αὐ-
τοῦ γυνώρης γὰρ ὦν ἐλευθέρας, ἤλεγχε τὰς ἀνο-
ετίας πράξεις· αὐτοῦ. Καὶ ἄλλους δὲ πλείστους τῶν περιφανῶν ἀνδρῶν ὁ ἐχθιστος Ζήνων ἀπόλεσε. Καὶ
εἰς αἰρέσεις ἀπέκλινε καὶ ἀθεμίτους πράξεις, καὶ διεφθαρμένην ζωὴν· καὶ οὕτω βίους βίαιως· ἀπεβ-
ράθη τοῦ ζῆν. Ὁ δὲ τρόπος τῆς αὐτοῦ τελευταῖης ἀντιλέγεται· οἱ μὲν γὰρ γαστριζόμενον αὐτὸν φασὶ
καὶ μεθύοντα τῶν τε φρονῶν ἐξίστασθαι, καὶ καταπίπτοντα μηδὲν διαφέρειν νεκροῦ. Μισοῦμενον
δὲ καὶ ὕπ' αὐτῆς τῆς γαμετῆς αὐτοῦ Ἀριάδνης οὕτως οἰνωθέντα ποτὲ ὡς ἦδη θανόντα λάρανε (30)
τῶν βασιλικῶν ἐμβληθῆναι παρ' ἐκείνης, καὶ αὐτίκα τὸν ἐπιποματίζοντα ταύτην μέγιστον λίθον
ἐπιτεθῆναι αὐτῷ· τὸν δὲ ἀνανήψαντα βοῶν μὲν καὶ ὀλοφύρεσθαι ἐνδοθεν, μὴ τινος δ' ἐπιστροφόμενου
εἰσεῖναι, οἰκτρῶς ἐκείνον ἐκείσε θανεῖν. Οἱ δὲ νοσήσαντά φασὶ καὶ περιωδιναῖς βαλλόμενον σφοδρο-
εῖται, δόκησιν τοῖς ὀρθοῖς ὡς τῆσθε παρασχεῖν, καὶ οὕτως ἐντεθῆναι τῷ τάφῳ, καὶ ἐν αὐτῷ τεθνά-
ναι γούμενον, καὶ τοὺς οἰκτεροὺς ἀνακαλούμενον, τῆς Ἀριάδνης μὴ τιμὴ συγχωροῦσθαι ἀνολεῖαι τὸ
μῆνυμα, ἢ ὡς ἐπιστροφήν ἐκείνου ποιήσασθαι (31).

Γ'. Οὕτω δὲ θανόντος οἰκτρότατα Ζήνωνος, ἢ Β
Ἀριάδνη τὸν Δίκωρον Ἀναστάσιον σελεντιάριον
δυνα (τῶν χαμαιζήλων δὲ τοῦτο ἀξιώματων) εἰς
τὴν βασιλείαν ἀνήγαγε, γυνῆν καὶ τῆς γερούσιας
καὶ τοῦ στρατεύματος, Ὀρθοκίου τοῦ ἐκτομίου,
μέγα τότε δυναμένου, σκουδάσαντος εἰς τὴν ἐκείνου
ἀνάρρηθιν. Δίκωρο; δ' ἐπαλεῖτο ὁ Ἀναστάσιος, δεῖ
ἀνομοίας ἀλλήλαις εἶχε τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν·
τῇ μὲν γὰρ ἦν τὸ χρῶμα μελάντερον, ἢ δὲ λαϊὰ
πρὸς τὸ γλαυκότερον ἐκχρωμάτιστο. Μέλλοντα δὲ
στεφθῆναι αὐτὸν, ἀπήτησεν ἐγγραφὸν ὁμολογίαν τῆς
πίστεως (32), καὶ τοῦ μῆτι παρακινήσει τῶν ἐκ-
κλησιαστικῶν δογματῶν ὁ πατριάρχης Εὐφῆμιος.
Μετὰ γὰρ (33) Ἀκάκιον κἀκίστον τοῖς ὀρθοδόξοις
γενόμενον, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἱερά κατασχευότα
δέκα πρὸς τοῖς ἐπίσ, καὶ θανόντα, Φραβίτας χειρ-
ροτόνητο πατριάρχης, ὀμώδοξος Ἀκακίω καὶ Ζή-
νωνι. Μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας πρὸς τῷ ἡμίσει καὶ οὗτος
μετήλλαξε τὴν ζωὴν, καὶ πρόσθη τῆς Ἐκκλησίας
Κωνσταντινουπόλεως· ὁ Εὐφῆμιος, ἵστος ἀνὴρ καὶ
ὀρθοδόξος. Ὁς ἐπὶ τοῦ Μογγου Πέτρου ὄνομα
τὴν θρόνον τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας ἀρπάσαντος
κακῶς τῶν διπτύχων ἀπῆλειψεν ὡς αἰρετικοῦ. Ἀν-
τειγράφη δὲ τὴν Φιλικὸν κλησὶν τοῦ πάπα Ῥώμης
ἀνδρὸς ὀρθοδόξου, καὶ καθαιρούμενον διὰ γραμμάτων
τοῦ τε Ζήνωνος καὶ τοῦ Ἀκακίου, δεῖ ἐπὶ Μογγῶ
ἐκονώντων Πέτρῳ, τῆς Εὐτυχούς καὶ Δεοσκέρου
δυνε ἀρίστω, μάλιστα δὲ καὶ καθαιρέσει· λίβελ-
λον σταλιαντος Ἀκακίω, διὰ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ
Ἀκάκιος ἐκ τῶν διπτύχων ἀπῆλειψεν. Οὗτος εἰσιν
δὲ πατριάρχης Εὐφῆμιος ἐγγραφὸν ἱερότερον τοῦ
Ἀναστασίου δεξιόμενος, ὡς δέχεται τὰ τῆς Ἐκκλη-
σίας δόγματα, καὶ τὰ παρὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἑων-

A plorantem, cum Ariadna prohiberet, ne quis mo-
numentam aperiret, aut quidquam illum curaret.

III. Zenone ad hunc modum miserabiliter mor-
tuo, Ariadna Dicorum Anastasium seniliarium
(humile id munus est) de sententia senatus et le-
gionum, Urbicio eunucho, cuius magna erat au-
ctoritas, suffragato, ad imperium evexit. Dicori porro
nomen ex eo habuit, quod pupillis oculorum fuit
dissimilibus, altera nigriore, altera magis ad glau-
cum colorem declinante. Antequam coronaretur,
fidei confessionem scriptam, qua polliceretur se
in dogmatibus ecclesiasticis nihil esse novaturum,
ab eo exegit patriarcha Euphemijs. Nam post Ace-
cium, qui orthodoxos pessime tractarat, cum
annos XVI Ecclesiam tenuisset, Fravitas ejusdem
cum Acacio et Zenone sententia, patriarcha dele-
ctum fuerat, cui intra menses tres cum semisse de-
functo, successit Euphemijs, vir sanctus et ortho-
doxus. Hic Petri Mongi nomen, qui magnæ Antio-
chie Ecclesie thronum per latrocinium arripuerat,
e diptychis delevit, tanquam hæretici, atque in
ejus locum Felicis papæ Romani nomen reposuit,
viri orthodoxi, qui per litteras Zenonem et
Acacium taxat, quod cum Petro Mongo Eutyctis
et Dioscori sectam amplexo communicassent: at-
que etiam misso libello, Acacio dignitatem abro-
gavit: qua de causa ille nomen ejus e diptychis
deleverat. Hic igitur patriarcha Euphemijs, chiro-
grapho ab Anastasio accepto, quo se amplecti Ec-
clesie dogmata, et Chalcedonensis concilii decreta
servaturum esse omnia profitebatur, coronat ho-
minem. Qui statim Ariadnam ambit, et litteras reg-
ias conficit, quibus ea quæ ad id tempus fisco a
nonnullis deberentur remittebat, et die quadra-
gesimo a sepultura Zenonis jam elapso purpura ce-

Variæ lectiones et notæ.

(30) Λάρανε. Eadem habet Cedrenus.

(31) Ποιήσασθαι. Porro Zenone imperante in-
ventum S. Barnabæ corpus, cum sancti Matthæi
Evangelio, in insula Cypro: quod quidem Evan-
gelium in palatii oratorium illatum, et quotannis
seria quinta majoris Hebdomadis, in eo Eვაα-
gelium in sacris liturgiis legi solitum scribit auctor
ms. Periodi et Martyrii S. Barnabæ: Ἐπινεύσας
δὲ ἐπισκοπος ἀπέστειλεν ἕνα τῶν σὺν αὐτῷ ἐπι-
σκόπων μετὰ τοῦ πιστοτάτου ἀνθρώπου τοῦ βασι-
λέως, καὶ λαβόντες τὸ Εὐαγγέλιον, ἀνήγαγον ἐν
Κωνσταντινουπόλει, ἔχον ἐκ θυῶν ἐξῶν τὰ πτυ-
χία. Λαβὼν δὲ βασιλεύς, καὶ καταφιλήσας, καὶ

χρυσίῳ κατακομήσας, ἀπέθετο ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ
μέχρις τῆς σήμερον φυλάττεται· ἐν γὰρ τῇ με-
γάλῃ πέμπτῃ τοῦ Πάσχα, καθ' ἑκάστον ἐνιαυτὸν ἐν
αὐτῷ ἀναγινώσκουσιν τὸ Εὐαγγέλιον ἐν τῷ εὐκτη-
ρίῳ τοῦ παλατίου.

(32) Ἐγγραφὸν ὁμολογίαν τῆς πίστεως. Vide
Gloss. med. Græc. in Ἐγγραφῶν. Anastasius Bibl.
in Joanne II. PP. de Justiniano: *Misit fidem suam
chirographo proprio scripto ad sedem apostolicam.*
Adde Victorem Tununcensem in Cyrion. et alios.

(33) Μετὰ γάρ. Evægt.; l. III, c. 10, 11, 12, 13,
35. Marcellin. Comes ad an. iv et v Anast.

lebrat. Cumque vectigal, quod Aurargenteum dicebatur, subditos premeret, id quoque abolevit. Hujusmodi autem illud erat: omnes mendicis et pauperes, omnes meretrices, omnes liberti in agris et urbibus, annuam fisco tributum pendere cogebantur, Exigebatur tributum de equis, mulis, bobus, asinis et canibus: de uno quoque homine nummus argenteus; de equo, mulo et bove tantundem; de asino folles (nummi genus est) sex, et de cane totidem. Quo tributo attriti homines, ubique lamentantur. Eo igitur abrogato, Anastasius commentarios illos in Hippico, inspectante populo, cremavit. Ac in hujusmodi rebus honeste se gessit, et reipublicæ negotia prope administravit, ac magistratus pridem venales sine pretio concessit. Sed de Deo non recte sensit, Synchyti-corum sectam secutus, qui unam naturam post duarum unionem, in Christo Servatore statuebant, et multis malis orthodoxorum Ecclesias affecit, orga earum præfectos implacabilis. Nam et patriarcham Euphemium ejecit, quod Chalcedonense concilium anathemate notare recusabat, surrepto prius per dolum suo chirographo, sive, ut alii tradunt, per 55 vim extorto, et successorem ejus Macedonium, virum sanctum, ab ipso stare nolentem, Euchaita relegavit. In cujus locum suffectus est Timotheus, imperatoris assensor. Longinum item Zenonis fratrem, affectato regno, Anastasius superatum Alexandriam relegat, ubi presbyter electus obiit. Isauros etiam multos in regia urbe versantes expulit. Quibus Longinus magister, non Zenonis frater, sed alius, assumptis, mota seditione, Orientales provincias populatur. Sed bello subactus est, Barbaris qui cum eo erant interfectis. Eo tempore fertur et Theodoricus Africae dux, qui Arianus erat, diaconum quemdam sibi perquam familiarem, et in suam gratiam Arianismum amplexum, occidisse. Neque enim sibi fidem servaturum, qui Deo non servasset. Anastasio papa Romano mortuo, populoque per seditionem dissidente, aliis Laurentium quemdam, orthodoxis vero Symmachum decernentibus: idem Theodericus,

A ὁδὸν ὀρισθέντα φυλάξει πάντα, στέφει αὐτόν. Ὁ δὲ αὐτίκα τὴν Ἀριάδην μνηστρεύεται, καὶ γραφὴν ποιεῖται βασιλεῖον ἀφαιτῶσαν τὰ μέχρι τότε τῶ δημοσίῳ παρὰ τινῶν ὀφειλόμενα. Ἦδη δὲ τεσσαρακοστῆς παραρῆυσις ἡμέρας μετὰ τὴν ταφὴν Ζήνωνος, καὶ τοὺς γάμους ἐτέλεσε. Δασμοῦ δὲ τοῦ ὑπηκόους πιέζοντο; τοῦ λεγομένου Χρυσσαργύρου, καὶ τοῦτον ἐξέκοψεν. Ἦν δὲ ὁ τοῦ Χρυσσαργύρου δασμὸς τοιοῦτος ἅπαντες καὶ προσαίται καὶ πένητες, καὶ πᾶσα πόρνη, καὶ ἕμπαντες ἀπελευθεροὶ ἐν ἀγροῖς; τε καὶ πόλεις διατρίβοντες, εἰσφέρειν ἠναγκάζοντο τῶ δημοσίῳ τέλος ἐτήσιον, καὶ ὑπὲρ ἵππων, καὶ ἡμιόνων, καὶ βοῶν, ὄνων τε καὶ κυνῶν, ἐπράττετο φορολόγημα, ὑπὲρ ἐκάστου μὲν ἀνθρώπου νόμισμα ἀργυροῦν, τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὑπὲρ ἵππου, ἡμιόνου τε καὶ βοῦς, ὑπὲρ ὄνου δὲ φάλλεις 15, ὁμοίως δὲ καὶ ὑπὲρ κυνός. Καὶ ἦν κἀντεῦθεν συντριβὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὄδυρμος πανταχοῦ. Ἄλλὰ ταύτην ἐκείψας τὴν εἰσφορὰν ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος, καὶ αὐτὰς τὰς περὶ ταύτης ἀπογραφὰς ἐναντίον τοῦ θεοῦ κατέκαυσεν ἐν τῷ ἵπτικῷ. Καὶ ἦν μὲν ἐν τοῦτοις φιλιτιμος καὶ τὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων διοίκησιν καλῶς μεταρχόμενος τὰς γὰρ πολιτικὰς ἀρχὰς (34) ὠνόμασε παρεχομένους τὸ πρὶν, ἐκείνους ἀμισθους ἐίδιδου. Περὶ δὲ τὴν εἰς τὸ θεῖον δόξαν οὐκ ἀγαθὸς ἦν ἀποκλίνας γὰρ εἰς τὴν τῶν Συγγυτικῶν (35) αἵρεσιν τῶν μίαν φύσιν δοξαζόντων ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν διττῶν φύσεων, πολλὰ τὰς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας ἐκάκωσε, καὶ ἀδυσώπητος ἦν τοῖς τούτων προϊσταμένοις. Τὸν τε γὰρ πατριάρχην Εὐφῆμιον (36) ἐκάκωσε καὶ ἐξώρισε, μὴ κειθόμενον ἀναθεματῶσαι τὴν ἐν Καλκιδῶνι σύνοδον, πρότερον μετὰ δόλου τὸ οἰκεῖον ἔγγραφον ἀφελόμενος (37), ἢ βίβλιν, ὡς ἔταροι λέγουσι· καὶ τὸν μετ' ἐκείνου Μακεδόنيον (38) ἱερὴν ἀνδρὰ μὴ καταδεξάμενον συνθέσθαι αὐτῷ, εἰς Εὐχάϊτα (39) ὑπερῶρισε. Μετ' ὧν ἀντεισηχθῆ Τερόθεος ὁμόφρων τῷ βασιλεῖ. Λογγίνος (40) δὲ ὁ ἀδελφὸς Ζήνωνος, τυραννίδι ἐπιθήμενος, ἐχειρώθη παρὰ Ἀναστατίου, καὶ ὑπερωρίσθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἐνθα καὶ πρεσβύτερος χειροτονηθεὶς ἔθανε. Καὶ τοὺς Ἰσαύρους δὲ πολλοὺς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν πόλεων

Variae lectiones et notæ.

(34) Τὰς γὰρ πολιτικὰς ἀρχὰς. Ita etiam Theodorus lector Ecl. 2; contra Joannes Antiochenus scribit magistratus pretio addictos pessimis viris concessisse: Τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπάσας ἀπαμπολῶν, καὶ τοὺς ἀδικοῦσι συγχωρῶν.

(35) Συγγυτικῶν. Seu Eutychniorum: quippe Eutyches, ut est apud Timotheum presbyterum: τῶν διττῶν φύσεων τὴν μὲν ἔνωσιν ὁμολογεῖ, τὴν δὲ κατ' οὐσίαν διαφορὰν ἀρνείται, καὶ σύγγυσιν τῶν φύσεων εἰσάγει. Leontius de sectis: Ὁ δὲ Εὐτύχης μίαν ὁπόστασιν ἔλεγε, καὶ τοσαύτην ἔλεγε γενέσθαι ἔνωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὥστε καὶ μίαν φύσιν ἀποτελεσθῆναι ἐκ τῶν δύο. At idem Leontius Anastasium ait fuisse eorum hereseos, quos διακρινόμενους; appellabant: qui scilicet post synodum Chalcedonensem, et damnaturā ab ea Dioscorum, qui illius partes sectabantur, ἀπίστησαν τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας, καὶ ὠνόμασαν ἐαυτοὺς Διακρινόμενους, διὰ τὸ διακρίνεσθαι αὐτοὺς

D κοινωσῖν τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ut est apud eundem Timotheum. Horum meminit idem Leontius.

(36) Εὐφῆμιον. Evagr. l. iii. c. 30; Theophanes an. 1, 4; Anastas.; Victor Tununens.

(37) Ἐγγραφοῦ ἀφελόμενος. Victor Tununensis.

(38) Μακεδότιον. Cujus synaxin agunt Græci 25 April.

(39) Εἰς Εὐχάϊτα. Marcellin. Comes ad consul. Secundini et Felicis; Victor Tan. et Theophan. an.; 6 Anast.

(40) Λογγίνος. Evagr. l. iii. c. 28, 35; Theophan. an. 1 et 2; Anast.; Victor Tununensis. Bellum vero illud Isauricum describere Pamprepius Panopolita poeta soluta oratione, et Christodorus Coptensis liidem poeta, ut testantur Suidas et Eudocia in Ioniis mss.

διαρίθουντας, τζύτης ἐξήλασαν· οὗς προσλαβόμενος ὁ μάγιστρος Λογγίνος (41), οὐχ ὁ τοῦ Ζήνωνος ἀδελφός, ἀλλ' ἕτερος, καταστασιάζει, καὶ πολλὰ τῆς Ἐύρας ληΐζεται· κατεπολεμήθη δὲ, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ διεφθάρσαν Βάρβαροι. Τότε γίνεται καὶ Θεοδέριχος (42) ὁ τῆς Ἀφρικῆς ἡγεμὸν, Ἀρειανὸς ὢν, διάκονόν τινα ὀρθόδοξον αὐτῷ πάνυ ψκωωμένον, καὶ δὲ ἰατρικὴν αὐτοῦ εἰς Ἀρειανισμὸν μεταθέμενον, ἀποκτείνει, εἰπὼν ὧ, Ἐπεὶ τῷ Θεῷ οὐκ ἐτήρησας πίστιν, μᾶλλον οὐ τήρησεις ταύτην ἐμοί. Ἀναστασίου δὲ (43) τοῦ τῆς πρῆσβυτέρας Ῥώμης πάπα θανόντος, καὶ τοῦ λαοῦ μερισθέντος, καὶ τῶν μὲν Λαυρέντιόν τινα ψφισαμένων, τῶν ὀρθόδοξων δὲ Σύμμαχον, κἀνεῦθεν πρὸς ἀλλήλους στασιαζόντων, ὁ εἰρημνός Θεοδέριχος τῆς Ῥώμης τότε κρατῶν ἀφίκετο πρὸς αὐτὴν, καὶ σὺν ὀδοῦ ἀπόροισι. τὸν μὲν Σύμμαχον ἐπίσκοπον τῆς Ῥώμης εἶναι ἐκύρωσεν, ἀπῆλασε δὲ τὸν Λαυρέντιον. Κατὰ τούτου, τοὺς χρόνους ἱστορεῖται καὶ τὸ τῶν Βουλγάρων (44) ἔθνος τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν Θράκην καταδραμεῖν, μήπω πρὶν γινωσκόμενον. Τῶν δὲ Ἀγαριῶν (45) τὴν Ἐφῶν ληΐζομένων, σπονδὰς πρὸς αὐτοὺς ἐποίησεν ὁ Ἀναστάσιος. Τοῦ μόνου Θρακῆς Βιταλιανῶ (46) τυραννίδι ἐπιχειρηχότος, Μουσῶς τε καὶ Σκύθας προσεταιρισσάμενος, καὶ ἅμα τούτοις ἐπὶ περὶ τὴν βασιλῆα ληΐζομένου τῶν πύλων, ἀλλὰ μὴν καὶ σόλῳ κατ' αὐτῆς ἐπελθόντος, ἀντικατέστη τούτῳ διὰ Μαρριανῶ (47) τοῦ ἐπαρχοῦ ὁ Ἀναστάσιος, καὶ ναυμαχίας γενομένης ἐκ τινος μηχανῆς παρὰ Πρόκλου (48) τοῦ πάνυ γεγενημένης (τότε γὰρ ἦνθη καὶ ἐπὶ φιλοσοφίᾳ καὶ ἐν τοῖς μηχανήμασι, τὰ τε τοῦ ἐν τούτοις περιδοῆτου Ἀρχιμήδους ἅπαντα διελθῶν, καὶ αὐτὸς ἐκείνοις προσεξευρών) τὸ ναυτικὸν τῶν πολεμίων κατεπολεμήθη. Κάτωπερ γὰρ ᾄδεται χαλκεῦσαι πυροφόρα ὁ Πρόκλος, καὶ ἐκ τοῦ τείχους ταῦτα ἀπικαρῆσαι κατέναντι τῶν πολεμίων νεῶν, τούτοις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίων προσβαλουσῶν πῦρ ἐκείθεν ἐκχερανοῦσθαι καταφλέγον τὸν νηϊτικὸν τῶν ἐναντίων στρατὸν, καὶ τὰς νῆας αὐτὰς, ὁ πάλαι τὸν Ἀρχιμήδην ἐπινοῆσαι ὁ Δίων ἱστόρησε, τῶν Ῥωμαίων τότε πολιορκούντων Συράκουσαν. Ἀναστάσιος δὲ σπουδαστῆς τῆς Εὐτυχούς ἁγίου (49) τὸ, Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς. Ἐστειλεν

A cui Roma tum parebat, in Urbem venit, et concilio indicto, repudiato Laurentio, episcopatum Romanum Symmacho confirmavit. Circa hæc tempora, fertur gens Bulgarorum, ignota prius, in Illyricum et Thraciam impressionem fecisse. Cum Agarenis, Orientem vastantibus, pacem fecit Anastasius. Vitaliano Thraci, qui Mysis et Scythis sibi conciliatis seditionem movebat, et in agro Byzantio prædas agebat, et classe urbem obsidebat, per Marianum præfectum restitit, navalique pugna commissa, ex machina quadam a Proclo viro excellentissimo facta (is enim tum et in philosophia et in mechanicis florebat, neque Archimedis duntaxat, celeberrimi artificis, cognorat omnia, sed et ipse nova quædam adinvenerat), classis hostium debellata est. Nam specula ex ære fabricasse ustoria fertur Proclus, eaque de muro e regione hostilium navium suspendisse: in quæ cum solares radii impigissent, ignem inde fulminis instar erumpentem, classarios ipsasque naves hostium combussisse, quod olim Archimedem excogitasse, Romanis Syracusas obsidentibus, Dion refert. Anastasius, cum Eutychanus esset, in Trisagio adjici voluit clausulam illam: *Qui crucifixus est pro nobis*, eaque de causa logothetam et præfectum misit in ecclesiam: qui cum ex superiore loco 56 edictum imperatoris recitare cœpissent, qui ex populo orthodoxi erant, concitati, ad discernendos eos viros properabant, et hi quidem popularem insaniam agre vitarunt. Caterum populus ardens iracundia, ædes illorum invasit, easque dejecit atque diripuit et multis interfectis, imperatorem ignominiosis verbis proscidit, Vitalianum ut imperatorem laudibus prosequens, multas ædes incendit, plurimos interfecit, atque inter alios etiam monachum quemdam, qui prope cisternam ab Anastasio struciam habitans, nomine Mocisiam, imperatori charus erat; monachum item quandam inclusam prope portam Xylocerci, ut cui fides ab imperatore haberetur: ambo corpora colligata per urbem tracta cremataque sunt.

αἰρέσεως ὢν ἐβουλήθη προσθεῖναι εἰς τὸ Τρισάγιον διὰ τοῦτο τὸν λογοθέτην καὶ τὸν ἑπαρχον εἰς

Variae lectiones et notæ.

(41) *Μάγιστρος Λογγίνος*. Cognomento Selinuntius. Evagr. l. iii, c. 25; Marcellin. Comes ad an. 8 Anast. Theophan. an. 4 et 5; Anast.

(42) *Θεοδέριχος*. Item habet Theophanes, ap. 8 Anast.

(43) *Ἀναστασίου δὲ*. Victor Tununensis, Anastas. Bibl. in sancto Symmacho; Theophanes an. 10 Anast.; Anonymus, *De gest. Constantini*, etc.

(44) *Βουλγάρων*. Marcellin. Comes an. 9 Anast.; Theophan. an. 11. De Bulgarorum origine agimus pluribus in Stemmatibus Dalmaticis.

(45) *Ἀγαριῶν*. Quos Σχηνήτας vocabant. Evagr. l. iii, c. 36; Theophan. an. 7 Anast.

(46) *Βιταλιανῶ*. Evagr. l. iii, c. 45; Marcellin. Comes, et Victor Tun. ad cos. Senatoris, et an. seq.; Theophan. an. 22, 23, 24; Procop. l. i *Perse*. c. 8, 12; Chronicon ms. Georgi Hamartoli

D in Anastasio: Καὶ Βιταλιανὸν ἀνευφήμου κλησίον τῆς ὀπ' αὐτοῦ βασιλείᾳς κτισθείσης κινστέρνης τοῦ ἁγίου Μωκίου· εὗρον τὸν ὀπὸ τοῦ βασιλέως; ἀγαπώμενον ἡγούμενον μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Φιλίππου, ὃν καὶ φονεύσαντες, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ δόρατος ἀναρτήσαντες, ἐκράζον, Οὕτως ἐστὶν ὁ φίλος τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἁγίας Τριάδος.

(47) *Μαρριανῶ*. Qui *Marius* Evagr. l. iii, c. 45; Marcellin. Comes ad consulatum Pauli et Musciani.

(48) *Παρὰ Πρόκλου*. Procli Astiani Philosophi et Ὀνειροκρίτου meminit *Chronicon Alexandr.* et Theophanes an. 26 Anastasii; alterius Procli sub Juliano, Cedrenus.

(49) *Εἰς τὸ Τρισάγιον*. Vide *Gloss. med. Græcicæ*.

την εκκλησίαν· οί εν τῷ ἄμβωνι ὡς ἐπ' ὀφρῶντος στάντες, διαγγέλλειν ἤρξαντο τὸ πρόσταγμα τὸ βασιλικόν. Κινεῖται τοίνυν ὁσόν τοῦ πλήθους ὀρθόδοξον, καὶ διασπᾶσαι τοὺς ἄνδρας ἀρμήγεσσαν· ἀλλ' οἱ μὲν μόλις τὴν δημοτικὴν μανίαν ἐξέφυγον. Τὸ δὲ γε πλῆθος εἰς θυμὸν ἐκκυθὲν κατὰ τῶν οἰκῶν ἐπιήλας τῶν εἰρημίμων ἄνδρων. Καὶ τοὺς μὲν κατηρέψωσαν, τὰ δ' ἐν αὐτοῖς διηπάκασι, καὶ πολλοὺς ἀνεῖλον, καὶ εἰς τὴν βασιλεία ἐξῆριζον, τὸν δὲ Βιταλιανὸν εἰς βασιλεία εὐψήμουν, καὶ πολλοὺς οἰκους ἐνέπρησαν, καὶ πλείστους ἐπόνευσαν, καὶ τινα μοναχὸν πλησίον οἰκοῦντα τῆς παρὰ τοῦ Ἀναστασίου κτισθείσης κινωτέρης τῆς Μωκισίας καλουμένης, καὶ διὰ τιμῆς τῷ βασιλεὶ τούτῳ ἀγόμενον, κτείναντες, ἀλλὰ μὴν καὶ τινα μονάζουσαν ἑγκεκλεισμένην ἕγγυς τῆς πόρτης τῆς Σουλαιρίου ἀνιόντας, εἰς πίστιν καὶ εἰς αὐτὴν κακτημένου τοῦ βασιλέως, καὶ συνδήσαντες, ἀμφοτέρω τὰ σώματα ἔσυραν, εἶτα κτείνωσαν.

IV. Hoc regnante Alamundarus Agarenorum A principis ab orthodoxis institutus, creditus, et baptizatus est, ad quem Severus episcopus duos misit, ut cum ad suam hæresim pertraheret, qui cum docerent duas Christi naturas in unam esse confusas, unde colligeretur, etiam Deitatem Christi cum carne passam esse: ille convicturus eos, ut qui absurda dicerent, et incredibilia docerent, quemdam ex domesticis subornat, qui sibi aliquid in aurem diceret. Quo facto, tetrico vultu mærorem præ se ferens, ejus causam sciscitantibus episcopis, nuntiatam sibi esse respondet Michaelis archangeli mortem. Quem nuntium cum illi esse falsum asseverarent, neque enim mori posse archangelum, subjicit ille: Si igitur angelus non moritur, qua ratione vos affirmatis Deitatem et passam et mortuam, cum carne contemptam et confusam, et in unam naturam constam? Ex hoc dicto episcopi, hominis acumen admirati, spe traducendi ejus in suam opinionem abjecta, discesserunt. Cum Bulgari denuo in Illyricum impressionem fecissent, quidam ex Romanis tribunis se illis cum suis legionibus opposuerunt, turpiterque victi sunt, ac, paucis exceptis, cæsi omnes, cum illi quibusdam incantationibus et præstigiis usi essent. Eam eisdem stella crinita præsignificavit, et corvi, qui et supra et ante illos proficiscentes volitabant, et ubicines, qui pro bellico nescio quem mœstum et lugubrem sonum ediderunt. Timotheo, cujus supra facta est mentio, post 57 multas clades orthodoxis illatas, defuncto, Joanni Cappadoci tradita est Ecclesie gubernatio, quam per biennium tenuit. Obiit et Ariadna imperatrix. Traditum est, sub Anastasio simulacrum æneum Fortunæ urbanæ, muliebri specie, quod alterum pedem in navi ante se posita, ænea et ipæa, haberet, allucini in urbe stetitisse: cujus navis vel vetustate corruptæ, vel per insidias contusæ, fragmenta quædam ablata fuerint. Ex eo naves onerarias Byzantium non amplius appulsiæ, sed cum prope accessissent, violentia ventorum repulsas esse, ac nisi longæ naves multis concitata remigibus sarcinas earum in urbem pervexissent,

Δ'. Ἐν τοῖς χρόνοις τούτου τοῦ βασιλέως, Ἀλαμουੰδαρος (50) ὁ τῶν Ἀγαρηῶν φύλαρχος κατηχηθεὶς· παρὰ ὀρθόδοξων ἐπισταυεὶ τε καὶ ἱερατικῶτατο. Πρὸς δὲ ὁ Σευῆρος, (51) ἐπίσκοπος Ἰσταίης δύο, σπεύδων εἰς τὴν οἰκίαν αἵρεσιν μελετᾶσαι αὐτόν. Τῶν γοῦν ἐπισκόπων διδασκόντων αὐτὸν εἰς μίαν φύσιν τὰς δύο τοῦ Χριστοῦ συγχυθῆναι φύσεις, κἀντεῦθεν συναγομένου τοῦ συμπαιθεῖν τῇ σαρκὶ τοῦ Κυρίου Χριστοῦ καὶ τὴν θεότητα, ἐκείνος· ἐλέγξει θέλων αὐτοὺς ἄτοπα λέγοντας, καὶ διδάσκοντας ἄπιστα, παρεσκευασέ τινα τῶν οἰκίων, παρόντων τῶν ἀνιέρων ἐπισκόπων ἐκείνων, πρὸς οὓς· τι αὐτῶ ἀπαγγεῖλαι. Τοῦ δὲ ποιήσαντος τὸ ἐπιταχῆν ὁ Ἀλαμουੰδαρος ἰσχυρώτατος, καὶ ὑπεκρίνατο τὸν λυπούμενον. Ἐρομένων δὲ τῶν ἐπισκόπων ὅτου χάριν συγκίχεται, καὶ τί ἂν εἴη τὸ ἀγγελθῆν, εἶπε ἐκείνος, ἀγγελλθῆναι αὐτῷ τὸν ἀρχάγγελον θανεῖν Μιχαήλ. Τῶν δὲ ψευδῆ τὴν ἀγγελίαν διατεινομένων τυγχάνειν, ἀδύνατον γὰρ εἶναι θανεῖν τὸν ἀρχάγγελον· ὑπολαβὼν ὁ φύλαρχος εἶπεν· Εἰ οὖν ἀγγελος οὐ θνήσκει, πῶς καθ' ὑμᾶς ἡ θεότης ἐκπαθῆτε καὶ θθανε, τῇ σαρκὶ συμπαθεῖσα καὶ συγχυθεῖσα, καὶ εἰς μίαν φύσιν ἀποταλεισθεῖσα; Τούτοις οἱ ἐπίσκοποι ἐκείνων μὲν ἐθαύμασαν τῆς συνέσεως· αὐτοὶ δ' ἀπογόντες ὡς οὐκ ἂν ποτε μετενεγκεῖν αὐτὸν δυνηθεῖεν εἰς τὴν δόξαν αὐτῶν, ὑπεχώρησαν. Τῶν δὲ Βουλγάρων αὐθις τὸ Ἀλυρικὸν καταδραμόντων, ἀντετάξαντο τούτοις τινὲς τῶν Ῥωμαίων ταξιαρχῶν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ταγματῶν. Ἐκείνων δὲ ἐπιπαθεῖς χρησαμένων καὶ γοητείας, ἠτεθήθησαν αἰσχρῶς οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ πλὴν ὀλίγων ἅπαντες διεφθάρησαν. Ὡν τὴν φθορὰν κομήτης ἀστὴρ προεμήνυσε, καὶ κόρακες πορευομένων αὐτῶν ὑπεριπτάμενοι τε καὶ προηγούμενοι, καὶ οἱ σκληπικταὶ ἀνεὶ ἐναυαλοῦ ἤχη· περιπαθεῖς τε καὶ θρηγῶδες ἤχησαντες. Τοῦ δὲ ἀνοθεν βηθέντος Τιμοθέου πολλὰ τοῖς ὀρθόδοξοις ἐνδειξομένου κακὰ, καὶ τὴν ζωὴν καταλύσαντο, Ἰωάννης ὁ Καππαδοκίης τῆς Ἐκκλησίας ἐνεχειρίσθη τὴν προστασίαν, ἐτη οὗο ταύτης προστατῆς· Τίθνηκε δὲ καὶ ἡ βασιλεία Ἀριάδην. Ἰστέρηται γε μὴν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας Ἀναστασίου, ἀγαλμα τῆς Τύχης τῆ· πύλωος (52) ἐν εἰδει γυναικὸς ἐκ χαλοῦ πεποιημένον,

Varie lectiones et notæ.

(50) Ἀλαμουੰδαρος. Agarenorum Scytharum D Phylarchus. Id etiam narrant Victor Tununensis et Cedren. an. 22. Alamundari vero Agarenorum ducis non semel meminit Procopius in libris De bello Gotthico, et ex eo Evagrius.

(51) Ὁ Σευῆρος. Episcopus Antiochenus, de quo Victor Tununensis. Evagrius lib. iii, c. p. 33; Marcellinus ad consulatum Clementini et Probi, et Theophan. an. 19. Anastasii. (52) Τῆς Τύχης τῆς πόλεως. Quæ quidem For-

θάτερον τῶν ποδῶν ἐντὸς νηὸς ἐχοῦσης, πρὸ αὐτῆς ἄνωγος, καὶ ὁμοίας ὕλης ἐξεργασμένης, ἵσταται

A populum fortassis fame periturum fuisse. Quae res cum ad tempus durasset, curae fuit magistratibus,

Variae lectiones et notae.

tunae urbis statua stabat in Basilica, quod scriptores Byzantini passim tradunt, atque in iis Georgius Havaratolus in Chron. ms. ubi de Juliano Apostata: Τὰ τῶν εἰδώλων ἀνοίγων Ἰσραὴ, καὶ θυσίας ἐκ τῶν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει Τύχῃ δημοεῖν ἐν τῇ βασιλικῇ, ἔνθα τῆς αὐτῆς Τύχης ἀγάλμα καθίστητο. Hunc porro Zonaræ locum illustravimus in nostra *Constantinopoli*, lib. II, sect. 3, n. 1, diximusque ita Fortunam urbis effingi in Constantii Junioris, Juliani, Joviani et Gratiani a nobis delineatis nummis, habitu scilicet muliebri, caput lectum modiolis, de qua quidem Calyptrae specie agimus in *Gloss. med. Græcic.*, altero pede navi ante se positæ insistenti, quo Inuivtur Fortunam urbis rerum gubernationi esse præsidem: ut Isis exhibetur in nummo Domitiani, a viro singularis eruditionis Ulrico Obrechtio Argentineusi doctissimo commentario nuper illustrato. Sed et ibi diximus, per Τύχην, hoc loco, non *Genium*, sed *Fortunam* indigitari: tametsi *Genius* interdum per τύχην efforatur, quod ex Carisio colligit Henricus Valerius. Et certe ita etiam efferunt *Glosse* veteres Græcolat. Τύχη, *Genium*. Τύχη ἐκάστου ἀνθρώπου, *Genius*. Τύχιον, *Genium*, *Genitulum*. Sed et *Glosse* Lat. Gr. quæ sic emendandæ: *Genialis*, Ἐπίσημος, γαμήλιος. Τυχεῖον, *Genius*, τύχη; unde Eustathius ad *Odys.* β'. et ε'. Ἄγαθον δαίμονα ἐκ τύχην, vel ἀγαθὴν τύχην confundit. Licet vero eadem videantur Fortuna et *Genius*, cum una eademque appellatione donentur a scriptoribus; ut apud Apuleium, *per fortunam geniosque vestros*, in hoc tamen differunt, quod Fortuna rebus omnibus dominetur, *Genius* vero singulatim hominibus, vel populis, vel urbibus præsideat, eorumque regat actiones. Philostratus, lib. II, *De vita Sophistarum*, in Herode Attico: Τὸ δὲ ἐπὶ θάτερα τοῦ σταδίου νεὸς ἐπέχει Τύχης, καὶ ἀγάλμα ἀεφάντινον, ἕως κυβερνήσεως πάντα. Deinde Fortuna habitu muliebri, *Genius* adolescentis nudi specie effinguntur, cum cornu Amaltheæ: quomodo etiam Fortuna, seu Τύχη, apud Pausaniam in Achaicis: Ἄγαλμα ἦν τῆς Τύχης, τὸ κέρα; φέρουσα τὸ Ἀμαλθείας: παρὰ δὲ αὐτὴν Ἔρω; περὶ ἔχων. Ita etiam describitur in *Messeniacis*, p. 140. Quo fit, ut Τύχην τῆ; πόλεως, cuius hic meminit Zonaræ, *Fortunam* reddi debere, non *Genium*, existimem. Quod quidem præ cæteris astruit auctor Martyrii sanctæ Zoes, ubi, quæ Τύχη τῆς πόλεως, n. 6, μεγάλη θεὰ Τύχη dicitur n. 7, cui scilicet sanum erat erectum, quod Τύχιον vocat etiam Marcus diaconus Gazeusis in Vita S. Porphyrii, et cui sacrificabant. Fatendum tamen quod Latini *Genium*, Græcos Τύχην promiscue appellasse, cum Fortunam, quæ rebus omnibus præsidere credebatur, *Fatum*: quæ singulis hominibus, aut populis, *Genium* appellarent, quod quidem discrimen ex Latinis scriptoribus strictius observat Symmachus, apud Prudentium, lib. II, contra eundem Symmachum, locis allatis in nostra *Constantinopoli*, lib. I, n. 6, et Græcis vero Sallustius philosophus, in I. *De diis et mundo*, cap. 9: Ὅσαπερ τοῖνον Ἡρόδοτος, καὶ Εἰμαρμένη ἐστὶ, καὶ περὶ ἔθνη, καὶ πόλεις, ἐστὶ: δὲ καὶ περὶ ἑκάστου ἀνθρώπου, οὕτως καὶ Τύχη περὶ ἧς καὶ λέγειν ἀκούομεν. Ἡ τοῖνον δὲ διάφορα καὶ τὰ παρ' ἑαυτὰ γενόμενα πρὸς ἀγαθὴν ταπύουσα δύναμις τῶν θεῶν Τύχῃ νομίζεται: καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα κοινῇ τῆς πόλεως; τὴν θεὸν προσήκει τιμᾶν: πῶς γὰρ πόλις; ἐκ διαφόρων πραγμάτων συνίσταται. Ἐν τοῖς ὑπὸ σελήνην δὲ τὴν δύναμιν ἔχει, ἐπειδὴ ὑπὲρ σελήνης οὐδὲ ἐν ἐκ Τύχης ἀν γένετο. *Quemadmodum ergo Providentia et Fatum circa nationes*

A et urbes, tum etiam circa quemlibet hominem est, ita et Fortuna, de qua sermonem habere series orationis postulat. Igitur diversa, ac præter expectationem accidentia ad bonam vis deorum disponens. Fortuna existimatur, ideoque potissimum urbes hanc deam honoribus officere generatim universonque addeceat. Quælibet enim urbs ex diversis rebus coalescit. Ea sub luna potestatem exercet: quando super lunam nihil fortuito accidit. Ex quibus omnino evincitur Τύχην, Fortunam deam intelligi, urbibusque præfuisse et ab earum incolis cultam. Adde quod Fortuna Constantinopolitana in nummis habitu et vultu muliebri effingitur, quod de Genio dici non potest. Quod vero de Musarum statu in eadem æde, qua Fortunæ urbis statua, repositis scribit Zosimus, loco in nostra *Constantinopoli* laudato, veterum paganorum ritum ac mores indicat, qui urbium Fortunæ, seu Genii, ædibus sacris adjugebant Musarum templa, ut ex Libanio docemur. Is enim in ἐκφράσει Τυχεῖου, ex editione Allatiana, ait ex Τύχης æde patere per portam aditum ad Musarum sacrarium: Καὶ κατὰ μέσον αὐτῆς πύλας τῶν Μουσῶν ἀγοῦσαι τέμενος. Quin etiam in singulis urbibus templa, in earum medio, Τύχῃ dicata suis o docet, in quibus erant variz aliorum deorum statuz in semicirculis, quos *nidulos* vocamus, locatz. Tum addit, licet templum istud plures contineat deos, solius tamen Fortunæ nomen retinere: quippe, inquit, οἷς ἅπαντα Τύχῃ συγκρότταται, τοῦτοις ἡ θεὸν ἀπὸ τῆς Τύχης συνέκρουτο κλησι. Tum ita Τύχης statuam describens: Κύκλον δὲ κατὰ μέσον ἡμῶν ὄσον ἀριθμὸς θεῶν ὀνομάζετα:, καὶ μέσον ἐκ μέσου Τύχης ἕστηκην ἀγάλμα, στεφάνω δὴλοῦν Ἀλεξάνδρου τας νίκης, καὶ στεφεται μὲν ὑπὸ Τύχης ἡ γῆ, στεφαι δὲ αὐτὴ τὸν νικησαντα. Νικαι δὲ τῆς Τύχης ἐκατέρωθεν ἀνεστήκασιν, etc. Quibus scilicet omnibus Fortunæ, inquit, virtus ac facultas exprimitur. Miscè denique subiungit, in templi extrema parte nudam exstare statuam aliam lævè sustinentem cœli effigiem, dextram vero prominentem: Γενιὸς δὲ ἑτέρως πρὸς τὸ λοιπὸν ἀνεστήκην οὐρανοῦ μὲν ἐπὶ τῆς λαῖκῆς φερόμενος; πρόσχημα, τὴν δ' αὐτὴν δεξιάν εἰς ἅπαντα πρόχειρον γυμνὸς δὲ προσκαλύμματος ἵσταται. Qua quidem descriptione Libaniano effinisce Genium urbis, qui nudus exhiberi solet in nummis, existimarem, nisi obstaret globus ille in læva, qui soli attribui solet: tametsi globum etiam, seu polum celestem Fortunæ ascribat Pausanias in *Messeniacis*, p. 140 scribens Bupalum primum Smyrnezis Fortunæ simulacrum fecisse cum polo supra caput, et altera manu cornu Amaltheæ gestantem: Συμυριατὸς ἀγάλμα ἐργαζόμενος Τύχης πρώτος ἐποίησαν, ὡν ἴσμεν, πόλον τε ἔχουσαν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, καὶ τῇ ἐτέρῃ χειρὶ τὸ καλούμενον Ἀμαλθεία, κέρασ ὅσα Ἑλληνῶν. οὗτος μὲν ἐπὶ τοσοῦτω ἔδηλωσε τῆς θεοῦ ἔργα. Eadem igitur fuit ædes Fortunæ et Genii, quem ἀγαθὸν δαίμονα appellabant: quod certe ex eodem Pausania in *Boeotici*, p. 313, colligere est: Τὸ δὲ οἶχημα δαιμονὸς τε ἀγαθοῦ, καὶ Τύχης ἐστὶν ἀγαθῆς. Et infra: Οἱ δὲ ἐς τ. οἶχημα ἔνθα καὶ ἡρότερον δηητάτο παρὰ τὰ Τύχῃ καὶ δαίμοσιν ἀγαθοῖς, etc. ubi Τύχῃ primum obtinet locum. Unde docemur cur Τύχης vocavit Fortuna et *Genius* donentur, cum in eadem æde colerentur. Eudemus in *Lexico* ms. ex quo sua hausit Suidas: Ἀγαθοῦ δαίμονος: ἔθος; εἶχον αὐτὸν παλαῖοι μετὰ τὸ δεῖπνον πίνειν ἀγαθοῦ δαίμονος, ἐπιτρόφου τας ἀκρατον, καὶ τοῦτο δὲ τρίτον, καὶ ἡμέρας δὲ τὴν δευτέραν τοῦ μηνὸς οὕτως ἐκάλουν: καὶ ἐν Θῆβαις ἦν ἠρώων ἀγαθοῦ δαίμονος. Enimvero varus aliis deorum statu in exornatum Τύχης sanum.

causaque mali a quodam solerti conjectura indagata, fragmentis navis illius æneæ studiose conquisitis, et in suum locum restitutis, expeditam navigationem et mare navigiis repletum fuisse. Ut autem certo scirent, illud appellendis navibus obstitisse, denuo sublatis fragmentis quæcunque naves tum appellerent, iterum vi ventorum rejectas fuisse. Ea re comperta, navem illam, magno adhibito studio, esse renovatam. Anastasius paulo ante obitum, nuntiatis sibi insidiis multos comprehenderat atque inter alios Justinum et Justinianum, qui post rerum potiti sunt, atque in animo habebat eos occidere. Sed deterritus est somnio, cum vir terribilis ei astitisse visus esset, ac dicere: *Justino et Justiniano ne quid mali feceris: nam uterque suo tempore Deo inserviet.* Illis igitur crimine læsæ majestatis absolutis, denuo aliud vidisse somnium memoratur, virum terribilem, qui librum manu gestans diceret: *Ecce ob perseverantiam fidei tuæ, annos xiv vitæ tuæ deleo.* Et quia fatale sibi esse ex oraculo didicerat, ut fulmine interiret, Thol-tum ædificium construxit, in eoque degit, sed frustra. Nam cum aliquando tonitrua horrendum in modum resonarent, et fulgura multa cliderentur, atque ipse perterritus e cœnaculo in cœnaculum descenderet, et alios atque alios thalamos subiret: in quodam regio cubiculo mortuus est inventus. Vixit annos octoginta octo: regnavit viginti septem, et tres menses. Hujus temporibus terræ motus horrendus

58 fuit, ac Byzantii multis in locis ædificia corruerunt. Antiochia vero pene tota collapsa est, civibus ruina oppressis. Idem Anastasius longum murum condidit a magno mari ad Selybriam usque pertinentem, ob Mysorum sive Bulgarorum et Scytharum incursiones, et statuam suam æneam in Tauri columna collocavit, cum Theodosij Magni statuam, quæ ibi erecta fuerat, concidisset. Et hic quidem vita sic acta, hoc modo est defunctus.

ἰδοµήσατο, καὶ ἐν αὐτῷ διήγεν, ἀλλ' οὐδέν τι φρικωδέστατων, καὶ ἀστραπῶν ἐκτριβομένων ἐκείθεν πολλῶν, ἐκεῖνος δειµαίνων ἐκ διαίτης εἰς διαίταν μετέβαινε, καὶ ἐκ θαλάσσης εἰς θάλαµον ὑπαδέυετο. Καὶ οὕτως ἐν ἐνὶ τῶν βασιλικῶν κοιτῶνων εὐρέθη χείµενο; τεθνεώσ (54). Ζήσα; μὲν ἐτη ὀδοήκοντα καὶ ὀκτώ, βασιλεύσας δ' ἐξ αὐτῶν εἰκοσι καὶ ἑπτὰ

που τῆς πόλεως. Τοῦτου δὴτα τοῦ τῆς νῆος εἰκονισµατος, ἢ τῷ χρόνῳ μογήσαντος, ἢ ἐξ ἐπιβουλῆς, µέρη τινὰ θραυσθέντα ἀφῆρηντο. Οὐκέτι γοῦν φορητοὶ νῆες προσώρµουν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀλλὰ πησιόν ἰούσαι βλαῖς πνευµάτων ἀνείργοντο, καὶ εἰ µὴ νῆες µακρὰι, καὶ πολλοὶς ἐρέταις κινούµενα τοὺς φόρτους ἐκείνων εἰς τὴν πόλιν ἐκόμεζον, τάχα ἂν λιµῶσι ἐν αὐτῇ κατηνάλωντο. Τοῦτο ἐπὶ καιρὸν κρατήσαν, τοῖς τῶν κοινῶν φροντισταῖς διὰ φροντισδος ἐγένετο. Ὑπετοπάζθη τοίνυν παρὰ τοῦ τὸ αἴτιον, καὶ προσήγγελο τοῖς οἷς ἡ τῶν τῆς πόλεως ἀνεῖο φροντίς· καὶ τὰ θραύσµατα τῆς χαλκῆς νῆος ἐκείνης ἐπιµελῶς ζητηθέντα, εὐρέθησαν, καὶ αὐτῇ ἀποκατέστησάν τε καὶ προσρµόσθησαν· καὶ ὁ πλοῦς ἦν τοῖς πλοίοις ἀκόλυτος, καὶ µεστὴ τοῦτων εἰσπλέοντων ἡ θάλασσα. Ἴνα δὲ γνοίεν ἀκριβῶς εἰ τοῦτο ὡς ἀληθῶς τοῦ τῶν πλοίων εἰσπλοῦ κώλυµα ἦν, ἀφῆρηντο αὐθις τὰ µέρη τῆς νῆος ἐκείνης· καὶ δοσι τῶν νηῶν ἐτυχον τότε εἰσπλεύουσαι, πνεύµατος αὐθις βίαι γεγόνασιν ὀπισθόρρητοι. Ἐνταῦθεν ἐθεδαυώθησαν ἐκ τοῦ θραυσθῆναι τὴν χαλκῆν νῆα ἐκείνην, τὴν κωλύµην γίνεσθαι τοῦ εἰς τὴν πόλιν εἰσπλοῦ τῶν πλοίων τῶν φορηγῶν· καὶ τὴν ναῦν ἐκείνην ἐπιρµείας ἀζώσαντας, ἀνεκαίθησαν. Πρὸ µικροῦ δὲ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος, ἐπιβουλῆς αὐτῷ µηνυθείσης, συνέσχε πολλοὺς, σὺν οἷς καὶ Ἰουστίνον καὶ Ἰουστινιανὸν (53), τοὺς µετὰ ταῦτα αὐταρχήσαντας, καὶ ἦν γνώµης ἀπολίσσαι αὐτούς· ἐκωλύθη δὲ κατ' ἕναρ, φοβεροῦ τινος ἀνδρὸς; ὄψαντος παραστῆναι αὐτῷ καὶ εἰπεῖν· Ἰουστίνω καὶ Ἰουστινιανῷ µηδὲν ἐργάσθαι κακόν· μέλλει γάρ ἐκαστος αὐτῶν ἰσπούρησθαι τῷ Θεῷ, ἐν καιροῖς ἔλκοις. Ὅθεν ἀρῆκεν αὐτοὺς τὸ τῆς καθοσιώσεως ἔγκλημα. Καὶ αὐθις ἕναρ ἰδεῖν λέγεται ὁ βασιλεὺς; ἐκεῖνος ἀνδρα τινὰ φοβερόν, τόρον κατέχοντα, καὶ λέγοντα πρὸς αὐτόν· Ἰδοὺ διὰ τῆς κωκοπιστίαν σου ἀκαλιζῶ τῆς ζωῆς σου ἐτη τεσσαράσκαδα. Ἐχον δὲ κερησιµοδοτηµένον ὁ Ἀναστάσιος; ὅτι ἐκ κεραυνοῦ θανέται, τὸ λεγόμενον θωλιτῶν τοῦτου ἀπάντατο. Βροντῶν γάρ ποτε ἐκρηγνυµένων

Variæ lectiones et notæ.

docet præ cæteris Dio in Excerptis Valesianis, scribens Lucullum πρὸς τὴν τοῦ Τυχαίου, ἢ ἐκ τοῦ Ἰβηρικῶν πόλεµου κατασκευάσει καθιέρωσιν, statuam commodato accepisse a Mummio, nec reddere eas postmodum voluisse, ut quæ dedicatione sacræ essent factæ. Ubi Strabo, lib. viii, rem eandem narrans, τῆς εὐτυχίας ἱερῶν, et Cicero in Verrem de signis, *adem Felicitatis*, vocat. Ex quibus omnino patet Τυχαίον non fuisse *adem Genii*, sed *prosperæ Fortunæ*, quam ἀγαθὴν Τύχην vocat Pausanias. Cæterum ναοῦ τῆς Τύχης; Casareæ, meminit Theophanes an. 1 Juliani: ut Eulocia Augusta in Ionis mas. τῆς Τύρου Τύχης, quam Πορφυριαν appellatam fuisse ait in Porphyrii philosophi elogio. Hæc porro fusius sumus prosecuti, ut ex Descriptione Libaniana doceremur cur in æde renatus una cum Fortunæ urbis statuam complures alias met. rint statuæ.

(53) Ἰουστίνον καὶ Ἰουστινιανόν. Vide Aemmannum ad Procopii *Historiam arcanam* c. 6.

(54) *Τεθνηκός*. Anastasius Bibl. in Hormisda PP. *Eodem tempore nati Divinitatis percussus est fulmine divino Anastasius imperator, et obiit*; Codinus, p. 60, fulmine ictum Anastasiam ἢ Magnauræ palatio scribit qui cum exclamasset, Ὁ μὲν ὄπὸ αὐρᾶς ἀπόλλυμαι, hinc Magnauræ nomen illud obtinuisse. Nec abudit Luitprandus, l. vi, cap. 2, quosd nomenclaturam, scribens sic dictam illud palatium, quasi *magna aula*, p loco λ posita littera. Sed non omnino improbanda videtur Codini sententia, siquidem cum in superiori et exceliori urbis parte ædificatum esset, ventis cæterisque aeris injuriis expositum erat: quod in primis testatur idem Luitprandus in Legatione: nam ibi de hoc palatio loqui constat, licet illud non nominet, cum in eo excipi solerent Legati: *Pridie Novas*

ἐπι μῆσι τρισίν. Ἐν τοῖς χρόνοις τούτου γέγονε σεισμός (55) φοβερώτατος, καὶ ἐν μὲν τῷ Βυζαντίῳ ἐν διαφόροις τόποις συμπτώματα συμβεβηκασιν ἡ μεγάλη δὲ Ἀντιόχεια (56) σχεδὸν ἅπασα κατεπεύθη, καὶ οἱ ταύτης οἰκίητορες τοῖς συμπτώμασι κατεχώσθησαν. Οὗτος δὲ Ἀναστάσιος ἔκτισε τὸ μακρὸν λεγόμενον τεῖχος (57), ἀπὸ τῆς μεγάλης θαλάσσης διέκριν ἄχρι τῆς Ἀηλυδρίας, διὰ τὰς ἐφόδους τῶν Μουσῶν, ἢ Βουλγάρων, καὶ τῶν Σκυθῶν. Ἔσθησε δὲ καὶ στήλην οὐκίαν ἐν τῷ τοῦ Ταύρου κίονι ἐκ χαλκοῦ, τῆς πρώην ἐν αὐτῷ Ἰσταμίνης πεσοῦσης, ἢ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἐτύγχανε. Καὶ ὁ μὲν ὧδὲ βασιλεύσας, ὧδε κατέλυσε τὴν ζωὴν.

Εἰ. Ἀνεβρέθη δὲ βασιλεὺς Ἰουστίνος ὁ Θράξ, ἅ γονέων μὲν ἐκφῶς ἀσήμεων καὶ ἀφανῶν, αὐτὸς τὸ πρότερον αὐτουργῶν, ἢ βουκόλος τυγχάνων καὶ συμφορδός (58)· εἶτα εἰς τύχην μεταταξάμενος στρατιωτικὴν, καὶ μέχρι ταγματάρχιας ἐφθακῶς, καὶ κόμης γενόμενος. Μετὰ δὲ γε τὴν τελευταίην Ἀναστασίου, βουλῆς γενομένης περὶ προχειρίσεως βασιλείας, ὁ εὐνούχος Ἀμάντιος (59), ὃς καὶ πραιποσίτος ἦν, καὶ μέγα ἡδύνατο, θέλων Θεοκριτιανὸν τινα οὐκίαν ὄντα αὐτῷ βασιλεύσαι, χρήματα τῷ Ἰουστίνῳ (60) παρέσχε διανεμῆν τοῖς στρατιώταις, ἐν ἐκείνῳ ἔλωσται βασιλεῖα. Ὁ δὲ τὰ χρήματα διανεμάς ἑαυτῷ τὴν βασιλείαν προσημετηύσατο, καὶ παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν τῆς αὐταρχίας ἀνήχθη περιωπήν. Ἀμάντιος δὲ ἐν θειῶν πεποιήτο τοῦ Ἰουστίνου τὸ σόφισμα, καὶ αὐτῷ ἐπεβούλευε σὺν ἑτέροις τῶν ἐπιφανεστέρων, ὃν γνωσθέντα ὁ Ἰουστίνος ἀνέβλε σὺν Ἀνδρέῳ τῷ κουδικουλαρίῳ, καὶ τῷ Θεοκριτιανῷ. Οὗτος δὲ Ἀμάντιος, ὅτε Ἀναστάσιος καθ' ὑπνοῦς ἐθεάσατο τὸν ἄνδρα τὸν τότε φέροντα, καὶ ἀπαλείφαντά τινος τῶν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνων, ἔναρ εἶδεν, ὅτι ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ἰσταμίνην αὐτῷ χοίρους ἐπέθηκε μέγας, καὶ εἰς γῆν κατέβραξεν αὐτὸν καὶ ἀνήλωσεν. Οὗτος τὸν ναῦν τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Θωμᾶ (61) ἔδομησατο· διὸ καὶ τὴν κλησιν ἐκείνου σώζει, τοῦ Ἀμαντίου καλούμενος. Ὁρθοδόξοτατος δ' ὢν Ἰουστίνος δόγμα ἐξέθετο, τὴν ἐν Χαλκηδόνι πάντας σέβασθαι σύνοδον, καὶ τοὺς αὐτὴν συστησάμενους ἐξακοσίους τριάκοντα ἁγίους Πατέρας, τοῖς ἱεροῖς ἐγγραφῆναι διπτύχοις (62) πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. Γαμετὴν δ' ἔχων Λουκιανὴν κεκλημένην, ἔστεφεν αὐτὴν καὶ ἀνηγόρευσεν Αὐγούσταν, Εὐφημίαν μετονομάσας.

Variae lectiones et notæ.

Constantinopolim venimus, et ad contumeliam vestram suscepti, graviter turpiterque sumus tractati: palatio quidem satis magno et aperto, quod nec frigus arceret, sicut nec calorem repelleret, inclusi sumus. — Domus ipsa solis nobis inclusis pervia, a palatio adeo sequestrata, ut eo nobis non equitantibus, sed ambulantiibus anhelitus truncaretur. Infra: Cur, quæso, non ægrotarent, quibus erat potus pro optimo vino subsugo; pro calcitra, non saxum, non stramen, non saltem terra, sed durum marmor; pro cervicali, lapis? quibus patula domus; non calorem, non imbrem, non frigus arcebat? Denique sub linem versibus haud incomptis hanc ædem sic describit:

Marmore quæ vario magnis patet alta fenestris
Hæc inaquosa domus, concluso pervia soli,
Frigora suscipiens, æstum nec sæva repellens.

Alia de hoc palatio vide in nostra Constantinopoli, lib. II.

(55) Σεισμός. Marcellinus comes meminit duo-

PATROL. G.R. CXXXIV.

V. Imperator autem creatus est Justinus Thrax, parentibus ortus ignobilibus et obscuris, atque ipse principio agricola fuit aut armentarius et porcarius. Deinde, animo ad rem militarem adjecto, tribunus et comes factus est. Cum autem post Anastasii obitum de imperatore deligendo deliberraretur, Amantius eunuchus idemque præpositus, homo potens, Theocritiano, cuidam ex necessariis suis, imperium tradere cupiens, pecuniam Justino dedit, militibus distribuendam, ut illum imperatorem salutarent. At ille, pecunia distributa, suam negotium egit, et a populo et militibus ad imperii fastigium est evectus. Quod factum ægri ferens Amantius, cum aliis claris viris Justino insidias struxit, iisque cognitis una cum Andrea cubiculario et Theocritiano occisus est. Is autem eodem tempore, quo Anastasius in somnis aliquot vitæ suæ annos e libro deleri vidisset, et ipse somniarat se coram imperatore stantem a magno quodam porco prostratum devorari. Idem Sancti Thomæ apostoli ædem struxit, unde Amantii ædes nominatur. Hic Justinus quia de religione rectissime sentiebat, Chalcedonense concilium coli ab omnibus, et sexcentis tringinta sanctos Patres, qui id celebrarant, in sacra omnium Ecclesiarum diptycha referri, edicto jussit. Uxorem Lupiciam, mutato ejus nomine in Euphemia, diademate ornavit, et Augustam appellavit. Vitalianus, qui sub Anastasio seditionem moverat, huic familiarissimus fuit, et magister militum ab eo creatus, et consulatum adeptus est, magna præditi auctoritate. Cumque orthodoxus esset, Severum Antiochena sede pelli, et tolli jussit. Sed ille cum

rum insignium terræ motuum qui Anastasio imperante accidere, p. 45 et 58 edit. Sirm. Adde Cedren. an. 12, et Victorem Tununens. ad eos. Abieni Juniori.

(56) Ἀντιόχεια. Evagrius. l. II, c. 12.

(57) Μακρὸν τεῖχος. Evagrius, l. III, c. 58; Chron. Alex. an. 16 Anast.

(58) Συμφορδός. Vide Alemannum ad Frocopii Historiam arcanam, c. 6.

(59) Ἀμάντιος. Marcellinus comes an. I Justini, ubi et de Theocriti, quem Amantius præpositus ad regnandum clam præparaverat, eadem pariter agit, ut et Chronicon Alexandrinum, et Evagrius, l. IV, cap. 2.

(60) Χρήματα τῷ Ἰουστίνῳ. Chronicon Alexandrinum.

(61) Τοῦ ἁγίου Θωμᾶ. Vide CP. Christ.

(62) Τοῖς ἱεροῖς ἐγγραφῆναι διπτύχοις. Atque inde SS. Patrum 650, qui Chalcedonensi concilio interfuerunt memoriam agunt Græci 16 Junii.

causaque mali a quodam solerti conjectura indagata, fragmentis navis illius æneæ studiose conquisitis, et in suum locum restitutis, expeditam navigationem et mare navigiis repletum fuisse. Ut autem certo scirent, illud appellendis navibus obstitisse, denuo sublatis fragmentis quæcunque naves tum appellerent, iterum vi ventorum rejectas fuisse. Ea re comperta, navem illam, magno adhibito studio, esse renovatam. Anastasius paulo ante obitum, nuntiatibus sibi insidiis multos comprehenderat atque inter alios Justinum et Justinianum, qui post rerum potiti sunt, atque in animo habebat eos occidere. Sed deterritus est somnio, cum vir terribilis ei astitisse visus esset, ac dicere: *Justino et Justiniano ne quid mali feceris: nam uterque suo tempore Deo inserviet*. Illis igitur crimine læsæ majestatis absolutis, denuo aliud vidisse somnium memoratur, virum terribilem, qui librum manu gestans diceret: *Ecce ob perversitatem fidei tuæ, annos xiv vitæ tuæ deleo*. Et quia fatale sibi esse ex oraculo didicerat, ut fulmine interiret, Tholium ædificium construxit, in eoque degit, sed frustra. Nam cum aliquando tonitrua horrendum in modum resonarent, et fulgura multa eliderentur, atque ipse perterritus e cœnaculo in cœnaculum descenderet, et alios atque alios thalamos subiret: in quodam regio cubiculo mortuus est inventus. Vixit annos octoginta octo: regnavit viginti septem, et tres menses. Hujus temporibus terræ motus horrendus fuit, ac Byzantii multis in locis ædificia corruerunt. Antiochia vero pene tota collapsa est, civibus ruina oppressis. Idem Anastasius longum murum condidit a magno mari ad Selybriam usque pertinentem, ob Mysorum sive Bulgarorum et Scytharum incursiones, et statuam suam æneam in Tauri columna collocavit, cum Theodosij Magni statua, quæ ibi erecta fuerat, concidisset. Et hic quidem vita sic acta, hoc modo est defunctus.

ἰδομήσατο, καὶ ἐν αὐτῷ διήγεν, ἀλλ' οὐδὲν τι τοῦτου ἀπάντατο. Βροντῶν γὰρ ποτε ἐκρηγνυμένων φρικωδεστάτων, καὶ ἀστραπῶν ἐκτριβομένων ἔκειθεν πολλῶν, ἐκείνος δαιμαίων ἐκ διαίτης εἰς διαίταν μετέβαινε, καὶ ἐκ θαλάμου εἰς θάλαμον ὑπεβύετο. Καὶ οὕτως ἐν ἐνὶ τῶν βασιλικῶν κοιτῶνων εὐρέθη κείμενος: τεθνεώς (54). Ζήσα; μὲν ἐτη ὀγδοήκοντα καὶ ὀκτώ, βασιλεύσας δ' ἐξ αὐτῶν εἰκοσι καὶ ἑπτὰ

που τῆς πόλεως. Τοῦτου ἤγα τοῦ τῆς νῆος εἰκονίσματος, ἢ τῷ χρόνῳ μογήσαντος, ἢ ἐξ ἐπιβουλῆς, μέρη τινὰ θραυσθέντα ἀφῆρηντο. Οὐκέτι γοῦν φορητοὶ νῆες προσώρμου ἐκ τὸ Βυζάντιον, ἀλλὰ πλησίον ἰούσαι βλαῖς πνευμάτων ἀνείργοντο, καὶ εἰ μὴ νῆες μακρὰ, καὶ πολλοὶς ἐρέταις κινούμενας τοὺς φόρτους ἐκείνων εἰς τὴν πόλιν ἐκόμεζον, τάχα ἀν' ἡμῶν οἱ ἐν αὐτῇ κατηνάλωντο. Τοῦτο ἐπὶ καεῖρον κρατήσαν, τοῖς τῶν κοινῶν φροντισταῖς διὰ φροντισδος ἐγένετο. Ὑπετοπάσθη τοίνυν παρὰ τοῦ τὸ αἴτιον. καὶ προσήγγελο τοῖς οἷς ἡ τῶν πόλεως ἀνεῖτο φροντίς· καὶ τὰ θραύσματα τῆς χαλκῆς νῆος ἐκείνης, ἐπιμελῶς ζητηθέντα, εὐρέθησαν, καὶ αὐτῇ ἀποκατέστησάν τε καὶ προσεβλήθησαν· καὶ ὁ πλοῦς ἦν τοῖς πλοίοις ἀκώλυτος, καὶ μεστὴ τούτων εἰσπλέοντων ἡ θάλασσα. Ἴνα δὲ γνοῖεν ἀκριβῶς εἰ τοῦτο ὡς ἀληθῶς τοῦ τῶν πλοίων εἰσπλοῦ κώλυμα ἦν, ἀφῆρηντο αὖθις τὰ μέρη τῆς νῆος ἐκείνης· καὶ ὅσαι τῶν νῆων ἔτυχον τότε εἰσπλέουσαι, πνεύματος αὖθις βίβ γεγόνασιν ἐπισθόρμητοι. Ἐντεῦθεν ἐβεβαιώθησαν ἐκ τοῦ θραυσθέναι τὴν χαλκῆν νῆα ἐκείνην, τὴν κωλύμενη γενεσθαι τοῦ εἰς τὴν πόλιν εἰσπλοῦ τῶν πλοίων τῶν φορητῶν· καὶ τὴν ναῦν ἐκείνην ἐπιμελείας ἀξιώσαντας, ἀνεκαίνθησαν. Πρὸ μικροῦ δὲ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος, ἐπιβουλῆς αὐτῷ μηχανησάτης, συνέσχε πολλοὺς, σὺν οἷς καὶ Ἰουστίνον καὶ Ἰουστινιανὸν (53), τοὺς μετὰ ταῦτα αὐταρχήσαντας, καὶ ἦν γνώμης ἀπολῆσαι αὐτούς· ἐκωλύθη δὲ κατ' ἕναρ, φοβεροῦ τινος ἀνδρὸς; ὄξανατος παραστῆναι αὐτῷ καὶ εἰπεῖν· Ἰουστίνω καὶ Ἰουστινιανῷ μηδὲν ἐργάσαι κακόν· μέλλει γὰρ θεαστος αὐτῶν ὑπόυρησθαι τῷ θεῷ, ἐν καιροῖς ἰθίοις. Ὅθεν ἀζήκειν αὐτοῖς τὸ τῆς καθοσιώσεως ἐγκλήμα. Καὶ αὖθις ἕναρ ἰδεῖν λέγεται ὁ βασιλεὺς ἐκείνος; ἀνδρα τινὰ φοβερόν, τόρον κατέχοντα, καὶ λέγοντα πρὸς αὐτόν· Ἰδοὺ διὰ τὴν κωκοπιστίαν σου ἀπαλίσσω τῆς ζωῆς σου ἐτη τεσσαράεκα· δεκα. Ἐχων δὲ καχησμοδοτημένον ὁ Ἀναστάσιος; ὅτι ἐκ κερανοῦ θανεῖται, τὸ λεγόμενον θολωτῶν

Variæ lectiones et notæ.

docet præ cæteris Dio in Excerptis Valesianis, scribens Lucullum πρὸς τὴν τοῦ Τυχαίου, ὃ ἐκ τοῦ Ἰσθρικῶς πολέμου κατεσκευάσθη καθιέρωσιν, statuam commodato accepisse a Mumio, nec reddere eas postmodum voluisse, ut quæ dedicatione sacræ essent factæ. Ubi Strabo, lib. viii, rem eandem narrans, τῆς Εὐτυχίας ἑστῶν, et Cicero in Verrem de siguis, *ædem Felicitatis*, vocat. Ex quibus omnino patet Τυχαίον non fuisse *ædem Genii*, sed *prosperæ Fortune*, quam ἀγαθὴν Τύχην vocat Pausanias. Cæterum ναοῦ τῆς Τύχης Casareæ, meminit Theophanes an. 4 Juliani: ut Eudocia Augusta in Ioniis mss. τῆς Τύρου Τύχης, quam Πορφυριαν appellatam fuisse ait in Porphyrii philosophi Elogio. Hæc porro fusius sumus prosecuti, ut ex Descriptione Libaniana doceremur cur in æde tenatus una cum Fortunæ urbis statuæ complures alix met. rint statuæ.

(53) Ἰουστίνω καὶ Ἰουστινιανῶν. Vide Aemmannum ad Procopii *Historiam arcanam* c. 6.

(54) Τεθνηώς. Anastasius Bibli. in Hormisda PP. *Eodem tempore natu Divinitatis percussus est fulmine divino Anastasius imperator, et obiit*; Codinus, p. 60, fulmine ictum Anastasium in Magnauræ palatio scribit qui cum exclamasset, Ὁ μόνος ὑπὸ αὐρᾶς ἀπόλλυμαι, hinc Magnauræ nomine illud obtinuisse. Nec abludivit Luitprandus, l. vi, cap. 2, quoad nomenclaturam, scribens sic dictum illud palatium, quasi *magna aula*, ἢ loco λ. positâ littera. Sed non omnino improbanda videtur Codini sententia, siquidem cum in superiori et excelsoiori urbis parte ædificatum esset, ventis cæterisque aeris injuriis expositum erat: quod in primis testatur idem Luitprandus in Legatione: nam ibi de hoc palatio loqui constat, licet illud non nominet, cum in eo excipi solerent Legati: *Pridie Nomus*

ἐπι μῆσαι τρισίη. Ἐν τοῖς χρόνοις τούτου γέγονε σεισμὸς (55) φοβερώτατος, καὶ ἐν μὲν τῷ Βυζαντίῳ ἐν διαφόροις τόποι· συμπτώματα συμβεβηκασιν· ἡ μεγάλη δὲ Ἀντιόχεια (56) σχεδὸν ἅπαντα κατεπτώθη, καὶ οἱ ταύτης οἰκήτορες τοῖς συμπτώμασι κατεχύσθησαν. Οὗτος δὲ Ἀναστάσιος ἔκτισε τὸ μακρὸν λεγόμενον τεῖχος (57), ἀπὸ τῆς μεγάλης θαλάσσης διέκον ἄχρι τῆς Ἐρυθρίας, διὰ τὰς ἐφόδους τῶν Μουσῶν, ἢ Βουλγάρων, καὶ τῶν Σκυθῶν. Ἔστησε δὲ καὶ στήλην αἰκίαν ἐν τῷ τοῦ Ταύρου κίονι ἐκ χαλκοῦ, τῆς πρώην ἐν αὐτῷ Ἰσταμίνης πεσοῦσης, ἢ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἐτύγχανε. Καὶ ὁ μὲν ὧδὶ βασιλεύσας, ὧδε κατέλυσε τὴν ζωὴν.

Εἰ. Ἀνεβρόθη δὲ βασιλεὺς Ἰουστίνος ὁ Θράξ, ἅ γινώσκων μὲν ἐκφῶς ἀσχημῶν καὶ ἀφανῶν, αὐτὸς τὸ πρότερον αὐτουργῶν, ἢ βουκόλιος τυγχάνων καὶ συμφορβός (58)· εἶτα εἰς τύχην μεταταξάμενος στρατιωτικῆν, καὶ μέχρι ταγματαρχίας ἐφθακῶς, καὶ κήμης γενόμενος. Μετὰ δὲ γε τὴν τελευταίην Ἀναστασίου, βουλῆς γενομένης· περὶ προχειρίσεως· βασιλεύσας, ὁ εἰνούχος· Ἀμάντιος (59), ὃς καὶ πραιποσίτος ἦν, καὶ μέγα ἠδύνατο, θέλων Θεοκριτιανὸν τινα οἰκεῖον ὄντα αὐτῷ βασιλεύσαι, χρήματα τῷ Ἰουστίνῳ (60) παρέσχε διανεμαῖν τοῖς στρατιώταις, ἐν ταῖς ἐκείνου ἐλπίσιν βασιλεῖα. Ὅ δὲ τὰ χρήματα διανεμάς ἐαυτῷ τὴν βασιλείαν προσημετεύσατο, καὶ παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν τῆς αὐταρχίας ἀνήχθη περιωπήν. Ἀμάντιος δὲ ἐν βεινῷ πεποιήτο τοῦ Ἰουστίνου τὸ σόφισμα, καὶ αὐτῷ ἐπεβούλευε σὺν ἑτέροις τῶν ἐπιφανεστέρων, ὃν γινώσκοντα ὁ Ἰουστίνος ἀνεῖλε σὺν Ἀνδρέᾳ τῷ κουβικουλαρίῳ, καὶ τῷ Θεοκριτιανῷ. Οὗτος δὲ Ἀμάντιος, ὅτε Ἀναστάσιος καθ' ὑπνοῦς ἐθεάσατο τὸν ἄνδρα τὸν τότε φέροντα, καὶ ἀπαλείψαντά τινος τῶν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνων, ἔναρ εἶδεν, ὅτι ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ἰσταμίνῳ αὐτῷ χόρτος ἐπήλαθε μέγας, καὶ εἰς γῆν κατέβραξεν αὐτὸν καὶ ἀνήλωσεν. Οὗτος· τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ (61) ἔδομησατο· διὸ καὶ τὴν κλήσιν ἐκείνου σώζει, τοῦ Ἀμαντίου καλούμενος. Ὁρθοδόξοτατος δ' ὢν Ἰουστίνος δόγμα ἐξέθετο, τὴν ἐν Χαλκηδόνι πάντας σέβασθαι σύνοδον, καὶ τοὺς αὐτῆν συστησάμενους ἐξακοσίους τριάκοντα ἁγίους Πατέρας, τοῖς ἱεροῖς ἐγγραφήναι διπτύχοις (62) πᾶσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Γαμετὴν δ' ἔχων Λουκιανὴν κεκλημένην, ἔστεψεν αὐτὴν καὶ ἀνηγόρευσεν Ἀγούσταν, Εὐφημίαν μετονομάσας.

V. Imperator autem creatus est Justinus Thrax, parentibus ortus ignobilibus et obscuris, atque ipse principio agricola fuit aut armentarius et porcarius. Deinde, animo ad rem militarem adjecto, tribunus et comes factus est. Cum autem post Anastasii obitum de imperatore deligendo deliberaretur, Amantius eunuchus idemque praepositus, homo potens, Theocritiano, cuidam ex necessariis suis, imperium tradere cupiens, pecuniam Justino dedit, militibus distribuendam, ut illum imperatorem salutarent. At ille, pecunia distributa, suam negotium egit, et a populo et militibus ad imperii fastigium est evectus. Quod factum aegre ferens Amantius, cum aliis claris viris Justino insidias struxit, iisque cognitis una cum Andrea cubiculario et Theocritiano occisus est. Is autem eodem tempore, quo Anastasius in somnis aliquot vitae suae annos e libro deleri vidisset, et ipse somniarat se coram imperatore stantem a magno quodam porco prostratum devorari. Idem Sancti Thomae apostoli aedem struxit, unde Amantii aedes nominatur. Hic Justinus quia de religione rectissime sentiebat, Chalcedonense concilium coli ab omnibus, et sexcentis triginta sanctos Patres, qui id celebrarant, in sacra omnium Ecclesiarum diptycha referri, edicto jussit. Uxorem Lupiciam, mutato ejus nomine in Euphemia, diademate ornavit, et Augustam appellavit. Vitalianus, qui sub Anastasio seditionem moverat, huic familiarissimus fuit, et magister militum ab eo creatus, et consulatum adeptus est, magna praedictus auctoritate. Cumque orthodoxus esset, Severum Antiochena sede pelli, et tolli jussit. Sed ille cum

Variæ lectiones et notæ.

Constantinopolim venimus, et ad contumeliam vestram suscepti, graviter turpiterque sumus tractati: palatio quidem satis magno et aperto, quod nec frigus arceret, sicut nec calorem repelleret, inclusi sumus. — Domus ipsa solis nobis inclusis pervia, a palatio adeo sequestrata, ut eo nobis non equitibus, sed ambulantiibus anhelitus truncaretur. Iulra: Cur, quæso, non ægrotarent, quibus erat potus pro optimo vino sulugo; pro calcitra, non sœnam, non stramen, non saltem terra, sed durum marmor; pro cervicali, lapis? quibus patula domus; non calorem, non imbrem, non frigus arcebat? Denique sub sinem versibus haud incomptis hanc aedem sic describit:

Marmore quæ vario magnis patet alta fenestris
Hæc inaqvosa domus, concluso pervia soli,
Frigora suscipiens, æstum nec sæva repellens.

Alia de hoc palatio vide in nostra Constantinopoli, lib. II.

(55) Σεισμός. Marcellinus comes meminuit duo-

PATROL. G. R. CXXXIV.

rum insignium terræ motuum qui Anastasio imperante accidere, p. 45 et 58 edit. Sirm. Adde Cedren. an. 12, et Victorem Tununens. ad eos. Abieni Juniori.

(56) Ἀντιόχεια. Evagrius. l. II, c. 12.

(57) Μακρὸν τεῖχος. Evagrius, l. III, c. 58; Chron. Alex. an. 16 Anast.

(58) Συμφορβός. Vide Alemannum ad Procopii Historiam arcanam, c. 6.

(59) Ἀμάντιος. Marcellinus comes an. I Justini, ubi et de Theocriti, quem Amantius praepositus ad regnandum clari præparaverat, eade pariter agit, ut et Chronicon Alexandrinum, et Evagrius, l. IV, cap. 2.

(60) Χρήματα τῷ Ἰουστίνῳ. Chronicon Alexandrinum.

(61) Τοῦ ἁγίου Θωμᾶ. Vide CP. Christ.

(62) Τοῖς ἱεροῖς ἐγγραφήναι διπτύχοις. Atque inde SS. Patrum 650, qui Chalcedonensi concilio interfuerunt memoriam agunt Græci 16 Junii.

quittis iam suis assessoribus fuga in Ægyptum lapsus, illam quoque perturbavit, disputatione 59 de corruptibili et incorruptibili introducta. In hujus locum successit Paulus xenodochii Eubuli præfectus. Omnes præterea qui sub Anastasio per injuriam pulsati fuerant Justinus revocavit. Hujus temporibus, cometa in Oriente visus, radiis deorsum vergentibus, quem Pogoniam meteorologici vocant, et Vitalianus a Byzantiis dolo cæsus est, iratis ei ob multorum cædem ab eo factam, cum contra Anastasium seditioem movisset. Alii Justini et Justiniani jussu in Palatio cæsum tradunt, cum ipsi imperatori velles impetare, et Justinianus magister militum factus est. Joanne Cappadoce patriarcha Constantinopolitano mortuo, subrogatus est Epiphanius, illius Ecclesie presbyter: Hormisda item papa Romano defuncto, Joannes Romanæ Ecclesie gubernacula suscepit. Cum autem Romanis inimicitia cum Persis intercederent, Justinus missis legatis cum muneribus ad regem Hunnorum societatem ejus ambivit. Assensus est Barbarus, sed et Cavada Persarum regi suam operam petenti obtulit, ad eumque profectus est Romanos oppugnaturus. Enimvero Justinus imperator, missis de pace legatis, per litteras Persarum regem monuit, ne Hunnis fideret, qui societate cum Romanis jurejurando sancita, magna pecunia accepta, illos tempore belli prodituri essent. Cavades, cum rex interrogatus se pecuniam a Romanis accepisse confessus esset, Justinum vera scripsisse ratus, hominem sustulit, et Hunnos fere omnes, paucis fuga elapsis, et cum Romanis pacem, Justinumque Chosroe filii sui natu minimi tutorem fecit. Nam illi regnum Persicum destinaret, despectis filiis natu majoribus. Verum imperator tutelam recusavit. Lazorum quoque dux Tzathus defecit a Persis, et ad Justinum se contulit, et pro imperatoris filio baptizatus, et rex Lazorum salutatus, ducta uxore senatoris cujusdam filia, in eam provinciam rediit. Quæ res dissidii inter Persas et Romanos denuo causa existit, quod Romanorum imperator illorum subditos ad se pelliceret. Tunc ea etiam in urbe

Τούτῳ Βιταλιανὸς, ὃς ἐτασιασεν ἐπὶ Ἀναστασίου πᾶν ψικαίωτο. Καὶ στρατηλάτης (63) προεχειρίσθη, ἀλλὰ μὴν καὶ ὀπάτησε (64), καὶ μέγα παρὰ τῷ Ἰουστίνῳ ἔδωκεν. Ὁρθόδοξος δ' ὢν, τὸν Σευήρον (65) ἐκδιωχθῆναι τοῦ θρόνου τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἀνααιρεθῆναι προσέταξεν· ὁ γοῦς ἐκεῖνος ἀπέδρα εἰς Ἀίγυπτον μετ' ἐτέρων ἁμογνωμόνων, καὶ ταύτην ἐτάραξαν. Σευήρου δὲ διαδράντος, Παῦλος ὁ ξηνοδόχος (66) τῶν Εὐβούλου, Ἀντιοχείας προεχειρίσθη ἐπίσκοπος· καὶ πάντας δὲ τοὺς ἄδικον ὑπερορῶν ὑποστάντας ἐπὶ Ἀναστασίου ὁ Ἰουστίνος καθήγαγεν. Ἐν τοῖς τούτου χρόνοις, ἀστὴρ ἐφάνη κομήτης (67) ἐν τῇ Ἀνατολῇ, κάτω τὰς ἀρκέας ἀφίει, ἐν Πωγωνίᾳ οἱ μετεωρολογουῦντές φασιν, καὶ ὁ Βιταλιανὸς ἐδολοφονήθη παρὰ τῶν Βυζαντιῶν, μγνιόντων αὐτῷ ὡς πολλοὺς ἀνέλκναι· οἱ δὲ ἐκινδύνησεν κατὰ Ἀναστασίου. Οἱ δὲ προστάζει τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ φασιν ἀνααιρεθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ παλατίῳ, θέλοντα καὶ αὐτοῦ τοῦ κρατοῦντος κατάρχειν· στρατηλάτης δὲ τῶν στρατευμάτων Ἰουστινιανὸς προεχειρίσθη. Ἰωάννου δὲ τοῦ Κασπαδόκου θανόντος, ὃς πατριάρχης ἦν Κωνσταντινουπόλεως, χειροτονήσας Ἐπιφάνιος (68) τῆς Ἐκκλησίας ταύτης πρεσβύτερος· καὶ Ὁρμισδα τοῦ πάπα Ῥώμης μεταλλαχθεὶς τὸ ἔθνος, Ἰωάννης τὸς τῆς Ἐκκλησίας Ῥωμαίων διεδέξατο ὀλακας. Ἐχθρας δὲ Ῥωμαίους πρὸς Πέρσας οὖσης, ὁ βασιλεὺς Ἰουστίνος πρὸς τὸν βῆγα τῶν Οὐγγων (69) ἔστειλε πρέσβεις καὶ δῶρα, συμμαχίαν αἰτῶν κατὰ Περσῶν αἰτήσας· καὶ ὃς συνέθετο. Καὶ τοῦ Περσῶν δὲ βασιλέως Κουάδου (70) τὸν αὐτὸν βῆγα περὶ συμμαχίας ἀξιώσαντος, ἐκεῖνος συμμαχῆσαι αὐτῷ ἐπηγγελάτο· καὶ ἀπήλθε πρὸς Πέρσας μετὰ λαοῦ, κατὰ Ῥωμαίων ἀντιταξόμενος. Ὁ μόντος Βασιλεὺς Ἰουστίνος περὶ εἰρήνης πρεσβεῖν σταίλας πρὸς τὸν Περσῶν βασιλέα, μὴ πιστεύειν τοῖς Οὐγγοῖς αὐτῷ ἔγραψεν, ὡς ὄρκους μετὰ Ῥωμαίων περὶ συμμαχίας ποιησάμενους, καὶ χρήματα λαβοῦσι πολλὰ, καὶ βουλομένους προδοῦναι αὐτοὺς ἐν πολέμου καιρῷ. Ὁ δὲ Κουάδης, εἰ χρήματα παρὰ Ῥωμαίων εἴληφεν, ἤρετο τὸν βῆγα· τοῦ δὲ καταθεμένου, ἀληθεύειν τὸν Ἰουστίνον ὀπέλασε, καὶ αὐτίκα τὸν μὲν ἀνέβλεν, καὶ τοὺς Οὐγγοὺς σχεδὸν

Variae lectiones et notæ.

(63) Καὶ στρατηλάτης. Magister militum, Marcellino.

(64) Καὶ ὀπάτησε. Consulatum gessit Vitalianus cum Rustico, cuius mense 7 in palatio interemptus fuit. Marcellin. Evagr. l. iv, c. 3, etc.

(65) Τὸν Σευήρον. Evagr. l. iv, c. 4. Theorianus in legat. ad Armen. p. 108, etc.

(66) Ξηνοδόχος τῶν Εὐβούλου. De hoc Xenodochio vide nostram CP. Christ.

(67) Κομήτης. Chronicon Alexandr. an. 4 Justin. Anonymus De gest. Constant. p. 485.

(68) Ἐπιφάνιος. Huic antea dignitatem hanc adepturum prædixerat S. Andreas propter Christum Σαλός, ut est apud Nicephorum presbyterum Magnæ Ecclesie in ejusdem sancti Vita nondum edita, ubi multa de Epiphaniæ vitæ sanctitate longe ante, in ipsis adolescentiæ annis, commentatur.

(69) Τὸν βῆγα τῶν Οὐγγῶν. Quos Albos et

D Ephthalitas dictos scribit Procopius, l. 1 De bello Persico, ubi et alibi multa de eorum sedibus. Auctor mes. Miracul. in Cerne, ubi de Licinio et Constantino M.: Οὐγγοὶ μὲν οἱ Ἐφθαλίται, Περσῶν ἄμοροι, καὶ πρὸς ἀνίχνοντα ἡλίον οἰκοῦντες, τὸ σκαῖον ἔθνος τοῦτ' αἰ καὶ βάρβαρον. Ex quo etiam loco in dubium venit an apud Procopium legendum sit Νεφθαλίται, uti vult Postellus apud Ortelium. Argithas in Apocalyps. c. 63: Τινὲς μὲν Σκυθικὰ ἔθνη ἔφασαν ὑπερβόρεια..... καὶ Γότθων μοίρην τινα κατὰ μέρος τῆς Ἀσίας στρατιωτικῆν τε σύστασιν οὕτω καλεῖσθαι, καὶ θαυράλους, καὶ Γαθογρατάκους· ἀπερ κοινῷ λόγῳ καλοῦμεν Οὐγγικά.

(70) Κουάδου. Κουάδης, et Κουάδης in Chron. Alexandr. anno 4 Justin, Καβέδης Evagrii, l. iv, c. 12, Procopio, Agathie, Theophani et aliis. Vide Simocattam, l. iv, c. 6.

ἀπαντας, εἰ μὴ τινες ὀλίγοι διαδράντες ἐσώθησαν. Α
 Τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἐπέκρατο, καὶ τὸν Ἰουστινίον
 ἐπίτροπον (71) Χοσρόου τοῦ νεωτέρου τῶν υἱῶν
 αὐτοῦ ἐποίησαν. Τοῦτω γὰρ τὴν τῶν Περσῶν κατ-
 αλίμπεαν βασιλείαν, τοὺς πρεσβυτέρους παραδλε-
 πόμενος. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν ἐπιτροπὴν παρήτη-
 σαντο. Ὁ μόνος Λαζῶν ἀρχηγὸς Τζάθος (72) ἀπο-
 στατήσας Περσῶν προσέβη τῷ Ἰουστίνῳ, καὶ
 βαπτισθεὶς, υἱὸς τε τοῦ βασιλέως (73) ὀνομασθεὶς,
 καὶ βασιλεὺς (74) Λαζῶν (75) ἀναγορευθεὶς γυναί-
 κῃ τε συζευχθεὶς ἐνὸς τῶν συγκλητικῶν (76) θυγατρὶ,
 εἰς τὴν αὐτοῦ χώραν ἐκπενήλυθε. Τοῦτο αἰτιῶν
 αὐθις μάχης Ῥωμαίους καὶ Πέρσαις ἐγένετο, ὡς
 τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων τοὺς αὐτοὺς ὑπαίκοντας
 σφετεριζομένου. Τότε καὶ τὰ κατὰ τὸν ἅγιον Ἀρί-
 θαν (77) ἐν Νεγρῇ τῇ πόλει συμβέβηκε. Κουδῆ;
 δὲ τοῦ; ἐν τῇ αὐτῷ ἀρχῇ τυγχάνοντα Μανιχαίου
 ἐφόκουσεν ἀπαντας, καὶ τὸν αὐτῶν ἐπίσκοπον καὶ
 τὰς βίβλους κατέκαυσεν, ὅτι ἕνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ
 τὴν μουσικὴν αὐτῶν διδάξαντες αἵρεσιν, τὰ αὐτῶν
 φρονεῖν παρεσκίασαν. Ἡ δὲ πόλις Ἀνάβαρξος ἢ
 Ἀνάβαρξα, τῆς δευτέρας Κιλικίας ὄψα μητρόπολις
 ὅτε ὑπὸ σεισμοῦ (78) συνεπτώθη· καὶ ἡ Ἔδεσσα,
 πόλις οὖσα περικρατῆς τῆς Ὀσσηνῶν ἐπαρχίας
 κατεκλύσθη, τοῦ μέσου αὐτῆς ῥέοντος ποταμοῦ
 πλημμυρήσαντος, κακλήμμενος Σκιρτοῦ, καὶ τοὺς τε
 τῆς πόλεως οὐκὼς καταβαλόντος καὶ παρασύραν-
 τος, καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς οἰκούντας, ὅς μὲν συγχώ-
 σαντος τοὺς συνεπτώμασι, ὅς δὲ καταποντίσαντος.
 Μεθ' ἡμέρας δὲ τοῦ ὕδατος ἐλαττωθέντος, εὐρέθη
 ἐν τῇ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ πλάξ λιθίνη ἐν ἱερογλυ-
 φικαῖς γράμμασι αὐτῇ ἐγκοκολλημέναις, λέγουσα
 ταῦτα, Σκιρτός ποταμός (79) σκιρτήσει κατὰ
 σκιρτήματα πάλαιαι. Καὶ τῆς Ἡομητιουπόλεως
 τὸ ἡμισυ κατεπτώθη, μέσον βασιλεὺς τῆς πόλεως,
 καὶ τῶν ἀνθρώπων πολλοὶ ἐν τῷ χέσματι ἐπι-
 ζῶντες ἀπώλοντο, καὶ οὐδαί; ἤδυνάτο ἀνελεσθαι
 αὐτοῖς. Καὶ γυνή τις (80) ἐκ Κιλικίας τότε ἐγένε-
 νατο γιγαντώδης, καὶ τὴν ἀναδρομὴν τοῦ σώματος,
 καὶ τὴν λοιπὴν διαρτίαν παντὸς γὰρ εὐμήκου;
 ἀνδρὸς, ἐς πύχην ἔβον ὑπερανίστατο· ἠδύνητο δὲ
 τοὺς ὤμους καὶ τὰ στήνα ἐπιπέδῃ, καὶ τ' ἄλλα δ'
 εἶχε τῷ μήκει τε καὶ τῷ πλάτει ἀνάλογα, τὸ εἶδος
 λέγων καὶ τὴν φωνὴν, τῶν τε βραχιόνων καὶ τῶν
 πήχεων τὴν στερότητα, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὸ τῶν
 δακτύλων ἄδρον, καὶ ὅσα τούτοι; ἐπόμενα. Ἰουστι-
 νιανοῦ δὲ στρατηλάτου (81), ὡς εἰρηται, μετὰ θά-

Negra acciderunt, quæ de sancto Aretha narrantur.
 Cavades vero Manichæos suæ ditionis omnes occi-
 dit, eorumque episcopum, et libros 66 combus-
 sit, quod unum ex illis suis in detestandam
 illam hæresim pellexissent. Tum etiam Anabazos,
 seu Anabarza, secundæ Ciliciæ metropoli, terræ
 motu concidit, et Edessa, urbs illustris Ostroenæ
 provinciæ, submersa est, cum Scirtus fluvius, qui
 eam mediam perfuit, exundasset, et urbis ædifi-
 cia dejecisset, atque avexisset, et cives partim
 ruina, partim undis oppressisset. Aliquot diebus
 lapsis, aqua imminuta, lapidea tabula in ripa
 fluminis est reperta, cui notis hieroglyphicis in-
 sculptum erat: *Scirtus fluvius male saltabit civibus.*
 Concidit et semissis Pompeiopoli, urbe media de-
 hiscente, in eoque hiatu multi mortales viventes
 adhuc perierunt, cum opem nemo ferre posset.
 Tum etiam mulier quædam e Cilicia instar gigantis
 fuit, cum proceritate corporis, tum aliorum mem-
 brorum proportione. Nam supra quosvis proceros
 viros integrum cubitum eminebat, pectore et hu-
 meria supra modum latis, cum et cætera omnia,
 ut vox et facies, brachiorum et cubitorum firmitas
 ac magnitudo, et digitorum crassitudo et reliqua
 longitudini et latitudini responderent. Justiniano
 post Vitaliani, eadem magistro militum creato, re-
 rum omnium administratio ei incumbebat. Cum
 autem principes aliquando imperatorem orarent
 ut magistrum militum collegam ascisceret, pur-
 pura prehensa, *Vobis, inquit, optandum est, ne
 hanc junior aliquis induat.* Ac tum quidem pre-
 ces eorum sic elusit. Illi vero, parvo tempore in-
 terjecto, nobilissimi titulum Justiniano decreve-
 runt, et ab imperatore impetrarunt ut id decretum
 suis litteris comprobaret. Neque multo post in va-
 letudinam incidit ex vulnere cruris, morboque in-
 spe vitæ dubia inavalescente, patriarcha Epiphanio
 et primoribus advocatis, Justinianum nepotem im-
 peratorem decernit, et suis manibus ejus capiti
 diadema imponit. Cumque populus in equestre
 theatrum convenisset, Justinianus coronatus in-
 greditur, et ab omnibus faustis acclamationibus
 exceptus, in regiam revertitur, annos xlv natus
 eo tempore. Statim etiam uxor ejus Theodora est
 Augusta appellata: neque multo post Justinus in
 vivis esse desiit, cum annos ix et dies xx re-
 gnasset.

Variæ lectiones et notæ.

(71) Καὶ τὸν Ἰουστινίον ἐπίτροπον. Theophan. an. 3 Just.

(72) Τζάθος. Chron. Alexandr. an. 4 Just. Theophanes an. 5.

(73) Υἱὸς τε τοῦ βασιλέως. Vide dissertat. xxii, ad Joann. Hilarum.

(74) Καὶ βασιλεὺς. Hoc loco non rex, ut Ioh. Wolfphius, sed imperator, reddi debuit. Vide Chron. Alexandr. et Theophan.

(75) Ἀδύων. Tzetzes in Lycophronem: Οἵ τε Σελήνη καὶ Λαζοὶ λεγόμενοι, Αἰγυπτίων ἀποικοὶ εἰσι, κτλ. Ἰουστινιανὸς Ἀδύων τῶν καὶ Μασσαγέτων κάλυμμένων.

(76) Ἐνὸς τῶν συγκλητικῶν. Valerianam, Oninipatricii et europalataz filiam. Chronicon Alexandrinum.

(77) Ἀρίθων Ἀρθέων. Theophan. an. 5 Justinii, et Menzæ ad 24 Octobr.

(78) Ἐπὶ σεισμοῦ. Terræ motu eversas Anazarbam, Edessam, et alias urbes scribit pariter Evagrius, c. 8, quæ ad annum 7 Justinii revocat Theophanes.

(79) Σκιρτός ποταμός. Vide Nicol. Alemannum ad Hist. arcanam Procopii, c. 18.

(80) Γυνή τις. Theophan. an. 7 Just.

(81) Ἰουστινιανὸς δὲ στρατηλάτου. Justinianus

κατον Βιταλιανῷ προβληθέντος, ἐκείνῳ ἀνείτο ἡ πᾶσα διοίκησις. Καὶ ποτε τῶν τὰς ἡγεμονίας ἐχόντων θεομένων τοῦ βασιλέως κοινωνῶν τῆς βασιλείας ἐλίσθαι τὸν στρατηλάτην, ἐκείνος τῆς ἀλουργίδος ἀφάμενος, Δι' εὐχῆς ὑμῖν ἤτω, φησί, μὴ νεώτερον (82) ταύτην περιβαλέσθαι. Καὶ τότε μὲν οὕτως τὴν ἐκείνων δέησιν διεκρούσατο. Οἱ δ' αὖθις μετ' οὐ πολὺ ψήφισμα ἔθεντο, τὴν τοῦ νωβαλλισμοῦ (85) ἀξίαν τῷ Ἰουστινιανῷ ἐπιψηφίζόμενον, καὶ τὸν βασιλέα ἤτουν κυρῶσαι τὸ ψηφισθῆναι· καὶ ὃς εἰξας γράμμασιχ οὐκείois τοῦτο ἐκύρωσε. Τραύματος δὲ οἱ γενομένου περὶ τὴν κνήμην, κληήρης ἦν. Ὡς δ' ἡ νόσος ἐκραταιοῦτο, καὶ ἀμφίβολον ἦν αὐτῷ τὸ βιώσιμον, μετακαλεῖται τὸν πατριάρχην Ἐπιφάνιον μεταπέμψεται δὲ καὶ τοὺς ἐν τέλει· καὶ βασιλέα τὸν ἀδελφιθεῶν Ἰουστινιανὸν ἀναδεικνυσιν αὐτὸς, τῇ ἐκείνου κεφαλῇ περιθεὶς τὸ διάδημα. Καὶ εἰς τὸ τῆς ἰαπηλασίας θάταρον τοῦ δήμου τῆς πόλεως ἀθροισθέντος, ἔξισι πρὸς αὐτοὺς ἰσταμένους ὁ Ἰουστινιανὸς, καὶ παρὰ πάντων εὐφρηθεὶς, ἐπανῆκεν εἰς τὰ βασιλεια, τεσσαράκοντα καὶ πέντε τότε τυγγάνων ἐνιαυτῶν. Αὐτίκα δὲ καὶ ἡ γαμετὴ αὐτοῦ Θεοδώρα ἀνεβρέθη Ἀγούστα, καὶ μετ' ἄλιγον τῷ Ἰουστίνῳ ἐπέλιπε τὸ βιώσιμον, βασιλεύσαντι ἐννέα ἔτη (84), ἐφ' ἡμέρας εἰκοσι (85).

VI. Justiniano principatum **¶** adeptus, non A unius, sed duorum potestas fuit, cum uxor ejus non minus ipso, ac potius plus posset. Fuit hic imperator aditu facillimus, ad pœnam irrogandam æque promptus atque ad accusationes audiendas: pecuniam et temere profudit, et per fas ac nefas comparavit, aliam in ædificia, aliam ad exsequenda consilia sua, aliam in rem bellicam et contentiones eorum, qui voluntati ipsius adversabantur, insumendo. Ita factum, ut cum pecunia semper egeret, eam rationibus parum honestis compararet, ac gratiam haberet iis qui colligendi argenti vias ostenderent. Neque vero ille sic affectus erat; imperatrix vero illi sive licentia, sive quovis modo faciende pecuniæ solertia cedebat. Sed et inaritum longo intervallo potentia superabat, et novos eosque **B** varios quæstus ingeniosissime reperiebat. hinc subditi genino onere premebantur: nam et annua tributa exaggerabantur, et nova excohibantur. Alii, ut perperam de religione sentientes, multabantur; alii, ut impudenter et petulanter viventes, opibus privabantur; alii ob contentiones inter sese, alii denique alijs de causis, quæ omnes breviter recenseri nequeunt. Quinto anno imperii ejus cometa est conspectus, qui ob radios sursum instar facis porrectos Lampadias dicebatur, et per dies xx fulsit. Cum Persis induciæ factæ. Verum, Orientalibus provinciis pacatis, bella intestina urbem vexarunt, ejusque pulchritudinem et elegantiam ex incendio sub Leone orto reliquam consumpserunt. Nam concepto iis de causis, quas **C**

Γ. Ἀρξάντος δὲ Ἰουστινιανῷ, οὐκ εἰς μοναρχίαν ἢ βασιλεια κατέστη, ἀλλ' εἰς δικλοῦν τὸ κράτος μεμέριστο· οὐδὲν γὰρ ἤττον (86) τοῦ κρατοῦντος, εἰ μὴ καὶ μῆλλον ἢ κοινωνὸς αὐτῷ τοῦ βίου δεδύνητο. Ἦν δὲ οὗτος ὁ βασιλεύς· ῥήστος μὲν πρὸς ἔντευξιν, καὶ ἀναπαπταμένιας εἶχε τὰς ἀποκὰς πρὸς διαβολὰς, ὄξυς δὲ πρὸς ἀμυναν, ἀπειθὴς πρὸς χρημάτων ἐξάντησιν, καὶ πρὸς συλλογὴν (87) αὐτῶν ἀπειδέστερος. Τὰ μὲν γὰρ ἀνήλισκε εἰς οἰκοδομὰς, τὰ δὲ ἐν' αὐτῷ κατορθοῖντο ὅσα οἱ ἐτύγχανε πρὸς βουλῆς, τὰ δὲ εἰ; πολέμου, καὶ τὰς πρὸς τοὺς ἀντισταμένους ταῖς αὐτοῦ θελήσειν εἰδας. Ὅθεν καὶ χρημάτων δέομενος ἐξελέγετο ταῦτα ἐκ τρόπων οὐκ εὐαγῶν, καὶ χάριτας ἤδει τοῖς προβάσις αὐτῷ τοῦ ἀργυρολογεῖν ἐφευρίσκουσι. Καὶ οὐχ ὁ μὲν **B** αὐτὸ διέκειτο, ἢ δὲ βασιλῆ; ἤλαττοῦτο κατὰ τι τοῦ αὐτοκράτορος ἢ πρὸς ἐξουσίαν, ἢ πρὸς χρημάτων κτήσιν ἐκ τρόπου παντός. Ἐδύνατο μὲν γὰρ πολλῶ τῷ μέσῳ τοῦ ζυνευέντου ἐπέκεινα. Ἦν δὲ καὶ ποριμωτάτῃ πρὸς εὐρεσιν καινοτέρων καὶ πολυτρόπων ἐπινοιών. Ἐντεῦθεν τοῖς ὑπηκόοις διχόθεν αἱ συμφοραὶ· οἱ τε γὰρ ἐτήσιοι δασμοὶ ἐπὶ μείζον ἐξήρνοντο, καὶ καινοὶ προσεπινεώηντο. Καὶ οἱ μὲν ὡς μὴ περὶ τὴν εἰς τὸ θεῖον ὄξαν ὀρθῶς διακείμενοι, οἱ δὲ ὡς ἀκολάστως βοιοῦντες ἢ ἀσελγῶς, ἐκολάζοντο, καὶ τὰς περιουσίας ἀφήρηγον· οἱ δὲ διὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς, καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων τρόπων, καὶ ἔτεροι ἐξ ἑτέρων. Πάντας γὰρ ἀπαριθμεῖν, μακρὰς ἀν δέοιτο συγγραφῆς. Κατὰ δὲ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἀστὴρος ὤφθη φαῦσις κομήτου (88), ὃς Λαμπαδίας ὠνόμασται, ὡς

Variae lectiones et notæ.

omnes fere militiæ gradus obierat, priusquam ad magistri militum dignitatem eveheretur. Fortunatus, l. x, Poem. xxv.

De Tyrone duces veniunt, de milite princeps. Ut reliquos taceam, Justinianus erat.

Vide Alemannum ad Procopii Hist. arcan. c. 6.

(82) *Μὴ νεώτερον*. Atqui trigenario major tum erat Justinianus, ut Theophilus ejus præceptor asserit, apud Alemannum ad Hist. arcanam Procopii, ubi hæc pluribus disquirat idem Alemannus.

(83) *Νωβαλλισμοῦ*. Marcellinus comes. Vide Alemannum ad Hist. arcan. p. 420 edit. Reg.

(84) *Ἐννέα ἔτη*. Hinc emendandus Leontius in lib. De sectis, p. 470, ubi cum de imperii annis agit, pro μετὰ ἕνα καὶ ἡμῶν ἐνιαυτῶν, legendum μετὰ ἐννέα, etc.

(85) *Ἡμέραι εἰκοσι*. Addit Symeon Logotheta in Chron. mss. in Justino Thrace: Καὶ ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ (Justiniani) ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἀγούστης ἐν λάρνακι πρατίνῳ μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εὐφημίας, ἐν ᾧ καὶ αἱ στολαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων εὐρέθησαν. Ubi Cedrenus: Καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ἡρώῳ, ἐν λάρνακι πρατίνῳ.

(86) *Οὐδὲν γὰρ ἤττον*. Vide Alemannum, ad Hist. arcan. c. 10.

(87) *Πρὸς συλλογὴν*. De avaritia Justiniani agunt Procopius in Hist. arcanæ, cap. 8, et Evagrius lib. iv, cap. 29.

(88) *Κομήτου*. Meminit Procopius, l. ii De bello Persico, c. 4, cometa: qui Justiniano imperante apparuit, quem Xiphiam, ab alijs Pogoniam appellatum ait, durasseque 40 dies. Vide Cedren. an. 4 Justiniani.

ἄνω τὰς ἀκτίνας ἀφιακ, δὲ ἐφ' ἡμέρας φαίνω A
 διήρκεσον εἰκοσιν. Ἔθετο δὲ καὶ πρὸς τοὺς Πέρσας
 σπονδὰς. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἐφῶν, ἐκ τῶν πολε-
 μίων εἰρήνευον, τὴν δὲ πόλιν κατέτρεχον ἐμφύλιοι
 πόλεμοι, καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς καὶ τὴν ἀγλαίαν, ὅση
 περιελάλειπτο ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Λέον-
 τος γεγονότος ἐμπρησμοῦ, διεφθάρκασι. Μίσους
 γὰρ ἐμφύντος τοῖς δῆμοις κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος
 καὶ τῆς βασιλείας, δι' ἕπερ εἰρηται, ὠμονόησαν
 ἕμφω τὰ μέρη, τότε Βένετον καὶ τὸ Πράσινον, καί-
 τοι ἀεὶ ἀλλήλοισι ἐναντιούμενα, καὶ στάσεως ἤρξαν-
 το. Ὁ δὲ γε κρατῶν μοιράν τινα Βαρβάρων τῶν κα-
 λουμένων Αἰλουρων, αὐτοῖς ἐπαφεῖς, στήναι τὴν
 στάσιν οὕτως ἐπικεχείρηκεν. Ἡ δ' ἀνήπτο μᾶλλον
 μάχης γὰρ συβραγείσης μέσον τῶν δῆμων καὶ τῶν B
 Βαρβάρων κατὰ τὸ λεγόμενον Μίλιον (89), καὶ
 πιπτόντων πολλῶν ἐκατέρωθεν, οἱ τῆς Ἐκκλησίας
 καταπαῦσαι τὴν στάσιν καὶ τὸν πόλεμον σπεύδον-
 τες, τὰς παναγείας τῶν θείων Εὐαγγελίων βίβλους
 ἀράμενοι, καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν σεβάσματα ἐκτο-
 πώματα, εἰς μέσους τοὺς μαχομένους συνώθησαν
 ἑαυτοὺς, οἰόμενοι αἰδεσθέντας ἐκείνους τὰ ἅγια
 καταθέσθαι τὰ ὄπλα, καὶ ἀποσχέσθαι τοῦ μάχε-
 σθαι· ἀλλ' οἱ Βάρβαροι τῶν ἀγίων φροντίσαντες;
 οὐδ' ὀκνησίου, τοὺς τε δῆμους συνέκοπτον, καὶ
 οὐδὲ τῶν ἱερῶν, ἢ τῶν ταῦτα φερόντων, ἐφείδοντο.
 Τοῦτο τοῖς τῆς πόλεως εἰς ἐρεθισμὸν τῆς στάσεως
 γέγονε, καὶ ὡσπερ αὐτῷ τῷ θεῷ ἐμπαροινουμένῳ
 ἀμύοντες, εἰς ἀπόνοιαν ἐξήφθησαν πλείονα, καὶ C
 οὐκ ἄνδρες μένον, ἀλλὰ καὶ γυναικες ἐκ τῶν ὑπερ-
 ῶνων ἐμάχοντο, λίθοις καὶ κεράμοις καὶ παντὶ τῷ
 προστυχόντι βάλλοντες ἀνωθεν τὴν Βάρβαρον ἐκεί-
 νην πληθύν. Οἱ δὲ μανίᾳ ληφθέντες καὶ ἀμύνοσθαι
 τὰ γύναια θέλοντες, πῦρ ἐνίδοι τοῖς οἴκοις ἐξ ὧν περ
 ἐβάλλοντο. Πνεύματος δὲ σφοδροῦ κένοντος τηνη-
 καῦτα, ἢ φλόξ ἦτο τεχνίως ἀέριος, καὶ πολλὰς
 μεγίστας τε καὶ καλλίστας οἰκοδομὰς κατηθάλωτε,
 καὶ ἀγάλματα κατέφλεξεν ἀρχαίων ἀνδρῶν ἐπισθί-
 μων ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἐπ' ἀνδρείᾳ, καὶ τοῖς διὰ χει-
 ρῶν καὶ συνετῶν βουλευμάτων ἀνδραγαθήμασι· καὶ
 ἐπὶ πᾶσιν αὐτὸ τὸ θεῖον τέμενος τοῦ μεγάλου ναοῦ,
 ὃν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖος (90) ἐδομήσατο, καὶ τὸ
 τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, καὶ τὸν τοῦ Εὐβοῦλου ξενῶνα,
 καὶ τὴν τοῦ παλατιοῦ Χαλκόστεγον, ἧτις ἦν ἡ νῦν
 καλουμένη Χαλκῆ, καὶ εἰς εἰρκτὴν χρηματίζουσα, D
 καὶ τὸ Σευήρου λουτρὸν τῷ λεγόμενον Ζεῦσιππον,
 καὶ ἄλλα πολλὰ κόσμον καὶ θαῦμα τῇ πόλει καὶ τῇ
 βασιλείᾳ περιποιούμενα. Τότε τοίνυν ὁ βασιλεὺς
 ἐτέρως καταστορέσαι τὴν στάσιν διανέητο· καὶ
 ἀνελθὼν εἰς τὸ θέατρον, διαλεχθῆναι τοῖς δῆμοις
 ἐβουλεύετο, καὶ πέμψας, ἐκεῖ τὸ δημοτικὸν μετ-

exposui, tam imperatoris quam uxoris ejus odio,
 populi inter sese consenserunt, tam. Venetæ quam
 Prasinæ factionis, quanquam alias dissidere soliti,
 seditionemque moverunt. Ad quam comprimendam
 parte Barbarorum ab imperatore immissa,
 qui Heluri nominantur, ea magis etiam commota
 est. Pugna etenim inter cives et Barbaros com-
 missa, in loco qui Milium dicitur, et multis utrin-
 que cadentibus: ecclesiastici bellum et seditionem
 sedare cupientes, cum sacratissimis divino-
 rum Evangeliorum codicibus, et Servatoris nostri
 venerandis imaginibus, in medium agmen pra-
 liantium penetrarunt, rati, eos verecundia sacra-
 rum 62 rerum, positis armis pugnam omisuros.
 Sed Barbari, illis plane despectis, populum truci-
 dabant, neque sacris, neque bajulis eorum par-
 tentes. Id urbanæ multitudini velut incentivum
 seditionis fuit, ut tanquam numinis ulturi Inju-
 riam majori desperatione inflammarentur: neque
 viri solum, sed mulieres etiam e cœnaculis pugna-
 rent, lapides et testas, et quidquid obvium erat in
 barbaricam illam multitudinem superne jaculan-
 tes. At illi, furorē percitū, ulturique mulieres,
 ignem injiciunt ædibus unde feriebantur: cujus
 flamma vehementi tum spirante vento, mox in
 sublimē elata multa maxima pulcherrimæque ædi-
 ficia in cineres redegit, et simulacra combussit
 veterum virorum, ob sapientiam et fortitudinem,
 et res manu consilioque bene gestas illustrium:
 ac præter cætera, insigne et Ingens templum, ab
 imperatore Constantio structum, et Sanctæ Irenæ
 ædem, ac Eubuli hospitem domum, et palatii
 Chalcostegum, quæ nunc Chalce appellatur (ab
 æreo tecto nomen id factum est) et carceris usum
 præbet, et Severi balneas, quæ Zeuxippi nomen
 habent, aliaque multa quæ urbi atque imperio
 ornamenta et admirationem attulerunt. Tunc
 igitur imperator aliud consilium cœpit compri-
 mendæ seditionis, et in theatrum progressus,
 verba facere ad populum instituit, eoque populum
 per nuntios convocavit. Is vero adeo non obtem-
 peravit, ut alii alios moneret, cavendum esse
 equestre theatrum, ne in eo tanquam carcere in-
 clusi, eorum qui rerum potirentur iracundiam suo
 interitu explerent. Deinde in foro discursantes de
 alio imperatore creando deliberarunt, et quemdam
 imperatoris Anastasii cognatum Hypatium nacti,
 partim invitum, partim etiam persuasum, in Ma-
 gni Constantini forum adducunt, atque clypeo in
 sublime elatum imperatorem consalutant, et occu-
 pato curricula equestris theatro, faustis omnibus

Varie lectiones et notæ.

(89) Κατὰ τὸ λεγόμενον Μίλιον. De quo egimus
 in *Constantinopolit.* l. 1, sect. 25, n. 2. Τῆς Μίλιου
 λεωφόρου meminī præterea Sguroputus in *Hist.*
consilii Florent. sect. 6, cap. 1 extr. viæ scilicet
 quæ Mésion vulgo vocant scriptores Byzantini,
 de qua in eodem opere l. 1, n. 25.

(90) Ὁν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖος. Praefecto
 operi Euphrata. Chronicon mss. Symeonis Logo-

thetæ in Constantio: Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ Μιγά-
 λη ἐκκλησία μέχρις αὐτῶν τῶν κατηγουμένων ὠκο-
 δομήθη, ὁ δὲ Εὐφράτης ὁ ταύτην κατασκευάσων
 ἐτελεύτησεν ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ, ὅπερ νῦν γηροκομείον
 ἐστὶν ἐν τῷ λεγομένῳ Διαμακίλλῳ, τὰ Εὐφρατὰ ἰδιω-
 τικῶς λεγόμενα. Vide nostram *Constantinopolim*,
 l. III, sect. 2.

prosequuntur, purpuram querentes et coronam. Populis his rebus occupatis, imperator magnis largitionibus multos Venetorum in suas partes pellexit, diremptaque concordia, eos inter sese concitavit. Quo facto, imperatorii satellites subito e regia erumpentes armati, et ex urbe alii milites, **63** prætereaque Barbari infrommisi multitudinem quæ et ipsa jam inter se dissidebat, graminis instar ceciderunt, parcentes nemini. Refertum enim erat theatrum hominibus, cum seditionis, tum vero spectandi gratia, ob Hypatii proclamationem congregatis. Is una cum fratre Pompeio ad imperatorem perductus occiditur, bonis eorum confiscatis. E populo cæsi putantur ad xl. millia. Neque vero illorum duorum detaxata bona publicata fuere, sed multorum præterea sonatorij ordinis, deque ipsis non uno modo supplicium sumptum. Pro Magna Ecclesia a Constantio condita, quæ in hac seditione, ut expositum est, conflagravit, Justinianus aliam novam longe majorem et illustriorem exstruere aggressus est, ædificationem auspiciatus anno ab orbe condito sexies millesimo quadragesimo, indictione xv. mense Februario. Neque vero hoc duntaxat, sed et alia plura templa exstruxit: ad quorum ædificationem cum infinitis egeret pecuniis, de consilio præfecti stipendia liberalium artium magistris olim constituta, in omnibus urbibus sustulit, quas, vacantibus litterarum ludis, rusticitas invasit, anno imperii ejus xvii, magna columna in vestibulo magni templi collocata, absoluta est: cui equestrem suam statuam imposuit. Eo loco prius steterat columna, magni Theodosii statuam argenteam sustinens, a filio ejus Arcadio factam pondere vii millium et cccc librarum: quam ille cum columnæ demolitis, argenteo direptio eam repositit quæ adhuc cum ægine imagine visitur. Destruxit etiam maximos plumbeos camæos, quibus aqua in urbem ducebatur, cum ejus materie multum ad structuram ei esset opus. Eo tempore maximus quoque terre motus accidit, quo Cyzici semissis concidit. Fertur etiam tum quidam canem misticum in urbem adduxisse, ad quem spectandum confluyente populo, multi suos annulos in unum acervum congestos ante canem posuerunt, quos domini jussu, cuique suum citra errorem ore attulit. Idem rogatus quis ex iis qui adessent dives esset, quis pauper, quæ mulier meretrix, quæ vi-

στέλλετο. Τὸ δ' οὐκ ἠναίετο προσελθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀλλήλοις παρεκάλουντο φυλάσθαι τὸ ἱερῆλατον θέατρον. ἵνα μὴ ὡς ἐν εἰρητῇ συγκλεισθεῖεν αὐτῷ, καὶ τοῦ θυμοῦ τῶν κρατούντων γίνωνται παρανόλωμα. Ἐνεύθεν εἰς τὴν ἀγορὰν διαθέοντες, ἕτερον βασιλεὺς αὐτοῦς ἐβουλεύσατο προχειρίζασθαι, καὶ τινὰ συγγενῆ τοῦ βασιλέως Ἀναστασίου περισχόντες Ὑπάτιον, πῆ μὲν ἄκοντα, πῆ δὲ καὶ πακτισμένον, εἰς τὸν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου φέρον (91) ἀπάγουσι, καὶ ἐπὶ ἀσπίδος (92) αὐτὸν μετάρσιον ἔρανας, ἀναγορεύουσι βασιλεὺς, καὶ τῶν ἱππέων ἐκείθεν ἀμιλλητήριον καταλαμβάνουσι θέατρον. εὐφημοῦντες αὐτὸν, καὶ πορφυρίδα ἐξήτουν καὶ στέφος. Ἐν τούτοις τῶν θήμων ἀσχολουμένων, **B** Ἰουσαν οἱ περὶ τὸν βασιλεὺς κλειστῶν χρημάτων διανομάζει ὑποσύραι τῶν Βενέτων πολλοῦς, καὶ οὕτως τὴν τῶν θήμων ἐμόνοιον διαστήσαντες, χωρήσαι κατ' ἀλλήλων αὐτοῦς παροίηκασιν. Τότε τοίνυν ἀφρόν ἐκ τῶν βασιλείων οἱ προκοιτοῦντες ἐξέθορον ἔνοπλοι, καὶ τῆς πόλεως ἕτεροι στρατιῶται, καὶ οἱ Βάρβαροι ἐπεισέφρησαν, καὶ τὰ κλήθη ὡς χόρτον ἀνευ φειδῶς ἐξεθέριζον, ἤδη καὶ πρὸς Ἄλληλα στασιάσαντα· μετὸν γὰρ ἦν ἀνθρώπων τὸ θέατρον, ἐδὲ μὲν τῆς τῶν στασιαζόντων μοίρας, τῶν δὲ γε κλειδίων κατὰ θέαν τῶν γινομένων, καὶ τῆς τοῦ Ὑπατίου ἀναρρήσεως ἠθροισμένων. Τὴν δὲ Ὑπάτιον (93) ἀπαιδόντες, καὶ Πομπήιον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τῷ βασιλεὶ προσήγαγον, οἱ καὶ ἀνηρέθησαν, καὶ αἱ περιουσίαι αὐτῶν ἐδημεύθησαν. Τῶν δ' ἐκ **C** τοῦ δήμου ἀναίρεθέντων εἰκόσθη εἶναι ὁ ἀριθμὸς ὡσαύτ' ἑσσαράκοντα χιλιάδες. Οὐχὶ τῶν εἰρημίων δὲ δύο ἀνδρῶν μόνον ἐδημεύθησαν αἰ οὐσίαι, ἀλλὰ καὶ ἑτέρον κλειδίων συγκλητικῶν· κατέκειτο δὲ πολυειδῶς ἐκολόσθησαν. Ἐν δὲ τῇ στάσει ἐτύθη, ὡς εἴρηται, τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας καυθελιστῆς, ἥς δομῆ· τῆς δὲ αὐτοκράτορος Κωνσταντίας, ἐτέραν πολλῶν μετὰ καὶ περιφανεστέραν ὁ βασιλεὺς Θεοδοσιανῶς ἀπὸ τῆς καίνουργεῖν (94), τῆς οὐκ ἐδομῆς αὐτῆς ἀρχήσεως, κατὰ τὸ ἑξακισχιλιοσίων τεσσαράκοστων ἔτος, ἐνδικτιῶνος πάντεκαθεκάτης ἐνεστημένης, ἐν Φεβρουαρίῳ μηνί. Οὐ μόνον δὲ τὸν ἐπὶ τούτῳ δόμον ὁ βασιλεὺς ἐκείνος ἐδέματο, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους κλειδίας, ἐν οἷς ἀπειρῶν χρημάτων δεξιῶνος, τὰς τυπωθείσας ἀνέκαθεν ἐν ἐκδοτῇ τῶν κλειδίων **D** διδοσθαι οἰθήσεις τοῖς ἐν αὐτοῖς δεδασκάλοις τῶν λογικῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ἐποθητικῆς τῆς ἐπάργου, ἐξίκοσθαι, καὶ αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν

Varie lectiones et notæ.

(91) *Κωνσταντίνου φέρον*. In throno imperatorio Amphitheatri coronatum habet. Chronicon mss. ab Adamo et Leonem Phil. in Justiniano: Ὑπάτιον δὲ παρὶ τὸν εὐφημισαν ἐν τῷ καθίσματι στέφανος. Neo ablutit Theophanes: Καὶ καθέζομενος ἐν τῷ ἱππικῷ, εὐφημεῖται ὑπὸ τῶν θήμων.

(92) *Ἐπὶ ἀσπίδος*. De hoc more egere Pithæus. l. ii Advers. c. 6, Lipsias ad Tacitum, Demasterus ad Corippum, Valesius ad Ammianum, et alii non pauci.

(93) *Τὸν δὲ Ὑπάτιον*. Mementi præ cæteris Hypatii et Pompeii cædis Joannes Carpathi episcopus in Narrationibus mss. de Anachoreis Ægyptiis:

Μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ἀκούσας ὅτι ἐπαύθησαν ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς, καὶ βασιλεύει ὁ Ἰουστινιανῶς εἶτα μετ' ἄλλῳ χρόνῳ ἐπανάστανται αὐτῷ Ὑπάτιος καὶ Δεξιοκράτης καὶ Πρόπιος, καὶ αὐτὸς Ἐυλόγιος (qui ex latomo et monacho, invento thesauro, factus fuerat præfectus prætorij) ὁ ὕπαρχος· καὶ οἱ μὲν τρεῖς ἀπεκεφαλίσθησαν, καὶ ἀνηράγησαν τὰ αὐτῶν, καὶ ἡ οὐσία τοῦ Εὐλόγιου, εἰς.

(94) *Ἀπὸ τῆς καίνουργεῖν*. Architecto usque Anthemio mechanico, uti observavimus in notis Constantinopoli: cujus præterea meminit Eustathius li. η, p. 515. edn. Rom.

διδασκαλείων ἰσχυροτάτων, ἀγροικία τῶν ἐν αὐταῖς· A dua, quæ uxor, et id genus alia : ea quoque κατακράτησε. Κατὰ γε μὴν τὸ ἑπτακαίδεκατον ἔτος omnia absque omni errore demonstravit, veste τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ ὁ κίων ὁ μέγας, δὲ ἐν τῷ cuiusque **64** ad quæstionem ore prehensa. προαυλῆ τοῦ μεγάλου ναοῦ καθιδρύεται, τετελειώται, ἐφ' οὗπερ οἰκίον ἀνδριάντα ἐπιπνον οὗτος ὁ βασιλεὺς ἀνεστήλωσεν, ἔνθα πρὶν ἕτερος ἴστατο κίων τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου φέρων στήλην ἐξ ἀργύρου πεποιημένην παρὰ τοῦ ἐκείνου παιδὸς Ἀρχαδίου, ἔλκουσαν σταθμὸν λιτρῶν ἑπτακισχιλίων τετρακόσιων, ἦν καθελὼν ἐκείνος μετὰ τοῦ κίονος, καὶ τὸν ἀργυρον ἀφελόμενος, τὸν νῦν ὀρώμενον μετὰ τῆς οἰκίας : στήλης (95) ἀνέγειρε κίονα. Ἀλλὰ καὶ ὄλκον μέγιστον ἐκ μολύβδου ἐξείργασμένον, δι' οὗ τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν εἰσάγεται, καταλέλυκε, πολλῆς ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς τῆς ὕλης ταύτης δεόμενος. Καὶ κίονος τότε τῆς γῆς συνέθη ἀφοδρότατος, ἐξ οὗ συνεπτώθη τῆς Κυζίκου τὸ ἡμισυ. Ἰστορεῖται ἐτις τότε τῷ Βυζαντιῷ ἐπιδημήσαι ἔλκων κίονα τερατοουργόν· πολλῶν γὰρ εἰς θέαν (96) αὐτοῦ συνηγμένων, εἰδίδουν πλείους ἐκ τούτων τοὺς ἑαυτῶν δακτυλίους, καὶ πάντας ὁμοῦ πρὸ τοῦ κυνὸς κατετίθεντο. Ὁ δ' ἐκλειπτο πρὸς τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἐκάστη παρεσχημένοι τὸν ἴδιον, καὶ τῷ στόματι λαμβάνων αὐτοὺς, καθ' ἓνα ἀπλανῶς ἐκάστῳ τὸν οἰκίον ἀπέναίμει. Καὶ αὐθις προσετάτιετο δεῖξαι τίς μὲν τῶν κερδόντων εὐπορος ἦν, τίς δὲ πένης, ἢ τίς πόρνη τῶν γυναικῶν, ἢ τίς χήρα, τίς δὲ συνεζεύγμένη ἀνδρὶ, καὶ ἕτερα ταυαῦτα, καὶ πάντα ἐδείκνυεν ἀνεπισφαλῶς, ἐκάστῳ πρὸς τὸ ἐρώτημα τὸ ἱμάτιον κατέχων τῷ στόματι.

Z'. Τῷ μῆντι δεκάτῳ ἔτι τῆς ἀρχῆς Ἰουστινιανοῦ, B τοῦ πατριάρχου Ἐπιφανίου θανόντος, ὁ Τραπεζοῦντος Ἀνθιμος, εἰς τὸν ἱερατικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετατίθεται. Ὁυτος ὁ βασιλεὺς καὶ κατὰ τῶν ἀνδρομανῶν (97) πολὺς ἔπνευσε, καὶ κλείστους διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἐκώλασε, τὴν αἰδῶ (98) τούτων ἐκτέμνων. Καὶ πρὸς τὸν ἐρόμενον, διὰ τί ταύτη τοὺς ἀρρηνοφθόρους κολάζει, ἔφη, *Εἰ δ' ἄρα Ἰερουσαλήμασιν, οὐκ ἂν τὴν χεῖρα τούτων ἀπέταμον*; Ὁυτος καὶ τὴν μέγαν ἐν τῇ Πηγῇ νῆδν τῆς Θεοτόκου ἀνήγειρε, καὶ τὸ τῶν σεπτῶν μαρτύρων ἱερὸν Σεργίου καὶ Βάχου (99), καὶ ἄλλας οἰκοδομὰς πολλὰς ἐποίησατο· καὶ γέφυραν ἔκτισε κατὰ τὸν Σάγγαριν ποταμὸν, ἐν ἧ καὶ ἐπίγραμμα (1) παρὰ Ἀγαθίου ἐγένετο τοδε·

Καὶ σὺ μεθ' ἑσπερίην ὄψαυγερὰ καὶ μετὰ Μήδων
Ἐθνεῦ, καὶ κάσαν βαρβαρικὴν ἀγέλην,
Σαγγάριε, κρατερῆσι βολῆς ἀψίλοι πεδηθεῖς,
Ὅστιν ἔδουλώθης κοιρανικῇ παλάμῳ,
Ὁ πρὶν δὲ σκαφέεσιν ἀνέμβατος, ὁ πρὶν ἀτηρῆς,
Κεῖσαι λατὴρ σφιγκτὸς ἀλυκοπέδῳ.

Ἡ δὲ βασίλις Θεοδώρα τότε τὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων περιώνυμον νῆδν ἐδομήσατο. Ἦν μὲν γὰρ καὶ πρῶτη τοῖς Ἀποστόλοις ἐκεῖσε ναὸς, παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου διδομημένος· οὐχ ὅσος δὲ ὁ νῦν ἔστι, πολλῶν δὲ τούτου καὶ πρὸς κάλλος καὶ πρὸς ὕψος λειπόμενος· Ὁνωριον (2) δὲ ποτε τῆς πρεσβυτέρας βασιλεύουσ-

VII. Epiphanius patriarcha decimo anno Justiniani mortuo, Anthinius Trapezuntinus episcopus in sede Constantinopolitana successit. Fuit hic imperator libidini masculæ infestissimus, plurimosque ea de causa puniit, virilibus excæcis. Id cur faceret rogatus : *An non, inquit, si sacrilegium commisissent, manus illis amputandæ fuissent?* Idem magnam Deiparæ templum ad Fontem condidit, et Sanctorum Martyrum Sergii et Bacchi ædem, multasque præterea substructiones, et pontem in Sangari fluvio : cui hoc ab Agathia epigramma est inscriptum,

C
*Navibus infestum prius indomitumque feroci,
Flumine, marmoreis te quoque compedibus,
Sangari, post Medos domitos, fractosque superbos
Hespericæ populos barbaricamque feram,
Regia dextra suo construxit numine, tutumque
Impete suppresso nunc patfecit iter.*

Condidit tunc et Theodora imperatrix celebrem illam Sanctorum Apostolorum ædem. Fucrat quidem prius quoque ibi ædes eorundem, a Constantio ædificata : non tamen huic similis, sed ea et magnitudine et pulchritudine multo inferior. Honorio quondam Romæ veteri imperante, gens Vandalica relictis sedibus in Hispaniam se contulerat.

Varie lectiones et notæ.

(95) Μετὰ τῆς οἰκίας στήλης. Vide Alemann. D ad *Hist. arcan.* c. 11.

(96) Πολλῶν γὰρ εἰς θέαν. cod. mss. Πολλῶν γὰρ εἰς θέαν ἀρριζομένων αὐτοῦ, πολλοὶ τούτων τοῖς ἑαυτῶν δακτυλίοις ἐτίθουν πρὸς τοῦ κυνὸς ὁμοῦ συνηγμένων, καὶ, etc.

(97) Ἀνδρομανῶν. Cedren. an. 2 Justiniani. (98) Τὴν αἰδῶ. Cod. mss. τὴν αἰδῶ ἐκάστου ἐκτέμνων. Vide Alemannum, ad cap. 11 *Hist. arcan.*

(99) Καὶ τὸ τῶν σεπτῶν μαρτύρων ἱερὸν Σεργίου καὶ Βάχου. Juxta Hormisdæ palatium, ut docuimus in *Constantinopolit. Christ.* l. iv, p. 135. Concilium Constantinopolit. sub Mena act. 4. Ἐν τῷ σεπτῷ εὐκρητῷ τοῦ ἁγίου μαρτύρου Σεργίου ἐν

τοῖς Ὀρμισδοῦ. Proinde illa ipsa est ædes, quæ nuda τὸ ἅγιον ἀποστολικὸν τῆς Ὀρμισδοῦ, et τὸ ὄν ἐν τοῖς Ὀρμισδοῦ, dicitur.

(1) Ἐπίγραμμα. Refertur etiam a Constantino Porphyrog. lib. 1, Them. 5.

(2) Ὀρωπλον. Cum Zonaras hoc loco regnum Vandalorum in Africa Historiam breviter satis perstringat, haud incongruum forte videbitur si proluxiori paulo excessu hanc rursus hic proponam, utque provincia illa, ex quo Romani juris ab Africanis Scipionibus facta est, in Barbarorum jurepotestatemque venerit. Atque ut rom altius repellant, Theodosius M. liberis, quoad adoluerent, tutores reliquit Rufinum et Siliconem, qui etram

atque inde frecto trajecto cum rege Gondiglagto in Africa consererat. Eo mortuo, duobus filiis Gun-

τος Πόμες, μεταναστάν τὸ τῶν Θιανδρίλων ἔθνος, καὶ εἰς Ἰσπανίαν ἐλθόν, κἀκεῖθεν εἰς Ἀσίην δα-

Varia lectiones et notæ.

quo aulam regerent. Hi, commissa sibi tutela et administratione prave utentes, alius sibi, alius filio suo affectans regale fastigium, ut rebus repente turbatis necessitas reipublicæ scelus ambitus tegetet, gentes Barbaras in Romani imperii ditiones ille immisit, hic sedit. Has inter Vandall et Alani pridie Kal. Januarias anno Chr. 406 trajecto Rheno Gallias intraverunt, quibus ferro flammaque vastatis, tandem perfractis Pyrenæi claustris, quæ diu Didymus et Veninianus fortissimi Romanorum duces tutati erant, Hispania iv Kal. sen ut alii volunt, in Id. Octobr. irrumpunt anno 409, æra 447. Exhinc Hispanicis inter se divisus provinciis, Gallæcia Vandalis et Suecis, Lusitania et Carthaginensis provincia Alanis obvenere: at Vandali cognomine Silingi, relicta Gallæcia, Bœticam provinciam sortiuntur. Quis tum istius in Gallias et Hispanias irruptionis tempore Vandalis imperaverit, vix constat. Crocum quidam, qui tot mala Galliæ intulit ab historicis nostris passim recensita, seu, ut ab aliis vocatur, Croscum, Vandalorum regem fuisse opinantur. Et sane ita inscribitur in Vita S. Antidii Vesuntini episcopi, et apud Sigebertum, an. 411. Alii non Vandalorum, sed Alemannorum regem existisse volunt. Id porro constat Crocum a Mario præside versus Arelatensem urbem interceptum, post varia cruciatuum tormenta, tandem neci datum. Renatus Frigeridus apud Gregorium Turonensem scribit Vandalos a Francis devictos acie, 20 ferme millibus ferro interemptis, Godegisilo, seu, ut a Procopio et Theophane appellatur, Godegisilo, seu Modigisilo, ut a Roderico Sanctio et abbate Usperg. rege eorum assumpto, cunctis, inquit idem Frigeridus, Vandalorum ad internectionem defendis, in Alanorum vis in tempore subvenisset: quam quidem cladem intra ipsas Gallias accidisse idem testatur, proindeque ante Vandalorum in Hispanias adventum, ita ut dubium videatur an Godegisilus in Hispania consererat, quod volunt Procopius et Zonaras. Memoratur præterea ab Idatio gentis Vandalorum rex alter Fredibaldus, quem circa annum 417 Constantius, Placidie maritus, sine ulla certamine ingeniose captum ad imperatorem Honorium destinavit: is porro, ut fallor, Vandalis qui in Galliis remanserant, imperavi.

Gundaris vero, seu Guntharis, uti a Procopio, seu Gundericas, ut ab aliis appellatur, Godegisili filius, primus in Hispania Vandalis præluit, qui, rupto pacis fœdere, Suevos pervasis montibus obsedit anno 419, ac tandem relicta Gallæcia, cum omnibus Vandalis in Bœticam transit anno 420, captaque Hispali, cum irreverenter in basilicam S. Vincentii martyris manus extendisset, mox Dei iudicio dæmone in ipsis templi foribus correptus, interit anno Theodosii Junioris 4, Chr. 421, vel 26, ut alii volunt, cum imperasset annos 18. Procopius a fratre interemptum scribit.

Geisericus seu Geisericus, Gotharis frater notus, eidem in regnum successit: qui, ex catholico Arianus factus, de Bœticæ provinciæ littore, cum Vandalis omnibus, quos ad octoginta millia f. liso scribit Victor Vitensis, eorumque familiis, ad Mauritaniam et Africam relicta transit Hispaniis anno 427, mense Maio, Ilterio et Ardaburio eoss. Scribit Theophanes Vandalos a Bonifacio Africæ prætoris in Africam evocatos. Cum enim affectate tyrannidis apud Valentianum imperatorem ab Aetio falso accusaretur, sibi que ac vitæ timeret, Geisericum ex Hispaniis in Africam evocavit. Exinde probata per amicos fide apud Placidiam

Augustam, exercitum in Vandalos Africam incurstantes eduxit, a quibus superatus, Romam rediit, ubi ab Aetio interemptus est. At Geisericus, violato fœdere quod cum Valentiniano imp. pepigerat, Carthaginem metropolim post 14 mensium obsidionem occupat x Kal. Nov. anno Chr. 439. Hanc vero captivitatem Carthago subiit anno postquam Romana esse cœperat 585. Post hæc mediterranei maris insulas invadit, Siciliam tributario jure Odoacro Italia regi concedit: inde ab Eudoxia Valentiniani jam defuncti uxore invitatus Romam ingreditur, rebus omnibus per 14 dies spoliatur, secumque inde Eudoxiam cum duobus filiabus abducit ann. Chr. 455. Tandem post multarum provinciarum clades, et Christiani apud Africam populi spolia et neces moritur anno 466. cum imperasset annos 40, juxta Victorem Tununensem: quamquam Victor alter Vitensis annos regni 27 et menses 3, duntaxat putet. Ita enim legendum, non ut libri editi præferunt, 37; nam Geisericus regni annos Victor auspicatur a capta Carthagine Africæ metropoli, quod ex tempore capta Romæ liquet, quam captam scribit anno Geisericus 15, hoc est, a capta, ut dixi, Carthagine, ut recte observatur a Franc. Balduino. Quatuor illi fuere filii. Hunnericus, Genzo, seu Genthio, cui regni partem reliquit pater, Theodericus, et Theodatus, qui patre superstite obiit. Porro quantas calamitates Africæ intulit, dum catholicam fidem Ariana impietate intra regni sui fines subvertere nititur, pluribus prosecuti sunt idem Victor Vitensis, Possidius Calamensis, Prosper Aquitanus, Justinianus imp. et alii ejusce ævi scriptores.

Hunnericus, major Geisericus filius, Vandalorum et Alanorum rex, Ariano pariter suscitatus furore, Catholicos per totam Africam atrociter patre persecutus est. Nec in eos solos sævitiam exercuit, sed etiam in propinquos: nam desiderans post obitum suum (verba sunt Victoris Vitensis), quod non contigit, regnum suum statuere, Theodericum fratrem, filiosque ejus, Gentonisque fratris nihilominus filios crudeliter cepit insequi, quorum nullum dimitteret, nisi eum mors desiderii sui voluntatem auferret. Primo sciens uxorem Theoderici fratris astutam, credo ne forte maritum aut majorem filium, qui prudens et sapiens videbatur, consiliis acrioribus adversus tyrannum armasset, crimine appposito, eum interfici jubet. Post occiditur et ille filius magnis litteris institutus, cui secundum constitutionem Geisericus, eo quod major omnibus esset, regnum inter nepotes potissimum debebatur. Et paulo post tunc et Gentonis majorem filium, nomine Godegisum, cum uxore absque solatio servi aut ancillæ, crudeli exilio delegavit. Fratrem vero Theodericum, post occisionem uxoris et filii, nudum atque destitutum similiter exsulavit. Post cujus mortem filium, qui supererat, infantulum, duasque filias ejus adultas, impositas asiis longius affligendo projecit. Sed et comites quamplurimos et nobiles gentis suæ objectionibus falsis insectans, ob hoc quod germano faverent, alios incendit, alios jugulavit, imitator Geisericus patris, qui sui fratrem uxorem ligato pendere lapidum in Amsagam Suvium Cirtensem famosum jactando demersit, et post necem fratris ejus filios interfecit. Et hæc quidem licet prolixiora ex Victore depronere libuit, ut Geisericus familia innotesceret. Cæterum Hunnericus, cum prius a Zenone pacem per legatos impetrasset, inter innumerabiles suarum impietatum strages, quas in Catholicos exercuit, interioribus cunctis cæcis, ut Arius pater ejus, misere vivit vitam octavo

παραιωθέν, σὺν τῷ οὐκαὶ ῥηγὶ Γονδιγισγῶ, κατ-
έσχε ταύτην. Ἐφ' υἱοῖς δὲ δυοῖ, τούτου θανόντος.
ὧν ἄτερος Γόνδαρις, ὁ δὲ λοιπὸς ἐκαλεῖτο Γιζέριχος,
εἰς μόνον τὸν Γιζέριχον ἡ ἀρχὴ παρεῖστη, τοῦ Γόν-
δαρι τελευτήσαντος. Φύτος γοῦν ὁ Γιζέριχος, τὴν τε
Καρταγέναν παρεῖλθει καὶ τὴν Ῥώμην αὐτὴν,
καὶ ἐπὶ τριάκοντα καὶ ἑνὴα τῶν Οὐανδήλων ἡγε-
μονεύσας ἐν αὐτοῖς ἀπέτιςα τὸ χρεῶν. Ὅν Ὀνώρι-
κος ὁ υἱὸς διεδέξατο, ὅφ' οὐ πλεῖστα δεινὰ τοῖς
ὀρθοδόξοις ἐκήχησαν, ἀρειανίζεν πάντας κατα-
ναγκάζοντας, ὁ; ἐπ' ἑτῆ ἀρξας ὀκτώ, ἐπὶ διαδόχῳ
Γουνδαμουῦδῳ τῷ υἱῷ τελευτῆ. Καὶ οὕτως δὲ βαρῦς
τοῖς ὀρθοδόξοις γενόμενος κατέλυσε τὴν ζωὴν ἐπὶ
ἐνιαυτοῦς τὴν ἀρχὴν κατασχὼν δυσκαίδεκα. Ἐἴτα
Τρασαμουῦδος τῶν Οὐανδήλων γέγονεν ἡγεμῶν, καὶ
οὕτος; Ἀρειανὸς οὐ κολάζων τοὺς ὀρθοδόξους, μόνον
μένει ἀποστρεφόμενος, καὶ τούτου δὲ ἑτῆ εἰκοσι
καὶ ἑπτὰ διαγαγόντος ἐν τῇ ἀρχῇ, καὶ τὸ βίωσιμον
ἐκμητρήσαντος, εἰς ἡλδέριχον ἡ ἡγεμονία με-
τέβη, ὁ; Εἰζερίχου ἦν υἱὸς; ἐξ Ὀνωρίχου τοῦ
ἐκείνου παιδός. Οὕτως δὲ Χριστιανοί; χαλεπῶς προσ-
εφέρατο, καὶ πᾶσι πρῶς ἐτύγγανεν, ἄτε καὶ μαλ-
θακοῦ τυχῶν ἦθους ἐκ φύσεως, ὅθεν ἦν καὶ πρὸς

A dari et Gizericho relictiis, imperium universum
post alterius obitum ad Gizerichum rediit. Is et
Carthaginem, et ipsam Romam occupavit, cumque
Vandalis annos 39 imperasset, naturam debitam
persolvit. Huic successit Honorichus filius, qui
cum viii annis, quibus regnavit, orthodoxos plu-
rimis malis, ut Arianismum amplecterentur, affe-
cisset, Gundamundo filio successore, moritur, qui
et ipse orthodoxis infestus, xii regni anno mori-
tur. Post hunc Trasamundus Vandalorum dux est
factus, Arianus et ipse, qui tamen orthodoxos tan-
tum aversatus est, non etiam supplicis insectatus.
Regnavit annos xxvii, eoque defuncto principatus
ad Hilderichum Gizerichi ex Honoricho filio nepo-
tem recidit. Is neque **65** Christianos asperere tra-
ctavit, et clementem se præbuit erga omnes, vir
mili ingenio, et ad bella suscipienda cunctantior.
Contraxerat autem cum Justiniano privato adhuc
familiaritatem. Cæterum Gelimerus, cognatus ejus,
homo improbus ille quidem, sed strenuus et no-
varum rerum solertissimus machinator, regnum in-
vadit, domino suo, et omnibus ejus familiaribus in
viacula conjectis: et ut crimen tyrannidis a se

Varia lectiones et notæ.

regni sui anno, seu, ut habet Isidorus, septimo,
mense 5, ut Victor Vitensis mense 10, anno Chr.
474. Uxorem viventem patre duxit Eudociam, Va-
lentiniani III Aug. filiam, ex qua natus Hilderichus,
qui post Thrasimundum Vandalis Imperavit.

Gunthamundus, Genzonis filius, ut prædant Pro-
copius, Theophanes, Hermannus Contractus, et alii,
non vero Hunnerici, ut Zonaras, Conradus,
abbas Uspurgensis et Nicephorus Callisti, (qui-
busdam etiam Hunnerici frater,) adeptus Vandalorum
regno, pacem Ecclesiæ restituit, Catholicis
ab exsilio revocatis. Fœdere deia cum Romanis
facto, Carthagine moritur anno Chr. 496, regni 12,
ut habent Procopius, Theophanes et Zonaras,
non vero 14, ut alii.

Trasamundus, Gunthamundi frater, ut scribit
Procopius, non vero Hunnerici, ut quidam volunt,
Gunthamundo successit, fratris et patris perfidiam
secutus, et Ariana insaniam plenus, Catholicos
insectatus, eorum ecclesias clausit, et in Sardiniam
exsilio ex omni Ecclesia Africana 120
episcopos misit: in quibus fuit Fulgentius Rus-
pensis episcopus, cujus præclara exstant monu-
menta. Tandem Carthagine moritur anno Chr.
511, æra 555, cum imperasset annos 27. Hujus
uxor Amalafride, Theodorici regis Italiæ soror,
quam, priore uxore extincta, duxit, post conjugis
mortem fugiens ad Barbaros, congressione facta,
Capeæ juxta Eremum capitur, et in custodia pri-
vata moritur.

Hilderichus, Gregorio Tunonensi et Paulo Diacono,
Chiloricus, Victori Tununensi Hilderix dictus,
Hunnerici ex Eudocia filius, Vandalorum regnum
post Trasamundum adipiscitur, qui non patrem
hæreticum, sed matris catholicæ consilia secutus,
cultor rectæ fidei enituit, episcopus ab exsilio re-
vocavit, et ecclesias aperuit. Hunc Giltimer as-
sumpta tyrannide regno privatam, cum filiis car-
ceri mancipavit, ac in ipso denique Belisarii
occurru priusquam congressus fieret, interfecit.
Regnavit annos 7, menses 3. Hilderici filius et
nepotes Justinianus, capto Gelimere, agris et opi-
bus sat amplis donavit.

Gelimer, Hermanno Contracto *Geylamer* dictus,

Geloricus filius, Gentonis, Genserici filii, nepos;
Vandalorum regnum occupat, anno Chr. 528. Mul-
tos nobilium Africæ provinciæ crudeliter perimit,
multorumque substantias tollit. Adversus Gelime-
rem Justinianus nocturna visione Læti episcopi,
qui sub Hunnerico martyrium pertulerat, expeditio-
nem suscipit, et Belisario exercitum ducatum
committit, qui sub exitu anni 533 Africam ingre-
sus, hanc intra 3 menses Romano subdidit impe-
rio, hoc est a Kal. Sept. ad Kal. Decemb. cum in
exercitu 5 duntaxat militum millia haberet, Gan-
dimero, Gebamundo, et Tzezone, seu Latinone,
Gelimeris fratribus primum superatis et caesis,
mox ipso Gelimero fugato, et expugnata Carthagine.
Insequenti vero anno Belisarius Gellimerem toto
obsessam hieme in potestatem recepit, et Constan-
tinopolim traduxit ad Justinianum, 4 ejus consu-
latu, quo facto, sparsam de se in Africa tyrannidis
calumniam abstersit. Tum ingens decus consecutus
est, representato longo intervallo veterum trium-
phorum specie, quorum ille ritus et apparatus, nisi
quod pedes ambulabat, captivis ante se tractis,
inque his Gelimero ipso, cum illud identidem cla-
maret, *Vanitas, vanitatum*, etc. Post triumphum
agro in Galatia donatus est Gelimero, neque,
quod Arianam ejurare nollet hæresim, patrius
est factus. Exhinc recepta insulæ, Sicilia, Balea-
res, Corsica, Sardinia, et aliæ.

Extinctum est Vandalorum regnum in Africa
anno 95, post occupatam Carthaginem, post eorum
vero in Africam ingressum 107, unde castigandi
scriptorum pierique, Marcellinus nempe, qui cap-
tam Carthaginem anno excisionis suæ 96 Victor
Tununensis, qui anno 97 ingressionis Vandalorum:
Marius Aventicensis episcopus anno 92 captum
Gelimerum, et expugnatam Africam scribit:
quanquam satis apparet eosdem auctores Africæ
captivitatem auspiciari a cape Carthagine, a qua
etiam Victor Tununensis annos regni Hunnerici
putat, quantumvis ab ingressu Vandalorum inter-
dum calculum inire videantur. Ita Justinianus im-
perator Africam per 95 annos a Vandalis captiva-
tam, brevi tempore libertatem recepisse scribit.

amoveret, ad Justinianum scribit se non regnandi cupiditate imperium invasisse, sed quod Hilderichum ad id administrandum natura minus aptum esse viderit. At imperator Gelimero rescribit, se non conquisturum, nisi et injusta vi oppressum viadicatū, et tyrannum ultus fuerit. Itaque patricium Belisarium ex Oriente, ubi cum Persis bellum gerebat, accersitum, cum manu validissima et magna classe, omnibus copiis cum summo imperio præfectum in Libyam mittit, etiam Cæsariensi Procopio comitante, qui bella illic gesta copiose persecutus est. Belisarius exercitu in Libya exposito, vallum obducit. Quo Gelimerus cognito, fratri Amatæ mandat, ut Hilderichum cum cognatis, quos in custodia tenebat, statim e medio tollat. Sic illi interfecti sunt. Belisarius autem, Gelimero profligato, ereptaque Carthagine, totius Libyæ est potitus, eamque Romano imperio subiecit, a Vandalis per annos xcv occupatam, et Gelimerum vivum cum uxore et liberis comprehendit. Ferunt, eum dum in regione Maurorum aspera cum suis obsideretur, annona destitutum, a tribuno quem Belisarius obsidioni præfecerat, petiisse panem, citharam et spongiam: qui cum non intelligeret, qua de causa ista peteret, nuntium interrogasse, eum vero respondisse, panem petiisse spectandi desiderio, quod nullum vidisset ex quo Carthagine excidisset: nam Barbaros apud quos agat, misere vicitare: spongiam, ut lacrymas extergat: citharam, ut ea calamitates suas deploret. Facta porro cum suis deditione, ad Belisarium vivus est perductus, interitum ridens: ut qui videbant, eum errore mentis affici crederent, ob calamitatis magnitudinem. Sed res aliter se habebat. Nam dum fortunæ suæ commutationem animo reputaret, **66** humana omnia ridicula esse existimabat. Belisarius vero et ipsum et duces Vandalorum in custodia honorifice habuit, ut ad imperatorem perducerentur. Cepit et Siciliam et Sardiniam insulam, de qua supra a me dictum est, et ad Gades usque subactis omnibus: sic demum Byzantium est reversus, et ipsum Gelimerum cum uxore, liberis, cognatis et omnibus ejus ministeriis adduxit. Quæ quæ magnus ei honos est ab imperatore habitus et triumphus decretus, et ludi equestres in theatro acti, ipso imperatore de more præsidente, et senatu omnique populo præsentem. Procedebat autem Belisarius dux, Gelimeri subsequentis purpuræ mana innixus, comitantibus centurionibus et tribunis, et Gelimeri cognatis. Cum jam ad imperatorem perventum esset, Belisarius Gelimero persuadet, ut humi procumbat, et impe-

πολέμους νωθέστερος. Οὗτος δὴ ὁ Ἰλδέριχος συνήθης γέγονε τῷ Ἰουστινιανῷ ἐπὶ ιδιωτεύοντι. Γελλίμερ δὲ τις ὁμογενὴς Ἰλδέριχου, ἀνὴρ κακοήθης μὲν, δραστήριος δὲ καὶ νεωτερίζαι δεινός, ἐπέθετο τυραννίδι· καὶ τὸν οἰκίον κατασχὼν δεσπότην, εἰρκτικῆ παραδίδωσι, καὶ τοὺς ὄσοι ἐκείνῳ ψικελῶντο. Ἄποτριβόμενος δ' οἶον τὸ τῆς τυραννίδος αἰτίωμα, γράφει πρὸς Ἰουστινιανόν, ὡς οὐ τῆς ἀρχῆς ἐρῶν, ταύτης ἐδράξατο, ἀλλ' ὅτι Ἰλδέριχος ἀποπεφυῖκει πρὸς τὴν ταύτης διοίκησιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντεπέστειλε τῷ Γελλίμερι, ὡς οὐκ ἀνίξεται, εἰ μὴ τῷ τυραννηθέντι μὲν τιμωρήσῃ, τὸν δὲ τυραννίσαντα τιμωρήσεται. Διὰ τὸν πατρικίον Βελισάριον ἐκ τῆς Ἐφέας μεταστελλόμενος (ἐκεῖ γὰρ ἦν ὁ ἀνὴρ τοῖς Πέρσας μαχόμενος) εἰς Λιβύην μετὰ χειρὸς βαρείας καὶ στόλου πέμπει πολλοῦ, ἀπάσαις αὐτὸν ταῖς δυνάμεισιν ἐπιστήσας ἀρχιστράτηγον αὐτοκράτορα, **67** καὶ ὁ Καισαρεὺς συμπαραωμάρται Προκόπιος (2*), ὃς τὰ περὶ τῶν ἐκεῖ πολέμων ἱστορήσει πλατυκώτερον. Καταπλεύσας οὖν εἰς Λιβύην ὁ Βελισάριος, χάρακα βάλλεται. Ὁ δὲ Γελλίμερ, τοῦτο μαθὼν, ἐντέλλεται τῷ ἀδελφῷ Ἀματῆ τὸν τε Ἰλδέριχον καὶ τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς οὓς ἐμφοῦρους κατεῖχεν αὐτίκα κτείνει. Καὶ οἱ μὲν ἀνήρητο. Γελλίμερ δὲ, συμβαλὼν τῷ Βελισάρῳ καὶ ἡττηθεὶς, τῆς τε Καρχηδόνας ἐξέπεσε καὶ τῶν ἄλλων, καὶ πάσης τῆς Λιβύης ἐκράτης Βελισάριος, καὶ τῆ βασιλεῖα Ῥωμαίων ὑπέταξεν, ἐνενηήκοντα καὶ πέντε ἑνιαυτούς τῶν Οὐανδήλων κυρνευσάντων αὐτῆς. Συνέσχε δὲ ζωὴν καὶ αὐτὸν τὸν Γελλίμερα σὺν γαμετῇ καὶ τέκνοις αὐτοῦ. Λέγεται δὲ πολιορκουμένῳ αὐτῷ μετὰ τῶν οἰκείων ἐν χώρᾳ λυπρῇ τῇ τῶν Μαυρουσίων, ἐπιλείπει τὰ ζωαρχῆ, τὸν δὲ ἐπιστεῖλαι τῷ ταγματάρχῃ, ὃν ὁ Βελισάριος τῇ πολιορκίᾳ ἐπέστησεν, αἰτοῦντα στείλαι οἱ ἄρτον ἓνα, καὶ κιθάραν, καὶ σπόγγον. Καὶ ὃς συνιδεῖν οὐκ ἔχων, ὅτου γε χάριν αἰτοῦνται παρὰ τοῦ Γελλίμερος τὰ αἰτούμενα, τὸν τῆς γραφῆς ἠρώτησε κομιστήν· ὁ δὲ τὸν μὲν ἄρτον (3) εἶπεν αἰτεῖν, ἐπιθυμῶν τοῦτον ἰδεῖν, ἐπεὶ μὴ εἶδεν ἐξότου τῆς Καρχηδόνας ἐκπέπτωκε, τῶν Βαρβάρων, παρ' οἷς ἐστὶ, κακοθίων ὄντων· τὸν δὲ σπόγγον, ἵνα τοῦτω τῶν ὀμμάτων ἐκμάσῃ τὰ δάκρυα· τὴν δὲ κιθάραν, ἵνα ταύτῃ τὰς οἰκείας συμφορὰς ἀποκλαύσεται. Ἐαυτὸν δὲ ὅμως ὁ Γελλίμερ παραδοὺς τοῖς πολιορκουσί μετὰ τῶν συνόντων, **D** ἤχθη πρὸς Βελισάριον, καὶ ἐγέλα πρὸς αὐτὸν εἰς ἀγόμενος, ὡς τοῖς ὀρώσιν ἐξεστηκέναι δοκεῖν αὐτὸν, διὰ τὴν τοῦ πάθους ὑπερβολήν. Ἦν δ' ἑτεροῖόν τι τὸ γινόμενον. Ἀναλογιζόμενος γὰρ εἰς οἴαν τύχην ἐξ οἷας κἀτήνησε, καὶ γέλωτος ἀξία κερικῶς τὰ ἀνθρώπινα, ἐγέλα ταῦτα. Βελισάριος δὲ καὶ αὐτὸν

Variæ lectiones et notæ.

(2*) Προκόπιος. Ut Procopius Cæsariensis, rerum quas scripsit oculatus testis, et Belisarium in Africa et in Italia bella gerentem comitatus fuerit, non uno ipse loco testatur.

(5) Ὁ δὲ τὸν μὲν ἄρτον. Joannes Tzetzes, chil. ii, c. 85

Γράμμα πρὸς Βελισάριον περιπαθὲς τι γράφει,

Κινῶραν, Βελισάριε, στείλον μοι, σπόγγον, ἄρτον, τὴν μὲν ὡς τραγηθήσαιμι τὸ βαρυσύμφερρόν μου, Σπόγγον δ' ὡς ἀπομόγγνυμι δακρύων τὰς πλημ-

ῥύρας.

Ἄρτον δ' ὡς ἂν κατίβοιμι κἀν μόνῃν τούτου θέαν.

Hanc historiam attigit etiam Nicetas in Isaacio, l. iii, n. 2.

καὶ τοὺς τῶν Οὐανδήλων ἄρχοντας ἐντίμως ἐφύλαττε A
 κομισθησομένους τῷ βασιλεῖ. Παρελήφει δὲ καὶ
 Σικελίαν καὶ τὴν Σαρδίῳ (νήσος δὲ καὶ αὐτὴ ὡς
 ἤδη καὶ προϊστόρηται) καὶ τὰ μέχρι Γαδειρων ὄψ'
 ἑαυτὸν ἐποίησατο, καὶ οὕτως ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Βυ-
 ζάντιον, ἄγων αὐτὸν τε τὸν Γελίμερα σὺν γυναικί
 καὶ τέκνοις καὶ συγγενεῖσι, καὶ πᾶσαν τὴν θεραπείαν
 αὐτοῦ, καὶ τιμῆς μεγάλης παρὰ τοῦ βασιλέως
 ἤξιωτο. Ἔτα καὶ θρίαμβον ἐπὶ τῇ νίκῃ κατήγαγε,
 τελούμενης ἀμιλλῆς ἵππων ἐν τῷ θεάτρῳ, αὐτοῦ τε
 τοῦ κρατοῦντος (ὡς ἔθος) προκαθημένου, καὶ τῆς
 γερουσίας παρουσίας, καὶ τοῦ δήμου παντός. Καὶ
 προῆει μὲν ἐκ τῆς τῶν ἵππων ἀφετηρίας ὁ ἀρχι-
 στρίτης Βελισάριος τῆς πορφυρίδος τοῦ Γελίμε-
 ρος περπομένου ἔχόμενος τῇ χειρὶ· συμπαραμάρ-
 τουν δ' αὐτῷ καὶ οἱ τῶν τάξεων στρατηγοί, καὶ B
 ταγματάρχαι καὶ λοχαγοί, καὶ οἱ τοῦ Γελίμερος
 συγγενεῖς. Ἦδη δ' ἐφθαλὸς ἐναντι τοῦ κρατοῦτος
 ὁ Βελισάριος, πείθει τὸν Γελίμερα εἰς τοῦδαφος,
 καταβαλεῖν ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἀπονεύμαί τῷ βασιλεῖ
 τὴν προσκύνησιν (4). Ὁ δ' ἐποίησε τὸ προσταττόμε-
 νον, καταχεόμενος δάκρυσι. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Βελι-
 σάριος προσοῦδισεν ἑαυτὸν, ἐνδεικνύμενος τῷ Γελί-
 μερι ὅτι οὐχ ὡς αἰχμάλωτος ἐκεῖνος τοῦτο ποιῆσαι ἀπήτητο, ἀλλ' ὅτι οὕτω νενόμισται προσκυνεῖσθαι
 τῶν Ῥωμαίων τοὺς βασιλεῖς, καὶ οἰοεὶ κομφίζων αὐτῷ τὸ δυστύχημα. Καὶ τὴν ἴσην δὲ τῇ βασιλείᾳ
 προσκύνησιν ἀπονεύμαντα τὸν Γελίμερα, καταγωγῇ δέχεται λαμπρὰ καὶ θεραπεία βασιλικὴ προετοιμα-
 σθεῖσα αὐτῷ. Μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς αὖθις ἰππηλασίας ἀγομένης κατὰ τὸ θεᾶτρον, τὰ λάφυρα τοῦ πο-
 λέμου διὰ μίσην τῆς πόλεως κομιζόμενα, καὶ θεατριζόμενα, εἰσήγοντο εἰς τὸ στάδιον ἀκόντια, καὶ
 θρόνοι, καὶ φορέα καταστητῆ γυναικεία, χρυσοῦ τὰ πάντα πεποιημένα, καὶ λίθοις τιμαλφῆσιν ἐπικο-
 σμούμενα, καὶ κλίνη ὁμοία, καὶ χρυσόσπατοι τάπητες, καὶ σκευὴ τὰ ταῖς τραπέζαις ὑπηρετούμενα,
 τὰ μὲν ἐκ χρυσοῦ εἰργασμένα, τὰ δ' ἐξ ἀργύρου πεποιημένα, καὶ ἐκπώματα χρυσεὰ τε καὶ λιθοκάλ-
 λητα, καὶ ἀλουργεῖς ἐσθῆτες, καὶ πέπλοι παρόμοιοι, καὶ βασιλικοὶ στέφανοι, καὶ κόσμοι γυναικῶν διδύ-
 μοι τε καὶ περιμάργαροι, καὶ ἄλλα πλείστα, καὶ ἀριθμὸν σχεδὸν ὑπερβαίνοντα. Καὶ ἐπὶ πᾶσι, λάρνα-
 κες ἐπὶ χρυσοῦ μασταί, καὶ βιβλοὶ τῶν θείων εὐαγγελίων (5), χρυσοῦ περιλαμβόμεναι πάντοθεν,
 καὶ λίθων παντοίοις γένεσι ποικιλλόμεναι. Τὰ μὲν οὖν τοῦ θρᾶμβου ἦσαν ἐν τούτοις. Βελισάριος δὲ
 καὶ ὑπατείας ἤξιωτο.

H'. Ἦδη δὲ τοῦ τῶν Οὐανδήλων πολέμου καταλυ- C
 θέντος, στέλλεται παρὰ τοῦ βασιλέως εἰς Ῥώμην,
 ταύτην τε καὶ πᾶσαν αὐτῷ τὴν Ἰταλίαν παραστη-
 σόμενος, ὑπὸ Γόθων κατεχομένην, ὧν Θεοδάτος ἦν
 ἡγεμῶν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Θεοδάτος Ἀγαπητὸν τὸν
 τῆς Ῥώμης μέγαν ἀρχιερέα, ἄνδρα θεοπείσιον,
 στέλλει τῷ βασιλεῖ πρεσβευσόμενον. Ὁ δὲ κατα-
 λαβὼν τὸ Βυζάντιον, καὶ τῷ Ἰουστινιανῷ ἐντυχῶν,
 πρῶτον περὶ Θεοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ὀρθῆς διαλέ-
 γεται πίστεως, καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς Νέας
 Ῥώμης ἀναγωγὴν Ἀνθίμου ὑπ' αἰτίαν πεποίητο,
 ὅτι τε μὴ κανονικῶς (6) ἐκ Τραπεζοῦντος, ἢ τῶν εἰς
 τὸν Πολεμονιακὸν Πόντον κειμένων πόλεων τυγχά-
 νει μητρόπολις, εἰς τὴν Κωνσταντινού μετέηκετο,
 καὶ ὅτι καὶ τῆς Σεβήρου κακοδοξίας μετέσχηκεν. D
 Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ σπουδῆ τῆς βασιλείας τὸν Ἀνθί-
 μον τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξιώσεως καθέδρας τῆς Κων-

ratorem adoret. Facit ille ut jubebatur. lacrymis
 oppletus. Procumbit et ipse Belisarius, ut Geli-
 mero ostenderet, eum id facere jussum, non ut
 captivum, sed quia moris sit hoc modo adorari
 Romanorum imperatores, ejusque calamitatem sub-
 levaret. Cum eundem honorem et imperatrici
 habuisset Gelimerus, hospitio splendido et regis
 ministeriis jam ante præparatis excipitur. Post dies
 aliquot, cum iterum ludī equestres in theatro agi-
 tarentur, spolia bellica per mediam urbem osten-
 tata, in stadium inferuntur, jacula, scellæ, mulie-
 bres lecticæ, omnia aurea, et pretiosis lapillis
 exornata, et sponda ejusdem generis, auratique
 tapetes, et utensilia mensarum partim aurea, par-
 tim argentea, pocula item aurea, gemmis interpo-
 lata, purpureæque vestes, et pepla ejusdem gene-
 ris, regales coronæ, ornamenta mulierum gemmis
 et margaritis interpuncta, aliaque plurima et pene
 innumerable: et post hæc omnia, cistæ septem
 auro plenæ, et libri sacrorum Evangeliorum undi-
 que auro refulgentes, et omnis generis lapillis
 distincti. Ac triumphus hujusmodi fuit: Belisario
 autem etiam consulatus est delatus.

VIII. Bello Vandalico jam confecto, idem Romam
 ab imperatore mittitur, ut eam et totam Italiam a
 Gotthis occupatam subigat, quorum dux erat Theu-
 datus. Qui, ea re cognita, Agapetum pontificem 67
 Romanum, virum admirandum, legatum mittit ad
 imperatorem, qui, Byzantium ad Justinianum pro-
 fectus primum de Deo et recta in eum fide disse-
 rit, et Anthimi collocationem in Novæ Romæ sede
 incusat: neque enim eum Trapezunte, urbium Po-
 lemoniæ Ponti metropoli, Byzantium rite transla-
 tum esse. Verum imperator, qui Anthimum inter-
 cessione conjugis Constantinopolitanum patriarcham
 designarat, acta sua rescindere noluit, et divino
 Agapeto acrius instanti, minatus, se suo arbitratu
 quod vellet, posse agere dixit. Cum autem pontifex
 ad minas risisset, seque eadem etiam æquo animo

Varie lectiones et notæ.

(4) Τὴν προσκύνησιν. De ritu adorandi imperatores consulendum in primis Procopius, in *Hist. arcana*, c. 30; præterea Arnoldus Lubec. l. II, cap. 15.

(5) Καὶ βιβλοὶ τῶν θείων εὐαγγελίων. Vide Gloss. med. Lat. in v. Textus.

(6) Μὴ κανονικῶς. Marcellinus comes: *Agapius Constantinopolim, ut diximus, de Roma adveniens, Anthimum mox ad Ecclesiam pellit, dicens eum juxta ecclesiasticam regulam adulterum, qui sua Ecclesia dimissa, ambientat alienam.*

iaturam esse respondisset, ac beatum fore, si talis A sibi vitæ exitus daretur: verecundatus imperator, mutataque sententia, rem examinandam proposuit. Ac nonnulli e primoribus sacerdotibus Agapetopapæ Romano in imperatricis gratiam sunt refragati, ab eadem quoque largitionibus corrupti: quos tamen ille qui veritatem defenderet, omnes superavit. Itaque Anthimus, throno, quem annum unum occuparat, est ejectus, imperatore sanctissimum papam et veritatem reverito, et in ejus locum successus Menas, vir summæ pietatis, Alexandrinus patria, et illustri genere ortus, litterarum non expertus, sacrarum maxime. Divinus igitur Menas, hoc modo patriarchatu potitus, ac ipse potius felici sorte patriarchatu traditus, particulari concilio cum pontifice Agapeto convocato, Severum, Eutychem, Petrum, Halicarnasum Julianum, et Anthimum assensorem illorum anathemate notat. Cæterum sanctissimus papa Agapetus Constantinopoli defunctus est. Menas cum Ecclesiam per annos XVI pie gubernasset, obiit. Ei successit Eutychius, recteque præfuit per annos duodecim. Sub hoc, quintum concilium est coactum CXXV sanctorum Patrum, quorum princeps fuit Vigilus papa Romanus, et is cuius jam facta mentio est, Eutychius, et Alexandrinus Apollinaris. Concilii hujus iudicii causa fuit Origeus, ejusque perversæ opiniones, et sectatores ejus Didymus atque Evagrius: quorum dogma fuit animas ante corpora exstitisse, et supplicii finem esse, et dæmones pristina dignitatem recuperaturos, atque plura. Hos, eorumque dogmata, necnon Theodorum ex Mopsuestia Nestorii suffragatorem, vel magistrum potius illius, anathemate notarunt, cum Justinianus concilio interesset, et pia decreta Patrum approbaret. Atque hæc ita gesta sunt. Belisarius autem cum in Italiam trajecisset, primum Neapolim obsidione capit. Deinde Romæ quoque ipsius potitur, partim vi, partim benevolentia civium. Nam Gothorum rex Theudatus Ravennæ degebat. Mediolanum item Romanæ ceperunt. Quæ urbs cum a Gothis demum obsideretur, Imperator Narsetem Belisario supplicias misit, eunuchum illum quidem, cæterum virum strenuum, et rei militaris peritissimum, et iis qui rerum potiebantur, familiarem. Verum inter hos duos parum conveniebat. Nam cum Belisarius summam rerum bene gestarum sibi vendicaret,

σταντινουπόλεως, τῆς οικίας ἀντείχετο πρέσβευος- 'Ενισταμένου δ' ἐτι τοῦ θεοῦ Ἀγαπητοῦ, καὶ ἠπέλι- λαι αὐτῷ κύριος εἶναι λέγων, πράττειν ὃ βούλοιοτο. 'Ὡς δ' ἐπεγέλα ἀπειλοῦντι (7) τῷ βασιλεὶ ὁ ἀρχιε- ρεὺς, καὶ ἠδέως ἀνδέξασθαι καὶ τὴν σφαγὴν ἀντε- ἐπῆγε, καὶ μακάριος εἶναι, εἰ γὰρ, ἔλεγεν, τοιοῦτου τέλους ἀξιώσει, ἠδέσθη ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ μετα- βαλὼν, ὑπὸ ζήτησιν τὴν πρᾶξιν καθίστησι. Καὶ ἀντείπων μὲν τινες τῶν ἀρχιερέων τῷ πάπῃ 'Ρώ- μης Ἀγαπητῷ, τῇ βασιλεύσῃ χαριζόμενοι, παρ' ἧς καὶ χρήμασιν ὑπεφθόρησαν. Πάντων δ' ἐκεῖνος τῇ ἀληθείᾳ συνηγορῶν, ὑπερετέρησε, καὶ ὁ Ἀνθιμος (8) τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκδέδλητο. Ἐτος ἐν ἀπολαύσας, αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ἀπεσθέντο: τὸν ἰερώτατον πάπαν, καὶ τὴν ἀλήθειαν. Ἀντε- στήθη δὲ Μηνᾶς (9), ἀνὴρ εὐσεβέστατος, αὐγῶν μὲν πατριδὰ τὴν κατ' Αἴγυπτον Ἀλεξάνδρειαν, ἐκφυ- δ' ἐνδὸς τῶν ἐν ταύτῃ ἐπιφανῶν, καὶ λόγων οὐκ ἂν ἀνομιλήτων, καὶ μέλειστέ γε τῶν θεοτετέμων. Οὕτω δὲ τῆς ἀρχιερωσύνης Μηνᾶς ὁ θεῖος τυγῶν, ἡ μάλ- λον ἐκείνης εὐτυχασίας αὐτὸν, σύνοδον μερικτὴν συγκροτεῖ, σὺν τῷ πάπῃ Ἀγαπητῷ, καὶ ἀναθέματι περιβάλλει Σεδῆρον, καὶ Εὐτύχη, καὶ Πέτρον, καὶ τὸν Ἀικαρνασέα Ἰουλιανόν, καὶ τὸν Ἀνθιμῶ- ὡς ἐκείνοις ὁμόφρονα. Ἐτι δ' ἐν τῷ Βυζαντίῳ διάγων ὁ ἰερώτατος πάπας Ἀγαπητὸς, μετέλλαξεν τὴν ζωὴν. Ὁ μόντος Μηνᾶς (10) ἐπέ δέκα καὶ εἴ- τὴν Ἐκκλησίαν εὐσεβῶς ἰθύνας ἔτη, τὸν βίον κατέλυσε (11)· καὶ ἀνήχθη εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν καθέδραν τῆς Νέας 'Ρώμης Εὐτύχιος (12), προστάς ὀρθοφρόνως τῆς Ἐκκλησίας· ἐν αὐτοῦς δυοκαίδεκα. Ἐφ' οὗ καὶ ἡ πέμπτη (13) συνήθροιστο σύνοδος τῶν ἑκατὸν ἐξήκοντα καὶ πέντε ἁγίων Πατέρων, ὧν ἐξῆρχε Βιγίλιος πάπας 'Ρώμης, καὶ ὁ εἰρημένος Εὐτύχιος, καὶ ὁ Ἀλεξανδρεὺς Ἀπολλινάριος. Συνήθροιστο δὲ κατὰ τοῦ Ὑριγένους, καὶ τῶν ἄλλο- κότων ἐκείνου δοξῶν, καὶ τῶν τὰ ἐκείνου πρεσβευ- σάντων Διδύμου καὶ Ἐσαγρίου, οἵτινες τῶν ψυχῶν προπαρξίν ἰδογματίων, καὶ τέλος τῆς κολάσεως ἔλεγον, καὶ τῶν δαιμόνων εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀπει- τάστασιν, καὶ ἕτερα πλείονα, οὗς καὶ ἀνατίρει σὺν τοῖς αὐτῶν ὑπέβαλε δόγμασιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Μοφουστίας Θεόδωρον τὰ Νεστορίων φρονούντα, ἡ μάλλον ἐκείνου γεγονότα διδάσκαλον, καὶ τοῦ βασι- λέως Ἰουστινιανοῦ παρόντος· ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ συνευδοκούντος οἷς οἱ θεοὶ Πατέρες ἐκείνοι θεοφιλῶς φρονόμησαν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ταύτῃ συνήθηκα.

Variæ lectiones et notæ.

(7) Ἀπειλοῦντι δέ. Vide Anastasium Bibl. in Agapeto.

(8) Ὁ Ἀνθιμος. Anastasius in Agapito PP. Eodem tempore ejecit (Justinianus) Anthimum a communionem, et expulsi in exilium.

(9) Μηνᾶς. Anastasius in Agapeto: Tunc piissimus Augustus Justinianus rogans beatissimum Agapitum papam, et in loco Anthimi episcopum consecravit Catholicum nomine Mennam. Ubi observandum eundem pontificem Constantinopolit. ita semper fuisse in conciliis et apud scriptores Latinos, non vero Menam.

(10) Ὁ μόντος Μηνᾶς. ΠΠΙΙς memoriam agunt Græci 25 Aug. Menna.

(11) Τὸν βίον κατέλυσε. Obiit Menas ἐν τῇ ἡμέρῃ πικρῇ, πλήρῃ καὶ τῶν κατὰ θεὸν ἡμερῶν ὑπάρχων, ut ait Eustathius in Vita S. Eutychii Patr. CP. n. 23.

(12) Εὐτύχιος. Menæ successit Eutychius, tum annos natas 40, ut est apud eundem Eustathium, n. 26.

(13) Ἡ πέμπτη σύνοδος. Vide eundem Eustathium, n. 28, 29, etc.

Ὁ Βελισάριος (14) δὲ, εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐκπεύσας, ἄ πρώτων μὲν πολιτορχία λαμβάνει Νεάπολιν, εἶτα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ῥώμην ἐπιδημήσας, ὁμοῦ μὲν δυνάμει, ὁμοῦ δὲ καὶ τῆ τῶν ἀσπίων εὐνοία, γέγονε καὶ ταύτης ἐντός. Ὁ γὰρ τῶν Γότθων ἀρχων Θεοδάτος ἐν Ῥαβέννῃ διάγων ἐτύγχανε. Καὶ Μεδιόλανα δὲ ἡ πόλις κατεσχέθη παρὰ Ῥωμαίων. Τῶν δὲ Γότθων αὐθις πολιτορχούντων αὐτὴν, ὁ βασιλεὺς τὸν Ναρσην μετὰ δυνάμει· ἐπαρῆξαι· τῷ Βελισάρῳ ἀπέστειλεν. Ἦν δὲ ὁ Ναρσῆς ἐκτομίας, ἄλλως μόντοι γενναῖός τε καὶ στρατηγικώτατος, καὶ τοῖς κρατούσιν ψικνωμένος. Ἄλλήλοιν οὖν μὴ συμφωνούντα τοῦτω τῷ στρατηγῷ τῷ διτιῷ (ὁ μὲν γὰρ Βελισάριος· αὐτῷ τῶν κατορθωμάτων ἤθελε τὸ πᾶν ἐπιγράφεσθαι· ὁ δὲ γε Ναρσῆς οὐκ ἠνάγκαζε ὑπ' ἐκείνου τετάχθαι δοκεῖν), διεφρέθησαν, καὶ ὁ μὲν ἄλλη, ὁ δ' ἄλλη διετίθουν τὸν πόλεμον, δὲ καὶ ἐσφάλησαν ἐν τισι. Τῶν γὰρ Μεδιολάνων οἱ ταῦτα φρουροῦντες βασιλικοὶ τῶν ἀναγκαίων ἐνδοειαν προβαλλόμενοι, τοῖς Γότθοις ἐξέστησαν, καὶ τάχα καὶ εἰς μιλίων τε κακῶν ἢ ἔρις ἀν ἀμφοῖν ἐτελεύτησεν, εἰ μὴ ὁ βασιλεὺς τὸν Ναρσην διὰ γραμμάτων πρὸς αὐτὸν μετστρελάτο.

Θ'. Ἐντυθεν μόνος αὐθις, ὁ Βελισάριος· στρατηγῶν, πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν, καὶ τὰς πόλεις αὐτῆς ὑπ' αὐτὸν ἐποίησατο, καὶ τοσοῦτον τοῖς Βαρβάραις καὶ φοβερός καὶ ἐράσμιος γέγονε, ὡς καὶ τῆς σφῶν ἀρχῆς αὐτὸν ἀξιοῦν, καὶ βασιλέα (15) ἱκετεύειν αὐτὸν γενήσεσθαι σφῶν, καὶ αὐτοῦσι καὶ τὰ σφέτερα πάντα ἀνατιθεμένωσιν αὐτῷ. Ὁ δὲ, Οὐκ ἂν ποτε ζώντος Ἰουστινιανοῦ, ἐφη, βασιλεὺς αὐτὸς κληθῆναι ἀνέξομαι, ὡς περὶ τούτων ὁ Καισαρεὺς Προκόπιος, αὐτῷ τότε συστρατευόμενος, ἔγραψεν. Ἐντυθεν τοίνυν ἐπιφθονος γεγονώς διαβάλλεται πρὸς τὸν βασιλέα, ὡς βασιλείας ἐρῶν, καὶ δεσ αὐτὸν ἐκείθεν μετακλέτατο (16), ὡς εἰς τὴν Ἐφῶν στρατεύουσα, καὶ τὸν Μηδικὸν ἐμπιστευθσόμενον πόλεμον. Τελευτᾷ μόντοι καὶ ἡ Αὐγούστα Θεοδώρα, ἐπιδοῦσα τῇ βασιλείᾳ ἔτη εἴκοσι πρὸς ἐνί, καὶ μῆσι τρισί. Τῆς δὲ Μεγάλης ἐκκλησίας ἀπαρτισθείσης ἤδη καὶ καθιερωθείσης, συνέδῃ πεσεῖν ἐκ σεισμοῦ τὴν πρὸς ἀνατολὴν μεγάλην σφαῖραν τοῦ τοιοῦτου ναοῦ, ἣ πεσοῦσα τότε κιβώριον τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ τὸν ἄμβωνα συνέτριψεν, ὅθεν λέγεται καὶ τὸν τροῦλον προστάξει τοῦ βασιλέως καθαιρεθῆναι, καὶ αὐθις ἀνεγερθῆναι ἐπὶ πόδας εἴκοσι καὶ πέντε μεταωρότερον, καὶ καθιερωθῆναι (17) παρὰ Εὐτυχίου τοῦ Πατριάρχου τὸ δευτερον. Ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλέως καὶ τὸ κῆτος ἐάλω, ὁ εἰς πεντήκοντα καὶ ἐπέκεινα Βυζαντίους ἠνώχλει ἐνιαυτοῦς, ὁ Πορφύριον ἐκάλων, οὐκ ἀεὶ μὲν φαινόμενον ἀλλ' ἐκ διαλειμμάτων. Ὅτε δ' ἐφαίνετο, πολλὰς μὲν τῶν νηῶν ὑποβρυχίους ἐτίθει, πολλὰς δὲ φθορὰς αἰτίων ἀνθρώποις ἐγένετο, καθ' οὗ πολλὰς μὲν ἐχρήσαντο μηχαναῖς, πᾶσαι δ' ἔμενον ἀπρακτοί, ἐάλω μόντοι δελφίνας διῶκον. Οἱ μὲν γὰρ ἐκείνο φεύγοντες τῇ

A Narses autem illius auspiciis militare videri nollet: se juncti diversis in locis bellum administrarunt, eaque causa fuit cur alicubi impegerint. Nam imperatorii milites, commœatus inopiam causantes, Gotthis Mediolano cesserunt, et majus forsitan ex eorum disscussione malam esset ortum, nisi imperator Narsetem per litteras revocasset.

B IX. Post id Belisarius, solus rem gerens, omnem Italiam et urbes ejus subegit, et Barbaris tantum sui et terrorem et amorem incussit, ut et suum imperium illi deferrent, orarentque ut rex vultus esse dignaretur, se suaque omnia illius fidei permittentes. At ille, ut Caesariensis Procopius, qui sub illo militavit, refert, nunquam se commissurum esse dixit, ut vivente Justiniano rex appellaretur. Hinc invidia confata, ab imperatore ob calumniam affectati imperii accessit, per speciem ejus in Orientem ad bellum Medicum ablegandi. Interea Augusta Theodora obit, cum in imperio vixisset annos XXI et menses III. Ecclesia Magna jam absoluta et consecrata, accidit, ut magnus globus versus orientem collocatus ex terræ motu caderet, eoque casu et ciborium sacræ mensæ, et ipsa sacratissima mensa, et ambo contereretur. Qua de causa trullum etiam jussu imperatoris demoliti, denuo instaurarunt, xxv **69** pedibus altius eductum, et ab Eutychio patriarcha denuo consecratum. Hoc imperatore etiam cetus ille captus est, qui Byzantiis ultra L annos molestus fuit, quem Porphyrium appellabant, non ille quidem semper apparens, sed ex intervallis. Cæterum quoties apparebat, cum multas naves demergebat, tum multis hominibus exitium affererat. Qui cum multis machinis peteretur, eaque omnes essent irritæ, tandem in persequendis delphinis captus est: qui cum prope terram confugissent, ille impetum non inhibuit, donec proxime terram pro-
D vectus, in uliginem et profundum lutum incidisset. unde emergere non potuit. Quo accolæ cognito, marinam illam belluam securibus et bipennibus confecerunt, et funibus, qua crassior erat, alligatis

Variæ lectiones et notæ.

(14) Ὁ δὲ Βελισάριος. Vide Anastasium Bibl. in S. Silverio PP. initio et alies.

(15) Καὶ βασιλέα. Procop. l. II De bello Goth. c. 50.

(16) Ἐκείθεν μετακλέτατο. Gregorius Turon. lib. III cap. 32: Cumque imperator vidisset quod Belisarius crebrius vinceretur, amoto eo, Narsetem in ejus locum statuit: Belisarium vero comitem stabuli, quasi pro humilitate, quod prius fuerat,

posuit.

(17) Καθιερωθῆναι. Celebrata ædis Sophiana secunda Encænna 20 Decembris Theophanes, 21 ejusdem mensis Chronicon Alexandrinum adnotant At Menæa ista distinguunt: ad 22 Decemb., τὰ θυροεπανόξια τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὸ φωτοδόμιον τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας. Εἰ ad 23 ejusdem mensis: τὰ ἐγείνα τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας.

bo. in Jugis in terram pertraxerunt. Ejus longi- A
tudo xxx cubitorum fuit, latitudo x, ut Procopius
Cæsariensis refert. Eodem etiam auctore, Justi-
niani temporibus tela serica a Romanis texti cœpit,
quæ prius a Persicis mercatoribus tantum afferre-
batur, cum ignorarent quomodo fieret, neque sci-
rent illa esse vermium. Cæterum duo monachi ex
India Byzantium profecti, originem illius declara-
runt, polliciti, se fetum illorum vermium, ova ni-
mirum perexigua allaturos, et ostensuros Romanis,
quemadmodum illa fovendo animata, in vermes
mutentur, et sericum texant, natura magistra usi.
Eos monachos Justinianus in præsentia muneribus,
de cætero magnis pollicitationibus ad illud per-
agendum confirmavit. Itaque serum ova Byzantium
attulerunt, et in simo collocata, in vermes trans-
formarunt, et mori foliis aluerunt, indeque sericum
confecerunt. Ex eo igitur Romani cognovere quo
pacto sericum conficiatur. Cum autem Justiniano
multorum insidiæ nuntiarentur, quarum etiam Be-
lisarius patricius esset particeps: satellites ei om-
nes ademit, ipsumque domi custodiri jussit, ejusque
mortui opes in fiscum omnes sunt relatæ. Sub ex-
tremam ætatem in eorum hæresim incidit, qui opi-
nantur Dominum non mortalem carnem assump-
sisse, sed eam simul atque assumpta esset im-
mortalem existisse. In quam opinionem cum
omnes adductos vellet, Eutychium patriarcham
refragantem 70 et adversantem, Amasiam rele-
gavit, designato patriarcha Joanne ex-scholastico,
Antiocheno apocrisario. In eaque opinione decessit
Justinianus, cum regnasset annos xxxviii, menses
vii, dies xvi, imperio consobriño suo Justino
relictò.

Θουλῆς δὲ παρὰ πολλῶν μελετωμένη; μηνυθείσης τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ πατρικίος Βελισάριος κατηγο-
ρήθη μετέχειν αὐτῆς; καὶ ἀπέλιτο μὲν (19) ὁ βασιλεὺς τοὺς δορυφόρους αὐτοῦ ζύμπαντας, ἐκείνον
δ' ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἀφῆκε τηρούμενον· τελευτήσαντες δὲ, ἡ τοῦτοῦ περιουσία τοῖς βασιλικαῖς
ἐπινονημέτῳ θησαυροῖς. Ἰουστινιανὸς δὲ περὶ τὰ τελευταῖα (20) αἰρέσει· ἀλώσιμος (21) γενομένης τῆ

Variæ lectiones et notæ.

(18) *Τῶν Σηρῶν νήματα*. Procop. l. iv *De bello Goth.* c. 17.

(19) *Καὶ ἀπέλιτο μὲν*. Ter in Justiniani offen-
sionem venit Belisarius: ac semel quidem post
devictos Vandalos, tyrannidis insimulatus, ex
Africa revocatus, post C. Basilii anno 4 ut scribit
Marcellinus comes: *Belisarius de Oriente evocatus
in offensam periculumque incurrens grave, et invidia
subjacens, rursus remittitur ad Italiam*. Rem etiam
prodit Procopius, lib. xxi *De bello Vandal.* et in
Hist. arcana, cap. 18. Rursum Theodora Augusta
instante, in gratiam Antoninæ uxoris, conjugi tum
infensa, illo non modo exauctorato, sed et omni
satellitio privatus, adeo ut solus urbem obiret cog-
itabundus ac tristis, ac sibi de imminente cæde
timens, ut narrat idem Procopius in *Hist. arcana*,
cap. 4, et ex eo Constantinus Manasses, p. 66;
tertio denique, jam senex, post devictos urbem
læcessentes Hunnos anno Justiniani 32, tanquam
popularis auzæ blanditiis insolens, aliasque spes
animo volvens, jussu imperatoris omni satellitio
spoliatus, domi sub custodia detentus est, ut nar-
rant Agathias, lib. v, et alii; sed anno 36, Julii
mensis 10, in pristinum gradum restitutus est.
Denique anno 38, mense Martio Byzantii moritur

τῆ προσεπέλαζον, τὸ δὲ τὴν κατ' ἐκείνων ὄρυγην
οὐκ ἀνέκοπτεν, ἕως ἀγχιεστὰ πη τῆς γῆς γενομένης.
Ἰλύι βαθεῖα καὶ τελεματώδεις ἐμπέπτωκαν. Ἐνθα δὲ
τῷ πληρῷ προσεπέλαστο καὶ τοῦ τέλματος, οὕτως
ἔτι ἀναδύναι δεδύνητο. Ὁ τοῦ περιόικους γνωσθέν,
ὤπλισεν αὐτοὺς κατὰ τοῦ θαλαττίου τοῦτου θηρῆς,
καὶ ἀξίναις αὐτὸ συγκόψαντες καὶ πελέκειν, ἀπέ-
κτειναν. Εἶτα φλοῖνους τῶν ἀδρότερον τοῦτου
ἐξάψαντες ζεύγσει βοῶν, αὐτὸ τῆς θαλάσσης
ἐξελεχσαν. Ἦν δὲ τὸ μὲν μήκος αὐτοῦ τριάκοντα
πήχεων, ἕς δέκα δ' ἠδύνητο, ὡς ὁ Κασαρεύς Προ-
κόπιος καὶ περὶ τοῦτου ἱστορήσαν. Ἐν τοῖς χρόνοις
τοῦτου τοῦ βασιλέως, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα,
καὶ τὰ τῶν Σηρῶν νήματα (18), ἡ μεταξὺ θηλαθῆ,
παρὰ Ῥωμαίους γίνεσθαι ἤρξατο. Ἦγετό μὲν γὰρ
ἐκ Περσῶν ἀνούμενον δι' ἐμπόρων παρὰ Ῥωμαίους
τὸ τῆς μεταξῆς χρῆμα· οὐκ ἤδισαν μέντοι, οὐδ'
ὅπως γίνοιτο, οὐδ' ὅτι νήματα σκυλῆκων ἐστί.
Μοναχοὶ δὲ δύο τινὲς πρὸς τὸ Βυζάντιον ἐξ Ἰνδίας
ἀφικόμενοι, τὴν ταύτης γένεσιν διηγήσαντο, καὶ
ὄπισθοντο κομίσει τῶν σκυλῆκων ἐκείνων γόνον
ὡκ, ἐντα τὸν ὄγκον βραχύτατα, καὶ δεῖξαι Ῥω-
μαίους, ὅπως ἐκείνα ζωογονοῦνται θαλάσσιμα, καὶ
εἰς σκύληκας μεταμείβονται, καὶ ὅπως δημιουργοῦσι
τὴν μεταξάν, τὴν φύσιν σχόντα διδάσκαλον.
Τοῦτους τοῖνον τοὺς μοναχοὺς ὁ βασιλεὺς Ἰουστινι-
ανὸς δωρεαῖς τὸς παρὸν, καὶ πρὸς τὸ μέ-
λλον λαμπραῖς ὑποσχίσει πρὸς τὸ ἔργον ἐπέβρωσεν.
Οἱ δὲ τὰ τε τῶν Σηρῶν ὡκ μετεκόμισαν εἰς τὸ Βυ-
ζάντιον, καὶ εἰς σκυλῆκας ταῦτα μετήμεσαν
κῶπρω ἐνθήμενοι, καὶ ταύτη θερμήναντες, καὶ
σκαμίνων ἔθραψαν φύλλοις, καὶ μεταξάν ἐπρά-
σαντο δι' αὐτῶν, κἀνετύθεν τοῦ λοιποῦ τοῖς Ῥω-
μαίοις ἐγνώσθη, ὅπως ἐργάζετο μεταξάν. Ἐπι-
κουρῆς δὲ παρὰ πολλῶν μελετωμένη; μηνυθείσης τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ πατρικίος Βελισάριος κατηγο-
ρήθη μετέχειν αὐτῆς; καὶ ἀπέλιτο μὲν (19) ὁ βασιλεὺς τοὺς δορυφόρους αὐτοῦ ζύμπαντας, ἐκείνον
δ' ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἀφῆκε τηρούμενον· τελευτήσαντες δὲ, ἡ τοῦτοῦ περιουσία τοῖς βασιλικαῖς
ἐπινονημέτῳ θησαυροῖς. Ἰουστινιανὸς δὲ περὶ τὰ τελευταῖα (20) αἰρέσει· ἀλώσιμος (21) γενομένης τῆ

facultatesque ejus omnes ad Mariam, seu arario
publico addidit, ut prodit Theophanes. Ex
quibus falsum esse colligitur quod scribit Fredegar-
ius in *Hist. Francor. Epitomata*, cap. 50, et ex eo
Aimoinus, Belisarium a Francis in Italia interfe-
ctum. Hanc igitur postremam Belisarii calamitatem
hic intelligit Zonatas, quæ occasione præbuit
fabulosis quibusdam Græcis a scriptoribus confan-
gendi, effossis oculis, in trivio mendicantibus obolos
Belisarium, quod de Joanne Cappadoco viro patri-
cio, ex consule, et, præfecto prætorii inaudierant
ex eodem Procopio, lib. i *De bello Persico extremo*,
quem ἄρτον ἢ ὄβλον ἐκ τῶν προσπιπτόντων πετσί-
ε scribit. Simile quiddam præterea narrat Leo Gram-
maticus in Michaeli Theophili filio, p. 467, de
Symbatio Armenio, Cæsaris genero, qui rebella-
verat. Captus enim, altero ex oculis effosso, et
dextra ejus amputata, ad adem Lavatistatit, καὶ
δεδώκασι σκεύος ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἔχη προ-
αίρειν ἐπιρρίπτει αὐτῷ τι, etc.

(20) *Περὶ τὰ τελευταῖα*. Vide Eustathium in vita
S. Eutychii n. 33.

(21) *Αἰρέσει ἀλώσιμος*. Vide Evagrium lib. iv,
c. 38, et Baronium.

τῶν Ἀφθαρτοδοκτηῶν, οἱ οὐ φθαρτὴν τὴν σάρκα προσλαβεῖν τὸν Κύριον, ἀλλ' ἀφθαρτον ἅμα τῇ προσήφει, εἶναι αὐτὴν δογματίζουσιν, οὕτως πιστεύειν ἅπαντας ἴσπευθεν, ἀντιλέγοντα δ' αὐτῶ καὶ ἀντι διατιθέμενον τὸν πατριάρχην Εὐτύχιον (22) ὑπερόριον ἔθετο εἰς Ἀμάσειαν (23), καὶ προχειρίσθη πατριάρχης ὁ ἀπὸ σχολαστικῶν Ἰωάννης, Ἀντιοχείας ὢν ἀποκριτάριος, καὶ ἐτελεύτησεν οὕτω φρονῶν Ἰουστινιανός, βασιλεύσας ἑτη τριάκοντα καὶ ὀκτώ (24), μῆνας ἑπτὰ, ἡμέρας τρισκαίδεκα, τῷ ἀνεψίῳ αὐτοῦ Ἰουστίνῳ τὴν βασιλείαν καταλιπών.

Γ. Ἰουστίνος δὲ τὸ γένος ευγχανῶν Ἰλλυρίδος, κούροπαλάτης πρὸ τῆς βασιλείας τετίμητο, καὶ ἦν τὴν φύσιν εἰς ἅπαντα δεξιός, τὴν γνώμην τε μεγαλόφυχος· ὃς εὐσεβῆς ὢν τοὺς παρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ δομηθέντας ἐπεκόσμησε ναοὺς, καὶ τὰς ἀψίδας ἀμφω τῷ ναῷ τῷ ἐν Βλαχέρναις προτέθετο ἐκ καινῆς, ὡς εἶναι τοῦτον σταυροειδῆ· καὶ τὸν ἐν τῷ Ὀρφανοτροφείῳ ναὸν τῶν κορυφαίων ἀποστόλων πολυτελῶς ἰδομήσατο, καὶ τὸν τῶν θείων Ἀναργύρων ναὸν ἐν τοῖς Βασιλείου, καὶ τῶν τῆς ἁγίας πρωτομάρτυρος Θέκλης, καὶ τὸν τοῦ παλατίου Χρυσοστρίκτινον, καὶ τὸν μέγαν ἀγωγὸν τοῦ Οὐάλεντος ἀνεκαίνισε, καὶ πλείονα δ' ἔτερε. Ἦν δὲ τοῦτου γαμετὴ Σοφία, ἦν καὶ Αὐγούστην ἑστῆσεν, ἥς ὀνόματι καὶ τὸν λιμένα τῶν Σοφίῶν φηκοδόμησε, καὶ βασιλεῖα πρὸς τῆς πόλεως, Σοφιανὰ (25) δι' ἐκεῖνην καὶ τὸν τόπον καὶ ταῦτα κατόνομάσα· ἐν οἷς καὶ ἐπίγραμμα παρὰ Ἀγαθίου ἐγένετο οὕτως·

Ὀπκοῖσι τεμνομένης χροῦδος ἀνδρῶν κόντον ἀνολίγει.

Πλαγτὸς ἀλλεῦστον πορθμὸς ἐπ' ἡδύων,
Χρῖσσε σὺλλέκτρον τὰ δ' ἀνάκτορα θῆκερ ἀνάσσει
Τῇ πολυκὺδίστη θεῖος ἀναξ Σοφίη.
Ἄειον, ὦ Ρώμη, μεγαλόκρυτες ἀντία σσιό
Κάλλος ἀπ' Εὐρώπης δέρχεται εἰς Ἀσίην.

Αὕτη ἡ βασίλεις Σοφία ἀκριβοσαμένη πάντας τοὺς δανειστάς, καὶ ὅσα τινὲς αὐτοῖς ὤφειλον, εἴ τε δι' ἐγγράφων, ἢ καὶ δι' ἐνεχυρῶν, κατέβαλε μὲν αὐτοῖς τὰ δάνεια οἰκοθεν, ἔλαβε δὲ τὰ ἐνεχυρά καὶ τὰ ἔγγραφα, καὶ τὰ μὲν ἐνεχυρά τοῖς δεσπόταις ἀπέδωκε, τὰ δ' ἔγγραφα ἐξηφάνησε. Νοσηροῦ δὲ τυχῶν σώματος· ὁ βασιλεὺς οὗτος, καὶ διὰ τοῦτο μὴ συνεχῶς προΐων, τοὺς ἀδικεῖν βουλομένους, ὡς μηδεὶς ὄντος τοῦ ἐκδικοῦντος, ἀδεεστέρους ἐποίησε. Καί ποτε προελθὼν, ἠνωχλήθη παρὰ πολλῶν ὡς ἀδικουμένων. Γέγονεν οὖν ἡ τῶν ἀδικουμένων ἐκδίκησις διὰ φροντίδος αὐτῆς. Φροντίζοντι δὲ παρὶ τοῦτου, πρόσειαι τις ἐπαγγελλόμενος, εἰ ἑπαρχος γίνοιτο, καὶ κατὰ πάντων αὐτῶ θεοδείη ἐξουσία δι' ὠρισμένου καιροῦ, μὴ πῖνα εὐρεθῆναι τὸν ἀδικουμένον. Ἦσθεις οὖν τῇ ὑποσχέσει ταύτῃ ὁ βασιλεὺς, τὸν ἀνδρα ἐκεῖνον προχειρίσατο ἑπαρχόν. Ὁ δὲ προκαθίσας, προσελθόντος αὐτῶ τινός,

X. Justinus, natione Illyrius, ante imperium europalatae honorem gessit, vir ingenio ad omnia habili et inagnanimus. Sacras aedes a Justiniano exstructas pro sua pietate adornavit, et utrumque furniceum templo Biacherniano addidit, ut formam crucis exprimat: et in Orphanotropheo templum Principum apostolorum magnis sumptibus exstruxit, et Sanctorum Anargyrorum in Basilisci tractu. Item divae Theclae protomartyris, et aureum triclinitium palatii, et magnum Valentis aquaeductum renovavit, atque alia plura. Uxorem Sophiam augustali corona ornavit, ejusque nomine portum Sophiarum exstruxit, et regiam ante urbem, quam et ipsam vicinamque loca ejus gratia Sophiana nominavit. Ei hoc Agathiae epigramma est inscriptum:

Qua resonante freto fluctus caeva littora tundunt,

Et duplici Pontus nomine findit humum,

Inclytus azori celebranda palatia struxit.

Res Sophiae, nullum quam decoravit honorem.

Quam bene, Roma, potens tua gloria constitit, unde Europae atque Asiae fertilis arva patent.

Hac imperatrix Sophia sceneratoribus omnibus perquisitis, et aere alieno, quod eis sive ex syngraphis, sive pignoribus positus deberetur, debita de suo dissolvit, pignora dominis restituit et syngraphas abolevit. Sed imperator cum esset morbo corpore, neque frequenter in publicum prodiret, multos ad inferendam aliis injuriam, quasi nullus earum vindex esset, audaciores reddidit. Cum autem aliquando progressus a multis vexaretur de injuriis conquerentibus, deque iis vindicandis cogitaret: quidam ad eum accessit, qui pollicebatur, si praefectus crearetur, et potestatem ad certum tempus in omnes acciperet: neminem inventum iri cui fieret injuria. Ea pollicitatione delectatus 71 imperator, hominem praefectum designat. Is cum pro tribunali sederet, et quidam ex illustrioribus senatoribus accusatus a quodam et accersitus, se non sisteret, et denuo denuntiavit.

Variæ lectiones et notæ.

(22) Τὸν πατριάρχην Εὐτύχιον. Hujus memoriam agunt Græci 6 Aprilis, ut est in Menæis, vitam vero scripsit Eusthatius seu Eustachius editam a Papebrochio.

(23) Εἰς Ἀμάσειον. Primo in insulam Principis, deinde Amaseam relegatur Euty chius. Idem Eustathius n. 40.

(24) Βασιλεύσας ἑτη τριάκοντα καὶ ὀκτώ. Sumptio principatus initio, a 1 April. indict. 5, quo a

D patruo Justino imperator appellatus est, ut monniamus in *Familiiis Byzantinis*, et ut ipsemet imperii sui annos putat in novella 47.

(25) Σοφιανὰ. De sophianarum palatio multa conguessimus in nostra *Constantinopoli*, lib. 17, sect. 12, n. 1. Illius præterea meminit anonimus MS. in vita S. Stephani Jun. ubi de Copronyino: Ἐν τῷ αὐτοῦ παλατίῳ, ἐνθα καὶ τὰς μυστὰς αὐτοῦ προπομπὰς ἐποιεῖτο τῷ ἐπιλεγόμενῳ Σοφιανῷ.

At ille ne tum quidem adest, contempto apparitore, sed ad imperatoris convivium se confert, quo invitatus erat. Eo præfectus cognito, et ipse regiam ingressus, quamvis convivio jam inchoato, ad imperatorem ait : *Se illi promississe, intra tantum tempus relictorum neminem cui feret injuria : idque omnino effecturum, si potestatis imperatoris auxilium atque auctoritas sibi suppeteret. Sin ipse imperator injurias foveret, easque amicis et convivis uteretur, se nullum facturum operæ pretium. Aut igitur illis non dandam esse licentiam, aut sibi magistratum abrogandum.* Ad ea imperatore, si vel ipso cuiquam injuriam fecisset, se abduci jubente : præfectus reum e convivio in prætorium adduxit, auditaque utriusque causa, illum cum sotentem invenisset, plerisque affectis, et accusatori damnatum cum accessione multiplici pensare jussit. Ex eo homines sui emolumentis cum aliorum detrimento studiosi, modestiores facti et ad injuriam tardiores, cum illis quos læserant, transegerunt. Persica pax hoc imperatore soluta est. Nam cum Romani Persis annuas quingentas libras penderent, ut sibi vicina Romanæ ditionis castella illæsa tenerentur, Justinus, qui turpe esse dicebat Romanos Persis vectigales esse, aurum retinuit : missisque legatis ad Aretham Æthiopyum regem, impetravit ut Persicas provincias Æthiopyæ finitimas incursaret ac prædaretur. Quibus de causis cum denuo bellum inter Romanos et Persas exarsisset, Martinum patricium cum imperio contra eos in Orientem misit, et quarto ejus anno commisso prælio, quamvis utriusque multi cecidissent, tamen victoria penes Romanos fuit. Cæsarum rex Persarum Hormisdas Ardamanem cum ingentibus copiis misit ad provincias Romanorum diripiendas; qui, longe lateque pervagatus, maximaque præda rapta, domum rediit, Martino patricio ei obviam ire non auso. Id imperator agerrime tulit, atque imperium Martino abrogatum, in Archelaum contulit, et pacem cum Hormisda fecit. Verum ex eo mœrore in phrenitidem 72 incidit : fuit etiam pedibus æger. Et quia liberos non habebat, jam antea Tiberium excubitorum comitem adoptatum Cæsarem appellarat. Morbo igitur liberatus, accessit patriarcha Eutychie (nam Joanne ex-scholastico mortuo reductus fuerat, et in pontificiam sedem restitutus) et senatu atque omni clero Ecclesiæ convocato, Tiberium imperatorem appellat, eique mandat omnibus audientibus, ut Deum pie colat, ut subditis beneficiat, ut oppressis injuria opem ferat, ne militibus quidvis audendi licentiam tribuat, ne purpura

καὶ αἰτιώμενον τῶν ἐπισημετέρων συγκλητικῶν ἔνα. μετακάλεσατο τὸν αἰτιώμενον· ἀλλ' οὐκ ἀπύνησεν ἐκεῖνος. Ἔτα καὶ δευτέρον ἔθετο μήνυμα πρὸς αὐτόν· ὃ δὲ καὶ τοῦτου καταφρονήσας, εἰς τὸ βασιλικὸν ἀπήι· συμπόσιον, ἔτευξε γὰρ κεκλημένος πρὸς τοῦτο. Ὡς δὲ τοῦτο ἔγνω ὁ ἑπαρχος, ἀπήλθε κάκεινος εἰς τὰ ἀνάκτορα, καὶ εὗρεν ἤδη συνιστάμενον τὸ συσσίτιον, καὶ φησὶ πρὸς τὸν βασιλέα· Ὑπερχόμενος σοι, βασιλεῦ, διὰ τόσου καιροῦ μηδένα καταλείπειν ἀδικούμενον, τοῦτο δὲ πάντως μοι ἀνυσθήσεται, εἰ καὶ τὴν ἐκ τοῦ κράτους σου ἐπικουρίαν ἔχει, καὶ τὴν ῥοπήν· εἰ δὲ μᾶλλον αὐτὸς τῶν ἀδικούντων ἀντιποιῆ, καὶ φιλικῶς αὐτοῖς διακείμενος, συνεστατωμένους ἔχεις, οὐδὲν μοι ἔσται ἀνύσιστος· ἢ παῦσόν με τῆς ἀρχῆς. Καὶ ὁ βασιλεὺς, εἰ αὐτὸς ἐγὼ εἰμι, φησὶν, ἀδικῶν, ἐξαναστήσόν με ἐντεῦθεν. Ἀύτικα τούτων ὁ ἑπαρχὸς τὸν αἰτιώμενον ἐκείνον ἐκ τῆς πανδαισίας ἐξαναστήσας, καὶ εἰς τὸ δικαστήριον καταστήσας, καὶ τῷ κατ' αὐτοῦ λέγοντι συνδικάσας αὐτόν, καὶ γούος ἀδικούντα, ἐκείνον μὲν ἐκδίασε ταῖς εἰς σῶμα πληγαῖς· τῷ δὲ ἀδικούμενῳ ἐκ τῆς ἐκείνου ὑπάρξεως πολλαπλάσιον ἀποκατέστησε τὸ ὄδιγμα. Ὅθεν δεισάντες, οἳς ἦν προαίρεσις πλιονεκτικῆ, τοῦ ἀδικεῖν ἀνεστάλησαν, καὶ ταῖς ἡδικημένοις εἰς συμβάσεις ἐχώρησαν. Αἱ δὲ πρὸς Πέρσας (26) σπονδαὶ ἐπὶ τοῦτου τοῦ βασιλέως ἐλύθησαν· δασμὸν γὰρ ἐνιαύσιον λίτρας πεντακοσίας τῶν Ῥωμαίων δίδόντων αὐτοῖς, ἵνα τὰ σῆσις ἀγγέθωρα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡγεμονίας ἀβλαβῆ φυλάσσωνται φρούρια, ὃ Ἰουστίνος οὗτος ἐπονεύειστος εἶναι τὸ φορολογεῖσθαι παρὰ Περσῶν Ῥωμαίους λέγει, ἐπέσχε τὸ χρυσόν. Διαπροσθευόμενος δὲ πρὸς Ἀρεθᾶν (27) τῶν Αἰθιοπῶν βασιλέα, ἐπεισεν αὐτὸν, τὰ πλησιάζοντα τοῖς Αἰθιοφί τῆς τῶν Περσῶν ἐπικρατείας, καταδραμεῖν καὶ λητῆσθαι· διὸ καὶ αὐθιγὸς μέσον Περσῶν καὶ Ῥωμαίων ἀνεβρίπιστο πόλεμος. Στρατηγὸν οὖν τῆς Ἀνατολῆς ὁ βασιλεὺς τὸν πατρικίον Μαρτίνον (28) προχειρισάμενος, ἐπεμφε κατ' αὐτῶν, καὶ τῷ τετάρτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ συνέστη πόλεμος, καὶ πολλοὶ μὲν ἀμφοτέρωθεν ἔπεσον, νικῶσι δ' ἅμως Ῥωμαῖοι. Ὁ δὲ τῶν Περσῶν (29) κρατῶν Ὀρμισδᾶς Ἀρδαμάνην ἐπεμφε μετὰ βαρείας δυνάμεως, τὰ ὑπὸ Ῥωμαίους λητῆσθαι· ὅς πολλὴν ἐπαλώων χώραν Ῥωμαϊκὴν, καὶ λείαν πλείστην ἐξ αὐτῆς ἠρπακῶς, ἐπανήλθεν, τοῦ πατρικίου Μαρτίνου μὴ τολμήσαντο; αὐτῷ ἀντεπεξέλθειν. Ἄ μαθὼν ὁ βασιλεὺς, ἐν συμφορᾷ ἐποιήσατο, καὶ τὸν μὲν Μαρτίνον τὴν στρατηγίαν ἀφείλετο, Ἀρχελάω δὲ αὐτὴν ἐνεπίστευσε, καὶ πρὸς Ὀρμισδᾶν σπονδὰς ἔθετο (30) αὐθιγῶς. Ἐκ δὲ τῆς διὰ ταῦτα λύ-

Variæ lectiones et notæ.

(26) Αἱ δὲ πρὸς Πέρσας. Bellum a Justino Persis illatum ad annum 5 revocat Joan. Biclariensis : de quo agunt præterea Evagrius, lib. v, cap. 7, Theophanes et Cedrenus, an. 7, etc.

(27) Ἀρεθᾶν. Idem Theophanes an. 7.

(28) Μαρτίνον. Sic appellatur a Theophane : Marcianum vocat Evagrius lib. v, cap. 8.

(29) Ὁ δὲ τῶν Περσῶν. Persas cum Romanis pacis foedera rupisse an. 8. Justini auctor est Biclariensis. At quem Hormisdam Theophanes et Zonaras, Chostroem vocat Evagrius, lib. v, c. 9 12. ubi et de Ardamanē et Martini exauctoratiōne pariter agit.

(30) Σπονδὰς ἔθετο. Evagrius, lib. v, cap. 12

πρὸς νόσῳ φρονίτιδι περιπέπτωκεν, ἤλγει δὲ καὶ τοὺς Α
 πόδας. Ἀμοιρῶν μέντοι γονῆς οικείας, ἔφθη τὴν
 Κόμητα (31) τῶν ἐξουσίτων Τιβέριον υἱοποιησάμε-
 νος, καὶ Καίσαρα ἀνειπόν. Ἀνεθείς δὲ τῆς νόσου,
 προσεκαλίσατο (32) τὸν πατριάρχην Εὐτύχιον (θα-
 νόντος γὰρ τοῦ ἀπὸ σχολαστικῶν Ἰωάννου, πάλιν
 ἀρχιερατικόν), συναθροίσας δὲ καὶ τὴν σύγκλητον, ἀλλὰ καὶ τὸν κληρὸν τῆς Ἐκκλησίας, βασιλεῖα τῶν
 Τιβέριον ἀνηγόρευσε, ἐπ' ἀκρόασει πάντων αὐτῷ
 εὐεργετεῖν, τοὺς ἀδικουμένους διεκδικεῖν, τοῖς
 τῇ ἀλουργίῃ φρονεῖν, τοῖς εὐποροῦσιν ἀπολαύειν,
 τῶν οικείων ἀνεπιφθόνως παραχωρεῖν, τοῖς μὴ
 ἔχουσιν, ὡς δύναται, ἐπαρκεῖν τὴν βασιλίδα καὶ
 πρώην κυρίαν αὐτοῦ, προσηκόντως τιμᾶν. Ταῦτα
 παραίνεσας καὶ συμβουλευσας ὁ Ἰουστίνος τῷ Τιβερίῳ,
 ἐξέλιπε, βασιλεύσας ἔτη τρισακάδεκα.

ΙΑ'. Στεφθεὶς δὲ ὁ Τιβέριος ὑπὸ Εὐτύχιου τοῦ
 πατριάρχου, καὶ τὴν οικείαν γαμητὴν Ἀναστασίαν Β
 Αὐγούστην ἀνηγόρευσε, ἣ δύο αὐτῷ θυγατέρας
 ἔγεινατο, Χαριτῶ καὶ Κωνσταντίαν, Σοφία δὲ ἡ
 πρώην βασίλισσα τῶν ἀνακτόρων ὑπαπελθούσα εἰς
 τὰ ὁμώνυμα αὐτῇ κατωκισθὴ βασιλεῖα, βασιλικὴν
 αὐτῇ τοῦ Τιβερίου δόντος ὑπηρεσίαν, ὡς οικεῖα
 μητρί. Οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ καὶ πρὸς Ὁρμίσαδαν
 πρὸς εἰρήνην ἐποιήσατο, ἀναεὼν τὰς σπονδὰς. Ὁ δὲ
 τὴν ἀνανέωσιν οὐ προσήκατο· διὸ καὶ ὁ Τιβέριος
 πρὸς τὸν κατὰ Περσῶν πολλὴν ἤτομασε στρατιάν,
 καὶ Ἰουστινιανὸν τῶν ἐπισήμων τινὰ τῆς Ἀνατολῆς
 προῦβάλλετο στρατηγόν, ὃς ἐπὶ Πέρσας χωρήσας,
 ἐπὶ πλησίον αὐτῶν ἐστρατοπεδεύσατο, εἰς λόγους
 ἤκε πρὸ παρατάξεως, καὶ ἐπεισεν αὐτοὺς, σπείσα-
 σθαι Ῥωμαίοις ἐπὶ τρία ἔτη. Ἦδη δὲ τοῦ τρίτου
 παραβρυτίζομένου ἐνιαυτοῦ, Ὁρμίσαδ· ὁ τῶν Περ- C
 σῶν ἀρχηγὸς σὺν ταῖς αὐτοῦ δυνάμεσιν ἐπὶ τὴν Ἀρ-
 μενίαν χωρεῖ. Τοῦτο εἰς δειλίαν ἐνέθαλε τὰ ἐκεῖ
 Ῥωμαίων στρατεύματα. Διαλεχθεὶς δὲ τούτοις· ὁ
 σφέτερος ἀρχηγὸς θάρσος Ἰσπανὸν ἐνεποίησε, καὶ
 τὴν πρὸς Ὁρμίσαδαν μάχην ὑπέστησαν, καὶ μέχρι
 μὲν τινος ταῖς ἐκ τῶν κερρημένοι βολαῖς οἱ Πέρ-
 σαι, ἐδόκουν ὑπερτερεῖν τῶν Ῥωμαίων ταῖς ἀσπίσι
 καταφραγνύντων αὐτούς, καὶ μὴ ἀντεπεξίστων.
 Ἐπεὶ δ' ἐγνώσαν οἱ Ῥωμαῖοι ἤδη κεκινῶσθαι τὰς
 φαρτέρας τοῖς ἐναντίοις, συνησπικότες ἀλλήλοις,
 καὶ ἀλαλάξαντες ἐνουάλιον, ἐπήλθον τοῖς Πέρσαις
 κατὰ συστάδην, ἀγχεμάχοι· ὅπλοις αὐτοῦς ἀμυνό-
 μενοι. Οἱ οὐδὲ πρὸς βραχὺ τὴν ὄρμην αὐτῶν ὑπο-
 μείναντες τρέπονται καὶ ἀναρροῦνται μὲν οἱ πλείους·
 τὸ δὲ στρατόπεδον αὐτῶν διαρπάσσεται· καὶ ἡ μὲν D
 βασιλικὴ τοῦ Ὁρμίσαδου σκηνή, καὶ ἡ ἀποσκευὴ
 ἐκεῖνου πᾶσα, καὶ οἱ ἐλέφαντες τῷ βασιλεῖ ὑπέξη-
 ρητο, τὰ δ' ἄλλα τοῖς στρατιώταις εἰάθησαν. Οἱ δὲ
 Ῥωμαῖοι πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς Περσίδος ἐχώρησαν,
 καὶ χώραν πολλὴν αὐτῆς· ἐλησαντο. Τότε καὶ τὸ
 τῶν Βλαχερνῶν λοετρὸν οἰκοδομεῖν ὁ Τιβέριος ἤρ-
 ξατο, καὶ πολλοὺς ναοὺς καὶ δημοσίους οἴκους ξενώ-
 νας· φημι καὶ γηροκομεῖα ἀνεπέσαστο, καὶ τὸν
 χρυσοτρίκλινον παρὰ Ἰουστίνου δομηθέντα προσεπ-

efferatur, ut divitiibus sua re familiari citra invi-
 diam fruendi det potestatem, ut pauperibus pro
 virili succurrat, ut imperatricem dominam dudum
 suam convenienti honore afficiat. Quæ cum Tibe-
 rium monuisset, obiit anno imperii x'

οὗτος ἐπανήχθη, καὶ εἰς τὸν θρόνον ἀποκατέστη τῶν
 ἐντειλόμενος, τὰ πρὸς Θεὸν εὐσεβεῖν, τοὺς ὑπηκόους
 στρατιώταις μὴ ἐνδιδόναι πλεονεκτεῖν, μὴ μέγα ἐπι-
 τη ἀλουργίῃ φρονεῖν, τοῖς εὐποροῦσιν ἀπολαύειν,
 τῶν οικείων ἀνεπιφθόνως παραχωρεῖν, τοῖς μὴ
 ἔχουσιν, ὡς δύναται, ἐπαρκεῖν τὴν βασιλίδα καὶ
 πρώην κυρίαν αὐτοῦ, προσηκόντως τιμᾶν. Ταῦτα
 παραίνεσας καὶ συμβουλευσας ὁ Ἰουστίνος τῷ Τιβερίῳ,
 ἐξέλιπε, βασιλεύσας ἔτη τρισακάδεκα.

XI. Tiberius ab Eutychio patriarcha coronatus,
 uxorem quoque suam Anastasiam Augustam salu-
 tavit : quæ duas ei filias peperit, Charitonem et
 Constantinam. Sophia vero Justini vidua, relicta
 aula in regiam sibi cognominem migravit, regio
 romitatu ei a Tiberio tanquam matri suæ attributo.
 Ad Hormisdam Persarum regem de pace renovanda
 legatos misit : qui cum renovationem eam recusasset,
 Tiberius ad bellum Persicum ingentes copias
 conscribit, et Justinianum virum illustrem, Orien-
 tis ducem creat. Qui contra Persas profectus, castris
 prope illos positis, et ad colloquium evocatis, persua-
 det, ut triennii pacem cum Romanis faciant. Tertio
 anno jam excunte, Hormisdas Persarum dux cum
 suis copiis Armeniam invadit : quæ res terrorem in-
 cussit Romanis legionibus, sed ducis sui cohortatio-
 nibus animis receptis, pugnare cum Hormisdæ non
 recusarunt. Ac quandiu Persæ sagittis utebantur,
 Romanis superiores esse videbantur, qui se clypeis
 obsepiebant, nec contra ibant. Sed cum animadver-
 terent Persas jam pharetras exhausisse, densatis cly-
 peis, et clamore bellico sublato, illos invaserunt, co-
 minus bastis et gladiis rem gerentes. Ibi hostes nec
 ad exiguum tempus eorum impetu tolerato in fugam
 versi plerique cadunt, castrisque direptis regium
 Hormisdæ tabernaculum et omnis ejus supellex
 73 et elephantés, imperatori seliguntur, cætera
 militibus concessa. Romani in Persidis interiora
 progressi, longe lateque prædas egerunt. Tunc
 Tiberius balneas Blachernias ædificare cepit, mul-
 tas et sacras et publicas ædes instauravit, ut hos-
 pitia et senum receptacula, et aureum triclinium
 a Justino conditum renovavit. Eutychio patriarcha,
 cum Byzantinam sedem per iv annos secundum
 ornasset, mortuo, patriarcha eligitur Magnæ Eccle-
 siæ diaconus Joannes Jejinator, vir sanctissimus.
 Persas captivos Constantinopolim perductos, im-
 perator omnes magnifice vestitos domum redire
 sivit : quos ipsorum cognati præter spem conspi-
 cati, magna cum admiratione imperatorem collau-
 darunt. Cæterum Chaganus Avarum dux a Tiberio

Varie lectiones et notæ.

(31) *Κόμητα*. Notarii dignitatem obisse Tibe-
 rium scribit Eustathius in Vita S. Eutychiei Patr.
 Constantinopol. n. 67, scilicet *ordinis primi*, quo-
 modo eam vocat Lactantius, in libro *De mortibus*

persecutorum, cap. 10

(32) *Προσεκαλίσατο*. Eustathius in Vita S. Eu-
 tychiei Patr. Constantinopol. n. 70 et seqq.

fabros pctit, qui sibi balneas ædificarent. Iis missis, pontem in Danubio struere coegit opifrices, ut flumen citra periculum trajicere, et Romanas provincias populari posset. Imperator autem exercitum XII millium robustorum juvenum ex gentibus coegit, quem ex suo nomine vocavit, et Mauricio comite fœderatorum illis præposito, eique cubiculario legato addito, contra Persas ablegavit. Pugna commissa, Romanus prælio victor, multas urbes et multum agri Barbaris ademit. Mauricium reversum imperator honorifice excipit, et desponsa Constantina filia generum asciscit. Alteram Charitonem duci Germano in matrimonium dedit, et utrumque Cæsarem designavit. Cum autem tabe laboraret, lectica in Tribunalium peractus, Mauricium imperatorem proclamari jussit, Joanne patriarcha præsentate cum Patribus conscriptis, morbo ita confectus, ut orationem in concilio habere non posset: quare scriptio suam sententiam proposuit. Reversus in regiam, naturæ debitum persolvit. Regnavit annos quatuor, menses decem, et dies octo.

ὁποστράτηγον Ναρσὴν τὴν κουδικουλάριον ἐκπέμπει κατὰ τῶν Περσῶν. Πόλεμου δὲ συρράγιτος, τὸ Ῥωμαϊκὸν ὑπερέτρησε στράτευμα, καὶ πλείους τῶν Βαρβάρων καὶ πολλὴν χώραν ἀπέλειπε. Ὑποστρέψαντά δὲ τὸν Μαυρικίον μετὰ τιμῆς ὁ βασιλεὺς ὑπέδειξετο, καὶ κηδεσθῆναι ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Κωνσταντίνῃ αὐτὸν ἐποίησατο. Τὴν δ' ἐτέραν τὴν Χαριτῶ τῷ στρατηγῷ συνέστρεψε Γερμανῶν, καὶ ἄμφω δὲ τετιμῆκε Καίσαρας. Νόσῳ δὲ φθινάδι περιπεσὼν, ἐν τῷ τριβουναλίῳ φοράδῃν ἐκκομισθεὶς, ἐκεῖ τὸν Μαυρικίον ἀναρρήθηναί βασιλεῖα κειποίηκε, παρόντος τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς. Οὕτω δὲ ὑπὸ τῆς νόσου κατεβράχυστο, ὡς μὴ δὲ δύνασθαι τοῖς συνειλεγμένοις ὀμιλεῖσαι, διὸ καὶ δεξιᾷ γραφῆς τοῦτοιοῦς τὸ αὐτοῦ πρὸς τὴν βούλημα. Ὑποστρέψας δ' ἐκεῖθεν εἰς τὰ βασίλεια, τὴν ζωὴν ἐξήμετρησε, βασιλεύσας ἐτη τρία, μῆνας δέκα, καὶ ἡμέρας ὀκτώ.

XII. Mauricius, a patriarcha Joanne Jejunatore coronatus, rerum administrationem suscepit, natus annos tres et quadraginta. In contractibus scribebatur Mauricius qui et Tiberius. Chaganus autem, Sirmio positus, postulavit, ut LXXX millibus annui tributū adhuc viginti millia adderentur: quod additamentum Mauricius imperator, pacis 74 conservandæ studio non detractavit. Postea etiam elephantem petenti, quod ejusmodi belluam nunquam vidisset, maximum eorum quos habebat misit. Verum homo insatiabilis, aut rumpendæ pacis causas queritans, centenis illis alia vicena millia postulavit adjici. Quod cum imperator recusaret, ille bello Romanis illato multas urbes

A ἐκόσμησεν. Εὐτυχίου δὲ τοῦ πατριάρχου ἐπὶ τίσσασαρος ἐναυτοῦς τὸ δευτέρου τὸν θρόνον τῆς Βυζαντινῆς κοσμήσαντος; καὶ ἐκλειοπίστος (33), χειροτονεῖται πατριάρχης διάκονος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Ἰωάννης ὁ Νηστευτῆς (34), ἀνὴρ ἱερώτατος. Τοῦς δ' εἰς τὴν βασιλεῖα τῶν πόλεων ἀγθίντας δορυαλώτους Πέρσας ἀπαντες μεταμφιάσας ὁ βασιλεὺς μεγαλοπρεπῶς, εἰς τὰ οἰκεία ἀφήκεν ἐπανελθεῖν· οὓς ἀνεπίστως οἱ προσήκοντες θεασάμενοι, ἐπερθεύμασαν, καὶ δι' ἐπαίνων τὸν βασιλεῖα κειποίητο. Ἐπὶ τοῦτου τοῦ βασιλέως ὁ Χαγάνος ὁ τῶν Ἀδάρων (35) ἀρχηγός, ἤτησεν σταλήναι αὐτῷ οἰκωδέμους, ἵνα αὐτῷ δομησῶνται λωστρόν. Στελέτων δὲ, γέφυραν παρὰ τὸν Δάνουδιν ἐκδοθήμην, βιασάμενος; (36) πρὸς τοῦτο αὐτοῦς, ἵνα δι' αὐτῆς ἀπόνως παραιούμενος, τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ληζήται. Ἐξ ἐθνικῶν δὲ πλῆθος; ἐς χιλιάδας δώδεκα συνιστάμενον ἀθροίσας; ὁ βασιλεὺς νέων (37) καὶ σφιγγόντων ἀνδρῶν, ἐπὶ τῷ αὐτοῦ ὀνόματι (38) τοῦτοιοῦς συγκρότησε στράτευμα, καὶ στρατηγὸν αὐτοῖς ἐπιστήσας Μαυρικίον (39) τὸν κόμητα τῶν φοιδερίτων, καὶ

B κατὰ τῶν Περσῶν. Πόλεμου δὲ συρράγιτος, τὸ Ῥωμαϊκὸν ὑπερέτρησε στράτευμα, καὶ πλείους τῶν Βαρβάρων καὶ πολλὴν χώραν ἀπέλειπε. Ὑποστρέψαντά δὲ τὸν Μαυρικίον μετὰ τιμῆς ὁ βασιλεὺς ὑπέδειξετο, καὶ κηδεσθῆναι ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Κωνσταντίνῃ αὐτὸν ἐποίησατο. Τὴν δ' ἐτέραν τὴν Χαριτῶ τῷ στρατηγῷ συνέστρεψε Γερμανῶν, καὶ ἄμφω δὲ τετιμῆκε Καίσαρας. Νόσῳ δὲ φθινάδι περιπεσὼν, ἐν τῷ τριβουναλίῳ φοράδῃν ἐκκομισθεὶς, ἐκεῖ τὸν Μαυρικίον ἀναρρήθηναί βασιλεῖα κειποίηκε, παρόντος τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς. Οὕτω δὲ ὑπὸ τῆς νόσου κατεβράχυστο, ὡς μὴ δὲ δύνασθαι τοῖς συνειλεγμένοις ὀμιλεῖσαι, διὸ καὶ δεξιᾷ γραφῆς τοῦτοιοῦς τὸ αὐτοῦ πρὸς τὴν βούλημα. Ὑποστρέψας δ' ἐκεῖθεν εἰς τὰ βασίλεια, τὴν ζωὴν ἐξήμετρησε, βασιλεύσας ἐτη τρία, μῆνας δέκα, καὶ ἡμέρας ὀκτώ.

C IB. Μαυρικίος δὲ τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως εἶχετο, στεφθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ. Ἦν δὲ, ὅτε τῆς αὐταρχίης ἐπίθη, ἐτῶν τεσσαράκοντα πρὸς τρισίν. Ἐγράφετο δὲ ἐν τοῖς συμβολαίοις, Μαυρικίος ὁ καὶ Τιβέριος. Χαγάνος δὲ ὁ τῶν Ἀδάρων ἀρχηγός τὸν Σιρμιον χειρωσάμενος ἐβήτησε προστεθῆναι ταῖς ὀδοθήκοντα χιλιάσι ταῖς ἐτησίως αὐτῷ παρεχομέναις, καὶ ἑτέρας εἴκοσιν· καὶ ὁ βασιλεὺς εἰρηνεύειν ἐθέλων, τὴν προσθήκην ταύτην ἐποίησε. Ὁ δὲ καὶ ἐλέφαντα ἤησε, μήπω τῷ ζῶον ἰδόν, τὸν μεῖζονα τῶν ὄντων ὡς εἶχεν ὁ βασιλεὺς αὐτῷ πέπομφεν. Ὁ δὲ Χαγάνος; (40) ἀπληστευόμενος, ἢ προφάσει τοῦ μὴ εἰρηνεύειν ζητῶν, ἑτέρας εἴκοσι χιλιάδας ταῖς ἑκατὸν προστεθῆναι ἀπήτησε. Μὴ

Variae lectiones et notæ.

(33) Καὶ ἐκλειοπίστος. Obiit S. Eutychius ea D Dominica quam Græci δευτεροπρώτην. Latini, in albis vocant, 5 April. an. Ch. 582, Eustath. n. 96. Postridie illius memoriam agi observant Menæa. (34) Ἰωάννης ὁ Νηστευτῆς. Cujus memoriam et synaxin agunt Græci 2 Septemb. et encomium descripsit Callistus Patr. Constantinopol. quod habetur in cod. Reg. 275. Hujus Canones pœnitentiales edidit Morinus in libris *De pœnitentia*. Præxin vero ab eo Græcis præscriptam in confessione peragenda, Leo Allatius, lib. III *De utriusque Eccl. consensione*, cap. 17, n. 10.

(35) Ὁ τῶν Ἀδάρων. Joan. Biclariensis an. 1 Tiber.

(36) Βιασάμενος. Codd. mss. βιασάμενος τοῖς τεχνίταις πρὸς τὴν ταύτης οἰκοδομήν, ἵνα δὲ αὐτῆς

εὐμερῶς παραιούμενος, etc.

(37) Νέων. Codd. mss. νέων σφιγγόντων ἐπὶ τῷ αὐτοῦ ὀνόματι.

(38) Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματι. Theophan. an. 4 Tiberii.

(39) Μαυρικίον. Joan. Biclariensis an. 2, 3 et 4 Tiberii.

(40) Χαγάνος. Varias Chagani Avarum in imperii provincias excursiones subinde memorat Theophylactus Simocatta in *Hist. Mauriciana*, et ex eo alii: sed nullus, ni fallor, meminit Thessalonicæ ab eo obsessæ, et S. Demetrii ope ab ea obsidione liberatæ, de qua laudatur a Leone Allatio in *Diatriba de Symeonibus*, narratio scripta ab auctore qui ipso Mauritio imperante vixit, et prorsus in obediencie scripta t.

καταδεδυμένον δὲ καὶ ταύτην τὴν προσθήκην τοῦ βασιλείως, ἐστράτευσε κατὰ Ῥωμαίων ἐκείνος καὶ πύλεις πολλὰς τοῦ Ἰλλυρικοῦ χειρώσατο: ἤπειται τε καὶ τὸ Μακρὸν καταστρέφει Τείχος. Στείλας οὖν πρέσβεις πρὸς τὸν βάρβαρον ὁ Μαυρικίος σπονδὰς εἶθετο. Ὁ μόντος Χαγάνος, ἀπληστός τε καὶ ἀπιστός ὢν, ὄλω κατὰ Ῥωμαίων ἐγίνετο, αὐτὸς μὲν ἡσυχάζων, εἶθνη δὲ τινα τῶν Σκλαθηῶν παρασκευάσας τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων ληΐζεσθαι, οἱ καὶ μέχρι τοῦ Μακροῦ Τείχους πεφθάσαν. Ὁ Βασιλεὺς δὲ Κομαντιόλον στρατηγὸν προβαλλόμενος, καὶ δι' αὐτοῦ τοῖς Βαρβάρους ἀθρόον ἐπεξεληθῶν, τῶν Ῥωμαϊκῶν αὐτοῦς ὀρίων ἀπήλασεν, ἀναιρεθέντων πολλῶν, καὶ τὴν λείαν ὄσσην ἔλαβον, καὶ τοὺς αἰχραλῶτους ἐπανεώσατο. Φιλιππικῶ δὲ τὴν ἰδίαν συζεύξας ἀδελφὴν, κατὰ Περσῶν αὐτὸν οὖν βραβεῖ στρατεύματι ἐξαπέστειλεν. Ὁ δὲ ἀγχιστα τῇ Νισίθαι γενόμενος, κἀκεῖθεν ἐμβαλὼν τῇ Περσίθι, ἤλασεν ἐκεῖθεν λείαν πολλήν, καὶ ἐπανῶν, τῇ τῶν Μήδιων χώρα προσέβαλε, καὶ ταύτης οὐ μείω τινὰ ληϊσάμενος ἐπανῆλθεν εἰς τὰ Ῥωμαίων. Καὶ αὐθις δὲ τοῖς Περσικοῖς ἐπειθῶν χωρίοις, ὁμοίως εὐτύχησεν. Νοσῆσας μόντος εἰς Μαρτυρόπολιν (41) παραγίνεται, κἀκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐτέχθη δὲ τῷ Μαυρικῷ υἱὸς ὃν ὠνόμασε Θεοδόσιον. Φιλιππικὸς δὲ καὶ πάλιν κατὰ Περσῶν ἐξεστράτευσε, καὶ τὸ περὶ αὐτὸν στρατιωτικὸν ἠρώτησεν, εἰ πρόθυμοι τοῖς Πέρσαις εἴεν μαχεύσασθαι; Οἱ δὲ καὶ ὄρκους τὸ πρόθυμον αὐτῶν ἐθεβαίουν. Ὡς οὖν συνέβαλον τοῖς ἐναντίοις, μέχρι μὲν τινος ἀντείχον οἱ Βάρβαροι. Ἐπεὶ δὲ τοῖς Ἰππους πλήτερον αὐτῶν ὁ στρατηγὸς τοῖς οἰκείοις παρεκελεύσατο, καὶ πολλοὶ τῶν Ἰππων πλεητιέμενοι ἐπιπτον, ἐτράπη τὸ Περσικὸν, καὶ τὸ μὲν ἡττητο κραταιῶς, καὶ πολὺ τούτου μέρος διέφθαρτο· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι λαμπρῶς νενικήκασι, καὶ ζῶντας τῶν πολεμίων περὶ διτχιλοῦς συνέλαβον. Ὁρμισδᾶς δὲ ὁ τῶν Περσῶν ἀρχηγός, Βαρζῆμ προχειρισάμενος στρατηγὸν, συμβαλεῖν Ῥωμαίοις ἐκέλευσεν. Ὁ δὲ συμβαλὼν ἠτάτα· ὀνομαστὸς Ὁρμισδᾶς γυναικαίαν ἐσθῆτα (42) στέλλει αὐτῷ, καὶ τὴν στρατηγίαν ἀφείλετο, καὶ τῷ ὑποστρατήγῳ αὐτοῦ διὰ γραφῆς ἐνετίλατο τὸν Βαρζῆμ ἀνελεῖν. Ὁ δὲ ὄλον κακῶ γέγονεν ἐνοήσας, γράμματα ὡς ἐξ Ὁρμισδοῦ αὐτῷ σταλέντα ἐπέλαστο, ὄργην ἐμφαίνοντα κατὰ παντὸς τοῦ στρατεύματος, καὶ συναθροίσα; αὐτὸ, τὰ τε γράμματα εἰς ἐπήκοον ἀνάγνωσθῆναι πεποίηκε, καὶ αὐτὸς ἀνεμίμνησκε τῆς ἀπηνείας Ὁρμισδοῦ καὶ τῆς ὀμότητος, καὶ διὰ τούτων ἀντάραι χεῖρας ἡρέθιας κατὰ τοῦ σφῶν ἀρχηγῷ. Ἐκαλθόντες (43) οὖν ἀθρόον αὐτῷ, κατέσχον, καὶ ἐνέβαλον εἰς αἰρκτήν. Ὁ δὲ ὑποθέσθαι αὐτοῖς περὶ τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς ἤξιον, ἅτα τῷ ἴδονε γινώσκει συμφύροντα, καὶ συνεβούλευε μὴ τὸν Χοσρόην υἱὸν αὐτοῦ ὄντα προκριθῆναι εἰς τὴν ἀρχήν, ἀπληστον

A Illyrici subegit, minatus se Longum Murum etiam eversurum. Itaque Mauricius, missis ad Barbarum legatis, pacem cum eo facit. Sed Chaganus, ut insatiabilis et perfidus, dolo Romanos aggressus, ipse quievit: Sclavorum vero gentes quasdam ad populandas provincias concitavit, quæ usque ad Longum Murum sunt progressæ. Quapropter imperator, Commentiolio duce creato, Barbaros improviso adventu Romanis sinibus expulit, multis cæsis, et præda omni captivisque receptis. Philippicum sorore desponsa cum manu validissima contra Persas misit, qui cum proxime Nisibim pervenisset, atque inde in Persiam irrupisset, multa præda abacta, in reditu impressionem in Mediam fecit, et ibi quoque præda non minore B parta, in Romanas provincias rediit: inde iterum Persicos fines ingressus, rem æque prospere gessit. Sed propter morbum Martyropolim, atque inde Byzantium rediit. Mauricio natus est filius quem Theodosium nominavit. Philippicus denuo Persas oppugnaturus, milites suos percontatur an alacres essent ad pugnandum cum Persis? iis vero etiam jurejurando alacritatem suam testatis, hostes aggreditur: qui etsi ad tempus restiterunt, tamen cum dux equos illorum cædi jussisset, et multi equi vulnerati cecidissent, Persæ fugam ceperunt, potenter victi, magnaue clade accepta: Romani vero illustrem victoriam consecuti, hostium ad duo millia viva ceperunt. Hormisdas Persarum rex Baramum ducem congredi cum Romanis jussit. C Quem ut victum esse cognovit, abrogato illi imperio vestem mullebrem mittit, ac legato ejus per litteras mandat, ut eum occidat. Cæterum Baramus quantis in malis esset reputans, litteras ab Hormisda ad se missas esse comminiscitur, quibus iracundiam suam adversus omnem exercitum declaret, easque militibus convocatis, palam omnibus recitari 75 jubet, ac Hormisdæ sevitia et immanitate commemorata, eos concitat ad bellum ei inferendum. Subito igitur eum aggressi, captum in carcerem conjecerunt. At ille professus, se consilium eis de Persarum imperio daturum, quod toti nationi sciat bono futurum, monet ne filium suum D Chosroem regem creent, hominem inexplebilem, injustum, insolentem, atque intolerandi supercilii, sed alium e suis filiis. Sed ei sententiæ procerum nonnullis refragatis, populares contra eum concitati, filium cui regnum decreverat, et matrem illius, in conspectu ejus statim occiderunt: ipse oculis erutis, in carcerem compactus; Chosroes a tota gente rex electus. Is ad tempus patrem bene tractavit, et quamquam e custodia non eduxit, in ea tamen omnem ei cultum et obsequium præstitit. Qui cum nihil quod a filio proficiiceretur, gratum ha-

Variæ lectiones et notæ.

(41) *Μαρτυρόπολιν*. Cujus urbis meminit præ cæteris Simocatta, lib. iv, cap. 15 et Theophaues an. 5 Mauricii.

(42) *Γυναικαίαν ἐσθῆτα*. Simocatta, lib. iii,

cap. 8; Theophaues. p. 222. Vide Notas ad Cinnamum, p. 431.

(43) *Ἐπελοδύστες*. Simocatta, lib. iv, cap. 5, 4, 5, 6.

beret, imo contumelias pro beneficiis reponeret: A fratus Choroos eum latera fustibus tundendo occidit jussit. Id facinus odium Persarum ei peperit. Suscepta contra Baramum expeditione, quosdam ex proceribus suis illi studere suspicatus occidit, ac militari seditione perterritus, cum paucis ad Romanos confugit. Eo Mauricius cognito, prætori provinciæ mandat, ut Chosroen regio cultu et honore suscipiat, et Narsetem cum legionibus auxilio mitti, ad regnum recuperandum. Is igitur cum Baramo congressus, illustri victoria potitur, Persarum multis occisis, et ad sex millia captis, quos Chosroes ad se adductos jaculis omnes confecit. Qui vero ex Barami fœderatis Turcicæ nationis erant, eos ad Mauricium misit, quorum multi cruces in frontibus gerebant, compunctis superciliis in crucis modum, infusoque atramento. Cujus rei quæsita causa, responderunt, superiori tempore cum sua gens fame periclitaretur, se a Christiano quodam monitos hoc fecisse, nec ullum ex eis qui paruerit, fame periisse. Baramus superatus, fuga salutem quæsivit, Chosroes in suum regnum est reversus. Fertur autem cum ante victoriam dux Romanorum certam belli administrandi rationem secururus esset, instituisse Chosroes, ne id consilium exsequeretur, et alium instruendæ aciei modum proposuisse: quem cum **76** dux inutilem esse affirmaret, neque tamen Chosroes de sententia sua decederet, etiam salibus incessit regem, ut rei militaris et instruendæ aciei imperitum. Is Chosroen irritatum, qui motus astrorum peritus esset, atque futurarum rerum præscientia gloriaretur, dixisse: *Nisi temporis servandum esset, non auderes, dux, magnum regem salibus incessere. Quia vero successibus præsentibus insolentis, audito, quid in futurum dii constituerint. Scito res adversas ad vos Romanos esse redituras, et gentem Babylonicam triplici annorum septenario circuitu Romanam ditionem obtenturam. Post illud autem, vos Romani, quintum septenarium annorum Persas servitute premetis. His peractis dies sine vespere hominibus illucescet.* Hæc ille. Mauricius autem filium Theodosium imperatorem appellat, eumque patriarcha Joannes in Paschate coronat. Eodem Quadragesima Martyrum, inchoatam pridem a Tiberio, necdum perfectam, absolvit. Pace cum Persis facta, legiones ex Oriente in Thraciam revocavit, et ipse Byzantina terra egressus, loca a Barbaris eversa contemplari voluit. Quo tempore et sol defecit, et mulier quædam in Thracia puerum peperit, sine oculis, sine palpebris, sine manibus et brachiis, cauda piscina usque ad coxendices sursum porrecta. Verum Chagano cum infinita

ὄντα καὶ ἄδικον, ὑβριστήν τε καὶ ἀλαζονικώτατον, ἀλλ' ἕτερον υἱὸν αὐτοῦ προχειρισθῆναι τοῦ ἔθνους ἄρξαι. Ἀντιπεσόντων δὲ τοῖς λόγοις τούτου ἐνίων τῶν ἐν ὑπεροχαῖς, καὶ κατ' αὐτοῦ τοὺς Πέρσας ἐκμηνάντων, ὁ μὲν υἱὸς αὐτοῦ, ὃν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκείνος προέκρινε, καὶ ἡ μήτηρ ἐκείνου ἐνώπιον αὐτοῦ ἐθέως ἀνηρέθησαν παρὰ τοῦ πλήθους, καὶ αὐτὸς δὲ ἐξεκόπη τὰ δῆματα, καὶ οὕτω καθείρθη. Ὁ δὲ γε Χοσρόης (44) εἰς τὴν ἀρχὴν ἤρθη παρὰ τοῦ ἔθνους παντός. Καὶ μέχρι μὲν τινος πρὸς τὸν πατέρα φιλοφρόνως διέκειτο, τῆς μὲν φρουρᾶς οὐ λύσας αὐτὸν, πᾶσαν δὲ θεραπείαν αὐτοῦ ἐκείσε πομπιμῶς. Ὁ δὲ οὐδὲν τῶν παρὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ στελλομένων προσέειπε, ἀλλὰ καὶ ὑβρεῖαι μᾶλλον τὰς φιλοφροσύνας ἡμείθετο. Θυμῶ γοῦν διὰ ταῦτα ληφθεὶς ὁ Χοσρόης, ῥοπάλοις ἐκέλευσε κατὰ τῶν λαγόνων τυπτόμενον τὸν πατέρα θανεῖν. Τοῦτο μῖσος ἐγγενέσθαι τοῖς Πέρσαις κατὰ τοῦ Χοσρόου ἐποίησε. Ὁ δὲ κατὰ Βαρᾶμ (45) ἐξεστράτευσε, καὶ τινὰς τῶν παρ' αὐτῷ μεγιστάνων ἐπὶ Βαρᾶμ προσκείσθαι ὑποπτεύσας, ἀνέβλεν αὐτοῖς. Τοῦ δὲ στρατεύματος κατ' αὐτοῦ στασιάζαντος, δείσας ἐκείνος, μετὰ τινῶν ὀλίγων ἀποδιδράσκει (46), καὶ πρὸς Ῥωμαίους ἀφίκετο. Ὁ μαθὼν ὁ Μαυρίκιος, κελεύει τῷ στρατηγῶντι τῆς χώρας, ὑποδέξασθαι τὸν Χοσρόην βασιλικαῖς θεραπείαις καὶ δεξιῶσσι. Στέλλει δὲ Ναρσῆν μετὰ στρατευμάτων συμμαχῆσαι Χοσρόην, καὶ ἀποκαταστῆσαι αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν ἀρχὴν. Συμβαλὼν τοίνυν ὁ Ναρσῆς τῷ Βαρᾶμ, νίκην ἤρατο περιφανῆ, πολλοὺς μὲν τῶν Περσῶν ἀνελὼν, ζωγρήσας δὲ περὶ ἑξακισχίλιους, οὓς τῷ Χοσρόῃ προσήγαγεν· ὁ δὲ κατηκόντισεν ἅπαντας. Ὅσοι ἐκ ἐν τοῖς ζωγρηθεῖσιν ἦσαν τοῦ Τούρκων (47) γένους τῷ Βαρᾶμ συμμάχοι, τούτους ἀνέπεμψεν εἰς Μαυρίκιον, ὧν πολλοὶ ἐπὶ τῶν μετώπων σταυροῦς ἔφερον, καταστυθέντων αὐτοῖς τῶν ἐπισκυνίων, καὶ μέλανος ἐγγυθέντος τοῖς στήμασιν εἰς τύπον σταυροῦ. Οἱ περὶ τούτου ἐρωτώμενοι, ἔλεγον πρὸ καιροῦ ἰκανῶς λιμῶ τὸ γένος αὐτῶν διαφθεῖρεσθαι, τινὰς δὲ τῶν παρ' αὐτοῖς Χριστιανῶν ὑποθέσθαι τοῦτο αὐτοῖς, καὶ μηδὲνα τῶν τούτο πεποιηκότων κινδυνεύσαι ἐκ τοῦ λιμοῦ. Ὁ μὲν οὖν Βαρᾶμ ἠττηθεὶς φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσατο. Ὁ δὲ Χοσρόης εἰς τὴν ἴδιαν ἀρχὴν καὶ χώραν ἐπανελήλυθε. Λέγεται δὲ (48) πρὸ τῆς νίκης, τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ῥωμαίων ἄλλως διατιθέναι σκοπεύοντος τὸν πόλεμον, τὸν Χοσρόην ἐνίστασθαι μὴ κατὰ τὸ δοκοῦν ἐκεῖνον συγχροτῆσαι τὴν μάχην, ἀλλ' ἄλλων ὑποτιθέναι τρόπον· τὸν δὲ στρατηγὸν ἀσύμφορον εἶναι λέγειν, τὸ οὕτω μαχέσασθαι, καὶ τὸν Χοσρόην τοῦ σκοποῦ μὴ μεθίσσαι, ὥστε παροξυνθέντα τὸν στρατηγὸν, ἀποκῶψαι πρὸς τὸν Χοσρόην, ἀστρατήγητον αὐ-

Varie lectiones et notæ.

- (44) Χοσρόης. Idem Simocatta, lib. iv, cap. 7. Theophan. an. 7 Mauricii.
 (45) Κατὰ Βαρᾶμ. Simocatta, lib. iv, cap. 9 et seq.
 (46) Αποδιδράσκει. Simocatta, lib. iv, cap. 10;

- Chronic. Alexandr. an. 9 Mauricii.
 (47) Τούρκων. Simoc. lib. v, cap. 10, Theophan. an. 7 Mauricii.
 (48) Λέγεται ἐξ. Simoc. lib. v, cap. 15.

τὴν εἰπόντα καὶ ἀδοῆ πολειμικῶν παρατάξεων. Τὸν δὲ δηχθέντα ἐπὶ τοῖς σκώμμασιν, ὄντα δὲ καὶ ἐν γνώσει τῆς κατὰ τοὺς ἀστέρας κινήσεως, κἀντεῦθεν ἀρχοῦντα γινώσκων τὰ μέλλοντα, φάναι, *Εἰ μὴ ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐτυραννοῦμεθα, οὐκ ἂν ἐθάρρησας, στρατηγὲ, τὸν μέγαν βασιλέα* (49) *βάλλειν τοῖς σκώμμασιν. Ὅτι δὲ τοῖς παροῦσι μέγα φρονεῖς, ἄκουσον τί δῆτα τοῖς θεοῖς ἐσίστερον μεμελέτηται. Ἀντικαταφρέουσι, εἰς Ἰσθμὸν, εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὑμᾶς τὰ δευρὰ. Ἐξέσται δὲ τὸ Βαβυλώνιον φύλον τῆς Ῥωμαϊκῆς χώρας τριτην κνκλοφορικὴν ἑβδομάδα ἐτῶν. Μετὰ δὲ τοῦτο, πεμπταλὴν ἑβδομάδα ἐτῶν, Ῥωμαῖοι Πέρσας δουλαγωγήσετε. Τούτων δὲ διηγησάμενων, ἡ ἀνέσπερος ἀνθρώποις ἐνδημήσει ἡμέρα, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ταῦτη. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος*

τὴν υἱὸν Θεοδόσιον ἀνηγόρευσε βασιλέα, κατὰ τὸ Πάσχα στεφθέντα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου. Καὶ τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων πρῶν ἀρχθέντα κτίζεσθαι παρὰ Τιβερίου, ἀτελῆ δὲ καταλειφθέντα αὐτὸς ἀνεπλήρωσεν. Εἰρήνης δὲ γενομένης πρὸς Πέρσας, τὰς δυνάμεις ἐξ Ἐφέως ἐπὶ τὴν Θράκην μετήνεγκε, καὶ αὐτὸς ἐξῆλθε τῆς Βυζαντιδος, τὰ ὑπὸ τῶν Βαρβάρων κατεστραμμένα θεάσασθαι. Ὅτε καὶ ὁ ἥλιος ἐσκιάσθη (50) καὶ γυνὴ τις (51) ἐν Θράκῃ παιδίον ἔτεκεν, οὔτε ὀφθαλμοὺς οὔτε βλέφαρα ἔχον οὔτε χεῖρας οὔτε βραχίονας, ἰχθύος δὲ οὐραῖον πρὸς τὸ ἰσχίον ἀνω προβεδημένον. Τοῦ μέντοι Χαγάνου τῆς Θράκῃ ἐπελθόντες μετὰ πλήθους ἀπέρου, ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς Πρίσκοσ δεῖσας εἰς τὸ φρούριον Τζουρουλοῦ συνέκλεισεν ἑαυτὸν. Ὁ δὲ Βάρβαρος πολιορκεῖν αὐτὸν ἠτοιμάζετο. Τότε κατεστρατήγησεν ἐκεῖνον Μαυρίκιος· τρώπῳ τοιοῦτῳ· γράμματα πρὸς Πρίσκον (52) συντίθειν, ἀντέχειν αὐτὸν παραιῶν· μικρὸν γὰρ ὅσον τοὺς Βαρβάρους μετ' ἀσχύνης ἀναχωρῆσαι. Στέλλεσθαι γὰρ τριτῆρεις εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, σὺν στρατεύματι ληΐσασθαι τὰς οἰκίας αὐτῶν, καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν δουραλώτους ἔλεῖν. Τοῦτο τὸ γράμμα διδῶσά τινι, ἐπισκήψας αὐτῷ περιπεσιὲν τοῖς Βαρβάροις ἐν τῷ πρὸς Πρίσκον δῆθεν πορεύεσθαι. Οὐ γνομένου, τὴν ἐπιστολὴν ὁ Βάρβαρος ἀναγνοῦς, καὶ δεῖσας περὶ τῶν οἰκείων, σπένδεται (53) πρὸς Πρίσκον ἐπὶ δώροις ὀλίγοις, καὶ ἀπεισιν. Ἐκτίσσε δὲ Φιλιππηκὸς ἐν Χρυσοπόλει μονὴν (54) ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, καὶ οἶκον ἐν ταύτῃ λαμπρότατον, ἐν ἑαυτῷ τὸν Μαυρίκιον ὑποδέχεται.

IV. Ὁ δὲ γε Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ὁ C Νησευτής, καὶ πατριάρχης, τὸν βίον λιπῶν, πρὸς τὰς ἀτίδλους μετέστη μονὰς, κοσμήσας τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον ἐπὶ ἑτῆ τρισκαίδεκα, καὶ ἐπέκεινα. Πρὸς χειρὶσθι γοῦν πατριάρχης Κυριακὸς (55), ἱερεὺς καὶ οἰκονόμος τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας. Ὑπ' οὗ ὁ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ναὸς ὃς τῆς Διακονήσεως λέγεται, ὠκοδόμηται. Καὶ Πέτρος ὁ τοῦ Μαυρικίου ὁμαίμων τὸν ναὸν, ὃς τοῦ Ἀρεοβίνδου καλεῖται, τῆς Θεοτόκῃ ἀνήγειρε. Σοφία δὲ ἡ βασίλις, καὶ ἡ Αὐγούστα Κωνσταντῖνα στέμμα προσήνεγκε τῷ βασιλεῖ, λίθοις ὑπερτίμοις καὶ μαργάροις ὑπερφύει κεκοσμημένον (56). Ὁ δὲ τοῦτο λαβὼν ἀνέλετο τῷ Θεῷ, τῆς ἐκκλησίας προσαγαγών. Ὁ Χαγάνος μέντοι καὶ αὐτὸς πρὸς τὰ Ῥωμαίων ἐχώρησε. Καὶ τούτῳ τῶν Ῥωμαϊκῶν στασευμάτων

A multitudine Thraciam ingresso, Romanorum dux territus in castello quodam Tzuruli se conclusit. Mauricius autem Barbarum obsidionem parantem tali solertia circumvenit. Litteras ad Priscum scribit, monens, ut obsidionem toleret. Nam Barbarum intra exiguum tempus cum ignominia recessurum : missis enim in regionem ejus triremibus, domibus eorum direptis, uxores et liberos captivos abduci. Eas litteras cuidam tradit, ac mandat, ut in itinere ad Priscum, de industria se Barbaris offerat : quo facto, cum Chaganus lectis litteris, suis timeret, pacem cum Prisco facit, paucisque muneribus acceptis, domum redit. Philippicus monasterium nomine Deiparæ Chrysopoli condidit, atque ædes splendidissimas, quibus Mauricium exciperet.

Πάσχα στεφθέντα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου. Καὶ τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων πρῶν ἀρχθέντα κτίζεσθαι παρὰ Τιβερίου, ἀτελῆ δὲ καταλειφθέντα αὐτὸς ἀνεπλήρωσεν. Εἰρήνης δὲ γενομένης πρὸς Πέρσας, τὰς δυνάμεις ἐξ Ἐφέως ἐπὶ τὴν Θράκην μετήνεγκε, καὶ αὐτὸς ἐξῆλθε τῆς Βυζαντιδος, τὰ ὑπὸ τῶν Βαρβάρων κατεστραμμένα θεάσασθαι. Ὅτε καὶ ὁ ἥλιος ἐσκιάσθη (50) καὶ γυνὴ τις (51) ἐν Θράκῃ παιδίον ἔτεκεν, οὔτε ὀφθαλμοὺς οὔτε βλέφαρα ἔχον οὔτε χεῖρας οὔτε βραχίονας, ἰχθύος δὲ οὐραῖον πρὸς τὸ ἰσχίον ἀνω προβεδημένον. Τοῦ μέντοι Χαγάνου τῆς Θράκῃ ἐπελθόντες μετὰ πλήθους ἀπέρου, ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς Πρίσκοσ δεῖσας εἰς τὸ φρούριον Τζουρουλοῦ συνέκλεισεν ἑαυτὸν. Ὁ δὲ Βάρβαρος πολιορκεῖν αὐτὸν ἠτοιμάζετο. Τότε κατεστρατήγησεν ἐκεῖνον Μαυρίκιος· τρώπῳ τοιοῦτῳ· γράμματα πρὸς Πρίσκον (52) συντίθειν, ἀντέχειν αὐτὸν παραιῶν· μικρὸν γὰρ ὅσον τοὺς Βαρβάρους μετ' ἀσχύνης ἀναχωρῆσαι. Στέλλεσθαι γὰρ τριτῆρεις εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, σὺν στρατεύματι ληΐσασθαι τὰς οἰκίας αὐτῶν, καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν δουραλώτους ἔλεῖν. Τοῦτο τὸ γράμμα διδῶσά τινι, ἐπισκήψας αὐτῷ περιπεσιὲν τοῖς Βαρβάροις ἐν τῷ πρὸς Πρίσκον δῆθεν πορεύεσθαι. Οὐ γνομένου, τὴν ἐπιστολὴν ὁ Βάρβαρος ἀναγνοῦς, καὶ δεῖσας περὶ τῶν οἰκείων, σπένδεται (53) πρὸς Πρίσκον ἐπὶ δώροις ὀλίγοις, καὶ ἀπεισιν. Ἐκτίσσε δὲ Φιλιππηκὸς ἐν Χρυσοπόλει μονὴν (54) ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, καὶ οἶκον ἐν ταύτῃ λαμπρότατον, ἐν ἑαυτῷ τὸν Μαυρίκιον ὑποδέχεται.

XIII. Interea Joannes Jejunator, patriarcha Constantinopolitanus, vita relicta in æternas mansiones discessit, cum sedem pontificiam 77 ultra xii annos ornasset. Ei successit Cyriacus presbyter et œconomus Magnæ Ecclesiæ, a quo sacrosanctæ Deiparæ ædes, quæ Diaconissæ dicitur, exstructa est. Petrus item Mauricii frater ædem Areobindi Deiparæ condidit. Sophia vero imperatrix et Augusta Constantina coronam imperatori gemmis pretiosissimis et margaritis insignibus ornatam, obtulerunt : eam ille in ecclesiam perlatam Deo consecravit. Chaganus Romanas provincias rursus aggressus, missas contra se legiones, alias vincebat, alias vincebatur. Ejus filii septem, uno die partim febri, partim peste sunt mortui. Imperator, misso Commentiolo cum numerosissimo exercitu man-

Variæ lectiones et notæ.

(49) *Τὸν μέγαν βασιλέα.* Eo quippe titulo donati Persarum reges. Vide Dissert. xxvii ad Joinvillam.

(50) *Ἦλιος ἐσκιάσθη.* An. Mauricii 9. Simoc. lib. v. c. 16.

(51) *Γυνὴ τις.* Theophan. an. 13 Maur.

(52) *Γράμματα πρὸς Πρίσκον.* Simoc. lib. vi, cap. 5.

(53) *Σπένδεται.* Huc spectant ista Joannis Tzetze chil. 3, cap. 72.

Ὁ δ' ἱατρὸς Θεόδωρος σταλάς ἐκ Μαυρικίου,

Χαγάνον ἐφιλίωσε τῷ γένει τῶν Ῥωμαίων. Εἰπὼν τὴν τῆς Σωστροίδος ἦν ἐφην ἱστορίαν. Καὶ δι' αὐτῆς τὸ δῶρον καὶ τὸ τρεπτόν τῆς τύχης, Πανσόφως αἰνιξάμενος, καὶ τοῦτον καταπέσας, Καὶ πρὸς φίλταν καὶ σπονδὰς εὐθέως μετατρέψας.

(54) *Ἐν Χρυσοπόλει μονήν.* Theophan. an. 12 Mauric.

(55) *Κυριακὸς.* Chron. Alexandr. an. 12 Mauricii.

(56) *Κεκοσμημένον.* Cod. l. mss. Καὶ οἱ αὐτοὶ προσήνεγκαν.

drase fertur, ut legiones, quibus ob seditiones quasdam et tumultus infensus erat, proderet hostibus. Itaque temere cum Barbaris congressus Commentiolus, ipse cum suis fugam, cui se ante pararat, capessit: cæteris partim cæsis, partim captis, ad numerum duodecim millium. Ea victoria Chaganus elatus, usque ad Longum Murum processit. Verum imperator, delectu habito, milites ad ejus defensionem misit. Neque vero Chagani duntaxat filii peste, ut dictum est, obierunt, sed et Barbarorum ingens multitudo. Qua de causa Barbarus animo æger domum properans, Mauricio significat, si captivos redimere velit, ut in singulos nummum unum pendat. Recusante Mauricio, medium nummum postulat. Cum vero ille nec tanti milites redimere vellet, partim ex tenacitate (sordidus enim erat), partim militum odio, Barbarus furore correptus, iis omnibus obruncatis, domum rediit. Hinc omnium odia in imperatorem nata, ut nec a conciviis temperarent. Exercitus vero Commentiolam conditionis reum fecit, atque ex accusatoribus miles quidam Phocas, adeo impudenter cum imperatore disseruit, ut ea de causa a quibusdam vapularet. Verum Mauricius, repudiata Commentioli delatione, accusatores infecta relinxisit. Postea cum supplicaret, seditione populi eorta, etiam lapides a nonnullis contra eum jacti, quorum aliquot indagatos supplicio affecit. Theodosio filio Germani patricii filiam despondit, nuptiarum cæremonias patriarcha Striaco peragente. Cæterum monachus quidam strictum gladium tenens, a foro usque ad Chalceum progressus, Mauricium brevi periturum esse gladio exclamavit. Mauricius igitur injuriam captivorum reputans, Deum oravit, ut in hac vita pœnas de se sumat, et quoquoersum misit, petens ab omnibus ut id a Deo precibus impetrarent. Cum autem fama teneret, successurum ei ejus nomen a φ inciperet, Philippicum generum eum esse credens, hominem suspectum habere cepit: ac illi ne dejeranti quidem nihil tale sibi unquam in mentem venisse fidem habuit prius, quam hujusmodi somnium vidisset. Putabat magna turbam insistere effigiei Servatoris nostri, quæ supra Æream portam est, et contra imperatorem vociferari, audiri que vocem ex imagine, quæ Mauricium adesse juberet. eumque statim ad ductum interrogari, utro in loco facinoris in captivos admissi pœnas dare mallet, in hac vita, an in

ἀντιτατομένων, ποτὲ μὲν ἐκράτει, ἐνίοτε δ' ἤττησε. Ἐν μὲν δὲ ἡμέρᾳ (57) υἱοὶ αὐτοῦ ἐκπᾶ ἐκ νόσου λοιμικῆς καὶ πυρετοῦ ἐτελεύτησαν. Κομνηνῶν δὲ στελλας ὁ βασιλεὺς κατὰ τοῦ Χαγάνου μετὰ πολυπληθοῦς στρατιᾶς, λέγεται ἐντελευτῆσαι αὐτῷ προδοῦναι τοῖς ἐναντίοις τὸ στρατιωτικὸν διὰ τινὰς στάσεις· καὶ ἀταξίας, τούτοις μνησικακῶν. Καὶ συμβαλὼν τοῖς βαρβάροις ἀσυντάκτως ὁ Κομνηνῶν, αὐτὸς μὲν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, εἰς φυγὴν ἐτρέπη, πρὸς τούτο προπαρασκευασάμενος. Τῶν δὲ λοιπῶν οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δὲ ἐζωγράφθησαν. Εἶναι δὲ τοὺς ζωγραφθέντας φασὶ περὶ δώδεκα χιλιάδας. Καὶ ὁ Χαγάνος; (58) τῇ νίκῃ ταύτῃ ἐξογκωθεὶς, ἄχρι τοῦ Μακροῦ Τείχους ἀφίκετο. Συλλέξας δὲ ὁ βασιλεὺς λαβὼν, εἰς φυλακὴν τοῦ τείχους τοὺτους ἐπέκλεισεν. Ἐκ δὲ τῆς λοιμικῆς νόσου οὐ μόνον οἱ τοῦ Χαγάνου υἱοὶ, ὡς εἴρηται, ἔθανον, ἀλλὰ καὶ κληθὸς τῶν Ἀδάρων πολὺ· ἔθεν ἀθυμήσας ὁ Βάρβαρος ἔσπευσεν εἰς τὰ οἴκια ἐπαναζεύξαι. Ἀηλοὶ (59) γούν τῷ Μαυρικίῳ (60) ἐβωνήσασθαι τοὺς αἰχμαλώτους, ἐν ἑφ' ἐκάστῳ δίδόντι νόμισμα. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐ κατένευσε. Καὶ ὁ Χαγάνος ἤτησε λαβεῖν εἰς ἕκαστον τῶν αἰχμαλώτων ἀνά ἡμισίον τοῦ νομίσματος. Ὁ δὲ οὐδὲ τοσούτου τοὺς ἀλόντα; ἠθέλησε πριάσθαι, τὸ μόντοι ἐκ φειδωλίας (ἤττητο γὰρ χρημάτων), τὸ δὲ τοι τοῖς στρατιώταις μνησικακῶν. Ἐκμανεὶς οὖν ὁ Βάρβαρος· πάντα; ξίφασιν ἐξεθέρισε (61), καὶ ἀνέζευξεν. Ἐντεῦθεν πᾶσι μίσος κατὰ τοῦ βασιλέως ἐφύετο, καὶ πρὸς πάντων ἐκδοροῖτο. Ὁ δὲ στρατὸς κατὰ Κομνηνῶν ἀναφορὴν ἐποίησατο, ὡς προδόντος ἐν τῷ πολέμῳ τὸ στρατιωτικόν. Τοῖς δὲ τὴν ἀναφορὰν ταύτην ποιουμένους συνῆν καὶ ὁ στρατιώτης Φωκᾶς, καὶ ἀναιδῶς τῷ βασιλεὶ διελέγετο, ὡς διὰ τοῦτο καὶ τυπηθῆναι παρὰ τινῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς μὴ προσχὼν τοῖς κατὰ Κομνηνῶν αἰτιάμασιν, ἀπράκτους τοὺς αὐτὸν αἰτιωμένους ἀπέκλειψεν. Λιτανεύοντος οὖν τοῦ βασιλέως, στάσις ἠγέρθη παρὰ τοῦ δήμου, καὶ λίθοι κατ' αὐτοῦ παρὰ τινῶν ἠκοντίσθησαν· ὧν ζήτησιν ὁ βασιλεὺς ποιησάμενος, καὶ τινὰς εὐρηκῶς, ἐκλάσσε. Τῷ γε μὴν υἱῷ αὐτοῦ Θεοδοσίῳ κατηγήχθησε τὴν θυγατέρα Γερμανοῦ Πατρικίου, τοῦ πατριάρχου Κυριακοῦ τὴν ἐπὶ τῷ γάμῳ κληρώσαντος τελετῆν. Μοναχὸς δὲ τις (62) ξίφος κατέχων γυμνὸν, ἀπὸ τοῦ φόρου μέχρι τῆς Χαλκῆς προσελθὺς, ἐν φόβῳ μαχαίρας λέγων τεθνήξεσθαι τὸν Μαυρικίον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ ἐπὶ τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνόμημα ἀναλοισάμενος, ἰκέτους τῷ Θεῷ (63) ἐν

Variorum lectiones et notæ.

- (57) Ἐν μὲν δὲ ἡμέρᾳ. Simocatta, l. vii, c. 15.
 (58) Καὶ ὁ Χαγάνος. Ἐφ' ἐκάστῳ τῶν αἰχμαλώτων λαβεῖν ἦται νομίσματος ἡμισίον.
 (59) Ἀηλοὶ γούν. Chronicon. Alexandr. an. 4 Phocæ. Theophanes anno 18 Maur.
 (60) Τῷ Μαυρικίῳ. Τοῦ; αἰχμαλ. ἐκπριάσθαι ἐν ἑφ' ἐκάστῳ καταβάλλοντι νόμισμα.
 (61) Πάντας ξίφασιν ἐξεθέρισε. Hanc captivorum eadem ad an. 18 Mauricii referunt Theophanes et Cedrenus, de qua prorsus silet Theophylactus Simocatta. Chronicon ms. ab Adamo ad Leonem Philos. Καὶ μὴτὲ τοῦτο καταδεξαμένον

τοῦ βασιλέως, θυμωθεὶς ὁ Βάρβαρος ἀπέκτεινε χιλιάδας ἑφ', ἐν τῷ κάμπῳ τοῦ Τριβουναλίου, καὶ τῷ δντι πλησίον τοῦ Ἐβδόμου. Sed an Avares ad urbem usque tum accesserint, vix est ut credam, cum ad Singidonem hæc ferme gesta scribantur.

(62) Μοναχὸς τις. Simocatta, l. vii, c. 12. Theophan. an. 19.

(63) Ἰκέτους τῷ Θεῷ. Glycas sen Zonaras epist. 26: Ἄλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς Μαυρικίος ἀμαρτίαν κερπέσων μείζονα τοῦ ἀφείδηται αὐτῷ. μυστικῶς γὰρ στρατὸν μαχαίρᾳ παρέδωκε βαρβαρικῇ, εὐχὰς ἀνδρῶν ὁλίγων ἐξέφυγε τὴν αἰωνίζουσαν κόλασιν.

τῇ παρουσίᾳ ζωῆ τὴν ὑπὲρ τούτου δίχην ἐκτίσαι, καὶ πανταχοῦ διαπέμψατο, ἀξίω πάντας τοῦτο αἰτᾶν τὸν Θεόν. Φήμης δὲ (64) κρατούσης ἔτι τοῦ μέλλοντος αὐτὸν διαδέξασθαι ἐκ τοῦ Φ στοιχείου τὸ ὄνομα ἀρχεται, τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Φιλιππικὸν ἔπειτο εἶναι τούτον. Καὶ ἦν αὐτῷ δι' ἔκποψιάς ὁ ἄνθρωπος, καὶ διομνύμενος μὴ ποτέ τι κατὰ νοῦν τοιοῦτον βαλέσθαι, οὐκ ἔπειθεν. Ὀναρ (65) δὲ ποτε τῷ βασιλεῖ θεαθὲν τὴν κατὰ τοῦ Φιλιππικοῦ ἔλυσεν ὑπόψιαν. Τὸ δὲ ὄναρ ἔδωκε πλῆθος παρεστῆναι πολὺ τῷ ἄνωθεν τῆς Χαλκῆς πύλης τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ ἐκτυπώματι, καὶ τοῦ βασιλέως καταδοῦν, φωνὴν δ' ἐκ τῆς εἰκόνης γενέσθαι, παρεστῆναι καὶ τὸν Μαυρικιον, καὶ τὴν αὐτίκα ἀχθῆναι, καὶ ἐρωτᾶσθαι ὅση βούλεται τὴν ἐκτίσιν ἀποδοῦναι τοῦ ἀνομήματος, οὐ εἰς τοὺς ἀιχμαλώτους εἰργάσατο, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ἢ ἐν τῷ μέλλοντι; Τὸν δὲ Ἐνταῦθα, φάναι, *φιλιππικῶς* Δεσπότα· καὶ ἀκούσαι φωνῆς λεγουσῆς *Παράδοτε γούν αὐτὸν πατριῆ Φωκᾷ τῷ στρατιώτῃ*. Διωνυσίαι; τοίνυν ἐκ τῆς ἀγωνίας ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸν Φιλιππικὸν μετακαλεσάμενος, πρῶτον μὲν συγγνώμην ἤπει, ὡς μάτην ὑπονοῶν κατ' αὐτοῦ. Εἶτα ἤρετο εἰ ἐν τοῖς Ῥωμαίων τάγμασιν οἶδεν Φωκᾶν στρατιώτην; Ὁ δὲ εἰδέναι ἀναπεκρίνατο, καὶ τούτον εἶναι τὸν πρὸ μικροῦ σταλέντα παρὰ τῆς στρατιᾶς, ὃς σοι καὶ ἰταμώτερον διελέγτο. Καὶ ὁ βασιλεὺς, οἷός ἐστιν ὁ ἀνὴρ τὴν ἡλικίαν, καὶ τὸ ἦθος προσήρετο· καὶ ὁ Φιλιππικὸς νέον εἶναι τὸν Φωκᾶν εἶπε, τὸν δὲ τρόπον θρασὺν καὶ δειλόν. Πρὸς δὲ τούτο ὁ βασιλεὺς ἀντεφθέγγατο· *Εἰ δειλός, καὶ φονεὺς· καὶ διηγῆσατο τὸ ὄναρ αὐτῷ*. Ἐφάνη δὲ τότε καὶ κομήτης ἀστὴρ, ὁ λεγόμενος Σιφίας. Τῷ γούν ἀδελφῷ αὐτοῦ Πέτρῳ στρατηγούντι τότε ἐπιστέλλει· ὁ βασιλεὺς, διαβάνας τὴν Ἴστρον μετὰ τῆς στρατιᾶς, ἐκεῖθεν αὐτῇ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν πορίζεσθαι. Ἦν δὲ τοῦτο διὰ φιλαργυρίαν οἰκονομούμενον, ἵνα ληϊζόμενον τὸ ὀπλιτικὸν ἀποτρέφοιτο, καὶ αὐτὸς κερδοσὴ τῆ στρατιωτικῆν οἰτηρίσιον. Τούτο ὕδατιν (66) τῇ στρατιᾷ ἐνεποίησε, καὶ αὐτίκα βασιλεὺς παρ' αὐτῶν ὁ Φωκᾶς ἀνηγόρευτο· ἐτύχχανε δ' ὧν ἐκατόνταρχος. Ὁ δὲ στρατηγὸς Πέτρος τοῦτο μαθὼν ἔφυγε, καὶ τῷ βασιλεῖ αὐτάγγελος τοῦ γεγονότος ἐγένετο. Ὁ δὲ, καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει στασιαζόντων ὑπεξῆλθε τῶν ἀνακτόρων, καὶ δρόμωνι ἐμβεθεκῶς μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων ἀπέδρα· τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ Θεοδόσιον πρὸς Χοσρόην ἀπέστειλεν, ἵνα ἀπομνημονεύσας ἐκεῖνος τῶν ὑπὸ Μαυρικίου γενομένων αὐτῷ, κάκιστος εἰς αὐτὸν τὰ ἴσα ἐνδείξηται. Ὡς δ' ἐγνώσθη τῷ πλήθει, ἢ τοῦ βασιλεύοντος ὑποχώρησις (67), καὶ τὴν στάσιν ἐπὶ μείζον ἦρε, καὶ τὸν Μαυρικιον δυσφημισθῆαι διὰ τῆς ἀγορᾶς παρεσκευάσεν.

ΙΔ'. Ἦδη δὲ τοῦ Φωκᾶ μὴ πόρρω τῆς Βυζαντίδος C
 τυγχάνοντος, οἱ τοῦ δήμου τῶν Πρασίνων ἐξήσαν
 εὐφημοῦντες αὐτὸν, ὃς οὖν αὐτοῖς ἐν τῷ Ἐβδόμῳ
 παρυγενόμενος, ἐκεῖ παρὰ τοῦ πατριάρχου ταινιοῦ-
 ται τὴν κεφαλὴν· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὰ βασιλεία,
 καὶ τὴν γυναῖκα Λεοντίαν Αὐγουσταν εὐθὺς ἀνηγό-
 ρευσε, τῶν δῆμων παρόντων. Τότε διὰ τόπους (68)
 ἐν οἷς Ἰσταντο ἀμφιβολίας γενομένης τοῖς Πρασίνοις
 καὶ τοῖς Βενέτοις, στασιάζειν ἤρξαντο κατ' ἀλλήλων.
 Πέμψας δὲ τινὰς ὁ Φωκᾶς, κατευνάζειν αὐτοῖς τὴν
 στάσιν ἐπιχειρεῖ. Ἐνὸς οὖν τῶν σταλέντων τὸν τῶν

A futura? Eum dixisse: *In hac, humane Domine; et
 audisse vocem quam diceret: Tradite eum ergo cum
 omni familia Phocæ militi. Experrectus ab eo an-
 gore imperator, accersito Philippico, primum
 veniam petit inanis de eo suspicionis; deinde rogat,
 an inter Romanas legiones militem noverit Pho-
 cam nomine. Ille respondet, se nosse; atque
 eum esse, qui dudum insolentius cum ipso collo-
 cutus esset. Post hoc rogat imperator, qua sit
 ætate, quoque ingenio. Respondente Philippico,
 esse juvenem, et ingenio partim audaci, partim
 timido: Si, inquit, *timidus est, homicida est*, eique
 somnium narrat. Eo quoque tempore cometa ap-
 paruit, qui ab ensis specie Xiphias dicitur. Dehinc
 fratri Petro exercitum ducenti scribit, ut, Istro cum
 copiis trajecto, inde comæteum peteret: id con-
 silium ab avaritia est profectum, ut legionibus la-
 trocinio se sustentantibus, militaria stipendia lu-
 craretur. Ea res seditionem inter milites concitavit,
 qui statim Phocam centurionem imperatorem crea-
 verunt. Quo cognito dux fuga arrepta, ipse quid
 accidisset imperatori nuntiat. Qui orto etiam in
 urbe tumultu, ex regia se subducit, et dromone
 cum uxore et liberis conscenso, aufugit, silium vero
 Theodosium ad Chosroem ablegat, ut commemo-
 rato suo in illum beneficio, par sibi gratia refera-
 tur. 79 Fuga imperatoris populo cognita, et
 seditio aucta est, et Mauricius per forum conviciis
 proscissus est.*

XIV. Cum Phocas jam prope ab urbe Byzantio
 abesset, qui ex factione Prasina erant, ad eum
 salutandum egrediuntur: qui cum eis hebdomum
 ingressus, ibi a patriarcha diademate ornatur.
 Inde in regiam se contulit, et statim Leontiam
 uxorem Augustam salutatur, præsentibus factioni-
 bus: ubi inter Prasinos et Venetos de stationibus
 ortam controversiam Phocas componere volens,
 satellites quosdam misit: quorum unus cum tribu-
 num Venetorum per contumeliam pepulisset, po-
 pulus id non ferens exclamat: *Abi, disce modesto*

Variæ lectiones et notæ.

(64) Φήμης δὲ. Theophan. an. 20.

(65) Ὀναρ. Ibid.

(66) Τοῦτο στάσιον. Simocatta, l. viii, c. 6, 7.

(67) Υποχώρησις. Ibid. c. 8, 9.

(68) Διὰ τόπους. Id est βάρβαροι. Theophanus ha-

bet διὰ στάσεις τόπους, in quibus sedere consueve-
 rant, unde docemur cur τῶν appellatio india sit
 urbis tractui, de quo egimus in nostra *Constantino-
 poli*, lib. ii, p. 189.

agere; *Mauricius vivit*. Ea voce tyrannus ad cædem A illius incitatus est, eoque in Eutropii portum Chalcedonem perducto, in conspectu ejus liberi sunt occisi. Tum ille: *Justus es, inquit, Domine, et recta sunt judicia tua*, calamitatem fortiter ferens. Ac animam ejus generosum illud in primis declarat, quod cum ultimum ejus filiolum adhuc lactantem nutrix suffurata, ne Mauricii familia funditus interiret, suum filiolum ad cædem obtulisset, id ille non passus est, sed suum offerri jussit, deinde et ipse magno animo jugulum carnifici præbuit. Fertur etiam filius ejus Theodosius, dum ad Choroem iret, interceptus, atque ad Phocam perductus, occisus esse, necnon Constantina imperatrix cum tribus filibus, qui in æde divi Mamantis vicina mœnibus sepulti sint, a Pharasmane eunucho Justiniani cubiculario condita. Sepulcro hæc elegia est inscripta:

πρὸς Φωκᾶν, ἀναρεθῆναι, καὶ τὴν Βασιλισσαν Κωνσταντίναν, καὶ τὰς τρεῖς θυγατέρας αὐτῆς, καὶ ταφῆναι ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μίμαντος (74), τῷ πλησίον τοῦ τείχους, ὃν ἐκτίσσε Φαρασμάνης ἑκτομίας, ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος γεγωνῶς Ἰουστινιανοῦ. Ἐπεγράφησαν δὲ τῷ τάφῳ αὐτῶν τὰ ἡρωελεγεῖα (75) ταῦτα

*O ego mille modis regum miseranda duorum
Mauricii conjux, filia Tiberii,
Edocui regina satis, secundaque mater,
Quam sint multorum commoda sceptrum ducum,
Militis infidi jaceo populique furore,
Et necum conjux, progeniesque jacet.
Næ misere Niobes ego sum vitale cadaver,
Plurane Cisseis, plura Jocasta tulit?
Esto, jure pater; cur pignora parva necantur,
Humani prorsus necia turba doli?
Non jam Roma meis carpes a frondibus umbram,
Eruta Threicio stirps Aquilone jacet.*

Varie lectiones et notæ.

(69) *Ἄπιθι*. Theophanes, p. 243. Huc referri potest quod scribit Busbequius in epist. 1 Legationis Turcicæ, prætorianos milites Turcicos, quos Genizarios vocant, cum congiaria a supremo sultano petunt, si recusantur, subinde hæc ei verba inferre, *Saltus sit frater, fratrem nobis Deus servet*. Quibus quidem verbis minantur se sultanum de medio sublaturus; fratremque illius ad imperii fastigium educturos.

(70) *Μάθε κατάστασιν*. Ita etiam Theophanes, ubi Miscella: *Vade, disce ordinem*, id est, *disce modeste agere*, ut recte vertit Goarus, vel ut Wollius in Notis, *Disce modestiam*. Ea enim vis est vocis *Κατάστασις*, ut in *Gloss. med. Græcit.* docemus.

(71) *Εἰς τὸν ἐν Καλιγηδόνι τοῦ Εὐτροπίου λιμένα*. Ita scriptores omnes Byzantini, ex quibus errare constat Joannem Tzetzem chil. 3, cap. 85, qui in circo casum scripsit:

Τὰς συμφορὰς ἐτραγωδεῖν ἔω τοῦ Μαυρικίου,
Πῶς σὺν συζύγῳ καὶ παισὶ Φωκᾶ τοῦ τυραννοῦντι
Ἐξεδιμήθη πρόβριζος μέσον ἱπποδρομίας.

Exstitit etiam Constantinopoli tractus Eutropii dictus, cujus mentio est in Excerptis historicis in cod. Reg. 1334: *Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τζιμισκῆ, σεσημῶς ἐγένετο οἷος οὐκ ἄλλος, ὅτε καὶ ἡ τῆς Μεγαλῆς ἐκκλησία; ἄψις διεβράβη, καὶ ὁ ἐν τοῖς Εὐτροπίου πύλοισι καταβλήθη, ὅτε καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ μονάρχης, τοῖς θαλαττίοις ἐναπεπνίγη βύμασιν.*

(72) *Μεγαλοψύχως*. Non desuere qui Mauricium inter martyres collocavere, atque in primis auctor

Βενέτων ὑβρίσαντος δὴμαρχον, καὶ τοῦτον ὠθήσαντος, μὴ ἐνεργούντες οἱ τοῦ δήμου τοῦτο, *Ἐξαζον*. *Ἄπιθι* (69), *μάθε κατάστασιν* (70), ὁ *Μαυρίκιος ζῆ*. Ἐντεῦθεν ὁ τύραννος εἰς τὸν τοῦ Μαυρικίου φόνον ἠρέμιστο, καὶ ἀχθέντος εἰς τὸν ἐν Χαλιγηδόνι τοῦ Εὐτροπίου λιμένα (71) προανηρέθησαν ἐπ' ὕψισιν αὐτοῦ οἱ παῖδες αὐτοῦ. Ὁ δὲ, *Δίκαιος εἶ, Κύβερ, εὐθεῖαι αἱ κρίσεις σου*, ἐφ' ἑκάστῳ ἐφθέγγετο, γενναίως φέρων τὴν συμφορὰν. Ἐδειξε δὲ μᾶλλον τὴν τοῦ ἀνδρὸς γενναϊότητα, καὶ τὸ φέρειν εὐγνωμόνως τὸν πειρασμὸν, ὅσατον αὐτοῦ παῖδων καὶ ὑπομάζιον· τῆς γὰρ αὐτὸ τιθηνούσης, ἵνα μὴ πάντῃ τὸ γένος Μαυρικίου ἀπλῆται ὑποκλεψάσης τὸ τιθηνούμενον, ἀντιδούσης δὲ τὸ οικεῖον πρὸς τὴν σφαγὴν, ὁ Μαυρίκιος τὸ ἑαυτοῦ ἐνεχθῆναι ἐξήτησεν.

Ἐἶτα καὶ αὐτῆς μεγαλοψύχως (72) ἰδέξαστο τὴν σφαγὴν. Λέγεται δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοδοσίον (73), ἀπύοντα πρὸς Χοσρόην κατασχεθῆναι, καὶ ἀχθέντα

Ἄδ' ἐν ἡ τριτάλαινα καὶ ἀμφοτέρων βασιλῆων
Τίτερλιον θυγάτηρ, Μαυρικίον δὲ δάμαρ.
Ἡ πολὺπαις βασιλῆα, καὶ ἡ δεῖξασα λοχίη (76),
Ὅς ἀγαθὸν τελέθει καὶ πολυκοιρανίη,
Κεῖμαι σὺν τεκέεσσι καὶ ἡμετέρῳ παραιοίτῃ
Δήμον ἀσθάλλη καὶ μαρτῆ στρατιῆς.
Τῆς Ἐκάθης ἐτλην πολὺ χεῖρονα τῆς Ἰοκάστης,
Αἱ αἱ, τῆς Νυδθῆς ἑμπροσ εἰμὶ τέκνης,
Ναίαι τὸν γενέτην· τὴ μάτην τὰ νεογνὰ ἔτειναν
Ἀνθράκων κακίης μηδὲν ἐπιστάμενα;
Ἡμετέροις πατάλοισι κατόκιος οὐκ εἶ, Ῥώμη,
Ρίζη γὰρ ἐκλάσθη θρηνηκίους ἀνέμοις.

Vitæ S. Joannis Jejunatoris, in concilio Nicæno n. act. 4: Καὶ διεπορευόμεθα σὺν τάχει πολλῷ, ὡς δὴ κατὰ τὴν ἀντίπεραν γῆν Μαυρίκιον τὸν Βασιλῆα καταληψόμενοι, Μαυρίκιον τὴν πάλαι μὲν δικαιοτάτον καὶ πραῖτατον, νῦν δὲ ἦδη καὶ μάρτυρα· τοῦτῳ γὰρ ὁ βύθιος· αὐτῷ δράκων ὁ τύραννος καὶ μὴ βουλόμενος ἔχαρισται.

(73) *Θεοδοσίον*. Ibid. c. 9.

(74) *Ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μίμαντος*. Scribit Georgius Monachus in Lacapeno n. 43, istius Augusti ætate inventas tres sepulcrales urnas in æde S. Mamantis, alteram cum figuris ac imaginibus, et alias duas absque figuris, illasque in Myrelæi monasterium ab eo conditum delatas. Verba Georgii sunt: Τηνεκαῦτα δὲ καὶ Πετρωνᾶς αἰδεσιμώτατος προστάξει, Ῥωμανοῦ βασιλέως ἡγαγε λάρνακα ἐνζωδον, καὶ ἕτερα δύο γλυφῆς ἀμοιροῦντα, ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου Μίμαντος μονῆς ἀνδρείας· τῆς πλησίον οὐσης τῶν Συλοκέρου λεγομένης πόρτης, ἐν οἷς φασὶν ἐναποκεῖσθαι Μαυρίκιον σὺν αὐτοῦ παισίν· ἃ καὶ ἀπέτεθη ἐν τῇ τοῦ βασιλέως μονῇ, ἦτοι εἰς Μυρῆλαιον.

(75) *Τὰ ἡρωελεγεῖα*. Recitat præterea Mauricii Epitaphium Cedrenus, quod versibus Latinis totidem reddiderat hoc loco Wollius, ut et aliis Xylander apud eundem Cedrenum: sed venustiorum istarum loco longe antiquiorem et venustiorum ex Epigrammatum veterum collectione Pithæana hic inserere operæ pretium visum est.

(76) *Λοχίη*. Ita codd. mss. At Cedrenus et Constantinianus Manasses, p. 178, *λοχίη* habent.

Ἔθανε δὲ Μαυρίκιος ἐτῶν ἐξήκοντα καὶ τριῶν, **A** εἴκοσι βασιλεύσας ἐνιαυτούς. Φωκᾶ δὲ κρατήσαντος, ὁ Ναρσῆς ἀπεστάτης καὶ κατέσχε τὴν Ἔδεσαν. Προστάζει δὲ Φωκᾶ Γερμανὸς τῷ Ναρσῆ ἀντιμαχασάμενος, συμμαχουμένων παρὰ Χοσρόου, ἠττήθη καὶ πληγείς μεθ' ἡμέρας τέθνηκε. Μετὰ δὲ ταῦτα καταφυγῶν εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν, Ναρσῆς καὶ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Φωκᾶ τοῦ μαγίστρου Δομαντζιόλου πιστεῖς ἐνόρκους λαβὼν, πρὸς Φωκᾶν ἀπεστάλη. Ὁ δὲ μηδὲν τοὺς ὄρκους ὑποσταλαίς, πυρὶ αὐτὸν παραδέδωκεν. Οὗτος ὁ Ναρσῆς (77) τὸν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ναὸν ἐδομήσατο, καὶ τὸν τῶν ἁγίων μαρτύρων Πρόβου, Ταράχου, καὶ Ἀνδρονίκου, καὶ τὸν ἐκεῖ Ξενῶνα. Οὐ τοῦτον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀδελφὸν Μαυρικίου Πέτρον ἀνεῖλε, καὶ Γερμανὸν τὸν πανθερὸν Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ Μαυρικίου, καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Γερμανοῦ, καὶ πᾶσαν τὴν τοῦ Μαυρικίου συγγένειαν. Φιλιππικὸς δὲ (78) καίρεται κληρικὸς, καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ μονὴν ἐν Χρυσόπολει διέτριβε. Καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς ἐκτείνειν ὁ Φωκᾶς, καὶ ποιναῖς ἀπηνέειν ἐκόλαζε. Κυριακοῦ (79) δὲ τοῦ πατριάρχου ἐκλιπόντος μετὰ ἐνιαυτούς ἕνδεκα ἐξότου προεχειρίσθη, πατριάρχης ἐγένετο Θωμᾶς (80) σακελλάριος, καὶ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας διάκονος. Πολυειδῆ μέντοι τότε κακὰ τοὺς Ῥωμαίους κατέλαβεν. Ἐν μὲν γὰρ τῇ Ἐφῶ Πέρσαι τὴν Συρίαν, καὶ Παλαιστίνην, καὶ Φοινίκην ὑφ' αὐτοὺς ἐποίησαντο. Τὴν Ἀρμενίαν δὲ, καὶ Καππαδοκίαν, καὶ τὴν Παφλαγονίαν, καὶ Γαλατίαν κατέδραμον, καὶ μέχρι Χαλκηδόνος προήλθοσαν, ἅπαντα ληϊζόμενοι. Ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ Ἄδαρες (81) τὴν Θράκην ἐδῆψαν, καὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα ἃ ἐν ἀμφοτέροις ἦσαν τοῖς τμήμασι, διεφθάρησαν, καὶ ἄλλως δὲ πολλῆ τῶν ἀθρώπων θνήσις ἐγένετο, καὶ ἀφορία καρπῶν, καὶ ζώων φθορά ἐκ βαρυτάτων χειμῶνων. Ἐπὶ πᾶσι καὶ ὁ ἀλάστωρ Φωκᾶς ἐν Ἰππων ἀμίλλη τῶν δῆμων πρὸς αὐτὸν τι ἀποσκωφάντων ἐκμανεῖς πολλοὺς μὲν ἀνεῖλε, πολλοὺς δὲ ἠκρωτηρίασεν, ἐνίοις μέντοι καὶ κατεπόντωσε· πλείστοις δὲ καὶ τῷ ἐπάρχῳ παρέδωκεν, ἵνα κολάσῃ αὐτούς, οἳ ἐν τῷ πραιτωρίῳ καθείρθησαν. Οἱ δὲ ἔχλοιο ὁμοῦ γενόμενοι, ἐνέπρησαν τὸ πραιτώριον, καὶ οἱ καθειργμένοι διέφυγον. Ἐθῆμοι δὲ στασιάζαντες κατὰ Χριστιανῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀνεῖλον τῶν Ἀντιοχέων πολλοὺς, καὶ αὐτὸν καὶ τὸν πατριάρχην τῆς πόλεως Ἀναστάσιον (82), καὶ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ κατέκαυσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ. Στείλας δὲ ὁ Φωκᾶς οὓς μὲν ἀνεῖλεν, οὓς δὲ ἠκρωτηρίασεν, ἐκδιώξας τῆς πόλεως. Ὁ μέντοι πατριάρχης Θωμᾶς ἐπὶ τρία ἔτη καὶ μῆνας δύο τῆς ἐκκλησίας προστάς, ἐτελεύτησε (83), καὶ

B Mortuus est Mauricius anno ætatis sexagesimo tertio, regni vicesimo. Phoca rerum potito, Narses ab eo defecit, Edessa occupata, et acceptis a Chosroe auxiliis : contra quem jussu Phocæ profectus Germanus, victus est, et post aliquot dies ex vulnere mortuus. Narses vero cum Hierapolim confugisset, jurejurando firmata fide, a fratre imperatoris Domentio magistro, ad Phocam missus est, nullaque datæ fidei ratione habita, crematus. Hic Narses divi Panteleemonis et sanctorum martyrum Probi, Tarachi et Andronici ædem, atque vicinum hospitium condidit. Neque vero hunc solum, sed et Petrum fratrem, omnesque Mauricii cognatos, et Germanum Theodosii filii illius socerum una cum filia occidit. Philippicus autem clericus sætus, Chrysopoli in monasterio a se condito, vitam egit. Multos præterea sustulit Phocas, et diris suppliciis affecit. Cyriaco patriarcha, undecimo a designatione anno mortuo, patriarcha factus est Thomas sacellarius, Magnæ ecclesie diaconus. Eo tempore, variis malis Romani sunt oppressi. Nam in Orientis Persæ, Syriam, Palæstinam et Phœniciam subegerunt : in Armeniam, Cappadociam, Paphlagoniam et Galatiam incursiones fecerunt, populabundè Chalcedonem usque progressi. In Europa, Avars Thraciam vastarunt, Romanæque legiones in ambabus partibus perierunt. Absumpsit et pestilentia multos mortales, gravissimæque tempestates et frugum et animalium interitum attulerunt. Super hæc omnia pestis humani generis Phocas, cum nescio quid factiones in eum cavillatæ essent, furore percitus multos occidit, multos truncavit, nonnullos in mari demersit, sed plurimos præfecto ad supplicium in prætorio custodiendos tradidit, quo a multitudine incenso, illi diffugerunt. Judæi quoque, mota Antiochiæ contra Christianos seditione, multos occiderunt, atque ipsum patriarcham Anastasium, ejusque cadaver in foro combusserunt. Eos Phocas partim occidit, partim mutilatos urbe exegit. Thomas patriarcha cum Ecclesie triennium præfuisset, obiit : in cujus locum successus est Sergius, Magnæ ecclesie diaconus. Filiam Domnentiam Prisco duci copiarum despondit, **B** cumque post nuptias ludis equestribus, Prisci uxorisque Domnentiæ imagines juxta suas astare vidisset, furore percitus, factionum duces obruncari jussit, eosque ægre a factionibus exoratus missos fecit. Ea de causa Priscus vitæ suæ metuens, consilia tollendi tyranni iniit, qui cum et in mulierum

Variae lectiones et notæ.

(77) Ὁ Ναρσῆς. Theophan, et Cedrenus an: 1 et 2 Phocæ.

(78) Φιλιππικὸς δὲ. Theophan. an. 4 Phocæ. Obiit an. 612, Heraclio imperante. Niceph. CP.

(79) Κυριακοῦ. Obiit Cyriacus 29 Octob. anno 4 Phocæ, ut est in *Chronico Alex.*

(80) Θωμᾶς. Creatus 23 Januar. anno 1 Phocæ. (Idem *Chron.*) Illius memoriam agunt Græci 21 Martii, ut est in Menæis.

(81) Ἄδαρες. Quorum frequens mentio in *Franciscis Annalibus*. Chronicon S. Vincentii de Vulturno, p. 692 : A *Cacano rege Avarorum, qui et Hunni dicuntur.*

(82) Ἀναστάσιον. Ita etiam Theophanes et Cedrenus, an. 7 Phocæ : at *Chronicon Alex.* an. 8 ejusdem Phocæ a militibus interemptum ait.

(83) Ἐτελεύτησε. Moritur Thomas Patr. 20 Martii anno 8 Phocæ. *Chronico Alex.*

agere; *Mauricius vivit*. Ea voce tyrannus ad cædem illius incitatus est, eoque in Eutropii portum Chalcedonem perducto, in conspectu ejus liberi sunt occisi. Tum ille: *Justus es*, inquit, *Domine, et recta sunt judicia tua*, calamitatem fortiter ferens. Ac animùm ejus generosum illud in primis declaravit, quod cum ultimùm ejus filiolùm adhuc lactantem nutrix suffurata, ne Mauricii familia funditus interiret, suum filiolùm ad cædem obtulisset, id ille non passus est, sed suum offerri jussit, deinde et ipse magnò animo jugulum carnifici præbuit. Fertur etiam filius ejus Theodosius, dum ad Choroem iret, interceptus, atque ad Phocam perductus, occisus esse, necnon Constantina imperatrix cum tribus filibus, qui in æde divi Mamantis vicina mœnibus sepulti sint, a Pharasmane eunucho Justiniani cubiculario condita. Sepulcro hæc elegia est inscripta:

πρὸς Φωκᾶν, ἀναιρεθῆναι, καὶ τὴν Βασιλισσαν Κωνσταντίναν, καὶ τὰς τρεῖς θυγατέρας αὐτῆς, καὶ ταφῆναι ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάμαντος (74), τῷ πλησίον τοῦ τείχους, ὃν ἔκτισε Φαρασμάνης ἑκτομίας, ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος γερονῶς Ἰουστινιανοῦ. Ἐπεγράφησαν δὲ τῷ τάφῳ αὐτῶν τὰ ἠρωλεγεῖα (75) ταῦτα

O ego mille modis regum miseranda duorum
Mauricii conjux, filia Tiberii,
Edocui regina satis, secundaque mater,
Quam sint multorum commoda sceptrâ ducum,
Militis infidi jaceo populique furore,
Et mecum conjux, progeniesque jacet.
Næ misera Niobes ego sum vitale cadaver,
Plurane Cisseis, plura Jocasta tulit?
Esto, jure pater; cur pignora parva necantur,
Humani prorsus nescia turba doli?
Non jam Roma meis carpes a frondibus umbram,
Eruta Threicio stirps Aquilone jacet.

Varisæ lectiones et notæ.

(69) Ἄπιθι. Theophanes, p. 243. Huc referri potest quod scribit Busbequius in epist. 1 Legationis Turcicæ, pretorianos milites Turcicos, quos Genizarios vocant, cum congaria a supremo sultano petunt, si recusantur, subinde hæc ei verba inferre, *Salvus sit frater, fratrem nobis Deus servet*. Quibus quidem verbis minantur se sultanum de medio sublaturus; fratremque illius ad imperii fastigium educturos.

(70) Μάθε κατάστασιν. Ita etiam Theophanes, ubi Miscella: *Vade, discite ordinem*, id est, *discite modeste agere*, ut recte vertit Coarus, vel ut Wollius in Notis, *Discite modestiam*. Ea enim vis est vocis Κατάστασις, ut in *Gloss. med. Græcit.* docemus.

(71) Εἰς τὸν ἐν Καλιγηδόνι τοῦ Εὐτροπίου λιμένα. Ita scriptores omnes Byzantini, ex quibus errare constat Joannem Tzetzem chil. 3, cap. 85, qui in circò cæsum scripsit:

Τὰς συμφορὰς ἐτραγωδεῖν ἐὼ τοῦ Μαυρικίου,
Πῶς σὺν συζύγῳ καὶ παισὶ Φωκᾶ τοῦ τυραννοῦντι·
Ἐξεδαμήθη πρόρρητος μέσον ἱπποδρομίας.

Exstitit etiam Constantinopoli Tractus Eutropii dictus, cujus mentio est in Excerptis historicis in cod. Reg. 1534: Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τζιμισκῆ, σεισμὸς ἐγένετο οἷος οὐκ ἄλλος· ὅτε καὶ ἡ τῆς Μεγάλης ἐκκλησία; ἀφῆς διεββῆγη, καὶ ὁ ἐν τοῖς Εὐτροπίου στέλοις κατεβλήθη, ὅτε καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ μονᾶρχος τοῖς θαλαττοῖς ἐναπεπνίγη βύμασιν.

(72) Μεγαλοψύχως. Non desuere qui Mauricium juter martyres collocavere, atque in primis auctor

Βενέτων ὑβρίσαντος δῆμαρχον, καὶ τοῦτον ὠθίσαντος, μὴ ἐνεγκόντες οἱ τοῦ δήμου τοῦτο, Ἐκράζον, Ἄπιθι (69), μάθε κατάστασιν (70), ὁ Μαυρίκιος ζῆ. Ἐντεῦθεν ὁ τύραννος εἰς τὸν ἐν Καλιγηδόνι τοῦ Εὐτροπίου λιμένα (71) προαναηρέθησαν ἐπ' ἐφῆσιν αὐτοῦ οἱ παῖδες αὐτοῦ. Ὁ δὲ, Δίκαιος εἰ, Κύριε, εὐθεῖαι αἱ κρίσεις σου, ἐφ' ἑκάστῳ ἐφθέγγετο, γενναίως φέρων τὴν συμφορὰν. Ἐδειξε δὲ μᾶλλον τὴν τοῦ ἀνδρὸς γενναϊότητα, καὶ τὸ φέρειν εὐγνωμόνως τὸν πειρασμὸν, ὕστατον αὐτοῦ παιδίον καὶ ὑπομάζιον· τῆς γὰρ αὐτὸ τιθηνούσης, ἵνα μὴ πάντῃ τὸ γένος Μαυρικίου ἀπόλυται ὑποκλιψάσης τὸ τιθηνούμενον, ἀντιδούσης δὲ τὸ οἰκτεῖον πρὸς τὴν σφαγὴν, ὁ Μαυρίκιος τὸ ἑαυτοῦ ἐνεχθῆναι ἐζήτησεν.

Ἐἶτα καὶ αὐτῆς μεγαλοψύχως (72) ἰδέξατο τὴν σφαγὴν. Λέγεται δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοδοσίον (73), ἀπόντια πρὸς Χοσρόην κατασχεθῆναι, καὶ ἀχθέντα

Ἄδ' ἐγὼ ἡ τριτάταινα καὶ ἀμφοτέρων βασιλίσσῳ
Τίσεριον θυγάτηρ, Μαυρικίου δὲ δάμαρ.
Ἡ πολὺπαῖς βασιλίσσα, καὶ ἡ δεῖξασα λοχίη (76),
Ὅς ἀραθὸν τελέθει καὶ πολυκυοφανίη,
Κεῖμαι σὺν τεκέεσσι καὶ ἡμετέρῳ ποτακοίτη
Δήμιον ἀτασθαλίη καὶ μαρτὴ στρατιῆς.
Τῆς Ἐκάσθης ἔλιπον πολὺν χεῖρονα τῆς τ' Ἰσκάσθης.
Αἱ αἱ, τῆς Νιδῆς ἔμπροσς εἰμι τέκνυς,
Ναὶ γὰρ τὸν γενέτην· εἰ μάτην τὰ νεογνὰ ἔκτειναν
Ἀνθρώπων κακίης μηδὲν ἐπιστάμενα;
Ἡμετέροις πετάλοισι κατάκομος οὐκ εἶμι· Ρώμη,
Ρίζη γὰρ ἐκλάσθη θρηνητοῖς ἀνέμοις.

Vitæ S. Joannis Jejunatoris, in concilio Nicæno II, act. 4: Καὶ διεπορευόμεθα σὺν τάξει πολλῇ, ὡς δὴ κατὰ τὴν ἀντίπεραν γῆν Μαυρίκιον τὸν βασιλεῖα κατακλιψόμενοι, Μαυρίκιον τὴν πάλαι μὲν δικαιοτάτον καὶ πρᾶστατον, νῦν δὲ ἤδη καὶ μάρτυρα· τοῦτω γὰρ ὁ βύθιος αὐτῷ δράκων ὁ τύραννος καὶ μὴ βουλόμενος ἐχαρίσατο.

(73) Θεοδοσίον. Ibid. c. 9.

(74) Ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάμαντος. Scribit Georgius Monachus in Lacapeno n. 13, istius Augusti ætate inventas tres sepulcrales urnas in æde S. Mamantis, alteram cum figuris ac imaginibus, et alias duas absque figuris, illasque in Myrelæi monasterium ab ea conditum delatas. Verba Georgii sunt: Τηνικαῦτα δὲ καὶ Πετρωνᾶς αἰδεσιμώτατος προστάτης· Ρωμανοῦ βασιλέως ἤγαγε λάρνακα ἐνζωδον, καὶ ἔτερα δύο γλυφῆς ἀμοιροῦντα, ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου Μάμαντος μονῆς ἀνδρείας τῆς πλησίον οὔσης τῶν Συλοκέρκου λεγομένης πόρτης, ἐν αἷς φασὶν ἐναποκεῖσθαι Μαυρίκιον σὺν αὐτοῦ παισίν· ἃ καὶ ἀπέτέθη ἐν τῇ τοῦ βασιλέως μονῇ, ἦτοι εἰς Μυρῆλαιον.

(75) Τὰ ἠρωλεγεῖα. Recitat præterea Mauricii Epitaphium Cedrenus, quod versibus Latinis totidem reddiderat hoc loco Wollius, ut et aliis Xylander apud eundem Cedrenum: sed versionum istarum loco longe antiquiorem et venustiorē ex Epigrammatum veterum collectione Pithæana hic inserere operæ pretium visum est.

(76) Λοχίη. Ita codd. mss. At Cedrenus et Constantinus Manasses, p. 178, λοχίη habent.

Ἔθανε δὲ Μαυρίκιος ἐτῶν ἐξήκοντα καὶ τριῶν, Α εἴκοσι βασιλεύσας ἐνιαυτούς. Φωκᾶ δὲ κρατήσαντος, ὁ Ναρσῆς ἀπεστάτης καὶ κατέσχε τὴν Ἔδεσσαν. Προστέζει δὲ Φωκᾶ Γερμανὸς τῷ Ναρσῆ ἀντιμαχεσάμενος, συμμαχομένῳ παρὰ Χοσροῦ, ἡγήθη· καὶ πληγεὶς μεθ' ἡμέρας τέθνηκε. Μετὰ δὲ ταῦτα καταφυγῶν εἰς τὴν Ἰερὴν πόλιν, Ναρσῆς καὶ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Φωκᾶ τοῦ μαγίστρου Δομαντζιδίου πίστεις ἐνόρκους λαβὼν, πρὸς Φωκᾶν ἀπεστάλη. Ὁ δὲ μηδὲν τοὺς ὄρκους ὑποσταλαίς, πυρὶ αὐτὸν παραδέδωκεν. Οὗτος ὁ Ναρσῆς (77) τὸν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ναὸν ἐδομήσατο, καὶ τὸν τῶν ἁγίων μαρτύρων Πρόβου, Ταράχου, καὶ Ἀνδρονίκου, καὶ τὸν ἐκεῖ Ξενῶνα. Οὐ τοῦτον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀδελφὸν Μαυρικίου Πέτρον ἀνέλε, καὶ Γερμανὸν τὸν πενθερὸν Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ Μαυρικίου, καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Γερμανοῦ, καὶ πᾶσαν τὴν τοῦ Μαυρικίου συγγένειαν. Φιλιππικὸς δὲ (78) κείρεται κληρικὸς, καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ μονὴν ἐν Χρυσοπόλει διέτριβε. Καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς ἐκτείνει ὁ Φωκᾶς, καὶ ποινὰς ἀπηνέειν ἐκόλαζε. Κυριακοῦ (79) δὲ τοῦ πατριάρχου ἐκλιπόντος μετὰ ἐνιαυτοῦς ἕνδεκα ἐξοῦτος προχειρίσθη, πατριάρχης ἐγένετο Θωμᾶς (80) σακελλάριος, καὶ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας διάκονος. Πολυειδῆ μέντοι τότε κακὰ τοὺς Ῥωμαίους κατέλαβεν. Ἐν μὲν γὰρ τῇ Ἐφῷ Πέρσαι τὴν Συρίαν, καὶ Παλαιστίνην, καὶ Φοινίκην ὑφ' ἑαυτοῦς ἐποίησαντο. Τὴν Ἀρμενίαν δὲ, καὶ Καππαδοκίαν, καὶ τὴν Παφλαγονίαν, καὶ Γαλατίαν κατέδραμον, καὶ μέχρι Χαλκηδόνος προήλθοσαν, ἅπαντα ληϊζόμενοι. Ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ Ἄδαρες (81) τὴν Θράκην ἐδῆσαν, καὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα ἃ ἐν ἀμφοτέροις ἦσαν τοῖς τμήμασι, διεφθάρησαν, καὶ ἄλλως δὲ πολλῆ τῶν ἀθρώπων θνήσκει ἐγένετο, καὶ ἀφορία καρπῶν, καὶ ζώων φθορὰ ἐκ βαρυτάτων χειμῶνων. Ἐπὶ πᾶσι καὶ ὁ ἀλάστωρ Φωκᾶς ἐν Ἰσπανίᾳ ἀμίλλη τῶν δῆμων πρὸς αὐτὸν τι ἀποσκηψάντων ἐκμανεὶς πολλοὺς μὲν ἀνέλε, πολλοὺς δὲ ἠκρωτηρίασεν, ἐνίοις μὲντοι καὶ κατεπόντωσε· πλείστους δὲ καὶ τῷ ἐπάρχῳ παρέδωκεν, ἵνα κολάτῃ αὐτούς, ὃ ἐν τῷ πραιτωρίῳ καθείρθησαν. Οἱ δὲ ὄχλοι ὁμοῦ γενόμενοι, ἐνέπρησαν τὸ πραιτώριον, καὶ οἱ καθειργμένοι διέφυγον. Ἐδῆμοι δὲ στασιάζαντες κατὰ Χριστιανῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀνεῖλον τῶν Ἀντιοχέων πολλοὺς, καὶ αὐτὸν καὶ τὸν πατριάρχην τῆς πόλεως Ἀναστάσιον (82), καὶ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ κατέκαυσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ. Στείλας δὲ ὁ Φωκᾶς οὐ μὲν ἀνέλεν, οὐδὲ ἠκρωτηρίασεν, ἐκδιώξας τῆς πόλεως. Ὁ μὲντοι πατριάρχης Θωμᾶς ἐπὶ τρία ἔτη καὶ μῆνας δύο τῆς ἐκκλησίας προσέειπε, ἐτελεύτησε (83), καὶ

80 Mortuus est Mauricius anno ætatis sexagesimo tertio, regni vicesimo. Phoca rerum potito, Narses ab eo defecit, Edessa occupata, et acceptis a Chosroë auxiliis : contra quem jussu Phocæ profectus Germanus, victus est, et post aliquot dies ex vulnere mortuus. Narses vero cum Hierapolim confugisset, jurejurando firmata fide, a fratre imperatoris Domentio magistro, ad Phocam missus est, nullaque datæ fidei ratione habita, crematus. Hic Narses divi Pantelemonis et sanctorum martyrum Probi, Tarachi et Andronici ædem, atque vicinum hospitium condidit. Neque vero hunc solum, sed et Petrum fratrem, omnesque Mauricii cognatos, et Germanum Theodosii filii illius socerum una cum filia occidit. Philippicus autem clericus fæctus, Chrysopoli in monasterio a se condito, vitam egit. Multos præterea sustulit Phocas, et diris suppliciis affecit. Cyriaco patriarcha, undecimo a designatione anno mortuo, patriarcha factus est Thomas sacellarius, Magnæ ecclesiæ diaconus. Eo tempore, variis malis Romani sunt oppressi. Nam in Orientis Persæ, Syriam, Palæstinam et Phœniciam subegerunt : in Armeniam, Cappadociam, Paphlagoniam et Galatiam incursiones fecerunt, populabundè Chalcedonem usque progressi. In Europa, Avars Thraciam vastarunt, Romanæque legiones in ambabus partibus perierunt. Absumpsit et pestilentia multos mortales, gravissimæque tempestates et frugum et animalium interitum attulerunt. Super hæc omnia pestis humani generis Phocas, cum nescio quid factiones in eum cavillatæ essent, furore percitus multos occidit, multos truncavit, nonnullos in mari demersit, sed plurimos præfecto ad supplicium in prætorio custodiendos tradidit, quo a multitudine incenso, illi diffugerunt. Judæi quoque, mota Antiochiæ contra Christianos seditione, multos occiderunt, atque ipsum patriarcham Anastasium, ejusque eadaver in foro combusserunt. Eos Phocas partim occidit, partim mutilatos urbe exegit. Thomas patriarcha cum Ecclesiæ triennium præfuisset, obiit : in cujus locum successit Sergius, Magnæ ecclesiæ diaconus. Filiam Domnentiæ Prisco duci copiarum despondit, **81** cumque post nuptias ludis equestribus, Prisci uxorisque Domnentiæ imagines juxta suas astare vidisset, furore percitus, factionum duces obtruncari jussit, eosque ægre a factionibus exoratus missos fecit. Ea de causa Priscus vitæ suæ metuens, consilia tollendi tyranni iniit, qui cum et in mulierum

Variae lectiones et notæ.

(77) Ὁ Ναρσῆς. Theophan. et Cedrenus an: 1 et 2 Phocæ.

(78) Φιλιππικὸς δὲ. Theophan. an. 4 Phocæ. Obiit an. 612, Heraclio imperante. Niceph. CP.

(79) Κυριακοῦ. Obiit Cyriacus 29 Octob. anno 4 Phocæ, ut est in *Chronico Alex.*

(80) Θωμᾶς. Creatus 23 Januar. anno 4 Phocæ. (Idem *Chron.*) Illius memoriam agunt Græci 21 Martii, ut est in Menæis.

(81) Ἄδαρες. Quorum frequens mentio in *Franciscis Annalibus*. Chronicon S. Vincentii de Vulturino, p. 692 : *A Cacano rege Avarorum, qui et Hunni dicuntur.*

(82) Ἀναστάσιον. Ita etiam Theophanes et Cedrenus, an. 7 Phocæ : at *Chronicon Alex.* an. 8 ejusdem Phocæ a militibus interemptum ait.

(83) Ἐτελεύτησε. Moritur Thomas Patr. 29 Martii anno 8 Phocæ. *Chronic. Alex.*

stupris volutaretur, et ebrius, et sævus, atque sanguinarius esset, in publico erat omnium ordinum odio. Itaque senatus et ipse dux Priscus legatos ad Heraclium mittunt, ejus Heraclii patrem, qui post imperio positus est, Africæ et Libyæ præfectum, orantes. ut se a tyrannide Phocæ vindicet. Erat Heraclio legatus Gregoras vir illustris; qui duo inita conspiratione suos filios contra tyrannum mittunt, Heraclius cum classe et magnis copiis militum Heraclium, Gregoras patricius Nicetam pedestri itinere, cum multis equitibus et magno exercitu: ea conditione, ut uter prior urbem occupasset, tyrannumque sustulisset, is imperio potiretur. His cognitis, Phocas Heraclii matrem, et sponsam Eudociam, principis ejusdem Africanii filiam, comprehensas monasterio inclusit. Cæterum Heraclius antevertit, et in Sophiarum portu appulit, commissaque pugna evasit superior, a Ijutante Prisco, qui præfecti honore fungebatur. Photius quoque unus ex illustribus, cujus uxorem tyrannus vi constupravit, regia cum multis militibus occupata, tyrannum solio deturbavit (nam ejus satellites desperata salute regia cesserant) direptaque purpura, pullam ei vestem induxit, et captivum Heraclio exhibuit. Qui cum ei dixisset: *Itane, miser, republicam administrasti?* Phocas ex desperatione respondit: *Tu vero melius eam administrabis?* Ob quod dictum iratus Heraclius, calcibus in eum insiluit, et castrari iussit. Alii eum statim occisum esse tradunt, alii manibus prius et pedibus amputatis, virilibus denique, ob lasciviam et multorum conjuges adulteratas, exsectis, postremo obtruncatum, et infelix cadaver in Bove crematum esse, ubi cæminis fuisse perhibetur æreus, forma bovis, Pergamo translatus, unde et loco nomen factum. Sunt et fratres ejus aliique necessarii interfecti. Phocæ igitur pessimi tyrannidis hic fuit exitus, cum 82 imperio per annos octo insultasset.

λείων ὑπανεχώρησαν) καὶ ἀποδύσας τὴν πορφυρίδα, φαῖαν ἐσθῆτα ἐνέδυσε, καὶ δέσμιον τῷ Ἡρακλίῳ παρέστησεν. Ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἐφη, Οὕτως, ἀθλίε (88), τὰ τῆς πόλεως διόκησας πράγματα; Καὶ ὁ Φωκᾶς ἀπονοεῖα κάτοχος ὢν ἀπεκρίνατο, Σὺ δὲ κρείττωρος μᾶλλον διοικήσεις αὐτά; Ὅργισθεὶς δὲ ὁ Ἡράκλειος· ἀδὲ ἐκαίῳ ἐνέθορε, καὶ ἐκτεμήθηαι προσέταξεν. Οἱ μὲν οὖν αὐτίκα αὐτὸν ἀναιρεθῆναι ἱστορήσαν, οἱ δὲ πρότερον αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἐκκοπήναι φασιν, εἶτα καὶ τὰ αἰδοῖα διὰ τὴν ἐκαίνου ἀσέλγειαν, καὶ οὐτὼ πολλῶν κατήσχυσε γαματὰς, καὶ οὕτω δὲ αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἐκκοπήναι, τὸ δὲ δούστηρον σῶμα καυθῆναι κατὰ τὸν Βοῦν, ἐνθα ἦν κάμινος, ὡς λέγεται, ἐκ χαλκοῦ κατεσκευασμένη, σχῆμα βοδὸς ἔχουσα, ἥπερ ἐκ Περγᾶμου κεκόμιστο, ἐξ ἧς καὶ ὁ τόπος ὠνόμαστο. Καὶ οἱ ἀδελφοὶ δὲ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἄλλοι τῶν φκετωμένων αὐτῷ ἀνηρέθησαν. Τῷ μὲν οὖν κακίστῳ Φωκᾷ τοιοῦτον τέλος τῆς τυραννίδος ἐγένετο, εἴη κατορησαμένη τῆς βασιλείας οὐκῶ.

XV. Heraclius autem a Sergio patriarcha coro-

ἀντιστήθη Σέργιος (84), τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας διάκονος. Τὴν δὲ θυγατέρα ὁ Φωκᾶς Δομνεντίαν Πρίσκῳ (85) τῷ στρατηλάτῃ συνέζευξε, καὶ μετὰ τοὺς γάμους ἱππικὸν ἀγῶνα ἔργον, ἐθέλατο σὺν ταῖς αὐτοῦ εἰκόσι (86), καὶ τοῦ Πρίσκου καὶ τῆς αὐτοῦ γυναϊκὸς τῆς Δομνεντίας ἱσταμένας εἰσένας, καὶ ἐκμανῆς γεγονῶς, ἀποτηθῆναι τοὺς δημόφρους ἐκέλευσε. Δεηθέντων δὲ τῶν δήμων, μόλις ἀφῆκεν αὐτούς. Ἐκ ταύτης οὖν τῆς αἰτίας ὁ Πρίσκος δεδωκῶς περὶ τῆ ζωῆ, ἅμα δὲ καὶ τὴν κατὰ πάντων τοῦ Φωκᾶ τυραννίδα μισῶν, ἐζήτησε καταλύσαι τὸν τύραννον. Ὡν δὲ ὁ Φωκᾶς γυναικομανῆς τε καὶ μέθυσος, καὶ ὤμδος καὶ αἰμοχαρῆς, ἐμισήθη παρὰ πάντων. Καὶ στρατηγούντος ἐν Ἀφρικῇ καὶ Αἰθιῶν Ἡρακλίῳ τοῦ πατρὸς τοῦ βασιλεύσαντος μετέπειτα Ἡρακλίου,

οἱ τῆς συγχλήτου καὶ αὐτὸς ὁ Πρίσκος; ὁ στρατηλάτης διεπίμπροτο πρὸς αὐτὸν, δεόμενοι ἀπαλλαγῆναι τῆς τυραννίδος Φωκᾶ. Ἦν δὲ τῷ εἰρημένῳ στρατηγῷ Ἡρακλίῳ ὑποστράτηγος Γρηγορὸς τις τῶν ἐπιστήμων. Οὗτοι γοῦν ἀμφω συμπνεύσαντες στέλλουσι κατὰ τοῦ τυράννου τοὺς ἰδίους υἱούς· ὁ μὲν Ἡράκλειος τὸν Ἡρακλίῳ πολλὰς ναυσὶ καὶ κληθεῖς στρατιωτῶν πλωζόμενον· ὁ δὲ πατρικίος Γρηγορὸς τὸν Νικήταν πεζοποροῦντα σὺν ἱππόταις πολλοῖς, καὶ πεζῇ στρατιᾷ, ἐπὶ συνθήκαις (87) τοῦ τὸν προκαταλαβόντα τὴν ὑπερκειμένην τῶν πόλεων, καὶ καθελόντα τὸν τύραννον, τῆς βασιλείας ἀξιωθῆσθαι. Ταῦτα μαθὼν ὁ Φωκᾶς, τὴν τοῦ Ἡρακλίου μητέρα, καὶ τὴν μνηστῆν Εὐδοκίαν, ἣν ἐξ Ἀφρικῆς ἐμνηστεύσατο, θυγατέρα οὖσαν τοῦ τῆς χώρας ἐκαίνης πρωτεύοντος, κατασχὼν κατέκλεισεν ἐν μονῇ. Προκατέλαβε τοίνυν Ἡράκλειος, καὶ προσώρμισε τῷ λιμένι τῶν Σοφῶν, καὶ μάχης συγκροτηθείσης· ὑπερέσχε τῶν τοῦ Φωκᾶ. Συνήργητο γὰρ καὶ ὑπὸ τοῦ Πρίσκου τὴν τοῦ ἐπάρχου τότε μετιέντος ἀρχὴν Φώτιος δὲ τῶν ἐπιφανῶν ὑπάρχων, οὗ τὴν γυναῖκα ὁ τύραννος βία ἐμολύευσεν, σὺν πλήθει στρατιωτῶν καταλαβὼν τὰ βασίλεια, κατέσπασε τοῦ θρόνου τὸν τύραννον (οἱ γὰρ περὶ αὐτὸν ἀπογόνους, τῶν βασιλείων ὑπανεχώρησαν) καὶ ἀποδύσας τὴν πορφυρίδα, φαῖαν ἐσθῆτα ἐνέδυσε, καὶ δέσμιον τῷ Ἡρακλίῳ παρέστησεν. Ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἐφη, Οὕτως, ἀθλίε (88), τὰ τῆς πόλεως διόκησας πράγματα; Καὶ ὁ Φωκᾶς ἀπονοεῖα κάτοχος ὢν ἀπεκρίνατο, Σὺ δὲ κρείττωρος μᾶλλον διοικήσεις αὐτά; Ὅργισθεὶς δὲ ὁ Ἡράκλειος· ἀδὲ ἐκαίῳ ἐνέθορε, καὶ ἐκτεμήθηαι προσέταξεν. Οἱ μὲν οὖν αὐτίκα αὐτὸν ἀναιρεθῆναι ἱστορήσαν, οἱ δὲ πρότερον αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἐκκοπήναι φασιν, εἶτα καὶ τὰ αἰδοῖα διὰ τὴν ἐκαίνου ἀσέλγειαν, καὶ οὐτὼ πολλῶν κατήσχυσε γαματὰς, καὶ οὕτω δὲ αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἐκκοπήναι, τὸ δὲ δούστηρον σῶμα καυθῆναι κατὰ τὸν Βοῦν, ἐνθα ἦν κάμινος, ὡς λέγεται, ἐκ χαλκοῦ κατεσκευασμένη, σχῆμα βοδὸς ἔχουσα, ἥπερ ἐκ Περγᾶμου κεκόμιστο, ἐξ ἧς καὶ ὁ τόπος ὠνόμαστο. Καὶ οἱ ἀδελφοὶ δὲ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἄλλοι τῶν φκετωμένων αὐτῷ ἀνηρέθησαν. Τῷ μὲν οὖν κακίστῳ Φωκᾷ τοιοῦτον τέλος τῆς τυραννίδος ἐγένετο, εἴη κατορησαμένη τῆς βασιλείας οὐκῶ.

IE. Ἡράκλειος δὲ, ὑπὸ Σεργίου τοῦ Πατριάρχου

Variae lectiones et notæ,

(84) Σέργιος. 22 Martii. Chron. Alex.

(85) Πρίσκῳ. Qui Crispus dicitur eidem Zonaræ in Heraclio, Nicephoro CP. et Cedreno. Vide Stemmata Byzantina.

(86) Εἰκόσι. Vide Nicephorum CP., Theophanem, Cedrenum, etc. Λαυράτας vocat ejusmodi imagines Theophanes an. 5 Phocæ. Ut vero ex in circum deducerentur, docet Chronicon Alexandrinum, p.

D 876, a candidatis scilicet, et cum cereis accensis, μετὰ κηραφίας, quomodo videre est etiam in Notitia utriusque imperii, ubi de præfectis prætoriorum.

(87) Ἐπὶ συνθήκαις. Nicephorus CP., Theophanes.

(88) Οὕτως ἀθλίε. Eadem habet Nicephorus CP.

στεφεί, αὐτίκα καὶ τὴν Εὐδοκίαν τὴν μνηστὴν ται- A
νισί, καὶ ἅμα τὰ τε βασιλεία στέφη καὶ τοὺς γαμη-
λίους στεφάνους ἐδέξαντο, ὥστε κατὰ τὴν αὐτὴν
ἡμέραν καὶ βασιλεῖς ἅμφω χρηματίσαι αὐτοὺς καὶ
νυμφίους. Οἱ δὲ γε Πέρσαι (89) τὴν ἔψαν κατέτρε-
χον, καὶ τὰς μὲν τῶν χωρῶν ὑφ' αὐτοὺς ἐποιοῦντο,
τὰς δὲ ἐληίζοντο, καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ στρατιὰ προσβάλ-
λουσα τούτοις ἤττητο καὶ διώλλυτο, βραχύνων τινῶν
περισωθέντων φυγῆ. Καὶ τὴν Εὐρώπην οἱ Ἄδαροι
καὶ οἱ Σκύθαι ἠρήμωσαν. Διδ' καὶ ἠπόρει ὁ βασιλεὺς
Ἡράκλειος δεῖ καὶ δράσει. Ἐπισκεψάμενος γὰρ τοὺς
στρατιωτικούς καταλόγους, πάνυ τούτους εὗρε βρα-
χεῖς, ἀπάντων σχεδὸν ἐν τοῖς πολέμοις ἀναλωθέντων.
Ἐκ γὰρ τῶν (90) ἐπὶ Μαυρικίου τὸν Φωκᾶν ἀναγο-
ρευσάντων εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀριθμουμένων, δύο
μόνοι στρατιῶται περιλειφθέντες εὗρεθῆσαν. Στρα-
τολογήσας οὖν Κρίσπον στρατηγὸν Καππαδοκίας προ-
βάλλεται, καὶ στέλλει τοῦτον ἐκεῖ. Γίνεται δὲ αὐτῷ
ἐκ τῆς Αὐγούστης Εὐδοκίας, ἣν καὶ Φαβίαν ὠνό-
μασε, θυγάτηρ Ἐπιφανίης. Ἐτα καὶ υἱὸς ἐτέχθη, ὁ
μικρὸς Ἡράκλειος καὶ νέος Κωνσταντίνος κληθεὶς,
καὶ ἅμφω δὲ τῷ πατρὶ βασιλικῶ διαδηματι τε-
ταινίωκε. Καὶ μετ' ὀλίγον ἡ γαμητὴ αὐτοῦ ἡ Αὐγού-
στα Εὐδοκία τὸν βίον ἀπέλιπεν. Ἐκπερομένου δὲ τοῦ
ταύτης νεκροῦ βασιλικῶς διὰ τῆς ἀγορᾶς, κόρη
εις (91) προκύπτουσα βάρβαρος, τυχαίως ἀπέπτωσε,
καὶ τὸ πύσμα εἰς τὴν κλίνην, δι' ἧς ἐξεφέρετο ἡ
Αὐγούστα, κατήνεκτο, καὶ συλληφθεῖσα ἡ κόρη
ἐκαύθη, προσενηχθεῖσα τῇ θανούσῃ λιάν οἰκτρὸν ἐπι-
τάφιον. Ὁ δὲ γε Ἡράκλειος ἔγημε Μαρτίαν τὴν C
ἀδελφόπαιδα, καὶ Αὐγούσταν αὐτὴν ἀνηγόρευσε. Τοῦ
μέντοι Χοσροῦ καὶ τῶν Περσῶν ἀκρατῶς φερομέ-
νων, καὶ πάντα λεηλατούντων, πρέσβεις (92) ὁ βασι-
λεὺς πρὸς αὐτὸν ἐστειλε, κόρον λαβεῖν ποτὲ τῆς τῶν
ἀνθρώπων φθορᾶς ἀξιών, καὶ σπείσασθαι ἐπὶ συν-
θήκαις ἐτησίων δασμῶν. Ὁ δὲ τὴν πρεσβείαν οὐ
προσέκατο. Πάλιν οὖν ἑτέρα στέλλεται πρεσβεία
πρὸς αὐτὸν εἰρήνην ἐξαίτουμένη. Ὁ δὲ Πέρσης ὑπερ-
ηφάνους καὶ βλασφήμους τὰς ἀποκρίσεις πεποίηκε,
λέγων μὴ ἂν ποτε φείσασθαι τῶν Χριστιανῶν, εἰ μὴ
τὸν ἐσταυρωμένον (93) ἀρνήσονται, καὶ σεβασθῶσι
τὸν ἦλιον. Ἀπογοῦσας οὖν τὴν εἰρήνην ὁ βασιλεὺς,
ἐπιστρατεύσας διενεστέτο κατὰ Περσῶν, διδ' καὶ
ἐτπευθε θέσθαι πρὸς τὸν Χαγάνον (94) σπονδᾶς, μὴ
ἀφιστάμενον τοῦ τὴν Θράκην ληίζεσθαι. Στεφλας D
τοῖνον πρὸς αὐτὸν, εἰρήνην ἤτει, καὶ ὁ βάρβαρος
οὐκ ἀνένευσεν. Ἡσθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς, ἐξῆλθε τῆς
πόλεως, καὶ ἐξω τοῦ Μακροῦ Τείχους ἠύλισατο
μετὰ τῆς βασιλικῆς πολυτελείας καὶ δορυφορίας,
καὶ χρημάτων πολλῶν, ἃ τῷ Χαγάνῳ δῶρα ἐκό-
μιζεν. Ὁ δὲ βάρβαρος ἀλογήσας τῶν ὀρκῶν τε καὶ
τῶν συνθηκῶν, ὤρμησε τὸν βασιλεῖα συσχεῖν. Ἄλλὰ

natus, statim etiam Eudociam sponsam diademata
ornat. Ita simul et imperatorias et nuptiales coro-
nas acceperunt, eodem die et, Imperatores et
sponsi appellati. At Persæ, Orientales provincias
incursantes, alias subegerant, alias prædabantur,
Romanæque legiones ab eis victæ cæsæque erant,
paucis fuga elapsis. Europam Scythæ et Avares
vastarant. Quæ res imperatorem animi dubium
reddebant. Nam in militaribus catalogis paucos
omnino reperiebat, pene omnibus bello absumptis.
Ex multis enim eorum millibus, qui sub Mauricio
Phocam imperatorem consalutarant, duo tantum
milites reliqui sunt inventi. Verum delectu acto,
Crispum cum imperio in Cappadociam mittit. Ex
Eudocia Augusta, quam et Fabiam nominavit,
B filiolam suscepit Epiphantiam. Deinde filium quo-
que Heraclium Juniozem, qui et minor Constanti-
nus dictus est, ambosque pueros diademate orna-
vit. Neque multo post conjux ejus moritur. Cujus
funus cum ornatu regio per forum efferretur,
puella quædam Barbara prospectans, sputum
imprudens in feretrum dejecit, ob quod factam
comprehensa et cremata imperatrici defunctæ infel-
liciter parentavit. Heraclius post eam, fratris sui
filiam Martinam ducit, atque Augustam salutat.
Cum autem Chosroes et Persæ impotenter grassan-
tes, omnia popularentur, imperator per legatos ab
eo petit, ut tandem interitu hominum satiatæ pa-
cem faceret, annuaque tributa acciperet. Ea lega-
tionem repudiata, mittit allam, et pacem petit. Cui
Persa superbe contumelioseque respondit, Se nun-
quam parsurum Christianis, nisi Crucifixum infi-
ciati, Solem adorarent. Imperator igitur pace de-
sperata bello Peras invadere constituit, et cum
Chagano, qui Thraciam continenter infestabat, pa-
cem propere facere: qua per legatos petita, Bar-
barus non abnuit. Ea re delectatus imperator,
urbem egressus, extra Longum Murum, cum regia
magnificentia et comitatu, stativa habuit, multaque
munera Chagano attulit. At Barbarus spreto jure-
jurando et fœdere, Heraclium comprehendere stu-
duit. Sed eo conatu **83** frustratus (nam ille jam
aufugerat), omne regium instrumentum et comita-
tum, pecuniam quoque et multa captivorum millia
diripuit, oïneque domum est reversus. Heraclius
igitur de novo per legatos, de perfidia ejus conque-
stus, pacem ab illo impetrat. Ille vero, regia urbe
digressus, Cæsaream, ubi Crispus dux agebat,
pervenit, eumque vel ægrotantem, vel morbum
simulantem invisit, de rebus gerendis cum eo de-
liberaturus. Sed negligenter ab eo excipitur. Nam
neque obviam progressus est, neque e lectulo sur-

Varie lectiones et notæ.

(89) *Οἱ δὲ γε Πέρσαι.* Niceph. CP. an. 616; Theophan. an. 2. Heracl.

(90) *Ἐκ γὰρ τῶν.* Theophan. an. 2 Heracl.

(91) *Κόρη τις.* Niceph. CP. an. 612 incendio damnatam, non consumptam tradit, cum sese subduxisset.

(92) *Πρέσβεις.* Niceph. CP. an. 616; Theophan. et Cedren. an. 4 Heracl.

(93) *Εἰ μὴ τὸν ἐσταυρωμένον.* Theophan. et Cedren. an. 8 Heracl.

(94) *Πρὸς τὸν Χαγάνον.* Niceph. CP. an. 619; Theophan. an. 9, 10.

rexit, in colloquijs etiam arrogantioribus verbis usus. Heraclius etsi quid ille ageret, intelligebat, et sui contemptum iniquo ferebat animo: tamen utrumque dissimulat. Interea ei nuntiatur, Augustam peperisse filium. Relictis igitur Crispo legionibus, ipse Byzantium redit. Nicetam Gregoræ patriici filium, urbem ingressum, honorifice exceptum, fratrem appellat. Est et Crispus ab expeditione reversus. Cum baptizandus esset imperatoris filius, senatu convocato, et patriarcha præsente, imperator eos qui aderant rogat: *Qua pœna dignus sit is, qui imperatori contumeliam fecerit?* Respondent illi: *Vita indignum esse, qui omnem clementiæ spem ultro ipse sibi præciderit.* Tum imperator, quid Crispus egisset, illo etiam præsente, commemorat. Inde ad eum conversus: *Qui te generum,* inquit, *non præstitisti, neque amicum unquam præstabis.* Clericum igitur eum fieri jussit. E Martina vero fratris filia duos suscepit filios, Fabium, quem et Heraclonam vocavit, et Davidem. Cum autem Chosroes omnia prædaretur et deleret, et Palesstina subacta, Hierosolyma quoque expugnasset: fertur infinita Christianorum multitudo esse interfecta. Nam Judæi, eos vili pretio commercati peremerunt, quorum summa fuisse memoratur ad nonaginta millia. Patriarcham autem sanctæ urbis, et prætoris crucis ligna, Persæ domum secum asportarunt. Imperator igitur cum exercitum hostibus parem non haberet, ac pecuniæ inopia laboraret: argentum et aurum ex Magna Ecclesia et alijs sacris ædibus mutuatus, nummos inde cudit, collectumque ex provincijs populum militari disciplina exercet, ac socios accersit. Et post festum 84 Paschatis, Sarbarum Chosroæ archisatrapam, cum magnis copiis contra Romanos missum, profligat, ejusque exercitum trucidat.

Μαρτίνης τῆς ἀνεψίδας αὐτοῦ ἔσχε δύο υἱούς, Φάβιον δὲ καὶ Δαβίδ τὸν λοιπὸν. Τοῦ δὲ Χοσρόου πάντα ληϊζομένου καὶ ἀφανίζοτος, ὅψ' αὐτὸν δὲ καὶ τὴν Παλαιστίνην πεποιηκός, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ πολιορκίᾳ ἔλόντος, λέγεται ἄπειρόν τι πλῆθος (2) ἀναίρεθῆναι Χριστιανῶν. Ἐξωνοούμενοι γὰρ αὐτοῦ εὐώνως οἱ Ἰουδαῖοι, ἐφόνευον, ὧν περὶ μυριάδας ἑννέα φασὶ συγχορυφῆσθαι τὸν ἀριθμὸν. Τὸν δὲ γε πατριάρχην τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, καὶ τὰ τίμια τοῦ σταυροῦ ξύλα οἱ Πέρσαι λαθόντες εἰς Περσίδα ἀπήγαγον. Ἀπορῶν οὖν ὁ βασιλεὺς ἀναλόγου τοῖς ἐναντίοις στρατευόμε-

Α τούτου μὲν ἐπέτευχεν (ἔρθη γὰρ ὁ αὐτοκράτωρ διαδράς) τὴν μέντοι βασιλικὴν ἅπασαν ἀποσκευὴν, καὶ τὴν δορυφορίαν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ χρήματα, καὶ δορυαυτῶν χιλιάδας (95) πολλὰς κατὰ πάσαν ὄδον εἰληφώς, ὑπέστρεψεν. Ἀθῆς οὖν ὁ Ἡράκλειος προσεβίαν ἔθετο πρὸς αὐτὸν, ἐπαγκάλων αὐτὸν ἀπιστίαν, καὶ πρὸς εἰρήνην αὐτὸν ἐπαρκόμενος· ὁ δὲ σπένδεται. Καὶ ὁ βασιλεὺς (96) τῆς βασιλευσύτης ἀκάρως τῶν πόλεων, ἀφίκετο εἰς Καισάρειαν, ἔνθα καὶ ὁ Κρίσπος ἦν στρατηγῶν, οὐ νοσῶντος, ἢ τοῦτο προσποιουμένου, πρὸς αὐτὸν ἀπῆει ὁ βασιλεὺς, ἐπισκεψόμενός τε καὶ βουλευσόμενος περὶ τῶν πρὸς κτίων. Ὁ δὲ αὐτὸν ὀλιγώρως ἐδέχετο, μὴτε πρῶπαντῶν, μὴτε μὴν τῆς κλίνης ἐξαισιτάμενος, κἀνταὶ ὀμίλαις ἀλαζονικώτερόν πως διακελιμῶς. Β Ἡράκλειος δὲ συνῆει μὲν τὸ γινόμενον, καὶ καταφρονούμενος ἤχθετο· ὑπεκρίνετο δὲ μὴτ' ἄχθεσθαι, μὴτε συνείναι τῆς ὀλιγορίας τοῦ Κρίσπου τῆς κατ' αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ ἀγγέλλεται αὐτῷ ἡ Αὐγούστα τεκοῦσα υἱόν. Καὶ τὰ μὲν στρατεύματα τῷ Κρίσπῳ καταλειπέι, αὐτὸς δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Τοῦ Νικητῆ (97) μέντοι τοῦ υἱοῦ τοῦ Γρηγοροῦ πατρικίου εἰσεληλυθότος εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλευσάν, ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ἐν τιμῇ μεγάλῃ πεποιητὸ ἀδελφὸν αὐτὸν ὀνομάζων. Ἐπανεξέσχε δὲ (98) καὶ ὁ Κρίσπος ἐκ τῆς στρατείας. Συλλόγου τοίνυν τῆς συγλήτου γενομένου, καὶ τοῦ πατριάρχου παρόντος, ὡς μέλλοντος βαπτίσει τὸν τοῦ βασιλέως υἱόν, φησὶ πρὸς τοὺς παρόντας ὁ βασιλεὺς, Ὁ ὄβριζων τὸν βασιλέα, τίνας ἐστὶν ἀξίως· οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, Οὐ ζῆν ἐστὶν ἀξίως, πάσης γὰρ φιλανθρωπίας ἑαυτὸν ἀνάξιον ἔθετο. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὰ παρὰ τοῦ Κρίσπου, κἀκείνου παρόντος, κατέλεγεν· εἶτα πρὸς ἐκεῖνον ἐπιστραφεὶς ἔφη, Ὅς γαμβρὸν (99) οὐκ ἐποίησας, οὐδὲ φίλον ἂν ποιήσεις ποτέ. Ἐκέλευσεν οὖν αὐτὸν κληρικὸν γενέσθαι (1). Ἐκ δὲ

С test dari sensus verhis ποιῆν γαμβρὸν, et φίλον, quomodo nos Galli vocem faire usurpamus: *Vous qui n'avez pu faire le genre, comment feriez-vous l'ami?* id est, *Qui te ut generum non præstitisti, quomodo te amicum præstabis?* Chronicon ms. Georgii Hamartoli: Γαμβρὸν οὐκ ἐποίησας, ταλαιπῶρε, καὶ πῶς ἂν φίλον ποιήσεις· εἶτα κληρικὸν αὐτὸν καταστήσας, ἐν τῇ μονῇ τῆς Χώρας περιώρτισεν, ἐν ἣ μετ' ὀλίγων τῶ πέρας τοῦ βίου ἐδέξατο. Post φίλον, addit cod. ms. ἀληθῆ.

(1) Κληρικὸν γενέσθαι. V. Decembr. an. 2 Heraclii (Chron. Alex.). In clericum igitur attomis Crispo, Heraclius milites ita est allocutus, Ὁ πατὴρ Κρίσπος ὑπουργὸς ὄμας ἕως τοῦ νῦν εἶχε, etc., ubi vox πατὴρ clericis convenit, non copiarum ducibus, uti vult vir magnus.

(2) Ἄπειρόν τι πλῆθος. Chron. Alexandr. an. 4 Heracl. Theophan. et Cedren. an. 5.

Vs iæ lectiones et notæ.

(95) Δορυαυτῶν χιλιάδας. Vide Niceph. CP.

(96) Καὶ ὁ βασιλεὺς. Niceph. CP. an. 611.

(97) Τοῦ Νικητῆ. Niceph. CP. an. 612.

(98) Ἐπανεξέσχε δὲ. Niceph. CP. an. 612.

(99) Ὅς γαμβρὸν. Nicephorus CP.: Ὁς γαμβρὸν οὐκ ἐποίησας, φίλον πῶς ἂν ποιήσεις. Ubi Petavius legendum censet, ut et apud Zonaram. εἰς, pro ὡς, vel ὅς. Ego vero apud Nicephorum vocem, δς, reponendam censuerim, uti apud Zonaram reperitur, cum per, εἰς, nulla possit elici constructio. Horum igitur verborum sensus est: *Qui affinem non fecisti, qua ratione amicum feceris?* Galli dicerent, *Vous qui n'avez pu faire un allié, comment feriez-vous un ami?* Ea enim est vis vocabuli γαμβρὸς, qua utuntur passim Byzantini scriptores pro eo qui per connubium affinitatem cum aliquo iniiit, quemadmodum Crispus cum Phoca. Proinde expraximus vocem ὄσα, quam in textum immiserat Wolfius, quæ abest ab omnibus mss. Sed et is po-

τος, πρὸς δὲ καὶ χορημάτων, ἀργυρον μὲν καὶ χρυσὸν ἰδανείσατο ἐκ τε τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν εὐαγῶν οἰκῶν, καὶ διὰ τούτων ἔκοψε νόμισμα. Λαὸν δ' ἐκ τῶν θεμάτων συνέλεγε, καὶ τούτους πρὸς πολεμικὴν ἐμπειρίαν ἐγύμναζε, καὶ συμμάχους προσεκαλέσατο. Ἐξελθὼν οὖν μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα τῆς πόλεως, καὶ προσβαλὼν Σαρβάρῳ (3) τῷ τοῦ Χοσρόου ἀρχιστρατῆρ, μετὰ βαρείας δυνάμεως κατὰ Ῥωμαίων σταλέντι, τρέπεται τούτον, καὶ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ συγκόπτει, καὶ μαχαίρας ἔργον ποιεῖ.

167. Ἐν τούτοις παρασπονδήσας ὁ Χαγάνος (4) ἅπλῃ ἐπέλθε τῇ Βυζαντίδι, καὶ πρὸ τοῦ τείχους αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἐστρατοπεδεύσαντο, θρούσαι σύμπαντα τὰ ἐκτὸς. Ὅθεν οἱ τε τῆς πόλεως, καὶ ὁ πατριάρχης καὶ ὁ πατριχίος ὁ Βῶνος (5) (τούτους γὰρ ἄμφω κηδεμόνας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου καταλείπει, καὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικητῆς) ἔτοιμασάμενοι πλῆθος ἀνδρῶν γενναίων κατὰ τῶν Βαρβάρων ἀφροντιστούντων, ὡς μὴ παρόντος στρατεύματος, ἀπροσδοκῆτως ἐξέπεμψαν, καὶ πολλὰς αὐτῶν χιλιάδας διέφθειραν (6). Οἱ δὲ γε περιλειφθέντες αἰσχροῦς φεύγοντες, ἐς ἥθην τὰ ἐαυτῶν ὑπενόστησαν. Ἡράκλειος δὲ πάλιν ἐτέρῳ σατράπῃ μετὰ τριάκοντα χιλιᾶδων κατ' αὐτοῦ πεμθέντι παρὰ Χοσρόου συμμίξας, καὶ τούτον ἐτρέψατο, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ σχεδόν τι πάντα ἀδὶ προέλασεν. Οἱ δὲ γε περιλειφθέντες, ὑποστρέψαντες, καὶ τὰ συμβεβηκότα τοῖς ὁμογενέσιν ἀπηγγελοῦντες, καὶ πρῶην διὰ μίσους ἄγοντες τὸν Χοσρόην, μᾶλλον αὐτοὺς μισεῖν αὐτὸν ἐξηρέθισαν. Ἡράκλειος δὲ καλεῖς τὴν ἐνδοτέρω Περσίᾳ εἰσέβαλε, καὶ τὰς τε πόλεις καθήρει, καὶ τὰ τεμένη τοῦ πυρός (7), αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ τιμωμένῳ παρ' αὐτοῖς συνδιέφθειρε. Μαθὼν δὲ ἀηρημένους οὗς ἔστειλε πραιοθευτὰς ὄργισθη, καὶ οὐκ ἐπιείθετο, ἀναιρῶν τε καὶ πυρπολῶν, καὶ κατα-

XVI. Interea Chaganus, rupto foedere, Byzantium aggreditur, castris ante moenia positis, et quidquid extra urbem erat, incendit. - Unde cives, et patriarcha, et Bonus patricius (eos enim ambos Heraclius discedens, filii sui Constantini curatores, et publicarum rerum administratores reliquerat) multos viros fortes, in Barbaros, ut absente exercitu, securos, ex improvviso immiserunt, eorumque multa millia occiderunt. Qui superfuere, turpi fuga se in suas sedes receperunt. Heraclius denuo alium quemdam satrapam cum triginta hominum millibus contra se missum a Chosroe, profligavit, et milites ejus pene omnes Orco demisit. Ejus exercitus reliquias reversæ domum, nuntiata clade, suos populares jam ante Chosroæ infensos, ad majus etiam tyranni odium concitarunt. Heraclius vero etiam in Persiam interiorem penetravit, urbes everit, templa una cum igne, qui ab illis colitur, delevit: cognitaque legatorum suorum caede iratus, ferro atque incendio in obvia omnia grassatus est. Quæ dum imperator agitaret, Chosroes Ctesiphontem confugit, delatoque Sarbaro archisatrapa, quasi cum Romanis colluderet, et ipsi conviciaretur, legatos illius scribit, ut Sarbarum tollat. Sed tabellario, in itinere a Romanis excepto,

Variae lectiones et notæ.

(3) Σαρβαρον. Niceph. CP. an. 615.

(4) Ὁ Χαγάνος. Totam hanc historiam præter Nicephorum Constantinopolit. an. 626: *Chronicon Alexandr.* an. 11 Heraclii, Theoph. an. 12, 13, 14, 15, etc., persringit anonymus scriptor in festum τῆς Ἀχαλίστου, editus a Combesisio, p. 808.

(5) Ὁ Βῶνος. Dignitate magister, cujus mortem ad 11 Maii anno 17 Heraclii refert *Chronicon Alexandrinum*. Vide Nicephor. Constantinopol. anno 622 et 626, et Theophanem, an. 12 Heraclii.

(6) Διέφθειραν. Victoriæ hanc contra Avars narrat præ cæteris Nicephorus Constantinopolit. in Heraclio, pag. 82, 1 edit. quam etiam attigit Georgius Pisides istius ætatis scriptor, in versibus iambicis: Εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν (α), quos hæcænis ineditos, ex cod. Reg. hic describemus. Εἰ φρικτὸν ἐν γῆ Θεοῦ ζητεῖς, θρόνον,

Ἰδὼν τὸν οἶκον θαύμασον τῆς Παρθένου.

Ἢ γὰρ φέρουσα τὸν Θεὸν ταῖς ἀγκάλαις,

Φέρει τὸν αὐτὸν εἰς τὸ τοῦτον σέβας.

Ἐνταῦθα τῆς γῆς οἱ κρατεῖν καταγένοι

Τὰ σκηπτρα πιστεύουσι τῆς νίκης ἔχειν.

Ἐνταῦθα πολλὰ κοσμικὰ περιστάσεις,

Ὁ Πατριάρχης ἀγρυπνῶν ἀνατρέπεται.

Οἱ Βάρβαροι δὲ ὑπερβάλλοντες τῇ πόλει,

Αὐτὴν στρατηγήσασαν ὡς εἶδον μόνον,

Ἐκαμψαν εὐθὺς τοῦ ἀκαμψῆς ἀχένας.

Ἄλλως.

Δεῖ γίνεσθαι δευτέραν Θεοῦ πύλην,

Τῆς Παρθένου τὸν οἶκον, ὡς καὶ τὸν τόκον,

(a) *Patrologia* tom. XCII, col. 1735 B.

C Κιθωτὸς ὄφθη τῆς πρὶν ἐνδοεστέρᾳ,

Ὅθι τὰς πλάκας φέρουσα τὰς θεογράφους,

Ἄλλ' αὐτὸν ἐνδὸν τὸν Θεὸν δεδωγμένην,

Ἐνταῦθα κρουνοὶ σαρκικῶν καθαρσιῶν

Καὶ ψυχικαὶ λυτρώσεις ἀγνοημάτων.

Ὅσαι γὰρ εἰσι προσβολαὶ παθημάτων,

Βλύζει τῶν αὐτῶν δωρεὰς τὸν θαυμάτων.

Ἐνταῦθα νικήσασα τοὺς ἐναντίους,

Ἀνέλεν αὐτοὺς ἀντιλόγγης εἰς ὕδωρ.

Τροπῆς γὰρ ἀλλοίωσιν οὐκ ἔχει μόνη

Θεὸν τεκοῦσα, καὶ κλοῦσα Βαρβάρου.

(7) Τεμένη τοῦ πυρός. Τὰ πυρεῖα. Nicephor.

Constantinopol. an. 625. Ναοὺς τοῦ πυρός, Theophanes an. 13 Heraclii. Joannes Tzetzes cap. 66.

Ἐπεὶ δὲ χρόνους πολεμῶν Ἡράκλειος τοῖς Πέρ-

σικαίων Περσίδα σύμπασαν, καὶ πυρπολῶν, καὶ

καίων,

D Καὶ τὸν πυρφόρον οὐρανὸν κατέκλυσεν ἐκείνον,

Σὺν τοῖς Χοσρόου σύμπασιν οἷς εἶπον ἀνακτῆροις,

Καὶ πῦρ Περσῶν κατέσβεσαν, ὅπερ εἰς σέβας εἶχον.

Ἐκ κερυννῶ μὲν ἀναφθὴν ὑπὸ Περσίως πάλαι,

Λυχνόκαϊας δὲ πυρσὸς τοῖς ἀειδιαδίχοις.

καὶ συνεχέσι δὲ πυρῶν, μεγάλας, λαθροτάταις,

Ἐπιμελῶς τηρούμενον μέχρι τότε χρόνον.

Ἰπ' Ἡρακλείου δὲ σθεσύν, μέγα πένθος Περσίδα.

Ὡς χρονικοὶ ταῦτα φησὶ, καὶ οὐν αὐτοῖ. Ηισίδης.

De Pyro vide observata a Brissonio lib. II, de

regno Persar.

ac Byzantium perducto, magistratus lectas litteras, una cum tabellario ad Sarbarum mittunt. Is lecta epistola, et Chosroæ sententia e tabellario cognita, aliam epistolam confingit, eamque convocatis tribunis et centurionibus recitandam curat. Unde illi iracundia inflammati, communi consilio se ad Romanorum imperatorem conferre statuerunt. Post hæc etiam aliud quiddam accidit ad Chosroæ interitum maturandum. Nam cum multos haberet liberos, rejecto natu maximo Siroe, alii tradere voluit regnum, nomine Merdasæ. Quo Siroes cognito, conciliatis sibi quibusdam satrapis, patrem invadit, eique in vincula conjecto, cum multum auri et pretiosarum gemmarum æceros **85** proposuisset: *Ob hæc, inquit, Romanos contra Persas concitasti, et mutuis cædibus et cladibus grassari coegisti. Frere igitur desideris tuis.* Deinde filium quoque illius Merdasam, cui regnum destinarat, cæterosque liberos in conspectu illius, ac tum demum ipsum quoque sustulit. Ita regno Persarum politus, legatos ad Heraclium mittit, Chosroæ interitum illi nuntians, paceque facta, omnes Romanos captivos dimittit, et venerabilia ligna salutaris crucis, et patriarcham Hierosolymitanum Zachariam illi restituit. Imperator vicissim Persis, qui a Romanis ienebantur, domum redeundi potestatem dedit. His sexennio peractis, et pretiosis lignis ipsoque patriarcha Hierosolyma restitutis, Heraclius anno septimo in regiam regressus, a senatu populoque Byzantino lætis acclamationibus, et cum plausu, splendidissime excipitur.

Ῥωμαίοις τοὺς Πέρσας ἐξεπολέμωσας καὶ ἀλλήλοις μάχεσθαι, καὶ διαφθεῖρεσθαι κατηγάκατος, ἀπόλαυε τοίνυν τῶν ἐσπετῶν σοι. Εἶτα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μερδασάν, ᾧ τὴν τῶν Περσῶν ἀπειρήθη ἀρχὴν, ἀνέτελε πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς ἄλλους παῖδας αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ πᾶσι κἀκείνῳ. Ἐγκρατῆς οὖν (11) τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς γεγωνῶς, διακέμπεται πρὸς Ἡράκλειον, τοῦ Κοσροῦ διελθρον αὐτῷ ἀναγγελιζόμενος, καὶ σπεισάμενος αὐτῷ, πάντα τοὺς ἐν Περσίδι αἰχμαλώτους Ῥωμαίους ἐλευθέρους ἀφῆκε, καὶ τὰ τίμια ξύλα τοῦ σωτηρίου σταυροῦ αὐτῷ ἀποδόδωκε, καὶ τὸν πατριάρχην τῆς Ἱερουσαλὴμ Ζαχαρίαν. Καὶ ὁ βασιλεὺς αὖθις πάντας τοὺς παρὰ Ῥωμαίων κατεχομένους Πέρσας ἀπέλθειν ἀφῆκε πρὸς τοὺς οἰκίους. Ταῦτα ἐν ἑξ ἔτεσιν ἀνύσας Ἡράκλειος, καὶ ἀποκαταστήσας τῇ Ἱερουσαλὴμ τὰ τίμια ξύλα, καὶ τὸν πατριάρχην αὐτὸν, τῷ ἐδόδωμ ἑπανήλθεν εἰς τὰ βασίλειον, μετ' εὐφημίας καὶ κρότων (12) δεχθεὶς καὶ λαμπρότητος, παρὰ τε τῆς γερουσίας καὶ τοῦ πλ.θ. οὗς τῆς πόλεως.

XVII. Cæterum, in reditu Jacobitarum catholicum, quem illi patriarcham nominant, Hierosolymis incusavit, ut qui Chalcedonense concilium improbare, neque duas naturas in Christo citra confusionem unitas confiteretur: quod si faceret, ac sententiam eamdem amplecteretur, se illum Antiochenæ Ecclesiæ patriarcham designaturum. At ille homo callidus, et dolis plenus, et concilium se approbare simulat, et duas naturas in Christo unitas se profiteri ait. Sed de voluntatibus et actio-

στρέφων τὰ ἐν ποσίν. Ὁ μόντοι Κοσρόης, τοῦ βασιλέως τὴν Περσίδα ληϊζομένου καὶ κατατρέχοντος, εἰς Κτησιφῶντα κατέφυγε. Διαβληθέντος δὲ πρὸς αὐτὸν τοῦ ἀρχιστρατῆρος Σαρδάρου, ὡς τὰ τῶν Ῥωμαίων φρονούντος, αὐτῷ δὲ λοιδορουμένου, ἐπιστέλλει τῷ ὑπαστρατῆγι αὐτοῦ τὸν Σάρδαρον ἀνελεῖν (8). Τοῦ δὲ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην κομίζοντος ἐν τῷ ἀπίεναί συλληφθέντος παρὰ Ῥωμαίων, καὶ ἀπαχθέντος εἰς τὸ Βυζάντιον, γίνετα: τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα οἱ τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικηταὶ στέλλουσι ταύτην, καὶ τὸν αὐτῆς κομιστὴν πρὸς τὸν Σάρδαρον· καὶ ὅς τὰ γεγραμμένα ἀναγνοὺς, καὶ τοῦ γραμματοφόρου πυθόμενος, καὶ μαθὼν τὴν γνώμην Κοσροῦ, ἑτέραν πλάττει ἐπιστολὴν κελεύουσαν αὐτὸν τε καὶ πολλοὺς ἑτέρους σατραπάτας καὶ χιλιάρχους ἀναρεθῆναι, καὶ τοὺς τοῦ στρατεύματος προβύχοντας. Παίθει δὲ καὶ τὸν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Κοσροῦ κομίσαντα λέγειν ὅτι παρὰ Κοσροῦ ταύτην ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν. Συναγαθῶν οὖν τοὺς τῶν ταγμάτων ἡγεμονεύοντας, ἐν ἐπηκόῳ πάντων τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνοσθῆναι πεποίηκε. Θυμοῦ τοίνυν πλησθέντες οἱ τῶν ταγμάτων ἐξάρχοντες, κοινῇ συνέθεντο τῷ βασιλεῖ προτελεῖν. Ἐπὶ τούτοις (9) καὶ ἑτέρον τι συμβέβηκεν, ὃ τὸν Κοσρόην διώλισε· παῖδας γὰρ ἔχων πολλοὺς, τὸν ἀπάντων πρεσβύτερον Σιρόην παραγκωνιζόμενος, ἠβουλήθη ἐιδόδοχον τῆς ἀρχῆς ἑταρον κοίτῃσασθαι, καλεούμενον Μερδασάν. Ὁ γνοὺς ὁ Σιρόης, καὶ τινὰς τῶν στρατῶν ὑποποιεσόμενος, ἐπιτίθεται τῷ πατρὶ, δετμί τε τούτου, καὶ χρυσὸν αὐτῷ πολὺν παρατίθησι, καὶ

κλίθων τῶν πολυτίμων σωρούς, *Διὰ ταῦτα* (10), λέγων, Ῥωμαίοις τοὺς Πέρσας ἐξεπολέμωσας καὶ ἀλλήλοις μάχεσθαι, καὶ διαφθεῖρεσθαι κατηγάκατος, ἀπόλαυε τοίνυν τῶν ἐσπετῶν σοι. Εἶτα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μερδασάν, ᾧ τὴν τῶν Περσῶν ἀπειρήθη ἀρχὴν, ἀνέτελε πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς ἄλλους παῖδας αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ πᾶσι κἀκείνῳ. Ἐγκρατῆς οὖν (11) τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς γεγωνῶς, διακέμπεται πρὸς Ἡράκλειον, τοῦ Κοσροῦ διελθρον αὐτῷ ἀναγγελιζόμενος, καὶ σπεισάμενος αὐτῷ, πάντα τοὺς ἐν Περσίδι αἰχμαλώτους Ῥωμαίους ἐλευθέρους ἀφῆκε, καὶ τὰ τίμια ξύλα τοῦ σωτηρίου σταυροῦ αὐτῷ ἀποδόδωκε, καὶ τὸν πατριάρχην τῆς Ἱερουσαλὴμ Ζαχαρίαν. Καὶ ὁ βασιλεὺς αὖθις πάντας τοὺς παρὰ Ῥωμαίων κατεχομένους Πέρσας ἀπέλθειν ἀφῆκε πρὸς τοὺς οἰκίους. Ταῦτα ἐν ἑξ ἔτεσιν ἀνύσας Ἡράκλειος, καὶ ἀποκαταστήσας τῇ Ἱερουσαλὴμ τὰ τίμια ξύλα, καὶ τὸν πατριάρχην αὐτὸν, τῷ ἐδόδωμ ἑπανήλθεν εἰς τὰ βασίλειον, μετ' εὐφημίας καὶ κρότων (12) δεχθεὶς καὶ λαμπρότητος, παρὰ τε τῆς γερουσίας καὶ τοῦ πλ.θ. οὗς τῆς πόλεως.

D 12'. Γενομένῳ δὲ τῷ βασιλεῖ Ἡρακλείῳ κατὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὃ τῶν Ἰακωβιτῶν καθολικῶς (13) προσεῖληλυθεν, ὃν ἐκεῖνοι πατριάρχην ὠνόμαζον. Τούτῳ τοίνυν ὁ βασιλεὺς αἰτίαν προσῆπτεν, ὅτι τὴν ἐν Καλκηδόνι μὴ δέχοιτο σύνοδον, μηδὲ δύο φύσεις ἐν Χριστῷ ἠνωμένας ὁμολογεῖ, λέγων ὡς εἰ γε τὴν σύνοδον δέξοιτο, καὶ δύο φύσεις ἠνωμένας ἀσυγχύτως ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ὁμολογήσει, ὁμῶδες αὐτὸν ἡγήσοιτο, καὶ τῆς Ἀντιοχείων Ἐκκλησίας πατριάρχην προβάλοιτο. Ὁ δὲ δεινὸς ὢν καὶ πονη-

Variæ lectiones et notæ.

(8) *Τὸν Σάρδαρον ἀνελεῖν.* At hæc facta fuerant ab Heraclio litteræ. Niceph. CP. an. 625.

(9) *Ἐπὶ τούτοις.* Niceph. CP. an. 628.

(10) *Διὰ ταῦτα.* Aliis verbis hæc recitat Nicephorus CP.

(11) *Ἐγκρατῆς οὖν.* Chronicon Alexandr. an. 18

Heracl. Nicephor. CP. an. 628.

(12) *Μετ' εὐφημίας καὶ κρότων.* Hunc apparatus Nicephorus CP. Theophanes et Cedren. an. 48 memorant.

(13) *Ὁ τῶν Ἰακωβιτῶν καθολικῶς.* Athanasius, Theoph. an. 20 Heracl.; Cedren. an. 25.

ρίας μεστέ, ἵνα μὴ ἀτευκτῆσθαι τῆς βασιλικῆς ὑποσχέσασθαι, τὴν τε σύνοδον ὑποκεκριμένως ἰδέξασθαι καὶ δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ λέγειν ἠνωμένας καθέσθαι. Περὶ δὲ γε τῶν θελημάτων καὶ τῶν ἐνεργειῶν ἐπυνοθάνετο, εἰ δὲ ταῦτα λέγειν χρεῶν, ἢ ἐνιαυτὰ τε καὶ μοναδικά; Ὁ δ' αὐτοκράτωρ γράφει περὶ τούτου ἐπὶ τοῦ ζητήματος πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως Σέργιον. Κάκεινος πάλαι τὰ τῆς Μονοθελητῶν πρεσβυῶν αἰρέσει, μίαν φυσικὴν θέλησιν καὶ μίαν ἐνεργειαν δεῖν δογματίζειν ἐπὶ Χριστοῦ, τῷ βασιλεῖ ἀνταπίστανται. Ἄλλὰ καὶ Κύρον (14) ἐρωτήσας τὸν Φάσιδος, τῷ Σεργίῳ εὐρηκεν ὁμογνώμονα. Τούτοις καὶ αὐτὸς ὀπαχθεὶς ὁ Ἡράκλειος, τῆς διέξεως γίνεται ταύτης, καὶ ἀνατροπὴν ποιεῖται θολερὰν παρὰ τῶν μεσθῶν, ἀλλ' οὐ ποιμένον ἐκείνων. Τοῦ Σωφρονίου (15) μέντοι τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀρχιερατεύοντος, τότε τοῦς ὑφ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς συναθροισάντος, καὶ συνδικτικῶς ἀποδείξαντος, τοῦς μίαν λέγοντας θέλησιν καὶ ἐνεργειαν ἐπὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, μίαν ἀντικρυς καὶ φύσιν κηρύττειν· σύμφηρον δὲ σχόντος ἐπὶ τούτῳ, καὶ τὸν θρόνον τῆς πρεσβυτείας Γῶμης διέποντα Ἰωάννην· ὁ βασιλεὺς πρόδοτος πρόγραμμα, μήτε ἐνιαυτὸν ἐνεργειαν, μήτε διέτην ἐν Χριστῷ δογματίζεσθαι. Ὁ καταγέλαστον οὐ τοῖς ἐρύθροισιν ἰδόκει μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς Σεθῆρου ὁμόφροσι. Σεργίῳ (16) δὲ τοῦ τὸν θρόνον ἔχοντος Κωνσταντινουπόλεως τὴν ζωὴν καταστρέψαντος, Πύρρῳ αὐτὸν διεδίδετο, τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ δεξάζων, καὶ τὰ Σεθῆρου καὶ Κύρου σέβων τε καὶ κυρῶν. Ὑποστρέφοντι δὲ τῷ βασιλεῖ τούτῳ ἐκ Περσίδος τροπαιοφόρῳ, πρόσσεισι Μωάμεθ (17) ὁ τῶν Σαρακηνῶν φύλαρχος, οὐκ ἐκ γένους τοῦ φύλαρχεῖν κληρωσάμενος (τῶν γὰρ ἀσήμεν ἐτύγχανεν ὦν) ἀλλὰ πονηρὰ τοῦτο κτησάμενος. Πάνη γὰρ ὦν παρὰ τινι γυναικὶ ὀροφύλῳ πλουσίᾳ χήρᾳ ἰθὺτευεν, ἣν ἔγημε, γοητείας ὀπαγαγῶν εἰς ἔρωτα αὐτοῦ. Ἐπιληψίας δὲ νοσήματι συνεχόμενος, καὶ κατὰ καιροῦς αὐτῷ τοῦ πάθους πρᾶσθαι, πίπτων καὶ τῶν φρενῶν ἐξιστάμενος, ἀθυμίας αἰτίας τῆ αὐτοῦ κυρία καὶ γαμετῆ καὶ αἰσχύνης γίνετο. Ὁ δὲ αὐτὸς τε πονηρὸς ὦν, καὶ τινι δὲ μοναχῷ πονηροτέρῳ αὐτοῦ ἐντετυχηκῶς, διὰ καχοπιστίαν φυγαθευθέντι τῆς Βυζαντιδοῦ, καὶ παρ' αὐτοῦ διδασχθεὶς, ἔλεγε τῆ γυναικὶ τὸν Γαβριὴλ τὸν ἀρχάγγελον οὐρανῶθεν αὐτῷ φοιτῶντα, θεῖά τινα μυστῆρα καὶ ἀπόρρητα, μὴ φέρειν δὲ τὴν τούτου θέαν, καὶ διὰ τούτο ἰλιγγίαν καὶ φόβον συνέχεσθαι καὶ πρὸς γῆν κατακλίεσθαι. Ταῦτα δ' εἶχεν αὐτῷ συμμαρτυροῦντα καὶ τὸν μοναχὸν ἐκείνον τὸν δόλιον, καὶ τῆ γυναικὶ λέγοντα δεῖ ὡς ἀληθῶς πᾶσι τοῖς προφήταις οὗτος ὁ Γαβριὴλ ἐπιπέμπεται. Ἐντεῦθεν ἡ γυνὴ ἀπροσευαζομένη τὸ δνειδος, ἐγκουχωμένη δὲ μάλλον ὡς συνοικοῦσα προφήτη, τὸν λόγον τούτον εἰς τὰς λοι-

hibus percontatur, utrum eas duplices an vno unas et singulas dici fas sit? Eam quæstionem imperator ad Sergium patriarcham Constantinopolitanum scribit. Qui cum pridem Monothelitarum hæresim probaret, unam naturalem voluntatem, et unam actionem in Christo statuendam esse imperatori rescribit. Rogato Cyro Phasidis episcopo, eum quoque idem sentire cum Sergio intelligit. Quorum auctoritate motus Heraclius, et ipse eandem opinionem amplectitur, et turbidam aquam bibit in illis non pastoribus, sed mercenariis exhibitam. Verum cum sanctus Sophronius tum summo sacerdotio fungens Hierosolymis, subjectis sibi sacerdotibus convocatis, per concilii modum demonstrasset: qui unam in duobus Christi naturis voluntatem atque actionem affirmarent, eos palam unam quoque naturam statuere, eique Joannes papa Romanus assensus esset, imperator edictum proponit: Neque singularem, neque hærariam in Christo actionem, esse asserendam. Id edictum non orthodoxis tantum, sed Severi etiam sectatoribus, ridiculum visum. Sergio patriarchæ Constantinopolitano defuncto, Pyrrhus ejusdem opinionis successit, sententiæ Cyri et Severi et admirator et approbator. In eodem triumphali ex Persia reditu, Moameus Saracenorum princeps imperatorem convenit. Et principatus non ex nobilitate generis contigerat. Nam cum pauper esset, locupletis cuidam viduæ mercede servierat, quam præstigiis quibusdam in amorem sui pellectam, uxorem duxerat. Sed quia comitiali morbo laborabat, et ex intervallis impetu illius mali prostratus, mente alienabatur: dominæ suæ uxorique et mœrori et pudori fuit. Cæcærum homo improbus, monachum se nequiorum nactus, ob perversam religionem Byzantio exactum: illius instinctu, uxori ait archangelum Gabrielem de cælo ad se descendentem, divina quædam arcanaque sibi revelare: cujus conspectum quia ferre non possit, se oborta ex metu vertigine, humi procumbere. Ea verba testimonio dolosi monachi confirmabantur, qui mulieri dicebat, omnino Gabrielem ad omnes prophetas mitti solere. Ex eo mulier, abolito dedecore, ac potius prophetæ conjugio glorians, fabulam istam inter cæteras mulieres spargit. Sic impurus ille apud suos populares, prophetæ nomen consecutus, et uxoris mortuæ hæreditate locupletatus, Ismaeliticæ gentis princeps, doctor et legislator est habitus, cum alios verbis seduxisset, alios imperium detrectantes stricto gladio sibi cedere cogisset: jam enim manum non contemnendam fecerat. Is igitur ex Æthiopia progressus imperatorem convenit, et regionem ad habitandum petitam accepit. Cumque omnes populares suos

Variae lectiones et notæ.

(14) Κύρον. Φάσιδος ἐπίσκοπον. Theoph.

(15) Τοῦ Σωφρονίου. Theophan. an. 20 Heracl.

(16) Σεργίου. Niceph. CP. sub indicti. 12.

(17) Μωάμεθ. Theophanes an. 12, 21 Heracl. Cedren. an. 21.

ad hunc modum deceptos subegisset, Syriam direptionibus vexavit, et multas Romanorum provincias evastavit. Ex eo tempore gens Ismaelitarum Romanorum terram incursare et prædari nunquam destitit. Heraclius autem ita, uti exposui, in sciam Monothelitarum devolutus, aqua intercute laborare cœpit. Fertur etiam **87** iniquine sursum converso faciem suam permixxisse, nisi urina, tabella imo ventri opposita, averteretur. Id ei accidisse creditum ob incestum cum fratris filia coitum. Mortuus est, cum annos triginta unum Romano imperio præfuisset.

καὶ ὑπ' αὐτὸν ποιησάμενος, τὴν τε Συρίαν (18) κατέδραμε καὶ ἐληίστατο, καὶ τῶν Ῥωμαίων (19) χώρας πολλὰς ἐξέπύρηνε, καὶ ἐκ τότε οὐκ ἐπαύσατο τὸ τῶν Ἰσμηλιτῶν γένος τὴν Ῥωμαίων ἀπασαν τὴν κατατρέχον καὶ ληϊζόμενον. Ἡράκλειος δὲ, ὡς εἴρηται, εἰς τὴν τῶν Μονοθελιτῶν ἐκκλισθεὶς αἰρεσιν, νόσφ περιπίπτει ὑδαρικῇ. Λέγεται δὲ καὶ τὸ αἰδοῖον αὐτοῦ στραφόμενον, ἀνω τὸ ὄφρον πέμπειν, καὶ εἰ μὴ σάνις ἐν τῷ ἔρω αὐτοῦ ἐτίθετο, κατὰ τὸ προσώπου αὐτοῦ ἐκκρινόμενον ἀνεδίδοτο. Ὁ συμβαίνειν ἰδοῦσι, διὰ τὴν ἐκθεσμον μὲν τῆς ἀδελφοπάιδος. Θνήσκει γοῦν ὁ βασιλεὺς οὗτος· τριάκοντον ἔφ' ἐνὶ χρόνον ἀνῶν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων.

XVIII. Imperium autem et summa potestas ad ejus filium Constantinum successionem devenit: quo non diu est lætatus. Nam cum unum regnasset annum, veneno periit, a Martina noverca, eademque patrueli, temperato. Uxorem habuit Gregoriam, Nicetæ patricii filiam, e qua Constantem suscepit. De religione recte sensit, paterni imperii duntaxat, non item perversæ opinionis hæres. Qua de causa, Pyrrhus etiam patriarcha, conscius fuisse insidiarum putatur. Constantino ita defuncto, Martina cum filio Heraclona imperium sibi vindicabat, quo et ipsi cito exciderunt. Nam ob Constantini patricii

ἅπας γυναῖκας προήνεγκε, καὶ οὕτως ὄνομα προφήτου παρὰ τῆς ὁμοφύλου ὁ μισαρὸς ἐκείνος ἐκτήσατο. Θανούσης δὲ τῆς γυναίκος ἐκείνης, τῶν ἐκείνης κληρονόμος γενόμενος καὶ Φύλαρχος καὶ διδάσκαλος καὶ νομοθέτης τοῦ ἔθνους τῶν Ἰσμηλιτῶν ἐχηρημάτισε, τοὺς μὲν λόγους ἀπατῶν, ταῖς δὲ μὴ εὐχερῶς αὐτῷ πειθομένους τὸ ξίφος ἀνατείνόμενος, καὶ ὑποκλίνεσθαι οἱ ἐκβιάζόμενος. Ἦδη γὰρ καὶ χεῖρα περὶ αὐτὸν συνήγαγεν ἰκανήν. Οὕτως οὖν ἐκ τῆς Αἰθιοπίας προσιὼν προσήλθεν τῷ βασιλεῖ, χώραν αὐτῶν εἰς κατοίκησιν, καὶ ἐλιθεν. Ὅν δ' εἴρηται τρόπον τὸ ἔθνος ἅπαν κατασοφισάμενος.

Β Η'. Μεταβαίνει (20) δὲ ἡ αὐταρχία πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον, ἧς βραχὺ τι ἀπέωατο. Ἐνα γὰρ μοναρχήσας ἐνιαυτὸν φαρμάκῳ διώλετο, παρὰ Μαρτίνης αὐτῷ κερασθέντι τῆς μητρικῆς τε αὐτοῦ καὶ ἐξαδέλφης αὐτοῦ ᾧ γυνὴ συνώκιστο Γρηγορία (21) θυγάτηρ τοῦ πατρικίου Νικήτα, ἐξ ἧς υἱὸς αὐτῷ Κώνστας ἐγένετο. Ἦν δὲ ὁ Κωνσταντῖνος (22) περὶ τὴν πίστιν ὀρθὸς, τὴν βασιλείαν πατρὸθεν διαδεξάμενος, οὐ μόνον τὴν κακὸδοξον. Αὐτὸ λέγεται τῆς κατ' ἐκεῖνον ἐπιβουλῆς, καὶ τὸν Πύρρον συμμετέχειν τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρόεδρον. Τούτου δὲ οὕτω τὸν βίον καταλύσαντος, Μαρτίνα σὺν τῷ

Variae lectiones et notæ.

(18) *Τὴν τε Συρίαν*. Quando primum Saraceni Mahumeto duce Romanorum provincias incursare cœperint, docet Stephanus Mathematicus apud Constantinum Porph. *De Adm. Imp.* cap. 16.

(19) *Καὶ τῶν Ῥωμαίων*. Huc referri debent quæ habet scriptor *Chronici Orientalis* in Benjamino Patr. Alexandrino: *Heraclius autem imperator in somnio vidit quendam sibi dicentem: Futurum est ut gens quædam circumcisa te invadat, superet, et tui partem occupet imperii: qui Judæos hos esse ratus est. Quamobrem omnes Judæos et Samaritanos qui in imperio ejus erant, baptisari jussit. Sed non multo post apparuerunt Muslæmani, quamobrem Heraclius omnes suos collegit exercitus ab Ægypto usque Asuanem, et tributum appendit Muslæmanis octo annis, donec exhausti sunt omnes ejus thesauri. Qua quidem tempestate, anno scilicet 21, seu ut alii volunt anno 18 Heraclii, Antiochia in eorum potestatem venit, quod et tradit Aythonus in *Hist. Orient.* cap. 15: *Anno Dom. 652 maledictum semen perfidi Mahumeti regnum Syriæ introivit, et Saraceni expugnantibus Damasci opulentissimam civitatem, de manibus Græcorum, qui illam longo tempore tenuerant, abstulerunt, et postea in brevi tempore totum regnum Syriæ occupaverunt. Postea vero obsederunt magnam Antiochiæ civitatem, in qua Græci illo tempore morabantur. Imperator Heraclius Augustus Romanum administrans imperium hoc audiens misit magnum subsidium Græcis, ut civitatem lucrentur a perfidis Saracenis: et dum gentes imperatoris Heraclii ad quamdam plantiam pervenissent, quam Possene nominant, Saracenicæ ex opposito venientes, cum eis bellum crudelissimum inierunt. Magna fuit quidem altercatio inter eos, sed obtinuerunt finaliter Aqareni, et in illo conflictu bellatorum innumerabilis cecidit multitudo, et usque nunc apparent ibi ossa cadaverum in maxima quantitate. Unde accidit quod Græci qui in civitate debebant, nimio pavore perterriti, ipsam civitatem Antiochiæ Sarracenis cum certis pactis et conventionibus reddiderunt.* Deinde ut Ciliciam, Paphlagoniam, Lycaniam, et alias Asiæ provincias invaserint Saraceni, narrat. Adde Nicephor. Constantinopolit. pag. 69, 1 edit. Cedren. p. 429; Siegelert. anno 640, etc.*

(20) *Μεταβαίνει*. Aliis verbis tres codd. Regii: Ἡ δὲ βασιλεία καὶ τὰ τῆς αὐταρχίας εἰς τὸν Κωνσταντῖνον μεταβέβηκε, τὴν δὲ Ῥωμαίων ἡγεμονίαν πρόθεν διαδεξάμενος, etc. Cod. alius: Ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, καὶ μεταβαίνει ἡ αὐταρχία πρὸς τὸν υἱὸν, etc. Sic in verbis servato sensu variant interdum codices.

(21) *Γρηγορία*. Anastasiam vocat Chronicon ms. ab Adamo ad Leonem. Phil. in eodem Constantino: Οὗτος φαρμακεῖται ὑπὸ τῆς ἰδίας μητρικῆς Μαρτίνης, καταλιπὼν τὸν υἱὸν Κωνσταντῖνον ἐπὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῷ ναφῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν τῷ ἱερῷ Ἰουστινιανοῦ γυνὴ δὲ τοῦ Ἀναστασία, ἣ καὶ μετὰ τὴν αὐτῆς τελευταίην συνετάφη τῷ ἀνδρὶ. His consentit Cedrenus. Vide conjecturam nostram in *Familiiis Augustis Byzantinis*.

(22) *Κωνσταντῖνος*. Quem et Heraclionam cognominatum scribit Georgius Hamartolus in Chron. ius. μετὰ δὲ Ἡράκλειον, ἑβασίλευσε ὁ Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ λεγόμενος Ἡρακλειωνᾶς, μονοθελητῆς καὶ αὐτὸς.

Ἡρακλωνῶ τῷ παιδί τῆς βασιλείας ἀντέσχοντο· ἄλλα καὶ οὗτοι (23) ταχέως τῆς ἀρχῆς ἐκπετώ-
 κασι. Μισθθεΐσα γὰρ ἡ Μαρτίνα παρὰ τῆς γερου-
 σίας διὰ τὸν φόνον τοῦ Κωνσταντίνου, κατασπᾶται
 μὲν τῶν βασιλείων, ἐπαναστάσης αὐτῇ τῆς συγκλή-
 τού. Ἐκτέμνεται δὲ τὴν γλῶτταν αὐτῆ, τὴν βίνα δὲ
 καταψήφίζεται, ἀρξάντων..... Καὶ ὁ Πύρρος τῆς

19. Ἐντεῦθεν εἰς μὲν τὸν βασιλεῖον θρόνον Κών-
 στας, ὁ ἔργονος Ἡρακλείου, υἱὸς δὲ τοῦ Κωνσταν-
 τίνου παρὰ τῆς συγκλήτου καθίζεται· εἰς δὲ τὸν
 ἀρχιερατικὸν Παῦλος ἀντικαθίσταται. Καὶ οὗτος δὲ
 περὶ τὴν πίστιν ὠμογνωμόνιος τοῖς πρὸ αὐτοῦ, Σεργί-
 ω καὶ Πύρρῳ δηλαδὴ. Ὁ γοῦν αὐτοκράτωρ Κών-
 στας τάλλα μὲν οὐκ ἀχρεῖος γέγονε βασιλεὺς, περὶ
 δὲ τὴν σέβας τῷ πάπῳ ὠμολοῦτο. Καὶ οὗτος γὰρ τὴν
 τῶν Μονοθελητῶν ἐπρέσθευσεν αἴρεσιν. Διὰ τὸν τε
 σοφώτατον ἄνδρα καὶ θεϊκώτατον τὸν μέγιστον Μάξι-
 μον καὶ τοὺς αὐτοῦ φοιτητὰς ἀμφὼ ἐκόλασεν ἀπη-
 νίστατα, καὶ Μαρτίνον τὸν ἀγιώτατον πάπῳ τῆς
 Ῥώμης ὑπερορίᾳ κατέκρινεν, ἐν ἧ καὶ ἀπέθανεν.
 Ὅς σὺν τῷ ἀοιδίμῳ πατρὶ Μαρξίμῳ παραγενομένῳ
 ἐν Ῥώμῃ, σύνοδον ἀθροίσας ἀρχιερίων, ἀναθέματι
 τοῖς τὰ τῶν Μονοθελητῶν φρονούντας ἐπέβαλε, καὶ
 ἄλλους δὲ πολλοὺς τῶν ὀρθοδόξων ὁ Κώνστας ἐτιμω-
 ρήσατο, μὴ θελήσαντας ὑποκύψαι τῷ αὐτοῦ Μονο-
 θελήτῳ θελήματι. Ἦδη δὲ τῶν Σαρακηνῶν μέγα
 δεδυνημένῳ, καὶ πολλὰς τῶν Ῥωμαίων ὑποφύρων
 χώρας καὶ νήσους, σφετερισσάμενων, ὁ τούτων ἀρχι-
 γὰρ Μαβίας πολεμιστηρίας πλείεστας νῆας πηξάμε-
 νος, ἐπιθέσθαι διεμελέτα τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ.
 Ὅπερ ὁ Κώνστας μαθὼν καὶ αὐτὸς στόλον ἐτοιμά-
 σας εἰς τὸ τῆς Λυκίας κατῆρε νεώριον, ὀνομαζόμε-
 νον Φοίνικα (24)· οὗ γενομένου καὶ τῶν Ἀγαρη-
 νῶν, ναυμάχια τῇ ἐξῆς γενήσεσθαι ἐμελλεν. Ὅρξ
 γοῦν ὁ βασιλεὺς κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἐνόηκεν
 ὅτι ἐν Θεσσαλονίκῃ ἦν. Ὁ τῶν λογίων τιμὴ κοινωσά-
 μενος, ἤκουσεν ἤττης εἶναι τὸ ὄναρ δηλωτικόν,
 Ἄλλω θὲς τὴν νύκτα, δηλοῦν δὲ καὶ γέγονε. Ναυ-
 μάχιας γὰρ γενομένης, ὑπέρεσχον οἱ ἀντιπόμενοι,
 καὶ τοσοῦτος γέγονε φόνος Ῥωμαίων ὡς ἐκ τοῦ αἵ-
 ματος πορφυρωθῆναι τὴν θάλασσαν· ὁ δὲ βασιλεὺς,
 ἐσθῆτα φαύλην ἐνδύς, καὶ εἰς πλοῖον ἐμπεθεγκῶς τὸ
 παρατυχόν, μετὰ τινῶν ὀλίγων διέδρα, καὶ εἰς τὸ
 Βυζάντιον διασέσωστο. Οἱ Ἀγαρηνοὶ δὲ, μηδενὸς ἔτι
 αὐτοῖς ἐναντιούμενου, ἐμόσε κατὰ πάντων ἐχώρουν.
 Τότε καὶ τὴν νῆσον Ῥόδον ὑφ' αὐτοῦς ποιησάμε-
 νοι, τὴν ἐν αὐτῇ περιπυστον Κολοσσὸν (25) καθῆ-

A diu senatui invisā, per seditionem regio solio
 avulsa est, ipsique lingua exsecta: Heraclonæ vero
 decenni adhuc, nasus præcisus et uterque a se-
 natu relegantur, cum regnassent.... Pyrrhus item
 Ecclesia ejectus, exsulare jubetur.

ὁ Ἡρακλωνῶς ἔτι δεκῆτης ὢν, καὶ ἀμφοῖν ὑπερορίᾳ
 Ἐκκλησίας ἐκβάλλεται, καὶ φυγὴν κατακρίνεται.

XIX. Deinde Constans Heraclii nepos, Constā-
 tini filius in regnum, Paulus in pontificium solium
 collocatur. Qui Paulus et ipse ejusdem cum Sergio
 et Pyrrho opinionis fuit. Ipse quoque Constans,
 aliis quidem in rebus, non inutiliter administravit
 imperium, sed in religione avum imitatus, Mono-
 thelitarum sectam est sectatus. Qua de causa
 Maximum, vere suo nomini respondentem, virum
 doctissimum et sanctissimum, et ambos ejus dis-
 cipulos, crudelissimo supplicio affecit, ac Marti-
 num sanctissimum papam Romanum in exsilium
 egit, in quo et mortuus est. Nam is cum sancto
 Maximo Romam profecto, coacto pr morum sa-
 cerdotum concilio, anathemate notarat Monothe-
 litarum assensores. Alios quoque complures, Con-
 stans unice voluntati suæ refragantes, pœnis
 affecit. Cum autem jam Saraceni magnam adepti
 potentiam, multas provincias Romanis tributarias
 et insulas occupassent, dux eorum Mabias bellicis
 navibus ædificatis, Romanum imperium invadere
 cogitabat. Quo Constans intellecto, et ipse classe
 comparata in Phœnice 88 Lyciæ portu appulit.
 Quo cum et Agareni venissent, ac pugna postridie
 committenda esset: ea nocte imperator in somnis
 se Thessaloniciæ esse videt. Eo somnio conjector
 cladem illi portendi dixit, quod θὲς ἄλλῃ νύκτῃ
 significaret, alteri victoriam tribuendam: idque
 accidit. Commisso enim prælio, hostes superiores
 evasere, tanta Romanorum cæde edita, ut mare
 illorum sanguine purpurasceret, et Constans vili
 veste indutus, fortuito navigio conscenso, cum
 pœucis Byzantium evaderet. Agareni vero jam
 obsidente nemine, invadebant omnia. Tunc etiam
 Rhodo insula subacta, celebratum in ea Colossum
 demoliti sunt, cujus æs Judæus quidam mercatus,
 cœcccc camelis fertur asportasse. Cæterum Agare-
 norum audacia, qua Romanos lacessebant, aliquan-
 tisper nonnihil est repressa, orta inter eos de duce
 exercitus controversia, aliis Mabiam, aliis Alimum
 Muchumeli generum præferentibus, ac bienni

Variae lectiones et notæ.

(23) Ἄλλα τῷ οὗτοι. In codd. mss. ἄλλα καὶ
 οὗτοι τάχιστα.

(24) Φοίνικα. Istius portus videtur meminisse
 Colinus in Orig. Constantinopol. II. 112.

(25) Περιπυστον Κολοσσον. Eudoxia Macremho-
 litissa uxor Diogenis Romani in Ioniis mss. Ἡ Ῥόδος
 ἄλλα τε εἶχε θαυμαστά, καὶ τὸν τοῦ Ἡλίου δὲ
 κολοσσον, Ἄρρητος ἔργον, ἀνδρὸς Λιυδίου· ἡ δὲ
 πόλις ἐν Ῥόδῳ· Κερκάρου τοῦ Ἡλίου καὶ Κυθῆπης
 τῆς Ὀρχίμου θυγατρὸς κτίσμα, πῆξιον ἐβδομη-
 κοντα· καὶ ἦν καὶ αὐτὴ ἐν τῶν ἐπὶ Θεσπιάτων.

PATROL. GR. CXXXIV.

Ἐπὶ Σελεύκου καὶ γὰρ τοῦ Νικάνορος οἱ Ῥόδοι,
 θαλασσοκρατήσαντες, ἀνέστησαν τοῦτον τὸν χαλκοῦν
 ἀνδριάντα· ὃν διὰ τὸ μέγεθος ἐκάλεσαν κολοσσόν,
 ἀφ' οὗ καὶ αὐτοὶ Κολοσσαεῖς ὀνομάσθησαν ὡς ἐκ
 μεγάλου παραστήμου. Ἐπὶ δὲ Κωνσταντῶς ἐγγόνου
 Ἡρακλείου οἱ Σαρακηνοὶ τὴν Ἁγίαν γῆν πᾶσαν,
 καὶ Λαμασκὸν, καὶ τὴν χώραν πᾶσαν τῆς Φοινίκης
 κατέσχον· ἐπεὶ οὖν περικρατεῖς γενομένοι τῆς
 ἁγίας γῆς ἐκείνης, καὶ σφόδρα πλεονάσαντες καὶ
 περισχύσαντες, ἐξήπλιε πλεία πάμπαντα Μανίας
 ὁ τούτων ἀρχηγός, καὶ τὴν Ῥόδον καταλάβων, τὴν

indulcias cum Romanis tributa pollicitis fecerunt. Sub Constante multæ Romanorum provinciæ terræ motu ventorumque procellis, quæ multa ædificia dejecere, afflictæ sunt. Patriarcha Paulo cum XII annos Ecclesiæ nefarie præfuisset, mortuo, Pyrrhus duodecimo anno imperii Constantis in sedem urbis pastoralem revocatur. Nam cum, ut dictum est, Ecclesia exeidisset, Romam profectus, et a sancto Maximo pravæ opinionis convictus: se deseruisse Monothelitarum opinionem simulat, libellumque de fide sua papæ petenti offert, a quo approbatus est. Inde, clam Ravennam digressus, hæresim celare non potuit. Quo papa comperto, convocatis suis episcopis, cum penitus condemnat. Igitur denuo sede Constantinopolitana per menses quatuor positus, moritur. Ei succedit Petrus, et ipse a prioribus non dissentiens, quo post annos XII mortuo, Thomas veræ sententiæ defensor orthodoxis præfuit, qui post annos duos et menses septem mortuus, Joannem habuit successorem. Verum Constans ob cæsum fratrem Theodosium, et admissa in papam Martinum et illustrem Maximum facinora, civibus se invisum esse cernens, in Siciliam profectus, circa Syracusas vitam agit, atque imperium etiam Romam veterem **89** transferre voluit. Dicebat enim, plus honoris deberi matribus quam filiabus. Eaque de causa, imperatricem et tres filios suos, Constantinum, Heraclium et Tiberium ad se accersivit. Sed quominus abirent, vel a cognatis retenti, vel ab urbana multitudine prohibiti fuerunt. Cum autem sex annos in Sicilia vixisset, inde non rediit, sed inter lavandum per insidias est occisus, capiti situla graviter impacta, qua callida aqua perfundi solebat, anno imperii septimo et vicesimo extinctus.

καί ἐμισήθη ὑπὸ τῶν τῆς πόλεως διὰ τε τοῦτο, καὶ διὰ τὰ εἰς τὸν πάπαν Μαρτίνον καὶ τὸν μέγαν γενόμενα Μάξιμον. Ἀπῆρην οὖν τοῦ Βυζαντίου, καὶ εἰς Σικελίαν κατήρθε, διάγων κατὰ Συράκουσας βουλόμενος καὶ τὴν βασιλείαν εἰς τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην μετενεγκεῖν. Ἐλεγε γὰρ δεῖν μᾶλλον τὰς μητέρας (26), ἢ τὰς θυγατέρας τιμᾶν. Διὸ καὶ τὴν βασιλίσαν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ (τρεις δ' ἦσαν, Κωνσταντίνος, Ἡράκλειος καὶ Τιθέριος) μετεκαλεῖτο πρὸς ἑαυτόν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τινες τῶν ἑκείνων αὐτῷ διεκώλυον. Ἄλλοι δὲ φασὶ τὸ πλῆθος τῆς πόλεως μὴ παραχωρῆσαι αὐτοῖς τῆς πρὸς ἑκείνον ἀφιξίως. Ὅ-δὲ γε Κώνστας ἐξ ἐν Σικελίᾳ διαγαγὼν ἔτη, ἐκεῖθεν οὐκ ἐπανήλθεν. Ἐπιβουλεύεις γὰρ παρὰ τῶν περὶ αὐτὸν λουόμενος (27), ἐπλήγη καρδίως τὴν κεφαλὴν μετὰ τοῦ ἀνελήματος, ὧ αὐτὸς κατεχεῖτο τὸ ζῆον ὑδωρ, καὶ ἀπέθανεν, ἄρξας Ῥωμαίων ἐνιαυτοὺς ἑπτὰ τε καὶ εἴκοσι.

Variae lectiones et notæ.

Κολοσσὸν μετὰ δεξ' ἔτη τῆς αὐτοῦ ἰδρύσεως καθέλειεν· ὃν Ἰουδαῖός τις ἔμπορος ὄνησάμενος; ἐπακοσίας καμήλους ἐφόρτωσε τὸν χαλκὸν κολοσσού. Τινὲς δὲ φασὶν κλασθέντα ἀπὸ τῶν γονάτων σεισμῷ πεπτωκέναι. Vide Constantinum Porphyrogenitum, *De adm. imp.* cap. 21, ex Theophane, et quæ adnotat Allatius ad librum *De septem orbis miraculis*.

(26) Ἐλεγε γὰρ δεῖν μᾶλλον τὰς μητέρας, etc. Quædam in hanc sententiam, adducto etiam Zonaræ loco, adnotavimus in nostra *Constantinopoli Christiana*, lib. 1, pag. 35, quam quidem prærogativam veteris Romæ agnovit ipse Constantinus, τῇ πρεσβυτέρῃ Ῥώμῃ τὰ πρεσβεῖα τηρήσας διὰ τὴν πρεσβυγένειαν, καὶ τὸ ἐκεῖθεν τὴν βασιλείαν ἐνταῦθα μετενεχθῆναι, ut scribit idem Zonaras. Ea-

δηκασιν, ὃ τὸν χαλκὸν Ἰουδαῖος πριάμενος ἔμπορος, ἐνακασίας καμήλοις λέγεται τοῦτον μετενεγκεῖν. Ἀλλ' ἐπὶ τινα καιρὸν ἢ τῶν Ἀγαρηνῶν κατὰ Ῥωμαίων θρασυτέρας ἀνεπέταλ ποσῶς· γεγενῆσθαι γὰρ κατ' ἀλλήλων διαφερόμενοι περὶ ἀρχηγού. Οἱ μὲν γὰρ τὸν Μαξιμὸν ἤροοντο, οἱ δὲ τὸν Ἀλῆμ, γαμβρὸν τοῦ Μουχοῦμετ γενόμενον. Εἶτα καὶ σπονδαὶ ἐθεντο ἐπὶ δύο ἐνιαυτοὺς πρὸς Ῥωμαίους, καταδεξιμένους φόρους τελεῖν. Γέγονε δὲ αὐταρχοῦντος τοῦ Κωνσταντος κλόνος τῆς γῆς, καὶ πολλὰ χωρὰς τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας κακῶς ἐπαθον, καὶ πνεῦμα βίαιον ἐπνευσεν ἄλλοτε, καὶ πολλὰ τῶν οἰκολογημάτων κατέβαλε. Τοῦ πατριάρχου δὲ Παύλου δώδεκα ἐνιαυτοὺς ἀνοσιῶς προστάντος τῆς Ἐκκλησίας, εἶτα θανόντος, εἰσάγεται πάλιν ὁ Πύρρος εἰς τὴν ποιμαντικὴν τοῦ λαοῦ Κωνσταντινουπόλεως τῷ δωδεκάτῳ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντος ἔτει. Οὗτος γὰρ ὁ Πύρρος ἐξωσθεῖς, ὡς ἱστορεῖται, τῆς Ἐκκλησίας, εἰς Ῥώμην ἀφίκετο, καὶ ἐλεγχεῖς παρὶ τοῦ ἁγίου Μαξίμου κακῶς δοξάζων, ὑπεκρίθη μετα-εἶσθ' αὐτῆς δόξης τῶν Μονοθελητῶν, καὶ ἀκαταήθεις παρὰ τοῦ τότε πάπα λίβελλον περὶ πίστωσης, δίδωκε καὶ ἐδέχθη. Εἶτα τῆς Ῥώμης ὑποχωρήσας, καὶ εἰς Ῥάβενναν ἀπελθὼν, ἐγνώσθη τῆς αἰρέσεως μὴ ἐκστᾶς. Ὅθεν ὁ πάπας τοῦτο μαθὼν, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους ἀφοίσας, καθάρσειν αὐτῷ τελείαν κατεψηφίσαστο. Οὗτος οὖν τὸ δεύτερον μῆνας τέσσαρας τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινίου κατεσχηκῶς τέθηκε, καὶ προσχειρίσθη πατριάρχης Πέτρος, ἑμ-

δοξος καὶ οὗτος τοῖς πρὸ αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ δώδεκα τῆς Ἐκκλησίας ἄρξας ἐνιαυτοῦς, θνήσκει. Μεθ' ὃν προΐστη τῶν ὀρθοδόξων Θωμᾶς, τῆς ὀρθῆς ἐχόμενος δόξης, δε μετὰ δύο ἔτη καὶ μῆνας ἑπτὰ, τὸν βίον μετελλαγῶς, Ἰωάννην ἔσχε διάδοχον. Οὗτος ὁ βεσιλεύς Κώνστας τὸν ἴδιον ἀνείλεν ὀμαίμονα Θεοδόσιον, καὶ διὰ τὰ εἰς τὸν πάπαν Μαρτίνον καὶ τὸν μέγαν γενόμενα Μάξιμον. Ἀπῆρην οὖν τοῦ Βυζαντίου, καὶ εἰς Σικελίαν κατήρθε, διάγων κατὰ Συράκουσας βουλόμενος καὶ τὴν βασιλείαν εἰς τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην μετενεγκεῖν. Ἐλεγε γὰρ δεῖν μᾶλλον τὰς μητέρας (26), ἢ τὰς θυγατέρας τιμᾶν. Διὸ καὶ τὴν βασιλίσαν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ (τρεις δ' ἦσαν, Κωνσταντίνος, Ἡράκλειος καὶ Τιθέριος) μετεκαλεῖτο πρὸς ἑαυτόν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τινες τῶν ἑκείνων αὐτῷ διεκώλυον. Ἄλλοι δὲ φασὶ τὸ πλῆθος τῆς πόλεως μὴ παραχωρῆσαι αὐτοῖς τῆς πρὸς ἑκείνον ἀφιξίως. Ὅ-δὲ γε Κώνστας ἐξ ἐν Σικελίᾳ διαγαγὼν ἔτη, ἐκεῖθεν οὐκ ἐπανήλθεν. Ἐπιβουλεύεις γὰρ παρὰ τῶν περὶ αὐτὸν λουόμενος (27), ἐπλήγη καρδίως τὴν κεφαλὴν μετὰ τοῦ ἀνελήματος, ὧ αὐτὸς κατεχεῖτο τὸ ζῆον ὑδωρ, καὶ ἀπέθανεν, ἄρξας Ῥωμαίων ἐνιαυτοὺς ἑπτὰ τε καὶ εἴκοσι.

dem pariter ratione Romanæ Ecclesiæ prærogativam agnoscit Joannes Paleologus imp. apud Sguropulum in *Hist. concilii Florentini*, sect. 3, cap. 12, ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία μήτηρ ἐστίν, ἢ δὲ Ἀνατολικὴ θυγάτηρ καὶ οὐραία ἢ θυγάτηρ παραγενέσθαι πρὸς τὴν μητέρα. Et post expugnata a Turcis urbem Andronicus Callisti in Monodia ms. in miseram Constantinopolim: Ὁ Ῥώμη στα, τί ποτε δράσεις τῆς θυγατρὸς γενομένης δούλης; et certe urbes a quibus originem acceperant, ut parentes colebant, eundemque honorem exhibebant, quem filii parentibus, ut observatam ab Henrico Valesio ad *Excerpta Polybii*.

(27) Λουόμενος. Anastas. *Bibl.* in S. Vitaliano PP. et alii.

Κ'. Τούτου δὲ θανάτου, τὸ στρατιωτικὸν τὸ μετ' αὐτοῦ εὐθύς Ἀρμενίων τινα, Μιζίζιον (28) ὄνομα, ἀγαματίαν ὄντα καὶ ὠριότατον, βασιλέα προχειρίζοντο. Ὁπερ ὁκούσις ὁ τῶν Κωνσταντῶν υἱὸν ὁ πρεσβύτερος, ὁ Πωγωνάτος κληθεὶς, δε καὶ τῷ τῆς βασιλείας κεκόσμητο διαδήματι, σταφθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς, μετὰ στόλου μεγάλου τὴν Σικελίαν κατέλαβε, καὶ τὸν τε Μιζίζιον χειρωσάμενος ἀνέειπε, καὶ τοῦ τὸν φόνον κατεργαζαμένου αὐτοῦ τοῦ πατρὸς, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τὸν πατρικίον Ἰουστινιανὸν τὸν πατέρα Γερμανοῦ τοῦ πατριάρχου· αὐτὸν δὲ τὸν Γερμανὸν ἐπομπὴν ἀπέστειλεν, ἥδη πᾶρηθηκότα, καὶ ὑπερβεβηκότα τὴν ἡλικίαν, καθ' ἣν εὐνουχίζεσθαι δεδοκίμαται. Λεισπώγων δ' ὢν ἔτ' ἀπεδήμησεν οὗτος ὁ βασιλεὺς, ἐκδικήσων τὸν φόνον τὸν τοῦ πατρὸς, καθειμένον εἶχεν ἐπανήκων τὸν πώγωνα, διὸ ἐξ ἐκεῖνου Πωγωνάτος παρὰ τῶν πολιτῶν ἐπεκέκλητο. Οἱ δὲ τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν εἰς Χρυσόπολιν ἀφικόμενοι ἐβδὼν δεῖν καὶ τοὺς λοιποὺς δύο συγγόνους τοῦ Κωνσταντίνου στεφθηναί, λέγοντες αὐτῷ, Ὁσπάρ εἰς Τριάδα πιστεύομεν, οὕτω καὶ παρὰ τῶν τριῶν χρωρῶν ἡμᾶς βασιλεύσεται. Ὁ γούν Κωνσταντίνος· στείλας πρὸς αὐτοὺς, κληροῦν τὴν αἴτησιν αὐτῶν ἐπηγγέλλετο, καὶ τοὺς τοῦ λαοῦ προεξάρχοντας μετακαλεῖτο, ἐν αὐτῶν ἐνώπιον ἢ τῶν αὐτοῦ ἀδελφῶν ἀνάρρησις γένηται. Ἐλθόντας δ' εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀνέειπεν ὡς στασιώδεις αὐτοὺς· ὁ γνόντες οἱ ἄλλοι, μεσοὶ δέου· εἰς τὰ αὐτῶν ὑπενώστησαν, καὶ ἀμφοῖν δὲ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τὰς βίβλας ἀπέτεμεν. Οἱ δὲ τῆς Ἄγαρ (29) ἀπόγονοι οὐ διέλιπον τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ἄπασαν, καὶ περὶ καὶ πλωρίζομενοι θρησκείας καὶ λιχθόμενοι. Εἶτα στόλῳ βαρεὶ κατ' αὐτῆς ἐπλήθον τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, καὶ ναυσταθμον τοῦ σφετέρου στόλου κατέποιον ἀπὸ τοῦ πρὸς δύσιν ἀκρωτηρίου τοῦ κατὰ τὸ Ἐβδομον μέχρι τοῦ Κυκλοβίου. Στόλῳ δὲ καὶ ὁ Κωνσταντίνος ὁ βασιλεὺς ἀνθοπλισάμενος, καθ' ἐκάστην αὐτοῖς ἀντετάσσετο, καὶ ναυμαχίαι ἐγένοντο ἐξ ὥρας ἐαρινῆς μέχρι δὴ φθινοπωρινῆς. Ὡς δ' οὐδὲν οἱ Βάρβαροι ἦνουν, ἀπάραντες τὴν Κυζικίον κατέλιψαν, καὶ ταύτην ἐλθόντες, ἐν αὐτῇ, τὸν χειμῶνα διήγαγον. Ἄμα δ' ἔαρι αὐτοῖς τὴν Κωνσταντίνου κατέλαβον, καὶ αὐτὴς ναυμαχίαι συχναί. Τριεθόμενοι δὲ τοῦ καιροῦ, ἐπει κατέλαβε τὸ μετόπωρον, τῇ Κυζικίῳ καὶ αὐτὴς τὸν οἰκίον στόλον οἱ τῆς Ἄγαρ ἐνέβρισαν· καὶ οὕτως εἰς Ἐβδομον ἐποιοῦν ἐνταυτόν. Ἀπογόντες οὖν, μᾶλλον μέντοι καὶ πλῆθος ἀποβαλόντες πολὺ, καὶ τῶν νῆων ζημιωθέντες τὰς πλείονας (τότε γὰρ καὶ τὸ ὑγρὸν ἐπινηώθη πῦρ, Καλλιπικὸν τινὸς ἀρχιτέκτονος ἀπὸ Συρίας ἐλθόντος πρὸς τὸ βασιλείον αὐτοῦ, καὶ τοῦτο κατασκευάσαντος), μετ' ἀσχύνῃ καὶ

XX. Eo defuncto, legiones quæ cum illo fuerant, statim Armenium quemdam Mizizium, hominem adeo formosum, ut nec pictæ fletæve imagini cederet, imperatorem designarunt. Quo natu maximus Constantis filius Pogonatus audito, quem ipse pater insignibus imperii ornarat, Sicilia cum magna classe occupata, Mizizium victum occidit, necemque patris ulciscitur, cum aliis, tum Justiniano patricio Germani patriarchæ patre interfecto, ipsumque Germanum jam pubertatis annos, et eam ætatem qua castrari solent, egressum, eunuchum facit. Quia vero Byzantio solvens tenera adhuc lanugine fuerat, e Sicilia vero promissam barbam retulerat, Pogonati cognomen accepit a civibus. Ceterum qui ex Orientalium themate erant, Chrysopolim profecti, vociferabantur, duos alios Constantini fratres coronandos esse, dicentes: *Sicut in Trinitatem credimus, ita etiam tribus imperatoribus nos parere æquum est.* Constantinus vero missis legatis, se postulatis eorum annuere pollicitus, populi principes accersit, ut coram illis fratrum proclamatio fiat. Eos, cum Byzantium venissent, pro seditiosis interfecit, quo cæteri cognito, trepidi ad sua se receperunt: utrique etiam fratri nasum præcidit. Agarenî autem omnes Romanorum provincias terra marique et incendiis et direptionibus vastare non desistentes, tandem magna classe ipsum etiam Byzantium sunt aggressi, navibus suis ab Hebdomi occidentali promontorio usque ad Cylobium collocatis. Sed et Constantinus classe exornata, in dies cum eis decertabat, navalesque pugnae a vere usque in autumnum committebantur. Igitur barbari cum nihil proficerent, soluta obsidione, Cyzicum occuparunt, ibique hiemarunt: sub veris initium, rursus Byzantium invasere, ubi cum denuo crebris præliis navallibus committendis tempus tereretur, autumno classem Cyzicum reduxerunt, idque per annos septem factum. Desperata igitur expugnatione, atque etiam multis militibus et pluribus navibus amissis (nam tum quoque Græcum ignem a Callinico quodam architecto e Syria in regiam urbem profecto excogitatum ferunt) cum dedecore magnoque mœrore retro abierunt. Cum autem barbaricæ classis reliquæ jam ad Sylæum pervenissent, turbo vehemens exortus, naves partim demersit, partim scopulis illisas contrivit. Unde si qui evaserant, eos etiam Cibyræotarum dux delevit. Quin terra etiam alius Arabum exercitus a Romanis legionibus victus est. Unde Saraceni spe dejecti, ac potius metuentes ne a Romanis ipsi invaderentur, pacis faciendæ consilium ceperunt. Ma-

Varia lectiones et notæ.

(28) Μιζίζιον. Qui Mezzelius dicitur Anastasio in Adeodato, ubi de ejus cæde, Chronicon ms. Georgii Hamartoli in Constante: Παρευθὺς ἀναγορεύουσι βασιλέα Μιζίζιον τινα γενόμενον Ἀρμενογενῆ, etc. Ita etiam appellatur in Chron. ms. ab

Adamo ad Leonem Philos.

(29) Οἱ δὲ τοῦ Ἄγαρ. Ut tum obsessa fuerit urbs a Saracenis, præter scriptores Byzantinos, narrat auctor Orationis in festum τῆς Ἀκαθίστου, p. 816, et Theophylactus Hierodiasconus, serm. 12, v. 238.

vix igitur pacem per legatos petenti, annuit imperator, misso Joanne patricio, cui Pitzigaudæ nomen erat, viro prudente ac in dicendi facultate exercitato, qui pacis interpres esset. Qui in Arabiam profectus, et honorificentissime excerptus, cum Saracenis transegit, pace, scriptis tabulis, in annos xxx firmata, ut Arabes, se Romanorum imperio quotannis auri terna millia, octonos servos, totidemque equos apud se præstantes tributi nomine pensituros pollicerentur. Ea pace cognita, Occidentales Romanorum hostes, et ipsi legatis cum muneribus ad imperatorem missis, pacem imperarunt.

σβεις ὁ Μαβίας πρὸς βασιλέα, εἰρήνην αἰτούμενος. Καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς ταύτην κινήσεως, καὶ τὴν πατρικίων Ἰωάννην, τὸν Πιτζιγαυδὴν καλούμενον, ἐπέμφεν, ὡς συνετὸν ἄνδρα, καὶ γλώττιν περὶ τὸ λέγειν ἔχοντα εὐστροφον, τὰς τῶν σποδῶν συνθήκας κληρώσονται. Ὅς, ἀπλῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας, δεχθεὶς τε φιλοτιμώτατα, τὰ τῆς εἰρήνης ἔθετο σύμφωνα, καὶ δι' ἐγγράφων αὐτὴν ἐπὶ τριάκοντα ἐνιαυτοὺς ἐβεβαίωσε, τῶν Ἀράβων καταθεμένων διδοῖναι τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων δεσμῶν ἐνιαυσίον χρυσίου χιλιάδας τρεῖς, καὶ δούλους ἑκτὴν, καὶ ἵππους τῶν παρ' αὐτοῖς δοκίμων τοσοῦτους. Οἱ μὲν οὖν τῆς Ἄγαρ οὕτω τῆς εἰρήνης ἔτυχον. Οἱ δὲ κατὰ τὴν Ἑσπερίαν τῶν Ῥωμαίων πολέμιοι ταῦτα μαθόντες, κἀμείνοι καταλύσαι τοὺς πολέμους σπουδῆν ἔθεντο, καὶ πρέσβεις πρὸς τὴν βασιλέα μετὰ δώρων ἐπέλασται, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἡ εἰρήνη κεκέρωτο.

XI. Ita et Oriente et Occidente pacato, Theodorus in sedem pontificiam introducitur, cui post biennium ejecto Georgius succedit. Cum autem Constantinus orthodoxus esset, unire studuit Ecclesias ob Monothelitarum hæresim jam inde a proavo suo Heraclio ortam dissidentes. Itaque concilium Constantinopoli indicit, cujus fuere principes Agathonis papæ Romani legati, Georgius Constantinopolitanus et Theophanes Antiochenus. Neque enim Alexandria, neque Hierosolyma patriarcham habebant, a Saracenis occupata. Eo concilio, quod numero sextum fuit, est decretum, duas voluntates et duas actiones in Christo et prædicandas **91** et credendas esse, etiam imperatore præsentem. Qui autem unicam voluntatem et actionem asserebant, Theodorus Pharanus episcopus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus et Petrus Constantinopolitani, Macarius Antiochenus, et Stephanus discipulus ejus, inveteratæ improbitatis et puerilis vecordiæ senex, anathemate sunt notati. Interea Bugaris Romanas ultra Danubium provincias effluisse vastantibus, imperator Constantinus terra marique occurrere parat, magna classe e mari in Danubium traducta. Quo apparatu territi barbari, munitione quadam occupata quæ fluminibus et limo cingebatur, quiescunt. Sed nec Romani eos invasere. Cum autem utrinque dies aliquot per otium transgissent, barbari Romanos ignavos esse rati, etiam tali eventu confirmati, parem priori timiditati fiduciam receperunt. Nam imperator ingenti pedum cruciatu affectus, cum v navibus expeditis et suo comitatu in Mesembriam, Romanam provinciam, trajicit, balneis usus, exercitu et ducibus

Α λύπης πολλῆς; ἀνουπέστρεφον. Ἦδη δὲ τοῦ περιλειφθέντος βαρβαρικοῦ στόλου γενομένου κατὰ τὸ Σύλαιον, καταγιγ; πνευμάτων σκληρὰ τοῦτω προσπεσοῦσα τὸν μὲν κατέδουσε, τὸν δὲ συνέτριψεν, ἀκταί; προσαράξασα. Ἐπιθεμένου δὲ τοῖς ἐκ τούτων διασωθεῖσι καὶ τοῦ τῶν Κιθυβραίων στρατηγού, ἄπας διώλετο. Κατὰ γῆν δ' αὖθις ἑτέρα στρατιὰ τῶν Ἀράβων Ῥωμαϊκῶ προσβαλοῦσα στρατεύματα ἤτητο, ὥστε πεσεῖν, ὡς λέγεται, τριάκοντα χιλιάδων οὐ μείονας. Ἐνεσῦθεν οἱ Σαρακηνοὶ, γυνόντες ὡς οὐδὲν σφισι τῶν ἐν ἐλπίσιν ἀνύσιμον, μᾶλλον μέντοι καὶ δείσαντες, μὴ αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι ἐπιλωθῶσιν, σπέισσασθαι ἐβουλεύθησαν, καὶ στέλλει πρέσβεις πρὸς τὴν βασιλέα μετὰ δώρων ἑπιλάσται, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἡ εἰρήνη κεκέρωτο.

B ΚΑ'. Καὶ ἡρεμία πολέμων ἐγένετο, καὶ κατὰ τὴν Ἑσπερίαν. Κατὰ τὴν Ἑσπερίαν. Θανάτος δὲ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, προχειρίστο Κωνσταντίνος, καὶ μετὰ δύο ἔτη ἐξέλιπε, καὶ ἀνάγεται εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τοῦτον ὄρον Θεόδωρος δ', μετὰ δύο ἐνιαυτοὺς ἐκδηθείς, διάδοχον ἔσχε Γεώργιον. Ὁρθόδοξος δὲ ὢν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος, ἐσπούδασεν ἐνώσαι τὰς Ἐκκλησίας διεσχισμένας διὰ τὴν τῶν Μονοθελιτῶν αἵρεσιν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας Ἰηρακλείου τοῦ προπάτριου αὐτοῦ. Δὴ καὶ σύνοδον οἰκουμένην (50) ἀθροισθῆναι κελεύει ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἧς ἡγούνη τοῦ μὲν πάπα Ῥώμης Ἀγάθωνος τοποτηρηταί, Γεώργιος δὲ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Θεοφάνης Ἀντιοχείας. Ἀλεξανδρείας δὲ οὐκ ἦν πατριάρχης, οὐδὲ Ἱεροσολύμων, οἱ ὑπὸ τοῦ Σαρακηνοῦς αἱ πόλεις αὐταὶ ἐτύγχανον. Ἐκτὴ δὲ οὕσα ἡ σύνοδος αὕτη ἐκέρωσε δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνεργείας ἐκ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ λέγεσθαι, παρουσιάζοντος καὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἀναθεματισθέντων τῶν τὴν μίαν φρονούντων θέλησιν καὶ ἐνεργείαν Θεοδώρου τοῦ τῆς Φαράν ἐπισκόπου, Κύρου Ἀλεξανδρείας, Σεργίου, Πύρρου, Παύλου καὶ Πέτρου Κωνσταντινουπόλεως, Μακαρίου Ἀντιοχείας, καὶ Στεφάνου τοῦ φοιτητοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῦ πολυχρονίου τὴν κακίαν καὶ νηπιόφρονος γέροντος. Τὸ δὲ τῶν Βουλγάρων ἔθνος εἰς τὰς Ῥωμαϊκὰς χώρας τὰς πέραν τοῦ Ἰστρου γενόμενον, ταῦταις ἀκρατῶς ἐλυμαίνετο. Ἐκστρατεύει τοίνυν κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος κατὰ γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν, στόλον πολὺν ἐκ τῆς θαλάσσης εἰσαγαγὼν εἰς τὸν Δάνουβιον. Οἱ δὲ Βάρβαροι, τὴν τῶν Ῥωμαίων ἰδόντες παρασκευὴν, ἰδεῖλασαν, καὶ εἰς ὄχρωμά

Varie lectiones et notæ.

(50) Δὴ καὶ σύνοδον οἰκουμένην. Hujus synodi memoriam agunt Græci 23 Januarii, ut est in Menæis.

τι ποταμοῖς στεφανοῦμενον καὶ τενάγραι καταλεί-
 σοντες ἐαυτοὺς ἡρέμουν· ἀλλ' οὐδ' ἡ Ῥωμαϊκὴ στρα-
 τία τοῦτοις προσέβαλεν. Ἐφ' ἡμέραις οὖν τισιν οὗ-
 τω διακειμένον τῶν ἐναντιῶν ἀμφοῖν, μαλακίαν
 εἰ Βάρβαροι τῶν Ῥωμαίων κατέγων. Ἐπισυμβί-
 δηκε δὲ καὶ τι δ' ὄρατος ἐκείνοις ἐνήκε τῆς προ-
 τέρας δειλία· ἀντίθετον. Ὁ γὰρ βασιλεὺς, ἐκ ποδαλ-
 γίας νοσήσας, καὶ δριμυτέρας ἀλγηδῶσι βαλλόμενος,
 λουτροῖς χρῆσόμενος σὺν πέντε δρόμοισι μετὰ τῆς
 θεραπείας εἰς Μεσημβρίαν (χώρα δ' ὑπὸ Ῥωμαίους
 τελοῦσα αὕτη ἐστὶ) τὸν ἐκπλουν πεποιήτο, τὴν στρα-
 τικὴν καὶ τοὺς στρατάρχα· ἐκείσε καταλιπὼν, καὶ
 ἐπισκήψας, πρὸς τοὺς Βαρβάρους ἀπροβολίζεσθαι,
 τ' οὕτω αὐτοῖς εἰς πόλεμον ἐπισπάσωνται. Φήμη
 δὲ γενομένη· εἰς τὸ στρατόπεδον, φόβῳ τῶν πολεμίων
 διαδράσκειν τὸν αὐτοκράτορα, αἰσχρῶς ἀπαντες μὴδενδ· διώκοντος ἐφευγον. Τούτοις τοῖς Βουλγέρις
 ἀπροσδοκῆτως γενομένοι, μένος ἐνέπνευσε, καὶ παρέθιξεν εἰς ἀλκὴν, καὶ ὀπίσω διώκοντες, πολλοὺς
 μὲν ἀνήρουν, οὐ μελοῦς δ' ἐζώγησαν, καὶ τὸν Ἰστρον περαιωθέντες, ἐν γῆ Ῥωμαίων ἐπήσαντο τὰς ἀση-
 νὰς, καὶ οὐ διέλιπον ἐξ ἐκείνου τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους· ἀπασαν ληϊζόμενοι. Ὅθεν βιασθεὶς ὁ κρατῶν
 σπονδᾶς· ἔθετο πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ συνθήκαις τοῦ δασμῶν αὐτοῖς καταβάλλειν ἐτήσιον, εἰς αἰσχύνῃ τῆς
 τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς. Καὶ ἦν οὕτω πάντοθεν εἰρηνεύοντα τοῖς Ῥωμαίοις τὰ πράγματα, ἕως τῆς
 τελευταίας τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐτελεύτησε δ' ἐπὶ διαδόχῳ τῷ υἱῷ Ἰουστινιανῷ, βασιλεύσας ἑνκαυ-
 τοὺς ἑπτακαίδεκα (31).

ΚΒ'. Ἦν δὲ ὁ Ἰουστινιανός, ὅτε τῆς ἀρχῆς ἐπέ-
 σθη, μισρακίσκος ἔξ ἐπὶ δέκα ἑνιαυτοῖς. Αὐτοδοῦλος,
 οὐν τῆ διοικήσει κεχρημένος τῆς βασιλείας, πολλὰς
 τῆν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν κακοῖς περιέβαλεν. Οἱ
 γὰρ Μαρδαῖται καλούμενοι τὰς τοῦ Λιβάνου κατα-
 λαβόντες περιωπᾶς, τοῦ Πωγωνάτου κρατούντος,
 φέροιοι τοῖς Ἀραβῶν ἦσαν· διὰ καὶ σπονδᾶς ἐκείνοι
 πρὸς Ῥωμαίους ἤτησαν, καὶ τούτων, ὡς εἰρηται,
 τετυχήκασι. Τούτου δὲ τοῦ αὐτοκράτορος ἄρτι τῶν
 σκήπτρων ἐπειληγμένου, ὁ τότε τῶν Ἀράβων ἡγε-
 μονεύων Ἀδιμέλεχ (ὁ γὰρ Μαβίας ἔφη θανάτῳ)
 πέμψας πρὸς Ἰουστινιανόν, κυρωθῆναι τὴν εἰρήνην
 ἐζήτησεν, ἀξίων τοὺς Μαρδαῖτας μεταστῆναι ἐκ τοῦ
 Λιβάνου καὶ ὑπεσχεόμενος τούτου γενομένου διδ-
 ναι Ῥωμαίοις ἡμερήσιον φόρον, χρυσοῦ νομίσματα
 χροῖα, καὶ δοῦλον, καὶ ἱππον τῶν παρ' αὐτοῖς ἐκ-
 κριτῶν. Ἐπὶ τούτοις οὖν ἀνανεωθεισῶν τῶν σπον-
 δῶν, καὶ τῶν Μαρδαϊτῶν, εἰς δώδεκα χιλιάδας ὀν-
 δρῶν μαχίμων ἀριθμουμένων, μεταστάντων ἐκ τοῦ
 Λιβάνου, τὸ τῶν Ἀράβων ἔθνος τοῦ ἐξ ἐκείνων δέ-
 οὺς ἀπαλλαγῆν, πολλῶν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν
 ἐνέπλησε συμφορῶν. Στειλὰς δὲ τὸν στρατηγὸν
 Λεόντιον ὁ Ἰουστινιανός ὑπέταξε δι' αὐτοῦ τὴν
 Ἰθρίαν καὶ τὴν Ἀλθανίαν, καὶ χώρας ἑτέρας.
 Οὗτος ὁ βασιλεὺς ἔλυσε καὶ τὰς πρὸς τοὺς Βουλγάρ-
 οὺς σπονδᾶς, μὴ ἀνεχόμενος δασμοὺς παρέχεεν
 αὐτοῖς. Ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ τὰ Ἑσπέρια, πολλὰ
 τῶν Σκλαβιῶν ἔθνῶν ὑπηγάγετο, τὰ μὲν ἐκόντα,
 ἕνια δὲ πολέμου νόμῳ ἐξ ἄν καὶ νέον συνεστήσατο

A illic relictis, quibus mandarat, ut velitationibus
 hostes ad pugnam elicerent. Verum rumore in ca-
 stris orto, imperatorem metu hostium cepisse fugam.
 omnes turpiter fugiunt, persequente nemine.
 Quod præter spem factum, Bulgarorum animos
 auxit, et audaciam acuit, ut tergis fugientium in-
 hærentes, multos cæderent, neque pauciores cape-
 rent, et Istro trajecto tentoria in Romanorum terra
 figerent. Nec ab eo tempore desisterunt omnes
 Romanas provincias vastare. Unde coactus impe-
 rator, pacem cum eis facit, pacto annuo tributo
 cum dedecore Romani imperii. Post illa, res
 Romana ubique quicta fuit, usque ad obitum Con-
 stantini. Est autem mortuus, relicto successore
 D Justinino filio, cum annos xvii imperasset.

XXII. Justinianus vero suscepto imperio ado-
 lescentis natus annos xvi, cum suo arbitratu ad-
 ministraret omnia, in multas clades rempublicam
 conjecit. Nam populi quidam Mardaitæ, speculis
 montis Libani sub Pogonato occupatis, formidabiles
 erant Arabibus, quæ etiam causa illis fuerat peten-
 dæ pacis a Romanis, quam (ut dictum est) impetra-
 runt. Cum autem is imperator sceptris recens positas
 esset, 92 Abimelechus, Mavia defuncto, Arabum
 princeps, per legatos a Justiniano pacis confirma-
 tionem petiit, rogans ut Mardaitæ Libano amove-
 rentur. Quod si fieret, se Romanis quotidianum
 tributum pensurum, millenos aureos nummos, ser-
 vum et equum eximium pollicebatur. Iis conditio-
 nibus fœdere renovato, et Mardaitis, qui xii millia
 bellicosorum virorum habebant, e Libano digressis:
 gens Arabica metu illorum liberata, Romanum
 imperium multis malis affectit. Cæterum Justinia-
 nus, misso duce Leontio, Iberiam, Albaniam et
 alias regiones subegit. Idem etiam ictum cum
 Bulgaris fœdus rupit, neque eis tributa pendere
 sustinuit, sed expeditione in plagas occidentales
 suscepta multas Sclavicas gentes partim in deditionem
 accepit, partim bello domuit. Unde novas
 legiones conscripsit, delectis juvenum fortissimo-
 rum circiter xxx millibus: quos populum acquisi-
 tum appellavit. Iis gaudens et fretus, etiam Arabi-
 cum fœdus rupit, causa ex eo sumpta, quod an-
 nui tributū moneta non Romanum signum, sed

Varie lectiones et notæ.

(31) Ἐπτά καὶ δέκα. Regnavit Pogonatus an. 17,
 a morte scilicet parentis computatis. Nam cum in
 Actis concilii vi œcumenici, quod œruptum est
 Constantinopoli 7 die Novemb. indictione 9,
 (anno Clr. 680) 27 imperii ejusdem Constantini,

post ejus consulatum 13, et Heraclii et Tiberii
 anno 22. Inde colligitur Constantinum et fratres,
 patrē superstite, imperatores appellatos, ac Con-
 stantinum quidem an. 643, fratres vero anno 648

vix igitur pacem per legatos potenti, annuit imperator, misso Joanne patricio, cui Pitzigaudæ nomen erat, viro prudente ac in dicendi facultate exercitato, qui pacis interpres esset. Qui in Arabiam profectus, et honorificentissime exceptus, cum Saracenis transegit, pace, scriptis tabulis, in annis xxx firmata, ut Arabes, se Romanorum imperio quottannis auri terna millia, octonos servos, totidemque equos apud se præstantes tributum nomine pensituros pollicerentur. Ea pace cognita, Occidentales Romanorum hostes, et ipsi legatis cum munibus ad imperatorem missis, pacem imperarunt.

οδοις ὁ Μαβίας πρὸς βασιλέα, εἰρήνην αἰτούμενος. Καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς ταύτην κατένευσε, καὶ τὸν πατρίκιον Ἰωάννην, τὸν Πιτζιγαυδὴν καλούμενον, ἐπέμψεν, ὡς συνετὸν ἄνδρα, καὶ γλώττιαν περὶ τὸ λέγειν. ἔχοντα εὐστροφον, τὰς τῶν σποδῶν συνθήκας πληρώσονται. Ὅς, ἀπαλθὼν πρὸς τοὺς Ἀραβίαι, δεχθεὶς τε φιλοτιμώτατα, τὰ τῆς εἰρήνης εἶθε σύμφωνα, καὶ δι' ἐγγράφων αὐτὴν ἐπὶ τριάκοντα ἐνιαυτούς ἐβεβαίωσε, τῶν Ἀράβων καταθεμένων διδόναι. τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων δεσμὸν ἐνιαύσιον χρυσοῦ χιλιάδας τρεῖς, καὶ δούλους ἑκτῶ, καὶ ἵππων τῶν παρ' αὐτοῖς δοκίμων τοσοῦτους. Οἱ μὲν ὅν τῆς Ἄγαρ οὕτω τῆς εἰρήνης ἔτυχον. Οἱ δὲ κατὰ τὴν Ἑσπέραν τῶν Ῥωμαίων πολέμοι ταῦτα μαθόντες, κάμεινοι καταλύσαι τοὺς πολέμους σπουδῆν ἔθεντο, καὶ πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα μετὰ δώρων ἐπέλασται, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἡ εἰρήνη κεκέρωτο.

XXI. Ita et Oriente et Occidente pacato, Theodorus in sedem pontificiam introducitur, cui post biennium ejecto Georgius succedit. Cum autem Constantinus orthodoxus esset, unire studuit Ecclesias ob Monothelitarum hæresim jam inde a proavo suo Heraclio ortam dissidentes. Itaque concilium Constantinopoli indicit, cujus fuere principes Agathonis papæ Romani legati, Georgius Constantinopolitanus et Theophanes Antiochenus. Neque enim Alexandria, neque Hierosolyma patriarcham habebant, a Saracenis occupatæ. Eo concilio, quod numero sextum fuit, est decretum, duas voluntates et duas actiones in Christo et prædicandas **91** et credendas esse, etiam imperatore præsentem. Qui autem unicum voluntatem et actionem asserabant, Theodorus Pharanus episcopus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus et Petrus Constantinopolitani, Macarius Antiochenus, et Stephanus discipulus ejus, inveteratæ improbitatis et puerilis recordiæ senex, anathema sunt notati. Interea Bælgariæ Romanas ultra Danubium provincias effuse vastantibus, imperator Constantinus terra marique occurrere parat, magna classe e mari in Danubium traducta. Quo apparatu territi barbari, munitione quadam occupata quæ fluminibus et limo cingebatur, quiescunt. Sed nec Romani eos invasere. Cum autem utrinque dies aliquot per otium transigissent, barbari Romanos ignavos esse rati, etiam tali eventu confirmati, parem priori timiditati fiduciam receperunt. Nam imperator ingentis pedum cruciatus affectus, cum v navibus expeditis et suo comitatu in Mæsembriam, Romanam provinciam, trajicit, balneis usus, exercitu et ducibus

λύπης πολλῆς ἀνοπίστρεφον. Ἦδη δὲ τοῦ περιλειφθέντος βαρβαρικοῦ στόλου γενομένου κατὰ τὸ Σύλαιον, καταγιγῆς πνευμάτων σκληρὰ τούτω προσπεσοῦσα τὴν μὲν κατέδουσε, τὸν δὲ συνέτριψεν, ἀκταὶ προσάραξασα. Ἐπιθεμένου δὲ τοῖς ἐκ τούτων διασωθεῖσι καὶ τοῦ τῶν Κιθυβρῆραιων στρατηγού, ἀπὰς διώλετο. Κατὰ γῆν δ' αὖθις ἑτέρη στρατιὰ τῶν Ἀράβων Ῥωμαϊκῶ προσβλοῦσα στρατεύματι ἤτητο, ὥστα πεσεῖν, ὡς λέγεται, τριάκοντα χιλιάδων οὐ μείονας. Ἐνεῦθεν οἱ Σαρακηνοὶ γνόντες ὡς οὐδὲν σφοῖσι τῶν ἐν ἐλίσιον ἀνύσιμον, μᾶλλον μέντοι καὶ δειτάντες, μὴ αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι ἐπέλωθωιν, σπεισασθαι ἐβουλεύθησαν, καὶ στέλλει πρέσβεις,

καὶ τὸν πατρίκιον Ἰωάννην, τὸν Πιτζιγαυδὴν καλούμενον, ἐπέμψεν, ὡς συνετὸν ἄνδρα, καὶ γλώττιαν περὶ τὸ λέγειν. ἔχοντα εὐστροφον, τὰς τῶν σποδῶν συνθήκας πληρώσονται. Ὅς, ἀπαλθὼν πρὸς τοὺς Ἀραβίαι, δεχθεὶς τε φιλοτιμώτατα, τὰ τῆς εἰρήνης εἶθε σύμφωνα, καὶ δι' ἐγγράφων αὐτὴν ἐπὶ τριάκοντα ἐνιαυτούς ἐβεβαίωσε, τῶν Ἀράβων καταθεμένων διδόναι. τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων δεσμὸν ἐνιαύσιον χρυσοῦ χιλιάδας τρεῖς, καὶ δούλους ἑκτῶ, καὶ ἵππων τῶν παρ' αὐτοῖς δοκίμων τοσοῦτους. Οἱ μὲν ὅν τῆς Ἄγαρ οὕτω τῆς εἰρήνης ἔτυχον. Οἱ δὲ κατὰ τὴν Ἑσπέραν τῶν Ῥωμαίων πολέμοι ταῦτα μαθόντες, κάμεινοι καταλύσαι τοὺς πολέμους σπουδῆν ἔθεντο, καὶ πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα μετὰ δώρων ἐπέλασται, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἡ εἰρήνη κεκέρωτο.

B **KA'.** Καὶ ἡρεμία πολέμων ἐγένετο, καὶ κατὰ τὴν Ἑσπέραν λῆξιν καὶ κατὰ τὴν Ἑσπέριον. Θανάτῳ δὲ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, προχειριστο Κωνσταντίνος, καὶ μετὰ δύο ἔτη ἐξέλιπε, καὶ ἀνάγεται εἰς τὸν ἀρχιερατικὴν τούτων θρόνον Θεόδωρος ὁ δ', μετὰ δύο ἐνιαυτούς ἐκκληθεὶς, διάδοχον ἔσχε Γεώργιον. Ὁρθόδοξος δὲ ὢν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος, ἐσπούδασεν ἐνώσαι τὰς Ἐκκλησίας διεσχισμένας διὰ τὴν τῶν Μονοθελητῶν αἵρεσιν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας Ἡρακλείου τοῦ προπάππου αὐτοῦ. Δὲ καὶ σύνοδον οἰκουμένην (50) ἀθροισθῆναι κελεύει ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἧς ἡγούνη τοῦ μὲν πάπα Ῥώμης Ἀγάθωνος τοποτηρηταί, Γεώργιος δὲ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Θεοφάνης Ἀντιοχείας. Ἀλεξάνδρειας δὲ οὐκ ἦν πατριάρχης, οὐδὲ Ἱεροσολύμων, ὅτι ὑπὸ τοῦ Σαρακηνοῦ αἱ πόλεις αὗται ἐτύγγανον. Ἐκτὴ δὲ οὕσα ἡ σύνοδος αὕτη ἐκύρωσε δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ λέγεσθαι, παρουσιάζοντος καὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἀναθεματισθέντων τῶν τὴν μίαν φρονούντων θέλησιν καὶ ἐνεργείαν Θεοδώρου τοῦ τῆς Φαράν ἐπισκόπου, Κύρου Ἀλεξάνδρειας, Σεργίου, Πύρρου, Παύλου καὶ Πέτρου Κωνσταντινουπόλεως, Μακάρου Ἀντιοχείας, καὶ Στεφάνου τοῦ φοιτητοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῦ πολυχρονίου τὴν κακίαν καὶ νηπιόφρονος γέροντος. Τὸ δὲ τῶν Βουλγάρων ἔθνος εἰς τὰς Ῥωμαϊκὰς χώρας τὰς πέραν τοῦ Ἰστρου γενόμενον, ταύταις ἀκρατείς ἐλυμαίνετο. Ἐκστρατεύει τοίνυν κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος κατὰ γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν, στόλον πολὺν ἐκ τῆς θιλάσσης εἰσαγαγὼν εἰς τὸν Δάνουβιον. Οἱ δὲ Βάρβαροι, τὴν τῶν Ῥωμαίων ἰδόντες παρασκευὴν, ἰδεύλισαν, καὶ εἰς ὄχρῳμα

Varie lectiones et notæ.

(50) Δεὶ καὶ σύνοδον οἰκουμένην. Hujus synodi memoriam agunt Græci 23 Januarii, ut est in Menæis.

τι ποταμοὺς στεφανώμενον καὶ τενάγῃσι κατακλι-
σαντες· ἐαυτοὺς ἠρέμουν· ἀλλ' οὐδ' ἡ Ῥωμαϊκὴ στρα-
τιὰ τούτοις προσέβαλεν. Ἐφ' ἡμέραις οὖν τισιν οὖ-
τω διατιθεμένων τῶν ἐναντίων ἀμφοῖν, μαλακίαν
εἰ Βάρβαροι τῶν Ῥωμαίων κατέγνωον. Ἐπισυμβί-
θηκε δὲ καὶ τι ὁ θάρος· ἐκεῖνοις ἐνήκε τῆς προ-
τέρας δειλίας· ἀντίθετον. Ὁ γὰρ βασιλεὺς, ἐκ ποδζλ-
γίας νοσήσας, καὶ δριμυτέρας ἀλγηδῶσι βαλλόμενος,
λουτροῖς χρῆσόμενος σὺν πάντε δρόμοισι μετὰ τῆς
θεραπείας εἰς Μεσημβρίαν (χώρα δ' ὅπου Ῥωμαίους
τελοῦσα αὕτη ἐστὶ) τὸν ἐκπελὸν πεποίητο, τὴν στρα-
τιάν καὶ τοὺς στρατάρχα· ἐκεῖσε καταλιπὼν, καὶ
ἐπισκῆψας, πρὸς τοὺς Βαρβάρους ἀκροβολίζεσθαι,
ἐν' οὕτω αὐτοὺς εἰς πόλεμον ἐπισπάσωνται. Φήμης
δὲ γενομένης· εἰς τὸ στρατόπεδον, φόβῳ τῶν πολεμίων
διαβδράσκειν τὸν αὐτοκράτορα, αἰσχρῶς ἄπαντες μνηδὺ· διώκοντος ἐφευγον. Τούτῳ τοῖς Βουλγέροις
ἀπροσδοκῆτως γενόμενον, μένος ἐνέπνευσε, καὶ παρέσθην εἰς ἀλκὴν, καὶ ὀπίσω διώκοντες, πολλοὺς
μὲν ἀνήρουν, οὐ μεῖου, δ' ἐζώγρησαν, καὶ τὸν Ἰστρον περαιωθέντες, ἐν γῆ Ῥωμαίων ἐπήσαντο τὰς σκη-
νάς, καὶ οὐ διέλιπον ἐξ ἐκεῖνου τὴν ὁπὸ Ῥωμαίου· ἄπασαν ληϊζόμενοι. Ὅθεν βιασθεὶς ὁ κρατῶν
σπονδᾶ· ἔθετο πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ συνθήκαις τοῦ δασμῶν· αὐτοῖς καταβάλλειν ἐτήσιον, εἰς αἰσχύνῃ τῆς
τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς. Καὶ ἦν οὕτω πάντοθεν εἰρηνεύοντα τοῖς Ῥωμαίοις τὰ πράγματα, ἕως τῆς
τελευτῆς τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐτελείυθη δ' ἐπὶ διαδόχῳ τῷ ὑπὸ Ἰουστινιανῷ, βασιλεύσας ἑνιαυ-
τοὺς ἑπτακαίδεκα (31).

ΚΒ'. Ἦν δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς, ὅτε τῆς ἀρχῆς ἐπέ-
θη, μισραχίσκος ἐξ ἐπὶ δέκα ἑνιαυτοῖς. Ἀυτοβούλων
οὖν τῇ διοικήσει κεχρημένος τῆς βασιλείας, πολλὰς
τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν κακοῖς περιέβαλεν. Οἱ
γὰρ Μαρδαῖται καλούμενοι τὰς τοῦ Λιβάνου κατα-
λαβόντες περὶ πᾶς, τοῦ Πωγωνάτου κρατούντος,
φθοροὶ τοῖς Ἀραβῶν ἦσαν· διὸ καὶ σπονδὰς ἐκεῖνοι
πρὸς Ῥωμαίους ἤτησαντο, καὶ τούτων, ὡς εἰρηται,
τετυχήκασι. Τούτου δὲ τοῦ αὐτοκράτορος ἄρτι τῶν
σκήπτρων ἐπιλητμμένου, ὁ τότε τῶν Ἀράβων ἡγε-
μονεύων Ἀβιμέλεχ (ὁ γὰρ Μαβίας ἐφθ θανάτῳ)
πέμψας· πρὸς Ἰουστινιανὸν, κυρωθῆναι τὴν εἰρήνην
ἐξήτησεν, ἀξίων τοὺς Μαρδαίτας· μεταστῆναι ἐκ τοῦ
Λιβάνου· καὶ ὑπεσχόμενος τούτου γενομένου διδ-
ναι Ῥωμαίοις ἡμερήσιον φόρον, χρυσοῦ νομίσματα
χρῶμα, καὶ δούλον, καὶ ἵππον τῶν παρ' αὐτοῖς ἐκ-
κρίτων. Ἐπὶ τούτοις οὖν ἀνανεωθεισῶν τῶν σπον-
δῶν, καὶ τῶν Μαρδαίτων, εἰς δώδεκα χιλιάδας ὀν-
δρῶν μαχίμων ἀριθμουμένων, μεταστάντων ἐκ τοῦ
Λιβάνου, τὸ τῶν Ἀράβων ἔθνος τοῦ ἐξ ἐκεῖνων δέ-
ουσι ἀπαλλαγῆν, πολλῶν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμον-
ιαν ἐπέλησε συμφορῶν. Στελίας δὲ τὸν στρατηγὸν
Λεόντιον ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπέταξε δι' αὐτοῦ τὴν
Ἰθρηλίαν καὶ τὴν Ἀλβανίαν, καὶ χώρας ἑτέρας.
Οὗτος ὁ βασιλεὺς ἔλυσεν καὶ τὰς πρὸς τοὺς Βουλγάρ-
ρους σπονδὰς, μὴ ἀνεχόμενος δασμοὺς παρέχεσθαι
αὐτοῖς. Ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ τὰ Ἑσπερία, πολλὰ
τῶν Σκλαβινῶν ἔθνων ὑπηγάγετο, τὰ μὲν ἐκόντα,
ἑνια δὲ πολέμου νόμῳ ἐξ' ὧν καὶ νέον συνεστήσατο

A illic relictis, quibus mandarat, ut velitationibus
hostes ad pugnam elicerent. Verum rumore in ca-
stris orto, imperatorem metu hostium cepisse fugam.
omnes turpiter fugiunt, persequente nemine.
Quod præter spem factum, Bulgarorum animos
auxit, et audaciam acuit, ut tergis fugientium in-
hærentes, multos cæderent, neque pauciores cape-
rent, et Istro trajectio tentoria in Romanorum terra
figerent. —Nec ab eo tempore desisterunt omnes
Romanas provincias vastare. Unde coactus impe-
rator, pacem cum eis facit, pacto annuo tributo
cum dedecore Romani imperii. Post illa, res
Romana ubique quietâ fuit, usque ad obitum Con-
stantini. Est autem mortuus, relicto successore
B Justiniano filio, cum annos xvii imperasset.

XXII. Justinianus vero suscepto imperio ado-
lescentis natus annos xvi, cum suo arbitratu ad-
ministraret omnia, in multas ciades republicam
conjecit. Nam populi quidam Mardaitæ, speculis
montis Libani sub Pogonato occupatis, formidabiles
erant Arabibus, quæ etiam causa illis fuerat peten-
dæ pacis a Romanis, quam (ut dictum est) impetra-
runt. Cum autem is imperator sceptris recens positis
esset, 92 Abimelchus, Mavia defuncto, Arabum
princeps, per legatos a Justiniano pacis confirma-
tionem petit, rogans ut Mardaitæ Libano amove-
rentur. Quod si fieret, se Romanis quotidianum
tributum pensurum, millenos aureos nummos, ser-
vum et equum eximium pollicebatur. Is conditio-
nibus fœdore renovato, et Mardaitis, qui xii milli-
bellicosorum virorum habebant, e Libano digressis:
gens Arabica metu illorum liberata, Romanum
imperium multis malis affectit. Cæterum Justinia-
nus, misso duce Leontio, Iberiam, Albaniam et
alias regiones subegit. Idem etiam ictum cum
Bulgaris fœdus rupit, neque eis tributa pendere
sustinuit, sed expeditione in plagas occidentales
suscepta multas Sclavicas gentes partim in deditionem
accepit, partim bello domuit. Unde novas
legiones conscripsit, delectis juvenum fortissimo-
rum circiter xxx millibus: quos populum acquisi-
tum appellavit. Is gaudens et fretus, etiam Arabi-
cum fœdus rupit, causa ex eo sumpta, quod an-
nui tributû moneta non Romanum signum, sed

Varia lectiones et notæ.

(31) Ἐπτά καὶ δέκα. Regnavit Pogonatus an. 17, a morte scilicet parentis computatis. Nam cum in Actis concilii vi œcumenici, quod œceptum est Constantinopoli 7 die Novembri. indictione 9, (anno Chr. 680) 27 imperii ejusdem Constantini,

post ejus consulatum 13, et Heraclii et Tiberii anno 22. Inde colligitur Constantinum et fratres, patræ superstiti, imperatores appellatos, ac Constantinum quidem an. 643, fratres vero anno 648

novum Arabicum haberet. Neque vero aureo nummo aliam imaginem, nisi Romani imperatoris, insculpi fas erat. Bellum igitur eis intulit, non tam Romanis legionibus fretus, quam novo isto et acquisito populo. Quamvis enim Arabes orarent, ne inducias rumperet, neve pactorum tabulas violaret, Deum obtestati, cujus illæ numine interposito confirmatæ essent, eumque vindicem invocarent contra eos qui pugnae causam præberent: imperator obturatis auribus ad pugnam ferebatur. Arabes igitur induciarum tabulis hasta suspensis, ac vexilli instar ante suum exercitum elatis, cum Romanis congregiuntur. Statim autem viginti millia Sclavorum acquisiti populi ad hostes defecerunt, quæ res animos Romanis minuit, clademque attulit, illis auxit, ac victoriae causa fuit. Romanos igitur persecuti, quoscumque adipisci potuere, sustulerunt, ac fere innumeri ex legionibus ceciderunt. Ipse imperator turpi fuga cum paucis conservatus, cum ad Leucaten pervenisset, reliquias Sclavicæ illius et acquisitæ gentis omnes occidi, cadavera in mare abjici jussit. Byzantium reversus, substructionibus vacavit, et maximum **33** triclinium regis Orienti obversæ condidit, quod etiamnum ab eo Justinianum appellatur. Agareni porro ab eo tempore impune Romanas provincias invaserunt, et Sabbatius patricius, Armeniæ prætor, cognita clade imperatoris ad Arabes se contulit, eisque Armeniam tradidit. Neque illi Orientem universum vastare incendiis, et Christianos in servitutem abducere destiterunt. Fuit apud Justinianum eunuclus quidam gratissimus, qui et sacellarius est designatus, nomine Stephanus, genere barbarus, crudelitate et immanitate plus quam barbarus, gravis omnibus, non tantum in rebus gerendis, sed in pœnis etiam infligendis: neque is plebeios duntaxat, sed potentissimos etiam invasit, adeo ut et imperatoris matrem verberarit. Idem imperator monachum quoque Theodosium, pridem inclusum, Igeneralem designavit, qui nec ipse improbitate eunucho Stephano cedebat. Cum autem ab his respublica multis malis afficeretur, imperator omnium odia suscepit. Leontium vero ducem de cupiditate imperii suspectum, biennium in vinculis habuit, post, ejectum, Græciæ ducem fecit. Is Paulo cuidam monacho astrologiam tractanti, et imperium ei vaticinanti ait: *Se jam abire in Græciam, ac scire, imperatorem sibi percussores a tergo immissurum: ea vero quæ ille diceret, nihil fore.* Cui mo-

σύνταγμα. Κατ' ἐκλογὴν γὰρ εὐληφῶς ἐκ τούτων ἄνδρας γενναίους τε καὶ νεάζοντας εἰς χιλιάδας τριάκοντα, λαὸν αὐτοὺς ἐκάλεσε περιούσιον. Οἷς γεγηθῶς τε καὶ πεποιθῶς, καὶ τὰς πρὸς τοὺς Ἀραβας συνθήκας παρέλυσεν, αἰτίαν εὐληφῶς, ὅτι σταλὲν τὸ τοῦ ἔτησιου φόρου χάραγμα, οὐ Ῥωμαϊκὸν εἶχε σφράγισμα, ἀλλὰ νέον Ἀράβιον. Οὐδὲ γὰρ ἐξῆν ἐν χρυσῷ νομίσματι χαρακτῆρα ἐντυπῶσθαι ἢ τὸν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων. Ἐστράτευσεν οὖν κατ' αὐτῶν, οὐ τοσοῦτον ταῖς Ῥωμαϊκαῖς συντάξεσι τεθαρρήκως, ὅσον τῷ νέῳ τούτῳ καὶ περιουσίῳ λαῷ. Τῶν δὲ Ἀράβων τὰς σπονδὰς αἰτουμένων μὴ ἀτετῆσαι, μὴδὲ τὰς ἐγγράφους παραβῆναι συνθήκας, καὶ τὸν θεὸν ἐπιμαρτυρομένῳν, ὃς μέσος παραληφθεὶς, αὐτὰς ἐμπεπέδωκε, καὶ ἐκδικητὴν καλοῦντων αὐτὸν κατὰ τῶν τῆς μάχης αἰτιῶν, ὁ βασιλεὺς τὰ ὅσα πρὸς ταῦτα βύσας, πρὸς μάχην ἤτολμαστο. Οἱ γοῦν Ἀραβὲς ὄρασι τὸ τῶν σπονδῶν προσδήσαντες ἔγγραφον (32), καὶ ὡσπερ σημεῖον ἔρασαν; τούτο, τοῦ σφῶν στρατεύματος προερχόμενον, συρρόγγυνται τοῖς Ῥωμαίοις· καὶ αὐτίκα ἐκ τοῦ περιουσίου ἐκείνου λαοῦ αἱ εἰκοσι χιλιάδες πρὸς τοὺς Ἀραβας ἠτομολήσαν, ὃ τοῖς Ῥωμαίοις δειλίαν γέγονεν αἰτιον, τοῖς δ' ἐναντίοις ἐνήκε θάρσος, καὶ ἡττηγὸ μὲν οἱ Ῥωμαῖοι, ἢ νίκη δ' ἐπαμειβία τοῖς Ἀραβῖν' οἱ, τοῖς φεύγουσιν ἐπεπόμενοι, ἀνήρουν οὐκ καταλάμβανον, ὡς καὶ ἀριθμοῦ κρείττους σχεδὸν ἐκ τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων περὶν. Αἰσχυρῶς δὲ διαφυγὼν ὁ βασιλεὺς μετ' ὀλίγων τὸν δλεθρον, ἐπεὶ κατὰ τὸν Λευκάτην ἐγένετο, τοὺς περιλειφθέντας ἐκ τοῦ περιουσίου λαοῦ τῶν Σκλαθικῶν, ἀνατρεθῆναι πάντας προσέταξε, καὶ πάντες ἐκεῖ ξίφεσι συγκοπέντες ἐβρίφησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ ὁ μὲν ἐκ τῆς Βυζάντιον παρτηγωνίως, οἰκοδομαῖς προσησχόλητο. Οὗτος γὰρ τὸν μέγιστον τῶν πρὸς ἀνίσχοντα ἤλιον βασιλείων φιλοδόμησε τρικλινον, ὃς καὶ τῆ αὐτοῦ καλεῖται κλῆσι, μέχρι τοῦ νῦν καλούμενος Ἰουστινιανός. Οἱ δὲ τῆ: Ἄγαρ ἀδεῶς ἐξ ἐκείνου ταῖς τῶν Ῥωμαίων χώραις ἐπέβαινον, καὶ ὁ τῆς Ἀρμενίας ἐπιστατῶν Σαββάτιος ὁ πατρικίος τὴν ἤσταν τοῦ βασιλέως μαθὼν τοῖς Ἀραβῖν' προσεχώρησε, καὶ τὴν Ἀρμενίαν αὐτοῖς παραδέδωκε. Καὶ οὐκ ἐπαύοντο ἅπασαν τὴν Ἐσῶν δροῦντες, καὶ τοὺς Χριστιανώμους αἰχμάλωτιζόντες. Ἦν δὲ τῷ βασιλεὶ τούτῳ ἑκτομίας Στέφανος, τὸ μὲν γένος ἐκ Βαρβάρων Ἑλλων, ἀπηνῆ; δὲ καὶ ὑπὲρ Βαρβάρους, καὶ λίαν ὠμότατος. Οὗτος παρ' αὐτῷ πλείεστα δεδύνημένος καὶ σακελλάριος προσεβλήθη, καὶ βαρῶς ἦν ἀπισιν, οὐκ ἐν εἰσπράξεσι μόνον, ἀλλὰ μέντοι καὶ ἐν κολάσεσι, καὶ οὐ τοὺς τυχόντας μόνον ἐκό-

Variæ lectiones et notæ.

(32) ὄρασι τὸ τῶν σπονδῶν προσδήσαντες ἔγγραφον. Idem habent Nicephorus Constantino-pol. et Theophanes an. 7 ejusdem Rhinotmeti. Sic alios legimus idem factitasse contra fœdificagos, atque in primis Joannem Asanem Bulgariae regem qui fœdere ab Theodoro Angelo Thessalonicæ imperatore fracto, collectis statim quantas potuit viribus, in hostem progressus est, τῆ σημάτι τὸν ἔγγραφον ὄρασαν ἀπαιωρήτας, et colatis signis,

longe licet copiis impar, profligavit, quod pluribus narrat Georgius Acropolita in Chron. cap. 25. Sed et scribit Joannes Cantacuzenus, lib. 1, cap. 52, flagrantibus inter utrumque Andronicum Palæologum civilibus bellis, Junioŕem τοὺς ἐπὶ ταῖς σπονδαῖς γεγεννημένους τοῦ προεστέρου βασιλέως ὄρασαν, οὓς αὐτὸς ἤμετο εὐορκεῖν, κελεύσαι ἐπὶ τῆς σημάτις ἀναθέντας· εὐθὺ χωρεῖν πολεμίων.

λαζεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπερλίαν ἤπειτο, ὡς καὶ αὐτὴν Α
 τυπῆσαι ποτε τὴν μητέρα τοῦ βασιλεύοντος. Καί
 τενα δὲ μοναχὸν Θεοδοσίον ἐγκλειστον πρὶν ὄντα
 γενικὸν ὁ βασιλεὺς προεβίβητο, καὶ ἦν οὐδ' οὗτος
 ἤττων εἰς χαλίαν τοῦ ἔκτομιου Στεφάνου. Πολλῶν
 οὖν παρ' αὐτῶν ζεινῶν ἐπενευηγμένων τῷ πολιτεύ-
 ματι, μισητὸς ἅπασιν ὁ Ἰουστινιανὸς ἔδοξεν. Τὸν
 γοῦν στρατηγὸν Λεόντιον ἐξ ὑπονοίας τοῦ τῆς βασι-
 λεύας ἐφείσθαι, καθείρξας ἐπὶ δύο ἔνιαυτοῦς, ὑστερον
 ἐκβαλὼν, στρατηγὸν Ἑλλάδος ἐποίησεν. Ὁ δὲ Παύ-
 λω (33) τινὲς μοναχῶ ἀστρολογίαν μετιόντι, καὶ τὴν
 βασιλείαν χρησιμοδοτοῦντι αὐτῷ φησιν, ὡς Ἐγὼ
 ἤδη ἀπειμι πρὸς Ἑλλάδα, οἶδα δὲ ὅτι ὁ βασιλεὺς
 σταλεῖ τοῖς ἀναφθισοτάς με ὀπίσω μου. Ἄ δὲ Β
 σὺ μοι προβλεπεις, οἰχοῦται. Ὁ δὲ, Μὴ δειλαν-
 θρήσῃς, ἔφη, ἀλλ' ἐπιχειρήσον τῇ πράξει, καὶ οὐκ ἀστοχήσεις τοῦ ἐφροῦ. Παραλαβὼν οὖν ὁ
 Λεόντιος τοὺς οἷς ἐθάβρει, καὶ τὰς δημοσίας διαρρήξας εἰρκτάς, τοὺς καθειργμένους ἐξήγαγεν, εἰς
 κλήθου· περισταμένους πολλῶν, οἳ καὶ εἰς τὸ μέγα παρελθόντες τέμενος τοῦ Θεοῦ, πολλῶν καὶ ἄλλων
 συνεσπρόδοντων, ὑβρίζον μὲν τὸν Ἰουστινιανόν, εὐφῆμον δὲ τὸν Λεόντιον, συνεργοῦντος καὶ Καλλι-
 νίκου τοῦ πατριάρχου. Ἐκαίθην δ' εἰς τὸ ἐπιτήρατον μεταχωρήσαντες θέατρον, τὰ δροῖα διαπράττοντο
 καὶ τὸν Ἰουστινιανὸν τῶν ἀνακτόρων ἐξαγαγόντες, κατὰ τὴν σφαιρόδονην ἐβρίνοτόμησαν, καὶ εἰς Χερ-
 σῶνα ἔθεντο ὑπερόριον, ἔνιαυτοῦς ἑκατάδεκα τῆς βασιλείας κρατήσαντα. Τὸν δ' ἔκτομιαν Στέφανον
 τὸν σικελλάριον δηλαθῆ, καὶ τὸν μοναχὸν Θεοδοσίον τὴν γενικὸν συλλαβόμενοι, καὶ οὐκ οἰχοῦντες ἐξάψαντες
 τῶν ποδῶν αὐτῶν, σύραντες διὰ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὴν Βοῦν ἀπήγαγον, καὶ κατέκαυσαν.

ΚΓ'. Τούτων δὲ γενομένων, ὁ Λεόντιος τῆς βα-
 σιλείας ἐκράτησεν, ἐφ' οὗ οἱ Ἄραβες τὰς Ῥωμαϊκὰς
 κατατρέχοντες χώρας, πολλοῦς αἰχμαλώτους ἐλάμβανον,
 εἶτα καὶ τὴν Ἀφρικὴν ὑφ' ἑαυτοῦ ἐπέλασαν. C
 Στέλλει τοίνυν τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς Λεόντιος,
 ἐνα τῶν πατρικίων Ἰωάννην (34), ἀνδρα δραστή

nachus : Ne, inquit, effeminato sis animo, sed rem
 strenue administrato, neque enim impos voti fiet.
 Leontius igitur filissimis quibusque assumptis, et
 publicis carceribus ruptis, magnam captivorum
 multitudinem eduxit, qui in magnum Dei tem-
 plum progressi, multis etiam aliis consentibus,
 Justinianum maledictis insectati, Leontium faustis
 omniibus persecuti sunt, Callinico patriarcha quo-
 que adjuvante. Inde in theatrum equestre digressi,
 eadem factitarunt, et Justinianum e regia eductum,
 naso in funda præciso, Chersonem relegarunt,
 cum annos xvi imperasset. Stephanum vero eu-
 nuchum et sacellarium, et Theodosium monachum
 B
 generalem comprehensos, funibus ad pedes alliga-
 tis, per Forum in Bovem pertractos combusserunt.

XXXIII. His actis, Leontius imperium tenuit
 sub quo Arabes Romanas provincias incursantes,
 94 multos captivos abduxerunt, tandem Africam
 quoque subegerunt. Quo cognito imperator, Joan-
 nem patricium, virum strenuum cum tota classe
 C
 mittit, ad Africam Romano imperio recuperandam.

Variae lectiones et notæ.

(33) Παύλω. Monachus is fuit monasterii Calli-
 strati. Neque ille duntaxat Leontium imperatorum
 prædixerat, sed et Gregorius Hegumennus ἐν τῇ Φλώ-
 ρου μονῇ, ut est apud Nicephorum CP. p. 115 et
 alios : de quo quidem monasterio egimus in nostra
Constantinopoli, lib. iv. p. 156, ubi, ut hoc obiter
 moneam, Eustathius auctor Commentariorum in
 Homerum, quique in Myrensem episcopum electus,
 postea Thessalonicensis existit archiepiscopus,
 monachus egit, ut docemur ex Demetrio Choma-
 teno in Responsis ad Constantinum Cabasilam : Τοῦ
 γὰρ σοφωτάτου ἐκείνου Εὐσταθίου, τοῦ κατὰ Φλώ-
 ρον, διακόνου ὄντος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ
 μακροτοῦ τῶν ῥητόρων, εἰς τὸν Λυκίων Μυρέων D
 ψηφισθέντος, etc.

(34) Ἰωάννην πατρικίον. Africa postquam a
 Justiniano, Belsarii opera, in jus potestatemque
 imperatorum rursus concessit, a prætoribus,
 quos interdum patricios, interdum magistrōs mi-
 litum Africæ vocant scriptores, administrari dein-
 ceps cœpit : quorum primus hunc magistratum
 gessit Salomon eunuchus, qui rem præclare ges-
 sit contra Mauritanos, quos et deleuit anno 523,
 ut scribunt Procopius, lib. ii *Vandal.* Marcellinus
 comes et Theophanes. Eo cum exercitu dissi-
 dentis, missus Germanus, Justiniani ex fratre
 nepos, anno 536, qui rem feliciter gessit adversus
 Stotzam tyrannum, eo inter Maurorum deserta
 bellando effugato. Inde revocato Germano, anno
 539, Salomon rursus in eam provinciam missus,
 feliciter dimicans, ac rebellionibus proturbatis,
 tandem ab eodem Stotza, qui regnum in eremi-
 partibus invaserat, interficitur anno 541, non vero

triennio post, ut scripsit Victor Tununensis. Ser-
 gius, Salomonis ex fratre nepos, Bacchi filius
 illius loco mittitur belli moderatorque provinciæ
 A Stotza et Mauris inquietatur anno 513. Is a
 Bulgaris postea Thraciam invadentibus anno 561,
 captus et distractus est. Joannes, quem absque
 ullo titulo nominat Marcellinus, Victor vero mi-
 litis ducem in Africa fuisse scribit, congressione
 facta in portu Tacea, Stotzam perimit, ipse vero
 ab ejus armigero occiditur anno 545. Sed cum tra-
 dat idem Marcellinus anno sequenti revoca-
 tum Sergium, incertum an hanc dignitatem sum-
 mo jure obtinuerit. Revocato igitur Sergio, Areo-
 bindas, nepte imperatoris accepta, dirigitur in
 Africam, ibique anno 547, Carthagine intra pala-
 tium occiditur a Gunthario, regno cum tyrannide
 assumpto : quem Carthaginis dux Artabanus 36
 regni sui die prandentem interfecit, Joanne insu-
 per Stotza juniore victo ad principem misso.
 Idem Artabanus Areobindæ ab imperatore suffici-
 tur, quo post aliquantos dies missionem flagitante,
 mittitur in Africam Joannes, Pappi frater, qui
 Mauros domuit anno 551. Iterumque anno 562, in
 cujus subsidium cum valido exercitu misit Justi-
 nianus Marcianum, ex fratre aut sorore nepotem,
 magistrum militum, qui pacem Africæ reddidit.
 Exhinc aliquot alii Africæ prætores et patricii
 recensentur sub Justino Juniore a Joanne Bicta-
 riensi, atque in his Theodorus præfectus Africæ a
 Mauris interfectus sub ann. 567. Theoctistus ma-
 gister militum provinciæ Africanæ, qui a Mauris
 bello superatus perinde interlit, sub annum 568,
 et Amabilis, a Mauris anno sequenti pariter in-

Is Arabes qui ibi erant bello superatos expulsi, atque illis hicmavit, rebus suis gestis ad imperatorem perscriptis, exspectans quid porro de illius sententia faciendum esset. Cæterum Agarenorum summus consul (sic enim suos principes appellabant) statu Africano cognito, jacturamque iniquo ferens animo, classem ingentem exornat ad provinciam recipiendam : cui cum patricius Joannes impar esset, portu relicto ad imperatorem se conferebat, ut majores copias postularet. Sed cum Romana classis Cretam pervenisset, populi principes partim turpe rati Africa omnia et locustibus concessa reverti, partim iracundiam imperatoris veriti, classiaris defectionis auctores fiunt, ac Leontii insectandi, et Apsimari Cibræa Drungarii, quem statim etiam Tiberium nominarunt, imperatoris salutandi. Is igitur cum classe Byzantium perfectus, in Sycis appulit. Etsi autem Leontius urbis custodiam diligenter curarat, tamen quidam provinciales magistratus, per murum Blachernium, ejus custodiam sortiti erant, clavibus portæ cum sanctissimo jurejurando acceptis, Apsimarum introduxerunt. Ita classarii ingressi, civium ædes diripuerunt, Apsimarus Leontium naso præciso, custodiæ tradidit. Principes qui ab illo stabant, verberibus affectos et bonis spoliatos relegavit. Imperavit Leontius triennium.

Ἀψίμαρον, καὶ τὰ ἅμα μεθ' ὀρκῶν φρικτῶν τὰς κλεῖς ἐμπιστευθέντες τῶν τοῦ τείχους ἐκείνου πυλῶν. Εἰσελθόντες οὖν οὕτως εἰ τοῦ στόλου, τὴν οἰκίαν τῶν πολιτῶν ἔλησαντο. Ὁ δὲ Ἀψίμαρος τὸν μὲν Λεόντιον ἀφείλετο τῆς βιῆς, καὶ ὑπὸ φυλακὴν ἐποίησάτο (35), βασιλεύσαντα ἔτη τρία. Τοῦ δὲ αὐτῶν συναρμόνιους ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπιπέρας καὶ τῶν ὑπαρχόντων στερησας, ὑπερορίσθη ἐποίησεν.

XXIV. Apsimarus sive Tiberius, ita imperio C. potitus, statim fratrem suum Heraclium omnibus et pedestribus et equestribus copiis solum cum summo imperio præfectum, in Orientem contra Agarenos misit. Romani igitur Syriam incursarunt et Samosata usque progressi, finitimaque loca omnia populati, Agarenorum plurimos confecerunt, captisque plurimis et ingenti præda parta, magnum Arabibus terrorem inusserunt. Baanes vero cogno-

ριον, μετὰ τοῦ στόλου παντὸς, τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ τὴν Ἀφρικὴν ἀνασώσασθαι· ὅς καὶ πολέμῳ τοῦς ἐκεῖ τρεψάμενος Ἄραβας, τὴν Ἀφρικὴν αὐτῶν ἠλευθέρωσα, κάκει παρεχίμασε, γράψας τὰ πεπραγμένα τῷ βασιλεῖ, τὸ ποιητέον ἀναμένων ἐπιταγῆναι αὐτῷ. Ὁ δὲ τῶν Ἀγαρηῶν πρωτοσύμβουλος (οὕτω γὰρ ἐκάλουν τοὺς σφῶν προεξάρχοντας), τὰ κατὰ τὴν Ἀφρικὴν συμβεβηκότα μαθὼν, καὶ ἐν δεινῇ τὴν ἐκ ταύτης ποιούμενος ἔκπτωσεν, στόλον ἐτοιμάζει βερώτατον, καὶ στέλλει αὐθις τὴν Ἀφρικὴν ἀνακαλεσόμενος. Πρὸς δὲ ὁ βροθεὶς πατρικίος Ἰωάννης ναυμαχησάμην ἔξαρκῶν, τοῦ λιμένος ἐξέστη, καὶ ἐπανήρχετο πρὸς τὴν βασιλείαν αἰτήσων πλείονα δύναμιν. Γενόμενος δὲ κατὰ τὴν Κρήτην τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου, οἱ τοῦ λαοῦ προεστάμενοι, πῆ μὲν δι' αἰσχύνης ποιούμενοι τὸ ὑποχωρῆσαι τῆς Ἀφρικῆς, τοῖς πολεμίοις ταύτης παραχωρήσαντες, πῆ δὲ καὶ δεδοκίματες τὴν τοῦ βασιλέως ὀργὴν, παῖθοισι τὸ ναυτικὸν εἰς ἀποστασίαν ἐκκλίνας, καὶ δυσφημησάμην μὲν τὸν Λεόντιον, εὐφημησάμην δὲ βασιλικῶς τὸν Ἀψίμαρον τῶν Κιβυρῶναιων ὄντα Δρουγγάριον, ὃν αὐτίκα καὶ Τιθέριον μετωνόμασαν. Οὗτος οὖν, ἅμα τῷ στόλῳ καταλαβὼν τὸ Βυζάντιον, ἐν Συκαῖς τὰ σκῆπη προσωρίμεν. Ὁ δὲ γε Λεόντιος τὴν τῆς πόλεως φυλακὴν διὰ φροντίδος πεποίητο. Ἀλλὰ τινες τῶν ἐπαρχικῶν ἀρχόντων τὸ κατὰ Βλαχέρνας τείχος φυλάσσειν λαχόντες, ἐκείθεν εἰσήγαγον τὸν

ΚΑ'. Καὶ ὁ μὲν Ἀψίμαρος ἢ Τιθέριος οὕτω τῆς βασιλείας ἐκρήτησαν. Αὐτίκα δὲ τὸν ἴδιον ἀδελφὸν Ἡράκλειον πάντων τῶν ἱππικῶν καὶ πεζῶν στρατευμάτων στρατηγὸν μονότατον προβαλλόμενος, στέλλει πρὸς τοὺς ἔω Ἀγαρηνοὺς ἀντιτάττεσθαι. Κατέδραμον οὖν τὴν Συρίαν Ῥωμαῖοι, καὶ μέχρι Σαμοσάτων ἀφίκοντο, τὰ περίεθ' ἅπαντα προνομήσαντες, καὶ σφόδρα πολλοὺς τῶν Ἀγαρηῶν διαχρήσαντο· καὶ δορυαλώτους ἐλόντες πλείστους, καὶ

Variorum lectiones et notæ.

teremptus. Post hunc occurrit Gennadius magister militum in Africa, qui, ut scribit idem Victor, Mauros delevit, et Gasmulem fortissimum regem, qui jam tres duces superius memoratos Romani exercitus interfecerat, bello superavit, et ipsum regem gladio interfecit, an. 2 Tiberii Augusti. Memoratur deinde Heraclius Africae patricius et magister militum an. 6 Phocæ, Heraclii imperatoris pater, apud Theophanem, auctorem *Chronici Orientalis*, et alios, sub quo illius frater Gregorius, seu ut aliis appellatur, Gregoras, legati munus obiit. Denique Gregorius Africae patricius memoratur a Theophane, qui anno 5 Constantis in ea provincia seditionem movit : et anno proxime sequenti ab Arabibus Africam incursantibus pulsus est, tributo provincialibus imposito. Istius Gregorii præterea mentio occurrit in Disputatione S. Maximi cum Pyrcho Patr. CP. coram quo illa acta est, et qui in aliquot ejusdem Maximi epistolis Georgius nuncupatur. Hi rursum anno 600 Constantino Pogonato imperante, exercitum moverunt in

Africam, octoginta hominum millibus in captivitate abductis. Denique anno Leontini tertio, iidem Abimelech principatum obtinente, expeditione in Africam suscepta, universam imperio suo subdiderunt, nequaquam reluctantem Joanne patricio Africae, qui eo cum idoneis viribus a Leontio missus, rem primo feliciter gessit, Carthaginem Romanæ ditioni asseruit, Saracenos in fugam vertit. Verum iis majori postmodum apparatu et belli mole in eum contendentibus, Africa cedere coactus, cum omni quæ supererat classe in Cretam insulam accessit : ubi exercitus, male gesta re, Leontii offensionem veritus, Absimarum ad imperium provexit. Accidit hæc Africae clades circa annum 698, quam attingere scriptores, atque in iis Theophanes, Nicephorus Constantinopolit. in *Historia*, Constantinus, *De administ. imp.* cap. 22 ; Anastasius Biblioth. in Joanne V. PP. et alii.

(35) Ἰαὸς *φυλακῆς ἐποίησάτο*. *Chronicon ms.* Georgii Hamartoli, de Leontio : Καὶ βίοντῆρας αὐτῶν, ἐν τῇ μνητῇ τῆς Δαλματίας περιώρισεν.

λείαν ἄλληλ ἄμύθητον, φόβον μέγαν τοῖς Ἄραψιν ἄνευποήσαν. Βιάντης (56) δὲ ἢ Ἐπταδαίμων ἐπι- κλητής, τὴν τετάρτην Ἀρμενίαν τοῖς Ἀραψι προ- δωκῶν. Εἶτα οἱ ἄρχοντες Ἀρμενίας κατὰ τῶν Ἀγαρη- νῶν στασιάζοντες ἐκείνους; μὲν ἔκτειναν, πρὸς δὲ τὸν Ἀψίμαρον διεπέμψαντο, καὶ Ῥωμαίους αὐτοῖς εἰς τὴν χώραν ἐδέξαντο. Ἄλλ' ὁ τῶν Ἀγαρηνῶν ἡγεμονεύων τότε Μωάμεθ κατ' αὐτῶν ἐπελθὼν, ὑπὸ τοῖς Ἀγαρη- νούσι καὶ πάλιν τὴν Ἀρμενίαν πεποίηκε, καὶ τοὺς τῶν Ἀρμενίων προέχοντας ζῶντας κατέκλυσε. Τότε καὶ κατὰ τῆς Κιλικίας Ἀγαρηνοὶ ἐπεσπράττευσαν, οἷς συμβαλὼν ὁ τοῦ βασιλέως ἑμαίμων Ἡράκλειος, τοὺς μὲν πλείονας μαχαίρας ἔργον εἰργάσατο, τοὺς δὲ λοιποὺς ζωγράφας, δεσμῶσι τῷ κρατοῦντι ἐξ- ἔπεμψε. Φιλιππικὸν δὲ τὸν υἱὸν τοῦ πατρικίου Νι- κηφόρου βασιλειῶντα, οὗ κατ' ἄναρ ἔδοξε τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν σκιάζεσθαι ὑπὸ αἵματι, εἰς Κεφαλληνίαν ἐξώρισε τὸν Ἀψίμαρον. Ἰουστινιανὸς δὲ ἐν Χερσῶνι, ὡς εἰρηταί, περιορισθεὶς, ἠδυνήθη διαδρᾶναι ἐκεί- θεν, καὶ τῷ Χαζάρων ἀρχηγῷ Χαγάνῳ προσελθεῖν, καὶ δεχθεὶς παρ' ἐκείνου φιλοτιμώτατα τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ ἔγημε Θεοδώραν, καὶ μετ' ὀλίγον ἐκείθεν ἀπαθῶν, εἰς ἄλληλ χώραν μετὰ τῆς αὐτοῦ διέτριβε γυναικίως. Καὶ ὁ Ἀψίμαρος διεπέμψατο πρὸς τὸν Χαγάνον, χρήματα δῶσειν αὐτῷ πολλὰ ὑπισχυόμε- νος, εἰ στείλειεν αὐτῷ τὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ κεφα- λὴν, καὶ δ; συνέθετο, καὶ δύο τινὰς τῶν ὠκεωμένων αὐτῷ στείλας, ἐν ἀπορρήτοις ἐνετείλατο τὸν Ἰου- στιανὸν ἀνελεῖν ὃ δὲ δούλου μαθεῖσα ἡ Θεοδώρα, τῷ ἀνδρὶ καταγγέλλει. Ὁ δὲ τοὺς ἐνταλθέντας αὐ- τὸν ἀναλεῖν ἰδίᾳ προσκαλεσάμενος, ἕκαστον ἀγχόνη στειρᾶσαι τοῦ ζῆν, καὶ τὴν μὲν Θεοδώραν εἰς Χα- ζαρίαν ἐξέπαμψεν, αὐτὸς δὲ εἰς ἀλιάδα ἐμβεδηκῶς ἀπέπλευσε, πρὸς Τέρβελιν ἀπὸ τῶν τῶν Βουλγά- ρων ἐξάρχοντα. Κλύδωνος δὲ μεγάλου κατελιγρότος αὐτὸν ἐν τῷ πλέειν, καταδύνας τὸ πλοιάριον ἐκινδύ- νεισε. Τῶν δὲ πλεόντων ἐπαγγελισθαι τῷ Θεῷ συμ- βουλευόντων αὐτῷ, εἰ περισθεῖη, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπολήφοιτο, μήτι κακὴν τοῖς κατ' αὐτοῦ γενομένοις ἀπενεγκεῖν, ἐκείνος, *Εἰ φείσομαι τούτων*, ἔφη, *τινός, ἀντίκα καταποτισθεῖην ὡδί*. Περισθεῖς οὖν καὶ τῷ τῶν Βουλγάρων ἀρχοντι προσελθὼν καὶ πλείστα παρασχὼν, ἀλλὰ μόντοι καὶ παρέχειν ἐπαγ- γεῖλάμενος, εἰ παρ' αὐτοῦ καταχθεῖη πρὸς τὴν προ- γονικὴν βασιλείαν, καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῷ συζεύξαι καθυποσχόμενος, οὖν ἐκείνη μετὰ βυρβαρικῆς βα- ρείας δυνάμει τὴν ὑπερκειμένην κατελήφει τῶν πόλεων, καὶ πρὸ τῶν τειχῶν στρατοπεδευσάμενος προκύπτουσιν ὀμιλῶν. Οἱ δὲ οὐ μόνον αὐτὸν οὐ προσηύχοντο, ἀλλὰ καὶ ὕβρεις αὐτοῦ κατέχρον πλημ- μελείς. Νυκτὸς οὖν διὰ τοῦ ἀγωγοῦ εἰσδύς, ἐντὸς δὲ Ἀψίμαρος εἰς Ἀπολλωνιάδα φυγὼν κατελήφθη,

ΚΕ'. Οὕτω μὲν ὁ Ἰουστινιανὸς ἑαυτῷ τὴν βασι- λείαν ἐπανεσώσατο, ταύτης τὸ δεύτερον βίνδυστος ἐπέβη. Τῷ δὲ τῶν Βουλγάρων ἀρχοντι δῶρα πολλὰ παρασχὼν, καὶ συνθήκας εἰρήνης μετ' αὐτοῦ ποιη-

mento Heptadamon, quartam Armeniam Arabibus prodidit. Sed Armeniorum principes, Agarenos per seditionem occiderunt, et legatis ad Apsina- rum missis, Romanos denuo in provinciam **95** receperunt. Moamelus autem qui tum Agarenis imperabat, Armeniam iterum sibi parere coegit, ac principes populi vivos cremavit. Tunc Cilicie quoque arma intulerunt Agareni, cum quibus He- raclius congressus, majorem partem ferro confecit, cæteris captis quos ad imperatorem victos misit, Philippicum Nicephori patricii filium, quod in somnis aquilam sibi umbram facere vidisset, re- gum animo agitanti, in Cephaloniam relegavit Apsinarus. Justinianus autem, qui, ut dictum est, Chersone exulabat, fuga elapsus, ad Chaganum Chazarorum principem se contulit, a quo hono- rificentissime exceptus, ejus sororem Theodoram uxorem duxit ac paulo post inde digressus, in alia provincia cum sua conjuge consedit. Verum Apsinarus Chagano magnam pecuniam per nuntios pollicitus, si Justiniani caput ad se misisset, impetrat a barbaro ut duos e suis familiaribus ableget, cum mandatis, ut Justinianum secreto tollant. Eo consilio Theodora per servum cognito, maritum præmonet. Justinianus igitur duos illos seorsim accersitos, utrumque laqueo præfocat, et Theodora in Chazariam ablegata, ipse naviculam conscendit, ad Terbelin Bulgarorum prin- cipem profecturus. In ea navigatione magna tem- pestate orta, navicula in periculo submersiois versata est. Monitus igitur ab iis qui una na- vigabant, ut votum faceret Deo se, si evasisset incolumis et regnum recepisset, veniam omnibus suis adversariis daturum; respondit: *Si cui illorum peperero, statim hic submergar*. Cum autem ad Bulgarorum principem pervenisset, multaque ei dedisset, daturumque promississet, si ab eo in avitum regnum reduceretur, nuptias etiam filie sue illi pollicitus: cum illo, ingentibus copiis subnixus, Byzantium aggreditur, et castris ante munia positis, civium animos pertentat, cum eis de pinnaculis prospectantibus colloquens. Illi vero eum non modo non invitabant, sed et atro- cibus maledictis incessebant. Verum noctu per aqueductum ingressus atque urbe potitus est. Apsinarus autem, qui Apolloniam confugerat, captus est, cum vii annos imperasset.

ἀπεπειρῶτο τῶν πολιτῶν, αὐτοῖς ἐκ τοῦ τείχους προσέειπε, ἀλλὰ καὶ ὕβρεις αὐτοῦ κατέχρον πλημ- μέλεις. ἀνεῖθε τῆς πόλεως, καὶ ταύτης ἐγένετο ἐγκρατής. Ὁ ἐπὶ βασιλεύσας ἐναυτοῦς.

XXV. Sic Justinianus imperium recuperavit, idque secundum **96** suscepit præseccto naso. Bul- garorum principem cum donis multis, icto pacis federe dimisit. Deinde Apsimaro, et fratre ejus

Varie lectiones et notæ.

(56) Βιάντης. Meminit alterius Faava præpositi et patricii Photius in epist. 91 et 114.

Heraclio, atque etiam Leontio ad se adductis, Heraclium cum aliis pluribus de lignis juxta mœnia suspendit, Apsinarum et Leontium vinculis per forum circumductos, lucis Circensibus spectaculo exhibuit, cumque collis eorum ante se projectorum, pedibus insultasset, sic demum capita in ventione illis præcidi jussit. Callinicum patriarcham, oculis prius erutis, Rômnam relegavit. Cyrum monachum quemdam inclusum, qui ei regni recuperationem prædixerat, patriarcham designavit. Maximam turbam et plebeiam et militarem occidit, partim aperte, partim clam. Uxorem Theodoram e Chazaria revocavit, quæ jam filium pepererat, quem Tiberium vocavit, ipsumque et matrem imperatorio nomine dignatus, diademate ornavit. Cœdus cum Bulgaris ictum rupit, eisque bellum intulit, pedestribus, equestribus et navalibus copiis Anchialum profectus. Ac primum territi Bulgari, in montes confugerunt. Inde cum Romanorum exercitum castra nullo ordine posuisse, et temere pabulum dispergi viderent, animos receperunt, et congressi multos occiderunt neque pruciores ceperunt, equis etiam multis potiti. Cæterum imperator cum reliquiis exercitus in castellum quoddam se conclusit. Deinde incisus equorum navis, ne hostibus usui essent, conscensis navibus cum magno dedecore Byzantium rediit. Chersonis porro iratus, quod de se res novas moliente tollendo cogitasset, triremes, dromones et naves onerarias cum maximo exercitu et duobus ducibus mittit, eisque mandat, ne cuiquam illorum parcant, sed omnes gladiis conficiant. Qui eos nullo cum labore ceperunt (neque enim urbium Chersoniarum habitatores resistebant), ac pene omnibus sublatis, pueris duntaxat et adolescentulis pepercerunt. Quo Justinianus cognito, iratus, eos quoque ad se mitti jussit qui conservati essent; qui cum missi essent, maxima ex parte in mari perierunt: ea res imperatori voluptati fuit. Sed ne sic quidem furore in illos suo expleto, minatus est se aliis copiis missis ita regionem illam evastaturum ut, 97 quibus in locis urbes fuissent, arva colerentur. Ob hæc Chersoniorum reliquiæ, eorumque finitimi ad defectionem impulsi Philippicum Bardanis filium, quem supra

A σάμενος, ἀπελθεῖν αὐτὸν παρεσκεύασεν. Τοῦ δὲ Ἀψιμάρου καὶ Ἡράκλειου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ἀχθέντων, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ Λεοντίου, τὸν μὲν Ἡράκλειον σὺν ἄλλοις πλείοσιν ἐν ξύλοις παρὰ τοῖς τέλεισιν ἀπῆρῳσε· τὴν Ἀψίμαρον δὲ γε καὶ τὸν Λεόντιον, δεσμίους διὰ τῆς ἀγορᾶς περιπαγῶν, καὶ θεατρίσας ἱππικοῦ ἀγομένου, βιφέντας ὅπῳ τοὺς πόδας αὐτοῦ κατὰ τῶν τραχήλων πεπάτηκε, καὶ οὕτως ἐκτμηθῆναι τὰς αὐτῶν κεφαλὰς ἐν τῇ κυνηγεσίῳ προσέταξεν. Τὸν δὲ πατριάρχην Καλλινικὸν (37), πρότερον αὐτοῦ πηρώσας τὰ δῆματα εἰς Ῥώμην ἔθετο ὑπερόριον. Κύρον δὲ τινα (38) μοναχὸν ἐγκλειστον πατριάρχην προῦδάλετο, ὃς αὐτῷ εἰς τὴν βασιλείαν ἀποκατάστασιν προσφοίτασε. Ποῦ δὲ πλῆθος ἐκ τε τοῦ δημοτικοῦ καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ τότε διέφθειραν οὗτος ὁ βασιλεὺς, τοὺς μὲν φανερώς, ἐνίοις μόντοι καὶ ἀφανῶς. Στείλας δ' εἰς Χαζαρίαν, ἤγαγε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Θεοδώραν ἥδη αὐτῷ τικουσαν υἱόν, ὃν Τιθέριον κατωνόμασε, κάκεινῃν δὲ καὶ τὸ παιδίον τοῦ τῆς βασιλείας ἀξιώσας ὀνόματος, καὶ ἄμφω ἔστειλε. Αὐσας δὲ τὰς πρὸς τοὺς Βουλγάρους σπονδὰς, κατ' αὐτῶν ἐξεστράτευσε σὺν ἱππικαῖς τε καὶ πεζικαῖς δυνάμεισι, καὶ σὺν στόλῳ πολλῷ, καὶ ἀπῆλθε πρὸς τὴν ἈρχιἸαλον. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον διελασάντες οἱ Βούλγαροι εἰς τὰ ὄρη ἀνέδραμον, ἐκείθεν δὲ ἀρπυντάκτως ὀρῶντες τὴν τῶν Ῥωμαίων στρατιὰν σκηνουμένην, καὶ ἀπροσέκτως εἰς χορτασμάτων συλλογὴν σκιδναμένην, ἀνεθάρσυσαν, καὶ ἐπελθόντες αὐτοῖς πολλοὺς μὲν ἀνείλον, οὐ μείους δὲ ἡχηματώτευσαν, καὶ ἵππον συνέσχον πολλήν. Ὁ μόντοι βασιλεὺς σὺν τοῖς περιλειφθεῖσιν εἰς τὸ ἐκεῖ συνεκλείσθησαν φρούριον. Ἐτα τοὺς ἵππους πάντας νευροκοπήσαντες (39), ἵνα μὴ τούτους λάβοιεν οἱ πολέμοι, τοῖς τοῦ στόλου σκάφεισιν ἐμβεδηκότες ἐπανῆλθον εἰς τὸ Βυζάντιον σὺν πλοσῶνῃ κολλῆ. Μηνίων δὲ τοῖς ἐν Χερσῶνι, ὅτι ἐκεῖ περιωρισμένον αὐτὸν γνόντες νεωτερίζοντα, ἠβουλήθησαν ἀνελεῖν, στέλλει τριήρεις καὶ δρόμωνας καὶ νῆας ἑτέρας τῶν φορτηγῶν σὺν στρατεύματι πλείστῳ καὶ δυοῖ στρατηγοῖς, ἐντειλάμενος αὐτοῖς μὴ φείσασθαι τινος τῶν ἐκεῖ, ἀλλὰ πάντα συγκόψαι τοῖς ἕξτεσιν. Οἱ σὺν οὐδενὶ πόνῳ (οὐ γὰρ ἀνέστησαν οἱ τῶν ἐν Χερσῶνι πόλεων κάτοικοι) παραλαβόντες αὐτοὺς ἄπαντας σχεδὸν ἀνήρηκασιν, μόνῃς τῆς νεαζούσης ἑλικίας μέχρι μεираκίων φειτάμενοι. Ὁ μαθὼν Ἰουστινιανός, ὅτι μὴ καὶ τούτους ἀνείλον, ἐξώργιστο, καὶ πρὸς αὐτὸν τοὺς περισωθέντας ἀποσταλῆναι παρεσκελεύσατο. Ἀποσταλέντας δὲ καταποντισθῆναι ἐν τῇ θαλάσῃ συνέδη τοὺς πλείοντας, καὶ ἔδοξε τοῦτο τῷ βασιλεὶ καταθύμιον. Καὶ οὐδ' οὕτω τῆς κατ' ἐκείνων μανίας ἐμπέπληστο, ἀλλ' ἠπέλειε καὶ αὖθις στείλειν, καὶ οὕτω τὴν χώραν ἐξερημῶσαι, ὡς καὶ τὰ;

Variæ lectiones et notæ.

(37) Τὸν δὲ Καλλινικὸν πατριάρχην. Hujus memoriam agunt Græci 23 Augusti, ut est in Mæzais.

(38) Κύρον δὲ τινα. Hujus synaxin agunt Græci 8 Januar. in monasterio τῆς Χώρας, ut est in Mæzais.

(39) Νευροκοπήσαντες. Vide Gloss. med. Græc. in Ἀντζοκοπαῖν. Anonymus* Valesianus de Constantino M. Summa festinatione veredis post se truncatis Alpes transgressus, etc. Constantinus Manasses, p. 122, ἵππους νευροκοπούσαι. Utilitur etiam Theophanes an. 6 Justiniani.

πῶς· καθελθὲν καὶ ἀποστρέφεται. Διὰ ταῦτα οἱ ἔτι Α
περιλειφθέντες ἐν Χερσῶνι, καὶ οἱ τούτων περίοικοι
ἀποστατήσαντες, Φιλιππικὸν τὸν τοῦ Βαρδάνη, ὃν ὁ
λόγος ἱστορήσῃ παρὰ τοῦ Ἀψιμάρου εἰς Κεφαλληνίαν
περιοισθῆναι, ἄρτι ἀνακληθέντα ἐκ τῆς ὕπερ-
ορίας, καὶ ἐπανιόντα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν,
κάκει γενόμενον, βασιλεῖα ἀναγορεύουσι, καὶ τοῦ
σφῶν ἄρχοντος Ἡλία συμπράττοντος. Ἄ μαθὼν
Ἰουστινιανὸς, τοὺς μὲν τοῦ Ἡλία παῖδας ἐν τῷ
κόλπῳ κατέσφαξε τῆς μητρὸς· ἐκείνην δὲ δούλῳ
αὐτῆς· Ἰνῶν μαγεῖον συνέζευξεν. Εἶτα, στόλον
ἐτοιμασάμενος, στέλλει κατὰ Χερσῶνος, ἐντειλά-
μενος τῷ τοῦ στόλου κατάρχοντι ἡδηδὸν ξύμπαντας
ἀναλεῖν. Ἦδη δὲ καταλαβόντος τὴν Χερσῶνα τοῦ
νυκτικῆς, καὶ πολιορκουμένης αὐτήν, ἦγον Χάζαροι·
τοὺς Χερσωνίταις ἐπικουρήσαντες. Ἐνταῦθεν ἡ μὲν Β
πολιορκία ἐλέλυτό, οἱ δὲ τοῦ στόλου μὴ τολμώντες
πρὸς τὸν βασιλεῖα ἐπανελθεῖν, τοῦ μὲν βλασφημίας
κατέχεον, τὸν δὲ Βαρδάνην ὡς βασιλεῖα εὐφήμησαν.
Καιροῦ δὲ παραρβυέντος συχνού, ὅτι μηδὲν αὐτῷ ἐκ
τοῦ στόλου μεμήνυτο, ὁ βασιλεὺς ὑποτοπήσας συμ-
βῆναί τι φερόμενον κατ' αὐτοῦ, ἐξώρμησε τῆς Βυ-
ζαντίδος, καὶ ἕως Σινώπης· ἐλθὼν ὁρᾷ τὸν στόλον
εὐθύ τῆς πόλεως πλωζόμενον· αὐτίκα τοῖνον γέ-
γονε καὶ αὐτὸς ὀπισθοδρόμητος. Τοῦ δὲ Φιλιππικῆ
εὐπολοῦσαντος, καὶ προκαταλαβόντος τὴν Μεγαλόπολιν,
ἐκεῖνος ἐν τῷ Δαματρύϊ ἐσκήνωσε, πρὸς ὃν ὁ
εἰρημένος Ἡλίας σταλαὶς ἡδυνήθη πείσαι τὸ μετὰ τοῦ
Ἰουστινιανοῦ στρατιωτικὸν ἀποστῆναι αὐτοῦ,
καὶ προσφυγεῖν Φιλιππικῷ. Καταλειφθεὶς τοῖνον παρὰ
τῶν στρατιωτῶν Ἰουστινιανὸς, χειροῦται, καὶ
χρᾶσιν οἰκείαις εὐθύς ὁ Ἡλίας ἀπέβη τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν.
Ὁ δὲ τούτου παῖς ὁ Τιθέριος μετὰ τῆς πρὸς
μητρὸς μάμμης Ἀναστασίας (ἡ γὰρ μήτηρ αὐτοῦ
Θεοδώρα ἐφθῆ θανεῖν) τῷ ἐν Βλαχέρναις ναφ
προσφυγῶν εἰσεῖτο τὸ θεῖον θυσιαστήριον, καὶ ὑπὸ
τὴν παναγῆ γινόμενος τρέπασαν, ἐνὸς τῶν ταύ-
την ἀνεχόντων στυλίσκων δεδραγμένος, ἰκέτευε μὴ
θανεῖν. Ἄλλ' οἱ σταλέντες εἰς ζήτησιν αὐτοῦ, ἐξελ-
κύσαντες τοῦ θυσιαστηρίου τὸν παῖδα, μαχαίρᾳ
τούτου τὸν λαιμὸν ὡς βοσκῆματος ἀπέτεμον ἀπη-
νῶς.

ΚΓ'. Ἦδη δὲ τῆς βασιλείας τυχὼν ὁ Φιλιππικὸς, C
κατὰ τῆς ἑκτῆς οἰκουμένης συνόδου ὠπλίσατο,
καὶ σύνοδον ἀθροίσας ὁ μάχιος ἠκύρωσεν ὅσον τὸ
κατ' αὐτὸν δι' αὐτῆς τὴν ἁγίαν ἐκείνην σύνοδον.
Λέγεται γὰρ ἔρτι τοῦ Λεοντίου τῶν σκήπτρων ἐπει-
ληγμένον, χρησιμοδοτῆσαι τούτῳ· δὴ τῷ Φιλιππικῷ
τῆν εἰς τὸν βασιλεῖον θρόνον ἀναγωγὴν μονάχῳ τινα
ἐγκλειστον ὄντα ἐν τῇ τοῦ Καλλιστράτου μονῆ, καὶ
τῆς προβόρῆσεως αἰτήσαι μισθὸν τὴν τῆς ἑκτῆς συν-
όδου ἀθέτησιν (ἦν γὰρ τῆς τῶν Μονοθελητῶν ὁ
μοναχὸς ἐκεῖνος αἰρέσεως), καὶ τὸν ὀπισχεῖσθαι. Τὴν
μὲν οὖν οἰκουμένην ἑκτὴν σύνοδον ἠκύρωσεν, ὡς
ἔδοκει. Αὐτὸς δὲ, σωροὺς χρημάτων ἐκ παλαιότερων
θησαυρισθέντας αὐτοκρατόρων ἐν τοῖς βασιλείοις
εὐρῶν, εἰς οὐδὲν ὄσον τούτοις χρώμενος, τὰ πλεῖω
δισεκόρπισε διὰ βραχείου καιροῦ· καὶ τάχα καὶ D
ἅπαντα κατηνάλωσεν ἂν, εἰ ἐπὶ πλεόν τῃ βασιλείᾳ
προσέμεινεν. Ἐν μὲν γὰρ τῷ λέγειν ἔδοκει ῥητορι-
κῆς, μὴ ἀμοιρῶν τὴ συνέσεως· ἐν δὲ τῷ πράτ-
τειν ἦν ξυμπάντων ἀσυνετώτατος, καὶ πάμπαν
ἀδέξιος. Κύρον δὲ τὸν πατριάρχην ἐξωθήσας (40)

lit, classisque præfecto mandat ut funditus uni-
versos debeat. Quæ cum jam illic appulisset, ac
provinciam obsideret, Chazari Chersonitis sup-
petias venerunt. Unde obsidio soluta est, et clas-
sarii cum ad imperatorem redire non auderent,
maledicta in eum jecerunt, et Bardanem pro
imperatore celebrarunt. Jam longo tempore elapso,
cum nihil ei de classe significaretur, suspicatus
accidisse aliquid quod in suam fraudem tenderet,
Byzantio profectus, cum Sinopen usque perve-
nisset, videt classem versus urbem proficisci :
statim igitur et ipse naves convertit. Sed Philip-
picus prospera navigatione usus magnam urbem
præoccupat. Justinianus vero in Damatry stativa
habet, ad quem Elias missus, militibus persuasit,
ut deserto illo se ad Philippicum conferrent. Quo
facto suis manibus caput illi resecat. Filius au-
tem ejus Tiberius, cum avia materna Anastasia
(nam Theodora mater jam obierat) in templum
Blachernium confugit : cumque sacrosanotum sa-
cellum ingressus, mensam sanctissimam subiisset,
prehensa una ejus columella, mortem est deprecatus.
Sed qui ad eum quaerendum missi erant,
pueri e sacrario abstracti collum tanquam pecudis
crudeliter resecurunt.

XXVI. Jam potitus imperio Philippicus, contra
sextam œcumenicam synodum se armavit, indi-
ctoque concilio homo vanus, quantum in ipso
fuit, sacram illam synodum abrogavit. Nam Leon-
tio recens sceptrum adepto, fertur inclusus qui-
dam monachus in Callistrati monasterio, qui Mo-
nothelitarum sectam probaret, huic Philippico
regni ademptionem prædixisse, ejusque prædictio-
nis mercedem sextæ synodi abrogationem stipula-
tus, et hic pollicitus esse. Ac sextam 98 œcu-
menicam synodum abrogavit, ut putabat. Cum vero
acervos pecuniarum a veteribus imperatoribus
cumulatos in regia reperisset, majorem partem
in nullos usus necessarios collatam dissipavit
exiguo tempore : ac omnem forsam absumpisset,
si diutius imperium tenuisset. Nam in dicendo
quidem disertissimus habebatur, nec prudentiæ
expers : ad res autem gerendas erat omnium
ineptissimus, et ingenio plane sinistro. Cyrum
patriarcham Ecclesia, quam per sex annos tenuer-
at, exegit, et Joannem assensorem suum in ea

Γὰρ τὰς lectiones et notæ.

(40) Ἐξωθήσας. Libellus synodicus Pappi : καὶ
τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύρον ἐξέωσεν, ἐν τῇ μονῇ τῆς

Χώρας ποιήσας αὐτὸν ἐγκλειστον, καὶ ἀνεῖ
αὐτοῦ Ἰωάννην ἐχειροτόνησεν.

collocavit. Sub eo Bulgari Thraciam universam populati, ad ipsam usque urbem incursarunt omnia, magnaque præda, et captivis fere innumeris abductis, domum se receperunt. Sed et Agareni Orientem eodem modo tractarunt. Duobus annis et mensibus aliquot, ex quo imperium susceperat, elapsis, cum ludos equestres celebrasset, et post certamen in Zeuxippi balneo lavisset, quosdam senatores cœnæ adhibuit: vel, ut alii dicunt, eos qui ludis Circensibus vicerant. In eo convivio a quibusdam senatoribus oppressus cæcatur. Id actum est pridie Pentecostes. Postridie, hoc est, in ipsa Pentecoste, et senatus et populus Artemium primum a secretis, imperatorem designant, indito ei nomine Anastasii.

δατον τῆς Πεντηκοστῆς (42). Τῆ δ' ἐξῆς κατ' αὐτὴν συγκλήτου βουλῆς, καὶ ὁ δημόδης βχλος, Ἀρτέμιον μετονομάσαντες Ἀναστάσιον.

XXVII. Hic omni doctrinæ genere eruditus, et rebus gerendis versatissimus fuit. Patriarcha Joanne, ut non orthodoxo, a sede quam triennium tenuerat, avulso, Germanum Cyzico revocatum, in ejus locum substituit, quem a Constantino Pogonato virilibus privatum fuisse supra memoravimus. Cum Alexandrinos in Phœniciam appulisse, ut inde ligna ad fabricandas naves peterent, didicisset: classem instructam contra illos misit, et provincialium quoque naves Rhodum appellere, atque ubi convenissent, contra hostes ire jussit, totius classis duce delecto Joanne Magnæ ecclesiæ Dei diacono, et generali logothéta. Postquam omnes Rhodi convenerant, et Joannes navigationem adornabat: classiarii, ac potius Opsiciani, infensi imperatori, quod navales copias parum commode tractasset, imperium detractabant: et diaconum eorum contumaciam severius castigantem, maledicta in imperatorem congerentes, 99 statim

Α τῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ ἐξ ἑτῆ ἐν ταύτῃ διαγαγόντα. Ἰωάννην ὁμόδοσον αὐτῷ προσέβαλετο. Οἱ μέγιστοι Βούλγαροι τὴν Θράκην ἅπασαν ληϊσάμενοι, τὰ μέχρι τῆς πόλεως κατέδραμον ἅπαντα, καὶ λεῖαν πολλὴν καὶ αἰχμαλώτους λαβόντες σχεδὸν ὑπὲρ ἀριθμῶν, ἀπενόστησαν. Ἄλλὰ μὴν καὶ τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἤλιον ὁμοίω; οἱ τῆς Ἄγαρ διέθεντο. Δύο δὲ περιελοπόντων ἐνιαυτῶν καὶ μῆνῶν τιῶν, ἐξήτου τῆς βασιλείας ἐκράτησεν, ἰππήλατον ἐπιτελέσας ἀγῶνα, καὶ ἐν τῷ τοῦ Ζευξίππου μετὰ τὸν ἀγῶνα λουσάμενος λουτρῷ, συσσίτους τινὰς τῶν τῆς συγκλήτου παποίητο, ὡς δ' ἐνιοὶ λέγουσι, τοὺς ἐν τῇ τῶν Ἰππων ἀμίλλῃ νικήσαντας. Κατακείμενος οὖν ἐν τῷ συμπόσιῳ, παρὰ τιῶν τῶν τῆς γερουσίας κατασχεθεὶς, τυφλοῦται (41). Ταῦτα δ' ἐπράχθη κατὰ τὸ Σάββατον τῆς Πεντηκοστῆς, ἀθροισθέντες οἱ τε τῆς πρῶτοαρχιερείας προχειρίζονται αὐτοκράτορα,

B KZ'. Ἦν δὲ οὗτος ὁ βασιλεὺς καὶ λόγοις παντοίοις ὠμίληκός, καὶ πραγμάτων διοικήσειν ἐντριβίστατος. Οὗτος τὸν πατριάρχην Ἰωάννην τῷ ἀχιερατικῷ καταπαύσας θρόνου, ὡς μὴ ὀρθόδοξον, ἑτῆ τρία τῆς Ἐκκλησίας κρατήσαντα, μετατίθησιν ἐκ Κυζίκου ἐπὶ τὴν ἱερὰν καθέδραν τῆς βασιλείας τῶν πόλεων Γερμανῶν, ὃν ἀνωθὶ που ὁ λόγος ἰστέρησε παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου τῶν παιδογόνων ἀφαιρεθῆναι μορῶν. Μαθῶν δὲ ὅτι ἐξ Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Φοινίκην πλοῖα προσώρμισαν, ἵνα ξύλα ἐκεῖθεν κομίσωνται ναυπηγήσιμα, στάλον ἐτοιμάσας ἀπέστειλε κατ' αὐτῶν, καλεῖσας καὶ τοὺς τῶν θεμάτων στόλους εἰς τὴν νῆσον Ῥόδον κατέβηαι, κάκει ἐνωθῆσαι, καὶ οὕτω ἐκπλεῦσαι κατὰ τῶν ἐναντίων, προβαλόμενος ἄργοντα τοῦ στόλου πάντος Ἰωάννην τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃς ἐκκλησίας διάκονον, καὶ γενικὸν λογοθέτην. Πάντων οὖν εἰς τὴν Ῥόδον συναθροισθέντων, ὁ διάκονος Ἰωάννης πρὸς Ἐκπλοῦν ἠτοίμαστο: οἱ δὲ τοῦ στόλου, καὶ

Variae lectiones et notæ.

(41) *Τυφλοῦται*. Nihil crebrius in universa Byzantinorum imperatorum historia, quam execrationis pœna, in rebelles præsertim, vel qui rebellionem et conjurationum participes ac conscii erant: qua quidem ut mortis supplicio longe mitiori sæpe utebantur, dum clementiam testari utcunque vellent. Constantinus Porph. in Basilii avi Vita n. 34, edit. Combef. Ἄλλ' ἡ τοῦ γενναίου βασιλέως φιλάνθρωπία μόνη τῶν ὀφθαλμῶν ἐκκοπή τὴν τιμωρίαν ὥριστο τῶς τῶν προκαταρξάντων τῆς πονηρᾶς συμβουλῆς. Mox rationem subdit: Διὰ τοῦτο τῆ λεχθείση ποινή τοῖς τε μετανοίας παρέσχε καιρὸν, καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν πονηρῶν ἐσωφρόνισε. Michael Psellus, lib. 1 Hist. ms. Ἄλλ' εὐθύς σιδήρῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀρυττόμενος. Ταύτην δὲ τὴν κόλασιν πᾶσιν ἀπεμέτρει, καὶ ὁ μὲν μερίζονα, ὁ δὲ ἐλάττωνα ἁμαρτάνειν ἔδοξε. Καὶ β' μὲν ἔργον ἤπειτο, ὁ δὲ μέχρι φήμης προέβαιεν. Οὐ γὰρ ἐφρόντιζεν ὅπως ἂν ἀναλόγως τὰς τιμωρίας ἀποδώσει τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀλλ' ὅπως ἂν ἐαυτὸν ἐλευθερώσειε τῶν ὑποφῶν. Ἐδόκει δὲ αὐτῷ ἡ τοιαύτη βάρβαρος κωποτάτη τῶν ἄλλων: διότι τοὺς τιμωρουμένους ἀπράκτους ἐποίησε, ταύτη μᾶλλον ἐχρηστο.

(42) Κατὰ τὸ Σάββατον τῆς Πεντηκοστῆς. Quo

die scilicet celebrabat urbis natale, ut habent Theophanes et Nicephorus Constantinopolit. quod quidem Sabbatum Pentecostes in 3 Junii, eo anno quo abrogatum est imperium Philippico, Christi scilicet 713 incidit, licet 14 mensis Maii vulgo hæc festivitas celebrari soleret: unde conjicit Petavius in hunc diem dilatatos ejusmodi ludos circenses, qui quotannis in die urbis natali edebantur, uti pluribus observamus in nostra *Constantinopolit.* lib. 1, p. 99. Sed id verum ne sit, ut dubitem, facit Synaxarium ms. in S. Joanne Jejunatore patriarcha Constantinopolit. imperante Mauricio, sub 2 Septembr. ubi mentio fit hujusce circensium editionis Sabbato Pentecostes, quam ille non probabat: Ποτὰ δὲ Παρασκευῆς οὕσης ὄψις, λέγουσι τῷ ὁσίῳ Ἀβρυῶν, δέσποτα, ἰπποδρόμιον ἄγεται ἦν δὲ Σάββατον τῆς Πεντηκοστῆς· καὶ ἀπακριθεὶς, λέγει: Ἰπποδρόμιον τῆ ἀγίᾳ Πεντηκοστῆ; Καὶ πεσῶν ἐπὶ τὰ γόνατα, ἐδυσώπει τὸν Θεὸν γενέσθαι τι σημεῖον φέβου ἕνεκα πρὸς τὸ κωλύσαι τοῦτο. Καὶ ἰδοὺ τῆ δαίτη ἀθρήσις οὕσης γίνονται καταγιγῆδες, καὶ πληθὺς ἀνέμων, καὶ ἰδάτων φορὰ, ὡς συντελεῖσθαι πάντας, καὶ φεύγειν τὸν λαὸν ἐκ τῷ ἰππικού.

μᾶλλον οἱ τοῦ θέματος τοῦ Ὀφεικίου οὐκ ἦσαν πει-
 θήνιοι, οὐ γὰρ καλῶς πρὸς τὸν κρατοῦντα δέκναιτο,
 ἐπεὶ μὴδ' ἐκεῖνος τῇ πλευστικῇ στρατιᾷ κεκρημέ-
 νος ἦν δεξιῶς. Ὡς δὲ πρὸς τὴν ἐκαίνων ἀπειθειαν ὁ
 διάκονος ἀρχικώτερον διετέθη, καὶ δριμύτερον αὐ-
 τοῖς προσεφέρετο, εἰς στάσιν τούτους ἠρέθισε, καὶ
 τὸν βασιλέα δυσφημήσαντας, αὐτὸν ἀνέλιον, εὐθύς
 καὶ τοῦ πρόσω χωρεῖν ἀφίμενοι, οἱ μὲν ἀπήεσαν
 οἰκάδε, οἱ δὲ πρὸς τὸ Βυζάντιον ὤρμησαν· καὶ ἐν
 τῷ Ἀτραμυτιῷ γινόμενοι, Θεοδοσίον τινα πράκτορα
 τῶν δημοσίων τελῶν, ἰδιώτην ἄνδρα, ἄκοντα λαθόν-
 τες ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα. Ταῦτα μαθὼν ὁ
 Ἀρτέμιος στόλον ἠτοίμασε, καὶ τῇ πόλει ἐπέστησε
 φυλακῆν, αὐτὸς δὲ ἐν Νικαίᾳ διῆγε τῇ μητροπόλει
 τῶν Βυθινῶν. Οἱ δὲ στασιασταὶ διὰ τε γῆς καὶ θά-
 λασσης ἀφίκοντο εἰς Χρυσόπολιν, καὶ μέχρι γέν-
 τινος ναυμαχίας ἐγίνοντο. Εἶτα περαιωθεὶς εἰς Θρά-
 κην ὁ Θεοδόσιος (43), διὰ τοῦ τείχους τῶν Βλαχερ-
 νῶν ἐκ προδοσίας εἰς τὴν Μεγαλόπολιν εἰσελήλυθε,
 καὶ τοῦ αὐτοῦ ναυτικοῦ τε καὶ στρατιωτικοῦ
 εἰσπυρόντο; ἐν ταύτῃ, πολλὰ τῶν ἐν ταῖς οἰκίαις χρη-
 μῶν ἠρπάγησαν. Τοῦς δὲ ὑπὲρ Ἀρτεμίου ἀντι-
 εχομένους τῶν ἀρχόντων συλλαβόμενοι, καὶ τὸν
 Νικαίαν, δεικνύντες τῷ Ἀρτεμίῳ ὅτι ἡ πόλις ἤδη
 ἀμφιστάμενος σχῆμα, καὶ πιστεῖς λαθῶν, μὴ τι
 Θεσσαλονίκη περιωρισθῆ, βασιλεύσας; ἕνα ἐνιαυτὸν

ΚΗ'. Ὁ βασιλεὺς δὲ Θεοδόσιος, ὡς Ἀτραμυτινὸς
 ἐτωνόμαστο, ἀνὴρ ἤθους μὲν χρηστοῦ, καὶ βίου
 σεμνοῦ, ἀπράγμων δ' ἄλλως, καὶ πρὸς πραγμάτων
 δουλικῶν τε καὶ μεταχειρίσιν, καὶ ταῦτα βασιλείας,
 σφόδρα γε ἀποπεφυκώς. Λέων δὲ, ὁ καὶ Κόνων,
 παρὰ τοῦ Ἀρτεμίου στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν
 προβληθεὶς, ὑπὲρ τοῦ Ἀρτεμίου δῆθεν φρονῶν,
 οὐκ ὑπέβλεψε Θεοδοσίῳ, σύμπτον ἔχων καὶ τὸν τῶν
 Ἀρμενικῶν στρατηγὸν Ἀρτάβασον τὸν Ἀρμένιον.
 Ἀρα-οὐν ἐκείθεν, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ταγμάτων εἰς
 Νικομήδειαν ἔρχεται, ἐνθα τὸν τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου
 υἱὸν εὐρηκώς, καὶ αὐτὸν μετὰ τῆς βασιλικῆς ἀπο-
 σκευῆς χειρωσάμενος, ἀφίκετο εἰς Χρυσόπολιν. Ὁ
 δὲ Θεοδόσιος ἀπραγμόνως τῆς βασιλείας ἐξέστη αὐ-
 τῷ, εἰς κληρικὸν κερὰς (44) μετὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ πλη-
 ροροῖεν λαθῶν μήτι ἕτερον ὑποστήναι. Καὶ ὁ μὲν
 ἡσύχως ἐβίω τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς; βασιλεύσας δὲ
 ἐνιαυτούς.

Variae lectiones et notæ.

(43) Θεοδόσιος. Dicitur Θεοδόσιος ὁ νέος Theo-
 doricto in Vita S. Nicetæ Confessoris, n. 27 :
 Λέων γὰρ ὁ τῶν Ἰσαύρων λεγόμενος, Θεοδόσιον τὸν
 νέον τυραννήσας, ἤρπασε τὴν τῶν Ρωμαίων βασι-
 λείαν. Vide Gloss. med. Græcit. in Νέος.

(44) Εἰς κληρικὸν κερὰς. Hæc de Theodosio
 subdit Symeon logotheta, in Chron. ms. Τοῦτόν

per seditionem occiderunt, omissoque ulteriore
 progressu, partim domum redierunt, partim By-
 zantium petierunt : cumque Adiamytium per-
 venissent, Theodosium quemdam publicorum
 vectigalium exactorem, hominem in republica non
 versatum, imperatorem invitum salutarunt. His
 Artemius cognitiss, classem parat, urbemque custo-
 dia munit, ipse Nicææ degens, quæ est Bithyniæ
 metropolis. Seditiosi vero, terra marique Chryso-
 polim pervenerunt, ac navales pugnae aliquandiu
 sunt commissæ. Deinde in Thraciam pervectus
 Theodosius, per murum Blachernium, opera pro-
 ditorum, magnam urbem intravit, unaque cum eo
 classiatii et milites, qui magnam pecuniam ex
 ædibus rapuerunt, et principibus, qui Artemium
 defendebant, ac Germano patriarcha comprehensis,
 Nicæam discesserunt, Artemio urbem et regiam
 jam esse occupatas ostendentes. Is igitur habitu
 monachi sumpto, acceptaque fide, nihil sibi pra-
 terea mali timendum, eis sese tradidit, ac Thessa-
 lonicam est relegatus, cum unum annum et tres
 menses regnasset.

πατριάρχην Γερμανὸν παραλαβόντες, ἀπῆλθον εἰς
 Νικαίαν, δεικνύντες τῷ Ἀρτεμίῳ ὅτι ἡ πόλις ἤδη
 ἀμφιστάμενος σχῆμα, καὶ πιστεῖς λαθῶν, μὴ τι
 Θεσσαλονίκη περιωρισθῆ, βασιλεύσας; ἕνα ἐνιαυτὸν
 ἐπὶ μῆσι τρισίν.

XXVIII. Imperio autem potitus est Theodosius
 Adramyttenus, vir bonus ille quidem, honestæque
 vitæ, sed ignavus et ad rerum administrationem
 et tractationem, regni præsertim minime idoneus.
 Cæterum Leo qui et Conon, ab Artemio, cujus
 tum partes amplectebatur, dux Orientis designa-
 tus, Theodosio non cessit, cum etiam Artabasdam
 Armenium. Armeniacorum ducem suffragatorem
 haberet. Inde igitur cum suis legionibus Nicome-
 diam digressus est, ubi Theodosii filium cum
 regio instrumento deprehensum, Chrysopolim
 perduxit. Ei Theodosius citra dimicationem regno
 cessit, unaque cum filio rasmus in clericum, accepta
 fide nihil in se consultum iri gravius, vitæ reli-
 quum tranquille exegit, cum biennium imperas-
 set.

φασιν οἱ ἱστοριογράφοι καὶ χρυσογραφία εἶναι. Ὁδ-
 τος ἐν Ἐφέσῳ τελευτᾷ, καὶ τίθεται ἐν τῷ ναφ τοῦ
 ἁγίου Φιλίππου, οὐκ ἐν λάρνακι, ἀλλ' ὑπὸ τὴν γῆν
 ἐνθα ἡ εἰσόδος τῶν ἁγίων· γράφει δὲ ἐν τῷ τάφῳ
 αὐτοῦ, Ὑγεία. Λέγουσι δὲ τινες τῶν ἐντοπίων θαυ-
 ματωργεῖν αὐτόν.

LIBER DECIMUS QUINTUS.

Α'. Ἐνεσθὲν ὁ Λέων τοῦ τῆς βασιλείας ὀνόματος
 ἀναξίως (44) ἠξίωτο ὃ πατὴρ μὲν ἦν Ἰσαυρία, ἐκεί-

(44) Ἀναξίως. In hanc sententiam Constanti-

I. Dehinc imperii dignitatem Leo præter digni-
 tatem est consecutus, qui patriam habuit Isau-
 nus Acropolis in serm. de S. Joanne Damasceno,

riam, atque inde una cum parentibus ab imperatore Justiniano, antequam imperio ejectus **100** esset, translatus, Mesembriae Thraciae urbe vitam egit. Pulso autem Justiniano, et a Bulgaris in regnum reducendo, progressus obviam, ei munera obtulit: eaque de causa spatharii dignitatem statim est consecutus, et, recuperato ab illo imperio, ejus familiaritate usus. Deinde ad Alanos, sive Albanos (sic enim vocantur a veteribus) missus est, ut eos contra Abasgos, qui a Romanis defecerant, concitaret. Parebant autem, ut Caesariensis Procopius refert, duobus suis popularibus, quorum alter partem orientalem, occidentalem alter gubernabat. Uterque porro gentem ex avaritia male tractabat. Nam quoscunque pueros formosos et corporibus elegantibus inveniebant, eos vi parentibus ereptos castratosque, Romanis ennuchorum amore semper attonitis, magna pecunia vendebant, eorumque patres occidebant, ne quando propter filios irati, seditionem moverent. Erat igitur apud Abasgos filiolum pulchrum genuisse maximum infortunium, eam elegantiam morte luentes. Ac Abasgi sic a suis magistratibus tractabantur. Justinianus autem primus, misso ad eos imperatorio eunucho quodam, eorum populari (multi enim tales in Romana curia versabantur) magistratibus eorum interdixit, ne quem in posterum invitum castrarent: capturos enim laborem inanem, nemine Romanorum castratos eorum empturo. Hoc Abasgi cupidissime acceperunt, edicto- que imperatoris Romanorum freti, deinceps magistratibus suis in ea re non cessarunt, qui et ipsi jam segniores ad id facinus erant redditi. Post etiam, utrique magistratu abrogato, suis vivere legibus voluerunt, cum ad id usque tempus Christianae religionis rudes essent, et lucos ac silvas venerarentur, et arbores barbarica simplicitate pro diis haberent. Sed Justiniano studio fuit, eos ad pietatem traducere, missisque sacris viris, Dei cognitione barbaros imbuit: exstructaque praecleara aede Deiparae, et sacerdotibus in ea collocatis, eos a vita plane barbarica ad mores Christianorum traduxit. Ex eo nemini parentibus Abasgis, imperatores Romani magistratus miserunt, a quibus res administrabantur. Qui cum injurii essent, ac populum crudeliter tractarent, veriti ne prorsus **101** in servitutum a Romanis redigerentur, defecerunt, neque amplius magistratum Romanorum admiserunt. Ea de causa Justinianus, is qui naso mutilatus fuit, eos ulturus, Leonem spatharium ad Alanos mittit cum maxima pecunia, ut eos contra finitimos Abasgos armaret. Eo profectus Leo, et multos ibi annos commoratus, sero

Αθεν δε μετοικισθεῖς μετὰ τῶν τεκόντων παρὶ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, μὴπω τῆς ἀρχῆς ἐξωσθέντος, ἐν Μεσημβρίᾳ τῇ Θρακικῇ πεποιήτο τὰς δεξιερὶβάς. Καθαιρεθέντος δὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τῆς ἀρχῆς, εἶτα ἐπανερχομένου μετὰ Βουλγάρων εἰς τὸ τὴν βασιλείαν αὐτῆς ἀναλαβεῖν, ὁ Λέων ἀπαντήσας αὐτῶν δῶρα προσήνεγκεν. Καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς σπαθάρην αὐτὸν αὐτίκα ἐτίμησε, καὶ βασιλεύσας τὸ δεύτερον, αὐτὸν ψικεύσαστο. Εἶτα ἱσταλτο παρ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἄλανοὺς (457) ἢ Ἄλβανοὺς (οὕτω γὰρ τοῖς παλαιοῖς ὀνομάζονται), ἱσταλτο δὲ συγκινήσων αὐτοὺς κατὰ τῶν Ἀβασγῶν, ἀποστάτων τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Οἱ γὰρ Ἀβασγοὶ, ὡς ὁ Καισαριὺς Προκόπιος ἱστορεῖ, δυοῖν ὁμοφύλοιον ἦσαν ὑπήκοοι, τῷ μὲν κρατοῦντι τῆς πρὸς ἀνίσχοντα ἤλιον μοῖρας αὐτῶν, τῷ δὲ τῆς τετραμμήνης πρὸς δύνοντο. Καὶ ἄμφω ἐκ τούτων τῶν ἔρχοντο ὑπὸ φιλοχρηματίας κακῶς ἐχρῶντο τῷ ἔθνει ὅσους γὰρ ἂν παῖδας εὗρισκον ὠραίους, καὶ τὸ εἶδος καλοῦς, καὶ τὴν ἀλλήν τοῦ σώματος φύσιν δεξιούς, βίᾳ τῶν τοκῶν ἀφελκοντες, καὶ τῶν παιδογόνων μορίων σιθῆρῳ στερισκοντες, ἐκείνους μὲν πολλῶν χρημάτων Ῥωμαίοις ἐπίπρασκον, περὶ τοὺς ἔκτομίας ἐπτοημένους αἰετοὺς δὲ τούτων πατέρας εὐθὺς ἔκτεινον, ἵνα μὴ κτεμηνιώντες διὰ τοὺς παῖδας, βουλευσῶνται κατ' αὐτῶν ἐπανάστασιν. Καὶ ἦν παρὰ τοῖς Ἀβασγοῖς τὸ παῖδα τεκεῖν ἀγαθὸν τὴν ὕψιν δυστύχημα μέγιστον, τῆς τῶν παιδῶν εὐπρεπειας ἀλλασσομένοις τὸν θάνατον. Καὶ οὕτω μὲν τοῖς Ἀβασγοῖς οἱ σφῶν προσεφέροντο ἔρχοντες. Ἰουστινιανὸς δὲ, ὁ πρῶτος στελλας παρ' αὐτοῖς ἕνα τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις εὐνούχων, σφίσι δόμογενῆ (πολλοὶ γὰρ περὶ τὰ Ῥωμαίων ἀρχεῖα τοιοῦτοι ἐτρέφοντο), ἀπέπε τοῖς ἡγεμόσι τῶν Ἀβασγῶν μὴκέτι μὴδένα τὴν ἀρρενωπίαν ἐκτέμνεσθαι βιαζόμενον· τελευτήσῃν γὰρ τὴν πρᾶξιν αὐτοῖς εἰς κενὸν, μὴδενὸς Ῥωμαίων πρίασθαι βουλησομένου τοὺς ἔκτομίας αὐτῶν. Τούτου τοῖς Ἀβασγοῖς ἀσμενέστατα προσεδέδεκτο, καὶ τῇ ἐπιταγῇ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων ἠαρῆσαντες, τοῦ λοιποῦ πρὸς τοῦργον τοῦτο τοῖς ἄρχουσι αὐτῶν οὐχ ὑπέκυπτον, κάκεινοι δὲ πρὸς τὴν πρᾶξιν ἦσαν κωθέτεροι. Εἶτα καὶ ἄμφω τοὺς αὐτῶν ἀρχηγούς καθελόντες, ἤλαυν βιοτεύειν αὐτόνομοι. Μέχρι μὲντοι τότε καὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας ἦσαν ἀμύητοι, ἀλλ' ὅτι καὶ ὕλας ἐπέθεοντο καὶ τὰ δένδρα τούτοις ἐξ ἀφελείας βαρβαρικῆς εἰς θεοῦς ἐνομίζοντο. Ἰουστινιανὸς δὲ μεταβαλεῖν σφᾶς πρὸς εὐσέθειαν σπουδασμα ἔθετο, καὶ στελλας παρ' αὐτοῖς ἱεροῦς ἀνδρας, δι' αὐτῶν εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοὺς μετήνεγκε τοῦ Θεοῦ. Εἶτα καὶ θεῖον ἐν Ἀβασγοῖς τῆς Θεοτόκου ἰδεύματος τέμμενος, καὶ Ἰσραεῖς ἐγκατέστησε, καὶ οὕτως εἰς ἴση τὰ τῶν Χριστιανῶν αὐτοὺς μετήγαγεν ἐκ τῶν πάνυ βαρβαρικῶν. Ἐντεύθεν ὑπ' οὐδενὸς ἀρχομένων τῶν

Variæ lectiones et notæ.

n. 20. Λέων οὗτος ὁ ἐξ Ἰσαύρων ὁ ἀποστάτης, τὸ μὲν πρῶτα τοῦ δεσπότης καὶ βασιλέως γενόμενος, καὶ τὸ κράτος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀφελόμενος, οὐκ ἀνδρείῳ (μὴ οἰηθεῖται τις τούτῳ ποτε) μηχαναῖς δὲ

καὶ δόλοισι ὑποσπασάμενος.

(15) Πρὸς τοὺς Ἄλανοὺς. Addit alter e codd. Wollianis, ὁδ; Ἀλβανὸς ὁ Προκόπιος; γράφει.

Ἄβασγῶν, οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων ἐστειλον ἄρχοντας, α καὶ ὑπ' ἐκείνων αὐτοῖς διητῶντο τὰ πράγματα. Χωρησάντων δὲ τῶν στελλομένων εἰς ἀδικίας, καὶ τυραννικώτερον χρωμένον αὐτοῖς, δέξαντες μὴ πάντη δουλωθῶσι Ῥωμαίοις, ἀφίστανται, καὶ οὐκέτι δέχεσθαι ἄρχοντα Ῥωμαίων ἐβούλοντο. Διὰ τοῦτο τίσασθαι θέλων αὐτοὺς ὁ βινόμητος Ἰουστινιανός, στέλλει τὸν σπαθάριον Λέοντα πρὸς τοὺς Ἄλανούς χρήμασι πλείστοις κατὰ τῶν Ἄβασγῶν ἡμέρων δυντων αὐτοῖς, ὅπλιται τῆστι βουλόμενος. Ἐκεί τοίνυν ὁ Λέων γενόμενος, καὶ θυχνοῦς διατρίψας ἐνιαυτοῦς, ὅψα καὶ μόλις ἐπαυελήλυθε, μήτε τὸν Ἰουστινιανὸν εὐρηκῶς (ἀνήρητο γάρ), μήτε μὴν τὸν Φιλιππικὸν (καθήρητο γὰρ πηρωθεῖς, ὡς εἴρηται, καὶ τὰ ἄμματα), πρόσεισιν οὖν Ἀρτεμῖφ βασιλεύοντι τότῃ. Ὁ δὲ καὶ προσήκατο αὐτὸν εὐμενῶς, καὶ στρατηγὸν τοῦ τῶν Ἀνατολικῶν προεχειρίσατο θέματος. Τούτῃ γοῦν, ὡς εἴρηται, ἐθὺν ἀμύνων, ἀντήρ χειρὰ κατὰ τὸ Θεοδοσίον, καὶ τὸν σὺν ἄλλων γέγονεν ἐγκρατής. Ὁ Θεοῦ κριμάτων ἄβυσσος, ἀκατάληπτος! Βασιλεύσας δὲ οὕτως, αὐτίκα τὴν θυγατέρα τῇ Ἀρταβάδῃ συνήκισε, κουροπαλάτην αὐτὸν τιμήσα-. Μισέλμας δὲ ὁ τῶν Ἀράβων ἀρχηγὸς ἐξ Ἀβύδου σὺν μεγάλῃ στρατεύματι πρὸς Θράκην περαιωθείς, πολὺ μὲν τῆς Θρακίας ἐληίσαστο χώρας, τῇ δὲ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων (46) προσβαλὼν, χάρακα παρὰ τοῖς κατὰ χέρσον αὐτῆς ἐπέηξτο τείχεσι, καὶ ἦν μὲν αὐτὸς ἐντεῦθεν ταύτην πολιορκῶν, ἐκ δὲ θαλάσσης σὺν στόλῳ μεγάλῳ ὁ ἀρχιστρατάρχης Σολυμᾶς. Ἄλλὰ τὰς μὲν νῆας αὐτῶν τὰς τε πολεμιστηρίους, τὰς τε μὴν C φορητοῦς τῆ ὑπὲρ πυρὶ Ῥωμαῖοι κατατροπώσαντο, ὥστε πολλοὺς τῶν ναυάρχων, ὧν οὐκ ἴσως ταῖς ναυσὶ τὸ ὕψρον τοῦτο προσήγγισε πῦρ, ἀπογνόντας προσρυῖναι τῇ βασιλεῖ. Τὸ μὲν οὖν πλεῖον τοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἀράβων οὕτω διώλετο. Τεῖς δὲ κατὰ Βιθυνίαν αὐτῶν ληϊζομένους ἐντυχόντα στρατεύματα Ῥωμαίων πιζᾶ, πολλοὺς διεθάρκασιν, ὥστε κίκείνους δέξαντες, ἀποδρᾶναι. Τοὺς δὲ κατὰ Θράκην τυγγάνοντας Ἀραβας λιμὸς ἐπίεξε κραταίδς, ὅθεν οὐδενὸς τῶν θησαυκόντων ζῶων ἀπέιχοντο. Λέγεται ἔκ καὶ σαρκῶν ἀνθρώπων αὐτοὺς ἀφασθαι. Ἄλλὰ νόσος αὐτοῖς ἐνέσκηψε λοιμικὴ, καὶ διέφθειρε παρπληθεῖς. Καὶ Βούλγαροι δὲ, τούτοις ἐπιθόντες, πολλὰς χιλοστῆας αὐτῶν, ὡς τινες ἀναγράφουσι, μαχαίρας ἔθεντο παρανάλωμα.

B. Ὁ δὲ τῆς Σικελίας στρατηγὸς Σέργιος, τὴν τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς πόλεως ἐπέλευσιν γνοὺς, καὶ ὡς ἐν ἀκαταστασίᾳ τὰ Ῥωμαίων τυγγάνουσι, τυραννίδι καὶ αὐτὸς ἐπεχείρησε, καὶ οὐχ ἑαυτὸν τῆς βασιλείου ἤξιωσε κλήσεως, ἀλλὰ τινα Γρηγόριον τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ ἀναβρῆθῆναι παρὰ τοῦ λαοῦ βασιλεῖα πεποίηκε, μετονομάσας τὸν ἄνδρα D Τιδέριον, ὃς καὶ τινὰς εἰς ἀρχὰς γνώμῃ τοῦ Σεργίου προεβίβασε. Ταῦτ' ἀγγελθέντα τῷ Λέοντι διανέστησαν αὐτὸν τῷ τυραννῆσαντι ἀντιτάξασθαι, καὶ Παῦλον τὸν τῶν βασιλικῶν ἱπποκόμῳ ἐπιστατοῦντα (χαρτουλλάριον ἢ Ῥωμαίων οἶδε τοῦτον λέγειν φωνῇ), πατρικιον τιμήσας, καὶ στρατηγὸν Σικελίας ὀνομάσας, στέλλει κατὰ τοῦ ἀποστατοῦ, προστάγματα πρὸς τοὺς τῶν χωρῶν ἄρχοντας ἔχειρῆσας αὐτῷ, συναίρεσθαι τῷ Παύλῳ κελύοντα, καὶ πρὸς τὴν

agregque rediit, nec Justiniano invento (nam oc- ciscus erat) neque Philippico (pulsus enim erat, ut dictum est, oculis etiam erutis), Artemium igitur tum imperantem convenit, a quo benigne acceptus est, et Orientalium themati praefectus. Pro eo igitur, ut dictum est, propugnans scilicet, Theodosio se opposuit, sceptrisque potitus est. O judiciorum Dei abyssum incomprehensibilem! Sic adeptus imperium, statim Artabasdo filium despondit, et curopalatae honorem decrevit. Masalmas autem Arabum dux Abydo cum magnis copiis in Thraciam transvectus, magnam ejus provinciae partem populatus est, impetuque in orbem regiam facto, vallum juxta terrestria moenia posuit, atque ab ea parte ipse urbem oppugnavit. Solymas autem archisatrapes ejus, e mari cum maxima classe. Verum naves ejus tam bellicas quam onerarias Romani Graeco igni repulerunt, ut multi navarehi, quorum naves is nondum attigerat, per desperationem se ad imperatorem conferrent. Et hoc modo pars maxima classis Arabicae perit. Romanaeque legiones eos aggressae, qui in Bithynia praedabantur, multos occiderunt, ut et illi territi aufugerent. Qui autem in Thracia erant Arabes, tanta fame premebantur, ut nullius animantis cadaveribus abstinerent, quin et humanis carnibus admovisse manus perhibentur. Praeterea pestilentia eos invasit, eorumque turbas confectio absumpsit. Ad haec Bulgari, ut quidam auctores sunt, eos aggressi, multa millia ferro trucidarunt. II. Interea Sergius Siciliae praetor, cognita urbis obsidione Arabica, et imperii perturbatione, tyrannidem et ipse affectavit, non sibi ipsi usurpato imperii titulo, sed ministrorum suorum quemdam Gregorium euravit a populo imperatorem salutandam, nomine ejus in Tiberium commutato, qui de Sergii sententia quosdam ad magistratus eexit. Hoc nuntio Leo commotus, 102 de opprimendo tyranno cogitans, Paulum imperatoris equisonibus praefectum, qui lingua Romana chartularius dicitur, patricii uignitate ornatum, et Siciliae praetorem designatum, contra seditiosum misit, tradito edicto ad provinciarum praesides, quibus eum adjuvare jubebantur, scriptisque ad Siciliensem exercitum litteris, quibus Romanam rem bene se habere significabat, Arabibus jam victis et profligatis. Eas quoque

Variae lectiones et notae.

(46) Τῇ δὲ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων. Ut tum urbs obsessa fuerit a Saracenis, attigit etiam au-

ctor Orationis in festum τῆς Ἀκαθίστου, p. 817.

litteras Paulo tradidit, militibus reddendas. Quem cum ex insperato Siciliam tenuisse, ac Syracusas ingressum esse cognovisset Sergius: statim arrepta fuga versus Longobardiam proficiscitur. Paulus vero oratione apud milites habita, et litteris imperatoris recitatis, effecti, ut statim imperatorem celebrarent, et Gregorium cum suis victos traderent. Gregorium itaque sustulit, satellites ejus flagris cæcos rursaque coma relegavit. Sergius promissa impunitate ad eum e Calabria venit. Ita motus Siciliæ pacatus est. Arabes qui urbem obsidebant, pluribus malis acceptis quam datis, reditum adornarunt, et reliquis navibus conscensis discescerunt, sed vehementi turbine exorto pericrunt omnes cum suis irremiis, et tantum navibus exceptis, quarum v. a Romanis captæ sunt, reliquæ elapsæ, cladis nuntia domum redierunt. Natus autem est Leoni catulus patre crudelior, cujus matrem Mariam diademate ornavit, et puerum in Magna ecclesia baptizavit, Constantini nomine indito: qui cum in sacrosancta illa aqua mergeretur, fertur excrevisse sterces, unde Copronymus est cognominatus. Sed et sanctissimum patriarcham Germanum dixisse aiunt, id signum esse quod is puer sacra cõntaminaturus esset, et pietatis studiosis magno malo futurus. Artemio Thessalonice degenti Nicetes Xylinites magister, vir summæ auctoritatis persuasit ut ad Bulgaros confugeret, eorumque opera imperium recuperare conaretur. Quod cum fecisset, et cum magna eorum multitudine Byzantium venisset, se a populo receptum iri existimans, nemo autem eum curaret: Bulgari eo magna pecunia Leoni prodito domum redierunt. Ille cum Xylinite interfectus est, et Xilinitæ opes omnes quæ magnæ erant, publicatæ. **103** Sunt et alii ex Artemii conjuratis occisi, et præter cæteros Thessalonicensium archiepiscopus. Post hæc Leo filium suum imperatorem creat, officio coronationis a sancto Germano celebrato. Exinde cum Deo pugnare incipit, et contra venerandas imagines insanire. Accersitque Germano patriarcha, negat colendas esse imagines, earumque adorationem idololatriam vocat. At divus ille Pater: *Bona verba*, inquit, *imperator: ita sentire noli. Nam ista cogitatio plane impia est. Scio equidem cantari, fore ut ista hæresis agitetur, tu vero illius auctor esse noli. Num Conon quidam eam auspicaturus esse dicitur.* Tum ille statim: *Ego*, inquit, *is sum, et non alius. Conon enim infans a parentibus meis sum appellatus.* Inclytum Germanum assentiri nolentem, ac potius magno animo refragantem, et perversam illam opinionem arguentem, Ecclesia ejecit, cum eam xv annos gubernasset, et Anastasium quemdam sibi assentientem, patriarcham designavit. Nunc unde Leo in istam opinionem adductus, et huc impietatis progressus fuerit, exponam.

Α ἐν Σικελίᾳ δὲ στρατιῶν γραφὴν ἰχθυοειδῆς δη-
λοῦσαν καλῶς ἔχειν Ῥωμαίοις τὰ πράγματα, ἦδη
τῶν Ἀράβων ἡττημένων καὶ κατατροπωθέντων·
διὰ τοῦ Παύλου καὶ ταύτην τοῖς στρατιώταις ἐκπέ-
πομφε. Καταλαβόντια τοίνυν τὴν Σικελίαν τοῦτον
ἀνωίτη, καὶ εἰσελθόντα εἰς τὴν Συράκουσαν μαθίων
ὁ Σέργιος, εὐθύς ἀπέδρα, καὶ πρὸς Λογγοβαρδίαν
ἐφοίτησε. Τοῦ δὲ Παύλου προσομιλήσαντος τῷ στρα-
τιωτικῷ, καὶ τὸ γράμμα τὸ βασιλεῖον ἀναγνόντος
αὐτῶν εἰς ἐπήκουον, εὐθύς ἐκεῖνοι τὸν μὲν βασιλέα
ἐτίμησαν, καὶ εὐφήτησαν· τὸν δὲ γὰρ Γρηγόριον, καὶ
τοὺς περὶ αὐτὸν δεσμίους τῷ Παύλῳ παρέδωσαν.
Καὶ δὲ τὸν μὲν Γρηγόριον ἀνέλε, τοὺς δ' ἐκεῖνου
ὑπασισταῖς μαστίξας, καὶ τὴν κόμην ἀποδορίξας
αὐτοῖς, ὑπερορίᾳ κατέκρινεν. Ὁ δὲ Σέργιος πληρο-
φορίαν λαβὼν, μὴ τινοσ πειραθῆναι κακοῦ, πρὸς τὸν
Παῦλον ἐκ Καλαβρίας ἀφίκετο. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν
Σικελίαν οὕτως ἠρέμησαν. Οἱ δὲ τὴν πόλιν πολιορ-
κούντες Ἀραβες, παθόντες· μᾶλλον ἢ δρᾶσαντες, ἐπι-
λθεῖν εἰς τὰ οἰκία ὠρμήκεσαν, καὶ εἰς τὰς περι-
λειφθεῖσας ἐμβάντες νῆας, ἀπήσαν. Λαλασι δὲ
περιπεσόντες σφοδρῶ, πάντες ἀπώλοντο σὺν ταῖς
οἰκίαις· τριήρεσι, δέκα μόνον νηῶν περιλειφθεισῶν,
ὧν αἱ μὲν πέντε παρὰ Ῥωμαίων ἐλώσαν, αἱ δὲ
λοιπαὶ διαφυγοῦσαι, τῆς συμφορᾶς ἀπήλθοσαν ἄγ-
γελοι. Ἐτέθη δὲ τῷ Λέοντι σκύμνος ὠμότερος τοῦ
πατρὸς, καὶ τὴν τε μητέρα τοῦτου κεκλημένην Μα-
ρίαν ἔστεφεν ὁ Λέων, καὶ τὸν υἱὸν ἐν τῇ Μεγάλῃ
ἐκκλησίᾳ ἐδάπτισε, Κωνσταντῖνον ἰνομάσας αὐτόν.
Ἐπεὶ τὸ λέγεται κόπρον αὐτὸν ἐκκρίνει τῇ θεῷ κολυμ-
βήθρα καταδύομενον, κἀντεῖθεν ἐπονομασθῆναι Κο-
πρώνυμον (47), καὶ τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην Γερ-
μανὸν εἶπειν ὅτι σημεῖον τοῦτ' ἐστὶ τοῦτῃ Ἐκκλησίᾳ
καὶ τοῖς εὐσεβεῖν ἠρημένοις μέγα τὸ παιδίον τοῦτο
χρηματίσαι κακόν. Ὁ δὲ μάγιστρος Νικήτας· ὁ Ἐυ-
λινίτης τῶν ὑπερλίαν τυγχάνων ὑπέθετο τῷ Ἀρτε-
μίῳ ἐν Θεσσαλονικῇ ὄντι, τοῖς Βουλγάροις προσελ-
θεῖν, καὶ συνεργίᾳ τούτων ἀποληφθεῖσθαι πάλιν τὴν
βασίλειαν. Καὶ δὲ πεῖθεται, καὶ μετὰ πλήθους Βουλ-
γάρων ἦκεν εἰς τὸ Βυζάντιον, οἰόμενος παρὰ τοῦ
λαοῦ προσδεχθῆσεσθαι. Τῶν δὲ τῆς πόλεως μὴ ἐπι-
στρεφομένων αὐτοῦ, οἱ Βούλγαροι τοῦτον πολλῶν
χρημάτων τῷ Λέοντι προδῶκαν, καὶ οἱ μὲν ἀπῆλ-
θον· ὁ δὲ σὺν τῷ Ἐυλινίτῃ ἀνήρτη, καὶ ἡ τοῦ Ἐυ-
λινίτου κτήσις οὕσα πολλῇ, δεδήμευτο ξύμπασα. Καὶ
ἄλλοι δὲ τῶν συνωμοστῶν τοῦ Ἀρτεμίου ἐκτάνθη-
σαν, πρὸς οἷς καὶ ὁ τῆς Θεσσαλονικῆς ἀρχιερέυς.
Ἐῖτα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον ὁ Λέων βασιλεῖα
πεποίηκε, παρὰ τοῦ ὀσιωτάτου Γερμανοῦ τῆς ἐπὶ
τῇ ταινιώσει τελετῆς τελεσθείσης. Ἐντεῦθεν ὁ Λέων
ἀρχεται τοῦ θεομαχεῖν, καὶ κατὰ τῶν σιπτῶν εἰκό-
νων ἐλύττησε. Καὶ τὸν πατριάρχην μεταπεμφάμε-
νος Γερμανόν, μὴ δεῖν ἔλεγε τὰς εἰκόνας τιμᾶσθαι,
εἰδωλολατρείαν γὰρ τὴν τούτων ἀπεκάλεε προσκύνη-
σιν. Ὁ δὲ θεῖος ἐκεῖνος Πατήρ, *Εὐφῆμι, βασιλεῦ,*
ἔφη, καὶ μὴ οὕτω φρόνει· ἀσεβὲς γὰρ ἄντικρυς

Variae lectiones et notæ.

(47) Κοπρώνυμος. Κωνσταντῖνος ὁ τῆς κοπρίας ἐπώνυμος, apud Constantinum, lib. II, De Themat. cap. 6.

τὸ ἐννόημα, καὶ οἶδα μὲν ἀδόξοτον τὸ μέλλειν κινήθῃαι ταύτην τὴν αἰρῶσιν. Ἀλλὰ μὴ σὺγε
 εἰς ὁ ταύτης εἰσαγωγῆς. Κόνων γὰρ τις ἐνομαζόμενος ταύτης μέλλειν κατάρχεσθαι λέγεται.
 Καὶ ὁς ὑπολαβὼν αὐτίκα, φησὶν, Οὐκοῦν ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐχ ἕτερος· Κόνων γὰρ παρὰ τῶν γονέων τη-
 πύθετο ὠνόμασμαι. Τὸν μὲν οὖν δοιδίμον Γερμανὸν μὴ πεισθέντα συνθέσθαι τῇ γνώμῃ αὐτοῦ-
 μᾶλλον μὲν οὖν καὶ γενναϊότατα ἀντιλέγοντα, καὶ τὴν αὐτοῦ κακοδοξίαν ἐλέγχοντα τῆς ἐκκλησίας ἐξ-
 ἠθῆσεν, ἐπὶ ταύτην ἰθύναντα πεντεκαίδεκα. Ἀναστάσιον δὲ τινα εἰς πατριάρχην ἐαυτοῦ δούροντα προ-
 χειρίζεται. Τοῦ δ' οὖν οὕτω φρονῆσαι τὸν Λέοντα καὶ εἰς τοῦτο προελθεῖν ἀσθελεῖς, ἦκω τὴν αἰτίαν
 ἐρώων.

Γ'. 1710 (48) τῶν Ἀράβων ἀρχῶν ἀρτι γέγονε A
 τας, καὶ τούτῳ προσάσιν Ἑβραῖοι δύο τὸ ἐπιτή-
 δευμα γόητες, οἱ δὲ ἀστρολογίαν ἔλεγον μετείναι,
 κίνεσθαι εἰδέναι τὰ μέλλοντα, καὶ τῷ Ἀραβί τὴν
 ἀρχὴν ἐπιγγέλλοντο, καὶ τὴν ζωὴν πολυχρόνιον,
 εἰ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν Χριστιανῶν τὰ τοῦ Χριστοῦ
 καὶ τῆς αὐτῶν τεκούσης· ἐκβαλεῖ ἐκτυπώματα. Καὶ
 ὁ Βάρβαρος οὐκ ἐμέλλησεν, ἀλλ' ἐκ πάντων τῶν
 ἐν τῇ ὑπ' αὐτὸν τελοῦσῃ χώρῃ ναῶν τὰς σεπτὰς
 εἰκόνας· ἠφάνισεν. Καὶ ἡ βεβαία δίκη τοῦτον μετῆλθεν
 οὐκ εἰς μακράν. Οὐπω γὰρ παρήλθεν ἐνιαυτός,
 καὶ ὁ δεῖλαιος τὴν ζωὴν ἐξημίωτο. Ὁ δὲ τοῦτου
 παῖς, τῆς ἀρχῆς διάδοχος γεγονώς, τοὺς λοιποὺς
 ψευδομάντας ἐκείνους ἐξήτης, τῆς εἰς τὸν τεκόντα
 ἀπάτης αὐτοῦ· τίσασθαι προθυμούμενος. Ἀλλ'
 ἐφθῆσαν ἐκεῖνοι φυγεῖν ἐνεσθῆναι, καὶ εἰς Ἰσ-
 ραὴν κατήγησαν. Ἐνθα περιτυχόντες τοῦτῳ τῷ
 Λέοντι, νεανία τυγχάνοντι, βαναύσιον τὸ ἐπιτήδευμα
 τὴν τῶν Ῥωμαίων προμαντεύονται βασιλείαν. Τοῦ
 ἐκ πρὸς τὴν οἰκίαν ἀφορῶντος τύχην, ἀφροσχηκῶς
 νῆσαν που πόρρω τοιαύτη· ἀρχῆς, καὶ τοὺς ἐκείνων
 διαπιστοῦντος χρησμοῖς, ἐκεῖνοι συμβήσεσθαι τὴν
 πρόβρῃσιν ἀπισχυρίζοντο κραταιῶς, καὶ ἀπήνουν
 αὐτὸν δι' ὄρκου πληροφορῆσαι αὐτοὺς, ὅτε τύχῃ
 τῆς βασιλείας, δοῦναι σφίσι δ' ἂν αἰτήσονται.
 Καὶ ὁς δυνυσὶν ἢ μὴν τῆς βασιλείας τυχόντων ἐν-
 τελεῖ αὐτῶν ποιῆσαι τὴν αἴτησιν. Ὁ μὲν οὖν οὐδ'
 εἰρηται· τρόπον τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας
 ἐκράτησεν. Οἱ δὲ τοῦτῳ ταύτην προμαντεύσασθαι,
 ἔνατον ἦδη ἔτος τῆς αὐταρχίας ἀνύοντα προσῆλθον
 αὐτῷ, καὶ ἦτον ἀποδοῦναι αὐτοῖς τῆς προβήσεως
 τὸν μισθόν. Καὶ ὁ Λέων αἰτοῦσθε· ἦν πρὸς τοῦτο,
 καὶ λέγειν ἤξιον, τὸ ἐν αὐτοῦ μινον. Καὶ ἡ βί-
 βηλο· ἐκείνη τῶν Ἰουδαίων δὲ, Ὅθεν πλουτοῦν,
 εἶπε, δοθῆναι ἡμῖν ἐξαυτοῦ μεθα, οὕτε πρὸς
 δόξης ἀναθῆναι περιωπῆν, ὅθ' ἕτερον τι
 τῶν τῆς βασιλείας λαμπρόν, ἀλλ' ἢ μόνον
 τὸ τὸ τοῦ Ναζαρεῖου, καὶ τῆς αὐτῶν τεκούσης,
 περιαιρεθῆναι πάντοθεν ἐκτυπώματα. Καὶ ὁς,
 ἀπέβητο· ὡν περὶ τὴν πίστιν, ὡσπερ τι τῶν εἰ-
 καίων καὶ βέλτων τοῦτο ποιῆσαι συνέθετο, καὶ
 τοῦ δεκάτου ἀρτι ἐνιαυτοῦ τῆς αὐτοῦ τυραννίδος
 ἀρξάμενος, καὶ τοῦ θεομαχεῖν ἤρξαστο, καὶ μετὰ
 φρικώδους βρυχήματος· κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκότων
 ἐχώρησε, καὶ διωγμὸν βαρύτερον ἤγειρε, πολλοὺς
 τε ἀνεσθηκότες τῇ ἐξαγίστῳ γνώμῃ αὐτοῦ ἐκόλασε,
 καὶ μάρτυρας ἀπειργάσατο. Πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις,

III. Izitho Arabum principatum nuper adepto,
 Hebraei duo, arte praestigiatore, etsi futurarum
 rerum ex astrologia praedictionem profiterentur.
 imperium et diuturnam vitam pollicebantur, si
 Christi et Matris ejus imagines e Christianis eccle-
 siis eiecisset. Paret haud segniter Barbarus, om-
 nesque venerandas imagines in templis omnibus
 suae ditionis abolet: nec multo post miserum divina
 vindicta consequitur, anno nondum elapso mor-
 tuum. Cujus filius regni successor, cum falsos illos
 vates ob deceptum parentem ad supplicium qua-
 ritaret: illi jam in Isauriam transfugerant. Ibi cum
 in hunc Leonem tum aulescentem opifcem inci-
 dissent, imperium ei Romanum predicunt. Qui
 cum suam fortunam intuens, infinito intervallo a
 tanto imperio sejunctam, illorum oraculis fitem
 abrogaret: illi eventurum id quod praedixissent,
 constanter asseverabant, cumque jurejurando ob-
 stringebant, ut se, imperio potius, voti compotes
 redderet. Jurat ille se facturum. Potitum igitur,
 ut dictum est, Romano imperio, idque nonum jam
 annum tenentem, qui id ei vaticinati fuerant, con-
 venire, 104 praedictionis mercedem flagitantes.
 Non recusat Leo, ac dicere jubet quid petant? At
 profani illi duo Judaei: Neque divitias, inquit,
 postulamus, neque dignitatis alicujus fastigium am-
 bimus, neque ullum imperii splendorem, sed illud
 duntaxat, ut Nazareni et Genitricis ejus imagines
 ubique tollantur. Tum ille, parum firma fide praedi-
 tus, quasi res levis ac facillima esset, se ita factu-
 rum pollicetur, et decimum suae tyrannidis annum
 auspicans, una etiam bellum contra Deum, auspi-
 catur, et cum terribili rugitu venerandas imagines
 invadit, gravissimamque persecutionem excitat,
 multos detestandae suae voluntati adversantes pu-
 nit, ac martyres facit. Ac praeter caetera, quae in
 pios ausus est, illud etiam designavit. Domus erat
 in basilica proxime forum Aerarium regia, in qua
 multi codices et humanae, et generosioris ac divinae
 sapientiae asservabantur, ab antiquis temporibus ei
 ad habitandum attributa, qui eruditione excelle-
 ret, quem oecumenicum doctorem appellabant. Is
 xii consubernales habebat excellenter eruditos. His
 publicus victus praelatur: hos eruditionis et
 cognitionis avidi accedebant: hos imperatores ad
 rerum gerendarum consilia adhibebant. Eos Leo
 si cepisset, et in suam sententiam pertraxisset, om-

Variae lectiones et notae.

(48) 1710. Historiam hanc pluribus enarrat
 Orientalium in concilio Nicæno II, act. 5, p. 385.

Joannes Monachus et locum tenens Ecclesiarum

uia sibi confecta fore putabat. Accersit igitur viros, improbamque suam de venerandis imaginibus opinionem cum eis communicat. Qui adeo non sunt assensi, ut et ipsum ab ea opinione prorsus abducere conarentur, partim demulcendo seram illam, et salutaribus carminibus incantando, partim confidentius adversando, et ejus impietatem coarguendo. Sed ille instar aspidis obturabat aures, et vocem incantantis non admittebat, neque medicinam accipiebat a sapientibus. Cum igitur sæpe cum eis egisset, persuadendi spe abjecta, eos domum dimisit in ædes illas regias, multamque materiam aridam circum eos collocatam noctu incendi jussit, atque ita ædes cum libris, et doctos illos ac venerabiles viros combussit.

ἄνδρας μεταστειλάμενος, τὴν περὶ τῶν σεβαστῶν οἱ ἔκ οὐχ ὅσον οὐκ ὠμοδόξουν αὐτῶ, ἀλλὰ καὶ ὀλοσχερῶς, τῇ μὲν καταψῶντας τὸν θῆρα τὸν πῆ δὲ γεναιότερον ἀντιβαίνοντες, καὶ διελέγοντες αὐτοῦ τὴν ἀσέβειαν. Ὁ ἔκ ὡσαύτως ἀπίστως ἐβουε τὰ ὤτα, καὶ φωνῆς ἐπαρόντων οὐκ ἤκουεν, οὐδ' ἐφαρμακεύετο παρὰ τῶν σοφῶν. Πολλάκις οὖν αὐτοῖς προσωμίληκώς, καὶ τὴν αὐτῶν μετέθεσιν ἀπογνοῦς, τοὺς μὲν ἀφήκεν εἰς τὴν σφετέραν πορευθῆναι ἑατρισθῆν, τὸν οἶκον ἐκείνον δηλαδὴ τὸν βασιλικόν. Αὐτὸς δὲ κελεύσας εὐπρηστον ὕλην συναχθῆναι πολλὴν καὶ περὶ τοῦ οἴκου τεθεῖσαν ἀναφθῆναι νυκτός, οὕτω τὸν τε οἶκον σὺν ταῖς βίβλοις καὶ τοὺς σοφοῖς ἐκείνους ἁδρας καὶ σεβασμίους κατέκαυσε.

IV. Hac de causa Gregorius, qui tum Romæ veteris Ecclesiam gubernabat, repudiata societate pontificis novæ Romæ, necnon eorum qui illum sequerentur, illos una cum 105 imperatore synodico anathemate obstrinxit, et vectigalia quæ ad id usque tempus imperio inde pendebantur, inhibuit, lecto cum Francis fœdere. U. de illi occupandæ Romæ occasionem habuerunt. Neque enim Romani generis sunt Franci, sed (ut in Varia Historia tradit Cæsariensis Procopius) gens Germanica, quæ olim circa Rhenum flumen et Rhodanum et paludes illorum locorum habitavit. Cum autem Belisarius sub priore Justiniano ductaret exercitum, et cum Gothis de Italia et urbis Italicis, ipsaque Roma, quæ tum a Gothis tenebantur, decertaret: tum Francos etiam narrat Italiam invasisse, et Gothos qui simul et Romanis et Francis resistere non possent, cum his, omisso bello, pacem fecisse, concessis Galliis quæ eis accesserant: atque id factum, ipsum etiam Justinianum, Francis petentibus, imperatoris litteris confirmasse, eo consilio, ne Romanis Gothos impugnantibus impedimento essent, sed ejus confirmationis gratia: pacem agerent. Unde Germani Massiliam Phocænsium coloniam et loca maritima omnia occuparint, et illo mari sint potiti, et magnam etiam Venetiarum partem obtinuerint. Ita Francos cum in Italorum vicinia consedissem, ab eo tempore non destitisse finitimos Romanos bellis lacessere, eorumque provincias populari. Igitur papa Gregorius deserta imperatoris obedientia, ut dictum est, ob perversam illius opinionem, pacem cum Francis fecit, cum prius sæpe dedisset operam, ut Leonem per litteras ab illo Del revocaret, atque ad cultum sacrarum imaginum reduceret. Sed id plane erat Æthiopem

Α οἷς κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων ἐτόλμησε, καὶ τοῦτο πεποίηκεν. Οἶκος ἦν ἐν τῇ καλουμένῃ βασιλικῇ ἔγγιστα τῶν χαλκοπρατῶν βασιλείας, ἐν ᾧ καὶ βίβλοι τῆς τε θύραθεν σοφίας, καὶ τῆς εὐγενεστέρης καὶ θειοτέρας πολλὰ ἐναπέκειντο. Ἦν δ' οὗτος ἀνέκαθεν τοῦ προδρόμου ἐν λόγοις κατοικητήριον ὄν οἰκουμένικόν ἐκάλουον διδασκαλόν. Ὁς καὶ δώδεκα εἶχεν ἐτέρως συνοικοῦντας αὐτῶ, κἀκείνους τῆς λογικῆς παιδείας μετέχοντας κατὰ τὸ ἀκρότατον. Τούτοις καὶ σιτήσεις ἀνείντο δημόσιαι. Καὶ παρ' αὐτοῖς ἔφοιτων οἷς ἐμελλε λογικῆς παιδείας καὶ γνώσεως. Οὐδ' καὶ οἱ βασιλεύοντες συμβούλους ἐν τοῖς πρακτέοις πεποίητο. Τούτους οὖν εἰ ἔλοι, καὶ τῆς ἑαυτοῦ ποιήσαιτο γνώμης, ἔκρινε τὸ πᾶν καταργάσασθαι. Καὶ τοὺς γνώμην αὐτοῦ τὴν πονηρὰν αὐτοῖς ἐκoinώσατο αὐτὸν μεταστήσαι τῆς γνώμης ταύτης ἐπεχειροῦν Λεοντῶνμονον, καὶ καταψῶντες αὐτοῦ τὰ σωτήρια, αὐτοῦ τὴν ἀσέβειαν. Ὁ ἔκ ὡσαύτως ἀπίστως ἐβουε τὰ ὤτα, καὶ φωνῆς ἐπαρόντων οὐκ ἤκουεν, οὐδ' ἐφαρμακεύετο παρὰ τῶν σοφῶν. Πολλάκις οὖν αὐτοῖς προσωμίληκώς, καὶ τὴν αὐτῶν μετέθεσιν ἀπογνοῦς, τοὺς μὲν ἀφήκεν εἰς τὴν σφετέραν πορευθῆναι ἑατρισθῆν, τὸν οἶκον ἐκείνον δηλαδὴ τὸν βασιλικόν. Αὐτὸς δὲ κελεύσας εὐπρηστον ὕλην συναχθῆναι πολλὴν καὶ περὶ τοῦ οἴκου τεθεῖσαν ἀναφθῆναι νυκτός, οὕτω τὸν τε οἶκον σὺν ταῖς βίβλοις καὶ τοὺς σοφοῖς ἐκείνους ἁδρας καὶ σεβασμίους κατέκαυσε.

Β Δ'. Διὰ ταῦτα ὁ τῆς πραιποσίτης τότε Ῥώμης τῆν Ἐκκλησίαν ἰθύνων Γρηγόριος, τῆς πρὸς τὸν τῆς Νέας Ῥώμης πραιδρῶντα, καὶ τοὺς ἐκεῖνῶ ἑμψύχους ἀποστά; κοινωνίας ἐκείνους μὲν σὺν τῶ βασιλεῖ, συνοδικῶ καθυπέβλεπεν ἀναθέματι· τοὺς δὲ μέχρι τότε τῇ βασιλείᾳ κομιζομένους ἐκείθεν φέροντας ἐπέσχε, τ.τ.ε. Φράγγους σπεισάμενος, ὅθεν αὐτοῖς ἀφορμὴ γέγονε τοῦ κυριεῦσαι τῆς Ῥώμης. Οὐ γὰρ τοῦ τῶν Ῥωμαίων γένους οἱ Φράγγοι, ἀλλὰ Γερμανικὸν ἔθνος τοῦτους εἶναι φησι τὴν ποικίλην ἱστορίαν ὁ Καισαρεύς Προκόπιος συγγραψάμενος, περὶ τὸν Ῥῆνον ποταμὸν καὶ τὸν Ῥοδανόν, καὶ τὰς ἐκείσε λίμνας πάλαι καταμνημένον. Τοῦ δὲ Βελισσαρίου στρατηγούνο; Ῥωμαίων ἐπὶ τοῦ προτέρου Ἰουστινιανοῦ, καὶ Γότθοις ἀντιπαλαμωμένου περὶ Ἰταλίας, καὶ τῶν ἐν ταύτῃ πόλεων κα; τῆς Ῥώμης αὐτῆς (παρὰ γὰρ τῶν Γότθῶν κατεῖχοντο) τότε καὶ τοὺς Φράγγους ἱστορεῖ τῇ Ἰταλίᾳ ἐπεμβαλεῖν. Τοὺς μένοι Γότθους μὴ οἶου; τε ὄντας Ῥωμαίους καὶ τοῖς Φράγγοις ἀντικαθίστασθαι, πρὸς τοὺς Φράγγους θέσθαι σπονδὰ; καὶ τὸν πρὸ; ἐκείνους διαλύσασθαι πόλεμον, παρεκχωρηκότας αὐτοῖς τῶν Γαλλῶν, ὅσαι περ αὐτοῖς προσεγένοντο. Καὶ τὴν πρᾶξιν ταύτην, καὶ αὐτὴν ἐπιβρῶσαι τὸν Ἰουστινιανὸν βασιλεῖν γραφῆ. τοῦτο δεηθέντων τῶν Φράγγων, πραγματευόμενον τὸ μὴ Ῥωμαίους πολεμοῦσαι πρὸς Γότθους ἔναντιοῦσθαι τοὺς Φράγγους; ἀλλ' εἶναι τὰ πρὸς Ῥωμαίους τοῦτοι; διὰ τὴν ἐπιβρῶσιν φίλια. Κάντεῦθεν τοῦ; Γερμανοῦς Μασσαλίαν τε τὴν Φωκαίων ἀποικίαν, καὶ τὰ ἐπὶ Θαλάσῃ χωρῖα σχεῖν ἅπαντα, καὶ τῆς ἐκεῖ κρατῆσαι θαλάσσης, πολλὰ δὲ καὶ τῶν Βενετικῶν κατασχεῖν. Οὕτως οὖν οἱ Φράγγοι πεπλησιακότας τοῖς Ἰταλοῖς, οὐ διέλιπον ἕκτοτε ἐπίοντες; τοῖς ἐκείσε Ῥωμαίους; καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῖς

ληγόμενοι. Ἀποστατήσας οὖν, ὡς εἴρηται, τῆς Α τοῦ βασιλέως ὑπακοῆς ὁ πάπας Γρηγόριος, διὰ τὴν ἐκεῖνον κακοδοξίαν, τοὺς Φράγγους ἐσκέλετο, πρότερον πολλάκι; διὰ γυμμάτων σπεύσας τὸν Αἰοντα τῆς μισοθείας μετανεγκεῖν, καὶ μεταπίσαι τὰς ἱερὰς εἰκόνας ἐσβάλλεσθαι. Ἄλλ' ἰδοὺ σμῆλαιν Αἰθιοπα. Οὐ μόνον γὰρ ὀρθὸν οὐδὲν τι ἐφρόνησεν, ἀλλὰ καὶ ἐκμανεῖς κατὰ τῶν ὀρθοδόξων πολλοὺς ἐκδλασε καὶ ὁμολογίας στεφάνων ἤξίωσε. Τοῦ; τὸς Καλαβροῦς καὶ τοῦ; Σικελοῦς φόρους νέι; ἐβάρυνε, κεφαλητικῶνα τελείν κατὰ τοῦ; Ἰουδαίου; διγγατίσας αὐτοῦ; καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ; τιχόμενα ἄβρνα ἀπογράφεσθαι. Ἦδη δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τελούντος εἰς μετράκας, ζεύγυσιν αὐτῷ γαμετὴν τὴν θυγατέρα Χαγάνου τοῦ τῶν Σκυθῶν ἡγεμονεύοντος, βαπτίσας αὐτὴν, καὶ ὄνομασας Εἰρήνην, ἧτις οὐ συνυπήχθη τῇ τοῦ ἀνδρός κακοδοξίᾳ, ἀλλὰ μνηθεῖσα τὸ δόγμα τὸ εὐσεβὲς, ἔλεινεν ἀμετάστρεπτος. Σεισμοῦ δὲ συμβεδηχότος (48') σφοδρῷ κατὰ τὸ Βυζάντιον, ναοὶ τε πολλοὶ (49) καὶ οἰκίαι συνέκλειον, καὶ πληθο; ἀνθρώπων συγκέχρωτο τοῖς συμπύκμασιν. Ὅτε καὶ ἡ τοῦ Ἀρχαδίου στήλη ἐν τῷ τοῦ Ξηρολόφου κίονι ἰδρυμένη κατέπεσε, καὶ ὁ ἐν τῇ Χρυσῇ πόρτῃ ἀνδριάς τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου, ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ κατὰ τὴν χέρσον τείχη τῆς πόλεως, ἧ τε τοῦ Νικομήδους πόλις (50), καὶ πρὸς ταῦτα ἡ Νίκαια αἱ μηροπόλεις αἱ Βιθυνικαί. Τὴν οὖν τῶν τειχῶν

θεῖσθαι λαθῆν, διεκρυκεύσατο πρὸς τὸν δῆμον τῆ; ἀνεγείραι τὰ τείχη ἀσύμφορον δ' ὑμῖν ἐπι καλὸν μένειν τὴν πόλιν ἀτειχιστον. Διὸ προστέτακται παρ' ἡμῶν προσθήκη ἐν τοῖς δημοσίοις φόροις γενέσθαι, φόλλεις εἰκοσὶ καὶ τέσσαρας ἐ; ἰκάστω νομισματι. Ἰνα τοῦτων τῷ βασιλεῖ παρεχομένων, τὰ ὑπεκλάσαντα τῶν τειχῶν ἀνακαινωθῶσιν ἐξ ἀναλωμάτων βασιλικῶν. Ἐκτοτε τὸινυν καὶ μέχρι τοῦδε ἡ εἰσπραξι; ἐπεκράτησεν αὕτη. Ὅπως οὖν ἐπὶ κακῷ τῆ; πολιτείας, ὁ δειλιος Αἰών βασιλεύσας ἐτη τέσσαρα πρὸς τοῖ; εἰκοσι, δυσεντερί; νοσήσας ἀθλίως τὴν ψυχὴν ἐξηραύσατο.

Ε'. Διαδέξατο δὲ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν μετὰ C τῆς πατρικῆ; δυσσεβείας (51) ὁ θυζώνυμος ἐκεῖνου υἱός, ὃς ὑπερβάλλεσθαι τὸν πατέρα πολλῷ τῷ μέσῳ πρὸς κακίαν ἐπιλονίσκησεν, οὐ κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων λυτήσα; μόνον, ἀλλὰ καὶ γοργεταῖς προσκαίμενος, καὶ ἱερῶν ἀνατομαῖς, καὶ νεκυομαντεῖαις καὶ ἀβήροποιαῖς, καὶ ὄλωσ οὐδενὸς κακοῦ, ἀπειθόμενος, καὶ ποικίλο; ὦν τὴν κελίαν, καὶ οὐ μονοειδῆ;. Οὐ γὰρ Χριστιανός, οὐχ Ἕλλην, οὐκ Ἰουδαῖος ἐτύγχανεν ὦν, ἀλλ' ἀσεβείας τις κυκεῶν, καὶ ὅα τὰ Αἰθιοπὰ θηρία ἰσθόρηται φύεσθαι ἐκ μῆτρως ἑτερογενῶν, πολυειδῆ καὶ ἀμμιχτα τὴν ἰδέαν καὶ τὴν θηριωδίαν γεννώμενα. δ.κ ταῦτα πρὸς πάντων μεμίσητο. Καὶ κατὰ τὸ

lavare. Tantum enim aberat ut resipisceret, ut etiam furore contra orthodoxos percitns, multos supplicio afficeret, et confessionis coronis ornaret. Calabros et Siculos novis tributis oneravit, ac more Judaico tributum caput pendere, et mares qui apud illos nascebantur, describi jussit. Filio jam adulto filiam Chagani Scytharum ducis despondit, eamque baptizatam Irenem vocavit, qua; mariti errorem non amplexa est, sed pium dogma quo imbuta fuerat, constanter tenuit. Terræ motu vehementi multa templa et domus Byzantii corruerunt, magna hominum multitudine ruiis oppressa. 106 Tunc et Arcadii statua in Xerolophi columna posita concidit, et Theodosii statua in Aurea porta, et obversa continenti urbis mœnia. Corruerunt et Nicomedia et Nicæa, Bithyniæ metropoles. Ruinam murorum tyrannus Leo ad lucri occasionem detorsit. Nam urbano populo per præconem edixit: Eum mœnia celeriter instaurare non posse, neque vero expedire civitati, ut diu mœnibus careat, itaque se jussisse publicis tributis accessionem adungi, vicenos quaternos folles in singula numismata: quibus in fiscum relatis, mœnia sumptibus imperatoris instaurantur. Ea exactio ab illo ten pore etiam nunc durat. Sic infelix Leo, cum in reipublicæ perniciem annos viginti quatuor imperasset, ex morbo intestinorum animam infeliciter eructavit.

κατάπτωσιν ὁ τύραννος Αἰών κέρδους μελετήσα; πόλεω; ὡ; Ἡμεῖς οὐκ ἄν δυνηθῆτε ταχέως καταπτῶσιν ὁ τύραννος Αἰών κέρδους μελετήσα; πόλεω; ὡ; Ἡμεῖς οὐκ ἄν δυνηθῆτε ταχέως

V. Romanum imperium una cum paterna impietate ignominiosus ejus filius suscepit, qui patris improbitatem longo intervallo superare stultuit. Neque enim contra venerabiles imagines duntaxat insaniit, sed et præstigiis fuit deditus, et victimarum dissectionibus, et evocationibus manium, aliisque infandis rebus. Denique nullo scelere abstinuit, non uniformi, sed multiplici improbitate præditus, non Christianus, non paganus, non Judeus, sed colluvio quædam impietatis, instar Africanarum ferarum, quæ ex diversi generis coitru multiformes confusaque specie et immanitate nasci perhibentur: atque ob hæc omnibus invisus fuit. Secundo anno tyrannidis suæ (neque enim regni

Variæ lectiones et notæ.

(48') Σεισμοῦ δὲ συμβεδηχότος. Accidit hic terra motus an. 24. Leonis indiet. 9 vii Kal. Nov. die S. Demetrio sacro, feria iv, hora 8. Ita Theophanes et Cedrenus. Illius etiam meminuit Nicephorus Constantinopol: in Breviario, quo quidem die fieri ejus ἀνάμνησιν observant Menæa. Vide quæ de eo adnotavi in disert. de Hebdomo.
(49) Ναοὶ τε πολλοί. In his ædem S. Irenes Sophianæ proximam recenset Nicephorus.
(50) Ἡ τε Νικομήδους πόλις. Nicomediæ et

D Nicææ tertiam addit Prænetum Theophanes, qui eadem habet quæ Zonaras de nova tributii accessione pro muris urbis reparandis imposita.
(51) Μετὰ πατρικῆ; δυσσεβείας. Idem Theophrictus, n. 28: Διαδέχεται τοῦτου τὴν βασιλείαν ἕκτα καὶ τὴν ἀσεβείαν Κωνσταντίνου; ὁ υἱὸς αὐτοῦ, πονηρῶς βίβης πονηρότατος πτόρο; ἐξ ἰσθόλου θηρῶν δράκων ψυχοφθόρο; ἐκ δεινοτάτου λέοντος κέρδαλι; ποικιλότροπος.

dixerim) expeditione contra Arabes suscepta, cum ad Obsicii provinciam pervenisset, cui provinciae affinis ejus Artabasdus curopalates præerat, illi affini suo insidias struxit. Nam senatus et populus atque etiam legiones, cum, ut dictum est, Constantinum odissent, Artabaso ut orthodoxo imperium decernebant. Verum Artabasdus animadversis insidiis, oratione apud populum habita, Constantinum aggreditur. Sed effugit Copronymus, et Amorium se contulit, missisque ad Orientalium Lacedæmonum, et Thracensium Sisinnacium duces legatis, magnificis pollicitationibus impetravit, ut secum militarent. Hinc civilia bella orta sunt, et Romani sese mutuis cædibus confecerunt. Nam utrique suo imperatori adhærebant, **107** et Artabasdus etiam imperator jam declaratus erat. In urbe regia Constantinus Theophanem magistrum rerum administratorem reliquerat: qui Artabaso deditus, acceptis ab eo litteris vulgabat, Constantino publice interfecto, Artabasdam a legionibus creatum esse imperatorem. Sic urbana multitudo in magna Ecclesia congressa, Constantinum anathemate notavit, et Artabasdam laudibus prosecuta est, eadem hæc et Anastasio patriarcha comprobante. Artabasdus igitur susceptus, et ab omnibus imperator salutatus, statim venerandas imagines ubique erexit. Anastasius autem patriarcha jurejurando affirmavit, dixisse Copronymum, *Christum non esse filium Dei, sed nudum hominem Maria natum, quemadmodum ipse e sua matre Maria natus esset.* Artabaso urbem egresso, denuo pugnae committebantur, et Constantinus Chalcedone transvectus, jactio circa terrestria mœnia vallo, urbem obsedit. Cum eo congressus Artabasdus et victus, in urbe se conclusit: et ut ea diligenter custodiretur, operam dedit. Sed quia Copronymus mare tenebat, neque onerarias naves in urbem appellere patiebatur, fame laboratum est, multique cives perierunt. Idem Artabasdi filium nactus, in compedes conjectum patri ostendebat. Reinde rursus tentata oppugnatione, o inscrutabilia Dei judicia, urbe politus est. Sed Artabasdus elapsus, in castellum quoddam provinciae obsequii se recepit. Ubi comprehensus cum duobus suis filiis excæcatur. Sunt et fœderatorum ejus multi a Copronymo interfecti, et præ cæteris Bactangius patricius, vir illustris, cujus uxorem post plurimos annos in monasterium Choræ abire coegit tyrannus, ubi ille sepultus erat, et refossa mariti sui ossa ipsam asporre, et projicere in pelagium, quo hostes et condemnati adjiciebantur. Cum ludii equestres agerentur, Artabasdam et filios ejus in medio theatro circumductos traduxit. Sed et Anastasium patriarcham a Diipio asino insidentem, facie versus caudam conversa, adductum, ignominiose

A δεύτερον ἔτος τῆς τυραννίδος αὐτοῦ (οὗ γὰρ φαίην ἂν βασιλείας) ἑκαταεῖσας κατὰ Ἀράβων, καὶ ἐν τῷ θέματι τοῦ Ὀψικίου γινόμενος, οὗ δὴ θέματος τὴν ἀρχὴν ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ περιέλωτο ὁ κουροπαλίτης Ἀρτάσασδος, ἐπεβούλευε τούτῳ ἐν τῷ οἰκίῳ γαμβρῷ. Οἱ τε γὰρ τῆς γερούσιας, καὶ οἱ τοῦ δήμου, ἀλλὰ μέντοι καὶ τὸ στρατιωτικόν, ἀπεχθονόμενοι τῷ Κωνσταντίνῳ, ὡς εἴρηται τῷ Ἀρτάσαστῳ ὀρθοδόξῳ τυγχάνοντι, τὴν βασιλείαν ἐπεψηφίζοντο. Γνοὺς τοίνυν τὴν ἐπιβουλὴν ὁ Ἀρτάσαστος, καὶ διαλεχθεὶς τῷ λαῷ, ἐπιτίθειται τῷ Κωνσταντίνῳ. Ἄλλ' ἔφθη διαφυγεῖν ἐ Κοπρώνυμος, καὶ εἰς τὸ Ἀμόριον προσφυγεῖν, καὶ διαπεμφόμενος πρὸς τὸν τοῦ ἀνατολικοῦ στρατηγὸν τὸν Λακηνόν, καὶ πρὸς τὸν τοῦ Θρακησίου τὸν Σισιννάκιον, λαμπραῖς ὑποσχέσεσιν ἐπεισεν αὐτοὺς συμμαχεῖσθαι αὐτῷ. Ἐνταῦθεν ἐμφύλιοι πόλεμοι, καὶ ὑπ' ἀλλήλων οἱ Ῥωμαῖοι ἐφθείροντο. Ἐκαστος γὰρ τοῦ σφετέρου βασιλείως ἀντίχροντο, ἐπεὶ περ ἀνερόβηθη ἦδη καὶ ὁ Ἀρτάσαστος Βασιλεὺς. Κατὰ δὲ τὴν τῶν πάλαιον βασιλεύουσιν τῶν δημοσίων οἰκονομίαν, πριγκύτων κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου ὁ μάλιστα; Θεοφάνης εἰάθη, δὲ τῷ Ἀρτάσαστῳ προσκείμενος, καὶ γραφὴν ἐξ ἐκείνου δεξάμενος δημοσίᾳ θανεῖν τὸν Κωνσταντίνον ἐκτερυξέ, καὶ τὸν Ἀρτάσαστον ὑπὸ τῶν στρατευμάτων αἰρεθῆναι εἰ; βασιλεῖα. Καὶ οὕτως ὁ δῆμος τῆς πόλεως εἰς τὴν Μεγάλῃν ἐκκλησίαν συναθροισθεὶς, τὴν μὲν Κωνσταντίνον ἀναθέματα, καλυπτάλιον, εὐφῆμον δὲ τὸν Ἀρτάσαστον, τοῦτο; συνεδκοῦντος καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀναστασίου. Δεχθεὶς δὲ ὁ Ἀρτάσαστος, καὶ κατὰ πάντων βασιλεὺς ἀναγορευθεὶς, αὐτίκα τὰ; σεβασμίους εἰκόνας; παπαχοῦ ἀνεστῆλυσεν. Ὁ δὲ πατριάρχης Ἀναστάσιος διώμνυτο, λέγειν αὐτῷ τὸν Κοπρώνυμον δεῖ ὁ Χριστὸς οὐχ Ἰδὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ἀνθρώπος δὲ ψιλὸς ἐκ τῆς Μαρίας (52) γεννηθεὶς, ὡς ἐγὼ ἐκ τῆς ἐμῆς μητρὸς ἐτέχθην Μαρίας. Ἐξελθόντος; δὲ τῆς Μεγαλοπόλεως τοῦ Ἀρτάσαστου, μάχαι πάλιν ἐγίνοντο. Ὁ δὲ Κωνσταντίνος; ἐκ Χαλκηδόνος; περαιωθεὶς, τὴν πόλιν ἐπολόρακει, περὶ τὰ; χειροαῖα ταίχη βαλόμενος χάρακα. Προσβαλὼν δὲ τούτῳ καὶ τῆς τῆς ὁ Ἀρτάσαστος, τῆς πόλεως ἐντὸς; συνέκλεισεν ἐαυτὸν, καὶ τοῦ ταύτην φρουρεῖσθαι ἀσφαλῶς; ἐπεμέλετο. Τοῦ δὲ Κοπρώνυμου θαλασσοκρατοῦντος, καὶ μὴ εἰῶντος; τὰ; φορητοῦς ὀλκάδας ἐν τῇ πόλει καταίρειν, λῆμὸς τοὺς ἐν ταύτῃ ἐπέεξιν, ὥστε πολλοὺς ἐκ τούτου διάλλυσθαι. Καὶ τὸν τοῦ Ἀρτάσαστου υἱὸν Νικήταν συνέσχε, καὶ πεδῆσας; ἐδείκνυσεν αὐτὸν τῷ πατρὶ. Εἶτα προσβαλὼν αὐθι; τῇ πόλει, βαβα; τῶν ἀνχινάτων Θεοῦ κριμάτων, ταύτης ἐκράτησεν. Ὁ δὲ Ἀρτάσαστος ἀποδράς, εἰς φρούριόν τι τοῦ θέματος τοῦ Ὀψικίου συνέκλεισεν ἐαυτὸν, καὶ κατεσχεθεὶς, πηροῦται τοὺς ὀφθαλμοὺς, σὺν τοῖς; ἐσὶν υἱεῖσιν αὐτοῦ. Καὶ τῶν συμμαχεσάντων αὐτῷ

Variae lectiones et notæ.

(52) Ex τῆς Μαρίας. Theosterictus in Vita S. Nicetæ confess. n. 28 scribit Copronymum Deiparæ cultum omnino abolere conatu n fuisse, καὶ ταύτης;

τὸ σεβάσιμον ὄνομα κατὰ πολλοὺς τοὺς τρόπους ἐξῶσαι τῆς Ἐκκλησίας.

πολλοὶ ἀνῆρθησαν παρὰ τοῦ Κοπρωνύμου, καὶ πρὸς τῶν ἄλλων Βακτάγγιος ὁ πατριάρχης τῶν ἐπιστήμων ἀνὴρ, οὗ τὴν γυναῖκα μετὰ κλειστός ἐναιετοῦς ἐβίασαν ὁ τύραννος ἀπαλθεῖν εἰς τὴν Χώραν, ἐνθα ἐκείνος ἐπέθαιπτο, καὶ ὄντασκάφαι τὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ὄστιά, καὶ δι' αὐτῆς ἀπενσυχεῖν αὐτὰ, καὶ βίβαι εἰς τὰ Πελαγίου, ἐνθα ἐβρίπτοντο οἱ πολέμικ (53) καὶ κατακρίτοι. Ἀμίλλης δὲ τελομένης Γαπῶν, τὴν Ἀρτέβασσον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῷ θεάτρῳ διαγαγὼν ἐθριάμβευσεν. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν πατριάρχην Ἀναστάσιον (54) ἀπὸ τοῦ Διππλίου εἰσαχθῆναι κελεύσας ὅψ ἐφεζόμενον ἀντιστρόφως, ἐν ὁρᾷ πρὸς οὐρὴν, ἀτίως οὕτω καὶ αὐτὸν ἐθριάμβευσεν, πρότερον δημοσίως τυφθέντα, ὥστε τὴν πρόβρῃσιν τοῦ λοιδορίου πατριάρχου Γερμανοῦ εἰς ἔργον ἐκβῆναι. Ὅπισθεν γάρ ποτε τοῦ εἰρημένου πατριάρχου βαδίζοντος τοῦ Ἀναστασίου, καὶ πατήσατος τὸ ἐκείνου ὠμοφρόνιον, ατραφεὶς ὁ ἱερὸς Γερμανὸς ἔφη· *Μὴ σπεῦδες, τὸ Διππιδὸν σε ἐκδέχεται*. Ὅν καὶ μετὰ τὴν ἀτίμον περιαγωγὴν, ὡς ὁμόφρονά οἱ, τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς κρατεῖν καὶ ἐρᾶσθαι παρικεχώρηκε.

Γ'. Τῶν Ἀράβων δὲ διαφερομένων ἀλλήλοις, καὶ μάχαις ἐμφυλίαις ὁσχολουμένων, ἀδίστας λαθόμενος ὁ Κοπρώνυμος, ἐκστρατεύει κατὰ Συρίαν, καὶ λαμβάνει τὴν Γερμανίκαιαν (55). Σεισμοῦ δὲ γενομένου κατὰ τὴν Παλαιστίνην καὶ Συρίαν μεγίστου, πολλὰ καὶ ἐκκλησίαι καὶ μοναστῶν κατεπίεσον καταγῶγια καὶ οἰκίαι, καὶ μυριάδες ἀνθρώπων ἀπώλοντο. Ἀλλὰ καὶ ἐκ νόσων φθορὰ (56) πολλὴ τῶν ἀνθρώπων συμβέβηκε, κατὰ τὴν Σικελίαν, καὶ Καλαβρίαν, καὶ καθ' Ἑλλάδα, καὶ χώρας ἑτέρας, ἣ καὶ ἐως αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου κατήντησε· καὶ τοσοῦτον ἦν τὸ τῶν θνησκόντων πλῆθος, ὡς μὴ οἶδόν τε εἶναι τοὺς θνήσκοντες ἐκκομίζεσθαι, διὸ ἀμάξαις αὐτοὺς κατὰ πλείονας ἐπιτιθέοντες ἐξέφερον. Τῷ μέντοι Κοπρωνύμῳ ἢ τοῦ Χαγάνου θυγάτηρ ἔτεκε παῖδα, ὃν ὠνόμασε Λέοντα, καὶ ἀνηγάρευσε βασιλέα, στεφθέντα δι' Ἀναστασίου τοῦ ὁμοδοξοῦντος αὐτῷ πατριάρχου. Ἐκράτησε δὲ ὁ Κωνσταντῖνος τῆς Θεοδοσιουπόλεως καὶ τῆς Μελιτινῆς, ὅθεν ὑπερφορήσας, σφοδρότερον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τῆς ὁρθοδόξου πίστεως· ἐπνευσε, δόγματα ἐκτιθέμενος, δι' ὧν τὸν συρφετώδη ὄχλον ὑπέσυρεν ἐπιεσθαι τῷ αὐτοῦ ἀσεβεστάτῳ φρονήματι. Τότε καὶ ὁ πατριάρχης Ἀναστάσιος· ἀπεθῶς τῆς Ἐκκλησίας· κατορχησάμενος, ἐπὶ χρόνοις εἴκοσι πρὸς τοὺς τέταρσι, κατέστρεψε τὴν ζωὴν. Ὁ δὲ Κοπρώνυμος· ἐπισκόπων ὁμοφρόνων αὐτῷ πολλῶν συναγωγὴν ποιησάμενος, ὧν κατήρχε Θεοδόσιος ὁ Ἐφέσου, καὶ Παστιλάς ὁ Πέργης, δι' αὐτῶν ἄ ἐβούλετο ἐδογματίσει, μὴ τις ἦ ἐκ Ρώμης τῆς πρεσβυτέρης, ἣ ἐκ τῶν ἄλλων παρόντος πατριαρχῶν. Καὶ τὴν τοιαύτην συνδρομὴν τῶν ἀνείρων ἐκείνων, σύνδοον (57)

pariter traduxit, prius publice verberatum. Sic inelyti patriarchæ Germani prædictio ipso opere est comprobata. Nam cum aliquando eum a tergo sequeretur Anastasius, **108** et lumerale ejus pedibus calcasset, conversus sanctus Germanus : Ne, inquit, festina, Diippium te exspectat. Eum post ignominiosam circumductionem, ut assensorem suum, iterum Ecclesiam tenere, et sacris operari passus est.

VI. Arabibus inter se dissentientibus, et bello intestino occupatis : Copronymus, arrepta occasione, Syriæ bellum infert, et Germaniciam capit. In Palestina et Syria maximo terræ motu multe Ecclesiæ, et monasteria, et ædes corruerunt, multaque hominum millia perierunt, non ruina tantum, sed et pestilentia, in Sicilia, Calabria, Græcia et aliis provinciis, quæ ipsum usque Byzantium est grassata : ac tanta fuit mortientium multitudo, ut efferrî non possent, sed plura cadavera simul curribus imposita eveherentur. Copronymo Chagani filia peperit filium : eum Leonem vocavit et imperatorem appellavit, coronatum ab Anastasio patriarcha ejusdem opinionis. Potitus est Copronymus et Theodosiopolî et Melitina : quo successu elatus, acerbior in Ecclesiam et orthodoxam fidem evasit : edictis propositis, quibus vulgi sæcem in sententiam suam impietatis plenam pertraheret. Tunc et patriarcha Anastasius, cum Ecclesiæ per annos viginti quatuor impie insultasset, vitam cum morte commutavit. Copronymus autem multis episcopis sibi suffragantibus convocatis, quorum princeps erat Theodosius Ephesinus, et Pastilas Pergensis, per eos quidquid libuit, decrevit, nemine vel ex veteri Roma, vel ex aliis patriarchis præsentibus. Eum concursum profanorum hominum, synodum œcumenicam appellare non dubitavit : cum quibus ædem sacrosanctam Deiparæ Blacheriniam ingressus, consensu ambone, et Constantino quodam monacho, qui Sylæi episcopus fuerat, illic colloqato, exclamavit : *Constantinus œcumenicus patriarcha multos vivat annos!* Post paucos dies tyran-

Variælectiones et notæ.

(53) *Oi πολέμιοι*. Absunt ab uno e mss. Reg.

(54) *Ἀναστάσιον*. Hujus memoriam agunt Græci x Febr., ut est in Menais.

(55) *Γερμανίκαιαν*. Meminit Constantinus, in *Tacticis*, p. 27, expeditionis quam Leo pater suscepit κατὰ Γερμανικίας in Syria : unde a Saracenis receptam postmodum vero simile. Hanc postremis temporibus Τελεσαύραν dictam docemur ex *Excerptis geographicis* mss. ex cod. Reg.

(56) *Ἐκ νόσων φθορά*. Meminit pestilentia istius sub Copronymo Constantinus Porph. lib. II De

Themat. cap. 6.

(57) *Σύνδοον*. Nonnulla de hac pseudosynodo a Theophane, Cedreno, et aliis intacta habet Chronicon ms. ab Adamo ad Leonem Philos. : *Σύνδοον ἀθροίζει κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐν Βλαχέρνας, καὶ ἀνεθῶν εὐθύμως ἐν τῷ ἄμβωνι χειροκρατῶν ἐπισκοποῦ τοῦ Σουλταίου, ἐξεφώνησε οὕτως· Κωνσταντῖνου οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου πολλὰ τὰ ἔτη ἐν ἣ συνόδῳ πολλὰ κατὰ τοῦ Κυρίου κενολογήσαντες οἱ ἱερεῖς· τῆς αἰσχύνης καὶ τὰς μιαιφὰς χεῖρας εἰς ὕβος ἀραντες, ἐβρόχσαν τὴν ἐλασίην ἐκείνην φωνή.*

nus in forum venit, cum patriarcha suo, et sectoribus episcopis, qui coram omni populo venerandorum imaginum adorationem interdixerunt, idololatris iis appellatis, qui eas colerent, et anathemate notarunt inclytum Germanum, et Georgium Cyprium, qui Constantinopolitanus patriarcha fuerat, et doctrina virtuteque præstantem **109** Joannem Damascenum, qui hunc Dei hostem, et patrem ejus, per litteras sæpe impietatis arguit. Bello contra Bulgaros moto, Constantinus, commissoque prælio victus, multis non gregariis duntaxat militibus, sed illustribus etiam viris et tribunis amissis, cladem domum retulit. Cum autem Christiani ab antiquis temporibus vectigalium codices tractarent apud Agarenos (neque enim scribere aut subtiliores rationes trientium, quadrantium, bessium et unciarum, et si qua tenuiora sunt, persequi sciunt), tunc ex invidia ea tractatione sunt interdicti: et tamen eam administrationem receperunt, quod Agareni ejusmodi opus exsequi nequirent. Infamis tyrannus Andream quemdam monachum, qui Calybites vocabatur, virum sanctum, quod ab eo reprehensus et impius dictus fuerat, Julianum item et Valentein flagris occidit. Bulgari ducibus suis, qui e principum familiis ortum ducebant, interfectis, alium elegerunt a principatu alienum, nomine Teleutzam. Eos imperator, terra marique illato bello, ad Anchialam est aggressus, cumque pugna ab hora diei quinta usque ad vesperam durasset, et utrinque multi cecidissent, victor tandem evasit, duce Bulgarorum fuga elapso, magnaque Barbarorum cæde edita, nec paucioribus captis: multi quoque altro ad imperatorem se confulerunt, qui re bene gesta elatus, triumphum egit, ipse armatus cum armatis legionibus antecedens, captivosque in vinculis adducens, victoria non divitiarum potentiarum, sed suis armis ascripta. Post triumphum captivos omnes interemit.

λον, καὶ ἐξ συμβαλῶν αὐτοῖς, τοῦ πολέμου ἐξ ὥρας καὶ πεισόντων πολλῶν ἐκατέρωθεν, ὁμοῦ μὲντοι φόνος δὲ πολλὸς τῶν Βαρβάρων γίνετο, καὶ οὐ

Α οἰκουμένην καλεῖται οὐκ ἀπειράρχης. Μεθ' οὗ ἐν τῶν ἐν Βιλαγέρναις ναὴν τῆς Θεοτόκου ἀφικόμενος, καὶ ἐν τῷ ἄρβουσι ἀναβεθηκώς, Κωνσταντίνον τινα μοναχόν, ἐπίσκοπον Σουλίου γενόμενον, ἀναδιδάσας ἐκεῖ, ἐξερύθησας, Κωνσταντίνου οἰκουμένην πατριάρχου καὶ τὰ ἔτη. Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐν τῷ Φόρῳ παραγενόμενος ὁ τύραννος οὗτος μετὰ τοῦ πατριάρχου αὐτοῦ, καὶ τῶν ὁμογενωμονούντων αὐτῷ ἐπισκόπων, ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ τῶν σεπτῶν εἰκότων προσκύνησιν ἀπηγόρευται, εἰδωλολάτρως τοὺς ταῦτα σεβασίμους καλεῖσιντες, καὶ ἀναθήματι καθυπέβαλον τὸν τι δόξιδιον Γερμανόν, καὶ τὸν ἐκ Κύπρου Γεώργιον πατριάρχην τῆς Κωνσταντίνου γενόμενον (58), καὶ τὸν μέγα ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ Ἰωάννην τὸν Δαμασκηόν, ὃς πολλὰς τῶν θεομάχων ἤλεγξε τοῦτον, καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα, δι' ἐπιστολῶν ἀσεβεῖν. Ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ Βουλγάρων (59) ὁ Κωνσταντίνος, καὶ συμβαλῶν αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν, οὗ τῶν τυχόντων μόλις στρατῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπισήμων καὶ στρατηγῶν, μεθ' ἧττις ἐπανέκευξεν. Ἀνάκαθεν δὲ Χριστιανοὶ παρὰ τοῖς Ἀγαρηνοῖς τοὺς τῶν δασμῶν μεταχειριζόμενοι κώδικας (οὗ γὰρ οὐδασιν ἀριθμεῖν ἐκείνοι, ἀλλ' οὐδὲ γράφειν ψήφους λεπτάς, τρίτα φημί καὶ τέταρτα, καὶ ὄγδοα καὶ δωδέκατα, καὶ τὰ τούτων ἐπι λεπτότερα) φθόνῳ τότε τὴν τούτων μεταχειρίσιν ἐκωλύθησαν. Μὴ δυνηθέντων δὲ τῶν τῆς Ἀγαρ δι' ἐκτυτῶν τὰ τοιοῦτον ἀνύειν ἔργον, αὐτῶν τὴν τῶν γραφῶν τούτων οἰκονομίαν ἐνεχειρίσθησαν. Ὁ μόνος δυσόνημος, τύραννος Ἀνδρέαν τινὰ μοναχόν, Καλυβίτην λεγόμενον, ὅσιον ἄνδρα, ἐλέγχοντα αὐτὸν καὶ ἀσεβῆ καλοῦντα, καὶ ἄλλον Ἰουλιανόν, καὶ Οὐάλεντα ματιζόμενον ἐκτείνεν. Οἱ Βούλγαροι δὲ τοὺς αὐτῶν ἀρχηγούς, αἱ ἐκ σεπρῶς κατήγοντο ἡγεμονικῆς, ἀνελάνας, ἕτερον εἶλοντο μὴ τῇ ἡγεμονίᾳ προσήκοντα, Τελίτην καλούμενον. Ἐκστρατεύσας δὲ κατ' αὐτῶν ὁ τύραννος, διὰ τῆς γῆς καὶ θαλάσσης, καὶ γενόμενος κατὰ τὴν Ἀγγλία- πέμπτης τῆς ἡμέρας ἕως ἑσπέρας ἐπικρατήσαντος, νικᾷ. καὶ ὁ μὲν τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς ἀπέθρα, μέλιος ἐλήφθηται) δορυάλωτοι, πολλοὶ δὲ καὶ τῷ

Variae lectiones et notæ.

λέγοντες: Σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ, ὅτι οὐ, βασιλεῦ, ἐλυτρώσω ἡμᾶς ἐκ τῶν εἰδῶν. ταῦτα ἔπραξαν οἱ ἄνθρωποι καὶ Χριστέμποροι.

(58) Καὶ τὸν ἐκ Κύπρου Γεώργιον πατριάρχην τῆς Κωνσταντίνου γενόμενον. Recte interpret, qui Constantinopolitanus patriarcha fuerat: nam cum pseudosynodus illa coacta est, Germanus urbis sedem obtinebat. Proinde Georgium illum Cyprium, qui in illo conciliabulo una cum Germano patriarcha et Damasceno anathemate percussus est, Georgium patriarcham esse existimavit Zonaras, qui sub Constantino Pogonato, anno 3 sue dignitatis, ut scribit Theophanes, concilio Constantinopolitano contra Monothelitas una cum Romana sedis legatis præsedet: in quo quidem edita quædam decreta pro sanctis imaginibus, atque iis maxime in quibus exprimitur Agnus digito Præcursoris monstratus, ut est apud Cedrenum, an. 13 Constantini Pogonati, ex canone 82. synodi Trullanæ, seu Quinisextæ. Sed toto cælo erravit Zonaras, cum is a pseudosynodo damnatus Georgius

Cyprius (non Cypri episcopus, ut vertit Xvlander apud Cedrenum, et auctor Historie præfixæ vii synodo existimavit), tunc temporis esset superstes, neque hac patriarchæ dignitate donetur a Nicephoro CP. in Breviario, Theophane, Cedreno, et aliis, sed nude ex Cypro oriundus fuisse, et in Responsione ad pseudosynodum a Patribus edita, idem Georgius, οὗ Κύπρος ἡ πατρίς, εὐαγγελικῶς τὸν βίον ἐμπολιτεύσάμενος dicatur, id est vitam monasticam amplexus. Vide Allatum in Diatriba de Georgiis.

(59) Ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ Βουλγάρων. Bulgari istius belli meminit præ cæteris scriptor ms. Vita S. Joannici: Ἐν τούτοις οὐκ ἐκείνου σχολάζοντος ἐπ' ὁμοῖς ἔτεσιν ἐξ τῶν Βουλγάρων ἐξεστὴν ἔλογος, τὴν τῶν Θρακῶν ληζόμενον· ἀντιστρατοπέδεται τοῖνον αὐτοῖς ὁ τῆς Ῥωμαίων τότε κρατῶν, χεῖρα πολλὴν καὶ μάχιμον συναθροίσας, οἱ δὲ πού συνεζητᾶτο καὶ ὁ νικησὸς τὴν εὐσεβίαν οὗτος. Πόλεμος τὸ μέγα αὐτοῖς συνεδράγη, καὶ κατὰ πῆθος αἱ φάλαγγες πίπτουσι τῶν Ῥωμαίων.

Βασίλει προσεχώρησαν. Κάντηθεν ἱκαρθεῖς, θρίαμβον ἐπὶ τῇ νίκῃ κατήγαγεν, αὐτὸς μὲν πανοπλίῃς διωὼν μεθ' ὀπλισμένης τῆς στρατιᾶς, τοὺς δ' αἰχμαλώτους δεσμῶς ἄγων, τοῖς ὄπλοις αὐτοῦ τὴν νικῆν, ἀλλ' οὐ τῇ θεῖᾳ δυνάμει ἐπιγραφόμενος. Καὶ μετὰ τὸν θρίαμβον τοὺς αἰχμαλώτους πάντας ἀναβροθῆναι προσέταξεν.

Z'. Γέγονε δὲ χειμῶν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς αὐταρχίας αὐτοῦ μέγας, ὥστε μὴ μόνον τοὺς ποταμοὺς ἐκ τοῦ ψύχους κρυσταλλωθῆναι διόλου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν θάλασσαν τὴν ἀρκτέψαν ἐπὶ στάδια πᾶνυ πλάκῃ, καὶ τὸν τοῦ στενοῦ πορθμὸν, καὶ τὸν ἐκ τῆς πύλεως πρὸς Χρυσόπολιν. Εἶτ' αὖθις τῷ κρυστάλλῳ χιόνος ἐπιπεσοῦσης, κάκεινης ἐκ τοῦ κρύους συμπληθίσσης τε καὶ κρυσταλλωθείσης, πεσοποροῦντες οἱ ἄνθρωποι διήσαν τὸν πορθμὸν τοῦ στενοῦ, καὶ τὸν ἐκ τῆς πόλεως πρὸς Χρυσόπολιν, ἀχθοφοροῦντά τε ὑπόζυγια, καὶ βόες ἀμάξας ἔλκοντες σὺν φόρῳ πολλῷ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις θαλάσσαις τότε γενέσθαι λέγεται. Εἶτα τοῦ ἀέρος θαλασθέντος διήρητο τῶν κρυστάλλων τὸ συνεχές, καὶ εἰς τμήματα διακέκοπτο. Πνεῦμα δὲ πνεύσαν ἀόρσον σφοδρὸν τε καὶ βίαιον ἤλαυε διὰ τῆς θαλάσσης τὰ τμήματα, κατ' οὐδὲν ἀποικνόντα βουνῶν μεγάλων, ἢ νήσων πολυπλήθρων τινῶν· οἷς καὶ ζῶα ἄγρια τε καὶ χειροθήη συνεπήγεσαν πεδηθέντα τῷ κρυστάλλῳ, καὶ ἀποψύξαντα. Τούτων τῶν κρυστάλλων (60) τινὰ τοῖς παραλλοῖς τείχεισι τῆς πόλεως τῇ βίᾳ τῶν ἀνέμων καθ' ὑδάτων μετὰ ῥύμης σφοδρᾶς κυλινδούμενα ὡς προσήραττον, κατέβαλον εὐθύς τὰ προσαραττόμενα, καὶ οὐ τὰ τείχη μόνον ἤραττωντο, ἀλλὰ καὶ οἰκίαι πλησιάζουσαι· τούτοις συγκριτεσιόντο. Καὶ ἀχμὸς δ' ἐπὶ τούτοις πολλὸς συνέθη, ὡς καὶ τοὺς ἀενάουσι ποταμοὺς ξηρανθῆναι, καὶ τὰς πηγὰς τελείως ἐπιλιπεῖν. Οὐδὲν δ' ἐκ τούτων ἐβελτιώθη ἢ ἀσύνετος ἐκαίνο ψυχῇ, ἀλλὰ τὸν πατριάρχην αὐτοῦ προσκαλεσάμενος, ἔφη ἐν ἀπορήτοις αὐτῷ. *Εἰπέ μοι, εἰ Χριστοτόκου εἴη Μαρίαν καλοῦμεν, τίς ἐκ τούτου ἔσται βλάβη;* Ὁ δὲ αὐτίκα εἰς ἱκετεῖαν ἐπέστητο λέγων· *Μὴ τοῦτο ἄλλοτε ἢ πρὸς ἄλλον ἐκρήγης, ὦ βασιλεῦ, τοῦ Νεστορίου γὰρ ἐστὶ τὸ ἐννόημα.* Ἡ οὐκ οἶδας ὅπως ἐκαίνοσ κατὰ πάσης στηλιτεύεται Ἐκκλησίας πιστῶν, καὶ ἀναθέματι κατακέρνεται; Ὁ δὲ ἀνταπεκρίθη αὐτῷ ὅτι· *Ὁχῶς ἐγὼ οὕτω φρονῶν εἶπον τοῦτο, ἀλλὰ μαθεῖν ἐθέλων ἠρώτησα.* Ἐς τοσοῦτον δ' ἐξηγέθη θεομαχίας ὡς καὶ τὰ τῶν ἁγίων λείψανα παραδιδόναι πυρὶ, καὶ τὸ ἄγιος καλεῦσαι μῆτε ἐπὶ τῆς Θεοτόκου λέγεσθαι, μῆτε μὴν ἐπὶ τίνος τῶν εὐαγγελιστῶν ὁμῶν, ἀλλ' ὁ ἀπόστολος Πέτρος καὶ Παῦλος λέγειν, καὶ μάρτυρ Γεώργιος, ἢ Θεόδωρος, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίως. Τῆς δὲ τῶν ἀνιέρων ἀρχιερέων συναγωγῆς, περὶ ἧς ἦδη μοι εἴρηται, γραφῆ τὰ παρ' αὐτῶν ἀσεβῶς δογματισθέντα παραδόντων, Τόμων Συνοδικὸν αὐτὰ καλέσας ὁ ἀσεβίστατος, ἀπῆτει ἀρχιερεῖς τε πάντας καὶ τῶν μοναζόντων τοὺς περιβοήτους ἐπ' ἀρετῇ, ταῦτα ὑπόστημῆνυσθαι. Εἰ γὰρ καὶ διωγμὸν κατὰ τῶν μοναζῶν βεβύτατον

VII. Sub ejus imperio sævissima hiems fuit, adeo ut non fluvii tantum, sed et mare septentrionale ad complura stadia frigoribus conglaciarent, angustum item fretum, et quo ex urbe Chrysopolim trajicitur. Cumque nix in glaciem cecidisset, eaque gelu densata et in glaciem ipsa quoque conversa esset, homines fretum pedibus Chrysopolim usque transibant, et sarcinis onusta jumenta, et boves plaustra magni ponderis trahentes. Idem tunc et in aliis maribus accidisse fertur. Post, aere tepefacto, continua glacies dissoluta et in fragmina redacta est, quæ venti vehementis impetu violenter per mare agitabantur, **110** collibus et spatiosis insulis non dissimilia. His animantes ierant feræ et cicures exanimatæ astrictæque glacie. Eorum fragminum quædam vi ventorum sub aquis impetu vehementis marinis impacta mœnibus, non ipsa tantum, sed et vicinas ædes prostraverunt. Hæc æstus ingens est secutus, quo et perennes amnes siccati sunt, et fontes penitus defecerunt. Verum stupidus imperatoris animus his rebus nihil emendatus est, sed patriarcham suum arcano interrogavit: *Si Maria Christipara vocaretur, nunquid in eo esset incommodi?* Tum ille ad preces conversus: *Ne, inquit, alias, neque apud alios imperator istud protuleris. Est enim Nestorii sententia. Num ignoras ut ille ab omni fidelium Ecclesia sit proscriptus, ut ille ab omni fidelium Ecclesia sit proscriptus, ut anathemate notatus? Ad hoc ille, se, non quod ita sentiret, sed cognoscendi causa illud interrogasse.* C Et eo impietatis est progressus, ut etiam sanctorum reliquias igni traderet, et sancti titulum, neque Deiparæ, neque ulli eorum qui Deo placere, tribui juberet, sed dici vellet, apostolus Petrus et Paulus, martyr Theodorus et Gregorius, et sic in cæteris. Cum autem impiorum episcoporum conventus, de quo jam a me dictum est, impia sua decreta scripto complexus esset, id scriptum Tomum Synodicum homo impius appellari voluit, utque ei subscriberetur ab omnibus pontificibus, et virtute illustribus monachis postulavit. Quos monachos etsi vehementissime persecutus fuerat, adeo ut fere nullus, qui quidem prodiret in publicum, in urbe esset reliquus: tamen plures adhuc habitabant, et alii extra urbem vitam agebant. Qui igitur immanitati ejus metu cedebant, et impiam illam scripturam confirmabant, vivere citra noxam sinebantur. Qui refragabantur, acerbis moribus et atrocibus suppliciis vita privabantur. Quo tempore magnus ascetes et athleta celebris Stephanus, acceptione et subscriptione tomi illius recusata, post multa tormenta crudeliter occisus est, et e prætorii carcere protractus usque ad Pelagium, illic cum condem-

Variæ lectiones et notæ.

(60) Τῶν κρυστάλλων. Ms. Τῶν τμημάτων.

natis est projectus. Nam quo in loco Pelagii martyris ades fuerat, in eo, destructa illa, sanctorum osor, fossa profundissima excavata, condemnatos abjici jussit. Multos etiam senatorii ordinis, ob sacrarum imaginum **III** cultum supplicio affecit, et jusjurandum ab omnibus exegit, ne quis eas veneraretur, itemque jusjurandum ab ipso quoque Constantino, quem Ecclesie præfecerat, postulavit, atque is in ambono stans, juravit. Cum classe magna contra Bulgaros Anchialium profectus est: sed procella venti navibus fere omnibus collisis, magna multitudo et navalium sociorum et militum perit. Unde re infecta rediit; nihilominus tamen furore percitus, cum in theatro ludi Circenses agerentur, multos monachos comprehendit, ac triumphum de illis egit, per theatrum circumductis, cum inhonestas mulierculas manibus tenerent. Quosdam etiam illustrium principum prodidit: alios ex invidia, ob pulchritudinem et robur; alios per calumniam, quod sibi insidiarentur, et sua facinora monachis narrarent. Ac duobus insignioribus capita resecut: reliquos, oculis erutis, certis locis inclusit, eoque lorariis quotannis missis, unumquemque centum nervis bubulis cædi jussit. Ad hæc Constantino patriarchæ a se designato crimini dedit, quod cum eorum principum uno colloquia contra se haberet: subornatis ad eum convincendum accusatoribus, quos, illo inficis eunte, jurare coegit. Quo facto patriarcha relegatus est, et alius a tyranno creatus Nicetas eunuchus, non ingenius, sed servili genere ortus, qui vix legere poterat, in muliebribus ministeriis versatus. Deinde Constantinum patriarcham ab exilio reductum, et servissime excarnificatum, ut ambulare non posset, in Magnam Ecclesiam instar sarcinæ portari jussit. Ibi quodam crimina quæ illi objiciebantur recitante, presentibus multis qui ea de causa convocati erant, et novo patriarcha Niceta in solio sedente, et illa auscultante, alapis cælitur: ac diu ita exagitatus, tandem anathemate notatur, evulsisque capillis, barba et supercilliis,

ἔθετο, ὡς μὴ τινα σχεδὸν ἐν τῇ πόλει περιλειφθῆναι, ἢ τέως δημοσιεύειν μονάζοντα. Ἄλλ' ἔτι ἦσαν πολλοὶ κρυπτόμενοι, καὶ ἕτεροι τῆς πόλεως ἐκτὸς, πεποιημένοι τὴν ἀσκησιν. Ὅσοι μὲν οὖν φόβῳ τῆς ἐκείνου θηριωδίας ὑπέκυπτον, καὶ τὴν ἀθεὸν ἐκείνην ἐθεβαίνον γριφὴν, ζῆν εἰώντο, καὶ ἀπαθεῖς ἀρείντο. Ὅσοι δὲ μὴ ἐπαίθοντο πικραῖς κολάσεσι καὶ βίβλις θανάτοις τοῦ ζῆν ἰστεροῦσκοντο. Ὅτε καὶ ὁ μέγας ἐν ἀσκηταῖς καὶ ἐν ἀθληταῖς περιβόητος Στέφανος (61), μὴ πειτθεῖς ὄν ἐκαίνοσ ἐκάλε: Τῆμον δέξασθαι τε καὶ θεβαῖωσαι, πολλὰ παθῶν, τέλος ἀνήρτητο ἀπηνῶς, καὶ συρῖμενος ἐκ τῆς τοῦ πραιτωρίου εἰρκτῆς ἀχρι τῶν Πελαγίου, ἐκαί μετὰ τῶν κατακρίτων ἐβρίβη· ὅπου τέμνος ἦν τοῦ μάρτυρος Πελαγίου (62), ὃ καθελὼν ὁ μισόθεος, καὶ βόθρον ὀρύξας βαθύτατον, ἐκαί τοὺς καταδικούς β:πειτθεῖται προστάξας. Πολλοὺς δὲ καὶ τῶν ἐν τέλει, καὶ τῶν τῆς συγκλήτου βουλήσ διὰ τὴν τιμὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐτιμωρήσατο, καὶ ὄρκον ἐκ πάντων ἀπήτησε, μὴ τινα σέβας νέμειν ταῖς θεαῖς εἰκόσιν· ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου, ὄν αὐτὸς τῆς Ἐκκλησίας προέστησεν, τὸν ὄρκον τοῦτον ἀπήτησε, καὶ ὃς ἐν τῷ ἀμβωνί ἀναβάς ὤμοσε. Κατὰ Βουλγάρων δὲ μετὰ στόλου πολλοῦ ἐξελθῶν, εἰς Ἀγγιλιον τὰς νῆας προσώρμισε, καὶ πνεύσαντος ἀνέμου σφοδροῦ, συνετρίβησαν σχεδὸν ἅπασαι, καὶ πλήθη πολλὰ τοῦ τε ναυτικοῦ, καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ἀπόλωντο ἐν τοῖς ὕδασιν· ὄθεν ἀπρακτος ἐπανῆλθεν. Ἐχμαινόμενος μέντοι κατὰ τῶν μοναχῶν, ἰππηλασίας γενομένης ἐν τῷ θεάτρῳ, πολλοὺς αὐτῶν κατασχῶν, ἐθριάμειυσε διὰ τὸ θεάτρῳ περιαγαγῶν, ἀπειμα ταῖς χερσὶν κατέχοντας γύναια. Καί τινας τῶν ἐπιστῶμων ἀρχόντων τοὺς μὲν φόβῳ δι' ὠραιότητα καὶ βωμαιοσύνην, τοὺς δὲ διὰ τὰς ἀβήρητοςίας αὐτοῦ μοναχοῖς ἐξηγόμενον, συκοφαντήσας ὡς κατ' αὐτοῦ βουλευομένους διώλεσε. Δύο μὲντοι τῶν ἐπισημοτέρων τὰς κεφαλὰς ἐκτεμών, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐκκάψας τὰ ὄμματα, καὶ περιγραπτοῖς ὄρλοισ συγκλείσας αὐτοὺς, ἐνθα κατ' ἐνισυτὸν πέμπων, ἐκτὸν βουνεύροις ἤκκεν ἔκαστον. Ἄλλὰ καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ προδληθέντα Κων-

Variæ lectiones et notæ.

(61) Στέφανος. Cogn. Τριγλιᾶ, ejus festum agunt Græci 26 Mart. ut est in Menæis.

(62) Τοῦ μάρτυρος Πελαγίου. Observavimus in nostra Constantinopoli, lib. iv, sect. 7, n. 36, ex Theophaue, uti a Petavio kudatur ad Nicephori Constantinopol. Patr. Historiam, ut et apud Cedrenum, pag. 466, τῆς ἁγίας Πελαγία; hoc loco legi, non Πελαγίου, quomodo etiam legitur in Chronico ms. ab Adamo ad Leonem Philosophum cui quidem Sanctæ Martyri ædem aliam ultra sinum dicatam refert Synaxarium collegi Claromontani ad 4 Maii, quo S. Pelagiæ Tarsensis festum colitur: Τελεῖται ἡ αὐτῆς σύναξις ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῆς τῷ ὄντι πέραν, πλησίον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Κόνωνος. Verum anonymus in Vita ms. S. Stephani Junioris, Zonaræ prorsus assentitur: Αὐτῆς ἐκ τῶν ἐκεῖσε σύραντες τὸν ἅγιον πρὸς τὸν βόθρον τῶν ἐθνικῶν καὶ καταδικῶν ἠκόντισαν, ἐνθα ἦν ὁ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Πελαγίου ναός, ὄν ὁ τύραννος καὶ μιστῆριος ἐρώων συμπύκνοντα, καταδικῶν τάφον πεποίηκεν, καὶ τὰ Πελαγίου ἐπωνόμασεν. Vixit autem S. Stephanus sub eodem Copronymo. Sed

nodum hunc solvit scriptor ms. Vitæ S. Pelagiæ Antiochenæ, cui hæc fuit dicata ædes: nam eadem est S. Pelagia cum sancto Pelagio. Quippe eadem Pelagia ex insigni scorto in sanctam monastriam inutata, monasterium hominum virili habitu et eunuchi specie ingressa, ac Pelagij assumpto nomine, vitam in eo sancte exegit, sexu post illius obitum duntaxat apprehenso: Ἀπελευθή μὲν, ἔφη, εὐρήσεις δὲ τινα ζητήσεις εὐνοῦχον Πελαγίου μοναχὸν, τὴν μακαρίαν Πελαγίαν δηλαδὴ τοῦτον κελῶν. Simili porro insania in eadem Sanctæ Mauræ grassatus est impius ille tyrannus, illius forte ejus nomine insignitur insula in Ἄρκτο Pelago; nam plures hæc appellatione habent Menæa. Rem narrat idem scriptor Vitæ S. Stephani Jun. Κελεύσας τοῦτον ἀπάρα πέρα τοῦ ἄπτεως τὸν ὄσιον, ἐνθα ἦν ὁ σεπτὸς ναός τῆς ἁγίας καὶ καλλινίκου μάρτυρος Μαύρας, ὄπερ ὁ μιστῆριος ἔως ἐδάφου κατακάψας, φωνετήριον ἐποίησεν, καὶ Μαύραν τὸν τόπον ὠνόμασεν, ἐνθα καὶ τὰ πρὸς τοὺς δαίμονας συνθήκας ἐποίησεν.

σταντινον πατριάρχην, ἐν τῶν ἀρχόντων τούτων συνομιλεῖν εἰπὼν, καὶ λέγειν κατ' αὐτοῦ, καὶ κατηγοροῦς τινας εἰς ἐλεγχον αὐτοῦ παρεκείσασε· καὶ ἀρνησάμενος ἐκείνου, ὁμῶσαι τοὺς κατηγοροῦς πεποίηκε. Τούτων δὲ γενομένων, ὑπερόριος ὁ πατριάρχης ἐγένετο. Ἔτερον δὲ προεβάλλετο πατριάρχην, ὁ τύραννος, ἐκτομίαν τινὰ Νικήταν, οὐδ' ἐξ ἐλευθέρων, ἀλλ' ἐκ δούλων ἔλκοντα τὴν τοῦ γένους σειρᾶν, καὶ σχεδὸν οὐδ' ἀναγνῶναι δυνάμενον· ἦν γὰρ περὶ τὴν γυναικωνίτιν ἐσχολακῶς. Ἐτα ἐκ τῆς ὑπερορίας ἀχθέντα τὸν Κωνσταντινον, καὶ ἀπηνίατατα αἰκισθέντα, ὡς μὴδὲ βαδίζειν δύνασθαι, εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ὡς ἄλλος τι βριαταζόμενον ὁ τύραννος μετακομισθῆναι ἐκέλευσε. Καὶ τινας τὰ κατ' αὐτοῦ ἀπαγινώσκοντας αἰτιάματα, παρουσία πλήθους πολλοῦ ἐπὶ τούτῳ συναθροισθέντος καὶ τοῦ νεοπατριάρχου Νικήτα ἐν τῷ συνθρόνῳ καθήμενου καὶ ἀκρουσμένου αὐτῶν, ἐκείνος κατὰ κόρης ἐπαίετο καὶ οὕτως ἐπὶ πολὺ ἐμπροσηθείς, τέλος ἀναθεματίζεται, καὶ ψιλωθεὶς τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν πώγωνα ἀλλὰ μέντοι καὶ τὰς ὀφθαλμοὺς, καὶ ὄνυχας ἐποχηθεὶς ἱπποδρομίας τελουμένης εἰσάγεται εἰς τὸ θέατρον, ἀτίμως θριαμβιζόμενος, καὶ ἐμπυτόμενος. Ἐπὶ τούτοις τινας τῶν ἀρχόντων στελλας ὁ τύραννος, ἠρώτησεν αὐτὸν τί αὐτῷ δοκεῖ περὶ τῆς αὐτοῦ πίστεως, καὶ περὶ τῆς συνοδοῦ. Ὁ δὲ ἐκπειρασόμενος τὴν ἐκείνου ὠμότητα ἀπεκρίθη καλῶς πιστεύειν αὐτὸν, καὶ ἀκριβῶς δογματῆσαι τὴν σύνοδον· καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ τρισάθλιος, εἰς τὸ κυνηγεῖον ἀπαχθεὶς ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν.

Η'. Καθ' ἑκάστην δὲ τῆ κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων μανίᾳ προσετίθει ὁ βέβηλος. Ἀχόλαστος δὲ ὢν καὶ τρεῖς γυναῖκας ἠγάγετο, καὶ ἐκ μὲν τῆς πρώτης ἔσχε παῖδα τὸν Λέοντα, ὃν καὶ τοῦ τῆς βασιλείας ὀνόματος κατηξίωσεν, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων Χριστοφόρον, Νικηφόρον τε καὶ Νικήταν. Καὶ τοὺς μὲν δύο Καίσαρας ἔσχεψε, τὸν δὲ Νικήταν ἐτίμησε νοβελλίσσιμον. Καὶ τῷ πρώτῳ υἱῷ αὐτοῦ καὶ βασιλεῖ ἠγάγετο γυναῖκα ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ ἐμνηστεύσατο αὐτῇ αὐτῷ, στέψας αὐτὴν Ἀγούσταν, καὶ καλέσας Εἰρήνην, ἐξ ἧς ἐτίχη τῷ Λέοντι παῖς Κωνσταντίνος ὀνομασθεὶς· Ἀδύθις δὲ ὁ Κοπρώνυμος μετὰ σφόδρα πολλῶν τριτηρῶν καὶ θρομίνων κατὰ Βουλγάρων ἐξώρμησε, βουλόμενος διὰ τοῦ Ἰστρου εἰς Βουλγαρίαν ἐπεμβαλεῖν. Ἐἶτα δεδιελακῶς, ἀναξυῦξαι διεμύετα. Καὶ οἱ Βούλγαροι (63) δὲ δεισαντες, σπονδὰς θέσθαι πρὸς εἰρήνην διεπρεσβεύσαντο, καὶ ἐπέσταντο ἐπὶ συνθήκαι, τοῦ μὴ Βουλγάρους τὰ Ῥωμαίων ληΐσθαι, μῆτε μὴν Ῥωμαίους ἐπιέναι κατὰ Βουλγάρων. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἐπανεήλυθε. Τυχὲς δὲ τῶν Βουλγάρων δώροισ ὑποσυρέντες παρὰ τούτου τοῦ αυτοκράτορος, ἐν ἀπηρόρητοις ἐδήλουν αὐτῷ τὰ τῷ ἄρχοντι σφῶν βουλευόμενα· οἱ μνηνύκασι τῷ Κωνσταντίνῳ, ὡς βούλεται ὁ σφέτερος ἀρχηγὸς λαὸν ἐκπέμψαι κατὰ τινος τῶν Ῥωμαίων χωρῶν, ἐν ἧς ἐκεῖθεν λείαν κομίσασται. Καὶ ὅς κατασκόπους στελλας, ὅτε ὤρμησαν ἐκ Βουλγαρίας οἱ ληΐσάμενοι, ἀκείνος ἔτομος ὢν, αἰφνίδιον ἐπεκδραμῶν κατ' αὐτῶν, τοὺς μὲν διέφθειρε, τοὺς δὲ καὶ ἐξώρρησε, καὶ μετ' αἰχμαλωσίας πολλῆς ἐπανεστρεψε, καὶ πάλιν ἔνοπλος ἐθριάμβευσεν. Ἐἶτα πολλὰς τριήρεις ἔτοιμασάμενος κατὰ Βουλγάρων ἐκπέπομφε, καὶ κατὰ Μεσημβρίαν γενομέναις αὐταῖς, κλύδων ἐκ πνευμάτων βλαίων ἐμπεσῶν, σχεδὸν ἀπάσας κατέδυσεν. Ὁ τῶν Βουλγάρων δὲ

ac asino impositus, ludis Circensibus in theatrum introducitur, ignominiosoque triumpho conspuitur, et pulvere conspergitur. Post hæc procerum quibusdam missis, tyrannus eum percontatur, quid de fide ipsius sentiat, deque synodo. Ille, crudelitatem ejus placaturus, respondet eum et recte credere, et decreta synodi accurata esse. His miser dictis in venationem abductus, obtruncatur.

112 VIII. In dies autem homo profanus furorī contra Ecclesias et monasteria adjecti aliquid : et quia intemperans erat, tres duxit uxores, e quarum prima filium Leonem suscepit, quem imperatorio nomine ornavit, e cæteris Christophorum Nicephorum et Nicetam, ac priores duos corona Cæsarea ornavit, Nicetæ nobilissimi titulum tribuit. Primo filio et imperatori, uxorem Atheniensem despondit, et Augustam appellavit, indito Irenæ nomine, e qua Leoni filius Constantinus natus est. Post hæc denno cum plurimis triremibus et expeditis navibus contra Bulgaros est profectus, per Istrum in Bulgariam irrupturus. Sed cum audacioris conatus præniteret, de reducendo exercitu cogitavit. Bulgari quoque territi, missis legatis pacem petierunt, eamque his conditionibus impetrarunt, ut neque ipsi conditionibus Romanas vastarent, neque a Romanis invaderentur. His peractis domum rediit. Quidam tamen e Bulgariis adducti largitionibus clam imperatori ducis sui consilia aperuerunt : atque indicarunt, cum prædones in quamdam Romanam provinciam emissarum. Missis igitur exploratoribus, jamque instructus, cum illi prædatum exituri essent, derepente impetum in illos facto, multos interfecit, plurimos cepit, et cum multis captivis reversus, iterum armatus triumphavit. Neque multo post multas triremes contra eosdem ablegavit, quæ circa Mesembriam fere universa ventorum procelis sunt demersæ. At Telerichus Bulgarorum princeps, sua consilia imperatori a domesticis significata esse suspicatus, qui tamen illi essent, ignorans : astu Copronymi levitate circumventa, ex ipso quod ignorabat rescivit. Scripsit enim se clam illum aditurum, petiitque ut sibi significaret,

Variæ lectiones et notæ.

(63) Καὶ οἱ Βούλγαροι δέ, etc. Alius cod. Οἱ Βούλγαροι δὲ δεισαντες, πέμψαντες, πρὸς αὐτὸν σπονδὰς θέσθαι πρὸς εἰρήνην ἐξήτησαν.

num quos procerum apud Bulgaros amicos haberet, quibus arcnum committere auderet, sibi que itineris comites adjungere. Ille præ stupore ingenii quemadmodum apparet, consilio Barbari non animadverso, sui studiosos statim amenter prodidit, quos Barbarus omnes crudeliter atque immaniter interfecit. Imperator iterum, eamque postremam expeditionem contra Bulgaros suscepit, in qua dum circa Arcadiopolim in Thracia versaretur, pedes ejus carbunculus invasit, unde eum vehementes et calidæ febres **113** urebant, quarum nullum remedium excogitari poterat a medicis. Inde lectica Selybriam perlatus, et circem est impositus, vociferans, *se viventem in ignem conjectum esse* : et statim cum Strongylum advenisset, aciem offensi numinis miser sensit, atque illic vitam violenter finit : sublatis multis orthodoxorum millibus, monachorum præsertim, quorum monasteria partim incendit, partim destruxit, partim profanavit, ut et Dalmati monasterium vetustum, et omnium quæ Constantinopoli sunt antiquissimum, quod pulsus monachis militum diversorium fecit. Neque vero viventes duntaxat Christi servos exagitavit, sed et divis martyribus, et alijs Deo gratis insultare non destitit, quos nihil posse asserbat, eorumque intercessionem sicut nullum præsidium appellabat : reliquias autem partim per contumeliam terra obruit, partim demersit, partim in cineres redegit, ut et gloriose martyris Euphemie sanctum corpus, de quo duplex rumor est : nam alii ferunt nefarium Copronymum in animo habuisse id cremare, canibus et asinis una comburendis, sed institutum ejus successu caruisse, cum ortho loxi eo conatu cognito, id clam e loculo subreptum, alio transtulissent, et cadaver aliud suppositissent, quod a nefario illo sit crematum. Alii non crematum, sed una eum loculo in mari demersum esse corpus martyris affirmant : qui divina gratia gubernante, Lemno insulæ sit appulsus. et a fidelibus illius loci agnitus, illicque asservatus sit, et sub Irene, ejusque filio Constantino honorifice et magnifice in urbem imperatoriam relatus. Vita igitur tam fœde acta, violentissime interiit, ut narratum est, cum annos xxxiv et menses iii rerum potitus esset, si eis id quoque biennium adnumeretur, quo Artabasus illo superior imperavit.

ὄσιναι αὐτό· ἕτερον δὲ νεκρὸν ἐνθῆναι αὐτῇ κτείνον παρὰ τοῦ ἀλητερίου ἐκείνου παραδοθῆναι κυρί. Ὁ δ' ἕτερος οὐ καθῆναι, καταποντωθῆναι δὲ τὸ σῶμα λέγει τῆς μάρτυρος σὺν τῇ λάρνακι· τὴν δὲ χρίτι θεῖα κυβερνωμένην προσοκέλαι· τῇ νήσῳ Λήμνῳ, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῇ νήσῳ πιστῶν γνωσθεῖσαν, κατατεθῆναι ἐκεῖ· ἐπὶ δὲ Εἰρήνης, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου, αὐτὸς ἀνακομισθῆναι εἰς τὴν ὑπερκαίμενην τῶν πόλεων ἐντίμω, καὶ μεγαλοπρεπῶς. Ὁ μὲν οὖν οὕτως αἰσχυρῶς βιώσας, οὕτως ἀπειθῶ βιατότατα, ὡς ἰσθῆται, μοναρχήσας ἑτη τριάκοντα ἐπὶ τέσσαρσι, καὶ μῆστ' ἑρσι, τούτοι· καὶ τῶν δύο ἐνιαυτῶν συναριθμουμένων, οὗς ὁ Ἀρτάβασδος ἤρξει τούτου περιγενόμενος.

IX. Imperio autem potitus est filius ejus Leo Chazara natus, eodem impietatis morbo laborans,

ἄρχηγός· Τελέρηχος ὑποπίεσας ὑπὸ τῶν οικειῶν μεμνύσθαι ταῦτα τῷ βασιλεῖ τὰ αὐτῷ βουλευόμενα, μὴ εἰδῶς· δὲ τίνες οὗτοι, κατασοφίζεται τὴν τοῦ Κοπρωνώμου κουφότητα, καὶ ἐξ αὐτοῦ μανθάνει τὸ ἀγνοούμενον. Γράφει γὰρ δι' ἀποβρήτων βούλεσθαι προσελθεῖν αὐτῷ, καὶ ἡξίου δηλώσαι οἱ, εἰ τινὰς ἔχει φίλους ἐκ τῶν παρὰ Βουλγάρους ἐξόντων, ἐν' ἐκείνοις θαρβήσεις τὸ ἀποβρήτων, καὶ σὺν ἐκείνοις ἀφίκοιτο πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ παχύς, ὡς ἔοικεν, ὧν οὐ συνῆκε τὸ σέμμιμα τὸ Βάρβαρον, ἀλλ' ἀνοήτως τοὺς αὐτῷ προσκειμένους εὐθὺς ἐξεκάλυψε. Καὶ ὁ Βάρβαρος συλλαβῶν αὐτούς, ὡμῶς ἀπαξάπαντα· καὶ ἀπηνῶς διεχρήσατο. Καὶ αὐτὸς δὲ κατὰ Βουλγάρων ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος τὸ λοιπὸν ἐξεστράτευσεν, καὶ κατὰ τὴν ἐν Θράκῃ Ἀρκαδιοῦ πολιν στρατοπεδεύομένου, οἱ πῶδες αὐτοῦ ἀπηνδράκωντο, ὅθεν αὐτὴν λαῦρον πυρετοὶ καὶ φλογώδεις ἐξέκαλον, ὡς μῆδὲν τὴν οὐτῶν μῆδὲ παρ' ἱατρῶν ἐπινοεῖσθαι ἀλέξημα. Ἐκείθεν ἐπὶ κλίνης φερόμενος μέχρι Σηλυβρίας κατήνησεν, ὅθεν διὰ τριήρους κεκόμιστο, βοῶν ὡς Ζῶν ἔτι τῷ κυρί παραδέδομαι. Ἄρτι εἰς τὸ λεγόμενον ἐφθακῶς στοργγύλον, τοῦ μεμεθυμένου θείου ξυροῦ ὁ δεσπότης ἐπειράθη, καὶ βιαίως ἐκεῖ τὸν βίον κατέστρεψε, χιλιάδας τῶν ὀρθοδόξων πολλὰς ἀνελών, καὶ μάλιστα μοναστῶν, καὶ τὰ τούτων ἀσκητήρια τὰ μὲν πυρὸς θέμενος παρανάλωμα, τὰ δὲ καθελών, τὰ δὲ κοινώσας, ὥσπερ καὶ τὴν τοῦ Δαλαμάτου λεγομένην μονήν, ἀρχαίαν οὖσαν· καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβυτέρων παστῶν, καὶ ἀφ' ἧς ἀπελάσας τοὺς μοναχοὺς, στρατιωτῶν αὐτὴν πεποίηκε καταγώγιον. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τῶν ζώντων Χριστοῦ δούλων ἐλύθησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς θεοῦς μάρτυρας, καὶ τοὺς ἄλλω· εὐαρεστήσαντας τῷ Θεῷ ἐμπαροινῶν οὐκ ἐπαύετο, μῆδὲν αὐτοὺς δύνασθαι λέγων, καὶ συκίνην ἐπικουρίαν τὰς οὐτῶν πρεσβείας ἀποκαλῶν, τὰ δὲ τούτων ἅγια λείψανα τὰ μὲν ἀτίμως καταχωννύς, τὰ δὲ ποιῶν ὑποδύναται, ἕνα δὲ καὶ ἀποτερεῖν, ὥσπερ καὶ τὸ τῆς πανευφήμου μάρτυρος Εὐφημίας ἄγιον σῶμα. Αὐτοὶ δὲ περὶ τούτου φέρονται λόγοι· ὁ μὲν γὰρ πυρκαυστὸν αὐτὸ λέγει δόξει ποιήσασθαι τὸν μικρὸν ἐκείνον Κοπρωνώμον, κύνας καὶ θύους αὐτῷ συνεμπρήσαντα, καὶ τὴν τέφραν λιχμήσαντα, μὴ μέντοι αὐτῷ εἰς ἔργον ἐκθῆναι τὸ βούλημα· φθῆναι γὰρ τοὺς ὀρθοδόξους μαθόντας τὸ βουλευόμενον, ἀφελέσθαι λαθρῶς τὸ τῆς μάρτυρος· σῶμα ἐκ τῆς σοροῦ, καὶ μεταδοθῆναι κυρί. Ὁ δ' ἕτερος οὐ καθῆναι, καταποντωθῆναι δὲ τὸ σῶμα λέγει τῆς μάρτυρος σὺν τῇ λάρνακι· τὴν δὲ χρίτι θεῖα κυβερνωμένην προσοκέλαι· τῇ νήσῳ Λήμνῳ, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῇ νήσῳ πιστῶν γνωσθεῖσαν, κατατεθῆναι ἐκεῖ· ἐπὶ δὲ Εἰρήνης, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου, αὐτὸς ἀνακομισθῆναι εἰς τὴν ὑπερκαίμενην τῶν πόλεων ἐντίμω, καὶ μεγαλοπρεπῶς. Ὁ μὲν οὖν οὕτως αἰσχυρῶς βιώσας, οὕτως ἀπειθῶ βιατότατα, ὡς ἰσθῆται, μοναρχήσας ἑτη τριάκοντα ἐπὶ τέσσαρσι, καὶ μῆστ' ἑρσι, τούτοι· καὶ τῶν δύο ἐνιαυτῶν συναριθμουμένων, οὗς ὁ Ἀρτάβασδος ἤρξει τούτου περιγενόμενος.

Θ'. Ἐκράτησε δὲ τῆς βασιλείας ὁ τούτου υἱὸς Λέων ὁ ἐκ τῆς Χαζάρης (64) τεχθεὶς, νοσῶν τὴν αὐ-

Variæ lectiones et notæ.

(64) Ὁ ἐκ τῆς Χαζάρης. Addidimus τεχθεὶς, ex mss. Inde Chazarus vulgo appellatus Leo. *Chronicon*

Cusinense, lib. 1, cap. 13 : Fuit autem temporibus Leonis, qui et Zacharis, pro Chazaria.

τὴν κάκεινος ἀσέβειαν, εἰ καὶ κατ' ἀρχῆς εὐσεβεῖν ὑπεκρίνετο, καὶ τοὺς μοναχοὺς τιμῶν, ὥστε καὶ τινὰς τῶν μοναστῶν ἀρχιερεῖς τότε γενέσθαι ἐν ταῖς προβαθμωτέραις τῶν μητροπόλεων. Πολλὰ δὲ χρήματα ἐν τοῖς δημοσίοις ἐδρῶν θησαυροῖς, ἃ ὁ πατὴρ αὐτοῦ κακῶς συνήγαγε, καὶ ἀπεθησαύρισε, τούτοις καταχρησάμενος ἐξευμανίσαστο τὰ ὑπήκοον, καὶ τῇ ἐπιπλάτῃ θεοσεβείᾳ. Ἀθροισθέντες οὖν οἱ τῆς πόλεως, καὶ τῶν θεμάτων πολλοὶ ἤτουντο χαριζόμενοι δῆθεν αὐτῷ, ἀναγορευθῆναι τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον. Ὁ δὲ, εἰ τοῦτο βούλοιντο, ὁμᾶσαι αὐτοὺς ἠπήτησεν, ὡς οὐ δέξονται ποτε ἄτερ αὐτοῦ, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῦ σπέρματος αὐτῶν, ἕτερον βασιλείᾳ. Καὶ ὡμοσαν ἅπαντες, οὐχ οἱ πῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ οἱ τοῦ στρατεύματος, μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ δημόθης ὄχλος, καὶ ἔμποροι, καὶ οἱ τῶν ἐργαστηρίων προσητήρισαν, καὶ ἔγραψα περὶ τούτων ἐξέθεντο. Ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος τοῦ σωτηρίου πάθους τοῦ Σωτῆρος γέγονασιν. Τῷ δὲ μεγάλῳ Σαββάτῳ τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν Εὐδόκιμον νοβελλισμόν ὁ βασιλεὺς προεβάλλετο, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τοῦ Πάσχα Κυριακὴν ἔστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τοῦ πατριάρχου τὴν κατ' Ἔθος παποιχότου εὐχὴν. Τεθνηκότος δὲ τοῦ πατριάρχου Νικήτα τοῦ ἔκτομιου, ὃς ἦν προεδρεύσας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐτη τεσσαρισκαίδεκα χειροτονεῖται πατριάρχης Παῦλος ὁ Κύπριος, ἀναγκώστης ὢν καὶ ὀρθόδοξος. Ἐδρῶν δὲ τινὰς τῶν ἐπισήμων τοῦ παλατίου ὁ Λέων ταῖς θέλαις ἐκόσει προσκυνῆσαι ἀπονέμοντας, τὴν ἀλωπεκὴν ἀποδῶς, τὸν ἐντὸς χρυπτόμενον ἐδημοσίωσα λέοντα, ὡμοτάτα αὐτοὺς αἰκισάμενος, καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐν ἀτίμῳ κομπῇ περιεγαγῶν, πρότερον ψιλώσας αὐτοὺς τῶν τριχῶν, οὕτως εἰς τὸ πραιτώριον ἐναπέθετο, ὅπου τινὲς αὐτῶν καὶ τὴν ψυχὴν ἐτρυχίασεν αὐτὸν, ἐτελεύτησεν. Ἐρασθεὶς γὰρ τοῦ στέμματος, ὅπερ ὁ Μαρκεῖος ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἀνέθετο, καὶ τοῦτο λαβὼν, καὶ τῇ κεφαλῇ περιθήμενος, εὐθὺς ἐλήφθη σφοδρῶ πυρετῷ, καὶ φέτος αὐτὸν τῆς ζωῆς ἐπεξήγαγε.

Γ. Τοῦ δὲ θανόντος, ἡ Αὐγουστα Εἰρήνη σὺν τῷ υἱῷ Κωνσταντῖνῳ δέκατον ἔνιαυτὸν τῆς ἡλικίας ἀνύουσι, τὴν βασιλείαν ἀρχὴν διεδίξαντο. Ἦσαν δὲ ἀμφω τῶν σεβασμίων εἰκόνας προσκυνηταί, ἀλλ' οὕτω τοὺς πόδας τῇ βασιλείᾳ βεβαίως ἐπέσασιν, τινὲς αὐτοὺς ἐπεβούλευσαν, ἵνα τὸν Καίσαρα Νικηφόρον τὸν τοῦ θανόντος βασιλέως Λέοντος ἀδελφὸν βασιλεύσωσι. Γνωσθεῖσης δὲ τῆς συννομίας, τοὺς μὲν τῆς ἐπιβουλῆς μετασχόντας αἰκισαμένη ἡ βασιλῆς, καὶ τὴν τριχῶσιν αὐτοῖς ἀποθρήξασα, ὑπερορίαν τούτων καταψηφίσαστο, τοὺς δὲ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀδελφοῦ, τοὺς τε Καίσαρας καὶ τοὺς νοβελλισμοὺς καθῆναι παρασκευάσασα, καὶ ἱερωσύνης ἀξιώθηναι, καὶ μεταδοῦναι τῷ λαῷ τῶν ἁγιασμάτων ἐποίησε κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς τοῦ Σωτῆρος Γεννήσεως. ἐκείνῃ δὲ σὺν τῷ υἱῷ προελήλυθε μετὰ τῆς συνήθους τοῖς βασιλεῦσι δωροφορίας, καὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ γυνομένη, τὸ στέμμα, ὃ ἐκείθεν ἀπέλειπε ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, προσήνεγκε, κόσμῳ πλείονι τοῦτο ἐπισκομήσασα. Ἔστειλε δὲ καὶ κατὰ τῶν Ἀρσένων στρατεύματα, ἵνα ἀνακόπη τὰς ἐκείνων

A oisi principio religionem et observantiam erga monachos simulabat, quorum nonnullos in illustrioribus urbibus ad pontificatus evehebat. Cum autem magnam pecuniam in publicis thesauris reperisset, quam pater ejus per injuriam coegerat, ea et ficta religione, ad subditos concilianolos est abusus. Igitur cives, et 114 e provinciis mult congregati, in illius utique gratiam postulabant ut filius ejus Constantinus imperator appellaretur. At ille vicissim ab iis petiit, si id vellent, ne quem alium nisi se et filium suum, suamque progeniem in imperium admitterent. Jurarunt omnes, non senatores tantum et milites, sed et plebeia turba e mercatores et opifices, et hoc jurandum in publicas litteras retulerunt. Hæc sexto die hebdomadis salutaris passionis Servatoris nostri acta sunt. Magno Sabbato fratrem suum Eudocimum nobilissimum designavit, et in ipsa Paschatis Dominicæ Filium suum coronavit, solemnibus precibus a patriarcha peractis. Mortuo Niceta castrato patriarcha, cum Ecclesiæ Constantinopolitanæ per annos quatuordecim præfuisset: Paulus Cyprius patriarcha eligitur, qui lector fuit, et orthodoxus. Cuius autem Leo proceres quosdam aulicos divinus imagines adorantes deprehendisset, exuta vulpine pelle, latitantem sub ea leonem in apertum protulit, eosque crudelissime excruciatos, ignominiosaque spectaculo per forum circumductos, cum prius pilis nudasset, in prætorium inclusit, ubi eorum quidam animas suas in manus Domini deposuerunt. Obiit anno imperii quinto. Adamata enim corona, quam Mauricius in Magna Ecclesia Deo consecravit, eaque capiti suo accommodata, statim vehementi feбри est correptus, quæ vitæ finem ei attulit. τῷ Κυρίῳ παρέθαντο. Πέμπτον δ' ἄνυσας τῆς αὐτοῦ στέμματος, ὅπερ ὁ Μαρκεῖος ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἀνέθετο, καὶ τοῦτο λαβὼν, καὶ τῇ κεφαλῇ περιθήμενος, εὐθὺς ἐλήφθη σφοδρῶ πυρετῷ, καὶ φέτος αὐτὸν τῆς ζωῆς ἐπεξήγαγε.

X. En mortuo. Irene Augusta, et filius ejus Constantinus, decimum ætatis annum agens, ambo venerandarum imaginum adoratores, imperium susceperunt: eoque nondum firmato, insidiis appetiti sunt a quibusdam, Nioephoro Cæsari, mortui Leonis fratri, summam rerum deferre cupientibus. Conjuratione detecta imperatris insidiatores excruciatos, et pilis nudatos relegavit, marito vero sui fratres tam Cæsares quam nobilissimos radendos, et in sacerdotum ordinem allegendos curavit, ut res sacras populo impertirentur in festo Nativitatis Christi, ipsaque cum filio Imperatoris satellitibus stipata processit, cumque in ecclesiam pervenisset, coronam a marito suo ablatam, pluribus ornamentis additis restituit. Misit etiam legiones. 115 ad reprinendas Arabum grassationes. Agareni igitur prædatam egressi, cum in Romanum exercitum incidissent, in fugam vertuntur, multis eorum interfectis. In Thracia versus Longum Murum quidam inter fodendum in lapideam cistam incidit, quæ humanum cadaver continebat, iacens

in ea litteris hujusmodi: *Christus nascetur e Vir-*
gine, et credo in eum. Verum sub Irene et Constantino
rursus me videbis Sol. Imperatrix filio uxorem
 datura, legatos ad Carolum regem Francorum
 misit, ad ejus filiam ambiciendam. Deinde ea affinitate
 omisa ex metu et imperii cupiditate, ne filii
 opes Francorum necessitudine auferentur: ex
 Oriente puellam accersivit. Hanc quidam ex Ar-
 meniacæ provincie, alii e Paphlagonia originem
 ducere tradunt, Philareti, benignitate in egenos
 celebris, filiam, eamque Constantino invito et ab
 his nuptiis abhorrenti despondit. Supra modum
 enim Caroli filiam ducere cupiebat. Aaron dux
 Arabum suscepta contra Romanos expeditione,
 Chrysopolim usque processerat, contra quem Con-
 stantinus misso exercitu Banes paludem occupavit:
 quo Arabes cognito, pacem a Romanis petiverunt.
 Magistratus igitur, dum non acceptis prius illustribus
 ex ea gente obsidibus, ad Aaronem, ut cum
 eo paciscerentur, abeunt: retenti et in vincula
 conjecti sunt. Quare coacti imperator et impera-
 trix propter magistratus, pacem cum Arabibus
 fecerunt, tributum polliciti. Illi igitur ea conditione
 discesserunt. Imperatrix vero cum Elpidium patri-
 cium, quem Siciliae prætorem crearat, Caesaribus
 studere cognovisset, reduci jussit. Quem quia
 Siculi a legatis capi non sinebant, ira percita uxo-
 rem ejus et liberos flagris caesos et rasos in carce-
 rem Prætorianum conjecit, et exercitum contra
 illum misit, quodam ex fidelissimis suis eunuchis ei
 præposito. Crebris vero præliis commissis profligatus
 Elpidius, in Africam ad Arabes confugit: a
 quibus susceptus, et regio diademate ornatus est,
 ac rex salutatus, quamvis ei nihil ex animi senten-
 tia succederet. Imperatrix Arabico metu per pacem
 adempto, cum filio magnisque copiis et musicis
 instrumentis in Thraciam abiit, ac Bereen profecta,
 castellum urbis instauratum Irenopolim appellavit,
 sed et **116** Anchialum ædificavit, et Philippopolim
 usque progressa, reversa est.

ἀπελομένη, ἐν τῷ Πραιτωρίῳ καθείρξε· κατ' ἐκείνου δ' ἐκπέπομφε στρατεύμα, εὐνοῦχον αὐτοῖς
 ἐπιστήσασα τῶν πιστοτάτων αὐτῆ. Πολέμων καὶ συνεχῶν γενομένων, τρέπεται ὁ Ἐλπίδιος, καὶ
 ἀπέδρα εἰς Ἀφρικὴν, καὶ τοῖς Ἀραβῶν προσεχώρησεν. Οἱ δὲ τοῦτον δεξάμενοι, βασιλικὴν ταινίαν αὐτῷ
 περιέθεντο, καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς ἀνηγγέρευτο, εἰ καὶ μηδὲν αὐτῷ κατὰ σκοπὸν προσεχώρησε. Τῆς δὲ
 περὶ τῶν Ἀράβων φροντίδος ἀπαλλαγείσα διὰ τὴν εἰρήνην ἡ βασίλισ ἐξῆλθε σὺν τῷ υἱῷ κατὰ Θράκην
 δύναμιν τε πολλὴν ἐπισυρομένη καὶ ὄργανα μουσικὰ, καὶ ἀπελθοῦσα εἰς Βερρῆν, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ φρούριον
 ἀνοικοδομήσασα, καὶ Εἰρηνόπολιν αὐτὸ ὀνομάσασα· ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν Ἀγγιῶλον δειμαμένη, καὶ ἐν
 Φιλιππουπόλει προσελθοῦσα, ὑπέστρεψε.

XI. Cum patriarcha Paulus morbo affectus ab
 Ecclesia se subduxisset, et rarus esset, imperatrix
 eum filio eum convenit, ob secessum exostulantes.
 At ille: *Utinam*, inquit, *nunquam in pontificatus*
solio consedissem, tyrannide oppressa Ecclesia, et

ἐπιερόμας. Ἐξελθόντες οὖν ἐπὶ λεηλασίαν Ἀγαρη-
 νοὶ συνιπτόνται παρὰ τῆς σταλασίας Ῥωμαϊκῆς
 στρατιάς, καὶ τρέπονται, καὶ ἀναιροῦνται πολλοί.
 Ἐν δὲ γε τῇ Θράκῃ κατὰ τὸ Μακρὸν Τεῖχος τότε
 τις ὀρύττων λάρνακι ἐντυγχάνει λιθίνῃ, ἀνθρώπου
 φερόση νεκρῶν, καὶ γράμματα ἐγκεκολλημένα
 ἐχούση λέγοντα, *Χριστὸς μέλλει γεννηθῆσαι ἐκ*
παρθένου, καὶ πιστεύω εἰς αὐτόν· ἐπὶ δὲ Κων-
σταντίνου καὶ Εἰρήνης τῶν βασιλέων κλίθω.
 Ἦλθε, ὄψεαι με. Βουλῆθεῖσα μένοι ἡ βασίλισ· Εἰ-
 ρῆνη γυναῖκα μνησταύσασθαι τῷ υἱῷ, ἐπεμψε πρὸς
 Καρόλουν τὸν βῆγα τῶν Φράγγων, τὴν ἐκείνου
 παῖδα τῷ οἰκείῳ μνημένη παιδί. Εἶτα τὸ τοιοῦτον
 κῆδος καταλιπούσα διὰ φόβον καὶ φιλαρχίαν, ἵνα
 μὴ διὰ τὴν ἀγχιτείαν τὴν τῶν Φράγγων δύναμιν ὁ
 υἱὸς αὐτῆς περιδέδῃται, ἐξ Ἐφῶς ἤνεγκε κόρη
 ἣν οἱ μὲν ἐκ τοῦ τῶν Ἀρμενιακῶν θέματος ἕρμει-
 σθαι λέγουσιν· ἕτεροι δ' ἐκ Παφλαγῶνων, οὖσαν ταῦ
 ἐπὶ ἐλεημοσύνη διαδοχῆτου Φιλάρτου θυγάτριον,
 καὶ ταύτην τῷ Κωνσταντίνῳ συνέστρεψεν ἄκοιτι,
 καὶ τὸν γάμον αὐτῆς ἀποστέρροντι· οἱ τὴν τοῦ Κα-
 ρούλου παῖδα ἐκτόπως ἀγαγέσθαι ἐβούλετο. Ἀράων
 δὲ ὁ τῶν Ἀράβων ἀρχηγὸς κατὰ Ῥωμαίων στρατεύ-
 σαι, μέχρι Χρυσουπόλεως ἦλθεν. Ὁ δὲ Κωνσταντίνος
 στρατεύμα πέμψας, τὴν λίμνην Βανῆς δι' αὐτοῦ κα-
 τέσχε· καὶ τοῦτο μαθόντες οἱ Ἀραβες, σπείσασθαι
 Ῥωμαίους ἤτησαντο. Ἀπελθόντες οὖν οἱ τῶν κοινῶν
 διοικηταὶ πρὸς τὸν Ἀράων, ἵνα συνθήκας ποιήσωσι,
 καὶ μὴ φροντίσαντες πρότερον ὁμήρους τῶν παρ'
 ἐκείνοις ἀναγκαίων λαβεῖν, κατεσχέθησαν παρ' αὐ-
 τοῦ, καὶ ἐν πέδαις κατεῖρθησαν. Ὅθεν βιασθέντες
 οἱ κρατοῦντες διὰ τοὺς ἀρχοντας ἐσπείσαντο, συν-
 θέμενοι φόρους δίδόναι τοῖς Ἀραβῶν. Οἱ μὲν οὖν
 ἐπὶ τοιαύταις συνθήκαις ἀνέστρεψαν. Ἡ δὲ βασί-
 λισσα Ἐλπίδιον τὸν πατριτικὸν στρατηγὸν Σικελίας
 προσχειρίσασα· εἶτα μαθοῦσα ὅτι τὰ τῶν Καισάρων
 φρονεῖ, ἐστειλε τοὺς ἀρχοντας ἐκείθεν αὐτόν. Τῶν δὲ
 Σικελιωτῶν μὴ παραχωρησάντων τοῖς σταλείσιν λαβεῖν
 τὸν Ἐλπίδιον· ἡ Εἰρήνη θυμῷ ληφθεῖσα τὴν γυναῖκα
 καὶ τοὺς παῖδας μαστίξασα ἐκείνου, καὶ τῶν τριῶν

ἀπελομένη, ἐν τῷ Πραιτωρίῳ καθείρξε· κατ' ἐκείνου δ' ἐκπέπομφε στρατεύμα, εὐνοῦχον αὐτοῖς
 ἐπιστήσασα τῶν πιστοτάτων αὐτῆ. Πολέμων καὶ συνεχῶν γενομένων, τρέπεται ὁ Ἐλπίδιος, καὶ
 ἀπέδρα εἰς Ἀφρικὴν, καὶ τοῖς Ἀραβῶν προσεχώρησεν. Οἱ δὲ τοῦτον δεξάμενοι, βασιλικὴν ταινίαν αὐτῷ
 περιέθεντο, καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς ἀνηγγέρευτο, εἰ καὶ μηδὲν αὐτῷ κατὰ σκοπὸν προσεχώρησε. Τῆς δὲ
 περὶ τῶν Ἀράβων φροντίδος ἀπαλλαγείσα διὰ τὴν εἰρήνην ἡ βασίλισ ἐξῆλθε σὺν τῷ υἱῷ κατὰ Θράκην
 δύναμιν τε πολλὴν ἐπισυρομένη καὶ ὄργανα μουσικὰ, καὶ ἀπελθοῦσα εἰς Βερρῆν, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ φρούριον
 ἀνοικοδομήσασα, καὶ Εἰρηνόπολιν αὐτὸ ὀνομάσασα· ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν Ἀγγιῶλον δειμαμένη, καὶ ἐν
 Φιλιππουπόλει προσελθοῦσα, ὑπέστρεψε.

IA'. Τοῦ δὲ πατριάρχου Παύλου (65) νεφέσαντος,
 καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὑποχωρήσαντος, καὶ ἀποκαρέν-
 τος (66), ἡ βασίλισ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς προσῆλθεν
 αὐτῷ, αἰτιωμένη αὐτόν τῆς ὑποχωρήσεως. Ὁ δὲ,
 Εἶθε, εἶπε, μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς

Variae lectiones et notæ.

(65) Τοῦ δὲ πατριάρχου Παύλου. Hunc juniorem cognominarunt Græci, ad discrimen Pauli qui eandem dignitatem obtinuit sub Constantio, illiusque memoriam agunt xx Aug. ut est in Me-

næis.

(66) Ἀποκαρέντος. Secesserat nempe Paulus in monasterium Flori, πρὸς τὴν μονὴν τῶν Φιλά-
 ρου, ut est in Chronico ms. Georgii Hamartoli.

ἀρχιερωσύνης Ἐκκλησίας, τῆς Ἐκκλησίας τυραν-
τουμένης, καὶ σχίσματος ὄντος μύσον αὐτῆς, καὶ
τῶν ἄλλων καθολικῶν θρόνων. Εἴς τῃς ἐκ τῆς
συγκλήτου λογάδας ἀπέστειλεν, ἐρωτήσας ὃ τι ἂν
εἰς θεῶν οἰκονομηθεῖ; Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο ὡς Εἰ μὴ
διὰ συνόδου καθολικῆς τὸ σφάλμα διορθωθῆ, καὶ
τῶν Ἐκκλησιῶν προβαλεῖ ἔνωσις, οὐκ ἔστιν
ἡμῖν σωτηρία. Καὶ οἱ συγκλητικοί, Διὰ τί τοῦν,
εἶπον, αὐτὸς ἐν τῷ χειροτονεῖσθαι, συνέθου τὰς
εἰκόνας μὴ προσκυνεῖν; Ὁ δὲ ἀντεπήγαγε, Διὰ
τὴν τῶν κρυπτῶντων μαρτύρων καὶ τὴν ὑμετέραν
ὑπήκειαν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο θρηγῶ, καὶ διὰ
μετανοίας πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικῶν καταφεύγω τοῦ
θεοῦ, δεόμενος μὴ ὡς ἀρχιερεῖς κριθῆναι. Ὁ
μὲν οὖν ἐν τούτοις τὸν βίον κατέλευσεν. Οἱ δὲ κρα-
τοῦντες τὸν δολιδμον Ταράσιον (67) Ἀσκηρῆτις ὄντα
πατριάρχῃ προχειρίζοντες, καὶ ὁ λαὸς ἅπας ἐπα-
φηρίζετο. Ὁ καὶ ἀνένευε, μὴ δύνασθαι λέγων προ-
στίχει τῆς Ἐκκλησίας ἀπεσχισμένης τῶν λοιπῶν τυ-
χανούσης Ἐκκλησιῶν, καὶ ὅτι ἐκεῖνον ὑπεβαλλομένης
τῷ ἀναθέματι. Ἐχειμένῳ δὲ καὶ τῶν βασιλέων
καὶ τοῦ λαοῦ, Εἰ συντίθεσθε, εἶπε, σύνοδον οἰκου-
μενικὴν ἀθροισθῆναι, καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν γενῆ
σεσθαι ἔνωσιν, δέξομαι καὶ αὐτὸς τὴν προχει-
ρησιν. Συνθεμένων δὲ πρὸς τοῦτο πάντων, χειρο-
τονιθῆ ὁ θεῖος Ταράσιος, καὶ στέλλει αὐτό; τε καὶ
οἱ κρατοῦντες εἰς τε τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην,
Ἀδριανῶν ἐν αὐτῇ προεδρεύοντες, καὶ εἰς τοὺς λοι-
ποὺς πατριάρχας, ζητοῦντες σταλῆναι τινας παρ'
αὐτῶν, τοὺς ἐπὶ τῇ συνόδῳ παρουσιάζοντας, καὶ
παρὰ πάντων ἐστάλησαν. Ἀθροισθέντων δὲ καὶ τῶν λοι-
πῶν ἀρχιερέων (68) καὶ μοναχῶν ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυ-
νίας, καὶ ὁ πατριάρχης ἐξῆλθε Ταράσιος, καὶ συνέ-
στη ἐκεῖ οἰκουμένης σύνοδος ἑβδόμη, καὶ ἐκυρώθη
τὰς σεπτὰ; εἰκόνας καὶ προσκυνεῖσθαι καὶ σέβασθαι,
ἀναθέματι δὲ κατακριθῆσαν, καὶ οἱ τρεῖς οἱ τῆς ἐν
Κωνσταντινουπόλεως προεδρεύσαντες; Ἐκκλησίας, ὅτε
Ἀναστάσιος, καὶ ὁ Κωνσταντινῶν; καὶ ὁ Νικητίας,
καὶ τόμῳ τῇ ἑρατῇ συνόδῳ τὰ δόξαντα ἐνεγράφησαν.
Ἐκ δὲ Νικαίας εἰς τὴν τῶν πλεον βασιλεύουσιν
ἐνθῆμῆσαντες οἱ τῆς συνόδου, καὶ ἐν τοῖς βασιλείοις
γενόμενοι, προκαθημένων καὶ τῶν βασιλευόντων,
εἰς ἐπήκοον πάντων τὸν τόμον ἀνέγνωσαν ὃς αὐτίκα
παρὰ τῶν κρατούντων κεκύρωτο ὑποσημηναμένων
αὐτῶν, καὶ οὕτω τὰ ἑρατὰ ἐκτυπώματα ἐν τοῖς θεοῖς
ναοῖς ἀνεστήληντο, καὶ αἱ Ἐκκλησίαι ἵπκασαι ἤνωσαν.
Τὰ μὲν οὖν μέχρι τοῦδε παρὰ τῆς βασιλείας, καὶ
τῶν αὐτῇ προσχωπιωμένων τὰ τῆς βασιλείας ἰθὺ-
ντων. Ἴδῃ δὲ τὸν μεῖρακα παρελάσας ὁ βασιλεὺς
Κωνσταντῖνος, καὶ εἰς νεανίας τελεῖν ἤρμημένος (εἰκο-
σέτης γὰρ ἦν) καὶ ὁρῶν ἄπαντα παρὰ τῆς μητρὸς
οἰκονομούμενα, καὶ Σταυράκιον πατριχικὸν καὶ λογο-
υέτην τὰ πάντα δυνάμενον, αὐτὸν δὲ μηδενὸς

A discidio inter eam et alias catholicas sedes orto.
Deinde rursus eruditoy senatorii ordinis viros ad
edum misit, sciscitans, quo pacto res rite admini-
strandæ essent? Tum ille: Nisi erratum synodo
catholica correctum, et Ecclesiæ concordia restituta
fuerit, salvi esse non possumus. Senatoribus autem
interrogantibus, cur ipse cum eligeretur, non ado-
randas esse imagines assensus esset, respondit, ob
eorum insaniam qui rerum potlebantur, et vestram
crudelitatem. Sed hoc lugeo, ac penitentiam ad Dei
misericordiam confugi, orans ut de me non tanquam
de pontifice, iudicium fiat. At ille hoc modo vitam
finit. Imperatores autem iuclytum Tarasium a se-
cretis patriarcham designarunt, approbante omni
populo. Sed ipse recusavit: neque enim se præ-
esse posse Ecclesiæ a reliquis Ecclesiis avulsa, et
anathemati subjectæ. Instantibus autem imperato-
ribus et populo: Si permittitis, inquit, ut synodus
œcumenica convocetur, et Ecclesiæ uniantur, et ipse
designationem admittam. Assensus omnibus, pa-
triarcha electus divinus Tarasius, et ipse et impe-
ratores veterem Romam mittunt, cui Adrianus
presidebat, et ad cæteros patriarchas, petentes ut
aliqui ab eis mitterentur, qui concilio interessent.
Missi igitur sunt ab omnibus, et cæteris pontifici-
bus et monachis Nicææ Bithyniæ congregatis:
etiam patriarcha Tarasius est egressus, ibique
septimum œcumenicum concilium est constitutum,
ac decretum venerabiles imagines et adorandas et
colendas esse, et tres anathemate notati, qui Con-
stantinopolitanæ Ecclesiæ præfuerunt, Anastasius,
Constantinus et Nicetas, sanctique concilii decreta:
in commentarios relata sunt. Deinde qui concilium
celebrarant, in urbem imperatoriam profecti, de-
creta in regia, imperatoribus præsentibus, atque
omnibus audientibus, recitarunt, quæ statim ab
imperatoribus approbata et subsignata sunt, atque
ita sacræ imagines templis restituta, et Ecclesiæ
117 universæ unitæ. Hactenus ab Imperatrice
eiusque familiaribus regnum administratum est,
Cæterum Constantinus annos pueritiæ egressus,
factusque adultior (nam xx annos natus erat), cum
matrem pro auctoritate agere omnia videret, et
Stauracium patricium et logothetam nihil non
posse, sui vero nullam rationem haberi: ægre ille
tulit, et consilio cum quibusdam senatoribus suis-
que ministris inito, de magistratu Stauracio abro-
gando, eoque relegando cogitavit. Eo consilio co-
gnito, Imperatrix, ministros imperatorios illius res
conscios omnes verberibus affectos et pilis nuda-
tos, alios alio relegavit. Senatores ignominia nota-
tos, partim domo exire vetuit, partim in exilium
misit. Sed et filium excruciauit, et conviciis inse-

Varia lectiones et notæ.

(67) Ταράσιος. Cujus festum agunt Græci 25 Febr.

(68) Ἀρχιερέων. Sanctorum Patrum qui huic synodo adfluere festum celebrant Græci 11 Octobr.

Μεμετα: Κατὰ τὴν ἐνδεκάτην τοῦ παρόντος μηνὸς
μνήμην ἐκτελούμεν τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων Πα-
τέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων τῷ θεῷ; ερον, etc.

clata, prodire in publicum prohibuit: quin et legiones sacramento adēgit, ne se vivente filium ad imperium admitterent. Ac ceteri vel inviti jurarunt; sed Armeniacæ legiones mulieri non cesserunt, seque Constantinum imperatorem agnoscere, et ante matrem initio proclamatum esse dixerunt, atque ita rursus cum lætis omnibus prosequi voluerunt. His Irene cognitis, Alexium Moselem spatharium, eundemque Drungarium Vigilæ, ad eas conciliandas misit. At illi duce suo in custodiam traditō, et Mosele provincie præside designatō, solum Constantinum pro imperatore celebrarunt. Hinc orto initio, etiam aliarum provinciarum exercitus idem fecerunt, et congregati communiter eum proclamarunt. Igitur Irene legionum concordiam verita, filium produxit. Is Stauracium et honoratiores ex maternis ministris excruciatos statim relegavit: ipsam vero matrem regia honorifice eductam, in ipsius ædibus, quas in Eleutherii tractu struxerat, vitam degere jussit.

τὸ αὐτῆς μετάθηται θέλημα. Οἱ δὲ τὴν μὲν στρατηγὸν αὐτῶν συνέσχον ὑπὸ φρουρᾶν, τὸν δὲ Μωσηλὲ ἀρχόντα τοῦ θέματος εἶλοντο, καὶ μόνον τὸν Κωνσταντῖνον εὐφήμεσαν αὐτοκράτορα. Ἐντεῦθεν ὀρμηθέντες καὶ οἱ τῶν ἄλλων θεμάτων μόνον τὸν Κωνσταντῖνον ἀνηγόρευον βασιλέα, καὶ ἀθροισθέντες κοινῇ ἐκείνον μόνον ἀνικήμετον αὐτοκράτορα. Δείσαντα δὲ τὴν τῶν ταγμάτων ὁμόνοιαν ἡ Εἰρήνη προήνεγκε τὸν υἱόν. Ὁ δὲ αὐτίκα τὸν Σταυράκιον αἰκισάμενος, καὶ τοὺς ἐντιμότερους τῶν θεραπευτῶν τῶν μητρικῶν ὑπερίρρισε· αὐτὴν δὲ τὴν μητέρα τῶν βασιλείων ἐντίμως καταγαγὼν, εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, ἐν ἐν τοῖς Ἐλευθερίου ἐδείματο, διαγείν ἐκίλευσε.

XII. Et hæc ita acta fuerunt: orto autem incendio magnum sacri palatii triclinium, quod Thomaitem vocant, conflagravit, unaque cremata esse feruntur eo in loco sita commentaria quædam in sacras litteras Joannis Chrysostomi. Imperator Constantinus Bulgaris, quorum princeps tum Caranus erat, bellum intulit: levi autem pugna commissa, terror utrumque exercitum invasit. Itaque imperator in magnam urbem rediit, Bulgari in 118 suas sedes se receperunt. Sed et contra Arabes profectos nihil memorabile gessit. Matrem, ab ipsa et quibusdam ex primoribus oratus, in regiam reduxit, et una secum celebrari passus est. Omnes itaque provinciarum legiones iteratam Irenes proclamationem admiserunt; solis Armeniacis per seditionem adversantibus, et Alexium Moselem ducem, ut dictum est, pridem suum accersentibus, quem imperator ante revocatum, et patricii dignitate ornatum apud se habebat. Sed quia fama erat imperaturum esse, et quia a seditiosis accersebatur, eundem ex metu in Prætorianum carcerem coniecit, flagris prius cæsum, comaque detonsa. Principi Bulgarorum Romanam ditionem aggresso, in-

A ἀξιούμενον λόγου ἤχθετο, καὶ μετὰ τῶν τῶν τῆς συγκλήτου βουλῆς, καὶ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ ἐμελέτησε τὸν Σταυράκιον τῆς ἀρχῆς καθελεῖν, καὶ ποιῆσαι αὐτὸν ὑπερβόριον. Γνωσθέντος δὲ τοῦ βουλευματος, τοὺς μὲν τοῦ βασιλέως θεράποντας τοὺς ἀπὸ συμμετέχοντας τύψασα πάντας καὶ φιλώσασα τῶν τριχῶν ἡ βασίλισσα, ἄλλους ἄλλη ἐξώρισε. Τοὺς δὲ ἐκ τῆς συγκλήτου ἀτιμία περιβαλοῦσα, τοὺς μὲν ἀπρότους τῶν ἰδίων οἰκῶν εἶναι κατέλευσε, τῶν δὲ καὶ ὑπερβόριον κατεψηφίσασα. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν υἱὸν αἰκισάμενη καὶ λοιδορησαμένη, προίξει καὶ δημοσιεύειν κεκώλυκε. Τὰ δὲ στρατεύματα ὁμοῦσιν ἐνάγκασε, μὴ δέξασθαι τὸν υἱὸν αὐτῆς εἰ; αὐταρχίαν, ζωῆς αὐτῆς. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι καὶ ἀκοντες ὤμωσαν. Οἱ δὲ τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιῶν οὐχ ὑπέκυψαν,

B ἀλλὰ καὶ βασιλέα γινώσκον εἶπον τὸν Κωνσταντῖνον, καὶ πρὸ τῆς μητρὸς ἐξ ἀρχῆς ἀναγορευόμενον, καὶ οὕτως αὐτοῖς αὐτὸν ἤθελον εὐφήμεσθαι. Ταῦτα ἡ Εἰρήνη μαθοῦσα ἐπέστειλε τὴν σπαθάριον Ἀλέξιον καὶ δρουγγάριον τῆς Βιγλας τὸν Μωσηλὲ, ἵν' αὐτοὺς εἰς οὐτως αὐτοῖς αὐτὸν ἤθελον εὐφήμεσθαι. Ταῦτα ἡ Εἰρήνη μαθοῦσα ἐπέστειλε τὴν σπαθάριον Ἀλέξιον καὶ δρουγγάριον τῆς Βιγλας τὸν Μωσηλὲ, ἵν' αὐτοὺς εἰς οὕτως αὐτοῖς αὐτὸν ἤθελον εὐφήμεσθαι. Ταῦτα ἡ Εἰρήνη μαθοῦσα ἐπέστειλε τὴν σπαθάριον Ἀλέξιον καὶ δρουγγάριον τῆς Βιγλας τὸν Μωσηλὲ, ἵν' αὐτοὺς εἰς οὕτως αὐτοῖς αὐτὸν ἤθελον εὐφήμεσθαι.

IB. Καὶ τὰ μὲν οὕτως ἔσχον. Ἐμπρησμοῦ δὲ συμβάντος, ὁ μέγας τρίκλιнос τῶν ἱερῶν ἀνακτόρων, ὁ Θωμαίτης (69) λεγόμενος, ἔργον γέγονε τοῦ πυρός· οὗτε λέγεται καυθῆναι καὶ τὰ σχεδιάσματα τῶν ἐξηγήσεων τῆς θείας Γραφῆς, ἃ ὁ χρυσοῦς τὴν γλωτταν συναγράψατο Ἰωάννης, ἐκεῖσε που ἀποκείμενα. Ὁ δὲ γε βασιλεὺς Κωνσταντῖνος κατὰ Βουλγάρων ἐξεστράτευσε, τοῦ Καρδάμου τοῦ Ἰθίου; ἀρχηγετούστος· μικρὰς δὲ προσβολῆς γενομένης, ἀμφοῖν τῶν ἀντιθέτων μερῶν δειλιά ἐνάσκηψε. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐπανεξέυξεν εἰς τὴν Μεγαλόπηλιν, οἱ δὲ Βούλγαροι εἰς τὴν ἡθὴ αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ Ἀράβων ἱρμησας, οὐδὲν τι λόγου ἄξιον ἦνυσε. Παρακληθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς μητρὸς, καὶ τῶν ἐν τέλει γυνῶν, αὐτοῖς ἀνάγει ταύτην εἰς τὰ βασίλεια, καὶ αὐτῷ συνευφήμεσθαι παρχωρεῖ, καὶ πάντα μὲν τὰ τῶν θεμάτων τάγματα ἐδείξαντο τὴν τῆς Εἰρήνης αὐτοῖς; ἀνά; βησιν.

D Οἱ δὲ τῶν θεμάτων τῶν Ἀρμενιῶν ἀντίπικτόν τε καὶ ἰσχυροῦσιν, καὶ ἐπεκαλοῦντο τὸν πρώην αὐτῶν, ὡς εἴρηται, στρατηγῆσαντα Ἀλέξιον τὸν Μωσηλὲ. Ἐφθὴ γὰρ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐκείθεν μεταπεμφόμενος, καὶ τιμῆσας πατρικίον, εἶχε μετ' αὐτοῦ, φήμης ἐπικρατούσης μέλλειν βασιλεύειν τὸν ἀνδρα. Διὰ ταύτην τοῖνον καὶ ὅτι παρὰ τῶν στασιαζόντων

Variæ lectiones et notæ.

(69) Θωμαίτης. Triclinii, patriarchii, Thomaitæ dicti, conditor fuit Thomas patriarcha Constantinopolit., qui Cyriaco successit. Nicephorus Callist. l. xviii. c. 44 de Thoma: Τὸν μέγιστον οἶκον δευμάμενος τῷ ἐπισκοπικῷ, ὃς, τὸ τοῦ δομησαμένου κληρωσάμενος: ὄνομα, Θωμαίτης ἐς δεῦρο τὸ ἐπώνυμον ἔχει. Plura de hoc triclinio congressimus in Constantinopoli Christ. lib. ii. sect. 8. In eo tri-clinio

exstitit bibliotheca patriarchæ, quam inde patriarchalem bibliothecam S. Thomæ perperam vocavit Combesius apud Continuatore Theophanis. lib. iii. n. 14. Meminit præterea Balsamon ad Nomocanonem Photii, p. 212 l. edit. Justelli in versione Latina, ejusdem triclinii: nam hæc vox abest in Græco textu.

ἐπικαλεῖτο, δαίνας ὁ βασιλεὺς καθείρξεν ἐν τῷ πραι-
τωρίῳ αὐτῶν, τύφα· πρότερον, καὶ τὴν κόμην
περιελών. Τοῦ δὲ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγετούτος
ὠρηκός κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας, ἀσυν-
τάκτως ὁ βασιλεὺς αὐτῷ ἐπιβλήθην ἤτῳ· καὶ
πλήθος πολὺ στρατευομένων ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ μὴ
καὶ τῶν μεγιστάνων πολλούς. Αἱ δὲ στρατιωτικαὶ
συντάξεις; ἀθροισθεῖσαι κατὰ τὴν Μεγαλόπολιν, ἐβου-
λεύσαντο βασιλεῦσαι τὸν ἀπὸ Καισάρων Νικηφόρον,
τὸν τοῦ Κωνσταντίνου πατρῷδελφον. Ἀλλὰ τὸ
σχέμμα οὐκ ἔλαθε· διὸ αὐτὸς μὲν ὁ Νικηφόρος ἐξε-
κόπη τὰ ἄματ'· ὁ δὲ γὰρ Χριστοφόρος, καὶ ὁ Νική-
τας, ὁ Ἀνθιμὸς τε καὶ Εὐδόκιμος τῶν γλωσσῶν
ὑπέστησαν ἐκτόμην. Ἀλλὰ καὶ τὸν Μωσὴν τὸν
Ἀλέξιον ὁ βασιλεὺς ἐξετύφωσεν, ὑποθήκαι, ταῦτα
μητρικαί; ἐργασόμενος. Οἱ δὲ τοῦ θέματος τῶν
Ἀρμενιακῶν τὴν τοῦ Ἀλεξίου μαθόντες τύφλωσιν
τὸν σφέτερον στρατηγὸν ἐποίησαν ἔμφρουρον. Ἦν
δ' οὗτος ὁ Καμουλιανὸς ὁ πατρικίος. Ὡς οὖν ἐν-
νέχθη τοῦτο τῷ βασιλεὶ, στέλλει κατ' αὐτῶν οὖν
δυνάμει Κωνσταντίνον τὸν Ἀρτατήραν, καὶ τὸν χρυ-
σόχειρα στρατηγὸν τῶν βουκελλαρίων τυγχάνοντα.
Καὶ κροτηθέντος πολέμου, πολλοὶ μὲν ἔπεσον ἀμ-
φοτέρωθεν, τρέπονται δὲ οἱ βασιλικοὶ, καὶ ἀμφω
ζωγρηθέντων τῶν στρατηγῶν, οὐδ' οἱ Ἀρμενιακοὶ
αὐτίκα ἐτύφλωσαν. Εἶτα καὶ αὐτὸς ὁ κρατῶν κατ'
αὐτῶν ἐξεστράτευσεν, καὶ χειροῦται αὐτούς, καὶ τοὺς
μὲν προδύοντας ἀναίρει, τοί; δὲ λοιποὶ; δήμευσιν
τῶν ὑπαρχόντων τὸ ἐπιτίμιον ἔταξε. Χίλιους δὲ
τῶν ἐκ τῆς αὐτῶν μητροπόλεως δεσμήσας, καὶ εἰς
τὴν Μεγαλόπολιν ἐνεγκῶν, τὰς ἔφει; τε σφῶν κατα-
στίξας ἐν γράμμασι, μέλανο; ἐγγεομένου τοί; στίγ-
μασιν· ἔλεγε δὲ ἡ γραφή, Ἀρμενιακὸς ἐπίβουλος,
διέσπειρε τούτους ἐν Σικελίᾳ, καὶ νῆσοι; ἄλλαι;.
Τὴν δὲ αὐτοῦ γυναῖκα Μαρίαν ἀποστέρξας οὗτος
ὁ βασιλεὺς, ἀποκαρῆναι ταύτην ἐξεδίασατο, συμ-
βουλή, ὡς λέγεται, τῆς μητρὸ; αὐτοῦ, ἐν ὅπῃ πάντων
μισοθεῖη, καὶ εἰς αὐτὴν πάλιν ἡ τῆς βασιλείας
ἀντιπεριενοχθεῖη πάντα διοικητοί;. Κἂν γὰρ συνῆν
τῷ υἱῷ περὶ τὰ ἀνάκτορα, ἀλλ' οὐ συμμετεῖχε τῆ;
ἐξουσίας, μόνης δὲ γὰρ τῆς εὐφημίας, λαν δ' ἐνόσει
τὸ φίλαρχον. Μεταμφισαμένης οὖν τῆ; τοῦ κρα-
τούτος συμβουλί, καὶ περιβαλομένης ἀκούσης ἀντι
τῆς βασιλείου στολῆς μονοζούσης ἀμφια μέλανα,
Θεοδότην τινὰ κουβικουλαρίαν ἐκείνος ἠγάγετο (70),
ἀγούσταν στέφας αὐτῆν. Εἶτα κατὰ τῶν Ἀράβιον
ἐπιστρατεύσας, τρόπακον ἴστυσι. Τοῦ μέντοι Καρδά-
μου, ἐν λόγος τῶν Βουλγάρων ἐγνώρισεν ἀρχηγόν,
καὶ περὶ τοῦτου διαπεμφόμενον πρὸς τὸν κρατοῦντα, ἦ τὴν
Θράκην ἄχρι τῆς πόλεω; ἀπικαλοῦντο; ἰησα-
σθαι, ἐκείνος κέρπον ὑποζυγίων τῷ Βαρβάρῳ ἐπίστειλεν,
ἐπιστείας αὐτῷ, Ὅτι γέρον εἶ, καὶ μὴ
κοπιώσης ἐνταῦθα ἐρχόμενος· ἐγὼ δὲ μίλλον ἐλεύσομαι ἐπὶ σέ. Καὶ αὐτίκα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀθρο-
σας δυνάμει, ἀφει κατὰ Βουλγάρων, καὶ ἤδη πλησίον ἀλλήλων γενομένων τῶν στρατευμάτων, καὶ
τοῦ βασιλέω; εἰς μάχην προκαλούμενου τοῦ; Βαρβάρου; ὁ Κάρδαμος οὖν τοί; οικείοι; στρατεύμασιν
ἀποδειλιάσας, φυγὰς ἔρχετο. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἄραβε; κατὰ τοῦ Ἀμορίου χωρήσαντες, οὐδὲν τι ἔσχον πρὸς
τὴν πάλιν ἀνύσιμον, λείαν δὲ λαβόντες, ὑπέστρεψαν.

Variae lectiones et notæ.

(70) Θεοδότην τινὰ ἠγάγετο. Neptiarum bene-
dictionem faciente Josepho M. Ecclesie œconomus,
in queis graviter invehitur ob has incestas nuptias,
et in Tarasium patriarcham Constantinopolit., qui

cidem Josepho communicabat, Theodorus Studita
in aliquos Epistollis editis a Baronio, an. 808 et
seqq. ubi *coſynationis* voca utitur pro matrimonii
sacramento.

XIII. — Plato monasterii Saccudionis abbas, cum Tarasio patriarcha communicare non sustinuit, quod ille imperatorem ad communionem admisisset, qui deserta uxore, aliam contra instituta Christianorum matrimonium sibi iuxisset, quod factum, adulterium appellabat. Eum imperator in Palatinum carcerem compegit; sed mater illius defensionem ideo suscepit, quod filium probro affecisset, Prusam cum matre profectus, cum sibi filiolium natum esse audisset, matre illic relicta, prope reversus est. Tum illa nocta opportunitatem, tribunis militum largitionibus et pollicitationibus conciliatis, persuasit, ut promitterent se imperium filio ademptum, in eam solam collaturos. Quo impetrato, occasionem rei conficiende quaeritabat. Verum imperator, filio, quem Leonem nominarat, obitum deplorante, ii qui matris contra eum insidiarum conscii erant, veriti ne mora interposita dilatoque facinore deprehensi perirent, ei subito sub horam nonam oculos in palatio crudelissime eruant, parati non lumine duntaxat, sed vita etiam ipsa privare. Tum accidit ut sol per dies xvii non splenderet, sed obscuro et tenebroso essent dies illi, quod haud scio fortuito ne acciderit, an ob Constantini execrationem, ut tum hominibus videbatur, quasi divina Providentia eadem illam aversaretur filio a matre illatam. Oculi ei eruti sunt eodem die quo ipse patrum suum Nicephorum et Moselem excæcarat, et reliquis, ut dictum 120 est, linguas præciderat, annis interim quinque elapsis. Irene vero denuo imperium consecuta est. Adriano veteris Romæ papa mortuo, Leo successit, vir reverendus et honorabilis: sed Adriani defuncti necessarii, populo contra illum conciliato, ei læserunt oculos, non tamen ademerunt. Nam ii quibus mandata erat excæcatio, pepercerunt homini, ejusque miserii, extrinsecus oculos læserunt, sed lumine non privarunt. Qui cum deinde se ad Carolum Francorum regem contulisset, ab illo sedi Romanæ restitutus, inimicos suos ultus est: ab eoque tempore Roma prorsus Franci potiti sunt, Carolo a Leone coronato, et Romanorum imperatore appellato. Nam sub priore Justiniano Franci Germa-

II. Πλάτων (71) δὲ ὁ καθ' ἑαυτοῦ τῆς Σακκουδίωνος μονῆς τῷ πατριάρχῃ Ταρσίου (72) κοινωνοῦν οὐκ ἠέλγετο ὅτι ἐκεῖνος τὸν βασιλέα εἰς κοινωνοίαν ἐδέξατο, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα καταλιπόντα, καὶ ἐτέρᾳ παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς θεσμούς συνοικήσαντα· μοιχείαν γὰρ ὠνόμαζε τὸ γινόμενον. Ὁν ὁ βασιλεὺς ὀργῶν ἐν τῷ παλατίῳ καθείρξεν· ἡ δὲ τοῦτου μήτηρ ἀντεποιεῖτο τοῦ Πλάτωνος ὅτι κατήσχυε τὸν υἱὸν αὐτῆς. Ἐκδημήσα· ἐκ τῆς πόλεως ὁ κρατῶν μετὰ τῆς οικίας μητρὸς, εἰς Προῦσαν τε γωνίως, καὶ μαθὼν τεχθῆναι αἱ παιδίων ἄρβην, ἐκεῖ τὴν μητέρα καταλιπὼν, σπουδαίως ὑπέστρεψεν. Ἡ δὲ λαβομένη ἀδείας, τοὺς τῶν ταγμάτων ἔρχοντας δωρεαῖς τε καὶ ὀκνησίαισιν ὑποποιησαμένη, πέπεικε συνθέσθαι καθελεῖν μὲν τὸν υἱὸν αὐτῆς, αὐτῇ δὲ μόνῃ τὴν ἀναρχίαν περιποιήσασθαι. Καὶ συνθεμένων, εὐκαιρίαν ἐζητεῖ. Τέθνηκε δὲ τὸ τεχθὲν παιδίον τῷ βασιλεῖ, ὅπερ ὠνόμασε Λέοντα, καὶ ἐθρηνήθη παρὰ τοῦ πατρὸς. Οἱ δὲ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλῆς συνίστορες τῇ μητρὶ αὐτοῦ, δεισαντες μὴ τοῦ καιροῦ τριβόμενου, καὶ ὑπερθεμιμένης τῆς πράξεως γνωσθῶσι, καὶ κατασχεθέντες ἀπόλωνται, σπεύσαντες συνέσχον τὸν βασιλέα ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ περιῶραν ἐνάτην τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ ὀμότατα ἐξορύττουσι (73), προνοούμενοι μὴ μόνον τοῦ φωτὸς στερηθῆναι αὐτὸν, ἀλλ' αὐτῆς τῆς ζωῆς. Ὅτε συνέθη ἐφ' ἡμέρας ἐπτακαίδεκα μὴ λάμψαι τὸν ἥλιον, ἀλλ' ἀλαμπεῖς εἶναι καὶ σκοτώδεις τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, οὐκ οἶδα εἴτε τυχαίως οὕτω συμβῆν, εἴτε καὶ διὰ τὴν τοῦ Κωνσταντίνου τύφλωσιν, δι' ἣν καὶ ταῖς ἀνθρώποις ἰδοῦναι, οἷα τῆς θείας προνοίας νεμεσησάσης τῷ πάθει, ὡς ἐκ μητρὸς εἰς υἱὸν γινόμενον. Καὶ ὁ μὲν οὕτω τοὺς ὀφθαλμούς ἐξώρυκτο κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐκεῖνος τὸν θεῖον αὐτοῦ Νικηφόρον καὶ τὸν Μωσῆ, ἐξέτύφλωσε, καὶ τῶν λοιπῶν, ὡς εἴρηται, τὰς γλώσσας ἐπέτεμε, κέντα μεταξὺ παρεληλυθότων ἐνιαυτῶν. Ἡ δὲ Εἰρήνη καὶ αὐτῆς τῆς μοναρχίας ἐπισηπτο. Καὶ ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ τοῦ πάπα θανόντος Ἀδριανοῦ, Λέων χειροτόνητο, ἀνὴρ αἰδέος καὶ τιμιωτάτος. Οἱ δὲ τῷ θανόντι Ἀδριανῷ προσήκοντες στασιάσαι τὸν λαὸν ἠρέθισαν κατ' αὐτοῦ, καὶ συσχόντες αὐτὸν, ἐλωθήσαντο αἱ τὰ ὄμματα, ἀλλ' οὐκ ἐξετύφλωσεν. Οἱ γὰρ ἐπιτραπέζιους τὴν τύφλωσιν,

Variae lectiones et notæ.

(71) Πλάτων δὲ. Totam hanc controversiam attigimus in Gloss. med. Græcit. in v. Μοιχῶν. Fuit porro hic Plato Secundionis monasterii hegumenus (præceptorem perperam vertiorat interpretas) alter a Platone monasterii Studii abbate, cujus infra mentio est in Michaele Khangabe. Fuit etiam S. Plato, frater S. Antiochi, cui sedes sacra Constantinopoli ædificata ab Anastasio Dicoro, ut observamus in nostra Constantinopoli, cujus situs indicatur in Synaxario ms. 18 Nov. Ἡ δὲ σύναξις αὐτοῦ τελεῖται ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτοῦ τῷ ὄντι ἐν τοῖς Δομνίνου ἐμβόλοις. Theodoros Studita in Vita ejusdem S. Platonis, n. 26: Κωνσταντίνος ὁ τῆς Εἰρήνης πάππος, οὗ ἡ πίστις μὲν ὀρθὴ ἐκ μητρικῆς εὐσεβείας ἐσφραγισμένη, ὁ βίος δὲ σκαμνός ἐξ αὐτοκρατορικῆς ἀπολασίας οἰστρολητῆτος· ἀρτί γὰρ κρατήσα· ἐν νεαρότητι ἤρκει ἄμοῦ μὲν τῆς

D μητρὸς αἰδοῦς καὶ φυλακῆς ἀφηνίασα, ὁμοῦ δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων ὑπερφηροῦσας, ἐκβαλὼν τὴν νομίμως αὐτῷ συναφθεῖσαν γυναῖκα, μοιχεύει κατὰ τὸν Ἠρώδη, etc. Mox narrat ut has adulterianas nuptias redarguerit, et in exsilium missus sit.

(72) Τῷ πατριάρχῃ Ταρσίῳ. At hisce ridiculis et nefastis nuptiis fortiter antea resisterat Tarasus, ut scribit Ignatius episcopus in ejusdem Tarasii Vita, c. 7: sed et utriusque nuptiales corollas imponere abnuerat.

(73) Ἐξορύττουσι. Matre inscia, nec tanti facinoris participes. Georgius Hamartolus in Chron. ms. Καὶ δὴ παραγενομένου ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ παρούσης, μήτηρ γνωσκούση τὴν βουλήν αὐτῶν, ἐκτυφλοῦσιν αὐτὸν, καὶ μετὰ χρόνον τινὰ τέθνηκε.

ἔφεισαντο τοῦ ἀνδρός, καὶ ἐξω τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἐλυμήναντο, τοῦ δὲ φωτὸς αὐτὸν οὐκ ἐστέρησαν. Ὅς μετέπειτα τῷ τῶν Φράγγων ῥήγῳ προσρῦεις Καρούλῳ, παρ' ἐκείνου εἰς τὴν τῆς Ῥώμης ἀποκατέστη θρόνον, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀνηκύνετο, ἐξότου καὶ ἡ Ῥώμη ὑπὸ τοὺς Φράγγους ἐγένετο, τοῦ Καρούλου ταινιωθέντος παρὰ τοῦ Λέοντος, καὶ βασιλείῳ Ῥωμαίων ὀνομασθέντος. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ προτέρου Ἰουστινιανοῦ τῇ Ἰταλίᾳ ἐπέπληον οἱ Φράγγοι, ἐκ γένους ὄντες τῶν Γερμανῶν, ὡς ἄνω που εἴρηται, καὶ ἦσαν τοῖς Ῥωμαίοις πολέμιοι. Ἐπὶ δὲ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ὁ τότε πάπας Γρηγόριος, διὰ τὴν ἐκείνου κακοδοξίαν ἀποστῆς τοῦ ὑπέκειντο ἐκείνῳ τῷ ἀσεβῆ βασιλεῖ, καὶ δασμοφορεῖν, καὶ τοῦ κοινωνεῖν τοῖς ἀσεβῶς προσετώσει τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπέσειτο τοῖς Φράγγοις, καὶ τὰς πρὸς ἐκείνους μάχας κατέλυσε. Ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης ὁ πάπας Λέων καὶ εἰς τὴν Ῥώμην αὐτοῦ, εἰσεδέξατο, καὶ οὕτω τῆς Ἰταλίας πάσης καὶ τῆς Ῥώμης αὐτῆς ἐκυρίευσαν. Τῆς Εἰρήνης δὲ μοναρχησάσης, ὡς λέλεκται, οἱ ἀνδράδελφοὶ αὐτῆς καθειρημένοι τυγχάνοντες, ἠδυνήθησαν τῇ Μεγάλῃ προσφυγεῖν ἐκκλησίᾳ, παρὰ τινῶν νεωτεριστῶν εἰς τοῦτο ἀναπεισθέντες. Ἄετιος οὖν ὁ εὐνοῦχος μέγα τότε παρὰ τῇ βασιλείᾳ δυνάμενος, ἀπειθῶν, καὶ πιστεῖς αὐτοῖς παρασχὼν ὡς οὐδὲν δεινὸν πείσονται, ἐξήνεγκε τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦς, καὶ εἰς Ἀθήνας ἀπήχθησαν ὑπερόριοι. Κάκει διαγόντων αὐτῶν, τινὲς τῶν τῆς Ἑλλάδος προσήλων τῷ ἀρχοντεῖ τῶν Σθλαδικῶν ἔθνων, δέμμενοι αὐτοῦ ἐξαγαγεῖν αὐτοῦς, καὶ ἓνα προχειρίσασθαι βασιλέα, καὶ ἄγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν πόλεων. Μηνυθέντος δὲ τούτου τῇ βασιλίδι, προστάξει ἐκείνης ἀπετυφλώθησαν ἅπαντες. Ὁ δὲ τῶν Φράγγων ἀρχηγὸς Καρούλος βασιλεὺς Ῥωμαίων παρὰ τοῦ πάπα Λέοντος, ὡς εἴρηται, ἀναγορευθεὶς, πρόσβεις ἐπεμψε πρὸς τὴν Εἰρήνην, ζητῶν συσχυθῆναι αὐτῇ κατὰ συμβίωσιν γαμικῆν. Καὶ οὐδ' ἐκείνη τοῦτο ἀβούλητον ἔδοξε, καὶ γέγονεν ἂν, εἰ μὴ ὁ ἔκτομιζας Ἄετιος παραδυναστεύων, πᾶσαν ἐκίνησε μηχανὴν εἰς τὸ μὴ ἀποτελεσθῆναι τὴν συζυγίαν. Οὗτος γὰρ μέγα δυνάμενος ἐν τοῖς βασιλείοις, τὸν οἰκτεῖον ἑμαίμονι Λέοντα ἀξιώσας τῆς βασιλείας διὰ μελέτης πεποιήτο, ὅς δὴ Λέων διὰ σπουδῆς τοῦ Ἄετιου μόνο, αὐτὸς στρατηγὸς Θράκης καὶ Μακεδονίας, προὔβη ὄλητο· ὁ δὲ γε Ἄετιος τῶν ἐφ' ἡμῶν θεμάτων τοῦ Ὀψιζίου καὶ τῶν Ἀνατολικῶν. Κάντευθεν ὑπερφρονήσας τῶν ἐν τέλει περιεφρόνει, καὶ ἀλαζονικῶς αὐτοῖς προσεφέρετο. Οἱ δὲ τούτοις ἀχθόμενοι, βούλευμα κατὰ τῆς βασιλείας συνέθεντο, καὶ τὸν πατρικίον Νικηφόρον καὶ γενικὸν λογοθέτην παραλαβόντες, βαθείας νυκτὸς ἦλθον εἰς τὴν Χαλκῆν, τῆς βασιλείας Εἰρήνης νοσοῦσας, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς τῷ ἐν τοῖς Ἐλευθερίου κειμένῳ· εἶπον οὖν τοῖς ἐκείσε φυλάττουσι, πρὸς τῆς βασιλείας σταθῆναι, ἵνα βασιλέα τὸν Νικηφόρον ἀναγορεύσωσιν, ὡς ἂν οὕτω παύσῃται ὁ πατρικίος Ἄετιος βιαζόμενος αὐτὴν τὴν ἑαυτοῦ σύγγονον προχειρίσασθαι βασιλέα. Πιστεύσαντες οὖν τοῖς ταῦτα λέγουσι πατρικίοις τῶν περιφανῶν οὗτοι, καὶ αὐτοὶ τὸν Νικηφόρον σὺν ἐκείνοις εἰς βασιλέα εὐφύμησαν, καὶ οὕτω παραχωρηθέντες εἰς τὸ μέγα εἰσηλθὼν ἀνάκτορον. Ἐῖτα δι' αὐτῆς τῆς νυκτὸς ἔχλον ἀθροίσαντες σύγκλητα, διὰ πάσης τῆς ἀγορᾶς πρὸ τῆς ἡμέρας τὴν τοῦ Νικη-

nica stirpe oriundi Italiam invaserunt, ut supra est expositum, fueruntque Romanorum hostes. Sed sub Leone Isauro, temporis, illius papa Gregorius, ob perversam opinionem ab illo imperatore impio defecit, eique tributum pendere recusavit, neque sibi quidquam esse rei voluit cum impiis Ecclesie Constantinopolitane gubernatoribus, omissisque bellis, pacem cum Francis fecit. Sub Constantino porro et Irene, papa Leo eos etiam Romam admisit: sic et Italia universa et ipsa Roma sunt potius Irene monarchiam, ut dictum est, adepti, fratres mariti ejus carcere elapsi, in Magnam ecclesiam confugerunt, a quibusdam novarum rerum studiosis incitati. Actius igitur eunuchus, qui multum apud imperatricem auctoritate valebat, fide impunitatis data, eos ecclesia eductos Athenas relegavit. Ibi cum agerent, Græci quidam Sclavicarum gentium principem convenere, orantes ut eos inde educeret, et unum ex eis imperatore designatum, in urbem imperatoriam reduceret. Quæ res cum ad imperatricem delata esset, omnibus erui sunt oculi. At Francorum dux Carolus, imperator Romanorum a papa Leone, ut dictum est, appellatus, missis ad Irenem legatis nuptias illius ambiit, cum nec illa ab eo conjugio abhorreret: res jure confecta esset, nisi eunuchus Actius, potestatis particeps, omnem lapidem, ut aiunt, movisset, ne id conjugium perficeretur. Nam, cum in regia multum posset, fratrem suum Leonem ornare imperio meditabatur, 121 quem insigni studio ad præturam Thraciæ et Macedoniæ solum evexerat, cum ipse provinciis Opsicis orientalibus præcset. Unde elatus viros honoratos despiciebat, et arroganter tractabat. Quod illi ægre ferentes, consilium contra imperatricem inierunt, adhibitoque patricio Nicephoro, generali logotheta, profunda nocte in Chalcem venerunt, Irene ægrotante et in ædibus suis Eleutherianis decumbente: ac satellitibus dixerunt se ab imperatrice missos esse, ut Nicephorum imperatorem designarent, ut patricius Actius eam cogere desineret ad fratrem suum imperatorem decernendum. Illi viris patriciis ob eorum dignitatem fide habita, ipsi etiam una cum illis Nicephorum imperatorem salutarunt, atque ita in regiam illi admissi sunt. Deinde ea ipsa nocte turba promiscua collecta, Nicephori designationem per totum forum ante diluculum publicarunt, et Irenes ædibus in quibus tum agebat, custodiam adhibuerunt. Die jam illucescente, eam in orientalem regiam traductam concluderunt: postea Magnam ecclesiam sunt ingressi, ut ibi Nicephorus dialemate ornaretur, et imperator proclamaretur; idque factum est.

φόρου πεποιήντο ἀναγόμευσιν, καὶ τῷ τῆς Εἰρήνης οἴκῳ, καθ' ὃν διήγε τότε, φρουρὰν περιέστησαν. Ἡμέρας δὲ ἤδη ἐπιφανείσης, καὶ εἰς τὰ πρὸς ἑὴν βασιλεία μεταγαγόντες αὐτὴν, καὶ κατακλείσαντες, εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ἀφίκοντο, ἵν' ἐκαστὸν ταινιωθεῖη ὁ Νικηφόρος, καὶ αὐτοκράτωρ ἀναρρήθει· ὃ δὲ καὶ γέγονε.

XIV. Imperio sic arrepto Nicephorus postriedie ad imperatricem venit, quæ a satellitibus custodiebatur, seque dixit invitum ad id dignitatis fastigium evectum esse, quod sibi cordi non sit, eamque bono animo esse jussit, ut quæ nihil non intratrata esset, quod dominæ a servo præstari oporteret, et ut imperatorii thesauri omnes sibi monstrarentur petiit. Illa respondit: *Se res suas commendasse Deo, et amissionem imperii peccatis suis ascribere, illiusque proclamationem divinitus contigisse judicare, ac adorare eum et a Deo designatum, et petere ut suæ imbecillitati parceret, seque in ædibus suis ætatem degere pateretur.* Ad hæc ille, si nihil ex absconditis thesauris celaret, se et hoc ei concessurum, et si quid aliud placeret, promisit, caque de re jusjurandum ab ea exogit. Cum illa jurasset, maximamque pecuniam demonstrasset, statim eam in insulam Principis, in qua monasterium Irene struxerat, relegavit. Fuit enim Nicephorus pecuniæ avidissimus, avaritiâ inexplebili, summaque perfidia, et, ut **122** ita dicam, omnis improbitatis diversorium, ac ne ad exiguum quidem tempus benignitatem erga subditos simulare potuit, sed statim injuriis implevit omnia: ac ne iis quidem pepercit, quorum opera ad imperium pervenerat. Nam Triphylium veneno sustulit, Bardanem patricium et ducem, cognomento Turcum, ab orientalibus legionibus sive volentem sive nolentem, imperatorem salutatum (nam utrumque fertur), accersivit promissaque impunitate, factum monarchum in insulam Protam transvectum, ubi monasterium struxerat, luce privavit, quibusdam clam missis, ut ipso invito id factum esse videretur, meroremque præ se ferens, jurejurando negavit se illius facinoris esse conscium. Constantinum Irenæ filium ascivit, ab eoque obsequiis delinito impetravit ut sibi maguam pecuniam in muro quodam ædificiis obsepito conditam demonstraret. Cum autem se omnibus invisum esse cerneret, veritus ne Irenem in propinquo degentem in imperium reducerent, eam custodibus adhibitis, Lesbium relegavit, ubi præmæ rore mortua est. Filium Stauracium hominem odiosissimum et simplicem, neque forma neque prudentia regno digna prædium coronavit. Patriarcha Tarasio prima jejuniorum hebdomade defuncto, inclutus Nicephorus a secretis, Dominica Paschalis communii suffragio patriarcha est electus: cui electioni Plato et Theodorus, qui præfectus seu abbas Studiensis monasterii fuerat, se opposuerunt, quod Nice-

1Δ'. Οὕτω τῆς αὐταρχίας· ὁ Νικηφόρος (74) δρασάμενος τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ πρὸς τὴν βασίλισσαν ἦκεν, οὕσαν ὑπὸ φρουρῶν, ἀκων προαχθῆναι λέγων εἰ· τὴν ἀρχὴν τὴν βασιλείαν. Μηδὲ γὰρ εἶναι αὐτῷ πρὸς βουλῆς, καὶ θαρρῆν αὐτὴν ἀναπαύθων, ὡς οὐδενὸς ἀτυχῆσουσαν, τῶν παρὰ δούλου ὀφειλομένων πρὸς δέσποιναν γίνεσθαι. Ἦξεν δὲ τοὺς βασιλικούς ὑποδείξαι πάντα· αὐτῷ θησαυρούς· Ἡ δὲ, τὰ κατ' ἐμὲ, ψηφί πρὸς· αὐτὸν, ἀναθεμέτη θεῶ, τὴν μὲν ἐκπτώσιν τῆς βασιλείας ἐπιγέγραψω ταῖς ἀμαρτίαις μου, τὴν δὲ σὴν ἀνάρρησιν λογιζομένη ἀπὸ θεοῦ, ὡς ἐξ ἐκείνου προβληθέντα σε προσκυνῶ, καὶ ἀξιῶ φείσασθαι μου τῆς ἀσθενείας, καὶ ἔσται διὰ τὴν μὲν ἐν τῷ οἴκῳ μου. Κάκεινος· *Εἰ μὴ τί ἀποκρύψω τῶν τεθησαυρισμένων ἐν ἀποκρύφους, ἔσται σοι καὶ τοῦτο, ψηφί, καὶ εἰ τί σοι ἔστι πρὸς ἀρέσκων ἕτερον· καὶ ὄκον ἐξ αὐτῆς περὶ τοῦτου ἀπήτησεν.* Ἡ δὲ ὡμοσε, καὶ πλείστα ὑπέδειξε. Καθ'· αὐτίκα εἰς τὴν νῆσον αὐτὴν ὑπερῶρισεν, ἣ τοῦ Πρίγκιπος· ἐπωνόμασται, ἐν ἣ μόνῃ ὑπῆρχε δομησαμένη. Ἦν γὰρ ὁ Νικηφόρος φιλοχρηματώτατος λίαν, ἀπληστοτάτος τε καὶ ἀπιστοτάτος, καὶ κακίας ἀπάσης, ὡς εἰπεῖν, καταγύγιον. Καὶ οὐδ' ὑποκρίθηναι πρὸς βραχὺ τέως ἠνέσχετο πρὸς τοὺς ὑπηκόους χρηστότητα, ἀλλ' αὐτίκα πάσης ἀδικίας τὰ πάντα ἐπλήρωσε. Καὶ οὐδὲ τῶν συναραμένιων αὐτῷ εἰς τὸ βασιλεῦσαι ἐφείσαστο, ἀλλὰ τὸν μὲν Τριφυλλίον φαρμάκῳ ἀνέτε· τὸν δὲ πατριχίον Βαρδάνην καὶ στρατηγὸν τῶν Ἀνατολικῶν, ᾧ Τούρκος ἦν ἐπικλησῆς, ἀναγορευθέντα εἰς βασιλεῖα παρὰ τῶν ἑφῶν ταγματῶν, εἴτε θέλοντα, εἴτε ἀκοντα (λέγεται γὰρ ἀμφότερα), εἴτα μεταμεληθέντα, καὶ πίστει ἀπαθείας παρ' αὐκοῦ εἰληφῶτα, μοναχὸν τε γενόμενον, καὶ εἰς τὴν νῆσον, τὴν λεγομένην Πρώτην, διαπεραυθέντα, ὅπου ἦν δευμάμενος· μοναστήριον, στείλας κρυφίως τινάς, ὡς δοκεῖν ἀγνοούντος αὐτοῦ πεπερᾶσθαι τὸ ἔργον, ἐστέρησε τοῦ φωτός, καὶ λυπεῖσθαι ἐσηματίζετο, καὶ ἐξώμνυτο ἀμέθεκτο· εἶναι τοῦ τοιούτου τολμήματος. Τὸν δὲ τῆς Εἰρήνης υἱὸν τὸν Κωνσταντῖνον προσελάβετο καὶ ὑπεποιεῖτο, ἵν' αὐτῷ ὑποδείξῃ κρυπτόμενα χρήματα. Κάκεινος ὑπέδειξεν ἐν τοίχῳ περιχωροδομημένῳ πολλά. Συνεῖς δὲ ὁ βασιλεὺς Νικηφόρος ἀχθομένους αὐτῷ ἀπαντας, καὶ δεισας μὴ τὴν Εἰρήνην αὐθις ἐγγὺς εἶσιν λαβόντες εἰς τὴν βασιλείαν ἐπιναγαγάσιν, εἰς τὴν λέσβον αὐτὴν ὑπερῶρον ἔθετο, καὶ φρουρῶν ἐπέστησε αὐτῇ, ἵνα τῇ λύπῃ καταποθεῖσα, τὴν ζωὴν ἐξέμερῆσεν. Ἔστεψε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σταυράκιον ὁ Νικηφόρος, εἰδεχθῆ τε λίαν ὄντα καὶ ἀφελῆ, καὶ μήτε εἶδος, μήτε μὴ γενναϊότητα, μήτε σύνεσιν

Variae lectiones et notæ.

(74) Νικηφόρος. Is dicitur ἀνδράγαλος κληθείης, in Chronico ms. ab Adamo ad Leonem Phil.

levir Irenes imperatricis, quod ab aliis scriptoribus nescio an observatum.

ἔχοντα τυραννίδος ἐπάξια. Τοῦ μέντοι πατριάρχου Α
 Ταρασίου τὸν βίον μετήλλαξεν κατὰ τὴν πρώτην
 ἐβδομάδα τῶν νηστειῶν, Νικηφόρος· ὁ αἰδέμιος
 ψήφῳ κοινῇ κατὰ τὴν τοῦ Πάσχα Κυριακῆν, πα-
 τριάρχης χειροτονήτο (75), Ἀσηκρητῆς τυγχά-
 νων (76). Πλάτωνος καὶ Θεοδώρου τοῦ γεγονότος
 ἡγουμένου τῆς τοῦ Στουδίου μονῆς στασιασάν-
 των (77) διὰ τὴν τοῦ μάκαρος ἐκείνου χειροτονίαν,
 ὅτι ἀθρόω· ἐκ λαϊκῶν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προσεχει-
 ριστο, καίτοι τοιοῦτου πολλὰκις πραχθέντος. Οὗ-
 καὶ ἀπελάσαι τῆς πόλεως ὁ βασιλεὺς ἐβούλεσάτο,
 οὐ μὴν καὶ εἰς ἔργον τὸ βούλημα ἤνεγκεν. Εἰσι δ'
 οἱ λέγουσι· σπῆψιν εἶναι τὸ στασιασαί αὐτοῖς διὰ
 τὸ ἐκ λαϊκῶν γενέσθαι πατριάρχην τὸν ἱερὸν Νικη-
 φόρον, τὸ δ' ἀληθὲς αἰτίον φιλαρχίαν εἶναι. Ἡβού-
 λοντο γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ἐγκρατεῖς αὐτοὶ γενέ-
 σθαι, καὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ τῆς Κωνσταντινουπό-
 λεως· ἐπιβῆναι θρόνον περὶ πλείστου πεποιθόντο. Τῷ
 δὲ υἱῷ αὐτοῦ Σταυρακίῳ ἀγαγεῖσθαι γυναῖκα ὁ βα-
 σιλεὺς βουληθεὶς. Θεορῶν τὴν Ἀθηναίαν, προ-
 γεινῆ τῆς βασιλίσσης Εἰρήνης οὖσαν, καὶ ἤδη κατ-
 ηγγυημένην ἀνδρὶ, διαζεύξας αὐτοῦ ἀδόξως, τῷ
 Σταυρακίῳ συνέζευξε. Πανοσιερμία δὲ παντοδραπῆς
 κακίας οὗτος τυγχάνων ὁ αὐτοκράτωρ οὐ δίδεικεν
 ἄλλα ἐπ' ἄλλοις εἰς συντριβὴν τῶν ὑπηρετῶν ἐπινοού-
 μενος. Ὀλίγων δ' ἐπιμνησθήσομαι, τὰ πολλὰ παρα-
 ληπτῶν, ἵν' ὡς ἐκ πλήθους πείθω γαῦμα ταῦτα τοῖς
 τῆ ἱστορίᾳ ἐντυχάνουσιν ἔσοιτο. Στρατεύεσθαι τοῖς
 ἀπόρους ἐκ τῶν θεμάτων ἐθέσπισε, καὶ παρὰ τῶν
 θυοχώρων ὄπλα τε αὐτοῖς χορηγεῖσθαι καὶ ἀναλώ-
 ματα, καὶ τὰ τῶν ἀπόρων τέλη τοὺς εὐποροῦντας
 εἰσπράττεσθαι, ὃ Ἀλληλέγγυον ὠνομάσθη. Ἐπόπτας
 προὔδάλιατο, ἐπισκήπτων ἐπαύξειν σφῶς τὰ δη-
 μόσια, ἀπαιτεῖσθαι δὲ καὶ ὑπὲρ Χαρτιατικοῦ ἐπὶ
 τῷ νομίσματι δύο κερὰτα. Οἱ καὶ τὰ κρείττω τῶν
 ἀκινήτων ἐκ τῶν δεσποτῶν ἀφαιρούμενοι, τῷ δη-
 μοσίῳ ἀφώριζον. Τοῦτο καὶ ἡ τοῦ Καπνικοῦ
 ἐπίθεσις ἐνόημα κακίαιον, ἐπαχθέντος τοῖς τῶν
 Ἐκκλησιῶν, καὶ πτωχέων, γηροκομείων τε καὶ
 μοναστηρίων παροίκους, καὶ παντὶ μῆτε γῆν ἔχοντι
 μῆτε τέλος. Καὶ τὸ τοὺς ἐξ ἀπίρων ὄπως δῆποτε
 εἰς εὐπορίαν μετενεχθέντας· χρήματὰ ἀπαιτεῖσθαι,
 ὡς εὐρετὰς θησαυρῶν. Καὶ τὸ τοὺς τῶν νηῶν κτῆ-

A phorus homo plane laicus episcopatum adeptus
 esset, quamvis id saepe acciderat. Eos imperator
 urbe pellere in animo habuit ; sed id consilium non
 est exsecutus. Sunt qui illos crimen illud laicæ
 conditionis ambitioni suæ pretexisse dicant, cum
 revera ipsi Ecclesiæ dominari, et pontificium Con-
 stantinopolis solum conscendere impense cu-
 perent. Imperator filio uxorem daturus, Theo-
 phanouem Atheniensem, Irenes imperatricis co-
 gnatam, jam viro desponsam, matrimonio nefarie
 dirempto, Stauracio conjunxit, cumque colluvio
 quædam et sentina omnium vitiorum esset, alia
 atque alia ad subditos atterendos comminisci non
 destitit, quorum plerisque omisiss, paucorum men-
 tionem faciam, 123 gustum duntaxat tanquam
 B de pleno dolio lectoribus præbiturus. Inopes pro-
 vinciarum militare jussit, eisque a iustimis arma
 et stipendia præberi, et inopum vectigalia exigi
 a locupletibus, quæ constitutio Allelengyon, quod
 alii pro aliis sponderent, appellata est. Designavit
 et inspectores, quibus mandavit ut publica ve-
 ctigalia auferent, et pro Chartistico in singula
 nomismata binæ siliquæ poscerentur. Illi etiam
 fundos optimos quosque dominis ereptos, fisco
 assignarunt. Hujus inventum pessimum est etiam
 Capnici impositio, parccis Ecclesiarum, mona-
 steriorum, eorumque ædium in quibus vel pauperes
 vel senes alebantur, mandati, et cuivis eorum qui
 neque fundos neque reditus habebant. Ab iis
 etiam qui quomodocunque a pauperibus divites
 evaserant, tanquam thesauros reperissent, pec-
 uniam exigi jussit. Naucletos agros emere a
 C publico coegit, homines vel quid esset agricultura
 ignorantes, idque ad provinciales naucletos per-
 tinuit. Qui autem Constantinopoli debebant, sin-
 guli duodenas auri libras fisco pro usura pensi-
 abant, ultra cætera onera quæ navibus incumben-
 bant. Præterea quos vel mercatores vel officinarum
 magistros pecuniosos esse novit, iis, maxima parte
 adempta, perexiguum quiddam relinquebat, ut
 cuidam cercorum venditori fecit, quem cum ma-
 gna pecuniæ dominium esse cognovisset, accer-
 situm manu illius suo capiti imposita, juratam

Varie lectiones et notæ.

(75) Πατριάρχης χειροτονήτο. Invitus, mul-
 timque renitens, cum abdicatis Palatinis negotiis
 in quaudam rupem asperam in Propontide haud
 paucis ab urbe regia stadiis secedens vitam agere
 solitariam decrevisset ; unde tandem a Nicephoro
 imp. clerico et senatu Constantinopolitano evocatus,
 unanini omnium consensu patriarcha electus est.
 Ita enim ille in Epistola ad Leonem III, PP. Ἀπε-
 στάσθη τῆς φιλῆς ἐρημίας, καὶ ἐπὶ τὴν βασιλείον
 πόλιν ἤχθη, ὡς ὑπὸ Θεῷ μάρτυρι, ψήφῳ καὶ κρεί-
 τῶν τηρικαῦτα ἐν τοῖς βασιλείοις ἐνιδρυμένον ὄ-
 κους, τοῦ τε κοινῶς τῆς ἐκκλησίας ἱεροῦ συστήματος,
 καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς, συμβραβεύοντων ἀπαρ-
 αίτητὰ τε καὶ ἀσυγχώρητα· ἐπιδηπερ ἤδη τῆς
 βασιλίδος τὸν βίον μετήλλαξεν, οἷά περ ἀνθρώπος
 τιν ἀνθρώπινον· οἱ γε καίτοι πολλὰ ὑπερβιθέμενον
 καὶ παυθαδειαζόμενον, ἐπὶ τὸν ἱερατικὸν τούτου
 θρόνον προήγαγον, τυραννίδος· μάλλον ἢ πειθού-

D ἔργον γινόμενον.
 (76) Ἀσηκρητῆς τυγχάνων. Idem Nicephorus.
 Ἦντο τὸν γὰρ εἰς ἀνδρας ἐτέλουν, τὸ νέον τῆς ἡλι-
 κίας παραμυψάμενος, ἤδη περὶ τὰς βασιλείας ἐπι-
 χωριάζων αὐλάς, στρατίας τινὸς ἐπακόρησα, καὶ
 ταῦτης οὐκ ἀεργούς καὶ ἀνεμῆνης, ἀλλὰ τῆς διὰ
 χειρῶν καὶ καλῶν ἐκπονούμενος· καὶ γὰρ τῶν
 βασιλικῶν ὑπορχοφῶς ἐτύχανον ὦν. Ἀσηκρητῆς
 δὲ τούτους καλεῖν εἰσθυίας τῆς Λατινικῆς γλώττης.
 (77) Στασιασάντων. Huc spectant quæ deinceps
 scribit idem Nicephorus, dum ait invidorum ob-
 tractationibus obnoxium se esse, eorumque pra-
 vilatam non mediocriter se habere : Ἐπειτα δὲ
 ἰδὼν καὶ τῆς ἀρχῆς τὸ ἐπιλασθῆναι καὶ ἐπιφθόνου,
 τῶν βασκαίνοντων ὑπελθῆναι τὸ δόλερον καὶ κα-
 κόηδες, εἰ πάντῃ ἐπιτηρεῖν σπουδάζουσι τὰ ἡμέτερα
 εὐ καὶ ὡς ἐτέριος ἔχοντα, etc.

dicere coegit, quantum auri haberet? Illo centum A libras affirmante, ut eas afferret hominem hortatus est. Iis allatis: *Non tibi opus est*, inquit, *tanto auro*; et decem libris illi relictis, ipse reliquas sibi vindicavit, eumque suae mensae adhibuit, unum imperatorium prandium x libris auri non sponte mercatum.

ἂν ἔμαθον τῶν ἐμπόρων ἢ ἐργαστηρίων προϊσταμένων πολλῶν εὐπορεῖν, στέλλων ἀφῆρειτο τὰ χρήματα, πολλοστόντι μέρος· ἐκείνοις ἔων, ὅων καὶ ἐπὶ τινι πράτῃ κηρίων εἰργάζατο. Μαθὼν γὰρ τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον κύριον εἶναι χρημάτων πολλῶν, μεταπέμπεται αὐτὸν, καὶ, Ἐπίθεος σου, φησὶ, τὴν χεῖρα τῆ κεφαλῆ μου, καὶ ἄρσον κατ' αὐτῆς πότου σοι χρυσοῦ ἐστὶ; Τοῦ δὲ βιασθέντος τοῦτο ποιῆσαι, καὶ ὁμόσαντος· ἑκατὸν ἔχειν λίτρας, ἐνεχθῆναι ταύτας παρεκλεύσατο. Ὡς οὖν ἐκοιμήθησαν, Ὁδ χρεια σοι τοσούτου, εἶπε, χρυσοῦ. Δίκα γοῦν λίτρας αὐτῷ ἐπιτρέψας λαβεῖν, τὰς λοιπὰς αὐτῆς ὤκειώσατο, ἑμοδίαιτον αὐτὸν τῆν καὶ τα πεποιηκώς, ἐνεθήκοντα χρυσοῦ λίτρων τὸ συναριστήσαι τῷ βασιλεῖ οὐχ ἔκοντα περιάμενον.

XV. Huiusmodi multis rationibus excogitatis B Nicephorus, ad quas solertissimo erat ingenio, subditos omnes afflixit, omnibus odio fuit. Quamobrem vir quidam ignotus stricto gladio in regiam ad eum occidendum accurrat, concursuque facto, quosdam ense percussit, comprehensus et questionibus adhibitus, nihil de quoquam protulit, simulataque iusania inclusus est. Nicephorus Manichæis, et iis qui Athingani vocantur, in oraculis, auguriis 124 et arcanis magicis usus est. Unde in Romanis provinciis dispersum id hominum genus, multorum simplicium fidem corrumpit. Agreani sub eo Romanis provinciis, crebris expeditionibus, multas clades intulerunt, ac præter cætera, etiam Euchaitorum metropolim ceperunt. Ac illi Orientem populati sunt, Bulgari Occidentem. C Imperator igitur cum bellum adversus Bulgaros suscipere decrevisset, et quidam ex eius intimis ei suasisset, ut subditos clementius tractaret. Nam omnes, inquit, contra nos vociferantur: et si quid adversi nobis acciderit, omnes casu nostro lætabantur. Respondit ille: *Deus cor meum quemadmodum Pharaonis induravit. Ne quid igitur a me bonum iis eventurum expectato, qui in manu mea sunt*. Accersitis igitur undique legionibus, in Bulgariam profectus, Crumo genti imperante, principio secunda fortuna usus est, ut ei aulam illius caperet (sic enim Bulgari sui principis habitationem appellabant), et conclavibus ut suis sigilla imprimeret, et multos suorum ob spoliolum rapinam multaret. Crumo autem fractis animis supplicante ut genti parceret, et quibus ipse vellet conditionibus pacem daret, successu elatus nullas conditiones admisit. Crumus igitur desperatis rebus, sibi jam de ipsa vita dimicandum ratus, coactis suis copiis, easque cohortatus, castra Romanorum noctu invadit, omnibus sine excubiis dormientibus (neque enim in tanta desperatione unquam ausuros secum Barbaros congregi putabant), statim in tabernaculum imperatoris facto impetu Nicephorus occisus est: quo autem pacto, ignoratur. Fertur enim a suis ex odio per insidias interfectus, sive cædem hominis pestilentis aspiciatis, sive a Barbaris inchoatam exsecutis. Est et Stauracius inter humerum dextrum et jugulum

τορας γῆν ὠνεῖσθαι ἀπὸ τοῦ δημοσίου, ἀνθρώπους οὐδ' ὅ τί ἐστι γεωργία γινώσκοντας, καὶ τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς θέμασι οἰκούντων ναυκλήρων ἐγίνετο. Τοῖς δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει νηῶν κτίτορι προσεβήριπται ἀνὰ δώδεκα λίτρας ἐκάστῳ χρυσοῦ, ἑνα βαρῶν τέκον καταβάλλῃ τῷ δημοσίῳ, τῶν ἄλλων τῶν τοῖς πλοίοις ἐπιχειμένων ἐπίκεινα. Καὶ οὗς δ' ἂν ἔμαθον τῶν ἐμπόρων ἢ ἐργαστηρίων προϊσταμένων πολλῶν εὐπορεῖν, στέλλων ἀφῆρειτο τὰ χρήματα, πολλοστόντι μέρος· ἐκείνοις ἔων, ὅων καὶ ἐπὶ τινι πράτῃ κηρίων εἰργάζατο. Μαθὼν γὰρ τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον κύριον εἶναι χρημάτων πολλῶν, μεταπέμπεται αὐτὸν, καὶ, Ἐπίθεος σου, φησὶ, τὴν χεῖρα τῆ κεφαλῆ μου, καὶ ἄρσον κατ' αὐτῆς πότου σοι χρυσοῦ ἐστὶ; Τοῦ δὲ βιασθέντος τοῦτο ποιῆσαι, καὶ ὁμόσαντος· ἑκατὸν ἔχειν λίτρας, ἐνεχθῆναι ταύτας παρεκλεύσατο. Ὡς οὖν ἐκοιμήθησαν, Ὁδ χρεια σοι τοσούτου, εἶπε, χρυσοῦ. Δίκα γοῦν λίτρας αὐτῷ ἐπιτρέψας λαβεῖν, τὰς λοιπὰς αὐτῆς ὤκειώσατο, ἑμοδίαιτον αὐτὸν τῆν καὶ τα πεποιηκώς, ἐνεθήκοντα χρυσοῦ λίτρων τὸ συναριστήσαι τῷ βασιλεῖ οὐχ ἔκοντα περιάμενον.

IE. Τοιαῦτα πολλά ὁ Νικηφόρος κατὰ τῶν ὑπηκόων ἐπινοῶν (ἦν γὰρ ποριμώτατος ἐν τοιοῦτοις) πᾶσαν αὐτοῖς· ἐπήνεγκε κάκωσιν, καὶ ὑπὸ πάντων μισητο. Ὅθεν ἀγνωστός τις ἀνὴρ ξίφος ποτὲ λαβὼν ἐν χερσίν, εἰσέδραμε τὰ βασίλεια, ἀνέειπεν τὸν βασιλέα τοῦτον ζητῶν. Τινῶν δ' ἐπιδραμόντων αὐτῷ, τοὺς μὲν ἐπληξεν τῷ ξίφει, αὐτὸς δὲ συσχεθεὶς, καὶ βασάνοις ἐκδοθεὶς, οὐδέν τι κατὰ του ἐξέτηγεν, ἀλλὰ παρακακόφθα· τὰς φρένας· ὑποκριθεὶς, κατάκλιστος γέγονε. Μανιχαῖοις δὲ καὶ τοῖς καλουμένοις Ἀθιγάνοις, ἐν χρημοῖς τε, καὶ οἰωνίσμασι, καὶ τελεταῖς ἀπορρήτοις ἐκέχρητο. Κίνε· ὕθεν εἰς τὰς χ.ρα· τὰς Ῥωμαϊκὰς· εἰσεφάρησαν, καὶ πολλοὶ τῶν ἀβελτέρων εἰς τὴν πίστιν ὑπ' αὐτῶν διεφθάρησαν. Οἱ δὲ τῆς Ἄγης πολλὰς κατὰ Ῥωμαίων ἐπιστρατεύοντας ἐκάκουν τὰς χώρας, εἰλὼν τε οὖν ἄλλοις καὶ τὴν τῶν Εὐχαιτῶν μητρόπολιν. Καὶ οἱ μὲν τὰ πρό, ἀνεύχοντα ἦλιν ἐλίζοντο, οἱ δὲ Βούλγαροι τὰ ἐπέκρια. Ἐπιστρατεύσαι τὸίνυν κατὰ Βουλγάρων ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύσατο· καὶ τινες τῶν οἰκειοτάτων αὐτῷ συμβουλευόντος, ἐκδοῦναι τοῖς ὑπηκόοις τὴν κάκωσιν· Πάντες γάρ, ἔφη, καταβῶσιν ἡμῶν, καὶ εἰ τι τῶν ἀκαισίων συμβῆναι ἡμῖν, πάντες ἐπιχαρήσονται τῇ πτώσει ἡμῶν, ἐκείνος ἔφη ὡς· Ὁ Θεὸς ἐσκληρυνε τὴν καρδίαν μου κατὰ τὴν τοῦ Φαραῶ· μὴ οὖν ἐκδέχου τι ἀγαθὸν τοῖς ὑπὸ χεῖρά μου ἐξ ἐμοῦ. Συναθροίσας οὖν τὰ τάγματα πάντοθεν, καὶ εἰς Βουλγαρίαν παραγενόμενος, τοῦ Κρούμου τοῦ ἔθνους ἀρχηγτοῦντος, οἱ μὲν πρῶτον εὐτύχησεν, ὥστε καὶ τὴν Κρούμου παρεληφέναι αὐτὴν (οὕτω γὰρ τὴν τοῦ σφῶν ἀρχηγτοῦ οἱ Βούλγαροι ἐκάλουν κατοικησιν) καὶ τοῖς ἐκείνου ταμείοις σφραγίδας ἐπιβελῖν, ὡς ἦδη γενομένοις αὐτοῦ, καὶ πολλοῦς τῶν οἰκίων διὰ σκύλων ἀρπαγὴν τιμωρήσασθαι. Τοῦ δὲ Κρούμου ἀποδεδειλιακός, καὶ ἰκετεύοντος φείσασθαι τοῦ ἔθνους, καὶ ἐφ' οἷαις ἂν βούλοιο συνθήκας σπείσασθαι αὐτῷ, ὀγκωθεὶς ἐκεῖνος· τῷ εὐτυχίματι τὰς σπονδὰς οὐ προσήκατο. Ἀπογνοῦς ὅβιν ὁ Κρούμος, καὶ τὴν περὶ ψυχῆς ἦδη λογιζόμενος θείν, τὰς ἐκτουθὸν δυνάμεις συναγαγῶν, καὶ λόγους παρακλητικῶς παρακροτήσας αὐτοῦς, ἐπεισι νυκτὶς ἐτι· ὁσηρ· κατὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων παρεμβολῆς, ἀφυλάκτως κοιμωμένων ἀπάντων (μὴ γὰρ ἂν ποτε τολμησαι συμμαζῆσαι αὐτοῖς τοὺς Βαρβάρους· εἰς ἀπονοία· πολλῆς φοντο), καὶ αὐτίκα κατὰ τῆς βασίλειου

σκηνή: ὠρμήκεσαν, καὶ ἀναίρεται μὲν ὁ Νικηφόρος (78), τὸ δ' ὅπως ἠγγήθηται. Λέγεται δὲ καὶ παρὰ τῶν οἰκείων ἀναίρεθῆναι ἐπιθεμένον αὐτῷ διὰ μίσους, καὶ ἡ πρῶτουρηγάντων τὴν ἐκείνου σφαγῆν ἡ ψῶν μὲν Βαρβάρων προκαταρξαμένων, τῶν δὲ Ῥωμαίων ἐπεξεργασαμένων τὸν φόνον τὸν τοῦ ἀλάστορος. Τιτρώσκειται δὲ καὶ ὁ Σταυράκιος μεταξὺ τοῦ ὄμου τοῦ δεξιῦ καὶ τοῦ τένοντος, καὶ ἀναιροῦνται πολλοὶ μὲν τῶν ἐν ὑπεροχαῖς, τῶν ἐν τέλει, τῶν ἐν στρατηγίαις, τῶν ἐν ἀξιωμασίαις, τῶν δ' ἄλλως στρατευομένων, καὶ τῶν τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας, καὶ τῶν λοιπῶν θερπίνων οὐδὲ ἀριθμητοί. Διարπίζεται δὲ ἕμπασα ἡ τοῦ βασιλέως ἀποσκευὴ, καὶ ἅπαν τὰ τῶν Ῥωμαίων χρᾶκωμα, καὶ περιγίνεται τοῖς Βαρβάροις καὶ πλοῦτος συγχῆς, καὶ ὅπλα πολλὰ, καὶ ἵππος μύρια. Μόλις γοῦν ὁ Σταυράκιος περισώζεται, καὶ ὅσοις ἡ νύξ παρέσχε λαθεῖν λόχμας ὑποδύσει, καὶ ἔλη, καὶ τοιαῦτά τινα. Τὸν δὲ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου νεκρὸν λαθῶν ὁ Κρούμος, καὶ τὴν κεφαλὴν ἑκταμῶν, ἐφ' ἡμέρας μὲν τινὰς ἐφ' ὕψους ἀνεσταύρωσε, θαυρίζων ταύτην, καὶ ἐμπομπέων τῷ κατορθώματι. Ἔτα τὸ τῆς κορυφῆς ὅστον ἀποδιελών, καὶ γυμνώσας τοῦ δέρματος, ἀργύρῳ τε περιδήσας, ὡς κύλικι τούτῳ ἐπέχρητο. Οἶόν τ' ἐγγῶν αὐτῷ πίνειν ἰδίῳ τοῖς ὑπ' αὐτόν. Ἀγγελέντος δ' ἐν βασιλείᾳ σφαγῆς, θρήνη μὲν ἦν πανταχόσε πολλὴ, φρισμὴν δ' ἐποίει τῆς συμφορᾶς ἡ τοῦ κρατοῦντος κακίστος ἐτῆ ἑννέα.

ΙΓ'. Ὁ μὲν οὖν Νικηφόρος κακίστος γεγονῶς ἀπόλωτο ἀτυχίστα. Ὁ δὲ γὰρ Σταυράκιος πεπληγμένος φυγών, εἰς Ἀδριανούπολιν διασώζεται, ἐνθα καὶ αὐτὸς ἀνεβρόθη αὐτοκράτωρ τῶν ἐν ἀρχαῖς ἐνίων σπουδῇ καὶ κακῶς ἐκ τοῦ τραύματος διακείμενος, εἰς τὴν Μεγαλόπολιν εἰσελήλυθεν. Ἐπεδούλευε δὲ τῷ κουροπαλάτῃ Μιχαῆλ, ᾧ Ῥαγγαβὴ τὸ ἐπώνυμον, γιμθρῶ αὐτοῦ δντι, ἐπὶ Προκοπίᾳ τῇ ἀδελφῇ, βουλόμενος τὴν βασιλείαν τῇ ἑαυτοῦ συμβίβι καταλιπεῖν. Ἰνῶντες δὲ τὴν τοῦ Σταυρακίου μελέτην οἱ τῆς συγκλήτου βουλῆς, καὶ τοῖς περιλειφθέντας ἐκ τῶν ταγμάτων ἀβροίσαντες, κατ' ἄβρορον ἤδη τῆς νυκτὸς οὐκ ἀναγορεύουσι τὴν κουροπαλάτην Μιχαῆλ αὐτοκράτορα καὶ αὐτίκα τὴν κόμην κειράμενος ὁ Σταυράκιος, περιβολὴν μοναχικὴν ἑαυτῷ περιέθετο.

ΙΔ'. Ὁ δὲ Μιχαῆλ μεθ' ἡμέραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν παρχαγόμενος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου τεταίνωτο βασιλικῷ διαδήματι, ἀπατηθεὶς παρ' αὐτοῦ ἔγγραφον (79) ἐπαγγελίαν τοῦ μῆτι παρχικῆσαι τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν, μηδ' ἐν αἵματι χρᾶσθῆναι Χριστιανῶν. Μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας, καὶ τὴν τοῦ βίου

A vulneratus, cæsiq̄ue sunt multi viri excellentes, multi magistratibus præditi, multi duces et dignitatibus illustres: gregarii vero milites, imperatorii comites, aliiq̄ue ministri innumerabiles. Direptum est universum imperatoris instrumentum, et totum Romanorum vallum. Barbari magnis opibus sunt potiti, multis armis equisque plurimis. Stauracius regre evasit, et alii quos nox texit, in dumetis, paludibus, et aliis ejusmodi **125** locis latitantibus. Crumus Nicephori caput amputatum, per aliquot dies crucibus suffixum, spectandum præbuit, et rei bene gestæ pompam celebravit. Deinde osse verticis resecto, cute direpta, capite argento inducto pro calice usus est, infusoq̄ue vino suis ex eo propinavit. Romanorum interitu et imperatoris cæde Byzantii nuntiata, luctus ubiq̄ue magnus fuit, cæsorū necessariis ejulantibus. Calamitatem tamen levabat imperatoris interitus, quo omnes lætabantur. Regnavit homo pessimus annos ix.

XVI. Nicephorus uti vir pessimus fuerat, ita turpissime periit. Stauracius autem vulneratus Adrianopolim pervenit, ubi magistratuum quorundam studio imperator est salutatus, et ex vulnere male affectus, magnam urbem ingressus. Michaeli europalæ cognomento Rhangabe, eni soror ejus Procopia nupta erat, insidias struxit, imperium suæ conjugis relicturus. Cæterum senatus Stauracii consilio cognitō, reliquiis legionum convocatis, Michaelē europalatem sub diluculum imperatorem dixit. Stauracius autem statim de tonsa coma, monachi habitum sumpsit.

XVII. Michael, ubi diluxit, Magnam ecclesiam ingressus, a patriarcha Nicephoro imperatorio diademate est ornatus, postulato prius scripto quo promitteret se nulla Ecclesiæ instituta violaturum, neq̄ue Christianorum sanguine manus contaminaturum esse. Post dies aliquot Procopiam uxorem

Varia lectiones et notæ.

(78) Καὶ ἀναίρεται μὲν ὁ Νικηφόρος. Illius interitum paulo ante prædixerat S. Joannicius, ut est in illius Vita ms. Ἐν τούτῳ δὲ διατρέβων τῷ ὄσῳ, καὶ τοῖς τοῦ γένους κοινωνοῦσι τῷ βασιλεῖ, Νικηφόρος δὲ τὴν Ῥωμαίων διεῖπεν ἀρχὴν, τὴν αὐτοῦ τελευταίην μικρῶ ὕστερον ἤξειν προαγορεύει· ἐν α' τοῖσιν ἔχει τῆς τούτου ἀρχῆς τὸ ὄννικόν ἐξομῆσαν τὴν ὀρθῶν ἐλπίσθητο· στρατεύμα οὖν λόγου ἤξειν ὁ κρατῶν συναγείρας, πρότερον μὲν αὐτοὺς ἤειπεν· μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ συστάσεις οἱ ὄννοι γινόμενοι κακῶς ἐποίησαν Ῥωμαίους, ἐνθα δὲ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τραυματίας γενόμενος, σὺν τῇ ἀρχῇ καὶ αὐτὸν καταλύει τὸν βίον. Κληρονόμον δὲ τότε σκηπτρων καὶ τῆς ἐξουσίας τὸν υἱὸν Σταυρά-

D κιον καταλείπει. Idem delnde scriptor subdit, cum Joannicius a quibusdam aulicis rogaretur an diurnum foret Stauracii imperium, ταχέως ἐσέσθαι illius τὴν ἀρχὴν, καὶ πάλιν τὴν μεταβολὴν prædixisse. Sed et hunc miserabilem vitæ exitum Nicephoro pariter prædixisse S. Theodorum Studitam narrant Michael in illius Vita, et Anonymus in Vita S. Nicolai Studitæ.

(79) Ἐγγράφον. Id ipsum narrant iidem, Michael in S. Theodori, et anonymus in S. Nicolai Vita: ut et Ignatius diaconus in Vita S. Nicephori patr. Constantinopol. n. 52. Vide Gloss. med. Græcil. in hac vocu.

Augustam salutavit et coronavit: vir pius atque ingenui animi. Eos quibus a Nicephoro factæ erant injuriæ, et militum bello cæsorum uxores pecuniæ distributione consolatus est. Theophanonem Stauracii conjugem, quæ tonsa coma nigram stolam induerat, magna pecunia donavit, ædibus ei ad habitandum assignatis, quas illa in monasterium convertit, quod a Stauracio ibi sepulto nomen est sortitum. Nam ex vulnere, quod supra memoravimus, decessit, cum duos duntaxat menses et sex dies imperasset. Id monasterium appellatione corrupta vulgo Braca dicitur, et a nonnullis qui vocem ad Græcam formam detorquere conantur, originis ejus ignari, Hebraica. Cum autem Studiensis **126** monasterii moderatores, Platonem et Theodorum, et fratrem ejus etiam Josephum Thessalonicensem archiepiscopum, ejusdemque monasterii monachos insigniores in carcerem conjectos reperisset, propterea quod cum patriarcha et Ecclesiæ non consentirent, ut supra dictum est, operam dedit ut eos in concordiam redigeret, idque perfecit. Filium Theophylactum imperatoris nomine dignatus est, et a patriarcha diademate ornandum curavit. Post, expeditione contra Bulgaros suscepta, qui Thraciam populabantur, quibusdam legionibus seditiosis, a quibus aperte maledictis incessebatur, benignis alloquiis et liberalitate placatis, in regiam reversus est. Cum multi insaniam contra venerabiles imagines renovare studerent, quibusdam comprehensis et mediocriter multatis, cæteros a simili conatu deterruit, et monacho cuidam qui ostentandæ forsitan pietatis ergo, Deiparæ imaginem eraserat, linguam præcidit. Agarenis autem rursus Orientem vastantibus, Orientalium dux Leo Armenius, commisso prælio, ad duo millia cecidit, multis equis et spoliis potitus. Crumus porro Bulgarum princeps legatos ad imperatorem misit, pacem iis conditionibus petens, quæ sub Theodosio Adramytteno et patriarcha Germano concessæ essent. Quod si pacem repudiaret, se Mesembriam invasurum minabatur, eumque qui bellum maluisset, exitii Christianorum auctorem fore asserebat. Eas condiciones cum Michael de consilio suorum renuisset, Crumus Mesembriam invasit, machinis ad expugnationem urbis adductis. Nam Arabs quidam solers mechanicus, cum se ad Nicephorum aliquando contulisset, et sacro baptismate initiatus, ob Nicephori sordes pro dignitate non tractaretur, deque sui

A κοινωνδν Προκοπιαν Αβγούσταν (80) ἀνηγόρευσε τε καὶ ἑστειψεν, εὐσεβῆς τε τυγχάνων καὶ τὴν γνώμην ἐλευθέρως. Τούς τε πρὸς τοῦ Νικηφόρου ἡδικημένους, καὶ τὰς συζύγους τῶν ἐν τῷ πολέμῳ πασόντων στρατιωτῶν παρεμυθήσατο χρημάτων διανομαῖς· καὶ τὴν γαμητὴν δὲ Σταυρακίου Θεοφανῶν κάρεισαν τὴν κόμην, καὶ μέλαιναν ἐνδυσσαμένην στολήν, χρήματα πολλοῖς ἰδωρῆσατο, καὶ οἶκον εἰς κατοικίαν αὐτῇ προσαπένειμεν, ὃν εἰς μοναζουσῶν ἔκειν ὑπεποίησε καταγώγιον, ἔνθα καὶ ὁ Σταυράκιος τέθναπται, θανάμ ἐκ τῆς πληγῆς ἦν ὁ λόγος ἰδῆλως, δύο μῆνας αὐταρχήσας μόνους ἐπὶ ἡμέρας ἔξ. Ἦτις μόνῃ ἐξ ἐκείνου ἐκλήθη τοῦ Σταυρακίου ὠνομασμένη, βραβριζομένου δὲ τοῦ ὀνόματος πικρῶ τοῦ συρφετῶδους ὄχλου λέγεται τὰ Βρακλ, πικρῶ τιμῶν δὲ τὴν ἀληθῆ κλήσιν ἀγνοησάντων, μεταγίντων δὲ ταύτην ἔθην πρὸς τὸ Ἑλληνικότερον, ὀνομάζεται τὰ Ἑβραϊκά. Καθεργγμένους δ' εὐρών τοὺς τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου ἡγεμονεύσαντας, τὸν Πλάτωνα λέγω καὶ τὸν Θεόδωρον, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν τοῦτου ὀμαίμονα Ἰωσήφ τὸν τῆς Θεσσαλονικῆς ἀρχιεπίσκοπον (81), καὶ τὸν τῆς εἰρημένης μονῆς μοναχῶν τοὺς ἰλλογικωτέρους, ὡς μὴ κοινωνοῦντας, καθὼς περ ἰστοροῦται, τῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔσπευεν ἐνώσει αὐτοὺς, καὶ μέντοι καὶ ἤνωσε. Καὶ τὸν υἱὸν δὲ Θεοφύλακτον ὁ βασιλεὺς οὗτος τῆς βασιλικῆς ἤξιωσε κλήσεως, καὶ οἱ διὰ τοῦ πατριάρχου διάδημα περιέθετο. Ἐἶτα κατὰ Βουλγάρων ληϊζομένων τὴν Θρακίαν μοῖραν ἐκτρατεύσας, στασιάζοντα κατ' αὐτοῦ τῶν ταγμάτων τινὰ, ὡς καὶ ὕβρεις χωρῆσαι κατὰ τὸ προφανές, λόγοις μελιχίσις καὶ δώροις φιλοτιμίαις κατηύνασε, καὶ εἰς τὰ βασίλεια ἐπανέξωθεν. Ἀνακαινίσας δὲ ζητοῦντων πολλῶν τὴν κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων μανίαν, τινὰς συλλαβῶν, καὶ μετρίως πως αἰχισάμενος, δι' αὐτῶν καὶ τοὺς λοιποὺς κατεπέτησε, καὶ πύσασθαι παρεσκεύασε. Μοναχὸν δὲ τινὰ εὐλαβεῖς τάχα σκηπὴν ἐνδοικνύμενον εὐρηκῶς, εἰκόνα τῆς Θεομήτορος ἀποξέσαντα, τῆς γλώσσης ἀπέλετο. Τῶν δὲ Ἀγαρηῶν τὴν Ἐφῶν αὐθις ληϊζομένων, ὁ τῶν Ἀνατολικῶν στρατηγὸς ὁ Ἀρμένιος Λέων τούτοις συμβαλῶν, ἀνεπέ τε περὶ δισχίλους, καὶ ἵππους καὶ ὄπλα ἐξ αὐτῶν εἰς πληθον· ἐλαφυραγῆγχε. Κρούσας δὲ ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχων διεπρεσβεύσατο πρὸς τὸν βασιλέα, εἰρήνην ζητῶν ἐπὶ συνθήκαις, ταῖς ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ καὶ Γερμανοῦ πατριάρχου. Καὶ εἰ μὴ οὕτω τὴν εἰρήνην ὁ αὐτοκράτωρ αἰρήσεται, ἡπελάει κατὰ Μεσημβρίας χωρῆσαι, καὶ τοῦ τῶν Χριστιανῶν

Variae lectiones et notæ.

80) Προκοπιαν Αβγούσταν. Fuit ita filia Nicephori Seleuceni, seu generalis, imperatoris, a qua conditum monasterium Constantinopoli, quod ab ea τὰ Προκοπίου appellabant, ex originibus urbis ineditis observamus in nostra Constantinopoli, lib. iv, pag. 160. Codinus vero illud Προκοπίαν vocat, p. 57. Idem pag. 60, Procopiæ monasterium a Justino Thrace imp. et Euphemia uxore conditum scribit. In concilio Chalcedonensi occurrit nescio quis Elpidius μεμροσφλαξ τῶν Προκοπίου dictus, id est ædituus, uti hanc vocem acci-

piendam docemus in Gloss. med. Græcæ: quam quidem ædem, siquidem Constantinopoli existit, ab anno 451 exstitisse oportet, proinde ante Justiniani tempora.

(81) Ἰωσήφ τὸν τῆς Θεσσαλονικῆς ἀρχιεπίσκοπον. Istius Josephi festum agunt Græci 15 Junii, vitam vero habent Synaxaria. Memerunt etiam Menæa in S. Theophylacto episcopo Nicomed'ensi ad 8 Martii; præterea 23 Sept. in SS. Martyr. Andrea, Joanne, et Antonio, ubi Saracenorum dux Ἀδρικήμ, et ὁ Βραχήμ dicitur.

μων ἀλέθρου αἰτιον εἶναι τὸν μὴ τὴν εἰρήνην αἰρού-
μενον. Ἄλλὰ συμβουλῆ τῶν περὶ αὐτὸν τὰς σπονδὰς
ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ἐκείναις ὁ βασιλεὺς οὐ προσ-
ῆκατο, καὶ ὁ Κροῦμος κατὰ Μεσημβρίας ἐχώρησεν
ἐλεπόλεις ἐπαγόμενος. Ἐραψὶ γὰρ τις μηχανικὸς
καὶ περὶ ταύτας δεξιὸς προσῆλθε τῷ Νικηφόρῳ ποτὲ,
καὶ τῷ θεῷ βαπτίσματι τελεσθεὶς, μὴ τυχῶν δὲ
προνοίας ἀξιολόγου διὰ τὴν ἐκείνου γλισχρότητα,
εἶτα καὶ ἐπεγκλιθεὶς ἐκείνῳ διὰ τὸ ἀπρονόητον,
ἐτύφθη σφοδρῶτα. Ἐξ ἀπονοίας οὖν τοῖς Βουλγά-
ροις προσκεχωρήκει, καὶ δι' αὐτοῦ πῖσαν οἱ Βάρ-
βαροι μηχανὴν ἐργάζεσθαι μεμαθήκασι. Οὕτως
εὖν εὐπορήσαντες ἐλεπόλεω, οὐκ ἐχρόνισαν εἰς τὴν
τοῦ κατὰ Μεσημβρίαν ἄσπεος πόρθησιν. Τοῦ δὲ βα-
σιλέως τὸν πατριάρχην μετακαλεσαμένου καὶ τῶν
ἀρχιερέων τινῶν, καὶ προθεμένου βουλὴν περὶ τῶν
μὲν τὰ Βουλγάρων σπονδῶν, καὶ εἰ χρὴ ἐκδοῦναι τῷ
Κροῦμῳ ἐκείνῳ Ῥωμαίους προσπεφυγότας (καὶ τοῦτο γὰρ
πρὸς ἄλλοις ἐπὶ ταῖς σπονδαῖς ἐζήτει ὁ
Βάρβαρος) ὁ μὲν πατριάρχης καὶ οἱ ἀρχιερεῖς συνεβούλευον
ἐκδοῦναι τοὺς πρόσφυγας, κρείσσον εἶναι πα-
θεῖν κρινόντες μετρώεις τινῶν ἢ πλήθη πάττειν ἀνάριθμα.
Οἱ δὲ περὶ τὸν βασιλέα καὶ ὁ Στοδίτης Θεόδωρος
τὰς σπονδὰς ἀπηγόρευον, λέγοντες μὴ δεῖν ἐκδοῦναι τοὺς
πρόσφυγας. Αἱ μὲν οὖν πρὸς τοὺς Βουλγάρους σπονδαὶ
ἐντεῦθεν κακώλυνται. Ἦν γὰρ ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος τὸν
μὲν τρόπον χρηστὸς, καὶ τὴν πίστιν ἐρῶς, περὶ
δὲ πραγμάτων οἰκονομίαν νοθής, καὶ τοῖς ὑπερέχουσι
τῶν ἀρχόντων ὅποι ἂν ἄγοιτο βλάβως ἀγόμενος.

III. Κομήτης δὲ ἀσπὴρ ἐφάνη τότε σχηματισθεὶς
εἰς εἶδη διάφορα, ὧν καὶ ἐν λέγεται εἶναι καὶ ἀνθρώ-
που σχῆμα χωρὶς κεφαλῆς. Οἱ Βούλγαροι μέντοι τῆς
Μεσημβρίας κρατήσαντες, πολλὰ ἐν ταύτῃ εὐρή-
κασιν, μετὰ τῶν ἄλλων δὲ καὶ τοῦ ὕγρου πυρὸς οὐκ
ἐλάχιστον. Αἰχμαλώτων δ' ἐπανεληθόντων τινῶν, μα-
θῶν ἐκ τούτων ὁ βασιλεὺς βούλεσθαι τὸν Κροῦμον
τὴν Θράκην λητσασθαι, ἐξῆλθε τῆς πόλεως. Ὅθεν
οὐδὲν ὧν ἐμελέτα δράσας ὁ Βάρβαρος ἀλλὰ καὶ πολ-
λοὺς τῶν οἰκείων ἀπεβαλὼν ὑπερίστησεν· καὶ ὁ βα-
σιλεὺς τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις πάνσοθεν συναθροί-
σας, εἰς Θράκην αὖθις ἐξῆλθε, συνεπομένης αὐτῷ
καὶ τῆς Αὐγούστης ἄχρι τῶν Κηδόκτου. Ὅθεν δυσ-
χεράναν τὸ στρατιωτικὸν, ἐλοιδορεῖτο τῷ αὐτοκρά-
τορι, εἶτα ἡ μὲν Αὐγουστα ἐπανελήλυθεν. Ὁ δὲ Μι-
χαὴλ περιεπόλει τὴν Θράκην, μηδὲν τι πράττων
στρατηγικῶν, ἢ τι κατὰ τῶν ἐναντίων οἰκονομούμα-
νος· καὶ ἦσαν τοῖς τῆς χώρας οἰκῆτορι τὰ στρα-
τεύματα οὐκ ἦσαν τῶν Βαρβάρων εἰς προνομήν.
Καὶ ὁ Κροῦμος δὲ τῶν οἰκείων ἀπάρας ἡθῶν, ταῖς
βασιλικαῖς παρεστρατοπεδεύσατο τάξεσι. Μάχης οὖν
συγκροτηθεῖσης ἠτιῶνται Ῥωμαῖοι, τοῦ στρατηγοῦ
τῶν Ἀνατολικῶν (82) αἰτίου τῆς ἡττης γεγεννημένου
Αἰοντος τοῦ ἐξ Ἀρμενίων. Οὗτος γὰρ τῆς βασιλείας
ἐρῶν (83), καὶ πρὸς τὴν στρατιάν διαβάλλων τὸν Μι-
χαὴλ, ὡς ἐνανθρόν τε καὶ ἀστρατήγητον, ἄρτι τοῦ
πλείων συγκροτηθέντος, τὰ ὑπ' αὐτῶν τάγματα ἐπε-

A neglectu conquestus acerrime vapuisset, ex despe-
ratione se ad Bulgaros contulit, a quo Barbari om-
nis generis machinas fabricari didicerunt : quibus
abunde instructi, vastationem Mesembriae non
cunctanter sunt aggressi. Imperator autem cum
patriarchæ et primorum sacerdotum quibusdam
deliberationem de pace Bulgarica et transfugis qui-
busdam Crumo tradendis proposuisset (nam id
etiam inter cætera Barbarum postularat), patriarcha
et sacerdotes 127 præstare censuerunt, transfugis
traditis, paucos male tractari, quam turbas innu-
merabiles. Sed senatores aulici et Theodorus Stu-
dites pace repudiata supplices tradendos esse ne-
gaverunt. Quæ res paci Bulgaricæ impedimento
fuit. Nam imperator hic ingenio leni et fide recta
B præditus fuit; sed ad res gerendas tardior, facile
secutus quocumque a proceribus duceretur.

XVIII. Tum stella crinita apparuit, quæ varias
formas exprimebat, quarum una fuisse fertur etiam
hominis sine capite. Bulgari autem Mesembria
potiti, cum multa alla ibi repererunt, tum ignis
Græci non parum. Cum vero imperator e quibus-
dam captivis didicisset, velle Crumum Thraciam
populari, urbem egressus est. Barbarus igitur
omissis suis conatibus, multisque suorum amissis
recessit : et imperator Romanis copiis undique
accessit rursus in Thraciam abiit, etiam Augusta
ad Cedoctum usque comitante : quod milites ægre
ferentes, imperatori conviciabantur. Deinde illa
domum rediit, Michael vero Thraciam obiit, neque
quidquam duce dignum, aut hostibus fraudi futu-
rum egit, fueruntque legiones provincialibus non
minus prædæ quam Barbari. Sed et Crumus suis
sedibus relictis, castra e regione imperatorii exer-
citus posuit, commissaque pugna Romani succubue-
runt, ducis Orientalium copiarum Leonis Armenii
culpa, qui imperii cupidus, Michaelem apud exer-
cituum initio pugnae ut effeminatum et rei bellicæ
imperitum calumniatus, suas legiones se sequi
jussit, desertisque ordinibus fugam cepit; id quod
alios quoque in fugam vertit, adeo ut Crumus id
non crederet ob absurditatem, et insidias esse
ratus, suos contineret. Ut autem Romanos temere
effuseque fugere vidit, tunc suis insequi jussis,

Variae lectiones et notæ.

(82) Στρατηγὸς τῶν ἀνατολικῶν. Ita hanc di-
gnitatem expressit Ignatius diaconus in Vita S. Ni-
cephori patr. Constantinopol. n. 31, ubi de eodem
Leone : Καὶ γὰρ ὑπ' αὐτοῦ δημαγωγὸς τοῦ πρώ-
του καταλόγου τῆς στρατιωτικῆς τῶν λεγομένων
θεμάτων καθίστατο φάλαγγος. Primum enim ex
thematibus Ἀνατολικῶν fuit, ut est apud Con-
stantinum Porph. lib. 1. De Themat. Cujus præ

cæteris meministi auctor Vitæ S. Nicolai Studite,
p. 907. Nicephorus Constantinopolit. in Brev. p.
184, 1 ed. Πρὸς τῆν χώραν Ἀνατολικῶν καλούμενην
φυγάς ἐνθάδε ἀπίων. Vide eundem Zonaram in
Romano Diogene.

(83) Οὗτος γὰρ τῆς βασιλείας ἐρῶν. Idipsum
narrat scriptor ms. Vitæ S. Joannicii.

maximam cædem militum et ducum edidit, imperatore vix cum paucis Constantinopolim elapso, vallum et tabernaculum imperatorium a Barbaris direptum. Ex eo sumpta fiducia Leo, consiliorum suorum conscios in reliquias legionum dimisit, qui dicerent, Romanos ex inscitia imperatorum vinci, et res strenuum virum postulare, qualis sit Leo dux Orientalium. Itaque milites ad seditionem concitavit, ut et Michaeli maledicerent, et Leonem, ejus **128** tabernaculum circumstantes, imperatorem salutarent. Illum vero simulate detrectantem, ac deprecantem scilicet imperium, Michael Balbus tribunus, stricto gladio, monitis etiam cæteris conjuratis ut idem facerent, adigit, ut invitus nimirum imperii titulum admitteret. Quibus nuntiatis Michael, neque ad resistendum se paravit, neque de imperio vindicando cogitavit, sed potestatis insignia statim Leoni misit: coque regiam ingresso, cum uxore et liberis in ædem quæ est in Pharo supplex confugit. Inde avulsi, Michael in insula Protæ monachus factus vitam exegit. Theophylactus filius ejus, qui imperator appellatus fuerat, virilibus excæctis, cum matre et fratribus est relegatus.

έχουσι, πείθουσι, τάχα και άκοντα τον Λέοντα την χαηλ (84), ουτε προς αντικατάστασιν ώρμησεν, ουτε εν τής βασιλείας παράστημα τῷ Λέοντι εξαπέστειλεν. Έλθόντος δ' εκείνου εις τὰ βασίλεια, ο Μιχαήλ άμα εη συζύγω και τοις παισι προς τον εν τῷ Φάρω ναυη εκέτης εισέδραμεν. Άποσπασθέντες δε εκειθεν (85), ο μὲν Μιχαήλ εις την Πρωτην λεγομένην νησον άπάγεται, και μοναχῶς γερωνῶ; (86) εκει κατεβίω. Τον δε παιδα τουτου τον Θεοφυλάκτον, ος και αναβήθησας, ως εφημεν, κατηξίλωτο, των παιδογώνων μοναχῶν άφειλετο, και σὺν τῇ μητρὶ και τοις αδελφοις υπερροριους έποίησε.

XIX. Hunc exitum habuit Michaelis imperium, cum id biennium tenuisset. Leo vero ingressus regiam, statim exutam vestem quam gerebat. Michaeli Balbo dedit, quam idem statim induit: unde multi conjecerunt, eum Leoni in imperio successurum. Neque hoc solum potestatis augurium illi fuit, sed illud etiam, quod Leonem pone sequens, vestis imperatoriae extremitatem calcavit: idque malum omen Leoni quoque visum est. Horum utriusque predictum fuerat, fore ut imperaret. Nam Bardanes dux et patricius, cujus supra facta est mentio, imperium, priusquam id invaderet, animo agitans, cum monacho quodam in Philomelio degente, qui futura prædicere credebatur, arcanum communicavit, percontatus an voti compos futurus esset?

Varie lectiones et notæ.

(84) *Ός οὖν ήγγέλη ταῦτα τῷ Μιχαήλ.* Ut Michael coronata ultro imperio Leoni cesserit, narrat, præter scriptores Byzantinos, Nicetas Paphlago in Vita Ignatii patr. Constantinopol. p. 1182, et ut in Principis insulas, τὰς Πριγκιπέϊου, νήσους, ex quibus erat Πρωτη, cujus hic meminit Zonaras, secesserit, et in iis habitu monachi sancte vitam exegerit.

(85) *Άποσπασθέντες δε εκειθεν.* Scriptor ms. Vita S. Joannicii: *Ό Μιχαήλ δε και άκων αὐτῷ παρχωρι τής βασιλείας, όρκους πολλοί: και άσφαλίσειν, ώ; όλισατο, πιστεσιν αυτουν ολον ειπειν έμπειδυσας και βεβαίως άσφαλισάμενος, εφ' ᾧ συγγωρησαι τουτον άμα γυναικι και τοις τέκνοις ιδιωτικῶς εζην.* *Ό δε έμου τῷ τής αρχῆς επιβήναι, εὐθὺς*

σθαι οι έγκλεισάμενος, λειπτακτήτας άπφει φράς. Τουτο και τους άλλους έτρεψεν εις φυγήν, ωστε τον Κροῦμον μηδε πιστασειν τῷ γινωμένῳ διε τὸ λταν παράλογον; αλλά λόγον ήγεισθαι τουτο, και τους άμφ' αυτον επισαχειν. *Ός δε έώρα τους Έρωμαίους φεύγοντας άκόσμως και άκρατῶς, τότε τοις οικείοις ειδικειν έγκλεισάμενος, φόνον πλειστον ειργάτατο στρατιωτων τε και στρατηγῶν. Μόλις δ' ο ρουσιεις εις την Κωνσταντινου μετ' ολίγων τινῶν φυγή διωσῶζεται, του χράκος και της σκηνης της βασιλικῆς γεροντων τοις Βαρβάρους διάρπαγμα. Έντεϋθεν ο Λέων άδεια; δραξάμενος; και τους κοινωνους των βουλευμάτων αυτου διασπειρα; εις τὰ περιλειφθέντα των στρατευμάτων λέγοντας εξ άφειλεια; των κρατούντων ήττασθαι: Έρωμαίους, και δεισθαι τὰ πράγματα γεννηλου άνδρος, οιο; ο των Άνατολικῶν στρατηγῶς Λέων εστιν, εις στίσειν τους στρατιωτας ήρήθισα, και τον μὲν βασιλεια κακῶς ελεγον, τον Λέοντα δε βασιλικῆς εϋφημιας ήξιουν, την εκείνου περιστάντες σκηνην. Αικιζομένου δ' αυτου, και παραιτουμένου δηθεν την αυταρχιαν, ο Τρσυλῶς Μιχαήλ τάγματος άρχων τῷ ξιφος σπασάμενος, τουτο δε και άλλοις ποιειν υποθέμενος της συνωμοσιας μετ' αναβήθησας. *Ός οὖν ήγγέλη ταῦτα τῷ Μιχαήλ, εις τὰ βασίλεια αντικαταστασθαι ειδοκιμασεν, άλλ' εὐθὺς της βασιλείας εντασθαι εις τὰ βασίλεια, ο Μιχαήλ άμα εκέτης εισέδραμεν. Άποσπασθέντες δε εκειθεν (85), τον δε παιδα τουτου τον Θεοφυλάκτον, ος και αναβήθησας, ως εφημεν, κατηξίλωτο, των παιδογώνων μοναχῶν άφειλετο, και σὺν τῇ μητρὶ και τοις αδελφοις υπερροριους έποίησε.**

C 10'. Τῷ μὲν οὖν Μιχαήλ εις τουτο τὰ της αρχῆς ετελεύτησεν, ενιαυτους βασιλεύσαντι δυο. *Ό δε Λέων εις τὰ βασίλεια εισελθών, αυτεκα εκδυτάμενος ο περισκειτο φέρος, τῷ Τρσυλῷ Μιχαήλ ενεγειρισε, κακεινος; εὐθὺς αυτῷ έμφιασαστο, ο πολλοις σημειον εκρήθη του τουτον μελλειν εισσθαι τῷ Λέοντι της βασιλείας διάδοχον. Ου τουτο δε μόνον σημαντικόν της διαδοχῆς του κράτους συνέθη τῷ Μιχαήλ, αλλά και οπισθεν του Λέοντος; πορευόμενος, βασιλικην εσθητα μεσομφιασάμενος, τὸ ταύτης πεπάτηκε κράσπεδον· τουτο και τῷ Λέοντι οὐκ αγαθον οϊωνιμα εδοξε. Τουτοις δε και άμφω η βασιλεια προσερητο. *Ό άνωθεν γαρ ρηθαι; Βαρδάνης ο στρατηγῶς και πατρικιος, προ του τυραννιδι επικεχειρηθέναι, σπέρων αυτην κατὰ νουν, εις τινα μοναχῶν εν τῷ Φιλομ-**

D *ώσπερ εις λήθην πάντων ελθών, και μηδενδ; φροντίσας ών υπό μάρτυρι τῷ Θεῷ έπωμόσαστο, πρώτα μὲν υπερροριαν του Μιχαήλ και της συζύγου τουδε κατακρίνει; μετὰ βραχὺ δε τὸ των μοναχῶν σχημα και άκοντας αυτους μετενδύει. Ου μέχρι δε τουτων εστη, αλλά γε ολίγαι; υστερον ήμέραι; άλλήλων διεξευσε; και μενειν ομου κατὰ χωραν αυτοις οὐκ ελασεν, αλλά τον μὲν άλλαλαθι, την δε έτεροδ; φέρων άπώκισσε.*

(86) *Και μοναχῶς γερωνῶς.* Theosterictus in Vita S. Nicete Confess. n. 31: *Διαδέγεται δε ταύτης (Ειρήνης) την βασιλειαν Νικηφόρο; άμα και την όρδοδοξίαν ο εὐσεβέστατος και φιλόπτωχος και φιλομόναχο;· εἶτα Μιχαήλ, ο νυν ετι εν μοναχικῷ διαπρέπων άξίωματι.*

λίω ἀσκήσιμον, καὶ προλέγειν τὰ μέλλοντα πιστευόμενον, ἀπελθὼν, ἐκείνῳ τὸ ἀπόρρητον ἀπεκάλυψε. Καὶ εἰ ἔσται αὐτῷ ἐπιτελεῖς τὸ βούλευμα, ἐπυθόνατο. Ὁ δὲ ἀπηγόρευσε αὐτῷ τὴν ἐγχείρησιν, φάμενος ὡς οὕτως τεύξῃ τοῦ ἑφετοῦ, καὶ στερηθήσῃ καὶ τῆς περιουσίας· καὶ τοῦ φωτός. Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν ἀπῆει π:ρίλυπος· Ὁ Λέων δὲ οὗτος καὶ Τραυλὸς Μιχαήλ, καὶ τὶς ἕτερος Θωμάς, αὐτῷ τὸν ἵππον παρέστ:σαν. Ἀνωθεν δὲ προκύψας ὁ μοναχός, καὶ τούτους ἰδὼν μετακαλεῖται τὸν στρατηγὸν καὶ φησι· Σοί μὲν, ὡς εἰρηκὰ σοί, οὐ διδῶσιν ὁ Θεὸς τῆς βασιλείας τυχεῖν· τῶν δὲ τὸν ἵππον σοὶ παραστήσαντων τοὺς δύο, τὸν Λέοντα καὶ τὸν Μιχαήλ, ἴσθι καὶ ἄμφω κατὰ καιρὸς ἰδίους τῆς βασιλείας κρείσσοντας. Ὁ δ' ἕτερος ἐπιχειρήσει μὲν, καὶ ἐνωτῷ περιθίσει διδῆγμα, οὐ τεύξεται δὲ τῶν κατὰ σκοπῶν, ἀλλ' ἀπολείται κακῶς. Ὁ μὲν οὖν εὐτῷτα προεῖρηκεν. Ὁ δὲ Βαρδάνη· ἀπιστήσας αὐτῷ, φαρανίδι ἐπιχειρήσει· τὸ δ' ὅπως οὐκ ἔτυχε τῆς βασιλείας, ἀλλὰ καὶ ἐξέκοπη τὰ δῆματα, καὶ τοῦ πλοῦτου ἐστέρητο, ἦδη μοι προϊστόρηται. Βασιλεύσας δὲ ὁ Λέων (87), τὸν μὲν Τραυλὸν Μιχαήλ πατρικίων ἐτίμησε, καὶ κόμητα τῆς τῶν ἐξκουβίτων σχολῆς, τὸν δὲ γε Θωμᾶν δε καὶ αὐτὸς εἰς ἦν τῶν τῷ Βαρδάνῃ τότε τὸν ἵππον παραστήσαμένων ἐπὶ τῆς κατοικίας τοῦ μοναχοῦ, τουρμάρχην τοῦ τάγματος τῶν Φοιδεράτων προχειρίσατο. Τῶν μάλιστα Βουλγάρων τὴν θράκην ληζομένων, διεπερσεύευσάτο πρὸς τὸν αὐτῶν ἀρχηγὸν ὁ Λέων περὶ σπονδῶν. Ὁ δὲ τῇ νίκῃ τῇ ἐναγχοῦς ὀγκωθεὶς, τὴν πρεσβίαν τὴν περὶ τῶν σπονδῶν οὐ προσήκατο. Οὐκοῦν ἔξιστράτευσαν ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτοῦ, καὶ αὐθις ἡ νίκη τοῖς Βαρδάρους ἐπεμείδρα, καὶ εἰς φυγὴν ἀπιδόντων Ῥωμαίων, ἐδίωκον οἱ Βάρβαροι ὀπισθεν, καὶ καταφρονητικῶς διαχειόμενοι, οὐ κατὰ κόσμον, οὐδ' εὐσυντάκτως ἐδίωκον, ἀλλὰ ἄλλοστέ πη ἄλλοι σκεδανύμενοι. Τοῦτο κατανοήσας ὁ βασιλεὺς (ἔτυχε γὰρ ἐπὶ μετεώρου τόπου ἐστῆκώς) καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν λόγους παραθήσας παρακλητικῶς, καὶ παρορμηθῆς εἰς πόλεμον, ἐπισέφρησε κατὰ τῶν Βαρδάρων μετὰ γενναίου ψυχῆς παραστήματα, καὶ τῇ ἀθρόα μεταβολῇ, δέματι τοῦ πολεμίου ἐνέβαλε Πανικῶ, καὶ ἀνήρητο μὲν πλείους, ἤχημαλίωτιστο δὲ καὶ πλῆθος πλείον. Μικροῦ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κροῦμος ἀνήρητο ἀν, βληθεὶς, καὶ τοῦ ἵππου ἐκπεπτωκώς, εἰ μὴ περιστάντες αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν καὶ συνησπικότες εἰς ἵππον ἀνέβηλον ἕτερον, καὶ οὕτως ἔφυγε ἀπέδρας. Ἐντεῦθεν ὁ βασιλεὺς τροπαιφόρος κατέλαβε τὰ βασίλεια, καὶ λείαν ἄγων πολλὴν οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ τῆς κατὰ τῶν σεβασμιῶν εἰκόνων (88) λύττης ἀπήρξατο. Ὅθεν δὲ τῇ μαζῇ ταύτῃ γέγονε κάτοχος αὐτίκα δὴ διηγῆσομαι. Τῷ ἤδη ρηθῆναι μοι μοναχῷ, δε περὶ αὐτοῦ οὗ μέλλει τῆς

Is cum a conatu illo dehortatus, neque voti compotem futurum esse, et opibus ac luminibus privatum iri respondit, Quibus ille auditis, tristis abiit. Hic vero Leo, et Balbus Michael, et alius quidam Thomas equum ei adduxerunt: quos cum monachus superne prospectans vidisset, duci accessit ait: Tibi quidem, ut dixi, regnum Deus non largitur. Eorum vero duos, qui tibi equum adduxerunt, Leonem et Michaellem, suis utrumque temporibus imperio potituros scito. Tertius autem conabitur ille quidem, et diadema sibi imponet; sed voto suo frustratus male peribit. Hæc ille prædixit; sed Bardanes, sive ei non habita, tyrannidem invasit. Quo pacto autem regno exciderit, et oculis sit orbatus, opibus etiam ereptis, ante 129 a me narratum est. Cæterum Leo imperio potitus Michaellem Balbum patricium fecit, et scholæ excubitorum comitem: Thomam, qui et ipse ex iis fuerat qui Bardani equum adduxerant juxta monachi ædes, turmarcham legionis Fœderatorum designavit. Bulgaris autem Thraciam vasiantibus, Legatos ad ducem eorum de pace misit: quem, cum recenti victoria inflatus, pacis conditiones repudiaret, bello adortus est. Sed Barbari, victoria rursus ad ipsos inclinante, Romanos in fugam versos a tergo contemptim nulloque ordine sunt: insecuti, alii alio dispersi. Quo imperator animadverso (nam in editiore loco stabat) suos ad pugnam cohortatur, Barbaros fortiter aggreditur, et subita conversione perterrefactos, maxima ex parte cædit, magnamque turbam capit: nec multum absuit quin ipse Crunus sagitta ictus equoque delapsus occideretur, ni satellites conglobati scutis protecto, et alteri equo imposito fugam aperuissent. Imperator igitur triumphans, multaque præda parva, regiam ingressus, non multo post insaniam contra sacras imagines est auspicatus. Unde autem in eum furorem inciderit jam exponam. Ei monacho, a quo imperium ipsi prædictum fuerat, gratiam relaturus, per quemdam ex intimis suis dona misit. Is non in ipsum incidit, quippe jam mortuum: sed cum alium invenisset ibi habitantem, ad eum, ut quem non nosset, accessit. Ille vero (erat enim oppugnator imaginum, ejusque sectæ vehementissimus propugnator) neque nuncera accepit, et eo a quo afferebantur dimisso, se a simulacrorum adoratore nihil accipere dixit, Leoni et regni et vitæ jacturam brevi comminatus, nisi a loratione simulacrorum (sic enim venerandas imagines appellabat) abstineret. Hæc nuntiata sollicitum fecerunt Leonem: rem igitur cum quodam ex familiaribus Theodoto Melisseno communicat, qui oppugnatoribus imaginum studebat. Is cum

Variae lectiones et notæ.

(87) Καὶ Λέων. Qui vulgo Armenius cognominatur, et quem Συρραμῆνιον vocat Pappi Synodicon, cap. 148: Τελευτήσαντος γούν ἐν πολέμῳ Βουλγάρων Νικηφόρου, τὴν βασιλείαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σταυράκιος δ'εθέξατο, Μιχαήλ ἐκείνου ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς ἐκλήρωσατο· καὶ Λέων ὁ Συρραμῆνιος

ἐπαναστὰς ἐκράτησε τὰ βασίλεια, Ἰουδαϊκῆς τε καὶ Μανιχαϊκῆς ὀρθοσκίας ὑπάρχων.

(88) Κατὰ τῶν σεβασμιῶν εἰκόνων. Ut in sacras imagines sevierit Leo, pluribus prosequitur Theosterictus in Vita S. Nicetæ Confess, n. 51 et seqq.

solo aggressus, monet ut negotium cum quodam
 monacho, quem ejusdem secum opinionis esse
 norat, communicet, et quod ille suassisset exse-
 queretur: virum enim eum plenum esse gratia
 Spiritus, ac res futuras et prævidere et prædicere.
 Assenso imperatore, monachum convenit, **130**
 imperatorem habitu privati hominis ad eum ventu-
 rum esse indicat, et qua gratia sit venturus, quæ-
 que cum eo disserenda sint instruit. Imperator
 noctu ad monachum abit, mutata veste ne agnosce-
 retur, Theodoto comitante. At monachus, ut ab
 illo spiritu commentum edoctus, Leonem pro im-
 peratore salutatur: et, *Ne, inquit, majestatem tuam
 celoris. neque imponere velis nostræ vilitati: sed
 scito te de religione perperam sentire, et plane simu-
 lacrorum cultorem esse et te et omnes eos qui tibi
 parent. Quod si ex ecclesiis simulacra sustuleris, et
 vita et imperium tibi diuturnum et fortunatum est
 futurum. Sin minus, scito te brevi utrumque amis-
 surum, prætereaque æterna supplicia subiturum.*
 His Leo auditus, miratus monachum, ob prædictio-
 nem utique, ignarus imposturæ Theodoti, verbis
 illius captus est, et contra sacrosanctas imagines
 vehementissime sævit, et eas omnes edicto tolli
 jussit: cumque sanctissimum patriarcham Nice-
 phorum quoque in suam sententiam pertracturus
 esset, ille vero acriter adversaretur, et edictum
 illud et scriptis et oratione impietatis argueret:
 virum justum relegat; qui quidem improbos Leonis
 mores præsensisse fertur, qui orthodoxis offendi-
 culo futurus esset, Ecclesiæque tumultus occasio.
 Nam cum ejus capiti diadema imponeret, manum
 suam spinis compungi putavit. Dum autem Præ-
 connesum exsulatum abducitur, Magni Agri abbas
 Theophanes confessor, transita illius spiritu co-
 gnito (neque enim videbat sanctum) cereis incensis
 et suffitu, eminus eum excipit et prosequitur, atque
 ille vicissim ex navi eum flexis genibus veneratur;
 cum neque videret neque videretur. Quod patriar-
 chæ comitibus admirantibus, et cui honorem illum
 præberet percontantibus, respondit: *Confessori
 Theophani Magni Agri abbati: confessionem vati-
 cinatus, necdum enim ea dignatus fuerat.*
 θεν προγνώσεως (οὐδὲ γὰρ ἔγνω τοῦ Θεοδοῦτου τὸ τύπευμα) ἤλω τοῖς ἐκείνου λόγοις, καὶ κατὰ τῶν θεῶν
 ἐκτυπωμάτων σφοδρότατα ἔπνευσε, δόγματι τούτων πάντων καθαίρειν καταψηφισάμενος. ἠθέλη (90)
 μέντοι καὶ τὸν πατριάρχην ἔχειν ὁμόψυχον. Ὁ δὲ καὶ ἀντέλεγεν ἰσχυρῶς, καὶ ἀσεβῆς ἐξήλεγχε τὸ δόγμα
 καὶ λόγους καὶ γράμματα. Ὁ θεοδότης οὗτος ἦν Νικηφόρος, διὸ καὶ ὑπεροχῆ κατακρίνει τὸν δίκαιον.
 Αἰγεται δὲ προαισθῆσαι τοῦ Λέοντος τὸ κακότροπον ὁ αἰδύμιος Νικηφόρος, ὡς ἔσται τοῖς ὀρθοδόξοις σκό-
 λοφ καὶ κυδοιμῷ ταῖς Ἐκκλησίαις λαθῆ. Ἐν γὰρ τῷ περιτιθέναι τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τὸ διάδημα, δόξει
 ἀκάνθας ἐμπαγῆναι αὐτοῦ τῇ χειρὶ. Ὁ μὲν οὖν ἀπήγετο πρὸς Προικωνήσου ὑπερβριος, ὁ δὲ τοῦ Μεγάλου
 Ἀγροῦ καθηγούμενος, ὁ ὁμολογητῆς Θεοφάνης (91) τῷ πνεύματι τὴν ἐκείνου δίοδον ἐγνωκῶς (οὐ γὰρ ἔώρα
 τὸν ἄγιον) κηρὸς ἀνάψας, καὶ θυμῶν πέρρωθεν, ἐδεξέτο αὐτὴν καὶ προέπεμπε· κἀκεῖνος αὖθις ἐκ τῆς

Variae lectiones et notæ.

(89) *Ἐρατορ.* Is Sabatius vocabatur. Contin. D Theoph. lib. 1, cap. 14. Symeon logoth. n. 3 et alii.

(89) *Θεοδότῳ.* Ἀπὸ σπαθαρίων. *Ex spathariis,* apud Theosterictum in Vita S. Nicetæ Confess. u. 37.

(90) *Ἐθαλε.* Accersito S. Nicephoro, Leo imp. colloquio cum eo habito, hunc in suas partes allicere conatus est: illud pluribus descripsit Ig. a. tius diaconus, in Vita ejusdem Nicephori, cap. 6, 7, 8, 9.

(91) *Θεοφάνης.* Continuator Theoph. l. 1, n. 16.

νῆς προσκυνήμασιν ἠμείβετο τὸν προπέμποντα, μὴθ' ὀρών, μήτε μέντοι ὀρώμενος. Θαυμαζόντων δ' ἐπὶ τούτῳ τῶν σύμπλων τῷ πατριάρχῃ, καὶ τυθομένων τίνι τὰς προσκυνήσεις ἀφοσιῶ, ἐκεῖνος ἔφη, *τῷ ὁμολογητῇ Θεοφάνει τῷ καθηγητῇ τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ, προειπὼν τὴν ὁμολογίαν· οὕτω γὰρ ἔφη τότε ταύτης ἀξιώθεις.*

Κ'. Ἐκκληθέντος δ' (92) οὕτω τῆς Ἐκκλησίας Α τοῦ σεπτῶ Νικηφόρου, ὁ Μελισσηνός (93) ἀντιστήθη Θεόδοτος, ὃ δὴ δυνάμειον τὸ ἐπώνυμον· ἐλέγετο γὰρ καὶ Κασσιτηρᾶς· ἔθεν δὲ γνωστὸς τῷ Λέοντι γέγονεν, οὐ χρεῶν καταλιπεῖν ἀνιστόρητον. Τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παγγαθῆ βασιλεύοντος, γυνοῖον τι τῶν περὶ τὴν γυναικωνίτιν τῶν βασιλείων, κάτοχον μανίᾳ γινόμενον κατὰ τὰς σεληνιακὰς περιόδους, ἰδὼς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, *Κάτα. ἰδὲ, τῶν ἀλλοτριῶν ἐξίστασο· τοῦτο δ' οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ πλειστάκις ἐγίνετο, καὶ τὸν βασιλέα ἐτάραττε. Συνῆθει δὲ ὄντι τῷ Θεοδότῳ τούτῳ κοινοῦται τὰς τοῦ γυναικῶ βοῆς, καὶ ὅς· Ὅταν ληφθῆ, φησὶν, ἡ γυνὴ τῆς μαριᾶ, καὶ βοᾷ τὰ συνῆθει, γρηῃ ἐρωτᾷσθαι παρὰ τοῦ, τίνι προσήκουσι τὰ βασιλεια (94), καὶ ὡς ἐκεῖνος καλοῖτο· ἢ ὁλὸς ἐστὶ τὴν μορφήν, καὶ εἰ τι ἄλλο ἐκείνῳ πρόσσει γινώρισμα.* Ἐδοξεν οὖν ἡ συμβουλή συνετή· καὶ αὐτὸς πιστεύεται τὴν ἐρώτησιν· καὶ ἡ παιδίσκη μανίασα πάλιν, ἰδὼς κατὰ τὸ σύντηθος, ὃ δὲ ἠρώτα. Κάκεινη καὶ τοῦνομα τοῦ Λέοντος ἀπεφοίβασε, καὶ τὴν εἶδαν, καὶ ὅτι· Εἰ ἄρτι κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν ἀπελεύσῃ, ἄνδρα σοι διττῶ συναντήσονται, καὶ θατέρῳ τούτων, ὃν ἡμίονος φέρει, προσήκουσι τὰ βασιλεια. Τοῦτ' ἀκούσας· ὁ Θεόδοτος οὐδὲν μὲν τῷ βασιλεῖ πεποιήκεν ἔκπυστον, ἀλλὰ μανίας ἐλεγεν εἶναι ῥήματα τὰ τῆς παιδίσκης, μῆτι σφαλὲς προμηνύοντα. Αὐτὸς δὲ πορευθεὶς κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τῷ Λέοντι ἐντυχῶν καὶ τὰ γνωρίσματα, ἃ τὸ γυνοῖον εἰρήκει φωράσας, ἰδὼς τὸν ἄνδρα παραλαβὼν καὶ πιστεῖς δεδωκῶς, τε καὶ εἰληφῶς, προμηνύει τὴν βασιλείαν αὐτῷ, ὡς ἐξ ἐπινοίας θεοτεράς αὐτὴν μνηθεῖς, καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν ἐκδασιν κείσεσθαι οἱ μισθὸν τῆς προῤῥήσεως. Οὕτως ὁ τρόπος ἐγνώρισε καὶ ὡκείωσε τῷ Λέοντι τὸν Θεόδοτον, καὶ ἔσχεν εἰς ἀντάμειψιν τῆς προῤῥήσεως μετὰ τὸν ἱερὸν Νικηφόρον τὸν θρόνον (95) τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ κριμάτων ἀρρήτων τῆς θείας προνοίας· μετὰ τίνι τῆς! Ἄρτι δὲ ἀναβῆρας τῆς ἱερᾶς καθέδρας ἐπιβῆς ὁ ἀνίσσιος, ἐκεῖ συμποῦν καὶ τὸν κρατοῦντα ἐκέκτητο, πεπαρρησιασμένος τὴν κατὰ τῶν ἁγίων εἰσῆκων τόλμαν μετεχειρίζετο. Καὶ ὁ Λέων δὲ ὡς θηρίον τοῖς τὰς σεπτὰς στηλογραφίας τιμῶν ἰδέουσι προσεώρετο.

XX. Venerando Nicephoro sic ecclesia pulso, in ejus locum introductus est Theodotus Melissenus, cui duplex erat cognomentum : nam et Cassiteras dicebatur, qui unde in Leonis notitiam pervenerit, non est prætermittendum. Michaelis Rhangabe imperante, muliercula quædam ex gynæceo 131 imperatorio, ad lunares circuitus furore percita, ad eum clamitabat, *Descende, alienis cedito* : id non semel, sed sæpissime factum turbavit imperatorem : itaque Theodoto, quo familiariter utebatur, mulierculæ vociferationes exponit. Tum ille : *Uti, inquit, mente alienata fuerit, et de more clamitavit, interrogetur ab aliquo, ad quem regia pertineat, quod ei nomen sit, qua forma, quam aliam notam habeat.* Id consilium prudens visum, interrogandi munus ipsi commissum. Cum igitur pro sua consuetudine insania correpta vociferaretur, rogat eam. Illa et nomen Leonis et formam narrat : atque ait, si jam ex Acropoli egredieretur, obviam ei futuros esse duos viros, quorum alterius qui nullo veheretur esset imperium. His Theodotus auditis, imperatori nihil retulit : sed verba puellæ ab insania proficisci dixit, certi nihil declarantia. Ipse vero ad Acropolim egressus, in Leonem incidit, ac iudiciis quæ muliercula prædixerat agnitis, seducit virum, fideque data et accepta imperium ei prænuntiat, quod divino amato cognovisset, petitque prædictionis post eventum remunerationem. Hoc pacto Theodotus innotuit, et C familiaris factus est Leoni : et post amotum sanctum Nicephorum, vice remunerationis sedem Constantinopolitanam obtinuit. O judiciorum Dei abyssum incomprehensibilem ! quem quis est secutus ? Cæterum homo nefarius sacra cathedra modo indigno conscensa, cum imperatorem suffragatorem haberet, audacter in sacras imagines est grassatus. Leo item instar belluæ tractabat eos qui venerandas statuas honorare vellet. Nam et a Theodoto ipso exasperabatur, et ab imperatorii cleri præfecto, quem protopsaltem vocari receptum est. Qui cum sectæ Iconomachorum turbidam perversitatem ad satietatem hausisset, instigabat imperatorem, ut imagines passim tolleret. Et cum

Varia lectioes et notæ.

(92) Ἐκκληθέντος δέ, etc. S. Nicephori patriarchæ reliquiæ postea Constantinopolim relatæ, quarum quidem ἀνακομιδῆς Synaxia celebrant Græci 13 Martii.

(93) Ὁ μελισσηνός. De Theodoti Melissenii, Cassiteræ etiam cognominati, patr. Constantinopol. moribus, sic Nicetas Paphlago : Θεόδοτον δὲ τινα τὸν ἐν πολιτικοῖς φανακίζομενον ἀξιώματιν, ἃ δὲ κοσμικῶς ἦθεσι· τε καὶ πράγμασιν ἐνθεορτυμῶν, οὐδὲ μὲν δὲ παιδίας, οὐ γνώσεως ἀγαθῆς μετεσχημέτα, μόνον δὲ τῆς χριστιανοκατηγορικῆς

D τῶν εἰκονομαγόντων ἀπέσεως ζηλοτὴν νομιζόμενον, κληρικὸν ἀποκαίρας ὁ παμβίβηλος· τῷ τῆς βασιλίδος ἐνδύσει θρόνον. De Melissenorum familia Constantinopoli dehinc perillustri, egimus in Famil. Constantinopolit.

(94) Τὰ βασιλεια. Clarins continuator Theophanis, lib. 1, n. 51. Τί· τε εἰη οἰκία τοῦ βασιλεύοντος, καὶ κλήσιν ἦντινα φέρει, καὶ ἔπος ὁ τούτοι χαρακτήρ.

(95) Θρόνον. Circa Paschale festum. Contin. Theophan.

aliquando divina Isaie verba illa in Ecclesia recitarentur : Cui assimilatis Dominum? Num imaginem ejus facit faber, aut aurifex similitudinem ejus paravit? et reliqua¹, accessit, et imperatori in aurem dixit : Audi prophetam, Domine, eique obtempera. Ex eo citra verecundiam Leo sectam illam sectabatur, quique impietati ejus non cedebant, 132 et dilacerare et devorare cupiebat : etiam alioquin sævus et implacabili ira contra delinquentes, ob modica delicta pœnas atroces irrogans. Talem igitur se Leo præbuit erga pios et alios quibus offensus erat. In republica vero administranda non segnis erat, sed acer admodum et vigilans, injuriosque coercerat. Oratus igitur a quodam qui uxorem a senatore quodam sibi raptam esse querebatur, et addebat se frustra præfecti opem implorasse : crimine probato, statim præfecto potestatem abrogavit, raptoremque legibus puniendum tradidit. Magistratus tam civiles quam militares, delectus ex optimis habitu, conferebat, Romanarumque provinciarum præfecturas neque pecunia venum exponebat, neque ex gratia viris ineptis ad magistratus aut avaris, et jus pecunia vendentibus largiebatur. Quod si etiam nunc fieret, res bene se haberent.

μη μέντοι τυχεῖν ἐκδικήσεως· ἐπεὶ τὸ ἔγκλημα ἀρχῆς, τὸν δὲ τὴν ἀρπαγὴν πλημμελήσαντα ἐξίδουσι πολιτικούς; καὶ πολιτικούς ἀριστίωνη προχειρίζετο, καὶ τὰς τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους ἐθνῶν ἡγεμονίας οὐτε χρημάτων ὠνίλους προὔθει, οὐτε πρὸς χάριν ἐίδου, μη πρὸς ἀρχὰς πεφυκόσιν ἀνδράσιν, ἢ χρημάτων ἤττοι, καὶ τούτοις προδίδουσι τὸ δίκαιον. Εἰ δὲ καὶ νῦν ταυθ' οὕτως εἶχεν, εἶχον ἂν καλῶς καὶ τὰ πράγματα.

C XXI. Michael vero Balbus Amorio ortus, cum ad magnam fortunam pervenisset, ac præter alia vitia linguam etiam intemperantem haberet, delatus est apud imperatorem, quasi clam insidias ei strueret, ac perniciem moliretur. Ea delatio pridie ejus diei facta est, quo festum Nativitatis Christi Ecclesia celebrare consuevit. Statim igitur comprehenditur, imperator ipse quæsitores eorum rerum quarum accusatus erat, præsidet. Convinctur ab accusatoribus Michael, crimina et ipse confitetur : condemnatur ut igni cremetur, abducitur ut comburendus : locus supplicio destinatus erat balnei regii caminus : sequitur imperator, sive quod aliis supplicium non credebatur, sive quod illius interitu lætatur. At imperatrix, eo cognito, id facinus prohibebat, maritum partim orans ut damnati supplicium propter festum dif-

¹ Isa. XLVI, 5, 6.

A Ἱηγρίαινα (96) γὰρ τοῦτον αὐτὸς ὁ Θεόδωτος, καὶ τῶν τῷ βασιλικῷ κοιτῶνι κεκληρωμένων τηρικαῦτων χορολέκτης ἢ χοράρχης, ὃν πρωτοψάλτην παρέλαβεν καλεῖν ἢ συνήθεια. Οὕτως γὰρ τῆς τῶν Εἰκονομαχῶν αἰρέσεως τὴν ὁλερὰν ἀνατροπὴν εἰς κόρον πίων, ἤρθεζε τὸν βασιλεῖα πανταχόθεν τὰς εἰκόνας περιελθεῖν. Καὶ ποτε τῶν τοῦ Ἡσαίου (97) θείων φωνῶν ἀναγινωσκομένων ἐπ' ἐκκλησίας, αἱ λέγουσι : Τινὶ ὁμοιώσατε τὸν Κύριον ; Μὴ εἰκόνα ἐποίησε τέκτων, ἢ χρυσοκόπος ἐμοίωμα κατασκευάσεν αὐτῷ ; καὶ τὰ ἐφεξῆς. Προσελθὼν τῷ βασιλεὶ πρὸς οὓς ἔφη· Πρόσχετε τῷ προφήτῃ, ὃ εἶπεν, καὶ οὕτω ψεύδου. Ἐντεῦθεν ἀπρηθοριασμένος ὁ Λέων τῆς αἰρέσεως εἶχετο, καὶ τοὺς μὴ τῇ ἀσεβείᾳ αὐτοῦ ὑποκύπτοντας διασπαράσσειν (98) καὶ λαφύσσειν ἠπειλεῖτο· βαρὺς δὲ καὶ ἄλλως, καὶ ἀπαράιτητος τὴν ὀργὴν τοῖς πταιέουσιν ἦν, καὶ ἐπὶ μετρίοις πταίσμασι βαρεῖας κολάσεις ἀποφαινόμενος. Τοιοῦτος μὲν ἦν ὁ Λέων περὶ τοὺς εὐσεβεῖς, καὶ τοὺς ἄλλους προσεαχρουκότας αὐτῷ.

B Τέως δ' οὖν (99) περὶ τὴν τῶν κοινῶν διοίκησιν οὐ νοσήσεν ἦν, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐργήγορε, καὶ τοὺς ἀδικούντας ἀνέστειλε. Διεθνήτος οὖν τινος, ὡς τοῦ γυναικοῦ αὐτοῦ παρὰ τοῦ τῆς συγκλήτου ἀρπαγέντος, προσθεμένου δὲ καὶ τῷ ἐπαρχῷ προσελθεῖν, ἀποδέδεικτο, τὸν μὲν ἐπαρχὸν ἐπαυσεῖν εὐθὺς τῆς νομίμως κολασθησόμενον. Ἀρχοντας δὲ καὶ στρατιωτικούς;

καὶ τὰς τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους ἐθνῶν ἡγεμονίας οὐτε χρημάτων ὠνίλους προὔθει, οὐτε πρὸς χάριν ἐίδου, μη πρὸς ἀρχὰς πεφυκόσιν ἀνδράσιν, ἢ χρημάτων ἤττοι, καὶ τούτοις προδίδουσι τὸ δίκαιον. Εἰ δὲ καὶ νῦν ταυθ' οὕτως εἶχεν, εἶχον ἂν καλῶς καὶ τὰ πράγματα.

C KA'. Μιχαὴλ δὲ ὁ Τραυλὸς ὁ ἐξ Ἀμορίου, ἐπὶ μέγα τύχης ἀρθεὶς, πρὸς δὲ ταῖς ἄλλαις κακίαις καὶ γλώσσαν ἔχων ἀκόλαστον, διεβλήθη τῷ βασιλεὶ, ὡς κακὰ κατ' αὐτοῦ βυσσοδομούων καὶ τεκταινόμενος. Καὶ ἡ διαβολὴ πρὸς τῆς ἡμέρας ἐγένετο, ἐν ἣ τὴν ἐν σαρκὶ τοῦ Κυρίου γένναν ἐορτάζειν ἢ Ἐκκλησία παρέλαβεν. Αὐτίκα τοίνυν ὁ μὲν συνελήθη· ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν κατ' αὐτοῦ μνησθέντων ἐξεταστῆς προσκάθισεν. Ἐλέγχεται παρὰ τῶν κατηγορούντων ὁ Μιχαὴλ, συντίθεται καὶ αὐτὸς, κατακρίνεται θάνατον καὶ θάνατον τὸν διὰ πυρὸς· ἀπήγετο κευθρόμενος, καὶ τόπος τῆς τιμωρίας ἀφώριστο ἢ τοῦ ἐν τοῖς βασιλείοις λουτροῦ κάμινος· εἴπετο καὶ ὁ βασιλεὺς, ἢ μὴ πιστεύων ἐτέρῳ τὴν τιμωρίαν τοῦ Μιχαὴλ, ἢ ἐρηθόμενος τῷ δλέθρῳ αὐτοῦ. Ἡ δὲ γὰρ βασιλεὺς τοῦτο γνοῦσα τὴν πρᾶξιν ἐκόλυσε, πῆ μὲν δεομένη τοῦ ξυνευενέτου ὑπερθέσθαι διὰ τῆν

Varie lectiones et notæ.

(96) Ἱηγρίαινα γὰρ. Continuator Theophanis, lib. 1, n. 20 : Ἀνεβρίπιας δὲ πῶς ὄλον καὶ ἐξεφύσησεν εἰς ὕψος αἰθρῶν αὐτῶν — ὁ τοῦ ἱεροῦ συστήματος; τε καὶ κλήρου τῶν βασιλικῶν αὐλῶν ἀρχηγός. Unde colligitur apud Zonaram τὸν τῶν τῷ βασιλικῷ κοιτῶνι κεκληρωμένων Χορολέκτην, etc. non esse *cubiculariis præfectum*, uti verterat Hieron. Wolfius, sed *clerici palatini præfectum*, seu *protopsaltem*, uti restituimus : proinde hoc loco κοιτῶν pro sacello sumitur, uti apud Latinos infectio-

ris ævi *cubiculum*, vel certe pro ipso palatio, nam et κλήρος τοῦ παλατίου non semel occurrit.

(97) Τοῦ Ἡσαίου. Cap. 40, n. 18. Vide Continual. Theoph.

(98) Διασπαράσσειν. Vide Theodorum Suidam, lib. 11, epist. 14, apud Baronium an. 817, n. 35, 58.

(99) Τέως οὖν. Leonis virtutes politicas recenset etiam continuator Theophanis, lib. 1, n. 19.

ἑορτὴν τοῦ κατακρίτου τὴν κλίσειν· πῆ δὲ καὶ θρα-
 σύτερον προσφερομένη αὐτῷ, καὶ ἄθεον λέγουσα
 δεῖ μὴ ὑποστέλλεται τὴν τοῦ φρικιόδου μυστηρίου
 ἡμέραν τῆς τοῦ Σωτῆρος Γεννήσεως. Τούτοις τὸ
 σκληρὸν ἐκείνου μαλάξασα, πέπεικεν ἀναίνειν τότε
 τῷ Μιχαὴλ τὴν ἀπόλειαν· ὃ δὲ πρὸς τὴν εὐνέτειρον
 ἔφησεν· Ἰδοὺ ἀπέπισμαί σοι, ἀλλὰ οὐ γνώση
 καὶ τὰ τέκνα τὰ σά, ἕσα ὑμῖν ἐκ τούτου συμ-
 βήσονται. Ὁ μὲν οὖν Μιχαὴλ αὐτῷ τὸν ἑλεθρον
 ὑπεξέφυγε. Θαυμάσαι δ' ἂν τις ᾖθεν ὁ Λέων προεί-
 πεν τὸ γεννησόμενον· οὐ γὰρ πάντως αὐτὸ ἐκ θεο-
 τέρας ἐπιπνοίας προέγνωσε· πῶς γὰρ θεομαχῶν
 ἐκεῖνος, καὶ ἄλλως ἀνὴρ ὢν αἱμάτων, καὶ βίου μὴ
 παθῶν καθαρεύοντος; Λέγεται οὖν προεγνωσθαι
 αὐτῷ πικρά του χρησμοδοτηθῆναι, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν
 τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπε-
 σεῖται, καὶ τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ καὶ τι φασὶ τῆ τῶν
 ἀνακτόρων βιβλίον ἐναποκεῖσθαι, ἐν ᾧ καὶ χρησμοί
 περὶ τῶν βασιλέων ἦσαν, καὶ μορφαὶ ἐνεγράφοντο
 ἀνθρώπων τε καὶ θηρῶν, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἐκεῖ
 καὶ Λέων θῆρ ἐχρωμάτιστο, ᾧ κατὰ νότου τὸ στοι-
 χεῖον τὸ Χ ἐγκεχάρακτο· ἀνὴρ δ' ἦν ὀπισθεν τοῦ
 Ἰηρῆς, δέσφατι διὰ μέσου τοῦ Χ διαλαύων τὸν Λέοντα.
 Ἡ μὲν οὖν βιβλίος εἶχε ταυτί, καὶ ἦσαν, ὡς ἑδόκει,
 Σιδύλλεια χρησμοδῆματα. Τὸ δὲ τῆς εἰρημένης
 χρωματουργίας αἰνιγματώδες δυσερμήνευτον ὄν, ὃ
 τότε κοιολοτρῶ ὡς λέγεται, διεσαφηνεν, εἰπὼν κατὰ
 τὴν ἡμέραν τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ βασιλεὺς
 ἀνααιρεθῆναι. Τὸ μὲν γὰρ θηρίον βασιλεὺς δαγλοῦν, τὸ
 δὲ Χ τὴν εἰρημένην ἡμέραν αἰνίσσεται, τὸ δὲ διὰ
 μέσου τοῦ Χ τῷ Λέοντι τὸ δόρυ ἐμπήγνυσθαι, τὸ
 κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τὸν βασιλεὺς
 κτανθῆσεσθαι. Ταῦτα τὸν βασιλεὺς ἐτάραττεν, ἀλλὰ
 μὴν καὶ αὐτὸν καὶ τὸ τῆς μητρὸς ἐξεδειμάτου ἐνύ-
 πνιον. Ἐδοξε γὰρ ἐκεῖνῃ ἐν τῷ ναυῷ τῆς Θεομήτο-
 ρος εἶναι τῷ ἐν Βλαχέρναις, καὶ ὄραν γυναῖκά τινα
 προπεμπομένην ἀνδράσι λευκώλοισι, καὶ πλήρῃς
 αἱμάτων τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ, ἀκοῦσαι τε τῆς δορυ-
 φορουμένης ἐκεῖνης, κελουούσης αἵματος ἄγγος τι
 πλῆροσθῆναι, καὶ δοθῆναι τῇ τοῦ βασιλέως μητρί·
 πῆς δὲ μὴ προτιεμένης τὸ προσφερόμενον, φάναι
 τὴν περιφανῆ γυναῖκα ἐκεῖνῃ· Ὁ δὲ σὸς υἱὸς
 τοὺς ἐμὲ τιμῶντας αἱμάτων ἐμπύλλησι, καὶ τὴν
 Θεὸν καὶ Υἱὸν μου εἰς ὄρηθν κινῶν, οὐ συνήσῃ.
 Ταῦτα ἐν ὄνειροις εἶδεν ἡ μήτηρ τοῦ Λέοντος, καὶ
 τῷ υἱῷ ἀπήγγειλε τὸ ἐνύπνιον, καὶ ἑδέετο παύσα-
 σθαι τοῦ κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων τολμήματος.
 Ἀλλ' ἐξέκωφει ὁ δαίμων, καὶ θεομαχῶν οὐκ ἐπαύε-
 το. Ὄπτο δὲ καὶ ὁ θεὸς πατριάρχης Ταράσιος καθ'
 ὕπνου, ἤδη τῆς ἐπιχώρου ταύτης ζωῆς μετα-
 σπῆς, ἐπιστάμενός τινα Μιχαὴλ, καὶ ἐπελοεῖν τῷ
 Λέοντι, καὶ κτείνειν τοῦτον ἐγκλεισόμενος. Ἀλλὰ
 καὶ ἡ τοῦ ἐν τῷ Φιλομιλίῳ μοναχοῦ προαγόρευσις,
 καὶ ἄλλ' ἅτα ὑπέθραπτε τὸν Λέοντα καὶ ἐδείμαίνε.
 Τέως δ' οὖν κλοιοῖς τοὺς πόδας τοῦ Μιχαὴλ ἐνδοσά-
 μενος, τὸν μὲν τῷ Πατρί φρουρηθῆσόμενον παρα-
 ἔδωκεν· αὐτὸς δὲ τὴν κλειῖα κατεῖχε· τοῦ σιδηρέου
 δεσμοῦ· Ἐμφροντι; δὲ τὴν νύκτα διάγων οὐκ εἶχε
 τὸν ὕπνον· τοῖς ὄμμασι αὐτοῦ ἐφρίζοντα· ἀφίπτατο

ferret, partim etiam audacius increpans, et im-
 pium appellans, qui diem venerandi mysterii
 Nativitatis Servatoris non vereretur. His verbis
 ejus asperitate mitigata, persuasus ut Michaelis
 interitum differret, ad conjugem dixit : *Ecce ob-*
tempero tibi : sed tu liberique tui cognoscitis quæ
vobis ex eo eventura sint. At Michael hoc pacto
 necem effugit. Miretur autem aliquis unde Leo
 futura prædixerit, quæ utique non ex divino afflatu
 cognorat, quippe homo infestus Deo et sanguina-
 rius, **133** vitamque degens perturbationibus mi-
 nime puram? Fertur oraculum a quodam acce-
 pisse, fore ut die Nativitatis Christi, et imperium
 et vitam amitteret. Perhibetur etiam in regia
 bibliotheca fuisse liber, quo oracula de imperato-
 ribus continerentur, formæque et hominum et
 ferarum expressæ, atque inter cæteras leo etiam
 fera illuc pictus, littera χ tergo ejus insculpta :
 pone bestiam vir stabat, qui leonem per medium
 Χ. confodiebat. Et hæc liber continebat, quæ Si-
 byllina oracula putabantur. Ejus picturæ obscurum
 involucrum quæstor illius temporis explicasse
 fertur, et dixisse imperatorem die Nativitatis Chri-
 sti occisum iri : nam feram significare Leonem,
 litteram χ diem illum innuere, et quia per me-
 dium χ hasta in leonem insurgeretur, imperatorem
 eo die occisum iri. Hæc imperatorem turbabant,
 nec minus matris terrebat insomnium. Videbatur
 illa sibi in æde Deiparæ Blacherniana esse, et
 cernere matronam quamdam, quam adolescentæ
 candidis induti vestibus comitarentur, et ædis so-
 lum sanguine redundare, audireque matronam
 illum jubere dari matri imperatoris vas eo sangui-
 ne plenum, quæ cum id adversaretur, dicere
 illustrem illam matronam : *At filius tuus eos qui*
mæ venerantur, sanguine implet, neque intelligit, se
et Deum et Filium meum ad iram commovere. Hæc
 in somnis vidit Leonis mater, filioque exposuit,
 obstata, ut in venerandas imagines sævire desi-
 steret. Sed miser homo obsurduerat, Deumque
 lacessere pergebat. Est et sanctus Tarasius jam
 ex hac ærumnosa vita translatus, cuidam in som-
 nis visus, qui Michaelem quemdam inclamaret,
 eumque ad invadendum et occidendum Leonem
 hortaretur. Sed et Philomeliani monachi prædic-
 tio et alia quædam Leonem turbabant et terre-
 bant. Interea Michaelem compedibus vincitum
 Papiæ custodiendum tradidit, clavem seræ ferreæ
 ipse asservavit, eamque noctem sollicitam et ex
 sollicitudine insomnem egit. Quare Papiæ conclave
 ingressus, Michaelem in lecto otiose dormientem
 vidit, Papiam vero humi jacentem : quod vel ut
 honoraret Michaelem faciebat, vel, ut putabatur,
 insidiarum contra imperatorem conscius. Ut igitur
 Michaelem somno profundo et suavi oppressum
 vidit, nullam sollicitudinem præ se ferentem : re-
 cessit iratus, iramque agitatione **134** manus
 declaravit. Ac cæterorum nemo ejus præsentiam
 animadverterat præter unum Papiæ vigilem, qui

somno simulato, quid fecisset viderat, et ut iratus ac minitabundus abisset : omnemque rem suo domino nuntiat, ille Michaeli communicat, amboque territi, quo pacto imperatoris indignationem effugerent, deliberant. Ibi Michael Papiæ ait : Si ipse vellet, se non periculum modo vitaturos, sed etiam consilia sua ad exitum perducturos. Papias hortatur, ut quod animo concepisset, ageret, se nusquam ei defuturum. Itaque Michael litteras ad consocios scribit, quibus minabatur, nisi celeriter adessent, et quod constituissent, perpetrarent (idque facile esse, quemadmodum ipse instruxisset), se omnes imperatori indicaturum, neque solum in periculo futurum esse. Eas litteras per quemdam Papiæ ministrum misit, eique mandavit, ut illos noctu ad palatium ire iuberet clericorum habitu, et occultos pugiones gestare. Illi Michaelis monitis obtemperantes, se ad Regiam conferunt. Sub diluculum imperatori cantores ad matutinas odas canendas adsunt, cum quibus Michaelis consocios Papias una introducit, qui sese in obscuro quodam angulo abdidit. Psalterium cum hymnorum plus media parte cecinissent, etiam imperator ædem ingreditur, qui cum magnam vocem haberet, sed gravissimam et cum asperitate auribus insonantem, se bene cantare ac præclarum esse musicum opinabatur, et hymnos auspicari consueverat. Ac tum stans exclamavit :

Sprevere summi cuncta amore principis.

μεταμφρασμένους ἐν σχήματι κληρικῶν, καὶ ξιφίδια βασίζοντας κεκρυμμένα. Οἱ μὲν οὖν κατὰ τὰς ὑποθήκας τοῦ Μιχαὴλ πεποιθήκασιν, καὶ τοὺς βασιλεῖς ἐπιστήσαν. Ἄρτι δὲ περὶ ἄρθρον τῆς νυκτὸς γενομένης, οἱ βασιλικοὶ ἤκον ψάλλται, τὰς ὁδὰς ἕχοντες τὰς ἐπιθινὰς· τοῖσι δὲ Παπίας καὶ τοῖς τοῦ Μιχαὴλ συνίστορας συνεισήγαγε, καὶ οἱ μὲν ἐν γωνίᾳ καὶ σκότῳ τινὶ συνεκρύπτοντο. Οἱ ψάλλται δὲ τοὺς ὕμνους ἤδον· ἦδη δὲ τούτων ὑπερμεσοῦντων, εἰς τὸν ναὸν καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπαδήμησε, καὶ διάφορον ἔχων ψόγγον, βαρύντατον δὲ καὶ οὖν τραχύτητι ταῖς ἀκοαῖς εἰσδυόμενον, ἤετο εὐφωγεῖν καὶ εἶναι μελωδικώτατος, καὶ κατὰρχομαι τῶν ὕμνων εἰώθει. Τότε τοῖνον στὰς ἐξεφώγησε :

Τῷ παρὰ νυκτὸς ἐξεφώγησαν πόθῳ.

Insidiatores vero statim strictis ensibus ex angulo prosilierunt : ille territus in sacrarium occurrit, quem hi consecuti, multis vulneribus confecerunt, amputata manu et capite, cum crudeliter atque impie annos vii et v nienses imperasset. Cadaver ejus in Hippodromiū pertractum, ibique abjectum est. At Michael compeditus (nam clavis non statim reperiebatur, quam Leo in sinu gestabat) lætis acclamationibus ut imperator adoratus est. Deinde, clave non inventa, compedes ferreae dissectæ sunt.

αὐτὸν ἐγκόλπιον φέροντος, εὐφημήθη καὶ προσεκυνήθη ὡς βασιλεὺς. Εἶτα τῆς κλειδὸς μὴ εὐρισκομένης, τὰ σίδηρα διεσκόπασαν.

Variæ lectiones et notæ.

(1) Τέλος ἀφήρητο καὶ τὴν κεφαλὴν. Ut Leo ἐν μέσσις τοῖς ἀδύτοις τοῦ ναοῦ τῆς Θεομήτορος, ἃν δὴ Φάρον ἐν τῷ παλατίῳ φασι, κυνὸς τρόπον, gladiis concisus fuerit, narrat etiam Nicetas Paphlago in Vita Ignatii patr. Constantinopol. p. 1183. Cæsus porro hora noctis 10 die Natalis Christi. Continuat. Theoph.

(2) Καὶ ὁ μὲν ἐκείνου νεκρὸς εἰς τὸν Ἰαπό-

Α γὰρ ταῖς φροντίσιν ἀπορωδοῦμενος. Διὸ καὶ ἀπῆγε πρὸς τὸ τοῦ Παπίου διατητήριον, καὶ ἔρξ' τὸν μὲν Μιχαὴλ ἐπὶ κλίνης καθεύθοντα ὡσπερ ἀμέρινον, τὸν δὲ Παπίαν ἐπ' ἐδάφους κατακλινώμενον· ἡ γὰρ τιμῶν τὸν Μιχαὴλ ὁ Παπίας τοῦτο πεποίηκεν, ἡ καὶ συνίστωρ ὢν, ὡς εἶδομαι, τῆς κατὰ τοῦ βασιλέως βουλῆς. Ὡς οὖν εἶδε ταῦτα, καὶ τὸν Μιχαὴλ ὕκνον ὑπνώτοτα βαθὺν τε καὶ νήδυμον, καὶ οἶος ἀφρόντιδι ἔοικεν, ὑπέστραψε μηνίων, καὶ τὴν ὀργὴν ὑπεδήλου τῇ κινήσει τῇ τῆς χειρὸς. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων οὐδὲς τὴν παρουσίαν τοῦ βασιλεύοντος ἤσθετο, εἰς δὲ τίς τῶν τοῦ Παπίου ἀγρυπνῶν ἔγνω τοῦτον ἐλθόντα, καὶ ὑπνώττειν προσποιησάμενος, ἔωρα ὅσα ἐποίησε, καὶ ὡς ὠργίσθη, καὶ ὡς ἠπειλάσει, καὶ πάντα τῷ ἑαυτοῦ κυρίῳ ἀπήγγειλεν· ὁ δὲ κοινοῦται ταῦτα τῷ Μιχαὴλ, καὶ ἀμφω φόβῳ ληθθέντες ὅπως ἂν ἐκφυγοῖεν τὸ μῆνιμα τοῦ βασιλέως, ἐφρόντιζον. Καὶ ὁ Μιχαὴλ τῷ Παπίᾳ φησὶν ὡς· Εἰ βούλει αὐτότε, οὐ τὸν κίνδυνον ἐκφυξόμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ μελετώμενα ἡμῖν εἰς ἔργον ἐκδησεται. Καὶ ἔς· Τὸ παριστάμενόν σοι πράττει, φησὶν, ἐμὲ δ' ἐξῆς δεη βούλη ἐπόμενον. Ἐγχαράττει τοῖνον αὐτίκα γραφὴν πρὸς τοὺς αὐτῶν τῶν βουλευμάτων μετέχοντας, ἀπειλῶν ὅς εἰ μὴ τάχος ἐλεύσονται, καὶ τὰ βεβουλευμένα ὄντως ἐπιτελεῖ (εἶναι γὰρ τοῦτο ῥάδιον, ὡς αὐτὸς ὑκονόμενος) πάντας ἀνακαλύψει τῷ βασιλεῖ, καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος τοῦ κινδύνου μεθίξει. Ταύτας τὰς ἐπιστολάς τοῖς συνίστορας διὰ τινος τῶν Παπίου ἀπέστειλεν, ἐντειλάμενος αὐτῷ

С εἰπεῖν ἐκείνοις νυκτὸς φοιτῆσαι πρὸς τὰ ἀνάκτορα.

Καὶ αὐτίκα τῆς γωνίας οἱ κατ' αὐτοῦ μελετήσαντες καὶ τοῦ σκότους ἐξέθορον, τὰ εἴφη σπασάμενοι· ὁ δὲ φόβῳ ληθθεὶς εἰσέδραμε τὸ θυσιαστήριον, καὶ οἱ αὐτοῦ δὲ ἀναίρεται ἐφείποντο, κάκει πρὸς αὐτῶν πολλὰς κατατρωθεὶς ταῖς πληγαῖς, καὶ τὴν χεῖρα ἀποτμηθεὶς, τέλος ἀφήρητο καὶ τὴν κεφαλὴν (1), βασιλεύσας ὡμῶς τε καὶ ἀπηνῶς καὶ ἀσεβῶς ἐπὶ ἔτη ἑπτὰ καὶ μῆνας πέντε. Καὶ ὁ μὲν ἐκείνου νεκρὸς εἰς τὸν Ἰαπόδρομον συρόμενος ἔρριπτο (2). Ὁ δὲ Μιχαὴλ εἰς τοὺς πόδας ὧν σιδηρόδετος (3), ἡ κλειδὸς γὰρ οὐκ εὕρητο τῶν δεσμῶν, αὐτίκα τοῦ Λέοντος

Καὶ αὐτίκα τῆς γωνίας οἱ κατ' αὐτοῦ μελετήσαντες καὶ τοῦ σκότους ἐξέθορον, τὰ εἴφη σπασάμενοι· ὁ δὲ φόβῳ ληθθεὶς εἰσέδραμε τὸ θυσιαστήριον, καὶ οἱ αὐτοῦ δὲ ἀναίρεται ἐφείποντο, κάκει πρὸς αὐτῶν πολλὰς κατατρωθεὶς ταῖς πληγαῖς, καὶ τὴν χεῖρα ἀποτμηθεὶς, τέλος ἀφήρητο καὶ τὴν κεφαλὴν (1), βασιλεύσας ὡμῶς τε καὶ ἀπηνῶς καὶ ἀσεβῶς ἐπὶ ἔτη ἑπτὰ καὶ μῆνας πέντε. Καὶ ὁ μὲν ἐκείνου νεκρὸς εἰς τὸν Ἰαπόδρομον συρόμενος ἔρριπτο (2). Ὁ δὲ Μιχαὴλ εἰς τοὺς πόδας ὧν σιδηρόδετος (3), ἡ κλειδὸς γὰρ οὐκ εὕρητο τῶν δεσμῶν, αὐτίκα τοῦ Λέοντος

αὐτὸν ἐγκόλπιον φέροντος, εὐφημήθη καὶ προσεκυνήθη ὡς βασιλεὺς. Εἶτα τῆς κλειδὸς μὴ εὐρισκομένης, τὰ σίδηρα διεσκόπασαν.

δρομον συρόμενος ἔρριπτο. Scribit idem Nicetas in insula Prote sine ullo apparatu contempitum sepeliri præcepisse.

(3) Τοῦς πόδας σιδηροδέτος. Theophrastus, n. 46 : Ἦν δὲ τούτῳ δέσμιος ὁ Μιχαὴλ δουεὶν ἀλλοσεσιν καταχόμενος, καὶ εὐθὺς λύσαντες αὐτὸν οἱ τὸν θῆρα χειρωτάμενοι, ἀνηγγέρευσαν βασιλεῖ.

ΚΒ'. Ἔωθεν οὖν ὁ Μιχαὴλ εἰς τὴν Μεγάλην ἐκ-
κλήσιαν ἀφίκετο, ταινιωθῆσάμενος διαδήματι, δε-
μοσίᾳ τε ἀναβῆθησάμενος, τὴν μαιρινηλίαν (4)
μὴ λογιζόμενος, καὶ τῆς ἀναβῆθης ἔτυχε. Τὴν
δὲ τοῦ Λέοντος γαμετὴν καὶ τοὺς παῖδας (τέσ-
σαρες ὃ ἦσαν, Σαββάτιος δὲ ἐν τῷ ἀναγορεύ-
εσθαι μετωνόμαστο Κωνσταντίνος, Βασίλειός τε καὶ
Γρηγόριος, καὶ τέταρτος Θεοδόσιος) τῶν βασιλείων
καταγαγὼν, τὴν μὲν ἐν τῇ μοῃ καθείρξε τῶν δε-
σποτῶν, τοὺς δὲ εἰς τὴν Πρώτην καλουμένην νῆσον
περιορίσας, ἀπαντας τῆς ἀβρωπίας ἐστέρησε. Καὶ
ὁ μὲν Θεοδόσιος ἔθανεν, ὁ δὲ Κωνσταντίνος ἀφώνη-
κἀτόχος γέγονε· δι' ἣν εἰδέτο Θεομάρτατα τοῦ Θεοῦ,
ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ μεγάλου Πατρὸς Γρηγορίου τοῦ
Θεολόγου, ἐνδελγῶς τῷ αὐτοῦ προσφυγῶν ἐκτυ-
πώματι, περιαιρεθῆναι τὴν ἀφώνίαν αὐτοῦ· τῇ γάρ
ἐκπτώσει τῆς βασιλείας καὶ τῆς πατρικῆς κακοδο-
ξίας οἱ παῖδες τοῦ Λέοντος συνεξέπεσον. Ἔδοξεν
οὖν ποτε ὁ ἔγκριος ἐν ὑπνοῖς ἐπισηθῆναι αὐτῷ, καλεῦ-
ων ἀναστῆναι καὶ ἀναγῶναι τὸ Πάλλιν Ἰησοῦς ὁ
ἐμός. Ὁ δὲ πεπιστευκῶς τῷ ἱράματι εἰσῆλθεν ἐπ'
ἐκκλησίας, καὶ ἀνέγνω, μὴ τις αὐτοῦ παρεμπα-
δίξουτος τῇ φωνῇ. Εἰ δὲ καὶ περιγράφτοις ὁμοίως τὴν
σύζυγον, ὡς εἴρηται, καὶ τοὺς παῖδας τοῦ Λέοντος
περιέγραψεν, ἀλλ' οὐκ ἀγορηγῆτους κατέλιπε. Τινὰς
δὲ τῶν κτήσεων αὐτῶν αὐτοὶ προσεκλήρωσεν, ἐν
ἐκ τούτων τὰ πρὸς χρεῖαν προζῶντο· καὶ τινὰς δὲ
πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτοὺς προσάπεινε. Ὀρμητοί
μὲντοι ὁ Μιχαὴλ οὕτως εἰς Ἀμορίου, πόλεως τῆς
Ἑω Φρυγίας, ἐν ἣ Ἰουδαῖοι τε καὶ Ἀθίγγανοι (5)
καὶ ἀσεβῶν ἑτέρων πληθὺς ἐγκατάκτιστο, καὶ τις
ἐκ τούτων ἦν ἐκείσε σύμμικτος αἵρεσις, ἣς συμμε-
τέχειν καὶ οὗτος ὁ Μιχαὴλ λέγεται. Καὶ ἡ αἵρεσις
τὸ μὲν θεῖον βάπτισμα δέχεται, τὴν δὲ Μωσαϊκὴν
διαταγὴν διδάσκει τηρεῖν, ἐκτὸς τοῦ περιτέμνεσθαι
τὴν ἀκροβυστίαν. Εἶχε δὲ καὶ Ἰουδαῖόν τινα κατ'
οἶκον παιδοτριβοῦντα αὐτόν. Ὅθεν οὐκ ἦν τι παρ'
αὐτῷ εὐρεῖν ἀκραιφνές, ἀλλ' ἦν, ὡς εἶπεν ὁ ἀν-
θρωπος πανσπερμία αἱρέσεως. Διὸ καὶ τῷ λόγῳ
ἀπήχθετο, ὡς εἰς ἀνατροπὴν ὄντι τῆς κακοδοξίας
αὐτοῦ. Ἀπορία δὲ συζῶν ἐκ νόστητος, ἐστρατεύετο.
Ποτὲ τοίνυν τῷ ταγματάρχῃ προσελθὼν περὶ τοῦ
εἰδέτο. Τῷ δὲ ἔτυχέ τις Ἀθίγγανος· περιστώς, καὶ
φησι πρὸς τὸν στρατηγόν, ἐν ἀποβῆταις τὸν λόγον
ποιούμενος, ὡς Βασιλεῦσι Ρωμαίων οὗτος, δε
σου δέεται νῦν. Καὶ δὲ αὐτίκα τῷ μαντεύματι
θίμενος, οἰκισθεῖται τῷ Μιχαὴλ, καὶ κηδεστὴν ποι-
εῖται ἐπὶ τῇ θυγατρὶ. Ἄρτι δὲ τῇ αὐταρχίᾳ ἐπι-
πηθήσαντος τοῦ Μιχαὴλ, ὡς ἐστέρηται, ὁ ἐρωτάτος
Νικηφόρος ὁ πατριάρχης ὑπερήριος ὢν ἐπιστέλλει
αὐτῷ, ἀξίων τὴν τῶν σεπτῶν εἰκότων γενήσεσθαι
ἀναστήλωσιν. Ὁ δὲ μήτε τι καινοτομήσειεν ἐξῆ περὶ
τὴν πίστιν, μηδὲ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀλλοιωταί

XXII. Mane Michael in Magnam ecclesiam
venit, ut diademate ornaretur, et publice pro-
clamaretur, sacramque ædem, non habita nefariæ
cædis ratione, ingressus est, et voti compos
factus, Leonis uxorem, **135** quatuor filios, Sabbat-
tium, cui cum imperator inauguraretur nomen
Constantini fuerat inditum, Basilium, Gregorium
et Theodosium, regia eduxit, ac mulierem in mo-
nasterio Despotarum inclusit, adolescentes in in-
sulam Protam relegavit omnes, virilibus exsectis.
Ex his Theodosius obiit, Constantinus vocem
amisit. Qua de causa Deum ferventissimis preci-
bus oravit, sed et magni Patris Gregorii Theologi
imaginem continenter accessit, ut sibi loquendi
facultas restitueretur: nam una cum imperio
etiam paterna impietate libri Leonis exciderunt.
Aliquando igitur sanctus in somnis ei astare visus
est, et jubere ut surgeret, ac illud: *Iterum Jesus
meus, legeret.* Eo viso fretus ecclesiam ingressus
est, ac citra impedimentum ullum vocis legit. Etai
autem Michael Leonis uxorem et liberos intra
certos limites circumscripserat, ut dictum est,
non tamen egere passus est, quibusdam ex eorum
possessionibus, unde necessaria suppeterent, et
servis ad ministerium attributis. Orundus fuit
Michael Amorio, superioris Phrygiæ urbe, in qua
Judæi, Athingani, et aliorum impiorum turba ha-
bitabant, unde confusa quædam secta exsistebat,
cujus et ipse particeps fuisse creditur. Ea tametsi
sacrosanctum baptismum admittebat, Mosaica tamen
instituta, præter præputii resectionem observabat.
Aluit domi Judæum quemdam a quo erudiebatur.
Unde nihil sinceri apud eum reperiebatur, sed
erat, ut ita dicam, sentina quædam sectarum:
eaque de causa disputationes oderat, ut quæ ejus
perversa opinioni evertenda essent. In adolescen-
tia cum ob inopiam militaret, aliquando tribunum
adiit, aliquid ab eo petiturus. Ei tribuno quidam
Athinganus astans, clam dixit: *Is qui tibi nunc sup-
plex est, aliquando Romanis imperabit.* Eo augurio
ille motus, statim cum Michaelæ familiaritatem
contrahit, eique filiam despondet. Cum autem
recens imperium occupasset, ut dictum est, san-
ctus Nicephorus patriarcha exsulans, per litteras ab
eo petiit ut venerabiles imagines reponerentur.
Cui ille respondit, se neque in religione quidquam
novaturum neque Ecclesiæ statum mutaturum,
neque coacturum esse quemquam, ut aliter quam
vellet, de Deo sentiret. Sed hæc verba fuere. Neque
enim multo post, animo suo declarato, orthodoxos
136 oppugnavit, ac præter multos alios crudeliter
tractatos, etiam in sanctum Methodium grassa-
tus, Euthymium Sardinum archiepiscopum ob san-

Variae lectiones et notæ.

(4) *Maioriar.* Quia scilicet antea purificari
dehuerat. Describitur in Euchologio Goari, p. 621:
Εὐχὴ λεγομένη ἐν τῇ εἰσαδῶ πρὸ τῆς συνήθους.
ἐπὶ ἀνολίσει ναοῦ ἐν ᾧ συνέθη θανεῖν ἀνθρωπων

βαίως.

(5) Ἀθίγγανοι. Michaellem secta Sabbatianum
fuisse scribit Nicetas Paphlago.

clarum imaginum cultum in exilium misit. Deinde Methodium in Acrita conclusit, inclytum vero Euthymium a filio suo Theophilo crudeliter flagris cæsum, in martyrum numerum retulit. Copronymum in omnibus imitans et Judæis addictus, Sabbata jejunari jubebat. Resurrectionem mortuorum non credebat, eoque futura bona suggillabat, et prophetas irridebat, dæmones esse pernegabat, scortationem peccatum non judicabat, Judæ salutem ominabatur. Pascha alieno celebrari tempore affirmabat. Hæc pauca e multis improbitatis ac potius dementiæ illius indicia conscribenda censui. Nunc oratio ad res gestas et bella multa illorum temporum progrediatur. Thomas unus trium eorum de quibus Philomelanus ille monachus Bardanæ vaticinatus fuerat, ut supra dictum est, quorum duo imperio potituri essent, tertius (is vero Thomas erat) invasurus ille quidem tyrannidem, et diadema sibi impositurus, regni vero non compos futurus, seditionem excitavit. Is igitur, ut ante scriptum est, a Leone Fæderatorum legioni præpositus, ut principem de se bene meritum a Michaelæ cæsum cognovit, per speciem necis illius vindicandæ, cum revera imperium cogitaret, Michaelæ est aggressus, coactisque non contemnendis copiis, universas fere orientales provincias occupavit, et publica eorum vectigalia sibi afferenda curavit. Unde auctis opibus etiam Agarenos invasit, qui tum omnes provincias et ipsas insulas ob intestinum bellum audacius populabantur, eorumque impetum repressit, et castris prope positis, habitoque colloquio, pepigit, si imperio potiretur, se Romanis finibus eis cessurum esse. His peractis, caput diademate regio ornat, et ab Jobo Antiocheno patriarcha imperator appellatur. Inde cum magno exercitu profectus (nec enim Agarenos duntaxat, sed et plures alias gentes ad belli societatem asciverat) tyrannidem majore animo invadit. Fuit hic Thomas non ex gente patricia, sed admodum obscura eaque Barbara, tantaque inopia conflictata, ut mercede serviret. Sed a fortuna evectus, ut dictum est, regnoque affectato Constantini nomen assumpsit, et filium adoptivum, 137 imperii consortem, ut putabat, allegit. Cum exercitu Michaelis contra se misso congressus, aliis occisis aliis fugatis, tyrannidem stabilivit, et classe comparata, imo etiam classe imperatoria potitus, Abido in Thraciam trajecit, Orientalibus pene omnibus subactis, præter Opsicianam provinciam, cui Cataquila, et Armeniacam, cui Olbianus præerat, qui tyranni adoptivum filium insidiis exceptum, statim sustulit.

τριδῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν λίαν ἀσήμεων, καὶ τούτων Βαρβάρων, καὶ ἀπορία συντροφος τῆ ἑσχάτῃ, ὥστε καὶ δουλεύειν μισθοῦ. Ἀναχθεὶς δ' ὑπὸ τῆς τύχης, ὡς εἰρηται, καὶ τυραννίδι ἐπιχειρήσας, τὴν τε κλη-

A καταστάσειν, ἀλλὰ μὴδὲ βιάσασθαι τινα περὶ τοῦ θεοῦ δοξάζειν παρ' ὃ βούλεται. Ἐν λόγοις δ' ἔμμενε ταῦτα. Οὐ μετὰ πολὺ γὰρ τὴν γνώμην τὴν οὐκείαν δὲ ἔρην, καὶ κατὰ τὴν ὀρθοδόξων ἐχώρησε, καὶ πολλοὺς τε ἄλλους βεινοὺς περιέβαλε, πρὸς τοὺς ἄλλοις δὲ καὶ τὸν θεῖον Μεθόδιον, καὶ τὸν τῆς Σάρδεων ἀρχιερατεύσαντα Εὐθύμιον ἐξορίσας παρέπεμψε, διὰ τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων τιμὴν. Εἶτα τὸν μὲν Μεθόδιον καθείργουσι κατὰ τὸν Ἀκρίταν τὸν αἰοιδίμον Εὐθύμιον δὲ μαρτυρικῶς τελειοῖ θανάτῳ, ἀφειδῶς μαστιζόμενον διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θεοφίλου. Ἐξ ἡλίου δ' ἐν ἄπασιν τὸν Κοπρώνυμον, καὶ τοὺς Ἰουδαίους προσέκειτο, τὰ τε Σάββατα νηστεύειν προσέταξε. Τῇ ἀναστάσει τε ἀπιστῶν, διετώθασε τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, καὶ τοὺς προφήτας διέσυρε, καὶ δαιμόνας ὡς εἶναι διεβεβαίουτο· πορνείαν τε οὐχ ἀμάρτημα ἔγχετο, καὶ τὸν ἐπὶ πᾶσι θεῶν ὁμνύειν διεκέλευστο. Τῷ δὲ Ἰουδᾷ σωτηρίαν ἐπεφήμιε, καὶ τὸ Πάσχα οὐ κατὰ καιρὸν ἐορτάζεσθαι ἐδιδάχαζε. Ταῦτα μὲν οὖν ἐκ πολλῶν ὀλίγα τῆς ἐκείνου κακίας ἢ καὶ ἀνοίας γνωρίσματα συγγεγράφαται. Ὁ δὲ λόγος τὰ τότε συμβεβηκότα διδόντω τῇ ἱστορίᾳ τὰ δ' ἦσαν ἐμφύλιοι πόλεμοι. Ὁ δὲ τούτων κατάρξα; Θωμᾶς (6) ἦν, εἰς τῶν τριῶν τυγχάνων ἀνδρῶν, περὶ ὧν ὁ ἐν τῷ Φιλομυλίῳ μοναχὸς τῷ Βαρδάνῃ πρόεφησεν, ὡς ἄνω που εἰρηται, τοὺς μὲν δύο ἐπιδήσεσθαι τῆς βασιλείου ἀρχῆς, τὴν δὲ γὰρ τρίτον, ὃς (οὗτος ἦν ὁ Θωμᾶς) ἐπιχειρήσει μὲν τυραννίδι, καὶ αὐτῷ περιέσθαι διδάχημα, μὴ μέντοι καὶ τῆς βασιλείας τυχεῖν. Οὗτος τοίνυν, ὡς ἤδη μοι εἰρηται, ἄρχων καταστάς, τοῦ τάγματος τῶν Φοιδερᾶτων παρὰ τοῦ Λέοντος, ὡς ἔγωγε τὸν εὐεργετὴν ἀναιρεθέντα παρὰ τοῦ Μιχαήλ, τῷ μὲν δοκεῖν τιμωρῶν ἐκείνῳ, τῷ δ' ὄντι τὴν βασιλείαν καταδοκῶν, ἀνταίρει τῷ Μιχαήλ, καὶ συναλίνας δύναμιν οὐκ εὐκαταφρόνητὸν, ἄπασαν σχεδὸν τὴν ἑβάν μοῖραν ἐσφετερίσατο, καὶ τοὺς δημοσίου φόρους αὐτῷ κομιζέσθαι παρεσκεύασε. Καὶ πολλὸς ἐντεῦθεν γενόμενος; ἐπῆλθε καὶ τοὺς Ἀγαρηνοὺς, ἀδέεστερον τότε πᾶσαν ληϊζόμενοις χώρην, καὶ τὰς νήσους αὐτάς; διὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Καὶ ἐπελθὼν ἀνέκοψεν αὐτοὺς τῆς φορᾶς, καὶ ἀνακόψας παρεστρατοπεδεύσατο, καὶ ἐς λόγους ἦλθεν αὐτοῖς, καὶ ἤκων εἰς λόγους, ἐσπέισατο ἐπὶ συνθήκαις τοῦ Ῥωμαϊκῶν ὀρίων παραχωρήσει αὐτοῖς, εἰ τῆς βασιλείας ἐγκρατῆς γένοιτο. Οὕτω δὲ ταῦτα διοικητάμενος, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀνεδήσατο ταινίᾳ βασιλικῇ, καὶ αὐτοκρατῶρ ἀνεβῆθη κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, παρὰ τὸ τότε τὸν ὀρόνον αὐτῆς τὸν πατριαρχικὸν ἔχοντος. Ἰὼβ δ' ἐκείνος ἐκέκλητο. Κόκεθον ἰρημῶσις σὺν μεγάλῳ στρατεύματι (ἔτυχε γὰρ συμμάχων οὐκ Ἀγαρηνῶν μόνων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐτέρων ἐθνῶν πλείων) τῇ τυραννίδι κραταιότερον ἐπεχειρήσεν. Ἦν δὲ ὁ Θωμᾶς οὗτος οὐ τῶν εὐπα-

Varia lectiones et notæ.

(6) Θωμᾶς. Anonymus in Vita S. Nicolai Studite τοῦ λαοπλάνου Θωμᾶ κατὰ τῆς οἰκουμένης λυτήσαντος. Thomæ rebellionis historiam præ cæteris

narrat ipse Michael imp. in Epistola ad Ludovicum, apud Baronium an. 824, n. 19 et seqq.

σιν μετέδωτο, Κωνσταντίνον (7) ἑαυτὸν ὀνομάσας, καὶ κοινῶν τῆς βασιλείας, ὡς φησι, προσελάβετο υἱὸν, εἰσποιητὸν οἰκειωσάμενός τινα. Τοῦ δὲ Μιχαὴλ στρατιὰν κατ' αὐτοῦ ἐσταλκότες, συμβαλὼν ἐκείνος αὐτῇ, τοὺς μὲν ἀνέειλε, τοὺς δὲ φυγάδας ἀπέφηνεν. Κάντεῦθεν κραταιότερον τῆς τυραννίδος ἐπέληπτο, καὶ στόλον ἐξαρτυσάμενος, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ βασιλικὸν ναυτικὸν ὑφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος, ἐξ Ἐβ-
δου πρὸς τὴν Θράκην ἐπεραιώθη, καὶ τὰ τῆς Ἐβίας ἅπαντα σχεδὸν ὑπηγάγετο, ἄνευ μόντοι τῶν θέμα-
τος τοῦ Ὀψικίου, οὗ ὁ Κατάκυλας ἱσπρατήγει, καὶ τοῦ τῶν Ἀρμενιακῶν ὁ Ὀλβιανός· δὲ τὴν στρατη-
γίδα τούτου εἶχεν ἀρχὴν, ὃς δὴ λοχίας καὶ τὸν τῷ τυράννῳ εἰσποιηθέντα υἱὸν κατασχὼν, ἀνέειλεν εὐ-
θύς.

ΚΓ'. Γενόμενος δ' ἐν τῇ Θράκῃ, ὡς εἴρηται, ὁ Ἄ
Θωμάς, προστιθεμένους αὐτῷ τοὺς ζῦμπαντας
ἔσχεκεν. Αὐθις οὖν τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν γῆν αὐ-
τῷ συμμίξαντος, καὶ κατὰ Θάλασσαν, καὶ ἀμφὺ τῆς
στρατιᾶς ὁ τύρνος· ἐτρέφαστό τε καὶ διεσκέδασεν,
υἰοθετήσατο δ' ἕτερον, τοῦ πρώτου κτανθέντος, ὡς
εἴρηται, Ἀναστάσιον μὲν καλούμενον, μοναχὸν δ'
ὄντα καὶ τὸ μὲν σχῆμα τὸ θεῖον ἀποδυσάμενον, στο-
λὴν δὲ κοσμηκὴν μεταμφιασάμενον. Ἐς τοῦτο δ'
ἔκειν ἀπορίας ὁ Μιχαὴλ, ὡς σιδηρᾶν ἔκτειναι σειρὰν
ἐξ Ἀκροπόλεως εἰς τὴν κατ' ἀντιπέραν πολίχινον,
ἐν ἄθρατα τοῖς τοῦ τυράννου φυλάττοιο τὰ ἐντόξ.
Ἄλλ' ὁ Θωμάς· ὁμοῦ τῇ πόλει προσέβαλε κατὰ γῆν
τε καὶ θάλασσαν, τὴν σιδηρᾶν ἐκείνην ῥῆστα διαβ-
ρήσας· σειρὰν, καὶ φησι εἰ μόνον φανεῖται, τοὺς ἐν τῇ
πόλει διὰ τὴν πρὸς τὸν κρατοῦντα ἀπέχθειαν, εὐ-
χερῆ τὴν εἰσοδὸν αὐτῷ παρασχέειν. Ἐπεὶ δ' ἐβρω-
μένους εὗρηκε τοὺς ἐντόξ πρὸς τὴν τῆς πόλεως φυ-
λακὴν, καὶ τῶν ἐλπίδων ἐψεύσθη, τότε μὲν ἀνεχώ-
ρησε, καὶ βάλλεται χάρακα κατὰ τὸ τῶν θείων
Ἀναργύρων ἱερώτατον τέμενος· ὁ τόπος δὲ τοῦ
Παυλίνου ὀνόμαστο. Ἡμερῶν δὲ τινων διαγενομέ-
νων, καὶ κατὰ χέρσον αὐθις καὶ κατὰ θάλασσαν
ἐπήγαγε τῇ πόλει· τὸν πόλεμον, ἐλεπόλεις τε καὶ
κλίμακα· ἐπιγόμενος. Ὡς δ' ἑώρα τὰ τῆς σπουδῆς
αὐτῷ πανταχόθεν ἀνήνυτα, τότε μὲν τὴν ψυχρὰν
ἐκτρεπόμενος Θράκην (χειμῶν γὰρ ἦν) τὴν στρα-
τιὰν αὐτοῦ ταῖς χώραις διένειμεν, ἐν ταύταις σχο-
λάζουσαν, καὶ τὴν τοῦ χειμῶνος ἐκφευσομένην ὀρι-
μύτητα. Ἄρτι δὲ τοῦ ἑαρος ἐφεστῶτος, καὶ πάλιν
προτήγε καὶ ἀμφοτέρωθεν τῇ πόλει τὴν στρατιὰν,
καὶ περιεκύκλου τὰ τεῖχη τῷ τε περὶ στρατεύματι
καὶ τῷ ναυτικῷ. Ἦδη δὲ καὶ τῷ Μιχαὴλ ἠτοιμαστο
καὶ στόλος καὶ στρατεύματα. Ἀλόγως οὖν παρακλητι-
κοί· τοὺς οἰκείους παραθάρβύνας ὁ βασιλεὺς, ἀθρόον
ἐκ πλειόνων πωλῶν ἐξάγει τούτους, καὶ συβρήγγυται
εἰς τὸν τυράννου λαῶν. Οἱ δὲ τῷ αἰφνιδίῳ καὶ τῷ
θρόσσι τῶν ἐπιόντων ἀποδεδιπλαχότες, τὰ νῶτα
μετέβαλον, καὶ ἔπεσον πολλοί, καὶ ἡ νίκη τῶν ἐκ
τῆς πόλεως ἦν. Τὰ μὲν οὖν κατὰ χέρσον οὕτω συν-
τηνέθη τῷ ἀποστάτῃ· οὐ μὴν ἄλλ' οὐδὲ τὰ κατὰ θά-
λασσαν κάλλιον ἔσχεν αὐτῷ. Τὰς γὰρ βασιλικὰς
τριήρεις δὲ τοῦ τυράννου ναυτικὸν θεασάμενον ἐπι-
ούσας αὐτῷ, οὐχ ὑπήνεγκεν, ἀλλ' εὐθύς, τὴν συμ-
πολικὴν μὴ θαρρήσαν, εἰρεσιζ συνητὴ πρὸς τὴν
χέρσον κατήγοντο, καὶ οἱ μὲν ἀπεδιδρασκον, οἱ δὲ

XXIII. Cum Thomas, ut dictum est, in Thraciam
venisset, omnes ad eum se contulerunt. Itaque im-
peratorem denuo terra marique vicit, profligatis
exercitibus, et in demortui filii locum alium ado-
ptavit, nomine Anastasium, qui, sacro monachi
habitu abjecto, civilem sumpserat, eoque redgit
Michaellem, ut ferrea catena ex Acropoli in oppid-
lum e regione situm extenta tyrannum prohibere
conaretur, ne intro penetraret. Sed Thomas terra
marique simul, impetu in urbem facto, catenaque
facillime rupta, putabat, si a civibus tantum
conspiceretur, fore sibi ob imperatoris odium
aperta omnia. Cum autem viros fortes se præberent
qui urbem tuebantur, spe dejectus, tum qui-
dem recessit, ac vallum muniit circa sacram san-
ctorum Anargyrorum ædem, qui locus Paulini
vocatur. Diebus aliquot elapsis, urbem denuo
terra marique oppugnat, machinis et scalis adhibi-
tis. Ut vero se omnem operam et impensam ludere
vidit, tunc, frigida Thracia relicta (nam hiems
erat), exercitus in provincias distribuit, ut ibi otio
recreati hiemis sævitiam evitarent. Sub veris ini-
tium, legiones denuo utrinque contra urbem ad-
duxit, eamque et pedestribus et navalibus copiis
circumdedit. Sed et Michael interea et classem et
milites comparat, suosque cohortatus, pluribus
portis ex improviso impetum in tyranni copiis
fecit. Illi vero et inexpectata aggressionem, et audacia
hostium territi, terga dederunt, multisque
caesis victoria penes urbanos fuit. Ac terra sic
actum est cum desertore, marique nihil melius.
Nam tyranni naves, cum imperatoriam classem
contra se ire vidissent, non restiterunt, sed con-
gressu evitato, assidua remigatione ad Continentem
appulerunt: ibi alii diffugerunt, alii ad Michaellem
defecerunt. Verum desertor tyrannidem **138** ad-
huc urgebat, neque vallo soluto, et classe quam in
Græcia paratam habebat accersita. Quæ cum
venisset, et juxta Byridas naves subductæ essent,
Michaelis classiarum ea re cognita, noctu cas aggre-
diuntur, et quasdam hostilium navium ceperunt, et
quasdam igni Græco incendunt, ut perpaucas
admodum superessent. Terra autem crebra prelia
fiebant, Theophilo imperatoris filio duce, sed æquo
fere Marte pugnabatur, victoria ad neutram par-
tem inclinante. Interea vero aliquid accidit, quo res

Variae lectiones et notæ.

(7) *Κωνσταντίνον*. Addit Georgius Hamartolus in Chron. ms. filium Irenes Augustæ præterea se dixisse: Διογενής τε καὶ ἀφανής ὢν, πρὸς τὰ μέρη

τῆς Συρίας ἀφίκετο, Κωνσταντίνον αὐτὸν μετονομάσας, καὶ υἱὸν Εἰρήνης τῆς βασιλοῦσας. Vide Continuat. Theophan. l. 1, n. 1.

illius Thomæ labefactatæ sunt. Nam rumore do-
fectionis Thomæ, et urbis obsidionis passim sparso,
Mortagon Bulgarorum princeps, qui annorum triginta
inducias cum Leone fecerat, Romanis amicus, ultro
suppetias imperatōri venit, castris ad Cedoctum
locatis. Ea res desertorem turbavit. Nam cum e re
sua esse non putaret, ut simul et urbem oppugna-
ret, et cum Bulgaris dimicaret, quod, divisis copiis,
neutris par futurus esset, contra Bulgaros cum
omni exercitu est profectus, pugnaque commissa
victus, multos suorum amisit partim cæsos, partim
captos. Qui vero et barbaricum ensem et captivi-
tatem effugerant, expectatione rerum futurarum
suspensi, quieverunt. Bulgari, captivis et magna
præda adducta, elati victoria recesserunt. Ea
clade desertoris cognita, classis ejus reliquæ ad
Michaelem defecerunt. Eo rerum statu tyrannus,
etsi vires ejus undique minuebantur, tamen ab
obsidione non recedebat: sed cum ne tum quidem
quidquam proficeret, omisssa urbe longius abse-
dit, et locum opportunum nactus, vallum commu-
nit, atque inde suburbana diripit, eorumque
amœnitatem vastat. Sed Michaele eum aggresso,
commissaque pugna, Thomæi de industria in fu-
gam versi, partim ad imperatorem se contule-
runt, partim ad sua redierunt. Tyrannus
cum paucissimis Adrianopolim abit, quem Mi-
chael evestigio insecutus, urbem non machinis,
sed annonæ penuria oppugnat. Cives urgente
fame, petita delictorum ab imperatore venia et
impetrata, Thomam vinctum ei tradunt. Is ei et
manus et pedes amputat, et asino impositum
ignominioso triumpho circumducit. Postea de
conscis quærit, quorum ille multos nominas-
set, nisi **139** Hexabulius patricius imperato-
ris impetum hoc dicto repressisset, inimicis
amicos deferentibus non habendam esse fidem.
Thomas vero alias aliis tormentis excruciatas,
miserrime exspiravit. Adoptivus item ejus filius,
cum in Bizyam oppidum confugisset, a castelli
habitoribus vinctus, ad imperatorem est addu-
ctus, et eodem quo fictitius pater supplicio affectus,
violenter et ipse perit. Thomæ seditione ad hunc
modum compressa, maritimæ Thraciæ civitates
nihilominus, etiam illo sublato, motum eum urge-
bant, ac præ cæteris Panium et Perinthus (sic
enim Heraclea olim appellata est (idque imperatoris
odio factum. Cæterum, Panium mœnibus exstructis
motu collapsis, captum est, Heraclea mari expugnata. Mi-
chael his rebus bene gestis, triumphans in urbem re-
diit, et ludis Circensibus Michaelis adjutores asinis
insidentes in theatrum introductos, sola relegatione
contentus, gravioribus suppliciis non affectis, duo-

A τῷ Μιχαῆλ αὐτομολοῦντες προσήσαν. Ὁ δὲ ἀπο-
στάτης ἐτι τῆς τυραννίδος ἀντείχετο, καὶ οὔτε τὸν
χάρακα ἔλυσε, καὶ τὸ ἐν Ἑλλάδι ἐτοιμασθὲν αὐτῷ
ναυτικὸν μετεπέμψατο, καὶ τότε παρῆν κατὰ Βυ-
βιδας νεωλυσάμενον. Ὁ γνόντας οἱ τοῦ στόλου τοῦ
Μιχαῆλ, νυκτὸς αὐτοῖς ἐπιτίθενται, καὶ τινες μὲν
ἤρῃκασιν τῶν πολεμίων νεῶν, ἑτέρας δὲ τῷ ὕψῳ
πυρὶ παραδεδώκασιν, ὡς ὀλίγας περιλειφθῆναι. Κα-
τὰ γῆν δὲ συχναὶ μὲν ἐγίνοντο προσβολαί, Θεοφι-
λου τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως τοῦ λαοῦ προσεζάρχοντο.
ἀγχώματα δὲ τοῖς ἐναντίοις ἦσαν τὰ πράγματα,
καὶ οὐδενὶ μέρει καθαρῶς ἡ νίκη ἐπεμεδίασεν.
Ἐν τοσοῦτῳ δὲ τι συμβῶν, τῷ Θωμᾷ τὰ πράγματα
ἐσφῆλε· τῆς γὰρ φήμης πανταχοῦ τὴν τοῦ Θωμᾷ
κηρυξάσης ἀποστασίαν καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς πό-
λεως, Μορτάγων δὲ τῶν Βουλγάρων κατάρχων σπον-
δᾶς ἐπὶ τοῦ Λέοντος τριακοντούταις θέμενος καὶ φι-
λῶς τότε Ῥωμαῖοις ἔχων αὐτεπάγγελτος ἦκε συμ-
μαχῆσων τῷ βασιλεῖ, καὶ στρατοπεδεύεται κατὰ τὰ
Κηδόκτου. Τοῦτο τὸν ἀποστάτην ἐθρόησε. Κρίνας δὲ
ἀσύμφορον αὐτῷ, ἅμα τε καὶ πολιορκεῖν, καὶ τοῖς
Βουλγάροις ἀντιστρατεύσασθαι (μερισθείσης γὰρ αὐτῷ
τῆς δυνάμεως, οὐκ ἀξιόμαχον ἐκυτὸν οὐδετέρῳ τυ-
χάνειν ᾤετο), κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐχώρησε παντὶ
τῷ στρατεύματι, καὶ συμβαλὼν ἤτεταται, καὶ πολ-
λοὺς μὲν ἀποβάλλει τῶν αὐτοῦ, τοὺς μὲν φθαρέντας,
τοὺς δὲ καὶ ἀλόντας. Ὅσοι δὲ γε τὸν τε βαρβαρικὴν
ἀκινάκην ἐξέφυγον, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν διέφυγον,
τὸ μέλλον παραδοκοῦντες ἠσυχάζον. Οἱ Βουλγάροι ἐ-
τοὺς αἰχμαλώτους καὶ λείαν πολλὴν ἐπαγόμενοι,
ἀνεξεύγνουσιν τῇ νικῇ γαυρούμενοι. Ταύτην τὴν ἤταν
τοῦ ἀποστάτου ὄσον ἐκ τοῦ στόλου αὐτοῦ περιελί-
λειπτο ἐγνωκὸς, πρὸς τὸν Μιχαῆλ ἠυτομήλησεν. Ἐν
τοιούτοις δὲ ὁ τύραννος γεγωνῶς, καὶ πάντῃ ἐξαθε-
νήσας, ὄμω· ἐτι τοῦ πολιορκεῖν οὐκ ἐπαύσατο. Ἀλλὰ
καὶ αὐθις μὲν ἀνύων, ἀπανίσταται μὲν τῆς προ-
εδρίας τῆς πόλεως, ἀπεισι δὲ πορρωτέρω, καὶ τὰ
τόπον εὐρὺν ἐπιτίθεισεν, ἐν τούτῳ βέλλεται χάρακα,
κάκειθεν ὀρμώμενος ἐλπίετο τῆς πόλεως τὰ προ-
άστεια, καὶ τὰς τούτων ἐκεράττει χάριτας. Ἐπῆλθε
τοῖνον τούτῳ ὁ Μιχαῆλ, καὶ μάχης συγκροτηθείσης, οἱ
τοῦ Θωμᾷ ἐκόντες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ οἱ μὲν
τῷ Μιχαῆλ προσεβύοντο, οἱ δ' ἐπὶ τὰ αὐτῶν ἀπῆ-
σαν ἕκαστοι. Ὁ δὲ γε τύραννος μετὰ βραχίστων εἰς
D Ἀδριανούπολιν ἀπεισι, καὶ ὁ Μιχαῆλ αὐτῷ κατ' Ἰχνης
ἀκολουθεῖ, καὶ πολιορκεῖ τὴν πόλιν, οὐχ ἐλεπόλεισιν,
ἀλλὰ σπᾶνει τῶν ἀναγκαίων. Καὶ οἱ τῆς πόλεως τῷ
λιμῷ πιεζόμενοι, ἀμνηστίαν τῶν ἐπαισμένων ἐκ
τοῦ βασιλέως· ἠτήσαντο, καὶ ταύτης τυχόντες, ε-
σμούσι τὸν Θωμᾷ, καὶ παραδίδοσιν τῷ Μιχαῆλ.
Ὁ δὲ ἀφαιρεῖται αὐτοῦ χεῖρα· καὶ πόδα· (8), καὶ
δυσὲ ἐπιτιθάσας θριαμβεύει τὸν ἀτιμον θριαμβον.
Εἶτα περὶ συνιστόρων πυθνάνεται, καὶ πολλοὺς ἀ-

Variae lectiones et notæ.

(8) Ὁ δὲ ἀφαιρεῖται αὐτοῦ χεῖρας καὶ ποδας.
Michael ipse in Epist. ad Ludovicum imp.: *Et ipsum
videm Thomam, amputatis manibus et pedibus, pa-
titulo suspendi jussimus. Duo vero qui dicebantur*

*ei filii esse adoptivi, alter eorum in Asia a fidelibus
nostris interemptus est: et alterum eadem, morte qua
pseudopatrem ejus, condemnari jussimus.*

εκεῖνο; ἐξέφηεν, εἰ μὴ ὁ Ἐξαβούλιος ὁ πατριάρχης. A bus exceptis Chærea et Zagoreno, qui cum castella
 τῆν ὀρμὴν τοῦ βασιλέως ἀνέκοψε, φάμενος μὴ χρῆ- quibus præerant, ne post Thomæ interitum quidem
 ναι πιστεύειν κατὰ τῶν φίλων ἐχθροῖς. Ὁ δὲ γε tradere vellet, iis expugnatis, in crucem acti sunt.
 Θωμᾶς ἄλλοτε ἄλλαις τιμωραῖς ὑποβαλλόμενος, βιαίωτα κατέλυσε τὴν ζωὴν. Καὶ ὁ τοῦτου δὲ εἰσποιητὶς
 υἱὸς εἰς τὸ τῆς Βιζύης πολίχνιον προσφυγῶν, παρὰ τῶν οἰκούντων τὸ φρούριον θεθεῖς προσήχθη τῷ βασι-
 λεῖ, καὶ ὁμοίως τῷ πεπλασμένῳ πατρὶ κολασθεὶς, βιαίως καὶ αὐτὸς ἀπέβρηξε τὴν ψυχὴν. Ἡ μὲν οὖν τοῦ
 Θωμᾶ ἐπανάστασις τοῦτον τὸν τρόπον κατηύναστο. Αἱ δὲ Θρακικαὶ πόλεις αἱ παράλιαι, κάκειναι παρελθόν-
 τος, ἔτι τῆς στάσεως εἶχοντο, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων τὸ Πάνιον καὶ ἡ Πέρινθος (οὕτω γὰρ πάλαι ὠνόμαστο
 ἡ Ἡράκλεια) ἐστασίαζον ὅτι εἰ μίσει τῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ τὸ μὲν Πάνιον σεισμῷ τοῦ τείχους
 αὐτοῦ πεσόντος, ἔλω, ἡ δὲ Ἡράκλεια διὰ τῆς θαλάσσης γέγονεν ἄλωτή. Ταῦτα τοῖνον κατορθώσας ὁ Μι-
 χαὴλ, ἐπάνεισι τροπαιοφορῶν, καὶ ἱππικῶν τελομένω ἀγῶνος, τοὺς τῷ Θωμᾶ τὴν τυραννίδα συμπρέξαν-
 τας θνοεῖς ἐφραξομένους εἰσαγαγῶν εἰς τὸ θέατρον, ὑπερορίαν αὐτῶν καταδίκασε, μὴ τι πλέον κολάσας αὐ-
 τοὺς, εἰ μὴ τινὰς δύο τὸν Χοῖραν καὶ τὸν Ζαγορητῶν, μὴ πειθομένους μηδὲ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Θωμᾶ
 παραδοῦναι τὰ φρούρια, ἃ κατεῖχον, ἑλῶν, καὶ ἀνασκολοπίσας ἀπέκτεινε.

ΚΔ'. Τῇ γοῦν ἀποστασίᾳ τῇ τοῦ Θωμᾶ καὶ τοῖς Β XXIV. Dum Romanæ copis, Thomæ defectione
 ἐμφυλίοις πολέμοις τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀσχολουμένων bellisque civilibus occupantur; Agareni occiden-
 δυνάμεων, ἀδειαν εὐρηκότες πᾶσαν οἱ πρὸς ἐσπέ- tales, sinus Iberici incolæ, qui Hispani vocantur,
 ραν Ἀγαρηνοὶ, οἱ τὸν τῆς Ἰβηρίας οἰκοῦσι κόλπον, arrepta occasione, a suo duce, quem Amermu-
 καὶ λέγονται Ἰσπανοὶ, τῷ σφετέρῳ προσίστην munem vocant, locorum coacti angustiis, petierunt
 ἀρχηγῷ, ὃν αὐτοὶ καλοῦσιν ἀμερμουμήν, καὶ ut coloniam deduceret. Annuit ille, et cum eis
 ἤτοῦντο ἀποικίαν στεῖλαισθαι, διὰ πλῆθος στενόχω- triremibus impositis solvit, insulasque Romanas
 ρόμενοι. Κάκειναις κατένευσε, καὶ τούτους παρα- obiens populatur. Ut autem in Cretam quoque
 λαθῶν σὺν τριήρεσιν ἀπέπλευσε, τὰς ὑπὸ Ῥω- venit, ejus fertilitate cognita, maximam partem
 μαίλους νήσους περιελθὼν τε καὶ ληζόμενος. Ὡς δ' prædatum mittit, ipse cum paucis ad navium
 ἦκε καὶ εἰς τὴν Κρήτην (9), καὶ τὸ ταύτης ἔγνωκε custodiam relictus, igne injecto omnes cremat. Ob
 κάμφορον, τοὺς μὲν πλείστους εἰς λείαν ἐκπέπομ- quod factum Agarenis tumultuantibus, et causam
 φεν, αὐτὸς δὲ μετ' ὀλίγων εἰς φυλακὴν δέθειεν ejus requirentibus, Achaps (id enim duci eorum
 παραλειφθεὶς τῶν νηῶν, κύρ ἐνέβαλε κατ' αὐτῶν, nomen erat): Coloniam, inquit, petiistis: En regio-
 καὶ πάσας ἐνέπρησε. Τεθορουημένων δὲ τῶν nem lacte et melle manantem. Hanc occupate et incolite.
 Ἀγαρηνῶν διὰ τοῦτο, καὶ τὴν αἰτίαν ζητούντων, ὁ Cum vero illi dicerent: Nostra vero charissima ubi
 Ἀγαψ (οὕτω γὰρ ὁ σφῶν ὠνόμαστο ἀρχηγός), sunt? respondit: Mulieres sunt e quibus paulo post
 Ἀποικίαν ἠτείθετε, φησὶν, ἰδοὺ τοῖνον χώρα βρού- liberos suscipietis. His Agareni persuasi, insula
 σα μέλι καὶ γάλα, καὶ ταύτην κατασχόντες οἰ- subacta, indigenas in servitutem redegerunt. Quo
 κήσατε. Ἐκείνων δὲ εἰπόντων, Καὶ τὰ φιλτάτα (10), tempore Cyrillus Gortynius episcopus pro Christi
 ποῦ; ὁ Ἀγαψ (11), Ἐρταῦθα γυναῖκες εἰσιν, defensione martyrii coronam accepit. Interea
 ἀνθυπήνεγκεν, ἐξ ὧν γενήσονται καὶ παῖδες imperator, uxore mortua, se a secundis
 ὑμῖν οὐ μετὰ μακρόν. Τούτοις πεισθέντες οἱ ἐκ τῆς 140 nuptiis abhorrere palam præ se ferens, clam ad
 Ἀγαρ τὴν τε νῆσον ὑφ' αὐτοῦς ἐποίησαντο, καὶ senatus principes missitendo perfecit, ut ipsi
 τοὺς ἀντιγενεῖς ἐδουλώσαντο. Ὁ τε καὶ Κύριλλος poterent, ut alteram duceret uxorem. Ea simula-
 ὁ Γορτύνης ἐπίσκοπος, ἀθλήσας ὑπὲρ Χριστοῦ, tio honesta specie non carebat. Neque enim con-
 μαρτυρίου κακῶματος στέφανον. Θανούσης δὲ τῆς venire, ut ipsi ab imperatore regerentur, uxores
 συζύγου τῷ βασιλεῖ, ἐκεῖνος ὑπακρίνετο μὲν εἰς vero suæ imperatricem non haberent. Michael eam
 εὐ προφανῆ; δευτέρους ὁμιλεῖσαι γάμοις μὴ βού- petitionem principio tergiversando repulit; sed
 λησθαι, κρύβδην δὲ πρὸς τοὺς ἐξόχους τῆς γερου- D illis instantibus fidem sibi dari petit, si vellet ut
 σίας διαπεμπόμενος, ἀξιοῦσθαι παρ' αὐτῶν παρ- imperatricem duceret, ut eam se quoque mortuo
 εσκεύαζεν ἑτέραν τοῦ βίου κοινωνὴν εἰσοικίσασθαι. imperatricem agnoscerent, et liberos ea natos ut
 Καὶ ἡ σκῆψις ὡς εὐπρεπῆς θεινὸν γὰρ ἔφασαν imperatores honorarent. Quæ cum senatus scriptio
 εἶναι ἡμᾶς μὲν βασιλευέσθαι παρὰ σοῦ, τὰς δ' promisisset, et ipse de ficta illa pertinacia deces-
 ἡμῶν συνοίκους βασιλίδος στερισκέσθαι. Ὁ δὲ sit, uxore ducta Euphrosyna, quæ filia Constantini
 πρότερον μὲν ἀκισθόμενος, τὴν ἀξίωσιν οὐ πρόσεται. imperatoris, quem mater Irene (ut diximus) exce-
 Λιπαρόντων δ' ἐκεῖνον, πλίστες ἐξ αὐτῶν ἀπή- cavit, esse dicebatur, et multo ante tonsa inter
 ται εἰ βούλοιντο ἀγαγεῖσθαι αὐτὸν βασιλίδα, ὡς καὶ monachas religioni in insula Principis deditas, a
 μετὰ θάνατον αὐτοῦ βασιλίδα ταύτην ἔξουσι, καὶ primo capillo vitam agebat. Patriarcha Theodoto

Variæ lectiones et notæ.

(9) Εἰς τὴν Κρήτην. Hanc Sarracenorū in Cre- tam insulam expeditionem atq̄ præterea auctor Vitæ S. Nicolai Studitæ, p. 891.

(10) Καὶ τὰ φιλτάτα ποῦ. Symeon Logoth. Καὶ

ποῦ τὰ τέχνα καὶ τὰς γυναῖκας ἡμῶν εὐρήσομεν; Affectus vocant Latini. Vide Gloss. med. Lat.

(11) Ἀγαψ. Ἀπόχαρ, Symeon Logoth. n. 4: Ἀπόχαρ, Contin. Theoph. l. ii, n. 24.

mortuo, qui sex annos Ecclesie impie præfuerat, Antonius coguomento Cassimatas in ejas locum est successus, perversa et ipse religione præditus. Imperator missa contra Agarenos in Cretam classe, victus est, quique cladi superfuerant, ipsi nuntium eum attulerunt. Post, aliam ingentem classem contra eosdem mittit, duce Cratero, qui principio rem contra Agarenos bene gessit, multis eorum captis et interfectis. Deinde et ipse et ejus milites victoria freti, quasi adversariis jam enervatis, neque unquam ausuris ipsos aggredi, se voluptati et poculis dederunt, eaque nocte sine excubiis comessati otiose dormierunt. Quo hostes intellecto, noctu eos cum maximo clamore adorti, omnes ita ceciderunt, ut vix nuntius cladis superesset. Nam et ipse classis præfectus Craterus, cum in nave mercatoria fugisset, captus atque in crucem actus est. Post hæc, alia classis Ooryphæ cuiusdam est commissa, qui insulas obiens, piraticarum navium impetum, iis spollandis, repressit, et Cretensium quoque priorem ferociam compescuit. In Sicilia quoque alia mota est seditio. Nam quidam populi princeps Euphemius monacham quamdam, cuius iusano amore flagrabat, rapuit. Cui cum a prætore ad supplicium quaereretur, ad Africæ Amyram confugit, eique pollicitus est se Siciliam proditurum, et magna tributa pensurum, si Romanorum imperator appellaretur. 141 Ille hominem voti compotem facit, magnis copiis datis: quibus Euphemius acceptis Siciliam ei prodit. Sic illa in potestatem Agarenorum venit. Tyrannus autem non multo post sui sceleris et desperationis dat poenas, crudelissime interfectus. Michael porro imperator, cum octo annos et novem menses imperasset, phrenitide et retentione urinæ, sive intestinorum dolore (nam utrumque fertur) obiit, imperio filio Theophilo relicto. Sub illo etiam Dalmatia Romani imperii jugum excussit, idque vetusto hoc oraculo prædictum ferunt:

*Babylone quando Balbus imperaverit,
Irrito subactus auri amore perdit,
Tellus malorum sentiet primordia.*

στρατηγός, διὰ τὸ ἀμάρτημα κολασθόμενον. Ὁ δὲ διὰ τοῦτο τῷ τῆς Ἀφρικῆς ἀμυρᾷ (15) προσφυγῶν προσεγγίσει, καὶ οἱ προδοῦναι τὴν Σικελίαν ὑπισχνεῖτο, καὶ φόρους αὐτῷ παρέχειν πολλούς, εἰ βασιλεὺς ἀναβῆθαι τῶν Ῥωμαίων. Καὶ ὁ μὲν τὴν ἐφεσιν ἐκείνου πληροῖ, καὶ δύναμιν αὐτῷ δίδωσι βαρεῖαν. Ὁ δ' Εὐφῆμιος αὐτῷ τὴν Σικελίαν προδίδωσι. Καὶ ἡ μὲν ὑπὸ τοῦς Ἀγαρηνοῦς (16) τὸν τρόπον τοῦτον ἐγένετο. Ὁ δ' Εὐφῆμιος οὐ μετὰ μακρὸν δίκην ἐκτίνει τῆς οικείας παρανομίας καὶ ἀπονοίας καὶ στερίσσεται τῆς ζωῆς, ἀνάρετοις βιαιότατα. Ὁ βασιλεὺς δὲ Μιχαὴλ ἐπὶ ἑτῆ ὀκτώ καὶ μῆνας ἐν ἑτα

Variæ lectiones et notæ.

(12) Ἐκ πρώτης τριχός. Vita ms. S. Joannicii: Εὐθὺς γὰρ ἐκ πρώτης τριχός αἰσθητοῖς βρώμασι παιδο-ροφούμενός τε καὶ ἀναγόμενος, etc. Georgius Gelesiota in orat. funebri in Theodorum Xanthopulum: Καὶ τινῶν ἠσθόμενῶν ἐμοὶ χαλεπαιόντων, εἰ ἐκ πρώτης, ὡς λέγεται, τριχός τῷ οἰχομένῳ προσήκων, etc.

(13) Ἀντώνιος ὁ Κασσιματᾶς. Qui et Bursodēsus: cognominatus, tum Pergæ metropolita, ut scribit Niceas Paphlago.

(14) Ὀρουφᾶς. Ita Continuator Theophanis.

τὰ ἐκ ταύτης αὐτῷ φυησόμενα, ὡς βασιλεία: τιμῆ-
σουσι. Ταῦτα δὲ τῶν τῆς συγκλήτου ἐγγράφως αὐτῷ
ἐπαγγελιαμένων, κάκεινος ἐνέδοκε δέθεν τῆς πε-
πλασμένης ἐνοτάσεως, καὶ εἰσοικίζεται γυναικᾶ
τινα θυγατέρα λεγομένην γενέσθαι τοῦ βασιλεύσαν-
τος Κωνσταντίνου, ὃν ἡ μητὴρ Εἰρήνη, ὡς ἦδη
ἐμπροσθεν εἰρηται, ἐξετύφλωσεν. Ἦν δ' ἡ γυνή
κεκαρμένη πρὸς πλεονοσίαν, καὶ ἐν τῇ νήσῳ τῇ Πρίγ-
κιπος ταῖς ἀσκουμέναις ἐκεῖ μοναχαῖς ἐκ πρώτης
τριχός (12) συγκαταίκετο, καὶ ἡ κλήσις αὐτῇ
Εὐφροσύνη. Τοῦ πατριάρχου δὲ Θεοδοῦ τοῦ Θα-
νόνοτος, ὃς ἐξ ἑτῆ ἀσεβῶς τῆς Ἐκκλησίας ἐκρά-
τησεν, Ἀντώνιος παρεκρίσθη, ᾧ Κασσιμα-
τᾶς (13) τὸ ἐπιώνυμον, καὶ υἱὸς δὲ τὴν περι-
τὴν πίστιν δόξαν διάστραπτο. Ὁ μὲν τοι βασι-
λεὺς στόλον ἐκπέμπει κατὰ τῶν τῆν Κρήτην
κατασχόντων Ἀγαρηνῶν. Ἦτις το δὲ, καὶ οἱ
περιλειφθέντες ἐπανήλθον τῆς ἤττης αὐτάγγελου
Εἰς αὐθις ἕτερον κολὺ ναυτικὸν ἐτοιμασάμενος
ἐστειλε, τοῦτω στρατηγὸν ἐπιστήσας τὸν Κρατερὸν,
ὃς συμβαλὼν τοῖς ἐν Κρήτῃ Ἀγαρηνοῖς, πρότερον
μὲν εὐτύχησε, πολλοὺς ἐκείνων καὶ ζωγρήσας καὶ
ἀνελών. Εἶτα τῇ νύκτι τελοβήρως κάκεινος, καὶ ὁ
ὄπ' ἐκείνον λαός, ὡς ἦδη τῶν ἐναντίων ἐκνευρισμέ-
νων, καὶ μὴ ἂν ποτε προσβαλεῖν αὐτοῖς τολμησάντων
ἀνέσει ἑαυτοῦς καὶ πότοις ἐξέδωκαν, καὶ ἀρυλάκτως
ἐκώμαζον ὑπ' ὡπτόν τε κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην σὺν
βαστώνῃ πολλῇ. Ἀπὲρ κατανοήσαντες οἱ πολέμοι,
νυκτὸς αὐτοῖς ἐπῆλθον μετὰ μεγίστου ἀλαλαγμοῦ.
καὶ πάντας διέφθειραν, ὡς μικροῦ μὴ δ' ἄγγελον
περιλειφθῆναι τῆς συμφορᾶς. Καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ τοῦ
στόλου ἐξάρχων ὁ Κρατερὸς ἐν πλοίῳ ἐμπορικῶ
φυγὰς ἀπίων κατελήφθη καὶ ἀνεσκολοπίσθη. Ἐτε-
ρο: δὲ τις αὐθις Ὀρουφᾶς (14) καλούμενος ναυτι-
κὸν πιστευθεὶς ἕτερον, ἐπήγει τὰς νήσους, καὶ ταῖς
πειρατικαῖς ναυσὶ τῶν Ἀγαρηνῶν συνεπλέκετο,
καὶ τὴν τοῦτον βύμην τὴν πρὸς προνομίας ἀνέκοπτε,
καὶ τοὺς ἐν τῇ Κρήτῃ τοῦ προτέρου ἐράσους ἀν-
έστειλε. Καὶ κατὰ Σικελίαν δὲ στάσις ἕτερα κελί-
νητο. Ἀπὲρ γὰρ τις Εὐφῆμιος λαοῦ κατάρχων τινός,
ἐρωτῆ περιμανεῖ μοναζούσης ἐλήφθη τινός, καὶ
ταύτην ἀρπαγμα τίθεται. Ἐζήτει τοίνυν τοῦτον ὁ

Ὀρουφᾶς Symeoni logothetæ.
(15) Ἀμυρᾶ. ms. Σατράπη.
(16) Καὶ ἡ μὲν ὑπὸ τοῦς Ἀγαρηνοῦς. Herken-
pertus: Circa hæc tempora gens Agarenorum a Ba-
bylonia et Africa, ad instar examinis apum, manu
cum valida egrediens ad Siciliam properavit, omnia
que circumquaque devastans, tandem civitatem, Pa-
normum nomine, captam nunc usque inhabitat, pla-
rimasque in ea insula urbes et oppida diruens, jam
pene totam suæ ditioni subiecit.

ἀπολαύσας τῆς βασιλείας, φρονιτίει νόσῳ καὶ ἐπισχίσει τῶν οὖρων, ἢ δυσεντερία (λέγεται γὰρ καὶ ἀμφῶ) κατίσχυε τὴν ζωὴν, τῷ υἱῷ Θεοφίλῳ τὴν βασιλείαν καταλιπών. Ἐπ' ἐκείνου δὲ καὶ Δαλματία τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς ἀφῆλθε. Λίγεται δὲ καὶ ἀρχαίον εἶναι χρῆσμον (17) οὕτως περιέχοντα·

*Ἀρχὴ κακῶν γε προσπεσῆται τῇ γῆρι,
Ὅταν κατάρξῃ τῆς Βαβυλῶνος ὄρακων
Δύσγλωττος ὄστος, καὶ φιλόχρυσος Μίαν.*

Καὶ ἦν ὡς ἀληθῶς ἐκεῖνος λίαν φιλοχρυσότατος.

ΚΕ'. Αὐταρχήσας δὲ ὁ Θεόφιλος πρῶτον ἐποίησεν ἔργον, τὴν κίλασιν τῶν τῷ πατρὶ αὐτοῦ σὺνφραμένων εἰς τὸ τῆς βασιλείας τυχεῖν, καὶ ἀνελάττων τὴν Λέοντα. Καὶ ἵνα μὴ τις αὐτῶν διαλάβῃ, ἀθροίσας τὴν γερουσίαν ἄσασαν περὶ τὰ βασιλεία, ἐνόησεν εἶπαι κληροῦν πατρικῆν. Ἐκείνων γὰρ βούλευσθαι μὴ ἀξίως ἀμείψασθαι τοὺς συνεργούς καὶ συμπράκτορας τῆς βασιλείας αὐτῶ, μὴ μῖντοι καιρὸν ἰσχυρέναι ἐπιτελεῖς ποιῆσαι τὸ βούλευμα· πρότερον μὲν πολέμοις ἀπασχολούμενον, εἴτα νοσήσαντα καὶ τὸν βίον ἐκλειπούτα. Ἐντεταλασθαι δὲ οἱ, τὴν ὀρεῖλὴν αὐτοῖς ἀποδοῦναι φιλότιμον. Καὶ προετρέπετο τοῖς τῷ πατρὶ ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τοῦ Λέοντος συμπληθήσασιν, τῶν ἄλλων διακρηθῆναι. Οἱ δὲ μὴ συνιέντες τὸ σκαιουρούμενον, ἰδίᾳ σάντες, Ἡμεῖς ἔσμεν, εἶπον, οἱ τῷ πατρὶ τῷ σφ' ὑπομαχῆσαντες. Καὶ δεῦτε αὐτίκα τὸ τῆς ὑποκριτικῆς περιωλῶν προσώπιον, καὶ Ἴνα εἰ τῷ χριστῷ Κυρίου φορέωσι ἐπηνέγκασαι χεῖρας, εἶπεν, καὶ οὐ μόνον ἀνθρώποις ἀντιπαραστήσασθαι, ἀλλὰ καὶ βασιλέως ἀντιπαραστήσασθαι. Αὐτίκα τοίνυν ἐπιστραφεῖς πρὸς τὸν ἑπαρχόν, Τούτους, εἶπε, παραλαβὼν, ἀπόδος αὐτοῖς ἀξίως ἀμοιβὰς τοῦ τολμήματος. Καὶ οἱ μὲν παρὰ τοῦ ἑπαρχοῦ κολασθέντες, ἀθροφόνων ἔδοσαν θάλασσαν. Ὁ Θεόφιλος δὲ καὶ τὴν μηρυκίαν ἀπελάσας τῶν βασιλείων, εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς μονὴν ἐν τῇ τοῦ Πρίγκιπος νήσῳ ἀπήγαγε, μὴδὲν ἀποναμένην τῶν ὄρων, οὐδὲ ὁ Μιχαὴλ περὶ αὐτῆς ἐκ τῆς-συγκλήτου ἀπήγαγε. Γυναῖκα δ' αὐτῷ εἰσοικισσασθαι βουλήθεος ὁ Θεόφιλος, πολλὰς πολλαχόθεν ὄρατας κόρας συνήγαγεν, ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ Εἰκασία, παρθένος, καὶ τὸ εἶδος καλὴ, καὶ τῶν λοιπῶν ὑπερφέρουσα, καὶ λόγοις ὠμιληκυία, καὶ τὸ γένος ἐπίσημος. Περιῆξε γούν (18) ταύτας θεώμενος, καὶ μῆλον κατέχων χρυσοῦν, ἐν αὐτῷ ἐπιπέθον μνήστρον τῇ δοξάσῃ αὐτῷ ἀρεστῇ· ἐπει δ' ἦλθεν κατὰ τὴν Εἰκασίαν περιωλῶν, θαυμάσας ἐκείνην τῆς ὀρειότητος, εἶπεν, Ἐκ γυναικὸς ἐβρύσει τὰ φαῦλα. Ἦ δ' ἡμέρα καὶ μετὰ σεμονῷ ἐρυθήματος εὐστόχως τῶς ἀπεκρίνατο. Ἀλλὰ καὶ διὰ γυναικὸς κηρύττει τὰ κρητέριον. Ὁ δὲ καταθρονηθεὶς ὄσπερ τῷ τῆς παρθένου λήσῳ, τὴν μὲν παρῆλθεν, τὸ μῆλον δὲ τὸ χρυσοῦν τῇ ἐκ Πηλῆγονια Θεοδώρα παρέσχετο. Ἦ δὲ Εἰκασία τῆς βασιλείας ἀποτυχούσα, μονὴν (19) ἰδεῖν αὐτῆς.

A Fuit autem Michael omnino avarissimus.

XXV. Imperio potitus Theophilus nihil prius habuit, quam ut eos qui patri ad regnum obtinendum adjumento fuerant, Leonemque interfecerant, suppliciiis afficeret. Quorum ne quis lateret, toto senatu in regiam convocato, se mandatum paternum exsequi velle dixit. Nam cum is imperii parti adjuutores pro dignitate remunerari cuperet, tempus ei defuisse, quo minus id re ipsa praestaret, primum bellis impedito, deinde morbo et obitu: sibi igitur mandasse, ut id debitum liberaliter prosolveret. Proinde hortabatur eos; qui patri ad Leonem tollendum operam navassent, ut a caeteris segregarentur. Illi dolo non intellecto, seorsim steterunt, se professi eos esse, qui patri ejus opem tulissent.

B Tum is statim persona simulationis deposita: Cur, inquit, uncto Domini acceleratas manus attulistis, neque homicidæ duntaxat, sed et imperatoris parricidæ exististis? Et mox ad praefectum conversus, jubet, ut eos abductos digna facinore poena afficeret. Illi igitur pro homicidis sunt multati. Theophilus vero etiam novercam regia ejectionem, in pristinum ejus monasterium in insula Principis inclusit, neque quidquam ei jusjurandum, quod Michael a senatu exegerat, profuit. Uxorem ducturus multas formosas puellas undecunquam accersivit, inter quas et Icasia virgo fuit, tum forma praestantior caeteris, tum erudita, tum genere illustri nata. Dum igitur eas spectans circuit, aureum pomum manu 142 tenens, quod ei quae placuisset conjugi pignus daret, cum ad Icasiam venisset, pulchritudinem ejus admiratus: A muliere, inquit, emanarunt mala: Cui illa placide et cum honesto rubore solenter respondit: Sed et res meliores e muliere exuberant. At ille virginis oratione velut attonitus, ea praeterita, malum aureum Theodoræ ex Paphlagonia oriundæ dedit. Icasia vero cum regno excidisset, monasterium de suo nomine condidit, in quo sibi et Deo vixit, eruditione litterarum non neglecta. Unde et scripta ejus reperiuntur, in quibus neque doctrinam neque gratiam desideres. Et sic illa res suas administravit et, mortali rege frustrata, Regi omnium nupsit: pro terreno imperio, caeleste sortita. Imperator vero Theodoram simul et nuptiali corona et regio diademate ornat, nuptiasque celebrai. Et

Varia lectiones et notæ.

(17) Χρησμόν. Vide Symeon. logoth. n. 3.

(18) Περιῆξε γούν. In palatii triclinio, quod Margaritem appellabant, coactas puellas scribit Georgius Hamartolus in Chronico ms.: Ἦ δὲ μὴ-τιρ αὐτοῦ Εὐφροσύνη ἀποστελλασα ἐν πᾶσι τοῖς ὄμοισιν, ἤγαγε κόρας εὐπροσώπους πρὸς τὸ συμ-φοσταλῆσαι Θεόφιλον υἱὸν αὐτῆς· ἀγαγοῦσα δὲ ταύ-

τας ἐν τῷ παλατίῳ εἰς τὴν λεγόμενῃ Μαργαρίτην τρικλινίον, δέδωκε τῷ Θεοφίλῳ χρυσοῦν μῆλον, εἰπούσα, etc.

(19) Μονήν. Georgius Hamartolus in Chronico ms.: Ἦ δὲ τοῦ βασιλέως μήτηρ Εὐφροσύνη ἐκουσίως καταλθοῦσα τοῦ παλατίου ἐν τῇ μονῇ αὐτῆς ἢ ἐκώ-νυμον τὰ Γάστρια, ἡσυχάσεν.

quia justitiæ cultor erat, gravem se et inexorabilem delinquentibus præbebat. Singulis igitur hebdomadibus equos per forum cum satellitibus imperatoriis in eandem Deiparæ Blacherniam ivit. Etsi enim sacris imaginibus honorem non habebat, Servatori tamen et Dei Matri se fidem servare profitebatur. Cum autem sic in publico versaretur, facilis aditu fuit, rerumque venalium curam habuit, et quanti quæque venderentur curiose indagavit. Quod si qua magno venirent, præfecto de iis interrogato vel magistratum abrogabat, si peccasset, vel objurato eo, quid agendum esset præscribebat. Sic igitur aliquando prætereuntem mulier quædam accessit, quæ sibi injuriam fieri a drungario Vigilæ querebatur (is Augustæ frater erat, nomine Petronas), qui cum in vicinia habitaret, ædibus in altum educendis, suis luminibus obstrueret. Ac illa sic Petronam accusabat. Is vero ab imperatore accersitus, et quid mulier diceret interrogatus, nugas eam agere dixit. Tum imperator: *Cave*, inquit, *ne denuo eandem de re me appellet, quod tibi bono non est futurum*. Ac mulierem ad Petronam abire jussit, et nisi ei damnum resarciretur, ad se redire. Quod cum illa fecisset, neque a Petrona quidquam impetrasset, re desperata rursus imperatorem interpellavit. Is statim quibusdam senatoribus mandavit, ut viderent, num damnum mulieri daretur? Abire illi statim, damnumque cognatum imperatori renuntiarunt, qui in forum progressus, atque ibi certo loco stans, Petronam vestibus direptis et in tergo et in pectore verberari jussit, et quæ in fraudem mulieris struxerat destrui, materiamque et solum ipsum mulieri attribui. Atque hoc specimen esto quantopere justitiæ studuerit Theophilus. Sed et aliud refertur, quo et ejus observantia æqui, et sollicitudo de subditis declaratur. Appulit aliquando ad Regiæ portum navis oneraria pondere sarcinarum gravis, eoque usque ad extremum cingulum demersa. Imperator superne prospectans, navemque admiratus, per pedisequum ejus ea sit percontatur? Ut Augustæ esse cognovit, recens a mercatura reductam, quam ab imperatrice missi in Syriæ partibus fecissent: si quid sarcinarum in navi haberent, id statim efferre jussit, et nihil quod ad Augustam pertineret attingere. Quo facto pulsus inde nautis, Græco igni injecto, navim cum ipsis sarcinis cremavit, imperatricem maledictis insectatus: *Nam cum me Deus, inquit, imperatorem designarit, tu me nauclerum facere contendis. Scito autem mercaturam privatis hominibus esse attributam, ut ea tolerandæ vitæ occasionem habeant. Quod si nos præter imperii opes etiam mercaturæ emo-*

Α ἰκαίνης ἔσχε κλήσιν ἐπικλήσιν, καὶ ἐν αὐτῇ μονάσασα ἐτυτῇ ἔξη καὶ τῷ Θεῷ, τῆς λογικῆς παιδείας μὴ ἀλογήσασα. Ὅθεν καὶ συγγράμματα ἰκαίνης εὐρίσκονται, εὐπαιδείας καὶ χαριτωνοῦ ἀμοιβῆρα. Καὶ ἡ μὲν οὕτω διέθετο τὰ καθ' ἐτυτὴν, καὶ ἀτευκτῆσασα βασιλεύς φθαρτοῦ, τῷ Παρθασαίει ἐαυτὴν ἐμνηστεύσαστο, καὶ ἀντὶ γερῆς βασιλείας τὴν ἐπουράνιον ἐκλήρωσαστο. Ὁ βασιλεὺς δὲ Θεόφιλος τὴν Θεοδώραν ἐαυτῷ συνοικίει, καὶ ἰδοὺ αὐτὴν καὶ τῷ γαμηλίῳ στεφάνῳ καὶ τῷ βασιλικῷ ταῖνοι διαδήματι, καὶ τοὺς γάμους τελεί. Δικαιοσύνην δὲ μετῶν (20), τοὺς ἀδικούσιν ἦν ἐπαχθῆς, καὶ κολαστῆς αὐτῶν ἀπαράτητος. Ἐκαστῆς οὖν ἑβδομάδος ἀπῆει διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπιπικας, μετὰ δορυφορίας βασιλικῆς εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις τῆς Θεοδοῦκου ναόν. Εἰ γὰρ καὶ ταῖς θάλασσι εἰκόσιν οὐκ ἐνεῖμε τιμὴν, ἀλλὰ γε τῷ Σωτῆρι Χριστῷ καὶ τῇ Θεομήτορι πίστιν ἐτήρει, ὦ; ἔλεγεν. Ἀπίων οὖν καὶ οὕτω δημοσιεύων, παρείχεν ἐαυτὸν τοὺς προσιοῦσιν εὐπρόσιτον, καὶ περὶ τῶν ὀνίων ἐφρόντιζε, καὶ ὅπως ἕκαστον τούτων πιπράσκαται, ἐπολυπραγμόνει καὶ ἐπυθόνατο. Καὶ εἰ πολλοῦ τινα πιπρασκόμενα εὕρισκε, τὴν ἐπαρχον περὶ τούτων ἀνέκρινε, καὶ ἡ καταγινώσκων τούτου ἔπαυε τῆς ἀρχῆς, ἡ ἐπιπλήτων δὴ ὄρθου. Ὅθεν γοῦν ποτε διόντι αὐτῷ προσήλαθε γυνή, ἀδικεῖσθαι λέγουσα παρὰ τοῦ δρουγγαρίου τῆς Βίγλας (οὗτος δ' ἦν σύγγονος τῆς Αὐγούστης, καλούμενος Πετρωνᾶς)· εἰκέιν γὰρ αὐτῷ ἐκ γειτόνων, τὸν δὲ τὰς ἐτυτοῦ διατὰς ὑφούνη, τῇ αὐτῆς οἰκίᾳ ἐπισκοπεῖν. Ἡ μὲν οὖν ταῦτα ἐπενεγκάλασε τῷ Πετρωνᾶ. Ὁ δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως μετακλήθει, καὶ τί ἂν λέγει τὸ γύναιον ἐρωτώμενος, ματαιάζειν ἔφη αὐτό. Καὶ ὁ βασιλεὺς, *Μηκέτι δεσθεῖν μου περὶ τούτου, φησί, καὶ οὐκ ἔσται σοι πρὸς καλόν*. Καὶ τῇ γύναικι ἐνετάλατο πρὸς τῷ Πετρωνᾶ ἀφικεῖσθαι, καὶ εἰ μὴ τὴν βλάβην θεραπευθεῖν, αὐτῆς αὐτῷ προσελεῖν. Προσφει τῷ Πετρωνᾶ ἡ γυνή· ὁ δὲ οὐδὲν αὐτῇ τοῦ κακοῦ θεραπεύμα εἴθεο. Ἡ δ' ἀπογνοῦσα, δι' ὄχλοσ γέγονε καὶ αὐθῆς τῷ βασιλεῖ· καὶ ὅς αὐτίκα τῶν τῆς συγλήτου τῶν ἀκαλεῖν ἐπέταξε, καὶ κατασκοπῆσαι, εἰ βλάπτετο ἡ γυνή. Οἱ δὲ ἀπῆλθον αὐθῆς, καὶ τὴν βλάβην ἔγνω, καὶ ταύτην ἀπήγγειλαν. Καὶ ὁ βασιλεὺς εἰ ἐπ' ἀγορᾶς προῖων, αὐτοῦ που στάς, γυμνωθῆναι τὸν Πετρωνᾶ, καὶ τυφθῆναι καὶ στέρνα καὶ νῶτα προστάξε· τὰ δ' ὄπ' αὐτοῦ δομηθῆναι πρὸς βλάβην τῆς γυναικος καθαιρεθῆναι, καὶ ταύτη προσκλήρωθῆναι, καὶ τὰς ὕλας, καὶ τὸν τόπον αὐτόν. Τοῦτο μὲν οὖν τοῦ περὶ τὸ δίκαιον ζήλου τοῦ Θεοφίλου εἰρηται γνώρισμα. Εἰρήσθω δὲ τῇ καὶ ἔτερον, τῆς τε δικαιοπραγίας ἐκείνου, καὶ τῆς περὶ τὸ δίκαιον καὶ ὀπήκων προνομίας σημαντικόν. Προσώρμισε ποτε τῷ περὶ τὰ ἀνάκτορα λιμένι φορτῆς βάρει τῶν ἀγωγίμων πα-

Variæ lectiones et notæ.

(20) Δικαιοσύνην μετῶν. Alia Theophili imp. justitiæ et severitatis exempla refert auctor orationis historice in festum Restitutionis imaginum, a Combectisio editæ, p. 740, 741. Nicetas Paphlago

in Vita Ignatii Patr. Constantinopol. de eodem Augusto: Καὶ ἦν τ' ἄλλα μὲν, ὡς φασίν, οὐ κακός, καὶ δικαιοκρισίας ἀνεπαχθόμενος.

φορτισμένη, και τούτω μέχρις εσχάτου ζωστήρος *A lumenta interceperimus, undenam fortuna tenuioris* καταθεσπιτισμένη. Έτυχε δὲ προκύψας ὁ βασιλεὺς *homines victum comparabunt?* ἀνωθεν, και θαυμάσας τὴν ναῦν, διὰ τίνος τῶν αὐτῶ ἐπομένων, τίνος ἀν εἴη, ἐπυθάνετο. Ὡς δὲ τῆς Αὐγούστης εἶναι μεμάθηκε, και ὡς ἄρτι ἀνήχθη ἐξ ἐμπορίας, ἣν ἐν τοῖς τῆς Συρίας; οἱ πρὸς τῆς βασιλοσσης σταλάνας ἐποίησαντο μέρεσιν, εἰτι μὲν τοῖς τοῦ πληρώματος; τῆς νηὸς; πρόσεστιν, ἐξενεγκεῖν αὐτοῖς αὐτίκα ἐκίλευσε, τῶν δὲ τῆς Αὐγούστης ἀψασθαι μηθενός. Ὡς δὲ τοῦτο γέγονε, και τοὺς ἀνδρας; ἐκείθεν ἀπέλασεν, ὑγρὸν κατ' αὐτῆς ἐπήνεγκε πῦρ, και αὐτόφορτον κατανέπρησεν, και τῆ βασιλοσση ἐλοιδορήτατο, *Βασιλέα με, λέγων, ἀραδείξαντος τοῦ Θεοῦ, σὺ βιάζῃ με ποιῆσαι ναύκληρον. Ἴσθι δὲ οἱ τοῖς ἰδιώταις τὸ ἐμπορεῦσθαι προσκεκλήρωται, Ἰν' ἐκείθεν τὰς πρὸς τὸ ζῆν κορίζοντο ἀφορμάς. Εἰ δ' ἡμεῖς μετὰ τῆς βασιλικῆς εὐετηρίας, και τὰ ἐξ ἐμπορίας (21) εὐστοῖς περιποιεῖσθαι, κειρώμεθα, ἀν οἱ τῆς τύχης τῆς ἰδιώτιδος τὰ ζωαρχῆ ἐμποροσσαιτο.*

ΚΓ'. Τῆ δὲ βασιλοσση πατρὶς ἦν ἡ χώρα τῶν Παρλαγόνων, πατέρες δ' αὐτῆ Μαρίνος και Θεοκτιστη τῶν εὐ γεγονότων ἐν τῆ χώρᾳ τῆ κατ' αὐτοὺς, εὐσεβεῖς δὲ ἀμφω, και τῶν σεβασμιῶν εἰκόνων προσκυνηταί. Τῆς δὲ Θεοδώρας τῶ βασιλεῖ συζυγίσης, και ἡ μητῆρ αὐτῆς Θεοκτιστη, ἡ και Φλωρίνα ἐπωνομάζετο, Ζωστή και Πατρικία τετίμητο. Ὁφει δὲ κατὰ τὴν μονὴν τῶν Γαστριῶν, ὡς δὲ τινες λέγουσι, και τὴν μονὴν αὐτὴν ἐκείνη ἰδεῖματο. Ὡς οὖν πρὸς μάμμην ὄπηγοντο πρὸς αὐτὴν ποτὲ τὰ τοῦ βασιλέως θυγάτρια, ἦσαν δὲ πέντε, και αἱ κλήσεις ἐκείνων αὐταί, Θέκλα και Ἄννα, Ἄναστασία τε και σὺν Πουλχερίᾳ Μαρία. Ἡ δὲ δωρήμασι τὰς παῖδας ἐδειξιοῦτο, και ἰδίᾳ παραλαμβάνουσα, πρῆνει τὰς ἀγίας εἰκόνας σεβάζεσθαι, και ἐκ κιβωτίου σεβάσμιζ ἐκφέρουσα ἐκτυπώματα, προσκυνεῖν αὐτὰ παρεσκεύασε τὰς θυγατρίδας και ἀσπάζεσθαι, και τὰς κεφαλαῖς αὐτῶν ἐπετίθει και τὰς προσόψεις. Καί ποτε ἐκείθεν ἐπανηκούσας τὰς παῖδας ἠρώτα ὁ βασιλεὺς τί παρὰ τῆς μάμμης αὐταὶ γένοιντο, και τίνα παρ' ἐκείνης αὐταί; λέγοντο; Αἱ μὲν οὖν λοιπαὶ ἐσιώπων, ἡ Πουλχερία δὲ νηπιάζουσα ἐτι τᾶλλα τε διηγείτο φελλιζούση φωνῆ, και προσεπῆγεν, ὡς εἴη τῆ μάμμῃ νινία ἐν κιβωτίῳ, τὰς ἀγίας εἰκόνας οὕτω καλοῦσα, και ταῦτα τὰς κεφαλαῖς; και τοῖς προσώποις ἡμῶν ἐπιτίθησι, και ἀσπάζεσθαι δίδωσιν. Ἐνεῦθεν τὰς σεπτὰς εἰκόνας γνοὺς διδάσκεσθαι προσκυνεῖν τὰς αὐτοῦ θυγατέρας; παρὰ τῆς μάμμης, οὐκέτι πρὸς αὐτὴν ἀπάγεσθαι τὰς παῖδας παρακωχῶρηκεν, ἔτερον δὲ οὐδὲν λυπηρὸν εἰς τὴν Θεοκτιστην εἰργάσαστο, αἰδοῦμενος ἐκείνην διὰ τὸ κῆδος, και πλέον διὰ τὴν ἀρετὴν, ἡ και πολλὰκις ἤλεγχε τοῦτον, ὅτι τοὺς ὀρθοδόξους ἐκόλαζε, και τὰς ἱεραῖς εἰκόσιν ἐνύβριζε, και διὰ ταῦτα ἀπεχθῶς διακείσθαι πρὸς αὐτὸν ἐπιπροφέρει πᾶν τὸ ὑπέκων. Τοιοῦτον δὲ τι και περὶ τὴν βασιλῖδα ἐγένετο. Ἦν τι παρὰ τοῖς ἀνακτόροις ἀνθρώπιον και τοῦ νοῦ πάσχον, και τῆς γλώσσης παρακοπήν, και ἦν οἶον ἀθυρμὰ τι τῶ βασιλεῖ· τῶ δὲ τοιοῦτω τυγχάνοντι ἦν και ἡ γυναῖκωνίτις βατῆ. Καί ποτε τὸν τῆς Αὐγούστης εἰσεσι θάλαμον· ἡ δ' ἔτυχε τότε ἀγίας εἰκόνας ἀσπάζομένη και προσκυνοῦσα (ἔτιμα γὰρ διαφερόντως αὐτὰς ἀγνοῖ τῶ ζυνευέντου)· τὸ δὲ παρακωχομένον

XXVI. Imperatrici patria fuit Paphlagonia, parentes Marinus et Theoctista, ex nobili illius provinciae familia, ambo pii et sacrarum imaginum adoratores. Theodora vero imperatori desponsa, etiam mater ejus Theoctista, Florina cognomento, Zostae et patriciae dignitatem est consecuta. Habitationem juxta Gastia monasterium, idque, ut quidam asserunt, condidit. Filiolae igitur imperatoris numero quinque, ad eam ut aviam aliquando adducebantur, quarum nomina fuerunt Thecla, Anna, Anastasia, Pulcheria et Maria. Illa puellas munusculis sibi conciliabat, ac seorsim hortabatur ad sacrarum imaginum venerationem, curabatque ut sacras effigies, quas e cistella proferebat, neptes adorarent ac deoscularentur, earumque capitibus et faciebus eas admovebat. Puellas aliquando inde reversas rogat imperator, ut ab avia tractatae essent, et 144 quid illa diceret? Caeteris tacentibus, Pulcheria adhuc infantula cum caetera balbutientis voce refert, tum addit, aviam in cistellam pupas habere (sic enim imagines vocabat) quas ipsarum capitibus et faciebus admoveret atque osculandas praerberet. Ex eo cum cognovisset filiolas ab avia cultum sacrarum imaginum doceri: eas non amplius ad illam accedere passus est, neque alia molestia Theoclistam affecit, quam et propter affinitatem et magis etiam ob virtutem verebatur: cum quidem saepe ab ea reprehenderetur, quod orthodoxos puniret, et sacris imaginibus contumeliam faceret, iisque rebus omnium subditorum odia susciperet. Simile quiddam etiam imperatrici accidit. Erat in regia quidam homuncio delirus et impedita lingua, quem imperator in deliciis habebat, cui etiam in gynaeconitidem patebat aditus. Aliquando igitur in imperatricis thalamum ingressus, cum illa sacras imagines oscularetur et adoraret (eas enim clam marito supra modum honorabat), sacras effigies conspicatus, quid essent rogat? respondet illa simpliciter: *Pulchras suas pupas esse*. Egressus vecors homuncio, Theophilum in convivio reperit: interrogatus unde veniret? *A Materna*, respondit, sic enim Dominam vocabat, eamque pulchras pupas habere dixit. Imperator autem pupas imagines

Variae lectiones et notae.

(21) Καὶ τὰ ἐξ ἐμπορίας. Theophili tamen alias avaritiam perstringit scriptor ms. Vitae S. Joannis: Εἶχε μὲν γὰρ τὰ Ῥωμαίων ἀκῆπτρα θεόφιλος·

ὁ δὲ ἐπιτότῳ τε περὶ τὸν χρυσὸν ὄλος, και τούτου ἠττάτο, ἄλλως τε Χριστιανός εἶναι μὴ φέρων, παρὶ τὰς θείας τε ἀσέδων εἰκόνας, etc.

esse suspicatus, commotus et ira æstians imperatricem accedit, et contumeliosis dictis insectans, idololatram appellat, eaque refert quæ a Dendere (id enim fatuo nomen erat) audivisset. Verum illa maritum solerter deceptit: *Neque enim, inquit, imagines vidit Denderis, sed cum speculum intueret, formas quæ in eo repræsentabantur, pupas appellavit.* Eo probabili commento, imperatoris iram declinavit furoremque leniit. Nam cum omnes in suam impietatem pertrahere studeret, sævus admodum erga pios fuit, et ut justitiæ, sic et ejus quam ipse probabat pietatis acerrimus defensor, subditos a cultu imaginum abducere insano studio contendebat, eaque de causa multos puniebat: ut eos, quem admodum intemperanti lingua dicebat, ab idolomania depelleret, ac multos confessores fecit. Joannem Syncellum, quo magistro usus fuerat, impietatis suæ socium, 145 ad Agarenos cum maximis opibus ablegavit, imperii Romani divitias ostentaturus, quarum nonnullas eorum principi dono misit, nonnullas Joanni ad ministerium assignavit, inter quas duo quoque malluvia aurea, gemmis distincta fuerunt, exquisitæ artis elegantia adornata, præterque cætera omnia signati auri centenarios quadraginta ei dedisse perhibetur, ut Agarenos quos vellet liberaliter et magnifice donaret, itaque percelleret Barbaros, qui cum tantas opes ministrorum imperatoris esse cernerent, cogitarent, quantis ipse divitiis potiretur. Is igitur in urbem Bagdam profectus (ea vetus Babylon est) cum in principis conspectum venisset, oblatisque imperatoris muneribus cum eo collocutus esset, cum ob hæc, tum propter dicendi vim (erat enim in congressibus perquam disertus) et in honore et in admiratione fuit. Barbaros tamen sui erga eos munificentia magis obstupescit. Nam si qui eum conveniebant, sive a suo principe missi, sive alii de causis, eos magna pecunia donabat, ut qui eam acciperent, et gauderent, et mirarentur. Cum autem ipse aliquando ab Amermumne ad convivium in ædes illius invitatus esset, alterum ex aureis illis malluviis secum attulit, ut aquam manibus illius affunderet. Quod cum negligenter alicubi positum esset (ita enim ministris suis Joannes mandaratum, ut periret) a quodam est surreptum, quaesitumque nusquam comparuit. Barbari igitur murmurarunt, et pretium illius et elegantiam exaggerantes: ipse vero cum eam jacturam sibi curæ non esse dixisset, eos obstupescit quem tantam rem negligere cererent, et a ministris alterum afferri jussit, quo allato magis etiam admirati sunt. Sed et Agarenorum princeps vicissim magnificentiam ostentans, Joannem magnis muneribus affecit, et post cætera

A ἐκείνο ἀνθρωπάριον τὰ θελα θεασάμενον ἐκτυπώματα, τί ταῦτα, ἤρετο τὴν βασίλισσαν· ἡ δὲ ἀπειλῶπως πρὸς ἐκεῖνο εἶπε, Ταῦτα τὰ καλά μου νινία. Ἐκείθεν οὖν ἐξεληθὲν τὸ παράφορον ἐκείνο ἀνδράριον, εὔρα τὸν Θεόφιλον ἐστιμώμενον. ἤρετο γοῦν ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ὅθεν ἦκοι; Ὁ δὲ παρὰ τῇ Μάρρα (22) πορευθῆναι ἀντίφασεν, (οὕτω γὰρ ἐκάλεσι τὴν δέσποιναν) ἔχειν αὐτὴν ἔλεγε νινία καλά. Εἰκόνας οὖν εἶναι τὰ νινία ὑποτοπήσας ὁ βασιλεὺς ἐξώργιστο, καὶ πρὸς τὴν βασίλισσα πορεύεται πνέων θυμοῦ, καὶ ὕβρεις κατέγγεν ἐκείνης, καὶ εἰδωλολάτρην ὠνόμαζε, τὰ εἰρημένα παρὰ τοῦ Δένδρι διηγούμενος· οὕτω γὰρ τὸ παρακεκομμένον ἐκεῖνο ἐκαλεῖτο ἀνθρώπιον. Ἡ δὲ σοφῶς τὸν ἄνδρα κατεσοφίσαστο· Ὁὐ γὰρ εἰκόνας εἶδεν ὁ Δένδρις, ἔλεγεν, ἀλλὰ τῷ κατόπτηρ μου ἐνατερικύουσι; τὰς ἐκείθεν ἀντανακλωμένας ἄρα μορφὰς, καὶ ταύτας νινία ὠνόμασεν. Οὕτω πιθανῶς τὸν λόγον συμπλάσασα, τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως ἐμάλαξε, καὶ τὸν θυμὸν κατεστόρεσεν. Ἦν δὲ τοῖς εὐσεβοῦσι λιαν βαρὺς, σπυδῶν πάντας τῆς οικείας· δυσσεβεία; ποιήσασθαι κοινωνούς, καὶ ὡσπερ τοῦ δικαίου διάπτυρος ἦν ζηλωτής, οὕτω καὶ τῆς εὐσεβείας, ὡς ᾔετο, καὶ ἀποστήσαι τῆς τῶν ἐκείνων τιμῆς ἐπιλονεῖσαι περιμανῶς τὸ ὑπήκοον. Ἐντεῦθεν ἐκόλαζε πλείστους τῆς εἰδολομανίας; ὡς ἔλεγεν ἀκολάστῳ γλώσση, αὐτοὺς ἀφιστῶν, καὶ πολλοὺς; εἰργάσατο ὁμοιογητάς. Ἰωάννην δὲ τὸν Σύγκελλον, ὃς αὐτῷ διδάσκαλος γέγονε, καὶ τῆς δυσσεβείας ἦν κοινωνός, πρὸς τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἐξαπέστειλεν, ἐπιβεβῆσθαι σφίσι τὸν πλοῦτον τῆς βασιλείας Ῥωμαίων βουλόμενος. Στέλλει δ' αὐτὸν σὺν χρήμασι μάλα πολλοῖς, ὧν τὰ μὲν δῶρα πέπομφε τῷ Ἀγαρηνῶν ἀρχηγῷ, τὰ δὲ εἰς ὑπερσίαν τῷ πεμφθέντι ἀπένειμεν, ἐν οἷς καὶ διττὰ ἐτύγγανον χερνιβόξεστα χρυσεὰ τε καὶ διάλιθα, καὶ τέχνης ἀκριβοῦς ἰνδείκνύμενα χάριτας. Τοῦτον δὲ πάντων ἐπέκεινα λέγεται δοῦναι αὐτῷ καὶ χρυσοῦ χαράγματα καντηγάρια τεσσαράκοντα, ἵν' ἔχοι δωρεῖσθαι τῶν ἐκ τῆς Ἀγαρ οἷς βούλοιο φιλοτίμας τε καὶ σαφιλῶς, κἀντεῦθεν τοὺς Βαρβάρους ἐκπλήττοι, λογιζομένους, ὡς εἰ τοσοῦτοι οἱ τοῦ ἀνακτος εὐποροῖεν, αὐτὸς ἐκεῖνος πόσου ἀν εἴη κύριος πλοῦτου; Ἀφικόμενος οὖν εἰς τὴν τοῦ Βαγδᾶ πόλιν ὁ Σύγκελλος (αὕτη δ' ἐστὶν ἡ παλαιὰ Βαβυλῶν) (23) καὶ τῷ τῶν Ἀγαρηνῶν ἀρχηγῷ εἰς ὅσαν ἐλθὼν, καὶ διαλεχθεὶς, καὶ τὰ τοῦ βασιλέως δῶρα προσαγαγὼν, καὶ διὰ ταῦτα, καὶ διὰ τὴν τοῦ λόγου δύναμιν (ἦν γὰρ εἰς διάλεξιν περιδέξιος) καὶ ἐτιμᾶτο καὶ ἰθαυμάζετο. Πλέον δ' ἐξεθαύμασσε τοὺς Βαρβάρους φιλοτιμώτατα πρὸς αὐτοὺς διακειμένος. Εἰ γὰρ τινες ἐκείνῳ προσήσαν, ἢ παρὰ τοῦ σφετέρου στελλόμενοι ἄρχοντες, ἢ κατὰ τινα χρεῖν ἄλλην, χρήμασιν αὐτοὺς ἰδεξιοῦτο μεγάλοις, ὡς καὶ χαίρειν καὶ τεθῆκεναι τοῖς ταῦτα λαμβάνοντας. Ὁ

Variae lectiones et notæ.

(22) Μάρρα. In quidam eodd.; alii Μάνα, ut Theophanes, et alii.

(23) Ἡ παλαιὰ Βαβυλῶν. Sedes principis seu civitate Sacraceno un. Arethas in Apocalypsin c. 36: Διὰ δὲ τοῦ σείματος ἡ Βαβυλωνίων, ἦν ἂν τις

ἀπαραλογίστως τὴν τῶν Σαρρακηνῶν ἐκδέξασαι, καθ' ὅτι καὶ ἐν Βαβυλωνί νῦν ἐστὶ τὸ ἀρχεῖον αὐτῶν, ὧν δὴ ὁ Ἀντίχριστος, ὡς Ῥωμαίων βασιλεὺς κρᾶτῆται.

μέσσιον δὲ ποτε καὶ ὁμοδαίτων τοῦτον τοῦ Ἀμερ-
μουμνοῦ ποιουμένου, τὸ ἐν τῶν χρυσοῦν ἐκείνων χει-
ροβοξέσιων εἶχεν ἐκεῖ, ὅσως αὐτῷ ἐπιπέδων κατὰ χει-
ρὸν. Τοῦτο γοῦν ἀμειλίως καίμενον (οὕτως γὰρ ποιῆσαι
τοῖς αὐτοῦ θεράπουσιν ἐνετείλατο, ἴν' ἀπόληται)
παρὰ τοῦ ἐκλάπη. Ὡς δὲ ζητούμενον οὐκ ἦν, οἱ
Βάρβαροι θροῦν ἤγειραν, καὶ τὸ πολύτιμον ἐκείνου
καὶ τὸ κάλλος θαυμάζοντες. Ὁ δὲ μὴ μέλειν αὐτῷ
περὶ τοῦ ἀπολομένου εἰπὼν, τοῖς μὲν Βαρβάροις
ἐκπληξιν ἐνεποίησε, τοιοῦτου χρήματο; ἀφροντι-
στοῦντα ὀρώσιν αὐτόν· τοῖς δ' ἑαυτοῦ θεράπουσιν τὸ ἕτερον ἐνεγκεῖν προστρέψατο, ὃ κομισθὲν εἰς
πλέον θάμβος τοὺς Βαρβάρους ἐνήκεν. Ἀντιφιλοτιμούμενος δὲ καὶ ὁ τῶν Ἀγαρηῶν ἀρχηγός, πολλοὺς
ἐν Ἰωάννην ἰδεοῦτο δωρημασί, καὶ ἐπὶ πλείον αὐτῷ αἰχμαλώτους παρέσχετο ἑκατόν, ἀμφιάσας
αὐτοὺς λαμπροτέροις ἐσθήμασιν. Ἐκνευλῶν οὖν ἐκείθην ὁ Ἰωάννης, καὶ τῷ βασιλεῖ διηγούμενος τὰ
ἐκεῖ, καὶ τῶν ἀρχικῶν οἰκιῶν σχήματά τε καὶ ποικιλίαν, εἰς ἔρωτα κινήθηκα τοιαῦτα δομήσασθαι. Καὶ
μέντοι αὐτῷ ἐπίταξεν ἐν τῷ Βρούαντι δειμασθῆναι οἱ ἀνάκτορα τοῖς ἐν Συρία τοῖκότα ἐν ἅπασιν· καὶ ὡς
ἐπιστατῶν τοῖς τούτων δομήτοσι, καὶ σχήματα διδάτκων καὶ μέτρα εὐρους τε καὶ μήκους καὶ ὕψους,
εἰχὺ τὰς οἰκοδομὰς ἐξεπέρανεν.

KZ. Οὗτος ὁ βασιλεὺς καὶ τὰ παράλιξι τείχη τῆς Β
πόλεως πεποννηκότα τότε, καὶ ἐκ τῆς τοῦ χρόνου
παραρροῆς, καὶ ἐκ τινων συμπτωμάτων ἑτέρων,
ἀνεκαίνας μεγαλοπρεπῶς, εἰς ὕψος πλέον ἢ πρότε-
ρον ἦσαν, ἐπάρας αὐτὰ καὶ ξενῶνα μέγιστον εἰς
ὅνα οἰκεῖτον ἀνήγειρεν, ἐν τόπῳ οὐ πρότερον ἦν
ἐταίρουσῶν γυναικῶν καταγωγίον. Ἦν δὲ καὶ περὶ
τὰ ἀφροδίσια ἐγκρατής, ὡς ἅπαξ ποτὲ ἔρωτι παι-
δίσκης ἀλῶνα, ὑπηρετημένης τῇ βασιλίδι, τὴν
ὄραν διαπρεπούς. Τῆς Θεοδώρας δὲ διὰ τοῦτο ἀλγού-
σης, ἐπὶ μνησθῆναι φασὶν ἐκείνου, μὴ ἄλλοτε μὴ δ' ἐτέ-
ρας πεῖραν λαθεῖν γυναικῶς, καὶ ἐπὶ τῷ ὀλισθηματι
δάκνυσθαι, καὶ συγγνώμην ἐξ ἐκείνης αἰτεῖν. Ἀλλὰ
ταῦτα ἢ περὶ τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἐπὶ τοῦ μανία εἰς
εὐδὲν ἐποικεῖ λογίζεσθαι. Ἐλύττα γὰρ ἀντικρυς καὶ
πλέον ἐμεμῆνει τῶν πρὸ αὐτοῦ, καὶ ὠμότερος τῶν
C
τιμητῶν τῶν ἱερῶν ἐκτυπωμάτων ἦν κολαστής, ἀλλὰ
μὴν καὶ τῶν γραφαῖς τυπούντων αὐτά. Ὅθεν καὶ
τινα μοναχὸν Ἀδζάρων (24), περιδύοντα ὄντα τρυ-
καῦτα περὶ τὴν γραφικὴν ἀπηνῶς αἰκισάμενος, καθ-
εῖρξεν εἰς δεσμοκτήριον· ὡς δ' ἐκ τῶν πληγῶν ἐκεῖ-
νος βάσας, αὐθις τὰς χεῖρας ἀγίων εἰκόνων εὐλοῦ
γραφαῖς, πέταλα ὁ τύραννος· ἐκίλευσεν ἐκπυρωθῆντα
σιδήρεα τοῖς τοῦ Ἀδζάρου ἐπιτεθῆναι καρποῖς, ἵνα
μὴ τοὺς πόνους τῶν καρπῶν αὐτοῦ οἱ εὐσεβοῦντες
ἔχονιν προσκυνεῖν. Ὁ μὲν οὖν ὀπίστη ταύτην ὄντα
τῶν σεβαστῶν εἰκόνων τὴν κόλασιν, ἠψεύσθη δὲ τῶν
ἐλπιδῶν ὁ τύραννος. Λέγεται μὲν γὰρ μετὰ τὴν κό-
λασιν τῆς εἰρκτῆς ἐκδηθῆς ὁ ὁμολογητῆς ἐκείνος,
ἐπι τὰς πληγὰς φέρων ἐν ταῖς χερσὶ, τῆς θείας χά-
ριτος συνεφαπτομένης αὐτῷ εἰκόνας διαχαράξαι
D
σεπτὰς, μετὰ δὲ τὴν τοῦ τυράννου κτετάλυσιν, τὸ ἐν

omnia centum ei captivos dedit, splendidis vesti-
bus exornatos. Qui ex ea legatione reversus, cum
imperator quid actum esset exposuisset, ac prin-
cipalium ædium figuras et varietatem narrasset,
cupiditatem ejus excitavit ejusmodi regiæ ædifi-
candæ, ac jussu illius in Bryante regiam Syriacæ
pro omnia similem auspicatus est, et architectis
figuris mensurisque latitudinis, longitudinis et alti-
tudinis 146 demonstratis, opus celeriter ab-
solvit.

XXVII. Idem imperator etiam maritima moenia
cum vetustate tum ob alios casus ruinosa, magni-
fice instauravit, in majorem educta altitudinem, et
maximum hospitium de suo nomine condidit, quo
in loco prius impudicarum mulierum diversorium
fuerat. In libidinibus fuit continens, cumque semel
amore puellæ formosissimæ, quæ imperatrici inserviebat, captus esset, idque Theodora ægre ferret:
eam dejerasse ferunt, se nunquam alias alterius
mulieris notitiam habuisse, eoque lapsu dolentem,
veniam ab illa petiisse. Sed furor ejus contra sacras
imagines effecit, ut illa pro nihilo putentur. Prorsus
enim insania quadam et rabie majore quam superio-
res imperatores, cultores atque etiam pictores
sacrarum imaginum persequebatur, eaque de causa
monachum quemdam Lazarum, pictorem tum ce-
leberrimum, crudeliter exerugiatum in carcerem
conjecit. Qui cum, ex plagis illis recreatus, iterum
manus sacrarum imaginum picturæ admoveret, igni-
tas laminas tyrannus ejus manibus admoveri jussit,
ne labores manuum ejus pii adorare possent. Ac is
quidem id supplicium ea de causa toleravit, tyran-
nus autem spe sua frustratus est. Fertur enim
confessor ille, post ea tormenta carcere ejectus,
plagas adhuc in manibus gestans, divinâ adjunvante
gratia, venerandas imagines depinxisse, ac post
tyranni interitum, Servatoris imaginem in Chalce
pinxisse, ac qualis nunc cernitur, restituisse, cum
prius imago jam olim erasa fuisset. Idem fratres
Theophanem et Theodorum, utrumque confesso-
rem, ob suam impietatem prophetarum oraculis et
Scripturarum testimoniis reprehensam, primam

Varie lectiones et notæ.

(24) *Μοναχὸν Ἀδζάρων*. De quo Anastasius Bibl. in Benedicto III, p. 206: *Hujus temporibus Michael filius Theophili imp. Constantinopolitanæ urbis imperator, ob amorem apostolorum, misit ad B. Petrum apostolicum donum per manum Lazari monachi, et picture artis nimie eruditi, genere vero, Chazarum, etc.* Sed de Lazaro in primis consulendus Bollandus

ad 23 Feb. quo festum illius agunt Greci et Latini. Vide etiam Menæa ad 17 Novemb. Porro sancti Lazari reliquias in Evandri monasterio relatas docet Synaxarium. ms. 17 Novemb. quo eorum festum celebrant Greci: Καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα ἀνακομισθὲν, κατετέθη ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἐυάνδρου.

graviter exercebat. Deinde facies eorum compunxit, ac notis illis hos iambicos versus atrimento iniuso expressit :

*Cunctis eam urbem visere exoptantibus,
Purissimi quam Christi presserunt pedes
Totius orbis unde manavit salus;
Sacro loco isti vasa conspecti improba
Superstitionis errore ex incredulo
Multisque factis inquinati turpibus
147 Apostatae velut rejecti inde proci,
Se contulere mox in urbem regiam:
Tamen nefanda non relicta amentia.
Notis perusta fronte, more santium,
Condemnatique rursus veterunt solum.*

Α τῇ Χαλκῇ τοῦ Σωτήρος ἐκτύπωμα γράφαι, καὶ οἷον ἄρει ὄραται ἀναστηλώσαι αὐτὸ, τῆς πρώην οὐσης θέας εἰκόνας ἐκεῖ πάλαι ἀποξεθείσης. Οὗτος καὶ τοὺς ἀγαθὸν ἀμφω, τὸν Θεοφάνην τε καὶ Θεόδωρον τοὺς ὁμολογητάς, ἐλέγξαντας τὴν ἐκείνου δυσσεβίαν, ἐκ ῥήσεων προφητικῶν τε καὶ γραφικῶν πρώτων μὲν σφοδρῶς κατηγοροῦντες, εἶτα καὶ τὰς βίβλους αὐτῶν κατέστιξε. Καὶ ταῖς στιγμαῖς μέλαν ἐπέχεε, γράμματα δ' ἐτύπων τὰ στιγματα· τὰ δ' ἦσαν ταῦτοι·

*Πάντων κοθοῦντων προστρέχειν πρὸς τὴν πόλιν,
Ὅπου πάναγοι τοῦ Θεοῦ Λόγου κόδοι
Ἔστησαν εἰς σύστασιν τῆς οἰκουμένης
Ἐφθόσαν οὗτοι τῷ σεβασμῷ τότῳ
Συκὴ κορηρὰ δεισιδαιμονος πλάτης
Ἐκείσε πολλὰ λοιπὸν ἐξ ἀπιστίας
Πράξαντες ἀσχερὰ δεῖνὰ δυσσεβοφρόνως.
Ἐκείθεν ἠλάθησαν ὡς ἀποστάται,
Πρὸς τὴν πόλιν δὲ τοῦ κράτους πεφυγότες,
Ὅν ἐξαφῆσαν τὰς ἀθέτους μοῖρας
Ὅθεν τραπέζης ὡς κακούργοι τὴν θέαν
Κατάκρινονται καὶ διώκονται πάλιν.*

Sed et alios multos persecutor hic confessores fecit, et in martyrum numerum retulit, quos enumerare alterius et operis et temporis fuerit. Studuit etiam melodiis componendis, ac præter cætera illud etiam carmen, quod in festo Palmarum canitur: *Exite gentes, exite populi*, ejus esse fertur. Cum quinque filiarum pater esset, filium nondum susceperat, filiamque Mariam natu minimam supra modum dilexit, et Alexio Moseli despondit, viro Armenio, ex genere Crinitarum, florenti ætate, et vultu venustatis ac gratiæ pleno, quem prius aliis quoque dignitatibus honestatum, progressu temporis etiam Cæsarem salutavit, ac deinde cum exercitu in Longobardiam misit. Sic evectus Mosces invidiam effugere non potuit. Criminati autem eum sunt invidi, ut imperii cupidum, sed filia imperatoris superstite, calumnia contra eum nihil valuit. Filio autem Michaeli imperatori nato, et conjuge sua defuncta, statim vitæ ratione mutata, ultro comam tundit, vilique pallio inductus, monachorum institutum amplectitur, ædificato Anthemii monasterio, in quo vita exacta sepultus est. Cum autem Arabes Romanas provincias invasisent, Theophilus, expeditione contra illos suscepta, secum eduxit Theophobum et Manuelem, viros strenuos et bellicosos, quorum Manuel nobilis erat apud omnes, ipsosque hostes, ut qui et exercitum sæpe duxisset, et rem bene gessisset, et

Β πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους ὁ διώκτης οὗτος ἀνέδειξεν ὁμολογητάς, καὶ τέλει μαρτυρικῶν παραδέδωκεν, οὐδ' ἀπειθεῖν ἑτέρας ἀνεῖν πραγματείας καὶ ἄλλου καιροῦ. Ἐφίλοτι· μάλιστα δὲ καὶ μελωδεῖν· λέγονται μὲν οὖν καὶ ἕτερα εἶναι ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ποιήματα, πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ καὶ τὸ κατὰ τὴν τῆς Βασιλοφύρου ἑορτῆν ἀδόμενον στιχηρὸν τὸ, *Ἐξέλθετε, ἔθνη, ἐξέλθετε, καὶ λαοί*. Πάντα δὲ θυγατέρων πατῆρ γεγρονῶς, πιδὸς ἔτι οὐκ ἔτυχεν ἀρβένος· τῶν δὲ θυγατέρων ὑπερηγάπα τὴν νεωτέραν Μαριαν ὠνομασμένην, ἐφ' ἣ καὶ κηδεστὴν ἐποίησάτο· Ἄλλεξιὸν τὸν λεγόμενον Μωσήλῃ (25), ἄνδρα ἐξ Ἀρμενίων τοῦ γένους τῶν Κρινιτῶν (26), ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ὄντα, καὶ τὴν θῆν χαρίτων μεστὸν, ὃν πρότερον μὲν ἄλλοις ἐτίμησεν ἀξιώμασιν, εἶτα προῖων ἀνεῖπε καὶ Καίσαρα. Συνάψας δ' ἐκείνον τῇ θυγατρὶ, καὶ οὕτω τιμήσας, σὺν στρατεύμασι πρὸς Λογγιβαρδίαν ἐξέπεμψεν. Οὕτω δὲ ὁ Μωσήλῃ ἔφευθε οὐκ ἔμελλε τὸν φθόνον εἰσαφυγεῖν. Διεβέβλητο γοῦν πρὸς τῶν βασκαίνοντων, ὡς καὶ τῆς βασιλείας ἐρῶν· οὐκ ἔδρα δὲ κατὰ τοῦ Καίσαρος ἡ διαβολή, ἔως ἡ τοῦ βασιλέως θυγάτηρ τοῖς ζώσιν ἠρίθμητο. Ἐπεὶ δὲ υἱὸς ὁ Μιχαὴλ ἐτέθη τῷ βασιλεῖ, καὶ ἡ τοῦ Καίσαρος ἐτεθῆκεν εὐνήτωρα, ἐκεῖνος εὐθύς μετετάξατο, καὶ κείρεται μὲν τὴν τρίχα ἐκῶν, ἀμφιέννυται δὲ τριδώνιον, καὶ τοῖς μονάζουσι κατατάσσεται, καὶ τὸ τοῦ Ἀνθεμίου λεγόμενον εἰδέματο ἀσκητήριον, ἐν ᾧ διαγαγὼν τὸν βίον κατέλυσε, καὶ

Varie lectiones et notæ.

(25) *Μωσηλῃ*. De Alexio Mosele nobili Armenio egimus in familia Michaelis Balbi, in *Famil. Aug. Byzantin.* p. 435, cujus posterius ad extremam tandem redacti erant paupertatem sub Basilio Bulgaroctono, ut ex ejus Novella, quæ describitur in jure Græcorum. t. II, p. 175 docemur, ubi τοῦ Μαγίστρον Ῥωμανοῦ τοῦ Μωσήλῃ ἐγγόνους εἰς ἀπορίαν καὶ τελείαν ἐνείταν pervenisse ait eum illi patrimonio

sum ab avo et parentibus relictum circa Philomilium possiderent.

(26) *Κρινιτῶν*. Τὸν ἐπιφανῆ καὶ περιβλεπτόν Κρινιτῆν Græciæ prælorem, seu στρατηγὸν, nescio quem memorat anonymus in Vita S. Lucæ Junioris, p. 996, alium Constantinus Porph. *De admin. imp.* c. 50, alium denique anonymus Combesianus in Leone Philosopho, n. 9.

ἐτάφη ἐκεῖ. Τῶν δὲ Ἀράβων ταῖς Ῥωμαϊκὰς Α
ἐκατόντων χόραις, ὁ Θεόφιλος ἐξεστράτευσεν κατ'
αὐτῶν, ἔχων μὲθ' αὐτοῦ τὸν Θεόφοβον καὶ τὸν
Μανουὴλ (27). Τῷ δ' ἦσθη ἄνδρα καὶ γενναῖον καὶ
ἀγαθὸν τὰ πολέμια, ὧν ὁ μὲν Μανουὴλ δῆλος ἄσπασιν
ἦν, καὶ τοῖς ἐναντίοις αὐτοῖς πολλάκι· τε στρατη-
γῆσας· καὶ ἀριστεύσας, καὶ πρωτοστράτωρ τοῦ βα-
σιλέως Μιχαὴλ τοῦ Παγγαθῆ γεγονώς. Ὁ δὲ Θεό-
φοβος γένους μὲν κατήγετο Περσικοῦ, ἐτάφη δ' ἐν
τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων, καὶ παρ' αὐτῇ διήγεν,
ἀφανῆς ὧν καὶ μηδὲ γνωσκόμενος. Λέγεται δὲ τὸν
πατέρα αὐτοῦ ἐκ τῆς παρὰ Πέρσαις βασιλικῆς
ἐκφυῆσαι φυλῆς. Ἐκκλησιότων δὲ τοῖς Πέρσαις
τῶν ἐκ τοῦ βασιλείου γένους, μαθεῖν αὐτοῦ, ὡς
ἔστι παρὰ Ῥωμαίους ἀνήρ, ἐκ γένους ἑλκῶν βασι-
λικῆν τὴν σειράν, καὶ ἀφικέσθαι ζήτησιν ποιουμέ-
νου αὐτοῦ. Ὡς δ' εὐδρόμη ζητούμενος, γέγονεν
ἐπιγεῖν γνωστὸς καὶ πρὸ βασιλέα, καὶ εἰς μέγα
τύχης ἀνήχθη, πατρικίος τιμηθεὶς, καὶ τῇ τοῦ βα-
σιλέως συνοικισθεὶς ἀδελφῇ. Τούτοις οὖν τοῖς εἰρη-
μένοις ἀμφοῖν ἀνδράσι πεποιθὼς ὁ Θεόφιλος, ἀν-
επῆλθε τοῖς ἐναντίοις. Ὡς οὖν ἀλλήλων ἔγγιστα
ἐπὶ ξαντῶν τοῦς χάρακας τὰ στρατεύματα, ὁ τῶν
Σιρακηνῶν ἀρχηγὸς Ἰμβραήλ, ἔνα τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατηγῶν μετὰ λαοῦ μυριάδων ὄκτω εἰς ἀντικατά-
ταξιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος καταλειποῦς, αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων ἀνεχώρησεν, ἢ δειλαινόμενος,
ἢ ἀλαζονεύμενος. Συμβαλόντων δὲ τῶν στρατευμάτων, πολλοὶ μὲν ἐκατέρωθεν ἐπιπτον. Τέλος δὲ πρὸς
ὑπαγωγὴν ἐκλίθησαν αἱ σχολαί, καὶ κἄν ἦλω καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς, εἰ μὴ Θεόφοβος μετὰ τοῦ περὶ
αὐτὸν Περσικοῦ στρατεύματος, καὶ χειρὶ ἐδοθήθησεν, καὶ στρατηγῆματι τοῦς Βαρβάρους κατεσοφίστατο.
Τότε μὲν οὖν ἐπανεζεύξεν εἰς τὴν Κωνσταντινου ὁ βασιλεὺς.

ΚΗ'. Τῷ δ' ἐπεξῆς ἔται πάλιν στρατεύει, καὶ C
συμμίξας τοῖς ἐκ τῆς Ἀγαρ, ἐπικρατέστερος γίνε-
ται, καὶ πολὺ μὲν πῆθος αὐτῶν πέπτωκε, πλείους
δ' ἐάλωσαν δουραλῶτοι, ἐν οἷς ἦν καὶ τις ἀνήρ τῶν
τῶν σχολῶν δομestικῆ γνώριμος, καὶ μαρτυρούμε-
νος ὑπ' αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν χεῖρα γενναῖος καὶ πε-
ριείετος, καὶ εὐφυῶς ἱππασόμενος, καὶ δύο μετα-
χρησόμενος δόρατα. Θριάμβου τοῖνον ἐπὶ τῇ νίκῃ
καταγομένου ἐν Ἰππλησσίαις ἀγῶνι, τὸν ἐπαινούμε-
νον ἐκαίον Ἀγαρῆν ἐπλάσασθαι, καὶ τὰ δύο
μεταχειρισσασθαι δόρατα ἐκέλευσεν ὁ κρατῶν. Καὶ
δ' ἐπιδείκνυτο κατὰ τὸ κέλευσμα τοῖς ὄρωσι τὸ ἀμ-
φοτεροδέξιον. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦτον ἐπῆνε τε καὶ
ἐθαύμασεν. Ὁ γοῦν Κρατερὸς Θεόδωρος, δ. μετ'
ἐλίγον μαρτυρικῶν κατεκοσμήθη στεφάνῳ, τῶν
τεσσαράκοντα δύο μαρτύρων εἰς ὧν, παρεστῶς τότε
τῷ Θεοφίλῳ ἐχλεύαζε τὸν Ἀγαρῆν. Ὁργῆς δ' ἐπὶ
τῇ χλεύῃ πλησθεὶς ὁ κρατῶν, Σδ δ', ἔφη, ὦ θηλυ-
δρία (ἐκτομίαις γὰρ ὁ Κρατερὸς ἐτύγγχανεν ὧν),
ἐνδείξῃ τοιοῦτόν τι· Καὶ ὁ Κρατερὸς, Δύο μὲν,
ἔφη, δόρατα στέρεφειν οὐκ ἔσκησα, οἷ μὴδὲ δεῖ
τῇ μάχῃ παιγρίων, ἀλλὰ σκουδῆς, ἐν δὲ μετα-
χειρικόμενος, σὲν θεῶ δ' εἰρήσθω, τοῦτον κατα-
δαῖω. Ἐκμανεὶς δ' ἐπὶ τῷ λόγῳ ὁ βασιλεὺς, καὶ
ὀμόσας καθ' αὐτοῦ, Ἡ μήν, ἔφη, τεδνήξῃ, εἰ
μὴ αὐτεῖκα τοῦτον καταβαλεῖς. Ὁ δὲ μὴ ὑπερ-

Michaelis Rangabis protostrator fuisse. Theopho-
bus autem genus a Persis ducebat, et in urbe im-
peratoria, ubi educatus est, obscurus vivebat
atque ignobilis. Fertur autem pater ejus ex regia
Persarum tribu fuisse ortus, cumque regis familie
apud Persas defecissent, cognovisse dicuntur, apud
Romanos esse virum regio genere oriundum, et ad
eum inquirendum venisse. Ut inventus fuit, in
notitiam imperatoris quoque pervenit, et amplissi-
mas fortunas est consecutus, patricii honore orna-
tus, et imperatoris sorore 148 in matrimonium ac-
cepta. Iis igitur ambohus fretus Theophilus, hostes
aggressus est. Cum autem proxime inter se castra
communissent exercitus, Sarracenorum dux Imbrael,
uno ex suis satrapis cum nonaginta millibus ad
decernendum cum Romanis relicto, ipse cum cæ-
teris sive ex metu sive per arrogantiam recessit.
Exerentibus congressis, multi utrinque ceciderunt.
Sed tandem legionibus ad fugam inclinatis, ipse
etiam imperator captus fuisset, nisi Theophobus
cum suo Persico exercitu et manu opem tulisset,
et stratagemate Agarenos circumvenisset. Ac tum
Constantinopolim reversusq. est imperator.

XXVIII. Anno vero sequente iterum cum Aga-
renis congressus, ut superior, magna hostium
multitudine cæsa, et pluribus captis, inter quos vir
fuit legionum domesticorum notus, cui is testimonium
perhibebat, ut et manu prompto, et ambidextro,
et solerti equiti, et qui binas hastas tractare
sciret. Cum igitur ludis Circensibus ob victoriam
triumphus duceretur, imperator laudatum illum
Agarenum equitare et bina hastilia tractare
jussit. Ostentavit ille, ut jussus erat, dexteritatem
suam spectatoribus. Eum imperator et laudavit et
admiratus est. At Theodorus Craterus, qui paulo
post corona martyrii est ornatus, unus eorum
martyrum numero, Theophilo astans, Agarenum
subsannabat. Qua de causa iratus Theophilus:
Tu vero, inquit, effeminate (nam eunuclius erat
Craterus) tale aliquid præstabis? Tum Craterus:
Binis quidem, inquit, hastilibus vibrandis me non
exercui, quod in prælio non luditur, sed res seria
agitur: una vero hasta, Deo annuente, eum proster-
nam. Imperator ob ea verba furore percitus, per
seipsum juravit, se statim eum occisurum, nisi e-
vestigio illum prostravisset. Ibi Craterus nihil
cunctatus, hasta sine ferro Agarenum equo de-
jecit. Cum autem imperator denuo expeditione
suscepta cum Agarenis pugnasset, eventus prælii

Variorum lectiones et notæ.

(27) Μανουήλ. Manuel patricius, cui uxor fuit Helena, de qua anonymus, in Vita sancti Nicolai Studitæ, p. 943.

Romanis parum auspiciatus fuit. Parum enim abfuit, quin et imperator ab hostibus circumventus captivus adduceretur. Quo Manuel cognito, suis inclamatis, in confertissimos hostes investus imperatorem se sequi jubet : stabat enim metu attonitus, sed ad velandam **149** ignaviam se relicto exercitu nolle fugere dicebat. Cum autem sæpe monitus, ut pugna excederet, timore tanquam compedibus vinctus staret, Manuel stricto ense : *Nisi me, inquit, secutus fueris, te perimam. Præstat enim te mori, quam ab hostibus captum, Romanæ republicæ tantum imprimere dedecus.* Iis Manuelis minis ægre soluto metus stupore, eumque secutus, evasit : qua de causa virum servatorem appellavit, munificeque remuneratus est. Verum non multo post, invidiorum lingua ejus animum in contrarium verterunt, eoque redegerunt affectati regni calumniis, ut Manuelem excæcare in animo haberet. Quo ille cognito in Agarenum viciniam aufugit, eorumque duci significat, quis sit : quod si fides sibi detur, non coactum iri se religionem ejurare, se ad ipsum defecturum. Ille statim data fide lætus eum suscipit, Manuel dum ibi versaretur, præpositus exercitui, sæpe rem bene gessit contra Persas, magnosque triumphos adeptus, Agarenis et charus et admirationi fuit. Theophilus autem Manuelis fugam ægre ferens, de eo, revocando cogitabat. Scribit igitur ad eum litteras, quibus jurejurando fidem suam ei obstringebat, easque aureo sigillo confirmatas, per monachum quemdam ad eum mittit, hortans ut redeat. Ille redit, sed qua ratione, id vero referre est operæ pretium, habet enim expositionem non injucundam. Congressus cum monacho, qui fidem ab imperatore afferebat, seque reversurum pollicitus, Ismaelitarum principem adit, petens exercitum sibi dari, ut profectus in Cappadociam, delatores suos (ibi enim eos habitare) ulcisceretur, ejusque filium una mitui, ut in re militari exercebatur. Princeps Manueli morem gerit, et quia fidem ei habebat, suum filium una mituit : ita discedit Manuel, cumque prope fines Romanos ventum esset, assumpto principis Agareni filio cum paucis Sarracenis, se venatum ire simulat, multis ministris comitantibus, cumque jam in Romana provincia versaretur, adolescentem amplexus : *Tu quidem, inquit, fili, ad tua revertere : ego vero ad Romanos proficiscor.* Constantinopolim reversus, magna cum lætitiâ est exceptus ab imperatore, statimque magistri honore ornatus, **150** imperatoris filium Michaelem e sacro baptismate suscepit, quem pater diademato cinxit, et Romanorum imperatorem declaravit. Antonio patriarcha mortuo, cum XIII annos Ecclesiæ præfuisset, Joannes, quem supra diximus Theophili præceptorem et suffragatorem fuisse, patriarcha designatur, quem et Jannem vocabant, tum ob hæresin, tum propter præstigias in quibus versatus erat. Sanctissimum vero Methodium, qui deinceps patriarchicam ornavit sedem, perversa

θέμνος, και συνεμαχέσατο τῷ Ἀγαρηνῷ ὀδρατι ἀσιδήρῳ, και τοῦ ἵππου κατέβαλε. Πάλιν οὖν τῷ βασιλεὶ στρατεία κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν, και πάλιν μάχη, και τὸ τῆς μάχης τέλος τοὺς Ῥωμαίους οὐκ ἀγαθόν. Μικροῦ γὰρ ἀπήχθη ἄν και ὁ βασιλεὺς δορυδύλωτος ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν κυκλωθεὶς. Ὡς δ' ἔγνων τοῦτο ὁ Μανουὴλ, ἐμδοσάμενος τοὺς περὶ αὐτὸν, εἰς μέσον εἰσελαύνει τῶν πολεμίων, και τῷ βασιλεὶ, φησὶν, Ἀκολουθεῖ μοι : Ἰστατο γὰρ ἐκ δεξιῆς ἀπεγνωκῶς. Ὁ δὲ τὴν δεξιάν ἐπιχρῶννύς, μὴ βούλεσθαι φυγεῖν ἔφη, καταλιπὼν τὸν λαόν. Ἐπεὶ δὲ πολλάκις ἐξελεῖν τῆς μάχης παρακλιόμενος, ὡς περ πεποδημένος τῇ πτοῖᾳ, εἰστήκει ὁ Μανουὴλ τὸ ἔξωσ πασάμενος. *Εἰ μὴ ἐπιού μοι, φησὶν, αὐτίκα σε ἀνελῶ κρείσσον χερσὶ σε θανείν, ἢ λησθῆναι τοῖς ἐναντιοῖς αἰχμαλώτων, και τοιοῦτον ἀσχος τῇ πολιτείᾳ Ῥωμαίων περιποιήσασθαι.* Ταύταις οὖν ταῖς τοῦ Μανουὴλ ἀπειλαῖς μόλις τῆς ἐκ τοῦ φόβου νάρκης λυθεὶς, και ἀκολουθήσας αὐτῷ, δισώθη : ἔθεν και σωτήρα τὸν ἄνθρωπον ἐκάλει, και οἱ τὰ σωστρα θαψιλῶς ἀπετίννυσεν. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ αἱ τῶν βασκανῶν γλῶσσαι τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ Μανουὴλ εἰς τὸναντίον ἐτρέψαντο. Διέδωλον γὰρ αὐτὸν ὡς τυραννίδι ἐπιχειροῦντα, και ἤδη ταῖς διαβολαῖς ἐπέπειστο ὁ Θεόφιλος, και τὸν Μανουὴλ ἐκτυφλώσαι διανενόητο. Γνοὺς δ' ἐκεῖνος, τὸ μελετώμενον, ἀπέδρα, και ἀγχοῦ που γενόμενος τοὺς Ἀγαρηνοὺς, δηλοῖ τῷ αὐτῶν ἀρχηγῷ ὅστις ἐστὶ, και ὡς εἰ λήψεται πίστει, μὴ βιασθῆναι τὴν οἰκίαν θρησκείαν ἐξομῶσασθαι, προσελύσεται οἱ. Ὁ δὲ αὐτίκα πίστει τε δίδωσι, και περιχαρῶς αὐτὸν ὑποδέχεται. Καὶ ὁ Μανουὴλ ἐκεῖσε γενόμενος, και στρατεύματα πιστευθεὶς, πολλὰς ἀριστείας κατὰ Περσῶν εἰργάσατο. και μεγάλα τρόπαια ἔστησεν, και ἐφιλείτο παρὰ τῶν τῆς Ἄγαρ και ἰθαυμῆσατο. Ὁ δὲ Θεόφιλος και ἐλυπέτο διὰ τὸν Μανουὴλ, και ἐφρόντιζεν ὡς αὐτὸν ἐκείθεν μετακαλέσεται. Πίστει οὖν αὐτῷ και δι' ἔρκου και δι' ἐγγράφου χρυσοσημάντου μετὰ τινος μοναχοῦ στελλας, ἐπανελεῖν προετρέπετο. Καὶ ὅς ἐπανῆλθε, τὸ δ' ὄπως, διηγητέον, ἐστὶ γὰρ οὐκ ἄχαρι πρὸς διηγησιν. Ἐντυχὼν τῷ τὰς πίστει ἐκ βασιλέως αὐτῷ κομιζοντι μοναχῷ, και συνθέμενος ὑποστρέψαι, πρόσσεισι τῷ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀρχηγῷ, και αἰτεῖται στρατεύμα οἱ δοθῆναι, ἵνα κατὰ τὴν Καππαδοκίαν γενόμενος, ἀνταποδοῖη τοῖς εἰς τὸν βασιλέα καταπιούσων αὐτοῦ (ἐκεῖ γὰρ ἔλεγεν οἰκεῖν τοὺς κατηγοροὺς αὐτοῦ), ἡξίου δὲ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἀγαρηνῶν και τὸν υἱὸν αὐτοῦ συνεκπέμψαι αὐτῷ, ἵνα σοι τοῦτον, λέγων, γυμνάσω πρὸς τὰ πολέμια. Ὁ δὲ πείθεται, και τὸν οἰκεῖον αὐτῷ συνεκπέμπει υἱόν· ἐθάβρει γὰρ τῷ Μανουὴλ και ἐπίστευσε. Κάκεινος ἀπῆει, και ἤδη τοῖς Ῥωμαίκοις ἐγγίσας ὁρίοις, τὸν τοῦ ἀρχοντος τοῦ ἐκ τῆς Ἄγαρ υἱὸν συμπαραλαβὼν μετ' ὀλίγων Σιρακηνῶν, ἐξῆει δῆθεν πρὸς κυνηγέσιον, πολλῶν αὐτῷ θεραπεύτων συνεπομένων. Ὡς οὖν ἐν τῇ χωρᾷ Ῥωμαίων ἐγένετο, τῷ υἱῷ τοῦ Ἰσραηλιτῆος περιπλακεί. Σὺ μὲν, ἔφη, τέκνον, ὑπέστρεψας

πρὸς τὰ σά, ἐγὼ δὲ πρὸς Ῥωμαίους πορεύσομαι. Ἐπανελθὼν δ' εἰς τὴν μεγαλόπολιν, περιχαρῶς ἐβέβηκε πρὸς τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ μάγιστρος αὐτίκα τετίμητο, καὶ ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν Μιχαὴλ ἐδέξατο, ὃν ὁ πατήρ αὐτὸν διαδήματι ἔστειλε, καὶ βασίλειά Ῥωμαίων ἀνείπε. Τοῦ πατριάρχου δὲ Ἀντωνίου τὴν ζωὴν καταστρέψαντος, ὃς ἔτη τῆς Ἐκκλησίας ἐκράτησε δεκατρία, Ἰωάννης, ὃν ὁ λόγος ἤδη προεῖρηκε διδάσκαλον γενέσθαι τοῦ Θεοφίλου καὶ συναϊρεσιώτην, προχειρίζεται πατριάρχης, ὃν καὶ Ἰάννην ἐκάλουν οἱ ἴτε, καὶ διὰ τὴν φρεσίν, καὶ διὰ γοητείαν, ἣν γὰρ αὐταῖς ἐντιβήθη. Τὸν δὲ ἱερώτατον Μεθόδιον (28), ὃς ὑστερον καὶ τὸν πατριαρχικὸν ἐκδόμησε θρόνον, μὴ παιθόμενον συνθέσθαι τῇ κακοδοσίᾳ αὐτοῦ, μετὰ πολλὰς αἰτίας καὶ τῶν σιγῶν αὐτοῦ σύμβουσι, καὶ τῶν ὀδόντων ἐκρίψωσιν, εἰς τὴν Πάνορμον νῆσον, ἣ νῦν τοῦ Ἀντιγόνου καλεῖται, ὃ δυσσεβῆς ὑπερορίζει Θεόφιλος, καὶ ἐντὸς καθελθὼν μνήματος μετὰ δύο ληστῶν ὧν τοῦ ἐνὸς θανάτος, ὅσην ὁ ἅγιος ἐκ τῆς δυσώδους τοῦ τεθνεώτος ἀποφορᾶς ὑπήνεγκε βίαν καὶ ἀηδίαν, οὐκ ἂν τις λόγος ἱκανῶς διαγράφαιτο. Ἐκεῖ τοίνυν ἔγκεκλεισμένου τοῦ αἰοδίου ἐκείνου Πατρὸς, καὶ οἱ αὐτάδελφοι, ὃ τε Θεοφάνης καὶ Θεόδωρος μετὰ τὴν τῶν προσώπων κατάστιξιν ὑπερορίζόμενοι, καὶ κατὰ τὸν Κάρτα λιμένα καταλύσαντες, διὰ τινος ἀλιείως συνήθους τῷ ἱερῷ Μεθόδιῳ ἐπιστέλλουσι ταῦτα :

A opinioni refragantem, post multos cruciatus, malarumque contusionem et dentium evulsionem, in insulam Panormum, quæ nunc Antigoni cognomentum habet; impius relegat Theophilus, et intra monumentum cum duobus latronibus concludit: quorum altero mortuo, quantam violentiam, et molestiam vir sanctus ex fetore cadaveris tolerarit, nulla quisquam oratione consequi potest. Illic igitur inclyto illo patre incluso, fratres illi confessores Theophanes et Theodorus, post facierum compunctionem relegati, cum ad Cartæ portum appulissent, per quendam piscatorem Methodio familiarem hæc scripserunt :

Viventis mortuo, atque mortuo simul
Vitam ferenti, qui cum tellurem colat
Polos pererrat, litterati litteras
Vincti misere vinculis adobruto.

Quibus per eundem piscatorem vir sanctus rescripsit :

Quorum notata nomina in cælestibus
Libris leguntur, et decentibus votis
Compunctæ frontes, vinculo oppressis
Ilicit salutem, qui vivens sepultus est.

Τῷ ζῶντι νεκρῷ, καὶ νεκρῷ ζωνόρφω.
Ναλορετὶ τὴν γῆν, καὶ πολοῦντι τὸν κύλον,
Γραπτοὶ γράφουσι τῷ δεσμίῳ.
Οἱς πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀλιείως ὃ ὄσιος ἀνταπέστειλε,
Τοῖς ταῖς βιβλοῖσιν οὐρανοῦ κλησιγράφους
καὶ πρὸς μέτωπα σωφρόνως ἐστιγμένους
Προσεῖπεν ὁ ζωθραπτός ὡς συνδευμίους.

Ἐβδομον δ' ἔτος διανύσας ἐν τῷ τάφῳ ὁ ἅγιος, εἶτα ἐκείθεν ἐκδηθείς ἐγ τοῖς ἀνακτόροις κατεκλείετο, μηδὲν αὐτὸν ὀρώντος, ἢ μόνον τοῦ ὑπηρετοῦντος αὐτῷ, καὶ τοῦ βασιλέως· φιλοπόνων γὰρ ὁ Θεόφιλος καὶ ἀναγιγνώσκων, ἱρώτα τὸν ἱερὸν Μεθόδιον περὶ τῶν ἀμφιβάλλων ἦν, διὰ καὶ ἐν ταῖς ἀποδημίαις ἀεὶ συνόντα εἶχεν αὐτῷ.

ΚΘ'. Ἐκρος δ' ἐπισηάντος, κατὰ τῶν Ἀγαρηῶν ὁ βασιλεὺς, καὶ πάλιν ἤρε τὰ ὄπλα, καὶ πολλὰ τῆς Συρίας ἐξέπόρθησε, καὶ πόλεων ἐκράτησε, καὶ αὐτῆς Σωζοπέτρας, ἣ πατρὶς ἐτύγγανε τοῦ Ἀμερμουμνῆ, καὶ ταῦτα πολλὰ δεομένου ἐκείνου, φείσασθαι τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἀνέζευξεν εὐτυχῶς. Ὁ Θεόφωβος δὲ καταλειφθεὶς ὥστε τὰ τῶν στρατευμάτων οἰκονομήσασθαι, ἐπὶ τῶν Περσῶν ὑστερήσει σιτηρέσιον (στράτευμα γὰρ ἦν τῷ βασιλεῖ Περσικόν); περιαλγησάντων διὰ τοῦτο τῶν Περσῶν, βασιλεὺς παρ' αὐτῶν ἀνέρρηθη καὶ ἄκων, μᾶλλον δὲ καὶ παρακαλῶν αὐτοὺς μεθεῖναι τῆς ἀπονοίας, μὴ καὶ ἐαυτοῦ, καὶ ἐαυτὴν ἐσχάτοις κακοῖς περιβάλλωσιν· ἀλλ' οὐκ ἐπειθε. Στείλλει γοῦν πρὸς τὸν βασιλέα, τοῦτο τοὺς Πέρσας ἀποκρυψάμενος, γνωρίζων τὸ γεγονός, καὶ μηδὲν τι

Cum autem septimum annum in sepulcro exegisset, inde eiectus atque in regia conclusus est, nemine cum vidente, præter ministrum ejus, qui Theophilum: qui cum studiosè legeret, divinum virum de locis dubiis interrogabat, eaque de causa etiam in peregrinationibus semper habebat secum.

XXIX. Vere incipiente imperator rursus, Agarenis arma intulit et, magna Syriæ parte vastata, urbibus est potitus, ipsaque Sozopetra patria Amermumnis: quamvis ille multum, sed frustra, orare, ut patriæ 151 suæ parceretur. Ac imperator feliciter domum rediit. Theophobus autem ad gubernandas legiones relictus, cum Persarum stipendia tardius solverentur (habebat enim imperator exercitum Persicum), ab illis indignantibus, vel invitatus atque ab ea desperatione frustra dehortans, ne et se et semetipsum in extrema mala conjicerent, imperator salutatur. Quo facto, clam Persis, id imperatori significat, eique fidem facit, ne quid sinistri de se suspicetur. Reversus imperatorem accedit, et cupidissime excipitur, pristina felicitate recepta. Est et Persis omnibus data venia, neque alia irrogata

Variae lectiones et notæ.

(28) Τὸν δὲ ἱερώτατον Μεθόδιον. Cujus festum agunt Græci 24 Junii, ut est in Menæis.

pœna, nisi quod una esse sibi non sunt, sed cum A
 tricies mille essent, divisi ac dispersi sunt, cuilibet
 provinciæ binis millibus attributis, earumque
 prætoribus subesse ac parere jussi. Atque hæc cum
 Persis et Theophobo acta sunt. Amermumnam
 autem patriæ suæ vastatio tanto dolore affecit, ut
 vitam sibi acerbam putaret, nisi Theophilum
 ulcisceretur, cujus patriam esse Amorium ubi
 cognovisset, eam urbem oppugnare constituit. Sed
 imperator præmonitus, eam cum structuris tum
 exercitibus missis communit, quibus Theodorus
 Craterus, cujus supra facta est mentio, præerat,
 cæterique qui apud Agarenos in martyrii stadio
 decurrerunt, numero XLIII. Exiit et imperator Aga-
 renis occursurus, et cum Amermumnis filio cum
 justis copiis adventante congressus, in fugam
 vertitur. Nocte insecuta Manuel dum vigilias obit,
 quosdam Persas (nam linguam eorum intelligebat)
 audit de proditione cum Agarenis colloquentes,
 eoque nuntiato, imperatori persuadet, ut sub di-
 luculum castris excedat: sic ille discessit, totis
 habenis equo laxatis. Amermumnes autem ex eo
 securus, Amorii obsidionem aggressus, cum cre-
 bras impressiones faceret, nihil proficiebat, iis
 qui intus erant fortiter resistentibus, adeo ut
 Agareni expugnationis spe abjecta discessuri fue-
 rint, et urbs incolumis permansura, nisi quidam in-
 tus, cognomento Bolditzes, ob contentionem quam-
 dam furore percitus, eam prodidisset. Urbe capta,
 quantus populus cæsus fuerit, dici non potest.
 Mulierum vero, puerorum et adolescentium multa
 millia, et duces primarii, Callistus, Constantinus,
 Theodorus Craterus, 152 patricii, alique multi
 partim prætoris insignes, partim dignitatum hono-
 ribus illustres, in captivitatem sunt abducti.
 His Theophilus, qui Dorylæi tum agebat, cognitis,
 missis ad Ismaelitarum principem legatis, illustres
 captivos et genere sibi junctos, xxiv centenariis sibi
 reddi petiit. Quos ille arroganter dimisit, se fa-
 ctum fore dicens, si captivos tantilla pecunia re-
 stitueret, cum sibi expeditio circiter mille conte-
 nariis constitiasset. Legatis re infecta reversis,
 calamitas illa sic Theophili animum percussit, ut
 ei nulla consolatio adhiberi posset, sed et cibo
 abstineret, neque ullum potummitteret, nisi
 aquam gelidissimam, cujusmodi est nivalis: cujus
 frequenti usu læsis interioribus, in dysenteriam
 incidit. Itaque in regiam reversus, desperata jam
 salute, senatum accersit, petens ut uxori suæ et
 filio fidem servarent, iisque imperium tuerentur.
 Quod cum illi se facturos promisissent, imperator,
 qui Theophobum jam ante, ex quo a Persis impe-
 rator salutatus fuerat, suspectum haberet, magis
 etiam ei suspicioni indulisit, ob proditionem quam

κατ' αὐτοῦ ὑποπτεύειν πληροφορῶν. Καὶ ἐπαυλιῶν
 πρόσκειται τῷ βασιλεῖ, αὐτὸς μὲν ἀποδεχθεὶς εὐμενέ-
 στατα, καὶ τὴν προτέραν εὐετήριαν ἀπειληφώς.
 Καὶ οἱ Πέρσαι δὲ συγγνώμης πάντας ἤξιωντο, καὶ
 οὐδὲν τι αὐτοὶ ἐπανήνεκτο ἕταρον, ἢ ὅτι οὐχ ὁμοῦ
 πάντας εἶναι εἰδήσαν, ἀλλ' ἐς μυριάδας συναγόμε-
 νοι τρεῖς, διηρέθησαν, καὶ διωσπάρησαν, καὶ ἐκάστη
 θέματι χιλιάδας δύο ἀπενεμήθησαν, ὥστε τοῖς τῶν
 θεμάτων στρατηγοῖς καὶ ὑποκεισθαι καὶ κελθεσθαι.
 Τὰ μὲν οὖν περὶ τοὺς Πέρσας καὶ τὸν Θεόφρονον
 ἦσαν ἐν τούτοις. Τοῦ δὲ Ἀμερμουμνῆ τοσοῦτον
 καθήφατο ἡ τῆς αὐτοῦ πατρίδος ἐκπόρθησις, ὡς μὴ
 ἀνεκτὴν εἶναι αὐτῷ τὴν ζωὴν, εἰ μὴ ἀμύναίτο δι'
 αὐτὴν τὸν Θεόφιλον. Μαθὼν οὖν πατρίδα εἶναι αὐ-
 τοῦ τὸ Ἀμόριον (29), ἐπ' αὐτὸ στρατεύσασθαι
 ἔγνωκε. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦτο γνοὺς αὐτὸ κατασχέ-
 ρωσεν, ἀλλως τε καὶ στρατευμάτων ἀποστολῆ, ὣν
 ἤρχον Θεόδωρος ὁ Κρατερὸς, οὗ πρὸ μικροῦ ἡ ἱστο-
 ρία ἐμνήσθη, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ καὶ τὸν τοῦ μαρτυ-
 ρίου δρόμον ἐξήνεσαν παρὰ τοῖς Ἀγαρηνοῖς, τσσα-
 ράκοντα καὶ δύο πάντας τυγχάνοντες. Ἐξήλθε δὲ
 καὶ ὁ βασιλεὺς ὑπαντίσασθαι τοῖς ἐκ τῆς Ἀγαρ, καὶ
 ὁ μὲν τῷ τοῦ Ἀμερμουμνῆ ὑπὸ συμβαλῶν, μετὰ
 στρατιᾶς ἀξιωμαίου ἤκοντι, τρέπεται. Νυκτὸς δ'
 ἐπιγενομένης ὁ Μανουὴλ τὰς φυλακὰς τοῦ στρατο-
 πέδου περιῶν, ἤκουσεν ἐνίων Περσῶν περὶ προδο-
 σίας τοῖς Ἀγαρηνοῖς διαλεγόμενων (συνήει γὰρ τὴν
 ταύτων διάλεκτον) καὶ τοῦτο τῷ βασιλεῖ ἀπηγγέλακε,
 καὶ πέπεικεν ἐξαναστῆσαι τοῦ στρατοπέδου κατὰ
 τὸ περιόρθρον. Καὶ ὁ μὲν ἀπῆει διον ἐνδοῦς τῷ
 Ἰσχυρὸν τὸν χαλινόν· ὁ δὲ Ἀμερμουμνῆς ἐξ ἐκείνου
 ἀμερίμνωσ τῆ τοῦ Ἀμορίου ἐπιχειρήσει πολιορ-
 κία, καὶ ἐνδελεχέστατα τὰς προσβολὰς τῆ πόλεως
 πεποίητο· ἦνυε δ' οὐδὲν, τῶν ἐνδον εὐρώστως ἀντα-
 γωνιζομένων, ὥστε καὶ ἀπελπίσαι τὴν ταύτης· ἄλωσιν
 τοὺς Ἀγαρηνοὺς, καὶ ἐπανεστήσαν ἂν, καὶ ἡ πόλις
 οὐκ ἂν ἐκπόρθητο, εἰ μὴ τις τῶν ἐνδον δι' ἔρην τιχὰ
 ἐκμανεῖς, προδότης ταύτης ἐγένετο, ᾧ Βολδίτζης
 ἦν τὸ ἐπώνυμον. Ἀλόντος δὲ τοῦ ἄστρας, ὅσος μὲν
 ἀνῆρέθη λαὸς οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. Γυναῖκες δὲ καὶ
 παῖδες καὶ μετράκιστοι εἰς πολλὰς χιλιάδας συν-
 αριθμούμενοι ἀπήχθησαν δορυάλωτοι, καὶ οἱ τῶν
 ἐκεῖ στρατηγούτων ἔξοχοι, Κάλλιστός τε καὶ Κων-
 σταντῖνος, καὶ ὁ Κρατερὸς Θεόδωρος, οἱ πατρικιοί,
 D καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἐν στρατηγίαις διαπρεπόντων,
 καὶ περιφανῶν ἐξ ἀξιωματίων τιμῆς. Ταῦτα μαθὼν
 ὁ Θεόφιλος (ἐν γὰρ τῷ Δορυλαίῳ διῆγε) πρέσβεις
 πρὸς τὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκπέπομφε βασιλεῖα,
 ἀποδοθῆναι αὐτῷ τοὺς ἐπιφανεῖς τῶν ἀλόντων αἰτῶν,
 καὶ τοὺς αὐτῷ κατὰ γένος προσήκοντας, κεντηνάρια
 πρὸς τέταρσιν ἑκοσι δοῦναι αὐτῷ ὑπισχυόμενος.
 Ὁ δὲ τοὺς πρέσβεις ἰταμῶς ἀπεπέμψατο, Ἀνόητος
 ἂν εἶην, εἰπὼν, εἰ περὶ χιλιά μοι τῆς ἐν τῇ στρα-
 τεῖα κεντηνάρια γεγονυίας, αὐτὸς τοσαῦτα λαβῶν

Variae lectiones et notæ.

(29) Ἀμόριον. Amorii excidium attigere etiam
 auctor Orationis historice in festum Restitutionis
 imagium, p. 721: et Mcnaa ad 6 Martii in SS.

Theodoro, Constantino, et aliis qui tum exsi sunt
 a Barbaris.

ἀποδοῖν τοὺς αἰχμαλώτους. Ὡς δ' ἐπανήλθον οἱ Α Persæ, ut jam exposui, moliti fuerant, cum delatores affirmarent illos id impulsu Theophobi fecisse. Ut igitur corpore morbo consumpto viribus destituebatur, veritus, ne se mortuo Theophobus tyrannidem invaderet, circa regiam eum in carcerem coniecit, cumque jam vitam suam de tenui illo pendere cerneret, et mox defecturam, illo interfecto, caput ejus sibi afferri jussit, manuque imposita et contrectatis capillis, dixisse fertur: *Jam neque ego Theophilus sum, neque tu Theophobus*. Iisque dictis animam exhalavit, cum regnasset annos XII et III menses: uxorem et Caniclio præfectum Theoctistum, qui imperii quodammodo particeps erat, multum obtestatus, ne paterentur venerandas imagines reponi, aut Joannem Ecclesia pelli.

ἀποδοῖν τοὺς αἰχμαλώτους. Ὡς δ' ἐπανήλθον οἱ Α Persæ, ut jam exposui, moliti fuerant, cum delatores affirmarent illos id impulsu Theophobi fecisse. Ut igitur corpore morbo consumpto viribus destituebatur, veritus, ne se mortuo Theophobus tyrannidem invaderet, circa regiam eum in carcerem coniecit, cumque jam vitam suam de tenui illo pendere cerneret, et mox defecturam, illo interfecto, caput ejus sibi afferri jussit, manuque imposita et contrectatis capillis, dixisse fertur: *Jam neque ego Theophilus sum, neque tu Theophobus*. Iisque dictis animam exhalavit, cum regnasset annos XII et III menses: uxorem et Caniclio præfectum Theoctistum, qui imperii quodammodo particeps erat, multum obtestatus, ne paterentur venerandas imagines reponi, aut Joannem Ecclesia pelli.

ἔθετο μᾶλλον τῇ ὑπονοίᾳ, καὶ διὰ τὴν προδοσίαν, ἣν ἐμελέτων οἱ Πέρσαι ποιήσασθαι, ὡς ἤδη μοι γέγραπται, τῶν ἐνδιαβαλλόντων τὸν ἄνδρα, ὑποθήκαις ἐκείνου ταῦτα τοὺς Πέρσας δρᾶν ἰσχυριζομένων. Ὡς οὖν ἤδη τῇ νόσῳ τὸ σῶμα τοῦ αὐτοκράτορος δεδαπάνητο, καὶ ἐξέλιπεν ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ, δεῖσας μὴ αὐτοῦ θανόντος τυραννίδι ἐπιλοιοτο ὁ Θεόφωτος, καθείργουσι αὐτὸν περὶ τὰ βασίλεια, καὶ ἐπει τὴν ζῶσιν αὐτοῦ ἐκ λεπτοῦ ἤδη μίτου ἠρτῆσθαι διέγνωκε, καὶ ἄρτι ἐκλείπειν, ἀνααιρεθῆναι κεκέλευκε τὸν Θεόφωτον, καὶ κομισθῆναι οἱ τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν ἥς κομισθείσης, ἐπιθεῖναι λόγος αὐτῇ τὴν χεῖρα τὸν βασιλεῦσα, καὶ ἀψάμενόν τῶν ταύτης τριχῶν, ἐπειπεῖν, ὡς Ἄπο τοῦδε οὗτ' ἐγὼ Θεόφιλος, οὗτε σὺ Θεόφωτος· καὶ ἐπὶ τούτοις ἐξηρσέξατο τὴν ψυχὴν (32), βασιλεύσας ἐνιαυτοὺς δυοκαίδεκα ἐπὶ μηνῶν τρισὶ (33), πολλὰ τὴν σύμβιον καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ Κανικλείου θεόκτιστον παραδυναστεύοντα τότε ἀξιώσας, μὴ παραχωρῆσαι εἰς σεπτὰς ἀναστηλωθῆναι εἰκόνας, μηδὲ τὸν πατριάρχην Ἰωάννην τῆς Ἐκκλησίας ἐκδιωχθῆναι.

Variae lectiones et notæ.

(30) Κατὰ τὰ βασίλεια. In Magnaura palatium, B ut habet Scilitzes, quod quidem ad orientem urbis existit. Hujus mentionem tum primum Aleri, sub ipsa Justiniani tempora, ex *Chronico Alexandrino* docuimus in nostra *Constantinopoli*, l. II, sect. 5, n. 2, quod firmat præterea Cyrillus Scythopolitanus, qui sub eodem Augusto vixit, in *Vita ms. S. Sabæ* c. 73: Τοῦ τοίνυν Θεοφύλακτου ἡμῶν βασιλέως ἐν τούτοις ἀσχολουμένου μετὰ τοῦ Τριβουνιανοῦ τοῦ κλέστορος ἐπὶ τὴν καλουμένην Μαγναύραν, etc.

(31) Θεόφωτος. Addit Georgius Hamartolus in *Chron. ms.* Τὸ δὲ σῶμα τοῦ Θεοφώτου διὰ τοῦ Βρυκόλεοντος ἐξαγαγόντες, λαθραῶς διέσωσαν πλησίον τοῦ Ναροῦ.

(32) Ἐξηρσέξατο τὴν ψυχὴν. De miserabili Theophili morte consulendus idem scriptor *Orationis historicæ de Orthodoxia*, p. 724.

(33) Ἐνιαυτοὺς δυοκαίδεκα ἐπὶ μηνῶν τρισὶ. Item auctor, p. 721, ait Theophilum regnasse an. 12 menses 6.

ORDO RERUM**QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.**

<i>JOANNIS ZONARAS.</i>		
Præfatio Ducangii.	9	Liber quintus. 587
Monitum ejusdem lectori.	26	Liber sextus. 459
Præfatio Hieronymi Wolfii.	27	Liber septimus. 543
ANNALES JOANNIS ZONARÆ.	59	Liber octavus. 650
Præfatio auctoris.	59	Liber nonus. 711
Liber primus.	51	Liber decimus. 802
Liber secundus.	146	Liber undecimus. 921
Liber tertius.	222	Liber duodecimus. 959
Liber quartus.	311	Liber decimus tertius. 1097
		Liber decimus quartus. 1203
		Liber decimus quintus. 1313

FINIS TOMI CENTESIMI TRICESIMI QUARTI.